Bundel - Politieke Avond van 11 oktober 2023

Agenda bijlagen

- Raadskamerindeling PA 11 oktober 2023
- Bundel met (schriftelijke) technische vragen en antwoorden 'Ontwerp-Begroting 2024' (versie 10-10-2023)
- Bundel met (schriftelijke) technische vragen en antwoorden 'Turap 2 2023' (versie

1.RZ 18.45 uur - 20.15 uur: Vaststellen van de Ontwerpbegroting 2024 (Financiën), de Turap 2 2023 en de Belastingverordeningen 2024 - Portefeuille: wethouder Smulders

Fase: informatief & meningsvormend (1)
Locatie: Raadzaal
Portefeuille wethouder Smeulders:
- Financiën
Inspreker: de heer R. Barends
Hieronder de beide links naar twee informatieve filmpjes welke zijn opgenomen door de afdeling financiën met betrekking tot de begroting algemeen en specifiek voor de begroting 2024:
Presentatie over de toelichting bij begroting van de gemeente Arnhem
Presentatie over de begroting 2024 van de gemeente Arnhem

- Behandeladvies 11 oktober 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
- Raadsbrief 'Effecten septembercirculaire 2023', d.d. 10-10-2023
- Proces behandeling begroting 2024
- Presentatie begroting 2024 en Turap-2 2023
- Raadsvoorstel 'Ontwerp-Begroting 2024'
- Bijlage 1 - Overzicht doel, type, looptijd en plafond nieuw in te stellen
- Raadsvoorstel 'Belastingverordeningen 2024'
- Bijlage 1 - Toelichting op belastingverordeningen 2024
- Bijlage 2 - Ontwerp Begroting 2024
- Bijlage 2 - Verordening op de heffing en de invordering van afvalstoffenheffing 2024
- Bijlage 3 - Infographic
- Bijlage 3 - Verordening op de heffing en de invordering van onroerende-zaakbelasting
- Bijlage 4 - Verordening op de heffing en de invordering van roerende-zaakbelasting 2024
- Bijlage 5 - Verordening op de heffing en de invordering van rioolheffing 2024
- Raadsvoorstel 'Turap-2 2023'
- Bijlage 1 - Turap-2 2023
- Bijlage 6 - Verordening op de heffing en de invordering van leges 2024
- Bijlage 2 - Inventarisatie externe onderzoeken
- Bijlage 7 - Verordening op de heffing en de invordering van parkeren en parkeerbelastingen 2024
- Bijlage 3 - Begrotingswijziging 23-012 Turap-2 2023
- Bijlage 8 - Verordening op de heffing en de invordering van scheepvaartrechten 2024 (haven- en kadegeld)
- Bijlage 9 - Verordening op de heffing en de invordering van toeristenbelasting 2024
- Bijlage 10 - Verordening op de heffing en de invordering van reinigingsrechten 2024
- Bijlage 11 - Vergelijkingstabel gewijzigde belastingtarieven 2023-2024
- Behandelresultaat 11 oktober 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

Fase: informatief & meningsvormend (1)
Locatie: Landgoed/Festival
Portefeuille wethouder Bouwkamp:
- Arnhem-Oost aanpak
- Cultuur
- Groen en klimaatadaptatie in de stad
- Duurzaamheid, inclusief energietransitie gebouwde omgeving en grootschalige opwek (exclusief energietransitie bedrijven en industrie en duurzame mobiliteit)
- Stedelijke ontwikkeling en ruimtelijke ordening (inclusief Omgevingswet)
Hieronder de beide links naar twee informatieve filmpjes welke zijn opgenomen door de afdeling financiën met betrekking tot de begroting algemeen en specifiek voor de begroting 2024:
Presentatie over de toelichting bij begroting van de gemeente Arnhem
Presentatie over de begroting 2024 van de gemeente Arnhem

- Behandeladvies 11 oktober 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
- Proces behandeling begroting 2024
- Presentatie begroting 2024 en Turap-2 2023

Raadsvoorstel 'Ontwerp-Begroting 2024'
Bijlage 1 - Overzicht doel, type, looptijd en plafond nieuw in te stellen
Bijlage 2 - Ontwerp Begroting 2024
Bijlage 3 - Infographic
Raadsvoorstel 'Turap-2 2023'
Bijlage 1 - Turap-2 2023
Bijlage 2 - Inventarisatie externe onderzoeken
Bijlage 3 - Begrotingswijziging 23-012 Turap-2 2023
Behandelresultaat 11 oktober 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

3.WG 18.45 uur - 20.15 uur: Vaststellen van de Ontwerpbegroting 2024 & 'Turap 2 2023' - Portefeuille: wethouder Lauriks
Fase: informatief & meningsvormend (1)
Locatie: Walburgis
Portefeuille wethouder Lauriks:
- Werk en Inkomen (inclusief toeslagenaffaire)
- Wijken en wijkgericht werken
- Leefbaarheid
- Welzijn (inclusief vrijwilligersbeleid en jongerenwerk)
- Armoedebeleid
- Schulddienstverlening
Inspreker: de heer R. Barends
Hieronder de beide links naar twee informatieve filmpjes welke zijn opgenomen door de afdeling financiën met betrekking tot de begroting algemeen en specifiek voor de begroting 2024:
Presentatie over de toelichting bij begroting van de gemeente Arnhem
Presentatie over de begroting 2024 van de gemeente Arnhem

Behandeladvies 11 oktober 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
Proces behandeling begroting 2024
Presentatie begroting 2024 en Turap-2 2023
Raadsvoorstel 'Ontwerp-Begroting 2024'
Bijlage 1 - Overzicht doel, type, looptijd en plafond nieuw in te stellen
Bijlage 2 - Ontwerp Begroting 2024
Bijlage 3 - Infographic
Raadsvoorstel 'Turap-2 2023'
Bijlage 1 - Turap-2 2023
Bijlage 2 - Inventarisatie externe onderzoeken
Bijlage 3 - Begrotingswijziging 23-012 Turap-2 2023
Behandelresultaat 11 oktober 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

4 20.15 uur - 20.30 uur: Pauze

Fase: informatief & meningsvormend (1)
Locatie: Raadzaal
Portefeuille wethouder Smeulders:
- Wonen
- Grondzaken
- Gemeentelijk vastgoed
- Asiel, Vluchtelingen en inburgering
Hieronder de beide links naar twee informatieve filmpjes welke zijn opgenomen door de afdeling financiën met betrekking tot de begroting algemeen en specifiek voor de begroting 2024:
Presentatie over de toelichting bij begroting van de gemeente Arnhem
Presentatie over de begroting 2024 van de gemeente Arnhem

Behandeladvies 11 oktober 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
Proces behandeling begroting 2024
Presentatie begroting 2024 en Turap-2 2023
Raadsvoorstel 'Ontwerp-Begroting 2024'
Bijlage 1 - Overzicht doel, type, looptijd en plafond nieuw in te stellen
Bijlage 2 - Ontwerp Begroting 2024
Bijlage 3 - Infographic
Raadsvoorstel 'Turap-2 2023'
Bijlage 1 - Turap-2 2023
Bijlage 2 - Inventarisatie externe onderzoeken
Bijlage 3 - Begrotingswijziging 23-012 Turap-2 2023
Behandelresultaat 11 oktober 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

6.LF 20.30 uur - 22.00 uur: Vaststellen van de Ontwerpbegroting 2024 & 'Turap 2 2023' - Portefeuille: wethouder Roelofs
Fase: informatief & meningsvormend (1)
Locatie: Landgoed/Festival
Portefeuille wethouder Roelofs:
- Burgerparticipatie
- Openbare Ruimte
- Binnenstad
- Sport
- Evenementen
- Afval
- Erfgoed (inclusief Slag om Arnhem en Herinneren en Vrijheid)
- Ouderen
- Jeugdzorg
Hieronder de beide links naar twee informatieve filmpjes welke zijn opgenomen door de afdeling financiën met betrekking tot de begroting algemeen en specifiek voor de begroting 2024:
Presentatie over de toelichting bij begroting van de gemeente Arnhem
Presentatie over de begroting 2024 van de gemeente Arnhem

Behandeladvies 11 oktober 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
Proces behandeling begroting 2024
Presentatie begroting 2024 en Turap-2 2023
Raadsvoorstel 'Ontwerp-Begroting 2024'
Bijlage 1 - Overzicht doel, type, looptijd en plafond nieuw in te stellen
Bijlage 2 - Ontwerp Begroting 2024
Bijlage 3 - Infographic
Raadsvoorstel 'Turap-2 2023'
Bijlage 1 - Turap-2 2023
Bijlage 2 - Inventarisatie externe onderzoeken
Bijlage 3 - Begrotingswijziging 23-012 Turap-2 2023
Behandelresultaat 11 oktober 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

Fase: informatief & meningsvormend (1)
Locatie: Walburgis
Portefeuille: wethouder Kundić:
- Onderwijs
- Jeugd
- Mobiliteit
- Economische Zaken
- Circulaire economie
- Duurzaamheid bedrijven en mobiliteit
- Citymarketing
- Toerisme en recreatie (uitgezonderd Slag om Arnhem en Herinneren en Vrijheid)
- Regionale samenwerking (naast de rol van de burgemeester)
- Projecten Kleefse Waard en Stadsblokken Meinerswijk
Hieronder de beide links naar twee informatieve filmpjes welke zijn opgenomen door de afdeling financiën met betrekking tot de begroting algemeen en specifiek voor de begroting 2024:
Presentatie over de toelichting bij begroting van de gemeente Arnhem
Presentatie over de begroting 2024 van de gemeente Arnhem

Behandeladvies 11 oktober 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
Proces behandeling begroting 2024
Presentatie begroting 2024 en Turap-2 2023
Raadsvoorstel 'Ontwerp-Begroting 2024'
Bijlage 1 - Overzicht doel, type, looptijd en plafond nieuw in te stellen
Bijlage 2 - Ontwerp Begroting 2024
Bijlage 3 - Infographic
Raadsvoorstel 'Turap-2 2023'
Bijlage 1 - Turap-2 2023
Bijlage 2 - Inventarisatie externe onderzoeken
Bijlage 3 - Begrotingswijziging 23-012 Turap-2 2023
Behandelresultaat 11 oktober 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
Beantwoording aanvullende vragen uit de m1 11 oktober

8.RZ 22.00 uur - 23.15 uur: Vaststellen van de Ontwerpbegroting 2024 & 'Turap 2 2023' - Portefeuille: burgemeester Marcouch

Fase: informatief & meningsvormend (1)
Locatie: Raadzaal
Portefeuille: burgemeester Marcouch:
- Openbare orde en veiligheid
- Handhaving (onderdeel openbare orde en veiligheid)
- Veiligheidshuis
- Regionale samenwerking (burgemeesterstaken)
- G32 Algemeen Bestuur
- Externe relaties
- Lobby
- Integriteit
- Herdenken
Hieronder de beide links naar twee informatieve filmpjes welke zijn opgenomen door de afdeling financiën met betrekking tot de begroting algemeen en specifiek voor de begroting 2024:
Presentatie over de toelichting bij begroting van de gemeente Arnhem
Presentatie over de begroting 2024 van de gemeente Arnhem

Behandeladvies 11 oktober 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
Proces behandeling begroting 2024
Presentatie begroting 2024 en Turap-2 2023
Raadsvoorstel 'Ontwerp-Begroting 2024'
Bijlage 1 - Overzicht doel, type, looptijd en plafond nieuw in te stellen
Bijlage 2 - Ontwerp Begroting 2024
Bijlage 3 - Infographic
Raadsvoorstel 'Turap-2 2023'
Bijlage 1 - Turap-2 2023
Bijlage 2 - Inventarisatie externe onderzoeken
Bijlage 3 - Begrotingswijziging 23-012 Turap-2 2023
Behandelresultaat 11 oktober 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

Fase: informatief & meningsvormend (1)
Locatie: Landgoed/Festival
Portefeuille: wethouder Van der Wel
- Natuur en stadsparken
- Water, milieu en luchtkwaliteit
- Dierenwelzijn en biodiversiteit
- (stads)Landbouw en stikstof
- Omgevingsdienst, vergunningen, toezicht en handhaving
- Wet Maatschappelijke ondersteuning (Wmo), sociale wijkteams
Hieronder de beide links naar twee informatieve filmpjes welke zijn opgenomen door de afdeling financiën met betrekking tot de begroting algemeen en specifiek voor de begroting 2024:
Presentatie over de toelichting bij begroting van de gemeente Arnhem
Presentatie over de begroting 2024 van de gemeente Arnhem

Behandeladvies 11 oktober 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
Proces behandeling begroting 2024
Presentatie begroting 2024 en Turap-2 2023
Raadsvoorstel 'Ontwerp-Begroting 2024'
Bijlage 1 - Overzicht doel, type, looptijd en plafond nieuw in te stellen
Bijlage 2 - Ontwerp Begroting 2024
Bijlage 3 - Infographic
Raadsvoorstel 'Turap-2 2023'
Bijlage 1 - Turap-2 2023
Bijlage 2 - Inventarisatie externe onderzoeken
Bijlage 3 - Begrotingswijziging 23-012 Turap-2 2023
Behandelresultaat 11 oktober 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

10.WG 22.00 uur - 23.15 uur: Vaststellen van de Ontwerpbegroting 2024 & 'Turap 2 2023' - Portefeuille: wethouder Van der Geijn

Fase: informatief & meningsvormend (1)
Locatie: Walburgis
Portefeuille: wethouder Van der Geijn:
- Inclusie (inclusief diversiteit en emancipatie)
- Digitalisering
- Automatisering
- Privacy
- Bedrijfsvoering
- Inkoop
- P&O
- Internationale samenwerking
- Maatschappelijke opvang, vrouwenopvang, huiselijk geweld en kindermishandeling
- Publieke gezondheid en GGD
- Communicatie
- Publieke dienstverlening
Hieronder de beide links naar twee informatieve filmpjes welke zijn opgenomen door de afdeling financiën met betrekking tot de begroting algemeen en specifiek voor de begroting 2024:
Presentatie over de toelichting bij begroting van de gemeente Arnhem
Presentatie over de begroting 2024 van de gemeente Arnhem

- Behandeladvies 11 oktober 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
- Proces behandeling begroting 2024
- Presentatie begroting 2024 en Turap-2 2023
- Raadsvoorstel 'Ontwerp-Begroting 2024'
- Bijlage 1 - Overzicht doel, type, looptijd en plafond nieuw in te stellen
- Bijlage 2 - Ontwerp Begroting 2024
- Bijlage 3 - Infographic
- Raadsvoorstel 'Turap-2 2023'
- Bijlage 1 - Turap-2 2023
- Bijlage 2 - Inventarisatie externe onderzoeken
- Bijlage 3 - Begrotingswijziging 23-012 Turap-2 2023
- Behandelresultaat 11 oktober 2023, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

GEMEENTE Arnhem

Agenda Politieke Avond
11 oktober 2023

Raadzaal	Landgoed/Festival	Walburgis
18.45 uur - 20.15 uur (90) Vaststellen van de Ontwerpbegroting 2024 (Financiën), de Turap 2 2023 en de Belastingverordeningen 2024 (i/m1) **Portefeuille: Wethouder Smeulders**	18.45 uur - 20.15 uur (90) Vaststellen van de Ontwerpbegroting 2024 & 'Turap 2 2023' (i/m1) **Portefeuille: Wethouder Bouwkamp**	18.45 uur - 20.15 uur (90) Vaststellen van de Ontwerpbegroting 2024 & 'Turap 2 2023' (i/m1) **Portefeuille: Wethouder Lauriks**
Pauze: 20.15 uur – 20.30 uur		
Raadzaal	**Landgoed/Festival**	**Walburgis**
20.30 uur – 22.00 uur (90) Vaststellen van de Ontwerpbegroting 2024 & 'Turap 2 2023' (i/m1) **Portefeuille: Wethouder Smeulders**	20.30 uur – 22.00 uur (90) Vaststellen van de Ontwerpbegroting 2024 & 'Turap 2 2023' (i/m1) **Portefeuille: Wethouder Roelofs**	20.30 uur – 22.00 uur (90) Vaststellen van de Ontwerpbegroting 2024 & 'Turap 2 2023' (i/m1) **Portefeuille: Wethouder Kundić**
Raadzaal	**Landgoed/Festival**	**Walburgis**
22.00 uur - 23.15 uur (75) Vaststellen van de Ontwerpbegroting 2024 & 'Turap 2 2023' (i/m1) **Portefeuille: Burgemeester Marcouch**	22.00 uur - 23.15 uur (75) Vaststellen van de Ontwerpbegroting 2024 & 'Turap 2 2023' (i/m1) **Portefeuille: Wethouder Van der Wel**	22.00 uur - 23.15 uur (75) Vaststellen van de Ontwerpbegroting 2024 & 'Turap 2 2023' (i/m1) **Portefeuille: Wethouder Van de Geijn**

Bundel technische vragen Begroting 2024

Versie: 10-10-2023

GroenLinks 2
D66 4
VVD 30
Arnhem Centraal 36
Partij van de Dieren 46
PvdA 47
CDA 54
Volt 55
Forum voor Democratie 56

GroenLinks

***Fractie**:*	***GL-1 (mondeling gesteld op 27-9)***
Pagina:	
Vraag:	Hoeveel pleegouders/steunouders hebben we op dit moment? En hoeveel pleegouders/steunouders hebben we nog nodig om de kinderen te helpen?
Antwoord:	Op dit moment hebben we 133 pleegouders en 15 steunouders in Arnhem. Er wachten 10 kinderen op een plek in een pleeggezin. Deze pleeggezinnen worden gezocht vanuit de reguliere wervingscampagne en vanuit de methode kindgericht werven: werving op maat in het netwerk van het kind. De verwachting is dat hier in 2023 nog 6 nieuwe steungezinnen bij komen. Er is op dit moment meer vraag dan aanbod. Er wordt daarom proactief geworven naar steungezinnen door Stichting MEE. Om hier zoveel mogelijk aandacht aan te geven sluiten zij aan bij de pleegzorgcampagne.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

***Fractie**:*	***GL-2***
Pagina:	136
Vraag:	Samenwerking met ketenpartners in welzijn (jongerenwerk, enz) verloopt voornamelijk via contracten van één jaar. Dit creëert onzekerheid voor de ketenpartners in de sector, wat zich verder door vertaald naar jaar contracten naar mensen die direct met bewoners werken en heeft hierbij een negatieve invloed op het werk dat deze partners doen. Bv met de Arnhem-Oost aanpak willen we meer op langere termijn gaan werken. Wat is de reden dat de gemeente deze subsidies op jaarbasis verleent? Wat is de achtergrond om deze subsidies per jaar te verlenen, zijn er financieel/juridisch mogelijkheden om deze in een langere termijn om te zetten?
Antwoord:	Juridisch en beleidsmatig gezien kunnen we meerjarig subsidies verstrekken. Echter, een deel van de huidige subsidies sociale basis worden met incidentele middelen gedekt. Er was oorspronkelijk een structurele taakstelling op welzijn voorzien van € 545.000. In begroting 2024 wordt deze taakstelling tegen geboekt, dat betekent dat er meer structurele ruimte ontstaat, maar nog niet voldoende om alle huidige subsidies structureel te dekken. Na terugdraaien taakstelling resteert er een probleem van €1 miljoen structureel tekort. In 2024 is er incidenteel € 1 miljoen aan extra middelen beschikbaar ter dekking van de huidige subsidies sociale basis (zie pag. 30 van Begroting 2024). Vanaf 2025 is de ruimte in de begroting voor subsidies sociale basis dus € 1 miljoen lager.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

***Fractie**:*	***GL-3***
Pagina:	140
Vraag:	Begroting geeft aan dat ook voor mensen zonder documenten de gemeente toekomstperspectief wil bieden. Nu vooral door samenwerking met bv Broek Omhoog, maar de schaal daarvan is beperkt. De begroting geeft volgende paragraaf te onderzoeken wat mogelijk is. Op welke schaal is dit mogelijk, en op welke termijn is terugkoppeling en een plan van aanpak voorzien?
Antwoord:	In de raadsbrief van 17 maart 2023 leggen we uit wat we organiseren voor mensen zonder verblijfsdocumenten. De dagbesteding bij 't Broek omhoog kent de periode van één jaar. We willen op een duurzame en effectieve manier toekomstperspectief bieden aan mensen zonder verblijfsdocumenten. Momenteel zijn we bezig met een evaluatie van de resultaten binnen deze pilot. Deze evaluatie omvat ook het verkennen van mogelijkheden voor uitbreiding op basis van de behoeften van mensen zonder verblijfsdocumenten. We informeren de raad over onze bevindingen en plannen zodra deze beschikbaar zijn.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***GL-4***
Pagina:	140
Vraag:	Er wordt verwezen naar specifieke aanpakken (derde punt). De vraag is welke andere vormen van geweld naast eergerelateerd geweld en ouderenmishandeling worden meegenomen? Wordt mishandeling zoals door genitale verminking en gedwongen huwelijken meegenomen?
Antwoord:	Ja, naast genitale verminking en gedwongen huwelijken zijn ook achterlating en mensenhandel een bijzondere doelgroep en hebben deze een plek in onze aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

D66

***Fractie**:*	***D66-1 (mondeling gesteld op 27-9)***
Pagina:	100 Onderwijs
Vraag:	Specificering absoluut verzuimcijfer: - Hoeveel omdat er geen plek is (vanwege problematiek)? -Hoeveel omdat ouders het onderwijs geen passende plek vinden?
Antwoord:	In schooljaar 2021-2022 waren er in totaal 32 jeugdigen met een melding van absoluut verzuim. Gezien de aard van de twee vervolgvragen, vermoeden wij dat het meer gaat om thuiszitters dan om alleen absoluut verzuim. Thuiszitters bestaan uit drie categorieën, namelijk: 1. Absoluut verzuim: 32 jeugdigen. Hier is sprake van wanneer er geen schoolinschrijving is. 2. Langdurig relatief verzuim: 39 jeugdigen. Hier is sprake van wanneer er nog wel een schoolinschrijving is, maar een leerling vier weken aaneengesloten de school niet bezoekt. 3. Vrijstelling 5 onder a: 19 jeugdigen. Hier is sprake van wanneer een leerling vrijgesteld wordt van de leerplichtwet op basis van psychische of lichamelijke gronden. Deze vrijstellingen worden afgegeven voor een schooljaar, daarna wordt opnieuw bekeken of een jeugdige wel of niet belastbaar is om onderwijs te volgen. Wat betreft de redenen van thuiszitten, zien we dat er vrijwel altijd sprake is van meerdere factoren waarom een jeugdige niet naar school kan, psychische problemen en multi problematiek zijn de grootste reden van thuiszitten. Van de in totaal 90 jeugdigen zijn er 6 jeugdigen waarbij er sprake is van een breuk in de schoolloopbaan. Dit kan zijn wegens een wachtlijst, onwil of het ontbreken van een passende plek.
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic

***Fractie**:*	***D66-2 (mondeling gesteld op 27-9)***
Pagina:	100 Onderwijs
Vraag:	Toelichting achterliggende problematiek/ redenen relatief verzuim
Antwoord:	Voor meldingen van relatief verzuim is in Arnhem de top 5 als volgt: 1. Motivatie (24%) 2. Overige (21%), hierbij komt het meest voor dat de reden van het verzuim onbekend is. Deze reden wordt geregistreerd wanneer er contact is geweest met de school en er geen actie nodig is of wanneer blijkt dat er geen sprake is van ongeoorloofd verzuim maar er bijvoorbeeld gebruik gemaakt moet worden van de varia-wet. Deze jongeren blijven allemaal ingeschreven op school. 3. Psychische problemen (13%) 4. Gedrag (10%) Gezin (7%), hier zie je vooral leerlingen waarbij problemen in de gezinssituatie voorkomen. Denk hierbij aan gescheiden ouders of mantelzorg.
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic

***Fractie**:*	***D66-3 (mondeling gesteld op 27-9)***
Pagina:	76 Veiligheid
Vraag:	Wat is het effect van de gebiedsverboden in het gebied Musispark, het Bartokplein en de parkeergarages?
Antwoord:	Zie het antwoord bij vraag D66-27
Portefeuillehouder:	Ahmed Marcouch

***Fractie**:*	***D66-4 (mondeling gesteld op 27-9)***
Pagina:	180 Wonen en leefomgeving
Vraag:	Wanneer kan de raad informatie verwachten over concretisering van het koele netwerk?

Antwoord:	In de loop van november 2023 zullen wij in een raadsinformatiebrief informatie verstrekken over het koele netwerk. In deze brief geven we de ligging van het koele netwerk aan en de wijze waarop we koele netwerk zullen realiseren.
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

Fractie:	***D66-5 (mondeling gesteld op 27-9)***
Pagina:	196
Vraag:	- Waarvoor moeten scheepvaartrechten betaald worden? -Is er in de begrote opbrengsten 2024 rekening gehouden met de sluiting van de Rijnkade?
Antwoord:	Zie het antwoord bij vraag D66-76
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

Fractie:	***D66-6***
Pagina:	5/25
Vraag:	Er komt opnieuw een wintertoeslag. Wie zijn dit jaar de doelgroep van de wintertoeslag, en waarom? Is het mogelijk de kosten van deze toeslag volledig uit het energiearmoedefonds te dekken? Zo nee, waarom niet?
Antwoord:	Het is dezelfde als vorig jaar maar dit jaar zijn studenten uitgesloten bij wet. En we doen het samen met de landelijke energietoeslag anders wordt het gezien als inkomen en raken mensen toeslagen kwijt. Inwoners met een laag inkomen worden op deze manier versterkt in hun bestaanszekerheid. Het is mogelijk de kosten van de Arnhemse wintertoeslag toeslag volledig uit het Energiearmoedefonds te dekken.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

Fractie:	***D66-7***
Pagina:	5/78
Vraag:	Er komt structureel geld voor de aanpak van ondermijning. Voor welke concrete acties is dit geld bedoeld? En in hoeverre hebben deze acties een bewezen effect?
Antwoord:	We hebben geïnvesteerd in mensen, middelen en datagestuurd werken. Het bewezen resultaat zit onder andere in de zichtbaarheid op straat door de acties van het interventieteam. We hebben inmiddels honderden controles uitgevoerd. Sinds de intensivering zijn meer dan 40 sluitingen opgelegd wegens drugs, een veelvoud ten opzichte van de jaren daarvoor. In 2022 hebben we 36 eigen onderzoeken Wet Bibob uitgevoerd en 4 vergunningsaanvragen geweigerd of ingetrokken. Met de middelen kunnen we steeds sneller reageren op signalen en voorkomen dat een ondermijningsprobleem ontstaat voor de buurt of dat het probleem groter wordt.
Portefeuillehouder:	Ahmed Marcouch

Fractie:	***D66-8***
Pagina:	8
Vraag:	De Rijksoverheid compenseert de gemeenten onvoldoende om de doorwerking van indexaties in structurele taken te kunnen financieren. Welke structurele taken binnen de gemeente Arnhem zijn met deze begroting niet structureel voldoende gefinancierd?
Antwoord:	Onze structurele taken zijn structureel gefinancierd. Daarnaast is een aantal activiteiten in de begroting incidenteel gefinancierd, welke we bij voorkeur structureel zouden willen dekken. Het zou kunnen dat wanneer de incidentele financiering stopt, er een inhoudelijk wens is om de activiteiten toch voort te zetten. Die afweging moet op een later moment gemaakt worden bij het opstellen van de Begroting vanaf de jaren waarin de incidentele budgetten niet meer begroot zijn, ook afhankelijk van de ruimte die er dan is.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***D66-9***
Pagina:	9
Vraag:	In relatie tot toekomstige stedelijke ontwikkeling, wordt de systematiek voor het financieren van de riolering aangepast. Hoe verhoudt deze keuze zich tot de spelregels rondom activeren van investeringen in het BBV?
Antwoord:	De gemeente kan er voor kiezen bepaalde kosten niet in de grondexploitatie op te nemen maar als materiële vaste activa te activeren. Dit is geregeld in de notitie 'grondbeleid in begroting en jaarstukken (2019)' van de commissie BBV. Daarin zijn de regels vastgelegd over het activeren van kosten die eerder als kosten van de grondexploitatie werden aangemerkt. We maken nu gebruik van deze mogelijkheid omdat er sprake is van veranderende omstandigheden. De binnenstedelijke woningbouwopgave (inbreiding) waar Arnhem voor staat wordt voor de aanleg van riolering binnen het reeds bestaande rioleringsstelsel gerealiseerd. Onderscheid tussen de eerste aanleg van riolering bij nieuwbouw en aanpassing van het bestaande verdwijnt. De kosten voor riolering zijn investeringen en deze worden geactiveerd. De uitgaven voldoen aan de criteria van investeringen binnen het BBV (nota materiële vaste activa, commissie BBV). De stelselwijziging is voorgelegd en goedgekeurd door de accountant.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***D66-10***
Pagina:	9
Vraag:	Voor Spoorzone Oost wordt vooralsnog een risico van 20 mln euro opgenomen. Kunnen we een nadere onderbouwing ontvangen van hoe en op basis van welke scenario's tot deze 20 mln gekomen is?
Antwoord:	Op basis van de businesscase is vooralsnog een verhoging van het risicoprofiel van 20 miljoen opgenomen op basis van de ingeschatte en doorgerekende projectspecifieke- en conjuncturele risico's. Een andere ontwikkeling is de wijze waarop algemene en project-specifieke risico's worden bepaald en ten laste komen van het weerstandsvermogen. Jaarlijks worden de risico's binnen grondexploitaties geanalyseerd en geactualiseerd. Er wordt uitgezocht of er andere manieren zijn waarop de risico's van grondexploitaties opgenomen kunnen worden in het weerstandsvermogen. Dit met de bedoeling om voortdurend tot een zo realistisch mogelijk beslag op het weerstandsvermogen van de gemeente te komen. Op basis van de businesscase is vooralsnog een verhoging van het risicoprofiel van 20 miljoen opgenomen op basis van de ingeschatte en doorgerekende project-specifieke en conjuncturele (algemene) risico's en op basis van een vergelijking met het risicoprofiel van bestaande grondexploitaties. Dit geeft een indicatie vooruitlopend op de later aan u voor te leggen gebiedsexploitaties. Echter zoals gebruikelijk ivm oa onderhandelingspositie zal dit achter gesloten deuren plaats dienen te vinden.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders/ Cathelijne Bouwkamp

***Fractie**:*	***D66-11***
Pagina:	12
Vraag:	Voor Arnhem komt er met de voorjaarsnota 1,5 miljoen extra ruimte. Waar is die 1,5 miljoen in de tabellen terug te vinden?
Antwoord:	Dit is verwerkt in de tabel op pagina 11 in jaarschijf 2027 in de regel 'Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen' in het daarin opgenomen bedrag van € 22.832 (* € 1.000). Vervolgens komt dit ook terug in de eerste tabel op pagina 14 in jaarschijf 2027 in de regel 'Ontwikkelingen gemeentefonds meicirculaire' in het bedrag van € 24.883 (* € 1.000). Samen met de regel daaronder over het doorgeven van mutaties decentralisatie-uitkeringen van - € 2.051 (* € 1.000) sluit dit totaal van € 22.832 (€ 1.000) aan op de tabel op pagina 11
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***D66-12***
Pagina:	18
Vraag:	Proef met wasbare luiers. Is bij het slagen van de proef een voordeel te verwachten in de kosten van restafval en daarmee in de afvalstoffenheffing? Zo ja, hoe groot zou dit voordeel naar schatting kunnen zijn?
Antwoord:	Indien 100% van de Arnhemmers overgaat op wasbare luiers in plaats van wegwerpluiers, vermindert de totale hoeveelheid restafval per inwoner met ongeveer 8 kilo. Dit zou inderdaad een verlaging van de huidige kosten voor inzameling en verwerking van restafval betekenen. Het lijkt echter niet aannemelijk dat inderdaad 100% van de inwoners overstapt op wasbare luiers. Het percentage dat dit wel doet is niet te voorspellen. We monitoren dit in 2024 aan de hand van de samenstelling van het restafval (via sorteeranalyses). Een bedrag kan hier op dit moment niet aan toegekend worden. Een verlaging van de kosten voor inzameling en verwerking van wegwerpluiers betekent echter niet direct een verlaging van de afvalstoffenheffing. De afvalstoffenheffing wordt berekend over het totaal aan kosten die de gemeente maakt voor de afvalinzameling. Dit bestaat uit veel verschillende (financiële) parameters. We zien in de afgelopen jaren door contractuele tariefswijzigingen zoals indexatie dat de kosten jaarlijks toenemen. De ervaring leert dat een relatief kleine vermindering van de hoeveelheid restafval door in dit geval vermindering van de hoeveelheid luiers, leidt tot een eventuele demping van de stijging van de afvalstoffenheffing.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

***Fractie**:*	***D66-13***
Pagina:	20
Vraag:	Er wordt een extra toevoeging aan het groenfonds voorgesteld. Op basis van welk beleid en met welke doelen is dit budget nodig? En waarom kunnen de beoogde extra activiteiten niet uit andere daarvoor bedoelde budgetten worden gefinancierd?
Antwoord:	Dit budget is nodig om de doelen uit de Groenvisie te realiseren. Het budget zal naast mogelijkheden voor natuurinclusieve stadslandbouw ook ingezet worden voor aankopen voor het versterken van de groenstructuur. Het behouden, verbeteren en versterken van de groenstructuur heeft haar basis in de Groenvisie 2017. Met dit budget wordt een bijdrage geleverd aan verschillende doelen uit de Groenvisie zoals, natuurinclusieve landbouw en het verbeteren van de biodiversiteit.
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

***Fractie**:*	***D66-14***
Pagina:	21
Vraag:	Extra investeringen in bomenbeleid en groene ambities. Klopt het dat deze intensivering nodig zou zijn voor de uitvoering van bestaand beleid? Of worden hiermee nieuwe doelen bekostigd? Wordt voorafgaand aan deze intensivering de toegezegde evaluatie van het bomenbeleid uitgevoerd?
Antwoord:	Om de ambities uit het bomenplan te realiseren is voor de periode 2021 – 2024 investeringskrediet beschikbaar gesteld. De extra investeringen voor 2025 en 2026 zijn een vervolg van de afgelopen jaren en zijn nodig voor de continuering van de uitvoering van het bestaande bomenbeleid. De in het Bomenplan aangekondigde tussentijdse evaluatie wordt uitgevoerd.
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

***Fractie**:*	***D66-15***
Pagina:	22
Vraag:	Budget dat is ingesteld voor scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt wordt ingezet om het beheer van de MFC's te bekostigen in afwachting van het

	accommodatiebeleid. Klopt het dat dit afwijkt van het oorspronkelijk gestelde doel? Kunnen we een overzicht ontvangen van deze beheerskosten en de verdeling daarvan over locaties?
Antwoord:	In het coalitieakkoord is het volgende opgenomen: “Er moeten voldoende, kwalitatief goede en voor iedereen toegankelijke schoolgebouwen zijn, die centraal bereikbaar zijn met de fiets, het openbaar centraal of te voet. Met één centraal huisvestingsplan (IHP) kunnen we beter aansluiten op de maatschappelijke opgave in de stad en de verschillende opgaven per wijk. Daarom komt er één plan voor de volledige onderwijshuisvesting en investeren we hier de komende jaren fors in. De school en het schoolgebouw worden nog meer een centraal punt in de wijk, waarin niet alleen ontmoeting tussen kinderen en jongeren maar ook tussen buurtgenoten onderling plaatsvindt. Ook na schooltijd gaan we de schoolgebouwen beter benutten, waardoor ze een bredere functie krijgen binnen de samenleving.” Door het budget ook in te zetten voor het beheer van de MFC’s wordt er niet afgeweken van het oorspronkelijke doel ervan. Immers ook in de MFC’s zijn scholen gehuisvest (met uitzondering van MFC De Wetering). In de beschikbare sportruimtes wordt bewegingsonderwijs gegeven. Daarnaast hebben de gebouwen in algemene zin een wijkfunctie die gericht is op het verbinden van betreffende doelgroepen. De inzet van beheer voor de MFC’s is net als voor de overige schoolgebouwen voorwaardelijk om de gewenste ontmoeting tussen kinderen/jongeren en buurtgenoten onderling te kunnen faciliteren. Het beschikbare budget wordt op dit moment nog niet actief ingezet voor de MFC’s. Over de besteding ervan en de verdeling over de scholen en MFC’s worden binnen korte termijn nadere afspraken gemaakt. Wij zullen u hierover op een later moment informeren.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks/ Nermina Kundic

***Fractie**:*	***D66-16***
Pagina:	22
Vraag:	Uitbreiding buurtsportcoaches: hier is extra geld nodig, omdat de huidige inzet grotendeels wordt ingezet in Arnhem Oost. Is het technisch gezien denkbaar deze extra middelen daarom uit de BR Arnhem Oost te dekken?
Antwoord:	Vanuit het Nationaal Programma Arnhem-Oost worden de voorgestelde initiatieven getoetst aan een aantal criteria. Naast dat het natuurlijk betrekking moet hebben op Arnhem-Oost wijken moet het ook zijn dat we iets extra’s doen. Het gaat dan altijd om een doorbraak, innovatie of intensivering. Daarnaast moet het passen in de uitvoering van de beschreven acties in onze uitvoeringsagenda, zoals opgenomen in het gebiedsplan. Tot slot wordt uitdrukkelijk een inhoudelijke keuze gemaakt alvorens middelen beschikbaar worden gesteld. Dat is van belang om de integraliteit te bewaken van het programma.
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

***Fractie**:*	***D66-17***
Pagina:	24
Vraag:	Het sportbedrijf krijgt eenmalig extra geld, o.a. vanwege hoge energielasten. Welke (technische) maatregelen worden er in 2024 genomen om te voorkomen dat dit ook in 2025 nodig is?
Antwoord:	In verband met de onzekere kosten voor energie, heeft het college besloten om in eerste instantie voor 2023 en 2024 incidentele middelen op te nemen in de begroting. In 2024 bezien we wat de kosten zijn voor 2025 en verder. Er worden uiteraard bedrijfsmatige maatregelen genomen (verduurzaming, kostenbesparing) genomen om het tekort minimaal te houden, maar er wordt niet grootschalig gesneden in de activiteiten. Wij

	krijgen inmiddels signalen van het Sportbedrijf dat zij verwachten dat het tekort voor 2024 iets minder hoog uit zal vallen.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs/ Paul Smeulders

Fractie:	***D66-18***
Pagina:	25
Vraag:	Bij welke maatschappelijke partners ontstaat een probleem, door het verschil in indexatie tussen huurlasten en subsidie? Hoe groot is dit probleem (per organisatie) in financiële zin, en welke activiteiten zullen daardoor vanaf 2024 niet of minder worden uitgevoerd?
Antwoord:	Er is voor alle gesubsidieerde instellingen die huren bij de gemeente Arnhem berekend wat het verschil is tussen de huurstijging die zij moeten betalen (6,4%) en de nominale compensatie die zij ontvangen in de subsidie ter dekking van loon- en prijsstijgingen (3,1%). Dit leidt tot onderstaande overzicht. **Extra compensatie huurstijging** MFC's € 129.670 Stadsboerderijen € 16.035 Culturele instellingen € 226.162 Sportorganisaties € 165.510 Buurthuizen € 21.200 € 558.577 Voorgesteld is om zowel in 2023 (Turap 2) als in 2024 (Begroting 2024) de organisaties incidenteel te compenseren voor dit verschil, om zo te zorgen dat de uitvoering van beleid geen problemen ondervindt. Voor al deze instellingen wordt de huurstijging gecompenseerd via een ophoging van de subsidie. Er is niet per organisatie uitgevraagd welke activiteiten niet of minder uitgevoerd kunnen worden als deze extra compensatie niet wordt toegekend. In de periode na 2024 zal afhankelijk van de huurstijging en nominale compensatie een verschil blijven bestaan. Het effect op de uitvoering van activiteiten kan dan afgewogen worden tegen eventuele (structurele) compensatie van gesubsidieerde partijen.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

Fractie:	***D66-19***
Pagina:	25
Vraag:	De MFC's en buurthuizen worden in 2024 eenmalig extra gecompenseerd. Wat betekent dit voor een (eventueel) knelpunt in 2025 en daarna?
Antwoord:	Zie ook de beantwoording van vraag D66-18. MFC's en buurthuizen worden zowel in 2023 (Turap 2) als in 2024 incidenteel gecompenseerd voor het verschil tussen de huurstijging en de nominale compensatie die zij ontvangen in de subsidie ter dekking van loon- en prijsstijgingen (3,1%). In de periode na 2024 zal afhankelijk van de huurstijging en nominale compensatie een verschil blijven bestaan. Het effect op de uitvoering van activiteiten kan dan afgewogen worden tegen eventuele (structurele) compensatie van gesubsidieerde partijen.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

Fractie:	***D66-20***
Pagina:	26
Vraag:	Er is jaarlijks 500.000 extra nodig voor de opvang van vluchtelingen. Op welke wijze draagt het Rijk danwel het COA bij aan de opvang van vluchtelingen? En staan ertegenover de hier genoemde kosten dan ook inkomsten, en zo ja hoeveel ongeveer?
Antwoord:	De kosten van opvang vluchtelingen worden in beginsel volledig gedekt door het Rijk. . In het belang van de stad en vluchtelingen op het gebied van locatieontwikkeling, leefbaarheid, veiligheid, verbinding met de wijken en de persoonlijke ontwikkeling van de

	vluchteling willen we als gemeente een stapje extra zetten. Hiervoor is de €500.000,- bedoeld.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

Fractie:	***D66-21***
Pagina:	29
Vraag:	Extra budget voor verbeteren dienstverlening. Welke concrete doelen horen er bij dit budget en welke verbeteringen mogen we na 2 jaar verwachten?
Antwoord:	Met de middelen worden extra medewerkers aangenomen. • Een hogere bezetting geeft meer mogelijkheden om de aanwezige capaciteit af te stemmen op het telefoonaanbod; • Er wordt een medewerker kwaliteit aangenomen die toeziet op de kwaliteit van de dienstverlening en die andere medewerkers (telefonie en receptie) coacht in hun klantcontacten; • De verbinding tussen de klantenservice en de rest van de organisatie wordt versterkt. Er wordt een medewerker aangesteld voor proces en optimalisatie die afspraken gaat maken met vak afdelingen over bereikbaarheid en reactietijd bij terugbelverzoeken. Ook neemt deze medewerker deel in projecten die impact kunnen hebben op de klantenservice.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

Fractie:	***D66-22***
Pagina:	29
Vraag:	De uitvoering van moties 23M09gg en 21M218 wordt incidenteel ingeboekt tot en met 2025. Mogen we ervan uitgaan dat de kosten na 2025 binnen de reguliere budgetten van Burgerzaken kunnen worden opgevangen.
Antwoord:	Nee, uitgaande van de huidige budgetten kan dit na 2025 niet uit het reguliere budget van Burgerzaken gefinancierd worden. Het budget tot en met 2025 is een raming gebaseerd op het aantal naamsveranderingen en gewijzigde geslachtsregistratie in de jaren 2021 en 2022. Voor het budget vanaf 2025 wordt een voorstel gemaakt waarbij wordt gekeken naar het aantal aanvragen in 2023, het gemiddeld toegekende bedrag en eventuele ontwikkelingen zoals de transgenderwet.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

Fractie:	***D66-23***
Pagina:	30
Vraag:	In motie 22M125 heeft de raad gevraagd om betrokken te worden bij de kaders voor de inzet van extra cultuurmiddelen. Op welke wijze wordt de raad meegenomen bij de inzet van de nu opgenomen extra middelen en de verdeling over diverse doelen (programmering, breedtekunst, etc.)?
Antwoord:	Op 11 april 2023 heeft het college de raad met een raadsbrief geïnformeerd over het besluit hoe het college de extra programmamiddelen cultuur gaat inzetten, waarmee het tevens uitvoering geeft aan de motie 22M125 “Kaders voor cultuur- en evenementensubsidies". De betreffende raadsbrief vindt u hier: https://arnhem.bestuurlijkeinformatie.nl/Reports/Document/b2d48f86-d8fa-4e55-a2cf-113827b54625?documentId=47d61802-6303-4099-947c-aba9a1edb7b7.
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

Fractie:	***D66-24***
Pagina:	30
Vraag:	Er wordt ingezet op 12 nieuwe kunstwerken in de openbare ruimte (muurschilderingen). Is er in het onderhoudsbudget voor kunst in de openbare ruimte ook budget om deze te onderhouden?

Antwoord:	Vanaf 2024 zetten we in op 3 muurschilderingen per jaar. Muurschilderingen zijn kunstwerken met een tijdelijk karakter, er worden dan ook afspraken gemaakt over de (minimale) periode dat de muurschildering zichtbaar en onderhouden blijft. Wanneer een muurschildering geplaatst wordt op een pand wat niet van de gemeente is leggen we afspraken vast over onderhoud met de pandeigenaar. Het onderhoud ligt in principe onder verantwoordelijkheid van de eigenaar van het pand. In samenwerking met woningcorporaties hebben we afspraken bijvoorbeeld al eerder op deze manier vormgegeven. In de gevallen dat een muurschildering wel op een pand van de gemeente wordt geplaatst, wordt dit onderdeel van het onderhoudsregime van de gemeente. Voor onderhoud kunst in de openbare ruimte zijn jaarlijks middelen beschikbaar.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

***Fractie**:*	***D66-25***
Pagina:	41
Vraag:	Arnhemse Broek valt binnen NPAO. Hiermee pakken we ongelijkheid aan. Hoe zit het met de ondersteuning van andere inwoners binnen gebied CSA die vergelijkbare problemen hebben?
Antwoord:	Ondersteuning van de inwoners van Arnhem is vastgelegd in het bestaande beleid van de gemeente. Het Nationale Programma Arnhem Oost is een plus op dit beleid, omdat is vastgesteld dat in Presikhaaf, Malburgen, Klarendal, Geitenkamp en Arnhemse Broek langjarige, extra aandacht nodig is om de bestaanszekerheid van de inwoners te vergroten. Dit betekent dat de inwoners van het Centrum en Spijkerkwartier ondersteund worden vanuit het reguliere beleid van de gemeente.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

***Fractie**:*	***D66-26***
Pagina:	69
Vraag:	De burgerberaden gaan ten koste van de uitvoeringsagenda burgerparticipatie. Welke acties gaan we (mogelijk) niet of later uitvoeren?
Antwoord:	We blijven onze acties uitvoeren zoals omschreven in de uitvoeringsagenda. Alleen het opstellen van de inspiratiegids wordt in de planning doorgeschoven.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

***Fractie**:*	***D66-27***
Pagina:	76
Vraag:	Wat is het effect van de gebiedsverboden tot nu toe geweest?
Antwoord:	De uitgereikte gebiedsverboden (5) hebben ertoe geleid dat betrokkenen niet meer in het aangegeven gebied zijn gesignaleerd. We zetten hiermee gericht in op de personen die overlast veroorzaken. Daarmee herstelt de rust in het gebied voor omwonenden en bezoekers. Daarnaast hebben wij personen die overlast veroorzaakten actief (“outreachend”) hulpverlening aangeboden en een aantal van hen heeft dit aanbod geaccepteerd.
Portefeuillehouder:	Ahmed Marcouch

***Fractie**:*	***D66-28***
Pagina:	77
Vraag:	Het Zorg- en Veiligheidshuis krijgt dit jaar een forse kwaliteitsimpuls. Hoe ziet die kwaliteitsimpuls eruit?
Antwoord:	We zorgen ervoor dat het Zorg- en Veiligheidshuis verder wordt ontwikkeld tot een expertisecentrum, dat op lokaal niveau expertise op het gebied van (hoog) risico casuïstiek deelt, specialistische casuïstiek overleggen organiseert en procesregie voert. Om dit te bereiken wordt de basis op orde gebracht op het gebied van financiën, personeel en bedrijfsvoering. Naast het invoeren van efficiëntere werkprocessen en kwaliteitsmeting toetsen we vaker de tevredenheid van de deelnemers. Achterliggend doel is dat het Zorg- en Veiligheidshuis meer en daadkrachtiger complexe casuïstiek kan afwikkelen.

Portefeuillehouder:	Ahmed Marcouch

***Fractie**:*	***D66-29***
Pagina:	84
Vraag:	Er wordt flink geïnvesteerd in snelfietspaden en OV-hubs. In hoeverre is er hierbij aandacht voor bijbehorende voorzieningen zoals watertappunten, toiletten (op drukke plekken), fietsreparatiezuilen?
Antwoord:	Op dit moment is dat nog niet aan de orde bij de HUB's. Maar we zullen het meenemen in de verdere uitwerking van de HUB's. Daarbij zullen we met name extra aandacht geven aan de voetganger en haar wensen en eisen aan de inrichting en faciliteiten. Het bekende STOMP-principe wordt dan het uitgangspunt voor de nadere uitwerking van de HUB's Voorzieningen langs snelfietspaden zijn in de regel onderdeel van het ontwerpproces. Tot op heden zijn voorzieningen zoals watertappunten of fietsreparatiezuilen daar geen onderdeel van. Mogelijk kan dat alsnog worden toegevoegd als gebruikers/fietsers daarom verzoeken of nadat gebruik van nieuwe doorfietsroutes goed op gang is gekomen.
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic

***Fractie**:*	***D66-30***
Pagina:	87
Vraag:	Er wordt nagedacht over een mogelijke verzwaring van de bestaande milieuzone. Waar hangt dit vanaf?
Antwoord:	De mogelijke verzwaring van de bestaande milieuzone hangt af van: • De milieuzone in Arnhem is één van de 4 milieuzones in Nederland die naast vrachtverkeer ook gelden voor bestel- en personenauto's op diesel. Om verwarring bij de automobilist te voorkomen zijn deze milieuzones op elkaar afgestemd, en volgen dus dezelfde richtlijnen vanuit het Rijk. • Op dit moment heeft Arnhem volgens deze richtlijnen de strengst mogelijke milieuzone (ook wel de "groene" zone genoemd). Dat betekent dat alleen auto's en bestelauto's met de EU emissieklasse 4 of hoger zijn toegestaan, ofwel alleen auto's die na 1 januari 2005 op de markt zijn gekomen. Vanaf 2025 kunnen de milieuzones verder worden aangescherpt, naar emissieklasse 5 of hoger (enkel auto's van na 1 september 2009). Dit is een keuze die de gemeente dan zelf maakt. • Naast een strengere milieuzone kunnen vanaf 2025 ook Zero Emissie (ZE) zones voor logistiek verkeer worden aangesteld. Deze zones werken naar verkeer zonder uitstoot (bijv. elektrisch of op waterstof). Om de schok op te vangen zijn hier overgangsregelingen van kracht. Bijvoorbeeld een bestelauto heeft met emissieklasse 6, mag nog door de ZE zone rijden tot 1 januari 2028. In Arnhem liggen nu plannen om een ZE zone voor stadslogistiek in te stellen vanaf 1 juni 2026. Deze geldt dan alleen voor de binnenstad, terwijl de milieuzone ook de singel omvat. • Een verzwaring van de milieuzone is in lijn met de Arnhemse ambitie van duurzaamheid en schone lucht (in het plan New Energy made in Arnhem). Minder vervuilende uitstoot en fijnstof van oude auto's bevordert de gezondheid. Ook bevordert het de ingroei van schonere (diesel)auto's, wat de klimaatdoelen ten goede komt.
Portefeuillehouder:	Marco van der Wel

***Fractie**:*	***D66-31***
Pagina:	94
Vraag:	Verbinden onderwijsinstellingen met maatschappelijke opgaven. Schakel025 organiseerde met de gemeente Arnhem afgelopen jaar een programma om de creatieve

	sector te verbinden met actuele maatschappelijke opgaven. Bij de onderwijsinstellingen op pagina 94 wordt ArtEZ echter niet genoemd. Hoe komt dat?
Antwoord:	Dit is foutief. Artez is nauw betrokken bij de ‘’Arnhemse Leeragenda’’ om maatschappelijke opgaven / initiatieven te verbinden aan onderwijsinstellingen.
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic

Fractie:	***D66-32***
Pagina:	99
Vraag:	Op welke wijze wordt met wat nu in de begroting is opgenomen voor onderwijshuisvesting uitvoering gegeven aan motie 23M44g?
Antwoord:	Het huidige financiële kader is toereikend om uitvoering te kunnen gegeven aan het IHP PO 2017 en de plannen uit het pakket toekomstige huisvesting (Voortgezet) Speciaal Onderwijs. Het budget is in de uitvoering geen reden voor vertraging. Tevens is er in de begroting reeds een reservering voor toekomstige kapitaallasten beschikbaar zodat uitvoering gegeven kan worden aan het nog vast te stellen IHP. Deze reservering is in de begroting 2024 geïndexeerd zodat prijsstijgingen opgevangen kunnen worden. De raad is middels de raadsbrief “voortgang Integraal Huisvestingsplan Onderwijs 2024-2039 Gemeente Arnhem” d.d. 13 juni 2023 er over geïnformeerd dat de effecten op de investeringen in het IHP worden meegenomen in het opstellen van de Perspectiefnota 2025-2028 en de begroting 2025. De indexatie van bouwkosten voor schoolgebouwen is gebaseerd op de onafhankelijk data van het bedrijf BDB Bouw(kosten)data. Naast de historische ontwikkeling is hier ook een toekomst verwachting in opgenomen. Jaarlijks wordt bij de begroting de bouwkostenontwikkeling middels dezelfde brondata geactualiseerd.
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic

Fractie:	***D66-33***
Pagina:	110
Vraag:	Met een passende businesscase kunnen we strategische aankopen doen voor huisvesting van creatieve ondernemers. Wat zijn de voorwaarden voor een dergelijke “passende businesscase”?
Antwoord:	De belangrijkste voorwaarde voor een strategische aankoop is een zo laag mogelijk kostenniveau. Het gaat dan om zowel huurlasten, als ook servicekosten en energielasten. Vooral voor cultureel ondernemers, zoals zelfstandig werkende kunstenaars, is de betaalbaarheid van een werkruimte van belang voor een succesvolle beroepspraktijk. Te hoge huren leiden tot slecht verhuurbare werkruimtes en daarmee tot geen sluitende business case. Naast de financiële haalbaarheid is ook de ligging van een potentieel ateliergebouw van belang voor een passende business case. Locaties waar het realiseren van ateliers van maatschappelijke betekenis kan zijn, is relevant voor een passende business case.
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

Fractie:	***D66-34***
Pagina:	110
Vraag:	In 2022 is een onderzoek uitgevoerd naar SLAK. Hierover ontvingen we in maart 2023 een raadsbrief. Kunnen we het achterliggende onderzoek ontvangen?
Antwoord:	De raad ontvangt dit najaar een brief waarin het college opnieuw verslag doet van de stand zaken over de herstructurering SLAK. Het benchmark rapport is als bijlage bij deze brief opgenomen.
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

Fractie:	***D66-35***
Pagina:	111
Vraag:	Met de tijdelijke sluiting van het Stadstheater verhuist een deel van de programmering naar Musis. Met minder ruimte voor concerten en voorstellingen, wordt samenwerking tussen Arnhemse podia nog belangrijker. Wanneer en in welke vorm kunnen we de

	resultaten verwachten van de uitvoering van motie 22M122: het meer samenwerken van de podia in programmering en communicatie?
Antwoord:	Er zijn gesprekken gevoerd met verschillende organisaties waaronder Theater Oostpool, Postheater en De Nieuwe Oost, Theater a/d Rijn, waarin samen is gekeken naar de opties. Om verschillende redenen bleken daar niet of onvoldoende mogelijkheden. Met name vanwege de planning van de zalen, die nagenoeg vol zit, precies in de tien maanden dat ook Musis & Stadstheater het gros van de theatervoorstellingen kan programmeren. Met deze instellingen wordt overigens onderling al intensief samengewerkt. Het Posttheater programmeert al jarenlang al de cabaretvoorstellingen van Musis & Stadstheater. De samenwerking met De Nieuwe Oost uit zich rondom festivals en de programmering in elkaars theaterzalen, dit zal de komende jaren doorgang vinden. Met slimme investeringen in Musis kan theater de komende jaren daar plaatsvinden, deze investeringen zijn overigens duurzaam, dus ook in de toekomst van toegevoegde waarde voor het andere aanbod in Musis. Ook wordt er nog gekeken naar mogelijkheden om meer activiteiten op andere locaties in de stad op te zetten, zoals in de wijken. De raad wordt later dit jaar geïnformeerd over de initiatieven die er zijn.
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

Fractie:	***D66-36***
Pagina:	112
Vraag:	Nieuwe erfgoedagenda. In 2023 werd een motie aangenomen om ook middelen op te nemen om unieke erfgoedkansen te benutten. Op welke wijze wordt de uitvoering van deze motie onderdeel van de erfgoedagenda en welke budgetten horen hierbij?
Antwoord:	De Erfgoedagenda wordt begin 2024 naar uw raad gestuurd. Onderdeel is een uitvoeringsagenda, met daarin opgenomen unieke erfgoedkansen/ beleefbaar erfgoed. Momenteel is hiervoor gedurende deze coalitieperiode een budget van € 50.000 beschikbaar. Met stakeholders en door middel van een stadsgesprek wordt input opgehaald voor de uitvoeringsagenda. Een voorstel van onderwerpen met bijbehorende budgetten wordt aan de raad voorgelegd.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

Fractie:	***D66-37***
Pagina:	116
Vraag:	Waarom is Goed Geregeld Arnhem alleen in de ochtenden open? Hoe is verzekerd dat ook werkenden hen altijd goed kunnen bereiken?
Antwoord:	Goed Geregeld Arnhem heeft door de week verschillende een spreekuren waarbij vanuit alle disciplines iemand aanwezig is om een vraag van een inwoner te kunnen beantwoorden. De spreekuren zijn zo verdeeld dat er iedere dag ofwel in Noord ofwel in Zuid een spreekuur open is. Zie: www.ggarnhem.nl/locaties/ Daarnaast kan er telefonisch of via de website een afspraak worden gemaakt op een moment wat het beste uitkomt voor de inwoner.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

Fractie:	***D66-38***
Pagina:	116
Vraag:	Wordt bij de uitvoering van motie 23M58 ook gewezen op het thema wonen (het inschrijven bij Entree voor sociale huurwoningen)?
Antwoord:	Bij de uitvoering van deze motie wordt rekening gehouden met de 5 leefgebieden van een jongeren; netwerk, wonen, school en werk, inkomen en welzijn. Het inschrijven bij Entree hoort hier zeker bij.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

***Fractie**:*	***D66-39***
Pagina:	117
Vraag:	We benaderen nog meer inwoners telefonisch of gaan bij hen thuis langs. Welke organisatie gaat dit uitvoeren?
Antwoord:	Rijnstad zal ook in 2024 Vroegeropaf uitvoeren. Vroegsignalering is onderdeel van de schulddienstverlening die de gemeente weer zelf zal gaan uitvoeren. Vanaf 2025 zal de gemeente deze inwoners daarom zelf benaderen.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

***Fractie**:*	***D66-40***
Pagina:	117
Vraag:	Hoeveel mensen maken er in dit jaar en maakten er in voorgaande jaren gebruik van het jongerenperspectieffonds?
Antwoord:	We helpen alle jongeren die zich met schulden melden. Als er afloscapaciteit is, wordt er een reguliere schuldregeling of een herfinanciering aangeboden. Als jongeren geen of beperkte afloscapaciteit hebben of niet in aanmerking komen voor een regulier traject, kunnen jongeren een JPF-krediet krijgen om te kunnen blijven/gaan studeren en de schulden af te lossen. Indien er geen afloscapaciteit is, is er een mogelijkheid om via Maatschappelijke Diensttijd de schulden af te lossen (onderdeel van JPF-krediet). Voor jongeren t/m 26 jaar zijn in de jaren 2020 t/m augustus 2023 respectievelijk de volgende aantallen schuldregelingen opgestart: Herfinanciering 3, 3, 5 en 6 Schuldregeling: 11, 27, 22 en 27 JPF krediet: 8, 12, 20 en 11
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

***Fractie**:*	***D66-41***
Pagina:	118
Vraag:	Immerloo schuldenvrij. Hoeveel geld is er toegezegd door andere maatschappelijke organisaties voor deze aanpak? Hoeveel inwoners denken we in totaal te kunnen helpen? Op welke wijze worden deze inwoners gevonden / geselecteerd?
Antwoord:	Er zijn alleen nog middelen nodig voor het opkoopfonds. Hiervoor lopen vergevorderde gesprekken met een lokale geldschieter om bij te dragen aan het opkoopfonds. Het Nationaal Programma Arnhem-Oost heeft de aanvraag SPUK Kansrijke Wijk ingediend bij het Rijk. Daarin vragen we voor de vernieuwde schuldenaanpak de benodigde uitvoeringsgelden aan. In november verwachten we duidelijkheid te krijgen over zowel de aangevraagde uitvoeringskosten (SPUK) als de fondswerving voor het opkoopfonds. Daarnaast dragen veel partners bij op het gebied van kennis en ervaring en tevens financieel doordat zij zelf een schuldeiser zijn en mee werken aan het kwijtschelden van (een deel) van de schulden. Hoeveel inwoners denken we in totaal te kunnen helpen? Antwoord: in de pilot gaan we uit van 50 huishoudens. Op welke wijze worden deze inwoners gevonden / geselecteerd? Antwoord: De volgende stappen leiden tot een selectie van een 50tal huishoudens: • Gebiedsaanpak: we starten in het armste postcode gebied van Arnhem (Oost). • We selecteren vervolgens binnen het postcodegebied huishoudens waarvan we weten dat die meervoudige schulden hebben; • Inwoners die al in een schuldhulpverleningstraject zitten worden hier uit gehaald; • Aanvullend spreken we professionals om huishoudens in beeld te krijgen die middels de data niet naar voren komen. Te denken valt aan inwoners die een betalingsregeling hebben getroffen zonder einddatum.

	Alle geselecteerde huishoudens worden vooraf besproken met het sociaal wijkteam om vooraf een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de (multi) problematiek per huishouden.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

***Fractie**:*	***D66-42***
Pagina:	118
Vraag:	We meten jaarlijks het bereik van regelingen en van de Gelrepas. Kunnen we een overzicht ontvangen van welke regelingen er zijn, voor welke doelgroep ze zijn en hoeveel inwoners van ieder van deze regelingen gebruik maken?
Antwoord:	Bij deze de tabel en korte toelichting op het totaalgebruik.

Regeling	Doelgroep	periode geldig	2021	2022	2023 t/m aug
Dierenartsregeling (korting)	één tegoed per huishouden	Vanaf 2021	869	1.081	549
Diftar (tegoed)	één tegoed per huishouden	2021-2022	2.667	5.261	0
Peuteropvang (korting)	Kinderen van 0 t/m 3 jaar	Vanaf 2021	244	379	308
ID-kaart (lager tarief)	Gratis t/m 17 jaar, korting vanaf 18 jaar	Vanaf 2022	0	1.369	875
Schoolkostenregeling (tegoed)	kinderen van 4 t/m 17 jaar	Vanaf 2022	0	2.995	2.254
(sport)kledingtegoed (tegoed)	kinderen van 0 t/m 17 jaar	Vanaf 2022	0	4.127	4.143
OV-busvoordeelabonnement	Vanaf 4 jaar	Pilot in 2023	0	0	5.999

	In totaal waren er in 2021 24.234 pashouders, waarvan 19.497 de pas ook daadwerkelijk gebruikt hebben. In 2022 waren er 24.135 passen met 14.272 gebruikers. In 2023 zijn er tot en met augustus 23.199 passen verstrekt (12.723 gebruikers).
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

***Fractie**:*	***D66-43***
Pagina:	118
Vraag:	Waarom wordt alleen bij jongeren en ondernemers in de schuldhulpverlening ervaringsdeskundigen ingezet?
Antwoord:	In de toelichting bij schuldhulpverlening wordt dit specifiek genoemd. Werken met ervaringsdeskundigen beperkt zich niet alleen tot die doelgroepen. Op alle onderdelen wordt zo veel mogelijk gebruik gemaakt van de inzet van ervaringsdeskundigen. Denk hierbij voorbeeld bij de afhandeling van het kinderopvangtoeslagschandaal en het verbeteren van het proces om een uitkering aan te vragen.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

***Fractie**:*	***D66-44***
Pagina:	119
Vraag:	Wat is de definitie van het instrument basisbaan?
Antwoord:	De basisbaan is een instrument wat ingezet kan worden voor inwoners die onder de re-integratieverantwoordelijkheid van de gemeente vallen. Het kan aanvullend ingezet worden op de andere re-integratie-instrumenten van de gemeente Arnhem. Het doel van de basisbaan is om inwoner binnen 2 jaar duurzaam uit de uitkering te laten stromen. Bij de inzet worden maximaal twee jaar middelen ingezet die nodig zijn om een inwoner te kunnen plaatsen bij een werkgever. Deze tijdelijke middelen zijn voor de

	ondersteuning van de werkgever (compensatie loonwaarde), inkomensondersteuning (zodat iemand volledig uit de uitkering kan) of scholing. Wanneer een baan meerwaarde heeft voor de Arnhemse samenleving is er volledige compensatie van de loonwaarde van de inwoner mogelijk. De werkgever committeert zich aan het doel door de medewerker na twee jaar zelf in dienst te nemen of zorg te dragen voor externe plaatsing. De gemeente experimenteert met de inzet van dit instrument, op dit moment veelal nog met tijdelijke middelen. Op 9 november wordt een raadsinformatiebijeenkomst georganiseerd over de re-integratie-instrumenten van de gemeente Arnhem.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

***Fractie**:*	***D66-45***
Pagina:	120
Vraag:	Er wordt gesproken over de vorming van regionale werkcentra. Wat zijn de kansen en risico's van deze ontwikkeling voor Arnhem?
Antwoord:	Op dit moment is er nog veel onduidelijk over de vorming van de regionale werkcentra. In de loop van 2024 wordt een kamerbrief verwacht. Met de partners in de arbeidsmarktregio is afgesproken het 'waarom', 'wat' en 'hoe' van de samenwerking in de arbeidsmarktregio in 2024 te herijken. Hierbij worden de landelijke ontwikkelingen meegenomen. Zodra dit gereed is zullen wij de raad hierover informeren.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

***Fractie**:*	***D66-46***
Pagina:	125
Vraag:	Uit inwonerservaringsonderzoeken blijkt dat inwoners over het algemeen tevreden zijn. Tegelijkertijd blijven inwoners te lang afhankelijk van specialistische hulp. Hoe organiseren we een alternatief voor deze specialistische hulp en is er voldoende capaciteit om dit te gaan vormgeven?
Antwoord:	Bij een deel van de inwoners zien we mogelijkheden om de gewenste ondersteuning meer vanuit sociale netwerken of vanuit algemene voorzieningen in de wijk te gaan vormgeven. Deze inzet vanuit de ''sociale basis'' kan onnodige inzet van professionele zorgverleners voorkomen. Daarbij kan gedacht worden aan allerlei ontmoetingsplekken in de wijk of de inzet van vrijwilligers of maatjesprojecten. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave en begroting. Welzijn, zoals we dat nu kennen, is met bovenstaande onvoldoende meegegroeid en op dit moment nog niet genoeg klaar voor de toekomst.
Portefeuillehouder:	Marco van der Wel / Mark Lauriks / Bob Roelofs

***Fractie**:*	***D66-47***
Pagina:	125
Vraag:	We onderzoeken samen met zorgaanbieders hoe we voldoende personeel kunnen inzetten voor huishoudelijke hulp en hoe we vraag en aanbod in evenwicht brengen. In de raadskamer is recent gesproken over de arbeidsomstandigheden van zorgmedewerkers. Die kunnen belangrijk zijn voor het aantrekken of vasthouden van personeel. In hoeverre zijn hier al afspraken over gemaakt en wat zijn die afspraken?
Antwoord:	De regionale inkooporganisatie en de gemeente Arnhem voeren regelmatig gesprekken met zorgaanbieders, die huishoudelijke ondersteuning aanbieden. In deze gesprekken wordt ook aandacht besteed aan de personeelstekorten en de toenemende vraag naar huishoudelijke ondersteuning (o.a. door vergrijzing). Daarbij wordt ook aandacht besteed aan het werven en vasthouden van personeel dat huishoudelijke ondersteuning aanbiedt. Zorgaanbieders doen al veel om personeel te behouden, bijvoorbeeld door extra scholingen aan te bieden, aandacht te besteden aan persoonlijke mijlpalen van medewerkers en bijeenkomsten te organiseren waarbij medewerkers hun collega's kunnen ontmoeten. Voor het werven van nieuwe medewerkers, vissen zorgaanbieders in

	Arnhem echter allemaal uit dezelfde vijver. Ondanks alle inspanningen zien we dat de wachtlijst voor huishoudelijke ondersteuning oploopt en dat aanvullende maatregelen nodig zijn. Hierover zullen wij uw raad via een Raadsbrief nader informeren en de vervolgstappen toelichten.
Portefeuillehouder:	Marco van der Wel

***Fractie**:*	***D66-48***
Pagina:	125
Vraag:	Bij de perspectiefnota is motie 23M45 aangenomen. Waar vinden we de uitwerking van deze motie terug in deze begroting?
Antwoord:	Over de uitvoering van deze motie (integrale zorg, welzijn, werk en inkomen) zal binnenkort een raadsbrief verschijnen. Een eerste stap was het uitvoeren van een verkenning, daarom is het nog niet opgenomen in de begroting.
Portefeuillehouder:	Marco van der Wel

***Fractie**:*	***D66-49***
Pagina:	125
Vraag:	We hebben aandacht voor inwoners met dementie en werken toe aan een dementievriendelijke gemeente. We willen zorg zoveel mogelijk in de wijk organiseren. Hoe organiseren we dit voor met name de specifieke groep relatief jonge inwoners met dementie?
Antwoord:	Wij hebben de ambitie om een dementievriendelijke gemeente te zijn. We hebben hierin al verschillende stappen gezet waarbij we vooral blijven kijken naar wat wél kan en richten we ons op bewustwording en herkenning van dementie, zodat inwoners met dementie en hun mantelzorgers mee kunnen blijven doen in de gemeente. Jonge inwoners met dementie hebben ook onze aandacht. We blijven in gesprek met welzijnsorganisaties die dagactiviteiten organiseren in de wijken om hun aanbod beter te laten aansluiten bij het leven van jonge inwoners met dementie.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

***Fractie**:*	***D66-50***
Pagina:	125
Vraag:	Zorgtoewijzing. Is er voldoende menskracht bij onze wijkcoaches en in hoeverre is er een achterstand in het stellen van indicaties?
Antwoord:	Op dit moment loopt een onderzoek of de personeelsformatie van de sociale wijkteams toereikend is om de opdracht van de gemeente Arnhem uit te voeren. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door Significant. De uitkomsten worden eind 2023 verwacht. Op dat moment verwachten we inzichtelijk te hebben of het aantal wijkcoaches in balans is met de taken die sociale wijkteams uitvoeren, waaronder het toewijzen van zorg. Aanleiding tot dit onderzoek zijn signalen dat de werkdruk bij wijkcoaches hoog is. De wachttijden voor keukentafelgesprekken zijn in 2023 niet toegenomen ten opzichte van 2022 en bedraagt zo'n 17 dagen (tussen moment plannen en het keukentafelgesprek). Er is daarmee geen achterstand in het stellen van indicaties/toewijzingen.
Portefeuillehouder:	Marco van der Wel

***Fractie**:*	***D66-51***
Pagina:	126
Vraag:	Mensen met een PGB zijn zelf verantwoordelijk voor de juiste kwaliteit van zorg. Hoe helpen we hen om de juiste kwaliteit te selecteren?
Antwoord:	Gemeente Arnhem vindt het belangrijk dat mensen met een PGB juiste en kwalitatieve goede zorg blijven ontvangen. Om de toekomstige budgethouder te ondersteunen bij het selecteren van een passende zorgaanbieder, voert het team toezicht Wmo en Jeugd een lichte kwaliteitstoets uit bij professionele (beroepsmatige) zorgaanbieders. De lichte kwaliteitstoets vormt de basis voor de beoordeling van de kwaliteit van de ingezette zorgverlener. De gemeente Arnhem verwacht dat zorgaanbieders, die op basis van een

	PGB zorg leveren, in elk geval aantoonbaar beschikken over kennis en vaardigheden die nodig zijn om goede zorg te kunnen leveren. Deze kwaliteitstoets is tevens een onderdeel van het intensiveren van het toezicht op kwaliteit en rechtmatigheid van zorg, waar we de raad eerder over hebben geïnformeerd. Daarnaast blijven de wijkcoaches in gesprek met de toekomstige budgethouder scherp toezien op iemands vaardigheden om bijvoorbeeld goede afspraken te maken met een zorgverlener over de ingezette zorg. Of om een budget te kunnen beheren. Hiervoor gebruiken we de landelijke '10-punten PGB-vaardigheid' leidraad.
Portefeuillehouder:	Marco van der Wel

***Fractie**:*	***D66-52***
Pagina:	126
Vraag:	We onderzoeken een betere aansluiting tussen zorg voor GGZ-doelgroep en de WMO. Hierover worden sinds vorig jaar gesprekken gevoerd. Wat is er inmiddels op dit punt bereikt?
Antwoord:	In de afgelopen periode hebben we in verschillende samenstellingen gesprekken gevoerd met betrokken zorg- en veiligheidspartners. De gesprekken waren vooral gericht om knelpunten in de huidige aanpak en verbetermogelijkheden in beeld te krijgen en afspraken te maken over een meer integrale en effectieve aanpak. Met als doel om preventie en zorg te realiseren en onnodige inzet door verschillende partijen te voorkomen. Op onderdelen vraagt het nog meer afstemming. In Q4 informeren we u nader over de verbetermogelijkheden van onze huidige aanpak.
Portefeuillehouder:	Marco van der Wel

***Fractie**:*	***D66-53***
Pagina:	128
Vraag:	Bij de inzet van zorg hebben oog voor het onnodig plakken van etiketten. Wordt het gesprek hierover ook met scholen gevoerd? Op welke wijze zorgen we dat het niet onnodig stigmatiseren van Arnhemmers ook voor jongeren geldt?
Antwoord:	De gesprekken van de wijkcoaches met jongeren en hun ouders gaan altijd over de vraag: "Wat is de toekomstdroom van de jongere/leerling (en ook van zijn/haar/hun/het) ouders?" Daarbij is een "diagnose of een etiket" lang niet altijd noodzakelijk en/of gewenst. Soms kan een diagnose wel helpen om beter te begrijpen wat wel en wat niet werkt. Dit is ook het uitgangspunt bij gesprekken met de school. De PIT-aanpak (Preventief Interventie Team, vooral bedoeld voor de basisscholen) kan hierbij als voorbeeld dienen: • Er wordt een uitgebreide analyse gedaan zowel van de individuele leerling als van de school en van de leefomgeving • Hierbij is oa aandacht voor het sociale leervermogen van de leerling en ook voor het herkennen van emoties (in stemgeluid en/of gezichtsuitdrukking) ; methodiek ondersteund door de universiteit van Leiden • In de rapportage worden de kwaliteiten van de leerling als uitgangspunt genomen (en niet diagnoses): "Dit kun je al heel goed.en op dat onderdeel zou het helpen als we daar wat in gaan oefenen." • De rapportage wordt zowel met ouders als het kind als de school besproken. Dus vooral ingaan op wat kinderen en jongeren kunnen, niet stigmatiseren en problematiseren.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

***Fractie**:*	***D66-54***
Pagina:	128
Vraag:	Steungezinnen kunnen helpen bij een compleet en passend aanbod. In hoeverre hebben we in Arnhem voldoende steungezinnen?
Antwoord:	Op dit moment zijn er 15 steungezinnen actief in Arnhem. De verwachting is dat hier in 2023 nog 6 nieuwe steungezinnen bij komen. Er is op dit moment meer vraag dan aanbod. Er wordt daarom proactief geworven naar steungezinnen door Stichting MEE.

	Om hier zoveel mogelijk aandacht aan te geven sluiten zij aan bij de pleegzorgcampagne.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

***Fractie**:*	***D66-55***
Pagina:	130
Vraag:	Gecertificeerde instellingen hebben subsidie ontvangen om de werkdruk te verlagen. Welk plan lag hieraan ten grondslag en welke resultaten zijn er bereikt?
Antwoord:	Begin 2023 zijn met de vakbonden, de Gecertificeerde Instellingen (Jeugdbeschermingsorganisaties), Rijk en VNG afspraken gemaakt over verlaging van de werkdruk in de jeugdbescherming in het hele land. Dit zal stapsgewijs leiden tot caseloadverlaging bij jeugdbeschermers opdat meer tijd beschikbaar is om de wettelijke taken zorgvuldig uit te kunnen voeren. Daarmee wordt gewerkt aan het verlagen van het ziekteverzuim en het aantrekkelijker maken van het vak. Op dit moment lukt het de Gecertificeerde Instellingen helaas nog niet om voldoende jeugdbeschermers beschikbaar te stellen. In 2024 wordt een verbetering van de situatie verwacht.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

***Fractie**:*	***D66-56***
Pagina:	130
Vraag:	We willen het aantal (specialistische) jeugdhulpaanbieders in de wijken beperken. Hoe verhoudt dit zich tot het soms benodigde specialisme van aanbieders?
Antwoord:	Het benodigde specialisme van aanbieders blijft gewaarborgd. Aanbieders met benodigde specialisme blijven aanwezig om de juiste zorg te bieden aan de inwoners.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

***Fractie**:*	***D66-57***
Pagina:	132
Vraag:	Woningcorporaties stellen 120 woningen beschikbaar voor de uitstroom uit Beschermd Wonen. Is hiervoor nu een wachtlijst? Zo ja, hoe lang is deze wachtlijst en in hoeverre is het aantal van 120 woningen voldoende om deze (blijvend) weg te werken?
Antwoord:	Met corporaties is afgesproken dat ze 120 woningen per jaar beschikbaar stellen voor uitstromers vanuit de intramurale zorg. Ondanks dat we de laatste jaren minder dan 120 aanvragen krijgen is er toch een wachtlijst. Deze wachtlijst ligt niet aan de commitment van de corporaties, maar aan de huidige staat van de huurwoningmarkt. De woningvoorraad van de corporaties bestaat veelal uit eengezinswoningen, maar wat de groep uitstromers nodig heeft zijn eenpersoonswoningen. Vooral uitstromers jonger dan 23 jaar zijn hier de dupe van, omdat ze nog geen huurtoeslag kunnen krijgen. Voor hen kunnen de corporaties dus enkel een woning toewijzen uit het allergoedkoopste prijssegment, waarvan het aanbod zeer schaars is of in wijken ligt waar al bovengemiddeld veel kwetsbare inwoners wonen. De leeftijdsgrens voor huurtoeslag zal overigens vanaf 1 januari a.s. verlaagd worden naar 21 jaar, zodat de corporaties meer mogelijkheden krijgen om een passende woning te zoeken. Voor de jonge uitstromers bedraagt de wachttijd momenteel 6 tot 9 maanden, afhankelijk van de woonvereisten (voor sommige zorguitstromers is er een beperkt zoekgebied vanwege diens verleden, of zijn bepaalde woningtypes niet passend). Uitstromers ouder dan 23 jaar hebben in de meeste gevallen wel een woning binnen een half jaar. Dit vraagstuk is één van de belangrijkste punten binnen het stadsprogramma Huisvesting bijzondere doelgroepen.
Portefeuillehouder:	Marco van der Wel

***Fractie**:*	***D66-58***
Pagina:	137
Vraag:	Sluitende aanpak ketenpartners vroegsignalering. Welke consequenties zijn tot nu toe in beeld als gevolg van het afschalen van de JGZ?

Antwoord:	Het niet inzetten van preventieve gezondheidszorg is lastig te meten. Het is daarom speculeren wat de consequenties zijn van de afschaling JGZ voor de sluitende ketenaanpak vroegsignalering. Door het wegvallen van een aantal vaste contactmomenten op scholen kan het zijn dat bepaalde 'risicokinderen' het afgelopen schooljaar zijn gemist. Dat geldt met name voor de leeftijdsgroep van 12 tot 18 jaar. Kinderen met vragen en kinderen waarover al zorgen waren zijn echter fysiek gezien door de GGD en hebben – indien nodig – ondersteuning gekregen. De GGD herkent de zorg die scholen en andere zorgprofessionals hebben over de mentale gezondheid en het schoolverzuim van jeugdigen. Gelukkig wordt de dienstverlening van de JGZ dit schooljaar weer volledig opgeschaald naar het niveau van voor de afschaling (medio 2022), waardoor 'risicokinderen' weer vroegtijdig in beeld zijn en passende zorg kunnen krijgen.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

***Fractie**:*	***D66-59***
Pagina:	142
Vraag:	We willen voor 2026 zorgen voor een inclusieve en toegankelijke speeltuin in iedere wijk en zorgen we dat de hoofdlooproutes toegankelijk zijn. Wat is de huidige stand van zaken op deze beide punten? Welke routes en welke speeltuinen zijn al voldoende toegankelijk?
Antwoord:	Stand van zaken hoofdlooproutes: We hebben als pilot een looproute in Malburgen (Graslaan) toegankelijk gemaakt. Deze is 5 oktober j.l. feestelijk geopend. Vervolgens staan de looproutes in Klarendal en ST. Marten voor 2024 op de planning gevolgd door 't Dorp, Burgermeesterswijk en Heijenoord. Stand van zaken speeltuinen: Voor het toegankelijk maken van 24 speeltuinen in de periode tot en met 2026 loopt er op dit moment een pilot bij speelplek de Kroon in de Laar Oost. Samen met Openbare Ruimte, Team Leefomgeving, Bijzonder in Arnhem en het APCG is hiervoor een plan gemaakt. Met elkaar hebben wij tijdens dit project ervaring opgedaan. Deze ervaring kunnen we gebruiken bij de komende speeltuinen en voor het opstellen van de visie, het beoordelingskader en de planning. Als onderdeel van deze opgave werken we samen met bouwspeelplaats de Leuke Linde en de 2 stadsboerderijen om tot een toegankelijke inrichting te komen.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

***Fractie**:*	***D66-60***
Pagina:	148
Vraag:	We stimuleren mensen met een beperking om te sporten. Wordt hierbij ook samengewerkt met de NOC-NCF Talentdagen (op Papendal)?
Antwoord:	Nee. De gemeente ondersteunt lokaal via 'uniek sporten' mensen met een beperking om te gaan sporten. Dit richt zich voornamelijk op de breedtesport. De inzet van NOC*NSF is landelijk en richt zich echt op de topsport en de paralympische spelen. Lokaal is er jaarlijks wel een soortgelijke talentdag op Valkenhuizen, waarbij de focus meer ligt op plezier en 'talent' voor een sport dan op het behalen van een topsport niveau. Op landelijk niveau werken Uniek Sporten en NOC*NSF wel samen op dit vlak.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

***Fractie**:*	***D66-61***
Pagina:	149
Vraag:	Steeds meer vrouwen wantrouwen hormonale anticonceptie. De abortuskliniek herkent dit, ziet een toename aan behandelaantallen en krijgt vragen van middelbare scholen om voorlichting te geven. Signaleert de GGD / de gemeente deze ontwikkeling ook, in relaties tot programma's zoals Nu Niet Zwanger? En zo ja, wat wordt hiermee gedaan?
Antwoord:	Nee, de GGD (opdrachtnemer van de gemeente op het gebied van outreachende seksuele gezondheid) ontvangt geen informatie over het aantal behandelingen in de

	abortusklinieken en weet niet of een mogelijke toename van abortusbehandelingen samenhangt met ‘het wantrouwen van hormonale anticonceptie’. De GGD houdt wel bij met hoeveel cliënten een gesprek over anticonceptie wordt gevoerd. Op het spreekuur seksuele gezondheid en in het kader van Nu Niet Zwanger (NNZ) worden gesprekken gevoerd met cliënten over anticonceptie. NNZ richt zich specifiek op mensen in kwetsbare omstandigheden en op professionals die deze mensen begeleiden. In die gesprekken is NNZ voortdurend bezig de keuze voor wel of geen kind geïnformeerd en bewust te laten zijn. Als cliënten aangeven nu geen kinderwens te hebben èn men wil geen hormonen, dan zijn er nog mogelijkheden voor koperspiraal, condoom en sterilisatie. Bij cliënten aansluiten, goed uitvragen en samen kijken naar passende methoden van anticonceptie is wat NNZ doet en kan doen. Naast individuele gesprekken geeft de GGD op aanvraag ook voorlichting over anticonceptie, o.a. op scholen. Dit is een aanbod dat de GGD al jaren heeft en dus niet wordt uitgevoerd n.a.v. een bepaald signaal. Onlangs heeft de GGD ook aandacht besteed aan de Trek-‘m-aan-campagne in het kader van wereld anticonceptie dag (26 september). Scholen konden zich hiervoor aanmelden en kregen een tool opgestuurd om dit onderwerp bespreekbaar te maken en condooms passend bij deze campagne. Wat er nu op scholen wordt gedaan door de GGD verschilt per school. Landelijk is er een aanbod van lesmethoden waarin het onderwerp anticonceptie aan bod komt. Bijvoorbeeld de methode Lang Leve de Liefde. Daarin is ook aandacht voor veilig vrijen, de diverse anticonceptiemiddelen en hoe je daar aan komt. Scholen die meer aandacht willen geven aan het thema relaties en seksualiteit kunnen gebruik maken van de stimuleringsregeling van de gezonde-school-aanpak. In dit thema is onder andere aandacht voor fijn en veilig vrijen. Daarnaast kunnen scholen altijd contact opnemen met de GGD, team seksuele gezondheid en/of de gezonde-school-adviseur, wanneer zij aandacht willen besteden aan dit thema. Zij kunnen dan advies krijgen hoe dit thema op te zetten, scholing in het bespreekbaar maken van relaties & seksualiteit krijgen en eventueel gastlessen ter ondersteuning hiervan.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

***Fractie**:*	***D66-62***
Pagina:	150
Vraag:	De gemeente stimuleert een verantwoord middelengebruik. Wat zijn hiervan tot nu toe de resultaten (niet enkel de inspanningen), binnen de genoemde domeinen?
Antwoord:	Op vier middelbare scholen draait het programma Helder op School en op veertien scholen zijn profesionals opgeleid in gespreksvaardigheden bij (vermoedens van) middelengebruik en het signaleren van middelengebruik. Zes sportverenigingen en drie locaties van Sportbedrijf Arnhem zijn actief aan de slag met verantwoord alcoholbeleid.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

***Fractie**:*	***D66-63***
Pagina:	151
Vraag:	Wat is de inspanning van de gemeente in het aansluiten bij de landelijke campagne “Zien Drinken, Doet Drinken”.
Antwoord:	Iriszorg, onze subsidiepartner die uitvoering geeft aan middelenpreventie, is aangesloten bij de landelijke campagne “Zien Drinken, Doet Drinken”. De campagneboodschap wordt door onze partner in Arnhem verspreid. Bij voorlichting aan ouders komt het onderwerp ‘Zien drinken Doet Drinken’ standaard aan bod.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

***Fractie**:*	***D66-64***
Pagina:	167, 174, 20
Vraag:	Het budget van de ODRA wordt weer verhoogd. O.a. voor de coördinatie en afstemming van milieubeleid en handhaving wooninstrumentarium. Op welke wijze is geborgd dat de beoogde doelen (verbeteringen) ook bereikt worden?
Antwoord:	ODRA rapporteert maandelijks aan de gemeente over gemaakte uren en geleverde producten. Op deze wijze kan Arnhem bepalen of de uitvoering verloopt zoals gepland. Dit kan aanleiding zijn om bij te sturen en/of verder uitleg te vragen. Naast bespreking van deze managementrapportages is er ook regelmatig overleg over het bereiken van doelstellingen. Hoe vaak dit overleg plaatsvindt en op welke manier wisselt per onderwerp. Zo is het voor veel routinetaken die bij ODRA belegd zijn voldoende om hier op hoofdlijnen naar te kijken. Eventuele bijzonderheden komen daarnaast naar voren in de periodieke werkoverleggen met ODRA of bijvoorbeeld uit klachten of meldingen. Voor vrijwel alle nieuwe onderwerpen die we bij ODRA beleggen wordt vooraf goed gekeken naar de werkzaamheden die ODRA gaat uitvoeren. Hier hoort ook bij dat gekeken wordt naar de te verwachte resultaten. Voor wat betreft de genoemde voorbeelden geldt bij de woontaken dat dit in nauwe samenspraak gebeurt met de vakgroep Wonen. Bij de coördinatie milieubeleid, dat ODRA voor alle aangesloten gemeenten uitgevoerd, is afgesproken dat in het ambtelijk opdrachtgeversoverleg wordt besproken welke taken binnen dit kader worden uitgevoerd. Uitgangspunt is dat een gemeenschappelijk afgestemd milieubeleid wenselijk is, ook in het kader van de omgevingsvisie. Uitvoering wordt samen met alle deelnemende gemeenten bepaald. Arnhem heeft daarnaast specifiek voor deze taak met ODRA afgesproken dat na twee jaar geëvalueerd wordt hoe groot de meerwaarde voor gemeente Arnhem is geweest.
Portefeuillehouder:	Marco van der Wel

***Fractie**:*	***D66-65***
Pagina:	172
Vraag:	Het is onduidelijk wat er gebeurt met de doelgroepenverordening als de Omgevingswet over enkele maanden wordt ingevoerd. Eerder is aangegeven dat de regels uit de doelgroepenverordening automatisch opgenomen worden in nieuwe kaders als de Omgevingswet ingaat. Welk risico lopen we dat we na 1 januari niet meer op de doelgroepenverordening kunnen terugvallen en op welke wijze borgen we onze kwalitatieve ambities na 1 januari 2024?
Antwoord:	In beginsel is er niet echt sprake van een risico (niet direct na 1-1-2024): Een doelgroepenverordening op basis van het Besluit ruimtelijke ordening blijft gelden na inwerkingtreding van de Omgevingswet. Zie artikel 8.2.15a van het Invoeringsbesluit Omgevingswet, te vinden in het Verzamelbesluit Omgevingswet. Hij houdt op te gelden op het moment dat de overgangsfase van het omgevingsplan is afgelopen (de overgangsfase loopt tot 1 januari 2032). Dan moet de gemeente dus ook de doelgroepenverordening in het omgevingsplan hebben verwerkt. Het klopt wel dat op dit moment nog een en ander onduidelijk is over hóe gemeenten exact kunnen gaan sturen op sociale en betaalbare woningen onder het regime van de Omgevingswet (en dus de doelgroepenverordening in het Omgevingsplan hebben verwerkt). Reden daarvoor is dat een belangrijke wet die gemeenten daartoe meer mogelijkheden geeft, de Wet Versterking Regie op de Volkshuisvesting, nog niet in werking is getreden. Ook zijn de aanpassingen op het Besluit Kwaliteit Leefomgeving waar de instructieregels in staan waar een omgevingsplan precies aan dient te voldoen, nog niet openbaar gemaakt. De beste garantie om in de toekomst te kunnen sturen op onze kwalitatieve ambities, is als de Wet Versterking Regie op de Volkshuisvesting wordt aangenomen. In de memorie van toelichting is opgenomen: “Een belangrijk instrument om uitvoering te geven aan het

	volkshuisvestingsprogramma (Woonvisie) is het omgevingsplan. In het omgevingsplan worden – juridisch bindende - regels gesteld op grond waarvan bijvoorbeeld woningen gebouwd kunnen worden. Met dit wetsvoorstel wordt buiten twijfel gesteld dat de regels in het omgevingsplan ook gericht kunnen zijn op de bouwmogelijkheid van woningen uitsluitend binnen een bepaalde prijssegmentering of huurcategorie. Provincie en Rijk kunnen met instructieregels en instructiebesluiten zorgen voor juridische doorwerking van het beleid naar het omgevingsplan. Het volkshuisvestingsprogramma – maar bijvoorbeeld ook bestuurlijke afspraken - kan daarbij dienen als onderbouwing van het provinciale of nationale belang voor dergelijke instructieregels en instructies. Daarbij ligt het in de rede dat de provincie – en niet het Rijk – de eerst aangewezen bestuurslaag is voor dergelijke instructieregels of instructiebesluiten over het omgevingsplan".
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

Fractie:	***D66-66***
Pagina:	173
Vraag:	In Nijmegen wordt door 2 studenten een kamer te laten delen gezorgd dat met name internationale studenten bij de start van het studiejaar huisvesting hebben. Kunnen we dergelijke ontwikkeling ook in Arnhem verwachten?
Antwoord:	In Nijmegen is er sprake van een pilot. De pilot wordt uitgevoerd door de SSH&. Met de SSH& hebben we contact over dit project. Indien de ervaringen goed zijn, zal de ontwikkeling uiteraard ook worden doorgetrokken naar Arnhem.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

Fractie:	***D66-67***
Pagina:	173
Vraag:	Op welke wijze borgen we de noodzakelijke kwalitatieve en kwantitatieve toename van met name niet-zelfstandige studenteneenheden?
Antwoord:	Wij borgen de kwalitatieve en kwantitatieve toename van (niet) zelfstandige studenteneenheden door samen te werken met een toegelaten instelling zoals de SSH&. De SSH& staat voor eerlijke huurprijzen, woonkwaliteit en het garanderen van goede faciliteiten. Companen heeft voor de gemeente een onderzoek uitgevoerd naar de vraagontwikkeling van studentenkamers in Arnhem (d.d. 17 juli 2023). De groei van het marktaandeel van de SSH& naar 10-11% (en de kwantitatieve groei) is in lijn met de prognose van de vraagontwikkeling in Arnhem. Bij de Ontwerp-Woonvisie (die gepubliceerd zal worden op 12 oktober) zal dit onderzoek als bijlage worden toegevoegd. In deze ontwerpvisie in de ambitie ook nader beschreven. Daarnaast hebben wij op basis van het facetplan woningsplitsing en verkamering duidelijke kaders om de woonkwaliteit van (niet) zelfstandige studenteneenheden te kaderen en te garanderen in onze stad. Door samen te werken met een toegelaten instelling en duidelijke kaders te bieden voor verkamering kunnen wij sturen op de kwaliteit van onze woningvoorraad .
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

Fractie:	***D66-68***
Pagina:	174
Vraag:	We geven uitvoering aan het actieplan Arnhem Helpt Huurders. In eerste helft 2023 zou een voorlichtingscampagne plaatsvinden. Wat was het bereik van deze voorlichtingscampagne?
Antwoord:	Vanwege tekort aan capaciteit bij communicatieve afdelingen binnen de gemeente kan de campagne pas later worden gestart. Omdat in het kader van de Wet Goed Verhuurderschap gemeenten worden verplicht een meldpunt voor huurders in te richten, lijkt het nu goed de campagne te starten als dat meldpunt van start is. (Richtdatum meldpunt 1-12-2023)
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***D66-69***
Pagina:	175
Vraag:	We herhalen periodiek het onderzoek naar discriminatie op de woningmarkt. Is ten opzichte van 2021 al een verbetering te zien?
Antwoord:	Het vorige onderzoek is gestart in 2021 en gepubliceerd in 2022. Sindsdien is er nog geen nieuw onderzoek uitgevoerd. De tijd is nu wel aangebroken om een nieuw onderzoek te starten. De contacten zijn gelegd met onderzoeksbureaus. De start van het onderzoek zullen we niet bekendmaken, om verhuurders niet van tevoren in te lichten over het onderzoek.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***D66-70***
Pagina:	177
Vraag:	De toewijzigingsregels voor woonwagenlocaties zouden in 2023 geëvalueerd komen. Wat zijn de uitkomsten van de evaluatie?
Antwoord:	De toewijzingsregels zijn vastgesteld in november 2022. In de toelichting op de regels is opgenomen om ze na 1 jaar te evalueren. Omdat die periode nog niet is verstreken, heeft de evaluatie nog niet plaatsgevonden.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

***Fractie**:*	***D66-71***
Pagina:	177, 20
Vraag:	Voor de herinrichting van woonwagenlocatie Bethaniënstraat is extra budget nodig. Kunnen we een uitsplitsing ontvangen van de totale kosten, verdeeld in saneringskosten en kosten voor de inrichting van het nieuwe woonwagenkamp, en een opgave van het actuele aantal te realiseren standplaatsen?
Antwoord:	De totale kosten zijn begroot op 6,3 miljoen. Hiervan is 4 miljoen begroot voor de sanering van de grondwal en de grond onder de huidige standplaatsen en 2,3 mln. voor de herinrichting. In de herinrichtingskosten is een bedrag van 360.000 opgenomen voor geluidsschermen. Deze kosten moeten ook worden gemaakt als alleen de grondwal zou worden verwijderd. Het gaat om 17 standplaatsen.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

***Fractie**:*	***D66-72***
Pagina:	181
Vraag:	In 2023 is in beeld gebracht op welke plekken Arnhem nog niet voldoet aan de 3-30-300 norm. Kunnen we de rapportage hierover ontvangen? En welke acties op basis hiervan staan op de planning?
Antwoord:	In de loop van november 2023 zullen wij in een raadsinformatiebrief aangeven wat de conclusies zijn van onze analyse van de 3-30-300 norm. Daarbij zal aangegeven worden welke acties we uitvoeren op plekken die nog niet aan de norm voldoen.
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

***Fractie**:*	***D66-73***
Pagina:	184
Vraag:	Aanpak van zwerfafval. Er zijn afgelopen jaar doneerringen aangebracht op vuilnisbakken. Wanneer worden deze geëvalueerd?
Antwoord:	De doneerring is en wordt op een aantal prullenbakken getest. Het functioneren van de ringen is door ons en door betrokken inwoners bekeken. Voorlopige conclusie daarbij is dat de ringen slechts af en toe gebruikt worden. Er staat soms een blikje of flesje in de ring. Het kan natuurlijk zijn dat flesjes en blikjes die erin geplaatst worden, er snel ook weer uitgehaald worden door inwoners, maar dit lijkt niet aannemelijk. De omzetsnelheid zou dan hoog moeten zijn.

	Het leeghalen van prullenbakken voor statiegeld zien we in heel Arnhem voorkomen, maar niet op grote schaal. De ervaringen uit andere steden zijn dezelfde. De doneerringen worden sporadisch gebruikt. Het effect op het leeghalen van prullenbakken blijkt zeer gering te zijn. Hoewel betrokken inwoners enthousiast zijn, zien we op basis van het gebrek aan effect en de dure aanschafkosten op dit moment geen aanleiding om de proef uit te breiden of zelfs over te gaan op stadsbrede uitrol. We houden de ontwikkelingen en signalen vanuit de samenleving vanzelfsprekend goed in de gaten. Mocht er aanleiding toe zijn, nemen we verdere stappen.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

***Fractie**:*	***D66-74***
Pagina:	189/190 Lokale heffingen
Vraag:	Is ook overwogen om een leegstandsverordening in te zetten om leegstand te verminderen en zodoende de omvang van minderopbrengsten door leegstand te verkleinen?
Antwoord:	Ja, de bedoeling is om in Arnhem een leegstandsverordening in te stellen. In het (vastgestelde) raadsvoorstel over de Opkoopbescherming (uit mei 2023) is beschreven dat de raad hierover in 2024 een voorstel ontvangt. Bij de tariefberekening kijken we steeds naar de actuele gegevens over de leegstand. Bij een dalende trend van de leegstand, zal het minder of niet nodig zijn om gederfde opbrengsten door leegstand in het eigenarentarief te verrekenen.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***D66-75***
Pagina:	189/190
Vraag:	Wordt bij de verschuiving van leegstand in het gebruikersdeel rioolheffing naar het eigenaarsdeel de scheiding tussen woningen en niet-woningen vastgehouden, dus dusdanig dat de eigenaren niet-woningen opdraaien voor de leegstand niet-woningen en vergelijkbaar binnen de woningen?
Antwoord:	Ja.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***D66-76***
Pagina:	191
Vraag:	Scheepvaartrechten: hoe kan het dat in 2024 gelijke opbrengsten aan scheepvaartrechten worden verwacht, terwijl de Lage Rijnkade in 2024 gesloten zal zijn. Hoe kan dit?
Antwoord:	In de Begroting 2024 is bij de opbrengsten scheepvaartrechten geen rekening gehouden met de sluiting van de Rijnkade omdat er bij het opstellen van de Begroting nog van uit werd gegaan dat we de cruisevaart konden ontvangen op de Nieuwe kade. Begin september is duidelijk geworden dat er geen alternatieve mogelijkheden zijn om de cruisevaart gedurende de vernieuwing van de Rijnkade elders in Arnhem te faciliteren. Gevolg hiervan is dat er voor 2024 een opbrengstdaling van € 100.000 wordt verwacht, die een plek zal krijgen in Turap 1. Voor een verdere toelichting wordt verwezen naar de raadsbrief van 14 september jongstleden (zaaknummer 3921929).
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***D66-77***
Pagina:	192
Vraag:	In hoeverre is met de wijziging van het stelsel van rioolheffing, in combinatie van het activeren van de riolering als investering, het nog mogelijk om bij particuliere initiatieven de kosten van aanpassing van de riolering op initiatiefnemers te verhalen (bijvoorbeeld middels een anterieur overeenkomst)?
Antwoord:	Het kostenverhaal vindt plaats bij initiatieven derden, rekeninghoudend met macroaftopping (kosten zijn te verhalen tot maximaal de hoogte van potentiële opbrengsten). Dit houdt in dat in die laatste gevallen alsnog geïnvesteerd kan worden vanuit het GRP.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***D66-78***
Pagina:	193
Vraag:	Graag zouden wij een doorrekening van de lastenontwikkeling willen zien, uitgaande van een koopwoning met een WOZ-waarde van 200.000 euro, bij een meerpersoonshuishouden met 2 kinderen (12 en 16 jaar). Kunnen jullie die aanleveren? Graag zien we de uitkomsten vervolgens gecombineerd met het verwachte besteedbaar inkomen bij een inkomen van 140% van het sociaal minimum (Bijlage 2 NIBUD-rapportage, tabel g.).
Antwoord:	Verwachte ontwikkeling (jaarlijkse) woonlasten meerpersoonshuishouden in een koopwoning met een WOZ-waarde van € 200.000 in 2024:

	2023	2024	2025	2026	2027
OZB	€ 203	€ 215	€ 226	€ 237	€ 249
Mutatie		6%	5%	5%	5%
Rioolheffing	€ 93	€ 97	€ 97	€ 96	€ 95
Mutatie		4%	0%	-1%	-1%
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie		14%	2%	1%	-2%
Totaal	€ 592	€ 649	€ 667	€ 679	€ 684
Mutatie		10%	3%	2%	1%

Voor de berekening van bovenstaande bedragen zijn dezelfde uitgangspunten gehanteerd als genoemd op pagina 192 van de Begroting.

Het verwacht besteedbaar inkomen van een paar met twee oudere kinderen bij een inkomen van 140% van het sociaal minimum, bedraagt € 2.972 per maand (bedragen uit 2022, conform NIBUD-rapportage waar de indiener naar verwijst). Op jaarbasis is dat € 35.664.

De gemeentelijke woonlasten van dit gezin bedragen ongeveer 2% van het besteedbaar inkomen.

Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***D66-79***
Pagina:	193
Vraag:	Kunnen we de tabellen over lastenontwikkeling ook voor eenpersoonshuishoudens ontvangen?
Antwoord:	De lasten voor een eenpersoonshuishouden zijn alleen bij de afvalstoffenheffing verschillend ten opzichte van een meerpersoonshuishouden. De (verwachte) ontwikkeling in de afvalstoffenheffing voor een eenpersoonshuishouden is als volgt:

	2023	2024	2025	2026	2027

	Bedrag	€ 222	€ 253	€ 258	€ 260	€ 255
	Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		14%	2%	1%	-2%

Voor de berekening van bovenstaande bedragen zijn dezelfde uitgangspunten gehanteerd als genoemd op pagina 192 van de Begroting.

Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

Fractie:	***D66-80***
Pagina:	197
Vraag:	Tabel rioolheffing. Hoe zou deze tabel eruit zien zonder het verschuiven van de leegstand van het gebruikersdeel naar het eigenaarsdeel? En hoe ziet deze tabel eruit als de verschuiving van het leegstandsdeel binnen het deel woningen en het deel niet-woningen wordt gehouden?
Antwoord:	Zonder het verwerken van gederfde opbrengsten door leegstand in het eigenaarstarief zien de tabellen voor de lasten rioolheffing er als volgt uit:

Huishouden koopwoning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 300.000 (2024)	€ 139	€ 144	€ 144	€ 142	€ 141
Mutatie		4%	0%	-1%	-1%
WOZ-waarde € 600.000 (2024)	€ 279	€ 289	€ 287	€ 283	€ 282
Mutatie		4%	-1%	-1%	0%

Huishouden huurwoning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 150.000 (2024)	€ 35	€ 36	€ 36	€ 35	€ 35
Mutatie		3%	0%	-3%	0%
WOZ-waarde € 300.000 (2024)	€ 70	€ 72	€ 72	€ 71	€ 70
Mutatie		3%	0%	-1%	-1%

Eigenaar niet-woning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 400.000 (2024)	€ 265	€ 275	€ 278	€ 280	€ 282
Mutatie		4%	1%	1%	1%
WOZ-waarde € 800.000 (2024)	€ 530	€ 550	€ 556	€ 559	€ 565
Mutatie		4%	1%	1%	1%

Huurder niet-woning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 400.000 (2024)	€ 265	€ 275	€ 278	€ 280	€ 282
Mutatie		4%	1%	1%	1%
WOZ-waarde € 800.000 (2024)	€ 530	€ 550	€ 556	€ 559	€ 565
Mutatie		4%	1%	1%	1%

Voor de berekening van bovenstaande bedragen zijn dezelfde uitgangspunten gehanteerd als genoemd op pagina 192 van de Begroting.

Zoals in de beantwoording van vraag D66-75 aangegeven, zijn de in de Begroting opgenomen tabellen reeds berekend op basis van een scheiding tussen woningen en

	niet-woningen bij het verwerken van de gederfde opbrengsten door leegstand in het eigenaarstarief.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

VVD

***Fractie**:*	***VVD-1 (mondeling gesteld op 27-9)***
Pagina:	159
Vraag:	Wat is het aantal laadpalen/ snelladers nu? In 20230 is de doelstelling 6000 punten.
Antwoord:	De doelstelling van het Duurzaamheidsprogramma voor 2023 is: Publieke laadpunten: 1000 Snellaadpunten (> = 50 kW): 20 Huidige stand van zaken: Publieke laadpunten: 956 (er komen er dagelijks bij, verwachting is dat 1000 gehaald wordt) Snellaadpunten: 48
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic

***Fractie**:*	***VVD-2***
Pagina:	Arnhem Oost
Vraag:	Er wordt gesproken over 47 miljoen dekken uit bestaande budgetten. Voorbeelden worden aangegeven. Kan er een koppeling worden gemaakt van de hoogte van de bedragen en de budgetten? Zo ja, graag een overzicht hiervan. Zo nee, wanneer kunnen we dit verwachten?
Antwoord:	We hebben forse ambitie en een in 2022 geraamd tekort van 245 miljoen op basis waarvan we een bijdrage van het rijk van 108 miljoen toegezegd hebben gekregen. Naast een bijdrage van het Rijk vraagt dit om een substantiële inzet van eigen middelen. In deze begroting wordt voorgesteld om hiervoor 43 miljoen te reserveren. Daarnaast zal uit overige budgetten zoals bereikbaarheid, mobiliteit, groen, klimaat en parkeerinkomsten nog circa 47 miljoen vrijgespeeld worden. Samen met Rijk en provincie gaan we er van uit dat we uiteindelijk op het moment van het voorleggen van de gebiedsexploitatie(s) van de Spoorzone Arnhem-Oost aan de raad tot een sluitende business case kunnen komen. We kunnen de financiële stand van zaken van de business case toelichten. Dit geeft een indicatie vooruitlopend op de later aan u voor te leggen gebiedsexploitaties. Echter zoals gebruikelijk i.v.m. o.a. onderhandelingspositie zal dit achter gesloten deuren plaats dienen te vinden.
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp/ Paul Smeulders

***Fractie**:*	***VVD-3***
Pagina:	Beschermd wonen
Vraag:	Het nieuwe verdeelmodel voor beschermd wonen brengt financiële gevolgen met zich mee voor in de toekomst. Voor hoeveel cliënten had/heeft Arnhem als centrumgemeente in de jaren 2022 en 2023 een plek voor beschermd wonen? (Graag een overzicht ook met hoeveel hiervan Arnhemse inwoners waren).
Antwoord:	Het aantal plekken is redelijk stabiel de laatste jaren. In de bestuursrappportage is het aantal plekken opgenomen en de verdeling over de regio: Bestuursrapportage januari 2022: totaal in de regio 516 cliënten, waarvan 269 in Arnhem beschermd wonen. Bestuursrapportage januari 2023: totaal in de regio 524 cliënten, waarvan 253 in Arnhem beschermd wonen.
Portefeuillehouder:	Marco van der Wel

***Fractie**:*	***VVD-4***
Pagina:	
Vraag:	Wat zijn de prognoses (qua aantal cliënten) voor beschermd wonen, wanneer de nieuwe herverdelingssystematiek in werking is getreden (prognoses 2024 t/m 2027) ? Hoe verhouden deze aantallen zich tot de de onderlinge verrekening? Is er sprake van een overschot/ tekort? Hoeveel?

Antwoord:	De prognoses van het aantal cliënten beschermd wonen is na de openstelling van de Wet Langdurige Zorg redelijk gestabiliseerd. Er is geen reden om in de toekomst aan te nemen dat dit gaat veranderen. In de onderlinge verrekening is rekening gehouden met de verdeling van cliënten onder gemeenten op basis van het objectieve verdeelmodel. Bij herverdeling is rekening gehouden met 2 groepen cliënten (bestaande en nieuwe). Arnhem houdt het budget uit het centrumgemeentelijk budget voor de bestaande cliënten. Zij stromen na verloop van tijd immers uit beschermd wonen. Daarnaast krijgt Arnhem ook budget voor cliënten die instromen vanaf moment van invoering verdeelmodel (nieuwe cliënten), net zoals de andere gemeenten in de regio. Op het centrumgemeentelijk budget houden we in de eerste jaren nog over, maar over de verdeling zijn goede afspraken met de regio gemaakt.
Portefeuillehouder:	Marco van der Wel

***Fractie**:*	***VVD-5***
Pagina:	
Vraag:	Welke andere financiële gevolgen zijn er door de de herverdelingssystematiek voor beschermd wonen (naast het gegeven van minder cliënten en de directe financiële gevolgen daarvan)?
Antwoord:	1. Als regio hebben we de taak om te zorgen voor voldoende ambulant aanbod in de regio. Als deze ontwikkeling niet goed wordt opgepakt, heeft dit gevolgen voor alle gemeenten in de regio. Hierover gaan we nog afspraken met de regio maken in een convenant. 2. Arnhem is als centrumgemeente nog verantwoordelijk voor de cliënten van voor invoering verdeelmodel. Hiervoor wordt nog enkele jaren na invoering verdeelmodel budget ontvangen van het Rijk, het risico bestaat dat deze cliënten langer in zorg zijn. 3. De wetsaanpassing van het woonplaatsbeginsel is controversieel verklaard. Dit heeft mogelijk gevolgen voor de invoering van het objectieve verdeelmodel per 1 januari 2025.
Portefeuillehouder:	Marco van der Wel

***Fractie**:*	***VVD-6***
Pagina:	Schuldhulpverlening
Vraag:	Wie coördineert op dit moment aanbod vanuit de schuldhulpverlening? Er zijn verschillende potjes beschikbaar, maar wie zorgt er voor de rode lijn?
Antwoord:	Het opdrachtgeverschap voor schuldhulpverlening en vroegsignalering ligt bij de gemeente. Maandelijks worden voortgangsgesprekken gevoerd met de uitvoerende partijen die een rol hebben binnen Schuldhulpverlening. De gemeente zorgt met uitvoerders over afspraken over budgetten, kwaliteit en monitoring. Uw raad heeft recentelijk informatie ontvangen over de voorbereidingen om de uitvoering weer zelf uit te gaan voeren.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

***Fractie**:*	***VVD-7***
Pagina:	Veiligheid
Vraag:	Hoeveel FTE is er op dit moment beschikbaar voor het uitvoeren van de bibob toetsing bij de gemeente Arnhem. Hoeveel hiervan is het afgelopen jaar (2022, eventueel ook deels 2023) ingezet ten behoeve van o.a. het tegengaan van criminaliteit en vervalsing van documenten binnen de zorg?
Antwoord:	We hebben twee Bibob-medewerkers (1,8 FTE). Die hebben we nog niet kunnen inzetten op bibob-toetsing in het zorgdomein. Pas sinds oktober 2022 maakt de Wet Bibob het mogelijk om de semi openhouse contracten (waar de aanbesteding zorg (WMO, Jeugd) onder valt) te onderwerpen aan de Bibob toets. Eerst moeten we regelen dat in de nieuwe aanbesteding, in 2025, een Bibob-toets deel uitmaakt van de procedure. Als dit is geregeld, zullen de Bibob-medewerkers gericht (op basis van signalen) worden ingezet op de contracten in het zorgdomein.

Portefeuillehouder:	Ahmed Marcouch

***Fractie**:*	***VVD-8***
Pagina:	Wonen
Vraag:	In de begroting wordt er op pagina 16, over het Merwedeterrein, gesproken over een aanvullend planbudget. Bovenop de €0,3 miljoen, voor grondafvoer. Wat is de omvang van dit budget? Wat worden de extra kosten voor zover we nu kunnen voorzien?
Antwoord:	Er is geen extra budget nodig bovenop de gevraagde 0,3 miljoen. Binnen dit bedrag zitten zowel de extra kosten voor de grondafvoer als het aanvullend planbudget.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***VVD-9***
Pagina:	Bereikbaarheid
Vraag:	In navolging van succesvolle initiatieven, zoals die in Amsterdam, zou ik graag willen weten wat de geschatte kosten zijn voor de implementatie van een Opstap regisseur op specifieke locaties in Arnhem, zoals bijvoorbeeld de taxi opstapplaats bij de Korenmarkt?
Antwoord:	Er zullen nog diverse zaken moeten worden uitgezocht om tot implementatie van een Opstap regisseur te komen. Ook moet bekeken worden of dit überhaupt haalbaar is. Zaken die uitgezocht moeten worden zijn: taakomschrijving, juridisch kader, draagvlak en hele praktische zaken (werktijden en locaties). Een inschatting van de kosten hiervoor is lastig te doen, maar verwachting is dat dit tussen €15.000 en €35.000 kost.
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic

***Fractie**:*	***VVD-10***
Pagina:	Lasten
Vraag:	Welke financiële gevolgen heeft de beëindiging van het spaarelement rioolheffing voor de inwoners?
Antwoord:	Met het spaarelement in de rioolheffing wordt in de periode 2022-2025 jaarlijks € 700.000 gedoteerd aan de voorziening rioolheffing. De middelen in deze voorziening worden ingezet bij toekomstige vervangingsinvesteringen riolering. De dotatie aan de voorziening wordt aangemerkt als kosten voor de gemeentelijke rioleringstaak. Uitgaande van kostendekkende tarieven heeft het beëindigen van het spaarelement dan ook een tariefverlagend effect; de € 700.000 maakt vanaf 2026 geen onderdeel meer uit van de in de tarieven door te berekenen kosten. Op het totaal van de kosten (€ 18 miljoen) is de impact hiervan beperkt. Jaarlijks wordt ten behoeve van de tariefberekening een nieuwe doorrekening gemaakt van de aan de rioolheffing toe te rekenen kosten en de vertaling daarvan naar de tarieven. De tariefontwikkeling voor 2026 en verder is dan ook pas over een aantal jaren definitief.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***VVD-11***
Pagina:	Trolley
Vraag:	Er wordt gezocht naar een definitieve goede stalling voor het trolley-erfgoed. Wat is de actuele stand van zaken?
Antwoord:	De historische trolleybussen zijn momenteel gestald in en bij een leegstaand bedrijfspand op het voormalige KEMA-terrein. Hier kunnen de bussen tot 1 januari 2024 staan. Het organiseren van stalling voor daarna is primair de verantwoordelijkheid van de eigenaar (STA). Als gemeente zetten we ons tot het uiterste in om de Trolleybussen te behouden en de stichting hierbij te ondersteunen hierbij. We hebben regelmatig contact met de eigenaar.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

***Fractie**:*	***VVD-12***
Pagina:	Inkomensondersteuning
Vraag:	We zijn bezig inkomensondersteuning te vereenvoudigen en toegankelijker te maken. Welke resultaten zijn tot nu toe geboekt? Welke inspanning is verricht en wat heeft het opgelost?
Antwoord:	Inspanningen richten zich momenteel vooral op het vereenvoudigen en automatiseren van het aanvraagproces voor individuele inkomenstoeslag. We hebben inmiddels zicht op een doelgroep die zich niet eerder heeft gemeld maar wel recht heeft. Deze groep willen we gaan ondersteunen met een verkorte, reeds getoetste aanvraag. Voor een andere groep rechthebbenden willen we de IIT toeslag in de toekomst automatisch prolongeren. Meer dan 1000 inwoners kunnen hier voordeel van hebben doordat zij niet meer zelf aan de bel hoeven te trekken voor hun toeslag. Hiernaast bereiden we een aanpassing voor in de bijzondere bijstand voor beschermingsbewind. Meer inwoners komen daarmee voor vergoeding van de bewindvoerderskosten in aanmerking. De voorstellen leiden tot meer efficiëntie in de uitvoering waardoor consulenten meer tijd krijgen voor contact met de inwoner. Voor deze verbeteringen worden op dit moment processen ingericht en wordt waar nodig een collegebesluit voorbereid. Tot slot zijn er voorbereidingen gedaan om de website toegankelijker te maken en starten we dit jaar met een continue kwaliteitsmeting onder inwoners voor twee inkomensregelingen.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

***Fractie**:*	***VVD-13***
Pagina:	Huisvesting creatieve en culturele sector
Vraag:	Op pagina 29 omdat het de markt niet lukt om de mismatch op te lossen, gaat de gemeente zelf de mismatch oplossen. Wat is de oorzaak van de mismatch? Welke oplossingen ziet het college om deze mismatch op korte termijn op te lossen? Welke subsidies worden op dit moment verstrekt aan derden voor deze opdracht?
Antwoord:	Op pagina 110 van de conceptbegroting 2024 is een nadere toelichting opgenomen over de zorg voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad. Er bestaat een mismatch tussen de grote vraag naar en het beperkte aanbod van ateliers en andere werkruimtes voor cultureel en creatief ondernemers. Onder meer vanwege het beperkte ruimteaanbod en de woningbouwopgave. Via de subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen kunnen makers en andere particuliere initiatiefnemers (de markt) in een vroeg stadium worden ondersteund in hun planvorming. Die regeling heeft nog onvoldoende aanbod opgeleverd. Om de mismatch op te lossen wil het college gebouwaankopen voor de huisvesting van cultureel en creatief ondernemers kunnen doen.
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

***Fractie**:*	***VVD-14***
Pagina:	Willemsplein
Vraag:	Voor de herontwikkeling van het Willemsplein is een investering tussen de €10 en €20 miljoen begroot. Waarom is dit zo ruim begroot? Is dit specifieker te maken? Vervolgens wordt er wel €6 miljoen als aanvullend investeringsbudget opgenomen, waar is dit bedrag op gebaseerd? Is er al in te schatten wat er precies met dit geld gedaan gaat worden?
Antwoord:	Het project Willemsplein is op dit moment volop in de planfase. Er wordt hard gewerkt om te komen tot een breed maatschappelijk gedragen schetsontwerp. In deze fase zijn alleen nog inschattingen te maken van de kosten. Omdat het gaat om een groot project (26.400m2) in de binnenstad is bandbreedte van de kostenindicaties nog relatief ruim, maar zeker wel reëel. Zo krijgt het gebied een kwaliteitsimpuls, wordt de verkeersafwikkeling beter en wordt het plein een kwalitatieve goed entree van de binnenstad. Een kans die zich aandient is het ondergronds brengen van de

	fietsenstalling op het Gele Rijdersplein. De inzet van het college is om de helft van de investering zelf als gemeente op te brengen en de andere helft bij derden te zoeken. De 6 miljoen is een aanvulling op de reguliere beleidsbudgetten om in ieder geval de helft van het noodzakelijke budget beschikbaar te hebben.
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic

***Fractie**:*	***VVD-15***
Pagina:	Parkeergarages
Vraag:	Voor de bewaking van de parkeergarages is €130.000 incidenteel begroot? Op basis waarvan is dit incidenteel en niet structureel? Is dit geld alleen bedoeld voor de veiligheid van de parkeergarages? Hoe zit het met alle extra schoonmaakkosten die onder andere P1 moet maken om de parkeergarages toonbaar te houden?
Antwoord:	De kosten zijn vooralsnog incidenteel. Het betreft nu bewaking. Als de overlast is opgelost zijn er geen extra middelen nodig voor bewaking en schoonmaak.
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic

***Fractie**:*	***VVD-16***
Pagina:	Sportbedrijf
Vraag:	Mede vanwege de gestegen energielasten heeft het Sportbedrijf een tekort van €2,8 miljoen over 2023. Dit wordt in 2024 incidenteel afgeboekt. Het lijkt alsof dit bedrag niet volledig toe te schrijven is aan de gestegen energielasten, wat zijn de andere oorzaken geweest van dit tekort?
Antwoord:	Naast stijgende energiekosten zijn stijgende personeelskosten de grootste factor. Er wordt rekening gehouden met een stijging van 11,3% onder invloed van CAO ontwikkelingen. De kosten voor onderhoud, schoonmaak, huur, bewaking/beveiliging en de overige bedrijfskosten (marketing, kantoorkosten, etc.) stijgen in de prognose met 4,3%. Wij krijgen inmiddels signalen van het Sportbedrijf dat zij verwachten dat het tekort voor 2024 iets minder hoog uit zal vallen dan in eerste instantie verwacht.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs/ Paul Smeulders

***Fractie**:*	***VVD-17 (mondeling gesteld op 27-9)***
Pagina:	
Vraag:	Hoe weten mensen dat zij gebruik kunnen maken van het digitaal scheidingsloket? En hoeveel mensen hebben gebruik gemaakt van het digitaal scheidingsloket?
Antwoord:	Van februari 2023 tot oktober is er een publiciteitscampagne gevoerd om het digitaal scheidingsloket onder de aandacht te brengen. Deze campagne heeft vooral via social media kanalen plaatsgevonden. Er is informatie aangeboden over het loket en mensen zijn uitgenodigd om verder te klikken naar de website. In de periode van februari 2023 tot april 2023 zijn 9.200 unieke personen bereikt, met 29.000 weergaven (de definitieve cijfers zijn nog niet bekend). Het aantal bezoekers dat gebruik heeft gemaakt van de chatfunctie sinds maart 2021 is 289. Vanuit Arnhem zijn dit er 80. Dit zijn enkel de bezoekers die gebruik hebben gemaakt van de chatfunctie. We hebben geen inzicht in het aantal mensen dat gebruik heeft gemaakt van de website.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

***Fractie**:*	***VVD-18***
Pagina:	
Vraag:	Tijdens de bespreking van de visie op jeugdbeleid is gesproken over participatie van jongeren en de wens om te komen tot een jeugdpanel of jongerenraad. Het college heeft nav het advies van de adviesraad Jeugd en WMO en het JongerenNetwerk aangegeven hiermee aan de slag te gaan. Wat is de status daarvan?
Antwoord:	Op verschillende manieren betrekken we jongeren bij het gemeentelijk beleid, o.a. via de adviesraad jeugd, op diverse (vaak gebiedsgerichte) onderwerpen waar jongeren bij

	betrokken zijn en door samenwerking met het jongerennetwerk op een aantal thema's. Voor dit jaar hebben we ingezet op 3 stadsgesprekken met jongeren; waarbij zij zelf thema's kunnen aandragen die voor hen relevant zijn. Ook worden deze stadsgesprekken door de jongeren zelf ingevuld. We willen het verloop van deze stadsgesprekken afwachten om te kunnen beoordelen of dit middel voldoende is. Daarnaast hebben we uit ervaringen met de kinderburgemeester geleerd dat ambtelijke begeleiding nodig is voor een goede invoering. Deze is momenteel niet beschikbaar.
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic/ Bob Roelofs

Arnhem Centraal

***Fractie**:*	***AC-1***
Pagina:	Veiligheid
Vraag:	Wat zijn de hotspots voor criminele activiteiten in de stad? Denk hierbij m.n. aan dealen, drugsgebruik, wietplantages, intimidatie en overlast. Graag een overzicht van de strafbare feiten per hotspot. Is hiervoor een gerichte aanpak? Zo ja: welke?
Antwoord:	De registraties van overlast en specifiek overlast van alcohol en drugs zijn met afstand het hoogst voor het Centrum. Daarbij springen de omgeving van het Bartokplein, het Musispark en de parkeergarages in de stad het meest in het oog. Ook in het Spijkerkwartier en Klarendal zijn relatief veel registraties van overlast en specifiek overlast van alcohol en drugs. Deze cijfers zijn te raadplegen via www.arnhem.incijfers.nl. Wij gebruiken voor het operationele beeld de overlastgegevens van het dashboard radar-sonar. In het rapport Misdadige Invloed van Bureau Beke uit 2022 is een netwerk in beeld gebracht van jongeren en jongvolwassenen die betrokken zijn bij drugshandel in de wijken Geitenkamp, Malburgen en Presikhaaf. Wat betreft wietplantages zijn er in 2022 38 opgerold, waarvan de meeste in Presikhaaf (9) en Malburgen (8). Op de hotspots in de stad wordt een integrale veiligheidsaanpak losgelaten, waarin veiligheid met andere domeinen samenwerkt om de overlast structureel te stoppen of terug te brengen. Verwarde personen die overlast veroorzaken krijgen begeleiding en zo nodig wordt er voor opvang gezorgd. We begeleiden jeugd die dreigt te ontsporen. We zetten op hotspotplekken in alle wijken een persoonsgerichte aanpak in met nu al goede resultaten in De Laar en Geitenkamp. Woonoverlast wordt tegengegaan door onze interventiespecialisten die samen met partners, zoals de wooncoöperaties, maatregelen opleggen om een overlast gevende situatie te beëindigen. De aanpak van hotspots vergt doorzettingsvermogen en een lange adem. Daarom komt er, zoals aangekondigd in het Actieplan Overlast, een gemeentelijke functionaris die de aanpak van de stedelijke overlast aanstuurt en langdurig inzet op het terugdringen van overlast op hotspotplekken in de stad. De aanpak van drugslocaties vindt plaats onder de ondermijningsaanpak, waarbij we de bevoegdheden tot sluiting of de aanpak van panden die een bron zijn van overlast inzetten naast de strafrechtelijke aanpak van justitie en politie. We informeren omwonenden over ontmantelingen of sluitingen van drugslocaties in hun straat en informeren hen over de gevaren van drugs(productie), de signalen en waar men deze kan melden. Voor intimidatie in het algemeen zijn geen cijfers beschikbaar. Voor seksuele intimidatie zijn de registraties (uit 2021) het hoogst voor Spijkerkwartier, Centrum en Arnhemse Broek. Wat betreft bedreiging valt op dat de registraties ook hoog zijn in Geitenkamp en Presikhaaf-West. Voor seksuele intimidatie is een gerichte aanpak, waarover de raad medio vorig jaar is geïnformeerd.
Portefeuillehouder:	Ahmed Marcouch

***Fractie**:*	***AC-2***
Pagina:	
Vraag:	Is er een toename van verwarde personen en/of daklozen op straat? Zo ja: wat is de toename per categorie. Is hiervoor een gerichte aanpak? Zo ja, graag toelichten.
Antwoord:	Daklozen: Volgens de meest recente telling zijn er 30 buitenslapers in beeld. Het aantal fluctueert, maar is in orde van grootte meer dan afgelopen jaren. Buitenslapers worden door alle betrokken professionals (bemoeizorg, Soepfiets, GGD, politie/handhaving/straatcoaches) gewezen op opvangmogelijkheden. Voor dakloze EUburgers geldt dat op verzoek van de raad, vooruitlopend op landelijke en/of Europese regelgeving, liefst nog dit jaar 10 opvangplekken worden gerealiseerd.

	Verwarde personen De Politie heeft in 2023 (tussen januari t/m augustus 2023) 1.221 overlastmeldingen ontvangen over personen met verward gedrag. In 2022 waren dat er over het hele jaar gezien 2.170. In 2021 waren dat er nog 2.250. Er lijkt sprake te zijn van een lichte afname van het aantal meldingen. Dat klopt niet. In 2021 en 2022 is er bij politie sprake geweest van een onnauwkeurige registratie van de meldingen. Er werden toen ook andere type meldingen (bijvoorbeeld overlast door dronken personen) geregistreerd als overlastmelding door personen met verward gedrag. Desalniettemin is de problematiek fors en zeer complex. Een sluitende aanpak en goede samenwerking tussen verschillende professionals uit het sociaal domein, zorgdomein en veiligheidsdomein is essentieel. Dit moet leiden tot meer verbinding met preventie en zorg en onnodige inzet door verschillende partijen voorkomen. Op onderdelen vraagt het nog meer afstemming. In Q4 informeren we u nader over de verbetermogelijkheden van onze huidige aanpak
Portefeuillehouder:	Ahmed Marcouch

Fractie:	***AC-3***
Pagina:	
Vraag:	Is er een toename van rondhangende jongeren die overlast plegen? Graag per wijk aangeven. Is hiervoor een gerichte aanpak? Zo ja, graag toelichten.
Antwoord:	De registraties van meldingen over overlast van jeugd over de afgelopen vijf jaar, gecorrigeerd voor de coronajaren, laten een divers beeld zien. In algemene zin is in Presikhaaf-West (meerdere locaties, meerdere groepen), Geitenkamp, De Laar en Schuytgraaf sprake van een duidelijke toename van registraties. Ook de jeugdoverlast in Elderveld is opgevallen. In de wijken Schuytgraag/Elderveld hanteren we een groepsaanpak met de partners in het veiligheidsdomein gericht op specifieke jongeren die verantwoordelijk zijn voor de overlast. Dit combineren we met het uitbreiden van de mogelijkheden tot activiteiten voor de jongeren in die wijken. Tevens voeren we in het kader van het plan van aanpak Preventie met Gezag vele activiteiten uit met als doel de omgeving rondom kwetsbare jongeren te versterken en hen een perspectief te bieden door persoonlijke ontwikkeling, onderwijs en werk. In de overige wijken bieden de cijfers te weinig duidelijkheid om over een significante toe- of afname te spreken. Deze cijfers zijn te raadplegen via www.arnhem.incijfers.nl. Wij gebruiken voor het operationele beeld de overlastgegevens van het dashboard radar-sonar.
Portefeuillehouder:	Ahmed Marcouch

Fractie:	***AC-4***
Pagina:	
Vraag:	Wat is er nodig om de verloedering op het Nieuwe Plein aan te pakken? En de route van het CS naar de binnenstad via o.a. de Oude Oeverstraat naar het Bartokplein (peuken, zwerfafval, bijplaatsen grofvuil, weesfietsen, fietsen die op plekken neergezet worden waar het niet is toegestaan etc.)
Antwoord:	Recent zijn de bushaltes daar vernieuwd, wordt er op dit moment gekeken naar de kapotte hekwerken om deze te laten verwijderen en te vervangen voor zwerfkeien en weten we dat voor velen de taxi standplaats een doorn in het oog is. Deze taxi standplaats zal betrokken worden bij het project herinrichting Willemsplein. Verder maakt het Nieuwe Plein deel uit van het kernwinkel gebied evenals de door U aangegeven route. In het kernwinkel gebied kennen we een onderhoudsniveau op kwaliteit A waarop de aannemer dit gebied onderhoud. Ook het verwijderen van peuken en zwerfafval hoort daarbij. Helaas constateren wij evenals U dat er sprake is van bijplaatsen grofvuil waar wij middels meldingen en controles of handhavend optreden en over gaan tot het verwijderen daar van. De vele geparkeerde fietsen in het gebied zijn een bekend knelpunt in het beheer van de openbare ruimte. Uit het recent opgestelde fietsparkeerplan blijkt de sterke behoefte aan meer parkeergelegenheden voor de fiets. Hierom zijn plannen voor extra fietsenstallingen in de maak. Intussen worden niet

	gebruikte fietsen (zgn “weesfietsen”) zo veel mogelijk verwijderd om de overlast zoveel mogelijk te beperken.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

***Fractie**:*	***AC-5***
Pagina:	
Vraag:	Zijn er delen van Arnhem geprioriteerd v.w.b. schoonmaken? Zo ja, Welke zijn dat? En wat houdt die aanpak in?
Antwoord:	Onze stad kent twee niveaus waarop de openbare ruimte dagelijks wordt onderhouden. De centrum gebieden worden op A-niveau onderhouden en de overige gebieden op C-niveau. Op basis van dit niveau wordt de stad “schoon” gehouden. Denk hierbij o.a. aan onkruid op verharding, het legen van de prullenbakken, het opruimen van zwerfvuil en het vegen van de openbare ruimte. Daarnaast maken we ons kernwinkelgebied (centrum met uitlopers naar bv. de Steenstraat) 4 ochtenden in de week schoon middels de klad en plak bus. Deze bus heeft een vaste route om de bekende plas/poep plekken nat te reinigen. Deze bus hebben wij 4 dagen tot onze beschikking en de overige uren zetten we ad hoc in op basis van meldingen (Fixi, Collega’s, KCC) door de gehele stad.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

***Fractie**:*	***AC-6***
Pagina:	
Vraag:	Zijn we in staat om op de actualiteit v.w.b. schoonmaken van de stad te reageren en het schoonmaken van bepaalde plekken/meldingen direct op te pakken? Zo ja, hoe doen we dit?
Antwoord:	Voor ons kernwinkelgebied (centrum met uitlopers naar bv. de Steenstraat) hebben we voor vier ochtenden in de week een vaste route met de klad en plak bus, langs de ons bekende plas/poep plekken. Deze plekken worden nat gereinigd. Deze bus hebben we gemiddeld vier dagen tot onze beschikking en de overige uren zetten we ad hoc in op basis van meldingFixi, Collega’s, KCC) door de gehele stad. Bij een calamiteit zetten we of de klad en plak bus direct in of maken we gebruik van onze aannemers. Denk hierbij bv aan de firma van Amerongen voor wegdekreiniging bij ongevallen of oliesporen. Onze storingsdienst coördineert dit buiten de kantooruren zodat we 24 uur per dag bezetting hebben.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

***Fractie**:*	***AC-7***
Pagina:	
Vraag:	Hoe staat het met de werving van boa’s. Kan Arnhem goed opgeleide boa’s voor langere tijd aan zich binden? Hoe is het verloop?
Antwoord:	Het verloop van boa’s is in 2023 fors teruggelopen; eerder ontstane vacatures zijn ingevuld en de uitbreiding is recent gerealiseerd. We zetten stevig in op het zelf opleiden van boa’s. Goed opgeleide boa’s vinden is lastig. Uit de belangstelling voor onze vacatures kunnen we gelukkig concluderen dat de gemeente Arnhem een aantrekkelijke werkgever is. Illustratief is het feit dat we inmiddels enkele collega’s die elders waren gaan werken terug hebben kunnen aannemen.
Portefeuillehouder:	Ahmed Marcouch

***Fractie**:*	***AC-8***
Pagina:	
Vraag:	Hoe verhouden de arbeidsvoorwaarden voor boa’s in Arnhem zich t.o.v. arbeidsvoorwaarden voor deze functie in andere gemeenten?
Antwoord:	De functies zijn in 2022 opnieuw gewaardeerd. Dit heeft geleid tot een nieuwe inschaling van de functies. Deze is gelijkwaardig aan wat andere gemeenten bieden.
Portefeuillehouder:	Ahmed Marcouch

***Fractie**:*	***AC-9***
Pagina:	
Vraag:	Waarom staat er voor de wijken Malburgen, Schuytgraaf/Elderveld, geen aparte passage voor Veiligheid in de begroting opgenomen?

Antwoord:	In de wijkprogramma's voor Schuytgraaf/Elderveld en Malburgen zijn de veiligheidselementen in de wijk meegenomen onder de thema's kansengelijkheid, kansrijk opgroeien, openbare ruimte & veiligheid. De reden hiervoor is dat de veiligheidselementen in deze wijken betrekking hebben op jeugd (gedrag in de openbare ruimte) en ook de openbare ruimte (verkeersveiligheid, verloedering en overlast in de leefomgeving). Veiligheid maakt hierdoor integraal onderdeel uit van deze thema's en is om die reden niet apart benoemd. De doelstellingen voor veiligheid zijn wel apart opgenomen in de wijkveiligheidsplannen.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

Fractie:	***AC-10***
Pagina:	
Vraag:	Witwassen: intensiveren van de wet BIBOB. Zijn er genoeg mensen om dit snel en goed op te pakken?
Antwoord:	Ja, in de begroting vragen we om 1 extra fte voor het Bibob-team. Daarmee hebben we op dit moment voldoende Bibob-medewerkers om het huidige Bibob-beleid, inclusief de gewenste intensivering, uit te voeren.
Portefeuillehouder:	Ahmed Marcouch

Fractie:	***AC-11***
Pagina:	
Vraag:	Seksuele intimidatie: hebben we al cijfers over het aantal meldingen?
Antwoord:	In 2023 januari t/m september waren er 23 meldingen bij ons meldpunt, welke is ondergebracht bij Vizier. We hebben afgelopen zomer met Vizier nadere afspraken gemaakt over het verbeteren van de zichtbaarheid en bekendheid van het meldpunt.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

Fractie:	***AC-12***
Pagina:	
Vraag:	Wanneer kunnen we een rapportage van het meldpunt verwachten?
Antwoord:	Er heeft een evaluatie van de aanpak over de jaren 2020-2023 plaatsgevonden. Deze evaluatie wordt in november met de raad gedeeld. De resultaten van het meldpunt zijn in die evaluatie meegenomen.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

Fractie:	***AC-13***
Pagina:	
Vraag:	Wat doen we eraan om (potentiële) slachtoffers te attenderen op het meldpunt?
Antwoord:	Vizier zal dit najaar een campagne voeren om bekendheid van het meldpunt te vergroten. Tijdens de Orange the World zal er ook aandacht zijn voor dit thema. Daarnaast bieden we voorlichting op scholen, straattrainingen en hebben we onze eigen publiekscampagne.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

Fractie:	***AC-14***
Pagina:	
Vraag:	Opvang dakloze EU-burgers. 5 ton begroot. Wat kunnen we daarvoor doen? Zijn er al concrete ideeën waar te vestigen?
Antwoord:	De begroting omvat kosten voor begeleiding, voeding, verzorging en beveiliging. Naar een geschikte locatie wordt op dit moment actief gezocht.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

Fractie:	***AC-15***
Pagina:	

Vraag:	Huisvesting bijzondere doelgroepen. Aantal passende en betaalbare woningen worden uitgebreid. Aan welke wijken wordt gedacht?
Antwoord:	We streven naar een evenwichtige spreiding over de stad.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***AC-16***
Pagina:	
Vraag:	Idem voor duurzame opvanglocaties vluchtelingen.
Antwoord:	We streven naar een evenwichtige verdeling over de stad. Locaties zijn nog niet bekend, behalve de al bestaande permanente Proces Opvang Locatie van COA aan de Groningensingel.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***AC-17***
Pagina:	
Vraag:	“Vluchtelingen ruimhartig opvangen. Mensen zonder documenten willen we toekomstperspectief bieden.” Wat betekent dat concreet?
Antwoord:	In de raadsbrief van 17 maart 2023 leggen we uit wat we organiseren voor mensen zonder verblijfsdocumenten. Concreet betekent het bieden van toekomstperspectief voor ongedocumenteerden dat we hen niet alleen opvang (in samenwerking met vluchtelingenwerk) bieden, maar ook de mogelijkheid geven om actief deel te nemen aan de maatschappij. Dit doen we door middel van de pilot 'dagbesteding ongedocumenteerden' bij 't Broek Omhoog. Hier krijgen zij niet alleen een veilige plek om te verblijven, maar ook de kans om nieuwe vaardigheden aan te leren, sociale contacten op te bouwen en een gevoel van eigenwaarde te ontwikkelen.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***AC-18***
Pagina:	
Vraag:	Weten we hoeveel eenzame mensen er in Arnhem zijn? Zo ja, graag een overzicht per wijk en leeftijdsgroep. Is er een toename van eenzaamheid te zien?
Antwoord:	Elke twee jaar vragen we, middels de de Arnhemse Leefbare Wijken-monitor (ALW-monitor), steeksproefsgewijs onder de Arnhemse inwoners om een aantal vragen te beantwoorden In de ALW-monitor wordt eenzaamheid gemeten door middel van 11 stellingen over emotionele eenzaamheid en sociale eenzaamheid (De Jong-Gierveld). Uit deze stellingen worden twee kengetallen samengesteld: emotionele eenzaamheid en sociale eenzaamheid. De waarde van de kengetallen ligt tussen 0 en 10. De kengetallen zijn hoger naarmate inwoners meer eenzaamheid ervaren. In bijgevoegde bijlage geven we inzicht in de kengetallen per wijk en per leeftijdscategorie als het gaat om deze emotionele en sociale eenzaamheid.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

***Fractie**:*	***AC-19***
Pagina:	
Vraag:	Zijn er gerichte acties om eenzaamheid in Arnhem tegen te gaan? Welke zijn dat?
Antwoord:	Partners schakelen snel met ons/elkaar op het gebied van welzijn en in de strijd tegen de eenzaamheid. Denk hierbij aan: Sociale wijkteams, Teams leefomgeving (TLO), Werk en inkomen, huisartsen/Praktijkondersteuners huisartsen (POH), maar ook wijkverpleegkundigen en sleutelfiguren in de wijk hebben een belangrijke signaleringsrol. Voorbeelden op wijkniveau zijn: 1. Project Netwerk Ouderenzorg Presikhaaf (waarbij de methodiek positieve gezondheid een uitgangspunt is)

	2. Sociale Tafels 3. Eenzaamheidscoalities 4. Netwerkbijeenkomsten vanuit SWT/Werk en inkomen/TLO We zoeken op ook diverse manieren actief aansluiting, bijvoorbeeld met woningcorporaties. SWOA heeft onlangs de samenwerking opgezocht bij een grootschalig verduurzamingsproject bij seniorenwoningen in Elderveld. Hierdoor komt zij als welzijnsorganisatie eerder binnen en hebben zij afspraken dat de woningcorporaties kunnen schakelen naar welzijnsactiviteiten. In deze periode verruimt SWOA haar openingstijden en eetmogelijkheden voor ouderen. Daarnaast nemen we deel aan diverse stedelijke en gebiedsgerichte signaleringsnetwerken. Denk hierbij aan Netwerkbijeenkomsten, dementienetwerk Arnhem en omstreken, Welzijn op recept.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

Fractie:	***AC-20***
Pagina:	
Vraag:	Klopt het dat ouderen in de wijkteams geen vast aanspreekpunt meer hebben en dat ze meer digitaal moeten doen? Hoe is de situatie nu?
Antwoord:	Ouderen hebben geen vast aanspreekpunt bij Sociale Wijkteams Arnhem (SWT). Alle wijkcoaches hebben basiskennis op alle leefgebieden en regelmatig worden trainingen aangeboden in diverse specialisaties (bijvoorbeeld respijtzorg, mantelzorg). Als ouderen een vraagstuk hebben bijvoorbeeld rondom de wmo of eenzaamheid, wordt deze volgens een triagesysteem belegd bij een wijkcoach waar het vraagstuk het beste past, die hier affiniteit mee heeft of als er spoed is, dan wordt gekeken welke coach het eerst beschikbaar is. Deze werkwijze is al sinds de start van SWT. SWT herkent de trend dat ouderen steeds meer digitaal doen, maar blijft het mogelijk houden dat inwoners ook telefonisch met hun vragen terecht kunnen. Met name bij de groep vitale ouderen gaat dit goed. De oudere senioren blijken ten eerste minder digitaal vaardig en zijn meer kwetsbaar voor de gevaren zoals digitale afpersing, fraude etc.
Portefeuillehouder:	Marco van der Wel/ Bob Roelofs

Fractie:	***AC-21***
Pagina:	
Vraag:	Zijn er inmiddels projecten om 80-plussers in beweging te krijgen en te voorkomen dat ze invalideren?
Antwoord:	We zijn een ketenaanpak Valpreventie aan het ontwikkelen in samenwerking met Sportbedrijf Arnhem, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA), Onze Huisartsen, fysiotherapeuten, Driegasthuizengroep en apothekers. Hierbinnen kan onderzocht worden of een deel van de aanpak zich specifiek op de oudere senioren zou moeten richten. Verder hebben we via het Sportbedrijf veel aanbod voor senioren om in beweging te komen, waarvan ook een aantal die geschikt zijn voor de oudere senioren. Voorbeeld : https://www.sportinarnhem.nl/activiteiten/gymfit-mbvo-elderveld/ van een activiteit die geschikt is voor deze doelgroep. Ander specifiek beweegaanbod voor 70 plussers o.a. via Sportbedrijf Arnhem: • Nationale Diabetes Challenge, wandelgroepen (in 7 wijken) • Wandel je fit (6 groepen) • Doorlopend fit (200 deelnemers) • Fiets je fit (250 deelnemers)

	• Beter bewegen (2 groepen) • Soople* Bakermat (2 groepen) • Gymfit MBvO (12 groepen) • Sjoelen Elderveld • Bewegen met migranten Klarendal • Soople* boxen SWOA (3 locaties) Vanaf november wordt het aanbod uitgebreid: • Op 2 locaties van Driegasthuizengroep en voor de wijk Beter Bewegen • Start Beter bewegen in CSA • Start Soople* in CSA * Soople is een beweegconcept voor ouderen
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

***Fractie**:*	***AC-22***
Pagina:	
Vraag:	In RKV is sprake van een grote hulpvraag. Welke doelgroepen betreft dit en welke hulpvraag is er?
Antwoord:	Onze ketenpartners delen met ons de signalen wat betreft hulpvragen. Deze zijn zeer uiteenlopend en vaak gestapeld. Als we inzoomen op de hulpvragen zien we dat in Vredenburg en Kronenburg er sprake is van een hogere werkeloosheid in vergelijking met het Arnhemse gemiddelde. Dit geldt ook voor gezondheid en gevoelens van eenzaamheid, dit speelt met name in Kronenburg en Vredenburg. Daarnaast is er een toename in het aandeel inwoners met een matige of slechte lichamelijke of mentale gezondheid. Deze informatie halen we onder meer op uit de Arnhemse Leefbare Wijken Monitor (ALW). In deze wijken zijn relatief veel inwoners die zowel ondersteuning vanuit de WMO als een bijstandsuitkering ontvangen. Ook hebben relatief veel inwoners ondersteuning nodig om aan het werk te kunnen gaan en om aan het werk te blijven. We zetten hier gericht op in bijvoorbeeld door het project ‘Sterke vrouwen in RKV doen ook mee’. Met dit project worden verschillende activiteiten aangeboden om vrouwen in een kwetsbare positie te empoweren zodat zij mee kunnen doen in de maatschappij.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

***Fractie**:*	***AC-23***
Pagina:	
Vraag:	“Het terugdringen van problematisch alcohol en drugsgebruik.” Betekent dit dat we op festivals die wij faciliteren en waar veel drugs en alcohol wordt gebruikt ook inzetten op goede voorlichting inzake bewustwording m.b.t. schadelijke neveneffecten en preventie?
Antwoord:	Ja, dit doen we door middel van het Unity project. Dit is een landelijk project waarbij jongeren op feesten en festivals objectief informatie geven over de risico's die gepaard gaan met gebruik van alcohol en andere drugs aan gebruikers of mensen die de intentie hebben om te gebruiken.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

***Fractie**:*	***AC-24***
Pagina:	
Vraag:	Doen we dit ook t.a.v. fastfoodketens in de stad? Voorlichting over gezonde voeding?
Antwoord:	Met de JOGG-aanpak, de Gezonde School aanpak en het programma Jong Leren Eten zetten we in op voorlichting over gezonde voeding. We beginnen zo vroeg mogelijk met voorlichting over gezonde voeding en daarom wordt op de basisschool al gestart met

	voedingseducatie. Ook wordt voedingseducatie opgenomen als onderdeel van de Rijke Schooldag.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

Fractie:	***AC-25***
Pagina:	
Vraag:	In diverse wijken is de waardering voor het cultuuraanbod vrij laag, namelijk 41%. Zijn er wijken waar dit nog lager ligt? Welke?
Antwoord:	https://arnhem.incijfers.nl/jive?workspace_guid=4c86514b-890a-401a-bf52-e17121133126 In de link is het overzicht per wijk terug te vinden. Overigens wordt deze meting 1 x per 2 jaar gemeten. De laatste meting is van 2021.
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

Fractie:	***AC-26***
Pagina:	
Vraag:	In het verleden was het mogelijk veel breder cultuuronderwijs te volgen doordat de tarieven onderverdeeld waren in schalen, bepaald door inkomen. Waardoor is dit verdwenen en is dit alsnog weer mogelijk te maken? Deze vraag is geherfomuleerd naar: "Is het technisch mogelijk tariefdifferentiatie toe te passen in tarieven voor cultuur onderwijs"
Antwoord:	Er is meer tijd nodig deze vraag te beantwoorden.
Portefeuillehouder:	

Fractie:	***AC-27***
Pagina:	
Vraag:	Is er inmiddels een meer heldere klantvriendelijke procedure om WOZ-bezwaar aan te tekenen?
Antwoord:	De procedure om bezwaar tegen de WOZ-waarde aan te tekenen (en de stappen daaropvolgend) is nog gelijk aan de procedure zoals deze in juni 2023 was (moment beantwoording technische vraag AC-4 bij Perspectiefnota 2024). Deze procedure heeft onze aandacht en we kijken in aanloop naar de aanslagoplegging 2024 welke aanpassingen wenselijk zijn.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

Fractie:	***AC-28***
Pagina:	
Vraag:	Wat is de stand van zaken m.b.t. de pilot voor het inzamelen van statiegeld blikjes m.b.v. de speciale ring? Dit n.a.v. het leeghalen van de bakken wat weer veel zwerfafval veroorzaakt. Wordt deze ring voor de hele stad ingezet?
Antwoord:	De doneerring wordt op een aantal prullenbakken getest. Het functioneren van de ringen is bekeken door onze mensen en betrokken inwoners. Voorlopige conclusie daarbij is dat de ringen slechts af en toe gebruikt worden. Er staat soms een blikje of flesje in de ring. Het kan natuurlijk zijn dat flesjes en blikjes die erin geplaatst worden snel er ook weer uitgehaald worden door inwoners, maar dit lijkt niet aannemelijk. De omzetsnelheid zou dan hoog moeten zijn. Het leeghalen van prullenbakken voor statiegeld zien we in heel Arnhem voorkomen, maar niet op grote schaal. De ervaringen uit andere steden zijn dezelfde. De doneerringen worden sporadisch gebruikt. Het effect op het leeghalen van prullenbakken blijkt zeer gering te zijn. Hoewel betrokken inwoners enthousiast zijn, zien we op basis van het gebrek aan effect en de dure aanschafkosten op dit moment geen aanleiding om de proef uit te breiden of zelfs over te gaan op stadsbrede uitrol. We houden de ontwikkelingen en signalen vanuit de samenleving vanzelfsprekend goed in de gaten. Mocht er aanleiding toe zijn, nemen we verdere stappen.

Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

***Fractie**:*	***AC-29***
Pagina:	
Vraag:	Stand van zaken Bridge To Liberation onderzoek invulling herdenking slag om Arnhem
Antwoord:	Motie 22M132 Een brug naar de toekomst verzoekt het college om voor de begroting van 2024 met een voorstel te komen hoe we na 2024 invulling kunnen blijven geven aan de Slag om Arnhem herdenking in het algemeen en De Bridge to Liberation in het bijzonder, inclusief een financiële paragraaf. Gezien het belang van het onderwerp hebben wij BMC, een extern bureau, opdracht gegeven om dit voor ons te onderzoeken. Zij zijn in mei gestart met het voeren van gesprekken met interne betrokkenen en externe stakeholders. Daarnaast willen wij de ideeën en andere input van (jonge) Arnhemmers ophalen. Het onderzoek zal naar verwachting afgerond zijn in Q1-2024. De resultaten zullen dan zo snel mogelijk worden teruggekoppeld aan de raad.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

***Fractie**:*	***AC-30***
Pagina:	
Vraag:	Stand van zaken van beleidsvoornemen op initiatief voorstel diversiteit straatnamen .
Antwoord:	• We hanteren vanaf eind 2022 de regel dat straatnamen vernoemd naar personen moeten bijdragen aan een betere afspiegeling van de diversiteit van Arnhem en de diverse geschiedenis van Arnhem; • Voor Veld 1 van Schuytgraaf ligt een conceptplan klaar met straatnamen vernoemd naar activisten. Besluitvorming hierover volgt na vaststellen van het bestemmingsplan dit najaar. • We zijn bezig met het aanpassen/nuanceren van de online teksten op Straatnamen op de kaart. Hier is informatie te vinden over de betekenis van de verschillende straatnamen in Arnhem. • We bereiden een pilot voor waarbij een aantal straten in fysieke omgeving worden voorzien van uitleg d.m.v. QR-codes
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

Partij van de Dieren

Fractie:	***PvdD-1***
Pagina:	157
Vraag:	Hoeveel woningen van het doel 35.000 zijn nu geïsoleerd? Hoe verdelen zich die per sector?
Antwoord:	Dit jaar (2023) hebben ongeveer 3.000 woningeigenaren isolatiemaatregelen getroffen of stappen gezet richting een goed geïsoleerde woning. Ongeveer de helft hiervan zijn woningen van woningcorporaties, en de andere helft heeft met SEWA/KWAS/ISDE en/of inkoopactie stappen gezet richting een goed geïsoleerde woning. In de afgelopen jaren (2020 – 2022) zijn circa 6.500 woningen verduurzaamd waarvan ca 50% huur en 50% koop.
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

Fractie:	***PvdD-2***
Pagina:	
Vraag:	Bij het doel “20 gebouweigenaren hebben een energiescan uitgevoerd”, wordt 20 gebouwen bedoeld of alle gebouwen van 20 eigenaren?
Antwoord:	Bedoeld wordt 20 gebouwen van 20 eigenaren.
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

Fractie:	***PvdD-3***
Pagina:	
Vraag:	Zijn de 206 erfgoedwoningen van portaal boven op de genoemde aantallen voor woningcorporaties of zitten die daar in? Is het bekend om welke woningen dat gaat?
Antwoord:	De 206 erfgoedwoningen van Portaal zitten in de genoemde aantallen voor woningcorporaties. Het is bekend om welke woningen het gaat.
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

Fractie:	***PvdD-4***
Pagina:	
Vraag:	Zijn er (grove) doel aantallen voor andere jaren tot 2030?
Antwoord:	Onderdeel van de Arnhemse Aanpak Woningisolatie is om in de komende jaren de voortgang van de aantallen geïsoleerde woningen beter te kunnen volgen en het huidige tempo te versnellen zodat we in 2030 op het gestelde doel van 35.000 woningen uitkomen.
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

PvdA

***Fractie**:*	***PvdA-1***
Pagina:	3
Vraag:	Wat is de stand van zaken voor de wijkgroenagenda's? Worden er in 2024 meer wijken toegevoegd?
Antwoord:	In de komende jaren worden er voor alle wijken in Arnhem wijkgroenagenda's opgepakt. In 2024 starten we met enkele nieuwe wijkgroenagenda's. Er is nog niet bepaald voor welke wijken we dat doen. Deze keuze hangt o.a. af van: de hoeveelheid groen in de wijk, de mate waarin er bewonersinitiatieven zijn en of er andere acties in de wijk plaatsvinden die een relatie met de wijkgroenagenda's hebben (zoals bijvoorbeeld Arnhem-oost aanpak).
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

***Fractie**:*	***PvdA-2***
Pagina:	4
Vraag:	"Voor de verbetering van het Willemsplein gaan we vanaf 2027 geld reserveren." Betekent dit dat de werkzaamheden pas vanaf 2027 starten en niet meer vanaf 2025?
Antwoord:	We zijn op dit moment volop bezig met de planvorming. De uitvoeringsplanning is nog niet bekend. We verwachten wel voor 2027 de uitvoering te starten.
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic

***Fractie**:*	***PvdA-3***
Pagina:	5
Vraag:	"Ook gaan we vanaf 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer uitvoeren" Welke onderdelen worden niet in beheer genomen en waar worden die belegd?
Antwoord:	Schuldhulpverlening is verankerd in de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening. Deze wet is een kader wet met veel ruimte voor lokale invulling. Integrale schuldhulpverlening zoals die binnen Arnhem is georganiseerd is samengesteld uit een omvangrijk pallet aan diensten en interventies. Daarbij zijn een veelvoud van professionele- en vrijwilligersorganisaties en instellingen betrokken. De volgende dienstverlening uitgevoerd door professionele organisaties nemen we niet over: • Sociale Kredietverlening en dan met name het saneringskrediet. Voor dit onderdeel is een samenwerkingsverband aangegaan met de Kredietbank Nederland. • Bewindvoering in het kader van de wettelijke schuldsaneringsregeling. Voor dit onderdeel zijn er in de stad voldoende bewindvoerderskantoren actief. • Bewindvoering in het kader van het schuldenbewind. Voor dit onderdeel zijn er in de stad voldoende bewindvoerderskantoren actief. De gemeente Arnhem heeft met een deel van deze bewindvoerderskantoren een convenant afgesloten. • Preventie in het algemeen en voor bijzondere doelgroepen. Voor dit onderdeel is een opdracht verleend aan Rijnstad. • Schuldregeling voor zelfstandigen. Voor dit onderdeel is een samenwerkingsverband aangegaan met Zuidweg & Partners en Over Rood. Het college van burgemeester en wethouder gebruikt de komende tijd om te bezien of en hoe wij de Arnhemse schuldhulpverlening kunnen uitbouwen. De huidige kijk op schuldhulpverlening in Arnhem en eventuele toevoegingen zullen wij dan aan uw raad voorstellen, eveneens in 2025, na het verder raadplegen van uw raad, interne en externe stakeholders en ervaringsdeskundigen.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

***Fractie**:*	***PvdA-4***
Pagina:	6

Vraag:	De subsidieregeling vanuit het Volkshuisvestingsfonds voor de aanpak van de slechtste woningen in Arnhem-Oost bestaat al enkele jaren. Wat zijn de vorderingen tot nu toe? Hoeveel woningen zijn al verbeterd en wat staat er nog op de planning?
Antwoord:	Het verduurzamen van de woningen die in de 1e tranche zitten komt op stoom. In totaal hebben 131 eigenaren tot op heden een individuele aanvraag ingediend en zijn 54 aanvragen beschikt. 37 Aanvragen zijn nog in behandeling en 41 aanvragen zijn niet behandeld of afgewezen o.a. omdat men niet in aanmerking kwam voor de regeling. Vanuit de collectieve aanpak hebben wij inmiddels 37 woningeigenaren kunnen voorzien van een aanbod. 77 woningeigenaren krijgen in het 4e kwartaal een aanbod. Daar lopen de opnames voor woonplannen nog. De komende 3 maanden benadert het SEWA-team aanvullend 180 woningeigenaren om aan te sluiten bij de regeling. Deze aantallen liggen in lijn met het 10-jarenplan voor de realisatie. (D.d. 26-09-2023).
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

***Fractie**:*	***PvdA-5***
Pagina:	16
Vraag:	Gemeentelijke middelen worden ingezet voor dekking van de gebiedsontwikkeling Spoorzone-Oost. Waarom wordt hier ook geput uit de bestemmingsreserves Gebiedsontwikkeling Kronenburg en Zuidelijke binnenstad? Zijn deze niet meer nodig voor het oorspronkelijke doel?
Antwoord:	Bestemmingsreserve Kronenburg: Dit betreft vrijval in de vastgestelde gebiedsexploitatie Kronenburg. Als ingestemd wordt met de in deze begroting voorgestelde stelselwijziging riolering is binnen de vastgestelde gebiedsexploitatie Kronenburg 1,1 miljoen niet meer nodig voor het oorspronkelijke doel en wordt voorgesteld om deze in te zetten ten behoeve van de gebiedsontwikkeling Spoorzone Arnhem-Oost Bestemmingsreserve Zuidelijke Binnenstad: Binnen de bestemmingsreserve Zuidelijke Binnenstad was aan 410.000 nog geen specifieke maatregel gekoppeld.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders/ Bob Roelofs

***Fractie**:*	***PvdA-6***
Pagina:	18
Vraag:	Is bekend in hoeverre het Makelpunt (succesvol) wordt gebruikt? Wij lezen dat aanbieders enthousiast zijn. Zijn de gebruikers dat ook?
Antwoord:	Het succes van Makelpunt kunnen wij deels kwantitatief en deels kwalitatief duiden. Kwantitatief Onderstaand een overzicht van het aantal (nieuwe) gebruikers en de weergaven op MakelpuntArnhem.nl

periode	Aantal gebruikers	waarvan aantal **NIEUWE** gebruikers	in %	Aantal weergaven op de site (hoe vaak is site bezocht)
mei-23	499	453	90,8%	3730
jun-23	405	354	87,4%	3041
jul-23	929	903	97,2%	3724
aug-23	857	831	97,0%	3315
sep-23	837	758	90,6%	3840

Naast bovenstaande cijfermatige informatie hebben wij afgelopen week enkele aanbieders gevraagd of zij naar aanleiding van de plaatsing op Makelpunt Arnhem vaker worden gebeld met vragen over de door hen aangeboden ruimtes.

Buurthuis de Overkant:
“wij worden zeker vaker gebeld. Wij merken dat wij beter worden gevonden bijna dagelijks krijgen wij verzoeken.”

Wijkcentrum de Bakermat:

	“Wij worden vaker gebeld door nieuwe partners wat zorgt voor meer reserveringen. Het is een goede zet geweest om op Makelpunt Arnhem onze ruimtes aan te bieden.” Watermuseum: “In het begin werden wij vaker gebeld dan de laatste maanden. Als mensen reserveren vragen wij ook niet of zij via onze site of via Makelpunt Arnhem bij ons terecht zijn gekomen. Graag gaan wij samen in overleg om te kijken of iets kunnen verbeteren”. Arnhemse Uitdaging: “Wij zijn superblij met Makelpunt Arnhem. Wij verwijzen vaak naar de site. Het is een ontzettend handig overzicht voor alle ruimtes voor maatschappelijke initiatieven in Arnhem om te gebruiken en aan te bieden.” Sport en wijkcentrum Rijkerswoerd: “Wij zien de laatste tijd meerdere nieuwe huurders.” Bovenstaande reacties geven uiteindelijk niet expliciet aan of alle gebruikers daadwerkelijk enthousiast zijn. Wel kunnen wij hieruit opmaken dat Makelpunt Arnhem wordt gevonden, gebruikt en dat er daadwerkelijk reserveringen worden geplaatst. Dit contact verloopt tussen de zoeker en aanbieder. In enkele gevallen worden wij wel direct benaderd met een concrete zoekvraag voor een locatie. In deze gevallen zoeken en denken wij mee voor een geschikte locatie die past bij de aard van de activiteit.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***PvdA-7***
Pagina:	19
Vraag:	Het Willemsplein wordt omschreven als “OV knelpunt”. Bestaat hier een probleem of wordt “knooppunt” bedoeld?
Antwoord:	Er is sprake van een probleem. Het Willemsplein is het grootste OV-knelpunt van de provincie Gelderland. De dagelijkse vertraging van alle passeerde bussen bij elkaar, ligt in de ochtendspits op ong 60 min. en 30 min. in de avondspits.
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic

***Fractie**:*	***PvdA-8***
Pagina:	20
Vraag:	Welke kwaliteitsimpuls is voorzien voor Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd?
Antwoord:	In de Visie Werklocaties 2040 is opgenomen dat de kwaliteit van de werklocaties samenhangt met de bereikbaarheid, veiligheid, de kwaliteit van de openbare ruimte, faciliteiten en de gebouwen van de gevestigde bedrijven. Daarbij zijn thema’s als duurzaamheid, klimaatadaptatie en leefklimaat voor werkgevers en werknemers van groot belang voor het behouden of verbeteren van de kwaliteit van werklocaties voor de langere termijn. Hierop wordt met de kwaliteitsimpuls ingezet. De belangrijkste impuls wordt gegeven met een Green Deal projecten voor zowel de Bakenhof als voor de Overmaat/Rijkerswoerd gezamenlijk. In deze projecten werken betrokken partners (waaronder het bedrijfsleven, overheid, onderwijsinstellingen, maatschappelijke organisaties) samen aan het behalen van de duurzame doelen binnen de pijlers energietransitie, circulariteit, klimaatadaptatie en duurzame mobiliteit. Voor de werklocaties Overmaat/Rijkerswoerd (en ook IJsseloord I en Gelderse Poort) wordt met de aanstelling van een projectleider het IB-Green project gestart, waarvoor de Interreg NWE-subsidie is binnengehaald. Met het IB Green project richten we ons op het verminderen van hittestress op deze werklocaties, door het toevoegen van groen-blauwe infrastructuur en het verminderen van verharding. Vanuit de werkgroep Keurmerk Veilig Ondernemen (KVO), waarin gemeente, StAB, politie, ODRA en brandweer participeren, wordt er gewerkt aan een nieuwe organisatiestructuur. De werkgroep stelt een uitvoeringsagenda op, met daarin een

	aantal prioriteiten/actielijnen voor alle openbare werklocaties (waaronder Bakenhof, Overmaat/Rijkerswoerd), om te komen tot de basis van ‘Schoon, Heel en Veilig’.
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic

***Fractie**:*	***PvdA-9***
Pagina:	21
Vraag:	Er wordt aangegeven dat er incidentele middelen voor mobiliteitsdoeleinden vrijvallen en er structurele middelen voor worden vrijgemaakt. Wat gebeurt er met de vrijgevallen incidentele middelen? Hoeveel wordt er hiermee (totaal meerjarig) structureel ingezet voor deze doeleinden (die eerder incidenteel werden gedekt
Antwoord:	De incidentele budgetten zijn vrijgevallen ten gunste van de Algemene middelen. De structurele kosten (kapitaallasten) worden meerjarig meegenomen in het MIP en worden jaarlijks geactualiseerd. Er worden geen structurele middelen vrijgemaakt.
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic

***Fractie**:*	***PvdA-10***
Pagina:	24
Vraag:	Mede als gevolg van de gestegen energielasten is een tekort bij het Sportbedrijf ontstaan tot 2,8 miljoen. Kan de samenstelling van dit tekort nader worden toegelicht?
Antwoord:	Naast stijgende energiekosten zijn stijgende personeelskosten de grootste factor. Er wordt rekening gehouden met een stijging van 11,3% onder invloed van CAO ontwikkelingen. De kosten voor onderhoud, schoonmaak, huur, bewaking/beveiliging en de overige bedrijfskosten (marketing, kantoorkosten, etc.) stijgen in de prognose met 4,3%. Wij krijgen inmiddels signalen van het Sportbedrijf dat zij verwachten dat het tekort voor 2024 iets minder hoog uit zal vallen dan in eerste instantie verwacht.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs/ Paul Smeulders

***Fractie**:*	***PvdA-11***
Pagina:	26
Vraag:	Welke voorzieningen krijgen nog meer een impuls naast DWS in Malburgen-Oost Noord?
Antwoord:	Naast de impuls voor MFC De Malburcht door de huisvesting van DWS wordt gewerkt aan de doorontwikkeling van sportpark de Bakenhof. Het plan gaat uit van het toegankelijk en opener maken van het sportpark om op deze wijze van meer toegevoegde waarde te zijn voor de wijk. Zo wordt entree van het sportpark verbeterd en gaan meer partijen gebruik maken van de sportaccommodaties.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

***Fractie**:*	***PvdA-12***
Pagina:	57
Vraag:	Wat houdt het actieplan Winkelcentrum de Drieslag in?
Antwoord:	Gemeente Arnhem, Politie en een extern projectleider werken samen met ondernemers en bewoners aan het verbeteren van de leefbaarheid en veiligheid op winkelcentrum Drieslag en omgeving. Er is een werkprogramma met verschillende actielijnen, geprioriteerd op basis van bijeenkomsten waarin door de gemeente Arnhem gesproken is met ondernemers en bewoners over wat zij graag verbeterd zien op de Drieslag. Het doel is om mensen met plezier te kunnen laten wonen, ondernemen en winkelen op en rondom winkelcentrum De Drieslag. We richten ons in de huidige fase vooral op: - Vieze, onveilige plekken voor bewoners en ondernemers in het verzorgingsgebied verbeteren. - Het aangezicht van de Drieslag verbeteren; schone en nette straten, nette winkelpuien, een eigen en eigentijdse huisstijl Drieslag, het verbeteren van groen, het verbeteren van verlichting, etc.

	- Het verbeteren van goede verhoudingen en zinvolle samenwerking met bewoners en ondernemers. En werkende weg het vertrouwen verhogen. Onderling in elkaar en in ‘de overheid’ en partners. - Het verbeteren van het zogenaamde binnenplein en bovenwoningen. - Het handhaven op dronkenschap en drugsgebruik, overlastgevend gedrag in de openbare ruimte en verkeer- en parkeerovertredingen. Het werkprogramma is gepland voor drie jaren; 2023, 2024 en 2025. Voor dit werkprogramma is driemaal 250.000 gereserveerd, na besluit op een motie uit november 2022.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

***Fractie**:*	***PvdA-13***
Pagina:	85
Vraag:	Aandeel ov in modal split loopt tot 2021. Deze cijfers zijn vertekend vanwege corona. Is er zicht op het huidige gebruik van het ov in Arnhem?
Antwoord:	Het beeld dat de gemeente heeft is dat het gebruik van het OV op dit moment ongeveer 85 procent ten opzichte van pre-corona.
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic

***Fractie**:*	***PvdA-14***
Pagina:	86
Vraag:	Waarom wordt de taxiverordening niet ingevoerd?
Antwoord:	Afgelopen jaren is gewerkt aan de implementatie van deze verordening. Tijdens deze uitwerking hebben wij samen met de Stichting Keurmerk Taxi Arnhem (SKTA) geconstateerd dat de implementatie van de taxiverordening momenteel niet realistisch is. Door beperkingen in de infrastructuur zijn wij niet in staat om, met name rondom de Korenmarkt en het Gelredome, een situatie te creëren die een implementatie van de taxiverordening mogelijk maakt die draaggvlak heeft en handhaafbaar is. We hebben daarom samen met SKTA geconcludeerd dat we moeten wachten op landelijke regelgeving waar alle taxi’s (zowel opstapmarkt als belmarkt) onder vallen. Wij wachten daarom de landelijke ontwikkelingen vanuit het Rijk af, die het mogelijk moeten gaan maken om regels op te stellen voor de volledige taxibranche. Zodra deze regelgeving op orde is gaan wij weer verder met de implementatie van de taxiverordening. SKTA informeert de taxichauffeurs hierover en raadpleegt de chauffeurs over mogelijke gezamenlijke vervolgstappen. Meer informatie hierover kunt u vinden in de raadsbrief die hierover op 20 april 2023 is verstuurd.
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic

***Fractie**:*	***PvdA-15***
Pagina:	72
Vraag:	In 2022 waren alle stemlokalen volledig toegankelijk. Is dit bij de aanstaande Tweede Kamerverkiezingen wederom het geval?
Antwoord:	Ja. We geven opdracht aan een externe partij die stemlokalen op basis van een checklist inspecteert en beoordeelt op toegankelijkheid. Op basis van het rapport dat wordt opgeleverd, worden maatregelen genomen. Bij de verkiezingen in november zijn er zes nieuwe stemlokalen, waarbij we volgens deze procedure de toegankelijkheid waarborgen.
Portefeuillehouder:	Ahmed Marcouch/ Maurits van de Geijn

***Fractie**:*	***PvdA-16***
Pagina:	84
Vraag:	Op dit moment is er veel discussie over de (financiële) staat van het ov. Is er al zicht op de mogelijke impact hiervan op de Arnhemse mobiliteitsambities?

Antwoord:	Hier is nog geen beeld van. De provincie heeft op dit moment het tekort aan budget aangevuld tot het jaar 2025
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic

***Fractie**:*	***PvdA-17***
Pagina:	85
Vraag:	Het ov richting de Randstad en internationale bestemmingen willen we aantrekkelijker maken. Welke inspanningen worden hiervoor verricht?
Antwoord:	De gemeente Arnhem, participeert via de Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen in een MIRT onderzoek naar de spoorcorridor Utrecht-Arnhem-Duitse grens. Dat dit onderzoek er komt is vorig jaar november tijdens het zogenaamde Bestuurlijk Overleg MIRT door de minister en staatssecretaris van IenW met Landsdeel Oost (waarin prov. Gelderland en GMR participeren) afgesproken. In dit MIRT-onderzoek wordt onderzocht hoe deze spoorverbinding naar de Randstad èn richting Duitsland verbeterd kan worden (verhogen snelheid, meer (inter) nationale treinen (6 tot 8 intercity's per uur), aanbrengen veiligheidssysteem (ERTMS) waardoor treinen dichter op elkaar kunnen rijden, verbeteren stations, opheffen ongelijkvloerse spoorkruisingen (waaronder MIRT-onderzoek vrije spoorkruising Arnhem Oost), gedeeltelijke viersporigheid). Dit onderzoek was gestart, maar is door het ministerie van IenW tijdelijk "on hold" gezet vanwege financiële situatie IenW (beperkte middelen Mobiliteitsfonds). De gemeente Arnhem, GMR en provincie Gelderland starten nu de lobby om ervoor te zorgen dat er snel een herstart plaatsvindt van dit MIRT-Onderzoek. Afgelopen donderdag (5 oktober) heeft wethouder Nermina Kundic dit ook besproken met de gedeputeerde Klaas Ruitenberg. Daarnaast is Arnhem ook weer door de GMR vertegenwoordigd (bestuurlijk door weth Kundic) in de OV en spoortafel Landsdeel Oost. De spoorverbindingen met zowel de Randstad als Duitsland (Frankfurt (ICE) en Berlijn (ICE via Duisburg) staan daar regelmatig op de agenda. Verder zijn de afgelopen jaren door de GMR, Kamerleden en ambtenaren van IenW diverse keren op bezoek geweest in o.a. Arnhem, Zevenaar en Ede/Wageningen. Tijdens deze bijeenkomsten is het belang van deze corridor (Utrecht-Arnhem-Duitse grens) aangegeven voor de bereikbaarheid per spoor van onze regio, voor de bereikbaarheid van onze grote verstedelijkingslocaties zoals Spoorzone Arnhem Oost. Daarnaast is het belang van deze internationale corridor en internationale halteplaats Arnhem Centraal voor onze regio en Arnhem aangegeven.
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic

***Fractie**:*	***PvdA-18***
Pagina:	173
Vraag:	Hoeveel groter wordt het marktaandeel van SSH&?
Antwoord:	Het marktaandeel van de SSH& groeit de komende jaren van 8% naar 11% .
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***PvdA-19***
Pagina:	194
Vraag:	Bij de berekening van de indicator 'woonlasten meerpersoonshuishouden' wordt uitgegaan van de gemiddelde waarde van een koopwoning van 429.084 euro en van een huurwoning van 228.916 euro. Is dit representatief? Er zijn namelijk ook goedkope koopwoningen en dure huurwoningen.
Antwoord:	De indicator 'woonlasten meerpersoonshuishouden' wordt berekend door het Centrum voor onderzoek van de economie van de lagere overheden (Coelo). Het Coelo hanteert hierbij voor alle gemeenten de gemiddelde WOZ-waarde van een koop- en huurwoning in de betreffende gemeente.

	Op de pagina's 193 en 194 in de Begroting zijn ook voor een aantal 'standaard' huishoudens in een goedkopere of duurdere woning de Arnhemse woonlasten opgenomen.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***PvdA-20***
Pagina:	
Vraag:	Vanuit BR cultureel vastgoed valt incidenteel budget vrij. Ten behoeve van het Stadstheater wordt structurele financiering geraamd. Waar vloeien de vrijgevallen middelen naartoe en waar komen de structurele middelen meerjarig totaal op uit?
Antwoord:	De middelen uit de bestemmingsreserve cultureel vastgoed (resp. € 12,5 miljoen, € 2,3 miljoen en € 2,7 miljoen in 2024, 2025 en 2026) vallen vrij ten gunste van de algemene middelen. Ze worden opgenomen in het totaal financieel beeld in deze begroting. Een overzicht van de kosten en dekking van de vernieuwing van het stadstheater is opgenomen in het raadsvoorstel Investeringskrediet vernieuwing Stadstheater dd. 30 augustus 2022 (682769) Daaruit blijkt dat de totale lasten circa € 4,9 miljoen per jaar bedragen. Zie ook de raadsbrief Voortgangsrapportage vernieuwing Stadstheater en Oostpool/Introdans van 11 juli 2023.
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

***Fractie**:*	***PvdA-21***
Pagina:	
Vraag:	Is er inzicht in (de ontwikkeling van) het percentage externe inhuur (+ kosten)?
Antwoord:	In de paragraaf bedrijfsvoering van de jaarstukken 2022 is onderstaande tabel opgenomen met daarin de ontwikkeling van de inhuurkosten over de jaren 2019 t/m 2022: **Inhuur externen** / *Bedragen x € 1.000* Begroot: 11.409 / 11.320 / 19.823 / 20.258 Realisatie: 14.303 / 14.963 / 22.931 / 20.882 **Afwijking: -2.894 / -3.644 / -3.108 / -624** De werkelijk geboekte inhuurkosten t/m 1 september 2023 bedragen: € 12 miljoen. In de bijlage bij de Ontwerpbegroting 2024 zijn de Besluit-Begroting en Verantwoordings- (BBV) indicatoren opgenomen. Eén van de indicatoren waarop gerapporteerd wordt, zijn de kosten inhuur externen als percentage van de totale loonsom (inclusief inhuurkosten). Dit laat onderstaand beeld zien: **2019 / 2020 / 2021 / 2022 / 2023** Kosten inhuur externen als % van de loonsom: 21,0% / 17,0% / 22,7% / 19,5% / 0% Eenheid: *Inzet van uitzendkrachten, zzp'ers of detacheringsovereenkomsten in procenten* Bron: *Eigen gegevens gemeente.* * Inhuur wordt begroot op het moment dat een aanvraag voor inhuur ontstaat in het lopende jaar. Vandaar dat voor het jaar 2023 (nog) geen percentage is opgenomen. Ondanks de aanwezige krapte op de arbeidsmarkt heeft het college de ambitie uitgesproken om in de komende jaren het aantal inhuurkrachten te willen verminderen.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

CDA

***Fractie**:*	***CDA-1 (mondeling gesteld op 27-9)***
Pagina:	28
Vraag:	Hoe succesvol is Loket-Zuid? Hoeveel mensen komen dagelijks aan de balie op het stadhuis?
Antwoord:	Op basis van de uitgifte van paspoorten, identiteitskaarten en rijbewijzen is de verhouden Stadhuis vs Loket Zuid 60% - 40%. Inwoners reageren positief. Met name de combinatie burgerzaken en de informatiebalie van de klantenservice waar mensen laagdrempelig worden geholpen bij vragen wordt gewaardeerd.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

Volt

***Fractie**:*	***Volt-1***
Pagina:	Gezondheid en sport / welzijn en inclusie
Vraag:	De gemeente Arnhem werkt aan het realiseren van pedagogische wijken en investeert o.a. in de aanpak Arnhem-Oost om ervoor te zorgen dat Arnhemmers in een kansrijkere omgeving opgroeien en leven. Is de gemeente bekend met het IJslandse preventiemodel? Zo ja, in hoeverre wordt dit model ook gebruikt? Zie ook: Het IJslandse preventiemodel in Nederland gaat verder als 'Opgroeien in een Kansrijke Omgeving' (OKO) met tien nieuwe gemeenten - Trimbos-instituut
Antwoord:	Het IJslandse model bestaat al 20 jaar en gaat over Opgroeien in een kansrijke Omgeving (OKO). OKO richt zich op de belangrijkste factoren in de leefomgeving van jongeren die het risico op middelengebruik verkleinen (beschermende factoren) of het risico vergroten (risicofactoren). Landelijk doen er 36 gemeenten mee met deze aanpak, waaronder Ede en Barneveld. Binnen de gemeente Arnhem zijn wij bekend met dit model, maar wordt het nog niet gebruikt.
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

***Fractie**:*	***Volt -2***
Pagina:	Armoedebestrijding
Vraag:	Afgelopen voorjaar is er een motie aangenomen waarmee €150.000,- vrij is gemaakt om inwoners in Immerloo schuldenvrij te maken (corrigeer me gerust als ik het niet correct hebt beschreven). Het betreft een pilot. Zijn er al stappen gezet voor deze pilot? Wat zijn de plannen voor 2024 en hoe worden we als gemeenteraad op de hoogte gehouden van de pilot?
Antwoord:	De pilot is begonnen. Zie ook antwoord op vraag D66-41 over Immerloo Schuldenvrij. Eind december is het uitvoeringsplan en bestedingsplan voor het Nationaal Programma Arnhem Oost gereed en zal deze ook richting Raad gaan. De informatie over Immerloo Schuldenvrij wordt hierin meegenomen.
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

***Fractie**:*	***Volt-3***
Pagina:	Bereikbaarheid
Vraag:	Er wordt dit jaar gewerkt aan een duurzame mobiliteitsvisie. Dit jaar is gestart met een participatietraject. Daarnaast is er een burgerinitiatief voor maatregelen aan de Centrumring omarmd door de gemeenteraad. Wat zijn de stappen en plannen voor 2024 om de ambities voor mobiliteit te realiseren? Ik ben niet alleen benieuwd wanneer we welke stukken gaan bespreken, maar ook of de gemeente een beeld heeft van de eerste maatregelen/aanpassingen voor duurzame mobiliteit gaan starten.
Antwoord:	De fasering van maatregelen (zowel in volgorde als snelheid) zal een belangrijk onderdeel van het duurzaam mobilieitsplan zijn. Dit is echter een ook een belangrijk aspect dat we met de stad willen bespreken. Ambitie is om eind 2023 het duurzaam mobilieitsplan voor te leggen aan de gemeenteraad, met daarbij een uitvoeringsagenda, die in de tijd is uitgezet. Op basis van die agenda zullen we maatregelen van 2024 gaan uitvoeren. Daarbij moet opgemerkt worden dat we vanuit het lopende beleid (bijvoorbeeld accentnota fiets) ook al projecten aan het realiseren zijn. In het duurzaam mobilieitsplan wordt dit op elkaar afgestemd.
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic

Forum voor Democratie

***Fractie**:*	***FvD-1***
Pagina:	3
Vraag:	“We pakken de regie en zetten ons beleid en instrumentarium maximaal en onorthodox in” (p.3) a. Wat wordt er expliciet bedoeld met deze krachtzin? Welke regie? Welk beleid en instrumentarium wordt maximaal toegepast? b. en is dit tevens onorthodox of worden er nog onorthodoxe instrumenten daaraan toegevoegd?
Antwoord:	Aanleiding voor deze zin is dat we een woningtekort hebben en er veel vraag is naar meer woningen, meer sociale en betaalbare woningen, en/of een betere kwaliteit van de woningen. Gemeenten hebben een gereedschapskist met publiekrechtelijke en privaatrechtelijke instrumenten die zij kunnen inzetten om woningbouw te faciliteren, te sturen op onderhoud en goed verhuurderschap en om (afdwingbare) afspraken te maken over betaalbare en sociale woningbouw. Voorbeelden zijn de doelgroepenverordening, huisvestingsverordening, (handhaving op) bouwbesluit, woningwet, wet goed verhuurderschap etc. In de zin is omschreven dat we alle instrumenten uit deze gereedschapskist willen benutten én dat we voortdurend onderzoek blijven doen naar wijzen om de vastgestelde ambities vanuit de raad via beleid te verwezenlijken.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***FvD-2***
Pagina:	8
Vraag:	“De nieuwe landelijke Taskforce Taken en Middelen brengt de consequenties in beeld van het tekort 2026. Ook komt de taskforce met voorstellen over de wijze waarop taken en middelen structureel in balans gebracht kunnen worden”. (p.8) c. Wanneer kan de Raad het bovenstaande verwachten om hier indien nodig adequaat en tijdig op te anticiperen?
Antwoord:	In de Algemene ledenvergadering (ALV) van de VNG in juni is een resolutie aangenomen, waarin is aangedrongen op verdere acties voor een solide meerjarig financieel perspectief voor gemeenten. Kort daarvoor was de Taskforce al ingericht. Deze zomer is bureau BMC gevraagd om onderzoek te doen naar de consequenties voor gemeenten van de landelijk opgelegde kortingen. BMC heeft een rapport opgeleverd waarin de consequenties van de landelijke korting van € 3 miljard in beeld worden gebracht. De Taskforce heeft de uitkomsten van het rapport van BMC verwerkt in een brief aan het VNG-bestuur. Deze brief en het rapport van BMC zijn in september aangeboden aan het demissionaire kabinet. Aansluitend worden deze documenten benut in de inzet in de kabinetsformatie na de verkiezingen van 22 november en zal de Taskforce meedenken over volgende stappen. Via de volgende link is het rapport van BMC in te zien: Rinnooy Kan: Korting op gemeentefonds heeft grote gevolgen | VNG
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***FvD-3***
Pagina:	9
Vraag:	“Daarnaast wordt in deze begroting voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren: de kosten van de eerste aanleg van riolering bij nieuwbouw worden daarbij niet meer als kosten van de grondexploitatie aangemerkt, maar als investeringen geactiveerd”. (p.9) d. Op basis van welke punten wordt een dergelijke stelselwijziging gemotiveerd? e. Wat zijn de verwachte gevolgen van de bovengenoemde stelselwijziging en welke voordelen gaan hiermee gepaard?
Antwoord:	1. De binnenstedelijke woningbouwopgave (inbreiding) waar Arnhem voor staat wordt voor de aanleg van riolering binnen het reeds bestaande rioleringsstelsel gerealiseerd. Onderscheid tussen de eerste aanleg van riolering bij nieuwbouw en

	aanpassing van het bestaande verdwijnt. De kosten voor riolering zijn investeringen en deze worden geactiveerd. De uitgaven voldoen aan de criteria van investeringen binnen het BBV (nota materiële vaste activa, commissie BBV). De stelselwijziging is voorgelegd en goedgekeurd door de accountant. In de paragraaf lokale heffingen (p.192) is de stelselwijziging nader toegelicht. 2. Gevolg van de stelselwijziging is dat alle vervanging en aanleg van riolering voortaan in de rioolinvesteringen opgenomen worden. De kosten maken dan geen onderdeel meer uit van de grondexploitaties. Zo worden alle soortgelijke activiteiten op eenzelfde wijze verrekend via de rioolheffing. Vanwege de verwachte groei van het aantal woningen nemen de gemiddelde lasten voor huishoudens, ook na de voorgestelde stelselwijziging, vanaf 2025 naar verwachting niet toe. Voor niet-woningen gaan we uit van een gelijkblijvend aantal objecten waardoor er wel een verwachte (beperkte) stijging van de lasten rioolheffing zal zijn.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***FvD-4***
Pagina:	13
Vraag:	“Daarnaast wordt het abonnementstarief vanaf 2025 afgeschaft en wordt in de plaats daarvan een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo heringevoerd”. (p.13) a. Hoe hoog zal de inkomensafhankelijke eigen bijdragen bedragen voor mensen die aanspraak maken op de Wmo?
Antwoord:	Dit is nog niet bekend. De regeling moet nog door het rijk worden uitgewerkt. In het coalitieakkoord van het rijk was afgesproken om dit per 1 januari 2025 te realiseren. Door het nieuwe besluit om de inkomensafhankelijke eigen bijdrage te verbreden naar alle Wmo-voorzieningen, waarvoor nu het abonnementstarief geldt, wordt de invoeringsdatum een jaar opgeschoven. Dit betekent dat het wetsvoorstel Passende eigen bijdrage huishoudelijke hulp ingetrokken wordt en er een nieuw wetsvoorstel Passende eigen bijdrage Wmo 2015 komt met ingangsdatum 1 januari 2026. Wmo-cliënten gaan dus op zijn vroegst vanaf 1 januari 2026 deze inkomensafhankelijke eigen bijdrage betalen.
Portefeuillehouder:	Marco van der Wel

***Fractie**:*	***FvD-5***
Pagina:	
Vraag:	Arnhem stelt zich beschikbaar als opvang gemeente voor asielzoekers en vluchtelingen b.v. de cruise schepen aan de rijnkade. f. Hoeveel kosten zijn hierbij gemoeid voor de gemeente? Graag een overzicht tussen 2021 en heden g. Is er enige economische schade m.b.t. Het niet kunnen aanmeren van andere commerciële cruiseschepen gezien de plekken reeds bezet zijn? Is hier een schatting op te calculeren?
Antwoord:	• Opvang van vluchtelingen wordt door het COA gefinancierd. We vinden het belangrijk om in gesprek te blijven met de buurt. Dit heeft extra inzet gevraagd van de gemeente. Dat zijn extra kosten, maar deze kunnen worden gedekt vanuit bestaande middelen. • In de Begroting 2024 is bij de opbrengsten scheepvaartrechten geen rekening gehouden met de sluiting van de Rijnkade omdat er bij het opstellen van de Begroting nog van uit werd gegaan dat we de cruisevaart konden ontvangen op de Nieuwe kade. Begin september is duidelijk geworden dat er geen alternatieve mogelijkheden zijn om de cruisevaart gedurende de vernieuwing van de Rijnkade elders in Arnhem te faciliteren. Gevolg hiervan is dat er voor 2024 een opbrengstdaling van € 100.000 wordt verwacht, die een plek zal krijgen in Turap-1 van 2024. Het is lastig om de economische waarde van de riviercruise te kwantificeren, maar de economische schade is beperkt. Grofweg meren er per jaar 600/700 cruiseschepen met gemiddeld 100 personen aan in Arnhem. Van deze passagiers komen er maar weinig in de (binnen-) stad. De excursies van de

	bezoekers worden immers vooraf geboekt en vinden buiten Arnhem plaats (bv Kröller-Müller, Nationaal Park de Veluwe of Oosterbeek en haar oorlogsverhaal); de Arnhemse binnenstad is geen actief onderdeel van hun programma/excursies.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***FvD-6***
Pagina:	
Vraag:	Voor het project Spoorzone Arnhem Oost worden de kosten geraamd op 245 milj. h. Hoeveel van deze raming betreft het project Schaapsdrift e.o.?
Antwoord:	We hebben forse ambitie en een in 2022 geraamd tekort van 245 miljoen op basis waarvan we een bijdrage van het rijk van 108 miljoen toegezegd hebben gekregen. Ook voor Schaapsdrift geldt dat hoge ambities forse investeringen vragen. We hebben het in deze gebiedsontwikkeling niet alleen over nieuwbouw maar ook over investeringen ten behoeve van de bestaande buurt. We kunnen de financiële stand van zaken van Schaapsdrift e.o. binnen de business case van de Spoorzone Arnhem-oost toelichten. Dit geeft een indicatie vooruitlopend op de later aan u voor te leggen gebiedsexploitaties. Echter zoals gebruikelijk i.v.m. onder andere onderhandelingspositie zal dit achter gesloten deuren plaats dienen te vinden.
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp

***Fractie**:*	***FvD-7***
Pagina:	12
Vraag:	“mogelijk nieuw nationaal belastingstelsel” (p. 12) i. Zijn er op dit moment conceptuele danwel concrete inschattingen hoe dit nieuwe stelsel eruit gaat zien? Gezien er eerder gesproken wordt over verkenning over de mogelijkheden voor modernisering en uitbreiding van het belastinggebied in coöperatie met het VNG?
Antwoord:	Er zijn ons op dit moment geen conceptuele of concrete inschattingen bekend over een mogelijk nieuw belastingstelsel. Reeds enige jaren wordt vanuit het rijk met de VNG over een mogelijke uitbreiding/aanpassing van het gemeentelijk belastingstelsel gesproken. Dit heeft echter vooral het karakter van een verkenning van bouwstenen voor een ander belastingstelsel, verschillende beleidsopties, etc. Hier is op dit moment geen voortgang op. Het is aan een nieuw kabinet om hier iets van de vinden.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***FvD-8***
Pagina:	17
Vraag:	Kopje “Lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk inkopen” (p. 17) j. Hoe draagt ‘deze impuls’ ertoe dat er meer inzicht komt?
Antwoord:	Er wordt meer inzicht verkregen door de rol van de strategische inkoopfunctie uit te breiden en de ondersteuning te versterken. Deze rol leidt tot meer actief en frequent adviseren van budgethouders en opdrachtgevers hoe zij LSDCD kunnen toepassen bij inkoop en aanbestedingen. Daarnaast draagt het vormgeven van contractmanagement bij aan het beter inzichtelijk maken van contractuele maatschappelijke afspraken met leveranciers en monitoring en sturing.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

***Fractie**:*	***FvD-9***
Pagina:	
Vraag:	Kan de afdeling financiën een concept-raming maken over alle gemeentelijke lasten voor inwoners van Arnhem gebaseerd op, 1 pers huishoudens, 2 en groter. Waaronder bijvoorbeeld OZB, RZB en afval/rioolheffingen worden meegewogen en diens ophogingen tussen de jaren 2022 en 2026 gelet op het voorgesteld beleid (P&c cycli en coalitieakkoord).

<table>
<tr><td>Antwoord:</td><td>Een overzicht van de gemiddelde (verwachte) ontwikkeling in de woonlasten 2023-2027 voor een meerpersoonshuishouden (koop- en huurwoning) is opgenomen in de paragraaf Lokale heffingen in de Begroting 2024, onderdeel ‘Lokale lastendruk en kwijtscheldingsbeleid’ (pagina 192). Voor de RZB gelden dezelfde tarieven als voor de OZB.

De lasten voor een eenpersoonshuishouden zijn alleen bij de afvalstoffenheffing verschillend ten opzichte van een meerpersoonshuishouden. Voor de afvalstoffenheffing voor een eenpersoonshuishouden geldt de (verwachte) lastenontwikkeling:

<table>
<tr><td></td><td>2023</td><td>2024</td><td>2025</td><td>2026</td><td>2027</td></tr>
<tr><td>Bedrag</td><td>€ 222</td><td>€ 253</td><td>€ 258</td><td>€ 260</td><td>€ 255</td></tr>
<tr><td>Mutatie t.o.v. voorgaand jaar</td><td></td><td>14%</td><td>2%</td><td>1%</td><td>-2%</td></tr>
</table>

Voor de berekening van bovenstaande bedragen zijn dezelfde uitgangspunten gehanteerd als genoemd op pagina 192 van de Begroting.

Voor de periode 2022 > 2023 geldt dat de gemiddelde ontwikkeling in de woonlasten als volgt was:

OZB (alleen bij koopwoning): +4%
Rioolheffing huishouden koopwoning: 0%
Rioolheffing huishouden huurwoning: 0%
Afvalstoffenheffing meerpersoonshuishouden: +1%
Afvalstoffenheffing eenpersoonshuishouden: +1%</td></tr>
<tr><td>Portefeuillehouder:</td><td>Paul Smeulders</td></tr>
</table>

***Fractie**:*	***FvD-10***
Pagina:	2
Vraag:	“Circulaire economie en duurzame samenleving" (p.2) a. Hoeveel kost de transitie naar en in stand houden van een circulaire economie ten opzichte van de huidige staat van onze economie. Graag cijfermatige baten en lasten verschil;
Antwoord:	De circulaire transitie staat, in tegenstelling tot de energietransitie, nog relatief in de kinderschoenen. De totale kosten en baten die een circulaire transitie teweeg gaan brengen zijn niet in kaart gebracht. Wel is duidelijk dat de circulaire transitie vooral een investering in de toekomst betekent. Ons huidige materiaal en grondstoffengebruik is verantwoordelijk voor 40 tot 70 % van onze CO2-impact. Het is duidelijk dat het aanpakken van het klimaatprobleem nu investeringen vergt, maar dat wanneer we op tijd actie ondernemen we hoge kosten in de toekomst voorkomen. Zie voor onderbouwing bijvoorbeeld deze en deze bron. Daarnaast heeft de transitie naar een circulaire economie nog meer voordelen, zoals onafhankelijkheid van andere landen in onze grondstoffenvoorziening en de mogelijkheid tot het vinden van nieuwe, lucratieve business modellen in onze regio. Veel investeringskosten die moeten worden gedaan voor de circulaire transitie worden daarnaast terugverdiend in de toekomst. Een sector waarop hiervoor inmiddels verkenningen zijn gedaan, onder andere door consultancy en adviesbureau Alba Concepts, is de bouwsector. Ook Arnhem heeft bijgedragen aan een onderzoek van Alba waarbij is doorberekend wat het aan extra investeringen vergt om circulair te bouwen. Het blijkt dat, afhankelijk van het precieze ambitieniveau, er inderdaad extra bouwkosten zijn aan de voorkant maar dat er ook veel meer restwaarde overblijft aan het einde van de levenscyclus. Dit betekent dat een gebouw, wanneer het gerenoveerd wordt of gesloopt, nog economische waarde overhoudt. Dit kan worden bereikt door een gebouw meer ‘losmaakbaar’ te bouwen en bijvoorbeeld een materiaalpaspoort toe te voegen.

	Hiermee kunnen elementen makkelijker worden gedemonteerd, hergebruikt en gerecycled. Dit principe geldt niet alleen voor gebouwen maar ook voor andere producten, zoals verpakkingen of elektronica. Wanneer er circulair wordt ontworpen, behouden materialen hun waarde langer. De komende jaren neemt de lucrativiteit van circulaire business modellen naar verwachting alleen maar toe, met het uitbreiden en aanscherpen van het CO2-emissie handelsysteem (ETS) van de Europese Unie. Hiermee wordt vervuiling duurder en circulaire business modellen goedkoper.
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic

***Fractie**:*	***FvD-11***
Pagina:	17
Vraag:	“Hiermee wordt bewustwording gecreëerd en de gewenste aanpak in onze organisatie en in onze werkprocessen geborgd”. (p.17) b. Op welke wijze is de gemeente Arnhem van plan om bewustwording te toetsen, kan hier nadere toelichting op worden gegeven?
Antwoord:	De bewustwording wordt getoetst door uitbreiding en verbetering van het contractmanagement. Hierbij wordt zowel gedacht aan het uitbreiden van de personele inzet als het meer specifiek inrichten van systemen voor contractmanagement voor LSDCD. Op deze manier worden gemaakte afspraken/KPI’s voor LSDCD beter gemonitord en de bewustwording bij de opdrachtgevers en budgethouders binnen de organisatie scherper in beeld gebracht.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

***Fractie**:*	***FvD-12***
Pagina:	17
Vraag:	“Gelet op de organisatiekosten van het opzetten van een vergunningverlening- en handhavingsregime en de capaciteit die het vergt om in de beginfase adressen te inventariseren, aan te schrijven en registreren wordt eenmalig €0.6 miljoen vrijgemaakt en €75.000 structureel”. (p.17) c. Is het door de gemeente Arnhem in kaart gebracht of ‘adressen te inventariseren’ al dan niet via het kadaster gerealiseerd kan worden? d. Indien bovenstaande wel degelijk door het kadaster gerealiseerd kan worden, kunnen de kosten voor bovenstaande gedrukt worden?
Antwoord:	Het kadaster kan inderdaad helpen om inzichtelijk te krijgen op welke adressen verhuur plaatsvindt. We weten al dat ongeveer 20% van de Arnhemse woningvoorraad door een particuliere verhuurder wordt verhuurd. De benodigde middelen zijn vooral bedoeld voor het aanschrijven van de verhuurders, het in contact komen met hen, en het toetsen of alle aanvragen voldoen aan de gestelde eisen die volgen uit de vergunning en uit de wet. Hiervoor zijn de genoemde middelen benodigd.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***FvD-13***
Pagina:	18
Vraag:	“Om ook Makelpunt Arnhem in de lucht te houden wordt een structurele last van €100.000 opgenomen”. (p.18) e. Uit welke kosten is het bovenstaande bedrag opgebouwd? f. Zijn de voordelen van zo'n structurele last in kaart gebracht? g. Zo ja, graag een nadere toelichting.
Antwoord:	a.De structurele last van € 100.000 is opgebouwd uit: • Abonnement en technische kosten; • Marketing kosten; • 0,8 FTE. b en c. De voordelen van deze structurele last zijn in kaart gebracht.

	Voordat het Makelpunt werd opgericht klopten burgerinitiatieven en organisaties bij verschillende afdelingen binnen de gemeente aan. De behoefte en vraag naar geschikte ruimtes voor maatschappelijke initiatieven is erg groot. Door middel van het ontbreken van een totaaloverzicht van ruimtes voor maatschappelijke initiatieven in Arnhem (gemeentelijk en particulier bezit) werd er zelden een match tussen vraag en aanbod gemaakt. In de praktijk is gebleken dat er ruim voldoende ruimtes aanwezig zijn, maar de vraag kon niet worden beantwoord en bereikte niet de juiste aanbieder. We constateerden daarom dat het goed is om een Arnhems Makelpunt op te zetten. Voldoende passende locaties zijn een randvoorwaarde voor sport, cultuur en ontmoeting. Makelpunt Arnhem faciliteert door inzicht te bieden in het totaal van toegankelijke locaties. Door de vraag beter te koppelen worden de bestaande voorzieningen beter benut. Met name de initiatieven die nu geen of een slecht passende locatie hebben, hebben baat bij Makelpunt Arnhem. Maar ook voorzieningen die voor hun exploitatie afhankelijk zijn van verhuur, denk bijvoorbeeld aan buurthuizen, helpt Makelpunt Arnhem om de bezettingsgraad en tevens de naamsbekendheid te verbeteren/vergroten.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***FvD-14***
Pagina:	18
Vraag:	“Wasbare proefluiers (amendement 22A38)”. (p.18) h. Hoeveel luiers worden er ingekocht met het bedrag van €63.000? i. In hoeverre worden de effecten door de gemeente Arnhem getoetst en wat zijn eventuele vervolgstappen van het proefproject? j. Hoe wordt er gemeten of dit project succesvol of niet succesvol is geweest?
Antwoord:	a. We houden rekening met de geboorte van 1800 baby’s in Arnhem in 2024 op basis van cijfers van de afgelopen jaren. Bij de aangifte van een geboorte zal een proefluier uitgereikt worden in het welkomstpakket dat de ouders ontvangen bij de aangifte op het Stadhuis. We gaan dus uit van 1800 luiers. b. De effecten worden gemeten op basis van de sorteeranalyses huishoudelijk restafval die wij periodiek uitvoeren. Een succesvolle adaptatie van de wasbare luiers moet zichtbaar worden in een verminderde hoeveelheid wegwerpluiers in het restafval. De proef is bedoeld om het gebruik van wasbare alternatieven te stimuleren. Op de lange termijn ligt de keuze voor wasbare alternatieven bij de ouders zelf. We kunnen er als gemeente voor kiezen om de proef bijvoorbeeld langjarig door te zetten of een subsidie in te stellen voor de aanschaf van wasbare luiers. Hier is op dit moment nog geen beslissing over genomen. We beginnen met de proef. c. Zie ook het antwoord op vraag b). Het lijkt voor de hand te liggen om vanuit de gemeente na enige tijd contact te zoeken met de jonge ouders. Dit is vanwege privacy lastig en wij vinden het ook niet gepast. Wel zullen we in gesprekken met de consultatiebureaus navragen of zij een toename van het gebruik van wasbare luiers zien bij ouders van kinderen die in 2024 geboren zijn. Dit lijkt samen met de onder b) genoemde sorteeranalyses een goede graadmeter of te bepalen of de proef aanslaat.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

***Fractie**:*	***FvD-15***
Pagina:	18
Vraag:	Kopje: Makelpunt (p. 18) k. Hoeveel wordt er gebruik gemaakt van Makelpunt door derden, hoeveel wordt er verhuurd? Graag cijfers.
Antwoord:	Onderstaand een overzicht van het aantal (nieuwe) gebruikers en de weergaven op MakelpuntArnhem.nl

	<table><tr><th>periode</th><th>Aantal gebruikers</th><th>waarvan aantal **NIEUWE** gebruikers</th><th>in %</th><th>Aantal weergaven op de site (hoe vaak is site bezocht)</th></tr><tr><td>mei-23</td><td>499</td><td>453</td><td>90,8%</td><td>3730</td></tr><tr><td>jun-23</td><td>405</td><td>354</td><td>87,4%</td><td>3041</td></tr><tr><td>jul-23</td><td>929</td><td>903</td><td>97,2%</td><td>3724</td></tr><tr><td>aug-23</td><td>857</td><td>831</td><td>97,0%</td><td>3315</td></tr><tr><td>sep-23</td><td>837</td><td>758</td><td>90,6%</td><td>3840</td></tr></table> Uit de cijfers en de reacties van aanbieders (zie ook vraag PvdA-6) kunnen wij opmaken dat Makelpunt Arnhem wordt gevonden, gebruikt en dat er daadwerkelijk reserveringen worden geplaatst. Dit contact verloopt tussen de zoeker en aanbieder. In enkele gevallen worden wij wel direct benaderd met een concrete zoekvraag voor een locatie. In deze gevallen zoeken en denken wij mee voor een geschikte locatie die past bij de aard van de activiteit.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

Fractie:	***FvD-16***
Pagina:	18
Vraag:	Kopje: Verduurzamen vastgoed (p. 18) l. Wat is het verwachte financieel rendement van de voorgestelde investeringen?
Antwoord:	Als gevolg van de aard van de meeste verduurzamingsmaatregelen wordt het terugverdien-potentieel steeds minder. Zonnepanelen hebben we al op veel panden liggen, de financieel niet- of minder rendabele maatregelen zoals warmtepompen komen juist nu aan de beurt. Dit betekent dat de relatie tussen de voorgestelde investeringen en het financiële rendement niet valt te geven. Daarentegen is wel te rapporteren op besparingen zoals CO2, gas en Elektra reductie.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

Fractie:	***FvD-17***
Pagina:	19
Vraag:	“Snelfietsroute Arnhem-Huissen (2026: €205.000. 2027: €205.000”. (p.19) m. Waar is het bedrag van in totaal (tot 2027) €410.000 op berekend? Graag een nadere toelichting. n. Levert de gemeente Lingewaard ook een gelijke financiële bijdrage aan het realiseren van een nieuwe snelfietsroute? o. Welke concrete (financiële)bijdrage levert het t.o.v. de huidige fietsroutes tussen Arnhem en Huissen?
Antwoord:	a. Het bedrag van het totaal is berekend op een (voorlopige) investeringssom voor de fietsroute van € 1.170.000 in deze twee jaren, op basis van een bijdrage vanuit de provincie Gelderland voor de realisatie. b. Gemeente Lingewaard draagt de kosten van de snelfietsroute op eigen grondgebied. Dat bedrag is anders dan de investering van Arnhem, omdat de opgave in gemeente Lingewaard afwijkt. Op dit moment is niet bekend hoeveel de gemeente Lingewaard voor het project heeft gereserveerd. c. De fietsroute zorgt voor een grote verbetering in de fietsverbinding tussen Arnhem en Huissen en in de regionale en stedelijke bereikbaarheid. Meer mensen zullen voor dagelijkse ritten de fiets pakken. Op dit moment ontbreekt deze verbinding nog, die door de regio is betiteld als kansrijke snelfietsroute. Wij verwachten positieve effecten op de afname van autogebruik (korte ritten) en auto-afhankelijkheid (in Arnhem Zuid en Huissen), met een positieve effect/afname op de verkeersdruk en congestie van bijvoorbeeld de Pleyroute. De fietsroute is niet alleen gericht op de John Frostbrug (binnenstad) maar ook op (winkelcentrum) Kronenburg. De huidige fietsroutes is het gebied Arnhem Zuid – Huissen zijn kwalitatief onder de maat. T.i. de bijlage bij de raadsbrief Fietsagenda 2022-2025 gaat nader in op de kenmerken en kansen van een nieuwe fietsverbinding.
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic

***Fractie**:*	***FvD-18***
Pagina:	
Vraag:	Is het college bekend met het onderzoek “Flink doortrappen” van De Rekenkamer Oost-Nederland, d.d. 8 februari 2023? p. Zo ja, is het college bekend met het fenomeen dat snelfietsroutes in Gelderland tot vandaag de dag alleen maar een groeiend aandeel fietsgebruikers (van de nieuwe snelfietsroutes) heeft gerealiseerd, en geen groter aandeel fietsverplaatsingen? q. Wordt bovenstaande meegenomen in het plan van een nieuwe snelfietsroute tussen Arnhem - Huissen?
Antwoord:	Nee, het college is niet bekend met het onderzoek ‘Flink Doortrappen’ van de Rekenkamer Oost Nederland van 8 februari 2023. e. Wij zullen kennis nemen van het onderzoek en de uitkomsten waar nodig van toepassing laten zijn op de plannen voor de nieuwe snelfietsroute. Wij willen hierbij wel aantekenen dat het onderzoek betrekking heeft op heel Gelderland, mogelijk kan dat de verschillen met onze regio verklaren. Het fietsgebruik in de de Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen laat een ander beeld zien, met meer fietsritten en een hoger aandeel fiets in de modal split (vervoerswijzeverdeling), die verklaard worden door hoogwaardige fietsroutes.
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic

***Fractie**:*	***FvD-19***
Pagina:	20
Vraag:	“Voor de kwaliteitsimpuls werklocaties wordt voor de jaren 2024 tot en met 2026 jaarlijks een aanvullend budget van €100.000 begroot”. (p.20) r. Wat beoordeelt het college als “kwaliteit”? s. Op welk budget is de desbetreffende €100.000 aanvullend en op welk bedrag komt dit dan totaal?
Antwoord:	a. De kwaliteit van werklocaties gaat over de aantrekkelijkheid en toekomstbestendigheid van deze locaties voor ondernemers en werknemers. In de Visie Werklocaties 2040 is opgenomen dat de kwaliteit van een werklocaties samen hangt met de bereikbaarheid, veiligheid, de kwaliteit van de openbare ruimte, faciliteiten en de gebouwen van de gevestigde bedrijven. Daarbij zijn thema’s als duurzaamheid, klimaatadaptatie en leefklimaat voor werkgevers, werknemers en inwoners van groot belang voor het behouden of verbeteren van de kwaliteit van werklocaties voor de langere termijn. Hierop wordt met de kwaliteitsimpuls ingezet. b. Dit budget is aanvullend op de € 200.000 die jaarlijks begroot is voor de kwaliteitsimpuls werklocaties. Het jaarlijkse totaal bedrag voor de periode 2024 tot en met 2026 wordt daarmee € 300.000.
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic

***Fractie**:*	***FvD-20***
Pagina:	20
Vraag:	“Voor de uitvoering van de parkenvisie wordt in deze begroting voor 2024 en 2025 vast €500.000 vrijgemaakt”. (p.20) t. Waar is het bedrag van in totaal (tot 2025) €1.000.000 op berekend? Graag een concreet financieel overzicht.
Antwoord:	De € 1.000.000 over 2 jaar is voor de uitvoering van twee projecten in de parken Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem. Dit bedrag is over twee jaar verdeeld en is nodig voor het (participatie)proces en de realisatie. Het is een schatting op basis van ervaringen van andere soortgelijke projecten. De twee projecten zijn: (1) Op de plek van het voormalig jachthuis en moestuin in het park Gulden Bodem wordt in overleg met bewoners en belangengroepen een speel- en ontmoetingsplek gerealiseerd. (2) Het gebied rondom Molenplaats Sonsbeek en het Watermuseum wordt landschappelijk en recreatief verbeterd, samen met Watermuseum en het Natuurcentrum

	en andere belangengroepen. Daarbij wordt de toegankelijkheid verbeterd op het terrein en een bezoekerscentrum en kenniscentrum voor bossen en parken, klimaatadaptatie en biodiversiteit ontwikkeld inclusief een recreatief start en eindpunt voor bezoekers (fietsen en wandelen in de parken en op de Veluwe). Het project is ook gekozen in het kader van 125 jaar Sonsbeek, aangezien deze plek de toegang is tot Sonsbeek, de parken en tot de Veluwe. Tenslotte zijn de parken Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem toe aan extra onderhoud. Ook hiervoor worden extra middelen gereserveerd.
Portefeuillehouder:	Marco van der Wel

***Fractie**:*	***FvD-21***
Pagina:	
Vraag:	"In 2024 en 2025 wordt €350.000 toegevoegd aan de bestemmingsreserve Groenfonds voor de aankoop van grond voor natuurontwikkeling in het kader van groen en ontmoeten die voorzien is in 2025". (p.20) u. Heeft de gemeente Arnhem al grond in zicht voor natuurontwikkeling? v. Zo ja, om welke delen grond gaat dit dan en neemt dit geen gevolgen voor de woningbouw met zich mee? Is hier een kosten- en batenanalyse voor opgemaakt?
Antwoord:	Ja er zijn gronden in beeld. De aankopen zijn niet beoogd voor woningbouw, maar bieden kansen voor natuurontwikkeling en natuurinclusieve landbouw zoals beschreven in de Groenvisie. Eventuele aankopen hebben geen gevolgen voor de woningbouw. De regeling is op basis van vrijwillige deelname. Bij grondaankopen wordt altijd gekeken naar kosten en baten;
Portefeuillehouder:	Marco van der Wel

***Fractie**:*	***FvD-22***
Pagina:	20
Vraag:	"In voorbereiding van de herinrichting van de Bethaniënstraat is gebleken dat hier meer middelen voor nodig zijn". (p.20) w. Voor de herinrichting van de Bethaniënstraat wordt €2.540.000 extra begroot. Op welk eerder bedrag komt dit bovenop? x. Waarom doet de situatie 'extra kosten voor de sanering van de grondwal' zich voor? y. Op basis van welke situatie moet het inrichtingsplan worden aangepast? z. Wordt er met het totaalbedrag enkel het woonwagenkamp en de grondwal herinricht of geldt dit voor de gehele straat?
Antwoord:	a. Bij raadsbesluit van 27 mei 2020 is 3.9 mln ter beschikking gesteld voor de herinrichting van de Bethanienstraat en de verwijdering van de grondwal. b. Uit nader onderzoek blijkt dat de grond erger verontreinigd is dan waarmee rekening is gehouden in het raadsbesluit. Daarnaast is een nieuwe inmeting gedaan waaruit blijkt dat er meer grond verwijderd moet worden. Te samen met de prijsstijgingen voor het afvoeren en verwerken van de grond leidt dit tot extra kosten van € 1,2 miljoen. Bij brief van 11 juli 2023 'Planologische en ruimtelijke uitgangspunten woonwagenlocaties en stand van zaken woonwagenzaken" is de raad geïnformeerd over de extra kosten inzake de verwijdering van de grondwal. c. Het eerder uitgewerkte inrichtingsplan kon niet rekenen op draagvlak onder de bewoners. Na gesprekken met alle bewoners is gekozen voor een ander ontwerp waarbij de locatie in tweeën wordt gedeeld en een uitbreiding van 6 standplaatsen wordt gerealiseerd. d. Het totaal bedrag ziet op de herinrichting van de locatie en de verwijdering van de grondwal
Portefeuillehouder:	Mark Lauriks

***Fractie**:*	***FvD-23***
Pagina:	4
Vraag:	"We streven naar een schone leefomgeving… rookgaskanalen in 200 woningen te cofinancieren" (p.4) aa. Hoeveel aanvragen zijn er geweest voor een subsidiemogelijkheid bij de gemeente in de afgelopen 3 jaar? bb. Het verwijderen of onklaar maken; in hoeverre is deze aanpassing van permanente aard (is het makkelijk weer open te breken ja of nee).
Antwoord:	En we hebben de sloopsubsidie rookkanaal opgevoerd in de decentrale uitvoeringsplannen binnen het Schone Lucht Akkoord. a) Er zijn op dit moment 0 aanvragen geweest. De regeling is nog niet in uitvoering. De verwachting is dat dit in 2024 gaat starten. b) Nee, dit is niet onomkeerbaar. De kosten voor het (opnieuw) aanleggen van een rookkanaal variëren tussen de €2500,- en €3500,-
Portefeuillehouder:	Marco van der Wel

***Fractie**:*	***FvD-24***
Pagina:	
Vraag:	'Uitvoering Parkenvisie' (p. 20) cc. Op basis van welke kosten is een raming van 500,000 gebaseerd? I.e. hoe is dit bedrag tot stand gekomen?
Antwoord:	Zie hiervoor het antwoord op vraag 20.
Portefeuillehouder:	Marco van der Wel

***Fractie**:*	***FvD-25***
Pagina:	21
Vraag:	'Mobiliteit' (p. 21) dd. Welk feitelijk positief verschil; financieel, veiligheid e.d. hoopt deze investering te bewerkstelligen? Wat zijn hierin de kosten vs baten?
Antwoord:	Met het verlagen van de snelheid willen we bijdragen aan een duurzame mobiliteit in de stad. Verminderen van de rijstroken levert ook een bijdrage aan de leefbaarheid van de stad. We gaan na of verminderen rijstroken kan bijdragen aan het bevorderen van andere modaliteiten en aan de vergroening. De beleidsmatige vertaling vindt plaats in het DMP, waarna ook de financiële consequenties (indien mogelijk) in beeld worden gebracht.
Portefeuillehouder:	Nermina Kundic

***Fractie**:*	***FvD-26***
Pagina:	23
Vraag:	"Hiervoor wordt incidenteel €1.5 miljoen per jaar van 2024 tot en met 2027 begroot voor onder andere projectkosten, plankosten, voorinvesteringen, of voor onrendabele toppen". (p.23) ee. Hoeveel passende en betaalbare woningen denkt de gemeente Arnhem met extra investeringen te kunnen realiseren? ff. Heeft de gemeente Arnhem inzichtelijk gemaakt hoeveel "bijzondere doelgroepen" dan wel statushouders en extreme overlastgevers hiermee verplaatst kunnen worden naar tussenwoningen, flexwoningen en aangekochte (en verbouwde) panden?
Antwoord:	a. a. Afhankelijk van de kosten en onrendabele toppen 60 tot 100 woningen extra per jaar. Hierover vinden gesprekken met onder meer de woningbouwcorporaties plaats. b. Uitgaande van minimaal 1 persoon per extra gerealiseerde woning tot maximaal de gemiddelde woningbezetting in Arnhem van 1,9 persoon in relatie tot het aantal extra te realiseren woningen, een bandbreedte van 60 tot 190 personen.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***FvD-27***
Pagina:	23
Vraag:	“Voor de opvang van dakloze EU-burgers wordt in 2024 en 2025 elk jaar €500.000 begroot”. (p.23) gg. Hoeveel dakloze EU-burgers verwacht de gemeente Arnhem op te kunnen vangen met een bedrag van in totaal €1.000.000?
Antwoord:	Er komen op verzoek van de raad, nav motie 23M41, tien plekken voor 24uursopvang van kwetsbare dakloze EU-burgers. Hoeveel dakloze EU-burgers in 2024 en 2025 in totaal worden opgevangen is afhankelijk van de behoefte aan opvang en verblijfsduur.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

***Fractie**:*	***FvD-28***
Pagina:	26
Vraag:	“De ambitie is om permanent een aantal van 2.000 plekken aan te houden”. (p.26) hh. Heeft de gemeente een plan om dit aantal te bereiken, denkende aan de krappe woningmarkt en weinig beschikbare ruimte? ii. Jaarlijks wordt hiervoor een budget van €500.000 gereserveerd, op welke wijze wordt dit bedrag verdeeld?
Antwoord:	• a. Op dit moment bevinden zich al ruim 2.500 vluchtelingen in Arnhem, grotendeels op tijdelijke locaties. En plan om van hier uit het aantal permanent op 2.000 te houden wordt gemaakt. Locaties hiervoor zijn nog niet bekend, behalve de al bestaande permanente Proces Opvang Locatie van COA aan de Groningensingel. • b De kosten van opvang vluchtelingen worden in beginsel volledig gedekt door het Rijk. In het belang van de stad en vluchtelingen op het gebied van locatieontwikkeling, leefbaarheid, veiligheid, verbinding met de wijken en de persoonlijke ontwikkeling van de vluchteling willen we als gemeente een stapje extra zetten. Hiervoor is de €500.000,- bedoeld.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

***Fractie**:*	***FvD-29***
Pagina:	29
Vraag:	“Dit vertaald zich voornamelijk in de opleiding van werkgevers. Hiervoor wordt in 2024 €400.000, 2025 €350.000 en in 2026 €275.000 begroot ”. (p.29) jj. Welke opleidingen krijgen medewerkers en welke invulling wordt hieraan gegeven? kk. Waaraan wordt concreet het resterende bedrag besteed?
Antwoord:	a. De grootste inspanning zit op opleiding, van het management, en van de medewerkers. Het aanleren van ander gedrag en bijvoorbeeld politieke sensitiviteit vraagt een intensief traject, met continue herhaling. Wat verder inzoomend op de opleidingen, heeft het programma LWAA een grote verandercomponent in zich. Leidinggevenden hebben daar een belangrijke rol in om leiding te kunnen geven aan deze verandering. Een deel van het budget zal dus gebruikt worden voor een leiderschapstraject. Nog een belangrijk onderdeel om de ambitie van het programma LWAA te bereiken, is de onboarding van nieuwe medewerkers. Er is gebleken dat medewerkers te weinig worden begeleid bij het starten in hun werk bij de organisatie en daarop is nu een programma ontwikkeld. Medewerkers worden meegenomen in onderwerpen als visie en ambitie van de organisatie, organisatiestructuur, hoe ze zelf zaken regelen, kennismaken met de stad, D&I en integriteit. Een laatste belangrijk thema waarop training en opleiding nodig is, is digitale fitheid. Om lekker te kunnen werken is het belangrijk dat we snel en efficiënt kunnen werken met de digitale middelen. b. Daarnaast laten we bijvoorbeeld de meest kritische processen doorlichten met als doel verlichting voor medewerkers en management te kunnen inbouwen, werken we rollen en verantwoordelijkheden uit, zodat we onze inwoners en bedrijven beter kunnen bedienen en ontwikkelen we een monitor om voortgang op het bereiken van onze ambitie te

	volgen, zodat we onze medewerkers op de best mogelijke manier kunnen faciliteren om hun werk in en voor de stad te kunnen doen. • Voor deze opleidingen en trainingen worden hoofdzakelijk externe partijen ingezet. Wie dit zijn, is afhankelijk per thema.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

Fractie:	***FvD-30***
Pagina:	5
Vraag:	"We breiden het aantal buurtsportcoaches uit." (p.5) ll. Wat is precies het doel en het taakprofiel van buurtsportcoaches?
Antwoord:	De buurtsportcoach kent verschillende profielen en niveau's met bijhorende taakprofielen en doelstellingen. Deze kunnen hier geraadpleegd worden: Buurtsportcoach - BuurtSportCoach (sportindebuurt.nl) Onderstaand een voorbeeld van een profiel: De Buurtsportcoach C ontwikkelt, plant, coördineert, realiseert en evalueert activiteiten & projecten en levert een bijdrage aan de ontwikkeling van nieuwe activiteiten met als doel om: (1) voor zoveel mogelijk mensen een leven lang (inclusief) sporten en bewegen mogelijk te maken, (2) lokale verbindingen tot stand te brengen en uit te bouwen en (3) sport- en beweegaanbieders duurzaam te versterken en innoveren. Met deze drie sociaal maatschappelijke doelstellingen wordt beoogd om maatschappelijke impact te creëren, waarbij sport & bewegen kan worden ingezet als middel of als doel. De functionaris wordt geacht om verbinding te maken tussen verschillende sectoren, zoals de sector sport & bewegen, onderwijs, sportaanbieders, welzijn, de buurt, ouderenzorg, jeugdzorg, gezondheidszorg, kinderopvang, gehandicaptenzorg en kunst & cultuur.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

Fractie:	***FvD-31***
Pagina:	22
Vraag:	'in een duurzaam kunstgrasveld.' (p. 22) mm. Om welke type kunstgrasveld gaat het hier? nn. Zijn er ook hybride vormen van kunst en echt gras?
Antwoord:	Dit is nog niet duidelijk. De ontwikkelingen op dit vlak en het gesprek met de KNVB hierover zijn volop gaande. In het verleden is er gekozen voor organisch materiaal als infill (kurk). Een andere optie is mineraal ingestrooide velden, of zogenaamde 'non-infill'. Er bestaan ook hybride vormen van kustgras en echt gras. Kosten, circulariteit, sportieve prestaties, levensduur etc. zijn hierin allen afwegingen. Wat de zoektocht bemoeilijkt is dat de KNVB nog maar zeer beperkt alternatieven accepteert om wedstrijden op te spelen.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

Fractie:	***FvD-32***
Pagina:	23
Vraag:	'Opvang dakloze EU-burgers' (p. 23) oo. Op basis van welke opbouw bestaat dit geraamd bedrag?
Antwoord:	De kostenraming omvat kosten voor begeleiding, voeding, verzorging en beveiliging.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

Fractie:	***FvD-33***
Pagina:	9
Vraag:	"De lokale coördinator tegen discriminatie en racisme moet bijdragen aan het beeld hebben van de balangrijkste knelpunten in de stad en het aanjagen van de aanpak van die punten". (p.6) pp. Op welke manier gaat de 'lokale coördinator' de knelpunten in kaart brengen?

	qq. Welke kosten gaan hiermee gepaard en op welke wijze is dit opgebouwd?
Antwoord:	a) De Arnhemse Coördinator Discriminatie en Racisme gaat in gesprek met organisaties, bedrijven, instellingen en sleutelpersonen om signalen en knelpunten op te halen. Zie ook de raadsbrief over de ACDR. b) In de aangenomen Motie 22M156 verzoekt de raad het college om de kosten voor de Coördinator te dekken uit de extra reserveringen voor het uitvoeringsplan 'Vrij zijn in Arnhem'. De kosten voor het pilotjaar 2023-2024 van de ACDR komen neer op €50.000 voor de functie van de ACDR. Daarnaast zijn er kosten voor beleids-, secretariële en communicatieve ondersteuning die ook uit de bestaande beschikbare middelen worden gedekt.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

Fractie:	***FvD-34***
Pagina:	6
Vraag:	"Evenementen in Arnhem moeten zo divers, inclusief, laagdrempelig en duurzaam mogelijk zijn". (p.6) rr. Op welke manier zal Arnhem op het bovenstaande citaat toezien? ss. Wat is volgens het college zo 'divers, inclusief, laagdrempelig en duurzaam mogelijk'? tt. Indien een evenementenorganisatie niet aan de beantwoording van bovenstaande kan voldoen, welke consequenties gaan hiermee gepaard?
Antwoord:	a. We gaan vooral stimuleren dat organisatoren zich bewust zijn van deze thema's. Dat doen we door kennis te delen en uiteindelijk door zaken te verplichten via de evenementenvergunning. b. We stimuleren: • een divers programma via het verstrekken van subsidies en de sturing op de evenementenkalender; • inclusieve evenementen bijvoorbeeld door kennisdeling over hoe iemand zijn/haar evenement toegankelijk kan maken aan de hand van een checklist; het is de bedoeling om toe te werken naar het verplicht stellen van de checklist bij subsidie- en vergunningverlening; organisatoren worden hierin ondersteund door de cultuuracademy; o.a. door kennisdeling, bijeenkomsten en ondersteuning op maat. De cultuuracademy krijgt hiervoor budget van de gemeente Arnhem. Diversiteit op andere vlakken is een thema tijdens de startbijeenkomst in januari geweest. • door het budget én het aan te vragen percentage subsidie voor publieksevenementen te verhogen, is het voor organisatoren gemakkelijker om hun evenement laagdrempeliger te maken. Zo is Park Open bijvoorbeeld weer gratis toegankelijk; • voor het verduurzamen van evenementen is een actieplan in de maak, waarbij zowel wij als gemeente als organisatoren aan zet zijn. Gemeente in eventuele voorzieningen en organisatoren in duurzame keuzes en communicatie. Voorbeelden zijn de wettelijke verplichting om vanaf 1 januari 2024 met een duurzaam bekersysteem te werken (als gemeente helpen we organisatoren door ze bij elkaar te roepen en ze te informeren) en organisatoren te helpen door te investeren in tools om hun evenement door te lichten op duurzaamheidskansen. c. Uiteindelijk kan dat betekenen dat ze geen subsidie of vergunning krijgen. We hebben nog niet met elkaar afgesproken wanneer dat in zou kunnen gaan.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

Fractie:	***FvD-35***
Pagina:	28
Vraag:	"Om de begroting weer op een realistisch niveau te brengen wordt het budget voor de verkiezingen in 2024 verhoord met €158.000 oplopend tot €188.000". (p.28) uu. Voor welke "nieuwe" veranderingen zijn de bovenstaande bedragen gereserveerd?

	vv. Welke concrete effecten levert dit op het verloop van de verkiezingen?
Antwoord:	De kosten voor de verkiezingen zijn om verschillende redenen gestegen. Door een wetswijziging is de procedure voor vaststelling van de verkiezingsuitslagen aangescherpt. Dit leidt tot hogere kosten voor vrijwilligers, locatiehuur en transport. We hebben de afgelopen jaren meer maatregelen genomen om de stemlokalen voor alle kiesgerechtigden toegankelijk te maken. Het totale aantal kiesgerechtigde inwoners neemt toe als gevolg van een groeiende bevolking. Daardoor zijn er meer stembureaus nodig, meer stembiljetten, meer vrijwilligers, etc. Dit alles leidt ook tot hogere kosten. En tot slot stijgen de kosten per kiezer als gevolg van algemene prijsstijgingen. Het budget voor de verkiezingen is de afgelopen jaren niet mee gestegen met deze ontwikkelingen. Het verhogen van het budget zorgt ervoor dat we aan wettelijke eisen kunnen blijven voldoen en de kwaliteit van de verkiezingen kunnen waarborgen.
Portefeuillehouder:	Ahmed Marcouch

***Fractie**:*	***FvD-36***
Pagina:	28
Vraag:	“Om hierop in de toekomst ook goed in te kunnen spelen wordt de afdeling burgerzaken doorontwikkeld”. (p.28) ww. Wat definieert de gemeente Arnhem als ‘doorontwikkelen’? xx. Waaraan wordt het incidentele bedrag van €500.000 besteed en welke veranderingen c.q. voordelen brengen dit met zich mee?
Antwoord:	a en b De lasten voor de afdeling Burgerzaken zijn toegenomen doordat in de eerste plaats de hoeveelheid werk is toegenomen. Dat is enerzijds het logische gevolg van een groeiende bevolking (inclusief een groeiende asielinstroom) en anderzijds van nieuwe wet- en regelgeving. Voorbeelden hiervan zijn de verruimde mogelijkheden voor inschrijving op een briefadres, wijziging ouderlijk gezag bij erkenning en de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen. Deze wijzigingen brengen extra werkzaamheden met zich mee, hiervoor worden we als gemeente echter deels of niet gecompenseerd via het gemeentefonds. Daarnaast vindt er doorontwikkeling plaats in digitalisering. Voor al deze werkzaamheden is extra formatie nodig. We gebruiken 2024 en 2025 om te bepalen wat er structureel nodig is aan formatie voor Burgerzaken.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

***Fractie**:*	***FvD-37***
Pagina:	29
Vraag:	Om blijvend in te kunnen zetten op diversiteit en de verbinding onder collega’s wordt vanaf 2024 structureel €50.000 in de begroting opgenomen”. (p.29) yy. Kan “verbinding onder collega’s” gelezen worden als teambuilding c.q. teamuitjes? zz. Zo nee, wat wordt er wel met bovenstaande bedoeld? aaa. Wat wordt er bedoeld met “in te kunnen zetten op diversiteit”? bbb. Welke voordelen voor de organisatie brengt de beantwoording van vraag 'c' met zich mee? ccc. In hoeverre worden structurele kosten van €50.000 per jaar als noodzakelijk geacht en welke gevolgen brengt het fenomeen met zich mee als er geen bijdrage op het gebied van diversiteit op de werkvloer wordt begroot?
Antwoord:	a. Dat zou kunnen, maar dat bedoelen we in deze context niet. b. We bedoelen hiermee activiteiten die bijdragen aan meer bewustwording onder medewerkers over de thema’s diversiteit en inclusie. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan een medewerkersevenement dat in het teken staat van inclusie en diversiteit, waarbij we verschillende werkvormen inzetten om de drempel voor medewerkers te verlagen om met andere collega’s in contact komen. c. Hiermee wordt de diversiteit aan collega’s bedoeld. d..We willen medewerkers bewust maken dat we een organisatie zijn met diverse medewerkers. Elke medewerker is uniek en we willen dat medewerkers zichzelf kunnen zijn. Aandacht hiervoor, door middel van activiteiten, blijft nodig. e. Het is noodzakelijk, omdat we de ambitie hebben om een inclusieve organisatie te zijn.

	Dat gaat niet vanzelf en betekent dat we extra inzet nodig hebben om medewerkers hierin mee te nemen wat dit voor hun betekent en hun ook bewust te maken.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

***Fractie**:*	***FvD-38***
Pagina:	29
Vraag:	Om de vragen in het kader van de Wet open overheid (Woo) worden gesteld in de toekomst beter en efficiënter in te beantwoorden wordt dit proces beter ingericht ". (p.29) ddd. Wat is de 'toekomst', over hoeveel maanden/jaar kunnen wij een "beter en efficiëntere" beantwoording verwachten? eee. Wat wordt er verstaan onder "beter en efficiënter"?
Antwoord:	Onder beter en efficiënter wordt verstaan dat we uiteindelijk als organisatie sneller (vaker binnen de wettelijke of met verzoeker afgesproken termijnen) de bij een Woo-verzoek gevraagde documenten openbaar maken en tegelijkertijd de kwaliteit van de bijbehorende besluitvorming hoog houden. Ook willen we ervoor zorgen dat beschikbare capaciteit binnen de organisatie effectief wordt ingezet door inefficiëntie te vermijden en knelpunten op te lossen. Hiervoor zijn de volgende acties ingezet: verbetering procesbeschrijving (proces inhoudelijke behandeling Woo-verzoek en proces anonimiseren informatie), het actualiseren van modellen en instructies en het optimaliseren van het Woo-proces in het zaaksysteem om te komen tot accurate en real-time stuurinformatie. Deze acties zullen begin december 2023 zijn afgerond. Daarnaast is gestart met opleidingen voor managementsupport en anonimiseerders. Deze opleidingen zullen samen met nog op te starten workshops voor behandelaren doorlopen tot in de winter van 2023/2024. Tegelijkertijd is in september 2023 gestart met een traject om te komen tot de aanschaf van een slimmere anonimiseringstool. Hierin wordt samengewerkt met de gemeenten Rheden en Renkum. Synchroon met de hier voor genoemde acties worden er binnen de gemeentelijke organisaties activiteiten verricht die erop gericht zijn om te komen tot standaardisering van zoekslagen en instructies en beleid omtrent de omgang met chatdiensten en de opslag en archivering van chatberichten. Samen met de extra ingezette capaciteit verwachten we meer regie op proces, capaciteit en doorlooptijden te krijgen en dat in 2024 de ingezette verbeteringen nog duidelijker zichtbaar zullen zijn.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

***Fractie**:*	***FvD-39***
Pagina:	
Vraag:	"Dit programma behelst activiteiten die de bewustwording en kennis vergroten over het Koloniaal en Slavernijverleden van Arnhem". (p.30) fff. Welke activiteiten worden met het bedrag van €100.000 gerealiseerd? ggg. Op welke wijze wordt de bewustwording bij organisaties en collega's vergroot?
Antwoord:	a) Dit zijn activiteiten die samen met partners uit de stad worden ontwikkeld om de uitkomsten van het onderzoek op een zo laagdrempelige manier te delen met de inwoners van Arnhem. Daarbij valt te denken voorlichtingen, gids-wandelingen, voorstellingen en exposities. Het programma zal bij de presentatie van het onderzoek in het eerste kwartaal van 2024 kenbaar worden gemaakt. b) Het programma dat we voor de stad opzetten wordt actief gedeeld met medewerkers en andere organisaties die ook uitgenodigd worden hieraan deel te nemen. Daarnaast gaan we verkennen welke activiteiten we specifiek voor medewerkers gaan inzetten voor meer bewustwording op dit thema.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

***Fractie**:*	***FvD-40***
Pagina:	29
Vraag:	'Dit vertaald zich met name in de opleiding van medewerkers' (p. 29) hhh. Om welke opleiding gaat het hier precies? Welk persoon voert deze uit?

Antwoord:	Zie voor het antwoord op deze vraag, de laatste bullet bij de beantwoording van FvD-29.
Portefeuillehouder:	Maurits van de Geijn

***Fractie**:*	***FvD-41***
Pagina:	30
Vraag:	Hiervoor wordt tijdelijk een kwartiermaker aangesteld' (p. 30) 2. Waarom is er gekozen voor een kwartiermaker en lopen gesprekken niet via al bestaande ambtelijke fte's?
Antwoord:	De Synagoge is een heel belangrijk rijksmonument in onze binnenstad en heeft een interieur dat vanuit het oogpunt van erfgoed tot de top van ons land behoort. Het gebruik van de Synagoge zal de komende 5-10 jaar afnemen om demografische redenen. Gezien de uitzonderlijke erfgoedwaarden kan er geen sprake zijn van een eenvoudige herbestemming. Duurzaam behoud van de erfgoedwaarden van de Synagoge is alleen mogelijk met een creatieve, pro-actieve en verbindende aanpak, waarbij wordt aangehaakt op kansen en ontwikkelingen in de Arnhemse binnenstad en daarbuiten. Een kwartiermaker is de uitgelezen rol om deze aanpak van de grond te krijgen. Binnen de bestaande ambtelijke fte's is geen ruimte om deze rol op te pakken.
Portefeuillehouder:	Bob Roelofs

Bundel technische vragen Turap-2 2023

Versie: 9-10-2023

VVD

Fractie:	***VVD-1***
Pagina:	112
Vraag:	Opkoopbescherming: daar staat dat er onder woningen zijn verkocht aan beleggers. Het doel was echter meet woningen beschikbaar voor starters en doorstromers. Hoeveel meer woningen zijn beschikbaar gekomen op de markt door de opkoopbescherming en wat was het effect op de huur- en/of koopprijs?
Antwoord:	De opkoopbescherming zorgt ervoor dat bestaande koopwoningen niet worden onttrokken als koopwoning, en niet zozeer dat er extra koopwoningen bijkomen, zoals uw vraag suggereert. Vanuit data van het Kadaster weten we dat Arnhem tot de top van gemeenten behoorden met de grootste afname van aankopen van bestaande koopwoningen door investeerders. Hoewel het ook door wijzigingen van fiscale regels minder aantrekkelijk is geworden om woningen op te kopen voor de verhuur, heeft het sterke effect dat het Kadaster laat zien zich enkel voorgedaan in steden die de opkoopbescherming vroegtijdig invoerden en het voornemen daartoe tijdig kenbaar maakten. Uit navraag bij het Kadaster blijkt dat in Arnhem in 2022 4% van alle door eigenaar-bewoners verkochte woningen werd opgekocht door een investeerder. In 2020 was dit nog 15%. Het is de verwachting dat de opkoopbescherming leidt tot lagere huizenprijzen, omdat starters en doorstromers niet meer concurreren met beleggers om goedkopere en middeldure koopwoningen te bemachtigen. Het is echter nog te vroeg om definitieve conclusies over een causaal verband tussen de opkoopbescherming en huizenprijzen te trekken.
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders

Titel/onderwerp: ‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’

Van:	College van B&W	Ambtenaar:	Natasja Bouwman (0627135094) natasja.bouwman@arnhem.nl
E-mailadres:	technischevragenraad@arnhem.nl	Raadsadviseur	Maaike Piscaer (06-31114892) maaike.piscaer@arnhem.nl
Doel activiteit	Informatief en Meningsvormend 1 (Lees het **Behandeladvies** goed door!)		
Toelichting	**Technische vragen** Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld via technischevragenraad@arnhem.nl Technische vragen ingediend vóór maandag 2 oktober zullen z.s.m. worden beantwoord, met als uiterlijke datum dinsdag 10 oktober. **Hoe lees ik de begroting?** Hieronder vinden jullie de links naar twee informatieve filmpjes welke zijn opgenomen door de afdeling financiën met betrekking tot de begroting algemeen en specifiek voor de begroting 2024. Presentatie over de toelichting bij begroting van de gemeente Arnhem Presentatie over de begroting 2024 van de gemeente Arnhem Naast deze filmpjes zijn er o.a. vanuit de VNG ook algemene e-trainingen voor raadsleden beschikbaar met betrekking tot gemeente financiën, zoals deze: E-learning over Financiën | Raadsleden | VNG academie (vngconnect.nl) **Afdoening moties/amendementen** Met deze begroting stelt het college voor de volgende moties af te doen: motie 19M21 Toegankelijkheidsfonds Arnhemse Standaard Voor 2024 en 2025 is een budget van jaarlijks € 75.000 beschikbaar in het toegankelijkheidsfonds waarvoor bedrijven met veel consumentenbezoek een aanvraag kunnen indienen voor een gedeeltelijke financiering om hun onderneming beter toegankelijk te maken. motie 23M57 Perspectief voor handhavers in leefbare wijken De inzet van handhavers zoals opgenomen in de Begroting 2023 is in deze begroting structureel gemaakt. motie 22M184 ‘Woensdagavond is Raadsavond’ Het college heeft intern gecommuniceerd dat er bij voorkeur geen informatie- en/of inspraakavonden meer organiseren op woensdag, de dag waarop de gemeenteraad bijeen komt. motie 22M158 Bevordering opkomst verkiezingen In aanloop naar de Provinciale Staten- en Waterschapsverkiezingen is het college in gesprek gegaan met de besturen van moskeeën uit Arnhem over het inzetten van hun gebouwen als stemlokaal. Dat heeft bij die verkiezingen geresulteerd in een stembureau in de Türkiyem Moskee. Bij volgende verkiezingen bekijkt het college of uitbreiding van het aantal moskeeën waar gestemd kan worden gewenst is.		

<table>
<tr><td></td><td>Proces bestuurlijke behandeling
I/M1 – Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)
Indienen moties & amendementen voor de M2 – vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober
M2 – Politieke Avond 1 november
Indienen definitieve moties & amendementen – vanaf 2 t/m 6 november
Besluitvorming – Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur
Een uitgebreide beschrijving van het gehele proces rondom de behandeling van de perspectiefnota kunt u vinden in de memo over de behandeling.</td></tr>
<tr><td>Spreekrecht publiek</td><td>Ja</td></tr>
<tr><td>Behandeladvies</td><td>Raadskamerindeling
De I/M1 bespreking vindt plaats in 9 raadskamers. Ter info: in het ‘spoorboekje P&C cyclus 2023 was opgenomen dat de raadskamers thematisch zouden worden ingedeeld. Gezien de ervaring van een thematische indeling bij de behandeling va de Perspectiefnota dit jaar, heeft de agendacommissie op 13 september opnieuw vergaderd over de vergaderorde bij de begroting. Besloten is alsnog te kiezen voor een indeling geordend per portefeuillehouder (inclusief een aparte kamer voor het onderdeel financiën).

Let op: gezien de omvang van het onderwerp en de beperkte vergadertijd is er geen pauze tussen het 2de en 3de blok.

<table>
<tr><th></th><th>Raadszaal</th><th>Landgoed/Festival</th><th>Walburgis</th></tr>
<tr><td>18.45 – 20.15</td><td>Smeulders
(onderdeel financiën)</td><td>Bouwkamp</td><td>Lauriks</td></tr>
<tr><td>20.30 – 22.00</td><td>Smeulders (overige portefeuilles)</td><td>Roelofs</td><td>Kundic</td></tr>
<tr><td>22.00 – 23.15</td><td>Marcouch</td><td>Van der Wel</td><td>Van de Geijn</td></tr>
</table>

In welke raadskamer moet ik zijn met mijn vragen?

Je kunt op 3 manieren kijken in welke raadskamer je met je vragen moet zijn:

1. Overzicht portefeuilleverdeling college B&W
In bijlage 1 (zie hieronder) vinden jullie een overzicht met welke onderwerpen zich binnen de portefeuilles van de collegeleden bevinden. Deze onderwerpen worden ook in iBabs bij de betreffende raadskamer vermeld;

2. Overzicht verdeling portefeuilles B&W in verhouding tot programma’s begroting
In bijlage 2 (zie hieronder) vinden jullie een overzicht van de verdeling van onderwerpen/portefeuilles van het college over de hoofdstukken uit de begroting;

3. Technische vragenbundel
Omdat een technische vraag aanleiding kan zijn voor een politieke vraag in de raadskamer, is in deze technische vragenbundel aangegeven bij welke portefeuillehouder de betreffende technische vraag hoort;

Twijfel je? Neem dan vooral van te voren contact op met de griffie!

Informatieve fase: inspreken
Bij alle raadskamers wordt gestart met een inspreekmoment. Insprekers krijgen 5 minuten het woord waarna de raadskamer vragen kan stellen. Nadat alle insprekers gehoord zijn, zullen de raadskamers starten met de meningsvorming 1.</td></tr>
</table>

	<u>Vergaderorde M1</u> Er wordt in twee termijnen vergaderd. • Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. • De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de portefeuillehouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. • Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. In verband met de grote van het onderwerp en de beperkte vergadertijd zal de voorzitter aan woordvoerders vragen om hier in hun eerste termijn rekening mee te houden (door je bijvoorbeeld te richten op je meest relevante politieke vragen of de kern van je betoog), zodat iedere fractie in de gelegenheid zal worden gesteld om zijn of haar bijdrage te kunnen leveren.
Vervolgbehandeling	Een mogelijk uitloop van de M1 staat geagendeerd voor 25 oktober. Tijdens de M1 kunnen fracties aangeven of zij overwegen moties en/of amendementen in te dienen. Deze moties en amendementen kunnen vanaf dat moment dan ook (in concept) worden ingediend bij de griffie voor agendering op de M2 van 1 november. Het indienen van de concept moties en amendementen voor de M2 kan tot en met vrijdag 27 oktober

Bijlage 1: Portefeuilleverdeling college B&W

Ahmed Marcouch

Portefeuille

- Openbare orde en veiligheid
- Handhaving (onderdeel openbare orde en veiligheid)
- Veiligheidshuis
- Regionale samenwerking (burgemeesterstaken)
- G32 Algemeen Bestuur
- Externe relaties
- Lobby
- Integriteit
- Herdenken

Cathelijne Bouwkamp

Portefeuille

- Arnhem-Oost aanpak
- Cultuur
- Groen en klimaatadaptatie in de stad
- Duurzaamheid, inclusief energietransitie gebouwde omgeving en grootschalige opwek (exclusief energietransitie bedrijven en industrie en duurzame mobiliteit)
- Stedelijke ontwikkeling en ruimtelijke ordening (inclusief Omgevingswet)

Nermina Kundić

Portefeuille

- Onderwijs
- Jeugd
- Mobiliteit
- Economische Zaken
- Circulaire economie
- Duurzaamheid bedrijven en mobiliteit
- Citymarketing
- Toerisme en recreatie (uitgezonderd Slag om Arnhem en Herinneren en Vrijheid)
- Regionale samenwerking (naast de rol van de burgemeester)
- Projecten Kleefse Waard en Stadsblokken Meinerswijk

Bob Roelofs

Portefeuille

- Burgerparticipatie
- Openbare Ruimte
- Binnenstad
- Sport
- Evenementen
- Afval
- Erfgoed (inclusief Slag om Arnhem en Herinneren en Vrijheid)
- Ouderen

- Jeugdzorg

Marco Van der Wel

Portefeuille

- Natuur en stadsparken
- Water, milieu en luchtkwaliteit
- Dierenwelzijn en biodiversiteit
- (stads)Landbouw en stikstof
- Omgevingsdienst, vergunningen, toezicht en handhaving
- Wet Maatschappelijke ondersteuning (Wmo), sociale wijkteams

Mark Lauriks

Portefeuille

- Werk en Inkomen (inclusief toeslagenaffaire)
- Wijken en wijkgericht werken
- Leefbaarheid
- Welzijn (inclusief vrijwilligersbeleid en jongerenwerk)
- Armoedebeleid
- Schulddienstverlening

Paul Smeulders

Portefeuille:

- Financiën
- Wonen
- Grondzaken
- Gemeentelijk vastgoed
- Asiel, Vluchtelingen en inburgering

Maurits van de Geijn

Portefeuille:

- Inclusie (inclusief diversiteit en emancipatie)
- Digitalisering
- Automatisering
- Privacy
- Bedrijfsvoering
- Inkoop
- P&O
- Internationale samenwerking
- Maatschappelijke opvang, vrouwenopvang, huiselijk geweld en kindermishandeling
- Publieke gezondheid en GGD
- Communicatie
- Publieke dienstverlening

Bijlage 2: Overzicht verdeling portefeuilles B&W in verhouding tot programma's begroting

Begrotingsprogramma's		**Portefeuillehouder**
S00	**Bestuur, dienstverlening en financiën**	
	Regionale samenwerking (burgemeester)	Marcouch
	Herdenken	Marcouch
	Regionale samenwerking (wethouder)	Kundić
	Publieke dienstverlening	Van de Geijn
	Wijken en wijkgericht werken	Lauriks
	Financiën	Smeulders
	Digitalisering, automatisering, privacy	Van de Geijn
	Bedrijfsvoering	Van de Geijn
	Burgerparticipatie	Roelofs
S01	**Veiligheid**	
	Openbare orde en veiligheid	Marcouch
	Veiligheidshuis	Marcouch
S02	**Bereikbaarheid**	
	Mobiliteit	Kundić
S03	**Economie**	
	Economische Zaken	Kundić
	Citymarketing	Kundić
	Toerisme en recreatie	Kundić
	Evenementen, Slag om Arnhem	Roelofs
	Communicatie	Van de Geijn
S04	**Onderwijs**	
	Onderwijs	Kundić
S05	**Cultuur**	
	Cultuur	Bouwkamp
	Erfgoed	Roelofs
S06	**Participatie en armoedebestrijding**	
	Werk en Inkomen	Lauriks
	Armoedebeleid	Lauriks
	Schulddienstverlening	Lauriks
S07	**Zorg**	
	Jeugdzorg	Roelofs
	WMO en sociale wijkteams	Van der Wel
S08	**Welzijn en inclusie**	
	Welzijn	Lauriks
	Asiel, Vluchtelingen en inburgering	Smeulders
	Inclusie en Diversiteit	Van de Geijn
	Vrouwenopvang en huiselijk geweld	Van de Geijn
	Ouderen	Roelofs
	Jeugd	Kundić
S09	**Gezondheid en sport**	
	Sport	Roelofs

	Publieke gezondheid en GGD	Van de Geijn
S10	**Klimaat, energie en milieu**	
	Duurzaamheid incl. energietransitie	Bouwkamp
	Duurzaamheid bedrijven en mobiliteit	Kundić
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	
	Stedelijke ontwikkeling, ruimtelijke ordening, omgevingswet	Bouwkamp
	Water, milieu en luchtkwaliteit	Van der Wel
	ODRA, vergunning en handhaving	Van der Wel
	Grondzaken	Smeulders
S12	**Wonen en leefomgeving**	
	Groen en klimaatadaptie in de stad	Bouwkamp
	Openbare ruimte	Roelofs
	Afval	Roelofs
	Natuur en stadsparken	Van der Wel
	Dierenwelzijn en biodiversiteit	Van der Wel
	Wonen	Smeulders

Aan de gemeenteraad

Datum	: 10 oktober 2023
Zaaknummer	: 3937634
Contactpersoon	: Natasja Bouwman
Telefoonnummer	: 026 3774629

Onderwerp: Effecten septembercirculaire 2023

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van de effecten van de septembercirculaire 2023. Deze brief laat zien dat uit de septembercirculaire volgt dat er aanvullende financiële ruimte ontstaat ten opzichte van de concept Begroting 2024, maar ook dat deze ruimte voornamelijk dient voor het kunnen opvangen van toekomstige nominale ontwikkelingen. In het laatste jaar 2027 ontstaat daarbovenop extra ruimte, die bijvoorbeeld ingezet kan worden voor het oplopen van het nadeel van het nieuwe model voor Beschermd Wonen vanaf 2028. Daarnaast is in de circulaire nog geen uitsluitsel gegeven over de structurele middelen voor Jeugdzorg vanaf 2026 en de effecten van de hervormingsagenda Jeugdzorg, waar we in onze Begroting rekening mee houden op basis van de afspraken daarover tussen Rijk, VNG en IPO. De effecten van deze septembercirculaire worden zoals gebruikelijk verwerkt in het integrale financiële beeld in de Perspectiefnota 2025-2028.

Inleiding

In deze raadsbrief worden de gevolgen van de septembercirculaire 2023 ten opzichte van de meicirculaire 2023 op hoofdlijnen toegelicht. Het betreft een eerste beeld, op onderdelen zal in de komende periode in overleg met beleidsvelden nog bekeken worden of middelen al dan niet moeten worden overgeheveld of moeten worden verrekend. Dit bepaalt uiteindelijk het effect op de algemene middelen. Conform de gebruikelijke lijn worden de effecten van de septembercirculaire niet betrokken bij de concept Begroting 2024 die op 20 september aan de raad is aangeboden. De september- (en december-) circulaires maken onderdeel uit van de prognose van het financiële meerjarenbeeld in de nieuwe Perspectiefnota en de eerste Turap die in het voorjaar 2024 worden opgesteld.

Effecten septembercirculaire 2023

Ontwikkelingen landelijk accres

Via de normeringsystematiek ‘samen trap op en samen de trap af’ wordt de algemene uitkering van het gemeentefonds geïndexeerd, ook wel het accres genoemd. Sinds de meicirculaire 2022 is het accres gesplitst in een nominaal en een volumedeel, waarbij het nominale deel ter compensatie is van loon- en

prijsstijging en het volumedeel ter compensatie van bevolkingstoename en reëel accres. Voor de jaren tot en met 2026 geschiedt de index voor loon-prijsontwikkeling (LPO) op basis van de CPB-raming van de loonvoet sector overheid, index materiele overheidsconsumptie en overheidsinvesteringen. Vanaf 2027 volgt de indexatie voor inflatie de prijs bbp van het lopend jaar. In de septembercirculaire 2023 zijn de LPO accressen voor de jaren 2024 tot en met 2028 bijgewerkt.

Ten aanzien van het volumedeel geldt dat vooruitlopend op een nieuwe financieringssystematiek het kabinet in de septembercirculaire 2022 eenmalig € 1 miljard extra beschikbaar heeft gesteld in 2026. Het volumedeel staat hierdoor vast tot en met 2026. Bij de meicirculaire 2023 is dit bedrag vanaf 2027 structureel gemaakt en is besloten om de volumeontwikkeling vanaf 2027 te indexeren op basis van de ontwikkeling van het bruto binnenlands product. De nieuwe financieringssystematiek is, zoals aangekondigd in de meicirculaire 2023, in de Miljoenennota 2024 uitgewerkt.

Op basis van deze afspraken zijn in de septembercirculaire 2023 de accressen vanaf 2024 bijgewerkt. Uit de afspraken volgt dat er geen wijzigingen in het accres over het jaar 2023 zijn. Voor alle jaren vanaf 2024 is sprake van een opwaartse bijstelling van het nominale accres (dus ten behoeve van loon- en prijsontwikkelingen) ten opzichte van de meicirculaire 2023. Dit komt door de bijgestelde indices in de Macro Economische Verkenning (MEV) van september. Bij de meicirculaire was ook voor 2027 een loon/prijs-bijstelling toegepast in afwachting op de bbp indexatie. Daarnaast was er voor 2027 een reservering voor de bbp-indexatie gemaakt van landelijk € 150 miljoen, op basis waarvan in de Begroting 2024 € 1,5 miljoen voor Arnhem is meegenomen. In deze septembercirculaire zijn de indices van de nieuwe bbp-systematiek opgenomen, wat leidt tot landelijk € 556 miljoen meer volumeaccres voor 2027 dan waarop in de Begroting 2024 is gerekend.

Ruimte onder BTW-compensatiefonds (BCF)
Het BCF-plafond bedraagt € 3,9 miljard voor alle gemeenten in 2023. Als de gezamenlijke declaraties onder het plafond blijven wordt het verschil in het gemeentefonds gestort. Bij overschrijding van het plafond volgt een uitname. Naar inschatting van het Rijk declareren gemeenten in 2023 minder BTW dan het plafond op het BTW-compensatiefonds. In de septembercirculaire wordt een voorschot over 2023 gegeven van landelijk € 359 miljoen. Aangezien Arnhem deze ruimte op voorhand niet inraamt, leidt dit in 2023 tot een incidenteel voordeel van € 4,0 miljoen.

Ontwikkelingen maatstaven, decentralisatie-/integratie-uitkeringen en taakmutaties
Actualisatie van de aantallen op diverse maatstaven (bijvoorbeeld aantal inwoners, huishoudens, etc.) zorgen per saldo voor een beperkt positief effect. Zoals gebruikelijk worden er nieuwe decentralisatie-uitkeringen (DU's), integratie-uitkeringen (IU's) en taakmutaties toegevoegd of worden bestaande gewijzigd. In deze septembercirculaire is dat slechts een beperkt aantal. Er is een aantal mutaties met een omvang groter dan € 10 miljoen landelijk. Deze (extra) middelen komen in Arnhem voor de verschillende programma's ter dekking van de kosten die daar gemaakt worden:

- IU Participatie: bij de Voorjaarsnota heeft het kabinet besloten om gemeenten te compenseren voor de bijzondere verhoging van het wettelijk minimumloon voor medewerkers in de Wet

Sociale werkvoorziening (Wsw). In de Begroting 2024 hebben we hierop geanticipeerd en zowel de verwachte extra kosten in programma Participatie en armoedebestrijding als de vergoeding op programma Bestuur, dienstverlening en financiën al verwerkt.

- Taakmutatie bijzondere bijstand en vroegsignalering: het kabinet stelt in totaal € 200 miljoen voor de jaren 2022 tot en met 2024 beschikbaar om een stapeling van sociale en maatschappelijke problemen als gevolg van de hoge inflatie te voorkomen. Van dit bedrag is er in 2023 in totaal eerder al € 50 miljoen via het gemeentefonds aan gemeenten beschikbaar gesteld. Voor 2024 wordt ook in totaal € 50 miljoen via het gemeentefonds aan gemeenten beschikbaar gesteld. Voor Arnhem betekent dit circa € 820.000 incidenteel in 2024.
- Taakmutatie loon- en prijsbijstelling jeugdzorg: in de meicirculaire 2023 is de loon- en prijsbijstelling 2023 voor jeugdzorg, voor zover deze betrekking heeft op de reserveringen voor jeugdzorg op de zogenaamde algemene post, aan het gemeentefonds toegevoegd voor de jaren 2024 en 2025. In deze septembercirculaire worden de middelen voor de loon- en prijsbijstelling 2022 over de reserveringen jeugdzorg op de algemene post toegekend (landelijk € 45,2 miljoen in 2024 en € 27,1 miljoen in 2025). Voor Arnhem betekent dit circa € 5 ton in 2024 en € 3 ton in 2025.

Voor de middelen die in 2023 worden ontvangen ter dekking van kosten in diverse programma's wordt in verzamelbesluit-3 (december in de raad) voorgesteld de begroting hierop aan te passen (DU vrouwenopvang, DU Regionale doelgroepen specifieke aanpak, DU Maatschappelijke opvang). De middelen waarvan de kosten niet meer in dit jaar gemaakt worden maar wel voor volgend jaar gepland staan, zullen vervolgens ook in het raadsvoorstel Budgetoverheveling opgenomen worden (DU Regionale doelgroepen specifieke aanpak en DU Maatschappelijke opvang).

Totaal effect voor Arnhem

Op basis van alle hiervoor beschreven ontwikkelingen wordt hieronder een eerste beeld gegeven van het effect op de algemene middelen voor Arnhem. Dit betreft de ruimte voor de algemene reserve die volgens de septembercirculaire in elk jaar ontstaat ten opzichte van de concept Begroting 2024. Daarbij is reeds rekening gehouden met verrekeningen van de decentralisatie-/integratie-uitkeringen en taakmutaties met de betreffende programma's.

Septembercirculaire 2023 tov meicirculaire 2023	**2023**	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
** € 1.000*					
Effect op algemene middelen	**4.428**	**3.673**	**3.448**	**3.093**	**8.965**

Consequenties

In alle jaren lijkt een positieve ontwikkeling te ontstaan op het gemeentefonds ten opzichte van het beeld zoals nu in de concept Begroting 2024 is meegenomen. Deze mogelijke ruimte wordt aangevuld met de effecten uit de decembercirculaire 2023 en meegenomen bij het opstellen van het nieuwe financiële beeld in de Perspectiefnota 2025-2028 en de eerste Turap over 2024.

Er is echter een aantal kanttekeningen bij deze ontwikkelingen te maken: de ruimte vanaf 2024 wordt voor circa € 3 miljoen vrijwel geheel bepaald door de hogere loon/prijscompensatie. Deze zal naar verwachting ook volledig nodig zijn om de nominale ontwikkelingen in de komende Perspectiefnota/Begroting te kunnen dekken. Daarnaast loopt het nadeel dat Arnhem heeft op het onderdeel beschermd wonen binnen het gemeentefonds vanaf 2028 ten opzichte van 2027 verder op. Hiermee zal in de komende nieuwe begrotingen rekening moeten worden gehouden. De toegenomen ruimte vanaf 2027 kan hiervoor ingezet worden. Tot slot is in de septembercirculaire nog geen uitsluitsel gegeven over de structurele middelen voor Jeugdzorg vanaf 2026 en de effecten van de hervormingsagenda Jeugdzorg, waar we in onze Begroting rekening mee houden op basis van de afspraken daarover tussen Rijk, VNG en IPO.
Bij het opmaken van een nieuw beeld voor de Perspectiefnota maken we een nieuwe inschatting van de eventuele ruimte en de mogelijkheden die er al dan niet zijn om incidentele inzet van middelen in de Begroting 2023 en Begroting 2024 een meer structureel karakter te geven.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas A. Marcouch

Proces behandeling begroting 2024

Datum : 14 september

Aan : Raadsleden, fractievolgers en college van B&W

Van : Griffie

Betreft : proces behandeling *'Begroting 2024'*

Beste raadsleden, fractievolgers en leden van het college,

Binnenkort staat de behandeling van de *'Begroting 2024'* op de raadsagenda. Het proces rondom de behandeling van de ontwerp begroting is besproken in de auditcommissie van 12 december 2022 en vastgesteld in de agendacommissie van 8 februari 2023 tijdens de behandeling van het 'Spoorboekje P&C cyclus 2023'

Via deze brief wil de griffie jullie informeren over het gehele proces rondom de behandeling van de begroting. Vragen? Neem dan contact op met de griffie.

Oproep agendacommissie: houd je aan de deadlines!

In het proces wordt op twee momenten gewerkt met deadlines: bij het stellen van technische vragen en bij het indienen van de concept en definitieve moties en amendementen. Deze deadlines zijn er voor om te zorgen dat iedereen (raad, college, ambtelijke organisatie en griffie) voldoende tijd heeft, bijvoorbeeld voor de voorbereiding van de M2 en besluitvormende raad. Uiteraard zijn deze deadlines in principe slechts een 'verzoek', omdat het de raad vrij staat om zelfs tijdens de vergadering zelf nog een motie of amendement in te dienen. In het presidium en de agendacommissie is besproken dat ondanks het tijdig communiceren van deze deadlines - met name rondom het indienen van de moties en amendementen - niet alle fracties zich er aan houden. Hierbij dus de oproep u aan de deadline te houden!

Behandeling begroting in samenhang met de Turap-2 2023 en Belastingverordeningen

Turap 2 – 2023

Om de voortgang op de realisatie begroting te kunnen bewaken wordt door het college minimaal een tweetal tussenrapportages aangeboden. In Turap-2 wordt de raad geïnformeerd over verwachte majeure afwijkingen op programmaniveau. De behandeling van de turap-2 loopt gelijk met de begroting.

Belastingverordeningen

Gelijktijdig met de begroting worden ook de Belastingverordeningen aan de raad aangeboden. Om in 2024 de gemeentelijke belastingen en heffingen te kunnen heffen en innen is het nodig dat op 1 januari 2024 de belastingverordeningen zijn vastgesteld en gepubliceerd. In de begroting worden in de paragraaf Lokale Heffingen de kaders opgenomen voor het beleid en voor de financiën. Binnen deze kaders worden de verordeningen van de diverse belastingen en heffingen opgesteld.

Hoe ziet het proces eruit?

1. Publicatie & presentatie ontwerp begroting – *woensdagavond 20 september*
2. Filmpje 'hoe lees ik de begroting? – *online vanaf 20 september*
3. Schriftelijke technische vragen – *vanaf 20 september t/m maandag 2 oktober*
4. Technische vragenmarkt – *Voorafgaand aan de Politieke Avond van 27 september*
5. I/M1 – *Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)*
6. Indienen moties & amendementen voor de M2 – *vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober*
7. M2 – *Politieke Avond 1 november*
8. Indienen definitieve moties & amendementen – *vanaf 2 t/m 6 november*
9. Besluitvorming – *Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur*

---

1. Publicatie & presentatie ontwerp begroting – *woensdagavond 20 september*

De ontwerp begroting zal op woensdagavond 20 september – aan het begin van de Politieke Avond – door het college aan de gemeenteraad worden aangeboden en kort worden gepresenteerd door de wethouder financiën. De ontwerp begroting is vanaf dit moment ook digitaal raadpleegbaar. Er wordt naar gestreefd om tijdens deze presentatie alle raadsleden en fractievolgers ook een geprinte versie van de begroting aan te bieden. Deze liggen dan klaar voor u in de raadszaal. Indien dit onverhoopt niet mogelijk blijkt te zijn, wordt deze zo snel mogelijk via de post verstuurd.

- *De digitale versie van de ontwerp begroting is vanaf 20 september in te zien via: https://financien.arnhem.nl/*

---

2. Filmpjes 'hoe lees ik de begroting? – *online vanaf 20 september*

Net als vorig jaar worden er vanuit de afdeling financiën twee (nieuwe) informatieve filmpje opgenomen over 'hoe lees ik de begroting'. In deze filmpjes wordt onder andere uitgelegd hoe de begroting is ingedeeld, hoe je een financiële tabel leest en wat de verschillende programma's en bijlages inhouden. Daarnaast komt er een filmpje welke zich specifiek richt op de begroting 2024.

Link naar de filmpjes:
Begroting algemeen: https://vimeo.com/866026770/e058c5a9ec?share=copy
Begroting 2024: https://vimeo.com/866041407/49105241e6?share=copy

Naast deze filmpjes (welke echt zijn toegespitst op onze eigen begroting) zijn er o.a. vanuit de VNG ook algemene e-trainingen voor raadsleden beschikbaar met betrekking tot gemeente financiën, een mooi voorbeeld daarvan is deze: E-learning over Financiën | Raadsleden | VNG academie (vngconnect.nl)

---

3. Schriftelijke technische vragen – *vanaf 20 september t/m maandag 2 oktober*

Het stellen van schriftelijke technische vragen is het startpunt van het verkrijgen van informatie. Alle technische vragen dienen – zo veel mogelijk - voorafgaand aan de M1 gesteld te worden. Omdat er bij de behandeling van de begroting meestal veel schriftelijke technische vragen worden gesteld, worden deze verzameld in één document. Deze 'technische vragen bundel' zal tijdens het begrotingsproces telkens worden geüpdate met nieuwe vragen en antwoorden. Bij het publiceren van een nieuwe versie ontvangen jullie via iBabs een notificatie.

Technische vragen ingediend vóór maandag 2 oktober zullen z.s.m. worden beantwoord, met als uiterlijke datum dinsdag 10 oktober. Schriftelijke technische vragen die na afloop van deze periode worden gesteld, worden beantwoord, de termijn waarop is onzeker.

- *Technische vragen kunnen worden ingediend via technischevragenraad@arnhem.nl*

---

4. Technische vragenmarkt – *Voorafgaand aan de Politieke Avond van 27 september*

Ook dit jaar wordt er vanuit de ambtelijke organisatie weer een technische vragenmarkt georganiseerd waar jullie direct aan de verantwoordelijk ambtenaar jullie technische vragen kunnen stellen. Deze vragenmarkt vindt plaats voorafgaand aan de Politieke Avond van woensdagavond 27 september van 17.00 tot 18.30 uur (inclusief buffet). Tijdens deze vragenmarkt zijn er vanuit verschillende beleidsterreinen ambtenaren aanwezig.

- *Jullie ontvangen vlak voor de vragenmarkt een 'plattegrond/overzicht' waar de ambtenaren van de verschillende beleidsterreinen zich in het Stadhuis bevinden voor het beantwoorden van jullie technische vragen.*

---

5. I/M1 – *Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)*

De Politieke Avond van 11 oktober staat volledig in het teken van de I/M1 fase. De bespreking vindt plaats in 9 raadskamers. In het 'spoorboekje P&C cyclus 2023' was opgenomen dat de raadskamers thematisch zouden worden ingedeeld. Gezien de ervaring van een thematische indeling bij de behandeling va de Perspectiefnota dit jaar, heeft de agendacommissie op 13 september opnieuw vergaderd over de vergaderorde bij de begroting. Besloten is alsnog te kiezen voor een indeling geordend per portefeuillehouder (inclusief een aparte kamer voor het onderdeel financiën). Bij alle raadskamers wordt gestart met een inspreekmoment. Insprekers krijgen 5 minuten het woord waarna de raadskamer vragen kan stellen. Nadat alle insprekers gehoord zijn, zullen de raadskamers starten met de meningsvorming 1. De vergaderorde is hetzelfde als bij een reguliere M1 behandeling. Een eventuele uitloop kan plaatsvinden op 25 oktober.

---

6. Indienen moties & amendementen voor de M2 – *vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober 9.00 uur*

Tijdens de M1 kunnen fracties in de tweede termijn aangeven of zij overwegen moties en/of amendementen in te dienen. Deze moties en amendementen kunnen vanaf dat moment dan ook (in concept) worden ingediend bij de griffie voor agendering op de M2. De ingediende moties/amendementen worden bijgeplaatst op iBabs. Jullie ontvangen een notificatie. Alle moties en amendementen dienen uiterlijk op vrijdag 27 oktober 9.00 uur bij de griffie te zijn ingediend, zodat er zowel voor de fracties, het college als de griffie voldoende tijd is om de M2 voor te bereiden. De indeling van de M2 op 1 november wordt gemaakt op basis van de moties en amendementen die er voor de deadline liggen.

---

7. M2 – *Politieke Avond 1 november*

De Politieke Avond van 1 november staat geheel in het teken van de meningsvormende fase 2 (M2). Het bespreken van de concept moties en amendementen vindt - in tegenstelling tot voorafgaande jaren - niet plenair, maar in raadskamerverband plaats. De indeling van de raadskamers is vergelijkbaar met de M2 behandeling van de perspectiefnota dit jaar (met 3 'avondvullende' raadskamers waarbij er in iedere raadskamers meerdere wethouders aanwezig zijn) De indeling (toewijzen van de moties/amendementen over de raadskamers) wordt zo snel mogelijk na de deadline van het indienen van de concept moties en amendementen van vrijdag 27 oktober bekend gemaakt. Er is geen uitloop mogelijk bij de M2.

---

8. Indienen definitieve moties & amendementen – *vanaf 2 t/m 6 november*

Na de M2 kunnen de fracties t/m maandag 6 november hun definitieve moties en amendementen indienen (of aangeven of zij de door hen reeds ingediende concept moties en amendementen intrekken) De griffie maakt naar aanleiding van alle ingediende moties en amendementen een bundel, welke ook zal worden bijgeplaatst op iBabs.

---

9. Besluitvorming – *Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur*

Op 8 november vindt de besluitvorming plaatst. De behandeling van de begroting vindt plaats in samenhang met het raadsvoorstel *Turap 2 2023* en het raadsvoorstel *Belastingverordeningen*. De vergadering start om 16.00 uur. Tussendoor vindt een schorsing plaatst voor de traditionele stamppotmaaltijd. Tijdens deze vergadering zijn twee woordvoerders per fractie toegestaan, waar één algemeen en één financieel. Er wordt gewerkt met de standaard spreektijden, waarbij er voor alle fracties 5 minuten extra zal zijn (voor de algemene politieke beschouwingen). Zoals te doen gebruikelijk bij de raadsvergaderingen waarin de perspectiefnota en de begroting worden vastgesteld voert de grootste oppositiefractie de spreekvolgorde aan. Gevolgd door de grootste coalitiefractie en zo verder. Dit betekent dat de spreekvolgorde tijdens de begrotingsraad als volgt is: VVD, GroenLinks, SP, D66, CDA, ArnhemCentraal, DENK, Partij voor de Dieren, Arnhemse Ouderen Partij, PvdA, ChristenUnie, Volt, PVV, Forum voor Democratie.

- *Over het exacte verloop van de besluitvormende begrotingsraad worden jullie van te voren door de griffie nog verder over geïnformeerd*

Begroting 2024
en Turap-2 2023

Gemeente Arnhem

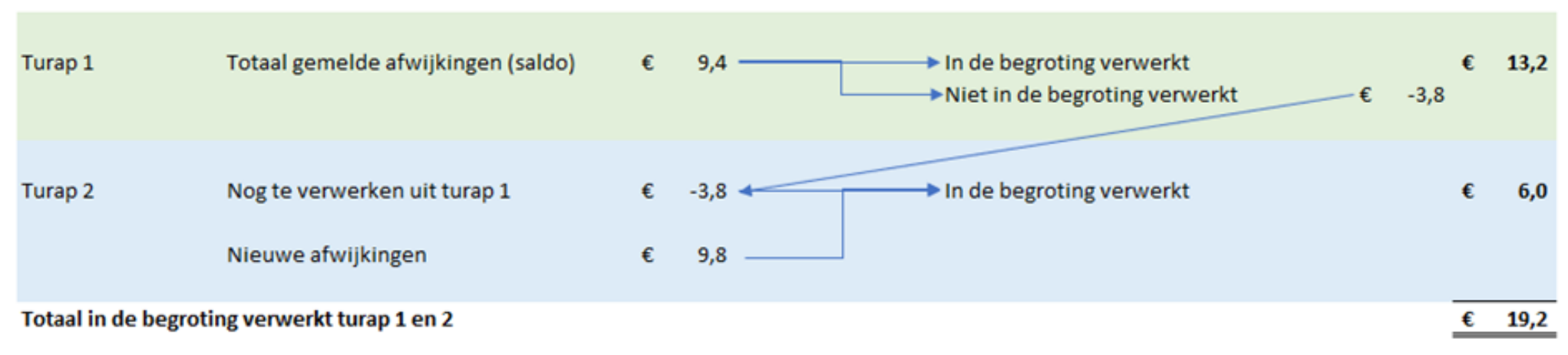

Wethouder Financiën

Paul Smeulders

Arnhem GEMEENTE

Turap-2 2023

Turap 1	Totaal gemelde afwijkingen (saldo)	€	9,4	→ In de begroting verwerkt		€	13,2
				→ Niet in de begroting verwerkt	€ -3,8		
Turap 2	Nog te verwerken uit turap 1	€	-3,8	→ In de begroting verwerkt		€	6,0
	Nieuwe afwijkingen	€	9,8				
Totaal in de begroting verwerkt turap 1 en 2						**€**	**19,2**

- Alle afwijkingen op een rij: zie totaalbeeld in de Turap (p. 6/7)
  Per programma vervolgens toegelicht

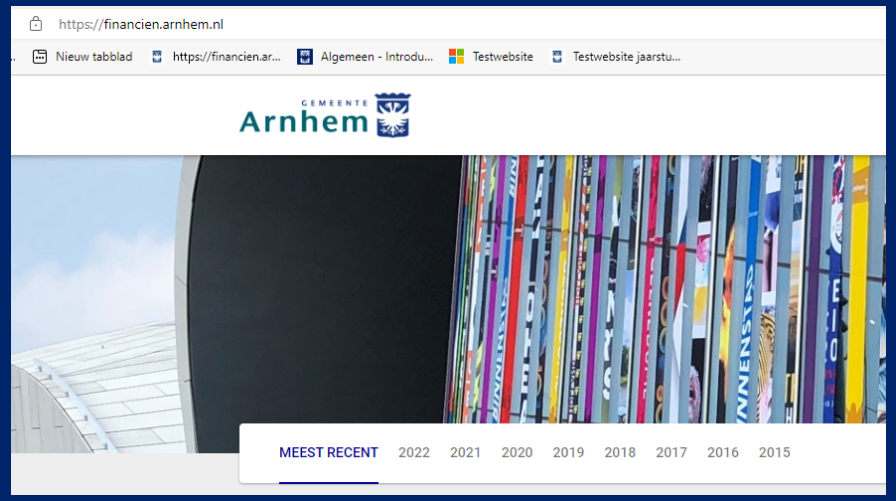
- Slag gemaakt in de toegankelijkheid:
  * gekleurde pijlen ipv gekleurde bollen
  * we streven naar digitaal toegankelijke versie op de website

Arnhem GEMEENTE

Begroting Arnhem

Boekwerk Begroting

Website: portal financien.arnhem.nl

Twee filmpjes met ambtelijke toelichting:
- De Begroting in het algemeen
- De Begroting 2024

GEMEENTE Arnhem

Onderwerpen

- Opbouw van de Begroting
- Financiële ontwikkelingen
- Hoofdlijnen van beleid
- Proces behandeling in de raad

Gemeente Arnhem

Opbouw Begroting Arnhem

- Deel 1: Hoofdlijnen van beleid en financieel kader:
  - Hoofdlijnen van beleid
  - Ontwikkelingen in het financieel kader

- Deel 2: Beleidsbegroting
  - Wijkprogramma en 13 Stedelijke programma's
  - Paragrafen

- Deel 3: Financiële begroting
  - Financiële tabellen

- Bijlagen

GEMEENTE Arnhem

Deze Begroting in perspectief

Structurele ruimte onder druk en onzeker……

- fors beslag nominale ontwikkelingen
- ravijn gemeentefonds (volledig verwerkt)
- opschalingskorting (volledig ingeboekt)
- uitstel verdeelmodel beschermd wonen → voordelen nu, in komende jaren nog steeds rekening houden met oplopende nadelen
- toekomst financieringssystematiek gemeentefonds?

……desondanks ligt er een structureel sluitende Begroting:

- financiële positie in vergelijking met veel andere gemeenten goed
- wel in afgelopen begrotingen noodgedwongen gekozen om incidentele middelen in te zetten ipv structureel te begroten

Begrotingsadvies VNG

Begrotingsadvies VNG:

- maak een sluitende begroting voor jaren 2024 en 2025
- maak voor 2026 en verder reële begroting obv huidig takenpakket en laat eventueel tekort zien

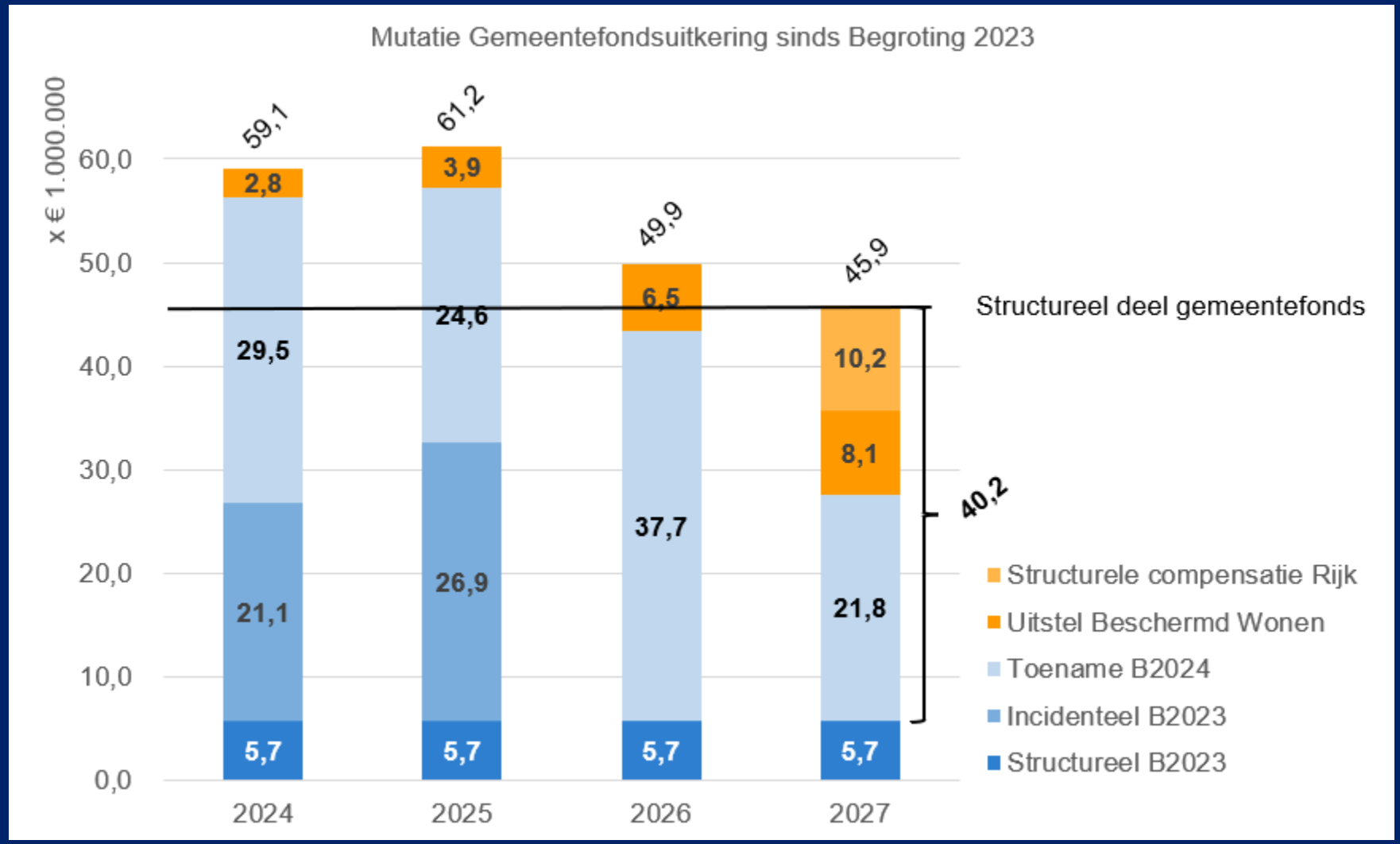
In Arnhem reëel begroot en ondanks onzekerheden vooralsnog structureel sluitend

Financieel kader in Perspectiefnota

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Uitgangspositie Begroting 2023	0	0	0	0
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve voorafgaand aan Perspectiefnota	5.814	25.361	-13.176	-976
Waarvan structureel	*30.629*	*34.904*	*9*	*9*
Waarvan incidenteel	*-24.815*	*-9.543*	*-13.185*	*-985*
Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	-6.072	-3.453	8.582	-10.275
Waarvan structureel	*-4.566*	*-3.839*	*7.317*	*-10.275*
Waarvan incidenteel	*-1.506*	*387*	*1.265*	*0*

Arnhem GEMEENTE

Ontwikkelingen meicirculaire

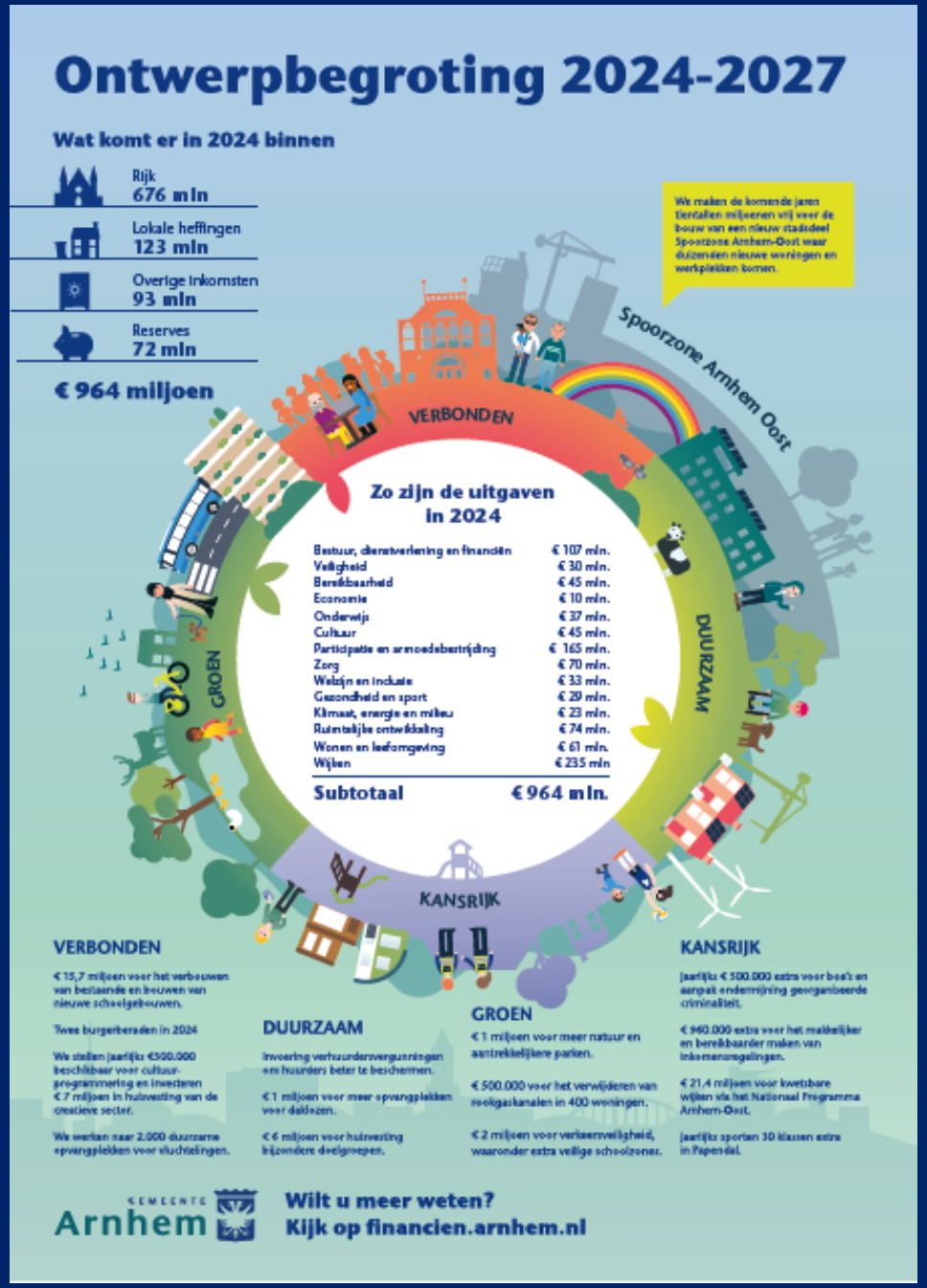
Arnhem GEMEENTE

Financieel kader Begroting

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*
Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-330*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-10.350*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*25.732*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-36.671*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

Gemeente Arnhem

Hoofdlijnen van beleid

GEMEENTE Arnhem

Ambitie Spoorzone Arnhem Oost

- Forse ambitie van naar verwachting € 245 miljoen als totale businesscase
- Bijdrage Rijk van € 108 miljoen toegezegd (€ 131 miljoen incl BTW)
- Substantiële inzet eigen middelen van circa € 90 miljoen benodigd

Wat regelen we in deze Begroting 2024? Een voldoende basis voor de start

- Inzet vanuit bestaande (gereserveerde) middelen van € 11 miljoen
- Opgave van dermate omvang dat inzet algemene middelen nodig is → beoordeeld wat verantwoord is om maximaal vrij te spelen: € 13 miljoen in exploitatie en € 19 miljoen investering
- Daarnaast vooralsnog verhoging risicoprofiel met € 20 miljoen

Daarmee nog circa € 47 miljoen uit bestaande budgetten vrij te spelen → in 2024 in gebiedsexploitatie voor besluitvorming aan de raad

Financiële positie

Weerstandsvermogen (factor)	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	1,0	1,3	1,1	1,1

- weerstandsfactor alle jaren 1,0 of hoger
- zonder ambities verstedelijking: 0,6-0,7 jaarlijks hoger

Solvabiliteitsratio	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	24%	27%	26%	27%

- solvabiliteit alle jaren hoger dan streefcijfer van 14%

- stand bestemmingsreserves: € 185 mln per 1-1-2024 oplopend naar € 199 mln per 31-12-2027

GEMEENTE Arnhem

Ontwikkeling lasten

In paragraaf Lokale heffingen:

- Uitgangspunten voor de begroting en tarieven toegelicht
- Uitgangspunten voor ontwikkeling lokale lastendruk weergegeven
- Diverse overzichten ontwikkeling lokale lastendruk opgenomen

Daaruit blijkt:

- Lastendruk stijgt in 2024 wat harder, maar vlakt daarna af
- Oorzaak: hogere kosten gemeentelijke watertaken en taken voor afval, grotere stap in kostendekkendheid afvalstoffenheffing, correctie OZB en afvalstoffenheffing en verwerken leegstand rioolheffing (eigenaren).

Zero based begroten en meetbare doelen

- Twee programma's zero based opgebouwd: Gezondheid & Sport + Onderwijs
- Jaarlijks 2/3 programma's, zodat over periode van 4 jaar de gehele Begroting vanaf nul is opgebouwd

- Doelensessies en/of slag gemaakt met doelenboom bij programma's Economie, Onderwijs, Veiligheid, Gezondheid & Sport, Groen en klimaatadaptatie, Participatie & Armoedebestrijding
- Vervolgtraject (ook nav bevindingen Duisenberg) met auditcommissie en raad nader bepalen

GEMEENTE Arnhem

Proces Begroting 2024 in de raad

Bestuurlijke planning 2023 behandeling Begroting	
Aanbieden + presentatie Begroting aan raad	Woensdag 20 september (tijdens PA)
Technische vragenmarkt	Woensdag 27 september (tijdens of voorafgaand aan PA)
Deadline indienen technische vragen	Maandag 2 oktober
Deadline beantwoording technische vragen	Dinsdag 10 oktober
Meningsvormende fase 1	Woensdag 11 oktober
Uitloop M1	Woensdag 25 oktober
Meningsvormende fase 2	Woensdag 1 november
Besluitvorming	Woensdag 8 november

Voor alle technische vragen over P&C-producten:

technischevragenraad@arnhem.nl

Gemeente Arnhem

Bedankt voor uw aandacht

GEMEENTE Arnhem

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 3920032

Onderwerp: Ontwerp-Begroting 2024

Kernboodschap

We zijn in Arnhem op de goede weg. De stad groeit en bloeit in vele opzichten. Zo zijn er mooie initiatieven op het gebied van vergroening, verduurzaming en het bouwen van toegankelijke en betaalbare woningen. De behoeften van de stad en haar inwoners sterken ons in onze ambities die onverminderd groot zijn. In 2024 gaan we samen met inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen aan de slag om Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. In de ontwerp-Begroting 2024 staat beschreven hoe we dit willen aanpakken. Daarbij zijn ook de middelen vrijgemaakt om de ambities voor een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem te kunnen verwezenlijken, onder meer voor de ontwikkeling van Spoorzone Oost. Daarnaast zijn de prijsstijgingen en het ‘ravijn’ van het gemeentefonds in deze begroting verwerkt. De begroting is structureel in evenwicht en blijft ook qua weerstandsfactor binnen de kaders die in de financiële verordening zijn beschreven.

Voorstel

1. De ontwerp-Begroting 2024 vast te stellen.
2. De opheffingsdatum voor de BR Inburgering, integratie en asiel drie jaar uit te stellen tot ultimo 2026.
3. De bestemmingsreserves Spoorzone Oost en Huisvesting bijzondere doelgroepen in te stellen met doel, functie en looptijd of plafond conform bijlage 1.
4. Vanaf 2024 de kosten van aanleg van riolering niet meer als kosten van de grondexploitatie aan te merken, maar als investeringen te activeren op de gemeentelijke balans onder de materiële vaste activa.
5. Het geactualiseerde normenkader vast te stellen.

Inleiding

Met dit raadsvoorstel ontvangt u de Begroting 2024. Dit is de tweede begroting in deze raadsperiode. De keuzes uit de Perspectiefnota 2024 en de besluitvorming omtrent de Perspectiefnota 2024 zijn in deze begroting opgenomen. De keuzes die hierin gemaakt zijn vormen ook het vertrekpunt voor het financieel kader waar in deze begroting op wordt voortgebouwd. In deze Begroting zijn ook beleidsmatige en financiële ontwikkelingen, die zich na het opstellen van de Perspectiefnota hebben voorgedaan, verwerkt.

GEMEENTE Arnhem

Conform het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) moet voor 15 november 2023 een door de raad vastgestelde, sluitende Begroting 2024 worden aangeleverd bij de toezichthouder op de gemeentefinanciën, de provincie Gelderland.

In deze begroting wordt invulling gegeven aan een aantal actuele ontwikkelingen zoals de meicirculaire en de opgelopen loon- en prijsontwikkeling. Daarbij worden middelen vrijgemaakt voor de gebiedsontwikkelingen Kronenburg en Spoorzone Arnhem Oost in voorbereiding op de besluitvorming hierover. Ook worden de middelen die in de Begroting 2023 zijn gereserveerd in het Klimaatfonds om de energietransitie een impuls te geven in deze begroting ingezet als klimaatbudget om binnen de kaders van het Klimaatfonds besteed te worden.

De komende jaren gaan we aan de slag met maatregelen zodat het voor mens en dier prettig leven blijft in Arnhem. Samen met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen werken we hard om de uitdagingen het hoofd te bieden en Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. We richten de stad klimaatadaptief in, continueren de uitvoering van de Dierenwelzijnagenda en beschermen onze natuur en biodiversiteit. We zetten forse stappen om binnen één generatie de kloof tussen arm en rijk te doorbreken. We zetten vol in op een energietransitie en streven naar een fikse CO2-reductie door middel van energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven. In het kader van netcongestie zoeken we samen met Arnhemse kennisinstellingen, Arnhemse innovatieve bedrijven op gebied van energie en de netbeheerders, naar oplossingen die nodig zijn om onze ambities te realiseren. We strijden vóór inclusiviteit en diversiteit, en tégen discriminatie. Het voorkomen en bestrijden van criminaliteit voor en achter de voordeur is onze prioriteit en we bieden kwetsbare kinderen en jongeren perspectief. We investeren in opvangplekken om een veilige haven te kunnen zijn voor mensen die op de vlucht zijn voor oorlog en geweld, of die om welke reden dan ook dakloos zijn. Zo zetten we forse stappen richting een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem.

Moties
Met deze begroting wordt een viertal moties afgedaan. Voor 2024 en 2025 is een budget van jaarlijks € 75.000 beschikbaar in het toegankelijkheidsfonds waarvoor bedrijven met veel consumentenbezoek een aanvraag kunnen indienen voor een gedeeltelijke financiering om hun onderneming beter toegankelijk te maken. Daarmee wordt motie 19M21 *Toegankelijkheidsfonds Arnhemse Standaard* afgedaan. Daarnaast is in lijn met motie 23M57 *Perspectief voor handhavers in leefbare wijken* de inzet van handhavers zoals opgenomen in de Begroting 2023 in deze begroting structureel gemaakt. Hiermee wordt deze motie afgedaan.

In januari heeft de gemeenteraad de motie 22M184 ‘Woensdagavond is Raadsavond’ aangenomen. We hebben intern gecommuniceerd dat we bij voorkeur geen informatie- en/of inspraakavonden meer organiseren op woensdag, de dag waarop de gemeenteraad bijeen komt. Zo voorkomen we dat raadsleden vanwege de raadsvergadering niet aanwezig kunnen zijn bij bewonersavonden. Ook blijft het zo ook mogelijk voor inwoners om zowel de raadsvergadering bij te wonen als een bewonersavond. Hiermee beschouwen we deze motie als afgedaan.

Tot slot heeft de raad bij het vaststellen van de begroting vorig jaar motie 22M158 Bevordering opkomst verkiezingen aangenomen. In aanloop naar de Provinciale Staten- en

Waterschapsverkiezingen zijn we in gesprek gegaan met de besturen van moskeeën uit Arnhem over het inzetten van hun gebouwen als stemlokaal. Dat heeft bij die verkiezingen geresulteerd in een stembureau in de Türkiyem Moskee. Bij volgende verkiezingen bekijken we ook nog of een uitbreiding van het aantal moskeeën waar gestemd kan worden gewenst is. Hiermee beschouwen we ook deze motie als afgedaan.

Doorontwikkeling cyclusdocumenten
In deze Begroting hebben we, zoals in het amendement 'financieel samenvoegen wijkprogramma's (23A20) is aangenomen, de 8 afzonderlijke wijkprogramma's financieel samengevoegd tot één wijkbegrotingsprogramma.

Verder hebben we in deze Begroting stappen gezet in de doorontwikkeling en meetbaarheid van de doelenboom. We hebben binnen de programma's Veiligheid, Economie, Onderwijs, Sport en Gezondheid en Wonen en Leefomgeving (onderdelen Groen en Klimaatadaptatie) intern doelensessies gehouden en de doelen meetbaarder geformuleerd en inspanningen concreter gemaakt. Binnen het programma Participatie en armoedebestrijding hebben we stappen gezet naar aanleiding van het Duisenbergonderzoek dat bij de Jaarstukken naar dit programma is uitgevoerd. We hebben stappen gemaakt, maar er zijn nog vervolgstappen nodig. Bij de behandeling van het Duisenbergonderzoek is onder andere aanbevolen om met college en raad gezamenlijk te werken aan focus en prioritering van doelen binnen de Begroting. Samen met de auditcommissie gaan we het gesprek aan hoe we hier een goed vervolg aan kunnen geven.

Ook hebben we de programma's Onderwijs en Gezondheid en Sport zero based opgebouwd. Dat wil zeggen dat we voor deze begroting niet alleen gekeken hebben naar de wijzigingen ten opzichte van de vorige begroting, maar de budgetten zijn opgebouwd op basis van de taken die binnen dit programma worden uitgevoerd.

Beoogd effect

Het beleids- en financiële kader van de gemeente Arnhem voor het jaar 2024 definitief en voor de volgende drie jaren indicatief vast te stellen om de gestelde ambities te realiseren.

Argumenten

1.1 *Dan kan de provincie Gelderland tijdig een begroting worden aangeboden, die voldoet aan de wettelijke vereisten.*

Met de voorliggende begroting voldoen we aan de voorwaarden voor repressief provinciaal toezicht. De begroting is structureel in evenwicht. Daarmee is de verwachting dat wederom repressief toezicht (de minst belaste vorm van toezicht) van toepassing blijft.

2.1 *Met de vaststelling van de Begroting 2022 is het besluit genomen om de bestemmingsreserve Inburgering, integratie en asiel ultimo 2023 op te heffen. Om de invoering van de nieuwe Wet Inburgering goed te kunnen afronden wordt de looptijd van deze reserve met 3 jaar verlengd tot ultimo 2026.*

3.1 In de Begroting 2023 en in deze Begroting 2024 wordt een aantal nieuwe bestemmingsreserves voorgesteld. Conform de nota Reserves en voorzieningen wordt per reserve het doel, de functie en de looptijd of het plafond ter goedkeuring aan de raad voorgelegd.

4.1 Door deze stelselwijziging wordt met deze kosten voortaan op gelijke wijze omgegaan als met de kosten van vervanging van bestaande riolering. In de paragraaf Lokale heffingen in de Begroting 2024 wordt dit nader toegelicht.

5.1 Op 28 juni jl. heeft de raad kennis genomen van het intern controleplan en het normenkader 2023 vastgesteld. Dit normenkader is bij deze begroting geactualiseerd en aangevuld met richtlijnen over hoe om te gaan met de criteria die relevant zijn voor de rechtmatigheidsverantwoording. De richtlijnen komen overeen met de modelverordening van de VNG. De werkwijze is afgestemd met Deloitte.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Besluitvorming door de raad heeft mogelijk invloed op het structurele begrotingsevenwicht.

Er bestaat een mogelijkheid dat er niet vóór 15 november a.s. een vastgestelde begroting aan de provincie kan worden aangeboden. Wanneer het structureel evenwicht als gevolg van de vaststelling van de begroting niet wordt gerealiseerd, kan Arnhem onder preventief in plaats van repressief provinciaal toezicht worden gesteld.

Participatie

Niet van toepassing

Financiën

Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	2024	2025	2026	2027
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Waarvan structureel	*-818*	*-411*	*150*	*-446*
Waarvan incidenteel	*-11.933*	*-4.370*	*-5.370*	*-100*
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Waarvan structureel	*-5*	*-241*	*-660*	*-1.159*
Waarvan incidenteel	*-2.197*	*2.325*	*3.300*	*-200*
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Waarvan structureel	*-4.862*	*-4.647*	*-3.661*	*-818*
Waarvan incidenteel	*-4.690*	*250*	*-530*	*-530*
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Waarvan structureel	*155*	*10*	*292*	*-2.635*
Waarvan incidenteel	*9.980*	*74*	*1.538*	*-785*
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*
Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-1.290*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-9.390*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*24.772*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-35.711*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

In de volgende tabel is samengevat weergegeven hoe de Begroting 2024 zich ontwikkelt ten opzichte van de vorige begroting. In het hoofdstuk 'Ontwikkelingen in het financieel kader' van de ontwerp-Begroting 2024 worden de betreffende posten met uitzondering van de uitgangspositie (stand van Begroting 2023) verder uitgewerkt en toegelicht.

Na verwerking van de aanvullende beleidsontwikkelingen na de Perspectiefnota, blijkt dat met deze Begroting in 2024 een onttrekking van € 10,9 miljoen aan de algemene reserve wordt gedaan. In 2025 wordt € 18,0 miljoen aan de algemene reserve toegevoegd. In 2026 en 2027 wordt respectievelijk € 8,0 miljoen en € 2,5 miljoen aan de algemene reserve onttrokken. Van de onttrekking is € 2,6 miljoen van incidentele aard en wordt dus na 2026 niet meer gedaan. Daarmee is de begroting structureel in evenwicht. In de paragraaf weerstandsvermogen is te lezen dat als gevolg van het opnemen van de gebiedsontwikkelingen Kronenburg en Spoorzone Arnhem Oost het risicoprofiel toeneemt, maar desondanks de weerstandsfactor in 2024 uitkomt op 1,0, voor 2025 op 1,3 en voor 2026 en 2027 op 1,1.. Daarmee wordt voldaan aan de kaders van de financiële verordening. De solvabiliteit komt uit op 24% in 2024 en neemt de komende jaren toe. Daarmee is sprake van een robuuste begroting.

Naast een reëel sluitende begroting, dient de (meerjaren)begroting ook structureel sluitend te zijn. Dit is het geval wanneer de structurele lasten in de begroting voor 2024 volledig worden gedekt door structurele baten. In alle jaren is in deze begroting sprake van een structureel evenwicht. We presenteren ook een reëel evenwicht, omdat de geraamde bedragen in het meerjarenbeeld volledig, realistisch en haalbaar zijn. De in de Begroting opgenomen maatregelen zijn aannemelijk en hard of voorzien van dekking uit een bestemmingsreserve.

Uitvoering

Uitvoering van de vastgestelde begroting is aan het college van burgemeester en wethouders en de haar ondersteunende organisatie. Over de realisatie wordt zoals gebruikelijk in Arnhem gerapporteerd middels Turaps (tussenrapportages) en uiteraard zoals wettelijk verplicht door middel van een Jaarverslag en een Jaarrekening. Tussentijdse voorstellen voor wijziging van de begroting worden aan u voorgelegd. Aldus zijn uitvoering en evaluatie van de Begroting 2024 geborgd.
Na vaststelling van de ontwerp-Begroting 2024 wordt deze aan de toezichthouder op de besluitvorming gemeentefinanciën, de provincie Gelderland, aangeboden.

Communicatie

De Begroting 2024 wordt evenals vorig jaar ook in de vorm van een webbegroting gepresenteerd. Via een link op de website www.arnhem.nl wordt u doorverwezen naar de website financien.arnhem.nl. Op deze webbegroting treft u meer informatie aan dan in de door u vast te stellen ontwerp-Begroting 2024. U treft hier onder andere informatie aan over de taakvelden en (sub)producten.

Om de toegankelijkheid van de begroting voor onze bewoners te vergroten is een infographic (begroting in 1 oogopslag) gemaakt. Deze wordt in de Arnhemse Koerier gepubliceerd.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Bijlage 1 Overzicht doel, type, looptijd en plafond nieuw in te stellen bestemmingsreserves
- Bijlage 2 Ontwerp-Begroting 2024
- Bijlage 3 Infographic

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	3920032

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 19 september 2023, nummer: 3920032;

gelet op artikel 190 en artikel 191 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De ontwerp-Begroting 2024 vast te stellen.
2. De opheffingsdatum voor de BR Inburgering, integratie en asiel drie jaar uit te stellen tot ultimo 2026.
3. De bestemmingsreserves Spoorzone Oost en Huisvesting bijzondere doelgroepen in te stellen met doel, functie en looptijd of plafond conform bijlage 1.
4. Vanaf 2024 de kosten van aanleg van riolering niet meer als kosten van de grondexploitatie worden aangemerkt, maar als investeringen worden geactiveerd op de gemeentelijke balans onder de materiële vaste activa.
5. Het geactualiseerde normenkader vast te stellen

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Bijlage 1 Nieuw in te stellen reserves

In het raadsvoorstel bij de Begroting 2024 wordt een tweetal nieuwe reserves voorgesteld. Hieronder zijn per reserve het doel, type, looptijd en plafond opgenomen.

Naam	Doel	Type	Looptijd Bij egalisatie: n.v.t.	Plafond Bij dekking: n.v.t.
BR Spoorzone Oost	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Spoorzone Oost, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte (inclusief groen/park) en mobiliteit (inclusief duurzame bereikbaarheid gebied): dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten. - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve. - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.	Dekking	2040	n.v.t.
BR Huisvesting bijzondere doelgroepen	Dekking bieden voor het opstellen en uitvoeren van projecten om het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uit te breiden.	Dekking	2027	n.v.t.

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 3939597

Onderwerp: Belastingverordeningen 2024

Kernboodschap

De raad dient tijdig de belastingverordeningen 2024 vast te stellen om de gemeentelijke belastingen te kunnen heffen en de in de begroting opgenomen opbrengsten te realiseren. De in de belastingverordeningen opgenomen tarieven sluiten aan bij de kaders van de Begroting 2024. De grootste wijziging zit in de legesverordening, die is aangepast op de Omgevingswet die per 1 januari 2024 in werking treedt.

Voorstel

1. De Belastingverordeningen 2024 met bijbehorende tarieventabellen vast te stellen conform bijgevoegde concepten.

Inleiding

Om in 2024 de gemeentelijke belastingen en heffingen te kunnen heffen en innen is het nodig dat op 1 januari 2024 de belastingverordeningen zijn vastgesteld en gepubliceerd. De tarieven in de belastingverordeningen 2024 sluiten aan op de kaders uit de begroting.

- De OZB-opbrengsten, exclusief areaalontwikkeling, worden met 5% verhoogd. In beginsel betekent dit ook jaarlijks een gemiddelde lastenstijging OZB van 5%. Als de daadwerkelijke waardeontwikkeling in jaar t-1 echter afwijkt van de bij de tariefberekening voor jaar t-1 verwachte waardeontwikkeling, vindt er in jaar t een ‘inhaaleffect’ plaats, waardoor de lastenstijging in dat jaar afwijkt van de 5%. Bij woningen is dit voor 2024 het geval.
  Bij de tariefberekening 2023 is uitgegaan van een gemiddelde waardestijging van woningen met ruim 24% (van peildatum 1 januari 2021 naar peildatum 1 januari 2022). Nu blijkt dat de waardeontwikkeling lager uit is gekomen, op ongeveer 23%. Een huishouden met een koopwoning heeft in 2023 daarom te maken gehad met een lagere lastenstijging OZB, van gemiddeld 4%.
  Omdat we voor de tariefberekening 2024 uitgaan van de actuele, lagere waardes zal er in 2024 een correctie plaatsvinden en is de lastenontwikkeling 2024 ten opzichte van 2023 voor woningen niet 5, maar 5% plus 1% correctie. De hoogte van de gemiddelde lasten OZB in 2024 is gelijk aan de hoogte die er zou zijn zonder inhaaleffect en het ‘voordeel’ voor 2023 blijft behouden voor de belastingplichtigen, maar omdat we voor de lastenontwikkeling vergelijken met de in 2023 lagere lasten, komt de mutatie hoger uit dan 5%.

Gemeente Arnhem

- Er is een facultatieve vrijstelling voor OZB voor volkstuinen toegevoegd. Deze vrijstelling past bij het idee van de subsidieregeling voor Groenblauwe Initiatieven die Arnhem kent. Er zijn inmiddels meer gemeenten die zo'n vrijstelling voor volkstuincomplexen hebben opgenomen in hun verordening. Er is geen sprake van een juridische beperking voor het opnemen van deze facultatieve vrijstelling en er is geen sprake van precedentwerking naar andere vastgoed gebruikers of bezitters, aangezien deze categorie 'volkstuinen' goed kan worden afgebakend. De totale opbrengst aan OZB is minimaal en leidt daarom niet tot een hogere belastingdruk voor de andere belastingplichtigen.
- De kosten voor inzameling en verwerking van huishoudelijk afval zijn hoger geworden, waardoor de begrote kosten hoger uitvallen. Daarnaast is de kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing verhoogd naar 90%.
  Tenslotte zijn de tarieven voor afval aanbieden bij het afvalbrengstation verhoogd met 10% en is aan de tabel een tarief voor het aanbieden van kunstgras toegevoegd. Er heeft geen tariefsverhoging meer plaatsgevonden sinds 2019. De reden dat de verhoging 10% bedraagt, is dat dit de consumentenprijsindex (cpi) voor 2022 is en in de contracten geïndexeerd wordt op basis van de gerealiseerde cpi van het voorgaande jaar.
- De effecten van leegstand worden in de tarieven van de rioolheffing verwerkt door opbrengstderving als gevolg van leegstand te compenseren met een hoger eigenaarstarief. Dit heeft een lastenverzwaring voor eigenaren tot gevolg. Aangezien alleen eigenaren kunnen sturen op leegstand vinden we dit te rechtvaardigen.
- De parkeertarieven op straat worden met 10 cent verhoogd (op grond van verwachte consumentenprijsindex van 3,1% voor 2024) en de naheffingsaanslag (parkeerboete) wordt naar het maximale door het Rijk vastgestelde tarief voor 2024, zijnde € 76,70, verhoogd.
  De totale geraamde kosten per naheffingsaanslag bedragen voor 2024 € 80,24. Het wordt belangrijk geacht dat de kosten (zo veel mogelijk) worden verhaald.
- De voorlopige maximumtarieven voor 2024 voor de identiteitskaart en het paspoort zijn inmiddels bekendgemaakt, maar nog niet officieel vastgesteld. Dat zal naar verwachting in oktober/november gebeuren. Tot nu toe werd het voorlopige tarief ook altijd het uiteindelijke tarief, vandaar dat deze tarieven nu meteen zijn meegenomen.
  Paspoorttarieven 2024: <18 € 63,40 (was € 58,85) en >18 € 83,85 (was € 77,85); tarieven identiteitskaart 2024: <18 € 40,90 (was € 37,95) en >18 € 75,80 (was € 70,35).
- Het maximumtarief voor een rijbewijs is op dit moment nog niet bekend, dit zal waarschijnlijk in oktober worden vastgesteld door het Rijk. Dit tarief zal daarom mogelijk later dit jaar nog worden aangepast. Wel is het tarief voor 2024 alvast met € 3,50 verhoogd naar € 48,15. Op 1 juli 2023 is namelijk de Wet digitale overheid in werking getreden, waardoor men bij overheidsorganisaties met een rijbewijs kan inloggen. Om dit te financieren moeten gemeenten sinds 1 juli 2023 € 3,50 extra per rijbewijs afdragen aan het rijk.

De Omgevingswet treedt op 1 januari 2024 in werking. Het hoofdstuk van de legesverordening over de omgevingsvergunningen is daarop aangepast en overgezet naar voorbeeld van de modelverordening van de VNG. Het is, voor heel Nederland, nog onduidelijk hoe het een en ander zal uitpakken onder de Omgevingswet. De veranderingen zullen komend jaar gemonitord worden en dan zal er voor 2025 en verder gekeken worden hoe de kostendekkendheid indien gewenst verhoogd kan worden.
De belangrijkste wijzigingen zijn:

- Tarief bouwleges:
  Het huidige tarief van 2,04% van de bouwsom inclusief btw wordt gesplitst in een bouwdeel en een ruimtelijk deel. Voor grondgebonden woningen en eenvoudige bouwwerken (gevolgklasse 1 genaamd) doet de gemeente namelijk alleen nog het ruimtelijk deel en het bouwtechnische toezicht zal in die gevallen, verplicht, door een private kwaliteitsborger gedaan gaan worden. De gemeente brengt bij bouwwerken onder gevolgklasse 1 geen leges voor bouwtoezicht meer in rekening. Hierdoor dalen de door gemeente opgelegde leges voor een omgevingsvergunning bouw met zo'n 15%. Naar verwachting leidt de verplicht gestelde inzet van een private kwaliteitsborger ervoor dat de kosten voor de aanvrager hoger zullen uitvallen dan die 15%. Er is voor gekozen om de bouwtarieven te indiceren. Daarnaast wordt de hoogte van de gesplitste tarieven aangepast omdat eerst gerekend werd met de bouwsom inclusief btw en vanaf 2024 exclusief btw. Dat is makkelijker in de uitvoering en de omliggende gemeenten die met de ODRA werken hanteren dit ook zo.
  Tot slot zijn de tarieven zijn geïndexeerd vanwege de gestegen uurlonen. Hiermee komt het tarief voor het ruimtelijk deel op 2,26% van de bouwsom exclusief btw en het tarief voor het bouwdeel op 0,37% van de bouwsom exclusief btw.

- Vooroverleggen:
  Op grond van de Omgevingswet bestaan er straks twee vooroverleggen: een 'concept-verzoek' voor een enkelvoudige activiteit en een 'omgevingstafel' voor een project met meervoudige activiteiten.
  Het tarief van het concept-verzoek is gelijk gebleven aan het eerdere tarief voor een vooroverleg (€ 561,00). Dit tarief wordt 100% verrekend met de uiteindelijke verschuldigde leges bij een aanvraag. Dit om een vooroverleg te stimuleren, aangezien zo'n vooroverleg de gemeente/ODRA werk scheelt aan de achterkant.
  De omgevingstafel gaat € 2500,00 kosten, omdat het hierbij gaat om een complexere situatie en hier meer ambtenaren bij aansluiten. Omdat een behoorlijk deel van de uitkomsten van dit overleg gebruikt kan worden bij de uiteindelijke vergunningverlening, wordt in deze gevallen 50% van het tarief verrekend met de uiteindelijke leges bij de aanvraag van de omgevingsvergunning.
  Bij de omgevingstafel kunnen ook derde partijen zoals de Provincie, Waterschap of Rijkswaterstaat moeten aansluiten. Zij kunnen hiervoor kosten in rekening brengen, maar daar hebben deze partijen op dit moment nog geen besluit over genomen. Deze kosten moeten dan door de gemeente in rekening gebracht worden bij de aanvrager en moeten daarmee in de gemeentelijke legesverordening worden opgenomen. Om die reden is vooralsnog een bedrag van € 200,00 per aansluitende externe adviseur opgenomen.

- Milieuleges:
  Op grond van landelijke regelgeving is een beperkt aantal categorieën bedrijven verplicht een milieuvergunning aan te vragen. Op grond van de Omgevingswet mogen hiervoor vanaf 2024 leges geheven worden, dit mocht voorheen niet. Voorstel is om deze leges in te voeren, om de door de gemeente gemaakte kosten te dekken.
  Het kostendekkende tarief voor één activiteit bedraagt € 2.178,00. Van dit tarief is een afgeleide genomen voor de gevallen waarin het gaat om twee activiteiten (€ 3.000,00) of drie of meer activiteiten (€ 1.200,00 per activiteit).

Daarnaast nog 4 andere wijzigingen in de legesverordening:

- Groene leges isolatie monumenten (duurzaamheidsmaatregelen):
  In de tarieventabel staan een aantal voorwaarden opgenomen over de isolatiewaarde waaraan moet worden betaald om geen leges te hoeven betalen voor het isoleren van een woning. Het is echter niet reëel dat deze waarden worden behaald bij monumenten in verband met de beschermde status van het pand. Maar iedere vorm van isoleren van een monument is zinnig en dient gestimuleerd te worden. Daarom is voor die gevallen nu ook een vermindering van 100% van de leges van toepassing.
- Invoering leges vergunning opkoopbescherming:
  Om de 'opkoopbescherming' te regelen zijn in hoofdstuk 3 van de Huisvestingsverordening kenmerken vastgesteld wanneer er sprake is van een 'beschermde woonruimte'. Als sprake is van zo'n beschermde woonruimte, is het verboden binnen een periode van vier jaar na aankoop deze woning te verhuren zonder verhuurvergunning opkoopbescherming. Voor het in behandeling nemen van een aanvraag om deze vergunning worden nu leges (€ 819,00) ingevoerd.
- Invoering leges APV-vergunning speelgelegenheid:
  Voor de exploitatievergunning voor een speelgelegenheid was nog geen tarief opgenomen, dat is nu alsnog gedaan.
- Bijlage 1 bouwkosten:
  De bijlage bij de legesverordening, de 'Basisbedragen bouwkosten bij nieuwbouw en uitbreiding van bouwwerken en gebouwen 2018', op grond waarvan de bouwkosten kunnen worden getoetst, wordt vervangen door de ROEB-lijst (Regionaal Overleg Eindhoven Bouwtoezicht). Een update is noodzakelijk omdat de bouwkosten zijn gestegen de afgelopen jaren. De ROEB lijst is een actuele lijst, die door veel gemeenten wordt gehanteerd en door de belastingrechter is goedgekeurd.

Tenslotte blijven de tarieven voor de scheepvaartrechten en toeristenbelasting gelijk en worden de tarieven voor de reinigingsrechten iets verhoogd in verband met verhoogde kosten voor inzamelen en verwerken. Het tarief voor de reinigingsrechten blijft met deze verhoging marktconform, wat een voorwaarde is.

De 'Toelichting op de belastingverordeningen' geeft nader inzicht in de wijzigingen ten opzichte van vorig jaar. Deze verordeningen worden tegelijk met de begroting behandeld in de raad.

Beoogd effect

De geraamde belastingopbrengsten uit de begroting te kunnen heffen en innen.

Argumenten

1.1	*De Gemeentewet schrijft de belastingverordening voor als onmisbaar instrument om belasting te innen*
	Conform artikel 216 Gemeentewet dienen de belastingverordeningen door de gemeenteraad te worden vastgesteld, voordat kan worden overgegaan tot belastingheffing.

1.2	*De belastingverordeningen moeten voor 1 januari 2024 zijn vastgesteld.*
	De Belastingverordeningen dienen voor 1 januari 2024 te worden vastgesteld en te worden gepubliceerd om de belastingopbrengst te waarborgen.

Kanttekeningen en risico's

1.1	*Niet van toepassing*

Participatie

Participatie is bij de Belastingverordeningen niet aan de orde.

Financiën

Het voorstel is erop gericht om in de begroting opgenomen opbrengsten te realiseren.

Uitvoering

Na vaststelling worden de verordeningen gepubliceerd in het digitale Gemeenteblad.

Communicatie

De verordeningen worden gepubliceerd in het Gemeenteblad en zijn via overheid.nl te raadplegen.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- De belastingverordeningen 2024:
  - de verordening op de heffing en de invordering van afvalstoffenheffing 2024;
  - de verordening op de heffing en de invordering van onroerende-zaakbelasting 2024;
  - de verordening op de heffing en de invordering van roerende-zaakbelasting 2024;
  - de verordening op de heffing en de invordering van rioolheffing 2024;
  - de verordening op de heffing en de invordering van leges 2024;
  - de verordening op de heffing en de invordering van parkeren en parkeerbelastingen 2024;
  - de verordening op de heffing en de invordering van scheepvaartrechten 2024 (haven- en kadegeld);
  - de verordening op de heffing en de invordering van toeristenbelasting 2024;
  - de verordening op de heffing en de invordering van reinigingsrechten 2024.
- Toelichting op de belastingverordeningen 2024
- Vergelijkingstabel gewijzigde belastingtarieven 2023-2024

RAADSVOORSTEL

Besluit van	8 november 2023
Zaaknummer	3939597

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 8 november 2023, nummer 3939597;

gelet op artikel 216 van de Gemeentewet;

besluit:

De Belastingverordeningen 2024 met bijbehorende tarieventabellen vast te stellen conform bijgevoegde concepten:

a. de verordening op de heffing en de invordering van afvalstoffenheffing 2024;
b. de verordening op de heffing en de invordering van onroerende-zaakbelasting 2024;
c. de verordening op de heffing en de invordering van roerende-zaakbelasting 2024;
d. de verordening op de heffing en de invordering van rioolheffing 2024;
e. de verordening op de heffing en de invordering van leges 2024;
f. de verordening op de heffing en de invordering van parkeren en parkeerbelastingen 2024;
g. de verordening op de heffing en de invordering van scheepvaartrechten 2024 (haven- en kadegeld);
h. de verordening op de heffing en de invordering van toeristenbelasting 2024;
i. de verordening op de heffing en de invordering van reinigingsrechten 2024.

Aldus vastgesteld in de raadsvergadering van 8 november 2023.

De griffier, De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

Zaaknummer: 3939597

TOELICHTING OP DE BELASTINGVERORDENINGEN 2024

Inleiding

In deze toelichting wordt gedetailleerd per verordening aangegeven welke wijzigingen zijn doorgevoerd ten opzichte van de verordeningen 2023.

OVERZICHT KOSTENDEKKENDHEID

Het overzicht kostendekkendheid wordt niet als bijlage bij de belastingverordeningen opgenomen. Dit overzicht is volgens de voorschriften van het Besluit begroting verantwoording provincies en gemeenten (BBV) in de Paragraaf lokale heffingen van de begroting opgenomen.

WIJZIGINGEN PER VERORDENING TEN OPZICHTE VAN 2023

1. *VERORDENING ONROERENDE ZAAK- EN ROERENDE ZAAKBELASTING EN RIOOLHEFFING*

Tarieven OZB, RZB en rioolheffing

De opgenomen tarieven onroerende-zaakbelasting (OZB), roerende zaakbelasting (RZB) en rioolheffing zijn gebaseerd op de waarde-ontwikkeling zoals die bij het opstellen van de begroting bekend was.
Voor de OZB geldt dat ieder jaar een herwaarderingsjaar is. Dat betekent dat de WOZ-waarden gebaseerd worden op een nieuwe waardepeildatum (voor 2024 is dat 1 januari 2023). De roerende zaakbelasting en rioolheffing zijn ook gebaseerd op de WOZ-waarde als grondslag voor de heffing en volgen daarmee de jaarlijkse herwaardering voor de OZB.
Om te voorkomen dat de opbrengsten te hoog of te laag worden, wordt de gemiddelde waardeontwikkeling jaarlijks gecompenseerd door een tariefswijziging.

Onroerende-zaakbelasting:

Op basis van de bij het opstellen van de Begroting bekende waardeontwikkeling is uitgegaan van een verwachte waardestijging van woningen van 7,14%. Voor niet-woningen is uitgegaan van een verwachte waardestijging van 2,5%.

De OZB-opbrengsten, exclusief areaalontwikkeling, worden in de periode 2022-2026 jaarlijks met 5 procent verhoogd. In beginsel betekent dit ook jaarlijks een gemiddelde lastenstijging OZB van 5 procent. Als de daadwerkelijke waardeontwikkeling in jaar t-1 echter afwijkt van de bij de tariefberekening voor jaar t-1 verwachte waardeontwikkeling, vindt er in jaar t een ‘inhaaleffect’ plaats, waardoor de lastenstijging in dat jaar afwijkt van de 5 procent. Bij woningen is dit voor 2024 het geval. Bij de tariefberekening 2023 is uitgegaan van een gemiddelde waardestijging van woningen met ruim 24 procent (van peildatum 1 januari 2021 naar peildatum 1 januari 2022). Nu blijkt dat de waardeontwikkeling lager uit is gekomen, op ongeveer 23 procent. Een huishouden met een koopwoning heeft in 2023 daarom te maken gehad met een lagere lastenstijging OZB, van gemiddeld 4 procent.
Omdat we voor de tariefberekening 2024 uitgaan van de actuele, lagere waardes zal er in 2024 een correctie plaatsvinden en is de lastenontwikkeling 2024 ten opzichte van 2023 voor woningen niet 5, maar 5 procent plus 1 procent correctie. De hoogte van de gemiddelde lasten OZB in 2024 is gelijk aan de hoogte die er zou zijn zonder inhaaleffect en het ‘voordeel’ voor 2023 blijft behouden voor de belastingplichtigen, maar omdat we voor de lastenontwikkeling vergelijken met de in 2023 lagere lasten, komt de mutatie hoger uit dan 5 procent.

Verordening
Er is een vrijstelling voor volkstuinen toegevoegd. Deze vrijstelling past bij het idee van de subsidieregeling voor Groenblauwe Initiatieven die Arnhem kent, waar we meer ruimte willen geven voor ideeën om de stad te vergroenen en duurzaam lokaal voedsel te telen.
Er zijn inmiddels meer gemeenten die een vrijstelling voor OZB volkstuincomplexen hebben opgenomen in hun verordening. Er is geen sprake van een juridische beperking voor het opnemen van deze facultatieve vrijstelling en er is geen sprake van precedentwerking naar andere vastgoed gebruikers of bezitters, aangezien deze categorie 'volkstuinen' goed kan worden afgebakend. De totale opbrengst aan OZB is minimaal en leidt daarom niet tot een hogere belastingdruk voor de andere belastingplichtigen.

Roerende-zaakbelasting:
Voor de roerende-zaakbelasting gelden dezelfde tarieven als voor de onroerende-zaakbelasting.

Rioolheffing:
De tarieven voor de rioolheffing worden kostendekkend gehouden. Oftewel: de opbrengsten uit rioolheffing zijn (vrijwel) gelijk aan de kosten van het beheer en onderhoud van riolering oftewel de gemeentelijke watertaken voor afval-, hemel- en grondwater.

Bij objecten met leegstand kan het gebruikersdeel van de rioolheffing niet worden opgelegd, waardoor minderopbrengsten ontstaan. Met ingang van 2024 worden de effecten van leegstand in de tarieven verwerkt, door opbrengstderving als gevolg van leegstand te compenseren met een hoger eigenaarstarief. Dit heeft een lastenverzwaring voor eigenaren tot gevolg. Aangezien alleen eigenaren kunnen sturen op leegstand vinden we dit te rechtvaardigen.

2. *AFVALSTOFFENHEFFING*

De kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing wordt stapsgewijs verhoogd naar 95% in 2026. Zoals in de Begroting 2023 aangekondigd zal vanaf 2024 de mate van kostendekkendheid met grotere stappen worden verhoogd. Voor 2024 geldt dat het (geraamde) percentage kostendekkendheid verhoogd wordt van 85% naar 90%.
Daarnaast stijgen de begrote opbrengsten uit afvalstoffenheffing voor 2024 doordat de hogere kosten voor inzameling en verwerking van huishoudelijk afval in de afvalstoffenheffing worden doorberekend. In 2023 is bij de tariefberekening uitgegaan van een te hoog aantal huishoudens. Dit wordt in 2024 hersteld, waardoor nu een 'tariefsprong' zichtbaar is.

De tarieven voor het afval aanbieden aan het afvalbrengstation zijn verhoogd met 10% en er is aan de tabel een tarief voor het aanbieden van kunstgras toegevoegd. Er heeft geen tariefsverhoging meer plaatsgevonden sinds 2019. De reden dat de verhoging 10% bedraagt, is dat dit de consumentenprijsindex (cpi) voor 2022 is en in de contracten geïndexeerd wordt op basis van de gerealiseerde cpi van het voorgaande jaar. Deze verhoogde tarieven zijn afgestemd met de gemeente Westervoort, die ook gebruik maakt van het afvalbrengstation.

3. *LEGESVERORDENING (TARIEVENTABEL BEHORENDE BIJ DE LEGESVERORDENING)*

Verordening
- Taalkundig is de verordening meer aangepast aan de modelverordening van de VNG.
- De digitale betaling is toegevoegd aan artikel 6 (Wijze van heffing) en artikel 7 (Termijnen van betaling).
- Het tweede lid van artikel 5 (Tarieven) is vervallen. Dat had betrekking op de Crisis- en herstelwet, die op 1 januari 2024 met het inwerking treden van de Omgevingswet komt te vervallen.

Tarieventabel

A. Paspoort en identiteitskaart:
De voorlopige maximum-tarieven voor 2024 voor paspoort en identiteitskaart zijn bekend gemaakt. De definitieve maximum-tarieven zullen in oktober of november door het Rijk worden vastgesteld. Aangezien de voorlopige maximum-tarieven voor paspoort en identiteitskaart de afgelopen jaren niet afweken van de definitieve tarieven, zijn deze nu alvast in de voorliggende verordening opgenomen. Zie voor de oude en nieuwe tarieven de bijlage 'Vergelijkingstabel'.

B. Rijbewijs:
In oktober zal het tarief voor het rijbewijs bekend gemaakt worden. Indien het tarief van het rijbewijs voor 2024 verhoogd zal worden, zal dit later dit jaar nog worden aangepast. Wel is de verhoging van de rijksleges van € 3,50, die op 1 juli 2023 is ingegaan, nu doorgevoerd. Op 1 juli 2023 is de Wet digitale overheid in werking getreden. Hierdoor is het voor inwoners mogelijk om met een rijbewijs in te loggen bij overheidsorganisaties en diensten met een publieke taak. Om dit te financieren moeten gemeenten sinds 1 juli 2023 € 3,50 extra per rijbewijs afdragen aan het rijk.

C. Vergunning opkoopbescherming:
Op grond van de Huisvestingswet en de Huisvestingsverordening Gemeente Arnhem 2024 is het mogelijk om een verhuurvergunning opkoopbescherming aan te vragen. Hiervoor worden leges ingevoerd. Voor het tarief is aangesloten bij de tarieven voor de vergunningen voor woningsplitsing en verkamering.

D. Omgevingswet:
Op 1 januari 2024 treedt de Omgevingswet in werking. Hoofdstuk 4 is hier nu op aangepast. Hiervoor is de modelverordening van de VNG gevolgd. Door zowel de wijziging naar de Omgevingswet als de omzetting naar de modelverordening zijn de artikelen zowel inhoudelijk tekstueel aangepast dan wel nieuw. Dat geldt ook voor de tarieven. Verder is gekozen voor een beleidsarme overgang.
Het is, voor heel Nederland, nog onduidelijk hoe het een en ander zal uitpakken onder de Omgevingswet. De veranderingen zullen komend jaar gemonitord worden en dan zal er voor 2025 en verder gekeken worden hoe de kostendekkendheid indien gewenst verhoogd kan worden.

De belangrijkste wijzigingen zijn:

1. Op grond van de Omgevingswet moet het bouwen van een bouwwerk gescheiden worden in een bouwtechnisch en een ruimtelijk deel. Op grond van de Wet kwaliteitsborging bouw (Wkb) moet in gevolgklasse 1 (hieronder vallen grondgebonden woningen en eenvoudige bouwwerken, dus bijvoorbeeld ook dakkapellen en eenvoudige bedrijfspanden) het bouwtechnische toezicht door een private kwaliteitsborger worden gedaan. De regeling van de ruimtelijke aspecten blijft in die gevallen wel bij de gemeente.
    - Op grond hiervan is het tarief voor de 'bouwvergunning' (wat een percentage van de bouwsom is) opgesplitst in een ruimtelijk en een bouwdeel.
    - Daarnaast is overgegaan van het percentage van de bouwsom inclusief btw naar een percentage van de bouwsom exclusief btw. Dit is op verzoek van ODRA, omdat in de andere aangesloten gemeenten ook de bouwsom exclusief btw wordt gehanteerd. Dit heeft an sich geen invloed op de opbrengst of gevolgen voor belastingplichtigen.
    - Tenslotte zijn de hiervoor bedoelde percentages geïndexeerd vanwege de stijging van de uurlonen. Daarbij is de keus gemaakt om de tarieven niet te veel te laten stijgen. De verwachting is dat door de verplicht gestelde inzet van een private kwaliteitsborger de kosten een stuk hoger zullen zijn dan het voorheen was.

Het tarief voor het ruimtelijke deel komt daarmee op 2,26% en voor het bouwdeel op 0,37% van de bouwsom exclusief btw. In de afgelopen jaren betaalde men 2,04% van de bouwsom inclusief btw aan de gemeente voor een bouwvergunning.
(zie tarieventabel artikelen 4.1.1, 4.3.1 en 4.3.2)

2. Er bestaan op grond van de Omgevingswet twee vooroverleggen: een ‘concept-verzoek’ voor een enkelvoudige activiteit en een ‘omgevingstafel’ voor een project met meervoudige activiteiten.
   Het tarief van het concept-verzoek is gelijk gebleven aan het eerdere tarief voor een vooroverleg. Dit tarief wordt volledig verrekend met de uiteindelijke verschuldigde leges bij een aanvraag. Dit om een vooroverleg te stimuleren, aangezien zo’n vooroverleg de gemeente/ODRA werk scheelt aan de achterkant.
   De omgevingstafel gaat € 2500,00 kosten, het kostendekkende tarief, dat door meerdere aangesloten gemeenten wordt opgenomen in hun legesverordening. Omdat een behoorlijk deel van de uitkomsten van dit overleg gebruikt kan worden bij de uiteindelijke vergunningverlening, wordt in deze gevallen 50% van het tarief verrekend met de uiteindelijke leges bij de aanvraag van de omgevingsvergunning.
   Bij de omgevingstafel kunnen ook derde partijen zoals de Provincie, Waterschap of Rijkswaterstaat moeten aansluiten. Zij kunnen hiervoor kosten in rekening brengen, maar daar hebben deze partijen op dit moment nog geen besluit over genomen. Deze kosten moeten dan door de gemeente in rekening gebracht worden bij de aanvrager. Om die reden moet de gemeente het tarief opnemen in de legesverordening. Aangezien het nog niet bekend is of en hoeveel deze partijen in rekening gaan brengen, is uit voorzorg vast een tarief van € 200,00 per aansluitende externe adviseur opgenomen.
   (zie tarieventabel artikel 4.2.1)

3. Op grond van de Omgevingswet mogen er vanaf 2024 voor milieuvergunningen leges geheven worden. Voorstel is om deze leges in te voeren, om de door de gemeente gemaakte kosten te dekken.
   Op grond van de opgave van de ODRA bedraagt het kostendekkende tarief voor één activiteit € 2.178,00. Van dit tarief is een afgeleide genomen voor de gevallen waarin het gaat om twee activiteiten (€ 3.000,00) of drie of meer activiteiten (€ 1.200,00 per activiteit).
   (zie tarieventabel artikelen 4.5.1 en 4.5.2)

E. <u>Groene leges:</u>
Om gebruik te kunnen maken van de regeling dat er geen leges hoeven te worden betaald voor het isoleren van een woning (duurzaamheidsmaatregelen), staan in de tarieventabel een aantal voorwaarden opgenomen over de isolatiewaarde (Rc) van het dak, de gevel en de vloer.
Het is echter niet reëel dat deze Rc’s worden behaald bij monumenten. De beschermde status van het pand vormt namelijk een beperking bij het bereiken van de optimale isolatiewaarde en deze beperking wordt door de overheid opgelegd. De grootste energiewinst zit in ‘de eerste centimeters’ isolatie. Dit maakt dat iedere vorm van isoleren (mits passend en zorgvuldig uitgevoerd) bij monumenten een zinnige verduurzamingsmaatregel is en dus zou moeten worden gestimuleerd door ook hiervoor 100% vermindering van de leges toe te passen.
De tekst is daar nu op aangepast: ‘De vermindering bedraagt indien de duurzaamheidsmaatregel bestaat uit het isoleren van een rijksmonument of gemeentelijk monument 100%’.
(zie artikel 4.13.3.1 van de tarieventabel)

F. <u>APV-vergunning speelgelegenheid:</u>
Voor de exploitatievergunning voor een speelgelegenheid (in de APV omschreven als: een voor het publiek toegankelijke gelegenheid waarin de mogelijkheid wordt geboden enig spel te beoefenen, waarbij geld of in geld inwisselbare voorwerpen kunnen worden gewonnen of

verloren) was nog geen tarief in de legesverordening opgenomen. Hiervoor is nu het tarief € 484,00 opgenomen (4 uur in schaal 10).
(zie artikel 5.12.1.4 van de tarieventabel)

G. Bijlage 1:
De Bijlage bij de legesverordening, de 'Basisbedragen bouwkosten bij nieuwbouw en uitbreiding van bouwwerken en gebouwen 2018', op grond waarvan de bouwkosten kunnen worden getoetst, is vervangen door de ROEB-lijst. Een update is noodzakelijk omdat de bouwkosten zijn gestegen de afgelopen jaren. De ROEB lijst is een actuele lijst, die door veel gemeenten wordt gehanteerd en door de belastingrechter is goedgekeurd.

4. VERORDENING PARKEREN EN PARKEERBELASTINGEN

Verordening
In de verordening is in artikel 1 Definities de definitie 'dagkaart' vervangen door de definities 'dagvergunning' en 'dagvergunning voor voetgangersgebied ((in combinatie met een dag ontheffing rijden / laden lossen in het voetgangersgebied)'.

De dagkaart werd altijd in combinatie met een ontheffing rijden voetgangersgebied aangeboden. Maar zoals het tot op heden in de verordening is opgenomen, kan iedereen een dagkaart aanschaffen en daarmee voor een vast tarief per dag op een betaald-parkeren-plaats staan. Bij de parkeerautomaten en ook via het belparkeren is echter geen maximaal tarief ingesteld, waardoor er ongelijkheid ontstaat.

Er wordt nu dus onderscheid gemaakt tussen 2 nieuwe (definities van) vergunningen, die één dag geldig zijn:
- een 'dagvergunning':
  hiermee mag alleen geparkeerd worden op een parkeerplaats voor vergunninghouders (E9). Deze dagvergunning wordt verstrekt voor een bepaald sectorgebied (het vergunninghouders-parkeergebied is opgedeeld in sectoren), met uitzondering van het centrum.
- een 'dagvergunning voetgangersgebied':
  deze wordt altijd in combinatie met een 'ontheffing rijden voetgangersgebied' afgegeven. Deze dagvergunning geldt alleen voor het centrum. Zo kunnen bedrijven die in een voetgangersgebied aan het werk zijn daar wel in om te laden en lossen. Het parkeren van het voertuig moet in dat geval buiten het voetgangersgebied gebeuren, maar mag met deze vergunning dan wel op een betaald-parkeren-plaats.

Tarieventabel
- De tarieven voor de parkeerbelasting zijn verhoogd met de verwachte consumentenprijsindex (CPI) voor 2024, zijnde 3,1%:
  - het (straat)parkeren wordt daardoor verhoogd van € 3,40 naar € 3,50 en van € 2,25 naar € 2,35 (de tariefsverhoging is berekend vanuit de vorige niet afgeronde tarieven);
  - het tarief van alle parkeervergunningen wordt verhoogd, zie voor de precieze bedragen de 'Vergelijkingstabel' die is bijgevoegd bij de raadsstukken.
- Het tarief voor de wielklem is komen te vervallen, aangezien de wielklem niet wordt toegepast.
- Er is een nieuw tarief toegevoegd met betrekking tot de afgifte van de auto na het slepen en bewaren daarvan.
- De kosten voor het overbrengen van het voertuig en de kosten van bewaren van het voertuig zijn verhoogd en aangepast naar de tarieven zoals die ook in de Wegsleepverordening voor 2024 komen te staan.

Het parkeertarief is in lijn met de tarieven in vergelijkbare gemeenten. Daarnaast sluit deze verhoging aan op de ambitie om mensen meer lopend, fietsend of met het openbaar vervoer naar de binnenstad te laten reizen in plaats van met de auto.

Het tarief van de naheffingsaanslag (parkeerboete) wordt voor 2024 verhoogd naar € 76,70.
De naheffingsaanslag mag niet meer bedragen dan de geraamde kosten, opgesomd in het Besluit gemeentelijke parkeerbelastingen, per aanslag. De totale geraamde kosten per naheffingsaanslag bedragen voor 2024 € 80,24. Zie daarvoor de onderstaande berekening.
Daarnaast stelt het Rijk ieder jaar een maximumtarief voor de naheffingsaanslag vast. Dat tarief is voor 2024 € 76,70. Het wordt belangrijk geacht dat de kosten (zo veel mogelijk) worden verhaald, vandaar dat het tarief voor de kosten van de naheffing het maximale tarief bedraagt.

Kosten naheffingsaanslag 2024

A.	Vaste informatieverwerkingskosten	€ 323.207
B.	Variabele informatieverwerkingskosten	€ 740.953
C.	Kosten van afschrijving	€ 369.304
D.	Personeelskosten	€ 1.469.548
E.	Overheadkosten	€ 992.302 +
Totaal		€ 3.893.314
Inclusief indexatie 2024 (14,9%)		€ 4.473.417

Aantal geraamde naheffingsaanslagen	55.760
Kosten per naheffingsaanslag 2024	€ 80,24

5. VERORDENING OP DE HEFFING EN DE INVORDERING VAN SCHEEPVAARTRECHTEN

Verordening
De tekst is niet aangepast.

Tarieventabel
De tarieven zijn gelijk gebleven.

6. VERORDENING OP DE HEFFING EN INVORDERING VAN TOERISTENBELASTING

Verordening
Bij artikel 12 is ter verduidelijking een tweede lid toegevoegd, omdat de tekst van het eerste lid verwarring schepte over de vraag of een belastingplichtige zich schriftelijk moet melden.

Artikel 12 Aanmeldingsplicht

1. De belastingplichtige bedoeld in artikel 3, eerste lid, is gehouden, voordat hij voor de eerste maal na het in werking treden van deze verordening gelegenheid tot overnachten verschaft, zulks schriftelijk te melden aan de door het college van burgemeester en wethouders aangewezen gemeenteambtenaren, bedoeld in artikel 231, tweede lid, onderdelen b en d van de Gemeentewet.
2. *De verplichting als bedoeld in het voorgaande lid geldt niet voor de belastingplichtige die met betrekking tot het jaar voorafgaand aan het belastingjaar in de heffing van de toeristenbelasting betrokken is.*

Tarieven

De tarieven zijn gelijk gebleven.

7. *VERORDENING OP HET REINIGINGSRECHT*

Verordening en tarieven
De tarieven van artikel 4 worden verhoogd:
- 1 tot en met 5 aanbiedingen per week bedraagt € 666,60 per belastingjaar (2023: € 635,40);
- 6 tot en met 10 aanbiedingen per week bedraagt € 1.124,40 per belastingjaar (2023: € 1072,20).

Ondernemers kunnen zelf de afweging maken of ze gebruik maken van afval aanbieden via reinigingsrecht of dat zij een contract met een commerciële afvalinzamelaar aangaan. Het reinigingsrecht is een retributie, dit betekent dat het te hanteren tarief (maximaal) kostendekkend mag zijn. De tarieven zijn gebaseerd op de integrale kostprijs voor reinigingsrecht conform de Wet markt en overheid.

Op dit moment maken 76 bedrijven in de binnenstad gebruik van reinigingsrecht. Voor 2024 gaan we ervan uit dat dit aantal gebruikers licht zal stijgen. De gemeente is in 2023 gestart en gaat ook in 2024 door met het informeren van bedrijven over hun wettelijke zorgplicht voor afval en het bestaan van reinigingsrecht als oplossing voor ondernemers in de binnenstad.
Voor 2024 wordt voorgesteld om de huidige twee staffels, 1 tot 5 en 6 tot 10 zakken per week, te handhaven. De tarieven worden verhoogd vanwege stijgende kosten voor inzamelen en verwerken. De tarieven zijn kostendekkend en marktconform.

Begroting 2024

Begroting 2024

GEMEENTE Arnhem

Ontwerp Begroting 2024

Inhoudsopgave

Deel 1 Hoofdlijnen van beleid en financieel kader ... 1
Hoofdlijnen van beleid ... 2
Ontwikkelingen in het financieel kader ... 8
Leeswijzer ... 33
Deel 2 Beleidsbegroting ... 35
Wijkprogramma's ... 36
Wijken Algemeen ... 37
Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek ... 41
Noordwest ... 44
Noordoost ... 47
Presikhaaf ... 51
Malburgen ... 54
Schuytgraaf/Elderveld ... 58
De Laar/Elden ... 61
Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg ... 64
Stedelijke programma's ... 67
Bestuur, dienstverlening en financiën ... 68
Veiligheid ... 76
Bereikbaarheid ... 84
Economie ... 90
Onderwijs ... 98
Cultuur ... 108
Participatie en armoedebestrijding ... 116
Zorg ... 124
Welzijn en inclusie ... 136
Gezondheid en sport ... 147
Klimaat en energie ... 155
Ruimtelijke ontwikkeling ... 164
Wonen en leefomgeving ... 171
Paragrafen ... 188
Lokale heffingen ... 189
Risicomanagement en weerstandsvermogen ... 198
Onderhoud kapitaalgoederen ... 214
Financiering ... 233
Bedrijfsvoering ... 237
Verbonden partijen ... 244
Grondbeleid ... 259
Investeringen ... 263

Subsidies ... 269
Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid ... 276
Overig programmaplan ... 278
Deel 3 Financiële begroting ... 279
Overzicht van baten en lasten per programma ... 280
Overzicht structureel begrotingssaldo ... 283
Geprognosticeerde balans 2024-2027 ... 284
Reserves en voorzieningen ... 285
EMU-saldo 2024 ... 294
Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld ... 295
Overzicht taakvelden per programma (lasten) ... 302
Overzicht taakvelden per programma (baten) ... 306
Mutaties circulaires ... 310
Bijlagen ... 311
Overzicht BBV-indicatoren ... 312
Overzicht onderdelen stad/wijk ... 316
Normenkader ... 318
Afkortingenlijst ... 322
Begrippenlijst ... 325

Deel 1 Hoofdlijnen van beleid en financieel kader

Deel 1 bestaat uit:

1. Hoofdlijnen van beleid
2. Ontwikkelingen in het financieel kader
3. Leeswijzer

Hoofdlijnen van beleid

De Ontwerp Begroting 2024 die voor u ligt, weerspiegelt de tijd waarin we leven. Arnhemmers worden zowel thuis als op reis geconfronteerd met de zorgwekkende gevolgen van klimaatverandering. Extreme hitte en bovenmatige regenval lijken aan de orde van de dag. De onrust in de wereld duurt voort en zorgt voor een toename van vluchtelingen uit onder meer Oekraïne, die hier een veilig heenkomen zoeken. De energieprijzen en de gestegen inflatie maken het dagelijks leven voor onze inwoners duurder. Woningzoekenden kampen met een overspannen woningmarkt die het kopen of huren van een huis in onze stad tot een moeilijke opgave maakt.

Het zijn grote en complexe problemen die we als Arnhem niet alleen kunnen oplossen. Wel kunnen we lokaal en regionaal een bijdrage aan de oplossing leveren. Daarbij zoeken we de samenwerking met het nieuwe provinciebestuur en het nieuwe kabinet dat na de Tweede Kamerverkiezingen in november hopelijk snel zal worden geïnstalleerd.

De komende jaren gaan we aan de slag met maatregelen zodat het voor mens en dier prettig leven blijft in Arnhem. Samen met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen werken we hard om de uitdagingen het hoofd te bieden. Gelukkig is er ook veel om positief over te zijn. De stad groeit en bloeit in veel opzichten. Zo zijn er mooie initiatieven die laten zien dat we een effectieve bijdrage kunnen leveren aan zaken als vergroening, verduurzaming en het bouwen van toegankelijke en betaalbare woningen. Arnhem is ook een sociale stad. Mensen staan voor elkaar klaar, waar je ook vandaan komt en wie je ook bent. Of je nu vlucht voor oorlog of zorg nodig hebt op je oude dag; in Arnhem telt en doet iedereen - op zijn, haar of hen manier - mee.

De behoeften van de stad en haar inwoners sterken ons in onze ambities die onverminderd groot zijn. In 2024 gaan we samen met inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen aan de slag om Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. We treffen voorbereidingen voor een prachtig nieuw stadsdeel – Spoorzone Arnhem-Oost – waar vele duizenden (nieuwe) Arnhemmers zullen neerstrijken. Waar ze kunnen wonen, werken, recreëren en genieten van alle historie, cultuur en (sport)evenementen die Arnhem te bieden heeft. We richten de stad klimaatadaptief in zodat we voorbereid zijn op weerextremen. Ook continueren we de uitvoering van de Dierenwelzijnagenda en investeren in biodiversiteit zodat Arnhem een fijne stad is en blijft voor mens en dier.

We zetten forse stappen om binnen één generatie de kloof tussen arm en rijk te doorbreken. Daarbij focussen we ons op wonen, bestaanszekerheid en onderwijs. We strijden vóór inclusiviteit en diversiteit, en tégen discriminatie. Het voorkomen en bestrijden van criminaliteit voor en achter de voordeur is onze prioriteit en we bieden kwetsbare kinderen en jongeren perspectief.

We werken hard om de tweedeling in onze stad tegen te gaan en generatiearmoede te doorbreken. We investeren in opvangplekken om een veilige haven te kunnen zijn voor mensen die op de vlucht zijn voor oorlog en geweld, of die om welke reden dan ook dakloos zijn. Zo zetten we forse stappen richting een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem.

Een DUURZAAM Arnhem

Met een nieuw stadsdeel en duizenden extra woningen en werkplaatsen in 2040, staat Arnhem aan de vooravond van forse veranderingen. Voorwaarde voor deze ontwikkelingen is dat onze leefomgeving aantrekkelijk, veilig en gezond blijft voor huidige en toekomstige inwoners. Daarom werken we in 2024 aan een samenhangend beleidsplan voor een gezonde en veilige leefomgeving, een duurzaam mobiliteitsplan, een woonvisie en een stedelijke visie op hoogbouw en verdichting.

Circulaire economie en duurzame samenleving

Zo abstract als de klimaatverandering ooit was, zo concreet is het nu. We zitten midden in een klimaatcrisis. De overgang naar een circulaire economie en duurzame samenleving is dringender dan ooit. We richten ons daarbij vooral op onderdelen waar we het grootste verschil kunnen maken met betrekking tot energiebesparing en duurzaamheid. Om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te kunnen zijn, zetten we vol in op een inclusieve energietransitie. We willen schonere woonomgevingen en hergebruik van grondstoffen verbeteren, zodat de hoeveelheid restafval afneemt. In 2024 organiseren we een burgerberaad over afval zodat Arnhemmers kunnen meedenken over maatregelen die de hoeveelheid afval in Arnhem tot een minimum beperken.

Tegelijkertijd willen we een fikse CO2-reductie realiseren door middel van energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven. We zetten in op het opwekken van duurzame elektriciteit en duurzame warmte als alternatief voor aardgas. Het is ons doel om in 2030 6.500 woningen aardgasvrij te verwarmen. Ook werken we

aan de verduurzaming van onze scholen en ander maatschappelijk vastgoed. Een groot knelpunt waar we tegenaan lopen is de netcongestie. Samen met de Arnhemse kennisinstellingen, Arnhemse innovatieve bedrijven op gebied van energie en de netbeheerders zoeken we naar oplossingen die nodig zijn om onze ambities te kunnen realiseren.

We voeren de Arnhemse Isolatie aanpak uit waarmee we werken aan concrete doelen, voor zowel specifieke wijken als gerichte doelgroepen. Binnen deze aanpak vechten we daarnaast tegen energiearmoede. Het is onder meer ons streven dat meer dan 3200 huishoudens, die kampen met energiearmoede, in 2024 geholpen zijn met een energiecoach traject.

Nieuwe Woonvisie
De woningmarkt zit muurvast. Dit vraagt om een radicale omslag zodat voor woningzoekenden niet langer het recht van de sterkste geldt. We pakken de regie en zetten ons beleid en instrumentarium maximaal en onorthodox in om wonen betaalbaar te krijgen. Daarnaast willen we veel meer goede en duurzame woningen aan de woningvoorraad toevoegen voor alle doelgroepen. Deze woningen plannen we zo veel mogelijk binnen de stad, op en rond OV-knooppunten, waardoor we lage parkeernormen kunnen toepassen.
We streven naar meer gemengde wijken, zodat kwetsbare Arnhemmers verspreid over de stad kunnen wonen. Het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen gaan we verder uitbreiden. Hiervoor trekken we tot en met 2027 jaarlijks 1,5 miljoen euro uit. Van dit geld kunnen we onder meer tussenvoorzieningen voor statushouders ontwikkelen, flexwoningen realiseren of het aantal woningen voor extreme overlastgevers uit te breiden. In de strijd tegen dakloosheid maken we ons hard voor het creëren van zoveel mogelijk woonplekken. Iedereen in Arnhem heeft immers recht op een (t)huis. We zien kansen in het housing first principe en zetten in op de uitstroom uit de opvang en om- en afbouw van de capaciteit van de maatschappelijke opvang.

Om problemen op de huurmarkt en malafide verhuurderschap aan te pakken, versterken we de positie van huurders. Onze ambities voor de volkshuisvesting werken we verder uit in een nieuwe brede Woonvisie voor Arnhem. Vooruitlopend hierop trekken we onder andere extra geld uit voor de invoering van verhuurdersvergunningen, een wooncoach, versterking van de positie van huurders en extra handhaving door de Omgevingsdienst ODRA.

Spoorzone Arnhem Oost
Om de bevolkingsgroei, de verandering van huishoudens en het aantal woningzoekenden te kunnen opvangen, willen we tussen 2023 en 2040 ongeveer 14.000 (veelal betaalbare) woningen bouwen binnen de bebouwde omgeving. In de omgevingsvisie zijn vier gebieden aangewezen waar we deze groei willen verwezenlijken. Ruim de helft hiervan is voorzien in Spoorzone Arnhem Oost, omdat dit gebied in potentie veel ruimte heeft voor nieuwbouwwoningen, bedrijvigheid, verbeterde mobiliteit en meer groen. De mogelijkheid om hier een nieuw stadsdeel te creëren waar straks duizenden woningen met bijbehorende voorzieningen kunnen verrijzen, is een unieke kans voor Arnhem. Om dit te verwezenlijken hebben we veel geld van het Rijk gekregen. Dat neemt echter niet weg dat dit omvangrijke project ook veel en forse investeringen van onszelf vraagt, met de bijbehorende risico's.

Green Deals
Met bedrijven op werklocaties en organisaties zoals gebedshuizen, sluiten we Green Deals omdat ook daar verduurzaming hard nodig is. Hierin maken we onder meer afspraken over het benutten van daken voor zonnepanelen en ondersteunen we ondernemers en organisaties. De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen.

Een GROEN Arnhem
Een groene en biodiverse stad, is een gezonde stad. We investeren daarom de komende jaren fors in onze groene leefomgeving. In het kader van onze missie om Arnhem radicaal te vergroenen, trekken we de stad in om een spoor van groen achter te laten. De wijkgroenagenda's, waarmee we de leefbaarheid in de wijken verbeteren, zijn voor een groot aantal wijken al gereed. Dat betekent dat we in 2024 samen met wijkbewoners aan de slag kunnen met de uitvoering ervan.

Onze groenvisie zet onze koers uit voor een groenere toekomst. Zo reserveren we in 2025 en 2026 geld om meer bomen te planten, en onze aanwezige bomen de kans te geven om uit te groeien. Samen met de pachters van onze agrarische gronden zetten we actief stappen ten behoeve van natuurontwikkeling. Van de prachtige groene gebieden die Arnhem rijk is, gaan we de bodem optimaliseren en de biodiversiteit vergroten. Ook willen we de

gebieden nog beter met elkaar verbinden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens.

Veilige, gezonde en aantrekkelijke leefomgeving
We koesteren onze parken en investeren daarom in 2024 en 2025 in totaal één miljoen om deze nog aantrekkelijker te maken. We intensiveren onze aanpak van overlast die het gevolg is van ongewenste graffiti en zorgen voor een aantrekkelijke openbare ruimte die uitnodigt tot bewegen, wandelen en fietsen. Hiervoor leggen we beweegvoorzieningen aan zoals pumptracks en skatebanen en werken we samen met verenigingen en scholen om open sportparken en open schoolpleinen te realiseren.

We streven naar een schone leefomgeving die maximaal bijdraagt aan de gezondheid van mens en dier. Zo willen we deelnemen aan een subsidieregeling voor het verwijderen of onklaar maken van rookgaskanalen. We reserveren in 2024 geld om de verwijdering van rookgaskanalen in 200 woningen te cofinancieren.

Met klimaatadaptatie maken we Arnhem bestand tegen het veranderende klimaat. Ter voorbereiding op de weersomstandigheden, passen we de stad slim aan. We maken onze stedelijke gebieden weerbaar tegen overstromingen, hevige regenval, hitte en droogte. Aan de hand van onze klimaatadaptatiestrategie zorgen we voor wateropvang in de bodem, een betere afvoer bij zware buien en verminderen we hitteproblemen. Ook daarbij is radicaal vergroenen een belangrijk middel. We werken aan een netwerk met koele plekken, waar (kwetsbare) Arnhemmers tijdens hittegolven gebruik van kunnen maken.

Bereikbare stad
Samen met de stad werken we aan een mobiliteitsvisie. In deze visie vormen de duurzame bereikbaarheid van onze stad, het tegengaan van verkeersoverlast en schone lucht onze uitgangspunten. De ruimte in Arnhem is schaars. Daarom gaan we op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt. Als meer mensen per fiets reizen, vergroot dit de leefbaarheid in de stad terwijl deze wel bereikbaar blijft voor degenen die afhankelijk zijn van de auto.

We kijken breder naar de verkeersstructuur voor de hele stad en specifiek naar het centrum en de singels. We verlagen de maximumsnelheid en verminderen het aantal rijstroken voor de auto waardoor er meer ruimte ontstaat voor groen, voetgangers, fietsers en het openbaar vervoer. Om verkeersonveilige situaties aan te pakken en schoolzones aan te kunnen leggen, trekken we vanaf 2024 geld uit. We verbeteren en breiden we het fietspadennetwerk uit, onder meer door vanaf 2026 te investeren in de snelfietsroute Arnhem-Huissen. Voor de verbetering van het Willemsplein gaan we vanaf 2027 geld reserveren.

Een KANSRIJK Arnhem

We zetten alles op alles om de tweedeling in de stad tegen te gaan en kansenongelijkheid te bestrijden. In Arnhem moet iedereen mee kunnen doen aan de samenleving. Essentieel hiervoor zijn een goede opleiding en een stevig niveau van basisvoorzieningen waarop alle Arnhemmers een beroep kunnen doen als ze laagdrempelig hulp of ondersteuning nodig hebben. We werken aan een Integraal Accommodatiebeleid, zodat we accommodaties voor sport, welzijn cultuur en onderwijsactiviteiten zo passend mogelijk kunnen inzetten bij de vraag uit de stad. Hiervoor reserveren we in 2024 en 2025 extra middelen. Ook maken we geld vrij om zelf maatschappelijke accommodaties aan te kopen om de leefbaarheid in wijken te behouden. Daarnaast ontwikkelen we met onze partners uit het onderwijs en maatschappelijke organisaties een beleidsrijk Integraal Huisvestingsplan (IHP). Het uitgangspunt van dit IHP is toekomstbestendige onderwijshuisvesting, waarbij de gebouwen aansluiten op de ontwikkelbehoefte van kinderen.

Met het onderwijs zetten we in op een passende plek voor elk kind. (Aanstaande) ouders in een kwetsbare positie proberen we zo vroeg mogelijk in beeld te krijgen zodat we ze kunnen ondersteunen. Scholen vormen steeds meer het middelpunt van de wijk en daarmee de basis voor een gezonde en veilige leefomgeving. Kinderen en jongeren krijgen alle kans om het beste uit zichzelf te halen door middel van de pedagogische wijk en de rijke schooldag. We proberen via vroegsignalering schooluitval te voorkomen en jongeren een goede aansluiting te bieden op de arbeidsmarkt.

Met de ondersteuning van inwonersinitiatieven, onze inzet op preventie en goede algemene voorzieningen zoals ontmoetingsplekken, zorgen we voor een sterk basisvoorzieningenniveau op het gebied van welzijn. Ook mantelzorgers en vrijwilligers spelen een essentiële rol. Arnhemmers die hulp, ondersteuning of zorg nodig hebben kunnen hiervoor laagdrempelig in hun wijk terecht. Door hen zo snel mogelijk te helpen, voorkomen we

complexere problemen. Daarbij proberen we zoveel mogelijk de eigen kracht van Arnhemmers te versterken en investeren we in het (sociaal) netwerk rondom inwoners. We werken – onder meer met trainingen – naar een dementievriendelijke samenleving, zodat de groeiende groep mensen die lijdt aan dementie, zo lang mogelijk mee kan blijven doen.

Voor jonge Arnhemmers mag het niet uitmaken in welke wijk je opgroeit. Alle kinderen moeten de kans krijgen om zich te ontwikkelen naar zelfstandigheid en een gezond volwassen leven. Waar dat niet lukt, zetten we tijdig passende hulp in. Dit gebeurt zo dicht mogelijk bij huis of thuis, zodat deze kinderen een zo normaal mogelijk leven kunnen blijven leiden. We werken preventief en signaleren problemen zo vroeg mogelijk. We zien dat sommige problemen, zoals de mentale gezondheid van jongeren, sinds de coronaperiode zijn toegenomen met wachtlijsten als gevolg. Dit vinden we uiteraard onwenselijk. In 2024 trekken we daarom opnieuw geld uit voor de zorgaccounthouder die kinderen op de wachtlijst naar een andere aanbieder bemiddelt zodat zij sneller worden geholpen.

Bestaanszekerheid
We zetten volop in op financiële rust, stabiliteit, een daginvulling en perspectief op een goede toekomst. In deze tijden van bestaanszekerheidscrisis zijn we dan ook voortdurend bezig met het zo vroeg mogelijk vinden van inwoners met geldzorgen en voorkomen dat deze zorgen problematisch worden. We trekken in 2024 geld uit om 600 extra huisbezoeken te doen en 600 extra telefoongesprekken te voeren bij inwoners met betalingsachterstanden en hen onze hulp aan te bieden. Ook verstrekken we deze winter opnieuw de Arnhemse Wintertoeslag van € 250 per huishouden dat hiervoor in aanmerking komt. We gaan door met het vereenvoudigen en toegankelijker maken van inkomensondersteuning voor mensen en trekken daar meer geld voor uit. We gaan (meer) samenwerken met ervaringsdeskundigen om zo goed mogelijk te kunnen aansluiten bij de leefwereld van onze inwoners. Ook gaan we vanaf 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer uitvoeren.

Meer Arnhemmers sporten
Een goede gezondheid is de basis voor een gelukkig leven. Daarom willen we alle Arnhemmers de mogelijkheid geven om zichzelf een gezonde leefstijl eigen te maken. Dat begint al bij onze jeugd. Zo vinden we dat elk kind de kans moet krijgen om volledig rookvrij op te groeien en zorgen we na een succesvolle pilot dat we de sportdag Papendal gaan borgen. We richten ons op het stimuleren van gezond gedrag en het tegengaan van ongezond gedrag, waaronder te weinig beweging, ongezonde voeding, problematisch alcoholgebruik en roken. We willen dat meer Arnhemmers voldoen aan de sportrichtlijn en stimuleren daarom zowel sporten bij verenigingen en beweegaanbieders, als sporten in de openbare ruimte.

Veilige en leefbare wijken
We zetten alles op alles om overlast en criminaliteit in Arnhem tegen te gaan en te voorkomen, zodat het Arnhems misdaadcijfer daalt naar het niveau dat past bij een 100.000+ gemeente. Naar aanleiding van een aangenomen motie, trekken we structureel extra middelen uit voor boa's. Daarnaast pakken we verloedering aan, beëindigen we overlast, pakken we relschoppers aan en zetten we alles op alles om beroepscriminelen een voet dwars te zetten. Ook trekken we vanaf 2024 structureel geld uit voor de aanpak ondermijning georganiseerde criminaliteit.

We breiden het aantal buurtsportcoaches uit. Deze professionals in wijken zetten sport in als middel om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals gezonde leefstijl, het tegengaan van overlast onder jongeren en het terugbrengen van eenzaamheid onder ouderen.

Nationaal programma Arnhem Oost
In de vijf wijken in Arnhem Oost (Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf-West, Malburgen en het Arnhemse Broek) liggen grote opgaven. Met het Nationaal Programma Arnhem-Oost willen we de achterstanden op het gebied van onderwijs, werk & inkomen, wonen, gezondheid, leefbaarheid en veiligheid in deze vijf wijken aanpakken. We willen de huidige en nieuwe generaties een eerlijke en gelijke keuze én kans bieden om hun talenten te ontwikkelen. Het programma is een integrale, lerende aanpak, met een scope van 18 jaar dat wordt uitgevoerd door de Alliantie Arnhem-Oost, waar ook maatschappelijke partners deel van uitmaken.

Wijkveiligheid heeft voor ons prioriteit en is tevens een belangrijk onderdeel van de aanpak Arnhem-Oost. Ook hebben we in het programma aandacht voor kansrijk opvoeden en opgroeien. Daarom wordt de pedagogische wijk daar verder ontwikkeld met onder meer de rijke schooldag, schoolmaaltijden en extra aandacht voor voor- en vroegschoolse educatie en onderwijs achterstanden.

Met de middelen die we in het kader van het Volkshuisvestingfonds hebben gekregen van het Rijk werken wij aan de leefbaarheid en veiligheid in de Arnhem-Oost wijken. Dit doen wij onder meer via een subsidieregeling inclusief advies en begeleiding om de slechtste en meest ongezonde particuliere koopwoningen te verduurzamen.

Een VERBONDEN Arnhem

Door de oorlogen in de wereld leven we in onzekere en onstuimige tijden. Wij zijn solidair met mensen uit andere landen die tegen wil en dank hun land ontvluchten en willen voor hen een gastvrije stad zijn. Momenteel vangen we ongeveer 2500 mensen op in met name tijdelijke opvanglocaties. Het is onze ambitie om de komende jaren 2000 permanente opvangplekken te realiseren.

Iedereen in Arnhem mag zichzelf zijn en moet de kans krijgen om naar zijn, haar of hun vermogen volwaardig mee te doen, ongeacht leeftijd, huidskleur, culturele achtergrond, gender, inkomen, talenten, seksuele oriëntatie, levensbeschouwing of beperking(en). Voor discriminatie en racisme is in Arnhem geen plek. De lokale coördinator tegen discriminatie en racisme moet bijdragen aan het in beeld hebben van de belangrijkste knelpunten in de stad en het aanjagen van de aanpak van die punten. We werken aan een programma dat de bewustwording en kennis over het Koloniaal en Slavernijverleden van Arnhem vergroot bij inwoners, organisaties en collega's. We streven inclusief beleid na dat recht doet aan de diversiteit van al onze inwoners. Dat geldt ook voor onze gemeentelijke organisatie: de komende periode willen we verdere stappen zetten naar een representatieve en inclusieve organisatie.

Betrouwbare overheid

Ook voor Arnhem is een betrouwbare overheid een belangrijk thema. Openbaarheid en transparantie zijn essentieel voor het vertrouwen tussen de samenleving en de overheid. Een betrouwbare overheid is een overheid die dicht bij haar inwoners staat en het belang van haar inwoners voorop stelt, met oog voor de menselijke maat in het beleid en slagkracht in de uitvoering. Doen wat nodig is, in plaats van doen wat regel is, waarbij niet het systeem maar de uitwerking in de praktijk leidend is. Versterking van de burgerparticipatie en ons wijkgericht werken moeten ons daarbij helpen. Om onze ambities met betrekking tot inkoop te verwezenlijken trekken we geld uit zodat we lokaal, sociaal, duurzaam, diervriendelijk en circulair kunnen aanbesteden.

Om de zelfredzaamheid van onze inwoners, ondernemers en organisaties maximaal te faciliteren blijven we uitkijken naar mogelijkheden om onze dienstverlening verder te optimaliseren en te professionaliseren. We gaan digitaal vaardige gebruikers nog meer faciliteren om gemeentelijke diensten en producten af te nemen. Ook bieden we nieuwe digitale producten en diensten aan. Uiteraard blijven we via telefoon en balie ondersteunen voor de inwoner die dat nodig heeft. Daarnaast trekken we geld uit zodat de informatiebalie bij Loket Zuid kan worden voortgezet. Ook investeren we extra middelen om de bereikbaarheid en kwaliteit van de dienstverlening van de Klantenservice te verbeteren.

Kunst en cultuur voor iedereen

Wij willen dat iedereen, van jong tot oud, de kans krijgt om in aanraking te komen met kunst en cultuur, zowel het ervaren als ook het zelf maken ervan. Met kunst en cultuur dragen we bij aan een aantrekkelijk leef- en vestigingsklimaat. Het is onze ambitie om een interessant en aansprekend cultuuraanbod voor de grote diversiteit aan Arnhemmers te realiseren. We voeren de aangenomen raadsmotie uit waardoor de 500.000 euro die gedurende enkele jaren voor culturele programmering beschikbaar is, structureel wordt. Daarmee versterken we het culturele klimaat in de stad. Er is momenteel een grote mismatch tussen vraag en aanbod van huisvesting (ateliers, werkruimtes, oefenruimtes) voor de creatieve en culturele sector in Arnhem. Daarom stellen we geld beschikbaar voor de noodzakelijke investeringen in potentiële cultuurgebouwen.

Samen met onze partners in de stad investeren we blijvend in een aantrekkelijke binnenstad voor inwoners, bezoekers en toeristen. Het huidige cultuurhistorische erfgoed wordt goed onderhouden en daar waar mogelijk toekomstbestendig en duurzaam gemaakt. Evenementen in Arnhem moeten zo divers, inclusief, laagdrempelig en duurzaam mogelijk zijn. Daarbij blijven we inzetten op beeldbepalende evenementen die aansluiten bij onze gewenste uitstraling.

Ambities

Deze Ontwerp Begroting 2024 heeft een duidelijke richting en grote ambities, zoals hierboven op hoofdlijnen aangegeven. We verwachten dat we veel van onze ambities in de komende tijd zullen kunnen realiseren. Er zijn ook ambities waarvan het onzeker is of en in welk tempo ze kunnen worden ingevuld. Dit type onzekerheden

horen bij onze ambitie om complexe maatschappelijke opgaven aan te pakken. De ambities hebben soms het karakter van het doorbreken en het omkeren van lang ingesleten patronen. Dat zijn weerbarstige trajecten die een lange adem vragen. In dossiers zoals de verstedelijking, klimaatadaptatie, mobiliteitsopgave en/of de energietransitie is de komende jaren veel inzet nodig. Deels vanuit onze interne organisatie, maar ook van onze partners. In de huidige arbeidsmarkt met personele schaarste is het de vraag of deze inzet haalbaar is. Daarnaast hebben zowel wij als onze partners te maken met onder meer stijgende kosten, onzekere marktontwikkelingen en stikstofbeperkingen. Uiteraard hebben we hier oog voor. Dat neemt niet weg dat we ook de komende jaren vol energie aan de slag gaan om samen met de stad onze ambities voor Arnhem verder te verwezenlijken.

Ontwikkelingen in het financieel kader

Hoofdlijnen financiën

Het financieel beeld voor gemeenten ziet er op de korte termijn gunstig uit, maar het perspectief voor de langere termijn (vanaf 2026) is onzeker. In de Perspectiefnota 2024-2027 is dit reeds toegelicht. De onzekerheid op de langere termijn komt met name door de verwachte daling van het gemeentefonds dat vanuit de Rijksoverheid wordt verstrekt. Uit de Voorjaarsnota 2023 van het Rijk blijkt dat gemeenten vanaf 2026 structureel € 3 miljard minder krijgen om hun taken uit te voeren. Daarmee is er geen toereikende structurele financiering van de taken van gemeenten, hetgeen onvermijdelijk gevolgen heeft voor het voorzieningenniveau, de leefomgeving, de zorg en de ondersteuning die gemeenten hun inwoners kunnen bieden. Tot op heden heeft het inmiddels demissionaire kabinet niet gezegd dat het hier om een bezuiniging gaat, maar ook niet aangegeven welke taken niet of minder moeten worden uitgevoerd. Hoewel we in Arnhem de financiën op orde hebben en zeker de eerste jaren de middelen nog toereikend zijn, worden hierdoor (net als in elke andere Nederlandse gemeente) onze inhoudelijke ambities beperkt. Desondanks is het gelukt om een meerjarig sluitende begroting te realiseren, waarin ook ruimte is gevonden voor een aantal grote ambities.

Structurele ruimte onder druk

Uit de Perspectiefnota blijkt ook dat de structurele financiële ruimte die er is, (vrijwel) volledig wordt opgeslokt door de (doorwerking van) indexaties die veel hoger zijn dan in eerdere jaren. In deze Begroting is dit beeld nog versterkt: actualisatie van een aantal indexaties na het opstellen van de Perspectiefnota legt een aanvullend beslag op de structurele ruimte. De Rijksoverheid compenseert gemeenten hier onvoldoende voor. Bovendien worden we, zoals hierboven aangegeven, vanaf 2026 geconfronteerd met het ‘ravijn’ in het gemeentefonds, dat slechts gedeeltelijk door aanvullingen in het gemeentefonds is opgelost. Uit de meicirculaire volgt dat ten opzichte van de Perspectiefnota in alle jaren extra ruimte ontstaat. Deze ruimte is noodzakelijk om op de eerste plaats dekking te kunnen bieden aan de autonome en overige financiële ontwikkelingen. De resterende ruimte uit de meicirculaire is in de voorbereiding op de Begroting 2024 meegenomen om een integrale afweging te maken in de ambities en knelpunten zoals onder andere genoemd in de Perspectiefnota. Daarbij is uiteraard rekening gehouden met de besluitvorming met betrekking tot de Perspectiefnota. In dit totaal van ambities, knelpunten en wensen zijn in deze Begroting 2024 afwegingen en keuzes gemaakt.
Vanuit het demissionaire kabinet is erkend dat er sprake is van een disbalans tussen de taken die decentrale overheden worden geacht uit te voeren en de middelen die daar tegenover staan. Een tekort van € 3 miljard kunnen gemeenten niet zomaar wegpoetsen. Deze erkenning is hopelijk een eerste stap om het gesprek verder te kunnen voeren en als één overheid tot een oplossing te komen. Tijdens het overhedenoverleg in september 2023 wordt gesproken over hoe Rijk en gemeenten samen ambities, taken en middelen in evenwicht brengen. De nieuwe landelijke Taskforce Taken en Middelen brengt de consequenties in beeld van het tekort in 2026. Ook komt de taskforce met voorstellen over de wijze waarop taken en middelen structureel in balans gebracht kunnen worden. De inzet van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) in dit gesprek hangt mede af van het al dan niet controversieel verklaren van de nieuwe financieringssystematiek van het gemeentefonds en de consequenties die daar wel of niet aan verbonden worden. Om het huidige takenpakket van gemeenten en de ambities van het kabinet ongewijzigd te kunnen blijven uitvoeren, zal de VNG blijven bepleiten dat verbetering van het meerjarig financieel perspectief op de volgende onderdelen noodzakelijk is:

- herstel van het accres vanaf 2026 en niet pas vanaf 2027;
- definitief schrappen van de opschalingskorting. In Arnhem is deze korting volledig ingeboekt. Vanaf het jaar 2026 gaat het om € 975 miljoen landelijk. Dit betekent voor Arnhem dat we vanaf 2026 rekenen met bijna € 10 miljoen per jaar minder inkomsten door deze opschalingskorting;
- toereikende en stabiele indexering van het gemeentefonds om loon-, prijs- en volumeontwikkelingen op te kunnen vangen, inclusief de stijging van de zorgvraag.

Begrotingsadvies VNG

De VNG heeft naar aanleiding van bovenstaande geschetste situatie een begrotingsadvies aan gemeenten afgegeven:

- maak een sluitende begroting over de jaren 2024/2025;
- maak voor het jaar 2026 en volgende jaren een reële begroting op basis van het huidige takenpakket en de noodzakelijke investeringen, waarbij een eventueel tekort dat ontstaat duidelijk zichtbaar is.

Voor Arnhem geldt dat deze Begroting 2024 een sluitend beeld in 2024 en 2025 laat zien, maar ook (nog net) in de jaren daarna. Daarmee is onze financiële positie in vergelijking met veel andere gemeenten goed. In deze

Begroting 2024, maar vooral in de vorige Begroting 2023 is op een aantal posten noodgedwongen echter gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Als we op onderdelen deze middelen wel structureel willen begroten, dan voorzien we in de komende begrotingen dat inhoudelijke keuzes moeten worden gemaakt om binnen de beperkte(re) financiële kaders te blijven.

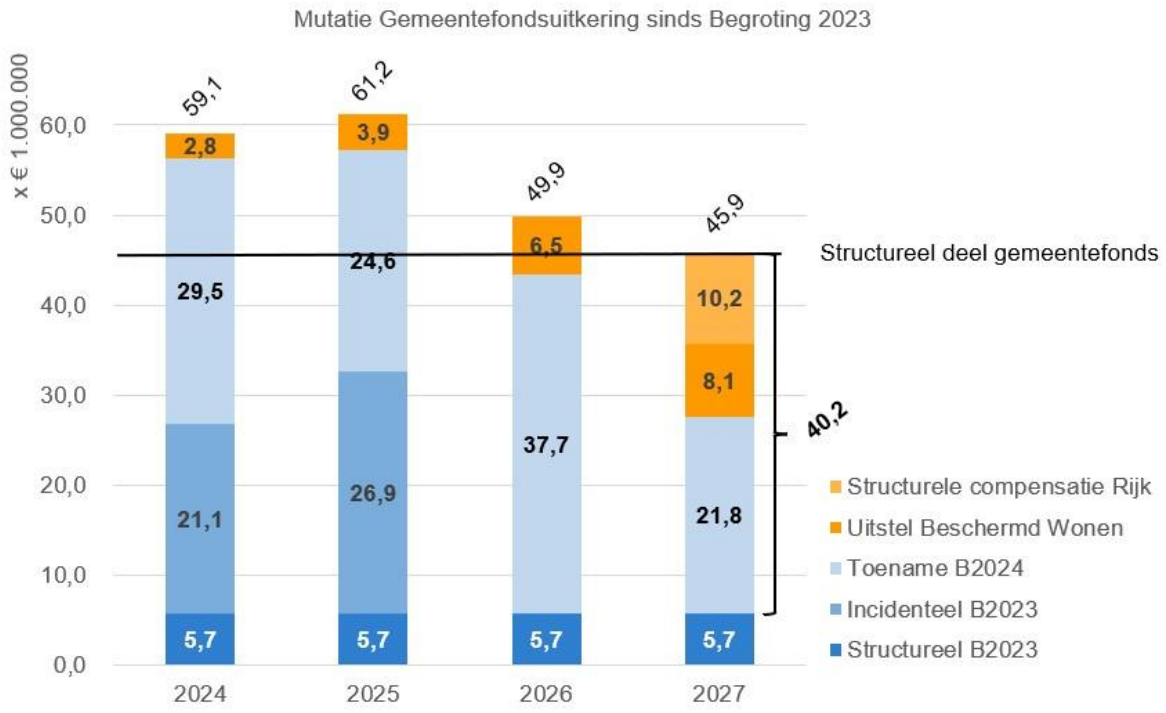
Ruimte voor ambities, specifiek de verstedelijkingsopgave
Zoals hiervoor aangegeven is er naast de dekking van de autonome ontwikkelingen in deze Begroting (beperkte) ruimte voor de financiële vertaling van onze ambities. De raad heeft daarvoor richting gegeven bij de besluitvorming rond de Perspectiefnota.
Een ambitie die een forse impact heeft op het financieel beeld betreft de verstedelijkingsopgave. Specifiek de ontwikkeling in het gebied Spoorzone Arnhem Oost is een grote opgave, die op dit moment wordt ingeschat op circa € 245 miljoen. Hiervoor is bij het Rijk een sterke lobby gevoerd. Dit heeft geleid tot een flinke toegezegde bijdrage vanuit de Rijksoverheid van € 108 miljoen (€ 131 miljoen inclusief BTW), maar dit vraagt tegelijkertijd ook om een substantiële inzet van eigen middelen van naar verwachting circa € 90 miljoen. Aan de ene kant betekent dit dus een enorme kans voor Arnhem, maar tegelijkertijd brengt dit de verantwoordelijkheid met zich mee om eigen budget in te brengen. Deels kan deze inzet gedekt worden voor € 11 miljoen vanuit reeds gereserveerde middelen in het stadsontwikkelfonds en andere reserves. De opgave is echter van dusdanige omvang dat daar bovenop een beroep op algemene middelen nodig is om begin 2024 als raad een investeringsbesluit te kunnen nemen. Op het totaal van alle autonome ontwikkelingen, knelpunten en beleidswensen is een integrale afweging gemaakt welke inzet vanuit de algemene middelen verantwoord is om vrij te kunnen spelen voor deze verstedelijkingsopgave. Vanzelfsprekend zijn de afgesproken financiële spelregels over de weerstandsfactor en solvabiliteit hierbij randvoorwaarden. Als uitkomst van die afweging wordt in deze Begroting voorgesteld om vanuit de algemene middelen eenmalig € 13 miljoen vrij te spelen voor de opgave in Spoorzone Oost en structureel vanaf 2027 € 6 ton en vanaf 2028 € 3 ton kapitaallasten te ramen om een investering van € 19 miljoen in de inrichting van de openbare ruimte mogelijk te maken. Om een start te kunnen maken met de verstedelijkingsopgave in Spoorzone Oost wordt in deze Begroting dus in totaliteit € 24 miljoen gereserveerd en wordt € 19 miljoen als investeringskrediet beschikbaar gemaakt.
Daarnaast houden we rekening met een verhoging van het risicoprofiel met € 20 miljoen om recht te doen aan het hogere risico dat we als gemeente lopen bij een dergelijk omvangrijk traject. Bij het aankomende investeringsvoorstel wordt de daadwerkelijke risico-impact berekend. Daarnaast wordt in deze Begroting voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren: de kosten van de eerste aanleg van riolering bij nieuwbouw worden daarbij niet meer als kosten van de grondexploitatie aangemerkt, maar als investeringen geactiveerd. Bij de aankomende financiële jaarrapportage projecten (FJP) wordt exact berekend welke investeringskredieten in 2024 nodig zijn, tot welke kapitaallasten dit leidt, op welke wijze deze vanaf 2025 via de rioolheffing gedekt kunnen worden en wat de verwachte financiële effecten op de grondexploitaties zijn.
Tot slot wordt in deze Begroting specifiek voor de grondexploitatie Spoorzone voorgesteld een nieuwe BR Spoorzone in te richten, waaraan de bijdragen vanuit de algemene middelen en de BR Stadsontwikkelfonds worden gedoteerd.
Met deze Begroting zijn dus de voorbereidingen getroffen door eerste financiële ruimte te creëren. Alles bij elkaar geeft dit voldoende basis om begin 2024 een gebiedsexploitatie voor te leggen. Op het moment dat de gebiedsexploitatie Spoorzone in 2024 aan de raad wordt voorgelegd, vindt besluitvorming plaats om dit traject daadwerkelijk in gang te zetten. Op dat moment zullen de middelen voor de Spoorzone ook aangevuld worden met dekkingen voor circa € 47 miljoen vanuit overige budgetten zoals bereikbaarheid, mobiliteit, groen, klimaat en parkeerinkomsten. Daarbij vertrouwen we erop dat we samen met het Rijk en de Provincie tot een sluitende businesscase kunnen komen.

Conclusies financieel beeld
Het financieel meerjarenbeeld in deze Begroting 2024 kan dekking bieden aan de autonome ontwikkelingen, waaronder de sterk gestegen nominale kosten. Daarnaast blijft er (beperkte) ruimte over voor dekking van nieuwe ambities, rekening houdend met de financiële spelregels. We realiseren een weerstandsfactor van 1,0 in 2024, hetgeen in lijn met onze financiële verordening is.
Vooral de ambitie op het gebied van de groeiende stad maakt echter dat de financiële positie in deze Begroting fors belast wordt. Dit blijkt uit de impact op het weerstandsvermogen. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027. Hiermee wordt duidelijk dat de voorlopige financiële vertaling van (een deel van) de verstedelijkingsopgave zwaar op de gemeentelijke begroting drukt. Het valt te bezien in hoeverre in de komende jaren deze en andere gemeentelijke opgaven door de

Rijksoverheid binnen de mogelijkheden van passende financiering worden voorzien. Dit zal bepalend zijn voor het daadwerkelijk kunnen realiseren van de gewenste ambities.

Reëel en structureel sluitende begroting

In het financiële beeld in de Perspectiefnota is een raming gemaakt van het gemeentefonds op basis van de september- en decembercirculaires 2022, aangevuld met een inschatting voor loon- en prijscompensatie die in de meicirculaire wordt toegekend. In deze Begroting is de doorrekening van de meicirculaire hier tegenover gezet, waarbij in de meicirculaire zoals gebruikelijk ook alle maatstaven meerjarig zijn geactualiseerd.
Onderstaand plaatje geeft inzicht in de incidentele en structurele ruimte die in de Begroting 2023 en 2024 vanuit het gemeentefonds ontstaat:

Hieruit blijkt dat de structureel beschikbare ruimte in de Begroting 2023 slechts € 5,7 miljoen was, maar in deze Begroting 2024 verruimd is met € 40 miljoen. Dit komt door de toename van het gemeentefonds in de afgelopen circulaires, doordat de eenmalige compensatie van € 10 miljoen in 2026 structureel wordt toegekend en doordat het uitstel van het verdeelmodel beschermd wonen binnen het gemeentefonds valt en daardoor als structurele post wordt beschouwd. De keerzijde van de grotere structurele ruimte is een verkleining van de incidentele ruimte in de jaren 2024 tot en met 2026 (alles boven de streep).
Hiermee is dus gebeurd waar in de Begroting 2023 op deze plek aan gerefereerd is. De aanpassing van de accresberekening heeft geleid tot een grotere structurele ruimte en een kleinere incidentele ruimte. Waar de Begroting 2023 het noodzakelijk maakte om met name een aantal investeringen, in tegenstelling tot de gebruikelijke werkwijze, incidenteel te bekostigen, zodat de structurele lasten zo laag mogelijk zouden blijven, biedt de Begroting 2024 de ruimte om deze investeringen weer op de gebruikelijke wijze te begroten door de kapitaallasten als structurele lasten in de begroting op te nemen.

Op basis van de beschikbare informatie, met name van het Rijk, zijn de verschillende inkomsten in deze begroting volgens de gebruikelijke methode geraamd. Daarnaast zijn geen extra taakstellingen opgenomen, terwijl wel rekening is gehouden met onder andere de forse tegenvallers als gevolg van de loon- en prijsontwikkeling. Daarmee is sprake van een reëel evenwicht in deze begroting.

Binnen deze kaders is de resterende ruimte uit de meicirculaire in de voorbereiding op de Begroting 2024 meegenomen om een integrale afweging te maken in de ambities en knelpunten zoals onder andere genoemd in de Perspectiefnota. Daarbij is uiteraard rekening gehouden met de besluitvorming van de Perspectiefnota. In dit totaal van ambities, knelpunten en wensen zijn in deze Begroting 2024 afwegingen en keuzes gemaakt. Dit leidt tot het volgende totale beeld van de incidentele en structurele verrekeningen met de algemene reserve:

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Uitgangspositie Begroting 2023	0	0	0	0
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve voorafgaand aan Perspectiefnota	5.814	25.361	-13.176	-976
Waarvan structureel	*30.629*	*34.904*	*9*	*9*
Waarvan incidenteel	*-24.815*	*-9.543*	*-13.185*	*-985*
Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	-6.072	-3.453	8.582	-10.275
Waarvan structureel	*-4.566*	*-3.839*	*7.317*	*-10.275*
Waarvan incidenteel	*-1.506*	*387*	*1.265*	*0*
Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota				
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Waarvan structureel	*-818*	*-411*	*150*	*-446*
Waarvan incidenteel	*-11.933*	*-4.370*	*-5.370*	*-100*
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Waarvan structureel	*-5*	*-241*	*-660*	*-1.159*
Waarvan incidenteel	*-2.197*	*2.325*	*3.300*	*-200*
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Waarvan structureel	*-3.902*	*-4.647*	*-3.661*	*-818*
Waarvan incidenteel	*-5.650*	*250*	*-530*	*-530*
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Waarvan structureel	*155*	*10*	*292*	*-2.635*
Waarvan incidenteel	*9.980*	*74*	*1.538*	*-785*
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*

Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-330*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-10.350*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*25.732*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-36.671*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

Uit deze tabel blijkt dat er in 2024 een bedrag van bijna € 11 miljoen aan de algemene reserve wordt onttrokken. Dit bestaat echter uit een structurele toevoeging van ruim € 25 miljoen en een incidentele onttrekking van ruim € 36 miljoen. Dit betekent dat de begroting voor 2024 structureel sluitend is. In het jaar 2025 loopt dit saldo zelfs nog verder op naar ruim € 28 miljoen. In 2026 zakt dit ver terug naar een structureel overschot van ruim € 4 miljoen, terwijl vanaf 2027 een beperkt voordelig saldo van € 1 ton resteert. In alle jaren ontstaat er dus een structureel sluitende begroting, die wel een flinke daling laat zien.

Gemeentefonds en overige (rijks)ontwikkelingen

Het gemeentefonds is de grootste inkomstenbron voor gemeenten. Jaarlijks worden gemeenten op een drietal momenten geïnformeerd over de actuele raming van het gemeentefonds. De meicirculaire is gebaseerd op de Voorjaarsnota van het Rijk en is een belangrijke bouwsteen van de gemeentelijke begroting.

Accres algemene uitkering

Het accres is tot en met 2025 gesplitst in een vaststaand volumedeel en een loon- en prijsdeel dat per circulaire wordt bijgesteld op basis van de laatste inzichten van het Centraal Planbureau (CPB) over de loon- en prijsontwikkeling.

Volumecompensatie

Tot en met 2025 is de volumeontwikkeling van het accres gekoppeld aan de rijksuitgaven (trap-op-trap-af) en voor deze jaren ook vastgezet. In het landelijke coalitieakkoord is besloten om het accres vanaf 2026 echter niet langer te koppelen aan de rijksuitgaven. In de Begroting 2023 ontstond daardoor vanaf 2026 het zogenaamde ‘ravijn’. In de septembercirculaire 2022 heeft het kabinet aanvullend eenmalig € 1 miljard in 2026 voor gemeenten ter beschikking gesteld om dit ravijn te verzachten. Dit is meegenomen in de Perspectiefnota 2024. In de meicirculaire 2023 is aangekondigd dat deze € 1 miljard vanaf 2027 structureel beschikbaar komt. Dit betekent voor Arnhem circa € 10 miljoen meer gemeentefonds vanaf 2027. In de Perspectiefnota 2024 was hiermee nog niet gerekend. Daarnaast heeft het kabinet een nieuwe financieringssystematiek voor gemeenten aangekondigd met als doel een stabiele(re) financiering en meer autonomie voor medeoverheden. De volumeontwikkeling van het gemeentefonds wordt daarbij gebaseerd op een historisch gemiddelde van de ontwikkeling van het bbp. In de Miljoenennota 2024 worden voor 2027 en verder de cijfers op basis van de bbp-systematiek berekend en opgenomen op basis van de op dat moment meest actuele gegevens.
In de meicirculaire is de koppeling aan het bbp vanaf 2027 dus nog niet verwerkt en zoals gebruikelijk verwerken we de meicirculaire in de Begroting. Voor het jaar 2027 is daarom aanvullend een inschatting gemaakt van het volumeaccres dat nog toegevoegd zal worden. Hierbij gaan we uit van het bedrag dat het Rijk voor 2027 hiervoor in de Voorjaarsnota gereserveerd heeft (€ 150 miljoen). Voor Arnhem betekent dit dus € 1,5 miljoen extra ruimte. Dit is prudent ingeschat.
Tot slot is bij de uitwerking van de nieuwe financieringssystematiek de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied betrokken. Op gemeentelijk niveau wordt in samenspraak met de VNG bezien welke mogelijkheden er zijn qua modernisering en uitbreiding van het belastinggebied, waarbij op basis van de uitkomsten een eventueel wetgevingstraject in gang wordt gezet. Omdat dit samenhangt met een mogelijk nieuw nationaal belastingstelsel, verwachten we niet dat dit korte termijn gaat gebeuren.

Loon- en prijscompensatie

In de meicirculaire is voor de jaren 2024 en verder de loon- en prijsontwikkeling meerjarig gestegen ten opzichte van de vorige raming uit de septembercirculaire 2022. Een eerste inschatting daarvan is reeds opgenomen in de

Perspectiefnota 2024. Daarnaast heeft het kabinet besloten dat het gemeentefonds vanaf 2027 geïndexeerd wordt op basis van de ontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp).
De loon- en prijsontwikkeling over 2022 is aanzienlijk gestegen ten opzichte van de oorspronkelijke raming. Om die reden heeft het kabinet bij de Najaarsnota 2022 besloten om bij de Voorjaarsnota 2023 eenmalig een extra structurele prijsbijstelling vanaf 2022 uit te keren. Bij de Najaarsnota werd gesproken over landelijk € 300 miljoen en dat zou op basis van de indexcijfers van maart 2023 nog hoger uitkomen. In de Perspectiefnota is hiermee rekening gehouden. Uit de meicirculaire 2023 blijkt echter dat conform de uiteindelijk gehanteerde grondslag de compensatie lager uitkomt dan de eerder genoemde € 300 miljoen en wel op € 127 miljoen in 2023, aflopend naar € 115 miljoen in 2027. Dit is verwerkt in deze Begroting.

Taakmutaties
Binnen het cluster Jeugdzorg worden in 2024 en 2025 extra middelen toegevoegd aan de algemene uitkering op basis van het principeakkoord over de Hervormingsagenda Jeugd. De beschikbaarstelling van de middelen vanaf 2026 en verder vindt pas plaats na het advies van de deskundigencommissie en de besluitvorming daarover. De middelen die voor 2025 worden toegevoegd aan de algemene uitkering, worden gecorrigeerd voor de afgesproken besparing (€ 500 miljoen) die aanvullend is opgenomen in het landelijke coalitieakkoord. Om die reden valt dit budget binnen het gemeentefonds lager uit dan waarmee in de Begroting 2023 rekening is gehouden. Dit geldt ook voor de jaren vanaf 2026. Uitwerking van de landelijke besparing van ruim € 500 miljoen moet echter ook leiden tot even zo grote lastenverlaging bij het programma jeugdzorg. Om die reden is een stelpost bij dit programma opgenomen. Deze vertaling in de begroting is conform de richtlijn van de Provincie.
In het cluster individuele voorzieningen Wmo worden structureel extra middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten samenhangend met het Integraal Zorgakkoord, ter compensatie van gemeenten voor gestegen kosten als gevolg van de invoering van het abonnementstarief Wmo. Daarnaast wordt het abonnementstarief vanaf 2025 afgeschaft en wordt in plaats daarvan een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo heringevoerd. De gestegen kosten als gevolg van het abonnementstarief deden zich al enkele jaren voor en waren dus al verwerkt in de begroting. Daarom kan dit deel van de extra rijksmiddelen ten gunste van de algemene middelen vallen.

Daarnaast is in de meicirculaire bevestigd dat de invoering van het nieuwe verdeelmodel voor beschermd wonen met een jaar is uitgesteld naar 2025. Ook zijn de verwachte kosten van beschermd wonen voor Arnhem meerjarig geactualiseerd. Dit leidt in 2027 tot een voordeel van ruim € 8 miljoen. Dit is verwerkt in de berekening van de meicirculaire. Zoals in de raadsbrief van 5 september is toegelicht, zijn er met de regio financiële afspraken gemaakt over de transformatie van beschermd wonen naar beschermd thuis, inclusief afspraken over onderlinge solidariteit en risicobeheersing. De financiële afspraken zoals genoemd in de raadsbrief zijn in deze Begroting verwerkt: in 2024 passen de financiële afspraken binnen de bestaande begroting van beschermd wonen en vanaf 2025 zijn de financiële afspraken vertaald door rekening te houden met het beslag op de algemene middelen aangevuld met meerjarige onttrekkingen aan de BR Wmo en jeugdzorg.

In de begroting is tot slot een structurele stelpost van jaarlijks € 1,0 miljoen opgenomen om bovenmatige rentestijgingen op te vangen. In de Perspectiefnota 2022-2025 is besloten om deze voor 2024 incidenteel vrij te laten vallen. Daarmee staat deze stelpost vanaf 2025 structureel in de begroting. Sinds de Perspectiefnota 2022-2025 is de rente wel gestegen, maar op korte termijn is Arnhem hiervoor relatief ongevoelig omdat in de afgelopen periode langlopende leningen tegen lage rentes zijn afgesloten. Daarmee kan de rentebuffer ook in 2025 en 2026 incidenteel vrijvallen. Vanwege prudent financieel beleid blijft de structurele buffer vanaf 2027 gehandhaafd.

Gemeentefonds en overige (rijks)ontwikkelingen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Ontwikkelingen gemeentefonds sept.- en dec.circulaire	23.670	24.894	36.394	19.070	S
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen sept.- en dec.circulaire	-553	-232	-232	-232	S
Gemeentefonds totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*23.118*	*24.662*	*36.162*	*18.838*	
Ontwikkelingen gemeentefonds meicirculaire	9.822	8.490	9.102	24.883	S
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen meicirculaire	-649	394	-1.085	-2.051	S
Vrijval rentebuffer		1.000	1.000		I
Gemeentefonds totaal aanvullend op Perspectiefnota	***9.173***	***9.884***	***9.017***	***22.832***	
Totaal ontwikkelingen gemeentefonds en overige ontwikkelingen	**32.290**	**34.546**	**45.179**	**41.670**	

Financiële koers van de beleidsontwikkelingen

In de Perspectiefnota 2024 - 2027 is een reeks autonome en overige financiële ontwikkelingen opgenomen. De onderstaande tabel met deze ontwikkelingen is overgenomen uit de Perspectiefnota, waarin ook een toelichting op deze ontwikkelingen is opgenomen.

Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Gemeentefonds	23.118	24.662	36.162	18.838	S
OZB indexatie (inkomsten)	1.489	1.489	1.489	1.489	S
Areaalontwikkeling OZB	233	233	233	233	S
OZB indexatie (lasten voor panden in eigen gebruik)	-214	-333	-456	-566	S
Actualisatie MIP	1.583	2.042	1.439	365	S
Indexering MIP	-2.038	-2.625	-2.226	-1.402	S
Planningsrealisme MIP	12	387	1.265		I
Nominaal: Cao	-7.032	-6.956	-6.923	-6.788	S
Nominaal: Zorgcontracten	-6.600	-6.600	-6.600	-6.600	S
Nominaal: Subsidies	-4.000	-4.000	-4.000	-4.000	S
Nominaal: Gemeenschappelijke regelingen	-3.200	-3.200	-3.200	-3.200	S
Nominaal: Overige	-5.200	-5.200	-5.200	-5.200	S
Areaalontwikkeling	-2.051	-2.051	-2.051	-2.051	S
Zorg: Aanvullende indexering zorgtarieven	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	S
Zorg: kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	S
Zorg: verhoging vergoeding/tarief pleegzorg	-300	-300	-300	-300	S
Zorg (Wmo): PGB in verhouding tot uitstroom WLZ	1.200	600	600	600	S

Indexatie contracten parkeergarages	-282	-282	-282	-282	S
Extra loon- en prijsstijgingen 2023 ev bij VGGM	-1.203	-1.203	-1.203	-1.203	S
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ	-600				I
VGGM: Programma Beter Bedrijfsvoeren	-493				I
Actualisatie BUIG	1.718	1.670	1.677	1.633	S
Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	527	527	527	527	S
Onderwijshuisvesting verbouwing Spiekmanlaan	-76	-75	-74	-73	S
Dekking Spiekmanlaan uit onderwijsmiddelen Begroting 2023	76	75	74	73	S
Uitbreiding school Confetti			-57	-57	S
Aanvullend investeringskrediet MFC De Salamander	-99	-98	-97	-96	S
Vervanging ondergrondse containers (OC's)	-194	-340	-484	-626	S
Dekking kosten OC's uit afvalstoffenheffing	194	340	484	626	S
Hogere beheerkosten transferhal Arnhem Centraal	-280	-280	-280	-280	S
Totaal Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	**-5.712**	**-3.518**	**8.517**	**-10.340**	

In deze begroting is de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. In voorgaande begrotingen zijn investeringen in sommige gevallen nog als incidentele last in de exploitatie opgenomen. De investeringen in mobiliteit, verduurzaming vastgoed en cultureel vastgoed worden in deze begroting dan ook als investering met kapitaallasten verwerkt.
De financiële ontwikkelingen ten opzichte van de vorige begroting zijn onderverdeeld in de thema's Duurzaam Arnhem, Groen Arnhem, Kansrijk Arnhem en Verbonden Arnhem. Deze worden in de volgende paragrafen inzichtelijk gemaakt. Daarbij zijn in elke tabel, indien van toepassing, eerst de ontwikkelingen zoals opgenomen in de Perspectiefnota, benoemd. Daaronder zijn de ontwikkelingen die zich na de Perspectiefnota hebben voorgedaan, weergegeven. In iedere paragraaf is eerst een tabel opgenomen met beleidsontwikkelingen die gedekt worden door bestaande budgetten of reserves. Daarna is een tabel opgenomen met ontwikkelingen die gedekt worden vanuit de algemene middelen.

Een DUURZAAM Arnhem

Ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Reservering middelen Spoorzone Oost	12.011	1.000			I
Middelen Stadsontwikkelfonds	-10.501	-1.000			I
Middelen Gebiedsontwikkeling Kronenburg	-1.100				I
Middelen Zuidelijke binnenstad	-410				I
Flexwonen Merwedeterrein	-300				I
Dekking Stadsontwikkelfonds	300				I
Inzet middelen uit Klimaatfonds	-5.000	-5.000	-5.000		I
Dekking Klimaatfonds	5.000				I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***-5.000***	***-5.000***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem	**0**	**-5.000**	**-5.000**	**0**	

Spoorzone Oost
Om invulling te geven aan de opgave tot en met 2030 is in afstemming met het Rijk een businesscase opgesteld voor de realisatie van circa 5.400 woningen in het gebied. De dekking van deze gebiedsontwikkeling komt vanuit het Rijk, de Provincie en gemeentelijke middelen. Een deel van de gemeentelijke middelen is reeds beschikbaar binnen bestaande budgetten en wordt bij elkaar gebracht binnen de nieuw te vormen bestemmingsreserve Spoorzone Oost. Dit betreft middelen vanuit de bestemmingsreserves Stadsontwikkelfonds (€ 9,5 miljoen), Gebiedsontwikkeling Kronenburg (€ 1,1 miljoen) en Zuidelijke binnenstad (€ 0,4 miljoen).

Flexwonen Merwedeterrein
Voor het project Flexwonen Merwedeterrein wordt een aanvullend budget van € 0,3 miljoen in 2024 begroot. Doordat een aanzienlijk deel van de grond afgevoerd dient te worden zijn er extra kosten voor grondwerkzaamheden. Daarnaast is er een aanvullend planbudget nodig om het project tot realisatie te brengen. Zowel de kosten voor onderzoeken als de afstemming met de omgeving en corporaties vraagt meer aandacht en tijd dan waarmee aanvankelijk is rekening gehouden. Deze extra lasten worden gedekt vanuit het Stadsontwikkelfonds.

Klimaatbudget
Om de energietransitie een impuls te geven is in de Begroting 2023 € 15,0 miljoen vrijgemaakt dat is toegevoegd aan het Klimaatfonds. Snelle en effectieve maatregelen zijn nodig om de klimaatcrisis te bestrijden. In de energietransitie is de afgelopen jaren al flink geïnvesteerd en deze zal de komende jaren worden geïntensiveerd. We verwachten in de jaren 2024, 2025 en 2026 jaarlijks € 5 miljoen te besteden. Om die reden wordt de begrote toevoeging van € 10 miljoen in 2023 en van € 5 miljoen in 2024 teruggedraaid en wordt het Klimaatbudget direct in de exploitatie begroot. Dit sluit daarmee aan bij het ritme waarmee de uitgaven worden gedaan. Het klimaatbudget wordt binnen de kaders voor het klimaatfonds besteed.

Ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem tlv Algemene middelen	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**I/S**
Bedragen x € 1.000					
Eenmalige dotatie aan de BR Voorstudies	-500				I
Eenmalige bijdrage aan stadsontwikkelfonds tbv gemeentelijke planontwikkelingskosten grootschalige gebiedsontwikkelingen		-1.000			I
Publiek onrendabele top Spoorzone Oost	-12.000	-1.000			I
Publiek onrendabele top Spoorzone Oost: tbv park en mobiliteit				-600	S
Lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk Inkopen	-270	-270	-270		I
Aanvangsfase Verhuurdersvergunningen (Wet Goed Verhuurderschap)	-600	-75	-75	-75	S
Makelpunt	-100	-100	-100	-100	S
Community manager Merwedeterrein (motie 23M03)	-50	-50	-50	-50	I
Handhaving verbod permanente bewoning vakantieparken	-50	-50	-50	-50	I
Wasbare proefluiers (amendement 22A38)	-63				I
Verduurzamen vastgoed: vrijval	2.500	3.000			I

Verduurzamen vastgoed: kapitaallasten	-118	-236	-375	-371	S
Energieprijzen eigen gebruik vastgoed	-1.500				I
Beëindiging spaarelement rioolheffing			700	700	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***-12.751***	***220***	***-220***	***-546***	
Totaal ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem	**-12.751**	**220**	**-220**	**-546**	

Eenmalige dotatie aan de BR Voorstudies
Wanneer een ruimtelijke ontwikkeling wenselijk is en er nog geen beleid, programma of gebiedsvisie als kader daarvoor is vastgesteld, is er voorstudiebudget beschikbaar om de haalbaarheid te onderzoeken. Deze voorstudie zal in een korte periode worden uitgevoerd en zal leiden tot een raadsbesluit waarna de plankosten kunnen worden geactiveerd. Als er voor het einde van het boekjaar geen dergelijk raadsbesluit wordt genomen, of wanneer de ontwikkeling wordt gestopt blijven de kosten voor rekening van het voorstudiebudget. Voor voorstudies is een jaarlijks budget van € 100.000 beschikbaar. De bestemmingsreserve Voorstudies is volledig uitgeput. Vanwege de verstedelijkingsopgave en een toenemend aantal initiatieven voor nieuwe ontwikkelingen wordt voorgesteld om éénmalig € 0,5 miljoen toe te voegen aan de BR Voorstudies.

Eenmalige bijdrage aan stadsontwikkelfonds tbv gemeentelijke planontwikkelingskosten grootschalige gebiedsontwikkelingen
De omgevingsvisie en verstedelijkingsstrategie geven kaders en richting voor een verdere gezonde groei van de Arnhem in de komende 20 jaar. Hierbinnen is de urgente woningbouwopgave prominent aanwezig. In 2020 hebben we ons de ambitie gesteld om voor 2040 16.000 woningen toe te voegen. Op dit moment, drie jaar later, zijn er in Arnhem nog zo'n 14.000 woningen benodigd. Aan de ontwikkeling hiervan zijn plankosten verbonden die naar verwachting in de ordegrootte van € 2 á € 4 miljoen gaan vallen. De plankosten worden conform de spelregels van grondbeleid onderdeel van de business case of grondexploitatie. Anders dan in het verleden, zijn de binnenstedelijk gebiedsontwikkelingen niet langer winstgevend voor gemeentes, maar vragen deze extra investeringsmiddelen vanuit een publieke onrendabele top. Ter dekking van de plankosten voor de onrendabele top wordt in 2025 € 1,0 miljoen toegevoegd aan het stadsontwikkelfonds.

Publiek onrendabele top Spoorzone Oost
In de huidige businesscase voor de ontwikkeling van Spoorzone Oost waarin 5.400 extra woningen worden gebouwd, zijn behalve middelen uit bestaande gemeentelijke budgetten nog aanvullende middelen nodig. Daarom wordt in 2024 € 12,0 miljoen en in 2025 € 1 miljoen extra toegevoegd aan de bestemmingsreserve Spoorzone, waarmee de totale reservering in 2024 uitkomt op € 23 miljoen en in 2024 op € 24 miljoen.
Voor de inrichting van de openbare ruimte wordt een investeringsbudget van € 19 miljoen vrijgemaakt. Dit leidt tot structurele kapitaallasten van € 0,6 miljoen vanaf 2027 en aanvullend € 0,3 miljoen vanaf 2028.

Lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk inkopen
Arnhem heeft grote ambities op het gebied van lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk inkopen. Om hier een impuls aan te geven wordt in 2024, 2025 en 2026 jaarlijks € 0,3 miljoen geïnvesteerd. Hiermee wordt bewustwording gecreëerd en de gewenste aanpak in onze organisatie en in onze werkprocessen geborgd. Tevens draagt deze impuls ertoe bij dat er meer inzicht komt in gemaakte contractuele maatschappelijke afspraken met leveranciers en hierdoor ook beter gemonitord en gestuurd kan worden.

Aanvangsfase Verhuurdersvergunningen (Wet Goed Verhuurderschap)
In de Begroting 2023 is de ambitie opgenomen om stadsbrede verhuurdersvergunningen in te voeren. Bij een stadsbrede invoering vallen ongeveer 15.000 adressen onder een vergunningsregime. Er is structureel € 0,3 miljoen beschikbaar voor de uitvoering van de vergunningverlening, het toezicht en de handhaving. Gelet op de organisatiekosten van het opzetten van een vergunningverlening- en handhavingsregime en de capaciteit die het vergt om in de beginfase adressen te inventariseren, aan te schrijven en registreren wordt eenmalig € 0,6 miljoen vrijgemaakt en € 75.000 structureel.

Makelpunt
Makelpunt Arnhem is sinds april 2022 online. Inmiddels worden er circa 140 locaties op de site aangeboden en de verwachting is dat dit veel verder wordt uitgebreid met scholen, sportpanden en diverse andere locaties. De huidige aanbieders zijn enthousiast en zien de meerwaarde van Makelpunt Arnhem. In de subsidievoorwaarden is ook opgenomen dat iedereen mee doet met het Makelpunt. Tot en met 2023 wordt dit vanuit ontmoeten en verbinden financieel ondersteund. Om ook na 2023 Makelpunt Arnhem in de lucht te houden wordt een structurele last van € 100.000 opgenomen.

Community manager Merwedeterrein (motie 23M03)
Op het Merwedeterrein worden 149 flexwoningen gerealiseerd. Gelet op de locatie, nabij het kwetsbaardere Presikhaaf 1, heeft de raad met motie 23M03 het college opgedragen om een sociaal beheerder/community manager in te zetten in het gebied. Deze persoon dient zich te ontfermen over de nieuwe huurders en legt actief de verbinding met de rest van de buurt. Er worden nog afspraken met woningcorporaties gemaakt over de financiering van de 'sociale componenten' van de flexwoonontwikkeling bij het Merwedeterrein, en er liggen subsidiekansen liggen bij de Provincie Gelderland. Om er zeker van te zijn dat er met ingang van 2024 dekking is voor een sociaal beheerder, wordt hiervoor tot en met 2027 een budget van jaarlijks € 50.000 in de begroting opgenomen.

Handhaving verbod permanente bewoning vakantieparken
Op Vakantiepark Arnhem wordt al een aantal jaar gehandhaafd op het voorkomen van permanente bewoning. Het aantal permanente bewoners is geslonken naar 42. Ook op de andere vakantieparken vindt permanente bewoning plaats om te voorkomen dat op sommige parken bewoning toeneemt is actief toezicht noodzakelijk. Hiervoor wordt tot en met 2027 jaarlijks € 50.000 vrijgemaakt.

Wasbare proefluiers (amendement 22A38)
Om de hoeveelheid eenmalige luiers die in het restafval belanden te verminderen, wordt zoals ook in de raadsbrief d.d. 16-05-2023 aangegeven (zaaknummer 196737) in 2024 een proefproject gehouden met de uitgifte van een gratis proefluier aan nieuwe ouders bij de aangifte van een geboorte. Op die manier brengen we wasbare luiers actief onder de aandacht bij alle nieuwe ouders en maken we het makkelijk om de wasbare luiers te proberen en te blijven gebruiken. De kosten voor deze proef bedragen eenmalig € 63.000 in 2024.

Verduurzamen vastgoed
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Het investeringsbudget voor het verduurzamen van gemeentelijk vastgoed is één van deze posten. Voor een totaal investeringsbudget van € 8,0 miljoen worden in deze begroting de kapitaallasten opgenomen.

Energieprijzen eigen gebruik vastgoed
De energieprijzen zijn in 2022 en 2023 fors gestegen. Het is onzeker in hoeverre deze stijging structureel is. Voor 2024 is de verwachting dat de energieprijzen nog hoog zullen blijven. Daarom wordt in 2024 € 1,5 miljoen extra aan energielasten in de begroting opgenomen voor het eigen gebruik in gemeentelijk vastgoed.

Beëindiging spaarelement rioolheffing
In de Begroting 2022 is een spaarelement aan de rioolheffing toegevoegd waarmee een voorziening is gevormd voor toekomstige vervangingsinvesteringen. Daarnaast werden hiermee ongewenste tariefschommelingen voorkomen. Op basis van het investeringsplan is een verdere toevoeging aan de voorziening na 2025 niet meer noodzakelijk. Deze heeft dan een omvang van € 2,8 miljoen. Ook is er geen noodzaak meer voor de voorziening om ongewenste tariefschommelingen te voorkomen. Daarmee kan vanaf 2026 het spaarelement van € 0,7 miljoen uit de rioolheffing vervallen.

Een GROEN Arnhem

Er zijn geen ontwikkelingen met dekking binnen het Thema Een GROEN Arnhem.

Ontwikkelingen een GROEN Arnhem tlv Algemene middelen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Willemsplein				-284	S
Verkeersveiligheid	-24	-47	-71	-95	S
Snelfietsroute Arnhem-Huissen			-205	-205	S
Energieprijzen eigen gebruik openbare ruimte	-2.300				I
Prijsindexaties parkeergarages	282	282	282	282	S
Bewaking parkeergarages	-130				I
Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd	-100	-100	-100		I
Werklocaties		-200	-200	-200	I
Veerpolderstraat	-652				I
Bijdrage aan coördinatie milieubeleid ODRA	-50	-50	-50	-50	S
Regeling rookgaskanalen	-125	-125			I
Uitvoering parkenvisie	-500	-500			I
Toevoeging Groenfonds	-350	-350			I
Woonwagenlocatie Bethaniënstraat (incl. grondwal)	-2.540				I
Bomen: continuering extra budget			-20	-41	S
Mobiliteit: vrijval incidentele budgetten	4.500	3.600	3.600		I
Mobiliteit: kapitaallasten	-213	-426	-596	-767	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	**-2.202**	**2.084**	**2.640**	**-1.359**	
Totaal ontwikkelingen een GROEN Arnhem	**-2.202**	**2.084**	**2.640**	**-1.359**	

Willemsplein

Het Willemsplein is een belangrijke plek in de stad en een groot OV knelpunt. De komende jaren zal dit aangepast worden om het ook in de toekomst goed te kunnen blijven gebruiken. De totale investering zal tussen de € 10 en € 20 miljoen bedragen. De dekking hiervoor komt deels vanuit het regulier mobiliteitsbudget en zal mogelijk ook vanuit het Klimaatfonds en de budgetten voor vergroening en groot wegenonderhoud komen. Voorlopig wordt een aanvullend investeringsbudget van € 6,0 miljoen in de begroting opgenomen. De kapitaallasten bedragen hiervoor structureel € 284.000.

Verkeersveiligheid

Bij Arnhem als duurzaam bereikbare stad ligt ook de focus op verkeersveiligheid. De komende vier jaar wordt extra geïnvesteerd in verkeersveiligheidsknelpunten en de realisatie van schoolzones. Hiervoor wordt het investeringsbudget tot en met 2027 jaarlijks met € 500.000 verhoogd0. De kapitaallasten hiervoor lopen op van € 24.000 in 2024 tot structureel € 95.000 vanaf 2027.

Energieprijzen eigen gebruik openbare ruimte

De energieprijzen zijn in 2022 en 2023 fors gestegen. Het is onzeker in hoeverre deze stijging structureel is. Voor 2024 is de verwachting dat de energieprijzen nog hoog zullen blijven. Daarom wordt in 2024 € 2,3 miljoen extra aan energielasten in de begroting opgenomen voor het eigen gebruik in de openbare ruimte.

Prijsindexaties parkeergarages
Zoals aangekondigd in de Perspectiefnota 2024-2027 is voor de Begroting 2024 bekeken of de prijsindexatie van de parkeergarages gedekt kan worden vanuit de bestemmingsreserve Bereikbaarheid. Dit blijkt te kunnen waardoor een structureel voordeel van € 282.000 voor de algemene middelen ontstaat.

Bewaking parkeergarages
Vanwege de toenemende overlast door daklozen in de parkeergarages zijn er maatregelen getroffen om de overlast tegen te gaan. In de dienstverleningsovereenkomst met P1 zijn afspraken gemaakt met betrekking tot het schoonmaken en beheren van de parkeergarages. Daarnaast worden er extra kosten gemaakt voor de beveiliging van de parkeergarages. Hiervoor wordt in 2024 € 130.000 begroot.

Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd
Voor de kwaliteitsimpuls werklocaties wordt voor de jaren 2024 tot en met 2026 jaarlijks een aanvullend budget van € 100.000 begroot. Deze middelen worden onder andere ingezet voor de kwartiermaker voor de Nieuwe Haven en de ambities zoals omschreven in het ambitiedocument Het Broek.

Werklocaties
In de Begroting 2023 is € 200.000 vrijgemaakt in 2023 en 2024 voor de uitvoering en/of cofinanciering van de korte termijn activiteiten uit de uitvoeringsagenda van het implementatieplan Nieuwe Haven. Om constructief te werken aan toekomstbestendige werklocaties wordt ook voor de jaren 2025, 2026 en 2027 een extra budget van jaarlijks € 200.000 begroot.

Veerpolderstraat
Voor het project Veerpolderstraat, waar de realisatie van 37 huurappartementen en de ontwikkeling van een zorgvoorziening voor dementerende ouderen gerealiseerd wordt, zijn we met bewoners in gesprek om hun zorgen bij de ontwikkeling te bespreken en te kijken naar planaanpassing om aan deze zorgen tegemoet te komen. Inzet is een aangepast plan waarin meer ruimte is voor groen en spelen. Hierdoor dalen de opbrengsten van de grondverkoop met € 446.000 in 2024. Voor de aanleg van groen en spelen wordt een extra budget van € 206.000 begroot.

Bijdrage aan coördinatie milieubeleid ODRA
Door de ODRA wordt extra ingezet op coördinatie en afstemming van het gezamenlijk milieubeleid. Hiervoor wordt de formatie uitgebreid. Als gevolg hiervan stijgt de bijdrage aan ODRA voor Arnhem met € 50.000 structureel.

Regeling rookgaskanalen
In de Perspectiefnota is opgenomen dat we werken aan de uitvoering van afspraken uit de Luchtagenda en daarvoor willen deelnemen aan een subsidieregeling voor het verwijderen of onklaar maken van rookgaskanalen. Voor de cofinanciering van deze subsidieregeling wordt in 2024 en 2025 € 125.000 begroot.

Uitvoering parkenvisie
Op dit moment wordt de parkenvisie opgesteld. De Parkenvisie geeft een ruimtelijk beeld voor de toekomst op gebied van cultuurhistorie (rijksmonument), biodiversiteit, klimaatbestendig en gezondheid (recreatie) voor het beheer van bossen en parken. In het kader van de parkenvisie loopt nu voor Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem een aanvraag voor een monumentenvergunning. De parkenvisie zal dit jaar worden vastgesteld en naar de raad worden gestuurd. Voor de uitvoering van de parkenvisie wordt in deze begroting voor 2024 en 2025 vast € 500.000 vrijgemaakt.

Toevoeging Groenfonds
In 2024 en 2025 wordt € 350.000 toegevoegd aan de bestemmingsreserve Groenfonds voor de aankoop van grond voor natuurontwikkeling in het kader van groen en ontmoeten die voorzien is in 2025.

Woonwagenlocatie Bethaniënstraat (incl. grondwal)
In de voorbereiding van de herinrichting van de Bethaniënstraat is gebleken dat hier meer middelen voor nodig zijn. Hiervoor wordt in 2024 € 2,5 miljoen extra in de begroting opgenomen. Dit wordt ingezet voor de extra kosten voor de sanering van de grondwal en een aanpassing van het inrichtingsplan. Daarnaast worden met deze toevoeging aan het budget de kostenstijgingen opgevangen.

Bomen: continuering extra budget
Voor 2025 en 2026 wordt een extra investeringskrediet van € 600.000 begroot om het bestaande bomenbeleid en de groene ambities te kunnen blijven realiseren. De kapitaallasten die hiervoor in de begroting worden opgenomen, bedragen € 20.000 in 20256 en structureel € 41.000 vanaf 2027.

Mobiliteit
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven, is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Hiertoe behoort ook een deel van de middelen die zijn toegekend aan mobiliteitsdoeleinden. Het gaat om de volgende onderwerpen: verlagen maximum snelheid, verminderen aantal rijbanen en de wandel- en fietspromenade Rijnkade. Hiervoor worden in deze Begroting 2024 de kapitaallasten in de begroting opgenomen van € 213.000 in 2024 oplopend tot structureel € 767.000 vanaf 2027 en de investeringen in het meerjareninvesteringsplan meegenomen.

Een KANSRIJK Arnhem

Ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Motie Online bewustwordingsaanpak voor jongeren (21M105)	-168				I
Dekking Online bewustwordingsaanpak jongeren uit BR Beschermd en weerbaar	168				I
Investeren in jongerenwerk zwaardere doelgroepen Geitenkamp	-75	-75			I
Vlindertuin Geitenkamp	-75	-75			I
Immerloo Schuldenvrij	-250	-250			I
Dekking jongerenwerk en Vlindertuin Geitenkamp en Immerloo Schuldenvrij uit middelen Arnhem Oost	400	400			I
Implementatie subsidiehuis	-60				I
Dekking implementatie subsidiehuis uit BR WMO & Jeugdzorg	60				I
Preventieve jeugdbescherming Veilig, Aanwezig, Vertrouwd. Uitbreiding pilot	-180	-180	-180	-180	I
Dekking uit BR Wmo en jeugdzorg: VAV uitbreiding pilot	180	180	180	180	I
Inzet ervaringsdeskundigheid binnen maatschappelijke opvang		-75	-75	-75	I
Dekking uit BR Beschermd en weerbaar: Inzet ervaringsdeskundigheid binnen maatschappelijke opvang		75	75	75	I
Uitbreiding capaciteit Kruispunt en De Duif		-120	-120	-120	I
Uitbreiding gezinsopvang		-200	-200	-200	I
Dekking uitbreiding capaciteit Kruispunt, De Duif en gezinsopvang uit BR Beschermd en weerbaar		320	320	320	I
Buurtconciërges	-425				I
Buurtconciërges dekking uit WIF	425				I
Buurtconciërges overheveling dekking uit WIF	-425				I
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*-425*	*0*	*0*	*0*	
Verlenging zorgaccounthouder (wachtlijsten GGZ)	-75				I
Dekking verlenging zorgaccounthouder uit BR Wmo en Jeugdzorg	75				I
Integraal accommodatiebeleid	-200	-100			I

Dekking integraal accommodatiebeleid uit middelen Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt	200	100			I
Uitbreiding buurtsportcoaches	-113	-113			I
Dekking uitbreiding buurtsportcoaches uit BR Jeugdfonds	113	113			I
Vervanging hockeyveld HCM	-26	-26	-26	-26	S
Vervanging kunstgrasveld Arnhemse Boys Schuytgraaf	-17	-17	-17	-17	S
Sportdag op Papendal	-40	-40	-40	-40	S
Dekking HCM, kunstgrasveld Arnhemse Boys, sportdag Papendal in bestaande budgetten sport	83	83	83	83	S
Huisvesting bijzondere doelgroepen	-1.500	-1.500	-1.500	-1.500	I
Dekking uit BR Huisvesting bijzondere doelgroepen	1.500	1.500	1.500	1.500	I
Opvang dakloze EU-burgers (motie 23M41)	-500	-500			I
Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	500	500			I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***0***	***0***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem	**-425**	**0**	**0**	**0**	

Verlenging zorgaccounthouder (wachtlijsten GGZ)
De zorgaccounthouder die de gemeente extern inhuurt, bemiddelt sinds een jaar bij het terugdringen van de wachtlijsten GGZ in de Jeugdzorg en is daarin succesvol gebleken. Bij de behandeling van de Perspectiefnota heeft het college toegezegd om het contract te verlengen tot 1 oktober 2024. De kosten van de verlenging worden geraamd op € 75.000. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Integraal accommodatiebeleid
In de afgelopen jaren is de wens ontstaan om integraal te kijken naar het gebruik, beheer en exploitatie van maatschappelijke accommodaties. Dit willen we faciliteren middels een status quo analyse op gebiedsniveau. Zo kunnen we groeien naar een stad waar bijvoorbeeld MFC's, buurthuizen, sportclubs en scholen centrale plekken in de wijk zijn door gericht beleid en inspanningen en betere afstemming op elkaar. De verwachting is dat de kaders van het integraal accommodatiebeleid eind 2024 gereed zijn. Hiervoor wordt de huidige inzet voor sociaal beheer verlengd tot en met 2025. Hiervoor wordt in 2024 € 200.000 begroot en in 2025 € 100.000. Dit wordt gedekt vanuit de middelen voor Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt.

Uitbreiding buurtsportcoaches
De gemeente Arnhem werkt al sinds jaren met buurtsportcoaches. Deze professionals in wijken zetten sport als middel in om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals een gezonde leefstijl, het tegengaan van eenzaamheid onder ouderen en het tegengaan van overlast onder jongeren. In een aantal wijken is er behoefte aan (meer) buurtsportcoaches. De buurtsportcoaches worden voornamelijk ingezet in de in de wijken waarop ook in het kader van de Arnhem Oost aanpak wordt ingezet. Omdat een verschuiving van de inzet van de buurtsportcoaches ten koste gaat van de inzet in die wijken, wordt voor de komende twee jaar het aantal buurtsportcoaches uitgebreid. Hiervoor wordt jaarlijks € 112.500 begroot.

Vervanging hockeyveld HCM, vervanging kunstgrasveld Arnhemse Boys Schuytgraaf en sportdag op Papendal
Gezien het ledenaantal van HCM en het aantal jongeren uit de omliggende wijken dat hockeyt, is het vanuit de gemeentelijke beweegdoelstellingen noodzakelijk dat dit veld gerenoveerd wordt. Hiervoor is een investering nodig van € 500.000. Dit leidt tot structureel hogere lasten van € 26.000.

Arnhemse Boys heeft de wens om een natuurgrasveld om te zetten in een (duurzaam) kunstgrasveld. Een kunstgrasveld is namelijk nagenoeg continu bespeelbaar, waar een natuurgrasveld maar zeer beperkt bespeeld kan worden in verband met de kwaliteit van het veld. Hierdoor zal Arnhemse Boys veel meer jeugd kunnen faciliteren. Hiervoor is een investering benodigd van € 115.000, wat leidt tot € 17.000 structurele kapitaallasten vanaf 2024.

Naar aanleiding van de motie 21M103 ‘een Arnhemse Sportdag’ is voor 2022/2023 (één schooljaar) budget beschikbaar gesteld voor uitvoering van deze motie (€ 40.000 incidenteel). Gekozen is voor een langduriger traject van dertig weken gedurende het schooljaar 2022-2023, waarbij elke week een andere groep basisschoolleerlingen (groep 6 t/m 8) langs komt op Papendal voor een dagvullend pedagogisch verantwoord lesprogramma, breder dan enkel sport. Om dit concept navolging te geven wordt vanaf 2024 € 40.000 begroot. Dit wordt samen met de vervanging van de sportvelden gedekt vanuit de huidige middelen binnen sport.

Huisvesting bijzondere doelgroepen
Vanuit de ambities uit de Nota Wonen en Zorg wordt het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uitgebreid. Het kan gaan om bijvoorbeeld het ontwikkelen van een tussenvoorziening voor statushouders, uitbreiding van woningen voor extreme overlastgevers, het realiseren van flexwoningen, aankopen en verbouwen van panden (al dan niet voor specifieke doelgroepen, en/of ten behoeve van een betere spreiding over de wijken). Hiervoor wordt incidenteel € 1,5 miljoen per jaar van 2024 tot en met 2027 begroot voor onder andere projectkosten, plankosten, voorinvesteringen, of voor onrendabele toppen. Ter dekking wordt een nieuwe bestemmingsreserve bijzondere huisvesting gevormd. Deze wordt in 2024 gevoed met € 6,0 miljoen vanuit de bestemmingsreserve Wmo & Jeugdzorg.

Opvang dakloze EU-burgers (motie 23M41)
Voor de opvang van dakloze EU-burgers wordt in 2024 en 2025 elk jaar € 500.000 begroot. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem tlv Algemene middelen	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**I/S**
Bedragen x € 1.000					
Actualisatie WSW	-2.151	-2.270	-1.380	1.447	S
Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire	371	370	345	317	S
Actualisatie BUIG	-1.299	-1.293	-1.172	-1.128	S
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ	102				I
VGGM: Programma Beter Bedrijfsvoeren	247				I
Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds	1.000	1.000			I
Sportbedrijf tekort begroting	-2.800				I
Huur- vs subsidieindexatie maatschappelijke partners	-559	0	0	0	I
Inkomensregelingen	-960				I
Individuele studietoeslag	-400				I
Vroegsignalering	-340				I
Schuldhulpverlening particulieren	-440				I
Bijna gratis OV voor Gelrepashouders	-25	-25	-25	-25	S
Grip op eigen financiële situatie inwoners	-125	-125	-125	-125	S
Verlenging maatregelen energiecrisis	-500	-500			I
Gedeeltelijke dekking uit Energiearmoedefonds	400	400			I
Ervaringsdeskundigen	-100				I
Sportpark Paasberg	-105	-105	-105	-105	S
Doorontwikkeling/implementatie Koersnota 2.0 Wijksturing	-150				I
Formatie functionele gegevensbescherming (JZ)	-120	-120			I
Leefbaarheid en voorzieningen Malburgen-Oost Noord / Amusementsorkest DWS		-132	-132	-132	S

Aankoop Maatschappelijke accommodaties	-19	-19	-19	-19	S
Incidentele subsidies welzijn	-1.000				I
Gedeeltelijke dekking uit BR jeugdfonds	500				I
Taakstelling subsidies welzijn	-545	-545	-545	-545	S
Duurzame opvang vluchtelingen	-500	-500	-500	-500	I
Ecovrede	-30	-30	-30	-30	I
Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel	-4	-4	-4	-4	S
Inzet op handhaving structureel (motie 23M57)		-500	-500	-500	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***-9.552***	***-4.397***	***-4.191***	***-1.348***	
Totaal ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem	**-9.552**	**-4.397**	**-4.191**	**-1.348**	

Actualisatie WSW
De begroting WSW is geactualiseerd. Hierbij wordt uitgegaan van een structurele looncompensatie van tussen 7% en 10% afhankelijk van de inschaling. De actualisatie leidt tot een nadeel van € 2,5 miljoen in 2024 dat afloopt en in 2027 omslaat in een structureel voordeel van € 1,4 miljoen.

Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire
Voor de septembercirculaire 2023 van het gemeentefonds is een compensatie van de verhoging van het minimumloon voor de WSW aangekondigd. Voor Arnhem zal het aandeel hierin uitkomen op € 371.000 in 2024 aflopend tot structureel € 317.000 vanaf 2027.

Actualisatie BUIG
Op basis van de meicirculaire van het gemeentefonds en de realisatie over 2023 is de BUIG geactualiseerd. Deze wordt ten opzichte van de actualisatie bij de Perspectiefnota naar beneden bijgesteld. Hierdoor ontstaat een structureel nadeel van € 1,3 miljoen vanaf 2024. Voor de volgende actualisatie bij de Perspectiefnota van volgend jaar wordt bekeken hoe de voorspelbaarheid vergroot kan worden waarmee fluctuaties in de raming tussen Perspectiefnota en Begroting beperkt kunnen worden.

VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ en Programma Beter Bedrijfsvoeren
In de Perspectiefnota is voor de programma's Basis op orde en Beter Bedrijfsvoeren waarmee VGGM haar dienstverlening voor de toekomst op een hoger niveau wil brengen, rekening gehouden met extra lasten in 2024 van respectievelijk € 600.000 en € 498.000. Hierbij werd aangegeven dat er nog discussie gevoerd werd over deze bedragen. De uiteindelijke bijdragen zijn lager uitgekomen, waarmee voor Arnhem een voordeel ontstaat van € 102.000 en € 247.000 in 2024.

Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds
Actualisatie van de BR Jeugdfonds leidt tot de conclusie dat de begrote dotatie van jaarlijks € 1 miljoen in 2024 en 2025 in beginsel niet noodzakelijk lijkt voor de dekking van het programmaplan Perspectief op Jeugd. Deze dotatie kan teruggedraaid worden ten gunste van de algemene middelen. Wanneer ook de toevoeging voor 2023 wordt teruggedraaid, blijft voor de ambities op dit beleidsterrein in totaal € 4 miljoen aan middelen beschikbaar in deze reserve.

Sportbedrijf tekort begroting
Mede als gevolg van de gestegen energielasten is een tekort op de begroting van het Sportbedrijf ontstaan. Het is onzeker in hoeverre deze stijging van de energielasten structureel is. Daarom wordt vooralsnog het tekort incidenteel in 2024 ingeboekt. Dit levert een nadeel voor de algemene middelen op van € 2,8 miljoen.

Huur- versus subsidie-indexatie maatschappelijke partners
De huurders van onze gebouwen hebben te maken met ongekende kostenstijgingen. De gemeente Arnhem hanteert de kostprijsdekkende huur systematiek voor haar huurders. Jaarlijks indexeren wij de huurprijs per 1 mei met de CPI index..Bij de Perspectiefnota is besloten om dit jaar af te wijken van deze CPI index en voor de huurindexatie uit te gaan van de kerninflatie, welke is vastgesteld op 6,4%.

Er is een inventarisatie gedaan van de huursommen in de verschillende beleidsterreinen. Daarbij is een berekening gemaakt van het verschil tussen de verwachte subsidie indexatie en een huurindexering op basis van de kerninflatie van 6,4%. Uitgangspunt is dat bij cultuur en sport de partners exploitatiesubsidie ontvangen van de gemeente die wordt geïndexeerd in 2023 met 3,1%. Voor de MFC's, de kinderboerderijen en de buurthuizen wordt een volledige compensatie van de huurprijs gerekend, waarbij een exploitatiesubsidie dus niet van toepassing is. Voor deze laatste drie groepen wordt de subsidie in 2024 incidenteel aanvullend geïndexeerd voor in totaal € 559.000.

Inkomensregelingen
Er wordt meer beroep gedaan op diverse onderdelen van de openeinderegeling Bijzondere Bijstand. Dit leidt tot hogere kosten bij Bijzondere Bijstand, Bijzondere Bijstand voor Beschermingsbewind en de Gelrepas. Bij de Gelrepas zien we de effecten van de verbeterslag die in 2021 is gemaakt met de digitalisering en professionalisering van de pas. Meer inwoners gebruiken de Gelrepas en ze besteden daarbij ook een groter bedrag. De totale lasten voor de inkomensregelingen stijgen in 2024 incidenteel met € 960.000.

Individuele studietoeslag
Vanaf april 2022 bestaat er de wettelijk regeling individuele studietoeslag, voor mensen die geen inkomen naast hun studie kunnen verdienen door een structurele fysieke beperking. Deze kan met terugwerkende kracht worden aangevraagd. De aanvragen vallen hoger uit dan eerder geraamd, waardoor in 2024 een incidenteel nadeel van € 400.000 ontstaat.

Vroegsignalering
We zien dat er bij verschillende crediteuren van vaste lasten (energie, huur, water en zorgverzekeringen) meer meldingen van betalingsachterstanden binnenkomen. Om meer inwoners met betalingsachterstanden te kunnen benaderen met ons hulpaanbod, gaan we in 2024 de helft meer inwoners bellen en de helft meer huisbezoeken afleggen dan in 2022. Dit betekent 600 extra huisbezoeken en 600 extra telefoongesprekken. Hiervoor wordt incidenteel € 340.000 vrijgemaakt.

Schuldhulpverlening particulieren
In 2022 is een aanbesteding gestart voor schuldhulpverlening. Vanwege het risico op hogere prijzen is in de Begroting het budget met € 250.000 verhoogd. Uit de aanbesteding bleek dat de prijzen 40% zijn gestegen. We onderzoeken we of het mogelijk is om vanaf 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer te kunnen uitvoeren om een betere regie op de schuldhulpverlening te houden en daarmee een betere dienstverlening aan onze inwoners te kunnen bieden. In voorbereiding daarop wordt in deze begroting een incidenteel budget van € 440.000 in 2024 begroot om een eventuele overname van de activiteiten van de huidige aanbieder voor te kunnen bereiden.

Bijna gratis OV voor Gelrepashouders
In de Begroting 2023 is het voornemen opgenomen om Gelrepashouders voor € 1,- per rit gebruik te kunnen laten maken van het openbaar vervoer. Bij de uitwerking hiervan heeft de provincie Gelderland als opdrachtgever en opbrengstverantwoordelijke aangegeven een beter voorstel te hebben dat aansluit bij de bestaande tarieven. In het nieuwe voorstel kunnen Gelrepashouders voor € 15,- per jaar vervolgens gratis van het openbaar vervoer gebruik maken binnen de gemeentegrenzen. Voor de aangepaste regeling wordt vanaf 2024 aanvullend structureel € 25.000 begroot.

Grip op eigen financiële situatie inwoners
In deze tijden van bestaanszekerheidscrisis willen we voortdurend inzetten op het zo vroeg mogelijk vinden van inwoners met geldzorgen en voorkomen dat geldzorgen problematische schulden worden. In de afgelopen jaren zijn deze activiteiten incidenteel gedekt. Vanaf 2024 wordt hiervoor een structureel budget van € 125.000 in de begroting opgenomen.

Verlenging maatregelen energiecrisis
De energiecrisis heeft veel effect gehad op de bestaanszekerheid van inwoners. Voor 2022 en 2023 is mede daarvoor een crisisaanpak georganiseerd en zijn verschillende regelingen gestart of uitgebreid om de gevolgen van de energiecrisis te beperken. Om deze aanpak ook in 2024 en 2025 voort te kunnen zetten, wordt voor beide jaren een incidenteel budget van € 500.000 begroot. Een bedrag van € 400.000 hiervan wordt jaarlijks uit het energiearmoedefonds gedekt.

Ervaringsdeskundigen
Ervaringsdeskundigen weten als geen ander hoe het beleid en het handelen vanuit de overheid en uitvoerende instanties uitwerkt in de praktijk. Welke knelpunten er zijn en welke impact dit heeft op hun dagelijkse leven. Om van deze ervaringen te leren, wordt een pilot gestart waarin een pool van ervaringsdeskundigen wordt gevormd (ervaringsraad) die meedenkt en advies geeft in de ontwikkeling van beleid. De focus zal daarbij in eerste instantie komen te liggen op bestaanszekerheid, maar met de intentie om dit te verbreden naar andere terreinen. Voor deze pilot wordt in 2024 een bedrag van € 100.000 begroot.

Sportpark Paasberg
In de begroting was een taakstelling opgenomen van € 150.000 op buitensport voor extra opbrengsten die zouden worden gegenereerd door de Paasberg in te zetten voor nieuwbouw. Na het besluit om de Paasberg niet voor nieuwbouw in te zetten kan deze taakstelling niet geheel worden gerealiseerd, daarom wordt het restant van structureel € 105.000 afgeboekt.

Doorontwikkeling/implementatie Koersnota 2.0 Wijksturing
De nieuwe Koersnota 'Van Wijken Weten' wordt in 2023 opgeleverd. Voor de implementatie van het verandertraject dat uit deze nota voort komt, wordt in 2024 € 150.000 in de begroting opgenomen.

Formatie functionele gegevensbescherming (JZ)
Op basis van een extern onderzoek op het gebied van informatieveiligheid en privacy is geconstateerd dat de formatie voor de Functionaris voor Gegevensbescherming binnen Arnhem op dit moment ontoereikend is. Om deze met 1 fte uit te breiden, wordt in 2024 en 2025 € 120.000 begroot.

Leefbaarheid en voorzieningen Malburgen-Oost Noord / Amusementsorkest DWS
De leefbaarheid en sociale cohesie in Malburgen-Oost Noord vraagt aandacht, bijvoorbeeld rond de Veerpolderstraat. De woningbouwplannen daar laten we samen gaan met een impuls in de voorzieningen rond het MFC onder andere met een plek voor Amusementsorkest DWS. Voor het benodigde investeringskrediet van € 1,9 miljoen worden vanaf 2025 structurele kapitaallasten van € 103.000 in de begroting opgenomen. Hiernaast wordt een aanvullende subsidie van € 29.000 begroot voor de servicelasten van de huurders.

Aankoop Maatschappelijke accommodaties
Maatschappelijke accommodaties zijn een belangrijk middel om de leefbaarheid in wijken te behouden. Om invloed te kunnen uitoefenen op het behoud en/of toevoegen van maatschappelijke accommodaties is het van belang om een budget beschikbaar te hebben om deze accommodaties aan te kunnen kopen en/of aan te passen. Hiervoor een eenmalig een investeringskrediet van € 1,0 miljoen begroot. Hiervoor worden de kapitaallasten van structureel € 19.000 vanaf 2024 in de begroting opgenomen.

Subsidies welzijn
De grote uitdagingen voor Arnhem zoals de woonopgave inclusief huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Om ons welzijnsbeleid toekomstbestendig te maken wordt voor 2024 € 1,0 miljoen voor incidentele subsidies vrijgemaakt. Dit wordt deels gedekt door een onttrekking uit het Jeugdfonds van € 500.000. Daarnaast wordt een structurele taakstelling op de welzijnssubsidies van € 545.000 in deze begroting tegen geboekt.

Duurzame opvang vluchtelingen
Ook de komende jaren maken we werk van een gastvrije opvang waarmee vluchtelingen snel onderdeel kunnen worden van de Arnhemse samenleving. Arnhem beschikt inmiddels over ruim 2.500 opvangplekken voor vluchtelingen. Voor het overgrote deel zijn dit tijdelijke plekken. De ambitie is om permanent een aantal van 2.000 plekken aan te houden. In 2027 kan deze ambitie bereikt worden door vanaf 2024 jaarlijks het aantal permanente plekken met 400 uit te breiden. Om dit te realiseren en vluchtelingen snel hun plek te laten vinden in de Arnhemse samenleving wordt vanaf 2024 tot en 2027 jaarlijks een budget van € 500.000 begroot.

EcoVrede
De huisvesting van EcoVrede is in 2022 en 2023 bekostigd vanuit het armoedebudget. Hiervoor wordt vanaf 2024 tot en met 2028 een jaarlijks budget van € 30.000 begroot.
Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel
Als gevolg van capaciteitsproblemen bij Liander wordt sporthal Middachtensingel later opgeleverd. Dit leidt tot hogere kosten, waardoor de kapitaallasten vanaf 2024 met € 4.000 toenemen.

Inzet op handhaving structureel (motie 23M57)
In de Begroting 2023 is voor 2023 en 2024 een budget van € 500.000 opgenomen om intensiever te kunnen handhaven. Bij de behandeling van de Perspectiefnota is motie 'Perspectief voor handhavers in leefbare wijken' (23M57) aangenomen. Hierin wordt het college opgeroepen om, bij voldoende structurele ruimte vanuit de meicirculaire, de incidentele inzet op handhaving vanaf 2024 structureel te maken. De meicirculaire biedt deze ruimte. Daarom wordt vanaf 2025 een structureel budget van € 500.000 voor handhaving in de begroting opgenomen.

Een VERBONDEN Arnhem

Ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Cultuurhistorische Waardenkaart	-60				I
Dekking cultuurhistorische Waardenkaart uit invoeringsbudget Omgevingswet	60				I
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*0*	*0*	*0*	*0*	
Voorbereidingskosten project eigen huisvesting	-500				I
Dekking voorbereidingskosten eigen huisvesting uit BR Zuidelijke Binnenstad	500				I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***0***	***0***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem	**0**	**0**	**0**	**0**	

Voorbereidingskosten project eigen huisvesting
Diverse ontwikkelingen maken (her)oriëntatie op toekomstige gemeentelijke huisvesting noodzakelijk. In onze raadsbrief van 23 mei 2023 hebben we de uitgangspunten geformuleerd voor het op te stellen huisvestingsplan die we eind 2023 aan de raad willen voorleggen. Hiervoor is een projectmanager aangesteld die een projectteam zal samenstellen. Voor de voorbereiding en inrichting wordt in 2024 een startbudget van € 500.000 begroot. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Zuidelijke Binnenstad.

Ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem tlv Algemene middelen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Burgerzaken: Actualisatie kosten verkiezingen	-158	-163	-163	-188	S
Burgerzaken: Doorontwikkeling	-500	-500			I
Burgerzaken: Leges	485	555	687	685	S
Burgerzaken: Formatie agv paspoorthausse/leges	-485	-555	-687	-685	I
Loket Zuid	-72	-72	-72	-72	S
Klantenservice	-328	-328			I

Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)	-68	-68			I
Raadsondersteuning	-50	-50	-50	-50	S
Visie Dienstverlening	-150	-150			I
Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem	-400	-350	-275		I
Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie	-50	-50	-50	-50	S
Bedrijfscontinuïteitsmanagement (Informatieveiligheid)	-120				I
Uitvoering Woo-vragen	-400	-250	-100	-100	S
Incidentele formatie	-200	-100	-100		I
Opgave huisvesting creatieve en culturele sector motie (23M47)		-360	-360	-360	S
Cultuurprogrammering (motie 23M47)				-500	S
Kwartiermaker toekomst rijksmonumentale Synagoge	-50				I
Bewustwording en kennisvergroting slavernijverleden	-100				I
Toegankelijkheidsfonds (19M21)	-75	-75			I
Leefbare Wijken Monitor	56				I
Uitwerking Street art (motie 23M37)	-70	-70	-70	-70	I
Holocaustbewustwordingsprogramma (motie 23M67)	-30	-30	-30	-30	I
Vrijval BR cultureel vastgoed	12.500	2.300	2.700		I
Verwerking cultureel vastgoed in begroting				-2.400	S
Lokale heffingen	400	400	400	400	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***10.135***	***84***	***1.830***	***-3.420***	
Totaal ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem	**10.135**	**84**	**1.830**	**-3.420**	

Burgerzaken: Actualisatie kosten verkiezingen
Her huidige budget voor het organiseren verkiezingen is de afgelopen jaren niet geactualiseerd. In die tijd zijn er wel diverse veranderingen geweest in de wijze waarop verkiezingen worden georganiseerd. Om de begroting weer op een realistisch niveau te brengen wordt het budget voor verkiezingen in 2024 verhoogd met € 158.000 oplopend tot structureel € 188.000.

Burgerzaken: Doorontwikkeling
Burgerzaken heeft te maken gekregen met een structureel hogere aanvraag van het aantal reisdocumenten, maar ook veranderende taken vanuit het Rijk. Om hierop in de toekomst ook goed in te kunnen spelen wordt de afdeling burgerzaken doorontwikkeld. Hiervoor wordt in 2024 en 2025 een incidenteel budget van € 500.000 begroot.

Burgerzaken: Leges en / Formatie agv paspoorthausse/leges
Naar verwachting zal het aantal aanvragen van reisdocumenten op een blijvend hoger niveau uitkomen. Dit zorgt voor extra legesinkomsten van € 485.000 in 2024 oplopend tot structureel € 685. Om aan het grotere aantal aanvragen te kunnen afhandelen wordt met het oog op de doorontwikkeling van burgerzaken de hogere legesinkomsten tot en met 2027 ingezet voor extra formatie.

Loket Zuid
Met de heropening van Loket Zuid in september 2022 is bij wijze van proef gestart met een informatiebalie. De informatiebalie is in april 2023 geëvalueerd en op basis daarvan wordt hiervoor nu een structureel budget van € 72.000 voor Loket Zuid in de begroting opgenomen.

Klantenservice
Voor de verbetering van de bereikbaarheid en de kwaliteit van de dienstverlening van de klantenservice wordt hiervoor in 2024 en 2025 een aanvullend budget van € 328.000 begroot.

Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)
Om de moties 'Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen' (23M09gg) en 'Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen' (21M218) rondom de wijziging van naam en/of geslachtsregistratie uit te voeren, wordt tot en met 2025 een extra budget van € 68.000 in de begroting opgenomen.

Raadsondersteuning
Ter dekking van de personeelslasten van de communicatieadviseur van de raad wordt vanaf € 50.000 structureel in de begroting opgenomen.

Visie Dienstverlening
Om de dienstverlening aan inwoners willen we kansen op het gebied van dienstverlening naar de inwoner, instellingen en bedrijven beter benutten. Hiervoor wordt een visie op gemeentelijke dienstverlening ontwikkeld. Een visie die antwoord geeft op kaderstellende vragen als: Wat mogen inwoners van ons verwachten? Hoe sluiten we aan bij Europese en landelijke dienstverleningskaders? Hoe ver gaan we met onze digitalisering? Hoe bieden we ruimte aan toegankelijke dienstverlening voor iedereen? Welke normen hanteren wij en hoe borgen we dat we deze ook echt halen? Voor deze ontwikkeling wordt in 2024 en 2025 een budget van € 150.000 begroot.

Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem
Onder de noemer "Lekker Werken aan de ambities van Arnhem" wordt gewerkt aan een werkklimaat waarin de organisatie op een goede en prettige manier aan de ambities van de stad kan werken, in een werkomgeving die ervoor zorgt dat dat effectief en efficiënt kan. Dit vertaald zich met name in de opleiding van medewerkers. Hiervoor wordt in 2024 € 400.000, in 2025 € 350.000 en in 2026 € 275.000 begroot.

Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie
Gemeente Arnhem is rijk aan een diversiteit aan collega's. Al die diversiteit, waarin iedereen uniek is, verrijkt onze organisatie. Om blijvend in te kunnen zetten op diversiteit en de verbinding onder collega's wordt vanaf 2024 structureel € 50.000 in de begroting opgenomen.

Bedrijfscontinuïteitsmanagement (Informatieveiligheid)
Met oog op de informatieveiligheid dient het bedrijfscontinuïteitsmanagement goed te worden ingericht volgens de geldende normen. Dit managementsysteem is gericht op het in stand houden van de bedrijfsvoering bij verstoringen of calamiteiten. Hierbij valt te denken aan uitval van systemen en applicaties, maar ook aan de gevolgen van cyberincidenten of een brand. Voor de implementatie hiervan wordt in 2024 incidenteel € 120.000 begroot.

Uitvoering Woo-vragen
Om de vragen die in het kader van de Wet open overheid (Woo) worden gesteld in de toekomst beter en efficiënter te beantwoorden wordt dit proces efficiënter ingericht. Daarbij wordt ook de structurele capaciteit voor de beantwoording van de vragen vergroot. Hiervoor wordt in 2024 € 400.000 begroot, aflopend tot structureel € 100.000 vanaf 2026.

Incidentele formatie vastgoed en cultuur
We staan deze raadsperiode voor verschillende opgaven op het gebied van vastgoed en cultuur. Om deze opgaven goed op te kunnen pakken, wordt de formatie voor vastgoed in 2024 tijdelijk met 1 fte uitgebreid en wordt de formatie voor cultuur in 2024 tot en met 2026 met 1 fte uitgebreid. Totaal wordt voor 2024 € 200.000 aan extra incidentele formatie begroot en voor 2025 en 2026 € 100.000.

Opgave huisvesting creatieve en culturele sector (motie 23M47)
In het rapport Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem door Bureau Buiten (2019) wordt een verwachte mismatch tussen vraag en aanbod van huisvesting (ateliers, werkruimtes, oefenruimtes) voor de creatieve en culturele sector in Arnhem gesignaleerd. Doordat de huidige aanpak waarbij de markt deze mismatch zou moeten oplossen niet volstaat, nemen we zelf de taak over om deze mismatch op te lossen. Hiervoor wordt een

investeringsbudget van € 7,0 miljoen vrijgemaakt. De kapitaallasten hiervoor bedragen structureel € 360.000 vanaf 2025.

Cultuurprogrammering (motie 23M47)
In de Begroting 2023 is voor 2023 tot en met 2026 een jaarlijks budget van € 500.000 opgenomen voor cultuurprogrammering. Bij de behandeling van de Perspectiefnota is motie 'Huisvesting creatieven en cultuurbudget' (23M47) aangenomen. Hierin wordt het college opgeroepen om te kijken of € 500.000 extra middelen voor culturele programmering structureel gemaakt kan worden. De Begroting 2024 biedt deze ruimte. Daarom wordt vanaf 2027 een structureel budget van € 500.000 voor cultuurprogrammering opgenomen.

Kwartiermaker toekomst rijksmonumentale Synagoge
Vanuit de toekomstverkenning religieus erfgoed is naar voren gekomen dat duurzaam behoud van de synagoge (het rijksmonument) in gevaar is. Gezien het belang van dit bijzondere erfgoed willen we op tijd samen met de eigenaar (de joodse gemeente) op zoek naar een oplossing. Hiervoor wordt tijdelijk een kwartiermaker aangesteld. Hiervoor wordt in 2024 € 50.000 begroot.

Bewustwording en kennisvergroting slavernijverleden
in 2024 wordt incidenteel € 100.0000 begroot voor de ontwikkeling van een programma dat volgt op de publicatie van het wetenschappelijk onderzoek ‘Sporen van slavernijverleden in Arnhem’. Dit programma behelst activiteiten die de bewustwording en kennis vergroten over het Koloniaal en Slavernijverleden van Arnhem, bij inwoners, organisaties en collega’s. Over ons gedeelde verleden en de doorwerking naar het heden.

Toegankelijkheidsfonds (19M21)
De raad heeft bij het vaststellen van de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid (AST) bij motie verzocht te onderzoeken of een toegankelijkheidsfonds een bijdrage kan leveren aan het succesvol implementeren van de AST. Een fonds gericht op het verbeteren van de toegankelijkheid van bedrijven met veel consumentenbezoek zoals horeca, detailhandel en dienstverlening met een baliefunctie. Hiervoor genoemde partijen kunnen een aanvraag indienen voor een gedeeltelijke financiering uit het toegankelijkheidsfonds voor hun aanpassingen ter bevordering van toegankelijkheid, zodat de drempel voor deze organisaties om aanpassingen te doen lager is. Hiervoor wordt in 2024 en in 2025 een aanvullend budget van € 75.000 in de begroting opgenomen.

Leefbare Wijken Monitor
Voor de uitvoering van de leefbare wijken monitor was in 2024 een bedrag van € 56.000 begroot. Doordat deze werkzaamheden in 2023 zijn uitgevoerd, vervallen deze lasten in 2023.

Uitwerking Street art (motie 23M37)
In navolging van de motie Graffiti als kunstvorm (23M37) voor 2024 tot en met 2027 een budget van jaarlijks € 70.000 in de begroting opgenomen. Hiervan is € 60.000 bestemd om jaarlijks 3 grote muurschilderingen te maken en € 10.000 voor het aanstellen van een straatcurator. De straatcurator kiest onpartijdig op basis van aandachtspunten en voorwaarden van de gemeente welke kunstenaar een muurschildering maakt.

Holocaustbewustwordingsprogramma (motie23M67g)
Voor de uitvoering van de motie Holocaustbewustwordingsprogramma en bezoek herinneringsinstellingen (23M67g) wordt voor 2024 tot en met 2027 jaarlijks € 30.000 begroot voor het ontwikkelen van een lesprogramma en een bezoek aan kamp Westerbork, Auschwitz of Srebrenica.

Vrijval BR cultureel vastgoed - Verwerking cultureel vastgoed in begroting
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven, is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Voor de financiering van het stadstheater is bij de besluitvorming een constructie gekozen waarbij een bedrag is gereserveerd in de bestemmingsreserve cultureel vastgoed waaraan jaarlijks een toevoeging wordt gedaan. Deze toevoeging wordt jaarlijks geïndexeerd voor de stijging van de bouwkosten.
In deze begroting wordt deze voor de investering in het stadstheater volgens de gebruikelijke werkwijze de structurele kapitaallasten opgenomen. De reservering kan daarmee vervallen. Hierdoor valt in 2024 € 12,5 miljoen vrij, in 2025 € 2,3 miljoen en in 2026 € 2,7 miljoen. Voor de dekking van de kapitaallasten wordt vanaf 2027 aanvullend € 2,4 miljoen in de begroting opgenomen.

Toeristenbelasting
Na de coronacrisis is het aantal overnachtingen in Arnhem toegenomen. Deze stijging was voorzien, maar tot nu toe nog niet in de begroting opgenomen. Op basis van het aantal overnachtingen in 2022 is een reële raming gemaakt van de verwachte inkomsten uit de toeristenbelasting. Op basis hiervan worden vanaf 2024 de inkomsten structureel met € 400.000 verhoogd.

Jaarlijkse bijstellingen

Jaarlijkse bijstellingen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Prijs- en volumeontwikkeling 2024	-28.083	-28.007	-27.974	-27.839	S
Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten	1.722	1.722	1.722	1.722	S
Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	-443	-196	478	-1.037	S
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	-26.804	-26.481	-25.774	-27.154	
Prijs- en volumeontwikkeling 2024	-5.186	-5.182	-5.184	-5.184	S
Onzekere prijsontwikkelingen 2025		-1.000	-1.000	-1.000	S
Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten	-276	-276	-276	-276	S
Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	-21	-365	-986	-935	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	**-5.483**	**-6.823**	**-7.446**	**-7.395**	
Totaal jaarlijkse bijstellingen	**-32.287**	**-33.304**	**-33.220**	**-34.549**	

Prijs- en volumeontwikkeling 2024
In de Perspectiefnota 2024-2027 is een groot deel van de prijs- en volumeontwikkelingen voor 2024 al ingeraamd (jaarlijks circa € 28 miljoen). Hiervan heeft € 7,0 miljoen betrekking op de stijging van de loonkosten voor ambtenaren als gevolg van de nieuwe cao en de verwachte loonontwikkeling van 5,2%. Voor de indexatie van de zorgcontracten is in de Perspectiefnota € 6,6 miljoen geraamd, voor de indexatie van subsidies € 4,0 miljoen, gemeenschappelijke regelingen € 3,2 miljoen en overige indexaties € 5,2 miljoen. Daarnaast is voor de areaalontwikkeling € 2,1 miljoen geraamd op basis van de groei van het aantal inwoners en woningen in Arnhem. Na de Perspectiefnota is op basis van actuele informatie berekend dat aanvullend voor € 5 miljoen structureel aan prijs- en volumeontwikkeling nodig is. De oorzaak hiervan ligt met name in de aangepaste begrotingen van de gemeenschappelijke regelingen en de zorgcontracten.
Gezien de forse kostenstijgingen bij de gemeenschappelijke regelingen en subsidiepartners en de (bestuurlijke) afhankelijkheden hierin wordt voor de Begroting 2025 onderzocht of het mogelijk is om de gemeenschappelijke regelingen en gesubsidieerde instellingen tijdig een kader mee te geven dan wel met hen in gesprek te gaan over de mogelijkheden voor compensatie van autonome kostenstijgingen vanaf 2025. Bij de gemeenschappelijke regelingen doen we dit in samenspraak met de andere betrokken gemeenten.

Onzekere prijsontwikkelingen 2025
Er bestaat een grote onzekerheid over de prijsontwikkeling voor komende jaren. De jaren 2022 en 2023 kennen een bovengemiddelde inflatie. Voor het jaar 2024 houden we rekening met gestegen energiekosten bij bijvoorbeeld vastgoed, openbare ruimte en Sportbedrijf. Met name voor de energieprijzen hebben de toekomstige ramingen een grote onzekerheid. In deze Begroting gaan we ervan uit dat de stijging van de energieprijzen zoals die zich op korte termijn voordoet, niet volledig een structureel karakter zal hebben. Om een prudent financieel beleid te voeren wordt vanaf 2025 € 1,0 miljoen structureel geraamd voor onzekere prijsontwikkelingen. Bij de komende Perspectiefnota zal dit betrokken worden in de raming van de totale prijsontwikkeling voor 2025.

Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten
In de Perspectiefnota 2024-2027 is al rekening gehouden met de afgesproken indexatie van de OZB van in totaal 5% en de verwachte areaalontwikkeling waardoor de opbrengst OZB vergroot wordt.

Na de Perspectiefnota zijn de effecten van de nieuwe Omgevingswet duidelijker geworden. Op 1 januari 2024 treedt deze Omgevingswet in werking. Ook de Wet kwaliteitsborging bouw (Wkb) gaat in per 2024. Als gevolg van de (Wkb) zal voor een deel van de bouwwerken geen bouwtoezicht meer worden uitgevoerd. Hiervoor worden dan ook geen leges meer geheven en dalen de baten voor wat betreft leges Omgevingswet vanaf 2024 met € 275.720.

Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning
De ontwikkelingen in het kader van de Meerjareninvesteringsplanning (zowel in de Perspectiefnota als aanvullend daarop) laten het volgende beeld zien:

Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Actualisatie MIP	2.187	2.226	872	-255	S
Indexatie MIP	-2.112	-2.758	-2.498	-1.717	S
Planningsrealisme MIP	-538	-29	1.118		I
Totaal ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	**-464**	**-561**	**-508**	**-1.972**	

Het Meerjareninvesteringsplan (MIP) is geactualiseerd. Hierbij is gekeken naar de planning van de verschillende investeringen. Bij de Perspectiefnota is het MIP reeds geïndexeerd. De indexering van de investeringsprojecten voor onderwijs en mobiliteit is daarbij verrekend met de bestemmingsreserves Onderwijs en Bereikbaarheid waar de overige mutaties op deze investeringen ook mee worden verrekend.
Naar aanleiding van de motie 23M44 Een realistisch basis voor onderwijshuisvesting is dit nader bekeken en geconcludeerd dat deze indexaties, net als de overige indexaties van het MIP, ten laste van de algemene middelen hadden moeten komen.
Het totale beeld van het MIP laat een oploop zien in de loop van de jaren. Reden hiervoor is dat investeringen getemporiseerd worden. Met name door schaarste van bouwmaterialen en personeel lopen diverse investeringsprojecten vertraging op en verschuift daarmee ook de planning van de volgende investeringen.

Robuustheid van de begroting

De Begroting 2024 laat een structureel sluitend beeld zien, waarbij de weerstandsfactor in alle jaren voldoet aan de norm zoals is vastgelegd in de verordening financieel beleid en beheer. Dit geldt ook voor de solvabiliteit. De solvabiliteit komt uit op 24% in 2024 en neemt de komende jaren toe.

In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen wordt dieper ingegaan op de robuustheid van de begroting, de robuustheid van het weerstandsvermogen en de robuustheid van de balans. Daarbij worden de financiële kengetallen voor de komende jaren in beeld gebracht en toegelicht.

Leeswijzer

Na het lezen van de hoofdlijnen van deze begroting, vindt u voor uw leesgemak een korte toelichting op de bouw van deze begroting. De begroting is een onderdeel uit de P&C-cyclus. In de begroting wordt het gemeentelijk beleid op hoofdlijnen toegelicht. Dit doen we aan de hand van de drie w-vragen:

- *wat willen we bereiken?*
- *wat gaan we doen?*
- *wat mag het kosten?*

Opbouw van de Begroting 2024

In deze leeswijzer wordt aangegeven hoe de indeling van de Begroting eruit ziet.

Deel 1 - hoofdlijnen van beleid en ontwikkelingen in het financieel kader

In de stedelijke en wijkprogramma's worden de prioriteiten van het beleid aangegeven. Een samenvatting van de prioriteiten krijgt een plek in hoofdstuk 1.

In het hoofdstuk Ontwikkelingen in het financieel kader worden de belangrijkste financiële ontwikkelingen weergegeven. Ook wordt in dit hoofdstuk een verklaring van de mutaties gegeven.

Deel 2 - beleidsbegroting

De beleidsbegroting is opgebouwd uit vier onderdelen:

Acht wijkprogramma's (W)

Sinds 2017 zijn acht wijkprogramma's ingesteld. De 24 wijken zijn geclusterd in acht gebieden: Noord-West, Noord-Oost, Presikhaaf, Centrum/Spijkerkwartier/Arnhemse Broek, Malburgen, Rijkerswoerd/ Kronenburg/ Vredenburg, Elden/ De Laar en Schuytgraaf/ Elderveld. In deze Begroting zijn de begrotingen van de wijkprogramma's financieel samengevoegd tot 1 wijkprogramma. Dit is gebeurd naar aanleiding van amendement 23A20 'Financieel samenvoegen wijkprogramma's'. Per wijk zijn wel de doelen en inspanningen inzichtelijk gemaakt.

Dertien stedelijke programma's (S)

In de stedelijke programma's zijn de ambities, doelen, inspanningen en de daarbij behorende budgetten op stedelijk niveau opgenomen.

Doelenboom

Sinds de Begroting 2020 staat doelenboom in de Begroting centraal. Dit doen we in de wijk- en stedelijke programma's. Per programma zijn de ambities (A), doelen (D), inspanningen (I) en indicatoren opgenomen.

- In de ambities staat opgenomen waar we als stad uiteindelijk naar streven
- In de doelen staat aangegeven wat we willen bereiken. Als dit mogelijk is, zo smart (specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden) mogelijk.
- In de inspanningen staat aangegeven wat we als gemeente concreet willen gaan doen om de doelen te bereiken.

Waar mogelijk voegen we ook indicatoren aan de doelenboom toe.

Tien paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting. Er worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. Een deel van de paragrafen zijn in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

De volgende verplichte paragrafen vanuit het BBV zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen - In deze paragraaf wordt stilgestaan bij de diverse gemeentelijke belastingen en heffingen en de consequenties daarvan voor de inwoners.
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen - Het weerstandsvermogen geeft aan hoe solide de financiële positie van de gemeente is. In deze paragraaf zijn ook financiële kengetallen opgenomen, zoals het weerstandsvermogen, de solvabiliteit en de schuldquote
3. Onderhoud kapitaalgoederen - In deze paragraaf wordt toegelicht op welke wijze het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen (zoals wegen, riolering, gebouwen) gewaarborgd is.

4. Financiering - Hier wordt toegelicht op welke wijze met de financieringsbehoefte van de gemeente is omgegaan.
5. Bedrijfsvoering - In de paragraaf wordt gerapporteerd over de voortgang van interne ontwikkelingen binnen de gemeentelijke organisatie.
6. Verbonden partijen - De gemeente werkt samen met andere partijen om bepaalde doelen te bereiken. Als de gemeente een bestuurlijk en financieel belang heeft bij een partij, is dit een zogenoemde verbonden partij. In deze paragraaf worden alle verbonden partijen toegelicht.
7. Grondbeleid - De gemeente speelt een rol in het kopen en verkopen van gronden. Hier wordt verder ingegaan op het gevoerde grondbeleid.

Op verzoek van uw raad zijn twee niet verplichte paragrafen in de begroting opgenomen:
8. Investeringen - In deze paragraaf wordt over de realisatie van de investeringen gerapporteerd.
9. Subsidies - De gemeente verstrekt subsidies aan instellingen die een bijdrage leveren aan gemeentelijke doelstellingen. In deze paragraaf wordt aangegeven welke instellingen subsidie hebben ontvangen inclusief de subsidiebedragen.

In artikel 3.5 (Openbaarheidsparagraaf) van de Wet Open overheid (Woo) wordt voorgeschreven dat bestuursorganen in de jaarlijkse begroting aandacht besteden aan de beleidsvoornemens inzake de uitvoering van deze wet en in de jaarlijkse verantwoording verslag doen van de uitvoering ervan, mede in relatie tot de beleidsvoornemens. Dit geldt vanaf de Jaarrekening 2022 en Begroting 2024 en deze paragraaf is dan ook toegevoegd:
10. Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

Overig programmaplan
Hierin wordt duidelijk gemaakt op welke wijze de overhead in het overzicht baten en lasten tot uitdrukking komt.

Deel 3 - Financiële begroting
In dit onderdeel wordt ingegaan op de ontwikkelingen in het financieel kader, mutaties circulaires van het gemeentefonds en de financiële begroting met de financiële tabellen.

Bijlagen
In de bijlagen zijn de afkortingen- en begrippenlijst en een aantal overzichten opgenomen.

Interactieve website
De Begroting is digitaal beschikbaar op: financien.arnhem.nl. Op deze website is in de wijk- en stedelijke programma's ook de volgende extra informatie te vinden:
- Verdeling budgetten in kostensoorten
- Verdeling budgetten taakvelden
- Verdeling budgetten portefeuilleonderdelen
- Verdeling budgetten producten
- Totaaloverzicht subsidies
- Totaaloverzicht reserves

Deel 2 Beleidsbegroting

De Beleidsbegroting bestaat uit drie onderdelen:

1. Wijkprogramma (W)
2. Stedelijke programma's (S)
3. Paragrafen

Wijkprogramma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op wijkniveau plaatsvinden, zijn opgenomen in de onderstaande 8 wijkprogramma's (bundeling van logisch samenhangende wijken). De begrotingen van de wijkprogramma's zijn samengevoegd in Wijken Algemeen.

W0 **Wijken Algemeen**

W1 **Wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek (CSA)**
Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek

W2 **Wijkprogramma Noordwest**
Burgemeesterswijk, Hoogkamp, Transvaal, Heijenoord, Lombok, Klarendal, Klingelbeek e.o., Schaarsbergen e.o., Sint Marten en Sonsbeekkwartier

W3 **Wijkprogramma Noordoost**
Alteveer, Cranevelt, Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o.

W4 **Wijkprogramma Presikhaaf**
Presikhaaf West en Presikhaaf Oost

W5 **Wijkprogramma Malburgen**
Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder Het Duifje en Immerloo

W6 **Wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld**
Schuytgraaf en Elderveld

W7 **Wijkprogramma De Laar/Elden**
De Laar en Elden

W8 **Wijkprogramma Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg (RKV)**
Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg

Wijken Algemeen

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is/ wordt een levendige en vitale stad waar het volgens inwoners en ondernemers fijn wonen, werken en verblijven is (T)

Arnhemse Wijkaanpak
Jaarlijks worden met inbreng van inwoners en professionals acht wijkprogramma's opgesteld en opgenomen in de begroting. Vanuit de doelen in de verschillende wijken is een vertaling gemaakt naar thema's die in meerdere gebieden spelen. Resultaat hiervan zijn acht stadsbrede thema's. Deze acht thema's zijn verdeeld in drie pijlers die van invloed zijn op de leefbaarheid: sociaal, fysiek en veiligheid.

Sociaal: Meedoen, Kansengelijkheid, Gezondheid
Fysiek: Openbare ruimte, Duurzaamheid, Wonen, Wijkeconomie
Veiligheid: Veiligheid

Voor elk wijkprogramma is de begroting opgebouwd uit deze stadsbrede thema's die in de betreffende wijk van toepassing zijn. Onder deze thema's zijn de inspanningen per gebied geformuleerd.

Betekenis stadsbrede thema's
- Meedoen: Inwoners zijn financieel en sociaal zelfredzaam.
- Kansengelijkheid: Iedere inwoner heeft gelijke kansen.
- Gezondheid: Inwoners kunnen voldoende bewegen en worden geholpen bij het creëren van een gezond levenspatroon.
- Openbare ruimte: De openbare ruimte is schoon, heel en veilig en nodigt uit tot gebruik door de inwoners. In samenwerking met bewoners wordt gewerkt aan de vergroening van de wijken.
- Duurzaamheid: De stad is beschermd tegen hitte, regenoverlast en is energieneutraal.
- Wonen: Inwoners hebben een veilig onderdak, wonen prettig in een huis, een buurt en een wijk die bij hen past.
- Wijkeconomie: De bedrijven in de wijk krijgen de ondersteuning die zij nodig hebben.
- Veiligheid: Inwoners voelen zich prettig en veilig in Arnhem, binnenshuis en buitenshuis. Deze veiligheid zorgt voor ontspanning en vrijheid en laat inwoners onbelemmerd maatschappelijk deelnemen.

De reden om wijkgericht te werken is helder: Arnhem kent grote contrasten tussen de diverse wijken en op deze wijze krijgt iedere wijk of gebied de focus, aandacht en behoeften die nodig zijn op basis van het eigen gebieds-DNA. Daarbij is het voortdurend zoeken naar de balans tussen collectieve oplossingen en maatwerk. Er wordt gestreefd naar levendige wijken waarin mensen van verschillende achtergronden en inkomens de mogelijkheid hebben met elkaar samen te leven. Om dat te bereiken moet onder andere actief gestuurd worden op het divers maken van het woningaanbod in de verschillende wijken. Elke Arnhemmer moet volop kansen krijgen om zijn of haar ambities waar te maken, ook bij een start met een achterstand.

Verkleinen van de kloof tussen inwoners/ondernemers en de lokale overheid (D)

Doorontwikkeling Wijksturing in Arnhem
In 2022 heeft de gemeenteraad besloten om de wijkaanpak onder de naam Van Wijken Weten door te ontwikkelen. In 2023 is gestart met het actualiseren van de eerste Koersnota Van Wijken Weten die stamt uit 2016. De Arnhemse wijkaanpak is in 2021 geëvalueerd. Uit de evaluatie blijkt dat het de afgelopen jaren goed gelukt is om inwoners en andere belanghebbenden in onze wijken daadwerkelijk meer invloed te geven. De gemeente wordt meer dan voorheen het geval was als nabij ervaren. Met de gebiedsgerichte aanpak geven we niet alleen bewoners meer invloed op hun directe leefomgeving, maar zijn we als gemeente ook effectiever in het maken van de goede keuzes in de uitvoering. De wijken van Arnhem zijn hiervoor geclusterd in acht gebieden die elk een eigen team Leefomgeving hebben. Deze teams vormen de schakel tussen de wijk en het gemeentebestuur: zij halen de agenda's op bij inwoners en andere belanghebbenden en vertalen deze naar wijkprogramma's, daarbij rekening houdend met de stedelijke programma's en de consequenties voor de wijken.

Wel is de evaluatie kritisch op onderdelen. Zo moet de uitvoering worden versterkt en ook de (interne) samenwerking in de wijken verdient aandacht. De basis van de wijkaanpak is niets anders dan vraagstukken en ontwikkelingen integraal oppakken, van buiten naar binnen en afgestemd op het DNA van het desbetreffende gebied.

Ontwikkelen nieuwe Koersnota Van Wijken Weten **(I)**

Het college is in 2023 gestart met ontwikkelen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten op basis van de evaluatie van de wijkaanpak uit 2021 en de Rekenkamerbrief over Van Wijken Weten. Voor het opstellen van de Koersnota is een uitvoerig interactief participatieproces doorlopen met inwoners, maatschappelijke partners, ambtelijke organisatie om tot een goede inhoud te komen. In najaar van 2023 wordt de nieuwe Koersnota aangeboden aan de gemeenteraad. In de Koersnota zullen een aantal belangrijke uitgangspunten voor de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem worden benoemd met een eerste aanzet voor de maatregelen die hieruit voortvloeien. Daarbij wordt nadrukkelijk ook gekeken naar de Arnhem-Oost wijken waarbij met name gestuurd vanuit het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Dit Nationaal Programma bepaalt in beginsel de aanpak voor deze wijken. Na vaststelling van de Koersnota zullen deze uitvoeringsmaatregelen verder worden uitgewerkt in een implementatieplan. Belangrijke thema's die aan de orde zullen komen in de Koersnota: het inbedden van wijksturing in de gehele ambtelijke organisatie, samenwerking in de wijken, het karakter van de wijk centraal zetten, hoe te sturen op de leefbaarheid in de wijk en het inzetten van de aanwezige krachten in de wijk.

Uitvoeren veranderplan wijksturing **(I)**

Vooruitlopend op de nieuwe Koersnota Van Wijken Weten is een verandertraject gestart om wijksturing binnen de ambtelijke organisatie te verbeteren. Vanuit verschillende beleidsdisciplines is geïnventariseerd hoe wijksturing binnen de organisatie wordt ervaren en wat er verbeterd kan worden. Vervolgens is hierop een veranderplan ontwikkeld om daadwerkelijk een (cultuur)verandering te bereiken binnen de organisatie. Dit verandertraject loopt door tot en met 2024.

Ontwikkelen van integraal accommodatiebeleid **(I)**

De ambitie is om de komende jaren een adequate, kwalitatieve spreiding van ontmoetingslocaties in de wijken te realiseren. Het aanbod aan accommodaties voor ontmoeting en activiteiten in de wijk moet matchen met de vraag vanuit de wijk. Om dit te realiseren wordt vanaf het najaar van 2023 gewerkt aan het ontwikkelen van integraal accommodatiebeleid. Dit beleid moet september 2024 afgerond zijn.

Vernieuwen Arnhemse Leefbare Wijken Monitor **(I)**

De Arnhemse Leefbare wijken Monitor is een belangrijk instrument om wijkprogramma's en beleidsplannen te voorzien van de juiste input. Op deze wijze kan gemonitord worden op de belangrijkste thema's die de leefbaarheid bepalen in de Arnhemse wijken. Een per twee jaar wordt de monitor geactualiseerd met nieuwe data. In het vierde kwartaal van 2023 wordt hiervoor het veldwerk verricht, de opgehaalde data worden vervolgens verwerkt en in het tweede kwartaal van 2024 opgenomen in de geactualiseerde Arnhemse Leefbare Wijken Monitor.

Thema's en budgetten

	Begroting 2024			
	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Thema's				
Bedrijfsvoering	8.371	16	0	175
Gezondheid	132.892	2.065	318	218
Kansengelijkheid	36.955	8.730	11	404
Meedoen	22.218	989	136	581
Openbare ruimte	19.907	1.453	0	0
Veiligheid	2.455	0	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Wonen	10.916	16.306	1.252	239
Totaal	**233.714**	**29.559**	**1.716**	**1.618**

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	218.629	219.679	232.969	233.714	227.990	224.030	222.482
Baten	25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Saldo lasten en baten	***-192.634***	***-193.384***	***-205.390***	***-204.155***	***-198.776***	***-194.851***	***-193.335***
Toevoegingen aan reserves	6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Onttrekkingen aan reserves	6.009	917	12.981	1.618	1.193	572	410
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-219***	***-5.703***	***6.265***	***-98***	***-523***	***-1.145***	***-1.332***
Gerealiseerd resultaat	**-192.852**	**-199.087**	**-199.125**	**-204.253**	**-199.300**	**-195.995**	**-194.667**

Toelichting

Lasten

Voor wijken algemeen is totaal € 233,7 miljoen aan lasten begroot in 2024. De begrote lasten nemen hiermee met € 0,7 miljoen toe ten opzichte van 2023. De verdeling van de totale lasten over de verschillende thema's is in de tabel "Thema's en budgetten" inzichtelijk gemaakt.

Binnen het thema meedoen wordt er € 0,4 miljoen meer uitgetrokken voor participatie. Hiervan betreft € 0,2 miljoen loon- en prijscompensatie en € 0,2 miljoen een hoger beschikbaar bedrag vanuit het re-integratiebudget. Het budget bewonersondersteuning wordt met € 0,4 miljoen verlaagd ten opzichte van de begroting 2023. In de begroting 2024 is ten opzichte van 2023 € 1 miljoen meer aan incidentele subsidies sociale basis opgenomen onder de wijkbegroting. Dit bedrag is in 2023 onder het programma S07 zorg begroot. Voor jongerenwerk is de begroting 2023 incidenteel opgehoogd met € 0,4 miljoen. In de begroting 2024 is het structurele begrote bedrag gelijk aan de primitieve begroting 2023.

De lasten voor het thema kansengelijkheid dalen met € 11,3 miljoen. De voornaamste reden is de incidentele Energietoeslag van € 14,1 miljoen in 2023. Daarnaast stijgen de lasten voor de Gelrepas met € 0,6 miljoen vanwege extra regelingen waar pashouders gebruik van kunnen maken. De uitvoeringslasten van schuldhulpverlening stijgen met € 0,4 miljoen door het in eigen beheer organiseren van schuldhulpverlening. Tot slot is geconstateerd dat betalingsachterstanden toenemen bij inwoners. Om die reden worden er extra telefoongesprekken gehouden en huisbezoeken gedaan. Dat leidt tot € 0,3 miljoen meer lasten in 2024.

Voor het thema gezondheid wordt € 8,6 miljoen meer uitgetrokken dan in 2023. Dit betreft grotendeels loon- en prijscompensatie, alsook tariefaanpassingen voor bepaalde zorgvormen. De lasten van jeugdzorg stijgen met € 1,7 miljoen, voornamelijk vanwege de indexering en tariefaanpassingen. Daarnaast stijgen de lasten voor huishoudelijke ondersteuning in 2024 met € 1,6 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt enerzijds door tariefaanpassingen vanwege de wettelijke verplichting om de tarieven kostendekkend te maken. Anderzijds is de verwachting dat het aantal mensen met huishoudelijke ondersteuning gaat toenemen vanwege vergrijzing. Vanaf 2025 is de verwachting dat de lasten voor huishoudelijke ondersteuning per saldo dalen. Deze daling wordt veroorzaakt door wijziging van de eigen bijdrage wat er naar verwachting toe leidt dat een deel van de mensen de huishoudelijke ondersteuning niet via de WMO ontvangt. Voor WMO begeleiding worden € 1,2 miljoen hogere lasten begroot in 2024. In de jaren 2025 en verder stabiliseren de verwachte lasten. De lasten voor beschermd wonen stijgen met € 0,9 miljoen in 2024. De verwachte lasten voor beschermd wonen dalen vanaf 2025 vanwege de invoering van het objectieve verdeelmodel per 1 januari 2025. Dat zorgt voor € 0,4 miljoen minder lasten in 2025 oplopend tot € 6,4 miljoen minder lasten in 2027 ten opzichte van 2023. De lasten voor activerend werk en WMO dagbesteding stijgen beide met € 0,8 miljoen en de lasten voor doelgroepenvervoer en vervoersvoorzieningen stijgen beide met € 0,5 miljoen als gevolg van indexeringen.

Voor het thema wonen wordt er € 0,5 miljoen meer lasten verwacht voor gas, warmte en licht voor de gebruikers van de MFC's. Deze worden grotendeels doorbelast aan de gebruikers.

Baten
Voor wijken algemeen is totaal € 29,6 miljoen aan baten begroot. Deze bestaan grotendeels uit begrote baten voor straatparkeren van € 12,2 miljoen, begrote subsidieontvangsten voor aanpak onderwijsachterstanden en voortijdig schoolverlaten van € 8,5 miljoen. En begrote baten voor de verhuur vastgoed met betrekking tot onderwijs, sport en MFC's van € 6,1 miljoen. De begrote baten zijn in 2024 met € 0,6 miljoen afgenomen genomen ten opzichte van 2023. Deze daling is vrijwel volledig afkomstig vanuit het thema kansengelijkheid doordat in 2023 een Rijkssubsidie van € 0,5 miljoen is ontvangen ten behoeve van energietoeslag minima.

Toevoegingen aan reserves
Voor wijken algemeen is totaal € 1,7 miljoen aan toevoegingen aan reserves begroot. Dit betreft een toevoeging van € 0,9 miljoen voor onderhoud vastgoed en € 0,8 miljoen voor straatparkeren.

Onttrekkingen aan reserves
Voor wijken algemeen is totaal € 1,6 miljoen aan onttrekkingen de begroot. Waarvan € 0,5 miljoen voor onderhoud vastgoed, € 0,5 miljoen voor subsidies sociale basis en € 0,4 miljoen voor energiearmoede.

Sociale wijkteams
Van de totale begroting op de wijkprogramma's heeft € 116,8 miljoen betrekking op zorg in natura en persoonsgebonden budget. Groot deel van dit bedrag wordt besteed onder de regie van de Stichting sociale wijkteams Arnhem. De budgetten zijn als volgt verdeeld binnen de wijken:

- € 45,6 miljoen wordt besteed aan Jeugdzorg;
- € 15,2 miljoen wordt besteed aan beschermd wonen;
- € 28,1 miljoen wordt besteed aan WMO;
- € 6,3 miljoen wordt besteed aan doelgroepenvervoer;
- € 17 miljoen wordt besteed aan huishoudelijke ondersteuning;
- € 4,6 miljoen wordt besteed aan Jeugdbescherming en -reclassering**.**

Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek

In het wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA) bevinden zich de wijken Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Bewoners hebben meer contact en ervaren meer sociale cohesie **(D)**

Onderlinge betrokkenheid is belangrijk voor een leefbare wijk. Elkaar kennen in de buurt en bereid zijn je buurtgenoten te helpen hoort daarbij. Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA) is een divers gebied waarin iedereen mee zou kunnen doen. Een goed netwerk is daarbij belangrijk. Passende initiatieven zijn nodig om verbindingen tussen bewoners te leggen en daarmee de veerkracht van de wijk te versterken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We faciliteren bewonersinitiatieven die bijdragen aan een integrale aanpak op het gebied van sociale cohesie.
- We versterken de bestaande plekken in de wijk voor ontmoeting.
- We werken samen met alle externe partners in de wijk om te komen tot een optimaal netwerk van voorzieningen (zoals bijvoorbeeld wijkcentra, Toon Hermanshuis, Thialf).

Bewoners zijn meer (financieel) zelfstandig en staan steviger in de maatschappij **(D)**

Alle mensen moeten de gelegenheid hebben om mee te kunnen doen in de samenleving, zichzelf te ontwikkelen en ervaringen op te kunnen doen. In CSA zijn buurten waar naar verhouding tot de andere wijken in Arnhem meer gezinnen leven in armoede. Zij kunnen zich, om diverse redenen, (financieel) zelf niet redden. Via het programma Arnhem-Oost willen we afscheid nemen van deze ongelijkheid. Het Arnhemse Broek is één van de wijken van de Arnhem-Oost aanpak.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten ons samen met andere externe wijkpartners intensief in op een persoonsgerichte aanpak op het gebied van (arbeids)participatie en financiën.
- We ondersteunen diverse initiatieven op het gebied van zelfredzaamheid (onder andere Broek Omhoog, De Kansen en Stichting Raak).

Kansengelijkheid (T)

Jongeren ervaren meer kansengelijkheid en kunnen hun talenten ontwikkelen (D)

Door de inzet van verschillende projecten hebben meer kinderen de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen. Vanuit de basisscholen in het Arnhemse Broek is er vanaf 2019 een programma opgesteld om de algemene ontwikkeling te verrijken. De basisscholen hebben zicht op de behoeftes van de leerlingen en stemmen zaken af met de gemeente en de partners in de wijk zoals Rijnstad, Rozet, Sportbedrijf en het Sociale wijkteam. Er zijn ook meerdere partners actief voor kinderen tussen de leeftijd - 9 maanden en 4 jaar.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen samen met alle externe partners die werkzaam zijn op het gebied van kinderen -9 maanden tot 4 jaar een samenhangende aanpak.
- We continueren het programma Kansrijk Opgroeien. Hierbij horen Het Fort, De Blokhut, Verlengde schooldag en de Fridayschool. En daarbij zoeken we aansluiting bij de Arnhem-Oost aanpak.

Gezondheid (T)

Meer inwoners hebben een gezonde en actieve leefstijl (D)

In CSA zijn weinig mogelijkheden tot bewegen. Op de commerciële sportscholen na, is er geen actieve sportvereniging. Te veel kinderen in het Arnhemse Broek kampen met ernstig overgewicht. De redenen hiervoor zijn divers. De laatste jaren is het aantal kinderen met overgewicht toegenomen en in het belang van de toekomstige gezondheid van de kinderen zullen we hier op prioriteren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op meer beweegmogelijkheden in de wijk voor 0-100 jaar. Via het programma Arnhem-Oost willen we een beweegroute langs het spoor realiseren.
- Samen met het Sportbedrijf zetten we in op een gezonde leefstijl (bijvoorbeeld de schaatsbaan en de programma's Jongeren Op Gezond Gewicht (JOGG), Gezond Onderweg (GO) en Beweegconcept 2+1+2.
- We maken bewoners bewust van gezonde voeding door inzet van Vitanos en de Blauwe Tomaat.
- We zorgen voor een passende inzet van de subsidiepartners op het gebied van gezondheid.

Openbare Ruimte (T)

Bewoners en bezoekers ervaren CSA als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

In CSA is er veel verharding en verstening, mede omdat het een centrumwijk is met weinig ruimte, veel bebouwing en belangrijke infrastructuur. Vergroening zorgt voor een mooiere en aantrekkelijkere buitenruimte. Dit gaat voor een belangrijk deel hand in hand met het thema Duurzaamheid. Ook biedt het parkeerplan in het Spijkerkwartier mogelijkheden om de buitenruimte aantrekkelijker te maken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We voeren de wijkgroenagenda's (het Arnhemse Broek en Centrum) uit.
- We combineren vergroeningswensen met de ontwikkeling van onder andere de Ir. J.P. Van Muijlwijkstraat.
- We verminderen het aantal rommelige, verwaarloosde plekken in de wijk (schoon, heel en veilig).
- We geven opdracht aan wijkorganisaties (Broek Omhoog en Buurtgroenbedrijf) om opdrachten uit te voeren voor het onderhoud en de vergroening van de wijk.
- We investeren de gelden van het parkeerplan in een extra kwaliteitsimpuls bij het groot onderhoud (vervanging riool en herinrichting straten) in het Spijkerkwartier.

Wijkeconomie (T)

Goed functionerende wijkorganisaties (D)

CSA kent een aantal wijkorganisaties, zoals Broek Omhoog, de Kansen, de Buurtkeuken, het Buurtgroenbedrijf en De Blauwe WijkEconomie (DBWE) die werken aan een verbetering van de wijk. Het Buurtgroenbedrijf begon als klein bewonersinitiatief en is nu ontwikkeld tot een professioneel sociaal bedrijf dat vergroeningsprojecten oppakt, uitwerkt en uitvoert. Hierdoor kunnen er veel meer vergroeningsinitiatieven worden uitgevoerd.

De Blauwe WijkEconomie (DBWE) is een vernieuwend en experimenteel initiatief. De visie van DBWE is in grote lijnen: het behouden en verzilveren van waarden die er in de wijk te vinden zijn. Vanuit deze gedachte worden er verschillende projecten opgezet en doorontwikkeld. Enkele voorbeelden zijn Spijkerbikes en het Buurtbaanbedrijf.

Al deze organisaties dragen bij aan diverse doelstellingen, zoals meedoen, activering, werk, sociale cohesie, duurzaamheid, leefbaarheid en openbare ruimte. Deze initiatieven vinden plaats door en met bewoners van de wijk.

Inspanningen 2024 (I)

- We ondersteunen de wijkorganisaties als partner vanuit de gemeente. We denken mee in mogelijkheden en het grijpen van kansen die in relatie staan met de Arnhemse doelen.
- We zetten in op het maximaal zelfstandig laten functioneren van wijkorganisaties (organisatorisch en financieel).

Veiligheid (T)

Bewoners en ondernemers ervaren minder overlast (D)

In CSA is leefbaarheid een belangrijk thema. Op sommige plekken is sprake van (een gevoel van) onveiligheid. Bewoners vragen aandacht voor verkeersveiligheid, overlast door kamerbewoning, verwarde personen en de aanwezigheid van criminaliteit en drugshandel. Het actieprogramma Schoon Heel Veilig is met deze thema's bezig. Met gerichte acties willen we afrekenen met de verloedering, overlast en criminaliteit in de wijk. Het doel is om ondernemen en wonen in het gebied prettiger en aantrekkelijker te maken.

In de wijken bevinden zich psychisch kwetsbare mensen en dak- en thuislozen (volwassenen en jongeren). Dit heeft blijvende aandacht nodig.

Inspanningen 2024 (I)

- We blijven inzetten op het actieprogramma Schoon Heel en Veilig Steenstraat en omgeving.
- We ontwikkelen een aanpak op het verminderen van weesfietsen, graffiti en zwerfafval.
- We verbeteren de oversteekmogelijkheden van de Johan de Wittlaan.
- We zetten in op goed functionerende wijkveiligheidsoverleggen met onze externe partners.

Noordwest

In het wijkprogramma Noordwest bevinden zich de wijken Klarendal, Burgemeesterswijk/ Hoogkamp, Schaarsbergen en omgeving, Sint Marten/ Sonsbeekkwartier, Heijenoord en Lombok, Hoogstede/Klingelbeek en omgeving.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer inwoners vinden een ontmoetingsplek en nemen deel aan activiteiten (D)

In Noordwest zijn voldoende locaties waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten, soms gerund door bewoners zelf, soms met ondersteuning van professionals, locaties met en zonder dak, voor volwassenen en voor de jeugd. Ontmoeting draagt bij aan het algemeen welbevinden en kan ervoor zorgen dat minder snel een beroep wordt gedaan op specialistische voorzieningen. Ons doel is om de fysieke locaties met een dak (’t Huukske, De Wasplaats, De Bakermat, de Nieuwe Hommel, Jeugdcentrum Vogelwijk, MFC Klarendal) te laten functioneren voor de wijk: toegankelijk, nabij en laagdrempelig.

Ook speelplekken en sportparken in de openbare ruimte zijn belangrijke ontmoetingsplekken. De behoefte om elkaar buiten te ontmoeten is de afgelopen periode toegenomen.

Inspanningen 2024 (I)

- Samen met bewoners en externe partners in de wijk creëren, verbeteren, onderhouden of behouden we ontmoetingsplekken.
- We faciliteren de buurthuizen en stimuleren een passend en goed aanbod aan activiteiten.
- We brengen sociale wijkinitiatieven in Klarendal en Sint Marten bijeen en brengen jaarlijks een sociale kaart uit.
- We passen (speel)plekken en pleinen aan en maken deze aantrekkelijker zodat ontmoeten/verblijven er prettiger is met meer aandacht voor ontmoeting, spelen en bewegen, vergroening en klimaatadaptatie.

Kansengelijkheid (T)

In Klarendal en Sint Marten kunnen kinderen en hun ouders zich beter ontplooien in een stimulerende omgeving (D)

We zien dat bewoners te maken hebben met armoede en schulden. We zien ook dat kinderen en jongeren in hun kansen op een positieve persoonlijke ontwikkeling belemmerd worden doordat ze opgroeien in armoede, hun ouders onvoldoende betrokken zijn bij de opvoeding en er onvoldoende gebruik gemaakt wordt van ondersteuningsstructuren in de wijk.

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich in vrijheid en veiligheid en zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We stimuleren het thuisbezoek door jeugdverpleegkundigen voor alle kinderen op het moment dat ze 18 maanden oud zijn.
- We verbeteren ouderondersteuning voor de kwetsbare inwoners.
- We verbeteren het aanbod van Speelmorgen in Klarendal in samenwerking met Rijnstad.
- We geven vanaf 2024 aan alle aanbieders en organisatoren van jeugdactiviteiten de opdracht om gezonde voeding aan te bieden tijdens de activiteiten.
- We verbeteren het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien 0 tot 18 jaar in samenwerking met het externe wijknetwerk van (basis)scholen, jeugdverpleegkundigen, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet en het Sociaal wijkteam. Het programma richt zich op de onderdelen onderwijs, vrije tijd en thuis en sluit aan bij de Arnhem-Oost aanpak.

Gezondheid (T)

Kwetsbare inwoners leven langer in goede gezondheid en blijven vitaal (D)

In Noordwest neemt de dubbele vergrijzing toe; het aandeel oude ouderen (80 jaar en ouder) onder alle ouderen (vanaf 65 jaar) neemt toe. De vergrijzing heeft grote impact op de ervaren gezondheid en de zorg. Dit gaat vaak gepaard met een toename van het aantal inwoners met een chronische aandoening, in sommige gevallen zelfs meerdere tegelijk. Sociale problemen zoals eenzaamheid nemen eveneens toe. Ouderen wonen langer zelfstandig en vaker ook alleen.

In Klarendal en Sint Marten geeft de fysieke en mentale gezondheid reden tot zorg, met name bij de kwetsbare inwoners. Een deel van de inwoners beweegt te weinig, eet ongezond en heeft last van overgewicht. Sommige inwoners hebben moeite om de juiste keuzes te maken ten aanzien van gezonde voeding en leefstijl en zouden met stimulering om te sporten en bewegen geholpen zijn.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten in op beweeg- en ontmoetingsprogramma's voor ouderen in en rondom de buurthuizen en ontmoetingsplekken in samenwerking met de buurthuizen, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en Sportbedrijf Arnhem.
- We zetten in op bewustwording en regie op de eigen gezondheid en het voorkomen van zorg door de inzet van Welzijn op Recept door Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en Rijnstad.
- In samenwerking met een extern netwerk bestaande uit Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en huisartsenpraktijk Klarendal starten studenten van de HAN een onderzoek naar het verbeteren van de fysieke en mentale gezondheid van kwetsbare oudere inwoners van Klarendal en Sint Marten.
- Vanaf 2024 richten we bij aanpassing van de buitenruimte in Klarendal en Sint Marten de omgeving beweegvriendelijker in.

Veiligheid (T)

Bewoners hebben minder last van gevoelens van onveiligheid (D)

Bewoners ervaren in delen van de wijken Klarendal en St. Marten gevoelens van onveiligheid door overlast door verwarde personen, drugsdealen op straat en verloederde plekken. In de Burgemeesterswijk en Heijenoord wordt overlast ervaren door groepen jongeren die rondhangen rond scholen en parkjes.

Samen met de afdeling veiligheid, handhaving, politie en netwerkpartners is een wijkveiligheidsagenda opgesteld waarmee we met een integrale aanpak de veiligheid in de wijken verbeteren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We initiëren de aanpak van overlast door personen met verward gedrag.
- Vanuit de wijkveiligheidsagenda sturen we samen met politie op meer inzet op het tegengaan van drugs dealen op straat en vanuit woningen.
- We zetten in op de aanpak van verloederde plekken en ondermijning, met name op en rond de Hommelseweg. Hiervoor is het ‘actieplan Hommel & Singel, schoon heel en veilig’ in 2023 van start gegaan. We zorgen hierbij ook voor een goede aansluiting op de Arnhem Oost aanpak.
- We ontwikkelen het jongerenwerk door, waarbij naast Klarendal/St. Marten ook aandacht is voor de jongeren in de Burgemeesterswijk en Heijenoord.

Noordoost

In het wijkprogramma Noordoost bevinden zich de wijken Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o., Alteveer en Cranevelt.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Meer bewoners zijn zelf- en samen redzaam **(D)**

Bewoners willen ontmoetingsplekken die passen bij hun behoefte: dichtbij, kleinschalig en laagdrempelig. Ontmoeting draagt bij aan het algemeen welbevinden en kan ervoor zorgen dat minder snel een beroep wordt gedaan op specialistische voorzieningen. Er is een groeiende behoefte aan meer verbondenheid in en tussen wijken. Aandachtspunt blijft behoud van deze plekken en de financiële dekking ervan.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ondersteunen, faciliteren en stimuleren het gebruik van de verschillende ontmoetingscentra.
- Wij adviseren bij de aanvraag van subsidiemogelijkheden en verbinden de initiatiefnemer met de juiste contactpersonen.
- We zetten extra in op ouderen in ons gebied, wat hebben ze nodig en hoe kunnen we dit gaan realiseren.
- We hebben een herijkte opdracht aan Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) in het gebied Noord-Oost verstrekt die meer recht doet aan de gebiedsspecifieke behoeften vanuit de Geitenkamp.
- We stimuleren en faciliteren het gebruik van het Multifunctioneel Centrum De Wetering.
- We zetten in op het stimuleren van gebruik en bekendheid van deze ontmoetingsplekken maar ook van de toegang naar nulde en eerstelijnszorg.
- In Noord-Oost wonen relatief veel ouderen. In samenspraak met partners onderzoeken we hoe wat ouderen nodig hebben en hoe we hier uitvoering aan kunnen gaan geven.

Meer bewoners participeren in de vorm van (vrijwilligers)werk (D)

De werkloosheid en bijstandsdichtheid in Geitenkamp zijn op het hoogste niveau van de gemeente. Een hoog percentage van de bewoners heeft geen of onvoldoende opleiding, waardoor er onvoldoende aansluiting is op de arbeidsmarkt. Een kwart van de huishoudens heeft een inkomen lager dan 120% van het wettelijk minimum, twee keer zo veel als gemiddeld in Arnhem. Er wordt ingezet op het creëren van werkervaringsplekken in een vertrouwde omgeving dichtbij huis, waar bewoners hun eerste stappen kunnen zetten, op weg naar betaald werk. De focus ligt op ouders met kinderen tot en met 12 jaar.

De Vlindertuin wil de 'kweekplaats' en thuisbasis zijn voor een 'wijk-netwerk' van creatief en sociaal ondernemers in de Geitenkamp. Vinden, verbinden en samenwerken (als middel) staan hierin centraal. Uiteindelijk willen we in de wijk een laagdrempelige opstapmogelijkheid naar (vrijwilligers) werk in de wijk.
Een aantal ontmoetingsplekken, zoals Moes in Plattenburg, ontwikkelen zich door tot leer- en werkervaringsplek.

We stimuleren organisaties om meer inwoners te verleiden tot het doen van vrijwilligerswerk.

Inspanningen 2024 (I)

- We breiden het aantal sociaal ondernemers met leer- en werkervaringsplekken in de Vlindertuin uit door middel van het aanstellen van een kwartiermaker die deze opdracht krijgt.
- We willen een Buurtbaanbureau ontwikkelen in combinatie met het WijkKlusTeam (Geitenkamp gildewijk/ambachtskwartier).
- We borgen en voeren de gebiedsagenda armoede schulden werk uit in samenwerking met onze externe partner het Sociaal wijkteam.
- In samenwerking met Vitesse Betrokken onderzoeken we of Vitesse Betrokken een rol kan spelen om jong volwassenen zonder diploma en/of werk naar school (startkwalificatie) of werk te begeleiden.

Kansengelijkheid (T)

Meer kinderen hebben de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen (D)

In de wijk Geitenkamp groeien veel kinderen in armoede op. Meer dan een derde van de huishoudens heeft een besteedbaar inkomen ≤ 120% van het minimumloon. Er is sprake van generatiearmoede. Het percentage kinderen tot 18 jaar met een toewijzing op grond van de Jeugdwet is hoger dan gemiddeld in Arnhem. Ook Plattenburg heeft onze aandacht.
Wij zetten in op het verrijken van de algemene ontwikkeling van kinderen en jongeren en het vergroten van sociale vaardigheden en een positiever zelfbeeld.
Wij zetten in op het versterken en ondersteunen van ouders bij de opvoeding.

Inspanningen 2024 (I)

- We stellen een jaarlijks uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien (programma verlengde leertijd/rijke schooldag) op in samenwerking met het extern wijknetwerk van basisscholen, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet en het Sociaal wijkteam. Het programma richt zich op de onderdelen onderwijs, vrije tijd en thuis.
- We blijven de verlengde leertijd monitoren en sturen deze eventueel bij in samenwerking met externe wijkpartners.
- We zetten het project Buurtouders op om ouders te stimuleren en bekend te maken met de voorliggende voorzieningen voor kinderen -9 tot 4 jaar zodat ze beter starten op de basisschool.
- We verbeteren het pedagogisch klimaat op de Rommelkist en vergroten de kring van vrijwilligers in samenwerking met het Sportbedrijf Arnhem. We vergroten ook de kring vrijwilligers en leren hen vaardigheden om goed om te kunnen gaan met kinderen.
- We vergroten een veilige omgeving en handelingsbekwaamheid van de professionals en bewaken hun professionaliteit.
- We coördineren de monitoring van extra inzet van VGGM (huisbezoeken bij kinderen van 18 maanden) en brengen de signalen en de vervolgacties in kaart.
- We monitoren het nieuwe jongerenwerk The GOAT (gestart juni 2023).
- We geven opdracht aan professionals om meer te sturen op gedragsverandering.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Geitenkamp worden kleiner (D)

We stimuleren bewoners tot een gezondere leefstijl, zoals meer bewegen, gezonder eten en we zetten ons in om plekken in de wijk toegankelijker te maken zodat meer bewoners er gebruik van maken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We monitoren de inspanningen JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht).
- We koppelen JOGG aan het nieuwe jongerenwerk.
- We realiseren meer en/of betere en nieuwe beweegplekken (onder andere Rommelkist, Calisthenics, Sportpark Paasberg).
- We geven opdracht aan uitvoerders om te werken aan imagoverbetering en aantrekkelijkheid van locaties.
- We zetten meer in op mixen van jeugd bij activiteiten.
- Wij stimuleren externe organisaties in de wijk om gezonde leefstijl te stimuleren (gezond koken, bewust boodschappen doen, gezonde voeding op locaties).

Openbare ruimte (T)

Noord-Oost is klimaatbestendiger (D)

We zetten samen met bewoners in op het vergroenen, verminderen van hittestress en vergroten van de biodiversiteit.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We stimuleren groeninitiatieven van bewoners en scholen en helpen mee deze te realiseren.
- We vergroenen de wijk Geitenkamp door 'oude' ligusterhagen terug te plaatsen in het straatbeeld samen met corporaties.
- We ondersteunen het duurzaamheidsproject Paasberg; op de Paasberg is een actieve bewonersgroep bezig met het verduurzamen en energiezuinig maken van de wijk, zij delen hun kennis actief met andere geïnteresseerden uit de wijk.
- We ondersteunen de initiatiefgroep Beek op de Paasberg bij het realiseren van hun plannen om het gebied aantrekkelijker en toegankelijker te maken (blauw-groene netwerken in de wijk). Daarnaast willen we een actieve bijdrage leveren aan het project 'Sportpark de Paasberg als kloppend hart van de wijk'. Deze ontwikkelingen sluiten aan bij het ontwikkelen van het Beekdal.

Noord-Oost is schoner en aantrekkelijker (D)

Meer bewoners ervaren minder overlast van bijzettingen van afval bij ondergrondse containers.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met bewoners wordt gezocht naar oplossingen om bijplaatsingen tegen te gaan.

Wonen (T)

De wijk Geitenkamp wordt vitaler (D)

We willen inzetten op het vergroten van diversiteit van woningen en bewoners.
In samenwerking met woningbouwcorporaties, Sociaal wijkteam, politie en Werk en Inkomen, zijn de hotspots op de Geitenkamp benoemd. Het gaat om buurtjes/straten waar de leefbaarheid onder druk staat.
Per hotspot is benoemd welke strategie we inzetten; de interventies zijn gericht op het beperken van de instroom van kwetsbare inwoners of op het omgaan met kwetsbare inwoners.

Geitenkamp is een van de wijken van de Arnhem-Oost aanpak, Binnen de Arnhem-Oost aanpak, wordt samen met het Rijk en de provincie stevig ingezet op het versterken, leefbaarder en veiliger maken van Geitenkamp. De Arnhem-Oost aanpak zal de ingezette koers vanuit het Handelingskader verder versterken en een grotere impuls geven.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op het reguleren van de instroom van nieuwe inwoners, via de woningbouwcorporaties.
- Op termijn streven we naar een diverser woningaanbod in de Geitenkamp.
- We zetten in om de leefbaarheid te vergroten door middel van de straataanpak (proactief opbouwwerk).

Wijkeconomie (T)

Bruisender marktplein Geitenkamp (D)

Bewoners van Geitenkamp, Monnikenhuizen en ook de Paasberg maken zich zorgen over het verschralen van het winkelaanbod op het winkelplein Geitenkamp. Zij hebben behoefte aan een bruisend marktplein met een gevarieerd winkel- en horeca-aanbod waar ook ruimte is om te verblijven. De wijk Geitenkamp is in het verleden opgezet om zelfvoorzienend te zijn, de wijk had een geïsoleerde ligging.

Inspanningen 2024 **(I)**

Er ligt een uitvoeringsplan om te komen tot een bruisender marktplein. Eerste noodzakelijke stap is vergroting van de bestaande supermarkt. Door wisseling van de eigenaar van het pand is deze ontwikkeling gestagneerd. Deze stap is nog steeds noodzakelijk voor de vitaliteit van het marktplein.

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder verkeer- en parkeeroverlast (D)

In de wijk Alteveer-Cranevelt is de verkeersdruk hoog (als gevolg van samenloop Rijnstate, Openluchtmuseum en Burgers' Zoo). In Velperweg e.o. bestaat er, door de herontwikkeling van het voormalig AKZO-terrein en omgeving, de transformatie van het oude ING-pand naar appartementen en de komst van het Rijn IJsselcollege zorg over toename van de verkeersintensiteit op de Velperweg. In Klarenbeek is er tijdens drukke dagen van het zwembad overlast in de directe omgeving ervan.

Inspanningen 2024 (I)

- We monitoren de verkeersintensiteit Velperweg e.o. als gevolg van allerlei ontwikkelingen (zoals AKZO, High Park, Rijn IJsselcollege) en Molenbeke en zetten waar nodig vervolgacties in gang.
- We monitoren het burgerparticipatieproces herinrichting Velperweg.
- We treffen maatregelen om de parkeerdruk in Alteveer-Cranevelt te verlagen.

Bewoners ervaren meer veiligheid in hun directe omgeving (D)

Wij zien graag dat Arnhemmers zich nog veiliger gaan voelen in hun stad en in hun eigen woonwijk. Want veiligheid is, samen met een nette en schone omgeving, voorwaarde voor een prettig woon- en leefklimaat. Het gevoel veilig te zijn, maakt bewoners ook vaker sociaal betrokken met de buurt en met de buurtbewoners. De leefbaarheids- en veiligheidsthema’s die spelen zijn parkeeroverlast en overlast van jongeren. Overlast jongeren speelt met name in Geitenkamp en aangrenzende wijken. De partners die op straat actief zijn monitoren de overlast en houden elkaar op de hoogte en spreken af wie er per geval in actie komt.
In samenwerking met veiligheid en de politie wordt in Geitenkamp samenwerking gezocht met belangrijke bewoners (project Bondgenoten) om samen te werken aan een leefbare wijk.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten extra in op vermindering van de jeugdoverlast in samenwerking met ons extern netwerk, bestaande uit jongerenwerk, straathoekwerk, straatcoaches, wijkagent, handhaving en sociaal wijkteam.
- We monitoren de impact van het nieuwe jongerenwerk (locatiegebonden en ambulant).
- We houden wijkschouwen in de verschillende wijken binnen Noord-Oost in samenwerking met externe wijkpartners en vertegenwoordiging vanuit de wijk.
- We participeren in het project Bondgenoten.

Presikhaaf

In het wijkprogramma Presikhaaf bevinden zich de wijken Presikhaaf West en Presikhaaf Oost.

Wat willen we bereiken en wat gaan we doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Bewoners hebben meer contact, zien het belang van een gezonde leefstijl en vergroten hun kansen op participatie **(D)**

Bewoners kunnen te maken krijgen met diverse problematiek. Ze maken zich zorgen, zijn eenzaam, kampen met gezondheidsproblemen, zijn niet taalvaardig en weten niet hoe ze hun rekeningen kunnen betalen. Vaak weten ze ook niet wat waar te doen is en waar ze informatie, advies of hulp kunnen krijgen op het gebied van wonen, werk, inkomen, gezondheid, opvoeding en onderwijs. Dit staat het meedoen aan de maatschappij in de weg.

We willen dat de professionele ondersteuning van wijkpartners op al deze leefgebieden goed aansluit bij de behoeften van bewoners, dat deze goed bekend is en dat deze laagdrempelig en dichtbij bereikbaar is. We vragen van al onze wijkpartners dat ze ook zelf proactief meedoen als onderdeel van een netwerk. We vinden het ook belangrijk dat bewoners elkaar kunnen ondersteunen en elkaar kunnen ontmoeten.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zorgen via de sociale tafel voor een goede programmering en afstemming van inzet van onze externe wijkpartners (zoals Sociale Wijkteams en welzijnspartijen).
- We ondersteunen de bekendheid en het gebruik van laagdrempelige faciliteiten voor informatie, activiteiten, hulp en advies zoals Goed Geregeld Arnhem, Sociale wijkteams en The Point en stimuleren het proactief en preventief werken van onze sociale wijkpartners.
- We faciliteren en versterken ruimtes voor ontmoeting, verbinding en ontwikkeling voor jong en oud, zoals buurthuizen en jongerencentrum Push.
- We stimuleren een passend aanbod van en programmering op plekken in de openbare ruimte voor spelen, bewegen en ontmoeten.
- We ondersteunen bewonersinitiatieven en zorgen voor een goede verbinding met de inzet van de externe wijkpartners in de wijk door netwerkvorming en wijkcommunicatie.
- We investeren permanent in laagdrempelige tafels voor overleg tussen bewoners, overheid en wijkpartners.

Kansengelijkheid (T)

Bewoners kunnen zich financieel redden en kinderen en jongeren hebben gelijke kansen om zich te ontwikkelen (D)

We zien dat bewoners kampen met armoede en schulden. We zien ook dat kinderen en jongeren in hun kansen op een positieve persoonlijke ontwikkeling belemmerd worden doordat ze opgroeien in armoede, hun ouders onvoldoende betrokken zijn bij de opvoeding en er onvoldoende gebruik gemaakt wordt van ondersteuningsstructuren in de wijk.

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich in vrijheid en veiligheid en zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We monitoren de uitvoering van het gebiedsplan participatie, armoede en schulden. Dit plan zet in (met de focus op P1) op de verbetering van de positie van ouders met kinderen met een P-uitkering en schulden, op een gemeenschappelijk spreekuur met het Sociaal Wijkteam en Goed Geregeld Arnhem en een optimaal gebruik van Gelrepas en Stichting Leergeld.
- Het plan om alle kinderen van 18 maanden te laten bezoeken door het consultatiebureau om het belang van taalrijk opvoeden, voorschoolse educatie en opvoedondersteuning onder de aandacht te brengen, is in uitvoering, evenals het plan om alle kinderen tussen 0-4 jaar op de vroeg en voorschoolse educatie te krijgen.
- We onderzoeken de mogelijkheid om een uitnodigend ouder-kind centrum te realiseren in Presikhaaf, bij voorkeur in de Multi Functionele Accommodatie.
- We delen met onze externe wijkpartners op jeugd/kinderen ervaringen, kansen en problemen in het netwerk Kansen voor Kinderen Presikhaaf. Dit netwerk beoogt de onderlinge samenwerking in de wijk van professionals te versterken.
- We beogen de inzet van de in 2023 nieuw gestarte aanbieders op het jongerenwerk (Presikhaaf University en Kansenmakers) bij een positieve evaluatie te borgen en doen daarmee een behoeftedekkend aanbod op (ambulant) jongerenwerk inclusief passende (nieuwe) ontmoetingsplek(ken). De inzet is met name gericht op talentontwikkeling en mentale weerbaarheid. Deze inzet staat in nauwe verbinding met de inzet van onze externe wijkpartners, zoals scholen, sportbedrijf en cultuuraanbieders.
- We vragen aan de externe wijkpartijen om passende interventies te plegen op het gebied van versterking ouderbetrokkenheid, gebruik van voor en vroegschoolse educatie en opvoeden in een taalrijke omgeving.
- We stimuleren de bekendheid en het gebruik van de inzet van energiecoaches zodat bewoners inkomen kunnen besparen door energiebesparende maatregelen te nemen.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren Presikhaaf als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

In Presikhaaf is het gevoel van eigenaarschap over de eigen woon- en leefomgeving laag. Het gevoel van eigenaarschap draagt bij aan meer betrokkenheid en uiteindelijk aan een aantrekkelijkere leefomgeving. We willen bewoners en onze partners (in en extern) in de wijk ondersteunen daarbij. Bij elk fysiek project letten we op betrokkenheid van bewoners en luisteren naar hun wensen en bedenkingen.

We willen dat bewoners in de wijk meer en veilig kunnen wandelen en fietsen. We willen dat jongeren en ouderen faciliteiten (in de openbare ruimte) hebben waar ze elkaar kunnen ontmoeten, kunnen spelen en bewegen. We willen dat bewoners actief betrokken zijn bij het voorkomen of opruimen van zwerfafval. We vinden doorstroming van huidige bewoners belangrijk zodat zij plaats kunnen maken voor starters. We agenderen de realisatie van goed geïsoleerde en betaalbare woningen. We sluiten maximaal aan op de Arnhem Oost aanpak waar integraal en meerjarig wordt ingezet op versterking van de leefbaarheid en veiligheid van Presikhaaf.

Inspanningen 2024 (I)

- We dragen bij aan de realisatie van buurttuinen (vanuit ontwikkelperspectief P3) door het aantrekkelijker maken van de openbare ruimte en het toevoegen van elementen voor ontmoeting en sociale binding.
- We dragen bij aan inrichting van de openbare ruimte op een aantal bijzondere plekken in de wijk waardoor bewoners elkaar kunnen ontmoeten en deze plekken uitnodigen tot buiten spelen en bewegen voor kinderen en ouders: rondom buurthuis de Overkant, speelplek de Regenboog, rondom Dunoweg, rond de Parkschool en op plekken waar de corporaties aan de slag gaan.
- We waken voor een integrale inzet rondom de renovatie van woningen in P1 waarbij extra aandacht is voor het oppakken van zorgvragen van bewoners en het versterken van hun veerkracht (informeel netwerk) en de verbinding met het formele netwerk in de wijk (van de professionals).

- We vragen binnen het ontwikkelperspectief P3 aandacht voor het (in co-creatie met bewoners) verbeteren van de verkeersveiligheid in het algemeen. Uitgangspunt is het bieden van meer ruimte voor de voetganger en fiets en het verminderen van het gevoel van ‘blik op straat’ en voor de realisatie van 30 km zones.
- We zijn nauw betrokken bij de uitvoering van de visie Merwede terrein en met name de sociale aansluiting van deze ontwikkeling op de rest van de wijk.
- We denken mee bij inrichting van en sociale programmering rondom de revitalisering van sportpark Doorwerthlaan (Eendracht, Budosport, open wijkfaciliteiten).
- We faciliteren bewonersinitiatieven gericht op het verbeteren van de leefomgeving en ondersteunen het netwerk van afvalprikkers en de organisatie van opruimdagen.

Veiligheid (T)

Bewoners dragen bij aan een veilige en prettige leefomgeving (D)

Bewoners horen zich thuis te voelen in de wijk en kunnen zichzelf zijn. Signalen van overlast en onveilige situaties dienen (snel) te leiden tot een passende opvolging door professionals. Bewoners zijn en blijven bereid om meldingen te doen en worden door professionals ondersteund bij het omgaan met bewoners van verschillende achtergronden, perspectieven en ideeën. Samen zorgen we voor een omgeving waarin iedereen ideeën naar voren kan brengen, waarin er wordt geluisterd, waarin overlast wordt gemeld en waarin er passend kan worden opgetreden.

Om samen te werken aan een veiligere wijk willen we met medewerkers die betrokken zijn vanuit veiligheid, handhaving, straatcoaches/VIOS (Veilig in om school) en jongerenwerkers integraal samenwerken. Ieder vanuit zijn eigen rol en functie en met focus vanuit een gemeenschappelijke agenda.

Inspanningen 2024 (I)

- We stemmen de inzet van veiligheidsprofessionals in de wijk af op actualiteiten (korte termijn) en op een langetermijnagenda (sociale cohesie, drugsoverlast, draaiboek jongerenoverlast en overlastgevende personen).
- We zetten in op positieve communicatie met betrekking tot bewoners en initiatieven die een succesvolle bijdrage leveren aan de versterking van het veiligheidsgevoel.
- We zetten in op extra communicatie gericht op meldingsbereidheid en de plekken waar bewoners verschillende vormen van overlast kunnen melden.
- We zorgen er voor dat externe partijen betrokken bij het OZO (overlast en zorg) overleg blijvend inzicht hebben en geven op casuïstiek en op trends om escalatie te voorkomen.
- We stimuleren de professionals in de wijk om in te zetten op het verhogen van tolerantie en op het vergroten van de gemeenschapszin van bewoners.
- De inzet van het jongerenwerk nieuwe stijl en het netwerk Kansen voor Kinderen is verbonden met de inzet van de veiligheidspartners.

Malburgen

In het wijkprogramma Malburgen bevinden zich de wijken Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder het Duifje en Immerloo.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Meer inwoners van Malburgen maken gebruik van de buurthuizen/wijkcentra in de wijk **(D)**

We willen dat Malburgers terecht kunnen op een plek in hun buurt voor ontmoeting, deelnemen of organiseren van activiteiten of persoonlijke ontwikkeling. Op deze wijze werken we aan het verbeteren van de sociale cohesie en de zelfredzaamheid van inwoners. Hiervoor moeten we investeren in voorzieningen in de wijk om ontmoeting en ontwikkeling mogelijk te maken en we ondersteunen de partijen die deze voorzieningen beheren. De programmering vanuit de buurthuizen en de multifunctionele accommodaties moet uiteindelijk beter aansluiten bij de behoeften van de Malburgers.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen een duidelijke visie op functie en wijze van beheer van de voorzieningen binnen de deelgebieden (de Hobbit, De Fresh, De Spil, Duiventil en de Malburcht), aansluitend bij de behoefte van de bewoners en de doelen van de sociale basis.
- We organiseren dat bewoners die niet zelfstandig de stap naar deelname van activiteiten kunnen maken hierin begeleid worden.
- We organiseren dat professionals op de hoogte zijn van het voorzieningenaanbod in de wijk en dat voor wijkbewoners inzichtelijk is welke activiteiten in de wijk plaatsvinden.
- We zorgen er voor dat er een uitwerking is van de geïnventariseerde behoeftes van bewoners in 2023 en dat deze is omgezet in een programma.

Nieuwe bewoners voelen zich welkom in de wijk en er ontstaan sociale structuren **(D)**

Er lopen veel uitbreidings- en inbreidingsplannen in Malburgen. Tot 2030 verwachten we de realisatie van tenminste zo'n 800 nieuwe woningen in Malburgen. Dat betekent dat we veel nieuwe wijkbewoners gaan verwelkomen. We vinden het belangrijk dat deze bewoners goed landen in de wijk en deel gaan uitmaken van de buurtgemeenschappen.

Inspanningen 2024 **(I)**

We ontwikkelen op basis van de omvang en de aard van de ontwikkelplannen, met partners een plan op welke wijze we een goede buurtlanding organiseren en we geven daar uitvoering aan.

Meer gezinnen in de bijstand maken stappen op het gebied van participatie en maken gebruik van alle maatwerk- en kindvoorzieningen **(D)**

We vinden perspectief voor kinderen die opgroeien in een gezin met weinig inkomen belangrijk. Daarom geven we prioriteit aan de inzet op gezinnen in de bijstand. Doelstelling is om de gezinnen via persoonlijk contact intensief te volgen in de mogelijkheden en belemmeringen om stappen te zetten op de participatieladder en zowel op groeps- als op individueel niveau hier het passende instrumentarium op in te zetten. Tegelijk willen we weten of alle kinderen in het gezin al gebruik maken van voorliggende voorzieningen en als dat niet zo is deze alsnog in te zetten.

Inspanningen 2024 **(I)**

We maken de afspraak (en monitoren de gemaakte afspraak) om op projectmatige wijze (eenouder)gezinnen in de bijstand intensief te volgen. Onderdeel van het projectmatig werken is een integraal plan per gezin. In het integrale plan is een toets op kindvoorzieningen opgenomen. Op deze wijze krijgen we zicht op het gebruik van de kindvoorzieningen en kunnen we ook sturen op het beter gebruiken van deze voorzieningen.

Kansengelijkheid **(T)**

Eind 2024 werken alle subsidiepartners met een gemeenschappelijk referentiekader met als doel om de ontwikkelingskansen van kinderen in Malburgen te bevorderen **(D)**

De wijk Malburgen vraagt om een extra focus op het perspectief van de jeugd. Veel kinderen starten met een achterstand op het primair onderwijs en ook op latere leeftijd zien we veel jongeren die door de thuissituatie of andere omstandigheden minder kansen hebben om zich goed te kunnen ontwikkelen. Dit heeft ook impact op de wijk.
Het wijkprogramma kent daarom een bijzondere focus op de jeugd (-9 maanden tot 27 jaar), maar dat betekent niet alleen aandacht voor jeugd. Ook de omgeving van de jeugd (waaronder ouders, scholen en sportverenigingen) wordt daarbij betrokken.

In 2024 en de jaren daarna is onze inzet gericht op het werken aan een gezamenlijk referentiekader om op deze wijze de jeugdpartners te helpen om dezelfde taal te spreken en de geleverde ondersteuning beter op elkaar aan te laten sluiten. We doen dit door met elkaar te bespreken wat we verstaan onder de diverse thema's en hoe dit een plek krijgt in de diverse programma's.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We organiseren samen met externe jeugdpartners een proces om inhoud te geven aan dit referentiekader. Thema's in dit referentiekader zijn; effecten van de onlinewereld, vergroten ouderbetrokkenheid, gezonde leefstijl, talentontwikkeling, positieve identiteitsontwikkeling en het vergroten van veerkracht en weerbaarheid. Partners maken afspraken om invulling te geven aan het gemeenschappelijk referentiekader. We vragen en faciliteren jeugdpartners om ervaringen en kennis te (blijven) delen op deze thema's.

Door het bieden van een gezamenlijke programmering aan wijkactiviteiten voor jeugd en jongeren, wordt bijgedragen aan het gezond en veilig opgroeien, waarbij positieve ontwikkeling en ontplooiing centraal staat. **(D)**

Samen met onze externe partners, willen we dat de jeugd van Malburgen zich zowel mentaal, sociaal en fysiek gezond kan ontwikkelen. Vanuit het thema Kansengelijkheid zetten we in op het stimuleren en ondersteunen van de jeugd bij:

- gezonde identiteitsontwikkeling,
- mentale weerbaarheid, binnen de gewenste maatschappelijke kaders (normen en waarden),
- ontwikkelen van zichzelf en met vertrouwen in hun talenten.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We vragen externe partners met een plan te komen dat bijdraagt aan bovenstaande doelen door een gevarieerd aanbod van activiteiten en programma's op verschillende talentgebieden (sport, kunst, muziek, technologie, leiderschap etc.). Voor de 12- doelgroep is dit programma ook afgestemd met de scholen.
- We bevorderen dat externe jeugdwijkpartners zoveel mogelijk op dezelfde wijze de resultaten van de inspanningen meten zodat hier ook beter op (bij)gestuurd kan worden.

Minder kinderen in Malburgen starten met een motorische, taal en/of hechtingsachterstand op het Primair Onderwijs (D)

Veel kinderen in Malburgen starten aan het primair onderwijs met een achterstand in bijvoorbeeld taal, vaardigheden en motoriek. Deze achterstanden zijn in latere jaren lastig in te halen. Er wordt onvoldoende gebruik gemaakt van de voorschoolse voorzieningen die belangrijk zijn om achterstanden in de eerste levensjaren te voorkomen. Daarnaast zijn extra inspanningen nodig in de eerste twee levensjaren van de kinderen. In 2023 is op een rij gezet welke extra inspanningen nodig zijn. In 2024 moeten deze tot uitvoering komen.

Inspanningen 2024 (I)

- We coördineren dat de interventies uit het programma 'investeren in het jonge kind Malburgen' worden uitgevoerd door partijen bij elkaar te brengen, helderheid te brengen in wie waarin welke taak en rol heeft en de randvoorwaarden voor uitvoering te creëren.
- We organiseren met externe partners de doorgaande lijn van consultatiebureau naar de voorschoolse voorzieningen.

De leer- en leefomgeving voor jongeren sluiten beter op elkaar aan (D)

In de driehoek van school-thuis-omgeving is het belangrijk dat deze omgevingen meer zijn aaneengesloten om zo de scholing, vorming en ontwikkeling van jongeren en kinderen te bevorderen.

Inspanningen 2024 (I)

- We bespreken met het primair onderwijs wat nodig is om de aandachtspunten die zij bij kinderen signaleren en die buiten hun invloedsfeer liggen, aan te pakken en een plek te geven in de programma's voor kinderen en jongeren.
- We spannen ons in om de naschoolseprogramma's en de programma's van de subsidiepartners aanvullend te laten zijn.

Gezondheid (T)

Meer jeugd uit Malburgen ontwikkelt een gezonde leefstijl (D)

In Malburgen zijn zorgen om de gezondheid van inwoners, met name onder jongeren in de wijk. Een ongezond leefpatroon op jonge leeftijd resulteert veelal in een ongezonde leefstijl op latere leeftijd met de bijbehorende gezondheidsproblemen. Daarom wordt gewerkt aan het stimuleren van een gezondere leefstijl. De jeugd van Malburgen ontwikkelt een gezonde leefstijl, waar gezonde voeding, sport en beweging een wezenlijk onderdeel van is. Met activiteiten in de wijk wordt de jeugd bewust gemaakt, gestimuleerd, ondersteund en aangesproken om een meer gezonde levensstijl aan te leren.

Inspanningen 2024 (I)

- Vanaf 2024 bieden alle aanbieders en organisatoren van jeugdactiviteiten (tot en met 21 jaar), in opdracht van het team Leefomgeving, gezonde voeding aan tijdens de activiteiten in de wijk. Dit gaat hand in hand met voorlichting over gezonde voeding.
- In samenwerking met de HAN spannen we ons in voor een gezonde wijk Malburgen. In 2024 werken we aan meer inzicht, interprofessionele samenwerking en instrumenten om bewustwording van jongeren over hun gezondheid te vergroten.
- We spannen ons in om meer jongeren te laten sporten in georganiseerd en of verenigingsverband.
- We spannen ons in om meer jongeren te laten voldoen aan de beweegnorm.

Openbare ruimte (T)

Een gezonde leefomgeving (D)

In Malburgen zijn zorgen om de gezondheid van inwoners, met name onder jongeren. Een ongezond leefpatroon op jonge leeftijd resulteert veelal in een ongezonde leefstijl op latere leeftijd met de bijbehorende gezondheidsproblemen. Daarom wordt gewerkt aan het stimuleren van een gezondere leefstijl De openbare ruimte draagt bij aan de gezondheid en het welbevinden van Malburgers. Inwoners krijgen de ruimte en verantwoordelijkheid om de eigen wensen en behoeften te realiseren. Er komt meer groen, meer plekken met beweegaanleidingen en ontmoetingsmogelijkheden, en de inrichting draagt bij aan een gevoel van veiligheid.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten ons in voor het realiseren van beweegaanleidingen en ontmoetingsplekken in de openbare ruimte.
- We spannen ons in voor meer groen in de openbare en private ruimte.
- We zetten ons in voor de verbetering van de leefbaarheid door de vernieuwing van het sportpark de Bakenhof als een kloppend hart van de wijk.

Inwoners van Malburgen voelen zich meer eigenaar van hun leefomgeving (D)

Bewoners voelen zich meer eigenaar van een schone en verzorgde buurt. Ruimtelijke opgaven worden in samenspraak met de omgeving gerealiseerd.

Inspanningen 2024 (I)

- In 2024 werken we in samenwerking met bewoners aan inrichtingsplannen voor de Immerloopleinen, is het benodigde budget voor realisatie gevonden en is de planning voor de realisatie gemaakt.
- In 2024 realiseren we samen met inwoners en ondernemers het actieplan Winkelcentrum de Drieslag en dragen we vanuit onze rol bij in de uitvoering hiervan.

Schuytgraaf/Elderveld

In het wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld bevinden zich de wijken Schuytgraaf en Elderveld.

Wat willen we bereiken en wat gaan we doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelf- en samenredzaam (er is meer sociale cohesie) (D)

Bewoners kunnen te maken krijgen met diverse problematiek. Vaak weten ze ook niet wat waar te doen is en waar ze informatie, advies of hulp kunnen krijgen op het gebied van wonen, werk, inkomen, gezondheid, opvoeding en onderwijs. Dit staat het meedoen aan de maatschappij in de weg. In Schuytgraaf/ Elderveld is er behoefte aan het anders inrichten of uitbreiden van speel-, beweeg- en ontmoetingsvoorzieningen voor oudere kinderen en jongeren. Voor ontmoeting onder volwassenen zijn eerste onderzoeken gedaan en willen we aan de slag met de uitkomsten.

Inspanningen 2024 (I)

- We onderzoeken hoe een passend aanbod voor sport-, spel-, beweeg- en ontmoetingsvoorzieningen voor 8-12 jarigen in Schuytgraaf er uit zou moeten zien.
- We experimenteren samen met bewonersondersteuning en andere partners met de uitkomsten van het behoeftenonderzoek rondom ontmoeten in Schuytgraaf.
- We faciliteren en versterken ruimtes voor ontmoeting, verbinding en ontwikkeling voor jong en oud, zoals jeugdruimte Schuytgraaf en wijkcentrum Elderveld.

Meer bewoners zijn financieel zelfredzaam (D)

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen. Bewoners die het nodig hebben, weten waar zij met hun vragen op het gebied van werk, inkomen, schulden en zorg terecht kunnen. Bewoners zijn sneller in beeld als er sprake is van schulden en/of werkloosheid. Onze focus hierbij ligt op jongeren tot 27 jaar en ouders met kinderen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We creëren contact- en spreekmogelijkheden in Schuytgraaf.
- We monitoren hoe snel bewoners bij schulden en/of werkloosheid in beeld zijn.
- We stimuleren dat partners op het gebied van werkloosheid en schulden elkaar voldoende fysiek weten te vinden en samenwerken.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders en verzorgers zijn zich bewust van hun rol bij het opgroeien van hun kinderen (D)

Veel ouders hebben vragen met betrekking tot de opvoeding en/of hebben behoefte aan contact met andere ouders om te bespreken waar je als ouder tegenaan loopt. Soms zijn er (geld)zorgen, onbekendheid met wat er in de online wereld gebeurt of veel (prestatie)druk, waarbij informatie, advies en ontmoetingsmogelijkheden de druk kunnen verlagen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op sociale structuren (een vangnet) voor ouders passend bij hun behoeften.
- We zorgen voor laagdrempelige opvoedondersteuning waar ouders terecht kunnen voor advies en zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten om ervaringen over opvoeden te delen.
- We versterken en waar nodig breiden we gezinsprogramma's en inzet van het consultatiebureau uit.

Meer kinderen en jongeren 4-18 jaar met ontwikkelingsachterstanden en/of een kwetsbare thuissituatie maken gebruik van naschools aanbod (D)

Er kunnen allerlei redenen zijn waardoor kinderen achterstanden oplopen in hun ontwikkeling, denk aan (geld)zorgen, een (v)echtscheiding van ouders en het ervaren van grote prestatiedruk. We willen dat alle kinderen in Schuytgraaf en Elderveld voldoende mogelijkheden hebben om te werken aan hun cognitieve, motorische en sociaal-emotionele vaardigheden.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We organiseren een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind om ontwikkelingsachterstanden te signaleren en te behandelen door coördinatie van activiteiten met alle betrokken partijen.
- We zetten met elke basisschool in Schuytgraaf en Elderveld een naschools programma op waar verschillende vaardigheden ontwikkeld kunnen worden, passend bij de kinderen van de betreffende school. We ontwikkelen door met scholen waar we al eerder gestart zijn.
- We onderzoeken of er behoefte is aan huiswerkbegeleiding of ander naschools aanbod voor leerlingen in het voortgezet onderwijs.

Meer kinderen en jongeren ontwikkelen een gezonde identiteit (talentontwikkeling, zelfbeeld en mentale veerkracht) (D)

Op steeds jongere leeftijd komen jeugdigen in aanraking met de verlokking van snel geld verdienen. Door ervaren prestatiedruk en onrealistische verwachtingen en beelden op social media is het lastig goede keuzes te maken. Er is niet altijd voldoende budget thuis om talenten op het gebied van kunst & cultuur, sport & bewegen te ontdekken en te ontwikkelen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten met externe wijkpartners een aanbod voor 4-12 jaar in de vrije tijd op dat zich richt op talentontwikkeling en het versterken van de identiteitsontwikkeling. Dit aanbod sluit aan op het naschoolse aanbod.
- We zetten met externe wijkpartners een aanbod voor 12-18 jaar in de vrije tijd op dat zich richt op talentontwikkeling en het versterken van de identiteitsontwikkeling. Hierbij geven we jongeren zoveel mogelijk zelf een actieve rol en stem.
- We zorgen voor ontmoetingsplekken in de wijk met een gevarieerde programmering.

Openbare ruimte (T)

Meer bewoners ervaren een verkeersveilige leefomgeving (D)

Bewoners maken zich zorgen over de verkeerveiligheid, te hard rijden, scooters en fietsers die door winkelcentra rijden, onoverzichtelijke oversteekplaatsen voor fietsers en voetgangers, onoverzichtelijke en gevaarlijke situaties rondom het brengen en halen van kinderen op de basisscholen. We willen dat bewoners zich weer veiliger voelen en zich bewust zijn van hun eigen rol bij verkeersveiligheid.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met school, ouders en partners creëren we een veilige schoolomgeving rondom MFC de Salamander.
- In fases voeren we het definitieve ontwerp inrichting openbare ruimte rondom scholen en sporthal aan het Breezandpad uit.
- We zetten in op fysieke maatregelen bij winkelcentrum Schuytgraaf om rijden met fiets en scooter in voetgangersgebied te ontmoedigen.

Bewoners ervaren minder fysieke verloedering en overlast in hun directe leefomgeving **(D)**

Bewoners maken zich zorgen over woonoverlast, overlast en vernielingen door jeugdgroepen, zwerfafval en verloedering rondom winkelcentra en station Zuid. We willen dat bewoners zich veiliger voelen in hun directe leefomgeving en minder overlast en verloedering ervaren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met ondernemers en bewoners voeren we het plan van aanpak rondom leefbaarheid winkelcentrum Elderhof uit.
- We treden op tegen foutgeparkeerde fietsen bij station Arnhem Zuid middels acties.
- Samen met externe partners voeren we een jeugdaanpak voor hotspots uit.

De Laar/Elden

In het wijkprogramma De Laar/Elden bevinden zich de wijken De Laar en Elden.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Bewoners voelen zich prettig en kunnen meedoen in hun omgeving (sociaal zelfredzaam) (D)

In het gebied werken we aan meer mogelijkheden voor ontmoeting. Daarvoor worden zowel op locaties als in de buitenruimte mogelijkheden gecreëerd. Het streven is dat alle bewoners kunnen meedoen in de samenleving.

Een goed netwerk is daarvoor randvoorwaardelijk. Daarom zijn bewonersinitiatieven, verenigingen en ontmoetingsplekken belangrijk. Zo bieden we ruimte voor participatie en versterken we de verbinding met de leefomgeving. Dit helpt bewoners die zich eenzaam voelen en niet beschikken over een goed sociaal netwerk. Goede wijkcommunicatie draagt bij aan de vindbaarheid van de activiteiten en de voorzieningen in de wijk

We vinden het ook belangrijk dat bewoners elkaar kunnen ondersteunen en elkaar kunnen ontmoeten, en zich makkelijker kunnen verbinden aan hun leefomgeving. We willen dat de wijklocaties en de professionele ondersteuning van wijkpartners goed aansluiten bij de behoeften van bewoners, dat deze goed bekend zijn en dat deze laagdrempelig en dichtbij bereikbaar zijn.
We vinden het belangrijk dat bewoners zich thuis voelen in hun wijk en voldoende mogelijkheden hebben om zich te identificeren en verbinden aan de eigen leefomgeving.

Inspanningen 2024 (I)

- We faciliteren de mogelijkheid tot ontmoeten en creëren van ontmoetingsplekken, maar ook het ontmoeten tussen generaties en tussen bewoners(groepen) met verschillende achtergronden.
- We faciliteren en stimuleren actieve bewoners. Bewoners en bewonersgroepen worden ondersteund door het welzijnswerk.
- We investeren in de begeleiding en borging van kwalitatieve wijkcommunicatie
- We investeren in de viering van 50 jaar De Laar en park De Laar ter versterking van de onderlinge verbinding.

Kansengelijkheid (T)

Kinderen en jongeren hebben gelijke kansen om zich te ontwikkelen (D)

Samen met gezinnen, scholen, Sociaal wijkteam en andere wijkpartners werken we aan het bevorderen van kansengelijkheid en het bieden van de juiste ondersteuning voor wie dit nodig heeft. Onze partners hebben een goed inzicht in wie ondersteuning kan gebruiken en wat de behoeftes zijn. Deze ondersteuning vindt zoveel mogelijk plaats in de eigen wijk/omgeving. Zo groeien kinderen en jongeren op tot zelfbewuste, verantwoordelijke en zelfstandige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We organiseren een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind om ontwikkelingsachterstanden te signaleren en te behandelen door coördinatie van activiteiten met alle betrokken partijen
- We zetten in op een hoger gebruik van voorschoolse voorzieningen door kinderen tot 4 jaar waardoor meer kinderen een kansrijke start maken.
- We zorgen voor laagdrempelige opvoedondersteuning waar ouders terecht kunnen voor advies en zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten om ervaringen over opvoeden te delen.
- We investeren in een beter en passender aanbod van voorzieningen op de scholen voor kwetsbare kinderen tussen de 4 en 12 jaar waardoor meer kwetsbare kinderen zich positief kunnen ontwikkelen.
- Op de basisscholen investeren we in een betere aansluiting op de overgang naar het voortgezet onderwijs en zijn meer ouders actief betrokken bij de activiteiten en de ontwikkeling van hun kinderen.
- Samen met de scholen en Regionaal Bureau Leerling zaken zetten we in op betere monitoring van schooluitval. We investeren in het opstellen van een plan van aanpak voor alle kinderen voor wie dat toch gebeurt of dreigt te gebeuren. Zoveel mogelijk jongeren werken hierdoor aan hun startkwalificatie en gaan aan de slag in een betaalde baan.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren De Laar/Elden als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

Om bij te dragen aan een prettigere leefomgeving willen we het gevoel van betrokkenheid en eigenaarschap bij de eigen woon- en leefomgeving in De Laar verhogen. Bij elk fysiek project letten we op betrokkenheid van bewoners en partners en het luisteren naar hun wensen en bedenkingen. Daarnaast willen we dat jongeren en ouderen faciliteiten (in de openbare ruimte) hebben waar ze elkaar kunnen ontmoeten, kunnen spelen en bewegen. En we willen dat bewoners actief betrokken zijn bij het voorkomen of opruimen van zwerfafval.

Inspanningen 2024 (I)

- We werken via een integrale aanpak met woningstichtingen en andere externe partners aan het terugdringen van overlast en verloedering op locaties waar het samenleven onder druk staat. Hierbij gebruiken we een preventieve insteek.
- We investeren in meer mogelijkheden tot verblijven, ontmoeten, bewegen en spelen in de openbare ruimte. Een extra focus ligt hierbij op de ontwikkeling van Park De Laar aan de Brabantweg.
- Samen met de externe partners ondersteunen en motiveren we bewoners(groepen) die samen aan de slag willen met het groener maken van de eigen leefomgeving.
- We werken verder aan het verbeteren van de speel- en beweeglocaties in De Laar. Een betere verbinding van de verschillende speelplekken is daarbij belangrijk.
- We investeren in de vernieuwing van het speelterrein bij Boerderij de Kroon en ontwikkeling van een inclusieve speeltuin.

Veiligheid (T)

Meer bewoners zijn tevreden over hun leefomgeving (D)

Een veilige en leefbare openbare ruimte is belangrijk om prettig te kunnen wonen. Bewoners horen zich thuis te voelen in de wijk en kunnen zichzelf zijn. Signalen van overlast en onveilige situaties dienen (snel) te leiden tot een passende opvolging door professionals. Bewoners zijn en blijven bereid om meldingen te doen. Samen zorgen we voor een omgeving waarin bewoners elkaar aanspreken, waarin overlast wordt gemeld en waarin er passend kan worden opgetreden.

Er zijn veel bewonersinitiatieven die zich richten op de kwaliteit en het (gezamenlijk) gebruik van de openbare ruimte en in het verlengde daarvan de sociale cohesie. Bewoners, werkgroepen en gemeente trekken samen op. Het is van belang dat kinderen binnen de eigen buurt voldoende en passende speel- en beweegmogelijkheden hebben en dat er mogelijkheden zijn om elkaar te ontmoeten in de openbare ruimte.

Door integrale samenwerking met wijkagenten, de medewerkers van veiligheid, handhaving, en jongerenwerkers dragen we bij aan het verhogen van de sociale en fysieke veiligheid. Ook streven we naar een veilige omgeving op het gebied van verkeer. Met name in de rechtstreekse woonomgevingen en rondom de scholen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Vanuit de ingezette aanpak van buurtoverlast en jeugdoverlast bouwen we samen met de partners verder aan een gebiedsgerichte preventieve aanpak.
- Het wijkveiligheidsoverleg stemt de inzet van veiligheidsprofessionals in de wijk af op actualiteiten en op een langetermijnagenda.
- We ondersteunen de ontwikkeling en uitbreiding van het aantal WhatsApp buurtpreventiegroepen
- We zorgen er voor dat de inzet van het jongerenwerk ‘nieuwe stijl’ verbonden is met de inzet van de veiligheidspartners.
- Samen met de ondernemers zetten we in op het versterken van de onderlinge samenwerking, het vergroten van de veiligheid en het terugdringen van overlast in winkelcentrum Oostburgwal.
- We werken intensief samen met de actieve verkeerswerkgroepen. Samen met bewoners brengen we verkeersknelpunten in beeld en wordt naar buurtgerichte oplossingen gezocht.

Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg

In het wijkprogramma RKV bevinden zich de wijken Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer bewoners weten elkaar te vinden zodat de sociale cohesie en het sociale netwerk onder bewoners vergroot wordt (D)

Op het thema meedoen is de wens voor ontmoetingsplekken in alle wijken duidelijk naar voren gekomen. Ontmoeten is belangrijk om je onderling met elkaar verbonden te voelen. Als advies is meegegeven om vooral ook te kijken naar plekken waar bewoners elkaar van nature al treffen en deze te faciliteren. De wens is ook om een ontmoetingsplek te realiseren waar gezellig een kopje koffie gedronken kan worden, waar muziek kan worden gedraaid, en waar exposities gehouden kunnen worden.

Inspanningen 2024 (I)

- We gaan in gesprek met Stichting Vredenburcht over het aanbod en ontwikkelkansen van wijkcentrum de Vredenburcht.
- We ontwikkelen het programma in de diverse ontmoetingslocaties zodat deze meer aansluiten bij de behoeften in de wijk
- We optimaliseren de bereikbaarheid van ontmoetingslocaties.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders ontvangen opvoedondersteuning (D)

Jeugd en jongeren in RKV krijgen toereikende ondersteuning met als resultaat toekomstperspectief. Jeugd en jongeren in RKV worden gefaciliteerd in activiteiten en locaties waardoor ze zich onderdeel voelen van hun wijk. De rol van de ouders hierin is essentieel. Daarom zetten we ook in op de ondersteuning van de ouders.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We inventariseren welke opvoedondersteuning in het gebied aanwezig is.
- We brengen de ondersteuningsbehoefte van scholen (Ommelander en Da Vinci) in kaart.
- We rollen een plan van aanpak uit (op basis van het geconstateerde aanbod en de behoefte) waarin de opvoedondersteuning voor meer ouders wordt versterkt.

Meer jongeren ronden hun opleiding af, zijn in staat om mee te doen in de maatschappij en vinden hun weg naar een ontmoetingsplek in de wijk **(D)**

Jeugd en jongeren in RKV krijgen toereikende ondersteuning met als resultaat: toekomstperspectief. Jeugd en jongeren in RKV worden gefaciliteerd in activiteiten en locaties waardoor ze zich onderdeel voelen van hun wijk. Een afgeronde opleiding helpt bij het realiseren van toekomstperspectief. Daarnaast zijn ook andere activiteiten en ontmoetingsplekken (fysiek en digitaal) in de wijk van belang om mee te kunnen doen in de maatschappij.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We bieden huiswerkbegeleiding aan vanaf de basisschool.
- We bieden stageplekken waarmee jongeren hun opleiding kunnen vormgeven.
- We ondersteunen jongeren om zich in brede zin te ontwikkelen.
- We bieden een naschoolsprogramma op het gebied van sport, cultuur en weerbaarheid.
- We ontwikkelen programma Nour Al Houda, de Kemphaan en online jongerenwerk door.

In RKV zijn meer voorzieningen en initiatieven op het gebied van (arbeids)participatie voor bewoners met een afstand tot de arbeidsmarkt, vrouwen en jongeren **(D)**

De stap naar de arbeidsmarkt is niet voor iedereen even vanzelfsprekend. Sommige (kwetsbare) jongeren hebben hier ondersteuning bij nodig. Vrouwen ontwikkelen en investeren in zichzelf en vertellen het ook aan anderen. Dit is goed voor hen zelf, maar ook voor de omgeving waar zij deel van uitmaken.
De hulpvraag van bewoners is groot, dit horen we onder andere van het Sociale wijkteam. De voorzieningen daarvoor zijn, in het gebied, op dit moment niet toereikend.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen het programma 'Meer vrouwen in RKV doen mee' door.
- We realiseren een (mobiel) Goed Geregeld Arnhem-loket in RKV, zodat bewoners gebruik kunnen maken van de dienstverlening.
- Lokale partners ontwikkelen samen een proeftuin voor jongeren om zich te ontwikkelen op de arbeidsmarkt.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren een schone wijk met minder hondenpoep **(D)**

Veelgenoemde ergernissen die er bij de meldingen duidelijk uitspringen zijn de aanwezigheid van hondenpoep en afval in de wijk. Om het eigenaarschap van bewoners te vergroten willen we samen met hen kijken hoe we deze ergernissen kunnen voorkomen en gepaste maatregelen treffen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We realiseren een omheinde hondenspeelplek.
- We bekijken de mogelijkheden voor een veiliger hondenlosloopgebied.
- 8-10 hotspots worden door een andere partij dan de gemeente nog extra schoongemaakt.
- We evalueren de depodogdispenser-pilot in Rijkerswoerd.

De omgeving wordt groener en minder stenig, zodat bewoners minder hittestress en een fijnere leefomgeving ervaren **(D)**

De omgeving wordt groener en minder stenig, zodat bewoners minder hittestress en een fijnere leefomgeving ervaren.
Veel bewoners geven aan het prettig te vinden om te wonen in een groene omgeving. De wijk wordt als 'stenig' ervaren, over het algemeen is men voorstander van 'minder stenen en meer groen'. Dit zal tevens een positieve bijdrage leveren aan het verminderen van de huidige problemen van de klimaatverandering zoals wateroverlast en hittestress.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We gaan 7 plekken in het gebied aanwijzen met bewoners waar stenen vervangen worden door groen.
- We planten 100 bomen extra in het gebied.

Een groter gevoel van veiligheid in de wijk **(D)**

Een ander punt is de algehele gesteldheid van de openbare ruimte. Veel plekken kunnen een opknapbeurt gebruiken. De zaken die hier worden genoemd zijn zeer divers, van straten, fiets- en voetpaden, van openbaar groen tot voor- en achtertuinen van bewoners zelf. Wanneer deze niet goed worden bijgehouden geeft dit een beeld van verloedering en verrommeling.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We knappen 5 sleetse plekken op
- Op initiatief van bewoners verbeteren we acht tot tien hofjes.

Meer (toegankelijke) speel- en beweegplekken in de wijk **(D)**

Speelaanbod in de wijken is een punt van aandacht. Het aanbod sluit niet altijd aan bij de leeftijd van de kinderen. De speeltuinen zouden een natuurlijker, avontuurlijker en uitdagender karakter mogen hebben. Daarnaast zouden er voor de 12+ kinderen meer plekken moeten komen zodat zij zich meer verspreiden over de wijk.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We gaan zes beweeg- en speelplekken verbeteren en waar mogelijk inclusief maken.

Minder parkeeroverlast in Rijkerswoerd **(D)**

Met name vanuit de wijk Rijkerswoerd komt de wens om de mogelijkheden voor deelvervoer te onderzoeken. In het hele gebied is er sprake van parkeeroverlast, deelvervoer kan hierin een oplossing bieden.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Voor Rijkerswoerd-Oost gaan we een haalbaarheidsonderzoek doen voor deelvervoer.

Verkeersdeelnemers ervaren meer verkeersveiligheid **(D)**

Op sommige plekken in het gebied is de verkeerssituatie niet helder. Dit maakt dat bewoners niet weten hoe te handelen, dit vergroot het gevoel van onveiligheid.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We verbeteren elf aansluitingen op de Groningensingel, deze worden daarmee veiliger gemaakt.
- We gaan enkele aanpassingen doen aan het Rijn-Waalpad om de verkeersveiligheid te verbeteren.

Stedelijke programma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op stedelijk niveau plaatsvinden, zijn opgenomen in 13 stedelijke programma's:

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

S01 Veiligheid

S02 Bereikbaarheid

S03 Economie

S04 Onderwijs

S05 Cultuur

S06 Participatie en armoedebestrijding

S07 Zorg

S08 Welzijn en inclusie

S09 Gezondheid en sport

S10 Klimaat en energie

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

S12 Wonen en leefomgeving

Bestuur, dienstverlening en financiën

Wat we ook doen, we doen het voor onze inwoners, voor onze bedrijven. Voor mensen die de stad bezoeken. Het is niet meer dan logisch dan dat we bij het verwezenlijken van onze ambities zoveel mogelijk de samenwerking zoeken. Met inwoners en bedrijven en met de regio Arnhem-Nijmegen. De wereld houdt immers niet op bij de gemeentegrens. We willen goed bereikbaar zijn. Dat betekent niet alleen een gastvrij stadhuis, maar ook goede digitale dienstverlening, zodat mensen zoveel mogelijk en makkelijk op afstand dingen kunnen regelen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken (A)

Samen met de stad
We willen bereiken dat inwoners en ondernemers eerder betrokken raken bij beleidsinitiatieven in de stad, in wijken en buurten. We hebben er vertrouwen in dat daarmee de kwaliteit van de uitvoering van beleidsinitiatieven toeneemt en de lokale democratie wordt versterkt. Of het nu gaat om een nieuw parkje met bomen of om nieuw jeugdbeleid.

Samen met de regio
Arnhem wil haar ambities samen met haar partners in de regio bereiken. Arnhem versterkt haar positie in bestuurlijke organen in regionaal, landelijk en Europees verband en maakt de stad en regio sterker door verder te bouwen aan een partnerschap met provincie Gelderland (onder meer via de investeringsagenda) en bij te dragen aan het werken aan een sterkere regionale samenwerking Arnhem-Nijmegen.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar
Arnhemmers kunnen rekenen op een laagdrempelige en betrouwbare publieke dienstverlening die steeds meer mogelijkheden biedt voor digitale dienstverlening. Bij contacten met inwoners en ondernemers ligt de focus op een klantvriendelijke benadering. Wij gaan met inwoners en ondernemers in gesprek over hun vragen (of klachten) om daarmee sneller tot een oplossing te komen. Wij zijn als bestuurders en ambtenaren voor inwoners en ondernemers herkenbaar in de stad.

Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven (D)

Raad
De raad gaat voort op de weg van de versterking van zijn kaderstellende en controlerende rol, mede door onverminderd in te blijven zetten op een begroting die smart vormgegeven is.

De raad streeft naar een positieve en constructieve samenwerking tussen de raadsleden en raadsfracties onderling en tussen raad en college, zonder uit het oog te verliezen dat een stevige confrontatie van opvattingen in de arena van de raad een wezenlijk onderdeel van het lokale debat en de lokale democratie vormt. Gegeven het dynamische politieke karakter van de gemeenteraad blijft de raad aandacht besteden aan een respectvolle wijze van het omgaan met elkaar en aan het investeren in de persoonlijke relaties

In het komende jaar wil de raad de vruchten plukken van de uitbreiding van zijn ondersteuning. De uitbreiding van de personele en financiële mogelijkheden van de griffie, de verbetering van de positie van de fractievolgers en de bestendiging van de raadscommunicatie zullen gaan bijdragen aan het functioneren van de raad. De totstandkoming van een langetermijnagenda zal de raad meer in positie brengen en houden. De diverse raadswerkgroepen vervullen een belangrijke functie in de deskundigheidsbevordering van de raad en in het scheppen van momenten van vruchtbaar overleg en uitwisseling in een politiek gezien wat meer ontspannen entourage.

De participatie van burgers, organisaties en instellingen raakt steeds meer ingebed in de processen die leiden tot kaderstellende raadsbesluiten. Er wordt door de raad met grote belangstelling uitgezien naar het eerste burgerberaad.

Rekenkamer
De rekenkamer ondersteunt vanuit een onafhankelijke positie de gemeenteraad door elk jaar enkele grote en kleine onderzoeken uit te (laten) voeren op basis van gesprekken met de raadsfracties en de politieke actualiteit.

College
Het college streeft naar een open bestuurscultuur, zowel naar de raad als naar de inwoners. Het college zorgt in haar communicatie met de raad voor tijdige en volledige informatievoorziening. Door de raad of door inwoners gevraagde informatie wordt zo snel mogelijk en ruimhartig verstrekt. Het zou voor inwoners niet nodig moeten zijn om informatie op te vragen via een Woo-verzoek.

Een divers Arnhem: meer verschillende Arnhemmers kunnen meedoen
Met participatie willen we de bewoners en andere betrokkenen die mee willen denken en doen in de gelegenheid stellen samen met ons de stad, wijken en buurten vorm te geven. Er zijn steeds meer mensen die vanuit betrokkenheid bij hun buurt of bij grote thema's als de energietransitie en klimaatverandering, mee willen werken aan de toekomst van de stad. Zij willen actief invloed uitoefenen op de totstandkoming van plannen en besluiten. Wij werken graag samen met hen zodat besluiten en plannen breed kunnen worden gedragen en deze kwalitatief beter zijn. We dagen andere partners die werken aan de stad uit, zoals ontwikkelaars en andere initiatiefnemers, dit voorbeeld te volgen.

Betrokkenheid: meer mensen voelen zich betrokken bij de stad Arnhem
We willen een toegankelijke gemeente zijn. Hiermee bedoelen we dat iedereen die wil meedenken of meedoen, zich gehoord en gezien moet voelen. We proberen ook de Arnhemmers te bereiken die niet snel uit zichzelf meedoen of meepraten. We communiceren daarom op een heldere manier die voor iedereen toegankelijk is. Daarnaast faciliteren we zelforganisatie en verbinden we vraag en aanbod van initiatieven in de wijk. Op deze manier vergroten we de betrokkenheid en invloed van inwoners op de sociale en fysieke leefbaarheid.

Samen sterker en wijzer worden: kwaliteitsimpuls in plannen, beleid en projecten
Met participatie willen we de kwaliteit van plannen en besluiten verbeteren door de kennis en ervaring aan te boren van inwoners en andere maatschappelijke betrokkenen. Besluiten worden doorgaans beter als belanghebbenden betrokken zijn. We weten wat er speelt en wat er leeft, spelen daarop in en stellen de opgave centraal. De inzet van effectieve burgerparticipatie hoort in het Arnhems DNA en daarbij in de genen van alle medewerkers van de gemeente Arnhem.

Rekenkamer: Uitvoeren onderzoeksprogramma **(I)**

In 2023 publiceert de Rekenkamer onderzoeken naar armoede/bestaanszekerheid en naar de ODRA. Op dit moment (zomer 2023) is het onderzoeksprogramma 2023-2024 nog in de maak, dat mede op basis van gesprekken met de raadsfracties wordt opgesteld. De Rekenkamer publiceert het onderzoeksprogramma 2024 in het derde kwartaal van 2023.

College: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten **(I)**

Om de zeggenschap van inwoners te vergroten, en om de mogelijkheid te geven mee te praten en mee te beslissen over grote maatschappelijke kwesties, worden er burgerberaden georganiseerd waarvan twee op de thema's afval en klimaat. Het burgerberaad is een representatieve groep willekeurig gelote inwoners die de gemeente adviseert.

College: Eenduidige werkwijze leveren **(I)**

Vanwege de organisatie van de burgerberaden wordt de uitvoeringsagenda van burgerparticipatie (actieprogramma samen maken we Arnhem) bijgesteld. Het opstellen van de inspiratiegids wordt in de planning doorgeschoven. Reden hiervoor is het proces rondom de burgerberaden.

Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken **(D)**

Arnhem werkt in 2024 in de Groene Metropoolregio door aan de bereikbaarheid van de regio, een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt, de gezamenlijke aanpak van de woningbouwopgave, een sterkere economie, de energietransitie en aan een goede verdeling van het culturele aanbod en duurzaam toerisme. Arnhem vervult een actieve rol in de VNG en het stedennetwerk G40. Arnhem werkt ook door aan de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en het stedennetwerk met de grote steden in Noordrijn Westfalen (NRW).

Arnhem werkt in de Groene Metropoolregio samen aan maatschappelijke opgaven die om een regionale aanpak vragen **(I)**

Arnhem werkt in 2024 samen met de andere 17 gemeenten in de Groene Metropoolregio consistent door aan vijf regionale opgaven die om een gezamenlijke aanpak vragen. De regionale agenda 2023-2024 vormt hierbij opnieuw de leidraad. Onze gemeenteraad heeft in december 2022 op alle vijf de opgaven van deze tweejarige agenda ingetekend. De regionale agenda 2023-2024 is voor het jaar 2024 ongewijzigd gebleven. Meer informatie over de opbouw en dekking van de inwonersbijdrage (€ 8,55 in 2024) is opgenomen in het raadsvoorstel Zienswijze Jaarverslag 2022 en Begroting 2024 van de Groene Metropoolregio.

De regionale agenda sluit aan en geeft mede uitvoering aan de eigen Arnhemse ambities, onder meer: versnellen energietransitie, voldoende woningen, fietsbereikbaarheid, duurzame mobiliteit, het passend maken van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt (regionale human capital agenda), een circulaire economie, stimuleren midden- en klein bedrijf, behoud van groene leefomgeving en erfgoed, toegankelijk en breder cultuuraanbod. De resultaten landen in onze stad, bij onze inwoners. De regionale agenda zorgt ervoor dat de regio een stevige partner is in de samenwerking met provincie, Rijk, Europa en anderen en een krachtiger lobby kan voeren. De sterkere positie die beoogd was bij de oprichting van de Groene Metropoolregio begint zich steeds sterker te manifesteren en ook letterlijk uit te betalen.

In 2024 zal de GMR een vierjarige regionale agenda opstellen voor 2025-2028. Met de gemeenteraden van de 18 gemeenten in de regio is afgesproken om vanaf 2024 steeds in het midden van de raadsperiode een vierjarige agenda op te stellen.

In de *opgave verbonden regio* werkt Arnhem samen met de regiogemeenten door aan betere en duurzame verbindingen en vervoersmogelijkheden in en rond de stad, bijvoorbeeld het realiseren van een beter regionaal fietspadennetwerk; ook aan goede verbindingen voor spoor- en wegvervoer (onder andere A12-corridor, spoorcorridor Utrecht-Arnhem-Duitsland). In regioverband wordt gelobbyd en gewerkt aan goede afspraken met het Rijk hierover. Samen met de provincie wordt in 2024 gewerkt aan de realisatie van een regionaal mobiliteitsplan.

Hier ligt ook een verbinding met de regionale *opgave groene groeiregio*. Vanuit de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) werkt het Rijk met Woondeals en Verstedelijkingsstrategieën. Ook binnen de Groene groeiregio zijn deze twee met elkaar verbonden. Binnen deze opgave wordt via de Woondeal Arnhem-Nijmegen samengewerkt aan de woningbouwopgave. De Woondeal richt zich op de versnelling van de woningbouw om zo de grote woningbehoefte in onze regio te verlichten. De Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley (ANF) richt zich op een goede ruimtelijke inpassing van woon- en werklocaties tot 2040, bijbehorende infrastructuur en natuur en leefomgeving.

Binnen de *opgave productieve regio* werkt Arnhem samen met de regiogemeenten, kennisinstellingen en bedrijfsleven aan meer banen, aan een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. In 2024 wordt met bedrijfsleven en kennisinstellingen verder uitvoering gegeven aan het Human Capital Akkoord, dat zich richt op arbeidsmarktvraagstukken. De opgave richt zich ook op het verbeteren en verduurzamen van de werklocaties en het stimuleren van het ondernemerschap in het MKB. Met gemeenten worden verder in het komende jaar afspraken gemaakt in het Regionaal Programma Werklocaties (RPW), waarbij wordt toegewerkt naar een nieuw RPW op 1 januari 2025. Versterking van de internationale clusters Energy, Health en Hightech blijft een belangrijk speerpunt om vanuit de regionale agenda aan te werken. De Economic Board levert hier een bijdrage aan door ondernemerschap, innovaties en kennis bij elkaar te brengen en ook financiering te realiseren vanuit marktpartijen.

Met de *opgave circulaire regio* voeren we een deel van onze duurzaamheidsopgave gezamenlijk uit met de regiogemeenten, onder andere via de Regionale energiestrategie (RES). Het speerpunt circulaire bouw en infrastructuur draagt bij aan de Arnhemse ambities op het gebied van circulaire woningbouw, alles circulair aanbesteden en het ontwikkelen van een regionaal ecosysteem om dit te faciliteren. Ook bij de speerpunten circulaire economie, water en klimaatadaptatie sluiten de doelen en activiteiten goed aan bij het Arnhemse uitvoeringsprogramma.

De *opgave ontspannen regio* herbergt onder andere de samenwerking op het gebied van duurzaam toerisme. Voor Arnhem zit hier de winst in betere afstemming met uitvoeringsorganisaties en de doorontwikkeling van het routesysteem in de regio. Het speerpunt groenblauw raamwerk draagt bij aan een belangrijke ambitie van de regio, namelijk de (stedelijke) groei in goede balans te houden met een aantrekkelijke en prettige leefomgeving en een gezonde natuur. De relatie met de opgave groene groeiregio is hierin belangrijk. Het speerpunt bruisende binnensteden en krachtige kernen is nog in ontwikkeling blijft zich richten op een sterk en complementair aanbod van voorzieningen in de binnensteden en kernen.

De GMR, The Economic Board en de provincie Gelderland hebben in augustus 2023 een Regio Deal afgesloten met het Rijk en zullen hier vanaf 2024 gezamenlijk uitvoering aan geven. De Regio Deal is vanuit de agenda's van de drie partners opgebouwd langs de programmalijnen: gezond leven, toekomstbestendig wonen, sterke bedrijvigheid, werkende arbeidsmarkt, grenzeloos samenwerken en wijk- en dorpsgericht werken. De inzet is om op deze thema's transities te stimuleren, door, complementair aan al geplande investeringen, vernieuwende oplossingen te ontwikkelen, de uitvoeringskracht te versterken en initiatieven te versnellen, verbinden en op te schalen. Er wordt geen generieke cofinanciering voor de Regio Deal als geheel (bijvoorbeeld bepaald bedrag per inwoner of gemeente) gevraagd.

De basiskosten (regiobureau) Groene Metropoolregio zijn opgenomen in dit begrotingsprogramma. De middelen die de uitvoering van de regionale agenda met zich meebrengt worden gepresenteerd in de betreffende begrotingsprogramma's.

Arnhem werkt in netwerken van steden in Nederland en de Euregio én in belangenorganisaties als VNG en G40 samen aan beleidsafstemming en -beïnvloeding en draagt bij aan lobbydossiers richting het Rijk en Europa **(I)**

Arnhem blijft een rol spelen in de landelijke netwerken als de VNG en de G40. Door deelname in verschillende werkgroepen en commissies kan Arnhem bestuurlijk en ambtelijk participeren in kennisontwikkeling en diverse lobbytrajecten, onder andere met betrekking tot gemeentefinanciën en andere specifieke dossiers. Arnhem werkt in netwerken van steden samen waar nodig en nuttig, bijvoorbeeld op het gebied van beleidsafstemming, subsidies en verordeningen, lobby richting het Rijk en kennisdeling. Door deelname aan deze organisaties versterkt Arnhem haar netwerk met de andere grote steden in Nederland en in Den Haag.

Arnhem krijgt daarnaast toegang tot kennis en nieuwe ontwikkelingen bij het Rijk. Deze worden vaak via de sporen VNG en G40 met de steden en regio's opgepakt. Onze inzet blijft gericht op een goede Arnhemse bestuurlijke vertegenwoordiging in landelijke netwerken zoals van de VNG en G40.

Arnhem versterkt de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en met steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) **(I)**

We versterken de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio Rijn-Waal. Dat doen wij onder andere met de grote steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) via het Euregionale stedennetwerk van 100.000+ steden dat sinds 2017 bestaat. In dit Nederlands-Duitse stedennetwerk werkt Arnhem met Nijmegen en Ede samen met Duisburg, Düsseldorf en Moers. Deze samenwerking is in maart 2023 herbevestigd door de gezamenlijke ondertekening van een Memorandum of Understanding. Ook Apeldoorn is toen officieel deelgenoot van dit samenwerkingsverband geworden. De zeven steden richten zich op onderlinge kennisdeling over stedelijke vraagstukken, belangenbehartiging en ze onderzoeken het opzetten van gezamenlijke projecten. Projecten die mogelijk in aanmerking kunnen komen voor Europese subsidiëring, bijvoorbeeld vanuit het Interreg VI-programma waarvoor het Euregiokantoor in Kleef het programmamanagement verzorgt. In 2024 wordt bijgedragen aan de uitwerking van de Strategische Agenda 2025+, die door de Euregioraad is vastgesteld. Arnhem neemt actief deel aan de Euregioraadsvergaderingen. In februari 2023 tekenden wij met Duisburg, The Economic Board en Duisburg Business & Innovation GmbH een Letter of Intent. Deze samenwerkingsafspraken gaan we concretiseren.

In 2024 zal ook gevolg worden gegeven worden aan de uitkomst van het nog lopende onderzoek naar kansen tot uitbreiding van structurele buitenlandse relaties (amendement 22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties). In welke mate en vorm is afhankelijk van nadere keuzes die hierin op basis van het onderzoek gemaakt worden.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers **(D)**

We zorgen ervoor dat informatie online beschikbaar is en dat waar wettelijk mogelijk producten digitaal kunnen worden aangevraagd. De afhandeling van deze aanvragen gaan we steeds verder automatiseren. Niet iedereen is echter even digitaal vaardig. Voor iedereen blijft het mogelijk om met de gemeente zaken fysiek te regelen, al dan niet met ondersteuning van een ambtenaar. Daarnaast wordt voor inwoners en ondernemers met partners in de stad ondersteuning georganiseerd of worden alternatieve kanalen geboden. Het streven is te voldoen aan de kwaliteitsnormen van het Rijk en aan de wens dat inwoners en ondernemers tevreden zijn over deze dienstverlening.

Optimale dienstverlening **(I)**

Klanten hebben verschillende behoeften ten aanzien van onze dienstverlening. We hebben aandacht voor de diversiteit van onze klanten en de daarbij horende behoeften. We streven altijd naar een efficiënte afhandeling van de klantvraag en gemak voor de klant. We realiseren ons dat het aanscherpen van de (nodige) informatieveiligheid tot gevolg kan hebben dat de toegankelijkheid afneemt. Waar dat kan beperken we deze gevolgen en we ondersteunen inwoners waar nodig en mogelijk. We halen ervaringen op bij klanten en partners en gebruiken die om de dienstverlening aan te scherpen.

- We zorgen ervoor dat de verkiezingen voor het Europees Parlement op 6 juni 2024 veilig verlopen en voor alle kiezers toegankelijk zijn.
- We breiden onze bezetting aan de balies uit om de verwachte toename in paspoortaanvragen op te kunnen vangen en inwoners zo snel mogelijk te voorzien in hun klantvraag.
- We zorgen voor voldoende en duidelijke communicatie over veranderende wetgeving die directe gevolgen heeft voor inwoners, zoals over de verruimde mogelijkheden voor naamgeving van een kind.
- We investeren in een betere bereikbaarheid en kwaliteit van de Klantenservice. Verbeterpunten uit de analyse die in het najaar van 2023 wordt uitgevoerd, zijn hiervoor het uitgangspunt.
- De proef met een informatiebalie op Loket Zuid wordt de komende twee jaar doorgezet met de intentie om de informatiebalie structureel te maken.
- We houden doorlopend klanttevredenheidsonderzoek en voeren naar aanleiding daarvan verbeteringen door, bijvoorbeeld in de informatievoorziening aan laaggeletterden of aan dak- of thuislozen.
- We houden contact met onder andere het Arnhems Platform Chronisch Zieken en Gehandicapten en Informatiepunt Digitale Overheid (zoals uitgevoerd door Rozet Arnhem) voor knelpunten en verbeterpunten.
- We werken samen met Hogeschool Arnhem Nijmegen op het gebied van digitale toegankelijkheid.

Digitaliseren van het klantproces **(I)**

We werken verder aan de digitalisering van het klantproces en breiden het aantal eDiensten uit. Waar de dienstverlening niet in een eDienst aangeboden kan worden, sturen we aan op zoveel mogelijk werken via het zaaksysteem, zodat de burger ook daar meer inzicht heeft in het proces en de afhandeltermijn van de aanvraag. Het beveiligen van informatie heeft onze bijzondere aandacht. Wij zetten verder in op datagestuurde dienstverlening: het volgen en sturen van het klantproces van begin tot eind. De concrete plannen vanuit publieke dienstverlening voor 2024 zijn:

- We gaan klantreizen in beeld brengen.
- We zetten de implementatie van eDiensten voor burgerzaken voort.
- We breiden het zaakgericht werken uit.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Toegankelijkheid stemlokalen				**100**	

Eenheid: Percentage

Bron: Bureau Verkiezingen. Streefcijfer: 100% volledig toegankelijk / 0% niet toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking.

Opkomst verkiezingen Tweede kamer			**73,60**		

Eenheid: percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Gemeenteraad				**46,50**	

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Provinciale Staten	**50,70**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Europees Parlement	**39,20**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Waterschappen	**45,50**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Een goede bedrijfsvoering **(A)**

Wij zijn een organisatie die midden in de samenleving staat, in verbinding met de stad, een afspiegeling van de stad en een organisatie die actief meebeweegt met de tijdsgeest. De gemeentelijke bedrijfsvoering verandert mee met de eisen die worden gesteld door de samenleving, het bestuur, de raad en onze eigen professionaliteit. In de paragraaf Bedrijfsvoering wordt verder ingegaan op de ontwikkelingen op het gebied van bedrijfsvoering.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken	**14.825**	**3.413**	**0**	**0**
Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven	5.409	0	0	0
Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken	1.308	91	0	0
Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers	8.109	3.322	0	0
Een goede bedrijfsvoering	**81.964**	**5.696**	**297**	**1.119**
Overig	**9.617**	**606.538**	**0**	**10.955**
Totaal	**106.407**	**615.647**	**298**	**12.074**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	92.278	100.547	92.993	106.407	103.615	102.151	102.406
Baten	587.497	559.387	571.176	615.647	619.106	580.465	573.165
Saldo lasten en baten	***495.219***	***458.840***	***478.183***	***509.240***	***515.491***	***478.314***	***470.759***
Toevoegingen aan reserves	52.002	3.904	4.942	298	18.258	298	298
Onttrekkingen aan reserves	43.521	56.594	59.236	12.074	251	8.192	2.739
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-8.481***	***52.690***	***54.294***	***11.776***	***-18.007***	***7.895***	***2.441***
Gerealiseerd resultaat	**486.738**	**511.530**	**532.476**	**521.016**	**497.484**	**486.208**	**473.200**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 106,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- € 51,6 miljoen voor ICT en facilitaire zaken;
- € 34,6 miljoen voor kosten personeel en organisatie;
- € 8,6 miljoen voor kosten publieke dienstverlening;
- € 5,0 miljoen voor kosten college en raad;
- € 1,3 miljoen voor kosten aan regionale samenwerkingen;
- € 5,4 miljoen voor overige lasten.

De lasten stijgen ten opzichte van 2023 met € 13,4 miljoen. Dit heeft verschillende redenen. Er is onder andere € 7,9 miljoen meer begroot in 2024 in verband met de loon- en prijscompensatie, € 1,1 miljoen voor het energiegebruik binnen het eigen vastgoed en € 1,1 miljoen voor burgerzaken. De lasten voor de afdeling Burgerzaken zijn toegenomen doordat in de eerste plaats de hoeveelheid werk is toegenomen. Dat is enerzijds het logische gevolg van een groeiende bevolking, en anderzijds van nieuwe wet- en regelgeving. Voorbeelden

hiervan zijn de verruimde mogelijkheden voor inschrijving op een briefadres, wijziging ouderlijk gezag bij erkenning en de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen. Deze wijzigingen brengen extra werkzaamheden met zich mee, hiervoor worden we als gemeente echter deels of niet gecompenseerd via het gemeentefonds.
In het geval van de verkiezingen zijn er incidentele extra budgetten toegekend vanuit de raad en het Rijk, onder andere in het kader van de coronamaatregelen. De reguliere budgetten zijn echter al jaren niet verhoogd, terwijl de kosten wel zijn toegenomen.

Baten
De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 615,6 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- € 542,3 miljoen gemeentefonds;
- € 63,1 miljoen voor belastingen;
- € 4,4 miljoen voor bedrijfsvoering;
- € 3,3 miljoen voor publieke dienstverlening;
- € 2,5 miljoen overige inkomsten.

De inkomsten stijgen ten opzichte van 2023 met € 44,5 miljoen. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door de gemeentefondsuitkering die met € 40,3 miljoen toeneemt. Daarnaast is er meer inkomsten begroot op de OZB belastingen voor € 3,3 miljoen. Ook is er voor ongeveer € 1,3 miljoen meer aan inkomsten begroot op de publieke dienstverlening.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 is een toevoeging van € 0,3 miljoen aan de bestemmingsreserve onderhoud vastgoed begroot.

Onttrekkingen aan reserves
De onttrekkingen aan reserves voor 2023 zijn totaal begroot op € 12,1 miljoen. De belangrijkste onderdelen hierbinnen zijn:
- € 10,9 miljoen algemene reserve;
- € 0,6 miljoen bestemmingsreserve onderhoud vastgoed;
- € 0,5 miljoen bestemmingsreserve Zuidelijke binnenstad.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

NV Bank Nederlandse Gemeenten
BVO De Connectie
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
Regionale en andere bovenlokale lichamen
- Economic Board;
- Euregio Rijn-Waal;
- Croydon en Gera (partnersteden).

Publieke dienstverlening
- Werkgroep Tegengaan Identiteitsfraude (WTI);
- Landelijke Aanpak Adreskwaliteit (LAA);
- Samenwerking met Vreemdelingenketen in de BRP-straat Zevenaar.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Evaluatie van de Rekenkamer Arnhem 2015;
- Nota Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- MIRT Agenda stedelijk netwerk Arnhem Nijmegen;
- Discussienotitie Regionale Samenwerking samen steviger en sterker;
- Contourennotitie regio Arnhem-Nijmegen via raadsbrief d.d.21-01-2020;
- Visie Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Regionale agenda Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Gemeenschappelijke regeling regio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Wijzigingsbesluit Gemeenschappelijke regeling Arnhem-Nijmegen (2021);
- Bedrijfsplan versterkte regio (2020);
- Beleid internationale betrekkingen (2021)
- Regionale agenda 2023-2024
- Conceptbegroting 2024-2027 GMR

Veiligheid

Veiligheid is de grond onder onze voeten. Je kunt je pas vrij voelen en je ontwikkelen als je je veilig voelt. In Arnhem moet je je veilig voelen, je moet er gevrijwaard zijn van overlast van buren, in de straat of in de wijk. Criminaliteit en hufterig gedrag tolereren we niet en dat laten we zien aan de Arnhemmers.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem veiliger door minder misdaad en overlast (A)

Het is ons doel om overlast en criminaliteit in Arnhem te voorkomen en tegen te gaan. Het Arnhems misdaadcijfer moet omlaag. Liefst naar nul, maar in ieder geval naar het niveau dat past bij een 100.000+ gemeente. Dit doen we door kwetsbare plekken fysiek aan te pakken, overlast te beëindigen, mensen die overlast veroorzaken aan te pakken en/of zorg te bieden, beroepscriminelen te weren, radicalen en relschoppers aan te pakken en kwetsbare kinderen en jongeren een alternatief te bieden. Door inspanningen en resultaten zichtbaar te maken, laten we inwoners en bezoekers zien dat Arnhem een fijne, vrije en veilige plek is.

Wijkveiligheid: veilige en leefbare wijken (D)

Overlast en (veelvoorkomende) criminaliteit tasten de leefbaarheid en het gevoel van veiligheid in de wijken en buurten aan. Het aantal incidenten moet omlaag en het gevoel van veiligheid omhoog. Daarom pakken we verloedering, overlast en hufterig en crimineel gedrag zichtbaar en voelbaar aan. Zo vergroten we de aangiftebereidheid, zodat we weten wat er op straat gebeurt en we concrete informatie krijgen waarop we met de partners kunnen handelen. De Lokale Driehoek Arnhem (politie, OM en gemeente) geeft de wijkveiligheid prioriteit. Wijkveiligheid is onderdeel van de aanpak Arnhem-Oost, waarin langdurig wordt ingezet om de leefbaarheid in de kwetsbare wijken van Arnhem zichtbaar te verbeteren.

We pakken met de wijkveiligheidsplannen verloedering en overlast aan (I)

We hebben Arnhem opgedeeld in tien gebieden en voor ieder gebied zijn er wijkveiligheidsplannen opgesteld. In de wijkveiligheidsplannen worden prioriteiten en hotspots benoemd, met daaraan gekoppeld een zichtbare aanpak. Dat houdt bijvoorbeeld heel gewoon in dat bewoners worden aangesproken op hufterig gedrag en dat foutparkeerders worden beboet. De inspanningen die de diverse partners in de wijk hiervoor gaan uitvoeren, worden concreet benoemd: aantal controles, acties door handhaving en politie, interventie door straat- en jongerenwerk enz. Een keer per maand (per wijk) worden de inspanningen en resultaten in het wijkveiligheidsoverleg met de partners besproken, waarbij ook de resultaten van de radar-sonar (overlastcijfers) worden betrokken. Bovendien wordt (per wijk) twee keer per jaar een wijkschouw gehouden. Professionals en wijkbewoners toetsen hun gezamenlijke beeld aan de werkelijkheid op straat.

Kwetsbare plekken maken we 'schoon, heel en veilig' (I)

We voeren een integrale aanpak uit in een afgebakend gebied om verloedering en onveiligheid tegen te gaan. Er komt een speciaal hiertoe aangestelde functionarissen die de integrale aanpak regisseert. In het bijzonder zal de aandacht uitgaan naar die plekken in de stad die sinds jaar en dag te vaak schouwtoneel zijn van overlast, denk aan de overlast in het Musispark, het Bartokplein en de parkeergarages of het winkelcentrum aan de Oostburgwal in De Laar. Deze aanpak zetten we in in Klarendal (onder de naam “de Hommel en de Singel”). Een aanpak die veel meer omvat dan enkel de veiligheidsagenda, veel energie en commitment van alle betrokken partijen vergt én voor mooie resultaten zorgt. We hebben ervaring opgedaan in de Steenstraat en omgeving, dat overigens nog steeds is onderworpen aan een integrale aanpak, en ten aanzien van de hardnekkige overlast in de binnenstad.

We sluiten gevaarlijke en overlastgevende panden (I)

We dringen de overlast vanuit panden terug met het integrale Interventieteam Panden. Iedere zes weken vindt een integrale controle plaats van alle overlast gevende panden in de wijken. Naar aanleiding hiervan nemen we maatregelen tegen panden waar inderdaad sprake is van misstanden. Omdat er sprake is van overbewoning, illegale uitbouw, onveilige elektra, illegale huisvesting of woonoverlast.

We zorgen voor voldoende handhavers op straat (I)

Dagelijkse handhaving van de openbare orde is cruciaal voor het slagen van de wijkveiligheidsplannen. Handhavers zijn de zichtbare hand, helpend als het kan en bestraffend als het moet. We zorgen voor een actieve straatcapaciteit van minimaal 29 handhavers. Dit doen we vanaf 2023, in lijn met de aangenomen motie van de raad. Hiervoor is nodig dat we duurzaam aantrekkelijk zijn en blijven voor adspirant handhavers. Hiertoe versterken we onze banden met opleidingscentra en aanpalende beroepsgroepen als politie en de beveiligingssector. We zorgen dat we, binnen de financiële kaders, marktconform belonen. De wijken waarin deze kwetsbare plekken zich bevinden, krijgen een vast handhavingskoppel. Daarmee zorgen we ervoor dat handhaving zichtbaar aanwezig is in de wijk en op de plekken waar zij het verschil moeten maken: we weten van wijken en binnen de wijk weten wij van straten en portieken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Leefbarometer dimensie overlast en onveiligheid		**-0,06**			
Eenheid: Afwijking ten opzichte van landelijk gemiddelde					
Bron: Ministerie van Binnenlandse Zaken					
Sociale veiligheid index overlast	**100**		**103**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Onveiligheidsgevoel (sociale veiligheid indices)	**92**		**92**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Onveiligheidsperceptie (sociale veiligheid indices)	**88**		**92**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Vermijdingsgedrag (sociale veiligheid indices)	**80**		**85**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					

Zorg en veiligheid: minder overlast, meer zorg (D)

Het doel inzake zorg en veiligheid is onveiligheid en overlast terugdringen door mensen die zorg nodig hebben te helpen. Het liefst doen we dat preventief door mensen die een veiligheidsrisico kunnen gaan vormen tijdig in beeld te krijgen en laagdrempelig te helpen. En als dat niet is gelukt en er toch een onveilige situatie is ontstaan willen we de overlast zo snel mogelijk oplossen of beperken. Om de preventie en de opvang beter te maken vormen veiligheids- en zorgprofessionals binnen en buiten de gemeente de komende jaren een sterk vangnet.

We voorkomen veiligheidsproblemen door een persoonsgerichte aanpak op wijkniveau (I)

Door lokale zorg-, welzijns- en veiligheidspartijen nog beter te verbinden, zorgen we ervoor dat personen die significant overlast in een wijk veroorzaken tijdig in beeld zijn. Met deze partijen wordt per overlast gevende inwoner een persoonlijke aanpak bepaald. Door een samenhangende zorg en veiligheidsaanpak te organiseren, worden signalen vroegtijdig herkend en opgepakt en escalerende situaties zoveel mogelijk voorkomen, beperkt of snel beëindigd. In deze aanpak kan bepaald worden of de overlast voortkomt uit relatief enkelvoudig te duiden factoren of dat de oorzaak van de overlast door een inwoner complex en hardnekkig is. Hiervoor is een persoonsgerichte aanpak (PGA) ontwikkeld.

We verbeteren de aanpak van ernstige problematiek in het Zorg- en Veiligheidshuis (I)

Wanneer de problemen ernstig zijn en een direct gevaar vormen voor personen in de omgeving en anderen, wijzen we de casus toe aan het Zorg- en Veiligheidshuis (ZVH). Het ZVH voor Arnhem en omgeving krijgt dit jaar een forse kwaliteitsimpuls. De situatie in Arnhem vraagt zowel om meer zaken te behandelen als een assertievere afhandeling van zaken in samenwerking met hierboven genoemde partners. De focus moet weer op de operatie komen te liggen en minder op processen en governance. Tevens is een goede wisselwerking tussen het lokale niveau (bijvoorbeeld de PGA in de wijken) en het regionale niveau van het ZVH van belang.

We zorgen voor opvang van personen met wie het toch mis gaat (I)

Als het mis gaat en een persoon zorgt voor overlast en onveiligheid op straat, dan heeft de politie tot taak de onveiligheid te beëindigen. We willen ervoor zorgen, in lijn met een recente aangenomen motie van de raad van die strekking, dat de persoon daarna snel kan worden opgevangen en hulp krijgt. Daarvoor is nodig dat snel en vakkundig kan worden geïnventariseerd wat nodig is en zorg- en veiligheidsorganisaties snel schakelen om de best mogelijke opvang te realiseren. We werken de komende periode samen met alle partners binnen en buiten de gemeente om het vangnet voor deze personen te versterken.

We behandelen de binnenkomende meldingen woonoverlast snel en adequaat (I)

Een deel van de problematiek inzake zorg en veiligheid komt voort uit woonoverlast. Wij zetten de aanpak van woonoverlast onverminderd door en verbinden de meldingen beter met het lokale netwerk waarin de OZO-coördinatoren een centrale rol vervullen. Zo richten we ons niet enkel op het beëindigen van de woonoverlast zelf, maar ook op de structurele hulp aan en zorg voor de mensen die deze overlast veroorzaken.

We begeleiden jongeren in en uit detentie **(I)**

We zorgen dat jongeren die in detentie zitten of hebben gezeten een goed toekomstperspectief hebben en voorkomen daarmee recidive. Dit doen we door inzet van de RIO (re-integratie officier) Jeugd. In Arnhem gaan we een re-integratie officier Jeugd (RIO) inzetten voor iedere Arnhemse jeugdige die in detentie komt. De RIO is samen met de jeugdreclassering degene die de jeugdige bij zijn/haar re-integratie in de maatschappij begeleidt in onder andere het vinden van woonruimte, een baan en hulp bij financiële zaken. De RIO blijft zo lang als nodig in beeld.

Ondermijnende criminaliteit: we weren criminelen **(D)**

Ondermijning is een steeds groter wordend probleem in de samenleving. Ondermijnende criminaliteit maakt misbruik van de legale structuren en verstrengelt daarmee de criminele onderwereld met de bovenwereld. En dat heeft grote negatieve gevolgen voor de Arnhemse inwoners, ondernemers en onze wijken. In Arnhem geven we daarom de komende jaren een flinke impuls aan de bestrijding van ondermijnende criminaliteit. In het Plan van Aanpak Ondermijnende Criminaliteit is dat beschreven. Daarmee wordt Arnhem veiliger voor haar bewoners, bezoekers en ondernemers. Zij moeten veilig in Arnhem kunnen leven, leren, verblijven en werken.

We wapenen ons tegen ondermijnende invloed **(I)**

In de afgelopen jaren zien we elders dat ambtenaren onder druk worden gezet of beïnvloed door ondermijnende criminelen. Ook wij moeten ons wapenen tegen ondermijnende invloeden. Dat doen we door onze medewerkers en bestuurders bewust te maken van ondermijnende criminaliteit. We vragen hen ook signalen van ondermijning te herkennen en te melden. We geven voorlichting en opleidingen over ondermijning en over integer handelen van de medewerkers zelf.

We maken burgers bewust **(I)**

Binnen de brede aanpak van ondermijning hoort ook de aandacht voor een weerbare maatschappij. Die is vooral preventief van aard. Bijvoorbeeld door het houden van voorlichtingsbijeenkomsten en aansluiten bij campagnes proberen we burgers, bedrijven en organisaties bewuster te maken van de gevaren van ondermijning. Daarnaast blijven we investeren in meldingsbereidheid: goede tips van burgers maken dat we de ondermijners daadwerkelijk kunnen aanpakken.

We pakken drugslocaties aan **(I)**

We richten ons met de aanpak van drugs op de illegale en gevaarlijke locaties voor productie en handel in de stad. Samen met onze partners zetten we in op een gecoördineerde aanpak van drugscriminaliteit en drugsoverlast door het in kaart brengen van de problematiek. Risicolocaties brengen we in beeld en controleren die in een zo vroeg mogelijke stadium. We houden wijkgerichte acties, zowel preventief als repressief en we krijgen zicht op de hoofdrolspelers in de Arnhemse drugswereld. Met het Arnhemse interventieteam gaan we het toezicht en de controles op bedrijventerreinen, horeca en andere gebieden intensiveren. Daarbij hoort ook dat we de voorbereidingen daarvoor verbeteren. Dat doen we onder andere door te bouwen aan een goede informatiepositie.

We pakken mensenhandel aan **(I)**

Mensenhandel is één van de ernstigste en meest complexe verschijningsvormen van georganiseerde ondermijnende criminaliteit. Als we het hebben over mensenhandel dan hebben we het over seksuele uitbuiting, arbeidsuitbuiting en criminele uitbuiting. We zetten in op de pijlers: voorkomen, signaleren, bestrijden en beschermen. We zorgen voor een netwerk dat door voorlichting en training is geschoold in het herkennen van signalen van uitbuiting. We zetten in op controles van kwetsbare branches als uitzendbureaus, vergunningsplichtige horeca- en seksinrichtingen. Ook de onvergunde seksinrichtingen komen aan bod.

We pakken witwassen aan **(I)**

Criminaliteit mag nooit lonen. Maar door geld dat met criminele activiteiten wordt verdiend, wit te wassen, proberen criminelen hun illegale geld legaal te maken. We intensiveren de inzet van de wet Bibob en hebben we de toepassing ervan naar meer branches uitgebreid: foute ondernemers hebben in Arnhem niks te zoeken. Opkopers worden verplicht een doorlopend en gewaarmerkt inkoopregister bij te houden. Met het regisseren van steeds meer integrale controles krijgen we meer zicht op kwetsbare mensen en bedrijven.

Digitale criminaliteit: door bewustwording minder slachtoffers **(D)**

We willen dat onze inwoners en bewoners zijn gewapend tegen de gevaren van online criminaliteit. Zij moeten zich onbezorgd en vrijelijk kunnen bewegen, ook online. Online criminaliteit heeft gevolgen in de echte wereld: mensen worden bestolen, bedreigd of bezeerd. Digitale criminaliteit is relatief onzichtbaar. Het is betrekkelijk gemakkelijk om van achter een computer ouderen hun digitale inlogcode te ontfutselen of om een jongere te bewegen een bankrekening ter beschikking te stellen voor het doorsluizen van crimineel geld. En dus gebeurt dat in toenemende mate. Ook in Arnhem.

We zetten in op voorlichting van kwetsbare personen **(I)**

We willen slachtofferschap van online criminaliteit terugbrengen. Daarom zetten we in op de kwetsbare inwoners van onze stad. We zetten onze activiteiten gericht op kinderen en jongeren onverminderd voort: met Joinhackshield en het Youth Cyber Team blijven we een vuist maken. Verder organiseren we samen met de politie in de wijken voorlichting aan (met name) de oudere inwoners van de stad en richten we ons op het geven van voorlichting aan ondernemers over de gevaren van cybercrime. Om deze activiteiten op een hoger niveau te tillen zetten we een speciale aanjager online criminaliteit in.

We bouwen een sterk netwerk tegen cybercriminaliteit **(I)**

De online ontwikkelingen inzake digitale criminaliteit en cyberaanvallen gaan razendsnel. Een sterk netwerk is nodig om bij te blijven en leed voor te zijn. Wij zijn gestart met het opbouwen van een netwerk van cybercollega's en experts zodat wij toegang hebben tot de expertise die nodig is voor de ontwikkeling van een lokale aanpak cybercriminaliteit. De gemeente is aangesloten bij de City Deal Cybercrime van het CCV en JenV. Doel van dit consortium is om expertise uit te wisselen, gezamenlijk interventies te ontwikkelen en het effect van deze interventies te meten. We bouwen het netwerk uit en maken het actiever.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage slachtoffers van hacken in Arnhem			**7,10**		
Eenheid: Percentage					
Bron: CBS					

Percentage slachtoffers van online aankoop- en verkoopfraude	**9**
Eenheid: Percentage	
Bron: CBS	

Openbare orde en sociale onrust: een veilige openbare ruimte voor iedereen **(D**

Wij zijn een stad waarin inwoners en bewoners zich vrij en veilig moeten kunnen voelen. Waarin demonstranten welkom zijn, zonder dat zij of omstanders of omwonenden zich zorgen hoeven te maken over geweld of ongeregeldheden. Een stad waar iedereen kan uitgaan en iedereen zich veilig kan voelen. Om dit alles te bewerkstelligen, zorgen we voor een veilige openbare ruimte, veilig uitgaan en veilige demonstraties, manifestaties en evenementen. We handelen onmiddellijk bij grootschalige branden, de vondst van explosieven of andere crisissituaties en maatschappelijke onrust. We pakken extremisten en relschoppers stevig aan, omdat zij het anders verzieken voor de anderen.

We zorgen voor veilige demonstraties, manifestaties en evenementen **(I)**

We versterken het netwerk van partijen die hun steentje bijdragen aan het veilig verloop van demonstraties en manifestaties. We zorgen ervoor dat we beter, sneller en zorgvuldiger relevante signalen over geweldsdreiging zien. Ook zorgen we dat we flexibel kunnen inspelen op onvoorziene ontwikkelingen, met partners binnen en buiten de veiligheidsketen. Tevens is het onze ambitie om in de toekomst meer en meer de verantwoordelijkheid hiervoor bij anderen te beleggen dan bij de politie. Wij zullen eraan bijdragen dat duidelijkheid komt over wat wel en niet is toegestaan op het gebied van online monitoring en dat de politie zijn verantwoordelijkheid hierin kan waarmaken. We bezien de plaatsing van camera's periodiek en meten effect en toegevoegde waarde. Naast politie en handhaving zetten we sfeerteams in van Stichting Veilige Steden op de Korenmarkt. Onze inzet is om de sfeerteams een (gedeelde) verantwoordelijkheid met de ondernemers in het gebied te maken

Arnhem is voorloper op het gebied van "gastvrij en veilig voetbal". Door een combinatie van preventief werk om ervoor te zorgen dat het voetbal een plezier blijft en een harde handhaving voor wie zich daaraan niet houdt. De voetbalclub zelf heeft een grote rol bij de organisatie van de preventieve kant (Vitesse betrokken en het supporterstraject), en onder regie van de gemeente worden relschoppers gericht aangepakt (bijvoorbeeld middels een PGA) en volgt bestraffing op wanordelijkheden in en rondom de stadions (bijvoorbeeld door het generiek weren van supporters die zich hebben misdragen). Samen met andere steden die te maken hebben met betaald voetbal zetten we deze lijn door.

We investeren in brandweer, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg **(I)**

We blijven investeren in een goede gemeentelijke openbare orde en veiligheid piket-functie regionale brandweer, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg. Deze investeringen zijn noodzakelijk om ook in tijden van crisis goed voor onze inwoners te kunnen zorgen en in voorkomende situaties zelfs levensreddend te kunnen zijn. We hebben daarbij extra aandacht voor nieuwe typen crises als gevolg van klimaatverandering en energieopwekking én de risico's die specifiek voor Arnhem gelden. Ook in 2024 wordt fors ingezet op de bedrijfsvoering en governance structuur van onze Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland Midden (VGGM). Tegelijkertijd wordt er gewerkt aan het versterken van de crisisbeheersing en de publieke gezondheid (zowel algemene publieke gezondheidszorg, als jeugdgezondheidszorg.

We investeren in bondgenoten **(I)**

Het duurzame antwoord op maatschappelijke onrust is inclusie. In tijden van crisis is het een antwoord om te verbinden en met de stad samen te werken om de rust te bewaren. Daarom zetten wij de komende periode in om belangrijke sleutelfiguren in de stad bij elkaar te brengen en een bondgenootschap met ons te vormen; voor een stad waar mensen met verschillende anderen samenkomen in wat hen verbindt en waar we polarisatie en agressie geen kans geven.

We leren kinderen en jongeren kritisch denken en verantwoord met informatie om te gaan **(I)**

We helpen Arnhemmers om weerbaar te worden: op het internet en kinderen en jongeren ook specifiek op school. We stimuleren kritisch burgerschap maar accepteren daarbij geen enkele vorm van extremisme. Daarom investeren we in een weerbare samenleving waarbij meedoen aan onze democratische rechtsstaat, goed burgerschap en inclusie centraal staan. Daarom willen wij in staat zijn om samen met ons netwerk van inwoners en maatschappelijk middenveld het polariserende landschap een antwoord te bieden.

We signaleren radicalisering en gaan het tegen **(I)**

We investeren in 2024 in een sociaal stabiele en weerbare samenleving, vroege signalering van problematisch gedrag en het proactief interveniëren bij (signalen van) extremisme. We verbreden onze kennis- en signaleringsnetwerken, vooral ook op het gebied van anti-overheid, extreemrechts/links en (problematische) complottheorieën. In geval van risicocasussen zorgen we voor een Zorg- en Veiligheidshuis dat tijdig en assertief aanpakt en dreiging wegneemt.

Preventieve jeugdaanpak **(D**

De strijd tegen de georganiseerde (drugs)misdaad begint in de huiskamers in onze wijken. Onze jeugd dreigt steeds jonger in handen te vallen van de (drugs)criminaliteit, die de leefbaarheid in bepaalde wijken in Arnhem ondermijnt. Daarom zetten we met de aanpak Preventie met Gezag in Arnhem-Oost in op preventie en repressie: we stellen normen, we handhaven én we houden kinderen en jongeren weg van criminaliteit, doordat wij iets beters voor ze hebben. Thuis, op straat en op school, 24 uur per dag bieden docenten, jongerenwerkers, straatcoaches, wijkagenten en andere opvoeders een pedagogische omgeving.

Jongerenwerk 3.0 **(I)**

We zetten stevig in op de persoonsgerichte begeleiding van kwetsbare jongeren. De focus van Intensieve Trajectbegeleiding binnen Preventie met Gezag ligt op het voorkomen dat jeugd uit Geitenkamp, Presikhaaf en Malburgen in de ondermijnende georganiseerde criminaliteit terecht komt en op het bieden kan kansen en perspectief aan deze jeugd. Deze jongeren, vaak tussen de 11-23 jaar oud, krijgen een begeleidingstraject waarin doelen worden gesteld op het gebied van school, werk, familie en vrienden: (inzet op vergroten van sociaal emotionele ontwikkeling, executieve vaardigheden en metacognitieve vaardigheden). De thuis- / gezinssituatie wordt, waar het kan, geïntegreerd in de aanpak. Een ambitie binnen de aanpak is om de groeiende onlinewereld van kinderen en jongeren beter in het vizier te hebben en hierop beter te kunnen inspelen. Jongerenwerkers van Presikhaaf University en AM Support zijn hierin voorlopers; we zullen hun kennis gebruiken om online in de aanpak de plek te geven die het verdient.

Straat en school **(I)**

We zetten fors in op toezicht in de wijk en rond scholen alsmede vroegtijdige signalering van situaties van overlast of criminaliteit. Straatcoaches zijn zichtbaar aanwezig in de wijken, rond scholen en bij het jognerenwerk. Ze spreken overlast gevende jeugd aan, moedigen positief gedrag aan. Ze surveilleren, de-escaleren, dringen overlast terug en signaleren vroegtijdig situaties die tot overlast of criminaliteit kunnen leiden. De focus ligt op drugshandel en drugsgebruik door jeugdigen in Arnhem-Oost. De straatcoaches nemen de aanpak VIOS op zich, die enerzijds scholen van handelingsperspectief voorziet bij het omgaan met ondermijnende jeugdcriminaliteit. Anderzijds betrekt VIOS scholen bij de wijkgerichte aanpak in Arnhem.

Preventief Interventie Team (PIT) **(I)**

Het PIT helpt kinderen vanaf 6 jaar met een verhoogd risico op afglijden naar druggerelateerde criminaliteit vanwege externaliserend probleemgedrag op primair onderwijs scholen. De PIT-coach biedt een maatwerktraject, waarbij school en ouders belangrijke partners zijn. Het uitgangspunt is doen wat nodig is: zo vroeg mogelijk bijsturen van probleemgedrag waardoor het kind met een relatief lichte interventie geholpen kan worden bij het opbouwen van een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling.

Werk **(I)**

We krijgen jongeren aan betaald werk met Prospect4Cash, bij voorkeur in de eigen wijk, als tegenhanger van het kunnen ‘verkrijgen’ van crimineel geld. Door dit werk kunnen jongeren op een eerlijke manier geld verdienen, werkgeversvaardigheden leren en zicht oriënteren op de arbeidsmarkt. De jongere kan een voorbeeld worden voor anderen jongeren in de wijk, wanneer zij zien dat ‘regulier’ werken loont.

Versterking PGA (Aanpak risicojeugd Veiligheidshuis) **(I)**

We zorgen voor een versterking van de aanpak van jongeren die dreigen af te glijden richting ondermijnende criminaliteit.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem veiliger door minder misdaad en overlast	**13.236**	**3.998**	**0**	**518**
Wijkveiligheid: veilige en leefbare wijken	799	345	0	0
Zorg en veiligheid: minder overlast, meer zorg	1.990	775	0	0
Ondermijnende criminaliteit: we weren criminelen	10.447	2.878	0	518
Digitale criminaliteit: door bewustwording minder slachtoffers	0	0	0	0
Openbare orde en sociale onrust: een veilige openbare ruimte voor iedereen	0	0	0	0
Preventieve jeugdaanpak	0	0	0	0
Overig	**16.197**	**1.444**	**78**	**54**
Totaal	**29.433**	**5.442**	**78**	**572**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	22.864	22.205	26.939	29.433	27.886	25.757	24.630
Baten	5.142	2.289	5.890	5.442	4.409	2.282	2.282
Saldo lasten en baten	***-17.722***	***-19.916***	***-21.049***	***-23.991***	***-23.477***	***-23.475***	***-22.348***
Toevoegingen aan reserves	805	73	78	78	78	78	78
Onttrekkingen aan reserves	1.086	397	1.136	572	400	404	50
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***281***	***324***	***1.058***	***494***	***322***	***326***	***-28***
Gerealiseerd resultaat	**-17.441**	**-19.592**	**-19.990**	**-23.497**	**-23.155**	**-23.148**	**-22.376**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 29,4 miljoen. Dit is als volgt opgebouwd:

- uitgaven van € 16,2 miljoen voor VGGM brandbestrijding en rampenbestrijding;
- uitgaven van € 4,9 miljoen voor openbare orde en Veiligheid en cameratoezicht;
- uitgaven van € 3,0 miljoen voor de uitvoering van Preventie met Gezag;
- uitgaven van € 2,0 miljoen voor het Veiligheidshuis;
- uitgaven van € 1,6 miljoen voor overige projecten binnen veiligheid (zoals de aanpak van radicalisering, ondermijning en seksuele intimidatie);
- uitgaven van € 1,7 miljoen voor Handhaving Openbare orde en veiligheid en vergunningverlening.

De totale lasten stijgen per saldo ten opzichte van 2023 met € 2,5 miljoen.
Deze stijging wordt enerzijds veroorzaakt door een stijging van de middelen voor VGGM als gevolg van indexatie en het programma Beter Bedrijfsvoeren (€ 2,2 miljoen), incidentele middelen in 2024 voor een online bewustwordingsaanpak voor jongeren (€ 0,2 miljoen), indexatie en aanvullende formatie voor aanpak ondermijnende criminaliteit (€ 0,2 miljoen) en het onderbrengen van de OZO-coördinatoren bij veiligheid (€ 0,5 miljoen). Daarnaast worden in 2024 incidenteel extra middelen toegevoegd voor de aanvangsfase van de verhuurdersvergunningen (€ 0.6 miljoen).

Daar staat tegenover dat er in 2024 minder rijksmiddelen ontvangen worden voor onder andere Veiligheid In en Om School en voor het experiment gesloten koffieshopketen (totaal € 0,8 miljoen). En binnen het veiligheidshuis zijn minder middelen beschikbaar (€ 0,4 miljoen) dan in 2023 (vanwege een incidentele budgetoverheveling).
In 2025 dalen de middelen met € 1,5 miljoen ten opzichte van 2024. Dit vanwege de afloop van een aantal incidentele (Rijks)regelingen (in totaal € 1,6 miljoen), het wegvallen de middelen voor VGGM Beter Bedrijfsvoeren (€ 0,2 miljoen) en het wegvallen van de middelen voor een online bewustwordingsaanpak voor jongeren (€ 0,2 miljoen). Er staat vanaf 2025 een budget van € 0,5 miljoen begroot voor de inzet op handhaving (voor de jaren ervoor is dit budget terug te vinden binnen de wijkbegrotingen).
In 2026 dalen de middelen met € 2,1 miljoen wegens het wegvallen van de incidentele Rijksmiddelen voor preventie met gezag. In 2027 is ook de cofinanciering voor preventie met gezag niet meer opgenomen in de begroting.

Baten
Totaal is er voor het jaar 2024 een bedrag van € 5,4 miljoen aan baten begroot. Dit is opgebouwd uit:
- verhuur brandweerkazerne voor een bedrag van € 1,4 miljoen;
- opbrengst leges en vergunningen voor een bedrag van € 0,3 miljoen;
- opbrengst handhaving Openbare orde en veiligheid van € 0,1 miljoen;
- opbrengst deelnemende gemeenten Veiligheidshuis voor totaal een bijdrage van € 0,8 miljoen;
- subsidie van € 2,1 miljoen vanuit het Rijk voor de aanpak Preventie met Gezag;
- subsidie van € 0,6 miljoen vanuit het Rijk voor de lokale integrale aanpak van radicalisering, extremisme en terrorisme.

De totale baten dalen ten opzichte van 2023 met € 0,5 miljoen met name als gevolg van het minder ontvangen van incidentele rijksmiddelen (onder andere voor VIOS en Radicalisering). In 2025 dalen de baten om dezelfde reden met € 1,0 miljoen ten opzichte van 2024 (Radicalisering en Rio & Ipta middelen). En in 2026 dalen de baten met € 2,1 miljoen ten opzichte van 2025 vanwege het wegvallen van de incidentele middelen voor Preventie met Gezag.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt voor een totaal van € 78.000 toegevoegd aan de reserve voor de dekking van onderhoudskosten aan het vastgoed (brandweerkazerne).

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor een totaal van € 0,6 miljoen onttrokken aan reserves:
- € 350.000 aan de bestemmingsreserve jeugdfonds voor de cofinanciering ten behoeve van de uitvoering van het plan van aanpak Preventie met gezag;
- € 168.000 aan de bestemmingsreserve beschermd en weerbaar om uitvoering te geven aan de motie Online bewustwordingsaanpak voor jongeren (21M105);
- € 54.000 uit de bestemmingsreserve in verband met onderhoud aan het vastgoed (brandweerkazerne).

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Politie;
- Brandweer;
- Openbaar Ministerie;
- Veiligheidshuis regio Arnhem;
- Veilig Thuis.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Kadernota veiligheid 2018-2022;
- Meerjarenbeleidsplan politie 2019-2022;
- Uitvoeringsplan aanpak radicalisering Arnhem 2019;
- Een evaluatie van de Arnhemse radicaliseringsaanpak;
- APV wijziging bevoegdheid inzet mobiel cameratoezicht;
- Experiment gesloten coffeeshopketen;
- Regionaal beleidsplan Rampenbestrijding en Crisisbeheersing 2020-2023.

Bereikbaarheid

Een goede bereikbaarheid is en blijft belangrijk. Voor inwoners én voor bezoekers en voor alle vormen van vervoer: te voet, met de (deel)fiets, het openbaar vervoer, of met de (deel)auto. We zien echter ook dat mobiliteit tot leefbaarheidsproblemen leidt. We zetten dan ook vol in op duurzame mobiliteit om onze stad goed bereikbaar, maar ook leefbaar te maken.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Een duurzaam bereikbare stad (A)

Het is onze ambitie om een duurzaam bereikbare stad te worden. We willen dus niet alleen voor alle doelgroepen goed bereikbaar zijn, we willen ook de verkeersoverlast zoveel mogelijk tegengaan en voor een zo schoon en veilig mogelijk leefklimaat zorgen.

Bewerkstelligen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto (D)

Arnhem kent een goede bereikbaarheid. De auto speelt hierin een grote rol. Deze afhankelijkheid van de auto kent echter leefbaarheids- en bereikbaarheidsnadelen en is niet houdbaar bij verdere groei van de stad. Om de afhankelijkheid van de auto te verkleinen zetten we in op een mobiliteitstransitie, waarbij eerst de voetganger komt, dan de fietser en vervolgens het OV en tot slot de auto.

We voeren het mobiliteitsbeleid uit (I)

In 2024 beginnen we met het tot uitvoer brengen van ons nieuwe beleid. Dat zal gebeuren conform de uitvoeringsagenda die bij het duurzaam mobiliteitsplan wordt gevoegd. Dit kan leiden tot herprioritering en wijziging van de bestaande inpassingen.

Groter aandeel fiets en voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We willen meer mensen de fiets laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. De reistijden moeten concurrerend met de reistijden per auto worden en de routes moeten aantrekkelijk zijn. Door meer mensen met de fiets te laten reizen wordt de leefbaarheid in de stad beter maar blijft de stad ook bereikbaar voor mensen die wel met de auto moeten of willen komen.

We verbeteren/ breiden het stedelijk fietspadennetwerk uit, waaronder regionale snelfietsroutes (I)

In 2024 gaan we diverse fietsprojecten uitvoeren, waaronder:

- Snelfietsroute Arnhem - Wageningen;
- Hommelseweg als onderdeel van de snelfietsroute Arnhem Noord - Alteveer;
- Snelfietsroute Schuytgraaf fase 1 (Grote Griet - Gelderse Rooslaan tot Drielsedijk);
- Verbeterplan RijnWaalpad.

Ook gaan we diverse projecten (verder) voorbereiden, zoals de snelfietsroute Arnhem - Huissen, snelfietsroute Om de Noord en het VeluweWaal pad.

We stellen een actieplan aanpak voetgangersknelpunten op (I)

We stellen een actieplan op hoe we de grootste voetgangersknelpunten in ons netwerk kunnen aanpakken.

We realiseren maatregelen uit het fietsparkeerplan (I)

In 2024 werken we verder aan de kortetermijnmaatregelen uit het fietsparkeerplan en zetten we de langetermijnmaatregelen in gang.

We verkennen mogelijkheden van nieuwe fietsbruggen over de Rijn (I)

We zetten het onderzoek naar nieuwe fietsbruggen verder door. We doen nadere verkenningen naar de mogelijke oplossingen en de kosten en effecten (bijvoorbeeld verwacht aantal gebruikers) van die oplossingen. Regionale samenwerking is daarbij belangrijk, ook om de kans op subsidie te vergroten. Ook kijken we hierbij nadrukkelijk naar de ruimtelijke ontwikkelingen in de stad en de regio.

Meer openbaar vervoer om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We willen meer mensen de bus laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. De reistijden zijn betrouwbaar en concurrerend met de reistijden met de auto. Door meer mensen met het openbaar vervoer te laten reizen wordt de leefbaarheid in de stad beter maar blijft de stad ook bereikbaar voor mensen die wel met de auto moeten of willen komen.

We voeren concrete hoogwaardig openbaar vervoer projecten uit (I)

Ook in 2024 blijven we doorgaan met het voorbereiden en uitvoeren van HOV-projecten, waaronder Willemsplein, Westervoortsedijk en kruising Batavierenweg-Eldenseweg.

Beter openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland (D)

Het openbaar vervoer in de stad en in (en naar) de regio moet worden verbeterd. Ook willen we het reizen per openbaar vervoer richting de Randstad en internationale bestemmingen aantrekkelijker maken.

We lobbyen met betrekking tot het spoordossier en het lokale en regionale openbaar vervoer (I)

We werken dit jaar aan de volgende zaken:

- MIRT verkenning Spoorknoop Arnhem Oost;
- Uitplaatsing spooremplacement ten behoeve van woningbouw;
- Goederenroutering (onderzoek nut en noodzaak);
- Een integrale gebiedsontwikkeling A12-corridor Utrecht-Arnhem-Duitse grens.

Daarnaast blijven we lobbyen voor een betere ICE verbinding.

Makkelijker maken van bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties met behulp van parkeerbeleid en daarbij minder auto-afhankelijkheid en overlast van geparkeerde auto's (D)

We willen binnen de stad, bij voorkeur op en rond OV-knooppunten zoveel mogelijk woningen bouwen, met daarbij zo min mogelijk parkeerplaatsen en dus lagere parkeernormen. Om overlast in de omliggende gebieden te voorkomen willen we het gebied met parkeerregulering uitbreiden.

We ontwikkelen stedelijk parkeerbeleid (I)

We ontwikkelen stedelijk parkeerbeleid. Onderdelen van dat stedelijk parkeerbeleid zijn:

- parkeernorm nul in en rond de binnenstad of dicht bij OV-knooppunten;
- lagere parkeernormen voor de hele stad;
- uitbreiding van het gereguleerd gebied.

Zodra dit parkeerbeleid gereed is kunnen vervolginspanningen worden uitgevoerd. Kaders voor de wijze waarop dit kan worden uitgevoerd worden immers bepaald in het parkeerbeleid. Het gaat om de volgende inspanningen:

- parkeerverwijssysteem;
- vaststellen nieuwe parkeernormen;
- uitbreiding van het gereguleerd gebied.

We passen de parkeertarieven aan (I)

In het stedelijk parkeerbeleid bekijken we of verdere aanpassing van de parkeertarieven wenselijk is.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aandeel fiets in modal spit	**21**	**25**	**25**		
Eenheid:	Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers				
Bron:	Odin (Onderweg in Nederland, CBS)				

Aandeel openbaar vervoer in modal split	**7**	**5**	**3**		
Eenheid:	Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers				
Bron:	Odin (Onderweg in Nederland, CBS)				

Tegengaan verkeersoverlast (A)

Mobiliteit en met name automobiliteit kent ook nadelen. Zo leidt mobiliteit tot geluidsoverlast en kunnen snelheidsverschillen tot verkeersonveilige situaties leiden. We werken aan een duurzame mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto.

Meer ruimte voor de voetganger, de fietser en het OV (D)

De ruimte in de stad is schaars. We gaan op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt.

We stellen een verkeersstructuurplan op (I)

Op basis van het mobiliteitsbeleid stellen we een verkeersstructuurplan op. Hierin leggen wij vast hoe de keuzen uit het mobiliteitsbeleid zich vertalen op ons wegennet. Hoe ziet ons hoofd loop- en fietsnetwerk eruit, welke wegen krijgen een andere functie en/of kunnen anders worden ingericht (zoals lagere snelheid, minder rijstroken, fietsstraten)?

Zodra dit verkeersstructuurplan gereed is kunnen vervolginspanningen worden uitgevoerd. Het gaat om de volgende inspanningen:

- afschalen van de auto-infrastructuur;
- maximumsnelheden verlagen;
- verdere aanpassing loop- en fietsnetwerk.

We passen de wegenstructuur aan **(I)**

In 2024 gaan we verder met het (voorbereiden van) het aanpassen van de wegenstructuur. Het gaat daarbij om zowel het verlagen van de maximumsnelheid (van 70 km/u naar 50 km/u, of van 50 km/u naar 30 km/u) als om het verminderen van het aantal rijstroken voor de auto (en dus meer ruimte voor groen, voetgangers, fietsers uit het openbaar vervoer te creëren). Dit doen we in lijn met het duurzaam mobiliteitsplan, maar ook met de quickwin kansen die er geïdentificeerd zijn.

Minder ruimte voor de auto in en rond de binnenstad **(D)**

In de hele stad is de ruimte schaars, maar dat geldt zeker voor de binnenstad. De auto neemt relatief veel ruimte in de binnenstad in. Zowel door de wegen waarover de auto's rijden als door de ruimte die nodig is om deze auto's te parkeren. We willen de ruimte die de auto in de binnenstad inneemt beperken.

We verminderen het aantal straatparkeerplaatsen **(I)**

Het verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen in de binnenstad dient gestructureerd vanuit parkeerbeleid te gebeuren. Zodra het parkeerbeleid is vastgesteld, gaan we hiermee aan de slag.

We richten de Rijnkade in als wandel- en fietspromenade **(I)**

We kijken welke aanvullende maatregelen er nodig zijn nadat het waterschap een nieuwe Rijnkade heeft opgeleverd.

Een betere verkeersveiligheid **(D)**

De verkeersveiligheid op de weg en in het openbaar vervoer moet omhoog. We gaan voor 'nul' verkeersslachtoffers, onder andere door het aanpakken van plekken waar veel ongelukken gebeuren.

We pakken verkeersonveilige locaties aan **(I)**

We bekijken wederom de top-10 meest verkeersonveilige punten op het Arnhemse wegennet. Deze locaties worden geanalyseerd en er worden verbetervoorstellen gedaan om de locaties veiliger te maken. Indien technisch en financieel haalbaar worden deze locaties aangepast. Er wordt hierbij zowel naar de objectief verkeersonveilige locaties als de subjectief verkeersonveilige locaties gekeken. Daarnaast gaan we de schoolomgevingen veiliger maken en leveren we een bijdrage aan de verkeerseducatie.

We leggen schoolzones aan **(I)**

Ook in 2024 blijven we schoolzones aanleggen. Dat doen we in ieder geval bij de volgende scholen:

- Margarethaschool;
- Panoramaschool;
- Pastoor v. Arsschool en Monchyschool);
- Pieter Breughelschool en SO Brouwerij.

Daarnaast gaan we gesprekken aan met andere scholen om nog meer nieuwe schoolzones te kunnen aanleggen.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal verkeersongevallen	**1120,10**	**811,30**	**893,30**		
Eenheid:	Aantal verkeersongevallen in de gemeente Arnhem				
Bron:	Bestand geregistreerde ongevallen in Nederland				

Aantal aangepakte knelpunten	2	1	4	2	
Eenheid:	Aantal knelpunten uit de top verkeersonveilige locaties dat wordt aangepast				
Bron:	Gemeente Arnhem				

Beter en schoner taxivervoer **(D)**

De taxiverordening wordt niet ingevoerd. We blijven wel in overleg met de taxibranche om het taxivervoer beter en schoner te krijgen.

We stellen samen met de taxibranche maatregelen op om het taxivervoer beter en schoner te krijgen **(I)**

We gaan wel in overleg met de taxibranche om het taxivervoer beter en schoner te krijgen. Eventuele verbetervoorstellen proberen we gezamenlijk in te voeren.

Schonere lucht in de stad **(A)**

Mobiliteit en met name automobiliteit heeft als nadeel dat het tot luchtvervuiling leidt. We willen een schonere lucht in de stad door het verkeer in de stad schoner te maken en er het verkeer zoveel mogelijk te beperken.

Minder doorgaand verkeer door de stad **(D)**

Er rijdt relatief veel doorgaand verkeer in de stad (verkeer dat geen herkomst of bestemming in Arnhem heeft, maar alleen maar door de stad rijdt, omdat dit de kortste en/of snelste route is). Deze voertuigen leiden tot overlast en horen hier niet te rijden. Doel is om dat verkeer zoveel mogelijk te beperken en idealiter helemaal niet meer te hebben in de stad.

We stellen een plan op om doorgaand verkeer te weren **(I)**

Nadat we breed mobiliteitsbeleid hebben opgesteld stellen we een plan op om het (onnodig) doorgaand autoverkeer uit Arnhem te weren. We kijken daarbij naar een breed palet van maatregelen, van verkeersmanagement tot infrastructurele maatregelen.

Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs **(D)**

Een goede aansluiting van de verschillende vormen van mobiliteit (auto, trein, bus en (deel)fiets) op elkaar wordt steeds belangrijker. Hubs spelen bij deze overgang een belangrijke rol. Op deze manier kan een volwaardig en duurzaam alternatief voor de (privé)auto worden geboden. Een (mobiliteits)hub kan het beste worden gedefinieerd als een fysieke plek waar verschillende vormen van vervoer en vervoersaanbod samenkomen.

We stellen een visie op Arnhemse hubs op **(I)**

We stellen, in samenhang met het brede mobiliteitsbeleid, een visie op de Arnhemse hubs op.

We voeren de visie Arnhemse hubs uit **(I)**

Als uitwerking op onze visie op hubs willen we enkele locaties gaan uitwerken. Er zijn namelijk al enkele locaties in beeld of al in gang gezet:

- Rozet (is al grotendeels uitgewerkt);
- Kronenburg (is al grotendeels uitgewerkt);
- GelreDome;
- Station Zuid;
- IPKW.

Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad **(D)**

De stad en vooral de binnenstad moet slimmer, veiliger, stiller en schoner worden om verkeersinfarcten, slechte luchtkwaliteit, uitstoot van stikstof, geluidsoverlast en onveilige situaties te voorkomen. Klimaatverandering, economische groei, maar ook woningbouw zorgen er voor dat de goederenstromen en services onder druk staan.
Klanten stellen steeds hogere eisen aan bezorgsnelheid, tijdstip, locatie en duurzaamheid. Hierdoor is de noodzaak voor verminderen, veranderen en verschonen van stadsdistributie hoog. Minder (lege) kilometers en meer schone kilometers betekent minder verkeersbewegingen, minder fijn stof en CO2-uitstoot en minder geluidsoverlast.

We handhaven de milieuzone en waar mogelijk passen we strengere normering en uitbreiding toe **(I)**

In 2022 is de laatste normering strenger geworden: vrachtwagens met emissieklasse 6 en hoger worden alleen toegelaten. In 2023 is de milieuzone in een beheerfase gekomen. We bereiden ons voor op een mogelijk volgende verzwaring in 2025: emissieklasse 5 voor personenwagens. In de tussentijd wordt gewerkt aan het voorbereiden van de zero emissie zone die in 2026 van kracht wordt. De milieuzone en de zero emissiezone moeten op elkaar afgestemd worden.

We stimuleren en faciliteren duurzame stadsdistributie, met name in de binnenstad **(I)**

De gemeente gaat met ondernemers én binnenstadsbewoners in overleg op welke manier de zero-emissiezone het best kan worden ingevoerd. Het gaat om het vinden van de juiste balans tussen adequate bevoorrading en een leefbare stad. De beschikbaarheid en betaalbaarheid van voertuigen en alternatieven zoals overstappen op gedeeld vervoer en levering via stadshubs is een essentieel onderdeel van gesprek. In het verkeersbesluit (naar verwachting eind 2024) wordt een afweging gemaakt tussen verkeersbelangen (effectstudie: luchtkwaliteit, uitstoot, geluidemissie en verkeerseffecten zoals omrijdeffecten en modal-shift) en nadelige gevolgen voor getroffenen.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Een duurzaam bereikbare stad	**3.283**	**0**	**694**	**2.118**
Bewerkstellingen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto.	937	0	694	2.118
Groter aandeel fiets en voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken	988	0		
Meer openbaar vervoer om de stad om de stad duurzaam bereikbaar te maken	421	0		
Beter openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland	421	0		
Makkelijker maken van bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties met behulp van parkeerbeleid en daarbij minder auto-afhankelijkheid en overlast van geparkeerde auto's	514	0		
Tegengaan verkeersoverlast	**547**	**0**	**0**	**0**
Meer ruimte voor de voetganger, fietser het OV	219	0	0	0
Minder ruimte voor de auto in en rond de binnenstad	109	0	0	0
Een betere verkeersveiligheid	164	0	0	0
Beter en schoner taxivervoer	55	0	0	0
Schonere lucht in de stad	**1.641**	**0**	**0**	**0**
Minder doorgaand verkeer door de stad	657	0	0	0
Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs	821	0	0	0
Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad	164	0	0	0
Infrastructuur is op orde	**27.609**	**9.488**	**10.801**	**10.299**
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**33.080**	**9.488**	**11.494**	**12.416**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	21.574	29.718	31.485	33.080	30.692	31.401	31.756
Baten	7.263	9.529	9.532	9.488	9.442	9.396	9.351
Saldo lasten en baten	***-14.311***	***-20.189***	***-21.953***	***-23.592***	***-21.250***	***-22.005***	***-22.405***
Toevoegingen aan reserves	8.936	13.742	15.162	11.494	11.569	11.392	11.271
Onttrekkingen aan reserves	8.121	14.848	15.777	12.416	11.137	10.889	10.798
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-816***	***1.106***	***615***	***922***	***-432***	***-503***	***-473***
Gerealiseerd resultaat	**-15.127**	**-19.083**	**-21.338**	**-22.670**	**-21.683**	**-22.507**	**-22.878**

Toelichting

Lasten

De begrote lasten bedragen in 2024 € 33,1 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:

- beheer wegen, € 18,5 miljoen;
- parkeren, € 9,1 miljoen;
- mobiliteit en openbaar vervoer, € 5,5 miljoen.

De totale lasten zijn in 2024 € 1,7 miljoen hoger dan in 2023:
- prijs- en areaalontwikkelingen (inclusief energiecompensatie): € 2.6 miljoen;
- ontwikkeling kapitaallasten, € 1,4 miljoen;
- extra middelen beheer transferhal Arnhem Centraal, € 0,3 miljoen;
- extra middelen bewaking parkeergarages, € 0,1 miljoen;
- overigen, waaronder eenmalige budgetontwikkelingen 2023 (o.a. verlagen maximumsnelheid, verminderen aantal rijbanen, fiets- en wandelpromenade), € - 2,7 miljoen;

Baten
De baten in 2024 zijn in totaal begroot op € 9,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Parkeren (met name opbrengsten parkeerexploitatie), € 8,1 miljoen;
- Beheer wegen (met name provinciale bijdragen aan beheer trolleynetwerk), € 1,4 miljoen.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoeging aan de reserves in 2024 is begroot op € 11,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Bereikbaarheidsfonds € 10,7 miljoen;
- BR Vastgoed € 0,7 miljoen.

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves in 2024 is begroot op € 12,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Bereikbaarheid € 9,7 miljoen;
- BR Buitengewoon beter € 1,3 miljoen;
- BR Vastgoed € 1,1 miljoen;
- BR Groot onderhoud openbare ruimte € 0,3 miljoen.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Provincie Gelderland;
- Rijkswaterstaat;
- Regio Arnhem-Nijmegen;
- Wijkplatforms en wijkteams;
- Gecontracteerde partijen.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Accentnota Fiets, fietsambitie Arnhem 2019-2024 (januari 2020);
- Toekomstbeeld stedelijk OV Arnhem en Nijmegen;
- De Arnhemse Binnenstad 2015;
- Visie "Ruimte voor beleving in de Arnhemse binnenstad";
- Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV)-Actieplan.

Economie

Om de brede welvaart in Arnhem te versterken is het van belang dat er voor Arnhemmers waardevolle banen zijn op de arbeidsmarkt, ondernemers zich op een duurzame toekomst kunnen richten en dat kennis, innovatie en creativiteit de ruimte krijgt om zich te ontwikkelen. We werken daarom aan een sterke en duurzame economie die bijdraagt aan het waarborgen van de bestaanszekerheid van onze bewoners en die bedrijven en (jong) talent kansen biedt voor de toekomst. Samenwerking en verbindingen tussen ondernemers, onderwijs en overheid zijn daarin van groot belang om bijvoorbeeld vooruitstrevende energy concepten of circulaire ketens succesvol in de praktijk te kunnen brengen.

In de afgelopen jaren is samen met de stad gewerkt aan de economische agenda van de stad die ieder jaar wordt voorzien van een nieuwe uitvoeringsagenda. Hierin zijn ambities en uitdagingen van ondernemend Arnhem (onder andere ondernemers, werkgevers, kennisinstellingen) om een aantrekkelijke stad te zijn samengebracht en wordt gezamenlijk aan de uitvoering gewerkt. Met een sterke gerichtheid op samenwerking en innovatie ten dienste van maatschappelijke opgaven als energietransitie, circulaire economie en duurzame mobiliteit. Andere belangrijke thema's uit deze agenda zijn de aanpak van de krapte op de arbeidsmarkt en een goede inpassing en verduurzaming van werklocaties in onze stad en regio.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Vol energie zetten wij in op een duurzame, creatieve en levendige economie voor het welzijn en de welvaart van de Arnhemmers (A)

Onze ambitie is om de komende jaren de economie van Arnhem en de regio verder te verduurzamen, de creativiteit en innovatie te vergroten en de brede welvaart van Arnhem te versterken, waarbij de groei van de werkgelegenheid in balans is met de ontwikkeling van de stad. We willen koploper zijn in de energietransitie, zowel vanuit duurzaamheids- als vanuit economisch perspectief. Daarbij willen we dat Arnhem een stad is met sterke clusters, een goed functionerende arbeidsmarkt en een krachtig ondernemersklimaat. We zijn een aantrekkelijke stad en omgeving om te verblijven en te recreëren. En we willen dat Arnhem een sterk en dynamisch economisch netwerk heeft, met sector- en bedrijfsoverstijgende verbindingen. Want de kracht van een sterke economie zit in de cross-overs tussen sectoren en ondernemers, de samenwerking met de betrokken partijen in de stad en het stimuleren van nieuwe initiatieven en projecten.
Ondersteunend aan deze ambitie starten we eind 2023 met het uitvoeren van een ondernemersenquête waarin we in beeld brengen welke vraagstukken leven bij ondernemers, hoe men ondernemersdienstverlening ervaart en hoe vestigingsklimaat van Arnhem wordt beoordeeld. In 2024 worden de resultaten daarvan onder andere omgezet in indicatoren die jaarlijks worden geactualiseerd.

Dé Europese Energy hotspot worden (D)

Voor Arnhem vormen de maatschappelijke opgaven op het gebied van duurzaamheid en energietransitie, niet alleen uitdagingen, maar ook economische kansen. Dat komt door de kennis en kunde die vanouds hier zit bij organisaties als KEMA, Tennet, DNV en Alliander. Maar ook door de gespecialiseerde lectoraten en opleidingen bij de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) en het MBO, door de ondersteuning vanuit Connectr. En niet in het minst ook door de vele innovatieve ondernemers die al in de regio zijn gevestigd. Hotspot Energy is vanuit Arnhem opgezet om die kansen voor de stad te verzilveren.
Onze ambitie is dat het regionale energie ecosysteem stevig groeit en binnen Europa bekend staat als 'Hotspot Energy', ideaal voor het versneld ontwikkelen en toepassen van energie-innovaties.

We bouwen aan innovatieve campussen (I)

In 2024 bouwen we verder aan onze innovatieve campussen.

- Bij kenniscampus regio Arnhem gaan we verder met het uitvoeren van het ambitiedocument Kenniscampus regio Arnhem en de daarbij horende acties zoals opgenomen in de samenwerkingsovereenkomst met de onderwijsinstellingen en de gemeente Rheden.
- Ook met IPKW werken we samen aan het verwezenlijken van de ambities die zijn opgenomen in het ambitiedocument IPKW.
- Arnhems Buiten richt zich op het verbeteren van het park en het verduurzamen en verhuurbaar maken van hun vastgoed. Op aanvraag ondersteunen we hen daarbij.

We werken aan het stimuleren, toepassen en zichtbaar maken van energie innovaties (I)

In 2024 richten we ons op het meer toepassen en zichtbaar maken van energie-innovaties. We werken samen met onze partners in de stad zoals Connectr voor de toepassing en de stichting Citymarketing en de creatieve sector voor het zichtbaar maken. Ook door middel van de Arnhem Energy Week kunnen we laten zien wat we als stad en regio aan energie-innovaties hebben.

We versterken onderlinge samenwerking en relaties in het energiecluster (I)

We hebben de Strategische Roadmap Arnhem Energy Hotspot 2025 met onze partners uit het energiecluster opgesteld. Hierin staan de acties die we in energieke coalities uit het cluster gaan uitvoeren om onze ambities te bereiken. We starten in 2024 met de uitvoering van de hierin opgenomen acties om het cluster te versterken.

We versterken de samenwerking van het energie- en creatieve cluster (I)

In Arnhem hebben we twee Nederlandse topsectoren in onze stad, namelijk de energie- en creatieve sector. De samenwerking tussen deze twee sectoren maakt ons nog sterker en onderscheidender. Dit komt echter niet vanzelf tot stand. Daarom hebben we een agenda om deze samenwerking tot stand te brengen en te laten groeien. We gaan aan de slag om de acties uit deze agenda uit te voeren.

We werken aan een betere (inter)nationale positionering van Arnhem als Hotspot Energie (I)

Samen met onze partners blijven we Arnhem als Europese Hotspot Energy profileren. Hierbij hoort het in de (inter)nationale media krijgen van initiatieven uit onze stad en regio op het gebied. Ook organiseren we de Arnhem Energy Week. Voor onze internationale activiteiten sluiten we aan bij OostNL. Ook kijken we samen met hen naar welke (inter)nationale bedrijven ons ecosysteem verder kunnen versterken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Banen in de EMT sector	**7,90**	**8**	**8,80**		

Eenheid: Het aantal banen in de sector EMT, als aandeel van de totale werkgelegenheid.

Bron: PWE

Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen (D)

Arnhem heeft alle ingrediënten om de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland te zijn. Daarvoor zetten we in op het versterken en etaleren van wat Arnhem uniek en mooi maakt, voor zowel onze inwoners en ondernemers als voor bezoekers. Groen, creatief en vrij zijn daarvoor de kernwaarden. De creatieve ontwerpkracht van Arnhem heeft daarin een belangrijke rol. Dat heeft een positief effect op werkgelegenheid en bedrijvigheid in de creatieve en culturele sector, maar ook in horeca en detailhandel.

We werken aan de transformatie van de binnenstad (I)

De binnenstad is belangrijk voor de hele stad. Het is het kloppend hart van de stad en verbindt.
Doordat er meerdere actuele maatschappelijke opgaven zijn op het gebied van werken, wonen, verblijven, verduurzamen, die zowel actuele kansen bieden als uitdagingen vormen, is er sprake van een brede transformatie van de binnenstad. Deze transformatie, en de daarmee gepaard gaande verschuiving in functioneel programma (bijvoorbeeld een compacter winkelhart, meer groen en meer ruimte voor ontmoeten en spelen), vraagt de komende jaren om keuzes, afwegingen en prioritering in de wijze waarop we met elkaar de binnenstad programmeren en profileren en hoe we daar met de stakeholders in de stad actief op sturen.
We nemen een actieve en richtinggevende rol om de transformatie van de binnenstad op integrale wijze te realiseren. We hebben hierbij vijf doelen, te weten:

- meer structuur en hoofdlijnen die richting geven aan de toekomstbestendige ontwikkeling van de binnenstad;
- versterken van de positie van binnenstad als grootste werklocatie;
- realiseren van een aantrekkelijke, aangename, groene en duurzame openbare ruimte;
- het onderscheidend vermogen versterken (Arnhem op de kaart);
- sterker verbinden van de binnenstad met haar omgeving.

Hiervoor werken we aan het opstellen en uitvoeren van het ontwikkelperspectief en een visie openbare ruimte. Daarnaast wordt er gericht gewerkt aan gebiedsontwikkelingen en projecten zoals Koningsplein en Gele Rijdersplein. Met de transitiemanager binnenstad wordt bekeken welke transformatiekansen er zijn en hoe de te stimuleren of ondersteunen. Daarin werken we samen met Platform Binnenstad Arnhem (PBA), als onderdeel van de bestaande en goedlopende samenwerking om de binnenstad te versterken.
Voor het Korenkwartier wordt samen met de ondernemers ingezet op een meer gastvrij horecagebied waar de dagfunctie verder versterkt wordt door bijvoorbeeld een nieuwe terrassenverdeling.
In de compactere binnenstad is ruimte voor functies die verblijfskwaliteit versterken en die Arnhems erfgoed beter beleefbaar maken. Daarom wordt er via een prijsvraag gezocht naar het beste idee / de beste invulling voor de diverse Historische Kelders.
Bij het Sterker verbinden van de binnenstad met haar omgeving wordt verder aandacht gegeven aan het zogenaamde Kwartierenplan waar samen met PBA de identiteit en onderscheidende vermogen van de verschillende delen in de binnenstad uitgedragen worden. Hierbij zijn het Modekwartier en het Spijkerkwartier (met als onderdeel de Steenstraat) ook twee belangrijke kwartieren die een schakel vormen met en naar de binnenstad.
Tot slot, zetten we in op kennisdeling en ontwikkeling via landelijke platformen en houden we in beeld welke kansen er bij provincie of Rijk er zijn voor investeringsregelingen of subsidiefondsen.

We realiseren een aanbod van duurzame en toegankelijke evenementen **(I)**

Evenementen in Arnhem moeten zo divers, inclusief, laagdrempelig en duurzaam mogelijk zijn. Daarvoor worden evenementenlocaties duurzaam gemaakt, worden organisatoren van evenementen gestimuleerd en uiteindelijk verplicht te verduurzamen en worden locatieprofielen opgesteld om duidelijkheid te geven aan organisatoren en bewoners.
Na de drukbezochte bijeenkomst in 2023 over de toegankelijkheid van festivals voor mensen met een beperking, gaan we in 2024 aan de slag met een kennisbank en een aantal workshops en bijeenkomsten voor organisatoren.
Met een kader voor topsportevenementenbeleid maken we keuzes: onze topsportevenementen passen bij Arnhem en sluiten aan bij de sportinfrastructuur of cultuur van onze stad. Met topsportevenementen zorgen we voor maatschappelijke en economische impact. Topsportevenementen moeten andere beleidsdoelstellingen helpen versnellen. In 2024 zorgen we voor een divers programma rond het Olympisch Festival en het EK Beachvolleybal.
In 2024 evalueren we de eerste editie van de centrale licht- of vuurwerkshow die tijdens de jaarwisseling van 2023/2024 heeft plaatsgevonden als alternatief voor het zelf afsteken van vuurwerk.

We werken aan een vitale en duurzame recreatieve sector **(I)**

Arnhem heeft veel te bieden op het gebied van toerisme en recreatie: een groene levendige stad, met een bijzondere geschiedenis, Arnhemse iconen. We brengen de toeristische vraag en het aanbod op een toekomstbestendige en duurzame wijze bij elkaar, met een optimale balans tussen leefbaarheid, leefkwaliteit van mens en dier en bezoekersaantallen. Dat doen we door samen met onze uitvoeringspartners Platform Binnenstad Arnhem, Citymarketing Arnhem en Visit Arnhem Nijmegen op drie niveaus te werken: de binnenstad, Bestemming Arnhem en Arnhem in de regio (Groene Metropoolregio, Veluwezoom, Veluwe en Airborne Region). Om recreërende bewoners en bezoekers beter te spreiden werken we aan betere toegankelijkheid van de Veluwe vanuit Arnhem-Noord en gaan we meer aandacht besteden aan plekken en activiteiten in Arnhem-Zuid. Dat doen we onder meer door het uitbreiden van Wandelnetwerk Zuid en door aan te haken bij de verhaallijn over de Romeinen (waaronder Limes) vanuit de Groene Metropoolregio.
In 2024 herdenken we 80 jaar Slag om Arnhem en besteden daar in de stad en in de regio extra aandacht aan. Voor de herdenkingen vanaf 2025 werken we in 2024 een voorstel uit, waarin we samen met partners in de stad en regio komen tot een toekomstbestendige invulling. De focus voor de toekomst ligt op wat willen wij meegeven aan de toekomstige generaties en op welke manier. Dit doen we met respect, samen, op een duurzame manier en we behouden en versterken wat hiervoor belangrijk is.

We positioneren Arnhem met gerichte citymarketing **(I)**

We positioneren Arnhem als een creatieve energiestad en een stad van duurzame mode. We stimuleren en faciliteren festivals en evenementen die passen bij het DNA van de stad: groen, creatief en vrij. Festivals als Innovate, Fashion + Design Festival (FDFA), State of Fashion, Bridge to Liberation, Sonsbeektentoonstelling, Arnhem Energy Week en de nog te ontwikkelen Dutch Green Week zijn daar voorbeelden van. Door energie-innovaties zichtbaar te maken in de binnenstad, zetten we het profiel van Arnhem sterker neer. In Bestemming Arnhem etaleren we Arnhem als meerdaagse citytrip voor specifieke doelgroepen die oog hebben voor het onderscheidende van Arnhem.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal bezoekers binnenstad	**344**		**214**	**320**	

Eenheid: Aantal bezoekers binnenstad x 1000. In 2020 is door Locatus i.v.m. corona geen passantentelling uitgevoerd.
Bron: Locatus (2019 en 2021), 2022 eigen telling i.s.m. PBA

Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers **(D)**

Geen enkele onderneming is hetzelfde. Bedrijven kennen dan ook een diversiteit aan vestigingseisen. Met de vastgestelde Visie Werklocaties hebben we inzichtelijk gemaakt welke werkmilieus Arnhem kent en dat het belangrijk is om samen te zorgen dat het juiste bedrijf zich op de juiste plaats huisvest. Veel Arnhemse bedrijven zijn mengbaar met wonen in woon-werkmilieus, daarnaast zorgen dergelijke functies vaak ook voor wijk- en maatschappelijke faciliteiten voor inwoners. Tegelijkertijd zijn er ook tal van bedrijven welke niet mengbaar zijn met wonen, hiervoor kennen we in Arnhem andere werkmilieus. Om deze werkmilieus beter te benutten zullen we de locaties klaar moeten maken voor de toekomst en daarbij ook moeten kijken naar het beter, efficiënter benutten van de bestaande locaties.

We bieden ruimte voor ondernemen (I)

- Dit gebeurt onder andere door samen met Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) te werken aan een ambitiedocument voor bedrijventerrein Het Broek 2040.
- In 2024 bouwen we verder aan onze innovatieve campussen IPKW, Arnhems Buiten en de Kenniscampus regio Arnhem en het verbinden van deze campuslocaties aan de andere werklocaties.
- Voor het inpassen van wijkeconomie en maatschappelijke voorzieningen in woonwijken werken we aan het opstellen van een zogenaamde 'barcode', om wonen en werken in evenwicht te laten groeien. Tevens wordt het detailhandelsbeleid van Arnhem herijkt.
- In regionaal verband zal in 2024 herijking van het Regionaal Programma Werklocaties (RPW) plaatsvinden.

We werken samen met partners aan kwalitatief goede werklocaties (I)

Samen met partners in de stad werken we aan de kwaliteit van onze werklocaties. Onderwerpen als duurzaamheid (energietransitie, klimaatadaptatie en circulaire economie), veiligheid (ondermijning en handhaving), bereikbaarheid én organisatiegraad komen hierbij onder andere aan bod. Zo stellen we met en voor meerdere werklocaties Greendeals op en starten we gezamenlijk met het implementeren van deze plannen. Tijdens het periodiek overleg 'Werklocaties Arnhem' pakken we stadsbrede dilemma's op zoals bereikbaarheid en duurzame mobiliteit.
Om dit te bewerkstelligen wordt het budget dat is toegekend voor ‘kwaliteitsimpuls Visie Werklocaties Arnhem 2040’ benut voor het opstellen en uitvoering van projecten in samenwerking met partners en partijen in de stad.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Arbeidsintensiteit per werklocaties	**76,90**	**79,40**	**81,60**	**85,30**	

Eenheid: Gemiddeld aantal banen op de werklocaties per hectare

Bron: Provinciale Werkgelegenheidsenquête (PWE), bewerking O&S

Betere balans tussen vraag en aanbod op de (regionale) arbeidsmarkt (D)

Er zijn meer openstaande vacatures dan ooit te voren. Door de groeiende economie en een vergrijzende bevolking zal de krapte alleen nog maar verder toenemen. Deze krapte is niet op te lossen met meer mensen. Het is noodzakelijk om binnen de drie O’s (overheid, ondernemers en onderwijs) opgaven om te zetten in concrete projecten en innovaties die in sneltreinvaart toepasbaar zijn.
De versnellingstafel waar diverse afdelingen van de gemeente in participeren definiëren samen met partijen in de stad deze opgaven en projecten. Dit wordt momenteel omgezet in een jaarplan voor 2023/2024.

We faciliteren Leven lang ontwikkelen (I)

Onvoldoende talent is opgeleid in benodigde kennis en vaardigheden in de focussectoren; Energy, IT, Zorg, Onderwijs en Kinderopvang, nu en richting de toekomst. Er liggen kansen in het aanbieden van bij- en omscholing in hard en soft skills voor werkende en werkzoekende in technische en/of digitale vaardigheden. We faciliteren en stimuleren een leven lang ontwikkelen om de mismatch tussen vraag en aanbod te verkleinen.

Vanuit het energiecluster in (regio) Arnhem zetten wij onder de noemer Hotspot Energy in op onderwijsinnovatie, praktijkgericht onderzoek en kennisontwikkeling in de driehoek van onderwijs, ondernemers en overheid.
In de regionale Human Capital agenda is Energy voor Arnhem één van de speerpunten. Een toonaangevend project is Plug in & Play op initiatief van Connectr. In samenwerking met onder andere; HAN, IPKW, Kiemt, Oost NL en provincie en werken we samen aan het aantrekken en behouden van talent, in dit project specifiek voor de laadinfra. Ook het omscholen van werkzoekenden en werkenden voor kansrijke beroepen in de Enerysector is een belangrijk speerpunt in de regionale en lokale Human Capital agenda.
Gezamenlijk zetten we het belang van de Energy opgave op de kaart en enthousiasmeren we mensen om te gaan werken in de Energysector. Voor het implementeren van de beroepentuin in Arnhem-Oost zijn we momenteel bezig om een projectplan te schrijven inclusief financiële paragraaf en een haalbaarheidsonderzoek. Het initiatief is zeer succesvol gebleken in het westen van het land.

We begeleiden ondernemers en werkgevers om op een creatieve manier te kijken naar (nieuw) talent en ondersteunen bij bijvoorbeeld competentiegericht werven.
We verkennen loopbaanpaden voor zijinstromers in de kinderopvang in samenwerking met onderwijs, overheid en bedrijfsleven. Dit is één van de focussectoren waar de versnellingstafel 2023-2024 op inzet.

We zetten in op het aantrekken en behouden van talent (I)

We willen talent aantrekken op opleidingen en sectoren waar de krapte het grootst is. Door actief te participeren in het Human Capital akkoord in de regio streven we naar een betere samenwerking tussen de drie o's: onderwijs, overheid en ondernemers.
We fungeren als aanjager van de regionale werktafel aantrekken en behoud van talent waar in 2024 drie projecten gericht op het behoud van talent in de regio worden uitgevoerd. Eén daarvan is het IT studentlab waar studenten opdrachten uitvoeren voor IT bedrijven uit de regio onder begeleiding van professionals.

Via het samenwerkingsverband 'Arnhem studiestad' werken we aan het aantrekken en binden van studenten aan de stad. We dragen via evenementen voor scholieren en studenten bij aan het interesseren van jongeren voor opleidingen in Arnhem.

Daarnaast willen we het onderwijs aantrekkelijker maken door steeds meer onderwijs te verbinden aan maatschappelijke opgaven. Hiervoor wordt samengewerkt door de Arnhemse kennisinstellingen binnen de City Deal Kennis Maken.
Daarnaast maken we onderdeel uit van een nauwe samenwerking met de grote onderwijsinstellingen in Arnhem; Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN), Van Hall Larenstein (VHL) en ROC Rijn IJssel. De Arnhemse Leeragenda is bedacht om studenten te laten samenwerken vanuit verschillende kennisinstellingen aan maatschappelijke opgaven in de wijken, die bijdragen aan gezondheid, leefbaarheid en veiligheid en duurzaamheid.

Tevens zoeken we de verbinding met Stichting Studentenhuisvesting (SSH&) en de wijkteams om de studenten een thuisgevoel te geven tijdens hun studententijd. Met Citymarketing Arnhem werken we nauw samen op het snijvlak aantrekkelijke zijn als studentenstad en op welke manier marketing daar een rol in kan spelen.
Ook wordt er met partners in de stad gewerkt aan het organiseren van een Student City Challenge; een hackaton waar studenten voor opdrachtgevers uit de stad concepten uitwerken die bijdrage aan maatschappelijke opgaven uit de stad.

We activeren onbenut arbeidspotentieel (I)

Ieder talent telt, en ieder talent is nodig om de mismatch tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt te verkleinen. Door middel van maatwerktrajecten begeleiden we Arnhemmers die op dit moment nog langs de zijlaan staan naar (betaald) werk.

- Het succesvolle initiatief genaamd de "Beroepentuin" waar in veel (grote) steden al mee wordt gewerkt, wordt ook in Arnhem geïmplementeerd. Werkende en werkzoekende krijgen gedurende twee weken de kans om zich te oriënteren op een aantal beroepen gerelateerd aan de Energysector. Bestaande vaardigheden worden aangevuld met benodigde en vaardigheden door middel van een scholingstraject.
- Daarnaast verkennen we momenteel op welke manier we drempels kunnen verlagen voor ouders die momenteel nog geen betaald werk uitoefenen. Eén van de initiatieven is het verkennen op welke manier de eigen bijdrage voor de kinderopvang kan komen te vervallen zodat ouders gedurende deze periode van de dag betaald werk kunnen verrichten.

In 2030 hebben we een 50% circulaire economie, in 2050 zijn we volledig circulair (D)

Circulaire economie is gebaseerd op het verbinden van economische, sociale en ecologische waarden.
Het gaat daarbij om slim ontwerp, bewust gebruik en meer en beter hergebruik. Het doel hiervan is om het primair grondstoffen gebruik te verminderen en de milieu-impact van materialen omlaag te brengen. De transitie van een lineaire economie naar een circulaire economie vergt veel werk en inspanning.
Vanuit de visie circulaire economie met het bijbehorende plan van aanpak hebben we de volgende speerpunten benoemd:

- Speerpunt 1: Bedrijven stimuleren en faciliteren;
- Speerpunt 2: Verminderen van restafval;
- Speerpunt 3: Inkoopkracht/het goede voorbeeld geven;
- Speerpunt 4: Ontwikkeling van de stad (circulaire bouw en gebiedsontwikkeling).

We stellen een nieuw uitvoeringsplan circulaire economie op (I)

Het eerste uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 loopt eind 2023 af. Een nieuw plan wordt verwacht in het vierde kwartaal van 2023. Deze plannen worden vergezeld van een evaluatie van het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023.

Het eerste uitvoeringsprogramma 2023-2024 is opgezet als groeimodel. Aangezien de gemeente tot 2022 geen overkoepelend circulair beleid had is de eerste twee jaar gebruikt om de eerste stappen te maken en tegelijkertijd een beleidsprogramma in de steigers te zetten waarmee een versnelling vanaf 2024 binnen handbereik ligt. Veel speerpunten in het eerste uitvoeringsprogramma waren daarom actiegericht en gefocust op het opzetten van circulair beleid en het uitvoeren van pilots.

Op dit moment is het nog onduidelijk waar we precies staan met betrekking tot onze doelstelling van 50 % circulariteit in 2030 op de verschillende speerpunten, met uitzondering van speerpunt 2, verminderen van

restafval. De stand van zaken op dit speerpunt is in deze begroting verder uitgewerkt in het programma Wonen en leefomgeving. Voor de overige speerpunten wordt op dit moment een circulariteitsscan uitgevoerd als onderdeel van de evaluatie. Deze scan dient als nulmeting en startpunt voor een monitoringssysteem en dashboard voor circulaire economie.

Op basis van de evaluatie volgt er een nieuw plan voor 2024 en verder. De verwachting is dat er een stevige versnelling nodig zal zijn om de 50% circulariteit in 2030 in zicht te houden. Deze versnelling zal zich onder andere gaan richten op circulair bouwen, waar we ons via de Woondeal Arnhem-Nijmegen aan hebben gecommitteerd, en op circulair inkopen, waarmee wij als overheid het goede voorbeeld willen geven.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Vol energie zetten wij in op een duurzame, creatieve en levendige economie voor het welzijn en de welvaart van de Arnhemmers	**9.735**	**1.711**	**50**	**200**
Dé Europese Energy hotspot worden	521	0	0	0
Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen	3.366	1.562	50	200
Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers	5.787	149	0	0
In 2030 hebben we een 50% circulaire economie, in 2050 zijn we volledig circulair	0	0	0	0
Betere balans tussen vraag en aanbod op de (regionale) arbeidsmarkt	61	0	0	0
Overig	**34**	**44**	**0**	**0**
Totaal	**9.769**	**1.755**	**50**	**200**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	8.082	9.375	10.664	9.769	8.633	8.148	7.779
Baten	1.239	1.222	1.257	1.755	1.600	1.600	1.755
Saldo lasten en baten	***-6.844***	***-8.153***	***-9.407***	***-8.014***	***-7.034***	***-6.548***	***-6.024***
Toevoegingen aan reserves	358	50	50	50	50	50	50
Onttrekkingen aan reserves	713	0	0	200	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***355***	***-50***	***-50***	***150***	***-50***	***-50***	***-50***
Gerealiseerd resultaat	**-6.488**	**-8.203**	**-9.457**	**-7.864**	**-7.084**	**-6.598**	**-6.074**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 9,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Kosten personeel: € 2,7 miljoen;
- Uitgaven voor evenementen: € 1,1 miljoen;
- Uitgaven in het kader van het Fonds Bedrijfsleven: € 0,9 miljoen;
- Uitgaven voor herdenken: € 1,1 miljoen;
- Uitgaven in het kader van ondernemersdienstverlening: € 0,4 miljoen;
- Overige subsidies: € 1,9 miljoen;
- Overige lasten: € 1,7 miljoen.

De totale lasten dalen ten opzichte van 2023 met € 0,9 miljoen. Dit wordt veroorzaakt door de incidentele middelen in 2023 van € 0,2 miljoen voor het versterken van de circulaire economie en € 0,8 miljoen voor het versterken van de werklocaties.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 1,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Toeristenbelasting: € 1,2 miljoen;
- Bijdragen en subsidies van derden: € 0,3 miljoen;
- Overige baten: € 0,3 miljoen.

De totale opbrengsten stijgen ten opzichte van 2023 met € 0,5 miljoen. Dit komt met name door een stijging van de te ontvangen toeristenbelasting met € 0,4 miljoen.

Toevoegingen aan reserves

In 2024 wordt er voor een totaal van € 50.000 toegevoegd aan de reserve Evenementen voor de kroonjaren van Slag om Arnhem.

Onttrekking aan reserves

In 2024 wordt er voor een totaal van € 200.000 onttrokken aan de bestemmingsreserve Evenementen voor het kroonjaar Slag om Arnhem 2024.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
Recreatieschap Overbetuwe
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Economic Board regio Arnhem Nijmegen;
- Ondernemers Kontakt Arnhem (OKA);
- Platform Binnenstad Arnhem (PBA);
- Stichting Arnhemse bedrijventerreinen (StAB);
- Industriepark Kleefse Waard (IPKW);
- GreenBusinessclub Gelderse Poort (GbcGP)
- Overige werklocaties;
- Oost NL;
- Provincie Gelderland;
- VNO NCW;
- Onderwijs- en kennisinstellingen; HAN, Van Hall Larenstein, ROC Rijn IJssel, ArtEZ;
- Stichting Kiemt;
- Stichting Ondernemersfonds Arnhem;
- Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen (TVAN);
- Stichting Citymarketing Arnhem;
- Veluwe op 1;

- Stichting Airnborne Region;
- DOCKS (Durven Ondernemen Centraal Klarendal & St. Marten);
- Stichting Atelierbeheer SLAK;
- FDFA;
- Ontwerpersplatform Arnhem (OPA);
- Innovate;
- Schakel 025 -Stroomversneller;
- Verenigd Creatief Arnhem;
- Gelrestad Sport;
- Groene Metropoolregio (GMR).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Economische agenda;
- Visie werklocaties;
- Visie Nieuwe Haven (juli 2020 - agendapunt 6.1 bijlage 1);
- Kantoornota 2022-2030;
- Detailhandelsvisie;
- Mise-en-place - de Arnhemse Horecavisie;
- RPW 2021-2024 (juni 2021 - agendapunt 6.10 bijlage 1);
- Evenementenvisie Evenement organiseren - Gemeente Arnhem;
- Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/ Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- New Energy made in Arnhem;
- Standplaatsenbeleid;
- Plan van Aanpak Huisvesting Creatieve en Culturele Sector Arnhem;
- Visie Circulaire Economie en Plan van aanpak CE (juli 2021).

Onderwijs

Goed onderwijs is een cruciale pijler bij het tegengaan van kansenongelijkheid. We investeren in de eerste levensjaren van kinderen om hen een goede startpositie op school te bieden. De school als middelpunt van de wijk vormt de basis voor een gezonde en veilige leefomgeving. Daarom zetten we samen met het onderwijs in op een passende plek voor elk kind. Kinderen en jongeren krijgen alle kans om het beste uit zichzelf te halen. Wie gemotiveerd naar school gaat en een goede opleiding kan afronden, heeft immers later zoveel meer kansen. We zetten in op het behalen van een startkwalificatie, basisvaardigheden en gaan laaggeletterdheid tegen bij jongeren en volwassenen. We zorgen voor goede toekomstbestendige onderwijshuisvesting door een beleidsrijk Integraal Huisvestings Plan (IHP) dat we ontwikkelen samen met maatschappelijke organisaties en partners uit het onderwijs.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen (A)

Alle kinderen in Arnhem kunnen het onderwijs volgen dat past bij hun mogelijkheden en talenten. In alle wijken moeten kinderen kunnen opgroeien in een gezonde en veilige omgeving waar hun kansen gelijk zijn. Passend onderwijs is beschikbaar voor elk kind en elke behoefte. Dit begint al bij de kinderopvang en het peuterspeelzaalwerk. Kinderen maken een goede start op school en hebben daar hun leven lang profijt van. We zetten in op preventieve maatregelen en vroeg signalering om onderwijsachterstanden en schooluitval te voorkomen. We zetten in op basisvaardigheden en het behalen van een startkwalificatie die jongeren een goede aansluiting op de arbeidsmarkt bieden.

Meer Arnhemse kinderen hebben een goede startpositie op school (D)

Investeringen in de eerste levensjaren van een kind zijn essentieel voor de verdere ontwikkeling.
Kinderen met een achterstand worden zo vroeg mogelijk gesignaleerd en goed voorbereid op het reguliere onderwijs. Dit gebeurt in de voorschoolse periode in de peuterspeelzalen en de kinderopvang. Deze locaties zijn inclusieve locaties, alle kinderen zijn welkom en krijgen er een passend aanbod.

Als kinderen onverhoopt toch met een achterstand aan het onderwijs beginnen, wordt extra ondersteuning geboden om de onderwijskansen van deze kinderen te vergroten. Ook voor hoog- en andersbegaafden en anderstalige kinderen is het belangrijk dat er voldoende passend onderwijsaanbod is in of in de buurt van Arnhem. Dit sluit aan bij de rijke schooldag en de ontwikkelingen voor een pedagogische wijk. Daarbij is het ook belangrijk dat de schoolgebouwen van goede kwaliteit en passend zijn.

We vergroten het bereik van peuteropvang en zorgen voor een kwalitatief goed aanbod (I)

Voor VVE (Voor- en vroegschoolse educatie) en het ontwikkelrecht kunnen alle peuters 16 uur per week terecht. Speerpunten voor de komende jaren zijn dat nog meer peuters gebruik maken van het ontwikkelrecht en dat de kwaliteit van de VVE-opvang wordt versterkt. Hierbij streven wij naar:

- realiseren van een 100% aanbod;
- realiseren van een 100% bereik VVE- peuters;
- jaarlijks auditen van 50% VVE- locaties.

Om de speerpunten te bereiken, verlenen we subsidie aan de kinderopvang voor VVE- en Ontwikkelrechtplekken, voor extra medewerkers op de groep, voor scholing en professionalisering aan PAS en voor monitoring door PAS. Ook zorgen we dat ontwikkelingsproblemen zo vroeg mogelijk worden gesignaleerd en behandeld. Dit door met alle betrokken partijen een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind neer te zetten.

We vergroten het aanbod ten behoeve van kansengelijkheid op de 25 AOB-scholen (I)

Onderwijsachterstandenbeleid (OAB) vindt plaats op 25 OAB-scholen. Hierbij wordt de ontwikkeling van kinderen in een minder ondersteunende thuisomgeving op school extra ondersteund, onder andere met extra aandacht voor taal. We willen dat er op alle OAB-scholen een extra aanbod komt om kinderen gelijke kansen te bieden. We organiseren samen met onze partners Zomer- en weekendschool en activiteiten voor nieuwkomers. De monitoring wordt uitgevoerd door PAS.

We investeren in het Nationaal Programma Arnhem-Oost (I)

Binnen het Nationaal Programma Arnhem-Oost zetten we in op een holistische aanpak waarin we bouwen met diverse bewezen elementen aan een nieuwe blik op de toekomst. De aanpak bevat werkzame elementen van ‘De Gezonde Basisschool van de Toekomst’, de Rijke Schooldag, tutoring, een breed aanbod van buitenschoolse activiteiten en armoedebestrijding.

- We kennen allemaal de uitdrukking ‘It takes a village to raise a child’. Die uitdrukking gaat zeker op voor Arnhem-Oost, misschien wel meer dan elders. Daarom draait de lijn opvoeden en opgroeien binnen het Nationaal Programma Arnhem-Oost om het verder ontwikkelen van ‘De Pedagogische Wijk’. In ‘De Pedagogische Wijk’ willen wij een grotere gemeenschap van mensen bewegen om te zorgen voor een positief ontwikkelklimaat voor alle kinderen en jongeren in Arnhem-Oost. Zodat alle jeugd in een gezonde en veilige omgeving kansrijk en inclusief kan opgroeien en zijn of haar talenten kan ontwikkelen.
- 'De Pedagogische Wijk’ heeft een reikwijdte van ‘min 10 maanden’ tot 27 jaar en is dus van invloed op verschillende levensfases. School, thuis en omgeving Kinderen groeien op binnen de driehoek school, gezin (huishouden) en omgeving (wijk en peers). Het blijkt dat de ontwikkeling van kinderen voor ongeveer 40% plaatsvindt in de binnen schoolse leefwereld en voor 60% daar buiten. Voor sommige kinderen en jongeren is het helaas zo dat die buitenschoolse leefwereld onvoldoende ontwikkelmogelijkheden en/of structuur biedt. Het gevolg is dat zij zich niet optimaal kunnen ontwikkelen en er een groot onbenut potentieel ontstaat. Zeker ook als de kwaliteit van het onderwijsaanbod niet (volledig) op orde is. Om het potentieel van de kinderen en jongeren in Arnhem-Oost te zien en tot bloei te laten komen is er meer en aanvullend aanbod in samenwerking met het onderwijs nodig.
- Dat aanbod bieden we in het Nationaal Programma Arnhem-Oost door onder andere te investeren in de zogenaamde Rijke Schooldag. Kinderen en jongeren kunnen hun talenten het beste ontdekken en ontwikkelen in een omgeving die ze daarvoor uitdaagt, stimuleert en de kans geeft. Daarom realiseren we op termijn op alle scholen in het primair en voortgezet onderwijs in Arnhem-Oost een Rijke Schooldag. Binnen de Rijke Schooldag werken scholen en lokale partijen nauw samen aan een verrijkt aanbod tijdens, voor en na schooltijd en in de vakantieperiodes. Het gaat onder meer om meer taal- en rekenonderwijs, sport, kunst en cultuur, huiswerkbegeleiding en persoonlijke ontwikkeling. Daarbij bouwen we voort op hetgeen al is ontwikkeld en bekijken we per school en/ of buurt hoe het huidige aanbod verbreed en verdiept kan worden. We organiseren iedere schooldag een aanbod van 8.00 uur tot 17.00 uur. Dit is inclusief een gezonde schoolmaaltijd. Mogelijk breiden we dit op termijn uit naar een aanbod tot 20.00 uur, en op zaterdag.
- We ontwikkelen en bouwen zo een Arnhem-Oost Curriculum.

We investeren in natuureducatie, zodat meer kinderen leren over natuur, duurzaamheid, gezondheid en groen (I)

Arnhem investeert in natuureducatie omdat we van mening zijn dat het waardevol is om kinderen al op jonge leeftijd kennis en ervaring op te laten doen met thema’s als natuur, milieu en duurzaamheid, zodat:

- kinderen de natuur op waarde weten te schatten en daar in hun gedrag op latere leeftijd naar handelen;
- er meer natuur- en milieubewustzijn wordt gecreëerd.

Hierbij werken we aan drie doelen:

1. Meer kinderen (4-12 jaar) van alle 60 basisscholen binnen de gemeente Arnhem nemen deel aan educatieve programma’s over natuur en duurzaamheid en groeien daardoor natuur- en milieubewust op.
2. Elk schoolgaand kind in de leeftijd van 9-10 jaar in Arnhem zal in groep 6 een jaar lang moestuinieren op de basisschool,
3. 7 basisscholen in Arnhem doen mee aan een pilot Duurzame Arnhemse School (DAS) om het thema duurzaamheid (aan de hand van de thema’s afval, energie, gezondheid en vergroenen) een plek binnen het dagelijks onderwijs te geven.

We zorgen voor goede toekomstbestendige (onderwijs) huisvesting (I)

De fysieke leeromgeving van kinderen is van belang voor hun ontwikkeling. We willen dat onderwijshuisvesting daarom aansluit bij de ontwikkelbehoefte van kinderen, een gezond leerklimaat biedt en aansluit op de manier waarop ruimtes in de toekomst gebruikt zullen worden. We zien de school als middelpunt van de wijk. We benadrukken daarom dat onderwijshuisvesting niet alleen gaat over stenen als eindresultaat, maar een middel is voor het behalen van verschillende maatschappelijke doelen, binnen het onderwijs en daarbuiten, en onderdeel is van bredere (gebieds)ontwikkelingen. We ontwikkelen daartoe een meerjarenperspectief op toekomstbestendige onderwijshuisvesting in de vorm van een beleidsrijk Integraal Huisvestings Plan (IHP) voor het funderend onderwijs (primair, voortgezet en speciaal onderwijs). Beleidsrijk betekent dat we het IHP in bovengenoemd breder perspectief plaatsen. Het ontwikkelen van dit beleidsrijke IHP doen we daarom nadrukkelijk samen met maatschappelijke organisaties en onze partners uit het onderwijs.

Het streven is om het IHP eind 2023 te laten vaststellen door de raad. In de tussentijd voeren we de lopende projecten binnen het jaarprogramma onderwijshuisvesting uit. Deze projecten omvatten nieuwbouw, renovatie en het gebruiksklaar maken van tijdelijke onderwijshuisvesting die nodig is tijdens nieuwbouw en renovatie. Het gaat hier om projecten die voortkomen uit het huidige IHP. We rapporteren over lopende projecten in de terugblik over het jaarprogramma 2023 en kijken vooruit in het jaarprogramma 2024.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Het percentage (doelgroep)peuters dat gebruik maakt van VVE of ontwikkelrecht	**86**	**92**	**86**	**89**	

Eenheid: Doel is om alle peuters met een risico op een taalachterstand (deze kinderen krijgen een VVE-indicatie) te bereiken. Het totaal aantal peuters in Arnhem met deze indicatie was in het schooljaar 2019/2020 488. 2020 staat voor schooljaar 2019/2020.

Bron: Stichting PAS (verplichte BBV-indicator)

Meer Arnhemmers hebben een startkwalificatie en voldoende basisvaardigheden (D)

We vinden het belangrijk dat inwoners van Arnhem mee kunnen doen aan de samenleving. Speciale aandacht gaat uit naar de kansen van en het perspectief bieden aan jongeren. Een startkwalificatie, een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden dragen bij aan een goede (start)positie op de arbeidsmarkt. Om vraag en aanbod op de arbeidsmarkt beter op elkaar te laten aansluiten trekken we intensiever op met het onderwijs en het bedrijfsleven.

We werken er aan dat meer jongeren hun startkwalificatie behalen (I)

Ons doel is dat leerlingen die uitvallen (thuiszitters en vroegtijdig schoolverlaters) zo snel mogelijk weer deelnemen aan het onderwijs om een startkwalificatie te behalen. We gaan thuiszitten tegen door met schoolbesturen, jeugdzorginstellingen en andere betrokken partijen het gesprek te voeren over passende onderwijsplekken voor zoveel mogelijk Arnhemse kinderen en jongeren. Daarbij zorgen we met procesafspraken over de regie voor meer duidelijkheid over de onderlinge samenwerking tussen betrokken partijen bij thuiszitters en daarmee een passend aanbod.

We willen dat Arnhemse kinderen en jongeren zo min mogelijk onderwijs missen. Dit betekent dat we zowel ongeoorloofd afwezig zijn (relatief verzuim) als thuiszitten (absoluut verzuim) tot een minimum willen beperken. We streven er naar het percentage vroegtijdig schoolverlaters (VSV) terug te brengen tot onder het percentage van 2018-2019 van 2,81%.

We zetten in op een verbetering van de samenwerking, door het netwerk in en om school te versterken. We richten ons bij de aanpak op de doelgroepen waarbij uitval het meeste voorkomt. We hechten veel waarde aan de monitoring van resultaten. Dit stelt ons in staat om de effecten van het VSV-beleid beter in beeld te krijgen en meer grip te krijgen op de VSV-problematiek.

We gaan laaggeletterdheid tegen (I)

Het hebben van voldoende basisvaardigheden (lezen, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden) is nodig voor inwoners om volwaardig mee te kunnen doen. De aanpak van laaggeletterdheid is een noodzakelijk onderdeel om de ongelijkheid, die van generatie op generatie over gaat, te kunnen doorbreken. Daarom geven we uitvoering aan het Regionaal Programma Volwasseneneducatie 2020-2024 en de jaarplannen. We willen hiermee onder andere een groter bereik van de doelgroep (NT1/NT2) met het educatieaanbod bereiken en meer participatie van burgers in de samenleving.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Absoluut verzuim	**1,80**	**3,10**	**2**	**1,50**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige jongeren dat absoluut verzuimer is (geweest) gedurende het schooljaar (per 1.000 leerlingen): de jongere is niet ingeschreven bij een onderwijsinstelling en beschikt niet over een vrijstelling. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
Streefwaarde absoluut verzuim: 0,5 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Relatief verzuim	**32**	**30**	**31**	**36**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige leerlingen (per 1.000 leerlingen) waarbij sprake is van meer dan 16 uur ongeoorloofd verzuim gedurende 4 opeenvolgende lesweken. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019".
Streefwaarde relatief verzuim: 20 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	**2,80**	**2,50**	**2,60**	**3,10**	
Eenheid:	Vsv'ers zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma. Het vsv-percentage staat voor het aantal vsv'ers als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers die aan het begin van het schooljaar ingeschreven staan.				
Bron:	DUO/ Ingrado				

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen	**8.966**	**2.266**	**84**	**74**
Meer Arnhemse kinderen hebben een goede startpositie op school	2.928	285	84	74
Meer Arnhemmers hebben een startkwalificatie en voldoende basisvaardigheden	6.038	1.981	0	0
Overig (Onderwijshuisvesting)	**18.539**	**684**	**9.095**	**8.268**
Totaal	**27.504**	**2.951**	**9.179**	**8.343**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	23.516	24.592	25.947	27.504	28.575	29.471	29.194
Baten	4.845	2.417	3.681	2.951	2.951	2.951	2.951
Saldo lasten en baten	***-18.671***	***-22.175***	***-22.265***	***-24.554***	***-25.625***	***-26.520***	***-26.243***
Toevoegingen aan reserves	9.767	8.545	9.547	9.179	9.753	8.395	8.400
Onttrekkingen aan reserves	9.885	7.913	8.039	8.343	9.354	9.733	10.124
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***118***	***-632***	***-1.508***	***-836***	***-398***	***1.338***	***1.724***
Gerealiseerd resultaat	**-18.553**	**-22.807**	**-23.773**	**-25.390**	**-26.023**	**-25.183**	**-24.519**

Toelichting

Het programma onderwijs is deze begroting zero based opgebouwd. De activiteiten die binnen dit programma worden uitgevoerd zijn ingedeeld in 6 onderwerpen: onderwijshuisvesting, voorschools aanbod, goede startpositie, bovenwettelijk onderwijsaanbod, voortijdig schoolverlaten en volwasseneducatie. Er bestaat een grote overlap met de wijkprogramma's in de uitvoering van onderwijs. Diverse onderwijsbudgetten zijn doorgemandateerd, waarmee de beleidsmatige inzet niet op Wijken Algemeen, maar op het programma Onderwijs worden begroot. Daarom is voor zero based naar alle onderwijsmiddelen gekeken. Voor onderwijshuisvesting wordt een nieuw Integraal Huisvestingsplan (IHP) wordt opgesteld. Daarmee wordt de begroting voor onderwijshuisvesting zero based opgebouwd, daarom is onderwijshuisvesting, met uitzondering van de beleidsmatige inzet buiten zero based begroten gehouden.

Zoals ook in het plan van aanpak zero based begroten is opgenomen (maart 2022, zaaknummer 640401), worden afwijkingen in de omvang van de programma's eerst op een stelpost geplaatst, waarna deze bij het eerstvolgende integrale besluitvormingsmoment, de Perspectiefnota 2025-2028, meegenomen worden.

In de tabel hieronder staat het totaaloverzicht met de inkomsten en uitgaven voor onderwijs binnen het programma Onderwijs en binnen Wijken Algemeen. Vervolgens is per onderwerp een uitsplitsing opgenomen.

Programma Onderwijs 2024	Inkomsten		Uitgaven			
	Specifieke uitkering	Vastgoed	Subsidie verlening	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
bedragen x € 1.000						
Onderwerp						
Onderwijshuisvesting	-	684	-	367	18.375	18.742
Voorschools aanbod	-		-	178	31	209
Goede startpositie	-		1.860	309	1.069	3.239
Bovenwettelijk onderwijsaanbod						
Natuur- en milieueducatie	-	285	2.156	-	702	2.857
Taal- en spraakontwikkeling	-		-	-	100	100
Ondersteunend personeel basisscholen	-		-	-	-	-
Voortijdig schoolverlaten	-		-	149	-	149
Volwasseneducatie	1.981		2.163	89	259	2.511
Stelpost	-		-	-198	-104	-303
Totaal	**1.981**	**970**	**6.179**	**1.092**	**20.535**	**27.504**

Wijken Algemeen 2024	Inkomsten		Uitgaven			
	Specifieke uitkering	Vastgoed	Subsidie verlening	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
bedragen x € 1.000						
Onderwerp						
Onderwijshuisvesting	-	4.104	-	-	-	6.168
Voorschools aanbod	-	41	2.345	-	214	2.559
Goede startpositie	7.092		5.252	-	1.882	7.134
Bovenwettelijk onderwijsaanbod						
Natuur- en milieueducatie	-		-	-	-	-
Taal- en spraakontwikkeling	-		-	-	-	-
Ondersteunend personeel basisscholen	-		342	-	-	342
Voortijdig schoolverlaten	1.322		1.035	-	1.667	2.702
Volwasseneducatie	-		-	-	-	-
Stelpost	-		-	-	267	267
Totaal	**8.414**	**4.145**	**8.975**	**0**	**3.763**	**19.173**

Totaal wordt een negatieve stelpost van € 303.000 gevormd in het programma Onderwijs doordat de uitkomsten van zero based hoger uitkomen dan de programmaomvang. Binnen Wijken Algemeen wordt een positieve stelpost gevormd van € 267.000 doordat de uitkomsten van zero based lager uitkomen dan de programmaomvang. Dit wil zeggen dat op basis van zero based de lasten binnen het programma Onderwijs € 303.000 hoger begroot zouden moeten worden en binnen Wijken Algemeen € 267.000 lager. Deze stelposten zullen betrokken, indien noodzakelijk, worden bij de integrale besluitvorming bij de Perspectiefnota volgend jaar.

Van de stelpost op het programma Onderwijs wordt € 198.000 gevormd in verband met een hogere beleidsmatige inzet dan op dit moment begroot. Dit betreft met name onderwijshuisvesting. Op dit moment is er 1,56 fte begroot voor onderwijshuisvesting. Dit wordt op dit moment incidenteel aangevuld voor het opstellen van het IHP. Voor

het jaar 2024 is incidenteel ruimte binnen de huidige exploitatie budgetten om tijdelijke inhuur op te vangen. De verwachting is dat er in totaal 3,5 á 4 fte nodig is voor de beleidsmatige uitvoering van onderwijshuisvesting. Dit effect wordt meegenomen in het IHP. Daarnaast is er een tekort van 0,44 fte voor passend onderwijs, er is geen structurele capaciteit om deze activiteiten binnen goede start op te pakken. Vraagstukken hieromtrent worden op dit moment ad hoc opgepakt.

In de praktijk is er een overlap van de beleidsmatige inzet tussen de verschillende onderwerpen, niet iedereen werkt uitsluitend aan één onderwerp.

Van de overige stelpost (deels administratief tussen stad en wijk) betreft € 163.000 voornamelijk een onderbesteding op een aantal subsidieregelingen. De komende periode wordt bekeken hoe hier invulling aan te geven. Zo nodig wordt ook deze stelpost betrokken bij de integrale besluitvorming bij de Perspectiefnota volgend jaar.

Voorschools aanbod	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**0**	**0**	**0**
Inkomsten vastgoed	**41**	**0**	**41**
Verstrekte subsidies	**2.345**	**0**	**2.345**
St. Entrea Lindenhout	177		177
Stichting De Driestroom	131		131
Kinderopvang SKAR BV	568		568
St. Peutercentra Arnhem	765		765
Partou BV	42		42
Kinderopvang Twins	4		4
Kluppluz BV	493		493
Het Kuikentje BV	13		13
Peuteropvang Zand op de Mat	12		12
St. Kentalis Zorg	139		139
Beleidsmatige inzet	**178**	**178**	
Overig	**245**	**31**	**214**
Regionaal voorschools aanbod	203		203
Nog toe te delen middelen gemeentefonds	31	31	
Vastgoed	11		11
Totaal uitgaven	**2.769**	**209**	**2.559**

Binnen Voorschools aanbod wordt € 41.000 aan inkomsten huurinkomsten begroot van een tweetal peuterspeelzalen die gevestigd zijn in gemeentelijk vastgoed. De kosten voor vastgoed hangen samen met dezelfde panden. De beleidsmatige inzet betreft totaal 1,70 fte. Een deel van de dekking voor Voorschools aanbod wordt geboden vanuit de decentralisatie-uitkering (DU) voorschoolse voorziening peuters in de gemeentefondsuitkering. Omdat deze, anders dan een specifieke uitkering, vrij besteedbaar is, zijn deze inkomsten begroot binnen het programma Bestuur, dienstverlening en financiën. De laatste mutaties van deze DU zullen nog worden ingezet als dekking bij een actualisatie van de subsidies.

Goede startpositie	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**7.092**		**7.092**
Verstrekte subsidies	**7.112**	**1.860**	**5.252**
St. Rijnstad	164		164
St. Pas	2.227		2.227
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	394		394
LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	27		27
SIMON scholen	84		84
Kinderopvang SKAR BV	1.174		1.174
St. Peutercentra Arnhem	1.722	1.566	156
Partou BV	163	158	6
St. Rozet	58		58
Kinderopvang Twins	163	137	26
St. Gym & Turnen Arnhem	147		147
Het Kuikentje BV	22		22
St. Flores Onderwijs	750		750
Peuteropvang Zand op de Mat	17		17
MGR Onderwijs	**1.122**		**1.122**
Beleidsmatige inzet	**309**	**309**	
Overig	**1.829**	**1.069**	**760**
Schoolmaaltijden	520	520	
Versterken kansengelijkheid rond onderwijs	520	520	
Holocaustbewustwordingsprogramma	30	30	
Algemeen aanpak onderwijsachterstand	760		760
Totaal uitgaven	**10.372**	**3.239**	**7.134**

Binnen het onderwerp goede startpositie valt de aanpak van onderwijsachterstanden, maar ook prioriteiten die recent zijn aangebracht, zoals schoolmaaltijden, versterken kansengelijkheid en het holocaustbewustwordingsprogramma. Voor de aanpak van onderwijsachterstanden ontvangt Arnhem een specifieke uitkering van € 7,1 miljoen. Aan deze uitkering zijn voorwaarden verbonden en jaarlijks moet verantwoording worden afgelegd aan het Rijk over hoe deze uitkering is besteed. Daarmee is de beleidsvrijheid voor de aanpak van onderwijsachterstanden beperkt, net als andere activiteiten die gedekt worden door specifieke uitkeringen. Meer doen op basis van de eigen inkomsten kan, wanneer de inzet beperkt wordt, zal mogelijk ook de uitkering worden verlaagd.

De Arnhemse bijdrage aan de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling (MGR) met betrekking tot de aanpak van onderwijsachterstanden bedraagt € 1,1 miljoen. Daarnaast is een algemeen budget van € 760.000 begroot dat voornamelijk ingezet wordt voor aanvullende specifieke opdrachten aan de MGR.

De beleidsmatige inzet betreft 2,6 fte.

Bovenwettelijk onderwijsaanbod	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Natuur- en Milieueducatie			
Inkomsten vastgoed	**285**	**285**	**0**
Verstrekte subsidies	**2.156**	**2.156**	**0**
St. Natuurcentrum Arnhem	2.156	2.156	
Schoolmoestuinen 22A53	**520**	**520**	**0**
Vastgoed	**182**	**182**	**0**
Stadsboerderij Presikhaaf	90	90	
Stadsboerderij De Korenmaat	92	92	
Subtotaal lasten	**2.857**	**2.857**	**0**
Taal- en spraakontwikkeling **Bedragen x € 1.000**			
VGGM	**78**	**78**	**0**
Aanvullende opdrachten	**22**	**22**	**0**
Subtotaal lasten	**100**	**100**	**0**
Ondersteunend personeel basisscholen			
Verstrekte subsidies	**342**	**0**	**342**
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	118		118
St. Flores Onderwijs	225		225
Subtotaal lasten	**342**	**0**	**342**
Totaal uitgaven	**3.299**	**2.957**	**342**

De inkomsten voor vastgoed zijn afkomstig van de stadsboerderijen. Voor taal- en spraakontwikkeling is de reguliere bijdrage aan VGGM voor hun taken die zij als gemeenschappelijke regeling voor alle deelnemende gemeenten uitvoeren. Daarnaast is een budget van € 22.000 begroot dat ingezet wordt voor aanvullende opdrachten.

Voor Bovenwettelijk onderwijsaanbod is geen capaciteit in het overzicht opgenomen. 0,2 fte voor natuur- en milieueducatie wordt vanuit het ruimtelijk domein gedekt, de andere onderwerpen zijn verweven met voorschools aanbod en goede start.

Voortijdig schoolverlaten	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**1.322**		**1.322**
Verstrekte subsidies	**1.035**	**0**	**1.035**
De Onderwijsspecialisten	266		266
Rijn Ijssel Roc	275		275
St. Quadraam Maarten van Rossem	116		116
Passend Onderwijs Samenwerkingsv.	70		70
VMBO 'T Venster	67		67
St. School's cool Arnhem	14		14
JINC Arnhem	42		42
St. Chr Onderw Groep Vallei & Geld	83		83
Aeres MBO Velp	101		101
Gemeenschappelijke regelingen	**1.667**	**0**	**1.667**
MGR RMC/VSV	1.476		1.476
VGGM	191		191
Beleidsmatige inzet	**149**	**149**	**0**
Totaal uitgaven	**2.851**	**149**	**2.702**

Voortijdig schoolverlaten is volledig op Wijken Algemeen begroot, met uitzondering van de beleidsmatige inzet van 1,85 fte. Het beleid wordt uitgevoerd door de gemeenschappelijke regelingen en met het verstrekken van subsidies aan diverse onderwijsinstellingen die daarmee voortijdig schoolverlaten zoveel mogelijk beperkten.

Volwasseneducatie	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**1.943**	**1.943**	**0**
Bijdrage regiogemeenten	**38**	**38**	**0**
Verstrekte subsidies	**2.163**	**2.163**	**0**
St. Rijnstad	45	45	
Rijn IJssel Roc	1.311	1.311	
Stichting Prisma Immerloo	16	16	
St. PRAGO	110	110	
St. Rozet	195	195	
Reg Opleids.centr Graafschap College	41	41	
St. Bibliotheek Veluwezoom	50	50	
St. Welzijn Lingewaard	42	42	
IVIO-Opleidingen	232	232	
St. Vitanos	25	25	
Kunstwerk! Cultur voorz. de Liemers	24	24	
DigiSlim	37	37	
Stichting Sante Partners	23	23	
Locus Fysiotherapie	11	11	
St Openbare Bibliotheek Gelderl Zuid	1	1	
Algemeen volwasseneducatie	**259**	**259**	**0**
Beleidsmatige inzet	**89**	**89**	**0**
Totaal uitgaven	**2.511**	**2.511**	**0**

Volwasseneducatie is een taak die Arnhem voor de regio uitvoert. Naast de specifieke uitkering ontvangt Arnhem ook een gedeeltelijke vergoeding van € 38.000 voor de beleidsmatige inzet. De totale beleidsmatige inzet bedraagt 1 fte.

Toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves
In 2024 wordt totaal € 9,2 toegevoegd aan de reserves. € 9,1 miljoen aan de bestemmingsreserve Onderwijs voor de dekking van toekomstige kapitaallasten en € 119.000 van de bestemmingsreserve Vastgoed voor toekomstig onderhoud.

Daarnaast wordt totaal € 8,3 miljoen onttrokken aan reserves. € 8,2 miljoen aan de bestemmingsreserve Onderwijs ter dekking van kapitaallasten en € 106.000 aan de bestemmingsreserve Vastgoed voor de dekking van het onderhoud.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Op alle gebieden wordt nauw samengewerkt met besturen en medewerkers van onderwijs (primair onderwijs (PO), voortgezet onderwijs (VO), (voortgezet) speciaal onderwijs (V)SO, middelbaar beroepsonderwijs (MBO) en hoger beroepsonderwijs (HBO), voorschoolse voorzieningen, kinderopvang, maatschappelijke partners en sociaal ondernemers.
In de uitvoering worden maatschappelijke partners betrokken.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Subsidieregeling Aanpak voortijdig schoolverlaten;
- Plan van aanpak voortijdig schoolverlaten Arnhem 2021 tot en met 2024;
- Jaarprogramma onderwijshuisvesting 2020;
- Herstelagenda; Arnhemse aanpak onderwijs;
- Subsidieregeling Voorschools Aanbod Arnhem;
- Raadsvoorstel en -besluit Verzelfstandiging Natuurcentrum Arnhem;
- Raadsbesluit om gemeentelijke leerplichttaken regionaal uit te voeren;
- Raadsbesluit om RMC-taken / Team VSV onder te brengen bij het RBL;
- Raadsbesluit d.d. 6 november 2017 wijziging MGR sociaal domein;
- Integraal huisvestingsplan primair onderwijs Arnhem 2017-2026;
- Programma Volwasseneneducatie & aanpak Laaggeletterdheid (2021-2024);
- Vaardig Arnhem (2021-2022).

Cultuur

De waarde van kunst en cultuur voor onze samenleving is groot en is nadrukkelijk méér dan alleen schoonheid, troost of vermaak. De artistieke en intrinsieke waarde van kunst en cultuur zijn de basis van een goed cultuurbeleid. Tegelijkertijd bevinden kunst en cultuur zich niet op een eiland, maar zijn ze onderdeel van een brede maatschappelijke agenda. Kunst, cultuur en creativiteit helpen bij het aangaan van complexe maatschappelijke vraagstukken zoals groeiende kansenongelijkheid, tweedeling en polarisatie, de klimaatcrisis, woningnood en toenemende eenzaamheid onder ouderen en jongeren.
We blijven met ons beleid werken aan versterking van ons culturele aanbod: van de podiumkunsten (dans, toneel, muziek), musea en beeldende kunst tot film, letteren (van' spoken word' tot leesbevordering) en creatieve industrie (zoals mode en design). We zorgen dat talent zich kan ontwikkelen en koppelen talent aan de opgaven in onze stad. We willen zoveel mogelijk mensen laten meedoen, cultuur is er immers voor iedereen.
Cultuurmakers hebben ruimte nodig om te innoveren en nieuwe dingen uit te proberen. Daar hoort bij dat we zorgen voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad. Daarnaast verdient cultuurhistorisch erfgoed een prominente plek in de stad. Mensen moeten het kunnen zien, er meer over te weten kunnen komen en het vooral ook kunnen beleven. Ook dit zorgt voor een aantrekkelijke stad.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar (A)

Kunst verbindt en is het cement van de Arnhemse samenleving. Kunst en cultuur maken de stad mooier en aantrekkelijker om in te wonen, te werken of te verblijven. Cultuur levert een wezenlijke bijdrage aan de levendigheid en leefbaarheid van stad en wijken. Het brengt inwoners bij elkaar en versterkt de onderlinge verbondenheid. Dankzij het bruisende en diverse aanbod dat Arnhem te bieden heeft, kan iedereen meedoen met en genieten van kunst en cultuur, ongeacht achtergrond, leeftijd of inkomen. We investeren in zowel het topsegment, makers als breedtekunst en -cultuur.

Verbreding van cultuurbereik en participatie (D)

Cultuur is van en voor iedereen. We streven ernaar de toegankelijkheid en bereikbaarheid van kunst en cultuur in de breedte te vergroten en daarmee actieve en passieve cultuurdeelname te stimuleren. Dit komt de persoonlijke ontwikkeling van mensen ten goede, maar is ook voor de ontwikkeling van de lokale en regionale samenleving belangrijk, onder andere voor de sociale cohesie.

Cultuur is van en voor iedereen (I)

We zetten in op het vergroten van de cultuurdeelname van jeugd en ouderen en stimuleren kunstbeoefening op amateurniveau.

- Cultuureducatie moet voor elk kind beschikbaar en bereikbaar zijn. In 2023 hebben wij het Convenant Cultuureducatie Arnhem opnieuw afgesloten tot 2030. In het convenant werken onderwijsinstellingen, culturele instellingen en de gemeente samen om cultuureducatie een vaste waarde te laten zijn in het onderwijsprogramma van het Primair Onderwijs. De (landelijke) programma's Cultuureducatie met Kwaliteit en Meer Muziek in de Klas staan hierbij centraal. Daarnaast is een van de pijlers om cultuureducatie te verbreden naar het buitenschoolse onderwijs, waarbij verbinding gezocht wordt met het Nationaal Programma Arnhem Oost. Ook in de programmering van buitenschoolse activiteiten willen we het cultuuraanbod versterken, bijvoorbeeld in het nieuwe jongerencentrum in Schuytgraaf. We werken een voorstel uit zodat jongeren tot 18 jaar gratis naar voorstellingen, concerten of tentoonstellingen kunnen.
- Via het convenant Arnhem Cultuurparticipatie (ACP) 55Plus, waarin Rozet participeert, stimuleren wij samen met culturele, welzijns- en zorginstellingen de maatschappelijke betrokkenheid van ouderen door kunst en cultuur.
- We faciliteren het beoefenen van amateur- en breedtekunst waar het gaat om locaties voor lessen en presentatie via onze subsidies aan Rozet, Huis van Puck en de Jacobiberg. Toch constateren wij dat de vraag naar betaalbare en goed gefaciliteerde ruimtes voor amateurkunst het aanbod overstijgt. Het gemeentebreed te ontwikkelen accommodatiebeleid heeft als doel om maatschappelijke accommodaties zo goed mogelijk in te zetten, passend bij de vraag vanuit de samenleving. Hierin wordt de vraag vanuit de breedtekunst meegenomen.
- Wij ondersteunen de amateurkunst via de Amateurkunstregeling en de subsidieregeling Presentatie Amateurkunst. Daarnaast stellen wij geld beschikbaar voor het organiseren van een jaarlijks amateurkunstfestival. Het platform Amateurkunst Arnhem is de gesprekspartner van de gemeente. Gezamenlijk bezien we hoe het belang van ruimte en programma voor de breedtekunst voldoende kunnen worden geborgd.

De aandacht voor de maatschappelijke impact van kunst en cultuur groeit. In Arnhem biedt dat kansen bij de opgaven op sociaal-maatschappelijk gebied zoals bij het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Kunst en cultuur kunnen bijdragen aan emancipatie, kansengelijkheid, persoonlijke ontwikkeling van onder andere jongeren en aan een prettige en veilige leefomgeving. Hier zetten we de komende jaren sterker op in.

Een artistiek interessant, divers en veelzijdig cultureel aanbod in de stad **(I)**

Cultuurmonitor 025
Bij de totstandkoming van het profiel van cultuurregio 025 Arnhem – Nijmegen is geconstateerd dat beide gemeenten op andere wijze en met andere intensiteit en frequentie aan effectmeting doen. We zijn bezig dit te stroomlijnen, zodat we via dezelfde indicatoren langjarig inzicht krijgen in cultuurgedrag en -waardering in beide steden en tussen beide steden. Zo wordt in Nijmegen vierjaarlijks een enquête onder het publiek van de grotere instellingen gehouden; iets wat Arnhem in dezelfde vorm inmiddels ook doet. We streven ernaar te komen tot een Cultuur Monitor Arnhem Nijmegen om cultuur in Arnhem op een aantal indicatoren langjarig te kunnen volgen. Daarnaast nemen Arnhem en Nijmegen deel aan de recent gestarte Cultuurmonitor Gelderland, die eveneens langjarig het effect van beleid volgt. Beide betrekken we bij de monitoring van ons cultuurbeleid.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal bereikte scholen in Arnhem			**55**	**57**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Aantal bereikte scholen met programma Cultuureducatie met Kwaliteit			**21**	**20**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Aantal bereikte leerlingen in het primair onderwijs met Cultuureducatie met Kwaliteit			**5500**	**6664**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Waardering aanbod culturele voorzieningen in de buurt	**41**		**41**		
Eenheid: % (helemaal) eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten.					
Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)					

Versterking van de culturele infrastructuur **(D)**

Arnhem onderscheidt zich van andere steden door een complete keten educatie-productie-presentatie in nagenoeg alle kunstvormen. Daarin blijven we investeren. Dit is een belangrijke randvoorwaarde voor de doorstroming en vernieuwing van talent, van amateur tot professional.

Stimulering van het makersklimaat **(I)**

Arnhem is een stad van makers waar talent zich kan ontwikkelen, kan doorgroeien en professionaliseren. Arnhem kent een subsidiegebouw dat zowel laagdrempelig is als groei stimuleert en we zorgen voor voldoende voorzieningen (podia en presentatiemogelijkheden) en randvoorwaarden als ateliers, repetitieruimte en regelgeving. Voor programmering is meer geld vrijgemaakt om zo het aanbod meer divers en actueel te maken en beter aan te laten sluiten bij de behoeften van verschillende doelgroepen, onder wie jongeren. We bekijken hoe de debatfunctie in de stad beter kan worden ingevuld, waarbij we de bestaande voorzieningen meenemen.

Cultuurplatform Cultuur Academy (een fusie tussen Schakel025 en Cultuur Academy) bouwt voort op een stevig programma voor de sector waarbij focus ligt op het delen van kennis, ondernemerschap en professionalisering.

Met het vaststellen van het Kader Beeldende Kunst in de Openbare ruimte en het plan Kunst in Uitvoering is er onder andere extra aandacht voor het verstrekken van kunstopdrachten waarmee wordt bijgedragen aan versterking van het makersklimaat. Met kunst en kunstuitingen wordt kwaliteit toegevoegd aan de openbare ruimte en wordt de stad aantrekkelijker voor inwoners en bezoekers. Ook street art krijgt een extra impuls, door muurschilderingen toe te voegen in de stad. Deze geven toegevoegde waarde voor de leefbaarheid en promotie van onze stad en geven een artistiek kwalitatieve impuls.

We ondersteunen de Arnhemse modepartners, ArtEZ, State of Fashion, Fashion + Design Festival Arnhem (FDFA), Museum Arnhem en Rijn IJssel met een bijdrage aan een coördinator die uitvoering geeft aan het meerjarenprogramma. De strategie van Modepartners 025 sluit aan op onze eigen ambities om het mode-ecosysteem in Arnhem en regio te versterken, mode steviger te verbinden met maatschappelijke opgaven, zoals duurzaamheid, circulaire economie en inclusie en de relatie tussen mode en de maakindustrie te versterken.

Zorg voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad (I)

De culturele en creatieve sector is van grote waarde voor onze stad. De werkgelegenheid in de sector groeit. De wachtlijsten voor betaalbare werkplekken lopen op. Het tijdelijke aanbod neemt tegelijkertijd af, en de groei van nieuw aanbod vlakt af. De ruimte in Arnhem is beperkt en er zijn forse (woningbouw)opgaven. We geven uitvoering aan het door de raad vastgestelde 'plan van aanpak huisvesting creatieve en culturele sector' en daarmee willen we 12.000 m2 permanente werkruimte voor de sector realiseren in de periode 2021-2024, waaronder voor makers. Via de regeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen kunnen makers in een vroeg stadium worden ondersteund in hun planvorming voor permanente ruimte. Daarvan wordt goed gebruik gemaakt. We signaleren echter dat het door allerlei oorzaken nog niet is gelukt daadwerkelijk permanente werkruimte te realiseren. Inzet en noodzaak blijft om deze doelstelling te halen zodat we creatieve makers ruimte kunnen bieden in en kunnen behouden voor de stad. We kijken nadrukkelijk naar een nog actievere regierol van de gemeente daarbij. Als gemeentelijk vastgoed vrijkomt kijken we eerst of dit kan worden ingezet voor maatschappelijke functies, zoals voor culturele makers. Waar nodig en met een passende businesscase kunnen voor dit doeleinde ook strategische aankopen worden gedaan.

De businesscase voor de vestiging van Popcentrum Jacobiberg in Arnhem-Zuid aan de Groningensingel wordt verder uitgewerkt. Het nieuwe cultuurgebouw wordt naar verwachting in 2026 opgeleverd. Om die reden wordt ook naar tijdelijke huisvesting voor de Jacobiberg gekeken, wanneer de bruikleen van hun huidige onderkomen op De Hes wordt opgezegd.

Stichting SLAK Ateliers heeft in Arnhem tot doel om woon- en werkruimten en broedplaatsen voor culturele en creatieve professionals te realiseren. De gemeenten Arnhem en Nijmegen hebben in 2022 opdracht gegeven voor een benchmark onderzoek SLAK. Mede naar aanleiding van de uitkomsten van dit onderzoek, hebben wij samen met SLAK en de gemeente Nijmegen geconcludeerd dat er aanpassingen nodig zijn in het huidige model van het creëren, beheren en exploiteren van ateliers, werk- en oefenruimten. Ons hoofddoel is dat de ateliervoorraad in de stad behouden blijft, professioneel wordt beheerd en financieel gezond wordt geëxploiteerd. Voor ons staan betaalbaarheid, verduurzaming en continuïteit daarbij centraal. Met deze uitgangspunten wordt in 2024 een herstructureringstraject van SLAK geïmplementeerd.

Nieuwe multifunctionele cultuurlocatie in Arnhem-Zuid (I)

Het is al langere tijd bekend dat het culturele aanbod niet goed is verdeeld over de stad en dat er relatief weinig culturele voorzieningen zijn in Arnhem-Zuid, terwijl daar steeds meer mensen wonen. We vinden dit onwenselijk, kunst en cultuur moeten voor iedereen bereikbaar zijn. De nabijheid van cultuur is belangrijk en zelfs bepalend voor de deelname aan cultuur. Daarom zetten we in op de versterking van het culturele aanbod en de faciliteiten in Arnhem-Zuid voor cultuureducatie, -participatie en -presentatie. Zo werken we aan een multifunctionele cultuurlocatie in Zuid, waarbij we nadrukkelijk ook kijken naar de behoeften van bewoners. Samen met bewoners, cultuurpartners en andere betrokkenen maken we hiervoor een plan. Ondertussen wordt in samenwerking met Bureau Ruimtekoers geprogrammeerd in Zuid, op diverse locaties. De uitkomsten van deze testprogrammering gelden als opmaat naar een definitieve uitbreiding van het aanbod en de voorzieningen.

Ook de voorgenomen verhuizing van popcentrum Jacobiberg naar de Groningensingel draagt bij aan meer cultuur in Zuid. Dit geldt ook voor de mogelijke verruiming van de openingstijden van Rozet Kronenburg en de uitbreiding van activiteiten die daardoor mogelijk wordt.

We gaan de waardering van het aanbod aan culturele voorzieningen in Arnhem-Zuid de komende jaren meten. Doel is de waardering te verhogen/ gelijk te trekken met de waardering van culturele voorzieningen stadsbreed.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal gerealiseeerde m2 permanente werkruimte voor de sector			**0**	**0**	
Eenheid:	m2 permanente werkruimte. In 2021 mee gestart. Streefwaarde 2022 4.000m2				
Bron:	Gemeente Arnhem				

Waardering aanbod culturele voorzieningen in Arnhem Zuid	**31,60**		**31,10**		
Eenheid:	% (helemaal) eens met de stelling: in Arnhem Zuid zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Profilering en vitalisering van het culturele klimaat (D)

We zetten in op het versterken en behouden van de toppositie die Arnhem heeft als culturele en creatieve stad en dragen zo bij aan werkgelegenheid, innovatie en een aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Daarbij is ook onze rol, positie en samenwerking in de brede regio van belang.

Toekomstbestendige huisvesting van het Stadstheater en onze Rijksgezelschappen Oostpool en Introdans **(I)**

Toekomstbestendige huisvesting van onze culturele instellingen is van groot belang zodat zij kunnen inspelen op de veranderende samenleving en zo relevant blijven voor hun bestaande en toekomstige publiek.
De renovatie en verbouwing van het Stadstheater, inclusief kleine zaal, is in de ontwerpfase en het Stadstheater is vanaf eind 2023 tot in 2027 gesloten. In deze jaren zal een groot deel van de voorstellingen van het Stadstheater in Musis plaatsvinden, dat hiervoor wordt aangepast.

Theater Oostpool en Introdans zijn aan zet om hun eigen nieuwe huisvesting te realiseren. De provincie Gelderland heeft, in navolging van de gemeente, hiervoor geld in het vooruitzicht gesteld: een bedrag van 10 miljoen. We steunen en ondersteunen de twee gezelschappen in dit project en vinden het logisch als de nieuwe huisvesting in de nabijheid van het Stadstheater zou zijn.

Ontwikkeling van de Sonsbeektentoonstelling en State of Fashion **(I)**

Het afgelopen jaar heeft de Sonsbeektentoonstelling flink onder druk gestaan. In opdracht van de gemeente is onderzoek gedaan naar de toekomstbestendigheid van de organisatie en de editie in 2024. Het opstappen van het curatorenteam van Sonsbeek 20-24 is hierin meegenomen. Sonsbeek is een internationaal gerenommeerde tentoonstelling die een grote meerwaarde heeft voor onze stad. Na het haalbaarheidsonderzoek is besloten een RESET uit te voeren en eerst te zorgen voor een toekomstbestendige organisatie van Sonsbeek. De stichting is gesplitst en gaat zich zowel inhoudelijk organisatorisch als financieel versterken.

Er wordt gewerkt aan een nieuwe editie waarin bij het jubileum van 75 jaar Sonsbeek wordt stilgestaan. De jubileumeditie is na onderzoek door BMC naar de haalbaarheid, een jaar verschoven naar 2025. Voor de ‘jubileum’ editie hebben we incidenteel extra middelen gereserveerd zodat Sonsbeek verder kan bouwen. Sonsbeek voert daarover ook het gesprek met onder andere het Rijk, de Provincie en publieke en private fondsen. Wij zullen daarbij ondersteunen. We hebben meegegeven dat voor ons de locatie in het park, stevige betrokkenheid van de stad en verbinding met Arnhemse/regionale kunstenaars(initiatieven) van belang zijn. Ook willen we dat de Sonsbeektentoonstelling bekender wordt bij een bredere groep Arnhemmers.

State of Fashion staat er zowel inhoudelijk, organisatorisch als financieel steviger voor, mede dankzij de opname in de landelijke culturele basisinfrastructuur (BIS) en de samenwerking in Modepartners 025. State of Fashion is nu een eigen stichting na de splitsing van Sonsbeek. Na afronding van de editie 2022 is gestart met de voorbereiding voor de biënnale in 2024. We blijven State of Fashion steunen.

Versterking van de (samenwerking in de) Cultuurregio 025 **(I)**

De samenwerking in Cultuurregio 025 is steeds intensiever. Cultuur maakt integraal onderdeel uit van de regionale opgave van de 'Ontspannen Regio' van de Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen (GMR). We werken met de regio aan het Uitvoeringsplan Transformatievoorstel Cultuurregio 025 waarvoor de provincie Gelderland een bijdrage van € 1,3 miljoen heeft toegekend. Uitgangspunt is werken aan duurzame structuurversterking van de hele culturele keten in de hele regio. Dat betekent dat de acties een regiobreed en blijvend effect moeten hebben op de keten van top- en middensegment, cultuureducatie, kunstvakonderwijs en amateurkunst. We voeren dit samen uit met onze regiogemeenten, provincie en culturele instellingen. Namens de GMR zijn we penvoerder voor de subsidie van de provincie aangezien de GMR geen subsidies kan verstrekken.

De Cultuurregio 025 neemt actief deel aan het structureel overleg van de stedelijke cultuurregio's met het Ministerie van OCW, het IPO en de VNG. De komende periode zijn onder andere innovatie & transitie van de sector, de code diversiteit & inclusie, de code governance en de code fair practice van de culturele sector, net als de ontwikkeling van het landelijk cultuurbestel, belangrijke onderwerpen.

Behoud van werkgelegenheid in de culturele en creatieve sector **(I)**

Kunst- en cultuurinstellingen zijn grote werkgevers in de stad, die we zo goed mogelijk willen faciliteren. In de culturele en creatieve sector werken in Arnhem circa 5.000 mensen; dat is circa 4,6% van de Arnhemse werkgelegenheid. Ons doel is dit aandeel te behouden. Fair practice is een belangrijk thema en blijft daarom een aandachtsgebied. We blijven onze instellingen daar scherp op houden en in ondersteunen. Onder andere de Cultuur Academy organiseert sessies in de stad en heeft contact met relevante partijen zoals Kunsten ’92 en Platform Arbeidsmarkt Culturele en Creatieve Toekomst (ACCT).

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage werkenden in de Arnhemse culturele en creatieve sector	**4,60**	**4,70**	**4,60**	**4,70**	

Eenheid: % werkenden

Bron: Monitor Vitale Economie/ PWE op basis van landelijke definitie/ indeling creatieve sector

Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren (A)

Het Arnhem van nu is het resultaat van een lange ontwikkelingsgeschiedenis. Deze geschiedenis is dagelijks en vrijwel overal te ervaren en bepaalt voor een belangrijk deel het aanzien van de stad. Het aanwezige erfgoed is in meerdere opzichten betekenisvol en waardevol. In cultuurhistorisch opzicht weerspiegelt het erfgoed de geschiedenis van de stad. Dit erfgoed is niet reproduceerbaar en van onvervangbare waarde. Erfgoed vertegenwoordigt daarnaast identiteitswaarde. Het karakter van een buurt of stad maakt dat mensen zich er thuis of ermee verbonden voelen. Vaak gaat dat om plekken en/of gebouwen, maar ook de verhalen die hierbij horen en eigen belevingen zorgen hiervoor. Erfgoed is ook van belang voor de stadseconomie. Het historische karakter van de binnenstad is een belangrijke basis voor het aantrekkelijke winkel- en verblijfsklimaat. Bezoek aan de binnenstad leidt tot bestedingen. Monumentale parken worden intensief gebruikt en trekken mensen en bedrijven aan die zich graag in de buurt van zo'n park willen vestigen. Erfgoed draagt kortom bij aan een aantrekkelijk klimaat voor bewoners, ondernemers en bezoekers van de stad.
Het is de ambitie om goede erfgoedzorg, niet alleen door bescherming van cultuurhistorisch waardevolle objecten, vooral vorm te geven door kennisoverdracht, stimulering en behoud door ontwikkeling. Dit doen we om de cultuurhistorische factor een zichtbare en samenhangende rol te geven in stedelijke ontwikkeling. We zijn trots op deze wijze waarop dit met eigenaren van monumenten wordt gerealiseerd en de stappen die de gemeente aan het maken is op het gebied van verduurzaming van monumenten.

Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed (D)

Het Arnhemse erfgoedbeleid richt zich op behoud en versterking van cultuurhistorische waarden en helpt hiermee bij te dragen aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren. Dit wordt bereikt door:

- Cultuurhistorie als inspiratiebron op te nemen in ontwerpopgaven en gebiedsprocessen, hier vorm aan te geven in (ruimtelijke) plannen en projecten waardoor cultuurhistorie zichtbaar en beleefbaar wordt gemaakt. Een voorbeeld is de herinrichting van de Velperweg waarbij de oude laanstructuur en het landgoedverleden een belangrijk uitgangspunt is.
- (Her-)bestemming van cultuurhistorisch erfgoed, door dit erfgoed een duurzame bestemming te geven en daardoor voor de stad te behouden. Natuurlijk moet hierbij worden gedacht aan de Eusebiuskerk die na 13 jaar restauratie weer klaar is voor de toekomst, maar ook aan het vernieuwde en gerestaureerde Museum Arnhem en monumentale kantoren die tot duurzame woongebouwen zijn herbestemd.
- Het cultuurhistorische erfgoed duurzaam te beschermen, waar de kwetsbaarheid ervan dit noodzakelijk maakt, bijvoorbeeld door plantoetsing en vergunningverlening. Te denken valt hierbij aan renovaties van woningen op de Geitenkamp, in samenwerking met corporaties.
- Kennis over het Arnhemse erfgoed toegankelijk te maken en daarmee het publieksbereik en draagvlak voor het behoud van cultuurhistorisch erfgoed te vergroten, bijvoorbeeld door advisering, erfgoedpublicaties, het organiseren van lezingen en tentoonstellingen, het onderhouden van Planon, een extern te raadplegen monumentendatabase, en het actualiseren van de cultuurhistorische waardenkaart.
- In 2023 is gestart met het maken van een erfgoedagenda. Deze erfgoedagenda wordt begin 2024 voorgelegd aan de raad en de gaat de basis vormen voor ons werk.

Bescherming en herbestemming van cultuurhistorisch erfgoed (I)

Bescherming van cultuurhistorisch erfgoed maakt deel uit van het dagelijkse werk en wordt doorlopend vormgegeven door vergunningverlening en kennisoverdracht, het leveren van bijdragen aan bestemmingsplannen en deelname in projectgroepen ter voorbereiding op de Omgevingswet. In die projectgroepen is erfgoed/het Arnhemse historische DNA als mede-kwaliteitsbepalend bij ruimtelijke ontwikkelingen gepositioneerd en in het Voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 geland. Herbestemmingen worden eveneens afgewogen binnen het kader van de vergunningverlening, met oog voor kansen die deze kunnen bieden. In de monumentenzorg is, zeker met het oog op de klimaatproblematiek en de sterk stijgende energieprijzen, grote aandacht voor verduurzaming. Hierbij is het van belang duurzaamheidsmaatregelen te treffen zonder dat cultuurhistorische waarden wezenlijk worden aangetast. In samenhang met onze opgaven voor duurzaamheid (voorheen NEMIA) wordt vanuit een bestuurlijke opdracht gewerkt aan een beleidskader voor de verduurzaming van monumenten. Voor deze verduurzaming is een energiecoach aangesteld. Een ander speerpunt is het uitwerken van de toekomstverkenning Religieus Erfgoed naar een actieplan. Ook bij de gebedshuizen is aandacht voor duurzaamheid. Hiervoor is een energycafé georganiseerd die de start markeert van een green deal voor deze specifieke categorie objecten. Als speerpunten kunnen worden genoemd het in kaart brengen van gebieden waar erfgoedwaarden nog niet voldoende in beeld zijn maar waar mogelijk wel beschermingsvraagstukken spelen en het voor bestuurlijke vaststelling voorleggen van de geactualiseerde archeologische verwachtingskaart.

Zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed **(I)**

- Erfgoed wordt waar mogelijk zichtbaar en beleefbaar gemaakt in de stad. Zo speelt het laan- en landgoedverleden van de Velperweg een belangrijke rol bij de herinrichting van deze weg, staan de gemeente en de Stichting Eusebius Arnhem in nauw contact als het gaat om de programmering van het ondergrondse verleden van de kerk en wordt gewerkt aan een managementplan voor beheer en verdere zichtbaarheid van de Limes (Romeinse rijksgrens) in Arnhem. We werken verder mee aan de doorontwikkeling van de Historische Kelders, als locatie om het middeleeuwse verleden van Arnhem te beleven.
- In projecten gaan wij ontwikkelkansen agenderen, stakeholders enthousiasmeren en kennis overdragen. Projecten waarin dit op korte termijn gaat spelen houden vooral verband met de verdichtingsopgaven waarvoor de stad staat.
- Er wordt archeologisch vondstmateriaal voor tentoonstellingen geleverd.
- De Open Monumentendag wordt ondersteund, onder meer door het geven van rondleidingen en ambtelijk advies.

Ontsluiting van kennis over erfgoed **(I)**

- Planon, de monumentendatabase die raadpleegbaar is voor monumenten- en andere erfgoedgegevens, wordt, nu deze geactualiseerd is, beheerd en bijgehouden.
- Actuele berichtgeving wordt gedeeld op social media.
- Ondersteuning van Stichting Monuscript die jaarlijks boeken uitbrengt in de Arnhemse Monumenten Reeks. Er wordt nu gewerkt aan een publicatie over de Kleefse Waard, medio 2024 te presenteren.
- Nu het historische deel nagenoeg is afgerond, wordt begonnen met het schrijven van het publieksboek over de archeologische opgravingen in de zuidelijke binnenstad.
- Rapporten van het archeologische onderzoek ter hoogte van de Jansplaats en Schuytgraaf veld 26 (inventariserend onderzoek) komen gereed.
- De archeohotspot vervolgt zijn werkzaamheden met betrekking tot de determinatie van Arnhems archeologisch vondstmateriaal en uitleg daarover aan bezoekers van het Erfgoedcentrum. Na een evaluatie is gekozen voor een gewijzigde vorm van de archeohotspot: afgeslankter qua opzet, maar meer zichtbaar en zich daarmee samenhangend richtend op een groter publieksbereik.
- Archeologisch onderzoek in de stad gaat gepaard met berichtgeving en publiciteit.

Regisseren en uitvoeren van archeologisch onderzoek en archeologisch depotbeheer **(I)**

- In het najaar volgt een opgraving van een deel van het Romeinse grafveld in Schuytgraaf (veld 26).
- Archeologisch onderzoek is daarnaast voorzien in de Rijnwijk, Rijnkade en in de omgeving van het Stadstheater.
- Depotbeheer: het nieuwe depot in Museum Arnhem wordt verder gebruiksklaar gemaakt, inclusief standplaatsregistratie van vondstdozen.
- Bij archeologische projecten wordt vooral ook de regierol aangenomen. Projecten doen zich voor in zowel de historische binnenstad als daarbuiten.

Regioadvisering archeologie **(I)**

De gemeente Arnhem werkt met zeven omliggende gemeenten samen in regionaal verband. De regio-archeoloog adviseert de gemeenten doorlopend over het meenemen van archeologie in ruimtelijke ontwikkelingen en het beleefbaar maken ervan, formuleert beleid en toetst rapporten en adviesdocumenten. De regio-archeologie wordt gefinancierd door de omliggende gemeenten en provinciale subsidie. In 2021 is vanuit de provincie subsidie beschikbaar gesteld tot en met 2024.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar	**39.140**	**8.034**	**3.263**	**13.208**
Verbreding van cultuurbereik en participatie	34.979	8.034	883	371
Versterking van de culturele infrastructuur	4.161	0	2.380	12.838
Profilering en vitalisering van het culturele klimaat				
Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren.	**2.369**	**838**	**304**	**224**
Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed	2.369	838	304	224
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**41.509**	**8.872**	**3.567**	**13.432**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	36.171	38.750	44.042	41.509	40.688	40.655	45.355
Baten	8.059	7.524	8.707	8.872	8.423	8.423	8.423
Saldo lasten en baten	***-28.112***	***-31.227***	***-35.335***	***-32.637***	***-32.265***	***-32.232***	***-36.932***
Toevoegingen aan reserves	4.282	3.204	3.451	3.567	1.040	1.040	1.040
Onttrekkingen aan reserves	4.886	832	4.127	13.432	765	923	791
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***605***	***-2.372***	***676***	***9.865***	***-275***	***-117***	***-249***
Gerealiseerd resultaat	**-27.508**	**-33.599**	**-34.659**	**-22.772**	**-32.540**	**-32.349**	**-37.181**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 41,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Subsidies en gemeenschappelijke regelingen: € 27,7 miljoen;
- Kapitaallasten: € 4,6 miljoen;
- Kosten personeel: € 1,6 miljoen;
- Overige kosten: € 7,6 miljoen.

De totale lasten dalen met € 2,7 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt onder andere door € 2,5 miljoen budgetoverheveling 2022 die in 2023 besteed wordt en € 1,3 miljoen incidentele indexatie van subsidies in 2023. Hier tegenover staat uitbreiding van de formatie van € 0,1 miljoen en een indexatie 2024 van € 1,4 miljoen.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 8,9 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Verhuur panden en accommodaties: € 8,5 miljoen;
- Bijdrage van deelnemende gemeenten voor regioarcheologie: € 0,1 miljoen.
- De specifieke uitkering (SPUK) Impuls jongerencultuur (D21); € 0,3 miljoen.

De totale opbrengsten stijgen met € 0,2 miljoen ten opzichte van 2023. Dit wordt veroorzaakt doordat de specifieke uitkering Impuls jongerencultuur 2022 van € 0,3 miljoen in 2023 is begroot en de huurinkomsten met 0,5 miljoen stijgen.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 3,6 miljoen toegevoegd aan de reserves.
- € 1,0 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Vastgoed;
- € 2,6 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 13,4 miljoen onttrokken aan de reserves.
- € 12,8 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed;
- € 0,6 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Vastgoed;

De onttrekking van € 12,8 miljoen wordt met name veroorzaakt door de vrijval van € 12,5 miljoen uit de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed door het opnemen van structurele lasten voor de verbouwing van het Stadstheater.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Cultuur
De culturele basis- en meerjarenvoorzieningen, het culturele middensegment en makers tot aan de amateurkunstverenigingen.

Erfgoed
Provincie Gelderland, provinciale en lokale erfgoedinstellingen of verenigingen, regiogemeenten en monumenteneigenaren.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Kadernota ‘STROOM – cultuurbeleid Arnhem’ 2021;
- Tussenevaluatie 'Arnhem, Stroomt Door', 2016;
- STROOMversnelling: actualisatie cultuurbeleid, 2020;
- Kadernota Beeldende Kunst in de Openbare ruimte 2022;
- Cultuurprofiel 025 Arnhem Nijmegen, Transformatievoorstel Cultuurregio 025;
- Erfgoedagenda gemeente Arnhem.

Participatie en armoedebestrijding

Alle Arnhemmers moeten mee kunnen doen in de samenleving. Ieder op z'n eigen manier. Daarvoor is financiële rust, stabiliteit, een dag-invulling en perspectief op een goede toekomst nodig. Kortom, we willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen.

We zetten volop in om Arnhemmers zo veel mogelijk te ondersteunen om financieel zo zelfstandig mogelijk te zijn. Door hen te helpen met het vinden van werk, maar ook door het aanpakken van schulden en het voorkomen ervan. We blijven investeren in een gebiedsgerichte aanpak, een meer persoonlijke benadering en een intensievere samenwerking met ketenpartners. We gaan (meer) samenwerken met ervaringsdeskundigen om in ons beleid en uitvoering zo goed mogelijk aan te sluiten bij de leefwereld van de inwoner. Naast deze ontwikkelingen investeren we in onze (professionele en vrijwillige) organisaties, die onze inwoners met geldzorgen bijstaan. Ook zijn we begonnen om de kinderen uit deze gezinnen te stimuleren naar een kansrijke positie.

Deze insteek werpt zijn vruchten af. Tegelijkertijd zien we dat door de huidige maatschappelijke ontwikkelingen we ook in 2024 voor de nodige uitdagingen komen te staan.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen (A)

Juist deze tijd vraagt dat wij inwoners de zekerheid geven dat zij, zelfstandig of met de juiste duurzame begeleiding, in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien. Dit doen wij door mensen aan het werk te helpen. Als dit niet lukt, is er een vangnet. Maar we kijken tegelijkertijd op welke manier ze wel kunnen blijven deelnemen aan onze samenleving. We helpen inwoners laagdrempelig in hun eigen buurt en met (in)formele steun. We hebben hierbij oog voor de persoonlijke situatie van de inwoner. We proberen er zo snel mogelijk bij te zijn om complexere problemen te voorkomen. We kijken breed naar de situatie en werken aan oplossingen met onze partners in stad. Onze partners hebben we de komende jaren hard nodig. Want alleen samen kunnen we zorgen dat iedereen op elk niveau in onze maatschappij mee kan doen.

Voorkomen en vroeg erbij (D)

In financieel onzekere tijden, waarin veel inwoners geldzorgen hebben door stijgende lasten, willen we zoveel mogelijk voorkomen dat inwoners schulden opbouwen en/of in de armoede terecht komen. Als inwoners geldzorgen hebben, willen we hen zo snel mogelijk bereiken en helpen. We focussen ons binnen het doel 'Voorkomen en Vroeg erop af' op:

- Meer Arnhemmers met financiële vragen kunnen ons vinden;
- Meer Arnhemmers met beginnende schulden maken gebruik van een hulpaanbod;
- Jeugdwerkloosheid voorkomen.

Meer Arnhemmers met financiële vragen kunnen ons vinden (I)

Veel Arnhemmers worden nog steeds geconfronteerd met stijgende kosten. Wij willen voorkomen dat zij geldzorgen en/of schulden krijgen. In acht wijken is een Goed Geregeld Arnhem loket. Inwoners kunnen hier terecht voor financiële ondersteuning. Als er sprake is van geldzorgen, zorgt Goed Geregeld Arnhem dat de inwoner terecht komt bij de sociale wijkteams, Opr€cht of Geldzaken en Ondernemers, voor schuldhulpverlening. We beogen met Goed Geregeld Arnhem meer financiële vragen te beantwoorden.

Voor ketenpartners organiseert Rijnstad de training "Alert op geldzorgen", zodat zij geldzorgen kunnen herkennen en bespreekbaar kunnen maken én bekend zijn met de Arnhemse routekaart. We bieden kinderen en jongeren financiële educatie in het onderwijs met als doel te voorkomen dat jongeren in de schulden belanden. Daarnaast is Opr€cht aanwezig op verschillende locaties om proactief contact te leggen met jongeren en hen naar de juiste hulpverlening te leiden. Dit jaar ontwikkelen we een verjaardagskaart voor jongeren die 18 worden. Hiermee geven wij uitvoering aan de overgenomen motie 'feliciteren en informeren' (23M58). Jongeren ontvangen een verjaardagskaart met een link naar een informatief filmpje en informatie over relevante thema's, waaronder geldzaken. Ook worden zij gewezen op de 'Kwikstart' app.

Meer Arnhemmers met beginnende schulden maken gebruik van een hulpaanbod (I)

Sinds 2021 zijn verhuurders, energiemaatschappijen, zorgverzekeraars en waterbedrijf Vitens verplicht om betalingsachterstanden door te geven aan de gemeente. Dit geeft ons de kans om contact te leggen met meer inwoners die mogelijk financiële problemen hebben. Bij vroegsignalering komt de vraag niet vanuit de inwoner, maar bieden wij vanuit de gemeente hulp aan. Op alle signalen die wij ontvangen volgt een hulpaanbod. Dit kan telefonisch, met een huisbezoek, per mail of per brief.
We streven naar een stijging van het aantal Arnhemmers dat we spreken over hun betalingsachterstand en het aantal inwoners dat positief reageert op een hulpaanbod. Hiervoor ontwikkelen we indicatoren. Daarnaast hanteren we als positieve indicator de afnemende schuldenlast bij aanvang van een schuldregeling.

Sinds april 2023 neemt het aantal signalen van betalingsachterstanden toe. Door de economische onzekerheid is het lastig te voorspellen of deze trend zich doorzet. Omdat wij erin geloven dat persoonlijk contact het vaakst resulteert in het aanvaarden van hulp bij het oplossen van betalingsproblemen, benaderen we nog meer inwoners telefonisch of gaan we bij hen thuis langs. Als blijkt dat een inwoner meer schulden heeft, wordt de inwoner doorgeleid naar het sociale wijkteam voor schuldhulpverlening. Wij blijven ook actief op andere plekken om inwoners met mogelijke schulden te bereiken, zoals de rolzittingen van de rechtbank en op het Rijn IJssel college met spreekuren voor jongeren. We zoeken onder meer in 2024 de samenwerking met zogenaamde 'sleutelpersonen' in de wijken; inwoners die een groot netwerk hebben en een rol kunnen spelen in het bespreekbaar maken van geldzorgen en het hulpaanbod.

Met ingang van 2025 gaan we onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer uitvoeren. Dit is in voorbereiding. Vroegsignalering maakt hier samen met het schuldregelen en budgetbeheer/budgetcoaching onderdeel van uit.

Jeugdwerkloosheid voorkomen **(I)**

Voor het thema jeugdwerkloosheid werken we samen met onze regionale ketenpartners om zoveel mogelijk jongeren in onze arbeidsmarktregio te laten participeren in de vorm van een opleiding, een traject naar werk of het hebben van een baan. Er zijn verschillende ondersteuningsmogelijkheden voor jongeren in kwetsbare posities op het voortgezet speciaal onderwijs, praktijkonderwijs en mbo om te begeleiden in de overstap van school naar school of van school naar werk.. De begeleidingsvormen worden geëvalueerd en aangescherpt om nog beter aan te sluiten bij de behoefte van de jongeren.

We geven een vervolg aan de pilot “Jongeren in beeld”. De groep jongeren tussen de 23 en 27 jaar zonder startkwalificatie die nu niet in beeld is wordt in beeld gebracht en krijgt ondersteuning aangeboden. Daarnaast willen we een aantal wijkinitiatieven zoals de Belofte een vervolg geven in samenwerking met het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Een indicator voor de inspanning jeugdwerkloosheid voorkomen is in ontwikkeling.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal gestelde financiële vragen	**1346**	**849**	**785**	**10390**	
Eenheid: Inwoners ingediende vragen bij Sociale Wijkteams Arnhem en Goed Geregeld Arnhem					
Bron: Sociale wijkteams, vanaf 2022 inclusief Rijnstad					

Gemiddelde schuld van huishouden dat start met een schuldregeling		**36000**	**36600**	**36300**	
Eenheid: Schuld in euro's					
Bron: PLANgroep					

Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 1 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	**5000**	**5100**	**4700**		
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: CBS					

Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 4 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	**3000**	**3000**	**3000**		
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: CBS					

Arnhemmers kunnen rondkomen **(D)**

Wij willen onze inwoners bestaanszekerheid en het perspectief van een toekomst zonder problematische schulden bieden. Deze bestaanszekerheid vormt een essentiële randvoorwaarde om stappen te kunnen zetten richting activering, het oplossen van gezondheids- /psychische problemen en werk. Een deel van de wet- en regelgeving bestaanszekerheid wordt landelijk bepaald. Denk hierbij aan de hoogte van het minimumloon en de bijstandsuitkering.
Als gemeente gaan we over de hoogte en toegankelijkheid van onze gemeentelijke inkomensregelingen en indirect over de ondersteunende regelingen in de stad en over onze schuldhulpverlening. We focussen binnen het doel “Arnhemmers kunnen rondkomen” op:

- vergroten van de effectiviteit en het bereik van onze inkomensregelingen;
- het realiseren van een vangnet voor inwoners met een laag inkomen met de partners in de stad;
- meer Arnhemmers zo snel mogelijk duurzaam schuldenvrij krijgen.

Vergroten van effectiviteit en bereik van onze inkomensregelingen (I)

We vereenvoudigen één voor één al onze gemeentelijke inkomensregelingen voor zowel onze inwoners als de uitvoering. Wij kijken daarbij ook naar de mogelijkheden van verdere harmonisatie van de regelingen, daarbij wel rekening houdend met het risico op de zogenoemde armoedeval.

Wij streven ernaar dat inwoners zoveel mogelijk regelingen waarop zij recht hebben direct aangeboden krijgen. Zo wordt momenteel aan inwoners met een participatiewet-uitkering al direct de Gelrepas verstrekt; dit gaan we waar mogelijk verder uitbreiden.

Bij het verder verbeteren van het aanbod van de Gelrepas betrekken wij inwoners met hun wensen en ideeën. Regionaal werken we in het kader van de verdere verbetering van de effectiviteit en het bereik van de Gelrepas nauw samen.

We meten het jaarlijks bereik van de regelingen, het doel is dat het bereik toeneemt. Daarnaast meten we ook het gebruik van de Gelrepas. En meten we op twee inkomensregelingen de klanttevredenheid onder gebruikers.

Met partners in de stad realiseren van een vangnet voor inwoners met een laag inkomen (I)

In Arnhem wonen veel huishoudens met een laag inkomen. Relatief veel huishoudens hebben moeite met rondkomen en veel kinderen groeien op in armoede. We gaan daarom de samenwerking met onze partners in de stad intensiveren met als doel een samenhangend vangnet voor inwoners in armoede te bieden. Tevens moeten kinderen mee kunnen doen, ook als hun ouders met financiële problemen kampen.

Een aantal partners ondersteunen wij in dit kader momenteel al (incidenteel of structureel), denk daarbij onder andere aan de Voedselbank, Stichting Leergeld en het jeugdfonds voor Sport en Cultuur. We willen met deze (en mogelijk andere) partijen komen tot een gedragen uitvoeringsplan waarbij we elkaar versterken. Daarbij ook kijkend naar specifieke thema's die aandacht behoeven en naar de verschillende gebieden/behoeftes in de stad (en daarbij dus de relatie leggend met de gebiedsplannen en de Arnhem-Oost aanpak). Ook willen we de kaders van de financiële ondersteuning van de gemeente aan deze partijen nader uitwerken.

We monitoren het aantal aanvragen dat de betreffende ketenpartner ontvangt van Arnhemmers.

Meer Arnhemmers zo snel mogelijk duurzaam schuldenvrij (I)

Na de coronaperiode en door de energiecrisis is de (landelijke) verwachting dat het aantal inwoners met problematische schulden gaat stijgen. We monitoren daarom het aantal Arnhemmers dat ondersteuning krijgt bij het oplossen van schulden. In het afgelopen jaar zagen we het aantal aanvragen schuldhulpverlening licht stijgen. We zetten daarbij volop in op een effectieve schuldhulpverlening waarin we uitgaan ” van de inwoner. Of we daarin duurzaam effectief zijn beoordelen we aan de hand van het aantal en het percentage inwoners dat zich na een schuldregeling opnieuw aanmeldt met financiële problemen.
Schuldhulpverlening vereist maatwerk. Voor ondernemers en voor jongeren hebben we een eigen aanpak waarbij we ervaringsdeskundigheid inzetten. We blijven gedupeerden van het Kinderopvangtoeslagchandaal onverminderd helpen bij de problemen waar zij tegenaan lopen.

We onderzoeken of we met ingang van 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening (vroegsignalering, schuldregeling en budgetbeheer/budgetcoaching) weer in eigen beheer kunnen gaan uitvoeren. Daarnaast inventariseren we hoe we deze reguliere schuldhulpverlening eventueel kunnen verrijken met aanvullende diensten zoals bijvoorbeeld sociale kredietverlening en bewindvoering.

Via het Nationaal Programma Arnhem-Oost werken we een innovatieve manier van schuldhulp uit. We selecteren in Immerloo (een gebied dat één van de armste postcodegebieden van Nederland is), een groep inwoners die te maken heeft met problematische schulden en creëren rust door schulden in één keer op te kopen en daarna de doorbraakmethode in te zetten. Omdat we weten dat deze groep ook vaak te maken heeft met multi-problematiek verwachten we besparingen op voorliggende voorzieningen. Via een pilot kijken we naar het maatschappelijk rendement daarvan en naar de mogelijkheden om dit verder over Arnhem uit te rollen.

De samenwerking binnen het convenant 'Samen Sterker' met aangesloten bewindvoerders is geëvalueerd en wordt voortgezet. We hebben als doel de doorstroom van deze doelgroep richting schuldhulp te versnellen. We starten daarvoor een pilot om de begeleiding van inwoners onder bewind te verbeteren.

Tenslotte zetten we in op onze rol als schuldeiser (bij bijvoorbeeld vorderingen bij cluster Werk en Inkomen of Gemeentelijke heffingen), in op een zo soepel mogelijk beleid voor inwoners die wel willen betalen, maar niet kunnen betalen. We vertalen landelijke ontwikkelingen op dit vlak naar onze Arnhemse situatie.

Naast de opgenomen indicatoren ontwikkelen we inzicht in het bereik van de inkomensregelingen en de terugval van inwoners die schuldenvrij zijn uitgestroomd.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal inwoners met product Schuldhulpverlening		**995**	**1020**	**1148**	
Eenheid: Aantal					
Bron: PLANgroep					
Gemiddelde aantal schuldeisers van huishouden dat start met een schuldregeling		**13**	**12**	**14**	
Eenheid: Aantal schuldeisers					
Bron: PLANgroep					
Aantal huishoudens schuldenvrij uitgestroomd na traject Schuldhulpverlening	**180**	**333**	**385**		
Eenheid: Aantal per jaar					
Bron: PLANgroep					

Arnhemmers doen mee (D)

Arnhemmers die een beroep doen op de ondersteuning vanuit de Participatiewet willen we zo snel mogelijk op weg helpen naar zelfredzaamheid en hen hierin, zoveel mogelijk op maat, perspectief bieden. We zetten in op ontwikkeling en begeleiding naar vermogen. Bij voorkeur leidt dat tot betaald werk. Elke stap beschouwen we als een resultaat, omdat we weten dat betaald werk niet voor iedereen mogelijk is. Binnen de lijn bestaanszekerheid van het Nationaal programma Arnhem Oost wordt aansluiting gevonden op dit doel door de aanpak van laaggeletterdheid te intensiveren, vrijwilligerswerk te stimuleren en te versterken, activeringstrajecten laagdrempelig in de wijken te organiseren, opleidings- en leerwerktrajecten uit te breiden en meer mogelijkheden voor beschut werk, werk met begeleiding en buurtbedrijven te creëren. We focussen binnen het doel “Arnhemmers doen mee” op:

- we ondersteunen zo veel mogelijk inwoners met een uitkering naar een betaalde baan;
- we belonen en stimuleren Arnhemmers om bij te verdienen naast een uitkering;
- Inwoners participeren naar vermogen.

We ondersteunen zoveel mogelijk inwoners met een uitkering naar een betaalde baan (I)

We willen dat onze inwoners naar vermogen deelnemen aan de Arnhemse samenleving. We kijken samen met hen naar wat kan en beslissen samen wat ondersteunend en passend is bij hun persoonlijke situatie. Deze ondersteuning kan zijn bemiddeling naar betaald werk, inzet van arbeidsontwikkeling, voor nieuwkomers kunnen dit taaltrajecten zijn, voor jongeren ondersteuning bij de keuze voor een opleiding en voor weer anderen werkervaring opdoen in nieuwe branches. Met onze partners in de keten van werk en inkomen optimaliseren wij continu onze dienstverlening door een breed aanbod van trajecten te ontwikkelen. Scalabor speelt een belangrijke rol in het aanbod van arbeidsontwikkeltrajecten aan onze inwoners, door deze zelf aan te bieden, maar ook te bemiddelen naar het best passende traject.

We beogen een dalende trend van het aantal inwoners in de bijstand want dit is een indicator voor het aantal inwoners dat we succesvol begeleiden naar werk. Daarnaast streven we naar een positieve afwijking van het volume bijstand van grote gemeenten.

We belonen en stimuleren Arnhemmers om bij te verdienen naast een uitkering (I)

Het is goed als mensen bijverdienen in de bijstand. Werken in deeltijd houdt bijstandsgerechtigden werkfit en het biedt perspectief om de financiële draagkracht te vergroten. De Participatiewet onderschrijft de waarde van bijverdienen in een uitkeringssituatie. Hiervoor is in de wet de mogelijkheid voor een inkomstenvrijlating opgenomen. Deze inkomstenvrijlating is echter nadrukkelijk beperkt in hoogte en duur.

In mei 2023 werken 562 Arnhemmers met bijstand in deeltijd. Zij geven maandelijks de inkomsten aan ons door, wij verrekenen de inkomsten met de bijstand en passen de inkomstenvrijlating toe binnen de kaders van de Participatiewet. De inkomstenvrijlating is zoals gezegd beperkt in duur en heeft tegelijkertijd een verlagende invloed op de toeslagen van de Belastingdienst. Wij vinden dat het aantal personen dat in deeltijd werkt vanuit de bijstand omhoog kan en moet. Omdat betaald werk, ook in deeltijd, een geweldige manier is om deel te nemen aan de samenleving, je daardoor (meer) inkomen kan krijgen, aan persoonlijke ontwikkeling kan doen en sociale contacten hebt. Maar ook omdat deeltijdwerk een stap kan zijn naar volledige uitstroom uit de bijstand. Er zijn verschillende redenen waarom niet meer inwoners vanuit de bijstand in deeltijd werken, maar één daarvan is dat werken naast de uitkering niet of weinig loont.

Met ingang van 1 juli 2023 start de proef Bijverdienbeloning, voor de duur van 2 jaar. De bijverdienbeloning is een extra beloning en stimulans voor inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd werken of Arnhemmers die vanuit de bijstand in deeltijd gaan werken. Elke zes maanden wordt de beloning uitgekeerd tot

een maximum van € 1.200, - afhankelijk van de inkomsten die de Arnhemmer heeft verdiend met deeltijdwerk in zes maanden. De bijverdienbeloning wordt onbelast uitbetaald en heeft dus geen invloed op de toeslagen van de Belastingdienst.

In mei 2023 werken 562 personen in deeltijd en ontvangen aanvullend een bijstandsuitkering. Met deze proef willen wij een toename bereiken van;
1. Het aantal personen dat in deeltijd gaat werken;
2. De deeltijdinkomsten;
3. Het aantal personen dat vanuit deeltijdwerk in de bijstand volledig uitstroomt.

Het college informeert de gemeenteraad na 1 jaar (medio 2024) over de voortgang en de opgedane inzichten.

Inwoners participeren naar vermogen **(I)**

We zien dat een groot deel van de inwoners met een uitkering relatief veel ondersteuning nodig hebben om stappen te kunnen zetten op weg naar werk. Voor deze inwoners kunnen we ter ondersteuning instrumenten inzetten: basisbaan, loonkostensubsidie, beschut werk en jobcoaching. Er wordt hierbij altijd gekeken naar de meest passende plek voor de inwoner. Het WerkgeversServicepunt is de partij die werkgevers stimuleert om inclusief te ondernemen en hen op de ondersteuningsmogelijkheden en de instrumenten wijst.

Voor een deel van onze inwoners die ondersteuning nodig heeft in hun ontwikkeling naar werk zien we een toename van de inzet van de instrumenten loonkostensubsidie en jobcoaching. Deze aanpak is succesvol. Het aantal inwoners dat hierdoor met begeleiding kan deelnemen aan de arbeidsmarkt stijgt. De loonkostensubsidie en jobcoaching bekostigen we vanuit het re-integratiebudget. We constateren een trendmatige stijging van de uitgaven vanaf het jaar 2023. We verwachten voor 2024 alle middelen hiervoor nodig te hebben.

Beschut werk is een vorm van betaald werk bedoeld voor mensen met een arbeidsbeperking die relatief veel begeleiding en een aangepaste werkplek nodig hebben. We gaan in 2024 de bekendheid van het instrument bij professionals en werkgevers vergroten. Beschut werk is onderdeel van de reguliere dienstverlening en we verwachten in 2024 een toename van het aantal inwoners dat met een beschut werk indicatie aan de slag is.

Arnhem heeft het werkgeverschap van de medewerkers van de sociale werkvoorziening (SW) ondergebracht via de MGR Sociaal Domein bij Scalabor. De CAO-lonen van deze groep medewerkers staan onder druk en er worden acties gevoerd voor een loonstijging. Indien dit leidt tot een stijging van de lonen zal dit leiden tot een stijging van de lasten voor SW in de begroting.

Landelijk wordt gesproken over de hervorming van de arbeidsmarkt en de vorming van regionale werkcentra. We volgen deze ontwikkelingen en bereiden ons hier met de partners in de arbeidsmarktregio gezamenlijk op voor.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Volumeontwikkeling uitkeringen afgezet tegen andere grote gemeenten	**-0,40**	**-1,40**	**-2,10**	**-3,20**	

Eenheid: Percentage volume-ontwikkeling afgezet tegen andere gemeenten vanaf 1-1-2019

Bron: Benchmark 16 grote gemeenten

Aantal inwoners met een bijstandsuitkering	**8956**	**8691**	**8582**	**8077**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Aantal inwoners dat is uitgestroomd uit uitkering vanuit parttime werk	**830**	**672**	**905**	**750**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Aantal inwoners dat bijverdient naast bijstand		**2411**	**1838**	**1289**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Inkomsten uit werk naast de uitkering	**4139199**	**4043484**	**3794686**
Eenheid:	Euro		
Bron:	Administratie Werk en Inkomen		

Inwoners werkend met een vorm van ondersteuning (LKS, jobcoaching en beschut werk)	**284**	**378**	**556**
Eenheid:	Aantal inwoners met een betaling loonkostensubsidie en/of jobcoaching		
Bron:	Administratie Werk en Inkomen		

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**
Arnhemmers kunnen rondkomen	1.910	0	0	0
Voorkomen en vroeg er bij	643	0	0	642
Arnhemmers doen mee	162.694	112.324	0	0
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	169.591	164.795	163.696	165.248	166.785	168.454	166.242
Baten	114.865	114.470	109.871	112.324	114.414	117.300	120.027
Saldo lasten en baten	***-54.726***	***-50.326***	***-53.825***	***-52.924***	***-52.371***	***-51.154***	***-46.215***
Toevoegingen aan reserves	4.543	554	554	0	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	6.994	0	3.833	642	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***2.451***	***-554***	***3.279***	***642***	***0***	***0***	***0***
Gerealiseerd resultaat	**-52.275**	**-50.880**	**-50.546**	**-52.282**	**-52.371**	**-51.154**	**-46.215**

Toelichting

Lasten

De begrote lasten bedragen in 2024 € 165,2 miljoen, onderverdeeld in de volgende onderwerpen:

- Bijstandsverstrekking (waaronder BUIG en uitvoeringskosten): € 124,6 miljoen;
- Participatie (waaronder sociale werkvoorziening (SW), re-integratiebudget en uitvoeringskosten): € 38,7 miljoen;
- Armoedebeleid: € 1,6 miljoen;
- Schulddienstverlening: € 0,3 miljoen.

De totale lasten van het programma Participatie en Armoedebestrijding zijn in 2024 € 1,9 miljoen hoger dan in 2023. Dit komt door:

Bijstandsverstrekking: € 5,9 miljoen hoger dan in 2023
De begrote lasten voor de bijstandsontwikkeling zijn gekoppeld aan de landelijke begroting van de verwachte lasten op de bijstand. Op basis van de landelijke lijn worden de budgetten bepaald die de gemeenten jaarlijks ontvangen voor het betalen van de uitkeringen. Sinds 2021 is er sprake van een landelijke afname van het aantal uitkeringen. Op het moment van opmaken van de begroting is het meerjarig perspectief nog niet geactualiseerd. De lasten dalen minder hard door de inzet van loonkostensubsidie die we het jaar erop pas gecompenseerd krijgen. Verder ontvingen we in 2023 nog een bijdrage van het rijk voor de ToZo-uitkering (€ 0,1 miljoen) en stijgen in 2024 de verwachte lasten voor de individuele studietoeslag (€ 0,4 miljoen).

Participatie: € 4,3 miljoen lager dan in 2023
Dit wordt met name veroorzaakt door incidentele middelen in 2023 die in 2024 niet beschikbaar zijn waaronder een Europese StructuurFonds-subsidie voor de uitvoering (€ 0,9 miljoen), het actieplan Werk dat eind 2023 is afgerond (€ 1,3 miljoen) en middelen impuls integraal werken (€ 0,4 miljoen). Ook waren er in 2023 extra incidentele middelen beschikbaar voor het re-integratiebudget (€ 1,4 miljoen). Verder is de begroting voor de arbeidsmarktregio op dit moment nog € 2,9 miljoen lager dan in 2024. Dit komt omdat de rijksmiddelen jaarlijks worden toegekend en we op dit moment nog niet weten hoeveel er beschikbaar zal zijn in 2024. Ook worden een deel van de middelen uit 2023 nog overgeheveld naar 2024. De begroting voor SW is in 2024 € 1,6 miljoen hoger dan in 2023. Dit komt door de structureel doorgevoerde looncompensatie. In 2024 zijn er verder ook extra middelen beschikbaar voor de pilot bijverdienbeloning (€ 1,1 miljoen).

Armoedebeleid: € 0,2 miljoen lager dan in 2023
Dit wordt veroorzaakt door extra incidenteel budget voor 2023 voor het onderzoek naar het in eigen beheer uitvoeren van Armoederegelingen, schuldhulpverlening en bewindvoering.

Voor schuldhulpverlening is de begroting gelijk aan 2023.

Baten
De begrote baten van het programma Participatie en armoedebestrijding zijn in 2024 € 112,3 miljoen, onderverdeeld in de volgende onderwerpen:

- Bijstandsverstrekking: € 111,8 miljoen;
- Participatie: € 0,5 miljoen.

De totale baten van het programma Participatie en Armoedebestrijding zijn in 2024 € 2,5 miljoen lager dan in 2023. Dit komt door:

Bijstandsverstrekking: € 4,2 miljoen hoger dan in 2023
Dit wordt met name veroorzaakt door een stijging van de rijksbijdrage voor de gebundelde uitkering (BUIG). De begrote baten voor de bijstandsontwikkeling zijn gekoppeld aan de landelijke begroting van de verwachte lasten op de bijstand. Op basis van de landelijke lijn worden de budgetten bepaald die gemeenten ontvangen voor het betalen van de uitkeringen (zie ook de toelichting bij de lasten).

Participatie: € 1,8 miljoen lager dan in 2023
In 2023 ontvingen we een ESF-subsidie voor de uitvoering (€ 0,9 miljoen). De baten voor de arbeidsmarktregio waren in 2023 € 0,8 miljoen hoger vanwege een ontvangen provinciale subsidie (€ 0,4 miljoen) en de bijdrage voor de regionale mobiliteitsteams (€ 0,4 miljoen).

Toevoegingen aan reserves
In 2024 zijn er geen begrote toevoegingen aan reserves.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er voor een totaal aan € 0,6 miljoen onttrokken aan de bestemmingsreserve Taakmutaties Gemeentefonds - Overloop. Dit is de begroting voor de regionale aanpak jeugdwerkloosheid en betreft de meerjarige verdeling van de rijksmiddelen uit 2021 en 2022 op basis van het vastgestelde meerjarenplan.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Scalabor B.V.
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Participatie

- Werkgeversorganisaties;
- Werknemersorganisaties;
- Onderwijsorganisaties;
- Regionaal Werkbedrijf;
- Economic Board;
- Regiogemeenten;
- UWV;
- Stichting Inclusief Midden Gelderland;
- Inclusief Werkgeven Midden Gelderland;
- Woningbouwcorporaties;
- Leerwerkloket Midden Gelderland;
- Werkgeversservicepunt Midden Gelderland;
- Scalabor;
- Centrum voor Activerend Werk;
- Stichting Sociale wijkteams Arnhem.

Armoede en schulddienstverlening

- Stichting Sociale wijkteams Arnhem;
- Dullertsstichting;
- Stichting Leergeld;
- Jeugdfonds Sport en Cultuur;
- Arnhemse Dialoog;
- De Voedselbank Arnhem, De Kledingbank;
- Partners van Vroeg Eropaf (woningcorporaties, energiebedrijven, zorgverzekeraars, waterbedrijven);
- Stichting Rijnstad, Humanitas, SWOA;
- PLANgroep;
- Opr€cht;
- Bewindvoerders aangesloten bij het convenant;
- Zuidweg en Partners;
- Over Rood;
- Landelijke partners (Schuldenlab, Schouders Eronder).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Participatie

- Programmaplan Doorbraak Naar Werk.

Armoede en schulddienstverlening

- Doorontwikkeling Armoedeagenda en schulddienstverlening;
- Zij aan zij: schuldenvrij - De Arnhemse visie op schulddienstverlening;
- De weg uit armoede: werken aan perspectief Arnhemse armoedeaanpak - 2020 e.v.;
- Uitvoeringsagenda Schulddienstverlening 2020-2021.

Zorg

Arnhemmers die hulp, ondersteuning of zorg nodig hebben om mee te kunnen doen in de samenleving krijgen die thuis of kunnen daarvoor laagdrempelig in de wijk of buurt terecht. Door hen zo snel mogelijk te helpen voorkomen we complexere problemen. We organiseren deze hulp en ondersteuning zoveel mogelijk samen met het netwerk rondom inwoners. Waar dat ontbreekt investeren we in het versterken van deze wijknetwerken - formeel en informeel - zo dicht mogelijk bij huis, in de eigen woonomgeving. Op deze manier is hulp laagdrempelig beschikbaar en ondersteuning dichtbij en ontstaat er zo min mogelijk afhankelijkheid van (langdurige) specialistische hulp. Bij het versterken van wijknetwerken werken we intensief samen met Sociale wijkteams, regisseurs Werk & Inkomen, zorgaanbieders, huisartsen, scholen en welzijnsorganisaties in een gebied. Omdat gebieden van elkaar verschillen kan onze aanpak ook per gebied verschillen. Prioriteiten, accenten, werkwijzen en samenwerkingspartners worden daarop aangepast.

Tijdens de coronaperiode hebben aanbieders veel aandacht gegeven aan het voortzetten van hulp en ondersteuning aan onze inwoners en zijn alternatieven gevonden om de continuïteit te borgen. Het is dankzij deze partijen dat de meeste inwoners de coronaperiode goed zijn doorgekomen. Inmiddels is het gebruik van hulp en ondersteuning bijna overal weer op pre-corona niveau. We zien echter ook dat sommige problemen zijn toegenomen en dat extra inzet nodig is om deze op te lossen. Dit geldt bijvoorbeeld voor de mentale gezondheid van jongeren, waarvoor wachtlijsten zijn ontstaan. We maken afspraken en ontwikkelen alternatieven om de jongeren met acute problemen als eersten te helpen.

De komende jaren gebruiken we om de kansengelijkheid en bestaanszekerheid voor alle inwoners te versterken. Ook willen we de ingezette transformatie van zorg voortzetten. Preventie staat voorop om zoveel mogelijk problemen te voorkomen maar we zetten ook in op het bieden van lichtere zorg om zwaardere problemen te voorkomen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving (A)

We vinden het belangrijk dat alle Arnhemmers zo zelfstandig mogelijk kunnen leven, ook als zij daarbij, vanwege beperkingen of chronische ziekte, een steuntje in de rug nodig hebben. We richten ons op een 'Inclusieve stad' waarin alle inwoners mee kunnen doen. Waar dat nodig is bieden we passende hulp en ondersteuning waarbij we zorgen dat inwoners zoveel mogelijk zelf regie houden over hun leven en de kwaliteit daarvan kunnen verbeteren of op peil kunnen houden. Om dat mogelijk te maken zetten we in op het versterken van de eigen kracht, het sociaal netwerk van inwoners en het benutten van algemene voorzieningen in de wijken. Daarbij streven we er naar dat partijen in de wijk een stevig netwerk vormen en wijkgericht gaan werken. We werken preventief en zetten in op het normaliseren van zorg waar dat kan. Dat betekent dat we minder snel willen diagnosticeren en etiketteren en niet altijd direct een specialistische hulpverlener in willen zetten. Liever maken we gebruik van het netwerk en versterken dit waar dat nodig is waarbij we verschillen tussen Arnhemmers accepteren en omarmen. Inwoners met zorg, jong en oud, blijven zoveel mogelijk thuis wonen met de nodige ondersteuning, of maken eerder de overstap van een instelling naar zelfstandig wonen in de wijk. Wanneer inwoners zorg met verblijf nodig hebben zoeken we naar oplossingen die zoveel mogelijk op de thuissituatie lijken; uit huis maar zo 'thuis' mogelijk. Zo bieden we onze inwoners duurzame, passende, effectieve en efficiënte ondersteuning op maat, zo tijdig mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis. Ook stimuleren we daarbij actieve deelname van inwoners aan de Arnhemse samenleving. We willen dat alle Arnhemmers mee kunnen doen.
We zorgen ervoor dat de toegang naar ondersteuning en zorg transparant en laagdrempelig is ingericht. Om kwalitatief goede zorg beschikbaar te hebben en te houden zetten we, met name in de jeugdzorg, extra maatregelen in.

Uitwerking indicatoren
Begin 2022 zijn de Visie Sociaal Domein, de Kadernota ‘Van beschermd wonen naar een beschermd thuis' en het Jeugdbeleid vastgesteld. Op dit moment worden deze kaders vertaald naar inspanningen en effectindicatoren. In de volgende Begroting zullen de nieuwe effectindicatoren worden opgenomen.

Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis **(D)**

Inwoners die er (tijdelijk) niet in slagen zichzelf te redden in het dagelijks leven bieden we hulp, ondersteuning en zorg. We bereiken steeds meer Arnhemmers en uit het inwonerservaringsonderzoek blijkt dat veel Arnhemmers tevreden zijn over de geboden hulp. Tegelijkertijd is de ervaring, met name van de Sociale wijkteams, dat inwoners vaak (te) lang afhankelijk blijven van specialistische hulp. We gaan ons inspannen om deze inwoners zo zelfstandig mogelijk te maken, zodat zijzelf de regie over hun leven terug krijgen en de kwaliteit van leven verbetert. We zetten in op het versterken van de eigen kracht en investeren in het (sociaal) netwerk rondom inwoners waarbij we het gebruik van algemene voorzieningen in de wijken stimuleren. Deze aanpak is ook van belang om in te spelen op de toenemende vergrijzing en de personeelstekorten in de zorg het hoofd te bieden. Bij huishoudelijke ondersteuning zijn deze ontwikkelingen al voelbaar. Via wachtlijstbemiddeling borgen we dat de meest kwetsbare inwoners met acute problemen als eerste geholpen worden door direct huishoudelijke ondersteuning in te zetten. Daarnaast onderzoeken we samen met zorgaanbieders hoe we voldoende personeel kunnen inzetten in de huishoudelijke ondersteuning en welke mogelijkheden er zijn om vraag en aanbod in evenwicht te brengen.

We hebben ook aandacht voor de groeiende groep inwoners (en hun naasten) met een vorm van dementie. We willen van Arnhem een dementievriendelijke samenleving maken. Dit doen we door onder andere bewustwording en trainingen van Arnhemmers en Arnhemse ondernemers over de omgang van inwoners met dementie zodat ook deze groep zo lang mogelijk mee kan blijven doen in Arnhem.

We versterken de (veer)kracht van onze inwoners thuis en in instellingen met een integrale aanpak **(I)**

- We lichten onze inwoners beter voor hoe ze hun zelfstandigheid kunnen behouden; dit doen we met inzet van het eigen netwerk en een betere benutting van algemene voorzieningen in de wijk. We stimuleren het gebruik van deze algemene voorzieningen en we zorgen dat het aanbod bekend is en aansluit bij de behoefte van de inwoners van de wijk. Daarbij wordt onder andere gebruik gemaakt van een website waarop het aanbod aan algemene voorzieningen staat vermeld; deze website ontwikkelen we verder door.
- De huidige versnippering van begeleiding over veel verschillende aanbieders wordt teruggebracht door een sterk netwerk per wijk te organiseren waarin hulpverleners elkaar kennen en intensiever met elkaar samenwerken rondom inwoners. Dit bevordert collectieve en integrale oplossingen voor inwoners en zorgt er voor dat beter gebruik wordt gemaakt van algemene voorzieningen en sociale netwerken in de wijk, zodat de begeleiding effectiever wordt.
- Er is veel samenhang in de opgaven waarvoor we staan. In de jeugdzorg bijvoorbeeld, zien we relaties tussen het opgroeien in armoede, schulden, schooluitval en de inzet van jeugdzorg. Daarnaast heeft een groot deel van de zwerfjongeren een verleden in de jeugdzorg. Om deze reden is een samenhangend jeugdbeleid ontwikkeld als uitwerking van een integrale visie op het sociaal domein. De komende jaren gaan we zorgen dat dit beleid in samenspraak met de betrokken partijen wordt opgepakt en uitgevoerd. Daarbij betrekken we onze gebruikers, jongeren, ouders/verzorgers, ervaringsdeskundigen, om te toetsen of dit goed gebeurt.
- Ook ondersteunen we gezinnen waar meerdere problemen bestaan vanuit de doorbraakmethode. Gespecialiseerde wijkcoaches werken met deze methode. Deze methode houdt in dat we de problemen in samenhang benaderen en tot integrale oplossingen komen waar alle gezinsleden mee worden geholpen. Tevens gaan we bij deze methode de samenwerking met Werk en Inkomen intensiveren.
- Voor jeugdigen en volwassenen die vanuit een zorginstelling uitstromen en zelfstandig gaan wonen, moeten voldoende, passende en betaalbare woningen beschikbaar zijn. Om dit te bereiken leggen we verbinding met andere programma's en werken we samen om voor verschillende doelgroepen zelfstandige woonruimte te realiseren.

We versterken de zorgtoewijzing **(I)**

- De Sociale wijkteams vormen de toegang naar de Wmo, beschermd wonen en Jeugdzorg. Wijkcoaches beoordelen welke ondersteuning onze Arnhemmers nodig hebben om zelfstandig te kunnen wonen en participeren. Daarbij wordt altijd gekozen voor de meest passende, effectieve en efficiënte hulp en ondersteuning vanuit de gedachte dat inwoners zoveel mogelijk zelf de regie houden over hun eigen leven.
- Sociale wijkteams hebben in afstemming met de gemeente hun organisatie doorontwikkeld. Naast Sociale wijkteams met generalistische wijkcoaches zijn stadsteams ingevoerd, die betrokken worden bij meer specialistische casuïstiek. Met deze verdeling verwachten we de benodigde inzet van hulp en ondersteuning te kunnen verbeteren. Daarnaast is de aansturing van de Sociale wijkteams vereenvoudigd door onder andere het aanstellen van één directeur/bestuurder. De doorontwikkeling van de Sociale wijkteams zal ook in 2024 verder worden geïmplementeerd. We voeren een onderzoek uit of de personeelsformatie (wijkcoaches) voldoende is om de opdracht van de gemeente goed uit te voeren. De gemeente is samen met de stichting sociale wijkteams opdrachtgever van dit onderzoek dat door Significant wordt uitgevoerd.

We sturen op kwaliteit en resultaat (I)

- In samenwerking met de regionale inkooporganisatie (Inkoop-SDCG) en Sociale wijkteams monitoren we of aanbieders goede kwaliteit van zorg leveren en de gewenste resultaten realiseren. In 2024 gaan we door met bepalen welke verbeteringen nodig zijn om zorg in te kopen die zo goed mogelijk aansluit bij de hulpvragen van inwoners. Dit doen we samen met Inkoop-SDCG en regiogemeenten en vanuit de kaders en standpunten die beschreven zijn in de raadsbrief Verbeteren regionale inkoop van zorg d.d. 28 maart 2023.
- Het toezicht op rechtmatigheid en kwaliteit van de geleverde zorg is verder geïntensiveerd. Niet alleen op basis van signalen, maar ook via een steekproef worden aanbieders getoetst. Daarbij werken we nauw samen met de Inkoop-SDCG, VGGM (toezicht op kwaliteit), afdeling Handhaving (toezicht rechtmatigheid) en de partners in het RIEC (Regionale Informatie- en Expertise Centra, gericht op bestrijding ondermijnende criminaliteit). Een regionaal Handhavingskader wordt samen met de gemeente Arnhem ontwikkeld door Inkoop-SDCG.
- Met Medipoint hebben we het contract voor hulpmiddelen tot 2026 verlengd. Dit omdat de inwoners en gemeente tevreden zijn over hun dienstverlening. Met Medipoint en de Sociale wijkteams kijken we naar verdere innovatie van het gebruik van hulpmiddelen. Het doel is om te zorgen dat ouderen die minder mobiel zijn ook kunnen meedoen in de samenleving.
- In 2022 hebben we enkele aanbevelingen doorgevoerd in het bestaand beleid rondom Persoonsgebonden Budget (PGB), zoals de informatievoorziening richting inwoners. We blijven investeren in de kwaliteit van de ingekochte zorg via PGB. Bij twijfel over de kwaliteit van PGB-zorg zullen we ook onderzoeken gaan instellen op bijvoorbeeld de juiste kwalificaties van zorgverleners. Dit doen we om kwalitatieve goede zorg te blijven leveren.

We vergroten het inzicht of passende zorg wordt ingezet (monitoring) (I)

- We verbeteren het inzicht in de ontwikkeling van de zorg. We gebruiken een goed ontsloten zorgmonitor waarbij we de ingezette zorg lokaal en op wijkniveau kunnen volgen. Periodiek leveren we (bestuurlijke) rapportages op, om de gewenste transformatie van zorg te monitoren. Dit biedt mogelijkheden om, waar nodig, bij te sturen.
- Op wijkniveau ondersteunen we Sociale wijkteams bij het analyseren van de ontwikkelingen in toegewezen zorg en het uitzetten van acties. Op wijkniveau is een dashboard beschikbaar waarin we de zorg(kosten) tot op detail kunnen monitoren. Waar nodig worden zogenaamde Analyse- en Actieteams (A2-teams) ingezet, die werken met deze data (bijvoorbeeld volumes, producten, duur, kosten, aanbieders, zorgpaden en verwijzers). Het team is samengesteld vanuit verschillende disciplines (inhoudelijk, financieel en data-analisten) en zij gaan op wijkniveau of per zorgvorm in gesprek met het Sociale wijkteam over de data. Daarbij wordt gekeken naar de resultaten en ontwikkelingen in de wijk en de stad en wordt actie ondernomen als dat nodig is.
- We ontwikkelen het inwonerservaringsonderzoek door om meer inzicht te krijgen in het resultaat van en tevredenheid over de geleverde zorg. Met de verbeterde monitoring kunnen we volgen of aanbieders met de ingezette zorg resultaat bereiken en de doelen van de inwoner behalen.

We ontschotten zorgsystemen en verkrijgen toereikend rijksbudget (I)

- We dragen via de G40, VNG en NDSD (Netwerk directeuren sociaal domein) bij aan een actieve lobby om voldoende rijksmiddelen te krijgen om de Wmo en Jeugdwet goed uit te kunnen voeren. We ondersteunen de lobby van VNG en G40 om structureel, ook na 2022, voldoende middelen voor de (jeugd)zorg te krijgen. Het Integraal Zorgakkoord (IZA) is eind 2022 vastgesteld en vraagt inzet van de gemeente. De aanleiding voor het IZA is de druk in de zorg en het doel van het IZA is om zorgtransformaties in gang te zetten. Vanuit het IZA dienen dit jaar een regiobeeld en een regioplan opgeleverd te worden. Vanuit het IZA krijgt de regio Centraal Gelderland ongeveer € 4 miljoen per jaar via een IZA-SPUK en mag de gemeente met zorgaanbieders aanspraak maken op transformatiemiddelen voor impactvolle zorgtransformaties. Meer informatie over het IZA volgt in het derde kwartaal.
- Landelijk wordt gewerkt aan een nieuw verdeelmodel voor beschermd wonen en maatschappelijke opvang (voorlopig uitgesloten). Inzet is een verdeelmodel van middelen op basis van objectieve criteria. De implementatie van het nieuwe model gaat in per 2025. De precieze effecten zijn nog onduidelijk maar we weten al wel dat onze regio Centraal Gelderland een ‘nadeelregio’ is. Dat betekent dat we in de toekomst minder geld krijgen voor beschermd wonen dan nu. Met de regiogemeenten zijn financiële afspraken gemaakt voor de komende jaren en we sluiten een samenwerkingsconvenant waarin we vastleggen hoe we de komende jaren de transformatie van beschermd wonen naar een beschermd thuis verder vormgeven.
- We werken met diverse partijen, zoals het Sociaal wijkteam, zorgaanbieders, zorgverzekeraar en justitie aan gezamenlijk beleid voor de GGZ-doelgroep. We onderzoeken onder andere hoe we een betere aansluiting kunnen realiseren tussen de forensische zorg en de Wmo-zorg en onderzoeken de mogelijkheden voor een meer wijkgerichte GGZ-ondersteuning. Daarbij zetten we ook in op preventie van problemen en een betere acceptatie van de GGZ-doelgroep.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Inwonerstevredenheid over kwaliteit geboden ondersteuning		**79**	**73**	**82**	
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis	**41**	**47**	**50**	**51**	**51**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel specialistisch	**44**	**31**	**29**	**32**	**34**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis + specialistisch	**15**	**22**	**21**	**17**	**15**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel maatwerk	**84**	**65**	**43**	**36**	**33**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel algemeen	**16**	**35**	**57**	**64**	**67**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Gemiddelde zorgkosten per inwoner	**887**	**847**	**713**	**723**	
Eenheid: Gemiddelde zorgkosten in euro per inwoner					
Bron: Gemeente Arnhem					

Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij (D)

We willen dat alle Arnhemmers kunnen meedoen aan de samenleving. Daartoe bieden we Arnhemmers die niet participeren als gevolg van persoonlijke omstandigheden de mogelijkheid om deel te nemen aan de maatschappij, bij voorkeur via betaald werk. Als dit niet haalbaar blijkt, participeren zij via vrijwilligerswerk of activerend werk. We bevorderen de doorstroming vanuit activerend werk richting betaald werk/ opleidingen of vrijwilligerswerk.

Zie de inspanningen benoemd bij het doel 'Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis' (I)

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage inwoners in Activerend Werk met een ontwikkelarrangement	**45**	**42**	**51**	**55**	**52**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg (A)

We willen dat alle kinderen in Arnhem de kans krijgen zich te ontwikkelen naar zelfstandigheid en een gezond volwassen leven. Daarbij mag het niet uitmaken in welke wijk je woont. Als het kinderen met ondersteuning van hun ouders niet lukt om deze ontwikkeling door te maken en ook het eigen netwerk onvoldoende is, ontvangen zij daarbij tijdige passende hulp. Passende hulp betekent dat de hulp kwalitatief goed is en kinderen (of hun ouders) helpt om weer zelf verder te kunnen. Tijdige hulp betekent dat alle kinderen, ook kinderen met acute en complexe problemen, snel hulp krijgen. Deze hulp willen we zo licht mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis of thuis inzetten, zodat het kind zoveel mogelijk een normaal leven kan blijven leiden. Om dat te bereiken werken we preventief en signaleren we problemen zo vroeg mogelijk. We zetten tijdig passende hulp in om complexere problemen te voorkomen. Daarbij richten we ons op kinderen in kwetsbare situaties: kinderen die onze hulp het meest nodig hebben om zich te kunnen (blijven) ontwikkelen. Bij de inzet van hulp houden we oog voor normalisering en voorkomen we het onnodig 'plakken van etiketten'. Ook bespreken we met ouders hoe we ze kunnen ondersteunen bij de opvoeding van hun kinderen; wat kunnen zij zelf doen en wat is 'normaal' bij het opgroeien van hun kind.

Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven (D)

Alle Arnhemse kinderen moeten mee kunnen doen in de samenleving en mogelijkheden krijgen om zich te ontwikkelen. Daarbij mag het niet uitmaken in welke wijk je woont. Om dat te bereiken hebben kinderen en hun ouders een goede sociale basis en voorzieningen in de buurt nodig waar ze gebruik van kunnen maken. Bijvoorbeeld op school, of bij de sport- of cultuurvereniging. Als het netwerk en de sociale basis bij een kind niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, zetten wij (tijdelijk) specialistische jeugdhulp in.

Versterken eigen kracht van jeugdigen, sociaal netwerk en inzet algemene voorzieningen (I)

- Samen met professionals uit onderwijs, zorg, sport, cultuur en welzijn ontwikkelen we samenhangend aanbod van voorzieningen dat past bij de fases die kinderen (en hun ouders) doorlopen bij het opgroeien en opvoeden en aansluit bij de hulpvraag. We baseren dit voorliggende aanbod op de behoeften van kinderen en jongeren zelf (op basis van input van kinderen zelf, bijvoorbeeld in stadsgesprekken conform motie 22m27).
- We stimuleren passend aanbod van algemene voorzieningen dat preventief op, of in combinatie met specialistische jeugdhulp ingezet kan worden, zodat kinderen kunnen blijven meedoen. Denk bijvoorbeeld aan 'steungezinnen', waarbij steunouders een kind een dagdeel in de week opvangen en ondersteunen zodat de biologische ouders op adem kunnen komen.
- We versterken de aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp, zodat kinderen tijdig de juiste ondersteuning krijgen om zich te kunnen blijven ontwikkelen. We maken daarom samen met onderwijsbesturen en de samenwerkingsverbanden duidelijke afspraken over hoe we kinderen gezamenlijk de beste ondersteuning kunnen bieden, ieder vanuit de eigen verantwoordelijkheid. Deze afspraken worden continu waar nodig en waar mogelijk aangescherpt. We hebben de volgende inspanningen opgenomen om de aansluiting tussen onderwijs en jeugdzorg te verbeteren:
    - We zorgen voor een goede samenwerking tussen de Sociale Wijkteams en het Primair Onderwijs (mogelijk vervolg naar het Voortgezet Onderwijs).
    - We zorgen voor meer duidelijkheid over de onderlinge samenwerking tussen betrokken partijen bij thuiszitters (procesafspraken) met heldere afspraken over de regie en het aanbod.
    - We zorgen voor heldere afspraken over jeugdhulp binnen Speciaal (Basis) Onderwijs en onderzoeken of de werkwijze zoals die voor de pilot Lichtenbeek ontwikkeld is, ook op andere S(B)O scholen ingezet kan worden.
- We bieden ‘’passende’’ en inclusieve BSO zodat meer kinderen samen op kunnen groeien in een reguliere setting (in plaats van een aparte BSO+).
- We starten een project waarbij we aandacht besteden aan de mentale gezondheid van jeugdigen, bijvoorbeeld via een podcast en/of een chatfunctie, en zorgen dat er aanbod wordt ontwikkeld om jeugdigen te ondersteunen/adviseren over hun mentale gezondheid. We starten focusgroepen voor jeugdigen tussen 13 en 16 jaar waarin zij leren omgaan met hun mentale gezondheid.

Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis (D)

Veel kinderen hebben helaas te maken met een onveilige thuissituatie. Dit komt onder andere door problematiek van ouders (psychische problematiek, verslavingsproblematiek, vechtscheidingen, huiselijk geweld, armoede of andere sociale problemen). We willen onveilige situaties zoveel mogelijk voorkomen, sneller signaleren als deze zich voordoen en meer kinderen in een kwetsbare situatie een veilig thuis bieden. We organiseren het liefst ambulante zorg bij gezinnen thuis. Als dat niet kan, zoeken we een plek bij pleegouders of gezinshuizen. We plaatsen kinderen alleen uit huis (jeugdzorg met verblijf) als het echt niet anders kan. Jeugdzorg met verblijf is een ingrijpende en vaak onwenselijke maatregel die we zo veel mogelijk willen voorkomen. Als er geen alternatieven zijn die werken, blijven we jongeren volgen om te bezien of dit echt de beste optie is.

We versterken het gezinssysteem zodat jeugdigen zolang mogelijk thuis kunnen blijven wonen (I)

- We bekijken per individueel geval of de hulpvraag met name bij het kind zit of in feite voortkomt uit problemen die zijn of haar ouders betreffen. In die gevallen kijken we of we het hele gezin kunnen helpen en ondersteunen.
- We organiseren nazorg voor jeugdige ex-gedetineerden waarbij jeugdigen na detentie worden begeleid op terugkeer in de samenleving door een Re-integratie Officier (RIO). Hierover zijn afspraken gemaakt met de Raad voor de Kinderbescherming, Sociale wijkteams Arnhem en de Gecertificeerde Instellingen.
- Conform toezegging 1278 werken we aan een plan om de overgang naar het 18e levensjaar voor jeugdigen te verbeteren. Voor de zorgvorm jeugdzorg met verblijf zetten we één regisseur in die vanaf het 17e levensjaar of waar mogelijk eerder samen met de jeugdige de uitstroom voorbereidt. Na uitstroom blijft de regisseur zo lang als nodig in beeld.
- We versnellen en verbeteren het veiligheidsnetwerk rond gezinnen, samen met Veilig Thuis, Sociale wijkteams, Jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming. Zodat kinderen en hun ouders sneller een passend hulpaanbod krijgen om de veiligheid in het gezin te herstellen (uitvoering Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming).
- We versimpelen het complexe veiligheidsnetwerk rondom het gezin door integraal samen te werken waarbij één gezicht in het gezin aanwezig is. Samen met Veilig Thuis, Sociale Wijkteams, Jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming wordt een Toekomsttuin opgestart waarin deze nieuwe werkwijze wordt beproefd.
- We voorkomen uithuisplaatsingen door de inzet van team VAV (Vertrouwd, Aanwezig en Veilig). Dit team kan snel en flexibel bij gezinnen, waar sprake is van onveiligheid, worden ingezet om verdere escalatie te voorkomen.
- We verminderen het aantal jongeren in verblijf door casuïstiek tijdig te bespreken in het Regionaal Expert Team en tijdig ambulante zorg in te zetten om zo uithuisplaatsing te voorkomen. We sturen erop dat jeugdzorginstellingen deze lijn volgen van het voorkomen van uithuisplaatsingen, ook met het op- en afschalen van hulp.
- We werven ouders voor pleegzorg en zetten kleinschalig groepswonen in als alternatief voor jeugdhulp met verblijf.
- We voorkomen complexe scheidingen door ouders vroegtijdig de juiste informatie en hulp op één plaats aan te bieden (Digitaal Scheidingsloket). Ook kinderen waarvan de ouders uit elkaar gaan of gaan scheiden kunnen hier terecht voor informatie en hulp. Bij geëscaleerde situaties helpen professionals van het Digitaal Scheidingsloket mee om de gezinssituatie terug te brengen naar het normale.
- We stimuleren het grondig onderzoeken van welke jeugdhulp best passend is en meest tijdig kan worden ingezet in gezinnen waar onveiligheid heerst. We motiveren het hele gezin voor inzet van de betreffende jeugdhulp om herhaalde meldingen bij Veilig Thuis te voorkomen. Hiermee kan snel richting worden gegeven aan begeleiding en behandeling, als hier een vraag naar is.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal jeugdbeschermingsmaatregelen	**427**	**395**	**382**	**453**	**353**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Aantal jeugdigen in verblijf	**610**	**563**	**512**	**611**	**465**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk (D)

Als kinderen vastlopen in hun ontwikkeling naar zelfstandigheid, dan ontvangen zij passende hulp. Hiervoor kijken we eerst met de ouders, het netwerk en de sociale basis van een kind wat de mogelijkheden zijn. Als deze niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, zetten wij (tijdelijk) specialistische hulp in. We richten ons op kinderen in kwetsbare situaties: kinderen die onze hulp het hardst nodig hebben om zich te kunnen (blijven) ontwikkelen. Een kind mag zijn wie het is, ook als het afwijkt van de norm. Bijvoorbeeld omdat een kind druk is of moeite heeft met leren. We stoppen met onnodig problematiseren van gedrag en normaliseren het gebruik van zorg. Daarbij accepteren we dat sommige problemen horen bij het opgroeien.

We zetten tijdig, best passende zorg in **(I)**

- We zetten de doorbraakmethode in om te werken aan een beter perspectief voor gezinnen met complexe, meervoudige problemen in een kwetsbare, onveilige situatie
- We zorgen dat in iedere wijk passende laagdrempelige opvoedondersteuning voor ouders/ verzorgers beschikbaar is (en zetten zo nodig extra hulp en begeleiding in)
- We herijken de Sociaal Medische Indicatie zodat meer kinderen/ gezinnen die dat nodig hebben gebruik kunnen maken van kinderopvang en buitenschoolse opvang.
- We zorgen voor betere en tijdige zorg en ondersteuning, op de juiste plek en wanneer dit nodig is. Dit doen we door inzet van de Hervormingsagenda Jeugd. Dit moet leiden tot verbetering van de hulpverlening en een financieel beheersbaar en duurzaam jeugdstel (Hervormingsagenda Jeugd)
- We breiden de inzet van praktijkondersteuners jeugd uit bij Arnhemse huisartsenpraktijken. Door de lichte hulp van de praktijkondersteuner bij de huisarts zijn kinderen en jongeren minder afhankelijk van specialistische jeugdzorg. Wanneer deze lichtere hulp niet voldoet, zetten de Sociale wijkteams of huisartsen specialistische jeugdzorg in.
- GGZWachtlijsten in de zorg zijn onwenselijk. We zetten in op snelle ondersteuning van kinderen die toch op een wachtlijst terecht zijn gekomen, waarbij ook kinderen met acute en complexe problemen snel hulp moeten kunnen krijgen. We maken afspraken met jeugdzorginstellingen om de kinderen met de meest acute problemen als eerste te helpen. We zetten een zorgaccounthouder in die bemiddelt om kinderen op de wachtlijst zo snel mogelijk naar zorg te krijgen, bijvoorbeeld bij een andere aanbieder met soortgelijk zorgaanbod. We kijken samen met de Sociale Wijkteams en Gecertificeerde Instellingen naar de aanmeldroute voor behandeling/GGZ.
- Wachtlijsten in de jeugdbescherming zijn onwenselijk. We zetten in op het zo snel mogelijk terugdringen van de wachtlijsten bij de Gecertificeerde Instellingen. Hiervoor hebben de Gecertificeerde Instellingen subsidie ontvangen, onder andere om werkdruk te verlagen en medewerkers te enthousiasmeren voor het werk. We zorgen dat gezinnen die op de wachtlijst staan in beeld zijn door samenwerking tussen Sociale Wijkteams en Gecertificeerde Instellingen te stimuleren.
- We geven de Sociale Wijkteams duidelijke kaders mee zodat ze beter kunnen beoordelen wanneer zij specialistische jeugdhulp wel of niet kunnen inzetten. Daarvoor actualiseren we de beleidskaders op basis van wat er speelt bij kinderen en jongeren. In deze kaders stellen we altijd de vraag of jeugdhulp de beste oplossing is voor het kind, of ouders goed toegerust zijn om zelf hun kind te ondersteunen en of het netwerk of voorzieningen in de buurt al ingezet zijn. Wij vragen ouders hun kinderen meer zelf te ondersteunen, bijvoorbeeld bij opgroeiproblemen, druk gedrag of verdriet in plaats van specialistische begeleiding of behandeling in te zetten. Daardoor ervaren kinderen dat tegenslag en moeilijke periodes bij het leven horen en leren zij daarmee om te gaan.
- We bakenen de inzet van de Jeugdwet en de Verlengde Jeugdwet beter af door afspraken met aanbieders te maken en houden zo de zorg beschikbaar voor de kinderen die het nodig hebben. We vergroten de kennis van de wijkteams over de zorgwetten die voorliggend zijn aan de Jeugdwet (Zvw, Wlz, Wmo) door een periodiek webinar dat we samen met Stimulanz (kenniscentrum) ontwikkelden.
- We stimuleren een goede voorbereiding op uitstroom uit jeugdzorg met verblijf door het gebruik van het Toekomstplan te stimuleren. Wanneer jongeren tijdig zijn voorbereid maar alsnog niet klaar zijn om uit te stromen, kan worden besloten tot inzet van verlengde jeugdwet. Dit is onder andere onderdeel van de campagne van Stichting Het Vergeten Kind: 'laat zorg pas stoppen als kinderen daar klaar voor zijn.

We zorgen voor een wijknetwerk met algemene voorzieningen en zorgaanbod dat aansluit bij de problemen van kinderen en jongeren **(I)**

We gaan meer wijkgericht werken. Dit houdt in dat een beperkt aantal “begeleidingsaanbieders” in de wijken samenwerken en medeverantwoordelijk zijn voor het bieden van de begeleiding in de wijk. Het gaat dan zowel om specialistische zorgaanbieders als om partijen die in het voorliggend veld werkzaam zijn. Met deze aanbieders en de sociale wijkteams wordt een nieuwe werkwijze en manier van samenwerken ontwikkeld. Het uitgangspunt hierbij is dat minder wordt doorverwezen naar gecontracteerde zorgaanbieders, maar dat de aanbieder (tijdelijk) ondersteunt bij de vraag van de inwoner en onderdeel is van het wijknetwerk. We willen een betere samenwerking tussen het voorliggend veld, de begeleidingsaanbieders in de wijken en de Sociale Wijkteams.

- We zorgen per wijk voor een sterk netwerk waarin een beperkt aantal jeugdhulpaanbieders samenwerkt met andere professionals en betrokken partijen in de wijk en met hun aanbod aansluiten bij de zorgvragen van kinderen en jongeren in die wijk.
- We zetten jeugdhulp zo dichtbij als mogelijk in en vormen wijknetwerken om dat mogelijk te maken. Hulp wordt bij voorkeur gegeven bij het kind thuis, op school of in de wijk.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal 0-17-jarigen met een JW-toewijzing	**5338**	**5147**	**5029**	**5233**	**4534**

Eenheid: Aantal

Bron: Gemeente Arnhem

Aantal 18+ers met een JW-toewijzing	**675**	**608**	**523**	**506**	**395**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing CSA	**105**	**117**	**114**	**114**	**101**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Elden en De Laar	**123**	**131**	**122**	**117**	**107**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Malburgen	**156**	**162**	**147**	**150**	**139**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-Oost	**138**	**136**	**124**	**128**	**131**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-West	**172**	**179**	**152**	**145**	**132**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Presikhaaf	**104**	**121**	**113**	**119**	**110**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Schuytgraaf-Elderveld	**154**	**159**	**143**	**147**	**137**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing VKR	**151**	**148**	**121**	**134**	**126**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk (A)

We werken aan de transformatie van beschermd wonen (wonen in een instelling) naar een ‘beschermd thuis’; Arnhemmers die dat nodig hebben ontvangen passende zorg thuis in hun eigen omgeving. Voor wie tijdelijk beschermd wonen nodig is zorgen we op regionaal niveau voor voldoende aanbod. We zetten in op een goede doorstroom vanuit beschermde woonvormen naar zelfstandig wonen en op goede GGZ-zorg in de wijken. Met de inkoop van ondersteuning zetten we ook in op het beter laten aansluiten van de zorgproducten op deze transformatie (zoals het ontwikkelen van geclusterde woonvormen).
De transformatie geven we samen met de gemeenten binnen de regio Centraal Gelderland vorm (regionale Kadernota ‘Van beschermd wonen naar een beschermd thuis’). Alle betrokken gemeenten zorgen voor voldoende geschikte woonvarianten en een breed palet aan (basis)voorzieningen om ‘beschermd thuis’ mogelijk te maken. Ook werken we nauw samen met Sociaal wijkteam, woningcorporaties, zorgaanbieders, zorgverzekeraar en andere partijen.

Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers (D)

We willen voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare inwoners, zodat zij kunnen uitstromen uit beschermd wonen, maatschappelijke opvang en jeugdvoorzieningen. Om dit te bereiken werken we samen met de Arnhemse woningcorporaties.

We koppelen zorg(behoeften) aan wonen (I)

De woningcorporaties stellen jaarlijks 120 woningen beschikbaar voor uitstroom uit, onder andere, Beschermd wonen (BW), Maatschappelijke opvang (MO) en intramurale jeugdvoorzieningen.
De gemeente Arnhem coördineert en voert de woonafspraken uit, die gemaakt zijn met woningcorporaties. Op deze wijze kunnen Arnhemmers die niet zelfstandig aan een woning kunnen komen, toch uitstromen. Daarnaast blijven we met corporaties in gesprek over huisvesting van aandachtsgroepen.
We gebruiken daarvoor het doelgroepenonderzoek 'wonen en zorg', waarin de behoefte en het aanbod aan zorggerelateerd wonen in Arnhem gekwantificeerd is. We komen samen met partners in de stad tot een beleid voor wonen en zorg.

Zorggerelateerde woonoverlast wordt minder (I)

We pakken zorggerelateerde overlast in de stad adequaat aan. Er is een meldpunt woonoverlast, waar inwoners (ook zorggerelateerde) woonoverlast kunnen melden. We blijven, mede op basis van deze meldingen, in gesprek met zorgaanbieders over het treffen van maatregelen om woonoverlast door hun bewoners te beperken. Indien nodig nemen we ook maatregelen via de toewijzing, de inkoop en contractering.
We werken hierbij samen met het Zorgkantoor en de Dienst Justitiële Inrichtingen wat betreft de door hun gecontracteerde zorgaanbieders, als het gaat om langdurige zorg (Wet langdurige zorg), respectievelijk forensische zorg (Wet forensische zorg). Intern werken we binnen de aanpak woonoverlast samen met de teams Leefomgeving en het programma Veiligheid.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Beschermd Wonen, aantal inwoners met verblijf	1013	960	605	454	373

Eenheid: Aantal. NB. m.i.v. 2021 is een groot aantal inwoners vanuit Beschermd Wonen overgeheveld naar de Wet langdurige zorg.
Bron: Gemeente Arnhem

Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen (D)

We stellen meer mensen in staat om met de juiste ondersteuning, zelfstandig te wonen en mee te doen in onze samenleving. Uitgangspunt is zoveel mogelijk een beschermd thuis te bieden door passende zorg en ondersteuning te bieden, in plaats van wonen in een instelling. Tegelijkertijd zorgen we ervoor dat er een regionaal vangnet van intramurale zorg in stand blijft voor wie dat toch nodig heeft.

We ontwikkelen meer preventieve activiteiten (I)

- Iedere gemeente in de regio Centraal Gelderland werkt aan het op orde brengen van de lokale basisinfrastructuur. Dat betekent dat we zorgen voor plekken in de buurt waar inwoners met beschermd wonen elkaar kunnen ontmoeten en onderling steun kunnen vinden (zoveel mogelijk gespreid over de stad). We realiseren voldoende aanbod voor een zinvolle daginvulling (onder andere via Activerend Werk) en zorgen dat deze doelgroep kan wonen op een passende plek (onder andere door woonafspraken met corporaties).
- We zetten Buurtcirkels in, waarmee inwoners met een psychische kwetsbaarheid die vanuit een intramurale instelling zelfstandig gaan wonen, een sociaal netwerk in de wijk opbouwen. Met de inzet van buurtcirkels voorkomen we terugval en eenzaamheid.

Er zijn regionaal sluitende afspraken Beschermd Thuis **(I)**

Per 1 januari 2022 is gestart met de inhoudelijke doordecentralisatie van beschermd wonen. Dat betekent dat niet alleen de 43 centrumgemeenten, maar alle 355 gemeenten zich gaan inzetten en verantwoordelijk worden voor inwoners met een toewijzing voor beschermd wonen. Vanaf 1 januari 2025 komt er naar verwachting een nieuwe financiële verdeling over gemeenten. Dit betekent dat gedurende de periode 2025-2034 de middelen voor Beschermd Wonen - geleidelijk - worden overgeheveld van centrumgemeenten (Arnhem) naar de regiogemeenten. Daarmee wordt ook financieel geregeld dat gemeenten voortaan zelf verantwoordelijk zijn voor beschermd wonen voor de eigen inwoners.
Voor deze doordecentralisatie worden op regionaal niveau (regio Centraal Gelderland) samenwerkingsafspraken gemaakt. Dit is vastgelegd in de Kadernota ‘Van beschermd wonen naar beschermd thuis’. Het betreft afspraken over onder meer de financiële samenwerking, de toegang, contractering, toezicht, lokale basisvoorzieningen, monitoring en woonafspraken. Hiermee geven we uitvoering aan de landelijke Norm voor Opdrachtgeverschap. Daarnaast wordt gewerkt aan een regionaal uitvoeringsplan en lokale uitvoeringsplannen.

Er is een integrale aanpak voor mensen met verward gedrag **(I)**

- In 2024 borgen we de bemoeizorg, die aanvullend is ingezet als preventief instrument, op de al bestaande bemoeizorg (voor dreigend dak- en thuislozen).
- Daarnaast werken we aan de doorontwikkeling van de aanpak waarbij politiemeldingen over personen met verward gedrag worden doorgezet naar het sociaal domein. Er zijn inmiddels afspraken met politie, VGGM, Sociale wijkteams, OZO-coördinatoren en diverse zorgaanbieders.
- In 2024 wordt de pilot 'Noodbed voor mensen met verward gedrag' doorgezet. De pilot heeft nu een meer medisch karakter en is vanaf 15 juni 2023 weer opgestart. De medische noodbedden zijn bij Rijnstate en de sociaal domein noodbedden zijn bij Pro Persona.
- In 2024 voeren we het interventieplan personen met verward of onbegrepen gedrag uit. Aanleiding is de blijvende zorg om het hoge aantal politiemeldingen van personen met verward of onbegrepen gedrag. Doel van het interventieplan is om bestaande en wenselijke interventies samen met onze zorg- en veiligheidspartners (door) te ontwikkelen en uit te voeren.
- Ook in 2024 blijven we de Wet verplichte ggz en de Wet zorg en dwang uitvoeren. Deze wetten regelen de verplichte zorg in crisissituaties. Met name de Wet zorg en dwang zorgt regelmatig voor een aantal uitvoeringsproblemen. Met het Zorgkantoor, Pro Persona, de Verplegings- en Verzorgingssector en de Verstandelijk Gehandicaptensector werken we aan werkafspraken en voeren we een landelijke lobby, voor verbetering van de uitvoering.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving	**32.483**	**2.424**	**3.020**	**680**
Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis	32.483	2.424	3.020	680
Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij				
Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk	**18.879**	**57**	**0**	**0**
Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers	127	57	0	0
Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen	18.752	0	0	0

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg	**15.460**	**0**	**0**	**573**
Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven	13.378	0	0	573
Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk				
Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis	2.082	0	0	0
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**66.822**	**2.481**	**3.020**	**1.253**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	63.584	64.375	66.178	66.822	61.245	65.148	65.959
Baten	5.290	2.898	2.786	2.481	2.481	3.921	3.881
Saldo lasten en baten	***-58.293***	***-61.477***	***-63.391***	***-64.341***	***-58.763***	***-61.227***	***-62.078***
Toevoegingen aan reserves	21.275	1.082	1.082	3.020	4.417	811	0
Onttrekkingen aan reserves	828	81	996	1.253	680	898	3.016
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-20.448***	***-1.001***	***-86***	***-1.767***	***-3.737***	***87***	***3.016***
Gerealiseerd resultaat	**-78.741**	**-62.478**	**-63.477**	**-66.109**	**-62.501**	**-61.141**	**-59.062**

Toelichting

Lasten

De totale lasten voor 2024 voor het stedelijk programma zijn begroot op € 66,8 miljoen. De overige lasten voor zorg zijn opgenomen in de wijkbudgetten. De lasten zijn te verdelen in de volgende categorieën:

- € 31,3 miljoen wordt besteed aan zorg in natura en persoonsgebonden budgetten, verdeeld over Beschermd wonen (€ 15,3 miljoen), Jeugdzorg en jeugdbescherming (€ 11,5 miljoen), Wmo (€ 0,6 miljoen), huishoudelijke hulp toelage (€ 3,1 miljoen) en doelgroepenvervoer (€ 0,1 miljoen);
- € 24,3 miljoen wordt besteed aan uitbestede taken, zoals Stichting Sociale wijkteams (€ 18,7 miljoen), Ambulantisering GGZ (€ 3,3 miljoen), Zorg-lokaal (€ 1,0 miljoen), Inkoop Sociaal Domein Centraal Gelderland (€ 0,9 miljoen) en De connectie (€ 0,6 miljoen);
- € 2 miljoen wordt besteed aan subsidies, zoals aan Stichting Veilig Thuis (€ 1,2 miljoen);
- € 2 miljoen wordt besteed aan maatregelen in de jeugdzorg om kostenbesparingen te realiseren;
- Hiernaast zijn er € 7,2 miljoen overige lasten, zoals beleidsuren (€ 2,6 miljoen), Mantelzorgcompliment (€ 0,8 miljoen) en gemeentelijke backoffice (€ 0,8 miljoen).

De begroting is in 2024 ten opzichte van 2023 € 0,8 miljoen hoger.

- De begroting voor uitbestede werkzaamheden stijgt met € 1,6 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt met name door de verhoogde bijdrage aan Stichting sociale wijkteams (€ 1,1 miljoen) als gevolg van indexering;
- De begroting voor huishoudelijke ondersteuning stijgt met € 0,9 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt met name door tariefstijging;
- De begroting voor beschermd wonen daalt met € 1,9 miljoen ten opzichte van 2023 als gevolg van een toevoeging aan de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Baten

De totale baten voor 2024 zijn begroot op € 2,5 miljoen. Dit is hoofdzakelijk de eigen bijdrage beschermd wonen en eigen bijdrage WMO.

De baten dalen ten opzichte van 2023 door een lagere verwachte eigen bijdrage WMO. Dit komt omdat we rekening houden met de wettelijke wijziging van de eigen bijdrage per 2024. Deze wijziging is uitgesteld naar 2025.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoegingen aan de reserves in 2024 is € 3,0 miljoen. Het betreft één toevoeging aan de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg. Deze wordt gedaan om het oplopende nadeel van de invoering van het nieuwe verdeelmodel Beschermd Wonen komende jaren te kunnen egaliseren

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er € 1,3 miljoen onttrokken uit bestemmingsreserves. € 0,5 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve transformatie zorgbudgetten en € 0,8 miljoen aan de bestemmingsreserve WMO en Jeugdzorg, waarvan € 0,5 miljoen voor de opvang dakloze EU-burgers.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Stichting Sociale wijkteams;
- Zorgaanbieders en welzijnsorganisaties;
- Onze Huisartsen en Arts en Zorg;
- Cliënten- en Adviesraden Sociaal Domein;
- Zorgbelang Gelderland.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Visie sociaal domein 'Sociaal domein in beweging';
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Geconsolideerde versie van de Verordening Jeugdhulp gemeente Arnhem 2019;
- Beleidsregels Leerlingenvervoer gemeente Arnhem;
- Voorstellen tot maatregelen jeugdzorg;
- Kadernota De veerkrachtige samenleving Arnhem;
- Beleidsregels Wmo (2019);
- Beleidsregels Jeugd (2019);
- Beleidsplan Jeugd Wmo;
- Uitvoeringsplan deel Wmo;
- Jeugdbeleid 2021-2025. Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen;
- Inrichtingsplan Jeugdhulp;
- Regionaal Transformatieplan Jeugd;
- Regioaanpak huiselijk geweld en kindermishandeling 'Samen Veilig' 2019-2023;
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Verordening Jeugdzorg Arnhem 2019;
- Verordening doelgroepenvervoer 2020;
- Raadsbrief Ontwikkelingen zorgdomein (december 2018);
- Transformatieplan Beschermd Thuis 2019-2021;
- Raadsbrief bestuurlijke uitgangspunten doordecentralisatie beschermd wonen (maart 2020);
- Raadsbrief kwaliteit, toezicht en handhaving (juni 2019);
- Raadsbrief Voortgang aanpak toezicht op kwaliteit en rechtmatigheid zorg (november 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen (februari 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen vanaf 2022 (juni 2021);
- Raadsbrief afspraken en contracten jeugdbescherming, juli 2021.

Welzijn en inclusie

In Arnhem is iedereen gelijk en krijgt gelijke kansen. Dat is onze ambitie. We willen een stad zijn waar inwoners kunnen zijn wie ze zijn en waar een ieder zijn identiteit en eigenheid met trots kan uitdragen. Waarbij iedereen open staat voor elkaar en elkaar helpt. In veiligheid en vrijheid. Daarbij hebben we speciale aandacht voor het voorkomen en tegengaan van discriminatie. En voor het versterken van de positie van inwoners met een beperking. Ook bieden we statushouders en vluchtelingen een nieuw thuis en toekomstperspectief. En we zetten stevig in op de beweging van maatschappelijke opvang naar wonen.

Om te borgen dat iedereen gelijkwaardige kansen heeft om zich te ontwikkelen en om mee te doen is een stevige sociale basis nodig die de leefbaarheid in de Arnhemse wijken vergroot. Dit creëren we met bijvoorbeeld het ondersteunen van inwonersinitiatieven, door in te zetten op preventie, (woon)overlast te voorkomen, participatie, het geven van ondersteuning bij opgroei- en opvoedvragen en het zorgen voor goede algemene voorzieningen, zoals ontmoetingsplekken. Gezien de grote uitdagingen waar Arnhem voor staat, zoals de groeiende stad met een grote woonopgave de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners, vraagt dit om een preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen.

Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote kwaliteit op alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om laaggeletterdheid tegen te gaan. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave en begroting.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad (A)

We vinden het belangrijk dat iedere inwoner, ongeacht culturele achtergrond, levensbeschouwing, seksuele geaardheid, beperking en/of chronische ziekte, leeftijd en geslacht, mee kan doen en zich thuis voelt in Arnhem. De gemeente draagt daarbij actief uit dat samenleven in diversiteit niet kan zonder gemeenschappelijkheid, wederzijds vertrouwen en respect waarbij iedereen zichzelf kan zijn. Er wordt ingezet op bewustwording en activering in de eigen organisatie, de stad en in de wijken en we bestrijden discriminatie en stimuleren acceptatie op diverse gronden.

We willen dat mensen zich thuis voelen in Arnhem en dat we een toegankelijke gemeente zijn voor mensen met een beperking en/of chronische ziekte. Ons streven is dat nieuwkomers snel hun plek vinden en hun leven opbouwen. Dat kinderen zich goed kunnen ontwikkelen en dat ouderen zo lang mogelijk gezond blijven en actief meedoen. Hiervoor zetten we in op (jeugd)preventie, ondersteuning, algemene voorzieningen en duurzame inburgering. Zodat er een passend vangnet is wanneer het even niet vanzelf gaat.

De grote uitdagingen waar Arnhem voor staat, zoals de groeiende stad met een grote woonopgave de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote kwaliteit op alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om laaggeletterdheid tegen te gaan. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave en begroting.

Opvoeden en opgroeien (D)

We willen dat alle kinderen en jongeren het beste uit zichzelf kunnen halen. Dat er in Arnhem gelijke ontwikkelkansen zijn voor alle kinderen en jongeren en dat er voor iedereen perspectief is op een gelukkige toekomst. Om dit mogelijk te maken kiezen we voor kinderen en jongeren die ons het meest nodig hebben: de kinderen die opgroeien in wijken met veel sociale problematiek, waar kansen niet vanzelfsprekend zijn. We zetten jongerenwerk in voor laagdrempelige ondersteuning bij het opgroeien. Daarbij investeren we extra in de gebieden waar dat nodig is (onder andere in Arnhem Oost) en in wijken waar voorzieningen ontbreken voor opvoeden en opgroeien. We zorgen dat er meer plekken zijn waar jongeren elkaar kunnen ontmoeten met een gevarieerd programma waaraan jongeren kunnen deelnemen (bijvoorbeeld een jongerencentrum in Schuytgraaf).

Sluitende aanpak ketenpartners voor vroegsignalering **(I)**

Kinderen zijn goed en zo vroeg mogelijk in beeld, zodat tijdig een eventuele hulp- of ondersteuningsvraag duidelijk wordt. Met ketenpartners organiseren we een gezamenlijke aanpak om het kind en ouders heen. Ouders hoeven zo niet van de ene naar de andere instantie.
Dit doel staat momenteel enigszins onder druk door de huidige hoge werkdruk onder jeugdartsen en -verpleegkundigen van de GGD, waardoor de GGD zich genoodzaakt ziet de jeugdgezondheidszorg deels af te schalen. We volgen in goede samenspraak met GGD JGZ nauwgezet de ontwikkelingen en consequenties. Op die wijze zien we er ook op toe dat de vroegsignalering door de GGD zoveel mogelijk gewaarborgd blijft en dat de zorg voor kwetsbare kinderen en ouders overeind blijft.

Ontwikkelen van voorliggende voorzieningen **(I)**

Preventieve maatregelen kunnen helpen om ervoor te zorgen dat inwoners uiteindelijk niet in de (zwaardere) zorg belanden. Dit soort maatregelen zijn bijvoorbeeld activiteiten of voorlichting over bepaalde onderwerpen. Ook kan het gaan lichte hulp of ondersteuning, dichtbij de inwoners. Een verzamelnaam voor deze maatregelen zijn voorliggende voorzieningen. Deze voorzieningen hebben daarnaast ook een signaleringsfunctie, zodat tijdig zwaardere hulp kan worden ingeschakeld waardoor (nog) grotere problemen worden voorkomen. Aangezien deze belangrijke voorzieningen belangrijk zijn, blijven we inzetten op de doorontwikkeling van deze voorzieningen. We doen dat op basis van de hierboven genoemde nieuwe blik op welzijn.

Maatschappelijke verbindingen **(D)**

Bewonersondersteuning levert een bijdrage aan actieve, goed geïnformeerde wijkbewoners, die betrokken zijn bij de ontwikkelingen in hun wijk en zich willen inzetten en zich daarvoor verantwoordelijk voelen. Op dit moment wordt, samen met de betrokken partners, onderzocht op welke wijze bewonersondersteuning op wijkniveau ingezet moet worden op een manier die passend is bij de vraag van onze inwoners.

Ontmoeten en Verbinden
Om ontmoetingsplekken in de wijken zo goed mogelijk te faciliteren en toekomstbestendig te maken worden vanuit het budget voor Ontmoeten en Verbinden diverse wijkaccommodaties financieel ondersteund.

Samen werken in en aan de wijk **(I)**

We halen signalen uit de wijk op, geven die een plaats in de wijk- en stadsprogramma's en blijven voortdurend met onze inwoners en partners in gesprek om zo concreet inhoud te geven aan wat nodig is in een wijk. Denk daarbij aan de aanpak van de eenzaamheidscoalitie, gezonde leefstijl, dementievriendelijk stad, levensloopbestendig wonen en inclusieve voorzieningen.

Suïcidepreventie **(I)**

De gemeente Arnhem zet zich in voor het bespreekbaar maken van mentale problemen en het zoveel als mogelijk voorkomen en verminderen van suïcides. Vanaf juli 2021 maakt Arnhem daarom deel uit van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet). Met onze deelname daaraan dragen wij bij aan de Derde Landelijke Agenda Suicidepreventie 2021-2025. Er is een initiatief wet in voorbereiding waarmee suïcidepreventie wordt toegevoegd aan de Wet Publieke Gezondheid. Waarschijnlijk gebeurt dat vanaf 2025. Vooruitlopend op een eventuele wettelijke taak blijft de gemeente Arnhem de aanpak van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet) volgen (zie raadsbrief van 23 mei 2023). Dat betekent dat we gelijktijdige inzetten op vijf pijlers: publiekscampagne (bespreekbaar maken), risicogroepen benaderen, gatekeepers trainen in het herkennen en bespreekbaar maken, het netwerk versterken en de toegang tot dodelijke middelen beperken. Dit doen we met diverse lokale partners en met inzet van ervaringsdeskundigen en naasten. Verder werken we samen met 113 Zelfmoordpreventie. Ook houden we contact met de andere Supranet regio's, om van elkaar te leren. De planning is nu dat we 2025 gebruiken om lokaal en naar verwachting ook regionaal vaststellen hoe we de wettelijke taak invullen. De komende tijd stellen we ook vast of we lokaal en regionaal onderdelen van suïcidepreventie extra aandacht geven in lijn met de Landelijke nota gezondheidsbeleid 2020-2024, de Brede SPUK-regeling (specifieke uitkering) en het Integraal Zorgakkoord (IZA). Het Centrum voor Levensvragen en Suïcidepreventie is op 1 juli gestart. Daarmee geven we invulling aan amendement (22A709) Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen. In 2024 evalueren wij het Centrum en stellen we vast welk vervolg het krijgt vanaf 2025.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Kengetal sociale cohesie	**5,70**		**5,80**		

Eenheid: Het kengetal sociale cohesie geeft aan in hoeverre er sprake is van binding met de buurt en buurtbewoners.
Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)

Actief als vrijwilliger	**33**	**28**
Eenheid:	% inwoners dat actief is als vrijwilliger	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Kengetal emotioneel eenzaam	**2,80**	**2,80**
Eenheid:	Het kengetal emotioneel eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners onvoldoende netwerk om zich heen hebben zoals familie, vrienden, buren.	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Kengetal sociaal eenzaam	**2,60**	**2,70**
Eenheid:	Het kengetal sociaal eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners zich eenzaam voelen.	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Waardering aanbod voorzieningen ouderen	**27**	**27**
Eenheid:	% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor ouderen	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Waardering aanbod voorzieningen jongeren	**22**	**23**
Eenheid:	% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor jongeren	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Zelf- en samenredzaamheid (D)

Arnhemmers zijn zoveel mogelijk zelfredzaam en samen redzaam. Onze inwoners doen mee naar eigen kunnen en maken gebruik van hun sociale netwerk.

Ondersteuning mantelzorgers (I)

Arnhemmers zorgen vaak voor hun geliefden, voor familie en voor buren. Deze informele zorg is van groot belang voor inwoners die hulp nodig hebben en helpt bij het beperken van het beroep. Veel van onze inwoners hebben de dagelijkse zorg voor hun partner, familie, vrienden of buren. Deze informele zorgt levert stevige netwerken maar ook een beperkter beroep op maatwerkvoorzieningen. We stimuleren, ondersteunen en faciliteren de informele zorg. We richten ons daarbij op mantelzorger en op professionals die met mantelzorgers/informele zorg te maken hebben. Wij willen informele zorg stimuleren en helpen hierbij waar dat kan, niet alleen door informele zorgverleners.

Het mantelzorgakkoord dat er ligt wordt uitgevoerd. Zo werken we aan meer (h)erkenning van, en bewustwording over, mantelzorg en de kwetsbare positie van mantelzorgers. We faciliteren de stichting Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp (MVT) die individuele en collectieve ondersteuning biedt aan mantelzorgers en zorgprofessionals en functioneert als Expertisecentrum.

Samenhangend ouderenbeleid (I)

Binnen ons ouderenbeleid zetten we in op twee sporen: samenhangend ouderenbeleid en een dementievriendelijk Arnhem. In het proces hieromtrent gaat de raad, middels een rondetafelgesprek, in gesprek met belanghebbenden in Arnhem om door te praten over deze twee sporen. We zien dit als waardevolle input voor het te ontwikkelen beleid. Het beleid wordt participatief ontwikkeld met de verwachting dit in het eerste kwartaal van 2024 op te leveren.

Zo zijn we met diverse belanghebbenden in gesprek om in beeld te krijgen welke maatschappelijke uitdagingen op het gebied van de vergrijzing op ons afkomen. Zo zijn we met het Sportbedrijf Arnhem aan het onderzoeken hoe we bewegen voor ouderen verder kunnen stimuleren. Met Rozet zijn we in gesprek om te bekijken hoe cultuur kan bijdragen aan deze vraagstukken. Uiteraard zijn we ook met partners in gesprek zoals SWOA die hierin zijn gespecialiseerd.

Met andere organisaties, waaronder het Openluchtmuseum Arnhem, onderzoeken we of we kunnen samenwerken in onze ambitie om dementievriendelijk te worden. In het kader van deze ambitie hebben we inmiddels een GGD scan afgerond, waarmee we op korte termijn inzichtelijk kunnen maken waar we als Arnhem staan en wat er voor nodig is om onze ambitie te verwezenlijken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Mantelzorg	**15**		**14**		
Eenheid:	% inwoners dat het afgelopen jaar mantelzorg heeft gegeven				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Duurzaam opvanglandschap en inburgering (D)

Met alle onrust in de wereld wil Arnhem een gastvrije stad zijn. We vangen vluchtelingen en ontheemden van waar ook ter wereld ruimhartig op en realiseren duurzame en structurele opvang. We bieden vluchtelingen (met en zonder papieren) en ontheemden perspectief. Nieuwkomers heten wij welkom in Arnhem. Wij helpen ze met wonen, werken, geld, opleidingen, sport en gezondheid zodat ze mee kunnen doen in onze Arnhemse samenleving. We bouwen aan een stevig fundament om vluchtelingen de mogelijkheid te bieden aan hun toekomst te werken.

Hoewel het bieden van opvang aan vluchtelingen in principe aan het Rijk is en door het Rijk gefinancierd moet worden, willen we hier als gemeente een actieve rol in nemen. Op dit moment beschikken we in Arnhem over ongeveer 2400 opvangplekken voor vluchtelingen. Voor het overgrote deel zijn dit tijdelijke plekken. Het is onze ambitie om in Arnhem permanent ongeveer 2000 plekken beschikbaar te hebben. Dit doel kunnen we in 2027 bereiken door vanaf 2024 jaarlijks 400 permanente plekken te realiseren. Om dit duurzame opvanglandschap te bereiken werken wij vanuit de hieronder genoemde uitgangspunten.

Opvang voor vluchtelingen (I)

We zorgen dat een vluchteling (asielzoeker, Oekraïense ontheemde of statushouder) vanaf dag één in de opvang zijn toekomst kan vormgeven. De vluchteling kan op de opvangplek blijven tot het moment van vervolghuisvesting, die bij voorkeur in de stad of regio plaatsvindt. De locaties zelf zijn voor langere tijd inzetbaar.

Samen wonen
We zorgen ervoor dat opvanglocaties verspreid worden over de stad. Per locatie wordt bekeken wat de wijk nodig heeft en of de opvang daarin iets kan betekenen. Bij het realiseren of herontwikkelen van een locatie worden de plekken zo gebouwd dat deze bij een lagere instroom voor andere doelgroepen kunnen worden gebruikt. Naast opvang is er op de locatie ruimte voor permanente huisvesting voor regulier woningzoekenden.

Samen leren
Een bewoner van de vluchtelingenopvang krijgt vanaf dag één een aanbod aan cursussen en toekomstgerichte programma's. Daarnaast kan deze bewoner deelnemen aan activiteiten in de wijk, aan de andere kant kunnen wijkbewoners deelnemen aan activiteiten en cursussen op de opvanglocaties. Voor kinderen is extra aandacht, zij kunnen zoveel mogelijk gebruik maken van onderwijsvoorzieningen in de wijk.

Samen leven
De buurt en de vluchtelingenopvang versterken elkaar. We investeren erin dat wijkbewoners, partners en professionals worden betrokken bij (her)ontwikkeling van de vluchtelingenopvang. Wij houden hier regie op. Hierbij is aandacht voor de leefbaarheid in de wijken en het draagvlak in de samenleving.
Wij bieden vluchtelingen een veilig woon- en leefklimaat en zorgen voor een veilige wijk rondom de opvanglocatie.

Inburgering voor vluchtelingen (I)

Zodra vluchtelingen een status hebben starten zij met een inburgeringstraject conform de Wet Inburgering 2021, dit zijn nieuwkomers in Arnhem. Zowel voor nieuwkomers als statushouders onder de oude wet (oudkomers) spannen wij ons maximaal in. Hierbij voorzien we in een doorgaande lijn vanaf dag één tot aan het thuis voelen in onze stad. Door een persoonlijke, cultuursensitieve aanpak wordt de inburgering bevorderd, hetgeen bijdraagt aan het zo snel mogelijk, naar eigen kunnen, mee doen in de Nederlandse maatschappij. We combineren begeleiding naar werk met het leren van taal, persoonlijke ontwikkeling en de juiste zorg en ondersteuning. Dit doen we samen met onze ketenpartners.

Nieuwkomers
Onze ambitie is dat nieuwkomers zo snel mogelijk mee kunnen doen en dat zij tegelijkertijd toewerken naar een zelfstandig bestaan in Arnhem. We hebben als uitgangspunt om vanaf de koppeling aan de gemeente Arnhem in te zetten op de belangrijkste componenten voor inburgering, namelijk taal, werk en deelname in de Nederlandse maatschappij. We bieden daarbij de juiste en benodigde ondersteuning en zorg en houden regie op het gehele proces. Het opstellen van een persoonlijk Plan Inburgering en Participatie voor iedere nieuwkomer helpt ons hierbij.

Oudkomers
In 2023 hebben we een driejarige, Europese subsidie (AMIF) toegekend gekregen om oudkomers, die onder de oude wet inburgering vallen, extra te ondersteunen in hun integratie. Met meerdere externe partners, zoals Scalabor, Newbees, en collega's samen ontwikkelen we een aanpak waarbij er een breed aanbod wordt ontwikkeld op meerdere leefdomeinen zoals gezondheid, sport, werk en financiën. Dit doen we middels een cultuursensitieve benadering door sleutelfiguren uit de wijk in te zetten en landingscoaches om de binding tussen werkgever en werknemer te versterken.

Een passend vangnet **(D)**

Wij hebben de ambitie dat 'Niemand op straat hoeft te slapen of in een onveilige thuissituatie hoeft te leven'. Onze focus ligt bij het zoveel mogelijk voorkomen dat opvang nodig is en bij het bieden van een perspectief. Als opvang toch nodig is, wordt snel opvang en persoonsgerichte ondersteuning geboden, gericht op duurzame uitstroom. Nazorg is belangrijk om terugval te voorkomen. Dit geldt voor iedereen die zich in een kwetsbare situatie bevindt en opvang behoeft.
De komende jaren zetten we in op de transitie van maatschappelijke opvang naar wonen. Voor dak- en thuislozen gaan we extra woonplekken realiseren.
Vluchtelingen van waar ook ter wereld vangen we ruimhartig en gastvrij op. Ook mensen zonder documenten willen we toekomstperspectief bieden.
We brengen in kaart wat we nu al doen, we bespreken met ketenpartners, andere gemeentes en ervaringsdeskundigen wat we daar bovenop zouden kunnen, welke kansen en uitdagingen zich kunnen voordoen en hoe we de beschikbare financiële middelen zo doelmatig mogelijk kunnen inzetten.

In het kader van de monitoring is landelijk het streven om vanaf het najaar van 2023 gegevens over dakloosheid in de monitor Dakloosheid in de Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein (GMSD) op te nemen. Er is op dit moment nog onvoldoende juridische grondslag voor de benodigde gegevensdeling. Het gaat hierbij om de onderdelen: het aantal dak- en thuislozen, tijd tot opvang (zowel direct als langdurig), duur van opvang (zowel direct als langdurig), mate van terugval en aantal gerealiseerde woonplekken t.b.v. uitstroom uit de maatschappelijke opvang.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling **(I)**

Arnhem is centrumgemeente voor de regio Arnhem-Achterhoek. De prioriteiten uit de regioaanpak zijn gebaseerd op 1) meer inzetten op vroegsignalering en preventie van huiselijk geweld, 2) huiselijk geweld stoppen en duurzaam oplossen en 3) aandacht voor specifieke aanpakken (denk bijvoorbeeld aan eergerelateerd geweld en ouderenmishandeling). Om te kunnen ontwikkelen op deze prioriteiten is samenwerking met regionale en lokale partners cruciaal. Denk hierbij aan regiogemeenten, de Sociale wijkteams, Veilig Thuis, jeugdgezondheidszorg, jeugdzorgaanbieders en Moviera. In de uitvoering van de regioaanpak is de subsidie aan Moviera (vrouwenopvang) en Veilig Thuis van belang.

Versterken ketensamenwerking OGGz-partners **(I)**

In de OGGz-structuur werken heel veel partners samen. De regie ligt bij VGGM en is gericht op professionele en naadloze samenwerking waarbij de cliënt centraal staat. Doel is het bieden van een passend vangnet.

Aanpak terugdringing dakloosheid **(I)**

Het Nationaal Actieplan Dakloosheid 'Eerst een Thuis' heeft de ambitie dat in 2030 dakloosheid is beëindigd en iedereen een Thuis heeft. Deze landelijke aanpak richt zich op 6 actielijnen:
1. Versterken bestaanszekerheid: borging van het bestaansminimum
2. Preventie: voorkomen dakloosheid is altijd het beste
3. Wonen Eerst: iedereen een eigen woonplek met ondersteuning op maat
4. Integraal werken in de uitvoering: regie, snelheid en menselijke maat
5. Ervaringskennis inzetten: beleid wordt gemaakt, getoetst en uitgevoerd met mensen met ervaringskennis
6. Inclusieve aanpak: aandacht voor jongeren, LHBTIQ+ en dakloze EU-burgers

In samenspraak met alle partners en regiogemeenten wordt in 2023 in beeld gebracht hoe we -als regio Centraal Gelderland- de komende jaren in samenhang met de uitgangspunten van het Nationaal Actieplan verder uitvoering kunnen geven aan de aanpak van dakloosheid. Wat al vast staat is, dat er maximaal ingezet wordt op preventie en het creëren van woonplekken, want iedereen heeft recht op een (t)huis. We zien kansen in het housing first principe. Gelijktijdig wordt ingezet op de uitstroom uit de opvang en om- en afbouw van de capaciteit van de maatschappelijke opvang. Deze laatste is afhankelijk van de realisatie van het aantal woonplekken als ook van landelijke autonome ontwikkelingen, zoals een toename van dakloosheid als gevolg van de mogelijke effecten op het gebied van bestaanszekerheid. Lukt dit niet tijdig of onvoldoende, dan wordt ingezet op tijdelijke en/of permanente uitbreiding van de bestaande opvangcapaciteit. In ieder geval is nu duidelijk dat vooruitlopend op landelijke en Europese regelgeving opvang georganiseerd moet worden voor kwetsbare niet-rechthebbende EU-burgers en de gezinsopvang moet worden uitgebreid.

Specifiek voor dakloze jongeren zijn de mogelijkheden van een pilot bouwdepot verkend en wordt onderzocht of en hoe dit uitgevoerd kan worden.

Verder wordt onverminderd ingezet op preventie. Dit krijgt vorm in nauwe samenwerking met armoede & schulden, werk en inkomen en zorg en welzijn (voorkomen uitval).

Inclusief Arnhem (D)

Onze ambitie is: 'Arnhem is een inclusieve stad. Een stad waarin iedereen zich gezien, gehoord, gewaardeerd en veilig voelt. Een stad waar iedereen gelijkwaardig is en zo behandeld wordt en waar iedereen dezelfde kansen heeft. Dat is het Arnhem dat we willen zijn'.
Dat vraagt inzet van de hele stad. De doelen die wij daarbij nastreven zijn:

- Meer Arnhemmers herkennen en erkennen dat we nog geen inclusieve samenleving zijn, zien hun eigen rol hierin en hebben inzicht in wat ze zelf kunnen doen.
- Meer Arnhemmers zetten zich actief in, vanuit de eigen bevoorrechte positie, voor een inclusieve samenleving en dragen bij aan het tegengaan van uitsluiting, waardoor meer mensen zich volwaardig onderdeel voelen van de Arnhemse samenleving.
- Arnhemse organisaties (waaronder wijzelf) en bedrijven zijn er nog meer op gericht om diversiteit en inclusie te bevorderen en hun diensten en producten (fysiek en digitaal) zijn nog toegankelijker en inclusiever.

We bereiken dit door ons te richten op de vijf focuspunten uit het uitvoeringsplan Inclusief Arnhem 2020-2022. De ambities, doelen en resultaten van de afzonderlijke focuspunten werken we, waar nodig, uit in uitvoeringsplannen (per focuspunt). Drie focuspunten waar we ons op richten hebben betrekking op de hele stad:

1. Voorkomen en tegengaan van discriminatie;
2. Positie inwoners met beperking versterken;
3. Diversiteit in organisaties;

Voor twee focuspunten zijn we als organisatie aan zet:

4. Inclusieve gemeentelijke organisatie;
5. Inclusieve gemeentelijke communicatie.

Voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme (I)

Aan de hand van het Actieplan 'Vrij zijn in Arnhem', hebben we het uitvoeringsplan 'Vrij zijn in Arnhem' opgesteld. Hiermee laten we zien dat we een gezamenlijke verantwoordelijkheid hebben om discriminatie en racisme te voorkomen en tegen te gaan. Het is een integraal plan voor de periode 2022-2023, met acties voor verschillende (levens)domeinen, zoals wijken, onderwijs, wonen, economie en evenementen. In de begroting zijn daarvoor middelen opgenomen. Eind 2023/ begin 2024 actualiseren we het uitvoeringsplan en bepalen we hoe we verder gaan vanaf 2024. Dit doen we in nauwe samenwerking met de klankbordgroep (vertegenwoordiging uit de stad).
Discriminatie en racisme is een groot probleem dat om daadkracht en continue aandacht vraagt. Hiervoor is een doorlopende, lerende en gezamenlijke aanpak nodig, waarin we de beschikbare kennis en expertise bundelen en vooral ook ruimte geven aan initiatieven van partners. We leggen de stad dus geen blauwdruk voor. Het thema is complex en kent verschillende uitingsvormen en vraagt om een zorgvuldige voorbereiding, strategie, aanpak en monitoring. In de stad zit op dit thema veel energie, die we gebruiken om samen een vuist te maken tegen discriminatie en racisme.

Beoogde resultaten:

- In 2024 wordt het monument Slavernijverleden geplaatst;
- In 2024 zijn de uitkomsten van het onderzoek 'Sporen slavernijverleden Arnhem' op laagdrempelige wijze met de stad gedeeld;
- In 2025 zijn vijf kennisateliers uitgevoerd over sub-thema's van racisme;
- De werkgroep Arnhem tegen Racisme organiseert jaarlijks rondom 21 maart de week tegen racisme;
- In 2025 is de pilot voor de lokale coördinator discriminatie en racisme uitgevoerd en geëvalueerd;
- In 2024 is gestart met een duurzame inzet op het verhogen van meldingstoegankelijkheid van discriminatie en racisme.

Bestendigen regenboogaanpak (I)

We zetten ons in voor het vergroten van de zichtbaarheid, acceptatie en veiligheid van lesbische, homoseksuele, biseksuele, transgender, intersekse en queer personen (LHBTIQ+) in Arnhem. We staan gezamenlijk voor deze opgave, alleen samen maken we deze stad een fijne plek voor alle Arnhemmers, waar iedereen zichzelf kan zijn. Samen met de regenboogpartners geven we invulling aan de regenboogagenda 2023-2026.

Beoogde resultaten:

- In 2024 worden de uitkomsten van de veiligheidsmonitor LHBTIQ+ voor de gemeente Arnhem gepubliceerd.
- Op basis van dit onderzoek worden maatregelen geformuleerd om het veiligheidsgevoel te verbeteren.
- In 2024 ligt er een strategie met haalbare ambities voor het betrekken van VO- en MBO- scholen bij de InDifferent-netwerken.

Positie inwoners met een beperking versterken **(I)**

Om ervoor te zorgen dat de Arnhemse samenleving beter is ingericht, zodat mensen met een beperking volwaardig kunnen deelnemen, voeren we het uitvoeringsplan VN-verdrag Handicap uit. Dit uitvoeringsplan loopt van 2022 tot en met 2024. In het plan beschrijven we de acties die bijdragen aan een toegankelijke en inclusieve inrichting van de Arnhemse samenleving en de resultaten van de acties. Het plan bestrijkt verschillende terreinen, zoals onderwijs, vastgoed, verkiezingen, werk en openbare ruimte. Zo willen we de komende jaren ervoor zorgen dat elke wijk een toegankelijke en inclusieve speeltuin heeft, dat de hoofdlooproutes toegankelijk zijn en dat we werken aan het toegankelijk maken van de 60 gemeentelijke gebouwen. We voeren de acties uit in samenwerking met het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg), Bijzonder in Arnhem en andere betrokken ervaringsdeskundigen. Het uitvoeringsplan is mede gebaseerd op de Arnhemse inclusie-agenda VN-verdrag Handicap 2021-2024, waarin we het verhaal van de stad vertellen op verschillende terreinen. Eind 2024 evalueren we het uitvoeringsplan en bepalen we het vervolg van de lokale invulling van het VN-verdrag Handicap in Arnhem.

Beoogde resultaten:
- In 2026 heeft elke wijk (24) een toegankelijke en inclusieve speeltuin;
- In 2026 zijn de hoofdlooproutes uit het Handboek Toegankelijke Openbare Ruimte Arnhem toegankelijk;
- In 2026 zijn meer werkgevers zich bewust van de kansen die medewerkers met een beperking bieden voor hun organisatie;
- In 2026 zijn meer activiteiten die georganiseerd worden voor kinderen toegankelijk voor kinderen met een beperking;
- In 2026 zijn meer eigenaren van winkels, horeca, culturele instellingen en kantoren zich bewust van het belang van toegankelijkheid;
- In 2024 hebben we in het Integraal Huisvestingsplan (IHP) afspraken gemaakt over het realiseren van inclusieve en toegankelijke onderwijshuisvesting.

Diversiteit in organisaties **(I)**

Ambitie is dat Arnhemse organisaties/werkgevers en voor de gemeente Arnhem werkzame organisaties een afspiegeling zijn van de beroepsbevolking in onze stad/regio. Zo zijn en blijven we herkenbaar en toegankelijk voor onze inwoners en kunnen we ze beter dienen. Verschillende organisaties delen met ons de ambitie om een diverse en inclusieve organisatie te zijn en lopen veelal aan tegen dezelfde uitdagingen op het gebied van diversiteit en inclusie.
Om de krachten te bundelen, te inspireren, kennis en ervaringen uit te wisselen en gezamenlijk projecten uit te voeren is er het netwerk ‘Diversiteitsreis’. Doel is dat dit netwerk verder blijft groeien onder, ook vanuit het traject gericht op onze samenwerkingspartners: verbonden partijen, subsidiepartners en inkooprelaties. Doel is ook dat dit netwerk steeds minder afhankelijk is van de faciliterende rol van de gemeente Arnhem. We blijven uiteraard deelnemer omdat wij als gemeente ook de ambitie hebben om een diverse en inclusieve organisatie/werkgever te zijn (zie focuspunt 4 'Inclusieve gemeentelijke organisatie'). Verder gaan we uitwisselen met het netwerk ‘Samen voor een Baan’, dat zich richt op inclusief werkgeverschap en meer werk voor mensen met een beperking/afstand tot de arbeidsmarkt.
Zoals aangegeven in de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023 streven we er verder naar dat de partners waar we mee samenwerken (verbonden partijen en de subsidie- en inkooprelaties) zich inzetten voor inclusie en diversiteit in hun organisatie en dienstverlening.

Beoogde resultaten:
- Eind 2024 is het netwerk ‘Diversiteitsreis’ weer verder gegroeid.
- Eind 2024 is het netwerk verder geprofessionaliseerd en minder afhankelijk van de faciliterende rol van de gemeente Arnhem.
- Met het oog op mensen met een beperking is eind 2024 uitwisseling ontstaan tussen het netwerk Diversiteitsreis (gericht op culturele diversiteit) en het netwerk Samen voor een Baan (gericht op mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt).
- Vanaf 2025 hebben alle verbonden partijen als samenwerkingspartners van de gemeente Arnhem een plan voor hun inzet op inclusie en diversiteit en is hun inzet onderdeel van de verantwoordingssystematiek.
- Eind 2026 hebben we afspraken gemaakt met alle subsidierelaties als samenwerkingspartners van de gemeente over hun inzet op inclusie en diversiteit bij de uitvoering van hun activiteiten.
- Eind 2026 hebben we inclusie en diversiteit verankerd in ons inkoop-en aanbestedingsbeleid.

Inclusieve gemeentelijke organisatie **(I)**

We blijven streven naar een inclusieve en diverse organisatie waar iedere medewerker zichzelf kan zijn en gezien en gewaardeerd wordt. Het Uitvoeringsplan Inclusieve en Diverse Gemeentelijke Organisatie is hiervoor de basis. Dit plan loopt tot en met 2023. In 2024 actualiseren we dit uitvoeringsplan door inspanningen te prioriteren en dit te vertalen naar een bijpassende planning. We zetten in op meer structurele bewustwording op verschillende lagen binnen de organisatie. Daarnaast blijven we, naast het werken aan een diverse instroom, werken aan het binden en boeien van medewerkers, door aandacht te hebben voor een veilige werkomgeving en ruimte voor ontwikkeling. Ook blijft inclusief leiderschap een belangrijk aandachtspunt.

Beoogde resultaten:
- Inclusie: we werken aan een inclusieve organisatiecultuur, waarin medewerkers zich gezien, gehoord en gewaardeerd voelen. Voor de mate van inclusiviteit willen we minimaal gelijk en bij voorkeur hoger scoren dan de NIM-scan score van zomer 2021 (53,5%);
- Culturele diversiteit: we nemen de eerdere doelstelling onder de loep en waar nodig doen we een herbepaling hiervan, zodat de wijze van meten aansluit bij de beschikbare data van het CBS. We willen meer inzicht krijgen hoe we dit goed kunnen meten om te kunnen blijven monitoren en ook vooruitgang boeken in de representatie op verschillende schalen;
- Bewustwording: we gaan meer inzetten op bewustzijn op inclusie en diversiteit op management-, afdelings- en teamniveau;
- Wet Banenafspraak: minimaal 5 extra banen creëren in 2024 op verschillende schaalniveaus boven op de wettelijke taakstelling;
- Clusteractieplannen: in 2024 hebben alle clusters hun clusteractieplan diversiteit & inclusie verder doorontwikkeld en acties uitgezet;
- Gemeentepool: de werving van diverse kandidaten start in de tweede helft 2023, zodat de eerste nieuwe collega's snel daarna kunnen beginnen. We gaan hen intern opleiden om hen na twee jaar te laten doorstromen naar een vacature.

Inclusieve gemeentelijke communicatie **(I)**

Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken daar op drie manieren aan:

Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites
We werken constant aan het verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps en de inhoud die daar te vinden is. We streven daarbij naar de A-status, wat betekent dat een site of app volledig voldoet aan de wettelijke vereisten. Daarnaast werken we aan de borging van digitale toegankelijkheid binnen de gemeentelijke organisatie. Dat doen we via bewustwording, kennisvergroting en training van medewerkers (inzet speciale aandacht functionaris), door de website-eigenaren te laten rapporteren over digitale toegankelijkheid en door bij nieuwe websites of apps - zoals de nieuwe gemeentelijke website - die toegankelijkheid meteen goed te regelen en daar de doelgroep bij te betrekken.

Schrijven in begrijpelijke taal
Met het Project Direct Duidelijk stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1, door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers. Daarnaast voeren we proeven uit met beeldbrieven en een digitale taaltool.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen
We investeren in bewustwording binnen de organisatie en reiken daarbij concrete adviezen en tips aan om inclusief te communiceren. Hetzelfde doen we met externe partners als vormgevers en fotografen. We nemen periodiek de gepleegde communicatie onder de loep om te leren. We werken aan een genderneutrale aanhef in onze communicatie, nemen in onze uitnodigingen informatie op over de toegankelijkheid van de betreffende bijeenkomst en bieden onze informatie voortaan in meerdere talen aan als dat helpt om inwoners beter te bereiken. Ten slotte zoeken we aansluiting bij de organisaties die deel uitmaken van het Arnhemse netwerk 'diversiteitsreis' om kennis en ervaringen uit te wisselen.

De beoogde resultaten voor bovenstaande punten zijn:
Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites
- Medewerkers die het aangaat, zijn zich meer bewust van het belang van digitale toegankelijkheid.
- Direct betrokken collega's zijn getraind om te werken aan de toegankelijkheid van gemeentelijke websites en apps.
- (Meer) gemeentelijke websites en apps zijn toegankelijk(er)
- De nieuwe gemeentelijke website (www.arnhem.nl) is toegankelijk.

Schrijven in begrijpelijke taal
- Medewerkers zijn zich meer bewust van het belang van schrijven in begrijpelijke taal.
- Meer medewerkers zijn getraind in schrijven op B1-niveau.

- Meer gemeentelijke standaardbrieven en webteksten zijn geschreven in begrijpelijke taal.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een bi-culturele/migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen

- Medewerkers zijn zich meer bewust van het waarom en hoe van inclusief communiceren.
- De gemeentelijke communicatie is steeds inclusiever in woord en beeld.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**
Opvoeden en opgroeien	810	0	0	0
Maatschappelijke verbindingen	1.471	41	31	76
Zelf- en samenredzaamheid	312	0	0	0
Duurzaam opvanglandschap en inburgering	6.479	1.738	0	0
Een passend vangnet	21.615	892	40	22
Inclusief Arnhem	1.614	0	500	25
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	37.900	27.579	52.783	32.301	32.476	31.180	29.502
Baten	13.831	1.784	23.055	2.670	2.670	2.670	2.670
Saldo lasten en baten	***-24.069***	***-25.796***	***-29.728***	***-29.631***	***-29.806***	***-28.510***	***-26.832***
Toevoegingen aan reserves	3.406	1.100	1.708	570	570	570	70
Onttrekkingen aan reserves	2.015	200	3.618	124	535	538	535
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-1.391***	***-900***	***1.910***	***-447***	***-35***	***-32***	***464***
Gerealiseerd resultaat	**-25.459**	**-26.696**	**-27.818**	**-30.078**	**-29.842**	**-28.542**	**-26.368**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 32,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

- Maatschappelijke opvang/verslavingszorg/OGGz: € 12,3 miljoen;
- Vrouwenopvang en huiselijk geweld incl. Veilig Thuis: € 9,4 miljoen;
- Asiel, vluchtelingen en inburgering: € 6,5 miljoen;
- Welzijn incl. preventief jeugdbeleid: € 2,6 miljoen;
- Integratie, anti-discriminatie en inclusie: € 1,6 miljoen.

De totale lasten dalen ten opzichte van 2023 met € 21,9 miljoen. Dit wordt onder andere verklaard door:

- Voor 2023 is incidenteel € 17,4 aan lasten aan de begroting toegevoegd voor de opvang van vluchtelingen uit Oekraïne;
- In de Begroting 2023 is voor 2023 € 1,0 miljoen voor subsidies voor welzijnspartijen opgenomen. Die is verschoven naar de wijken;
- In 2023 is in lijn met de Jaarrekening 2022 € 0,7 miljoen aan overgehevelde budgetten vanuit het gemeentefonds opgenomen voor onder andere de opvang van asielzoekers en maatschappelijke begeleiding;
- In 2023 is een incidenteel budget overgeheveld vanuit 2022 ten behoeve van vrouwenopvang van € 0,7 miljoen;
- In 2023 was een incidentele post begroot van € 0,6 miljoen in het kader van gezond en actief leven akkoord (GALA);
- € 0,6 miljoen voor de coördinatie OZO is overgeheveld naar het programma Veiligheid;
- € 1,5 miljoen is incidenteel jaarlijks in de periode 2024-2027 begroot voor huisvesting bijzondere doelgroepen.

De komende jaren dalen naar verwachting de lasten naar € 29,5 miljoen in 2027 doordat na 2025 het via het gemeentefonds door het Rijk gefinancierde programma gezins- en kindbescherming stopt (€ 0,7 miljoen) en de tijdelijke subsidie aan het Leger des Heils voor dak- en thuislozenopvang (€ 0,5 miljoen). Na 2026 valt er € 0,5 miljoen aan kapitaallasten vrij, daarnaast eindigen de incidentele middelen uit de Begroting 2023 voor toegankelijk vastgoed (€ 0,5 miljoen), opvang en toekomstperspectief vluchtelingen en ongedocumenteerden en actieplan statushouders en oude nieuwkomers (€0,5 miljoen).

Baten
De totale baten voor 2024 zijn begroot op € 2,7 miljoen. Dit bestaat met name uit een specifieke uitkering van het Rijk van € 1,7 miljoen voor inburgering. Hieruit worden voornamelijk leerroutes en taaltrajecten bekostigd. Daarnaast ontvangt Arnhem een specifieke uitkering van € 0,7 miljoen voor de Heroïne-unit (€ 0,7 miljoen).

De baten zijn € 21,1 miljoen lager dan in 2023. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de vergoeding voor de opvang van Oekraïense vluchtelingen (van € 20,5 miljoen) die Arnhem van het Rijk ontvangt.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt er € 0,5 miljoen toegevoegd aan de reserve kapitaallasten voor investeringen die leiden tot het toegankelijk maken van gebouwen in de openbare ruimte en € 70.000 aan de bestemmingsreserve vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er € 0,1 miljoen onttrokken aan de reserves voor onder ander onderhoud en het toegankelijk maken van vastgoed.

Met wie werken we samen

Partners
We werken op het gebied van Welzijn samen met onder andere Rijnstad, SWOA, MvT, AM support, Presikhaaf University en buurthuizen.
Vanuit Inclusie gaat het om Vizier, Arnhem platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg), Bijzonder in Arnhem, InDifferent, COC, Stichting Comité 30 juni-1 juli Arnhem.
De klankbordgroepen in het kader van de Inclusieagenda VN-verdrag Handicap en het actieplan Vrij zijn in Arnhem zijn vanuit hun betrokken- en ervaringsdeskundigheid belangrijke partners als het gaat om meedenken en prioritering.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Eindevaluatie Minder Opvang Beter Leven;
- Actieprogramma Dak- en thuisloze jongeren;
- Kamerbrief over Een (t)huis, een toekomst, De aanpak van dak- en thuisloosheid;
- Plan van Opvang naar wonen ;
- Herijking welzijnsopdracht. Samen werken aan een sterke sociale basis. Richtinggevende notitie;

- Meedoen en Thuis voelen, een nieuw bestaan in Arnhem;
- Arnhemse standaard toegankelijkheid;
- Uitvoeringsplan inclusief Arnhem;
- Actieplan Vrij zijn in Arnhem;
- Arnhemse Inclusieagenda VN-verdrag Handicap;
- Nationaal Actieplan Dakloosheid.

Gezondheid en sport

Een goede gezondheid is de basis voor een gelukkig leven en daarmee de basis voor participatie van inwoners in onze maatschappij. Daarom vinden wij dat alle Arnhemmers gelijke kansen moeten krijgen om te sporten, te bewegen en hun gezondheidspotentieel zo goed mogelijk te benutten. Dit betekent dat elke Arnhemmer de mogelijkheden moet hebben om zichzelf een gezonde leefstijl eigen te maken en zich deze vaardigheden zo jong mogelijk aan te leren. Hierbij willen we oog hebben voor mensen voor wie dit geen vanzelfsprekendheid is.
We richten ons daarbij op het stimuleren van gezond gedrag en het tegengaan van ongezond gedrag, zoals roken, te weinig bewegen, ongezonde voeding en problematisch alcoholgebruik. Met verschillende programma's helpen we onze inwoners een gezonde leefstijl eigen te maken. We stimuleren bewegen voor iedereen, bijvoorbeeld door activiteiten te organiseren en sportaccommodaties te realiseren.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers gezond en fit (A)

Een goede gezondheid vormt de basis voor een gelukkig leven en is daarmee ook de basis voor deelname van inwoners aan onze samenleving. Alle Arnhemmers moeten gelijke kansen krijgen om hun gezondheidspotentieel optimaal te benutten. Een gezonde leefstijl en een goed ingerichte woonomgeving, met oog voor gezondheid en bewegen, zijn daarvoor belangrijke voorwaarden. Dit is de kern van het plan 'Gezond en Fit; Aanpak voor een gezonde leefstijl in Arnhem' (mei 2020) waarin we als gemeente onze ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers presenteren. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar die inwoners voor wie een goede gezondheid niet vanzelfsprekend is. Dit sluit aan bij de Arnhem-Oost-aanpak.

Meer Arnhemmers voldoen aan de beweegrichtlijn en minder Arnhemmers hebben overgewicht (D)

De beweegrichtlijn (vervanging van de oude beweegnorm) houdt in:

- voor kinderen (4 tot en met 17 jaar): 1 uur per dag matig intensief bewegen, 3x per week spier- en botversterkende activiteiten;
- voor volwassenen: 2,5 uur per week matig intensief bewegen, 2x per week spier- en botversterkende activiteiten;
- voor senioren worden extra balansoefeningen geadviseerd.

We stimuleren sporten in de openbare ruimte (I)

- We leggen beweegvoorzieningen aan zoals pumptracks, skatebanen, calisthenics- en freerunobjecten. Hierbij willen we tot 2026 per jaar minimaal 1 beweegvoorziening toevoegen. Hierbij hebben we aandacht voor Arnhem Oost wijken.
- We onderhouden beweegvoorzieningen in de openbare ruimte (zoals playgrounds).
- Waar nodig vindt ook programmering vanuit buurtsportcoaches plaats.
- We zorgen voor een openbare ruimte die uitnodigt om te bewegen, wandelen en te fietsen, door onder andere het aanleggen van aantrekkelijke wandelroutes en beweegroutes.
- We werken samen met verenigingen en scholen om open sportparken en open schoolpleinen te realiseren, zodat deze aansluiten op de openbare ruimte.

We stimuleren Arnhemmers om gezond te eten en drinken (I)

- Het programma GO! (Gezond Onderweg), een wijkgericht behandelprogramma met als component een passend sport- en beweegaanbod voor de doelgroep, is effectief gebleken in de aanpak van overgewicht bij kinderen.
- Het programma JOGG richt de aandacht op een gezonde leefstijl bij kinderen in het algemeen en een gezond gewicht in het bijzonder. Het programma stimuleert gezonder eten en drinken in de omgeving waarin kinderen dagelijks verkeren, zoals op scholen, in kindercentra, bij sportverenigingen, en bevordert een leefomgeving die uitnodigt tot activiteit en tot sportief bewegen.
- Op plekken waar veel kinderen spelen willen we een zo gezond mogelijke omgeving creëren. Daarom plaatsen en onderhouden we watertappunten verspreid over de hele stad. Dit sluit aan bij de ambities in het kader van het JOGG-programma (gezonde jeugd, gezonde toekomst), waarbij gezonde voeding en water drinken belangrijke pijlers zijn.
- We verzorgen leefstijlcoaching via het Sportbedrijf Arnhem door middel van de gecombineerde leefstijlinterventies (Xfitt, COOL). Die interventies richten zich op een combinatie van afvallen, bewegen en gedragsverandering voor duurzaam resultaat.

We stimuleren Arnhemmers om te gaan sporten bij vitale verenigingen of andere beweegaanbieders (I)

- Sportfaciliteiten zijn schoon, heel en veilig en bieden de Arnhemse sportverenigingen ruimte om hun sport te beoefenen. Dit gebeurt door middel van het Sportbedrijf Arnhem, dat voor ons de sportparken, wijkvoorzieningen en zwembaden beheert en exploiteert.
- We willen verenigingen in Arnhem die toekomstbestendig en vitaal zijn. Dit doen we door verenigingsondersteuning via het Sportbedrijf, subsidie aan de Arnhemse sportfederatie, het organiseren van sportcafés, trainingen en we ontsluiten ook aanbod van NOC/NSF of andere sportbonden. Verder hebben we een sportparkmanager die op sportpark de Bakenhof verenigingen ondersteunt en hebben we een clubkadercoach die verenigingen ondersteunt in relatie tot pedagogische vaardigheden.
- We geven uitvoering aan het lokaal sportakkoord.
- We zetten in op een positief sportklimaat. Iedereen voelt zich welkom, iedereen voelt zich veilig, iedereen kan meedoen in de Arnhemse sport.
- We ondersteunen verenigingen die nieuwe sport- en beweegvormen willen aanbieden en waar vraag naar is (padel, urban sport).
- We subsidiëren het gebruik van sportaccommodaties, zodat ‘de sport’ betaalbaar blijft (tarievenmodel).
- Aanvullend verhogen we de toegankelijkheid van de sport voor Arnhemmers door het inzetten van de Sportkaart, de Gelrepas en de studentensportkaart.
- We ondersteunen maatschappelijke organisaties die sport als middel gebruiken voor ontmoeten, verbinden, persoonlijke ontwikkeling en gezonde leefstijl (bijvoorbeeld bij AM, Presikhaaf University).

We stimuleren specifieke doelgroepen Arnhemmers extra om naar vermogen te kunnen sporten en bewegen (doelgroepenbeleid) (I)

- We willen dat alle Arnhemse kinderen van de PO-scholen minimaal vijf uur op en rond school bewegen (via gym, pauzesport, en bijvoorbeeld verlengde schooldag). We voeren samen met de scholen de 2+1+2 aanpak uit. De aanpak houdt in dat kinderen 2 uur per week bewegingsonderwijs ontvangen op school, 1 uur per week onder schooltijd bewegen op en rond school en 2 uur bewegen direct na school. Hiervoor bieden we onder andere aan; skillsboxen, beweegteams op scholen die activiteiten voor kinderen organiseren, schoolsport, voetbaltoernooien. Ook organiseren we voor kinderen hardloopwedstrijden, buurtsportcoaches en het geheim van Papendal. We werken hierin samen met sportverenigingen per wijk.
- We willen ouderen stimuleren om te bewegen. Vanuit het Sportbedrijf zijn er twee consulenten seniorensport die een specifiek aanbod aanbieden (bijvoorbeeld nationale diabetes challenge, natuurwandelen, fietsmaatjes, jeu de boulesbanen, golden sports).
- We stimuleren mensen met een beperking om te sporten. We faciliteren ‘uniek sporten’ (coördinatiefunctie aanbod en ondersteuningen bij hulpmiddelenaanvraag. We geven subsidie aan ISVA (invalidensportvereniging Arnhem).

We zorgen dat de stad en de breedtesport optimaal profiteert van de aanwezigheid van topsport(evenementen) (I)

- Bij het organiseren van (top)sportevenementen zetten we in op ‘side events’. We gebruiken het evenement om een stimulans te geven aan de sport in Arnhem. Dit doen we door ‘evenementversterkende activiteiten', ofwel ‘side events’. Deze hebben altijd de maatschappelijk toegevoegde meerwaarde op het gebied van gezondheid als uitgangspunt. Een recent voorbeeld zijn de fietsclinics verbonden aan het WK BMX, of de versterking van de lokale volleybalvereniging in het kader van het WK volleybal.
- We hebben een convenant met Papendal om ervoor te zorgen dat het topsportcentrum en de stad van elkaars aanwezigheid profiteren. Concreet worden er elke 2 jaar afspraken gemaakt over hoe de lokale sport (verenigingen, onderwijs) profiteert van de aanwezigheid van Papendal.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
% voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen		**54**			
Eenheid:	Percentage inwoners dat voldoet aan de Nederlands Norm Gezond Bewegen (19 en ouder)				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% kinderen beweegt iedere dag 1 uur			**29**		
Eenheid:	Percentage kinderen (0 tot 11 jaar) dat elke dag minstens 1 uur beweegt. *Dit is een inschatting van ouders over het beweeggedrag van hun kinderen. Het vermoeden is dat door de vraagstelling het percentage zeer laag uitvalt. Landelijk gezien voldoet gemiddeld 56,8% van de kinderen 4 tot 12 aan de beweegrichtlijn. Wij vermoeden dat dit in Arnhem hoger ligt. We gaan in gesprek met de GGD om een eenduidiger beeld te krijgen.				
Bron:	Kindmonitor GGD (vierjaarlijks)				

% senioren (65+) dat aan de beweegnorm voldoet			37		
Eenheid:	Percentage senioren dat aan de beweegnorm voldoet				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% lid van sportvereniging		19,50	19,30		
Eenheid:	Percentage inwoners dat is aangesloten bij een sportvereniging				
Bron:	Sportbonden en NOC*NSF. Kennis- en Informatiesysteem Sport (KISS).				

Waardering sportvoorziening		61		64	
Eenheid:	% eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende sportvoorzieningen				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

% kinderen eet minstens elke dag fruit				84	
Eenheid:	Percentage kinderen (0 tot 11 jaar) dat minstens elke dag fruit eet				
Bron:	Kindmonitor GGD				

% goed/ zeer goed ervaren gezondheid			80		68
Eenheid:	Percentage inwoners dat de gezondheid als goed of zeer goed ervaart				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% volwassenen met overgewicht			45		46
Eenheid:	Percentage volwassen met overgewicht				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Meer Arnhemse kinderen een Kansrijke Start (D)

Ieder kind verdient de best mogelijke start van zijn of haar leven en een optimale kans op een goede toekomst. De eerste 1000 dagen (-9 maanden tot 2 jaar) van een kind zijn cruciaal voor een goede start. Juist in deze eerste levensfase is de grootste gezondheidswinst te behalen. De gezondheid van een kind voor, tijdens en na de geboorte blijkt een belangrijke voorspeller te zijn van problemen, zowel fysiek als mentaal, op latere leeftijd. Zo'n 14% van de kinderen heeft geen goede start bij de geboorte door vroeggeboorte, een te laag geboortegewicht of een combinatie ervan. De oorzaak ligt vooral bij sociale risicofactoren en het gebrek aan beschermende factoren.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We zetten in op vroegtijdige signalering van (aanstaande) ouders in een kwetsbare positie (I)

We onderzoeken waar verbeteringsmogelijkheden zijn op het gebied van het signaleren, onder andere:
- de inzet van signaleringsinstrumenten door de professionals;
- het herkennen van (niet-medische) signalen van kwetsbaarheid door professionals;
- de juiste hulpvraag naar boven krijgen door onder andere sensitieve gespreksvoering.

We zorgen voor een passend aanbod aan ondersteuning voor (aanstaande) ouders in een kwetsbare positie (I)

- We brengen het zorglandschap voor de eerste 1000 dagen in beeld voor de professionals, zodat zij weten naar welke ondersteuning zij 'kwetsbare' (aanstaande) ouders kunnen doorverwijzen.
- We brengen het zorglandschap voor de eerste 1000 dagen in beeld voor 'kwetsbare' (aanstaande) ouders, zodat zij weten waar zij met hun hulpvraag terecht kunnen.
- We onderzoeken welk aanbod er aanvullend nodig is om ouders beter voor te bereiden op het ouderschap.
- We continueren bestaande interventies om 'kwetsbare' (aanstaande) ouders passende ondersteuning te bieden, onder andere Nu Niet Zwanger, Centering Pregnancy, Stevig Ouderschap, Voorzorg, Bewust Ouderschap, BabythuisZorg.

We versterken de samenwerking in het netwerk **(I)**

- We verkennen de behoefte aan een MDO (geboortezorgnetwerk): een systematisch intercollegiaal overleg tussen de geboortezorg, JGZ en het sociale domein. Als deze behoefte er is, dan gaan we dit netwerk ontwikkelen.
- We organiseren jaarlijks drie à vier netwerkbijeenkomsten voor professionals om elkaar beter te leren kennen en van elkaar te leren. Om goed samen te werken, moet je elkaar kennen en weten te vinden.
- We onderzoeken en ontwikkelen communicatietools die professionals ondersteunen in de samenwerking (bijvoorbeeld digitale nieuwsbrief en aansluiten bij OZO-verbindzorg).
- De JGZ biedt als belangrijke netwerkpartner laagdrempelige toegankelijk zorg in de wijk, dichtbij de kinderen (en hun ouders) en andere netwerkpartners in de wijk.

Meer Arnhemmers groeien op in een rookvrije omgeving **(D)**

Iedere week opnieuw raken honderden kinderen in Nederland verslaafd aan roken. Ruim de helft van de rokers sterft aan de gevolgen ervan; elk jaar zo'n 20.000 Nederlanders. Ook van meeroken kunnen mensen ernstig ziek worden en er zelfs aan overlijden, tot wel enkele duizenden per jaar. Daarom moet ieder kind dat geboren wordt de kans krijgen om volledig rookvrij op te groeien. Dit kan alleen in een rookvrije omgeving met goede voorbeelden om zich heen. Daarom zetten we ons in om Arnhemmers in een rookvrije omgeving te laten opgroeien. Dit doen we onder andere door te starten met een wijkaanpak voor een Rookvrij Presikhaaf.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We stimuleren laagdrempelige, wijkgerichte en integrale initiatieven voor stoppen met roken **(I)**

- We onderzoeken de mogelijkheden voor wijkgerichte aanpakken op het gebied van stoppen met roken.
- We verbinden initiatieven in de wijk die inzetten op problemen die in samenhang met roken kunnen worden aangepakt.

Op plekken waar vaak kinderen en jongeren komen, zetten wij in op een rookvrije omgeving **(I)**

- We stimuleren sportverenigingen om een rookvrij beleid te voeren.
- We verkennen de mogelijkheden uit de Omgevingsvisie om meer plekken aan te duiden als rookvrije zone.
- We ondersteunen initiatieven van inwoners om speelplekken in hun wijk rookvrij te maken.
- We verkennen de mogelijkheden rookvrij beleid op te nemen in subsidieafspraken.
- We stimuleren en faciliteren de Gezonde Kinderopvang en de Gezonde Schoolaanpak.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
% roken		**21**		**21**	
Eenheid:	Percentage inwoners dat rookt				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Het terugdringen van problematisch alcohol- en drugsgebruik **(D)**

Alcohol- en drugsgebruik, gokken en overmatig gamen en sociale mediagebruik zijn schadelijk voor de gezondheid. Het kan ook leiden tot slechtere schoolprestaties, verzuim of schooluitval. Het is dus belangrijk om alcohol- en drugsgebruik en gokken zo veel mogelijk te voorkomen en te ontmoedigen en met name jongeren te leren op een gezonde manier om te gaan met gamen en sociale mediagebruik.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We richten ons op preventie van middelengebruik bij jongeren onder de 18 jaar **(I)**

Dit doen we door op verschillende domeinen in het leven van jongeren in te zetten:

- School: we stimuleren alle Arnhemse scholen om gebruik te maken van een integrale aanpak voor het voorkomen en terugdringen van (problematisch) middelengebruik.
- Professionals: signaleren en begeleiden van jongeren die beginnende problemen hebben met gebruik en verwijzen van leerlingen met problematisch gebruik.
- Sportomgeving: we stimuleren een verantwoord middelenbeleid bij sportverenigingen.
- Wijk: we zetten in op deskundigheidsbevordering op het gebied van middelengebruik voor professionals in de wijk zoals jongerenwerkers, straatcoaches, handhavers.

We versterken de signaleringsketen	(I)

- We onderzoeken met het kernteam preventie en handhaving van middelengebruik hoe we de samenwerking tussen preventie en handhaving kunnen verbeteren.
- We sluiten aan op landelijke campagnes zoals Zien Drinken, Doet Drinken en IkPas om preventie van middelengebruik onder de aandacht te brengen bij inwoners en professionals.
- Jeugdartsen en -verpleegkundigen van de GGD geven voorlichting en advies en verwijzen door als extra ondersteuning nodig is.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
% voldoet aan de alcoholrichtlijn		43		43	
Eenheid:	Percentage inwoners dat voldoet aan de alcoholrichtlijn				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers gezond en fit	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**
Meer Arnhemmers voldoen aan de beweegrichtlijn en minder Arnhemmers hebben overgewicht	20.386	3.703	431	474
Meer Arnhemse kinderen een Kansrijke Start	3.604	0	0	0
Meer Arnhemmers groeien op in een rookvrije omgeving	5.059	76	0	0
Het terugdringen van problematisch alcohol- en drugsgebruik				
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	25.265	24.684	25.316	29.048	25.567	25.304	25.119
Baten	5.589	3.398	3.690	3.778	3.778	3.717	3.717
Saldo lasten en baten	***-19.676***	***-21.286***	***-21.626***	***-25.270***	***-21.789***	***-21.587***	***-21.402***
Toevoegingen aan reserves	773	418	431	431	431	431	431
Onttrekkingen aan reserves	983	553	846	474	555	460	358
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***210***	***136***	***416***	***44***	***124***	***30***	***-73***
Gerealiseerd resultaat	**-19.465**	**-21.151**	**-21.210**	**-25.226**	**-21.665**	**-21.557**	**-21.475**

Toelichting

Het programma Gezondheid en Sport is deze begroting op hoofdlijnen zero based opgebouwd. Het programma kent twee onderdelen, gezondheid en sport. Er bestaat een aanzienlijke overlap met de wijkprogramma's op de activiteiten voor gezondheid en sport. Doordat een deel van de budgetten is doorgemandateerd, is een deel van de beleidsmatige inzet ook voor de wijkprogramma's. De beleidsmatige inzet vanuit de wijkprogramma's is niet

meegenomen in de analyse. Deze zal worden meegenomen wanneer de wijkprogramma's zero based worden opgebouwd.

Zoals ook in het plan van aanpak zero based begroten is opgenomen (maart 2022, zaaknummer 640401), worden afwijkingen in de omvang van de programma's eerst op een stelpost geplaatst, waarna deze bij het eerstvolgende integrale besluitvormingsmoment, de Perspectiefnota 2025-2028, meegenomen worden.

In de tabel hieronder staat het totaaloverzicht met de inkomsten en uitgaven voor gezondheid en sport binnen het programma Gezondheid en Sport en binnen Wijken Algemeen. Vervolgens is per onderwerp een uitsplitsing opgenomen.

Programma Gezondheid en Sport 2024	Inkomsten		Uitgaven				
	Vastgoed	Overig	VGGM / Sportbedrijf	Vastgoed	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
Bedragen x € 1.000							
Onderwerp							
Gezondheid	-	76	7.075	-	223	1.324	8.622
Sport	3.703	-	15.297	3.094	546	1.489	20.426
Stelpost	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	**3.703**	**76**	**22.372**	**3.094**	**769**	**2.813**	**29.048**

Wijken Algemeen 2024	Inkomsten		Uitgaven				
	Vastgoed	Overig	VGGM / Sportbedrijf	Vastgoed	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
Bedragen x € 1.000							
Onderwerp							
Gezondheid	11	-	-	4	-	86	90
Sport	2.054	-	5.614	1.338	-	-	6.952
Stelpost	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	**2.065**	**0**	**5.614**	**1.343**	**0**	**86**	**7.043**

De totale lasten van het programma Gezondheid en Sport sluiten aan bij de uitkomsten van zero based. Wel verschuift er € 81.000 van Gezondheid naar Sport. Mogelijke verschuivingen tussen het programma Gezondheid en Sport en Wijken Algemeen zullen naar aanleiding van de evaluatie van Van Wijken Weten worden beoordeeld.

Gezondheid	Totaal	Programma Gezond-heid en Sport	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Inkomsten	**87**	**76**	**11**
Vastgoed	11		11
Gezond in de Stad	60	60	
Lijkbezorging	16	16	
Gemeenschappelijke regelingen	**7.075**	**7.075**	**0**
VGGM - gemeenschappelijke regeling	6.478	6.478	
VGGM - Basis op orde JGZ / AGZ	99	99	
VGGM - Programma Beter Bedrijfsvoeren	498	498	
Dienstverleningsovereenkomst VGGM	**985**	**985**	**0**
Gezond in de Stad	**358**	**282**	**76**
Verstrekte subsidies	**67**	**57**	**10**
St. VanHarte	10	2	8
St. Rijnstate Ziekenhuis	57	55	2

Beleidsmatige inzet	**223**	**223**	**0**
Vastgoed	**4**	**0**	**4**
Kapitaallasten	1		1
Belastingen	1		1
Gas water licht verzekeringen	3		3
Totaal uitgaven	**8.712**	**8.622**	**90**

Naast de vastgoedinkomsten voor De Roze Bunker en de specifieke inkomsten voor het programma Gezond in de Stad, is in de begroting een raming opgenomen van € 16.000 aan inkomsten voor lijkbezorging. Voor inwoners zonder nabestaanden verzorgt de gemeente de uitvaart. Hiervoor is binnen de dienstverleningsovereenkomst met VGGM een raming van € 207.000 opgenomen. Een deel van deze kosten wordt uiteindelijk nog vergoed vanuit bijvoorbeeld de boedel van de overledene. Op historisch basis is hiervoor een opbrengst van € 16.000 geraamd.

Naast de reguliere bijdrage aan de VGGM als gemeenschappelijke regeling hebben we een dienstverleningsovereenkomst waarbinnen specifieke dienstverlening van VGGM voor Arnhem valt. Dit betreft onder andere lijkbezorging, maar ook bijvoorbeeld lijkschouwing en maatwerk in het kader van de jeugdgezondheidszorg.

Sport	Totaal	Programma Gezond-heid en Sport	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Inkomsten	**5.757**	**3.703**	**2.054**
Verhuur sportaccommodaties binnensport	5.701	3.647	2.054
Verhuur sportaccommodaties buitensport	56	56	0
Verstrekte subsidies	**21.891**	**16.276**	**5.614**
Sportbedrijf Arnhem BV	20.911	15.297	5.614
St. Zwembad Klarenbeek	355	355	
St. Sportcentrum Rijkerswoerd	555	555	
Arnhemse Sport Federatie	13	13	
St. Beheer Wijk Sportac Vredenburcht	56	56	
Kapitaallasten	**2.730**	**2.126**	**604**
Zwembaden	38	38	
Binnensportaccommodaties	2.566	1.963	604
Buitensportaccommodaties	125	125	
Beheer Vastgoed	**1.702**	**968**	**735**
Belastingen	503	253	250
Gas, water, licht	50	0	50
Onderhoud (incl verzekeringen en schoonmaak)	878	542	337
Aan externe partij door te belasten kosten	270	173	98
Beleidsmatige inzet	**546**	**546**	**0**
Aanvullende opdrachten Sportbedrijf	**551**	**509**	**41**
Totaal uitgaven	**27.419**	**20.426**	**6.994**

De inkomsten op het onderdeel sport bestaan uit de huuropbrengsten van de sportaccommodaties. Voor het grootste deel worden deze betaald door het sportbedrijf wat medebepalend is voor de hoogte van de subsidie die zij ontvangen.

Naast de verstrekte subsidies, de kosten voor de sportaccommodaties en de beleidsmatige inzet is € 469.000 opgenomen voor opdrachten aan het Sportbedrijf die aanvullende zijn op de reguliere subsidieovereenkomst. Het gaat hierbij onder andere om de middelen voor sportpark Paasberg en voor de sportdag op Papendal.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt € 0,4 miljoen toegevoegd aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 0,5 miljoen onttrokken aan de reserves.
- € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten;
- € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed.
- € 0,1 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Jeugdfonds.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Sportbedrijf Arnhem
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Sportbedrijf Arnhem;
- Eerstelijnsgezondheidszorg (onder andere huisartsen);
- Rijnstate;
- Onderwijsinstellingen;
- Sociale Wijkteams;
- Menzis;
- Iriszorg verslavingspreventie;
- Indigo;
- Provincie Gelderland;
- Sportaanbieders;
- Partners uit het Verloskundig Samenwerkingsverband Kracht (Arnhem e.o.).

Daarnaast zijn er nog een aantal kleinere partijen die een preventief aanbod hebben in Arnhem.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Plan Gezond en fit;
- Landelijke Nota Gezondheidsbeleid 2020-2024 ‘Gezondheid breed op de agenda’ (mei 2020);
- Nationaal Preventieakkoord;
- Sport- en beweegakkoord Gemeente Arnhem (juni 2020).

Klimaat en energie

De klimaatverandering wacht niet op ons, het is crisis en we willen die verder tegengaan door vol in te zetten op een inclusieve energietransitie. Arnhem heeft de ambitie om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te zijn. Hoe we dat gaan doen, hebben we vastgelegd in het beleidsplan New Energy Made in Arnhem. Een oude lineaire economie past daar niet bij, die laten we los en een circulaire economische benadering staat centraal in ons omgaan met grondstoffen en afval. Daarbij streven we naar duurzaamheid en brede welvaart en daarbij zijn de 17 Sustainable Development Goals leidend.

We zetten beleidsplan New Energy made in Arnhem door, nemen regie op versnelling en trendbreuk, gebruikmakend van innovaties. Steeds met oog voor kwetsbare inwoners. Stijgende energiekosten vragen acute aanpak bij de meest kwetsbaren.

We streven naar een fikse CO2-reductie door energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven en het opwekken van duurzame elektriciteit (met zonnepanelen en windmolens) en duurzame warmte als alternatief voor aardgas. We betrekken de Arnhemmers en gaan samen aan de slag. De Arnhemse Isolatie aanpak voeren we uit. Met bedrijven op werklocaties sluiten we Green Deals omdat ook daar flinke slagen nodig zijn. De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen. Een steviger duurzaam mobiliteitsplan is in ontwikkeling als basis voor verdere uitvoering.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio) (A)

Arnhem volgt in haar ambities internationale afspraken, het klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord. Arnhem werkt toe naar een klimaatneutrale gemeente in 2050. Om dit te bereiken moet de komende jaren veel gebeuren. De doelstelling van New energy made in Arnhem (NemiA) 2020-2030 is 61% CO2-reductie ten opzichte van 2017, met als tussendoelstelling 25% in 2023. Deze reductie wordt grotendeels gerealiseerd door het actieplan NemiA 2030 en overige programma's binnen de gemeente. Een deel van de reductie komt van autonome ontwikkeling, de resterende opgave zullen wij van buiten de gemeentegrens moeten halen of hier in de komende jaren aanvullende ambities op formuleren.

- De CO2-reductie data laten zien dat er in Arnhem in 2020 en 2021 goede stappen zijn gezet om de klimaatdoelen van 2030 en tussendoelen van 2023 te halen. Echter, de huidige trend zal zich waarschijnlijk niet zo rooskleurig doorzetten vanwege 1) het afvlakken van de verduurzaming van de landelijke elektriciteitsmix en 2) het afnemen van het effect van de coronapandemie. Tegelijk zullen de stijgende energieprijzen, mede als gevolg van de oorlog in Oekraïne, naar verwachting wel een extra impuls geven aan besparingsmaatregelen.
- Bij de sectoren verkeer en vervoer (duurzame mobiliteit) en bedrijven en industrie (inclusief commerciële dienstverlening) is in 2020 en 2021 grote CO2-reductie bereikt. Deze is deels het gevolg van autonome ontwikkelingen, zoals de coronaepidemie. Het is nog onzeker of deze dalende trend de komende jaren doorzet.
- Om het klimaatdoel te halen is een trendbreuk nodig, met name in de gebouwde omgeving en bij de grootschalige opwek van elektriciteit.
- Om de verduurzaming van de sectoren te kunnen blijven faciliteren is het nodig om de netcongestie op te heffen door het versneld realiseren van nieuwe energie-infrastructuur. Denk hierbij aan het verzwaren van het elektriciteitsnet, het aanleggen van warmtenetten, off-grid laadpleinen en het opwekken en opslaan van duurzame energie. Hiervoor zijn we mede afhankelijk van netbeheerders Liander en TenneT.
- Daarnaast is het nodig om technische, organisatorische en financiële innovaties in te zetten om, ondanks de netcongestie, toch verder te komen met de energietransitie.

Gemeenten hebben vanuit het Klimaatakkoord de regie gekregen over de wijkgerichte energietransitie. Gemeenten, zo ook Arnhem, hebben hierbij hoge ambities en hebben als voorwaarde gesteld dat deze transitie haalbaar en betaalbaar is voor inwoners en bedrijven.

In de praktijk blijkt nu al in veel gevallen dat het verduurzamen van woningen en gebouwen naar aardgasvrij en/of energieneutraal onvoldoende rendabel en financierbaar is, in vergelijking met de fossiele oplossingen. Via G40 en VNG hebben we als gemeenten van het Rijk stevige ruggensteun hiervoor gevraagd op instrumentarium, wetgeving en financiering. Hieraan is het afgelopen jaar door het kabinet tegemoet gekomen met:

- het Beleidsprogramma Versnelling Verduurzaming gebouwde omgeving waarin allerlei regelingen, subsidies en financiering voor isolatie en warmtetransitie zijn verankerd, bijvoorbeeld de Nationale Isolatieaanpak, het Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie. de Investeringssubsidie Duurzame Energie en Energiebesparing (ISDE), en het warmtefonds;

- het wetsvoorstel voor de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw,);
- het wetsvoorstel voor de Wet collectieve warmte (Wcw);
  de tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid (CDOKE), waarmee de uitvoeringslasten van het Klimaatakkoord voor gemeenten kunnen worden gefinancierd. Aan Arnhem is ruim € 2,8 miljoen per jaar voor 3 jaar toegekend.

Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

Binnen de gebouwde omgeving is het speerpunt tot 2030 het isoleren van alle woningen en gebouwen tot aan het niveau van de nationale isolatiestandaard. Een forse opgave, waarvoor we in 2023 een specifieke Arnhemse isolatieaanpak hebben opgesteld, die in uitvoering is. We geven daarmee concrete invulling aan de doelstellingen van NemiA en de Transitievisie warmte. We werken met een wijkgerichte aanpak aan energiebesparing en vervangen van aardgas voor een duurzaam alternatief.

Meer dan 3.200 huishoudens in energiearmoede geholpen in 2024 (I)

De Arnhemse aanpak energiearmoede is in 2023 fors geïntensiveerd, met extra middelen van het Rijk. We werken samen met een netwerk van partijen om de doelgroep te bereiken, deelnemers te werven en energiecoaches op te leiden en in te zetten. Dit zijn bijvoorbeeld scholen, huisartsen en moskeeën. We gebruiken de kracht in de wijken, door wijkbewoners op te leiden als energiecoach, in te zetten in wijk-klusteams, en als influencer en ambassadeur. Deze aanpak ‘voor de wijk, door de wijk’ is arbeidsintensief, maar werpt zijn vruchten af.

Verder creëren we in de wijken werkgelegenheid, bijvoorbeeld als energiecoach of als klusser. Ook verwijzen we deelnemers met andere problemen door naar de juiste hulpverleners.
In de Arnhem-Oost wijken wordt de energiearmoede-aanpak afgestemd met betrokken partners en de verduurzaming van particulier bezit.

Beoogde resultaten in 2024:
- 3200 afgeronde energiecoach trajecten bij huishoudens, waarvan 1700 via reguliere aanmeldingen en 1500 via deur-tot-deur aanpak;
- 1500 huishoudens zijn geholpen door klusteams;
- 600 huishoudens hebben nieuw zuinig witgoed;
- 5000 bewoners zijn geactiveerd en 350 doorverwezen naar een energiecoach, via wijkopbouwwerk;
- 1750 leerlingen zijn via scholen bereikt;
- 5,4 kT CO2-besparing.

Voor de extra middelen (ruim € 4 miljoen) die we in de tweede helft van 2023 van het Rijk krijgen, zal naast bovenstaande inspanningen nog een apart plan worden gemaakt.

6.500 woningen aardgasvrij in 2030 (I)

In 2022 heeft de raad de Transitievisie warmte vastgesteld. Hierin zijn tien buurten benoemd (kansrijke wijken) waar we verkennen hoe deze kunnen overstappen van aardgas naar een duurzaam alternatief voor verwarming. Daarnaast zijn vijf ‘onderzoeksgebieden’ benoemd om grootschalig te verkennen of een warmtenet als duurzaam alternatief mogelijk is. De doelstelling is om 6.500 duurzaam te verwarming in 2030 (aardgasvrij). Indien nodig wordt daarvoor een wijkuitvoeringsplan gemaakt. Het opstellen van een wijkuitvoeringsplan als doel laten we vervallen, omdat het een middel is om de doelstelling te bereiken.

In 2024 wordt de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw) van kracht. Daarmee krijgt de raad de bevoegdheid om levering van aardgas in een bepaalde wijk of buurt te stoppen. In de loop van 2024 zullen we de raad voorstellen om in gesprek te gaan over hoe we hiervan in Arnhem gebruik willen maken.

Kansrijke buurten
In 2024 werken we verder aan de ontwikkeling van een warmtenet in Elderveld-Noord en Kronenburg. We gaan door met het stimuleren van individuele warmtepompen in vijf all-electric buurten: Saksen Weimar, Nieuw Monnikenhuizen, Plantagebuurt, Stadseiland en Tuin van Elden. De ontwikkeling van duurzame warmte in Plattenburg en Hoogkamp is in voorbereiding. In de buurt Immerloo zal geleidelijk ook het aardgas verdwijnen voor koken en warm tapwater.

Onderzoeksgebieden
In 2024 zetten we de verkenning voort naar de mogelijkheden voor een grootschalig warmtenet in Malburgen-Oost. Voor een van de andere onderzoeksgebieden starten we de verkenning naar de mogelijkheden voor een duurzaam warmtenet.

Werklocaties
In de transitievisie warmte is aangegeven dat de plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader moeten worden uitgewerkt. Dit gaan we doen, zie hieronder bij bedrijven en industrie.

Duurzame warmtebronnen
We zetten het onderzoek voort naar de mogelijkheden voor geothermie samen met gemeenten Lingewaard, Overbetuwe en Nijmegen. In 2024 onderzoeken we de mogelijkheden voor grootschalige toepassing van energie uit oppervlaktewater (uit de Rijn).

35.000 woningen geïsoleerd in 2030 **(I)**

In 2023 hebben we de doelstelling ‘15% energiebesparing in de gebouwde omgeving in 2030’ uitgewerkt in de 'Arnhemse aanpak woningisolatie’. De operationele doelstelling is 35.000 extra woningen geïsoleerd tot de nationale standaard in 2030. De aanpak volgt 3 sporen:
1. een aanbod voor woningeigenaren en resultaatgerichte afspraken;
2. knelpunten oplossen en integratie met energiearmoede;
3. trendbreuk, door zoeken en testen van nieuwe concepten, het aangaan van nieuwe coalities en het uitvoeren van een innovatie challenge.

De isolatieaanpak is wijkgericht en doelgroepgericht (particuliere eigenaren, verhuurders, corporaties, VvE's en eigenaren van erfgoed/monumenten). In 2024 zetten we de aanpak voort. Beoogde resultaten in 2024 per doelgroep zijn:

Particuliere woningeigenaren:
- 2.500 woningeigenaren hebben een energieadvies gekregen;
- 175 woningeigenaren hebben financiële ondersteuning uit SEWA-regeling gekregen;
- 500 woningeigenaren hebben financiële ondersteuning uit KWAS-regeling gekregen;
- voor 1.900 woningeneigenaren is een collectieve inkoopactie georganiseerd;
- er is een wijkloket geopend.

VvE’s
- 400 woningeigenaren hebben een advies over uitvoering isolatie gekregen;
- 20 grote VvE’s zijn gestart met uitvoering van isolatie.

Particuliere verhuurders
- 20 gebouweigenaren hebben een energiescan uitgevoerd.

Woningcorporaties
- 1150 woningen zijn geïsoleerd als onderdeel van de renovatieopgave;
- 1090 woningen zijn geïsoleerd als onderdeel van het planmatig onderhoud.

Erfgoed
- 206 woningen van Portaal zijn verduurzaamd;
- het hand- en detailboek is in uitvoering genomen.

Doelgroepoverstijgend
- 2 pilots die uit de innovatie challenge zijn gekomen worden geïmplementeerd;
- het nieuwe soortenmanagementbeleid is geïmplementeerd;
- het monitoring- en klantregistratiesysteem is opgeleverd;
- de buurt isolatieteams zijn opgeschaald.

Verder hebben we in het najaar 2023 een aanvraag ingediend bij het Rijk voor middelen uit het Volkshuisvestingsfonds 2023. Als deze worden toegekend, zullen we een aanvullend plan maken om de isolatieopgave te versnellen in 2024 e.v..

250.000 zonnepanelen op daken in 2030 **(I)**

Het doel van 2023 (150.000 zonnepanelen) is gehaald en verwacht wordt dat het doel 2030 (250.000 zonnepanelen) ook wordt gehaald. Deels via autonome ontwikkelingen, deels door extra stimulering, bijvoorbeeld met collectieve inkoopacties. In alle acties gericht op het isoleren van woningen wordt 'zonnepanelen op daken' ook gestimuleerd.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
CO2 uitstoot gebouwde omgeving	**307**	**272**	**285**		

Eenheid: kiloton

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

CO2 reductie gebouwde omgeving t.o.v. peiljaar 2017	**34**	**69**	**56**		

Eenheid: Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

De doelstelling bij bedrijven en industrie is reductie van minimaal 38 KT CO2-uitstoot tot 2030. Om tot deze reductie te komen, wordt gewerkt conform het Arnhems coalitieakkoord 2022 - 2026 aan informeren, stimuleren, reguleren en controleren van bedrijven. Van bedrijven verwachten wij dat ze bijdragen aan een duurzame toekomst. Bedrijven worden gestimuleerd om vanuit maatschappelijke verantwoordelijkheid en/of kostenbesparing duurzaamheidsmaatregelen door te voeren. Daarnaast wordt op de wettelijke verplichtingen gecontroleerd.

Communicatie en bewustwording intensiveren: 100% van bedrijven bekend met verduurzamingsmaatregelen in 2030 (I)

In 2024 blijven we bedrijven en maatschappelijke instellingen informeren over het belang van verduurzamen. Dit doen we door voor specifieke doelgroepen Energycafé's te organiseren die aansluiten bij de wensen en behoeften van de betreffende doelgroep. Ook worden ondernemersbijeenkomsten gehouden in het kader van de gebieds- en sectorgerichte Green deals.

Energiebesparing bevorderen: 15% energiebesparing bij bedrijven en industrie in 2030 (I)

Met een gebiedsgerichte aanpak via Green Deals stimuleren we bedrijven op werklocaties en maatschappelijke instellingen om energiebesparende maatregelen te nemen.
In 2024 zetten we in op Green Deals met de bedrijventerreinen Rijkerswoerd / De Overmaat en nog drie andere werklocaties of sectoren.

In 2023 is in de kantorenvisie de ambitie opgenomen dat er in 2030 alleen nog maar kantoren met minimaal energielabel A zijn. Daarbij wordt bij renovatie gestimuleerd zoveel mogelijk richting label A+++ te renoveren, conform de renovatiestandaard. Hierbij wordt ingezet op een gestructureerde sectorale en gebiedsgerichte aanpak. In 2024 wordt deze aanpak ontwikkeld en wordt gestart met de uitvoering hiervan.

In 2024 zetten we de handhaving door middel van energiecontroles op de verplichte maatregelen bij bedrijven en de energielabel C bij kantoren voort.

Opwek en hergebruik van energie bevorderen: 75.000 zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie en 2 pilots met gebruik restwarmte in 2030 (I)

In 2024 blijven we stimuleren dat bedrijven hun daken gaan benutten voor zonnepanelen. Dit doen we bij voorkeur via de gebiedsgerichte aanpak van de Green Deals. Hierin maken we afspraken over het benutten van daken voor zonnepanelen en ondersteunen we de ondernemers. Indien er problemen zijn met netcongestie helpen we met zoeken naar (innovatieve) oplossingen hiervoor. We blijven maatwerkgesprekken voeren met ondernemers.

Meer bedrijven en industrie aardgasvrij maken: 500 extra bedrijven aardgasvrij in 2030 (I)

In de transitievisie warmte is aangegeven dat de plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader moeten worden uitgewerkt. Hiermee zijn we in de tweede helft van 2023 gestart.
In 2024 werken we de plannen uit voor drie werklocaties.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
CO2-uitstoot bedrijven en industrie	**178**	**139**	**143**		

Eenheid: kiloton

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

CO2-reductie bedrijven en industrie t.o.v. peiljaar 2017	**33**	**73**	**68**		

Eenheid: Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030 **(D)**

De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen. Gedragsverandering speelt een rol bij de werkgeversaanpak, aanpak mobiliteitsbewegingen stadslogistiek en het stimuleren van deelvervoer. Daarnaast zet Arnhem in op zero emissie voertuigen en de benodigde infrastructuur.

Werkgeversaanpak modal shift: doelstelling voor 2023 25% minder autogebruik bij 10 bedrijven **(I)**

In 2023 is gestart, samen met de Groene Metropoolregio, met de ondernemers die al hebben aangegeven hieraan te willen meewerken (netwerk NemiA). Deze aanpak wordt in 2024 voortgezet.

Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit: in 2030 1000 deelauto's en 2000 deelfietsen **(I)**

In 2023 zijn de beleidsregels gepubliceerd en zijn vergunningen verleend. Op basis van de visie Hubs in Arnhem en een plaatsingsplan wordt in 2024 het aantal deelvoertuigen op drie niveaus van hubs verder uitgebreid: stadsrandhubs, knooppunthubs (OV) en buurthubs.

Vergroten aandeel elektrische voertuigen: in 2030 6000 laadpunten en 100 snelladers **(I)**

Op basis van de in 2022 en 2023 verleende concessies wordt in 2024 het aantal laadpunten, met name in laadpleinen, verder uitgebreid met extra aandacht voor de, in de openbare ruimte passende, oplossingen zoals lantaarnpaalladen. De doelstelling 2023, 1000 laadpunten en 20 snelladers, is reeds behaald.

Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek: doel 2025 100% zero emissie bestelvoertuigen in de binnenstad en 25% minder stadslogistieke bewegingen **(I)**

In 2023 is het besluit genomen om in 2026 de zero emissiezone in de binnenstad te realiseren. Komende jaren wordt gewerkt aan de handhavingstechniek (camera's met kentekenherkenning) en de flankerende maatregelen ten behoeve van stadslogistiek.

Taxibeleid verduurzamen: doel 2030 is 100% zero emissie taxi's in de binnenstad **(I)**

Dit is uitgesteld tot 2025.

Zero emissie concessie doelgroepenvervoer: doel in 2030 is 100% zero emissie doelgroepenvervoer **(I)**

Vervoerders hebben hun zero emissieplannen ingediend en doelgroepenvervoer is gegund. De gemeente Arnhem werkt in 2024, samen met regiogemeenten, aan het realiseren van laadinfrastructuur voor doelgroepenvervoer.

Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente: doel 2023 is 100% van nieuw in te zetten bestel- en personenauto's moet zero emissie zijn. **(I)**

In alle aanbestedingen van de gemeente in 2024 in de GWW-sector, onderhoud wegen en groenvoorzieningen wordt inzet van zero emissie personenwagens en bestelauto's geëist.

Zero emissie openbaar vervoer concessie: doel in 2023 is een volledig zero emissie OV concessie **(I)**

In overleg met de provincie Gelderland zorgen we in 2024 voor aanbestedingsdocumenten ten behoeve van de volgende concessie, waarin de zero emissie eisen zijn opgenomen. Deze concessie start in 2026.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
CO2-uitstoot verkeer en vervoer	**379**	**323**	**331**		
Eenheid:	kiloton				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

CO2-reductie verkeer en vervoer t.o.v. 2017	**1**	**55**
Eenheid:	Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017	
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)	

Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030 **(D)**

'Zon op dak' is niet voldoende om aan de Arnhemse elektriciteitsvraag te voldoen. We hebben daarom ook grootschalige opwek op land nodig. De focus hierbij ligt, in ieder geval voor de komende 10 tot 20 jaar, op grondgebonden zonnevelden en windmolens. Dit zijn bewezen technologieën die binnen een afzienbare termijn veel elektriciteit kunnen opwekken. Doel is dus het realiseren van windmolens en zonnevelden. Voor een deel van de elektriciteitsopwekking die we nodig hebben, zijn we afhankelijk van de regio, omdat we een gemeente zijn met een stedelijk karakter en een beperkt beschikbare ruimte in het buitengebied.

5 windmolens in Arnhem in 2030 gerealiseerd **(I)**

In 2024:

- Onderzoeken of, en zo ja welke nieuwe locaties we geschikt kunnen maken voor het opwekken van windenergie, op basis van de uitkomsten van de planMER RES.
- Afwegingskader voor kleine windmolens in gebruik.
- Haalbaarheid windmolen Drielsedijk: afhankelijk van provinciaal onderzoek en herijkt provinciaal beleid vanwege het voorkomen van de wespendief op de Veluwe.
- Doorlopende exploitatie van 4 windmolens Koningspleij en realisatie van buurtprojecten, gefinancierd uit Omgevingsfonds windpark Koningspleij.

Als gevolg van provinciaal beleid is het op dit moment onmogelijk om nog meer grootschalige windmolens te realiseren binnen de gemeentegrenzen van Arnhem.

42 MWp (circa 45 ha) zonnevelden in 2030 gerealiseerd **(I)**

In 2024:

- Voorbereiding, bouw en/of in exploitatie nemen van diverse zonneveld/zonnecarportlocaties.
- Ontwikkelen en stimuleren van innovaties, zoals modulaire zonnecarports, smart energy hubs op bedrijventerreinen, verticale zonnepanelen.
- Rol van gemeente voor grootschalige zon opwek veranderen van facilitair/samenwerkend naar ontwikkelend/regisserend.
- Indien uit haalbaarheidsonderzoek in 2023 blijkt dat er een zonneveld binnen zoeklocatie Deelen haalbaar is, dan zal vanaf 2024 voorbereiding en aanbesteding ervan plaatsvinden.
- Onderzoeken welke nieuwe locaties we geschikt kunnen maken voor het opwekken van zonne-energie, mede op basis van de uitkomsten van de planMER RES.

Regionale energiestrategie 2.0 gereed **(I)**

In 2024 integreren we de resultaten van de Milieueffectrapportage RES Arnhem Nijmegen in de RES 2.0: er komen nieuwe zoekgebieden voor windprojecten in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen bij. Ook geven we een update over de bovenlokale warmteverdeling en starten we een proces voor de omgang met netcongestie en integraal programmeren. Daarnaast werken we een aantal afspraken uit van de RES 1.0. De in de RES 1.0 vastgestelde ambitie voor 2030, te weten 1,62 TWh, blijft hierbij uitgangspunt.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Vermeden CO2-uitstoot door duurzame opwek elektriciteit	**13**	**16**	**20**		
Eenheid:	Vermindering in C02-uitstoot t.o.v. 2017				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

Vermeden CO2 uitstoot door duurzame opwek elektriciteit t.o.v. 2017	**5**	**9**	**13**		
Eenheid:	vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

Meer bewustwording en gedragsverandering (D)

Energie besparen, het opwekken van hernieuwbare energie en het afkoppelen van het aardgas zijn grote opgaven. Het zijn opgaven die we alleen maar succesvol kunnen uitvoeren als we dit samen doen met alle Arnhemmers: inwoners, ondernemers, instellingen, overheden en bezoekers. Met de communicatiecampagne Arnhem Aan bieden we zoveel mogelijk handelingsperspectief voor al deze doelgroepen. Het aanbod wordt doorontwikkeld en aangepast op basis van de input die wordt opgehaald bij bewoners en ondernemers.

Voortzetten communicatiecampagne Arnhem AAN **(I)**

Arnhem Aan is de communicatiecampagne voor de energietransitie. Met Arnhem Aan willen we Arnhemmers enthousiasmeren en motiveren om aan de slag te gaan met energie besparen en hernieuwbare energie. Dit doen wij doelgroepgericht met een aanpak voor woningeigenaren en -huurders, bedrijven en verenigingen; met maatwerk voor huishoudens die leven in energiearmoede en huishoudens met een migratieachtergrond. We spelen daarbij in op de actualiteit, maatschappelijke trends en de belevingswereld van de Arnhemmers. Hiervoor zijn diverse en meerjarige communicatie- en bewustwordingsacties en inspanningen nodig. Al deze communicatie-activiteiten worden onder de vlag van Arnhem Aan gelanceerd.

In 2024 gaan we verder met de intensivering van Arnhem Aan door:

- Uitvoeren van meerdere grote en kleinere acties.
- Uitdragen van goede, inspirerende voorbeelden door inzet van social media en streetmarketing.

- Arnhem Aan wordt online een professioneler inspiratieplatform dat meer aansluit bij de belevingswereld van de Arnhemmers. De content daarbij zal divers en activerend zijn.
- Positioneren van het Energieloket Arnhem bij bewoners en ondernemers. Energieloket Arnhem biedt een overzicht van alle maatregelen en financieringsmogelijkheden voor inwoners, ondernemers en VvE's voor verduurzaming. Daarnaast heeft het een loketfunctie voor vragen van Arnhemmers over hun verduurzamingsplannen.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal unieke bezoekers website Arnhem Aan	**12802**	**15369**	**14106**	**22611**	

Eenheid: Aantal bezoekers

Bron: Gemeente Arnhem

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio)	**22.677**	**11.337**	**10.000**	**40**
Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017	10.039	8.438	38	544
Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017	305	32	0	0
Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030	545	0	0	0
Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030	13	0	0	0
Meer bewustwording en gedragsverandering	17	0	0	0
Overig	11.757	2.867	0	12
Totaal	**22.677**	**11.337**	**38**	**556**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	5.912	5.663	15.841	22.677	17.975	15.644	14.770
Baten	1.224	1.032	10.529	11.337	7.236	4.659	8.786
Saldo lasten en baten	***-4.688***	***-4.631***	***-5.313***	***-11.339***	***-10.739***	***-10.986***	***-5.984***
Toevoegingen aan reserves	7.103	10.000	10.715	38	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	6.743	40	254	556	962	1.215	1.215
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-360***	***-9.960***	***-10.461***	***517***	***962***	***1.215***	***1.215***
Gerealiseerd resultaat	**-5.049**	**-14.591**	**-15.773**	**-10.822**	**-9.777**	**-9.770**	**-4.769**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 22,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Lasten voor reguliere werkzaamheden New Energy Made in Arnhem: € 4,3 miljoen;
- Lasten voor uitvoering volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost: € 5,7 miljoen.
- Lasten voor grote projecten warmteproject Elderveld en Smartpolder: € 4,2 miljoen
- Lasten om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen, hiervoor zijn ook baten ontvangen: € 2,9 miljoen
- Lasten in het kader van nieuwe grote projecten waarvoor in de begroting van 2023 tot en met 2026 €15 miljoen beschikbaar is gesteld. In 2024 wordt hiervan € 5 miljoen besteed.

Vanaf 2025 is begroot dat de projecten Elderveld en Smartpolder gereed zijn en hierdoor zijn de lasten vanaf 2025 ruim € 4 miljoen lager.

De totale lasten stijgen ten opzichte van 2023 met € 6,8 miljoen. Dit komt onder andere doordat er in 2024:

- € 5 miljoen onttrekking aan de BR Duurzaam Arnhem (klimaatfonds) in de begroting wordt opgenomen. (In 2023 is nog gebruik gemaakt van de 10 miljoen die beschikbaar is gesteld in de periode 2020 – 2022).
- € 1,2 miljoen meer uitgegeven wordt binnen het volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost ten opzichte van 2023.
- De lasten om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen zijn € 0,4 miljoen lager dan in 2023.
- Diverse grote projecten zoals Energiearmoede, Warmteproject Elderveld en Smart Polder, die afhankelijk van de fase waarin deze zich bevinden, afwijkende lasten per jaar hebben.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 11,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit diverse rijkssubsidies:

- Warmteproject Elderveld € 2,2 miljoen.
- Warmteproject Smartpolder € 1,9 miljoen.
- Uitvoeringsmiddelen om het klimaat en energiebeleid te versnellen € 2,9 miljoen.
- Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost € 4,3 miljoen.

De totale baten zijn € 0,8 miljoen hoger dan de baten van 2023. Dit komt doordat de baten (ontvangen subsidies) behorende bij de uitvoering van de projecten Elderveld, Smartpolder en volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost zijn opgenomen. Hiertegenover staat dat in 2024 geen middelen ter bestrijding van energiearmoede zijn opgenomen. De middelen om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen zijn iets lager dan in 2023. De verwachting is dat de komende tijd nog diverse subsidies worden aangevraagd en toegekend. Op dat moment zullen zowel de baten als de lasten in de begroting worden aangepast.

Toevoegingen aan reserves

Er wordt in 2024 € 38.000 toegevoegd aan de bestemmingsreserve Volkshuisvesting Arnhem Oost.

Onttrekkingen aan reserves

In 2024 wordt er € 0,6 onttrokken aan de reserves. € 0,5 miljoen aan de bestemmingsreserve Volkshuisvesting Arnhem Oost, € 15.000 aan de bestemmingsreserve Duurzaamheidsleningen en € 12.000 aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Triple helix partners uit het netwerk Energy made in Arnhem, zoals: woningbouwcorporaties, Alliander, Firan, ENGIE, Vattenfall, provincie Gelderland, Rijkswaterstaat, Waterschappen, Rijksvastgoedbedrijf, Rijn- en IJssel Energiecoöperatie, VNO/NCW, HAN, RijnIJssel College, wijkinitiatieven, Clean Mobility Centre, Stichting KiemT, Ondernemersverenigingen, Allego, stichting E-laad, Oost Nederland Energiek, Natuur- en Milieu Gelderland, regiogemeenten, G40 gemeenten.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Programmaplan New Energy Made in Arnhem 2020-2030;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Kaders voor besteding van het klimaatfonds;
- Arnhemse aanpak Energiearmoede;
- Regionale energiestrategie 1.0;
- Transitievisie warmte (2022);
- Criteria voor de locatiekeuze van zonnevelden (2016);
- Uitvoeringskader elektrisch laden in Arnhem;
- Beleidskader deelvervoer.

Ruimtelijke ontwikkeling

Arnhem groeit, de stad is in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. We werken aan een betere benutting, doorstroming en kwaliteit van de woningvoorraad en voldoende stedelijke voorzieningen. Er moeten tot 2040 16.000 woningen in de stad worden bijgebouwd om de wooncrisis aan te pakken en het woningtekort terug te brengen naar 2%. We streven naar een evenwichtige groei van de stad waarbij goed wonen in balans is met werk en voorzieningen in een groene en gezonde leefomgeving.

We zijn ons bewust van de spanning die er is tussen het bouwen van woningen om de wooncrisis aan te pakken en de stad die vraagt om een evenwichtige, kwalitatieve en duurzame stadsontwikkeling. De groei van de stad willen we benutten om de stad aantrekkelijker, socialer en vitaler te maken. Dat gaat niet vanzelf en vraagt om regievoering door de gemeente. Door samenwerking met overheden en ontwikkelende partijen worden robuuste maatschappelijke investeringen mogelijk maakt.

De verstedelijkingsopgave is voor de gemeente een grote financiële opgave. Een groeiende stad vraagt om een organisatie met meer uitvoeringskracht en middelen voor (co)financiering van de woningbouwopgave, daarbij behorende stedelijke voorzieningen en onrendabele grondexploitaties. Met het Rijk zijn afspraken gemaakt over cofinanciering van gebiedsontwikkelingen in de Spoorzone Arnhem Oost. Ruim de helft van de in totaal 16.000 woningen die we tot 2040 in Arnhem gaan bouwen, is voorzien in de Spoorzone Arnhem-Oost. Voorwaarde voor cofinanciering door het Rijk is dat de gemeente voldoende middelen vrij maakt om de ontwikkelingen mogelijk te maken. Hiervoor zijn voorstellen uitgewerkt in deze begroting.

Voorwaarde voor de ontwikkeling van de stad is dat onze leefomgeving aantrekkelijk, veilig en gezond blijft voor huidige en toekomstige inwoners. Om die reden werken we in 2023 en 2024 aan verschillende beleidsproducten als uitwerking van de omgevingsvisie Arnhem 2040: een samenhangend beleidsplan voor een gezonde en veilige leefomgeving, een duurzaam mobiliteitsplan, een woonvisie en een stedelijke visie op hoogbouw en verdichting.

Daarnaast werken we aan de implementatie van de Omgevingswet, die op 1 januari 2024 in werking treedt. Met de Omgevingswet zorgen we voor meer samenhang in het omgevingsrecht, meer transparantie, betere procedures en op termijn een betere (digitale) dienstverlening. Dit vraagt om een grote verandering waarin inwoners, ondernemers en onze collega's weer hun weg moeten vinden. Rond de ingangsdatum besteden we daarom extra aandacht aan communicatie en voorlichting om de overgang zo soepel mogelijk te laten verlopen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Groeiende stad Arnhem 2040 (A)

We werken aan een vitale, sociale en groene stad waarbij groei wordt ingezet als aanjager om onze wijken leefbaar te houden en gebieden in de stad te ontwikkelen, in balans met de bestaande stad. We nemen als gemeente weer de regie over de stadsontwikkeling (in bestaande en nieuwe wijken). We werken vanuit de koers van de omgevingsvisie aan een duurzame en evenwichtige ontwikkeling van de stad, in het belang van de huidige en toekomstige inwoners.

Realiseren van de doelen van de omgevingsvisie (D)

De Groeiende Stad Arnhem 2040 stuurt op de doelen van de omgevingsvisie en ontwerpprincipes van de verstedelijkingsstrategie. Hierbij hanteren we een gebiedsgerichte aanpak gericht op de versterking van het DNA van de bestaande stad in balans met de toekomstige stad. Het programma bewaakt de koers van de omgevingsvisie door deze te vertalen naar planvorming, regievoering op (grootschalige) gebiedsontwikkelingen en kennisontwikkeling/monitoring.

De inhoudelijke doelen voor de groeiende stad zijn beschreven in de omgevingsvisie. Ter illustratie:
- 16.000 huizen bouwen op de juiste plekken in de stad;
- schoner en duurzamer verplaatsen in en naar de stad;
- realiseren van voldoende en duurzame werklocaties;
- gezonder leven in een groene en stedelijke omgeving.

Deze doelen vertalen we naar vier inspanningen waar we integraal en verbindend op sturen.

We implementeren en borgen de omgevingsvisie en verstedelijkingsstrategie (I)

Een belangrijke inspanning in dit programma is het implementeren en borgen van de omgevingsvisie (met name hoofdstuk 7 en 8) als richtinggevend kader voor gebiedsuitwerkingen en ondersteunend beleid. We maken in 2023 de organisatorische randvoorwaarden klaar om integraal aan de doelen uit de omgevingsvisie te kunnen werken.

We voeren regie op grootschalige gebiedsontwikkelingen in balans met de hele stad (I)

Om gebiedsontwikkelingen op een goede manier binnenstedelijk te realiseren is een regisserende gemeente nodig die haar instrumenten waar nodig inzet en koersvast opereert. Naast het faciliteren van initiatieven uit de markt pakt de gemeente voor de grootschalige gebieden uit de omgevingsvisie waar veel opgaven samenkomen een regisserende rol. We streven naar nieuwe verbindingen in het ruimtelijke en sociale DNA van Arnhem en versterken daarmee de stad voor huidige en toekomstige bewoners.

We versterken en bestendigen de (interne en externe) samenwerking (I)

Voor het realiseren van onze doelen zijn we afhankelijk van andere partijen zoals het Rijk, provincie, woningcorporaties, marktpartijen, ondernemers en (collectieven van) bewoners. Samenwerking op alle niveaus, publiek-publiek en publiek-privaat, is noodzakelijk om de ambitie te kunnen realiseren. Naast externe samenwerking vraagt het realiseren van de programmadoelen om versterking van de interne samenwerking.

We ontwikkelen en zetten nieuwe instrumenten en innovatieve werkwijzen in (I)

Door digitale ontsluiting en bewerking van data onderbouwen we planprocessen met informatie. Door te werken met eenduidige beslisdocumenten en uniformeren van werkwijzen willen we de kwaliteit van onze planuitwerking verbeteren en doorlooptijden versnellen. Daarmee ondersteunen we de gebiedsuitwerkingen die de gewenste groei van de stad binnenstedelijk* mogelijk maken.
**binnenstedelijk bouwen brengt complexiteit met zich mee vanwege de vele ruimtelijke claims binnen een compact gebied, samenhang met de bestaande stedelijke omgeving, en draagvlak bij bewoners. Dit vergt een nieuwe manier van werken van onder andere de gemeente.*

Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt (D)

We grijpen de toekomstige Omgevingswet aan om beleid te maken dat werkt, onze processen en (digitale) dienstverlening te verbeteren en transparanter en integraler te werken. We beseffen dat we voor een leefbare en toekomstbestendige stad onze stad hard nodig hebben. Met de omgevingsvisie en het omgevingsplan brengen we meer samenhang en focus in ons beleid voor de fysieke leefomgeving. Als het gaat om initiatieven uit de stad denken we mee en proberen we de initiatiefnemer te helpen om tot een goed plan te komen dat bijdraagt aan onze doelen. Daarnaast zorgen we voor heldere en transparante kaders bij participatie zodat inwoners, ondernemers en andere betrokkenen weten wat er in de stad staat te gebeuren en waarover meegepraat kan worden.

We stellen de Omgevingsvisie 2040 vast en voeren deze uit (I)

De omgevingsvisie ligt ter vaststelling voor aan de gemeenteraad. Met deze visie bieden we ruimte aan de ontwikkeling van de stad vanuit de unieke kwaliteiten van Arnhem. Denk hierbij aan: duurzame mobiliteit, circulaire economie, energietransitie en klimaatadaptatie. De omgevingsvisie bevat onze ruimtelijke strategie, waar opgaven en ambities voor de fysieke leefomgeving samenkomen. In dit streefbeeld wordt aangegeven waar de stad zich verder kan ontwikkelen, waarbij functiemenging en het bijdragen aan een gezonde, veilige en groene leefomgeving voorop staat. De omgevingsvisie stellen we vast voor een langere periode maar het is geen statisch verhaal en daarom actualiseren we het iedere raadsperiode. Bij het actualiseren van de omgevingsvisie wordt de stad intensief betrokken.

Om deze visie uit te voeren gaan we de komende jaren onze instrumenten doorontwikkelen, zodat ze in lijn zijn met de ambities uit de omgevingsvisie. De thematische beleidsuitwerkingen en gebiedsuitwerkingen kunnen in de loop der tijd wijzigen, mochten de opgaven in de stad daarom vragen.

De grote opgaven uit de omgevingsvisie zoals de vergroening en mobiliteitstransitie gaan gepaard met een omvangrijke investeringsopgave. Hierbij kan het wenselijk zijn om voor de uitvoering van de omgevingsvisie een investeringsagenda op te stellen. Deze agenda geeft inzicht in de benodigde investeringen en in de mate waarin deze investeringen reeds gedekt zijn. Dit inzicht helpt ons om samen met de stad en andere partners te bepalen wat er nog meer nodig is. De raad betrekken we bij het opstellen en actualiseren van de investeringsagenda.

We werken toe naar één integraal omgevingsplan voor het hele gemeentelijke grondgebied (I)

Het omgevingsplan bevat alle regels over de fysieke leefomgeving en geeft invulling aan de maatschappelijke opgaven uit de omgevingsvisie en het beleid dat daaruit volgt. Het omgevingsplan richt zich niet alleen op functies en bouwmogelijkheden maar ook op andere aspecten van de fysieke leefomgeving, zoals welstand, erfgoed, groen, klimaatadaptatie, geluid, bodem, duurzaamheid en delen van de APV. Naast onze eigen regels bevat het omgevingsplan regels die het Rijk overhevelt naar gemeenten, zoals vergunningsvrij bouwen en milieuregelgeving.

In Arnhem zijn we al sinds 2019 stapsgewijs bezig met de transitie naar één integraal omgevingsplan voor het hele grondgebied. Dit doen we niet alleen, maar in overleg met andere gemeenten, de VNG en het Rijk. Door toepassing van de Crisis- en herstelwet hebben we ervaring opgedaan met het maken van een integraal omgevingsplan. Dit doen we door toepassing van de regels uit verordeningen nu al toe te voegen aan onze bestemmingsplannen. Een ander belangrijk onderdeel van de voorbereidingsfase is het gebiedsgericht digitaliseren van alle regels zodat we deze straks eenvoudig in het omgevingsplan kunnen integreren. We

merken dat onze systematiek steeds meer navolging krijgt bij andere gemeenten en delen onze kennis en ervaring op dit gebied graag met anderen.

Inmiddels is onze systematiek nagenoeg uitontwikkeld en is het tijd om deze uit te rollen over andere gebieden van de stad. In de eerste helft van 2024 beschikt het grootste deel van ons gemeentelijke grondgebied over een solide basis die verder verrijkt kan worden met regels uit de bruidsschat en onze verordeningen. Hiermee proberen we onze (digitale) dienstverlening na inwerkingtreding van de Omgevingswet zoveel mogelijk op peil te houden en verder te verbeteren.
De samenhangende en gebiedsgerichte benadering van het omgevingsplan gaat bijdragen aan het verbeteren van onze dienstverlening. Inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners kunnen regelgeving, die nu nog verspreid is over verschillende plannen en verordeningen, straks op één digitale locatie raadplegen. Op die manier geven we sneller inzicht in de haalbaarheid van een initiatief.

We toetsen en vergunnen initiatieven (I)

We zorgen ervoor dat het voor initiatiefnemers helder is welke stappen ze moeten zetten om hun initiatief te verwezenlijken. Dit doen we door te zorgen dat informatie goed vindbaar is op één (digitale) plek. Waar overleg noodzakelijk is, vindt dit integraal en met de initiatiefnemer aan tafel plaats, zoveel mogelijk vanuit het credo: ja, mits, maar we beseffen ook dat niet alles kan. De digitale werkwijze met betrekking tot de Omgevingswet is geborgd in de organisatie en de mogelijkheid is gecreëerd dat ketenpartners kunnen samenwerken.

We sluiten aan op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (I)

We werken aan de Arnhemse aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Deze voorziening moet ervoor zorgen dat initiatiefnemers straks een vergunning kunnen aanvragen en de regels die van toepassing zijn kunnen raadplegen. Het is echter nog onzeker in hoeverre het DSO straks functioneert. Vanwege de onzekerheid bereidt het Rijk momenteel zogenaamde alternatieve maatregelen voor. Dit kan betekenen dat het omgevingsplan straks nog niet te raadplegen is via het DSO en we gebruik blijven maken van de huidige planviewer op www.ruimtelijkeplannen.nl. Omdat het DSO straks slechts deels functioneert, is er een kans dat onze digitale dienstverlening tijdelijk slechter wordt. Om dit te verzachten zorgen we voor een goede informatieverstrekking op onze website, extra capaciteit voor het beantwoorden van vragen en versnellen we de digitalisering van beleid en regelgeving.

Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving (D)

We willen dat onze inwoners en bezoekers in een gezonde, veilige leefomgeving kunnen wonen, leven, werken en recreëren. Deze doelstelling staat in de Arnhemse Omgevingsvisie. Om ervoor te zorgen dat deze gezonde leefomgeving wordt beschermd en waar mogelijk verbeterd, stellen we komende maanden het plan Gezonde Leefomgeving op als vertaling van die doelstelling in de Arnhemse Omgevingsvisie. Dit plan bevat (bestaande en nieuwe) ambities op gebiedsniveau, voor onder andere bodem, water, lucht, geluid, licht, geur en externe veiligheid. In dit plan wegen we de gezondheidseffecten van de omgevingskwaliteit niet als losse domeinen, maar maken we integrale afwegingen tussen de verschillende onderwerpen. De Omgevingswet die per 1 januari 2024 ingaat biedt op sommige onderwerpen ook nieuwe instrumenten om een gezonde leefomgeving verder vorm te geven. In het plan worden hier ook concrete invullingen aan gegeven, afgestemd met de totstandkoming van het Arnhemse Omgevingsplan (ook een afgeleide van de Arnhemse Omgevingsvisie).
Voor de ontwikkeling van het plan is voldoende budget geraamd. Het plan zelf kan bepaalde ambities bevatten, bijvoorbeeld voor monitoring, waar mogelijk financiële consequenties aan zitten. Zodra deze ambities worden vertaald in concrete plannen zal naar budget en dekking worden gekeken. Indien nodig zullen deze dan op gepaste momenten in de P&C-cyclus worden opgenomen.
De verwachting is dat het plan in het eerste kwartaal van 2024 aan de raad wordt voorgelegd.

Hieronder volgen een aantal milieu-onderdelen die straks deel uitmaken van het samenhangende beleid.

Uitvoeren activiteiten luchtkwaliteit (I)

In februari 2019 is de uitvoeringsagenda luchtkwaliteit (Luchtagenda) door de raad vastgesteld. De Luchtagenda geeft invulling aan het verminderen van stikstof en fijnstof in de stad, en heeft impact op de uitstoot van CO2, met onder andere een milieuzone, het stimuleren van elektrisch (deel)vervoer en duurzame stadslogistiek.
Ook bevat de Luchtagenda maatregelen om overlast door particuliere houtstook te voorkomen/ verminderen.

Binnen het landelijke Schone Lucht Akkoord zijn we actief deelnemer binnen de themagroep Mobiele Werktuigen, de themagroep Particuliere Houtstook en de themagroep Participatie en Citizen science.
In de Arnhemse omgevingsvisie is de ambitie uitgesproken om de WHO-normen te benaderen. De nieuwe (2021) advieswaarden van de WHO zijn dermate laag, dat deze niet realistisch zijn voor Nederland. De achtergrondvervuiling vanuit het buitenland alleen al zorgt ervoor dat we boven die norm zitten. Momenteel wordt door het RIVM onderzocht hoe de nieuwe WHO-waarden bij het Schone Lucht Akkoord kunnen worden betrokken. Dit haalbaarheidsonderzoek wordt naar verwachting eind dit jaar opgeleverd.

De ambities uit de recent vastgestelde Arnhemse omgevingsvisie worden uitgewerkt in het Plan Gezonde Leefomgeving, waarmee we een gezonde leefomgeving willen beschermen en waar mogelijk verbeteren.

Naast het meten van stikstofdioxide (NO2) en fijn stof (PM10) zal het meetnet uitgebreid worden met een aantal fijn stof (PM2,5) meters. Wel zetten we komende periode als Arnhem extra in op de subsidieregeling om schoorstenen en kachels te laten verwijderen.
We werken samen met regiogemeenten, provincie en het Rijk.

Uitvoeren activiteiten bodem en ondergrond **(I)**

Het is een gemeentelijke taak vanuit de Wet bodembescherming (Wbb) en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) te zorgen voor de instandhouding en het verbeteren van een bodem die geschikt is om op te wonen en om op te werken. Ook draagt de Wbb bij aan de bescherming van kwetsbare gebieden in verband met natuur en drinkwaterwinning. Onder de Omgevingswet houdt Arnhem deze verantwoordelijkheid, en werkt daarbij samen met provincie en omgevingsdienst voor meldingen/vergunningen, toezicht en handhaving. Naast advisering bij ruimtelijke ontwikkelingen, worden ook onderzoek/sanering van huidige en latente spoedlocaties uitgevoerd (met name loodtuinen). Zo mogelijk worden beleidsvoorstellen gedaan in verband met nieuwe verontreinigingen (zoals zeer zorgwekkende stoffen als PFAS) en overlap met andere thema's (klimaatadaptatie, duurzame energie en biodiversiteit).

Uitvoeren activiteiten geluidshinder **(I)**

Geluidshinder wordt steeds meer via een programmatische aanpak onder controle gehouden. Het Actieplan Omgevingslawaai 2021-2023 voor bestaande woningen en wegen is daar een belangrijke stap in. Door bij het onderhoud van de gemeentelijke hoofdwegen stil asfalt toe te passen, worden de hinder van en gezondheidsklachten door omgevingslawaai langs gemeentelijke wegen verminderd.
De aanpak van nieuwe situaties bestaat uit het voorkomen van nieuwe geluidgehinderden.
Op basis van nieuwe geluidsbelastingkaarten (2022) wordt er een actieplan omgevingslawaai voor de periode 2024-2029 opgesteld.
Door het beheersen van het omgevingslawaai dragen we bij aan een gezonde fysieke leefomgeving.

Activiteiten externe veiligheid uitvoeren **(I)**

Externe veiligheid gaat over het beheersen van risico’s die mensen lopen door opslag, productie, gebruik en vervoer van gevaarlijke stoffen in hun omgeving. Arnhem heeft de risicovolle activiteiten in beeld en bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt er rekening gehouden met het aspect externe veiligheid.

Activiteiten milieuhandhaving uitvoeren **(I)**

Vergunningverlening en handhaving dragen bij aan het behalen van de landelijke doelstellingen op het gebied van milieu en gezondheid. Deze taken worden uitgevoerd door de ODRA. De prioriteit ligt op een actueel vergunningenbestand en goed naleefgedrag van bedrijven. Om ongewenste ontwikkelingen tegen te gaan, verstevigen we het milieutoezicht.

Vanaf 2023 voert ODRA enkele nieuwe toezichttaken uit voor de gemeente. Het gaat om specifiek toezicht op maatregelen voor natuurinclusief en klimaatadaptief bouwen, toezicht op de plicht voor herplant van bomen en het toepassen van groencompensatie en om bescherming van bomen op en rondom bouwplaatsen.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Groeiende stad Arnhem 2040	**13.926**	**3.931**	**23.011**	**11.311**
Realiseren van de doelen van de omgevingsvisie	13.926	3.931	23.011	11.311
Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt				
Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving				
Overig	**35.216**	**35.729**	**2.123**	**1.013**
Totaal	**49.142**	**39.661**	**25.134**	**12.324**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	25.993	51.668	64.001	49.142	46.829	32.015	23.250
Baten	16.572	45.341	52.497	39.661	42.629	33.303	22.085
Saldo lasten en baten	***-9.421***	***-6.327***	***-11.504***	***-9.481***	***-4.200***	***1.287***	***-1.164***
Toevoegingen aan reserves	5.107	10.000	11.436	25.134	4.345	7.315	5.559
Onttrekkingen aan reserves	7.309	5.807	11.835	12.324	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***2.202***	***-4.193***	***399***	***-12.810***	***-4.345***	***-7.315***	***-5.559***
Gerealiseerd resultaat	**-7.220**	**-10.520**	**-11.105**	**-22.291**	**-8.545**	**-6.028**	**-6.723**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn begroot op € 49,1 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- kosten van jaarschijf 2024 voor de bouwgronden in exploitatie (BIE), waaronder civiele werken, plankosten, verwerving- en rentekosten: € 30,7 miljoen (inclusief overboeking van het onderhanden werk ultimo 2024 naar de balans);
- kosten van de Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA) : € 7,0 miljoen;
- kosten civiele werken en plankosten van jaarschijf 2024 op de overige meerjarige projecten en anterieure overeenkomsten: € 3,4 miljoen;
- extra budget voor sanering grond en herinrichting woonwagenkamp Bethaniënstraat: € 2,5 miljoen;
- kosten voor de ambtelijke capaciteit voor dit programma: € 2,2 miljoen;
- kosten voor de verstedelijkingsopgave € 0,8 miljoen, voor het op niveau brengen van de organisatiecapaciteit om te komen tot een verstedelijkingsstrategie en uitvoering van diverse gebiedsontwikkelingen;
- kosten voor bodembeheer: € 0,6 miljoen;
- overige lasten: € 1,9 miljoen.

De lasten dalen in 2024 ten opzichte van 2023 met € 15,8 miljoen. De daling zit voor € 12,2 op de bouwgronden in exploitatie en de overige meerjarige projecten. Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten, waarbij de uitgaven de planning binnen de projecten volgen (zie ook de daling van de baten die hier tegenover staan). Verder zijn in 2023 een aantal tijdelijke of eenmalige budgetten ten bedrage van € 3,0 miljoen begroot die in 2024 niet terugkomen. De belangrijkste onderdelen hierin zijn de invoering van de omgevingswet en de visie Nieuwe Haven.

Baten

De baten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 39,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- verkopen en bijdragen voor bouwgronden in exploitatie (BIE): € 30,7 miljoen;
- baten uit bouwvergunningen en andere leges € 4,0 miljoen;
- bijdragen en overige baten op de overige meerjarige projecten en anterieure overeenkomsten; € 2,8 miljoen;
- canons erfpachten € 1,5 miljoen;
- overige baten € 0,7 miljoen.

De baten dalen in 2024 ten opzichte van 2023 met € 12,6 miljoen. Dit wordt voor € 12,8 miljoen veroorzaakt door een daling op de bouwgronden in exploitatie en de overige meerjarige projecten (hier staat een daling op de lasten tegenover). Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten. De baten stijgen met het resultaat op af te sluiten bouwgronden in exploitatie met € 0,5.

Toevoegingen aan reserves

De totale dotatie aan de reserves bedraagt in 2024 € 25,1 miljoen en bestaat uit:

- € 23,0 miljoen voor de vorming van de bestemmingsreserve Spoorzone Oost;

- € 1,0 miljoen aan de BR Kapitaallasten in verband met de gebiedsontwikkeling Kronenburg (zie toelichting onder Onttrekkingen);
- € 0,5 miljoen aan de BR Grondexploitatie met het voordeel uit af te sluiten BIE's;
- € 0,5 miljoen aan de BR Voorstudies vanwege de verstedelijkingsopgave en een toenemend aantal initiatieven voor nieuwe ontwikkelingen;
- € 0,1 miljoen overige.

In 2024 is de totale dotatie € 13,7 miljoen hoger ten opzichte van 2023. In dat jaar was de dotatie € 11,4 waarvan eenmalig € 10,0 miljoen voor de vorming van de BR Stadsontwikkelingsfonds en € 1,4 miljoen aan de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg.

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves bedraagt in 2024 € 12,3 miljoen en bestaat uit:
- € 11,0 miljoen uit de reserves BR Stadsontwikkelingsfonds (€ 9,5), de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg (€ 1,1) en BR Zuidelijke Binnenstad (€ 0,4) voor de vorming van de BR Spoorzone Oost;
- € 1,1 miljoen uit de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg. Dit wordt aangewend voor de dotatie aan de BR Kapitaallasten voor dekking van kapitaallasten van investeringen die worden gedaan in deze gebiedsontwikkeling;
- € 0,3 miljoen uit de BR Stadsontwikkelingsfonds en is bestemd voor het aanvullend budget flexwonen Merwedestraat (zie lasten).

In 2024 is de totale onttrekking € 0,8 miljoen hoger ten opzichte van 2023. In dat jaar was de onttrekking € 12,6 miljoen waarvan:
- € 5,6 miljoen aan de BR Grondexploitatie als gedeeltelijke dekking voor de vorming van de BR Stadsontwikkelingsfonds;
- € 5,3 miljoen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties voor eenmalig naar 2023 doorgeschoven budgetten voor onder meer de omgevingswet en het woonwagenkamp Bethaniënstraat;
- € 1,4 miljoen aan de bestemmingsreserve Groot onderhoud openbare ruimte als voeding van de bestemmingsreserve Gebiedsontwikkeling Kronenburg.

Verloop lasten en baten in de jaren na 2024
In de jaren na 2024 dalen zowel de lasten als baten sterk. Zo dalen de lasten in 2026 ten opzichte van 2025 met € 14,8 miljoen en nog eens met € 8,8 miljoen in 2027. Dit heeft hoofdzakelijk te maken met de bouwgronden in exploitatie (BIE's) en overige projecten waarin de uitgaven in de toekomst gaan dalen door het afnemen van de werkzaamheden. Hiertegenover staat een gelijke daling op de baten, omdat ook de baten op de projecten afnemen en het saldo op de lopende projecten uiteindelijk met het onderhanden werk verrekend worden. Een andere oorzaak op het verloop van de baten is de mutatie op het resultaat van de afgesloten BIE's. Dit resultaat hangt af van hoeveel projecten met welk resultaat worden afgesloten. De baten uit de afgesloten BIE's zijn voor de jaren 2024 tot en met 2027 respectievelijk € 0,5, € 2,3, € 7,4 en € 5,5 miljoen. De mutatie in de jaren leidt ook tot een gelijk verloop op de dotatie van dit resultaat aan de BR Grondexploitatie.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Ruimte
- ODRA;
- Provincie Gelderland;
- Regiogemeenten;
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden(VGGM);
- VNG (Vereniging Nederlandse gemeenten);
- Ministerie van BZK;
- CASA;
- Groenforum.

Milieu

- Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA);
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Ruimte

- Structuurvisie Arnhem 2020;
- Groenvisie 2017-2035;
- Welstandsnota;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Verstedelijkingsstrategie Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen Foodvalley.

Milieu

- Luchtagenda gemeente Arnhem;
- Actieplan Omgevingslawaai;
- Rapportage geluidskaarten;
- Beleidsnota bodem 2012, Provincie Gelderland, gemeente Arnhem en gemeente Nijmegen;
- Nota Bodembeheer;
- Notitie Herijking loodbeleid 2020
- Actualisatie Nota Bodembeheer- addendum 2014 ;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-2017-2018;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK2020;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK- PFAS;
- Collegebesluit vaststelling LMW dossiernummer 2021 dd. 25-1-2022 & Memo Aveco de Bondt Lokale Maximale Waarden (LMW) Meinerseiland, projectnummer 18112508, 10 januari 2022;
- Beleidsplan externe veiligheid.

Wonen en leefomgeving

Onze stad is een groene, levendige, ondernemende en inclusieve stad waar Arnhemmers fijn en betaalbaar moeten kunnen wonen. Grote 'nieuwe' overstijgende opgaven, zoals de energietransitie, wooncrisis en klimaatadaptatie zijn uitdagingen waar Arnhem voor staat. Deze opgaven pakken we lokaal op, maar zeker ook in samenwerking met de regio, de provincie en het Rijk. Arnhem is een groene stad met een unieke ligging aan de Rijn. Zij geeft prioriteit aan ontmoetingsruimte in stadsparken, wijkparken en buurtgroen. Dit programma omvat de onderdelen wonen en een aantal aspecten van de openbare ruimte, zoals water, havenbeheer, stadsreiniging, bossen, parken en ecologie, stedelijk groen, spelen, dierenwelzijn, afval en riolering. Binnen het wonen zetten we vol in op het bijbouwen van voldoende woningen in de betaalbare segmenten. Belangrijk doel is om hierbij de tweedeling in de stad te verkleinen. Ook is voor onze stad klimaatadaptatie een belangrijk aandachtspunt. Met klimaatadaptatie bereiden we Arnhem voor op de effecten van de klimaatverandering, op heviger weer. We passen de stad aan zodat deze minder kwetsbaar is voor hoog en laag water, extreme regenval, hitte en langdurige droogte. We willen het Arnhemse groen versterken. Dat levert een prettige buurt op, maar draagt bijvoorbeeld met verkoeling en wateropname bij aan klimaatadaptatie.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Goede volkshuisvesting (A)

Wonen is een grondrecht: iedereen in Arnhem heeft recht op een betaalbare en goede woning.
Op dit moment constateren we dat huren voor velen zeer moeilijk is en het kopen van een huis voor starters vrijwel onmogelijk. De wooncrisis vraagt om een radicale omslag waarbij voor wonen niet langer het recht van de sterkste geldt. We pakken de wooncrisis aan door te sturen op goede volkshuisvesting. We pakken regie en zetten ons beleid en instrumentarium maximaal en onorthodox in om wonen betaalbaar te krijgen en veel meer woningen toe te voegen voor alle doelgroepen. Voor veel meer Arnhemmers dan nu is er over vier jaar een goede, betaalbare en duurzame woning beschikbaar.

Prioriteit geven wij aan acties en initiatieven die niet alleen woningbouw mogelijk maken, maar die ook verbonden zijn met de sociale opgaven in onze wijken, die de leefomgeving verbeteren, die bijdragen aan lokale werkgelegenheid en de economische kracht van onze stad versterken. Dit sluit ook aan bij de afspraken die gemaakt zijn in de Woondeal 2.0 en vertaald zijn in de Arnhem-Oost aanpak. Dit is meer dan alleen maar sneller meer woningen bouwen. We willen daarmee ook de leefbaarheid van de wijken en de kansen van de inwoners vergroten.

Deze ambities zijn stevig, en werken we verder uit in een nieuwe brede Woonvisie voor Arnhem. Deze woonvisie zal zoveel mogelijk beleid bundelen, en nieuwe afwegingskaders bevatten voor het omgaan met de bestaande woningvoorraad en nieuwe projecten. Deze Woonvisie zal daarbij ook ordening aanbrengen in ons woonbeleid; met bijbehorende - meetbare - doelen. Nadat de raad de Woonvisie heeft vastgesteld, kan de indeling in de begroting en de wijze van rapportage in overeenstemming met de Woonvisie worden aangepast.

In de tussentijd tot een nieuwe Woonvisie zitten we niet stil. Om uitvoering te geven aan belangrijke woondoelen, is sinds vorig jaar de financiële inzet substantieel verhoogd. Zo zijn extra middelen opgenomen voor de invoering van verhuurdersvergunningen, wooncoach, versterking positie huurders en extra handhaving door de ODRA. Aanvullend is per 2023 voor vier jaar een half miljoen euro per jaar vrijgemaakt voor het realiseren van onze volkshuisvestelijke ambities. Deze middelen worden benut voor onder andere uitvoering van het Stadsakkoord, invoeren van de Wet Goed verhuurderschap, regievoering op de huisvesting van bijzondere doelgroepen, het begeleiden van Vereniging van Eigenaren (VvE's), en het faciliteren van bijzondere woonvormen, zoals (collectief) particulier opdrachtgeverschap, wooncoöperaties en andere initiatieven uit de samenleving.

Meer en sneller woningen toevoegen (D)

Iedereen moet goed kunnen wonen in onze stad. Om beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden moeten er in de bestaande stad meer woningen worden gerealiseerd in de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen, waarbij we sturen op het meer divers maken van het woningaanbod in alle wijken.

In de woningbouwplannen wordt rekening gehouden met de werkelijke vraag en behoefte van de Arnhemse woonconsument. Dat betekent: aantrekkelijke, levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, en sociale woningbouw en koopwoningen in de verschillende segmenten. We maken afspraken om woningen voor langere termijn betaalbaar te houden. Dit leggen we vast in omgevingsplannen of anterieure overeenkomsten. Ook is aandacht voor het beter benutten van de bestaande voorraad.

Samen met ontwikkelaars en corporaties spannen we ons in om te zorgen voor een evenwichtig aanbod dat aansluit bij zowel de woningbehoefte de komende jaren als bij de gewenste ruimtelijke kwaliteiten uit de omgevingsvisie. Uiteraard is dat soms moeilijk, omdat de belangen van de partijen niet altijd hetzelfde zijn. Vanuit de Woondeal 2.0. en het Stadsakkoord hebben we met deze partijen afspraken kunnen maken om de komende jaren een stabiele bouwstroom te realiseren.

In maart 2023 zijn de uitkomsten van het driejaarlijkse regionaal woonbehoefteonderzoek gepubliceerd. In samenwerking met Rijk, regio en provincie is ook een nieuwe Woondeal gesloten.

De uitkomsten uit het woonbehoefteonderzoek en de afspraken uit de Woondeal 2.0, nemen we mee in de nieuwe Woonvisie voor Arnhem en vertalen we in programmeringsafspraken met marktpartijen en corporaties. De nieuwe Woonvisie voor Arnhem zal gelden vanaf het jaar 2024 en zal ons beleid actualiseren en herordenen. De begroting passen we daarna conform aan.

De afgelopen jaren hebben we gemerkt dat het niet gemakkelijk is om in een rap tempo de goede woningen bij te bouwen. Er werden te weinig woningen opgeleverd om de behoefte bij te benen. Door middel van het vaart maken met (nieuwe) projecten en het intensiveren van de samenwerking met onze stakeholders proberen we dit tij te keren.

Versnellen en doorprogrammeren van (betaalbare) woningen (I)

De woningmarkt van Arnhem staat onder druk. Versnellen van productie en meer woningen programmeren is daarom noodzakelijk. Het Plan van Aanpak woningbouwontwikkeling dat in juli 2020 is vastgesteld in de raad is hierbij het vertrekpunt. We sturen op een evenwichtig aanbod van woningen. Belangrijk daarbij is dat we streven naar meer gemengde wijken, waarbij er meer spreiding ontstaat van kwetsbare mensen over de stad. We doen dit door:

1. Stimuleren van het realiseren van koop- en huurwoningen in de verschillende categorieën, zoals opgenomen in het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling en de Woondeal 2.0. We sturen daarbij onder andere op minimaal 30% sociale corporatiehuurwoningen over de nieuw te realiseren projecten en op minimaal 66% aan ‘betaalbare’ woningen. Dat betreft sociale en middeldure huur en betaalbare koop conform de definities in de doelgroepenverordening. We maken afspraken met de partijen in het Stadsakkoord over betaalbare en sociale koopwoningen. Ook wordt gekeken naar differentiatie in de wijken en monitoren we de nieuwbouw en de behoefte.
2. We onderzoeken de mogelijkheden om projecten te versnellen en zoeken naar locaties voor doorprogrammeren. Hiervoor betrekken we actief partners; bijvoorbeeld via de prestatieafspraken met de corporaties en via het stadsakkoord. Ook leggen we verbindingen met andere overheden, kennisinstituten en marktpartijen. Zo benutten we de kansen die de regionale samenwerking binnen de Groene Metropoolregio ons biedt en zijn we actief in de Woondeal Arnhem-Nijmegen en de Verstedelijkingsstrategie.
3. Leegstand vinden we onwenselijk. Als bedrijfspanden of woningen leegstaan, willen we de eigenaren actief stimuleren om hun pand te transformeren tot woongebouw of om een huurder in de woning te plaatsen. Hierbij is het belangrijk dat er kwalitatief hoogwaardige woonruimtes worden gerealiseerd, waarbij ook de omliggende openbare ruimte op niveau wordt gebracht.

Evaluatie doelgroepenverordening en implementatie in omgevingsplannen (I)

In 2022 is de doelgroepenverordening geactualiseerd. Hiermee maken we het mogelijk in bestemmingsplannen de segmenten 'sociale huur', 'middenhuur' en 'sociale koop' op te nemen en zorgen we dat de woningen binnen deze categorieën enkel bewoond kunnen worden door een bepaalde doelgroep, en dat de woningen onder een bepaald prijsniveau blijven. Doordat de raad de doelgroepenverordening heeft vastgesteld, kunnen we zowel via omgevingsplannen als privaatrechtelijk betaalbare woningbouw afdwingen. Een evaluatie van de doelgroepenverordening start in 2023.

Bij de vaststelling van de doelgroepenverordening, heeft de gemeenteraad de opdracht meegegeven om na één jaar de doelgroepenverordening te evalueren. Met ontwikkelaars en corporaties hebben via de kopgroep Bouwberaad een startgesprek gevoerd over de evaluatie. Omdat het instrument ‘doelgroepenverordening’ met inwerkingtreding van de Omgevingswet verdwijnt, wachten we nog even af met het evalueren totdat duidelijk is wat de nieuwe mogelijkheden zijn om in omgevingsplannen te kunnen sturen op het woningbouwprogramma. We zullen met ontwikkelaars en corporaties na vaststelling van de Woonvisie dit traject oppakken.

Collectieven, zelfbouw en flexwonen bevorderen **(I)**

Er is een vraag naar collectieven, zelfbouw en flexwonen. Voor deze concepten pakt de markt nieuwbouwontwikkeling niet automatisch op.

Veel inwoners hebben behoefte om zelf vorm te geven aan hun eigen woning of woonomgeving. Collectieve wooninitiatieven leveren een bijdrage aan de sociale cohesie, vaak niet alleen binnen het collectief maar ook voor de omgeving. Zelfbouw geeft mensen de kans hun droom te realiseren en zal hen stevig verankeren in de wijk. Bij woningbouwprojecten waar we de grond zelf in eigendom hebben, bekijken we hoe we ruimte kunnen maken voor collectieve wooninitiatieven. Daarnaast spannen we ons met corporaties, ontwikkelaars en de provincie in om praktische belemmeringen voor wooninitiatieven zoveel mogelijk weg te nemen. Ook zullen we inwoners voorlichten over hoe zij collectieven kunnen vormen en wooncoöperaties kunnen oprichten. In 2023 bevorderen we wederom de realisatie van twee CPO-locaties. Dit levert een bijdrage aan leefbare wijken en een ongedeelde stad.

Voor het Merwedeterrein maken we flinke voortgang om flexibele woningen te plaatsen. Naar verwachting worden in 2024 minimaal 148 woningen op het terrein geplaatst. Omdat we het voor het project Merwedeterrein van belang vinden dat er een goede verbinding komt tussen de bestaande wijk en de nieuwe woningen, zijn in deze begroting extra middelen opgenomen voor de inzet van een community coach. Daarnaast zullen woningcorporaties die de woningen zullen gaan verhuren een sociaal beheerder in het gebied inzetten.

Studentenhuisvesting en starters **(I)**

We zetten blijvend in op voldoende woningen voor studenten en starters. We werken hiervoor onder andere samen met de SSH& om tot vergroting van hun marktaandeel in Arnhem te komen, en zetten in op de bouw van voldoende nieuwbouwwoningen voor kleinere huishoudens.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Woningvoorraad begin van het jaar	**75632**	**76737**	**77839**	**79065**	**79816**
Eenheid: Aantal woningen					
Bron: CBS					
Netto toevoegingen gedurende het jaar	**1105**	**1104**	**1216**	**752**	
Eenheid: Aantal toegevoegde woningen					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: nieuw gebouwde woningen	**9,20**	**11,80**	**5,60**	**7**	
Eenheid: Nieuw gebouwde woningen, exclusief overige toevoegingen, zoals transformaties. Aantal per 1.000 woningen					
Bron: Basisregistraties adressen en gebouwen - bewerking ABF Research					
Aantal nieuwbouwwoningen	**695**	**907**	**432**	**600**	
Eenheid: Het aantal nieuwbouwwoningen					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: overige toevoegingen	**561**	**297**	**937**	**222**	
Eenheid: Het aantal overig toegevoegde woningen (meestal transformatie)					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: aandeel eigendom corporaties nieuwbouwwoningen	**16,30**	**15,60**	**7,50**		
Eenheid: % corporatiewoningen van totaal toegevoegde woningen					
Bron: CBS					

Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen koop		**43,80**	**43,50**	**42,90**	**43**	
Eenheid:	% koopwoningen van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen corporatiebezit		**35,90**	**35,50**	**35,20**	**35**	
Eenheid:	% corporatiewoningen van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen particuliere huur		**19,50**	**19,90**	**21,40**	**22**	
Eenheid:	% woningen particuliere verhuur van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Afgegeven woningbouwvergunningen (nieuwbouw & verbouw)/ transformatie		**1204**	**872**	**1010**	**445**	**339**
Eenheid:	Aantal woningbouwvergunningen per jaar					
Bron:	ODRA/CBS (cijfers 2023 t/m april 2023)					

Betaalbaar wonen (D)

De woningmarkt zit muurvast. Als we ons beperken tot bijbouwen kunnen we de wooncrisis niet op korte termijn oplossen. We willen voorkomen dat bepaalde doelgroepen worden verdrongen. We zetten maximaal in op het betaalbaar houden van de bestaande voorraad en een eerlijke verdeling van deze betaalbare voorraad.

Op de eerste plaats willen we de vrije huursector zoveel mogelijk reguleren, waarbij we maximaal gebruik zullen maken van de ruimte die de Rijksoverheid biedt. Daarbij zullen we ook extra toezien op de (nieuwe) regels. Hierover gaan we afspraken maken met de ODRA. Om excessen te voorkomen gaan we huurders en verhuurders ondersteunen. We geven verder uitvoering aan het Actieplan Arnhem Helpt Huurders. Indien nodig, zullen we dit actieplan in 2024 actualiseren.

Op de tweede plaats moeten schaarse betaalbare woningen eerlijk verdeeld worden. Voor de verdeling van vrijkomende schaarse sociale woonruimte van toegelaten instellingen, hanteren we een rechtvaardige en evenwichtige verdelingssystematiek. Daarbij zetten we in op het bevorderen van doorstroming in de bestaande voorraad.

Opkoopbescherming/zelfbewoningsplicht (I)

Sinds 2022 kent Arnhem de zogeheten opkoopbescherming. Door de opkoopbescherming is het niet meer mogelijk dat goedkope en middeldure koopwoningen in 20 wijken worden opgekocht om te verhuren. Zo blijven deze (koop)woningen beschikbaar voor starters en mensen met een kleinere portemonnee.

Jaarlijks doen we de raad een herijkt voorstel waarin we, indien mogelijk, hogere grenzen zullen hanteren, om zo nog meer woningen te beschermen voor opkopen door particuliere investeerders.

Vanwege aangepaste wetgeving, is het niet meer mogelijk om de opkoopbescherming toe te passen op nieuwbouwwoningen. Om te voorkomen dat de bescherming voor nieuwbouwwoningen wegviel, zijn in 2023 beleidsregels vastgesteld waarmee we een werkwijze borgen waarbij we in overeenkomsten met ontwikkelaars voor nieuwbouwwoningen een zelfbewoningsclausule opnemen. Deze beleidsregels blijven ook in 2024 een belangrijk handelingskader.

Versterken positie huurders **(I)**

Om problemen op de huurmarkt en malafide verhuurderschap aan te pakken, versterken we de positie van huurders. We willen onder andere voorkomen dat huurders te hoge huren betalen. Dat doen we op de volgende manieren, die we hebben vastgelegd in het tienpunten-actieplan 'Arnhem Helpt Huurders'. Dit actieplan heeft de gemeenteraad in januari 2023 ontvangen. In 2024 zetten we de acties voort. De acties houden onder andere in:

- Beter informeren van huurders over hun rechten en over de mogelijkheden voor ondersteuning door de gemeente.
- Extra subsidie en uitbreiding van dienstverlening door partijen die adviseren en ondersteunen op het gebied van huren en wonen, zoals het Huurdershuis.
- Periodiek herhalen van het in 2021 uitgevoerde onderzoek naar discriminatie op de Arnhemse woningmarkt, via mystery calls en mystery mails. Ook geven we voorlichting aan woningzoekenden om de meldingsbereidheid te vergroten.
- Invoeren van een verhuurdersvergunning: We willen in Arnhem een vergunningsplicht introduceren voor verhuurders. Met een verhuurdersvergunning kan de gemeente malafide verhuurderschap aanpakken en beter zicht krijgen op de kwaliteit en onderhoudsstaat van particuliere huurwoningen. Sinds 2023 bestaat er een wettelijke grondslag voor de invoering van een dergelijk vergunningstelsel: De Wet Goed Verhuurderschap. Omdat de in- en uitvoering van verhuurdersvergunningen het nodige vergt van de gemeentelijke organisatie, zijn er in deze begroting extra middelen opgenomen voor de invoering. Reden daarvoor is dat dit een nieuw rechtsgebied betreft waarvoor beperkte expertise en capaciteit beschikbaar zijn binnen de gemeentelijke organisatie. Ook zal de administratieve afhandeling (registratie en toetsing van de vergunningsvoorwaarden) van alle adressen waarop een vergunningsplicht van toepassing is veel tijd en mankracht vergen.

Woningtoewijzingsbeleid **(I)**

Op basis van de Huisvestingswet 2014 kunnen gemeenten via een huisvestingsverordening (schaarse) huurwoningen naar inzicht verdelen. Veelal is de meettijd leidend bij de toewijzing van een woning. Daarnaast worden woningen verdeeld via loting en kan aan bepaalde groepen voorrang worden gegeven. Door regels over bemiddeling, adverteren en urgentie vast te leggen, kunnen gemeenten bijvoorbeeld statushouders en personen die uitstromen uit instellingen of opvang huisvesten.

In de gehele woningmarktregio Arnhem-Nijmegen kennen we dezelfde regels voor woningtoewijzingen. De huidige huisvestingsverordening vervalt op 1 januari 2024. Daarom dient de gemeenteraad in 2023 nieuwe regels vast te stellen. Deze verordening is samen met regiogemeenten opgesteld.

Doorstroming bevorderen **(I)**

Om relatief grote eengezinswoningen, die momenteel door een- of tweepersoonshuishoudens worden bewoond, vrij te kunnen spelen, verkennen we of we doorstroming actief kunnen stimuleren. Met name het stimuleren van doorstroming van senioren leidt tot lange verhuisketens, waardoor veel huishoudens een volgende stap in hun wooncarrière kunnen maken. De ingezette pilots van doorstroommakelaars (en/of gemeentelijke verhuiscoaches) zetten we voort en intensiveren we.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Actieve zoektijd sociale huurwoning - eengezinswoning	**1,50**	**1,50**	**1,80**	**1,50**	
Eenheid: aantal jaar					
Bron: Regionale woningmarktmonitor					
Actieve zoektijd sociale huurwoning - appartement/ meergezinswoning	**1,30**	**1,50**	**1,60**	**1,70**	
Eenheid: aantal jaar					
Bron: Regionale woningmarktmonitor					

Huisvesting van bijzondere doelgroepen (D)

In Arnhem wonen verschillende doelgroepen die in sommige gevallen, bijvoorbeeld door een geestelijke of fysieke beperking, de behoefte hebben aan specifieke eigenschappen van een woning of die met spoed op zoek zijn naar geschikte huisvesting. Zeker voor groepen die niet vanzelfsprekend zelfredzaam zijn, is een dak boven het hoofd en een eigen thuis het begin van perspectief. Wij voelen ons verantwoordelijk dat elke doelgroep geschikte huisvesting heeft of deze binnen een acceptabele termijn kan vinden. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om (jonge) dak- en/of thuislozen, personen die uitstromen uit jeugdzorginstellingen, mensen die uitstromen uit andere opvang- of beschermd wonen-locaties, en ouderen die langer thuis blijven wonen.

Arnhem heeft in de nota 'Wonen-en-Zorg' de ambitie uitgesproken dat we streven naar een inclusieve stad waarin alle Arnhemmers recht hebben op een veilig thuis en perspectief om zich te ontwikkelen. De gemeente gaat hierop sterker regie voeren. Desondanks is het niet realistisch dat we dit vraagstuk binnen een paar jaar hebben opgelost. Het vergt doorzettingsvermogen en lange adem. Om dit te bewerkstelligen gaan we actief aan de slag met onder andere woningcorporaties, ontwikkelaars, zorginstellingen, welzijnspartijen, belangengroepen en regiogemeenten. Hierbij vinden we het van belang dat we in Arnhem voldoende woningen beschikbaar stellen voor personen behorende tot aandachtsgroepen, met oog voor de leefbaarheid van onze buurten, maar ook dat gemeenten in de regio hun 'fair share' nemen en eenzelfde verantwoordelijkheid tonen. Momenteel wordt hard gewerkt aan een regionale woon-zorg visie die de regionale verdeling gaat uitwerken.

Regievoeren: uitvoering geven aan woonzorgnota (I)

Momenteel stagneert de doorstroom naar zelfstandige woonruimte vanuit instellingen. Bewoners die toe zijn aan zelfstandig wonen (al dan niet met begeleiding) verblijven (veel) langer dan nodig in instellingen, met alle maatschappelijke kosten en problemen van dien. Daarnaast wonen steeds meer ouderen in woningen die eigenlijk niet langer geschikt zijn om zelfstandig in te wonen. De oorzaak is het gebrek aan geschikte (betaalbare) woonruimte, waardoor doelgroepen met elkaar concurreren om schaarse woonruimte.

Om meer (passende) woonruimte te realiseren is in deze begroting het voorstel opgenomen voor additionele middelen om uitvoering te geven aan deze opgaven en beter te kunnen sturen op het versneld realiseren van huisvesting.

We gaan de komende jaren regie voeren op dit verdelingsvraagstuk, zodat we een rechtvaardige toewijzing bewerkstelligen en de wachttijden voor uitstroom verkorten. Uiteraard met de ambitie om te streven naar gevarieerde wijken met voldoende veerkracht. De wijze waarop we regie gaan voeren is uitgewerkt in de Nota Wonen-en-Zorg.

Concreet streven we naar passende en tijdige uitstroommogelijkheden naar zelfstandige woonruimte vanuit onder andere de Jeugdzorg, Maatschappelijke Opvang, Centraal Orgaan opvang Asielzoekers en de Wet Langdurige Zorg. Om dit te bereiken is het noodzakelijk dat we als gemeente Arnhem duidelijke uitgangspunten formuleren, het beschikbare aanbod vergroten, een goede verdeelsleutel maken en regie voeren op de uitvoering door samenwerkingspartners.
Dit betekent ook dat er bij de instroom van bijzondere doelgroepen in de wijken niet alleen oog is voor de nieuwe bewoner, maar ook voor de huidige bewoners. Zo nodig maken we met welzijnsorganisaties en zorgpartijen afspraken om dit te faciliteren. Daarnaast vragen we in de nieuwbouw, transformatie, herstructurering en aanpassingen in bestaande bouw aandacht (en stellen we waar mogelijk eisen) voor de woonbehoefte van deze doelgroepen. We stimuleren pilots zoals bijvoorbeeld collectieve woonvormen en Collectief Particulier Opdrachtgeverschap die een bijdrage aan dit vraagstuk leveren. Ook concepten voor flexwonen kunnen hierin bijdragen.

Daarnaast is ons uitgangspunt ook een eerlijke en realistische regionale verdeling. Om te voorkomen dat de uitstroom van voorzieningen voor een onevenredig groot deel in Arnhem ‘landt’, maken we afspraken met omliggende gemeenten voor het huisvesten van deze groepen.

Huisvesting arbeidsmigranten (I)

Arbeidsmigranten vormen een aparte doelgroep die over het algemeen minder zelfredzaam is en specifieke eisen stelt aan huisvesting. Deze groep is echter wel van groot belang voor onze regionale en nationale economie. De komende jaren verwachten we een groei van het aantal in de regio woonachtige en werkzame arbeidsmigranten. Hoewel deze werknemers van groot belang zijn voor onze lokale economie, is er veelal nog geen geschikte huisvesting voorhanden. In Arnhem merken we dat dit gebrek aan geschikte huisvesting tot gevolg heeft dat woningen in woonwijken worden opgekocht voor deze doelgroep en dat dit in sommige gevallen overlast voor omwonenden met zich meebrengt en woningen van een beperkte woonkwaliteit voor de arbeidsmigranten. Ook is er een reëel risico op uitbuiting van arbeidsmigranten.

In Arnhem vinden we het van belang dat arbeidsmigranten goed gehuisvest worden. In 2023 hebben we daarom regels vastgesteld om logiesvoorzieningen voor kortdurende huisvesting te faciliteren. (Arbeidsmigranten die zich hier permanent willen vestigen, zijn uiteraard afhankelijk van de 'reguliere' woningmarkt, en in mindere mate van deze specifieke voorzieningen). Aan deze beleidsregels zullen we in 2024 uitvoering geven. In deze regels

hebben we verduidelijkt op welke locaties huisvesting voor arbeidsmigranten (die hier kortdurend verblijven) denkbaar is. Van belang hierbij is dat de woonkwaliteit op orde is; we hebben daarom vastgelegd dat er een beheerder dient te zijn en dat het wooncontract gescheiden dient te zijn van het werkcontract. Bij het opstellen van deze beleidsregels hebben we de behoefte bij Arnhemse bedrijven aan huisvesting voor arbeidsmigranten gepeild.

Omdat dit bovenal een regionaal vraagstuk is, sluiten we ons aan bij de acties vanuit de Groene Metropoolregio om de komende jaren op regionaal niveau de samenwerking tussen gemeenten, bedrijfsleven en huisvesters te bevorderen.

Uitbreiden woonwagenlocaties **(I)**

We geven uitwerking aan het ‘plan van aanpak uitbreiden woonwagenlocaties’ (juni 2020). We zijn gestart met de uitbreiding van het aantal standplaatsen voor verschillende locaties (Gelderse Rooslaan, Bethaniënstraat, Schuytgraaf). In samenwerking met de woningcorporaties en Huurdersvereniging woonwagenbewoners Arnhem is een nieuw toewijzingssysteem vastgesteld. Dit is een uitwerking van de vigerende Huisvestingsverordening.

Goede woningen in leefbare wijken **(D)**

Naast de betaalbaarheid van de woning is de juiste kwaliteit belangrijk voor de woonbeleving van onze inwoners. Onder woonkwaliteit verstaan we een duurzame, gezonde woning die levensloopgeschikt is en de juiste omvang heeft voor de doelgroep die erin woont en voor de plek waar de woning staat.

Arnhem staat voor het versterken van de identiteit van wijken en het vergroten van de verscheidenheid binnen wijken. Een zekere differentiatie en variatie in huishoudens, inkomens en woningen biedt ruimte aan het maken van een wooncarrière in de wijken. Onze focus ligt op verminderen van de druk op de kwetsbare wijken en voorkomen dat wijken afnemen in leefbaarheid. We werken hiertoe samen met onze partners: corporaties, maatschappelijke partners en medeoverheden. Met ontwikkelende partijen gaan we in het kader van het stadsakkoord het gesprek aan over hoe nieuwbouwinitiatieven kunnen bijdragen aan het creëren van diverse woonmilieus.

Woningen verduurzamen **(I)**

Gezien de stijgende energieprijzen is de urgentie om energie te besparen hoger dan ooit. Voor het verduurzamen van woningen is een Arnhems isolatieprogramma opgesteld. Hierin zijn concrete verduurzamingsdoelen geformuleerd. Voor de corporatiewoningen wordt, in samenhang met dit isolatieprogramma, samen met de woningcorporaties een ‘Versnellingsprogramma verduurzaming bestaande woningen’ opgesteld, en starten we met de uitvoering van dit programma.

Vanuit de Transitievisie warmte, die in 2022 is vastgesteld, werken we samen met de corporaties verder aan de 10 kansrijke wijken (aardgasvrij voor 2030) en starten we met het verkennen van de mogelijkheden voor duurzame warmte in de vijf onderzoeksgebieden (Malburgen, Arnhem-West, Centrum, Presikhaaf en de Geitenkamp).

Met behulp van het Volkshuisvestingsfonds (SEWA-regeling) gaan we verder met het verduurzamen van particuliere woningen in Arnhem-Oost. Omdat dit voor een belangrijk deel om 'gespikkeld bezit' gaat, werken we hiertoe nauw samen met de corporaties. De corporaties en de gemeente werken ook samen in de aanpak energiearmoede.

De uitvoering van de inspanningen rondom het verduurzamen van woningen valt onder het programma NEMIA en is daar meer in detail beschreven.

Hulp aan Verenigingen van Eigenaren **(I)**

Om een toekomstbestendige woonkwaliteit van alle woningen in Arnhem te stimuleren, verkennen we hoe we kwetsbare woningeigenaren en Verenigingen van Eigenaren (VvE’s) aan kunnen spreken en zo nodig helpen bij het goed omgaan met hun onroerend goed. Hiertoe is onder andere een speciaal loket in het leven geroepen om VvE's te helpen met hun energie- en verduurzamingsvragen. In 2024 onderzoeken we of we dit loket kunnen verbreden om VvE's ook te helpen met basisvragen over onderhoud en het tot leven wekken van VvE's.

Levensloopgeschikte woningen ontwikkelen en bestaande woningen levensloopgeschikt maken **(I)**

Bij nieuwbouwontwikkelingen maken we afspraken over levensloopgeschikte woningen in een levensloopgeschikte omgeving. Samen met corporaties proberen we doorstroming van ouderen uit eengezinswoningen te bevorderen (zie de inspanning 'doorstroming bevorderen' onder betaalbaar wonen) en maken we afspraken over de juiste portefeuille in de stad die aansluit bij de doelgroep. Zoals in de Wonen-en-zorg-nota opgenomen voeren we een onderzoek uit om meer inzicht te krijgen in de motiveringen van bewoners om wel/niet de eigen woning geschikt te maken.

Gezond binnenklimaat/gezond wonen **(I)**

In samenwerking met stakeholders brengen wij de aandachtspunten in beeld die spelen op het gebied van gezond wonen. Op dit moment wonen niet alle Arnhemmers in een gezonde, schimmelvrije woning. Met corporaties geven we daarom uitvoering aan een actieplan om vocht- en schimmelproblemen in woningen te voorkomen en te beperken. Hiertoe is onder andere een onafhankelijke ‘schimmelexpert’ aangesteld. Een pilot met deze schimmelexpert loopt tot en met het voorjaar 2024. In samenwerking met de GGD verkennen we in brede zin de (samenhang van) aspecten die horen bij een gezond binnenklimaat, zoals temperatuur, geluid en luchtkwaliteit.

Handhaving minimale woonkwaliteit **(I)**

Bewoners van huurwoningen en kamers ervaren regelmatig achterstallig onderhoud dat dusdanig is dat de woning niet meer aan wet- en regelgeving voldoet. Voor hen was het tot nu toe lastig om meldingen te doen. In afstemming met ODRA verkennen we laagdrempelige manieren om meldingen te maken van ernstige bouwkundige problemen die de veiligheid of gezondheid van bewoners kunnen schaden. De ODRA ontvangt aanvullende middelen om actiever toe te zien op de kwaliteit van woningen. Op basis van deze meldingen kan de ODRA de bestaande handhavingstaken efficiënt uitvoeren.

Gemeenten worden via de Wet goed verhuurderschap verplicht een meldpunt in te richten voor huurders en hun klachten. Hoewel dit meldpunt zich vanuit de wet primair richt op het voorkomen van willekeur, bedreiging en intimidatie vanuit de verhuurder, gaan we in Arnhem ook regelen dat huurders met klachten over het onderhoud bij dit meldpunt terecht kunnen.

Uitvoeren beleid op splitsen en verkameren **(I)**

Om beter te kunnen sturen op de negatieve effecten van woningsplitsing en verkamering, zoals de negatieve effecten op de leefbaarheid in bepaalde wijken en om grip te houden op de ruimtedruk in bepaalde wijken geven we verder uitvoering aan de activiteiten uit het Plan van Aanpak woningsplitsing en verkamering. Hierbij maken we het enerzijds mogelijk dat initiatiefnemers voldoende woonruimte in onze stad kunnen realiseren, maar gaan we anderzijds ook woonoverlast tegen en borgen we een hoogwaardige ruimtelijke kwaliteit.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Rapportcijfer woning	**7,70**		**7,70**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de woning op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Leefbaarheid in eigen buurt	**7,20**		**7,20**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de leefbaarheid in de buurt op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Woonomgeving	**7,40**		**7,40**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de woonomgeving op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte (A)

Een prachtige, groene openbare ruimte vormt de sleutel tot een bruisende en gezonde stad waarin het heerlijk wonen, werken en ontspannen is. Arnhem is gezegend met fraaie openbare ruimtes, waarvan de vele stadsparken absolute parels zijn dankzij de schitterende ligging en rijke geschiedenis. Maar we kunnen niet stilzitten. Klimaatverandering, afname van biodiversiteit, verbetering van leefbaarheid in wijken en de enorme druk op groene gebieden vragen om actie. Daarom moeten we de komende jaren fors investeren in onze groene leefomgeving. We doen dit onder de vlag van het programma ‘radicaal vergroenen’. In dit programma combineren we de vergroeningsopgave met klimaatadaptatie en integreren we die in opgaven op het gebied van mobiliteit, verdichting en leefbaarheid.

Met klimaatadaptatie maken we Arnhem bestand tegen de grillen van het veranderende klimaat, met zijn extreme weersomstandigheden. We passen de stad slim aan en ontwerpen nieuwe stedelijke gebieden die weerbaar zijn tegen overstromingen, hevige regenval, hitte en droogte. Dit alles is vastgelegd in onze klimaatadaptatiestrategie, die in 2021 is aangenomen. Aan de hand van deze strategie zorgen we voor wateropvang in de bodem, een betere afvoer bij zware buien en verminderen we hitteproblemen. Vergroenen is daarbij een belangrijk middel. We gaan de stad radicaal vergroenen.

Onze groenvisie zet daarbij de koers uit voor een groenere toekomst. We gaan bijvoorbeeld meer bomen planten, en onze aanwezige bomen de kans geven om majestueus uit te groeien, zoals we hebben vastgelegd in ons ambitieuze bomenplan. We hebben prachtige groene gebieden die we nóg beter kunnen verbinden, de bodem kunnen optimaliseren en de biodiversiteit kunnen vergroten. En laten we vooral niet vergeten dat er nog steeds wijken zijn met veel te weinig groen! Samen kunnen we Arnhem transformeren tot een groene voorbeeldstad met prachtige plantsoenen, bomen, gezellige pocketparkjes en groene gevels. Arnhem zal zich verder ontwikkelen als een groene stad waar we met recht trots op kunnen zijn.

We werken nauw samen met bewoners en partners om deze uitdagingen aan te gaan. Juist in tijden van crisis, zoals tijdens de pandemie en hittegolven, hebben we geleerd hoe waardevol groen is om onze stad leefbaar te houden. Leefbaarheid, klimaatadaptatie, biodiversiteit en gezondheid zijn de kernthema’s voor de vormgeving en onderhoud van onze groene openbare ruimte.

Naar een klimaatadaptieve stad (D)

De Strategie Klimaatadaptatie geeft aan hoe we Arnhem willen aanpassen aan de extreme weersomstandigheden in het toekomstige klimaat en de stad tegelijkertijd groener en leefbaarder gaan maken. Uitgangspunt van deze strategie is dat we samen met de bewoners, bedrijven en onze partners werken aan de opgaven voor klimaatadaptatie. Hierbij zetten we in op:

- Negatieve effecten van hitte tegen gaan
- Schade en overlast door extreme buien zoveel mogelijk voorkomen
- Negatieve effecten van droogte tegen gaan

Samen met onze partners is de 'Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Arnhem' opgesteld. Dit document geeft een overzicht van de vele acties die we samen uitvoeren om Arnhem klimaatbestendiger te maken. We zullen de uitvoeringsagenda in de loop van 2024 actualiseren. We gaan ook verder onderzoeken welke indicatoren en meetinstrumenten bruikbaar zijn om te meten wat het effect is van onze maatregelen.

We voeren de klimaatadaptatietoets uit (I)

Teneinde de stad klimaatbestendiger te maken gaan we ervoor zorgen dat bij nieuwe projecten de ambities rondom klimaatadaptatie worden meegenomen. Hiervoor werken we in 2023 aan een klimaattoets. Met een klimaattoets zorgen we ervoor dat alle projecten (gebiedsontwikkelingen, herinrichtingen en maatregelen in de openbare ruimte) gaan bijdragen aan een klimaatbestendiger Arnhem en dat daarbij alle aanwezige kansen optimaal worden benut. In 2024 gaan we een eerste versie van deze toets in de praktijk toepassen. Bij de ontwikkeling van de klimaatadaptatietoets sluiten we aan bij de ‘landelijke maatlat’ die hiervoor ontwikkeld wordt.

We voeren het Lokaal hitteplan uit (I)

In 2023 hebben we samen met onze partners een lokaal hitteplan opgesteld. In 2024 zal dit plan leidend zijn wanneer een hittegolf optreedt. Het geeft aan op welke manier verschillende partijen communiceren en hoe met name kwetsbare groepen geïnformeerd worden over de aankomende hitte. Daarbij wijzen we op de risico’s van hitte en informeren we het publiek over wat je kunt doen om de negatieve effecten van hitte zoveel mogelijk te voorkomen.

We vergroenen door projecten Openbare Ruimte en Mobiliteit (I)

Maatregelen voor vergroening en maatregelen voor klimaatadaptatie realiseren we in combinatie met andere maatregelen in de openbare ruimte zoals groot onderhoud en mobiliteitsprojecten. De middelen die beschikbaar zijn in het klimaatadaptatiefonds zetten we in om in deze projecten extra kansen voor vergroening en klimaatadaptatie te realiseren. Het project 'Renaissance Velperweg' is een goed voorbeeld van zo'n project. Naast verkeersmaatregelen en groot onderhoud wordt deze verkeersader opgewaardeerd tot een groene laan die de landgoederen met elkaar verbindt in plaats van scheidt. Ook staan versmalling (en dus vergroening) van de Deelenseweg en delen van de Utrechtseweg op het programma. Ook in de wijken voeren we projecten uit waarbij we meer groen en wateropvang realiseren. Bij de herinrichting van de Hommelseweg die mogelijk al in 2024 plaatsvindt gaan we belangrijke maatregelen nemen om wateroverlast in de toekomst te verminderen.

We realiseren een koel netwerk (I)

We werken in Arnhem aan het realiseren van een koel netwerk. Dit netwerk biedt (kwetsbare) Arnhemmers de mogelijkheid om ook tijdens hittegolven gebruik te blijven maken van de openbare ruimte. Via beschaduwde routes en koele plekken kunnen bewoners de belangrijkste voorzieningen bereiken en gebruik maken van de koele plekken als hun eigen woonomgeving te warm wordt. De verschillende schakels van dit netwerk die al zijn gerealiseerd worden gaandeweg verbonden zodat een samenhangend netwerk ontstaat. In 2023 is een subsidieaanvraag ingediend om in Europees verband verder te werken aan de uitwerking en realisatie van dit netwerk. Maar ook als deze aanvraag niet gehonoreerd wordt gaan we ermee aan de slag.

We stimuleren de bewoners om klimaatadaptieve maatregelen te nemen (I)

Er is in Arnhem veel draagvlak en enthousiasme om de stad klimaatbestendiger te maken. Veel Arnhemmers willen zelf voor hun stad zorgen en vergroenen hun eigen dak, tuin of woonomgeving waaronder ook de openbare ruimte. De gemeente stimuleert dit door bewoners, bedrijven en instellingen te ondersteunen bij het maken van plannen en met een subsidieregeling om de plannen te helpen financieren. De subsidieregeling is in 2023 uitgebreid en toegankelijker gemaakt zodat meer inwoners er makkelijker gebruik van kunnen maken.

We zetten verharding om naar groen (I)

Veel verharding leidt tot een grotere opwarming en meer wateroverlast. In de Strategie Klimaatadaptatie is daarom de ambitie benoemd om de hoeveelheid verharding in Arnhem met 10% terug te dringen. In samenhang met mobiliteit worden bij diverse reconstructies wegen versmald waarbij meer groen ontstaat, vaak in combinatie met het verlagen van de maximum snelheid. Ook bij maatregelen in de woonomgeving benutten we veel kansen om de hoeveelheid verharding terug te dringen. Daarnaast geven we uitvoering aan het groen parkeren, waarbij nieuwe parkeerplaatsen waterdoorlatend of groen worden uitgevoerd. Ook richten we ons op het terugdringen van de verharding in particuliere tuinen.

Arnhems groen versterken (D)

Arnhem is één van de groenste steden van Nederland en dat willen we ook zo houden. Vanwege de klimaatverandering en het verlies van biodiversiteit blijkt meer dan ooit hoe belangrijk het groen is om de stad leefbaar en aantrekkelijk te houden voor zowel mens als dier. Het beleid voor het Arnhemse groen is geformuleerd in de Groenvisie. Het beleid voor bomen is uitgewerkt in het Bomenplan. De komende jaren zullen we ons vooral richten op de volgende thema's:

- Herkenbare stad: Vergroten van de waarden van bossen en (wijk)parken
- Natuurvriendelijke stad: Vergroten van de biodiversiteit
- Groene gezonde stad: Vergroenen van de stad
- Duurzaam beheerde stad: Toekomstbestendig beheer
- Samenwerkende stad: Samen de stad vergroenen

Om doelen meetbaar te maken werken we aan monitoring. Zo monitoren we op verschillende locaties de biodiversiteit en meten we de toe- of afname van boomkroonoppervlakte. Om de effecten en resultaten van deze metingen goed te kunnen interpreteren zijn data van over een langere periode van meerdere jaren noodzakelijk.

We zorgen voor kwalitatief hoogwaardige bossen, natuurterreinen en stads- en wijkparken (herkenbare en duurzaam beheerde stad) (I)

- We houden onze waardevolle bossen en parken op orde en zetten in op het vergroten en versterken van de verbinding van en tussen deze gebieden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens.
- We geven uitvoering aan maatregelen benoemd in beheervisies stadsparken, bossen en natuurterreinen. In 2024 starten we met het uitvoeren van maatregelen benoemd in de nieuwe visie op Sonsbeek, Zijpendaal & Gulden Bodem. We planten bosranden en bijzondere beplantingsraden aan, we knappen de centrale plek in park Gulden Bodem op en passen de parkbebording aan.
- In natuurgebied de Zuidelijke Uiterwaarden realiseren we de verbinding tussen natuurgebied Meinerswijk en de Bakenhof. Het Museumpark aan Onderlangs wordt opgeknapt tot volwaardig stadspark, waarbij een significant aandeel aan asfalt wordt ingeruild voor groen en bomen.
- We starten met het opstellen van een nieuwe beheervisie voor park Klarenbeek en Braamberg.

- We realiseren het Wijkpark Laarkwartier nabij station Arnhem-Zuid. Dit wordt een plek waar stadsnatuur en bewoners elkaar ontmoeten.
- We houden het areaal bos in stand en breiden dit uit door extra bos aan te planten of (bos)grond te verwerven. We versterken de klimaatbestendigheid van het bos waarbij de focus ligt op het vasthouden van water en het verbeteren van de organische stofbalans. We vergroten de biodiversiteit door het verbeteren van de horizontale en verticale gelaagdheid, het vergroten van structuurvariatie en soortvariatie in het bos.

We vergroten de groenmassa van bomen (herkenbare stad) (I)

Bij het streven naar een groene stad kijken we niet alleen naar de hoeveelheid bomen, maar ook naar de 'groenmassa': de omvang van de boomkronen.

- Het vergroten van de groenmassa doen we door het aanplanten van extra bomen, het verbeteren van de groeiplaatsen van bestaande bomen en het beschermen en ouder laten worden van bomen. We gaan extra bomen aanplanten op hitteplekken, in de wijken, in park en buitengebied. Deze bomen krijgen voldoende ondergrondse en bovengrondse groeiruimte op basis van het Bomenplan Arnhem.
- Potentiële plantlocaties voor extra bomen zijn in beeld. Aanplant van extra bomen wordt uitgevoerd in het plantseizoen (november - maart). Het streven is een groot aantal extra straatbomen, plantsoen- en parkbomen aan te planten. Een deel van deze bomen zijn fruit- en nootdragende bomen.
- Op minimaal 50 locaties worden de groeiplaatsomstandigheden van buitengewone bomen verbeterd zodat ze gezond en vitaal blijven en nog ouder kunnen worden. Stadsbomen en lanen krijgen extra zorg en aandacht zodat ze uit kunnen groeien tot Buitengewone bomen. Onder bomen die in gras staan wordt niet meer of veel minder gemaaid om de kwetsbare bodem en groeiplaats te beschermen.
- Jaarlijks monitoren we de voortgang van het boomkroonvolume. Dit is uitgewerkt in de uitvoeringsagenda van het Bomenplan Arnhem.

We stimuleren stadslandbouw verpachte agrarische gronden in eigendom van gemeente Arnhem om deze natuurinclusief te bewerken en te beheren (natuurvriendelijke stad) (I)

Samen met onze partners in de stad wordt in 2024 een nieuwe visie duurzame (stads)landbouw en duurzaam voedsel opgesteld. We stimuleren en ondersteunen (bewoners)initiatieven op het gebied van stadslandbouw en eetbaar groen, onder meer door de subsidieregeling GroenBlauwe Initiatieven. We pakken daarnaast kansen om duurzame stadslandbouw te stimuleren en te faciliteren. Samen met de pachters van onze agrarische gronden zetten we actief stappen ten behoeve van natuurinclusieve landbouw en agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Er zijn twee gebiedsprocessen natuurinclusieve landbouw gaande, in Arnhem Noord (gebiedsproces natuurinclusieve landbouw Arnhem Noord) en het uiterwaardengebied (gebiedsproces natuurinclusieve landbouw Veluwezoom/IJssel). Over een oppervlakte van tientallen hectares landbouwgrond is aandacht voor landschappelijk systeemherstel met focus op herstel van bodem, waterhuishouding en biodiversiteit. Hierbij valt te denken aan de aanleg van landschapselementen als poelen, hagen en struweel, de realisatie van bloemrijke akkerranden en wintervoedselakkers, de toepassing van strokenteelt en duurzame (niet-kerende) bodembewerking. Deze maatregelen vergroten de waarde van het landschap voor dier en plant (biodiversiteit) en mens (gezondheid). Het draagt bij aan het toekomstbestendig houden van de stad op het gebied van klimaat: verbeteren van de bodem leidt tot het beter kunnen vasthouden en bufferen van water en het voorkomen van verdroging en het draagt bij aan de landschappelijke ecosystemen.

We vergroten onze kennis en verbeteren de biodiversiteit en het leefgebied van kenmerkende soorten (natuurvriendelijke stad) (I)

We gaan de kennis vergroten over biodiversiteit in Arnhem. Op basis van deze kennis gaan we gericht maatregelen nemen om de biodiversiteit te vergroten. Dit doen we in diverse gebieden in de stad, park en buitengebied, waarbij elk jaar 3 gebieden worden gemonitord.
We gaan de biodiversiteit in de stad structureel monitoren en van daaruit vergroten. Want wanneer we weten hoe het ervoor staat met de biodiversiteit, weten we gerichter welke maatregelen we moeten uitvoeren. Vanaf 2021 gebeurt dit op 14 plekken in Arnhem. Na elk jaar volgt een beheer- en ontwikkeladvies van de in dat jaar gemonitorde gebieden, dat de gemeente gaat uitvoeren.
Tevens doet stichting EIS (kenniscentrum voor Insecten) onderzoek naar gebieden met bijzondere of kwetsbare wilde bijen en zweefvliegen in Arnhem, inclusief een advies over het verbeteren van de biotoop. Deze kennis gaan we toepassen bij het beheren van de openbare ruimte. We starten een onderzoek naar de aanwezigheid van vleermuizen in de stad.

We hanteren een groennorm van 3-30-300 (groene en gezonde stad) (I)

Een groene en gezonde stad is gebaat bij de aanwezigheid van voldoende groen. Groen verbetert de fysieke en mentale gezondheid van onze inwoners en is een leefgebied voor planten en dieren. De norm houdt in dat elke inwoner vanuit zijn raam minimaal zicht heeft op 3 significante bomen, er 30% bladerdek in de wijk is en er binnen 300 meter van elke woning een stuk groen van minimaal 1 hectare aanwezig is. Dit betekent onder andere dat in alle wijken kleinschalige parkjes komen die ook gebruikt kunnen worden voor verkoeling, spelen van kinderen, het geven van een buitenles enzovoort. In 2024 gaan we verkennen of zo'n parkje in een groenarm deel van Klarendal realiseerbaar is.
In nieuwe ontwikkelingen hanteren we deze norm. In de bestaande stad streven we deze norm na. In 2023 is in beeld gebracht op welke plekken de stad nog niet voldoet aan de norm. In 2024 en de jaren daarna zullen we op deze plekken extra inzetten op het toevoegen van meer groen en bomen.

We stellen wijkgroenagenda's op (samenwerkende stad) **(I)**

De ambities om de leefbaarheid in de wijken te verbeteren door te vergroenen zetten we voort met de wijkgroenagenda's. Inmiddels zijn deze voor een groot aantal wijken gereed. Het accent komt in 2024 meer op de uitvoering te liggen. Het gaat daarbij om Malburgen, Arnhem-West, Rijkerswoerd, Arnhemse Broek, Klarendal, Elderveld, Alteveer/Cranevelt, St. Marten/Sonsbeek en natuurlijk de binnenstad. In de loop van 2024 zal ook gestart worden met het opstellen van wijkgroenagenda's voor de overige wijken.

We voeren de campagne Andere Arnhemmers uit (samenwerkende stad) **(I)**

Via de campagne Andere Arnhemmers brengen we natuur en biodiversiteit onder de aandacht bij onze inwoners. Dit doen we vanuit de Molenplaats Sonsbeek, samen met groene partijen in de stad. In 2022 is een stadsnatuurkaart gemaakt met bijzondere verhalen over dieren en planten. Een mooi product om de natuur in Arnhem te promoten. In 2024 worden diverse lezingen gegeven in de Molenplaats Sonsbeek over natuur in Arnhem. Zo krijgen onze inwoners meer kennis van onze natuur, en worden ze in de gelegenheid gesteld bijzondere plekken op te zoeken om van de natuur in de stad te genieten. Deze campagne streeft ernaar dat onze bewoners zich nog meer gaan inzetten voor de natuur in hun eigen leefomgeving.

Aandacht voor dierenwelzijn **(A)**

In en om onze stad leven niet alleen mensen, maar ook dieren. We willen dat er voor deze dieren plek is en daarom betrekken we hun welzijn bij de keuzes die we maken. De aanwezigheid van dieren is niet altijd alleen maar mooi of bijzonder. Huisdieren worden soms aan hun lot overgelaten. De dieren kunnen zorgen voor gevaar, overlast of schade. We proberen dit op een zo diervriendelijk mogelijke wijze te voorkomen. We vinden het belangrijk dat er geen (verdwaalde of verlaten) gezelschapsdieren rondzwerven en dat zieke of gewonde in het wildlevende dieren die in de openbare ruimte worden aangetroffen kunnen worden opgevangen.
Alle dieren, zowel overlastgevende, gehouden, als in het wild levende dieren, verdienen onze zorg en aandacht. We vinden het belangrijk dat mens en dier in harmonie samen kunnen leven en hebben daarom onze ambities op dit gebied neergelegd in de Visie Dierenwelzijn 2021-2030.

Het dierenwelzijn van dieren in de gemeente Arnhem verbeteren **(D)**

Wij erkennen de intrinsieke waarde van in het wild levende dieren en laten hen zoveel mogelijk met rust. We streven daarbij naar een gezonde leefomgeving met zo min mogelijk onnatuurlijke barrières. Daarom werken we mee aan projecten zoals de zonering van recreatie op de Veluwe en daarom is dierenwelzijn een belangrijk speerpunt bij hoe we het buitengebied gebruiken bij andere doeleinden.

Verbinden en versterken ecologische hoofdstructuur **(I)**

We houden onze waardevolle bossen en parken op orde en zetten in op het vergroten en versterken van de verbinding van en tussen deze gebieden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens. In natuurgebied de Zuidelijke Uiterwaarden realiseren we de verbinding tussen natuurgebied Meinerswijk en de Bakenhof.

We werken aan het vergroten van de biodiversiteit met natuurvolgend beheer, het verbinden van leefgebieden en het opheffen van barrières, zodat dieren (wilde bijen en vlinders, vogels, vleermuizen, das, edelhert en wolf) meer en beter leefgebied hebben en meer mogelijkheden hebben voor migratie.
Verder willen wij, samen met andere zuid-Veluwse gemeenten, in overleg gaan met de provincie over rollen en verantwoordelijkheden ten aanzien van de wolf.

Ondersteuning geven aan eigenaren **(I)**

Soms hebben eigenaren wat ondersteuning nodig bij het zorgen voor hun huisdier. Zo kunnen sommige Arnhemmers de medische kosten van een dierenartsbezoek niet betalen, waardoor hun dier niet de zorg krijgt die het nodig heeft en onnodig lijdt. Gelrepashouders krijgen daarom bij deelnemende dierenartsen 50% korting (tot € 450) op de rekening. Voor mensen die om een andere reden (tijdelijk) niet meer voor hun huisdier kunnen zorgen onderzoeken wij oplossingen. We proberen dieren uit het asiel te houden met alternatieve zorgmogelijkheden voor huisdieren en door het gesprek aan te gaan met zorginstellingen.

Continueren van een goede opvang van (zwerf)dieren **(I)**

Onze overeenkomst voor dierenopvang met het Dierentehuis Arnhem e.o. eindigt op 1 oktober 2023. We spannen ons in om de opvang na deze datum te continueren, waarbij dierenwelzijn, maatschappelijke meerwaarde en duurzaamheid voorop staan. We trekken daarbij zoveel mogelijk gezamenlijk op met de andere gemeenten die hun dierenopvang laten verzorgen door het Dierentehuis.

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling (A)

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling is een essentieel onderdeel van een duurzame woon- en leefomgeving. De gemeentelijke ambitie die past in het landelijk beleid blijft om afval zoveel mogelijk te hergebruiken en daarmee de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden, verder te verkleinen. De criteria die gebruikt worden bij de keuzes voor de manier waarop de afvalinzameling is ingericht, zijn naast dit milieubelang, de gebruiksvriendelijkheid en service voor de inwoner en de kosten die hiermee gemoeid zijn.

In juni 2022 is de nieuwe afvalkoers voor 2022-2026 vastgesteld. De ambitie van het hierin opgenomen Arnhemse afvalbeleid voor de komende jaren is tweeledig. We willen een schonere woonomgeving en we willen het hergebruik van grondstoffen verbeteren en daarmee de hoeveelheid restafval verminderen. Bewustwording bij inwoners van de noodzaak van afvalscheiding en het schoonhouden van de leefomgeving is een rode draad door alle thema's.

Reductie hoeveelheid restafval (D)

Het is de ambitie om de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden naar beneden te brengen. We hebben de afgelopen jaren aangetoond dat er op het gebied van afvalscheiding en reductie van het restafval en het verbeteren van de kwaliteit van de gescheiden ingezamelde stromen, nog veel mogelijk is. Het verder verbeteren van het gescheiden inzamelen van GFT-/GFE-afval, zowel bij laagbouw als bij hoogbouw, biedt nog het nodige perspectief. Daarnaast blijft het voorkomen van afkeur door de bijmenging van ander afval in het gescheiden ingezamelde PBD-afval (Plastic, Blik en Drankenkartons) een belangrijk doel waarmee een de reductie van het aantal kilo's restafval gerealiseerd kan worden. Ook wordt verwacht dat de landelijke invoering van producentenverantwoordelijkheid voor textiel en de intensivering die we op textielinzameling gaan plegen, leidt tot een betere scheiding van deze stroom en daarmee een vermindering van de hoeveelheid restafval.

De afvalstoffenheffing is nu voor 84 procent kostendekkend. Dat betekent dat er geld uit de algemene middelen wordt ingezet om afvalverwerking te betalen. Wij vinden het logisch dat de kosten van afvalverwerking gedragen worden door de gebruikers en dat de heffing zoveel als mogelijk kostendekkend is. Daarom verhogen we de heffing de komende 4 jaar stapsgewijs naar 95 procent kostendekkendheid.

In 2022 hebben we per inwoner 207 kilogram restafval ingezameld. Op 15 juni 2022 heeft de raad de Afvalkoers 2022-2026 vastgesteld. Hierin staat beschreven op welke manier we streven naar minder restafval per inwoner. Over de uitvoering van de Afvalkoers wordt de gemeenteraad op de hoogte gehouden via de kwartaalrapportages Afval. Hier vindt u de meest recente rapportage.
Sinds de vaststelling van Arnhem Schoner hebben we aan de Afvalkoers als volgt uitvoering gegeven:

- Invoering van de Ja/Ja sticker is voorbereid en deze is er vanaf 6 juli 2023.
- Traject verbetering kwaliteit PBD is ingezet met bemoedigende resultaten (zie rapportage eerste kwartaal 2023).
- Instellen van een klankbordgroep met de eerste bijeenkomst in december 2022 en tweede in juli 2023.
- Er zijn stappen gezet met onze toezichthouders op het oneigenlijk gebruik van ondergrondse containers door bedrijven en het aanspreken van die bedrijven op het schoonhouden van hun directe omgeving.
- Een onderzoek naar Groente-, Fruit- en Etensresten (GFE) verzamelcontainers loopt, inclusief een onderzoek naar de toegankelijkheid van deze containers zodat we tot een succesvolle uitrol kunnen komen. Het tijdspad hiervoor is afhankelijk van de uitkomst van dit traject en eventueel een aanbestedingstraject voor toegankelijkere containers.

Beleidsontwikkeling afvalreductie (I)

Helaas zien we dat de hoeveelheid restafval nog ver boven onze doelstelling ligt. Het hergebruiken van grondstoffen door scheiding van afval en zo het verminderen van de hoeveelheid restafval wordt grotendeels bepaald door het scheidingsgedrag. Zelfs bij een technische oplossing als mechanische nascheiding van PBD-afval, is bronscheiding van afvalstromen zoals GFT van belang.
Het veranderen van gedrag vraagt tijd. We hebben er op basis van de resultaten van bijvoorbeeld het kwaliteitsverbeteringstraject van PBD, vertrouwen in dat we nog stappen kunnen maken.
Tegelijkertijd willen we nieuwe sturingsinstrumenten ontwikkelen om de doelstellingen op afvalreductie te bereiken. Dit vraagt een nieuwe aanpak die in de komende begrotingsperiode verder wordt uitgewerkt. Bij het onderzoek naar alternatieve systemen die bijdragen aan de milieudoelen zal nadrukkelijker de inbreng, medewerking en betrokkenheid van de inwoners gevraagd worden. Dit gebeurt onder meer door middel van een burgerberaad en een klankbordgroep afval.

We willen proberen de landelijke (VANG-)doelstelling van 30 kilo in 2025 te halen.
Eind 2023 stuurt het college een evaluatie van het afvalbeleid naar de raad. Mocht blijken dat de geboekte voortgang onvoldoende is om ons doel voor 2025 te halen, dan zijn maatregelen noodzakelijk. Hierbij is alles bespreekbaar en liggen alle mogelijke instrumenten en prikkels op tafel, waaronder diftar (gedifferentieerde tarieven) en nascheiding. De adviezen van het burgerberaad zullen nadrukkelijk overwogen worden bij het opstellen van een pakket van maatregelen.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Omvang huishoudelijk afval	**200,70**	**165,20**	**160,40**		

Eenheid: Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).

Bron: CBS - Huishoudelijk afval De CBS-afvalcijfers over 2022 worden in december 2023 gepubliceerd. In onze eigen afvalrapportages zien we een gemiddelde van 207 kilogram restafval per inwoner in 2022.

Arnhem Schoner **(D)**

Het is de ambitie om de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden naar beneden te brengen.
We willen een schonere woonomgeving. We willen in 2025 de volgende resultaten behalen:

- vermindering van het aantal hotspots met 25% (ten opzichte van 2022);
- 50% reductie van het aantal bijplaatsingen op de top 20 hotspots (ten opzichte van 2022);
- een stadsdekkend netwerk van zwerfafvalvrijwilligers.

Aanpak **(I)**

Als eerste pijler van een schonere woonomgeving zien wij de aanpak van “hotspots” (locaties waar meer dan éénmaal per week afval bij of naast de containers wordt geplaatst). De tweede pijler van een schone woonomgeving is de aanpak van zwerfafval in de openbare ruimte.

Hiertoe zijn en worden de volgende maatregelen ingezet:

- De zwerfafvalparaplu is opgezet en is te vinden op www.arnhemschoner.nl.
- Een hotspots-aanpak is opgezet en de eerste projecten op hotspots zijn nu ingezet.
- Wijkinitiatieven in de vorm van opruimdagen zijn en worden ondersteund.
- De milieubak maakt structureel deel uit van onze inzamelstructuur.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Goede volkshuisvesting	**5.920**	**239**	**9.043**	**7.556**
Meer en sneller woningen toevoegen	5.920	239	9.043	7.556
Betaalbaar wonen				
Huisvesting van bijzondere doelgroepen				
Goede woningen in leefbare wijken				
Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte	**15.278**	**855**	**490**	**462**
Naar een klimaatadaptieve stad	15.278	855	490	462
Arnhems groen versterken				
Aandacht voor dierenwelzijn	**421**	**0**	**0**	**0**
Het dierenwelzijn van dieren in de gemeente Arnhem verbeteren	421	0	0	0
Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling	**15.351**	**25.078**	**0**	**0**
Reductie hoeveelheid restafval	15.351	25.078	0	0
Arnhem Schoner				
Overig	**14.849**	**19.161**	**124**	**360**
Totaal	**51.819**	**45.333**	**9.657**	**8.379**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	37.711	52.517	53.752	51.819	50.654	50.783	50.959
Baten	43.483	42.178	43.039	45.333	46.276	47.198	47.285
Saldo lasten en baten	***5.772***	***-10.339***	***-10.713***	***-6.485***	***-4.378***	***-3.585***	***-3.674***
Toevoegingen aan reserves	8.680	16.097	15.787	9.657	1.162	591	91
Onttrekkingen aan reserves	6.214	3.591	5.507	8.379	2.539	1.941	2.873
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-2.466***	***-12.506***	***-10.280***	***-1.278***	***1.377***	***1.350***	***2.782***
Gerealiseerd resultaat	**3.306**	**-22.844**	**-20.993**	**-7.763**	**-3.001**	**-2.235**	**-892**

Toelichting

Lasten
De lasten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 51,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Openbare Ruimte inclusief Riolering, € 16,7 miljoen;
- Afval, € 15,3 miljoen;
- Groen en klimaatadaptatie, € 7,4 miljoen;
- Natuur en stadsparken, € 6,1 miljoen;
- Wonen, € 5,9 miljoen;
- Dierenwelzijn € 0,4 miljoen.

De totale begrote lasten zijn in 2024 € 1,9 miljoen lager dan in 2023. De daling is met name te verklaren doordat in de begroting 2023 voor € 6,9 miljoen aan eenmalige middelen waren opgenomen. Daartegenover staat een lastenstijging in 2024 met € 5 miljoen met name veroorzaakt door:
- prijs- en areaalontwikkelingen (inclusief energiecompensatie): € 2,8 miljoen;
- ontwikkeling kapitaallasten: € 0,5 miljoen;
- extra middelen voor buurtconciërges € 0,4 miljoen, uitvoering parkenvisie € 0,5 miljoen;
- het doorberekenen van kosten klimaatadaptatie in de rioolheffing, waarmee € 0,3 miljoen extra beschikbaar komt ter dekking van kosten klimaatadaptatie, waaronder kapitaallasten van investeringen.

Baten
De begrote baten bedragen in 2024 € 45,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Afval, € 25,1 miljoen;
- Riolering, € 17,8 miljoen;
- Havenbeheer, € 0,9 miljoen;
- Kabels en leidingen, € 0,5 miljoen;
- Natuur en stadsparken, € 0,7 miljoen;
- Wonen € 0,2 miljoen;
- Overige inkomsten, € 0,1 miljoen.

De totale begrote baten zijn in 2024 € 2,3 miljoen hoger dan in 2023. Belangrijkste ontwikkelingen:
- stijging opbrengsten afvalstoffenheffing als gevolg van doorberekening lastenontwikkeling en het stapsgewijs toewerken naar een kostendekkendheidspercentage van 95% in 2026, € 2,9 miljoen;
- daling opbrengsten volkshuisvesting alg gevolg van eenmalige opbrengsten 2023, € - 0,6 miljoen;
- stijging opbrengsten rioolheffing als gevolg van doorberekening hogere lasten voor de gemeentelijke taken, voornamelijk kosten voor maatregelen klimaatadaptatie en effecten van prijsontwikkeling, € 0,5 miljoen.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoeging aan de reserves in 2024 is begroot op € 9,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Huisvesting bijzondere doelgroepen € 6,0 miljoen;
- BR Arnhem-Oost € 2,5 miljoen;
- BR Volkshuisvesting € 0,6 miljoen:
- BR Groenfonds € 0,4 miljoen;
- Overige bestemmingsreserves € 0,2 miljoen

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves in 2024 is begroot op € 8,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR WMO en jeugdzorg € 6,0 miljoen;
- BR Huisvesting bijzondere doelgroepen € 1,5 miljoen;
- BR Groot onderhoud openbare ruimte € 0,7 miljoen;
- Overige bestemmingsreserves € 0,2 miljoen**.**

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Lingezegen
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Wonen
- Woningcorporaties;
- Particuliere verhuurders;
- Beleggers/ontwikkelaars;
- Provincie Gelderland;
- Ministerie van BZK;
- Zorgpartijen.

Openbare ruimte
- Wijkteams;
- Schouwgroepen en belangengroepen;
- Waterschappen;
- Grondeigenaren (onder andere woningcorporaties, provincie, Hoge Veluwe, Gelders Landschap, Staatsbosbeheer);
- Groen Forum;
- Klimaatbestendig Arnhem;
- Triple Helix partners.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Wonen
- Arnhemse woonprincipes (Woonvisie);
- Volkshuisvestelijk kader 2019-2022;
- Huisvestingsverordening;
- Plan van aanpak woningbouwontwikkeling;
- Plan van aanpak Woningsplitsing en Verkamering;
- Woondeal Regio Arnhem- Nijmegen.

Openbare ruimte
- Structuurvisie 2020-2040;
- Groenvisie 2017-2035;
- Bomenplan Arnhem;
- Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2016-2020;
- Nota Ruimte voor de Jeugd (Spelennota) 2010 - 2020;

- Initiatiefvoorstel Groene Speelplaatsen;
- Aanpak wateroverlast Arnhem Noord 2015.
- Visie en Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2021-2030;
- Strategie klimaatadaptatie Arnhem 2020 - 2030;
- Afvalkoers 2022-2026 Arnhem Schoner.

Paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting, bezien vanuit een bepaald perspectief. Een aantal paragrafen is in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

In de paragrafen worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot relevante beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. De wijze waarop invulling wordt gegeven aan de paragrafen verschilt per onderwerp.

De volgende paragrafen zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen
3. Onderhoud kapitaalgoederen
4. Financiering
5. Bedrijfsvoering
6. Verbonden partijen
7. Grondbeleid
8. Investeringen
9. Subsidies
10. Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

Lokale heffingen

De gemeente legt heffingen op. Die zijn onder te verdelen in algemene belastingen en retributies.
Bij algemene belastingen is sprake van een gedwongen bijdrage, waar geen rechtstreekse individuele tegenprestatie van de overheid tegenover hoeft te staan. De opbrengsten dienen als algemeen dekkingsmiddel. Voorbeelden zijn de onroerendezaakbelasting (OZB), parkeerbelasting en toeristenbelasting.
Retributies vallen uiteen in bestemmingsheffingen, leges en rechten. Bij bestemmingsheffingen zijn de opbrengsten bestemd voor specifieke taken of voorzieningen met een duidelijk algemeen belang. De riool- en afvalstoffenheffing zijn bestemmingsheffingen. Bij leges en rechten wordt er door de overheid een individuele tegenprestatie tegenover de bijdrage gesteld.

Uitgangspunten van beleid en belangrijke ontwikkelingen

Uitgangspunten van beleid

In de Begroting en tarieven van 2024 zijn de volgende uitgangspunten verwerkt:

Onroerende-zaakbelasting (OZB)

- De OZB heeft met de WOZ-waarde een grondslag met een lasten verdelende werking. Voor eigenaren van woningen en bedrijfsgebouwen en huurders van bedrijfsgebouwen geldt: hoe hoger de waarde van de woning / het gebouw, des te hoger de te betalen belasting.
- Elk jaar is een herwaarderingsjaar. Dat betekent dat de WOZ-waarden gebaseerd worden op een nieuwe waardepeildatum. De WOZ-waarde is een zo goed mogelijke schatting van de mogelijke verkoopprijs op de waardepeildatum. Voor de belastingen 2024 geldt de waardepeildatum van 1 januari 2023. Op basis van de bij het opstellen van de Begroting bekende waardeontwikkeling verwachten we dat de waarde van woningen tussen 1 januari 2022 (vorige peildatum) en 1 januari 2023 gemiddeld met 7,14 procent is gestegen. Voor niet-woningen verwachten we een waardestijging van 2,5 procent.
- De OZB-opbrengsten, exclusief areaalontwikkeling, worden in de periode 2022-2026 jaarlijks met 5 procent verhoogd. In beginsel betekent dit ook jaarlijks een gemiddelde lastenstijging OZB van 5 procent. Als de daadwerkelijke waardeontwikkeling in jaar t-1 echter afwijkt van de bij de tariefberekening voor jaar t-1 verwachte waardeontwikkeling, vindt er in jaar t een ‘inhaaleffect’ plaats, waardoor de lastenstijging in dat jaar afwijkt van de 5 procent. Bij woningen is dit voor 2024 het geval.
  Bij de tariefberekening 2023 is uitgegaan van een gemiddelde waardestijging van woningen met ruim 24 procent (van peildatum 1 januari 2021 naar peildatum 1 januari 2022). Nu blijkt dat de waardeontwikkeling lager uit is gekomen, op ongeveer 23 procent. Een huishouden met een koopwoning heeft in 2023 daarom te maken gehad met een lagere lastenstijging OZB, van gemiddeld 4 procent.
  Omdat we voor de tariefberekening 2024 uitgaan van de actuele, lagere waardes zal er in 2024 een correctie plaatsvinden en is de lastenontwikkeling 2024 ten opzichte van 2023 voor woningen niet 5, maar 5 procent plus 1 procent correctie. De hoogte van de gemiddelde lasten OZB in 2024 is gelijk aan de hoogte die er zou zijn zonder inhaaleffect en het ‘voordeel’ voor 2023 blijft behouden voor de belastingplichtigen, maar omdat we voor de lastenontwikkeling vergelijken met de in 2023 lagere lasten, komt de mutatie hoger uit dan 5 procent.
  Overigens geldt ook voor 2024 dat de daadwerkelijke waardeontwikkeling af kan wijken van de waardeontwikkeling waar voor de tariefberekening van uit is gegaan. Met als gevolg dat ook de gemiddelde lastenstijging af kan wijken van de 5 plus 1 procent die nu verwacht wordt. In 2025 zal deze afwijking dan weer gecorrigeerd worden, zodat over een langere periode bezien de lastenontwikkeling OZB gemiddeld 5 procent per jaar is.
  Voor niet-woningen wijkt de daadwerkelijke waardeontwikkeling slechts marginaal af van de bij de tariefberekening verwachte waardeontwikkeling, waardoor hier wel een verwachte lastenontwikkeling van gemiddeld 5 procent geldt.

Rioolheffing

- De tarieven van de rioolheffing zijn kostendekkend. Oftewel: de opbrengsten uit rioolheffing zijn (vrijwel) gelijk aan de kosten voor de gemeentelijke watertaken voor afval-, hemel- en grondwater. De begrote opbrengsten uit rioolheffing stijgen in 2024, doordat de hogere kosten voor de gemeentelijke taken in de rioolheffing worden doorberekend. Het gaat hierbij voornamelijk om kosten voor maatregelen klimaatadaptatie en om de effecten van prijsontwikkeling. Voor een berekening van de kostendekkendheid wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.
- Bij objecten met leegstand kan het gebruikersdeel van de rioolheffing niet worden opgelegd, waardoor minderopbrengsten ontstaan. Met ingang van 2024 verwerken we de effecten van leegstand in de tarieven,

door opbrengstderving als gevolg van leegstand te compenseren met een hoger eigenaarstarief. Dit heeft een lastenverzwaring voor eigenaren tot gevolg. Aangezien alleen eigenaren kunnen sturen op leegstand vinden we dit te rechtvaardigen.
- Net zoals de OZB heeft de rioolheffing met de WOZ-waarde een grondslag met een lasten verdelende werking. De rioolheffing volgt de jaarlijkse herwaardering voor de OZB. Ook bij de rioolheffing is er in 2024 daarom sprake van een 'inhaalslag' bij de lastenontwikkeling (zie OZB voor een toelichting).

Afvalstoffenheffing
- We werken bij de afvalstoffenheffing met twee tarieven, één voor eenpersoonshuishoudens en één voor meerpersoonshuishoudens. Hiermee wordt een relatie gelegd tussen de mate van gebruik en de belasting die iemand betaalt.
- De kostendekkendheid van de tarieven van de afvalstoffenheffing wordt stapsgewijs verhoogd naar 95 procent in 2026. Zoals in de Begroting 2023 aangekondigd zal vanaf 2024 de mate van kostendekkendheid met grotere stappen worden verhoogd. Voor 2024 is deze 90 procent (2023: 85 procent). Voor een berekening van de kostendekkendheid wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.
- De begrote opbrengsten uit afvalstoffenheffing stijgen in 2024 daarnaast doordat de hogere kosten voor inzameling en verwerking van huishoudelijk afval in de afvalstoffenheffing worden doorberekend. Het gaat hierbij voornamelijk om prijsontwikkeling, maar ook om kapitaallasten voor vervanging van ondergrondse afvalcontainers.
- In 2023 is bij de tariefberekening uitgegaan van een te hoog aantal huishoudens, waardoor de tarieven in 2023 eigenlijk hoger hadden moeten liggen. Dit wordt in 2024 hersteld, waardoor dan een ‘tariefsprong’ zichtbaar is.

Parkeerbelasting
- De parkeertarieven worden voor 2024 geïndexeerd met de verwachte inflatie van 3,1 procent. De naheffingsaanslagen ('boetes') worden verhoogd naar het wettelijk toegestane bedrag. De parkeertarieven (en aanverwante tarieven) voor 2025 en verder worden gekoppeld aan het nieuwe parkeerbeleid, dat naar verwachting in het voorjaar van 2024 zal worden vastgesteld.
- De begrote opbrengsten uit parkeerbelasting zijn voor 2024 daarnaast geactualiseerd en naar boven bijgesteld op basis van de gerealiseerde aantallen van het eerste kwartaal 2023 en de laatste drie kwartalen 2022. De (extra) opbrengsten uit parkeerbelasting worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve Bereikbaarheid.

Leges
- De tarieven voor paspoorten, Nederlandse identiteitskaarten en rijbewijzen worden in 2024 verhoogd met de stijging van de af te dragen rijksleges.
- De begrote opbrengsten uit leges publieke dienstverlening en burgerlijke stand stijgen in 2024, doordat vanaf 2024 extra aanvragen voor paspoorten en ID-kaarten worden verwacht ('paspoorthausse'). In 2014 is de termijn om paspoorten en ID-kaarten te verlengen namelijk verlengd naar 10 jaar. Daarnaast is de verhoging van de af te dragen rijksleges in de begroting verwerkt. Dit leidt tot zowel hogere baten als lasten.
- Op 1 januari 2024 treedt de Omgevingswet in werking. Met invoering van de Omgevingswet zijn nieuwe producten en tarieven van kracht. De begrote opbrengsten uit leges Omgevingswet (voorheen Wabo) dalen, omdat als gevolg van de Wkb voor een deel van de bouwwerken geen bouwtoezicht meer wordt uitgevoerd. Hiervoor worden dan ook geen leges meer geheven.
- Voor de overige leges geldt dat de tarieven in 2024 gelijk zijn aan de tarieven van 2023. Voor 2025 gaan we onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om de mate van kostendekkendheid van de leges te verhogen. Voor een overzicht van de kostendekkendheid van de leges wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.

Toeristenbelasting
- De tarieven van de toeristenbelasting zijn in 2024 gelijk aan de tarieven van 2023.
- De begrote opbrengsten uit toeristenbelasting zijn voor 2024 geactualiseerd en naar boven bijgesteld op basis van de gerealiseerde aantallen over 2022.

Belangrijke ontwikkelingen

Ontwikkeling gemeentelijk belastinggebied

In het regeerakkoord heeft het (inmiddels demissionaire) kabinet een nieuwe financieringssystematiek voor gemeenten aangekondigd. Deze nieuwe financieringssystematiek moet zorgen voor een meer stabiele financiering voor gemeenten en ruimte geven voor het maken van autonome keuzes op lokaal niveau.
Bij de herziening wordt ook de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied betrokken. Op gemeentelijk niveau wordt in samenspraak met de VNG bezien welke mogelijkheden er zijn qua modernisering en uitbreiding van het belastinggebied, waarbij op basis van de uitkomsten een eventueel wetgevingstraject in gang wordt gezet. Omdat dit samenhangt met een mogelijk nieuw nationaal belastingstelsel, verwachten we niet dat dit korte termijn gaat gebeuren.

WOZ-bezwaren

We zien al een aantal jaren een toename in het aantal ontvangen bezwaren tegen de WOZ-waarde, mede als gevolg van de opmars van no-cure-no-pay-bureaus. De uitvoeringskosten voor afhandelen van bezwaren en de kosten voor de aan no cure no pay bureaus te betalen proceskostenvergoedingen lopen daardoor op.
Er zijn door de staatssecretaris voor fiscaliteit en belastingdienst maatregelen aangekondigd om de rol van de no-cure-no-pay-bureaus in te perken. Een aantal van deze maatregelen wordt uitgewerkt in het wetsvoorstel Belastingplan 2024 en zijn waarschijnlijk al vanaf 2024 van kracht. De verwachting is dat deze maatregelen een dempend effect zullen hebben op het aantal bezwaren dat wordt ingediend.
We onderzoeken de mogelijkheid om te gaan werken met een WOZ-voormelding, waarmee inwoners bij het waarderingsproces worden betrokken.

Begrote opbrengsten van de lokale heffingen

	2023	2024
Bedragen x € 1.000		
Algemene belastingen		
OZB	59.342	62.672
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-1.450	-1.450
Parkeerbelasting	10.000	12.158
Toeristenbelasting	791	1.191
Subtotaal	**68.682**	**74.571**
Bestemmingsheffingen		
Afvalstoffenheffing	20.223	23.112
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-400	-400
Rioolheffing	17.311	17.766
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-250	-250
Bedrijveninvesteringszone (BIZ) Korenkwartier	121	121
Subtotaal	**37.005**	**40.349**
Leges		
Leges omgevingswet (voorheen Wabo)	4.037	3.750
Leges publieke dienstverlening en burgerlijke stand	1.833	3.154
Overige leges	863	786
Subtotaal	**6.732**	**7.690**
Rechten		
Scheepvaartrechten	536	536
Reinigingsrechten	53	53
Subtotaal	**589**	**589**
Totaal	**113.009**	**123.200**

In bovenstaande tabel zijn de begrote opbrengsten van de lokale heffingen opgenomen. Voor een toelichting op de mutaties ten opzichte van 2023 wordt verwezen naar het onderdeel Uitgangspunten van beleid en belangrijke ontwikkelingen in deze paragraaf.

Lokale lastendruk en kwijtscheldingsbeleid

Ontwikkeling lokale lastendruk in Arnhem

In onderstaande tabellen is voor een aantal 'standaard' huishoudens en (vastgoed)ondernemers in Arnhem de verwachte meerjarige lastenontwikkeling weergegeven. De bedragen en percentages zijn afgerond op hele euro's. De lastenontwikkeling voor 2025 en verder kan afwijken van hier gepresenteerd, als de gegevens op het moment van de tariefberekening afwijken van wat nu de verwachting is. Hierbij geldt dat hoe verder een belastingjaar in de toekomst ligt, des te meer onzekerheid er nu nog is.

Voor de berekeningen zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Er is uitgegaan van een groei van het aantal woningen/huishoudens, gebaseerd op de woningbouwplanning van maart 2023;
- Voor niet-woningen is uitgegaan van een gelijkblijvend aantal objecten;
- Bij de rioolheffing is voor 2025 en verder de opbrengstverhouding woningen / niet-woningen van 2024 aangehouden;
- Voor de toe te rekenen kosten is gerekend met (verwacht) prijspeil 2024;
- Voor de OZB wordt voor 2027 met een stijging van 5% vooralsnog uitgegaan van dezelfde lijn als in de coalitieperiode 2022-2026.

Stelselwijziging kosten riolering
In deze Begroting wordt voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren: de kosten van de eerste aanleg van riolering bij nieuwbouw worden met ingang van 2024 niet meer als kosten van de grondexploitatie aangemerkt, maar als investeringen geactiveerd. Door deze stelselwijziging wordt met deze kosten voortaan op gelijke wijze omgegaan als met de kosten van vervanging van bestaande riolering. De aanleiding voor deze stelselwijziging is dat de woningbouw in Arnhem de komende jaren veelal binnenstedelijk zal worden gerealiseerd. Op plaatsen waar binnenstedelijk gebouwd wordt, ligt vaak een bestaand rioolstelsel. Dit bestaande rioolstelsel wordt vervangen of aangepast voor de nieuwe functies in het binnenstedelijke gebied. Het duidelijke onderscheid tussen eerste aanleg van riolering en vervanging van bestaande riolering verdwijnt hiermee.

Deze stelselwijziging heeft een effect op de hoogte van de te dekken kapitaallasten via de rioolheffing.
Op dit moment betaalt een bewoner van een nieuwe woning de aanleg van riolering via de grondprijs en hiernaast wordt rioolheffing in rekening gebracht (waarin ook de (vervangings)investeringen van riolering opgenomen zijn vanuit andere delen van de stad).
Door alle vervanging en aanleg van riolering voortaan in de rioolinvesteringen op te nemen en niet meer in een grondexploitatie, worden soortgelijke activiteiten / kosten op eenzelfde wijze verrekend via de rioolheffing.
De (kapitaal)lasten voor aanleg en onderhoud van de riolering, die worden meegenomen bij het bepalen van de rioolheffing, nemen hierdoor toe.

Bij de aankomende financiële jaarrapportage projecten (FJP) wordt exact berekend welke investeringskredieten in 2024 nodig zijn, tot welke kapitaallasten dit leidt, op welke wijze deze vanaf 2025 via de rioolheffing gedekt kunnen worden en wat de verwachte financiële effecten op de grondexploitaties zijn.
Om op dit moment toch een inschatting te kunnen maken van de verwachte effecten op de rioolheffing, is voor de lopende grondexploitaties inclusief Nijmeegseweg en Spoorzone in beeld gebracht welke kosten voor riolering naar verwachting uit de grondexploitaties gehaald kunnen worden en als rioolinvesteringen worden aangemerkt. De te dekken kapitaallasten van deze investeringen zijn doorberekend in de te behalen opbrengsten rioolheffing voor 2025 en verder.

Vanwege de verwachte groei van het aantal woningen nemen de gemiddelde lasten rioolheffing voor huishoudens, ook na de voorgestelde stelselwijziging, vanaf 2025 naar verwachting niet toe. De totale kosten voor de gemeentelijke watertaken, inclusief de verwachte extra kapitaallasten als gevolg van de stelselwijziging, kunnen dan verdeeld worden over meer huishoudens. Voor niet-woningen gaan we uit van een gelijkblijvend aantal objecten; vandaar dat hier wel sprake is van een verwachte (beperkte) stijging van de lasten rioolheffing.

Meerpersoonshuishouden koopwoning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 300.000 (2024)					
OZB	€ 304	€ 323	€ 339	€ 356	€ 374
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%+1%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 139	€ 146	€ 145	€ 143	€ 143
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*-1%*	*-1%*	*0%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 739**	**€ 806**	**€ 828**	**€ 845**	**€ 857**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*9%*	*3%*	*2%*	*1%*
WOZ-waarde € 600.000 (2024)					
OZB	€ 608	€ 646	€ 679	€ 712	€ 748
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%+1%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 279	€ 292	€ 291	€ 287	€ 285
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*0%*	*-1%*	*-1%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 1.183**	**€ 1.275**	**€ 1.314**	**€ 1.345**	**€ 1.373**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*8%*	*3%*	*2%*	*2%*

Meerpersoonshuishouden huurwoning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 150.000 (2024)					
OZB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Rioolheffing	€ 35	€ 36	€ 36	€ 35	€ 35
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*3%*	*0%*	*-3%*	*0%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 331**	**€ 373**	**€ 380**	**€ 381**	**€ 375**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*12%*	*2%*	*0%*	*-2%*
WOZ-waarde € 300.000 (2024)					
OZB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Rioolheffing	€ 70	€ 72	€ 72	€ 71	€ 70
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*3%*	*0%*	*-1%*	*-1%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 366**	**€ 409**	**€ 416**	**€ 417**	**€ 410**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*11%*	*2%*	*0%*	*-2%*

Eigenaar niet-woning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 400.000 (2024)					
OZB	€ 2.673	€ 2.810	€ 2.951	€ 3.098	€ 3.253
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 265	€ 291	€ 294	€ 296	€ 299
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*10%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 2.938**	**€ 3.101**	**€ 3.245**	**€ 3.394**	**€ 3.552**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*

WOZ-waarde € 800.000 (2024)					
OZB	€ 5.346	€ 5.621	€ 5.902	€ 6.197	€ 6.507
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 530	€ 582	€ 589	€ 593	€ 599
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*10%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 5.876**	**€ 6.203**	**€ 6.491**	**€ 6.790**	**€ 7.106**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*

Huurder niet-woning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 400.000 (2024)					
OZB	€ 668	€ 702	€ 738	€ 774	€ 813
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 265	€ 275	€ 278	€ 280	€ 282
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*4%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 933**	**€ 977**	**€ 1.016**	**€ 1.054**	**€ 1.095**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*4%*	*4%*	*4%*
WOZ-waarde € 800.000 (2024)					
OZB	€ 1.336	€ 1.405	€ 1.475	€ 1.549	€ 1.626
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 530	€ 550	€ 556	€ 559	€ 565
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*4%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 1.866**	**€ 1.955**	**€ 2.031**	**€ 2.108**	**€ 2.191**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*4%*	*4%*	*4%*

Ontwikkeling lokale lastendruk in landelijk perspectief

Het Centrum voor onderzoek van de economie van de lagere overheden (Coelo) meet jaarlijks de lokale lastendruk in de Nederlandse gemeenten en publiceert deze in de Atlas van de lokale lasten.
De indicator 'woonlasten meerpersoonshuishouden' geeft inzicht in de ontwikkeling van de Arnhemse woonlasten in relatie tot die van de overige gemeenten. Hierbij wordt uitgegaan van een huishouden met een (koop- of huur)woning met een gemiddelde waarde in de betreffende gemeente. Voor 2023 is uitgegaan van een gemiddelde waarde van een koopwoning van € 429.084 en een huurwoning van € 228.916. De indicator bestaat uit de OZB, de afvalstoffenheffing en de rioolheffing.

Het Coelo publiceert de Atlas van de lokale lasten in het eerste kwartaal van het betreffende belastingjaar. De cijfers over 2024 zijn bij het opstellen van deze begroting dan ook nog niet bekend.
In de Atlas van de lokale lasten 2023 is over de woonlasten van een meerpersoonshuishouden opgenomen:

	Huishouden met een koopwoning	Huishouden met een huurwoning
Gemiddelde woonlasten Nederlandse gemeenten 2023	€ 944	€ 436
Gemiddelde woonlasten Arnhem 2023	€ 976	€ 353

Kwijtscheldingsbeleid

Particulieren en kleine zelfstandigen komen in aanmerking voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen als het zogenaamde gecorrigeerde inkomen lager uitvalt dan 100% van het bijstandsniveau. Ook wordt gekeken naar het vermogen van de inwoner, onder andere de vrij te laten financiële middelen. Kwijtschelding kan worden aangevraagd voor de (on)roerende zaakbelasting, afvalstoffenheffing en rioolheffing. Arnhem vult hierbij de beleidsvrijheid die er is voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen zo ruim mogelijk in.

Kostendekkendheid retributies

In de gemeentewet (artikel 229b, lid 1) is opgenomen dat de tarieven die worden geheven voor de retributies maximaal kostendekkend mogen zijn. Dit betekent dat de opbrengsten niet hoger mogen zijn dan de kosten. Zo

wordt voorkomen dat de gemeente 'winst' maakt op deze heffingen en met de ontvangen specifieke belastingen ook andere gemeenteactiviteiten financiert. Het gaat bij de kostendekkendheid om geraamde bedragen, omdat op het moment van het vaststellen van de tarieven alleen nog de verwachtingen bekend zijn.

Hieronder wordt inzicht gegeven in de berekening van de kostendekkendheid van de rioolheffing, afvalstoffenheffing, leges en rechten.

Kosten van overhead
Kosten worden zoveel mogelijk direct toegerekend aan de betreffende activiteit, maar dat gaat niet altijd. Bijvoorbeeld bij de kosten van huisvesting, (algemene) communicatie en bestuursondersteuning. Dit zijn overheadkosten; alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Deze definitie van overheadkosten is vastgelegd in het BBV. Welke kosten de gemeenten als overheadkosten moeten zien, is dus in regelgeving vastgelegd. Gemeenten zijn wel vrij in de keuze van de methodiek voor toerekening van overheadkosten aan de lokale heffingen. Bij de gemeente Arnhem rekenen we de kosten van overhead aan de heffingen toe met behulp van een opslag op de ingezette uren.

Afvalstoffenheffing
De afvalstoffenheffing is een bestemmingsheffing. De opbrengsten uit afvalstoffenheffing mogen alleen ingezet worden voor kosten van inzameling en verwerking van huishoudelijk afval.

We verhogen het percentage kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing stapsgewijs naar 95 procent in 2026. Voor 2024 is deze 90 procent.

Berekening kostendekkenheid Afvalstoffenheffing	
Bedragen x € 1.000	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	23.109
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-1.724
Netto kosten taakvelden	***21.385***
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	751
BTW	3.672
Totale kosten	***25.808***
Opbrengst heffingen	23.112
Dekkingspercentage	**90%**

Rioolheffing
De rioolheffing is een bestemmingsheffing. De opbrengsten uit rioolheffing mogen alleen ingezet worden voor de kosten voor de gemeentelijke watertaken voor afval-, hemel- en grondwater.

De rioolheffing is met 97 procent (vrijwel) kostendekkend.
Bij de rioolheffing hanteren we twee verschillende heffingen: een voor eigenaren en een voor gebruikers. Van de totale kosten van bijna € 17,5 miljoen rekenen we, in lijn met de opbrengstverhoudingen van de verschillende heffingen, 52 procent toe aan de eigenarenheffing en 48 procent aan de gebruikersheffing.

Berekening kostendekkenheid Rioolheffing	
Bedragen x € 1.000	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	15.721
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-
Netto kosten taakvelden	***15.721***
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	768
BTW	1.839
Totale kosten	***18.328***
Opbrengst heffingen	17.766
Dekkingspercentage	**97%**

Leges

In onderstaande tabel is de kostendekkendheid van de leges en rechten voor 2024 opgenomen.

Legesverordening	Lasten 2024	Baten 2024	Kosten-dekkendheid
Bedragen x € 1.000			
Algemene dienstverlening			
Publieke dienstverlening en burgerlijke stand	4.846	3.154	65%
Parkeren	50	44	89%
Algemene plaatselijke verordening en huisvesting	100	98	98%
Subtotaal Algemene dienstverlening	**4.995**	**3.296**	**66%**
Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving			
Omgevingswet (voorheen: Wabo)	5.652	3.750	66%
Kabels/leidingen en Telecommunicatiewet	318	305	96%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning	**5.970**	**4.055**	**68%**
Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn			
Horeca	225	191	85%
Evenementen en markten	135	130	96%
Prostitutiebedrijven	8	8	100%
Winkeltijden	0,5	0,3	68%
Woningsplitsing/verkamering	11	10	92%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn	**379**	**339**	**89%**
Totaal	**11.345**	**7.690**	**68%**
Scheepvaartrechten Bedragen x € 1.000	907	536	59%
Reinigingsrechten Bedragen x € 1.000	53	53	100%

Overzicht lokale heffingen

Onroerende-zaakbelasting

2023	Tarieven			WOZ-waarde	Begrote opbrengsten 2023		
	eigenaar	gebruiker	totaal	totaal	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,1086%	n.v.t.	0,1086%	25.736.156	27.949	n.v.t.	27.949
Niet-woningen	0,6849%	0,1712%	0,8561%	3.593.518	24.612	6.152	30.764
Totaal				**29.329.673**	**52.561**	**6.152**	**58.714**

2024	Tarieven			WOZ-waarde	Begrote opbrengsten 2024		
	eigenaar	gebruiker	totaal	totaal	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,1077%	n.v.t.	0,1077%	27.389.760	29.499	n.v.t.	29.499
Niet-woningen	0,7026%	0,1756%	0,8782%	3.668.965	25.778	6.443	32.221
Totaal				**31.058.725**	**55.277**	**6.443**	**61.720**

De opbrengsten OZB ten behoeve van de tariefberekening (de € 61,7 miljoen uit bovenstaande tabel) wijken af van de OZB-opbrengsten die zijn opgenomen bij het onderdeel Begrote opbrengsten van de lokale heffingen. Het

verschil is te verklaren door opbrengsten uit areaalontwikkeling en correcties voor leegstand, meeropbrengsten en brutering baten naar aanleiding van bezwaar; deze worden niet meegenomen bij de tariefberekening.

Afvalstoffenheffing

	Tarief 2023	Tarief 2024	Aantal huishoudens 2023	Aantal huishoudens 2024	Begrote opbrengsten 2023	Begrote opbrengsten 2024
Bedragen x € 1.000						
Eenpersoonshuishouden	222,24	252,6	30.824	30.949	6.850	7.818
Meerpersoonshuishouden	296,28	336,84	45.137	45.409	13.373	15.296
Totaal			**75.961**	**76.358**	**20.224**	**23.113**

Rioolheffing

De verwerking van de effecten van leegstand in de tarieven (zie het onderdeel Uitgangspunten van beleid) verklaart waarom er in onderstaande tabellen in 2024 gerekend wordt met twee verschillende WOZ-waardes. Voor het gebruikerstarief gaan we uit van de WOZ-waarde van die objecten waarvan we verwachten dat ze voor belastingjaar 2024 een gebruiker hebben.

2023	Tarieven			Aansluiting op riool	Begrote opbrengsten 2023		
	eigenaar	gebruiker	totaal	WOZ-waarde	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,0249%	0,0249%	0,0498%	25.567.749	6.366	6.366	12.733
Niet-woningen	0,0679%	0,0679%	0,1358%	3.345.056	2.271	2.271	4.543
Totaal					**8.638**	**8.638**	**17.275**

2024	Tarieven			Aansluiting op riool WOZ-waarde		Begrote opbrengsten 2024		
	eigenaar	gebruiker	totaal	eigenaar	gebruiker	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000								
Woningen	0,0247%	0,0240%	0,0487%	27.216.212	26.561.372	6.722	6.375	13.097
Niet-woningen	0,0728%	0,0687%	0,1415%	3.400.468	3.192.172	2.476	2.193	4.669
Totaal						**9.198**	**8.568**	**17.766**

De tarieven worden ter vaststelling aan de gemeenteraad aangeboden in de betreffende verordeningen

Risicomanagement en weerstandsvermogen

Het is van belang om inzicht te hebben in de financiële positie (hoe financieel gezond is de gemeente) en de financiële weerbaarheid (welke mogelijkheden zijn er financieel). Met andere woorden hoe financieel robuust is de gemeente Arnhem?
Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre de gemeente Arnhem in staat is om risico's op te vangen.
De financiële positie van Arnhem wordt met een aantal financiële kengetallen (zoals solvabiliteit en schuldquote) in samenhang met het weerstandsvermogen in beeld gebracht en beoordeeld.

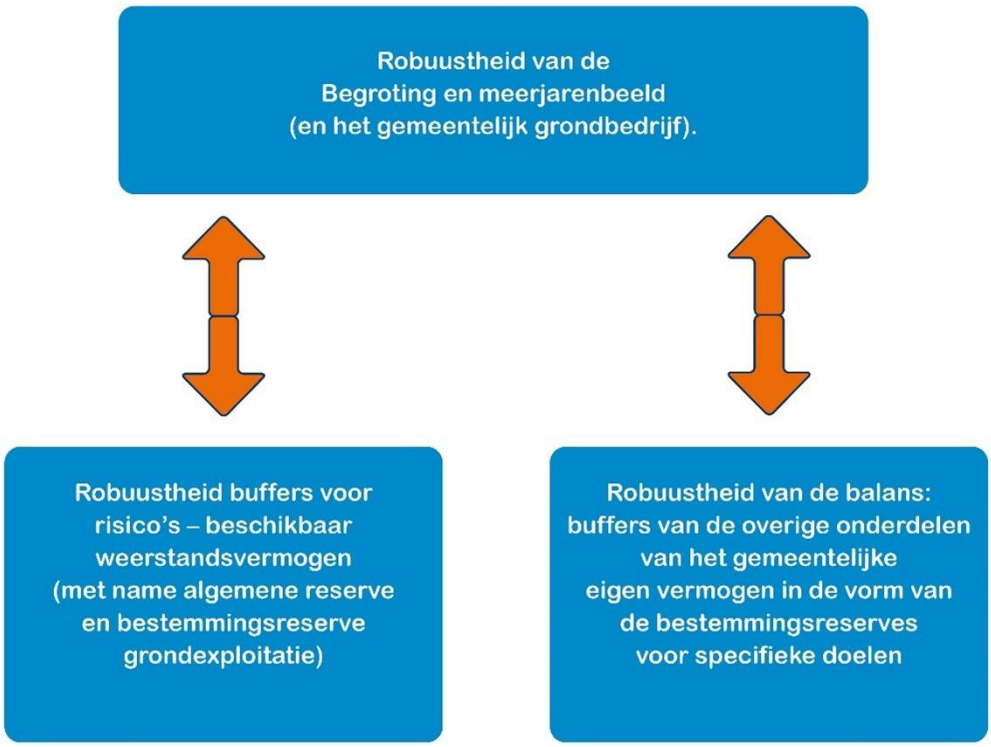
Samenvatting financiële positie

In deze paragraaf gaan we, in aansluiting op de toelichting in het hoofdstuk Ontwikkelingen in het financieel kader in deze Begroting, verder in op de financiële positie van de gemeente Arnhem. Deze paragraaf start met een korte uitleg over de financiële positie van de gemeente en een samenvatting van de belangrijkste punten. Aansluitend volgt een uitvoeriger toelichting op:

- de uitkomsten van de financiële kengetallen;
- de uitgangspunten voor beleid;
- het risicoprofiel en het beschikbare weerstandsvermogen;
- de belangrijkste risico's.

Om op een eenvoudige manier uit te leggen hoe de gemeente naar haar financiële positie kijkt, gebruiken we de metafoor van een privépersoon, die naar de eigen financiële positie kijkt: Zijn mijn inkomsten en uitgaven de komende jaren naar verwachting in evenwicht? Zal ik mijn spaargeld aanspreken of kan ik extra sparen? Heb ik in de toekomst wat extra middelen achter de hand als mijn wasmachine kapot gaat? Als een privépersoon een goed en zeker inkomen heeft om zijn huur of hypotheek te betalen, verder geen grote schulden heeft en ook nog over een spaarsaldo beschikt, is de conclusie dat de eigen financiële positie robuust en solide is.
Zo is het ook bij gemeenten. Is het gemeentelijk huishoudboekje de komende jaren in evenwicht? Of zijn er mogelijk overschotten of tekorten? Heeft de gemeente een redelijk goed gevulde ‘bankrekening’ (algemene reserve) en hoe zit het met de schulden van de gemeente? Zijn er buffers voor risico’s, zodat de gemeentelijke dienstverlening ook als risico’s optreden niet meteen hoeft te stagneren?
Door in samenhang te kijken naar de verschillende onderdelen van de financiële positie kunnen we beoordelen hoe robuust de financiële positie van een gemeente is. Dat is waar we in deze paragraaf bij stilstaan.

Bij de voorbereiding van de Begroting 2024 en de financiële prognoses voor 2025 tot en met 2027 heeft de gemeente te maken met onzekerheden, zoals bijvoorbeeld de val van het kabinet, de voorstellen over een nieuwe financieringssystematiek vanuit het Rijk en de (verdere) gevolgen van de oorlog in Oekraïne. De gemeente is in belangrijke mate afhankelijk van de inkomsten van het Rijk.
Bij de voorbereiding van de Begroting sluiten we aan bij de meest recente informatie die het Rijk de gemeenten geeft over de algemene en specifieke uitkeringen. Zoals in de hoofdlijnen van het financieel beleid aangegeven, zal het gemeentefonds vanaf 2026 niet langer via de huidige normeringssystematiek geïndexeerd worden. Dit zorgt voor een forse daling van de gemeentelijke inkomsten vanaf 2026.
Het Rijk stelt de hoogte van de uitkeringen die gemeenten krijgen regelmatig bij. Ook tijdens deze raadsperiode zal dit het geval zijn. Dit kan leiden tot schommelingen in onze inkomsten als gemeente. Bij het inschatten van de risico’s wordt hier rekening mee gehouden.

In bovenstaande afbeelding wordt grafisch een toelichting gegeven over de robuustheid van de begroting, de mate van robuustheid van de buffers om risico's op te vangen en de mate van robuustheid van de balans. Hierna wordt dit tekstueel toegelicht.

1. De robuustheid van de begroting: De onzekerheden in het financieel beeld zijn terug te zien in het begrotingsbeeld 2024 – 2027. Keuzes zijn daarin noodzakelijk, gelet op de noodzaak om ook voor het jaar 2027 te zorgen dat de uitgaven de inkomsten niet overtreffen. Om die reden is ook in deze Begroting voorgesteld, zolang deze onzekerheid over de inkomsten vanaf 2026 duurt, een deel van de uitgaven een incidenteel karakter te geven. Aangezien dit in de vorige Begroting 2023 in nog grotere mate is opgenomen, zorgt dit ervoor dat de uitgaven vanaf 2026 lager liggen dan in de jaren ervoor. In alle jaren is sprake van een structureel sluitende begroting, waarbij de jaren 2024 en 2025 wel beduidend positiever zijn dan de jaren vanaf 2026. Er is sprake van robuust begrotingsbeeld.

2. De mate van robuustheid van de buffers om risico's op te vangen: Het risicoprofiel (de benodigde weerstandscapaciteit) is opnieuw geactualiseerd. Het risicoprofiel is bij deze begroting met € 26,9 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022 en bedraagt nu € 70,7 miljoen. De belangrijkste wijzigingen in het profiel ten opzichte van het profiel van het jaarverslag 2022 worden later in deze paragraaf toegelicht.
   De weerstandsfactor is ten opzichte van de Begroting 2023 gedaald van 1,4 naar 1,0 in 2024. Dit is nog steeds in lijn met de financiële verordening. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn dat het risicoprofiel van de grondexploitatie Kronenburg en het risicoprofiel van de gebiedsvisie Arnhem Spoorzone-Oost voor het eerst in de benodigde weerstandscapaciteit is meegenomen. Daarnaast is bij de gemeentebrede risico's een stijging te zien, waarbij met name het risico rondom opvang Oekraïners is toegenomen. De beschikbare weerstandscapaciteit neemt juist af, door de incidentele inzet van middelen uit de algemene reserve. In 2025 stijgt de weerstandsfactor naar 1,3, waarna deze in 2026 en 2027 weer afneemt tot 1,1. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027.
   De meerjarige cijfers van de weerstandsfactor hebben beperkte betekenis. Het risicoprofiel wordt twee keer per jaar in combinatie met de omvang van de beschikbare buffers geactualiseerd en opnieuw berekend. Dat zorgt ongetwijfeld voor andere uitkomsten over die jaren dan nu gepresenteerd. de volatiliteit neemt daarbij toe door de gebiedsontwikkeling.

3. De mate van robuustheid van de balans: Hierbij gaat het onder andere om de omvang van de schulden van de gemeente (netto schuldquote) en de verhouding tussen eigen en vreemd vermogen (solvabiliteit). Zoals

later in deze paragraaf wordt toegelicht is de solvabiliteit voor hele begrotingsperiode naar verwachting meer dan 14%. De overige financiële kengetallen zullen zich in 2024 tot en met 2027 in positieve richting ontwikkelen op basis van het beeld, zoals dat nu is opgesteld. De uitkomsten van de financiële kengetallen worden verderop in deze paragraaf toegelicht.

In de meest recente financiële verordening zijn afspraken gemaakt over de financiën van de gemeente Arnhem die invloed kunnen hebben op onderdelen van de financiële robuustheid. De ondergrens van 1,0 en de streefwaarde van 1,4 bij de weerstandsfactor blijven hetzelfde. Nieuw is dat er een streefwaarde van de solvabiliteit opgenomen is van 14%, met 10% als ondergrens. De financiële positie van Arnhem kan op de korte termijn als robuust beschouwd worden.

Uitkomsten financiële kengetallen

Voor de beoordeling van de financiële positie van onze gemeente wordt gebruik gemaakt van de kengetallen, zoals genoemd in art. 11 van de begrotingsvoorschriften (BBV). Ook de weerstandsfactor is uitgedrukt in de vorm van een kengetal:

Een goede toelichting op deze kengetallen en de betekenis daarvan voor de sturing door de raad is opgenomen in de publicatie 'Meerjarig financieel inzicht voor de raad - de samenhang tussen beleid en kengetallen' van de commissie BBV.

De kengetallen volgens art. 11 van de BBV laten over de afgelopen jaren het volgende beeld zien:

Netto schuldquote	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	66%	86%	62%	60%	64%	61%

Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	61%	80%	56%	55%	59%	57%

Solvabiliteitsratio	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	29%	18%	24%	27%	26%	27%

Weerstandsvermogen (factor)	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	2,3	1,4	1,0	1,3	1,1	1,1

Kengetal grondexploitatie	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	5%	2%	5%	6%	5%	7%

Structurele exploitatieruimte	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	15%	3%	3%	3%	0%	0%

Woonlasten meerpersoonshuishouden	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	100%	108%	112%	115%	118%	120%

In de ontwikkeling van de financiële kengetallen ten opzichte van de Begroting 2023 zoals die een jaar geleden door de raad is vastgesteld, is zichtbaar dat de grondexploitaties voor Kronenburg en Spoorzone Oost in deze begroting zijn opgenomen. Dit is met name zichtbaar in de weerstandsfactor (beschikbaar weerstandsvermogen gedeeld door benodigd weerstandsvermogen). Deze daalt ondanks dat in alle jaarschijven van deze begroting de beschikbare weerstandscapaciteit stijgt ten opzichte van de begroting van vorig jaar. De gemeentebrede risico's (het benodigde vermogen) zijn echter met de helft toe genomen. Ondanks deze forse stijging van het risicoprofiel blijft in deze begroting in alle jaren de weerstandsfactor boven de ondergrens van 1,0.

In lijn met het voorgaande neemt ook het kengetal grondexploitatie dat weergeeft hoe groot de omvang van de bouwgronden is in relatie tot de totale Arnhemse begroting, toe. Hoewel hier een toename zichtbaar is, blijft dit nog ruim onder de grens van 20% van de minst risicovolle categorie in de beoordeling door de provincie. Het risico van het afwaarderen van grondexploitaties heeft daarmee slechts een beperkte impact op de Arnhemse financiële positie.

De schuldquote is in deze begroting afgenomen. Dit heeft twee oorzaken. Enerzijds is de omvang van de schulden gedaald en zijn de totale inkomsten, op basis waarvan de quote wordt berekend, gestegen. Deze daling van de schulden is een trend die zich doorzet vanuit de begrotingen van voorgaande jaren. De stijging van de inkomsten is voornamelijk het gevolg van de stijging van de gemeentefondsuitkering. Voor 2024 leidt dit totaal tot een daling van de schuldquote met 5 procentpunt. Daarnaast worden, met ingang van deze begroting, de investeringen zoals geraamd op de geprognosticeerde balans gebaseerd op de gerealiseerde investeringen, in plaats van de omvang van de investeringen uit eerdere begrotingen. De gerealiseerde investeringen zijn doorgaans lager doordat voorgenomen investeringsprojecten soms achterblijven door uitstel. Voor 2024 en

verder zijn de investeringen daarmee meer realistisch geraamd. Deze aanpassing in de raming op de balans leidt tot een evenredige aanpassing van de schulden, doordat investeringen via leningen gefinancierd worden. Deze meer realistische wijze van het opstellen van de geprognosticeerde balans, verklaart de resterende daling van de schuldquote.

Deze dalende ontwikkelingen in de schuld en in de investeringen dragen ook bij aan een verbetering van de solvabiliteit. Door de afgenomen schuld en de afgenomen investeringen is het totale bedrag op de balans verlaagd. Daarnaast is het eigen vermogen gegroeid, mede door de vorming van de bestemmingsreserve Spoorzone Oost. De solvabiliteitsratio, die het aandeel van het eigen vermogen in de omvang van de totale balans weergeeft, is hierdoor toegenomen ten opzichte van de Begroting 2023 en komt alle jaren uit boven de 20%.

De structurele begrotingsruimte wordt in de meerjarenraming ingezet. Zoals in deel 1 is toegelicht, is deze aanzienlijk toegenomen ten opzichte van de structurele begrotingsruimte in de Begroting 2023. Hierdoor konden ook voor een aantal posten, zoals mobiliteit, op de gebruikelijke werkwijze structurele lasten in de begroting worden opgenomen.

De stijging van de woonlasten geeft een vertekend beeld. Voor de jaren 2024 tot en met 2027 worden de woonlasten vergeleken met het door het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO) berekende gemiddelde niveau voor 2023. In de ontwikkeling van de woonlasten is de jaarlijkse stijging van 5% van de OZB opgenomen zoals is vastgesteld in de Begroting 2023. De vergelijking zoals die in deze verplichte indicator wordt gemaakt tussen een impliciet landelijk constant niveau van de lokale lasten vanaf 2023 en het begrote niveau voor de komende jaren is niet realistisch. In de paragraaf lokale heffingen wordt de ontwikkeling van de OZB de komende jaren toegelicht.

In de onderstaande tabel worden de financiële kengetallen vergeleken met de risico-indeling van de provincie. De provincie hanteert daarbij drie categorieën.
Categorie A is het minst risicovol en categorie C is het meest risicovol. De kolom 'Gelders gemiddelde' is ontleend aan de begrotingsbrief 2023. Ten opzichte van de begroting van vorig jaar valt nu ook de netto schuldquote in categorie A.

Kengetal	Gelders gemiddelde 2023	Waarde Arnhem Begroting 2024	Categorie A	Categorie B	Categorie C
1. Netto schuldquote	64%	62%	<90%	90-130%	>130%
2. Netto schuldquote gecorrigeerd	57%	56%	<90%	90-130%	>130%
3. Solvabiliteitsratio	31%	24%	>50%	20-50%	<20%
4. Grondexploitatie	8%	5%	<20%	20-35%	>35%
5a. Structureel exploitatieruimte Begr.	1,50%	3%	Begr en MJR	Begr of MJR	Begr en MJR
5b. Structureel exploitatieruimte MJR	-0,06%	0%	> 0%	> 0%	< 0%
6. Belastingcapaciteit	100%	112%	<95%	95-105%	>105%
7. Weerstandsvermogen	2,7	1,0	> 1,0	0,8 - 1,0	< 0,8

Als aanvulling op deze verplichte kengetallen worden in de begroting en jaarrekening in aansluiting op de zogenaamde stresstesten van de 100.000+ gemeenten op vier aandachtsvelden nog een aantal andere kengetallen doorgerekend. Bij elk kengetal wordt door middel van een kleur aangegeven hoe hierop wordt gescoord: rood is kwetsbaar, oranje is punt van aandacht en groen is voldoende.

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav schuldquote		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Netto schuld per inwoner	€ 3.098	€ 4.055	€ 3.026
b	Schuldevolutie	-13%	9%	-18%
c	Netto rentelasten/exploitatie	1,20%	1,20%	1,18%
d	Aanwezigheid rentereserve/buffer	ja	ja	ja

e	Zekerheden leningen, garantstellingen en waarborgen	96%	95%	95%

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav solvabiliteit		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Weerstandsfactor	2,3	1,4	1,0
b	Mogelijkheden om weerstandscapaciteit te verbeteren	ja	ja	ja

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav grondexploitatie		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Afhankelijkheid van grondexploitatie voor sluitende begroting	nee	nee	nee

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav woonlasten		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Onbenutte belastingcapaciteit OZB	0,21%	-0,05%	0,10%
b	Derving OZB i.v.m. leegstand	1,72%	1,63%	1,56%

Bij het beoordelen van de bovenstaande kengetallen is het belangrijk de kengetallen in onderlinge samenhang te bezien om uitspraken te kunnen doen over én de robuustheid van de begroting/rekening, én de robuustheid van de risicobuffers én de robuustheid van de balans.

Robuustheid van de begroting:
- Zoals hierboven beschreven is de begroting structureel in evenwicht. Daarbij zijn een aantal investeringen die in de Begroting 2023 incidenteel waren gedekt, nu op de gebruikelijke wijze structureel gedekt.
- De Arnhemse begroting is niet direct afhankelijk van de winsten van het grondbedrijf. Positieve resultaten van het grondbedrijf worden gestort in het Stadsontwikkelfonds. Van daaruit kan worden bijgedragen aan de uitvoering van de verstedelijkingsopgave;
- In de Begroting 2023 is een jaarlijkse verhoging van de OZB-opbrengsten met 5% vastgesteld. Daarnaast zal de kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing worden verhoogd naar 95%. Dit werkt door in de financiële kengetallen voor de gemeentelijke belastingen.

Robuustheid van de buffers voor risico's in relatie tot het beschikbare weerstandsvermogen:
- Een belangrijke indicator is de weerstandsfactor die de verhouding uitdrukt tussen de beschikbare weerstandscapaciteit (reserves die het weerstandsvermogen van de gemeente vormen) en de benodigde weerstandscapaciteit (het totaal van de berekende mogelijke nadelige financiële gevolgen van de risico's). In de in 2023 door de Raad vastgestelde financiële verordening is opgenomen dat de weerstandsfactor niet lager mag zijn dan 1,0 en dat bij een weerstandsfactor van meer dan 1,4 de reserves kunnen worden aangewend voor (nieuw) beleid;
- Het totaal bedrag aan benodigde buffers voor risico’s (de benodigde weerstandscapaciteit) is € 70,7 miljoen, bestaande uit € 30 miljoen voor de gemeentebrede risico's en € 40 miljoen voor de risico's verbonden aan de grondexploitaties;
- De beschikbare weerstandscapaciteit, vooral bestaande uit de algemene reserve, bedraagt € 71,3 miljoen;
- De weerstandsfactor voor 2024 komt daarmee uit op 1,0. In 2025 stijgt de weerstandsfactor naar 1,3, waarna deze in 2026 en 2027 weer licht afneemt tot 1,1. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027.

Robuustheid van de balans:
- Belangrijk financiële kengetallen met betrekking tot de balans van een gemeente zijn de solvabiliteit en de netto-schuldquote. Zoals hiervoor beschreven zijn de schulden afgenomen en is de solvabiliteit mede daardoor en door de reserveringen voor Spoorzone Oost toegenomen tot ruim boven de 20%. Toekomstige onttrekkingen uit reserves doen de solvabiliteit op dat moment dalen. De ervaring leert ook dat bij het

opmaken van de jaarrekening het solvabiliteitspercentage hoger is. Dit heeft te maken met de jaarlijkse overhevelingen van het ene begrotingsjaar naar het volgende jaar via de bestemmingsreserve taakmutaties;
- De cijfers van het grondbedrijf zijn relevant voor de beoordeling van de solvabiliteit. De balans van de gemeente Arnhem wordt, ondanks de toename van de grondexploitaties, in vergelijking met andere gemeenten, minder beïnvloed door de resultaten van het grondbedrijf. De gevoeligheid van de balans voor waardefluctuaties hierin blijft daarmee beperkt;
- De schuldquote verbetert in deze Begroting ten opzichte van die van vorig jaar. De schuldquote geeft aan hoe groot de schuld is ten opzichte van de omvang van de begroting. De verbetering van de schuldquote komt enerzijds met name door de daling van de schuldenlast.

Het verloop van de weerstandsfactor en solvabiliteit in de afgelopen jaren wordt in de volgende tabel weergegeven:

Jaartal	Weerstandsfactor		Solvabiliteit	
	primitieve begroting	rekening	primitieve begroting	rekening
2016		1,4	12%	15%
2017	1,3	2,1	10%	16%
2018	2,0	1,4	12%	16%
2019	1,6	1,2	14%	17%
2020	1,0	1,0	15%	19%
2021	1,0	1,9	12%	22%
2022	1,4	2,3	16%	29%
2023	1,4		18%	
2024	1,0		24%	

Uitgangspunten van beleid

Volgens het BBV, de begrotingsvoorschriften van het Rijk voor de opstelling van de begroting en rekening, bevat deze paragraaf een toelichting op het beleid over weerstandsvermogen en de risico's.

Financiële verordening

Een aantal belangrijke Arnhemse spelregels over weerstandsvermogen en risico's ligt vast in de financiële verordening. De raad heeft in 2023 een geactualiseerde versie van deze verordening vastgesteld. De spelregels voor de weerstandsfactor zijn ongewijzigd met een ondergrens van 1,0 en de mogelijkheid om (nieuw) beleid in te zetten bij een weerstandsfactor van meer dan 1,4 blijft bestaan. Nieuw is dat er een streefwaarde van de solvabiliteit opgenomen is van 14%, met 10% als ondergrens. Ook zijn er nu afspraken vastgelegd over hoe we in Arnhem omgaan met grote, risicovolle projecten. Bijvoorbeeld dat een onafhankelijke risicoanalyse verplicht is.

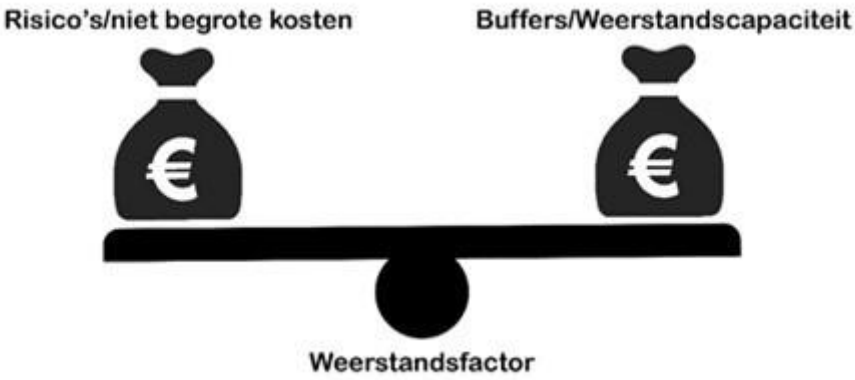
Nota risicomanagement en weerstandsvermogen

In de nota risicomanagement en weerstandsvermogen zijn de beleidsuitgangspunten voor risicomanagement en spelregels voor weerstandsvermogen vastgelegd. Tegelijkertijd met het actualiseren van de financiële verordening is een aantal uitgangspunten in de nota aangepast. De aanpassingen hebben voornamelijk betrekking op de regels rondom grote, risicovolle projecten.

Weerstandsvermogen

In dit deel van de paragraaf is het totaalbeeld opgenomen van de benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit en de daarmee samenhangende weerstandsfactor:
- de gemeentelijke risico's die gevolgen kunnen hebben voor de financiële positie zijn opnieuw beoordeeld, waar nodig aangepast en aangevuld. Op basis van het nieuwe risicoprofiel is met behulp van statistische berekeningen bepaald wat de omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is;
- de omvang van de reserves, waarvan is afgesproken dat deze de beschikbare weerstandscapaciteit vormen, is bepaald;
- door de beschikbare weerstandscapaciteit (reserves als buffer) te delen door de benodigde weerstandscapaciteit (risico's) wordt de weerstandsfactor berekend.

Het volgende plaatje illustreert dit:

Hoe hoger de weerstandsfactor is, des te beter de gemeente in staat is om risico's die zich voordoen op te kunnen vangen. Daalt de weerstandsfactor beneden de 1,0 dan zijn de financiële buffers lager dan het benodigde weerstandsvermogen en kan de gemeente in de financiële problemen komen als de risico's zich daadwerkelijk voordoen. De afspraken over de hoogte van de weerstandsfactor liggen vast in de financiële verordening (artikel 12): "Voor de financiële positie geldt dat de weerstandsfactor niet lager mag zijn dan 1,0 en 1,4 het uitgangspunt is. Indien de weerstandsfactor lager is dan 1,0 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor hoger is dan 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor (nieuw) beleid".

Binnen de gemeente Arnhem kijken we niet alleen naar de weerstandsfactor, maar doen dit in onderlinge samenhang met andere financiële kengetallen. Wanneer er sprake zou zijn van een weerstandsfactor boven de 1,4 en deze ruimte zou worden ingezet voor nieuw beleid heeft dit namelijk ook een ander effect: het eigen vermogen van de gemeente vermindert en de solvabiliteit verslechtert.

Het totaalbeeld ziet er als volgt uit:

Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024	2025	2026	2027
	90%	90%	90%	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000							
Benodigde weerstandscapaciteit							
1. Gemeentebrede risico's	21.727	23.620	30.630	30.630	30.630	30.630	30.630
2. Corona risico's	671	345	0	0	0	0	0
3. Risico opvang vluchtelingen Oekraïne	1.806	1.556	0	0	0	0	0
Gemeentebrede risico's totaal	**24.203**	**25.521**	**30.630**	**30.630**	**30.630**	**30.630**	**30.630**
4. Risico's grondexploitatie	17.428	18.274	20.074	40.074	40.074	40.074	40.074
Totaal	**41.631**	**43.795**	**50.704**	**70.704**	**70.704**	**70.704**	**70.704**
Beschikbare weerstandscapaciteit							
1. Algemene reserve	37.936	81.963	64.079	53.140	71.100	63.136	60.648
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	20.933	15.809	16.609	17.109	17.109	17.109	17.109
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	1.039	1.039	889	1.039	1.039	1.039	1.039
Totaal	**59.907**	**98.810**	**81.576**	**71.288**	**89.247**	**81.283**	**78.795**
Weerstandsfactor	**1,4**	**2,3**	**1,6**	**1,0**	**1,3**	**1,1**	**1,1**
Ruimte t.o.v. weerstandsfactor 1,0	**18.276**	**55.015**	**30.872**	**584**	**18.543**	**10.579**	**8.091**
Ruimte t.o.v. weerstandsfactor 1,4	**1.624**	**37.497**	**10.591**	**-27.698**	**-9.738**	**-17.702**	**-20.190**

Voor 2024 komt de weerstandsfactor uit op 1,0. De toelichting op de verschillende onderdelen die de weerstandsfactor bepalen, is opgenomen in de volgende onderdelen van deze paragraaf.

Benodigde weerstandscapaciteit en risicoprofiel

Het risicoprofiel wordt bepaald door te inventariseren welke risico's er bestaan en de financiële effecten in te schatten wanneer ze zich voor doen. Daarbij wordt voor de gemeentebrede risico's gebruik gemaakt van de volgende indeling:

Risicoscore				
Klasse	Kans		Klasse	Geldgevolg
1	< of 1 x per 10 jaar	10%	1	< € 50.000
2	1 x per 5-10 jaar	30%	2	€ 50.000 - € 200.000
3	1 x per 2-5 jaar	50%	3	€ 200.000 - € 500.000
4	1 x per 1-2 jaar	70%	4	€ 500.000 - € 1.000.000
5	1 x per jaar of >	90%	5	> € 1.000.000

Op basis van een inschatting voor alle risico's van de kans dat het risico zal optreden en het mogelijk financieel gevolg, wordt met behulp van statistische kansberekeningen het mogelijke financieel gevolg van het risicoprofiel van alle risico's samen doorgerekend. De statistische berekeningen, die daarvoor worden gemaakt, zijn een hulpmiddel om te bepalen wat het bedrag is dat we als buffer aan moeten houden om risico's te kunnen afdekken, de zogenaamde benodigde weerstandscapaciteit.
Het voordeel van deze rekenmethodiek is dat rekening gehouden kan worden met het gegeven dat niet alle risico's zich tegelijkertijd voor zullen doen. Daardoor is het bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit lager dan de optelsom van alle risicobedragen bij elkaar. Deze berekeningen zijn in combinatie met de beschikbare weerstandscapaciteit (de buffers voor risico's) de basis voor de hoogte van de weerstandsfactor.
Bij de bespreking van de begroting is het gebruikelijk om grote betekenis toe te kennen aan de hoogte van de weerstandsfactor. Dat is ook logisch, omdat het een belangrijke indicator vormt voor de financiële positie. Hierbij past wel een duidelijke kanttekening. Het inschatten van risico's met daarbij behorende bedragen en kansen is per definitie geen exacte wetenschap. Ook de berekeningen die op basis daarvan plaatsvinden zijn dat dus niet. Ze zijn een hulpmiddel om in totaliteit een bedrag te bepalen om als buffer voor risico's aan te houden. Enige relativering van de waarde van dit gegeven is zeker op zijn plaats. Daarnaast is het van belang om, zoals reeds is aangegeven, de financiële kengetallen in onderlinge samenhang te bezien en niet uit te gaan van één enkel kengetal als de weerstandsfactor.
Ook bij deze begroting zijn de gemeentebrede risico's en de risico's van het grondbedrijf geïnventariseerd om op die manier een beeld te krijgen van het risicoprofiel en benodigde buffer.

De volgende tabel laat zien wat het totale beeld van de benodigde weerstandscapaciteit is:

Benodigde weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Benodigde weerstandscapaciteit				
Gemeentebrede risico's	21.727	23.620	30.630	30.630
Corona risico's	671	345	0	0
Risico opvang vluchtelingen Oekraïne	1.806	1.556	0	0
1. Gemeentebrede risico's totaal	**24.203**	**25.521**	**30.630**	**30.630**
Conjuncturele (marktrisico) en project specifieke risico's grondexploitatie	15.519	16.289	18.089	38.089
Strategisch bezit (mva)	1.813	1.873	1.873	1.873
Anterieure overeenkomsten	96	112	112	112
2. Risico's grondexploitatie	**17.428**	**18.274**	**20.074**	**40.074**
Totaal	**41.631**	**43.795**	**50.704**	**70.704**

Gemeentebrede risico's

Het geactualiseerde gemeentebrede risicoprofiel bestaat voor de begroting 2024 in totaal uit 107 risico's, terwijl het risicoprofiel bij het jaarverslag 2022 bestond uit 112 risico's.
De volgende mutaties in de risico's hebben plaatsgevonden:

- er zijn 14 nieuwe risico's, 19 risico's zijn vervallen en 24 risico's zijn gewijzigd;
- er zijn geen coronarisico’s meer opgenomen in het risicoprofiel. Van de 3 overgebleven coronarisico’s bij het jaarverslag 2022 is 1 risico vervallen en 2 risico’s zijn nu als een regulier gemeentebreed risico meegenomen;
- het algehele risico voor de opvang van vluchtelingen Oekraïne, maakt nog deel uit van de gemeentebrede risicoprofiel maar is in de tabellen niet meer als een aparte categorie weergegeven.
- er zijn 74 risico's met een financieel gevolg die de benodigde weerstandscapaciteit bepalen. In het jaarverslag 2022 waren dit er 77.

Een overzicht van grote gemeentebrede risico's die met name bepalend zijn voor de financiële omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is opgenomen aan het einde van deze paragraaf. Deze risico's hebben op basis van de inschatting van de kans op voorkomen en het financieel gevolg de meeste invloed op het totale risicoprofiel. In het risicoprofiel is een aantal risico’s opgenomen dat niet in deze paragraaf worden beschreven, om mogelijke juridische en financiële benadeling bij openbaarmaking te voorkomen.

Het risicoprofiel voor de totale gemeentebrede risico's is bij deze begroting met € 5,1 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022. Deze toename is vooral veroorzaakt door de belangrijkste stijgers en dalers met een grote financiële impact, dit zijn:

Stijgers:
- *Opvang vluchtelingen Oekraïne*
  Het risico is opnieuw berekend, aantallen vluchtelingen en het bedrag per opvangplek per dag is bijgesteld, het financieel maximum van het risico is verhoogd van € 7,7 miljoen naar € 14,3 miljoen. De kans van het risico is aangepast van 25% in 30%.
- *Tariefstijgingen in de Zorg (Wmo en jeugdzorg)*
  Het risico is doorgerekend en is naar boven bijgesteld. De kans van het risico is op 80% gebleven. Het financieel minimum is verhoogd van 0 naar € 1,5 miljoen. Het financieel maximum is verhoogd van € 3,0 miljoen, naar € 4,0 miljoen.
- *Jeugdzorg – Volumestijging*
  De eerste helft van 2023 laat een groei in de kosten voor jeugdzorg zien, en wordt verwacht dat per jongere gemiddeld, zwaardere trajecten worden ingezet. Hiervoor is een nieuw risico is opgenomen met een kans van 90% en een financieel maximum van € 1,5 miljoen.
- *Jeugdzorg – Hervormingsagenda*
  Het Rijk heeft in het kader van landelijk gemaakte afspraken over de Hervormingsagenda Jeugdzorg voor de komende jaren kortingen ingeboekt op het budget dat gemeenten voor jeugdzorg ontvangen in het Gemeentefonds. Nog onduidelijk is of wettelijke aanpassingen in de Jeugdwet voldoende zijn om deze korting te compenseren. Hiervoor is een nieuw risico is opgenomen met een kans van 70% en een financieel maximum van € 1,5 miljoen.
- *Compensatie stijgende energielasten*
  Het financieel maximum van het risico is naar boven bijgesteld van € 1 miljoen naar € 2 miljoen.
- *Trolleyinfrastructuur*
  Het financieel maximum van het risico is aangepast, de kosten van afbouw van het trolleynet kunnen oplopen tot € 10 miljoen. De kans van het risico is laag ingeschat en is 10% gebleven.
- *Doelgroepenvervoer, aanbesteding in het geval vervoerscontracten niet worden verlengd aansluitend aan de initiële periode*
  Het risico is nu opgenomen met een kans van 90% en een financieel maximum van € 650.000. Het risico was niet gekwantificeerd.
- *Individuele studietoeslag*
  De nieuwe regeling individuele studietoeslag is overgegaan van aanvraag bijzondere bijstand naar een inkomensregeling. Rekening moet worden gehouden met een mogelijk tekort voor de gemeente. Hiervoor is een nieuw risico opgenomen met een kans van 60% en een financieel maximum van € 0,8 miljoen.

Dalers:
- *Inkomensregelingen (BUIG); maximaal eigen risico*
  Het risico is berekend en naar beneden bijgesteld. De kans van het risico is op 70% gebleven. Het financieel maximum is verlaagd van € 8,7 naar € 7,7 miljoen.

- *Zorgpartijen in financiële problemen*
  Het risico is opnieuw ingeschat. Het financieel maximum van het risico is verlaagd naar € 1,5 miljoen dit was € 2 miljoen, de kans van het risico is verlaagd van 90% naar 50%.
- *Aanpassing woonplaatsbeginsel Jeugdzorg*
  Het risico is komen te vervallen, dit is in de begroting opgenomen.

Nieuwe risico's zonder geldgevolg

Van de 33 in het risicoprofiel opgenomen risico's zonder geldgevolg zijn er bij deze begroting 8 nieuw opgenomen. Bij deze risico's is nog niet duidelijk in welke mate ze zich zouden kunnen voordoen. Het gaat hierbij om de volgende risico's:

- *Indexaties incidenteel*
  Gelet op de onzekerheid omtrent toekomstige kostenontwikkelingen zijn bij de Begroting 2024 sommige budgetten alleen incidenteel geïndexeerd. Mogelijk dat er ook in de toekomst sprake zal zijn van bovengemiddelde prijsstijgingen. Hiermee ontstaat het risico dat voor na 2024 de in de begroting opgenomen budgetten ontoereikend zullen zijn als er geen afdoende beheersmaatregelen worden genomen om deze risico's te verkleinen/te elimineren of er geen extra middelen beschikbaar gesteld worden om het structureel te dekken. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om energiekosten voor eigen gebruik, of compensatie voor stijgende (energie)kosten bij subsidiepartners en verbonden partijen.
- *Video Observatie Systeem*
  In 2023 wordt een aanbesteding opgestart voor het onderhoud (en vervanging) van het Video Observatie Systeem. Dit systeem is noodzakelijk voor het zorgen voor een veilige binnenstad. Er is budget beschikbaar maar het is nog onduidelijk of hiervoor een extra investering gedaan moet worden.
- *Indexatie bouwkosten onderwijshuisvesting*
  Scholen ontvangen een beschikking voor de bouw van huisvesting. Bij de hoogte van de beschikking wordt rekening gehouden met indexatie tot aan het moment van oplevering. Risico bestaat echter dat de prijsstijgingen in de periode van beschikking tot aan moment oplevering hoger zijn dan waar bij de indexatie rekening mee is gehouden. In principe is dit het risico voor de scholen echter in de praktijk kunnen deze prijsstijgingen niet altijd door schoolbesturen opgevangen worden waardoor dit mogelijk ook een risico voor de gemeente Arnhem betekent.
- *Beschermd Wonen objectief verdeelmodel*
  Het objectief verdeelmodel Beschermd Wonen wordt met een ingroeipad van 10 jaar ingevoerd. In de eerste 6 jaar vindt een afbouw van historisch budget per centrumgemeente plaats en in 10 jaar een opbouw van objectief budget naar gemeente. De kans bestaat dat de uitstroom van bestaande cliënten langzamer gaat dan de afbouw van historisch budget. Ook bestaat het risico dat het aantal nieuwe cliënten afwijkt van het verwachtte aantal op basis van het objectieve verdeelmodel. Hierdoor ontstaat het risico dat de werkelijke lasten groter zijn dan de begrote lasten. Tot slot bestaat het risico dat het Rijk het budget voor Beschermd Wonen naar beneden bijstelt.
- *Vergrijzing*
  Door toenemende vergrijzing stijgt de vraag naar zorg. Hierdoor ontstaan mogelijk capaciteitsproblemen en financiële tekorten. Dit speelt bij zorgvormen als woningaanpassingen en hulpmiddelen, huishoudelijke hulp, vervoer en groepsbegeleiding.
- *Toekomstbestendige JGZ / AGZ*
  De uitvoering van de verschillende GGD-taken staat onder grote druk als gevolg van diverse ontwikkelingen in de algemene gezondheidszorg (AGZ) en jeugdgezondheidszorg (JGZ). Dit blijkt ook uit een extern gehouden onderzoek.
- *Capaciteit en kwaliteit bezetting JGZ / AGZ*
  Onvoldoende deskundig en bevoegd personeel aanwezig en ondercapaciteit binnen JGZ / AGZ (onder andere op forensisch artsen). Dit geldt ook voor de najaarscampagne en de financiering daarvan.
- *Toekomstbestendig Lokaal Aanbod (DVO)*
  Naast het regionaal basispakket voert VGGM lokaal extra zorg uit voor zowel wettelijke als niet-wettelijke producten. Om dit aanbod toekomstbestendig te houden is er meerjarige financiële dekking nodig en vindt binnen VGGM een efficiencyslag plaats door de administratieve lastendruk op personeel en staf sterk te verminderen. De zorg is complexer geworden, waardoor het aantal producten binnen het lokaal aanbod is toegenomen. Inzet van capaciteit tussen regionaal en lokaal aanbod eveneens. De huidige wijze van financiering van het lokaal aanbod (éénjarig en op basis van P*Q), leidt tot instabiliteit in de begroting, onzekerheid over baangarantie van JGZ-medewerkers, registratiedruk voor professionals en een tijdrovende offerte- en verantwoordingscylus. Om een hogere kostprijs te voorkomen is bredere inzet noodzakelijk. Advies is om te werken met 4jarige financiering in de vorm van lumpsum met inspanningsverplichting.

Zorgprofessionals kunnen dan bijvoorbeeld zelf keuze maken in de te leveren zorg. Gemeente Arnhem zal kritisch moeten kijken welk lokaal aanbod toegevoegd kan worden aan het regionaal aanbod en dit op een andere wijze te in te kopen, te bekostigen en te verantwoorden.

Grondexploitatie risico's

Het risicoprofiel van de grondexploitaties is geactualiseerd bij de opstelling van Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP) 2022. Het geactualiseerde risicoprofiel is meegenomen in het Jaarverslag 2022.
In relatie tot de verplichte tussentijdse winstnemingen wordt in het BBV een onderscheid gemaakt in het conjuncturele risico (marktrisico) en project specifieke risico's.

Gebruikelijk is dat bij de begroting de risico's voor de grondexploitatie worden aangehouden zoals deze zijn geactualiseerd en vastgesteld bij de FJP en meegenomen in het jaarverslag.
Het aangaan van de nieuwe gebiedsexploitaties bij de verstedelijkingsopgave brengt echter ook nieuwe risico's met zich mee, die zich vertalen in een beslag op de beschikbare weerstandscapaciteit en die een aanzienlijke ophoging van het risicoprofiel betekenen. Vanwege de omvang zijn de risico's voor de gebiedsexploitatie Spoorzone Arnhem-Oost en Ontwikkelingsperspectief Kronenburg in beeld gebracht en al bij deze begroting meegenomen:

- *Ontwikkelperspectief Kronenburg*
  De grondexploitatie Kronenburg is in februari 2023 vastgesteld. De projectspecifieke risico's en daarbij opgeteld het conjuncturele risico voor Kronenburg komen uit op een bedrag van € 1,8 miljoen. Dit bedrag is bij het risicoprofiel Begroting 2024 (jaarschijf 2023) opgenomen.
- *Spoorzone Arnhem-Oost*
  Voor de verstedelijkingsopgave Spoorzone Arnhem-Oost worden naar verwachting begin 2024 meerdere grondexploitaties vastgesteld, die dan bij de FJP 2023 worden meegenomen. Voor de totale risico's van de Spoorzone is op basis van meerdere scenario's een inschatting gemaakt, uitgegaan wordt van een bedrag van € 20 miljoen voor het risicoprofiel Begroting 2024. Bij de vaststelling van de grondexploitaties wordt het risicoprofiel geactualiseerd.

Het risicoprofiel voor de grondexploitatie risico's is bij deze begroting met € 21,8 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022.

Conclusie risicoprofiel

Zoals toegelicht is het totale risicoprofiel voor de gemeentebrede en de grondexploitatie risico's, ten opzichte van eerdere inschattingen bij de Jaarrekening 2022, met € 26,9 miljoen gestegen.

Beschikbare weerstandscapaciteit

In dit onderdeel van de paragraaf is een korte toelichting opgenomen op de beschikbare weerstandscapaciteit. In de volgende tabel is het totale beeld van de beschikbare weerstandscapaciteit opgenomen:

Beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Beschikbare weerstandscapaciteit				
Stand Algemene reserve per 1-1	75.634	79.591	81.963	64.079
+ Toevoegingen	0	15.836	0	0
- Onttrekkingen	-37.698	-37.331	-37.130	-10.939
- Resultaat voor resultaatbestemming / Prognose resultaat		23.866	19.246	
1. Algemene reserve per 31-12	**37.936**	**81.963**	**64.079**	**53.140**
BR Grondexploitatie	19.171	14.309	15.109	15.109
BR Strategische posities	1.500	1.500	1.500	1.500
BR Voorstudies	262	0	0	500
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	**20.933**	**15.809**	**16.609**	**17.109**
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	**1.039**	**1.039**	**889**	**1.039**
Totaal	**59.907**	**98.810**	**81.576**	**71.288**

Algemene reserve
De verwachte stand 2024 en het meerjarig verloop van de algemene reserve wordt bepaald door de volgende factoren:

- Besluitvorming uit vorige begrotingsjaren die doorwerkt in het verloop van de algemene reserve.
- De prognose van de uitkomst van het jaarresultaat voor 2023, zoals opgenomen in Turap-2 en Turap-1. Als gevolg van het totale verwachte jaarresultaat neemt de algemene reserve in 2023 (per 31-12) toe met € 19,2 miljoen.
- Voorstellen voor verrekening met de algemene middelen in deze Begroting 2024.

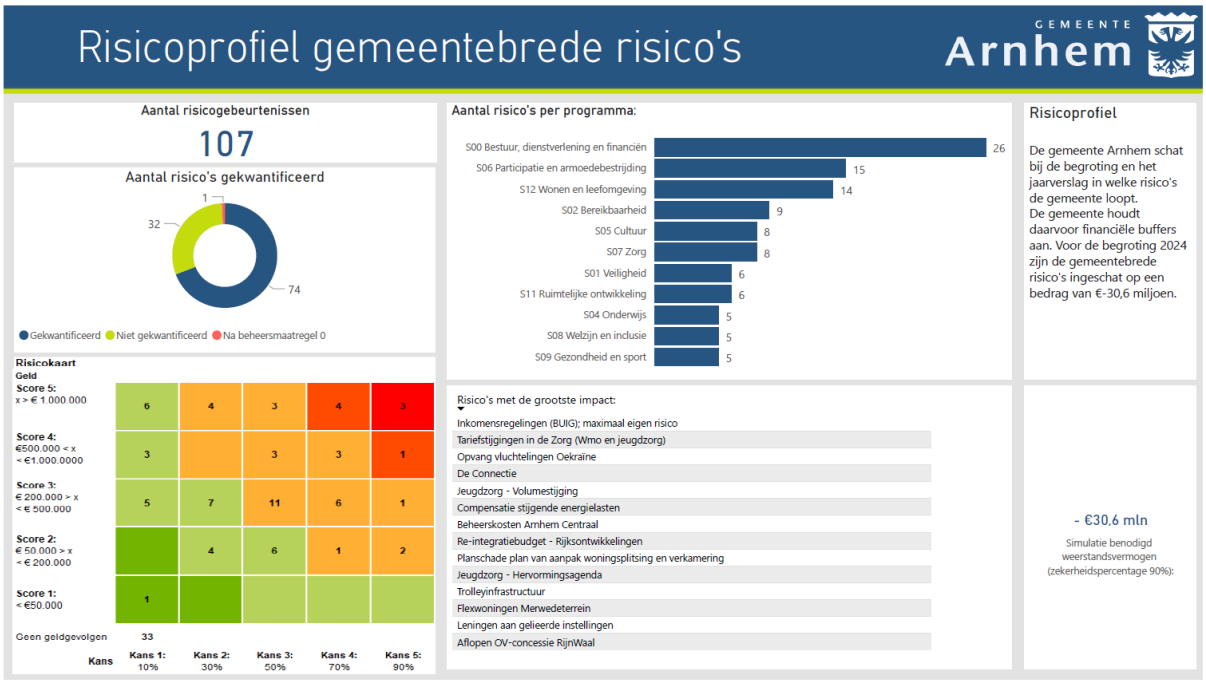
Reserves grondexploitaties
De ontwikkeling van het weerstandsvermogen van het grondbedrijf wordt in de paragraaf Grondbeleid toegelicht. In het verloop van de BR grondexploitatie zijn herziene ramingen van de grondexploitaties conform de Financiële Jaarrapportage Projecten 2022 verwerkt.

Onvoorzien en strikt onvermijdbaar
De post onvoorzien en strikt onvermijdbaar van € 1,0 miljoen is bij de Begroting 2024 ingezet als beschikbare weerstandscapaciteit.

Conclusie beschikbare weerstandscapaciteit
De totale beschikbare weerstandscapaciteit is bij de Begroting 2024 gedaald met € 27,5 miljoen ten opzichte van de vorige stand bij de Jaarrekening 2022.

Belangrijkste risico's

In onderstaande afbeelding worden de gegevens van het gemeentebrede risicoprofiel samengevat weergegeven:

Hieronder worden de belangrijke gemeentebrede risico's (met hoogste invloed% en risicoscore) toegelicht, die samen ongeveer 70% uitmaken van de totale omvang van de benodigde weerstandscapaciteit van € 30,6 miljoen voor het risicoprofiel.

Er wordt een onderverdeling gemaakt van de belangrijke risico's per programma en portefeuilleonderdeel:

Risicogebeurtenis	Kans	Geld	Geld (Max)	Risico score	Invloed (%)	Gewijzigd t.o.v. Jaarrekening 2022
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën						
Bedrijfsvoering						
De Connectie	4	5	€ 3.850.000	20	7,8%	Gewijzigd+
De begroting van de BVO De Connectie kent een aantal onzekerheden dat een risico vormt: -Grote projecten zoals de investeringen in de ICT infrastructuur, informatieveiligheid en privacy leiden mogelijk tot meerkosten (maximaal financieel gevolg € 300.000); -Frictie: risico op frictiekosten als gevolg van: boventalligheid; wegvallen dienstverlening aan De Connectie; afbouw formatie door harmonisering. (maximaal financieel gevolg € 350.000); -Outputfinanciering: risico dat de invoering van outputfinanciering een hogere bijdrage voor Arnhem tot gevolg heeft. (niet gekwantificeerd); - Overige risico's die samenhangen met De Connectie (maximaal financieel gevolg € 3.200.000); -Het risico bestaat dat als de kwaliteit van de uitvoering daalt, dit onvoldoende tijdig wordt gesignaleerd met mogelijke financiële consequenties (meerkosten als gevolg van maat- en meerwerk) tot gevolg.						
Financiën						
Leningen aan gelieerde instellingen	1	5	€ 8.000.000	5	1,8%	Ongewijzigd
De gemeente Arnhem verstrekt leningen aan gelieerde instellingen ten behoeve van het realiseren van activiteiten die nauw grenzen aan het gemeentelijke beleid.						
S02 Bereikbaarheid						
Mobiliteit						
Trolleyinfrastructuur	1	5	€ 10.000.000	5	2,3%	Gewijzigd+
Er bestaat het risico van nieuwe OV concessie door de provincie. Vraag is of de provincie wil meegaan in het in stand houden van Arnhem Trolleystad. Het gaat hier om de OV concessie periode 2026-2036. Kans is erg klein maar mogelijk zou Arnhem met kosten van afbouw trolleynet te maken kunnen krijgen. De kosten van afbouw trolleynet kunnen oplopen tot € 10 miljoen. Naar verwachting zal het bestek voor de nieuwe OV concessie in de zomer van 2024 0f 2025 op de markt gezet worden. Wanneer in dat bestek staat dat de trolley gecontinueerd moet worden kan dit risico komen te vervallen. De gemeente Arnhem zal bij de provincie pleiten voor continuering.						
Aflopen OV-concessie RijnWaal	2	5	€ 1.300.000	10	1,8%	Ongewijzigd
Op dit moment krijgt de gemeente Arnhem een jaarlijkse vergoeding voor de trolley gerelateerde kosten binnen de huidige OV-concessie afspraken. Het aanbesteden van de nieuwe OV-concessie is uitgesteld tot 2024. Voor de periode 2022-december 2024 en december 2024-juni 2026 werkt de provincie met een noodconcessie. De jaarlijkse vergoeding van € 1,3 miljoen van de provincie is tijdens de noodconcessies gecontinueerd. Voor de nieuwe concessieperiode vanaf juni 2026 zullen in 2023/2024 nieuwe afspraken gemaakt worden met de provincie.						
S06 Participatie en armoedebestrijding						
Werk en Inkomen						
Inkomensregelingen (BUIG); maximaal eigen risico	4	5	€ 7.700.000	20	12,5%	Gewijzigd-
Op BUIG geldt, middels de vangnetregeling, een maximaal eigen risico van 10% (gekoppeld aan de hoogte van het budget). Het maximaal eigen risico bedraagt op basis van het voorlopige BUIG € 10,7 mln. Op basis van de begrotingssystematiek BUIG van Arnhem wordt voorgesteld in de exploitatie rekening te houden met een tekort van € 3,0 mln. Het verschil tussen het maximale eigen risico en het tekort in de begroting a € 7,7 mln. is opgenomen.						
Re-integratiebudget - Rijksontwikkelingen	4	5	€ 2.200.000	20	3,2%	Gewijzigd+
Het re-integratiebudget staat onder druk. Er is geen ruimte voor extra zaken. De participatiemiddelen zijn onder andere nodig om de ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Onder andere vanwege rijks ontwikkelingen bestaat het risico dat niet op het juiste moment geld beschikbaar is om in te zetten: We zijn bezig met een intensivering op beschut werk, maar gaan het aantal volgens de behoefteraming van het rijk (218 beschutte werkplekken) voorlopig niet halen. Op basis van deze behoefteraming 2023 bedraagt het maximale financiële risico circa € 2,2 miljoen. Vanaf 2023 hebben we hier (deels) middelen voor gereserveerd. We lopen financieel risico als het rijk besluit de financiering van beschut werk aan te passen. - Om de doelstellingen rondom de banenafspraak te halen zal het aantal mensen dat in aanmerking komt voor de banenafspraak de komende jaren toenemen. Het risico is dat ook hiervoor geen ruimte is in het re-integratiebudget. De omvang van het dekkingstekort bij basisbanen is vergelijkbaar met beschut werk. Op dit moment is hiervoor nog geen financiële vertaling gemaakt. - Door de op 1 januari 2020 in werking getreden Wet Arbeidsmarkt in balans (WAB) bestaat de kans dat de financiële ruimte voor de grote opgave van de verschillende doelgroepen uit de participatiewet steeds kleiner wordt. - Er zijn landelijk ideeën over het toewerken naar een regionaal sociaal werkbedrijf. Dit kan effect hebben op Scalabor en de roep om invloed vanuit de regio kan dan groter worden. - De vertaling van HUG naar inzicht in kans op werk en het traject wat daarbij hoort ontbreekt nog. Door monitoring komt steeds meer zicht op nieuwe instroom, maar van het totale bestand ontbreekt nog een groot deel aan inzicht. Het risico op het maken van een goede						

prognose van zowel kosten als resultaat (op uitstroom) blijft hierdoor lastig.
- Het begrote budget voor re integratie in 2024 is € 8,8 miljoen. Dat maakt het risico 25% van het totale begrote budget.

Armoedebeleid						
Compensatie stijgende energielasten	5	5	€ 2.000.000	25	4,1%	Gewijzigd+

Door de stijgende energielasten kunnen inwoners in de financiële problemen komen. In 2023 wordt er waarschijnlijk weer energietoeslag verstrekt (goedkeuruing wet wordt verwacht in september). We ontvangen hiervoor middelen van het rijk. In Arnhem hanteren we hiervoor ruimere regels dan het rijk en hebben we hogere uitvoeringskosten dan wordt vergoed. Hiervoor hebben we geen dekking. In 2023 worden studenten waarschijnlijk uitgesloten, zij worden doorverwezen naar bijzondere bijstand. Als we hier onvoldoende compensatie voor ontvangen, dan leidt ook dat tot een overschrijding van het budget Bijzondere Bijstand.

S07 Zorg						
WMO en sociale wijkteams en Jeugd /Jeugdzorg						
Tariefstijgingen in de Zorg (Wmo en jeugdzorg)	5	5	€ 4.000.000	25	10,1%	Gewijzigd+

Gemeenten zijn op basis van landelijke regelgeving verplicht reële tarieven voor wmo- en jeugdzorgvoorzieningen te hanteren. Op het moment vinden er in het zorgveld diverse CAO-verhogingen van personeelssalarissen plaats met een doorwerking naar tarieven. Daarnaast moeten we 'concurreren' met zorgaanbod dat wordt geleverd uit andere wetten en vergoedingen die daarin worden gehanteerd (o.a. Wet Langdurige Zorg), en is er sprake van personeelstekorten waardoor salarissen in de zorg extra kunnen stijgen. Ook wordt vanaf medio 2024 opnieuw zorg ingekocht, wat een natuurlijk moment is om het reëele karakter van de tarieven opnieuw te bepalen. Deze ontwikkelingen en factoren kunnen ertoe leiden dat we de zorgtarieven moeten verhogen, hoger dan waar in de begroting rekening mee is gehouden (o.a. via de jaarlijkse indexering).

Jeugd /Jeugdzorg						
Jeugdzorg - Volumestijging	5	5	€ 1.500.000	25	4,2%	Nieuw

In de kostenprognose Jeugdzorg die is afgegeven voor de Perspectiefnota 2024, wordt uitgegaan van een afvlakking van de groei die we met name in de tweede helft van 2022 zagen. Deze verwachting blijkt te positief te zijn geweest en zien we ook in de eerste helft 2023 een groei in de kosten, overigens niet in de aantallen cliënten. Dit laatste duidt erop dat er per jongere gemiddeld intensievere, zwaardere trajecten worden ingezet. Tevens zien we dat het verzilveringspercentage van de toegewezen jeugdzorg op een structureel hoger niveau lijkt uit te komen dan in voorgaande jaren.

Jeugdzorg - Hervormingsagenda	4	5	€ 1.500.000	20	3,0%	Nieuw

Het Rijk heeft in het kader van landelijk gemaakte afspraken over de Hervormingsagenda Jeugdzorg voor de komende jaren kortingen ingeboekt op het budget dat gemeenten voor jeugdzorg ontvangen in het Gemeentefonds. Een heel specifieke korting betreft het bedrag van € 511 miljoen dat het Rijk in 2025 in het Gemeentefonds heeft ingeboekt als uitvloeisel van het landelijk coalitie-akkoord Rutte IV. De afspraak die hierover met de VNG is gemaakt dat deze korting niet ten koste zou gaan van gemeenten omdat hiertegenover landelijke aanpassingen in de Jeugdwet zouden staan. Onduidelijk is nog waaruit deze wettelijke aanpassingen bestaan en of deze voldoende zijn om deze korting te compenseren. In het algemeen geldt of de door het Rijk ingeboekte bezuinigingen op het landelijk budget Jeugdzorg realistisch van aard zijn, zowel macro gezien als op het individuele niveau van de gemeente.

S08 Welzijn en inclusie						
Asiel, Vluchtelingen en inburgering						
Opvang vluchtelingen Oekraïne	2	5	€ 14.300.000	10	10,0%	Gewijzigd+

De oorlog in Oekraïne heeft geleid tot een grote vluchtelingenstroom, ook in Nederland. In Arnhem worden tot nu toe ruim 700 vluchtelingen opgevangen door de gemeente op cruiseschepen en in noodopvang in een voormalige school en tijdelijke woonunits. Daarnaast bieden particulieren nog opvang aan ca. 200 mensen in Arnhem. Het rijk stelt tijdelijk een normbedrag beschikbaar ter dekking van de dagelijkse kosten die de gemeente maakt i.v.m. de opvang. Dit bedrag is € 83 per opvangplek per dag. Het risico bestaat dat de opvang langer duurt of de gemeentelijke kosten hoger zijn dan waarin de tijdelijke regeling voorziet. Het rijk heeft wel aangegeven dat gemeenten de werkelijke kosten vergoed krijgen als in betekenende mate afgeweken wordt van het normbedrag. Daarnaast bestaat het risico dat al aangegane verplichtingen niet vergoed worden na aflopen van de regeling.
De meer indirecte gevolgen van de oorlog, zoals het macro-economisch effect en lange termijn effecten van de vluchtelingenstroom binnen Europa zijn niet nader gekwantificeerd.

S12 Wonen en leefomgeving						
Openbare ruimte						
Beheerskosten Arnhem Centraal	3	5	€ 3.000.000	15	3,4%	Ongewijzigd

Naar aanleiding van de stand van het onderzoek dat wordt uitgevoerd naar alle lekkages op AC is het aannemelijker dat er verregaande herstelmaatregelen noodzakelijk zijn. Het 'slechts' treffen van beheer(s)maatregelen is niet afdoende en kan op de lange termijn naar verwachting ook teveel schade toebrengen aan de levensduur en kwaliteit van het beton.
Aannemer is intussen gedagvaard. Een 'overzichtelijke' lekkage in de fietsenstalling is voor rekening van de gemeente verholpen. Daarnaast lijken veel herstelmaatregelen noodzakelijk te zijn in het gebied wat wordt toegerekend aan de openbare ruimte en daarmee ook onder de verantwoordelijkheid van de gemeente valt. Dit ondanks dat ProRail en NS-stations ook nadrukkelijk partij zijn in het verhelpen van de lekkages.

Wonen						
Planschade plan van aanpak woningsplitsing en verkamering	3	5	€ 2.700.000	15	3,1%	Ongewijzigd

Op 16 december 2020 is het facetbestemmingsplan woningsplitsing en verkamering onherroepelijk geworden. Dit bestemmingsplan beperkt de bouw- en gebruiksmogelijkheden van eigenaren. Hierdoor bestaat er een risico op planschadeclaims van eigenaren en andere rechthebbenden. Het verzoek om planschade kan tot vijf jaar na het onherroepelijk worden van het bestemmingsplan worden ingediend (tot eind 2025). Het risico op planschadeclaims is aan de orde voor het gebied (Spijkerkwartier e.o) waarvoor per juli 2019 een Voorbereidingsbesluit gold. Omdat voor de rest van de stad geldt dat het college tijdig kenbaar maakte dat een facetbestemmingsplan in voorbereiding was, konden eigenaren anticiperen op het nieuwe beleid, en is het risico voor het grootste deel van de stad gemitigeerd.

Flexwoningen Merwedeterrein	1	5	€ 10.000.000	5	2,3%	Ongewijzigd

De corporaties en de gemeente hebben in de intentieovereenkomst afspraken gemaakt waardoor over tien jaar naar verwachting een locatie wordt aangewezen waar de woningen permanent naartoe worden verplaatst. Indien na 10 jaar, na inspanning van de corporaties en gemeente, onverhoopt toch geen vervolglocatie(s) is gevonden, wordt indien en voor zover mogelijk aanspraak gemaakt op de Herplaatsingsgarantie van het Rijk. Bij het nemen van het besluit door de corporaties om te investeren in de bouw van deze woningen hebben zij voldoende zekerheid nodig over een minimale duur dat de woningen geëxploiteerd kunnen worden. De gemeente zegt daarom in de intentieovereenkomst toe dat op minimaal één van de mogelijke vervangende locaties herplaatsing mogelijk wordt gemaakt. Als dit, tegen de verwachting in en ondanks inspanningen van alle partijen, niet lukt, dan is de gemeente aansprakelijk voor de schade die de corporaties dan lijden. Het gaat daarbij om de investeringskosten van de woningen voor zover nog niet terugverdiend uit de verhuur en verkoop aan derden. Indien de corporaties geen of niet voldoende inspanning hebben geleverd voor het vinden van eigen locaties, dan dragen de corporaties 50% van dit risico. De kans is zeer klein dat het risico zich voordoet, maar het heeft wel een grote omvang (tot ca.€ 10 miljoen).

Onderhoud kapitaalgoederen

Kapitaalgoederen zijn investeringsgoederen met een groot maatschappelijk nut die de gemeente nodig heeft voor het uitvoeren van haar taken. Deze goederen hebben doorgaans een hoge vervangingswaarde en gaan meerdere jaren mee. De kapitaalgoederen bestaan uit het groen en water in onze stad, speelplekken, de wegen en riolering civiele kunstwerken (bruggen, tunnels en viaducten), de openbare verlichting, het trolley netwerk, de verkeersregelinstallaties en -voorzieningen, de afvalinzamelvoorzieningen en het gemeentelijk vastgoed.

Inleiding

Deze paragraaf beschrijft de onderhoudstoestand van de kapitaalgoederen die gezamenlijk de openbare ruimte van Arnhem vormen.. Met het onderhoud van deze kapitaalgoederen is een aanzienlijk deel van de begroting gemoeid. De kosten worden deels gedekt uit exploitatiebudgetten en, daar waar het gaat om vervanging of levensduur verlengend (groot)onderhoud, uit investeringsbudgetten. In het laatste deel van de paragraaf is het financiële beeld per onderdeel weergegeven.
De kapitaalgoederen maken een goed gebruik van de openbare ruimte mogelijk en maken deze aantrekkelijk. Onderstaande tabel geeft een indruk van de omvang van kapitaalgoederen in de openbare ruimte van Arnhem.

Onderdelen	**Areaal (afgerond)**
Groen, incl. Bossen en parken	5.850.000 m2 gazon en gras 2.365.000 m2 bos 660.000 m2 struweel 300.000 m2 heesters 130.000 m2 hagen
Bomen	47.000 stadsbomen, waarvan 576 buitengewone/toekomst bomen
Stedelijk Water	800 km (vrij verval) riolering 70 km persleiding 9 km infiltratieriool 51 km drukriolering 24.600 putten
Wegen	2.833.000 m2 gesloten verharding (asfalt en beton) 4.981.000 m2 open verharding (klinkers, tegels etc.) 283.000 m2 half verharding
Openbare verlichting (OVL)	30.000 lichtmasten 31.000 armaturen 930 km OVL netwerk
Civieltechnische kunstwerken	305 bruggen en viaducten 23 tunnels 414 grondwerende constructies 393 trappen
Verkeer	85 verkeersregelinstallaties 29 verkeerscamera's 790 bewegwijzeringsobjecten
Trolley	3.700 masten 57 km bovenleiding 25 km voedingskabel
Spelen	365 speellocaties 2000 speeltoestellen 124 sportvelden
Inzamelvoorzieningen	Verzamelcontainers: 241 GFT 130 glas 328 papier 328 PMD 1306 Restafval Minicontainers aan huis: 141.000 (GFT, PBD, papier)
Beeldende kunst	134 kunstwerken 28 herdenkingsmonumenten

Van beleid naar beheer

Met het beheer van de openbare ruimte kunnen we naast het in stand houden van de bestaande functionaliteiten ook bijdragen aan het realiseren van de vele ambities die Arnhem heeft. We willen de openbare ruimte waarde gestuurd en toekomstgericht beheren, waarbij de gebruiker centraal staat. Daarnaast willen we met het beheer van de openbare ruimte bijdragen aan de hoofddoelen uit het Coalitieakkoord 2022 - 2026: een toekomst bestendig Arnhem, een levendige groene creatieve en kunstzinnige stad. Een stad waar mens en dier prettig wonen in leefbare wijken.

De doelen voor de openbare ruimte zijn afgeleid van wet- en regelgeving, de missie van de gemeente, zoals onder meer bepaald in genoemd coalitieakkoord en door de raad vastgestelde vigerende visie- en beleidsdocumenten. Volgens het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) moet er een structureel sluitende begroting zijn waarbij voldoende middelen moeten worden geraamd voor onderhoud van de kapitaalgoederen. De provincie ziet daar in haar toezichthoudende rol ook op toe.

Naast het voldoen aan de gestelde kaders is het van belang om bij het beheer en onderhoud in te spelen op de dynamiek die de stad kent. De ruimtelijke samenloop van de beheeropgaven wordt in kaart gebracht en de samenhang met andere ruimtelijke ontwikkelingen beoordeeld. Daarna worden vervolgens kosten, kansen en risico's en beschikbare capaciteit afgewogen. Op basis daarvan komt een onderhoudsplanning tot stand. Door te sturen op samenloop werken we zo efficiënt mogelijk en door werkzaamheden te combineren proberen we de overlast zo minimaal mogelijk te houden.

Samen geven beleid en beheer vorm aan de openbare ruimte. We werken hierin samen met de inwoners van Arnhem, bedrijven en andere stakeholders in de openbare ruimte. Een complex proces, waarbij 'beheerbewust ontwerpen' en 'ontwerpbewust beheren' de kerningrediënten moeten zijn. Ambities en transities die hierin expliciet meegenomen worden zijn politieke keuzes/ ambities binnen de gemeente Arnhem en betreffen opgaven op het gebied van energietransitie, klimaatadaptatie, duurzaamheid, gezondheid, en burgerparticipatie.

Meetbare kwaliteit openbare ruimte (beeldkwaliteit)

Met de basiskwaliteit geven we aan wat we in Arnhem nastreven met de openbare ruimte. Deze basiswaarden zijn stabiel en veranderen niet zo snel. De in deze Begroting opgenomen basiskwaliteit vormt de basis voor het bepalen van de beheerstrategie. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de beeldkwaliteit systematiek van CROW om te meten of de openbare ruimte kwalitatief op het gewenste niveau is. In deze systematiek wordt met behulp van beeldmeetlatten vastgelegd aan welke beeldkwaliteit de openbare ruimte moet voldoen. In onderstaande tabel wordt weergegeven welke kwaliteitsniveaus er voor de openbare ruimte door Arnhem als basis worden gehanteerd.

Met uitzondering van het centrum en de winkelcentra is het onderhoud sober en doelmatig te noemen waarbij de opgave is om de stad met zo weinig mogelijk middelen schoon heel en veilig te houden.

Naast het sturen op deze technische staat van onderhoud proberen we ook steeds meer het aspect beleving een rol te laten spelen bij het beheren van de openbare ruimte.

We willen Arnhem radicaal vergroenen. Deze begroting voorziet dan ook in een kwalitatieve en kwantitatieve impuls in onze groenstructuur, groene wijken en bomen maar ook het verminderen van het verharde oppervlak. Dit heeft ook consequenties voor onze beheeropgave. Wat aangelegd wordt moet immers ook onderhouden worden. Vooralsnog lijken de beschikbare middelen toereikend. We gaan dit de komende jaren volgen.

Onderdeel	Centrum	Winkelcentra	Wijken	Bedrijfs-terreinen	Bossen Parken	Hoofd infra	Fietspaden
Groen / bomen	A	A	B / C*	B / C*	A / B*	-	-
Speelvoorzieningen	B	B	B	B	B	-	-
Verhardingen*	A	A	C / D**	B	B	B	A /B
Verkeerregelinstallaties	B	B	B	B	B	B	B
Verkeersvoorzieningen	B	B	B	B	B	B	B
Civieltechnische Kunstwerken	B	B	B	B	B	B	B
Beeldende Kunst	B	B	B	B	B	B	B
Openbare Verlichting	B	B	B	B	B	B	B
Stedelijk Waterbeheer	B	B	B	B	B	B	B
Trolley Infrastructuur	A	A	B	-	-	B	-

Tabel Overzicht beeldkwaliteit die in de gemeente Arnhem worden nagestreefd per onderdeel uitgesplitst naar gebiedstypen.

** Voor nadere toelichting op dit onderscheid zie de tekst bij de onderdelen wijkgroen, bomen en parken en bossen*

*** Toelichting beeldkwaliteit D bij verhardingen; deze beeldkwaliteit wordt toegestaan bij de parkeervakken in de woonwijken.*

Beeldkwaliteitsniveau		Technische kwaliteit
Zeer goed	A+	(Zo goed als) nieuw; perfect onderhouden
Goed	A	Technisch goed in orde
Voldoende	B	Heel en veilig
Matig	C	Discomfort; enige hinder; veiligheid komt in het geding
Slecht	D	kans op kapitaalvernietiging; functieverlies

Beeldkwaliteitsniveaus conform CROW Beeldkwaliteit Systematiek

Samenvattend beeld

Onderstaand is per onderdeel een beschrijving gegeven van de huidige onderhoudssituatie en geplande inzet om de kwaliteit op peil te houden. Samenvattend kan worden gesteld dat het op dit moment lukt om met de beschikbare middelen het areaal op het gewenste niveau te onderhouden. Daarbij streven we er naar ook bij te dragen aan de vele ambities die we in de stad willen realiseren. Het combineren van opgaven en het participatieproces maakt de projecten echter ook steeds complexer en daarmee moeilijker te plannen. De beperking met betrekking tot de beschikbare capaciteit (zowel intern als extern) dwingt ons tot het maken van keuzes wat we wel en niet kunnen doen. De bestemmingsreserve groot onderhoud maakt het mogelijk de fluctuaties in jaarlijkse uitgaven, op te vangen.

Bij het beheer en onderhoud van de openbare ruimte hebben we ook te maken met prijsstijgingen. De jaarlijks repeterende investeringsbudgetten en exploitatiebudgetten voor onderhoud en periodieke vervanging in de openbare ruimte zijn geactualiseerd naar het prijspeil 2024 (ca.5 %). Dit op basis van de BDB-index Grond-, weg, en waterbouw.

Het beheer van veel elementen in de openbare ruimte heeft een sterke relatie met de het stedelijk programma Wonen en leefomgeving (S12). De specifieke ambities en plannen op dit vlak zijn in dat onderdeel van de deze begroting nader beschreven
De beleidsmatige invulling voor de kapitaalgoederen die een relatie hebben met mobiliteit (zoals verhardingen, verkeersvoorzieningen, trolley, openbare verlichting en kunstwerken) is te vinden in programma Bereikbaarheid (S02).
Voor de onderdelen afval en riolering is er een relatie met de afvalstoffenheffing en de rioolheffing. Hierover is nadere informatie te vinden in de paragraaf Lokale heffingen.

Wegen

Goed onderhoud van wegen is van belang voor de bereikbaarheid en leefbaarheid van de stad en de verkeersveiligheid. De keuzes die voor wegenonderhoud gemaakt worden dragen in toenemende mate ook bij aan andere ambities met betrekking tot klimaatadaptatie (bijvoorbeeld 10% minder verharding) en duurzaamheid. Zoals vanuit de wegbeheersystematiek gebruikelijk spreken we over gesloten verhardingen (asfalt en beton) open verhardingen (klinkers, tegels etc.) en half verhardingen en onverhard. Onverharde wegen zitten niet in dit overzicht. Deze vallen bij de gemeente Arnhem onder groenbeheer en zijn dus ook niet opgenomen in het beheersysteem wegen. Het merendeel van de asfaltverhardingen bevindt zich in de hoofdinfrastructuur en wijk- of gebiedsontsluitingswegen. De open elementverhardingen zijn vooral te vinden in de wijken, winkelgebieden en stadscentrum. Half verhardingen wordt in Arnhem vooral toegepast op wandel- en fietspaden. Met name in Arnhem Zuid worden steeds meer recreatieve asfaltpaden omgevormd naar halfverharding paden.
In onderstaande tabel is de huidige kwaliteit van het areaal vergeleken met de kwaliteit van het areaal in 2022.

Kwaliteit per thema

	% Voldoende		% Matig		% Onvoldoende	
Beleidsthema	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Duurzaamheid	97	97	1	1	2	2
Veiligheid	92	93	1	2	7	5
Comfort	92	94	2	2	6	4
Aanzien	91	92	2	2	7	6

Rapportage op Beeldkwaliteitsniveau

Ambitie = A/B/C/D	% A+	% A	% B	% C	% D	% Voldoet aan ambitie
2022	53,55	28,48	8,93	0,55	7,50	90,96 (B)
2023	54,34	28,31	11,61	0,30	5,44	94,26 (B)

Het kwaliteitsniveau is licht verbeterd ten opzichte van 2022. Het is nu vooral van belang deze kwaliteit te handhaven en het percentage onvoldoende (circa 5%) vast te houden. Landelijk wordt tussen de 1-5% als norm gehanteerd. En daar voldoen we dus nagenoeg aan. Het handhaven van maximaal 5% onvoldoende kan echter moeilijk worden aangezien parkeervakken op D-niveau onderhouden worden.

Het zorgen voor goede fietsvoorzieningen heeft hoge prioriteit. Het ambitieniveau voor het onderhoud van fietspaden ligt daarom op het hoogste niveau.

Planning

Voor 2024 staat onder andere groot onderhoud op de planning op de volgende wegen:
Velperweg, Dalweg, Hommelseweg, Lange Water en IJssellaan. Dit onderhoud wordt al dan niet gecombineerd met het verlagen van rijsnelheden en verminderen van asfalt. De wegen die hiervoor in aanmerking komen volgen onder andere uit het Duurzame Mobiliteitsplan. Daarnaast voeren we wegenonderhoud uit in combinatie met rioolvervanging in de wijk Sterrenberg, Geitenkamp en de Spijkerbuurt.

In het kader van het verbeteren van de toegankelijkheid voor mindervaliden op de hoofdlooproutes zal dit in 2024 een vervolg krijgen. Daar waar sprake is van herinrichting van de openbare ruimte is er ook aandacht voor toegankelijkheid.

Openbare Verlichting (OVL)

Een goed functionerende openbare verlichting levert een belangrijke bijdrage aan het realiseren van sociale- en verkeersveiligheid. Daarnaast is de verlichting van invloed op de uitstraling van de openbare ruimte. De hoofdelementen van de openbare verlichting zijn de masten, de armaturen en de kabels en kasten.
Het beheersysteem laat zien dat er een flink aantal lichtmasten, door het bereiken van de technische levensduur van 40 jaar, aan vervanging toe zijn. Ook de leeftijdsopbouw van de armaturen laat zien, zal er een groot deel van de armaturen, vanwege de technische levensduur van 20 jaar, de aankomende jaren vervangen moeten worden. Deze armaturen zullen dan vervangen worden door energiezuinige LED-armaturen.
In de onderstaande tabellen is de opbouw van het areaal weergegeven met de geplande vervangingen in de periode 2024-2027.

Leeftijdsopbouw masten	Aantal	Aantal in vervanging 2024-2027
Tot 1980	795	253
1981-1990	6309	4350
1991-2000	6285	36
2001- 2010	7697	21
2011-2020	7627	26
2021 - heden	964	
Totalen	**29677**	**4686**

Leeftijdsopbouw armaturen	Aantal	Aantal in vervanging 2024-2027
Tot 1990	232	140
1991 - 2000	719	284
2001 - 2010	8739	4825
2011 - 2020	15414	2065
2021 - heden	6120	
Totalen	**31224**	**7314**

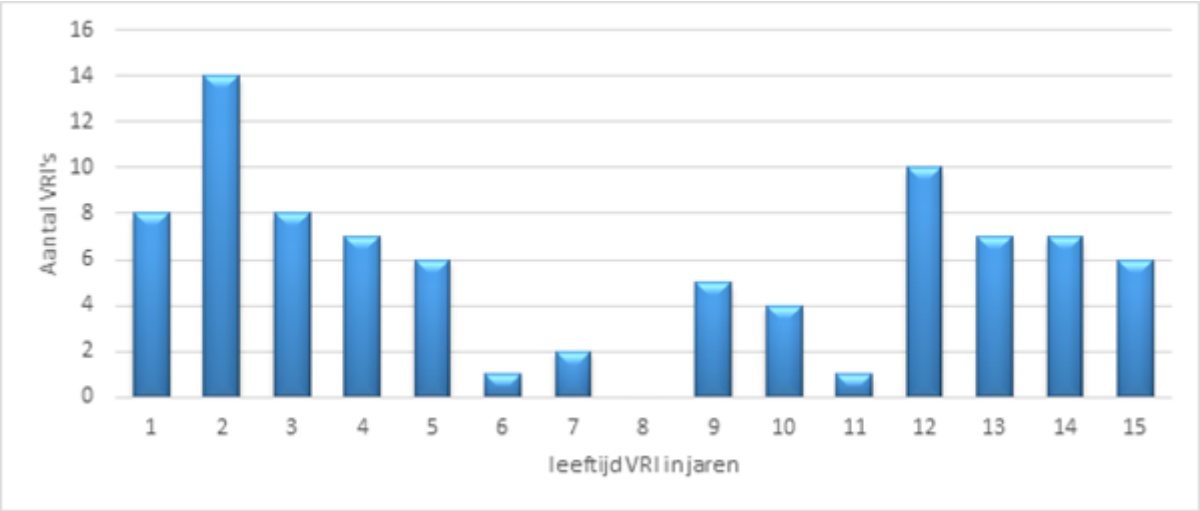
Tracés van het kabelnet worden zo nodig vervangen wanneer sprake is van groot onderhoud of wanneer zich herhaaldelijk kabelstoringen voordoen. Het onderhoud van OVL-kasten wordt gebaseerd op elektrische inspecties.
Inmiddels zijn alle OVL-kasten uitgerust met een slimme energiemeter. Hierdoor kunnen we het energieverbruik op ieder moment van de dag monitoren. Op basis van deze energiegegevens kunnen we een nog betere planning maken welke locaties voor vervanging van LED-armaturen in aanmerking komen om het energieverbruik en de daaraan gekoppelde CO2-uitstoot te reduceren. Ook zijn we gestart met een aantal projecten waarin 'slimme' armaturen gebruikt worden. Dit concept van dynamische verlichting op maat biedt verschillende mogelijkheden. Het licht brandt wanneer dat nodig is door middel van sensoren. Daardoor wordt er een energiereductie behaald, maar ook lichtvervuiling reduceert hierdoor. Er zullen meerdere projecten volgen in de aankomende jaren.
Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjaren investerings planning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen.

Planning
De planning voor de vervanging van de masten, armaturen en kabels wordt zo mogelijk afgestemd op samenloop met overige werkzaamheden voor groot onderhoud in de openbare ruimte. Met behulp van LED-verlichtingsarmaturen wordt gestreefd naar een reductie van 50% op de energiekosten. Hiermee wordt bijgedragen aan de duurzaamheidsambities.

Verkeersregelinstallaties (VRI)
Het goed functioneren van Verkeer Regel Installaties (VRI) is van groot belang voor de verkeersveiligheid en bereikbaarheid van Arnhem. Het beheer en onderhoud richt zich op:

- Doelmatige inzet en beheer van verkeersregelinstallaties (VRI) en andere verkeersmanagementinstallaties zoals het parkeerverwijssysteem en het DBSA (Dynamisch Busstation Systeem Arnhem).
- Een goede technische staat en functionaliteit, vooral gericht op het handhaven van de verkeersveiligheid en doorstroming.
- Bijdrage aan leefbaarheid en bereikbaarheid, met aandacht voor de voetganger en het bevorderen van het gebruik van de fiets en het openbaar vervoer.

Er is geen eenduidige maat voor de kwaliteit van het areaal. Deze wordt dan ook niet bijgehouden.
De leeftijd van de objecten is wel bekend. Dit zegt echter niet alles over de daadwerkelijke kwaliteit. Door technisch onderhoud en tussentijdse updates blijft de kwaliteit goed ondanks de hoger wordende leeftijd. In onderstaand figuur is de leeftijdsopbouw van de verkeerslichten weergegeven (gegevens van begin 2023). De levensduur van een verkeersregelautomaat is gemiddeld ongeveer 15 jaar.
Tabel leeftijdsopbouw VRI’s

Het huidige areaal is zowel technisch als functioneel (verkeerskundig) op orde. Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjaren investering planning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen. Bij vervangingen wordt direct gekozen voor de laatste technologie (iVRI) om voorbereid te zijn op verdergaande data uitwisseling tussen verkeerslicht en voertuigen.

Met de vervanging van overige verkeerssystemen (zoals telkasten, digitale borden en het parkeerverwijssysteem) is in de investeringsplanning vooralsnog geen rekening gehouden. Aan het einde van de technische levensduur moet worden beoordeeld of vervanging gewenst/noodzakelijk is.

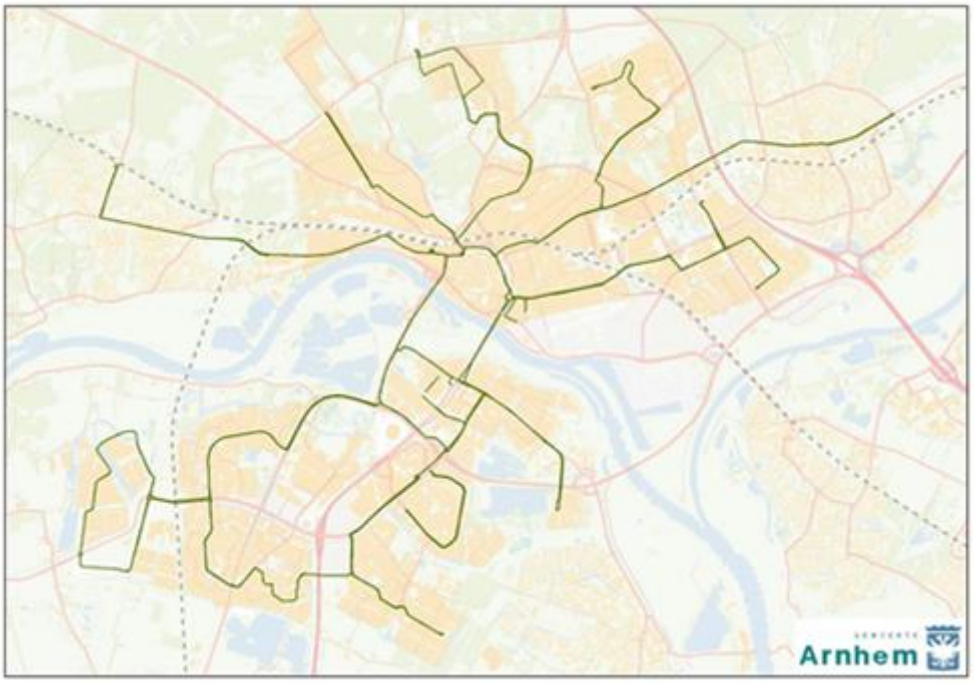
Planning

Voor 2024 staat de vervanging van de volgende VRI's op de planning: Burg. Matsersingel – Marga Klompélaan, Burg. Matsersingel – Mooieweg, Laan van Presikhaaf – Volkerakstraat, IJssellaan – Gildemeestersplein en IJssellaan – Lange Water. Tevens wordt op 6 verkeerslichten rondom winkelcentrum Presikhaaf een moderne netwerkregeling neergezet waardoor beter rekening gehouden kan worden met het sterk wisselende verkeersaanbod rondom het winkelcentrum. Deze verkeerslichten worden allemaal slim en kunnen communiceren met apps in voertuigen en eventueel telefoons van fietsers.

Trolley

Het trolley netwerk is van belang voor een groot deel van het Openbaarvervoer in Arnhem.
De trolleyinfrastructuur van de gemeente Arnhem bestaat uit de technische ondergrondse en bovengrondse infrastructuur. In tegenstelling tot de overige assets strekt de trolleyinfrastructuur zich ook uit over andere gemeentes namelijk gemeente Renkum en gemeente Rheden. Voor die delen van de infrastructuur op het grondgebied van de gemeenten Renkum en Rheden verzorgt gemeente Arnhem de trolleyinfrastructuur.
De trolleyinfrastructuur omvat bovenleiding (inclusief de bovenleiding en de wissels welke zich bevinden in het bedrijvencomplex Westervoortsedijk 4 te Arnhem), masten, gelijkrichterstations, onderstations, kabelnet e.d. in de gemeenten Arnhem, Rheden en Renkum en is 57 km lang.

Onderstaand plaatje geeft een indruk van het complete net.

Afbeelding: het trolleynetwerk in gemeente Arnhem, gemeente Renkum en Velp (gemeente Rheden)
Het openbaar vervoer in Arnhem wordt aanbesteed door provincie Gelderland door middel van een concessie met een lange looptijd (circa 10 jaar).De concessie omvat al het openbaar vervoer per (trolley)bus en auto in de regio Arnhem-Nijmegen en het openbaar vervoer per trein tussen de stations Arnhem en Doetinchem
De vorige concessie liep tot december 2022. Er is nu een overbruggingsconcessie van twee maal twee jaar. Er moet een aanbesteding voor de nieuwe concessie komen. Deze nieuwe concessie zal waarschijnlijk in juni 2026 van kracht worden.

De concessiehouder krijgt van gemeente Arnhem de infrastructuur in bruikleen. Daarvoor is een bruikleenovereenkomst getekend tussen de concessiehouder en de gemeente Arnhem.
Het betreft een overeenkomst van bruikleen, waarin de gemeente de infrastructuur om niet ter beschikking stelt. Dit betekent dat grote delen van de beheertaak bij de concessiehouder belegd zijn, dit in tegenstelling tot bijna alle andere assets waarbij de gemeente ook het beheer daadwerkelijk verzorgt.
Het vervangen van trolleymasten, aan het einde van de technische levensduur, valt niet onder de verantwoordelijkheid van de concessiehouder aangezien dit een investering betreft die veel verder gaat dan de looptijd van de concessie. Komende periode gaan er nieuwe afspraken gemaakt worden met de provincie over de concessie waarbij ook duidelijkheid moet komen over de benodigde vervangingsinvesteringen.

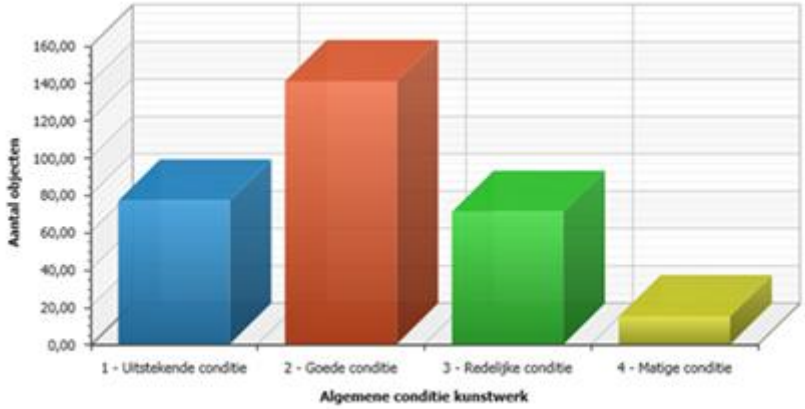
Planning
De oudste trolleymasten zijn de komende jaren aan vervanging toe (circa 700 masten en muurankers, allen ouder dan 60 jaar). Dit speelt in eerste instantie bij de geplande reconstructie van de Velperweg (dit is uitgesteld naar 2024/2025). De verwachte investering hiervoor bedraagt € 0,8 miljoen. Deze investering zal leiden tot een structurele kapitaallast van € 40.000 en is reeds opgenomen in deze begroting.
Bij de herinrichting van de van Muijlwijkstraat zullen ook aanpassingen aan het trolleynet worden uitgevoerd. Dit maakt onderdeel uit van het project.
Naast de masten zijn de komende jaren (tot 2034) 17 gelijkrichterstations aan vervanging toe. Ook zullen enkele delen van het ondergrondse kabelnet vervangen moeten worden.
In de huidige begroting zijn in het MIP (afgezien van de hierboven genoemde €0,8 miljoen voor de Velperweg) geen middelen gereserveerd voor deze vervangingsinvestering. De komende periode zal in aanloop naar de nieuwe OV-concessie een vervangingsplanning voor de trolley uitgewerkt worden met een bijbehorende investeringsplanning. Het risico bestaat dat er versneld vervangingen noodzakelijk zijn als er essentiële onderdelen voortijdig uitvallen, waardoor de OV dienstverlening in de knel komt. Hiervoor zijn nu geen financiële middelen gereserveerd. In Naris is hiervoor een risico reservering opgenomen.

Civieltechnische kunstwerken

Onder de noemer van civieltechnische kunstwerken vallen bruggen, viaducten, tunnels, grondkerende constructies, trappartijen etc. Jaarlijks is er een visuele inspectie waarbij de inspecteur voornamelijk kijkt naar de ambities schoon, netjes, heel en veilig. Daarnaast is er vijfjaarlijks een technische inspectie. Het inspecterende bureau kijkt naar het uitgevoerde regulier onderhoud en geeft waar nodig schades, maatregelen, prijs per maatregel en uiterste datum van uitvoering aan. Indien nodig zal op basis daarvan de cyclus van het reeds ingeplande reguliere onderhoud worden aangepast. Dit vormt de input voor de integrale programmering en dient als basis voor de monodisciplinaire meerjarenplanning. Aan de hand van gegevens uit onder meer de inspecties wordt getracht het duurzame onderhoudsniveau zo goed mogelijk te benaderen. De beschikbare middelen zijn op dit moment hiervoor toereikend

De kwaliteit van het areaal op basis van de laatste inspecties is redelijk tot goed. Een samenvatting is hieronder weergegeven. In 2024 volgt er een nieuwe technische inspectie door een extern gespecialiseerd bureau, waardoor we weer over de nieuwste gegevens zullen beschikken.

Vanaf 2024 zullen we werken met een nieuw raamcontract voor het groot onderhoud en een apart raamcontract voor vervanging en onderhoud houten waterbouwkundige constructies.

Planning

In 2023 hebben we de voegovergangen van de busbaan van de ‘brug over de groene rivier’ (Eldensedijk) vervangen in 2024 doen we dit voor de rest van de brug.

Verder zal er onderhoud worden uitgevoerd aan de 2 tunnelcomplexen Burgemeester Matsersingel, alle bruggen in park Presikhaaf, de bruggen in park Malburgen-west, het Huissens viaduct en de onderzijde van viaduct Waardmanspad.
Vanuit het nieuwe raamcontract houten waterbouwkundige constructies zullen we starten met de vervangingsopgave houten bruggen in Elderveld en De Laar.

Aandachtspunt bij de vervangingsinvesteringen is het viaduct Rijkerswoerdsestraat (over A325). De noodzaak van vervanging is afhankelijk van het soort verkeer dat van het viaduct gebruik mag maken. Hierover zijn we in overleg met de provincie en buurgemeenten. Indien dit viaduct vervangen moet worden, zal dit een investering vragen van grofweg € 1,5 miljoen euro (afhankelijk van ontwerp en co-financiering provincie Gelderland). Deze investering is nog niet opgenomen in de Meerjaren Investerings Planning.

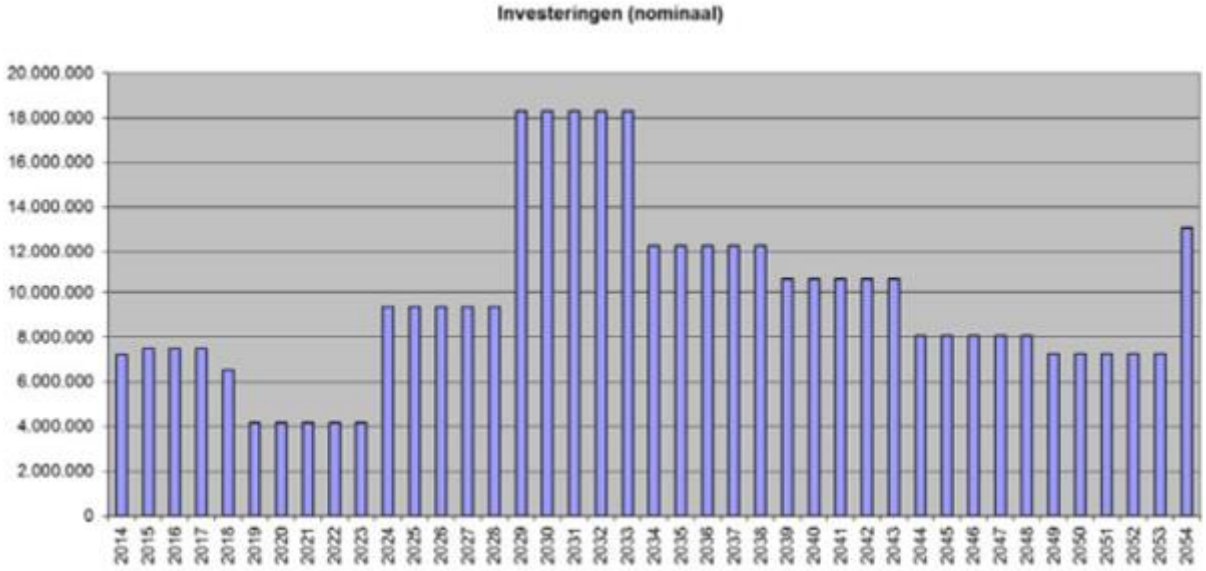
Riolering

Een goed functionerend rioolstelsel is van essentieel belang voor de volksgezondheid en het voorkomen van wateroverlast. Het beheer van het rioolstelsel heeft betrekking op een groot aantal verschillende onderdelen zoals, de vrij vervalriolering met bijbehorende (infiltratie)putten, persleidingen en gemalen, huisaansluitingen, drainage, kolken en lijngoten. Maar ook het aanpassen van de bovengrondse inrichting kan bijdragen aan het beter afvoeren of bufferen van regenwater. Waar zich hiervoor goede kansen voordoen met beperkte meerkosten wordt hierin geïnvesteerd. Vanuit het budget dat beschikbaar is voor klimaatadaptatie wordt een bijdrage geleverd aan de opgave om regenwater in toenemende mate in de bodem vast te houden.

Onderhoud bestaande stelsel
Gelet op de omvang van het netwerk is de vrijvervalriolering met de bijbehorende putten voor wat betreft de benodigde beheerkosten, personele inzet en behoefte aan strategie de belangrijkste voorziening van de riolering. Een belangrijk aspect in het beheer hiervan is het bepalen van de omvang van de noodzakelijke werkzaamheden om het stelsel goed te laten functioneren. Daarbij wordt altijd gezocht naar afstemming en samenloop met projecten binnen en buiten de gemeentelijke organisatie.

In totaal ligt er circa 800 kilometer vrijvervalriolering in Arnhem. Hiervan is bijna 170 km gemengd (vuilwater gecombineerd met regenwater).
In het beheersysteem maken we onderscheid in gemengde-, vuil- en regenwaterriolen, ieder onderverdeeld in hoofd-/transportriolen en 'gewone' riolen. Daarnaast wordt aangegeven welke riolen onder doorgaande wegen liggen. Op de hoofd-/transportriolen en de riolen onder doorgaande wegen gaan we eerder over tot het nemen van maatregelen dan op andere locaties omdat de risico's daar groter zijn.
Voor de lange termijn planning wordt voor het verwachte moment van vervangen uitgegaan van de theoretische levensduur (dit is de verwachte levensduur voor vrijvervalriolen, de economische afschrijving gebeurt in 40 jaar).Voor de theoretische levensduur van de riolering wordt uitgegaan van een periode van 60 jaar. Er liggen echter ook nog vrij veel riolen uit de periode 1870-1930 met een actuele leeftijd van 90 tot 150 jaar. De langetermijnplanning is dan ook niet meer dan een indicatie van de opgaven die op langere termijn in het verschiet liggen.
Onderstaand figuur met de theoretische vervagingsopgave uit het Gemeentelijk Rioleringsplan van 2014 laat zien dat er nog een grote vervangingsopgave aan komt.

Grafiek uit GRP 5 met theoretische rioolvervanginsopgave in euro's.

Voor de korte termijnplanning wordt uitgegaan van de technische levensduur, de werkelijke toestand van de riolering. Deze werkelijke toestand wordt bepaald door middel van video-inspecties van de rioolstelsels en het beoordelen en classificeren van de leidingen en putten.
De vrijvervalriolen worden periodiek gereinigd en geïnspecteerd. Jaarlijks wordt hiervoor een inspectieplan opgesteld. Reiniging en inspectie is meestal een wijk gebonden activiteit. Doelstelling is om de kans op falen van de riolering te minimaliseren. Gemiddeld genomen worden de riolen eens per 13 jaar geïnspecteerd. De inspecties worden mede afgestemd op de ontwikkelingen in de stad en mogelijke risicoplekken.
Op basis van de inspectieresultaten, storingsmeldingen en ontwikkelingen in de stad wordt een rioolvervanginsplanning en daarmee een investeringsplanning gemaakt.

De noodzakelijke investeringen in riolering zijn zoals gebruikelijk langjarig verwerkt in de begroting. Nadere toelichting op de kostendekkendheid van de rioolheffing is opgenomen in de paragraaf lokale heffingen.
Gezien de grote vervangingsopgave in met name de naoorlogse wijken in Arnhem-Zuid wordt voor de verdere toekomst nog een verdere stijging van de rioolinvesteringen verwacht. Dit betreft echter nog niet de huidige begrotingsperiode.

Stelselwijziging aanleg nieuwe riolen
In de jaarrekening van gemeente Arnhem worden tot nu toe binnen een grondexploitatie ook de investeringen in riolering (zoveel als mogelijk) opgenomen. De systematiek van kostenonderbouwing voor de rioolheffing geeft echter de ruimte om deze investeringen kostendekkend onderdeel te laten zijn van de rioolheffing.

In deze Begroting wordt voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren. Dit is nader toegelicht in de paragraaf Lokale heffingen.

Planning
Voor 2024 staan de volgende grote rioolvervanginsprojecten op de planning: Kroonsewal, Hommelseweg, Velperweg, Dalweg Hartogslaan, Rijnkade en mogelijk Land van de Markt - Rijnstraat. Daarnaast lopen de rioolprojecten in Sterrenberg en Spijkerbuurt nog door.

Water
Het onderdeel water omvat onder meer beheer en onderhoud van afkoppelvoorzieningen (deze voorzieningen zorgen er voor dat regenwater niet in het riool terecht komt maar in de bodem zakt), ecozones, moerassen, sloten, paddenpoelen én oppervlaktewater(bodems) zoals de Immerlooplas, Nieuwehaven, Defensiehaven, haven van Coers, Rijnkade, Nieuwe kade en de dijkdoorbraakkolken. Ook het onderhoud aan civieltechnische water gerelateerde werken, zoals beekriolen, duikers, beschoeiingen en fonteinen hoort in deze categorie
De ambitie is:
- het watersysteem op orde brengen en houden;
- met de (water)partners de water gerelateerde opgaven oplossen door zoveel mogelijk voor ruimtelijke oplossingen te kiezen waarbij het water tegelijk een rol kan spelen in het vergroenen en verkoelen van de stad.

In de afgelopen periode is veel energie gestoken in het controleren en corrigeren van de bestaande beheergegevens van de duikers en beekriolen. De locatie, de ouderdom en de onderhoudstoestand van bijna alle duikers en beekriolen onder de hoofdstructuur zijn de afgelopen jaren in kaart gebracht. Daar waar nodig is inmiddels ook groot onderhoud uitgevoerd. Het beheer van de oppervlaktewater(bodems) wordt nu nog projectgewijs vormgegeven en wordt, na deze inhaalslag, omgevormd tot een systematische aanpak.
Aan de fontein op het Gele Rijdersplein (AKU) is geen groot onderhoud geprogrammeerd en gebudgetteerd in afwachting van de herinrichting van dit gebied, wat voorzien is in 2024.

Planning
Het voornemen was om in de periode 2022-2023 alle nog niet gebaggerde havens uit te baggeren.
Het baggeren van Onderlangs en de Praets wat op de planning stond heeft vertraging opgelopen. Er is nog discussie met de verhuurder en met de huurders van de ligplaatsen over de manier waarop hier invulling aan kan worden gegeven. De voorbereidingen voor de baggerwerkzaamheden in de Rosandepolder zijn opgestart en de werkzaamheden zijn gepland in 2024.
Het benodigde groot onderhoud zoals hierboven omschreven wordt gefinancierd uit het exploitatiebudget.
Na deze baggerwerkzaamheden zijn de havens weer op orde voor de komende 20 jaar en kan het jaarlijks baggeronderhoud worden gerealiseerd uit het regulier beschikbare jaarlijkse budget.
Het onderhoud van de waterbodems in de Nieuwe Haven, Rijnkade en Nieuwe Kade wordt de komende jaren uitgevoerd onder regie van het baggerbestek Neder-Rijn/Lek van Rijkswaterstaat.
Komend najaar en voorjaar 2024 staan in Arnhem-Noord de watergangen in woonwijk ’t Broek en in park Angerenstein op de planning. De fontein Roermondsplein (Blauwe Golven) zal in 2024 weer in werking treden.

Wijkgroen
Het groen is van grote waarde in onze stad. Verbetering van het leef- en woonklimaat vraagt vaak ook om het toevoegen van meer groen en/of om het kwalitatief verbeteren van bestaand groen. Hiervoor lopen verschillende initiatieven die toegelicht worden in het programma Wonen en Leefomgeving (S12, Radicaal vergroenen).

Voor het onderhoud van het wijkgroen zijn per wijk exploitatiebudgetten gereserveerd. De teams Leefomgeving hebben een sturende rol bij de inzet van deze middelen.
We monitoren de beeldkwaliteit (gebaseerd op basis van ongewenste kruidengroei en zwerfafval). De door de raad vastgestelde kaders zijn C-niveau voor de beeldkwaliteit in de wijken en A-niveau in de binnenstad en winkelcentra.
We monitoren ook de ecologische kwaliteit. Deze monitoring is recent opgestart, zodat we over een aantal jaren een beeld kunnen schetsen van deze waarde.
De technische kwaliteit van de beplanting (hoe goed is de beplanting) wordt op B-niveau bijgehouden.

Het aandeel ecologisch beheerd groen wordt steeds groter, hierdoor zal de natuurwaarde van het groen naar verwachting ook toenemen. Omdat de CROW normering op beeldkwaliteit nog niet is ingericht op natuurwaarden vinden we hier vaker een beeldkwaliteit C-niveau terug, wat voor de beoogde ecologische doelstellingen juist wenselijk is (meer kruiden/biodiversiteit).

Om het groen te kunnen beheren is het beleid over het groen vertaald naar beheertypen. Elk beheertype heeft haar eigen streefbeeld en bijpassende beheermaatregelen. De functie, het gebruik en de ecologische waarde bepalen het streefbeeld van een beheertype.

De gevolgen van de extreme droogte van de laatste jaren worden nu nog als calamiteit beschouwd. Veel bomen en beplantingen ondervinden hier schade van. De langetermijneffecten hiervan zullen de komende jaren verder duidelijk worden en mogelijk tot extra kosten leiden. Bij aanleg en renovatie van groen houden we hier al rekening mee en doen we aanpassingen in de groeiplaatsinrichting en het sortiment om deze klimaatbestendig te maken.
De gevolgen van de hoge stikstofdepositie wordt ook zichtbaar in de stedelijke plantsoenen. Het leidde onder andere tot een toename van de braam die overlast veroorzaakte op wegen en paden. Hiervoor is inmiddels een passende beheermaatregel in het regulier onderhoud opgenomen.
Een aantal invasieve exoten zoals de Japanse duizendknoop, reuzenberenklauw komen ook voor, met name in het wijkgroen. De huidige aanpak van bestrijding leidt tot een geleidelijke afname van het areaal.

Planning
Arnhem heeft veel ambities op het gebied van groen (zie programma Wonen en Leefomgeving S12, Radicaal vergroenen). Deze ambities zullen mede sturing geven aan de planning van het groenonderhoud. Naast het reguliere onderhoud staan de volgende projecten op de planning voor 2024:
- Vergroeningsprojecten in de wijken in het kader van de Wijkgroenagenda's;
- Herstel beplantingen oostelijk deel Singels (Janssingels t/m Lauwersgrachtpark)
- Groot onderhoud landgoed Sterrenberg;
- Herstel beplantingen (groot onderhoud) in Park Onderlangs;
- Vergroenen Groningensingel in samenloop met wegenproject;
- Versterken ecologische waarden Droge ecozone Schuytgraaf;
- Investeringen in samenloopprojecten zoals de Kroonse Wal en in het Spijkerkwartier;
- Voortzetten van het project aanplanten van extra heesters en struweelgroepen in de wijken in het kader van biodiversiteit en bestrijden hittestress. In 2024 met name in de wijk Schuytgraaf;
- Voortzetten project exotenbestrijding.

Speelvoorzieningen
Om een aantrekkelijke leefomgeving te kunnen bieden is de aanwezigheid van speelplekken met name voor gezinnen met (kleine) kinderen van belang. Daarnaast zijn speelplekken vaak ontmoetingsplekken voor de wijkbewoners.
In de Beheervisie Spelen en Ontmoeten is de ambitie opgenomen om 8 van de 20 grote (groene) speel- en ontmoetingsruimtes te verbeteren. Deze opgave willen we invullen in samenwerking met de teams Leefomgeving. Deze ambitie wordt projectmatig opgepakt. Dat houdt in dat met de betreffende teams Leefomgeving en de buurt wordt bepaald wat de plek nodig heeft om de ambitie te realiseren. Het initiatief ligt bij de teams Leefomgeving omdat het belangrijk is dat de buurt hierin mee participeert en mogelijk ook andere wensen en ideeën uit de buurt hierin gecombineerd kunnen worden.
Ook het maken van toegankelijke en inclusieve speelplekken wordt ook projectmatig opgepakt. De ambitie is om in de komende jaren in iedere wijk (total 24) een toegankelijke en inclusieve speelplek per wijk te realiseren waar ook kinderen met een beperking beter mee kunnen doen. Hiervoor zijn extra middelen gereserveerd.

Alle speeltoestellen moeten veilig bespeelbaar zijn. Dit wordt in de technische inspectie gecontroleerd. Geconstateerde mankementen worden binnen de gestelde termijnen opgelost zodat de onderhoudskwaliteit van het areaal op B ligt.
Daarnaast kan de kwaliteit van het areaal bepaald worden op basis van de leeftijd en de theoretische levensduur van de speeltoestellen. Gemiddeld gaat een speeltoestel 10 tot 15 jaar mee. Hieronder is een overzicht van de leeftijd van de speeltoestellen. Opvallend is het aantal ouder dan 15 jaar. Ongeveer 37% van het areaal heeft haar theoretische levensduur behaald maar is technisch nog wel in orde. De oorzaak hiervan is dat de speeltoestellen van duurzame en kwalitatieve materialen zijn gemaakt. De vraag is hierbij wel in hoeverre of de speelvoorziening nog voldoet aan zijn functie. Mogelijk dat kinderen uitgekeken zijn op deze oude speeltoestellen

en deze niet meer gebruiken, wat aanleiding zou kunnen zijn om tot vervanging over te gaan. Hierover is afstemming met de teams Leefomgeving.

Leeftijd speeltoestellen	Aantal
Ouder dan 15 jaar	701
10-15 jaar	491
5-10 jaar	399
1-5 jaar	311

De beschikbare budgetten voor beheer en vervanging van de speeltoestellen blijken in de praktijk toereikend.

Planning
Jaarlijks worden de speeltoestellen geïnspecteerd en vindt het noodzakelijk onderhoud plaats. Vervangen of plaatsen van toestellen gebeurt in samenspraak met de teams Leefomgeving.

Komende jaren worden nog 3 grote (groene) speel- en ontmoetingsruimtes verbeterd, waarmee de ambitie uit de Beheervisie Spelen en Ontmoeten afgerond wordt. In 2024 wordt de speelplek aan de Noord-Peterstraat in samenwerking met de buurt groen en klimaatbestendig ingericht.

Daarnaast worden zoals aangegeven in de periode tot en met 2026 24 speelplekken toegankelijk en inclusief gemaakt. Hierbij wordt er niet alleen naar onze eigen speelplekken gekeken, maar ook naar andere speelplekken die niet van de gemeente zijn, maar een zelfstandige stichting zoals Bouwspeelplaats De Leuke Linde en de beide Stadsboerderijen Presikhaaf en de Korenmaat.
Als pilot is er gestart met speelplek De Kroon in de wijk De Laar Oost.

Bomen
Bomen zijn belangrijk voor de leefbaarheid, biodiversiteit en beleving en leveren een bijdrage aan een klimaatadaptieve stad. Hittestress en wateroverlast zijn onderwerpen waarbij bomen een onderdeel van de oplossing kunnen zijn. Daarom zijn in het Bomenplan onderstaande doelen beschreven:

- Arnhem wil een groenere stad: meer (buitengewone) bomen en meer groenmassa.
- Arnhem gaat voor kwaliteit en toekomstbestendigheid (juiste boom op de juiste plek), gezonde, veilige en duurzame bomen.
- Arnhem wil bomen beter beschermen.
- Arnhem wil meer biodiversiteit en groen met elkaar verbinden.

Arnhem heeft zo'n 47.000 stadsbomen, het beheer en onderhoud is erop gericht om een jonge boom tot volwassenheid te brengen en daarna zo lang mogelijk te behouden, afgewogen tegen de kosten die daarvoor nodig zijn. Hierbij wordt de ecologische waarde van de boom zoveel mogelijk gevolgd. Dit houdt in dat er alleen gesnoeid wordt op de plekken waar dat nodig is voor de vrije doorgang van het verkeer of wanneer probleemtakken een hoog risico gaan vormen voor de gebruikers. Daarnaast worden knotbomen gefaseerd geknot zodat er voldoende nest- en schuilplekken voor vogels en insecten in stand blijven. Dood hout is van grote waarde voor de ecologie daarom worden dode of gesnoeide takken zoveel mogelijk in de bossen en struwelen verwerkt. Ook het staande dode hout wordt behouden op plekken waar dat kan. Mogelijke risico's voor de weggebruikers worden uit de boom gehaald en de boom kan op die plek gecontroleerd afsterven.
Arnhem heeft, gebaseerd op de beleidsregels uit het Bomenplan 2020, ruim 18.000 buitengewone bomen en toekomstbomen aangewezen. Deze bomen worden extra beschermd en krijgen, indien nodig, extra onderhoud ten gunste van de levensverwachting van deze bomen. De planning is om elk jaar bij ongeveer 50 bomen extra maatregelen (veel al in de bodem) uit te voeren waarbij elk jaar wordt gekeken waar de maatregel het meest noodzakelijk is. Dit is maatwerk.

Het dagelijks onderhoud van stadsbomen wordt op B-niveau gedaan met behoud van de ecologische waarden van de boom, Dit wordt volgens planning uitgevoerd. Alle stadsbomen worden periodiek gecontroleerd middels de BoomVeiligheidsControle. Hierin worden 'onderhoudsstaat', 'boomgebreken', 'toekomstverwachting' en 'ziekte en aantastingen' van de bomen opgenomen. Hieruit volgen onderhoudsmaatregelen of advies tot nader onderzoek, deze worden na de controle uitgevoerd binnen de gestelde termijnen. Boomziektes en plagen worden gevolgd en waar nodig wordt beheersingsmaatregelen ingezet. Vervanging van stadsbomen vindt plaats indien de boom een

te groot risico of hinder vormt voor de weggebruiker en die niet met dagelijks onderhoud of andere maatregelen op te lossen is, een hele lage levensverwachting heeft of dood is. Vervanging van bomen in (laan)structuren is maatwerk, hierover vindt afstemming plaats met het BoomKwaliteitsteam Arnhem.

Financiering bomenonderhoud
Aangeplante stadsbomen worden per 2021 opgenomen op de balans en deze bomen worden afgeschreven in 50 jaar. Voor 2024 wordt er geen kap voorzien van bomen die een waarde op de balans hebben; afboeking van bomen zal dan ook niet aan de orde zijn.

Planning
Voor aanplant en groeiplaatsverbetering van bomen is een investeringskrediet beschikbaar.
De volgende projecten staan hiervoor in 2024 op de planning:
- Aanplant bomen museumpark Onderlangs;
- Aanplant extra bomen in De Laar als onderdeel van gezonde buurten;
- Aanplant extra bomen Groningensingel;
- Aanplant extra fruitbomen Gaardenhaage;
- Aanplant extra bomen groenzones Schuytgraaf;
- Aanplant extra bomen in diverse stadsparken met de focus op Arnhem-zuid;
- Groeiplaatsverbetering 50 stuks buitengewone bomen;
- Groeiplaatsverbetering Lindebomen Rijnkade;
- Groeiplaatsverbetering bestaande bomen rondom Blauwe Golven;
- Groeiplaatsverbetering Lindebomen Velperweg (deel vanaf Velperpoort tot Raapopseweg).

Voor groot onderhoud en herstel van boomstructuren staan de volgende projecten in 2024 op de planning:
- Aanhelen bomenrijen langs Limburgsingel;
- Vervangen boomlaan Velperweg (deel Prümelaan tot viaduct Velp);
- Groeiplaats verbeteren van de bomen op het Gelderse plein.

Parken en bossen
Kenmerkend voor Arnhem zijn de bossen, de natuurterreinen en de vele parken. We zijn trots op dit waardevolle groene kapitaal. Daarom zetten we sterk in op het behouden en verbeteren hiervan. De natuur staat in de parken en bossen op één, in samenhang met klimaatactie en biodiversiteit. De parken en bossen zijn ook van grote recreatieve betekenis voor de inwoners. We investeren hierin door invulling te geven aan recreatiezonering en bijbehorende inrichting voor toekomstbestendig gebruik.

Voor het onderhoud van de bossen en parken zijn exploitatiebudgetten gereserveerd en tijdelijk extra middelen beschikbaar gesteld om ambities te verwezenlijken. Het beheren en onderhouden van de parken doen we aan de hand van beheervisies.
Het areaal en beheerareaal bossen en parken neemt toe. Enerzijds door actieve verwerving van bos- en natuurgebied en anderzijds door huur- en vrijwillige pachtbeëindiging. In 2022/2023 was er een toename van ruim 60 hectare: Rolbaan, Westerveld-Hoefijzer, Klarenbeek . Mogelijk komt er in 2024 nog ruim 30 hectare (Zypendaal-Gulden bodem) beheerareaal bij.

Op basis van coalitieakkoord is houtoogst in de bossen en parken geen doelstelling. Er komt nog wel “surplus” hout vrij uit de bossen en parken dat we circulair gaan toepassen in Arnhem. We monitoren in de periode 2022-2024 wat deze verandering beheersmatig betekend. Om duurzaam & circulair (uitgangspunt wat groeit in Arnhem blijft in Arnhem) te kunnen werken zetten we in om van FSC certificering om te schakelen naar PEFC certificering waarin ook duurzaam gegroeid stadshout in ondergebracht kan worden

Een aantal parken is aangewezen als rijksmonument; Sonsbeek, Zijpendaal, Gulden Bodem en Moscowa. Voor deze parken gelden extra instandhoudingsvoorwaarden. Park Angerenstein is aangewezen als gemeentelijk monument. Al deze parken plus een deel van Park Presikhaaf worden op A-niveau onderhouden. Het overige gebied op B-niveau.

De bossen en parken hebben een robuuste basis. Desalniettemin staat de kwaliteit van onze bossen en parken onder druk. Oorzaken hiervan zijn het intensiever gebruik, verdroging, overmatige stikstofdepositie en klimaatverandering; met als gevolg biodiversiteitsverlies. Bij het beheer en onderhoud van onze bossen en

parken houden we hier rekening mee door zeer gericht en soms intensiever (maatwerk) onderhoud uit te voeren. We doen dit op basis van natuurvolgend beheer.
Specifieke ambities met betrekking tot bossen en parken zijn zo veel mogelijk water vast houden en organische stof (met bijbehorend bodemleven) verbeteren in de groeiplaatsen en zorg dragen voor structuurvariatie. We werken daarmee aan de sleutelfactoren voor klimaatadaptatie en biodiversiteit. Tevens benutten we waar mogelijk de kansen om de agrarische gebieden grenzend aan de bossen en parken natuur inclusief te maken. Door inzet van de extra middelen voor bossen en parken kunnen we werken aan deze ambities. Tevens biedt dit de mogelijkheid extra capaciteit in te zetten om genoemd kwaliteitsverlies en de uitdagingen die hiermee gemoeid gaan, invulling te geven en zorgvuldig te communiceren met onze inwoners.

Planning
In 2024 zal extra worden ingezet op de revitalisering van de bossen en parken (water en organische stof) en het verbeteren van de biodiversiteit (structuurvariatie).

- In de bossen wordt gewerkt aan herstel van structuurrijke bosranden en zaaien en aanplant van rijk strooisel soorten.
- Er wordt een monitoringsprogramma in uitvoering gebracht voor biodiversiteit en bodem.
- De beheervisie Sonsbeek, Zypendaal en Gulden bodem (2023) zal in uitvoering gebracht worden.
- Voor de parken Klarenbeek, Hazegrietje en Braamberg wordt de beheervisie vernieuwd.
- Voor de zuidelijke uiterwaarden, polderlinten en park Westerveld wordt natuurvolgend beheer en het beter ecologisch verbinden van de parken en natuurgebieden in Arnhem-zuid nader uitgewerkt en tot uitvoering gebracht.
- Voor de parken en bossen in het noorden wordt een analyse uitgewerkt ter verbetering van het watersysteem als integraal onderdeel van klimaatadaptief bos.

Inzamelvoorzieningen
In juni 2022 is de Afvalkoers 2022-2026 “Arnhem Schoner” vastgesteld. Omgekeerd Inzamelen blijft het basisprincipe voor de inzameling van huishoudelijk afval in Arnhem. Door dit systeem kunnen inwoners van Arnhem hun afval goed scheiden. Er is een uitgebreid netwerk van ondergrondse verzamelcontainers voor restafval, PBD (plastic verpakkingen, blik en drinkpakken) en papier en bovengrondse verzamelcontainers voor GFT (groente-, fruit- en tuinafval) in de stad aanwezig. Een deel van de herbruikbare reststromen (PBD, GFT, papier) worden bij laagbouw met behulp van minicontainers (kliko’s) aan huis opgehaald. Voor de inzameling van grof vuil zijn er twee afvalbrengstations en rijden we rond met de Milieubak. In het stationsgebied werken we met een ondergronds afvaltransport systeem (OAT). Hieronder wordt op de verschillende onderdelen nader ingegaan.

Ondergrondse verzamelcontainers
De eerste ondergrondse containers zijn in de jaren negentig geplaatst. Het overgrote deel van het containerbestand is geplaatst in de periode van uitrollen van omgekeerd inzamelen: 2015-2019. In totaal staan er bijna 2350. De afschrijvingstermijn die gehanteerd wordt is 10 jaar. De technische levensduur ligt in praktijk beduidend hoger. Sinds 1 januari 2023 jaarlijks een veiligheidskeuring uitgevoerd op alle verzamelcontainers ongeacht het bouwjaar. Op deze manier voldoen we aan de nieuwste eisen en kunnen we de veiligheid nog beter borgen. Gevolg is dat door deze nieuwe wettelijke normen en keuring een relatief groot aantal containers is afgekeurd. Deze containers mogen en kunnen vaak niet gerepareerd worden. Daarnaast worden, daar waar reparatie een optie zou zijn, de kosten zorgvuldig gewogen tegen de technische aspecten, veiligheid, functionaliteit en esthetiek van de container. In vrijwel alle gevallen is en wordt gekozen voor vervanging. Indien mogelijk worden onderdelen uit de afgekeurde containers wel hergebruikt als vervang- of reparatie-onderdeel.
In het nieuwe contract voor onderhoud, reiniging en levering vinden we ook de basis voor een nieuw en herzien beheerssysteem. Dit systeem werken we in de loop van 2023 en 2024 uit en zal samen met het nieuwe Beheerplan Afval in 2024 de basis vormen voor een meer data-gestuurde investeringsplanning voor deze assets.

Bovengrondse GFE containers
Vanaf 2020 zijn ruim 200 bovengrondse containers voor de inzameling van groente, fruit en etensresten (GFE) op hoogbouwlocaties geplaatst.. Naar aanleiding van vragen over de optimale toegankelijkheid door de APCG (Arnhems Platform voor Chronisch zieken en Gehandicapten) wordt er momenteel een proef uitgevoerd met een lagere en beter toegankelijke container. Op basis van dit onderzoek gaan we verder met het uitrollen van het stads dekkende netwerk van GFE containers bij hoogbouw.

Minicontainers
De vervanging en uitbreiding van minicontainers die bij laagbouw worden gebruikt, is opgenomen in de dienstverleningsovereenkomst met de inzamelaar. De aanschafkosten voor nieuwe containers is opgenomen in de exploitatie. Voor de komende jaren wordt voor deze inzamelmiddelen geen grote uitbreiding voorzien.

Ondergronds Afval Transportsysteem (OAT)
In het gebied rond het Centraal Station is het Ondergronds Afval Transportsysteem operationeel.
Het onderhoud aan deze installaties is meerjarig belegd bij de bouwer van het systeem.
Noodzakelijk onderhoud aan het Ondergronds Afval Transportsysteem is voorzien in de meerjaren investeringsraming.

Planning
Het reguliere onderhoud aan de inzamelmiddelen wordt planmatig uitgevoerd. Ten aanzien van de geplande investeringen kan het volgende worden opgemerkt.

Ondergrondse verzamelcontainers
De nieuwe veiligheidskeuring van ondergrondse containers heeft in 2023 geleid tot de conclusie dat er vervangingsinvesteringen nodig zijn. In de jaren 2024-2027 wordt € 1,3 miljoen per jaar gereserveerd voor verder noodzakelijke vervangingsinvesteringen van de ondergrondse verzamelcontainers. De stijgende kapitaallasten volgend uit deze investeringen zijn opgenomen in deze begroting en worden doorberekend in de afvalstoffenheffing.

GFE containers bij hoogbouw
Om op alle hoogbouwlocaties een GFE container te plaatsen is een investeringsbudget van € 1,05 miljoen gereserveerd

Afvalbrengstation (ABS)
Er is een investeringsbudget van € 1,77 miljoen gereserveerd voor nieuwbouw van of aanpassingen aan de twee ABS-en. In 2023 is een haalbaarheidsonderzoek naar een Circulair Ambachtscentrum (CA) gestart. Een ABS kan deel uitmaken van een CA. In 2024 bekijken we de toekomst van de ABS-en mede op basis van de conclusies van het haalbaarheidsonderzoek en maken we plannen voor uitvoering in de jaren 2025 en verder. Het investeringsbudget wordt doorgeschoven naar 2025.

Vastgoed

Actuele beleidskaders
- Het uitvoeringsbeleid vastgoedbedrijf.
- Voor alle panden in permanent beheer zijn er 40-jarige onderhoudsplannen die jaarlijks worden geactualiseerd en opgenomen in de meerjarenprogrammabegroting.
- Bij het vastgoed gelden als deelportefeuilles onderwijsgebouwen, culturele-, erfgoed- en sportvoorzieningen, welzijnsvoorzieningen, gemeentelijke huisvesting, bijzonder vastgoed en vastgoed in de openbare ruimte.

Ambitie
Op dit moment wordt er gewerkt aan de herijking van het uitvoeringsbeleid. In deze nota vastgoedbeleid worden de gemeentelijke ambities, beleidsdoelstellingen uitgangspunten, spelregels en taken en verantwoordelijkheden voor het gemeentelijk vastgoedbeleid omschreven. Deze nota zal bestuurlijk door het college worden vastgesteld. Het beschrijft het instrumentarium voor het vastgoedbeheer en de vastgoedrealisatie en vormt de basis voor vastgoedsturing. Hiermee geeft het richting aan de maatregelen uit het meerjarenperspectief. Kortom: hoe gaan we in Arnhem om met vastgoed.
In afstemming met onze opdrachtgevers vanuit beleid, het op te stellen accommodatiebeleid in relatie tot de functionaliteit en de conditie van de portefeuille geven kaders en uitgangspunten om de juiste keuzes te maken. Zo kunnen we sturen op waarde.

Een onderdeel van deze nota vormt het meerjarenperspectief, het instrument voor het college om sturing te geven aan het gemeentelijk vastgoed. Het geeft op een transparante manier zicht op kansen en risico's voor het vastgoed. Daarmee toont het zowel het college als de ambtelijke organisatie een blik op de toekomst – kijkend naar de wereld van nu en de kansen in de toekomst - voor de middellange termijn van vier jaar (bestuur cyclus). Hiermee kunnen afgewogen beleidskeuzes gemaakt worden. Het document is een tactisch document voor de ambtelijke organisatie en een strategisch document voor het college. Dit document vormt de basis voor

besluitvorming door het college en informatievoorziening richting en de gemeenteraad. Financiële consequenties worden verwerkt in de perspectiefnota.

Dankzij een helder geformuleerde stip op de horizon kan goede regie worden gevoerd. Een jaarplanning is het laatste onderdeel van de vastgoednota. Deze zal jaarlijks worden gemaakt en de tactische keuzes voor het voorliggende jaar verklaren.

De nota wordt in het vierde kwartaal 2023 afgerond, de eerste jaarplanning zal voor 2024 worden gemaakt.

Onderhoud
De ambitie voor de technische staat van het vastgoed is een NEN2767-conditie score van 3 of beter. NEN 2767 is een methode voor het objectief en uniform meten van de fysieke kwaliteit van bouw- en installatiedelen van gebouwen en/of infrastructuur. De score loopt van 1 tot 6, daarbij is 1 zeer goed en 6 zeer slecht. Conditiescore 3 staat gelijk aan een redelijke conditie. Het door de gemeente aangekochte vastgoed voor stedelijke ontwikkelingsprojecten wordt niet op een conditiegerichte manier onderhouden, omdat deze panden tijdelijk in beheer zijn.

Verduurzaming
Het gemeentelijk vastgoed wordt fasegewijs verduurzaamd volgens twee uitgangspunten:

- “Werk met werk maken”; Maatregelen die binnen 5 jaar zijn terug te verdienen plus zonnepanelen plus LED wordt zoveel mogelijk bij alle panden van de gemeente in de komende jaren doorgevoerd, waarbij zoveel mogelijk aansluiting wordt gezocht bij het MJOP onderhoud en in overleg met gebruikers.
- “Projectmatige aanpak”; Begin 2023 is het “pilot project verduurzamen Gemeentewerf – nul op de meter” opgeleverd. Van hieruit is op basis van vooraf bepaalde criteria een inventarisatie gemaakt van het complete Gemeentelijk Vastgoed. Medio 2023 is een shortlist tot stand gekomen met daarin opgenomen mogelijke planvormingen met betrekking tot verschillende duurzaamheidsaspecten. De eerste aanbesteding heeft al plaatsgevonden en uitvoeringsopdrachten zijn gegund. Na de zomer 2023 gaan nog diverse onderzoeken/uitwerkingen van start. In het 3e kwartaal van 2023 zal een globale planning tot en met 2025 worden gepresenteerd. Naar verwachting zullen een groot deel van de projecten in het kader van de Duurzaamheid in 2024 en 2025 worden uitgevoerd.

Inclusie: Toegankelijkheid vastgoed
In twee delen zijn de van het vierde kwartaal 2022 tot nu de 60 gebouwen met de hoogste prioriteit beoordeeld op hun integrale toegankelijkheid. Op basis van de inventarisaties wordt op dit moment bepaald welke maatregelen worden doorgevoerd en welke onevenredig hoge kosten met zich mee brengen. Ook in deze begroting zijn middelen opgenomen om de te nemen maatregelen te realiseren.

Leegstand
Naast strategische leegstand – schuif ruimte voor projecten met name in de onderwijsportefeuille - is er momenteel geen substantiële leegstand in de vastgoedportefeuille.

De vastgoedportefeuille
De gemeente heeft (in principe) geen vastgoed in bezit, tenzij dit noodzakelijk is voor het realiseren van maatschappelijke doelstellingen. Dit maakt dat het vastgoed gekoppeld is aan de verschillende programma’s en deelportefeuilles. Op basis van de programma's zijn de deelportefeuilles ingedeeld. Deze deelportefeuilles hebben elk hun eigen kenmerken en sturing.

Programma	Deelportefeuille	Vastgoedportefeuille	Aantal gebouwen/ assets
S00 Bestuur, dienstverlening en financien	Algemeen college BenW	Gebruiksbeheer	1
	Alg Huisvesting en facilitaire zaken	Eigen Huisvesting	18
	Technisch beheer kantoorpand	Gebruiksbeheer	7
	Wagenpark en overig vervoer	Gebruiksbeheer	48
S01 Veiligheid	Algemeen Brandbestrijding	Eigen Huisvesting	2
S02 Bereikbaarheid	Mobiliteit en OR beheer vastgoed	Mobiliteit	45

	PB vastgoed	Mobiliteit	1
	Garageparkeren	Mobiliteit	4
	Fietsenstallingen	Mobiliteit	1
S03 Economie	Exploitatie historische kelders	Cultuur	1
S04 Onderwijs	Algemeen voor-vroeg-schools onderwijs	Onderwijs	2
	MFC gebruikersexploitatie	Gebruiksbeheer	6
	MFC bedrijfsexploitatie	Sociaal beheer (a.i.)	7
	Vastgoed primair onderwijs	Onderwijs	60
	Huisvesting voortgezet onderwijs	Onderwijs	11
	Huisvesting speciaal onderwijs	Onderwijs	13
	NA Algemeen	Natuurcentrum	17
S05 Cultuur	Algemeen Culturele activiteiten	Cultuur	9
	Alg Erfgoed, archeologie beeldkwaliteit	Niet te vervreemden Vastgoed	28
S06 Participatie en armoedebestrijding	n.v.t.	n.v.t.	
S07 Zorg	n.v.t.	n.v.t.	
S08 Welzijn en inclusie	Ontmoeten en Verbinden	Welzijn	11
	Algemeen Onderst opgroeien en opvoed	Welzijn	2
	Doorstroomvoorziening	Welzijn	1
	Algemeen Asielzoekers en vluchtelingen	Welzijn	6
	Opvang vluchtelingen Oekraïne	Welzijn	3
S09 Gezondheid en sport	Algemeen Binnensport	Sport	139
	Vastgoed publ gezondheidszorg	Welzijn	1
S10 Klimaat, energie en milieu	n.v.t.	n.v.t.	
S11 Ruimtelijke ontwikkeling	Milieubeheer vastgoed	Openbare ruimte	452
	Vastgoed reclame openbare ruimte	Openbare ruimte	19
	Tijdelijk beheer: Strategische posities, GREX projecten, Projecten	Tijdelijk Vastgoed	72
S12 Wonen en leefomgeving	Vastgoed Stedelijk groen	Openbare ruimte	1
	Algemeen oppervlaktewater	Gemalen	16

Uitgangssituatie

Het gemeentelijk vastgoed voldoet aan het gewenste kwaliteitsniveau, met uitzondering van gebouwen die op korte termijn hun functie verliezen of gebouwen die op korte termijn gerenoveerd worden.

Planning

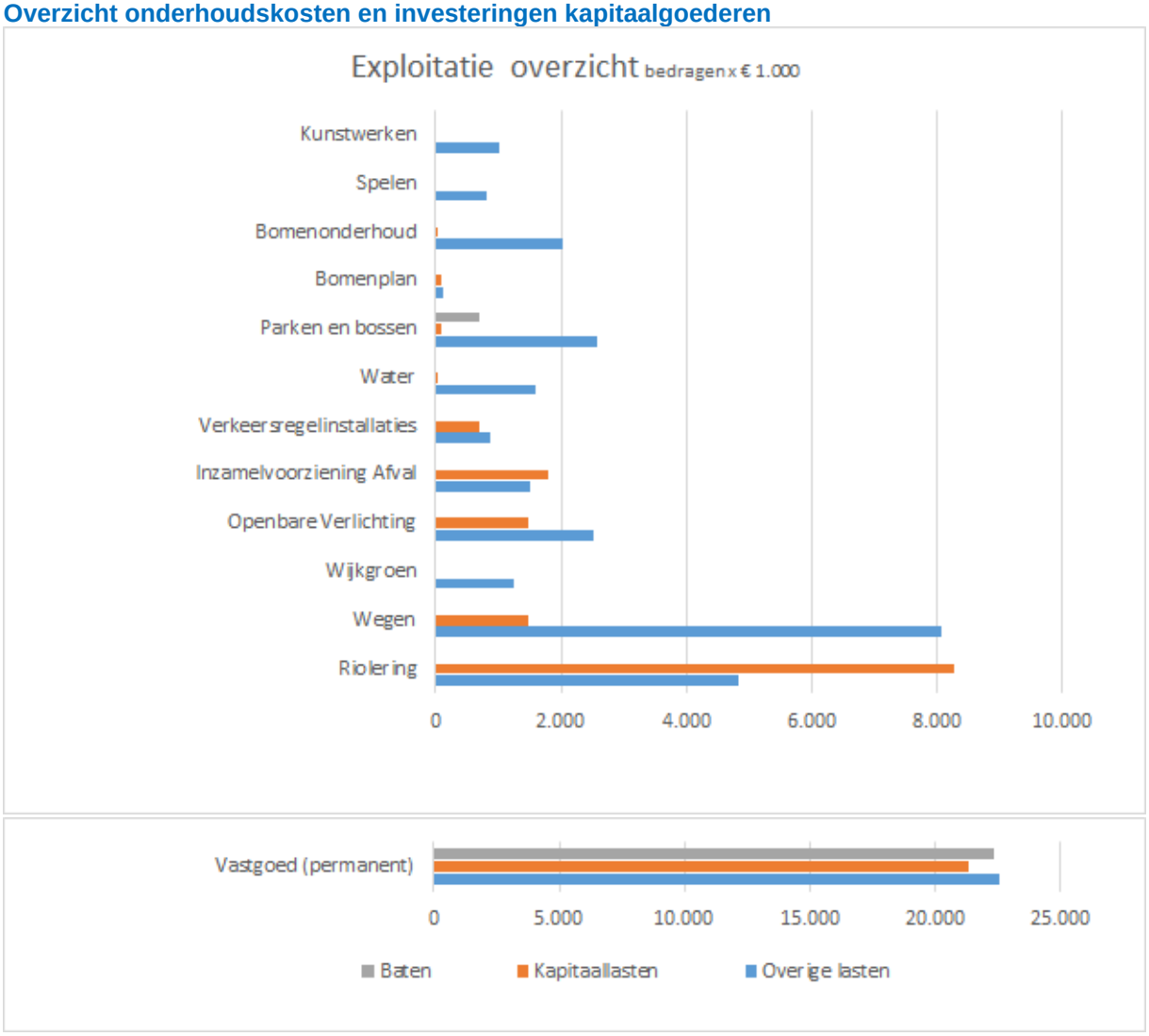
Lasten en baten voor beheer en onderhoud van het permanente vastgoed maken onderdeel uit van diverse programma's in de gemeentebegroting. Voor het planmatig- en storingsonderhoud wordt door de periode 2024-2027 jaarlijks gemiddeld €5,0 miljoen uitgegeven. Daarnaast wordt in diezelfde periode van 2024-2027 gemiddeld € 4,0 miljoen per jaar geïnvesteerd in vervangingsinvesteringen, toegankelijkheid en verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. Voor verduurzaming is dit jaarlijks (structureel) € 0,8 miljoen en nog eens € 2,5 (incidenteel) voor 2024 en € 3,0 miljoen (incidenteel) voor 2025.
Voor toegankelijkheid is dit € 0,5 miljoen in de jaren 2024, 2026 en 2026.
De cijfers voor begroting 2024-2027 zijn afwijkend ten opzichte van vorig jaar. Dit is vooral te verklaren doordat er diverse stelposten zijn opgenomen en een aantal wijzigingen zijn doorgevoerd:

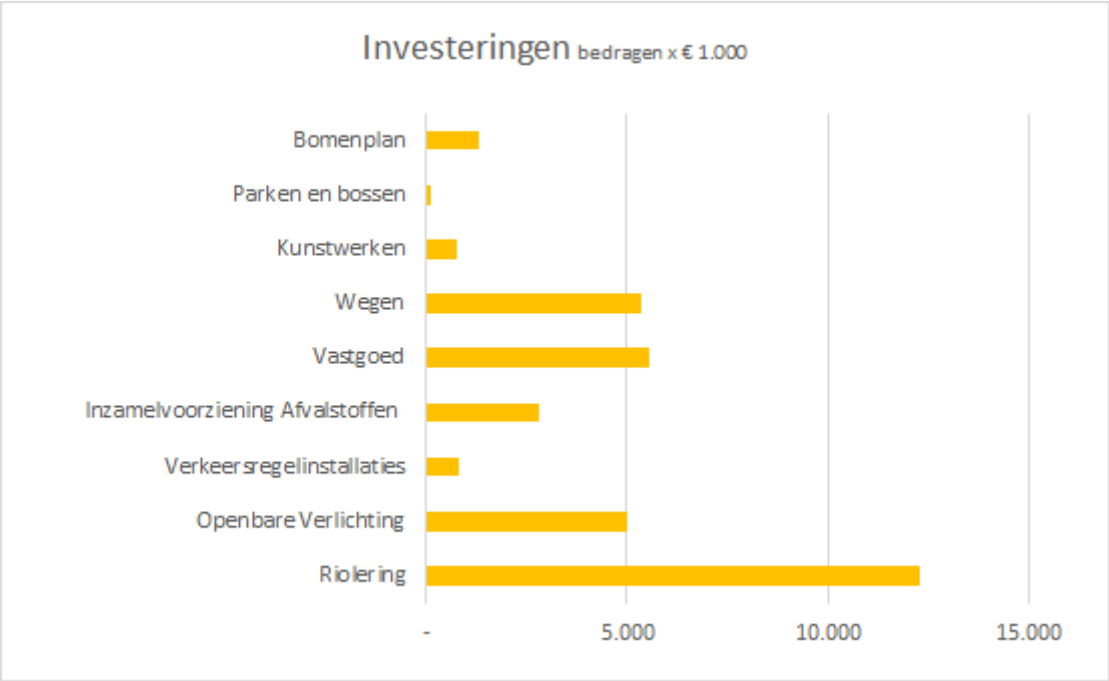
- stijging van de investeringen met name door de intensivering op verduurzaming en toegankelijkheid;

- stijging incidenteel en planmatig onderhoud door actualisatie en indexering als gevolg van extreme bouwkostenstijging.

Wet voorkeursrecht gemeenten (WvG)
Door het vestigen van de WvG op de gebieden Schaapsdrift en Rijnpark koopt de gemeente vastgoed aan dat tijdelijk moet worden beheerd.

Overzicht onderhoudskosten en investeringen kapitaalgoederen

Investeringen bedragen x € 1.000
Bomenplan
Parken en bossen
Kunstwerken
Wegen
Vastgoed
Inzamelvoorziening Afvalstoffen
Verkeersregelinstallaties
Openbare Verlichting
Riolering
-
5.000
10.000
15.000

Financiering

Voor de financieringsfunctie worden de missie en de doelstellingen beschreven in het treasurystatuut van de gemeente Arnhem. In dit statuut wordt ingegaan op de kaderstelling van de werkorganisatie (taken, bevoegdheden, verantwoordelijkheden, mandatering) en op het instrumentarium om de doelstellingen te realiseren.

Deze paragraaf richt zich op de uitwerking van het treasurystatuut naar de begroting voor 2024 en de te hanteren normeringen. Hierbij komen de onderstaande onderwerpen aan de orde:

- Risicomanagement financiering;
- Financieringsvolume (inclusief delegatie / mandatering);
- Kasgeldlimiet;
- Renterisiconorm;
- Overige risico's.

Risicomanagement financiering

Voor wat betreft de financiering wordt onderscheid gemaakt tussen:
a. Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte;
b. Financiering van de sociale woningbouw;
c. Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen.

Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte (a)

Bij de eigen gemeentelijke financieringsbehoefte gaat het om de financiering van de investeringen van de gemeente Arnhem, de overgedragen investeringen aan geprivatiseerde onderdelen van de gemeente en de exploitatie van lasten en baten. Bij de investeringen moet naast de reguliere financieringen van de gemeentelijke taken worden gedacht aan grote stedelijke projecten, zoals de stadsvernieuwing in de binnenstad, de grondexploitatie en onderhoud in de infrastructurele sfeer. Als 'inkoop' van geld (de funding) wordt gebruik gemaakt van de volgende financieringsmiddelen (verwachte stand per 31-12-2024):

- de kapitaalmarkt voor langlopende financieringsmiddelen: € 571,9 miljoen. Het betreft hier de leningenportefeuille opgenomen gelden (O/G);
- de geldmarkt voor kortlopende financiering (< 1 jaar): Naar verwachting zal per ultimo 2024 geen kortlopende financiering nodig zijn voor investeringen en projecten. De ruimte binnen het beschikbare kasgeld kan worden aangewend voor de (goedkope) financiering van de dagelijkse activiteiten van de gemeente: het werkkapitaal;
- de binnen Arnhem beschikbare reserves en voorzieningen met een volume van € 231,8 miljoen.

Binnen de gemeente wordt voor de financiering een omslagrente van 1,6% in rekening gebracht bij de investeringen en de projecten.

De portefeuille door de financieringsfunctie uitgezette gelden (U/G), heeft per 31-12-2024 een verwacht volume van € 28,64 miljoen. Het betreft hier kapitaalverstrekking en leningen aan instellingen en verzelfstandigde organisatieonderdelen. Hieronder vallen niet de verstrekte leningen in het kader van de inkomensondersteuning.

Financiering van de sociale woningbouw (b)

De financiering van de sociale woningbouw vindt bijna volledig plaats door leningen door corporaties, die geborgd worden door het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). Dit landelijke fonds fungeert als waarborg ten aanzien van risico's van wanbetaling en vervult daarmee de garantstellende rol die gemeenten van oudsher hadden. Het WSW kan bij gemeenten en het Rijk aankloppen wanneer de eigen borgingscapaciteit niet meer toereikend is (wat nog nooit is gebeurd). Daarvoor heeft ook de gemeente Arnhem een achtervangovereenkomst met het WSW gesloten. Het bestaan van het WSW samen met ontwikkelingen op het gebied van schaalvergroting en regionalisering van de woningcorporaties verklaart waarom de rol van de gemeente op het terrein van de financiering van woningbouw de afgelopen jaren kleiner is geworden en nu zo goed als uitgespeeld is. In 2024 heeft de gemeente nog maar één lening van minder dan € 6.000 aan de woningcorporatie Omnia Wonen op de balans.

Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen (c)

Bij de financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen gaat het om activiteiten die nauw grenzen aan het beleid van de gemeente Arnhem. Het gaat hier vooral om instellingen in de sectoren zorg, sport en cultuur. Ook bij deze financiering wordt de laatste jaren een terughoudend beleid gevoerd.

Bij de directe (eigen) financiering van de activiteiten van de instellingen heeft de gemeente Arnhem een gericht toezicht op het reilen en zeilen van de betreffende instellingen. Door aan de te verstrekken leningen waarborgen te verbinden kan bij calamiteiten direct worden gereageerd (voorbeeld: executie bij recht van eerste hypotheek). Tevens bestaan er bij de sectoren zorg en sport waarborgfondsen. Met borgstelling door deze waarborgfondsen kunnen instellingen bij banken een lagere rente bedingen en hoeft de gemeente zelf geen lening te verstrekken. De stichting waarborgfonds voor de sport (SWS) garandeert maximaal de helft van de lening en eist een garantie van de gemeente voor het resterende deel van de lening.

Financieringsvolume (delegatie/mandaat)

Bij het vaststellen van de begroting neemt de gemeenteraad een besluit over de omvang van de gemeentelijke activiteiten en daarmee over het financieringsvolume. Afgezien van de eigen middelen in reserves en voorzieningen wordt in de financieringsbehoefte voorzien door middel van leningen voor de lange termijn (vaste financiering) en voor de korte termijn (vlottende financiering).

Lange termijn financiering (vaste financiering)

Zoals reeds toegelicht gaat het hier om de benodigde geldmiddelen voor de eigen gemeentelijke investeringen en projecten en de verstrekking van geldleningen aan instellingen, gelieerd aan het beleid van de gemeente Arnhem. Financiering van sociale woningbouw rechtstreeks door gemeenten komt niet meer voor. Als gemeente houden we rekening met de mogelijkheid dat er behoefte kan ontstaan aan (al dan niet tijdelijk) bijspringen, maar dat zal alleen bij calamiteiten het geval zijn.

Korte termijn financiering (vlottende financiering)

Bij de kortlopende financiering gaat het om de financiering van de lopende activiteiten en werkzaamheden van de gemeente. Hiervoor wordt geld geleend of (in geval van een tijdelijk overschot) uitgezet bij de schatkist voor een periode van maximaal een jaar. Als een extra zekerheid, bijvoorbeeld voor het opvangen van onverwachte fluctuaties in de behoefte aan kasgeld, is een arrangement afgesloten met de Bank Nederlandse Gemeenten waarbij tot een beperkt bedrag (€ 4 miljoen) de gemeente een negatief saldo mag hebben. Insteek is hiervan zo weinig mogelijk gebruik te maken, een kasgeldlening is goedkoper dan rood staan bij de bank.

Financieringsbehoefte per 31-12-2024

Onderstaand schema geeft inzicht in de benodigde geldmiddelen voor de langlopende financiering en de manier waarop deze beschikbaar komen (de funding).

Het totaalvolume van de benodigde financieringen bedraagt € 787,7 miljoen. Vanuit de beschikbare aanwezige middelen (reserves en voorzieningen, obligo's en waarborgsommen) en de verwachte leningenportefeuille voor de vaste financiering is meer dan dit bedrag beschikbaar. Per ultimo 2024 wordt verwacht dat zelfs een bedrag van € 18,4 miljoen in de schatkist van het Ministerie van Financiën gestald moeten worden. De financieringsfunctie is daarmee ruimschoots in staat om voldoende middelen aan te trekken en beschikbaar te stellen voor de dekking van de reeds gepleegde investeringen, de kosten in de grondexploitatie en voor de in 2024 begrote investeringen.

Benodigd voor	Bedrag	Financiering middels	Bedrag
Bedragen x € 1.000			
Activa gemeente Arnhem en grondexploitatie	749.063	Reserves en voorzieningen	231.768
Uitgezette gelden aan gelieerde instellingen en woningcorporaties (kapitaalverstrekking en leningen u/g)	28.563	Opgenomen gelden in de kapitaalmarkt (leningen o/g)	571.852
Overige langlopend uitgezette middelen (o.a. nog te ontvangen erfpacht, leningen inkomensondersteuning)	10.084	Obligo's, waarborgsommen en vooruitontvangen erfpacht	2.452
		Rekening courant BNG, kasgeldleningen en vooruitontvangen bedragen	-18.361
Totaal langlopend te financieren	**787.711**	**Totaal financiering**	**787.711**

Leningenportefeuille 2024

Onderstaand schema geeft inzicht in de samenstelling van de volumes in het jaar 2024 van de huidige leningenportefeuille van de financieringsfunctie. Het betreft leningen opgenomen gelden (O/G) en leningen uitgezette gelden (U/G).

Leningen portefeuille	Verwachte stand 01.01.2024	Opname	Aflossing	Verwachte stand 31.12.2024
Bedragen x € 1.000				
Leningen O/G				
Leningen portefeuille	575.335	76.118	-79.607	571.846
Leningen t.b.v. woningcorporaties	7	0	-1	6
Totaal leningen O/G	**575.342**	**76.118**	**-79.608**	**571.852**
Leningen U/G				
Vaste leningen uitstaand	34.073	0	-5.516	28.557
Woningcorporaties	7	0	-1	6
Totaal leningen U/G	**34.080**	**0**	**-5.517**	**28.563**

Rentevisie

In de afgelopen jaren is als gevolg van de lage rentestand de gemiddeld te betalen rente voor de gemeente gestaag gedaald, maar inmiddels zit hier weer een stijgende lijn in. Als gevolg van gewijzigde wetgeving in het BBV moet de omslagrente binnen marges de gemiddelde marktrente volgen en is de gemeente niet meer vrij in het bepalen van deze intern in rekening te brengen rente. Deze zogeheten omslagrente bedroeg in 2021 1,7% en is in 2022 en 2023 gedaald naar 1,4%. Voor 2024 gaat dit niveau weer omhoog naar 1,6%. Het beteugelen van de inflatie heeft aanleiding gegeven tot de oplopende rentes. De sterke groei van de economie wordt geacht een hogere rente te kunnen dragen. Het is op dit moment nog niet duidelijk of de rente nog verder gaat stijgen, zich stabiliseert op het huidige niveau of toch weer gaat dalen. Om meerjarig gebruik te blijven maken van de historisch gezien nog de steeds lage marktrente kiest de gemeente er al een aantal jaren voor om leningen met lange looptijden aan te trekken. Een belangrijke taak voor het college is de omslagrente de komende jaren stabiel te houden. Voorwaarde daarvoor is dat de markt meewerkt. Bij een snelle stijging van de rente schrijven de regels van het BBV voor dat de omslagrente ook moet stijgen.
Met de in het verleden aangetrokken leningen met lange looptijden van meer dan 20 jaar is ruimte gecreëerd om in toekomstige jaren - wanneer de rente voor nieuwe leningen mogelijk weer op een hoger niveau terecht zal komen - met behulp van nieuwe leningen met kortere looptijden toch een lage gemiddelde rente te realiseren binnen de wettelijke mogelijkheden. Daarvoor is het dan noodzakelijk dat leningen met kortere looptijden een lagere rente hebben dan langer lopende leningen, hetgeen normaal gesproken het geval is.

Mandaat (voor nieuw aan te trekken financieringsmiddelen)

Maximaal toegestane leningen 2024	Maximaal
Bedragen x € 1.000	
Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte	250.000
Financieringsbehoefte sociale woningbouw	100.000
Financieringsbehoefte aan gemeente gelieerde instellingen	50.000

Kasgeldlimiet

De Wet FIDO geeft concrete richtlijnen voor gemeenten voor het beheersen van het renterisico in verband met de korte termijn financiering. De kasgeldlimiet is een wettelijk maximum (plafond) voor het volume geldleningen in de vorm van zogenaamde call- en kasgeldtransacties.
De bovengrens is bij ministeriële regeling voor het jaar 2024 vastgesteld op 8,5 % van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting. De begroting van de gemeente Arnhem voor het jaar 2024 heeft een omvang van € 840,4 miljoen en daarmee komt de kasgeldlimiet uit op € 71,4 miljoen.

Het Rijk geeft gemeenten veel ruimte om maximaal gebruik te maken van (goedkope) financiering met kasgeld. Hoewel het gemeenten formeel niet is toegestaan de kasgeldlimiet te overschrijden (Wet FIDO, art. 4, lid 1), hoeven deze pas aan de toezichthouder te rapporteren wanneer de kasgeldlimiet drie kwartalen op rij wordt overschreden (art. 4, lid 2). Hiermee wordt gedoogd de kasgeldlimiet twee kwartalen op rij te overschrijden. De gemeente Arnhem stuurt er desondanks op onder de kasgeldlimiet te blijven en deze niet te overschrijden.

Renterisiconorm

Het renterisico betreft het risico dat de begroting van de gemeente geconfronteerd wordt met een verzwaring van de rentelasten als gevolg van herfinancieringen van bestaande activa of van herziening van rente van bestaande leningen.
Het doel van de renterisiconorm is om dit risico te beperken tot een handelbaar niveau. Bij een gelijkmatig opgebouwde leningenportefeuille blijft het renterisico binnen verantwoorde marges en zullen de renteaanpassingen zich geleidelijk voordoen en binnen de begroting opgevangen kunnen worden.
In de Wet Financiering Decentrale Overheden (FIDO) is vastgelegd dat jaarlijks een volume ter grootte van 20% van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting (peildatum 1 januari) mag worden geherfinancierd of een renteherziening mag ondergaan. Omdat de gemeente voor de eigen financiering geen leningen heeft aangetrokken waarvan periodiek de rente wordt herzien, heeft voor Arnhem de renterisiconorm alleen betrekking op herfinanciering van aflopende leningen. Op basis van het begrote lastentotaal voor 2024 van € 840,4 miljoen mogen leningen tot een bedrag van € 168,1 miljoen worden geherfinancierd.
Als gevolg van de renterisiconorm mag de gemeente geen leningenportefeuille hebben met een gemiddelde looptijd van leningen van korter dan ongeveer vier jaar. De gemeente zou dan in een jaar meer leningen moeten herfinancieren dan is toegestaan. Gezien de opbouw van de leningenportefeuille met vooral looptijden van 20 jaar en langer hoeft de gemeente nog heel lang niet bang te zijn tegen de limiet van de renterisiconorm aan te lopen.

Schatkistbankieren

Sinds het najaar van 2013 kennen gemeenten en andere decentrale overheden verplicht schatkistbankieren. Decentrale overheden dienen banktegoeden, die een vooraf bepaalde drempelwaarde te boven gaan, af te storten naar een rekening-courant bij het ministerie van Financiën. Voor de gemeente Arnhem bedraagt de drempelwaarde in 2024 € 10,7 miljoen.
Omdat inkomende en uitgaande kasstromen niet op elkaar zijn afgestemd, kunnen hoge positieve of negatieve kassaldi ontstaan. Om ruimte te bieden voor zulke bewegingen moet het gemiddelde van de banksaldi van de gemeente in een kwartaal worden afgezet tegen deze drempelwaarde, niet de dagelijkse stand. Het banksaldo hoeft dus niet continu beneden de drempelwaarde te blijven. Een banksaldo boven de drempelwaarde kan binnen het kwartaal worden gecompenseerd met banksaldi, die lager zijn dan de drempelwaarde.
Bij de controle van de jaarrekening neemt de accountant de verplichting tot schatkistbankieren en het voldoen aan de voorwaarden mee.

Overige risico's

Gezien de samenstelling van de gemeentelijke leningenportefeuille en de kaderstelling vanuit de wet en het treasurystatuut (leningen worden alleen afgesloten in euro’s) is binnen de gemeente Arnhem geen sprake van valutarisico en/of koersrisico.

Bedrijfsvoering

Wij zijn een organisatie die midden in de samenleving staat, in verbinding is met de stad en een afspiegeling van de stad wil zijn. De gemeentelijke bedrijfsvoering verandert mee met de eisen die worden gesteld door de samenleving, het bestuur, de raad en onze eigen professionaliteit.

De bedrijfsvoeringfuncties zorgen ervoor dat het primaire proces hun taken zo optimaal mogelijk kan uitvoeren. De bedrijfsvoeringsfuncties brengen systemen en werkprocessen in lijn met wat we in de stad willen bereiken, bieden inzicht in datgene wat we willen bereiken, schetsen de juridische of financiële randvoorwaarden, ondersteunen bij de strategische en communicatieve opgaves, benutten technologische ontwikkelingen en investeren in nieuwe vaardigheden en competenties van onze medewerkers. Per bedrijfsvoeringsfunctie worden de opgaven geschetst. Een aantal van deze opgaven is niet gekoppeld aan een specifieke bedrijfsvoeringsfunctie. De belangrijkste hiervan is het traject 'Lekker werken aan de ambities van Arnhem.

Ontwikkelingen binnen de bedrijfsvoering

Lekker werken aan de Ambities van Arnhem

Begin 2023 is het organisatieprogramma 'Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem' opgeleverd. Onze ambitie: zorgen voor een werkklimaat waarin de organisatie op een goede en prettige manier aan de ambities van de stad kan werken, in een werkomgeving die ervoor zorgt dat dat effectief en efficiënt kan. Een organisatie waarin medewerkers zich veilig voelen, waarin werkdruk beheersbaar is en waarin de juiste resultaten voor stad en bestuur worden geleverd. Concreet betekent dit dat we in dit organisatieprogramma:

- acht doelen hebben geformuleerd;
- een lijst van zogenoemde 'organisatie-inspanningen' beschrijven voor de komende vier jaar (zaken die ons echt gaan helpen om onze doelen te bereiken);
- en last but not least: het gaat om mensen. Aandacht voor elkaar is de rode draad waarmee we de inspanningen willen leveren en onze doelen willen bereiken.

De eerste resultaten worden al geboekt binnen de organisatie inspanningen, zoals een goede onboarding voor onze nieuwe medewerkers en de start van een leiderschapstraject om leidinggevenden te verbinden met elkaar en hen te ondersteunen in hun opgave.
We blijven continu, op een gestructureerde wijze, in gesprek met de organisatie op verschillende niveaus; van beleid tot uitvoering. De inbreng van collega's dient als input voor de verschillende organisatie inspanningen, net als het medewerkersonderzoek en de Nederlandse InclusiviteitsMonitor. Een continue cirkel van leren en verbeteren, zodat we onze medewerkers optimaal ondersteunen om 'lekker te kunnen werken aan de ambities van Arnhem'.

Ontwikkelingen big data, informatie ontsluiting, Artificial Intelligence

Op het gebied van data(technologie) gaan de ontwikkelingen razendsnel waardoor er kansen maar ook risico's ontstaan. Steeds meer bronnen worden betrokken (eigen data, open data, sensordata, big data) en gebruikt voor en bij analyses en besluitvorming. Het managen, de kwaliteitsbewaking en het ethisch verantwoord gebruik van al deze toegepaste bronnen vraagt om meer aandacht, zodat besluiten op kwalitatief juiste data kan worden gebaseerd.
Deze ontwikkelingen zullen ons werk flink gaan beïnvloeden. De mate waarin dient in de komende tijd ervaren en beoordeeld te worden. Het gebruik van geavanceerde technologie wordt een onderdeel van steeds meer functies en werkprocessen en dat doet een steeds groter beroep op de digitale vaardigheden van medewerkers.

Daarnaast zijn er ontwikkelingen op het gebied van artificial intelligence (zoals ChatGPT), digital twinning en hebben we waarborgen in te bouwen voor het hanteren van algoritmes en sensoren. Technologieën die kansen bieden en ook risico's met zich meebrengen. Toepasbaarheid hiervan vraagt om een juiste beoordeling en het beheersbaar maken van de risico's. In de raadsbrief van 11 juli 2023 is meer specifiek ingegaan op de inventarisatie en stand van zaken van het algoritmeregister.

Cybersecurity heeft inmiddels al de hoogste aandacht en dat zal in de komende jaren zo blijven. Wij moeten alert blijven op ontwikkelingen (zoals deepfake) binnen dit gebied en met een passende organisatie, technische toepassingen en bewustwording bij medewerkers ons afdoende wapenen tegen de bedreigingen. De al genomen en nog te nemen maatregelen zullen eveneens een bijdrage gaan leveren aan digitale volwassenheid van medewerkers en het vertrouwen van de inwoners in de overheid.

Versterken demandmanagement

Een aantal onderdelen van de gemeentelijke bedrijfsvoering zijn uitbesteed aan de Connectie. De eindverantwoordelijkheid voor de bedrijfsvoering ligt echter wel bij de gemeente. Dit vraagt, zowel op

gemeentelijk als op regionaal niveau om goede onderlinge afspraken en een goed ingerichte organisatie op het gebied van demand- en supplymanagement. In de afgelopen periode is hier onvoldoende eenduidig, gestructureerd en gebaseerd op heldere afspraken invulling aan gegeven. De komende periode wordt gebruikt om een inhaalslag te maken waarbij in eerste instantie prioriteit wordt gegeven aan de inrichting en het vastleggen van de gemaakte afspraken.

Huisvesting
Diverse ontwikkelingen maken (her)oriëntatie op toekomstige gemeentelijke huisvesting noodzakelijk. In de raadsbrief van 23 mei 2023 hebben we de uitgangspunten geformuleerd voor het op te stellen huisvestingsplan die we eind 2023 aan de raad willen voorleggen. Hiervoor is een projectmanager aangesteld die een projectteam zal samenstellen. De ambtelijk opdrachtgever wordt bijgestaan door een stuurgroep.

Binnen de huisvestingsagenda is de eerstvolgende stap het opstellen van een strategisch huisvestingsplan waarin verschillende scenario's worden uitgewerkt om de gemeentelijke huisvesting duurzaam en toekomstbestendig te maken. Hierin geven we invulling aan een nieuwe (hybride) manier van werken, verlaten we (eventueel gefaseerd) het Stadskantoor en maken we ons Stadhuis duurzaam en functioneel geschikt voor een groot deel van onze organisatie.

Op termijn willen we het stadhuis als kernlocatie gebruiken. We hebben al langere tijd de wens uitgesproken om zoveel mogelijk van de gemeentelijke organisatie te huisvesten in ons Stadhuis en daarmee deze locatie te bestempelen als onze kernlocatie. Naast dat we hiermee investeren in ons eigendom geeft het ook een plek om te werken in het dynamische centrum van de stad, waarbij we het gevoel versterken vóór de stad te werken.

Het renoveren/aanpassen met respect voor het bestaande gemeentelijk en rijksmonument is op zich al duurzaam en circulair, maar we hebben ambitie op meerdere thema's waarbij CO2-reductie/energie, klimaatadaptatie, natuurinclusiviteit, mobiliteit en gezondheid belangrijke pijlers zijn.

Parallel gaan twee andere opgaven van start: het Integraal Accommodatiebeleid (IAB), en, als onderdeel van strategisch huisvestingsplan, het verder uitwerken van de wens voor gezamenlijke huisvesting in de wijken. Deze wens van het cluster Werk & Inkomen, de teams Leefomgeving (en de Sociale wijkteams) om het wijkgericht werken verder te versterken door integrale dienstverlening dicht bij de inwoner, waarbij er ook voor ketenpartners en medewerkers uit de kernorganisatie mogelijkheden zijn om aan te landen, heeft invloed op de huisvestingsvraag op de kernlocatie stadhuis. Alle drie de opgaven vragen sturing op samenhang en timing.

Reguliere bedrijfsvoering

Personeel en organisatie

Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie
Het werken aan een inclusieve organisatie(cultuur) en een divers medewerkersbestand blijft een prioriteit voor gemeente Arnhem. We werken aan een organisatie waar inwoners zich kunnen herkennen, iedereen op een gelijkwaardige wijze kan deelnemen, de eigen talenten kan inzetten en zich welkom en veilig voelt. Om oordeelvrij te werven en selecteren, hebben we het wervings- en selectieproces vernieuwd. Dit proces ontwikkelen we door, gaan we evalueren en waar nodig aanscherpen. Doel is om ook in 2024 het merendeel van alle openstaande vacatures zelf -met een duidelijke focus op inclusie en diversiteit- in te vullen. Naast werven, hebben we ook aandacht voor behoud, ontwikkeling en (interne) doorstroom van collega's. Het beleid hiervan nemen we onder de loep en we bepalen de koers ervan. Ook willen we meer inzicht krijgen in de reden van uitstroom, Dit gaan we faciliteren in uitstroomgesprekken en de opbrengsten bieden input om van te leren. Zoals bekend is de arbeidsmarkt krap. Dit betekent dat we ons meer en anders willen presenteren en profileren. De komende periode gaan we nog meer investeren in het benaderen van de arbeidsmarkt. We gaan nieuwe netwerken en samenwerkingen aanboren om een diverse groep kandidaten te kunnen bereiken en aantrekken.

Verder willen we inclusief verlof aanbieden, denk hierbij aan inclusieve feestdagen en andere verlofvormen zoals transitieverlof en ouderschapsverlof voor wensouders. We verkennen hoe we dat mogelijk kunnen maken en gaan dat organiseren. Daarnaast blijven we richting de VNG onze wensen en dringende suggesties inbrengen voor een inclusieve cao.
Zorgen voor een veilig werkklimaat is essentieel voor een inclusieve organisatie(cultuur). Het meldingsbeleid van ongewenst gedrag (onder andere discriminatie, racisme, pesten, seksuele intimidatie) willen we verbeteren en beter laten aansluiten bij de behoeften van medewerkers. Daarbij gaan we bijvoorbeeld ons aanbod aan

vertrouwenspersonen verbreden, zodat medewerkers die vertrouwenspersoon kunnen benaderen bij wie ze zich het meest op hun gemak voelen, mocht daar behoefte aan zijn.

Inrichting en start gemeentepool
In 2023 hebben we een start gemaakt met de inrichting van de gemeentepool. De gemeentepool is een aanvullende manier van werving om andere doelgroepen te bereiken. Het doel is vooral medewerkers binden, boeien en het personeelsbestand diverser maken.
Via de gemeentepool gaan we jaarlijks tientallen (nieuwe) medewerkers werven aan de hand van een competentieset, gedragsindicatoren en motivatie. We besteden hierbij extra aandacht aan de werving van medewerkers uit ondervertegenwoordigde groepen. Denk aan mensen met een culturele achtergrond en een arbeidsbeperking. We wachten niet tot er een concrete vacature of opdracht is, maar gaan zelf op zoek naar kandidaten die we een loopbaan bij de gemeente willen aanbieden. Om (voor ons) nieuwe doelgroepen te bereiken, gaan we (aanvullend) anders werven en gaan we kritisch naar ons werkaanbod kijken
We bieden medewerkers in de gemeentepool een ontwikkelprogramma, waarmee ze inzetbaar worden voor een deel van onze vacaturebehoeften van de komende jaren. De gemeentepool is geen vervanging van maar een aanvulling op de bestaande wervingsmethoden..
De werving voor de gemeentepool start in de tweede helft van 2023, zodat de eerste nieuwe collega's in 2024 kunnen beginnen. De dekking van de gemeentepool gebeurt zoveel mogelijk vanuit bestaande vacatureruimte en overige beschikbare uitvoeringsbudgetten.

Vitaliteit en duurzame inzetbaarheid
Op breed vlak gaan we inzetten op duurzame inzetbaarheid van alle medewerkers. Waar we in het verleden vooral aandacht hadden voor het vitaal houden van oudere collega's, zien we dat dit niet tot deze groep beperkt moet blijven. In alle fasen van en situaties in het leven moeten we hier aandacht voor hebben. Het gaat dan niet alleen om voorkomen of beperken van uitval door lichamelijke ziekte en/of psychische problemen, maar juist ook om preventie en het herkennen en bespreekbaar maken van sociale en maatschappelijke (privé-)problemen. Denk hierbij aan geldzorgen en mantelzorg. Maatwerk is daarvoor nodig. We willen komen tot een maatwerkpakket dat we steeds kunnen aanpassen, waar nodig. Dit doen we stapsgewijs en we stellen hierbij prioriteiten. Eerste vragen die we ons hierbij stellen zijn: wat wordt het meest gewenst , wat levert op korte termijn resultaat op, wat draagt wezenlijk bij, wat is snel/eenvoudig uit te voeren?

'Onboarding' en Integriteit
In 2023 is een begin gemaakt met zogeheten 'onboardingsbijeenkomsten' voor nieuwe medewerkers. Hiermee maken zij kennis met elkaar én verschillende aspecten van de gehele organisatie. Denk hierbij aan: informatie over de gemeente, clusters en gemeenteraad, de stadsprogramma's, het organisatieprogramma Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem. Een vast onderdeel van het 'onboardingsprogramma' is diversiteit & inclusie in de vorm van een training om ook nieuwe medewerkers hierover bewust te maken. En omdat we vinden dat iedereen ertoe doet. We willen iedereen horen, zien en mee laten doen. Daarnaast is er aandacht voor praktische informatie over systemen, applicaties en het P&O-plein. Deze vorm van 'onboarding' wordt zeer gewaardeerd en dit ontwikkelen we dan ook verder door in 2024.
Tijdens de bijeenkomst voor het afleggen van de ambtseed/-belofte besteden we structureel aandacht aan het thema integriteit. Dit onderwerp vraagt om steeds meer nadrukkelijke aandacht van zowel medewerkers als gehele organisatie. Gezien het belang van het onderwerp heeft de doorontwikkeling van het ambtelijk Integriteitsbeleid doorlopende aandacht. Dit doen we in de volle breedte. Denk hierbij aan: constante bewustwording van medewerkers, screening, monitoring, gebruik en mogelijkheden van systemen, oog voor (kwetsbare) situaties medewerkers en meldingsbereidheid over misstanden en/of ongewenst gedrag. Uiteraard binnen wettelijke kaders en mogelijkheden. De komende periode gaan we gebruiken om een intern 'integriteitsbureau' (werktitel) op te zetten, om het onderwerp en het belang daarvan prominenter onder de aandacht te brengen.
Daarnaast zijn we ook het VOG-beleid aan het actualiseren. Zoals eerder aangegeven stellen we voor het eind van 2023 een plan van aanpak op voor een aanpassing van het integriteitsbeleid. Dit mede naar aanleiding van motie 23M62 'Motie ter bevordering van integriteit en bestrijding van corruptie onder ambtenaren'. Dit plan verwachten we in het eerste kwartaal 2024 aan de gemeenteraad te kunnen aanbieden.

Informatisering en automatisering
Informatiebeveiliging en privacy
De Baseline Informatiebeveiliging Overheid en de Algemene Verordening Gegevensbescherming zijn ingevoerd als wettelijke kaders waaraan gemeente Arnhem moet voldoen. Nulmetingen hebben tekortkomingen aangetoond welke met een uit te voeren programma in de periode 2023 tot 2026 aangepakt worden en waarvoor middelen in

de begroting zijn toegewezen. Het programma leidt tot een hoger en vereist volwassenheidsniveau op de gebieden informatiebeveiliging en privacy met het daarbij duurzaam borgen van het niveau in de organisatie.

Informatiegestuurd werken
We zetten verder in op een monitor per beleidsprogramma, op basis van meetbare doelen en de benodigde indicatoren. Hiermee zorgen we dat de programma's het beleid en de sturing op de doelen met meer feitelijke basis kunnen vormgeven. We bouwen verder aan onze centrale datapakhuis als gegevensbasis en zetten multidisciplinaire teams in die werken aan analyse en ontwikkeling van de monitoren. We managen het datapakhuis en onderliggende processen om te zorgen dat de data een maximale kwaliteit en validiteit kent.

Digitale Dienstverlening
We werken blijvend aan een optimale dienstverlening met effectieve processen en informatiestromen, waarbij het noodzakelijk is om veel processen nog klantgerichter én toegankelijker te maken. De online-dienstverlening van de gemeente wordt verbeterd en zelfs versneld om de klanttevredenheid te verhogen. Hiervoor wordt onder andere de eigen website flink onderhanden genomen en worden tal van producten vanuit Burgerzaken en het cluster Werk & Inkomen aangeboden met een volledig digitale afhandeling. Belangrijk bij deze digitaliseringsslag is om te zorgen dat we koersen op een inclusieve dienstverlening, wat betreft de digitale toegankelijkheid, de digitale participatie en in de ondersteuning van mensen met minder digitale vaardigheden. In de raadsbrief van 31 januari 2023 is meer specifiek ingegaan op de verbetering van de digitale dienstverlening en de versnelling va de digitalisering.

De Europese Single Digital Gateway Verordening schrijft voor dat we enkele specifieke procedures en alle huidige online formulieren grensoverstijgend en non-discriminatoir toegankelijk dienen te hebben voor EU-burgers en ondernemers. Voor de realisatie ervan volgen we de landelijke adviezen en actielijnen. Het wordt dan voor EU-burgers en ondernemers mogelijk om producten en diensten van de Gemeente Arnhem vanuit het buitenland te kunnen aanvragen. Voor burgers zijn dit: aanvraag van bewijs van registratie van een geboorte, aanvraag van bewijs van verblijf en registratie van adreswijziging. Ondernemers moeten dan bij de gemeente online een bedrijfsactiviteit kunnen starten, uitoefenen, wijzigen en beëindigen.

Financiën en control
In 2021 is koers voor Financiën & Control uitgezet waarbij als centraal thema "Wij brengen Arnhem verder, met betrokkenheid, onafhankelijk advies en ondersteuning, met kennis en innovaties" is gedefinieerd. In de afgelopen jaren zijn diverse trajecten in gang gezet en verbeteringen gerealiseerd. De basis is op orde, zo blijkt ook uit de bevindingen van onze accountant bij interim- en jaarrekeningcontrole. Een mooie positie van waaruit verder gebouwd kan worden.

In de komende periode willen we onze koers herijken en vertalen naar nieuwe opgaven. Naar verwachting liggen deze op het gebied van het versterken van onze planning & controlcyclus, interne sturing en verantwoording, het beter en slimmer ontsluiten van financiële informatie en het herijken van de functies binnen F&C. Dit laatste mede in het licht van de ontwikkelingen die we op ons af zien komen, zoals de steeds toenemende digitalisering en beschikbaarheid van data. Dit betekent doorontwikkeling op ons vakgebied en in de mogelijkheden die dit biedt in de ondersteuning van budgethouders, leidinggevenden en andere collega's.

Auditing en risicomanagement
In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen wordt ingegaan op het beleid voor risicomanagement, het risicoprofiel en de benodigde weerstandscapaciteit, de relatie met de financiële kengetallen en de belangrijkste risico's. De aanpak van risicomanagement is gebaseerd op de nota Risicomanagement en weerstandsvermogen, die in 2023 weer is geactualiseerd.

Belangrijk aandachtspunt voor de komende periode betreft de ambities van de gemeente op het terrein van binnenstedelijke gebiedsontwikkeling, het actieve grondbeleid dat dit vraagt en de complexe grondexploitaties die naar verwachting worden ingericht. Deze ontwikkeling gaat gepaard met nieuwe / extra risico's die zorgvuldig moeten worden bepaald, financieel vertaald en beheerst. In het kader van grote risicovolle projecten zullen hier onafhankelijke risicoanalyses worden uitgevoerd en bij de vaststelling van de grexen worden ingebracht.

Artikel 213a onderzoeken
In de gemeentewet is in art. 213a vastgelegd dat gemeenten onderzoeken doen naar de doeltreffendheid en doelmatigheid en hierover de raad informeren In de financiële verordening (februari 2023) zijn de afspraken

hierover vastgesteld. Het college zal in 2024 minimaal één onderzoek uitvoeren die gekwalificeerd kan worden als 213a en de raad hierover informeren.

Juridische zaken

Advisering

Juridische advisering vindt gemeente breed en in aansluiting op alle programma's plaats. De komende periode wordt extra ingezet op de energietransitie, wonen en bestaanszekerheid. De juridisch adviseurs zullen hierbij naast hun hoogwaardige juridisch kwaliteit ook innovatief moeten adviseren.
De recent versterking van de juridische advisering op zowel veiligheid als openbaarheid/privacy blijft onverminderd van kracht.

Juridische procedures

In 2023 is de gemiddelde doorlooptermijn van bezwaren en klachten substantieel verkort. In 2024 moet dit verder verankerd worden omdat de nagestreefde responsiviteit en betrouwbaarheid alleen behaald kunnen worden als de wettelijke termijnen door de gemeente zelf in acht genomen worden. Los van de wettelijke termijnen zal ook daar waar mogelijk sneller resultaat geboekt moeten worden, omdat de bestaande wettelijke termijn veelvuldig als ruim ervaren worden door burgers.

Zowel bij de behandeling van bezwaren en klachten als bij het maken van regelgeving blijft het belang van maatwerk uitermate groot. De uitdaging zal blijven om maatwerk optimaal invulling te geven met behoud van uitvoerbaarheid en fundamentele rechtszekerheid en rechtsgelijkheid.

Control

De juridische kwaliteitszorg zal in de eerste plaats gericht zijn op de per 1 januari 2024 in te voeren Omgevingswet. Samenwerking met de stadsadvocaat Hekkelman zal intensief gezocht worden.
De lessons learned uit de bezwaren en klachten zullen geïntensiveerd worden en zal zich in 2024 naast de omgevingswet richten op de maatwerktoepassing. Ook zal de samenwerking met de sociale advocatuur en het juridisch netwerk Legal Valley meer gericht ingezet worden voor de interne juridische kwaliteitszorg. Tenslotte zullen de intensieve contacten met de Han en de Radboud input blijven geven voor de juridisch control.

Communicatie

Communicatie is een belangrijk instrument van de gemeente om onze inwoners en bedrijven te betrekken bij de ambities, doelstellingen en dienstverlening. We informeren, betrekken, gaan de dialoog aan en formeren of gaan samenwerkingen aan. Soms moeten we overtuigen en sturen, maar we zijn bovenal gericht op participatie. We willen goed in contact zijn en doen dit op begrijpelijke, toegankelijke en inclusieve wijze.

Onze communicatiestrategie en ieder communicatieplan vloeit voort uit de gemeentelijke communicatievisie en strategie en de daarop gebaseerde bedrijfsplannen op programma- en projectniveau. In 2024 nemen we de tijd om de gemeentelijke communicatievisie, die in Q4 2023 wordt vastgesteld, te vertalen naar een communicatieplan. We gaan gezamenlijk bepalen hoe we deze visie kunnen bewerkstelligen, wat er voor nodig is en hoe we ervoor kunnen zorgen dat de communicatiespecialisten zo worden ingezet dat we de organisatie optimaal kunnen bedienen en mee kunnen bewegen op de periodieke herijking van de programma's en prioriteiten.

Naast communicatie gericht op de Arnhemse inwoners en bedrijven werken we als gemeente ook aan onze zogenaamde corporate communicatie. Dat bestaat o.a. uit de interne communicatie en arbeidsmarktcommunicatie.. Het doel daarvan is dat we zichtbaar zijn en laten zien dat de gemeente aantrekkelijk is onder meer als werkgever en als samenwerkingspartner.

Ook hebben wij een goede samenwerking met de Stichting Citymarketing Arnhem. In 2023 is de basis gelegd voor een intensievere samenwerking in 2024 om Arnhem op de kaart te zetten met aandacht voor de rol van Citymarketing en die van de Gemeente Arnhem. Op dit moment wordt er samen opgetrokken in het kader van de diverse jubilea in 2024 en de viering van 800 jaar Arnhem. Voor 2024 kijken we naar hoe we deze samenwerking kunnen vorm kunnen gaan geven aan de hand van o.a. een gezamenlijke jaarplanning.

Daarnaast gaan we het huidige plan met betrekking tot de visuele identiteit (inclusief huisstijl) van de organisatie actualiseren om deze in lijn te krijgen met de moderne organisatie die we willen zijn. Hier zullen we in 2024 de eerste stappen in zetten en een concreet plan (inclusief benodigd budget) opleveren om hier in 2025 vol mee aan de slag te kunnen.

Inclusieve gemeentelijke communicatie
Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken we op drie manieren aan:

- *Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke website*s

We lieten de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en de informatie die daar op staat, toetsen. Op basis daarvan zijn we onze websites aan het verbeteren en digitale toegankelijkheid aan het borgen binnen de organisatie. Nieuwe websites worden meteen op toegankelijkheid getoetst en betrokken medewerkers getraind.

- *Schrijven in begrijpelijke taal*

Met het Project Direct Duidelijk stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we onder meer door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1, door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers.

- *Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen.*

We lieten het Verwey-Jonker Instituut onderzoeken wat inclusieve communicatie is, wat we al goed doen en wat beter kan. Met de onderzoeksuitkomsten in de hand werken we aan bewustwording en kennisvergroting binnen de gemeentelijke organisatie en bij de externe vormgevers, fotografen en tekstschrijvers om in woord en beeld inclusiever te communiceren.

Een nadere uitwerking van het totale programma voor Inclusie is terug te vinden in programma S08 Welzijn en Inclusie.

Inkoop
De gemeente Arnhem heeft grote ambities op het gebied van lokaal, sociaal, duurzaam, diervriendelijk en circulair inkopen. Hoewel er zeker al goede resultaten worden behaald, is er meer nodig om invulling te kunnen geven aan de geformuleerde maatschappelijke ambities. We gaan een impuls geven, waarbij we de gewenste aanpak borgen in onze organisatie en werkprocessen. Ook willen we meer inzicht krijgen in de gemaakte contractuele maatschappelijke afspraken met leveranciers, waardoor we beter kunnen monitoren en sturen. In de Begroting 2024 zijn hiervoor extra middelen beschikbaar gesteld.

Overzicht formatie

Totaal aantal FTE Arnhem	Realisatie Bezetting 31.12.2022	Begroting Formatie 2023	Begroting Formatie 2024	Begroting Formatie 2025	Begroting Formatie 2026	Begroting Formatie 2027
Aantal FTE College B&W	8	8	8	8	8	7
Aantal FTE ambtelijke organisatie formatie	1.036	1.139	1.115	1.103	1.098	1.077
Totaal personeel gemeente Arnhem	**1.044**	**1.147**	**1.123**	**1.111**	**1.106**	**1.084**

Verloop formatie

	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Aantal FTE ambtelijke organisatie Begroting 2023-2026	**1.043**	**1.026**	**1.018**	**1.016**	**1.002**
Bij: wijz capaciteit C2D/CA 2022 MTA dec 22	50	49	44	41	32
Bij: capaciteit afdeling Nieuwkomers 2023	13	0	0	0	0
Bij: formatie Openbare Ruimte gedekt uit prijs- en areaalontwikkeling	9	9	9	9	9
Bij: formatie Veiligheid	9	12	12	12	11
Bij: PIM van flexibel naar vast	5	5	5	5	5
Bij: Ozo coördinatoren overname Rijnstad	0	5	5	5	5

Bij: formatie uitbreiding DVO De Connectie	3	3	3	3	3
Bij: formatie tbv arbeidsmarktregio	3	2	2	2	2
Bij: fomatie UWV taken in eigen beheer	2	2	2	2	2
Bij: oplossen stelpost formatie vanuit reorganisatie	3	3	3	3	3
Bij: projectleider verkiezingen	1	1	1	1	1
Af: vermindering toezichthouders afval	-2	-2	-2	-2	-2
Afronding	0	0	1	1	4
Aantal FTE ambtelijke organisatie Begroting 2023-2026	**1.139**	**1.115**	**1.103**	**1.098**	**1.077**

Toelichting formatieve mutaties

Om de in de Begroting 2023 geformuleerde opgaven en doelstellingen te kunnen realiseren, is een uitbreiding van de benodigde capaciteit voorzien. De hiervoor beschikbaar gestelde middelen zijn, daar waar de noodzakelijke capaciteit per programma op dat moment in beeld was, in 2023 naar formatie vertaald. Ten aanzien van de programma's waar de middelen nog niet naar formatie waren vertaald, is dat in de Begroting 2024 alsnog gebeurd.

Daarnaast neemt de formatie toe als gevolg van het in eigen beheer uitvoeren van werkzaamheden en activiteiten, zo treden bijvoorbeeld de OZO-coördinatoren in dienst bij de gemeente Arnhem en worden UWV taken in eigen beheer uitgevoerd.

	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Aantal FTE ambtelijke organisatie	**1.036**	**1.139**	**1.115**	**1.103**	**1.098**	**1.077**
Saldo personeelsbudget loonsom (in € 1.000)	**85.985**	**104.275**	**102.182**	**101.059**	**100.671**	**98.546**
Gemiddelde loonsom (in €)	**82.998**	**91.575**	**91.638**	**91.623**	**91.657**	**91.540**

De stijging van de gemiddelde loonsom tussen 2022 en 2023 is voor het grootste gedeelte het gevolg van de cao-loonstijging in 2023.

Verbonden partijen

De gemeente neemt deel in diverse rechtsvormen zowel publiek als privaat. Wanneer de gemeente zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft in een andere partij, is dat voor de gemeente een verbonden partij. Samenwerking met andere partijen is een manier om publieke taken uit te voeren, die bijdragen aan het realiseren van de gemeentelijke doelstellingen. Deelnemingen in andere partijen brengen risico's met zich mee zowel bestuurlijk, maatschappelijk als financieel.

Verbonden partijen twee gemeentelijke rollen

De gemeente vervult twee rollen richting de verbonden partijen: de rol van eigenaar en de rol van opdrachtgever. Tussen beide rollen en de belangen die daaruit voortvloeien, kan een spanningsveld bestaan.

In de eigenaarsrol beslist de gemeente over de oprichting, de missie, de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de verbonden partij. Het gemeentebestuur is mede eigenaar van de verbonden partij en draagt bestuurlijke verantwoordelijkheid (de gemeente neemt deel aan het bestuur). De eigenaarsrol richt zich vooral op de continuïteit en de levensvatbaarheid van de (samenwerkings)organisatie.

De gemeente is ook opdrachtgever van de verbonden partij. De verbonden partij levert diensten of producten of is uitvoerder van gemeentelijk beleid. Veelal in de vorm van een basispakket dat door alle deelnemers in de samenwerking wordt afgenomen, met daarnaast een aanvullend pakket dat voor afzonderlijke deelnemers op maat wordt afgesproken.

Het financieel belang is gekoppeld aan beide rollen. Als opdrachtgever heeft de gemeente belang bij een zo goed mogelijke prijs-/kwaliteitsverhouding voor de afgesproken dienstverlening en deze moet passen binnen de kaders van de gemeentebegroting. Als eigenaar draagt de gemeente het 'ondernemersrisico' van de samenwerking. Als de financiële resultaten tegenvallen, zal de gemeente de tekorten moeten aanvullen.

Actuele kaders

Kadernota verbonden partijen gemeente Arnhem

In 2016 is de visie van de gemeente Arnhem op de verbonden partijen vastgelegd in de kadernota verbonden partijen 2016 gemeente Arnhem, met daarin uitvoeringsrichtlijnen over de wijze van sturen en beheersen. Uitgangspunt is om hierbij uit te gaan van een risicogerichte aanpak, onder andere door het instellen van een governancecode en het toepassen van een 'risicokompas'.

BBV-Notitie verbonden partijen

Ook de Notitie verbonden partijen van de Commissie BBV uit oktober 2016 geeft verplichte en aanbevolen kaders ten aanzien van verbonden partijen. In deze notitie wordt uiteengezet wanneer sprake is van een financieel en bestuurlijk belang. Van een financieel belang is sprake als de gemeente de middelen zoals vermogen of leningen, die aan een partij ter beschikking zijn gesteld, niet terugkrijgt bij faillissement van die partij of indien financiële problemen bij de derde partij kunnen worden verhaald bij de gemeente. Bij een bestuurlijk belang gaat het om het hebben van zeggenschap van de gemeente in een derde partij, hetzij omdat de gemeente een zetel in het bestuur heeft, hetzij omdat ze via aandelen mee kan stemmen.

Wet gemeenschappelijke regeling

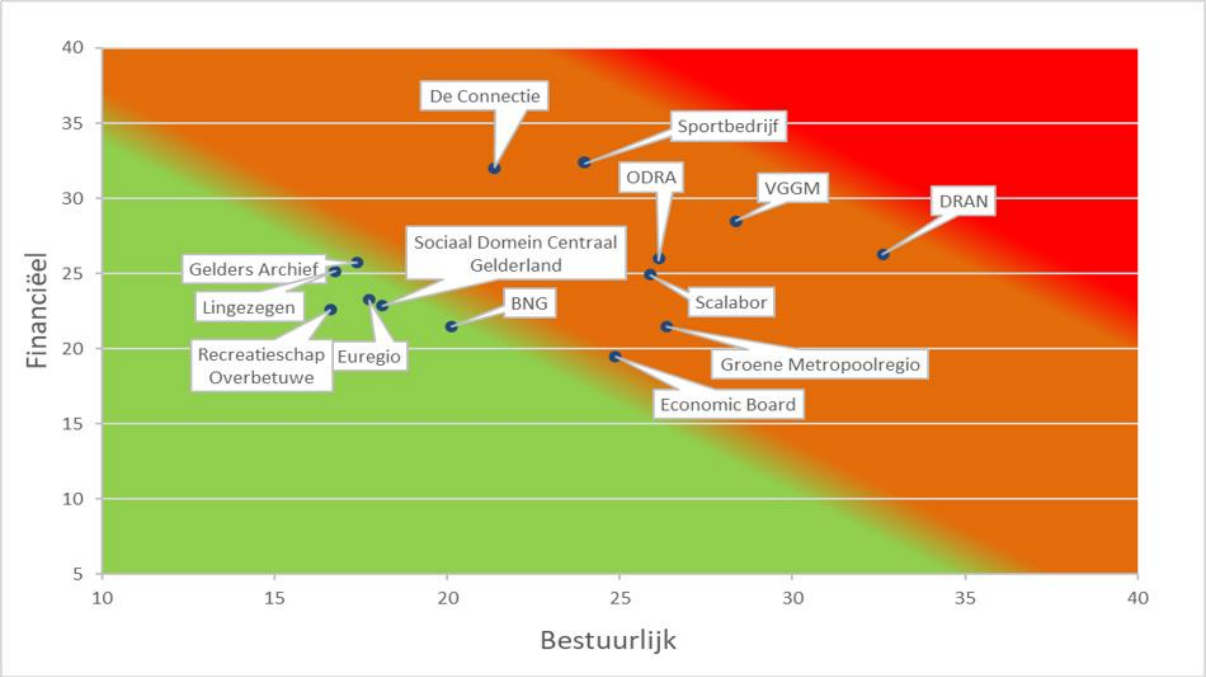
Lokale overheden werken steeds meer en intensiever met elkaar samen. Dat gebeurt op verschillende niveaus en op verschillende manieren. De Wet gemeenschappelijke regeling (Wgr) maakt (publiekrechtelijke) samenwerking mogelijk tussen provincies, gemeenten en waterschappen.
Per 1 juli 2022 is een wijziging van de Wgr in werking getreden. Deze wijziging is erop gericht de kaderstellende en controlerende rol van de gemeenteraad bij taken die in gemeenschappelijke regelingen worden uitgevoerd te versterken. De komende tijd wordt bezien wat de gevolgen van de wijzigingen in de Wgr zijn voor de Arnhemse kadernota en de inbedding van de verbonden partijen in de P&C-cyclus.

Diversiteit en inclusiviteit

We vinden het belangrijk dat alle partners met wie we samenwerken zich inzetten voor een inclusieve en diverse organisatie en dienstverlening en dat we daarin van elkaar leren. In de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023 staat wat we daarin van onze verbonden partijen vragen. Het doel is dat vanaf 2025 alle verbonden partijen in hun plannen de inzet op inclusie en diversiteit hebben opgenomen. We streven daarbij naar een gezamenlijke inzet die in lijn ligt qua doelstellingen. In de betreffende verantwoordingssystematiek zullen we de voortgang monitoren.

Ontwikkelingen risicovolle verbonden partijen

Niet alle verbonden partijen vragen om even veel betrokkenheid. Om de aandacht te geven aan die verbonden partijen die voor de gemeente van het grootste belang zijn, dan wel een belangrijk risico vormen (beleidsmatig of financieel) is het risicokompas toegepast. Het risicokompas is een risicoanalyse die bestaat uit een beoordeling op acht maatstaven. Deze acht maatstaven geven vorm aan de bestuurlijke en financiële verbondenheid met de partij. Door alle verbonden partijen op dezelfde wijze te beoordelen, is het mogelijk de verbonden partijen onderling te vergelijken en te bepalen welke verbonden partijen in verhouding tot elkaar een hoog risicoprofiel hebben. In de aanloop naar de Begroting 2024 heeft een actualisatie plaatsgevonden van het risicokompas. Dit heeft geresulteerd in de volgende risicokaart:

Voor de verbonden partijen die op basis van de risicokaart in onderlinge vergelijking het hoogst scoren is een beheersstrategie opgesteld. Het betreft de volgende partijen:

- DRAN (Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen);
- Sportbedrijf Arnhem;
- De Connectie;
- VGGM (Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden;
- ODRA (Omgevingsdienst Regio Arnhem;
- Scalabor.

In het hierna volgende overzicht met verbonden partijen wordt aangegeven in welke verbonden partijen de gemeente Arnhem deelneemt en aan welke programma's hiermee een bijdrage wordt geleverd. De hierboven genoemde partijen maken onderdeel uit van dit overzicht. De beheersstrategie op deze partijen wordt in het overzicht nader toegelicht.

Relatie met paragraaf Weerstandsvermogen

De risico's die samenhangen met de verbonden partijen zijn meegewogen in de bepaling van de gewenste weerstandscapaciteit (zie paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen).

Toelichting bij overzicht verbonden partijen

Hierna wordt per verbonden partij een aantal gegevens weergegeven. Naast stamgegevens zijn dit het bestuurlijke en financiële belang, financiële gegevens over het vermogen en resultaat, actuele ontwikkelingen en de beheersstrategie (indien van toepassing).
Aanvullend op de hierna weergegeven verbonden partijen neemt de gemeente Arnhem tevens deel in twee Verenigingen van Eigenaars (VVE's). Het betreft de volgende VVE's:

- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 46 en 47 te Arnhem.
- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 27, 28-1 en 28-2 te Arnhem.

De gemeente heeft als eigenaar van een gedeelte van de panden zitting in het bestuur van de VVE's en heeft tevens een (gering) financieel belang. Het risicoprofiel is als laag aan te merken.

Scalabor B.V.

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S06 Participatie en armoedebestrijding		
Doel verbonden partij	Scalabor B.V. is een arbeidsontwikkelbedrijf dat inwoners met een afstand tot de arbeidsmarkt uit de arbeidsmarktregio Midden-Gelderland ondersteunt bij het overbruggen van die afstand. Scalabor begeleidt inwoners die dat nodig hebben naar passend en zo regulier mogelijk werk. Scalabor richt zich op het ontdekken en ontwikkelen van talenten van mensen in een werksituatie. Een belangrijke dienstverlening is het begeleiden van SW-medewerkers van de modulaire gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van Scalabor B.V. De gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW) detacheert SW-medewerkers, in opdracht van de deelnemende gemeenten, bij Scalabor B.V. Daarnaast koopt gemeente Arnhem (als klant) ook ontwikkeltrajecten in bij Scalabor B.V. voor inwoners die een beroep doen op ondersteuning vanuit de Participatiewet. Scalaobr B.V. is ook onze partner in het toeleiden en creëren van beschutte werkplekken.		
Bestuurlijk belang	De concerndirecteur van gemeente Arnhem is gemachtigd om namens de gemeente Arnhem stemrecht uit te oefenen in de vergadering van aandeelhouders.		
Financieel belang	100%		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	7.896.072
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	8.642.731
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	

Ontwikkelingen

Voor 2023 zagen wij:

- een snelle terugloop van het aantal SW-medewerkers (door pensionering ed.);
- door ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en het ontbreken van benodigde vaardigheden van medewerkers het steeds lastiger voor SW-medewerkers wordt om door te stromen naar externe werkgevers;
- landelijke ontwikkelingen rondom sociale ontwikkelbedrijven (SW 2.0) een rol gaan spelen qua positionering;
- dat de cao SW verouderd is en vanwege de hoge inflatie een loonindexatie van 7% inclusief reiskosten vergoeding nodig was;
- we een toekomstbestendige manier hebben gevonden voor de inkoop van arbeidsontwikkeling.

In 2023 en verder vragen deze ontwikkelingen ook onze aandacht.

Risico profiel

Middel

Beheersstrategie

Risico's

1. *Oekraïne / hogere energiekosten / inflatie*
   De prijsstijgingen als gevolg van de oorlog in Oekraïne, de stijging van de rente en het onzekerder en duurder worden van de levering van bepaalde grondstoffen en andere producten uit het buitenland, heeft ook effect op het resultaat van Scalabor.
2. *Instroom trajecten divisie arbeidsontwikkeling*
   De omzet van de divisie arbeidsontwikkeling blijft nog steeds achter bij de verwachting, met name door lagere afname van regiogemeenten. Ook wordt er nog gebruik gemaakt van de mogelijkheden voor beschut werk bij Scalabor.
3. *Effect uitstroom SW op dienstverlening en omzet*
   Door de pensionering van SW-medewerkers en de afschaffing van de WsW in 2015 daalt het aantal medewerkers jaarlijks. Hierdoor wordt het steeds lastiger de dienstverlening van eigen rendabele afdelingen zoals Schoonmaak en Groenvoorziening in de lucht te houden.
4. *Cybersecurity*
   Ook bij Scalabor zien ze een toename van het aantal phishingmails etc. in lijn met de landelijke trend. Dit brengt financiële risico's met zich mee.

Beheersmaatregelen

1. *Oekraïne / hogere energiekosten / inflatie*
   Scalabor kijkt naar mogelijkheden en contractafspraken om met leveranciers in gesprek te gaan. Tegelijkertijd praten ze met hun klanten en afnemers over het doorvoeren van prijsverhogingen. Ook wij als gemeente streven naar het bieden van passende indexatie van de tarieven. Daarnaast is Scalabor actief bezig met het besparen van energie, onder andere door aanpassingen in de huisvesting.
2. *Instroom trajecten divisie arbeidsontwikkeling*
   Vanuit de gemeente Arnhem hebben we nieuwe afspraken met Scalabor gemaakt over de inzet van arbeidsontwikkeling en beschut werk. Tegelijkertijd blijven we ook actief in de regio de mogelijkheden van Scalabor onder de aandacht brengen.
3. *Effect uitstroom SW op dienstverlening en omzet*
   Er zijn regionaal (vanuit de MGR waar de SW onder valt) financiële afspraken gemaakt over SW tot en met 2025. We voeren via de MGR actief regionaal overleg over de ontwikkeling en toekomst van SW.

Cybersecurity
Scalabor heeft diverse beheersmaatregelen getroffen om de risico's te beheersen. Naast de technische en organisatorische maatregelen die er al zijn, gaan ze ook al hun kantoormedewerkers een training laten volgen om meer bewustzijn en kennis op te doen op dit gebied.

Sportbedrijf Arnhem

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	Het Sportbedrijf voert het sportbeleid uit. Arnhem stimuleert en faciliteert bewegen en sporten en Arnhem, voor een beter welzijn van de stad.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem		
Bestuurlijk belang	De gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van de BV Sportbedrijf Arnhem. Als aandeelhouder is de gemeente Arnhem lid van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders. Het mandaat om als aandeelhouder op te treden is door het college neergelegd bij de concerndirecteur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft het volledige eigendom.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	2.519.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	21.034.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	18.100.000
Ontwikkelingen	Het Sportbedrijf heeft te maken met een begrotingstekort op basis van de huidige activiteiten, veroorzaakt door de hoge inflatie en energiekosten. Dit is reeds door middel van een raadsbrief gecommuniceerd. We zijn als gemeente in overleg met het Sportbedrijf hoe het begrotingstekort te overbruggen, zonder ingrijpende maatregelen te nemen.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	**Sturing** Het Sportbedrijf is de grootste uitvoerder van het sportbeleid van de gemeente Arnhem. Bij de verzelfstandiging van het Sportbedrijf, zijn vanuit de gemeente als opdrachtgever en eigenaar van het Sportbedrijf, afspraken gemaakt over de informatie- en stuurmogelijkheden voor de gemeente. Voor 2024 geven we op dezelfde wijze als voorgaande jaren sturing aan het Sportbedrijf. Onderdeel van die sturing is het subsidieproces aan het Sportbedrijf. Dat bestaat uit een gezamenlijke, integrale, uitvraag aan het Sportbedrijf. Gevolgd door een subsidieaanvraag en een gezamenlijke (door sportbeleid, TLO en BC) beoordeling van de aanvraag. Door het jaar heen houden we aan de hand van kwartaalrapportages inhoudelijk en financieel vinger aan de pols wat betreft de voortgang. Ten slotte volgt vaststelling aan de hand van het jaarverslag en de jaarrapportage. Tegelijkertijd voert de gemeente als aandeelhouder ook regelmatig gesprekken met het Sportbedrijf door middel van aandeelhoudersvergaderingen. De dagdagelijkse aansturing gebeurt vanuit de bestuursadviseur sport die fungeert als ambtelijk opdrachtgever. Het verbeteren van inhoudelijk en financieel inzicht is een continu proces waarover Sportbedrijf en gemeente afstemmen met betrekking tot gewenste inzichten. Over de kwaliteit en met name over de (on)mogelijkheden van rapportage over effectiviteit en efficiëntie van interventies in de stad wordt met elkaar gesproken, alsmede wensen voor de toekomst op wijkniveau. Er is steeds meer inzicht in kosten per locatie en per 'product'. Sportbedrijf en		

gemeente doorlopen gezamenlijk stappen om dit af te zetten tegen maatschappelijke meerwaarde. Hierdoor komt er steeds meer kennis beschikbaar over in hoeverre uitgaven zich verhouden tot gemeentelijke doelstellingen. Op basis daarvan kunnen beleidskeuzes gemaakt worden.

Financieel
Het eigen vermogen is € 1,6 miljoen. Voor 2022 e.v. is er een taakstelling van € 0,75 miljoen. Het Sportbedrijf heeft in 2022 een resultaat gehaald van omstreeks € 0,9 miljoen. Dit is grotendeels te verklaren door incidentele steun vanuit het Rijk in verband met de coronacrisis. Dit wordt grotendeels aangewend om het in verband met stijgende energieprijzen verwachte tekort van 2023 deels mee op te vangen. Er blijft voor 2023 nog een tekort over van omstreeks 0,5 miljoen en 2,7 miljoen voor 2024. Met de in de begroting opgenomen aanvullende subsidie voor 2023 en 2024 verwachten wij dat het Sportbedrijf bij gelijkblijvende activiteiten voldoende financiële middelen tot haar beschikking heeft.

Samenwerking
Nu het Sportbedrijf stabiel staat, is er ruimte om de focus te verleggen naar het gesprek op inhoud en gezamenlijke belangen. De afgelopen jaren is de samenwerking tussen gemeente en Sportbedrijf sterk verbeterd. De samenwerking blijft een onderwerp waarin continu geïnvesteerd wordt, ook in 2024 en verder.
Voorbeelden van inhoudelijke onderwerpen die gezamenlijk worden opgepakt zijn: verenigingsondersteuning, de bezetting van accommodaties en ontwikkeling van een positief sportklimaat. Hierover wordt de gemeenteraad in 2023 verder geïnformeerd.
We verwachten deze ontwikkeling met het MT van het Sportbedrijf in 2024 voort te kunnen zetten. Deze samenwerking zorgt ervoor dat het risicoprofiel van het Sportbedrijf als verbonden partij lager ingeschat wordt.

NV Bank Nederlandse Gemeenten

Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën		
Doel verbonden partij	De BNG is de 'bankier ten dienste van overheden', waaronder voor gemeenten.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeente heeft minder dan 1% van de aandelen. De andere aandeelhouders zijn de Staat der Nederlanden (50%), provincies en gemeenten.		
Bestuurlijk belang	De concerntreasurer is gemachtigde voor de aandeelhoudersvergadering.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft 496.470 aandelen van de BNG in bezit (bijna 1%) en is daarmee een van de grootste gemeentelijke aandeelhouders van de BNG		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	4.615.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	107.459
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	-1.300
Ontwikkelingen	Niet van toepassing		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing		

Economic Board regio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats	Nijmegen
Rechtsvorm	Stichting
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie
Doel verbonden partij	Het versterken van de samenwerking tussen ondernemers, kennisinstellingen en overheden op de groeisectoren health, energy en food en de cross-overs daartussen, om daarmee de economische slagkracht van de regio Arnhem-Nijmegen verder te ontwikkelen en regionale groeikansen te benutten met alle voor dat doel dienstige middelen.

Deelnemers in samenwerking	The Economic Board wordt gevormd door achttien leden vanuit de kennisinstellingen, het bedrijfsleven en de overheden.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch (voorzitter) en de wethouder Economische Zaken hebben zitting in de board.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft geen rechtstreekse financiële relatie met The Economic Board. Van onze bijdrage aan de regio wordt 1 euro per inwoner via een subsidie door de Groene Metropoolregio doorgegeven aan The Economic Board.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	44.593
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	103.369
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	162.466
Ontwikkelingen	The Economic Board richting op de samenwerking tussen overheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven op het gebied van economische ontwikkeling, innovatie en werkgelegenheid in de regio. The Economic Board is aanjager en versterker van de economische groei in de regio Arnhem-Nijmegen rondom de thema's Energy, Health, Hightech met cross-over Food, Slimme Duurzaamheid en Arbeidsmarkt. The Economic Board stimuleert innovaties in deze sectoren en de cross-overs daartussen. Dat doet ze onder meer door te communiceren over het bijzonder potentieel en ontwikkelingen in de regio, mogelijke partners aan elkaar te verbinden en bedrijvigheid en innovaties te stimuleren en aan te jagen. The Economic Board representeert een diverse en grote achterban, die zich uitstrekt over een aanzienlijk gebied (ca 800.000 inwoners) met een actief en betrokken MKB, alles zich afspelend binnen de 18 gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen. The Economic Board richt zich onder de noemer Lifeport specifiek op de clusters energy, health en food, vanuit de propositie dat de regio Arnhem-Nijmegen juist met innovaties op deze thema's een bijdrage kan leveren aan grote maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld rond energie en klimaat. Voorbeelden waar de krachtenbundeling van de samenwerking tussen overheid, kennisinstellingen en onderwijs rond innovaties zijn de IPKW Cleantech campus en het Connectr innovation lab in Arnhem of TPN West in Nijmegen en Innofase in Duiven. Op de Noviotech Campus in Nijmegen werken universiteit en het bedrijfsleven samen aan onderwerpen als preventie en pandemische paraatheid in combinatie met verregaande digitalisering van de zorg. Samen met de Groene Metropoolregio en kennisinstellingen in de regio werkt The Economic Board daarnaast via een gezamenlijke regionale arbeidsmarktagenda aan een betere aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Belangrijke partners van The Economic Board zijn de GMR zijn en de provincie Gelderland. De drie partijen hebben in de 2023 een Regio Deal af met het Rijk en zullen hier vanaf 2024 gezamenlijk uitvoering aan geven. De Regio Deal sluit inhoudelijk aan bij de agenda's van The Economic Board, GMR en de gebiedsagenda van de provincie Gelderland.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

BVO De Connectie

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën		
Doel verbonden partij	De Connectie is een gemeenschappelijke regeling met de gemeenten Rheden en Renkum op het gebied van bedrijfsvoering.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem, gemeente Renkum en gemeente Rheden		
Bestuurlijk belang	Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het bestuur.		
Financieel belang	Het Arnhems aandeel in De Connectie bedraagt 72%.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	1.484.000

	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	17.127.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	33.628.000

Ontwikkelingen

Om meer grip te krijgen op de samenwerking, toekomstvisie en het financieel perspectief heeft het bestuur van de Connectie in 2021 een bestuursopdracht vastgesteld. Daarbij gaat het om nieuwe afspraken met betrekking tot de wijze van organiseren van de samenwerking (governance), een duidelijke toekomstvisie omtrent de positie van De Connectie op langere termijn (groeiambitie) en het financieel perspectief van De Connectie in relatie tot de financiële positie van de eigenaar-gemeenten. Na het vaststellen van de bestuursopdracht is door De Connectie en de gemeenten gezamenlijk invulling gegeven aan de doorontwikkeling van de samenwerking. In het kader van deze doorontwikkeling vindt onderzoek plaats naar de verdere professionalisering van het opdrachtgeverschap. Daarbij wordt ook het centraal opdrachtgeverschap van de IV-keten onderzocht. Naast het onderzoek naar de inrichting van het opdrachtgeverschap wordt ook ingezet op de versterking van het demand- en supplymanagement.

Risico profiel

Middel

Beheersstrategie

De beheersing is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. Het bestuur, het OGO (opdrachtgeversoverleg) en de demandorganisatie zijn hierin belangrijke gremia waarin sturing en beheersing nadrukkelijk terugkomen. Het controllersoverleg vervult hierin een belangrijke adviesrol ten aanzien van de P&C-producten van de Connectie.

Er wordt in de begroting van De Connectie een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. De Connectie onderschrijft de principes van het risico gestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico's te beheersen. Afgelopen jaar heeft De Connectie belangrijke stappen gezet ten aanzien van de invulling van het risicomanagement. Zo heeft er een uitgebreide risico-inventarisatie plaatsgevonden, zowel vanuit het perspectief van de organisatiedoelstellingen als vanuit het perspectief van business continuïteit. Waar nodig zijn aanvullende beheersmaatregelen genomen. De komende jaren gaat De Connectie verder met het door ontwikkelen van het risicomanagement door te investeren in het risicobewustzijn binnen de organisatie en het cyclisch en systematisch borgen van het risicomanagement.
De risico's die door De Connectie in de MJPB 2024-2027 zijn beschreven, zijn in omvang gestegen. Dit wordt volledig veroorzaakt door de onzekerheid ten aanzien van de stijgende WOZ-bezwaren en daaraan gekoppelde meerkosten. Afhankelijk van de landelijke ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving is dit als risico opgenomen in het risicoprofiel van de Connectie. In de Begroting 2024 van de gemeente Arnhem is rekening gehouden met deze risico's.

Gelet op het feit dat de Connectie een beleidsarme MJPB heeft gepresenteerd waarin ontwikkelingen en (gemeentelijke) ambities zoals bijvoorbeeld de harmonisatie van applicatielandschap niet zijn verwerkt, vraagt dit in de toekomst mogelijk om aanvullende investeringen.

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

Vestigingsplaats

Arnhem

Rechtsvorm

Gemeenschappelijke regeling

Programma

S07 Zorg

Doel verbonden partij

In april 2016 is de Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen opgericht ten behoeve van het aanvullend vervoer Arnhem Nijmegen (Avan). Het is een gemeenschappelijke regeling, gebaseerd op een bedrijfsvoeringsorganisatie. Eén van de taken van deze Vervoersorganisatie is het regelen van het doelgroepenvervoer, waarbij sprake is van een bundeling van het doelgroepenvervoer (Wmo-vervoer, leerlingenvervoer en instellingsvervoer). Gezamenlijke sturing en (financiële) beheersing van uitvoeringstaken en uitvoering van ondersteunende processen op het gebied van doelgroepenvervoer en aanvullend vervoer voor de deelnemers.

Deelnemers in samenwerking

Regio Arnhem en regio Nijmegen

Bestuurlijk belang

Wethouder Marco van der Wel is lid van het bestuur.

Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt volgens een verdeelsleutel bij aan de exploitatie. De kosten van de bedrijfsvoeringsorganisatie worden bepaald op basis van het inwoneraantal. De vervoerskosten op basis van rekeneenheden van het vervoer. De vervoersorganisatie heeft geen weerstandscapaciteit; tekorten komen voor rekening van de deelnemende gemeenten.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	10.313.756
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	6.282.708
Ontwikkelingen	Met vervoerders zijn in 2020 contracten afgesloten voor een initiële periode van 4 jaren en drie verlengingsopties van elk twee jaren. De uitvoerende partij voor routegebonden vervoer in Arnhem heeft besloten het contract niet te verlengen en daardoor dient dit deel van het vervoer te worden aanbesteed.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	De risico's waarmee BVO DRAN te maken heeft zijn een veranderende relatie met de provincie, een zeer dynamische omgeving, kwetsbare burgers en daarmee politieke gevoeligheid. De inrichting van het doelgroepenvervoer is gebaseerd op een 'open einde' systematiek. Hierom is de sturingsinformatie frequenter en gericht op continue monitoring. Structureel ontvangen we van de BVO DRAN managementinformatie en zogenaamde rittenbakken. Er is ongeveer tien keer per jaar ambtelijk en 6 keer per jaar bestuurlijk overleg. We zijn voornemens om informatie over het doelgroepenvervoer te verwerken in PowerBI zodat het onderdeel kan gaan uitmaken van de bestuursrapportage. In 2022 is gewerkt aan het opnemen van informatie over regiotaxi in PowerBI. Qua IT heeft dat meer voeten in aarde en kost meer tijd dan vooraf ingeschat. Dit geldt nog meer voor het opnemen van informatie over het routegebonden vervoer omdat de aangeleverde informatie niet uniform is tussen de vervoerders.		

Euregio Rijn-Waal

Vestigingsplaats	Kleve (D)		
Rechtsvorm	Openbaar lichaam naar Duits recht		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie		
Doel verbonden partij	De Euregio Rijn-Waal is een Nederlands-Duits openbaar lichaam waarbij ca 55 gemeenten en regionale overheden en Kamer van Koophandels uit de grensregio zijn aangesloten. De bevordering van de integratie van Europa en het slechten van nationale grenzen zijn centrale doelen van deze samenwerking. De Euregio Rijn-Waal zet in op verbetering en intensiveren van grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van economie en maatschappij. In het werkgebied van de Euregio bestaan veel mogelijkheden voor een sterke economische en maatschappelijke ontwikkeling. De Euregio Rijn-Waal brengt partners bij elkaar om gezamenlijke initiatieven te starten en zo gebruik te maken van synergie-effecten. De Euregio verzorgt het programmamanagement voor het EU-programma INTERREG Duitsland-Nederland. De Euregio is geen verbonden partij in de zin van de Wet gemeenschappelijke regelingen. De Euregio is een openbaar lichaam gebaseerd op het Verdrag van Anholt. In overeenstemming met artikel 3 lid 3 van dit verdrag is voor de Euregio het Duitse recht van toepassing. Dit betekent dat voor de Euregio niet dezelfde plichten gelden ten aanzien van bijvoorbeeld de verzending van de begroting aan deelnemende gemeenten. In de statuten van de Euregio is vastgelegd dat de begroting een maand voor het begin van het nieuwe begrotingsjaar een begroting wordt opgeleverd.		
Deelnemers in samenwerking	55 leden, te weten 30 Nederlandse en 20 Duitse gemeenten, 3 regionale instanties en 2 Kamers van Koophandel		
Bestuurlijk belang	In de Euregioraad zitten namens de gemeente Arnhem wethouder Maurits van de Geijn en de raadsleden Alwin van Engelenburg, Joris Brandts en Yildirim Usta.		
Financieel belang	Beperkt. De leden betalen een (inwoneraantal gerelateerde) contributie.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	1.747.124
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	2.917.430

	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	28.000

Ontwikkelingen

De Euregio geeft uitvoering aan de door de Euregioraad vastgestelde Strategische Agenda 2025+. Daarin zijn vier grensuitdagingen geformuleerd: economie en klimaat, arbeidsmarkt en opleiding, leefbaarheid alsmede Euregionale identiteit. Medio 2022 is het Europees Interreg-programma VI 2021-2027 van start gegaan. Daarvoor verzorgt de Euregio het regionale programmamanagement.
Binnen de Groene Metropoolregio worden initiatieven voor Euregionale samenwerking onderzocht, o.a. in het kader van de Regio Deal Groene Groei. Arnhem neemt binnen de Euregio samen met Düsseldorf, Duisburg, Moers, Ede, Apeldoorn en Nijmegen deel aan het zogenaamde 100.000plus-netwerk.

Risico profiel

Laag

Beheersstrategie

Niet van toepassing.

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats

Elst

Rechtsvorm

Gemeenschappelijke regeling

Programma

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S02 Bereikbaarheid; S03 Economie; S10 Klimaat en energie; S12 Wonen en leefomgeving

Doel verbonden partij

De ambitie van de Groene Metropoolregio is gericht op de welvaart van de inwoners in de regio. De Groene Metropoolregio werkt aan maatschappelijke opgaven op het gebied van werken, wonen, duurzaamheid, bereikbaarheid en leefbaarheid. De regio staat voor kwalitatieve groei en dus voor balans tussen groei en leefbaarheid. De ambitie is om de omvangrijke groeiopgave (huisvesting, werk en bereikbaarheid) te faciliteren en de groene leefomgeving en ontspannen leefkwaliteit in de regio te behouden en te versterken. De regio wil zich sterker profileren naar het rijk en Europa als groene, circulaire metropoolregio. De regionale agenda is hierop gericht.

Deelnemers in samenwerking

Arnhem, Berg en Dal, Beuningen, Doesburg, Druten, Duiven, Heumen, Lingewaard, Montferland, Mook en Middelaar, Nijmegen, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Wijchen en Zevenaar.

Bestuurlijk belang

Burgemeester Ahmed Marcouch is lid van het Algemeen Bestuur van de Groene Metropoolregio met wethouder Nermina Kundić als zijn plaatsvervanger. Wethouder Nermina Kundić is voorzitter van het bestuurlijk team Verbonden regio. Maurits van de Geijn, Marco van der Wel en Cathelijne Bouwkamp nemen deel aan de bestuurlijke teams voor respectievelijk de opgaven Productieve regio, Ontspannen regio en Groene Groeiregio.

Financieel belang

De gemeente Arnhem draagt naar rato van inwonertal bij aan de uitvoering van de gemeenschappelijke regeling. Dit betreft de basiskosten. Daar komen jaarlijks de middelen bij voor de uitvoering van de regionale agenda. Het bedrag van € 1.107.261 dat is opgenomen als gerealiseerde bijdrage Arnhem is opgebouwd uit € 420.000 voor basiskosten en € 687.261 voor kosten uitvoering regionale agenda.

Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	347.799
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.928.520
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	418.665

Ontwikkelingen

In de Groene Metropoolregio werken de colleges van de achttien regiogemeenten samen aan de volgende ambitie:

- Samen doorgroeien naar een groene metropoolregio met internationale betekenis en allure.
- Zichtbaar zijn als dé circulaire topregio van ons land en van Europa, in alle facetten van de leefomgeving.
- Hét voorbeeld zijn voor kwalitatieve groei met een goede balans tussen levendige stedelijkheid en ontspannen leefkwaliteit.

De regionale agenda is hierop gericht. In deze agenda zijn vijf opgaven zijn geformuleerd: Verbonden regio, Productieve regio, Circulaire regio, Ontspannen regio en Groene groeiregio. In 2022 is een update van de regionale agenda 2023-2024 vastgesteld.

	Arnhem heeft in 2022 samen met de Groene Metropoolregio mede uitvoering gegeven aan de opgaven in de regionale agenda en de hiermee samenhangende lobbyagenda. Dankzij de inspanningen van de Groene Metropoolregio heeft het Rijk Arnhem-Oost aangewezen als grootschalig woningbouwgebied. Hiermee kunnen we als de gemeente ook aanspraak maken op middelen vanuit Den Haag om te investeren in een leefbare omgeving, betere bereikbaarheid en duurzame economie. Vanuit de regionale agenda is daarnaast onder andere samen met de Economic Board, de provincie en werkgevers gewerkt aan een regionale arbeidsmarktagenda, die moet gaan zorgen voor een betere aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Volgens de opdracht vanuit het Rijk is gewerkt aan de voorbereiding voor de Regionale Energiestrategie 2.0. De bestuurders van de cultuurregio 025 hebben in goede onderlinge samenwerking kaders vastgesteld voor de uitvoering van het transformatievoorstel cultuur. Ook is een inventarisatie uitgevoerd naar natuur, landschap en water in de regio, het zogenaamde groen-blauwraamwerk. Dit is een belangrijke bouwsteen voor het Verstedelijkingsakkoord waar vanuit de opgave groene groeiregio aan wordt gewerkt. In 2022 is doorgewerkt aan de verstedelijkingsstrategie, in het najaar zijn de gebiedsuitwerkingen aan de gemeenteraden aangeboden. Op de valreep van 2022 is de Woondeal 2.0 regio Arnhem-Nijmegen, als samenwerkingsagenda voor de woningbouwopgave in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen, ter vaststelling naar de regiogemeenten gestuurd. In 2022 is door het Algemeen Bestuur van de regio de meerjarige regionale agenda 2023-2024 vastgesteld, waar inmiddels zeventien gemeenten op hebben ingetekend.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Lingezegen

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S12 Wonen en leefomgeving		
Doel verbonden partij	De realisatie en coördinatie van het beheer van Park Lingezegen op basis van het Masterplan, Intergemeentelijke structuurvisie, het Uitvoeringsprogramma en het AB-besluit 2015-004 over de Afronding van de basisuitrusting en de doorontwikkeling (AB, 04 12 2015).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Lingewaard, Overbetuwe, Nijmegen en Arnhem.		
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van het Dagelijks bestuur, Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het Algemeen bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt voor 25% bij aan de gemeenschappelijke regeling.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	5.210.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	249.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	250.000
Ontwikkelingen	De komende jaren werkt de parkorganisatie aan een stevige, relevante positie in de regio en ontwikkelt ze haar identiteit tot een herkenbaar merk Park Lingezegen. Een sterk en betrokken actief netwerk wordt uitgebouwd, waarbij er nauw wordt samengewerkt met regionale stakeholders (de deelnemende gemeenten, provincie, Groene Metropoolregio) en betrokken lokale ondernemers en vrijwilligers. In het park krijgen in 2023 de Herenboeren een plek en worden drie klompenpaden gerealiseerd.		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S04 Onderwijs; S06 Participatie en armoedebestrijding; S07 Zorg

Doel verbonden partij	De Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Regio Centraal Gelderland is door elf gemeenten in 2017 opgericht voor de uitvoering van taken op het terrein van het sociaal domein. De MGR bestaat uit een beheerorganisatie en vijf modules, te weten: Inkoop specialistische zorg, Werkgeversservicepunt, Regionaal Bureau Leerlingzaken, Werkgeverschap SW-medewerkers en Contractmanagement Inburgering.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Wageningen, Westervoort en Zevenaar (niet alle gemeenten doen aan alle modules mee) alsmede het UWV (Werkgeverservicepunt).		
Bestuurlijk belang	Wethouder Paul Smeulders is lid van het bestuur. In de bestuurscommissies zitten wethouders Mark Lauriks (Participatie), Marco van der Wel (Inkoop zorg) en Nermina Kundić (onderwijs).		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten worden verdeeld zijn per module specifieke afspraken vastgelegd. Bij de onderwijsmodule geldt bijvoorbeeld het criterium 'leerlingaantallen en VsV-cijfers van de afgelopen 3 jaren' en bij de module WgSW het aantal inwoners met een SW-verband.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	684.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.388.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	32.123.855
Ontwikkelingen	In opdracht van de deelnemende gemeenten levert de MGR-organisatie een belangrijke bijdrage aan het versterken van de regionale samenwerking, meer integraliteit en ketenoptimalisering in het sociaal domein. De MGR is gevraagd alert te zijn op ontwikkelingen en opgaven die hieraan verder kunnen bijdragen. In 2022 kon daardoor de nieuwe module Contractmanagement Inburgering starten. Het regionaal SROI-steunpunt (Social Return On Investment) wordt in 2024 als submodule aan de samenwerkingsmodule Werkgeverservicepunt toegevoegd. De MGR zet in 2024 de werkzaamheden zoals die in de afgelopen jaren zijn ingezet en afgesproken voort.		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S11 Ruimtelijke ontwikkeling		
Doel verbonden partij	Goede en efficiënte vergunningverlening en handhaving op het gebied van milieu, bouwen, natuur en water.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Zevenaar en provincie Gelderland.		
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van dagelijks bestuur en algemeen bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatiebegroting van deze gemeenschappelijke regeling. De jaarlijkse bijdrage is afhankelijk van het afgesproken werkprogramma.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	862.900
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.929.600
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	6.544.000
Ontwikkelingen	Landelijke ontwikkelingen: zowel de Omgevingswet als de Wet kwaliteitsborging bouw gaan in per 2024. Beiden hebben invloed op de werkprocessen van vergunningverlening en toezicht bij ODRA. Een deel van het bouwtoezicht zal voortaan door de markt worden uitgevoerd. Beide wetten vereisen het inregelen van nieuwe werkprocessen. De landelijke evaluatie van Omgevingsdiensten door de commissie Van Aartsen heeft een aantal maatregelen opgeleverd, waaronder het ‘robuuster’ maken van kleinere omgevingsdiensten. Mogelijk		

	resulteert dit voor ODRA in een fusie of intensieve samenwerking met andere diensten. De krapte op de arbeidsmarkt zorgt ervoor dat ODRA relatief veel capaciteit moet inhuren en inmiddels structureel beginnende werknemers zelf opleidt.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving kunnen grote invloed hebben op de taakomvang en -inhoud van de omgevingsdienst ODRA. De Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging bouwen (WKB) zullen invloed hebben op de werkzaamheden die met bouw hebben te maken. ODRA is samen met de deelnemende gemeenten actief bezig met de invoering van de Omgevingswet en WKB en rapporteert hier geregeld over. Door actief met komende ontwikkelingen bezig te zijn kan beter geanticipeerd worden op eventuele consequenties voor het personeelsbestand van ODRA. De omvang van het takenpakket van ODRA op het gebied van bouw, vergunningverlening en toezicht is direct afhankelijk van initiatieven van particulieren en bedrijven in de stad. Er kunnen grote verschillen zitten tussen jaren. Om hierop te anticiperen houdt ODRA een flexibele schil met personeel aan. Met de systematiek van outputfinanciering en een prognose van de gemeente op de bouwontwikkelingen wordt het beter mogelijk om de kosten voor de gemeente vooraf in te schatten. Echter, ook na afloop van de coronacrisis is er nog steeds sprake van veel dynamiek en onzekerheid. De stikstofregelgeving, hoge prijzen, schaarste aan bouwmaterialen en aan personeel zorgen er voor dat het moeilijk is om goede prognoses te maken. De verwachting is evenwel dat de woningopgave voor flink meer bouwactiviteiten in Arnhem zal leiden. De bij omgevingsdienst ODRA onderkende risico's voor gemeente Arnhem worden op de volgende wijzen beheerst. Allereerst is er maandelijks werkoverleg tussen de accounthouders van beide partijen. Relevante ontwikkelingen kunnen daar als eerste gesignaleerd worden. ODRA levert maandelijks productiecijfers en urenoverzichten. De cijfers worden met deze frequentie ook in het accountoverleg besproken. Realisatie van producten en uren kan zo getoetst worden aan planning en budget, indien nodig kan worden bijgestuurd en zullen relevante ontwikkelingen gemeld worden in de financiële cyclus van de gemeente. De portefeuillehouder heeft zitting in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van ODRA. Meerdere keren per jaar worden financiële tussenrapportages van ODRA in de vorm van een financieel dashboard in de bestuursvergaderingen besproken. De businesscontroller Arnhem adviseert de portefeuillehouder op deze rapportages en kan risico's vroegtijdig signaleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan oplopende personeelskosten door schaarste op de arbeidsmarkt of bevindingen van de accountant.

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S05 Cultuur		
Doel verbonden partij	Het gezamenlijk vorm en inhoud geven aan het Gelders Archief, een samenwerking van de gemeentelijke archieven van Arnhem, Renkum, Rheden, Rozendaal, provincie en het Rijksarchief Gelderland. Aanvullend zijn taken afgesproken op het terrein van het beheer, het behoud, de presentatie en informatieverstrekking van de historie van de stad Arnhem en de omgeving daarvan.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeenten Renkum, Rheden en Rozendaal en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Met de Provincie Gelderland vinden onderhandelingen plaats over toetreding tot de Gemeenschappelijke Regeling.		
Bestuurlijk belang	Wethouders Bob Roelofs en Maurits van de Geijn maken deel uit van het bestuur.		
Financieel belang	Jaarlijkse bijdrage.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	462.852
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	20.371.869
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	1.199.139
Ontwikkelingen	De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heeft aangegeven op termijn (voorzien op 1 januari 2025) uit te willen treden uit de Gemeenschappelijke Regelingen ten behoeve van de Regionale Historische Centra (RHC's), waaronder het Gelders Archief. Het Rijk wil wel de financiering op niveau houden voor het behoud en beheer van de fysieke rijksarchieven binnen de RHC's. De digitale rijksarchieven gaan volledig naar het e-depot van het Nationaal Archief. Daarnaast heeft het Ministerie van OCW eind 2020 aangegeven niet te willen dat de		

	RHC's gebruik blijven maken van het e-depot van het Nationaal Archief, maar dat zij hiervoor een eigen voorziening dienen op te richten. Het ministerie heeft hierbij wel financiële ondersteuning toegezegd, waarmee het Gelders Archief naar verwachting voor vijf jaar de externe kosten kan dekken. Voor de bijkomende kosten heeft het Gelders Archief in 2021 een dotatie gedaan aan de voorziening e-depot. Deze is gedekt uit het resultaat 2021 en een bijdrage uit het eigen vermogen.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S01 Veiligheid; S07 Zorg; S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	In deze regeling participeren (inclusief Arnhem) 15 gemeenten. Het betreft hier een wettelijk aangewezen organisatie met taken op het terrein van de brandweer (hulpverlening), volksgezondheid en rampenbestrijding. Veiligheid en gezondheid zijn in de regio de kerntaken.		
Deelnemers in samenwerking	15 gemeenten (inclusief Arnhem) participeren in de gemeenschappelijke regeling.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch en wethouder Maurits van de Geijn maken deel uit van het (dagelijks) bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten is verdeeld zijn per onderdeel specifieke afspraken gemaakt en vastgelegd.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	8.513.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	51.358.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	21.996.048

Ontwikkelingen

Volksgezondheid
Voor zowel de Algemene Gezondheidzorg (AGZ) als voor de Jeugdgezondheidzorg (JGZ) is er een traject toekomstbestendige dienstverlening ingezet. Dit, om als GGD, verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet Publieke Gezondheid goed in te kunnen spelen op maatschappelijke ontwikkelingen. Zowel wat betreft inhoudelijke dienstverlening als voor het beschikken over een robuuste organisatiestructuur.

De besluitvorming over de consequenties van de adviezen over Toekomstbestendige JGZ en toekomstbestendige AGZ vindt eind 2023 plaats.
De AGZ bestaat uit:
- Preventie AGZ
- Milieu & gezondheid
- Respons op crises

Integraal zorgakkoord (IZA) en Gezond en actief leven akkoord (GALA)
In het Integraal Zorgakkoord (IZA) en het Gezond & Actief Leven Akkoord (GALA) maken gemeenten en verschillende zorgpartijen, waaronder de GGD, afspraken over te bereiken gezondheidsdoelen voor de komende jaren. Beide akkoorden hangen nauw met elkaar samen en passen in een beweging van 'zorg naar gezondheid' die al is ingezet. Het Integraal Zorgakkoord bevat afspraken tussen 13 partijen over het toegankelijk en beheersbaar houden van de zorg. In het GALA maken het rijk, gemeenten en verzekeraars afspraken over preventie, versterking van de sociale basis en sport & bewegen

Brandweer / Crisisbeheersing
Eind 2022 heeft het Kabinet de Contourennota Versterking Crisisbeheersing en Brandweerzorg naar de Tweede Kamer gestuurd. In de bestuurlijke afspraken is besloten tot een geleidelijke opbouwende structurele toevoeging van € 83 miljoen voor alle veiligheidsregio's in de brede doeluitkering rampenbestrijding (BDUR) vanaf 2023. Dit betekent voor VGGM een bedrag van ongeveer € 1,4 miljoen vanaf 2023 oplopend tot ongeveer € 2,6 miljoen in 2026. VGGM zal hiermee de bestaande crisisorganisatie verder ontwikkelen.

Met de komst van de omgevingswet vindt een taakaanpassing plaats op het gebied van brandpreventie, namelijk het toezicht op wooncomplexen waar eveneens zorg wordt aangeboden en op bedrijven met veel gevaarlijke of ontplofbare stoffen of grote hoeveelheden vuurwerk (BEVI instellingen). De volledige implementatie van de Omgevingswet kent een doorlooptijd tot 2029.

In 2024 wordt een nieuw dekkingsplan voor de brandweer ter besluitvorming voorgelegd in het Algemeen Bestuur. Het dekkingsplan wordt gebaseerd op een geactualiseerd risicoprofiel waarin de risico's van de vier kerntaken van de brandweer worden samengebracht: brandbestrijding, hulpverlening, incidentenbestrijding gevaarlijke stoffen en waterongevallen. Aanvankelijk zou in 2022 al een nieuw dekkingsplan worden opgesteld. De planning is bijgesteld. Besloten is om het dekkingsplan samen te laten lopen met het meerjarenbeleidsplan VGGM 2024-2027. Dat betekent dat de beleidstermijn van het huidige dekkingsplan wordt verlengd en daarmee wordt het huidige niveau van de repressieve brandweerzorg gewaarborgd.

In het kader van de inwerkingtreding van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren is landelijk onderzoek gedaan naar de toekomstbestendigheid van het huidige stelsel van de vrijwillige brandweer. De vraag hierbij was in hoeverre het nodig was om te komen tot taakdifferentiatie tussen beroeps en vrijwillig brandweerpersoneel. De resultaten van het laatste onderzoek zijn inmiddels naar de Tweede Kamer gestuurd. De financiële consequenties van deze taakdifferentiatie worden nog verder uitgewerkt.

Beter bedrijfsvoeren
Door de toenemende samenwerking van gemeenten is door VGGM veel energie gestoken in het in beheer nemen van aanvullende taken. Door de aandacht op uitbreiding van taken heeft VGGM zich beperkt ontwikkeld op de verschillende bedrijfsvoering gebieden. Dit blijkt ook uit diverse rapportages. Hierdoor ontstaat het risico dat de organisatie onvoldoende in staat is om zich aan te passen bij toekomstige ontwikkelingen. In 2023 zal het bestuur nader stilstaan bij de toekomstige ambitie van de organisatie en bijbehorende inrichting van management en ondersteunende functies.

Risico profiel
Middel

Beheersstrategie

De veiligheids- en gezondheidsregio Gelderland Midden is een wettelijk aangewezen regeling waarin wordt samengewerkt met 15 verschillende gemeenten. De taken zijn onder verdeeld in een vijftal programma's (crisisbeheersing, brandweerzorg, GGD, ambulancezorg en bedrijfsvoering). VGGM wijst in haar begroting 2024 op de volgende risico's:

- Arbeidsontwikkelingen, waaronder een krappe arbeidsmarkt, vergrijzing en vitaliteit.
- Ziekteverzuim:

De coronabestrijding vroeg ruime tijd veel extra inzet van VGGM-medewerkers, waardoor het risico bestaat van verzuim als gevolg van een (te) hoge belasting.

- Regeling vervroeg uittreden:

In het pensioenakkoord is geregeld dat werkgevers een Regeling Vervroegd Uittreden (RVU) kunnen aanbieden aan medewerkers die 3 jaar of minder van hun AOW-leeftijd verwijderd zijn. De cao Ambulancezorg en de cao VVT hebben inmiddels een RVU-regeling in de cao opgenomen (ieder met verschillende spelregels). Voor de CAO Veiligheidsregio's is de RVU-regeling onderwerp van gesprek in 2024. In overeenstemming met het Besluit Verantwoorden en Begroten heeft VGGM op dit moment geen reservering voor verlofuren. Het risico bestaat dat een van de bronnen voor de RVU-verlof uren, al dan niet reeds opgebouwd, zal worden. Daarmee bestaat een financieel risico afhankelijk van de uitkomst en het toekomstig gebruik van de RVU.

- Consequenties Covid-19 – effect op taken:

Het is nog onduidelijk welke effecten COVID-19 en de bestrijding van het virus heeft op de samenleving op de lange termijn. Denk hierbij aan de impact op kwetsbare jongeren, de vraag naar reizigersvaccinaties, de vaccinatiebereidheid of vraagstukken over gezondheidsbevordering in het algemeen. Deze onzekerheid heeft mogelijk gevolgen op de uitvoering van de omvang en aard van de taken in 2024 en verder.

De beheersing van bovenstaande risico's is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen. Het regionaal controllersoverleg en de Financiële Commissie die regelmatig bijeen komen vervullen hierin een belangrijke adviesrol, ook ten aanzien van de P&C-producten van de VGGM. Daarnaast wordt er actief samengewerkt bij bestuurlijke opdrachten. Per programma is door de VGGM een doelenboom opgesteld waarbij tevens de belangrijkste risicofactoren en migranten zijn genoemd.
Aan de hand van de zogenaamde 'kans x effect'-methode wordt jaarlijks door VGGM een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke risico's en een kwantificering daarvan. Bij benadering wordt er een indicatie gegeven van het voor de organisatie benodigde weerstandsvermogen. Dit weerstandsvermogen wordt gevormd door de totale impact van de gekwantificeerde risico's te relateren aan de weerstandscapaciteit (zijnde het beschikbare eigen vermogen).

Daarnaast ontvangen de deelnemende gemeenten gedurende het jaar tussenrapportages van VGGM waarin wordt stilgestaan bij de actuele ontwikkelingen en de verwachtingen met betrekking tot de risico's worden beschreven.

Zowel de burgemeester als de wethouder publieke gezondheid zijn lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van VGGM. Het dagelijks bestuur en algemeen bestuur komen afzonderlijk van elkaar jaarlijks vijf keer bij elkaar. Onderwerp van gesprek is onder andere de P&C-cyclus. Begrotingen en jaarrekeningen worden daar vastgesteld. Ook inhoudelijke ontwikkelingen/ risico's worden daar gedeeld. Daarnaast is de wethouder publieke gezondheid deelnemer van de begeleidingscommissie programma Beter Bedrijfsvoeren.
Ondersteunende ambtenaren adviseren de burgemeester en wethouder als het gaat om de inhoud van de agenda. Deze ondersteunende ambtenaren zijn ook aangesloten op het controllersoverleg zoals eerder genoemd.

De raad krijgt de mogelijkheid om een zienswijze uit te brengen ten aanzien van de begroting en de jaarrekening van VGGM. Eventuele financiële risico's worden opgenomen in gemeentelijke risicoprofiel.

In de afgelopen jaren is gebleken dat deze beheersstrategie volstaat.

Recreatieschap Overbetuwe

Vestigingsplaats	Kerk - Avezaath
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S03 Economie
Doel verbonden partij	Het Recreatieschap heeft tot taak de gemeenschappelijke behartiging van de belangen van de deelnemende gemeenten op het terrein van de openluchtrecreatie en het toerisme in het rivierengebied.Samen met het Natuur- en Recreatieschap Lingegebied en het Recreatieschap Nederrijn, Lek en Waal wordt deelgenomen in de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied (handelsnaam Uiterwaarde). Uiterwaarde ontwikkelt de recreatiegebieden en land- en routegebonden voorzieningen in het rivierengebied en houdt ze in stand.
Deelnemers in samenwerking	Samen met de gemeenten Lingewaard en Overbetuwe heeft de gemeente Arnhem zitting in het bestuur van het Recreatieschap Overbetuwe. Het recreatieschap Overbetuwe is aandeelhouder van de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied.
Bestuurlijk belang	Vanuit de gemeente Arnhem participeren de portefeuillehouder toerisme en recreatie en raadslid Lea Manders in het algemeen bestuur van Recreatieschap Overbetuwe.
Financieel belang	Eigen vermogen en vreemd vermogen liggen bij de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierenland. Het Recreatieschap Overbetuwe beschikt niet over vermogen.
Eigen vermogen	Per 01-01-2023 €
	Per 31-12-2023 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023 €
	Per 31-12-2023 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2024 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024 €
Ontwikkelingen	Al jaren wordt er gewerkt aan de ontwikkeling van een kleinschalig vakantiepark met Ecolodges bij de Rijkerswoerdse Plassen. De beoogde locatie is Overbetuwe grondgebied, maar vanwege de nabijheid van Arnhemse woonwijken heeft Arnhem ook een belang. Dit plan ligt politiek uitermate gevoelig. Daarom is besloten een alternatief plan te ontwikkelen. In plaats van een vakantiepark wordt nu gesproken met ondernemers die een interactieve golfbaan en Airsoft willen realiseren. De planvorming volgt in 2023-2024.
Risico profiel	Laag
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Grondbeleid

In de paragraaf grondbeleid wordt een overzicht gegeven van de visie op het gemeentelijk grondbeleid en de uitvoering daarvan. Daarnaast worden een aantal specifieke ontwikkelingen van de afgelopen periode binnen het grondbedrijf besproken.

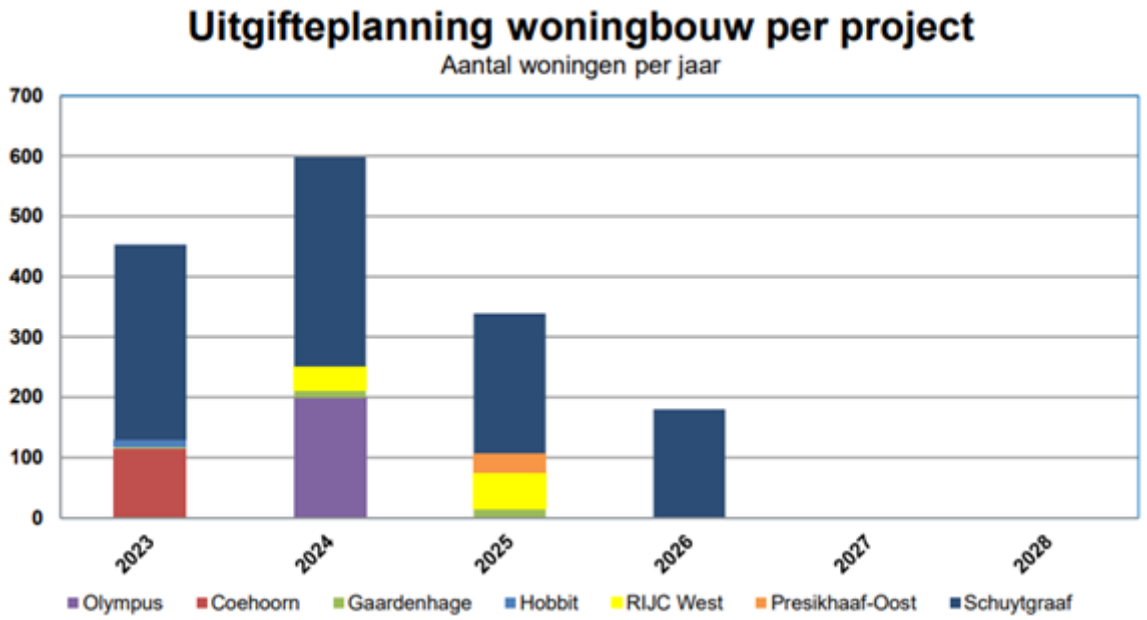
Visie op grondbeleid

De raad van gemeente Arnhem heeft in de eerste helft van 2023 de 'Nota grondbeleid 2023' vastgesteld. Gelet op de huidige ambities en doelstellingen vanuit de Woondeal Arnhem-Nijmegen 2020 (en de geactualiseerde woondeal van dit jaar) en de Omgevingsvisie is een actiever grondbeleid noodzakelijk. De keuze voor een actiever gemeentelijk grondbeleid vormt een trendbreuk met de gemeentelijke werkwijze in de afgelopen jaren.

Uitvoering van het beleid

Wonen

Zoals overeengekomen in de woondeal regio Arnhem – Nijmegen op 4 maart 2020[1] die herzien en aangescherpt is in mei 2023 met de woondeal 2.0[2], ligt er de opgave voor Arnhem om tot en met 2040 in totaal 16.000 woningen te bouwen. Onderstaande grafiek[3] laat daarbij zien wat de geplande uitgifte van woningen is binnen de bestaande woningbouwprojecten.

Gezien de grote woningbouw opgave en binnenstedelijke ambitie uit de omgevingsvisie zet de gemeente actief in de ontwikkeling van Spoorzone Oost. In Schaapsdrift en Rijnpark heeft de gemeente WVG gevestigd, worden objecten aangekocht en worden plannen voor de herontwikkeling uitgewerkt. Daarnaast worden binnenstedelijke projecten zoals Nijmeegseweg, Station Arnhem Zuid verder voorbereid. Voor de kansrijke gebieden zoals Arnhem West worden ontwikkelperspectieven opgesteld. Daarnaast faciliteert de gemeente ontwikkelingen die door ontwikkelaars worden opgepakt zoals Stadsblokken/Meinerswijk, Melkfabriek, Akzo-terrein. Ook is begin 2023 het ontwikkelperspectief en de gebiedsexploitatie Kronenburg vastgesteld.

In de alinea 'onrendabele top' wordt beschreven hoe deze plannen in het huidige woningbouwklimaat vormgegeven worden.

Kantoren

Arnhem heeft van oudsher veel kantoren. Het is belangrijk dat kantoorpanden op goede plekken in de stad beschikbaar blijven voor bedrijven. De beste plek is het stationsgebied Arnhem Centraal. Daar wordt geprobeerd extra kantoren te bouwen en daar mogen bestaande kantoren niet worden getransformeerd naar andere functies. Op minder goede plekken mogen kantoorpanden een andere functie krijgen. Bijvoorbeeld voor wonen. Er is

[1] Nijmegen (2020). Woondeal regio Arnhem-Nijmegen.
[2] Arnhem (2023). Woondeal 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen.
[3] FJP 2022. Financiële Jaarrapportage Projecten. Gemeente Arnhem.

immers nog steeds sprake van een mismatch op de Arnhemse kantorenmarkt. Dit vergroot de kans dat partijen investeren in bestaande kantoorpanden die op goede plekken liggen. Op die manier komen er in Arnhem meer moderne kantoren die duurzaam zijn én geschikt voor de nieuwe manier van werken.

Kleinschalige kantoorruimtes in het kader van wijkeconomie blijven mogelijk. In de Kantorennota 2022-2030, vastgesteld in mei 20234, is aangegeven welke kantoorlocaties toekomstbestendig zijn of met maatregelen toekomstbestendig te maken zijn. Er is in 2025-2026 een tussentijdse evaluatie voorzien van de Kantorennota, omdat dan onder andere duidelijker is wat de structurele effecten van Covid-19 zijn op het gebruik van en de vraag naar kantoren. Er is nog een beperkt aantal locaties of kavels waar de bouw van nieuwe kantoorpanden is voorzien.

Bedrijven

Het oppervlak aan bedrijventerreinen in Arnhem is relatief beperkt ten opzichte van andere steden van een vergelijkbare omvang. Arnhem beschikt op dit moment niet meer over uit te geven kavels ten behoeve van bedrijfsruimte op bedrijventerreinen. Het beschikbare aanbod bestaat dan ook uit bestaand vastgoed. Steeds meer zien we dat er ook wordt over gegaan op herontwikkeling van bedrijfspanden. Om de werkgelegenheid mee te laten groeien met de groei van de stad is het van belang dat bestaande bedrijventerreinen effectiever en efficiënter gebruikt gaan worden. Denk hierbij aan functies stapelen of bijvoorbeeld parkeren centraal regelen waardoor er meer ruimte ontstaat op kavels om bedrijfsmeters te realiseren.

In de vastgestelde Visie Werklocaties (2023) staat omschreven welke werkmilieus we toekennen aan de diverse bedrijventerreinen in Arnhem. Hiermee wordt richting gegeven aan de vormen van bedrijvigheid voor in de toekomst. Voor een aantal bedrijventerreinen geldt dat hierop extra verdieping noodzakelijk is. Zo wordt bijvoorbeeld gewerkt aan een ambitiedocument voor bedrijventerrein Het Broek.

Tevens zien we dat het percentage bedrijfsruimte in wijken verder afneemt, dit heeft ook effecten op de wijkeconomie. Om de wijk economie te stimuleren en werk en voorzieningen goed bereikbaar te houden voor inwoners is bedrijfsruimte in woonwijken van belang. Tevens zien we dat veel vormen van werk mengbaar zijn met wonen en niet noodzakelijkerwijs gehuisvest hoeven zijn op de schaarse grond op de formele bedrijventerreinen. Er wordt dan ook nadrukkelijker in gezet op benutten van milieuruimte op bedrijventerreinen én het toevoegen van bedrijfsruimte in woongebieden.

Binnen de bestaande niet-woningbouwprojecten is er voor kantoren, bedrijven en maatschappelijke functies de volgende uitgifte in vierkante meters gepland[5]:

Uitgifteplanning niet-woningbouw (in m2)

Project	Functie	2023	2024	2025	2026	2027	Totaal
Arnhem Centraal	Kantoren	0	4.000	0	0	0	4.000
Olympus	Maatschappelijk	0	3.275	0	0	0	3.275
Coehoorn	Comercieel/maatschappelijk	2.890	0	0	0	0	2.890
Kleefse Waard	Bedrijven	0	9.216	9.216	5.848	0	24.280
Fluvium	Bedrijven/maatschappelijk	0	3.786	2.188	0	0	5.974
Schuytgraaf	Maatschappelijk/commercieel	2.054	20	0	0	0	2.074
		4.944	20.297	11.404	5.848	0	42.493

Winstneming

Tussentijdse winst nemen op meerjarige grondexploitaties wordt beheerst door het voorzichtigheidsbeginsel[6]. Gemeenten moeten daarbij winsten op hun grondexploitaties nemen zodra er voldoende zekerheid is over het resultaat. De commissie BBV stelt dat er voldoende zekerheid over de grondexploitatie bestaat om winst te nemen indien er aan een drietal voorwaarden is voldaan:

1. Het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat
2. De grond (of het deelperceel) is verkocht
3. De kosten zijn gerealiseerd (winst naar rato van realisatie nemen)

4. Arnhem. Kantorennota 2022-2030. 2023.
5. FJP 2022. Financiële Jaarrapportage Projecten. Gemeente Arnhem.
6. BBV (2019). Vernieuwde notitie grondbeleid, pag. 25.

De hoeveelheid te nemen winst wordt berekend door het percentage kosten af te zetten tegen het percentage opbrengsten. En er wordt rekening gehouden met de onzekerheden in de grondexploitaties door de verwachte risico's van het project te beoordelen. Een eventueel positief saldo op opbrengsten wordt dan als winst genomen. Als hieruit blijkt dat een grondexploitatie niet winstgevend, maar verliesmakend is, moet hiervoor een voorziening worden opgenomen[7]

De eventuele winstneming dan wel verliesvoorziening wordt geraamd bij het opstellen van de Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP), zoals geactualiseerd op 1 januari 2023. Na vaststelling van het FJP bij de jaarverantwoording, worden de uitkomsten meegenomen in de begroting 2024. Winst wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Grex en bestemmingsreserve Stadsontwikkelfonds.

Onrendabele top

Hoe gemeente Arnhem omgaat met risico's en de relatie die dit heeft met het weerstandvermogen, wordt uitvoerig beschreven in de paragraaf weerstandvermogen. Ook wordt er in de nota grondbeleid beschreven hoe wordt omgegaan met project-specifieke risico's binnen de grondexploitaties. Los van de risico's die zich binnen een grondexploitatie voor kunnen doen, lopen we door alle ambities ook aan tegen een 'onrendabele top'.

Als het om woningbouw gaat, heeft de gemeente namelijk grote ambities, die ook overeengekomen zijn in de woondeal[8] De woningbouw moet (1) versnellen. Waarmee kosten naar voren gehaald worden. Het moet (2) betaalbaar zijn, waarbij 67% van de nieuwbouwprogramma's in het betaalbare segment gerealiseerd wordt. Er wordt (3) extra aandacht besteed aan het vormgeven van circulaire leefomgevingen, natuurinclusief en klimaatadaptief bouwen met behoud van groene ruimten. Er is (4) grootschalige samenhang nodig in de aanpak van sociaal-fysieke stadsvernieuwing. De opgave is om (5) binnenstedelijk te bouwen. En er moet (6) rekening gehouden worden met specifieke, kwetsbare doelgroepen.

Met alle ambities, zoals hierboven beschreven, kennen de grondexploitaties in voorbereiding vaak een (grote) onrendabele top. Waarbij de markt deze niet voor z'n rekening neemt. Dit maakt publieke financiering noodzakelijk. Het Rijk subsidieert daarom de woningbouwopgave, maar doet dit alleen door middel van cofinanciering. Dit vraagt om financiële middelen en innovatief denken van de gemeente om de woningbouwopgave, in samenwerking met andere partners, te realiseren.

Voor de Begroting 2024 wordt een stelselwijziging van het gemeentelijke Rioleringsplan (GRP) voorgesteld. Hierna zal de riool aanleg toegerekend worden aan het GRP in plaats van aan de grex zoals tot op heden het geval is. De aanleiding hiervoor is de binnenstedelijke opgave voor woningbouw. Hierbij wordt er beperkter nieuwe riolering aangelegd en is het veelal het omleggen of vervangen van bestaande riolering, welke binnen het GRP opgenomen wordt.

Een andere ontwikkeling is de wijze waarop algemene en project-specifieke risico's worden bepaald en ten laste komen van het weerstandsvermogen. Jaarlijks worden de risico's binnen grondexploitaties geanalyseerd en geactualiseerd. Er wordt uitgezocht of er andere manieren zijn waarop de risico's van grondexploitaties opgenomen kunnen worden in het weerstandsvermogen. Dit met de bedoeling om voortdurend tot een zo realistisch mogelijk beslag op het weerstandsvermogen van de gemeente te komen.

Strategisch bezit

De gemeente kan een (strategische) positie innemen op de grondmarkt of in een toekomstige ontwikkeling voordat een planologische beslissing of ander ruimtelijk besluit is genomen. De aankoop wordt gedaan met een concreet doel of eindresultaat, waarbij de gemeente de realisatie van de ambities denkt te bereiken door een actieve rol. In de nota grondbeleid is het afwegingskader beschreven. Bij vaststelling van de nota grondbeleid 2023 is hierover besloten de totale boekwaarde van het totale strategisch bezit te verhogen van € 50 miljoen naar € 100 miljoen. Waarbij het mandaat van het college tot het aankopen van gronden en vastgoed verhoogd is van € 25 miljoen naar € 50 miljoen per jaar.

Met een huidig saldo van € 18,7 miljoen aan strategische gronden en vastgoed, is er de bewegingsvrijheid om strategische aankopen te doen ten behoeve van de woningbouwopgave. Vanwege het voeren van een actiever grondbeleid in relatie tot de woningbouwopgave en de voorkeursrechten die spelen in Schaapsdrift en Rijnpark,

7. BBV (2019) Vernieuwde notitie grondbeleid, pag. 9.
8. Arnhem (2023). Woondeal 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen.

en de aankopen die bij vaststelling van Spoorzone Arnhem-Oost zullen plaatsvinden, is de verhoging van het aankoopbedragen en de totale boekwaarde van waarde om met passende snelheid te kunnen handelen.

Activeren van plankosten

Voordat een grondexploitatie wordt vastgesteld, worden kosten gemaakt voor onderzoek en inzet van ambtelijke capaciteit. Onder bepaalde voorwaarden biedt het BBV daarbij de mogelijkheid om deze kosten (plankosten) gedurende maximaal vijf jaar te activeren. Daarmee drukken ze als last niet op de exploitatie van de gemeente.

In de nieuwe nota Grondbeleid 2023 is deze werkwijze uitgewerkt en daarmee door de raad goedgekeurd om toe te passen in Arnhem. Door plankosten te activeren en later toe te rekenen aan een grondexploitatie blijven de totale kosten per project inzichtelijk. Dit geeft de raad een beter beeld van de totale businesscase van een project. Daarnaast kunnen de geactiveerde kosten, doordat ze projectgebonden zijn, in aanmerking komen voor cofinanciering. Voor 2024 zal het maximaal te activeren bedrag € 2 miljoen bedragen.

Investeringen

De raad autoriseert op grond van zijn budgetrecht de middelen voor de beleidsuitvoering. Hieronder vallen ook de investeringen. Investeringen vragen, anders dan reguliere begrotingsposten, meerjarig budgetruimte en dienen afzonderlijk te worden vastgesteld door de raad. In de Verordening financieel beleid en beheer van de gemeente Arnhem is opgenomen dat de raad de investeringsruimte autoriseert met het vaststellen van de begroting.

Inleiding

In het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) wordt expliciet aandacht gevraagd voor de investeringen. In artikel 20 van het BBV staat dat de uiteenzetting van de financiële positie een raming moet bevatten voor het begrotingsjaar van de financiële gevolgen van het bestaande en het nieuwe beleid dat in de programma's is opgenomen. Afzonderlijke aandacht moet hierbij worden besteed aan de investeringen.
Naast de wettelijke taak om specifiek aandacht te besteden aan de investeringen is er ook bestuurlijk veel behoefte aan transparantie rond de gemeentelijke investeringsportefeuille. In deze paragraaf wordt de investeringsplanning 2023 – 2027 toegelicht.

Beleid

Het huidige meerjarig investeringsplan is een gedetailleerd plan waarin afzonderlijke investeringen per programma zijn gerangschikt. Hiermee hebben gemeentebestuur en management een middel in handen om goed onderbouwde afwegingen te maken en de realisatie van investeringen door de tijd nauwgezet te volgen.
In deze investeringsplanning is het voor de gemeenteraad mogelijk om investeringen over de programma's tegen elkaar af te wegen om, wanneer nodig, ruimte te creëren voor de ambities met onze stad. De gemeente beschikt daarnaast over een gedetailleerde afschrijvingstabel met daarbij een aangescherpte set van regels rond activering van investeringen.

Investeringen 2023-2027

De investeringsplanning 2023 - 2027 hieronder bevat naast de geplande investeringen in de periode 2024 - 2027 de geactualiseerde jaarschijf 2023 uit het MIP 2023 - 2027. Omdat het geactualiseerde overzicht leidt tot andere kapitaallasten in 2024 dan oorspronkelijk begroot in de Begroting 2023, wordt ook deze jaarschijf ter goedkeuring en vaststelling aan de gemeenteraad voorgelegd.
De voorgenomen investeringen bestaan uit programma- als de bedrijfsvoeringsinvesteringen.
Bedrijfsvoeringsinvesteringen betreffen veelal de reguliere vervanging van bedrijfsmiddelen, zoals het vervangen van de computers, de ICT-infrastructuur, meubilair en dergelijke. De programma-investeringen betreffen naast de reguliere investeringen (zoals in wegen, verkeer en riolering) voornamelijk de voorgenomen investeringen in gebouwen. Voor de investeringen in gebouwen die meer dan € 2 miljoen bedragen, is onderaan de tabel in overeenstemming met de financiële verordening een toelichting opgenomen over de risico's en de belangrijkste beheersingsmaatregelen.
Investeringen in de grondexploitatie en in grootschalige projecten zijn in de meerjarenprogramma raming niet opgenomen. Hierover vindt besluitvorming plaats in de gemeenteraad op basis van afzonderlijke raadsvoorstellen.

Meerjareninvesteringsplan (MIP) Gemeente Arnhem 2023-2027

Nr.	Programma	Omschrijving investering	E / M*	Investeringsbedragen				
	Omschrijving		nut	2023 geactua-liseerd	2024	2025	2026	2027
Bedragen x €1.000								
S00	**Bestuur, dienstverlening en financiën**	Huisvesting en facilitaire zaken	E	5.828	7.970	7.139	1.884	2.186
		ICT	E	500	500	500	500	500
S02	**Bereikbaarheid**	Wegen en verkeer ontwikkeling	M	9.492	14.052	10.579	11.359	1.758
		Verkeersregelinstallaties	M	828	826	826	826	826
		Overige Mobiliteit & OR beheer	M	2.373	656	10.560	0	31
		Wegen beheer en groot onderhoud	M	3.476	5.438	3.815	3.815	3.815

		Kunstwerken	M	917	767	767	767	767
		Openbare verlichting Overige	M	2.732	4.997	1.809	1.770	1.770
		Parkeerexploitatie	E	5.757	1.120	555	277	201
S03	**Economie**	Brandstore	M	250	0	0	0	0
S04	**Onderwijs**	Overige huisvesting onderwijs	E	14.608	3.382	898	645	784
		Huisvesting Primair onderwijs	E	26.638	3.668	25.867	12.109	6.217
		Huisvesting Secundair/primair onderwijs	E	0	0	7.378	0	0
		Huisvesting Speciaal onderwijs	E	0	8.652	5.066	0	0
		Natuur milieu educatie	E	0	0	50	44	0
S05	**Cultuur**	Culturele basisvoorzieningen en activiteiten	E	353	7.144	0	72.732	727
		Erfgoed archeologische beeldkwaliteit	E	39	0	30	0	0
S08	**Welzijn en inclusie**	Inclusie integratie antidiscriminatie	E	500	500	500	500	0
		Asiel- en vluchtelingenzaken	E	8.470	0	0	0	0
S09	**Gezondheid en sport**	Overige Binnensport en huisvesting	E	3.120	188	257	326	187
		Overige algemene publieke gezondheidszorg	E	131	91	83	0	221
		Overige Buitensport	E	920	0	0	0	0
		Zwembad Valkenhuizen	E	1.758	0	0	0	0
S10	**Klimaat, energie en milieu**	Energy Made in Arnhem (EMIA) - Luchtagenda	E	757	0	0	0	0
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	Ruimtelijke ontwikkeling en beheer	M	0	0	338	0	331
S12	**Wonen en leefomgeving**	Havenbeheer	M	0	597	0	0	0
		Parken & bossen	E	200	110	65	65	65
		Vastgoed stedelijk groen	E	50	0	0	0	0
		Groen	E	0	604	0	0	0
		Bomenplan	E	1.367	1.403	1.060	1.060	460
		Overige Afval	E	419	65	71	71	71
		Afvalbeheer	E	2.329	2.823	3.543	1.772	1.772
		GRP Initatieffase	E	8.732	12.400	10.908	10.908	10.908
				102.544	**77.953**	**92.664**	**121.430**	**33.597**

') *Economisch- / Maatschappelijk nut*

Toelichting investeringen in gebouwen

Vernieuwing Stadstheater	
Programma	S05 Cultuur Vernieuwing Stadstheater
	In oktober 2022 en januari 2023 heeft de gemeenteraad besluiten genomen over de vernieuwing van het Stadstheater. Gekozen is voor een volledige vernieuwing van het Stadstheater. en daarvoor middelen beschikbaar te stellen:
Betrokkenen	Musis & Stadstheater Arnhem (MSA)
Planning	Realisatie in 2026, heropening in 2027

Raming	Investeringskrediet: € 62,3 mln voor het gebouw en € 10,4 mln voor een bijdrage aan de vernieuwing van de theatertechniek en inrichting.
Beschikbare middelen	In de begroting zijn de benodigde financiële middelen beschikbaar om de kosten voor de vernieuwing van het stadstheater te dekken.

Speciaal onderwijs, Vredenburg en Kronenburg, De Piramide	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor De Piramide op de locatie aan de Groningensingel.
	De directie en teams van de Piramide en Horizon hebben besloten om samen te gaan werken. Vanwege de verwevenheid van de twee schoolgebouwen is de vervangende nieuwbouw en uitbreiding een bouwkundige uitdaging. Het gevolg hiervan is dat de planvorming meer tijd heeft gekost dan voorzien. Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen.
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,9 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,9 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Malburgen, Mozaïek en Johannes	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor een tweetal scholen (Mozaïk en Johannes)
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores, Delta
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 7,5 mln.
Beschikbare middelen	€ 7,5 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Malburgen, Mozaïek en Parcival	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Mozaïek (Zwanebloem) en Parcival in Arnhem zuid
	De planvorming voor deze nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 8,5 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Flores, Vrije school Altea
Planning	Realisatie in 2026
Raming	Investering: 8,5 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Nieuwbouw Sporthal, Malburgen, Fluitekruidstraat	
Programma	De gymzaal aan de Fluitekruidstraat is een gymzaal annex activiteitengebouw in eigendom van de gemeente Arnhem en dat wordt beheerd door Sportbedrijf Arnhem. De gymzaal wordt vervangen door nieuwbouw.
Betrokkenen	Volkshuisvesting Arnhem en Sportbedrijf Arnhem
Planning	Realisatie in 2024
Raming	Investering: 2,6 mln.
Beschikbare middelen	€ 2,6 mln. Is reeds beschikbaar gesteld. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Alteveer/Cranenvelt, De Zyp	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Basisschool De Zyp
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,6 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,6 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Heiejnoord, Vrije school Parcivalschool-Noord	
Programma	Renovatie en vervangende nieuwbouw voor Vrije school Parcivalschool, vestiging Noord.
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Stichting vrije scholen Athena
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 12,1 mln.
Beschikbare middelen	€ 12,1 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Centrum, De Sterrenkring	
Programma	Renovatie of vervangende nieuwbouw voor Jenaplanschool De Sterrenkring
	Deze renovatie/nieuwbouw is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,0 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,0 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Centrum, De Binnenstad

Programma	Renovatie of vervangende nieuwbouw voor Montessori school De Binnenstad.
	De planvorming voor deze renovatie/nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 4,8 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,8 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Voortgezet onderwijs, Geitenkamp, GSG Guido	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Gereformeerde Scholengemeenschap Guido, vestiging Arnhem.
	Het project is in voorbereiding: een architect is geselecteerd en het ontwerp wordt gemaakt.. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 7 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Schoolbestuur vereniging Guido
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 7,4 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast
Randvoorwaarden	Bijdrage van schoolbestuur

Primair onderwijs, Geitenkamp, De Witte Vlinder	
Programma	Renovatie voor de Witte vlinder
	De planvorming voor deze renovatie is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 2,8 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Delta
Planning	Realisatie in 2026
Raming	Investering:€ 2,8 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Speciaal onderwijs, Spijkerkwartier, Dr. Bosschool en Stijgbeugel	
Programma	Koninklijke Kentalis verzorgt in Arnhem aan de Dr. P.C.M. Bosschool en De Stijgbeugel onderwijs voor kinderen en jongeren met een auditieve en/of communicatieve beperking. Daarnaast heeft zij voorzieningen voor diagnostiekbehandeling en begeleiding. Om haar activiteiten optimaal af te kunnen stemmen op de behoeften van de doelgroep heeft zij besloten tot het ontwikkelen van brede regionale Zorg Onderwijs Combinaties (ZOC) op verschillende locaties in Nederland, onder andere in Arnhem.
Betrokkenen	Kentalis
Planning	Realisatie in 2024
Raming	Investering: 8,7 mln.

Beschikbare middelen	Investeringskrediet van 8,7 mln
Randvoorwaarden	In convenant is afgesproken dat Kentalis een bijdrage doet voor renovatie Dr. Bosschool/De Stijgbeugel en tevens bijdrage in kader van frisse scholen. Vanwege vertraging is nog niet duidelijk of convenant daadwerkelijk zo zal worden uitgevoerd.

Subsidies

De gemeente Arnhem heeft per programma haar doelstellingen met de daarbij behorende beoogde effecten en resultaten geformuleerd. Deze doelen kunnen op verschillende manieren worden bereikt. Een van deze manieren is het verlenen van subsidies. Subsidies zijn financiële bijdragen aan inwoners en/of organisaties voor activiteiten die bijdragen aan de realisatie van de door de gemeenteraad vastgestelde beleidsdoelen van de gemeente.
In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de (verwachte) subsidieverlening in 2024.

Overzicht

Subsidies kunnen op verschillende manieren worden verleend:

1. Subsidies op basis van subsidieregelingen
Volgens de Algemene wet bestuursrecht mag een bestuursorgaan alleen subsidie voor activiteiten verstrekken op grond van een wettelijk voorschrift. Dat kan een rijksregeling, provinciale regeling of een gemeentelijke (subsidie)verordening zijn. Op basis van de Algemene Subsidieverordening Arnhem 2016 (ASV) zijn in Arnhem verschillende subsidieregelingen vastgesteld. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidieverstrekking. Aan de hand van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verdeeld en toegewezen aan de betrokken instellingen.

2. Begrotingssubsidies
Het is niet altijd zinvol om een aparte regeling op te zetten voor het verstrekken van een subsidie. Bijvoorbeeld wanneer er maar één instelling is die een bepaalde gesubsidieerde activiteit kan voeren. Voor die gevallen is in de Algemene wet bestuursrecht een uitzondering gemaakt. Wanneer in de begroting een subsidieontvanger vermeld staat én het bedrag waarop de subsidie ten hoogste kan worden vastgesteld, is geen nader wettelijk voorschrift nodig. Met name de subsidies aan grote organisaties worden op deze wijze verstrekt.

Als het bij onvoorziene omstandigheden wenselijk is om een subsidie te verstrekken, maar zowel een subsidieregeling als een begrotingssubsidie behoren niet tot de mogelijkheden, biedt de wet daarnaast onder andere de mogelijkheid om op incidentele basis subsidie te verstrekken.

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2023	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Subsidieregeling	10.582	9.360	9.410	9.341	9.341
STAD	*5.483*	*4.100*	*4.150*	*4.082*	*4.082*
WIJK	*5.099*	*5.260*	*5.260*	*5.260*	*5.260*
Begroting	89.399	91.930	86.945	86.250	86.497
STAD	*66.574*	*69.063*	*64.008*	*63.397*	*63.870*
WIJK	*22.825*	*22.867*	*22.937*	*22.852*	*22.627*
Incidenteel	5.389	1.489	1.104	914	914
STAD	*2.325*	*576*	*625*	*435*	*435*
WIJK	*3.064*	*914*	*479*	*479*	*479*
Totaal Subsidies	**105.370**	**102.779**	**97.459**	**96.505**	**96.752**

In bovenstaande tabel is de voor 2024 begrote subsidieverstrekking per grondslag weergegeven, op basis van gegevens per augustus 2023.

Het begrote bedrag aan te verstrekken subsidies met de grondslag **begroting** ligt enigszins (2,8%) hoger dan in 2023. Voor een verdere toelichting op de subsidies met de grondslag begroting, wordt verwezen naar het onderdeel 'Begrotingssubsidies' in deze paragraaf.

Voor de **subsidieregelingen** geldt dat de in de tabel opgenomen begrote bedragen niet helemaal representatief zijn voor de budgetten die in de jaarschijven daadwerkelijk beschikbaar voor subsidieverstrekking op grond van een regeling (subsidieplafonds). Redenen hiervoor zijn:

- Het subsidieplafond van een regeling wordt door het college soms vastgesteld voor de gehele looptijd van een regeling. Het bedrag dat voor een bepaald jaar beschikbaar is hangt af van in hoeverre het plafond van de regeling al is 'uitgenut'. Pas na afloop van het lopende jaar (2023) wordt de begroting van het komende jaar (2024) hierop aangepast;
- Voor de regelingen waarbij het college jaarlijks het plafond opnieuw vaststelt, is pas eind 2023 bekend wat de hoogte van het plafond voor 2024 is;
- Gedurende het jaar kunnen door het college nieuwe regelingen worden ingesteld. Middelen hiervoor worden gedekt uit regulier programmabudget, of onttrokken aan een bestemmingsreserve.

Voor een overzicht van de in 2024 lopende subsidieregelingen wordt verwezen naar het onderdeel 'Subsidieregelingen' in deze paragraaf.

Gezien de aard (onvoorziene omstandigheden) geldt voor **incidentele subsidies** dat deze voorafgaand aan het boekjaar lastig te begroten zijn. Enkel in die gevallen waarbij de subsidie meerjarig (voor een beperkt aantal jaar) wordt toegekend, is vooraf duidelijk dat deze verstrekt gaat worden. Het in de begroting opgenomen bedrag voor incidentele subsidieverstrekking betreft dan ook grotendeels een nog niet aan specifieke organisaties gelabeld budget, dat gedurende het jaar ingezet kan worden voor het verstrekken van incidentele subsidies.

Subsidieregelingen

In Arnhem wordt een deel van de subsidies verleend op basis van een subsidieregeling. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidieverstrekking. Op basis van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verleend aan de betrokken instellingen.

Ten tijde van het opstellen van deze begroting is van onderstaande regelingen bekend dat deze actueel zijn in 2024:

- AANjaagfonds
- Aanpak voortijdig schoolverlaten
- Amateurkunstregeling
- Burgerkracht
- Circulaire initiatieven
- Collectieve aanpak particuliere woningen Arnhem-Oost (SEWA)
- Creatieve bedrijfsverzamelgebouwen
- Groenblauwe initiatieven
- Duurzame projecten
- Energiecompensatie maatschappelijke organisaties
- Energiebesparing Ondernemers en Maatschappelijke Instellingen
- Herdenking slavernij en antiracisme
- Non formele educatie regio midden-Gelderland
- Preventie huiselijk geweld en kindermishandeling
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 1; Publieksevenementen, producties en presentaties
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 2; Culturele producties en presentaties en culturele festivals
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 3, Artistieke producties en presentaties en artistieke festivals
- Scouting
- Sport
- Stimuleringsregeling inzet conciërges basisscholen
- Voorschools aanbod
- Wijkinitiatieven

Begrotingssubsidies

In onderstaande lijsten zijn de namen opgenomen van organisaties die naar verwachting in 2024 begrotingssubsidie ontvangen, met daarbij het geraamde bedrag per wijk- en stadsprogramma en op totaal niveau.
Met het vaststellen van de begroting wordt per organisatie het maximale bedrag (de lijst op totaalniveau) aan begrotingssubsidie voor 2024 bepaald. Binnen het maximale bedrag mag het college (programmamanager in mandaat) besluiten over het verstrekken van begrotingssubsidie.

Ten tijde van het opstellen van deze begroting dienen de subsidieaanvragen voor 2024 nog te worden ingediend en toegekend. De begrote bedragen kunnen naar aanleiding hiervan nog wijzigen.
Bij wijziging van activiteiten door de subsidieontvanger wordt het bedrag aan begrotingssubsidie hiermee in lijn gebracht en naar boven of beneden bijgesteld t.o.v. 2023. Er kan ook de wens zijn om een begrotingssubsidie te verstrekken aan een organisatie die niet eerder begrotingssubsidie heeft ontvangen, of om juist de begrotingssubsidie aan een organisatie stop te zetten.
In (vrijwel) alle gevallen betreft het bij de hiervoor beschreven situaties het omzetten van regulier programmabudget in subsidiebudget en vice versa, of om een verschuiving van subsidiebudget van de ene naar de andere organisatie. De gevolgen van beide wijzigingen voor het financieel beeld zijn neutraal.
De toename in het begrote bedrag aan begrotingssubsidie voor 2024 ten opzichte van 2023 die bij veel organisaties te zien is, is te verklaren door de beschikbaar gestelde compensatie voor loon- en prijsstijgingen. Bij het onderdeel 'Ontwikkelingen' wordt deze compensatie verder toegelicht. Op opvallende mutaties wordt hierna een toelichting gegeven.

In bovenstaande lijst is ook de ontvanger '*Subsidies alg'* opgenomen. Deze fictieve ontvanger wordt in de administratie gebruikt voor budget dat nog niet voor een specifieke organisatie bestemd is. De toename in het begrote bedrag ten opzichte van 2023 kan verklaard worden door de extra compensatie die toegekend is als gevolgd van de hoge huurindexatie. Deze compensatie zal later nog verdeeld worden over de diverse organisaties.

Leger des Heils
Er is een toename in het aantal dakloze bezoekers. Hierdoor is een structurele personele krapte ontstaan en wordt er samen met het Leger des Heils momenteel gezocht naar een nieuwe locatie voor woonplekken met ambulante begeleiding voor dakloze gezinnen. De verwachting is dat deze uitbreiding voor de periode vanaf 2023 voor de komende jaren nodig is.

St. Sonsbeek & State of Fashion
In 2024 wordt € 250.000 aan extra middelen beschikbaar gesteld om een stevige jubileumeditie neer te zetten.

Sportbedrijf
Het Sportbedrijf kent een tekort op de begroting. Dit probleem is structureel en de gemeente verstrekt daarom aanvullende subsidie aan het Sportbedrijf. Voor 2024 gaat het om een bedrag van € 2,8 miljoen als gevolg van onder meer hogere energielasten. Daarnaast wordt het aantal buurtsportcoaches uitgebreid met 3FTE.

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2023	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Begroting	89.399	91.930	86.945	86.250	86.497
Arnh Platf Chronisch zieken Gehand	*133*	*135*	*135*	*135*	*135*
Arnhems Fed van Muziekgezelschappen	*6*	*6*	*6*	*6*	*6*
Arnhemse Sport Federatie	*13*	*13*	*13*	*13*	*13*
Bijzonder in Arnhem	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Centrum voor Activerend Werk	*361*	*372*	*372*	*372*	*372*
Coöperatie Dorpsplatform Elden U.A	*6*	*7*	*7*	*7*	*7*
Courage Events	*30*	*31*	*31*	*31*	*31*
De Helling Exp.Werkplaats	*95*	*99*	*99*	*99*	*99*
De Nieuwe Oost	*90*	*89*	*89*	*89*	*89*
Diverzo, COC Midden-Gelderland	*11*	*12*	*12*	*12*	*12*
Dorpsraad Schaarsbergen	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
Elderveld Wijkplatform	*16*	*0*	*0*	*0*	*0*
Expertise Centrum Samenleving	*21*	*21*	*21*	*21*	*21*
Indigo	*18*	*15*	*15*	*15*	*15*
IVIO-Opleidingen	*230*	*232*	*232*	*232*	*232*
Kluppluz BV	*473*	*493*	*493*	*493*	*493*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Leger des Heils Gelderland	*528*	*1.035*	*1.235*	*735*	*735*
LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	*26*	*27*	*27*	*27*	*27*
Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp	*396*	*397*	*397*	*397*	*397*
MEE Gelderse Poort	*143*	*150*	*150*	*150*	*150*
Oprecht BV	*550*	*574*	*574*	*574*	*574*
Pactum	*1.910*	*1.932*	*1.932*	*1.932*	*1.932*
Pro Persona Arnhem	*157*	*164*	*164*	*164*	*164*
Reg Opleids.centr Graafschap College	*41*	*41*	*41*	*41*	*41*
REIJE Energiediensten BV	*80*	*0*	*0*	*0*	*0*
RIBW. Arnhem & Veluwe Vallei	*304*	*301*	*301*	*301*	*301*
Rijn Ijssel Roc	*1.300*	*1.311*	*1.311*	*1.311*	*1.311*
Rooms Kathol Parochie St. Eusebius	*12*	*11*	*11*	*11*	*11*
Scalabor	*561*	*365*	*405*	*322*	*99*
SIMON scholen	*83*	*84*	*84*	*84*	*84*
Slachtofferhulp Nederland, Reg Oost	*34*	*36*	*36*	*36*	*36*
Sportbedrijf Arnhem BV	*18.071*	*20.911*	*18.111*	*17.998*	*17.998*
St StartClub Arnhem	*45*	*0*	*0*	*0*	*0*
ST Toneelgroep Oostpool	*75*	*71*	*71*	*71*	*71*
St Vrienden van de Ernemse Optog	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
St. Airborne Museum	*269*	*273*	*273*	*273*	*273*
St. Airborne Region	*82*	*86*	*86*	*86*	*86*
St. BBA	*110*	*112*	*112*	*112*	*112*
St. Beheer Wijk Sportac Vredenburcht	*56*	*56*	*56*	*56*	*56*
St. Bewoners Spijkerkwartier	*38*	*40*	*40*	*40*	*40*
St. Bewoners Vredenburg	*18*	*19*	*19*	*19*	*19*
St. Bewonersplatform Rijkerswoerd	*34*	*36*	*36*	*36*	*36*
St. Biz Korenkwartier	*119*	*124*	*124*	*124*	*124*
St. Bouwspeelplaats De Leuke Linde	*108*	*161*	*161*	*161*	*161*
St. Bridge to Liberation	*615*	*642*	*27*	*27*	*327*
St. CASA	*23*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Citymarketing Arnhem	*350*	*355*	*355*	*355*	*355*
St. Culturele Evenementen Arnhem	*39*	*38*	*38*	*38*	*38*
St. De Blauwe Wij(k) Economie	*150*	*150*	*0*	*0*	*0*
St. De Innovatiefabriek Arnhem	*52*	*54*	*54*	*54*	*54*
St. De Instap	*248*	*259*	*259*	*259*	*259*
St. De Klup	*16*	*17*	*17*	*17*	*17*
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	*391*	*394*	*394*	*394*	*394*
St. Energiebank Regio Arnhem	*1.539*	*450*	*0*	*0*	*0*
St. Entrea Lindenhout	*170*	*177*	*177*	*177*	*177*
St. Eusebius	*341*	*356*	*356*	*356*	*356*
St. Fashion Festival Arnhem	*52*	*54*	*54*	*54*	*54*
St. Flores Onderwijs	*744*	*750*	*750*	*750*	*750*
St. Focus Filmtheater	*702*	*691*	*691*	*691*	*691*
St. Gym & Turnen Arnhem	*146*	*147*	*147*	*147*	*147*
St. Halt, team Gelderland	*22*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Het Droombankje	*291*	*304*	*304*	*304*	*304*
St. Het Huis van Puck	*231*	*229*	*229*	*229*	*229*
St. Humanitas	*52*	*55*	*55*	*55*	*55*
St. Inloophuis Sint Marten Klarendal	*31*	*31*	*31*	*31*	*31*
St. Introdans	*126*	*125*	*125*	*125*	*125*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
St. IrisZorg	*5.028*	*5.090*	*5.090*	*5.090*	*5.090*
St. Jacobiberg	*241*	*238*	*238*	*238*	*238*
St. Jeugdland	*71*	*74*	*74*	*74*	*74*
St. KAB Posttheater	*216*	*214*	*214*	*214*	*214*
St. Kentalis Zorg	*133*	*139*	*139*	*139*	*139*
St. Koningsdag Arnhem	*10*	*10*	*10*	*10*	*10*
St. Kruispunt	*254*	*258*	*318*	*318*	*318*
St. Leergeld Arnhem	*81*	*84*	*84*	*84*	*84*
St. Luxor Live	*452*	*448*	*448*	*448*	*448*
St. Moviera	*3.794*	*3.787*	*3.787*	*3.787*	*3.787*
St. Museum Arnhem	*4.650*	*4.670*	*4.670*	*4.670*	*4.670*
St. Musis en Stadstheater	*7.838*	*7.770*	*7.770*	*7.770*	*7.770*
St. Natuurcentrum Arnhem	*2.112*	*2.140*	*2.140*	*2.140*	*2.140*
St. Ome Joop's Tour	*22*	*23*	*23*	*23*	*23*
St. Omstand	*50*	*52*	*2*	*2*	*2*
St. Ondernemersfonds Arnhem	*380*	*380*	*380*	*380*	*380*
St. Ontwerp Platform Arnhem	*21*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Pas	*2.208*	*2.227*	*2.227*	*2.227*	*2.227*
St. Peutercentra Arnhem	*154*	*156*	*156*	*156*	*156*
St. Phion	*74*	*73*	*73*	*73*	*73*
St. Platform Binnenstad Arnhem	*56*	*56*	*56*	*56*	*56*
St. PRAGO	*109*	*110*	*110*	*110*	*110*
St. Present	*22*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Productiehuis Plaatsmaken	*204*	*202*	*202*	*202*	*202*
St. Rijnstad	*8.172*	*7.588*	*7.588*	*7.588*	*7.588*
St. Rijnstate Ziekenhuis	*55*	*57*	*57*	*57*	*57*
St. Rozet	*9.840*	*9.783*	*9.783*	*9.783*	*9.783*
St. Sinterklaasintocht Arnhem	*3*	*3*	*3*	*3*	*3*
St. SLAK	*219*	*217*	*217*	*217*	*217*
St. Sonsbeek & State of Fashion	*957*	*1.234*	*484*	*484*	*484*
St. Sportcentrum Rijkerswoerd	*549*	*555*	*555*	*555*	*555*
St. Stoelenproject De Duif	*263*	*267*	*327*	*327*	*327*
St. Streekomroep Middel Gelderland	*238*	*241*	*241*	*241*	*241*
St. VanHarte	*9*	*10*	*10*	*10*	*10*
St. Veilig Thuis Gelderland Midden	*3.152*	*3.191*	*3.191*	*3.191*	*3.191*
St. Viering Nat Feest en Gedenkdagen	*22*	*23*	*23*	*23*	*23*
St. Vitale Verbindingen	*191*	*193*	*193*	*193*	*193*
St. Vitesse Betrokken	*81*	*84*	*84*	*84*	*84*
St. Vluchtelingenwerk Nederland	*513*	*529*	*529*	*529*	*529*
St. Vluchtelingenwerk Oost-Ned	*16*	*0*	*0*	*0*	*0*
St. Vrijwillige Terminale Zorg Arnh	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
St. Welzijn Ouderen Arnhem	*2.293*	*2.323*	*2.323*	*2.323*	*2.323*
St. Wonen in Kronenburg Appelgaard	*12*	*12*	*12*	*12*	*12*
St. Zwembad Klarenbeek	*351*	*355*	*355*	*355*	*355*
Stichting Buddy to Buddy Arnhem	*57*	*58*	*58*	*58*	*58*
Stichting De Driestroom	*125*	*131*	*131*	*131*	*131*
Stichting HAN Hydromotive	*10*	*11*	*11*	*11*	*11*
Stichting Het Huurdershuis	*54*	*56*	*56*	*56*	*56*
Stichting Schakel025	*136*	*132*	*132*	*132*	*132*
Subsidies Alg	*272*	*814*	*284*	*284*	*454*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Toerisme veluwe arnhem nijmegen	*379*	*383*	*383*	*383*	*383*
Voedselbank Arnhem	*30*	*31*	*31*	*31*	*31*
Vrijwilligersgala On Ganse	*31*	*32*	*32*	*32*	*32*
Wijkvereniging Angerenstein	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
Wijkvereniging De Oostelaar	*18*	*16*	*16*	*16*	*16*
Wijkvereniging Elderveld	*16*	*17*	*17*	*17*	*17*
Wijkvereniging Molenbeke	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Wijkvereniging Paasberg Wellenstein	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Wijkvereniging Schuytgraaf	*19*	*17*	*17*	*17*	*17*
Youth for Christ Nederland	*90*	*93*	*93*	*93*	*93*
Zorgbelang Inclusief	*36*	*38*	*38*	*38*	*38*
Totaal Subsidies	**89.399**	**91.930**	**86.945**	**86.250**	**86.497**

Begrotingssubsidies per programma
De voor 2024 begrote omvang van de subsidieverstrekking met de grondslag begroting is € 91,9 miljoen. In onderstaande tabellen is de verdeling naar de programma's zichtbaar. De eerste tabel betreft de stedelijke programma's, de tweede tabel de wijkprogramma's.

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Bestuur, dienstverlening en financien	*27*	*28*	*28*	*28*	*28*
Veiligheid	*111*	*115*	*115*	*115*	*115*
Economie	*2.504*	*2.517*	*1.902*	*1.902*	*2.202*
Onderwijs	*3.829*	*3.992*	*3.846*	*3.846*	*3.846*
Cultuur	*26.369*	*26.745*	*25.747*	*25.747*	*25.917*
Participatie en armoedebestrijding	*119*	*115*	*84*	*86*	*89*
Zorg	*1.962*	*1.987*	*1.987*	*1.987*	*1.987*
Welzijn en inclusie	*16.335*	*16.467*	*16.765*	*16.265*	*16.265*
Gezondheid en sport	*13.549*	*16.499*	*13.534*	*13.421*	*13.421*
Klimaat, energie en milieu	*1.769*	*600*	*0*	*0*	*0*
Totaal Subsidies	**66.574**	**69.063**	**64.008**	**63.397**	**63.870**

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
WIJK	*22.825*	*22.867*	*22.937*	*22.852*	*22.627*
Totaal Subsidies	**22.825**	**22.867**	**22.937**	**22.852**	**22.627**

Ontwikkelingen
Kostenstijgingen bij subsidiepartners
Om onze subsidiepartners tegemoet te komen bij de sterk gestegen lonen en prijzen in 2022 is een aanvullende compensatie over 2022 toegekend bij subsidieverstrekking 2023 aan gesubsidieerde partijen die dit nodig

hadden. Gelet op de onzekerheid omtrent toekomstige kostenontwikkelingen is deze compensatie alleen incidenteel toegekend. Daarnaast geldt een structurele compensatie voor de verwachte loon- en prijsstijgingen in 2023. Ook in 2023 hebben sommige partners al aangegeven dat ze zonder extra subsidie gezien de sterk gestegen kosten niet in staat zullen zijn de afgesproken beleidsopdracht binnen het beschikbaar budget volledig uit te voeren of niet de kwaliteit kunnen leveren die de gemeente van hen gewend is. Voor gesubsidieerde culturele instellingen wordt (gedeeltelijke) compensatie indien nodig ook in 2023 incidenteel mogelijk. Hiertoe worden de coronamiddelen cultuur (zie Turap 2) geheel of gedeeltelijk ingezet. Deze incidentele compensatie staat los van de reguliere structurele compensatie voor loon- en prijsstijgingen van alle gesubsidieerde partijen in 2024 en verder.

Nieuwe wijze subsidiëring sociale basis
Om te zorgen dat we ook in de toekomst goede dingen kunnen doen voor de Arnhemmers, werken we in 2023 aan nieuw, flankerend beleid op Welzijn. Belangrijk daarbij is dat de gemeente de te verstrekken subsidies aan laat sluiten op wat we breder in het sociaal domein en specifiek in de sociale basis willen bereiken. Na de bespreking en besluitvorming gaan we het welzijnsbeleid implementeren. Dan zal ook duidelijk zijn wat de impact is op bestaande subsidies. Voor de tussenliggende periode gaan we bekijken welke onderdelen van de nieuwe aanpak al verwerkt kunnen worden in lopende subsidieafspraken.

Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

De openbaarheidsparagraaf is een recente toevoeging aan de Begroting 2024, voortvloeiend uit het besluit tot actieve openbaarmaking van informatie. Deze nieuwe verplichting is gericht op het verbeteren van de informatiehuishouding binnen overheidsinstanties, Bovendien vereist artikel 3.5 van de Wet open overheid (Woo) dat een bestuursorgaan in de jaarlijkse begroting en verantwoording specifieke aandacht besteedt aan zowel de beleidsvoornemens als de uitvoering van de Wet open overheid.

Inleiding

Transparantie en openbaarheid staat bij ons hoog in het vaandel. Een voortvarende en efficiënte uitvoering van de Wet open overheid (Woo) past hierbij. Deze wet is op 1 mei 2022 in werking getreden. Deze wet richt zich op een transparante overheid en vraagt een cultuurverandering rond de omgang met informatie. Bepaalde informatie moet verplicht en actief openbaar gemaakt worden. We volgen hierbij de landelijke planning waarbij de wettelijke verplichting per informatiecategorie gefaseerd zal worden ingevoerd. Kansen om te versnellen zullen we hierbij niet laten liggen.

Als organisatie hebben we een programmatische aanpak ontwikkeld voor de implementatie van de Woo op de lange termijn. Deze meerjarige aanpak is opgesteld om ervoor te zorgen dat we voldoen aan de vereisten van de Woo en dat we transparantie en openheid bevorderen. In deze begroting is extra geld gereserveerd voor extra capaciteit voor de beantwoording van de vragen (de zogeheten passieve openbaarmaking). We hechten veel waarde aan het informeren van de gemeenteraad over onze voortgang en plannen met betrekking tot de Woo. Om die reden wordt de raad periodiek op de hoogte gehouden van onze activiteiten en vorderingen. Jaarlijks informeren we onze (fundamentele) uitgangspunten, we blikken terug en kijken vooruit met betrekking tot een open overheid via een raadsinformatiebrief.

Onderdelen Woo

De Woo bestaat uit drie onderdelen:

1. De openbaarmaking op eigen initiatief (actieve openbaarmaking)
2. De openbaarmaking op verzoek (passieve openbaarmaking)
3. Verbetering van de informatiehuishouding

Voor 2024 staan hiervoor de volgende activiteiten gepland:

Ad. 1.

We gaan in 2024 actief aan de slag met het verder publiceren van informatie categorieën conform de Woo en volgen zoals eerder aangegeven het tijdspad dat door de landelijke overheid is opgesteld (actieve openbaarmaking). Deze categorieën hebben betrekking op verschillende soorten informatie die binnen de overheid worden gegenereerd en beheerd. Voorbeelden hiervan zijn beleidsdocumenten, besluiten, Woo-verzoeken. Daarnaast publiceren we jaarlijks proactief datasets aan de hand van de lijst die we jaarlijks via een raadsinformatiebrief kenbaar maken. Het proactief publiceren van datasets houdt in dat we regelmatig op eigen initiatief datasets beschikbaar stellen aan het inwoners, instellingen en ondernemingen (zie website: www.opendata.arnhem.nl)

Ad. 2.

We werken in 2024 verder aan het verbeteren van het tijdig afhandelen van de Woo-verzoeken (passieve openbaarmaking). We gaan aan de slag met een verdere kwaliteitsslag en met het ondersteunen en faciliteren van behandelaars. Dit doen we door middel van het verzorgen van onder andere workshops, actualiseren van handreikingen en modellen. Hiermee worden behandelaars meer ontzorgd. De aandacht zal ook gericht zijn op het stroomlijnen van het proces afhandeling Woo-verzoeken. We streven naar maximale transparantie, met behoud van de bescherming van persoonlijke gegevens. In de raadsbrief van 23 mei 2023 , ter beantwoording van artikel 44 vragen van de fractie van Volt, is meer specifiek ingegaan op de wijze van verbetering van de uitvoering van de Woo.

Ad. 3.

Om aan de nieuwe eisen te kunnen voldoen, moet onze gemeentelijke informatiehuishouding op orde zijn. We gaan essentiële aanpassingen doorvoeren in onze informatievoorziening met betrekking tot de Woo. Bijvoorbeeld, de informatie moet transparant zijn, zodat burgers gemakkelijk toegang hebben tot relevante documenten, zoals besluiten en beleidsstukken. Daarnaast moet de informatie duurzaam worden bewaard, zodat het op lange termijn beschikbaar blijft. Verder is het belangrijk dat persoonlijke gegevens beschermd worden en vertrouwelijk blijven, en dat er beveiligingsmaatregelen worden genomen om ongeautoriseerde toegang tot informatie te voorkomen. Ten slotte moet de informatie gestructureerd worden beheerd, met metadata (gegevens

over gegevens) en goede documentatie, zodat het gemakkelijk vindbaar en begrijpelijk is voor zowel interne medewerkers als externe belanghebbenden.

Cultuur, houding en gedrag

De Woo heeft niet alleen betrekking op de informatievoorziening en technische aspecten, maar ook op de houding, het gedrag en de cultuur binnen onze organisatie. Het gaat erom dat onze organisatie transparantie en openheid omarmt als fundamentele waarden. Dit houdt in dat medewerkers en leidinggevenden zich bewust moeten zijn van het belang van transparantie en openheid in hun werk en besluitvormingsprocessen. Het vereist een cultuur waarin informatie actief wordt gedeeld, toegankelijk is en begrijpelijk wordt gemaakt voor het publiek. Om de houding en het gedrag in overeenstemming te brengen met de Woo gaan investeren in bewustwordingsprogramma's en trainingen. Daarnaast is het van belang dat er een cultuur van vertrouwen en samenwerking heerst, waarin medewerkers zich veilig voelen om informatie te delen en kritische vragen te stellen.

Overig programmaplan

Overzicht lastenontwikkeling WOZ-waarde € 300.000	2023	2024	% Lasten-ontwikkeling
Onroerend zaakbelasting	€ 304	€ 323	6%
Rioolheffing	€ 139	€ 146	5%
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	14%
Totaal	**€ 739**	**€ 806**	**9%**

Algemene dekkingsmiddelen	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Treasury	-2.286	2.436	4.722
OZB-woningen	3.985	30.403	26.418
OZB niet-woningen	0	32.270	32.270
Belastingen overig	5	381	376
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0	542.349	542.349
Totaal	**1.704**	**607.839**	**606.135**

Overhead	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Overhead	81.658	3.923	-77.735
Totaal	**81.658**	**3.923**	**-77.735**

Heffing VPB	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Vennootschapsbelasting	600	0	-600
Totaal	**600**	**0**	**-600**

Onvoorzien	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Onvoorzien	1.000	0	-1.000
Totaal	**1.000**	**0**	**-1.000**

Deel 3 Financiële begroting

De financiële begroting is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

Overzicht van baten en lasten per programma
In het overzicht van baten en lasten wordt aangegeven tot welke bedragen de raad het college autoriseert door middel van het vaststellen van de begroting per programma.

Overzicht van geraamde incidentele baten en lasten
Tot de incidentele baten en lasten worden de lasten en baten gerekend die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen. Ook de post onvoorzien wordt tot de incidentele lasten gerekend.

Financiële Staten
- Geprognosticeerde balans;
- Verloop van reserves en voorzieningen;
- EMU-saldo 2024;
- Overzicht van geraamde baten en lasten per taakveld.

Vanuit het Besluit begroting en verantwoording (BBV) is ten behoeve van de onderlinge vergelijkbaarheid van gemeenten voorgeschreven om een taakveldenbegroting op te stellen.

Mutaties circulaires Gemeentefonds

Overzicht van baten en lasten per programma

		Lasten						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		218.629	219.679	232.969	227.554	224.404	225.389	226.417
Totaal		218.629	219.679	232.969	227.554	224.404	225.389	226.417
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	92.278	100.547	92.993	106.407	103.615	102.151	102.406
S01	Veiligheid	22.864	22.205	26.939	29.433	27.886	25.757	24.630
S02	Bereikbaarheid	21.574	29.718	31.485	33.080	30.692	31.401	31.756
S03	Economie	8.082	9.375	10.664	9.769	8.633	8.148	7.779
S04	Onderwijs	23.516	24.592	25.947	27.504	28.575	29.471	29.194
S05	Cultuur	36.171	38.750	44.042	41.509	40.688	40.655	45.355
S06	Participatie en armoedebestrijding	169.591	164.795	163.696	165.248	166.785	168.454	166.242
S07	Zorg	63.584	64.375	66.178	66.822	61.245	65.148	65.959
S08	Welzijn en inclusie	37.900	27.579	52.783	32.301	32.476	31.180	29.502
S09	Gezondheid en sport	25.265	24.684	25.316	29.048	25.567	25.304	25.119
S10	Klimaat, energie en milieu	5.912	5.663	15.841	22.677	17.975	15.644	14.770
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	25.993	51.668	64.001	49.142	46.829	32.015	23.250
S12	Wonen en leefomgeving	37.711	52.517	53.752	51.819	50.654	50.783	50.959
Totaal		570.442	616.469	673.638	664.758	641.621	626.111	616.920
Eindtotaal		789.071	836.148	906.607	898.473	869.610	850.141	839.402

		Baten						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma's								
WIJK		25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Totaal		25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	587.497	559.387	571.176	615.647	619.106	580.465	573.165
S01	Veiligheid	5.142	2.289	5.890	5.442	4.409	2.282	2.282
S02	Bereikbaarheid	7.263	9.529	9.532	9.488	9.442	9.396	9.351
S03	Economie	1.239	1.222	1.257	1.755	1.600	1.600	1.755
S04	Onderwijs	4.845	2.417	3.681	2.951	2.951	2.951	2.951
S05	Cultuur	8.059	7.524	8.707	8.872	8.423	8.423	8.423
S06	Participatie en armoedebestrijding	114.865	114.470	109.871	112.324	114.414	117.300	120.027
S07	Zorg	5.290	2.898	2.786	2.481	2.481	3.921	3.881
S08	Welzijn en inclusie	13.831	1.784	23.055	2.670	2.670	2.670	2.670
S09	Gezondheid en sport	5.589	3.398	3.690	3.778	3.778	3.717	3.717
S10	Klimaat, energie en milieu	1.224	1.032	10.529	11.337	7.236	4.659	8.786
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	16.572	45.341	52.497	39.661	42.629	33.303	22.085
S12	Wonen en leefomgeving	43.483	42.178	43.039	45.333	46.276	47.198	47.285
Totaal		814.899	793.468	845.711	861.739	865.414	817.884	806.378
Eindtotaal		840.894	819.763	873.291	891.298	894.627	847.063	835.525

		Exploitatieresultaat						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		192.634	193.384	205.390	197.994	195.191	196.209	197.270
Totaal		192.634	193.384	205.390	197.994	195.191	196.209	197.270
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	-495.219	-458.840	-478.183	-509.240	-515.491	-478.314	-470.759
S01	Veiligheid	17.722	19.916	21.049	23.991	23.477	23.475	22.348
S02	Bereikbaarheid	14.311	20.189	21.953	23.592	21.250	22.005	22.405
S03	Economie	6.844	8.153	9.407	8.014	7.034	6.548	6.024
S04	Onderwijs	18.671	22.175	22.265	24.554	25.625	26.520	26.243
S05	Cultuur	28.112	31.227	35.335	32.637	32.265	32.232	36.932
S06	Participatie en armoedebestrijding	54.726	50.326	53.825	52.924	52.371	51.154	46.215
S07	Zorg	58.293	61.477	63.391	64.341	58.763	61.227	62.078
S08	Welzijn en inclusie	24.069	25.796	29.728	29.631	29.806	28.510	26.832
S09	Gezondheid en sport	19.676	21.286	21.626	25.270	21.789	21.587	21.402
S10	Klimaat, energie en milieu	4.688	4.631	5.313	11.339	10.739	10.986	5.984
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	9.421	6.327	11.504	9.481	4.200	-1.287	1.164
S12	Wonen en leefomgeving	-5.772	10.339	10.713	6.485	4.378	3.585	3.674
Totaal		-244.457	-177.000	-172.073	-196.980	-223.793	-191.773	-189.458
Eindtotaal		-51.823	16.385	33.316	7.175	-25.017	3.078	3.877

		Toevoegingen aan reserves						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Totaal		6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	52.002	3.904	4.942	298	18.258	298	298
S01	Veiligheid	805	73	78	78	78	78	78
S02	Bereikbaarheid	8.936	13.742	15.162	11.494	11.569	11.392	11.271
S03	Economie	358	50	50	50	50	50	50
S04	Onderwijs	9.767	8.545	9.547	9.179	9.753	8.395	8.400
S05	Cultuur	4.282	3.204	3.451	3.567	1.040	1.040	1.040
S06	Participatie en armoedebestrijding	4.543	554	554	0	0	0	0
S07	Zorg	21.275	1.082	1.082	3.020	4.417	811	0
S08	Welzijn en inclusie	3.406	1.100	1.708	570	570	570	70
S09	Gezondheid en sport	773	418	431	431	431	431	431
S10	Klimaat, energie en milieu	7.103	10.000	10.715	38	0	0	0
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	5.107	10.000	11.436	25.134	4.345	7.315	5.559
S12	Wonen en leefomgeving	8.680	16.097	15.787	9.657	1.162	591	91
Totaal		127.036	68.768	74.943	63.517	51.672	30.971	27.288
Eindtotaal		133.264	75.388	81.659	65.233	53.388	32.688	29.029

		Ontrekkingen aan reserves						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		6.009	917	12.981	718	793	572	410
Totaal		6.009	917	12.981	718	793	572	410
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	52.002	56.594	59.236	12.074	251	8.192	2.739
S01	Veiligheid	805	397	1.136	572	400	404	50
S02	Bereikbaarheid	8.936	14.848	15.777	12.416	11.137	10.889	10.798
S03	Economie	358	0	0	200	0	0	0
S04	Onderwijs	9.767	7.913	8.039	8.343	9.354	9.733	10.124
S05	Cultuur	4.282	832	4.127	13.432	765	923	791
S06	Participatie en armoedebestrijding	4.543	0	3.833	642	0	0	0
S07	Zorg	21.275	81	996	1.253	680	898	3.016
S08	Welzijn en inclusie	3.406	200	3.618	124	535	538	535
S09	Gezondheid en sport	773	553	846	474	555	460	358
S10	Klimaat, energie en milieu	7.103	40	254	556	962	1.215	1.215
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	5.107	5.807	11.835	12.324	0	0	0
S12	Wonen en leefomgeving	8.680	3.591	5.507	8.379	2.539	1.941	2.873
Totaal		99.298	90.855	115.205	70.790	27.179	35.194	32.497
Eindtotaal		105.307	91.772	128.186	72.407	28.372	35.766	32.907

		Saldo Totaal						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		192.852	199.087	199.125	198.992	196.114	197.354	198.602
Totaal		192.852	199.087	199.125	198.992	196.114	197.354	198.602
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	-486.738	-511.530	-532.476	-521.016	-497.484	-486.208	-473.200
S01	Veiligheid	17.441	19.592	19.990	23.497	23.155	23.148	22.376
S02	Bereikbaarheid	15.127	19.083	21.338	22.670	21.683	22.507	22.878
S03	Economie	6.488	8.203	9.457	7.864	7.084	6.598	6.074
S04	Onderwijs	18.553	22.807	23.773	25.390	26.023	25.183	24.519
S05	Cultuur	27.508	33.599	34.659	22.772	32.540	32.349	37.181
S06	Participatie en armoedebestrijding	52.275	50.880	50.546	52.282	52.371	51.154	46.215
S07	Zorg	78.741	62.478	63.477	66.109	62.501	61.141	59.062
S08	Welzijn en inclusie	25.459	26.696	27.818	30.078	29.842	28.542	26.368
S09	Gezondheid en sport	19.465	21.151	21.210	25.226	21.665	21.557	21.475
S10	Klimaat, energie en milieu	5.049	14.591	15.773	10.822	9.777	9.770	4.769
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	7.220	10.520	11.105	22.291	8.545	6.028	6.723
S12	Wonen en leefomgeving	-3.306	22.844	20.993	7.763	3.001	2.235	892
Totaal		-216.718	-199.087	-212.335	-204.253	-199.300	-195.995	-194.667
Eindtotaal		-23.866	0	-13.211	0	0	0	0

Overzicht structureel begrotingssaldo

Structureel saldo

In de onderstaande tabel is te zien hoe het structureel saldo van deze begroting is opgebouwd.

Structureel begrotingssaldo	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Saldo baten en lasten	-7.175	25.017	-3.078	-3.877
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-3.764	-7.057	-4.886	1.390
Saldo na bestemming	**-10.939**	**17.960**	**-7.964**	**-2.488**
Waarvan incidenteel	-36.671	-10.293	-12.128	-2.600
Structureel begrotingssaldo	**24.772**	**28.253**	**4.165**	**112**

In de onderstaande tabel is te zien hoe het structurele saldo zich heeft ontwikkeld ten opzichte van het structurele saldo van de Begroting 2023.

Verloop structureel saldo	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Structureel saldo Begroting 2023	30.629	34.904	9	9
Structureel saldo Perspectiefnota 2024	-4.566	-3.839	7.317	-10.275
Aanvullend op perspectiefnota				
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen	9.173	8.884	8.017	22.832
Een DUURZAAM Arnhem	-818	-411	150	-446
Een GROEN Arnhem	-5	-241	-660	-1.159
Een KANSRIJK Arnhem	-3.902	-4.647	-3.661	-818
Een VERBONDEN Arnhem	155	10	292	-2.635
Jaarlijkse bijstellingen	-4.933	-6.408	-7.300	-7.395
Totaal aanvullend op perspectiefnota	***-330***	***-2.812***	***-3.162***	***10.378***
Structureel saldo Begroting 2024	**25.732**	**28.252**	**4.164**	**112**

In de Perspectiefnota werd een structureel tekort van € 10,3 miljoen gerapporteerd. Dit werd met name veroorzaakt door het 'ravijn' in de gemeentefondsuitkering. Zoals in hoofdstuk 2 Ontwikkelingen in het financieel kader is toegelicht, is er niet langer sprake van een diep ravijn zoals zichtbaar is in het structurele saldo van het gemeentefonds en de overige Rijksontwikkelingen. Met de mutaties aanvullend op de perspectiefnota die in deze Begroting zijn opgenomen, is het structurele begrotingstekort gedicht en is de Begroting 2024 structureel sluitend.

In de tabellen in hoofdstuk 2 is bij de afzonderlijke ontwikkelingen met een "S" aangegeven dat het een structurele ontwikkeling betreft en met een "I" dat het een incidentele ontwikkeling betreft. De incidentele ontwikkelingen uit de Perspectiefnota zijn daarin toegelicht. In hoofdstuk 2 zijn deze incidentele ontwikkelingen toegelicht aanvullend op de perspectiefnota toegelicht.

Geprognosticeerde balans 2024-2027

Activa	2024	2025	2026	2027
Vaste Activa				
Immateriële vaste activa	**9.573**	**9.256**	**8.940**	**8.624**
Materiële vaste activa	**696.676**	**692.204**	**690.008**	**665.622**
Investeringen met een economisch nut	606.703	603.914	603.371	583.065
Investeringen met een maatschappelijk nut	74.972	73.299	71.656	67.586
Gronden uitgegeven in erfpacht	15.001	14.991	14.981	14.971
Financiële vaste activa	**38.647**	**35.294**	**32.339**	**32.189**
Financiële vaste activa: Kapitaalverstrekkingen	4.742	4.742	4.742	4.742
Financiële vaste activa: Leningen	23.821	20.618	17.813	17.813
Financiële vaste activa: Uitzettingen > 1 jaar	10.084	9.934	9.784	9.634
Totaal Vaste Activa	**744.896**	**736.754**	**731.287**	**706.435**
Vlottende Activa				
Voorraden	**42.814**	**60.084**	**69.907**	**60.155**
Uitzettingen < 1 jaar	**60.000**	**60.000**	**60.000**	**60.000**
Liquide middelen	**500**	**500**	**500**	**500**
Overlopende activa	**75.000**	**75.000**	**75.000**	**75.000**
Totaal Vlottende Activa	**178.314**	**195.584**	**205.407**	**195.655**
Totaal Activa	**923.211**	**932.338**	**936.694**	**902.089**

Passiva	2024	2025	2026	2027
Vaste Passiva				
Eigen vermogen	**222.690**	**247.707**	**244.629**	**240.751**
Voorzieningen	**11.187**	**11.187**	**11.187**	**11.187**
Schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar	**576.413**	**565.753**	**589.870**	**562.590**
Totaal Vaste Passiva	**810.290**	**824.647**	**845.685**	**814.529**
Vlottende Passiva				
Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	**37.920**	**32.691**	**16.008**	**12.561**
Overlopende passiva	**75.000**	**75.000**	**75.000**	**75.000**
Totaal Vlottende Passiva	**112.920**	**107.691**	**91.008**	**87.561**
Totaal Passiva	**923.211**	**932.338**	**936.694**	**902.089**

Reserves en voorzieningen

Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per 01-01-2023	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2023 / 01-01-2024	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2024 / 01-01-2025	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2025 / 01-01-2026	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2026 / 01-01-2027	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2027 / 01-01-2028
																Bedragen € 1.000
Algemene Reserve (AR)	81.963	927	37.725	45.165	0	10.939	34.226	17.960	0	52.186	0	7.964	44.222	0	2.488	41.735
Bestemmingsreserves (BR's)	194.416	80.732	90.447	184.700	65.233	61.469	188.464	35.429	28.372	195.521	32.688	27.802	200.407	29.029	30.419	199.017
Totaal Reserves	**276.378**	**81.659**	**128.172**	**229.865**	**65.233**	**72.407**	**222.690**	**53.388**	**28.372**	**247.707**	**32.688**	**35.766**	**244.629**	**29.029**	**32.907**	**240.751**
Totaal Voorzieningen	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
																Bedragen € 1.000
Arnhem Oost	0	2.500	0	2.500	2.500	0	5.000	0	0	5.000	0	0	5.000	0	0	5.000
Bedrijfsvoering	410	1.174	197	1.387	0	0	1.387	0	0	1.388	0	0	1.388	0	0	1.388
Bereikbaarheid	4.813	9.897	13.999	711	11.552	9.652	2.611	11.627	9.710	4.527	11.450	9.672	6.305	11.354	9.667	7.992
Beschermd en Weerbaar	4.006	0	0	4.006	0	168	3.838	0	395	3.443	0	395	3.048	0	395	2.653
Buitengewoon Beter	1.567	0	300	1.267	0	1.267	0									
Burgerberaden	0	600	0	600	0	0	600	0	0	600	0	0	600	0	0	600
Burgerinitiatieven sociaal domein	372	0	175	197	0	175	22	0	0	22	0	0	22	0	0	22
Burgerparticipatie	211	0	165	46	0	0	46	0	0	46	0	0	46	0	0	46
Cultureel vastgoed	8.156	2.412	257	10.311	2.527	12.838	0									
Duurzaam Arnhem	5.730	10.000	50	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680
Duurzaamheidsleningen	340	0	15	325	0	15	310	0	14	295	0	14	281	0	14	268
Energiearmoedefonds	8.528	5.000	8.528	5.000	0	400	4.600	0	400	4.200	0	0	4.200	0	0	4.200
Evenementen	702	50	0	752	50	200	602	50	0	652	50	0	702	50	0	752
Fractieondersteuning	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21
Gebiedsontwikkeling Kronenburg	0	3.042	0	3.042	123	2.113	1.052	68	0	1.120	43	0	1.163	33	0	1.195
Groenfonds	534	0	425	109	350	109	350	350	0	700	0	0	700	0	0	700
Grondexploitatie	19.909	0	5.600	14.309	488	0	14.797	2.277	0	17.073	7.272	0	24.346	5.526	0	29.872
Groot onderhoud en vervanging Openbare Ruimte	7.836	96	3.917	4.015	124	955	3.184	220	1.002	2.403	0	354	2.049	0	1.311	738
Huisvesting bijz doelgroepen				0	6.000	1.500	4.500	0	1.500	3.000	0	1.500	1.500	0	1.500	0
Inburgering, integratie en asiel	3.019	0	806	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
Jeugdfonds	6.591	1.000	350	7.241	0	963	6.279	0	463	5.816	0	350	5.466	0	0	5.466
Kapitaallasten	2.813	8.550	244	11.120	1.513	330	12.302	500	454	12.348	500	511	12.337	0	535	11.802
Klimaat en Energie	1.527	0	25	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502
Klimaatadaptatiefonds	0	12.500	1.000	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500
Omgevingslawaai	393	0	207	186	0	0	186	0	0	186	0	0	186	0	0	186
Onderwijs	25.088	9.428	7.814	26.702	9.059	8.237	27.525	9.633	9.295	27.863	8.276	9.583	26.555	8.280	10.074	24.762
Onderzoek Rekenkamer	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213
Participatie	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39
Plankosten stedelijke ontwikkeling	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552
Raad	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12
Revolverend fonds (duurzaamheid)	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680
Risico en beheer Arnhem Centraal	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469
Sociaal Economisch Fonds	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605
Solvabiliteit	19.504	0	19.504	0												
Spoorzone Oost				0	23.011	0	23.011	1.000	0	24.011	0	0	24.011	0	0	24.011
Stadsontwikkelingsfonds	0	10.000	0	10.000	0	9.801	199	1.000	0	1.199	0	0	1.199	0	0	1.199
Startersleningen	1.657	0	0	1.657	0	13	1.644	0	13	1.631	0	13	1.618	0	13	1.605
Strategische posities	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500
Taakmutaties Gemeentefonds-overlo	22.533	0	21.891	642	0	642	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Transformatie zorgbudgetten	976	0	281	695	0	498	197	0	0	197	0	0	197	0	0	197

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
Vastgoed	2.945	3.743	4.179	2.509	3.743	3.296	2.956	3.743	3.460	3.238	3.743	3.268	3.712	3.743	2.650	4.805
Volkshuisvesting	7.706	658	429	7.935	674	573	8.036	543	985	7.594	543	1.245	6.893	43	1.245	5.692
Voorstudies	0	0	0	0	500	0	500	0	0	500	0	0	500	0	0	500
Wijkfondsen	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129
WMO en jeugdzorg	25.924	82	0	26.006	3.020	6.815	22.211	4.417	680	25.948	811	898	25.861	0	3.016	22.845
Zuidelijke binnenstad	3.405	0	90	3.315	0	910	2.405	0	0	2.405	0	0	2.405	0	0	2.405
Totaal	**194.416**	**80.732**	**90.447**	**184.700**	**65.233**	**61.469**	**188.464**	**35.429**	**28.372**	**195.521**	**32.688**	**27.802**	**200.407**	**29.029**	**30.419**	**199.017**

Doelstelling per bestemmingsreserve.

Naam	**BR Huisvesting bijz. doelgroepen**
Doel	Dekking bieden voor het opstellen en uitvoeren van projecten om het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uit te breiden.

Naam	**BR Spoorzone Oost**
Doel	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Spoorzone Oost, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte (inclusief groen/park) en mobiliteit (inclusief duurzame bereikbaarheid gebied): dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten. - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve. - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Onderzoek Rekenkamer**
Doel	In het jaarbudget van de Rekenkamer is ruimte voor het uitvoeren van ongeveer twee grote onderzoeken per jaar. Echter, de Rekenkamer is de afgelopen jaren, mede door een actieve gemeenteraad, op ad-hoc basis verzocht aanvullende onderzoeken uit te voeren. Het karakter van dit soort onderzoeken in combinatie met de gewenste korte doorlooptijd noodzaken inhuur van externen. Toevoeging van onderbestedingen op het reguliere onderzoeksbudget en eventueel positief saldo op het product Rekenkamer geven Raad en Rekenkamer iets meer ruimte om snel en adequaat onderzoeken op te pakken.

Naam	**BR Raad**
Doel	Ervaringen in den lande wijzen uit dat de kosten voor het uitvoeren van een raadsonderzoek / enquête een veelvoud bedragen van het budget dat de Griffie jaarlijks hiervoor te besteden heeft van € 15.000. Zodoende wordt dit budget, voor zover het niet wordt aangewend, jaarlijks toegevoegd aan de bestemmingsreserve totdat het plafond (ingesteld op € 75.000) hiervoor is bereikt. Als er zich dan in enig jaar een raadsonderzoek wordt uitgevoerd, dan kan deze reserve hiervoor aangewend worden.

Naam	**BR Risico en beheer Arnhem Centraal**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient voor de beheerkosten van de transferhal, de kosten van het 2e deel van het ondergronds afvaltransportsysteem, dekking risico's met financiële tegenvallers en andere onverwachte ontwikkelingen binnen het project Arnhem Centraal.

Naam	**BR Solvabiliteit**
Doel	In de bestemmingsreserve wordt een buffer opgebouwd voor een robuustere financiële positie. Naast de algemene reserve die direct meetelt in de berekening van de beschikbare weerstandscapaciteit, vormt de BR Solvabiliteit een belangrijke bijdrage in de vergroting van het eigen vermogen.

Naam	**BR Fractie-ondersteuning**
Doel	Deze bestemmingsreserve wordt gebruikt ter dekking van de extra kosten die worden veroorzaakt door de afsplitsing van een fractie. Deze extra kosten worden voor 50% betaald uit de bestemmingsreserve en voor 50% uit een korting op de ondersteuning van de af te splitsen fractie en de oorspronkelijke fractie. Hierbij wordt voorkomen dat bij afsplitsingen de financiële gevolgen volledig bij de fracties worden neergelegd.

Naam	**BR Energiearmoedefonds**
Doel	Deze reserve dient om Arnhemmers die de energierekening niet kunnen betalen inkomensondersteuning te verlenen, in de vorm van een wintertoeslag.

Naam	**BR Wijkfondsen**
Doel	In uitzondering op reguliere begrotingsuitgangspunten is budgetoverheveling voor de wijkbudgetten naar een volgend jaar toegestaan. Jaarlijks wordt het surplus of tekort op de wijkbudgetten gestort respectievelijk onttrokken aan de reserve.

Naam	**BR Taakmutaties gemeentefonds-overloop**
Doel	Conform de spelregels gemeentefonds wordt bij elke toevoeging van nieuwe middelen (taakmutaties, decentralisatie- en integratie-uitkeringen) aan de raad voorgelegd of deze middelen ingezet mogen worden voor een onderliggend beleidsdoel of dat de middelen deel uitmaken van de algemene middelen in het gemeentefonds. In deze bestemmingsreserve worden nieuwe toegevoegde middelen aan het Gemeentefonds gereserveerd die gedurende het jaar niet aan de raad voorgelegd kunnen worden. Vooral van de nieuwe toevoegingen die bekend gemaakt zijn in de septembercirculaire en in de november/decembercirculaire is het niet altijd mogelijk om voor het einde van het jaar een raadsvoorstel met begrotingswijziging aan de raad voor te leggen. In het daarop volgende jaar doen de betreffende beleidsvelden een beroep op deze middelen via een raadsvoorstel en een begrotingswijziging, waarbij voorgesteld wordt de middelen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties gemeentefonds te onttrekken. Middelen die na een jaar nog niet via een raadsvoorstel geclaimd zijn voor uitvoering van een bepaald beleid, vallen vrij ten gunste van de Algemene Reserve. (Raadsbesluit 8 februari 2010). In 2010 is het doel van deze bestemmingsreserve uitgebreid ten behoeve van niet bestede budgetten die gereserveerd moeten blijven om bestaand beleid uit te voeren in volgende jaren (raadsbesluit 13 december 2010).

Naam	**BR Vastgoed**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om de kosten van onderhoud van het gemeentelijke vastgoed te egaliseren en om daarmee schommelingen in de jaarlijkse begroting tegen te gaan. De hoogte van deze reserve is gebaseerd op het 40-jarige Meerjarige OnderhoudsPlan (MJOP).

Naam	**BR Kapitaallasten**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient ter dekking van diverse kapitaallasten. Het bedrag van de dotatie is gelijk aan het bedrag van de investering. Het bedrag van de onttrekkingen is gelijk aan het bedrag van de afschrijvingen. Om ook de rentelasten te kunnen dekken wordt de reserve aangemerkt als een rentedragende reserve.

Naam	**BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg**
Doel	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Kronenburg, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte: dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten; - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve; - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Bedrijfsvoering**
Doel	In de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering kunnen voor- en nadelen op de totale bedrijfsvoering worden verwerkt. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan resultaten op de formatie en bezetting, de inhuur en frictiekosten voor afbouw formatie.

Naam	**BR Burgerinitiatieven Sociaal Domein**
Doel	Het stimuleren en organiseren van activiteiten om de betrokkenheid en invloed van inwoners en/of organisaties op hun wijk/buurt in Arnhem te vergroten.

Naam	**BR Wmo en Jeugdzorg**
Doel	De inkomsten en uitgaven op het beleidsveld Zorg zijn nog niet in evenwicht. Dit komt omdat gemeenten nog actief zijn met het ontwikkelen en uitvoeren van de transformatie van de zorg, nog in afwachting zijn van de hervormingsagenda Jeugd en de doorontwikkeling beschermd wonen en maatschappelijke opvang nog afwachten. Naast de dotatie vanuit de extra middelen jeugdzorg (2021-2025) worden de voordelen van het beleidsveld Zorg tijdelijk toegevoegd aan deze reserve, zodat extra maatregelen en (mogelijke) tekorten op het beleidsveld Zorg verrekend kunnen worden met deze reserve.

Naam	**BR Burgerparticipatie**
Doel	Dekking van de afspraken uit het addendum op het coalitieakkoord - Uitbreiding van de griffie met een communicatiemedewerker (2021-2022) - Verlenging bewonersondersteuning (2022) - pilot digitaal wijkpanel (2021)

Naam	**BR Inburgering, integratie en asiel**
Doel	Deze reserve is primair bestemd voor de voorbereidende taken op de nieuwe wet Inburgering die in 2022 ingaat en voor de doelen in het actieplan nieuwkomers. Met de nieuwe wet komen structurele middelen over en de reserve zal beschikbaar blijven tot één jaar na de invoering van de wet.

Naam	**BR Grondexploitatie**
Doel	Deze reserve heeft tot doel risico's in de grondexploitatie op te vangen. De gewenste en tevens maximale omvang wordt bepaald op basis van het benodigde weerstandsvermogen van het grondbedrijf. Het jaarresultaat van het grondbedrijf wordt aan deze reserve toegevoegd (totdat de maximale omvang is bereikt), dan wel onttrokken. Deze reserve wordt meegerekend in het weerstandsvermogen.

Naam	**BR Buitengewoon Beter**
Doel	De middelen uit deze bestemmingsreserve waren bedoeld ter financiering van de incidentele component van het Buiten Gewoon Beter Programma (€ 19,4 miljoen) voor de periode 2009-2016. Tevens is de bestemmingsreserve ontstaan om tempoverschillen in de uitvoering op te kunnen vangen. Het programma bestaat uit een scala aan meerjarige projecten. Bij een jaarovergang bleven op deze wijze de middelen beschikbaar voor het programma Buitengewoon Beter.

Naam	**BR Groot onderhoud en vervanging openbare ruimte**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om schommelingen op te vangen bij de besteding van exploitatiebudgetten voor groot onderhoud en vervanging in de openbare ruimte. Hierbij worden geen schotten gehanteerd tussen de verschillende onderwerpen (Riolering, Buitengewoon Beter, Wegen, Groen, Spelen, Bomen, Verkeersregelinstallaties, Civieltechnische Kunstwerken, Openbare Verlichting, Water). Hierdoor ontstaat flexibiliteit en kan beter worden geanticipeerd op de onderhoudsbehoefte in de stad.

Naam	**BR Bereikbaarheid**
Doel	Deze bestemmingsreserve heeft als doel het verbeteren van de bereikbaarheid van de binnenstad en het ontwikkelen van parkeervoorzieningen. Het exploitatiesaldo van parkeren wordt met deze reserve verrekend.

Naam	**BR Evenementen**
Doel	In de begroting is een budget van € 0,6 miljoen beschikbaar gesteld voor bijdragen in evenementen. De uitgaven worden gebruikt voor evenementen waarvan een groot deel al vastligt. Het overige deel is voor bijdragen welke op ad-hoc basis beschikbaar worden gesteld. Verschillen tussen werkelijkheid en budget worden met deze reserve verrekend.

Naam	**BR Sociaal Economisch Fonds**
Doel	Deze reserve is bestemd voor uitgaven in het kader van het faciliteren van economische stimuleringsprojecten. Verschillen tussen het jaarlijkse budget en werkelijke kosten worden met de reserve verrekend.

Naam	**BR Onderwijs**
Doel	Deze reserve heeft een dekkingsfunctie voor nieuwbouw- en renovatieprojecten in het basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs. Alle in de begroting vrijvallende middelen voor onderwijshuisvesting (door afnemende kapitaallasten en daling van andere onderwijshuisvestingslasten) worden aan deze reserve toegevoegd. Hierdoor blijven alle middelen die in de begroting zijn geraamd voor kapitaallasten onderwijs en voor overige onderwijshuisvestingsbudgetten beschikbaar voor onderwijshuisvesting.

Naam	**BR Cultureel Vastgoed**
Doel	De bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed (voorheen BR Cultuur in Rijnboog) dient ter dekking van kapitaallasten en andere eigenaarslasten van cultureel vastgoed in Arnhem. Eénmalige bijdragen, opbrengsten vertreklocaties en onderbesteding en vrijval van kapitaallasten worden gedoteerd aan deze bestemmingsreserve. Met ingang van de begroting 2021 heeft deze bestemmingsreserve nog uitsluitend betrekking op de vernieuwing van het Stadstheater Arnhem. De baten en lasten van de recente ver- c.q. nieuwbouw van Rozet, Musis, Focus Filmtheater en Museum Arnhem worden vanaf 2021 niet meer met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Participatie**
Doel	De bestemmingreserve is gevormd om diverse kosten op te kunnen vangen die samenhangen met de uitvoering van de participatiewet en het bereiken van de doelstellingen. Het re-integratiebudget staat onder druk. De door het Rijk verstrekte budgetten voor re-integratie zijn in aanloop naar invoering van de nieuwe wetgeving in 2015 sterk teruggelopen. Daarbij is tevens gekozen geen directe koppeling te maken tussen de financiering vanuit het Rijk en de Arnhemse begroting voor re-integratie (extra middelen worden niet automatisch toegevoegd aan het beleidsveld). De huidige re-integratiemiddelen zijn volledig nodig voor inzet op de doelgroep om de huidige ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Er is geen geld in de begroting voor doorontwikkeling beleid, onderzoeken of extra inspanningen binnen het programma participatie en armoedebestrijding. De reserve dient om incidentele kosten voor bijvoorbeeld doorontwikkeling op beleid of kosten voor onderzoek uit te betalen.

Naam	**BR Jeugdfonds**
Doel	Om het integraal Jeugdbeleid de komende jaren een impuls te geven worden de extra Jeugdmiddelen die niet binnen het beleidsveld Zorg ingezet worden (€ 6,59 miljoen in 2022, € 1 miljoen in de jaren 2023, 2024 en 2025), gedoteerd aan deze bestemmingsreserve. Het jeugdbeleid en daarmee de inzet van het jeugdfonds wordt stadsbreed en in samenhang met Arnhem Oost bezien. Extra inzet op Jeugd kan incidenteel gedekt worden uit deze reserve. Een eventueel overschot aan middelen in het jeugdfonds kan overgeheveld worden naar de BR WMO en Jeugdzorg.

Naam	**BR Transformatie Zorgbudgetten**
Doel	De bestemmingsreserve heeft als doel om nieuwe voorzieningen te financieren die voorkomen dat inwoners een beroep moeten doen op specialistische maatwerkvoorzieningen.

Naam	**BR Burgerberaden**
Doel	Het burgerberaad is een groep willekeurig gelote burgers die de gemeente adviseert. Loting zorgt voor een representatieve vertegenwoordiging van inwoners. Voor het organiseren van een aantal burgerberaden gedurende de raadsperiode 2022-2026 is € 600.000 aan deze BR toegevoegd.

Naam	**BR Beschermd en Weerbaar**
Doel	Arnhem ontvangt als centrumgemeente voor de regio's Arnhem en Achterhoek (tezamen 19 regiogemeenten) via de decentralisatie-uitkering Vrouwenopvang van het Rijk jaarlijks middelen ten behoeve van de bestrijding van huiselijk geweld en seksueel geweld, de uitvoering van de vrouwenopvang, en voor de uitvoering van de Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Het betreft hier wettelijke taken die zijn vastgelegd in het Rijksprogramma Geweld in afhankelijkheidsrelaties (GIA) en Geweld hoort nergens thuis (GHNT). De bestemmingsreserve dient om deze (regionale) middelen beschikbaar te houden voor de doelen en activiteiten die daarvoor zijn vastgelegd in de Regiovisie Samen Veilig 2019 - 2022 (aanpak Huiselijk Geweld en Kindermishandeling in de regio Arnhem en Achterhoek). Voor- en nadelige jaarrekeningresultaten op het regionale budget worden verrekend met de bestemmingsreserve.

Naam	**BR Duurzaamheidsleningen**
Doel	Ter dekking van de jaarlijkse beheerskosten en soms ook rentelasten van de duurzaamheidslening en Toekomstbestendigwonen lening (TWL) binnen de gemeente Arnhem. Deze leningen worden verstrekt voor maatregelen op het gebied van energiebesparing en duurzame opwek bij particuliere woningen en de TWL kan ook aanvullend gebruikt worden voor het levensloop bestendig maken van de woning.

Naam	**BR Klimaat en Energie**
Doel	De BR klimaat en energie is een egalisatiereserve, bedoeld om fluctuaties in de uitgaves die de veranderopgave klimaat en energie met zich meebrengt op te vangen. Het zorgt op deze manier voor dekking, van in de toekomst voorziene en noodzakelijke grote uitgaven, om de doelen van het NemiA programma te kunnen realiseren.

Naam	**BR Duurzaam Arnhem**
Doel	Het ondersteunen van investeringen in de stad die bijdragen aan een rechtvaardige transitie naar een klimaatneutraal, aardgasvrij en klimaatadaptief Arnhem. Met deze BR worden onder meer de doelstellingen van NEMiA ondersteund. Voor deze reserve gelden aparte kaders zoals vastgesteld in de raadsvergadering van 15 mei 2019.

Naam	**BR Volkshuisvesting**
Doel	Deze reserve is bestemd om schommelingen op te vangen bij de besteding van het budget dat beschikbaar is voor de inspanningen die bijdragen aan het behalen van de doelen op gebied van wonen. Deze doelen zijn vastgelegd in woonprincipes en in het volkshuisvestelijk kader.

Naam	**BR Plankosten stedelijke ontwikkeling**
Doel	Het egaliseren van fluctuaties in het uitgavenpatroon van het budget voor plankosten stedelijke ontwikkeling.
Naam	**BR Stadsontwikkelfonds**
Doel	Deze reserve wordt ingezet om onze ambities ten aanzien van de stedelijke ontwikkeling te kunnen realiseren of als cofinanciering voor middelen van andere overheden. Naast het borgen van de voortgang of versnelling van projecten, zijn deze middelen ook bedoeld voor onder andere het realiseren van meer sociale huurwoningen, maatschappelijke functies of vergroening van de openbare ruimte. Positieve resultaten van het grondbedrijf die vrij beschikbaar zijn nadat de reserves grondexploitatie conform de nota grondbeleid op het vereiste niveau zijn gebracht, worden toegevoegd aan de reserve Stadsontwikkelfonds. Bijdragen van projectontwikkelaars voor de realisatie van bovenwijkse voorzieningen worden ook toegevoegd aan deze reserve.
Naam	**BR Strategische Posities**
Doel	Deze reserve dient ter financiering van de verwachte kosten voor het beheren en onderhouden van een eigendomssituatie in een gebied (vooruitlopend op beslissingen om te gaan ontwikkelen) op te vangen. In de begroting is hiervoor een bedrag geraamd. Afwijkingen t.o.v. dat budget worden verrekend met deze reserve.
Naam	**BR Omgevingslawaai**
Doel	De gemeente Arnhem heeft deze middelen van het ministerie van Infrastructuur & Milieu (I&M) ontvangen en ze worden ingezet voor maatregelen om het omgevingslawaai terug te dringen, zoals door geluidarm asfalt op de hoofdinvalswegen van Arnhem (zoals Velperweg en Huissensestraat), investeringen in geluidsschermen langs het spoor en andere bronmaatregelen.
Naam	**BR Voorstudies**
Doel	De reserve is bedoeld om uitgaven te dekken uit voorstudies voordat een initiatief tot een project is verheven. Op het moment dat het project daadwerkelijk tot uitvoering komt vloeit de bijdrage die vanuit deze reserve is gedaan terug in de reserve. In de begroting is een bedrag geraamd voor kosten van voorstudies. Afwijkingen ten opzichte van de raming worden verrekend met deze reserve.
Naam	**BR Revolverendfonds (Duurzaam)**
Doel	Uit deze Revolverendfonds reserve worden duurzaamheidsleningen verstrekt volgens de al geldende 'Nadere regels duurzaamheidsleningen Arnhem 2016'. De leningen worden ten laste gebracht van de reserve en de aflossingen vloeien weer terug.
Naam	**BR Groenfonds**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om schommelingen op te vangen bij de besteding van het budget dat beschikbaar is voor het bomenbeleid, en voor andere groene investeringen in gebieden die dringend aan een impuls toe zijn. Opbrengsten uit herplantplicht voor bomen waarbij herplant ter plekke niet mogelijk of wenselijk is, worden toegevoegd aan deze reserve.
Naam	**BR Zuidelijke Binnenstad**
Doel	Deze reserve heeft een dekkingsfunctie t.b.v. de financiering van ruimtelijke plannen in de zuidelijke binnenstad.
Naam	**BR Arnhem Oost**
Doel	Deze reserve wordt ingezet ter dekking van uitvoeringsplannen in het kader van de Arnhem-Oost aanpak.
Naam	**BR Startersleningen**
Doel	De starterslening is bedoeld voor starters op de woningmarkt. Uit de reserve worden jaarlijkse beheerskosten en rentelasten van de startersleningen gedekt.
Naam	**BR Klimaatadaptatiefonds**
Doel	Deze reserve kan worden ingezet als dekking voor maatregelen voor klimaatadaptatie zoals het verminderen van verhardingen en het ontstenen van de openbare ruimte.

EMU-saldo 2024

Sinds 1999 bestaat de Economische en Monetaire Unie (EMU), die in Europa verantwoordelijk is voor het gezamenlijke monetaire beleid van de deelnemende landen. Deze EMU-landen zijn gehouden aan de –met elkaar afgesproken- eis om het begrotingstekort van de overheid niet te laten stijgen boven de 3% van het bruto binnenlands product (BBP). Deze grens van 3% geldt voor de gehele overheid, dus inclusief de gemeenten, provincies en waterschappen.
Europese afspraken over de realisatie van genoemde 3% zijn in Nederland vertaald in de wet Houdbare Overheidsfinanciën (wet Hof). Hierin is benadrukt dat Rijk en decentrale overheden gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de beheersing van het Nederlandse EMU-tekort. Eén van de uitwerkingen van de wet Hof is de verplichting voor decentrale overheden, waaronder gemeenten, in de begroting het EMU-saldo te presenteren, dat voortvloeit uit die begroting.
In Europees verband is afgesproken dat in verband met de uitzonderlijke omstandigheden, de bestrijding van de gevolgen van de coronacrisis, de afspraken over het EMU-saldo en de maximale EMU-schuld van landen (60% van het BBP) tijdelijk buiten werking worden gesteld. De verplichting uit de wet Hof voor gemeenten om het EMU-saldo te presenteren valt daar niet onder. Deze blijft overeind staan.
Het EMU-saldo wordt berekend op een manier die afwijkt van de manier waarop bij gemeenten het begrotingsresultaat wordt bepaald. Decentrale overheden zijn gehouden aan de regelgeving in het BBV, dat uitgaat van een stelsel van baten en lasten. Het zogenaamde EMU-saldo is een saldo van inkomsten en uitgaven (dus op kasbasis) en om dat te kunnen bepalen is bovenop het begrote saldo van lasten en baten een aanvullende berekening nodig. Uitgangspunt is het exploitatiesaldo vóór toevoegingen aan of dekking uit reserves vermeerderd met het saldo van investeringen -/- afschrijvingen
In het overzicht is het EMU-saldo berekend voor de jaren 2023 tot en met 2025, zoals dat voortvloeit uit deze begroting.

	Omschrijving	2023 x € 1000,- Volgens realisatie tot en met sept. 2023, aangevuld met raming resterende periode	2024 x € 1000,- Volgens begroting 2024	2025 x € 1000,- Volgens meerjarenraming in begroting 2025
1.	Exploitatiesaldo **vóór** toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-46.447	-9.555	23.210
2.	Mutatie (im)materiële vaste activa	-32.038	-28.184	-4.789
3.	Mutatie voorzieningen			
4.	Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)			
5.	Verwachte boekwinst/verlies bij de verkoop van financiële vaste activa en (im)materiële vaste activa, alsmede de afwaardering van financiële vaste activa			
Berekend EMU-saldo		**-14.409**	**18.629**	**27.999**

Mutaties in voorzieningen en in voorraden (inclusief GREX) lopen in Arnhem via de reguliere begroting en zijn dus al opgenomen in het exploitatiesaldo.

De vastgestelde macronorm voor de decentrale overheden (gemeenten, provincies en waterschappen) is niet verlaagd en bedraagt ook in 2024 0,4% van het BBP. Bij een begroot BBP van € 768,4 miljard betekent dat een bedrag van € 3,047 miljard. De decentrale overheden hebben in overleg bepaald dat van deze macronorm aan gemeenten een norm van 0,27% wordt toegewezen. De macronorm voor gemeenten zal dus € 2,064 miljard bedragen. De individuele referentiewaarde voor afzonderlijke gemeenten, zoals bekend gemaakt in de septembercirculaire, bedraagt voor de gemeente Arnhem € 32,762 miljoen. Hierbij moet worden opgemerkt dat de individuele referentiewaarde geen norm is in de zin dat die niet mag worden overschreden, maar een indicatie van het aandeel dat de gemeente mag hebben in het genoemde toegestane gezamenlijke EMU-tekort voor decentrale overheden van € 3,047 miljard.

Het verwachte EMU-tekort van 2023 van de gemeente overschrijdt niet het toegestane maximum. De overschrijding in 2023 wordt verklaard door het voorziene begrotingstekort (voor reserves), maar wordt deels gecompenseerd door vermindering van de begrote investeringen. Voor het jaar 2024 wordt geen overschrijding voorzien.

Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld

	Lasten						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	18.273	20.384	20.939	22.115	21.153	21.481	21.450
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	527	527	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	26.955	20.615	24.953	20.996	20.165	22.705	20.683
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	582	1.078	946	450	450	450	82
Begeleiding (WMO)	16.987	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	61	48	48	48	48	48	48
Beheer overige gebouwen en gronden	1.520	2.301	2.729	2.736	2.569	2.146	2.209
Belastingen overig	422	5	5	5	5	5	5
Beschermd wonen (WMO)	24.519	34.882	34.894	34.133	31.361	30.559	29.799
Bestuur	5.171	6.875	6.151	6.309	6.320	6.233	6.147
Burgerzaken	7.379	6.473	7.424	8.551	8.603	7.946	7.894
Crisisbeheersing en brandweer	13.539	14.008	14.028	16.197	16.039	16.037	16.027
Cultureel erfgoed	1.874	1.612	4.753	2.237	2.187	2.023	1.940
Cultuurpresentatie, -prod en -part	19.985	21.981	23.770	23.895	23.445	23.813	28.597
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	1.080	1.013	1.101	1.098	1.095	1.067	1.050
Economische ontwikkeling	4.254	4.770	6.344	5.634	5.326	5.124	4.814
Economische promotie (Arnhem promo)	3.247	3.527	3.374	3.685	2.857	2.573	2.882
Gesloten plaatsing	306	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	14.738	39.741	46.975	34.852	36.023	21.194	11.896
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	168.903	150.506	154.684	150.962	151.361	153.351	155.979
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.621	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.511	4.435	4.407	5.030	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	19.352	20.543	20.541	18.552	18.885	17.650	17.654
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	10.639	12.591	12.665	14.658	15.629	15.617	15.617
Media	9.276	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	9.054	9.837	23.457	29.632	22.200	19.870	18.995
Musea	5.748	5.932	6.072	6.279	6.174	6.174	6.174
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	20.584	19.733	22.134	21.971	21.737	21.265	20.393
Onderwijshuisvesting	20.561	22.591	22.260	24.707	25.447	26.428	26.844
Openb groen en (openlucht) recreatie	13.539	18.891	21.614	19.065	18.321	17.566	17.586
Openbaar vervoer	1.012	860	1.704	1.274	1.272	1.243	1.239
Openbare orde en veiligheid	10.921	10.746	15.366	15.691	13.802	11.674	10.558
Overhead	72.918	76.773	75.269	81.658	78.592	78.048	76.735
Overige baten en lasten	1.465	6.118	-105	6.588	7.374	7.406	7.776
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	3.155	4.071	4.473	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	2.710	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	2.802	3.985	3.985	3.985	3.985	3.985	3.985
Parkeren	9.487	10.429	10.805	12.778	12.137	12.039	12.084
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	12.239	12.853	13.183	13.371	13.499	13.055	13.373
Ruimtelijke ordening	3.389	4.226	4.770	3.570	3.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	37.403	29.094	51.151	33.996	32.366	32.290	30.848
Sportaccommodaties	5.294	4.863	4.977	4.845	4.911	4.914	4.736
Sportbeleid en activering	19.792	19.140	19.767	22.493	19.530	19.330	19.331
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.336	19.922	24.467	25.545	25.375	25.375	25.375
Treasury	-1.071	-1.707	-1.734	-2.286	-2.395	-2.031	-688
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	23.967	35.314	33.747	32.789	30.801	32.206	32.470
Volksgezondheid	7.334	7.995	7.688	8.745	8.152	8.075	7.975
Wonen en bouwen	7.074	8.983	9.970	10.143	9.721	10.025	9.852
WSW en beschut werk	35.842	33.306	36.530	36.782	36.650	33.220	30.168
Eindtotaal	789.071	836.148	906.607	898.473	869.610	850.141	839.402

	Baten						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	22.865	22.420	22.420	25.078	26.020	26.874	27.016
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	521.534	490.209	502.061	542.349	544.419	503.924	496.663
Arbeidsparticipatie	7.778	1.026	3.603	2.181	1.737	1.737	1.737
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	22	44	44	44	44	44	44
Begeleiding (WMO)	105	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	43	16	16	16	16	16	16
Beheer overige gebouwen en gronden	537	794	722	472	271	271	271
Belastingen overig	606	381	381	381	381	381	381
Beschermd wonen (WMO)	945	1.559	1.559	1.559	1.559	1.559	1.559
Bestuur	116	91	91	91	91	91	91
Burgerzaken	2.706	2.013	2.001	3.322	3.399	3.648	3.621
Crisisbeheersing en brandweer	1.679	1.276	1.358	1.444	1.444	1.444	1.444
Cultureel erfgoed	532	606	636	665	665	665	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	7.320	6.645	7.799	7.934	7.640	7.640	7.640
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	896	913	913	913	913	913	913
Economische ontwikkeling	95	137	51	149	149	149	149
Economische promotie (Arnhem promo)	1.121	1.041	1.162	1.562	1.407	1.407	1.562
Gesloten plaatsing	306	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	12.274	40.773	47.866	35.569	38.854	29.528	18.310
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	107.446	115.018	108.828	112.557	115.077	117.975	120.715
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	235	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	457	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	1.092	757	884	892	892	892	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.844	1.339	1.339	922	922	2.362	2.322
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	2.993	2.684	12.222	12.924	8.667	6.089	10.217
Musea	212	273	273	273	118	118	118
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	12.407	9.992	11.644	10.722	10.722	10.722	10.722
Onderwijshuisvesting	4.500	4.204	4.353	4.789	4.504	4.504	4.504
Openb groen en (openlucht) recreatie	621	737	1.598	859	859	872	872
Openbaar vervoer	1.308	1.314	1.314	1.314	1.314	1.314	1.314
Openbare orde en veiligheid	3.470	1.013	4.532	3.998	2.965	838	838
Overhead	3.402	4.106	4.142	3.923	3.894	3.858	3.846
Overige baten en lasten	543	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.195	0	-112	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	29.184	28.706	28.706	32.270	33.064	33.908	33.908
OZB Woningen	26.857	30.636	30.636	30.403	31.151	31.947	31.947
Parkeren	14.932	18.248	18.248	20.315	20.222	20.131	20.040
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	16.807	17.311	17.311	17.766	17.766	17.766	17.766
Ruimtelijke ordening	530	318	318	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	12.405	18	20.894	528	528	528	528
Sportaccommodaties	5.466	5.008	5.458	5.757	5.756	5.755	5.755
Sportbeleid en activering	1.653	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	2.010	2.436	2.436	2.436	2.436	2.436	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	1.441	616	619	577	577	577	577
Volksgezondheid	851	663	182	71	71	11	11
Wonen en bouwen	4.725	4.325	4.325	4.174	4.014	4.069	4.014
WSW en beschut werk	826	100	457	100	100	100	100
Eindtotaal	840.894	819.763	873.291	891.298	894.627	847.063	835.525

	Exploitatieresultaat						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	-4.591	-2.036	-1.481	-2.963	-4.867	-5.393	-5.567
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	-521.534	-489.682	-501.535	-542.349	-544.419	-503.924	-496.663
Arbeidsparticipatie	19.177	19.589	21.350	18.815	18.427	20.967	18.945
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	560	1.034	902	406	406	406	38
Begeleiding (WMO)	16.882	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	18	32	32	32	32	32	32
Beheer overige gebouwen en gronden	982	1.507	2.007	2.265	2.298	1.875	1.938
Belastingen overig	-184	-376	-376	-376	-376	-376	-376
Beschermd wonen (WMO)	23.574	33.323	33.335	32.574	29.801	29.000	28.239
Bestuur	5.055	6.784	6.060	6.218	6.228	6.142	6.056
Burgerzaken	4.673	4.460	5.424	5.228	5.204	4.298	4.273
Crisisbeheersing en brandweer	11.860	12.732	12.670	14.753	14.595	14.593	14.583
Cultureel erfgoed	1.342	1.006	4.117	1.571	1.521	1.358	1.274
Cultuurpresentatie, -prod en -part	12.665	15.336	15.971	15.960	15.805	16.173	20.957
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	184	100	188	185	182	154	137
Economische ontwikkeling	4.159	4.633	6.293	5.485	5.177	4.975	4.665
Economische promotie (Arnhem promo)	2.125	2.486	2.212	2.123	1.450	1.166	1.321
Gesloten plaatsing	0	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	2.464	-1.032	-892	-717	-2.831	-8.334	-6.414
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	61.457	35.488	45.856	38.405	36.285	35.377	35.265
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.386	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.054	4.435	4.407	5.030	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	18.260	19.785	19.658	17.660	17.994	16.758	16.763
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	8.795	11.252	11.326	13.736	14.707	13.255	13.295
Media	9.276	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	6.061	7.153	11.235	16.708	13.534	13.780	8.778
Musea	5.537	5.660	5.799	6.006	6.056	6.056	6.056
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.177	9.741	10.490	11.249	11.015	10.544	9.671
Onderwijshuisvesting	16.061	18.387	17.907	19.918	20.943	21.924	22.340
Openb groen en (openlucht) recreatie	12.918	18.154	20.016	18.206	17.462	16.694	16.714
Openbaar vervoer	-296	-454	389	-40	-43	-72	-75
Openbare orde en veiligheid	7.451	9.733	10.834	11.693	10.837	10.837	9.720
Overhead	69.516	72.667	71.127	77.736	74.699	74.190	72.889
Overige baten en lasten	921	6.118	-105	6.588	7.374	7.406	7.776
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.960	4.071	4.585	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	-26.474	-28.706	-28.706	-32.270	-33.064	-33.908	-33.908
OZB Woningen	-24.055	-26.651	-26.651	-26.418	-27.166	-27.962	-27.962
Parkeren	-5.446	-7.819	-7.442	-7.537	-8.086	-8.091	-7.956
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	-4.567	-4.459	-4.129	-4.396	-4.268	-4.711	-4.394
Ruimtelijke ordening	2.860	3.909	4.452	3.570	3.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	24.998	29.076	30.257	33.468	31.839	31.763	30.321
Sportaccommodaties	-172	-145	-481	-912	-844	-841	-1.018
Sportbeleid en activering	18.138	19.140	19.767	22.493	19.530	19.330	19.331
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.336	19.922	24.467	25.545	25.375	25.375	25.375
Treasury	-3.082	-4.143	-4.170	-4.722	-4.831	-4.467	-3.124
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	22.525	34.698	33.128	32.211	30.224	31.629	31.893
Volksgezondheid	6.482	7.332	7.506	8.675	8.082	8.064	7.964
Wonen en bouwen	2.348	4.658	5.645	5.969	5.707	5.956	5.838
WSW en beschut werk	35.016	33.206	36.073	36.682	36.550	33.120	30.068
Eindtotaal	-51.823	16.385	33.316	7.175	-25.017	3.078	3.877

	Toevoegingen aan de reserve						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	490	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	10.088	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	1.190	554	554	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	3.000	2.500	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	7.986	0	0	3.020	4.417	811	0
Bestuur	0	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	750	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	73	73	78	78	78	78	78
Cultureel erfgoed	904	291	323	323	323	323	323
Cultuurpresentatie, -prod en -part	3.377	2.913	3.148	3.263	736	736	736
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	358	50	50	50	50	50	50
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	-114	0	30	2.123	2.345	7.315	5.559
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	3.022	5.000	5.000	0	0	0	0
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	12.530	1.082	1.082	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	2.976	0	40	40	40	40	40
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	10.469	10.001	10.715	38	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	174	74	95	95	95	95	95
Onderwijshuisvesting	10.086	8.853	9.893	9.524	10.098	8.741	8.745
Openb groen en (openlucht) recreatie	1.828	12.500	12.600	442	350	0	0
Openbaar vervoer	669	0	0	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	732	0	0	0	0	0	0
Overhead	924	284	297	297	297	297	297
Overige baten en lasten	40.480	620	1.545	0	17.960	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	201	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	7.111	10.562	10.560	11.271	11.347	11.172	11.076
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	599	553	144	172	268	48	48
Ruimtelijke ordening	767	10.000	11.406	23.011	2.000	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	572	1.100	2.404	667	667	667	167
Sportaccommodaties	673	658	748	748	748	748	748
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	380	0	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	6.950	3.983	5.404	1.026	1.025	1.024	1.023
Volksgezondheid	534	194	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	3.199	3.043	3.043	9.043	543	543	43
WSW en beschut werk	3.285	0	0	0	0	0	0
Eindtotaal	133.264	75.388	81.659	65.233	53.388	32.688	29.029

Onttrekkingen aan de reserve							
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	0	0	490	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	75	527	527	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	3.880	0	944	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	718	2.836
Bestuur	21	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	999	303	1.079	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	60	47	54	54	50	54	50
Cultureel erfgoed	918	219	2.906	227	291	257	224
Cultuurpresentatie, -prod en -part	3.919	612	1.248	13.208	504	669	570
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	313	0	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	400	0	0	200	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	3.362	0	27	1.013	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	3.336	0	11.781	400	400	0	0
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	99	81	237	498	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	650	0	2.386	22	448	412	420
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	180	180	180	180
Media	50	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	10.191	248	3.828	556	962	1.215	1.215
Musea	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	73	44	205	79	58	148	26
Onderwijshuisvesting	10.329	8.237	8.536	8.504	9.723	9.867	10.235
Openb groen en (openlucht) recreatie	1.427	2.691	3.476	534	437	297	1.254
Openbaar vervoer	386	25	494	25	25	0	0
Openbare orde en veiligheid	1.025	350	1.082	518	350	350	0
Overhead	1.096	162	203	1.119	235	212	235
Overige baten en lasten	41.529	55.761	57.421	11.114	0	7.964	2.488
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	540	0	201	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	5.490	8.513	9.002	8.417	8.611	8.377	8.344
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	700	859	449	289	545	56	30
Ruimtelijke ordening	254	5.600	7.149	11.311	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	2.409	216	1.372	1.198	719	215	271
Sportaccommodaties	1.115	629	634	495	578	589	402
Sportbeleid en activering	85	85	85	197	197	85	85
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	380	75	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	6.463	6.310	6.623	3.974	2.501	2.545	2.487
Volksgezondheid	252	212	417	0	0	0	0
Wonen en bouwen	1.002	41	2.051	7.556	1.556	1.556	1.556
WSW en beschut werk	2.861	0	2.898	642	0	0	0
Eindtotaal	105.307	91.772	128.186	72.407	28.372	35.766	32.907

	Exploitatieresultaat						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	-4.101	-2.036	-1.971	-2.963	-4.867	-5.393	-5.567
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	-511.522	-490.209	-502.061	-542.349	-544.419	-503.924	-496.663
Arbeidsparticipatie	16.488	20.143	20.960	18.815	18.427	20.967	18.945
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	560	1.034	902	406	406	406	38
Begeleiding (WMO)	16.882	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	18	32	32	32	32	32	32
Beheer overige gebouwen en gronden	982	4.507	4.507	2.265	2.298	1.875	1.938
Belastingen overig	-184	-376	-376	-376	-376	-376	-376
Beschermd wonen (WMO)	31.561	33.323	33.335	35.594	34.218	29.093	25.403
Bestuur	5.034	6.784	6.060	6.218	6.228	6.142	6.056
Burgerzaken	4.425	4.157	4.345	5.228	5.204	4.298	4.273
Crisisbeheersing en brandweer	11.873	12.758	12.694	14.777	14.623	14.617	14.611
Cultureel erfgoed	1.328	1.078	1.534	1.667	1.554	1.424	1.374
Cultuurpresentatie, -prod en -part	12.123	17.637	17.870	6.015	16.037	16.241	21.123
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	184	100	188	185	182	154	137
Economische ontwikkeling	3.846	4.633	6.293	5.485	5.177	4.975	4.665
Economische promotie (Arnhem promo)	2.083	2.536	2.262	1.973	1.500	1.216	1.371
Gesloten plaatsing	0	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	-1.012	-1.032	-889	393	-487	-1.019	-855
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	61.142	40.488	39.076	38.005	35.885	35.377	35.265
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.386	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	14.485	5.436	5.252	4.532	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	20.586	19.785	17.311	17.677	17.585	16.385	16.383
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	8.795	11.252	11.326	13.556	14.527	13.075	13.115
Media	9.226	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	6.339	16.907	18.121	16.190	12.572	12.565	7.564
Musea	5.537	5.660	5.799	6.006	6.056	6.056	6.056
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.278	9.771	10.379	11.265	11.052	10.490	9.739
Onderwijshuisvesting	15.819	19.003	19.264	20.939	21.318	20.798	20.850
Openb groen en (openlucht) recreatie	13.318	27.963	29.139	18.114	17.375	16.397	15.460
Openbaar vervoer	-12	-479	-104	-65	-68	-72	-75
Openbare orde en veiligheid	7.158	9.383	9.752	11.175	10.487	10.487	9.720
Overhead	69.344	72.789	71.222	76.914	74.761	74.275	72.951
Overige baten en lasten	-128	-49.023	-55.982	-4.525	25.335	-557	5.288
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.622	4.071	4.384	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	-26.474	-28.706	-28.706	-32.270	-33.064	-33.908	-33.908
OZB Woningen	-24.055	-26.651	-26.651	-26.418	-27.166	-27.962	-27.962
Parkeren	-3.825	-5.770	-5.884	-4.683	-5.349	-5.297	-5.223
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	-4.668	-4.764	-4.434	-4.512	-4.545	-4.719	-4.376
Ruimtelijke ordening	3.373	8.309	8.709	15.270	5.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	23.162	29.960	31.290	32.937	31.786	32.215	30.216
Sportaccommodaties	-613	-116	-366	-659	-674	-683	-672
Sportbeleid en activering	18.053	19.056	19.682	22.296	19.333	19.245	19.246
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.716	19.922	24.087	25.470	25.375	25.375	25.375
Treasury	-3.082	-4.143	-4.170	-4.722	-4.831	-4.467	-3.124
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	23.013	32.370	31.909	29.263	28.748	30.108	30.429
Volksgezondheid	6.764	7.314	7.089	8.675	8.082	8.064	7.964
Wonen en bouwen	4.546	7.660	6.637	7.456	4.694	4.943	4.325
WSW en beschut werk	35.441	33.206	33.175	36.040	36.550	33.120	30.068
Eindtotaal	-23.866	0	-13.211	0	0	0	0

Overzicht taakvelden per programma (lasten)

	Lasten						
	S00	S01	S02	S03	S04	S05	S06
	Bestuur Dienstverlening en financiën	Veiligheid	Bereikbaarheid	Economie	Onderwijs	Cultuur	Patricipatie en armoedebestrijding
Bedragen x € 1.000							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	7.652
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	450	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	2.736	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	5	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	6.309	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	8.551	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	16.197	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	2.227	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	23.717	0
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	5.634	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	3.685	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	126.509
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	9.286	0
Milieubeheer	52	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	6.279	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	8.966	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	18.539	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	1.274	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	13.236	0	0	0	0	0
Overhead	79.465	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	6.588	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	3.985	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	9.140	0	0	0	0
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	402	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	-2.286	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	600	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	22.666	0	0	0	0
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	31.086
Eindtotaal	106.407	29.433	33.080	9.769	27.504	41.509	165.248

	Lasten						
	S07	S08	S09	S10	S11	S12	TOT
	Zorg	Welzijn en Inclusie	Gezondheid en Sport	Klimaat energie en millieu	Ruimtelijke ontwikkeling	Wonen en leefomgeving	Totaal Stad
Afval	0	0	0	0	0	15.351	15.351
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	3.498	0	0	0	0	11.150
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	450
Begeleiding (WMO)	247	0	0	0	0	0	247
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	48	0	0	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	2.736
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	5
Beschermd wonen (WMO)	18.917	0	0	0	0	0	18.917
Bestuur	0	0	0	0	0	0	6.309
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	8.551
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	16.197
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	2.227
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	23.717
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	1.098	1.098
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	5.634
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	3.685
Gesloten plaatsing	297	0	0	0	0	0	297
Gezinsgericht	1.115	0	0	0	0	0	1.115
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	34.852	0	34.852
Huishoudelijke hulp (WMO)	3.102	0	0	0	0	0	3.102
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	126.509
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	221	0	0	0	0	0	221
Jeugdbescherming	650	0	0	0	0	0	650
Jeugdhulp begeleiding	331	0	0	0	0	0	331
Jeugdhulp behandeling	486	0	0	0	0	0	486
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	277	0	0	0	0	0	277
Jeugdhulp met verblijf overig	4.979	0	0	0	0	0	4.979
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.457	0	0	0	0	0	2.457
Jeugdreclassering	193	0	0	0	0	0	193
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	18.542	0	0	0	0	18.542
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.619	0	0	0	0	0	1.619
Media	0	0	0	0	0	0	9.286
Milieubeheer	0	0	0	22.677	6.747	0	29.476
Musea	0	0	0	0	0	0	6.279
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	8.966
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	18.539
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	14.079	14.079
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	1.274
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	13.236
Overhead	0	0	0	0	0	0	79.465
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	6.588
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	2.381	0	0	0	0	0	2.381
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	3.985
Parkeren	0	0	0	0	0	0	9.140
Pleegzorg	1.040	0	0	0	0	0	1.040
Riolering	0	0	0	0	0	13.371	13.371
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	3.320	0	3.320
Samenkracht en burgerparticipattie	5.651	7.257	0	0	0	0	13.311
Sportaccommodaties	0	0	3.507	0	0	0	3.507
Sportbeleid en activering	0	0	16.879	0	0	0	16.879
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	22.486	3.003	0	0	0	0	25.489
Treasury	0	0	0	0	0	0	-2.286
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	600
Verkeer en vervoer	0	0	0	0	0	2.000	24.666
Volksgezondheid	0	0	8.614	0	0	0	8.614
Wonen en bouwen	0	0	0	0	4.223	5.920	10.143
WSW en beschut werk	372	0	0	0	0	0	31.458
Eindtotaal	66.822	32.301	29.048	22.677	49.142	51.819	664.758

	Lasten	
	TOTAAL	TOTAAL
	Wijk	Lasten
Afval	6.765	22.115
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0
Arbeidsparticipatie	9.846	20.996
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	450
Begeleiding (WMO)	19.707	19.954
Begraafplaatsen en crematoria	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	2.736
Belastingen overig	0	5
Beschermd wonen (WMO)	15.217	34.133
Bestuur	0	6.309
Burgerzaken	0	8.551
Crisisbeheersing en brandweer	0	16.197
Cultureel erfgoed	9	2.237
Cultuurpresentatie, -prod en -part	178	23.895
Dagbesteding (WMO)	2.233	2.233
Economische havens en waterwegen	0	1.098
Economische ontwikkeling	0	5.634
Economische promotie (Arnhem promo)	0	3.685
Gesloten plaatsing	537	835
Gezinsgericht	2.015	3.130
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	34.852
Huishoudelijke hulp (WMO)	16.958	20.061
Inkomensregelingen	24.453	150.962
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.496	10.717
Jeugdbescherming	3.503	4.153
Jeugdhulp begeleiding	8.054	8.385
Jeugdhulp behandeling	10.168	10.654
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	277
Jeugdhulp met verblijf overig	9.000	13.979
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.573	5.030
Jeugdreclassering	1.046	1.240
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	9	18.552
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	13.039	14.658
Media	550	9.837
Milieubeheer	156	29.632
Musea	0	6.279
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	13.005	21.971
Onderwijshuisvesting	6.168	24.707
Openb groen en (openlucht) recreatie	4.985	19.065
Openbaar vervoer	0	1.274
Openbare orde en veiligheid	2.455	15.691
Overhead	2.194	81.658
Overige baten en lasten	0	6.588
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.056	3.436
OZB Niet-Woningen	0	0
OZB Woningen	0	3.985
Parkeren	3.638	12.778
Pleegzorg	2.181	3.221
Riolering	0	13.371
Ruimtelijke ordening	250	3.570
Samenkracht en burgerparticipattie	20.685	33.996
Sportaccommodaties	1.338	4.845
Sportbeleid en activering	5.614	22.493
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	55	25.545
Treasury	0	-2.286
Vennootschapsbelasting VpB	0	600
Verkeer en vervoer	8.123	32.789
Volksgezondheid	131	8.745
Wonen en bouwen	0	10.143
WSW en beschut werk	5.324	36.782
Eindtotaal	233.714	898.473

Overzicht taakvelden per programma (baten)

	Baten						
	S00	S01	S02	S03	S04	S05	S06
	Bestuur Dienstverlening en financiën	Veiligheid	Bereikbaarheid	Economie	Onderwijs	Cultuur	Patricipatie en armoedebestrijding
bedragen x € 1.000							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	542.349	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	444
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	44	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	472	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	381	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	91	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	3.322	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	1.444	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	665	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	7.934	0
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	149	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	1.562	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	111.779
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	17	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	273	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	2.266	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	684	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	1.314	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	3.998	0	0	0	0	0
Overhead	3.907	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	32.270	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	30.403	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	8.113	0	0	0	0
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	0	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	2.436	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	61	0	0	0	0
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	100
Eindtotaal	615.647	5.442	9.488	1.755	2.951	8.872	112.324

	Baten						
	S07	S08	S09	S10	S11	S12	TOT
	Zorg	Welzijn en Inclusie	Gezondheid en Sport	Klimaat energie en millieu	Ruimtelijke ontwikkeling	Wonen en leefomgeving	Totaal Stad
Afval	0	0	0	0	0	25.078	25.078
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	542.349
Arbeidsparticipatie	0	1.738	0	0	0	0	2.182
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	44
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	16	0	0	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	472
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	381
Beschermd wonen (WMO)	1.559	0	0	0	0	0	1.559
Bestuur	0	0	0	0	0	0	91
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	3.322
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	1.444
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	7.934
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	913	913
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	149
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	1.562
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	35.569	0	35.569
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	111.779
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	892	0	0	0	0	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	922	0	0	0	0	0	922
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	0	0	0	11.337	156	0	11.510
Musea	0	0	0	0	0	0	273
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	2.266
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	684
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	855	855
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	1.314
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	3.998
Overhead	0	0	0	0	0	0	3.907
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	32.270
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	30.403
Parkeren	0	0	0	0	0	0	8.113
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	17.766	17.766
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	0	41	0	0	0	0	41
Sportaccommodaties	0	0	3.703	0	0	0	3.703
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	0	0	0	482	542
Volksgezondheid	0	0	60	0	0	0	60
Wonen en bouwen	0	0	0	0	3.935	239	4.174
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	100
Eindtotaal	2.481	2.670	3.778	11.337	39.661	45.333	861.739

	Baten	
	TOTAAL	TOTAAL
	Wijk	Baten
Afval	0	25.078
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	542.349
Arbeidsparticipatie	0	2.181
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	44
Begeleiding (WMO)	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	472
Belastingen overig	0	381
Beschermd wonen (WMO)	0	1.559
Bestuur	0	91
Burgerzaken	0	3.322
Crisisbeheersing en brandweer	0	1.444
Cultureel erfgoed	0	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	7.934
Dagbesteding (WMO)	0	0
Economische havens en waterwegen	0	913
Economische ontwikkeling	0	149
Economische promotie (Arnhem promo)	0	1.562
Gesloten plaatsing	0	0
Gezinsgericht	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	35.569
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0
Inkomensregelingen	777	112.557
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0
Jeugdbescherming	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0
Jeugdreclassering	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	922
Media	0	0
Milieubeheer	1.414	12.924
Musea	0	273
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.455	10.722
Onderwijshuisvesting	4.104	4.789
Openb groen en (openlucht) recreatie	4	859
Openbaar vervoer	0	1.314
Openbare orde en veiligheid	0	3.998
Overhead	16	3.923
Overige baten en lasten	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0
OZB Niet-Woningen	0	32.270
OZB Woningen	0	30.403
Parkeren	12.202	20.315
Pleegzorg	0	0
Riolering	0	17.766
Ruimtelijke ordening	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	487	528
Sportaccommodaties	2.054	5.757
Sportbeleid en activering	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0
Treasury	0	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0
Verkeer en vervoer	35	577
Volksgezondheid	11	71
Wonen en bouwen	0	4.174
WSW en beschut werk	0	100
Eindtotaal	29.559	891.298

Mutaties circulaires

In de afgelopen circulaires (september- en decembercirculaire 2022 en meicirculaire 2023) is een aantal taakmutaties en (wijzigingen in) decentralisatie-uitkeringen opgenomen dat verrekend wordt met beleidsvelden. In deze Begroting is het volgende verwerkt:

Decentralisatie-uitkeringen
- Voorschoolse voorziening peuters: Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen.
- Brede impuls combinatiefuncties: De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).
- Uitstapprogramma sekswerkers: Het kabinet stelt sinds 1 januari 2021 geld beschikbaar voor een landelijk dekkend netwerk van uitstapprogramma's om mensen die het sekswerk willen verlaten te ondersteunen. Met de uitkering ontvangen de aangewezen gemeenten middelen voor het ontwikkelen en uitvoeren van regionale uitstapprogramma's voor sekswerkers. Een uitstapprogramma is een programma waarbinnen begeleiding van sekswerkers plaatsvindt bij het vinden van werk of overige dagbesteding buiten het sekswerk. De programma's hebben nadrukkelijk als doel om de stap naar ander werk dan sekswerk te vergemakkelijken en daarin ondersteuning te bieden. Vanaf 2023 is sprake is van een uitbreiding en verbreding van de uitstapprogramma´s.

Taakmutaties:
- In het cluster individuele voorzieningen Wmo worden structureel extra middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten samenhangend met het Integraal Zorgakkoord, ter compensatie van gemeenten voor gestegen kosten als gevolg van de invoering van het abonnementstarief Wmo. Daarnaast wordt het abonnementstarief vanaf 2025 afgeschaft en wordt in plaats daarvan een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo heringevoerd.
- Arnhem ontvangt structurele middelen ter dekking van de kosten van de uitvoering van het wetsvoorstel om malafide verhuurderschap en discriminatie op de huurmarkt gerichter aan te pakken.
- In het bestuurlijk akkoord met betrekking tot de opvang van asielzoekers is afgesproken dat het kabinet voldoende financiële middelen beschikbaar stelt voor integratie. Als gevolg van een hogere instroom van inburgeraars is afgesproken het budget voor de inburgering voor de jaren 2022, 2023 en 2024 landelijk op te hogen met respectievelijk € 20, 40 en 30 miljoen. Hiermee worden gemeenten in staat gesteld alle inburgeraars passende ondersteuning te bieden.
- In het cluster bestuur en ondersteuning worden structureel extra middelen toegekend voor de financiële gevolgen van de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen.

Bijlagen

Overzicht BBV-indicatoren

Indicator						
Indicator		**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Woonlasten éénpersoonshuishouden		**700**	**707**	**694**	**876**	**902**
Eenheid:	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een éénpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.					
Bron:	COELO, Groningen					
Woonlasten meerpersoonshuishouden		**763**	**750**	**711**	**949**	**976**
Eenheid:	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.					
Bron:	COELO, Groningen					
WOZ-waarde woningen		**206**	**221**	**240**	**265**	**324**
Eenheid:	De gemiddelde WOZ waarde van woningen x €1.000.					
Bron:	CBS - Statistiek Waarde Onroerende Zaken					
Formatie ambtelijk apparaat		**5,80**	**5,80**	**6,10**	**5,90**	**6,30**
Eenheid:	Toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat van eigen organisatie voor het begrotingsjaar op peildatum 1 januari. In fte per 1.000 inwoners.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Bezetting ambtelijk apparaat		**5,70**	**5,90**	**6,10**	**6**	**6,20**
Eenheid:	Werkelijk aantal fte dat werkzaam is binnen eigen organisatie. In fte per 1.000 inwoners.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente					
Apparaatskosten per inwoner		**490**	**490**	**406**	**429**	**466**
Eenheid:	De noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor het uitvoeren van de organisatorische taken.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Kosten inhuur externen als % van de loonsom		**21**	**17**	**22,70**	**19,50**	**0**
Eenheid:	Inzet van uitzendkrachten, zzp'ers of detacheringsovereenkomsten in procenten.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Overhead % van totale lasten		**5**	**9,50**	**9**	**8,90**	**9,10**
Eenheid:	Overheadkosten zijn alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces in procenten.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente					
Verwijzigingen Halt		**10**	**13**	**8**	**7**	
Eenheid:	Het aantal verwijzingen Halt per 1.000 inwoners van 12 t/m 17 jaar.					
Bron:	Stichting Halt					
Geweldsmisdrijven		**7,60**	**7,10**	**6,60**	**6,70**	
Eenheid:	Het aantal geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling).					
Bron:	CBS - Geregistreerde criminaliteit					

Vernielingen en beschadigingen	**10**	**10,80**	**10,60**	**10**	

Eenheid: Aantal vernielingen en beschadigingen per 1.000 inwoners. Hieronder vallen brandstichting, alle vormen van vernieling en misdrijven tegen de openbare orde en het openbaar gezag.

Bron: CBS - Geregistreerde criminaliteit

Diefstallen uit woning	**2,90**	**2,20**	**1,80**	**1,70**	

Eenheid: Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners

Bron: CBS - Geregistreerde diefstallen

Winkeldiefstallen	**5,70**	**4,80**	**4,40**	**5**	

Eenheid: Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners

Bron: CBS - Geregistreerde diefstallen

Jongeren met een delict voor de rechter	**1**	**1**	**2**		

Eenheid: Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen

Bron: CBS - Jeugdmonitor

Functiemenging	**58,50**	**58,60**	**58,70**	**59,40**	

Eenheid: De functiemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen (%).

Bron: CBS BAG/LISA - bewerking ABF Research

Vestigingen (van bedrijven)	**145,40**	**153,40**	**158,30**	**171,40**	

Eenheid: Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar

Bron: LISA

Demografische druk	**58,10**	**58**	**57,50**	**57,60**	**57,50**

Eenheid: Het aantal personen van 0 tot 20 jaar én 65 jaar of ouder per honderd personen van 20 tot 65 jaar (percentage).

Bron: CBS - Bevolkingsstatistiek

Banen	**967,70**	**974,60**	**987,80**	**1024,30**	

Eenheid: Onder een baan wordt een vervulde positie verstaan. Dit betreffen zowel fulltimers, parttimers als uitzendkrachten. De indicator betreft het aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 tot en met 64 jaar.

Bron: CBS Bevolkingsstatistiek / LISA-bewerking ABF Research

Absoluut verzuim	**1,80**	**3,10**	**2**	**1,50**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige jongeren dat absoluut verzuimer is (geweest) gedurende het schooljaar (per 1.000 leerlingen): de jongere is niet ingeschreven bij een onderwijsinstelling en beschikt niet over een vrijstelling. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'. Streefwaarde absoluut verzuim: 0,5 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Relatief verzuim	**32**	**30**	**31**	**36**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige leerlingen (per 1.000 leerlingen) waarbij sprake is van meer dan 16 uur ongeoorloofd verzuim gedurende 4 opeenvolgende lesweken. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019".
Streefwaarde relatief verzuim: 20 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	**2,80**	**2,50**	**2,60**	**3,10**	

Eenheid: Vsv'ers zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma. Het vsv-percentage staat voor het aantal vsv'ers als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers die aan het begin van het schooljaar ingeschreven staan.

Bron: DUO/ Ingrado

Kinderen in uitkeringsgezin

Eenheid: Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen.

Bron: Verweij Jonker Instituut - Kinderen in Tel (verplichte BBV-indicator)

Werkloze jongeren	**3**	**3**	**3**	**3**	

Eenheid: Het percentage werkloze jongeren 16-22 jaar

Bron: CBS (verplichte BBV-indicator)

Netto arbeidsparticipatie	**67,80**	**69**	**68,30**	**71,30**	

Eenheid: Percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking

Bron: CBS

Personen met een bijstandsuitkering	**768**	**842,70**	**797,40**		

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners

Bron: CBS

Lopende re-integratievoorzieningen	**69,10**	**72,70**	**75,80**	**156,50**	

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners van 15-64 jaar

Bron: CBS

Jongeren met jeugdhulp			**14,10**	**14,70**	

Eenheid: Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Jongeren met jeugdbescherming			**1,40**	**1,40**	

Eenheid: Het percentage jongeren tot 18 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Jongeren met jeugdreclassering			**0,70**	**0,60**	

Eenheid: Het percentage jongeren (12-22 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo	**780**	**820**	**840**	**820**	

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners in de betreffende bevolkingsgroep

Bron: CBS - Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein Wmo

Niet sporters		**46,90**			

Eenheid: Het percentage niet-wekelijkse sporters t.o.v. bevolking van 19 jaar en ouder. Bevolking van 19 jaar en ouder dat niet minstens één keer per week aan sport doet.

Bron: Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD's, CBS en RIVM

Percentage bekende hernieuwbare elektriciteit	**4**	**6**	**9**		

Eenheid: Deel van de energie die afkomstig is uit natuurlijke hulpbronnen die constant worden aangevuld, zoals uit wind, zon en waterkracht (%)

Bron: Rijkswaterstaat - Klimaatmonitor

Omvang huishoudelijk afval	**200,70**	**165,20**	**160,40**		

Eenheid: Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).

Bron: CBS - Huishoudelijk afval De CBS-afvalcijfers over 2022 worden in december 2023 gepubliceerd. In onze eigen afvalrapportages zien we een gemiddelde van 207 kilogram restafval per inwoner in 2022.

Toevoegingen aan de woningvoorraad: nieuw gebouwde woningen	**9,20**	**11,80**	**5,60**	**7**	

Eenheid: Nieuw gebouwde woningen, exclusief overige toevoegingen, zoals transformaties. Aantal per 1.000 woningen

Bron: Basisregistraties adressen en gebouwen - bewerking ABF Research

Overzicht onderdelen stad/wijk

	STAD					WIJK					TOTAAL
	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen	Totaal	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen	Totaal	
Bedragen x € 1.000											
Bestuur, dienstverlening en financien	**106.407**	**615.647**	**298**	**12.074**	**521.016**	**8.371**	**16**	**0**	**175**	**-8.179**	**512.837**
Bedrijfsvoering en PenO	46.763	4.316	297	1.119	-41.624	2.157	16	0	0	-2.140	-43.765
College	2.091	0	0	0	-2.091	0	0	0	0	0	-2.091
Digitalisering en automatisering	35.202	1.379	0	0	-33.822	37	0	0	0	-37	-33.859
Financiën	9.181	606.538	0	10.939	608.295	0	0	0	175	175	608.470
Herdenken	34	0	0	0	-34	0	0	0	0	0	-34
Internationale samenwerking	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Publieke dienstverlening	8.551	3.322	0	0	-5.228	0	0	0	0	0	-5.228
Raad	2.876	0	0	0	-2.876	0	0	0	0	0	-2.876
Regionale samenwerking BU	1.290	91	0	0	-1.199	0	0	0	0	0	-1.199
Regionale samenwerking WH	17	0	0	0	-17	0	0	0	0	0	-17
Wijken en wijkgericht werken	402	0	0	16	-386	6.177	0	0	0	-6.177	-6.563
Veiligheid	**29.433**	**5.442**	**78**	**572**	**-23.497**	**2.455**	**0**	**0**	**0**	**-2.455**	**-25.952**
Openbare orde en veiligheid	27.444	4.667	78	572	-22.282	2.455	0	0	0	-2.455	-24.737
Veiligheidshuis	1.990	775	0	0	-1.215	0	0	0	0	0	-1.215
Bereikbaarheid	**33.080**	**9.488**	**11.494**	**12.416**	**-22.670**	**9.111**	**12.202**	**803**	**0**	**2.289**	**-20.381**
Mobiliteit	33.080	9.488	11.494	12.416	-22.670	9.111	12.202	803	0	2.289	-20.381
Economie	**9.769**	**1.755**	**50**	**200**	**-7.864**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-7.864**
Economische Zaken en citymarketing	6.439	193	0	0	-6.246	0	0	0	0	0	-6.246
Erfgoed B	1.120	215	50	200	-755	0	0	0	0	0	-755
Evenementen	1.073	35	0	0	-1.038	0	0	0	0	0	-1.038
Toerisme en recreatie	1.137	1.312	0	0	175	0	0	0	0	0	175
Onderwijs	**27.504**	**2.951**	**9.179**	**8.343**	**-25.390**	**19.173**	**12.560**	**441**	**240**	**-6.814**	**-32.204**
Onderwijs	27.504	2.951	9.179	8.343	-25.390	19.173	12.560	441	240	-6.814	-32.204
Cultuur	**41.509**	**8.872**	**3.567**	**13.432**	**-22.772**	**737**	**0**	**19**	**3**	**-753**	**-23.525**
Cultuur	39.140	8.034	3.263	13.208	-21.160	728	0	0	0	-728	-21.888
Erfgoed	2.369	838	304	224	-1.612	9	0	19	3	-25	-1.637
Participatie en armoedebestrijding	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**	**-52.282**	**34.549**	**777**	**0**	**400**	**-33.372**	**-85.654**
Armoedebeleid	1.622	0	0	0	-1.622	18.585	275	0	400	-17.910	-19.532
Schulddienstverlening	288	0	0	0	-288	5.365	0	0	0	-5.365	-5.654
Werk en Inkomen	163.338	112.324	0	642	-50.372	10.599	502	0	0	-10.097	-60.469

Zorg	**66.822**	**2.481**	**3.020**	**1.253**	**-66.109**	**124.789**	**0**	**0**	**0**	**-124.789**	**-190.897**
Jeugdzorg	15.460	0	0	573	-14.887	49.674	0	0	0	-49.674	-64.561
WMO en sociale wijkteams	51.362	2.481	3.020	680	-51.222	75.115	0	0	0	-75.115	-126.336
Welzijn en inclusie	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**	**-30.078**	**12.640**	**487**	**136**	**581**	**-11.707**	**-41.785**
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	6.479	1.738	0	0	-4.742	15	0	0	0	-15	-4.756
Inclusie en integratie	1.614	0	500	25	-2.089	195	0	0	0	-195	-2.285
Maatschap opvang vrouwenopvang en huiselijk geweld	9.361	0	0	0	-9.361	0	0	0	0	0	-9.361
Welzijn	14.846	932	70	99	-13.886	12.430	487	136	581	-11.498	-25.383
Gezondheid en sport	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**	**-25.226**	**7.084**	**2.065**	**318**	**218**	**-5.118**	**-30.344**
Publieke gezondheid en GGD	8.662	76	0	0	-8.587	131	11	0	0	-120	-8.707
Sport	20.386	3.703	431	474	-16.639	6.952	2.054	318	218	-4.998	-21.637
Klimaat, energie en milieu	**22.677**	**11.337**	**38**	**556**	**-10.822**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-10.822**
Duurzaamheid bedrijv en mobiliteit	5.145	32	0	12	-5.101	0	0	0	0	0	-5.101
Duurzaamheid incl energietransitie	17.531	11.305	38	544	-5.721	0	0	0	0	0	-5.721
Ruimtelijke ontwikkeling	**49.142**	**39.661**	**25.134**	**12.324**	**-22.291**	**406**	**1.414**	**0**	**0**	**1.007**	**-21.284**
Grondzaken	35.216	35.729	2.123	1.013	-597	0	0	0	0	0	-597
ODRA, vergunning en handhaving	3.859	3.775	0	0	-84	0	0	0	0	0	-84
Stedel ontw. ruimt ord. omgevingswet	3.320	0	23.011	11.311	-15.020	250	0	0	0	-250	-15.270
Water, milieu en luchtkwaliteit	6.747	156	0	0	-6.591	156	1.414	0	0	1.257	-5.333
Wonen en leefomgeving	**51.819**	**45.333**	**9.657**	**8.379**	**-7.763**	**14.400**	**39**	**0**	**0**	**-14.362**	**-22.125**
Afval	15.351	25.078	0	0	9.727	6.765	0	0	0	-6.765	2.963
Dierenwelzijn en biodiversiteit	421	0	0	0	-421	168	0	0	0	-168	-589
Groen en klimaatadaptie in de stad	7.368	163	442	434	-7.213	4.114	4	0	0	-4.110	-11.323
Natuur en stadsparken	6.072	692	0	0	-5.380	101	0	0	0	-101	-5.482
Openbare ruimte	16.687	19.161	172	389	2.691	3.252	35	0	0	-3.217	-526
Wonen	5.920	239	9.043	7.556	-7.168	0	0	0	0	0	-7.168
Totaal	664.758	861.739	63.517	70.790	204.253	233.714	29.559	1.716	1.618	-204.253	0

Normenkader

Het normenkader rechtmatigheid betreft de inventarisatie van relevante regelgeving, waaruit financiële beheerhandelingen kunnen voortvloeien die bij niet-naleving kunnen leiden tot een onrechtmatigheid. Jaarlijks wordt het normenkader geactualiseerd. Het betreft een dynamisch document aangezien er gedurende het jaar wijzigingen kunnen optreden in de geldende regelgeving. Onderstaand is het geactualiseerde normenkader opgenomen dat door de raad kan worden vastgesteld voor de rechtmatigheidscontrole:

Daarnaast zal voor het rapporteren van fouten en onduidelijkheden een rapportagegrens worden gehanteerd van 0,05% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan de reserves.

Tot slot is onderstaand opgenomen hoe om wordt gegaan met de criteria die relevant zijn voor de rechtmatigheidsverantwoording

Voorwaardencriterium

1. Het voorwaardencriterium is het criterium van rechtmatigheid, dat betrekking heeft op de eisen die worden gesteld bij de uitvoering van de financiële beheershandelingen. De eisen/voorwaarden zijn afkomstig uit diverse wet- en regelgeving en hebben betrekking op aspecten als doelgroep, termijn, grondslag, administratieve bepalingen, normbedragen, bevoegdheden, bewijsstukken, recht, hoogte en duur.
2. Burgemeester en wethouders bieden de raad jaarlijks uiterlijk op 31 december ter vaststelling een normenkader rechtmatigheid aan. Dit kader bestaat uit alle relevante (interne) wet- en regelgeving waaruit financiële beheershandelingen kunnen voortvloeien.

Begrotingscriterium

1. Het begrotingscriterium is een criterium van rechtmatigheid dat betrekking heeft op de grenzen van de baten en lasten in de door de raad geautoriseerde begroting van exploitatie en investeringskredieten en de hiermee samenhangende programma's, waarbinnen de financiële beheershandelingen tot stand moeten zijn gekomen;
2. De begrotingsrechtmatigheid wordt beoordeeld op het niveau waarop de begroting door de raad is geautoriseerd;
3. Bij investeringsprojecten wordt de begrotingsrechtmatigheid beoordeeld op het niveau van het totaal gevoteerde kredietbedrag. Een overschrijding van het jaarbudget, passend binnen het totaal bedrag van het krediet, wordt daarmee als rechtmatig beschouwd.
4. Uitgangspunt is dat iedere afwijking van de begroting als onrechtmatig wordt beschouwd. Afwijkingen worden als acceptabel aangemerkt in de volgende situaties:
   a. Er is sprake van een overschrijding waarbij direct gerelateerde inkomsten de overschrijding compenseren.
   b. Er is sprake van een overschrijding op een open-einde regeling.
   c. De overschrijding is geautoriseerd door middel van de vaststelling van een tussentijdse rapportage .
5. Begrotingsonrechtmatigheden die passen binnen het bestaande beleid van de raad, worden opgenomen in de rechtmatigheidsverantwoording (voor zover de verantwoordingsgrens voor afzonderlijke fouten of onduidelijkheden is overschreden), maar worden niet nader toegelicht in de paragraaf bedrijfsvoering.

Misbruik en oneigenlijk gebruik-criterium

1. Het misbruik en oneigenlijk gebruik-criterium is het criterium van rechtmatigheid, dat betrekking heeft op het voorkomen, detecteren en corrigeren van misbruik en oneigenlijk gebruik van overheidsgelden en gemeentelijke eigendommen bij financiële beheershandelingen.
2. Burgemeester en wethouders zorgen voor en leggen vast de regels voor het voorkomen van misbruik en oneigenlijk gebruik van gemeentelijke regelingen en eigendommen.

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
Gemeentefonds (Financiën)	S00-S12	Circulaires gemeentefonds
Treasury (Financiën)	S00-S12	Wet financiering decentrale overheden (Wet fido) en de bijbehorende ministeriële regelingen zoals de Regeling uitzettingen derivaten decentrale overheden (Ruddo), Wet houdbare overheidsfinanciën (Wet hof), Gemeentewet en het bijbehorende Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV),

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Algemene wet bestuursrecht (Awb), Regelgeving betreffende staatssteun, Wet- en regelgeving toezicht financiële ondernemingen. Treasurystatuut Verordening Arnhemse Starterslening Regeling duurzaamheidsleningen Arnhem
Investeringen (Financiën)	S00-S12	Burgerlijk Wetboek Gemeentewet (artikel 212) Algemene wet bestuursrecht Besluit begroting en Verantwoording Nota Investeren, Waarderen en afschrijven 2021
Jaarrekening (Financiën)	S00-S12	Besluit Begroting en Verantwoording Wet Normering Topinkomens Kadernota rechtmatigheid BADO (Besluit Accountantscontrole Decentrale Overheden) Wet markt en overheid Regeling beleidsindicatoren gemeenten Regeling vaststelling wijze waarop kengetallen worden vastgesteld en opgenomen in begroting en jaarverslag provincies en gemeenten Regeling vaststelling taakvelden en verstrekking informatie voor derden Financiële verordening Nota reserves en voorzieningen Nota risicomanagement en weerstandsvermogen
Relatiebeheer	S00-S12	Geen specifieke wet- en regelgeving
Verplichtingen administratie (Financiën)	S00-S12	
Begroting (MJPB) en budgetbeheer	S00-S12	Besluit Begroting en Verantwoording
Aanbestedingen (Financiën)	S00-S12	Aanbestedingsreglement Werken Europese aanbestedingsregels en -richtlijnen Aanbestedingswet en -besluit
Fiscaal, pensioen, personeel	S00-S12	Fiscale Wet- en regelgeving Wet op het BTW compensatiefonds Wet inkomstenbelasting 2001 Wet op de loonbelasting 1964 Wet modernisering Vpb-plicht overheidsondernemingen Pensioenwetgeving (gericht op een juiste, volledige en tijdige inhouding en afdracht van pensioenpremies Pensioenreglement ABP Wet Normering Topinkomens Wet financiering sociale verzekeringen CAR/UWO Algemene Verordening Gegevensbescherming Wet minimumloon Wetboek burgerlijke rechtsvordering
Verhuur accommodaties (o.a. sport, cultuur etc)	S00-S12	Gemeentewet (art. 160 lid 1 sub e en art. 171) Burgerlijk Wetboek deel 7, titel 4 (Huur) Algemene wet bestuursrecht
Subsidies	S00-S12	Algemene wet bestuursrecht (Awb) Algemene subsidieverordening Arnhem 2016 Kadernota verbonden partijen Arnhem 2016
Verhuur vastgoed	S00-S12	Burgerlijk Wetboek (deel 6 en 7) Gemeentewet (artikel 160 lid 1sub e en artikel 170) Leegstandswet

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte Besluit huurprijzen woonruimte
Opbrengsten parkeergelden	S00-S12	Verordening op de heffing en invordering van parkeren en parkeerbelasting 2023
WMO / Jeugd (Zorg)	S00-S12	Wet Maatschappelijke Ondersteuning 2015 Burgerlijk Wetboek Boek 1 Algemene wet bestuursrecht (Awb) Wet langdurige zorg Zorgverzekeringswet Uitvoeringsbesluit Wmo 2015 Wet op de Jeugdzorg, jeugdhulp bij gemeenten Jeugdwet Met bijbehorende regelingen en besluiten
Participatiewet	S00-S12	Participatiewet (Pw) IOAW IOAZ BUIG SUWI Algemene wet bestuursrecht (Awb) AOW Wet taaleis participatiewet Wijzigingswet participatiewet Verordening individuele inkomenstoeslag gemeente Arnhem TOZO TONK Met bijbehorende regelingen en besluiten
Belastingen - Riool	S00-S12	Gemeentewet (artikel 229) Algemene wet bestuursrecht (Awb) Verordening op de heffing en de invordering van de rioolheffing 2023
Belastingen - afval	S00-S12	Gemeentewet (artikel 229) Algemene wet bestuursrecht (Awb) Verordening op de heffing en de invordering van de afvalstoffenheffing 2023 Verordening op de heffing en de invordering van reinigingsrechten 2023
Bouwleges, lokale heffingen	S00-S12	Gemeentewet (art. 229) Algemene termijnenwet Verordening op de heffing en de invordering van roerende zaakbelasting 2023 Verordening op de heffing en de invordering van leges 2023 Verordening op de heffing en de invordering van scheepvaartrechten 2023 Verordening op de heffing en de invordering van toeristenbelasting 2023
Aankoop gronden, Grondexploitatie	S00-S12	Burgerlijk Wetboek Wet Voorkeursrecht Gemeenten Onteigeningswet Wet Ruimtelijke Ordening Gemeentewet Wet Inrichting Landelijk Gebied BTW Compensatiefonds Besluit Begroting en Verantwoording Nota grondbeleid Arnhem 2023
Belastingen	S00-S12	Gemeentewet Wet WOZ

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Algemene wet bestuursrecht Algemene wet inzake rijksbelastingen Invorderingswet 1990 Algemene termijnenwet Kostenwet Algemene wet bestuursrecht (Awb) Besluit Begroting en Verantwoording; Faillissementswet. Kwijtscheldingsregeling gemeentelijke belastingen Arnhem
Waardebepaling woningen (WOZ proces)	S00-S12	Wet WOZ Hoofdstuk III artikel 16 t/m Art 29;
Belastingen – OZB (Financiën)	S00-S12	Gemeentewet (artikel 220). Gemeentelijke bevoegdheid tot het heffen van OZB Verordening op de heffing en invordering van onroerende zaakbelasting 2023
SiSa		Regeling informatieverstrekking SiSa Financiële verhoudingswet

Afkortingenlijst

A.
Apcg – Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten
APV – Algemene Plaatselijke Verordening
AR – Algemene Reserve
AST - Arnhemse standaard voor toegankelijkheid
ASV – Algemene Subsidieverordening Arnhem
AVG - Algemene Verordening Gegevensbescherming

B.
B&W – Burgemeester & Wethouders
BBV – Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten
BBP- Bruto Binnenlands Product
BNG – Bank Nederlandse Gemeenten
BOTOC - Breed offensief tegen ondermijnende criminaliteit
BR – Bestemmingsreserve
BSO - Buitenschoolse opvang
BUIG – Bundeling Uitkeringen Inkomensvoorzieningen Gemeenten
BV – Besloten Vennootschap
BVO - Bedrijfsvoeringsorganisatie

C.
CAO – Collectieve arbeidsovereenkomst
COA - Centraal Orgaan opvang asielzoekers
CBS – Centraal Bureau voor de Statistiek
CmK - Cultuureducatie met Kwaliteit
COELO – Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden
CPB - Centraal Planbureau
CPI - Consumentenprijsindex
CSA – Centrum, Spijkerkwartier en het Arnhemse Broek

D.
DB – Dagelijks Bestuur
DU - Decentralisatie Uitkering
DSO – Digitaal Stelsel Omgevingswet
DVO – Dienstverleningsovereenkomst

E.
EV – Eigen Vermogen
EN – Europese Norm
EMU – Economische en Monetaire Unie

F.
FDFA - Fashion + Design Festival Arnhem
FIDO – Financiering Decentrale Overheden
FJP – Financiële Jaarrapportage Projecten
FTE – fulltime-equivalent (formatieplaats)

G.
GGD – Gemeentelijke gezondheidsdienst
GGZ - Geestelijke gezondheidszorg
GMR - Groene Metropoolregio
GO – Georganiseerd Overleg
GR – Gemeenschappelijke Regeling
GRP – Gemeentelijk Rioleringsplan
G40 - Netwerk van 40 (middel)grote steden

H.
HAN - Hogeschool Arnhem Nijmegen
HOV - Hoogwaardig Openbaar Vervoer

I.
ICT – Informatie- en communicatietechnologie
IHP - Integraal Huisvestingsplan
IPKW – Industriepark Kleefse Waard

J.
JGZ – Jeugdgezondheidszorg
JOGG – Jongeren Op Gezond Gewicht
JOP - Jongeren Ontmoetingsplek

M.
MBO – Middelbaar beroepsonderwijs
MFC – Multi Functioneel Centrum
MIP – Meerjareninvesteringsplanning
MIRT - Meerjarig investeringsprogramma Ruimte en Infrastructuur
MJPB – Meerjarenprogrammabegroting
MKB - Midden- en Kleinbedrijf

N.
NEN – Nederlandse Norm
NRW - Noordrijn-Westfalen
NV – Naamloze Vennootschap

O.
OAB - Onderwijsachterstandenbeleid
OAT – Ondergronds Afval Transport
ODRA – Omgevingsdienst Regio Arnhem
OCW – Ministerie Onderwijs Cultuur en Wetenschap
OGGz – Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
OKA - OndernemersKontact Arnhem
OM - Openbaar Ministerie
OR – Openbare Ruimte
OV – Openbaar Vervoer
OZB – Onroerend Zaak Belasting
OZO - Overleg Zorg en Overlast

P.
P&O – Personeel & Organisatie
PBA - Platform Binnenstad Arnhem
PGA - Persoonsgerichte aanpak
PGB - Persoonsgebondenbudget
PIP - Persoonlijk inburgeringsplan
PMD - Plastic-, metaalverpakkingen en drankenkartons
PO – Primair onderwijs
POH – Praktijkondersteuner jeugd
PvE - Programma van eisen

R.
RBL - Regionaal Bureau Leerlingzaken
RES – Regionale energiestrategie
RIO - Re-integratie officier
RKV – Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg
RMC – Regionaal Meld- en Coördinatiepunt
ROB - Raad voor het Openbaar Bestuur

ROC – Regionaal opleidingscentrum

S.
SO – speciaal onderwijs
StAB - Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen
SKTA - Stichting Keurmerk Taxi Arnhem
SVB - Sociale Verzekeringsbank
SW – Sociale Werkvoorziening
SWT - Sociale wijkteams
SWOA – Stichting Welzijn Ouderen Arnhem
SZW – Sociale Zaken en Werkgelegenheid

T.
TEB – The Economic Board
TLO - teams Leefomgeving

U.
UWV – Uitvoeringsinstituut Werknemers Verzekeringen

V.
VE - Volwasseneducatie
VHL – Van Hall Larenstein
VGGM – Veiligheid- en Gezondheidsregio Gelderland Midden
VMBO – Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
Vpb - Vennootschapsbelasting
VNG – Vereniging Nederlandse Gemeenten
VO – Voortgezet Onderwijs
VRI – Verkeersregeling installatie
VSO – Voortgezet Speciaal Onderwijs
Vsv – Voortijdig schoolverlaten
VV - Vreemd vermogen
VVE – Voor- en vroegschoolse educatie
VWO – Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
VWS – Volksgezondheid welzijn en sport

W.
Wabo – Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
WAW – Wet Aanpak Woonoverlast
Wcw - Wet collectieve warmte
Wet hof – Wet houdbare overheidsfinanciën
Wgiw - Wet gemeentelijke instrumenten warmetransitie
WGR – Wet gemeenschappelijke regelingen
Wkb Wet kwaliteitsborging bouw
Wlz - Wet langdurige zorg
Wmo – Wet maatschappelijke ondersteuning
Woo - Wet open overheid
WOZ – Wet waardering onroerende zaken
Wsp - Werkgeversservicepunt
Wsw – Wet sociale werkvoorziening
WSW - Waarborgfonds Sociale Woningbouw
Wvggz - Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg

Z.
ZVH - Zorg- en Veiligheidshuis
Zzp - Zelfstandige zonder personeel

Begrippenlijst

A.

Accress
Groei/daling van het gemeentefonds (zie ook trap-op-trap-afmethodiek).

Activa (vaste)
Bezittingen die langer dan één jaar meegaan en die in meerdere jaren worden afgeschreven (bijvoorbeeld gebouwen). Activa staan op de balans.

Afvalstoffenheffing
Betreft een heffing voor het inzamelen en verwerken van huishoudelijke afvalstoffen. De heffing wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar gebruiker is van een woning (waarvoor een verplichting tot inzamelen geldt). De grondslag voor de heffing is het aantal inwoners (betreft twee categorieën: eenpersoons- of meerpersoonshuishouden). De heffing is een tijdvak-belasting en komt in aanmerking voor de ontheffingsregeling. Bij verhuizing naar een woning binnen of buiten Arnhem wordt ontheffing verleend voor de resterende volle maanden, dat de inwoner verhuisd is. Zodra er nieuwe bewoners ingeschreven worden, ontvangen deze bewoners een aanslag afvalstoffenheffing voor de resterende maanden.

Algemene dekkingsmiddelen
Algemene dekkingsmiddelen zijn inkomsten zonder vooraf bepaald bestedingsdoel. De gemeente kan deze vrij besteden. Het gaat om de uitkeringen vanuit het Gemeentefonds, om bepaalde gemeentelijke belastingen (zoals OZB-belasting) en deelnemingen/dividend.

Algemene uitkering
Uitkering uit het gemeentefonds van het Rijk dat de gemeente geheel vrij mag besteden.

Algemene reserve
Het vrij besteedbare eigen vermogen van de gemeente. Dit vormt een buffer voor financiële tegenvallers.

Auditing
Het controleren van een organisatie.

B.

Balans
De balans toont een overzicht van de bezittingen, schulden en eigen vermogen van de gemeente op een bepaald moment.

Baten
Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.

Baten en lasten (stelsel van)
Gemeenten werken met een stelsel van baten en lasten. Dit betekent dat inkomsten en uitgaven moeten worden toegerekend aan het begrotingsjaar waarop zij betrekking hebben (dat wil zeggen het jaar waarin de prestatie geleverd is).

Bedrijfsvoering
De beheersing van, het toezicht op en de verantwoording over de bedrijfsprocessen binnen de gemeentelijke organisatie op basis van een bedrijfsvoeringsfilosofie.

Begroting
Een begroting geeft aan welke beleidsvoornemens de gemeente heeft, hoeveel middelen daarmee gemoeid zijn en uit welke bronnen die middelen afkomstig zijn.

Begrotingsresultaat
Financieel verschil tussen het bedrag dat volgens de begroting is toegestaan en het te verwachten bestede bedrag.

Begrotingstekort
Een begrotingstekort treedt op wanneer de lasten hoger zijn dan de baten.

Beheersmaatregel
Een activiteit die zich richt op het elimineren, vermijden of verkleinen van de oorzaak of het gevolg van een ongewenste gebeurtenis.

Belastingcapaciteit
De OZB is voor gemeenten de belangrijkste eigen belastinginkomsten. De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen of ruimte is voor nieuw beleid. Om deze ruimte weer te kunnen geven is een ijkpunt nodig. In dit geval de landelijk gemiddelde tarieven. Voor gemeenten wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de hoogte van de gemiddelde woonlasten (OZB, rioolheffing en reinigingsheffing). Naast de OZB wordt tevens gekeken naar de riool- en afvalstoffenheffing omdat de heffing niet kostendekkend hoeft te zijn, maar ook lager mag worden vastgesteld (er is dan sprake van belastingcapaciteit die niet benut wordt).
Benodigde weerstandscapaciteit
Het bedrag dat benodigd is om alle risico's in de begroting waarvoor geen maatregelen zijn getroffen, in financiële zin af te dekken.

Beschikbare weerstandscapaciteit
De middelen die beschikbaar zijn om eventuele tegenvallers (risico's) op te kunnen vangen.

Bestaand beleid
Beleid waarover al besluitvorming heeft plaatsgevonden.

Bestemmingsreserve
Naast de Algemene reserve zijn er buffers gevormd die niet worden meegerekend tot de weerstandscapaciteit. Het gaat hier om de bestemmingsreserves. Bestemmingsreserves zijn voor specifieke doeleinden gevormd op basis van een raadsbesluit. Bestemmingsreserves zijn gebonden aan de bestemmingen die door de raad zijn vastgesteld. Wanneer de nood echt hoog is kan er door de raad aan de betreffende bestemmingsreserve een andere bestemming worden gegeven. Aan een deel van de bestemmingsreserves hangen verplichtingen tot bestedingen waarbij er beperkte sprake is sprake is van beleidsvrijheid.

Besluit begroting en verantwoording (BBV)
Het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) beschrijft de regels waaraan onder andere begroting van een gemeente aan moet voldoen.

Bestuurlijk belang
Een gemeente kan een bestuurlijk belang hebben in een verbonden partij doordat zij in het bestuur is vertegenwoordigd. De gemeente kan het ook hebben doordat zij stemrecht heeft in de verbonden partij.

BTW-compensatiefonds
Rijksfonds waaruit gemeenten een bepaald deel van de door hen betaalde BTW kunnen terugvorderen.

C.
Circulaire
Een circulaire informeert de gemeenten over de omvang en de verdeling van de algemene uitkering, de integratie-uitkeringen - inclusief die voor het sociaal domein - en de decentralisatie-uitkeringen uit het gemeentefonds.

Compabiliteitsvoorschriften
Dit zijn de wettelijke voorschriften voor de inrichting van de gemeentelijke begroting en rekening. Sinds 2004 zijn de nieuwe voorschriften volgens het Besluit Begroting en Verantwoording van kracht.

D.

Deelneming
Participatie in een besloten of naamloze vennootschap, waarin de gemeente aandelen heeft.

Dividend
Een vergoeding die wordt uitbetaald aan aandeelhouders.

Doeluitkering
Uitkering door het Rijk aan een lagere overheid voor een nauw omschreven wettelijk vastgesteld doel of taak. De gelden zijn niet vrij besteedbaar.

E.

EMU-saldo
Het geraamde of het gerealiseerde saldo van de ontvangsten en uitgaven van een gemeente. Dit bedrag wordt berekend op transactiebasis en volgens Europese voorschriften.

F.

Financieel belang
Van financieel belang is sprake als de gemeente de middelen die ze ter beschikking stelt verloren gaan in geval van faillissement van de verbonden partij (een derde rechtspersoon) en/ of als financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op de gemeente.

Financiële kengetallen
Getallen waarmee inzicht verkregen kan worden in de financiële positie van de gemeente.

Financieringsmiddelen
Kort- of langlopende geldmiddelen die nodig zijn om de kosten van uitgaven te betalen.

G.

Gemeenschappelijke regeling
Is het publiekrechtelijk juridisch kader waarbinnen twee of meer gemeentebesturen kunnen samenwerken.

Gemeentefonds
Uitkering van het Rijk die de gemeenten in principe vrij mogen besteden.

Grondexploitatie
De afgelopen jaren is gebleken dat grondexploitatie een forse impact kan hebben op de financiële positie van een gemeente. Indien gemeenten leningen hebben afgesloten om grond te kopen voor een (toekomstige) woningbouwproject hebben zij een schuld. Bij de beoordeling van een dergelijke schuld is het van belang om te weten of deze schuld kan worden afgelost wanneer het project wordt uitgevoerd. Van de opbrengst van de verkochte gronden kan immers de schuld worden afgelost. Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale (geraamde) baten.

K.

Kans
De mogelijkheid dat een gebeurtenis zich voordoet uitgedrukt in een waarde tussen 0 en 1.

Kapitaalgoederen
Spullen die de gemeente nodig heeft om de diensten en goederen die zij levert aan inwoners te kunnen produceren. Daarbij gaat het om grotere zaken zoals wegen, riolering, water, groen en gebouwen.

Kapitaallasten
Afschrijvingen en toegerekende rente op activa. De afschrijvingen betreffen de jaarlijkse waardevermindering van de investering. Door middel van de afschrijving worden lasten van de investering uitgespreid over de jaren dat er van de investering gebruik wordt gemaakt. De rente betreft het eigen of geleende geld dat besteed wordt om de investering te financieren.

L.

Lasten
De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.

Leges
Leges zijn vergoedingen voor het genot van diensten of producten, die de gemeente levert. Dat zijn bijvoorbeeld paspoorten, uittreksels uit registers, vergunningen e.d. Daarbij geldt dat de totale opbrengst van de leges niet hoger mogen zijn dan de kosten die de gemeente voor het geheel van de legesplichtige diensten of producten maakt. De leges worden in rekening gebracht bij de aanvrager van de dienst of het product. Voor sommige leges geldt een wettelijk maximum tarief (bijvoorbeeld voor paspoorten).

Lokale heffingen
Een type gemeentelijke belasting. Voorbeelden van heffingen zijn de rioolheffing of de afvalstoffenheffing. Het geld dat gemeenten met heffingen ophalen, moeten gebruikt worden om de kosten te dekken van datgene waarvoor ze in rekening worden gebracht.

M.

Meerjareninvesteringsplanning (MIP)
In de meerjareninvesteringsplanning wordt de planning van de investeringen voor de komende jaren inzichtelijk gemaakt.

Meerjarenraming
Een prognose van de voor meerdere jaren, na het begrotingsjaar, te verwachten baten en lasten alsmede mutaties in reserves.

N.

Netto schuldquote en netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen
Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Een hoge netto schuldquote hoeft op zichzelf geen probleem te zijn. Of dat het geval is valt niet direct af te leiden uit de netto schuldquote zelf, maar hangt af van meerdere factoren. Zo kan een hoge schuld worden veroorzaakt doordat er leningen zijn afgesloten en die gelden vervolgens worden doorgeleend aan bijvoorbeeld woningbouwcorporaties die op hun beurt weer jaarlijks aflossen. In dat geval hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn. Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen).

O.

Onroerende zaakbelasting
Betreft een belasting voor het in eigendom hebben van onroerende zaken in de gemeente Arnhem.
De grondslag van de belasting is de WOZ-waarde van de woning of niet-woning. Het geldende tarief voor eigenaars van woningen of eigenaars en gebruikers van niet-woningen is gebaseerd op een percentage van de WOZ-waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van een onroerende zaak.

Overhead
De kosten van de werkzaamheden of faciliteiten die slechts een indirecte relatie vertonen met de prestaties (bijvoorbeeld leidinggeven, afdelingsadministratie of huisvesting).

Overzicht lasten en baten
Lasten: De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.
Baten: Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.
Toevoeging aan reserve: toevoegingen aan een reserve zijn weergegeven met een minteken (negatief). Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten stijgen.

Onttrekkingen aan reserve: onttrekkingen aan een reserve zijn zonder teken (positief) weergegeven. Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten dalen.
Saldo toevoegingen en onttrekkingen: Bij negatief saldo verwachten we een verhoging van de reserve binnen dit programma. Bij een positief saldo verwachten we een verlaging van de reserve binnen het programma.

P.

Paragrafen
Geven volgens het BBV een dwarsdoorsnede van de begroting op financiële aspecten. Het gaat dan om de beleidslijnen van beheersmatige aspecten die belangrijk zijn, financieel, politiek of anderszins. De paragrafen zijn onderdeel van zowel de beleidsbegroting als het jaarverslag.

Parkeerbelasting
Betreft een belasting voor het parkeren van een voertuig op een plaats waar volgens de belastingverordening parkeerbelasting verschuldigd is. De grondslag is de duur van het parkeren. De parkeertijd maal het tarief bepaalt de hoogte van het bedrag. De belasting wordt geheven door in te loggen op een centrale computer via een GSM, het kopen van een parkeerticket of een parkeervergunning.

Planning- en controlcyclus
De jaarlijks terugkerende werkzaamheden die samenhangen met het opstellen, bespreken, bewaken, bijstellen en verifiëren van budgetten.

Prestatie-indicator
Kwantitatieve en kwalitatieve gegevens die inzicht geven in de resultaten van het gevoerde beleid van de gemeente.

Programma
Is een samenhangende verzameling van activiteiten en geldmiddelen gericht op het bereiken van vooraf bepaalde maatschappelijke effecten.

Programmabegroting
Dit is de typering voor de begroting waarin de programma's centraal staan. Een gemeente is vrij in de keuze van de programma's en het aantal.

R.

Reserve
Bedrag dat is gereserveerd voor toekomstige uitgaven, zonder dat de aard en de omvang van deze uitgaven al bekend zijn. Reserves worden onderverdeeld in algemene reserves en reserves met een specifieke bestemming (bestemmingsreserves).

Restrisico
De inschatting van het risico met medeneming van de effecten van beheersmaatregelen. Risico dat overblijft na risicobeheersing. (netto risico)

Risico
Gebeurtenis die zich al dan niet kan voordoen en die kan leiden tot schade met een financieel gevolg of afwijking van een te behalen beleidsdoel.

Risicobeheersing
Zijn activiteiten (beheersmaatregelen) die de kans op het optreden van risico's dan wel de gevolgen van risico's beïnvloeden (voorkomen of reduceren)

Risico-eigenaar
De persoon of het organisatieonderdeel aan wie het risico gealloceerd is.

Risico in relatie tot weerstandsvermogen
De kans op een gebeurtenis die leidt tot een directe financiële tegenvaller van materiële betekenis, die niet is afgedekt in de begroting.

Risicokaart
De risicokaart geeft inzicht in de spreiding van de risico's naar kans en gevolg.

Risicomanagement
Het geheel aan activiteiten en maatregelen gericht op het expliciet en systematisch omgaan met en beheersen van risico's.

Risicoparagraaf
Is een door het college verstrekt overzicht van alle bekende risico's tot het moment van aanbieden van de begroting.

Risicoprofiel
Overzicht van het geheel aan risico's van het betreffende proces, project, programma of beleidstraject.

Risicoscore
Per risico te bepalen score op basis van kans op voorkomen en gevolg.

Roerende zaakbelasting
Betreft een belasting voor het in eigendom van roerende zaken, zoals woonboten in de gemeente Arnhem. De grondslag van de belasting is een percentage van de RZB- waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van de roerende zaak.

S.
Solvabiliteit
Is de verhouding tussen het eigen vermogen en het totale vermogen.

Solvabiliteitsratio
Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Indien er sprake is van een forse schuld én veel eigen vermogen (het totaal van de algemene en de bestemmingsreserves), hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn voor de financiële positie. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente. De mate van weerbaarheid geeft in combinatie met de andere kengetallen een indicatie over de financiële positie van een gemeente.

Stelpost
Schatting van uitgaven, opgenomen in de begroting terwijl de werkelijke kosten nog niet exact bepaald kunnen worden.

Structurele exploitatieruimte
Voor de beoordeling van de financiële positie is het ook van belang te kijken naar de structurele baten en structurele lasten. Structurele baten zijn bijvoorbeeld de algemene uitkering uit het gemeentefonds en de opbrengsten uit de onroerende zaakbelasting OZB. Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar de structurele baten en structurele lasten en deze worden vergeleken met de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de rente en aflossing van een lening) te dekken.

T.
Taakmutatie
Extra geld uit het gemeentefonds voor de uitvoering van nieuwe en/of bestaande taken.

Taakveld
Eenheid waarin de programma's zijn onderverdeeld.

Trap-op-trap-af systematiek/ accresmethode
Om het totaal beschikbare bedrag te bepalen dat aan de gemeenten wordt uitgekeerd, gebruikt het Rijk de accresmethode, ook wel de 'trap-op-trap-af systematiek' genoemd. Het accress is gekoppeld aan de ontwikkeling van rijksuitgaven (niet van alle uitgaven). Stijgen de uitgaven dan stijgt het accres, dalen de uitgaven dan daalt het accress.

Treasury
Is het geheel van activiteiten in verband met het beheren van de geldstromen.

V.
Verbonden partij
Is een partij waarmee de gemeente een bestuurlijke relatie onderhoudt en waarin zij een financieel belang heeft.

Voorziening
Dit is een reservering (geoormerkte gelden) met als doel het bedrag aan te wenden in de toekomst waar de voorziening oorspronkelijk voor is gecreëerd.

W.
Weerstandsfactor
= Beschikbare weerstandscapaciteit : Benodigde weerstandscapaciteit. Bij een lagere factor dan 1 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor uitkomt boven de 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor nieuw beleid.

Weerstandsvermogen
Het weerstandsvermogen is de mate waarin de gemeente in staat is om de gevolgen van risico's op te vangen, zonder dat het beleid of de uitvoering daarvan in gevaar komt. Het weerstandsvermogen is de verhouding (ratio) tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit.

Z.
Zekerheidspercentage
Voor het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen moet met behulp van de risicosimulatie een keuze worden gemaakt met welke mate van zekerheid de geïdentificeerde risico's worden afgedekt. We noemen dit ook wel het zekerheidspercentage.

Zaaknummer: 3939597

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM

Gelezen het voorstel van het college van burgemeester en wethouders van 3 oktober 2023, Bedrijfsvoering, nummer 3928586;

Gelet op artikel 229, eerste lid, aanhef en de onderdelen a en b van de Gemeentewet en artikel 15.33 van de Wet Milieubeheer;

Besluit:

vast te stellen de

VERORDENING OP DE HEFFING EN DE INVORDERING VAN AFVALSTOFFENHEFFING 2024

Artikel 1. Definities
Voor de toepassing van deze verordening wordt verstaan onder ‘gebruik maken’: gebruik maken in de zin van artikel 15.33 Wet milieubeheer.

Artikel 2. Aard van de belasting en belastbaar feit
1. Onder de naam 'afvalstoffenheffing' wordt een directe belasting geheven als bedoeld in artikel 15.33 van de Wet milieubeheer.
2. De afvalstoffenheffing als bedoeld in deze verordening en de daarbij behorende tarieventabel wordt naar afzonderlijke grondslagen geheven ter zake van het gebruik van een perceel ten aanzien waarvan krachtens artikel 10.21 en 10.22 van de Wet milieubeheer een verplichting tot het inzamelen van huishoudelijke afvalstoffen geldt.

Artikel 3. Belastingplicht
1. De belasting wordt geheven van degene die in de gemeente naar de omstandigheden beoordeeld al dan niet krachtens eigendom, bezit, beperkt recht of persoonlijk recht gebruik maakt van een perceel ten aanzien waarvan ingevolge artikelen 10.21 en 10.22 van de Wet milieubeheer een verplichting tot het inzamelen van huishoudelijke afvalstoffen geldt en van degene die huishoudelijke afvalstoffen aanbiedt.
2. Voor de toepassing van het eerste lid wordt:
   a. gebruikmaken van een perceel door de leden van een huishouden aangemerkt als gebruikmaken door het door de in artikel 231, tweede lid, onderdeel b, van de Gemeentewet bedoelde gemeenteambtenaar aangewezen lid van dat huishouden;
   b. gebruikmaken door degene aan wie een deel van een perceel in gebruik is gegeven, aangemerkt als gebruikmaken door degene die dat deel in gebruik heeft gegeven, met dien verstande dat degene die het deel in gebruik heeft gegeven, bevoegd is de heffing als zodanig te verhalen op degene aan wie dat deel in gebruik is gegeven;
   c. het ter beschikking stellen van een perceel voor volgtijdig gebruik aangemerkt als gebruikmaken door degene die dat perceel ter beschikking heeft gesteld, met dien verstande dat degene die het perceel ter beschikking heeft gesteld, bevoegd is de heffing als zodanig te verhalen op degene aan wie het perceel ter beschikking is gesteld.

Artikel 4. Maatstaf van heffing en belastingtarief
De belasting wordt geheven naar de maatstaven en de tarieven opgenomen in de bij deze verordening behorende tarieventabel.

Artikel 5. Belastingjaar
Met betrekking tot de belasting die per jaar wordt geheven is het belastingjaar gelijk aan het kalenderjaar.

Artikel 6. Wijze van heffing
1. De belasting als bedoeld in hoofdstuk 1 van de bij deze verordening behorende tarieventabel wordt bij wege van aanslag geheven.
2. De belasting als bedoeld in hoofdstuk 2 van de bij deze verordening behorende tarieventabel wordt bij wege van een mondelinge dan wel een gedagtekende schriftelijke kennisgeving, daaronder begrepen een stempelafdruk, zegel, nota of andere schriftuur, geheven. Het gevorderde bedrag

wordt mondeling, dan wel door toezending of uitreiking van de schriftelijke kennisgeving aan de belastingschuldige bekendgemaakt.

Artikel 7. Ontstaan van de belastingschuld en heffing naar tijdsgelang

1. De belasting als bedoeld in hoofdstuk 1 van de bij deze verordening behorende tarieventabel is verschuldigd bij het begin van het belastingjaar of, zo dit later is, bij de aanvang van de belastingplicht.
2. Indien de belastingplicht in de loop van het belastingjaar aanvangt, is de belasting verschuldigd voor zoveel twaalfde gedeelten van de voor dat belastingjaar verschuldigde belasting als er in dat belastingjaar, na de aanvang van de belastingplicht, nog volle kalendermaanden overblijven.
3. Indien de belastingplicht in de loop van het belastingjaar eindigt, bestaat aanspraak op ontheffing voor zoveel twaalfde gedeelten van de voor dat belastingjaar verschuldigde belasting als er in dat belastingjaar, na het einde van de belastingplicht, nog volle kalendermaanden overblijven.
4. Het tweede en het derde lid zijn niet van toepassing indien de belastingplichtige binnen de gemeente verhuist en aldaar van een ander perceel gebruik maakt.
5. De belasting als bedoeld in hoofdstuk 2 van de bij deze verordening behorende tarieventabel is verschuldigd bij de aanvang van de dienstverlening.

Artikel 8. Termijnen van betaling bij heffing bij wege van aanslag

1. De aanslagen moeten worden betaald uiterlijk op de laatste dag van de maand volgend op die waarin de dagtekening van het aanslagbiljet is gesteld.
2. In afwijking van het eerste lid kunnen de aanslagen in acht gelijke termijnen worden betaald, indien aan het navolgende wordt voldaan:
   a. het totaalbedrag van de op één aanslagbiljet verenigde aanslagen afvalstoffenheffing of andere belastingen/heffingen moet niet meer zijn dan € 5.000,00;
   b. de verschuldigde bedragen moeten door middel van automatische betalingsincasso van de betaalrekening van de belastingschuldige kunnen worden afgeschreven.

   De eerste termijn vervalt dan op de laatste dag van de maand volgend op de maand die in de dagtekening van het aanslagbiljet is vermeld en elk van de volgende termijnen telkens een maand later.
3. De Algemene Termijnenwet is niet van toepassing op de in de voorgaande leden gestelde termijnen.

Artikel 9. Termijnen van betaling bij heffing bij wege van mondelinge dan wel schriftelijke kennisgeving

1. De belasting moet worden betaald indien de kennisgeving als bedoeld in artikel 6, tweede lid:
   a. mondeling wordt gedaan, op het moment van het doen van de kennisgeving;
   b. schriftelijk wordt gedaan, op het moment van uitreiking van de kennisgeving, dan wel in het geval van toezending daarvan, binnen acht dagen na de dagtekening van de kennisgeving.
2. De Algemene Termijnenwet is niet van toepassing op de in de voorgaande leden gestelde termijnen.

Artikel 10. Kwijtschelding

Voor de belasting die volgt uit hoofdstuk 1 van de tarieventabel kan kwijtschelding worden verleend.

Artikel 11. Inwerkingtreding en citeertitel

1. De 'Verordening afvalstoffenheffing 2023' van 9 november 2022 wordt ingetrokken met ingang van de in het derde lid genoemde datum van ingang van de heffing, met dien verstande dat zij van toepassing blijven op de belastbare feiten die zich voor die datum hebben voorgedaan.
2. Deze verordening treedt in werking met ingang van de dag na die van bekendmaking.
3. De datum van ingang van de heffing is 1 januari 2024.
4. Deze verordening wordt aangehaald als: Verordening afvalstoffenheffing 2024.

Aldus vastgesteld in de raadsvergadering van 8 november 2023.

De griffier, De voorzitter,

Zaaknummer: 3939597

TARIEVENTABEL behorende bij de 'Verordening afvalstoffenheffing 2024' van 8 november 2023

ALGEMEEN
De bedragen in deze tabel zijn inclusief omzetbelasting indien deze verschuldigd is.

HOOFDSTUK 1 MAATSTAVEN EN TARIEVEN AFVALSTOFFENHEFFING

1.1 De belasting bedraagt per belastingtijdvak per perceel:
a indien dat perceel wordt gebruikt door één persoon: € 252,60
b indien dat perceel wordt gebruikt door meer dan één persoon: € 336,84

1.2 Voor de berekening van de belasting overeenkomstig het bepaalde in onderdeel 1.1 gelden de omstandigheden aan het begin van het belastingtijdvak of, zo dit later is, bij de aanvang van de belastingplicht.

1.3 Indien in de loop van het belastingtijdvak zodanige wijzigingen optreden dat voor de belastingplichtige aanspraak ontstaat op toepassing van het tarief voor het gebruik van een perceel door één persoon, wordt op schriftelijke aanvraag van de belastingplichtige bij de berekening van de belasting hiermee rekening gehouden.

HOOFDSTUK 2 MAATSTAVEN EN OVERIGE TARIEVEN AFVALSTOFFENHEFFING

2.1 Voor het aan de door de gemeente ingestelde Afvalbrengstations aanbieden, van:

1.	witgoed, bruingoed, (klein) metaal, textiel (in gesloten zakken), papier/ karton, luiers, flesglas, schoon vlakglas, spiegelglas, klein chemisch afval, herbruikbaar huisraad, afgedankte elektrische en elektronische apparaten (compleet)	€ 0,00
2.	puin en grond, voor meer dan 0,5 m^3, per ¼ m^3 per keer:	
	a. schoon puin	€ 5,80
	b. grond	€ 17,50
3.	verontreinigd/vuil puin, voor meer dan 1,5 m^3, per ¼ m^3 per keer	€ 17,50
4.	hout-, bouw- en sloopafval, voor meer dan 1,5 m^3, per ¼ m^3 per keer	€ 5,80
5.	hout-huishoudelijk, voor meer dan 1,5 m^3, per ¼ m^3 per keer	€ 17,50
6.	bielzen	
	a. voor meer dan 2 stuks, per stuk	€ 9,50
	b. geïmpregneerd hout, voor meer dan 0,5 m^3, per ¼ m^3 per keer	€ 17,50
7.	grofvuil (brandbaar), voor meer dan 1,5 m^3, per ¼ m^3 per keer	€ 17,50
8.	Isolatiemateriaal, voor meer dan 0,5 m^3 per zak/doos	€ 1,75
9.	autobanden van personenauto's, per stuk:	
	a. zonder velg	€ 0,00
	b. met velg (eerste 2 stuks gratis)	€ 2,50
	c. overige banden (vrachtwagen-, traktorbanden e.d.)	€ 60,00
10.	asbest onbeperkt, in daarvoor bestemde verpakkingmaterialen	€ 0,00
	(meldingsformulier van gemeente nodig, tel. 0900 1809)	
11.	vloerbedekking, voor meer dan 1,5 m^3, per ¼ m^3 per keer	€ 5,80
12.	dakbedekking mix, voor meer dan 0,5 m^3, per ¼ m^3 per keer	€ 70,00

13.	dakgrind, voor meer dan 0,5 m^3, per ¼ m^3 per keer	€ 41,00
14.	Gips/gasbeton, voor meer dan 0,5 m^3, per ¼ m^3 per keer	€ 41,00
15.	kunstgras, voor meer dan 1,0 m3, per ¼ m3 per keer	€ 5,80

2.2 Voor het door de gemeente aan huis laten ophalen van:
grofvuil, maximaal 1 m^3 per keer: € 36,50
Bij huishoudens die kwijtschelding ontvangen voor de afvalstoffenheffing wordt grofvuil maximaal twee keer per belastingjaar per huishouden gratis aan huis opgehaald.

2.3 Voor het in behandeling nemen van een aanvraag voor een afvalpas € 10,50

Ontwerpbegroting 2024-2027

Wat komt er in 2024 binnen

Rijk	**676 mln**
Lokale heffingen	**123 mln**
Overige inkomsten	**93 mln**
Reserves	**72 mln**

€ 964 miljoen

We maken de komende jaren tientallen miljoenen vrij voor de bouw van een nieuw stadsdeel Spoorzone Arnhem-Oost waar duizenden nieuwe woningen en werkplekken komen.

Zo zijn de uitgaven in 2024

Bestuur, dienstverlening en financiën	€ 107 mln.
Veiligheid	€ 30 mln.
Bereikbaarheid	€ 45 mln.
Economie	€ 10 mln.
Onderwijs	€ 37 mln.
Cultuur	€ 45 mln.
Participatie en armoedebestrijding	€ 165 mln.
Zorg	€ 70 mln.
Welzijn en inclusie	€ 33 mln.
Gezondheid en sport	€ 29 mln.
Klimaat, energie en milieu	€ 23 mln.
Ruimtelijke ontwikkeling	€ 74 mln.
Wonen en leefomgeving	€ 61 mln.
Wijken	€ 235 mln
Subtotaal	**€ 964 mln.**

VERBONDEN

€ 15,7 miljoen voor het verbouwen van bestaande en bouwen van nieuwe schoolgebouwen.

Twee burgerberaden in 2024

We stellen jaarlijks €500.000 beschikbaar voor cultuur-programmering en investeren € 7 miljoen in huisvesting van de creatieve sector.

We werken naar 2.000 duurzame opvangplekken voor vluchtelingen.

DUURZAAM

Invoering verhuurdersvergunningen om huurders beter te beschermen.

€ 1 miljoen voor meer opvangplekken voor daklozen.

€ 6 miljoen voor huisvesting bijzondere doelgroepen.

GROEN

€ 1 miljoen voor meer natuur en aantrekkelijkere parken.

€ 500.000 voor het verwijderen van rookgaskanalen in 400 woningen.

€ 2 miljoen voor verkeersveiligheid, waaronder extra veilige schoolzones.

KANSRIJK

Jaarlijks € 500.000 extra voor boa's en aanpak ondermijning georganiseerde criminaliteit.

€ 960.000 extra voor het makkelijker en bereikbaarder maken van inkomensregelingen.

€ 21.4 miljoen voor kwetsbare wijken via het Nationaal Programma Arnhem-Oost.

Jaarlijks sporten 30 klassen extra in Papendal.

GEMEENTE Arnhem

Wilt u meer weten?
Kijk op financien.arnhem.nl

Zaaknummer: 3939597

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM

Gelezen het voorstel van het college van burgemeester en wethouders van 3 oktober 2023, Bedrijfsvoering, nummer 3928586;

Gelet op de artikelen 220 tot en met 220h van de Gemeentewet;

Besluit:

vast te stellen de

VERORDENING OP DE HEFFING EN DE INVORDERING VAN ONROERENDE-ZAAKBELASTINGEN 2024

Artikel 1. Belastbaar feit en belastingplicht

1. Onder de naam 'onroerende-zaakbelastingen' worden voor binnen de gemeente gelegen onroerende zaken twee directe belastingen geheven:
   a. een belasting van degene die bij het begin van het kalenderjaar een onroerende zaak die niet in hoofdzaak tot woning dient, al dan niet krachtens eigendom, bezit, beperkt recht of persoonlijk recht gebruikt, verder te noemen: gebruikersbelasting;
   b. een belasting van degene die bij het begin van het kalenderjaar van een onroerende zaak het genot heeft krachtens eigendom, bezit of beperkt recht, verder te noemen: eigenarenbelasting.
2. Met betrekking tot de gebruikersbelasting wordt:
   a. gebruik door degene aan wie een deel van een onroerende zaak in gebruik is gegeven,aangemerkt als gebruik door degene die dat deel in gebruik heeft gegeven; degene die het deel in gebruik heeft gegeven, is bevoegd de belasting als zodanig te verhalen op degene aan wie dat deel in gebruik is gegeven;
   b. het ter beschikking stellen van een onroerende zaak voor volgtijdig gebruik aangemerkt als gebruik door degene die die onroerende zaak ter beschikking heeft gesteld; degene die de onroerende zaak ter beschikking heeft gesteld is bevoegd de belasting als zodanig te verhalen op degene aan wie de zaak ter beschikking is gesteld.
3. Met betrekking tot de eigenarenbelasting wordt als genothebbende krachtens eigendom, bezit of beperkt recht aangemerkt degene die bij het begin van het kalenderjaar als zodanig in de kadastrale registratie is vermeld, tenzij blijkt dat hij op dat tijdstip geen genothebbende krachtens eigendom, bezit of beperkt recht is.

Artikel 2. Voorwerp van de belasting

1. Voorwerp van de belasting is een onroerende zaak.
2. Als onroerende zaak wordt aangemerkt de onroerende zaak, bedoeld in hoofdstuk III van de Wet waardering onroerende zaken.
3. Een onroerende zaak dient in hoofdzaak tot woning indien de waarde die op grond van hoofdstuk IV van de Wet waardering onroerende zaken is vastgesteld voor die onroerende zaak in hoofdzaak kan worden toegerekend aan de delen van die onroerende zaak dienen tot woning dan wel volledig dienstbaar zijn aan woondoeleinden.

Artikel 3. Maatstaf van heffing

1. De heffingsmaatstaf is de op de voet van hoofdstuk IV van de Wet waardering onroerende zaken voor de onroerende zaak vastgestelde waarde voor het kalenderjaar bedoeld in artikel 1.
2. Indien met betrekking tot een onroerende zaak geen waarde is vastgesteld op de voet van hoofdstuk IV van de Wet waardering onroerende zaken wordt de heffingsmaatstaf van die onroerende zaak bepaald met overeenkomstige toepassing van het bepaalde bij of krachtens de artikelen 17, 18 en 20, tweede lid, van de Wet waardering onroerende zaken.

Artikel 4. Vrijstellingen

1. In afwijking in zoverre van artikel 3 wordt bij de bepaling van de heffingsmaatstaf buiten aanmerking gelaten, voor zover dit niet reeds is geschied bij de bepaling van de in dat artikel bedoelde waarde, de waarde van:
   a. ten behoeve van land- of bosbouw bedrijfsmatig geëxploiteerde cultuurgrond, daaronder mede begrepen de open grond, alsmede de ondergrond van glasopstanden, die bedrijfsmatig

aangewend wordt voor de kweek of teelt van gewassen, zonder daarbij de ondergrond als voedingsbodem te gebruiken;
b. glasopstanden, die bedrijfsmatig worden aangewend voor de kweek of teelt van gewassen, voorzover de ondergrond daarvan bestaat uit de onder onderdeel a bedoelde grond;
c. onroerende zaken die in hoofdzaak zijn bestemd voor de openbare eredienst of voor het houden van openbare bezinningssamenkomsten van levensbeschouwelijke aard, een en ander met uitzondering van delen van zodanige onroerende zaken die dienen als woning;
d. één of meer onroerende zaken die deel uitmaken van een op de voet van de Natuurschoonwet 1928 aangewezen landgoed dat voldoet aan de in artikel 1, derde lid, onderdeel b, van die wet bedoelde voorwaarden met uitzondering van de daarop voorkomende gebouwde eigendommen;
e. natuurterreinen, waaronder mede worden verstaan duinen, heidevelden, zandverstuivingen, moerassen en plassen, die door rechtspersonen met volledige rechtsbevoegdheid die zich uitsluitend of nagenoeg uitsluitend het behoud van natuurschoon ten doel stellen, beheerd worden;
f. openbare land- en waterwegen en banen voor openbaar vervoer per rail, een en ander met inbegrip van kunstvoorwerpen;
g. waterverdedigings- en waterbeheersingswerken die worden beheerd door organen, instellingen of diensten van publiekrechtelijke rechtspersonen, met uitzondering van de delen van zodanige werken die dienen als woning;
h. werken die zijn bestemd voor de zuivering van riool- en ander afvalwater en die worden beheerd door organen, instellingen of diensten van publiekrechtelijke rechtspersonen, met uitzondering van de delen van zodanige werken die dienen als woning;
i. werktuigen die van een onroerende zaak kunnen worden afgescheiden zonder dat beschadiging van betekenis aan die werktuigen wordt toegebracht en die niet op zichzelf als gebouwde eigendommen zijn aan te merken;
j. onroerende zaken voor zover die bestemd zijn te worden gebruikt voor de publieke dienst van de gemeente, met uitzondering van delen van zodanige onroerende zaken die bestemd zijn te worden gebruikt voor het geven van onderwijs;
k. straatmeubilair, waaronder begrepen alle zodanige gebouwde eigendommen - niet zijnde gebouwen - die zijn geplaatst ten gerieve of in het belang van het publiek, ten dienste van het verkeer of ter verfraaiing van de gemeente, zoals lichtmasten, verkeersinstallaties, standbeelden, monumenten, fonteinen, banken, abri 's, hekken en palen;
l. plantsoenen, parken en waterpartijen, die bij de gemeente in beheer zijn of waarvan de gemeente het genot heeft krachtens eigendom, bezit of beperkt recht, met uitzondering van delen van zodanige onroerende zaken die dienen als woning;
m. begraafplaatsen, urnentuinen en crematoria, met uitzondering van delen van zodanige onroerende zaken die dienen als woning;
n. volkstuinen, niet zijnde gebouwen, voor het niet bedrijfsmatig exploiteren van cultuurgrond.

2. De vrijstelling met betrekking tot de in onderdeel j van het eerste lid bedoelde onroerende zaken voor de eigenarenbelasting geldt niet voor zover de gemeente van die zaken niet het genot heeft krachtens eigendom, bezit of beperkt recht.
3. In afwijking van artikel 3 wordt bij de bepaling van de heffingsmaatstaf voor de gebruikersbelasting buiten aanmerking gelaten de waarde van gedeelten van de onroerende zaak die in hoofdzaak tot woning dienen dan wel in hoofdzaak dienstbaar zijn aan woondoeleinden.

Artikel 5. Belastingtarieven

Het belastingbedrag is een percentage van de heffingsmaatstaf (WOZ-waarde).
Het percentage bedraagt voor:

a.	de gebruikersbelasting	0,1756%
b.	de eigenaren belasting:	
	1°. voor onroerende zaken die in hoofdzaak tot woning dienen	0,1077%
	2°. voor onroerende zaken die niet in hoofdzaak tot woning dienen	0,7026%

Artikel 6. Wijze van heffing

De belastingen worden bij wege van aanslag geheven.

Artikel 7. Termijnen van betaling

1. De aanslagen moeten worden betaald uiterlijk op de laatste dag van de maand volgend op die waarin de dagtekening van het aanslagbiljet is gesteld.

2. In afwijking van het eerste lid kunnen de aanslagen in acht gelijke termijnen worden betaald, indien aan het navolgende wordt voldaan:
   a. het totaalbedrag van de op één aanslagbiljet verenigde aanslagen onroerende-zaakbelastingen of andere belastingen/heffingen moet niet meer zijn dan € 5.000,00;
   b. de verschuldigde bedragen moeten door middel van automatische betalingsincasso van de betaalrekening van de belastingschuldige kunnen worden afgeschreven.

   De eerste termijn vervalt dan op de laatste dag van de maand volgend op die waarin de dagtekening van het aanslagbiljet is gesteld en elk van de volgende termijnen telkens een maand later.
3. De Algemene Termijnenwet is niet van toepassing op de in de voorgaande leden gestelde termijnen.

Artikel 8. Inwerkingtreding en citeertitel

1. De ‘Verordening onroerende-zaakbelastingen 2023' van 9 november 2022 wordt ingetrokken met ingang van de in het derde lid genoemde datum van ingang van de heffing met dien verstande dat zij van toepassing blijft op de belastbare feiten die zich voor die datum hebben voorgedaan.
2. Deze verordening treedt in werking met ingang van de eerste dag na die van de bekendmaking.
3. De datum van ingang van de heffing is 1 januari 2024.
4. Deze verordening wordt aangehaald als: Verordening onroerende-zaakbelastingen 2024.

Aldus vastgesteld in de raadsvergadering van 8 november 2023.

De griffier, De voorzitter,

Zaaknummer: 3939597

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM:

Gelezen het voorstel van het college van burgemeester en wethouders van 3 oktober 2023, Bedrijfsvoering, nummer 3928586;

Gelet op artikel 221 van de Gemeentewet;

Besluit:

vast te stellen de

VERORDENING OP DE HEFFING EN DE INVORDERING VAN BELASTINGEN OP ROERENDE WOON- EN BEDRIJFSRUIMTEN 2024

Artikel 1. Begripsomschrijvingen

Voor de toepassing van deze verordening wordt verstaan onder:

a. ruimte: een roerende woon- of bedrijfsruimte, die duurzaam aan een plaats gebonden is en dient tot permanente bewoning of permanent gebruik;
b. woonruimte: een ruimte waarvan de vastgestelde waarde in hoofdzaak kan worden toegerekend aan delen van de ruimte die dienen tot woning dan wel volledig dienstbaar zijn aan woondoeleinden;
c. bedrijfsruimte: een ruimte die niet kan worden aangemerkt als woonruimte.

Artikel 2. Belastingplicht

1. Onder de naam “belastingen op de roerende woon- en bedrijfsruimten” worden ter zake van binnen de gemeente gelegen ruimten twee directe belastingen geheven:
   a. een gebruikersbelasting van degene die bij het begin van het kalenderjaar een bedrijfsruimte, al dan niet krachtens eigendom, bezit, beperkt recht of persoonlijk recht gebruikt;
   b. een eigenarenbelasting van degene die bij het begin van het kalenderjaar van een ruimte het genot heeft krachtens eigendom, bezit of beperkt recht.
2. Bij de gebruikersbelasting wordt:
   a. gebruik door degene aan wie een deel van een bedrijfsruimte in gebruik is gegeven, aangemerkt als gebruik door degene die dat deel in gebruik heeft gegeven;
   b. het ter beschikking stellen van een bedrijfsruimte voor volgtijdig gebruik aangemerkt als gebruik door degene die die ruimte ter beschikking heeft gesteld.
3. Degene die een in het vorige lid bedoelde bedrijfsruimte in gebruik heeft gegeven of ter beschikking heeft gesteld is bevoegd de belasting als zodanig te verhalen op degene aan wie die ruimte of deel daarvan in gebruik is gegeven of ter beschikking is gesteld.

Artikel 3. Belastingobject

Als één ruimte wordt aangemerkt:

a. een binnen de gemeente gelegen ruimte;
b. een gedeelte van een in onderdeel a bedoelde ruimte dat blijkens zijn indeling is bestemd om als een afzonderlijk geheel te worden gebruikt;
c. een samenstel van twee of meer onder a bedoelde ruimten of in onderdeel b bedoelde gedeelten daarvan die bij dezelfde persoon in gebruik zijn en die, naar de omstandigheden beoordeeld, bij elkaar behoren;
d. het binnen de gemeente gelegen deel van een in onderdeel a bedoelde ruimte, van een in onderdeel b bedoeld gedeelte daarvan of van een in onderdeel c bedoeld samenstel.

Artikel 4 Maatstaf van heffing

1. De heffingsmaatstaf is de waarde die aan de ruimte dient te worden toegekend indien de volle en onbezwaarde eigendom daarvan zou kunnen worden overgedragen en de verkrijger de ruimte in de staat waarin deze zich bevindt, onmiddellijk en in volle omvang in gebruik zou kunnen nemen.
2. In afwijking van het eerste lid wordt de waarde van een bedrijfsruimte, met uitzondering van ruimten die zijn ingeschreven in een van de ingevolge de Monumentenwet 1988 vastgestelde registers van beschermde monumenten, bepaald op de vervangingswaarde, indien die leidt tot een hogere waarde dan die ingevolge het eerste lid. Bij de berekening van de vervangingswaarde wordt rekening gehouden met:
   a. de aard en de bestemming van die ruimte;

b. de sedert de stichting van de ruimte opgetreden technische en functionele veroudering, waarbij de invloed van latere wijzigingen in aanmerking wordt genomen.

3. In afwijking in zoverre van het eerste lid wordt de waarde van een woonruimte dat deel uitmaakt van een op de voet van de Natuurschoonwet 1928 aangewezen landgoed dat voldoet aan de in artikel 1, derde lid, onderdeel b, van die wet bedoelde voorwaarden bepaald met inachtneming van een vooronderstelde verplichting om het landgoed gedurende een tijdvak van 25 jaren als zodanig in stand te houden en geen opgaand hout te vellen anders dan volgens de regels van normaal bosbeheer noodzakelijk of gebruikelijk is. Ruimten die dienstbaar zijn aan de woonruimte worden geacht deel uit te maken van die woonruimte.
4. Met betrekking tot een ruimte als bedoeld in artikel 3, aanhef en onderdeel d, wordt de waarde gesteld op een evenredig deel van de waarde die dient te worden toegekend aan de gehele ruimte.
5. Bij de toepassing van het bepaalde in de voorgaande leden blijft buiten aanmerking de waarde-verhogende invloed van de bouw, daaronder begrepen verbouwing of verbetering van een roerende woon- of bedrijfsruimte, zolang die bouw nog niet is voltooid of geen voltooiingverklaring is afgegeven, dan wel zolang die roerende woon- of bedrijfsruimte nog niet is gereedgekomen voor gebruik overeenkomstig de bestemming die met de bouw wordt beoogd.
6. Indien een roerende woon- of bedrijfsruimte geheel wordt verbouwd, gepaard gaande met gedeeltelijke afbraak en met herbouw, een en ander van een zodanige omvang dat naar maatschappelijke opvatting met die verbouwing de stichting van een geheel nieuwe of een nagenoeg geheel nieuwe roerende woon- of bedrijfsruimte wordt beoogd, wordt voor de duur van de verbouwing de waarde van die woon- of bedrijfsruimte buiten aanmerking gelaten.
7. Indien de bouw, verbouwing of verbetering zover is gevorderd dat een gedeelte daarvan is gereedgekomen voor gebruik overeenkomstig de bestemming, is het bepaalde in het vijfde onderscheidenlijk het zesde lid met betrekking tot dat gedeelte niet van toepassing.

Artikel 5. Vrijstellingen

1. In afwijking in zoverre van artikel 4 wordt bij de bepaling van de heffingsmaatstaf buiten aanmerkinggelaten de waarde van:
   a. glasopstanden, voor zover de ondergrond daarvan bestaat uit cultuurgrond die bedrijfsmatig wordt geëxploiteerd ten behoeve van de land- of bosbouw. Onder cultuurgrond wordt mede begrepen de open grond, alsmede de ondergrond van glasopstanden, die bedrijfsmatig aangewend wordt voor de kweek of teelt van gewassen, zonder daarbij de ondergrond als voedingsbodem te gebruiken;
   b. ruimten die in hoofdzaak zijn bestemd voor de openbare eredienst of voor het houden van openbare bezinningssamenkomsten van levensbeschouwelijke aard, een en ander met uitzondering van delen van zodanige ruimten die dienen als woning;
   c. ruimten ten behoeve van waterverdedigings- en waterbeheersingswerken die worden beheerd door organen, instellingen of diensten van publiekrechtelijke rechtspersonen, een en ander met uitzondering van delen van zodanige ruimten die dienen als woning;
   d. ruimten die zijn bestemd voor de zuivering van riool- en ander afvalwater en die worden beheerd door organen, instellingen of diensten van publiekrechtelijke rechtspersonen, een en ander met uitzondering van delen van zodanige ruimten die dienen als woning;
   e. werktuigen die van een ruimte kunnen worden afgescheiden zonder dat beschadiging van betekenis aan die werktuigen wordt toegebracht en die niet op zichzelf als ruimten zijn aan te merken;
   f. bedrijfsruimten voor zover die bestemd zijn te worden gebruikt voor de publieke dienst van de gemeente, met uitzondering van delen van zodanige bedrijfsruimten die bestemd zijn te worden gebruikt voor het geven van onderwijs;
   g. ruimten voor zover die bestemd zijn te worden gebruikt ten behoeve van begraafplaatsen, urnentuinen en crematoria, een en ander met uitzondering van delen van zodanige ruimten die dienen als woning.
2. De vrijstelling met betrekking tot de in het eerste lid, onderdeel f, bedoelde ruimte geldt niet voor de eigenarenbelasting voor zover de gemeente van die ruimten niet het genot heeft krachtens eigendom, bezit of beperkt recht.
3. In afwijking in zoverre van artikel 4 wordt bij de bepaling van de heffingsmaatstaf voor de gebruikersbelasting buiten aanmerking gelaten de waarde van gedeelten van de bedrijfsruimte die in hoofdzaak tot woning dienen dan wel in hoofdzaak dienstbaar zijn aan woondoeleinden.

Artikel 6. Waardepeildatum

1. De heffingsmaatstaf wordt bepaald naar de waarde die de ruimte op de waardepeildatum heeft naar de staat waarin de ruimte op die datum verkeert.
2. De waardepeildatum ligt één jaar voor het begin van het kalenderjaar waarvoor de waarde wordt bepaald.
3. Indien een ruimte in het kalenderjaar voorafgaande aan het begin van het kalenderjaar waarvoor de waarde wordt bepaald:
   a. opgaat in een andere ruimte dan wel in meer ruimten; of
   b. wijzigt als gevolg van hetzij bouw, verbouwing, verbetering, afbraak of vernietiging, hetzij verandering van bestemming; of
   c. een verandering in waarde ondergaat als gevolg van een andere, specifiek voor de ruimte geldende, bijzondere omstandigheid;

   wordt, in afwijking van het eerste lid, de waarde bepaald naar de staat van die ruimte bij het begin van het kalenderjaar.

Artikel 7. Belastingtarieven

Het belastingbedrag is een percentage van de heffingsmaatstaf (WOZ-waarde).
Het percentage bedraagt voor:

a.	de gebruikersbelasting	0,1756%
b.	de eigenarenbelasting	
	1°. voor roerende zaken die in hoofdzaak tot woning dienen	0,1077%
	2°. voor roerende zaken die niet in hoofdzaak tot woning dienen	0,7026%

Artikel 8. Wijze van heffing

De belastingen worden bij wege van aanslag geheven.

Artikel 9. Termijnen van betaling

1. De aanslagen moeten worden betaald uiterlijk op de laatste dag van de maand volgende op die waarin de dagtekening van het aanslagbiljet is gesteld.
2. In afwijking van het eerste lid kunnen de aanslagen in acht gelijke termijnen worden betaald, indien aan het navolgende wordt voldaan:
   a. het totaalbedrag van de op één aanslagbiljet verenigde aanslagen belastingen op roerende woon- of bedrijfsruimten of andere belastingen/heffingen moet niet meer zijn dan € 5.000,00;
   b. de verschuldigde bedragen moeten door middel van automatische betalingsincasso van de betaalrekening van de belastingschuldige kunnen worden afgeschreven.

   De eerste termijn vervalt dan op de laatste dag van de maand volgend op die waarin de dagtekening van het aanslagbiljet is gesteld en elk van de volgende termijnen telkens een maand later.
3. De Algemene Termijnenwet is niet van toepassing op de in de voorgaande leden gestelde termijnen.

Artikel 10. Nadere regels door het college van burgemeester en wethouders

Het college van burgemeester en wethouders kan nadere regels geven met betrekking tot de heffing en de invordering van de belastingen op roerende woon- en bedrijfsruimten.

Artikel 11. Inwerkingtreding en citeertitel

1. De 'Verordening belastingen op roerende woon- en bedrijfsruimten 2023' van 9 november 2022 wordt ingetrokken met ingang van de in het derde lid genoemde datum van ingang van de heffing met dien verstande dat zij van toepassing blijft op de belastbare feiten die zich voor die datum hebben voorgedaan.
2. Deze verordening treedt in werking met ingang van de eerste dag na die van de bekendmaking.
3. De datum van ingang van de heffing is 1 januari 2024.
4. Deze verordening wordt aangehaald als: Verordening belastingen op roerende woon- en bedrijfsruimten 2024.

Aldus vastgesteld in de raadsvergadering van 8 november 2023.

De griffier, De voorzitter,

Zaaknummer: 3939597

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM

Gelezen het voorstel van het college van burgemeester en wethouders van 3 oktober 2023, Bedrijfsvoering, nummer 3928586;

Gelet op artikel 228a van de Gemeentewet;

Besluit:

vast te stellen de

VERORDENING OP DE HEFFING EN DE INVORDERING VAN RIOOLHEFFING 2024

Artikel 1. Begripsomschrijvingen
In deze verordening wordt verstaat onder:
a. gemeentelijke riolering: een voorziening of combinatie van voorzieningen voor inzameling, verwerking, zuivering of transport van afvalwater, hemelwater of grondwater, in eigendom, in beheer of in onderhoud bij de gemeente;
b. perceel: een roerende of onroerende zaak of een zelfstandig gedeelte daarvan;
c. water: huishoudelijk afvalwater, bedrijfsafvalwater, hemelwater grondwater of oppervlaktewater.

Artikel 2. Aard van de belasting
Onder de naam rioolheffing wordt een directe belasting geheven ter bestrijding van de kosten die voor de gemeente verbonden zijn aan:
a. de inzameling en het transport van huishoudelijk afvalwater en bedrijfsafvalwater, alsmede de zuivering van huishoudelijk afvalwater; en
b. de inzameling van afvloeiend hemelwater en de verwerking van het ingezamelde hemelwater, alsmede het treffen van maatregelen teneinde structureel nadelige gevolgen van de grondwaterstand voor de aan de grond gegeven bestemming zoveel mogelijk te voorkomen of te beperken.

Artikel 3. Belastbaar feit en belastingplicht
1. De belasting wordt geheven:
   a. van degene die bij het begin van het belastingjaar het genot heeft krachtens eigendom, bezit of beperkt recht van een perceel dat direct of indirect is aangesloten op de gemeentelijke riolering, verder te noemen: eigenarendeel; en
   b. van degene die bij het begin van het belastingjaar een perceel van waaruit water direct of indirect op de gemeentelijke riolering wordt afgevoerd al dan niet krachtens eigendom, bezit of beperkt recht of persoonlijk recht gebruikt, verder te noemen: gebruikersdeel.
2. Voor het eigenarendeel wordt, als het perceel een onroerende zaak is, als genothebbende krachtens eigendom, bezit of beperkt recht aangemerkt degene die bij het begin van het belastingjaar als zodanig in de basisregistratie kadaster is vermeld, tenzij blijkt dat hij op dat tijdstip geen genothebbende krachtens eigendom, bezit of beperkt recht is.
3. Voor het gebruikersdeel wordt:
   a. gebruik van een perceel door de leden van een huishouden aangemerkt als gebruik door het door de in artikel 231, tweede lid, onderdeel b, van de Gemeentewet bedoelde gemeenteambtenaar aangewezen lid van dat huishouden;
   b. gebruik door degene aan wie een deel van een perceel in gebruik is gegeven, aangemerkt als gebruik door degene die dat deel in gebruik heeft gegeven;
   c. het ter beschikking stellen van een perceel voor volgtijdig gebruik aangemerkt als gebruik door degene die dat perceel ter beschikking heeft gesteld.

Artikel 4. Voorwerp van de belasting
Indien gedeelten van een in artikel 3 bedoeld perceel blijkens hun indeling bestemd zijn om als afzonderlijk geheel te worden gebruikt, wordt de belasting geheven ter zake van elk als zodanig bestemd gedeelte, met dien verstande dat indien twee of meer van die gedeelten tezamen als één geheel worden gebruikt, deze als één perceel worden aangemerkt.

Artikel 5. Maatstaf van heffing

1. De belasting wordt geheven naar de waarde in het economisch verkeer van het perceel.
2. Als het perceel een onroerende zaak is, is de waarde in het economische verkeer de op de voet van hoofdstuk IV van de Wet waardering onroerende zaken voor de onroerende zaak vastgestelde waarde zoals deze voor het in artikel 7 bedoelde kalenderjaar geldt.
3. Als voor het perceel geen waarde op de voet van hoofdstuk IV van de Wet waardering onroerende zaken is vastgesteld, wordt de heffingsmaatstaf van dat perceel bepaald met overeenkomstige toepassing van het bepaalde bij of krachtens de artikelen 17, 18 en 20, tweede lid, van de Wet waardering onroerende zaken.

Artikel 6. Belastingtarieven

1. Het tarief voor het eigenarendeel bedraagt een percentage van de heffingsmaatstaf. Het percentage bedraagt voor:
   a. een perceel dat in hoofdzaak tot woning dient 0,0247%
   b. een perceel dat niet in hoofdzaak tot woning dient 0,0728%
2. Het tarief voor het gebruikersdeel bedraagt een percentage van de heffingsmaatstaf. Het percentage bedraagt voor:
   a. een perceel dat in hoofdzaak tot woning dient 0,0240%
   b. een perceel dat niet in hoofdzaak tot woning dient 0,0687%

Artikel 7. Belastingjaar

Het belastingjaar is gelijk aan het kalenderjaar.

Artikel 8. Wijze van heffing

De belasting wordt bij wege van aanslag geheven.

Artikel 9. Ontstaan van de belastingschuld

De belasting is verschuldigd bij het begin van het belastingjaar.

Artikel 10. Termijnen van betaling

1. De aanslagen moeten worden betaald uiterlijk op de laatste dag van de maand volgend op die waarin de dagtekening van het aanslagbiljet is gesteld.
2. In afwijking van het eerste lid kunnen de aanslagen in acht gelijke termijnen worden betaald, indien aan het navolgende wordt voldaan:
   a. het totaalbedrag van de op één aanslagbiljet verenigde aanslagen rioolheffing of andere belastingen/heffingen moet niet meer zijn dan € 5.000,00;
   b. de verschuldigde bedragen moeten door middel van automatische betalingsincasso van de betaalrekening van de belastingplichtige kunnen worden afgeschreven.

   De eerste termijn vervalt dan op de laatste dag van de maand volgend op die waarin de dagtekening van het aanslagbiljet is gesteld en elk van de volgende termijnen telkens een maand later.
3. De Algemene Termijnenwet is niet van toepassing op de in de voorgaande leden gestelde termijnen.

Artikel 11. Inwerkingtreding en citeertitel

1. De ‘Verordening rioolheffing 2023' van 9 november 2022 wordt ingetrokken met ingang van de in het derde lid genoemde datum van ingang van heffing met dien verstande dat zij van toepassing blijft op de belastbare feiten die zich voor die datum hebben voorgedaan.
2. Deze verordening treedt in werking met ingang van de eerste dag na die van bekendmaking.
3. De datum van ingang van de heffing is 1 januari 2024.
4. Deze verordening wordt aangehaald als: Verordening rioolheffing 2024.

Aldus vastgesteld in de raadsvergadering van 8 november 2023.

De griffier, De voorzitter,

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 3904872

Onderwerp: Turap-2 2023

Kernboodschap

Om de voortgang op de realisatie van de begroting te kunnen bewaken worden, conform de verordening financieel beleid en beheer gemeente Arnhem, minimaal twee tussenrapportages aan de raad aangeboden. In Turap-2 2023 worden de financiële afwijkingen die over 2023 bekend zijn gerapporteerd.

Voorstel

1. De Turap-2 2023 vast te stellen;
2. De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.

Inleiding

Als regulier onderdeel van de beleidscyclus 2023 is een tweede tussenrapportage (Turap-2 2023) opgesteld. De Turap 2-2023 bevat informatie over de verwachte majeure financiële afwijkingen over het jaar 2023, over het geprognosticeerde financiële resultaat en over de voortgang van de beleidsuitvoering. Daarnaast wordt in Turap 2-2023 gerapporteerd over een aantal andere onderwerpen, zoals de investeringen en de beheersing van belangrijke verbonden partijen. Tevens is een terugkoppeling van de voortgang van de overgehevelde budgetten uit 2022 opgenomen en wordt vooruitgeblikt naar de Nota Budgetoverheveling 2023. Hiermee wordt inzicht gegeven in de onderwerpen waarvan op dit moment al wordt verwacht dat de activiteiten niet of onvolledig worden uitgevoerd dit jaar. Dit is een eerste inschatting en is ter informatie aan deze Turap toegevoegd. Aan het eind van het jaar worden de budgetoverhevelingen 2023 aan de raad ter besluitvorming voorgelegd.

In deze Turap is, net zoals in Turap-2 2022, de inhoudelijke voortgang binnen de programma's opgenomen en niet alleen de afwijkingen. Dit betekent concreet dat in de bijlage de doelen die 'op koers lopen', 'gedeeltelijk op koers', 'niet op koers liggen' en 'reeds gerealiseerd zijn' zijn opgenomen. Vanuit toegankelijkheid is gekozen om de ‘bolletjes’ te wijzigen in ‘pijltjes’.

In het kader van het Duisenbergonderzoek naar de jaarstukken is geconcludeerd dat de interpretatie van de oordelen en de criteria van de beoordeling niet altijd duidelijk zijn. Een mogelijke verbeterslag is om bij de doelen aan te geven of de doelen en inspanningen behaald, dan wel niet behaald zijn. Om dit echter goed te kunnen doen, zullen de doelen smart geformuleerd moeten zijn met daarbij goed meetbare (effect)indicatoren. In de Begroting 2024

Gemeente Arnhem

wordt daarin weer een stap gemaakt, maar dit is een proces dat tijd kost. In deze Turap is er dan ook voor gekozen dat de oordelen een interpretatie geven hoe de voortgang verloopt (van 'op koers', 'gedeeltelijk op koers' naar 'niet op koers') en dat dit in de tekst wordt toegelicht.

Turap 2-2023 is opgesteld op basis van ontwikkelingen in de eerste 7 maanden van 2023, waarbij ook rekening is gehouden met de structurele componenten in de resultaten van voorgaand jaar. Bij deze Turap is een begrotingswijziging opgenomen. De afwijkingen in de Turap die zijn opgenomen in de begrotingswijziging moeten namelijk in het kader van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting verwerkt worden.

Daarnaast zijn in deze Turap de reeds aangenomen moties, waar van toepassing, financieel vertaald.
Het gaat hierbij om de volgende moties:

- Vergoeding aanpassing paspoort (23M09gg)
- Kosteloze naamsverandering (21M218)
- Opvang dakloze EU-burgers (23M41)

Aan deze Turap is ter informatie als bijlage de inventarisatie met externe onderzoeken toegevoegd, zoals al eerder is aangekondigd in de raadsbrief van 15 november 2022. Het gaat in deze inventarisatie om onderzoeken naar de effectiviteit van beleid of het functioneren van de eigen organisatie.

Beoogd effect

De raad krijgt een prognose van de beleidsmatige voortgang, de financiële afwijkingen en het resultaat over 2023. Daarbij wordt de begroting aangepast aan de meest actuele stand van de prognose, in het kader van begrotingsrechtmatigheid. Ten slotte is het beoogde effect om transparant te zijn over alle relevante facetten die van belang zijn voor de raad om haar controlerende taak volledig te kunnen uitvoeren, zoals de financiële effecten van het uitvoeren van aangenomen moties en van aanpassingen op beleid die niet kunnen wachten.

Argumenten

1.1	*De Turap-2 2023 vast te stellen;*
	Met Turap-2 2023 wordt een actueel inzicht verschaft in majeure afwijkingen in beleid en financiën, hiermee krijgt de raad inzicht in de voortgang van het bereiken van de doelen in 2023 en de financiële afwijkingen die zich daarbij voor doen.
2.1	*De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.*
	De afwijkingen worden meegenomen in een begrotingswijziging omdat dit vanwege de begrotingsrechtmatigheid noodzakelijk is. Alle afwijkingen die genoemd zijn in deze Turap worden in de begroting gewijzigd.

Kanttekeningen en risico's

1.1	*De Turap-2 2023 vast te stellen;*
	Er is met de best mogelijke inschattingen gewerkt op het moment van opmaken van de Turap, maar deze inschattingen kunnen aan het einde van het jaar mogelijk afwijken van de daadwerkelijke realisatie.

Participatie

Op verschillende thema's binnen de stedelijke en wijkprogramma's zijn de ambities, het beleid en de uitvoering daarvan mede tot stand gekomen met inbreng vanuit diverse partijen uit de stad.

Financiën

De prognose over heel 2023 laat een resultaat van €19,2 miljoen zien ten opzichte van de primitieve begroting. Dit resultaat wordt met name veroorzaakt door een hogere bijdrage uit het gemeentefonds voor 2023 en de wijziging in de administratieve verwerking van de dotatie uit de BR Klimaatfonds. Voorgesteld wordt om alle verwachte afwijkingen die nog niet eerder verwerkt zijn met bijgaande begrotingswijziging op grond van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting te verwerken.

In de bijlagen bij Turap-2 is per programma een uitputtend overzicht gegeven van alle verwachte afwijkingen. In een aantal gevallen is een afwijking op één programma benoemd, maar vindt de vertaling in de administratie plaats door de begrotingswijziging over diverse (wijk)programma's te verdelen. Voor een uitvoerige toelichting wordt verwezen naar de Turap-2 2023 en bijlagen.

Uitvoering

Na vaststelling door de raad wordt de begroting gewijzigd met de bijgevoegde wijziging.

Communicatie

De Turap-2 2023 wordt gepubliceerd op website financien.arnhem.nl.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Raadsvoorstel Turap-2 2023
- Turap-2 2023
- Inventarisatie externe onderzoeken
- Begrotingswijziging 23-012 bij Turap-2 2023

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	3904872

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 19 september 2023, nummer: 3904872;

gelet op artikel 192 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De Turap-2 2023 vast te stellen;
2. De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Turap 2 - 2023

Inhoudsopgave

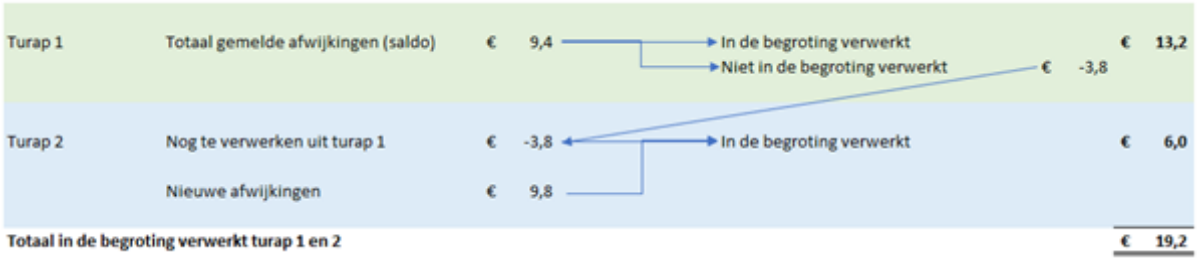
Hoofdlijnen Turap 2 2023 3
Totaalbeeld financiën 6
Bijlage 1 Voortgang doelen en financiële afwijkingen per programma 8
Wijken Algemeen 8
W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek 14
W2 Noordwest 16
W3 Noordoost 18
W4 Presikhaaf 21
W5 Malburgen 25
W6 Schuytgraaf/ Elderveld 29
W7 De Laar/ Elden 32
W8 Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg 34
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën 38
S01 Veiligheid 47
S02 Bereikbaarheid 50
S03 Economie 56
S04 Onderwijs 64
S05 Cultuur 69
S06 Participatie en armoedebestrijding 75
S07 Zorg 81
S08 Welzijn en inclusie 89
S09 Gezondheid en sport 98
S10 Klimaat en energie 102
S11 Ruimtelijke ontwikkeling 107
S12 Wonen en leefomgeving 110
Bijlage 2 Budgetoverhevelingen 121
Terugblik Nota budgetoverhevelingen 2022 121
Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023 128
Bijlage 3 Investeringen 131
Bijlage 4 Beheersing verbonden partijen 133
Bijlage 5 Stand van zaken amendementen en moties 136

Hoofdlijnen Turap 2 2023

Twee keer per jaar maakt het college een tussenrapportage - de 'Turap' - voor de gemeenteraad. In de Turap is de stand van zaken geduid rondom de uitvoering van de in de begroting voor 2023 opgenomen ambities, doelen en inspanningen binnen de verschillende programma's. Ook worden de verwachte financiële afwijkingen over het lopende jaar 2023 vermeld. Die ontstaan door autonome ontwikkelingen, maar ook door de uitvoering van moties en het aanpakken van urgente knelpunten in lopend beleid.

Financieel beeld

In Turap-1 verwachtten we een voordeel van € 9,4 miljoen. Dit is een saldo van positieve en negatieve afwijkingen. Alleen de afwijkingen die zeker zijn en waar gedurende het jaar niet meer op gestuurd kan worden, worden in de begroting verwerkt. Dit heeft bij Turap-1 geleid tot een aanpassing van € 13,2 miljoen (aangezien er meer voor- dan nadelen een vaststaand karakter hadden) en is niet het volledige saldo van € 9,4 miljoen in de begroting verwerkt, waardoor er nog een nadeel van € 3,8 miljoen resteert.
Dit nadeel komt terug in deze Turap-2, aangevuld met nieuwe ontwikkelingen die in totaal tot een voordeel van € 9,8 miljoen leiden. In totaal wordt dan ook met deze Turap een voordelige afwijking van € 6,0 miljoen in de begroting verwerkt. De totale (verwachte) afwijking voor 2023 op basis van beide Turaps komt uit op een positief resultaat van € 19,2 miljoen. In de jaarrekening over 2023 zal de definitieve afwijking bekend worden.
Schematisch is dit als volgt weer te geven:

Het totaalbedrag aan afwijking van € 19,2 miljoen bestaat met name uit extra baten uit het gemeentefonds, toegelicht op programma S00 en de inzet middelen impuls energietransitie, toegelicht op programma S10.

Op koers

In deze Turap liggen de meeste doelen en inspanningen op koers. Een greep hieruit: We zetten goede stappen om de veiligheid in Arnhem te vergroten. Zo is de handhavingscapaciteit op straat versterkt. We zijn bezig met het opstellen van het duurzaam mobiliteitsplan en deze wordt eind 2023 aan de raad voorgelegd. Ons stedelijk fietsnetwerk wordt verbeterd en uitgebreid, met nadruk op hoogwaardige doorfietsroutes.
We werken we samen met de stad aan een nieuwe Woonvisie, die wonen in Arnhem eerlijker moet gaan maken. De startnotitie van deze Woonvisie is in 2023 door de gemeenteraad vastgesteld.
In juni is het programma Arnhem-Oost tijdens een drukbezochte bijeenkomst in het Posttheater gelanceerd en werd het programma ondertekend door een alliantie van partijen.
We zijn gestart met de proef Bijverdienbeloning, waarmee we inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd (gaan) werken een extra stimulans geven.
We helpen huishoudens die te maken hebben met energiearmoede, door energiecoaches, buurtklusteams, via wijkteams, scholen en vanuit de witgoedregeling. We hebben van het Rijk een grote bijdrage ontvangen voor de ontwikkeling van Spoorzone Arnhem-Oost, daarbij wordt ingezet om deze forse ambitie nader vorm te geven en uit te werken naar concrete investeringsplannen en grondexploitaties. Daarnaast is Arnhem op maandag 9 oktober de gastheer van het jaarlijkse evenement Dag van de Stad. Dit jaar is het thema "De stad dichtbij", want in de wijk wordt alles zichtbaar. De grote transitieopgaven van deze tijd, maar ook de energie en de inspiratie om die uitdagingen aan te pakken.

Er zijn ook onderwerpen die (nog) niet geheel op koers liggen. Dit komt onder meer door de huidige arbeidsmarkt met personele schaarste waardoor we op onderdelen onvoldoende capaciteit hebben om onze ambities uit te voeren. Daarnaast speelt werkdruk een rol. Bovendien hebben zowel wij als onze partners te maken met onder meer stijgende kosten, onzekere marktontwikkelingen en stikstofbeperkingen.
Een voorbeeld van onderwerpen die (nog) niet geheel op koers liggen, is de toevoeging van woningen; we hebben de afgelopen 2 jaar minder vergunningen afgegeven en minder woningen gebouwd dan de jaren daarvoor. Ook de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen heeft vertraging opgelopen. In onze

stad is een tekort aan voldoende beschikbare ateliers, werk- en oefenruimtes voor culturele en creatieve makers. Ook wordt de doelstelling van hoeveelheid restafval (30 kilo per inwoner per jaar) nog niet bereikt.

Toelichting doelen en inspanningen
In Turap 2 wordt de voortgang aangegeven van de doelen en inspanningen die in de Begroting 2023 zijn opgenomen. Per doel en inspanning is de stand van zaken beschreven. Ook wordt bij de doelen en inspanningen de status aangegeven door middel van verschillende icoontjes. Deze icoontjes houden het volgende in:

- Groene pijl schuin omhoog - Het doel/ de activiteit loopt op koers
- Oranje pijl naar rechts - Het doel/ de activiteit loopt gedeeltelijk op koers
- Rode pijl schuin omlaag - Het doel/ de activiteiten lopen niet op koers
- Groen vinkje - Het doel/ de activiteit is gerealiseerd

Toegankelijkheid Turap
In het kader van de toegankelijkheid van de Turap is er in de bovengenoemde vormgeving een aantal wijzigingen aangebracht ten opzichte van de vormgeving van de Jaarstukken 2022. We hebben de vormgeving en locatie van de bolletjes (icoontjes) gewijzigd (zie hierboven) en in de regels van de ambities, doelen en inspanningen hebben we de letters A (=ambitie), D (=doel), I (= inspanning) toegevoegd. We willen hier de komende periode verdere stappen in zetten en streven er naar om op de financiële portal (financien.arnhem.nl) na vaststelling van de Turap in de raad een digitale toegankelijke versie te publiceren.

Turap en bestuursrapportages
De afgelopen jaren werd gelijktijdig met de Turap de bestuursrapportages Zorgdomein en Bestaanszekerheid opgesteld en aan de raad aangeboden. Beide bestuursrapportages worden dit najaar digitaal beschikbaar gesteld aan de raad met ‘realtime’ informatie. Over deze digitale dashboards en de mogelijkheid om deel te nemen aan optionele aanvullende bijeenkomsten, zal dit najaar een separate raadsbrief aan de gemeenteraad gestuurd worden.

Presentatie baten en lasten
De presentatie van de baten en de lasten die in de begroting van 2023 is gebruikt, is doorgezet in deze Turap. Daarom wordt een positief bedrag gepresenteerd op het moment dat er sprake is van meer baten of meer lasten. Concreet betekent dit dat als er hogere lasten zijn, dit als een positief bedrag in de lasten is gepresenteerd. Dit veroorzaakt een nadeel voor de algemene reserve. Wanneer een negatief bedrag als afwijking in de lasten is gepresenteerd, betekent dit dat er sprake is van minder lasten, dus een voordeel voor de algemene reserve. Wat betreft de baten werkt dit hetzelfde: een positieve afwijking in de baten betekent hogere baten en een voordeel voor de algemene reserve. Of een afwijking een voordeel of nadeel voor de algemene reserve veroorzaakt, is eveneens weergegeven in de kolommen in de bijlagen.

Tabel afwijkingen
Per afwijking is in de tabellen de nodige informatie verstrekt. Hieronder is per kolom aangegeven welke informatie wordt weergegeven:

- T1: is de afwijking al in Turap 1 opgenomen;
- I/S: Is de afwijking incidenteel of structureel;
- AR/BR: Komt de afwijking ten gunste of laste van de algemene reserve (AR) of een bestemmingsreserve (BR);
- B: Wordt de afwijking in de begroting verwerkt met bijgevoegde begrotingswijziging.

Begrotingswijziging
Bij deze Turap is een begrotingswijziging opgenomen. De afwijkingen in de Turap welke zijn opgenomen in de begrotingswijziging moeten namelijk in het kader van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting verwerkt worden. Alle in de turap genoemde afwijkingen in bijlage 1 worden in de begroting verwerkt.

Leeswijzer
In het volgende hoofdstuk wordt het financiële totaalbeeld geschetst, waarbij toegelicht wordt hoe Turap 1 en Turap 2 in samenhang met elkaar gelezen moeten worden. Waar Turap 1 alleen de verwachte financiële afwijkingen beschrijft, wordt in deze Turap 2 in de bijlagen een integraal overzicht gegeven van de voortgang op de beleidsdoelen en inspanningen in combinatie met een verwachte financiële prognose. De financiële

afwijkingen in de wijkprogramma's worden op één plek toegelicht bij het onderdeel Wijken algemeen. Dit is in de Turaps reeds een gebruikelijke lijn, vanaf de Begroting 2024 gebeurt dit op basis van amendement 23A20 'Financieel samenvoegen wijkprogramma's' ook in de andere documenten in de P&C-cyclus.
Zowel de exploitatie als de voortgang op de investeringen wordt toegelicht. Tevens staan we stil bij de beheersing van de verbonden partijen en lichten we de voortgang op de overgehevelde budgetten uit 2022 toe. Tot slot wordt een overzicht gegeven van de stand van zaken op de bij de Begroting 2023 aangenomen moties en amendementen.

Totaalbeeld financiën

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	909.868	20.749	930.617
Baten	873.615	12.068	885.683
Saldo lasten en baten	**-36.253**	**-8.681**	**-44.934**
Toevoegingen aan reserves	81.659	-8.095	73.564
Onttrekkingen aan reserves	131.119	6.625	137.744
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	**49.460**	**14.720**	**64.180**
Prognose resultaat	13.207	6.039	19.246

In bovenstaande tabel is zichtbaar dat bij de begroting voor het opstellen van Turap 2, uit is gegaan van een saldo van lasten en baten ad € 36,3 miljoen en dat € 49,5 miljoen per saldo aan de reserves onttrokken zou worden. Met de afwijkingen die in deze Turap 2 gemeld zijn, wordt het saldo van lasten en baten € 44,9 miljoen en wordt per saldo € 64,2 miljoen aan de reserves onttrokken.

In onderstaande tabel is weergegeven welke afwijkingen in Turap 2 verwerkt zijn. Wanneer een afwijking betrekking heeft op meerdere programma's, is deze in de Turap over deze programma's verdeeld. Uit onderstaande tabel blijkt het totaal van de desbetreffende afwijkingen.

Onderwerp	Bedrag turap 1	Verwerkt / gewijzigd	Bedrag turap 2
Afwijkingen gemeld in Turap 1	**9.396**	**13.210**	**-3.814**
Nieuwe afwijkingen turap 2			
Gemeentefonds: meicirculaire (saldo gemeentefonds en DU's / TM's)			627
Actualisatie meerjareninvesteringsplanning (MIP)			-259
Actualisatie WSW			-2.509
Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire			395
Actualisatie BUIG			-1.318
Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021			527
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ			174
Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds			1.000
Sportbedrijf tekort begroting			-422
Huur- vs subsidieindexatie maatschappelijke partners			-559
Inkomensregelingen			-40
Individuele studietoeslag			-350
Sportpark Paasberg			-105
Loket Zuid			-39
Klantenservice			-150
Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)			-68
Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd			-100
Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten			350
Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten			-350

Koers Molenplaats	-62
Verduurzamen vastgoed: vrijval	2.500
Mobiliteit: vrijval incidentele budgetten	4.500
Lokale heffingen	-1.445
Integraal accommodatiebeleid	-190
Dekking integraal accommodatiebeleid uit middelen Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt (320k structureel)	190
Uitbreiding buurtsportcoaches	-113
Dekking uitbreiding buurtsportcoaches uit BR jeugdfonds	113
Opvang dakloze EU-burgers (motie)	-250
Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	250
Loon- en prijsontwikkelingen De Connectie	-1.253
Nadeel implementatie eHRM systeem De Connectie	-200
Grofvuil - afval	350
ODRA	-300
Huisvesting gemeentelijke organisatie	-522
Verkiezingen	-466
Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten	-526
Leges	474
Burgerparticipatie	135
Burgerparticipatie	-135
Restantnadeel Jeugdzorg	3.600
Restantnadeel Jeugdzorg	-3.600
Doelgroepenvervoer	807
Toevoeging resultaat doelgroepenvervoer aan BR WMO en Jeugdzorg	-807
Beschermd wonen	1.512
Lagere eigen bijdrage beschermd wonen	-918
Toevoeging resultaat beschermd wonen aan BR WMO en Jeugdzorg	-595
Voordeel WMO	3.736
Hogere eigen bijdrage WMO	610
Saldo voordeel WMO	-4.346
Inzet middelen impuls energietransitie	10.000
Nieuwe afwijkingen in turap 2	**9.854**
Totaal afwijkingen turap 2	**6.039**

Bijlage 1 Voortgang doelen en financiële afwijkingen per programma

Wijken Algemeen

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is / wordt een levendige en vitale stad waar het volgens inwoners en ondernemers fijn wonen, werken en verblijven is (T)

Samen met inwoners - Het inzicht en de kracht van burgers wordt maatgevend voor gemeentelijk handelen (D)

De ontwikkeling van de gemeente als gebiedsgerichte organisatie is ingezet door de start van het opstellen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten. Deze Koersnota gaat in op de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem.

De aanpak voor leefbare wijken in de wijken die vallen onder Arnhem-Oost aanpak heeft in juni 2023 een impuls gekregen door het opleveren van het Actieplan Nationaal Programma Arnhem Oost. In dit actieplan zijn meerjarige inspanningen benoemd voor de 5 Arnhem-Oost wijken waarbij financiering vanuit de Rijksoverheid inzetbaar is om deze inspanningen aan te jagen.

Ook naar de ondersteuning die bewoners nodig hebben om betrokken te zijn bij hun wijk, is in 2023 een onderzoek gestart. Het beschikbare budget aan bewonersondersteuning moet op een zodanige wijze worden ingezet dat deze aansluit bij de behoefte aan ondersteuning in de verschillende wijken. Het onderzoek wordt in het najaar afgerond met een advies hoe deze verdeling tot stand zou moeten komen en wat hiervoor nodig is.

De gemeente als wijkgerichte organisatie en vergroten van invloed en betrokkenheid inwoners: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten (I)

In 2023 is gestart met het ontwikkelen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten. Deze Koersnota moet richting geven aan de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem op basis van de evaluatie uit 2021. Om de juiste input hiervoor op te halen, zijn verschillende bijeenkomsten georganiseerd met inwoners, maatschappelijke partners, ambtenaren en raadsleden. De Koersnota zal in september worden aangeboden aan het college.

Leefbare wijken (I)

De Arnhemse Leefbaarheidsmonitor wordt ingezet om de leefbaarheid in alle wijken te monitoren. Door de inzet van de gebiedsanalyse is het mogelijk ook wijken ten opzichte van elkaar in beeld te brengen. Het vergroten van kansen voor kinderen en jongeren in Arnhem krijgt in 2023 stadsbreed vorm door zowel de inspanningen op deze doelgroep in het actieplan Nationaal Programma Arnhem Oost en onze eigen gemeentelijke inspanningen. Voor beide geldt dat de uitvoering per wijk kan verschillen.

Maatschappelijke accommodaties: een visie ontwikkelen (I)

Inmiddels is een projectplan voor het opstellen van het integraal accommodatiebeleid goedgekeurd en is een offerte uitvraag gedaan bij drie partijen om het projectleiderschap voor deze opdracht in te vullen. De ontwikkeling van het beleid start vervolgens in september 2023.

Monitor leefbare wijken (I)

De resultaten van de Leefbare Wijken monitor worden consequent door de gemeente ingezet om ontwikkelingen in de wijk te monitoren en vormen een belangrijk startpunt voor het vaststellen van de belangrijkste doelen in de wijken. Deze data wordt in alle wijken ingezet om het gesprek in de wijken op gang te helpen met inwoners en maatschappelijke partners. Daarbij wordt veelal gekozen om deze data te gebruiken bij de actualisatie van de wijkprogrammering, zodat dit ook een natuurlijk moment betreft. De huidige monitor bevat informatie uit 2021 en in 2023 zal het veldwerk starten om de inhoud van de monitor te actualiseren.

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	235.264	3.281	238.545
Baten	27.579	603	28.182
Saldo lasten en baten	-207.685	-2.678	-210.363
Toevoegingen aan reserves	6.716	0	6.716
Onttrekkingen aan reserves	15.275	0	15.275
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	8.559	0	8.559
Prognose resultaat	-199.126	-2.678	-201.804

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	3.281	N					
Sociale wijkteams (SWT)	565	N					
Jeugdzorg	3.600	N	Restantnadeel Jeugdzorg	N	S	BR	J
Jeugdzorg	800	N	Pluryn tariefsverhogingen	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	730	N	Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	600	N	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	400	N	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	300	N	Verhoging pleegzorgvergoeding	J	S	BR	J
Onderwijs	190	N	Integraal accommodatiebeleid	N	I	AR	J
WMO en sociale wijkteams	-807	V	Doelgroepenvervoer	N	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	-1.512	V	Beschermd wonen	N	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	-3.736	V	Voordeel WMO	N	I	BR	J
Teams Leefomgeving(TLO)	2.716	N					
Onderwijs	877	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Armoedebeleid	822	N	TM Flankerend beleid energiearmoede	N	I	AR	J
Schulddienstverlening	658	N	TM Dienstverlening gemeenten aanpak schulden en armoede	N	I	AR	J
Onderwijs	222	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J
Mobiliteit	85	N	Indexatie contracten parkeergarages	J	S	AR	J
Armoedebeleid	40	N	Inkomensregelingen	N	S	AR	J
Water, milieu en luchtkwaliteit	7	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Werk en Inkomen	5	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J

Baten	603	V					
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	603	V					
Onderwijs	438	V	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Onderwijs	81	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Sport	66	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Welzijn	18	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	0						

Stijging tarieven en kosten jeugdzorg
De kosten van de jeugdzorg nemen meer toe dan aanvankelijk voor dit jaar is geprognosticeerd.
Het betreft hier met name de specialistische voorzieningen die in natura worden verstrekt. Bij de verleende zorg in de vorm van persoonsgebonden budget (PGB) zien we een daling van de kosten. Dat geldt ook voor de kosten van jeugdbescherming.

De kostenstijging in de specialistische voorzieningen in natura is in hoofdzaak op twee factoren terug te voeren:

- Tariefstijgingen - Het betreft hier regionale tariefsverhogingen die ten dele al eerder in het kader van de Perspectiefnota zijn gemeld, namelijk tariefsverhogingen bij jeugdzorgaanbieder Pluryn voor verblijf (€ 0,8 miljoen) en pleegzorgvergoedingen (€ 0,3 miljoen).
- Een stijging in het verzilveringspercentage van de toegewezen zorg - Ten opzichte van voorgaande jaren is een duidelijke toename in de uitnutting van toegewezen, geïndiceerde zorg, ook wel het verzilveringspercentage genoemd, zichtbaar. Daar staat tegenover dat het aantal jeugdigen dat specialistische jeugdzorg toegewezen krijgt, redelijk stabiel blijft. Gecombineerd betekent dit dat de gemiddelde zorgkosten per jeugdige toenemen, wat erop duidt dat de gemiddelde intensiteit en/of de duur van het jeugdzorgtraject groeiend is. Nadeel: € 3,6 miljoen.

Tezamen met de indexering van de zorgtarieven leidt dit tot een totaal nadeel van afgerond € 5,1 miljoen op de jeugdzorg (incl. jeugdbescherming). Dit nadeel wordt gedekt door een onttrekking uit de reserve WMO & Jeugdzorg, welke gepresenteerd staat op S07.

De ontwikkelingen van de kosten in de jeugdzorg worden in het najaar nader geanalyseerd in het kader van het meerjarenbeeld.

Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning
Het tarief dat gemeente Arnhem betaalt aan aanbieders van Huishoudelijke Ondersteuning is vanaf 2023 verhoogd, omdat het wettelijk verplicht is om een kostendekkend tarief te betalen. Zo worden de aanbieders in staat gesteld een gezonde bedrijfsvoering te hebben. Hiertoe heeft het college op 31 januari 2023 besloten.
Door de hogere tarieven voor huishoudelijke ondersteuning zijn de kosten in 2023 naar verwachting € 730.000 hoger dan begroot. In het beschikbare budget van huishoudelijke ondersteuning wordt rekening gehouden met de vergrijzing en door personeelstekorten bij zorgaanbieders kan niet volledig voldaan worden aan de vraag naar huishoudelijke ondersteuning. Via wachtlijstbemiddeling borgen we wel dat de meest kwetsbare inwoners als

eerste huishoudelijke ondersteuning ontvangen. Door het negatieve verwachte resultaat zal een onttrekking uit de bestemmingsreserve Wmo & Jeugdzorg nodig zijn, welke op S07 is gepresenteerd.

Aanvullende indexatie zorgtarieven
Jaarlijks worden de tarieven jeugdzorg en Wmo door onze regionale inkooporganisatie geïndexeerd op basis van voorjaarsramingen van het Centraal Planbureau (CPB). Naar aanleiding van de sterk gestegen prijzen in de afgelopen periode zijn de zorgtarieven 2023 aanvullend met 0,73% geïndexeerd. In de eerste tussenrapportage is aangegeven dat dit - berekend over de totale zorgbegroting - een extra structurele kostenpost van ca € 1 miljoen betekent. Daarvan heeft € 0,4 miljoen betrekking op Jeugdzorg en € 0,6 miljoen op Wmo en sociale wijkteams. Dit tekort wordt gedekt vanuit de reserve, welke is gepresenteerd op programma S07 Zorg.

Doelgroepenvervoer WMO
Bij de gewijzigde begroting 2023 van de BVO DRAN heeft de gemeente Arnhem de verwachting uitgesproken dat het vervoersvolume van het vraagafhankelijk vervoer binnen deze gemeente in 2023 niet meer uit zal komen op het niveau van 2019, vanuit de Kaderbrief 2024 het algemene uitgangspunt voor de gewijzigde begroting 2023 vraagafhankelijk vervoer. Door de gemeente Arnhem is daardoor verzocht om een aframing van € 500.000 door te voeren op de begroting 2023 vraagafhankelijk vervoer volgens de algemene uitgangspunten. Na deze aframing resteert voor 2023 een voordeel van € 807.000.
Het betreft een incidenteel voordeel. Voorstel is om dit voordeel van 2023 toe te voegen aan de BR WMO & Jeugdzorg en daarmee beschikbaar te houden voor dekking van de indexatie van doelgroepenvervoer in 2024. Deze toevoeging aan de reserve is opgenomen op programma S07 Zorg.

Beschermd wonen
Sinds 2021 is een voordeel ontstaan bij Beschermd Wonen. Vanaf 2021 is de Wet Langdurige Zorg (Wlz) opengesteld voor mensen met psychiatrische problematiek. Een aanzienlijk deel van de inwoners die een toewijzing Beschermd Wonen hadden, is doorgestroomd naar de Wlz. De lasten zijn in 2021 door de uitstroom van cliënten harder gedaald dan de uitname van het budget, dit effect werkt door tot de invoering van het objectieve verdeelmodel per 1 januari 2025. Inmiddels zijn er regionale financiële afspraken gemaakt, zoals aangegeven in de raadsinformatiebrief voortgang regionale afspraken beschermd wonen. Deze financiële afspraken betreffen de jaren 2022 en verder. Dit betekent dat in dit jaar de afspraken voor 2022 en 2023 verwerkt worden. Op het lastenbudget geeft dit een voordeel van circa € 1,5 miljoen, welke zichtbaar wordt op wijken algemeen. Bij de baten is er een nadeel van € 920.000, welke zichtbaar wordt op S07. Gesaldeerd blijft er een positief voordeel over van € 595.000. Voorgesteld wordt om het verwachtte positieve resultaat op het onderdeel beschermd wonen van € 595.000 toe te voegen aan de BR WMO & Jeugdzorg en daarmee beschikbaar te houden voor dekking van de kosten van Beschermd Wonen in de toekomst. De toevoeging aan de reserve is gepresenteerd op programma S07 Zorg.

Begeleiding- en overige Wmo
Wmo begeleiding
In eerdere jaren is het beroep op Wmo-begeleiding sterk gestegen. De laatste 2 jaar is deze trend echter doorbroken en zijn de kosten van begeleiding beheersbaar geworden. De verhouding tussen gespecialiseerde begeleiding en basisbegeleiding is beter in balans gekomen en het beroep op begeleiding is gestabiliseerd. Dit leidt nu tot een voordeel van € 1,5 miljoen over 2023. De komende periode wordt door de regionale inkooporganisatie een tariefonderzoek uitgevoerd naar de kosten van begeleiding. Dit kan leiden tot een tariefsverhoging en daarmee extra kosten van begeleiding.

WRV
Binnen Wonen, rollen en vervoer wordt een positief saldo verwacht van € 0,4 miljoen. Dat komt met name doordat er minder woonvoorzieningen zijn verstrekt dan begroot op dit moment. De uitgaven hiervoor fluctueren over de jaren.

Wmo - PGB’s
De verwachte realisatie van de PGB’s is € 1,9 miljoen lager dan begroot. Door meer aandacht voor toetsing door de wijkteams is de verwachting dat we op de PGB’s uitkomen op een onderbesteding.

In totaal geeft dit een voordeel van €3,7 miljoen, welke op wijken algemeen gepresenteerd wordt.

Tezamen met het voordeel vanwege hoge eigen bijdragen WMO van € 0,61 miljoen, gepresenteerd op S07, resteert op Wmo (excl. beschermd wonen, doelgroepenvervoer en Huishoudelijke Ondersteuning) een voordeel van ruim € 4,3 miljoen. Dit voordeel wordt toegevoegd aan de BR WMO en Jeugdzorg. Deze toevoeging is eveneens gepresenteerd op S07.

Integraal accommodatiebeleid
De jaarlijkse lasten voor gerichte inzet van beheerders in samenwerking met de gebruikers bedragen tot op heden € 150.000. Dit in tegenstelling tot de eerdere afgesproken afbouw naar € 100.000 in 2023 en naar € 50.000 voor de jaren daarna. Deze afbouw blijkt niet realistisch, zonder kaders. Dat betekent dat een extra last van € 90.000 in 2023 nodig zal zijn, bestaande uit € 50.000 voor de inzet van beheerders MFC's en € 40.000 voor een projectleider om kaders t.b.v. de uitvoering op te stellen.
De dekking van deze extra last € 90.000 is beschikbaar uit de middelen scholen en ander vastgoed als verbindende plek (totaal € 320.000 in 2023). Deze is daarom zichtbaar op S04.

Naast de afwijking van € 90.000 is sprake van een administratieve wijziging van € 100.000 omdat het afgesproken budget op S04 staat, terwijl deze op de wijken wordt uitgegeven. Per saldo maakt dit een afwijking van € 190.000 op de wijken, welke gedekt wordt uit een overschot op S04.

Energieprijzen eigen gebruik
In het afgelopen jaar zijn de prijzen voor energie fors gestegen. Voor de gemeente Arnhem stond het tarief grotendeels vast tot eind 2022. Voor 2023 zijn eind vorig jaar de nieuwe prijzen voor gas en elektriciteit vastgesteld (voor 1 jaar). De vernieuwde tarieven zijn voortgekomen uit de participatie aan de Groene Metropoolregio, welke een aanbesteding gehouden heeft voor de inkoop van energie. Specifiek voor gas geldt dat deze afspraken per 01-01-2023 gewijzigd zijn: een nieuwe leverancier, en ook nieuwe tarieven. Voor elektriciteit hebben we met behoud van leverancier de tarieven omhoog zien gaan. Dit leidt tot een forse stijging van de energielasten en een knelpunt in de begroting. De grootste stijging van kosten voor elektriciteit zit bij openbare ruimte (openbare verlichting, verkeerslichten, etc.); er wordt een tekort verwacht van € 4,0 miljoen, verspreid over begrotingsprogramma S02 Bereikbaarheid en S12 Wonen en leefomgeving. Daarnaast is sprake van een verwachte overschrijding van de begrote budgetten bij Vastgoed van € 2,3 miljoen (na doorbelasting), hier betreffen het de panden in eigen gebruik en de MFC's waar zowel voor gas als elektra een tekort voorzien is. De hogere energieprijzen leiden volgens verwachting tot hogere energiekosten (+ € 877.000) bij de MFC's. Een deel daarvan (naar schatting 50%) zal kunnen worden doorbelast naar de huurders van de MFC's.
Daarnaast wordt geprobeerd directer energie te besparen door de verwarming lager te zetten en op middellange termijn te werken aan het verduurzamen van de gebouwen.

Het totale financiële effect is verspreid over wijken algemeen en over de programma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën, S02 Bereikbaarheid, S03 Economie, S05 Cultuur, S09 Gezondheid en sport en S12 Wonen en leefomgeving. De kostenstijging wordt aan alle gebruikers één op één doorberekend conform de afgelopen jaren ook het geval was, dit geldt dus zowel voor huurders van gemeentelijk vastgoed als voor gebruikers van walstroom of de markten. Het in kaart brengen van het exacte tekort is een ingewikkeld proces omdat op aansluitingsniveau bekeken moet worden wat de effecten zijn. Dit traject wordt nu voor alle objecten doorlopen. Uiteraard wordt gemeentebreed gekeken naar energiebesparingsmogelijkheden, waar deze al bekend zijn, zijn deze meegenomen in de berekeningen. De eerste inschatting is dat het totale financiële knelpunt van stijging energielasten € 6,3 miljoen bedraagt.

Taakmutatie Flankerend beleid energieamoede
Voor extra inspanningen op het gebied van vroegsignalering en voor het verwachte extra beroep op bijzondere bijstand wordt rekening gehouden met een stijging van de lasten met € 822.000. In het kader van flankerend beleid energiearmoede ontvangen gemeenten in 2023 hiervoor een bedrag van € 50 miljoen landelijk, Arnhem krijgt € 822.000. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de beleidsvelden binnen de begrotingsprogramma's, in dit geval het programma Wijken algemeen.

Taakmutatie Dienstverlening gemeenten aanpak schulden en armoede
Voor een betere dienstverlening op het gebied van armoede en schulden wordt rekening gehouden met een stijging van de lasten van € 658.000. In het kader van aanpak schulden en armoede wordt hiervoor € 40 miljoen landelijk in 2023 ter beschikking gesteld, Arnhem ontvangt € 658.000. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De

bijbehorende lasten worden verantwoord op de beleidsvelden binnen de begrotingsprogramma's, in dit geval het programma Wijken algemeen.

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
De gemeente Arnhem heeft de modules Inkoop Zorg, Onderwijs, Contractmanagement Inburgering, WsW en WSP en Beheer ondergebracht bij de Modulair Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein (MGR-SD) en betaalt hiervoor tezamen met de andere gemeenten van de regio Centraal Gelderland een jaarlijkse bijdrage. De MGR verwacht bovenop haar primaire begroting 2023, structureel een extra indexatie voor loon- en prijsstijgingen (als huisvesting en ICT) door te voeren op deze modules.
De effecten voor de module WSP zijn meegenomen in het re-integratiebudget. Voor de overige modules is op basis van de nu voorliggende begroting bekend dat een tekort op jaarlijkse bijdrage van Arnhem ontstaat van € 428.000 in 2023.
Het nadeel is verdeeld over wijken algemeen (€227.000) en de programma's S06 Participatie en armoedebestrijding, S07 Zorg en S08 Welzijn en inclusie.

Indexatie contracten parkeergarages
Conform overeenkomsten zijn er prijsindexaties toegepast op bijvoorbeeld de dienstverleningsovereenkomst P1 en de verschillende onderhoudscontracten. Deze indexaties leveren een structureel knelpunt van € 282.000 op dat al in 2023 wordt voorzien.
Het nadeel valt zowel op wijken algemeen (€ 85.000) als op S02 Bereikbaarheid.

Inkomensregelingen
Er wordt meer beroep gedaan op diverse onderdelen van de openeinderegeling Bijzondere Bijstand. Dit leidt tot hogere kosten bij Bijzondere Bijstand (€ 135.000), Bijzondere Bijstand voor Beschermingsbewind (€ 100.000) en Gelrepas (€ 625.000). Bij Gelrepas zien we de effecten van de verbeterslag die in 2021 is gemaakt met de digitalisering en professionalisering van de pas. Meer inwoners gebruiken de Gelrepas en ze besteden daarbij ook een groter bedrag. We zien dat de extra regelingen Schoolkostenregeling en (Sport)kledingtegoed voor kinderen, die sinds medio 2022 zijn toegevoegd, meer worden gebruikt dan we vooraf hadden ingeschat. Eind 2022 zijn de tegoeden voor deze regelingen extra verhoogd in verband met de crisis, dit leidt ook tot een kostenstijging.
De overschrijding is in 2023 € 860.000. In de meicirculaire is aan het gemeentefonds een extra bedrag voor Bijzondere Bijstand toegevoegd (€ 820.000 in 2023). Daarom leidt dit tot een tekort van € 40.000 in 2023.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
De gemeente Arnhem hanteert de systematiek van kostprijsdekkende huur. Jaarlijks indexeren wij per 1 mei de huurprijs met de CPI (Consumenten Prijs Index) zoals deze wordt gepubliceerd door het CBS. De indexering van de huurbedragen op basis van de CPI-index levert een indexering op per 1 mei 2023 van ongeveer 8% (ten opzichte van 2% voorgaande jaren en 4,5% afgelopen jaar).
Sinds de start van de CPI index is deze nog nooit zo hoog geweest. In de markt, ook de commerciële verhuurmarkt, wordt opgeroepen tot coulance afspraken. Hoewel CPI de norm is en ook wij te maken hebben met gestegen bouw- en beheerkosten van ons vastgoed zien we mogelijkheden om onze huurders enigszins tegemoet te komen. Wij wijken, zoals al benoemd in de Perspectiefnota 2024-2027, eenmalig af van de CPI als index en hanteren een lager indexpercentage, namelijk de "kerninflatie", te hanteren voor de huurprijsindexering (vanaf 1 mei 2023). Dit alleen indien de kerninflatie lager is dan de CPI indexatie. De kerninflatie, gepubliceerd als SA20 bij CBS, is nu 6,7%. Voorgaande jaren hielden de indexeringen van de huuropbrengsten en de stijging van de kosten van het onderhoud van vastgoed elkaar redelijk in evenwicht. Met de hogere indexatie van de huren (+ € 758.000) ontstaat echter een verschil ten opzichte van de ontwikkeling van de lasten (+ € 465.000), een groot deel betreft namelijk kapitaallasten die gelijk blijven. Het positieve resultaat dat hierdoor ontstaat kan ten gunste van de algemene middelen vallen. Uitgaande van de kerninflatie is dit € 294.000 in 2023.
De afwijking met betrekking tot de hogere energielasten heeft betrekking op meerdere programma's en wordt daarom zichtbaar op wijken algemeen (€ 165.000), S00 Bestuur, dienstverlening en financiën, S01 Veiligheid, S02 Bereikbaarheid, S04 Onderwijs, S05 Cultuur, S08 Welzijn en inclusie en S09 Gezondheid en sport.

W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Versterken van sociale cohesie (D)

De sociale cohesie in het gebied wordt versterkt door te investeren in goed functionerende wijkorganisaties en een goed wijknetwerk. Vanuit een goede sociale basis in de wijk kan de sociale samenhang verder worden versterkt.

Inspanningen 2023 (I)

- Via het bewonersbudget of waar nodig met bewonersondersteuning (van onder andere Sportbedrijf en Rijnstad) worden diverse bewonersinitiatieven ontplooid.
- De verbouwing om het buurtcentrum De Lommerd toegankelijker te maken is afgerond. Het is hiermee een duurzamer en toegankelijker gebouw geworden. Ook in de Symfonie wordt het informatiepunt goed bezocht. Hier werken sociaal raadslieden, Werk en Inkomen, Sociaal wijkteam en team Leefomgeving samen. In het centrum is de Buurtkeuken actief.

Meer (financiële) zelfredzaamheid (D)

Financiële zelfredzaamheid blijft een aandachtspunt. We hebben in de wijk ervoor gezorgd dat (financiële) hulp laagdrempelig toegankelijk is.

Inspanningen 2023 (I)

Het informatiepunt in de Symfonie wordt goed bezocht. Hier werken we vanuit het Sociale wijkteam, Werk en Inkomen en welzijnspartners (onder andere sociaal raadslieden) samen om inwoners zo goed mogelijk te helpen met individuele vragen.

Kansengelijkheid (T)

Bevorderen kansengelijkheid: bewoners zijn zelfstandiger en staan steviger in de maatschappij (D)

De bewoners/deelnemers die verbonden zijn aan de diverse initiatieven in de wijk worden goed begeleid om zelfstandiger te kunnen functioneren.

Inspanningen 2023 (I)

Organisaties die actief zijn op het gebied van kansengelijkheid worden ondersteund.

Minder onderwijsterugval (D)

Op de basisscholen is sterk ingezet op een extra programma voor de leerlingen, waardoor de schoolresultaten zijn verbeterd.

Inspanningen 2023 (I)

Het programma Kansrijk Opgroeien is gecontinueerd.

Gezondheid (T)

Integrale aanpak gezonde leefstijl (D)

Door programma's op scholen, Thialf en in de wijkcentra is ingezet op een gezonde leefstijl. Het aantal kinderen met overgewicht blijft hoog. De inspanningen die worden geleverd (zie ook hieronder) dragen bij aan een gezonde levensstijl, maar het is op korte termijn nog niet voldoende om het overgewicht (gemiddeld genomen) te doen afnemen. Het is daarom een blijvend aandachtspunt.

Inspanningen 2023 (I)

JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht), GO (Gezond Onderweg) en beweegconcept 2+1+2 worden ingezet. Met de programma's worden kinderen met overgewicht gecoacht binnen hun eigen omgeving naar een gezondere leefstijl. De activiteiten van Vitanos en Blauwe Tomaat zorgen voor aandacht voor gezonde voeding.
Op dit moment onderzoeken we de mogelijkheid voor een wandelpad langs het spoor, zodat er een (beweeg)route ontstaat door de wijk.

Openbare Ruimte (T)

Aantrekkelijkere buitenruimte (D)

In CSA is veel vergroend of daar zijn plannen voor in ontwikkeling. Bewonersinitiatieven dragen bij aan dit doel.

Inspanningen 2023 (I)

Er zijn in de wijken Arnhemse Broek en Centrum wijkgroenagenda's opgesteld, die worden uitgevoerd. Meerdere verwaarloosde plekken zijn verbeterd door het toevoegen van groen. Wijkorganisaties zijn actief om de wijk schoon te houden en verder te vergroenen.

Wonen (T)

Meer diversiteit in de woningvoorraad (D)

Bij de kansen die zich voordoen op het gebied van transformatie of nieuwbouw van woningen zetten we in op de diversiteit van de woningvoorraad.

Inspanningen 2023 (I)

Bij grote nieuwbouwplannen (zoals Rietgrachtstraat en Thorbeckestraat) worden levensloopbestendig wonen en huizen voor gezinnen in de planvorming meegenomen.
Het nieuwe facetplan Woningsplitsing en Verkamering heeft een rem gezet op de verkamering van panden in het gebied. Zo wordt er in het Spijkerkwartier geen omgevingsvergunning verleend als er binnen een straal van 50 meter al een ander verkamerd pand aanwezig is. Dit heeft een gunstig effect op de woningvoorraad. Bij overtredingen wordt gehandhaafd.

Wijkeconomie (T)

Goed functionerende wijkorganisaties (D)

Wijkorganisaties dragen veel bij aan de verbetering van de wijk. Blauwe Wijkeconomie, Broek Omhoog, buurtgroenbedrijf zijn goede voorbeelden waarbij bewoners, overheid en andere partners samenwerken.

Inspanningen 2023 (I)

De wijkorganisaties hebben moeite om zich duurzaam te ontwikkelen, onder andere door de manier van subsidiëren door de gemeente. We zijn daarom in gesprek met deze partners en het verkennen de mogelijkheden om de activiteiten van deze organisaties langdurig in het wijkprogramma te verankeren.

Veiligheid (T)

Minder overlast (D)

Wijkveiligheid blijft een belangrijk thema in het gebied. Het aantal registraties van delicten daalt, maar het gevoel van veiligheid bij bewoners blijft een punt van aandacht. Er worden veel gerichte acties opgezet om af te rekenen met de verloedering, overlast en criminaliteit. Dit heeft een lange adem nodig.

Inspanningen 2023 (I)

Binnen het actieprogramma Steenstraat en omgeving zijn tien actielijnen met bijbehorende acties uitgevoerd, zoals bijvoorbeeld het aanpakken en opknappen van verloederde plekken, verwijderen van graffiti, realisatie van camera’s en handhavingsacties. Ook is in 2023 begonnen met het aanspreken en aanschrijven van winkels die te veel beplakking op hun ruiten hebben en daarmee geen transparante gevel hebben. In 2024 wordt hiermee doorgegaan.

W2 Noordwest

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Ontmoetingsplekken voor sociale cohesie en maatschappelijk participeren (D)

Om de sociale cohesie en de maximale participatie van inwoners te bevorderen is het van belang om ontmoetingsplekken in de wijk te creëren die passen bij de vraag uit de wijk. Deze fysieke ontmoetingsplekken moeten toegankelijk, nabij en laagdrempelig zijn.

Inspanningen 2023 (I)

- Minimaal elk kwartaal en zo nodig vaker hebben we afstemmingsoverleg met een vertegenwoordiging van de verschillende buurthuizen.
- Het Graaf Ottoplein is heringericht.
- De inclusieve speelplaats naast de skatebaan bij Rosorum wordt dit jaar afgerond.
- De gesprekken over herinrichting Peterplein hebben plaatsgevonden. De realisatie start het laatste kwartaal 2023.
- Het inloopspreekuur is begin 2023 gestart.

Versterken sociale netwerken en inzicht in voorzieningen in de wijk (D)

De netwerkpartners in de wijken kennen elkaar en weten elkaar te vinden. We werken als teams Leefomgeving, Sociaal wijkteams en gebiedsteams Werk en Inkomen gebiedsgericht: we handelen vanuit de leefwereld van bewoners, dichtbij en met focus op specifieke doelgroepen in de wijk.

Inspanningen 2023 (I)

- De gebiedsagenda Werk, Inkomen en Schulden 2023 is tot stand gekomen. Monitoring van de benoemde actiepunten volgt via overleg sociale tafel met Sociaal Wijkteam, , gebiedsteams Werk en Inkomen en partners Rijnstad en Stichting Welzijn Ouderen Arnhem.
- De basis training Eigen-Wijs is gestart in samenwerking met team Leefomgeving Noord-Oost.

Kansengelijkheid (T)

Meer ontplooiingskansen voor kinderen (D)

In Noordwest willen we kinderen die dat nodig hebben betere ontplooiingskansen bieden zodat zij kansrijk kunnen opgroeien. We richten ons daarbij vooral op kinderen in Klarendal en Sint Marten en hebben een aanpak voor de verschillende doelgroepen.

Inspanningen 2023 (I)

- Het thuisbezoek door de jeugdverpleegkundige is in Klarendal mogelijk gemaakt op indicatie en wordt in 2024 standaard ingevoerd. We zijn gestart om samen met betrokken (keten)partners de backoffice goed in te regelen zodat signalen ook direct opgepakt en bij voorkeur opgelost kunnen worden.
- Het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien wordt verder doorontwikkeld en geïntegreerd binnen de pedagogische wijk in het kader van de Arnhem Oost aanpak. Daarbij is ook de overgang van primair naar voorgezet onderwijs een belangrijk aandachtspunt.

Veiligheid (T)

Bewoners hebben minder last van gevoelens van onveiligheid (D)

We verbeteren het woon- en leefklimaat van bewoners door de aanpak van overlast op de thema's verloedering, parkeer/verkeersveiligheid, overlastgevende personen, jeugdoverlast en drugsoverlast. Onze focus ligt daarbij op de wijken Klarendal en Sint Marten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Tijdens maandelijks wijkveiligheidsoverleg vindt monitoring plaats en initiëren we passende acties. Ook zijn we samen met veiligheid en politie gestart met het actieplan 'Hommel en Singel': schoon, heel en veilig met speciale aandacht voor verloederde plekken en ondermijning.
- Via de sociale tafel monitoren we de inzet van partners in het sociaal domein.
- In het najaar starten we met een proces met alle betrokken partijen hoe we in ons gebied de doorontwikkeling van jongerenwerk vorm gaan geven.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Klarendal worden kleiner (D)

We zijn in samenwerking met de WUR,HAN en GGD aan de slag om de sociaaleconomische gezondheidsverschillen te verkleinen in de wijk Klarendal. We willen een beweging in gang zetten waarbij bewoners weer trots op hun wijk zijn, en de leefomgeving als positieve stimulans ervaren om verder te komen in het leven.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De uitvoering van Welzijn op recept wordt gemonitord met de uitvoerende partijen Stichting Welzijn voor Ouderen Arnhem en Rijnstad.
- Studenten van de Praktijk Leerroute Regionaal Opleidingscentrum Rijn-IJssel starten in september met onderzoek op welke wijze het spel Positieve Gezondheid ingezet kan worden bij activiteiten in de wijk.

W3 Noordoost

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelfredzaam (D)

Er is een mooie verdeling van ontmoeting in de wijken, zowel binnen als buiten. Voor jong en oud zijn er plekken in de wijken om laagdrempelig te ontmoeten. Speelplekken zijn er genoeg en worden aangepakt, waar nodig. Er zijn pedagogisch medewerkers in de wijk die de ontmoeting faciliteren en er zijn heel veel vrijwilligers die hun bijdrage leveren aan de ontmoetingsplekken.

Inspanningen 2023 (I)

Noord-Oost heeft een mooie dekking van ontmoetingscentra. In iedere wijk zijn er ontmoetingsplekken, waar we structureel mee overleggen voor de toekomst. Ook werken we aan de organisatie van structurele financiering voor huisvesting.

Meer bewoners participeren in de vorm van (vrijwilligers)werk (D)

Er lopen verschillende processen die moeten bijdragen aan de aanpak op de werkloosheid en participatie (meedoen) van de bewoners Geitenkamp. Deze uitdaging zal een meerjarenplan zijn en heeft met veel verschillende factoren te maken (huur/koop verhouding, generatiepatronen, normen en waarden van de cultuur in de wijk). Er wordt hard gewerkt aan nieuwe plekken in de wijk die stimuleren om te leren en te werken, maar een aantal initiatieven stagneren. We zijn op de goede weg. Na corona zijn er verschillende initiatieven die herstart zijn. Maar we zijn er nog niet. We horen een toename van deelnemers en bezoekers via samenwerkingspartners in de wijken. Er participeren meer mensen, maar we zitten nog steeds in een opbouw na corona.

Inspanningen 2023 (I)

- De inspanning op uitbreiding van sociaal ondernemers in de Vlindertuin stagneert. De huidige exploitant is er niet in geslaagd om voldoende sociaal ondernemers te binden aan de Vlindertuin. Hier is ook een onderzoek op geweest en deze wordt besproken met SLAK.
- Voor het creëren van een wijknetwerk is een kwartiermaker nodig. De middelen zijn beschikbaar en we gaan na de zomervakantie werven (afhankelijk van keuzes naar aanleiding onderzoek).
- De mogelijkheid om een buurtbaanbureau (in samenwerking met Enjoy & Learn) te starten wordt onderzocht en er wordt via Arnhem-Oost gekeken naar coaching voor toeleiding naar werk en school voor jong volwassenen.
- De gebiedsagenda is opgesteld en wordt voor 2024 geactualiseerd.
- Ter vervanging van training EigenWijs komt er een pilot Eigenwijze Diamant, het gebied wordt uitgebreid met Noord-West en de training wordt nog laagdrempeliger aangeboden. De start is na de zomervakantie en de evaluatie vindt voor het einde van het jaar plaats.

Kansengelijkheid (T)

Meer kinderen hebben de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen (D)

Afgelopen jaar zijn er verschillende positieve ontwikkelingen geweest in het aanbod, waardoor de jeugd hun talenten kunnen ontwikkelen:

- nieuw jongerenwerk;
- verlengde schooldag in samenwerking met Sportbedrijf, Rijnstad en Rozet;
- uitbreiding speelmorgen;
- samenwerking met creatief makers voor maatschappelijke vraagstukken (jeugd, Sperwer);
- betrekken van jongeren bij cultuur (Podium van de wijk).

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien is verwoord voor 2023 en in uitvoering. (Rijke schooldag, NPO gelden). Deze wordt gemonitord en waar nodig bijgesteld voor 2024.
- De sportpedagogisch medewerker is aangesteld en heeft een plan opgesteld voor het klimaat van de Rommelkist. Er is een groep vrijwilligers, die meewerken met specifieke evenementen. Voor structurele taken, toezicht en bekwaamheid zijn er nog acties nodig. tevens ligt er een masterplan voor de Rommelkist. Deze heeft een fysiek component om het aantrekkelijker te maken en een component om het sociaal veiliger te maken met meer aantrekkingskracht, breder dan de bestaande doelgroep.
- Monitoring op 18 maanden gesprekken door VGGM loopt. Het zal een vervolg krijgen in de Arnhem-Oost aanpak. Wegens succes wordt het in alle Arnhem-Oost wijken toegepast.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Geitenkamp worden kleiner (D)

Vanuit de samenwerking HAN, GGD is geadviseerd om te werken met wijkgezondheidsprofielen. Door de kennis en opvolgende interventies van de wijkgezondheidsprofielen nemen de gezondheidsverschillen af. De bewustwording wordt verhoogd en er zijn voorzieningen in de wijk die bijdragen aan een gezonde leefstijl.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Twee watertappunten zijn geplaatst, een derde kon niet worden geplaatst in verband met hoogteverschillen op de beoogde locatie.
- Het experimenteren met Gezondheidschecks loopt, dit is wel afhankelijk van de beschikbaarheid van studenten.
- Het programma 2Diabeat loopt, wordt getrokken door Locus (de Beijer). Er wordt hierin samengewerkt met Rijnstate en het Sociaal Wijkteam.
- Het onderzoek van de WUR naar vergroening van de wijk en gezondheid is afgerond.

Openbare ruimte (T)

De wijk Geitenkamp is klimaatbestendiger (D)

Klimaatadaptatie
We zetten in op hittestress door middel van tegelwippen en het herplaatsen van ligusterhagen, het stimuleren van geveltuintjes en boomspiegels in eigen beheer. We werken samen met de scholen en kijken naar de mogelijkheden voor groene schoolpleinen (Jozef Sartoschool, locatie Spiekmanlaan).

Energie besparen
We brengen de bewoners in contact met het project energiearmoede. Samen wordt gekeken naar wat werkt voor de bewoners en hoe we dit kunnen organiseren. Er wordt veel aandacht gegeven aan de regelingen die bewoners kunnen genieten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In samenwerking met bewoners en openbare ruimte zijn er boomspiegels vergroot en teruggeven in beheer van de bewoners en pleintjes zijn vergroend.
- Jaarlijks is er een actie met aandacht voor het herplaatsen van de ligusterhagen. Samen met de coöperaties wordt gekeken bij mutaties om de haag meteen terug te plaatsen, voordat er nieuwe verhuurd wordt.
- Inmiddels is er een projectleider en opdrachtgever aangetrokken om het Icoonproject Beekdal te leiden. Het project gaat met name over het meer zichtbaar en beleefbaar maken van de Beek en het bestaande groen uit te breiden. Door onder andere een herinrichting van het sportpark De Paasberg en de infrastructuur is er meer groen toegevoegd.
- Twee keer per jaar organiseren bewoners in samenwerking met coöperaties en gemeente een opruimdag.
- Er loopt momenteel een pilot (bij een hotspot op de Geitenkamp) waar gekeken en onderzocht wordt hoe bijzettingen en zwerfafval verminderd kunnen worden. Op welke wijze kunnen inwoners het afval goed aanbieden?

Wonen (T)

De wijk Geitenkamp wordt vitaler (D)

Om de leefbaarheid en vitaliteit van de Geitenkamp de komende jaren verder te verbeteren worden een aantal maatregelen onderzocht. Een belangrijke maatregel is het creëren van meer diversiteit in de bevolkingssamenstelling van de wijk. Een van de knoppen om hier verandering in te brengen is het aanpassen van de woningvoorraad en dan in het bijzonder de verhouding tussen koop en sociale huur in de wijk. Onderzocht gaat worden in hoeverre het haalbaar is om op deze wijze de diversiteit van de bevolkingssamenstelling te beïnvloeden.

Inspanningen 2023 (I)

Met de corporaties is een pilot gestart om op de hotspots de toewijzingen te reguleren. Dit wordt toegepast en wordt positief ervaren. De opgave rondom het vergroten van de diversiteit van de bevolkingssamenstelling (en daarmee samenhangend de verhouding tussen koop- en huurwoningen in wijk) wordt in het najaar van 2023 verder opgepakt. We werken vanuit verschillende participatieve processen aan het trots zijn op de wijk:

- Buurtbaanbureau – mensen laagdrempelig bemiddelen naar een gezonde dagbesteding;
- De Vlindertuin – Ruimte voor bewoners voor dagbesteding en persoonlijke ontwikkeling;
- De Rommelkist – ruimte voor kinderen om zich op verschillende gebieden spelenderwijs te ontwikkelen.

Wijkeconomie (T)

Bruisender marktplein Geitenkamp (D)

De ruimtestudie is gedaan. Het pand van de Coöp is van eigenaar gewisseld, hierdoor stagneert de gewenste ontwikkeling van het marktplein. Er trekken nog steeds winkels weg van het marktplein. Het is lastig voor de winkeliers om hun hoofd boven water te houden.
Bewoners maken zich nog steeds zorgen over het verschralen van het winkelaanbod op het winkelplein Geitenkamp

Inspanningen 2023 (I)

Gezamenlijk met bewoners, ondernemers, winkeliers, corporaties uitvoering geven aan het uitvoeringsplan stagneert door het stilvallen van de ontwikkeling met betrekking tot de supermarkt en de ruimtelijke opgave eromheen. Het huidige marktplein wordt wel vergroend. Verder uitwerking geven aan het uitvoeringsplan is afhankelijk van het wel of niet doorgaan van de ontwikkeling vergroten supermarkt (is gestagneerd).

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder parkeeroverlast (D)

De maatregelen om de parkeerdruk in Alteveer-Cranevelt te verlagen zijn nog niet getroffen. Er wordt gewacht op het duurzaam mobiliteitsplan.

Inspanningen 2023 (I)

- Het monitoren van de verkeersintensiteit Velperweg e.o. als gevolg van allerlei ontwikkelingen moet nog in gang gezet worden.
- Het burgerparticipatieproces herinrichting Velperweg loopt nog. De planning is met een half jaar vertraagd en wordt nu in het eerste kwartaal 2024 uitgevoerd.
- Verkeersremmende maatregelen aan Bronbeeklaan en Monnikensteeg worden gemonitord. Deze maatregelen werken en de klachten zijn afgenomen.

Bewoners ervaren meer veiligheid in hun directe omgeving (D)

Vanuit het wijkveiligheidsoverleg is er tevredenheid. Het is zelfs ‘rustig’. Dit wordt gemonitord op parkeer- en verkeersoverlast, verloedering, criminaliteit, drugscriminaliteit, jongerenoverlast en verwarde personen.

Inspanningen 2023 (I)

- De persoonsgerichte aanpak is tijdelijk gestopt. AVG technisch moet eerst het convenant afgesloten worden.
- Extra inzet op vermindering jeugdoverlast is op de Geitenkamp gerealiseerd. Nieuwe jongerenwerk zal zich nadrukkelijk positioneren en onderdeel uitmaken van dit actiepunt. De formatieve inzet is verdubbeld.

W4 Presikhaaf

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners doen mee (D)

We blijven investeren in ruimte voor ontmoeten, verbinding en ontwikkeling.

Inspanningen 2023 (I)

- We stimuleren buurtbewoners aanvragen te doen bij het wijkplatform en de regeling Burgerkracht, helpen bewoners met motivatie in de aanvraag (zoals ontmoeting, armoedebestrijding) en ondersteunen we hen in het platformoverleg.
- Op meerdere plekken breiden we ontmoetingsplekken uit, zowel in de openbare ruimte als binnen.
- We hebben meerdere netwerken opgezet met behulp van de participatiemedewerker.

Meer bewoners ervaren gemeenschapsgevoel in de buurt (D)

Er is een broze sociale structuur in de wijk (met name na corona). Er zijn veel verschillende culturen in Presikhaaf die elkaar graag binnen de eigen kring willen ontmoeten.

Inspanningen 2023 (I)

- Onze maatschappelijke partners in de wijk benaderen de verschillende culturen te weinig afzonderlijk en te weinig vraaggericht. Daarom gaan we meer inzetten op cultuursensitiviteit.
- Onze partners in de wijk wordt gevraagd om informeel aanbod zoals theemiddagen, samenkomst in Rozet rond taal en cultuur te faciliteren, zodat bewoners makkelijk kunnen aansluiten. De toeloop is nog niet goed. Daartoe vragen we een meer proactieve houding aan onze partners in de wijk.
- Er is aandacht voor duurzame relatieopbouw nodig met de gemeenschap om vraag en aanbod bij elkaar te brengen. Dit heeft door corona een knauw gekregen. We ondersteunen vragen voor ontmoetingstuinen, speelplekken, theemiddagen, buurtfeesten en opruimdagen. Dit proces heeft meer tijd nodig.

Meer bewoners hebben een gezonde leefstijl (D)

In de wijk worden speel-, beweeg- en ontmoetingsplekken beter benut.

Inspanningen 2023 (I)

- In park Presikhaaf, in de buurt Over Het Lange Water, evenals bij de Overkant hebben we geïnventariseerd wat de speel-, beweeg en ontmoetingsbehoefte is.
- Eind 2023 starten we met de aanleg van een speel- en beweegplek in de buurt Over Het Lange Water.

Meer bewoners spreken, lezen en schrijven de Nederlandse taal (D)

De oude Inburgeringswet heeft ertoe geleid dat er een grote groep niet goed is ingeburgerd en kampt met taalachterstand. Er is geen goed beeld wat er nodig is om de groepen laag geletterden te bereiken. Er is een grote groep vrouwen die veelal binnenshuis hebben geopereerd en hierdoor de Nederlandse taal niet goed machtig zijn.

Inspanningen 2023 (I)

- Veel aanbod is nog gericht op het individu, waar we afgelopen jaar gemerkt hebben dat collectief aanbod beter aansluit bij de wijkculturen. Dit vraagt een cultuuromslag binnen de sociale basis. Er komen nog te weinig bewoners naar het collectief aanbod. Dit vraagt meer proactief werken van de maatschappelijke partijen.
- Wij brengen informeel taalaanbod in contact met Rozet en Rijnstad, zodat behoeftes in beeld komen en vertrouwen ontstaat richting het formele aanbod. Hiervoor is het belangrijk dat taalaanbieders proactief gaan werken gericht op het collectief.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders en verzorgers maken gebruik van voorschoolse voorzieningen en opvoedondersteuning (D)

We zetten acties in op ouderbewustzijn bij kinderen van -10 maanden tot 4 jaar om te voorkomen dat kinderen met een achterstand op de basisschool starten.

Inspanningen 2023 (I)

- De 18 maanden bezoeken zijn gestart.
- Het onderzoek met ouders/ verzorgers wat er nodig is om van het MFC een uitnodigend ouder- en kindcentrum te maken loopt.
- Het Kansen voor Kinderen netwerk wordt optimaal benut.
- Ouderbetrokkenheid is een terugkerend onderwerp op de sociale tafel.

Meer kinderen groeien op tot zelfstandige en veerkrachtige volwassenen (D)

Het ondersteunen van Presikhaafse kinderen bij de ontwikkeling van een positief zelfbeeld, bij het verplaatsen in en omgaan met anderen en bij het ontwikkelen van hun talenten, blijft een aandachtspunt.

Inspanningen 2023 (I)

- Door de ontwikkelingen rondom jongerenwerk in Presikhaaf is er geen stevig netwerk rondom alle jongeren Kansenmakers en PU hebben nog tijd nodig om alle jongeren te bereiken na de wisseling met Rijnstad.
- De training mediawijsheid is afgerond. Dit heeft bij de jongeren bewustzijn opgeleverd, Met onze maatschappelijke partners zorgen wij voor borging van deze pilot, omdat aandacht nodig blijft.
- Het netwerk Kansen Voor Kinderen wordt goed gebruikt om ervaringen te delen. Daardoor ontstaat een sterke werkwijze binnen het netwerk zoals bewust ouderschap, buitenspelen, breed aanbod van sport tot en met cultuur. We bereiken nog niet alle kinderen, dit vraagt meer tijd.

Meer jongeren ontwikkelen een gezonde identiteit (talentontwikkeling, zelfbeeld en mentale veerkracht) (D)

We zetten er op in dat meer kinderen en jongeren een positief zelfbeeld hebben.

Inspanningen 2023 (I)

- De meidengroepen en verschillende groepen worden bereikt door het reguliere jongerenwerk.
- Jongeren met een beperking zijn nog niet in beeld en onvoldoende aangesloten op het aanbod jongerenwerk.
- Identiteitsontwikkeling is een regulier thema binnen het huidige jongerenwerk.
- Het te ontwikkelen programma heeft vertraging opgelopen door de ontwikkelingen rondom jongerenwerk in Presikhaaf.
- Afstemming tussen de huidige aanbieders rondom jongerenwerk is goed. Partijen versterken elkaar en erkennen elkaars corebusiness.
- Bij zowel kinderen- als jongerenwerk is ouderbetrokkenheid goed onder de aandacht.

Minder bewoners met schulden (D)

We zetten er op in dat bewoners hun eigen financiële situatie kunnen overzien, vinden tijdig passende en laagdrempelige ondersteuning bij hun financiële/ administratieve problemen en voeren hun eigen financiële administratie.

Inspanningen 2023 (I)

- Er wordt dit jaar gestart met een gezamenlijk open inloopspreekuur van regisseurs Werk en Inkomen, Rijnstad en de Sociale Wijkteams.
- Het gebiedsteam Werk en Inkomen, Rijnstad en Sociaal wijkteam hebben proactief gewerkt in een project rondom de renovatie van 104 woningen in Presikhaaf 1. Deze nieuwe vorm van proactief samenwerken wordt doorontwikkeld.
- Het onderzoek naar schuldenproblematiek loopt.

Minder kinderen groeien op in armoede (D)

Door kinderen een kans te geven om zich persoonlijk en vrij te ontwikkelen kunnen we latere (financiële) problemen voorkomen. We zetten in op het vergroten van kansen en mogelijkheden zodat kinderen een betere startpositie krijgen om later zelfstandig te functioneren in de maatschappij.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De combinatiemogelijkheden cultuur en sport op de Gelrepas zijn beter op elkaar afgestemd.
- Het Onderzoek naar gebruik minimavoorzieningen loopt.
- Mobility Mentoring (een stress-sensitieve aanpak) is in de gebiedsagenda opgenomen.

Meer bewoners leven energiezuinig (D)

We blijven inzetten op het vergroten van kennis over verduurzaming met de verwachting dat dit leidt tot lagere vaste lasten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De coöperaties en Arnhem oost zetten stevig in op de energietransitie, vanuit het Volkshuisvestingsfonds worden particuliere woningen aangepakt.
- De bouw van energiezuinige woningen is standaard bij de coöperaties.
- Verduurzamen van scholen, multifunctionele centra (MFC) en buurthuizen vraagt nog veel aandacht. Gemeente en coöperaties brengen de prioriteiten aan.

Veiligheid **(T)**

Meer bewoners dragen bij aan een veilige en prettige leefomgeving (D)

We zetten in op een omgeving waarin iedereen ideeën naar voren kan brengen en waarin er wordt geluisterd. Mensen melden overlast.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het Overlast en Zorg Overleg in de wijk heeft ertoe geleid dat de bewoners met multi-problematiek bekend zijn in het netwerk.
- Professionals in de wijk, zoals wijkconciërges, kinderwerk, jongerenwerk en wijkagenten zorgen voor meer tolerantie en gevoel van veiligheid in de wijk.

Meer jongeren zijn in staat hun grenzen aan te geven en verleidingen te weerstaan (D)

In samenwerking met jongeren, hun verzorgers, onderwijs en wijkpartijen wordt er een gemeenschap gebouwd rond de jongeren zodat hun kans om een minimum startkwalificatie te halen vergroot wordt.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Wijkprofessionals hebben jongeren in Presikhaaf behoorlijk goed in beeld en ontwikkelen hun aanbod rondom weerbaarheid, assertiviteit en ontwikkeling
- Netwerkvorming is nog niet optimaal door ontwikkelingen jongerenwerk Rijnstad
- De samenwerking Presikhaaf University, scholen, de Kansenmakers en het Sportbedrijf Arnhem is kansrijk.

Openbare ruimte **(T)**

Meer bewoners wandelen en fietsen met een prettig gevoel in Presikhaaf (D)

We onderzoeken samen met bewoners wat er nodig is om vaker de fiets te pakken of te gaan wandelen en een aantal wegen om te vormen naar een 30km weg.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Bewoners krijgen ruimte om mee te denken over mobiliteitsvisie en snelheidsbeperkende maatregelen.
- Laan van Presikhaaf en de Weg Over Het Lange Water worden ter hoogte van de doorgaande fietsroute afgewaardeerd naar 30 km.
- Keulse Slag is gedeeltelijk afgewaardeerd door snelheidsbeperkende maatregelen.

Er zijn geschikte plekken voor jongeren om te ontmoeten en zich te ontwikkelen (D)

We zetten in op dat jongeren elkaar kunnen ontmoeten in een veilige (buiten)ruimte, waar ze zichzelf kunnen zijn, zich ontwikkelen en bewegen.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De behoefte van jongeren wordt in kaart gebracht met de jongeren en de wijkpartijen, Presikhaaf University en het Sportbedrijf.
- Toegankelijkheid van de verschillende speel- en ontmoetingsplekken wordt standaard meegenomen in de opdracht naar de wijkpartijen en beheer.

Bewoners ervaren minder last van zwerfafval (D)

Bewoners zijn actief in het opruimen van zwerfafval door afval te prikken. Dit gebeurt samen met Heel Arnhem Schoon en professionals.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Met bewoners en Portaal worden verschillende opruimdagen georganiseerd, hierbij kunnen bewoners ook vuilknijpers krijgen om vaker een schoonmaakronde door de wijk te doen.
- Het schoonhouden van de winkelcentra krijgt meer aandacht, maar resulteert nog niet altijd in een hoger onderhoudsniveau door vervuilingssnelheid. Wel worden de winkelcentra groener.

Wonen (T)

Meer bewoners kunnen wooncarrière maken in de wijk (D)

Bij nieuwbouw houden we rekening met de wensen van de huidige bewoners zodat zij door kunnen stromen en plaats maken voor starters.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In Presikhaaf krijgt het doorstromen veel aandacht, onder andere met flexwonen en nieuwbouwlocaties Presikhaaf 3. Dit resulteert de komende twee jaar in een ruimer woonaanbod.
- Arnhem Oost Aanpak en Ontwikkelperspectief zetten in op betaalbare goed geïsoleerde woningen.

W5 Malburgen

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Verbeteren van de voorzieningen in de wijk (D)

Samen met de verschillende buurthuizen en wijkcentra worden de functie en rol van de voorzieningen beter uitgewerkt. Daarbij is aan de orde hoe zij aanvullend op elkaar zijn en wat zij nodig hebben om hun rol te kunnen vervullen. Verder wordt door het team leefomgeving en de verschillende partners geïnventariseerd welke behoeften er leven bij de bewoners met als doel deze te verwerken in de programmering van de verschillende plekken.

Inspanningen 2023 (I)

Er is gestart met het in beeld brengen van alle activiteiten en voorzieningen in de wijk voor jongeren en volwassenen. Daarnaast vindt er een behoefteinventarisatie plaats onder bewoners. De opbrengst daarvan wordt verwerkt in de programmering van de voorzieningen.
Het overzicht van activiteiten is helpend voor Werk en Inkomen en de wijkteams om bewoners te stimuleren tot maatschappelijke participatie. Binnen de buurthuizen werken de partners zoveel mogelijk met vrijwilligers bij de organisatie van de activiteiten en het beheer van de buurthuizen.

Meer huishoudens in Malburgen zetten een stap op de participatieladder en vinden werk (D)

We liggen op koers met dit doel. Het aantal huishoudens met een participatiewet uitkering ten opzichte van 2022 is gedaald. Ook zijn er 19 kandidaten voor het Malburgs BuurtBaanBureau.
Het arbeids- en participatiepotentieel van Malburgers in de bijstand is in beeld. Vooralsnog zijn geen extra voorzieningen nodig voor de mensen die op de lagere treden van de participatieladder staan.

Inspanningen 2023 (I)

- Afspraken met Buurtbaanbureau zijn gemaakt over het aantal bewoners uit Immerloo en het Duifje dat vanuit het Buurtbaanbureau kan worden begeleid. In samenwerking met Werk en Inkomen het Malburgse buurtbaanbureau (MBBB) in het huis voor de wijk, zijn bewoners uit Immerloo en Malburgers in de bijstand uitgenodigd om kennis te maken met het MBBB en de mogelijkheden die het MBBB biedt.
- Vanuit Werk en Inkomen wordt gewerkt aan een extra vrijstelling voor mensen die parttime werken zodat werken meer loont.
- Regisseurs signaleren en hebben aandacht voor de taalproblematiek en verwijzen hierop door.
- Er zijn twee spreekuren van Goed Geregeld Arnhem in de wijk waarbij ook het Sociaal Wijkteam, Het Taalhuis en Werk en Inkomen (deels op afstand) aangesloten zijn, die een goede bekendheid in de wijk hebben.
- Team Leefomgeving heeft wijksafari's georganiseerd om de regisseurs van Werk en Inkomen en de coaches van het Sociaal Wijkteam bekend te maken met de voorzieningen in de wijk zodat bewoners daar naar doorverwezen kunnen worden.

Minder Malburgers in Duifje en Immerloo hebben problematische schulden (D)

Er is besloten te starten met de aanpak Immerloo schuldenvrij. Daarbij worden schulden van in eerste instantie 20 tot 50 bewoners overgenomen door ons. Doelstelling is om door het wegnemen van de schulden ontwikkeling mogelijk te maken en de bewoner weer toekomstperspectief te bieden. Het project zit nog in fase van planvorming en wordt opgenomen in het Nationaal Programma Arnhem Oost. Op dit moment zijn er nog geen schulden overgenomen.

Inspanningen 2023 (I)

De aanpak is onderzocht en wordt nu vormgegeven. Er wordt gestart met een beperkte groep bewoners om hier lering uit te trekken.

Kansengelijkheid (T)

Partners (waaronder het onderwijs) werken meer en integraal samen op het gebied van jeugd. Kansrijk opgroeien is integraal onderdeel van het programma van de samenwerkende partijen (D)

Het is gelukt om partners op het gebied van de jeugd meer en beter samen te laten werken. Het gezamenlijke zomerprogramma en afgestemde programmering voor de jeugd in Malburgen was een product hiervan. En daarnaast is er op de onderwerpen ouderbetrokkenheid en gezonde leefstijl een gezamenlijk referentiekader ontwikkeld.

De afstemming tussen de programma's Kansrijk Opgroeien vanuit de scholen en de programma's van de partners vindt op individueel schoolniveau plaats.

Inspanningen 2023 **(I)**

Door het bijeenbrengen van de jeugdpartners en agendering van de thema's van aan de jeugdtafel is deze doelstelling bereikt. Hierdoor is er een gezamenlijke zomerprogramma en afgestemde programmering voor de jeugd in Malburgen. En daarnaast is er op de onderwerpen ouderbetrokkenheid en gezonde leefstijl een gezamenlijk referentiekader ontwikkeld.

De jeugd heeft meer vertrouwen in hun toekomstperspectief en zijn beter hun grenzen aan te geven. hiermee wordt schooluitval , psychosociale problematiek en jeugdcriminaliteit voorkomen. (D)

Er is relatief weinig jeugdoverlast in Malburgen. De cijfers van schooluitval 2023 zijn nog niet bekend. In 2022 was er aanzienlijke stijging (3,3% t.o.v. 2,3 % in 2021) vanwege de coronajaren. De monitoring en het inzichtelijk maken van de effecten op individueel niveau en in samenhang met het wijkniveau is een vervolgstap.

Inspanningen 2023 **(I)**

Alle programma's van de jeugdpartners richten zich op thema's als versterken weerbaarheid, talentontwikkeling, stimuleren van en gezonde leefstijl en het omgaan met de online wereld en verleidingen vanuit het criminele circuit.

Ouders maken meer gebruik van voorschoolse voorzieningen (D)

Dit doel ligt op koers. We zijn gestart met voorbereidingen voor samenhangend interventieprogramma. Het is nog te vroeg in het proces om de resultaten hiervan terug te zien in de monitoring.

Inspanningen 2023 **(I)**

Er is met de partners een programma opgesteld met interventies voor investeren in het jonge kind in Malburgen. Daarmee wordt een samenhangend voorzieningenniveau voor ouders en jonge gerealiseerd. Daarmee verwachten we ook een toename van het gebruik van deze voorzieningen.
De uitvoering van het programma start de tweede helft van het jaar. Een aantal acties, wordt samen met de andere Arnhem Oost wijken in werkgroepvorm verder uitgewerkt en opgepakt.

Er komt met ingang van 1 maart 2024 een consultatiebureau in de Multi Functionele Accommodatie De Spil. In de tweede helft van het jaar vindt de noodzakelijke verbouwing hiervoor plaats.

De jeugd heeft een breder netwerk door een rijk aanbod in de sociale vrijtijdsbesteding buiten school , het aantal jongeren dat van het gezamenlijk programma voor de jeugd gebruik maakt, groeit jaarlijks (D)

Door de ambulante inzet van het jongerenwerk, in samenwerking met het locatie gebonden jongerenwerk, groeit de deelname aan de programma's.
Er heeft uitbreiding van het kinderwerk plaatsgevonden waardoor meer naschoolse activiteiten plaatsvinden.

Inspanningen 2023 **(I)**

Partners hebben een samenhangend aanbod voor de verschillende doelgroepen in de wijk. Daarin wordt ook verbinding gemaakt met de sportverenigingen op de Bakenhof om deelname aan de sportverenigingen te stimuleren.
Er is een samenwerking tussen de HAN en diverse partijen in de wijk rond het thema gezonde wijk. De tweede helft van het jaar wordt gebruikt om instrumenten te ontwikkelen om met name met jongeren in gesprek te komen over hun eigen gezondheid.

Gezondheid (T)

Meer Malburgers zijn gezond en maken minder gebruik van specialistische zorg. Meer inwoners en met name jeugdigen bewegen meer en weten beter wat gezonde voeding is en eten en leven gezonder (D)

We zitten op koers. Bij jeugdpartners is een toename van nieuwe unieke deelnemers die gebruik maken van het sport- en beweegaanbod. Daarnaast is het thema gezonde leefstijl onderdeel van de activiteiten van de jeugdpartners in Malburgen, waardoor meer jongeren kennis hebben over dit thema.

Inspanningen 2023 (I)

Er is een samenwerking opgezet tussen kennisinstellingen en organisaties in de wijk om programmatisch te werken aan de gezonde wijk Malburgen. Hierbij hanteren we het model van positieve gezondheid als uitgangspunt. Met inzet van studenten willen we de gezondheidsopgave en het gezondheid bewustzijn van jongeren in beeld brengen.

Het 1e half jaar is het resultaat van de samenwerking met de studenten van de Hogeschool Arnhem Nijmegen minder succesvol dan verwacht omdat dat de uitvoering van de opdracht (welke methode is bij jongeren geschikt om in gesprek te komen over een gezonde leefstijl) kwalitatief onvoldoende was.

De subsidiepartners bieden gezonde voeding aan tijdens activiteiten en passend bij de activiteiten, er is een gezamenlijk begrip onder de subsidiepartners over gezonde levensstijl.
Het is echter te ambitieus gebleken om alle organisatoren, dus ook informele en/of niet gesubsidieerde organisaties, van jeugdactiviteiten gezonde voeding aan te laten bieden. Deze inspanning schuift op naar 2024.

Veiligheid (T)

Minder Malburgers ervaren jeugdoverlast (D)

De jeugdoverlast is beperkt in Malburgen. Er is een goede samenwerking tussen de jeugdpartners en handhavende partners in Malburgen en er is veel kennis over de jongeren in de wijk.

Inspanningen 2023 (I)

Via het wijkveiligheidsoverleg waarin diverse partners zijn aangesloten (waaronder jongerenwerk en straatcoaches) wordt de situatie nauwlettend gevolgd en opgetreden waar nodig of contacten gelegd. Wekelijks monitoren we op cijfers en acteren hier op. Op basis van de meldingen en ingebrachte expertise van veiligheidspartners wordt met de partners bepaald, waar en welke aanpak wordt ingezet op jeugdoverlast.

Ook worden activiteiten voor jongeren georganiseerd die aansluiten bij hun behoeften.
Vanuit Veilig in en om School (VIOS) is aandacht voor veiligheidssituaties rond school.

Bezoekers van De Drieslag ervaren minder overlast (D)

De concrete maatregelen moeten nog genomen worden. We zitten op koers met de uitvoeringsmaatregelen. Het is nog te vroeg om de afname van de overlast te meten.

Inspanningen 2023 (I)

Voor de Drieslag is een projectleider aangesteld die samen met ondernemers, bewoners en gemeente een aanpak ontwikkelt om overlast tegen te gaan en de uitstraling van de Drieslag te verbeteren. Alle wensen en behoeften vanuit ondernemers, bewoners en gemeente zijn geïnventariseerd. Er wordt gewerkt aan een actieplan om de maatregelen gecoördineerd uit te voeren.

Bewoners ervaren meer dat misdaad niet loont en wordt aangepakt (D)

Doel was om via een persoongerichte en projectmatige aanpak de 'wijkkoningen en windhappers' in de wijk aan te pakken en de resultaten daarvan breed te delen via de (social) media zodat bewoners in de wijk ervaren dat misdaad niet loont. Dit doel is niet gehaald vanuit het delen van de resultaten van dit project. Voor het overige is het doel wel behaald.

Inspanningen 2023 **(I)**

Vanuit het project wijkkoningen en windhappers is niet tot een resultaat gekomen, omdat het project afhankelijk is van een convenant tussen politie, Uitkeringsinstituut Werknemersverzekeringen en Werk en Inkomen. Dit convenant is nog niet tot stand gekomen. De verwachting is nu dat dit eind van het jaar kan worden afgesloten. De aanpak gaat dan volgend jaar plaatsvinden.

Resultaten van reguliere handhavingsacties in de wijk worden actief verspreid en gedeeld onder andere op social media door handhaving en politie wat wel bijdraagt aan deze doelstelling.

Openbare ruimte (T)

Verbeteren inrichting openbare ruimte (D)

Op tal van plekken is de openbare verbeterd doordat er meer ruimte is gecreëerd voor sporten en ontmoeten. Daarnaast lopen we op koers met de vergroening van de openbare ruimte en het verbeteren van de verkeersveiligheid in Malburgen West.

Inspanningen 2023 **(I)**

Dit jaar is de ‘freerun course’ geopend in het toekomstig Olympuskwartier. Ook zijn er plannen in samenwerking met bewoners van de Dragonstraat gemaakt voor nieuwe spel en beweegaanleidingen in hun straat en zijn er plannen voor de vernieuwing van Sportpark de Bakenhof.

De ontwikkeling van het realiseren van een buitenspeellocatie rondom de Malburcht maakt deel uit van de totaalontwikkeling Veerpolderstraat. De procesgang van de ontwikkeling Veerpolderstraat heeft een aantal wendingen gehad. Daardoor is de ontwikkeling van de buitenspeellocatie vertraagd.

We onderzoeken hoe de inrichting van de openbare ruimte rond de pleinen in Immerloo kan bijdragen aan het doel en welke behoeften er bij de bewoners leven. Het zit in de fase van onderzoek naar kansen tussen verschillende gemeentelijke disciplines om de openbare ruimte van Immerloo pleinen aantrekkelijker te maken voor bewegen, sporten, vergroening en ontmoeten.

Vanuit het onderzoek verbeteren verkeersveiligheid in Malburgen-West liggen er de eerste voorstellen voor de aanpak van een aantal straten.

Er is een wijkgroenagenda opgesteld. De uitvoering daarvan wordt de tweede helft van het jaar ter hand genomen.

W6 Schuytgraaf/ Elderveld

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelf- en samenredzaam (er is meer sociale cohesie) (D)

Bewonersondersteuning speelt een verbindende rol bij activiteiten en jaagt aan. Partners stemmen hun activiteiten met elkaar af en werken samen bij het realiseren van gezamenlijk bepaalde doelen. Op verschillende plekken wordt gewerkt aan ontmoetingsvoorzieningen, zoals bijvoorbeeld rondom het Breezandpad, het plaatsen van Mobiele Ontmoetingsplekken en het realiseren van een jeugdruimte in Schuytgraaf.

Inspanningen 2023 (I)

- In alle subsidieopdrachten is het leveren van maatwerk, passend bij de wijken en haar doelgroepen, verankerd. Met partners zijn gezamenlijke wijkdoelen en activiteiten bepaald. Activiteiten worden flexibel en verspreid over het jaar ingezet en aan diverse tafels doorlopend afgestemd en bijgesteld.
- In Elderveld is bewonersondersteuning en ouderenwerk actief om initiatieven te ondersteunen, te adviseren (bijvoorbeeld met een financiële aanvraag naar het wijkplatform) en te verbinden in de wijk. Hierbij wordt nauw samengewerkt met partners in de wijk, zoals jeugdwerk, Rozet en Sportbedrijf. Bewonersondersteuning is in Schuytgraaf aan het inventariseren op welk vlak initiatieven en bewoners ondersteuning nodig hebben en hoe geïnvesteerd kan worden in sociale cohesie in de wijk.
- Het netwerk op gebied van eenzaamheid is verstevigd, men kent elkaar en weet elkaar te vinden. Zo wordt er voor gezorgd dat er tijdens de zomermaanden en rondom de feestdagen aan het einde van het jaar genoeg aandacht is en er extra activiteiten zijn voor eenzame ouderen.
- Er is een tijdelijke Mobiele Ontmoetingsplek geplaatst bij sportpark Schuytgraaf. Voor de realisatie van een jeugdruimte voor 10 jaar is een voorstel opgesteld. Daarnaast is een Mobiele Ontmoetingsplek bij skatebaan Schuytgraaf vervangen door een grotere en wordt er een extra geplaatst in de wijk. In verschillende andere projecten, zoals de herinrichting van de openbare ruimte rondom de scholen en sporthal aan het Breezandpad en de aanleg van een multifunctioneel sport- en spelveld in Schuytgraaf wordt ruimte voor ontmoeting ingepast.

Meer jongeren tot 27 jaar en alleenstaande ouders kunnen zichzelf financieel redden (D)

Het Goed Geregeld Loket in Elderveld wordt goed gevonden en er zijn contact- en spreekmogelijkheden. Werk en Inkomen heeft focus op de doelgroepen jongeren tot 27 jaar en ouders met kinderen.

Inspanningen 2023 (I)

- De aanpak die achter de voordeur gaat bij bewoners aan het Schipholplein is in volle gang, inmiddels is de helft van de bewoners gesproken. Jongeren die behoefte hebben aan ondersteuning en participatiebegeleiding hebben een traject toegewezen gekregen vanuit een integrale aanpak vanuit de gemeente en in samenwerking met andere partners.
- Vanuit Werk en Inkomen wordt er extra ingezet op begeleiding van alleenstaande ouders met kinderen, onder andere met kinderopvang en optimalisatie van inkomensregelingen.
- In Elderveld is het Goed Geregeld Arnhem loket, waar bewoners de weg naartoe goed weten te vinden. Ook zijn hier spreeklocaties. Bewoners van Schuytgraaf kunnen van deze locatie gebruik maken. Wens is nog om ook mogelijkheden in Schuytgraaf te creëren.

Meer 55+ers wonen zo lang mogelijk prettig en zelfstandig (D)

De tien actiepunten uit het 'prettig oud worden in Elderveld' plan zijn uitgevoerd of belegd.

Inspanningen 2023 (I)

Korte termijn acties zijn uitgevoerd en middellange- en lange termijn acties zijn belegd bij partners.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders zijn in staat om hun rol en verantwoordelijkheid te nemen als het gaat om opvoedingsvraagstukken (D)

Er worden ontmoetingsactiviteiten met en voor ouders georganiseerd. Zij worden betrokken bij activiteiten voor hun kinderen en er wordt actief ingezet op het bekend maken van plekken waar ouders informatie en advies kunnen krijgen.

Inspanningen 2023 (I)

- In beide wijken is een speelmorgen actief. Daarnaast heeft bewonersondersteuning en jeugdwerk de opdracht om te inventariseren waar ouders verder nog behoefte aan hebben.
- Samenwerking met ouders wordt standaard in subsidiebeschikkingen opgenomen en gemonitord in kwartaalgesprekken.
- Samen met het Sociaal wijkteam wordt bekeken hoe ouders via bijvoorbeeld de basisscholen sneller en laagdrempeliger bereikt kunnen worden. Het lukt nog niet altijd goede afspraken met scholen te maken en/of zichtbaar genoeg te zijn voor ouders.

Meer jeugd van 0-18 jaar kan zich op cognitief, motorisch en sociaal-emotioneel vlak ontwikkelen tot gezonde en zelfredzame burgers (D)

We zetten in op dat kinderen en jongeren weten waar hun talenten liggen en die kunnen ontwikkelen. Kinderen en jongeren weten waar ze terecht kunnen voor informatie en advies.

Inspanningen 2023 (I)

- Er ligt een voorstel voor realisatie van een jongerenruimte op de parkeerplaats van sportpark Schuytgraaf.
- Op vier scholen zijn doorlopende programma's na school, die steeds geëvalueerd en bijgesteld worden. Met de andere scholen worden gesprekken gevoerd over waar behoefte aan is.
- In de welzijnsactiviteiten in de wijk zijn het ontwikkelen van talenten, gezonde leefstijl, omgaan met sociaal media, weerbaarheid en identiteitsontwikkeling prominente onderwerpen in de programmering. Jeugdwerkers zijn een belangrijke toegang tot informatie en advies voor kinderen en jongeren.
- Met de keuze om jongerenwerk opnieuw in te gaan richten, is het inzetten op de online leefwereld en op social media proactief zijn nog beperkt opgepakt.

Openbare Ruimte (T)

Bewoners zijn meer tevreden over de inrichting en het onderhoud van de openbare ruimte (D)

Bewonersvragen en –initiatieven worden waar nodig opgepakt en ondersteund.

Inspanningen 2023 (I)

- Er is regelmatig contact met bewonersinitiatieven in de openbare ruimte en waar nodig worden bewoners ondersteund bij het beantwoord krijgen van hun vragen en het uitvoeren van hun initiatieven.
- Op vraag van bewoners of wijkpartners worden schouwen georganiseerd, bijvoorbeeld bij winkelcentrum Elderhof en winkelcentrum Schuytgraaf.
- Voor de omgeving van het Breezandpad wordt een definitief ontwerp gemaakt op basis van overleg met alle belanghebbenden. Het plan zal, afhankelijk van beschikbare financiën, in fases worden uitgevoerd. Voor het multifunctioneel sport- en spelveld ligt er een definitief ontwerp en wordt nu overgegaan tot realisatie.

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder last van fysieke verloedering (D)

Er zijn veel bewonersinitiatieven in de openbare ruimte rondom bijvoorbeeld groenonderhoud en zwerfafval ruimen. Met partners zetten we in op het tegengaan en zo spoedig mogelijk verminderen van (jeugd)overlast.

Inspanningen 2023 (I)

- In het wijkveiligheidsoverleg worden acties met betrekking tot (sociale) veiligheid afgesproken en uitvoering gemonitord. Met de partners van het overleg is het wijkveiligheidsplan geactualiseerd.
- Jongeren die elkaar in de openbare ruimte ontmoeten worden aangesproken op hun houding en gedrag. In het wijkveiligheidsoverleg worden groepen gemonitord en afspraken gemaakt over uit te voeren acties bij overlast.
- Er is nagedacht over het samen met Vivare aanpakken van een straat in Elderveld, daar is ook een enquête gehouden onder bewoners door Vivare. Onze partners sluiten aan bij deze aanpak.

Bewoners ervaren minder woonoverlast (D)

Er melden zich (nieuwe) bewoners die zich actief in willen zetten en andere bewoners willen aanspreken. Veel jongerengroepen in de openbare ruimte zijn goed aanspreekbaar, niet alle bewoners durven dit te doen.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het team Leefomgeving en partners zijn actief op social media en wijzen bewoners in persoonlijke gesprekken op meldmogelijkheden en wat zij zelf kunnen doen.
- Het team Leefomgeving zorgt in samenwerking met partners voor een snelle signalering en afhandeling van overlastmeldingen.

W7 De Laar/ Elden

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Bewoners voelen zich prettig en kunnen meedoen in hun omgeving (sociaal zelfredzaam) (D)

De samenwerkingslocaties worden verder ontwikkeld en versterkt. Het aanbod wordt beter afgestemd en er wordt geïnvesteerd op wijkcommunicatie.

Inspanningen 2023 (I)

- Het aanbod bij ontmoetingslocaties wordt op elkaar afgestemd en geborgd. Bewonersinitiatieven krijgen een maximale rol bij de programmering en uitvoering.
- Er worden samen met bewoners plannen ontwikkeld die buitenruimtes aantrekkelijker maken voor intensiever gebruik.
- Vanuit de nieuwe wijkvisie op spelen en bewegen worden de speel- en beweeglocaties in de wijk indien nodig aangepakt en verbonden.
- Werkgroepen en bewonersinitiatieven worden waar nodig ondersteund. Er wordt gewerkt aan een goede onderlinge verbinding tussen de actieve groepen en meer betrokkenheid op de wijk als geheel.
- In samenwerking met het Sociaal wijkteam en andere wijkpartners worden kansen in de eigen omgeving vergroot door het versterken van het aanbod van voorliggende voorzieningen.

Sterker zelforganiserend vermogen van bewoners (financieel zelfredzaam) (D)

De partijen weten elkaar op uitvoeringsniveau inmiddels goed te vinden. Door bezettingsproblemen en andere prioriteiten bij zowel Sociaal wijkteam als Werk en Inkomen is een intensievere gebiedssamenwerking met wijkpartners dit jaar niet haalbaar.

Inspanningen 2023 (I)

Aansluiting op gebiedsnetwerken door de gemeente is in ontwikkeling. Voor het opzetten van informatie- en adviespunten is stedelijke regievoering randvoorwaardelijk. Zodra dit start zullen we vanuit het gebied hierop aanhaken.

Kansengelijkheid (T)

Bewoners de mogelijkheid bieden om zelfstandiger en steviger in de maatschappij te staan en indien nodig meer zelf de regie te kunnen voeren over hun leven (D)

Voor een substantiële verbetering op dit thema is een intensievere samenwerking en integrale en gebiedsgerichte aanpak randvoorwaardelijk. Door bezettingsproblemen en andere prioriteiten bij partners is een intensievere gebiedssamenwerking met wijkpartners dit jaar helaas niet haalbaar.

Inspanningen 2023 (I)

Dit jaar zijn al stappen gemaakt rondom de integrale aanpak per inwoner. Er zijn stappen gezet om toe te werken naar de ambitie om een meer gebiedsgerichte participatieaanpak op te zetten in intensieve samenwerking met de andere gebiedspartners. Dit met als doel om beter aan te sluiten op de behoeften en (participatie) kansen van de inwoner. Zo worden trajecten vanuit Scalabor al dichter bij in de wijk georganiseerd.

Meer kinderen bereiken die extra ondersteuning kunnen gebruiken in hun ontwikkeling en hier een goed en passend programma voor aan te bieden (D)

Door extra aandacht binnen het programma Kansrijk opgroeien voor de overgang tussen basis- naar voortgezet onderwijs en de koppeling met het jongerenwerk wordt de doorgaande lijn verder verstevigd. De ontwikkeling van het nieuwe jongerenwerk in afstemming met de omliggende gebieden krijgt verder vorm.

Inspanningen 2023 (I)

De uitvoering van het programma 2023 en de samenwerking tussen de partners loopt voorspoedig. Met de wijkpartners werken we aan een toename van deelnemers uit de doelgroep, verhoging van het gebruik, verhoging van de ouderbetrokkenheid en de aansluiting met de wijkpartners en het voortgezet onderwijs.

Openbare ruimte (T)

Bewoners zijn tevreden over hun leefomgeving (D)

De verbetering en verbinding van de verschillende speellocaties en het versterken van mogelijkheden voor ontmoeten krijgt steeds meer vorm. Het ondersteunen van de bewonersinitiatieven wordt voortgezet.

Inspanningen 2023 (I)

We zijn gestart op twee hotspots in De Laar en het Winkelcentrum Oostburgwal. Samen met wijkpartners werken we aan een integrale (preventieve) aanpak ter verbetering van de leefbaarheid.
De volgende hotspots voor een vergelijkbare aanpak zijn al in kaart gebracht. We hebben aanpassingen gedaan in de openbare ruimte, gericht op bewegen, spelen en ontmoeten, zoals aan speellocaties, bankjes, jeu de boules baan en een schaaktafel.

Veiligheid (T)

Bewoners voelen zich veilig en zijn betrokken in hun buurt (D)

Samen met de partners worden overlast locaties tijdig en steeds vaker preventief aangepakt.

Inspanningen 2023 (I)

Een brede preventieve aanpak is het uitgangspunt voor het nieuw vorm te geven jongerenwerk in de wijk.
We zijn gestart op twee hotspots samen met Vivare in De Laar en het winkelcentrum Oostburgwal. We zijn gekomen tot een verbeterplan, dat al gedeeltelijk is gerealiseerd. Samen met wijkpartners werken we aan een integrale (preventieve) aanpak ter verbetering van de leefbaarheid.
We zijn met verschillende verkeerswerkgroepen en actieve wijkbewoners in gesprek om verkeersknelpunten aan te pakken.

W8 Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer ontmoetingsplekken (D)

In alle drie de wijken wordt gekeken naar mogelijkheden om bestaande ontmoetingsplekken te optimaliseren en daar waar nodig nieuwe ontmoetingsplekken te realiseren.
Daarnaast activeren we het netwerk van partners (vrijwillig en professioneel) via netwerkbijeenkomsten. Om op deze wijze de verbinding te versterken en zo voor bewoners meer kansen tot ontmoeten te creëren.

Inspanningen 2023 (I)

De Fontein kent steeds ruimere openingstijden en is inmiddels 6 dagen in de week open.
In samenwerking met de cultuuracademy wordt er gekeken naar mogelijkheden om bewoners die nog niet vanzelfsprekend de weg naar de Fontein weten te vinden toch te verleiden om te komen.

De Stichting Immerloopark buigt zich over de alternatieven in het Immerloopark. Dat heeft nog geen alternatief plan opgeleverd dat met de gemeente gedeeld is.

Er worden gesprekken gevoerd met verschillende partijen voor ontmoetingsplekken in RKV. Deze richten zich niet alleen op Rijkerswoerd. In Rijkerswoerd is een ontmoetingsplek voor jongeren gerealiseerd.

In de eerste helft van 2023 is er een netwerkbijeenkomst geweest voor vrijwilligers en professionals in de wijk. Dit wordt in de tweede helft van het jaar herhaald. Het verbinden van bestaande ontmoetingsplekken krijgt hier ook een plek in.

Meer ommetjes (D)

In RKV loopt nu een project om de mogelijkheden voor looproutes in kaart te brengen. Onlangs is er een boekje met cultuurroutes in Kronenburg en Vredenburg uitgebracht.
In het ontwikkelperspectief Kronenbrug wordt gekeken naar de looproutes in de wijk.
In Rijkerswoerd wordt onderzocht of het Zeegbos mogelijkheden kan bieden voor ommetjes.

Inspanningen 2023 (I)

Er zijn geen bankjes gerealiseerd, omdat de - door bewoners - aan te leveren informatie daaromtrent nog niet beschikbaar is.

De partners in de wijk zijn gestimuleerd om gezamenlijk een programma te ontwikkelen in de openbare ruimte. Na het boekje met kunstroutes in Rijkerswoerd heeft Rozet in samenwerking met bewoners een boekje met kunstroutes in Kronenburg en Vredenburg uitgebracht.

Kansengelijkheid (T)

Bevorderen kansengelijkheid (D)

Jeugd in Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg heeft de mogelijkheid gekregen om zich persoonlijk te ontwikkelen op het vlak van cultuur, sport, zelfstandigheid en weerbaarheid. De jeugd staat steviger in de schoenen en is beter voorbereid op volgende stappen in hun leven.

Inspanningen 2023 (I)

Binnen het programma Kansrijk Opgroeien is er met de scholen gewerkt aan naschoolse programma's op het gebied van sport, cultuur, weerbaarheid, ontwikkeling et cetera. Inmiddels zijn daar bijna alle basisscholen uit het gebied bij aangesloten. In aansluiting daarop heeft er tijdelijk een schaatsbaan in de wijk gestaan, The Big Draw in Kronenburg, social mediatraining, Vitesse Hattrick, Run4Fun en het vakantiekamp hebben plaatsgevonden.
Via de scholen is voor individuele kinderen budget beschikbaar gesteld voor kleding, schoeisel, persoonlijke hygiëne en is sinterklaasviering voor kinderen in armoede mogelijk gemaakt.
Een beurs voor tweedehands schoolspullen, sportartikelen en buitenspeelartikelen heeft plaatsgevonden.
Voor de kinderen van het voortgezet onderwijs is via PowerPlug Academy de mogelijkheid geboden voor huiswerkbegeleiding, persoonlijke ontwikkeling en loopbaanonderzoek.
Vanuit Rijnstad en The Point worden jongeren vaardigheden aangeleerd om zich in de huidige maatschappij te redden. Powerplug en Rijnstad zijn in contact gebracht met Prospect4Cash. Deze partij helpt jongeren aan werk en begeleidt ze daar langdurig in.
Het netwerk voor opvoedondersteuning wordt in kaart gebracht en zal in 2023 afgerond worden. Dit zal gedeeld worden met de scholen.

Het project Huiselijk Geweld en Kindermishandeling is afgerond en krijgt een vervolg in de opvoedondersteuning plan Nieuw-Zuid.

De regisseurs van Werk en Inkomen hebben op woensdagochtend een locatie in de Fontein tot hun beschikking en op donderdag bij het Sociaal wijkteam. Mogelijkheden tot uitbreiding worden nog onderzocht.

Er is extra inzet geweest op de jonge-moedergroep. Dit heeft plaatsgevonden in de vorm van een verdiepende training op het gebied van opvoedondersteuning.

Naast het programma voor de jeugd hebben wij in 2022 een opdracht verstrekt voor kansengelijkheid voor volwassenen. Hier wordt met name ingezet op kansengelijkheid voor (allochtone) vrouwen. Deze opdracht wordt door Rijnbrugcoaching uitgevoerd. In september zal een evaluatie plaatsvinden.

Openbare ruimte (T)

Vergroenen van de wijk (D)

Dit doel blijft onverminderd van kracht. Met bewoners en professionals is gesproken over de mogelijkheden om de wijk te vergroenen. Daar waar mogelijk is er ook al uitvoering aan gegeven (een opsomming van de concrete resultaten is hieronder bij de inspanningen weergegeven). Daarbij zijn het tegengaan van wateroverlast en hittestress belangrijke onderwerpen.
In Rijkerswoerd is een werkgroep Groen actief en een werkgroep Duurzaamheid in oprichting.

Inspanningen 2023 (I)

- Boomspiegels Schepen te Boeckoppad zijn vergroot.
- Aan de Schepen van Hemertstraat zijn stenen verwijderd en is groen aangebracht.
- De herinrichting van de Heiligerleeplaats is gerealiseerd.
- Adorppad, de gesprekken met bewoners zijn gestart, met als doel het plein te verbeteren. Minder steen, meer groen is de insteek.
- Bronsveenhof, de gesprekken met bewoners zijn gestart, met als doel het plein te verbeteren. Minder steen, meer groen is de insteek.
- Groningerpark is uitgebreid. Het versteende plein van de scholen is met de nieuwbouw verkleind. Het overgebleven gedeelte is vergroend en samengevoegd met het achterliggende Groningerpark. Hierdoor is een mooiere speelruimte voor de jeugd ontstaan.
- Allerlei kleine vergroeningsprojecten in het gebied tussen de busbaan en de Huissensedijk zijn in ontwikkeling.
- In Rijkerswoerd is een zeer actieve werkgroep Groen.
- In een groot stuk weide aan de Mooieweg worden bomen geplant.

Er wordt nauw samengewerkt tussen de projectgroep Ontwikkelperspectief Kronenburg en het team Leefomgeving RKV. Dit zorgt er mede voor dat projecten in zicht blijven als deze wel/niet binnen het ontwikkelperspectief vallen.

We ondersteunen de werkgroep Groen in Rijkerswoerd. Hier vindt nauwe samenwerking plaats. De werkgroep Groen heeft een uitgebreid plan ingediend met kansrijke plekken om te vergroenen. Een selectie van deze plekken, die in overleg met de werkgroep Groen tot stand is gekomen, is opgenomen in de wijkgroenagenda.

We zijn bezig met het opzetten van een programma voor ontmoeting in het Groen. Er is inmiddels subsidie verleend voor drie pilot activiteiten.
De gesprekken rondom de verplaatsing van de Tuinmaat lopen. Vanuit het team Leefomgeving zijn, naast formatieve inzet, middelen beschikbaar gesteld voor een eventuele verhuizing.

Verbeteren algehele gesteldheid van de wijk (D)

Dit onderwerp blijft voor bewoners onverminderd belangrijk. Helaas zien we dat sommige bewoners er voor kiezen hun huisraad naast containers te zetten. Ook verwaarloosde achtertuinen vormen regelmatig een ergernis bij bewoners in de wijk.
Opschoondag met wijkpartners staat op de planning voor het gebied rondom het Stedumhof in Vredenburg.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In Kronenburg wordt een wijkschouw gehouden.
- In Rijkerswoerd heeft de werkgroep Groen een uitgebreid overzicht van kansrijke vergroeningsplekken opgesteld, een selectie van deze plekken is opgenomen in de wijkgroenagenda.
- De ongediertebestrijder in het gebied heeft het verzoek gekregen om meer inzet te plegen in Kronenburg ten aanzien van de overlast van ratten en andere ongedierte. Er wordt gewerkt aan een risico-inventarisatieplan voor Kronenburg.

Betere balans in het speelaanbod (D)

Spelen is een belangrijk onderdeel van de ontwikkeling van kinderen. Op dit moment concentreren we ons op de speelplekken die onderhoud nodig hebben of waar bewoners zelf initiatief nemen en aangeven dat ze graag verandering willen.
Daarnaast houden we bij het aanpassen of aanleggen van speelplekken rekening met inclusief spelen.
Het natuurcentrum heeft een plan ingediend voor het aanpassen en inclusief maken van de stadsboerderij in Rijkerswoerd.

Inspanningen 2023 **(I)**

Op basis van de vraag vanuit bewoners worden speelplekken aangepast. Dit kan het vervangen of aanpassen aan de leeftijdscategorie van speeltoestellen zijn.

Los van de fysieke plekken kijken we ook naar het aanbod op de verschillende speellocaties. Voorbeelden hiervan zijn de inzet van de spelcontainers, Run4Fun en het programma op de skatebaan.

In samenwerking met het Sportbedrijf, maar ook met input van Rijnstad, is gekeken naar de ontwikkeling van het sportaanbod. Denk bijvoorbeeld aan het pimpen van helmen om het belang van veilig sporten te benadrukken.

Adorppad en Bronsveenhof: er is ter plaatse een uitvraag geweest en momenteel wordt er gewerkt aan de hand van input door ouders, bewoners en kinderen aan het verbeteren van deze speelplek.

Parkeerkrapte en foutparkeren (D)

Samen met de bewoners wordt gekeken wat de mogelijkheden zijn om parkeerkrapte en -overlast aan te pakken. Het is lastig om een balans te vinden tussen de verschillende ambities (vergroening) en belangen (parkeerbehoefte). Vooralsnog weten we de parkeerkrapte en foutparkeren onvoldoende terug te dringen

Inspanningen 2023 **(I)**

Naar aanleiding van een parkeeronderzoek in Rijkerswoerd is gebleken dat in bepaalde gebieden de parkeerdruk hoog is (soms meer dan 100%). Aan de hand hiervan is er getoetst of er mogelijkheden zijn om parkeerplekken te realiseren zonder af te doen aan het groen.
Dit is een zeer lastig probleem om op te lossen. Vooralsnog is er geen zicht op een passende oplossing.

Meer handhaving en stimuleren eigen verantwoordelijkheid (D)

Met bewoners in de wijk wordt samengewerkt aan de overlast van hondenbezit. Met de resultaten van deze werkgroep gaan we ook kijken of dit toepasbaar is in de andere wijken.

De mogelijkheid om reclassering in te zetten voor extra opruimacties is helaas niet gelukt.

Inspanningen 2023 **(I)**

Er zijn depodag-uitgiftepunten geplaatst in Rijkerswoerd. Bewoners hebben zich gecommitteerd om deze regelmatig te controleren en van zakjes te voorzien.
De mogelijkheden voor een omheind hondenlosloopveld worden kleiner nu blijkt dat bij een kansrijke plek afspraken gemaakt zijn met de aangrenzende ondernemer.

Op het gebied van handhaving wordt gestuurd op de inzet van de huidige handhavers. Via het veiligheidsoverleg wordt gekeken welke prioriteiten er gesteld moeten worden.

Veiligheid (T)

Minder overlast (D)

Voor de reguliere handhaving is een proces tot stand gekomen om beter richting te geven aan de prioriteiten van de handhavers, in de vorm van een jaarplanning en het bepalen van de prioriteiten in het wijkveiligheidsoverleg. De uitvoering hiervan is gestart. Hoewel veiligheid objectief moeilijk meetbaar is hebben we de indruk dat de hotspots goed in beeld zijn en dat er door gerichte inzet minder klachten over komen. Daar waar klachten zijn wordt de inzet hierop besproken in het maandelijkse wijkveiligheidsoverleg. Klachten over overlast bij de skatebaan doen zich niet meer voor.

Inspanningen 2023 **(I)**

Het jeugdpreventieplan staat volop in de aandacht. Er wordt door de drie gebieden in Zuid die er bij betrokken zijn hard aan gewerkt.
De aanpak voor de plekken waar drugshandel plaatsvind is in het recent opgestelde veiligheidsplan opgenomen en geborgd in de wijkveiligheidsoverleggen.

Meer verkeersveiligheid (D)

Veiligheid in de wijk is heel belangrijk. In Rijkerswoerd is een werkgroep actief die dit onderwerp in kaart brengt en met het team Leefomgeving bespreekt.
Oversteekplaatsen zijn niet de enige optie (en creëren schijnveiligheid) om een straat veiliger te maken. Er is en wordt blijvend breder gekeken naar mogelijkheden om de Marga Klompélaan veiliger te maken.

Inspanningen 2023 **(I)**

Het aanbrengen van de oversteekplaatsen blijkt op de Marga Klompélaan niet de oplossing voor de ervaren onveiligheid te zijn. Dit is met de bewoners besproken.
We kijken verder naar mogelijkheden om de veiligheid te verhogen. Hierbij valt onder andere te denken aan het periodiek plaatsen van matrixborden. Vooralsnog is er nog geen extra handhavingscapaciteit beschikbaar om de onveiligheid te kunnen bestrijden.

In 2022 zijn de voorbereidingen gestart voor de aanpassing van de Groningensingel en de Kruisstraat (RijnWaalpad). De uitvoering van beide projecten is gestart.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken (A)

Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven (D)

Zie onderstaande toelichtingen.

Rekenkamer: Uitvoeren onderzoeksprogramma (I)

De rekenkamer heeft in eind 2022 het vooronderzoek naar armoede afgerond en het vervolgonderzoek opgestart. Daarbij heeft de rekenkamer onder andere uitvoerige gesprekken gevoerd met klanten van de Voedselbank. De beschouwingen uit het vooronderzoek zijn gedeeld met de raadsfracties. Het vooronderzoek diende als basis voor het hoofdonderzoek naar generatiearmoede. Het hoofdonderzoek is begin 2023 opgestart. In het kader van dit hoofdonderzoek is onder andere gesproken met vijftien gezinnen, netwerkpartners en betrokken ambtenaren. De nota van bevindingen zal in de loop van augustus worden aangeboden voor ambtelijk wederhoor. In september is een expertsessie gepland, in oktober zal bestuurlijk wederhoor plaatsvinden waarna het rapport aan de raad kan worden aangeboden.

Sinds de start van het onderzoek is er, onder andere door het uitvallen van medewerkers van de rekenkamer, het vertrek van betrokken ambtenaren en een wisseling van de wacht bij de onderzoekers enige vertraging opgetreden.

Odra
In het voorjaar van 2023 heeft een onderzoek plaatsgevonden naar de Odra (omgevingsdienst). De resultaten worden kort na de zomer aangeboden.

Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV)
De rijksoverheid heeft een programma opgezet voor een langjarige inzet van het Rijk om samen met gemeenten en andere lokale partijen de leefbaarheid en veiligheid in 20 focusgebieden in 19 steden weer op orde te krijgen en de bewoners weer perspectief te bieden. De rekenkamers van Heerlen, Arnhem en Groningen hebben besloten om dit grote programma in hun gemeente (Arnhem-Oost) langjarig met onderzoek te gaan volgen. In een dergelijk lange periode van twintig jaar zullen er naar verwachting veel wisselingen in de raad en het lokale bestuur plaatsvinden, waardoor de raad niet altijd meer de kennis heeft over in het verleden gemaakte keuzes. De rekenkamer kan ten behoeve van de raad het historisch overzicht bewaren en bewaken.

Na de gemeenteraadsverkiezingen heeft de rekenkamer met een groot deel van de fracties gesproken over het onderzoeksprogramma 2023-2024.

College: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten (I)

Het jaar van de eerste kinderburgemeester zit er bijna op. De tussenevaluatie hiervan laat de voortgang zien, maar geeft ook punten voor verbetering. Deze zijn benoemd in aanbevelingen op korte en lange termijn. Waar mogelijk nemen we een deel van deze aanbevelingen mee in het proces van het volgend jaar. Voor het volgend jaar van de tweede Arnhemse kinderburgemeester zijn de voorbereidingen in volle gang.

De pilot digitale wijkpanels draait in twee wijken: Presikhaaf en de Laar. In beide wijken is eerste enquête uitgezet en zijn de resultaten inmiddels binnen. Het ultieme resultaat is een permanent digitaal wijkpanel waar inwoners eigenaar zijn van het wijkpanel en gevraagd en ongevraagd (wijk)wethouder, college en raad adviseren over onderwerpen die spelen in de wijk.

Het proces rond het organiseren van het eerste Arnhemse burgerberaad met als onderwerp afval is in volle gang. Via een proces van bijeenkomsten en discussies zal het burgerberaad adviezen formuleren. Burgerberaden zijn bedoeld om te laten zien wat er leeft in de samenleving en welke ideeën door mensen uit de samenleving kunnen worden ontwikkeld. Voor de organisatie van een burgerberaad wordt een (of meerdere) externe partij(en) aangetrokken, die ervaring heeft met het in goede banen leiden van het proces en een groot deel van de organisatie op zich kan nemen.

College: Eenduidige werkwijze leveren **(I)**

We blijven leren van onze participatie met inwoners en andere belanghebbenden. Bij de jaarlijkse evaluatie zijn drie projecten geëvalueerd. Er wordt intern bij gemeentelijke plannen, projecten en beleid gewerkt met het stappenplan Participatie. Dit beleidskader helpt om voorafgaand van een project of bij de start van nieuw beleid (plan) helder te maken wat het doel is van de participatie, wie meepraten, wie welke rol heeft, binnen welke kaders er participatie mogelijk is er wat er gebeurt met de opbrengsten. De essentie is dat we het participatieproces goed inrichten en het speelveld helder maken: waar zit wel of geen ruimte tot participatie. Verwachtingsmanagement is essentieel. Medewerkers van onze gemeente worden getraind op inzet van effectieve burgerparticipatie door hen leren te laten werken met het Arnhems stappenplan participatie en te oefenen met verschillende casussen.

Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken (D)

De samenwerking en partnerschappen liggen op koers. Tussentijdse resultaten voor de GMR, de VNG en G40 en de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en grote steden in Noordrijn-Westfalen zijn hieronder per onderdeel aangegeven.

Arnhem werkt in de Groene Metropoolregio samen aan maatschappelijke opgaven die om een regionale aanpak vragen **(I)**

Arnhem geeft in 2023 samen met de Groene Metropoolregio mede uitvoering aan de opgaven in de regionale agenda en de hiermee samenhangende lobbyagenda. In de eerste helft van het jaar zijn op alle vijf de opgaven in de regionale agenda 2023-2024 resultaten geboekt. Het eerste en tweede kwartaalbericht geven hier een goede indruk van. Onder meer is vanuit de opgave verbonden regio een startnotitie verschenen voor het regionale mobiliteitsplan dat samen met de provincie wordt opgesteld. In de context van de productieve regio vond tussen de GMR, The Economic Board en de provincie op 13 april de ondertekening van het Human Capital Akkoord plaats. Dit moet ondernemers, onderwijsinstellingen en overheden gaan helpen bij het arbeidsmarkt-vraagstuk. Vanuit de opgave circulaire regio is het Uitvoeringsprogramma RES 2024-2030 verschenen. In dit plan is beschreven wat de RES-organisatie gaat leveren en welke middelen hiermee gemoeid zijn. Dit wordt structureel verwerkt in de begroting van de GMR voor de jaren 2024 en verder.

In februari 2023 is bekend geworden dat het Rijk met de regio Arnhem-Nijmegen een Regio Deal wil sluiten naar aanleiding van de ingediende propositie Gezonde Groene Groei. Het Rijk heeft hiervoor een bedrag gereserveerd van € 15 miljoen. Er wordt nu toegewerkt naar een convenant met het Rijk. De Regio Deal is opgezet rond de thema's die aansluiten bij de regionale agenda: gezond leven, toekomstbestendig wonen, sterke bedrijvigheid, werkende arbeidsmarkt, grenzeloos samenwerken en wijk en dorpsgericht werken. De inzet is om op deze thema's transities te stimuleren, door, aanvullende aan al geplande investeringen, vernieuwende oplossingen te ontwikkelen, de uitvoeringskracht te versterken en initiatieven te versnellen, verbinden en op te schalen.

In juni 2023 is bekend geworden dat er geld vanuit Den Haag is toegekend om de leefomgeving in de regio te verbeteren. Met dit geld kunnen er in de regio tot en met 2030 betaalbare woningen worden gebouwd en kunnen de gebieden klimaat adaptief worden ingericht. De nieuwe Rijksgelden komen voort uit de samenwerking via de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen en nieuwe afspraken die staan in de Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley. Arnhem ontvangt € 54,4 miljoen van het Rijk voor de ontwikkeling van Spoorzone Arnhem-Oost. Dit geldt komt bovenop de € 72 miljoen euro die de gemeente in november ontving.

Arnhem werkt in netwerken van steden in Nederland en de Euregio én in belangenorganisaties als VNG en G40 samen aan beleidsafstemming en -beïnvloeding en draagt bij aan lobbydossiers richting het Rijk en Europa **(I)**

Na de bestuurswisseling zijn portefeuillehouders Smeulders en Van de Geijn lid geworden van een landelijke VNG-commissie, namelijk de commissie Financiën respectievelijk Informatiesamenleving.

Arnhem versterkt de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en met steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) **(I)**

In februari 2023 werd samen met the Economic Board en het DNBC een werkbezoek aan Duisburg georganiseerd. Daar werd een samenwerkingsovereenkomst met Duisburgse partners ondertekend.
Voor het eerst na de coronaperiode ontmoetten de burgemeesters van het 100.000-plus stedennetwerk elkaar weer. Zij spraken over vervolgstappen in hun onderlinge samenwerking.

Uitbreiding structurele buitenlandse relaties (Amendement 22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties) **(I)**

Door gebrek aan personele capaciteit kon het raadsbesluit niet direct ter hand genomen worden. Inmiddels is er een inventarisatie gedaan en wordt een onderzoek voorbereid.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers (D)

We hebben ingezet op een versnelling van de digitalisering van de afdeling Burgerzaken. Tegelijk blijven we ook inzetten op dienstverlening via persoonlijk contact. In Loket Zuid is vorig jaar bij wijze van proef gestart met een informatiebalie, bemenst door medewerkers van de afdeling Klantenservice. Inwoners kunnen hier spontaan binnenlopen wanneer zij vragen hebben over gemeentelijke producten of diensten, of om hun aangevraagde product op te halen. Naar aanleiding van de positieve ervaringen zetten wij deze dienstverlening voort. De telefonische bereikbaarheid van de klantenservice kan beter. Er wordt een analyse gemaakt van de bereikbaarheid, de knelpunten die hierbij spelen en de manier waarop deze verbeterd kan worden. Deze analyse wordt begin oktober verwacht. Om de bereikbaarheid op korte termijn te verhogen worden extra medewerkers ingezet en wordt ingezet op verbeteren kwaliteit en procesoptimalisatie.
In het daklozenloket kunnen mensen die dak- en thuisloos zijn geraakt binnenlopen voor ondersteuning. Inmiddels is hier, naast de inzet van Werk en Inkomen en de VGGM, ook een medewerker van Burgerzaken op aangesloten voor informatie en hulp bij het aanvragen van het briefadres.
De capaciteit in de BRP-straat Zevenaar voor de inschrijving van asielzoekers en statushouders is uitgebreid. In 2022 is het aantal inschrijvingen toegenomen met 11% ten opzichte van 2021. In 2023 rekenen we op een verdere toename van 23% ten opzichte van 2022. Ondanks de uitbreiding blijft opschaling een aandachtspunt. De vraag om inschrijvingen is groot, terwijl de capaciteit en de financiering vanuit het Rijk achterblijft.

Ruim 1.000 klanten gaven in de eerste helft van 2023 bij de smileyzuilen bij de balies een rapportcijfer voor de dienstverlening. De gemiddelde cijfers per maand lagen tussen de 8,1 en 8,6.

Naast de directe dienstverlening aan de burger, gaat ook tijd en aandacht uit naar de vele wetswijzigingen die zijn of worden doorgevoerd op het gebied van Burgerzaken. Ook bereiden we ons voor op de periodieke piek (2024-2028) in de aanvragen voor reisdocumenten. Voor 2024 komt dit neer op een verdubbeling van het aantal te verwachten aanvragen, van 15.000 in 2023 naar 30.000 in 2024, wat vervolgens oploopt naar 37.000 in het piekjaar 2027. Hiervoor zetten we nu al in op de werving en het opleiden van nieuwe medewerkers.

Veel vast werk is de laatste jaren ingevuld door inhuur. Dit zijn wettelijke taken. Er is uitstroom door collega's die met pensioen gaan. Hiermee verdwijnt veel vakkennis. De opvulling hiervan kost tijd en geld. Deze posities zijn slecht in te vullen door gekwalificeerd personeel. We investeren daarom in het opleiden van nieuwe onervaren mensen. Om het vakgebied burgerzaken eigen te maken vraagt dat een opleidingstraject van minimaal twee jaar voor de basiswerkzaamheden en minimaal vijf jaar voor specialistische werkzaamheden. De rijksoverheid wil toe naar verplichte certificering van alle burgerzakenmedewerkers en opname in een landelijk register in het kader van fraudebestrijding en ondermijning. Dit maakt deze opleidingstrajecten des te belangrijker en het werk complexer en tijdrovender. We investeren ook in het digitaliseren van werk en van aanvraagprocessen voor inwoners. Zo zijn we als afdeling toekomstbestendig en toekomstgericht.

Optimale dienstverlening **(I)**

De verkiezingen voor de waterschappen en de Provinciale Staten zijn veilig en zonder noemenswaardige incidenten verlopen. We hebben volop ingezet op toegankelijkheid zodat iedere Arnhemmer die mocht stemmen, kon stemmen. Hiervoor werkten we onder andere samen met het Arnhems Platform Chronisch Zieken & Gehandicapten (APCG).
Zo was er de stemmal ter ondersteuning voor visueel beperkte kiezers, een gebarentalig stembureau voor mensen met een auditieve beperking en konden kiezers die moeilijk ter been zijn, en mensen met een lichamelijke- of visuele beperking gebruik maken van de stemtaxi. Ook konden mensen in het proefstembureau vooruitlopend op de verkiezingen bekend raken met het stemmen. Voor het eerst was er een stembureau ingericht in een moskee.

Als gemeente Arnhem waren we aangesloten op de landelijke pilot om inwoners ondersteuning te geven bij het verhogen van het beveiligingsniveau van hun DigiD. Hiervoor wordt het DigiD gekoppeld aan het identiteitsbewijs. Burgers kunnen dit in principe zelf regelen. Voor wie minder digitaal vaardig is, is op initiatief van de Rijksdienst voor Identiteitsgegevens een pilot gestart om inwoners hierbij te helpen. Helaas is de pilot eind 2022 door technische problemen op landelijk niveau gestopt. Hierdoor is het voor Arnhem niet meer mogelijk om de beoogde ondersteuning aan te bieden aan inwoners. We hebben op landelijk niveau kenbaar gemaakt dat de gemeente Arnhem bereid is om weer aan te haken, mocht besloten worden om een doorstart te maken.

Via de smileyzuilen bij de balies monitoren we voortdurend de klanttevredenheid. In aanvulling daarop gaan we ook een geautomatiseerd en structureel klanttevredenheidsonderzoek (KTO) invoeren. De voorbereidingen zijn hiervoor getroffen. Zodra de testfase is afgerond, wordt het KTO uitgerold. Daarnaast hebben we ook contact met het Informatiepunt Digitale Overheid om op te halen welke signalen zij van inwoners binnenkrijgen met betrekking tot de dienstverlening van de gemeente.

In 2022 is een convenant getekend door de gemeente Arnhem en de HAN, academie IT en Mediadesign. In het convenant is afgesproken om voor de duur van drie jaar samen te werken en kennis te delen, waaronder op het

gebied van inclusieve digitale dienstverlening. In dit kader hebben studenten onder meer meegekeken in het proces rond het briefadres.

Digitaliseren van het klantproces **(I)**

In 2023 zijn en worden verschillende eDiensten uitgerold. Zoals de digitale aangifte overlijden, uittreksel BRP en aangifte verhuizing. Dit maakt deel uit van een meerjarenprogramma voor de doorontwikkeling van de afdeling Burgerzaken, waarin we over de hele linie van de burgerzakendienstverlening volle aandacht geven aan optimalisatie van de klantreis en de achterliggende processen. We hebben het eerste half jaar meerdere stappen gezet. Daarmee is de achterstand die in voorgaande jaren is ontstaan wat ingelopen, maar nog niet volledig weggewerkt. Dit en zal de komende periode nog aandacht vragen.
Meer eDiensten en zaakgericht werken moeten op den duur gaan leiden tot meer gemak en meer mogelijkheden voor de inwoner en een snellere afhandeling van aanvragen en aangiften. In 2024 gaat het digitaliseren verder. We investeren in meer eDiensten en meer zaakgericht werken. Dit voeren we door met een consequente projectmatige aanpak.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	92.993	8.406	101.399
Baten	571.703	9.086	580.789
Saldo lasten en baten	478.710	680	479.390
Toevoegingen aan reserves	4.942	-3.397	1.545
Onttrekkingen aan reserves	59.236	-135	59.101
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	54.294	3.262	57.556
Prognose resultaat	533.004	3.942	536.946

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	8.406	N					
Financiën	1.821	N	CAO ambtelijke organisatie	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	1.755	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Financiën	1.465	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Digitalisering en automatisering	1.253	N	Loon- en prijsontwikkelingen De Connectie	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	526	N	Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	466	N	Verkiezingen	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	465	N	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	432	N	Huisvesting gemeentelijke organisatie	N	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	200	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	200	N	eHRM	N	I	AR	J
Financiën	192	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	150	N	Klantenservice	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	68	N	Uitvoering moties 23M09gg en 21M218	N	S	AR	J
Publieke dienstverlening	39	N	Loket Zuid	N	S	AR	J
Publieke dienstverlening	28	N	TM Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslag	N	S	AR	J

Bedrijfsvoering en PenO	8	N	OZB indexatie	J	S	AR	J
Wijken en wijkgericht werken	-135	V	Burgerparticipatie	N	I	BR	J
Financiën	-527	V	Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021	N	I	AR	J
Baten	9.086	V					
Financiën	4.980	V	Gemeentefonds: verwacht extra accres nacalculatie	N	I	AR	J
Financiën	3.601	V	Gemeentefonds: meicirculaire	J	I	AR	J
Publieke dienstverlening	474	V	Leges	N	I	AR	J
Financiën	395	V	Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	46	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	-90	N	Huisvesting gemeentelijke organisatie	N	S	AR	J
Financiën	-320	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	-3.397	V					
Financiën	-897	V	Actualisatie MIP	J	I	AR	J
Bedrijfsvoering	-2.500	V	Verduurzaming vastgoed	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	-135	N					
Wijken en wijkgericht werken	-135	N	Burgerparticipatie	N	I	BR	J

CAO ambtelijke organisatie
De loonontwikkeling van de ambtelijke organisatie volgt uit de cao-afspraken. Op 22 februari jl. is een principeakkoord gesloten voor de cao van gemeenten. Deze cao loopt tot en met 31 december 2023. De effecten hiervan voor 2023 worden in deze Turap verwerkt. Daarnaast ontstaan er wijzigingen in diverse premies op basis van actualisaties per 1 januari, dit leidt tot een voordeel. Per saldo ontstaat een negatief effect van € 1,8 miljoen in 2023 voor de algemene middelen.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Lokale heffingen
Met betrekking tot de lokale heffingen worden over 2023 de volgende afwijkingen verwacht. Onder de tabel is een toelichting op de afwijkingen opgenomen.

	Afwijking 2023
Baten	
Toeristenbelasting	540.000
Rioolheffing	0 (-380.000)
OZB	-320.000
Effecten toename WOZ-bezwaren (lasten)	
Proceskostenvergoedingen bezwaarfase	-895.000
Proceskostenvergoedingen beroepsfase	-200.000
Extra capaciteit bezwaarafhandeling bij de Connectie	-570.000
Totaal	**-1.445.000**

Toeristenbelasting
De opbrengsten uit toeristenbelasting zijn naar verwachting € 540.000 hoger dan begroot, te verklaren door meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2022. Voor 2022 waren de begrote opbrengsten naar beneden bijgesteld vanwege de beperkingen door corona. Nu blijkt dat het aantal overnachtingen in 2022 hoger

uit is gevallen dan verwacht, waardoor een meeropbrengst ontstaat. Daarnaast heeft er een optimalisatie plaatsgevonden, waardoor een aantal nieuwe locaties in de aanslagoplegging is betrokken.

Rioolheffing
De opbrengsten uit rioolheffing vallen naar verwachting € 380.000 lager uit dan begroot. Deze minderopbrengsten zijn het gevolg van:
- Leegstand. Bij objecten met leegstand kan het gebruikersdeel van de rioolheffing niet worden opgelegd.
- Bij de woningen heeft de WOZ-waarde zich negatiever ontwikkeld dan waarmee bij de tariefberekening rekening is gehouden.

De minderopbrengsten door leegstand en een afwijkende waardeontwikkeling bij woningen worden deels gecompenseerd met meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2021 en 2022.

Het tekort dat naar verwachting op het product riolering ontstaat kan gedekt worden uit de voorziening rioolheffing die bij de jaarrekening 2021 op grond van BBV artikel 44 lid 2 is gevormd, omdat de opbrengsten uit rioolheffing in 2021 hoger waren dan de kosten van het product riolering. De middelen uit deze voorziening worden aangewend voor toekomstige kosten van het product riolering die niet gedekt kunnen worden uit de opbrengsten rioolheffing. Het effect op de algemene middelen van de verwachte minderopbrengsten 2023 is daarom per saldo neutraal.

OZB
De opbrengsten uit OZB zijn naar verwachting € 320.000 lager dan begroot. Bij de woningen heeft de WOZ-waarde zich negatiever ontwikkeld dan waarmee bij de tariefberekening rekening is gehouden. De minderopbrengsten die hierdoor zijn ontstaan, worden echter meer dan gecompenseerd door meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2021 en 2022, voornamelijk bij niet-woningen. Dat er per saldo naar verwachting toch een negatief resultaat wordt gerealiseerd, is te verklaren door een bij de begroting 2011 opgenomen structureel begrote meeropbrengst van € 860.000, die losstaat van de jaarlijkse tariefberekening. De reden voor het opnemen van deze stelpost was dat destijds elk jaar bleek dat er op de OZB een positief resultaat werd behaald. De afgelopen jaren laten zien dat de realisatie van deze meeropbrengsten onder druk staat. De verschillen tussen de feitelijke waardeontwikkeling en de bij de tariefberekening gehanteerde te verwachten waardeontwikkeling zijn beperkt, waardoor ook afwijkingen op de op basis van de tariefberekening begrote opbrengsten minder te verwachten zijn en de stelpost minder realistisch is. We bekijken welke mogelijkheden er zijn om deze stelpost af te bouwen.

Effecten toename WOZ-bezwaren
Door de sterke toename in het aantal ontvangen bezwaren tegen de WOZ-waarde ontstaat er naar verwachting een nadeel op de aan no cure no pay bureaus te betalen proceskostenvergoedingen en op de uitvoeringskosten voor afhandelen van de bezwaren. Er zijn door de staatssecretaris maatregelen aangekondigd om de rol van de no cure no pay bureaus in te perken, die waarschijnlijk al vanaf 2024 van kracht zijn. Daarnaast geldt dat de sterke waardestijging van woningen die voor belastingjaar 2023 zichtbaar was zich niet door zal zetten, wat waarschijnlijk een dempend effect heeft op het aantal te ontvangen bezwaren. De genoemde nadelen zijn naar verwachting dan ook incidenteel van aard.
Ondanks de toename in het aantal bezwaren is de verwachting dat het in de begroting opgenomen bedrag ter dekking van kosten voor verminderingen OZB en rioolheffing toereikend is. Er heeft namelijk tegelijkertijd een verschuiving plaatsgevonden van bezwaren bij niet-woningen naar woningen. Bij de laatste groep is het bedrag dat verminderd wordt over het algemeen lager.

Het totale nadeel is verwerkt op de begrotingsprogramma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€1.985.000), S03 Economie en S12 Wonen en leefomgeving.

Loon- en prijsontwikkelingen de Connectie
Op 5 april 2023 is de nieuwe collectieve arbeidsovereenkomst (CAO) voor Samenwerkende Gemeentelijke Organisaties definitief goedgekeurd. Deze nieuwe CAO gaat met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2023 in. De brutosalarissen stijgen met € 240 op basis van een 36-urige werkweek en vervolgens met 2% over het nieuwe totaal. De gemeentelijke bijdrage wordt op deze ontwikkeling aangepast.

In de eerste bestuursrapportage 2023 van de Connectie is voorgesteld om de autonome prijsontwikkelingen te corrigeren op basis van de meest recente raming uit het Sociaal Economisch plan (CEP) van het CPB van respectievelijk augustus 2022 en maart 2023. Hiermee is gehandeld naar de uitgangspunten voor de begroting

zoals deze door het bestuur zijn vastgesteld. Niettemin is geconstateerd dat per abuis niet de prijsindexatie voor de materiële overheidsconsumptie is gehanteerd (IMOC), maar voor de inflatie geharmoniseerde consumentenprijsindex (HICP). De oorzaak hiervan is gelegen in het feit dat de percentages tot voor kort gelijk op liepen. Daarnaast is De Connectie in de primitieve begroting 2023-2026 gecompenseerd voor bovengemiddelde kostenontwikkelingen bij ICT ten opzichte van de prijsindexatie voor de materiële overheidsconsumptie. Het CPB heeft haar ramingen bijgesteld en nadere analyse heeft uitgewezen dat deze bijstelling voldoende is om de meerkosten bij ICT, als gevolg van autonome prijsontwikkelingen, hieruit te kunnen dekken.

In financiële zin worden de hierboven geschetste effecten van de nieuwe CAO en de prijsontwikkelingen structureel verwerkt in de begroting 2024. Voor 2023 levert dit een nadelig resultaat op van € 1,2 mln. Een eerste voorzichtige prognose van de Connectie laat over 2023 een voordelig resultaat zien. Op dit moment is het nog te prematuur om dit te verwerken in deze turap. Het eventuele voordelige resultaat wordt bij de jaarrekening inzichtelijk gemaakt.

Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten
In de begroting was geen rekening gehouden met formatie betreffende het hoger aantal uit (te) geven (reis)documenten. De overschrijding van € 526.000 in de lasten staat in relatie tot de hogere baten uit de leges (reis)documenten van € 474.000.

Verkiezingen
De organisatielasten van de provinciale- en waterschapsverkiezingen van 2023 laten een overschrijding zien van € 86.500 in verband met hogere kosten stembureau/leden en logistieke kosten. Deze hogere kosten hebben hun oorsprong in de prijsverhogingen die met name afgelopen jaar zijn ontstaan als gevolg van de inflatie. Daarbovenop zullen er aanstaande november Tweede Kamer verkiezingen plaatsvinden, waarmee in 2023 geen rekening is gehouden. Vooralsnog geeft het ministerie van Binnenlandse Zaken aan dat gemeenten niet gecompenseerd worden voor deze extra kosten. Dat betekent een extra last van € 379.000.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

Huisvesting gemeentelijke organisatie
Met ingang van 1 juli 2023 is de overeengekomen tijdelijke huurkorting van het Stadskantoor geëindigd. Omdat hier in de begroting geen rekening mee is gehouden, heeft dit in 2023 een nadelig resultaat tot gevolg van € 432.000. Daarnaast ontstaat een nadeel van € 90.000 aan verhuuropbrengsten omdat een onderhuurder per 1 juli is vertrokken.

E-HRM
Het project E-HRM heeft vertraging opgelopen en de scope van het project is uitgebreid. Dit leidt in 2023 tot een incidenteel nadelig resultaat van € 200.000. De vertraging is opgelopen doordat harmoniseren meer tijd kost dan verwacht. Er is gekozen om de harmonisatieproblemen goed op te pakken. Ten tijde van de aanbesteding was de intentie om voor het grootste deel van de processen uit te gaan van best practices. In de praktijk is dat niet haalbaar gebleken doordat de wensen en processen van de gemeenten verder uit elkaar liggen dan verwacht. De scope van het project is daarnaast onder andere uitgebreid met een applicatie die personeelsdossiers zodanig kan digitaliseren dat aan de vernieuwde archiefwet wordt voldaan.

Actualisatie MIP
Jaarlijks worden de kapitaallasten voor het lopende jaar geactualiseerd aan de hand van de realisatie van het MIP van het jaar daarvoor. De verschillen tussen de begrote en de werkelijke kapitaallasten worden in principe met de algemene reserve verrekend, echter voor een tweetal investeringsgebieden (Parkeren en Onderwijs) vindt hiervoor verrekening plaats met een bestemmingsreserve. Op basis van de realisatie is de planning van diverse investeringen aangepast. Dit leidt per saldo tot een voordeel van € 0,6 miljoen voor de algemene middelen. In Verzamelbesluit 2 is € 0,9 miljoen verwerkt, welke aan de algemene reserve is toegevoegd, waardoor er nog een correctie van € 0,3 miljoen bij deze turap gemaakt zal worden. Deze € 0,3 miljoen is verdeeld over de begrotingsprogramma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€ 192.000), S05 Cultuur en S12 Wonen en leefomgeving.

Omdat vanaf voorgaand jaar de keuze is gemaakt om tussentijdse afwijkingen uit de turap niet meer in de algemene reserve toe te voegen om het inzicht in het financiële resultaat te vergroten, wordt eveneens in deze

turap de toevoeging aan de algemene reserve uit verzamelbesluit 2 van € 0,9 miljoen teruggedraaid. Hierdoor is in deze turap het totaal voordeel van het MIP van €0,6 miljoen verwerkt.

Klantenservice
Om de bereikbaarheid te verhogen en de kwaliteit van de dienstverlening te verbeteren wordt hiervoor in de Begroting 2024 voor de jaren 2024 en 2025 voorgesteld incidenteel rekening te houden met een extra jaarlijkse last van € 328.000. Dit is nodig om het huidige aantal FTE in overeenstemming te brengen met het huidige werkaanbod. Vooruitlopend op de uitkomsten van een onderzoek naar de precieze oorzaken van de lage bereikbaarheid is geconstateerd dat directe actie nu nodig is. De hiervoor extra benodigde inzet betekent voor het komende half jaar, een extra last van € 150.000.

Uitvoering moties 23M09gg en 21M218
De gemeente Arnhem vindt het belangrijk om inwoners te ondersteunen die hun geslachtsregistratie willen aanpassen of hun naam vanwege zwaarwegende redenen willen veranderen. Voor hen is de uiteindelijke formele wijziging van geslacht of naam een belangrijke erkenning van hun identiteit. Om hen daarin tegemoet te komen, heeft de gemeenteraad de moties ‘Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijk zwaarwegende gevallen’ (23M09gg) en motie ‘Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen’ (21M218) aangenomen. Er wordt een subsidieregeling ingesteld met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2023, indien de raad daartoe besluit. De regeling kent een subsidieplafond. Er is € 68.500 per jaar voor nodig.

Loket Zuid
Met de heropening van Loket Zuid in september 2022 is bij wijze van proef gestart met een informatiebalie. Deze balie is in april 2023 geëvalueerd en continuïteit wordt noodzakelijk geacht. In de Begroting 2024 wordt voorgesteld rekening te houden met een structurele extra last van € 72.000 ten behoeve van 1,2 FTE voor medewerker(s) receptie. Voor 2023 betekent dit dat voor de helft van dit jaarlijkse bedrag een extra last van € 39.000 nodig zal zijn.

Taakmutatie Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslag
In het gemeentefonds worden vanaf 2023 structureel extra middelen toegekend voor de financiële gevolgen van de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma’s, in dit geval ook programma Bestuur, dienstverlening en financiën.

OZB indexatie
In de begroting is besloten dat de opbrengst OZB jaarlijks met 5% wordt geïndexeerd. Dat heeft ook gevolgen voor de panden die in het bezit zijn van de gemeente zelf. In de meeste gevallen wordt dit gecompenseerd door een verhoging van de door de gemeente te ontvangen huur. Voor een beperkt aantal panden is er echter geen sprake van een huurrelatie. Bij de onderwijspanden en de panden in gebruik voor de eigen ambtelijke organisatie is er geen huurrelatie en leidt de verhoging van de OZB tot een verhoging van de exploitatielasten.

Dit effect wordt in meerdere begrotingsprogramma's (S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€ 8.000) en S04 Onderwijs) zichtbaar als gevolg van de verdeling van de gemeentelijke panden over deze programma's.

Burgerparticipatie
Het blijkt door de beperkte omvang van het team niet mogelijk om dit jaar alle voorgenomen activiteiten van het actieprogramma ‘Samen maken we Arnhem’ inclusief kinderburgermeester, digitale wijkpanels en burgerberaden uit te voeren. Van de voor dit jaar begrote lasten van € 165.000 verwachten we daarom maximaal € 30.000 te besteden. We moeten onze ambities bijstellen, de overige activiteiten worden naar verwachting in de jaren 2024 en 2025 uitgevoerd. Daarom wordt voorgesteld het budget dat niet in 2023 wordt besteed (€ 135.000) ook niet te onttrekken aan de reserve Burgerparticipatie zodat deze middelen beschikbaar blijven voor de toekomst.

Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021
De belastingdienst heeft, conform de ingediende aangifte Vennootschapsbelasting 2021 een vermindering van de voorlopige aanslag Vennootschapsbelasting 2021 opgelegd. Over het jaar 2021 is op basis van deze vermindering geen Vennootschapsbelasting verschuldigd.
Op grond van eerder opgelegde voorlopige aanslagen had de gemeente Arnhem reeds een bedrag van

€ 527.060 voldaan. Dit bedrag zal door de Belastingdienst worden teruggestort.

Volledigheidshalve benadrukken wij dat het een voorlopige aanslag betreft. De Belastingdienst kan bij het opleggen van de (uiteindelijke) definitieve aanslag afwijken van de ingediende aangifte en opgelegde aanslagen.

Gemeentefonds: meicirculaire
Het voordeel op het gemeentefonds ontstaat voornamelijk door een hoger accres als gevolg van hogere loon- en prijscompensatie dan waarmee in de voorgaande circulaires is gerekend. In 2023 gaat het om circa € 6 miljoen. Daarnaast ontstaat er een nadeel van circa € 5 ton als gevolg van actualisatie van maatstaven (voornamelijk hogere WOZ-waarde die tot een lagere algemene uitkering leidt). Zoals gebruikelijk worden in de meicirculaire ook nieuwe middelen toegekend in de vorm van decentralisatie-uitkeringen en/of taakmutaties (in totaal circa € 3 miljoen). Deze middelen dienen ter dekking van lasten die op andere programma's worden voorzien. In deze Turap zijn bij de betreffende programma’s deze lasten nader toegelicht.

Leges
Het aantal verwachte reisdocumenten zal ten opzichte van de huidige begroting hoger zijn en zorgt voor extra baten van € 474.000. De aantallen zijn berekend op basis van het beschikbare model van de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken. Om het aantal verwachte aanvragen van reisdocumenten te kunnen afhandelen is ook extra personeel ingezet (zie genoemde afwijking bij lasten).

Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire
In de meicirculaire is een structurele integratie uitkering van € 26,6 miljoen (landelijk) Participatie aangekondigd. Dit bedrag is ter compensatie van de verhoging van het minimumloon voor de SW lonen die onder het verhoogde minimumloon uitkomen. De geplande verhoging is doorgeschoven naar de septembercirculaire. Op basis van het verdeelmodel van de meicirculaire zijn de bedragen voor Arnhem berekend.

Verduurzamen vastgoed
In de Begroting 2023 zijn middelen vrijgemaakt voor de verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. Totaal € 8,0 miljoen van deze middelen is bestemd voor investeringen. Dit investeringsbudget is incidenteel in 2023 (€ 2,5 miljoen), 2024 (€ 2,5 miljoen) en 2025 (€ 3,0 miljoen) aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten toegevoegd. In de Begroting 2024 wordt de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. De investering in verduurzaming vastgoed wordt in deze begroting dan ook als investering met kapitaallasten verwerkt. Met deze wijziging in de Turap wordt ook de Begroting 2023 volgens deze methode aangepast. Hiermee hanteren we een consistente gedragslijn.

S01 Veiligheid

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem: een veilige stad! (A)

Criminaliteit maakt geen kans (D)

Het aantal misdrijven per 1.000 inwoners kwam in 2022 nog steeds meer in de buurt van een gemeente van 300.000+ dan van een gemeente met 100.000-300.000 inwoners, maar zat er meer tussenin dan daarvoor. In het eerste kwartaal van 2023 komt het cijfer zelfs dichterbij dat van een gemeente met 100.000-300.000 inwoners. Het is te vroeg om hieruit conclusies te trekken. De wet Bibob wordt veelvuldig toegepast; een evaluatie leert dat het beleid in Arnhem goed staat en uitbreiding verdient. Het Arnhems interventieteam controleert en voert speciale acties uit naar aanleiding van signalen en onderzoek. De handhavingscapaciteit op straat is versterkt tot het ambitieniveau van de benchmark handhaving (29 fte).

Omvang criminaliteit in verhouding tot centrumstad van 100.000+ (I)

Het Arnhems misdaadcijfer lijkt meer op te schuiven richting het gemiddelde van gemeenten met 100.000-300.000 inwoners, al is het te vroeg om conclusies te trekken. High Impact Crimes blijven de aandacht krijgen. Uit een recente evaluatie, die wordt gedeeld met de raad, blijkt dat cameratoezicht blijft voorzien in een veiligheidsbehoefte.

Misdaad mag niet lonen (I)

Conform het plan van aanpak bestrijden we de ondermijnende criminaliteit in Arnhem. Een recente evaluatie van het Arnhems gebruik van de Wet Bibob wijst uit dat uitbreiding van het domein moet worden overwogen. Dit wordt uitgewerkt in een voorstel. Dankzij de bibob-toetsing en de activiteiten van het Arnhems interventieteam worden criminele ondernemers geweerd uit Arnhem. De raad heeft de APV gewijzigd, zodat het mogelijk is om, concreet onderbouwd, een branche of gebied of gebouw vergunningsplichtig te maken en daarmee onder het Bibob-domein te brengen. We werken door aan het opzetten van het digitale informatieknooppunt. De aanpak Preventie met Gezag wordt op alle fronten uitgevoerd. Het experiment gesloten coffeeshopketen bevindt zich helaas nog steeds in de voorbereidingsfase. We houden rekening met een start volgend jaar en hebben capaciteit geworven die ter voorbereiding extra preventieve en controlerende activiteiten uitvoert ten aanzien van deze sector. Conform planning zijn alle coffeeshops onderworpen aan een Bibob-toetsing.

Online criminaliteit voorkomen (I)

Ook de afgelopen tijd zijn jongeren bewust gemaakt van de gevaren van digitale criminaliteit. We hebben evenwel meer ambitie dan we nu kunnen waarmaken. Zo is nodig dat ook andere (kwetsbare) groepen, zoals ouderen en het MKB, goede voorlichting krijgen en dient te worden geïnvesteerd in een netwerk dat zich kan weren tegen cybercriminaliteit. In het Integraal Veiligheidsplan (IVP) is deze ambitie verwoord, de komende tijd wordt gebruikt voor de verdere planvorming.

Crisisbeheersing op orde (D)

Dankzij de incidentele versterking is de gemeentelijke coördinatie ten aanzien van de veiligheid van evenementen, manifestaties en demonstraties versterkt. De crisisorganisatie wordt versterkt en toekomstbestendig gemaakt mede door de verhoging van de Arnhemse bijdrage aan VGGM.

Beschermd tegen calamiteiten en rampen (I)

Via de VGGM is de bescherming tegen en de inzet bij rampen en calamiteiten voor Arnhem geborgd. De bijdrage van Arnhem aan de middelen van de VGGM is verhoogd zodat ook in de toekomst deze inzet gewaarborgd blijft.

Veiligheid voor de wijk en als persoon (D)

We werken aan een interventieplan voor personen met verward gedrag die een veiligheidsrisico vormen. De handhavingscapaciteit op straat is versterkt. De aanpak Preventie met Gezag loopt. De aanpak Veilig In en Om School (VIOS) is succesvol overgedragen aan de Stichting Arnhemse Straatcoaches (SAS), vanaf nu dan ook de Stichting Aanpak School en Straat veiligheid (SASS).

Steun bij aanpak woonoverlast **(I)**

Dankzij de incidentele toekenning van middelen wordt de aanpak van woonoverlast onverminderd voortgezet. Arnhemmers weten het meldpunt goed te vinden: zo werden in de eerste helft van 2023 al bijna evenveel meldingen gedaan als het hele jaar daarvoor. Het overgrote deel van deze meldingen kunnen we succesvol voorzien van een aanpak. Het aanpakken van woonoverlast is maatwerk.

Veiligheid als basis voor persoonlijke ontwikkeling **(I)**

Het bestrijden van discriminatie, radicalisering en extremisme gaat onverminderd voort. De aanpak van radicalisering en extremisme is vervat in het Integraal Veiligheidsplan (IVP), dat in de zomer is verzonden aan de raad. Criminele jeugdgroepen, risicojeugd en High Impact Crime blijven aandacht krijgen. Ten aanzien van de aanpak personen met verward gedrag wordt gewerkt aan het beter sluiten van het netwerk van veiligheids- en zorgpartners.

Iedere wijk heeft evenveel recht op veiligheid **(I)**

We hebben voor iedere wijk een wijkveiligheidsplan opgesteld, waarin we de aanpak neerzetten om te komen tot een veiliger en leefbaarder wijk. We hebben hiertoe een beeld gemaakt op basis van beschikbare data uit de radar/sonar-methodiek, schouw en/of de duiding van de wijkprofessionals. De wijkveiligheidsplannen beschrijven concreet de plekken waar (fysieke) verbeteringen nodig zijn en de (categorieën) personen die voor overlast en criminaliteit zorgen en moeten worden aangepakt. De plannen bevatten prioriteiten, waaraan we de komende maanden met alle partners een extra inspanning op willen plegen.
Het Actieplan Overlast heeft onder meer vanwege het opstellen van deze wijkveiligheidsplannen vertraging opgelopen, maar zal deze zomer worden verzonden aan de raad.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	26.887	816	27.703
Baten	5.890	58	5.948
Saldo lasten en baten	-20.997	-758	-21.755
Toevoegingen aan reserves	78	0	78
Onttrekkingen aan reserves	1.084	0	1.084
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.006	0	1.006
Prognose resultaat	-19.991	-758	-20.749

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	816	N					
Openbare orde en veiligheid	861	N	VGGM: extra loon- en prijsstijgingen	J	S	AR	J
Openbare orde en veiligheid	-45	V	VGGM: Incidenteel resultaat 2022	N	I	AR	J
Baten	58	V					
Openbare orde en veiligheid	58	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

VGGM: Extra loon- en prijsstijgingen
Ondanks de reeds opgenomen loon- en prijsindex in de Begroting 2023 ontstaat bij de VGGM een tekort als gevolg van de fors hogere prijsontwikkeling ten opzichte van deze toegekende indexatie over 2023. De impact is niet op te vangen met het weerstandsvermogen van VGGM. Dit leidt tot een structurele verhoging van de gemeentelijke bijdragen aan de VGGM van in totaal € 1,2 miljoen vanaf 2023, voor de onderdelen gezondheidszorg en brandweer gezamenlijk. Voor het onderdeel brandweer is dit € 861.000.

VGGM: Incidenteel resultaat 2022
Dit betreft het resultaat van de gemeenschappelijke regeling VGGM over het jaar 2022 dat in het boekjaar 2023 wordt ontvangen. Het voordeel valt zowel op begrotingsprogramma S01 Veiligheid (€ 45.000) als op S09 Gezondheid en sport.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S02 Bereikbaarheid

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Een duurzaam bereikbare stad (A)

Bewerkstellingen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto. (D)

Om de afhankelijkheid van de auto te verkleinen, zetten we in op een mobiliteitstransitie, waarbij eerst de voetganger komt, dan de fietser en vervolgens het OV en tot slot de auto. Het nieuwe mobilteitsbeleid vormt de basis voor verdere inspanningen om de gewenste mobiliteitstransitie te bewerkstelligen.

Opstellen mobiliteitsbeleid (I)

In het opstellen van het duurzaam mobiliteitsplan zijn goede stappen gezet. De startnotitie participatie duurzaam mobiliteitsplan en parkeerbeleid is vastgesteld en het participatieplan is met de gemeenteraad gedeeld. Voor de zomer is de eerste participatieronde uitgevoerd en is er ook in de interne organisatie veel informatie opgehaald. Op basis van de intern en extern opgehaalde input zijn scenario's ontwikkeld. Deze scenario's zullen nog worden doorgerekend op hun verkeerskundige en milieueffecten. Daarna volgt verdere uitwerking richting één voorstel/ scenario (inclusief een tweede participatieronde). Verwachting is nog steeds dat het duurzaam mobiliteitsplan in 2023 aan de raad wordt voorgelegd ter goedkeuring.

Vergroten van het aandeel fiets om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We werken er aan meer mensen de fiets laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. We blijven fietsprojecten verkennen en voorbereiden. Het gaat daarbij zowel om fietspaden en -straten als voorzieningen om de fiets te parkeren.

Verbeteren/uitbreiden stedelijk fietspadennetwerk, waaronder regionale snelfietsroutes (I)

We blijven stappen zetten in de verbetering en uitbreiding van ons stedelijk fietsnetwerk, met nadruk op hoogwaardige doorfietsroutes.

- Momenteel zijn de laatste delen van de snelfietsroute Arnhem - Velp in uitvoering. Met realisatie van de ontbrekende schakel naar Velp ontstaat een nieuwe verbinding door het groen.
- Uitvoeren fietspaden Onderlangs als onderdeel van de SFR Wageningen start later, met inbegrip van radicaal vergroenen.
- Voorbereiding voor de herinrichting van de Hommelseweg als fietsstraat (uitvoering 2024).
- Voorbereiding van de verbreding van de fietspaden Grote Griet (verkeersveiligheid) start 1e helft 2024.
- Verbeterplan RijnWaalpad start eind 2023, begin 2024.
- Voorzien van bestaande fietspaden met comfortabele asfaltverharding zoals Velperweg is in uitvoering.
- Voorbereidingen zijn gestart voor de nieuwe regionale doorfietsroutes Arnhem Huissen en VeluweWaalpad (Arnhem - Elst- Nijmegen).

Vergroten van het aandeel voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken (I)

Er is goede voortgang geboekt in het opstellen van het hoofdnetwerk voor voetgangers. Er is bepaald welke locaties verbonden moeten zijn met dit hoofdnetwerk en er zijn conceptroutes vastgesteld. Tegelijkertijd is er een analyse van het bestaande voetgangersnetwerk uitgevoerd. Daarin is bepaald wat de kenmerken (met name breedte) van onze voetgangersvoorzieningen zijn. Beide analyses zullen input vormen voor het duurzaam mobiliteitsplan. Afhankelijk van exacte vormgeving van het hoofdnetwerk en de inventarisatie zullen we de komende periode verbeterlocaties inzichtelijk gaan maken.

Realiseren maatregelen uit het fietsparkeerplan (I)

De focus heeft de afgelopen periode voornamelijk gelegen op het verbeteren van het fietsruimen (weesfietsenactie). Hierna zullen de overige maatregelen worden opgepakt.

Verkennen mogelijkheden van nieuwe fietsbruggen over de Rijn **(I)**

Er wordt momenteel nader onderzoek gedaan om meer inzicht te krijgen in het aantal gebruikers van een fietsbrug tussen Malburgen en Arnhem Oost. Dit in het kader van alle verkeerskundige onderzoeken voor de Spoorzone Arnhem Oost. Daarbij wordt ook nagedacht over de aanlanding van de brug in bestaand stedelijk gebied. De brug is onderdeel van de regionale doorfietsroute naar Huissen.
Aan de westkant van de stad is de beoogde fietsbrug bij Arnhem West onderdeel van het VeluweWaalpad, de hoogwaardige doorfietsroute vanuit Elst e.v. naar Arnhem. Uit onderzoek blijken de kansen en betekenis van deze nieuwe verbinding voor de mobiliteitstransitie in Arnhem en de regio.
Zowel regionaal als landelijk voeren we lobby voor beide fietsbruggen.

Vergroten van het aandeel van het openbaar vervoer om de stad om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We werken er aan meer mensen de bus laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. We blijven openbaarvervoerprojecten verkennen en voorbereiden.

Uitvoeren van concrete hoogwaardig openbaar vervoer projecten **(I)**

De uitvoering van de projecten Velperweg en Westervoortsedijk - Lelyweg is nog niet gestart in 2023. Er zijn wel veel positieve ontwikkelingen geweest voor deze beide projecten. Voor de Westervoortsedijk is een subsidieaanvraag ingediend bij de provincie. De uitvoering is gepland voor de zomer van 2024. De uitvoering van de Velperweg heeft vertraging opgelopen door een tekort aan personeel bij Connexxion. De start van de uitvoering staat nu gepland voor 2024.

Tegelijkertijd zijn ook diverse openbaar vervoer projecten afgerond in 2023:
- HOV-Bushalte Rijnstraat;
- Oude Zevenaarseweg;
- Westervoortsedijk ter hoogte van IPKW;
- Kruising Hollandweg-Brabantweg-Burg. Matsersingel;
- Trolleyficering van Oosterbeek als voorbereiding op de Trolley 2.0 richting Wageningen.

Arnhem beschikt over goed openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland (D)

Het openbaar vervoer in de stad en in (en naar) de regio moet worden verbeterd. Ook willen we het reizen per openbaar vervoer richting de Randstad en internationale bestemmingen aantrekkelijker maken.

Lobbyen met betrekking tot het spoordossier en het lokale en regionale openbaar vervoer **(I)**

Mede door ons lobbywerk zijn er enkele belangrijke besluiten genomen over het spoordossier:
- Er wordt een vervolg gegeven aan het uitplaatsen van het spooremplacement door een procesmanager aan te stellen.
- Het plan van aanpak met betrekking tot het MIRT onderzoek naar de vrije spoorkruising is vastgesteld.
- Voordat nader onderzoek wordt gedaan naar een goederenroutering door Oost-Nederland wordt eerst een onderzoek naar nut en noodzaak gedaan.

Op de andere dossiers, zoals het verbeteren van de ICE naar Frankfurt, is nu geen voortgang geboekt. Ook op die dossiers blijven we echter lobbyen.

Voor het regionale openbaar vervoer hebben we intensief contact gehad met de provincie Gelderland. Dit lobbywerk heeft eraan bijgedragen dat de Provinciale Staten van Gelderland besloten hebben om voor 2023 €13 miljoen extra te investeren in het openbaar vervoer, zodat het huidige vervoersaanbod kan blijven bestaan.

Met behulp van parkeerbeleid het bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties makkelijker maken en daarbij de auto-afhankelijkheid verminderen en de overlast van geparkeerde auto's verminderen (D)

We willen binnen de stad, bij voorkeur op en rond OV-knooppunten zoveel mogelijk woningen bouwen, met daarbij zo min mogelijk parkeerplaatsen en dus lagere parkeernormen. Om overlast in de omliggende gebieden te voorkomen willen we het gebied met parkeerregulering uitbreiden.

Ontwikkeling stedelijk parkeerbeleid **(I)**

Ontwikkeling van het parkeerbeleid volgt op het duurzaam mobiliteitsplan. Er zijn eerste stappen gezet. Ontwikkeling van het parkeerbeleid zal echter pas echt uitgewerkt kunnen worden zodra de contouren van het duurzaam mobiliteitsplan bekend zijn.

Verhoging parkeertarieven **(I)**

De parkeertarieven zijn aangepast.

Tegengaan verkeersoverlast (A)

Tot een nieuwe verdeling van de ruimte voor de voetganger, fietser het OV en de auto komen (D)

De ruimte in de stad is schaars. We gaan op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt.

Verkeersstructuurplan opstellen **(I)**

In het kader van het duurzaam mobiliteitsplan wordt nagedacht over de nieuwe verkeersstructuur. Dit kan echter pas na vaststelling van het duurzaam mobiliteitsplan worden uitgewerkt.

Aanpassen wegenstructuur **(I)**

Op verzoek van de gemeenteraad wordt er met grote aanpassingen aan de wegenstructuur gewacht totdat het duurzaam mobiliteitsplan is vastgesteld. Ondertussen zijn echter al wel analyses uitgevoerd op welke wegen de snelheid kan worden aangepast, of de hoeveelheid asfalt kan worden verminderd.

De ruimte voor de auto in en rond de binnenstad beperken (D)

In de hele stad is de ruimte schaars, maar dat geldt zeker voor de binnenstad. De auto neemt relatief veel ruimte in de binnenstad in. Zowel door de wegen waarover de auto's rijden als door de ruimte die nodig is om deze auto's te parkeren. We willen de ruimte die de auto in de binnenstad inneemt beperken.

Opheffen flitsparkeren **(I)**

Het ambtelijk voorstel is gereed. Momenteel wordt een laatste afstemronde uitgevoerd over de exacte invulling van de flitsparkeerplaatsen. Daarna zal het flitsparkeren worden opgeheven.

Verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen **(I)**

Het verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen in de binnenstad dient gestructureerd vanuit parkeerbeleid te gebeuren. Dit is dus een inspanning die volgt uit het parkeerbeleid (zie ontwikkeling stedelijk parkeerbeleid).

Inrichting Rijnkade als wandel- en fietspromenade **(I)**

Het ontwerp van de Rijnkade, zoals dat door het waterschap is gemaakt en door een aannemer zal worden gebouwd, is vrijwel volledig gebaseerd op input die wij hebben geleverd. Uitgangspunt daarbij was een inrichting als wandel- en fietspromenade van de hoge kade. Hiermee wordt dus al een flinke stap gezet richting de inrichting als wandel- en fietspromenade. Dit ontwerp zal de komende jaren worden gerealiseerd.

Indien nodig kunnen en zullen dan nog enkele aanvullende maatregelen worden genomen om de Rijnkade nog fiets- en wandelvriendelijker te maken, dan dat deze al wordt gemaakt door het waterschap. Naar verwachting gaat het dan echter om beperkte wijzigingen ten opzichte van hetgeen nu gaat worden aangelegd.

Verbeteren verkeersveiligheid (D)

Het verkeersveiligheidsgevoel op de weg en in het openbaar vervoer moet omhoog. We gaan voor 'nul' verkeersslachtoffers, onder andere door het aanpakken van plekken waar veel ongelukken gebeuren. Ook willen we dat scholieren veilig naar school kunnen fietsen.

Aanpak verkeersonveilige locaties (I)

De volgende verkeersonveilige locaties zijn of worden momenteel aangepast:
- Ir. J.P. van Muijlwijkstraat (diverse kruispunten);
- Groningensingel (diverse kruispunten);
- Minervasingel- Vakwerkbrug;
- RijnWaalpad - Rijkerswoerdsestraat.

Daarnaast worden de aanpassing van de volgende verkeersonveilige situaties voorbereid:
- Fietsoversteek Onderlangs, ter hoogte van de Boterdijk;
- Fietsoversteek Onderlangs, ter hoogte van het Rijnhotel;
- Graaf Lodewijkstraat - J.P. Heijestraat - Hommelseweg;
- Hommelseweg - Agnietenstraat;
- Marga Klompélaan – Hoogwaardige fietsroute RijnWaalpad (F325);
- Metamorfoseallee – Marasingel – Minervasingel (rotonde met fietsoversteek);
- Velperweg (diverse kruispunten).

Daarnaast zijn we diverse diepte analyses aan het uitvoeren om tot goede verbetervoorstellen voor de top-10 meest verkeersonveilige punten op het Arnhemse wegennet te komen.

Naast de aanpak van verkeeronveilige locaties werken we aan het verbeteren van de verkeersveiligheid door de aanleg van schoolzones. De volgende schoolzones zijn uitgevoerd en/of in uitvoering:
- Bethanienstraat;
- Callunastraat – Gentiaan (Heijenoordschool);
- Rijksweg-West (Jozefschool);
- Brabantweg (De laarakker en De Expeditie);
- Bauwerstraat (Pieter Breughelschool).

Beter en schoner taxivervoer (D)

Taxivervoer is voor sommige bezoekers van de stad het visitekaartje van onze stad. We willen de kwaliteit van het taxivervoer in onze stad verbeteren en verschonen.

Maatregelen uitvoeren uit taxiverordening (I)

Er is geconstateerd dat implementatie van de taxiverordening nu niet zinvol is. Eerst dient het Rijk wetgeving op te stellen voor de volledige taxibranche (bel en opstapmarkt). Implementatie is dus tot nadere orde uitgesteld. We zijn contact blijven houden met de taxibranche om het taxivervoer te verbeteren en schoner te maken. Enerzijds in algemene zin, maar ook in het kader van concrete projecten zoals het Willemsplein.

Schonere lucht in de stad (A)

Doorgaand verkeer door de stad beperken (D)

Er rijdt relatief veel doorgaand verkeer in de stad (verkeer dat geen herkomst of bestemming in Arnhem heeft, maar alleen maar door de stad rijdt, omdat dit de kortste en/of snelste route is). Deze voertuigen leiden tot overlast en horen hier niet te rijden. Doel is om dat verkeer zoveel mogelijk te beperken en idealiter helemaal niet meer te hebben in de stad.

Plan weren doorgaand verkeer (I)

Nadat we het duurzaam mobiliteitsplan hebben opgesteld stellen we een plan op om het (onnodig) doorgaand autoverkeer uit Arnhem te weren. We kijken daarbij naar een breed palet van maatregelen, van verkeersmanagement tot infrastructurele maatregelen. Het duurzaam mobiliteitsplan is nog niet gereed en daarom wordt hiermee nog niet gestart.

Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs (D)

Een goede aansluiting van de verschillende vormen van mobiliteit (auto, trein, bus en (deel)fiets) op elkaar wordt steeds belangrijker. Hubs spelen bij deze overgang een belangrijke rol. Op deze manier kan een volwaardig en duurzaam alternatief voor de (privé)auto worden geboden. Een (mobiliteits)hub kan het beste worden gedefinieerd als een fysieke plek waar verschillende vormen van vervoer en vervoersaanbod samenkomen.

Opstellen visie op Arnhemse hubs (I)

De hubvisie is in concept vastgesteld door het college en er worden verkenningen gedaan naar enkele locaties. Pas nadat het duurzaam mobiliteitsplan is vastgesteld kan hiermee echt verder worden gegaan. Er ligt dan dus al een stevige basis om snel tot een definitieve visie te komen en verdere uitrol.

Uitvoeren van de visie Arnhemse hubs (I)

Er is gewerkt aan de verkenning, voorbereiding, uitwerking en realisatie van de volgende locaties:

- Rozet: voorbereiding;
- Kronenburg: realisatie;
- Gelredome: verkenning;
- IPKW: verkenning;
- Station Zuid: voorbereiding.

Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad (D)

Zie toelichtingen bij de inspanningen hieronder.

Handhaven van de milieuzone en waar mogelijk strengere normering en uitbreiding (I)

We hebben in 2023 de milieuzone in stand gehouden en bereiden ons voor op de volgende stap in 2025.

Stimuleren en faciliteren van duurzame stadsdistributie, met name in de binnenstad (I)

De invoering van de Zero Emissie-zone voor stadslogistiek vanaf juni 206 is aangekondigd. De ambitie is gericht op het verminderen, veranderen en verschonen van de stadslogistiek in de binnenstad van Arnhem.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	31.366	-249	31.117
Baten	9.532	778	10.310
Saldo lasten en baten	-21.834	1.027	-20.807
Toevoegingen aan reserves	15.162	204	15.366
Onttrekkingen aan reserves	15.658	0	15.658
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	496	-204	292
Prognose resultaat	-21.338	823	-20.515

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	-249	V					
Mobiliteit	3.150	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Mobiliteit	572	N	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Mobiliteit	280	N	Hogere beheerskosten transferhal Arnhem Centraal	J	S	AR	J
Mobiliteit	197	N	Indexatie contracten parkeergarages	J	S	AR	J
Mobiliteit	52	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Mobiliteit	-4.500	V	Omzetten exploitatiebudgetten naar investeringskredieten mobiliteitsprojecten	N	I	AR	J

Baten	778	V					
Mobiliteit	776	V	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Mobiliteit	2	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	204	N					
Mobiliteit	204	N	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	0						

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie
Jaarlijks worden de baten en lasten van de parkeerexploitatie geactualiseerd ten opzichte van de begroting en wordt het saldo hiervan verwerkt via de bestemmingsreserve bereikbaarheid.
Voor het jaar 2023 leidt dit tot € 776.000 hogere baten, € 572.000 hogere lasten en per saldo daarmee een hogere dotatie aan de bestemmingsreserve bereikbaarheid van € 204.000.

Hierin zit een budgetneutrale correctie van € 303.000 hogere baten en lasten doordat kosten voor invordering van de naheffingsaanslagen vanaf 2023 niet meer gesaldeerd worden met de baten, maar separaat als last worden geboekt.
Er worden meer naheffingsaanslagen parkeerbelasting opgelegd dan geraamd waardoor we de parkeeropbrengsten straatparkeren zien stijgen. Daartegenover zien we dat er minder parkeerabonnementen door bedrijven worden aangeschaft en dat er minder zakelijke kort parkeerders zijn in de parkeergarages . Bedrijven stimuleren het thuiswerken en passen hun intern mobiliteitsplan aan waardoor er minder behoefte is aan parkeerabonnementen. Het is nog niet duidelijk of deze ontwikkeling zich verder doorzet of niet.
Aan de lastenzijde maken we meer kosten onder meer voor schoonmaak- en extra beveiligingskosten bij de parkeergarages, dit vooral door overlast van daklozen in de parkeergarages

Hogere beheerkosten transferhal Arnhem Centraal
De gemeente onderhoudt samen met Prorail en de NS de transferhal van Arnhem Centraal. De uitvoeringsorganisatie die het beheer uitvoert heeft aangegeven dat de kosten van het beheer van de transferhal voor de gemeente zullen stijgen. De stijging heeft voornamelijk betrekking op energie, schoonmaakkosten en procesmatig onderhoud. Op basis van begroting en tussenrapportages 2023 van de uitvoeringsorganisaties is het nadeel € 280.000.

Indexatie contracten parkeergarages
Zie toelichting op wijken algemeen.

Omzetten exploitatiebudgetten naar investeringskredieten mobiliteitsprojecten
In de Begroting 2023 zijn middelen vrijgemaakt voor diverse mobiliteitsonderwerpen. Voor drie van deze onderwerpen, te weten maximum snelheid, verminderen aantal rijbanen en wandel- en fietspromenade Rijnkade, is een groot deel van deze middelen bestemd voor investeringen. Deze investeringsbudgetten zijn incidenteel (€ 4,5 mln in 2023 en 2024 en € 3,6 mln in 2025 en 2026) aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten toegevoegd.
In de Begroting 2024 wordt de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. De investeringen in mobiliteitsprojecten worden in deze begroting dan ook als investeringen met kapitaallasten verwerkt. Met deze wijziging in de Turap wordt ook de Begroting 2023 volgens deze methode aangepast. Hiermee hanteren we een consistente gedragslijn.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S03 Economie

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Vol energie zetten wij in op een aantrekkelijk woon-, werk- en leefklimaat om maximale werkgelegenheid in Arnhem en de regio te creëren, waarbij iedereen zijn talenten benut (A)

Toekomstgericht ondernemerschap (D)

In samenwerkingsverband genaamd energieke coalities (onderwijs-overheid-ondernemers) dragen we bij aan het versterken van het ondernemersklimaat. Ondernemerschap en ondernemers zijn van belangrijke waarde voor onze stad. Zij zorgen voor werkgelegenheid en innovatie.

Professionalisering dienstverlening aan ondernemers en optimale informatievoorziening (I)

De ondernemersdienstverlening van de gemeente werkt integraal en vanuit een één-loket gedachte, waarbij de ondernemer ervaart dat vraagstukken efficiënt worden opgepakt en de informatievoorziening van de gemeente aansluit op de behoeftes. De gedachte 'van aanbod gericht naar vraaggericht.'
Dit betekent onder andere dat de ondernemersdesk verder geoptimaliseerd is in samenwerking met de klantenservice, dat het Multi Disciplinaire Team (met gemeentebrede vertegenwoordiging) complexe vraagstukken van ondernemers heeft opgepakt en dat de bestaande informatievoorziening naar ondernemers verder is uitgebouwd.
Op basis van gesprekken met ondernemers en ondernemersnetwerken zijn de wensen en behoeften van ondernemers op het gebied van gemeentelijke dienstverlening opgehaald. Deze input is meegenomen in de visie op ondernemersdienstverlening, vanuit deze visie zijn ambities en doelstellingen geformuleerd waar in de aankomende periode verder invulling aan gegeven wordt. De accountmanagers zorgen ervoor dat alle collega's die met ondernemers werken hen te allen tijde centraal stellen en gastvrij behandelen.
De website van de gemeente Arnhem voor ondernemers is verder geprofessionaliseerd en geoptimaliseerd. Iedere maand wordt er een nieuwsbrief verstuurd naar ondernemers met waardevolle informatie en evenementen.
Vanuit het gedachtegoed van 'Van Bedrijven Weten' is de ondernemersdesk verder geprofessionaliseerd en is de samenwerking tussen beleid en uitvoering verder geïntensiveerd.

Ondersteunen en stimuleren van (nieuw) ondernemerschap bij starters en mkb'ers (I)

De Midden-klein bedrijf (MKB SMART) Together Deal is gecontinueerd. Dit samenwerkingsverband helpt bedrijven in de regio Arnhem en Nijmegen een digitaliseringsslag te maken.

Diverse projecten onder de MKB Smart Together deal:

- Het 'Zelfscan programma' is een online vragenlijst die de huidige situatie in het kader van de mate van digitalisering bepaalt van jouw bedrijf. Na het invullen van deze vragenlijst ontvangt de ondernemer direct een adviesrapport. Reeds 42 ondernemers hebben hiervan gebruik gemaakt, wat in lijn is met de gestelde doelstelling. Via samenwerkingspartners wordt nu tijd en aandacht besteed aan het vergroten van het bereik.
- Het 'MKB programma' gericht op MKB-ers tussen de 10-100 medewerkers, (waarvoor een programma van vijf middagen georganiseerd die in het teken staan van netwerken en verbinden, gericht op het vergroten van business) gestelde doelstelling is hierin niet behaald, target is teruggebracht naar aansluiten van 60 ondernemers.
- Van de voucher-regeling' waarmee we het versneld te kunnen digitaliseren een steuntje in de rug te geven, hebben tot op heden 178 bedrijven gebruik gemaakt. Dit is in lijn met de gestelde doelstellingen.

De startclub Arnhem blijft haar netwerk verder uitbreiden, de stijgende lijn van starters die zich verbinden aan de startclub zet zich voort. Ook het aantal evenementen die zij integraal met de gemeente Arnhem en kennisinstellingen organiseren is uitgebreid.
Startclub Arnhem heeft vanuit de economische uitvoeringsagenda 2023 de informele opdracht gekregen om te verkennen welke behoefte er leeft bij de kennisinstellingen voor het gezamenlijk opzetten van een incubator programma. Deze verkenning wordt momenteel uitgevoerd door de startclub Arnhem.

Tevens stimuleren we op allerlei manieren, onder andere via het netwerk van ondernemers in de stad lokaal, sociaal en duurzaam inkopen. We bevorderen dit door in gesprek met ondernemersverenigingen activiteiten te organiseren voor de stad wat bijdraagt aan vergroten van lokaal inkopen in Arnhem.

Verbeteren en verbinden van (ondernemers)netwerken **(I)**

Het belang van een goed functionerend netwerk tussen de verschillende ondernemersnetwerken onderling én met de gemeente is groot. Als ondernemers elkaar goed kennen, werken ze samen en gunnen ze elkaar opdrachten waarmee ze van grote toegevoegde waarde zijn voor de (circulaire) economie van de stad. Netwerken dragen bij aan het laten bloeien van (circulaire) economie, en een belangrijk aspect hierbij is een 'sterke organisatiegraad'. Dit stimuleren en faciliteren wij vanuit de gemeente waar mogelijk. Dat bevordert ook de bestaande samenwerking met ondernemersverenigingen zoals Ondernemers Kontakt Arnhem (OKA), Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) en Verenigd Creatief Arnhem. We nemen daarbij actief deel aan netwerkbijeenkomsten en organiseren zelf ook netwerkbijeenkomsten met voor ondernemers relevante en actuele thema's, zoals (circulaire) economie, duurzaamheid en werkgelegenheid/aanpak krapte op de arbeidsmarkt. Voorbeelden van dit jaar zijn het Arnhems Ondernemersevent, The Power of Connecting, over het energiecluster, Arnhem Bedrijft en het jaarlijkse Citymarketing event.

In samenwerking met Pre Zero is er een succesvol exclusief directienetwerk (DNA) in het teken van circulariteit georganiseerd, waar toonaangevende ondernemers in thematafels gesproken hebben over circulariteit en afvalstromen. Evenals een zeer succesvol ondernemersevenement (200 deelnemers) georganiseerd door de gemeente Arnhem in samenwerking met partijen uit de stad, waar het thema verbinden centraal stond. Ook hier zijn ondernemers middels themasessies geïnspireerd en is de gemeente faciliterend geweest in het verspreiden van kennis.

Vanuit de Economische Agenda 2022-2025 is er ook dit jaar een uitvoeringsagenda voor 2023 samengesteld met en door ondernemers uit de stad, in samenwerking met de gemeente Arnhem. Integraal wordt er gewerkt aan een aantal (maatschappelijke) opgaven in en voor de stad.

Gericht acquisitie en accountmanagement **(I)**

Bedrijven moeten het gevoel hebben welkom te zijn in Arnhem en goed bediend te worden als het gaat om hun vraagstukken over onder andere huisvesting, financieringsmogelijkheden, vergunningen en contacten/netwerken. Ons accountmanagement is grotendeels gericht op een proactieve houding (dienstverlenend), meedenken, duidelijkheid, integraliteit en voortgang. Daarbij zetten we in op het verbinden van bedrijven, instellingen en organisaties onderling maar ook aan de doelstellingen van de gemeente Arnhem.
Een van deze doelstellingen is 'De gemeente Arnhem koopt bij voorkeur lokaal in'. De accountmanagers kennen veel bedrijven en verbinden hen proactief aan andere bedrijven en organisaties die van toegevoegde waarde zijn voor deze ondernemer. Tevens verwijst de accountmanager proactief op het inschrijven bij het ondernemersregister.

De acquisitie-inspanningen zijn gericht op nieuwe (duurzame) bedrijvigheid naar Arnhem halen, waarbij Energy een belangrijke focussector is. We zijn actief door bijvoorbeeld ons te presenteren op een beurs in Rotterdam en door intensief op te trekken met Oost NL en IPKW als zich kansen voordoen. De bedrijven, ook buiten de Energy-sector, waarop de inspanningen gericht zijn moeten aansluiten op de Arnhemse sectoren en arbeidsmarkt. In onze zoektocht naar nieuwe bedrijven houden we rekening met het feit dat we zoveel mogelijk banen willen genereren voor alle scholingsniveaus. Daarbij wordt ook de verbinding gelegd met bestaande initiatieven uit het sociaal domein om het invullen en creëren van arbeidsplaatsen bij Arnhemse bedrijven te ondersteunen.

Data-gestuurde economische vernieuwing **(I)**

Door ondernemers mee te laten denken of te laten reflecteren op beoogd beleid en de uitvoering ervan, kan het beoogd beleid getoetst en aangescherpt worden. Dit krijgt vorm met het opzetten van een ondernemerspanel, een MKB-toets waarin (een selectie van) bedrijven gericht meedenken over vraagstukken die spelen, en bij het opstellen/ evalueren van gemeentelijk beleid. Het organiseren van ondernemersenquêtes is een gerichte manier om breed op te halen in de stad welke vraagstukken leven bij ondernemers, hoe men ondernemersdienstverlening ervaart en hoe men het vestigingsklimaat van Arnhem beoordeelt. We streven naar een toename van de ondernemerstevredenheid, die we meten via een jaarlijkse ondernemersenquête. We reflecteren kritisch op de uitkomsten van deze enquête en stellen waar nodig beleid bij.
Voor het uitbrengen van de jaarlijkse ondernemersenquête zijn de nodige voorbereidende werkzaamheden uitgevoerd. De volgende stap in het uitbrengen van een ondernemersenquête zal eind 2023 worden gerealiseerd. En als vervolg in het eerste kwartaal van 2024 de verdere implementatie van de MKB-toets evenals het ondernemerspanel.

Toekomstbestendiger vestigingsklimaat (D)

Op de diverse werklocaties in Arnhem wordt in samenwerking met vastgoedeigenaren en ondernemers gewerkt aan het verbeteren van de kwaliteit van de betreffende werklocatie. Zo worden op enkele terreinen Greendeals opgesteld waarmee men gezamenlijk wil gaan werken aan verduurzamen en circulariteit. op andere terreinen wordt gewerkt aan toekomstperspectieven in het kader van slim en efficiënt ruimtegebruik.

Voldoende en kwalitatief aanbod van werklocaties (I)

De visie Werklocaties Arnhem 2040 in door de gemeenteraad vastgesteld, even als de Kantorennota 2022-2030. Uit de Visie Werklocaties kwam onder andere naar voren dat wij aan de slag gaan met herstructurering van bedrijventerrein Het Broek. Hiertoe is inmiddels met Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) een start gemaakt voor gezamenlijk een ambitiedocument op te gaan stellen met horizon 2040.

Betere bereikbaarheid van werklocaties (I)

- In het kader van duurzaam mobiliteitsplan zijn we gesprek aan over werklocaties (expertmeetings werklocaties, maar ook expertmeetings centra (Centrum, Kronenburg).
- De werkgeversaanpak is vertraagd doordat opdracht mobiliteitsmakelaars vertraagd is (opdrachtgeverschap ligt in de regio). Lokaal staat alles voor klaar om zo snel mogelijk aan de slag te gaan in het najaar van 2023.

Aantrekkelijk woon- en leefklimaat voor werkgevers en werknemers (I)

Er wordt gewerkt aan continuering en professionalisering van het samenwerkingsverband Arnhem Studiestad, evenals de ontwikkelen met CityMarktering op energiegebied ten behoeve van studenten.
Vanuit Arnhem Studiestad wordt steeds intensiever samengewerkt met CityMarketing over hoe we Citymarketing van Arnhem nog efficiënter ingezet kan worden ten behoeve van het behoud van studenten voor de stad. En op welke manier we hen in een vroeg stadium van hun studie kunnen verbinden aan Arnhemse bedrijven (diverse initiatieven lopen en worden verder ontwikkeld).

In woningbouwontwikkelingen wordt nadrukkelijk gekeken naar een divers en gevarieerd aanbod, dat ook past bij de doelgroepen starters, expats en studenten. Op basis van de resultaten van een woonbehoefte onderzoek dat in het derde kwartaal wordt opgestart, wordt dit concreter gemaakt.

Levendige stad in en voor de regio (D)

Arnhem is een stad waar bewoners en bezoekers kunnen genieten van een levendige, creatieve stad in een prachtige groene omgeving. In samenwerking met onze partners versterken we aanbod, (recreatieve) voorzieningen, en werken we aan een bruisende binnenstad.

Onze bruisende binnenstad koesteren en versterken (I)

Op diverse plekken in de binnenstad ondersteunen en stimuleren we transformaties op vastgoed- en gebiedsniveau. De Varkensstraat is daar een goed voorbeeld van. Hier verwerft de gemeente zelf eigendommen om vervolgens de bestaande horecafunctie in te wisselen voor creatieve bedrijvigheid. Ook faciliteert de gemeente in die straat transformaties van nachthoreca naar wonen, ook op de begane grond.
Het vastgestelde Omgevingsplan binnenstad helpt daarbij net als de inzet van de transitiemanager. Met het Omgevingsplan kan ingespeeld worden op nieuwe transformatie ontwikkelingen die bijdragen aan een vitale en leefbare binnenstad met een compact winkelhart. De transitiemanager zorgt in de aanjaagrol er voor dat de gemeente en betrokken partijen adviezen en waar mogelijk ondersteuning krijgen bij transformatiekansen.
De goede samenwerking met Platform Binnenstad Arnhem (PBA) wordt verder gecontinueerd, onder andere via de PBA-werkgroepen Transformatie binnenstad, Mobiliteit en Bruisende binnenstad. Hierin leveren stakeholders gezamenlijk een bijdrage aan het aanpakken van opgaven en uitdagingen van de binnenstad.
Op de Korenmarkt wordt op dit moment het achterplein (westzijde Korenmarkt) aangepakt en verfraait. Daarnaast is in het gebied de BIZ Korenkwartier in werking getreden wat zorgt voor een financiële impuls.
We stellen ons tot doel de gemiddelde tijd die bezoekers in de binnenstad van Arnhem doorbrengen te vergroten, We meten dit nu nog niet, maar gaan op zoek naar de juiste manier om dit inzichtelijk te maken.
Met Bestemming Arnhem (samenwerking tussen Platform binnenstad Arnhem, Citymarketing Arnhem en Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen) is de eerste campagne uitgevoerd met als doel om meerdaags bezoek aan Arnhem te stimuleren (Arnhem als citytrip).

Laagdrempelige evenementen voor iedereen (I)

De locatieprofielen worden eind dit jaar door het college vastgesteld en hierover wordt de raad geïnformeerd. De subsidieregeling voor evenementen en festivals is aangepast om meer ruimte te bieden aan laagdrempelige publieksevenementen: organisatoren kunnen voortaan 40% van de begroting als subsidie aan de gemeente vragen.
In 2023 heeft de kopgroep de rest van het veld geïnformeerd en geïnspireerd hoe Arnhemse evenementen en festivals toegankelijker worden voor mensen met een beperking. Er is samen met de APCG en het veld verder gewerkt aan de Arnhemse Standaard voor Toegankelijke evenementen (AST).

Eind dit jaar is er voor het eerst een centrale vuurwerk- en lichtshow in Arnhem als alternatief voor het zelf afsteken van vuurwerk.

Genieten van onze groene stad en omgeving **(I)**

We maken actief deel uit van regionale samenwerking op het gebied van toerisme en recreatie. Om bezoekers meer naar Arnhem-Zuid te trekken investeren we in het wandelnetwerk Zuid. We bevinden ons op dit moment in de ontwerpfase. De aanleg is gepland in 2024. Ook sluiten we aan bij de verhaallijn over de Romeinen vanuit de Groene Metropoolregio. Er wordt een regiobreed masterplan Romeins verleden opgesteld in opdracht van Nijmegen & GMR. Arnhem maakt hier onderdeel van uit met onder andere aandacht voor publieksbereik, aanbodontwikkeling, beheer en conservatie en kennisdeling (= Unesco verplichtingen). Het masterplan wordt eind 2023 opgeleverd.
De Arnhemse acties binnen de Airborne Region worden verder uitgewerkt. De projectleider voor het kroonjaar (80 jaar Airborne) is gestart. Ook is een onderzoek gestart door een adviesbureau naar wat we mee willen geven aan nieuwe generaties en het Montessori college laat leerlingen een advies opstellen hoe we jongeren beter kunnen betrekken bij het levend houden van de Slag om Arnhem en de herdenking.

Arnhem Hotspot Energy (D)

We werken aan en sterk energiecluster dat een bijdrage levert aan de maatschappelijke opgave van de energietransitie. Dit geeft de stad in economisch opzicht een onderscheidende positie in de regio, nationaal en internationaal. Dit doen we door in energieke coalities te bouwen aan de versterking van onze innovatieve campussen zoals Kenniscampus regio Arnhem en IPKW en door het toepassen en zichtbaar maken van Arnhemse innovaties en het verbeteren van de onderlinge samenwerking in het energiecluster. Ook werken we met onze partners aan het (inter)nationaal zichtbaar maken van onze onderscheidende positie op het gebied van energie.

Bouwen aan energie-innovatiecampussen **(I)**

We hebben een ambitiedocument gemaakt en samenwerkingsovereenkomst gesloten met onze partners voor de verdere ontwikkeling van de kenniscampus regio Arnhem. Daarnaast werken we samen met de IPKW aan een ambitiedocument om IPKW op een goede wijze te laten aansluiten op de ontwikkelingen op bedrijventerrein De Nieuwe Haven en spoorzone Arnhem-oost.

Stimuleren Arnhemse energie-innovaties **(I)**

Ook in 2023 hebben we de energievouchers waarmee we nieuwe haalbaarheidsstudies mogelijk maken voor een drietal speerpunten van de Arnhemse energie-innovaties die vallen binnen het innovatieprogramma van Connectr: elektrische energietechniek, elektrochemische energieopslag en duurzame aandrijfsystemen. Er zijn dit jaar tot dusverre drie energievouchers verstrekt.

Op ons initiatief hebben netwerkorganisatie Kiemt, Connectr samen met The Economic Board een overzicht gemaakt van alle innovaties op energiegebied in de regio Arnhem Nijmegen. Het overzicht is vanaf nu online beschikbaar. Hiermee willen we innovaties uit onze regio zichtbaar maken en meer toegepast krijgen. Deze actie is onderdeel van de economische uitvoeringsagenda 2023.

Versterken van de onderlinge relaties en samenwerking binnen het energiecluster **(I)**

We hebben in samenwerking met OostNL een onderzoek laten uitvoeren naar hoe we de groei van Arnhem als Hotspot Energy kunnen verstevigen, versterken en organiseren. Hiervoor zijn twintig stakeholders geïnterviewd en twee brainstormmiddagen met het betrokkenen uit het cluster georganiseerd. Hiermee willen we een door het cluster gedragen ambitie met concrete publiek-private acties die we kunnen uitvoeren de komende jaren.

Betere (inter)nationale positionering van Arnhem als Hotspot Energy **(I)**

Dit jaar heeft een energieke coalitie met als trekker de stichting Citymarketing het evenement 'The power of connecting' georganiseerd. Dit bestond uit rondetafelgesprekken op IPKW en Arnhems Buiten georganiseerd door het cluster zelf en de internationale 'Access to Energy dialogue' in de Eusebiuskerk met Tennet en de OECD als sprekers. Hiermee hebben we Arnhem verder gepositioneerd als Energy Hotspot.
Daarnaast zijn we zoals opgenomen in het uitvoeringsprogramma 2023 van de Economische Agenda samen met OostNL, Connectr en de NFIA bezig een internationale routekaart te maken voor de komende jaren om te bepalen op welke momenten Arnhem kan aansluiten bij de internationale activiteiten van de NFIA en OostNL.

Voldoende gekwalificeerd talent energietransitie **(I)**

Onder regie van Connectr wordt gewerkt aan Plug in & Play. Dit is een publiek-privaat samenwerkingsverband (PPS). Een structureel verband waarin mensen van allerlei niveaus worden opgeleid om aan de slag te gaan in de laadinfrastructuur. Hierbij worden ook nieuwe opleidingsmodules ontwikkeld. Daarnaast organiseert Connectr in 2023 diverse masterclasses ten behoeve van de talentontwikkeling in de energietransitie. Wij nemen vanuit de gemeente deel aan de werkgroep leven lang ontwikkelen energie binnen de regionale human capital agenda.

Voldoende gekwalificeerd personeel aanwezig voor werkgevers (D)

Aantrekkelijk, excellent onderwijs én een aantrekkelijke stad zorgen ervoor dat de kennisinstellingen nieuwe (internationale) studenten blijven aantrekken om er te studeren. Waarna ze mogelijk ook blijven om te wonen, werken en ondernemen. Goed opgeleid sociaal kapitaal en aanwezigheid van kennis die aansluit op wat werkgevers nodig hebben, maakt de regio Arnhem aantrekkelijk voor bedrijven om zich hier te vestigen. We willen de zichtbaarheid in de regio voor studenten vergroten wat de (economische) ontwikkeling en werkgelegenheid in stad en regio ten goede komt.

Het aantrekken en binden van studenten **(I)**

Aantrekkelijk, excellent onderwijs én een aantrekkelijke stad zorgen ervoor dat de kennisinstellingen nieuwe (internationale) studenten blijven aantrekken om er te studeren. Waarna ze mogelijk ook blijven om te wonen, werken en ondernemen. Goed opgeleid sociaal kapitaal en aanwezigheid van kennis die aansluit op wat werkgevers nodig hebben, maakt de regio Arnhem aantrekkelijk voor bedrijven om zich hier te vestigen. We willen de zichtbaarheid in de regio voor studenten vergroten wat de (economische) ontwikkeling en werkgelegenheid in stad en regio ten goede komt.

Via het samenwerkingsverband 'Arnhem studiestad' werken we aan het aantrekken en binden van studenten aan de stad. Daarnaast dragen we via evenementen voor scholieren en studenten bij aan het interesseren van jongeren voor opleidingen in Arnhem. We zoeken en selecteren innovatieve projecten die bijdrage aan het behoud van talent in deze regio. Zo verkennen we talentlabs en bouwen we de samenwerking met partners in de stad zoals het bedrijfsleven en Connectr steeds verder uit. Middels de samenwerking Arnhem Studiestad organiseren we met studentambassadeurs voor studenten diverse activiteiten gedurende het gehele studiejaar die gericht zijn op het welkom heten in Arnhem. Deze activiteiten zijn dan ook gelinkt aan onze kernwaarden; groen, vrij en creatief en worden in samenwerking met diverse partners in de stad georganiseerd. Een concreet voorbeeld van een geslaagd project is project the Nature, waar studenten samen met de boswachter een bijdrage leveren aan het onderhouden van een stuk bos in Arnhem.

Daarnaast professionaliseren we continue de informatievoorziening voor studenten, middels de website van Arnhem Studiestad en socials. Er is gewerkt volgens een jaarkalender waar diverse activiteiten in opgenomen zijn en georganiseerd worden met, voor en door studenten.

Daarnaast willen we het onderwijs aantrekkelijker maken door steeds meer onderwijs te verbinden aan maatschappelijke opgaven. Hiervoor wordt samengewerkt door de Arnhemse kennisinstellingen binnen de City Deal Kennis Maken. Daarnaast maken we onderdeel uit van een nauwe samenwerking met de grote onderwijsinstellingen in Arnhem; Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN), Van Hall Larenstein (VHL) en ROC Rijn IJssel. De Arnhemse Leeragenda is bedacht om studenten te laten samenwerken vanuit verschillende kennisinstellingen aan maatschappelijke opgaven in de wijken, die bijdragen aan gezondheid, leefbaarheid en veiligheid en duurzaamheid.
Reeds zijn we succesvol geweest in het binnenhalen van een subsidie (City Deal Kennis Maken) om de Arnhemse leeragenda en het samen leren en onderzoeken verder te professionaliseren en uit te bouwen.

Tevens zoeken we de verbinding met Stichting Studentenhuisvesting (SSH&) en de wijkteams om de studenten een thuisgevoel te geven tijdens hun studententijd.
De samenwerking met CityMarketing Arnhem wordt verder geïntensiveerd voor de gezamenlijke doelstelling ook talent in Arnhem aan te trekken en te behouden. De Citymarketing van Arnhem speelt hierin een belangrijke rol. Daarnaast wordt er met partners in de stad gewerkt aan het organiseren van een Student City Challenge. Waar studenten vanuit diverse kennisinstellingen voor opdrachtgevers uit de stad middels de hackathon, waar studenten een x aantal uur in multidisciplinaire teams samenwerken en ideeën uitwerken die bijdrage aan maatschappelijke opgaven uit de stad. Die vervolgens ook direct toepasbaar zijn en bijdrage aan de leefbaarheid in Arnhem.

Het participeren in de werktafel 'aantrekken en behoud talent' in de regio wordt voorgezet.

Leven lang ontwikkelen **(I)**

Stimuleren en faciliteren van bijscholing voor iedereen om competenties en vaardigheden te laten aansluiten bij de arbeidsmarkt nu en in de toekomst. We trekken intensiever op met het bedrijfsleven om omscholing van werkende en werkzoekende naar kansrijke beroepen te organiseren. We werken regionaal en lokaal samen met diverse partners en zoeken naar waardevolle projecten die bijdrage aan een leven lang ontwikkelen. We begeleiden ondernemers en werkgevers om op een creatieve manier te kijken naar (nieuw) talent en ondersteunen bij bijvoorbeeld competentiegericht werven.
Daarnaast verkennen we hoe we de 'Beroepentuin', wat een zeer succesvol initiatief is in diverse grote steden ook in Arnhem kunnen implementeren.
Door middel van een fysieke locatie waar diverse handelingen uit bepaalde sectoren en beroepen uitgevoerd kunnen worden, krijgt een ieder de kans om te ervaren welke skills, competenties en vaardigheden er nodig zijn voor diverse beroepen in de Energysector.
Met onderwijs, overheid en ondernemers schrijven we momenteel een projectplan en zoeken we de verbinding met het programma Arnhem-Oost.

Inzicht op sectorspecifieke human capital uitdagingen om de krapte op de arbeidsmarkt tegen te gaan **(I)**

De stijging van de vraag naar arbeid richting 2030 is het grootst in de sectoren Energy, Health en Hightech. Er worden blijvende tekorten voorzien in deze beroepssectoren.
Vanuit het energiecluster in (regio) Arnhem zetten wij onder de noemer Hotspot Energy in op onderwijsinnovatie, praktijkgericht onderzoek en kennisontwikkeling in de driehoek van onderwijs, ondernemers en overheid.
In de regionale Human Capital agenda is Energy voor Arnhem één van de speerpunten. Een toonaangevend project is Plug in & Play op initiatief van Connectr. In trippel helix verband (onderwijs, overheid en bedrijfsleven) met onder andere; HAN, Industriepark kleefsewaard, Kiemt, Oost NL, provincie en gemeente Arnhem werken we samen op het aantrekken en behoud van talent, in dit project specifiek voor de laad-infra.
Ook het omscholen van werkende en tevens werkzoekende naar kansrijke beroepen in de Energysector is een belangrijk speerpunt in de regionale Human Capital agenda.
Er liggen relaties met de Hotspot Energy aanpak, en de wijkgerichte energietransitie/ aardgasvrije wijken vanuit New Energy Made in Arnhem (NemiA). Daar leggen we de verbinding en werken we nauw samen met de Groene Metropoolregio (GMR), provincie en The Economic Board (TEB).
Het participeren in de diverse werkgroepen vanuit de regionale Human Capital agenda is gecontinueerd.

Vanuit de Arnhemse aanpak krapte op de arbeidsmarkt zijn er een drietal speerpunten aangemerkt waar in trippel helix verband gewerkt wordt aan concrete projecten in de regio die het verschil maken in de uitdagingen die er zijn als het gaat om de krapte op de arbeidsmarkt:
1. Leven Lang ontwikkelen;
2. Aantrekken en behoud talent in de regio;
3. Activeren onbenut arbeidspotentieel.

Het beleidsdocument de ‘Arnhemse aanpak krapte’ dat door het college is goedgekeurd heeft een uitvoeringsagenda voor 2023. Vanuit deze uitvoeringsagenda is er een versnellingstafel geïmplementeerd. Deze versnellingstafel bestaat uit bestuursadviseurs uit diverse afdelingen en samenwerkingspartners uit de stad.

Hier wordt gewerkt aan twee concrete projecten:
- Beroepentuin - Kandidaten oriënteren zich in korte tijd op een aantal geselecteerde beroepen in de energiesector. Via deze laagdrempelige manier van kennismaken met de inhoud van een aantal beroepen komen zij er al snel achter wat hen aanspreekt. In samenwerking met Move To Match zal een passend opleidingsaanbod samengesteld worden om deze kandidaat ook op te leiden voor een baan in het betreffende beroep.
- Kinderopvang - Wegnemen van de (financiële) drempel bij ouders voor het organiseren van kinderopvang (activeren onbenut potentieel). Enthousiasmeren van onbenut arbeidspotentieel (doelgroep die wij niet in beeld hebben) voor het werken in de kinderopvang, aanbieden van trajecten die kosteloos kunnen worden doorlopen.

Circulaire economie (D)

Onze gemeentelijke doelstelling is 50 % circulariteit in 2030 en 100 % in 2050. Of we op schema zitten is op dit moment nog onduidelijk omdat er nog niet gemonitord wordt. Op basis van landelijke cijfers, zoals bijgehouden door het PBL in de ICER 2023, is er weinig reden tot optimisme. Hierin wordt niet tot nauwelijks een afname van primair grondstoffengebruik gemeld. Om hier meer helderheid in te krijgen wordt het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 geëvalueerd. Deze evaluatie wordt zowel intern als extern, en kwalitatief als kwantitatief uitgevoerd. De kwantitatieve analyse betreft een circulariteitsscan of 'nulmeting' waarin uitgezocht wordt hoe circulair onze eigen organisatie is, en hoe ver de stad is. Deze nulmeting dient direct als startpunt voor een jaarlijkse monitoring.
De kwalitatieve analyse focust op de manier waarop onze rol als gemeente wordt ervaren door partners in de stad, en in hoeverre circulariteit geborgd is in onze eigen gemeentelijk werkzaamheden zoals gebiedsontwikkeling en inkoop.
De rapportage van de evaluatie wordt meegeleverd met het nog te ontwikkelen nieuwe plan van aanpak voor 2024 en verder. Deze documenten worden naar verwachting in het vierde kwartaal van 2023 opgeleverd en naar de raad gestuurd.

Inspanningen circulaire economie (I)

De uitvoering van de acties zoals opgenomen in het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 verloopt op schema. Verwacht wordt dat we vrijwel alle acties, zoals in het programma beschreven, eind 2023 ingevuld zullen hebben.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	10.664	118	10.782
Baten	1.257	540	1.797
Saldo lasten en baten	-9.407	422	-8.985
Toevoegingen aan reserves	50	0	50
Onttrekkingen aan reserves	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-50	0	-50
Prognose resultaat	-9.457	422	-9.035

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	118	N					
Economischie zaken	100	N	Kwaliteitsimpuls overige locaties	N	S	AR	J
Toerisme en recreatie	18	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Baten	540	V					
Toerisme en recreatie	540	V	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Kwaliteitsimpuls overige locaties
Voor de ontwikkeling van specifieke Arnhemse werklocaties zoals Rijnpark en Het Broek is een jaarlijks (structureel) bedrag beschikbaar. Dit is echter niet toereikend om ook een kwaliteitsimpuls te geven aan overige werklocaties zoals Bakenhof en Overmaat / Rijkerswoerd. Dit leidt tot een knelpunt van € 100.000.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Lokale heffingen
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

S04 Onderwijs

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen (inclusief onderwijshuisvesting) (A)

Een goede startpositie op school (D)

De doelstelling ligt op koers. Er zijn wel extra uitdagingen door personeelstekorten in de kinderopvang en steeds meer zichtbaar worden effecten van corona op kinderen en hebben we te maken met grote wachtlijsten aan de kant van jeugdhulpaanbieders.

Doorontwikkeling passende kinderopvang, ontwikkelrecht en onderwijsachterstandenbeleid (OAB) (I)

De activiteiten liggen op koers. Op alle voorschoolse locaties zijn inclusie en kansengelijkheid (een passend aanbod voor ieder kind) de speerpunten. Er zijn inmiddels wel extra uitdagingen door aan de ene kant de grote personeelstekorten in de kinderopvang (en in het bijzonder in de kwetsbare wijken) en aan de andere kant duidelijk meer kinderen met een ondersteuningsvraag (waarschijnlijk als gevolg van corona), ook hebben we te maken met grote wachtlijsten aan de kant van jeugdhulpaanbieders.

Onderwijsachterstandenbeleid
Corona blijft zichtbaar in de ondersteuningsvraag van de kinderen die nu instromen in het onderwijs. We ondersteunen de scholen door middel van OAB subsidies. De focus ligt naast inzet op taal ook op sociaal emotionele ondersteuning. Er zijn nieuwe procesafspraken gemaakt rondom OAB subsidies met onderwijspartners die OAB subsidies ontvangen. De implementatie van de gehele nieuwe procedure vindt plaats in schooljaar 2024-2025.

Aansluiting passend onderwijs en jeugdhulp (I)

Samen met ketenpartners wordt onderzocht wat er nodig is op het snijvlak van onderwijs en zorg om tot betere maatwerkoplossingen te komen. De samenwerking tussen ketenpartners dient geoptimaliseerd te worden om ervoor te zorgen dat er voor ieder kind een passende plek is. Hierover zijn bestuurlijke afspraken gemaakt en gaan we leren van goede voorbeelden in het land.

Natuurcentrum Arnhem (I)

Zie de toelichting hieronder bij de inspanning 'Elk Arnhems kind een schoolmoestuin (Amendement 22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin),

Elk Arnhems kind een schoolmoestuin (Amendement 22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin) (I)

Samen met Natuurcentrum Arnhem is een kernteam gevormd rondom moestuinen voor Arnhemse kinderen. Er is een plan van aanpak opgesteld voor de periode 2023 – 2025. Momenteel worden de wensen en behoeften van schoolbesturen en scholen geïnventariseerd. Met behulp van een enquête en diverse gesprekken met zowel de overkoepelende schoolbesturen van Delta, Flores, Onderwijsspecialisten als overleggen met directeuren van individuele scholen worden de komende maanden de wensen, behoeften, kansen en risico's per school in kaart gebracht. Deze nazomer worden er inspiratiemiddagen en ontwerpsessies met de scholen, schoolbesturen en andere betrokkenen georganiseerd.

Aan de hand van deze inventarisatie zal in het najaar 2023 een maatwerkaanpak worden opgesteld. Deze maatwerkaanpak bestaat uit maximaal vier varianten die aansluiten bij de behoeften en mogelijkheden van scholen. Dit jaar vindt er een pilot-moestuinlesprogramma bij de Witte Vlinder (Flores Onderwijs) in Arnhem Noord en de Johannes school (Delta Scholengroep) in Arnhem Zuid plaats, dat input biedt voor de maatwerkaanpak voor andere scholen.

Goede toekomstbestendige (onderwijs)huisvesting **(I)**

De projecten bevinden zich in verschillende fasen. De vernieuwbouw van KC Vredenburg (voorheen "De Krakeling") en Ibn-i Sina en Parkschool zijn inmiddels afgerond en opgeleverd. Na de zomervakantie worden deze officieel in gebruik genomen. Voor GSG Guido is het ontwerp in ontwikkeling vooruitlopend op het IHP is de ambitie aanpalend beleid op het gebied van duurzaamheid en maatschappelijke meerwaarde voor de wijk te verwezenlijken. Voor de nieuwbouw van Kentalis is de definitiefase bijna afgerond, het project is kleiner dan oorspronkelijk voorzien en beperkt zicht vrijwel volledig tot renovatie van de bestaande huisvesting. Verder zijn een aantal vernieuwbouwprojecten in bouwvoorbereiding. Dat zijn achtereenvolgens; de Piramide, de Johannes en de Sterrenkring. Andere projecten gaan later in bouwvoorbereiding. Dit zijn Het Mozaïek, de Zyp en de uitbreiding van het Panorama.

Daarnaast is onder verantwoordelijkheid van de schoolbesturen en voor de Multifunctionele centra (MFC's) door de gemeente uitvoering gegeven aan maatregelen ter verbetering van de ventilatie in scholen. Deze maatregelen vallen onder de specifieke uitkering ventilatie scholen (SUVIS). De eerste werkzaamheden in de scholen zijn reeds gestart en de werkzaamheden voor een eerste MFC gaan naar verwachting in 2024 starten.

Verder heeft de raad heeft op 18 mei 2022 de nota "Op weg naar een Integraal Huisvestingsplan voor het voortgezet onderwijs in Arnhem" bestuurlijk vastgesteld. De ambitie is om uiteindelijk te komen tot één integraal beleidsrijk huisvestingsplan waar het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs deel van uitmaken. Hiervoor heeft de raad eind december 2021 een motie aangenomen. Voor de aanpak van dit huisvestingsplan is, na schriftelijke consultatie van de schoolbesturen, een procesvoorstel opgesteld en ter informatie verzonden naar de raad.

Het voorgestelde proces is inmiddels in uitvoering genomen door Twijnstra & Gudde in opdracht van de gemeente Arnhem. Hierbij wordt ook aansluiting gezocht op de onderwijsagenda die onlangs is opgesteld. Daarnaast is er nauwe samenwerking tussen de verschillende schoolbesturen de gemeente om tot een beleidsrijk IHP te komen. De definitieve oplevering van het nieuwe Integraal Huisvestingsplan staat gepland voor eind 2023

Iedereen doet mee (D)

Voor het welbevinden is het belangrijk dat mensen mee kunnen doen aan de samenleving. Een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden zijn daarvoor essentiële uitgangspunten. Ook dragen een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden bij aan een goede (start)positie op de arbeidsmarkt.

Minder verzuim en voortijdig schoolverlaters (VSV) **(I)**

Bekend is dat het hebben van een startkwalificatie bijdraagt aan een goede start op de arbeidsmarkt, maar ook vermindert het risico op bijvoorbeeld criminaliteit. (Veel) verzuim kan een voorspeller zijn van voortijdig schoolverlaten. Daarom zetten we zoveel mogelijk preventieve acties in om verzuim en vsv tegen te gaan. Dit doen we met het Regionaal Bureau Leerlingzaken Midden-Gelre, dat alle kinderen en jongeren die verzuimen of voortijdig de school verlaten spreken en ondersteunen, door de activiteiten in het regionaal vsv programma en ten slotte zetten we hier vanuit Arnhem nog extra op in door een lokaal vsv programma.

Ons lokaal programma omvat onder andere ondersteuning en financiële bijdragen (co-financiering) aan jongerenwerk/maatschappelijk werk op school, stichting Schoolscool, We-restart, playing for success, en een project van de Onderwijsspecialisten waarbij onderzocht wordt hoe de overstap van vso naar mbo verbeterd kan worden.

Uitvoeren van en sturen op het plan voorkomen voortijdig schoolverlaten (VSV) **(I)**

Landelijk is het percentage VSV gestegen in 21-22, zo ook in Arnhem. De stijging in Arnhem is minder groot dan de landelijke trend. In het eerste schooljaar na corona zijn problemen meer zichtbaar geworden, in combinatie met een aantrekkelijke arbeidsmarkt (groenpluk en jongeren die zelf willen werken in plaats van hun schooltraject willen vervolgen).

Vanuit de lokale vsv-regeling wordt ingezet op 13 projecten. Voorbeelden van wat gefinancierd wordt zijn jongerenwerk op school, ondersteuning van Stichting School's Cool en de Wijkaanpak van onder andere Rijn IJssel waar gewerkt wordt in de Point op winkelcentra Presikhaaf en Kronenburg.

Najaar 2023 wordt een netwerkbijeenkomst met alle partijen die een rol hebben in vsv vanuit de lokale regeling. Regionale uitvoering wordt hieraan verbonden om lokale en regionale aanpak meer samen op te laten gaan.

Verstevigen van de basisvaardigheden (volwasseneneducatie) **(I)**

In januari is het regionale jaarplan 2023 volwasseneducatie en aanpak laaggeletterdheid vastgesteld in het RPO. Op 4 juli 2023 is er een raadsbrief over de vorderingen aangeboden aan de raad.

Daarbij aansluitend is in de eerste helft van 2023 gewerkt aan het verstevigen van de positionering het taalhuis, zoals ondersteuning bij het certificeringstraject dat nu loopt. Het convenant voor het taalhuis is ontwikkeld en in de besluitfase (wachtend op ondertekening). In Q3 ontwikkelen de stuurgroep en kernteam taalhuis een passender governance structuur om de taken, rollen en verantwoordelijkheden duidelijker af te bakenen ihkv sturing op de doelen.

Een andere concreet project in het kader van 'Een kansrijk Arnhem', is de ophoging in de begroting van € 65.000 per jaar vanaf 2023 tot 2026 voorgesteld, ten gunste van de subsidiëring van Rozet. Zij financieren hiermee de uitbreiding van het gratis lidmaatschap voor de leeftijdscategorie tot 24 jaar (ten opzichte van 18 jaar). Deze is ingegaan op 1 januari 2023 en heeft geleid tot een verhoging van het aantal gratis lidmaatschappen en aantal uitleningen in deze leeftijdscategorie.

Betere uitstroom vanuit het onderwijs naar de arbeidsmarkt **(I)**

Er zijn verschillende organisaties die ondersteunen bij de overgang van school naar werk. Veel van deze projecten worden bekostigd vanuit de regionale aanpak jeugdwerkeloosheid die loopt t/m 2024. Ook is er bekostiging vanuit het regionaal vsv programma. Zo heeft het RBL midden-Gelre bijvoorbeeld het schakelpunt onderwijs-werk, waarbij uitstroom mbo 1 en 2 naar werk wordt begeleid.

Voor alle jongeren in kwetsbare posities is er een regionaal aanbod. Voorbeeld van aanbod is bijvoorbeeld de combinatiefunctionaris die jongeren vanuit het praktijkonderwijs en vso ondersteunt in een duurzame overgang naar de arbeidsmarkt. Projecten die jongeren helpen om zich te oriënteren zijn onder andere Busses for Jobs en Stage Cupido

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	26.047	131	26.178
Baten	3.681	31	3.712
Saldo lasten en baten	-22.366	-100	-22.466
Toevoegingen aan reserves	9.547	0	9.547
Onttrekkingen aan reserves	8.139	0	8.139
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-1.408	0	-1.408
Prognose resultaat	-23.774	-100	-23.874

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	131	N					
Onderwijs	146	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Onderwijs	94	N	OZB indexatie	J	S	AR	J
Onderwijs	62	N	Koers molenplaats	N	I	AR	J
Onderwijs	19	N	DU Voorschoolse voorziening peuters	N	I	AR	J
Onderwijs	-190	V	Integraal accommodatiebeleid	N	I	AR	J
Baten	31	V					
Onderwijs	31	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Huur- vs subsidieindexatie
Dit betreft een hogere subsidie voor maatschappelijke partners als compensatie voor stijging van huurbedragen die de gemeente aan hen in rekening brengt
De huurders van onze gebouwen c.q. onze maatschappelijke partners hebben te maken met hoge kostenstijgingen voor goederen, diensten en energie. Dit heeft een flinke negatieve impact op de bedrijfsvoering van veel onze huurders. De (kostprijsdekkende) huur die de gemeente in rekening brengt aan haar huurders stijgt dit jaar met 6,4%. De subsidie die de gemeente aan deze instellingen verstrekt stijgt minder hard, namelijk gemiddeld met 3,1%. Om de maatschappelijke partners hierin tegemoet te komen wordt een extra indexatie op de subsidie toegepast voor het verschil (gemiddeld 3,3% van de huur).

Deze afwijking is verdeeld over de programma's S04, S05, S08 en S09.

OZB indexatie
In de begroting is besloten dat de opbrengst OZB jaarlijks met 5% wordt geïndexeerd. Dat heeft ook gevolgen voor de panden die in het bezit zijn van de gemeente zelf. In de meeste gevallen wordt dit gecompenseerd door een verhoging van de door de gemeente te ontvangen huur. Voor een beperkt aantal panden is er echter geen sprake van een huurrelatie. Bij de onderwijspanden en de panden in gebruik voor de eigen ambtelijke organisatie is er geen huurrelatie en leidt de verhoging van de OZB tot een verhoging van de exploitatielasten.
Dit effect wordt in meerdere programma's (S00 Bestuur, dienstverlening en financiën en S04 Onderwijs) zichtbaar als gevolg van de verdeling van de gemeentelijke panden over deze programma's.

Koers molenplaats
In de begrotingssubsidie van Natuurcentrum is het beheer van bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek en de Witte Watermolen als één van vier brede doelstellingen opgenomen. Zolang Natuurcentrum geen geschikte horeca-uitbater vindt, loopt zij de inkomsten uit huur mis. Daarnaast mist Natuurcentrum door de afwezigheid van een geschikte horeca-uitbater vakbekwaam personeel om de Molenplaats voldoende te bemensen, waardoor de Molenplaats tijdelijk noodgedwongen gesloten was. Met de inkomsten uit huur van de horecapartner hadden zij een sluitende begroting. Daartegenover staat dat ze nu wel zelf de inkomsten uit zaalverhuur ontvangen. Bij ongewijzigde omstandigheden wordt hierdoor per saldo op jaarbasis een tekort verwacht van € 62.000 dat niet was voorzien. De komende periode wordt onderzocht of dit tekort gedekt kan worden uit exploitatiemiddelen.

Decentralisatie-uitkering (DU) Voorschoolse voorziening peuters
Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Onderwijs.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

Integraal accommodatiebeleid
Zie toelichting op wijken algemeen.

S05 Cultuur

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar (A)

Verbreding van cultuurbereik en participatie (D)

Cultuur is van en voor iedereen. We streven ernaar de toegankelijkheid en bereikbaarheid van kunst en cultuur te verbreden en daarmee actieve en passieve cultuurdeelname te stimuleren. Dit komt de persoonlijke ontwikkeling van mensen ten goede, maar is ook voor de ontwikkeling van de lokale en regionale samenleving belangrijk.

Cultuur is van en voor iedereen (I)

We zetten in op het vergroten van cultuurdeelname van jeugd en ouderen en stimuleren kunstbeoefening op amateurniveau.

Cultuureducatie moet voor elk kind beschikbaar zijn. Hiertoe hebben we in 2015 samen met partners in het primair onderwijs en de culturele sector in Arnhem het lokale Convenant Cultuureducatie Primair Onderwijs 2015 - 2023 afgesloten. Onderdeel van dit convenant is het uitvoering geven aan de landelijke programma's Cultuureducatie met Kwaliteit en Meer Muziek in de Klas. Daarnaast zetten we ons in om cultuureducatie te verbreden naar het buitenschoolse onderwijs. Hierbij zoeken wij nadrukkelijk verbinding met het Nationaal Programma Arnhem-Oost. In september 2023 is met de partners in het convenant een voortzetting hiervan voor de periode 2023 – 2030 afgesloten, om de behaalde resultaten te borgen en de ingezette lijn om cultuureducatie een vaste plek in het onderwijsprogramma van het Primair Onderwijs door te zetten en te verstevigen.

We werken een voorstel uit voor gratis cultuurdeelname door jongeren tot 18 jaar. Daarnaast werken we met culturele partners in de stad samen om een impuls te geven aan initiatieven voor en door jongeren om zich creatief te ontwikkelen. Door culturele initiatieven vanuit de leefwereld van jongeren te stimuleren, willen wij het welbevinden en de ontwikkeling van deze kwetsbare groep versterken.

In het convenant Arnhem Cultuurparticipatie (ACP) 55Plus (een voortzetting van het programma Age Friendly Cultural Cities) werken culturele, welzijns- en zorginstellingen samen om de maatschappelijke betrokkenheid van ouderen door kunst en cultuur te vergroten. Dit convenant zal in het najaar van 2023 voortgezet worden.

Wij benadrukken het belang van de amateur- en breedtekunst als voedingsbodem voor de culturele sector in Arnhem en voor de ontwikkeling op individueel niveau en de verbondenheid onderling van de Arnhemmers. Wij ondersteunen de sector met de subsidieregeling Amateurkunst. Daarnaast stellen wij met ingang van 2023 extra middelen beschikbaar voor de productie en presentatie van amateurkunst én voor de ontwikkeling van een jaarlijks terugkerend amateurkunstfestival.

Met het Platform Amateurkunst Arnhem zetten wij in op de ontwikkeling van de sector en onderzoeken wij de mogelijkheden voor meer en betere ruimte en faciliteiten voor de beoefening van amateurkunst. Voor dit laatste ondersteunen wij ook Rozet, Huis van Puck en Popcentrum Jacobiberg.

Mediafonds Arnhem
Het Mediafonds heeft tot doel de kwaliteit van de lokale journalistiek in Arnhem een impuls te geven. Bij de aanvangsperiode had het fonds nog te maken met onderbesteding van de beschikbare middelen. In 2023 ontving het Mediafonds dusdanig veel kwalitatief goede aanvragen dat het bij aanvang beschikbaar gestelde fondsbudget inmiddels uitgeput is. De verwachting is dat het aantal aanvragen voor een bijdrage blijft groeien nu het Mediafonds steeds meer bekend raakt. In de begroting is met ingang van 2023 een structureel bedrag van € 65.000 opgenomen voor het Mediafonds.

Een artistiek interessant, divers en veelzijdig cultureel aanbod in de stad **(I)**

Het publiek weet gelukkig na de terugval in de coronajaren het culturele aanbod weer te vinden. De meeste culturele instellingen geven aan dat het publieksbereik zich weer op het niveau van 2019 bevindt en soms zelfs daarboven. In de Begroting 2023 zijn extra middelen (€ 250.000 en € 500.000) voor programmabudgetten cultuur vrijgemaakt. In april heeft het college een voorstel gedaan voor de inzet van deze middelen:

- Crossovers en experimenten: deze houden de cultuursector bruisend, levendig en aantrekkelijk.
- Voldoende aanbod op het gebied van literatuur en spoken word.
- We realiseren een herkenbare en neutrale plek waar Arnhemmers elkaar kunnen ontmoeten en in dialoog kunnen treden of in debat kunnen gaan. Zo willen we de toenemende polarisatie in de stad en in de samenleving tegengaan.
- Extra programmabudgetten voor onder andere beginnende makers (ophoging budget regeling Stroomversneller), voor meer gevorderde makers (ophoging budget regeling Producties Evenementen Festivals), en voor initiatieven op het snijvlak met het sociale domein en voor de breedtekunst.
- Herijking van het cultuurbeleid.
- Op dit moment wordt gewerkt aan maatregelen om deze middelen aan de sector toe te doen komen en maken we een start met de herijking van het cultuurbeleid.

Versterking van de culturele infrastructuur (D)

Arnhem onderscheidt zich van andere steden door een complete keten educatie-productie-presentatie in nagenoeg alle kunstvormen. Daarin blijven we investeren. Dit is een belangrijke randvoorwaarde voor de doorstroming en vernieuwing van talent, van amateur tot professional.

Stimulering van het makersklimaat **(I)**

De fusie van Schakel025 met de Cultuur Academy begin 2023 heeft geleid tot een kennisplatform voor zowel makers als mogelijkmakers in Arnhem, Nijmegen en de regio 025.

We geven uitvoering aan het actieplan Kunst in uitvoering. We verstrekken als gemeente opdrachten aan kunstenaars en ondersteunen kunstinitiatieven uit de stad. Zo gaat dit jaar het kunstwerk wat is aangekocht naar aanleiding van de Sonsbeektentoonstelling in 2021 van Jennifer Tee in productie. Via een participatief project is een muurschildering in de Spoorhoek geplaatst. Ook zijn in drie wijken elektriciteitskastjes voorzien van ontwerpen door kunstenaars en gaan we dit uitbreiden naar andere wijken.
Met het project ‘Doe je mee’, gecoördineerd door de Cultuur Academy, zijn kunstenaars ingezet binnen vier projecten die maatschappelijke impact maken in de wijken die onderdeel zijn van het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Dit laat zien dat kunst en creatieve denkkracht bijdragen aan actuele maatschappelijke thema’s waar we als stad aan werken. In 2023 kijken we naar een vervolg hiervan in de komende jaren.

Zorg voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad **(I)**

De beschikbaarheid van voldoende ateliers, werk- en oefenruimte is geen vanzelfsprekendheid. Het aantal betaalbare ateliers in de stad staat al zeker tien jaar flink onder druk. Het tijdelijke aanbod neemt af, en de groei van nieuw aanbod vlakt af. De ruimte in Arnhem is beperkt en er zijn forse (woningbouw)opgaven. Op basis van het rapport ‘Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem’ is in 2020 het ‘Plan van Aanpak Huisvesting Creatieve en Culturele sector 2021-2024’ vastgesteld. Hierin wordt ingezet op het tegengaan van een verwacht tekort van op termijn 15.500m2 aan werk- en oefenruimten in de stad voor culturele en creatieve makers. Gestelde opgave is om 12.000m2 permanente werkruimte te realiseren. Onderdeel hiervan is de toekomstige huisvesting van Popcentrum
Jacobiberg aan de Groningensingel in Arnhem-Zuid. Met in totaal 4.000m2 voor de toekomstige Jacobiberg aan de Groningensingel wordt een eerste flinke stap gezet in het realiseren van permanente werkruimte. Een technisch programma van eisen wordt nu opgesteld.

Via de subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen kunnen creatieve makers en cultureel ondernemers in een vroeg stadium worden ondersteund in hun planvorming voor permanente ruimte. Daarvan wordt goed gebruik gemaakt. De verwachting is dat in 2023 het gestelde subsidieplafond van EUR 150.000,- wordt bereikt. Buiten de verhuizing van de Jacobiberg om signaleren we echter dat het langs deze weg nog niet is gelukt permanente werkruimte toe te voegen. Terwijl de urgentie nu dringt en talentvolle makers de stad mogelijk verlaten. We gaan meer regie nemen om extra werkplekken te realiseren. Dat kan door strategische gebouwaankopen te doen en noodzakelijke gebouwaanpassingen te financieren om zo potentiële creatieve broedplaatsen en ateliergebouwen geschikt te maken.

Nieuw cultureel centrum in Arnhem-Zuid **(I)**

We versterken het culturele aanbod en de faciliteiten in Arnhem-Zuid voor cultuureducatie, -participatie en -presentatie. We betrekken hier nadrukkelijk de behoeften van bewoners bij: onderzoeksbureau Spectrum voert in opdracht van de gemeente dit najaar een kwalitatief behoefteonderzoek uit. Daarnaast wordt dit najaar, in samenwerking met tal van culturele organisaties en makers, geprogrammeerd in Zuid, op diverse locaties. De coördinatie hiervan ligt bij Ruimtekoers, in opdracht van de gemeente. De uitkomsten van deze testprogrammering en het behoefteonderzoek gelden als opmaat naar een definitieve uitbreiding van het aanbod en de voorzieningen.
Ook de voorgenomen verhuizing van popcentrum Jacobiberg naar de Groningensingel draagt bij aan meer cultuur in Zuid. Dit geldt ook voor de mogelijke verruiming van de openingstijden van Rozet Kronenburg en de uitbreiding van activiteiten die daardoor mogelijk wordt.

Profilering en vitalisering van het culturele klimaat (D)

We zetten in op het versterken en behouden van de toppositie die Arnhem heeft als cultuur- en creatieve stad en dragen zo bij aan werkgelegenheid, innovatie en een aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Daarbij is ook onze rol, positie en samenwerking in de brede regio van belang.

Toekomstbestendige huisvesting van het Stadstheater en onze Rijksgezelschappen Oostpool en Introdans **(I)**

De renovatie van het Stadstheater bevindt zich in de ontwerpfase, in september vindt de laatste voorstelling in het gebouw plaats. Het Stadstheater is dan tot in 2027 gesloten. In deze jaren zal een groot deel van de voorstellingen van het Stadstheater in Musis plaatsvinden, dat hiervoor wordt aangepast. Theater Oostpool en Introdans zijn aan zet om hun eigen nieuwe huisvesting te realiseren. De provincie Gelderland heeft, in navolging van de gemeente, hiervoor een bedrag van € 10 miljoen in het vooruitzicht gesteld. We steunen en ondersteunen de twee gezelschappen in dit project en vinden het logisch als de nieuwe huisvesting in de nabijheid van het Stadstheater zou zijn. Deze twee trajecten worden in nauwe samenhang bekeken.

De Sonsbeektentoonstelling en State of Fashion zijn onze beeldbepalende, internationale culturele events **(I)**

Beide evenementen vallen niet meer onder de noemer van één stichting. Bureau BMC is als kwartiermaker aangesteld om de stichting Sonsbeek op te richten. De voorzitter van de Raad van Toezicht is gevonden, overige leden worden dit najaar aangesteld en dan volgt ook de werving voor een directeur-bestuurder. Planning is om in 2025 weer een internationaal beeldbepalende tentoonstelling te organiseren waarbij de samenwerking met Arnhemse instellingen alsmede de inwoners een belangrijk uitgangspunt is. State of Fashion, dat onder de landelijke basisinfrastructuur (BIS) valt, heeft de al bestaande stichting als basis overgenomen en heeft per juni een directeur-bestuurder benoemd. De eerstvolgende editie is in 2024 in samenwerking met internationale partners.

Versterking van de (samenwerking in de) Cultuurregio 025 **(I)**

De Cultuurregio 025 heeft een stevige positie gekregen binnen de maatschappelijke opgave 'Ontspannen Regio' van de GMR. Op basis van het Transformatievoorstel Cultuurregio 025 is een Uitvoeringsplan opgesteld met de regiogemeenten, dat momenteel wordt gerealiseerd. Belangrijk uitgangspunt is duurzame structuurversterking van de hele culturele keten in de hele regio. Dat betekent dat de acties een regio-breed en blijvend effect moeten hebben op de keten van top- en middensegment, cultuureducatie, kunstvakonderwijs en amateurkunst. De provincie Gelderland draagt € 1,3 miljoen bij. De gemeente Arnhem is penvoerder namens de GMR omdat deze geen subsidies kan verstrekken.

Behoud van werkgelegenheid in de culturele en creatieve sector **(I)**

Het aantal mensen dat in de culturele en creatieve sector werkt, is goed voor 4,6 procent van de werkgelegenheid. Onder andere ArtEZ en de vele BIS instellingen die Arnhem rijk is, dragen hieraan bij. Instellingen en makers worden echter geconfronteerd met stijgende lasten op diverse terreinen, zoals huur en energie. Dit kan de werkgelegenheid negatief beïnvloeden als deze lasten hoger worden en de baten niet stijgen. Dit is een van de aandachtspunten bij de herijking van het cultuurbeleid. Ook de via de subsidievoorwaarden verplichte implementatie van de Code Fair Practice (eerlijke betaling en hiermee verbetering van de arbeidsvoorwaarden van werken in de culturele en creatieve sector) is een aandachtspunt om de werkgelegenheid in de sector te behouden.

Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren (A)

Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed (D)

De gemeente heeft veel hoogwaardig erfgoed. Ook merken we dat de vraag naar advisering over ons erfgoed toeneemt. Dit legt een druk op het erfgoedteam en de beperkte middelen. Ondanks deze kwetsbaarheid hebben we het afgelopen jaar wel invulling kunnen geven aan onze doelen. Wel wordt een knelpunt ervaren als het gaat om naar buiten toe te treden met het erfgoed en beschikbare middelen en capaciteit.
Arnhem is een voorbeeld als het gaat om de combinatie groen erfgoed, klimaatadaptatie en burgerparticipatie. In het juryrapport dat werd opgesteld in relatie tot de BNG Bank Erfgoedprijs 2023 viel Arnhem samen met andere genomineerden op vanwege de innovatieve en creatieve manieren waarop enerzijds het groene erfgoed wordt hersteld en onderhouden en het anderzijds ook wordt ingezet om de leefomgeving te verbeteren en klimaatbewustzijn te stimuleren.
Er is onderzoek gedaan naar de samenwerking ODRA- erfgoed. Dit heeft geleid tot verbeterde proces-werkafspraken en deze zullen we jaarlijks herijken.

Bescherming en herbestemming van cultuurhistorisch erfgoed (I)

- We hebben op oplossingsgerichte wijze meegedacht met duurzame herbestemming van diverse monumenten in onze stad. In het oog springende voorbeelden van projecten waarin is geparticipeerd zijn: de Koepelgevangenis en Steenfabriek Elden.
- We hebben een Actieplan Verduurzaming Erfgoed opgesteld, waarmee we het verduurzamen van erfgoed de komende tijd willen versoepelen en versnellen. Vanaf januari 2023 wordt gewerkt aan de uitvoering van het actieplan. Zo wordt er gewerkt aan een handboek voor eigenaren en bewoners die hun pand willen verduurzamen en aan een nieuw toetsingskader dat veel meer mogelijkheden biedt aan zonnepanelen op erfgoed. In de Geitenkamp wordt in samenwerking met Portaal een pilot uitgevoerd met rode zonnepanelen. Daarnaast is er sinds januari 2023 een adviseur duurzaam erfgoed beschikbaar die eigenaren/bewoners kosteloos en op een laagdrempelige manier op weg kan helpen.
- We hebben in 2022 een Toekomstverkenning Religieus Erfgoed uitgevoerd. Hierin is in beeld gebracht wat de stand van zaken is van de gebedshuizen in onze gemeente en wat de toekomstverwachting van het huidige gebruik is. In 2023 wordt vanuit deze toekomstverkenning een Actieplan Religieus Erfgoed opgesteld.
- Vanaf januari 2023 wordt gewerkt aan een Cultuurhistorische Waardenkaart, voor wat betreft het thema landschap. De bedoeling is om in 2024 het gebouwd erfgoed aan deze kaart toe te voegen, zodat een compleet beeld ontstaat van de erfgoedwaarden in onze gemeente.
- De archeologische verwachtingskaart is gereed om in de bestuurlijke procedure te brengen.
- We werken aan Erfgoedagenda 2024-2028. Hiervoor is de startnotitie gereed gekomen.

Zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed (I)

- Samen met de Stichting Eusebius Arnhem werken we aan restauratie en beleefbaar maken van de Cuyperskamer van Eusebiuskerk.
- We geven rondleidingen in het stadhuis met Open Monumentendag en staan het Comité Open Monumentendag Arnhem bij met advies.
- Iedere maand wordt de archeologische vondst van de maand in het erfgoedcentrum getoond. En wordt er door een Arnhemse kunstenaar een verbeelding hierover gemaakt

Ontsluiting van kennis over erfgoed (I)

- In voorbereiding op de Omgevingswet en de werkwijze rondom omgevingsplannen is de monumentendatabase van Planon omgezet naar een GIS-database. Dit heeft de monumentendatabase beter te raadplegen en te beheren gemaakt.
- De actuele berichtgeving op social media is opgepakt.
- Er zijn archeologische publicaties gereed gekomen en in de reeks Monuscript is een uitgave verschenen over het Romeinse castellum in Meinerswijk.
- We hebben verschillende presentaties op het gebied van archeologie en erfgoed gegeven, met archeologisch vondstmateriaal bijdragen geleverd aan tentoonstellingen.

Regisseren en uitvoeren van archeologisch onderzoek en archeologisch depotbeheer (I)

- Het archeologiedepot is verhuisd naar de nieuwe locatie in Museum Arnhem. Daarbij is tevens een slag gemaakt in beter beheer van de archeologiecollectie.
- Er zijn systemen in beeld gebracht voor digitale administratie van de collectie.
- Er is regie gevoerd op verschillende archeologische projecten van bedrijven in de stad. Hierbij kan worden gedacht aan de opgravingen op het Cobercoterrein en Coehoorn.

Regioadvisering archeologie (I)

- Er is een nieuwe regio-archeoloog aangetrokken ter vervanging van de vorige regio-archeoloog
- Het handboek voor de regio-archeologie, waar Arnhem ook onderdeel van is, is geupdated.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	44.255	272	44.527
Baten	8.707	648	9.355
Saldo lasten en baten	-35.548	376	-35.172
Toevoegingen aan reserves	3.451	0	3.451
Onttrekkingen aan reserves	4.340	0	4.340
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	889	0	889
Prognose resultaat	-34.659	376	-34.283

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	272	N					
Cultuur	226	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Cultuur	25	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Cultuur	21	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Baten	648	V					
Cultuur	331	V	DU Brede impuls combinatiefuncties (deel Cultuur)	N	S	AR	J
Cultuur	297	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Erfgoed	20	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Actualisatie MIP
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Decentralisatie-uitkering (DU) Brede impuls combinatiefuncties (deel Cultuur)
De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van via het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen (A)

Voorkomen en vroeg erbij (D)

In financieel onzekere tijden, waarin veel inwoners geldzorgen hebben door stijgende lasten, willen we zoveel mogelijk voorkomen dat inwoners schulden opbouwen en/of in de armoede terecht komen. We investeren daarvoor in een laagdrempelige ingang voor inwoners met financiële vragen, en in het vergroten van bewustwording en financiële vaardigheden bij vooral jongeren en nieuwkomers.

Zo investeren we samen met ketenpartners in de stad in het voorkomen van schulden, krijgen inwoners met betalingsachterstanden bij vaste lasten een hulpaanbod en werken we intensief samen met het onderwijs om jeugdwerkloosheid te voorkomen.

Aanpak kinderarmoede (I)

Op het gebied van kinderarmoede werken we samen met partners in de stad die met dit thema bezig zijn zoals stichting leergeld, consultatiebureaus, verloskundigen, huisartsen en scholen. We hebben met lokale partners de eerste stappen gezet naar een gezamenlijk te ontwikkelen pact om samen kinderarmoede nog sterker te bestrijden.

De Rekenkamer voert op dit moment een onderzoek uit naar generatiearmoede. De uitkomsten worden aan het einde van het jaar verwacht. De resultaten nemen we mee in de verdere doorontwikkeling van onze visie en beleid op het gebied van (kinder)armoede.

Schuldpreventie (I)

We willen zoveel mogelijk voorkomen dat mensen geldzorgen en/of schulden krijgen. Dat doen we samen met Rijnstad. Er zijn op acht locaties in Arnhem Goed Geregeld Arnhem-loketten actief. Daar krijgt de inwoner laagdrempelig informatie en advies over financiële en juridische zaken. Bij geldzorgen wordt snel geschakeld met de Sociale Wijkteams, Opr€cht en Geldzaken en Ondernemers zodat inwoners een beroep kunnen doen op schuldhulpverlening

Daarnaast coördineert (en voert deels ook zelf uit) Rijnstad voor ons preventieactiviteiten in de stad. Om inwoners met financiële vragen te vinden en te helpen, werken we samen met veel ketenpartners. Met de training “Alert op geldzorgen” worden ketenpartners ondersteund in het signaleren en bespreekbaar maken van geldzorgen bij inwoners en bij het doorgeleiden naar ons gemeentelijke hulpaanbod. Om ketenpartners nog beter te kunnen informeren over dit hulpaanbod is de “routekaart Alert op Geldzorgen” vernieuwd in samenwerking met de betrokken instanties.

Verder waren wij in maart actief in het kader van de landelijke Week van het Geld en zijn er door MoneyStart lessen gegeven op de praktijk-, vmbo en mbo-scholen.

(Vroeg) erop af (I)

Om inwoners met geldzorgen snel te bereiken wordt ingezet op vroegsignalering. Bij vroegsignalering ontvangen wij signalen van betalingsachterstanden bij vaste lasten partners. Het aantal signalen stijgt sinds april 2023 met 50% naar 1000 á 1100 per maand. Wij schatten in dat dit deels wordt veroorzaakt door stijgende energiekosten en deels door de landelijke regelingen en verscherpte afspraken met energiebedrijven die gelden sinds 1 april 2023. Ook zorgverzekeraars sturen meer signalen.

Op alle signalen die wij ontvangen volgt een hulpaanbod (huisbezoeken, telefonisch contact, email of brief). Omdat het aantal signalen is gestegen en persoonlijk contact de beste resultaten geeft, wordt vanaf september 2023 nog meer ingezet op telefonisch contact en huisbezoeken. We bereiken hiermee ook inwoners die nog niet bekend zijn met ons hulpaanbod. Met netbeheerder Liander hebben wij de handen ineen geslagen en zijn wij, mede naar aanleiding van een toezegging aan de SP, een samenwerking aangegaan . Hierdoor kunnen wij, samen met de gemeente Amsterdam, ook hulp bieden aan inwoners waarbij het energiecontract toch is beëindigd door de energieleverancier. Voordat de netbeheerder daadwerkelijk tot afsluiting van gas en/of energie overgaat, kunnen wij de inwoner helpen om een nieuw contract af te sluiten bij een andere leverancier.

Jeugdwerkloosheid voorkomen **(I)**

Er zijn verschillende lopende initiatieven die jongeren in een kwetsbare positie ondersteunen en werkloosheid onder deze jongeren voorkomen. Het aanbod voor deze doelgroep is steeds beter geworden en beter in beeld bij professionals. Het is de verwachting dat we dit najaar starten met een pilot waarbij we ons richten op jongeren tussen de 23 en 27 jaar die (nog) niet bij ons of bij onze ketenpartners in beeld zijn. In de tweede helft van 2023 gaan we met onze ketenpartners goed lopende initiatieven borgen die zich richten op het bieden van extra begeleiding aan kwetsbare jongeren van school naar werk. Voor jongeren die bijstand aanvragen wordt er sinds juni van dit jaar niet langer gewerkt met een zoekperiode van 4 weken. Door de gemeente kan er zo meteen gestart worden met de begeleiding naar werk of een opleiding.

Arnhemmers kunnen rondkomen (D)

Om Arnhemmers perspectief te bieden op een schuldenvrij bestaan, of naar financiële zelfredzaamheid is een belangrijke randvoorwaarde dat zij maandelijks kunnen rondkomen met hun inkomsten. De bestaanszekerheid vormt een essentiële randvoorwaarde om stappen te kunnen zetten richting activering, (gezondheids-/ psychische) problemen oplossen en werk. Een deel van deze bestaanszekerheid wordt landelijk bepaald (Participatiewet), denk aan de hoogte van het minimumloon en hoogte van de bijstandsuitkering Als gemeente hebben we daar nu weinig invloed op.

Waar we wel invloed op hebben is de toegankelijkheid van onze gemeentelijke inkomensregelingen en het aanbieden van een aantal extra mogelijkheden. Zo is besloten dat inwoners met een Gelrepas per 1 mei 2023 goedkoop kunnen reizen met het openbaar vervoer en kunnen 600 Arnhemmers sinds eind maart subsidie aanvragen voor een energiezuinige koelkast, wasmachine of vriezer. Aanvullend zijn de regels voor bijzondere bijstand voor de aanschaf van energiezuinig witgoed dit jaar verruimd.
Daarnaast onderzoeken we momenteel op welke manier onze gemeentelijke inkomensregelingen op een eenvoudigere manier zijn aan te vragen/toe te kennen.

Ook ondersteunen wij financieel een aantal ketenpartners, die er samen met ons voor zorgen dat er een vangnet is voor Arnhemmers met weinig financiële middelen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het Jeugdfonds Sport en cultuur, Stichting Leergeld, Ecovrede, de Voedselbank en kledingbank.

Inkomenszekerheid (zie spoor 1a en 1b nieuwe Participatiewet, bijverdienpremie) **(I)**

Het wetsvoorstel Participatiewet in Balans treedt naar verwachting 1 januari 2025 in werking. Het uitgangspunt in de hervorming van de Participatiewet is dat niet de regels, maar de mens centraal wordt gesteld. Arnhem laat de zoekperiode voor jongeren buiten toepassing. Dus niet alleen voor kwetsbare jongeren, maar alle jongeren tot 27 jaar. De "pauzeknop" wordt op basis van maatwerk ingezet om te voorkomen dat Arnhemmer financieel verder in de knel komen. Daarnaast heeft Arnhem de ruimte voor giften voor inwoners in de bijstand verruimd tot een bedrag van € 1.800,-

Met ingang van 1 juli 2023 start de proef Bijverdienbeloning, voor de duur van 2 jaar. De bijverdienbeloning is een extra beloning en stimulans voor inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd werken of Arnhemmers die vanuit de bijstand in deeltijd gaan werken.

Schulddienstverlening **(I)**

De dienstverlening van Plangroep is sinds begin 2022 weer op orde en er zijn nieuwe samenwerkingsafspraken gemaakt met de Sociale Wijkteams over snelle en warme overdracht van inwoners met schulden en begeleiding gedurende het schuldtraject. Jongeren met schulden worden geholpen en hierbij bieden we hen perspectief op activering of werk. De schuldhulpverlening voor ondernemers is geborgd binnen het cluster Werk en Inkomen.

In het najaar van 2023 vindt besluitvorming plaats rondom het in eigen beheer nemen van de Vroegsignalering en een aantal onderdelen van de Schuldhulpverlening. Na besluitvorming kan gestart worden met de implementatie. De planning is om in januari 2025 deze onderdelen weer in eigen beheer uit te voeren.
Via het Nationaal Programma Arnhem-Oost werken we een innovatieve manier van schuldhulp uit. We selecteren in Immerloo (een gebied dat één van de armste postcodegebieden van Nederland is), een groep inwoners die te maken heeft met problematische schulden en creëren rust door schulden in één keer op te kopen en daarna de doorbraakmethode in te zetten. Omdat we weten dat deze groep ook vaak te maken heeft met multi-problematiek verwachten we besparingen op voorliggende voorzieningen. Via een pilot kijken we naar het maatschappelijk rendement daarvan en naar de mogelijkheden om dit verder over Arnhem uit te rollen.

De samenwerking met aangesloten Bewindvoerders rondom het Convenant “Samen Sterker” is geëvalueerd. Zowel gemeente, bewindvoerders als Sociale Wijkteams en Plangroep zijn blij met de samenwerking. We maken met onder andere de Sociale Wijkteams nieuwe afspraken over de nazorg en uitstroom van inwoners onder bewind na een schuldtraject. Hiervoor starten we eind 2023 met een pilot om ervaring op te doen welke begeleiding een inwoner nodig heeft om stappen richting financiële zelfredzaamheid te zetten.

Energiearmoede **(I)**

Het maatwerkbudget bij Goed Geregeld Arnhem voor hoge energiekosten is per 1 mei 2023 vervangen door de mogelijkheid om individuele bijzondere bijstand aan te vragen bij de gemeente Arnhem. Dit is besloten nadat landelijk duidelijk werd dat individuele bijzondere bijstand hiervoor het geëigende middel is. Het omzetten is volgens planning verlopen. Wanneer inwoners geconfronteerd worden met (te) hoge energiekosten, kan een aanvraag ingediend worden.

De landelijke energietoeslag 2023 laat op zich wachten. De gemeente Arnhem is nauw aangesloten op deze de landelijke ontwikkelingen en heeft goed voorgesorteerd om direct in actie te kunnen komen zodra de wetswijziging Energietoeslag 2023 een feit is. Ook dit jaar is er Lokale Wintertoeslag om onze inwoners met een laag inkomen tegemoet te komen in de energiekosten.
De verbinding met het verduurzamen en isoleren van de woning wordt steeds gelegd; er wordt samengewerkt met en verwezen naar de energiecoaches. Vanuit de energiecoaches wordt vanaf eind maart 2023 ook de tijdelijke subsidieregeling energiezuinig witgoed geboden.

Arnhemmers doen mee (D)

Arnhemmers die een beroep doen op de ondersteuning vanuit de Participatiewet willen we zo snel mogelijk op weg helpen naar grip op hun eigen leven en perspectief. We zetten in op ontwikkeling en begeleiding naar vermogen volgens de participatiewaaier. Waar mogelijk leidt dat tot betaald werk. Elke stap op het gebied van participatie beschouwen we als een resultaat, omdat we weten dat betaald werk niet voor iedereen mogelijk is. In dat kader ondersteunen we sociaal ondernemende wijkinitiatieven waar inwoners op een laagdrempelige manier kunnen participeren en zetten we met ketenpartpartners in op cultuurparticipatie als alternatieve manier om mensen te activeren.

Ontwikkeling/ begeleiding inwoners naar vermogen op de participatieladder **(I)**

Steeds minder Arnhemmers zijn afhankelijk van een bijstandsuitkering. Het aantal Arnhemmers met een uitkering daalt met enkele procenten meer dan bij gemeenten van vergelijkbare grootte. We gaan met onze inwoners in gesprek om samen te beslissen wat het best passende traject is. Inmiddels zijn bijna alle inwoners met een uitkering gesproken. We zien, ondanks de krapte op de arbeidsmarkt, dat een deel van de inwoners meer ondersteuning nodig heeft om uit te stromen naar betaald werk, dan wel voor wie deze stap niet haalbaar blijkt. Voor deze groep moeten we blijvend een beroep doen op het re-integratiebudget voor ondersteuning. De inzet van instrumentarium om passende ondersteuning aan te bieden neemt toe. Ter ondersteuning hiervan intensiveren we de ketensamenwerking met partners in het werkveld. Het aantal inwoners dat via de loonkostensubsidie en jobcoaching kan deelnemen aan arbeidsmarkt stijgt hierdoor. We zien daarom ook een toename in onze uitgaven voor loonkostensubsidie en jobcoaching. Daar waar nodig zoeken we samenwerking met het Sociaal Wijkteam en zetten we maatwerk of de doorbraakmethode in indien bredere ondersteuning nodig is, ook op andere leefgebieden.

Vanuit het werkinvesteringsfonds ondersteunen we initiatieven die toezien op uitbreiding en ontwikkeling van ondersteuningstrajecten of instrumentarium, zoals buurtconciërges, sociaal ondernemende wijkinitiatieven, buurtbaanbureaus, buurtklus- en buurtgroenteams, het partnerschap van jongerenwerk en ondernemers in de winkelcentra Presikhaaf en Kronenburg en het bewonersinitiatief Collectief Kapitaal.

Ondersteuning doelgroepen: statushouders en jongeren **(I)**

In 2023 hebben we een Europese subsidie (AMIF) toegekend gekregen om statushouders, die onder de oude wet inburgering vallen, extra te ondersteunen in hun integratie. Met meerdere externe partners en collega's samen ontwikkelen we een aanpak waarbij er een breed aanbod wordt ontwikkeld op meerdere leefdomeinen zoals gezondheid, sport en werk. Dit doen we door sleutelfiguren uit de wijk in te zetten en de binding tussen werkgever en werknemer te versterken.

We hebben aandacht voor de doelgroep jongeren. Binnen het cluster Werk en Inkomen wordt gewerkt met aandachtsfunctionarissen jongeren die het contact met en kennis over deze doelgroep warm houden. Voor jongeren waarbij betaald werk (nog) niet haalbaar is wordt gekeken naar andere vormen van participatie zoals activerend werk of het volgen van een opleiding.

Passende werkplekken (I)

Het Werkgeversservicepunt Midden Gelderland, UWV, Scalabor, het Centrum Activerend werk en de Stichting Inclusief Midden Gelderland zijn voor de gemeente belangrijke partners om inclusief werkgeverschap te stimuleren. Met hen komen we tot steeds betere afspraken wie wat doet in het passend maken van werkplekken voor onze inwoners en de ondersteuning hierbij voor werkgevers. Daarnaast ondersteunen we sociaal ondernemende wijkinitiatieven waar inwoners werkervaring op kunnen doen en stappen kunnen zetten richting betaald werk. Zo zijn er inwoners als buurtconciërge, buurtklusser en energiecoach aan de slag gegaan.
In de regio werken we samen met onze partners in de arbeidsmarkt. Zo hebben er in het eerste kwartaal 43 inwoners deelgenomen aan Oriëntatiecarrousels georganiseerd door het LeerWerkLoket. Ook was er veel interesse voor informatiebijeenkomsten voor professionals over praktijkleren en is er in mei gestart met een project rondom praktijkleren. Het Steunpunt Social Return Midden Gelderland is sinds begin dit jaar ondergebracht bij de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein. In het eerste kwartaal zijn er 9 plaatsingen (dienstverband, opleidings- of werkervaringsplek) gerealiseerd op basis van een Social Return verplichting. We volgen landelijk de gesprekken over de hervorming van de arbeidsmarkt en kijken wat dit voor Arnhem betekent.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	163.897	4.010	167.907
Baten	109.871	470	110.341
Saldo lasten en baten	-54.026	-3.540	-57.566
Toevoegingen aan reserves	554	0	554
Onttrekkingen aan reserves	3.507	0	3.507
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	2.953	0	2.953
Prognose resultaat	-51.073	-3.540	-54.613

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	4.010	N					
Werk en Inkomen	2.509	N	Actualisatie WSW	N	S	AR	J
Werk en Inkomen	1.788	N	Actualisatie BUIG	N	S	AR	J
Werk en Inkomen	350	N	Individuele studietoeslag	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	208	N	DU Begeleiding jongeren naar werk	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	5	N	Compensatie MGR	J	S	AR	J
Werk en Inkomen	0		Voordeel WSW	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	-850	V	Buurtcongiërges	J	I	AR	J
Baten	470	V					
Werk en Inkomen	470	V	Actualisatie BUIG	N	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Actualisatie WSW
De lasten voor de uitvoering van de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) vallen in 2023 naar verwachting € 2,5 miljoen hoger uit dan begroot. Dit komt door de doorgevoerde structurele looncompensatie van 7% voor de werknemers binnen de Sociale Werkvoorziening.

Actualisatie BUIG
Voor de betaling van de gebundelde uitkeringen ontvangt de gemeente een specifieke uitkering van het Rijk, de BUIG. Begin mei 2023 is het bijgestelde macrobudget bekend geworden (het nader voorlopig budget). Arnhem ontvangt in 2023 € 104,9 miljoen. Het verwachte saldo van baten en lasten BUIG is iets verslechterd, de lasten zijn minder hard gedaald dan werd verwacht. De afgelopen jaren hebben wij vol ingezet op de ondersteuning van Arnhemmers naar betaald werk. Het aantal personen dat afhankelijk is van een bijstandsuitkering is afgenomen en het aantal personen dat met ondersteuning betaald aan het werk is gegaan, is verdubbeld. Ten opzichte van de huidige begroting stijgt het nadeel per saldo van € 1,7 miljoen naar € 3,0 miljoen. Het financieel beeld verslechtert hierdoor met € 1,3 miljoen. Ten opzichte van de totale begrote lasten is dat 1,3%.
Het nadeel van € 1,3 miljoen wordt verrekend met de algemene middelen, in overeenstemming met de afgesproken begrotingssystematiek voor BUIG. Het nadeel is verdeeld over € 1,79 miljoen meer lasten en € 0,47 miljoen meer baten.

Individuele studietoeslag
Vanaf april 2022 is de wettelijk regeling individuele studietoeslag herzien. Deze regeling is bedoeld voor inwoners die geen inkomen naast hun studie kunnen verdienen door een structurele fysieke beperking. De herziening gaat met terugwerkende kracht in. We verwachten daarom in 2023 € 350.000 extra kosten.

Decentralisatie-uitkering (DU) Begeleiding jongeren naar werk
Arnhem ontvangt in 2023 € 208.000 voor de coördinatie van de regionale aanpak jeugdwerkloosheid, ondersteunen naar werk van kwetsbare aankomend mbo-gediplomeerden en ondersteunen naar werk van voortijdig schoolverlaters. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Participatie en armoedebestrijding.

Compensatie Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Voordeel WSW
Doordat er meer medewerkers van de Sociale Werkvoorziening zijn uitgestroomd dan begroot, heeft de bestuurscommissie participatie afgesproken om de middelen die hierdoor beschikbaar zijn gekomen in te zetten voor een eenmalige vergoeding aan alle medewerkers van de Sociale Werkvoorziening. Het gaat om een bedrag van € 440.000 en het is bedoeld als een financiële tegemoetkoming. De praktijk laat namelijk zien dat ook deze groep inwoners afgelopen jaar kampte met de hoge inflatie en hoge energiekosten. De huidige cao Sociale Werkvoorziening kent echter geen compensatie voor de gestegen kosten als gevolg van de inflatie. De uitbetaling van de tegemoetkoming gebeurt in de tweede helft van 2023. Als voorwaarde heeft de bestuurscommissie aangegeven dat er wel eerst helderheid moet zijn over de huidige cao-aanpassingen voor medewerkers van de Sociale Werkvoorziening. We willen voor alle werknemers die vallen onder de CAO 'Sociale Werkvoorziening' voorwaarden die recht doen aan het werk dat wordt gedaan en ook deze inwoners zekerheid geven om rond te kunnen komen. Daarom hebben wij als gemeente onze steun uitgesproken bij de resolutie van de VNG om de cao open te breken voor een loonsverhoging. De VNG en Cedris hebben onlangs het overleg met de vakbonden hervat over verbetering van de arbeidsvoorwaarden. Het is nog niet tot een akkoord gekomen.

Buurtconciërges
De verlengde pilot van de buurtconciërges loopt nog tot in 2024. Voor de dekking van deze pilot worden de middelen van € 425.000 uit het Werkinvesteringsfonds ingezet die in 2023 in de begroting zijn opgenomen. Om deze middelen in 2024 beschikbaar te maken worden deze in 2023 toegevoegd aan de algemene reserve. In de Begroting 2024 zullen deze middelen in 2024 worden onttrokken aan de algemene reserve, zo is ons voorstel.

De pilot buurtconciërges is begroot in het programma S12 Wonen en leefomgeving. Ook de dekking in 2023 vindt vanuit het werkinvesteringsfonds plaats. Hiervoor wordt deze dekking overgeheveld naar dit programma. Daarvoor worden de lasten in het programma S06 Participatie en armoedebestrijding met € 425.000 verlaagd en in het programma S12 met € 425.000 verhoogd. De totale lastendaling in S06 komt daarmee op € 850.000.

S07 Zorg

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving (A)

Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis (D)

In 2020 zijn beleidsregels in werking getreden, waardoor duidelijker is geworden wat onder passende, effectieve en efficiënte zorg wordt verstaan. Ook zorgaanbieders zijn via de inkoop en met hogere kwaliteitseisen opnieuw geselecteerd om vanaf 1 juli 2020 zorg te verlenen. Binnen deze nieuwe kaders werken Sociale wijkteams en aanbieders samen om passende zorg te verlenen, waardoor kwetsbare inwoners ondersteund worden om zo zelfstandig en zo thuis mogelijk te kunnen leven. Vanuit de inwonerservaringsonderzoeken blijkt dat deze zorg helpt om inwoners zo zelfstandig mogelijk te laten functioneren en dat de ingezette zorg goed gewaardeerd wordt.
Bij de huishoudelijke ondersteuning hebben we te maken met wachtlijsten in verband met vergrijzing en personeelstekorten. Via wachtlijstbemiddeling borgen we dat de meest kwetsbare inwoners met acute problemen als eerste geholpen worden door direct huishoudelijke ondersteuning in te zetten. Daarnaast onderzoeken we samen met zorgaanbieders hoe we voldoende personeel kunnen inzetten in de huishoudelijke ondersteuning en welke mogelijkheden er zijn om vraag en aanbod in evenwicht te brengen.

We versterken de (veer)kracht van onze inwoners thuis en in instellingen met een integrale aanpak (I)

Bij de inzet van passende zorg wordt beter gekeken of deze er toe leidt dat de eigen kracht en het sociale netwerk van inwoners wordt versterkt en algemene voorzieningen in wijken beter worden benut. Sociale wijkteams spreken inwoners en aanbieders hierop aan. Ook in de nieuwe aanbestedingseisen en beleidsregels staat deze aanpak centraal. Via de ontwikkeling van wijknetwerken, waarin zorgaanbieders en aanbieders van de sociale basis op wijkniveau beter gaan samenwerken, verwachten we de integrale aanpak verder te stimuleren. Daarnaast wordt in complexe (veelal multiprobleem-)situaties samen met het Instituut voor Publieke Waarden (IPW) de doorbraakmethode toegepast. Waar nodig wordt via onorthodoxe maatwerkoplossingen ervoor gezorgd dat inwoners weer stappen kunnen zetten in hun ontwikkeling. We doen ervaring op met deze aanpak en hebben inmiddels veel inwoners geholpen. De kennis over de doorbraakmethode wordt door het IPW overgebracht naar onze Sociale wijkteams. Een speciaal team wijkcoaches zal vanaf 2023 deze doorbraakmethode gaan uitvoeren.

Ook hebben we dit jaar Arnhemmers ondersteund die door fysieke beperkingen hinder ondervonden in het leiden van een zelfstandig leven. Bijvoorbeeld door het beschikbaar stellen van een hulpmiddel, een aanpassing aan hun woning of het bieden van ondersteuning/advisering aan inwoners die willen doorstromen naar een andere woning die beter past bij hun (fysieke) gezondheid.

We versterken de zorgtoewijzing (I)

De beleidsregels voor zorg zijn in 2020 ingevoerd en zijn in 2022 geëvalueerd. Hierover is de raad geïnformeerd. Sociale wijkteams gebruiken deze beleidsregels om te bepalen welke zorg passend is voor inwoners. Ook zijn nieuwe aanbestedingseisen opgesteld voor aanbieders over de kwaliteit en gewenste transformatie van zorg. In periodieke contractgesprekken wordt besproken welke verbeteringen aanbieders hierin kunnen aanbrengen. Wij voeren deze gesprekken samen met de regionale inkooporganisatie. De Sociale wijkteams worden ondersteund in de zorgtoewijzing. Door gezamenlijk te kijken naar ontwikkelingen in de zorg, via een verbeterde Zorgmonitor, kunnen patronen en trends worden herkend. Deze Zorgmonitor vormt de basis voor de periodieke bestuursrapportage.

In 2022 hebben de Sociale wijkteams in afstemming met de gemeente Arnhem een aanpassing van de organisatie doorgevoerd. Naast Sociale wijkteams met generalistische wijkcoaches zijn stadsteams ingesteld. De coaches in deze stadsteams werken aan de uitvoering en toewijzing van een aantal specifieke zorgtaken. Er zijn stadsteams op het gebied van Wonen-rollen-vervoer-huishoudelijke ondersteuning, onderwijs; veiligheid en beschermd wonen. Daarnaast is de aansturing van de Sociale wijkteams vereenvoudigd door het aanstellen van één directeur/bestuurder die leiding geeft aan een aantal teamleiders. Inmiddels is gestart met een onderzoek of de personeelsformatie (wijkcoaches) van de stichting sociale wijkteams voldoende is om de opdracht van de gemeente Arnhem uit te voeren. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door Significant in opdracht van de gemeente Arnhem en de sociale wijkteams.

We sturen op kwaliteit en resultaat **(I)**

Per 1 juli 2020 is de nieuwe aanbesteding ingegaan. Daarbij zijn alle ingeschreven aanbieders getoetst aan de hogere kwaliteitseisen met als gevolg dat het aantal gecontracteerde aanbieders sterk is verminderd. In de aanbesteding zijn ook de eisen bij de verschillende zorgvormen verduidelijkt en aangescherpt. Via periodieke contractgesprekken monitoren we of aanbieders hieraan voldoen en zo nodig spreken we hen hierop aan. We blijven kwaliteits- en rechtmatigheidscontroles uitvoeren, zowel door de VGGM (kwaliteit) als door onze afdeling Handhaving. Daarbij werken we niet alleen signaalgestuurd, maar voeren we ook steekproefsgewijze controles uit en analyses van de jaarrekeningen en andere financiële gegevens. In de raadsbrief van 9 november 2021 is uitgebreid gerapporteerd over het intensiveren van het toezicht op de kwaliteit en rechtmatigheid van de Wmo- en jeugdzorg. In de bestuursrapportage is informatie te vinden over de uitgevoerde kwaliteits- en rechtmatigheidsonderzoeken en het totale bedrag aan onrechtmatig gedeclareerde zorg dat wordt teruggevorderd bij aanbieders.

In de afgelopen periode is gewerkt aan het verbeteren van het PGB-beleid (Persoonsgebonden budget). De verbeteringen zijn onder meer doorgevoerd in de informatievoorziening en communicatie, toerusten van de sociale wijkteams en intensiveren van de kwaliteit van de geleverde zorg. We blijven ook aandacht besteden aan de bewustwording en eigen regie van PGB-houders. Ondertussen werkt het Rijk aan de actieagenda PGB. We blijven deze landelijke ontwikkelen volgen.

We vergroten het inzicht of passende zorg wordt ingezet (monitoring) **(I)**

De raad ontvangt periodiek een bestuursrapportage over de ontwikkelingen in het sociale domein. Op wijkniveau is een dashboard beschikbaar waarin we de zorg(kosten) tot op detail kunnen monitoren. Gemeente en Sociale wijkteams werken met deze data (bijvoorbeeld volumes, producten, duur, kosten, aanbieders, zorgpaden en verwijzers) en bekijken of er aanleiding is om maatregelen te nemen. Daarbij wordt ook gekeken naar ontwikkelingen en resultaten in de wijk en de stad.
In 2022 zijn de beleidsregels geëvalueerd en is vanuit verschillende perspectieven bekeken of passende zorg wordt ingezet. Ook is het inwonerservaringsonderzoek uitgevoerd. Over beide onderzoeken is de raad geïnformeerd.

We ontschotten zorgsystemen en verkrijgen toereikend rijksbudget **(I)**

Het Rijk heeft voor de jaren 2021, 2022 en 2023 inmiddels extra middelen toegekend en voor latere jaren wordt verwacht dat het nieuwe kabinet nog extra middelen beschikbaar zal stellen. Ondertussen is in het kader van de hervomingsagenda door het Rijk en VNG gewerkt aan het ontwerpen en toetsen van mogelijk kostenbesparende maatregelen in de jeugdzorg. De rijksmiddelen zullen daarop in de komende jaren worden aangepast.

Het Integraal Zorgakkoord (IZA) is eind 2022 vastgesteld en vraagt inzet van de gemeente. De aanleiding voor het IZA is de toenemende druk op de zorg en het doel van het IZA is om zorgtransformaties in gang te zetten. Vanuit het IZA dienen dit jaar een regiobeeld en een regioplan opgeleverd te worden. Vanuit het IZA krijgt de regio Centraal Gelderland ongeveer € 4 miljoen per jaar via een IZA-SPUK en mag de gemeente met zorgaanbieders aanspraak maken op transformatiemiddelen voor impactvolle zorgtransformaties. Meer informatie over het IZA volgt in het derde kwartaal.

Het nieuwe verdeelmodel voor beschermd wonen is opnieuw met een jaar uitgesteld. Het wetsvoorstel woonplaatsbeginsel (en de daarmee gepaard gaande financiële doordecentralisatie) wordt momenteel door het Rijk voorbereid en het streven is om met ingang van 1 januari 2025 te starten met de invoering van het nieuwe verdeelmodel.

Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij (D)

Er wordt in de participatieketen steeds beter samengewerkt ter ondersteuning van de inwoners die willen werken. Ontwikkeling van de inwoner staat centraal. Waar mogelijk is dit gericht op een stapje verder op de participatieladder en op doorstroom of uitstroom naar een vorm van betaald werk. Met de introductie van de basisbanen is er een extra mogelijkheid gekomen om de stap van activerend werk naar betaald werk te maken. Bij de inwoners waarbij doorstroom of uitstroom niet mogelijk is gaat het om het versterken of stabiliseren van de mate van participatie: meedoen naar vermogen. Er is voldoende passend aanbod.

Een rendementsmeting Activerend Werk (AW) laat zien dat deelnemers van een traject Activerend Werk (zowel nieuwe als die al bezig waren met Activerend Werk) in één jaar tijd gemiddeld 1, 2 trede zijn gestegen op de participatieladder. En van deze groep is 16% begeleid naar een vorm van betaald werk.

In de afgelopen periode is het aantal inwoners dat actief aan de slag is met Activerend Werk aan het dalen. Gezien de huidige krappe arbeidsmarkt zijn er meer kansen op betaald werk. Er wordt actief ingezet om inwoners vanuit Activerend Werktrajecten door te laten stromen naar een vorm van betaald werk. Hiervoor wordt intensief samen gewerkt met diverse organisaties in de participatieketen. Daarnaast wordt er nauw samengewerkt op het

grensvlak Onderwijs en Activerend werk om kwetsbare jongeren de juiste ondersteuning te bieden in hun ontwikkeling naar zelfstandigheid.

Zie de inspanningen benoemd bij het doel 'Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis' **(I)**

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg (A)

Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven (D)

We willen dat kinderen zo veel mogelijk op eigen kracht meedoen aan het dagelijkse leven. Daarvoor hebben zij een goede sociale basis in de buurt nodig waar ze op kunnen terugvallen. Bijvoorbeeld op school, of bij de sport- of cultuurvereniging. Als het netwerk en de sociale basis bij een kind niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, dan zetten wij (tijdelijk) specialistische jeugdzorg in.

Versterken eigen kracht van jeugdigen, sociaal netwerk en inzet algemene voorzieningen **(I)**

- We hebben zes nieuwe matches gemaakt tussen steunouders en vraaggezinnen. Het is lastig om voldoende steunouders te werven. We hebben de samenwerking met de pleegzorgcampagne geïntensiveerd. Dit zorgt naast aandacht voor pleegzorg ook voor meer aandacht voor de werving van steunouders. 15 kinderen maken gebruik van een steungezin. Dit is lager dan de doelstelling. Dit komt omdat we moeilijk steungezinnen kunnen vinden.
- We hebben afspraken over de inzet van Jeugdhulp Binnen Onderwijs (JBO). Deze afspraken zijn opgesteld in afstemming met de Samenwerkingsverbanden voor Primair Onderwijs en Voortgezet Onderwijs. We hebben met het wijkteam richtlijnen opgesteld over de inzet van Jeugdhulp Binnen Onderwijs (inclusief thuiszitters).
- We hebben een regionale werkwijze ontwikkeld om de inzet van jeugdhulp op Lichtenbeek (speciaal onderwijs) efficiënter en effectiever te organiseren. Deze werkwijze is opgesteld in afstemming met Lichtenbeek, Samenwerkingsband voor Primair Onderwijs, zorgaanbieders, de Regiogemeenten en het sociaal wijkteam. Doel van deze werkwijze is om de inzet van JBO efficiënter en effectiever te organiseren, zodat kinderen zich beter kunnen ontwikkelen.
- We hebben een plan van aanpak hoogbegaafden opgesteld met verschillende partners uit het veld en de betrokken ouders.
- De inspanningen die we gepleegd hebben, zijn conform de doelstellingen. We lopen op koers.

Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis (D)

- We hebben in 2023 in de regio Centraal Gelderland een communicatiecampagne georganiseerd voor het Digitaal Scheidingsloket. Het aantal bezoekers van het Digitaal Scheidingsloket is dankzij deze campagne flink gestegen. De stijging van het aantal bezoekers heeft (nog) niet geleid tot een stijgend aantal inwoners dat gebruik heeft gemaakt van de chatfunctie. We onderzoeken of het Digitaal Scheidingsloket een permanente plek kan krijgen bij een welzijnsorganisatie.
- We voorkomen uithuisplaatsingen vaker door de inzet van Team VAV (Vertrouwd, Aanwezig en Veilig) dat snel en flexibel bij kwetsbare gezinnen thuis ingezet kan worden en escalatie helpt te voorkomen. De evaluatie over kalenderjaar 2022 laat zien dat door de inzet van VAV bij 12 nieuwe gezinnen zwaardere vormen van zorg en uithuisplaatsingen worden voorkomen. Het team VAV wordt uitgebreid zodat 25 gezinnen worden geholpen.
- In de afgelopen twee jaar is het aantal jeugdbeschermingsmaatregelen en het aantal jongeren in verblijf licht afgenomen. We boeken resultaat met de maatregelen die de inzet van jeugdbescherming en verblijf moeten voorkomen. Het verbeteren en versnellen van het veiligheidsnetwerk vergt een lange adem. We hebben in het afgelopen half jaar stappen gezet in de samenwerking tussen de jeugdbescherming en de lokale toegang.
- We versnellen en verbeteren het veiligheidsnetwerk: Veilig Thuis, Sociale wijkteams, jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming. Zodat kinderen en hun ouders sneller passend hulpaanbod krijgen om de veiligheid in het gezin te herstellen. De afspraken vanuit de Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming zijn op 1 april 2022 doorgevoerd, waardoor de samenwerking een nieuwe impuls heeft gekregen. We werken aan de inrichting van een toekomststuin voor kind- en gezinsbescherming, waarbij medewerkers van Sociale Wijkteams intensief samenwerken met medewerkers van Veilig Thuis, Jeugdbescherming en Raad voor Kinderbescherming.
- We zetten de doorbraakmethode in om te werken aan een beter perspectief voor gezinnen met complexe, meervoudige problemen in een onveilige situatie. De doorbraakmethode is geborgd binnen de Sociale Wijkteams. We hebben afgesproken dat jaarlijks 40 casussen vanuit de doorbraakmethode worden opgepakt.
- Het Regionaal Expert Team (RET) ondersteunt bij het bepalen en tijdig inzetten van passende jeugdhulp en het aanbieden van ambulante alternatieven voor verblijf. Met dit regionale overleg doen we er alles aan om

uithuisplaatsing te voorkomen en zetten we in op betere uitstroom uit de jeugdzorg. Er is sprake van een lichte daling van het aantal Arnhemse jeugdigen in verblijf. In januari 2022 zaten 470 jeugdigen in verblijf en in maart 2023 455 jeugdigen. We zien deze daling voornamelijk bij pleegzorg en verblijf op terrein. Het RET helpt te bepalen welke zorg noodzakelijk. Het is nog niet altijd gelukt om een passende plek voor de jeugdigen te vinden. Om sneller een passende verblijfsplek voor jeugdigen te organiseren wordt in 2023 de 'Samenwerkende Voordeuren' opgezet waarbij een jeugdige op één plek wordt aangemeld waarna in samenwerking met het RET en zorgaanbieders een verblijfsplek wordt gerealiseerd. Deze ontwikkeling sluit aan bij de Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming en het RET.

- We werven ouders voor pleegzorg en zetten gezinsvormen in als alternatieven voor jeugdhulp met verblijf. In samenwerking met de pleegzorgaanbieders en Steunouder Arnhem is een vernieuwde regionaal pleegzorgcampagne uitgevoerd. Met als doel het werven van meer pleegouders en steunouders, zodat kinderen in onveiligheid zo thuis mogelijk kunnen opgroeien. Niet alleen het werven van nieuwe pleegouders is belangrijk, maar ook het behouden van pleegouders. We organiseren in de week van pleegzorg een aantal activiteiten.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling **(I)**

Zie de toelichting bij deze inspanning binnen het programma Welzijn en Inclusie.

Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk (D)

- In het afgelopen jaar zijn veel inspanningen geleverd om kinderen zo dichtbij huis mogelijk ondersteuning te bieden als zij vastlopen in hun ontwikkeling.
- De doelstelling van het project was het werven en inzetten van de praktijkondersteuner. Deze doelstelling is behaald. Gekeken naar de resultaten zien we dat ten opzichte van 2022 meer kinderen bij de praktijkondersteuner zijn geweest en de ernst van de problematiek toeneemt. 45 procent van de kinderen die bij de praktijkondersteuner kwam, werd verwezen naar specialistische zorg. De rest van de kinderen (55 procent) is geholpen door de praktijkondersteuner of is doorverwezen naar een algemene voorziening. Deze resultaten zijn lager vergeleken met de resultaten in 2022 (75 procent). In het najaar gaan we verder in gesprek met OnzeHuisartsen om te kijken wat de oorzaak is van de daling van het percentage. Daarna is bijsturing wellicht wenselijk.
- De zorgaccounthouder is in februari 2022 gestart met als doel bemiddelen bij de zorgvraag van kinderen op de wachtlijst (behandeling/GGZ), zodat zij sneller kunnen starten met hun zorgtraject. Bemiddelingen waren vrijwel in alle gevallen succesvol: er kon een alternatief worden aangeboden met een kortere wachttijd en in een groot aantal bemiddelingen kon een lichtere vorm van behandeling worden ingezet bij alternatieve aanbieders. Dit heeft tot gevolg dat kinderen die direct hulp nodig hebben deze ook kunnen ontvangen. In 2022 is de wachtlijsten van behandeling/GGZ met 15% gedaald. Dit is conform de doelstelling.
- In februari 2022 hebben we samen met vier zorgaanbieders bijeenkomsten ontwikkeld voor ouders en hun kinderen die op de wachtlijst staan. Tot op heden zijn er vijf aanmeldingen. Eén aanbieder biedt deze groepsbijeenkomsten standaard aan bij de aanmelding van de jeugdigen. We gaan kijken naar een alternatieve oplossing waardoor de groepsbijeenkomsten laagdrempelig worden aangeboden en voor iedere jeugdige toegankelijk is.
- Samen met de wijkteams hebben we een aantal acties ondernomen met als doel inzet van de juiste wet (Jeugdwet, Verlengde Jeugdwet of Wet Langdurige Zorg). We hebben ingezet op deskundigheidsbevordering van de Sociale wijkteams over inzet van de Verlengde Jeugdwet. We kijken of de Verlengde Jeugdwet correct is ingezet door de verwijzers of dat een voorliggende voorziening (WLZ, WMO, Zorgverzekeringswet) van toepassing is. 196 unieke jeugdigen hebben een toewijzing op basis van de verlengde Jeugdwet.

We zorgen voor een wijknetwerk met algemene voorzieningen en zorgaanbod dat aansluit bij de problemen van kinderen en jongeren **(I)**

We hebben de afgelopen 2,5 jaar in vier wijken de pilot Begeleiding Jeugd en Wmo uitgevoerd waarbij wijkcoaches zelf begeleiding boden in plaats van te verwijzen naar gecontracteerde aanbieders in de Wmo en Jeugdzorg. In mei 2023 is deze pilot afgerond. Zo is gebleken dat de meerwaarde van de pilot beperkt is. Eén belangrijke doelstelling van de pilot is dat de begeleiding door wijkcoaches er toe zou leiden dat gecontracteerde zorgaanbieders minder begeleiding zouden hoeven te bieden. Dit resultaat is niet gerealiseerd. Tegelijkertijd blijkt ook dat een belangrijke randvoorwaarde nog niet op orde is om de pilot tot een succes te maken. Passende voorliggende voorzieningen ontbreken, waardoor begeleidingstrajecten niet snel kunnen worden afgesloten. We gaan de komende tijd de positieve ervaringen van de pilot (bijvoorbeeld het dichtbij, in de wijk, bieden van zorg) bestendigen in structureel beleid.

In het najaar starten we in de gebieden De Laar, Elderveld, Elden en Schuytgraaf om laagdrempelige opvoedondersteuning aan ouders aan te bieden en daarnaast te zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten voor ontspanning en het uitwisselen van ervaringen over opvoeden.

Het uitgangspunt blijft om meer wijkgericht te gaan werken. Dit houdt in dat een beperkt aantal 'begeleidingsaanbieders' in de wijken samenwerken en medeverantwoordelijk zijn voor het bieden van de begeleiding in de wijk.

Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk (A)

Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers (D)

Zie de toelichting bij de inspanningen hieronder.

We koppelen zorg(behoeften) aan wonen (I)

In nauwe samenwerking met vier woningbouwcorporaties stromen iedere maand cliënten uit naar een zelfstandige woning. Deze zogenaamde convenantroute is speciaal bedoeld voor cliënten in beschermd wonen of de maatschappelijke opvang, die klaar zijn voor een volgende stap, maar via de reguliere routes niet aan een woning kunnen komen.

De druk op de convenantroute is verder toegenomen doordat cliënten die vanuit intramurale zorg uit wensen te stromen moeilijk via de reguliere routes aan een woning kunnen komen. Naast de aanvragen vanuit beschermd wonen ontvangen we ook aanvragen vanuit de WLZ, ouder-kindhuizen en de instellingen voor jeugdzorg. Vooral deze laatste groep zorgt voor complexe aanvragen omdat er te weinig geschikte woningen zijn. De vraag naar kamerwoningen en goedkope eenpersoonswoningen (zoals studio's) is veel groter dan het aanbod.

Zorggerelateerde woonoverlast wordt minder (I)

Bij het meldpunt woonoverlast kan ook zorggerelateerde overlast worden gemeld. Als er meldingen zijn, worden deze met de betreffende zorgaanbieder besproken om passende maatregelen te treffen.
In 2020 is het casusoverleg 'complexe casuïstiek beschermd wonen' gestart en is een werkwijze afgesproken. Naast de primaire bedoeling, het invullen van de zorg voor mensen met een intensieve en complexe zorgvraag, heeft het meerwaarde voor aanbieders, doordat zij meer onderling afstemmen.
Regelmatig vindt afstemming over zorgoverlast plaats tussen de gemeente, het Zorgkantoor en de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI). Hierbij worden signalen van zorgoverlast gedeeld met het verzoek deze op te pakken om maatregelen te treffen.

Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen (D)

De gemeenten binnen de regio Centraal Gelderland, inclusief Arnhem, sturen samen met de Inkooporganisatie op deze transformatie, waarbij een belangrijke ontwikkelopdracht bij de gecontracteerde zorgaanbieders ligt. De eerste slag hierin is gemaakt met de nieuwe inkoopronde die is ingegaan op 1-7-2020. Met de recente contractverlenging van de aanbieders voor beschermd wonen is een tweede slag gemaakt door diverse verbeteringen in de producten door te voeren. Daarnaast werkt iedere gemeente aan de lokale basisinfrastructuur, zorgt voor voldoende geschikte woningen om de doorstroom mogelijk te maken en stimuleert wooninnovatie: voldoende diversiteit aan woonvoorzieningen die niet locatie-gebonden zijn (wonen-zorg losgekoppeld). In de praktijk is het 'omklappen' van woningen nog niet altijd mogelijk en moet de inwoner bij afschaling verhuizen. Voldoende geschikte woningen en een gevarieerd aanbod in Arnhem en de regio zijn hiervoor noodzakelijk. Dit blijft een belangrijk aandachts- en ontwikkelpunt de komende jaren en is een belangrijk onderdeel van de nieuwe regionale samenwerkingsafspraken.

We ontwikkelen meer preventieve activiteiten (I)

Regionaal (binnen het programma 'Samen aan Zet') is afgesproken dat iedere gemeente in de regio Centraal Gelderland werkt aan het op orde brengen van de lokale basisinfrastructuur. Dat betekent dat we zorgen voor plekken/activiteiten in de buurt waar inwoners die beschermd of begeleid wonen, elkaar kunnen ontmoeten en onderling steun kunnen vinden (zoveel mogelijk verspreid over de stad). We realiseren voldoende aanbod voor een zinvolle daginvulling en zorgen dat de deze doelgroep kan wonen op een passende plek (onder andere door woonafspraken met corporaties). We zorgen voor lokale samenwerking via de ontwikkeling van de wijknetwerken en werken hierbij samen met andere gemeenten, aanbieders, zorgverzekeraars en woningcorporaties. Eén van de huidige activiteiten is de voorziening 'buurtcirkels'. Deze wordt door de Regionale Instelling voor Beschermd Wonen in de regio Arnhem Veluwe Vallei (RIBW AVV) verspreid over de stad aangeboden. Hier kunnen zorgcliënten elkaar ontmoeten en elkaar ondersteunen in de problemen waar zij in het dagelijks leven tegenaan lopen. De gesprekken vinden plaats onder supervisie van een zorgprofessional. Door de buurtcirkels wordt de zelf- en samenredzaamheid vergroot en wordt bijgedragen aan een verantwoorde afschaling van zorg met een verkleinde kans op terugval.

Er zijn regionaal sluitende afspraken Beschermd Thuis **(I)**

Vanaf 1-1-2022 is gestart met de inhoudelijke doordecentralisatie van Beschermd Wonen. Dit houdt in dat alle gemeenten zich volledig gaan inzetten om voor hun eigen inwoners beschermd wonen te bieden. Hiervoor worden regionale samenwerkingsafspraken gemaakt. Dit is onder andere vastgelegd in de Kadernota ‘Samen aan Zet’ (de vervolgkoers op het Transformatieplan). Daarnaast wordt gewerkt aan een regionaal uitvoeringsplan en lokale uitvoeringsplannen.
De financiële doordecentralisatie is echter opnieuw uitgesteld. De verwachting is dat deze met ingang van 1-1-2025 plaatsvindt (invoering van het woonplaatsbeginsel en objectief verdeelmodel). Vanaf dat moment zijn de gemeenten zelf verantwoordelijk voor de eigen inwoners die (nieuw) willen instromen in beschermd wonen en ontvangt elke gemeente de bijbehorende middelen.
Deze verdeling van middelen vindt geleidelijk plaats. Als centrumgemeente Arnhem ontvangen wij nu nog alle middelen maar dat wordt straks verdeeld over de regiogemeenten. Bovendien gaat dat gepaard met een vermindering van het huidig budget. De financiële afspraken met de regiogemeenten voor de komende jaren zijn afgerond. Er wordt toegewerkt naar een convenant waarin afspraken worden vastgelegd over de financiën, de regionale besluitvorming hierover, de toegang, contractering, toezicht, de lokale basisvoorzieningen, monitoring en woonafspraken. Hiermee geven we invulling aan de van rijkswege vastgelegde Norm voor Opdrachtgeverschap voor Beschermd Wonen.

Er is een integrale aanpak voor mensen met verward gedrag **(I)**

In 2021 is bemoeizorg in de gemeente Arnhem uitgebreid. Naast de al bestaande mogelijkheden die de Regionale Instelling voor Beschermd Wonen in de regio Arnhem Veluwe Vallei (RIBW AVV) biedt voor (dreigend) dak- en thuislozen, zijn het Leger des Heils en Siza gestart met bemoeizorg voor een bredere doelgroep. We zijn aan het onderzoeken of we deze vormen van bemoeizorg kunnen samenvoegen tot een breed bemoeizorgteam.
De pilot 'Welkom in je wijk!' is afgerond. De bewustwordingsbijeenkomsten van deze pilot, hadden tot doel stigma van onbegrepen gedrag tegen te gaan en buurtbewoners meer begrip voor psychische kwetsbaarheden te geven. Er zijn weinig mensen bereikt met deze bewustwordingsbijeenkomsten, wellicht mede door de coronacrisis.
De pilot 'Noodbed voor mensen met verward gedrag' is in oktober 2021 van start gegaan. De partners hebben met elkaar afgesproken gedurende 2022 deze pilot door te laten lopen. Eind 2022 is een evaluatie geweest. Daaruit blijkt dat er nauwelijks gebruik is gemaakt van het noodbed. In 2023 is met de partners onderzocht of de pilot in gewijzigde vorm voortgezet kan worden. De pilot heeft nu een meer medisch karakter en is per 15 juni 2023 weer opgestart. De medische noodbedden zijn bij Rijnstate en de sociaal domein noodbedden zijn bij Pro Persona.
Onze bestuurders hebben op landelijk niveau aandacht gevraagd voor de uitvoeringsproblemen die we tegen komen in de Wet zorg en dwang. Met onze partners voeren we overleg om op lokaal en regionaal niveau tot verbeteringen te komen in de uitvoering van deze wet.
Met politie, VGGM, Sociaal wijkteam en de Overlast en Zorgoverleg-coördinatoren en IrisZorg werken we preventiever, door politiemeldingen over verward gedrag (waarbij geen strafbare feiten zijn gepleegd) te laten landen in het sociaal domein. Doordat de meldingen bekend zijn bij zorgpartners, kan zorg worden geïntensiveerd. Waar geen zorg wordt geboden kan onderzocht worden of hier een vraag om ondersteuning ligt.

Er zijn in Arnhem diverse aanpakken en interventies om de problematieken rond onbegrepen gedrag aan te pakken. Ondanks de inspanningen blijven de aantallen meldingen hoog en staat in sommige wijken mede door overlast de leefbaarheid onder druk. Om deze reden werken we met verschillende partijen Zorg en Veiligheid aan een interventieplan personen met verward of onbegrepen gedrag. Doel van het interventieplan is om vanuit de verschillende disciplines te komen tot aanvullende interventies binnen de aanpak voor personen met verward of onbegrepen gedrag.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	65.977	195	66.172
Baten	2.898	-308	2.590
Saldo lasten en baten	-63.079	-503	-63.582
Toevoegingen aan reserves	1.082	4.748	5.830
Onttrekkingen aan reserves	996	6.430	7.426
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-86	1.682	1.596
Prognose resultaat	-63.165	1.179	-61.986

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	195	N					
WMO en sociale wijkteams	195	N	Compensatie MGR	J	S	AR	J
Baten	-308	N					
WMO en sociale wijkteams	610	V	Hogere eigen bijdrage WMO	N	S	AR	J
WMO en sociale wijkteams	-918	N	Lagere eigen bijdrage beschermd wonen	N	S	BR	J
Toevoegingen aan reserves	4.748	N					
WMO en sociale wijkteams	4.346	N	Saldo voordeel WMO	N	I	BR	J
WMO en sociale wijkteams	807	N	Toevoeging resultaat doelgroepenvervoer aan BR WMO en Jeugdzorg	N	I	BR	J
WMO en sociale wijkteams	595	N	Toevoeging resultaat beschermd wonen aan BR WMO en Jeugdzorg	N	I	BR	J
Jeugdzorg	-1.000	V	Vrijval dotatie aan BR Jeugdfonds	N	S	AR	J
Onttrekkingen aan reserves	6.430	V					
Jeugdzorg	3.600	V	Restantnadeel Jeugdzorg	J	S	BR	J
Jeugdzorg	800	V	Pluryn tariefsverhoging	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	730	V	Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	600	V	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	400	V	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	300	V	Verhoging pleegzorgvergoeding	J	S	BR	J

Algemeen

Per onderdeel van de zorgbegroting wordt geprognosticeerd wat de totale kosten 2023 zullen zijn. Hierbij wordt rekening gehouden met verhoogde tarieven en de trends en ontwikkelingen in aantallen cliënten en zorg per cliënt.

Jeugdzorg: stijging tarieven en kosten

Zie toelichting op wijken algemeen.

Wmo-zorg: Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Aanvullende indexatie zorgtarieven
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Wmo-zorg: doelgroepenvervoer
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Beschermd wonen
Zie toelichting op Wijken algemeen.

WMO-zorg: begeleiding- en overige Wmo
Betreft hogere eigen bijdrage WMO en Zorg: Saldo voordeel WMO. Zie hiervoor toelichting op wijken algemeen

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Vrijval dotatie aan BR Jeugdfonds
Actualisatie van de BR Jeugdfonds leidt tot de conclusie dat de begrote dotatie van 3 jaar van € 1 miljoen jaarlijks in beginsel niet noodzakelijk lijkt voor de dekking van de ambities binnen Perspectief op Jeugd. De begrote toevoeging in de jaren 2023, 2024 en 2025 wordt daarom teruggedraaid. Voor dit jaar alsook voor de jaren 2024 en 2025 valt daarmee € 1 miljoen vrij ten gunste van de algemene middelen.

S08 Welzijn en inclusie

Voortgang doelen en inspanningen

Arnhem staat voor een aantal grote uitdagingen die vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid dat onder andere inzet op een sterke sociale basis. Deze uitdagingen zijn bijvoorbeeld een groeiende stad met een grote woonopgave voor onder andere de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, het versterken van de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, het werken aan een inclusieve samenleving en het voorkomen of verlagen van de hoge (jeugd)zorgvraag van inwoners.

Arnhem wil daarom wijken met voldoende voorzieningen, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Het beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote invloed op de kwaliteit van alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om bijvoorbeeld laaggeletterdheid tegen te gaan.

Deze ambities die de gemeenteraad in de begroting heeft vastgesteld, vragen om een stevige sociale basis aan welzijn. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave.

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad (A)

Opvoeden en opgroeien (D)

We werken volgens de principes van de Pedagogische Wijkaanpak aan het gezond- en veilig opgroeien van kinderen- en jongeren. In samenwerking met onze partners in de stad kijken we per wijk waar de prioritering in het jongerenwerk zit. Zij maken, in afstemming met ons, een programma om op die manier de jongeren te bereiken.

Sluitende aanpak ketenpartners voor vroegsignalering (I)

Met het aanbod gezinsprogramma's worden ouders met jonge kinderen ondersteund bij vragen over opvoeden en de (taal)ontwikkeling van hun kind. Dit aanbod is van belang voor vroegsignalering en preventie en leidt toe naar het aanbod peuteropvang dat voor alle kinderen vanaf 2 jaar beschikbaar is.
Ook wordt Veilig In en Om School (VIOS) verder voortgezet. De pedagogische driehoek staat daarin centraal: school, thuis, straat. Om deze verbinding goed te kunnen maken worden jongerenwerkers ook ingezet op school. Door op deze manier te werken zijn de lijnen kort, is de informatievoorziening zo actueel en nauwkeurig als mogelijk en worden signalen vroegtijdig opgepakt. Ook andere partners op jeugd- en jongerenwerk, sport, onderwijs, en jeugd(gezondheids)zorg werken goed samen en kunnen elkaar steeds beter vinden, maar dit blijft om aandacht vragen.

Ontwikkelen van voorliggende voorzieningen (I)

We vinden het belangrijk om passende ondersteuning te leveren aan onze inwoners, zo licht en dichtbij mogelijk. Daarvoor (door)ontwikkelen we aanbod in het kader van afschalen of het voorkomen van zwaardere zorg. Daar speelt vroegsignalering en doorverwijzing een belangrijk rol in. De vorming van wijknetwerken speelt hier een rol in. Hierin trekken we samen op met het programma zorg en wordt deze preventieve aanpak doorontwikkeld.

Maatschappelijke verbindingen (D)

In de eerste helft van 2023 is de Arnhemse Buurthuizenvisie 2022-2032 ‘Buurthuizen, Arnhems Goud!’ aan onze gemeenteraad aangeboden.
Deze visie van de samenwerkende Arnhemse buurthuizen is tot stand gekomen in een vorm van cocreatie van de buurthuizen, gemeente Arnhem en maatschappelijke partners, waarbij de gemeente onder meer een faciliterende rol heeft gespeeld door de procesbegeleider te financieren.

Op basis van deze visie worden stappen gezet om de buurthuizen in Arnhem een duurzame toekomst te geven. Hierin wordt de verbinding gezocht met het op te stellen accommodatiebeleid. Accommodaties, waaronder buurthuizen, maken het mogelijk dat ontmoeting en verbinding in de wijk kan plaatsvinden, doordat daar bijvoorbeeld wordt gesport of dat er activiteiten georganiseerd worden. Echter, ruimtes zijn niet altijd geschikt voor elke activiteit of worden door inwoners gezien als prettige plek. In de afgelopen jaren is de wens ontstaan om integraal te kijken naar het gebruik, beheer en exploitatie van maatschappelijke accommodaties.

In het verlengde hiervan zijn de subsidies in het kader van Ontmoeten en Verbinden in 2023 doorgezet, waardoor diverse buurthuizen en ontmoetingsplekken in Arnhem financieel ondersteund worden. Door deze financiële steun kan ontmoeting in de wijk worden gestimuleerd.

Samen werken in en aan de wijk (I)

We zijn continue in gesprek met de wijk, met partners en bewoners. Dit doen we samen met de wijkmanagers.

Suïcidepreventie (amendement 22A70 Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen) (I)

Vanaf juli 2021 tot 1 juli 2023 maakte Arnhem deel uit van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet). Een stad/regio die deelneemt aan het Actienetwerk doet dat onder regie van 113 Zelfmoordpreventie en met de intentie om het duurzaam een plek te geven. Zoals aangegeven in de raadsbrief van 23 mei, blijven we ook na 1 juli 2023 de aanpak van Supranet volgen. Dat betekent dat we gelijktijdige inzetten op vijf pijlers: publiekscampagne (bespreekbaar maken), risicogroepen benaderen, gatekeepers trainen in het herkennen en bespreekbaar maken, het netwerk versterken en de toegang tot dodelijke middelen beperken. Dit doen we met veel lokale partners en met inzet van ervaringsdeskundigen en naasten. Najaar 2023 is er een publiekscampagne voor de risicogroep jongeren en diverse activiteiten.

Zelf- en samenredzaamheid (D)

In 2023 starten we met het opzetten van wijknetwerken. Deze wijknetwerken dragen bij aan het langer zelfstandig en zelfredzaam thuis blijven wonen. Deze wijknetwerken bieden toegang tot laagdrempelige ondersteuning die zorg op lange termijn voorkomt. Het vormgeven van deze wijknetwerken doen we samen met onze partners in de stad op het gebied van welzijn en zorg.

Ondersteuning mantelzorgers (I)

Op 1 maart 2023 is het ‘Arnhems jaar van de Mantelzorg’ van start gegaan, op het 25 jarig jubileum van MVT (Mantelzorg Vrijwillige Thuishulp). Op communicatievlak is dit jaar sterk ingezet om het belang van mantelzorgers te benadrukken en in te zetten op een mantelzorgvriendelijk klimaat in Arnhem. Er vinden diverse evenementen en gesprekken plaats die de basis vormen van het jaar van de mantelzorg. Begin 2023 is de gemeenteraad hiervan op de hoogte gebracht tijdens een politieke avond.

Samenhangend ouderenbeleid (I)

Binnen ons ouderenbeleid zetten we in op twee sporen: samenhangend ouderenbeleid en een dementievriendelijk Arnhem. In het proces hieromtrent gaat de raad, middels een rondetafelgesprek, in gesprek met belanghebbenden in Arnhem om door te praten over deze twee sporen. We zien dit als waardevolle input voor het te ontwikkelen beleid. Het beleid wordt participatief ontwikkeld met de verwachting dit in het eerste kwartaal van 2024 op te leveren.

Zo zijn we met diverse belanghebbenden in gesprek om in beeld te krijgen welke maatschappelijke uitdagingen op het gebied van de vergrijzing op ons afkomen. Zo zijn we met het Sportbedrijf Arnhem aan het onderzoeken hoe we bewegen voor ouderen verder kunnen stimuleren. Met Rozet zijn we in gesprek om te bekijken hoe cultuur kan bijdragen aan deze vraagstukken. Uiteraard zijn we ook met partners in gesprek zoals SWOA die hierin zijn gespecialiseerd.

Met andere organisaties, waaronder het Openluchtmuseum Arnhem, onderzoeken we of we kunnen samenwerken in onze ambitie om dementievriendelijk te worden. In het kader van deze ambitie hebben we

inmiddels een GGD scan afgerond, waarmee we op korte termijn inzichtelijk kunnen maken waar we als Arnhem staan en wat er voor nodig is om onze ambitie te verwezenlijken.

Duurzame inburgering (D)

In Arnhem streven we ernaar dat de nieuwkomer zich vanaf dag één thuis voelt en mee kan doen in de stad, zodat ze sneller een bijdrage kunnen leveren aan de samenleving en eerder een zelfstandig bestaan kunnen opbouwen.

Nieuwkomers doen mee (I)

Voor de nieuwe wet inburgering is de focus dat taal en participatie, het liefst, worden gecombineerd om een snelle integratie in de Nederlandse samenleving mogelijk te maken. Taal- en participatie aanbieders passen hun aanbod aan daar waar het nodig is, op basis van de ervaringen die zij opdoen. Denk hierbij aan het uitbreiden van het netwerk van werkgevers om vrijwilligerswerk en het liefst betaald werk mogelijk te kunnen maken. Vóór de koppeling met gemeente Arnhem heeft COA de wettelijke taak voor de voorinburgering. Hiermee hebben wij afspraken gemaakt. Nadat de nieuwkomer is gekoppeld aan gemeente Arnhem nemen wij de regie over en is de regisseur inburgering het aanspreekpunt. Hiernaast zetten wij ook in op activiteiten die door asielzoekers en statushouders al vanaf het AZC gevolgd kunnen worden, zodat nieuwkomers vanaf dag één kunnen meedoen. Denk hierbij aan de meedoenbalies, aanbod fiets- en zwemlessen en creëren van een ontmoetingsplek.

Nieuwkomers voelen zich thuis (I)

Nieuwkomers staan centraal in de gemeentelijke aanpak. Zodra een statushouder aan de gemeente Arnhem wordt gekoppeld, krijgt deze statushouder een regisseur Inburgering toegewezen. Er wordt, vaak al in het AZC, een kennismakingsgesprek gevoerd. Indien mogelijk wordt de brede intake afgenomen op 13 leefgebieden. Hierdoor krijgen wij een goed beeld van de statushouder en wordt er samen met de statushouder een persoonlijk inburgeringsplan (PIP) opgesteld. Aan de hand van dit plan wordt de best passende leerroute, zorg en ondersteuning ingezet. De regisseurs Inburgering spreken zelf meerdere talen en zijn vaak ervaringsdeskundigen. Zij fungeren als cultuurtolken. Via een cultuursensitieve benadering wordt er, samen met de nieuwkomer, een persoonlijk inburgeringsplan (PIP) opgesteld. Samen beslissen is hierin van belang. De keten is inzichtelijk voor de nieuwkomers, waardoor zij de weg sneller weten te vinden in de Nederlandse samenleving. Wij breiden de keten uit als hier behoefte naar is en verstevigen de samenwerking in de keten door onder andere bijeenkomsten te organiseren.

Een passend vangnet (D)

Deze doelstelling ligt gedeeltelijk op koers, want de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen loopt vertraging op. Een van de oorzaken daarvan is de wooncrisis.

We streven ernaar dat niemand op straat hoeft te slapen of in een onveilige thuissituatie hoeft te leven. Preventie en nazorg hebben structureel de aandacht. Hierop wordt ingezet door onder meer het intensiveren van de ketensamenwerking, de inzet van ervaringsdeskundigen en het bieden van (ambulante) begeleiding voor iedereen die opvang behoeft.
Voor de resultaten op de inzet van de transitie van maatschappelijke opvang naar wonen, zie hieronder de inspanning 'Aanpak terugdringing dakloosheid'.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling (I)

De drie thema's die centraal staan liggen allemaal op koers:
- meer inzetten op vroegsignalering en preventie van huiselijk geweld;
- huiselijk geweld stoppen en duurzaam oplossen;
- aandacht voor specifieke doelgroepen.

Afgelopen half jaar hebben we ingezet op het bereiken van professionals via de leersessies huiselijk geweld en op deskundigheidsbevordering door middel van de subsidieregeling preventie huiselijk geweld en kindermishandeling, welke we onlangs hebben aangepast. We zijn aan het onderzoeken hoe we burgers meer en beter kunnen informeren over signalen van huiselijk geweld en wat daarmee gedaan kan/ moet worden gedaan. Daarnaast hebben we onze nieuwsbrief geëvalueerd om meer aansluiting te zoeken op de kennisbehoeften van professionals. We zijn bezig met de herijking van onze regiovisie in samenwerking met de regiogemeenten. We nemen actief deel aan de ontwikkelingen toekomstscenario Kind en Gezinsbescherming; een 0-100 aanpak voor alle gezinssamenstellingen die te maken hebben met een vorm van huiselijk geweld of problemen op meerdere levensgebieden. En werken nauw samen met partijen die aandacht hebben voor bijzondere doelgroepen zoals slachtoffers van schadelijke praktijken, personen met een licht verstandelijke beperkingen of (dementerende) ouderen en hun mantelzorgers.

We ondersteunen de doorontwikkeling van de Multidisciplinaire Aanpak (MDA++) en beschrijven wat we goed doen en waar we nog verbetering behoeven. In MDA++ werken we aan het duurzaam stoppen van huiselijk geweld/ kindermishandeling. De tweede helft van dit jaar gaan we hiermee verder en sorteren we voor op 2024.

Versterken ketensamenwerking OGGz-partners **(I)**

De keten neemt de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het realiseren van een passend vangnet. Met de voorziening het daklozenloket wordt de ketensamenwerking nog meer versterkt. Professionals treffen elkaar en leren elkaar beter kennen, waarmee integraal werken nog meer bevorderd wordt. Met ingang van juni 2023 worden periodiek werksessies voor alle betrokken partijen georganiseerd met als doel kennismaking, kennisdeling en samenwerking.

Aanpak terugdringing dakloosheid **(I)**

Algemeen
In december 2022 is door VWS het Nationaal Actieplan Dakloosheid: Eerst een Thuis gelanceerd. Dit plan is een doorontwikkeling van de landelijke brede aanpak 'terugdringen dakloosheid'. De ambitie is dat in 2030 dakloosheid is beëindigd en iedereen een thuis heeft. De regio Centraal Gelderland committeert zich aan de uitgangspunten van dit plan. In de afgelopen periode is dit thema regionaal aan de orde geweest in de bestaande overlegstructuren Beschermd Wonen/Beschermd Thuis en is er een werksessie voor alle partners en regiogemeenten georganiseerd. Op deze wijze wordt beoogd om dit jaar te komen tot een regionaal uitvoeringsplan voor de komende jaren.

In de afgelopen periode is de inzet op het terugdringen van dakloosheid langs de drie sporen onverminderd gecontinueerd:

- Preventie (het voorkomen van dakloosheid)

In samenwerking met Armoede en Schulden, Werk en Inkomen en Zorg (voorkomen uitval) wordt onverminderd ingezet op preventie. De regelruimte wordt maximaal benut, waaronder het niet meer toepassen van de kostendelersnorm in de Participatiewet en de vier weken zoektermijn voor jongeren. Daarnaast wordt ingezet op het voorkomen van huisuitzettingen en vroegsignalering.
Het daklozenloket wordt continue doorontwikkeld, zo is het multidisciplinair team aan het loket eerder uitgebreid met bemensing vanuit het Sociaal Wijkteam en draait nu ook stichting Barka mee. Dit om de hulp en ondersteuning aan dakloze kwetsbare EU-burgers te intensiveren. Nieuw is ook dat besloten is om het wekelijks verpleegkundig spreekuur van de GGD op het loket te laten plaatsvinden. Het loket is een voorziening met een preventieve werking, waarbij (dreigend) dakloze mensen laagdrempelig, snel en persoonlijk geholpen.
Verder heeft de regio Centraal Gelderland besloten om deel te nemen aan de preventiescanner Dakloosheid. Met deelname aan deze preventiescanner krijgen we in beeld waar we als regio, maar ook als gemeente individueel staan als het gaat om onze inzet op het voorkomen van dakloosheid.

- Vernieuwing van de opvang

De vernieuwing van de opvang is reeds gerealiseerd, waarmee ook een sluitend gedifferentieerd aanbod is ontstaan. De afbouw van de capaciteit heeft nog niet kunnen plaatsvinden. De belangrijkste redenen hiervoor zijn:

1. Onvoldoende woonplekken beschikbaar door krapte op de woningmarkt;
2. de instroom van de Maatschappelijke opvang blijft doorlopen, echter stagneert door- en uitstroom;
3. steeds meer dakloze personen met 'zwaardere' psychische problematiek en;
4. een toename van dakloze kwetsbare EU-burgers.

Als gevolg van deze ontwikkelingen is de druk op de opvangcapaciteit in het afgelopen jaar toegenomen. Om deze reden is er sprake van een (tijdelijke) uitbreiding van de opvang.

- Zelfstandig wonen (eventueel met begeleiding)

De beweging van opvang naar wonen is in 2021 verbonden met de brede gemeentelijke huisvestingsopgave 'Voldoende huisvesting voor aandachtsgroepen' en opgenomen in de onlangs vastgestelde nota Wonen & Zorg, waarbij duidelijk is dat de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen vertraging oploopt. Een van de oorzaken daarvan is de wooncrisis.

Specifiek voor dakloze jongeren zijn de mogelijkheden van een pilot bouwdepot verkend en wordt onderzocht of en hoe dit uitgevoerd kan worden.

Inclusief Arnhem (D)

Het programma Inclusief Arnhem werkt sinds 2020 met vijf focuspunten:
1. voorkomen en tegengaan van discriminatie;
2. positie inwoners met een beperking versterken;
3. diversiteit in organisaties;
4. inclusieve gemeentelijke organisatie;
5. inclusieve gemeentelijke communicatie.

Op de vijf focuspunten zijn veel inspanningen verricht en die liggen grotendeels op koers, zie daarvoor de toelichting bij de focuspunten. Voor het kunnen beantwoorden van de vraag of we de gestelde doelen van het programma halen, stellen we in 2023 en de eerste helft van 2024 de effectindicatoren vast. Deze indicatoren nemen we op in de begroting van 2025.

Het uitvoeringsplan Inclusief Arnhem 2020-2022 is voor het programma en de vijf focuspunten nog een prima kader voor onze inzet op inclusie en diversiteit. Actualisatie van dat plan schuiven we vooralsnog op. We richten ons dit jaar en ook in 2024 op het uitvoeren van de plannen voor de verschillende focuspunten en het monitoren van de voortgang. Als te zijner tijd blijkt dat evaluatie en actualisatie van het kader nodig is dan geven we daar invulling aan. We volgen dit jaarlijks in de Turap en de Begroting.

Voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme (I)

Het uitvoeringsplan Vrij zijn in Arnhem is de basis voor de acties die we in gang hebben gezet. Dit doen we op verschillende domeinen, zoals wonen, onderwijs, sport, welzijn en zorg. In de stad doen we dit in samenwerking met partners zoals COC, Vizier, InDifferent en het Comité 30 juni/1juli. In 2023 zijn we begonnen met de aanpak ‘Arnhem tegen Racisme’ (zie daarvoor raadsbrief ‘Stand van zaken Arnhem tegen Racisme’ van 9 mei 2023). In de week van 20 tot en met 24 maart 2023 is de eerste Arnhemse Week tegen Racisme uitgevoerd. Er zijn diverse activiteiten georganiseerd om stil te staan bij de Internationale Dag tegen Racisme (21 maart). De subsidieregeling ‘herdenkingsjaar slavernijverleden en antiracisme’ is opengesteld. De werkgroep ‘Arnhem tegen Racisme’ is gestart en we geven een kennisimpuls aan professionals over sub-thema’s van racisme. De vele activiteiten rondom de herdenking en viering van Keti Koti en de inleiding van het herdenkingsjaar afschaffing slavernij hebben op grote aandacht van Arnhemmers kunnen rekenen.
De gemeente heeft in het kader van het herdenkingsjaar het Comité 30 juni/1 juli en de werkgroep Keti Koti op het vlak van projectmanagement en communicatie ondersteund. Het onderzoek naar de sporen van Slavernijverleden loopt en wordt in maart 2024 opgeleverd.

Bestendigen regenboogaanpak (I)

De nieuwe regenboogagenda, die we samen met de betrokken partners in de stad opstellen, volgt in het najaar.

Met InDifferent zijn meerdere gesprekken geweest over de ‘InDifferent-netwerken’. InDifferent voert diverse activiteiten uit op verschillende VO-scholen en bindt veel vrijwilligers aan zich die bereid zijn daaraan een bijdrage te leveren. Het lukt (nog) niet altijd om duurzame netwerken en relaties op te bouwen met scholen. Dit heeft soms te maken met de druk die scholen ervaren waardoor ze geen tijd hebben voor ‘extra’ programma’s naast het curriculum. Ook zijn er scholen die aangeven dat ze al erg inclusief zijn en daarom geen behoefte hebben aan het programma. Een andere reden is dat sommige scholen geen middelen kunnen vrijmaken voor extra inzet op het bevorderen van inclusie. Het goede nieuws is dat het netwerk van de scholen waar Indifferent mee samenwerkt, gestaag groeit.
Samen met de collega's van de afdeling onderwijs wordt er in het najaar een strategie opgesteld om de VO-scholen nog beter te betrekken bij de Indifferent-netwerken. In dit plan worden haalbare ambities voor het betrekken van VO en MBO scholen bij de Indifferent- netwerken opgenomen.

De organisatie van de ‘Liberation pride’ heeft zich teruggetrokken en is niet meer actief. De regenboogpartners zijn in overleg om in de toekomst een pride te organiseren met een eigen Arnhems karakter.

Positie inwoners met een beperking versterken (I)

Het uitvoeringsplan VN-verdrag Handicap is de basis voor de acties en activiteiten die we inzetten op dit focuspunt. Dit doen we op een reeks aan domeinen, zoals openbare ruimte, vastgoed, burgerzaken, onderwijs en zorg. Het principe ‘niets over ons, zonder ons’ is hierbij leidend. We werken samen met het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg) en Bijzonder in Arnhem. Bewustwording vergroten over de positie van inwoners met een beperking binnen de gemeentelijke organisatie en het onderdeel maken van andere opgaves vormt een rode draad door de inspanningen. Zo hebben we bijvoorbeeld het volgende gerealiseerd of gepland voor komend najaar:

- In januari was de bijeenkomst toegankelijke evenementen voor Arnhemse evenementenorganisatoren. De koplopersgroep van evenementenorganisatoren deelde ervaringen en inzichten die ze hebben opgedaan met het werken aan toegankelijkheid en het inzetten van ervaringsdeskundigheid;
- Het eerste deel van de hoofdlooproute van Malburgen is toegankelijk opgeleverd;

- De organisatie Bijzonder in Arnhem heeft in opdracht van de gemeente verschillende organisaties die activiteiten voor kinderen organiseren geadviseerd hoe ze deze activiteiten zo kunnen opzetten dat alle kinderen mee kunnen doen. Dit leidt tot een toegankelijker programma van zomeractiviteiten voor alle kinderen.
- Najaar 2023 organiseert Bijzonder in Arnhem in opdracht van de gemeente een bijeenkomst voor diverse organisaties over toegankelijke en inclusieve activiteiten voor kinderen volgend op de bijeenkomst van 2022 ('Iedereen doet mee').
- Uitwerken van een plan voor de realisatie van de 24 speeltuinen in samenspraak met onder andere het Apcg en Bijzonder in Arnhem. Bouwspeelplaats de Leuke Linde werkt met ondersteuning van de gemeente aan een plan voor het toegankelijk en inclusief maken van de bouwspeelplaats. Dit najaar wordt er een nieuw ontwerp gemaakt, samen met ouders en kinderen met en zonder een beperking.

Naast het uitvoeringsplan, spelen we ook in op nieuwe ontwikkelen en signalen van ervaringsdeskundigen. Op een aantal onderdelen (twee van de elf domeinen) van het uitvoeringsplan is meer tijd en inzet nodig dan voorzien, waardoor merkbare resultaten voor inwoners op die onderdelen voorlopig nog achterblijven.

Diversiteit in organisaties **(I)**

Onder dit focuspunt valt het netwerk ‘Diversiteitsreis’ en onze inzet richting verbonden partijen en subsidie- en inkooprelaties.

Voor het netwerk de ‘Diversiteitsreis’ zijn in de eerste helft van 2023 twee bijeenkomsten geweest en volgen er na de zomer nog twee. Negen nieuwe organisaties hebben zich aangesloten, waaronder een partnerorganisatie (InDifferent) en diverse verbonden partijen en subsidierelaties.

Met het oog op verdere professionalisering van het netwerk Diversiteitsreis is een verkenning gestart naar de mogelijke uitwisseling met het netwerk ‘Samen voor een Baan’. Een netwerk dat zich richt op inclusief werkgeverschap en meer werk voor mensen met een beperking/afstand tot de arbeidsmarkt.

In de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023, staat wat we van verbonden partijen en subsidie- en inkooprelaties vragen qua inzet op een inclusieve en diverse organisatie en dienstverlening. In 2023 richten we ons op alle verbonden partijen en een aantal grote subsidiepartners. Deze partijen krijgen daarbij het aanbod deel te nemen aan het netwerk de ‘Diversteitsreis’ en dat heeft zoals hiervoor aangegeven geleid tot diverse aanmeldingen.

Inclusieve gemeentelijke organisatie **(I)**

In 2023 zijn we verdergegaan met de acties en inspanningen die in het Uitvoeringsplan Inclusieve en Diverse Gemeentelijke Organisatie zijn opgenomen. De volgende voortgang kunnen we melden:

- In het voorjaar is een informele themasessie met raadsleden geweest, waarin is gedeeld wat goed gaat en waar de dilemma’s liggen. Hier is het gesprek over gevoerd en zijn inzichten gedeeld en opgehaald;
- Alle clusters hebben een eerste versie clusteractieplan Diversiteit & Inclusie geschreven. Deze plannen hebben nog verdere uitwerking, verdieping en uitvoering nodig;
- Binnen een aantal clusters zijn bewustwordingssessies voor de managementteams georganiseerd;
- Gender: de verdeling van mannen en vrouwen binnen de gemeentelijke organisatie is nog steeds goed in evenwicht. Het is iets verschoven ten opzichte van 2022.
    - 2023: 55% vrouwen en 45% mannen (peildatum 31-08-2023).
      2022: 54% vrouwen en 46% mannen (peildatum 1-1-2022)

  In de strategische top is de verdeling:
    - 2023: 56,25% vrouwen en 44% mannen (peildatum 1-8-2023)
      2022: 55,6% mannen en 44,4% vrouwen (peildatum 1-1-2022)
- Leeftijd: we zien hier een lichte verjonging. Gemiddelde leeftijd is 48 ten opzichte van 49 vorig jaar;
- Het verzorgen van trainingen voor meer bewustwording op (onbewuste) vooroordelen. Zo hebben de teams Leefomgeving en de afdeling communicatie trainingen gehad en onze partner de Sociale Wijkteams Arnhem;
- We hebben een ‘onboardingsprogramma’ opgezet, waarvan diversiteit & inclusie een vast onderdeel is in de vorm van een training om ook nieuwe medewerkers hierover bewust te maken;
- Inclusief leiderschap: er zijn twee bijeenkomsten georganiseerd waarbij gewerkt is aan verbinding, bespreken van patronen en verkennen van leiderschapsrol in Arnhem.
- Inclusie: De NIM is medio 2023 uitgezet. Eerste resultaten verwachten we najaar 2023;
- De wervings- en selectieprocedures worden nog steeds oordeelvrij uitgevoerd;
- De doelstellingen op de Wet Banenafspraak lopen kwantitatief op koers wel willen we een kwaliteitsslag maken;
- Bewustwording: er zijn diverse activiteiten en campagnes georganiseerd tijdens onder andere de Diversiteitsweek, de Week tegen racisme en discriminatie en het personeelsevent ‘Arnhem Viert’;
- Inclusieve interne communicatie: we hebben dit jaar intern online aandacht besteed aan feestdagen van diverse religies. Daarnaast is er een handreiking inclusief communiceren ontwikkeld voor medewerkers.

Afwijkingen:

- We hebben de eerste helft van het jaar volop gewerkt aan de voorbereidingen van de start van de gemeentepool. De werving van de eerste lichting deelnemers start in de tweede helft van 2023. We hebben de start verplaatst van het voorjaar naar het najaar omdat we de randvoorwaarden en begeleiding voor de kandidaten vanaf het begin op een goed niveau willen hebben om direct een succesvolle uitstraling rond de gemeentepool te krijgen;
- We kunnen geen voortgang geven op de kwantitatieve doelstellingen van de culturele diversiteit van 2022. Het CBS heeft medio 2022 de definitie ‘westers’ en ‘niet-westers’ gewijzigd en heeft ook een herindeling van de data gemaakt naar ‘Nederland, Europa, buiten Europa’. Hierdoor kunnen we de doelstelling niet meten, zoals we dat eerder deden via de CBS-Barometer, omdat deze was gebaseerd op de oude indeling en data (westers en niet-westers);
- Een aantal inspanningen uit het uitvoeringsplan kost meer tijd en/of capaciteit dan ingeschat. Het gaat bijvoorbeeld om vrijwillige uitstroomgesprekken, fysieke toegankelijkheid, inclusief doorstroom- en promotiebeleid, medewerkersnetwerk, vertrouwenspersonen, leren en ontwikkelen. We gaan verkennen hoe we deze inspanningen verder kunnen brengen.

Inclusieve gemeentelijke communicatie **(I)**

Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken daar op drie manieren aan:

Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps
We werken aan het verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps. We pasten huisstijlsjablonen aan en trainden collega’s. Onze websites zijn toegankelijker geworden, maar hebben nog niet allemaal het gewenste niveau. Er komt een nieuwe gemeentelijke website waarbij de toegankelijkheid meteen goed is geregeld. Dat doen we samen met (vertegenwoordigers van) de doelgroep. Om het onderwerp te borgen is geregeld dat website-eigenaren rapporteren hoe het staat met de digitale toegankelijkheid én wordt bij iedere wens voor een nieuwe website of app meteen naar de toegankelijkheid gekeken. Ten slotte gaan we dit jaar nog binnen de afdeling Communicatie tijdelijk het takenpakket beleggen voor toezicht, controle en advisering op digitale toegankelijkheid van websites en apps.

Schrijven in begrijpelijke taal
Met het Project Direct Duidelijk (gestart in 2021) stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1 (de training wordt inmiddels ook via het interne Leerplein aangeboden), door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers. Daarnaast voeren we proeven uit met beeldbrieven en een digitale taaltool.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega’s met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen.
We investeerden en investeren in deskundigheidsbevordering van de gemeentelijke communicatieprofessionals en bewustwording bij andere collega’s. We hebben een handreiking inclusief woord- en beeldgebruik, een kalender met voor het thema inclusie belangrijke (feest)dagen waar we als gemeente aandacht aan besteden. En we formuleerden beleid voor het schriftelijk communiceren in meerdere talen. Bij de nieuwe aanbesteding voor vormgevingsbureaus, is nadrukkelijk stilgestaan bij het belang van inclusie en toegankelijkheid.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	52.783	1.983	54.766
Baten	22.854	6	22.860
Saldo lasten en baten	-29.929	-1.977	-31.906
Toevoegingen aan reserves	1.708	0	1.708
Onttrekkingen aan reserves	3.618	250	3.868
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.910	250	2.160
Prognose resultaat	-28.019	-1.727	-29.746

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	1.983	N					
Welzijn	1.203	N	DU actieplan dakloosheid	N	I	AR	J
Welzijn	250	N	Opvang dakloze EU-burgers (motie)	N	S	BR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	200	N	DU leerlingenvervoer Oekraïne	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	145	N	DU Maatschappelijke begeleiding	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	130	N	DU Taal Oekraïne	N	I	AR	J
Sport	21	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Welzijn	20	N	DU Voorschoolse educatie	N	S	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	12	N	DU Einde lening inburgeringsplichtigen	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	2	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J
Baten	6	V					
Welzijn	6	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	250	V					
Jeugdzorg	250	V	Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	N	S	BR	J

Decentralisatie-uitkering (DU) actieplan dakloosheid
Arnhem ontvangt in 2023 € 1,2 miljoen ter dekking van de kosten in 2023 en 2024 voor het voorkomen van dakloosheid en het realiseren van woonplekken met passende ondersteuning voor (dreigend) dakloze jongeren en volwassenen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Welzijn en inclusie.

Opvang dakloze EU-burgers (motie)
Bij de vaststelling van de Perspectiefnota is een motie aangenomen voor de opvang van dakloze niet-rechthebbende EU-burgers (23M41). Gevraagd is om met een voorstel te komen om opvangplaatsen te realiseren en dit zo spoedig mogelijk te realiseren. Vooruitlopend daarop is een bedrag van € 250.000 vanuit de BR WMO en Jeugdzorg gereserveerd voor het realiseren van deze opvang. Dit is zichtbaar op programma S07 Zorg.

Decentralisatie-uitkering (DU) Maatschappelijke begeleiding
Arnhem ontvangt in 2023 € 145.000 voor de maatschappelijke begeleiding van inburgeringsplichtige asielmigranten en hun gezinsleden. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Decentralisatie-uitkering (DU) leerlingenvervoer Oekraïne en DU taal Oekraïne
Arnhem ontvangt in 2023 € 130.000 voor dekking van de kosten voor het leren van de Nederlandse taal aan Oekraïners en € 200.000 voor het leerlingenvervoer aan leerlingen uit Oekraïne. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De

bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Decentralisatie-uitkering (DU) Voorschoolse voorziening peuters
In Arnhem willen we alle peuters met 2 jaar in beeld hebben en een passende plek bieden op de peuteropvang. Wanneer ouders geen recht op kinderopvangtoeslag hebben wordt er gezocht naar een oplossing en betekent dit veelal een door de gemeente gesubsidieerde plek. Jonge kinderen met een achterstand in ontwikkeling en met een ondersteuningsbehoefte krijgen ook een passende plek op de gesubsidieerde peuteropvang. Het aantal peuters met een extra ondersteuningsvraag neemt nog steeds toe, waarvoor deze ontvangen middelen ingezet kunnen worden.

Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Decentralisatie-uitkering (DU) Einde lening inburgeringsplichtigen
In 2023 ontvangt Arnhem € 12.000 om inburgeraars die nog steeds inburgeringsplichtig zijn, maar waarvan de lening voor inburgering (vrijwel) is uitgeput, hulp en begeleiding te kunnen bieden. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op Wijken algemeen.

S09 Gezondheid en sport

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers gezonder en fitter (A)

Gezonde levensstijl (D)

Een goede gezondheid vormt de basis voor een gelukkig leven en is daarmee ook de basis voor deelname van inwoners aan onze samenleving. Alle Arnhemmers moeten gelijke kansen krijgen om hun gezondheidspotentieel optimaal te benutten. Een gezonde leefstijl en een goed ingerichte woonomgeving, met oog voor gezondheid en bewegen, zijn daarvoor belangrijke voorwaarden. Dit is de kern van het plan 'Gezond en Fit; Aanpak voor een gezonde leefstijl in Arnhem' (mei 2020) waarin we als gemeente onze ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers presenteren. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar die inwoners voor wie een goede gezondheid niet vanzelfsprekend is. Dit sluit aan bij de Arnhem-Oost-aanpak.

Achter een verminderde gezondheid van inwoners gaan vaak problemen schuil die zich manifesteren buiten het gezondheidsdomein. Armoede en schulden, problemen rondom huisvesting, een lage opleiding, werkloosheid en ook de kwaliteit en inrichting van de woonomgeving kunnen van invloed zijn op de gezondheid. Dit vraagt om een aanpak die beleidsdomeinen overstijgt. Om die reden betrekken we bij onze plannen diverse partijen in de stad: beheerders openbare ruimte, zorginstellingen, het Sportbedrijf en sportaanbieders, wijkteams, onderwijs en het bedrijfsleven.

We sluiten aan bij het Nationaal Preventieakkoord en het Nationaal Sportakkoord II (2023) en kiezen ervoor te investeren in preventieve maatregelen, ook omdat dit op lange termijn ertoe kan bijdragen dat minder inwoners gebruik (moeten) maken van zorg. We bouwen voort op de stappen die in het verleden al zijn gezet en continueren de interventies op het vlak van bewegen en publieke gezondheid die effectief zijn gebleken.

We herijken het Arnhems Lokaal Sportakkoord waarmee we inzetten op samenwerking met betrokken partijen om bewegen te stimuleren voor alle Arnhemmers. De uitvoering loopt door in de komende jaren. We sluiten aan bij het GALA (Gezond en Actief Leven Akkoord) en het IZA. We geven invulling aan de extra (financiële) mogelijkheden die deze akkoorden ons bieden op het gebied van valpreventie, gezonde leefomgeving en combinatiefunctionarissen.

Daarnaast blijven we inzetten op Urban Sports. Breder dan voor de doelgroep die Urban Sport interessant vindt (10-30 jaar), zetten we in op het beter benutten van de openbare ruimte voor bewegen.
De komende jaren vervangen we gefaseerd de oude, met SBR- (autobanden)infill, kunstgrasvelden voor duurzamere en milieuvriendelijkere alternatieven. De manier waarop dit het beste uitgevoerd kan worden wordt onderzocht. De technologische ontwikkelingen op dit vlak gaan snel, waardoor we waarschijnlijk met verschillende pilots (organisch materiaal, infill-loze velden) gaan werken.

Kinderen hebben rond en na hun geboorte een kansrijke start (I)

Het werken aan meer kansengelijkheid voor onze allerjongste Arnhemse kinderen vraagt om een integrale en structurele aanpak. Daarom is op 6 maart 2023 door zo'n 15 partners uit de geboortezorg, het sociale domein en de gemeente Arnhem een intentieverklaring Kansrijke Start getekend. Hierin verklaren deze partijen dat zij zich gezamenlijk zullen inspannen om meer Arnhemse kinderen een kansrijke start te bieden. In 2023 geven we samen met deze netwerkpartners uitvoering aan de thema's uit de uitvoeringsagenda Kansrijke Start 2023: het beter signaleren van kwetsbare (aanstaande) ouders, het inzichtelijk en toegankelijk maken van het zorglandschap, het ontwikkelen van een MDO, ouders beter voorbereiden op het ouderschap en het verbeteren van de samenwerking in het netwerk. Intussen hebben in 2023 twee netwerkbijeenkomsten plaatsgevonden. Deze bijeenkomsten zijn waardevolle momenten voor professionals om kennis op te halen en te delen en elkaar beter te leren kennen. Elkaar kennen is een belangrijke voorwaarde om goed met elkaar samen te werken en de zorg rondom 'kwetsbare' gezinnen goed te organiseren. Door acute uitval van de projectleider starten de werkgroepen die aan de thema's uit de uitvoeringsagenda werken helaas pas na de zomer op. Intussen is een nieuwe interim projectleider aangesteld. Vanaf dit najaar wordt alle jeugdgezondheidszorg voor de jongste doelgroep 0 tot 4 jaar weer uitgevoerd conform het 'oude' uitvoeringsniveau van voor de afschaling in 2022. Dit betekent dat de jeugdgezondheidszorg (JGZ) weer volledig inzetbaar is voor Kansrijke Start.

Minder inwoners hebben overgewicht **(I)**

Het programma GO! draait volledig in de vijf Arnhem-Oost wijken. Steeds meer kinderen nemen deel aan dit programma en worden samen met het gezin begeleid naar een gezondere leefstijl. In 2022 volgen 98 kinderen het programma GO!. Het streven is dat er in 2023 minimaal 20 kinderen per wijk deelnemen aan GO!, wat neerkomt op minimaal 100 kinderen.

Het programma JOGG draait op volle toeren. Steeds meer sportkantines worden gezond en alle basisscholen in de Arnhem-Oost wijken worden voorzien van schoolfruit voor alle leerlingen. Het aanbod van voedingseducatie op scholen is uitgebreid. De gratis e-learning 'Basiskennis Schijf van Vijf' voorziet alle professionals die met kinderen werken van kennis op het gebied van gezonde voeding. Inmiddels werken alle buurtsportcoaches met het programma ENERGIE. In dit programma leren kinderen spelenderwijs tijdens de gymles of naschools beweegaanbod wat gezonde voeding is. Het streven voor 2023 is dat er bij alle scholen, die een rijke schooldag aanbieden, voedingseducatie in combinatie met bewegen bekend is.

Meer (jonge) Arnhemmers voldoen aan de beweegnorm **(I)**

Het 2+1+2 concept (5 uur bewegen op en rondom school) breidt zich nog steeds uit en vindt inmiddels elders in het land ook navolging. Steeds meer scholen doen mee en steeds meer scholen voldoen ook aan de 2 uur bewegingsonderwijs per week. De urban sports voorzieningen in de stad worden nog steeds zeer goed gebruikt, denk hierbij aan de pumptracks bij Olympus en Rijkerswoerd maar ook aan verschillende skateplekken zoals het nieuwe skatepark bij Rosorum. In mei 2023 zijn ook free-run elementen toegevoegd aan het Olympus-kwartier; hiermee voegen wij een extra 'urban' beweegvoorziening toe aan de stad. Ook vordert de planfase voor de groene, beweegvriendelijke invulling rondom Sportpark 't Lange Water gestaag; deze plek zal naar verwachting in 2024 gerealiseerd worden. Al met al wordt de openbare ruimte in Arnhem steeds beweegvriendelijker.

Wij blijven daarnaast inzetten op de groei van padel in Arnhem. Inmiddels liggen er 10 padelbanen in Arnhem en is de populariteit van de sport enorm. We zien dat in Arnhem nog steeds weinig mensen lid zijn van een vereniging. Daarom zetten we stappen om onze sportparken anders te gebruiken (beter te benutten). Met name op sportpark de Bakenhof zijn stappen gezet om het sportpark veel meer een centrale ontmoetingsplek van de wijk te maken, zo is er extra aanbod toegevoegd door de Hockey Foundation en werken de verenigingen op het sportpark goed samen om meer Arnhemmers te laten bewegen. We blijven inzetten op het versterken van verenigingen waar dat kan en daarnaast zetten wij in op aanvullend gebruik van de sportparken door de wijk, welzijnspartijen en het onderwijs.

In begin 2023 is ook de uitvoering van het lokaal sportakkoord 1 afgerond. De resultaten hiervan waren erg positief: Opbrengsten Sport- en beweegakkoord 1. In juli 2023 is het lokaal sport- en beweegakkoord herijkt en is de uitvoering van sportakkoord 2 gestart. Wij gaan ook de komende jaren samen met de Arnhemse sportsector werken aan het in beweging krijgen van de Arnhemmers, aan vitale verenigingen en aan een positief sportklimaat in Arnhem.

Voor ouderen is het aanbod op niveau gehouden, er zijn weer meer wandelgroepen opgericht en verschillende interventies lopen door, zoals soople (cursus om weer te starten met bewegen) en valpreventie. In aansluiting op het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) gaan wij in na de zomer 2023 het aanbod voor ouderen verder uitbreiden. Ook is er steeds meer aandacht voor beweegplekken voor ouderen in de openbare ruimte zoals door middel van het aanleggen jeu-de-boules banen.

Problematisch alcohol- en druggebruik terugdringen/ Kinderen en jongeren kunnen rookvrij opgroeien **(I)**

Wij zetten goede stappen richting een rookvrije generatie. Scholen en sportverenigingen zijn rookvrij en de speeltuinen en bushaltes in Arnhem zijn aangeduid als rookvrije zone.

Met het preventieakkoord blijven we aandacht vragen voor een rookvrije generatie en stoppen met roken. Tijdens Stoptober besteden we extra aandacht aan stoppen met roken en roken zal weer één van de aandachtspunten zijn tijdens de gezondheidsmaand in 2024. We streven ernaar om in 2024 aan de slag te gaan met een wijkaanpak voor een rookvrij Presikhaaf. Hiervoor zijn twee subsidieaanvragen ingediend; Kanker Lokaal op de Kaart en een Rookvrij Leven voor Iedereen.

Alcoholgebruik en mentale gezondheid bij onder andere jongeren zijn ook belangrijke thema's in het preventieakkoord. We streven ernaar om in 2023 het programma Helder op School, of een ander integraal preventieprogramma, op alle middelbare scholen in Arnhem te implementeren. Vier middelbare scholen in Arnhem zijn inmiddels aan de slag gegaan met Helder op School en veertien scholen zijn of worden opgeleid in gespreksvaardigheden bij (vermoedens van) middelengebruik en het signaleren van middelengebruik. In de zomer van 2023 vindt de buitententoonstelling KIND VAN plaats in Arnhem. Hiermee richten we ons op kinderen van ouders met psychische problemen of verslaving. Met de tentoonstelling KIND VAN geven we een extra

impuls aan de vindbaarheid van preventieve hulp en dragen we bij aan het bespreekbaar maken van psychische- en verslavingsproblemen.

We besteden ook aandacht aan de mentale gezondheid van scholieren; daarbij zoeken we naar nieuwe vormen om hen te ondersteunen bijvoorbeeld via een podcast en/of een chatfunctie. Daarnaast zorgen we, in samenwerking met zorgaanbieders, dat er aanbod wordt ontwikkeld om jongeren te ondersteunen/adviseren over hun mentale gezondheid.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	25.326	1.022	26.348
Baten	3.578	536	4.114
Saldo lasten en baten	-21.748	-486	-22.234
Toevoegingen aan reserves	431	0	431
Onttrekkingen aan reserves	856	113	969
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	425	113	538
Prognose resultaat	-21.323	-373	-21.696

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	1.022	N					
Sport	422	N	Sportbedrijf tekort begroting	N	S	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	342	N	Compensatie VGGM	J	S	AR	J
Sport	166	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Sport	113	N	Uitbreiding buurtsportcoaches	N	S	BR	J
Sport	104	N	Sportpark Paasberg	N	S	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	4	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	-129	V	VGGM: Incidenteel resultaat 2022	N	I	AR	J
Baten	536	V					
Sport	402	V	DU Brede impuls combinatiefuncties (deel Sport)	N	S	AR	J
Gezondheid	134	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	113	V					
Sport	113	V	Uitbreiding buurtsportcoaches	N	S	BR	J

Sportbedrijf tekort begroting
Bij het sportbedrijf is er voor 2023 sprake van problematiek in de begroting. Concreet is er na aanwending van het positieve resultaat 2022 nog een tekort op de begroting 2023 van het Sportbedrijf van € 0,6 miljoen, waarvan € 0,166 miljoen compensatie van huurindexatie betreft. In deze prognose zit wel een inschatting van aanvullende subsidie vanuit het Rijk voor energiekosten, de zogenaamde TEK-regeling en Energiecompensatie voor zwembaden. Deze rijkscompensatie kan anders uitpakken dan nu verwacht, dit zal dan van invloed zijn op het exploitatietekort 2023. We verstrekken daarom €0,422 miljoen aanvullende subsidie aan het sportbedrijf en verrekenen hierop de rijkssteun als deze anders uitpakt dan verwacht

Compensatie VGGM: Extra loon- en prijsstijgingen
Ondanks de reeds opgenomen loon- / prijsindex voor de Begroting 2023 ontstaat een tekort als gevolg van de fors hogere prijsontwikkeling ten opzichte van de indexatie van gemeentelijke bijdrage. Deze impact is niet op te vangen met het weerstandsvermogen van VGGM. Begin 2023 is de loon- en prijsindex voor 2023 bijgesteld en dit leidt tot een structurele verhoging van de/onze gemeentelijke bijdragen van in totaal € 1.200.000. Voor het onderdeel gezondheidszorg bedraagt dit € 342.000.

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Uitbreiding buurtsportcoaches
De gemeente Arnhem werkt al sinds jaren met buurtsportcoaches. Deze professionals in wijken zetten sport als middel in om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals een gezonde leefstijl, het tegengaan van eenzaamheid onder ouderen en het tegengaan van overlast onder jongeren. In een aantal wijken is er behoefte aan (meer) buurtsportcoaches. De buurtsportcoaches worden voornamelijk ingezet in de in de wijken waarop ook in het kader van de Arnhem Oost aanpak wordt ingezet. Omdat een verschuiving van de inzet van de buurtsportcoaches ten koste gaat van de inzet in die wijken, wordt voor de komende twee jaar het aantal buurtsportcoaches uitgebreid. Hiervoor wordt jaarlijks € 112.500 begroot.

Sportpark Paasberg
De oude (structurele) taakstelling op buitensport van €150.000 is niet geheel gerealiseerd, omdat de oorspronkelijk geplande ontwikkeling van woningbouw op de Paasberg niet doorgaat. Er is één veld afgestoten, daardoor is € 46.000 taakstelling wel gerealiseerd. De overige taakstelling van € 104.000 kan niet gerealiseerd worden omdat de sportvelden in gebruik blijven.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

VGGM: Incidenteel resultaat 2022
Zie toelichting op S01 Veiligheid.

Decentralisatie-uitkering (DU) Brede impuls combinatiefuncties (deel Sport)
De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op Wijken algemeen.

S10 Klimaat en energie

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio) (A)

Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

De meest recente data over CO2-uitstoot (Landelijke klimaatmonitor) zijn van 2021. Hieruit is een dalende trend voor de gebouwde omgeving (woningen en publieke gebouwen) zichtbaar sinds 2015. Sinds referentiejaar 2017 is 61 kT CO2 gereduceerd. Welk deel hiervan een gevolg is van autonome ontwikkelingen en welk deel van programma-inspanningen is niet te achterhalen, zie ook voortgangsrapportage New energy made in Arnhem. In deze rapportage is van alle doelen en inspanningen aangegeven wat de voortgang is. Ook is duiding gegeven aan de cijfers.

2.500 huishoudens in energiearmoede geholpen in 2023 (I)

Van 2020 tot en met 2e kwartaal 2023 zijn ruim 2.500 huishoudens geholpen en bereikt, door energiecoaches, buurt-klusteams, via wijkteams en scholen en vanuit de witgoedregeling. De werkzaamheden op energiearmoede gaan op volle kracht door in 2023, 2024 en 2025, met nieuwe middelen en doelen. Hierbij zetten we o.a zwaarder in op buurtklusteams.

Uitvoeringsplan per wijk opstellen (8 jaar voor aardgasvrij) (I)

Het opstellen van uitvoeringsplannen per wijk is een middel om de doelstelling aardgasvrij van de hele stad te halen. Met een uitvoeringsplan geven we de inwoners ruim van te voren aan welk alternatief voor hun wijk beschikbaar is.

15% energiebesparing in gebouwde omgeving in 2030 (I)

In de eerste helft van 2023 heeft het college de Arnhemse aanpak woningisolatie vastgesteld en is de uitvoering daarvan gestart. We hebben de toekomstbestendig wonen lening uitgebreid naar VvE's en het budget fors verhoogd. Met de corporaties hebben we afspraken gemaakt over verduurzaming van hun bezit, wat volop in uitvoering is. Verder is de Subsidieregeling Eigen Woning Aanpak (SEWA) opgesteld, aangepast en in uitvoering.

250.000 zonnepanelen op daken in 2030 (I)

Eind 2022 lagen en circa 159.000 zonnepanelen op daken in Arnhem; de doelstelling voor 2023 is daarmee reeds gerealiseerd. Door autonome ontwikkeling, en acties zoals de toekomst bestendig wonen lening groeit het aantal panelen nog steeds.

De aanleg en aansluiting van zonnepanelen op daken met een grootverbruik aansluiting stagneert door netcongestie. Deze daken mogen nu de opgewekte stroom niet terugleveren aan het elektriciteitsnet. Op daken met een klein verbruik aansluiting is dit nog wel mogelijk.

6.500 woningen en publieke gebouwen aardgasvrij in 2030 (I)

Eind 2023 staat de teller met aardgasvrije woningen op circa 1.100 woningen. Dit komt grotendeels door het volledig aardgasvrij maken van woningen in Immerloo en 't Duifje door Volkshuisvesting. De overige aantallen zijn ontstaan door autonome groei. Dit is 400 woningen minder dan de doelstelling voor 2023. Om de doelstelling voor 2030 te behalen werken wij op dit moment in een aantal kansrijke wijken Elderveld-Noord, Kronenburg, Plattenburg, Hoogkamp en 5 all-electric buurten aan projecten. Hiernaast zijn wij in het onderzoekgebied Malburgen-Oost een samenwerking met Volkshuisvesting en Vattenfall aan het verkennen over de uitrol van een warmtenet.

Het realiseren van het doel (6.500 woningen aardgasvrij) is complex en erg dynamisch. Door huidige marktomstandigheden blijkt het moeilijk om met veel partijen rendabele businesscases op te stellen.

10 Arnhemse innovaties in wijken getest in 2030 **(I)**

Op initiatief van de gemeente zijn vijf (Arnhemse) innovaties getest en in pilotvorm gerealiseerd in Arnhem/Arnhemse wijken. Samen met de innovatiepartijen zijn we bezig met opschaling hiervan.

- oplaadpunten voor auto's aan lantaarnpalen in Schuytgraaf, ontwikkeld in Arnhem;
- een batterijopslag met energiemanagementsysteem (EMS) op Koningspleij noord, dat aangesloten is op het zonneveld en weer gekoppeld is aan autolaadpunten in de stad;
- mobiele generatoren op zonne-energie, ontwikkeld in Arnhem en toegepast bij GWW projecten en evenementen;
- zonnefolie van een Arnhems bedrijf op gemeentelijk vastgoed;
- in Geitenkamp zijn rode zonnepanelen toegepast op huizen binnen een beschermd stadsgezicht met rode daken.

Verder is een Arnhemse innovatie op het gebied van aquathermie, in de plannen voor de toekomstig aardgasvrije wijk Kronenburg (project Smart Polder);

Naast de gemeente hebben andere Arnhemse partijen ook Arnhemse innovaties getest en toegepast. Bijvoorbeeld op Industriepark Kleefse Waard zijn gerealiseerd: een innovatief laadplein met een beperkt formaat van de laadpalen en slimme aansturing ervan, een laadpaal met oplaadmogelijkheden voor vrachtwagens en een waterstoftankstation waar lokaal waterstof wordt gemaakt met Arnhemse technieken.
Daarnaast lopen diverse onderzoeken op de toepassing van innovaties, bijvoorbeeld restwarmte uit een datacenter, een buurtenergiesysteem, batterij-opslagsystemen en smart energy hubs.

Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

In 2021 was de CO2 reductie 68 kT ten opzichte van 2017. Er is een sterke daling te zien in 2020, en weer een lichte stijging in 2021. In deze CO2 data is geen onderscheid te maken tussen het beïnvloedbare deel van CO2 reductie en het deel dat is toe te schrijven aan autonome ontwikkelingen. Het is daarnaast nog niet zeker of deze daling de komende jaren doorzet

Het is goed mogelijk dat na het opheffen van de coronamaatregelen vanaf 2022 het energieverbruik en ook de CO2 uitstoot van bedrijven en industrie weer gaat stijgen.

Zie ook voortgangsrapportage New energy made in Arnhem.

Communicatie en bewustwording intensiveren: 100% van bedrijven bekend met verduurzamingsmaatregelen in 2030 **(I)**

We hebben twee energycafé's georganiseerd voor specifieke doelgroepen. Eén voor buurthuizen en één voor gebedshuizen. Voor de gebedshuizen was dit tevens de start om te komen tot een Green deal voor deze doelgroep. Ook hebben we een informatiebijeenkomst gehouden in samenwerking met de Wereldhave voor winkeliers van winkelcentra Kronenburg en Presikhaaf. Ook is er een bijeenkomst georganiseerd om bedrijven en maatschappelijke instellingen te informeren over de ketenaanpak 'Arnhem zet de knop om'. De website ArnhemAAN is gevuld met actuele informatie en inspirerende voorbeelden.

Energiebesparing bevorderen: 15% energiebesparing bij bedrijven en industrie in 2030 **(I)**

Met een gebiedsgerichte aanpak via Green Deals stimuleren we bedrijven op werklocaties en maatschappelijke instellingen om energiebesparende maatregelen te nemen.
Op dit moment hebben alle deelnemende kantoren aan de Green deal Gelderse Poort met uitzondering van één de afgesproken energielabel A. Het laatste kantoor vraagt een energielabel aan op het moment dat alle verduurzamingsmaatregelen zijn uitgevoerd.
We hebben ook een Green Deal gesloten met de bedrijventerrein IJsseloord I. Met het sluiten van Green Deals met bedrijventerrein De Nieuwe Haven en de gebedshuizen zijn we nog bezig.

Ook hebben we in het kader van de ketenaanpak 'Arnhem zet de knop om' de subsidieregeling energiebesparing ondernemers en maatschappelijke organisaties ingevoerd. Arnhemse ondernemers en maatschappelijke organisaties kunnen hiermee een bijdrage ontvangen als zij energiebesparende maatregelen doorvoeren. Ze krijgen de subsidie voor bijvoorbeeld een energiescan, advies of als hulp wordt gezocht bij de ondersteuning in de uitvoer.

We handhaven door middel van energiecontroles op de verplichte maatregelen bij bedrijven en op de energielabel C verplichting bij kantoren. Dit doen we via de ODRA.

Opwek en hergebruik van energie bevorderen: 75.000 zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie en 2 pilots met gebruik restwarmte in 2030 **(I)**

We liggen op koers om de doelstelling van 75.000 extra zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie in 2030 te halen.

Via de Green Deals blijven we inzetten op het benutten van bedrijfsdaken voor het opwekken van energie. Inmiddels wordt hierbij ook gekeken of het mogelijk is om parkeerplaatsen op de werklocaties te benutten voor zonnecarports.

Meer bedrijven en industrie aardgasvrij maken: 500 extra bedrijven aardgasvrij in 2030 **(I)**

We hebben 5 green deals (zo goed) als afgesloten met bedrijven of maatschappelijke doelgroepen. In deze green deals wordt ook aandacht besteed aan aardgasvrij. Dit zal naar verwachting opleveren dat een aantal deelnemende bedrijven/maatschappelijke instellingen aardgasvrij wordt.
In samenhang met de green deals zullen we plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader uitwerken. Twee van de gebiedsgerichte green deals fungeren hiervoor als pilot. Hiermee zijn we in de tweede helft van 2023 gestart. Op basis daarvan maken we plannen voor extra inzet om tot realisatie te komen.

Door het gebrek aan geschikte monitoringsmethode kennen we alleen het aantal bedrijven dat aardgasvrij is geworden met behulp van onze projecten zoals de green deals. We gaan onderzoeken of er een adviesbureau is dat door open data te combineren hier een oplossing voor kan bieden.

We zetten veel extra in om de doelstelling te bereiken, maar kunnen nu nog niet met zekerheid inschatten of de doelstelling in 2030 geheel zal worden bereikt.

Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030 (D)

Per jaar wordt nu 6,4 kT gereduceerd. Uiteindelijk is 52 kT haalbaar, door de focus te leggen op aanleg van laadvoorzieningen, zero emissie bouw en zero emissie doelgroepenvervoer.

Werkgeversaanpak modal shift: doelstelling voor 2023 25% minder autogebruik bij 10 bedrijven **(I)**

De werkgeversaanpak is in 2023 gestart door het aanstellen van een coördinator van de regionale aanpak.

Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit: in 2030 1000 deelauto's en 2000 deelfietsen **(I)**

Na vertraging is in zomer 2023 een set beleidsregels gepubliceerd en kunnen we starten met vergunningen.

Vergroten aandeel elektrische voertuigen: in 2023 1000 laadpunten en 20 snelladers **(I)**

Het aantal snelladers is inmiddels 48. Aantal openbare laadpunten lag in juni rond de 800, maar er worden verscheidene projecten uitgevoerd in 2023 waarmee de 1000 gehaald kan worden.

Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek: doel 2025 100% zero emissie bestelvoertuigen in de binnenstad en 25% minder stadslogistieke bewegingen. **(I)**

In juni 2023 wordt een collegebesluit genomen over de invoer van de zero emissie zone in de binnenstad per 2026 en is een start gemaakt met de uitvoering van flankerende maatregelen.

Taxibeleid verduurzamen: doel 2030 is 100% zero emissie taxi's in de binnenstad **(I)**

Er is geconstateerd dat implementatie van de taxiverordening nu niet zinvol is. Eerst dient het Rijk wetgeving op te stellen voor de volledige taxibranche (bel en opstapmarkt). Implementatie is dus tot nadere orde uitgesteld. We zijn contact blijven houden met de taxibranche om het taxivervoer te verbeteren en schoner te maken. Enerzijds in algemene zin, maar ook in het kader van concrete projecten zoals het Willemsplein.

Zero emissie concessie doelgroepenvervoer: doel in 2030 is 100% zero emissie doelgroepenvervoer **(I)**

Bij de tussenevaluatie hebben bijna alle ondernemers een plan ingediend voor volledig zero emissie in 2030. Nu al rijden de meeste ondernemers met elektrische personenwagens en elektrische busjes. Alleen de rolstoeltaxi's nog niet.

Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente: doel 2023 is 100% van nieuw in te zetten bestel- en personenauto's moet zero emissie zijn. **(I)**

Het gebruik van zero emissievoertuigen is nog niet in alle aanbestedingen meegenomen, wel in GWW-opdrachten.

Zero emissie openbaar vervoer concessie: doel in 2023 is een volledig zero emissie OV concessie **(I)**

Tussen 2023 en 2026 wordt er gewerkt met noodconcessies. Voor de concessie 2026 wordt ingezet op volledig zero emissie.

Stimulering waterstofmobiliteit: in 2022 80 waterstof-elektrische personenwagens in Arnhem **(I)**

Aantal van 80 verschillende waterstof elektrische auto's die in Arnhem tanken is al gerealiseerd.

Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030 (D)

De tussendoelstelling voor 2023 is 4 windmolens en 18 MWp opgesteld vermogen aan zonnevelden. Eind 2022 zijn er 4 windmolens gerealiseerd, en 15,2 MWp zonneveld.
Er wordt nu circa 9 kT CO2 gereduceerd door opwek van hernieuwbare energie, inclusief zon op daken.

5 windmolens in Arnhem in 2030 gerealiseerd **(I)**

De tussendoelstelling voor 2023 is 4 windmolens gerealiseerd. De 4 windmolens van Koningspleij-noord zijn gebouwd. Drie ervan hebben al een jaar gedraaid en de vierde is eind 2022 met de testfase begonnen. Door het besluit van Gedeputeerde Staten 'Geen windparken in Natura2000 gebied Veluwe en beperkt in zone van 1-8 km eromheen' (december 2022) en een nieuwe provinciale windvisie die in voorbereiding is, is het op dit moment niet mogelijk om in Arnhem een vijfde windturbine te ontwikkelen aan de Drielse Dijk, zoals beoogd in het programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030. De provincie onderzoekt of door maatregelen, zoals zwarte wieken en stilstandvoorzieningen, meer ruimte komt voor windmolens. Als dit geen ruimte oplevert in Arnhem, betekent het dat circa 10% (3,3 kT CO2-reductie) van de doelstelling van grootschalige opwek (34 kT CO2) niet gerealiseerd kan worden.

Het alsnog realiseren van dit deel van de CO2-reductiedoelstelling door andere energieopwekmaatregelen voor 2030, bijvoorbeeld door de ontwikkeling van (nog) meer zonnevelden, is niet zonder meer haalbaar. Er is op dit moment namelijk al een disbalans op het elektriciteitsnet doordat er meer zonne-energie dan windenergie wordt opgewekt. Dit alles maakt dat we als Arnhem voor het behalen van onze doelstellingen voor grootschalige opwek afhankelijker zijn van de regio dan voor dit besluit.

42 MWp (circa 45 ha) zonnevelden in 2030 gerealiseerd **(I)**

Er zijn 2 gerealiseerde zonnevelden: bij de rioolwaterzuiveringsinstallatie van Waterschap Rivierenland aan de Drielsedijk (1,4 hectare, 7.200 zonnepanelen, 2,2 MWp) en op Koningspleij noord (8,5 ha, 34.000 panelen, 13 MWp). Opgeteld ruim 15 MWp. Een vergunning en SDE-subsidie voor een zonnepark op de bult IJsseloord 2 zijn verleend. De businesscase moet nog sluitend gemaakt worden (4 ha, 6 MWp). De haalbaarheid van een locatie voor een zonneveld in de omgeving van vliegbasis Deelen is verder onderzocht. Gezien de vele belangen die in het gebied spelen, is hierover nog geen besluit genomen.

Zie ook de voortgangsrapportage New energy made in Arnhem 2022. In deze rapportage is van alle doelen en inspanningen aangegeven wat de voortgang is. Ook is duiding gegeven aan de cijfers.

Meer bewustwording en gedragsverandering (D)

Met de communicatiecampagne Arnhem Aan bieden we zoveel mogelijk handelingsperspectief voor al deze doelgroepen, rekening houdend met de maatschappelijke trends en actualiteit. Het ondersteuningsaanbod is aangepast op basis van de input die is opgehaald bij de verschillende doelgroepen.

Steeds meer Arnhemmers zien de noodzaak van energie besparen en weten de weg te vinden naar de website Arnhem Aan en/of het Energieloket Arnhem, waar ze geholpen worden om stappen te zetten.

De communicatie over energiearmoede loopt ook via scholen.

Voortzetten communicatiecampagne Arnhem AAN **(I)**

In de eerste helft van 2023 hebben meerdere kleine en een grote acties plaatsgevonden en hebben we de social media berichten geïntensiveerd. Met oog op de energiecrisis in het afgelopen jaar is het ondersteuningsaanbod vanuit duurzaamheid in de online en offline communicatie gecombineerd met het aanbod voor Arnhemmers met geldzorgen. Daarnaast hebben we de online communicatie vanuit Arnhem Aan geïntensiveerd. Goede voorbeelden uit verschillende doelgroepen zijn gedeeld. Per 1 april 2023 is het Energieloket Arnhem gelanceerd, dat een overzicht biedt van al het ondersteuningsaanbod voor de verschillende doelgroepen.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	15.841	0	15.841
Baten	10.529	0	10.529
Saldo lasten en baten	-5.312	0	-5.312
Toevoegingen aan reserves	10.715	-10.000	715
Onttrekkingen aan reserves	254	0	254
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-10.461	10.000	-461
Prognose resultaat	-15.773	10.000	-5.773

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	0						
Baten	0						
Toevoegingen aan reserves	-10.000	V					
Duurzaamheid bedrijv en mobiliteit	-10.000	V	Inzet middelen impuls energietransitie	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	0						

Inzet middelen impuls energietransitie

Om de energietransitie een impuls te geven is in de Begroting 2023 € 15,0 miljoen vrijgemaakt waarvan in 2023 € 10,0 miljoen is toegevoegd aan het Klimaatfonds. Deze middelen worden in de jaren 2024 tot en met 2026 besteed, waarbij de lasten direct in de begroting worden opgenomen. Om die reden kan de begrote toevoeging van € 10 miljoen in 2023 teruggedraaid worden, omdat de lasten in de jaren 2024 tot en met 2026 dus op de rekening drukken op het moment dat deze gemaakt worden.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Verstedelijkingsopgave Arnhem: stad in balans (A)

Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt (D)

Deze doelstelling is op koers, zie de toelichting bij onderstaande inspanningen.

Omgevingsvisie 2040 (I)

Het college heeft de definitieve omgevingsvisie vastgesteld en deze is voorgelegd aan de gemeenteraad voor definitieve vaststelling. Het voorontwerp van de omgevingsvisie is op inhoud al door de vorige raad vastgesteld. We gaan dan ook door met het ontwikkelen van diverse beleidsuitwerkingen die volgen uit de omgevingsvisie voor de verschillende thema's zoals mobiliteit, gezonde en veilige leefomgeving en een visie op hoogbouw en verdichting. Daarnaast gaan we verder met de gebiedsuitwerkingen voor spoorzone Arnhem Oost, Kronenburg en Centrum.

Toewerken naar één integraal omgevingsplan voor het hele gemeentelijke grondgebied (I)

De Eerste Kamer heeft positief besloten voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet op 1 januari 2024. De verwachting is echter dat de functionaliteiten van het landelijke digitale stelsel omgevingswet (DSO) op datum van inwerkingtreding van de Omgevingswet beperkt zijn. Dit kan in 2024 gevolgen hebben voor onze (digitale) dienstverlening. Om de eventuele gevolgen zoveel mogelijk te verzachten gebruiken we de tweede helft van 2023 om ons systeem en de koppelingen met het landelijk systeem op orde te hebben en zetten we extra inspanning op communicatie en support over dit nieuwe digitale systeem en de opzet van het omgevingsplan. We zorgen dat we extra capaciteit beschikbaar hebben om inwoners, ondernemers en ook onze collega's te helpen met hun vragen over de nieuwe systematiek van het omgevingsplan.
Ook zetten we een deel van onze bestemmingsplannen vast om in een omgevingsplan en richten we het systeem van regels in, zodat we als gemeente zelf in ieder geval beschikken over een goede basis.

De benodigde raadsbesluiten zoals delegatiebesluit en het besluit Bindend Adviesrecht zijn inmiddels genomen. In het vierde kwartaal van 2023 legt het college de aangepaste legesverordening ter besluitvorming voor aan de raad.

Toetsen en vergunnen van initiatieven (D)

De gemeentelijke inspanningen liggen op koers, zie de toelichting bij de inspanning hieronder.

Aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (I)

Inmiddels is de inwerkingtredingsdatum van de Omgevingswet vastgesteld op 1 januari 2024. Het goed kunnen werken met de digitale systemen van het Rijk is essentieel voor onze dienstverlening. Het DSO is echter nog niet stabiel wat het oefenen belemmert. Op dit moment is het ook nog onzeker hoe het DSO gaat functioneren. Arnhem is in ieder geval klaar om aan te sluiten op het DSO. Daarnaast bereid het Rijk momenteel alternatieve maatregelen voor om te voorkomen dat planvorming onaanvaardbare vertraging oploopt bij de invoering van de Omgevingswet. Vanwege de onduidelijkheid over het digitaal stelsel kunnen we niet uitsluiten dat de digitale dienstverlening na 1 januari 2024 verslechtert. Om dit zoveel mogelijk te voorkomen zorgen we voor actuele informatie op de websites van de gemeente en ODRA en zorgen we voor meer capaciteit bij het klantcontact.

Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving (D)

Inmiddels is een start gemaakt met het opstellen van het Plan Gezonde Leefomgeving, als vertaling van die doelstelling in de Arnhemse Omgevingsvisie. De raad is geïnformeerd over context, scope en globale inhoud van het plan.
Om tot een integraal plan te kunnen komen, zijn we gestart met het inventariseren van de huidige staat van de verschillende onderwerpen van omgevingskwaliteit. Een korte beschrijving van het huidige beleid, hoe dat beleid in het kader van de Arnhemse Omgevingsvisie en de Omgevingswet gaat veranderen en welke (nieuwe) ambities er nu al te benoemen zijn. Ook is gestart met het bepalen van indicatoren die ons kunnen helpen om te monitoren hoe het met de omgevingskwaliteit gaat.

Luchtkwaliteit **(I)**

Sinds 2019 werken we met de Arnhemse Luchtagenda. De ontwikkeling van de luchtkwaliteit laat zien dat we inmiddels onder de grenswaarden van de EU zitten. Wel heeft Arnhem veel last van achtergrondvervuiling vanuit het Ruhrgebied. Dit zorgt ervoor dat zeer veel inspanning nodig is om een schone lucht te realiseren. Het behalen van de nieuwe advieswaarden van de WHO (2021), die vier keer zo laag zijn dan voorheen, is daardoor geen haalbaar scenario. In de Arnhemse Omgevingsvisie spreken we de ambitie uit de WHO normen na te streven.

De belangrijkste winst voor onze luchtkwaliteit zit bij mobiliteit. Het plan sluit daarom aan bij de mobiliteitsvisie. We hebben een ambitieuze milieuzone ingesteld en het duurzaam mobiliteitsplan dat in ontwikkeling is gaat een belangrijke bijdrage leveren aan een schonere lucht.

Huidige maatregelen in de Luchtagenda met betrekking tot houtstook zijn tot nu toe met name gericht op voorlichting geven. Arnhem doet mee met de landelijke subsidieregeling voor het onklaar maken van rookkanalen om overlast door houtstook tegen te gaan. Naar verwachting zal deze regeling in 2024 worden ingevoerd (zie Begroting 2024).

Bodem en ondergrond **(I)**

De aanpak van locaties met een milieurisico ligt op koers. Halverwege 2023 zijn er nog 16 (voormalige) bedrijfslocaties waar een (meerjarige) sanering loopt of sprake is van nazorg. Hierbij is geen sprake van gezondheidsrisico's maar vanwege een te grote verontreiniging in het grondwater (verspreidingsrisico) is er een saneringsplicht. Vanwege de actuele loodproblematiek is in 2019 gestart met de sanering van tuinen waar al een gezondheidsrisico bekend was, dit is in 2021 afgerond. Begin 2021 is gestart met de vervolgfase: door middel van nieuw onderzoek brengen we de verontreinigingssituatie in beeld van tuinen in het Spijkerkwartier, St. Marten en een deel van het Arnhemse Broek. Dit project loopt door tot in 2023-2024. In tuinen met lood zullen de actuele risico's worden weggenomen (naar schatting 20-40 tuinen).

Geluidshinder **(I)**

In 2022 is het Actieplan Omgevingslawaai 2021-2023 vastgesteld op basis waarvan voor een aantal belangrijke gemeentelijke wegen stil asfalt wordt toegepast. Hierdoor zal het aantal geluidgehinderden langs gemeentelijke wegen afnemen.

In 2021 is de Nota locatiegebonden evenementenbeleid Arnhem vastgesteld. In deze nota zijn de maximale geluidsnormen voor evenementen in de openbare ruimte vastgelegd.
Op basis van deze nota worden voor de verschillende evenementenlocaties locatieprofielen opgesteld waarbij onder andere aandacht zal zijn voor geluid.

Activiteiten milieuhandhaving uitvoeren **(I)**

Het werk wordt uitgevoerd conform de toezichtstrategie 2022-2025 voor milieutoezicht bij bedrijven.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	64.816	417	65.233
Baten	52.497	0	52.497
Saldo lasten en baten	-12.319	-417	-12.736
Toevoegingen aan reserves	11.436	0	11.436
Onttrekkingen aan reserves	12.649	0	12.649
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.213	0	1.213
Prognose resultaat	-11.106	-417	-11.523

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	417	N					
ODRA, vergunning en handhaving	180	N	ODRA	N	I	AR	J
Water, milieu en luchtkwaliteit	120	N	ODRA	N	I	AR	J
Grondzaken	117	N	Bommenregeling	N	I	AR	J
Baten	0						
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

ODRA
De ODRA bereidt een begrotingswijziging voor het jaar 2023 voor. Het uurtarief van ODRA is vanaf 2021 gefixeerd op € 92. De recentelijk afgesloten CAO heeft geleid tot een loonindexatie van 7% en zijn in de CAO extra bovenwettelijke verlofdagen afgesproken (=lagere productiviteit). Daarnaast heeft het ABP de pensioenpremie vanaf 2023 verhoogd met 2% punt. Tot slot heeft de oorlog in Oekraïne en de daaropvolgende energiecrisis geleid tot kostenstijgingen/ inflatie.
Door het kunnen realiseren van aanvullende opdrachten en projecten, is ODRA in staat geweest om de kostenontwikkelingen 2021-2022 op te vangen, zonder de tarieven te indexeren. Over 2023 lukt dit echter niet meer door de genoemde ontwikkelingen en stelt de ODRA een verhoging met 3,2% voor naar € 95.
Na besluitvorming van het bestuur van de ODRA zal de gewijzigde begroting 2023 voor zienswijzen aan de raden en staten toegezonden worden.
De verwachting is dat de gemeentelijke begroting voor 2023 nog een aanvullend budget van € 300.000 nodig is om deze begrotingswijziging in 2023 te kunnen betalen.

Bommenregeling
Ter dekking van de kosten van het opsporen en ruimen van explosieven ontvangt Arnhem in 2023 een bedrag van € 116.619. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Ruimtelijke ontwikkeling.

S12 Wonen en leefomgeving

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Goede volkshuisvesting (A)

Meer en sneller woningen toevoegen (D)

Onze ambitie is dat er voldoende woningen zijn voor alle Arnhemmers. Hoewel er de afgelopen jaren al flink wat woningen bijkwamen, zijn we er nog niet. Om ons doel te halen, zouden er eigenlijk jaarlijks minimaal 800 tot 1.000 woningen bij moeten komen en evenveel woningvergunningen moeten worden verleend. Ook zou een groot deel van de woningtoevoegingen moeten bestaan uit sociale en betaalbare woningen. Uit de meest recente cijfers blijkt echter dat we dat in 2022 niet hebben gehaald.

In 2022 en 2023 werden minder vergunningen afgegeven voor nieuwe woningen en minder woningen gebouwd dan de jaren daarvoor. Deze gegevens zijn zorgelijk, omdat we hierdoor de woningtekorten dit jaar niet inlopen en de betaalbare woningcrisis beperkt verhelpen. Dit is overigens niet alleen in Arnhem het geval, maar in heel Nederland. De gestegen bouwkosten, de hogere rente en belemmeringen zoals hoge personeelskosten en onderzoek naar stikstofdepositie spelen hierin een rol.

Uiteraard hebben we activiteiten in gang gezet om dit tij te keren:

Om voldoende woningen te realiseren is samenwerking met onze partners van groot belang. Met woningcorporaties en marktpartijen in de woningbouw hebben we de handen ineen geslagen om aan de slag te gaan met het bouwen van voldoende woningen en om de woningbouw te versnellen. Met deze partijen tekenden we in februari 2022 een Stadsakkoord, waarin is afgesproken op welke wijze we dat gezamenlijk doen. Het akkoord is door ruim 25 partijen ondertekend. Na het sluiten van dit akkoord is het Woningbouw Platform Arnhem opgericht, waar thema's en zorgen tijdig onder de loep worden genomen en besproken.

Ook is de samenwerking met het Rijk, de provincie Gelderland en de regio herbevestigd door het sluiten van een nieuwe Woondeal (2.0) in maart 2023. In navolging van deze Woondeal hebben we direct met ontwikkelaars afspraken gemaakt over versnelling van projecten en de betaalbaarheid van woningen binnen deze projecten. De raad kan daardoor van een aantal belangrijke Arnhemse projecten op korte termijn (bestemmings)plannen verwachten. Daarbij hebben we voor de drie grote projecten Nijmeegseweg Fase 2, Rijnpark en Schaapsdrift startnotities met de gemeenteraad besproken en vastgesteld. Bij deze projecten zijn de kaders nu van tevoren helder, waardoor we nu snel vooruit kunnen om in hoger tempo veel woningen te realiseren. In deze startnotities is als uitgangspunt verankerd dat minimaal 30% van de woningen sociale huur dient te zijn en minimaal 66% een betaalbare woning, waardoor de balans in de harde planvoorraad op termijn om zal slaan.

Waar het Rijk de ambitie van Arnhem in het gebied Spoorzone Arnhem-Oost al onderschreef door het aan te wijzen als 1 van de 17 grootschalige NOVEX-woningbouwlocaties en we afspraken hebben kunnen maken in het BO-MIRT en BO-Leefomgeving, hebben we recentelijk ook een bijdrage van € 3,9 miljoen ontvangen vanuit de Woningbouwimpuls-gelden om project Nijmeegseweg mogelijk te maken.

Om te weten voor welke opgaven we staan en wat de woningbehoefte is in Arnhem in de regio hebben we dit jaar het driejaarlijkse woonbehoefteonderzoek afgerond. De gemeenteraad ontving dit onderzoek in maart 2023.

Versnellen en doorprogrammeren van (betaalbare) woningen (I)

Zie de toelichting bij bovenstaande doelstelling 'meer en sneller woningen toevoegen'.

Evaluatie doelgroepenverordening en implementatie in omgevingsplannen (I)

In 2022 is de doelgroepenverordening door de gemeenteraad vastgesteld. De doelgroepenverordening heeft vooral 'op de achtegrond' effect. Dat was ook de bedoeling. De doelgroepenverordening gebruiken we expliciet enkel als 'stok achter de deur'. Doordat de gemeenteraad in de verordening kenbaar heeft gemaakt wat zij verstaat onder sociale huur- en koopwoningen, lukt het gemakkelijker om met ontwikkelaars en corporaties afspraken te maken over de woonprogramma's bij projecten. Door de doelgroepenverordening is het gemakkelijker geworden om corporaties in positie te brengen en te zorgen dat zij bij projecten minimaal 30% van de woningen zullen verhuren.

Bij de vaststelling van de doelgroepenverordening, heeft de gemeenteraad de opdracht meegegeven om na één jaar de doelgroepenverordening te evalueren. Met ontwikkelaars en corporaties hebben via de kopgroep Bouwberaad een startgesprek gevoerd over de evaluatie. Omdat het instrument ‘doelgroepenverordening’ met

inwerkingtreding van de Omgevingswet verdwijnt, wachten we nog even af met het evalueren totdat duidelijk is wat de nieuwe mogelijkheden zijn om in omgevingsplannen te kunnen sturen op het woningbouwprogramma. We zullen met ontwikkelaars en corporaties na vaststelling van de Woonvisie dit traject oppakken.

Collectieven, zelfbouw en flexwonen bevorderen **(I)**

Om mensen zelf te laten beslissen hoe zij hun woon- en leefomgeving vormgeven, willen we meer ruimte maken voor collectieve wooninitiatieven en zelfbouwmogelijkheden. In 2022 is door de gemeenteraad het bestemmingsplan voor Gaardenhage vastgesteld. In dit plan is ruimte voor een CPO-ontwikkeling en worden 12 kleine kavels beschikbaar gesteld voor zelfbouw. Momenteel wordt binnen enkele concrete 'zachte' projecten bekeken óf en hoe we CPO-projecten mogelijk kunnen maken, hierbij bekijken we ook hoe we collectieve wooninitiatieven door middel van informatieavonden en via beleid en ruimtelijk instrumentarium kunnen stimuleren. Bij project Coehoorn worden de verdere voorbereidingen getroffen om een 'cohousing'-project te realiseren. Ook binnen project Nijmeegseweg maken we ruimte vrij voor een CWI-ontwikkeling (collectief wooninitiatief).

In 2023 is een startnotitie voor een nieuwe Woonvisie aan de gemeenteraad vastgesteld. In deze visie willen we plannen om coöperatieve woonvormen te stimuleren verder concretiseren.

Om te voorzien in de grote vraag naar woningen, zetten we in Arnhem ook in op de bouw van flexwoningen. Op dit moment zijn plannen om op het Merwedeterrein 150 flexwoningen toe te voegen al ver in de planproces. De woningen lijken in 2024 te kunnen worden geplaatst.

Studentenhuisvesting en starters **(I)**

In 2023 hebben wij ons samen met onze partners ingezet voor voldoende studentenkamers in de stad. In 2023 heeft de SSH& zich ingezet voor het verduurzamen /verbeteren van de woningvoorraad. Bovendien heeft de SSH& een tweetal locaties toegevoegd aan hun vastgoedportefeuille

Op basis van het Kences onderzoek naar de kamermarkt voor studenten was ook in 2023 onze kamermarkt kwantitatief in evenwicht. Om deze resultaten nader te duiden hebben we een opdracht gegeven aan onderzoeksbureau Companen om meer inzicht te geven in de dynamiek op de Arnhemse studentenhuisvestingsmarkt, en om samen met onderwijsinstellingen en studenten de daadwerkelijke vraag te bepalen. Gelet op de ambities voor Arnhem als studiestad, zijn we met de SSH& blijvend in gesprek over het toevoegen van meer eenheden in Arnhem. Hiervoor voeren we momenteel een locatieonderzoek uit.

Naast het toevoegen van meer eenheden, zijn we samen met de onderwijsinstellingen, de SSH& en de studentenbelangenorganisatie een traject ingegaan om discriminatie/ uitsluiting van (internationale) studenten tegen te gaan. Hierbij focussen wij ons op discriminatie/uitsluiting op de Arnhemse kamermarkt.

Betaalbaar wonen (D)

De afgelopen jaren zijn helaas niet genoeg sociale en betaalbare woningen opgeleverd. Kijkende naar de realisatiecijfers, dan constateren we vooral dat het vrije huursegment hard groeide. Deze cijfers tonen de noodzaak aan om binnen projecten nadrukkelijker te sturen op het woonprogramma en hier afdwingbare afspraken over te maken. Waar er jaren terug in beperkte mate op deze manier werd gestuurd, zullen de komende periode vaker plannen 'hard' worden of gerealiseerd worden waarin meer sociale huur- en betaalbare (koop)woningen zijn opgenomen. Dat is overigens helaas nog niet voor alle plannen het geval waarvoor de gemeenteraad een uitgewerkt plan kunt verwachten. Voor sommige plannen zijn bijvoorbeeld al kaders vastgesteld voordat we hogere eisen stelden aan betaalbaarheid.

Het afgelopen jaar is ons beleid al wel meer op orde gebracht; via de Woondeal hebben we ons aan geconformeerd om voor ten minste 30% aan sociale huurwoningen te programmeren en 66% binnen het betaalbare segment. Deze ambitie is daarna direct verankerd in startnotities van belangrijke projecten.

Beleidsmatig doen we ons best om de bestaande schaarste aan sociale huurwoningen eerlijk te verdelen; een nieuwe huisvestingsverordening hiertoe is in voorbereiding. Gedurende het jaar hebben we de gemeenteraad hierover meermaals geïnformeerd.

In juli 2023 is de Wet Goed Verhuurderschap van kracht geworden; deze wet biedt ons de mogelijkheid om malafide verhuurderschap tegen te gaan en meer grip te krijgen op de vrije huursector. We zijn begonnen met de voorbereidingen deze wet op korte termijn in Arnhem uit te voeren.

Opkoopbescherming/zelfbewoningsplicht (I)

Arnhem kent een opkoopbescherming waardoor we in 20 wijken (koop)woningen met een WOZ-waarde tot € 355.000 beschermen tegen opkoopgedrag door beleggers. Zo houden we deze woningen beschikbaar voor starters en doorstromers met een lager- of middeninkomen. Uit lokaal en landelijk onderzoek is gebleken dat de opkoopbescherming helpt. In gemeenten die de bescherming invoerden is het aantal aankopen door beleggers aanzienlijk afgenomen.

In 2023 is de WOZ-waardegrens verhoogd.

Versterken positie huurders (I)

In januari 2023 maakten we het Actieplan Arnhem Helpt Huurders 2023 bekend. De meeste acties uit dit plan zijn al uitgevoerd of in uitvoering. Voorbeelden van de acties zijn onder andere de verhoogde subsidie voor het Huurdershuis en een subsidie voor de huurdersvereniging van woonwagenbewoners. Naast deze reeds uitgevoerde acties, willen we een deel van de beschikbare middelen inzetten voor een heldere website en een campagne voor huurdersrechten. De uitvoering hiervan kunnen we pas op een iets later moment oppakken, omdat het tijd vergt de ICT-infrastructuur hiervoor gereed te hebben.

Woningtoewijzingsbeleid (I)

In 2023 is een start gemaakt om te komen tot een nieuwe verordening. De gemeenteraad is in januari 2023 per raadsbrief geïnformeerd over deze start en de inzet van dit college en de regionale projectgroep. In juni is een concept-verordening opgesteld die in de inspraak is gelegd. In de bijgevoegde raadsbrief is informatie opgenomen over het doorlopen participatietraject en de rol van gemeenteraden. De huidige verordening loopt af per 31-12-2023, dat betekent dat de gemeenteraden in de regio vóór die datum een nieuwe verordening dienen te hebben vastgesteld. Op het moment van schrijven (september 2023) is de verordening in Arnhem ter besluitvorming aan de gemeenteraad aangeboden.

Doorstroming bevorderen (I)

Voor doorstroming in het corporatiebezit heeft de gemeente in samenwerking met de provincie en de drie grote corporaties een verhuiscoach aangesteld. De verhuiscoach voert momenteel de eerste gesprekken met (senioren) inwoners van onze stad. De verhuiscoach begeleidt deze (potentiële) groep verhuizende senioren nu al naar een (nieuwe) woning. In 2022 hebben de eerste verhuizingen plaatsgevonden van corporatiehuurders naar andere, passendere (sociale) huurwoningen.

Een belangrijk middel om doorstroming te bevorderen is om woningen te bouwen die aansluiten bij de woonwensen van senioren. Onze aanname is dat als we deze doorstroomkansen weten te benutten, er veel woningen vrij kunnen komen met relatief lage prijzen. In nieuwbouwprojecten geven we in toenemende mate ruimte voor woonvormen voor senioren, waarbij we het van belang vinden dat mensen in de eigen wijk kunnen doorstromen, dichtbij bekende voorzieningen. In 2023 is we de nota wonen-en-zorg vastgesteld, deze nota gaat in op verschillende uitdagingen om doorstroming te bevorderen

Huisvesting van bijzondere doelgroepen (D)

Arnhem wil een inclusieve stad zijn. Die ambitie wordt breed gedragen. Arnhemmers hebben recht op een veilig thuis in een prettige wijk met perspectief om zich te ontwikkelen. Arnhem voelt zich ervoor verantwoordelijk dat elke inwoner geschikte huisvesting heeft (of deze binnen een acceptabele termijn kan vinden) in een prettige leefomgeving met voldoende (zorg)voorzieningen.

Ten behoeve van deze opgave is aan de gemeenteraad eind 2022 een woon-zorg-nota aangeboden. Deze nota is in 2023 vastgesteld. Uit deze nota volgen 24 acties waar we uitvoering aan geven. Belangrijk punt hierbij is dat we in de regio afspraken maken over hoe we deze opgave gezamenlijk beter kunnen oppakken, waarbij we het van belang vinden dat regiogemeenten ook hun 'fair share' nemen.

Om de huisvestingskansen van personen behorende tot aandachtsgroepen te vergroten, geven we uitvoering aan een aantal afspraken. Ook dit jaar reserveren we weer 120 sociale huurwoningen voor personen die uitstromen uit instellingen en opvang. Daarnaast blijven we ons ervoor inzetten om aan de taakstelling voor de huisvesting van statushouders te voldoen. Dit jaar begonnen we met een administratieve achterstand, die vanwege het administratieve karakter vrij snel was weggewerkt: Bij het COA waren nog niet alle huurders goed geregistreerd. De taakstelling vormt in 2023 een grote uitdaging, omdat de halfjaarlijkse taakstelling al een aantal halfjaren op rij flink toeneemt.

Omdat er een grote groep ‘spoedzoekers’ blijft die nu vaak tussen wal en schip valt, is aan de gemeenteraad een flexwoningplan aangeboden. Intentie is om op het Merwedeterrein op de korte termijn 150 woningen te realiseren voor mensen met een urgente woonvraag. Vijftig woningen zijn bedoeld voor statushouders.

Regievoeren: uitvoering geven aan woonzorgnota (I)

Zie de toelichting bij bovenstaande doelstelling 'huisvesting bijzondere doelgroepen'.

Huisvesting arbeidsmigranten (I)

Het organiseren van goede en veilige huisvesting voor arbeidsmigranten is een taak van veel partijen zoals gemeenten, provincies, werkgevers en huisvesters. Omdat arbeidsmigranten veelal niet gebonden zijn aan een specifieke plek, maar wonen en werken over gemeentegrenzen heen, pakken we dit thema in de regio op. De Groene Metropoolregio is in de regio nog zoekende hoe deze samenwerking het beste vormgegeven kan worden. In 2022 is vanuit de regio al wel een handreiking opgesteld, die gemeenten kunnen gebruiken bij het vormgeven van lokaal beleid.

Om in Arnhem goede en veilige woonplekken voor arbeidsmigranten te kunnen faciliteren, zijn in 2023 beleidsregels vastgesteld. Hierdoor hebben we helderheid gecreëerd over op welke plekken en onder welke voorwaarden we short-stay-huisvesting toestaan.

In de tussentijd is door het ‘facetbestemmingsplan verkamering en woningsplitsing’ al geregeld dat panden niet meer verkamerd kunnen worden ten behoeve van het kortdurende verblijf van internationale werknemers. Op die wijze proberen we te voorkomen dat in woonwijken verschillende bewoners samenwonen met zeer conflicterende woon- en leefritmes.

Uitbreiden woonwagenlocaties (I)

Voor woonwagenbewoners staat het leven in een woonwagen voor veel meer dan een woonplek alleen. Het gaat om cultuur, traditie en een lange geschiedenis. Ook gaat het over toekomst: voor woonwagenbewoners is het van groot belang dat het leven in een woonwagen kan worden voortgezet door de kinderen en kleinkinderen, zodat de woonwagencultuur behouden kan blijven.
In 2022 zijn nadere regels voor de toewijzing van woonwagenstandplaatsen vastgesteld. Dat is van belang, omdat een groot deel van de bestaande algemene en gemeentelijke regels
voor toewijzing van standplaatsen/woonwagens niet aansloten bij de wensen van woonwagenbewoners. Dit gold ook voor de bestemmingsplanregels voor woonwagenlocaties. Juli 2023 heeft college nieuwe regels vastgesteld die beter aansluiten bij de woonwensen van de bewoners.

Er zijn nog geen extra standplaatsen gerealiseerd. Wel zijn er op meerdere locaties projecten opgestart om het aantal woonwagenplaatsen uit te breiden. In overleg met de bewoners blijft de uitbreiding op ‘Gelderse Rooslaan’ beperkt tot 2 standplaatsen. Hiervoor wordt nu een schetsplan gemaakt.. Voor de locatie Bethaniënstraat is een nieuw inrichtingsplan gemaakt dat de instemming heeft van de meeste bewoners. Voor de uitbreiding van de Merwedestraat zijn schetsplannen in voorbereiding. Omdat deze uitbreiding altijd ten koste gaat van de naastgelegen parkeerplaatsen is besloten om eerst te onderzoeken wat de gevolgen zijn voor de omgeving als de parkeerplaatsen verdwijnen.
Er worden stappen gezet in de ontwikkeling van de voorgenomen uitbreidingslocaties. Het blijkt wel dat de praktijk weerbarstig is en elke uitbreidingslocatie zijn eigen problemen kent.

Goede woningen in leefbare wijken (D)

Prestatieafspraken met corporaties
Uit de samenwerkingservaring met corporaties en zorgpartijen blijkt dat de vitaliteit en leefbaarheid van wooncomplexen in belangrijke mate wordt bepaald door een goede mix van bewoners. Met corporaties werken wij verder samen aan de toepassing van de vrije toewijzingsruimte als de situatie in een wijk of buurt daar aanleiding toe geeft. Vrije toewijzingsruimte is essentieel voor goede leefbaarheid. Hiermee kunnen wooncomplexen en de leefomgeving waarbij de leefbaarheid onder druk staat, weer vitaal worden gemaakt.

In 2023 is de nota wonen-en-zorg vastgesteld, die nader ingaat op de huisvestingskansen van personen behorende tot aandachtsgroepen en het vitaal houden van wijken.

Sturing op ruimtelijke plannen
Bij ruimtelijke initiatieven wordt nadrukkelijk rekening gehouden met de veerkracht van een wijk. Bij ontwikkelperspectieven die we opstellen voor wijken in kwetsbare gebieden staat het woningbouwprogramma mede in dienst van het verbeteren van de leefbaarheid in wijken. Dat is bijvoorbeeld het geval in Presikhaaf-3.

Aanpak goed verhuurderschap
Zie inspanning ‘goed verhuurderschap’

Uitvoering Plan van Aanpak Verkamering en Woningsplitsing
Door het verkameringsbeleid zorgen we dat voorkomen wordt dat hierdoor extra druk op de leefbaarheid ontstaat. We maximeren bijvoorbeeld het aantal personen dat in een woning mag wonen. Zie verder de inspanning ‘beleid op splitsen en verkameren.

Woningen verduurzamen **(I)**

Zie voor informatie over deze inspanning het programma Klimaat en energie.

Hulp aan Verenigingen van Eigenaren **(I)**

In Arnhem is een VvE-Loket ingesteld voor bewoners met hun energie- en verduurzamingsvragen. Daarmee liggen we gedeeltelijk op koers voor dit doel.

Bij veel VvE's in Arnhem zijn echter de basiszaken nog niet op orde. Het VvE-loket willen in 2024 uitbreiden waardoor ook hulp geboden kan worden aan VvE's die hun vereniging weer tot leven willen brengen en die de basis op orde willen krijgen.

Levensloopgeschikte woningen ontwikkelen en bestaande woningen levensloopgeschikt maken **(I)**

De wetgever heeft via het Bouwbesluit geregeld dat alle nieuwbouwwoningen tot op zekere hoogte levensloopbestendig moeten zijn.
Conform de nota wonen-en-zorg houden we rekening met levensloopgeschikt wonen in onze gemeente. In de sociale huursector kennen we duidelijke normen over wanneer een woning wordt aangemerkt als ‘levensloopgeschikt’ of ‘rolstoeltoegankelijk’. Met corporaties en huurdersorganisaties bekijken we continue hoe we een geschikte match kunnen maken tussen woningen en mensen in verschillende levensfases.

Doorstroming in de verhuisketen voor senioren blijft wel een aandachtspunt. Een verhuiscoach is sinds kort actief in onze gemeente om deze doorstroming teweeg te brengen. Het toevoegen van voldoende levensloopgeschikte betaalbare (huur)woningen voor senioren inwoners vergt extra aandacht. Er zijn wel steeds meer projecten in voorbereiding, waarbij we inzetten op woningen voor senioren. Hierbij bestuderen we ook of de hele omgeving geschikt is voor rolstoel en/of rollator.

Daarbij voeren wij met de corporaties en huurdersorganisaties gesprekken over flexibiliteit binnen het woningaanbod van levensloopgeschikt wonen. Door inventief naar ons aanbod corporatiewoningen te kijken zijn mogelijk meer woningen in te zetten als levensloopgeschikt ('light').

In 2023 is de wonen-en-zorg nota vastgesteld. Dit kader biedt handvatten om meer geschikte woningen voor alle levensfasen in Arnhem te realiseren.

Om meer zicht te krijgen over motiveringen van particuliere inwoners om wel/niet zelf aanpassingen in de eigen woningen te plegen, hebben we een onderzoeksopdracht uitgezet.

Gezond binnenklimaat/gezond wonen **(I)**

Het aanpakken van vocht en schimmel heeft voor ons prioriteit. Omdat we zelf niet de eigenaar zijn van woningen in onze stad, stimuleren we woningcorporaties en verhuurders om een gezond binnenklimaat te realiseren. Waar mogelijk, maken we hierover harde afspraken.

Om huurders met vocht- en schimmelproblemen te helpen, hebben we een stappenplan gepubliceerd op onze website. Huurders kunnen met hun klachten terecht bij het Huurdershuis. Het Huurdershuis ontvangt een gemeentelijke subsidie voor de ondersteuning en advisering van huurders. Mede door het stappenplan hebben zich het afgelopen anderhalf jaar een recordaantal huurders gemeld bij het Huurdershuis.

We hebben de gemeenteraad per raadsbrief geïnformeerd over onze acties ter bevordering van een gezond binnenklimaat. De inzet van een onafhankelijke vocht- en schimmelexpert is hiervan een belangrijk onderdeel. Afspraken over deze expert en over gezond wonen zijn vastgelegd in de prestatieafspraken.

Handhaving minimale woonkwaliteit (I)

Op dit moment is er nog geen heldere, eenduidige, manier die huurders in staat stelt ernstig gebrekkig onderhoud te melden bij de gemeente of de ODRA. Omdat deze actie meer vergt dan enkel het beschikbaar maken van een meldingssysteem, maar meldingen ook opgevolgd moeten worden, met een juiste wettelijke grondslag, is voor de uitvoering van dit doel meer tijd nodig.

Per 2023 wordt het voor gemeenten verplicht een meldpunt in te richten voor huurders en hun problemen met verhuurders. Hoewel dit meldpunt zich vanuit de wet primair richt op het voorkomen van willekeur, bedreiging en intimidatie vanuit de verhuurder, gaan we in Arnhem ook regelen dat huurders met klachten over het onderhoud bij dit meldpunt terecht kunnen. Het meldpunt zal uiterlijk 1 januari 2024 beschikbaar zijn.

Uitvoeren beleid op splitsen en verkameren (I)

In het Plan van Aanpak Verkamering en Woningsplitsing zijn zes acties opgenomen. Al deze acties zijn uitgevoerd of in uitvoering genomen. Zo is er een facetbestemmingsplan vastgesteld waarin regels over nieuwe verkameringen en splitsingen zijn verankerd. Daarnaast zijn regels over het beheer van kamerverhuurbedrijven opgenomen in de APV. Ook werken we samen met huurders, verhuurders en de omgevingsdienst aan een aanpak ‘goed verhuurderschap’. We merken dat vanuit het Rijk steeds meer instrumenten en mogelijkheden ter beschikking worden gesteld om te sturen op de woningvoorraad en malafide verhuurderschap. De komende jaren zullen we deze nieuwe instrumenten afwegen tegen bestaand instrumentarium en de bestaande inzet.

Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte (A)

Naar een klimaatadaptieve stad (D)

Ook dit jaar wordt er weer volop gewerkt aan het klimaatadaptiever maken van de stad. Op grote en kleine schaal nemen we voortdurend maatregelen die Arnhem groener en koeler maken. Ook nemen we maatregelen om de waterafvoer bij hevige regenbuien te verminderen en tegelijkertijd water op te slaan voor droge perioden. De werkzaamheden uit de uitvoeringsagenda klimaatadaptatie zijn hierbij leidraad en verlopen grotendeels volgens planning.

Stimuleren en faciliteren (I)

De nieuwe en gebruiksvriendelijke subsidieregeling is inmiddels van kracht. Veel bewoners dienen aanvragen in en worden ondersteund in hun plannen om Arnhem groener en klimaatadaptiever te maken. We stimuleren bewoners ook actief om van deze regeling gebruik te maken, vooral in de wijken waar weinig groen is en het voor bewoners soms lastig is om zelf een plan te maken.

Klimaattoets (I)

Een eerste versie van de klimaatadaptatietoets wordt in het najaar afgerond. Implementatie volgt in 2024. Met een klimaattoets kunnen we ervoor zorgen dat nieuwe ontwikkelingen bijdragen aan een groenere en klimaatadaptievere stad.

Lokaal hitteplan (I)

Het hitteplan is afgerond en is voorgelegd aan het college. Dit plan beschrijft hoe de gemeente en haar partners samenwerken wanneer zich een hittegolf voordoet.

Gebiedsgerichte maatregelen (I)

In diverse projecten zijn maatregelen genomen ten behoeve van klimaatadaptatie en vergroenen. De nadruk ligt daarbij op de focusgebieden. Het gaat daarbij om grote en kleinschalige maatregelen. De van Muijlwijkstraat is natuurlijk een in het oog springend project. Maar ook bewonersinitiatieven zoals de Groene Route in Malburgen en vergroening van de Groen van Prinstererstraat (Spijkerkwartier) zijn mooie voorbeelden.

Koel netwerk (I)

De exacte omvang en locatie van het netwerk wordt uitgewerkt. Daar waar zich kansen voordoen realiseren we alvast schakels van het netwerk. Met dit netwerk, dat zich over heel Arnhem uitstrekt, leveren we een belangrijke basis voor een klimaatadaptieve en gezonde stad.

Minder verharding (I)

In diverse mobiliteits- en onderhoudsprojecten verwijderen we overbodige verharding en brengen daar groen voor terug. Een in het oog springend voorbeeld is de Groningensingel in Vredenburg. Het verwijderen van verharding combineren we veel met het terugdringen van de maximumsnelheid zoals onlangs bij de Apeldoornseweg is gebeurd. Maar ook op kleine schaal zetten we overbodige verharding om in groenvakken. Hierbij werken we samen met de bewoners.

Arnhem als koploper (I)

Arnhem neemt deel aan diverse landelijke onderzoekstrajecten en werkt samen met Europese partners aan het klimaatadaptief maken van de stad. We zien steeds meer dat Arnhem bekend wordt als koploper op het gebied van klimaatadaptatie; regelmatig vinden excursies in Arnhem plaats en we worden overspoeld met aanvragen van (groene) stagiaires. Dit najaar vindt de Nationale Groendag in Arnhem plaats.

Arnhems groen versterken (D)

De groenvisie vormt het uitgangspunt voor allerlei maatregelen die we nemen om het Arnhemse groen te verbeteren en te versterken.

Herkenbare stad: Kwalitatief hoogwaardige bossen, natuurterreinen en parken dragen bij aan de identiteit van Arnhem (I)

Diverse maatregelen in de bossen en parken hebben bijgedragen aan het vergroten van de kwaliteit en de biodiversiteit. Dit doen we met natuurvolgend beheer. En ook door de omvorming van gazons naar bloemrijke graslanden en het aanleggen van bosranden en amfibiepoelen. Vanwege het later gereed komen van de beheervisie Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem hebben het realiseren van de in deze beheervisie beschreven uitvoeringsmaatregelen wat achterstand opgelopen.

Herkenbare stad: Duidelijke spelregels in bossen en parken (I)

Deze inspanning is uitgevoerd en afgerond.

Herkenbare stad: Vergroten groenmassa bomen (I)

In het plantseizoen zijn op diverse plaatsen bomen geplant en zijn de groeiplaatsen van bestaande bomen verbeterd.

Natuurvriendelijke stad: Stadslandbouw Verpachte agrarische gronden in eigendom van gemeente Arnhem worden natuurinclusief bewerkt en beheerd (I)

Het betreft hier een gevoelig traject waarbij we grote zorgvuldigheid betrachten en waarvoor ook bij de betrokken partijen tijd nodig is maar het proces loopt nu volgens planning.

Natuurvriendelijke stad: Vergroten kennis en verbeteren biodiversiteit (I)

De monitoring van de biodiversiteit en het onderzoek naar wilde bijen loopt volgens planning.

Natuurvriendelijke stad: Kennis van de biodiversiteit en verbeteren leefgebieden kenmerkende soorten (I)

Loopt volgens planning. Op basis van de monitoring biodiversiteit hebben meer gazons omgevormd naar bloemrijke graslanden, planten we meer struiken aan in de wijken en zijn bosranden en amfibiepoelen aangelegd in de bossen en parken.

Groene en gezonde stad: We hanteren een groennorm van 3-30-300 (I)

We werken aan een analyse van de 3-30-300 norm. Daaruit wordt duidelijk op welke plaatsen we in de stad al voldoen aan de norm en op welke plaatsen extra vergroening nodig is.

Duurzaam beheerde stad: We verbeteren de vitaliteit en biodiversiteit van onze bossen en parken (I)

In het beheer worden maatregelen genomen om de biodiversiteit te vergroten.

Samenwerkende stad: Wijkgroenagenda's (I)

Dit jaar werken we aan de voltooiing van de wijkgroenagenda's voor Arnhem-west, Malburgen en Rijkerswoerd. Verder voeren we maatregelen uit voor de wijkgroenagenda's die al gereed zijn.

Andere Arnhemmers **(I)**

Loopt volgens planning. Samen met Natuurcentrum Arnhem en Arnhem Klimaat bestendig communiceren we over biodiversiteit in de stad.

Aandacht voor dierenwelzijn **(A)**

De leefomgeving van in het wild levende dieren verbeteren en vergroten (D)

We nemen diverse maatregelen om de leefomgeving van dieren te verbeteren. De visie dierenwelzijn vormt hierbij onze basis.

Verbinden en versterken ecologische hoofdstructuur **(I)**

Waar kansen liggen verbinden we natuurgebieden met elkaar. Gaandeweg wordt de groenstructuur hierdoor versterkt.

In het wild levende dieren zoveel mogelijk met rust laten **(I)**

We zijn in gesprek met diverse grondeigenaren om barrières zoveel mogelijk te verminderen.

Omgaan met de wolf **(I)**

Met andere zuid-Veluwse gemeenten en de provincie gaan we in gesprek over rollen en verantwoordelijkheden ten aanzien van de wolf.

Zwerfdieren en zieke of gewonde wilde dieren opvangen (D)

Onze overeenkomst voor dierenopvang met het Dierentehuis Arnhem e.o. eindigt op 1 oktober 2023. We spannen ons in om de opvang na deze datum te continueren, waarbij dierenwelzijn, maatschappelijke meerwaarde en duurzaamheid voorop staan. We trekken daarbij zoveel mogelijk gezamenlijk op met de andere gemeenten die hun dierenopvang laten verzorgen door het Dierentehuis. De gesprekken hierover lopen nog.

Continueren van een goede opvang van (zwerf)dieren **(I)**

De gesprekken tussen het Dierentehuis en de gemeenten waarin we hierin samenwerken lopen nog. De overeenkomst met het Dierentehuis is intussen verlengd met drie maanden t/m 1 oktober 2023.

Op diervriendelijke wijze voorkomen of bestrijden van schade, overlast en gevaar door dieren (D)

Overlast van ratten, duiven, en ganzen wordt op diervriendelijke manier bestreden In 2023 gaan we door met het subsidiëren van de Duiventil en hebben we IPM (integrated pest management) ingevoerd in de gemeente.

Bestrijding van overlast door plaagdieren **(I)**

Bestrijding van ratten gaat sinds 2023 via IPM. Pas als allerlaatste redmiddel wordt gif ingezet.

Bestrijding van overlast door honden **(I)**

In overleg met betrokkenen proberen we tot een juiste afweging te komen tussen de behoeften van de honden(bezitters) en de natuur.

Bestrijding van overlast door duiven en ganzen **(I)**

Stichting Duiventil Arnhem beheerst met een subsidie van de gemeente de duivenpopulatie in Elderveld. In bepaalde wijken wordt bij grauwe ganzen populatiecontrole uitgevoerd. Begin 2023 is hier een nieuw contract voor afgesloten.

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling (A)

Reductie hoeveelheid restafval (D)

- PBD (Plastic, Blik, Drankenkartons) maximaal 30% afkeur ligt op koers.
- Afvalstoffenheffing 95% kostendekken ligt op koers.
- Jaarlijks 15% minder fijn huishoudelijk restafval ten opzichte van 2019 (toen was het 201 kg per inwoner) ligt niet op koers. De ingezette maatregelen leveren nog niet het gewenste resultaat op. De gemiddelde hoeveelheid restafval ligt op dit moment rond de 200 kg per inwoner per jaar.

Beleidsontwikkeling afvalreductie (I)

De voorbereiding voor het organiseren van een bugerberaad over afval loopt maar de uitvoering zal in 2024 zijn. De adviezen van het burgerberaad zullen in 2024 verwerkt worden in nieuwe plannen. De klankbordgroep afval is opgezet en heeft in 2022 en 2023 plaatsgevonden.

De evaluatie van het afvalbeleid (inclusief diftar) en het onderzoek naar nascheiding eind 2023 liggen op koers.

Arnhem Schoner (D)

De raad wordt elk kwartaal middels een raadsbrief geïnformeerd over de ontwikkelingen met betrekking tot Arnhem Schoner. De laatste raadsbrief dateert van 27 juni 2023 en had betrekking op het eerste kwartaal van 2023. Een volgende rapportage zal na de zomer volgen.

Aanpak (I)

We werken aan de ontwikkeling van de zwerfafvalparaplu ter ondersteuning van de zwerfafvalvrijwilligers. Er is hiervoor een website gebouwd te vinden op www.arnhemschoner.nl. Deze wordt in samenspraak met de stakeholders nog verder verbeterd.

Deze website is bedoeld om onze inwoners beter en duidelijker te informeren over zwerfafval en over wat en hoe zij zelf iets kunnen betekenen als zij daar interesse in hebben.

Het verminderen van het naast en in de nabijheid van containers geplaatst vraagt om een locatie-specifieke aanpak. Een traject is ingezet en inmiddels zijn we op drie locaties gestart met projecten om een duurzame verbetering op die locatie te realiseren.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	53.752	350	54.102
Baten	43.039	-380	42.659
Saldo lasten en baten	-10.713	-730	-11.443
Toevoegingen aan reserves	15.787	350	16.137
Onttrekkingen aan reserves	5.507	-33	5.474
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-10.280	-383	-10.663
Prognose resultaat	-20.993	-1.113	-22.106

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	350	N					
Openbare ruimte	510	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Groen en klimaatadaptie in de stad	425	N	Buurtcongiërges	J	I	AR	J
Natuur en stadsparken	275	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Wonen	146	N	DU Wet goed Verhuurderschap	N	I	AR	J
Afval	65	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Openbare ruimte	9	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Natuur en stadsparken	-350	V	Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten	N	I	BR	J
Afval	-350	V	Grofvuil afval	N	I	AR	J
Openbare ruimte	-380	V	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Baten	-380	N					
Openbare ruimte	-380	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	350	N					
Natuur en stadsparken	350	N	Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	-33	N					
Openbare ruimte	-33	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op Wijken algemeen.

Buurtconciërges
Zie toelichting op S06 Participatie en armoedebestrijding.

Decentralisatie-uitkering (DU) Wet goed Verhuurderschap
Arnhem ontvangt in 2023 € 146.000 ter dekking van de kosten van de uitvoering van het wetsvoorstel om malafide verhuurderschap en discriminatie op de huurmarkt gerichter aan te pakken. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Wonen en leefomgeving.

Actualisatie MIP
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten
Het budget Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten (€ 350.000 voor 2023) wordt overgeheveld naar BR Groenfonds en zal naast mogelijkheden voor stadslandbouw ook ingezet kunnen worden voor aankopen voor het versterken van de groenstructuur.

Grofvuil afval
Inwoners hebben de mogelijkheid om grofvuil aan te bieden op onze afvalbrengstations. In 2023 en 2024 wordt aan inwoners bij wijze van proef de mogelijkheid geboden om daarnaast ook twee maal per jaar een afspraak te maken om gratis grofvuil aan huis op te laten halen door onze inzamelaar.

Bij het opstellen van de begroting is daarom rekening gehouden met een stijging van de kosten (€ 750.000). Enerzijds doordat inzameling aan huis duurder is dan via de afvalbrengstations; anderzijds omdat door de mogelijkheid van gratis afspraken een hoger totaalvolume van grofvuil werd verwacht.
Tot nog toe zien we echter dat het aantal afspraken aan huis en de daarmee gepaard gaande kosten lager zijn dan begroot. Ook zien we dat er voornamelijk sprake is een verschuiving van het aanbiedgedrag, waarbij inwoners nu meer kiezen voor de gratis afspraak in plaats van het aanbieden op de afvalbrengstations. In totaal is er geen sprake van een toename van de hoeveelheid grofvuil, en dus ook geen toename van de verwerkingskosten op dit punt (was wel begroot).
Per saldo verwachten we eind 2023 € 350.000 over te houden.

Lokale heffingen
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Bijlage 2 Budgetoverhevelingen

Terugblik Nota budgetoverhevelingen 2022

Hieronder wordt een terugkoppeling gegeven van de voortgang van de budgetten die via de Nota Budgetoverhevelingen 2022 overgeheveld zijn.

Wijken algemeen

Onderwerp:	Uitvoeringsplannen
Bedrag:	€ 80.000
Toelichting:	Deze middelen worden in 2023 volledig ingezet voor de tijdelijke jongerenvoorziening bij Sportpark Schuytgraaf, conform raadsvoorstel nr. 3836088 (€ 62.000) en overige lasten rondom jeugdprogrammering voor het gebied Schuytgraaf/Elderveld.

Onderwerp:	Energietoeslag 2022
Bedrag:	€ 2.170.000
Toelichting:	Deze overheveling is bedoeld voor de uitbetaling van Energietoeslag 2022, die in 2023 pas is uitgekeerd. Inmiddels is het grootste deel van dit budget besteed. Het restant zou kunnen dienen als dekking voor de Energietoeslag 2023, indien de dekking van het Rijk ontoereikend is. De verwachting is dat dit bedrag volledig wordt besteed.

Onderwerp:	Energiearmoedefonds
Bedrag:	€ 3.000.000
Toelichting:	De overheveling wordt naar verwachting volledig ingezet ter dekking van o.a. Wintertoeslag 2023 en diverse andere maatregelen, zoals ondernemers, kindvoorzieningen, witgoedregeling en verruiming Gelrepas.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Onderwerp:	Burgerzaken
Bedrag:	€ 750.000
Toelichting:	Dit budget wordt in 2023 geheel besteed aan externe inhuur ten behoeve van de doorontwikkeling van afdeling Burgerzaken en om de reguliere dienstverlening op peil te houden.

Onderwerp:	Budget transformatie interne organisatie
Bedrag:	€ 150.000
Toelichting:	Deze middelen worden in 2023 volledig aangewend ten behoeve van de doorontwikkeling van wijksturing, zoals de nieuwe koersnota en de trajecten uitgevoerd door Twynstra & Gudde rondom de (financiële) sturing. Deze inspanningen komen voort uit de verbeterpunten van de evaluatie Van Wijken Weten 2021.

S01 Veiligheid

Onderwerp:	Experiment Gesloten Coffeeshopketen
Bedrag:	€ 280.000
Toelichting:	Vooralsnog zijn de overgehevelde middelen om uitvoering te geven aan het experiment nog niet besteed. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat het experiment nog niet is aangevangen. Naar verwachting wordt het experiment in het eerste kwartaal van 2024 opgestart. Daarom is wel ter voorbereiding capaciteit geworven voor preventieve en controlerende activiteiten ten aanzien van de sector.

Onderwerp:	Veiligheidshuis
Bedrag:	€ 400.000
Toelichting:	Gelderland Midden kent twee veiligheidshuizen, namelijk veiligheidshuis regio Arnhem en veiligheidshuis West Veluwe Vallei (WVV). De gemeenten Arnhem en Ede fungeren als centrumgemeenten en ontvangen budget dat voor regionale doeleinden bestemd is. Er is uiteindelijk een budget van € 452.000 overgeheveld naar 2023. In de afgelopen periode is er vooral geïnvesteerd in de verbinding met gemeenten bij de versterking van de lokale zorg- en veiligheidsketen. Om als expertisecentrum te kunnen

	fungeren is het van belang dat de lokale zorg- en veiligheidsketens goed zijn georganiseerd. Het Zorg- en Veiligheidshuis is nauw betrokken bij de ontwikkelingen binnen de gemeente Arnhem: • Ontwikkeling Persoonsgerichte Aanpak Wijken; • Outreachende en adviserende rol van de procesregisseur Zorg- en Veiligheidshuis daarbij; en • Herpositionering van de Overlast- en Zorgcoördinatoren. Na de zomer wordt een start gemaakt met het eigen huis op orde brengen. Hiervoor wordt een verandermanager aangesteld.

S02 Bereikbaarheid

Onderwerp:	Ontwikkelen duurzaam mobiliteitsplan
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	Het duurzaam mobiliteitsplan wordt in 2023 verder uitgewerkt. De besluitvorming hierover door de raad wordt verwacht in het eerste kwartaal 2024. Hierdoor zal het merendeel van het budget in 2023 worden besteed met mogelijk een kleine overloop naar 2024.

S04 Onderwijs

Onderwerp:	Volwassenen educatie
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	De overgehevelde middelen zijn bedoeld voor de regio Arnhem. Er wordt dit jaar extra geïnvesteerd in communicatie om het onderwerp laaggeletterdheid meer bekendheid te geven in Arnhem en de regio. En er worden meer trainingen herkennen, signaleren en doorverwijzen gegeven. Dit heeft als doel om meer mensen die laaggeletterd zijn te bereiken en hen passend aanbod aan te bieden.

S05 Cultuur

Onderwerp:	Erfgoeddeal
Bedrag:	574.000
Toelichting:	Voor het project "Renaissance van de Velperweg" is in 2021 een bijdrage van € 574.000 toegekend uit de gemeentefondsuitkering. Dit bedrag is dit jaar nog niet benut en zal vanaf volgend jaar, wanneer het project start, nodig zijn. Conform de gehanteerde werkwijze voor de Velperweg waar de bijdrages via de BR Groot Onderhoud lopen, wordt ook deze bijdrage daaraan gedoteerd.

Onderwerp:	Coronamiddelen Cultuur
Bedrag:	€ 1.862.000
Toelichting:	Zowel in 2020 als in 2021 heeft de gemeente Arnhem gelden van het Rijk ontvangen om gevolgen van corona binnen de culturele en creatieve sector op te vangen. Met deze middelen zijn via drie Arnhemse steunpakketten Kunst & Cultuur (dec. 2020, april 2021 en 2022-2023) de culturele basis- en meerjarenvoorzieningen, amateurkunstorganisaties, zelfstandige makers, festivals en particuliere culturele organisaties ondersteund. Hoewel de pandemiefase inmiddels voorbij is, bevindt de culturele sector zich nog steeds in moeilijk vaarwater. In 2022 en 2023 zien instellingen en makers zich geconfronteerd met sterk stijgende lasten voor huisvesting, energie en personeel, en een sterk gestegen inflatie. Het restant van de coronamiddelen zal in 2023 worden ingezet om exploitatietekorten bij culturele instellingen (gedeeltelijk) te compenseren. Na correctie is naar € 1.600.000 naar 2023 overgeheveld. Hiervan besteden we € 1.000.000 aan exploitatietekorten bij culturele instellingen om die (gedeeltelijk) te compenseren (besluit perspectiefnota, beslispunt 14). Mocht uit inventarisatie blijken dat €1.000.000 niet voldoende is, dan zullen wij de resterende € 600.000 geheel of gedeeltelijk inzetten voor de exploitatietekorten in 2023 aan de culturele basis- en meerjarenvoorzieningen.

Onderwerp:	Beeldende Kunst
Bedrag:	€ 60.000
	Uit de Sonsbeektentoonstelling die in de zomer van 2021 heeft plaatsgevonden, wordt in 2023 de aankoop afgerond van het kunstwerk van Jennifer Tee. Hiervoor is in 2022 een bedrag gereserveerd. Het restant van het overgehevelde bedrag wordt ingezet voor kunstopdrachten die in 2023 tot voltooiing worden gebracht.

Onderwerp:	Huisvesting creatieve en culturele sector (subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen)
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Het beschikbare budget wordt in 2023 besteed aan een tweetal doelen. In het kader van het Plan van Aanpak Huisvesting Culturele en Creatieve Sector ontvangt de Stichting Krachtstroom026 een subsidiebijdrage van € 40.000,- om het bedrijfspand aan de Koriander straat 81 in Malburgen-Oost geschikt te maken als culturele broedplaats. In het gebouw wordt voor 24 cultureel en creatief ondernemers een betaalbare werkruimte gerealiseerd. De Stichting Jacobiberg heeft, vanwege gestegen kosten per juli 2023 voor het gebruik van het gebouw op De Hes als popcentrum, te maken met een hogere bruikleenvergoeding aan de eigenaar. De extra subsidiebijdrage van € 60.000,-die de Stichting in 2023 nodig heeft om deze verhoogde vergoeding te kunnen voldoen wordt gedekt uit de beschikbare middelen voor huisvesting van de culturele en creatieve sector.

Onderwerp:	Kerkenvisie
Bedrag:	€ 20.000
Toelichting:	Het overgehevelde budget wordt dit jaar volledig besteed. Het extern bureau is aan de slag met het opstellen van het geplande actieplan.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Onderwerp:	Regionale middelen in het kader van participatie
Bedrag:	€ 1.880.000
Toelichting:	Arnhem ontvangt, als centrumgemeente van onze arbeidsmarktregio, diverse middelen vanuit het rijk in het kader van participatie. Over de inzet van de middelen vindt regionale afstemming plaats, dit gebeurt via het Regionaal Werkbedrijf. Er is uiteindelijk eind 2022 een bedrag van € 2.000.708 overgeheveld naar 2023. Voor 2023 is er een jaarplan vastgesteld met de geplande activiteiten en de hieraan gekoppelde middelen. De (verwachte) overgehevelde middelen vanuit 2022 zijn hierin meegenomen. Op een aantal onderdelen uit het jaarplan heeft de uitvoering vertraging opgelopen, zie hiervoor ook de tekst bij ‘Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023’.

Onderwerp:	Budget Impuls Integraal werken
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	In 2022 is door het rijk € 510.000 beschikbaar gesteld voor het verbeteren van de integrale dienstverlening en de aanpak van meervoudige problematiek binnen het sociaal domein. We hebben deze middelen in 2022 onder andere ingezet voor de voorbereiding op de Wet aanpak meervoudige problematiek in het sociaal domein (WAMS). In 2023 zetten we het restant van de middelen in voor de versterking van de samenwerking in de wijken tussen de teams leefomgeving, sociale wijkteams en de gebiedsteams Werk & Inkomen, verbetering van de monitoring en diverse andere projecten.

Onderwerp:	Onderzoek naar zelf organiseren Schulddienstverlening
Bedrag:	€ 65.000
Toelichting:	Dit budget wordt dit jaar ingezet voor de financiering van een extern projectleider.

Onderwerp:	Tozo
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	In 2023 is dit budget ingezet voor de verdere afwikkeling van (invordering van) Tozo verstrekkingen.

S07 Zorg

Onderwerp:	Projecten jeugdzorg
Bedrag:	€ 380.000
Toelichting:	Vorig jaar zijn er extra rijksmiddelen jeugdzorg beschikbaar gekomen en aan het budget Jeugdzorg toegevoegd. Voorzien was toen dat deze middelen ook zouden worden ingezet ten behoeve van projecten en activiteiten die zouden bijdragen aan de verdere doorontwikkeling van de jeugdzorg en het jeugdbeleid. Dat is in 2022 ten dele gebeurd. Het betreft hier onder andere het project beperken wachtlijsten jeugd-ggz, project monitoren jeugdbeleid, project wijknetwerken werken jeugdbeleid (minder zorgaanbieders) alsook project onderzoek reële tarieven jeugdzorg. Ook dit jaar lijkt niet het volledige bedrag te worden ingezet. Het gaat dan met name om het project monitoren jeugdbeleid en het project wijknetwerken werken. Verwacht wordt dat hier in 2024 wel op wordt uitgegeven. Aan het eind van het jaar zullen de niet bestede middelen worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve WMO & Jeugdzorg, overeenkomstig het door de raad ingestelde doel van deze reserve.

Onderwerp:	Toegang huishoudelijke ondersteuning en stress sensitief werken
Bedrag:	€ 178.000
Toelichting:	De centrale toegang huishoudelijke ondersteuning is eind 2022 belegd bij de sociale wijkteams. De sociale wijkteams pakken alle aanvragen voor de algemene voorziening en de maatwerkvoorziening op en geven op basis van de situatie een prioritering aan de aanvraag. Zo wordt geborgd dat de meest kwetsbare inwoners als eerste in aanmerking komen voor huishoudelijke ondersteuning. Het budget wat beschikbaar is gemaakt voor de pilot fase zal naar verwachting voor het eind van 2023 op zijn. De centrale toegang huishoudelijke ondersteuning zal uiteindelijk geborgd worden in de dienstverleningsovereenkomst. In het kader van stress sensitief werken worden ook diverse activiteiten uitgevoerd. Na de zomer wordt bezien in hoeverre de inbedding voldoende is of dat bijsturing nodig is. Het uitgangspunt is dat het budget wordt besteed in 2023.

S08 Welzijn en inclusie

Onderwerp:	Opvang dakloze jongeren
Bedrag:	€ 950.000
Toelichting:	Deze middelen zijn volledig ingezet voor een tijdelijke voorziening voor dakloze jongeren tussen ‘echte’ opvang en zelfstandig wonen in.

Onderwerp:	Uitvoeringsplan Vrij zijn in Arnhem, voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme
Bedrag:	€ 150.000
Toelichting:	Van het vastgestelde uitvoeringsplan ‘Vrij zijn in Arnhem’, zijn veel acties opgepakt en staan er nog veel op de planning. We zitten in de opstartfase en de inzet van middelen loopt achter op de begroting. Daarnaast zijn er in 2023 relatief veel middelen toegevoegd aan de begroting, waarvoor we steeds in overleg met onze partners vaststellen hoe we die inzetten. Het tot uitvoering brengen van activiteiten vraagt dus tijd. Ook omdat we vanaf het begin het eigenaarschap beleggen bij de betreffende domeinen van de gemeente en de partners in de stad. Zo borgen we de activiteiten duurzaam. Doordat de kosten in de opstartfase lager uitvallen, zijn de naar 2023 overgehevelde middelen nog niet volledig ingezet, maar wel nodig in 2024.

Onderwerp:	Arbeidsmarkttoelage 1,13% welzijn
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Vorig jaar is via het gemeentefonds extra rijksbudget beschikbaar gesteld voor het toekennen van een arbeidsmarkttoelage aan medewerkers in de zorg- en welzijnssector. Deze middelen zijn inmiddels verwerkt in de (regionale) tarieven voor jeugdzorg en wmo, maar bleken niet toereikend voor een extra verhoging van de subsidie aan onze welzijnsinstellingen. Hiervoor zijn bij de turap 2022 en de begroting 2023 extra middelen vrijgemaakt om die deels beschikbaar te houden voor aanspraken door instellingen bij de subsidieafrekening 2022, die dit jaar volgt. Nog niet alle subsidie-afrekeningen 2022 zijn afgerond. Op dit moment is iets minder dan de helft van het overgehevelde bedrag ingezet.

Onderwerp:	Gezins-en kindbescherming
Bedrag:	€ 732.000
Toelichting:	Vorig jaar zijn door het Rijk via de Decentralisatie-Uitkering VrouwenOpvang (DUVO) voor een periode van 4 jaar extra middelen toegevoegd ten behoeve van het programma Gezins-en kindbescherming. Arnhem is centrumgemeente vrouwenopvang en bestrijding huiselijk geweld voor zowel de regio Centraal Gelderland als de regio Achterhoek. Met de regio Achterhoek is afgesproken dat hun aandeel in de extra rijksmiddelen van circa € 250.000 per jaar aan de gemeente Doetinchem zal worden overgemaakt. De verwachting is dat het restant dit jaar niet tot volledige besteding komt. Aan het eind van het jaar zullen daarom de niet bestede middelen worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve Beschermd en Weerbaar, overeenkomstig het door de raad ingestelde doel van deze reserve.

Onderwerp:	Maatschappelijke Opvang
Bedrag:	€ 650.000
Toelichting:	De beoogde ontwikkeling kon geen doorgang vinden en op dit moment wordt er gekeken naar een invulling die aansluit met het Nationaal Actieplan Dakloosheid, in combinatie met huisvesting bijzondere doelgroepen. Tegelijk heeft de eindafrekening van de subsidies een financieel nadeel opgeleverd, dit als gevolg van de hogere kosten van opvang tijdens de winterperiode en de coronacrisis. Deze middelen zijn hiervoor ingezet.

S09 Gezondheid en sport

Onderwerp:	Investeren in preventie en gezondheid (motie 21M52g)
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	Op grond van de motie 21M52g (Investeren in preventie en publieke gezondheid loont) is er budget beschikbaar gesteld voor o.a. inzet op de functiewaardering jeugdartsen en verpleegkundigen bij VGGM Verder heeft het college de incidentele ruimte benut om bestaande preventie-activiteiten uit te breiden, of nieuwe interventies te bekostigen. In 2023 is er, naast de inzet op functiewaardering, uitvoering gegeven aan nieuwe interventies door een incidentele bijdrage voor een gezondheidsplein in Rijnstate en is er een pilot gestart rondom een gezondheidsmakelaar.

S10 Klimaat en energie

Onderwerp:	Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost
Bedrag:	€ 6.100.000
Toelichting:	De hier vermelde € 6,1 miljoen is volledig toegevoegd aan de bestemmingsreserve Volkshuisvestingsfonds (VHF) Arnhem-Oost. Dit betreft een project waarbij het doel is om 1.754 woningen in deze wijk te verduurzamen. De € 6,1 miljoen dient als gemeentelijke co-financiering voor dit project en is zal gedurende de looptijd van dit project (tot en met eind 2031) hiervoor worden ingezet.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Onderwerp:	Bodemonderzoek en sanering
Bedrag:	€ 160.000
Toelichting:	Vanuit het budget van Bodemonderzoek en sanering wordt er een bijdrage van 160.000 aan het project "Renaissance van de Velperweg". Vanwege de vertraging in het start van het project zal deze bijdrage pas vanaf 2024 nodig zijn, hierdoor is dit budget nog niet uitgegeven.

Onderwerp:	Grondwal / uitbreiding woonwagenkamp Bethaniënstraat
Bedrag:	€ 3.865.000
Toelichting:	In maart 2022 zijn er voorbereidingen voor het verwijderen van de grondwal opgestart. Dit is later stopgezet omdat er nog geen besluit over de herinrichting van de woonwagenlocatie genomen was, dit zou dan tegelijkertijd uitgevoerd kunnen worden. Volgens planning kan er in november gestart worden met de werkzaamheden. De sanering van de grond volgt later bij een positief besluit op de herinrichting.

Onderwerp:	Nieuwe Haven - Uitkoopregeling
Bedrag:	€ 65.000
Toelichting:	Van de oorspronkelijk 15 woonboten met ligplaats resteren er nog vier woonboten, van drie verschillende eigenaren. Tot overeenstemming komen met deze laatste drie eigenaren gaat moeizaam. De gesprekken van dit jaar met de eigenaren hebben nog niet geleid tot een positief resultaat, maar ook niet tot een definitief negatief resultaat. Hierdoor zal het resterende budget naar verwachting ook dit jaar niet volledig uitgeput kunnen worden.

Onderwerp:	Invoeringskosten Omgevingswet
Bedrag:	€ 1.019.000
Toelichting:	De datum van inwerkingtreding van de Omgevingswet is verschoven van 1 januari 2023 naar 1 jan 2024. Het zwaartepunt van het inrichten en testen van het digitale systeem, de werkprocessen en de interne en externe communicatie over de veranderingen in de dienstverlening zijn hierdoor op de tweede helft van 2023 en de eerste helft van 2024 komen te liggen. Hierdoor zal niet het volledige budget in 2023 worden benut en is het restant in 2024 nodig.

S12 Wonen en leefomgeving

Onderwerp:	Straatwerk n.a.v. uitgevoerde werkzaamheden Kabels & Leidingen
Bedrag:	€ 125.000
Toelichting:	Als gevolg van personeelsproblemen bij aannemers (gebrek aan stratenmakers) lukte het in 2022 niet om alle herstelwerkzaamheden aan het straatwerk, als gevolg van graafwerkzaamheden kabels en leidingen, af te ronden. In 2023 wordt deze achterstand ingelopen en worden de doorgeschoven middelen volledig besteed.

Onderwerp:	Afvalkoers 2022-2026 "Arnhem Schoner"
Bedrag:	€490.000
Toelichting	De uitvoering van de afvalkoers is in 2022 iets later dan gepland vastgesteld. Inmiddels loopt de uitvoering en zullen de doorgeschoven middelen in 2023 volledig worden besteed.

Onderwerp:	Woonwagenlocaties
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	Na overleg met de bewoners van de Gelderse Rooslaan is besloten om voor een uitbreiding te gaan van twee standplaatsen. Dit wijkt af van de schetsplan dat met de bewoners was besproken in november 2022 waarbij uit was gegaan van vier standplaatsen. Op basis van de gewijzigde schetsplan gaan we met corporatie om de tafel om dit doel te realiseren. Als gevolg van de gewijzigde plannen is de uitvoering vertraagd en zullen de middelen pas in 2024 worden besteed

	In januari is met de bewoners van de Merwedestraat overlegd en op basis daarvan zijn schetsplannen opgesteld. Uitbreiden van het aantal standplaatsen gaat vrijwel altijd ten koste van het parkeren op de naastgelegen parkeerplaats. In het najaar wordt onderzocht wat hiervan de impact is op de omgeving. Als gevolg hiervan zullen de middelen voor de Merwedestraat niet in 2023 worden ingezet.

Onderwerp:	Arnhem-Oost stedelijke vernieuwingsgebieden
Bedrag:	€ 825.377
Toelichting:	Met de kick-off van het Nationaal Programma Arnhem-Oost (NPAO) is de aanpak in 2023 een nieuwe fase ingegaan. Er is een gebiedsplan opgesteld langs drie inhoudelijke lijnen met in totaal 30 geformuleerde acties. We hebben hierbij opnieuw gekeken naar de beschikbare middelen voor de komende jaren en hoe we deze inzetten. We verwachten daarnaast voor de komende jaren extra rijksmiddelen om het nationaal programma uit te voeren vanuit diverse regelingen. Tegelijkertijd zijn we druk bezig met uitwerken en opstarten van diverse initiatieven binnen de drie inhoudelijke lijnen. Daarmee verwachten we de overgehevelde middelen uit 2022 dit jaar volledig te besteden.

Onderwerp:	Wegen
Bedrag:	€ 1.000.000
Toelichting:	In 2022 heeft een tweetal investeringsprojecten vertraging opgelopen. Ten eerste de Hollandweg, waar pas in 2023 gestart kon worden in verband met de beschikbaarheid van vervangend openbaar vervoer. Ten tweede de Groningensingel. De scope is hier groter geworden, omdat we naast regulier onderhoud aan de weg, conform de begroting ook verhardingen opruimen. Beide projecten zijn in 2023 in uitvoering gegaan. De overgehevelde kredietruimte wordt volledig besteed.

Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023

In onderstaande tabellen wordt vooruitgeblikt naar de Nota Budgetoverheveling 2023. Hiermee wordt inzicht gegeven in de onderwerpen waarvan op dit moment al wordt verwacht dat de activiteiten niet of onvolledig worden uitgevoerd dit jaar. Dit is een eerste inschatting en is ter informatie aan deze turap toegevoegd.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Onderwerp:	Verduurzaming gemeentelijk vastgoed
Bedrag:	€ 250.000
Toelichting:	De verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed vraagt meer voorbereidingstijd dan verwacht. Er dient eerst een goede inventarisatie te worden gemaakt van wat nodig is voor welk pand en wanneer dat het meest efficiënt opgepakt kan worden. Van het budget van € 500.000 voor de uitvoering van de wettelijke maatregelen zal naar verwachting € 250.000 overblijven dit jaar en zal nodig blijven voor verduurzaming van de betreffende panden.

S01 Veiligheid

Onderwerp:	Veiligheidshuis
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	Gelderland Midden kent twee veiligheidshuizen, namelijk veiligheidshuis regio Arnhem en veiligheidshuis West Veluwe Vallei (WVV). De gemeenten Arnhem en Ede fungeren als centrumgemeenten en ontvangen budget dat voor regionale doeleinden bestemd is. Op dit moment is de doorontwikkeling van de veiligheidshuizen opgestart. Veel casuïstiek zal moeten worden verplaatst van het VHH naar wijkniveau en het veiligheidshuis zelf zal zich meer moeten gaan positioneren als expertisecentrum voor urgente en geprioriteerde casuïstiek. Hiervoor zijn het komende jaar naar verwachting meer middelen nodig om op organisatorisch en operationeel niveau deze structuurveranderingen door te voeren met expertise en ondersteuning, hiervoor wordt het regionaal ontvangen geld uit 2023 aangewend.

Onderwerp:	Experiment gesloten coffeeshopketen
Bedrag:	€ 380.000
Toelichting:	In het regeerakkoord van 2017 is afgesproken dat er een experiment komt met de teelt en verkoop van hennep of hasjiesj voor recreatief gebruik. Arnhem heeft daarvoor al middelen ontvangen en ontvangt tot en met 2024 elk jaar € 162.500. Van deze gelden dient het gehele project bekostigd te worden. Op dit moment bevindt het experiment zich nog in de opstartfase. De experimenteerfase, met vermoedelijke startdatum Q1 2024, zal hierna volgen en zal 4 jaar duren. De reeds ontvangen middelen (2023 en eerder) zijn tevens noodzakelijk om hieraan uitvoering te geven. Ondanks dat het niet wenselijk is middelen meerdere jaren over te hevelen wordt toch voorgesteld om de reeds ontvangen middelen over te hevelen naar 2024 zodat uitvoering gegeven kan worden aan het experiment.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Onderwerp:	Onderzoek naar zelf organiseren Schuldhulpverlening
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Het beschikbare budget wordt niet volledig in 2023 besteed. Een deel van het onderzoek vindt in 2024 plaats. Daarom wordt er € 100.000 doorgeschoven.

Onderwerp:	Dienstverlening gemeenten aanpak armoede en schulden
Bedrag:	€ 540.000
Toelichting:	In de meicirculaire is hiervoor een incidentele bijdrage ontvangen. € 540.000 hiervan wordt in 2024 ingezet voor de implementatie van zelf organiseren Schuldhulpverlening.

Onderwerp:	Regionale middelen in het kader van participatie
Bedrag:	€ 1.652.770
Toelichting:	Arnhem ontvangt, als centrumgemeente van onze arbeidsmarktregio, diverse middelen vanuit het rijk in het kader van participatie. Over de inzet van de middelen vindt regionale afstemming plaats, dit gebeurt via het Regionaal Werkbedrijf. Voor 2023 is er een jaarplan

	vastgesteld met de geplande activiteiten en de hieraan gekoppelde middelen. Op een aantal onderdelen uit het jaarplan heeft de uitvoering vertraging opgelopen. Daarnaast is er regionaal de wens om een deel van de beschikbare middelen op te nemen in een meerjarenplan, dit wordt nog nader uitgewerkt. Op basis van de 1e rapportage over 2023 verwachten we € 1.652.770 over te hevelen naar 2024.

Onderwerp:	Onderzoek schuldhulpverlening bureau zelfstandigen
Bedrag:	€ 70.000
Toelichting:	Vanuit de circulaire zijn middelen beschikbaar gekomen voor bijzondere bijstand voor zelfstandigen. Dit budget wordt in 2023 ingezet voor onderzoek naar aanbesteding van schuldhulpverlening voor ondernemers. De verwachting is dat een groot deel van dit budget in 2024 pas wordt uitgegeven.

Onderwerp:	Budget pilot bijverdienbeloning
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	In juli 2023 is de tweejarige pilot bijverdienbeloning gestart waarmee we inwoners stimuleren om te werken in deeltijd naast hun uitkering en hen hiervoor belonen. In totaal is er voor de pilot € 3,4 miljoen gereserveerd. In 2023 is het benodigde bedrag ingeschat op € 1,0 miljoen. We schatten nu in dat we in 2023 voor de eerste uitbetaling van de bijverdienbeloning en bijkomende kosten € 0,7 miljoen nodig hebben. De eerste betaling van de bijverdienbeloning vindt in maart 2024 plaats en heeft betrekking op de premieperiode juli–december 2023. De totale verwachte kosten voor de pilot veranderen vooralsnog niet. We stellen daarom voor € 0,3 miljoen over te hevelen naar 2024.

S08 Welzijn en inclusie

Onderwerp:	Herinrichting consultatiebureaus
Bedrag:	€ 145.000
Toelichting:	Vanwege nieuwe zorgpartners in het gebouw van Rijnstate Poli Zuid (RKV) zal het daar gehuisveste consultatiebureau verhuizen naar elders in de wijk. Daarom wordt er in samenspraak met de VGGM gezocht naar een nieuw onderkomen voor dit consultatiebureau. In 2023 worden voor de herinrichting van dit nieuwe consultatiebureau nog geen kosten verwacht. Dit wordt actueel bij aanvang van 2024.Voor deze incidentele herinrichtingskosten wordt het voordeel uit de DVO van vorig jaar overgeheveld naar 2024. Hieruit worden verbouwings- en inrichtingskosten voor de nieuwe locatie van het consultatiebureau bekostigd.

Onderwerp:	Uitbreiding capaciteit dakloosheid
Bedrag:	€ 395.000
Toelichting:	In de Perspectiefnota is aangegeven dat voor uitbreiding van capaciteit van maatschappelijke opvang voor 2023 en voor 2024 (via overheveling) budget beschikbaar is in de brede aanpak middelen dakloosheid. Dekking voor de jaren 2025 tot en met 2027 kan gerealiseerd worden uit de BR Beschermd en Weerbaar. Het gaat om uitbreiding capaciteit Kruispunt, de Duif, gezinsopvang en inzet ervaringsdeskundigheid. Hiervoor is een overheveling van € 395.000 nodig.

Onderwerp:	Maatschappelijke opvang
Bedrag:	€ 450.000
Toelichting:	In 2023 zijn extra middelen beschikbaar gekomen vanuit het Nationaal Actieplan Dakloosheid, die nog niet volledig besteed zijn. Desondanks blijft de opgave in de aanpak van dakloosheid onverminderd urgent en heeft prioriteit, waardoor het noodzakelijk is om deze middelen over te hevelen naar 2024. Momenteel wordt samen met de ketenpartners Maatschappelijke Opvang en de regiogemeenten gewerkt aan een doorvertaling van het Nationaal Actieplan Dakloosheid “Eerst een Thuis” naar de regio Centraal Gelderland. Het is daarom noodzakelijk dat deze middelen beschikbaar blijven voor de verdere aanpak van dakloosheid, waaronder de beweging van Maatschappelijke opvang naar ‘Wonen Eerst’.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Onderwerp:	Milieuplan
Bedrag:	€ 130.000
Toelichting:	Voor de oplevering van het milieuplan, nu genoemd het Plan Gezonde Leefomgeving "Arnhem maakt buiten gezond", is 300.000 euro gereserveerd in 2023. Van deze 300.000 zal 170.000 worden besteed voor de oplevering en het schrijven van het plan in 2023. Verzoek is daarom om de resterende 130.000 over te hevelen naar 2024 om te besteden aan o.a. het begeleiden van de laatste opleverfase en nieuwe monitoring.

Onderwerp:	Grondwal / uitbreiding woonwagenkamp Bethaniënstraat
Bedrag:	€ 3.500.000
Toelichting:	In November staan de werkzaamheden gepland voor de verwijdering van de grondwal. Door de vertraging in de startdatum door het uitblijvende besluit van de herinrichting zal niet het volledige budget besteed kunnen worden in 2023.

S12 Wonen en leefomgeving

Onderwerp:	Woonwagenlocaties
Bedrag:	€ 250.000
Toelichting:	Door de gewijzigde schetsplan van de Gelderse Rooslaan en de noodzaak van een impactanalyse op de Merwedestraat zijn de uitvoeringen van deze projecten vertraagd en zullen de resterende middelen in 2024 opnieuw nodig zijn om onze doelen te realiseren.

Bijlage 3 Investeringen

Jaarlijks wordt het Meerjarig InvesteringsPlan (MIP) in de Begroting geactualiseerd. In deze Turap wordt gerapporteerd over de verwachtingen rondom de realisatie van de begrote investeringen halverwege het jaar 2023. Dit betreft begrote investeringen uit de begroting 2023, vanuit voorgaande jaren naar 2023 doorgeschoven investeringen en tussentijds vastgestelde investeringen door de raad.
In de onderstaande tabel is weergegeven wat de begrote investeringen voor 2023 per programma zijn. In de toelichting onderaan de tabel staat aangegeven bij welke programma's grote afwijkingen worden verwacht, met daarbij een toelichting over de specifieke investeringen die dit betreft.

Nr.	Programma	Begroting 2023
Bedragen x €1.000		
S00	Bestuur, dienstverlening en financiën	6.328
S02	Bereikbaarheid	25.575
S03	Economie	250
S04	Onderwijs	41.246
S05	Cultuur	392
S08	Welzijn en inclusie	8.970
S09	Gezondheid en sport	5.929
S10	Klimaat, energie en milieu	757
S12	Wonen en leefomgeving	13.097
		102.544

Activeren plankosten
Op 31 mei heeft de raad de nota grondbeleid vastgesteld. Besloten is om plankosten van een (her)ontwikkeling te activeren nadat uit een raadsbesluit gebleken is dat er bestuurlijke instemming is voor deze (her)ontwikkeling. Voor de volgende projecten waarvoor nog geen grondexploitatie is vastgesteld, geldt dat de raad al wel een besluit heeft genomen waaruit deze bestuurlijke instemming blijkt: Spoorzone (Schaapsdrift, Rijnpark, Presikhaaf 3), Nijmeegseweg, Woudrichemstraat/Brabantweg, de Kloosterstraat, Koningsplein/Stadstheater en het Bestuurskwartier. De prognose is dat het in 2023 te activeren bedrag aan plankosten voor het totaal van deze ontwikkelingen € 2,4 miljoen zal bedragen. Indien in 2023 de grex van de Nijmeeegseweg wordt vastgesteld bedraagt de prognose van de te activeren plankosten € 2,1 mln.

Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel
Als gevolg van capaciteitsproblemen bij Liander wordt de sporthal pas op 1 november voorzien van de juiste energieaansluiting. Hierdoor vertraagt de geplande oplevering in juli en ingebruikname per 1 september van sporthal Middachtensingel. Er is maximaal gezocht naar oplossingen maar helaas zijn hier geen reële opties voor. Hierdoor wordt de oplevering uitgesteld tot tenminste november 2023, het gebouw kan dan per 1 januari 2024 in gebruik worden genomen. De financiële gevolgen hiervan zijn nog niet volledig in te schatten, maar vooralsnog wordt uitgegaan dat het investeringsbudget met € 75.000 wordt overschreden als gevolg van deze vertraging. Dit leidt tot circa € 4.000 aan hogere kapitaallasten vanaf 2024.

Investeringskrediet MFC De Spil
Medio 2021 is er voor de 3 MFC's in Arnhem een aanvraag ingediend bij RVO voor de zogenaamde SUVIS-regeling (Verbetering Luchtkwaliteit). Voor alle 3 de MFC's heeft het RVO een goedkeurende beschikking afgegeven. Uit de aanbestedingsprocedure van MFC De Spil blijkt dat het beschikbare budget onvoldoende is om de werkzaamheden uit te voeren. De aanbesteding stopzetten is weinig zinvol omdat wij toch verantwoordelijk zijn voor een goede oplossing voor "frisse scholen". Bovendien is het niet de verwachting dat een nieuwe aanbesteding financieel gunstiger zal zijn. Tenslotte lopen we dan het risico om de subsidie van het rijk te verliezen.
De effecten van de overige 2 MFC's zijn nog niet bekend. Als gevolg van gestegen prijzen en begroting op basis van "oude" uitgangspunten als decentrale ventilatie wordt het beschikbare budget voor Suvis-maatregelen voor MFC de Spil overschreden. Het financiële gevolg hiervan betekent een overschrijding van het investeringsbudget met € 395.023. Dit leidt tot circa € 25.281 aan hogere kapitaallasten vanaf 2024 gedekt uit de reeds beschikbare middelen, specifiek uit de middelen scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt.

Gele rijdersplein
November 2021 heeft de raad besloten tot restauratie van het AKU-monument en het aangrenzende openbaar gebied op het Gele Rijdersplein. Het (ontwerp) proces vraagt meer tijd dan vooraf ingeschat. Hierdoor schuift het moment van realisatie op. Dit, in combinatie met de gestegen bouwkosten, maakt dat de initiële indexering van de bouwkosten mogelijk niet toereikend is. Waarmee de kostenraming gebaseerd is op 2021, worden de kosten van de uitvoering nu gerealiseerd in 2024. Dit kan een tekort opleveren bij het definitief ontwerp. Duidelijkheid hierover wordt in het vierde kwartaal van 2023 verwacht.

Bijlage 4 Beheersing verbonden partijen

BVO De Connectie

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De Connectie is een organisatie in die volop in ontwikkeling is en waar de komende jaren veel moet gebeuren. Het is evident dat beheersing en control hierin belangrijk zijn. De beheersing is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. Het bestuur, het OGO (opdrachtgeversoverleg) en de demandorganisatie zijn hierin belangrijke gremia waarin sturing en beheersing nadrukkelijk terugkomen. Het controllersoverleg vervult hierin een belangrijke adviesrol ten aanzien van de P&C-producten van De Connectie.

Er wordt in de begroting een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. De beschreven risico's hebben voor een deel te maken met de uitgevoerde onderzoeken naar de totale ICT-keten van De Connectie. In samenspraak met de drie gemeenten zijn er negen verbeterpaden opgesteld die ertoe moeten leiden dat: 1. Het gewenste niveau van de informatievoorziening wordt bereikt (basis op orde). 2. De governancestructuur verder wordt ingericht waarbij afspraken worden vastgelegd over rollen, verantwoordelijkheden en de wijze van samenwerking.
De Connectie onderschrijft de principes van het risico gestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico’s te beheersen. Afgelopen jaar heeft De Connectie belangrijke stappen gezet ten aanzien van de invulling van het risicomanagement. Zo heeft er een uitgebreide risico-inventarisatie plaatsgevonden, zowel vanuit het perspectief van de organisatiedoelstellingen als vanuit het perspectief van business continuïteit. Waar nodig zijn aanvullende beheersmaatregelen genomen. De komende jaren gaat De Connectie verder met het door ontwikkelen van het risicomanagement door te investeren in het risicobewustzijn binnen de organisatie en het cyclisch en systematisch borgen van het risicomanagement.

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De risico's waarmee BVO DRAN te maken heeft zijn een veranderende relatie met de provincie, een zeer dynamische omgeving, kwetsbare burgers en daarmee politieke gevoeligheid.

De inrichting van het doelgroepenvervoer is gebaseerd op een 'open einde' systematiek. Hierom is de sturingsinformatie frequenter en gericht op continue monitoring. Structureel ontvangen we van de BVO DRAN managementinformatie en zogenaamde rittenbakken. Er is ongeveer tien keer per jaar ambtelijk en 6 keer per jaar bestuurlijk overleg. We zijn voornemens om informatie over het doelgroepenvervoer te verwerken in PowerBI zodat het onderdeel kan gaan uitmaken van de bestuursrapportage. In 2022 is gewerkt aan het opnemen van informatie over regiotaxi in PowerBI. Qua IT heeft dat meer voeten in aarde en kost meer tijd dan vooraf ingeschat. Dit geldt nog meer voor het opnemen van informatie over het routegebonden vervoer omdat de aangeleverde informatie niet uniform is tussen de vervoerders.

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving kunnen grote invloed hebben op de taakomvang en -inhoud van de omgevingsdienst ODRA. De impact van de Omgevingswet is waarschijnlijk groot. De Wet kwaliteitsborging bouwen (WKB) zal invloed hebben op de werkzaamheden die met bouw hebben te maken. Deze wet heeft een gefaseerde invoering. ODRA is samen met de deelnemende gemeenten actief bezig met de invoering van de Omgevingswet en WKB en rapporteert hier geregeld over. Door actief met komende ontwikkelingen bezig te zijn kan beter geanticipeerd worden op eventuele grote consequenties voor het personeelsbestand van ODRA.
In 2022 is gestart met de implementatie van de aanbevelingen uit het in 2021 verschenen rapport ‘Om de leefomgeving’ van de commissie Van Aartsen. De meeste initiatieven zullen vanuit het rijk worden geïnitieerd. Een van de mogelijke uitwerkingen kan zijn dat omgevingsdiensten moeten gaan fuseren.
ODRA heeft voor een aantal vakgebieden last van krapte op de arbeidsmarkt. Daarom is men begonnen met het aannemen van starters die met behulp van interne scholing en begeleiding de werkplekken bezetten waarvoor moeilijk ervaren specialisten te vinden zijn.
De omvang van het takenpakket van ODRA op het gebied van bouw, vergunningverlening en toezicht is direct afhankelijk van initiatieven van particulieren en bedrijven in de stad. Er kunnen grote verschillen zitten tussen jaren. Om hierop te anticiperen houdt ODRA een flexibele schil met personeel aan. Met de systematiek van outputfinanciering en een prognose van de gemeente op de bouwontwikkelingen wordt het beter mogelijk om de kosten voor de gemeente vooraf in te schatten.
De bij omgevingsdienst ODRA onderkende risico's voor gemeente Arnhem worden op de volgende wijzen beheerst. Allereerst is er maandelijks werkoverleg tussen de accounthouders van beide partijen. Relevante ontwikkelingen kunnen daar als eerste gesignaleerd worden. Actuele zaken worden op dagelijkse basis besproken. ODRA levert maandelijks productiecijfers en urenoverzichten. De cijfers worden met deze frequentie ook in het accountoverleg besproken. Realisatie van producten en uren kan zo getoetst worden aan planning en

budget, zo nodig kan worden bijgestuurd en zullen relevante ontwikkelingen gemeld worden in de financiële cyclus van de gemeente.
De portefeuillehouder heeft zitting in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van ODRA. Meerdere keren per jaar worden financiële tussenrapportages van ODRA in de vorm van een financieel dashboard in de bestuursvergaderingen besproken. De business controller Arnhem adviseert de portefeuillehouder op deze rapportages en kan risico's vroegtijdig signaleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan oplopende personeelskosten door schaarste op de arbeidsmarkt of bevindingen van de accountant.

Scalabor B.V.

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Scalabor rapporteert op diverse momenten richting de gemeente Arnhem (100% aandeelhouder) over de inhoudelijke en financiële voortgang inclusief de risico's: via begroting en jaarrekening en via de kwartaalrapportages. In deze stukken wordt expliciet stilgestaan bij de te onderscheiden risico's inclusief de beheersmaatregelen. Als aandeelhouder en belangrijkste klant van Scalabor zijn we hierover ook continu met elkaar in gesprek en houden we elkaar goed op de hoogte van belangrijke ontwikkelingen. Hiermee zorgen we voor inzicht in de risico's en trekken we samen op in de beheersing hiervan.

Sportbedrijf Arnhem

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Sturing
Het Sportbedrijf is de grootste uitvoerder van het sportbeleid van de gemeente Arnhem. Bij de verzelfstandiging van het Sportbedrijf, zijn vanuit de gemeente als opdrachtgever en eigenaar van het Sportbedrijf, afspraken gemaakt over de informatie- en stuurmogelijkheden voor de gemeente. Om de verwachtingen over en weer beter in beeld te hebben voeren de gemeente als eigenaar en opdrachtgever en het Sportbedrijf gezamenlijk, buiten de kwartaalgesprekken om, gedurende 2023, regelmatig overleg.
De organisatie van het Sportbedrijf en de samenwerking met de gemeente Arnhem wordt elk jaar professioneler. De afstemming tussen de teams Leefomgeving en het Sportbedrijf loopt goed, waarmee invulling wordt gegeven aan het uitgangspunt van 'van wijken weten'.

Het opdrachtgeverschap wordt meer gestroomlijnd. Het Sportbedrijf heeft in de kwartaalrapportages steeds conform afgesproken format gerapporteerd. Over de kwaliteit en met name over de (on)mogelijkheden van rapportage over effectiviteit en efficiëntie van interventies in de stad wordt met elkaar gesproken, alsmede wensen voor de toekomst op wijkniveau. Dit is een doorlopend proces, waarmee we verder gaan in 2023. Het inzicht in de kostprijs van de producten is nog onvoldoende. Er is steeds meer inzicht in kosten per locatie en per 'product'. Sportbedrijf en gemeente doorlopen gezamenlijk stappen om dit af te zetten tegen maatschappelijke meerwaarde. Hierdoor komt er steeds meer kennis beschikbaar over in hoeverre uitgaven zich verhouden tot gemeentelijke doelstellingen. Op basis daarvan kunnen beleidskeuzes gemaakt worden.

Financieel
Het eigen vermogen is € 1,6 miljoen. Voor 2022 e.v. is er een taakstelling van € 0,75 miljoen. Het Sportbedrijf heeft in 2022 een resultaat gehaald van omstreeks € 0,9 miljoen. Dit is grotendeels te verklaren door incidentele steun vanuit het Rijk in verband met de coronacrisis. Dit wordt grotendeels aangewend om het in verband met stijgende energieprijzen verwachte tekort van 2023 deels mee op te vangen. Er blijft voor 2023 nog een tekort over van omstreeks 0,5 miljoen en 2,7 miljoen voor 2024. Met de in de begroting opgenomen aanvullende subsidie voor 2023 en 2024 verwachten wij dat het Sportbedrijf bij gelijkblijvende activiteiten voldoende financiële middelen tot haar beschikking heeft.

Samenwerking
Nu het Sportbedrijf stabiel staat, is er weer meer ruimte gekomen om de focus te verleggen naar het gesprek op inhoud en gezamenlijke belangen. De afgelopen jaren is de samenwerking tussen gemeente en Sportbedrijf sterk verbeterd. De samenwerking blijft een onderwerp waarin continu geïnvesteerd wordt, ook in 2023 en verder.
Voorbeelden van inhoudelijke onderwerpen die gezamenlijk worden opgepakt zijn: verenigingsondersteuning, de bezetting van accommodaties en ontwikkeling van een positief sportklimaat. Hierover wordt de gemeenteraad in 2023 verder geïnformeerd.
We verwachten deze ontwikkeling met het MT van het Sportbedrijf in 2023 voort te kunnen zetten. Deze samenwerking zorgt ervoor dat het risicoprofiel van het Sportbedrijf als verbonden partij lager ingeschat wordt.

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De veiligheids- en gezondheidsregio Gelderland Midden is een wettelijk aangewezen regeling waarin wordt samengewerkt met vijftien verschillende gemeenten. De taken zijn onder verdeeld in een vijftal programma's (crisisbeheersing, brandweerzorg, GGD, ambulancezorg en bedrijfsvoering). VGGM wijst in haar begroting 2023 op de volgende risico's:
·Meerjarig effect van het COVID19 virus; preventie ten aanzien van kwetsbare groepen, advisering van hygiënemaatregelen, versterking infectieziektebestrijding, terug op niveau van reguliere diensten voor derden zoals reizigersvaccinaties en binden van medewerkers en vrijwilligers aan de organisatie;
·Naar aanleiding van de implementatie van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren (WNRA) is een complexiteit met betrekking tot de positie van de vrijwilligers ontstaan. Op basis van de huidige wet- en regelgeving is het onderscheid tussen een brandweervrijwilliger
·en een brandweermedewerker nauwelijks te maken. Hiermee heeft de invoering van WNRA een groot financieel risico op de betaalbaarheid van het huidige brandweermodel. Landelijk heeft een Denktank een oplossing voor deze ontstane situatie bedacht in de vorm van taakdifferentiatie. De financiële consequenties van de taakdifferentiatie worden nog nader geanalyseerd;
·Verdeelsleutel huisvestingskosten brandweer. De gemeentelijke bijdragen aan de brandweer zijn op basis van een nieuwe verdeelsleutel vastgesteld. De (regionale) huisvestingskosten van de kazernes en andere brandweeronderdelen zijn daarvan vooralsnog uitgezonderd;
·Arbeidsontwikkelingen, waaronder functiewaardering van verpleegkundigen. Vergelijkbare organisaties hebben verpleegkundigen hoger ingeschaald. Een aanpassing van de functiewaardering heeft grote consequenties op het budget of op de dienstverlening van de Jeugdgezondheidszorg en Algemene gezondheidszorg. Hiervoor is in de gemeentelijke begroting een extra budget opgenomen. Dat geldt ook voor de ICT-lasten;
·Toenemende ICT-lasten als gevolg van verdere digitalisering en plaats onafhankelijk werken. Meerdere (verouderde) systemen dienen op korte termijn vernieuwd te worden gebracht en toenemende gebruikerswensen gebaseerd op maatschappelijke 0ntwikkelingen zijn niet passend binnen de huidige ICT-budgetten.
·De grote druk op (gemeentelijke)financiën en bij andere opdrachtgevers leidt tot continuïteitsrisico's van niet door gemeentelijke bijdrage gefinancierde activiteiten.

De beheersing van bovenstaande risico's is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen. Het regionaal controllersoverleg en de Financiële Commissie die regelmatig bijeen komen vervullen hierin een belangrijke adviesrol, ook ten aanzien van de P&C-producten van de VGGM. Daarnaast wordt er actief samengewerkt bij bestuurlijke opdrachten. Per programma is door de VGGM een doelenboom opgesteld waarbij tevens de belangrijkste risicofactoren en mitiganten zijn genoemd.
Aan de hand van de zogenaamde "kans x effect"-methode wordt jaarlijks door VGGM een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke risico's en een kwantificering daarvan. Bij benadering wordt er een indicatie gegeven van het voor de organisatie benodigde weerstandsvermogen. Dit weerstandsvermogen wordt gevormd door de totale impact van de gekwantificeerde risico's te relateren aan de weerstandscapaciteit (zijnde het beschikbare eigen vermogen).

Daarnaast ontvangen de deelnemende gemeenten gedurende het jaar tussenrapportages van VGGM waarin wordt stilgestaan bij de actuele ontwikkelingen en de verwachtingen met betrekking tot de risico's worden beschreven.

Zowel de burgemeester als de wethouder publieke gezondheid zijn lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van VGGM. Het dagelijks bestuur en algemeen bestuur komen afzonderlijk van elkaar jaarlijks vijf keer bij elkaar. Onderwerp van gesprek is onder andere de P&C cyclus. Begrotingen en jaarrekeningen worden daar vastgesteld. Ook inhoudelijke ontwikkelingen/ risico's worden daar gedeeld.
Ondersteunende ambtenaren adviseren de burgemeester en wethouder als het gaat om de inhoud van de agenda. Deze ondersteunende ambtenaren zijn ook aangesloten op het controllersoverleg zoals eerder genoemd.

De raad krijgt de mogelijkheid om een zienswijze uit te brengen ten aanzien van de begroting en de bestemming van het resultaat na opmaken van de jaarrekening van VGGM. Eventuele financiële risico's worden opgenomen in gemeentelijke risicoprofiel.

In de afgelopen jaren is gebleken dat deze beheersstrategie volstaat.

Bijlage 5 Stand van zaken amendementen en moties

Hieronder is de stand van zaken van de amendementen en moties opgenomen die zijn aangenomen bij de behandeling van de Begroting 2023.

Bestuur, dienstverlening en financiën

22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties

De raad heeft besloten om proactief de mogelijkheden te laten onderzoeken tot het aangaan van een tweede buitenlandse relatie. Het onderzoek wordt op dit moment uitgevoerd.

22M158 Bevordering opkomst verkiezingen

Bureau Verkiezingen heeft diverse moskeeën benaderd en de Turkyem Moskee aan de Eemslaan bereid gevonden om een ruimte beschikbaar te stellen als stembureau. Tevens is hier voorafgaand aan de verkiezingen een proefstembureau ingericht. Ook bij komende verkiezingen zal er in één of meer moskeeën een stembureau worden ingericht, als daar gelegenheid voor is.
De burgemeester heeft vertegenwoordigers van alle moskeeën uitgenodigd voor een gesprek over hun mogelijkheden om hun achterban te stimuleren om hun stem uit te brengen bij verkiezingen.

Veiligheid

22M123 Manifest demonstratierecht

De burgemeester heeft het Manifest getekend. De raad wordt direct na de zomer geïnformeerd. We betrekken de jaarlijkse evaluatie bij de op instigatie van de raad jaarlijks te houden veiligheidstafel.

22M133 Stel aantal BOAs op straat veilig

In de begroting is een straatcapaciteit van 29 fte verwerkt. Voor wat betreft het handhavingsbeleid wordt momenteel de hand gelegd aan het opstellen ervan (met name de keuzes capaciteit versus inzetwensen). Het uitvoeringsplan zal aansluiten bij de jaarlijkse planning die gekoppeld was en is aan de wijkveiligheidsagenda's. Hiermee wordt, naast het focussen op stadsbrede problematieken, ook oog gehouden voor het wijkgericht werken. Per slot van rekening moeten we daar zijn waar we nodig zijn.

Bereikbaarheid

22M141 Kaders voor mobiliteitsingrepen

De motie is afgedaan met de raadsbrief Impact werkzaamheden op genoemde wegen in motie 22M141.

Economie

22A66 Bridge to Liberation

De voorgestelde financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M132 Een brug naar de toekomst

Zoals in de motie is aangegeven, werken we aan een voorstel hoe we na 2024 invulling blijven geven aan de slag om Arnhem herdenking in het algemeen en De Bridge to Liberation in het bijzonder, inclusief een financiële paragraaf. We hebben BMC tevens gevraagd om breed (dus ook buiten gemeente Arnhem) op te halen hoe men omgaat met herdenkingen nu en in de toekomst, hoe geven we invulling nu de veteranen uit WOII er steeds minder aanwezig kunnen zijn, hoe blijft de jonge generatie aangehaakt? Daarvoor gaat BMC in gesprek met een aantal lokale, regionale en landelijke partners. Ook intern worden er gesprekken gevoerd met relevante beleidsvelden, zoals inclusie en diversiteit. De oplevering is begin november gepland.

22M170 Oog voor alle studenten

Arnhem Studiestad gaat drie dingen doen om de informatievoorziening voor deze doelgroep te verbeteren:

- Op de website (Eng/Ned) van Arnhem Studiestad worden links geplaatst naar belangrijke plekken of initiatieven voor deze doelgroep die de kennisinstellingen beschikbaar zijn. Deze informatie is inmiddels beschikbaar (half juli 2023).
- Op de site komt een vlog van een Caribisch Nederlandse student over studeren, werken en leven in Nederland (uiterlijk september 2023)
- Er komt een informatiecampagne over rechten en plichten van studenten rondom studentenhuisvesting. De gemeente is in de lead, overlegt met kennisinstellingen en studenten en SH& is ook betrokken. Het resultaat hiervan wordt zichtbaar op de site van Arnhem Studiestad en de kennisinstellingen (is gestart).

22M179 Living statues op de agenda van 2023
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “Subsidieregeling Producties, Evenementen en Festivals gemeente Arnhem 2023”

Onderwijs
22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin
Samen met Natuurcentrum Arnhem is een kernteam gevormd om de praktische uitvoering vorm te geven. Er is een plan van aanpak opgesteld voor de periode 2023 – 2025.,
Momenteel worden de wensen en behoeften van schoolbesturen en scholen geïnventariseerd. Met behulp van een enquête en diverse gesprekken met zowel de overkoepelende schoolbesturen van Delta, Flores, Onderwijsspecialisten als overleggen met directeuren van individuele scholen worden de komende maanden de wensen, behoeften, kansen en risico’s per school in kaart gebracht. Deze nazomer worden er inspiratiemiddagen en ontwerpsessies met de scholen, schoolbesturen en andere betrokkenen georganiseerd.
Aan de hand van deze inventarisatie zal in het najaar 2023 een maatwerkaanpak worden opgesteld. Deze maatwerkaanpak bestaat uit maximaal vier varianten die aansluiten bij de behoeften en mogelijkheden van scholen. Dit jaar vindt er een pilot-moestuinlesprogramma bij de Witte Vlinder (Flores Onderwijs) in Arnhem Noord en de Johannes school (Delta Scholengroep) in Arnhem Zuid plaats, dat input biedt voor de maatwerkaanpak voor andere scholen.

22A62 Structurele investering in intellectuele ontwikkeling en laaggeletterdheid jeugd & jong volwassenen
In het kader van ‘Een kansrijk Arnhem’ is in de begroting een ophoging van €65.000 per jaar vanaf 2023 tot 2026 voorgesteld, ten gunste van de subsidiëring van Rozet. De uitbreiding van het gratis lidmaatschap voor de leeftijdscategorie tot 24 jaar (ten opzichte van 18 jaar) is ingegaan op 1 januari 2023.
Om het gebruik van dit gratis lidmaatschap te stimuleren zijn verschillende promotieacties opgezet. 1. Flyer in de bibliotheken met de pakkende tekst “Hey harde werker! Toe aan een pauze - leen een boek!” gericht op de studerende jongeren in de Rozetvestigingen. 2. Mailings naar de verschillende doelgroepen en 3. posts op social media (instagram en tiktok).
Hiermee is een grote doelgroep bereikt. Het resultaat van de ophoging van de leeftijdsgrens naar 24 in combinatie met de aandacht voor het lidmaatschap heeft tot een toename van het aantal lidmaatschappen geleid. Daarop aansluitend is het aantal uitleningen gestegen met 31%.

22M121 Niet de energierekening betalen met de kwaliteit van ons onderwijs
Naar aanleiding van de motie is er een uitvraag gedaan bij scholen/onderwijspartners. De meeste scholen gaven aan vaste contracten te hebben met energieleveranciers. In de praktijk zijn de kosten voor deze scholen daarom niet gestegen. Wij hebben geen signalen ontvangen van scholen dat zij eventuele hogere energiekosten betalen uit hun onderwijsbudget.
De stijging van de energiekosten is een landelijk thema. Er is dientengevolge een Rijksregeling ontwikkeld om dit te ondervangen. Scholen kunnen sinds begin 2023 contact opnemen met DUO om tot maatwerk te komen: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/financiering-onderwijs/vraag-en-antwoord/financiele-problemen-school-door-stijgende-energierekeningen. Mochten er financiële problemen ontstaan door gestegen energielasten kunnen scholen zich dus wenden tot het rijk.

22M130 Pilot OCW aanvragen voor hoogbegaafde thuiszitters
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “Voortgangsbrief op het thema hoogbegaafdheid”.

22M137 Verbeter schoolventilatie door coördinatie
Over de implementatie van de SUVIS-plannen (Specifieke Uitkering Ventilatie in Scholen) is de geïnformeerd met de Raadsbrief "Stand van zaken Specifieke Uitkering Ventilatie in Scholen" (SUVIS) van 22 december 2022.

22M139 Plan van aanpak hoogbegaafdheid
Het Plan van aanpak is opgesteld en gedeeld met de onderwijspartners. In de MEAA (Maatschappelijke Educatieve Agenda Arnhem) van 6 juli wordt het Plan van aanpak inhoudelijk verder besproken. We verwachten een raadbrief in september.

Cultuur
22A54 Kansen voor behoud erfgoed benutten
De voorgestelde financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M120 Kansen voor behoud erfgoed benutten
Er wordt gewerkt aan het opstellen van een nieuwe erfgoedagenda. Deze komt in 2023 in conceptvorm gereed en zal begin 2024 voor bestuurlijke besluitvorming worden geagendeerd.
In de erfgoedagenda wordt conform de motie ook gekeken naar de wijze waarop de gemeente vanuit de nu begrote budgetten voor erfgoed of vanuit andere middelen onder bijzondere omstandigheden financieel kan bijdragen aan erfgoedprojecten om voortgang met cofinanciering mogelijk te maken.

22M122 Gezamenlijk aanbod Arnhemse podia
De motie is onderdeel van lopend beleid, zoveel mogelijk samenwerking stimuleren tussen de Arnhemse podia.

22M125 Kaders voor cultuur- en evenementensubsidies
Deze motie hebben we afgedaan met de raadsbrief Inzet extra Programmabudgetten cultuur.

22M157 Gebruik nieuw cultureel centrum in Arnhem-Zuid ook als bastion in de Arnhem-Oost-aanpak
In de raadsbrief Ontwikkelingen Cultuur in Arnhem Zuid geven we aan ook Malburgen / Arnhem-Oost te betrekken.

Participatie en armoedebestrijding
22A73 Houd vast aan ambitie
De tekstuele wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt. Sinds januari 2019 is het gemiddelde bestand van 16 grote gemeenten gedaald met 8,6%. Arnhem heeft als doel het 10% beter te doen, dus dat is een daling van ongeveer 9,5% in die periode. In april 2023 is het bestand van Arnhem 12,5 % afgenomen sinds het begin van de meting. Dus Arnhem voldoet op dit moment ruim aan de doelstelling.

22A77 Geef experiment ‘schuldenvrij’ een kans
De tekstuele en financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt. Het startbedrag van € 150.000 dat beschikbaar is gesteld om de uitvoering van het experiment ‘Immerloo Schuldenvrij’ samen met maatschappelijke partners mogelijk te maken is deels gebruikt voor de voorbereidende fase. De aanpak is met partners geconcretiseerd. Er is echter meer budget nodig om tot uitvoer te komen. Aanvullend budget vanuit het Nationaal Programma Arnhem-Oost is inmiddels toegezegd en op dit moment wordt er nog naar externe financiering gezocht. Doel is om in het najaar het plan tot uitvoer te brengen.

Zorg
22M154 Maak de zorg aantrekkelijk om in te werken
De gemeente Arnhem voert samen met de regionale inkooporganisatie gesprekken met zorgaanbieders over het leveren van kwalitatief goede zorg aan onze inwoners. Zeker bij zorgvormen waar personeelstekorten zijn, zoals de huishoudelijke ondersteuning of behandeling jeugd, wordt ook gesproken over wat nodig is om te zorgen dat voldoende zorgverleners geworven en behouden kunnen worden (binden en boeien van personeel).
Zorgaanbieders hebben zelf ook veel last van de personeelstekorten en zoeken zelf naar allerlei mogelijkheden om personeel te werven en vast te houden, bijvoorbeeld door het creëren van voldoende doorstroommogelijkheden binnen de organisatie.

22M177 Laat pleegouders merken hoe waardevol ze zijn!
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “laat pleegouders merken hoe waardevol ze zijn!’
In februari 2023 is een sessie georganiseerd om gezamenlijk te kijken hoe we de pleegouders kunnen bedanken. In deze sessie geven pleegouders aan dat zij zich gewaardeerd voelen door de zorgorganisatie. Gekeken naar een jaarlijkse waardering hechten pleegouders waarde aan een leuke activiteit met elkaar. Een activiteit die niet te veel tijd kost maar waar zij wel waardering voelen vanuit de gemeente. Op 3 november 2023 wordt een leuke middag voor pleegouders georganiseerd om hen te bedanken voor hun inzet. Op die middag wordt ook het bedankje uitgereikt die pleegouders vanaf nu jaarlijks gaan krijgen. Wij gaan de pleegouders jaarlijks in de Week van Pleegzorg een bedrag schenken dat zij kunnen besteden aan een leuk uitje met het hele gezin. Dit doen we via de Dit is Arnhem pas.

Welzijn en Inclusie
22A70 Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

Voorjaar 2023 heeft een projectteam onder aansturing van een extern projectleider invulling gegeven aan het amendement. Samen met diverse partners, is gewerkt aan een plan voor de invulling van het Centrum voor Levensvragen en Suïcidepreventie. Het plan is in mei aangeboden aan de gemeente. De formele opening van het Centrum is op 1 september 2023. Het Centrum wordt ingevuld door D3rde Verdieping voor een periode van anderhalf jaar. In 2024 evalueren wij het Centrum en stellen we vast welk vervolg het krijgt vanaf 2025.

22A80 Anti-racisme aanpak
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.
Dit amendement is uitgevoerd via de aanpak 'Arnhem tegen Racisme'. In de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023 staat deze aanpak verder omschreven.

22M126 In verbinding beginnen
Deze motie is in behandeling. Na de zomer/richting het najaar informeren we de raad middels brief (over visie / opvang / en integratie vluchtelingen) waarmee we deze motie zullen afdoen.

22M128 Antidiscriminatie en antiracisme aanpak
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023.

22M156 Aan de slag met de lokale coördinator tegen racisme en discriminatie
In de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023, is de stand van zaken van deze motie omschreven. Komend najaar komt er een raadsbrief waarin we de lokale coördinator tegen racisme en discriminatie introduceren en uitleg geven over de rol.

Gezondheid en sport
22M124 Tempo maken met uitbreiden PrEP-zorg
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief 'Afdoen motie Tempo maken met PrEP-zorg'

22M134g Sportmakelpunt
Wij hebben de punten onderzocht die in de motie zijn opgenomen. In afstemming met de Arnhemse Sportfederatie (ASF) zijn wij tot de conclusie gekomen dat er geen behoefte is aan een aanvullend platform. Een aantal verenigingen in Arnhem maken al gebruik van een platform, namelijk Taakie. In de tweede helft van 2023 zullen wij dit platform nogmaals onder de aandacht brengen bij de Arnhemse sportverenigingen. Dit gebeurt in samenwerking met de ASF en Sportbedrijf Arnhem.
Tot slot, is het relevant om te vermelden dat mond-tot-mond reclame altijd een krachtig middel blijft om vrijwilligers te vinden. Een vacaturebank / platform is minder succesvol. Hierover volgt nog in 2023 een raadsbrief waarin we uitvoeriger ingaan op deze motie.

22M178g Maatschappelijke organisaties steunen en verduurzamen
Aan deze motie is uitvoering gegeven. Maatschappelijke organisaties zijn de afgelopen maanden op verschillende manieren inhoudelijk en financieel ondersteund. De meest belangrijke (financiële) maatregel was de ' tijdelijke subsidieregeling compensatie energiekosten maatschappelijke organisaties'. Door middel van een raadsbrief zal in 2023 nader bericht worden over de resultaten in relatie tot de motie.

Klimaat en energie
22M135 Verenigingen verduurzamen
De provinciale staten van Gelderland heeft in februari 2023 €10 miljoen beschikbaar gesteld voor een fonds verduurzaming maatschappelijk vastgoed. Naar verwachting is in het najaar 2023 dit fonds daadwerkelijk beschikbaar waarmee maatschappelijke instellingen, waaronder gebedshuizen, investeringen kunnen doen in energiebesparende maatregelen. Daarnaast ondertekenen naar verwachting minimaal 8 gebedshuizen de Green Deal Gebedshuizen met de gemeente Arnhem, waarmee zij een ondersteuningstraject van 2 jaar ingaan voor brede verduurzaming. Tot slot ondersteunt het onder andere door de gemeente Arnhem gefinancierde ondersteuningstraject van Arnhem Zet de knop om ook gebedshuizen bij energiebesparing. Er is hiermee zowel de gevraagde financiering voor duurzame investeringen, als een kennisloket met voldoende expertise, beschikbaar voor de doelgroep gebedshuizen.

22M136 Duurzame gebedshuizen
Zoals hierboven vermeld, heeft de provinciale staten van Gelderland in februari 2023 € 10 miljoen beschikbaar gesteld voor een fonds verduurzaming maatschappelijk vastgoed. Naar verwachting is in het najaar 2023 dit

fonds daadwerkelijk beschikbaar waarmee maatschappelijke instellingen, waaronder verenigingen, investeringen kunnen doen in energiebesparende maatregelen aan hun pand. Daarnaast kunnen verenigingen een subsidieadvies krijgen met financiële tegemoetkoming van de gemeente van 95% van een maximumbedrag dat is gebaseerd op hun energieverbruik. Dit gaat via de “subsidie energiebesparing ondernemers en maatschappelijke organisaties” van gemeente Arnhem. Hiermee hebben verenigingen toegang tot verschillende bronnen van financiering voor het verduurzamen van hun panden.

22M138 Voor energiecoaches ook budget
In 2022 is budget ingezet voor energiecoaches van de Energiebank Regio Arnhem.

Wonen en leefomgeving
22A55 Sturen op meer betaalbare woningen
De tekstuele wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22A56 Arnhem mooier; grip op Graffiti
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M155 Handen af van Hertenkamp Sonsbeek
We zijn op dit moment aan het onderzoeken hoe we het hertenkamp in Sonsbeek kunnen behouden met in achtneming van dierenwelzijn en de nieuwe huis- en hobbydierenlijst van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Wijkprogramma’s
22A75 Doorzetten buurtconciërges in Arnhemse wijken
De financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22A76 Impuls voor de Drieslag
De financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M129 Kaders voor leefbare wijken
Nu de extra middelen van handhavingscapaciteit structureel zijn gemaakt en er dus sprake is van een duurzame investering, kan het geactualiseerde handhavingsbeleid spoedig worden vastgesteld en verzonden aan de raad. Het handhavingsbeleid is een belangrijke bouwsteen voor het plan voor leefbare wijken, samen met het onlangs gepubliceerde Actieplan Overlast en de wijkveiligheidsplannen. Het plan voor leefbare wijken en het handhavingsbeleid zullen nog dit jaar worden verzonden aan de raad. De kaders en uitgangspunten van deze beleidsstukken zullen dan in 2025 worden geëvalueerd en de evaluatie zal worden voorzien van conclusies en aanbevelingen.

Zaaknummer: 3939597

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 3 oktober 2023, Bedrijfsvoering, nummer 3928586;

gelet op artikel 229, eerste lid, aanhef en onderdeel b, van de Gemeentewet en de artikelen 2, tweede lid, en 7 van de Paspoortwet;

besluit:

vast te stellen de

VERORDENING OP DE HEFFING EN DE INVORDERING VAN LEGES 2024

Artikel 1. Begripsomschrijvingen
Deze verordening verstaat onder:
a. dag: de periode van 00.00 uur tot 24.00 uur, waarbij een gedeelte van een dag als een hele dag wordt aangemerkt;
b. week: een aaneengesloten periode van zeven dagen;
c. maand: het tijdvak dat loopt van de n- dag in een kalendermaand tot en met de (n-1)^{e} dag in de volgende kalendermaand, met dien verstande dat als de n^{e} dag in een kalendermaand 30 of 31 januari is, de (n-1)^{e} dag in de volgende kalendermaand altijd de laatste dag van de maand februari is.
d. jaar: het tijdvak dat loopt van de n^{e} dag in een kalenderjaar tot en met de (n-1)^{e} dag in het volgende kalenderjaar;
e. kalenderjaar: de periode van 1 januari tot en met 31 december;
f. A.P.V.: de Algemene Plaatselijke Verordening voor Arnhem;
g. bouwverordening: de bouwverordening voor Arnhem.

Artikel 2. Belastbaar feit
1. Onder de naam ‘leges’ worden rechten geheven voor:
   a. het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verlenen van een dienst of het nemen van een besluit;
   b. het verlenen van een dienst op aanvraag; of
   c. het verrichten van handelingen ten behoeve van een aanvraag van een document;
   een en ander zoals genoemd in deze verordening en de daarbij behorende tarieventabel
2. Hetgeen in deze verordening en de daarbij behorende tarieventabel is bepaald over een Nederlandse identiteitskaart voor een persoon die op het moment van de aanvraag de leeftijd van achttien jaar nog niet heeft bereikt, is van overeenkomstige toepassing op een vervangende Nederlandse identiteitskaart voor personen met een uitreisverbod, ongeacht de leeftijd van de betrokken persoon.

Artikel 3. Belastingplicht
Belastingplichtig is de aanvrager dan wel degene ten behoeve van wie de aanvraag is gedaan.

Artikel 4. Vrijstellingen
De in de tarieventabel genoemde leges, met uitzondering van die genoemd in de hoofdstukken Parkeren, Huisvesting, Dienstverlening en besluiten in het kader van de Omgevingswet, Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn en Algemene Plaatselijke Verordening, worden niet geheven voor:
a. stukken, opgaven of handelingen door openbare lichamen, ambtenaren en instellingen in het openbaar belang aangevraagd;
b. diensten die ingevolge wettelijk voorschrift zijn vrijgesteld van rechtenheffing of kosteloos moeten worden verleend;
c. een verklaring van onvermogen;
d. beschikkingen of afschriften van beschikkingen, genomen krachtens een rechtspositieregeling voor het personeel van de gemeente;
e. nasporingen in de bij het archief berustende stukken indien het verlangde onderzoek uitsluitend of voor een overwegend deel strekt ten behoeve van een wetenschappelijk doel;
f. de aan belanghebbende uit te reiken beschikkingen of afschriften daarvan, houdende de beslissing op een verzoek om subsidie uit de gemeentekas;

g. beschikkingen of afschriften van beschikkingen op aanvragen ter zake van bijstand ingevolge de Wet Werk en Bijstand en andere uitkeringen;
h. de nota van aanbieding betreffende de gemeenterekening ten behoeve van de besturen van politieke partijen, waarvan één of meer leden zitting hebben in de gemeenteraad, tot een maximum van 3 exemplaren van elk stuk per politieke partij;
i. stukken waarvan de verstrekking van belang is voor opinievorming met het oog op een goede democratische besluitvoering;
j. een laissez-passer du mortuaire (lijkenpas), afgegeven op grond van het bepaalde in artikel 1, onder B van het Koninklijk besluit van 3 mei 1991 (Stb. 1991/252);
k. diensten waarvan de kosten krachtens afdeling 6.4 van de Wet ruimtelijke ordening (grondexploitatie) zijn of worden verhaald;

Artikel 5. Tarieven
1. De leges worden geheven naar de maatstaven en tarieven, opgenomen in de bij deze verordening behorende tarieventabel.
2. Voor de berekening van de leges wordt een gedeelte van een in de tarieventabel genoemde eenheid als een volle eenheid aangemerkt.

Artikel 6. Wijze van heffing
De leges worden geheven door middel van een mondelinge dan wel een gedagtekende schriftelijke kennisgeving, waaronder mede wordt begrepen een stempelafdruk, zegel, nota of andere schriftuur, of een kennisgeving langs elektronische weg.
Het gevorderde bedrag wordt mondeling, dan wel door toezending of uitreiking van de schriftelijke kennisgeving of langs elektronische weg aan de belastingschuldige bekendgemaakt.

Artikel 7. Termijnen van betaling
1. In afwijking van artikel 9, eerste lid, van de Invorderingswet 1990, moeten de leges worden betaald ingeval de kennisgeving als bedoeld in artikel 6:
   a. mondeling wordt gedaan, op het moment van het doen van de kennisgeving;
   b. schriftelijk wordt gedaan, op het moment van uitreiken van de kennisgeving, dan wel in geval van toezending daarvan, binnen 8 dagen na de dagtekening van de kennisgeving;
   c. langs elektronische weg in het aanvraagproces wordt gedaan onverwijld;
   d. langs elektronische weg na indiening van de aanvraag wordt gedaan, binnen 8 dagen na dagtekening van de kennisgeving.
2. De Algemene termijnenwet is niet van toepassing op de in het eerste lid gestelde termijnen.

Artikel 8. Kwijtschelding
Bij de invordering van de leges wordt geen kwijtschelding verleend.

Artikel 9. Vermindering
Gehele of gedeeltelijke vermindering of teruggaaf van leges voor een in de bij deze verordening behorende tarieventabel omschreven dienst, besluit of handeling wordt verleend overeenkomstig een met betrekking tot die dienst, besluit of handeling in die tarieventabel opgenomen bepaling.

Artikel 10. Overdracht van bevoegdheden
Het college van burgemeester en wethouders is bevoegd tot het wijzigen van deze verordening, als de wijzigingen:
a. van zuiver redactionele aard zijn;
b. een gevolg zijn van nieuwe of gewijzigde rijksregelgeving die in werking treedt binnen drie maanden na de officiële bekendmaking van de inwerkingtreding ervan in het Staatsblad of de Staatscourant en het de volgende onderdelen van het hoofdstuk 'Publieke Dienstverlening en Burgerlijke Stand' van de tarieventabel betreft:
   1. onderdeel 2.2.3 (Postkamertarief);
   2. onderdeel 2.2.6 (verklaring omtrent gedrag);
   3. onderdeel 'Reisdocumenten en Nederlandse identiteitskaart' (artikelen 2.3.1.1 tot en met 2.3.3);
   4. onderdeel 'Rijbewijs' (artikelen 2.4.1 tot en met 2.4.3);

een en ander voor zover met deze wijzigingen niet reeds bij het vaststellen of latere wijziging van deze verordening bij raadsbesluit rekening is gehouden.

Artikel 11. Inwerkingtreding, overgangsbepaling en citeertitel

1. De 'Legesverordening 2023' van 9 november 2022 wordt ingetrokken met ingang van de in het derde lid genoemde datum van ingang van de heffing, met dien verstande dat zij van toepassing blijven op de belastbare feiten die zich voor die datum hebben voorgedaan.
2. Deze verordening treedt in werking met ingang van de eerste dag na die van de bekendmaking.
3. De datum van ingang van de heffing is 1 januari 2024.
4. Deze verordening wordt aangehaald als: Legesverordening 2024.

Aldus vastgesteld in de raadsvergadering van 8 november 2023.

De griffier, De voorzitter,

Zaaknummer: 3939597

TARIEVENTABEL behorende bij 'Legesverordening 2024' van 8 november 2023

HOOFDSTUK PUBLIEKE DIENSTVERLENING EN BURGERLIJKE STAND

Afschriften van openbare stukken

1.1.1	Het tarief bedraagt ter zake van het verstrekken van:	
1.1.1.1	afschriften van openbare stukken	
	• per pagina A-4 in zwart-wit, enkelzijdig	€ 0,10
	• per pagina A-3 in zwart-wit, enkelzijdig	€ 0,20
	• per pagina A-1 in zwart-wit, enkelzijdig	€ 3,20
	• per pagina A-0 in zwart-wit, enkelzijdig	€ 3,95
	• per pagina A-4 in kleur, enkelzijdig	€ 0,55
	• per pagina A-3 in kleur, enkelzijdig	€ 1,10
	• per pagina A-1 in kleur, enkelzijdig	€ 10,50
	• per pagina A-0 in kleur, enkelzijdig	€ 15,60
	• andere formaten per pagina	€ 8,60
	• op een door de gemeente verstrekte USB-stick	€ 9,90

Documentatie omtrent onroerende zaken

1.2.1	Het tarief bedraagt ter zake van het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verstrekken van:	
1.2.1.1	inlichtingen uit een onroerende zakenbestand: voor elke inlichting	€ 9,50
	Indien raadpleging van de gegevens van een onroerende zaak ertoe leidt dat geen inlichting kan worden verstrekt of de gegeven inlichting niet tot het beoogde gevolg leidt wordt het vorenvermelde recht eveneens geheven.	
1.2.1.2	statistische gegevens op speciaal verzoek verzameld: het verschuldigde bedrag als berekend op grond van 1.2.1.1, verhoogd met per inlichting	€ 0,75

Overige verklaringen en diensten

1.3.1	Het tarief bedraagt ter zake van het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verstrekken van:	
1.3.1.1	ieder andere gunstige, hieronder begrepen een niet geheel afwijzende, beschikking op een verzoek, voor zover daarvoor niet elders in deze tarieventabel of in een andere wettelijke regeling een tarief is opgenomen	€ 82,00
1.3.1.2	een door of namens het college van burgemeester en wethouders of de burgemeester af te geven verklaring, voor zover in deze tarieventabel niet anders is bepaald, die ten behoeve of in het bijzonder belang van de daarin genoemde persoon of van de aanvrager wordt opgemaakt	€ 82,00
1.3.2	Het tarief bedraagt ter zake van het digitaliseren van tekeningen door afdeling Repro	€ 3,90
1.3.3	Het tarief bedraagt ter zake van het verstrekken van GEO-informatie	
	• per pagina A3-formaat in zwart-wit, enkelzijdig	€ 6,00
	• per pagina A4-formaat in zwart-wit, enkelzijdig	€ 6,00

Dienstverlening

2.1.1	Het tarief bedraagt:	
2.1.1.1	voor de voltrekking van een huwelijk, alsmede voor het laten registreren van het partnerschap:	
	a. overeenkomstig artikel 4 wet Rechten Burgerlijke Stand op dinsdag om 13:00 en 13:15 uur, in het stadhuis, trouwkamer	€ 0,00

	b. op dinsdag tussen 9:00 en 16:45 uur (m.u.v. 12.45-13.30 uur), in het stadhuis, trouwkamer	€ 200,00
	c. van maandag tot en met vrijdag tijdens reguliere openingstijden van het stadhuis in de Trouwzaal en Scheepenzaal alsmede in een aangewezen buitenlocatie of een locatie naar eigen keuze	€ 437,00
	d. indien de huwelijksvoltrekking plaatsvindt in het stadhuis buiten de reguliere openingstijden van het stadhuis	€ 875,00
	e. indien de huwelijksvoltrekking plaatsvindt buiten de reguliere openingstijden van het stadhuis in een aangewezen buitenlocatie of een locatie naar eigen keuze	€ 658,00
	f. indien het een aangewezen buitenlocatie of locatie naar eigen keuze van het bruidspaar betreft, kan naast het tarief van € 437,00 of € 658,00 zoals genoemd in sub c en e een tarief door de betreffende locatie in rekening worden gebracht.	
	g. voor het voltrekken van een huwelijk in een bijzonder huis binnen door de leidinggevende te bepalen grenzen van redelijkheid en billijkheid	€ 295,00
	h. het volgen van de trouwplechtigheid via de webcam	€ 107,00
	i. voor de omzetting van het geregistreerd partnerschap in een huwelijk, aan de balie van het stadhuis	€ 100,00
	j. indien beiden personen in het bezit zijn van een GelrePas én tenminste één partner in Arnhem woonachtig is Deze dienstverlening vindt plaats op maandag t/m donderdag tussen 9.00 en 12.00 uur.	€ 0,00
2.1.1.2	a. voor het op uitdrukkelijk verzoek naar eigen keuze voor 1 dag een persoon die nooit eerder een huwelijk voltrokken heeft als buitengewoon ambtenaar burgerlijke stand laten benoemen en beëdigen, is boven het geldende tarief voor huwelijken een bedrag verschuldigd van	€ 295,00
	b. voor het op uitdrukkelijk verzoek naar eigen keuze voor 1 dag een persoon die reeds eerder een huwelijk voltrokken heeft als buitengewoon ambtenaar burgerlijke stand laten benoemen, is boven het geldende tarief voor huwelijken een bedrag verschuldigd van	€ 147,00
2.1.1.3	voor het op verzoek van het bruidspaar annuleren van een huwelijksvoltrekking, alsmede voor het laten registreren van het partnerschap, binnen door de leidinggevende te bepalen grenzen van redelijkheid en billijkheid, binnen 3 maanden voor de datum van de huwelijksvoltrekking dan wel de partnerregistratie	€ 139,00
	Indien de leges voor de huwelijksvoltrekking of partnerregistratie lager zijn dan het voornoemde bedrag, zijn de kosten voor het annuleren van de huwelijksvoltrekking of partnerregistratie gelijk aan de in rekening gebrachte leges.	
2.1.1.4	het van gemeentewege ter beschikking stellen van getuigen voor huwelijken of partnerschapsregistratie, per getuige	€ 42,00
2.1.1.5	voor het verstrekken van een Huwelijksboekje	€ 30,00
2.1.1.6	voor het verstrekken van een Laissez-Passer	€ 14,30
2.1.1.7	Voor het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verstrekken van een stuk als bedoeld in artikel 2 van de Wet rechten burgerlijke stand geldt het tarief zoals dat is opgenomen in het Legesbesluit akten burgerlijke stand.	

Gegevensverstrekking en verklaringen

2.2.1	Het tarief bedraagt voor het in behandeling nemen van een aanvraag:	

	a. tot het verstrekken van gegevens of (internationale) uittreksels uit of in het kader van de Basisregistratie Personen	€ 11,80
	b. tot het digitaal verstrekken van gegevens of (internationale) uittreksels uit of in het kader van de Basisregistratie Personen	€ 6,70
2.2.2	Het tarief bedraagt voor het in behandeling nemen van een aanvraag:	
	a. tot het verstrekken van een uitvoerig uittreksel uit of in het kader van de Basisregistratie Personen, ten name van meer dan één persoon	€ 19,10
	b. tot het digitaal verstrekken van een uitvoerig uittreksel uit of in het kader van de Basisregistratie Personen, ten name van meer dan één persoon	€ 14,00
2.2.3	In afwijking van voorgaande onderdelen bedraagt het tarief ter zake van het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verstrekken van gegevens als bedoeld in artikel 17, tweede lid van het Besluit Basisregistratie personen (het zgn. “postkamertarief”)	€ 7,50
2.2.4	Het verstrekken van een verklaring van Nederlanderschap, niet bestemd als reispapier	€ 11,80
2.2.5	Het legaliseren van handtekeningen, per handtekening	€ 11,80
2.2.6	Het aanvragen van een verklaring omtrent het gedrag	€ 41,35
2.2.7	Het verstrekken van een gewaarmerkt volledig overzicht van alle in de Basisregistratie personen opgenomen gegevens van één persoon (persoonslijst)	€ 11,80
2.2.8	Het verstrekken van een niet gewaarmerkt volledig overzicht van alle in de Basisregistratie personen opgenomen gegevens van één persoon (persoonslijst)	€ 0,00
2.2.9	Het verlenen van inzage in een persoonslijst	€ 0,00
2.2.10	Het verstrekken van een gewaarmerkte kopie	€ 11,80
2.2.11	Het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verstrekken van een meertalig modelformulier woon- en/of verblijfplaats als bedoeld in artikel 7, eerste lid, van verordening (EU) nr. 2016/1191 van het Europees Parlement en de Raad van 6 juli 2016 betreffende de bevordering van het vrije verkeer van burgers door vereenvoudigde overlegging van bepaalde openbare documenten in de Europese Unie en tot wijziging van Verordening nr. 1024/2012 (PbEU 2016, L 200)	€ 11,80

Reisdocumenten en Nederlandse identiteitskaart

2.3.1	Het tarief bedraagt ter zake van het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verstrekken van:	
2.3.1.1	een nationaal paspoort voor een persoon die op het moment van de aanvraag:	
	a. 18 jaar of ouder is	€ 83,85
	b. de leeftijd van 18 jaar nog niet heeft bereikt	€ 63,40
2.3.1.2	een Zakenpaspoort voor een persoon die op het moment van de aanvraag:	
	a. 18 jaar of ouder is	€ 83,85
	b. de leeftijd van 18 jaar nog niet heeft bereikt	€ 63,40
2.3.1.3	een faciliteitenpaspoort voor een persoon die op het moment van de aanvraag:	

	a. 18 jaar of ouder is	€ 83,85
	b. de leeftijd van 18 jaar nog niet heeft bereikt	€ 63,40
2.3.1.4	een vluchtelingen- of een vreemdelingenpaspoort	€ 63,40
2.3.1.5	een Nederlandse identiteitskaart voor een persoon die op het moment van de aanvraag:	
	a. 18 jaar of ouder is	€ 75,80
	b. de leeftijd van 18 jaar nog niet heeft bereikt	€ 40,90
2.3.2	Het tarief bedraagt voor het verrichten van handelingen ten behoeve van een aanvraag voor een spoedlevering van de in de onderdelen 2.3.1.1 tot en met 2.3.1.5 genoemde documenten, de in die onderdelen genoemde leges vermeerderd met een bedrag van	€ 57,05
2.3.3	Het tarief wordt bij verlening van thuisservice verhoogd met	€ 18,00

Rijbewijs

2.4.1	Het tarief bedraagt ter zake van het in behandeling nemen van een aanvraag tot het afgeven, vernieuwen of omwisselen van een rijbewijs	€ 48,15
2.4.2	Het tarief genoemd onder 2.4.1 wordt verhoogd indien aan de aanvrager reeds eerder een rijbewijs werd verstrekt, welk rijbewijs bij de aanvraag niet kan worden overgelegd	€ 34,10
2.4.3	Het tarief bedraagt voor het verrichten van handelingen ten behoeve van een aanvraag voor een spoedlevering van de in het onderdeel 2.4.1 genoemde document, de in dit onderdeel genoemde leges vermeerderd met een bedrag van	€ 34,10

Overige diensten

2.5.1	Het tarief bedraagt ter zake van het in behandeling nemen van het op aanvraag doornemen van één of meer kaartverzamelingen of registers, al dan niet digitaal, voor ieder daaraan besteed uur	€ 43,00

Onderzoek en statistiek

2.6.1	Het tarief bedraagt ter zake van het in behandeling nemen van:	
2.6.1.1	een aanvraag tot het nasporen in door of vanwege de gemeente verzameld statistisch werkmateriaal en statistische gegevens en het in opdracht verrichten van onderzoek, per besteed uur	€106,00

HOOFDSTUK PARKEREN

Verklaringen, ontheffingen en vergunningen

3.1.1	Het tarief bedraagt ter zake van het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verstrekken van:	
3.1.1.1	het afgeven en wijzigen van (gehandicapten) parkeerkaarten	€ 14,70
3.1.1.2	een incidentele ontheffing op basis van de nota Rijden in het voetgangersgebied	€ 14,70
3.1.1.3	een dagontheffing op basis van de nota Rijden in het voetgangersgebied	€ 14,70
3.1.1.4	een tijdelijke ontheffing op grond van artikel 87 van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens 1990 (dagontheffing)	€ 14,70

HOOFDSTUK HUISVESTING

4.0.1	**Huisvestingsverordening gemeente Arnhem**	
4.0.1.1	Het tarief bedraagt voor het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verkrijgen van een noodurgentieverklaring als bedoeld in artikel 10, lid 4, van de Huisvestingsverordening gemeente Arnhem 2024	€ 56,00

4.0.2	**Leegstandswet**	
4.0.2.1	Het tarief bedraagt voor het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verkrijgen van een vergunning tot tijdelijke verhuur van leegstaande woonruimte als bedoeld in artikel 15, eerste lid, van de Leegstandwet	€ 93,00
4.0.2.2	Het tarief bedraagt voor het in behandeling nemen van een aanvraag tot verlenging van een vergunning tot tijdelijke verhuur van woonruimte als bedoeld in artikel 15, vijfde lid, van de Leegstandwet	€ 58,00

4.0.3	**Wijziging tenaamstelling**	
	Het tarief bedraagt ter zake van het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verstrekken van een wijziging tenaamstelling inzake een verleende vergunning	€ 50,00

HOOFDSTUK DIENSTVERLENING EN BESLUITEN IN HET KADER VAN DE OMGEVINGSWET

Paragraaf 1 Algemene bepalingen

4.1.1	**Begripsomschrijvingen**		
4.1.1.1	Begripsbepalingen die zijn opgenomen in de bijlage bij de Omgevingswet, in bijlage I bij het Besluit activiteiten leefomgeving, bijlage I bij het Besluit bouwwerken leefomgeving, bijlage I bij het Besluit kwaliteit leefomgeving, bijlage I bij het Omgevingsbesluit en bijlage I bij de Omgevingsregeling en in de bijlagen bij het gemeentelijke omgevingsplan, zijn van toepassing op dit hoofdstuk, tenzij in de legesverordening of deze tarieventabel anders is bepaald.		
4.1.1.2	In dit hoofdstuk voorkomende begrippen die betrekking hebben op activiteiten waarvoor het toetsingskader in een ander dan een in het eerste lid bedoeld wettelijk voorschrift is uitgewerkt, hebben dezelfde betekenis als in dat wettelijk voorschrift bedoeld, tenzij in de legesverordening of deze tarieventabel anders is bepaald.		
4.1.1.3	In dit hoofdstuk wordt verstaan onder:		
	-	*binnenplanse omgevingsplanactiviteit*: een activiteit waarvoor in het omgevingsplan is bepaald dat het is verboden deze zonder omgevingsvergunning te verrichten en die niet in strijd is met het omgevingsplan;	
	-	*binnenplanse omgevingsplanactiviteit bij wijzigingsbevoegdheid of uitwerkingsplicht*: een activiteit waarvoor in het omgevingsplan is bepaald dat het is verboden deze zonder omgevingsvergunning te verrichten en die in strijd is met het omgevingsplan, maar die niet in strijd is met regels voor de toepassing van een wijzigingsbevoegdheid of het voldoen aan een uitwerkingsplicht in het tijdelijke deel van het omgevingsplan, bedoeld in artikel 22.1, aanhef en onder a, van de Omgevingswet;	

	-	*aanlegkosten:* de aannemingssom exclusief omzetbelasting, bedoeld in paragraaf 1, eerste lid, van de Uniforme administratieve voorwaarden voor de uitvoering van werken en van technische installatiewerken 2012 (UVA 2012, Stcrt. 2012, 1567), voor het uit te voeren werk of voor zover deze ontbreekt, een raming van de aanlegkosten die voortvloeien uit de aangegane of nog aan te gane verplichtingen voor de fysieke realisatie (het aanleggen) van de werken of de werkzaamheden, de omzetbelasting niet inbegrepen. Indien de werken of werkzaamheden geheel of gedeeltelijk door zelfwerkzaamheid geschieden wordt in deze titel onder aanlegkosten verstaan: de prijs die aan een derde in het economisch verkeer zou moeten worden betaald voor de werken of werkzaamheden waarop de aanvraag betrekking heeft.	
4.1.1.4	In aanvulling op de in bijlage I bij de Omgevingsregeling opgenomen omschrijving van het begrip 'bouwkosten' betreffen de in die omschrijving: - onder a genoemde *Uniforme administratieve voorwaarden voor de uitvoering van werken en van technische installatiewerken 2012* de voorwaarden die bekendgemaakt zijn in Staatscourant 2012, 1567; - onder b bedoelde bouwkosten de kosten voor de fysieke realisatie (het bouwen) van het bouwwerk; - onder c bedoelde prijs de prijs exclusief omzetbelasting.		
4.1.1.5	In afwijking van bijlage I bij de Omgevingsregeling worden voor het vaststellen van bouwkosten voor nieuwbouw of uitbreiding van bouwwerken de basisbedragen getoetst aan de bedragen van Bijlage 1 van deze verordening. Indien blijkt dat de opgegeven bouwkosten lager zijn dan de uitkomst van de uitgevoerde controleberekeningen, wordt het bedrag van de bouwkosten ambtshalve vastgesteld op het resultaat van de controleberekeningen. Voor het vaststellen van bouwkosten voor verbouwingen (exclusief eventuele uitbreidingen waarvoor Bijlage 1 van deze verordening van toepassing is) worden voor de controleberekening marktconforme richtprijzen gehanteerd. Indien het bouwen geheel of gedeeltelijk door zelfwerkzaamheid geschiedt, wordt in dit hoofdstuk onder bouwkosten verstaan: de prijs die aan een derde in het economisch verkeer zou moeten worden betaald voor het tot stand brengen (van het deel) van het bouwwerk dat door zelfwerkzaamheid wordt gebouwd, exclusief omzetbelasting.		

4.1.2	**Dienstverlening en besluiten waarvoor leges worden geheven**		
	Leges worden geheven voor het in behandeling nemen van een aanvraag om:		
	a.	omgevingsoverleg;	
	b.	een omgevingsvergunning als bedoeld in artikel 5.1 of artikel 22.8 van de Omgevingswet in samenhang met artikel 2.1a van het Omgevingsbesluit;	
	c.	een of meer maatwerkvoorschriften als bedoeld in artikel 4.5 van de Omgevingswet;	
	d.	toestemming voor het treffen van een gelijkwaardige maatregel als bedoeld in artikel 4.7 van de Omgevingswet;	
	e.	een wijziging van voorschriften van een omgevingsvergunning;	
	f.	intrekking van een omgevingsvergunning;	
	g.	wijziging van een besluit als bedoeld in de onderdelen b, c en d;	
	h.	een besluit in het kader van de Omgevingswet, anders dan bedoeld in de onderdelen b tot en met g.	

4.1.3	**Bepalen tarief**	
4.1.3.1	De in 4.1.2 bedoelde leges worden geheven naar de tarieven zoals opgenomen in de volgende paragrafen van dit hoofdstuk.	
4.1.3.2	Als een aanvraag betrekking heeft op meerdere activiteiten, is het tarief opgebouwd uit de som van de verschuldigde leges behorend bij die activiteiten.	
4.1.3.3	Het tarief voor het in behandeling nemen van een aanvraag wordt in voorkomend geval verhoogd met het tarief voor een of meer modaliteiten bedoeld in paragraaf 4.12.	
4.1.3.4	Het tarief voor het in behandeling nemen van een aanvraag wordt in voorkomend geval verminderd overeenkomstig het bepaalde in paragraaf 4.13.	
4.1.3.5	Het tarief behorend bij een aanvraag om een maatwerkvoorschrift of bij een aanvraag om toestemming om een gelijkwaardige maatregel te treffen is niet van toepassing als het onderwerp waarop het maatwerkvoorschrift betrekking heeft of de gelijkwaardige maatregel onderdeel is van een aanvraag om een omgevingsvergunning.	
4.1.3.6	In afwijking van 4.1.3.2 en 4.1.3.3 kan ook per activiteit of andere grondslag een legesbedrag worden gevorderd.	

Paragraaf 4.2 Voorfase

4.2.1	**Omgevingsoverleg**		
4.2.1.1	Als de aanvraag betrekking heeft op het houden van omgevingsoverleg over:		
	a.	een (enkelvoudige) activiteit die gevolgen kan hebben voor de fysieke leefomgeving (‘concept-verzoek’), bedraagt het tarief per overleg	€ 561,00
	b.	een project met meervoudige activiteiten die gevolgen kunnen hebben voor de fysieke leefomgeving (‘omgevingstafel’), bedraagt het tarief per overleg	€2.500,00
	c.	Het bedrag genoemd onder b. wordt verhoogd met een bedrag van per adviseur van een ander bevoegd gezag (rijk, provincie of waterschap) die aan het overleg deelneemt	€ 200,00
4.2.1.2	De op grond van artikel 4.2.1.1 onder a. en b. verschuldigde leges worden voor respectievelijk 100% en 50% verrekend met de leges zoals deze bij een daadwerkelijke aanvraag om een omgevingsvergunning voor die activiteit of activiteiten worden vastgesteld, mits deze opvolgende vergunningaanvraag wordt ingediend binnen twaalf maanden na de verzending van de beoordeling uit het vooroverleg.		

Paragraaf 4.3 Activiteiten met betrekking tot bouwwerken

4.3.1	**Bouwactiviteit (bouwtechnische deel)**	
	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op een bouwactiviteit als bedoeld in paragraaf 2.3.2 van het Besluit bouwwerken leefomgeving, bedraagt het tarief, onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten:	

	over de bouwkosten	0,37%
	met een minimum van	€ 120,00

4.3.3	**Omgevingsplanactiviteit: bouwactiviteit, in stand houden of gebruiken bouwwerk (ruimtelijke deel)**			
	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op een omgevingsplanactiviteit, als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid, aanhef en onder a, van de Omgevingswet, bestaande uit een bouwactiviteit, het in stand houden of gebruiken van het te bouwen bouwwerk, bedraagt het tarief, onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten:			
	a.	voor een binnenplanse omgevingsplanactiviteit		
		over het deel van de bouwkosten		2,26%
		met een minimum van		€ 561,00
		1.	als de bouwactiviteit plaatsvindt op een bodemgevoelige locatie en de toelaatbare kwaliteit van de bodem moet worden beoordeeld, wordt het tarief verhoogd met	€ 704,00
		2.	indien zich tijdens de beoordeling van de aanvraag wijzigingen voordoen in het bouwplan en daarvoor een nieuwe welstandstoets noodzakelijk is, wordt het tarief verhoogd met	€ 157,00
	b.	voor een binnenplanse omgevingsplanactiviteit bij wijzigingsbevoegdheid of uitwerkingsplicht		
		over het deel van de bouwkosten		2,26%
		met een minimum van		€ 561,00
		1.	als de bouwactiviteit plaatsvindt op een bodemgevoelige locatie en de toelaatbare kwaliteit van de bodem moet worden beoordeeld, wordt het tarief verhoogd met	€ 704,00
		2.	indien zich tijdens de beoordeling van de aanvraag wijzigingen voordoen in het bouwplan en daarvoor een nieuwe welstandstoets noodzakelijk is, wordt het tarief verhoogd met	€ 157,00
	c.	voor een buitenplanse omgevingsplanactiviteit		
		over het deel van de bouwkosten		2,26%
		met een minimum van		€ 561,00
		1.	als de bouwactiviteit plaatsvindt op een bodemgevoelige locatie en de toelaatbare kwaliteit van de bodem moet worden beoordeeld, wordt het tarief verhoogd met	€ 704,00
		2.	indien zich tijdens de beoordeling van de aanvraag wijzigingen voordoen in het bouwplan en daarvoor een nieuwe welstandstoets noodzakelijk is, wordt het tarief verhoogd met	€ 157,00
	d.	de tarieven als bedoeld onder a,b en c worden verder verhoogd met:		
		1.	als er sprake is van een binnenplanse afwijking	€ 157,00
		2.	als er sprake is van een buitenplanse afwijking	
			voor bouwkosten tot € 180.000,-	€ 2.996,00
			van € 180.000,- tot € 1.000.000,-	€ 6.123,00
			van € 1.000.000,- tot € 2.000.000,-	€ 9.251,00
			van € 2.000.000,- tot € 4.000,000,-	€12.246,00
			meer dan € 4.000.000,-	€18.369,00
			Het bepaalde in d., onder 2. vindt geen toepassing voor zover de betreffende vergoedingen op grond van een privaatrechtelijke regeling zijn verschuldigd.	
		3.	als er sprake is van een tijdelijke afwijking	€ 313,00
		4.	als er sprake is van een afwijking van kostenverhaal als bedoeld in afdeling 13.2 van de Omgevingswet	€ 628,00
		5.	als er sprake is van een aanvraag voor een project dat een provinciaal belang betreft en de activiteit in strijd is met de regels	€11.219,00

			die zijn gesteld in of krachtens de Omgevingswet (afwijking van provinciale regelgeving)	
		6.	als er sprake is van een aanvraag voor een project dat een nationaal belang betreft en de activiteit in strijd is met de regels die zijn gesteld in of krachtens de Omgevingswet (afwijking van nationale regelgeving)	€11.219,00
		7.	als er sprake is van een afwijking van een voorbereidingsbesluit	€ 628,00
		8.	als er sprake is om het betreffende bestemmingsplan (partieel) te herzien of om het bestemmingsplan te wijzigen c.q. uit te werken:	
			voor bouwkosten tot € 1.000.000,-	€ 9.063,00
			van € 1.000.000,- tot € 2.000.000,-	€12.707,00
			meer dan € 2.000.000,-	€24.581,00
			Het bepaalde in d., onder 8. vindt geen toepassing voor zover de betreffende vergoedingen op grond van privaatrechtelijke regelingen zijn verschuldigd.	

4.3.4	**Planologisch strijdig gebruik waarbij geen sprake is van een bouwactiviteit**	
	Indien de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op een activiteit als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid, aanhef en onder a van de Omgevingswet waarbij niet tevens sprake is van een bouwactiviteit bedraagt het tarief:	
4.3.4.1	als er sprake is van een binnenplanse afwijking	€ 314,00
	als er sprake is van een tijdelijk initiatief conform de voorwaarden die gelden voor het Manifest 'tijdelijke horeca'	€ 158,00
4.3.4.2	als er sprake is een buitenplanse afwijking	€ 11.219,00
	Het bepaalde in dit lid vindt geen toepassing voor zover de betreffende vergoedingen op grond van een privaatrechtelijke regeling zijn verschuldigd.	
4.3.4.3	als er sprake is van een tijdelijke afwijking	€ 628,00
4.3.4.4	als er sprake is van een afwijking van kostenverhaal als bedoeld in afdeling 13.2 van de Omgevingswet	€ 628,00
4.3.4.5	als er sprake is van een aanvraag voor een project dat een provinciaal belang betreft, de activiteit in strijd is met de regels die zijn gesteld in of krachtens de Omgevingswet (afwijking van provinciale regelgeving)	€ 628,00
4.3.4.6	als er sprake is van een aanvraag voor een project dat een nationaal belang betreft en de activiteit in strijd is met de regels die zijn gesteld in of krachtens de Omgevingswet (afwijking van nationale regelgeving)	€ 628,00
4.3.4.7	als er sprake is van een afwijking van een voorbereidingsbesluit	€ 628,00

4.3.5	**Omgevingsplanactiviteit: slopen van een bouwwerk**		
	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op een omgevingsplanactiviteit, als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid, aanhef en onder a, van de Omgevingswet, bestaande uit een sloopactiviteit, niet zijnde een sloopactiviteit met betrekking tot een monument of beschermd stads- en dorpsgezicht, als bedoeld in paragraaf 4.4, bedraagt het tarief, onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten:		
	a.	voor een binnenplanse omgevingsplanactiviteit	€ 628,00

	b.	voor een binnenplanse omgevingsplanactiviteit bij wijzigingsbevoegdheid of uitwerkingsplicht	€ 628,00
	c.	voor een buitenplanse omgevingsplanactiviteit	€ 928,00

Paragraaf 4.4 Activiteiten met betrekking tot cultureel erfgoed en werelderfgoed

4.4.1	**Omgevingsplanactiviteit: monumenten**			
4.4.1.1	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op een omgevingsplanactiviteit, als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid, aanhef en onder a, van de Omgevingswet, met betrekking tot een gemeentelijk monument, provinciaal monument, voorbeschermd gemeentelijk monument of voorbeschermd provinciaal monument, bedraagt het tarief, onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten:			
	a.	voor een binnenplanse omgevingsplanactiviteit of bij toepassing van artikel 13 van de Erfgoedverordening gemeente Arnhem 2017 in samenhang met artikel 22.8 van de Omgevingswet en artikel 2.1a van het Omgevingsbesluit:		
		1°	voor het slopen, verstoren, verplaatsen of in enig opzicht wijzigen van een monument of voorbeschermd monument	€ 628,00
		2°	voor het herstellen of (laten) gebruiken van een monument of voorbeschermd monument op een wijze waardoor het wordt ontsierd of in gevaar gebracht	€ 628,00
	b	voor een binnenplanse omgevingsplanactiviteit bij wijzigingsbevoegdheid of uitwerkingsplicht:		
		1°	voor het slopen, verstoren, verplaatsen of in enig opzicht wijzigen van een monument of voorbeschermd monument	€ 628,00
		2°	voor het herstellen of (laten) gebruiken van een monument of voorbeschermd monument op een wijze waardoor het wordt ontsierd of in gevaar gebracht	€ 628,00
	c.	voor een buitenplanse omgevingsplanactiviteit:		
		1°	voor het slopen, verstoren, verplaatsen of in enig opzicht wijzigen van een monument of voorbeschermd monument	€ 928,00
		2°	voor het herstellen of (laten) gebruiken van een monument of voorbeschermd monument op een wijze waardoor het wordt ontsierd of in gevaar gebracht	€ 928,00
	d.	voor het uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden		€ 314,00
4.4.1.2	4.4.1.1, aanhef en onder a, is van overeenkomstige toepassing op een aanvraag om een omgevingsvergunning met betrekking tot een monument dat op grond van de Erfgoedverordening gemeente Arnhem 2017 is aangewezen respectievelijk waarop, voordat het is aangewezen, die verordening van overeenkomstige toepassing is. De vorige volzin is van toepassing: a. als het gaat om een aangewezen monument: zolang in het omgevingsplan daaraan nog niet de functie-aanduiding gemeentelijk monument is gegeven; en b. als het gaat om een monument waarop voordat het is aangewezen de verordening van overeenkomstige toepassing is: zolang in het omgevingsplan daaraan nog niet de functie-aanduiding gemeentelijk monument is gegeven of het omgevingsplan nog geen voorbeschermingsregel bevat vanwege het voornemen om die functie-aanduiding te geven.			

4.4.2	**Rijksmonumentenactiviteit**	
	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op een rijksmonumentenactiviteit, als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid, aanhef en	

	onder b, van de Omgevingswet, met uitzondering van een rijksmonumentenactiviteit met betrekking tot een archeologisch monument, bedraagt het tarief, onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten:		
	a.	voor het slopen, verstoren, verplaatsen of wijzigen van een monument of voorbeschermd monument	€ 628,00
	b	voor het herstellen of gebruiken van een monument of voorbeschermd monument op een wijze waardoor het wordt ontsierd of in gevaar gebracht:	€ 628,00
	c.	voor het uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden	€ 314,00

4.4.3	**Omgevingsplanactiviteit: sloopactiviteit in beschermd stads- of dorpsgezicht**		
4.4.3.1	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op een omgevingsplanactiviteit, als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid, aanhef en onder a, van de Omgevingswet, bestaande uit een sloopactiviteit in een rijksbeschermd, provinciaal beschermd of gemeentelijk beschermd stads- of dorpsgezicht, bedraagt het tarief, onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten:		
	a.	voor een binnenplanse omgevingsplanactiviteit of bij toepassing van artikel 20 van de Erfgoedverordening gemeente Arnhem 2017 in samenhang met artikel 22.8 van de Omgevingswet en artikel 2.1a van het Omgevingsbesluit	€ 628,00
	b	voor een binnenplanse omgevingsplanactiviteit bij wijzigingsbevoegdheid of uitwerkingsplicht	€ 628,00
	c.	voor een buitenplanse omgevingsplanactiviteit	€ 928,00
4.4.3.2	4.4.3.1, aanhef en onder a, is van overeenkomstige toepassing op een sloopactiviteit die wordt verricht op een locatie waarvoor een op grond van artikel 4.35, eerste lid, van de Invoeringswet Omgevingswet als instructie geldende aanwijzing als beschermd stads- of dorpsgezicht als bedoeld in artikel 35, eerste lid, van de Monumentenwet 1988 zoals die wet luidde voor de inwerkingtreding van de Erfgoedwet van kracht is, zolang in het omgevingsplan aan die locatie nog niet de functie-aanduiding rijksbeschermd stads- of dorpsgezicht is gegeven.	

4.4.4	**Omgevingsplanactiviteit: overig cultureel erfgoed en werelderfgoed**	
	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op een andere activiteit dan die genoemd in de artikelen 4.4.1 (4.4.1.1. en 4.4.1.2), 4.4.2 en 4.4.3 (4.4.3.1 en 4.4.3.2) en cultureel erfgoed of werelderfgoed betreft, waarvoor in het omgevingsplan met het oog op het behoud van cultureel erfgoed of van de uitzonderlijke universele waarde van werelderfgoed een verbod is opgenomen om zonder omgevingsvergunning deze activiteit te verrichten, bedraagt het tarief, onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten	€ 314,00

Paragraaf 4.5 Milieubelastende activiteiten

4.5.1	**Omgevingsplanactiviteit: milieubelastende activiteit**	

	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op een omgevingsplanactiviteit, als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid, aanhef en onder a, van de Omgevingswet, bestaande uit een milieubelastende activiteit als bedoeld in het omgevingsplan of paragraaf 22.3.26 van het tijdelijke deel van het omgevingsplan zoals opgenomen in artikel 7.1 van het Invoeringsbesluit Omgevingswet, bedraagt het tarief, onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten:	
	a.	voor één activiteit	€ 2.178,00
	b.	voor twee activiteiten	€ 3.000,00
	c.	voor drie of meer activiteiten	€ 1.200,00 per activiteit

4.5.2	**Diverse activiteiten bedrijfstakken**		
	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op een omgevingsplanactiviteit, als bedoeld in artikel 5.1, tweede lid, aanhef en onder b, van de Omgevingswet, bestaande uit een of meer activiteiten die die bedrijfstakken overstijgen dan wel bestaat uit een of meer activiteiten in de categorieën en sectoren als bedoeld in de afdelingen 3.2, en 3.4 t/m 3.9 van het Besluit activiteiten leefomgeving, bedraagt het tarief, onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten:	
	a.	voor één activiteit	€ 2.178,00
	b.	voor twee activiteiten	€ 3.000,00
	c.	voor drie of meer activiteiten	€ 1.200,00 per activiteit

Paragraaf 4.6 n.v.t.

Paragraaf 4.7 Aanlegactiviteiten

4.7.1	**Omgevingsplanactiviteit: opbreken en graven**	
4.7.1.1	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op een omgevingsplanactiviteit, als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid, aanhef en onder a, van de Omgevingswet bestaande uit het opbreken van de verharding in openbaar gebied of het graven in openbaar gebied, anders dan voor het aanleggen, in stand houden of verwijderen van een kabel of leiding, als bedoeld in het omgevingsplan, bedraagt het tarief, onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten	€ 513,00
4.7.1.2	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op een omgevingsplanactiviteit, als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid, aanhef en onder a, van de Omgevingswet bestaande uit het aanleggen, in stand houden of verwijderen van een kabel of leiding, als bedoeld in het omgevingsplan, niet zijnde kabels als bedoeld in artikel 1.1 van de Telecommunicatiewet, bedraagt het tarief, onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten	€ 513,00

4.7.1.3	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op een omgevingsplanactiviteit, als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid, aanhef en onder a, van de Omgevingswet bestaande uit het graven in het gebied met normwaarde archeologische verwachtingswaarde/archeologische verwachtingen, als bedoeld in het omgevingsplan, bedraagt het tarief, onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten	€ 513,00
4.7.1.4	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op een omgevingsplanactiviteit als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid, aanhef en onder a, van de Omgevingswet, bestaande uit het graven in het beperkingengebied leidingen, als bedoeld in het omgevingsplan, bedraagt het tarief, onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten:	€ 513,00
4.7.1.5	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op een omgevingsplanactiviteit als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid, aanhef en onder a, van de Omgevingswet, bestaande uit het graven in een bijzonder landschapselement of gebied met aardkundige waarde, als bedoeld in het omgevingsplan, bedraagt het tarief, onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten	€ 513,00
4.7.1.6	De in artikel 4.7.1.1 t/m 4.7.1.5 genoemde tarieven zijn van toepassing als de aanvraag een binnenplanse omgevingsplanactiviteit betreft. Deze zijn van overeenkomstige toepassing als de aanvraag een buitenplanse omgevingsplanactiviteit betreft en worden in dat geval verhoogd met	€ 513,00

4.7.2	**Omgevingsplanactiviteit: overige activiteiten beperkingengebied leidingen, landschapselement en aardkundige waarde**	n.v.t.

4.7.3	**Omgevingsplanactiviteit: geluid weg**		
	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op een omgevingsplanactiviteit, als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid, aanhef en onder a, van de Omgevingswet, bestaande uit het aanleggen of wijzigen van een weg als op grond van het omgevingsplan of bij omgevingsvergunning voor een omgevingsplanactiviteit een geluidgevoelig gebouw is toegelaten binnen het aandachtsgebied van die weg, als bedoeld in artikel 22.272 van het tijdelijke deel van het omgevingsplan zoals opgenomen in artikel 7.1 van het Invoeringsbesluit Omgevingswet, bedraagt het tarief, onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten:		
	a.	voor een binnenplanse omgevingsplanactiviteit	€ 1.104,00
	b.	voor een buitenplanse omgevingsplanactiviteit	€ 1.404,00

4.7.4	**Omgevingsplanactiviteit: aanleggen of veranderen weg**	
	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op een omgevingsplanactiviteit, als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid, aanhef en onder a, van de Omgevingswet, bestaande uit het aanleggen van een weg of verandering brengen in de wijze van aanleg van een weg, bedoeld in artikel 2.1.5.2, tweede lid, onder a van de Algemene plaatselijke	€ 90,00

	verordening in samenhang met artikel 22.8 van de Omgevingswet en artikel 2.1a van het Omgevingsbesluit, bedraagt het tarief, onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten	

4.7.5	**Omgevingsplanactiviteit: uitweg/uitrit**	
	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op een omgevingsplanactiviteit, als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid, aanhef en onder a, van de Omgevingswet, bestaande uit het maken, hebben, veranderen of veranderen van het gebruik van een uitweg, bedoeld artikel 2.1.5.3 van de Algemene plaatselijke verordening in samenhang met artikel 22.8 van de Omgevingswet en artikel 2.1a van het Omgevingsbesluit, bedraagt het tarief, onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten	€ 298,00

4.7.6	**Omgevingsplanactiviteit: overige aanlegactiviteiten**			
	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op een omgevingsplanactiviteit, als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid, aanhef en onder a, van de Omgevingswet, bestaande uit het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde, of een werkzaamheid (aanlegactiviteit), niet zijnde een activiteit die in de voorgaande artikelen van deze paragraaf is benoemd, bedraagt het tarief, onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten bij een binnenplanse, omgevingsplanactiviteit, een binnenplanse omgevingsplanactiviteit bij wijzigingsbevoegdheid of uitwerkingsplicht of een buitenplanse omgevingsactiviteit:		
	a.	indien de aanvraag ziet op het vellen van één of twee bomen		€ 164,00 per boom
	b.	indien de aanvraag ziet op andere aanvragen dan het vellen van één of meer bomen, waarbij de aanlegkosten bedragen:		
		1.	€ 0,- tot € 20.000,-	€ 513,00
		2.	€ 20.000,- tot € 100.000,-	2,5% van de aanlegkosten
		3.	meer dan € 100.000	3% van de aanlegkosten, met een maximum van € 3.592,00

Paragraaf 4.8 Overige activiteiten

4.8.1	**Omgevingsplanactiviteit: kappen van bomen of vellen van houtopstanden**	
	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op een omgevingsplanactiviteit, als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid, aanhef en onder a, van de Omgevingswet, bestaande uit het vellen van een houtopstand, bedoeld in artikel 4.5.3 van de Algemene plaatselijke verordening in samenhang met artikel 22.8 van de Omgevingswet en artikel 2.1a van het Omgevingsbesluit bedraagt het tarief, onverminderd	€ 164,00 Per boom

	het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten		

4.8.2	**Omgevingsplanactiviteit: reclame**		
	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op een omgevingsplanactiviteit, als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid, aanhef en onder a, van de Omgevingswet, bestaande uit handelsreclame met behulp van een opschrift, aankondiging of afbeelding in welke vorm dan ook, die zichtbaar is vanaf een voor het publiek toegankelijke plaats, als bedoeld in artikel 4.7.2 van de Algemene plaatselijke verordening in samenhang met artikel 22.8 van de Omgevingswet en artikel 2.1a van het Omgevingsbesluit, en als niet tevens sprake is van een bouwactiviteit als bedoeld in paragraaf 4.3, bedraagt het tarief, onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten:		
	a.	als de activiteit bestaat uit het op of aan een onroerende zaak maken of voeren van die handelsreclame	€ 189,00
	b.	als de activiteit bestaat uit het als eigenaar, beperkt gerechtigde of gebruiker van een onroerende zaak toestaan of gedogen dat die handelsreclame op of aan die onroerende zaak wordt gemaakt of gevoerd	€ 189,00

4.8.3	**Omgevingsplanactiviteit: opslag van roerende zaken**		
	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op een omgevingsplanactiviteit, als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid, aanhef en onder a, van de Omgevingswet, bestaande uit de opslag van roerende zaken in een aangewezen gedeelte van de gemeente, bedoeld in artikel 2.1.5.1, vijfde lid van de Algemene plaatselijke verordening in samenhang met artikel 22.8 van de Omgevingswet en artikel 2.1a van het Omgevingsbesluit, bedraagt het tarief, onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten:		
	a.	als de activiteit bestaat uit het daar opslaan van roerende zaken	€ 101,00
	b.	als de activiteit bestaat uit het als eigenaar, beperkt gerechtigde of gebruiker van een onroerende zaak toestaan of gedogen dat daar roerende zaken worden opgeslagen	€ 101,00

4.8.4	**Omgevingsplanactiviteit: standplaatsen**		
	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op een omgevingsplanactiviteit, als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid, aanhef en onder a, van de Omgevingswet, bestaande uit het innemen of hebben van een standplaats, bedoeld in artikel 5.2.3 van de Algemene plaatselijke verordening in samenhang met artikel 22.8 van de Omgevingswet en artikel 2.1a van het Omgevingsbesluit, bedraagt het tarief, onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten, als het gaat om:		
	a.	ideële doeleinden	€ 0,00
	b.	commerciële doeleinden	€ 217,00

4.8.5	**Ontheffing grenswaarde geluidhinder**	

	Onverminderd het bepaalde in de voorgaande onderdelen van deze paragraaf bedraagt het tarief, indien sprake is van een verzoek ontheffing hogere waarde geluid op grond van de Wet Geluidhinder	€ 1.525,00

4.8.6	**Ontheffing geluid en trillingen**			
	Onverminderd het bepaalde in de voorgaande onderdelen van deze paragraaf bedraagt het tarief, indien er sprake is van verzoek om ontheffing veroorzaken geluidhinder ingevolge artikel 8.4 Bouwbesluit 2012 of verzoek om ontheffing trillingsterkte ingevolge artikel 8.5 Bouwbesluit 2012:			
	a.	geldig voor maximaal één dag		€ 322,00
	b.	geldig voor maximaal één week		€ 454,00
	c.	geldig voor maximaal één maand		€ 685,00
	d.	geldig voor maximaal één jaar		€ 1.232,00

4.8.7	**Nasporing archief Bouw- en woningtoezicht**	
	Onverminderd het bepaalde in de voorgaande onderdelen van deze paragraaf bedraagt het tarief, indien sprake is van een verzoek ontheffing hogere grenswaarde op grond van de Wet Geluidhinder	€ 23,00

4.8.8	**Andere activiteiten**			
	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op het verrichten van een andere activiteit dan in deze paragraaf en voorgaande paragrafen van dit hoofdstuk bedoeld en die activiteit:			
	a.	betreft een bij of krachtens artikel 5.1 van de Omgevingswet aangewezen vergunningplichtige activiteit, uitgezonderd de activiteit bedoeld in onderdeel b, bedraagt het tarief, onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten		€ 297,00
	b	betreft een omgevingsplanactiviteit als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid, aanhef en onder a, van de Omgevingswet, bedraagt het tarief, onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk als het ook gaat om de in die artikelen bedoelde activiteiten:		
		1°	voor een binnenplanse omgevingsplanactiviteit	€ 297,00
		2°	voor een buitenplanse omgevingsplanactiviteit	€ 495,00
		3°	voor een in een gemeentelijke verordening als bedoeld in artikel 22.8 van de Omgevingswet in samenhang met artikel 2.1a van het Omgevingsbesluit aangewezen vergunningplichtige activiteit	€ 297,00

Paragraaf 4.9 Maatwerkvoorschriften

4.9.1	**Maatwerkvoorschriften bij bouwactiviteiten**		
	Als de aanvraag om een of meer maatwerkvoorschriften betrekking heeft op een bouw- of sloopactiviteit, bedraagt het tarief:		
	a.	voor een maatwerkvoorschrift dat betrekking heeft op: 1. het in stand houden van een bestaand bouwwerk, bedoeld in artikel 3.1 van het Besluit bouwwerken leefomgeving; 2. bouwactiviteiten die het bouwen van nieuwe bouwwerken betreffen als bedoeld in artikel 4.1 van het Besluit bouwwerken leefomgeving; 3. het gebruik van een bouwwerk, bedoeld in artikel 6.1 van het Besluit bouwwerken leefomgeving; of	€ 1.386,00

		4. het verrichten van bouw- of sloopwerkzaamheden als bedoeld in artikel 7.1 van het Besluit bouwwerken leefomgeving; per maatwerkvoorschrift	
	b	in andere gevallen dan bedoeld in onderdeel a, per maatwerkvoorschrift	€ 1.386,00

4.9.2	**Maatwerkvoorschriften bij milieubelastende activiteiten**	
4.9.2.1	Als de aanvraag om een of meer maatwerkvoorschriften als bedoeld in hoofdstuk 3 van het Besluit activiteiten leefomgeving betrekking heeft op een milieubelastende activiteit als bedoeld in hoofdstuk 3 van het Besluit activiteiten leefomgeving, bedraagt het tarief per activiteit:	€ 1.386,00
4.9.2.2	Als de aanvraag om een of meer maatwerkvoorschriften betrekking heeft op een andere milieubelastende activiteit dan bedoeld in 4.9.2.1, bedraagt het tarief per maatwerkvoorschrift	€ 1.386,00

4.9.3	**Maatwerkvoorschriften bij overige activiteiten**	
	Als de aanvraag om een of meer maatwerkvoorschriften betrekking heeft op een andere activiteit dan genoemd in 4.9.1 en 4.9.2 (4.9.2.1 en 4.9.2.2), bedraagt het tarief per maatwerkvoorschrift:	€ 1.386,00

Paragraaf 4.10 Gelijkwaardigheid

4.10.1	**Gelijkwaardige maatregel**	
	Als de aanvraag om toestemming voor een gelijkwaardige maatregel als bedoeld in artikel 4.7 van de Omgevingswet	€ 1.386,00

Paragraaf 4.11 Overige tarieven

4.11.1	**Verlengen tijdelijke omgevingsvergunning bouwactiviteit**	
	Het tarief bedraagt voor het in behandeling nemen van een aanvraag om verlenging van de in een omgevingsvergunning voor een bouwactiviteit gestelde termijn, bedoeld in artikel 10.23, tweede lid, van het Omgevingsbesluit:	€ 157,00

4.11.2	**Wijzigen omgevingsvergunning**	
	Voor het in behandeling nemen van een aanvraag om wijziging van een omgevingsvergunning is hetzelfde tarief verschuldigd als op grond van dit hoofdstuk verschuldigd is voor het in behandeling nemen van een aanvraag om een omgevingsvergunning voor de activiteit of activiteiten waarop de aanvraag tot wijziging betrekking heeft.	

4.11.3	**Wijzigen voorschriften omgevingsvergunning**	
	Het tarief bedraagt voor het in behandeling nemen van een aanvraag om wijziging van voorschriften van een omgevingsvergunning	€ 157,00

4.11.4	**Intrekken omgevingsvergunning**	
	Het tarief bedraagt voor het in behandeling nemen van een aanvraag om gehele of gedeeltelijke intrekking van een omgevingsvergunning	€ 157,00

4.11.5	**Wijziging tenaamstelling**	
	Het tarief bedraagt ter zake van het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verstrekken van een wijziging tenaamstelling inzake een verleende vergunning	€ 50,00

4.11.6	**Beoordeling aanvullende gegevens**	n.v.t.

4.11.7	**Beoordeling onderzoeksrapporten**	
	De in 4.12.3 opgenomen tarieven zijn van overeenkomstige toepassing op het in behandeling nemen van een aanvraag tot het beoordelen van een onderzoeksrapport, zonder dat sprake is van een aanvraag om een omgevingsvergunning of ander besluit.	

4.11.8	**Wijzigen van het omgevingsplan**	
	Het tarief bedraagt, onverminderd het bepaalde in 4.3.1. en 4.3.2, voor het in behandeling nemen van een aanvraag tot het wijzigen van het omgevingsplan:	
	voor bouwkosten tot € 1.000.000,00	€ 9.063,00
	van € 1.000.000,00 tot € 2.000.000,00	€12.707,00
	Meer dan € 2.000.000,00	€ 24.581,00
	Het bepaalde in dit artikel vindt geen toepassing voor zover de betreffende vergoedingen op grond van privaatrechtelijke regelingen zijn verschuldigd.	

4.11.9	**Niet genoemd besluit op aanvraag**	
	Het tarief bedraagt voor het in behandeling nemen van een aanvraag tot het nemen van een ander, in dit hoofdstuk niet benoemd besluit op grond van de Omgevingswet, de op die wet gebaseerde algemene maatregelen van bestuur of het omgevingsplan	€ 628,00

Paragraaf 4.12 Modaliteiten

4.12.1	**Achteraf ingediende aanvraag**	
	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning voor een activiteit wordt ingediend na aanvang of gereedkomen van de activiteit, worden de op grond van de paragrafen 4.3 tot en met 4.8 verschuldigde leges verhoogd met	10%

4.12.2	**Uitgebreide voorbereidingsprocedure**		
	Onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk bedraagt het tarief, als afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht van toepassing is op de voorbereiding van het besluit:		
	a.	als sprake is van een milieubelastende activiteit	€ 4.356,00
	b.	als sprake is van een buitenplanse omgevingsplanactiviteit	€ 4.656,00
	c.	als sprake is van andere activiteiten dan bedoeld in de onderdelen a en b	€ 4.356,00

4.12.3	**Beoordeling onderzoeksrapporten**	

	Onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk bedraagt het tarief, als krachtens wettelijk voorschrift voor de betreffende aanvraag een rapport moet worden beoordeeld:		
	a.	voor de beoordeling van een milieukundig bodemrapport	€ 704,00
	b.	voor de beoordeling van een archeologisch bodemrapport	€ 704,00
	c.	voor de beoordeling van een geluid- of luchtrapport betreffende de geluid- of luchtbelasting	€ 704,00
	d.	voor de beoordeling van een akoestisch rapport betreffende de interne en externe geluidwering of nagalm van een bouwwerk	€ 704,00
	e.	voor de beoordeling van een ecologisch onderzoeksrapport	€ 704,00
	f.	voor de beoordeling van een milieueffectrapportage (MER)	€ 704,00
	g.	voor de beoordeling van een niet in de voorgaande onderdelen genoemd rapport	€ 704,00

4.12.4	**Advies**		
	Onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk bedraagt het tarief, als een daartoe aangewezen bestuursorgaan of andere instantie advies moet uitbrengen over de aanvraag om een omgevingsvergunning of een ander besluit op grond van de Omgevingswet:		
	a.	voor een advies van de gemeenteraad	€ 628,00
		indien er sprake is van een tijdelijk initiatief conform de voorwaarden die gelden voor het Manifest 'tijdelijke horeca'	€ 314,00
	b.	voor een advies van de gemeentelijke adviescommissie als bedoeld in de Verordening Adviescommissie Omgevingskwaliteit Arnhem dat uitsluitend betrekking heeft op redelijke eisen van welstand, als bedoeld in de gemeentelijke beleidsregels bedoeld in artikel 4.19 van de Omgevingswet	€ 628,00
	c.	voor een advies van de gemeentelijke adviescommissie als bedoeld in de Verordening Adviescommissie Omgevingskwaliteit Arnhem in andere gevallen dan bedoeld in onderdeel b	€ 628,00
	d.	Het bedrag dat het adviserend bestuursorgaan of andere instantie in rekening brengt voor het uitbrengen van het advies.	

4.12.5	**Instemming**	
4.12.5.1	Onverminderd het bepaalde in de andere artikelen van dit hoofdstuk bedraagt het tarief, als een aanvraag om een omgevingsvergunning of een ander besluit op grond van de Omgevingswet betrekking heeft op een activiteit waarvoor de beslissing op de aanvraag op grond van artikel 16.16 van de Omgevingswet instemming behoeft van een bestuursorgaan:	
	het bedrag dat dit bestuursorgaan aan rechten zou heffen als het voor de activiteit waarvoor instemming wordt verzocht zelf bevoegd gezag zou zijn.	
4.12.5.2	Het bedrag bedoeld in 4.12.5.1 wordt voorafgaand aan het in behandeling nemen van de aanvraag aan de aanvrager meegedeeld.	

Paragraaf 4.13 Vermindering

4.13.1	**Vermindering na omgevingsoverleg**	

	De op grond van 4.2.1.1 onder a. en b. verschuldigde leges worden respectievelijk voor 100% en 50% verrekend met de leges zoals deze bij een daadwerkelijke aanvraag om een omgevingsvergunning voor die activiteit of activiteiten worden vastgesteld, mits deze opvolgende vergunningaanvraag wordt ingediend binnen twaalf maanden na de verzending van de beoordeling uit het vooroverleg. Zie ook 4.2.1.2	

4.13.2	**Vermindering bij meervoudige aanvraag**	
	Als de aanvraag om een omgevingsvergunning betrekking heeft op vijf of meer activiteiten, bestaat aanspraak op vermindering van leges, met uitzondering van leges in verband met adviezen of instemming als bedoeld in artikel 4.12.5, voor de milieubelastende activiteiten als bedoeld in paragraaf 4.5 en het legesdeel dat betrekking heeft op de modaliteiten genoemd in paragraaf 4.12. De vermindering bedraagt	5%
	van de voor die activiteiten verschuldigde leges.	

4.13.3	**Vermindering in verband met het realiseren van duurzaamheidsmaatregelen**	
	Als in de aanvraag om een omgevingsvergunning voor een bouwactiviteit of aanlegactiviteit als bedoeld in 4.3.1, 4.3.2, 4.4.1, 4.12.1 en paragraaf 4.7 één of meerdere onderstaande duurzaamheidsmaatregelen omvat, bestaat aanspraak op vermindering van de leges met betrekking tot de desbetreffende duurzaamheidsmaatregel. De vermindering bedraagt:	
4.13.3.1	indien de duurzaamheidsmaatregel bestaat uit het isoleren van een rijksmonument of gemeentelijk monument:	100%
4.13.3.2	indien de duurzaamheidsmaatregel bestaat uit het isoleren van bestaande woningen en/of andere bestaande gebouwen en na realisatie de totale isolatiewaarde van: a. het dak een waarde heeft van Rc = 6,0 m^2 K/W of hoger, b. de buitengevel een waarde heeft van Rc =4,5 m^2 K/W of hoger, en c. de vloer een waarde heeft van Rc = 3,5 m^2 K/W of hoger:	100%
4.13.3.3	indien de duurzaamheidsmaatregel bestaat uit het renoveren van een bestaande woning, waardoor die woning een NOM-woning wordt:	100%
4.13.3.4	indien de duurzaamheidsmaatregel bestaat uit het aanbrengen van een begroeid dak dat na realisatie een waterbergende capaciteit heeft van minimaal 18 liter per m² en een oppervlakte van minimaal 20 m^2:	100%
4.13.3.5	indien de duurzaamheidsmaatregel bestaat uit het plaatsen van een buitenunit voor een warmtepomp met een geluidsproductie van de luchtunit van maximaal 40 dB op de erfgrens:	100%
4.13.3.6	indien de duurzaamheidsmaatregel bestaat uit plaatsing van zonnecollectoren voor een zonneboiler met een vermogen van minimaal 4,5 GJ:	100%

4.13.3.7	indien de duurzaamheidsmaatregel bestaat uit de plaatsing van zonnepanelen met een output van in totaal minimaal 1200 Wp op het dak of aan de gevel	100%
4.13.3.8	indien de duurzaamheidsmaatregel bestaat uit de plaatsing van zonnepanelen met een output van in totaal minimaal 1200 Wp op of aan monumenten en beschermende stadsgezichten als aan de criteria voor zonnepanelen op beschermde stadsgezichten en monumenten, zoals vermeld op de bijlage van het aanvraagformulier duurzaamheidsmaatregelen, is voldaan:	100%
4.13.3.9	indien de duurzaamheidsmaatregel bestaat uit de bouw van zelfstandige, grondgebonden zonnepanelen:	
	• bij een zonne-energiesystemen in veldopstelling op eigen terrein en voor eigen gebruik met een maximum van 15kWp:	50%
	• bij een zonne-energiesystemen in veldopstelling boven 15 kWp, waarbij sprake is van meervoudig ruimtegebruik:	50%
4.13.3.10	indien de duurzaamheidsmaatregel bestaat uit de bouw van een of meer windturbines:	50%
4.13.3.11	Voor de toepassing van 4.13.2 t/m 4.13.3.9 wordt verstaan onder:	
	dB: decibel, de maat voor een hoeveelheid geluid; EPC: Energie Prestatie Coëfficiënt; GJ: Gigajoule; K: temperatuur uitgedrukt in Kelvin; M^2: vierkante meter oppervlakte; Meervoudig ruimtegebruik: als de grondgebonden zonnepanelen worden geplaatst op carports boven parkeerplaatsen, aan geluidschermen, boven natuur, boven landbouw of op water; NOM-woning: nul-op-de-meter-woning, zijnde een woning waarin gedurende een jaar gemiddeld net zoveel energie wordt geproduceerd (door zon, wind of warmtepompen) als wordt verbruikt (voor verwarming, warm tapwater en huishoudelijk gebruik); Rc: warmteweerstand (R) van een constructie (c); W: hoeveelheid energie uitgedrukt in Watt; Wp: Wattpiek, het energievermogen aan elektriciteit dat met een zonnepaneel kan worden opgewekt; Windturbine: apparaat waarmee wind wordt omgezet in elektriciteit; Zonnecollector: apparaat dat zonlicht (direct licht bij zonnig weer en diffuus licht bij bewolkt weer) omzet in warmte; Zonnepaneel: paneel dat bestaat uit meerdere zonnecellen waarmee zonlicht omgezet wordt in elektriciteit.	
4.13.4	**Bijzondere bepalingen**	
	4.13.3 (4.13.3.1 t/m 4.13.1.10) is uitsluitend van toepassing indien bij de aanvraag omgevingsvergunning tevens het aanvraagformulier duurzaamheidsmaatregelen is ingediend.	

4.13.5	**Vermindering bij geen doorgang bouw na vergunningverlening bij duurzaamheidsmaatregel**	
	Indien na vergunningverlening de bouw van de duurzaamheidsmaatregel als genoemd in 4.13.3.9 en 4.13.3.10 van de tarieventabel geen doorgang vindt, wordt het oorspronkelijke bedrag aan leges verlaagd tot het bedrag van	€ 5.000,00

Paragraaf 4.14 Teruggaaf

4.14.1	**Teruggaaf bij weigering**	
	Indien op een aanvraag afwijzend wordt beschikt, bestaat aanspraak op teruggaaf van van de berekende legesa	50%

4.14.2	**Teruggaaf bij intrekking aanvraag**	
	Indien een aanvraag om een vergunning door de aanvrager wordt ingetrokken voordat hierop een beslissing is genomen, bestaat aanspraak op teruggaaf van van de berekende leges	75%

4.14.3	**Geen teruggaaf legesdeel modaliteiten**	
	In afwijking van 4.14.1 en 4.14.2 wordt voor het legesdeel dat betrekking heeft op de tarieven genoemd in 4.3.2 onder d. sub 1 t/m 8, de tarieven genoemd in 4.3.3 en de modaliteiten genoemd in paragraaf 4.12 geen teruggaaf verleend.	

HOOFDSTUK DIENSTVERLENING VALLEND ONDER EUROPESE DIENSTENRICHTLIJN

Horeca

5.1.1	Het tarief bedraagt voor het in behandeling nemen van:	
	a. een aanvraag voor een vergunning als bedoeld in artikel 2.3.1.2 APV in verband met het vestigen van een nieuwe onderneming	€ 1.318,00
	indien er sprake is van een tijdelijk initiatief conform de voorwaarden die gelden voor het Manifest 'tijdelijke horeca'	€ 659,00
	b. een vergunning als bedoeld in artikel 3, eerste lid, Alcoholwet in verband met het vestigen van een nieuwe onderneming	€ 1.318,00
	indien er sprake is van een tijdelijk initiatief conform de voorwaarden die gelden voor het Manifest 'tijdelijke horeca'	€ 659,00
	Indien deze vergunning tezamen met de onder a bedoelde vergunning wordt aangevraagd, voor beide aanvragen tezamen	€ 1.318,00
	indien er sprake is van een tijdelijke initiatief conform de voorwaarden die gelden voor het Manifest 'tijdelijke horeca'	€ 659,00
	c. een vergunning als bedoeld in artikel 2.3.1.2. APV. in verband met een overname van een bestaande onderneming	€ 1.198,00
	d. een vergunning als bedoeld in artikel 3, eerste lid, Alcoholwet in verband met een overname van een bestaande onderneming	€ 1.198,00
	indien deze vergunning tezamen met de onder c bedoelde vergunning wordt aangevraagd, voor beide aanvragen tezamen	€ 1.198,00
	e. het doorvoeren van een ondergeschikte wijziging in een verleende vergunning	€ 93,00
	f. het bijschrijven op de vergunning van een leidinggevende, per persoon	€ 72,00
5.1.2	een vergunning als bedoeld in artikel 2.3.1.13 van de Algemene plaatselijke verordening (terras)	€ 189,00
	indien er sprake is van een tijdelijk initiatief conform de voorwaarden die gelden voor het Manifest 'tijdelijke horeca'	€ 96,00
5.1.3	een ontheffing als bedoeld in 2.3.1.16 van de Algemene plaatselijke verordening (sluitingsuur)	€ 39,00
5.1.4	een ontheffing als bedoeld in artikel 2.3.1.15, lid 5, van de Algemene plaatselijke verordening per jaar	€ 582,00
5.1.5	een ontheffing als bedoeld in artikel 35 van de Alcoholwet	€ 39,00

Organiseren evenementen of markten

5.2.1	Het tarief bedraagt voor het in behandeling nemen van een aanvraag om een vergunning voor het organiseren van een evenement als bedoeld in artikel 5.7.1 van de Algemene plaatselijke verordening (evenementenvergunning), indien het betreft:	
	a. voor ideële doeleinden	€ 0,00
	b. voor commerciële doeleinden met een verwacht bezoekersaantal tot 500 personen	€ 258,00
	c. voor commerciële doeleinden met een verwacht bezoekersaantal van 501 tot 2500 personen	€ 516,00
	d. voor commerciële doeleinden met een verwacht bezoekersaantal van 2501 tot 10.000 meer personen	€ 1.032,00
	e. voor commerciële doeleinden met een verwacht bezoekersaantal van meer dan 10.000 personen	€ 1.882,00
5.2.2	een vergunning als bedoeld in artikel 5.2.3 (standplaats) van de Algemene plaatselijke verordening:	
	a. voor ideële doeleinden	€ 0,00
	b. voor commerciële doeleinden	€ 217,00

5.2.3	Het tarief bedraagt voor het in behandeling nemen van een vergunning als bedoeld in artikel 2.2.1 van de Algemene plaatselijke verordening (per voetbalwedstrijd)	€ 224,00
5.2.4	Een vergunning voor het organiseren of houden van wedstrijden, wandel-, fiets-, trim- en ruitertochten in parken, bossen en natuurgebieden ingevolge artikel 4.6.3. van de Algemene plaatselijke verordening, indien het betreft:	
	a. voor ideële doeleinden	€ 0,00
	b. voor commerciële doeleinden met een verwacht bezoekersaantal tot 10.000 personen	€ 258,00
	c. voor commerciële doeleinden met een verwacht bezoekersaantal van 10.000 of meer personen	€ 1.882,00

Prostitutiebedrijven

5.3.1	Het tarief bedraagt voor het in behandeling nemen van een aanvraag om een vergunning als bedoeld in artikel 3.2.1 van de Algemene plaatselijke verordening ten behoeve van:	
5.3.1.1	een seksinrichting	€ 1.508,00
	verhoogd met de kosten voor het antecedentenonderzoek van de op de aanvraag vermelde exploitant en beheerder(s); per persoon	€ 72,00
5.3.1.2	een vergunning als bedoeld in artikel 3.2.1 van de Algemene plaatselijke verordening ten behoeve van een escortebedrijf	€ 1.166,00
	verhoogd met de kosten voor het antecedentenonderzoek van de op de aanvraag vermelde exploitant en beheerder(s); per persoon	€ 72,00
5.3.1.3	een vergunning als bedoeld in artikel 3.2.1 van de Algemene plaatselijke verordening ten behoeve van een seksinrichting of escortbedrijf waarvan de huidige vergunning vervalt vanwege de wijziging van de exploitant of beheerder	€ 69,00
	verhoogd met de kosten voor het antecedentenonderzoek van de op de aanvraag vermelde exploitant en beheerder(s); per persoon	€ 72,00
5.3.1.4	een vergunning als bedoeld in artikel 3.2.1 van de Algemene plaatselijke verordening indien dit leidt tot een besluit tot het niet verder in behandeling nemen van de aanvraag	€ 214,00

Winkeltijdenwet

5.4.1	Het tarief bedraagt voor het in behandeling nemen van een aanvraag voor een ontheffing in het kader van de Winkeltijdenwet, het Vrijstellingenbesluit Winkeltijdenwet of de Verordening Winkeltijden Arnhem	€ 77,00

Woningsplitsing en verkamering

5.5.1	Het tarief bedraagt voor het in behandeling nemen van een aanvraag om een omgevingsvergunning voor een activiteit als bedoeld in artikel 5.1, eerste lid, onder a, van de Omgevingswet in samenhang met artikelen 5.18 en 5.21 van de Omgevingswet als er sprake is van woningsplitsing en/of verkamering	€ 819,00

Verhuurvergunning opkoopbescherming

5.6.1	Het tarief bedraagt voor het in behandeling nemen van een aanvraag om een vergunning om een woonruimte in gebruik te geven binnen een periode van vier jaar na de datum van inschrijving in de openbare registers van de akte van levering van die woonruimte aan de nieuwe eigenaar, als bedoeld in artikel 41, eerste lid, van de Huisvestingswet 2014 en hoofdstuk 3 van de Huisvestingsverordening 2024	€ 819,00

Wijziging tenaamstelling

5.7.1	Het tarief bedraagt ter zake van het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verstrekken van een wijziging tenaamstelling inzake een verleende vergunning	€ 50,00

HOOFDSTUK ALGEMENE PLAATSELIJKE VERORDENING

Orde, veiligheid en hinder

5.7.1	Het tarief bedraagt terzake van het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verstrekken van:	
5.7.1.1	een ontheffing als bedoeld in artikel 2.1.5.1, derde lid, van de Algemene plaatselijke verordening voorwerpen of stoffen op, aan of boven de weg (oneigenlijk gebruik openbare grond)	€ 101,00
5.7.1.2	een ontheffing om vuur te stoken ingevolge artikel 5.5.1 van de Algemene plaatselijke verordening met	
	a. kerstbomen	€ 77,00
	b. kampvuur	€ 40,00
5.7.1.3	een ontheffing om geluidhinder te veroorzaken ingevolge artikel 4.1.5 van de Algemene plaatselijke verordening	
	a. geldig voor maximaal één dag	€ 329,00
	b. geldig voor maximaal één week	€ 465,00
	c. geldig voor maximaal één maand	€ 699,00
	d. geldig voor maximaal één jaar	€ 1.259,00

Afvalstoffen

5.8.1	Het tarief bedraagt terzake van het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verstrekken van:	
5.8.1.1	een vergunning voor het inzamelen van huishoudelijk afval ingevolge artikel 4.2.2.5 van de Algemene plaatselijke verordening	€ 224,00
5.8.1.2	een ontheffing voor het op of in de bodem, buiten een daarvoor bestemde verzamelplaats, te plaatsen, te storten, te werpen, uit te gieten, te laten vallen of lopen of te houden van afval, vuilnis of enig ander dergelijke stof ingevolge artikel 4.4.1 van de Algemene plaatselijke verordening	€ 269,00
5.8.1.3	een ontheffing voor het opslaan van afvalstoffen op een zodanige plaats dat deze vanaf een voor het publiek toegankelijke plaats zichtbaar zijn ingevolge artikel 4.4.7 van de Algemene plaatselijke verordening	€ 90,00

Overig APV

5.9.1	Het tarief bedraagt ter zake van het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verstrekken van:	
5.9.1.1	een ontheffing om gevelde iepen of delen daarvan voorhanden te hebben, in voorraad te hebben of te vervoeren ingevolge artikel 4.5.8 van de Algemene plaatselijke verordening	€ 224,00
5.9.1.2	een ontheffing om aangeduide bloemen of planten te plukken dan wel hout te sprokkelen, verwijderen van paddenstoelen of het verzamelen van zaden en vruchten ingevolge artikel 4.6.2 van de Algemene plaatselijke verordening	€ 224,00
5.9.1.3	een ontheffing voor het uitrijden van meststoffen op zaterdag, zondag en algemeen erkende feestdagen ingevolge artikel 4.7.1a van de Algemene plaatselijke verordening	€ 224,00
5.9.1.4	een vergunning om een ligplaats met een woonschip in te nemen of te hebben ingevolge artikel 5.3a.4 van de Algemene plaatselijke verordening	€ 288,00
5.9.1.5	een vergunning om handelsreclame aan te brengen ingevolge artikel 4.7.2 van de Algemene plaatselijke verordening	€ 189,00

Overige verklaringen, ontheffingen en vergunningen

5.10.1	Het tarief bedraagt ter zake van:	
5.10.1.1	het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verstrekken van instemming met het wijzigen of omzetten van een door de gemeente gegarandeerde hypothecaire geldlening ter financiering van de verwerving van een woning of woonwagen	€ 109,00
5.10.1.2	het vaststellen van een hogere grenswaarde op grond van de Wet geluidhinder / Omgevingswet bij het opstellen van een omgevingsplan zoals bedoeld in artikel 3.1 van de Wet ruimtelijke ordening / artikel 4.2, eerste lid, van de Omgevingswet of uitwerking van een omgevingsplan zoals bedoeld in artikel 3.6 van de Wet ruimtelijke ordening / artikelen 2.8 en 4.5 van de Omgevingswet	€ 1.525,00
5.10.1.3	het vaststellen van een hogere grenswaarde op grond van de Wet geluidhinder / Omgevingswet bij het opstellen van een projectbesluit zoals bedoeld in artikel 2.12 onder a onder 3 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht / artikelen 5.18 en 5.21 van de Omgevingswet	€ 1.525,00
5.10.1.4	het vaststellen van een hogere grenswaarde op grond van de Wet geluidhinder / Omgevingswet bij het uitvoeren van een reconstructie van een weg zoals bedoeld in deze wet	€ 1.525,00
5.10.2	Het tarief bedraagt ter zake het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verstrekken van een ontheffing als bedoeld in artikel 87 van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens 1990 in relatie tot de nota Rijden in het voetgangersgebied:	
5.10.2.1	een vaste ontheffing voor een bewoner, permanent geldig	€ 191,00
5.10.2.2	een vaste ontheffing voor een bewoner, die niet beschikt over een eigen parkeerplaats, permanent geldig	€ 94,00
5.10.2.3	een vaste ontheffing voor een bedrijf, geldig voor vijf jaren	€ 478,00
5.10.2.4	een vaste ontheffing voor een bedrijf, gevestigd in het voetgangersgebied, en waarbij het bedrijf niet beschikt over een eigen parkeerplaats, geldig voor vijf jaren	€ 238,00
	voor elk volgend duplicaat vaste ontheffing voor een bedrijf	€ 27,00
5.10.3	Het tarief bedraagt ter zake het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verstrekken van een adreswijziging van een vaste ontheffing gebaseerd op de Nota rijden in het voetgangersgebied	€ 50,00

Wet vervoer gevaarlijke stoffen

5.11.1	Het tarief bedraagt ter zake van het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verstrekken van:	
5.11.1.1	een ontheffing om gevaarlijke stoffen buiten de aangewezen wegen of weggedeelten te transporteren, ingevolge artikel 22 Wet vervoer gevaarlijke stoffen	€ 582,00
5.11.1.2	een verlenging van een eerder verleende ontheffing	€ 153,00

Wet op de Kansspelen

5.12.1	Het tarief bedraagt ter zake van het in behandeling nemen van een aanvraag om:		
5.12.1.1	een aanwezigheidsvergunning als bedoeld in artikel 30b van de Wet op de kansspelen:		
	a.	voor een periode van twaalf maanden voor één kansspelautomaat	€ 56,50

	b.	voor een periode van twaalf maanden voor twee of meer kansspelautomaten per kansspelautomaat	€ 22,50
		per vergunning vermeerderd met een bedrag van	€ 34,00
5.12.1.2	een aanwezigheidsvergunning als bedoeld in artikel 30b van de Wet op de kansspelen:		
	a.	voor één kansspelautomaat, welke vergunning geldt voor een periode van vier jaar of langer	€ 226,50
	b.	voor twee kansspelautomaten, welke vergunning geldt voor een periode van vier jaar of langer	€ 317,00
5.12.1.3	Het tarief bedraagt voor het in behandeling nemen van een aanvraag om een vergunning als bedoeld in artikel 3 van de Wet op de kansspelen (loterijvergunning)		€ 82,00
5.12.1.4	Het tarief bedraagt voor het in behandeling nemen van een aanvraag om een vergunning tot het exploiteren of doen exploiteren van een speelgelegenheid als bedoeld in artikel 2.3.3.1 van de Algemene plaatselijke verordening		€ 484,00

Reglement verkeersregels en verkeerstekens

5.13.1	Het tarief bedraagt voor het in behandeling nemen van een aanvraag:	
5.13.1.1	tot het verkrijgen van een ontheffing als bedoeld in artikel 87 van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens 1990 anders dan de ontheffing als bedoeld in artikel 4.6.2 Het hier genoemde tarief geldt daarmee ook voor een ontheffing verleend op grond van de hardheidsclausule als bedoeld in artikel 8 van de 'Beleidsregels ontheffingen milieuzone Arnhem 2022'	€ 282,00
	waarbij voor langdurige ontheffingen milieuzone vrachtverkeer en personenauto's geldt dat alleen een aanvraag per kenteken ingediend kan worden	
5.13.1.2	tot het verkrijgen van een dagontheffing milieuzone (per kenteken)	€ 36,00
5.13.1.3	een verlenging of wijziging van de onder 5.13.1.1 vermelde ontheffing	€ 93,00
5.13.1.4	voor het verkrijgen van een langdurige ontheffing voor voertuigen als bedoeld in artikel 5 (voertuig vanwege handicap aangepast) van de 'Beleidsregels ontheffingen milieuzone Arnhem 2022'	€ 50,00

Wijziging tenaamstelling

5.14.1	Het tarief bedraagt ter zake van het in behandeling nemen van een aanvraag tot het verstrekken van een wijziging tenaamstelling inzake een verleende vergunning	€ 50,00

HOOFDSTUK KABELS EN LEIDINGEN ARNHEM

Verordening kabels en leidingen Arnhem

5.15.1	Een vergunning voor het leggen, houden, onderhouden, verleggen of opruimen van kabels en leidingen in de openbare ruimte en in of op kunstwerken, zoals bedoeld in artikel 5 van de Verordening Kabels en Leidingen gemeente Arnhem indien de werkzaamheden betrekking hebben op:	
	Kabels en leidingen, niet zijnde rioolleidingen	€ 272,00
5.15.1.1	Het tarief genoemd in art 5.15.1 wordt verhoogd met een bedrag van	€ 3,20
	voor elke strekkende meter dat het tracé langer is dan de grens van 20 meter tot en met een lengte van 1000 meter	
5.15.1.2	Het tarief genoemd in art 5.15.1 en 5.15.1.1 wordt verhoogd met een bedrag van voor elke strekkende meter dat het tracé langer is dan de grens van 1000 meter tot en met een lengte van 2500 meter	€ 1,60
5.15.1.3	Het tarief genoemd in art 5.15.1, 5.15.1.1 en 5.15.1.2 wordt verhoogd met een bedrag van voor elke strekkende meter dat het tracé langer is dan de grens van 2500 meter.	€ 0,80

Telecommunicatiewet

5.16.1	Het tarief bedraagt voor het in behandeling nemen van een melding in verband met het verkrijgen van instemming omtrent plaats, tijdstip en wijze van uitvoering van werkzaamheden als bedoeld in artikel 5.4, eerste lid, van de Telecommunicatiewet	€ 272,00
5.16.1.1	Het tarief genoemd in artikel 5.16.1 wordt verhoogd met een bedrag van	€ 3,20
	voor elke strekkende meter dat het tracé langer is dan de grens van 20 meter tot en met een lengte van 1000 meter	
5.16.1.2	Het tarief genoemd in artikel 5.16.1 en 5.16.1.1 wordt verhoogd met een bedrag van	€ 1,60
	voor elke strekkende meter dat het tracé langer is dan de grens van 1000 meter tot en met een lengte van 2500 meter	
5.16.1.3	Het tarief genoemd in artikel 5.16.1 en 5.16.1.1 en 5.16.1.2 wordt verhoogd met een bedrag van	€ 0,80
	voor elke strekkende meter dat het tracé langer is dan de grens van 2500 meter	

Zaaknummer: 3939597

Bijlage 1 behorend bij de 'Legesverordening 2024' van 8 november 2023

R egionaal
O verleg
E indhoven
B ouwtoezicht

ROEB

Overzicht bouwkosten ten behoeve van berekeningen voor de bouwleges-toets
Vastgesteld in ROEB-overleg 6 september 2022
De vermelde prijzen (euro) gelden per eenheid zoals vermeld excl. BTW

1. WONINGEN

1.1	Rijtjeswoningen	244,00	per m^3
1.2	Halfvrijstaande woningen	295,00	per m^3
1.3	Vrijstaande woningen / appartementen	329,00	per m^3
1.4	Bungalows	352,00	per m^3
1.5	Woonwagens (nieuw en verplaatst)	221,00	per m^3
1.6	(Tijdelijke) woonunit	221,00	per m^3
1.7	Recreatiewoning	221,00	per m^3

2. WONINGUITBREIDINGEN EN VERBOUWINGEN

2.1	Uitbreiding woonruimte / dakopbouw	335,00	per m^3
2.2	Uitbreiding bergruimte / garage	148,00	per m^3
2.3	Kelder	306,00	per m^3
2.4	Serre	663,00	per m^2
2.5	Verandering woonruimte (inpandig)	153,00	per m^3
2.6	Dakkapel	1.270,00	per m^1
2.7	Gevelwijziging	686,00	per m^2
2.8	Nieuw dak	136,00	per m^2

3. BIJGEBOUWEN

3.1	Berging/garage met plat dak	153,00	per m^3
3.2	Berging/garage met kapconstructie	142,00	per m^3
3.3	Carport / Overkapping	182,00	per m^2
3.4	Tuinhuisje (prefab)	170,00	per m^2
3.5	Zwembad	227,00	per m^3

4. TUIN en STRAATMEUBILAIR

4.1	Houten schutting/pergola	80,00	per m^1
4.2	Gemetselde tuinmuur	142,00	per m^1
4.3	Schotelantenne	1.145,00	per st.
4.4	Hout + metselwerk tuinmuur	108,00	per m^1
4.5	Gaashekwerk	57,00	per m^1

5. BEDRIJFSHALLEN

- Gemetselde wandconstructie:

geldt voor gehele pand (geen opsplitsing)

5.1	Bedrijfshal hoogte tot en met 3m	114,00	per m^3
5.2	Bedrijfshal hoogte tussen 3 en 6 m	68,00	per m^3
5.3	Tussenvloer in de hal extra	153,00	per m^2
5.4	Bedrijfskantoor in de hal	233,00	per m^3

- Systeembouw:

geldt voor gehele pand (geen opsplitsing)

5.5	Hal hoogte tot en met 6m	68,00	per m^3
5.6	Hal hoogte tussen 6 tot en met 9 m	57,00	per m^3
5.7	Hal hoger dan 9 m, oppervlakte kleiner dan 5.000 m^2	51,00	per m^3
5.8	Hal hoger dan 9 m, oppervlakte tussen 5.000 en 10.000 m^2	51,00	per m^3
5.9	Hal hoger dan 9 m, oppervlakte tussen 10.000 en 20.000 m^2	46,00	per m^3
5.10	Hal hoger dan 9 m, oppervlakte groter dan 20.000 m^2	46,00	per m^3
5.11	Tussenvloer in de hal extra	97,00	per m^2
5.12	Kantoorvloer in de hal extra	148,00	per m^2
5.13	Open loods	148,00	per m^2
5.14	Semi-permanente unit	233,00	per m^3
5.15	Romneyloods	32,00	per m^3

6. OVERIGE GEBOUWEN

6.1	Kantoor	329,00	per m^3
6.2	Showroom	193,00	per m^3
6.3	Winkel	329,00	per m^3
6.4	Bouwmarkt	148,00	per m^3
6.5	Horeca	301,00	per m^3
6.6	Sporthal	295,00	per m^3
6.7	Kleedgebouwen	272,00	per m^3
6.8	Scholen / kinderdagverblijven	261,00	per m^3
6.9	Noodscholen	216,00	per m^3
6.10	Zorgfunctie (kleinschalig)	391,00	per m^3
6.11	Interne wijzigingen overige gebouwen	114,00	per m^3
6.12	Gevelwijzigingen overige gebouwen	692,00	per m^2

7. TUINBOUWKAS

7.1	Verwarmde kas	51,00	per m^2
7.2	Onverwarmde kas	34,00	per m^2

8. VARKENSSTAL

8.1	Stal fokzeugen en biggen (traditioneel metselwerk)	454,00	per m^2
8.2	Stal voor vleesvarkens (traditioneel metselwerk)	420,00	per m^2
8.3	Stal voor fokzeugen (groepshuisvesting op stro)	295,00	per m^2

	* Voor systeembouw zoals beton en staalwanden geldt een tariefreductie van	60,00	per m^2

9. KOEIENSTAL

9.1	Stal voor vleeskalveren (traditioneel metselwerk)	408,00	per m^2
9.2	Grupstal (traditioneel metselwerk)	329,00	per m^2
9.3	Ligboxenstal (traditioneel metselwerk)	352,00	per m^2
	* Voor systeembouw zoals beton en staalwanden geldt een tariefreductie van	60,00	per m^2
9.4	Gedeelte voor melkinrichting, installatie en tank	697,00	per m^2

10. KIPPENSTAL

10.1	Vleeskuikens (traditioneel metselwerk)	340,00	per m^2
10.2	Legkippen (traditioneel metselwerk)	363,00	per m^2
	* Voor systeembouw zoals beton en staalwanden geldt een tariefreductie van	60,00	per m^2
10.3	Extra kosten legbatterijen/mestverwijdering	108,00	per m^2

11. PAARDENSTAL

11.1	Paardenstal (traditioneel metselwerk)	686,00	per m^2
11.2	Manege (rijhal) (traditioneel metselwerk)	335,00	per m^2
	* Voor systeembouw zoals beton en staalwanden geldt een tariefreductie van	60,00	per m^2

12. OVERIGE ARGRARISCHE BEDRIJFSGEBOUWEN

12.1	Opslagloods agrarische (spouwmuur traditioneel)	244,00	per m^2
12.2	Opslagloods (houten gevels)	131,00	per m^2
12.3	Opslagloods (beton gevels)	131,00	per m^2
12.4	Prefab werktuigen/opslagloods (stalen gevels)	108,00	per m^2
12.5	Prefab veldschuur open (stalen gevels)	63,00	per m^2
12.6	Aardappelloods (incl. kelderventilatie + inrichting)	374,00	per m^2
12.7	Champignonkwekerij (incl. basisinrichting)	675,00	per m^2
12.8	Nertsen	165,00	per m^1

13. MEST SILO / KELDER

13.1	Bovengronds van staal en/of hout systeembouw	45,00	per m^3
13.2	Mest kelder (losse kelder)	153,00	per m^2
13.3	Sleufsilo	278,00	per m^1

14. (PARKEER)KELDER

14.1	Gedeeltelijk boven- of ondergronds	199,00	per m^3

14.2	Geheel ondergronds	267,00	per m^3
14.3	Geheel bovengronds	125,00	per m^3
14.4	(Parkeer)kelder onder gebouw	131,00	per m^3

Lopende onderzoeken

Naam van het onderzoek	Doel van het onderzoek	(Verwachte) einddatum (Q=kwartaal)	Thema	Verantwoordelijke portefeuillehouder
Actie-onderzoek Preventie met Gezag (PMG)	Evaluatie aanpak hoogrisico jongeren. Wat is de meerwaarde van Preventie met Gezag?	Q4 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Actie-onderzoek Persoonsgerichte aanpak (PGA)	Het actieonderzoek zetten we in om de werkwijze PGA-PMG inzichtelijk te maken. Welke interventies kunnen worden ingezet, welke belemmeringen komen naar voren?	Q4 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Trajectbegeleiding	Waaruit bestaat de intensieve trajectbegeleiding gericht op kwetsbare jongeren in de wijken Malburgen en Presikhaaf in Arnhem en welke resultaten zijn zichtbaar? Het onderzoek levert kwartaalrapportages t/m 2025.	Q4 2025	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Straatcoaches	Inzicht verkrijgen in de bekendheid van, ervaringen met en waardering van het project Straatcoaches Arnhem onder wijkbewoners en scholieren in de wijken Malburgen, Presikhaaf en Geitenkamp.	Q3 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Afvalbeleid	In het coalitieakkoord 2022-2026 is afgesproken aan het eind van 2023 het huidige afvalbeleid geëvalueerd te hebben. Het huidige beleid inclusief ambities en instrumenten wordt bekeken en beoordeeld.	Q4 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs
Onderzoek Nascheiding plastic afval uit restafval	We onderzoeken de mogelijkheden en scenario's omtrent het nascheiden van plastic afval uit restafval in de Arnhemse situatie.	Q4 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs

Onderzoek Herdenkingen	Ophalen hoe men omgaat met herdenkingen nu en in de toekomst, hoe geven we invulling nu de veteranen uit WOII er steeds minder aanwezig kunnen zijn, hoe blijft de jonge generatie aangehaakt?	Q4 2023	Cultuur en Recreatie	Bob Roelofs
Onderzoek passende personeelsformatie sociale wijkteams	Vaststellen of de huidige personeelsformatie van de sociale wijkteams passend is om de opdracht van de gemeente Arnhem aan de sociale wijkteams uit te voeren.	Q4 2023	Zorg en Gezondheid	Marco van der Wel
Onderzoek inzet bewonersondersteuning	Hoe ziet het Arnhemse aanbod aan bewonersondersteuning er uit en is deze passend binnen de huidige vraag in relatie tot beschikbare budget?	Q4 2023	Zorg en Welzijn	Mark Lauriks
Model Integriteitsysteem Lokale Overheid (uitvoering door Governance & Integrity Nederland)	Door middel van een systeemanalyse inzicht verkrijgen in de sterke en de zwakke punten van het aanwezige integriteitsysteem.	Q3 2023	Bestuur	Maurits van de Geijn
Sporen van slavernijverleden in Arnhem	Het hoofddoel van het onderzoek is het blootleggen van Sporen van Slavernijverleden in Arnhem.	Q1 2024	Inclusie	Maurits van de Geijn

Nederlandse Inclusiviteitsmonitor (NIM)	De Nederlandse InclusiviteitsMonitor bestaat uit twee instrumenten. De Beleidsscan Inclusiviteit brengt in kaart in hoeverre het diversiteits- en inclusiebeleid in onze organisatie samenhangend, systematisch ingericht en geïmplementeerd, en wetenschappelijk gefundeerd is. De Medewerkersscan Inclusiviteit© brengt in beeld hoe onze medewerkers het werkklimaat ervaren. Met behulp van deze metingen en beschikbare wetenschappelijke kennis krijgen we hier inzicht in. Met als doel aanknopingspunten welke vervolgstappen onze organisatie moet zetten voor een inclusieve organisatiecultuur.	Q4 2023	Inclusie	Maurits van de Geijn
3e cohortstudie Veilig Thuis, regio Arnhem-Ede	Onderzoeken of onze werkwijze/aanpak met Veilig Thuis voldoende werkt in gezinnen waar huiselijk geweld en kindermishandeling speelt.	Q4 2023	Zorg en Welzijn	Maurits van de Geijn
CBS Barometer Culturele Diversiteit 2022/2023	Inzicht verkrijgen in de culturele diversiteit van de ambtelijke organisatie.	Q1 2024	Overig	Maurits van de Geijn
Veiligheidsgevoel en acceptatie van LHBTIQ+ groepen in Arnhem	Wat is de trend in veiligheidsgevoel en acceptatie van LHBTIQ+ groepen in Arnhem?	Q1 2024	Inclusie	Maurits van de Geijn
Arnhem Energy Hotspot	Verder bouwen aan internationaal toonaangevend energiecluster in en rond Arnhem, via een geheel van publiek-private projecten en acties en een daarbij passende samenwerking. NB: gemeente is mede-opdrachtgever naast de regionale ontwikkelingsmaatschappij OOSTNL.	Q3 2023	Economie	Nermina Kundić

Circulariteitsscan	Onderzoek naar stand van zaken circulaire inkoop & grondstofstromen analyse voor de stad. De circulariteitsscan geeft inzicht in het niveau van circulariteit van de gemeente Arnhem en de belangrijkste verbeterkansen voor grondstofstromen in vastgoed, facilitaire producten en diensten en de openbare ruimte. Daarnaast wordt in kaart gebracht welke grondstofstromen en de bijbehorende milieuimpact in Arnhem veel voorkomen om ook hier in de verbeterkansen in kaart te brengen. Het onderzoek is onderdeel van een opdracht om niveau 5 op de CO2 prestatieladder te behalen en onderdeel van een afspraak met de raad om het uitvoeringsprogramma circulaire economie te evalueren.	Q4 2023	Economie	Nermina Kundić
Motiveringen van particuliere inwoners om zelf aanpassingen aan de eigen woning te doen	Meer zicht krijgen in de motiveringen om wel of niet aanpassingen aan de eigen woning te doen.	Q1 2024	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders

Afgeronde onderzoeken

Naam van het onderzoek	Doel van het onderzoek	Datum afronding	Thema	Verantwoordelijke portefeuillehouder
Naheffingen aankoop onroerend goed door gemeente Arnhem na en tijdens de Tweede Wereldoorlog	Het onderzoek wordt onder auspiciën van het NIOD uitgevoerd door Blauw Historisch Onderzoek. Door middel van bronnenonderzoek wordt het volgende in kaart gebracht: of de gemeente Arnhem na afloop van de Tweede Wereldoorlog naheffingen heeft gevorderd voor straatbelasting en/of erfpacht bij Joods burgers of hun erfgenamen; tijdens de Tweede Wereldoorlog onroerend goed heeft aangekocht dat in eigendom was van Joodse inwoners; en of er na de oorlog rechtsherstel heeft plaatsgevonden. De gemeenteraad is in de beantwoording van art 44 vragen van de fractie DENK/ Verenigd Arnhem in september 2020 hierover geïnformeerd.	Q4 2022. Op 24-1-2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Bestuur	Ahmed Marcouch
Leerevaluatie meldingen De Wiltstraat 21	Het evalueren van het handelen van de gemeente en van namens de gemeente handelende partijen op de meldingen van overlast en overtredingen van een omwonende en indien van toepassing het ophalen en terugkoppelen van leerpunten voor de gemeente en namens de gemeente handelende partijen.	Q2 2023. Op 11 juli 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch

Gebruiksonderzoek parkeergarage Musis	Begin 2023 start de gemeente Arnhem met een renovatie van een deel van de Parkeergarage Musis, ter verbetering van de gebruikskwaliteit. Ter ondersteuning van deze plannen wil de gemeente inzicht in de waardering door gebruikers van de parkeergarage. Om dit inzicht te verkrijgen is een face-to-face enquête onder deze doelgroep uitgevoerd.	Q1 2023	Verkeer	Bob Roelofs
Samenwerking erfgoedtaken tussen ODRA en gemeente Arnhem	Er is onderzoek uitgevoerd om de samenwerking tussen de afdeling erfgoed en de ODRA te verbeteren.	Q1 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs en Marco van der Wel
Onderzoek Toekomst Sonsbeek en State of Fashion	Het onderzoek is tweeledig en gebeurt in twee fasen. Eerst gericht op de haalbaarheid van een jubileumeditie van Sonsbeek in 2024 (31 oktober 2022) en aansluitend op de toekomstbestendigheid van beide events (afgerond eind maart 2023).	Q1 2023. Op 31 maart 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Cultuur en Recreatie	Cathelijne Bouwkamp
Benchmark Stichting Atelierbeheer SLAK	Inzicht verkrijgen hoe de bedrijfsvoering van SLAK zich verhoudt tot vergelijkbare atelierorganisaties in Nederland. En zo een scherper beeld krijgen van wat mag en kan worden verwacht van SLAK als atelierorganisatie en de eigen rol van gemeenten daarin. In het verlengde: wat vragen de ambities in de coalitieakkoorden in relatie tot de middelen en beschikbaar aanbod personeel.	Q2 2023. Op 30 mei 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Cultuur en Recreatie	Cathelijne Bouwkamp

Rapportage jongerenwerk 12+ verbetertraject van stichting Rijnstad in de Gemeente Arnhem	We zijn een verbetertraject in vijf wijken begonnen met het jongerenwerk 12+ van Rijnstad. Dit onderzoek is een meetmoment waarmee inzichtelijk wordt gemaakt wat de stand van zaken én het effect in de wijk is van de ingezette verbetering van het jongerenwerk.	Q4 2022. Op 6-12-2022 is de raad geïnformeerd over het verbetertraject.	Welzijn, Jongerenwerk	Mark Lauriks
Impactanalyse Wams	Onderzoek naar welke strategische keuzes mogelijk zijn bij de invoering van de Wams en tot welke scenario's deze keuzes leiden.	Q4 2022	Zorg en Welzijn	Mark Lauriks
Samen Beslissen	Onderzoek naar de effecten van de methodiek 'Samen Beslissen', werkwijze voor Werk en Inkomen.	Q1 2023	Werk en Inkomen	Mark Lauriks
Wat W€rkt? Eerder uit de schulden (uitgevoerd door Hogeschool Utrecht met behulp van verschillende onderzoeksbureaus zoals Pharos en Verwey Jonker, gefinancierd door NWO)	In totaal doen 7 gemeenten mee aan dit onderzoek. De centrale vraag is: Wat is de effectiviteit van interventies voor mensen met betalingsachterstanden? De gemeente Arnhem doet mee met de onderdelen 'Samenwerking ketenpartners (signaleren van geldzorgen door huisartsen in Presikhaaf en Schuytgraaf) en 'Jongeren' (de effectiviteit van interventie Opr€cht).	Q1 2023. Eindrapportage is gepubliceerd op de website van Verwey Jonker.	Werk en Inkomen	Mark Lauriks
Onderzoek Financiele Wijksturing Gemeente Arnhem - Analysefase	Doel is het herinrichten van de financiële wijksturing en het realiseren van de cultuurverandering die daarvoor nodig is. Ontwikkelen van een financieel sturingsmodel (o.a. waar sturen we wel en niet op) inclusief implementatieplan/-fasering. Na deze fase volgt de ontwikkelfase, daarna de implementatiefase.	Q2 2023	Financiën	Mark Lauriks

Onderzoek exploitatie Vlindertuin	Bestaan er partijen die onder dezelfde voorwaarden als SLAK en met behoud van maatschappelijke doelstellingen de exploitatie van de Vlindertuin op zich kunnen nemen? Hierbij wordt ook de mogelijkheid onderzocht dat Vlindertuinparticipanten zelf de exploitatie op zich kunnen nemen, bijvoorbeeld als stichting, collectief of cooperatie. Wat zijn de voor/nadelen van exploitatie door een andere partij dan SLAK en wat zijn de kansrijke alternatieven?	Q3 2023	Wijken	Mark Lauriks
CBS Barometer Culturele Diversiteit 2021	Inzicht verkrijgen in de culturele diversiteit van de ambtelijke organisatie.	Q1 2023	Overig	Maurits van de Geijn
Troje challenge (provincie Gelderland)	Het onderzoek is een onderzoek naar hoe informatieveiligheid en privacy in onze organisatie is ingebed. Er wordt gekeken naar het technische aspect maar er is ook een medewerkersonderzoek (niet verplicht) om te kijken naar houding, gedrag en kennis van Arnhemse ambtenaren op gebied van informatieveiligheid en privacy. Dit onderzoek is in het kader van de Troje challenge georganiseerd door provincie Gelderland voor alle Gelderse gemeenten met als doel de digitale weerbaarheid van de gemeenten binnen de provincie te vergroten. De provincie krijgt géén uitslagen van het onderzoek.	Q1 2023	Informatieveiligheid & privacy	Maurits van de Geijn

Woonbehoefteonderzoek Gemeenten Regio Arnhem - Nijmegen	Inzicht in de woonbehoefte (type woningen, prijsklassen, doelgroepen, wonen-met-zorg concepten) voor alle gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen. Voor Arnhem vormt het woonbehoefteonderzoek een belangrijke onderlegger voor woonbeleid en de inzet bij woningbouwprojecten.	Q1 2023. Op 28 maart 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders
Onderzoek behoefte rolstoelgeschikte woningen	Inzicht in aanbod, behoefte en knelpunten als het gaat om rolstoelgeschikte woningen	Q1 2023. Onderzoek is gelijktijdig met het regionale woonbehoefte-onderzoek opgeleverd.	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders
BTW onderzoek Belastingdienst	Op initiatief van de Belastingdienst vindt een boekenonderzoek plaats naar de naleving van de BTW en BCF wetgeving door gemeente Arnhem. In dit boekenonderzoek worden ook de aan Arnhem gelieerde rechtspersonen betrokken, in casu het Sportbedrijf, de Connectie en Scalabor. Onderzoek is afgerond; met de Belastingdienst is een naheffing overeengekomen over de belastingjaren 2017 tot en met 2022 van € 227.000 (exclusief belastingrente). Deze naheffing is verwerkt in de jaarrekening 2022 en toegelicht in het hoofdstuk Bestuur, dienstverlening en financiën en in de paragraaf Bedrijfsvoering.	Q4 2022	Financiën	Paul Smeulders

Zaaknummer: 3939597

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM

Gelezen het voorstel van het college van burgemeester en wethouders van 3 oktober 2023, Bedrijfsvoering, nummer 3928586;

Gelet op de art. 147, 149, 156, eerste en tweede lid, aanhef en onderdeel h, 216, 217, 219, 225, 234, 235 van de Gemeentewet, het Besluit gemeentelijke parkeerbelastingen en de Regeling gehandicaptenparkeerkaart;

Besluit:

Vast te stellen de

VERORDENING PARKEREN EN PARKEERBELASTINGEN 2024

Afdeling I Definities

Artikel 1. Definities

Voor toepassing van deze verordening en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:

a. adres: een straatnaam en een huisnummer, waarvan het huisnummer aan het object is toegewezen op basis van de 'Verordening naamgeving en nummering (adressen)';
b. autodelen: het herhaald en opeenvolgend gezamenlijk gebruik van motorvoertuigen op grond van een overeenkomst tussen een rechtspersoon die is aangesloten bij de Vereniging voor Gedeeld Autogebruik en die bedrijfsmatig motorvoertuigen ter beschikking stelt aan deelnemers, zijnde natuurlijke of rechtspersonen;
c. bedrijf: elk in de maatschappij als zelfstandige eenheid optredend organisatorisch verband waarin krachtens arbeidsovereenkomst of krachtens publiekrechtelijke aanstelling arbeid wordt verricht c.q. de zelfstandige die voor de voorziening in het bestaan is aangewezen op arbeid in het eigen bedrijf of zelfstandig beroep, c.q. een niet-commerciële organisatie die hieraan door het college is gelijkgesteld; alles met dien verstande dat bedrijven en beroepen worden beschouwd als één bedrijf en één beroep indien de vestigingadressen dezelfde zijn of het een aaneengesloten bebouwing betreft, dan wel sprake is van een (juridische) constructie waaruit moet worden geconcludeerd dat het in wezen één bedrijf of beroep betreft, tenzij het tegendeel wordt aangetoond;
d. centrale computer: computer van het bedrijf c.q. de bedrijven waarmee de gemeente Arnhem een overeenkomst heeft gesloten, bestemd voor de registratie van parkeerbewegingen in het kader van het verlenen van diensten op het gebied van betaald parkeren met gebruik van een telefoon of een ander communicatiemiddel;
e. college: het college van burgemeester en wethouders;
f. dagvergunning: een vergunning die kan worden verstrekt aan de aanvrager en waarmee een kalenderdag kan worden geparkeerd op een parkeerplaats die is aangewezen met het bord E9 uit het RVV 1990;
   Dit product is alleen verkrijgbaar aan het loket van het parkeerbedrijf of via het digitale parkeerloket van de gemeente Arnhem, tegen betaling van het daarvoor vastgestelde tarief;
g. dagvergunning voetgangersgebied (in combinatie met een dag ontheffing rijden / laden lossen in het voetgangersgebied): een vergunning die kan worden verstrekt aan de aanvrager en waarmee een kalenderdag kan worden geparkeerd op alle gefiscaliseerde parkeerplaatsen in geheel

Arnhem. De dagvergunning is alleen verkrijgbaar in combinatie met een dagontheffing rijden / laden lossen in het voetgangersgebied, zoals beschreven in de beleidsregels Rijden in het voetgangersgebied.
Dit product is alleen verkrijgbaar aan het loket van het parkeerbedrijf of via het digitale parkeerloket van de gemeente Arnhem, tegen betaling van het daarvoor vastgestelde tarief;

h. gebied: een aaneengesloten stelsel van straten, straatdelen en/of plaatsen waar hetzelfde parkeerregime van toepassing is;
i. gehandicaptenparkeervergunning: digitale vergunning die door de gemeente Arnhem aan houders van een geldige gehandicaptenparkeerkaart wordt verstrekt, waarmee het kenteken van het motorvoertuig waarmee wordt geparkeerd wordt opgegeven;
j. gehandicaptenvoertuig: hetgeen daaronder wordt verstaan in artikel 1 onder r van het RVV 1990;
k. houder van een brommobiel: de kentekenhouder of de persoon die middels een huur- of leaseovereenkomst met een rechtspersoon kan aantonen dat hij de feitelijke gebruiker is van de brommobiel;
l. houder van een motorvoertuig: de persoon op wiens naam het kenteken van het motorvoertuig staat ingeschreven in het kentekenregister van de RDW (kentekenhouder) of de persoon die middels een huur- of leaseovereenkomst met een rechtspersoon kan aantonen dat hij de feitelijke gebruiker is van het motorvoertuig;
m. motorvoertuig: hetgeen daaronder wordt verstaan in het RVV 1990 met inbegrip van brommobielen, zoals bedoeld in artikel 1 van het RVV 1990;
n. openbare weg: alle voor het openbaar verkeer openstaande wegen, weggedeelten, terreinen of paden met inbegrip van de daarin liggende bruggen en duikers en de tot die wegen behorende paden en bermen of zijkanten;
o. parkeerapparatuur: parkeermeters, centrale computer, parkeerautomaten met inbegrip van verzamelparkeermeters en hetgeen naar maatschappelijke opvatting overigens onder parkeerapparatuur wordt verstaan;
p. parkeervergunning: een door het college verleende vergunning, krachtens welke het is toegestaan een motorvoertuig te parkeren op daartoe aangewezen parkeerplaatsen op de openbare weg;
q. parkeren: hetgeen daaronder wordt verstaan in artikel 225, tweede lid, van de Gemeentewet;
r. RVV 1990: het Reglement verkeersregels en verkeerstekens 1990 van 26 juli 1990, Stb. 459;
s. registreren van een kenteken: het opgeven van het kenteken van het motorvoertuig waarmee wordt geparkeerd bij de aanvraag van een digitale vergunning, het activeren van het kenteken op een lopende digitale vergunning of het anderszins opgeven van het kenteken via parkeerapparatuur of een digitale applicatie ten behoeve van parkeerrechten in de gemeente Arnhem;
t. Regeling gehandicaptenparkeerkaart: regels met betrekking tot het toepassen van de gehandicaptenparkeerkaart, zoals gepubliceerd in de Staatscourant 2001, 130 en sedertdien gewijzigd;
u. tarieventabel: de bij deze verordening behorende tabel waarin opgenomen de tarieven voor de verschillende parkeerbelastingen;
v. vergunninghouder: de natuurlijke persoon of rechtspersoon aan wie een vergunning is verleend;
w. vergunninghalfjaar: de periode die start op 1 maart en eindigt op 31 augustus van het lopende jaar of start op 1 september en eindigt op 28 c.q. 29 februari van het volgende jaar;
x. vergunningjaar: de periode die start op 1 maart en eindigt op 28 c.q. 29 februari van het volgende jaar;
y. zelfstandige woning: woning welke een eigen toegang heeft, voorzien is van een keuken, douche en toilet en welke de bewoner kan bewonen zonder daarbij afhankelijk te zijn van wezenlijke voorzieningen buiten die woning, als bedoeld in art. 7:234 van het Burgerlijk Wetboek, danwel een

woning waarvan met een notariële akte wordt aangetoond dat sprake is van een zelfstandige woning.

Afdeling II Parkeerbelastingen

Artikel 2. Belastbaar feit

Onder de naam 'parkeerbelastingen' worden de volgende belastingen geheven:

a. een belasting ter zake van het parkeren van een voertuig op een krachtens deze verordening door het college te bepalen plaats, tijdstip en wijze;
b. een belasting ter zake van een van gemeentewege verleende vergunning voor het parkeren van een voertuig op de in die vergunning aangegeven plaats en wijze.

Artikel 3. Belastingplicht

1. De belasting bedoeld in artikel 2, onderdeel a, wordt geheven van degene die het voertuig heeft geparkeerd.
2. Als degene die het voertuig heeft geparkeerd wordt mede aangemerkt:
   a. degene die de belasting voldoet, dan wel te kennen geeft of heeft gegeven de belasting te willen voldoen;
   b. zolang geen voldoening van de belasting genoemd in artikel 2, onderdeel a heeft plaatsgevonden: de houder van het voertuig, met dien verstande dat:
      1°. indien een voor ten hoogste drie maanden aangegane huurovereenkomst wordt overgelegd waaruit blijkt wie ten tijde van het parkeren ingevolge deze overeenkomst de huurder van het voertuig was, niet de houder maar de huurder wordt aangemerkt als degene die het voertuig heeft geparkeerd;
      2°. indien blijkt dat een ander in het kentekenregister had moeten staan ingeschreven, die ander wordt aangemerkt als degene die het voertuig heeft geparkeerd.
3. De belasting bedoeld in artikel 2, onderdeel a, wordt niet geheven van degene die op de voet van het tweede lid, onderdeel b, is aangemerkt als degene die het voertuig heeft geparkeerd, indien deze aannemelijk maakt dat ten tijde van het parkeren een ander tegen zijn wil van het voertuig heeft gebruik gemaakt en dat hij dit gebruik redelijkerwijs niet heeft kunnen voorkomen.
4. De belasting bedoeld in artikel 2, onderdeel b, wordt geheven van degene die de vergunning heeft aangevraagd.

Artikel 4. Maatstaf van heffing, belastingtarief en belastingtijdvak

De maatstaf van heffing, het belastingtarief en het belastingtijdvak zijn vermeld in de bij deze verordening behorende en daarvan deel uitmakende tarieventabel.

Artikel 5. Ontstaan van de belastingschuld

1. De belasting bedoeld in artikel 2, onderdeel a, is verschuldigd bij de aanvang van het parkeren, tenzij het bij de aanvang van het parkeren in werking stellen van de parkeerapparatuur geschiedt door het via een mobiele telefoon of ander communicatiemiddel inloggen op de centrale computer.
2. De belasting bedoeld in artikel 2, onderdeel b, is verschuldigd bij de aanvang van het heffingstijdvak waarover de belasting wordt geheven.

Artikel 6. Wijze van heffing en termijnen van betaling

1. De belasting bedoeld in artikel 2, onderdeel a, wordt geheven door voldoening op aangifte en moet worden betaald bij de aanvang van het parkeren.

2. Indien bij aanvang van het parkeren het in werking stellen van de parkeerapparatuur geschiedt door het via een mobiele telefoon of ander communicatiemiddel inloggen op de centrale computer, geschiedt de betaling van de belasting in afwijking van het bepaalde in het eerste lid:
   a. uiterlijk 1 maand na het einde van het parkeren; en
   b. overeenkomstig de voorwaarden van de aanbieder van de betreffende dienst.
3. De belasting bedoeld in artikel 2, onderdeel b, wordt geheven via een gedagtekende schriftelijke kennisgeving, waartoe ook wordt gerekend een nota of andere schriftuur, en moet worden betaald voorafgaand aan het tijdstip waarop de vergunning wordt verleend.
4. Een naheffingsaanslag moet terstond worden betaald.
5. Voor de toepassing van het eerste lid wordt het in werking stellen van de parkeerapparatuur op de daartoe bestemde wijze en met inachtneming van de door het college van burgemeester en wethouders gestelde voorschriften als voldoening op aangifte aangemerkt.
6. Bij de voldoening op aangifte moet het kenteken van het motorvoertuig waarmee wordt geparkeerd of waarvoor de vergunning geldt worden opgegeven.

Artikel 7. Bevoegdheid tot aanwijzing parkeerplaatsen en wijze van betalen

De aanwijzing van de plaats waar, het tijdstip en de wijze waarop tegen betaling van de belasting bedoeld in artikel 2 mag worden geparkeerd, geschiedt in alle gevallen door het college.

Artikel 8. Vrijstelling van parkeerbelasting

Vrijgesteld van parkeerbelasting als bedoeld in artikel 2 van deze verordening zijn:

a. als zodanig herkenbare politievoertuigen;
b. als zodanig herkenbare brandweervoertuigen;
c. als zodanig herkenbare ambulances;
d. als zodanig herkenbare dierenambulances;
e. motorvoertuigen ten behoeve van het vervoer van houders van een geldige gehandicaptenparkeerkaart zoals bedoeld in de 'Regeling gehandicaptenparkeerkaart', waarvan het kenteken voor aanvang van het parkeren is geregistreerd op een geldige gehandicaptenparkeervergunning.

Artikel 9. Bevoegdheid tot gebruik wielklem en wegsleepregeling

1. Tot zekerheid van de betaling van een naheffingsaanslag ter zake van de belasting bedoeld in artikel 2, onderdeel a, kan aan het voertuig ook een wielklem worden aangebracht, waardoor wordt verhinderd dat het voertuig wordt weggereden.
2. Het college wijst bij openbaar te maken besluit in alle gevallen de terreinen en weggedeelten aan waar de wielklem wordt toegepast.
3. Indien na het aanbrengen van de wielklem 24 uren zijn verstreken, kan het voertuig naar een door de in artikel 231, tweede lid, onderdeel b, van de Gemeentewet bedoelde gemeenteambtenaar aangewezen plaats worden overgebracht en in bewaring worden gesteld.

Artikel 10. Kosten

1. De kosten van de naheffingsaanslag ter zake van de belasting bedoeld in artikel 2, alsmede de kosten voor het aanbrengen en verwijderen van de wielklem, het verslepen en bewaren van het voertuig zijn vermeld in de bij deze verordening behorende en daarvan deel uitmakende tarieventabel.
2. De in rekening te brengen bedragen voor het aanbrengen en het verwijderen van de wielklem, het verslepen en het bewaren van het voertuig worden bij beschikking vastgesteld.

Artikel 11. Restitutie

1. Indien op verzoek van de vergunninghouder een parkeervergunning wordt ingetrokken, wordt de reeds betaalde parkeerbelasting, als bedoeld in artikel 2, aanhef en onderdeel b, van deze verordening, gerestitueerd voor de volle kalendermaanden dat de vergunning nog geldig is op de dag dat deze wordt ingeleverd.
2. Indien bij de vergunning een fysiek vergunningbewijs wordt verstrekt, is het moment dat het vergunningbewijs wordt ingeleverd bepalend voor de berekening van het te restitueren bedrag.

Artikel 12. Kwijtschelding

Bij de invordering van deze belasting wordt geen kwijtschelding verleend.

Afdeling III Parkeren met een vergunning

Artikel 13. Het verlenen van de vergunning

Het college kan op een schriftelijke aanvraag een parkeervergunning verlenen.

Artikel 14. Nadere regels door het college

Het college kan nadere regels vaststellen met betrekking tot:

a. het maximaal aantal uit te geven parkeervergunningen per vergunninggebied (vergunningplafond);
b. het verlenen, het intrekken en het weigeren van vergunningen;
c. de locatie(s) waar de vergunning geldig is;
d. het gebruik van vergunningen;
e. het tijdstip waarop de vergunning geldig is;
f. de wijze waarop met de wachtlijst c.q. wachtlijsten worden omgegaan;
g. de geldigheidsduur van een parkeervergunning.

Artikel 15. Gegevens

In het digitaal parkeerloket van de gemeente Arnhem worden in ieder geval de volgende gegevens geregistreerd:

a. de periode waarvoor de vergunning geldt;
b. de sector waarvoor de vergunning geldt;
c. het tijdstip waarop de vergunning geldig is;
d. de naam van de vergunninghouder en/of het kenteken of een ander kenmerk van het motorvoertuig waarvoor de vergunning is verleend;
e. de voorschriften en beperkingen die aan de vergunning verbonden zijn.

Artikel 16. Overschrijven en wijzigen van de vergunning

1. De vergunning is persoonlijk.
2. De vergunning is overdraagbaar aan een persoon die woonachtig is in dezelfde zelfstandige woning.
3. De vergunninghouder is verplicht elke wijziging in de omstandigheden die relevant zijn voor het verlenen van een vergunning, onmiddellijk aan het college kenbaar te maken.
4. Wijziging van het voertuig of van het kenteken van het voertuig, van bedrijfsnaam of –adres van vergunninghouder dient onmiddellijk aan het college te worden doorgegeven.

Artikel 17. Volgorde van vergunningverlening en wachtlijst

1. Op de aanvraag van een parkeervergunning wordt in volgorde van ontvangst beschikt.

2. Indien het aantal aanvragen groter is dan het vergunningplafond voor de betreffende parkeersector wordt de aanvraag op een wachtlijst geplaatst.
3. De volgorde waarin de aanvraag op de wachtlijst wordt geplaatst, is de volgorde van ontvangst van de volledige aanvraag.
4. Het college kan besluiten om voor een vergunninggebied per vergunningsoort een aparte wachtlijst bij te houden.
5. De aanvrager wordt van de wachtlijst verwijderd, indien:
   a. de aanvrager daarom verzoekt;
   b. de aanvrager een parkeervergunning wordt verleend in het eigen vergunninggebied;
   c. blijkt dat bij de aanvraag om de vergunning onjuiste of onvolledige gegevens zijn verstrekt en de verstrekking van juiste of volledige gegevens niet tot plaatsing op de wachtlijst zou hebben geleid;
   d. niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden voor de aangevraagde vergunning, gesteld bij of krachtens deze verordening;
   e. wanneer voor het betreffende gebied het stelsel van vergunningen komt te vervallen.

Afdeling IV Verbodsbepalingen

Artikel 18.
1. Het is verboden om enig voertuig, niet zijnde een motorvoertuig op 2 of meer wielen of een voertuig op 3 of meer wielen met een kenteken, te plaatsen of te laten staan op een parkeerplaats welke onder een regime van parkeerbelastingen is gebracht.
2. Het is verboden een fiets, een bromfiets of enig ander voorwerp op zodanige wijze tegen of bij parkeerapparatuur te plaatsen of te laten staan, dat daardoor een normaal gebruik daarvan wordt belemmerd of verhinderd.
3. Het is verboden op een parkeerplaats voor uitsluitend vergunninghouders te parkeren als dit in strijd is met de aan de vergunning verbonden voorwaarden.
4. Het is verboden parkeerapparatuur op andere wijze dan voorgeschreven door burgemeester en wethouders, in werking te stellen.
5. Het college kan ontheffing verlenen van het bepaalde in het eerste en derde lid van dit artikel.

Afdeling V Strafbepaling

Artikel 19.
Overtreding van het bepaalde in afdeling IV van deze verordening kan worden bestraft met een geldboete van de tweede categorie.

Afdeling V Overgangs- en slotbepalingen

Artikel 20. Overgangsbepalingen
1. Aanvragen waarop op het tijdstip van de inwerkingtreding van deze verordening nog geen beslissing is genomen, worden behandeld met inachtneming van de bepalingen van de Parkeerverordening 2023, tenzij toepassing van deze verordening voor de aanvrager gunstiger is.
2. Parkeervergunningen verleend krachtens de Parkeerverordening 2023, worden geacht te zijn verleend krachtens deze verordening.
3. Bezwaarschriften, ingediend tegen beslissingen krachtens de Parkeerverordening 2023, worden behandeld met inachtneming van de Parkeerverordening 2023, tenzij toepassing van deze verordening voor de bezwaarde gunstiger is.

Artikel 21. Inwerkingtreding en citeertitel

1. De 'Verordening Parkeerbelastingen 2023' van 9 november 2022 wordt ingetrokken met dien verstande dat zij van toepassing blijft op de feiten die zich hebben voorgedaan vóór de in het derde lid genoemde datum van ingang van de heffing.
2. Deze verordening treedt in werking met ingang van de eerste dag na die van bekendmaking.
3. De datum van ingang van heffing is 1 januari 2024.
4. Deze verordening wordt aangehaald als: Parkeerverordening 2024.

Aldus vastgesteld in de raadsvergadering van 8 november 2023.

De griffier, De voorzitter,

Zaaknummer: 3939597

Tarieventabel behorend bij verordening 'Parkeren en Parkeerbelasting 2024' van 8 november 2023

Alle bedragen in euro's

Het tarief voor het parkeren bij parkeerapparatuur als bedoeld in artikel 2, aanhef en onderdeel a, bedraagt per uur:

- In gebied 26001: Centrum 3,50
  Het gebied dat wordt begrensd door Ooststraat, Eusebiusbuitensingel, Velperbuitensingel, Velperplein, Jansbuitensingel, Willemsplein, Spoorlijn Utrecht Arnhem tot aan Brugstraat, Renssenstraat,Brugstraat, Utrechtsestraat, Vijfzinnenstraat, Wolvengang, Onderlangs, Boterdijk, de rivier de Rijn tot aan Ooststraat, inclusief de genoemde straten en/of straatdelen ', met uitzondering van de Eusebiusbuitensingel (tussen Airborneplein, de Velperbuitensingel) en de Velperbuitensingel en het Velperplein (tussen de Steenstraat en de Ir. JP van Muijlwijkstraat).
- In gebied 26021: Heijenoord 3,50
  Het gebied dat wordt begrensd door Bovenbrugstraat, Amsterdamseweg tussen Pels Rijckenstraat en Brouwerijweg, Brouwerijweg en Noordelijke Parallelweg tussen de Bovenbrugstraat en Brouwerijweg, inclusief de genoemde straten.
- In gebied 26031: Burgemeesterswijk Zuid 3,50
  Het gebied begrensd door de Amsterdamseweg tot aan de Pels Rijckenstraat, de Pels Rijckenstraat, het Burgemeestersplein en de Zijpendaalseweg tot aan de Amsterdamseweg, waarbij de Amsterdamseweg, de Pels Rijckenstraat en de Zijpendaalseweg deel uitmaken van het gebied en het Burgemeestersplein niet.
- In gebied 26032: Burgemeesterswijk Midden 3,50
  Het gebied dat wordt begrensd door de Amsterdamseweg tussen Pels Rijckenstraat en Burgemeester Weertsstraat, Burgemeester Weertsstraat, Van Lawick van Pabststraat, de G.A. van Nispenstraat tot aan de Jollesstraat, Jollesstraat, Cordesstraat, Röellstraat, de Zijpendaalseweg tussen Röellstraat en Burgemeestersplein, Burgemeestersplein en de Pels Rijckenstraat tot aan de Amsterdamseweg, waarbij de genoemde straten deel uitmaken van het gebied, met uitzondering van de Amsterdamseweg, de Cordesstraat, de Pels Rijckenstraat en de Zijpendaalseweg.
- In gebied 26033: Zijpendaalseweg 3,50
  De Zijpendaalseweg tussen Burgemeestersplein en Röellstraat.
- In gebied 26041: Transvaalwijk 3,50
  Het gebied dat wordt begrensd door Apeldoornseweg tot aan de Sint Peterlaan, de spoorlijn Zevenaar-Arnhem, Zijpendaalseweg tot aan Sonsbeekweg en Sonsbeekweg, met inbegrip van de genoemde straten en/of straatdelen.
- In gebied 26075: Spijkerkwartier 3,50
  De Steenstraat, Velperbuitensingel en de Bloemstraat voor het gedeelte tussen de Ir. JP van Muijlwijkstraat en de Steenstraat.

- Buiten de hiervoor genoemde gebieden: 2,35
- Dagvergunning (verkrijgbaar aan loket Parkeerbedrijf of via het digitale parkeerloket van de gemeente Arnhem), per dag: 18,30
- Dagvergunning voetgangersgebied (verkrijgbaar aan loket Parkeerbedrijf of via het digitale parkeerloket van de gemeente Arnhem), per dag: 18,30

Het tarief voor het parkeren als bedoeld in artikel 2, aanhef en onderdeel a, bedraagt:

- Voor een camper op een daartoe aangewezen camperplaats die is bestemd voor overnachting aan de Lage Nieuwe Kade tussen 21:00 uur en 9:00 uur: 9,50

Het tarief voor parkeren met parkeervergunning als bedoeld in artikel 2, aanhef en onderdeel b, bedraagt:

- Bewonersvergunning, per jaar: 145,00
- Bewonersvergunning per half jaar: 86,00
- Bezoekersvergunning per jaar: 22,00

- Bedrijfsvergunning onbeperkt, per jaar: 538,00
- Bedrijfsvergunning onbeperkt, per half jaar: 286,00
- Bedrijfsvergunning ma-zo 07.00-19.00, per jaar: 317,00
- Bedrijfsvergunning ma-zo 07.00-19.00, per half jaar: 177,00

Marktparkeervergunning 1 dag per week geldig, per jaar: 95,00

- Marktparkeervergunning 2 dagen per week geldig, per jaar: 189,00
- Marktparkeervergunning 3 dagen per week geldig, per jaar: 284,00
- Schippersparkeervergunning, per jaar: 317,00

De kosten als bedoeld in artikel 10 bedragen

- De kosten van de naheffingsaanslag van de belasting als bedoeld in art 2 onderdeel a bedragen: 76,70
- De kosten van het overbrengen van het voertuig bedragen
  - voorrijkosten maandag t/m zondag dag en nacht: 130,94
  - sleepkosten ma-vrij 08.00-18.00 uur: 218,23
  - sleepkosten ma-vrij 18.00-08.00 uur en za, zo en feestdagen: 272,79
- De kosten van bewaren van het voertuig bedragen
  - voor de eerste 24 uur of gedeelte daarvan: 32,73
  - voor elke volgende dag of gedeelte daarvan: 17,46
  - afgiftevergoeding ma-vrij 18.00-08.00 uur en za, zo en feestdagen 87,29

Toelichting bij de tarieventabel.

Voor de tarieven worden twee verschillende soorten gebieden onderscheiden. Gebieden met het tarief dat even hoog is als in het centrum, en de overige gebieden waar een tarief van € 2,35 per uur toepassing is.

Met betrekking tot de vergunningen wordt voorzien in de volgende soorten:

- Bewonersvergunning: een vergunning die aan een bewoner van een zelfstandige woning kan worden verstrekt;
- Bedrijfsvergunning met onbeperkte geldigheidsduur: een vergunning die kan worden verstrekt aan een bedrijf en 24 uur per dag en 7 dagen per week geldig is;
- Bedrijfsvergunning maandag tot en met zondag, dagelijks van 07.00 tot 19.00 uur: een vergunning die kan worden verstrekt aan een bedrijf en geldig is van maandag tot en met zondag, dagelijks van 07.00 tot 19.00 uur;
- Marktparkeervergunning: een vergunning die kan worden verstrekt aan marktkooplieden om hun voertuigen te parkeren als zij op de markt staan (1, 2 of 3 dagen per week);
- Schippersparkeervergunning: een parkeervergunning die kan worden verstrekt aan een schipper van de beroepsvaart en geldig is voor de periode dat zijn schip een ligplaats heeft ingenomen in Arnhem;
- Bezoekersvergunning: een vergunning die kan worden verstrekt aan een bewoner ten behoeve van het parkeren van zijn bezoek;
- Dagvergunning: een vergunning die kan worden verstrekt aan de aanvrager en waarmee een kalenderdag kan worden geparkeerd op een parkeerplaats die is aangewezen met het bord E9 uit het RVV 1990. Dit product is alleen verkrijgbaar aan het loket van het parkeerbedrijf of via het digitale parkeerloket van de gemeente Arnhem, tegen betaling van het daarvoor vastgestelde tarief;
- Dagvergunning voetgangersgebied (in combinatie met een dag ontheffing rijden / laden lossen in het voetgangersgebied): een vergunning die kan worden verstrekt aan de aanvrager en waarmee een kalenderdag kan worden geparkeerd op alle gefiscaliseerde parkeerplaatsen in geheel Arnhem. De dagvergunning is alleen verkrijgbaar in combinatie met een dagontheffing rijden / laden lossen in het voetgangersgebied, zoals beschreven in de beleidsregels Rijden in het voetgangersgebied. Dit product is alleen verkrijgbaar aan het loket van het parkeerbedrijf of via het digitale parkeerloket van de gemeente Arnhem, tegen betaling van het daarvoor vastgestelde tarief.

Enkele kosten als bedoeld in artikel 10 komen op een andere manier tot stand:

- De maximale kosten van de naheffingsaanslag van de belasting als bedoeld in art 2 onderdeel a worden bepaald door het ministerie;
- De kosten van het overbrengen en het bewaren van voertuigen zijn gelijk aan de tarieven zoals deze zijn vastgesteld in de Wegsleepverordening Arnhem.

Zaaknummer: 3939597

Toelichting op de Verordening Parkeren en Parkeerbelastingen 2024.

De Verordening Parkeren en Parkeerbelastingen 2024 vervangt de Verordening Parkeren en Parkeerbelastingen 2023.

De toepassing van parkeerbelastingen vindt zijn grondslag in de Gemeentewet. Inhoud en bevoegdheden zijn in een aantal artikelen vastgelegd. Het betreft:

- Art 147. Dit artikel bepaalt dat het vaststellen van een verordening een raadsbevoegdheid is, tenzij dat bij wet anders is bepaald.
- Art. 149. In dit artikel is bepaald dat de gemeenteraad de verordeningen kan vaststellen die zij nodig acht.
- Art. 160. Hierin is geregeld dat het college verantwoordelijk is voor privaatrechtelijke handelingen. Dit is bijvoorbeeld het geval bij het vaststellen van het tarief in een parkeergarage van de gemeente, die is voorzien van een slagboom. Indien sprake is van vooraf betalen aan de parkeerautomaat, is er geen sprake van privaatrechtelijk handelen en dient de gemeenteraad de tarieven vast te stellen.
- Art. 219 bepaalt dat gemeentelijke belastingen niet afhankelijk mogen worden gesteld van het inkomen, winst of vermogen.
- Art. 225. Dit artikel is de basis voor het toepassen van parkeerbelasting.
- Art. 234 Het invorderen van de parkeerbelasting is geregeld in dit artikel. Hierin is tevens bepaald dat het college van burgemeester en wethouders bepaalt hoe parkeerapparatuur in werking moet worden gezet. Tevens is bepaald dat als een naheffingsaanslag niet terstond kan worden overhandigd, dat deze aan het voertuig moet worden bevestigd.
- Art. 235. Met dit artikel wordt het toepassen van de wielklem mogelijk gemaakt.

Naast de Gemeentewet is er andere regelgeving die van belang is voor het toepassen van parkeerbelasting. Het betreft:

- Besluit gemeentelijke parkeerbelastingen. Dit besluit handelt over de mogelijkheid om parkeerapparatuur uitsluitend langs elektronische weg in werking te stellen en bepaalt welke kosten mogen worden toegerekend aan de naheffingsaanslag, wielklem en enkele daarmee samenhangende maatregelen.
- Regeling gehandicaptenparkeerkaart. In deze regeling is vastgelegd wie in aanmerking komen voor de gehandicaptenparkeerkaart, welke toetsing moet worden uitgevoerd en hoe de kaart er uit ziet.

De essentie van de Verordening Parkeren en Parkeerbelastingen 2024, is het kunnen toepassen van betaald parkeren in de vorm van parkeerbelastingen en het kunnen toepassen van parkeer-vergunningen en, mogelijk in de toekomst, parkeerontheffingen.

De gemeente heft op basis van deze verordening twee soorten belasting:

1. Parkeerbelasting van ‘bezoekers’. Zij betalen parkeergeld op een door het college te bepalen plaats, tijdstip en wijze. Concreet betekent dat deze groep een kaartje koopt bij de parkeermeter, aan de balie van het Parkeerbedrijf of betaalt via GSM-parkeren of een variant daarop.
2. De andere groep is de vergunninghouders; zij betalen vooraf voor een vastgestelde periode.

De gebieden waar beide regimes gelden, kunnen overlappen, maar dat hoeft niet. Zo kunnen er plaatsen worden aangewezen waar een parkeervergunning niet geldig is, maar ook plaatsen die juist uitsluitend bestemd zijn voor vergunninghouders. Er is sprake van 2 vormen van parkeerbelasting die naast elkaar functioneren. De parkeervergunning is dus geen vorm van vrijstelling.

Hoewel in theorie het parkeerregime per straat kan verschillen en vergunningen per straat kunnen worden verstrekt, blijkt dat in de praktijk niet werkbaar. Anderzijds zijn ook niet alle situaties gelijk en is enige mogelijkheid om te differentiëren in het regime wenselijk. Aaneensluitende straten, straatdelen en/of plaatsen waar hetzelfde parkeerregime geldt, zijn samengevoegd in een ‘gebied’. Ook plaatsen die niet kunnen worden aangemerkt als ‘straat’ kunnen worden aangewezen als een gebied. Hierbij kan gedacht worden aan parkeergarages of andere terreinen waar parkeren mogelijk is.
Voorbeelden van regimes zijn: ‘*parkeren voor uitsluitend vergunninghouders*’, of ‘*parkeren voor vergunninghouders en bezoekers tegen een hoog tarief*’. Meerdere gebieden kunnen desgewenst worden samengevoegd in een ‘Sector’. In dat geval is een parkeervergunning geldig in meerdere gebieden. De nummering van de gebieden is gekoppeld aan de nummering van de gebieden voor het parkeren via aanmelding op een centrale computer (GSM-parkeren en/of bezoekersregeling).

Artikel 217 van de Gemeentewet bepaalt wat moet worden opgenomen in een belastingverordening. De letterlijke tekst luidt: ‘*Een belastingverordening vermeldt, in de daartoe leidende gevallen, de belastingplichtige, het voorwerp van de belasting, het belastbare feit, de heffingsmaatstaf, het tarief, het tijdstip van ingang van de heffing, het tijdstip van beëindiging van de heffing en hetgeen overigens voor de heffing en de invordering van belang is.’*
Met de artikelen 2 tot en met 6 van deze verordening, wordt aan deze eis gevolg gegeven. Overigens ontbreekt het ‘tijdstip van beëindiging van de heffing’ in de verordening. Dat volgt uit twee zaken: de aard van de belastingplicht in combinatie met de tijdstippen dat betaald parkeren van kracht is. Men moet betalen als men wil parkeren op momenten dat het moet. Buiten die periode, of als men niet meer parkeert, is men dus ook niet belastingplichtig. Ook indien men een vergunning heeft, is dat het geval. De aanvrager staat het vrij om te kiezen voor een vergunning, waarmee hij kiest voor een soort ‘vastrecht’ of om te betalen aan de meter, waarmee hij de keuze maakt om alleen te betalen voor de geparkeerde tijd.

In artikel 6 is de mogelijkheid opgenomen om de parkeerbelasting te betalen door in te loggen op een centrale computer. Deze bepaling maakt het mogelijk om GSM-parkeren (en varianten daarop) toe te passen. Bij deze vormen van betalen, meldt men zich bij het begin van de parkeeractie bij zijn provider aan en aan het eind van de parkeeractie weer af. De provider int het geld bij de parkeerder en draagt dit periodiek af aan de gemeente. In tegenstelling tot het parkeren aan de meter, wordt de parkeerbelasting aan het einde van het parkeren gedaan. In de regel ontvangt de parkeerder hiervoor een factuur van zijn aanbieder, waarna betaling plaatsvindt, meestal via automatische incasso of verrekening met een creditcard. Deze inning geschiedt direct of periodiek (wekelijks, tweewekelijks, maandelijks). Het feitelijke moment van betalen is dus variabel. Om praktijk en regelgeving te laten aansluiten, is de betaaltermijn gesteld op ***uiterlijk*** een maand na het beëindigen van het parkeren ***en*** overeenkomstig de voorwaarden van de aanbieder. Het is aan de gemeente om in het contract met de aanbieder te regelen dat de parkeergelden minimaal 1 keer per maand bij de gebruikers worden geïnd. Bovenstaande laat overigens onverlet, dat de belasting is verschuldigd bij aanvang van het parkeren. Met moet immers parkeerbelasting betalen over de gehele periode dat men heeft geparkeerd.
Omdat er meerdere providers actief kunnen zijn kan ook sprake zijn van meerdere centrale computers.

Artikel 7 draagt de bevoegdheid om de plaatsen aan te wijzen waar parkeerbelasting verschuldigd is over aan het college. Hiermee kan het college snel inspelen op wijzigende omstandigheden, zoals het uitbreiden of reduceren van het gereguleerde gebied. Dit is zeker van belang als uitbreiding van het

gefiscaliseerde gebied gefaseerd geschiedt. Zou deze bevoegdheid niet bij het college liggen, dan dient de gemeenteraad bij iedere uitbreiding een apart besluit te nemen. Vanuit het oogpunt van zowel efficiëntie als effectiviteit is dat niet wenselijk.

Binnen een gefiscaliseerde omgeving is het niet mogelijk vrijstellingen te verstrekken, tenzij de gemeente het parkeren door een bepaalde categorie parkeerders niet wil reguleren. In dat geval kan men de totale categorie vrijstelling geven. Voorts is het gelijkheidsbeginsel leidend. In artikel 8 zijn de groepen benoemd die zijn vrijgesteld van de parkeerbelasting.

Met artikel 9 houdt de gemeente de mogelijkheid open om de wielklem toe te passen. Dat deze mogelijkheid er is, betekent niet dat deze ook per definitie moet worden toegepast. Als de gemeente deze gaat toepassen geldt ook hier het gelijkheidbeginsel. Zo is het wel mogelijk om buitenlandse auto's te klemmen en Nederlandse niet, maar niet als dat leidt tot extra kosten voor de eigenaar van de betreffende auto.

Artikel 11, Restitutie, legt de gangbare Arnhemse praktijk vast dat bij het laten intrekken van de vergunning op verzoek van de vergunninghouder deze het betaalde belastingbedrag naar evenredigheid van het aantal nog niet 'genuttigde' kalendermaanden terug krijgt. Dit betekent bijvoorbeeld dat iemand die zijn vergunning op 15 september inlevert, 5/12 van het betaalde vergunningtarief terug krijgt. Hij heeft de maanden oktober tot en met februari niet gebruikt. Dit geldt ook als hij de vergunning zou inleveren op 1 september of 30 september; in beide gevallen krijgt hij 5/12 terug. De berekening vindt plaats over de volle kalendermaanden. Vergunningen met een geldigheidsduur van korter dan 2 maanden komen zodoende nimmer in aanmerking voor restitutie. Als datum van inleveren geldt de datum dat het vergunningbewijs (het deel van de vergunning dat men achter de voorruit moet leggen) wordt ingeleverd. Hiermee wordt voorkomen dat deze onrechtmatig wordt gebruikt.

De bevoegdheid om te bepalen hoe de parkeerbelasting moet worden betaald is via artikel 13 van deze verordening overgedragen aan het college. In het uitwerkingsbesluit werken zij de uitvoering van betaald parkeren nader uit.
De vergunningen die het college kan verstrekken, zijn benoemd in de tarieventabel. Er kunnen geen andere vergunningen verstrekt worden dan die genoemd zijn in de tarieventabel.

Afdeling III van deze verordening gaat over de toepassing van art. 225 lid 1b van de Gemeentewet; "*een belasting ter zake van een van gemeentewege verleende vergunning voor het parkeren van een voertuig op de in die vergunning aangegeven plaats en wijze"*. Feitelijk is de strekking van de parkeerverordening simpel: '*de gemeente geeft parkeervergunningen uit*.' De parkeerverordening stelt de kaders vast voor het verlenen van parkeervergunningen en de eisen die aan de parkeer-vergunningen zijn verbonden. In het uitwerkingsbesluit, dat zijn grondslag vindt in artikel 15 en 16 van deze verordening, legt het college van burgemeester en wethouders vast hoe de verschillende "parkeerproducten" (zoals bewonersvergunning, bezoekersvergunning, etc.) worden verstrekt en mogen worden gebruikt. De gemeenteraad is en blijft verantwoordelijk voor de tariefstelling van deze producten. Deze worden vastgesteld in de bij deze verordening behorende tarieventabel. Daarmee is geborgd dat het college alleen 'producten' kan uitgeven, die door de raad zijn benoemd.

In het eerste lid van art. 225 van de Gemeentewet is bepaald dat er twee soorten parkeerbelastingen zijn. Het betalen aan ‘de meter[1]’ en het parkeren met een parkeervergunning. Fiscale handhaving (het opleggen van een naheffingsaanslag) is alleen mogelijk als betalen ‘aan de meter’ mogelijk is. De noodzaak om onderscheid te maken tussen ‘belanghebbendenplaatsen’ en ‘parkeerapparatuurplaatsen’ ontbreekt daarmee. Ook plaatsen die uitsluitend bedoeld zijn voor vergunninghouders (belanghebbendenplaatsen) kunnen worden vastgelegd in een fiscaal regime. Dit biedt de mogelijkheid om vergunninggebieden te laten bestaan uit een combinatie van ‘belanghebbendenplaatsen’ en plaatsen waar ook ‘aan de meter’ kan worden betaald (parkeerapparatuurplaatsen).

Artikel 15 is een opsomming van de nader door het college te bepalen regels. Het college heeft door het mixen van en variëren met de genoemde elementen de mogelijkheid om:

- Binnen de in de tarieventabel benoemde vergunningtypen, verschillende parkeerproducten te ontwikkelen. Hiermee is de gemeente in staat om, binnen de grenzen van de wet en regelgeving, doelgroepenbeleid te voeren. Denk bijvoorbeeld aan de specifieke vergunningen voor marktkooplieden of voor autodelen.
- Snel en adequaat in te spelen op gewijzigde omstandigheden door de geldigheid van de vergunning in tijd of locatie te verruimen of te beperken. Op die wijze kan bijvoorbeeld de omvang van het gebied waar uitsluitend door vergunninghouders kan worden geparkeerd snel worden gewijzigd. Hetzelfde geldt voor het aanpassen van de tijden dat parkeerregulering gewenst is.

Door de parkeervergunning niet overdraagbaar te maken (artikel 17), wordt handel in vergunningen voorkomen. Uitzondering hierop vormt de overdracht van de vergunning aan een ander lid van het huishouden, voor zover die wordt gevoerd in de zelfstandige woning waarop de vergunning is uitgegeven. Deze uitzondering is bedoeld om de boedelverdeling bij echtscheiding of het gebruik van de auto door een nabestaande na overlijden niet nodeloos ingewikkeld te maken. Ook wordt de vergunninghouder verplicht om relevante wijzigingen door te geven, zodat te allen tijde kan worden bezien of de vergunninghouder nog aan de criteria voldoet.

Artikel 19 van deze verordening gaat in op wat er moet gebeuren bij diefstal, verlies of vermissing van vergunningen. Het verstrekken van een duplicaat van een parkeervergunning op kenteken is niet aan voorwaarden gebonden. Deze vergunning kan immers maar voor één auto worden gebruikt. Omdat parkeervergunningen op naam wel eenvoudig kunnen worden misbruikt, wordt per vergunningjaar maximaal 1 keer een duplicaat verstrekt. Door een vergunning “kwijt” te raken wordt het anders mogelijk om meerdere auto’s voor de prijs van één te laten parkeren. Door de in dit artikel genoemde beperkingen moet het op deze wijze frauderen met vergunningen worden beperkt.

Artikel 20 regelt de verbodsbepalingen. Door de hier gebruikte formulering is het behalve auto’s ook toegestaan dat allerhande brommobielen, quads en gehandicaptenvoertuigen van deze parkeerplaatsen gebruik maken. Voorwaarde is dat deze voertuigen zijn voorzien van een kenteken. Uiteraard geldt ook voor hen de betalingsverplichting. Het parkeren van motorfietsen blijft ook mogelijk op fiscale plaatsen, het parkeren van brommers, bromscooters etc. echter niet.

---

[1] ‘aan de meter’ is formeel: *een belasting ter zake van het parkeren van een voertuig op een bij de belastingverordening dan wel krachtens de belastingverordening in de daarin aangewezen gevallen door het college te bepalen plaats, tijdstip en wijze*

Begrotingswijziging Exploitatie

Nr. : 23-012
Onderwerp : Turap 2 2023
Raad d.d. :
Zaaknr. : 3904872
Toelichting: : Begrotingswijziging bij Turap 2 2023

Programma's		2023						2024							
		Lasten	Baten	Expl.-result.	Toe-voeg.	Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Toe-voeg.	Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten
Wijkprogramma's															
Geb 0	**Gebied nader te verdelen**	0		**0**			**0**								
Geb 1	**CSA**	35	3	**-32**			**-32**								
Geb 2	**Noordwest**	813	88	**-725**			**-725**								
Geb 3	**Noordoost**	59	46	**-13**			**-13**								
Geb 4	**Presikhaaf**	358	96	**-262**			**-262**								
Geb 5	**Malburgen**	391	119	**-273**			**-273**								
Geb 6	**Schuytgraaf/Elderveld**	1.058	224	**-834**			**-834**								
Geb 7	**De Laar/Elden**	253	14	**-239**			**-239**								
Geb 8	**RKV**	317	13	**-304**			**-304**								
		3.284	**602**	**-2.682**			**-2.682**								
Stedelijke programma's															
S00	**Bestuur, dienstverlening en financ**	8.408	9.086	**678**	-3.397	-135	**3.940**								
S01	**Veiligheid**	816	58	**-758**			**-758**								
S02	**Bereikbaarheid**	-821	2	**823**			**823**								
S03	**Economie**	118	540	**422**			**422**								
S04	**Onderwijs**	130	32	**-99**			**-99**								
S05	**Cultuur**	-59	317	**375**			**375**								
S06	**Participatie en armoedebestrijding**	4.011	470	**-3.541**			**-3.541**								
S07	**Zorg**	195	-308	**-503**	4.748	6.680	**1.429**								
S08	**Welzijn en inclusie**	1.983	7	**-1.977**			**-1.977**								
S09	**Gezondheid en sport**	616	134	**-482**		113	**-369**								
S10	**Klimaat, energie en milieu**				-10.000		**10.000**								
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	417		**-417**			**-417**								
S12	**Wonen en leefomgeving**	350	-380	**-730**	350	-33	**-1.113**								
		16.164	**9.956**	**-6.207**	**-8.299**	**6.625**	**8.717**								
	Totaal	19.448	10.559	**-8.889**	-8.299	6.625	**6.035**								

Begrotingswijziging Exploitatie

2025				2026						2027						20		
Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.
	Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.				

Begrotingswijziging Exploitatie

28			2029					
		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo
Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.	

Zaaknummer: 3939597

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM

Gelezen het voorstel van het college van burgemeester en wethouders van 3 oktober 2023, Bedrijfsvoering, zaaknummer 3928586;

Gelet op artikel 229, eerste lid, onderdelen a en b van de Gemeentewet;

Besluit:

vast te stellen de

VERORDENING OP DE HEFFING EN DE INVORDERING VAN SCHEEPVAARTRECHTEN 2024

HOOFDSTUK I ALGEMENE BEPALINGEN

Artikel 1. Begripsomschrijvingen
In deze verordening wordt verstaan onder:

1. **doorvaart:**
   Het vrachtschip verblijft in de haven of aan de kade uitsluitend om te overnachten met een maximum van 4 dagen;

2. **gebruik maken van de kade:**
   - het rechtstreeks meren aan de kade van een vaartuig of
   - het zonder directe verbinding meren van een vaartuig voor de kade of
   - het door middel van een ander drijvend voorwerp aan de kade meren van een vaartuig of
   - het aantal te exploiteren vierkante meters aan of voor de kade indien het een jachthaven betreft;

3. **gezagvoerder:**
   degene, die op het vaartuig het gezag uitoefent en verantwoordelijk is voor de naleving van de geldende reglementen of degene die deze vervangt dan wel als zodanig optreedt; voor het geval noch de gezagvoerder, noch diens plaatsvervanger aanwezig is, wordt de eigenaar of gebruiker van het vaartuig aangemerkt als gezagvoerder. Voor jachthavens wordt de exploitant van de jachthaven als gezagvoerder aangemerkt;

4. **Green Award Certificaat**:
   een certificaat dat door de Stichting Green Award wordt uitgereikt. Vaartuigen met een Green Award Certificaat hebben tijdens een inspectie aangetoond dat zij voldoen aan bovenwettelijke eisen op het gebied van milieu, veiligheid en kwaliteit;

5. **haven:**
   de haven van Malburgen (Nieuwe Haven) zoals op de bij deze verordening behorende tekening is aangegeven;

6. **havenmeester:**
   de als zodanig van gemeentewege aangewezen ambtenaar aan wie het toezicht op de haven en de kade is opgedragen en zijn plaatsvervanger;

7. **jachthaven:**
   haven waar pleziervaartuigen aan steigers of kade mogen aanleggen;

8. **kade:**
   de rechter Rijnoever, met uitzondering van het voormalig Rijksveer Malburgen (kadastraal bekend als gemeente Arnhem, sectie D, nr. 05723 en 04648), beginnende bij de Boterdijk daar waar de damwand begint ter hoogte van kilometerraai 884.105 en eindigende bij de haven, alsmede de wal van de haven. De kade bestaat uit de Nieuwe Haven, de Rijnkade en de Nieuwe Kade en uitsluitend bedrijfsmatig in gebruik zijnde schepen mogen aan de kade liggen;

Zaaknummer:

9. **laadvermogen:**
   de maximale belasting van het schip, uitgedrukt in tonnen (1 ton = 1000 kg), zoals blijkt uit de bij het schip behorende meetbrief of ambtshalve wordt vastgesteld als geen meetbrief wordt overgelegd of als deze niet de vereiste gegevens vermeldt;

10. **meetbrief:**
    een door een daartoe bevoegde instantie uitgegeven en in Nederland geldig document betreffende de tonnenmaat en het laadvermogen van een vaartuig;

11. **plaatsruimte:**
    de oppervlakte van een vaartuig, berekend door de grootste lengtemaat van het vaartuig te vermenigvuldigen met de grootste breedtemaat, uitgedrukt in vierkante meters;

12. **termijn:**
    een in de tabel genoemd tijdvak waarin het gebruik van de haven en/ of kade plaatsvindt:
    a. dag : een etmaal;
    b. week : een kalenderweek;
    c. maand : een kalendermaand;
    d. kwartaal : een kalenderkwartaal;
    e. jaar : een kalenderjaar;

13. **toezichtsgebied:**
    Al het open water dat rechtstreeks in verbinding staat met de rivieren de Nederrijn en Gelderse IJssel gelegen binnen de gemeentegrenzen van Arnhem en dat tevens eigendom is van de gemeente Arnhem.

14. **vaartuig:**
    een zee- of binnenvaartuig, tot de vaart gebruikt of bestemd, daaronder begrepen drijvende werktuigen, zoals baggerwerktuigen, kranen, bokken, elevators, alsmede woonschepen, glijboten en pontons;

14a **hospitaalschip:**
    een schip uitsluitend bestemd en gebruikt voor het verlenen van medische hulp, daaronder begrepen het vervoer van gehandicapten, zieken en gewonden;

14b **langdurig verblijvend vaartuig:**
    een vaartuig dat langer dan een aaneengesloten periode van zes maanden een ligplaats inneemt en waarvoor een schriftelijke ontheffing op grond van artikel 2.1 van de verordening op het gebruik van de haven en kade is verleend door het college van burgemeester en wethouders;

14c **passagiersschip:**
    een vaartuig dat middel van vervoer is of hoofdzakelijk gebruikt wordt voor het bedrijfsmatig vervoer van personen;

14d **pleziervaartuig:**
    een vaartuig dat is bestemd voor sportbeoefening of vrijetijdsbesteding, met een romplengte van maximaal 40 meter;

14e **vrachtschip:**
    een vaartuig dat geheel of hoofdzakelijk gebruikt wordt voor het vervoer van goederen;

14f **overige vaartuigen:**
    alle vaartuigen die niet onder de categorieën 14a tot en met 14e als bedoeld in dit artikel vallen.

14g **drijvende inrichting:**
    vaartuig zonder watergebonden functie, zoals een drijvend kantoor of een drijvende werkplaats, kantine of restaurant.

Artikel 2. Maatstaf van heffing

1. Voor de berekening van het haven- en/of kadegeld gelden als grondslagen:
   a. het laadvermogen van het vaartuig in tonnage zoals vermeld in de meetbrief;
   b. de plaatsruimte van het vaartuig;

c. de locatie (zone) waar het vaartuig ligging neemt;
   zone 65000: Nieuwe Haven
   zone 65010: Nieuwe Kade
   zone 65020: Rijnkade
d. het aantal te exploiteren vierkante meters van een jachthaven.

2. Voor het berekenen van het los- en opslaggeld geldt als grondslag de plaatsing van een object dan wel het aantal vierkante meters oppervlakte.
3. In de tarieventabel is aangegeven welke grondslag van toepassing is.
4. Bij gebreke van een geldige meetbrief of bij weigering deze te tonen wordt het laadvermogen ambtshalve geschat en is de belasting naar de uitkomst van die schatting verschuldigd.

Artikel 3. Belastingtarief

1. Het haven- en/of kadegeld en het los- en opslaggeld worden geheven naar de maatstaven en tarieven die zijn opgenomen in de bij deze verordening behorende tarieventabel.
2. Voor de berekening van de rechten wordt een gedeelte van een in de tarieventabel genoemd tijdvak, eenheid of afmeting voor een geheel gerekend.
3. Voor de toepassing van de tarieven wordt op het haven- en kadegeld voor vaartuigen die in het bezit zijn van een Green Award Certificaat, een korting van 15% toegepast.
4. Om in aanmerking te komen voor een korting als bedoeld in lid 3 moet bij binnenkomst in de haven worden aangegeven of het vaartuig over een Green Award Certificaat beschikt.
5. Vrachtschepen die gereserveerd hebben en toestemming hebben gekregen van de havendienst Arnhem en alle relevante gegevens hebben verstrekt via de voorgeschreven procedure voor facturering komen in aanmerking voor een korting van 10% op het havengeld. Deze korting geldt alleen voor laden en lossen.

Artikel 4. Wijze van heffing

1. Het haven- en/of kadegeld dat per keer berekend wordt, wordt geheven door voldoening op aangifte.
2. Aangifte geschiedt door bij aanvang van het gebruik maken van de kade in het bezit te zijn van een schriftelijke reservering (E-mail) dan wel mondeling overeengekomen met de gemeente Arnhem.
3. In afwijking van het in lid 1 genoemde, kan met toestemming van de havenmeester het haven- en kadegeld worden geheven bij wege van gedagtekende nota of andere schriftuur waarop het gevorderde bedrag wordt vermeld.
4. Het los- en opslaggeld en de abonnementen voor haven- en/of kadegeld en los- en opslaggeld worden geheven bij wege van gedagtekende nota of andere schriftuur waarop het gevorderde bedrag wordt vermeld.

Artikel 5. Tijdstip van verschuldigdheid

1. De rechten moeten worden voldaan op het moment van aanbieding van de nota of de andere schriftuur.
2. Indien de nota of de andere schriftuur wordt toegezonden, dient het verschuldigde te worden betaald binnen 30 dagen na dagtekening van de nota of de andere schriftuur.
3. Bij voldoening op aangifte dient het verschuldigde te worden betaald binnen 30 dagen na opgave van het verschuldigde bedrag.

Artikel 6. Kwijtschelding

Bij de invordering van de rechten wordt geen kwijtschelding verleend.

HOOFDSTUK II HAVEN- EN KADEGELD / LOS- EN OPSLAGGELD

Artikel 7. Aard van de heffing / belastbaar feit

1. Onder de naam haven- en kadegeld wordt een recht geheven wegens het gebruik maken van de haven en/ of kade overeenkomstig de bestemming daarvan en/of het genot van door of vanwege de gemeente verstrekte diensten.
2. Onder gebruik maken wordt mede verstaan het niet-onmiddellijk doch door middel van een ander drijvend voorwerp in de haven of aan de kade aanmeren van een vaartuig.
3. Onder de naam los- en opslaggeld wordt voor het hebben van voorwerpen op of boven de kade een recht geheven.

Zaaknummer:

Artikel 8. Belastingplicht

1. Het haven- en/ of kadegeld wordt geheven van de gezagvoerder van het vaartuig- indien het recht per keer wordt berekend - over het tijdvak van ononderbroken gebruik van de kade. Bij hernieuwd gebruik van de kade vangt een nieuw tijdvak aan.
2. De berekening van het recht geschiedt ter keuze van de belastingplichtige per keer of per (half) jaar.
3. De belastingplichtige is verplicht, zodra hij met een vaartuig ligplaats neemt, daarvan onverwijld kennis te geven aan de havenmeester.
4. Het los- en opslaggeld wordt geheven van degene die één of meer voorwerpen heeft op of boven de kade, dan wel van degene ten behoeve van wie die voorwerpen op of boven de kade worden aangetroffen.

Artikel 9. Vrijstellingen

Geen haven- en/ of kadegeld wordt geheven voor het gebruik maken van de haven en/of kade ten behoeve van:

a. rijksvaartuigen, uitsluitend bestemd voor de openbare dienst;
b. gemeentevaartuigen;
c. hospitaalschepen, indien zorgbehoeftige mensen aan boord zijn;
d. vaartuigen, waarvan de schippers ten genoegen van de havenmeester aantonen dat zij wegens ernstige familieomstandigheden of om redenen van overmacht van de haven en/of kade gebruik moeten maken, mits er niet geladen en/of gelost wordt;
e. vaartuigen met een mechanisch gebrek, waarbij doorvaren te risicovol is voor de veiligheid van derden, met een maximum duur van 3 uur;
f. vrachtschepen, die aanleggen tot het doen van inkopen van levensmiddelen, mits dit niet langer duurt dan drie uur en er gedurende die tijd niet geladen en/of gelost wordt;
g. vrachtschepen die voorafgaand gereserveerd hebben en op vrijdag na 16.00 uur aankomen en op maandag vóór 10.00 uur vertrekken zonder te hebben geladen en/of gelost;
h. vrachtschepen die voor één (1) overnachting gereserveerd hebben en daarvoor toestemming hebben gekregen van de havendienst zijn voor die ene overnachting liggen geen havengeld verschuldigd.

Artikel 10. Reparatietarief

1. Vrachtschepen die het havengebied gebruiken wegens reparatie aan het schip, waarbij de volledige aanmelding is gedaan door het te bezoeken scheepsreparatiebedrijf en waarbij er geen sprake is van laden en lossen, komen in aanmerking voor het reparatietarief.
2. De havenmeester beoordeelt naar aanleiding van het verzoek als bedoeld in het eerste lid of er sprake is van reparatie.

HOOFDSTUK III SLOTBEPALINGEN

Artikel 11. Inwerkingtreding en citeertitel

1. De 'Verordening scheepvaartrechten 2023' van 9 november 2022 wordt ingetrokken met ingang van de in het derde lid genoemde datum van ingang van de heffing, met dien verstande dat zij van toepassing blijft op belastbare feiten die zich voor die datum hebben voorgedaan.
2. Deze verordening treedt in werking op de eerste dag na die van de bekendmaking.
3. Datum van ingang van de heffing is 1 januari 2024.
4. Deze verordening wordt aangehaald als: Verordening scheepvaartrechten 2024.

Aldus vastgesteld in de raadsvergadering van 8 november 2023.

De griffier, De voorzitter,

Zaaknummer:

TARIEVENTABEL behorend bij de 'Verordening scheepvaartrechten 2024' van 8 november 2023

RUBRIEK 1 Haven- en kadegeld

1.1.1. De in de tabel onder 1.1.2 en in 1.2.1 vermelde tarieven zijn exclusief BTW

1.1.2. Het haven- en kadegeld bedraagt:

	Type schip		Plaatsruimte of laadvermogen	Tijdvak (indien per keer berekend)	Tarief per aankomst			Tijdvak (indien per abonnement berekend)	
					65000	65010	65020		
					Nieuwe Haven	Nieuwe Kade	Rijnkade		
1.1.2.1	Pleziervaartuigen		Per strekkende meter	Per nacht	€ 1,50	€ 1,50	€ 1,50	Geen abonnement mogelijk	
1.1.2.2	Passagiersschip		Per 1 m²	Per 7 dagen	€ 0,14	€ 0,13	€ 0,16	Per ½ jaar	€ 3,05
1.1.2.3	Vrachtschip	Laden en lossen roerende zaken	Per 1 ton	Per 7 dagen	€ 0,12	€ 0,12	€ 0,14	Per ½ jaar	€ 2,60
1.1.2.4	Vrachtschip	Laden en lossen roerende zaken indien gewicht < helft van (maximaal) tonnage van het vaartuig	Per 1 ton	Per 7 dagen	€ 0,06	€ 0,06	€ 0,07	Geen abonnement mogelijk	
1.1.2.5	Vrachtschip	Doorvaart (maximaal 4 dagen)	Per 1 ton	Per 4 dagen	€ 0,04	€ 0,04	€ 0,05	Geen abonnement mogelijk	
1.1.2.6	Overige vaartuigen		Per 1 m²	Per 7 dagen	€ 0,14	€ 0,13	€ 0,16	Per ½ jaar	€ 3,05
1.1.2.7	Reparatietarief vrachtschip		Per 1 ton	Per 4 dagen	€ 0,04	€ 0,04	€ 0,05		
1.1.2.8	Drijvende inrichting		Per 1m²	Per 7 dagen	€ 0,14	€ 0,14	€ 0,16	Per ½ jaar	€ 5,45

1.2.1 Het haven- en kadegeld bedraagt voor jachthavens voor iedere m² te exploiteren gedeelte aan of voor de kade per jaar € 1,55

RUBRIEK 2 Los- en opslaggeld

De in deze paragraaf vermelde tarieven zijn exclusief BTW

2 Het tarief bedraagt:

2.1 Voor het plaatsen op de kade van een met de grond verbonden kraan of van een ander los- of laadwerktuig zoals een mobiele kraan, een laadschop e.d.:
per jaar € 154,00

2.2 Het hiervoor genoemde bedrag wordt verhoogd met een bedrag berekend over de kade oppervlakte welke door het werktuig bestreken kan worden per m²:
-per jaar € 10,90
-per kwartaal € 3,40
-per maand € 1,55
-per week € 0,51

Zaaknummer:

2.2.1 De verhoging als bedoeld in 2.2 is niet verschuldigd indien voor de hier bedoelde oppervlakte los- en opslaggeld als gemeld in deze rubriek van de tarieventabel is voldaan voor de duur van een kalenderjaar.

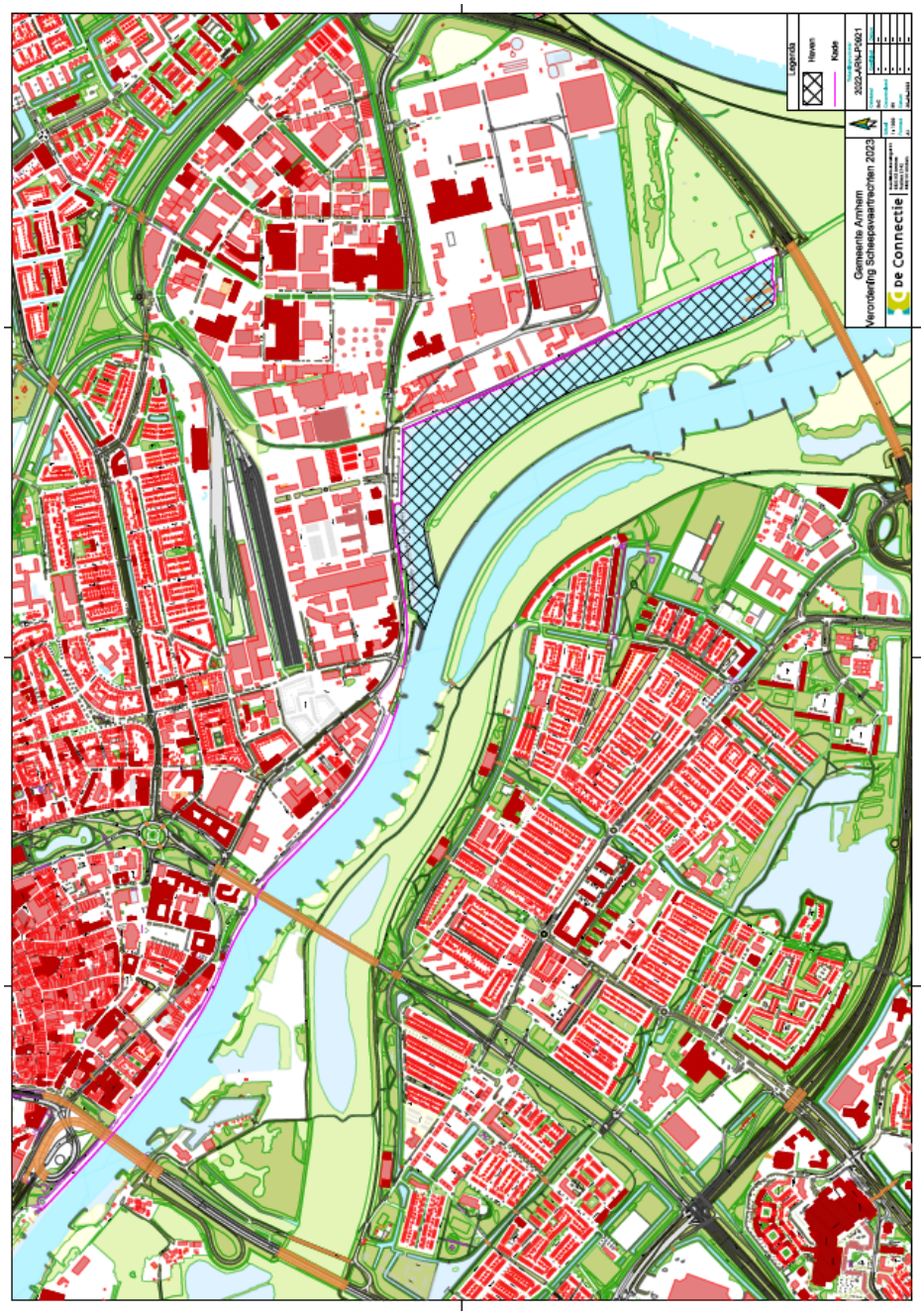
2.3 Het tarief bedraagt: voor het plaatsen van voorwerpen op de kade - opslaggeld per m^2

-per jaar	€ 10,90
-per kwartaal	€ 3,35
-per maand	€ 1,55
-per week	€ 0,51

Zaaknummer:

BIJLAGE behorend bij 'Verordening Scheepvaartrechten 2024' van 8 november 2023

Commentaar [NEC1]: Nieuw kaartje opvragen

Zaaknummer: 3939597

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM

Gelezen het voorstel van het college van burgemeester en wethouders van 3 oktober 2023, Bedrijfsvoering, nummer 3928586;

Gelet op artikel 224 van de Gemeentewet;

Besluit:

vast te stellen de

VERORDENING OP DE HEFFING EN DE INVORDERING VAN TOERISTENBELASTING 2024

Artikel 1 Definities

Voor de toepassing van deze verordening wordt verstaan onder:

a. *arrangement*: het gebruik van een toeristische plaats voor een gezin, echtpaar of samenreizende personen gedurende een vooraf vastgelegde periode van minimaal vier weken voor een vast huurbedrag;
b. *cruiseschip*: een zeeschip of binnenschip dat bestemd is of gebruikt wordt voor het bedrijfsmatig vervoer van passagiers over zeewegen danwel binnenvaarwegen, die om toeristische redenen, hoofdzakelijk gelegen in de zee- of rivierreis zelf, deelnemen aan die zee- of rivierreis;
c. *jachthaven*: aanlegplaats voor vaartuigen;
d. *maandarrangement*: een arrangement met een looptijd van één maand gedurende de maand juni of september;
e. *kampeer*: tenten, vouwwagens, kampeerauto's, toercaravans en soortgelijke onderkomens dan wel soortgelijke voertuigen die bestemd zijn voor dan wel gebezigd worden als verblijf voor vakantie en andere recreatieve doeleinden;
f. *naseizoenarrangement:* een arrangement met een looptijd van ongeveer twee maanden, startend na het hoogseizoen en eindigend bij de afloop van het kampeerseizoen;
g. *passagiers:* personen, niet zijnde bemanningsleden, die tegen een vergoeding in welke vorm dan ook aan boord van een cruiseschip verblijven en die niet als ingezetene met een adres in de gemeente in de basisregistratie personen zijn ingeschreven;
h. *slaapzaal:* een ruimte met minimaal vier slaapplaatsen, waarbij die slaapplaatsen gebruikt kunnen worden door personen die niet tot één reisgezelschap behoren;
i. *vaartuig*: een vaartuig dat is bestemd of wordt gebezigd voor vakantie- of andere recreatieve doeleinden, niet zijnde een cruiseschip;
j. *vakantie-onderkomens*: woningen en andere verblijven (bijv. chalets), niet-zijnde mobiele kampeeronderkomens of stacaravans, in hoofdzaak bestemd voor en gebezigd als verblijf voor vakantie- en andere recreatieve doeleinden;
k. *vaste standplaats*: een terrein of terreingedeelte dat bestemd is voor het gedurende een seizoen of een jaar plaatsen van eenzelfde mobiel kampeeronderkomen of stacaravan.
l. *voorseizoenarrangement*: een arrangement lopend vanaf het begin van het kampeerseizoen en eindigend aan het eind van de maand juni.

Artikel 2 Belastbaar feit

Onder de naam 'toeristenbelasting' wordt een directe belasting geheven voor het houden van verblijf met overnachten binnen de gemeente tegen een vergoeding in welke vorm dan ook door personen die niet als ingezetene in de Basisregistratie personen van de gemeente zijn ingeschreven.

Artikel 3 Belastingplicht

1. Belastingplichtig is degene die gelegenheid biedt tot verblijf als bedoeld in artikel 2.
2. De belastingplichtige is bevoegd de belasting als zodanig te verhalen op degene, die verblijf houdt als bedoeld in artikel 2.
3. Als er geen persoon is aan te wijzen die gelegenheid biedt tot verblijf, is degene belastingplichtig die verblijf houdt als bedoeld in artikel 2.

Artikel 4 Vrijstellingen

De belasting wordt niet geheven ter zake van het verblijf:

a. van degene die verblijft in een toegelaten instelling als bedoeld in artikel 5, eerste lid, van de Wet Toelating Zorginstellingen;
b. van degene die verblijft in het vakantiepark 'Bio Vakantieoord';
c. van een vreemdeling als bedoeld in artikel 29, eerste lid, van de Vreemdelingenwet 2000, die rechtmatig in Nederland verblijft in de zin van artikel 8, letters c, d, f, g, h, van voornoemde wet, en voor zover deze persoon verblijf houdt als bedoeld in artikel 2 van deze verordening, onder verantwoordelijkheid van het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers;
d. van degene die tijdelijk in de gemeente verblijft als deelnemer aan of begeleider van een zogenoemde schoolwerkweek of als deelnemer aan of begeleider van een meerdaagse activiteit van een scoutinggroep of gelijksoortige organisatie;
e. van degene jonger dan 22 jaar die tijdelijk in de gemeente verblijft als deelnemer aan een meerdaagse activiteit van een sportvereniging of een cultuurvereniging en van degene die als begeleider van voornoemde deelnemers optreedt.

Artikel 5 Maatstaf van heffing

De belasting wordt geheven naar het aantal overnachtingen.

Artikel 6. Forfaitaire berekeningswijze van de maatstaf van heffing

1. Ter zake van verblijf in mobiele kampeeronderkomens, vakantieonderkomens en stacaravans op vaste jaarplaatsen of op vaste seizoensplaatsen of voor mobiele kampeeronderkomens op seizoenplaatsen voor vakantie of recreatief gebruik wordt het aantal overnachtingen forfaitair vastgesteld.
2. De forfaitaire berekeningswijze is uitsluitend van toepassing voor jaarplaatsen, (vaste) seizoenplaatsen en arrangementen die gebruikt worden door één en hetzelfde gezin of echtpaar, dan wel dezelfde persoon of personen.
3. Bij de forfaitaire berekening wordt het aantal overnachtingen per verblijfsruimte vastgesteld op het product van het voor die verblijfsruimte in het vierde lid vastgestelde aantal personen dat heeft overnacht en het voor die verblijfsruimte in het vijfde lid vastgestelde aantal malen dat is overnacht.
4. Het aantal personen dat heeft overnacht, wordt met betrekking tot:
    a. mobiele kampeeronderkomens, vakantieonderkomens en stacaravans op vaste jaarplaatsen, bepaald op 2,3;
    b. mobiele kampeeronderkomens, vakantieonderkomens en stacaravans op vaste seizoenplaatsen bepaald op 2,3;
    c. mobiele kampeeronderkomens op seizoenplaatsen bepaald op 2,5;
    d. mobiele kampeeronderkomens op toeristische plaatsen bepaald op:
        1°. 2,2, indien sprake is van een voorseizoenarrangement;
        2°. 2,4, indien sprake is van een verlengd voorseizoenarrangement;

3°. 2,2, indien sprake is van een naseizoenarrangement;
4°. 2,1, indien sprake is van een maandarrangement.

5. Het aantal malen dat door de in het tweede lid bedoelde personen is overnacht, wordt:
   a. in geval van het vierde lid, sub a, bepaald op: 50;
   b. in geval van het vierde lid, sub b, bepaald op: 50;
   c. in geval van het vierde lid, sub c, bepaald op: 50;
   d. in geval van het vierde lid, sub d, bepaald op:
      1°. 29, indien sprake is van een voorseizoenarrangement;
      2°. 39, indien sprake is van een verlengd voorseizoenarrangement;
      3°. 18, indien sprake is van een naseizoenarrangement;
      4°. 12, indien sprake is van een maandarrangement.

Artikel 7. (Opteren voor) niet-forfaitaire maatstaf van heffing

1. Belastingplichtige kan in de aangifte verzoeken de maatstaf van heffing in afwijking van het bepaalde in artikel 6 vast te laten stellen op het werkelijk aantal overnachtingen, indien blijkt dat dit aantal lager is dan het op grond van artikel 6 berekende aantal.
2. Dit verzoek wordt niet gehonoreerd indien de (nacht)registratie zoals bedoeld in artikel 13 niet of niet juist is bijgehouden.

Artikel 8. Belastingtarief

1. Het tarief bedraagt per persoon per overnachting € 2,50.
2. In afwijking van het in het eerste lid genoemde tarief bedraagt het tarief per persoon per overnachting bij verblijf in een mobiel kampeeronderkomen of op een vaste standplaats of bij verblijf in een vaartuig op een aanlegplaats in de jachthaven € 1,00.
3. In afwijking van het in het eerste lid genoemde tarief bedraagt het tarief per persoon per overnachting bij verblijf in een accommodatie waarbij overnacht wordt in een slaapzaal € 1,00.

Artikel 9 Belastingjaar

Het belastingjaar is gelijk aan het kalenderjaar.

Artikel 10 Wijze van heffing

De belasting wordt bij wege van aanslag geheven.

Artikel 11 Termijnen van betaling

1. De aanslagen moeten worden betaald uiterlijk op de laatste dag van de maand volgend op die waarin de dagtekening van het aanslagbiljet is gesteld.
2. De Algemene Termijnenwet is niet van toepassing op de in het eerste lid gestelde termijn.

Artikel 12 Aanmeldingsplicht

1. De belastingplichtige bedoeld in artikel 3, eerste lid, is gehouden, voordat hij voor de eerste maal na het in werking treden van deze verordening gelegenheid tot overnachten verschaft, zulks schriftelijk te melden aan de door het college van burgemeester en wethouders aangewezen gemeenteambtenaren, bedoeld in artikel 231, tweede lid, onderdelen b en d van de Gemeentewet.
2. De verplichting als bedoeld in het voorgaande lid geldt niet voor de belastingplichtige die met betrekking tot het jaar voorafgaand aan het belastingjaar in de heffing van de toeristenbelasting betrokken is.

Artikel 13 Registratieplicht

1. De belastingplichtige is gehouden per belastingjaar een deugdelijke administratie bij te houden.
2. Deze administratie bevat, met betrekking tot ieder aan wie gelegenheid tot overnachten wordt verschaft, tenminste gegevens betreffende:
   a. het wel of niet woonachtig zijn in de gemeente Arnhem;
   b. aantal personen;
   c. aantal overnachtingen ter zake waarvan belasting verschuldigd is;
   d. het ouder of jonger zijn dan de genoemde leeftijdsgrens in geval van een verblijf als bedoeld in artikel 4 onder e.
3. Een nachtverblijfregister kan worden aangemerkt als een deugdelijke administratie als bedoeld in lid 1.
4. Indien de belastingplichtige verschillende soorten gelegenheden tot verblijf biedt met een onderscheidelijk tarief als bedoeld in artikel 8, eerste, tweede en derde lid, dan dient dit onderscheid in de administratie te worden vastgelegd.
5. Indien het onderscheid als bedoeld in lid 4 niet wordt geadministreerd, geldt voor alle overnachtingen het tarief zoals genoemd in artikel 8, eerste lid.

Artikel 14 Kwijtschelding

Voor deze belasting wordt geen kwijtschelding verleend.

Artikel 15 Inwerkingtreding en citeertitel

1. De 'Verordening toeristenbelasting 2023' van 9 november 2022 wordt ingetrokken met ingang van de in het derde lid genoemde datum van ingang van de heffing, met dien verstande dat zij van toepassing blijft op belastbare feiten die zich voor die datum hebben voorgedaan.
2. Deze verordening treedt in werking met ingang van de eerste dag na die van bekendmaking.
3. De datum van ingang van de heffing is 1 januari 2024.
4. Deze verordening wordt aangehaald als: Verordening toeristenbelasting 2024.

Aldus vastgesteld in de raadsvergadering van 8 november 2023.

De griffier, De voorzitter,

Zaaknummer: 3939597

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM

Gelezen het voorstel van het college van burgemeester en wethouders van 3 oktober 2023, Bedrijfsvoering, nummer 3928586;

Gelet op artikel 229, eerste lid, aanhef en de onderdelen a en b van de Gemeentewet

Besluit:

vast te stellen de

VERORDENING OP DE HEFFING EN DE INVORDERING VAN REINIGINGSRECHTEN 2024

Artikel 1. Definities
Voor de toepassing van deze verordening wordt verstaan onder:
- bedrijfsafval: afvalstoffen, restafval dat gelijk is aan huishoudelijk restafval, afkomstig van bedrijven en instellingen, welke door aard, omvang of hoeveelheid worden ingezameld door middel van een aanbieding in een daarvoor bestemde ondergrondse container;
- aanbieding: het inwerpen van een afvalzak in de daarvoor bestemde trommel van een ondergrondse afvalcontainer.

Artikel 2. Belastbaar feit
1. Onder de naam reinigingsrechten worden rechten geheven voor zowel het genot van de door of vanwege de gemeente verstrekte diensten als voor het gebruik van voor de openbare dienst bestemde gemeentebezittingen, werken of inrichtingen die bij de gemeente in beheer of in onderhoud zijn.
2. Het in het eerste lid bedoelde genot van diensten en het gebruik van gemeentebezittingen, werken en inrichtingen bestaat uit het aanbieden van met huishoudelijk afval gelijk te stellen bedrijfsafval van beperkte omvang en hoeveelheid in een daartoe van gemeentewege ter beschikking gestelde verzamelcontainer.

Artikel 3. Belastingplicht
Belastingplichtig voor de reinigingsrechten is degene op wiens naam de aanvraag dan wel ten behoeve van wie de dienst wordt verricht of van degene die van de bezittingen, werken of inrichtingen gebruik maakt.

Artikel 4. Maatstaf van heffing en tarief
1. Voor het periodiek inzamelen van bedrijfsafvalstoffen bedraagt het recht, bij 1 tot en met 5 aanbiedingen per week € 666,60 per belastingjaar.
2. Voor het periodiek inzamelen van bedrijfsafvalstoffen bedraagt het recht bij 6 tot en met 10 aanbiedingen per week € 1.124,40 per belastingjaar.
3. De tarieven genoemd in lid 1 en lid 2 zijn exclusief omzetbelasting. Bedoelde btw wordt, indien deze verschuldigd is, echter wel in rekening gebracht.

Artikel 5. Belastingjaar
Het belastingjaar is gelijk aan het kalenderjaar.

Artikel 6. Wijze van heffen
De rechten worden geheven bij wege van aanslag.

Artikel 7. Tijdstip van ontstaan van de belastingschuld en de heffing naar tijdsgelang
1. Het recht als bedoeld in artikel 4, eerste en tweede lid, is verschuldigd bij het begin van het belastingjaar of, zo dit later is, bij de aanvang van de belastingplicht.
2. Indien de belastingplicht in de loop van het belastingjaar aanvangt, is het recht als bedoeld in artikel 4, eerste en tweede lid, verschuldigd voor zoveel twaalfde gedeelten van het voor dat jaar verschuldigde recht als er in dat jaar, na de aanvang van de belastingplicht, nog volle kalendermaanden overblijven.
3. Indien de belastingplicht in de loop van het belastingjaar eindigt, bestaat aanspraak op ontheffing voor zoveel twaalfde gedeelten van het voor dat jaar verschuldigde recht als bedoeld in artikel 4,

eerste en tweede lid, als er in dat jaar, na het einde van de belastingplicht, nog volle kalendermaanden overblijven.
4. Het tweede en het derde lid zijn niet van toepassing indien de belastingplichtige binnen het ophaalgebied van de gemeente verhuist.
5. Belastingbedragen van minder dan € 10,00 worden niet geheven.
6. Voor de toepassing van het bepaalde in het zesde lid wordt het totaal van de op één aanslagbiljet verenigde verschuldigde bedragen afvalstoffenheffing en andere heffingen aangemerkt als één belastingbedrag.

Artikel 8. Kwijtschelding

Bij de invordering van de reinigingsrechten wordt geen kwijtschelding verleend.

Artikel 9. Termijnen van betaling

1. In afwijking van artikel 9, eerste lid, van de Invorderingswet 1990 moeten de aanslagen. worden betaald uiterlijk op de laatste dag van de maand volgend op die waarin de dagtekening van het aanslagbiljet is gesteld.
2. In afwijking van het eerste lid kunnen de aanslagen in acht gelijke termijnen worden betaald, indien aan het navolgende wordt voldaan:
   a. het totaalbedrag van de op één aanslagbiljet verenigde aanslagen afvalstoffenheffing of andere belastingen/heffingen niet meer is dan € 5.000,00;
   b. de verschuldigde bedragen moeten door middel van automatische betalingsincasso van de betaalrekening van de belastingschuldige kunnen worden afgeschreven.

   De eerste termijn vervalt dan op de laatste dag van de maand volgend op die waarin de dagtekening van het aanslagbiljet is gesteld en elk van de volgende termijnen telkens een maand later.
3. De Algemene Termijnenwet is niet van toepassing op de in de voorgaande leden gestelde termijnen.

Artikel 10. Inwerkingtreding en citeertitel

1. De ‘Verordening reinigingsrechten 2023' van 9 november 2022 wordt ingetrokken met ingang van de in het derde lid genoemde datum van ingang van de heffing met dien verstande dat zij van toepassing blijft op de belastbare feiten die zich voor die datum hebben voorgedaan.
2. Deze verordening treedt in werking met ingang van de eerste dag na die van bekendmaking.
3. De datum van ingang van de heffing is 1 januari 2024.
4. Deze verordening wordt aangehaald als: Verordening reinigingsrechten 2024.

Aldus vastgesteld in de raadsvergadering van 8 november 2023.

De griffier, De voorzitter,

Zaaknummer: 3939597

Vergelijkingstabel 2023/2024

AFVALSTOFFENHEFFING	2023	2024
De belasting bedraagt per belastingjaar per perceel:		
a. indien dat perceel wordt gebruikt door één persoon:	€ 222,24	€ 252,60
b. indien dat perceel wordt gebruikt door meer dan één persoon:	€ 296,28	€ 336,84
Tarieven afvalbrengstation:		
- witgoed, bruingoed, (klein) metaal, textiel (in gesloten zakken), papier/ karton, luiers, flesglas, schoon vlakglas, spiegelglas, klein chemisch afval, herbruikbaar huisraad, afgedankte elektrische en elektronische apparaten (compleet)	€ 0,00	€ 0,00
- puin en grond, voor meer dan 0,5 m3, per ¼ m3 per keer:		
a. schoon puin	€ 5,25	€ 5,80
b. grond	€ 15,75	€ 17,50
- verontreinigd/vuil puin, voor meer dan 1,5 m3, per ¼ m3 per keer	€ 15,75	€ 17,50
- hout-, bouw- en sloopafval, voor meer dan 1,5 m3, per ¼ m3 per keer	€ 5,25	€ 5,80
- hout-huishoudelijk, voor meer dan 1,5 m3, per ¼ m3 per keer	€ 15,75	€ 17,50
- bielzen		
a. voor meer dan 2 stuks, per stuk	€ 8,5	€ 9,50
b. geïmpregneerd hout, voor meer dan 0,5 m3, per ¼ m3 per keer	€ 15,75	€ 17,50
- grofvuil (brandbaar), voor meer dan 1,5 m3, per ¼ m3 per keer	€ 15,75	€ 17,50
- Isolatiemateriaal, voor meer dan 0,5 m3 per zak/doos	€ 1,58	€ 1,75
- autobanden van personenauto's, per stuk:		
a. zonder velg	€ 0,00	€ 0,00
b. met velg (eerste 2 stuks gratis)	€ 2,10	€ 2,50
c. overige banden (vrachtwagen-, traktorbanden e.d.)	€ 53,00	€ 60,00
- asbest onbeperkt, in daarvoor bestemde verpakkingmaterialen	€ 0,00	€ 0,00
- (meldingsformulier van gemeente nodig, tel. 0900 1809)		
- vloerbedekking, voor meer dan 1,5 m3, per ¼ m3 per keer	€ 5,25	€ 5,80
- dakbedekking mix, voor meer dan 0,5 m3, per ¼ m3 per keer	€ 63,25	€ 70,00
- dakgrind, voor meer dan 0,5 m3, per ¼ m3 per keer	€ 37,00	€ 41,00
- Gips/gasbeton, voor meer dan 0,5 m3, per ¼ m3 per keer	€ 37,00	€ 41,00
- kunstgras, voor meer dan 1,0 m3, per ¼ m3 per keer	-	€ 5,80

(ON)ROERENDE-ZAAKBELASTINGEN

	2023	2024
Het percentage bedraagt voor:		
- de gebruikersbelasting	0,1717%	0,1756%
- de eigenaren belasting:		
1. voor onroerende zaken die in hoofdzaak tot woning dienen	0,1104%	0,1077%
2. voor onroerende zaken die niet in hoofdzaak tot woning dienen	0,6867%	0,7026%

Het belastingbedrag is een percentage van de heffingsmaatstaf (WOZ-waarde).

RIOOLHEFFING

	2023	2024
Het tarief voor het *eigenarendeel* bedraagt een percentage van de heffingsmaatstaf.		
Het percentage bedraagt voor:		
a. percelen die in hoofdzaak tot woning dienen	0,0254%	0,0247%
b. percelen die niet in hoofdzaak tot woning dienen	0,0679%	0,0728%
Het tarief voor het *gebruikersdeel* bedraagt een percentage van de heffingsmaatstaf.		
Het percentage bedraagt voor:		
a. percelen die in hoofdzaak tot woning dienen	0,0254%	0,0240%
b. percelen die niet in hoofdzaak tot woning dienen	0,0679%	0,0687%

Het belastingbedrag is een percentage van de heffingsmaatstaf (WOZ-waarde).

LEGES

	2023	2024
Paspoort >18	€ 77,85	€ 83,85
Paspoort <18	€ 58,85	€ 63,40
Identiteitskaart >18	€ 70,35	€ 75,80
Identiteitskaart <18	€ 37,95	€ 40,90
Verhoging spoed bij paspoort/id-kaart	€ 53,00	€ 57,05
Thuisservice	€ 12,50	€ 18,00
Rijbewijs	€ 44,65	€ 48,15
Opkoopbescherming (5.6.1 tarieventabel)	-	€ 819,00
Exploitatievergunning speelgelegenheid (5.12.1.4 tarieventabel)	-	€ 484,00
Omgevingswet:		
Tarief aanvraag omgevingsvergunning van de bouwsom incl btw	2,04%	vervallen
Tarief aanvraag omgevingsvergunning ruimtelijk deel	-	0,37%
bouwdeel	-	2,26%
van de bouwsom excl btw (4.3.2 tarieventabel)		

LEGES	**2023**	**2024**
Vooroverleg	€ 561,00	vervallen
Vooroverleg concept-verzoek (enkelvoudige activiteit) 100% verrekend met verschuldigde leges bij aanvraag	-	€ 561,00
Vooroverleg omgevingstafel (meervoudige activiteiten) 50% verrekend met verschuldigde leges bij aanvraag	-	€ 2.500,00
Bedrag per adviseur van nader bevoegd gezag (rijk, provincie, waterschap) (4.2.1 tarieventabel)	-	€ 200,00
Milieuleges één activiteit	-	€ 2.178,00
twee activiteiten	-	€ 3.000,00
drie of meer activiteiten, per activiteit	-	€ 1.200,00
(4.5.1 en 4.5.1 tarieventabel)		

PARKEERVERORDENING	**2023**	**2024**
Parkeren hoge tarief: *Centrum, Heijenoord, Burgemeesterswijk Zuid, Burgemeesterswijk Midden, Zijpendaalseweg,Transvaalwijk en Spijkerkwartier (zie tarieventabel verordening voor precieze afbakening hiervoor genoemde wijken)*	€ 3,40	€ 3,50
Parkeren lage tarief: *Overige betaald parkeren gebieden die niet vallen onder het hoge tarief*	€ 2,25	€ 2,35
Dagkaart	€ 17,80	vervallen
Dagvergunning	-	€ 18,30
Dagvergunning voetgangersgebied	-	€ 18,30
Camperplaats Lage Nieuwe Kade	€ 9,20	€ 9,50
Bewonersvergunning, per jaar	€ 141,00	€ 145,00
Bewonersvergunning, per half jaar	€ 83,00	€ 86,00
Bezoekersvergunning per jaar	€ 21,00	€ 22,00
Bedrijfsvergunning onbeperkt, per jaar	€ 522,00	€ 538,00
Bedrijfsvergunning onbeperkt, per half jaar	€ 277,00	€ 286,00
Bedrijfsvergunning ma-zo 07.00–19.00 uur, per jaar	€ 307,00	€ 317,00
Bedrijfsvergunning ma-zo 07.00-19.00 uur, per half jaar	€ 172,00	€ 177,00
Marktparkeervergunning 1 dag per week geldig, per jaar	€ 92,00	€ 95,00
Marktparkeervergunning 2 dagen per week geldig, per jaar	€ 183,00	€ 189,00
Marktparkeervergunning 3 dagen per week geldig, per jaar	€ 275,00	€ 284,00
Schippersparkeervergunning	€ 307,00	€ 317,00
De kosten van de naheffingsaanslag	€ 72,90	€ 76,70
De kosten van het aanbrengen en verwijderen van een wielklem bedragen:	€ 78,70	vervallen
De kosten van het overbrengen van het voertuig bedragen		
- voorrijkosten maandag t/m zondag dag en nacht	€ 113,87	€ 130,94
- sleepkosten ma-vrij 08.00-18.00 uur	€ 197,06	€ 218,23
- sleepkosten ma-vrij 18.00-08.00 uur en za, zo en feestdagen	€ 225,63	€ 272,79

De kosten van bewaren van het voertuig bedragen		
- voor de eerste 24 uur of gedeelte daarvan:	€ 29,97	€ 32,73
- voor elke volgende dag of gedeelte daarvan:	€ 12,58	€ 17,46
- afgiftevergoeding ma-vrij 18.00-08.00 uur en za, zo en feestdagen	-	€ 87,29

REINIGINGSRECHTEN	**2023**	**2024**
Jaartarief bij 1-5 aanbiedingen per week	€ 635,40	€ 666,60
Jaartarief bij 6-10 aanbiedingen per week	€ 1.072,20	€ 1.124,40

BEHANDELRESULTAAT

‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’
11-10-2023

‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’ – Smeulders Financiën

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Scholten (Volt); Kumas (VVD), Koorn (CDA), Loor (D66), Aydemir (DENK), Coenders (GroenLinks), Zijlstra (ChristenUnie), Aït Chrif (PvdA) en De Groot (PvdD), Van der Laak (Arnhem Centraal)

Niet aanwezig: de fracties BBA, FvD, SP en PVV.

Bespreking
Na de inspraak is besloten door te gaan naar de eerste meningsvormende behandeling (M1). De aanwezige fracties hebben daarin vragen aan de wethouder gesteld. De wethouder heeft in zijn termijn die vragen beantwoord. Voor een tweede termijn was er geen beschikbare tijd.

Toezeggingen
1. Paul Smeulders zegt toe in het voorjaar 2024 meer duidelijkheid te kunnen geven over de bijdrages aan de maatschappelijke partners in 2025.
2. Paul Smeulders zegt toe het vertalen van de CO2 bijdrage tijdens de bouwwerkzaamheden in de leges te onderzoeken.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende fase I nog niet is afgerond en voor de tweede termijn een vervolg nodig is.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

K. Groot

Titel/onderwerp: ‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’

Van:	College van B&W	Ambtenaar:	Natasja Bouwman (0627135094) natasja.bouwman@arnhem.nl
E-mailadres:	technischevragenraad@arnhem.nl	Raadsadviseur	Maaike Piscaer (06-31114892) maaike.piscaer@arnhem.nl
Doel activiteit	Informatief en Meningsvormend 1 (Lees het **Behandeladvies** goed door!)		
Toelichting	**Technische vragen** Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld via technischevragenraad@arnhem.nl Technische vragen ingediend vóór maandag 2 oktober zullen z.s.m. worden beantwoord, met als uiterlijke datum dinsdag 10 oktober. **Hoe lees ik de begroting?** Hieronder vinden jullie de links naar twee informatieve filmpjes welke zijn opgenomen door de afdeling financiën met betrekking tot de begroting algemeen en specifiek voor de begroting 2024. Presentatie over de toelichting bij begroting van de gemeente Arnhem Presentatie over de begroting 2024 van de gemeente Arnhem Naast deze filmpjes zijn er o.a. vanuit de VNG ook algemene e-trainingen voor raadsleden beschikbaar met betrekking tot gemeente financiën, zoals deze: E-learning over Financiën | Raadsleden | VNG academie (vngconnect.nl) **Afdoening moties/amendementen** Met deze begroting stelt het college voor de volgende moties af te doen: motie 19M21 Toegankelijkheidsfonds Arnhemse Standaard Voor 2024 en 2025 is een budget van jaarlijks € 75.000 beschikbaar in het toegankelijkheidsfonds waarvoor bedrijven met veel consumentenbezoek een aanvraag kunnen indienen voor een gedeeltelijke financiering om hun onderneming beter toegankelijk te maken. motie 23M57 Perspectief voor handhavers in leefbare wijken De inzet van handhavers zoals opgenomen in de Begroting 2023 is in deze begroting structureel gemaakt. motie 22M184 ‘Woensdagavond is Raadsavond’ Het college heeft intern gecommuniceerd dat er bij voorkeur geen informatie- en/of inspraakavonden meer organiseren op woensdag, de dag waarop de gemeenteraad bijeen komt. motie 22M158 Bevordering opkomst verkiezingen In aanloop naar de Provinciale Staten- en Waterschapsverkiezingen is het college in gesprek gegaan met de besturen van moskeeën uit Arnhem over het inzetten van hun gebouwen als stemlokaal. Dat heeft bij die verkiezingen geresulteerd in een stembureau in de Türkiyem Moskee. Bij volgende verkiezingen bekijkt het college of uitbreiding van het aantal moskeeën waar gestemd kan worden gewenst is.		

<table>
<tr><td></td><td>Proces bestuurlijke behandeling
I/M1 – Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)
Indienen moties & amendementen voor de M2 – vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober
M2 – Politieke Avond 1 november
Indienen definitieve moties & amendementen – vanaf 2 t/m 6 november
Besluitvorming – Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur
Een uitgebreide beschrijving van het gehele proces rondom de behandeling van de perspectiefnota kunt u vinden in de memo over de behandeling.</td></tr>
<tr><td>Spreekrecht publiek</td><td>Ja</td></tr>
<tr><td>Behandeladvies</td><td>Raadskamerindeling
De I/M1 bespreking vindt plaats in 9 raadskamers. Ter info: in het ‘spoorboekje P&C cyclus 2023 was opgenomen dat de raadskamers thematisch zouden worden ingedeeld. Gezien de ervaring van een thematische indeling bij de behandeling va de Perspectiefnota dit jaar, heeft de agendacommissie op 13 september opnieuw vergaderd over de vergaderorde bij de begroting. Besloten is alsnog te kiezen voor een indeling geordend per portefeuillehouder (inclusief een aparte kamer voor het onderdeel financiën).

Let op: gezien de omvang van het onderwerp en de beperkte vergadertijd is er geen pauze tussen het 2de en 3de blok.

<table>
<tr><th></th><th>Raadszaal</th><th>Landgoed/Festival</th><th>Walburgis</th></tr>
<tr><td>18.45 – 20.15</td><td>Smeulders
(onderdeel financiën)</td><td>Bouwkamp</td><td>Lauriks</td></tr>
<tr><td>20.30 – 22.00</td><td>Smeulders (overige portefeuilles)</td><td>Roelofs</td><td>Kundic</td></tr>
<tr><td>22.00 – 23.15</td><td>Marcouch</td><td>Van der Wel</td><td>Van de Geijn</td></tr>
</table>

In welke raadskamer moet ik zijn met mijn vragen?

Je kunt op 3 manieren kijken in welke raadskamer je met je vragen moet zijn:

1. Overzicht portefeuilleverdeling college B&W
In bijlage 1 (zie hieronder) vinden jullie een overzicht met welke onderwerpen zich binnen de portefeuilles van de collegeleden bevinden. Deze onderwerpen worden ook in iBabs bij de betreffende raadskamer vermeld;

2. Overzicht verdeling portefeuilles B&W in verhouding tot programma’s begroting
In bijlage 2 (zie hieronder) vinden jullie een overzicht van de verdeling van onderwerpen/portefeuilles van het college over de hoofdstukken uit de begroting;

3. Technische vragenbundel
Omdat een technische vraag aanleiding kan zijn voor een politieke vraag in de raadskamer, is in deze technische vragenbundel aangegeven bij welke portefeuillehouder de betreffende technische vraag hoort;

Twijfel je? Neem dan vooral van te voren contact op met de griffie!

Informatieve fase: inspreken
Bij alle raadskamers wordt gestart met een inspreekmoment. Insprekers krijgen 5 minuten het woord waarna de raadskamer vragen kan stellen. Nadat alle insprekers gehoord zijn, zullen de raadskamers starten met de meningsvorming 1.</td></tr>
</table>

	<u>Vergaderorde M1</u> Er wordt in twee termijnen vergaderd. • Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. • De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de portefeuillehouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. • Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. In verband met de grote van het onderwerp en de beperkte vergadertijd zal de voorzitter aan woordvoerders vragen om hier in hun eerste termijn rekening mee te houden (door je bijvoorbeeld te richten op je meest relevante politieke vragen of de kern van je betoog), zodat iedere fractie in de gelegenheid zal worden gesteld om zijn of haar bijdrage te kunnen leveren.
Vervolgbehandeling	Een mogelijk uitloop van de M1 staat geagendeerd voor 25 oktober. Tijdens de M1 kunnen fracties aangeven of zij overwegen moties en/of amendementen in te dienen. Deze moties en amendementen kunnen vanaf dat moment dan ook (in concept) worden ingediend bij de griffie voor agendering op de M2 van 1 november. Het indienen van de concept moties en amendementen voor de M2 kan tot en met vrijdag 27 oktober

Bijlage 1: Portefeuilleverdeling college B&W

Ahmed Marcouch

Portefeuille

- Openbare orde en veiligheid
- Handhaving (onderdeel openbare orde en veiligheid)
- Veiligheidshuis
- Regionale samenwerking (burgemeesterstaken)
- G32 Algemeen Bestuur
- Externe relaties
- Lobby
- Integriteit
- Herdenken

Cathelijne Bouwkamp

Portefeuille

- Arnhem-Oost aanpak
- Cultuur
- Groen en klimaatadaptatie in de stad
- Duurzaamheid, inclusief energietransitie gebouwde omgeving en grootschalige opwek (exclusief energietransitie bedrijven en industrie en duurzame mobiliteit)
- Stedelijke ontwikkeling en ruimtelijke ordening (inclusief Omgevingswet)

Nermina Kundić

Portefeuille

- Onderwijs
- Jeugd
- Mobiliteit
- Economische Zaken
- Circulaire economie
- Duurzaamheid bedrijven en mobiliteit
- Citymarketing
- Toerisme en recreatie (uitgezonderd Slag om Arnhem en Herinneren en Vrijheid)
- Regionale samenwerking (naast de rol van de burgemeester)
- Projecten Kleefse Waard en Stadsblokken Meinerswijk

Bob Roelofs

Portefeuille

- Burgerparticipatie
- Openbare Ruimte
- Binnenstad
- Sport
- Evenementen
- Afval
- Erfgoed (inclusief Slag om Arnhem en Herinneren en Vrijheid)
- Ouderen

- Jeugdzorg

Marco Van der Wel

Portefeuille

- Natuur en stadsparken
- Water, milieu en luchtkwaliteit
- Dierenwelzijn en biodiversiteit
- (stads)Landbouw en stikstof
- Omgevingsdienst, vergunningen, toezicht en handhaving
- Wet Maatschappelijke ondersteuning (Wmo), sociale wijkteams

Mark Lauriks

Portefeuille

- Werk en Inkomen (inclusief toeslagenaffaire)
- Wijken en wijkgericht werken
- Leefbaarheid
- Welzijn (inclusief vrijwilligersbeleid en jongerenwerk)
- Armoedebeleid
- Schulddienstverlening

Paul Smeulders

Portefeuille:

- Financiën
- Wonen
- Grondzaken
- Gemeentelijk vastgoed
- Asiel, Vluchtelingen en inburgering

Maurits van de Geijn

Portefeuille:

- Inclusie (inclusief diversiteit en emancipatie)
- Digitalisering
- Automatisering
- Privacy
- Bedrijfsvoering
- Inkoop
- P&O
- Internationale samenwerking
- Maatschappelijke opvang, vrouwenopvang, huiselijk geweld en kindermishandeling
- Publieke gezondheid en GGD
- Communicatie
- Publieke dienstverlening

Bijlage 2: Overzicht verdeling portefeuilles B&W in verhouding tot programma's begroting

Begrotingsprogramma's		**Portefeuillehouder**
S00	**Bestuur, dienstverlening en financiën**	
	Regionale samenwerking (burgemeester)	Marcouch
	Herdenken	Marcouch
	Regionale samenwerking (wethouder)	Kundić
	Publieke dienstverlening	Van de Geijn
	Wijken en wijkgericht werken	Lauriks
	Financiën	Smeulders
	Digitalisering, automatisering, privacy	Van de Geijn
	Bedrijfsvoering	Van de Geijn
	Burgerparticipatie	Roelofs
S01	**Veiligheid**	
	Openbare orde en veiligheid	Marcouch
	Veiligheidshuis	Marcouch
S02	**Bereikbaarheid**	
	Mobiliteit	Kundić
S03	**Economie**	
	Economische Zaken	Kundić
	Citymarketing	Kundić
	Toerisme en recreatie	Kundić
	Evenementen, Slag om Arnhem	Roelofs
	Communicatie	Van de Geijn
S04	**Onderwijs**	
	Onderwijs	Kundić
S05	**Cultuur**	
	Cultuur	Bouwkamp
	Erfgoed	Roelofs
S06	**Participatie en armoedebestrijding**	
	Werk en Inkomen	Lauriks
	Armoedebeleid	Lauriks
	Schulddienstverlening	Lauriks
S07	**Zorg**	
	Jeugdzorg	Roelofs
	WMO en sociale wijkteams	Van der Wel
S08	**Welzijn en inclusie**	
	Welzijn	Lauriks
	Asiel, Vluchtelingen en inburgering	Smeulders
	Inclusie en Diversiteit	Van de Geijn
	Vrouwenopvang en huiselijk geweld	Van de Geijn
	Ouderen	Roelofs
	Jeugd	Kundić
S09	**Gezondheid en sport**	
	Sport	Roelofs

	Publieke gezondheid en GGD	Van de Geijn
S10	**Klimaat, energie en milieu**	
	Duurzaamheid incl. energietransitie	Bouwkamp
	Duurzaamheid bedrijven en mobiliteit	Kundić
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	
	Stedelijke ontwikkeling, ruimtelijke ordening, omgevingswet	Bouwkamp
	Water, milieu en luchtkwaliteit	Van der Wel
	ODRA, vergunning en handhaving	Van der Wel
	Grondzaken	Smeulders
S12	**Wonen en leefomgeving**	
	Groen en klimaatadaptie in de stad	Bouwkamp
	Openbare ruimte	Roelofs
	Afval	Roelofs
	Natuur en stadsparken	Van der Wel
	Dierenwelzijn en biodiversiteit	Van der Wel
	Wonen	Smeulders

Proces behandeling begroting 2024

Datum : 14 september

Aan : Raadsleden, fractievolgers en college van B&W

Van : Griffie

Betreft : proces behandeling *'Begroting 2024'*

Beste raadsleden, fractievolgers en leden van het college,

Binnenkort staat de behandeling van de *'Begroting 2024'* op de raadsagenda. Het proces rondom de behandeling van de ontwerp begroting is besproken in de auditcommissie van 12 december 2022 en vastgesteld in de agendacommissie van 8 februari 2023 tijdens de behandeling van het 'Spoorboekje P&C cyclus 2023'

Via deze brief wil de griffie jullie informeren over het gehele proces rondom de behandeling van de begroting. Vragen? Neem dan contact op met de griffie.

Oproep agendacommissie: houd je aan de deadlines!

In het proces wordt op twee momenten gewerkt met deadlines: bij het stellen van technische vragen en bij het indienen van de concept en definitieve moties en amendementen. Deze deadlines zijn er voor om te zorgen dat iedereen (raad, college, ambtelijke organisatie en griffie) voldoende tijd heeft, bijvoorbeeld voor de voorbereiding van de M2 en besluitvormende raad. Uiteraard zijn deze deadlines in principe slechts een 'verzoek', omdat het de raad vrij staat om zelfs tijdens de vergadering zelf nog een motie of amendement in te dienen. In het presidium en de agendacommissie is besproken dat ondanks het tijdig communiceren van deze deadlines - met name rondom het indienen van de moties en amendementen - niet alle fracties zich er aan houden. Hierbij dus de oproep u aan de deadline te houden!

Behandeling begroting in samenhang met de Turap-2 2023 en Belastingverordeningen

Turap 2 – 2023

Om de voortgang op de realisatie begroting te kunnen bewaken wordt door het college minimaal een tweetal tussenrapportages aangeboden. In Turap-2 wordt de raad geïnformeerd over verwachte majeure afwijkingen op programmaniveau. De behandeling van de turap-2 loopt gelijk met de begroting.

Belastingverordeningen

Gelijktijdig met de begroting worden ook de Belastingverordeningen aan de raad aangeboden. Om in 2024 de gemeentelijke belastingen en heffingen te kunnen heffen en innen is het nodig dat op 1 januari 2024 de belastingverordeningen zijn vastgesteld en gepubliceerd. In de begroting worden in de paragraaf Lokale Heffingen de kaders opgenomen voor het beleid en voor de financiën. Binnen deze kaders worden de verordeningen van de diverse belastingen en heffingen opgesteld.

Hoe ziet het proces eruit?

1. Publicatie & presentatie ontwerp begroting – *woensdagavond 20 september*
2. Filmpje 'hoe lees ik de begroting? – *online vanaf 20 september*
3. Schriftelijke technische vragen – *vanaf 20 september t/m maandag 2 oktober*
4. Technische vragenmarkt – *Voorafgaand aan de Politieke Avond van 27 september*
5. I/M1 – *Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)*
6. Indienen moties & amendementen voor de M2 – *vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober*
7. M2 – *Politieke Avond 1 november*
8. Indienen definitieve moties & amendementen – *vanaf 2 t/m 6 november*
9. Besluitvorming – *Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur*

---

1. Publicatie & presentatie ontwerp begroting – *woensdagavond 20 september*

De ontwerp begroting zal op woensdagavond 20 september – aan het begin van de Politieke Avond – door het college aan de gemeenteraad worden aangeboden en kort worden gepresenteerd door de wethouder financiën. De ontwerp begroting is vanaf dit moment ook digitaal raadpleegbaar. Er wordt naar gestreefd om tijdens deze presentatie alle raadsleden en fractievolgers ook een geprinte versie van de begroting aan te bieden. Deze liggen dan klaar voor u in de raadszaal. Indien dit onverhoopt niet mogelijk blijkt te zijn, wordt deze zo snel mogelijk via de post verstuurd.

- *De digitale versie van de ontwerp begroting is vanaf 20 september in te zien via: https://financien.arnhem.nl/*

---

2. Filmpjes 'hoe lees ik de begroting? – *online vanaf 20 september*

Net als vorig jaar worden er vanuit de afdeling financiën twee (nieuwe) informatieve filmpje opgenomen over 'hoe lees ik de begroting'. In deze filmpjes wordt onder andere uitgelegd hoe de begroting is ingedeeld, hoe je een financiële tabel leest en wat de verschillende programma's en bijlages inhouden. Daarnaast komt er een filmpje welke zich specifiek richt op de begroting 2024.

Link naar de filmpjes:
Begroting algemeen: https://vimeo.com/866026770/e058c5a9ec?share=copy
Begroting 2024: https://vimeo.com/866041407/49105241e6?share=copy

Naast deze filmpjes (welke echt zijn toegespitst op onze eigen begroting) zijn er o.a. vanuit de VNG ook algemene e-trainingen voor raadsleden beschikbaar met betrekking tot gemeente financiën, een mooi voorbeeld daarvan is deze: E-learning over Financiën | Raadsleden | VNG academie (vngconnect.nl)

---

3. Schriftelijke technische vragen – *vanaf 20 september t/m maandag 2 oktober*

Het stellen van schriftelijke technische vragen is het startpunt van het verkrijgen van informatie. Alle technische vragen dienen – zo veel mogelijk - voorafgaand aan de M1 gesteld te worden. Omdat er bij de behandeling van de begroting meestal veel schriftelijke technische vragen worden gesteld, worden deze verzameld in één document. Deze 'technische vragen bundel' zal tijdens het begrotingsproces telkens worden geüpdate met nieuwe vragen en antwoorden. Bij het publiceren van een nieuwe versie ontvangen jullie via iBabs een notificatie.

Technische vragen ingediend vóór maandag 2 oktober zullen z.s.m. worden beantwoord, met als uiterlijke datum dinsdag 10 oktober. Schriftelijke technische vragen die na afloop van deze periode worden gesteld, worden beantwoord, de termijn waarop is onzeker.

- *Technische vragen kunnen worden ingediend via technischevragenraad@arnhem.nl*

---

4. Technische vragenmarkt – *Voorafgaand aan de Politieke Avond van 27 september*

Ook dit jaar wordt er vanuit de ambtelijke organisatie weer een technische vragenmarkt georganiseerd waar jullie direct aan de verantwoordelijk ambtenaar jullie technische vragen kunnen stellen. Deze vragenmarkt vindt plaats voorafgaand aan de Politieke Avond van woensdagavond 27 september van 17.00 tot 18.30 uur (inclusief buffet). Tijdens deze vragenmarkt zijn er vanuit verschillende beleidsterreinen ambtenaren aanwezig.

- *Jullie ontvangen vlak voor de vragenmarkt een 'plattegrond/overzicht' waar de ambtenaren van de verschillende beleidsterreinen zich in het Stadhuis bevinden voor het beantwoorden van jullie technische vragen.*

---

5. I/M1 – *Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)*

De Politieke Avond van 11 oktober staat volledig in het teken van de I/M1 fase. De bespreking vindt plaats in 9 raadskamers. In het 'spoorboekje P&C cyclus 2023' was opgenomen dat de raadskamers thematisch zouden worden ingedeeld. Gezien de ervaring van een thematische indeling bij de behandeling va de Perspectiefnota dit jaar, heeft de agendacommissie op 13 september opnieuw vergaderd over de vergaderorde bij de begroting. Besloten is alsnog te kiezen voor een indeling geordend per portefeuillehouder (inclusief een aparte kamer voor het onderdeel financiën). Bij alle raadskamers wordt gestart met een inspreekmoment. Insprekers krijgen 5 minuten het woord waarna de raadskamer vragen kan stellen. Nadat alle insprekers gehoord zijn, zullen de raadskamers starten met de meningsvorming 1. De vergaderorde is hetzelfde als bij een reguliere M1 behandeling. Een eventuele uitloop kan plaatsvinden op 25 oktober.

---

6. Indienen moties & amendementen voor de M2 – *vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober 9.00 uur*

Tijdens de M1 kunnen fracties in de tweede termijn aangeven of zij overwegen moties en/of amendementen in te dienen. Deze moties en amendementen kunnen vanaf dat moment dan ook (in concept) worden ingediend bij de griffie voor agendering op de M2. De ingediende moties/amendementen worden bijgeplaatst op iBabs. Jullie ontvangen een notificatie. Alle moties en amendementen dienen uiterlijk op vrijdag 27 oktober 9.00 uur bij de griffie te zijn ingediend, zodat er zowel voor de fracties, het college als de griffie voldoende tijd is om de M2 voor te bereiden. De indeling van de M2 op 1 november wordt gemaakt op basis van de moties en amendementen die er voor de deadline liggen.

---

7. M2 – *Politieke Avond 1 november*

De Politieke Avond van 1 november staat geheel in het teken van de meningsvormende fase 2 (M2). Het bespreken van de concept moties en amendementen vindt - in tegenstelling tot voorafgaande jaren - niet plenair, maar in raadskamerverband plaats. De indeling van de raadskamers is vergelijkbaar met de M2 behandeling van de perspectiefnota dit jaar (met 3 'avondvullende' raadskamers waarbij er in iedere raadskamers meerdere wethouders aanwezig zijn) De indeling (toewijzen van de moties/amendementen over de raadskamers) wordt zo snel mogelijk na de deadline van het indienen van de concept moties en amendementen van vrijdag 27 oktober bekend gemaakt. Er is geen uitloop mogelijk bij de M2.

---

8. Indienen definitieve moties & amendementen – *vanaf 2 t/m 6 november*

Na de M2 kunnen de fracties t/m maandag 6 november hun definitieve moties en amendementen indienen (of aangeven of zij de door hen reeds ingediende concept moties en amendementen intrekken) De griffie maakt naar aanleiding van alle ingediende moties en amendementen een bundel, welke ook zal worden bijgeplaatst op iBabs.

---

9. Besluitvorming – *Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur*

Op 8 november vindt de besluitvorming plaatst. De behandeling van de begroting vindt plaats in samenhang met het raadsvoorstel *Turap 2 2023* en het raadsvoorstel *Belastingverordeningen*. De vergadering start om 16.00 uur. Tussendoor vindt een schorsing plaatst voor de traditionele stamppotmaaltijd. Tijdens deze vergadering zijn twee woordvoerders per fractie toegestaan, waar één algemeen en één financieel. Er wordt gewerkt met de standaard spreektijden, waarbij er voor alle fracties 5 minuten extra zal zijn (voor de algemene politieke beschouwingen). Zoals te doen gebruikelijk bij de raadsvergaderingen waarin de perspectiefnota en de begroting worden vastgesteld voert de grootste oppositiefractie de spreekvolgorde aan. Gevolgd door de grootste coalitiefractie en zo verder. Dit betekent dat de spreekvolgorde tijdens de begrotingsraad als volgt is: VVD, GroenLinks, SP, D66, CDA, ArnhemCentraal, DENK, Partij voor de Dieren, Arnhemse Ouderen Partij, PvdA, ChristenUnie, Volt, PVV, Forum voor Democratie.

- *Over het exacte verloop van de besluitvormende begrotingsraad worden jullie van te voren door de griffie nog verder over geïnformeerd*

Begroting 2024
en Turap-2 2023

Gemeente Arnhem

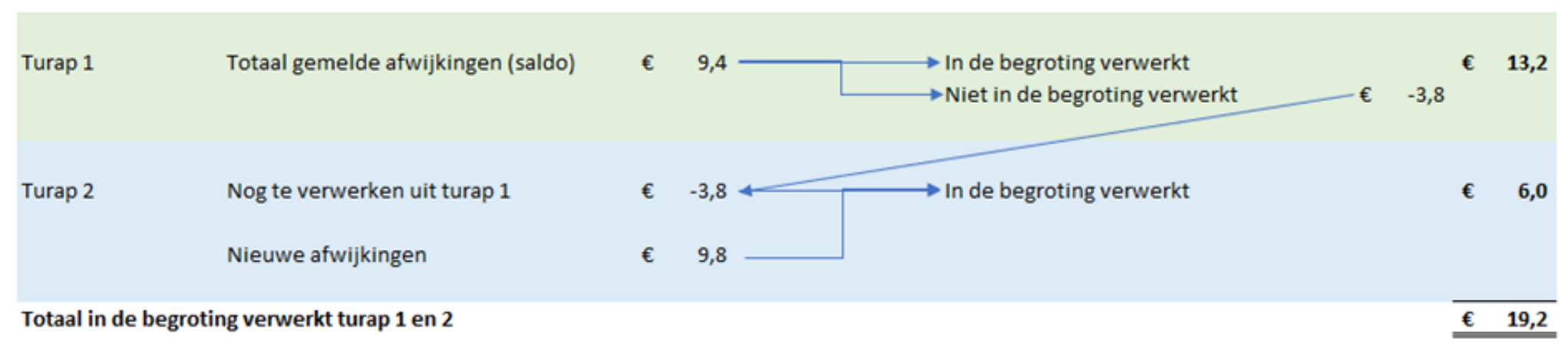

Wethouder Financiën

Paul Smeulders

Arnhem GEMEENTE

Turap-2 2023

Turap 1	Totaal gemelde afwijkingen (saldo)	€	9,4	→ In de begroting verwerkt		€	13,2
				→ Niet in de begroting verwerkt	€ -3,8		
Turap 2	Nog te verwerken uit turap 1	€	-3,8	→ In de begroting verwerkt		€	6,0
	Nieuwe afwijkingen	€	9,8				
Totaal in de begroting verwerkt turap 1 en 2						**€**	**19,2**

- Alle afwijkingen op een rij: zie totaalbeeld in de Turap (p. 6/7)
  Per programma vervolgens toegelicht

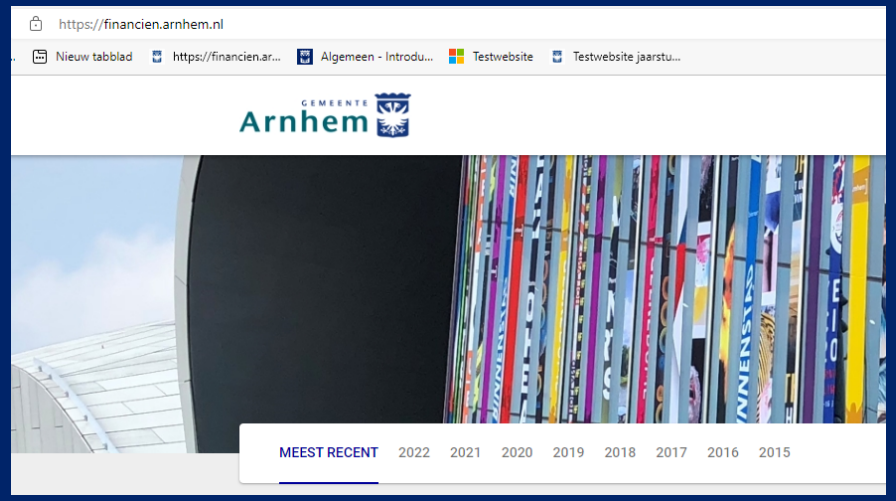
- Slag gemaakt in de toegankelijkheid:
  * gekleurde pijlen ipv gekleurde bollen
  * we streven naar digitaal toegankelijke versie op de website

Arnhem GEMEENTE

Begroting Arnhem

Boekwerk Begroting

Website: portal financien.arnhem.nl

Twee filmpjes met ambtelijke toelichting:
- De Begroting in het algemeen
- De Begroting 2024

GEMEENTE Arnhem

Onderwerpen

- Opbouw van de Begroting
- Financiële ontwikkelingen
- Hoofdlijnen van beleid
- Proces behandeling in de raad

Gemeente Arnhem

Opbouw Begroting Arnhem

- Deel 1: Hoofdlijnen van beleid en financieel kader:
  - Hoofdlijnen van beleid
  - Ontwikkelingen in het financieel kader

- Deel 2: Beleidsbegroting
  - Wijkprogramma en 13 Stedelijke programma's
  - Paragrafen

- Deel 3: Financiële begroting
  - Financiële tabellen

- Bijlagen

GEMEENTE Arnhem

Deze Begroting in perspectief

Structurele ruimte onder druk en onzeker……

- fors beslag nominale ontwikkelingen
- ravijn gemeentefonds (volledig verwerkt)
- opschalingskorting (volledig ingeboekt)
- uitstel verdeelmodel beschermd wonen → voordelen nu, in komende jaren nog steeds rekening houden met oplopende nadelen
- toekomst financieringssystematiek gemeentefonds?

……desondanks ligt er een structureel sluitende Begroting:

- financiële positie in vergelijking met veel andere gemeenten goed
- wel in afgelopen begrotingen noodgedwongen gekozen om incidentele middelen in te zetten ipv structureel te begroten

Begrotingsadvies VNG

Begrotingsadvies VNG:

- maak een sluitende begroting voor jaren 2024 en 2025
- maak voor 2026 en verder reële begroting obv huidig takenpakket en laat eventueel tekort zien

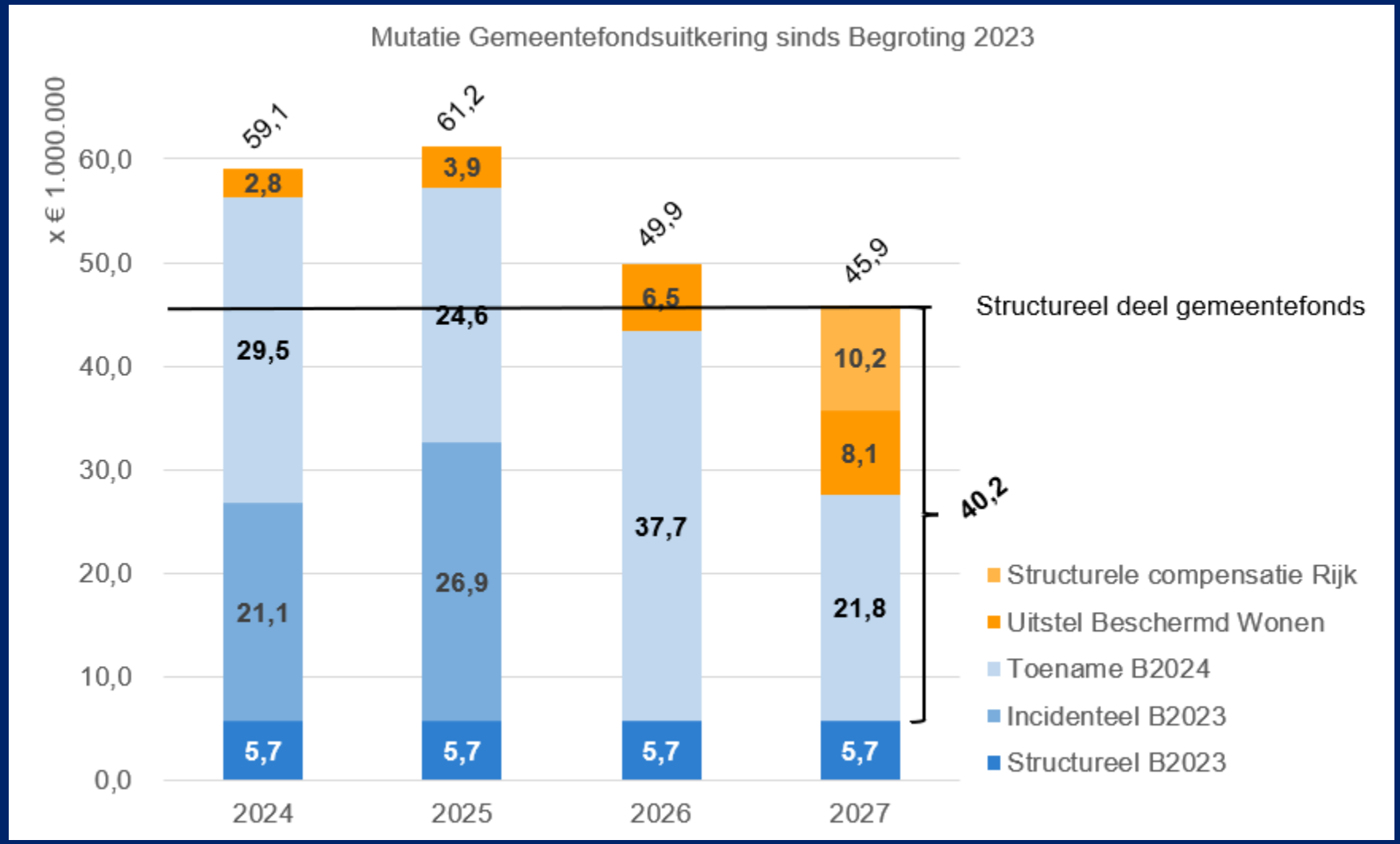
In Arnhem reëel begroot en ondanks onzekerheden vooralsnog structureel sluitend

Financieel kader in Perspectiefnota

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Uitgangspositie Begroting 2023	0	0	0	0
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve voorafgaand aan Perspectiefnota	5.814	25.361	-13.176	-976
Waarvan structureel	*30.629*	*34.904*	*9*	*9*
Waarvan incidenteel	*-24.815*	*-9.543*	*-13.185*	*-985*
Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	-6.072	-3.453	8.582	-10.275
Waarvan structureel	*-4.566*	*-3.839*	*7.317*	*-10.275*
Waarvan incidenteel	*-1.506*	*387*	*1.265*	*0*

Arnhem GEMEENTE

Ontwikkelingen meicirculaire

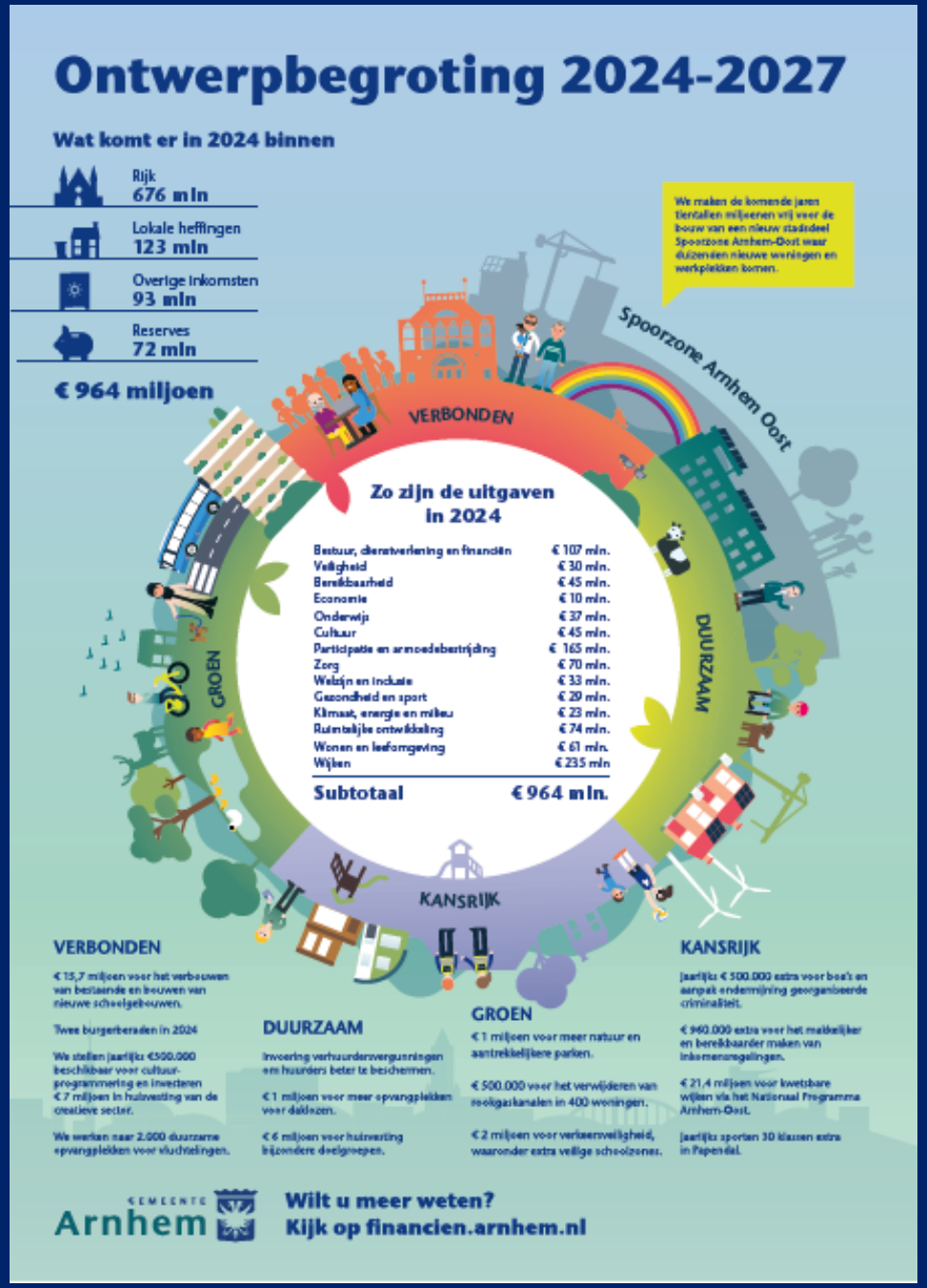
Arnhem GEMEENTE

Financieel kader Begroting

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*
Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-330*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-10.350*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*25.732*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-36.671*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

Gemeente Arnhem

Hoofdlijnen van beleid

GEMEENTE Arnhem

Ambitie Spoorzone Arnhem Oost

- Forse ambitie van naar verwachting € 245 miljoen als totale businesscase
- Bijdrage Rijk van € 108 miljoen toegezegd (€ 131 miljoen incl BTW)
- Substantiële inzet eigen middelen van circa € 90 miljoen benodigd

Wat regelen we in deze Begroting 2024? Een voldoende basis voor de start

- Inzet vanuit bestaande (gereserveerde) middelen van € 11 miljoen
- Opgave van dermate omvang dat inzet algemene middelen nodig is → beoordeeld wat verantwoord is om maximaal vrij te spelen: € 13 miljoen in exploitatie en € 19 miljoen investering
- Daarnaast vooralsnog verhoging risicoprofiel met € 20 miljoen

Daarmee nog circa € 47 miljoen uit bestaande budgetten vrij te spelen → in 2024 in gebiedsexploitatie voor besluitvorming aan de raad

Financiële positie

Weerstandsvermogen (factor)	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	1,0	1,3	1,1	1,1

- weerstandsfactor alle jaren 1,0 of hoger
- zonder ambities verstedelijking: 0,6-0,7 jaarlijks hoger

Solvabiliteitsratio	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	24%	27%	26%	27%

- solvabiliteit alle jaren hoger dan streefcijfer van 14%

- stand bestemmingsreserves: € 185 mln per 1-1-2024 oplopend naar € 199 mln per 31-12-2027

GEMEENTE Arnhem

Ontwikkeling lasten

In paragraaf Lokale heffingen:

- Uitgangspunten voor de begroting en tarieven toegelicht
- Uitgangspunten voor ontwikkeling lokale lastendruk weergegeven
- Diverse overzichten ontwikkeling lokale lastendruk opgenomen

Daaruit blijkt:

- Lastendruk stijgt in 2024 wat harder, maar vlakt daarna af
- Oorzaak: hogere kosten gemeentelijke watertaken en taken voor afval, grotere stap in kostendekkendheid afvalstoffenheffing, correctie OZB en afvalstoffenheffing en verwerken leegstand rioolheffing (eigenaren).

Zero based begroten en meetbare doelen

- Twee programma's zero based opgebouwd: Gezondheid & Sport + Onderwijs
- Jaarlijks 2/3 programma's, zodat over periode van 4 jaar de gehele Begroting vanaf nul is opgebouwd

- Doelensessies en/of slag gemaakt met doelenboom bij programma's Economie, Onderwijs, Veiligheid, Gezondheid & Sport, Groen en klimaatadaptatie, Participatie & Armoedebestrijding
- Vervolgtraject (ook nav bevindingen Duisenberg) met auditcommissie en raad nader bepalen

GEMEENTE Arnhem

Proces Begroting 2024 in de raad

Bestuurlijke planning 2023 behandeling Begroting	
Aanbieden + presentatie Begroting aan raad	Woensdag 20 september (tijdens PA)
Technische vragenmarkt	Woensdag 27 september (tijdens of voorafgaand aan PA)
Deadline indienen technische vragen	Maandag 2 oktober
Deadline beantwoording technische vragen	Dinsdag 10 oktober
Meningsvormende fase 1	Woensdag 11 oktober
Uitloop M1	Woensdag 25 oktober
Meningsvormende fase 2	Woensdag 1 november
Besluitvorming	Woensdag 8 november

Voor alle technische vragen over P&C-producten:

technischevragenraad@arnhem.nl

Gemeente Arnhem

Bedankt voor uw aandacht

GEMEENTE Arnhem

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 3920032

Onderwerp: Ontwerp-Begroting 2024

Kernboodschap

We zijn in Arnhem op de goede weg. De stad groeit en bloeit in vele opzichten. Zo zijn er mooie initiatieven op het gebied van vergroening, verduurzaming en het bouwen van toegankelijke en betaalbare woningen. De behoeften van de stad en haar inwoners sterken ons in onze ambities die onverminderd groot zijn. In 2024 gaan we samen met inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen aan de slag om Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. In de ontwerp-Begroting 2024 staat beschreven hoe we dit willen aanpakken. Daarbij zijn ook de middelen vrijgemaakt om de ambities voor een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem te kunnen verwezenlijken, onder meer voor de ontwikkeling van Spoorzone Oost. Daarnaast zijn de prijsstijgingen en het ‘ravijn’ van het gemeentefonds in deze begroting verwerkt. De begroting is structureel in evenwicht en blijft ook qua weerstandsfactor binnen de kaders die in de financiële verordening zijn beschreven.

Voorstel

1. De ontwerp-Begroting 2024 vast te stellen.
2. De opheffingsdatum voor de BR Inburgering, integratie en asiel drie jaar uit te stellen tot ultimo 2026.
3. De bestemmingsreserves Spoorzone Oost en Huisvesting bijzondere doelgroepen in te stellen met doel, functie en looptijd of plafond conform bijlage 1.
4. Vanaf 2024 de kosten van aanleg van riolering niet meer als kosten van de grondexploitatie aan te merken, maar als investeringen te activeren op de gemeentelijke balans onder de materiële vaste activa.
5. Het geactualiseerde normenkader vast te stellen.

Inleiding

Met dit raadsvoorstel ontvangt u de Begroting 2024. Dit is de tweede begroting in deze raadsperiode. De keuzes uit de Perspectiefnota 2024 en de besluitvorming omtrent de Perspectiefnota 2024 zijn in deze begroting opgenomen. De keuzes die hierin gemaakt zijn vormen ook het vertrekpunt voor het financieel kader waar in deze begroting op wordt voortgebouwd. In deze Begroting zijn ook beleidsmatige en financiële ontwikkelingen, die zich na het opstellen van de Perspectiefnota hebben voorgedaan, verwerkt.

GEMEENTE Arnhem

Conform het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) moet voor 15 november 2023 een door de raad vastgestelde, sluitende Begroting 2024 worden aangeleverd bij de toezichthouder op de gemeentefinanciën, de provincie Gelderland.

In deze begroting wordt invulling gegeven aan een aantal actuele ontwikkelingen zoals de meicirculaire en de opgelopen loon- en prijsontwikkeling. Daarbij worden middelen vrijgemaakt voor de gebiedsontwikkelingen Kronenburg en Spoorzone Arnhem Oost in voorbereiding op de besluitvorming hierover. Ook worden de middelen die in de Begroting 2023 zijn gereserveerd in het Klimaatfonds om de energietransitie een impuls te geven in deze begroting ingezet als klimaatbudget om binnen de kaders van het Klimaatfonds besteed te worden.

De komende jaren gaan we aan de slag met maatregelen zodat het voor mens en dier prettig leven blijft in Arnhem. Samen met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen werken we hard om de uitdagingen het hoofd te bieden en Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. We richten de stad klimaatadaptief in, continueren de uitvoering van de Dierenwelzijnagenda en beschermen onze natuur en biodiversiteit. We zetten forse stappen om binnen één generatie de kloof tussen arm en rijk te doorbreken. We zetten vol in op een energietransitie en streven naar een fikse CO2-reductie door middel van energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven. In het kader van netcongestie zoeken we samen met Arnhemse kennisinstellingen, Arnhemse innovatieve bedrijven op gebied van energie en de netbeheerders, naar oplossingen die nodig zijn om onze ambities te realiseren. We strijden vóór inclusiviteit en diversiteit, en tégen discriminatie. Het voorkomen en bestrijden van criminaliteit voor en achter de voordeur is onze prioriteit en we bieden kwetsbare kinderen en jongeren perspectief. We investeren in opvangplekken om een veilige haven te kunnen zijn voor mensen die op de vlucht zijn voor oorlog en geweld, of die om welke reden dan ook dakloos zijn. Zo zetten we forse stappen richting een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem.

Moties
Met deze begroting wordt een viertal moties afgedaan. Voor 2024 en 2025 is een budget van jaarlijks € 75.000 beschikbaar in het toegankelijkheidsfonds waarvoor bedrijven met veel consumentenbezoek een aanvraag kunnen indienen voor een gedeeltelijke financiering om hun onderneming beter toegankelijk te maken. Daarmee wordt motie 19M21 *Toegankelijkheidsfonds Arnhemse Standaard* afgedaan. Daarnaast is in lijn met motie 23M57 *Perspectief voor handhavers in leefbare wijken* de inzet van handhavers zoals opgenomen in de Begroting 2023 in deze begroting structureel gemaakt. Hiermee wordt deze motie afgedaan.

In januari heeft de gemeenteraad de motie 22M184 ‘Woensdagavond is Raadsavond’ aangenomen. We hebben intern gecommuniceerd dat we bij voorkeur geen informatie- en/of inspraakavonden meer organiseren op woensdag, de dag waarop de gemeenteraad bijeen komt. Zo voorkomen we dat raadsleden vanwege de raadsvergadering niet aanwezig kunnen zijn bij bewonersavonden. Ook blijft het zo ook mogelijk voor inwoners om zowel de raadsvergadering bij te wonen als een bewonersavond. Hiermee beschouwen we deze motie als afgedaan.

Tot slot heeft de raad bij het vaststellen van de begroting vorig jaar motie 22M158 Bevordering opkomst verkiezingen aangenomen. In aanloop naar de Provinciale Staten- en

Waterschapsverkiezingen zijn we in gesprek gegaan met de besturen van moskeeën uit Arnhem over het inzetten van hun gebouwen als stemlokaal. Dat heeft bij die verkiezingen geresulteerd in een stembureau in de Türkiyem Moskee. Bij volgende verkiezingen bekijken we ook nog of een uitbreiding van het aantal moskeeën waar gestemd kan worden gewenst is. Hiermee beschouwen we ook deze motie als afgedaan.

Doorontwikkeling cyclusdocumenten
In deze Begroting hebben we, zoals in het amendement 'financieel samenvoegen wijkprogramma's (23A20) is aangenomen, de 8 afzonderlijke wijkprogramma's financieel samengevoegd tot één wijkbegrotingsprogramma.

Verder hebben we in deze Begroting stappen gezet in de doorontwikkeling en meetbaarheid van de doelenboom. We hebben binnen de programma's Veiligheid, Economie, Onderwijs, Sport en Gezondheid en Wonen en Leefomgeving (onderdelen Groen en Klimaatadaptatie) intern doelensessies gehouden en de doelen meetbaarder geformuleerd en inspanningen concreter gemaakt. Binnen het programma Participatie en armoedebestrijding hebben we stappen gezet naar aanleiding van het Duisenbergonderzoek dat bij de Jaarstukken naar dit programma is uitgevoerd. We hebben stappen gemaakt, maar er zijn nog vervolgstappen nodig. Bij de behandeling van het Duisenbergonderzoek is onder andere aanbevolen om met college en raad gezamenlijk te werken aan focus en prioritering van doelen binnen de Begroting. Samen met de auditcommissie gaan we het gesprek aan hoe we hier een goed vervolg aan kunnen geven.

Ook hebben we de programma's Onderwijs en Gezondheid en Sport zero based opgebouwd. Dat wil zeggen dat we voor deze begroting niet alleen gekeken hebben naar de wijzigingen ten opzichte van de vorige begroting, maar de budgetten zijn opgebouwd op basis van de taken die binnen dit programma worden uitgevoerd.

Beoogd effect

Het beleids- en financiële kader van de gemeente Arnhem voor het jaar 2024 definitief en voor de volgende drie jaren indicatief vast te stellen om de gestelde ambities te realiseren.

Argumenten

1.1 *Dan kan de provincie Gelderland tijdig een begroting worden aangeboden, die voldoet aan de wettelijke vereisten.*

Met de voorliggende begroting voldoen we aan de voorwaarden voor repressief provinciaal toezicht. De begroting is structureel in evenwicht. Daarmee is de verwachting dat wederom repressief toezicht (de minst belaste vorm van toezicht) van toepassing blijft.

2.1 *Met de vaststelling van de Begroting 2022 is het besluit genomen om de bestemmingsreserve Inburgering, integratie en asiel ultimo 2023 op te heffen. Om de invoering van de nieuwe Wet Inburgering goed te kunnen afronden wordt de looptijd van deze reserve met 3 jaar verlengd tot ultimo 2026.*

3.1 In de Begroting 2023 en in deze Begroting 2024 wordt een aantal nieuwe bestemmingsreserves voorgesteld. Conform de nota Reserves en voorzieningen wordt per reserve het doel, de functie en de looptijd of het plafond ter goedkeuring aan de raad voorgelegd.

4.1 Door deze stelselwijziging wordt met deze kosten voortaan op gelijke wijze omgegaan als met de kosten van vervanging van bestaande riolering. In de paragraaf Lokale heffingen in de Begroting 2024 wordt dit nader toegelicht.

5.1 Op 28 juni jl. heeft de raad kennis genomen van het intern controleplan en het normenkader 2023 vastgesteld. Dit normenkader is bij deze begroting geactualiseerd en aangevuld met richtlijnen over hoe om te gaan met de criteria die relevant zijn voor de rechtmatigheidsverantwoording. De richtlijnen komen overeen met de modelverordening van de VNG. De werkwijze is afgestemd met Deloitte.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Besluitvorming door de raad heeft mogelijk invloed op het structurele begrotingsevenwicht.

Er bestaat een mogelijkheid dat er niet vóór 15 november a.s. een vastgestelde begroting aan de provincie kan worden aangeboden. Wanneer het structureel evenwicht als gevolg van de vaststelling van de begroting niet wordt gerealiseerd, kan Arnhem onder preventief in plaats van repressief provinciaal toezicht worden gesteld.

Participatie

Niet van toepassing

Financiën

Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	2024	2025	2026	2027
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Waarvan structureel	*-818*	*-411*	*150*	*-446*
Waarvan incidenteel	*-11.933*	*-4.370*	*-5.370*	*-100*
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Waarvan structureel	*-5*	*-241*	*-660*	*-1.159*
Waarvan incidenteel	*-2.197*	*2.325*	*3.300*	*-200*
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Waarvan structureel	*-4.862*	*-4.647*	*-3.661*	*-818*
Waarvan incidenteel	*-4.690*	*250*	*-530*	*-530*
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Waarvan structureel	*155*	*10*	*292*	*-2.635*
Waarvan incidenteel	*9.980*	*74*	*1.538*	*-785*
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*
Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-1.290*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-9.390*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*24.772*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-35.711*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

In de volgende tabel is samengevat weergegeven hoe de Begroting 2024 zich ontwikkelt ten opzichte van de vorige begroting. In het hoofdstuk 'Ontwikkelingen in het financieel kader' van de ontwerp-Begroting 2024 worden de betreffende posten met uitzondering van de uitgangspositie (stand van Begroting 2023) verder uitgewerkt en toegelicht.

Na verwerking van de aanvullende beleidsontwikkelingen na de Perspectiefnota, blijkt dat met deze Begroting in 2024 een onttrekking van € 10,9 miljoen aan de algemene reserve wordt gedaan. In 2025 wordt € 18,0 miljoen aan de algemene reserve toegevoegd. In 2026 en 2027 wordt respectievelijk € 8,0 miljoen en € 2,5 miljoen aan de algemene reserve onttrokken. Van de onttrekking is € 2,6 miljoen van incidentele aard en wordt dus na 2026 niet meer gedaan. Daarmee is de begroting structureel in evenwicht. In de paragraaf weerstandsvermogen is te lezen dat als gevolg van het opnemen van de gebiedsontwikkelingen Kronenburg en Spoorzone Arnhem Oost het risicoprofiel toeneemt, maar desondanks de weerstandsfactor in 2024 uitkomt op 1,0, voor 2025 op 1,3 en voor 2026 en 2027 op 1,1.. Daarmee wordt voldaan aan de kaders van de financiële verordening. De solvabiliteit komt uit op 24% in 2024 en neemt de komende jaren toe. Daarmee is sprake van een robuuste begroting.

Naast een reëel sluitende begroting, dient de (meerjaren)begroting ook structureel sluitend te zijn. Dit is het geval wanneer de structurele lasten in de begroting voor 2024 volledig worden gedekt door structurele baten. In alle jaren is in deze begroting sprake van een structureel evenwicht. We presenteren ook een reëel evenwicht, omdat de geraamde bedragen in het meerjarenbeeld volledig, realistisch en haalbaar zijn. De in de Begroting opgenomen maatregelen zijn aannemelijk en hard of voorzien van dekking uit een bestemmingsreserve.

Uitvoering

Uitvoering van de vastgestelde begroting is aan het college van burgemeester en wethouders en de haar ondersteunende organisatie. Over de realisatie wordt zoals gebruikelijk in Arnhem gerapporteerd middels Turaps (tussenrapportages) en uiteraard zoals wettelijk verplicht door middel van een Jaarverslag en een Jaarrekening. Tussentijdse voorstellen voor wijziging van de begroting worden aan u voorgelegd. Aldus zijn uitvoering en evaluatie van de Begroting 2024 geborgd.
Na vaststelling van de ontwerp-Begroting 2024 wordt deze aan de toezichthouder op de besluitvorming gemeentefinanciën, de provincie Gelderland, aangeboden.

Communicatie

De Begroting 2024 wordt evenals vorig jaar ook in de vorm van een webbegroting gepresenteerd. Via een link op de website www.arnhem.nl wordt u doorverwezen naar de website financien.arnhem.nl. Op deze webbegroting treft u meer informatie aan dan in de door u vast te stellen ontwerp-Begroting 2024. U treft hier onder andere informatie aan over de taakvelden en (sub)producten.

Om de toegankelijkheid van de begroting voor onze bewoners te vergroten is een infographic (begroting in 1 oogopslag) gemaakt. Deze wordt in de Arnhemse Koerier gepubliceerd.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Bijlage 1 Overzicht doel, type, looptijd en plafond nieuw in te stellen bestemmingsreserves
- Bijlage 2 Ontwerp-Begroting 2024
- Bijlage 3 Infographic

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	3920032

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 19 september 2023, nummer: 3920032;

gelet op artikel 190 en artikel 191 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De ontwerp-Begroting 2024 vast te stellen.
2. De opheffingsdatum voor de BR Inburgering, integratie en asiel drie jaar uit te stellen tot ultimo 2026.
3. De bestemmingsreserves Spoorzone Oost en Huisvesting bijzondere doelgroepen in te stellen met doel, functie en looptijd of plafond conform bijlage 1.
4. Vanaf 2024 de kosten van aanleg van riolering niet meer als kosten van de grondexploitatie worden aangemerkt, maar als investeringen worden geactiveerd op de gemeentelijke balans onder de materiële vaste activa.
5. Het geactualiseerde normenkader vast te stellen

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Bijlage 1 Nieuw in te stellen reserves

In het raadsvoorstel bij de Begroting 2024 wordt een tweetal nieuwe reserves voorgesteld. Hieronder zijn per reserve het doel, type, looptijd en plafond opgenomen.

Naam	Doel	Type	Looptijd Bij egalisatie: n.v.t.	Plafond Bij dekking: n.v.t.
BR Spoorzone Oost	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Spoorzone Oost, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte (inclusief groen/park) en mobiliteit (inclusief duurzame bereikbaarheid gebied): dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten. - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve. - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.	Dekking	2040	n.v.t.
BR Huisvesting bijzondere doelgroepen	Dekking bieden voor het opstellen en uitvoeren van projecten om het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uit te breiden.	Dekking	2027	n.v.t.

Begroting 2024

Begroting 2024

GEMEENTE Arnhem

Ontwerp Begroting 2024

Inhoudsopgave

Deel 1 Hoofdlijnen van beleid en financieel kader ... 1
Hoofdlijnen van beleid ... 2
Ontwikkelingen in het financieel kader ... 8
Leeswijzer ... 33
Deel 2 Beleidsbegroting ... 35
Wijkprogramma's ... 36
Wijken Algemeen ... 37
Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek ... 41
Noordwest ... 44
Noordoost ... 47
Presikhaaf ... 51
Malburgen ... 54
Schuytgraaf/Elderveld ... 58
De Laar/Elden ... 61
Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg ... 64
Stedelijke programma's ... 67
Bestuur, dienstverlening en financiën ... 68
Veiligheid ... 76
Bereikbaarheid ... 84
Economie ... 90
Onderwijs ... 98
Cultuur ... 108
Participatie en armoedebestrijding ... 116
Zorg ... 124
Welzijn en inclusie ... 136
Gezondheid en sport ... 147
Klimaat en energie ... 155
Ruimtelijke ontwikkeling ... 164
Wonen en leefomgeving ... 171
Paragrafen ... 188
Lokale heffingen ... 189
Risicomanagement en weerstandsvermogen ... 198
Onderhoud kapitaalgoederen ... 214
Financiering ... 233
Bedrijfsvoering ... 237
Verbonden partijen ... 244
Grondbeleid ... 259
Investeringen ... 263

Subsidies ... 269
Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid ... 276
Overig programmaplan ... 278
Deel 3 Financiële begroting ... 279
Overzicht van baten en lasten per programma ... 280
Overzicht structureel begrotingssaldo ... 283
Geprognosticeerde balans 2024-2027 ... 284
Reserves en voorzieningen ... 285
EMU-saldo 2024 ... 294
Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld ... 295
Overzicht taakvelden per programma (lasten) ... 302
Overzicht taakvelden per programma (baten) ... 306
Mutaties circulaires ... 310
Bijlagen ... 311
Overzicht BBV-indicatoren ... 312
Overzicht onderdelen stad/wijk ... 316
Normenkader ... 318
Afkortingenlijst ... 322
Begrippenlijst ... 325

Deel 1 Hoofdlijnen van beleid en financieel kader

Deel 1 bestaat uit:

1. Hoofdlijnen van beleid
2. Ontwikkelingen in het financieel kader
3. Leeswijzer

Hoofdlijnen van beleid

De Ontwerp Begroting 2024 die voor u ligt, weerspiegelt de tijd waarin we leven. Arnhemmers worden zowel thuis als op reis geconfronteerd met de zorgwekkende gevolgen van klimaatverandering. Extreme hitte en bovenmatige regenval lijken aan de orde van de dag. De onrust in de wereld duurt voort en zorgt voor een toename van vluchtelingen uit onder meer Oekraïne, die hier een veilig heenkomen zoeken. De energieprijzen en de gestegen inflatie maken het dagelijks leven voor onze inwoners duurder. Woningzoekenden kampen met een overspannen woningmarkt die het kopen of huren van een huis in onze stad tot een moeilijke opgave maakt.

Het zijn grote en complexe problemen die we als Arnhem niet alleen kunnen oplossen. Wel kunnen we lokaal en regionaal een bijdrage aan de oplossing leveren. Daarbij zoeken we de samenwerking met het nieuwe provinciebestuur en het nieuwe kabinet dat na de Tweede Kamerverkiezingen in november hopelijk snel zal worden geïnstalleerd.

De komende jaren gaan we aan de slag met maatregelen zodat het voor mens en dier prettig leven blijft in Arnhem. Samen met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen werken we hard om de uitdagingen het hoofd te bieden. Gelukkig is er ook veel om positief over te zijn. De stad groeit en bloeit in veel opzichten. Zo zijn er mooie initiatieven die laten zien dat we een effectieve bijdrage kunnen leveren aan zaken als vergroening, verduurzaming en het bouwen van toegankelijke en betaalbare woningen. Arnhem is ook een sociale stad. Mensen staan voor elkaar klaar, waar je ook vandaan komt en wie je ook bent. Of je nu vlucht voor oorlog of zorg nodig hebt op je oude dag; in Arnhem telt en doet iedereen - op zijn, haar of hen manier - mee.

De behoeften van de stad en haar inwoners sterken ons in onze ambities die onverminderd groot zijn. In 2024 gaan we samen met inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen aan de slag om Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. We treffen voorbereidingen voor een prachtig nieuw stadsdeel – Spoorzone Arnhem-Oost – waar vele duizenden (nieuwe) Arnhemmers zullen neerstrijken. Waar ze kunnen wonen, werken, recreëren en genieten van alle historie, cultuur en (sport)evenementen die Arnhem te bieden heeft. We richten de stad klimaatadaptief in zodat we voorbereid zijn op weerextremen. Ook continueren we de uitvoering van de Dierenwelzijnagenda en investeren in biodiversiteit zodat Arnhem een fijne stad is en blijft voor mens en dier.

We zetten forse stappen om binnen één generatie de kloof tussen arm en rijk te doorbreken. Daarbij focussen we ons op wonen, bestaanszekerheid en onderwijs. We strijden vóór inclusiviteit en diversiteit, en tégen discriminatie. Het voorkomen en bestrijden van criminaliteit voor en achter de voordeur is onze prioriteit en we bieden kwetsbare kinderen en jongeren perspectief.

We werken hard om de tweedeling in onze stad tegen te gaan en generatiearmoede te doorbreken. We investeren in opvangplekken om een veilige haven te kunnen zijn voor mensen die op de vlucht zijn voor oorlog en geweld, of die om welke reden dan ook dakloos zijn. Zo zetten we forse stappen richting een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem.

Een DUURZAAM Arnhem

Met een nieuw stadsdeel en duizenden extra woningen en werkplaatsen in 2040, staat Arnhem aan de vooravond van forse veranderingen. Voorwaarde voor deze ontwikkelingen is dat onze leefomgeving aantrekkelijk, veilig en gezond blijft voor huidige en toekomstige inwoners. Daarom werken we in 2024 aan een samenhangend beleidsplan voor een gezonde en veilige leefomgeving, een duurzaam mobiliteitsplan, een woonvisie en een stedelijke visie op hoogbouw en verdichting.

Circulaire economie en duurzame samenleving

Zo abstract als de klimaatverandering ooit was, zo concreet is het nu. We zitten midden in een klimaatcrisis. De overgang naar een circulaire economie en duurzame samenleving is dringender dan ooit. We richten ons daarbij vooral op onderdelen waar we het grootste verschil kunnen maken met betrekking tot energiebesparing en duurzaamheid. Om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te kunnen zijn, zetten we vol in op een inclusieve energietransitie. We willen schonere woonomgevingen en hergebruik van grondstoffen verbeteren, zodat de hoeveelheid restafval afneemt. In 2024 organiseren we een burgerberaad over afval zodat Arnhemmers kunnen meedenken over maatregelen die de hoeveelheid afval in Arnhem tot een minimum beperken.

Tegelijkertijd willen we een fikse CO2-reductie realiseren door middel van energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven. We zetten in op het opwekken van duurzame elektriciteit en duurzame warmte als alternatief voor aardgas. Het is ons doel om in 2030 6.500 woningen aardgasvrij te verwarmen. Ook werken we

aan de verduurzaming van onze scholen en ander maatschappelijk vastgoed. Een groot knelpunt waar we tegenaan lopen is de netcongestie. Samen met de Arnhemse kennisinstellingen, Arnhemse innovatieve bedrijven op gebied van energie en de netbeheerders zoeken we naar oplossingen die nodig zijn om onze ambities te kunnen realiseren.

We voeren de Arnhemse Isolatie aanpak uit waarmee we werken aan concrete doelen, voor zowel specifieke wijken als gerichte doelgroepen. Binnen deze aanpak vechten we daarnaast tegen energiearmoede. Het is onder meer ons streven dat meer dan 3200 huishoudens, die kampen met energiearmoede, in 2024 geholpen zijn met een energiecoach traject.

Nieuwe Woonvisie
De woningmarkt zit muurvast. Dit vraagt om een radicale omslag zodat voor woningzoekenden niet langer het recht van de sterkste geldt. We pakken de regie en zetten ons beleid en instrumentarium maximaal en onorthodox in om wonen betaalbaar te krijgen. Daarnaast willen we veel meer goede en duurzame woningen aan de woningvoorraad toevoegen voor alle doelgroepen. Deze woningen plannen we zo veel mogelijk binnen de stad, op en rond OV-knooppunten, waardoor we lage parkeernormen kunnen toepassen.
We streven naar meer gemengde wijken, zodat kwetsbare Arnhemmers verspreid over de stad kunnen wonen. Het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen gaan we verder uitbreiden. Hiervoor trekken we tot en met 2027 jaarlijks 1,5 miljoen euro uit. Van dit geld kunnen we onder meer tussenvoorzieningen voor statushouders ontwikkelen, flexwoningen realiseren of het aantal woningen voor extreme overlastgevers uit te breiden. In de strijd tegen dakloosheid maken we ons hard voor het creëren van zoveel mogelijk woonplekken. Iedereen in Arnhem heeft immers recht op een (t)huis. We zien kansen in het housing first principe en zetten in op de uitstroom uit de opvang en om- en afbouw van de capaciteit van de maatschappelijke opvang.

Om problemen op de huurmarkt en malafide verhuurderschap aan te pakken, versterken we de positie van huurders. Onze ambities voor de volkshuisvesting werken we verder uit in een nieuwe brede Woonvisie voor Arnhem. Vooruitlopend hierop trekken we onder andere extra geld uit voor de invoering van verhuurdersvergunningen, een wooncoach, versterking van de positie van huurders en extra handhaving door de Omgevingsdienst ODRA.

Spoorzone Arnhem Oost
Om de bevolkingsgroei, de verandering van huishoudens en het aantal woningzoekenden te kunnen opvangen, willen we tussen 2023 en 2040 ongeveer 14.000 (veelal betaalbare) woningen bouwen binnen de bebouwde omgeving. In de omgevingsvisie zijn vier gebieden aangewezen waar we deze groei willen verwezenlijken. Ruim de helft hiervan is voorzien in Spoorzone Arnhem Oost, omdat dit gebied in potentie veel ruimte heeft voor nieuwbouwwoningen, bedrijvigheid, verbeterde mobiliteit en meer groen. De mogelijkheid om hier een nieuw stadsdeel te creëren waar straks duizenden woningen met bijbehorende voorzieningen kunnen verrijzen, is een unieke kans voor Arnhem. Om dit te verwezenlijken hebben we veel geld van het Rijk gekregen. Dat neemt echter niet weg dat dit omvangrijke project ook veel en forse investeringen van onszelf vraagt, met de bijbehorende risico's.

Green Deals
Met bedrijven op werklocaties en organisaties zoals gebedshuizen, sluiten we Green Deals omdat ook daar verduurzaming hard nodig is. Hierin maken we onder meer afspraken over het benutten van daken voor zonnepanelen en ondersteunen we ondernemers en organisaties. De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen.

Een GROEN Arnhem
Een groene en biodiverse stad, is een gezonde stad. We investeren daarom de komende jaren fors in onze groene leefomgeving. In het kader van onze missie om Arnhem radicaal te vergroenen, trekken we de stad in om een spoor van groen achter te laten. De wijkgroenagenda's, waarmee we de leefbaarheid in de wijken verbeteren, zijn voor een groot aantal wijken al gereed. Dat betekent dat we in 2024 samen met wijkbewoners aan de slag kunnen met de uitvoering ervan.

Onze groenvisie zet onze koers uit voor een groenere toekomst. Zo reserveren we in 2025 en 2026 geld om meer bomen te planten, en onze aanwezige bomen de kans te geven om uit te groeien. Samen met de pachters van onze agrarische gronden zetten we actief stappen ten behoeve van natuurontwikkeling. Van de prachtige groene gebieden die Arnhem rijk is, gaan we de bodem optimaliseren en de biodiversiteit vergroten. Ook willen we de

gebieden nog beter met elkaar verbinden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens.

Veilige, gezonde en aantrekkelijke leefomgeving
We koesteren onze parken en investeren daarom in 2024 en 2025 in totaal één miljoen om deze nog aantrekkelijker te maken. We intensiveren onze aanpak van overlast die het gevolg is van ongewenste graffiti en zorgen voor een aantrekkelijke openbare ruimte die uitnodigt tot bewegen, wandelen en fietsen. Hiervoor leggen we beweegvoorzieningen aan zoals pumptracks en skatebanen en werken we samen met verenigingen en scholen om open sportparken en open schoolpleinen te realiseren.

We streven naar een schone leefomgeving die maximaal bijdraagt aan de gezondheid van mens en dier. Zo willen we deelnemen aan een subsidieregeling voor het verwijderen of onklaar maken van rookgaskanalen. We reserveren in 2024 geld om de verwijdering van rookgaskanalen in 200 woningen te cofinancieren.

Met klimaatadaptatie maken we Arnhem bestand tegen het veranderende klimaat. Ter voorbereiding op de weersomstandigheden, passen we de stad slim aan. We maken onze stedelijke gebieden weerbaar tegen overstromingen, hevige regenval, hitte en droogte. Aan de hand van onze klimaatadaptatiestrategie zorgen we voor wateropvang in de bodem, een betere afvoer bij zware buien en verminderen we hitteproblemen. Ook daarbij is radicaal vergroenen een belangrijk middel. We werken aan een netwerk met koele plekken, waar (kwetsbare) Arnhemmers tijdens hittegolven gebruik van kunnen maken.

Bereikbare stad
Samen met de stad werken we aan een mobiliteitsvisie. In deze visie vormen de duurzame bereikbaarheid van onze stad, het tegengaan van verkeersoverlast en schone lucht onze uitgangspunten. De ruimte in Arnhem is schaars. Daarom gaan we op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt. Als meer mensen per fiets reizen, vergroot dit de leefbaarheid in de stad terwijl deze wel bereikbaar blijft voor degenen die afhankelijk zijn van de auto.

We kijken breder naar de verkeersstructuur voor de hele stad en specifiek naar het centrum en de singels. We verlagen de maximumsnelheid en verminderen het aantal rijstroken voor de auto waardoor er meer ruimte ontstaat voor groen, voetgangers, fietsers en het openbaar vervoer. Om verkeersonveilige situaties aan te pakken en schoolzones aan te kunnen leggen, trekken we vanaf 2024 geld uit. We verbeteren en breiden we het fietspadennetwerk uit, onder meer door vanaf 2026 te investeren in de snelfietsroute Arnhem-Huissen. Voor de verbetering van het Willemsplein gaan we vanaf 2027 geld reserveren.

Een KANSRIJK Arnhem

We zetten alles op alles om de tweedeling in de stad tegen te gaan en kansenongelijkheid te bestrijden. In Arnhem moet iedereen mee kunnen doen aan de samenleving. Essentieel hiervoor zijn een goede opleiding en een stevig niveau van basisvoorzieningen waarop alle Arnhemmers een beroep kunnen doen als ze laagdrempelig hulp of ondersteuning nodig hebben. We werken aan een Integraal Accommodatiebeleid, zodat we accommodaties voor sport, welzijn cultuur en onderwijsactiviteiten zo passend mogelijk kunnen inzetten bij de vraag uit de stad. Hiervoor reserveren we in 2024 en 2025 extra middelen. Ook maken we geld vrij om zelf maatschappelijke accommodaties aan te kopen om de leefbaarheid in wijken te behouden. Daarnaast ontwikkelen we met onze partners uit het onderwijs en maatschappelijke organisaties een beleidsrijk Integraal Huisvestingsplan (IHP). Het uitgangspunt van dit IHP is toekomstbestendige onderwijshuisvesting, waarbij de gebouwen aansluiten op de ontwikkelbehoefte van kinderen.

Met het onderwijs zetten we in op een passende plek voor elk kind. (Aanstaande) ouders in een kwetsbare positie proberen we zo vroeg mogelijk in beeld te krijgen zodat we ze kunnen ondersteunen. Scholen vormen steeds meer het middelpunt van de wijk en daarmee de basis voor een gezonde en veilige leefomgeving. Kinderen en jongeren krijgen alle kans om het beste uit zichzelf te halen door middel van de pedagogische wijk en de rijke schooldag. We proberen via vroegsignalering schooluitval te voorkomen en jongeren een goede aansluiting te bieden op de arbeidsmarkt.

Met de ondersteuning van inwonersinitiatieven, onze inzet op preventie en goede algemene voorzieningen zoals ontmoetingsplekken, zorgen we voor een sterk basisvoorzieningenniveau op het gebied van welzijn. Ook mantelzorgers en vrijwilligers spelen een essentiële rol. Arnhemmers die hulp, ondersteuning of zorg nodig hebben kunnen hiervoor laagdrempelig in hun wijk terecht. Door hen zo snel mogelijk te helpen, voorkomen we

complexere problemen. Daarbij proberen we zoveel mogelijk de eigen kracht van Arnhemmers te versterken en investeren we in het (sociaal) netwerk rondom inwoners. We werken – onder meer met trainingen – naar een dementievriendelijke samenleving, zodat de groeiende groep mensen die lijdt aan dementie, zo lang mogelijk mee kan blijven doen.

Voor jonge Arnhemmers mag het niet uitmaken in welke wijk je opgroeit. Alle kinderen moeten de kans krijgen om zich te ontwikkelen naar zelfstandigheid en een gezond volwassen leven. Waar dat niet lukt, zetten we tijdig passende hulp in. Dit gebeurt zo dicht mogelijk bij huis of thuis, zodat deze kinderen een zo normaal mogelijk leven kunnen blijven leiden. We werken preventief en signaleren problemen zo vroeg mogelijk. We zien dat sommige problemen, zoals de mentale gezondheid van jongeren, sinds de coronaperiode zijn toegenomen met wachtlijsten als gevolg. Dit vinden we uiteraard onwenselijk. In 2024 trekken we daarom opnieuw geld uit voor de zorgaccounthouder die kinderen op de wachtlijst naar een andere aanbieder bemiddelt zodat zij sneller worden geholpen.

Bestaanszekerheid
We zetten volop in op financiële rust, stabiliteit, een daginvulling en perspectief op een goede toekomst. In deze tijden van bestaanszekerheidscrisis zijn we dan ook voortdurend bezig met het zo vroeg mogelijk vinden van inwoners met geldzorgen en voorkomen dat deze zorgen problematisch worden. We trekken in 2024 geld uit om 600 extra huisbezoeken te doen en 600 extra telefoongesprekken te voeren bij inwoners met betalingsachterstanden en hen onze hulp aan te bieden. Ook verstrekken we deze winter opnieuw de Arnhemse Wintertoeslag van € 250 per huishouden dat hiervoor in aanmerking komt. We gaan door met het vereenvoudigen en toegankelijker maken van inkomensondersteuning voor mensen en trekken daar meer geld voor uit. We gaan (meer) samenwerken met ervaringsdeskundigen om zo goed mogelijk te kunnen aansluiten bij de leefwereld van onze inwoners. Ook gaan we vanaf 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer uitvoeren.

Meer Arnhemmers sporten
Een goede gezondheid is de basis voor een gelukkig leven. Daarom willen we alle Arnhemmers de mogelijkheid geven om zichzelf een gezonde leefstijl eigen te maken. Dat begint al bij onze jeugd. Zo vinden we dat elk kind de kans moet krijgen om volledig rookvrij op te groeien en zorgen we na een succesvolle pilot dat we de sportdag Papendal gaan borgen. We richten ons op het stimuleren van gezond gedrag en het tegengaan van ongezond gedrag, waaronder te weinig beweging, ongezonde voeding, problematisch alcoholgebruik en roken. We willen dat meer Arnhemmers voldoen aan de sportrichtlijn en stimuleren daarom zowel sporten bij verenigingen en beweegaanbieders, als sporten in de openbare ruimte.

Veilige en leefbare wijken
We zetten alles op alles om overlast en criminaliteit in Arnhem tegen te gaan en te voorkomen, zodat het Arnhems misdaadcijfer daalt naar het niveau dat past bij een 100.000+ gemeente. Naar aanleiding van een aangenomen motie, trekken we structureel extra middelen uit voor boa's. Daarnaast pakken we verloedering aan, beëindigen we overlast, pakken we relschoppers aan en zetten we alles op alles om beroepscriminelen een voet dwars te zetten. Ook trekken we vanaf 2024 structureel geld uit voor de aanpak ondermijning georganiseerde criminaliteit.

We breiden het aantal buurtsportcoaches uit. Deze professionals in wijken zetten sport in als middel om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals gezonde leefstijl, het tegengaan van overlast onder jongeren en het terugbrengen van eenzaamheid onder ouderen.

Nationaal programma Arnhem Oost
In de vijf wijken in Arnhem Oost (Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf-West, Malburgen en het Arnhemse Broek) liggen grote opgaven. Met het Nationaal Programma Arnhem-Oost willen we de achterstanden op het gebied van onderwijs, werk & inkomen, wonen, gezondheid, leefbaarheid en veiligheid in deze vijf wijken aanpakken. We willen de huidige en nieuwe generaties een eerlijke en gelijke keuze én kans bieden om hun talenten te ontwikkelen. Het programma is een integrale, lerende aanpak, met een scope van 18 jaar dat wordt uitgevoerd door de Alliantie Arnhem-Oost, waar ook maatschappelijke partners deel van uitmaken.

Wijkveiligheid heeft voor ons prioriteit en is tevens een belangrijk onderdeel van de aanpak Arnhem-Oost. Ook hebben we in het programma aandacht voor kansrijk opvoeden en opgroeien. Daarom wordt de pedagogische wijk daar verder ontwikkeld met onder meer de rijke schooldag, schoolmaaltijden en extra aandacht voor voor- en vroegschoolse educatie en onderwijs achterstanden.

Met de middelen die we in het kader van het Volkshuisvestingfonds hebben gekregen van het Rijk werken wij aan de leefbaarheid en veiligheid in de Arnhem-Oost wijken. Dit doen wij onder meer via een subsidieregeling inclusief advies en begeleiding om de slechtste en meest ongezonde particuliere koopwoningen te verduurzamen.

Een VERBONDEN Arnhem

Door de oorlogen in de wereld leven we in onzekere en onstuimige tijden. Wij zijn solidair met mensen uit andere landen die tegen wil en dank hun land ontvluchten en willen voor hen een gastvrije stad zijn. Momenteel vangen we ongeveer 2500 mensen op in met name tijdelijke opvanglocaties. Het is onze ambitie om de komende jaren 2000 permanente opvangplekken te realiseren.

Iedereen in Arnhem mag zichzelf zijn en moet de kans krijgen om naar zijn, haar of hun vermogen volwaardig mee te doen, ongeacht leeftijd, huidskleur, culturele achtergrond, gender, inkomen, talenten, seksuele oriëntatie, levensbeschouwing of beperking(en). Voor discriminatie en racisme is in Arnhem geen plek. De lokale coördinator tegen discriminatie en racisme moet bijdragen aan het in beeld hebben van de belangrijkste knelpunten in de stad en het aanjagen van de aanpak van die punten. We werken aan een programma dat de bewustwording en kennis over het Koloniaal en Slavernijverleden van Arnhem vergroot bij inwoners, organisaties en collega's. We streven inclusief beleid na dat recht doet aan de diversiteit van al onze inwoners. Dat geldt ook voor onze gemeentelijke organisatie: de komende periode willen we verdere stappen zetten naar een representatieve en inclusieve organisatie.

Betrouwbare overheid

Ook voor Arnhem is een betrouwbare overheid een belangrijk thema. Openbaarheid en transparantie zijn essentieel voor het vertrouwen tussen de samenleving en de overheid. Een betrouwbare overheid is een overheid die dicht bij haar inwoners staat en het belang van haar inwoners voorop stelt, met oog voor de menselijke maat in het beleid en slagkracht in de uitvoering. Doen wat nodig is, in plaats van doen wat regel is, waarbij niet het systeem maar de uitwerking in de praktijk leidend is. Versterking van de burgerparticipatie en ons wijkgericht werken moeten ons daarbij helpen. Om onze ambities met betrekking tot inkoop te verwezenlijken trekken we geld uit zodat we lokaal, sociaal, duurzaam, diervriendelijk en circulair kunnen aanbesteden.

Om de zelfredzaamheid van onze inwoners, ondernemers en organisaties maximaal te faciliteren blijven we uitkijken naar mogelijkheden om onze dienstverlening verder te optimaliseren en te professionaliseren. We gaan digitaal vaardige gebruikers nog meer faciliteren om gemeentelijke diensten en producten af te nemen. Ook bieden we nieuwe digitale producten en diensten aan. Uiteraard blijven we via telefoon en balie ondersteunen voor de inwoner die dat nodig heeft. Daarnaast trekken we geld uit zodat de informatiebalie bij Loket Zuid kan worden voortgezet. Ook investeren we extra middelen om de bereikbaarheid en kwaliteit van de dienstverlening van de Klantenservice te verbeteren.

Kunst en cultuur voor iedereen

Wij willen dat iedereen, van jong tot oud, de kans krijgt om in aanraking te komen met kunst en cultuur, zowel het ervaren als ook het zelf maken ervan. Met kunst en cultuur dragen we bij aan een aantrekkelijk leef- en vestigingsklimaat. Het is onze ambitie om een interessant en aansprekend cultuuraanbod voor de grote diversiteit aan Arnhemmers te realiseren. We voeren de aangenomen raadsmotie uit waardoor de 500.000 euro die gedurende enkele jaren voor culturele programmering beschikbaar is, structureel wordt. Daarmee versterken we het culturele klimaat in de stad. Er is momenteel een grote mismatch tussen vraag en aanbod van huisvesting (ateliers, werkruimtes, oefenruimtes) voor de creatieve en culturele sector in Arnhem. Daarom stellen we geld beschikbaar voor de noodzakelijke investeringen in potentiële cultuurgebouwen.

Samen met onze partners in de stad investeren we blijvend in een aantrekkelijke binnenstad voor inwoners, bezoekers en toeristen. Het huidige cultuurhistorische erfgoed wordt goed onderhouden en daar waar mogelijk toekomstbestendig en duurzaam gemaakt. Evenementen in Arnhem moeten zo divers, inclusief, laagdrempelig en duurzaam mogelijk zijn. Daarbij blijven we inzetten op beeldbepalende evenementen die aansluiten bij onze gewenste uitstraling.

Ambities

Deze Ontwerp Begroting 2024 heeft een duidelijke richting en grote ambities, zoals hierboven op hoofdlijnen aangegeven. We verwachten dat we veel van onze ambities in de komende tijd zullen kunnen realiseren. Er zijn ook ambities waarvan het onzeker is of en in welk tempo ze kunnen worden ingevuld. Dit type onzekerheden

horen bij onze ambitie om complexe maatschappelijke opgaven aan te pakken. De ambities hebben soms het karakter van het doorbreken en het omkeren van lang ingesleten patronen. Dat zijn weerbarstige trajecten die een lange adem vragen. In dossiers zoals de verstedelijking, klimaatadaptatie, mobiliteitsopgave en/of de energietransitie is de komende jaren veel inzet nodig. Deels vanuit onze interne organisatie, maar ook van onze partners. In de huidige arbeidsmarkt met personele schaarste is het de vraag of deze inzet haalbaar is. Daarnaast hebben zowel wij als onze partners te maken met onder meer stijgende kosten, onzekere marktontwikkelingen en stikstofbeperkingen. Uiteraard hebben we hier oog voor. Dat neemt niet weg dat we ook de komende jaren vol energie aan de slag gaan om samen met de stad onze ambities voor Arnhem verder te verwezenlijken.

Ontwikkelingen in het financieel kader

Hoofdlijnen financiën

Het financieel beeld voor gemeenten ziet er op de korte termijn gunstig uit, maar het perspectief voor de langere termijn (vanaf 2026) is onzeker. In de Perspectiefnota 2024-2027 is dit reeds toegelicht. De onzekerheid op de langere termijn komt met name door de verwachte daling van het gemeentefonds dat vanuit de Rijksoverheid wordt verstrekt. Uit de Voorjaarsnota 2023 van het Rijk blijkt dat gemeenten vanaf 2026 structureel € 3 miljard minder krijgen om hun taken uit te voeren. Daarmee is er geen toereikende structurele financiering van de taken van gemeenten, hetgeen onvermijdelijk gevolgen heeft voor het voorzieningenniveau, de leefomgeving, de zorg en de ondersteuning die gemeenten hun inwoners kunnen bieden. Tot op heden heeft het inmiddels demissionaire kabinet niet gezegd dat het hier om een bezuiniging gaat, maar ook niet aangegeven welke taken niet of minder moeten worden uitgevoerd. Hoewel we in Arnhem de financiën op orde hebben en zeker de eerste jaren de middelen nog toereikend zijn, worden hierdoor (net als in elke andere Nederlandse gemeente) onze inhoudelijke ambities beperkt. Desondanks is het gelukt om een meerjarig sluitende begroting te realiseren, waarin ook ruimte is gevonden voor een aantal grote ambities.

Structurele ruimte onder druk

Uit de Perspectiefnota blijkt ook dat de structurele financiële ruimte die er is, (vrijwel) volledig wordt opgeslokt door de (doorwerking van) indexaties die veel hoger zijn dan in eerdere jaren. In deze Begroting is dit beeld nog versterkt: actualisatie van een aantal indexaties na het opstellen van de Perspectiefnota legt een aanvullend beslag op de structurele ruimte. De Rijksoverheid compenseert gemeenten hier onvoldoende voor. Bovendien worden we, zoals hierboven aangegeven, vanaf 2026 geconfronteerd met het ‘ravijn’ in het gemeentefonds, dat slechts gedeeltelijk door aanvullingen in het gemeentefonds is opgelost. Uit de meicirculaire volgt dat ten opzichte van de Perspectiefnota in alle jaren extra ruimte ontstaat. Deze ruimte is noodzakelijk om op de eerste plaats dekking te kunnen bieden aan de autonome en overige financiële ontwikkelingen. De resterende ruimte uit de meicirculaire is in de voorbereiding op de Begroting 2024 meegenomen om een integrale afweging te maken in de ambities en knelpunten zoals onder andere genoemd in de Perspectiefnota. Daarbij is uiteraard rekening gehouden met de besluitvorming met betrekking tot de Perspectiefnota. In dit totaal van ambities, knelpunten en wensen zijn in deze Begroting 2024 afwegingen en keuzes gemaakt.
Vanuit het demissionaire kabinet is erkend dat er sprake is van een disbalans tussen de taken die decentrale overheden worden geacht uit te voeren en de middelen die daar tegenover staan. Een tekort van € 3 miljard kunnen gemeenten niet zomaar wegpoetsen. Deze erkenning is hopelijk een eerste stap om het gesprek verder te kunnen voeren en als één overheid tot een oplossing te komen. Tijdens het overhedenoverleg in september 2023 wordt gesproken over hoe Rijk en gemeenten samen ambities, taken en middelen in evenwicht brengen. De nieuwe landelijke Taskforce Taken en Middelen brengt de consequenties in beeld van het tekort in 2026. Ook komt de taskforce met voorstellen over de wijze waarop taken en middelen structureel in balans gebracht kunnen worden. De inzet van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) in dit gesprek hangt mede af van het al dan niet controversieel verklaren van de nieuwe financieringssystematiek van het gemeentefonds en de consequenties die daar wel of niet aan verbonden worden. Om het huidige takenpakket van gemeenten en de ambities van het kabinet ongewijzigd te kunnen blijven uitvoeren, zal de VNG blijven bepleiten dat verbetering van het meerjarig financieel perspectief op de volgende onderdelen noodzakelijk is:

- herstel van het accres vanaf 2026 en niet pas vanaf 2027;
- definitief schrappen van de opschalingskorting. In Arnhem is deze korting volledig ingeboekt. Vanaf het jaar 2026 gaat het om € 975 miljoen landelijk. Dit betekent voor Arnhem dat we vanaf 2026 rekenen met bijna € 10 miljoen per jaar minder inkomsten door deze opschalingskorting;
- toereikende en stabiele indexering van het gemeentefonds om loon-, prijs- en volumeontwikkelingen op te kunnen vangen, inclusief de stijging van de zorgvraag.

Begrotingsadvies VNG

De VNG heeft naar aanleiding van bovenstaande geschetste situatie een begrotingsadvies aan gemeenten afgegeven:

- maak een sluitende begroting over de jaren 2024/2025;
- maak voor het jaar 2026 en volgende jaren een reële begroting op basis van het huidige takenpakket en de noodzakelijke investeringen, waarbij een eventueel tekort dat ontstaat duidelijk zichtbaar is.

Voor Arnhem geldt dat deze Begroting 2024 een sluitend beeld in 2024 en 2025 laat zien, maar ook (nog net) in de jaren daarna. Daarmee is onze financiële positie in vergelijking met veel andere gemeenten goed. In deze

Begroting 2024, maar vooral in de vorige Begroting 2023 is op een aantal posten noodgedwongen echter gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Als we op onderdelen deze middelen wel structureel willen begroten, dan voorzien we in de komende begrotingen dat inhoudelijke keuzes moeten worden gemaakt om binnen de beperkte(re) financiële kaders te blijven.

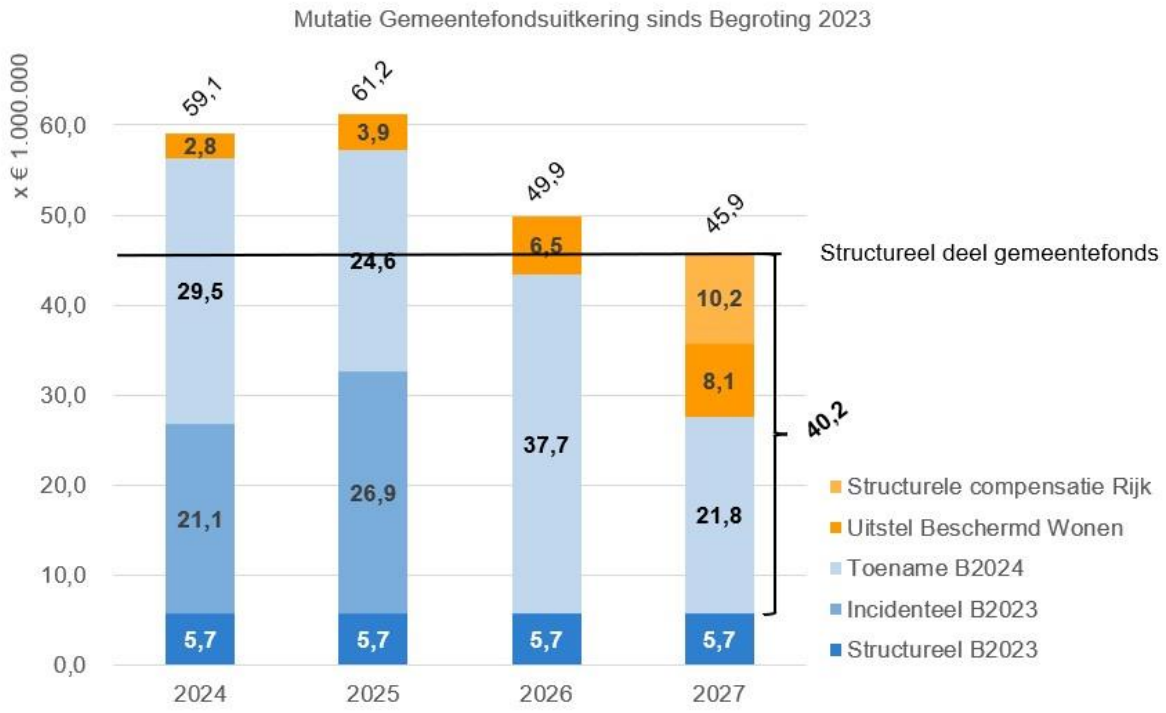
Ruimte voor ambities, specifiek de verstedelijkingsopgave
Zoals hiervoor aangegeven is er naast de dekking van de autonome ontwikkelingen in deze Begroting (beperkte) ruimte voor de financiële vertaling van onze ambities. De raad heeft daarvoor richting gegeven bij de besluitvorming rond de Perspectiefnota.
Een ambitie die een forse impact heeft op het financieel beeld betreft de verstedelijkingsopgave. Specifiek de ontwikkeling in het gebied Spoorzone Arnhem Oost is een grote opgave, die op dit moment wordt ingeschat op circa € 245 miljoen. Hiervoor is bij het Rijk een sterke lobby gevoerd. Dit heeft geleid tot een flinke toegezegde bijdrage vanuit de Rijksoverheid van € 108 miljoen (€ 131 miljoen inclusief BTW), maar dit vraagt tegelijkertijd ook om een substantiële inzet van eigen middelen van naar verwachting circa € 90 miljoen. Aan de ene kant betekent dit dus een enorme kans voor Arnhem, maar tegelijkertijd brengt dit de verantwoordelijkheid met zich mee om eigen budget in te brengen. Deels kan deze inzet gedekt worden voor € 11 miljoen vanuit reeds gereserveerde middelen in het stadsontwikkelfonds en andere reserves. De opgave is echter van dusdanige omvang dat daar bovenop een beroep op algemene middelen nodig is om begin 2024 als raad een investeringsbesluit te kunnen nemen. Op het totaal van alle autonome ontwikkelingen, knelpunten en beleidswensen is een integrale afweging gemaakt welke inzet vanuit de algemene middelen verantwoord is om vrij te kunnen spelen voor deze verstedelijkingsopgave. Vanzelfsprekend zijn de afgesproken financiële spelregels over de weerstandsfactor en solvabiliteit hierbij randvoorwaarden. Als uitkomst van die afweging wordt in deze Begroting voorgesteld om vanuit de algemene middelen eenmalig € 13 miljoen vrij te spelen voor de opgave in Spoorzone Oost en structureel vanaf 2027 € 6 ton en vanaf 2028 € 3 ton kapitaallasten te ramen om een investering van € 19 miljoen in de inrichting van de openbare ruimte mogelijk te maken. Om een start te kunnen maken met de verstedelijkingsopgave in Spoorzone Oost wordt in deze Begroting dus in totaliteit € 24 miljoen gereserveerd en wordt € 19 miljoen als investeringskrediet beschikbaar gemaakt.
Daarnaast houden we rekening met een verhoging van het risicoprofiel met € 20 miljoen om recht te doen aan het hogere risico dat we als gemeente lopen bij een dergelijk omvangrijk traject. Bij het aankomende investeringsvoorstel wordt de daadwerkelijke risico-impact berekend. Daarnaast wordt in deze Begroting voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren: de kosten van de eerste aanleg van riolering bij nieuwbouw worden daarbij niet meer als kosten van de grondexploitatie aangemerkt, maar als investeringen geactiveerd. Bij de aankomende financiële jaarrapportage projecten (FJP) wordt exact berekend welke investeringskredieten in 2024 nodig zijn, tot welke kapitaallasten dit leidt, op welke wijze deze vanaf 2025 via de rioolheffing gedekt kunnen worden en wat de verwachte financiële effecten op de grondexploitaties zijn.
Tot slot wordt in deze Begroting specifiek voor de grondexploitatie Spoorzone voorgesteld een nieuwe BR Spoorzone in te richten, waaraan de bijdragen vanuit de algemene middelen en de BR Stadsontwikkelfonds worden gedoteerd.
Met deze Begroting zijn dus de voorbereidingen getroffen door eerste financiële ruimte te creëren. Alles bij elkaar geeft dit voldoende basis om begin 2024 een gebiedsexploitatie voor te leggen. Op het moment dat de gebiedsexploitatie Spoorzone in 2024 aan de raad wordt voorgelegd, vindt besluitvorming plaats om dit traject daadwerkelijk in gang te zetten. Op dat moment zullen de middelen voor de Spoorzone ook aangevuld worden met dekkingen voor circa € 47 miljoen vanuit overige budgetten zoals bereikbaarheid, mobiliteit, groen, klimaat en parkeerinkomsten. Daarbij vertrouwen we erop dat we samen met het Rijk en de Provincie tot een sluitende businesscase kunnen komen.

Conclusies financieel beeld
Het financieel meerjarenbeeld in deze Begroting 2024 kan dekking bieden aan de autonome ontwikkelingen, waaronder de sterk gestegen nominale kosten. Daarnaast blijft er (beperkte) ruimte over voor dekking van nieuwe ambities, rekening houdend met de financiële spelregels. We realiseren een weerstandsfactor van 1,0 in 2024, hetgeen in lijn met onze financiële verordening is.
Vooral de ambitie op het gebied van de groeiende stad maakt echter dat de financiële positie in deze Begroting fors belast wordt. Dit blijkt uit de impact op het weerstandsvermogen. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027. Hiermee wordt duidelijk dat de voorlopige financiële vertaling van (een deel van) de verstedelijkingsopgave zwaar op de gemeentelijke begroting drukt. Het valt te bezien in hoeverre in de komende jaren deze en andere gemeentelijke opgaven door de

Rijksoverheid binnen de mogelijkheden van passende financiering worden voorzien. Dit zal bepalend zijn voor het daadwerkelijk kunnen realiseren van de gewenste ambities.

Reëel en structureel sluitende begroting

In het financiële beeld in de Perspectiefnota is een raming gemaakt van het gemeentefonds op basis van de september- en decembercirculaires 2022, aangevuld met een inschatting voor loon- en prijscompensatie die in de meicirculaire wordt toegekend. In deze Begroting is de doorrekening van de meicirculaire hier tegenover gezet, waarbij in de meicirculaire zoals gebruikelijk ook alle maatstaven meerjarig zijn geactualiseerd.
Onderstaand plaatje geeft inzicht in de incidentele en structurele ruimte die in de Begroting 2023 en 2024 vanuit het gemeentefonds ontstaat:

Hieruit blijkt dat de structureel beschikbare ruimte in de Begroting 2023 slechts € 5,7 miljoen was, maar in deze Begroting 2024 verruimd is met € 40 miljoen. Dit komt door de toename van het gemeentefonds in de afgelopen circulaires, doordat de eenmalige compensatie van € 10 miljoen in 2026 structureel wordt toegekend en doordat het uitstel van het verdeelmodel beschermd wonen binnen het gemeentefonds valt en daardoor als structurele post wordt beschouwd. De keerzijde van de grotere structurele ruimte is een verkleining van de incidentele ruimte in de jaren 2024 tot en met 2026 (alles boven de streep).
Hiermee is dus gebeurd waar in de Begroting 2023 op deze plek aan gerefereerd is. De aanpassing van de accresberekening heeft geleid tot een grotere structurele ruimte en een kleinere incidentele ruimte. Waar de Begroting 2023 het noodzakelijk maakte om met name een aantal investeringen, in tegenstelling tot de gebruikelijke werkwijze, incidenteel te bekostigen, zodat de structurele lasten zo laag mogelijk zouden blijven, biedt de Begroting 2024 de ruimte om deze investeringen weer op de gebruikelijke wijze te begroten door de kapitaallasten als structurele lasten in de begroting op te nemen.

Op basis van de beschikbare informatie, met name van het Rijk, zijn de verschillende inkomsten in deze begroting volgens de gebruikelijke methode geraamd. Daarnaast zijn geen extra taakstellingen opgenomen, terwijl wel rekening is gehouden met onder andere de forse tegenvallers als gevolg van de loon- en prijsontwikkeling. Daarmee is sprake van een reëel evenwicht in deze begroting.

Binnen deze kaders is de resterende ruimte uit de meicirculaire in de voorbereiding op de Begroting 2024 meegenomen om een integrale afweging te maken in de ambities en knelpunten zoals onder andere genoemd in de Perspectiefnota. Daarbij is uiteraard rekening gehouden met de besluitvorming van de Perspectiefnota. In dit totaal van ambities, knelpunten en wensen zijn in deze Begroting 2024 afwegingen en keuzes gemaakt. Dit leidt tot het volgende totale beeld van de incidentele en structurele verrekeningen met de algemene reserve:

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Uitgangspositie Begroting 2023	0	0	0	0
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve voorafgaand aan Perspectiefnota	5.814	25.361	-13.176	-976
Waarvan structureel	*30.629*	*34.904*	*9*	*9*
Waarvan incidenteel	*-24.815*	*-9.543*	*-13.185*	*-985*
Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	-6.072	-3.453	8.582	-10.275
Waarvan structureel	*-4.566*	*-3.839*	*7.317*	*-10.275*
Waarvan incidenteel	*-1.506*	*387*	*1.265*	*0*
Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota				
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Waarvan structureel	*-818*	*-411*	*150*	*-446*
Waarvan incidenteel	*-11.933*	*-4.370*	*-5.370*	*-100*
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Waarvan structureel	*-5*	*-241*	*-660*	*-1.159*
Waarvan incidenteel	*-2.197*	*2.325*	*3.300*	*-200*
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Waarvan structureel	*-3.902*	*-4.647*	*-3.661*	*-818*
Waarvan incidenteel	*-5.650*	*250*	*-530*	*-530*
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Waarvan structureel	*155*	*10*	*292*	*-2.635*
Waarvan incidenteel	*9.980*	*74*	*1.538*	*-785*
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*

Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-330*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-10.350*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*25.732*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-36.671*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

Uit deze tabel blijkt dat er in 2024 een bedrag van bijna € 11 miljoen aan de algemene reserve wordt onttrokken. Dit bestaat echter uit een structurele toevoeging van ruim € 25 miljoen en een incidentele onttrekking van ruim € 36 miljoen. Dit betekent dat de begroting voor 2024 structureel sluitend is. In het jaar 2025 loopt dit saldo zelfs nog verder op naar ruim € 28 miljoen. In 2026 zakt dit ver terug naar een structureel overschot van ruim € 4 miljoen, terwijl vanaf 2027 een beperkt voordelig saldo van € 1 ton resteert. In alle jaren ontstaat er dus een structureel sluitende begroting, die wel een flinke daling laat zien.

Gemeentefonds en overige (rijks)ontwikkelingen

Het gemeentefonds is de grootste inkomstenbron voor gemeenten. Jaarlijks worden gemeenten op een drietal momenten geïnformeerd over de actuele raming van het gemeentefonds. De meicirculaire is gebaseerd op de Voorjaarsnota van het Rijk en is een belangrijke bouwsteen van de gemeentelijke begroting.

Accres algemene uitkering

Het accres is tot en met 2025 gesplitst in een vaststaand volumedeel en een loon- en prijsdeel dat per circulaire wordt bijgesteld op basis van de laatste inzichten van het Centraal Planbureau (CPB) over de loon- en prijsontwikkeling.

Volumecompensatie

Tot en met 2025 is de volumeontwikkeling van het accres gekoppeld aan de rijksuitgaven (trap-op-trap-af) en voor deze jaren ook vastgezet. In het landelijke coalitieakkoord is besloten om het accres vanaf 2026 echter niet langer te koppelen aan de rijksuitgaven. In de Begroting 2023 ontstond daardoor vanaf 2026 het zogenaamde ‘ravijn’. In de septembercirculaire 2022 heeft het kabinet aanvullend eenmalig € 1 miljard in 2026 voor gemeenten ter beschikking gesteld om dit ravijn te verzachten. Dit is meegenomen in de Perspectiefnota 2024. In de meicirculaire 2023 is aangekondigd dat deze € 1 miljard vanaf 2027 structureel beschikbaar komt. Dit betekent voor Arnhem circa € 10 miljoen meer gemeentefonds vanaf 2027. In de Perspectiefnota 2024 was hiermee nog niet gerekend. Daarnaast heeft het kabinet een nieuwe financieringssystematiek voor gemeenten aangekondigd met als doel een stabiele(re) financiering en meer autonomie voor medeoverheden. De volumeontwikkeling van het gemeentefonds wordt daarbij gebaseerd op een historisch gemiddelde van de ontwikkeling van het bbp. In de Miljoenennota 2024 worden voor 2027 en verder de cijfers op basis van de bbp-systematiek berekend en opgenomen op basis van de op dat moment meest actuele gegevens.
In de meicirculaire is de koppeling aan het bbp vanaf 2027 dus nog niet verwerkt en zoals gebruikelijk verwerken we de meicirculaire in de Begroting. Voor het jaar 2027 is daarom aanvullend een inschatting gemaakt van het volumeaccres dat nog toegevoegd zal worden. Hierbij gaan we uit van het bedrag dat het Rijk voor 2027 hiervoor in de Voorjaarsnota gereserveerd heeft (€ 150 miljoen). Voor Arnhem betekent dit dus € 1,5 miljoen extra ruimte. Dit is prudent ingeschat.
Tot slot is bij de uitwerking van de nieuwe financieringssystematiek de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied betrokken. Op gemeentelijk niveau wordt in samenspraak met de VNG bezien welke mogelijkheden er zijn qua modernisering en uitbreiding van het belastinggebied, waarbij op basis van de uitkomsten een eventueel wetgevingstraject in gang wordt gezet. Omdat dit samenhangt met een mogelijk nieuw nationaal belastingstelsel, verwachten we niet dat dit korte termijn gaat gebeuren.

Loon- en prijscompensatie

In de meicirculaire is voor de jaren 2024 en verder de loon- en prijsontwikkeling meerjarig gestegen ten opzichte van de vorige raming uit de septembercirculaire 2022. Een eerste inschatting daarvan is reeds opgenomen in de

Perspectiefnota 2024. Daarnaast heeft het kabinet besloten dat het gemeentefonds vanaf 2027 geïndexeerd wordt op basis van de ontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp).
De loon- en prijsontwikkeling over 2022 is aanzienlijk gestegen ten opzichte van de oorspronkelijke raming. Om die reden heeft het kabinet bij de Najaarsnota 2022 besloten om bij de Voorjaarsnota 2023 eenmalig een extra structurele prijsbijstelling vanaf 2022 uit te keren. Bij de Najaarsnota werd gesproken over landelijk € 300 miljoen en dat zou op basis van de indexcijfers van maart 2023 nog hoger uitkomen. In de Perspectiefnota is hiermee rekening gehouden. Uit de meicirculaire 2023 blijkt echter dat conform de uiteindelijk gehanteerde grondslag de compensatie lager uitkomt dan de eerder genoemde € 300 miljoen en wel op € 127 miljoen in 2023, aflopend naar € 115 miljoen in 2027. Dit is verwerkt in deze Begroting.

Taakmutaties
Binnen het cluster Jeugdzorg worden in 2024 en 2025 extra middelen toegevoegd aan de algemene uitkering op basis van het principeakkoord over de Hervormingsagenda Jeugd. De beschikbaarstelling van de middelen vanaf 2026 en verder vindt pas plaats na het advies van de deskundigencommissie en de besluitvorming daarover. De middelen die voor 2025 worden toegevoegd aan de algemene uitkering, worden gecorrigeerd voor de afgesproken besparing (€ 500 miljoen) die aanvullend is opgenomen in het landelijke coalitieakkoord. Om die reden valt dit budget binnen het gemeentefonds lager uit dan waarmee in de Begroting 2023 rekening is gehouden. Dit geldt ook voor de jaren vanaf 2026. Uitwerking van de landelijke besparing van ruim € 500 miljoen moet echter ook leiden tot even zo grote lastenverlaging bij het programma jeugdzorg. Om die reden is een stelpost bij dit programma opgenomen. Deze vertaling in de begroting is conform de richtlijn van de Provincie.
In het cluster individuele voorzieningen Wmo worden structureel extra middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten samenhangend met het Integraal Zorgakkoord, ter compensatie van gemeenten voor gestegen kosten als gevolg van de invoering van het abonnementstarief Wmo. Daarnaast wordt het abonnementstarief vanaf 2025 afgeschaft en wordt in plaats daarvan een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo heringevoerd. De gestegen kosten als gevolg van het abonnementstarief deden zich al enkele jaren voor en waren dus al verwerkt in de begroting. Daarom kan dit deel van de extra rijksmiddelen ten gunste van de algemene middelen vallen.

Daarnaast is in de meicirculaire bevestigd dat de invoering van het nieuwe verdeelmodel voor beschermd wonen met een jaar is uitgesteld naar 2025. Ook zijn de verwachte kosten van beschermd wonen voor Arnhem meerjarig geactualiseerd. Dit leidt in 2027 tot een voordeel van ruim € 8 miljoen. Dit is verwerkt in de berekening van de meicirculaire. Zoals in de raadsbrief van 5 september is toegelicht, zijn er met de regio financiële afspraken gemaakt over de transformatie van beschermd wonen naar beschermd thuis, inclusief afspraken over onderlinge solidariteit en risicobeheersing. De financiële afspraken zoals genoemd in de raadsbrief zijn in deze Begroting verwerkt: in 2024 passen de financiële afspraken binnen de bestaande begroting van beschermd wonen en vanaf 2025 zijn de financiële afspraken vertaald door rekening te houden met het beslag op de algemene middelen aangevuld met meerjarige onttrekkingen aan de BR Wmo en jeugdzorg.

In de begroting is tot slot een structurele stelpost van jaarlijks € 1,0 miljoen opgenomen om bovenmatige rentestijgingen op te vangen. In de Perspectiefnota 2022-2025 is besloten om deze voor 2024 incidenteel vrij te laten vallen. Daarmee staat deze stelpost vanaf 2025 structureel in de begroting. Sinds de Perspectiefnota 2022-2025 is de rente wel gestegen, maar op korte termijn is Arnhem hiervoor relatief ongevoelig omdat in de afgelopen periode langlopende leningen tegen lage rentes zijn afgesloten. Daarmee kan de rentebuffer ook in 2025 en 2026 incidenteel vrijvallen. Vanwege prudent financieel beleid blijft de structurele buffer vanaf 2027 gehandhaafd.

Gemeentefonds en overige (rijks)ontwikkelingen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Ontwikkelingen gemeentefonds sept.- en dec.circulaire	23.670	24.894	36.394	19.070	S
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen sept.- en dec.circulaire	-553	-232	-232	-232	S
Gemeentefonds totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*23.118*	*24.662*	*36.162*	*18.838*	
Ontwikkelingen gemeentefonds meicirculaire	9.822	8.490	9.102	24.883	S
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen meicirculaire	-649	394	-1.085	-2.051	S
Vrijval rentebuffer		1.000	1.000		I
Gemeentefonds totaal aanvullend op Perspectiefnota	***9.173***	***9.884***	***9.017***	***22.832***	
Totaal ontwikkelingen gemeentefonds en overige ontwikkelingen	**32.290**	**34.546**	**45.179**	**41.670**	

Financiële koers van de beleidsontwikkelingen

In de Perspectiefnota 2024 - 2027 is een reeks autonome en overige financiële ontwikkelingen opgenomen. De onderstaande tabel met deze ontwikkelingen is overgenomen uit de Perspectiefnota, waarin ook een toelichting op deze ontwikkelingen is opgenomen.

Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Gemeentefonds	23.118	24.662	36.162	18.838	S
OZB indexatie (inkomsten)	1.489	1.489	1.489	1.489	S
Areaalontwikkeling OZB	233	233	233	233	S
OZB indexatie (lasten voor panden in eigen gebruik)	-214	-333	-456	-566	S
Actualisatie MIP	1.583	2.042	1.439	365	S
Indexering MIP	-2.038	-2.625	-2.226	-1.402	S
Planningsrealisme MIP	12	387	1.265		I
Nominaal: Cao	-7.032	-6.956	-6.923	-6.788	S
Nominaal: Zorgcontracten	-6.600	-6.600	-6.600	-6.600	S
Nominaal: Subsidies	-4.000	-4.000	-4.000	-4.000	S
Nominaal: Gemeenschappelijke regelingen	-3.200	-3.200	-3.200	-3.200	S
Nominaal: Overige	-5.200	-5.200	-5.200	-5.200	S
Areaalontwikkeling	-2.051	-2.051	-2.051	-2.051	S
Zorg: Aanvullende indexering zorgtarieven	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	S
Zorg: kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	S
Zorg: verhoging vergoeding/tarief pleegzorg	-300	-300	-300	-300	S
Zorg (Wmo): PGB in verhouding tot uitstroom WLZ	1.200	600	600	600	S

Indexatie contracten parkeergarages	-282	-282	-282	-282	S
Extra loon- en prijsstijgingen 2023 ev bij VGGM	-1.203	-1.203	-1.203	-1.203	S
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ	-600				I
VGGM: Programma Beter Bedrijfsvoeren	-493				I
Actualisatie BUIG	1.718	1.670	1.677	1.633	S
Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	527	527	527	527	S
Onderwijshuisvesting verbouwing Spiekmanlaan	-76	-75	-74	-73	S
Dekking Spiekmanlaan uit onderwijsmiddelen Begroting 2023	76	75	74	73	S
Uitbreiding school Confetti			-57	-57	S
Aanvullend investeringskrediet MFC De Salamander	-99	-98	-97	-96	S
Vervanging ondergrondse containers (OC's)	-194	-340	-484	-626	S
Dekking kosten OC's uit afvalstoffenheffing	194	340	484	626	S
Hogere beheerkosten transferhal Arnhem Centraal	-280	-280	-280	-280	S
Totaal Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	**-5.712**	**-3.518**	**8.517**	**-10.340**	

In deze begroting is de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. In voorgaande begrotingen zijn investeringen in sommige gevallen nog als incidentele last in de exploitatie opgenomen. De investeringen in mobiliteit, verduurzaming vastgoed en cultureel vastgoed worden in deze begroting dan ook als investering met kapitaallasten verwerkt.
De financiële ontwikkelingen ten opzichte van de vorige begroting zijn onderverdeeld in de thema's Duurzaam Arnhem, Groen Arnhem, Kansrijk Arnhem en Verbonden Arnhem. Deze worden in de volgende paragrafen inzichtelijk gemaakt. Daarbij zijn in elke tabel, indien van toepassing, eerst de ontwikkelingen zoals opgenomen in de Perspectiefnota, benoemd. Daaronder zijn de ontwikkelingen die zich na de Perspectiefnota hebben voorgedaan, weergegeven. In iedere paragraaf is eerst een tabel opgenomen met beleidsontwikkelingen die gedekt worden door bestaande budgetten of reserves. Daarna is een tabel opgenomen met ontwikkelingen die gedekt worden vanuit de algemene middelen.

Een DUURZAAM Arnhem

Ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Reservering middelen Spoorzone Oost	12.011	1.000			I
Middelen Stadsontwikkelfonds	-10.501	-1.000			I
Middelen Gebiedsontwikkeling Kronenburg	-1.100				I
Middelen Zuidelijke binnenstad	-410				I
Flexwonen Merwedeterrein	-300				I
Dekking Stadsontwikkelfonds	300				I
Inzet middelen uit Klimaatfonds	-5.000	-5.000	-5.000		I
Dekking Klimaatfonds	5.000				I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***-5.000***	***-5.000***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem	**0**	**-5.000**	**-5.000**	**0**	

Spoorzone Oost
Om invulling te geven aan de opgave tot en met 2030 is in afstemming met het Rijk een businesscase opgesteld voor de realisatie van circa 5.400 woningen in het gebied. De dekking van deze gebiedsontwikkeling komt vanuit het Rijk, de Provincie en gemeentelijke middelen. Een deel van de gemeentelijke middelen is reeds beschikbaar binnen bestaande budgetten en wordt bij elkaar gebracht binnen de nieuw te vormen bestemmingsreserve Spoorzone Oost. Dit betreft middelen vanuit de bestemmingsreserves Stadsontwikkelfonds (€ 9,5 miljoen), Gebiedsontwikkeling Kronenburg (€ 1,1 miljoen) en Zuidelijke binnenstad (€ 0,4 miljoen).

Flexwonen Merwedeterrein
Voor het project Flexwonen Merwedeterrein wordt een aanvullend budget van € 0,3 miljoen in 2024 begroot. Doordat een aanzienlijk deel van de grond afgevoerd dient te worden zijn er extra kosten voor grondwerkzaamheden. Daarnaast is er een aanvullend planbudget nodig om het project tot realisatie te brengen. Zowel de kosten voor onderzoeken als de afstemming met de omgeving en corporaties vraagt meer aandacht en tijd dan waarmee aanvankelijk is rekening gehouden. Deze extra lasten worden gedekt vanuit het Stadsontwikkelfonds.

Klimaatbudget
Om de energietransitie een impuls te geven is in de Begroting 2023 € 15,0 miljoen vrijgemaakt dat is toegevoegd aan het Klimaatfonds. Snelle en effectieve maatregelen zijn nodig om de klimaatcrisis te bestrijden. In de energietransitie is de afgelopen jaren al flink geïnvesteerd en deze zal de komende jaren worden geïntensiveerd. We verwachten in de jaren 2024, 2025 en 2026 jaarlijks € 5 miljoen te besteden. Om die reden wordt de begrote toevoeging van € 10 miljoen in 2023 en van € 5 miljoen in 2024 teruggedraaid en wordt het Klimaatbudget direct in de exploitatie begroot. Dit sluit daarmee aan bij het ritme waarmee de uitgaven worden gedaan. Het klimaatbudget wordt binnen de kaders voor het klimaatfonds besteed.

Ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem tlv Algemene middelen	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**I/S**
Bedragen x € 1.000					
Eenmalige dotatie aan de BR Voorstudies	-500				I
Eenmalige bijdrage aan stadsontwikkelfonds tbv gemeentelijke planontwikkelingskosten grootschalige gebiedsontwikkelingen		-1.000			I
Publiek onrendabele top Spoorzone Oost	-12.000	-1.000			I
Publiek onrendabele top Spoorzone Oost: tbv park en mobiliteit				-600	S
Lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk Inkopen	-270	-270	-270		I
Aanvangsfase Verhuurdersvergunningen (Wet Goed Verhuurderschap)	-600	-75	-75	-75	S
Makelpunt	-100	-100	-100	-100	S
Community manager Merwedeterrein (motie 23M03)	-50	-50	-50	-50	I
Handhaving verbod permanente bewoning vakantieparken	-50	-50	-50	-50	I
Wasbare proefluiers (amendement 22A38)	-63				I
Verduurzamen vastgoed: vrijval	2.500	3.000			I

Verduurzamen vastgoed: kapitaallasten	-118	-236	-375	-371	S
Energieprijzen eigen gebruik vastgoed	-1.500				I
Beëindiging spaarelement rioolheffing			700	700	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***-12.751***	***220***	***-220***	***-546***	
Totaal ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem	**-12.751**	**220**	**-220**	**-546**	

Eenmalige dotatie aan de BR Voorstudies
Wanneer een ruimtelijke ontwikkeling wenselijk is en er nog geen beleid, programma of gebiedsvisie als kader daarvoor is vastgesteld, is er voorstudiebudget beschikbaar om de haalbaarheid te onderzoeken. Deze voorstudie zal in een korte periode worden uitgevoerd en zal leiden tot een raadsbesluit waarna de plankosten kunnen worden geactiveerd. Als er voor het einde van het boekjaar geen dergelijk raadsbesluit wordt genomen, of wanneer de ontwikkeling wordt gestopt blijven de kosten voor rekening van het voorstudiebudget. Voor voorstudies is een jaarlijks budget van € 100.000 beschikbaar. De bestemmingsreserve Voorstudies is volledig uitgeput. Vanwege de verstedelijkingsopgave en een toenemend aantal initiatieven voor nieuwe ontwikkelingen wordt voorgesteld om éénmalig € 0,5 miljoen toe te voegen aan de BR Voorstudies.

Eenmalige bijdrage aan stadsontwikkelfonds tbv gemeentelijke planontwikkelingskosten grootschalige gebiedsontwikkelingen
De omgevingsvisie en verstedelijkingsstrategie geven kaders en richting voor een verdere gezonde groei van de Arnhem in de komende 20 jaar. Hierbinnen is de urgente woningbouwopgave prominent aanwezig. In 2020 hebben we ons de ambitie gesteld om voor 2040 16.000 woningen toe te voegen. Op dit moment, drie jaar later, zijn er in Arnhem nog zo'n 14.000 woningen benodigd. Aan de ontwikkeling hiervan zijn plankosten verbonden die naar verwachting in de ordegrootte van € 2 á € 4 miljoen gaan vallen. De plankosten worden conform de spelregels van grondbeleid onderdeel van de business case of grondexploitatie. Anders dan in het verleden, zijn de binnenstedelijk gebiedsontwikkelingen niet langer winstgevend voor gemeentes, maar vragen deze extra investeringsmiddelen vanuit een publieke onrendabele top. Ter dekking van de plankosten voor de onrendabele top wordt in 2025 € 1,0 miljoen toegevoegd aan het stadsontwikkelfonds.

Publiek onrendabele top Spoorzone Oost
In de huidige businesscase voor de ontwikkeling van Spoorzone Oost waarin 5.400 extra woningen worden gebouwd, zijn behalve middelen uit bestaande gemeentelijke budgetten nog aanvullende middelen nodig. Daarom wordt in 2024 € 12,0 miljoen en in 2025 € 1 miljoen extra toegevoegd aan de bestemmingsreserve Spoorzone, waarmee de totale reservering in 2024 uitkomt op € 23 miljoen en in 2024 op € 24 miljoen.
Voor de inrichting van de openbare ruimte wordt een investeringsbudget van € 19 miljoen vrijgemaakt. Dit leidt tot structurele kapitaallasten van € 0,6 miljoen vanaf 2027 en aanvullend € 0,3 miljoen vanaf 2028.

Lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk inkopen
Arnhem heeft grote ambities op het gebied van lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk inkopen. Om hier een impuls aan te geven wordt in 2024, 2025 en 2026 jaarlijks € 0,3 miljoen geïnvesteerd. Hiermee wordt bewustwording gecreëerd en de gewenste aanpak in onze organisatie en in onze werkprocessen geborgd. Tevens draagt deze impuls ertoe bij dat er meer inzicht komt in gemaakte contractuele maatschappelijke afspraken met leveranciers en hierdoor ook beter gemonitord en gestuurd kan worden.

Aanvangsfase Verhuurdersvergunningen (Wet Goed Verhuurderschap)
In de Begroting 2023 is de ambitie opgenomen om stadsbrede verhuurdersvergunningen in te voeren. Bij een stadsbrede invoering vallen ongeveer 15.000 adressen onder een vergunningsregime. Er is structureel € 0,3 miljoen beschikbaar voor de uitvoering van de vergunningverlening, het toezicht en de handhaving. Gelet op de organisatiekosten van het opzetten van een vergunningverlening- en handhavingsregime en de capaciteit die het vergt om in de beginfase adressen te inventariseren, aan te schrijven en registreren wordt eenmalig € 0,6 miljoen vrijgemaakt en € 75.000 structureel.

Makelpunt
Makelpunt Arnhem is sinds april 2022 online. Inmiddels worden er circa 140 locaties op de site aangeboden en de verwachting is dat dit veel verder wordt uitgebreid met scholen, sportpanden en diverse andere locaties. De huidige aanbieders zijn enthousiast en zien de meerwaarde van Makelpunt Arnhem. In de subsidievoorwaarden is ook opgenomen dat iedereen mee doet met het Makelpunt. Tot en met 2023 wordt dit vanuit ontmoeten en verbinden financieel ondersteund. Om ook na 2023 Makelpunt Arnhem in de lucht te houden wordt een structurele last van € 100.000 opgenomen.

Community manager Merwedeterrein (motie 23M03)
Op het Merwedeterrein worden 149 flexwoningen gerealiseerd. Gelet op de locatie, nabij het kwetsbaardere Presikhaaf 1, heeft de raad met motie 23M03 het college opgedragen om een sociaal beheerder/community manager in te zetten in het gebied. Deze persoon dient zich te ontfermen over de nieuwe huurders en legt actief de verbinding met de rest van de buurt. Er worden nog afspraken met woningcorporaties gemaakt over de financiering van de 'sociale componenten' van de flexwoonontwikkeling bij het Merwedeterrein, en er liggen subsidiekansen liggen bij de Provincie Gelderland. Om er zeker van te zijn dat er met ingang van 2024 dekking is voor een sociaal beheerder, wordt hiervoor tot en met 2027 een budget van jaarlijks € 50.000 in de begroting opgenomen.

Handhaving verbod permanente bewoning vakantieparken
Op Vakantiepark Arnhem wordt al een aantal jaar gehandhaafd op het voorkomen van permanente bewoning. Het aantal permanente bewoners is geslonken naar 42. Ook op de andere vakantieparken vindt permanente bewoning plaats om te voorkomen dat op sommige parken bewoning toeneemt is actief toezicht noodzakelijk. Hiervoor wordt tot en met 2027 jaarlijks € 50.000 vrijgemaakt.

Wasbare proefluiers (amendement 22A38)
Om de hoeveelheid eenmalige luiers die in het restafval belanden te verminderen, wordt zoals ook in de raadsbrief d.d. 16-05-2023 aangegeven (zaaknummer 196737) in 2024 een proefproject gehouden met de uitgifte van een gratis proefluier aan nieuwe ouders bij de aangifte van een geboorte. Op die manier brengen we wasbare luiers actief onder de aandacht bij alle nieuwe ouders en maken we het makkelijk om de wasbare luiers te proberen en te blijven gebruiken. De kosten voor deze proef bedragen eenmalig € 63.000 in 2024.

Verduurzamen vastgoed
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Het investeringsbudget voor het verduurzamen van gemeentelijk vastgoed is één van deze posten. Voor een totaal investeringsbudget van € 8,0 miljoen worden in deze begroting de kapitaallasten opgenomen.

Energieprijzen eigen gebruik vastgoed
De energieprijzen zijn in 2022 en 2023 fors gestegen. Het is onzeker in hoeverre deze stijging structureel is. Voor 2024 is de verwachting dat de energieprijzen nog hoog zullen blijven. Daarom wordt in 2024 € 1,5 miljoen extra aan energielasten in de begroting opgenomen voor het eigen gebruik in gemeentelijk vastgoed.

Beëindiging spaarelement rioolheffing
In de Begroting 2022 is een spaarelement aan de rioolheffing toegevoegd waarmee een voorziening is gevormd voor toekomstige vervangingsinvesteringen. Daarnaast werden hiermee ongewenste tariefschommelingen voorkomen. Op basis van het investeringsplan is een verdere toevoeging aan de voorziening na 2025 niet meer noodzakelijk. Deze heeft dan een omvang van € 2,8 miljoen. Ook is er geen noodzaak meer voor de voorziening om ongewenste tariefschommelingen te voorkomen. Daarmee kan vanaf 2026 het spaarelement van € 0,7 miljoen uit de rioolheffing vervallen.

Een GROEN Arnhem

Er zijn geen ontwikkelingen met dekking binnen het Thema Een GROEN Arnhem.

Ontwikkelingen een GROEN Arnhem tlv Algemene middelen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Willemsplein				-284	S
Verkeersveiligheid	-24	-47	-71	-95	S
Snelfietsroute Arnhem-Huissen			-205	-205	S
Energieprijzen eigen gebruik openbare ruimte	-2.300				I
Prijsindexaties parkeergarages	282	282	282	282	S
Bewaking parkeergarages	-130				I
Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd	-100	-100	-100		I
Werklocaties		-200	-200	-200	I
Veerpolderstraat	-652				I
Bijdrage aan coördinatie milieubeleid ODRA	-50	-50	-50	-50	S
Regeling rookgaskanalen	-125	-125			I
Uitvoering parkenvisie	-500	-500			I
Toevoeging Groenfonds	-350	-350			I
Woonwagenlocatie Bethaniënstraat (incl. grondwal)	-2.540				I
Bomen: continuering extra budget			-20	-41	S
Mobiliteit: vrijval incidentele budgetten	4.500	3.600	3.600		I
Mobiliteit: kapitaallasten	-213	-426	-596	-767	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	**-2.202**	**2.084**	**2.640**	**-1.359**	
Totaal ontwikkelingen een GROEN Arnhem	**-2.202**	**2.084**	**2.640**	**-1.359**	

Willemsplein

Het Willemsplein is een belangrijke plek in de stad en een groot OV knelpunt. De komende jaren zal dit aangepast worden om het ook in de toekomst goed te kunnen blijven gebruiken. De totale investering zal tussen de € 10 en € 20 miljoen bedragen. De dekking hiervoor komt deels vanuit het regulier mobiliteitsbudget en zal mogelijk ook vanuit het Klimaatfonds en de budgetten voor vergroening en groot wegenonderhoud komen. Voorlopig wordt een aanvullend investeringsbudget van € 6,0 miljoen in de begroting opgenomen. De kapitaallasten bedragen hiervoor structureel € 284.000.

Verkeersveiligheid

Bij Arnhem als duurzaam bereikbare stad ligt ook de focus op verkeersveiligheid. De komende vier jaar wordt extra geïnvesteerd in verkeersveiligheidsknelpunten en de realisatie van schoolzones. Hiervoor wordt het investeringsbudget tot en met 2027 jaarlijks met € 500.000 verhoogd0. De kapitaallasten hiervoor lopen op van € 24.000 in 2024 tot structureel € 95.000 vanaf 2027.

Energieprijzen eigen gebruik openbare ruimte

De energieprijzen zijn in 2022 en 2023 fors gestegen. Het is onzeker in hoeverre deze stijging structureel is. Voor 2024 is de verwachting dat de energieprijzen nog hoog zullen blijven. Daarom wordt in 2024 € 2,3 miljoen extra aan energielasten in de begroting opgenomen voor het eigen gebruik in de openbare ruimte.

Prijsindexaties parkeergarages
Zoals aangekondigd in de Perspectiefnota 2024-2027 is voor de Begroting 2024 bekeken of de prijsindexatie van de parkeergarages gedekt kan worden vanuit de bestemmingsreserve Bereikbaarheid. Dit blijkt te kunnen waardoor een structureel voordeel van € 282.000 voor de algemene middelen ontstaat.

Bewaking parkeergarages
Vanwege de toenemende overlast door daklozen in de parkeergarages zijn er maatregelen getroffen om de overlast tegen te gaan. In de dienstverleningsovereenkomst met P1 zijn afspraken gemaakt met betrekking tot het schoonmaken en beheren van de parkeergarages. Daarnaast worden er extra kosten gemaakt voor de beveiliging van de parkeergarages. Hiervoor wordt in 2024 € 130.000 begroot.

Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd
Voor de kwaliteitsimpuls werklocaties wordt voor de jaren 2024 tot en met 2026 jaarlijks een aanvullend budget van € 100.000 begroot. Deze middelen worden onder andere ingezet voor de kwartiermaker voor de Nieuwe Haven en de ambities zoals omschreven in het ambitiedocument Het Broek.

Werklocaties
In de Begroting 2023 is € 200.000 vrijgemaakt in 2023 en 2024 voor de uitvoering en/of cofinanciering van de korte termijn activiteiten uit de uitvoeringsagenda van het implementatieplan Nieuwe Haven. Om constructief te werken aan toekomstbestendige werklocaties wordt ook voor de jaren 2025, 2026 en 2027 een extra budget van jaarlijks € 200.000 begroot.

Veerpolderstraat
Voor het project Veerpolderstraat, waar de realisatie van 37 huurappartementen en de ontwikkeling van een zorgvoorziening voor dementerende ouderen gerealiseerd wordt, zijn we met bewoners in gesprek om hun zorgen bij de ontwikkeling te bespreken en te kijken naar planaanpassing om aan deze zorgen tegemoet te komen. Inzet is een aangepast plan waarin meer ruimte is voor groen en spelen. Hierdoor dalen de opbrengsten van de grondverkoop met € 446.000 in 2024. Voor de aanleg van groen en spelen wordt een extra budget van € 206.000 begroot.

Bijdrage aan coördinatie milieubeleid ODRA
Door de ODRA wordt extra ingezet op coördinatie en afstemming van het gezamenlijk milieubeleid. Hiervoor wordt de formatie uitgebreid. Als gevolg hiervan stijgt de bijdrage aan ODRA voor Arnhem met € 50.000 structureel.

Regeling rookgaskanalen
In de Perspectiefnota is opgenomen dat we werken aan de uitvoering van afspraken uit de Luchtagenda en daarvoor willen deelnemen aan een subsidieregeling voor het verwijderen of onklaar maken van rookgaskanalen. Voor de cofinanciering van deze subsidieregeling wordt in 2024 en 2025 € 125.000 begroot.

Uitvoering parkenvisie
Op dit moment wordt de parkenvisie opgesteld. De Parkenvisie geeft een ruimtelijk beeld voor de toekomst op gebied van cultuurhistorie (rijksmonument), biodiversiteit, klimaatbestendig en gezondheid (recreatie) voor het beheer van bossen en parken. In het kader van de parkenvisie loopt nu voor Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem een aanvraag voor een monumentenvergunning. De parkenvisie zal dit jaar worden vastgesteld en naar de raad worden gestuurd. Voor de uitvoering van de parkenvisie wordt in deze begroting voor 2024 en 2025 vast € 500.000 vrijgemaakt.

Toevoeging Groenfonds
In 2024 en 2025 wordt € 350.000 toegevoegd aan de bestemmingsreserve Groenfonds voor de aankoop van grond voor natuurontwikkeling in het kader van groen en ontmoeten die voorzien is in 2025.

Woonwagenlocatie Bethaniënstraat (incl. grondwal)
In de voorbereiding van de herinrichting van de Bethaniënstraat is gebleken dat hier meer middelen voor nodig zijn. Hiervoor wordt in 2024 € 2,5 miljoen extra in de begroting opgenomen. Dit wordt ingezet voor de extra kosten voor de sanering van de grondwal en een aanpassing van het inrichtingsplan. Daarnaast worden met deze toevoeging aan het budget de kostenstijgingen opgevangen.

Bomen: continuering extra budget
Voor 2025 en 2026 wordt een extra investeringskrediet van € 600.000 begroot om het bestaande bomenbeleid en de groene ambities te kunnen blijven realiseren. De kapitaallasten die hiervoor in de begroting worden opgenomen, bedragen € 20.000 in 20256 en structureel € 41.000 vanaf 2027.

Mobiliteit
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven, is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Hiertoe behoort ook een deel van de middelen die zijn toegekend aan mobiliteitsdoeleinden. Het gaat om de volgende onderwerpen: verlagen maximum snelheid, verminderen aantal rijbanen en de wandel- en fietspromenade Rijnkade. Hiervoor worden in deze Begroting 2024 de kapitaallasten in de begroting opgenomen van € 213.000 in 2024 oplopend tot structureel € 767.000 vanaf 2027 en de investeringen in het meerjareninvesteringsplan meegenomen.

Een KANSRIJK Arnhem

Ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Motie Online bewustwordingsaanpak voor jongeren (21M105)	-168				I
Dekking Online bewustwordingsaanpak jongeren uit BR Beschermd en weerbaar	168				I
Investeren in jongerenwerk zwaardere doelgroepen Geitenkamp	-75	-75			I
Vlindertuin Geitenkamp	-75	-75			I
Immerloo Schuldenvrij	-250	-250			I
Dekking jongerenwerk en Vlindertuin Geitenkamp en Immerloo Schuldenvrij uit middelen Arnhem Oost	400	400			I
Implementatie subsidiehuis	-60				I
Dekking implementatie subsidiehuis uit BR WMO & Jeugdzorg	60				I
Preventieve jeugdbescherming Veilig, Aanwezig, Vertrouwd. Uitbreiding pilot	-180	-180	-180	-180	I
Dekking uit BR Wmo en jeugdzorg: VAV uitbreiding pilot	180	180	180	180	I
Inzet ervaringsdeskundigheid binnen maatschappelijke opvang		-75	-75	-75	I
Dekking uit BR Beschermd en weerbaar: Inzet ervaringsdeskundigheid binnen maatschappelijke opvang		75	75	75	I
Uitbreiding capaciteit Kruispunt en De Duif		-120	-120	-120	I
Uitbreiding gezinsopvang		-200	-200	-200	I
Dekking uitbreiding capaciteit Kruispunt, De Duif en gezinsopvang uit BR Beschermd en weerbaar		320	320	320	I
Buurtconciërges	-425				I
Buurtconciërges dekking uit WIF	425				I
Buurtconciërges overheveling dekking uit WIF	-425				I
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*-425*	*0*	*0*	*0*	
Verlenging zorgaccounthouder (wachtlijsten GGZ)	-75				I
Dekking verlenging zorgaccounthouder uit BR Wmo en Jeugdzorg	75				I
Integraal accommodatiebeleid	-200	-100			I

Dekking integraal accommodatiebeleid uit middelen Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt	200	100			I
Uitbreiding buurtsportcoaches	-113	-113			I
Dekking uitbreiding buurtsportcoaches uit BR Jeugdfonds	113	113			I
Vervanging hockeyveld HCM	-26	-26	-26	-26	S
Vervanging kunstgrasveld Arnhemse Boys Schuytgraaf	-17	-17	-17	-17	S
Sportdag op Papendal	-40	-40	-40	-40	S
Dekking HCM, kunstgrasveld Arnhemse Boys, sportdag Papendal in bestaande budgetten sport	83	83	83	83	S
Huisvesting bijzondere doelgroepen	-1.500	-1.500	-1.500	-1.500	I
Dekking uit BR Huisvesting bijzondere doelgroepen	1.500	1.500	1.500	1.500	I
Opvang dakloze EU-burgers (motie 23M41)	-500	-500			I
Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	500	500			I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***0***	***0***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem	**-425**	**0**	**0**	**0**	

Verlenging zorgaccounthouder (wachtlijsten GGZ)
De zorgaccounthouder die de gemeente extern inhuurt, bemiddelt sinds een jaar bij het terugdringen van de wachtlijsten GGZ in de Jeugdzorg en is daarin succesvol gebleken. Bij de behandeling van de Perspectiefnota heeft het college toegezegd om het contract te verlengen tot 1 oktober 2024. De kosten van de verlenging worden geraamd op € 75.000. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Integraal accommodatiebeleid
In de afgelopen jaren is de wens ontstaan om integraal te kijken naar het gebruik, beheer en exploitatie van maatschappelijke accommodaties. Dit willen we faciliteren middels een status quo analyse op gebiedsniveau. Zo kunnen we groeien naar een stad waar bijvoorbeeld MFC's, buurthuizen, sportclubs en scholen centrale plekken in de wijk zijn door gericht beleid en inspanningen en betere afstemming op elkaar. De verwachting is dat de kaders van het integraal accommodatiebeleid eind 2024 gereed zijn. Hiervoor wordt de huidige inzet voor sociaal beheer verlengd tot en met 2025. Hiervoor wordt in 2024 € 200.000 begroot en in 2025 € 100.000. Dit wordt gedekt vanuit de middelen voor Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt.

Uitbreiding buurtsportcoaches
De gemeente Arnhem werkt al sinds jaren met buurtsportcoaches. Deze professionals in wijken zetten sport als middel in om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals een gezonde leefstijl, het tegengaan van eenzaamheid onder ouderen en het tegengaan van overlast onder jongeren. In een aantal wijken is er behoefte aan (meer) buurtsportcoaches. De buurtsportcoaches worden voornamelijk ingezet in de in de wijken waarop ook in het kader van de Arnhem Oost aanpak wordt ingezet. Omdat een verschuiving van de inzet van de buurtsportcoaches ten koste gaat van de inzet in die wijken, wordt voor de komende twee jaar het aantal buurtsportcoaches uitgebreid. Hiervoor wordt jaarlijks € 112.500 begroot.

Vervanging hockeyveld HCM, vervanging kunstgrasveld Arnhemse Boys Schuytgraaf en sportdag op Papendal
Gezien het ledenaantal van HCM en het aantal jongeren uit de omliggende wijken dat hockeyt, is het vanuit de gemeentelijke beweegdoelstellingen noodzakelijk dat dit veld gerenoveerd wordt. Hiervoor is een investering nodig van € 500.000. Dit leidt tot structureel hogere lasten van € 26.000.

Arnhemse Boys heeft de wens om een natuurgrasveld om te zetten in een (duurzaam) kunstgrasveld. Een kunstgrasveld is namelijk nagenoeg continu bespeelbaar, waar een natuurgrasveld maar zeer beperkt bespeeld kan worden in verband met de kwaliteit van het veld. Hierdoor zal Arnhemse Boys veel meer jeugd kunnen faciliteren. Hiervoor is een investering benodigd van € 115.000, wat leidt tot € 17.000 structurele kapitaallasten vanaf 2024.

Naar aanleiding van de motie 21M103 ‘een Arnhemse Sportdag’ is voor 2022/2023 (één schooljaar) budget beschikbaar gesteld voor uitvoering van deze motie (€ 40.000 incidenteel). Gekozen is voor een langduriger traject van dertig weken gedurende het schooljaar 2022-2023, waarbij elke week een andere groep basisschoolleerlingen (groep 6 t/m 8) langs komt op Papendal voor een dagvullend pedagogisch verantwoord lesprogramma, breder dan enkel sport. Om dit concept navolging te geven wordt vanaf 2024 € 40.000 begroot. Dit wordt samen met de vervanging van de sportvelden gedekt vanuit de huidige middelen binnen sport.

Huisvesting bijzondere doelgroepen
Vanuit de ambities uit de Nota Wonen en Zorg wordt het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uitgebreid. Het kan gaan om bijvoorbeeld het ontwikkelen van een tussenvoorziening voor statushouders, uitbreiding van woningen voor extreme overlastgevers, het realiseren van flexwoningen, aankopen en verbouwen van panden (al dan niet voor specifieke doelgroepen, en/of ten behoeve van een betere spreiding over de wijken). Hiervoor wordt incidenteel € 1,5 miljoen per jaar van 2024 tot en met 2027 begroot voor onder andere projectkosten, plankosten, voorinvesteringen, of voor onrendabele toppen. Ter dekking wordt een nieuwe bestemmingsreserve bijzondere huisvesting gevormd. Deze wordt in 2024 gevoed met € 6,0 miljoen vanuit de bestemmingsreserve Wmo & Jeugdzorg.

Opvang dakloze EU-burgers (motie 23M41)
Voor de opvang van dakloze EU-burgers wordt in 2024 en 2025 elk jaar € 500.000 begroot. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem tlv Algemene middelen	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**I/S**
Bedragen x € 1.000					
Actualisatie WSW	-2.151	-2.270	-1.380	1.447	S
Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire	371	370	345	317	S
Actualisatie BUIG	-1.299	-1.293	-1.172	-1.128	S
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ	102				I
VGGM: Programma Beter Bedrijfsvoeren	247				I
Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds	1.000	1.000			I
Sportbedrijf tekort begroting	-2.800				I
Huur- vs subsidieindexatie maatschappelijke partners	-559	0	0	0	I
Inkomensregelingen	-960				I
Individuele studietoeslag	-400				I
Vroegsignalering	-340				I
Schuldhulpverlening particulieren	-440				I
Bijna gratis OV voor Gelrepashouders	-25	-25	-25	-25	S
Grip op eigen financiële situatie inwoners	-125	-125	-125	-125	S
Verlenging maatregelen energiecrisis	-500	-500			I
Gedeeltelijke dekking uit Energiearmoedefonds	400	400			I
Ervaringsdeskundigen	-100				I
Sportpark Paasberg	-105	-105	-105	-105	S
Doorontwikkeling/implementatie Koersnota 2.0 Wijksturing	-150				I
Formatie functionele gegevensbescherming (JZ)	-120	-120			I
Leefbaarheid en voorzieningen Malburgen-Oost Noord / Amusementsorkest DWS		-132	-132	-132	S

Aankoop Maatschappelijke accommodaties	-19	-19	-19	-19	S
Incidentele subsidies welzijn	-1.000				I
Gedeeltelijke dekking uit BR jeugdfonds	500				I
Taakstelling subsidies welzijn	-545	-545	-545	-545	S
Duurzame opvang vluchtelingen	-500	-500	-500	-500	I
Ecovrede	-30	-30	-30	-30	I
Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel	-4	-4	-4	-4	S
Inzet op handhaving structureel (motie 23M57)		-500	-500	-500	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***-9.552***	***-4.397***	***-4.191***	***-1.348***	
Totaal ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem	**-9.552**	**-4.397**	**-4.191**	**-1.348**	

Actualisatie WSW
De begroting WSW is geactualiseerd. Hierbij wordt uitgegaan van een structurele looncompensatie van tussen 7% en 10% afhankelijk van de inschaling. De actualisatie leidt tot een nadeel van € 2,5 miljoen in 2024 dat afloopt en in 2027 omslaat in een structureel voordeel van € 1,4 miljoen.

Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire
Voor de septembercirculaire 2023 van het gemeentefonds is een compensatie van de verhoging van het minimumloon voor de WSW aangekondigd. Voor Arnhem zal het aandeel hierin uitkomen op € 371.000 in 2024 aflopend tot structureel € 317.000 vanaf 2027.

Actualisatie BUIG
Op basis van de meicirculaire van het gemeentefonds en de realisatie over 2023 is de BUIG geactualiseerd. Deze wordt ten opzichte van de actualisatie bij de Perspectiefnota naar beneden bijgesteld. Hierdoor ontstaat een structureel nadeel van € 1,3 miljoen vanaf 2024. Voor de volgende actualisatie bij de Perspectiefnota van volgend jaar wordt bekeken hoe de voorspelbaarheid vergroot kan worden waarmee fluctuaties in de raming tussen Perspectiefnota en Begroting beperkt kunnen worden.

VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ en Programma Beter Bedrijfsvoeren
In de Perspectiefnota is voor de programma's Basis op orde en Beter Bedrijfsvoeren waarmee VGGM haar dienstverlening voor de toekomst op een hoger niveau wil brengen, rekening gehouden met extra lasten in 2024 van respectievelijk € 600.000 en € 498.000. Hierbij werd aangegeven dat er nog discussie gevoerd werd over deze bedragen. De uiteindelijke bijdragen zijn lager uitgekomen, waarmee voor Arnhem een voordeel ontstaat van € 102.000 en € 247.000 in 2024.

Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds
Actualisatie van de BR Jeugdfonds leidt tot de conclusie dat de begrote dotatie van jaarlijks € 1 miljoen in 2024 en 2025 in beginsel niet noodzakelijk lijkt voor de dekking van het programmaplan Perspectief op Jeugd. Deze dotatie kan teruggedraaid worden ten gunste van de algemene middelen. Wanneer ook de toevoeging voor 2023 wordt teruggedraaid, blijft voor de ambities op dit beleidsterrein in totaal € 4 miljoen aan middelen beschikbaar in deze reserve.

Sportbedrijf tekort begroting
Mede als gevolg van de gestegen energielasten is een tekort op de begroting van het Sportbedrijf ontstaan. Het is onzeker in hoeverre deze stijging van de energielasten structureel is. Daarom wordt vooralsnog het tekort incidenteel in 2024 ingeboekt. Dit levert een nadeel voor de algemene middelen op van € 2,8 miljoen.

Huur- versus subsidie-indexatie maatschappelijke partners
De huurders van onze gebouwen hebben te maken met ongekende kostenstijgingen. De gemeente Arnhem hanteert de kostprijsdekkende huur systematiek voor haar huurders. Jaarlijks indexeren wij de huurprijs per 1 mei met de CPI index..Bij de Perspectiefnota is besloten om dit jaar af te wijken van deze CPI index en voor de huurindexatie uit te gaan van de kerninflatie, welke is vastgesteld op 6,4%.

Er is een inventarisatie gedaan van de huursommen in de verschillende beleidsterreinen. Daarbij is een berekening gemaakt van het verschil tussen de verwachte subsidie indexatie en een huurindexering op basis van de kerninflatie van 6,4%. Uitgangspunt is dat bij cultuur en sport de partners exploitatiesubsidie ontvangen van de gemeente die wordt geïndexeerd in 2023 met 3,1%. Voor de MFC's, de kinderboerderijen en de buurthuizen wordt een volledige compensatie van de huurprijs gerekend, waarbij een exploitatiesubsidie dus niet van toepassing is. Voor deze laatste drie groepen wordt de subsidie in 2024 incidenteel aanvullend geïndexeerd voor in totaal € 559.000.

Inkomensregelingen
Er wordt meer beroep gedaan op diverse onderdelen van de openeinderegeling Bijzondere Bijstand. Dit leidt tot hogere kosten bij Bijzondere Bijstand, Bijzondere Bijstand voor Beschermingsbewind en de Gelrepas. Bij de Gelrepas zien we de effecten van de verbeterslag die in 2021 is gemaakt met de digitalisering en professionalisering van de pas. Meer inwoners gebruiken de Gelrepas en ze besteden daarbij ook een groter bedrag. De totale lasten voor de inkomensregelingen stijgen in 2024 incidenteel met € 960.000.

Individuele studietoeslag
Vanaf april 2022 bestaat er de wettelijk regeling individuele studietoeslag, voor mensen die geen inkomen naast hun studie kunnen verdienen door een structurele fysieke beperking. Deze kan met terugwerkende kracht worden aangevraagd. De aanvragen vallen hoger uit dan eerder geraamd, waardoor in 2024 een incidenteel nadeel van € 400.000 ontstaat.

Vroegsignalering
We zien dat er bij verschillende crediteuren van vaste lasten (energie, huur, water en zorgverzekeringen) meer meldingen van betalingsachterstanden binnenkomen. Om meer inwoners met betalingsachterstanden te kunnen benaderen met ons hulpaanbod, gaan we in 2024 de helft meer inwoners bellen en de helft meer huisbezoeken afleggen dan in 2022. Dit betekent 600 extra huisbezoeken en 600 extra telefoongesprekken. Hiervoor wordt incidenteel € 340.000 vrijgemaakt.

Schuldhulpverlening particulieren
In 2022 is een aanbesteding gestart voor schuldhulpverlening. Vanwege het risico op hogere prijzen is in de Begroting het budget met € 250.000 verhoogd. Uit de aanbesteding bleek dat de prijzen 40% zijn gestegen. We onderzoeken we of het mogelijk is om vanaf 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer te kunnen uitvoeren om een betere regie op de schuldhulpverlening te houden en daarmee een betere dienstverlening aan onze inwoners te kunnen bieden. In voorbereiding daarop wordt in deze begroting een incidenteel budget van € 440.000 in 2024 begroot om een eventuele overname van de activiteiten van de huidige aanbieder voor te kunnen bereiden.

Bijna gratis OV voor Gelrepashouders
In de Begroting 2023 is het voornemen opgenomen om Gelrepashouders voor € 1,- per rit gebruik te kunnen laten maken van het openbaar vervoer. Bij de uitwerking hiervan heeft de provincie Gelderland als opdrachtgever en opbrengstverantwoordelijke aangegeven een beter voorstel te hebben dat aansluit bij de bestaande tarieven. In het nieuwe voorstel kunnen Gelrepashouders voor € 15,- per jaar vervolgens gratis van het openbaar vervoer gebruik maken binnen de gemeentegrenzen. Voor de aangepaste regeling wordt vanaf 2024 aanvullend structureel € 25.000 begroot.

Grip op eigen financiële situatie inwoners
In deze tijden van bestaanszekerheidscrisis willen we voortdurend inzetten op het zo vroeg mogelijk vinden van inwoners met geldzorgen en voorkomen dat geldzorgen problematische schulden worden. In de afgelopen jaren zijn deze activiteiten incidenteel gedekt. Vanaf 2024 wordt hiervoor een structureel budget van € 125.000 in de begroting opgenomen.

Verlenging maatregelen energiecrisis
De energiecrisis heeft veel effect gehad op de bestaanszekerheid van inwoners. Voor 2022 en 2023 is mede daarvoor een crisisaanpak georganiseerd en zijn verschillende regelingen gestart of uitgebreid om de gevolgen van de energiecrisis te beperken. Om deze aanpak ook in 2024 en 2025 voort te kunnen zetten, wordt voor beide jaren een incidenteel budget van € 500.000 begroot. Een bedrag van € 400.000 hiervan wordt jaarlijks uit het energiearmoedefonds gedekt.

Ervaringsdeskundigen
Ervaringsdeskundigen weten als geen ander hoe het beleid en het handelen vanuit de overheid en uitvoerende instanties uitwerkt in de praktijk. Welke knelpunten er zijn en welke impact dit heeft op hun dagelijkse leven. Om van deze ervaringen te leren, wordt een pilot gestart waarin een pool van ervaringsdeskundigen wordt gevormd (ervaringsraad) die meedenkt en advies geeft in de ontwikkeling van beleid. De focus zal daarbij in eerste instantie komen te liggen op bestaanszekerheid, maar met de intentie om dit te verbreden naar andere terreinen. Voor deze pilot wordt in 2024 een bedrag van € 100.000 begroot.

Sportpark Paasberg
In de begroting was een taakstelling opgenomen van € 150.000 op buitensport voor extra opbrengsten die zouden worden gegenereerd door de Paasberg in te zetten voor nieuwbouw. Na het besluit om de Paasberg niet voor nieuwbouw in te zetten kan deze taakstelling niet geheel worden gerealiseerd, daarom wordt het restant van structureel € 105.000 afgeboekt.

Doorontwikkeling/implementatie Koersnota 2.0 Wijksturing
De nieuwe Koersnota 'Van Wijken Weten' wordt in 2023 opgeleverd. Voor de implementatie van het verandertraject dat uit deze nota voort komt, wordt in 2024 € 150.000 in de begroting opgenomen.

Formatie functionele gegevensbescherming (JZ)
Op basis van een extern onderzoek op het gebied van informatieveiligheid en privacy is geconstateerd dat de formatie voor de Functionaris voor Gegevensbescherming binnen Arnhem op dit moment ontoereikend is. Om deze met 1 fte uit te breiden, wordt in 2024 en 2025 € 120.000 begroot.

Leefbaarheid en voorzieningen Malburgen-Oost Noord / Amusementsorkest DWS
De leefbaarheid en sociale cohesie in Malburgen-Oost Noord vraagt aandacht, bijvoorbeeld rond de Veerpolderstraat. De woningbouwplannen daar laten we samen gaan met een impuls in de voorzieningen rond het MFC onder andere met een plek voor Amusementsorkest DWS. Voor het benodigde investeringskrediet van € 1,9 miljoen worden vanaf 2025 structurele kapitaallasten van € 103.000 in de begroting opgenomen. Hiernaast wordt een aanvullende subsidie van € 29.000 begroot voor de servicelasten van de huurders.

Aankoop Maatschappelijke accommodaties
Maatschappelijke accommodaties zijn een belangrijk middel om de leefbaarheid in wijken te behouden. Om invloed te kunnen uitoefenen op het behoud en/of toevoegen van maatschappelijke accommodaties is het van belang om een budget beschikbaar te hebben om deze accommodaties aan te kunnen kopen en/of aan te passen. Hiervoor een eenmalig een investeringskrediet van € 1,0 miljoen begroot. Hiervoor worden de kapitaallasten van structureel € 19.000 vanaf 2024 in de begroting opgenomen.

Subsidies welzijn
De grote uitdagingen voor Arnhem zoals de woonopgave inclusief huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Om ons welzijnsbeleid toekomstbestendig te maken wordt voor 2024 € 1,0 miljoen voor incidentele subsidies vrijgemaakt. Dit wordt deels gedekt door een onttrekking uit het Jeugdfonds van € 500.000. Daarnaast wordt een structurele taakstelling op de welzijnssubsidies van € 545.000 in deze begroting tegen geboekt.

Duurzame opvang vluchtelingen
Ook de komende jaren maken we werk van een gastvrije opvang waarmee vluchtelingen snel onderdeel kunnen worden van de Arnhemse samenleving. Arnhem beschikt inmiddels over ruim 2.500 opvangplekken voor vluchtelingen. Voor het overgrote deel zijn dit tijdelijke plekken. De ambitie is om permanent een aantal van 2.000 plekken aan te houden. In 2027 kan deze ambitie bereikt worden door vanaf 2024 jaarlijks het aantal permanente plekken met 400 uit te breiden. Om dit te realiseren en vluchtelingen snel hun plek te laten vinden in de Arnhemse samenleving wordt vanaf 2024 tot en 2027 jaarlijks een budget van € 500.000 begroot.

EcoVrede
De huisvesting van EcoVrede is in 2022 en 2023 bekostigd vanuit het armoedebudget. Hiervoor wordt vanaf 2024 tot en met 2028 een jaarlijks budget van € 30.000 begroot.
Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel
Als gevolg van capaciteitsproblemen bij Liander wordt sporthal Middachtensingel later opgeleverd. Dit leidt tot hogere kosten, waardoor de kapitaallasten vanaf 2024 met € 4.000 toenemen.

Inzet op handhaving structureel (motie 23M57)
In de Begroting 2023 is voor 2023 en 2024 een budget van € 500.000 opgenomen om intensiever te kunnen handhaven. Bij de behandeling van de Perspectiefnota is motie 'Perspectief voor handhavers in leefbare wijken' (23M57) aangenomen. Hierin wordt het college opgeroepen om, bij voldoende structurele ruimte vanuit de meicirculaire, de incidentele inzet op handhaving vanaf 2024 structureel te maken. De meicirculaire biedt deze ruimte. Daarom wordt vanaf 2025 een structureel budget van € 500.000 voor handhaving in de begroting opgenomen.

Een VERBONDEN Arnhem

Ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Cultuurhistorische Waardenkaart	-60				I
Dekking cultuurhistorische Waardenkaart uit invoeringsbudget Omgevingswet	60				I
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*0*	*0*	*0*	*0*	
Voorbereidingskosten project eigen huisvesting	-500				I
Dekking voorbereidingskosten eigen huisvesting uit BR Zuidelijke Binnenstad	500				I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***0***	***0***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem	**0**	**0**	**0**	**0**	

Voorbereidingskosten project eigen huisvesting
Diverse ontwikkelingen maken (her)oriëntatie op toekomstige gemeentelijke huisvesting noodzakelijk. In onze raadsbrief van 23 mei 2023 hebben we de uitgangspunten geformuleerd voor het op te stellen huisvestingsplan die we eind 2023 aan de raad willen voorleggen. Hiervoor is een projectmanager aangesteld die een projectteam zal samenstellen. Voor de voorbereiding en inrichting wordt in 2024 een startbudget van € 500.000 begroot. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Zuidelijke Binnenstad.

Ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem tlv Algemene middelen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Burgerzaken: Actualisatie kosten verkiezingen	-158	-163	-163	-188	S
Burgerzaken: Doorontwikkeling	-500	-500			I
Burgerzaken: Leges	485	555	687	685	S
Burgerzaken: Formatie agv paspoorthausse/leges	-485	-555	-687	-685	I
Loket Zuid	-72	-72	-72	-72	S
Klantenservice	-328	-328			I

Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)	-68	-68			I
Raadsondersteuning	-50	-50	-50	-50	S
Visie Dienstverlening	-150	-150			I
Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem	-400	-350	-275		I
Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie	-50	-50	-50	-50	S
Bedrijfscontinuïteitsmanagement (Informatieveiligheid)	-120				I
Uitvoering Woo-vragen	-400	-250	-100	-100	S
Incidentele formatie	-200	-100	-100		I
Opgave huisvesting creatieve en culturele sector motie (23M47)		-360	-360	-360	S
Cultuurprogrammering (motie 23M47)				-500	S
Kwartiermaker toekomst rijksmonumentale Synagoge	-50				I
Bewustwording en kennisvergroting slavernijverleden	-100				I
Toegankelijkheidsfonds (19M21)	-75	-75			I
Leefbare Wijken Monitor	56				I
Uitwerking Street art (motie 23M37)	-70	-70	-70	-70	I
Holocaustbewustwordingsprogramma (motie 23M67)	-30	-30	-30	-30	I
Vrijval BR cultureel vastgoed	12.500	2.300	2.700		I
Verwerking cultureel vastgoed in begroting				-2.400	S
Lokale heffingen	400	400	400	400	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***10.135***	***84***	***1.830***	***-3.420***	
Totaal ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem	**10.135**	**84**	**1.830**	**-3.420**	

Burgerzaken: Actualisatie kosten verkiezingen
Her huidige budget voor het organiseren verkiezingen is de afgelopen jaren niet geactualiseerd. In die tijd zijn er wel diverse veranderingen geweest in de wijze waarop verkiezingen worden georganiseerd. Om de begroting weer op een realistisch niveau te brengen wordt het budget voor verkiezingen in 2024 verhoogd met € 158.000 oplopend tot structureel € 188.000.

Burgerzaken: Doorontwikkeling
Burgerzaken heeft te maken gekregen met een structureel hogere aanvraag van het aantal reisdocumenten, maar ook veranderende taken vanuit het Rijk. Om hierop in de toekomst ook goed in te kunnen spelen wordt de afdeling burgerzaken doorontwikkeld. Hiervoor wordt in 2024 en 2025 een incidenteel budget van € 500.000 begroot.

Burgerzaken: Leges en / Formatie agv paspoorthausse/leges
Naar verwachting zal het aantal aanvragen van reisdocumenten op een blijvend hoger niveau uitkomen. Dit zorgt voor extra legesinkomsten van € 485.000 in 2024 oplopend tot structureel € 685. Om aan het grotere aantal aanvragen te kunnen afhandelen wordt met het oog op de doorontwikkeling van burgerzaken de hogere legesinkomsten tot en met 2027 ingezet voor extra formatie.

Loket Zuid
Met de heropening van Loket Zuid in september 2022 is bij wijze van proef gestart met een informatiebalie. De informatiebalie is in april 2023 geëvalueerd en op basis daarvan wordt hiervoor nu een structureel budget van € 72.000 voor Loket Zuid in de begroting opgenomen.

Klantenservice
Voor de verbetering van de bereikbaarheid en de kwaliteit van de dienstverlening van de klantenservice wordt hiervoor in 2024 en 2025 een aanvullend budget van € 328.000 begroot.

Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)
Om de moties 'Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen' (23M09gg) en 'Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen' (21M218) rondom de wijziging van naam en/of geslachtsregistratie uit te voeren, wordt tot en met 2025 een extra budget van € 68.000 in de begroting opgenomen.

Raadsondersteuning
Ter dekking van de personeelslasten van de communicatieadviseur van de raad wordt vanaf € 50.000 structureel in de begroting opgenomen.

Visie Dienstverlening
Om de dienstverlening aan inwoners willen we kansen op het gebied van dienstverlening naar de inwoner, instellingen en bedrijven beter benutten. Hiervoor wordt een visie op gemeentelijke dienstverlening ontwikkeld. Een visie die antwoord geeft op kaderstellende vragen als: Wat mogen inwoners van ons verwachten? Hoe sluiten we aan bij Europese en landelijke dienstverleningskaders? Hoe ver gaan we met onze digitalisering? Hoe bieden we ruimte aan toegankelijke dienstverlening voor iedereen? Welke normen hanteren wij en hoe borgen we dat we deze ook echt halen? Voor deze ontwikkeling wordt in 2024 en 2025 een budget van € 150.000 begroot.

Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem
Onder de noemer "Lekker Werken aan de ambities van Arnhem" wordt gewerkt aan een werkklimaat waarin de organisatie op een goede en prettige manier aan de ambities van de stad kan werken, in een werkomgeving die ervoor zorgt dat dat effectief en efficiënt kan. Dit vertaald zich met name in de opleiding van medewerkers. Hiervoor wordt in 2024 € 400.000, in 2025 € 350.000 en in 2026 € 275.000 begroot.

Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie
Gemeente Arnhem is rijk aan een diversiteit aan collega's. Al die diversiteit, waarin iedereen uniek is, verrijkt onze organisatie. Om blijvend in te kunnen zetten op diversiteit en de verbinding onder collega's wordt vanaf 2024 structureel € 50.000 in de begroting opgenomen.

Bedrijfscontinuïteitsmanagement (Informatieveiligheid)
Met oog op de informatieveiligheid dient het bedrijfscontinuïteitsmanagement goed te worden ingericht volgens de geldende normen. Dit managementsysteem is gericht op het in stand houden van de bedrijfsvoering bij verstoringen of calamiteiten. Hierbij valt te denken aan uitval van systemen en applicaties, maar ook aan de gevolgen van cyberincidenten of een brand. Voor de implementatie hiervan wordt in 2024 incidenteel € 120.000 begroot.

Uitvoering Woo-vragen
Om de vragen die in het kader van de Wet open overheid (Woo) worden gesteld in de toekomst beter en efficiënter te beantwoorden wordt dit proces efficiënter ingericht. Daarbij wordt ook de structurele capaciteit voor de beantwoording van de vragen vergroot. Hiervoor wordt in 2024 € 400.000 begroot, aflopend tot structureel € 100.000 vanaf 2026.

Incidentele formatie vastgoed en cultuur
We staan deze raadsperiode voor verschillende opgaven op het gebied van vastgoed en cultuur. Om deze opgaven goed op te kunnen pakken, wordt de formatie voor vastgoed in 2024 tijdelijk met 1 fte uitgebreid en wordt de formatie voor cultuur in 2024 tot en met 2026 met 1 fte uitgebreid. Totaal wordt voor 2024 € 200.000 aan extra incidentele formatie begroot en voor 2025 en 2026 € 100.000.

Opgave huisvesting creatieve en culturele sector (motie 23M47)
In het rapport Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem door Bureau Buiten (2019) wordt een verwachte mismatch tussen vraag en aanbod van huisvesting (ateliers, werkruimtes, oefenruimtes) voor de creatieve en culturele sector in Arnhem gesignaleerd. Doordat de huidige aanpak waarbij de markt deze mismatch zou moeten oplossen niet volstaat, nemen we zelf de taak over om deze mismatch op te lossen. Hiervoor wordt een

investeringsbudget van € 7,0 miljoen vrijgemaakt. De kapitaallasten hiervoor bedragen structureel € 360.000 vanaf 2025.

Cultuurprogrammering (motie 23M47)
In de Begroting 2023 is voor 2023 tot en met 2026 een jaarlijks budget van € 500.000 opgenomen voor cultuurprogrammering. Bij de behandeling van de Perspectiefnota is motie 'Huisvesting creatieven en cultuurbudget' (23M47) aangenomen. Hierin wordt het college opgeroepen om te kijken of € 500.000 extra middelen voor culturele programmering structureel gemaakt kan worden. De Begroting 2024 biedt deze ruimte. Daarom wordt vanaf 2027 een structureel budget van € 500.000 voor cultuurprogrammering opgenomen.

Kwartiermaker toekomst rijksmonumentale Synagoge
Vanuit de toekomstverkenning religieus erfgoed is naar voren gekomen dat duurzaam behoud van de synagoge (het rijksmonument) in gevaar is. Gezien het belang van dit bijzondere erfgoed willen we op tijd samen met de eigenaar (de joodse gemeente) op zoek naar een oplossing. Hiervoor wordt tijdelijk een kwartiermaker aangesteld. Hiervoor wordt in 2024 € 50.000 begroot.

Bewustwording en kennisvergroting slavernijverleden
in 2024 wordt incidenteel € 100.0000 begroot voor de ontwikkeling van een programma dat volgt op de publicatie van het wetenschappelijk onderzoek ‘Sporen van slavernijverleden in Arnhem’. Dit programma behelst activiteiten die de bewustwording en kennis vergroten over het Koloniaal en Slavernijverleden van Arnhem, bij inwoners, organisaties en collega’s. Over ons gedeelde verleden en de doorwerking naar het heden.

Toegankelijkheidsfonds (19M21)
De raad heeft bij het vaststellen van de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid (AST) bij motie verzocht te onderzoeken of een toegankelijkheidsfonds een bijdrage kan leveren aan het succesvol implementeren van de AST. Een fonds gericht op het verbeteren van de toegankelijkheid van bedrijven met veel consumentenbezoek zoals horeca, detailhandel en dienstverlening met een baliefunctie. Hiervoor genoemde partijen kunnen een aanvraag indienen voor een gedeeltelijke financiering uit het toegankelijkheidsfonds voor hun aanpassingen ter bevordering van toegankelijkheid, zodat de drempel voor deze organisaties om aanpassingen te doen lager is. Hiervoor wordt in 2024 en in 2025 een aanvullend budget van € 75.000 in de begroting opgenomen.

Leefbare Wijken Monitor
Voor de uitvoering van de leefbare wijken monitor was in 2024 een bedrag van € 56.000 begroot. Doordat deze werkzaamheden in 2023 zijn uitgevoerd, vervallen deze lasten in 2023.

Uitwerking Street art (motie 23M37)
In navolging van de motie Graffiti als kunstvorm (23M37) voor 2024 tot en met 2027 een budget van jaarlijks € 70.000 in de begroting opgenomen. Hiervan is € 60.000 bestemd om jaarlijks 3 grote muurschilderingen te maken en € 10.000 voor het aanstellen van een straatcurator. De straatcurator kiest onpartijdig op basis van aandachtspunten en voorwaarden van de gemeente welke kunstenaar een muurschildering maakt.

Holocaustbewustwordingsprogramma (motie23M67g)
Voor de uitvoering van de motie Holocaustbewustwordingsprogramma en bezoek herinneringsinstellingen (23M67g) wordt voor 2024 tot en met 2027 jaarlijks € 30.000 begroot voor het ontwikkelen van een lesprogramma en een bezoek aan kamp Westerbork, Auschwitz of Srebrenica.

Vrijval BR cultureel vastgoed - Verwerking cultureel vastgoed in begroting
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven, is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Voor de financiering van het stadstheater is bij de besluitvorming een constructie gekozen waarbij een bedrag is gereserveerd in de bestemmingsreserve cultureel vastgoed waaraan jaarlijks een toevoeging wordt gedaan. Deze toevoeging wordt jaarlijks geïndexeerd voor de stijging van de bouwkosten.
In deze begroting wordt deze voor de investering in het stadstheater volgens de gebruikelijke werkwijze de structurele kapitaallasten opgenomen. De reservering kan daarmee vervallen. Hierdoor valt in 2024 € 12,5 miljoen vrij, in 2025 € 2,3 miljoen en in 2026 € 2,7 miljoen. Voor de dekking van de kapitaallasten wordt vanaf 2027 aanvullend € 2,4 miljoen in de begroting opgenomen.

Toeristenbelasting
Na de coronacrisis is het aantal overnachtingen in Arnhem toegenomen. Deze stijging was voorzien, maar tot nu toe nog niet in de begroting opgenomen. Op basis van het aantal overnachtingen in 2022 is een reële raming gemaakt van de verwachte inkomsten uit de toeristenbelasting. Op basis hiervan worden vanaf 2024 de inkomsten structureel met € 400.000 verhoogd.

Jaarlijkse bijstellingen

Jaarlijkse bijstellingen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Prijs- en volumeontwikkeling 2024	-28.083	-28.007	-27.974	-27.839	S
Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten	1.722	1.722	1.722	1.722	S
Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	-443	-196	478	-1.037	S
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	-26.804	-26.481	-25.774	-27.154	
Prijs- en volumeontwikkeling 2024	-5.186	-5.182	-5.184	-5.184	S
Onzekere prijsontwikkelingen 2025		-1.000	-1.000	-1.000	S
Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten	-276	-276	-276	-276	S
Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	-21	-365	-986	-935	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	**-5.483**	**-6.823**	**-7.446**	**-7.395**	
Totaal jaarlijkse bijstellingen	**-32.287**	**-33.304**	**-33.220**	**-34.549**	

Prijs- en volumeontwikkeling 2024
In de Perspectiefnota 2024-2027 is een groot deel van de prijs- en volumeontwikkelingen voor 2024 al ingeraamd (jaarlijks circa € 28 miljoen). Hiervan heeft € 7,0 miljoen betrekking op de stijging van de loonkosten voor ambtenaren als gevolg van de nieuwe cao en de verwachte loonontwikkeling van 5,2%. Voor de indexatie van de zorgcontracten is in de Perspectiefnota € 6,6 miljoen geraamd, voor de indexatie van subsidies € 4,0 miljoen, gemeenschappelijke regelingen € 3,2 miljoen en overige indexaties € 5,2 miljoen. Daarnaast is voor de areaalontwikkeling € 2,1 miljoen geraamd op basis van de groei van het aantal inwoners en woningen in Arnhem. Na de Perspectiefnota is op basis van actuele informatie berekend dat aanvullend voor € 5 miljoen structureel aan prijs- en volumeontwikkeling nodig is. De oorzaak hiervan ligt met name in de aangepaste begrotingen van de gemeenschappelijke regelingen en de zorgcontracten.
Gezien de forse kostenstijgingen bij de gemeenschappelijke regelingen en subsidiepartners en de (bestuurlijke) afhankelijkheden hierin wordt voor de Begroting 2025 onderzocht of het mogelijk is om de gemeenschappelijke regelingen en gesubsidieerde instellingen tijdig een kader mee te geven dan wel met hen in gesprek te gaan over de mogelijkheden voor compensatie van autonome kostenstijgingen vanaf 2025. Bij de gemeenschappelijke regelingen doen we dit in samenspraak met de andere betrokken gemeenten.

Onzekere prijsontwikkelingen 2025
Er bestaat een grote onzekerheid over de prijsontwikkeling voor komende jaren. De jaren 2022 en 2023 kennen een bovengemiddelde inflatie. Voor het jaar 2024 houden we rekening met gestegen energiekosten bij bijvoorbeeld vastgoed, openbare ruimte en Sportbedrijf. Met name voor de energieprijzen hebben de toekomstige ramingen een grote onzekerheid. In deze Begroting gaan we ervan uit dat de stijging van de energieprijzen zoals die zich op korte termijn voordoet, niet volledig een structureel karakter zal hebben. Om een prudent financieel beleid te voeren wordt vanaf 2025 € 1,0 miljoen structureel geraamd voor onzekere prijsontwikkelingen. Bij de komende Perspectiefnota zal dit betrokken worden in de raming van de totale prijsontwikkeling voor 2025.

Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten
In de Perspectiefnota 2024-2027 is al rekening gehouden met de afgesproken indexatie van de OZB van in totaal 5% en de verwachte areaalontwikkeling waardoor de opbrengst OZB vergroot wordt.

Na de Perspectiefnota zijn de effecten van de nieuwe Omgevingswet duidelijker geworden. Op 1 januari 2024 treedt deze Omgevingswet in werking. Ook de Wet kwaliteitsborging bouw (Wkb) gaat in per 2024. Als gevolg van de (Wkb) zal voor een deel van de bouwwerken geen bouwtoezicht meer worden uitgevoerd. Hiervoor worden dan ook geen leges meer geheven en dalen de baten voor wat betreft leges Omgevingswet vanaf 2024 met € 275.720.

Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning
De ontwikkelingen in het kader van de Meerjareninvesteringsplanning (zowel in de Perspectiefnota als aanvullend daarop) laten het volgende beeld zien:

Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Actualisatie MIP	2.187	2.226	872	-255	S
Indexatie MIP	-2.112	-2.758	-2.498	-1.717	S
Planningsrealisme MIP	-538	-29	1.118		I
Totaal ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	**-464**	**-561**	**-508**	**-1.972**	

Het Meerjareninvesteringsplan (MIP) is geactualiseerd. Hierbij is gekeken naar de planning van de verschillende investeringen. Bij de Perspectiefnota is het MIP reeds geïndexeerd. De indexering van de investeringsprojecten voor onderwijs en mobiliteit is daarbij verrekend met de bestemmingsreserves Onderwijs en Bereikbaarheid waar de overige mutaties op deze investeringen ook mee worden verrekend.
Naar aanleiding van de motie 23M44 Een realistisch basis voor onderwijshuisvesting is dit nader bekeken en geconcludeerd dat deze indexaties, net als de overige indexaties van het MIP, ten laste van de algemene middelen hadden moeten komen.
Het totale beeld van het MIP laat een oploop zien in de loop van de jaren. Reden hiervoor is dat investeringen getemporiseerd worden. Met name door schaarste van bouwmaterialen en personeel lopen diverse investeringsprojecten vertraging op en verschuift daarmee ook de planning van de volgende investeringen.

Robuustheid van de begroting

De Begroting 2024 laat een structureel sluitend beeld zien, waarbij de weerstandsfactor in alle jaren voldoet aan de norm zoals is vastgelegd in de verordening financieel beleid en beheer. Dit geldt ook voor de solvabiliteit. De solvabiliteit komt uit op 24% in 2024 en neemt de komende jaren toe.

In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen wordt dieper ingegaan op de robuustheid van de begroting, de robuustheid van het weerstandsvermogen en de robuustheid van de balans. Daarbij worden de financiële kengetallen voor de komende jaren in beeld gebracht en toegelicht.

Leeswijzer

Na het lezen van de hoofdlijnen van deze begroting, vindt u voor uw leesgemak een korte toelichting op de bouw van deze begroting. De begroting is een onderdeel uit de P&C-cyclus. In de begroting wordt het gemeentelijk beleid op hoofdlijnen toegelicht. Dit doen we aan de hand van de drie w-vragen:

- *wat willen we bereiken?*
- *wat gaan we doen?*
- *wat mag het kosten?*

Opbouw van de Begroting 2024

In deze leeswijzer wordt aangegeven hoe de indeling van de Begroting eruit ziet.

Deel 1 - hoofdlijnen van beleid en ontwikkelingen in het financieel kader

In de stedelijke en wijkprogramma's worden de prioriteiten van het beleid aangegeven. Een samenvatting van de prioriteiten krijgt een plek in hoofdstuk 1.

In het hoofdstuk Ontwikkelingen in het financieel kader worden de belangrijkste financiële ontwikkelingen weergegeven. Ook wordt in dit hoofdstuk een verklaring van de mutaties gegeven.

Deel 2 - beleidsbegroting

De beleidsbegroting is opgebouwd uit vier onderdelen:

Acht wijkprogramma's (W)

Sinds 2017 zijn acht wijkprogramma's ingesteld. De 24 wijken zijn geclusterd in acht gebieden: Noord-West, Noord-Oost, Presikhaaf, Centrum/Spijkerkwartier/Arnhemse Broek, Malburgen, Rijkerswoerd/ Kronenburg/ Vredenburg, Elden/ De Laar en Schuytgraaf/ Elderveld. In deze Begroting zijn de begrotingen van de wijkprogramma's financieel samengevoegd tot 1 wijkprogramma. Dit is gebeurd naar aanleiding van amendement 23A20 'Financieel samenvoegen wijkprogramma's'. Per wijk zijn wel de doelen en inspanningen inzichtelijk gemaakt.

Dertien stedelijke programma's (S)

In de stedelijke programma's zijn de ambities, doelen, inspanningen en de daarbij behorende budgetten op stedelijk niveau opgenomen.

Doelenboom

Sinds de Begroting 2020 staat doelenboom in de Begroting centraal. Dit doen we in de wijk- en stedelijke programma's. Per programma zijn de ambities (A), doelen (D), inspanningen (I) en indicatoren opgenomen.

- In de ambities staat opgenomen waar we als stad uiteindelijk naar streven
- In de doelen staat aangegeven wat we willen bereiken. Als dit mogelijk is, zo smart (specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden) mogelijk.
- In de inspanningen staat aangegeven wat we als gemeente concreet willen gaan doen om de doelen te bereiken.

Waar mogelijk voegen we ook indicatoren aan de doelenboom toe.

Tien paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting. Er worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. Een deel van de paragrafen zijn in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

De volgende verplichte paragrafen vanuit het BBV zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen - In deze paragraaf wordt stilgestaan bij de diverse gemeentelijke belastingen en heffingen en de consequenties daarvan voor de inwoners.
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen - Het weerstandsvermogen geeft aan hoe solide de financiële positie van de gemeente is. In deze paragraaf zijn ook financiële kengetallen opgenomen, zoals het weerstandsvermogen, de solvabiliteit en de schuldquote
3. Onderhoud kapitaalgoederen - In deze paragraaf wordt toegelicht op welke wijze het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen (zoals wegen, riolering, gebouwen) gewaarborgd is.

4. Financiering - Hier wordt toegelicht op welke wijze met de financieringsbehoefte van de gemeente is omgegaan.
5. Bedrijfsvoering - In de paragraaf wordt gerapporteerd over de voortgang van interne ontwikkelingen binnen de gemeentelijke organisatie.
6. Verbonden partijen - De gemeente werkt samen met andere partijen om bepaalde doelen te bereiken. Als de gemeente een bestuurlijk en financieel belang heeft bij een partij, is dit een zogenoemde verbonden partij. In deze paragraaf worden alle verbonden partijen toegelicht.
7. Grondbeleid - De gemeente speelt een rol in het kopen en verkopen van gronden. Hier wordt verder ingegaan op het gevoerde grondbeleid.

Op verzoek van uw raad zijn twee niet verplichte paragrafen in de begroting opgenomen:
8. Investeringen - In deze paragraaf wordt over de realisatie van de investeringen gerapporteerd.
9. Subsidies - De gemeente verstrekt subsidies aan instellingen die een bijdrage leveren aan gemeentelijke doelstellingen. In deze paragraaf wordt aangegeven welke instellingen subsidie hebben ontvangen inclusief de subsidiebedragen.

In artikel 3.5 (Openbaarheidsparagraaf) van de Wet Open overheid (Woo) wordt voorgeschreven dat bestuursorganen in de jaarlijkse begroting aandacht besteden aan de beleidsvoornemens inzake de uitvoering van deze wet en in de jaarlijkse verantwoording verslag doen van de uitvoering ervan, mede in relatie tot de beleidsvoornemens. Dit geldt vanaf de Jaarrekening 2022 en Begroting 2024 en deze paragraaf is dan ook toegevoegd:
10. Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

Overig programmaplan
Hierin wordt duidelijk gemaakt op welke wijze de overhead in het overzicht baten en lasten tot uitdrukking komt.

Deel 3 - Financiële begroting
In dit onderdeel wordt ingegaan op de ontwikkelingen in het financieel kader, mutaties circulaires van het gemeentefonds en de financiële begroting met de financiële tabellen.

Bijlagen
In de bijlagen zijn de afkortingen- en begrippenlijst en een aantal overzichten opgenomen.

Interactieve website
De Begroting is digitaal beschikbaar op: financien.arnhem.nl. Op deze website is in de wijk- en stedelijke programma's ook de volgende extra informatie te vinden:
- Verdeling budgetten in kostensoorten
- Verdeling budgetten taakvelden
- Verdeling budgetten portefeuilleonderdelen
- Verdeling budgetten producten
- Totaaloverzicht subsidies
- Totaaloverzicht reserves

Deel 2 Beleidsbegroting

De Beleidsbegroting bestaat uit drie onderdelen:

1. Wijkprogramma (W)
2. Stedelijke programma's (S)
3. Paragrafen

Wijkprogramma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op wijkniveau plaatsvinden, zijn opgenomen in de onderstaande 8 wijkprogramma's (bundeling van logisch samenhangende wijken). De begrotingen van de wijkprogramma's zijn samengevoegd in Wijken Algemeen.

W0 **Wijken Algemeen**

W1 **Wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek (CSA)**
Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek

W2 **Wijkprogramma Noordwest**
Burgemeesterswijk, Hoogkamp, Transvaal, Heijenoord, Lombok, Klarendal, Klingelbeek e.o., Schaarsbergen e.o., Sint Marten en Sonsbeekkwartier

W3 **Wijkprogramma Noordoost**
Alteveer, Cranevelt, Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o.

W4 **Wijkprogramma Presikhaaf**
Presikhaaf West en Presikhaaf Oost

W5 **Wijkprogramma Malburgen**
Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder Het Duifje en Immerloo

W6 **Wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld**
Schuytgraaf en Elderveld

W7 **Wijkprogramma De Laar/Elden**
De Laar en Elden

W8 **Wijkprogramma Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg (RKV)**
Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg

Wijken Algemeen

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is/ wordt een levendige en vitale stad waar het volgens inwoners en ondernemers fijn wonen, werken en verblijven is (T)

Arnhemse Wijkaanpak
Jaarlijks worden met inbreng van inwoners en professionals acht wijkprogramma's opgesteld en opgenomen in de begroting. Vanuit de doelen in de verschillende wijken is een vertaling gemaakt naar thema's die in meerdere gebieden spelen. Resultaat hiervan zijn acht stadsbrede thema's. Deze acht thema's zijn verdeeld in drie pijlers die van invloed zijn op de leefbaarheid: sociaal, fysiek en veiligheid.

Sociaal: Meedoen, Kansengelijkheid, Gezondheid
Fysiek: Openbare ruimte, Duurzaamheid, Wonen, Wijkeconomie
Veiligheid: Veiligheid

Voor elk wijkprogramma is de begroting opgebouwd uit deze stadsbrede thema's die in de betreffende wijk van toepassing zijn. Onder deze thema's zijn de inspanningen per gebied geformuleerd.

Betekenis stadsbrede thema's
- Meedoen: Inwoners zijn financieel en sociaal zelfredzaam.
- Kansengelijkheid: Iedere inwoner heeft gelijke kansen.
- Gezondheid: Inwoners kunnen voldoende bewegen en worden geholpen bij het creëren van een gezond levenspatroon.
- Openbare ruimte: De openbare ruimte is schoon, heel en veilig en nodigt uit tot gebruik door de inwoners. In samenwerking met bewoners wordt gewerkt aan de vergroening van de wijken.
- Duurzaamheid: De stad is beschermd tegen hitte, regenoverlast en is energieneutraal.
- Wonen: Inwoners hebben een veilig onderdak, wonen prettig in een huis, een buurt en een wijk die bij hen past.
- Wijkeconomie: De bedrijven in de wijk krijgen de ondersteuning die zij nodig hebben.
- Veiligheid: Inwoners voelen zich prettig en veilig in Arnhem, binnenshuis en buitenshuis. Deze veiligheid zorgt voor ontspanning en vrijheid en laat inwoners onbelemmerd maatschappelijk deelnemen.

De reden om wijkgericht te werken is helder: Arnhem kent grote contrasten tussen de diverse wijken en op deze wijze krijgt iedere wijk of gebied de focus, aandacht en behoeften die nodig zijn op basis van het eigen gebieds-DNA. Daarbij is het voortdurend zoeken naar de balans tussen collectieve oplossingen en maatwerk. Er wordt gestreefd naar levendige wijken waarin mensen van verschillende achtergronden en inkomens de mogelijkheid hebben met elkaar samen te leven. Om dat te bereiken moet onder andere actief gestuurd worden op het divers maken van het woningaanbod in de verschillende wijken. Elke Arnhemmer moet volop kansen krijgen om zijn of haar ambities waar te maken, ook bij een start met een achterstand.

Verkleinen van de kloof tussen inwoners/ondernemers en de lokale overheid (D)

Doorontwikkeling Wijksturing in Arnhem
In 2022 heeft de gemeenteraad besloten om de wijkaanpak onder de naam Van Wijken Weten door te ontwikkelen. In 2023 is gestart met het actualiseren van de eerste Koersnota Van Wijken Weten die stamt uit 2016. De Arnhemse wijkaanpak is in 2021 geëvalueerd. Uit de evaluatie blijkt dat het de afgelopen jaren goed gelukt is om inwoners en andere belanghebbenden in onze wijken daadwerkelijk meer invloed te geven. De gemeente wordt meer dan voorheen het geval was als nabij ervaren. Met de gebiedsgerichte aanpak geven we niet alleen bewoners meer invloed op hun directe leefomgeving, maar zijn we als gemeente ook effectiever in het maken van de goede keuzes in de uitvoering. De wijken van Arnhem zijn hiervoor geclusterd in acht gebieden die elk een eigen team Leefomgeving hebben. Deze teams vormen de schakel tussen de wijk en het gemeentebestuur: zij halen de agenda's op bij inwoners en andere belanghebbenden en vertalen deze naar wijkprogramma's, daarbij rekening houdend met de stedelijke programma's en de consequenties voor de wijken.

Wel is de evaluatie kritisch op onderdelen. Zo moet de uitvoering worden versterkt en ook de (interne) samenwerking in de wijken verdient aandacht. De basis van de wijkaanpak is niets anders dan vraagstukken en ontwikkelingen integraal oppakken, van buiten naar binnen en afgestemd op het DNA van het desbetreffende gebied.

Ontwikkelen nieuwe Koersnota Van Wijken Weten **(I)**

Het college is in 2023 gestart met ontwikkelen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten op basis van de evaluatie van de wijkaanpak uit 2021 en de Rekenkamerbrief over Van Wijken Weten. Voor het opstellen van de Koersnota is een uitvoerig interactief participatieproces doorlopen met inwoners, maatschappelijke partners, ambtelijke organisatie om tot een goede inhoud te komen. In najaar van 2023 wordt de nieuwe Koersnota aangeboden aan de gemeenteraad. In de Koersnota zullen een aantal belangrijke uitgangspunten voor de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem worden benoemd met een eerste aanzet voor de maatregelen die hieruit voortvloeien. Daarbij wordt nadrukkelijk ook gekeken naar de Arnhem-Oost wijken waarbij met name gestuurd vanuit het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Dit Nationaal Programma bepaalt in beginsel de aanpak voor deze wijken. Na vaststelling van de Koersnota zullen deze uitvoeringsmaatregelen verder worden uitgewerkt in een implementatieplan. Belangrijke thema's die aan de orde zullen komen in de Koersnota: het inbedden van wijksturing in de gehele ambtelijke organisatie, samenwerking in de wijken, het karakter van de wijk centraal zetten, hoe te sturen op de leefbaarheid in de wijk en het inzetten van de aanwezige krachten in de wijk.

Uitvoeren veranderplan wijksturing **(I)**

Vooruitlopend op de nieuwe Koersnota Van Wijken Weten is een verandertraject gestart om wijksturing binnen de ambtelijke organisatie te verbeteren. Vanuit verschillende beleidsdisciplines is geïnventariseerd hoe wijksturing binnen de organisatie wordt ervaren en wat er verbeterd kan worden. Vervolgens is hierop een veranderplan ontwikkeld om daadwerkelijk een (cultuur)verandering te bereiken binnen de organisatie. Dit verandertraject loopt door tot en met 2024.

Ontwikkelen van integraal accommodatiebeleid **(I)**

De ambitie is om de komende jaren een adequate, kwalitatieve spreiding van ontmoetingslocaties in de wijken te realiseren. Het aanbod aan accommodaties voor ontmoeting en activiteiten in de wijk moet matchen met de vraag vanuit de wijk. Om dit te realiseren wordt vanaf het najaar van 2023 gewerkt aan het ontwikkelen van integraal accommodatiebeleid. Dit beleid moet september 2024 afgerond zijn.

Vernieuwen Arnhemse Leefbare Wijken Monitor **(I)**

De Arnhemse Leefbare wijken Monitor is een belangrijk instrument om wijkprogramma's en beleidsplannen te voorzien van de juiste input. Op deze wijze kan gemonitord worden op de belangrijkste thema's die de leefbaarheid bepalen in de Arnhemse wijken. Een per twee jaar wordt de monitor geactualiseerd met nieuwe data. In het vierde kwartaal van 2023 wordt hiervoor het veldwerk verricht, de opgehaalde data worden vervolgens verwerkt en in het tweede kwartaal van 2024 opgenomen in de geactualiseerde Arnhemse Leefbare Wijken Monitor.

Thema's en budgetten

	Begroting 2024			
	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Thema's				
Bedrijfsvoering	8.371	16	0	175
Gezondheid	132.892	2.065	318	218
Kansengelijkheid	36.955	8.730	11	404
Meedoen	22.218	989	136	581
Openbare ruimte	19.907	1.453	0	0
Veiligheid	2.455	0	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Wonen	10.916	16.306	1.252	239
Totaal	**233.714**	**29.559**	**1.716**	**1.618**

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	218.629	219.679	232.969	233.714	227.990	224.030	222.482
Baten	25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Saldo lasten en baten	***-192.634***	***-193.384***	***-205.390***	***-204.155***	***-198.776***	***-194.851***	***-193.335***
Toevoegingen aan reserves	6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Onttrekkingen aan reserves	6.009	917	12.981	1.618	1.193	572	410
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-219***	***-5.703***	***6.265***	***-98***	***-523***	***-1.145***	***-1.332***
Gerealiseerd resultaat	**-192.852**	**-199.087**	**-199.125**	**-204.253**	**-199.300**	**-195.995**	**-194.667**

Toelichting

Lasten

Voor wijken algemeen is totaal € 233,7 miljoen aan lasten begroot in 2024. De begrote lasten nemen hiermee met € 0,7 miljoen toe ten opzichte van 2023. De verdeling van de totale lasten over de verschillende thema's is in de tabel "Thema's en budgetten" inzichtelijk gemaakt.

Binnen het thema meedoen wordt er € 0,4 miljoen meer uitgetrokken voor participatie. Hiervan betreft € 0,2 miljoen loon- en prijscompensatie en € 0,2 miljoen een hoger beschikbaar bedrag vanuit het re-integratiebudget. Het budget bewonersondersteuning wordt met € 0,4 miljoen verlaagd ten opzichte van de begroting 2023. In de begroting 2024 is ten opzichte van 2023 € 1 miljoen meer aan incidentele subsidies sociale basis opgenomen onder de wijkbegroting. Dit bedrag is in 2023 onder het programma S07 zorg begroot. Voor jongerenwerk is de begroting 2023 incidenteel opgehoogd met € 0,4 miljoen. In de begroting 2024 is het structurele begrote bedrag gelijk aan de primitieve begroting 2023.

De lasten voor het thema kansengelijkheid dalen met € 11,3 miljoen. De voornaamste reden is de incidentele Energietoeslag van € 14,1 miljoen in 2023. Daarnaast stijgen de lasten voor de Gelrepas met € 0,6 miljoen vanwege extra regelingen waar pashouders gebruik van kunnen maken. De uitvoeringslasten van schuldhulpverlening stijgen met € 0,4 miljoen door het in eigen beheer organiseren van schuldhulpverlening. Tot slot is geconstateerd dat betalingsachterstanden toenemen bij inwoners. Om die reden worden er extra telefoongesprekken gehouden en huisbezoeken gedaan. Dat leidt tot € 0,3 miljoen meer lasten in 2024.

Voor het thema gezondheid wordt € 8,6 miljoen meer uitgetrokken dan in 2023. Dit betreft grotendeels loon- en prijscompensatie, alsook tariefaanpassingen voor bepaalde zorgvormen. De lasten van jeugdzorg stijgen met € 1,7 miljoen, voornamelijk vanwege de indexering en tariefaanpassingen. Daarnaast stijgen de lasten voor huishoudelijke ondersteuning in 2024 met € 1,6 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt enerzijds door tariefaanpassingen vanwege de wettelijke verplichting om de tarieven kostendekkend te maken. Anderzijds is de verwachting dat het aantal mensen met huishoudelijke ondersteuning gaat toenemen vanwege vergrijzing. Vanaf 2025 is de verwachting dat de lasten voor huishoudelijke ondersteuning per saldo dalen. Deze daling wordt veroorzaakt door wijziging van de eigen bijdrage wat er naar verwachting toe leidt dat een deel van de mensen de huishoudelijke ondersteuning niet via de WMO ontvangt. Voor WMO begeleiding worden € 1,2 miljoen hogere lasten begroot in 2024. In de jaren 2025 en verder stabiliseren de verwachte lasten. De lasten voor beschermd wonen stijgen met € 0,9 miljoen in 2024. De verwachte lasten voor beschermd wonen dalen vanaf 2025 vanwege de invoering van het objectieve verdeelmodel per 1 januari 2025. Dat zorgt voor € 0,4 miljoen minder lasten in 2025 oplopend tot € 6,4 miljoen minder lasten in 2027 ten opzichte van 2023. De lasten voor activerend werk en WMO dagbesteding stijgen beide met € 0,8 miljoen en de lasten voor doelgroepenvervoer en vervoersvoorzieningen stijgen beide met € 0,5 miljoen als gevolg van indexeringen.

Voor het thema wonen wordt er € 0,5 miljoen meer lasten verwacht voor gas, warmte en licht voor de gebruikers van de MFC's. Deze worden grotendeels doorbelast aan de gebruikers.

Baten
Voor wijken algemeen is totaal € 29,6 miljoen aan baten begroot. Deze bestaan grotendeels uit begrote baten voor straatparkeren van € 12,2 miljoen, begrote subsidieontvangsten voor aanpak onderwijsachterstanden en voortijdig schoolverlaten van € 8,5 miljoen. En begrote baten voor de verhuur vastgoed met betrekking tot onderwijs, sport en MFC's van € 6,1 miljoen. De begrote baten zijn in 2024 met € 0,6 miljoen afgenomen genomen ten opzichte van 2023. Deze daling is vrijwel volledig afkomstig vanuit het thema kansengelijkheid doordat in 2023 een Rijkssubsidie van € 0,5 miljoen is ontvangen ten behoeve van energietoeslag minima.

Toevoegingen aan reserves
Voor wijken algemeen is totaal € 1,7 miljoen aan toevoegingen aan reserves begroot. Dit betreft een toevoeging van € 0,9 miljoen voor onderhoud vastgoed en € 0,8 miljoen voor straatparkeren.

Onttrekkingen aan reserves
Voor wijken algemeen is totaal € 1,6 miljoen aan onttrekkingen de begroot. Waarvan € 0,5 miljoen voor onderhoud vastgoed, € 0,5 miljoen voor subsidies sociale basis en € 0,4 miljoen voor energiearmoede.

Sociale wijkteams
Van de totale begroting op de wijkprogramma's heeft € 116,8 miljoen betrekking op zorg in natura en persoonsgebonden budget. Groot deel van dit bedrag wordt besteed onder de regie van de Stichting sociale wijkteams Arnhem. De budgetten zijn als volgt verdeeld binnen de wijken:

- € 45,6 miljoen wordt besteed aan Jeugdzorg;
- € 15,2 miljoen wordt besteed aan beschermd wonen;
- € 28,1 miljoen wordt besteed aan WMO;
- € 6,3 miljoen wordt besteed aan doelgroepenvervoer;
- € 17 miljoen wordt besteed aan huishoudelijke ondersteuning;
- € 4,6 miljoen wordt besteed aan Jeugdbescherming en -reclassering**.**

Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek

In het wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA) bevinden zich de wijken Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Bewoners hebben meer contact en ervaren meer sociale cohesie **(D)**

Onderlinge betrokkenheid is belangrijk voor een leefbare wijk. Elkaar kennen in de buurt en bereid zijn je buurtgenoten te helpen hoort daarbij. Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA) is een divers gebied waarin iedereen mee zou kunnen doen. Een goed netwerk is daarbij belangrijk. Passende initiatieven zijn nodig om verbindingen tussen bewoners te leggen en daarmee de veerkracht van de wijk te versterken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We faciliteren bewonersinitiatieven die bijdragen aan een integrale aanpak op het gebied van sociale cohesie.
- We versterken de bestaande plekken in de wijk voor ontmoeting.
- We werken samen met alle externe partners in de wijk om te komen tot een optimaal netwerk van voorzieningen (zoals bijvoorbeeld wijkcentra, Toon Hermanshuis, Thialf).

Bewoners zijn meer (financieel) zelfstandig en staan steviger in de maatschappij **(D)**

Alle mensen moeten de gelegenheid hebben om mee te kunnen doen in de samenleving, zichzelf te ontwikkelen en ervaringen op te kunnen doen. In CSA zijn buurten waar naar verhouding tot de andere wijken in Arnhem meer gezinnen leven in armoede. Zij kunnen zich, om diverse redenen, (financieel) zelf niet redden. Via het programma Arnhem-Oost willen we afscheid nemen van deze ongelijkheid. Het Arnhemse Broek is één van de wijken van de Arnhem-Oost aanpak.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten ons samen met andere externe wijkpartners intensief in op een persoonsgerichte aanpak op het gebied van (arbeids)participatie en financiën.
- We ondersteunen diverse initiatieven op het gebied van zelfredzaamheid (onder andere Broek Omhoog, De Kansen en Stichting Raak).

Kansengelijkheid (T)

Jongeren ervaren meer kansengelijkheid en kunnen hun talenten ontwikkelen (D)

Door de inzet van verschillende projecten hebben meer kinderen de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen. Vanuit de basisscholen in het Arnhemse Broek is er vanaf 2019 een programma opgesteld om de algemene ontwikkeling te verrijken. De basisscholen hebben zicht op de behoeftes van de leerlingen en stemmen zaken af met de gemeente en de partners in de wijk zoals Rijnstad, Rozet, Sportbedrijf en het Sociale wijkteam. Er zijn ook meerdere partners actief voor kinderen tussen de leeftijd - 9 maanden en 4 jaar.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen samen met alle externe partners die werkzaam zijn op het gebied van kinderen -9 maanden tot 4 jaar een samenhangende aanpak.
- We continueren het programma Kansrijk Opgroeien. Hierbij horen Het Fort, De Blokhut, Verlengde schooldag en de Fridayschool. En daarbij zoeken we aansluiting bij de Arnhem-Oost aanpak.

Gezondheid (T)

Meer inwoners hebben een gezonde en actieve leefstijl (D)

In CSA zijn weinig mogelijkheden tot bewegen. Op de commerciële sportscholen na, is er geen actieve sportvereniging. Te veel kinderen in het Arnhemse Broek kampen met ernstig overgewicht. De redenen hiervoor zijn divers. De laatste jaren is het aantal kinderen met overgewicht toegenomen en in het belang van de toekomstige gezondheid van de kinderen zullen we hier op prioriteren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op meer beweegmogelijkheden in de wijk voor 0-100 jaar. Via het programma Arnhem-Oost willen we een beweegroute langs het spoor realiseren.
- Samen met het Sportbedrijf zetten we in op een gezonde leefstijl (bijvoorbeeld de schaatsbaan en de programma's Jongeren Op Gezond Gewicht (JOGG), Gezond Onderweg (GO) en Beweegconcept 2+1+2.
- We maken bewoners bewust van gezonde voeding door inzet van Vitanos en de Blauwe Tomaat.
- We zorgen voor een passende inzet van de subsidiepartners op het gebied van gezondheid.

Openbare Ruimte (T)

Bewoners en bezoekers ervaren CSA als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

In CSA is er veel verharding en verstening, mede omdat het een centrumwijk is met weinig ruimte, veel bebouwing en belangrijke infrastructuur. Vergroening zorgt voor een mooiere en aantrekkelijkere buitenruimte. Dit gaat voor een belangrijk deel hand in hand met het thema Duurzaamheid. Ook biedt het parkeerplan in het Spijkerkwartier mogelijkheden om de buitenruimte aantrekkelijker te maken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We voeren de wijkgroenagenda's (het Arnhemse Broek en Centrum) uit.
- We combineren vergroeningswensen met de ontwikkeling van onder andere de Ir. J.P. Van Muijlwijkstraat.
- We verminderen het aantal rommelige, verwaarloosde plekken in de wijk (schoon, heel en veilig).
- We geven opdracht aan wijkorganisaties (Broek Omhoog en Buurtgroenbedrijf) om opdrachten uit te voeren voor het onderhoud en de vergroening van de wijk.
- We investeren de gelden van het parkeerplan in een extra kwaliteitsimpuls bij het groot onderhoud (vervanging riool en herinrichting straten) in het Spijkerkwartier.

Wijkeconomie (T)

Goed functionerende wijkorganisaties (D)

CSA kent een aantal wijkorganisaties, zoals Broek Omhoog, de Kansen, de Buurtkeuken, het Buurtgroenbedrijf en De Blauwe WijkEconomie (DBWE) die werken aan een verbetering van de wijk. Het Buurtgroenbedrijf begon als klein bewonersinitiatief en is nu ontwikkeld tot een professioneel sociaal bedrijf dat vergroeningsprojecten oppakt, uitwerkt en uitvoert. Hierdoor kunnen er veel meer vergroeningsinitiatieven worden uitgevoerd.

De Blauwe WijkEconomie (DBWE) is een vernieuwend en experimenteel initiatief. De visie van DBWE is in grote lijnen: het behouden en verzilveren van waarden die er in de wijk te vinden zijn. Vanuit deze gedachte worden er verschillende projecten opgezet en doorontwikkeld. Enkele voorbeelden zijn Spijkerbikes en het Buurtbaanbedrijf.

Al deze organisaties dragen bij aan diverse doelstellingen, zoals meedoen, activering, werk, sociale cohesie, duurzaamheid, leefbaarheid en openbare ruimte. Deze initiatieven vinden plaats door en met bewoners van de wijk.

Inspanningen 2024 (I)

- We ondersteunen de wijkorganisaties als partner vanuit de gemeente. We denken mee in mogelijkheden en het grijpen van kansen die in relatie staan met de Arnhemse doelen.
- We zetten in op het maximaal zelfstandig laten functioneren van wijkorganisaties (organisatorisch en financieel).

Veiligheid (T)

Bewoners en ondernemers ervaren minder overlast (D)

In CSA is leefbaarheid een belangrijk thema. Op sommige plekken is sprake van (een gevoel van) onveiligheid. Bewoners vragen aandacht voor verkeersveiligheid, overlast door kamerbewoning, verwarde personen en de aanwezigheid van criminaliteit en drugshandel. Het actieprogramma Schoon Heel Veilig is met deze thema's bezig. Met gerichte acties willen we afrekenen met de verloedering, overlast en criminaliteit in de wijk. Het doel is om ondernemen en wonen in het gebied prettiger en aantrekkelijker te maken.

In de wijken bevinden zich psychisch kwetsbare mensen en dak- en thuislozen (volwassenen en jongeren). Dit heeft blijvende aandacht nodig.

Inspanningen 2024 (I)

- We blijven inzetten op het actieprogramma Schoon Heel en Veilig Steenstraat en omgeving.
- We ontwikkelen een aanpak op het verminderen van weesfietsen, graffiti en zwerfafval.
- We verbeteren de oversteekmogelijkheden van de Johan de Wittlaan.
- We zetten in op goed functionerende wijkveiligheidsoverleggen met onze externe partners.

Noordwest

In het wijkprogramma Noordwest bevinden zich de wijken Klarendal, Burgemeesterswijk/ Hoogkamp, Schaarsbergen en omgeving, Sint Marten/ Sonsbeekkwartier, Heijenoord en Lombok, Hoogstede/Klingelbeek en omgeving.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer inwoners vinden een ontmoetingsplek en nemen deel aan activiteiten (D)

In Noordwest zijn voldoende locaties waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten, soms gerund door bewoners zelf, soms met ondersteuning van professionals, locaties met en zonder dak, voor volwassenen en voor de jeugd. Ontmoeting draagt bij aan het algemeen welbevinden en kan ervoor zorgen dat minder snel een beroep wordt gedaan op specialistische voorzieningen. Ons doel is om de fysieke locaties met een dak (’t Huukske, De Wasplaats, De Bakermat, de Nieuwe Hommel, Jeugdcentrum Vogelwijk, MFC Klarendal) te laten functioneren voor de wijk: toegankelijk, nabij en laagdrempelig.

Ook speelplekken en sportparken in de openbare ruimte zijn belangrijke ontmoetingsplekken. De behoefte om elkaar buiten te ontmoeten is de afgelopen periode toegenomen.

Inspanningen 2024 (I)

- Samen met bewoners en externe partners in de wijk creëren, verbeteren, onderhouden of behouden we ontmoetingsplekken.
- We faciliteren de buurthuizen en stimuleren een passend en goed aanbod aan activiteiten.
- We brengen sociale wijkinitiatieven in Klarendal en Sint Marten bijeen en brengen jaarlijks een sociale kaart uit.
- We passen (speel)plekken en pleinen aan en maken deze aantrekkelijker zodat ontmoeten/verblijven er prettiger is met meer aandacht voor ontmoeting, spelen en bewegen, vergroening en klimaatadaptatie.

Kansengelijkheid (T)

In Klarendal en Sint Marten kunnen kinderen en hun ouders zich beter ontplooien in een stimulerende omgeving (D)

We zien dat bewoners te maken hebben met armoede en schulden. We zien ook dat kinderen en jongeren in hun kansen op een positieve persoonlijke ontwikkeling belemmerd worden doordat ze opgroeien in armoede, hun ouders onvoldoende betrokken zijn bij de opvoeding en er onvoldoende gebruik gemaakt wordt van ondersteuningsstructuren in de wijk.

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich in vrijheid en veiligheid en zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We stimuleren het thuisbezoek door jeugdverpleegkundigen voor alle kinderen op het moment dat ze 18 maanden oud zijn.
- We verbeteren ouderondersteuning voor de kwetsbare inwoners.
- We verbeteren het aanbod van Speelmorgen in Klarendal in samenwerking met Rijnstad.
- We geven vanaf 2024 aan alle aanbieders en organisatoren van jeugdactiviteiten de opdracht om gezonde voeding aan te bieden tijdens de activiteiten.
- We verbeteren het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien 0 tot 18 jaar in samenwerking met het externe wijknetwerk van (basis)scholen, jeugdverpleegkundigen, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet en het Sociaal wijkteam. Het programma richt zich op de onderdelen onderwijs, vrije tijd en thuis en sluit aan bij de Arnhem-Oost aanpak.

Gezondheid (T)

Kwetsbare inwoners leven langer in goede gezondheid en blijven vitaal (D)

In Noordwest neemt de dubbele vergrijzing toe; het aandeel oude ouderen (80 jaar en ouder) onder alle ouderen (vanaf 65 jaar) neemt toe. De vergrijzing heeft grote impact op de ervaren gezondheid en de zorg. Dit gaat vaak gepaard met een toename van het aantal inwoners met een chronische aandoening, in sommige gevallen zelfs meerdere tegelijk. Sociale problemen zoals eenzaamheid nemen eveneens toe. Ouderen wonen langer zelfstandig en vaker ook alleen.

In Klarendal en Sint Marten geeft de fysieke en mentale gezondheid reden tot zorg, met name bij de kwetsbare inwoners. Een deel van de inwoners beweegt te weinig, eet ongezond en heeft last van overgewicht. Sommige inwoners hebben moeite om de juiste keuzes te maken ten aanzien van gezonde voeding en leefstijl en zouden met stimulering om te sporten en bewegen geholpen zijn.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten in op beweeg- en ontmoetingsprogramma's voor ouderen in en rondom de buurthuizen en ontmoetingsplekken in samenwerking met de buurthuizen, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en Sportbedrijf Arnhem.
- We zetten in op bewustwording en regie op de eigen gezondheid en het voorkomen van zorg door de inzet van Welzijn op Recept door Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en Rijnstad.
- In samenwerking met een extern netwerk bestaande uit Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en huisartsenpraktijk Klarendal starten studenten van de HAN een onderzoek naar het verbeteren van de fysieke en mentale gezondheid van kwetsbare oudere inwoners van Klarendal en Sint Marten.
- Vanaf 2024 richten we bij aanpassing van de buitenruimte in Klarendal en Sint Marten de omgeving beweegvriendelijker in.

Veiligheid (T)

Bewoners hebben minder last van gevoelens van onveiligheid (D)

Bewoners ervaren in delen van de wijken Klarendal en St. Marten gevoelens van onveiligheid door overlast door verwarde personen, drugsdealen op straat en verloederde plekken. In de Burgemeesterswijk en Heijenoord wordt overlast ervaren door groepen jongeren die rondhangen rond scholen en parkjes.

Samen met de afdeling veiligheid, handhaving, politie en netwerkpartners is een wijkveiligheidsagenda opgesteld waarmee we met een integrale aanpak de veiligheid in de wijken verbeteren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We initiëren de aanpak van overlast door personen met verward gedrag.
- Vanuit de wijkveiligheidsagenda sturen we samen met politie op meer inzet op het tegengaan van drugs dealen op straat en vanuit woningen.
- We zetten in op de aanpak van verloederde plekken en ondermijning, met name op en rond de Hommelseweg. Hiervoor is het ‘actieplan Hommel & Singel, schoon heel en veilig’ in 2023 van start gegaan. We zorgen hierbij ook voor een goede aansluiting op de Arnhem Oost aanpak.
- We ontwikkelen het jongerenwerk door, waarbij naast Klarendal/St. Marten ook aandacht is voor de jongeren in de Burgemeesterswijk en Heijenoord.

Noordoost

In het wijkprogramma Noordoost bevinden zich de wijken Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o., Alteveer en Cranevelt.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Meer bewoners zijn zelf- en samen redzaam **(D)**

Bewoners willen ontmoetingsplekken die passen bij hun behoefte: dichtbij, kleinschalig en laagdrempelig. Ontmoeting draagt bij aan het algemeen welbevinden en kan ervoor zorgen dat minder snel een beroep wordt gedaan op specialistische voorzieningen. Er is een groeiende behoefte aan meer verbondenheid in en tussen wijken. Aandachtspunt blijft behoud van deze plekken en de financiële dekking ervan.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ondersteunen, faciliteren en stimuleren het gebruik van de verschillende ontmoetingscentra.
- Wij adviseren bij de aanvraag van subsidiemogelijkheden en verbinden de initiatiefnemer met de juiste contactpersonen.
- We zetten extra in op ouderen in ons gebied, wat hebben ze nodig en hoe kunnen we dit gaan realiseren.
- We hebben een herijkte opdracht aan Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) in het gebied Noord-Oost verstrekt die meer recht doet aan de gebiedsspecifieke behoeften vanuit de Geitenkamp.
- We stimuleren en faciliteren het gebruik van het Multifunctioneel Centrum De Wetering.
- We zetten in op het stimuleren van gebruik en bekendheid van deze ontmoetingsplekken maar ook van de toegang naar nulde en eerstelijnszorg.
- In Noord-Oost wonen relatief veel ouderen. In samenspraak met partners onderzoeken we hoe wat ouderen nodig hebben en hoe we hier uitvoering aan kunnen gaan geven.

Meer bewoners participeren in de vorm van (vrijwilligers)werk (D)

De werkloosheid en bijstandsdichtheid in Geitenkamp zijn op het hoogste niveau van de gemeente. Een hoog percentage van de bewoners heeft geen of onvoldoende opleiding, waardoor er onvoldoende aansluiting is op de arbeidsmarkt. Een kwart van de huishoudens heeft een inkomen lager dan 120% van het wettelijk minimum, twee keer zo veel als gemiddeld in Arnhem. Er wordt ingezet op het creëren van werkervaringsplekken in een vertrouwde omgeving dichtbij huis, waar bewoners hun eerste stappen kunnen zetten, op weg naar betaald werk. De focus ligt op ouders met kinderen tot en met 12 jaar.

De Vlindertuin wil de 'kweekplaats' en thuisbasis zijn voor een 'wijk-netwerk' van creatief en sociaal ondernemers in de Geitenkamp. Vinden, verbinden en samenwerken (als middel) staan hierin centraal. Uiteindelijk willen we in de wijk een laagdrempelige opstapmogelijkheid naar (vrijwilligers) werk in de wijk.
Een aantal ontmoetingsplekken, zoals Moes in Plattenburg, ontwikkelen zich door tot leer- en werkervaringsplek.

We stimuleren organisaties om meer inwoners te verleiden tot het doen van vrijwilligerswerk.

Inspanningen 2024 (I)

- We breiden het aantal sociaal ondernemers met leer- en werkervaringsplekken in de Vlindertuin uit door middel van het aanstellen van een kwartiermaker die deze opdracht krijgt.
- We willen een Buurtbaanbureau ontwikkelen in combinatie met het WijkKlusTeam (Geitenkamp gildewijk/ambachtskwartier).
- We borgen en voeren de gebiedsagenda armoede schulden werk uit in samenwerking met onze externe partner het Sociaal wijkteam.
- In samenwerking met Vitesse Betrokken onderzoeken we of Vitesse Betrokken een rol kan spelen om jong volwassenen zonder diploma en/of werk naar school (startkwalificatie) of werk te begeleiden.

Kansengelijkheid (T)

Meer kinderen hebben de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen (D)

In de wijk Geitenkamp groeien veel kinderen in armoede op. Meer dan een derde van de huishoudens heeft een besteedbaar inkomen ≤ 120% van het minimumloon. Er is sprake van generatiearmoede. Het percentage kinderen tot 18 jaar met een toewijzing op grond van de Jeugdwet is hoger dan gemiddeld in Arnhem. Ook Plattenburg heeft onze aandacht.
Wij zetten in op het verrijken van de algemene ontwikkeling van kinderen en jongeren en het vergroten van sociale vaardigheden en een positiever zelfbeeld.
Wij zetten in op het versterken en ondersteunen van ouders bij de opvoeding.

Inspanningen 2024 (I)

- We stellen een jaarlijks uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien (programma verlengde leertijd/rijke schooldag) op in samenwerking met het extern wijknetwerk van basisscholen, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet en het Sociaal wijkteam. Het programma richt zich op de onderdelen onderwijs, vrije tijd en thuis.
- We blijven de verlengde leertijd monitoren en sturen deze eventueel bij in samenwerking met externe wijkpartners.
- We zetten het project Buurtouders op om ouders te stimuleren en bekend te maken met de voorliggende voorzieningen voor kinderen -9 tot 4 jaar zodat ze beter starten op de basisschool.
- We verbeteren het pedagogisch klimaat op de Rommelkist en vergroten de kring van vrijwilligers in samenwerking met het Sportbedrijf Arnhem. We vergroten ook de kring vrijwilligers en leren hen vaardigheden om goed om te kunnen gaan met kinderen.
- We vergroten een veilige omgeving en handelingsbekwaamheid van de professionals en bewaken hun professionaliteit.
- We coördineren de monitoring van extra inzet van VGGM (huisbezoeken bij kinderen van 18 maanden) en brengen de signalen en de vervolgacties in kaart.
- We monitoren het nieuwe jongerenwerk The GOAT (gestart juni 2023).
- We geven opdracht aan professionals om meer te sturen op gedragsverandering.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Geitenkamp worden kleiner (D)

We stimuleren bewoners tot een gezondere leefstijl, zoals meer bewegen, gezonder eten en we zetten ons in om plekken in de wijk toegankelijker te maken zodat meer bewoners er gebruik van maken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We monitoren de inspanningen JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht).
- We koppelen JOGG aan het nieuwe jongerenwerk.
- We realiseren meer en/of betere en nieuwe beweegplekken (onder andere Rommelkist, Calisthenics, Sportpark Paasberg).
- We geven opdracht aan uitvoerders om te werken aan imagoverbetering en aantrekkelijkheid van locaties.
- We zetten meer in op mixen van jeugd bij activiteiten.
- Wij stimuleren externe organisaties in de wijk om gezonde leefstijl te stimuleren (gezond koken, bewust boodschappen doen, gezonde voeding op locaties).

Openbare ruimte (T)

Noord-Oost is klimaatbestendiger (D)

We zetten samen met bewoners in op het vergroenen, verminderen van hittestress en vergroten van de biodiversiteit.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We stimuleren groeninitiatieven van bewoners en scholen en helpen mee deze te realiseren.
- We vergroenen de wijk Geitenkamp door 'oude' ligusterhagen terug te plaatsen in het straatbeeld samen met corporaties.
- We ondersteunen het duurzaamheidsproject Paasberg; op de Paasberg is een actieve bewonersgroep bezig met het verduurzamen en energiezuinig maken van de wijk, zij delen hun kennis actief met andere geïnteresseerden uit de wijk.
- We ondersteunen de initiatiefgroep Beek op de Paasberg bij het realiseren van hun plannen om het gebied aantrekkelijker en toegankelijker te maken (blauw-groene netwerken in de wijk). Daarnaast willen we een actieve bijdrage leveren aan het project 'Sportpark de Paasberg als kloppend hart van de wijk'. Deze ontwikkelingen sluiten aan bij het ontwikkelen van het Beekdal.

Noord-Oost is schoner en aantrekkelijker (D)

Meer bewoners ervaren minder overlast van bijzettingen van afval bij ondergrondse containers.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met bewoners wordt gezocht naar oplossingen om bijplaatsingen tegen te gaan.

Wonen (T)

De wijk Geitenkamp wordt vitaler (D)

We willen inzetten op het vergroten van diversiteit van woningen en bewoners.
In samenwerking met woningbouwcorporaties, Sociaal wijkteam, politie en Werk en Inkomen, zijn de hotspots op de Geitenkamp benoemd. Het gaat om buurtjes/straten waar de leefbaarheid onder druk staat.
Per hotspot is benoemd welke strategie we inzetten; de interventies zijn gericht op het beperken van de instroom van kwetsbare inwoners of op het omgaan met kwetsbare inwoners.

Geitenkamp is een van de wijken van de Arnhem-Oost aanpak, Binnen de Arnhem-Oost aanpak, wordt samen met het Rijk en de provincie stevig ingezet op het versterken, leefbaarder en veiliger maken van Geitenkamp. De Arnhem-Oost aanpak zal de ingezette koers vanuit het Handelingskader verder versterken en een grotere impuls geven.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op het reguleren van de instroom van nieuwe inwoners, via de woningbouwcorporaties.
- Op termijn streven we naar een diverser woningaanbod in de Geitenkamp.
- We zetten in om de leefbaarheid te vergroten door middel van de straataanpak (proactief opbouwwerk).

Wijkeconomie (T)

Bruisender marktplein Geitenkamp (D)

Bewoners van Geitenkamp, Monnikenhuizen en ook de Paasberg maken zich zorgen over het verschralen van het winkelaanbod op het winkelplein Geitenkamp. Zij hebben behoefte aan een bruisend marktplein met een gevarieerd winkel- en horeca-aanbod waar ook ruimte is om te verblijven. De wijk Geitenkamp is in het verleden opgezet om zelfvoorzienend te zijn, de wijk had een geïsoleerde ligging.

Inspanningen 2024 **(I)**

Er ligt een uitvoeringsplan om te komen tot een bruisender marktplein. Eerste noodzakelijke stap is vergroting van de bestaande supermarkt. Door wisseling van de eigenaar van het pand is deze ontwikkeling gestagneerd. Deze stap is nog steeds noodzakelijk voor de vitaliteit van het marktplein.

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder verkeer- en parkeeroverlast (D)

In de wijk Alteveer-Cranevelt is de verkeersdruk hoog (als gevolg van samenloop Rijnstate, Openluchtmuseum en Burgers' Zoo). In Velperweg e.o. bestaat er, door de herontwikkeling van het voormalig AKZO-terrein en omgeving, de transformatie van het oude ING-pand naar appartementen en de komst van het Rijn IJsselcollege zorg over toename van de verkeersintensiteit op de Velperweg. In Klarenbeek is er tijdens drukke dagen van het zwembad overlast in de directe omgeving ervan.

Inspanningen 2024 (I)

- We monitoren de verkeersintensiteit Velperweg e.o. als gevolg van allerlei ontwikkelingen (zoals AKZO, High Park, Rijn IJsselcollege) en Molenbeke en zetten waar nodig vervolgacties in gang.
- We monitoren het burgerparticipatieproces herinrichting Velperweg.
- We treffen maatregelen om de parkeerdruk in Alteveer-Cranevelt te verlagen.

Bewoners ervaren meer veiligheid in hun directe omgeving (D)

Wij zien graag dat Arnhemmers zich nog veiliger gaan voelen in hun stad en in hun eigen woonwijk. Want veiligheid is, samen met een nette en schone omgeving, voorwaarde voor een prettig woon- en leefklimaat. Het gevoel veilig te zijn, maakt bewoners ook vaker sociaal betrokken met de buurt en met de buurtbewoners. De leefbaarheids- en veiligheidsthema’s die spelen zijn parkeeroverlast en overlast van jongeren. Overlast jongeren speelt met name in Geitenkamp en aangrenzende wijken. De partners die op straat actief zijn monitoren de overlast en houden elkaar op de hoogte en spreken af wie er per geval in actie komt.
In samenwerking met veiligheid en de politie wordt in Geitenkamp samenwerking gezocht met belangrijke bewoners (project Bondgenoten) om samen te werken aan een leefbare wijk.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten extra in op vermindering van de jeugdoverlast in samenwerking met ons extern netwerk, bestaande uit jongerenwerk, straathoekwerk, straatcoaches, wijkagent, handhaving en sociaal wijkteam.
- We monitoren de impact van het nieuwe jongerenwerk (locatiegebonden en ambulant).
- We houden wijkschouwen in de verschillende wijken binnen Noord-Oost in samenwerking met externe wijkpartners en vertegenwoordiging vanuit de wijk.
- We participeren in het project Bondgenoten.

Presikhaaf

In het wijkprogramma Presikhaaf bevinden zich de wijken Presikhaaf West en Presikhaaf Oost.

Wat willen we bereiken en wat gaan we doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Bewoners hebben meer contact, zien het belang van een gezonde leefstijl en vergroten hun kansen op participatie **(D)**

Bewoners kunnen te maken krijgen met diverse problematiek. Ze maken zich zorgen, zijn eenzaam, kampen met gezondheidsproblemen, zijn niet taalvaardig en weten niet hoe ze hun rekeningen kunnen betalen. Vaak weten ze ook niet wat waar te doen is en waar ze informatie, advies of hulp kunnen krijgen op het gebied van wonen, werk, inkomen, gezondheid, opvoeding en onderwijs. Dit staat het meedoen aan de maatschappij in de weg.

We willen dat de professionele ondersteuning van wijkpartners op al deze leefgebieden goed aansluit bij de behoeften van bewoners, dat deze goed bekend is en dat deze laagdrempelig en dichtbij bereikbaar is. We vragen van al onze wijkpartners dat ze ook zelf proactief meedoen als onderdeel van een netwerk. We vinden het ook belangrijk dat bewoners elkaar kunnen ondersteunen en elkaar kunnen ontmoeten.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zorgen via de sociale tafel voor een goede programmering en afstemming van inzet van onze externe wijkpartners (zoals Sociale Wijkteams en welzijnspartijen).
- We ondersteunen de bekendheid en het gebruik van laagdrempelige faciliteiten voor informatie, activiteiten, hulp en advies zoals Goed Geregeld Arnhem, Sociale wijkteams en The Point en stimuleren het proactief en preventief werken van onze sociale wijkpartners.
- We faciliteren en versterken ruimtes voor ontmoeting, verbinding en ontwikkeling voor jong en oud, zoals buurthuizen en jongerencentrum Push.
- We stimuleren een passend aanbod van en programmering op plekken in de openbare ruimte voor spelen, bewegen en ontmoeten.
- We ondersteunen bewonersinitiatieven en zorgen voor een goede verbinding met de inzet van de externe wijkpartners in de wijk door netwerkvorming en wijkcommunicatie.
- We investeren permanent in laagdrempelige tafels voor overleg tussen bewoners, overheid en wijkpartners.

Kansengelijkheid (T)

Bewoners kunnen zich financieel redden en kinderen en jongeren hebben gelijke kansen om zich te ontwikkelen (D)

We zien dat bewoners kampen met armoede en schulden. We zien ook dat kinderen en jongeren in hun kansen op een positieve persoonlijke ontwikkeling belemmerd worden doordat ze opgroeien in armoede, hun ouders onvoldoende betrokken zijn bij de opvoeding en er onvoldoende gebruik gemaakt wordt van ondersteuningsstructuren in de wijk.

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich in vrijheid en veiligheid en zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We monitoren de uitvoering van het gebiedsplan participatie, armoede en schulden. Dit plan zet in (met de focus op P1) op de verbetering van de positie van ouders met kinderen met een P-uitkering en schulden, op een gemeenschappelijk spreekuur met het Sociaal Wijkteam en Goed Geregeld Arnhem en een optimaal gebruik van Gelrepas en Stichting Leergeld.
- Het plan om alle kinderen van 18 maanden te laten bezoeken door het consultatiebureau om het belang van taalrijk opvoeden, voorschoolse educatie en opvoedondersteuning onder de aandacht te brengen, is in uitvoering, evenals het plan om alle kinderen tussen 0-4 jaar op de vroeg en voorschoolse educatie te krijgen.
- We onderzoeken de mogelijkheid om een uitnodigend ouder-kind centrum te realiseren in Presikhaaf, bij voorkeur in de Multi Functionele Accommodatie.
- We delen met onze externe wijkpartners op jeugd/kinderen ervaringen, kansen en problemen in het netwerk Kansen voor Kinderen Presikhaaf. Dit netwerk beoogt de onderlinge samenwerking in de wijk van professionals te versterken.
- We beogen de inzet van de in 2023 nieuw gestarte aanbieders op het jongerenwerk (Presikhaaf University en Kansenmakers) bij een positieve evaluatie te borgen en doen daarmee een behoeftedekkend aanbod op (ambulant) jongerenwerk inclusief passende (nieuwe) ontmoetingsplek(ken). De inzet is met name gericht op talentontwikkeling en mentale weerbaarheid. Deze inzet staat in nauwe verbinding met de inzet van onze externe wijkpartners, zoals scholen, sportbedrijf en cultuuraanbieders.
- We vragen aan de externe wijkpartijen om passende interventies te plegen op het gebied van versterking ouderbetrokkenheid, gebruik van voor en vroegschoolse educatie en opvoeden in een taalrijke omgeving.
- We stimuleren de bekendheid en het gebruik van de inzet van energiecoaches zodat bewoners inkomen kunnen besparen door energiebesparende maatregelen te nemen.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren Presikhaaf als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

In Presikhaaf is het gevoel van eigenaarschap over de eigen woon- en leefomgeving laag. Het gevoel van eigenaarschap draagt bij aan meer betrokkenheid en uiteindelijk aan een aantrekkelijkere leefomgeving. We willen bewoners en onze partners (in en extern) in de wijk ondersteunen daarbij. Bij elk fysiek project letten we op betrokkenheid van bewoners en luisteren naar hun wensen en bedenkingen.

We willen dat bewoners in de wijk meer en veilig kunnen wandelen en fietsen. We willen dat jongeren en ouderen faciliteiten (in de openbare ruimte) hebben waar ze elkaar kunnen ontmoeten, kunnen spelen en bewegen. We willen dat bewoners actief betrokken zijn bij het voorkomen of opruimen van zwerfafval. We vinden doorstroming van huidige bewoners belangrijk zodat zij plaats kunnen maken voor starters. We agenderen de realisatie van goed geïsoleerde en betaalbare woningen. We sluiten maximaal aan op de Arnhem Oost aanpak waar integraal en meerjarig wordt ingezet op versterking van de leefbaarheid en veiligheid van Presikhaaf.

Inspanningen 2024 (I)

- We dragen bij aan de realisatie van buurttuinen (vanuit ontwikkelperspectief P3) door het aantrekkelijker maken van de openbare ruimte en het toevoegen van elementen voor ontmoeting en sociale binding.
- We dragen bij aan inrichting van de openbare ruimte op een aantal bijzondere plekken in de wijk waardoor bewoners elkaar kunnen ontmoeten en deze plekken uitnodigen tot buiten spelen en bewegen voor kinderen en ouders: rondom buurthuis de Overkant, speelplek de Regenboog, rondom Dunoweg, rond de Parkschool en op plekken waar de corporaties aan de slag gaan.
- We waken voor een integrale inzet rondom de renovatie van woningen in P1 waarbij extra aandacht is voor het oppakken van zorgvragen van bewoners en het versterken van hun veerkracht (informeel netwerk) en de verbinding met het formele netwerk in de wijk (van de professionals).

- We vragen binnen het ontwikkelperspectief P3 aandacht voor het (in co-creatie met bewoners) verbeteren van de verkeersveiligheid in het algemeen. Uitgangspunt is het bieden van meer ruimte voor de voetganger en fiets en het verminderen van het gevoel van ‘blik op straat’ en voor de realisatie van 30 km zones.
- We zijn nauw betrokken bij de uitvoering van de visie Merwede terrein en met name de sociale aansluiting van deze ontwikkeling op de rest van de wijk.
- We denken mee bij inrichting van en sociale programmering rondom de revitalisering van sportpark Doorwerthlaan (Eendracht, Budosport, open wijkfaciliteiten).
- We faciliteren bewonersinitiatieven gericht op het verbeteren van de leefomgeving en ondersteunen het netwerk van afvalprikkers en de organisatie van opruimdagen.

Veiligheid (T)

Bewoners dragen bij aan een veilige en prettige leefomgeving (D)

Bewoners horen zich thuis te voelen in de wijk en kunnen zichzelf zijn. Signalen van overlast en onveilige situaties dienen (snel) te leiden tot een passende opvolging door professionals. Bewoners zijn en blijven bereid om meldingen te doen en worden door professionals ondersteund bij het omgaan met bewoners van verschillende achtergronden, perspectieven en ideeën. Samen zorgen we voor een omgeving waarin iedereen ideeën naar voren kan brengen, waarin er wordt geluisterd, waarin overlast wordt gemeld en waarin er passend kan worden opgetreden.

Om samen te werken aan een veiligere wijk willen we met medewerkers die betrokken zijn vanuit veiligheid, handhaving, straatcoaches/VIOS (Veilig in om school) en jongerenwerkers integraal samenwerken. Ieder vanuit zijn eigen rol en functie en met focus vanuit een gemeenschappelijke agenda.

Inspanningen 2024 (I)

- We stemmen de inzet van veiligheidsprofessionals in de wijk af op actualiteiten (korte termijn) en op een langetermijnagenda (sociale cohesie, drugsoverlast, draaiboek jongerenoverlast en overlastgevende personen).
- We zetten in op positieve communicatie met betrekking tot bewoners en initiatieven die een succesvolle bijdrage leveren aan de versterking van het veiligheidsgevoel.
- We zetten in op extra communicatie gericht op meldingsbereidheid en de plekken waar bewoners verschillende vormen van overlast kunnen melden.
- We zorgen er voor dat externe partijen betrokken bij het OZO (overlast en zorg) overleg blijvend inzicht hebben en geven op casuïstiek en op trends om escalatie te voorkomen.
- We stimuleren de professionals in de wijk om in te zetten op het verhogen van tolerantie en op het vergroten van de gemeenschapszin van bewoners.
- De inzet van het jongerenwerk nieuwe stijl en het netwerk Kansen voor Kinderen is verbonden met de inzet van de veiligheidspartners.

Malburgen

In het wijkprogramma Malburgen bevinden zich de wijken Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder het Duifje en Immerloo.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Meer inwoners van Malburgen maken gebruik van de buurthuizen/wijkcentra in de wijk **(D)**

We willen dat Malburgers terecht kunnen op een plek in hun buurt voor ontmoeting, deelnemen of organiseren van activiteiten of persoonlijke ontwikkeling. Op deze wijze werken we aan het verbeteren van de sociale cohesie en de zelfredzaamheid van inwoners. Hiervoor moeten we investeren in voorzieningen in de wijk om ontmoeting en ontwikkeling mogelijk te maken en we ondersteunen de partijen die deze voorzieningen beheren. De programmering vanuit de buurthuizen en de multifunctionele accommodaties moet uiteindelijk beter aansluiten bij de behoeften van de Malburgers.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen een duidelijke visie op functie en wijze van beheer van de voorzieningen binnen de deelgebieden (de Hobbit, De Fresh, De Spil, Duiventil en de Malburcht), aansluitend bij de behoefte van de bewoners en de doelen van de sociale basis.
- We organiseren dat bewoners die niet zelfstandig de stap naar deelname van activiteiten kunnen maken hierin begeleid worden.
- We organiseren dat professionals op de hoogte zijn van het voorzieningenaanbod in de wijk en dat voor wijkbewoners inzichtelijk is welke activiteiten in de wijk plaatsvinden.
- We zorgen er voor dat er een uitwerking is van de geïnventariseerde behoeftes van bewoners in 2023 en dat deze is omgezet in een programma.

Nieuwe bewoners voelen zich welkom in de wijk en er ontstaan sociale structuren **(D)**

Er lopen veel uitbreidings- en inbreidingsplannen in Malburgen. Tot 2030 verwachten we de realisatie van tenminste zo'n 800 nieuwe woningen in Malburgen. Dat betekent dat we veel nieuwe wijkbewoners gaan verwelkomen. We vinden het belangrijk dat deze bewoners goed landen in de wijk en deel gaan uitmaken van de buurtgemeenschappen.

Inspanningen 2024 **(I)**

We ontwikkelen op basis van de omvang en de aard van de ontwikkelplannen, met partners een plan op welke wijze we een goede buurtlanding organiseren en we geven daar uitvoering aan.

Meer gezinnen in de bijstand maken stappen op het gebied van participatie en maken gebruik van alle maatwerk- en kindvoorzieningen **(D)**

We vinden perspectief voor kinderen die opgroeien in een gezin met weinig inkomen belangrijk. Daarom geven we prioriteit aan de inzet op gezinnen in de bijstand. Doelstelling is om de gezinnen via persoonlijk contact intensief te volgen in de mogelijkheden en belemmeringen om stappen te zetten op de participatieladder en zowel op groeps- als op individueel niveau hier het passende instrumentarium op in te zetten. Tegelijk willen we weten of alle kinderen in het gezin al gebruik maken van voorliggende voorzieningen en als dat niet zo is deze alsnog in te zetten.

Inspanningen 2024 **(I)**

We maken de afspraak (en monitoren de gemaakte afspraak) om op projectmatige wijze (eenouder)gezinnen in de bijstand intensief te volgen. Onderdeel van het projectmatig werken is een integraal plan per gezin. In het integrale plan is een toets op kindvoorzieningen opgenomen. Op deze wijze krijgen we zicht op het gebruik van de kindvoorzieningen en kunnen we ook sturen op het beter gebruiken van deze voorzieningen.

Kansengelijkheid **(T)**

Eind 2024 werken alle subsidiepartners met een gemeenschappelijk referentiekader met als doel om de ontwikkelingskansen van kinderen in Malburgen te bevorderen **(D)**

De wijk Malburgen vraagt om een extra focus op het perspectief van de jeugd. Veel kinderen starten met een achterstand op het primair onderwijs en ook op latere leeftijd zien we veel jongeren die door de thuissituatie of andere omstandigheden minder kansen hebben om zich goed te kunnen ontwikkelen. Dit heeft ook impact op de wijk.
Het wijkprogramma kent daarom een bijzondere focus op de jeugd (-9 maanden tot 27 jaar), maar dat betekent niet alleen aandacht voor jeugd. Ook de omgeving van de jeugd (waaronder ouders, scholen en sportverenigingen) wordt daarbij betrokken.

In 2024 en de jaren daarna is onze inzet gericht op het werken aan een gezamenlijk referentiekader om op deze wijze de jeugdpartners te helpen om dezelfde taal te spreken en de geleverde ondersteuning beter op elkaar aan te laten sluiten. We doen dit door met elkaar te bespreken wat we verstaan onder de diverse thema's en hoe dit een plek krijgt in de diverse programma's.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We organiseren samen met externe jeugdpartners een proces om inhoud te geven aan dit referentiekader. Thema's in dit referentiekader zijn; effecten van de onlinewereld, vergroten ouderbetrokkenheid, gezonde leefstijl, talentontwikkeling, positieve identiteitsontwikkeling en het vergroten van veerkracht en weerbaarheid. Partners maken afspraken om invulling te geven aan het gemeenschappelijk referentiekader. We vragen en faciliteren jeugdpartners om ervaringen en kennis te (blijven) delen op deze thema's.

Door het bieden van een gezamenlijke programmering aan wijkactiviteiten voor jeugd en jongeren, wordt bijgedragen aan het gezond en veilig opgroeien, waarbij positieve ontwikkeling en ontplooiing centraal staat. **(D)**

Samen met onze externe partners, willen we dat de jeugd van Malburgen zich zowel mentaal, sociaal en fysiek gezond kan ontwikkelen. Vanuit het thema Kansengelijkheid zetten we in op het stimuleren en ondersteunen van de jeugd bij:

- gezonde identiteitsontwikkeling,
- mentale weerbaarheid, binnen de gewenste maatschappelijke kaders (normen en waarden),
- ontwikkelen van zichzelf en met vertrouwen in hun talenten.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We vragen externe partners met een plan te komen dat bijdraagt aan bovenstaande doelen door een gevarieerd aanbod van activiteiten en programma's op verschillende talentgebieden (sport, kunst, muziek, technologie, leiderschap etc.). Voor de 12- doelgroep is dit programma ook afgestemd met de scholen.
- We bevorderen dat externe jeugdwijkpartners zoveel mogelijk op dezelfde wijze de resultaten van de inspanningen meten zodat hier ook beter op (bij)gestuurd kan worden.

Minder kinderen in Malburgen starten met een motorische, taal en/of hechtingsachterstand op het Primair Onderwijs (D)

Veel kinderen in Malburgen starten aan het primair onderwijs met een achterstand in bijvoorbeeld taal, vaardigheden en motoriek. Deze achterstanden zijn in latere jaren lastig in te halen. Er wordt onvoldoende gebruik gemaakt van de voorschoolse voorzieningen die belangrijk zijn om achterstanden in de eerste levensjaren te voorkomen. Daarnaast zijn extra inspanningen nodig in de eerste twee levensjaren van de kinderen. In 2023 is op een rij gezet welke extra inspanningen nodig zijn. In 2024 moeten deze tot uitvoering komen.

Inspanningen 2024 (I)

- We coördineren dat de interventies uit het programma 'investeren in het jonge kind Malburgen' worden uitgevoerd door partijen bij elkaar te brengen, helderheid te brengen in wie waarin welke taak en rol heeft en de randvoorwaarden voor uitvoering te creëren.
- We organiseren met externe partners de doorgaande lijn van consultatiebureau naar de voorschoolse voorzieningen.

De leer- en leefomgeving voor jongeren sluiten beter op elkaar aan (D)

In de driehoek van school-thuis-omgeving is het belangrijk dat deze omgevingen meer zijn aaneengesloten om zo de scholing, vorming en ontwikkeling van jongeren en kinderen te bevorderen.

Inspanningen 2024 (I)

- We bespreken met het primair onderwijs wat nodig is om de aandachtspunten die zij bij kinderen signaleren en die buiten hun invloedsfeer liggen, aan te pakken en een plek te geven in de programma's voor kinderen en jongeren.
- We spannen ons in om de naschoolseprogramma's en de programma's van de subsidiepartners aanvullend te laten zijn.

Gezondheid (T)

Meer jeugd uit Malburgen ontwikkelt een gezonde leefstijl (D)

In Malburgen zijn zorgen om de gezondheid van inwoners, met name onder jongeren in de wijk. Een ongezond leefpatroon op jonge leeftijd resulteert veelal in een ongezonde leefstijl op latere leeftijd met de bijbehorende gezondheidsproblemen. Daarom wordt gewerkt aan het stimuleren van een gezondere leefstijl. De jeugd van Malburgen ontwikkelt een gezonde leefstijl, waar gezonde voeding, sport en beweging een wezenlijk onderdeel van is. Met activiteiten in de wijk wordt de jeugd bewust gemaakt, gestimuleerd, ondersteund en aangesproken om een meer gezonde levensstijl aan te leren.

Inspanningen 2024 (I)

- Vanaf 2024 bieden alle aanbieders en organisatoren van jeugdactiviteiten (tot en met 21 jaar), in opdracht van het team Leefomgeving, gezonde voeding aan tijdens de activiteiten in de wijk. Dit gaat hand in hand met voorlichting over gezonde voeding.
- In samenwerking met de HAN spannen we ons in voor een gezonde wijk Malburgen. In 2024 werken we aan meer inzicht, interprofessionele samenwerking en instrumenten om bewustwording van jongeren over hun gezondheid te vergroten.
- We spannen ons in om meer jongeren te laten sporten in georganiseerd en of verenigingsverband.
- We spannen ons in om meer jongeren te laten voldoen aan de beweegnorm.

Openbare ruimte (T)

Een gezonde leefomgeving (D)

In Malburgen zijn zorgen om de gezondheid van inwoners, met name onder jongeren. Een ongezond leefpatroon op jonge leeftijd resulteert veelal in een ongezonde leefstijl op latere leeftijd met de bijbehorende gezondheidsproblemen. Daarom wordt gewerkt aan het stimuleren van een gezondere leefstijl De openbare ruimte draagt bij aan de gezondheid en het welbevinden van Malburgers. Inwoners krijgen de ruimte en verantwoordelijkheid om de eigen wensen en behoeften te realiseren. Er komt meer groen, meer plekken met beweegaanleidingen en ontmoetingsmogelijkheden, en de inrichting draagt bij aan een gevoel van veiligheid.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten ons in voor het realiseren van beweegaanleidingen en ontmoetingsplekken in de openbare ruimte.
- We spannen ons in voor meer groen in de openbare en private ruimte.
- We zetten ons in voor de verbetering van de leefbaarheid door de vernieuwing van het sportpark de Bakenhof als een kloppend hart van de wijk.

Inwoners van Malburgen voelen zich meer eigenaar van hun leefomgeving (D)

Bewoners voelen zich meer eigenaar van een schone en verzorgde buurt. Ruimtelijke opgaven worden in samenspraak met de omgeving gerealiseerd.

Inspanningen 2024 (I)

- In 2024 werken we in samenwerking met bewoners aan inrichtingsplannen voor de Immerloopleinen, is het benodigde budget voor realisatie gevonden en is de planning voor de realisatie gemaakt.
- In 2024 realiseren we samen met inwoners en ondernemers het actieplan Winkelcentrum de Drieslag en dragen we vanuit onze rol bij in de uitvoering hiervan.

Schuytgraaf/Elderveld

In het wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld bevinden zich de wijken Schuytgraaf en Elderveld.

Wat willen we bereiken en wat gaan we doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelf- en samenredzaam (er is meer sociale cohesie) (D)

Bewoners kunnen te maken krijgen met diverse problematiek. Vaak weten ze ook niet wat waar te doen is en waar ze informatie, advies of hulp kunnen krijgen op het gebied van wonen, werk, inkomen, gezondheid, opvoeding en onderwijs. Dit staat het meedoen aan de maatschappij in de weg. In Schuytgraaf/ Elderveld is er behoefte aan het anders inrichten of uitbreiden van speel-, beweeg- en ontmoetingsvoorzieningen voor oudere kinderen en jongeren. Voor ontmoeting onder volwassenen zijn eerste onderzoeken gedaan en willen we aan de slag met de uitkomsten.

Inspanningen 2024 (I)

- We onderzoeken hoe een passend aanbod voor sport-, spel-, beweeg- en ontmoetingsvoorzieningen voor 8-12 jarigen in Schuytgraaf er uit zou moeten zien.
- We experimenteren samen met bewonersondersteuning en andere partners met de uitkomsten van het behoeftenonderzoek rondom ontmoeten in Schuytgraaf.
- We faciliteren en versterken ruimtes voor ontmoeting, verbinding en ontwikkeling voor jong en oud, zoals jeugdruimte Schuytgraaf en wijkcentrum Elderveld.

Meer bewoners zijn financieel zelfredzaam (D)

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen. Bewoners die het nodig hebben, weten waar zij met hun vragen op het gebied van werk, inkomen, schulden en zorg terecht kunnen. Bewoners zijn sneller in beeld als er sprake is van schulden en/of werkloosheid. Onze focus hierbij ligt op jongeren tot 27 jaar en ouders met kinderen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We creëren contact- en spreekmogelijkheden in Schuytgraaf.
- We monitoren hoe snel bewoners bij schulden en/of werkloosheid in beeld zijn.
- We stimuleren dat partners op het gebied van werkloosheid en schulden elkaar voldoende fysiek weten te vinden en samenwerken.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders en verzorgers zijn zich bewust van hun rol bij het opgroeien van hun kinderen (D)

Veel ouders hebben vragen met betrekking tot de opvoeding en/of hebben behoefte aan contact met andere ouders om te bespreken waar je als ouder tegenaan loopt. Soms zijn er (geld)zorgen, onbekendheid met wat er in de online wereld gebeurt of veel (prestatie)druk, waarbij informatie, advies en ontmoetingsmogelijkheden de druk kunnen verlagen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op sociale structuren (een vangnet) voor ouders passend bij hun behoeften.
- We zorgen voor laagdrempelige opvoedondersteuning waar ouders terecht kunnen voor advies en zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten om ervaringen over opvoeden te delen.
- We versterken en waar nodig breiden we gezinsprogramma's en inzet van het consultatiebureau uit.

Meer kinderen en jongeren 4-18 jaar met ontwikkelingsachterstanden en/of een kwetsbare thuissituatie maken gebruik van naschools aanbod (D)

Er kunnen allerlei redenen zijn waardoor kinderen achterstanden oplopen in hun ontwikkeling, denk aan (geld)zorgen, een (v)echtscheiding van ouders en het ervaren van grote prestatiedruk. We willen dat alle kinderen in Schuytgraaf en Elderveld voldoende mogelijkheden hebben om te werken aan hun cognitieve, motorische en sociaal-emotionele vaardigheden.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We organiseren een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind om ontwikkelingsachterstanden te signaleren en te behandelen door coördinatie van activiteiten met alle betrokken partijen.
- We zetten met elke basisschool in Schuytgraaf en Elderveld een naschools programma op waar verschillende vaardigheden ontwikkeld kunnen worden, passend bij de kinderen van de betreffende school. We ontwikkelen door met scholen waar we al eerder gestart zijn.
- We onderzoeken of er behoefte is aan huiswerkbegeleiding of ander naschools aanbod voor leerlingen in het voortgezet onderwijs.

Meer kinderen en jongeren ontwikkelen een gezonde identiteit (talentontwikkeling, zelfbeeld en mentale veerkracht) (D)

Op steeds jongere leeftijd komen jeugdigen in aanraking met de verlokking van snel geld verdienen. Door ervaren prestatiedruk en onrealistische verwachtingen en beelden op social media is het lastig goede keuzes te maken. Er is niet altijd voldoende budget thuis om talenten op het gebied van kunst & cultuur, sport & bewegen te ontdekken en te ontwikkelen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten met externe wijkpartners een aanbod voor 4-12 jaar in de vrije tijd op dat zich richt op talentontwikkeling en het versterken van de identiteitsontwikkeling. Dit aanbod sluit aan op het naschoolse aanbod.
- We zetten met externe wijkpartners een aanbod voor 12-18 jaar in de vrije tijd op dat zich richt op talentontwikkeling en het versterken van de identiteitsontwikkeling. Hierbij geven we jongeren zoveel mogelijk zelf een actieve rol en stem.
- We zorgen voor ontmoetingsplekken in de wijk met een gevarieerde programmering.

Openbare ruimte (T)

Meer bewoners ervaren een verkeersveilige leefomgeving (D)

Bewoners maken zich zorgen over de verkeerveiligheid, te hard rijden, scooters en fietsers die door winkelcentra rijden, onoverzichtelijke oversteekplaatsen voor fietsers en voetgangers, onoverzichtelijke en gevaarlijke situaties rondom het brengen en halen van kinderen op de basisscholen. We willen dat bewoners zich weer veiliger voelen en zich bewust zijn van hun eigen rol bij verkeersveiligheid.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met school, ouders en partners creëren we een veilige schoolomgeving rondom MFC de Salamander.
- In fases voeren we het definitieve ontwerp inrichting openbare ruimte rondom scholen en sporthal aan het Breezandpad uit.
- We zetten in op fysieke maatregelen bij winkelcentrum Schuytgraaf om rijden met fiets en scooter in voetgangersgebied te ontmoedigen.

Bewoners ervaren minder fysieke verloedering en overlast in hun directe leefomgeving **(D)**

Bewoners maken zich zorgen over woonoverlast, overlast en vernielingen door jeugdgroepen, zwerfafval en verloedering rondom winkelcentra en station Zuid. We willen dat bewoners zich veiliger voelen in hun directe leefomgeving en minder overlast en verloedering ervaren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met ondernemers en bewoners voeren we het plan van aanpak rondom leefbaarheid winkelcentrum Elderhof uit.
- We treden op tegen foutgeparkeerde fietsen bij station Arnhem Zuid middels acties.
- Samen met externe partners voeren we een jeugdaanpak voor hotspots uit.

De Laar/Elden

In het wijkprogramma De Laar/Elden bevinden zich de wijken De Laar en Elden.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Bewoners voelen zich prettig en kunnen meedoen in hun omgeving (sociaal zelfredzaam) (D)

In het gebied werken we aan meer mogelijkheden voor ontmoeting. Daarvoor worden zowel op locaties als in de buitenruimte mogelijkheden gecreëerd. Het streven is dat alle bewoners kunnen meedoen in de samenleving.

Een goed netwerk is daarvoor randvoorwaardelijk. Daarom zijn bewonersinitiatieven, verenigingen en ontmoetingsplekken belangrijk. Zo bieden we ruimte voor participatie en versterken we de verbinding met de leefomgeving. Dit helpt bewoners die zich eenzaam voelen en niet beschikken over een goed sociaal netwerk. Goede wijkcommunicatie draagt bij aan de vindbaarheid van de activiteiten en de voorzieningen in de wijk

We vinden het ook belangrijk dat bewoners elkaar kunnen ondersteunen en elkaar kunnen ontmoeten, en zich makkelijker kunnen verbinden aan hun leefomgeving. We willen dat de wijklocaties en de professionele ondersteuning van wijkpartners goed aansluiten bij de behoeften van bewoners, dat deze goed bekend zijn en dat deze laagdrempelig en dichtbij bereikbaar zijn.
We vinden het belangrijk dat bewoners zich thuis voelen in hun wijk en voldoende mogelijkheden hebben om zich te identificeren en verbinden aan de eigen leefomgeving.

Inspanningen 2024 (I)

- We faciliteren de mogelijkheid tot ontmoeten en creëren van ontmoetingsplekken, maar ook het ontmoeten tussen generaties en tussen bewoners(groepen) met verschillende achtergronden.
- We faciliteren en stimuleren actieve bewoners. Bewoners en bewonersgroepen worden ondersteund door het welzijnswerk.
- We investeren in de begeleiding en borging van kwalitatieve wijkcommunicatie
- We investeren in de viering van 50 jaar De Laar en park De Laar ter versterking van de onderlinge verbinding.

Kansengelijkheid (T)

Kinderen en jongeren hebben gelijke kansen om zich te ontwikkelen (D)

Samen met gezinnen, scholen, Sociaal wijkteam en andere wijkpartners werken we aan het bevorderen van kansengelijkheid en het bieden van de juiste ondersteuning voor wie dit nodig heeft. Onze partners hebben een goed inzicht in wie ondersteuning kan gebruiken en wat de behoeftes zijn. Deze ondersteuning vindt zoveel mogelijk plaats in de eigen wijk/omgeving. Zo groeien kinderen en jongeren op tot zelfbewuste, verantwoordelijke en zelfstandige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We organiseren een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind om ontwikkelingsachterstanden te signaleren en te behandelen door coördinatie van activiteiten met alle betrokken partijen
- We zetten in op een hoger gebruik van voorschoolse voorzieningen door kinderen tot 4 jaar waardoor meer kinderen een kansrijke start maken.
- We zorgen voor laagdrempelige opvoedondersteuning waar ouders terecht kunnen voor advies en zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten om ervaringen over opvoeden te delen.
- We investeren in een beter en passender aanbod van voorzieningen op de scholen voor kwetsbare kinderen tussen de 4 en 12 jaar waardoor meer kwetsbare kinderen zich positief kunnen ontwikkelen.
- Op de basisscholen investeren we in een betere aansluiting op de overgang naar het voortgezet onderwijs en zijn meer ouders actief betrokken bij de activiteiten en de ontwikkeling van hun kinderen.
- Samen met de scholen en Regionaal Bureau Leerling zaken zetten we in op betere monitoring van schooluitval. We investeren in het opstellen van een plan van aanpak voor alle kinderen voor wie dat toch gebeurt of dreigt te gebeuren. Zoveel mogelijk jongeren werken hierdoor aan hun startkwalificatie en gaan aan de slag in een betaalde baan.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren De Laar/Elden als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

Om bij te dragen aan een prettigere leefomgeving willen we het gevoel van betrokkenheid en eigenaarschap bij de eigen woon- en leefomgeving in De Laar verhogen. Bij elk fysiek project letten we op betrokkenheid van bewoners en partners en het luisteren naar hun wensen en bedenkingen. Daarnaast willen we dat jongeren en ouderen faciliteiten (in de openbare ruimte) hebben waar ze elkaar kunnen ontmoeten, kunnen spelen en bewegen. En we willen dat bewoners actief betrokken zijn bij het voorkomen of opruimen van zwerfafval.

Inspanningen 2024 (I)

- We werken via een integrale aanpak met woningstichtingen en andere externe partners aan het terugdringen van overlast en verloedering op locaties waar het samenleven onder druk staat. Hierbij gebruiken we een preventieve insteek.
- We investeren in meer mogelijkheden tot verblijven, ontmoeten, bewegen en spelen in de openbare ruimte. Een extra focus ligt hierbij op de ontwikkeling van Park De Laar aan de Brabantweg.
- Samen met de externe partners ondersteunen en motiveren we bewoners(groepen) die samen aan de slag willen met het groener maken van de eigen leefomgeving.
- We werken verder aan het verbeteren van de speel- en beweeglocaties in De Laar. Een betere verbinding van de verschillende speelplekken is daarbij belangrijk.
- We investeren in de vernieuwing van het speelterrein bij Boerderij de Kroon en ontwikkeling van een inclusieve speeltuin.

Veiligheid (T)

Meer bewoners zijn tevreden over hun leefomgeving (D)

Een veilige en leefbare openbare ruimte is belangrijk om prettig te kunnen wonen. Bewoners horen zich thuis te voelen in de wijk en kunnen zichzelf zijn. Signalen van overlast en onveilige situaties dienen (snel) te leiden tot een passende opvolging door professionals. Bewoners zijn en blijven bereid om meldingen te doen. Samen zorgen we voor een omgeving waarin bewoners elkaar aanspreken, waarin overlast wordt gemeld en waarin er passend kan worden opgetreden.

Er zijn veel bewonersinitiatieven die zich richten op de kwaliteit en het (gezamenlijk) gebruik van de openbare ruimte en in het verlengde daarvan de sociale cohesie. Bewoners, werkgroepen en gemeente trekken samen op. Het is van belang dat kinderen binnen de eigen buurt voldoende en passende speel- en beweegmogelijkheden hebben en dat er mogelijkheden zijn om elkaar te ontmoeten in de openbare ruimte.

Door integrale samenwerking met wijkagenten, de medewerkers van veiligheid, handhaving, en jongerenwerkers dragen we bij aan het verhogen van de sociale en fysieke veiligheid. Ook streven we naar een veilige omgeving op het gebied van verkeer. Met name in de rechtstreekse woonomgevingen en rondom de scholen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Vanuit de ingezette aanpak van buurtoverlast en jeugdoverlast bouwen we samen met de partners verder aan een gebiedsgerichte preventieve aanpak.
- Het wijkveiligheidsoverleg stemt de inzet van veiligheidsprofessionals in de wijk af op actualiteiten en op een langetermijnagenda.
- We ondersteunen de ontwikkeling en uitbreiding van het aantal WhatsApp buurtpreventiegroepen
- We zorgen er voor dat de inzet van het jongerenwerk ‘nieuwe stijl’ verbonden is met de inzet van de veiligheidspartners.
- Samen met de ondernemers zetten we in op het versterken van de onderlinge samenwerking, het vergroten van de veiligheid en het terugdringen van overlast in winkelcentrum Oostburgwal.
- We werken intensief samen met de actieve verkeerswerkgroepen. Samen met bewoners brengen we verkeersknelpunten in beeld en wordt naar buurtgerichte oplossingen gezocht.

Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg

In het wijkprogramma RKV bevinden zich de wijken Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer bewoners weten elkaar te vinden zodat de sociale cohesie en het sociale netwerk onder bewoners vergroot wordt (D)

Op het thema meedoen is de wens voor ontmoetingsplekken in alle wijken duidelijk naar voren gekomen. Ontmoeten is belangrijk om je onderling met elkaar verbonden te voelen. Als advies is meegegeven om vooral ook te kijken naar plekken waar bewoners elkaar van nature al treffen en deze te faciliteren. De wens is ook om een ontmoetingsplek te realiseren waar gezellig een kopje koffie gedronken kan worden, waar muziek kan worden gedraaid, en waar exposities gehouden kunnen worden.

Inspanningen 2024 (I)

- We gaan in gesprek met Stichting Vredenburcht over het aanbod en ontwikkelkansen van wijkcentrum de Vredenburcht.
- We ontwikkelen het programma in de diverse ontmoetingslocaties zodat deze meer aansluiten bij de behoeften in de wijk
- We optimaliseren de bereikbaarheid van ontmoetingslocaties.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders ontvangen opvoedondersteuning (D)

Jeugd en jongeren in RKV krijgen toereikende ondersteuning met als resultaat toekomstperspectief. Jeugd en jongeren in RKV worden gefaciliteerd in activiteiten en locaties waardoor ze zich onderdeel voelen van hun wijk. De rol van de ouders hierin is essentieel. Daarom zetten we ook in op de ondersteuning van de ouders.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We inventariseren welke opvoedondersteuning in het gebied aanwezig is.
- We brengen de ondersteuningsbehoefte van scholen (Ommelander en Da Vinci) in kaart.
- We rollen een plan van aanpak uit (op basis van het geconstateerde aanbod en de behoefte) waarin de opvoedondersteuning voor meer ouders wordt versterkt.

Meer jongeren ronden hun opleiding af, zijn in staat om mee te doen in de maatschappij en vinden hun weg naar een ontmoetingsplek in de wijk **(D)**

Jeugd en jongeren in RKV krijgen toereikende ondersteuning met als resultaat: toekomstperspectief. Jeugd en jongeren in RKV worden gefaciliteerd in activiteiten en locaties waardoor ze zich onderdeel voelen van hun wijk. Een afgeronde opleiding helpt bij het realiseren van toekomstperspectief. Daarnaast zijn ook andere activiteiten en ontmoetingsplekken (fysiek en digitaal) in de wijk van belang om mee te kunnen doen in de maatschappij.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We bieden huiswerkbegeleiding aan vanaf de basisschool.
- We bieden stageplekken waarmee jongeren hun opleiding kunnen vormgeven.
- We ondersteunen jongeren om zich in brede zin te ontwikkelen.
- We bieden een naschoolsprogramma op het gebied van sport, cultuur en weerbaarheid.
- We ontwikkelen programma Nour Al Houda, de Kemphaan en online jongerenwerk door.

In RKV zijn meer voorzieningen en initiatieven op het gebied van (arbeids)participatie voor bewoners met een afstand tot de arbeidsmarkt, vrouwen en jongeren **(D)**

De stap naar de arbeidsmarkt is niet voor iedereen even vanzelfsprekend. Sommige (kwetsbare) jongeren hebben hier ondersteuning bij nodig. Vrouwen ontwikkelen en investeren in zichzelf en vertellen het ook aan anderen. Dit is goed voor hen zelf, maar ook voor de omgeving waar zij deel van uitmaken.
De hulpvraag van bewoners is groot, dit horen we onder andere van het Sociale wijkteam. De voorzieningen daarvoor zijn, in het gebied, op dit moment niet toereikend.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen het programma 'Meer vrouwen in RKV doen mee' door.
- We realiseren een (mobiel) Goed Geregeld Arnhem-loket in RKV, zodat bewoners gebruik kunnen maken van de dienstverlening.
- Lokale partners ontwikkelen samen een proeftuin voor jongeren om zich te ontwikkelen op de arbeidsmarkt.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren een schone wijk met minder hondenpoep **(D)**

Veelgenoemde ergernissen die er bij de meldingen duidelijk uitspringen zijn de aanwezigheid van hondenpoep en afval in de wijk. Om het eigenaarschap van bewoners te vergroten willen we samen met hen kijken hoe we deze ergernissen kunnen voorkomen en gepaste maatregelen treffen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We realiseren een omheinde hondenspeelplek.
- We bekijken de mogelijkheden voor een veiliger hondenlosloopgebied.
- 8-10 hotspots worden door een andere partij dan de gemeente nog extra schoongemaakt.
- We evalueren de depodogdispenser-pilot in Rijkerswoerd.

De omgeving wordt groener en minder stenig, zodat bewoners minder hittestress en een fijnere leefomgeving ervaren **(D)**

De omgeving wordt groener en minder stenig, zodat bewoners minder hittestress en een fijnere leefomgeving ervaren.
Veel bewoners geven aan het prettig te vinden om te wonen in een groene omgeving. De wijk wordt als 'stenig' ervaren, over het algemeen is men voorstander van 'minder stenen en meer groen'. Dit zal tevens een positieve bijdrage leveren aan het verminderen van de huidige problemen van de klimaatverandering zoals wateroverlast en hittestress.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We gaan 7 plekken in het gebied aanwijzen met bewoners waar stenen vervangen worden door groen.
- We planten 100 bomen extra in het gebied.

Een groter gevoel van veiligheid in de wijk **(D)**

Een ander punt is de algehele gesteldheid van de openbare ruimte. Veel plekken kunnen een opknapbeurt gebruiken. De zaken die hier worden genoemd zijn zeer divers, van straten, fiets- en voetpaden, van openbaar groen tot voor- en achtertuinen van bewoners zelf. Wanneer deze niet goed worden bijgehouden geeft dit een beeld van verloedering en verrommeling.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We knappen 5 sleetse plekken op
- Op initiatief van bewoners verbeteren we acht tot tien hofjes.

Meer (toegankelijke) speel- en beweegplekken in de wijk **(D)**

Speelaanbod in de wijken is een punt van aandacht. Het aanbod sluit niet altijd aan bij de leeftijd van de kinderen. De speeltuinen zouden een natuurlijker, avontuurlijker en uitdagender karakter mogen hebben. Daarnaast zouden er voor de 12+ kinderen meer plekken moeten komen zodat zij zich meer verspreiden over de wijk.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We gaan zes beweeg- en speelplekken verbeteren en waar mogelijk inclusief maken.

Minder parkeeroverlast in Rijkerswoerd **(D)**

Met name vanuit de wijk Rijkerswoerd komt de wens om de mogelijkheden voor deelvervoer te onderzoeken. In het hele gebied is er sprake van parkeeroverlast, deelvervoer kan hierin een oplossing bieden.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Voor Rijkerswoerd-Oost gaan we een haalbaarheidsonderzoek doen voor deelvervoer.

Verkeersdeelnemers ervaren meer verkeersveiligheid **(D)**

Op sommige plekken in het gebied is de verkeerssituatie niet helder. Dit maakt dat bewoners niet weten hoe te handelen, dit vergroot het gevoel van onveiligheid.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We verbeteren elf aansluitingen op de Groningensingel, deze worden daarmee veiliger gemaakt.
- We gaan enkele aanpassingen doen aan het Rijn-Waalpad om de verkeersveiligheid te verbeteren.

Stedelijke programma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op stedelijk niveau plaatsvinden, zijn opgenomen in 13 stedelijke programma's:

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

S01 Veiligheid

S02 Bereikbaarheid

S03 Economie

S04 Onderwijs

S05 Cultuur

S06 Participatie en armoedebestrijding

S07 Zorg

S08 Welzijn en inclusie

S09 Gezondheid en sport

S10 Klimaat en energie

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

S12 Wonen en leefomgeving

Bestuur, dienstverlening en financiën

Wat we ook doen, we doen het voor onze inwoners, voor onze bedrijven. Voor mensen die de stad bezoeken. Het is niet meer dan logisch dan dat we bij het verwezenlijken van onze ambities zoveel mogelijk de samenwerking zoeken. Met inwoners en bedrijven en met de regio Arnhem-Nijmegen. De wereld houdt immers niet op bij de gemeentegrens. We willen goed bereikbaar zijn. Dat betekent niet alleen een gastvrij stadhuis, maar ook goede digitale dienstverlening, zodat mensen zoveel mogelijk en makkelijk op afstand dingen kunnen regelen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken (A)

Samen met de stad
We willen bereiken dat inwoners en ondernemers eerder betrokken raken bij beleidsinitiatieven in de stad, in wijken en buurten. We hebben er vertrouwen in dat daarmee de kwaliteit van de uitvoering van beleidsinitiatieven toeneemt en de lokale democratie wordt versterkt. Of het nu gaat om een nieuw parkje met bomen of om nieuw jeugdbeleid.

Samen met de regio
Arnhem wil haar ambities samen met haar partners in de regio bereiken. Arnhem versterkt haar positie in bestuurlijke organen in regionaal, landelijk en Europees verband en maakt de stad en regio sterker door verder te bouwen aan een partnerschap met provincie Gelderland (onder meer via de investeringsagenda) en bij te dragen aan het werken aan een sterkere regionale samenwerking Arnhem-Nijmegen.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar
Arnhemmers kunnen rekenen op een laagdrempelige en betrouwbare publieke dienstverlening die steeds meer mogelijkheden biedt voor digitale dienstverlening. Bij contacten met inwoners en ondernemers ligt de focus op een klantvriendelijke benadering. Wij gaan met inwoners en ondernemers in gesprek over hun vragen (of klachten) om daarmee sneller tot een oplossing te komen. Wij zijn als bestuurders en ambtenaren voor inwoners en ondernemers herkenbaar in de stad.

Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven (D)

Raad
De raad gaat voort op de weg van de versterking van zijn kaderstellende en controlerende rol, mede door onverminderd in te blijven zetten op een begroting die smart vormgegeven is.

De raad streeft naar een positieve en constructieve samenwerking tussen de raadsleden en raadsfracties onderling en tussen raad en college, zonder uit het oog te verliezen dat een stevige confrontatie van opvattingen in de arena van de raad een wezenlijk onderdeel van het lokale debat en de lokale democratie vormt. Gegeven het dynamische politieke karakter van de gemeenteraad blijft de raad aandacht besteden aan een respectvolle wijze van het omgaan met elkaar en aan het investeren in de persoonlijke relaties

In het komende jaar wil de raad de vruchten plukken van de uitbreiding van zijn ondersteuning. De uitbreiding van de personele en financiële mogelijkheden van de griffie, de verbetering van de positie van de fractievolgers en de bestendiging van de raadscommunicatie zullen gaan bijdragen aan het functioneren van de raad. De totstandkoming van een langetermijnagenda zal de raad meer in positie brengen en houden. De diverse raadswerkgroepen vervullen een belangrijke functie in de deskundigheidsbevordering van de raad en in het scheppen van momenten van vruchtbaar overleg en uitwisseling in een politiek gezien wat meer ontspannen entourage.

De participatie van burgers, organisaties en instellingen raakt steeds meer ingebed in de processen die leiden tot kaderstellende raadsbesluiten. Er wordt door de raad met grote belangstelling uitgezien naar het eerste burgerberaad.

Rekenkamer
De rekenkamer ondersteunt vanuit een onafhankelijke positie de gemeenteraad door elk jaar enkele grote en kleine onderzoeken uit te (laten) voeren op basis van gesprekken met de raadsfracties en de politieke actualiteit.

College
Het college streeft naar een open bestuurscultuur, zowel naar de raad als naar de inwoners. Het college zorgt in haar communicatie met de raad voor tijdige en volledige informatievoorziening. Door de raad of door inwoners gevraagde informatie wordt zo snel mogelijk en ruimhartig verstrekt. Het zou voor inwoners niet nodig moeten zijn om informatie op te vragen via een Woo-verzoek.

Een divers Arnhem: meer verschillende Arnhemmers kunnen meedoen
Met participatie willen we de bewoners en andere betrokkenen die mee willen denken en doen in de gelegenheid stellen samen met ons de stad, wijken en buurten vorm te geven. Er zijn steeds meer mensen die vanuit betrokkenheid bij hun buurt of bij grote thema's als de energietransitie en klimaatverandering, mee willen werken aan de toekomst van de stad. Zij willen actief invloed uitoefenen op de totstandkoming van plannen en besluiten. Wij werken graag samen met hen zodat besluiten en plannen breed kunnen worden gedragen en deze kwalitatief beter zijn. We dagen andere partners die werken aan de stad uit, zoals ontwikkelaars en andere initiatiefnemers, dit voorbeeld te volgen.

Betrokkenheid: meer mensen voelen zich betrokken bij de stad Arnhem
We willen een toegankelijke gemeente zijn. Hiermee bedoelen we dat iedereen die wil meedenken of meedoen, zich gehoord en gezien moet voelen. We proberen ook de Arnhemmers te bereiken die niet snel uit zichzelf meedoen of meepraten. We communiceren daarom op een heldere manier die voor iedereen toegankelijk is. Daarnaast faciliteren we zelforganisatie en verbinden we vraag en aanbod van initiatieven in de wijk. Op deze manier vergroten we de betrokkenheid en invloed van inwoners op de sociale en fysieke leefbaarheid.

Samen sterker en wijzer worden: kwaliteitsimpuls in plannen, beleid en projecten
Met participatie willen we de kwaliteit van plannen en besluiten verbeteren door de kennis en ervaring aan te boren van inwoners en andere maatschappelijke betrokkenen. Besluiten worden doorgaans beter als belanghebbenden betrokken zijn. We weten wat er speelt en wat er leeft, spelen daarop in en stellen de opgave centraal. De inzet van effectieve burgerparticipatie hoort in het Arnhems DNA en daarbij in de genen van alle medewerkers van de gemeente Arnhem.

Rekenkamer: Uitvoeren onderzoeksprogramma **(I)**

In 2023 publiceert de Rekenkamer onderzoeken naar armoede/bestaanszekerheid en naar de ODRA. Op dit moment (zomer 2023) is het onderzoeksprogramma 2023-2024 nog in de maak, dat mede op basis van gesprekken met de raadsfracties wordt opgesteld. De Rekenkamer publiceert het onderzoeksprogramma 2024 in het derde kwartaal van 2023.

College: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten **(I)**

Om de zeggenschap van inwoners te vergroten, en om de mogelijkheid te geven mee te praten en mee te beslissen over grote maatschappelijke kwesties, worden er burgerberaden georganiseerd waarvan twee op de thema's afval en klimaat. Het burgerberaad is een representatieve groep willekeurig gelote inwoners die de gemeente adviseert.

College: Eenduidige werkwijze leveren **(I)**

Vanwege de organisatie van de burgerberaden wordt de uitvoeringsagenda van burgerparticipatie (actieprogramma samen maken we Arnhem) bijgesteld. Het opstellen van de inspiratiegids wordt in de planning doorgeschoven. Reden hiervoor is het proces rondom de burgerberaden.

Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken **(D)**

Arnhem werkt in 2024 in de Groene Metropoolregio door aan de bereikbaarheid van de regio, een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt, de gezamenlijke aanpak van de woningbouwopgave, een sterkere economie, de energietransitie en aan een goede verdeling van het culturele aanbod en duurzaam toerisme. Arnhem vervult een actieve rol in de VNG en het stedennetwerk G40. Arnhem werkt ook door aan de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en het stedennetwerk met de grote steden in Noordrijn Westfalen (NRW).

Arnhem werkt in de Groene Metropoolregio samen aan maatschappelijke opgaven die om een regionale aanpak vragen **(I)**

Arnhem werkt in 2024 samen met de andere 17 gemeenten in de Groene Metropoolregio consistent door aan vijf regionale opgaven die om een gezamenlijke aanpak vragen. De regionale agenda 2023-2024 vormt hierbij opnieuw de leidraad. Onze gemeenteraad heeft in december 2022 op alle vijf de opgaven van deze tweejarige agenda ingetekend. De regionale agenda 2023-2024 is voor het jaar 2024 ongewijzigd gebleven. Meer informatie over de opbouw en dekking van de inwonersbijdrage (€ 8,55 in 2024) is opgenomen in het raadsvoorstel Zienswijze Jaarverslag 2022 en Begroting 2024 van de Groene Metropoolregio.

De regionale agenda sluit aan en geeft mede uitvoering aan de eigen Arnhemse ambities, onder meer: versnellen energietransitie, voldoende woningen, fietsbereikbaarheid, duurzame mobiliteit, het passend maken van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt (regionale human capital agenda), een circulaire economie, stimuleren midden- en klein bedrijf, behoud van groene leefomgeving en erfgoed, toegankelijk en breder cultuuraanbod. De resultaten landen in onze stad, bij onze inwoners. De regionale agenda zorgt ervoor dat de regio een stevige partner is in de samenwerking met provincie, Rijk, Europa en anderen en een krachtiger lobby kan voeren. De sterkere positie die beoogd was bij de oprichting van de Groene Metropoolregio begint zich steeds sterker te manifesteren en ook letterlijk uit te betalen.

In 2024 zal de GMR een vierjarige regionale agenda opstellen voor 2025-2028. Met de gemeenteraden van de 18 gemeenten in de regio is afgesproken om vanaf 2024 steeds in het midden van de raadsperiode een vierjarige agenda op te stellen.

In de *opgave verbonden regio* werkt Arnhem samen met de regiogemeenten door aan betere en duurzame verbindingen en vervoersmogelijkheden in en rond de stad, bijvoorbeeld het realiseren van een beter regionaal fietspadennetwerk; ook aan goede verbindingen voor spoor- en wegvervoer (onder andere A12-corridor, spoorcorridor Utrecht-Arnhem-Duitsland). In regioverband wordt gelobbyd en gewerkt aan goede afspraken met het Rijk hierover. Samen met de provincie wordt in 2024 gewerkt aan de realisatie van een regionaal mobiliteitsplan.

Hier ligt ook een verbinding met de regionale *opgave groene groeiregio*. Vanuit de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) werkt het Rijk met Woondeals en Verstedelijkingsstrategieën. Ook binnen de Groene groeiregio zijn deze twee met elkaar verbonden. Binnen deze opgave wordt via de Woondeal Arnhem-Nijmegen samengewerkt aan de woningbouwopgave. De Woondeal richt zich op de versnelling van de woningbouw om zo de grote woningbehoefte in onze regio te verlichten. De Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley (ANF) richt zich op een goede ruimtelijke inpassing van woon- en werklocaties tot 2040, bijbehorende infrastructuur en natuur en leefomgeving.

Binnen de *opgave productieve regio* werkt Arnhem samen met de regiogemeenten, kennisinstellingen en bedrijfsleven aan meer banen, aan een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. In 2024 wordt met bedrijfsleven en kennisinstellingen verder uitvoering gegeven aan het Human Capital Akkoord, dat zich richt op arbeidsmarktvraagstukken. De opgave richt zich ook op het verbeteren en verduurzamen van de werklocaties en het stimuleren van het ondernemerschap in het MKB. Met gemeenten worden verder in het komende jaar afspraken gemaakt in het Regionaal Programma Werklocaties (RPW), waarbij wordt toegewerkt naar een nieuw RPW op 1 januari 2025. Versterking van de internationale clusters Energy, Health en Hightech blijft een belangrijk speerpunt om vanuit de regionale agenda aan te werken. De Economic Board levert hier een bijdrage aan door ondernemerschap, innovaties en kennis bij elkaar te brengen en ook financiering te realiseren vanuit marktpartijen.

Met de *opgave circulaire regio* voeren we een deel van onze duurzaamheidsopgave gezamenlijk uit met de regiogemeenten, onder andere via de Regionale energiestrategie (RES). Het speerpunt circulaire bouw en infrastructuur draagt bij aan de Arnhemse ambities op het gebied van circulaire woningbouw, alles circulair aanbesteden en het ontwikkelen van een regionaal ecosysteem om dit te faciliteren. Ook bij de speerpunten circulaire economie, water en klimaatadaptatie sluiten de doelen en activiteiten goed aan bij het Arnhemse uitvoeringsprogramma.

De *opgave ontspannen regio* herbergt onder andere de samenwerking op het gebied van duurzaam toerisme. Voor Arnhem zit hier de winst in betere afstemming met uitvoeringsorganisaties en de doorontwikkeling van het routesysteem in de regio. Het speerpunt groenblauw raamwerk draagt bij aan een belangrijke ambitie van de regio, namelijk de (stedelijke) groei in goede balans te houden met een aantrekkelijke en prettige leefomgeving en een gezonde natuur. De relatie met de opgave groene groeiregio is hierin belangrijk. Het speerpunt bruisende binnensteden en krachtige kernen is nog in ontwikkeling blijft zich richten op een sterk en complementair aanbod van voorzieningen in de binnensteden en kernen.

De GMR, The Economic Board en de provincie Gelderland hebben in augustus 2023 een Regio Deal afgesloten met het Rijk en zullen hier vanaf 2024 gezamenlijk uitvoering aan geven. De Regio Deal is vanuit de agenda's van de drie partners opgebouwd langs de programmalijnen: gezond leven, toekomstbestendig wonen, sterke bedrijvigheid, werkende arbeidsmarkt, grenzeloos samenwerken en wijk- en dorpsgericht werken. De inzet is om op deze thema's transities te stimuleren, door, complementair aan al geplande investeringen, vernieuwende oplossingen te ontwikkelen, de uitvoeringskracht te versterken en initiatieven te versnellen, verbinden en op te schalen. Er wordt geen generieke cofinanciering voor de Regio Deal als geheel (bijvoorbeeld bepaald bedrag per inwoner of gemeente) gevraagd.

De basiskosten (regiobureau) Groene Metropoolregio zijn opgenomen in dit begrotingsprogramma. De middelen die de uitvoering van de regionale agenda met zich meebrengt worden gepresenteerd in de betreffende begrotingsprogramma's.

Arnhem werkt in netwerken van steden in Nederland en de Euregio én in belangenorganisaties als VNG en G40 samen aan beleidsafstemming en -beïnvloeding en draagt bij aan lobbydossiers richting het Rijk en Europa **(I)**

Arnhem blijft een rol spelen in de landelijke netwerken als de VNG en de G40. Door deelname in verschillende werkgroepen en commissies kan Arnhem bestuurlijk en ambtelijk participeren in kennisontwikkeling en diverse lobbytrajecten, onder andere met betrekking tot gemeentefinanciën en andere specifieke dossiers. Arnhem werkt in netwerken van steden samen waar nodig en nuttig, bijvoorbeeld op het gebied van beleidsafstemming, subsidies en verordeningen, lobby richting het Rijk en kennisdeling. Door deelname aan deze organisaties versterkt Arnhem haar netwerk met de andere grote steden in Nederland en in Den Haag.

Arnhem krijgt daarnaast toegang tot kennis en nieuwe ontwikkelingen bij het Rijk. Deze worden vaak via de sporen VNG en G40 met de steden en regio's opgepakt. Onze inzet blijft gericht op een goede Arnhemse bestuurlijke vertegenwoordiging in landelijke netwerken zoals van de VNG en G40.

Arnhem versterkt de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en met steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) **(I)**

We versterken de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio Rijn-Waal. Dat doen wij onder andere met de grote steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) via het Euregionale stedennetwerk van 100.000+ steden dat sinds 2017 bestaat. In dit Nederlands-Duitse stedennetwerk werkt Arnhem met Nijmegen en Ede samen met Duisburg, Düsseldorf en Moers. Deze samenwerking is in maart 2023 herbevestigd door de gezamenlijke ondertekening van een Memorandum of Understanding. Ook Apeldoorn is toen officieel deelgenoot van dit samenwerkingsverband geworden. De zeven steden richten zich op onderlinge kennisdeling over stedelijke vraagstukken, belangenbehartiging en ze onderzoeken het opzetten van gezamenlijke projecten. Projecten die mogelijk in aanmerking kunnen komen voor Europese subsidiëring, bijvoorbeeld vanuit het Interreg VI-programma waarvoor het Euregiokantoor in Kleef het programmamanagement verzorgt. In 2024 wordt bijgedragen aan de uitwerking van de Strategische Agenda 2025+, die door de Euregioraad is vastgesteld. Arnhem neemt actief deel aan de Euregioraadsvergaderingen. In februari 2023 tekenden wij met Duisburg, The Economic Board en Duisburg Business & Innovation GmbH een Letter of Intent. Deze samenwerkingsafspraken gaan we concretiseren.

In 2024 zal ook gevolg worden gegeven worden aan de uitkomst van het nog lopende onderzoek naar kansen tot uitbreiding van structurele buitenlandse relaties (amendement 22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties). In welke mate en vorm is afhankelijk van nadere keuzes die hierin op basis van het onderzoek gemaakt worden.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers **(D)**

We zorgen ervoor dat informatie online beschikbaar is en dat waar wettelijk mogelijk producten digitaal kunnen worden aangevraagd. De afhandeling van deze aanvragen gaan we steeds verder automatiseren. Niet iedereen is echter even digitaal vaardig. Voor iedereen blijft het mogelijk om met de gemeente zaken fysiek te regelen, al dan niet met ondersteuning van een ambtenaar. Daarnaast wordt voor inwoners en ondernemers met partners in de stad ondersteuning georganiseerd of worden alternatieve kanalen geboden. Het streven is te voldoen aan de kwaliteitsnormen van het Rijk en aan de wens dat inwoners en ondernemers tevreden zijn over deze dienstverlening.

Optimale dienstverlening **(I)**

Klanten hebben verschillende behoeften ten aanzien van onze dienstverlening. We hebben aandacht voor de diversiteit van onze klanten en de daarbij horende behoeften. We streven altijd naar een efficiënte afhandeling van de klantvraag en gemak voor de klant. We realiseren ons dat het aanscherpen van de (nodige) informatieveiligheid tot gevolg kan hebben dat de toegankelijkheid afneemt. Waar dat kan beperken we deze gevolgen en we ondersteunen inwoners waar nodig en mogelijk. We halen ervaringen op bij klanten en partners en gebruiken die om de dienstverlening aan te scherpen.

- We zorgen ervoor dat de verkiezingen voor het Europees Parlement op 6 juni 2024 veilig verlopen en voor alle kiezers toegankelijk zijn.
- We breiden onze bezetting aan de balies uit om de verwachte toename in paspoortaanvragen op te kunnen vangen en inwoners zo snel mogelijk te voorzien in hun klantvraag.
- We zorgen voor voldoende en duidelijke communicatie over veranderende wetgeving die directe gevolgen heeft voor inwoners, zoals over de verruimde mogelijkheden voor naamgeving van een kind.
- We investeren in een betere bereikbaarheid en kwaliteit van de Klantenservice. Verbeterpunten uit de analyse die in het najaar van 2023 wordt uitgevoerd, zijn hiervoor het uitgangspunt.
- De proef met een informatiebalie op Loket Zuid wordt de komende twee jaar doorgezet met de intentie om de informatiebalie structureel te maken.
- We houden doorlopend klanttevredenheidsonderzoek en voeren naar aanleiding daarvan verbeteringen door, bijvoorbeeld in de informatievoorziening aan laaggeletterden of aan dak- of thuislozen.
- We houden contact met onder andere het Arnhems Platform Chronisch Zieken en Gehandicapten en Informatiepunt Digitale Overheid (zoals uitgevoerd door Rozet Arnhem) voor knelpunten en verbeterpunten.
- We werken samen met Hogeschool Arnhem Nijmegen op het gebied van digitale toegankelijkheid.

Digitaliseren van het klantproces **(I)**

We werken verder aan de digitalisering van het klantproces en breiden het aantal eDiensten uit. Waar de dienstverlening niet in een eDienst aangeboden kan worden, sturen we aan op zoveel mogelijk werken via het zaaksysteem, zodat de burger ook daar meer inzicht heeft in het proces en de afhandeltermijn van de aanvraag. Het beveiligen van informatie heeft onze bijzondere aandacht. Wij zetten verder in op datagestuurde dienstverlening: het volgen en sturen van het klantproces van begin tot eind. De concrete plannen vanuit publieke dienstverlening voor 2024 zijn:

- We gaan klantreizen in beeld brengen.
- We zetten de implementatie van eDiensten voor burgerzaken voort.
- We breiden het zaakgericht werken uit.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Toegankelijkheid stemlokalen				**100**	

Eenheid: Percentage

Bron: Bureau Verkiezingen. Streefcijfer: 100% volledig toegankelijk / 0% niet toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking.

Opkomst verkiezingen Tweede kamer			**73,60**		

Eenheid: percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Gemeenteraad				**46,50**	

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Provinciale Staten	**50,70**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Europees Parlement	**39,20**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Waterschappen	**45,50**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Een goede bedrijfsvoering **(A)**

Wij zijn een organisatie die midden in de samenleving staat, in verbinding met de stad, een afspiegeling van de stad en een organisatie die actief meebeweegt met de tijdsgeest. De gemeentelijke bedrijfsvoering verandert mee met de eisen die worden gesteld door de samenleving, het bestuur, de raad en onze eigen professionaliteit. In de paragraaf Bedrijfsvoering wordt verder ingegaan op de ontwikkelingen op het gebied van bedrijfsvoering.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken	**14.825**	**3.413**	**0**	**0**
Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven	5.409	0	0	0
Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken	1.308	91	0	0
Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers	8.109	3.322	0	0
Een goede bedrijfsvoering	**81.964**	**5.696**	**297**	**1.119**
Overig	**9.617**	**606.538**	**0**	**10.955**
Totaal	**106.407**	**615.647**	**298**	**12.074**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	92.278	100.547	92.993	106.407	103.615	102.151	102.406
Baten	587.497	559.387	571.176	615.647	619.106	580.465	573.165
Saldo lasten en baten	***495.219***	***458.840***	***478.183***	***509.240***	***515.491***	***478.314***	***470.759***
Toevoegingen aan reserves	52.002	3.904	4.942	298	18.258	298	298
Onttrekkingen aan reserves	43.521	56.594	59.236	12.074	251	8.192	2.739
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-8.481***	***52.690***	***54.294***	***11.776***	***-18.007***	***7.895***	***2.441***
Gerealiseerd resultaat	**486.738**	**511.530**	**532.476**	**521.016**	**497.484**	**486.208**	**473.200**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 106,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- € 51,6 miljoen voor ICT en facilitaire zaken;
- € 34,6 miljoen voor kosten personeel en organisatie;
- € 8,6 miljoen voor kosten publieke dienstverlening;
- € 5,0 miljoen voor kosten college en raad;
- € 1,3 miljoen voor kosten aan regionale samenwerkingen;
- € 5,4 miljoen voor overige lasten.

De lasten stijgen ten opzichte van 2023 met € 13,4 miljoen. Dit heeft verschillende redenen. Er is onder andere € 7,9 miljoen meer begroot in 2024 in verband met de loon- en prijscompensatie, € 1,1 miljoen voor het energiegebruik binnen het eigen vastgoed en € 1,1 miljoen voor burgerzaken. De lasten voor de afdeling Burgerzaken zijn toegenomen doordat in de eerste plaats de hoeveelheid werk is toegenomen. Dat is enerzijds het logische gevolg van een groeiende bevolking, en anderzijds van nieuwe wet- en regelgeving. Voorbeelden

hiervan zijn de verruimde mogelijkheden voor inschrijving op een briefadres, wijziging ouderlijk gezag bij erkenning en de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen. Deze wijzigingen brengen extra werkzaamheden met zich mee, hiervoor worden we als gemeente echter deels of niet gecompenseerd via het gemeentefonds.
In het geval van de verkiezingen zijn er incidentele extra budgetten toegekend vanuit de raad en het Rijk, onder andere in het kader van de coronamaatregelen. De reguliere budgetten zijn echter al jaren niet verhoogd, terwijl de kosten wel zijn toegenomen.

Baten
De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 615,6 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- € 542,3 miljoen gemeentefonds;
- € 63,1 miljoen voor belastingen;
- € 4,4 miljoen voor bedrijfsvoering;
- € 3,3 miljoen voor publieke dienstverlening;
- € 2,5 miljoen overige inkomsten.

De inkomsten stijgen ten opzichte van 2023 met € 44,5 miljoen. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door de gemeentefondsuitkering die met € 40,3 miljoen toeneemt. Daarnaast is er meer inkomsten begroot op de OZB belastingen voor € 3,3 miljoen. Ook is er voor ongeveer € 1,3 miljoen meer aan inkomsten begroot op de publieke dienstverlening.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 is een toevoeging van € 0,3 miljoen aan de bestemmingsreserve onderhoud vastgoed begroot.

Onttrekkingen aan reserves
De onttrekkingen aan reserves voor 2023 zijn totaal begroot op € 12,1 miljoen. De belangrijkste onderdelen hierbinnen zijn:
- € 10,9 miljoen algemene reserve;
- € 0,6 miljoen bestemmingsreserve onderhoud vastgoed;
- € 0,5 miljoen bestemmingsreserve Zuidelijke binnenstad.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

NV Bank Nederlandse Gemeenten
BVO De Connectie
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
Regionale en andere bovenlokale lichamen
- Economic Board;
- Euregio Rijn-Waal;
- Croydon en Gera (partnersteden).

Publieke dienstverlening
- Werkgroep Tegengaan Identiteitsfraude (WTI);
- Landelijke Aanpak Adreskwaliteit (LAA);
- Samenwerking met Vreemdelingenketen in de BRP-straat Zevenaar.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Evaluatie van de Rekenkamer Arnhem 2015;
- Nota Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- MIRT Agenda stedelijk netwerk Arnhem Nijmegen;
- Discussienotitie Regionale Samenwerking samen steviger en sterker;
- Contourennotitie regio Arnhem-Nijmegen via raadsbrief d.d.21-01-2020;
- Visie Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Regionale agenda Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Gemeenschappelijke regeling regio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Wijzigingsbesluit Gemeenschappelijke regeling Arnhem-Nijmegen (2021);
- Bedrijfsplan versterkte regio (2020);
- Beleid internationale betrekkingen (2021)
- Regionale agenda 2023-2024
- Conceptbegroting 2024-2027 GMR

Veiligheid

Veiligheid is de grond onder onze voeten. Je kunt je pas vrij voelen en je ontwikkelen als je je veilig voelt. In Arnhem moet je je veilig voelen, je moet er gevrijwaard zijn van overlast van buren, in de straat of in de wijk. Criminaliteit en hufterig gedrag tolereren we niet en dat laten we zien aan de Arnhemmers.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem veiliger door minder misdaad en overlast (A)

Het is ons doel om overlast en criminaliteit in Arnhem te voorkomen en tegen te gaan. Het Arnhems misdaadcijfer moet omlaag. Liefst naar nul, maar in ieder geval naar het niveau dat past bij een 100.000+ gemeente. Dit doen we door kwetsbare plekken fysiek aan te pakken, overlast te beëindigen, mensen die overlast veroorzaken aan te pakken en/of zorg te bieden, beroepscriminelen te weren, radicalen en relschoppers aan te pakken en kwetsbare kinderen en jongeren een alternatief te bieden. Door inspanningen en resultaten zichtbaar te maken, laten we inwoners en bezoekers zien dat Arnhem een fijne, vrije en veilige plek is.

Wijkveiligheid: veilige en leefbare wijken (D)

Overlast en (veelvoorkomende) criminaliteit tasten de leefbaarheid en het gevoel van veiligheid in de wijken en buurten aan. Het aantal incidenten moet omlaag en het gevoel van veiligheid omhoog. Daarom pakken we verloedering, overlast en hufterig en crimineel gedrag zichtbaar en voelbaar aan. Zo vergroten we de aangiftebereidheid, zodat we weten wat er op straat gebeurt en we concrete informatie krijgen waarop we met de partners kunnen handelen. De Lokale Driehoek Arnhem (politie, OM en gemeente) geeft de wijkveiligheid prioriteit. Wijkveiligheid is onderdeel van de aanpak Arnhem-Oost, waarin langdurig wordt ingezet om de leefbaarheid in de kwetsbare wijken van Arnhem zichtbaar te verbeteren.

We pakken met de wijkveiligheidsplannen verloedering en overlast aan (I)

We hebben Arnhem opgedeeld in tien gebieden en voor ieder gebied zijn er wijkveiligheidsplannen opgesteld. In de wijkveiligheidsplannen worden prioriteiten en hotspots benoemd, met daaraan gekoppeld een zichtbare aanpak. Dat houdt bijvoorbeeld heel gewoon in dat bewoners worden aangesproken op hufterig gedrag en dat foutparkeerders worden beboet. De inspanningen die de diverse partners in de wijk hiervoor gaan uitvoeren, worden concreet benoemd: aantal controles, acties door handhaving en politie, interventie door straat- en jongerenwerk enz. Een keer per maand (per wijk) worden de inspanningen en resultaten in het wijkveiligheidsoverleg met de partners besproken, waarbij ook de resultaten van de radar-sonar (overlastcijfers) worden betrokken. Bovendien wordt (per wijk) twee keer per jaar een wijkschouw gehouden. Professionals en wijkbewoners toetsen hun gezamenlijke beeld aan de werkelijkheid op straat.

Kwetsbare plekken maken we 'schoon, heel en veilig' (I)

We voeren een integrale aanpak uit in een afgebakend gebied om verloedering en onveiligheid tegen te gaan. Er komt een speciaal hiertoe aangestelde functionarissen die de integrale aanpak regisseert. In het bijzonder zal de aandacht uitgaan naar die plekken in de stad die sinds jaar en dag te vaak schouwtoneel zijn van overlast, denk aan de overlast in het Musispark, het Bartokplein en de parkeergarages of het winkelcentrum aan de Oostburgwal in De Laar. Deze aanpak zetten we in in Klarendal (onder de naam “de Hommel en de Singel”). Een aanpak die veel meer omvat dan enkel de veiligheidsagenda, veel energie en commitment van alle betrokken partijen vergt én voor mooie resultaten zorgt. We hebben ervaring opgedaan in de Steenstraat en omgeving, dat overigens nog steeds is onderworpen aan een integrale aanpak, en ten aanzien van de hardnekkige overlast in de binnenstad.

We sluiten gevaarlijke en overlastgevende panden (I)

We dringen de overlast vanuit panden terug met het integrale Interventieteam Panden. Iedere zes weken vindt een integrale controle plaats van alle overlast gevende panden in de wijken. Naar aanleiding hiervan nemen we maatregelen tegen panden waar inderdaad sprake is van misstanden. Omdat er sprake is van overbewoning, illegale uitbouw, onveilige elektra, illegale huisvesting of woonoverlast.

We zorgen voor voldoende handhavers op straat (I)

Dagelijkse handhaving van de openbare orde is cruciaal voor het slagen van de wijkveiligheidsplannen. Handhavers zijn de zichtbare hand, helpend als het kan en bestraffend als het moet. We zorgen voor een actieve straatcapaciteit van minimaal 29 handhavers. Dit doen we vanaf 2023, in lijn met de aangenomen motie van de raad. Hiervoor is nodig dat we duurzaam aantrekkelijk zijn en blijven voor adspirant handhavers. Hiertoe versterken we onze banden met opleidingscentra en aanpalende beroepsgroepen als politie en de beveiligingssector. We zorgen dat we, binnen de financiële kaders, marktconform belonen. De wijken waarin deze kwetsbare plekken zich bevinden, krijgen een vast handhavingskoppel. Daarmee zorgen we ervoor dat handhaving zichtbaar aanwezig is in de wijk en op de plekken waar zij het verschil moeten maken: we weten van wijken en binnen de wijk weten wij van straten en portieken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Leefbarometer dimensie overlast en onveiligheid		**-0,06**			
Eenheid: Afwijking ten opzichte van landelijk gemiddelde					
Bron: Ministerie van Binnenlandse Zaken					
Sociale veiligheid index overlast	**100**		**103**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Onveiligheidsgevoel (sociale veiligheid indices)	**92**		**92**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Onveiligheidsperceptie (sociale veiligheid indices)	**88**		**92**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Vermijdingsgedrag (sociale veiligheid indices)	**80**		**85**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					

Zorg en veiligheid: minder overlast, meer zorg (D)

Het doel inzake zorg en veiligheid is onveiligheid en overlast terugdringen door mensen die zorg nodig hebben te helpen. Het liefst doen we dat preventief door mensen die een veiligheidsrisico kunnen gaan vormen tijdig in beeld te krijgen en laagdrempelig te helpen. En als dat niet is gelukt en er toch een onveilige situatie is ontstaan willen we de overlast zo snel mogelijk oplossen of beperken. Om de preventie en de opvang beter te maken vormen veiligheids- en zorgprofessionals binnen en buiten de gemeente de komende jaren een sterk vangnet.

We voorkomen veiligheidsproblemen door een persoonsgerichte aanpak op wijkniveau (I)

Door lokale zorg-, welzijns- en veiligheidspartijen nog beter te verbinden, zorgen we ervoor dat personen die significant overlast in een wijk veroorzaken tijdig in beeld zijn. Met deze partijen wordt per overlast gevende inwoner een persoonlijke aanpak bepaald. Door een samenhangende zorg en veiligheidsaanpak te organiseren, worden signalen vroegtijdig herkend en opgepakt en escalerende situaties zoveel mogelijk voorkomen, beperkt of snel beëindigd. In deze aanpak kan bepaald worden of de overlast voortkomt uit relatief enkelvoudig te duiden factoren of dat de oorzaak van de overlast door een inwoner complex en hardnekkig is. Hiervoor is een persoonsgerichte aanpak (PGA) ontwikkeld.

We verbeteren de aanpak van ernstige problematiek in het Zorg- en Veiligheidshuis (I)

Wanneer de problemen ernstig zijn en een direct gevaar vormen voor personen in de omgeving en anderen, wijzen we de casus toe aan het Zorg- en Veiligheidshuis (ZVH). Het ZVH voor Arnhem en omgeving krijgt dit jaar een forse kwaliteitsimpuls. De situatie in Arnhem vraagt zowel om meer zaken te behandelen als een assertievere afhandeling van zaken in samenwerking met hierboven genoemde partners. De focus moet weer op de operatie komen te liggen en minder op processen en governance. Tevens is een goede wisselwerking tussen het lokale niveau (bijvoorbeeld de PGA in de wijken) en het regionale niveau van het ZVH van belang.

We zorgen voor opvang van personen met wie het toch mis gaat (I)

Als het mis gaat en een persoon zorgt voor overlast en onveiligheid op straat, dan heeft de politie tot taak de onveiligheid te beëindigen. We willen ervoor zorgen, in lijn met een recente aangenomen motie van de raad van die strekking, dat de persoon daarna snel kan worden opgevangen en hulp krijgt. Daarvoor is nodig dat snel en vakkundig kan worden geïnventariseerd wat nodig is en zorg- en veiligheidsorganisaties snel schakelen om de best mogelijke opvang te realiseren. We werken de komende periode samen met alle partners binnen en buiten de gemeente om het vangnet voor deze personen te versterken.

We behandelen de binnenkomende meldingen woonoverlast snel en adequaat (I)

Een deel van de problematiek inzake zorg en veiligheid komt voort uit woonoverlast. Wij zetten de aanpak van woonoverlast onverminderd door en verbinden de meldingen beter met het lokale netwerk waarin de OZO-coördinatoren een centrale rol vervullen. Zo richten we ons niet enkel op het beëindigen van de woonoverlast zelf, maar ook op de structurele hulp aan en zorg voor de mensen die deze overlast veroorzaken.

We begeleiden jongeren in en uit detentie **(I)**

We zorgen dat jongeren die in detentie zitten of hebben gezeten een goed toekomstperspectief hebben en voorkomen daarmee recidive. Dit doen we door inzet van de RIO (re-integratie officier) Jeugd. In Arnhem gaan we een re-integratie officier Jeugd (RIO) inzetten voor iedere Arnhemse jeugdige die in detentie komt. De RIO is samen met de jeugdreclassering degene die de jeugdige bij zijn/haar re-integratie in de maatschappij begeleidt in onder andere het vinden van woonruimte, een baan en hulp bij financiële zaken. De RIO blijft zo lang als nodig in beeld.

Ondermijnende criminaliteit: we weren criminelen **(D)**

Ondermijning is een steeds groter wordend probleem in de samenleving. Ondermijnende criminaliteit maakt misbruik van de legale structuren en verstrengelt daarmee de criminele onderwereld met de bovenwereld. En dat heeft grote negatieve gevolgen voor de Arnhemse inwoners, ondernemers en onze wijken. In Arnhem geven we daarom de komende jaren een flinke impuls aan de bestrijding van ondermijnende criminaliteit. In het Plan van Aanpak Ondermijnende Criminaliteit is dat beschreven. Daarmee wordt Arnhem veiliger voor haar bewoners, bezoekers en ondernemers. Zij moeten veilig in Arnhem kunnen leven, leren, verblijven en werken.

We wapenen ons tegen ondermijnende invloed **(I)**

In de afgelopen jaren zien we elders dat ambtenaren onder druk worden gezet of beïnvloed door ondermijnende criminelen. Ook wij moeten ons wapenen tegen ondermijnende invloeden. Dat doen we door onze medewerkers en bestuurders bewust te maken van ondermijnende criminaliteit. We vragen hen ook signalen van ondermijning te herkennen en te melden. We geven voorlichting en opleidingen over ondermijning en over integer handelen van de medewerkers zelf.

We maken burgers bewust **(I)**

Binnen de brede aanpak van ondermijning hoort ook de aandacht voor een weerbare maatschappij. Die is vooral preventief van aard. Bijvoorbeeld door het houden van voorlichtingsbijeenkomsten en aansluiten bij campagnes proberen we burgers, bedrijven en organisaties bewuster te maken van de gevaren van ondermijning. Daarnaast blijven we investeren in meldingsbereidheid: goede tips van burgers maken dat we de ondermijners daadwerkelijk kunnen aanpakken.

We pakken drugslocaties aan **(I)**

We richten ons met de aanpak van drugs op de illegale en gevaarlijke locaties voor productie en handel in de stad. Samen met onze partners zetten we in op een gecoördineerde aanpak van drugscriminaliteit en drugsoverlast door het in kaart brengen van de problematiek. Risicolocaties brengen we in beeld en controleren die in een zo vroeg mogelijke stadium. We houden wijkgerichte acties, zowel preventief als repressief en we krijgen zicht op de hoofdrolspelers in de Arnhemse drugswereld. Met het Arnhemse interventieteam gaan we het toezicht en de controles op bedrijventerreinen, horeca en andere gebieden intensiveren. Daarbij hoort ook dat we de voorbereidingen daarvoor verbeteren. Dat doen we onder andere door te bouwen aan een goede informatiepositie.

We pakken mensenhandel aan **(I)**

Mensenhandel is één van de ernstigste en meest complexe verschijningsvormen van georganiseerde ondermijnende criminaliteit. Als we het hebben over mensenhandel dan hebben we het over seksuele uitbuiting, arbeidsuitbuiting en criminele uitbuiting. We zetten in op de pijlers: voorkomen, signaleren, bestrijden en beschermen. We zorgen voor een netwerk dat door voorlichting en training is geschoold in het herkennen van signalen van uitbuiting. We zetten in op controles van kwetsbare branches als uitzendbureaus, vergunningsplichtige horeca- en seksinrichtingen. Ook de onvergunde seksinrichtingen komen aan bod.

We pakken witwassen aan **(I)**

Criminaliteit mag nooit lonen. Maar door geld dat met criminele activiteiten wordt verdiend, wit te wassen, proberen criminelen hun illegale geld legaal te maken. We intensiveren de inzet van de wet Bibob en hebben we de toepassing ervan naar meer branches uitgebreid: foute ondernemers hebben in Arnhem niks te zoeken. Opkopers worden verplicht een doorlopend en gewaarmerkt inkoopregister bij te houden. Met het regisseren van steeds meer integrale controles krijgen we meer zicht op kwetsbare mensen en bedrijven.

Digitale criminaliteit: door bewustwording minder slachtoffers **(D)**

We willen dat onze inwoners en bewoners zijn gewapend tegen de gevaren van online criminaliteit. Zij moeten zich onbezorgd en vrijelijk kunnen bewegen, ook online. Online criminaliteit heeft gevolgen in de echte wereld: mensen worden bestolen, bedreigd of bezeerd. Digitale criminaliteit is relatief onzichtbaar. Het is betrekkelijk gemakkelijk om van achter een computer ouderen hun digitale inlogcode te ontfutselen of om een jongere te bewegen een bankrekening ter beschikking te stellen voor het doorsluizen van crimineel geld. En dus gebeurt dat in toenemende mate. Ook in Arnhem.

We zetten in op voorlichting van kwetsbare personen **(I)**

We willen slachtofferschap van online criminaliteit terugbrengen. Daarom zetten we in op de kwetsbare inwoners van onze stad. We zetten onze activiteiten gericht op kinderen en jongeren onverminderd voort: met Joinhackshield en het Youth Cyber Team blijven we een vuist maken. Verder organiseren we samen met de politie in de wijken voorlichting aan (met name) de oudere inwoners van de stad en richten we ons op het geven van voorlichting aan ondernemers over de gevaren van cybercrime. Om deze activiteiten op een hoger niveau te tillen zetten we een speciale aanjager online criminaliteit in.

We bouwen een sterk netwerk tegen cybercriminaliteit **(I)**

De online ontwikkelingen inzake digitale criminaliteit en cyberaanvallen gaan razendsnel. Een sterk netwerk is nodig om bij te blijven en leed voor te zijn. Wij zijn gestart met het opbouwen van een netwerk van cybercollega's en experts zodat wij toegang hebben tot de expertise die nodig is voor de ontwikkeling van een lokale aanpak cybercriminaliteit. De gemeente is aangesloten bij de City Deal Cybercrime van het CCV en JenV. Doel van dit consortium is om expertise uit te wisselen, gezamenlijk interventies te ontwikkelen en het effect van deze interventies te meten. We bouwen het netwerk uit en maken het actiever.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage slachtoffers van hacken in Arnhem			**7,10**		
Eenheid: Percentage					
Bron: CBS					

Percentage slachtoffers van online aankoop- en verkoopfraude	**9**
Eenheid: Percentage	
Bron: CBS	

Openbare orde en sociale onrust: een veilige openbare ruimte voor iedereen **(D**

Wij zijn een stad waarin inwoners en bewoners zich vrij en veilig moeten kunnen voelen. Waarin demonstranten welkom zijn, zonder dat zij of omstanders of omwonenden zich zorgen hoeven te maken over geweld of ongeregeldheden. Een stad waar iedereen kan uitgaan en iedereen zich veilig kan voelen. Om dit alles te bewerkstelligen, zorgen we voor een veilige openbare ruimte, veilig uitgaan en veilige demonstraties, manifestaties en evenementen. We handelen onmiddellijk bij grootschalige branden, de vondst van explosieven of andere crisissituaties en maatschappelijke onrust. We pakken extremisten en relschoppers stevig aan, omdat zij het anders verzieken voor de anderen.

We zorgen voor veilige demonstraties, manifestaties en evenementen **(I)**

We versterken het netwerk van partijen die hun steentje bijdragen aan het veilig verloop van demonstraties en manifestaties. We zorgen ervoor dat we beter, sneller en zorgvuldiger relevante signalen over geweldsdreiging zien. Ook zorgen we dat we flexibel kunnen inspelen op onvoorziene ontwikkelingen, met partners binnen en buiten de veiligheidsketen. Tevens is het onze ambitie om in de toekomst meer en meer de verantwoordelijkheid hiervoor bij anderen te beleggen dan bij de politie. Wij zullen eraan bijdragen dat duidelijkheid komt over wat wel en niet is toegestaan op het gebied van online monitoring en dat de politie zijn verantwoordelijkheid hierin kan waarmaken. We bezien de plaatsing van camera's periodiek en meten effect en toegevoegde waarde. Naast politie en handhaving zetten we sfeerteams in van Stichting Veilige Steden op de Korenmarkt. Onze inzet is om de sfeerteams een (gedeelde) verantwoordelijkheid met de ondernemers in het gebied te maken

Arnhem is voorloper op het gebied van "gastvrij en veilig voetbal". Door een combinatie van preventief werk om ervoor te zorgen dat het voetbal een plezier blijft en een harde handhaving voor wie zich daaraan niet houdt. De voetbalclub zelf heeft een grote rol bij de organisatie van de preventieve kant (Vitesse betrokken en het supporterstraject), en onder regie van de gemeente worden relschoppers gericht aangepakt (bijvoorbeeld middels een PGA) en volgt bestraffing op wanordelijkheden in en rondom de stadions (bijvoorbeeld door het generiek weren van supporters die zich hebben misdragen). Samen met andere steden die te maken hebben met betaald voetbal zetten we deze lijn door.

We investeren in brandweer, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg **(I)**

We blijven investeren in een goede gemeentelijke openbare orde en veiligheid piket-functie regionale brandweer, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg. Deze investeringen zijn noodzakelijk om ook in tijden van crisis goed voor onze inwoners te kunnen zorgen en in voorkomende situaties zelfs levensreddend te kunnen zijn. We hebben daarbij extra aandacht voor nieuwe typen crises als gevolg van klimaatverandering en energieopwekking én de risico's die specifiek voor Arnhem gelden. Ook in 2024 wordt fors ingezet op de bedrijfsvoering en governance structuur van onze Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland Midden (VGGM). Tegelijkertijd wordt er gewerkt aan het versterken van de crisisbeheersing en de publieke gezondheid (zowel algemene publieke gezondheidszorg, als jeugdgezondheidszorg.

We investeren in bondgenoten **(I)**

Het duurzame antwoord op maatschappelijke onrust is inclusie. In tijden van crisis is het een antwoord om te verbinden en met de stad samen te werken om de rust te bewaren. Daarom zetten wij de komende periode in om belangrijke sleutelfiguren in de stad bij elkaar te brengen en een bondgenootschap met ons te vormen; voor een stad waar mensen met verschillende anderen samenkomen in wat hen verbindt en waar we polarisatie en agressie geen kans geven.

We leren kinderen en jongeren kritisch denken en verantwoord met informatie om te gaan **(I)**

We helpen Arnhemmers om weerbaar te worden: op het internet en kinderen en jongeren ook specifiek op school. We stimuleren kritisch burgerschap maar accepteren daarbij geen enkele vorm van extremisme. Daarom investeren we in een weerbare samenleving waarbij meedoen aan onze democratische rechtsstaat, goed burgerschap en inclusie centraal staan. Daarom willen wij in staat zijn om samen met ons netwerk van inwoners en maatschappelijk middenveld het polariserende landschap een antwoord te bieden.

We signaleren radicalisering en gaan het tegen **(I)**

We investeren in 2024 in een sociaal stabiele en weerbare samenleving, vroege signalering van problematisch gedrag en het proactief interveniëren bij (signalen van) extremisme. We verbreden onze kennis- en signaleringsnetwerken, vooral ook op het gebied van anti-overheid, extreemrechts/links en (problematische) complottheorieën. In geval van risicocasussen zorgen we voor een Zorg- en Veiligheidshuis dat tijdig en assertief aanpakt en dreiging wegneemt.

Preventieve jeugdaanpak **(D**

De strijd tegen de georganiseerde (drugs)misdaad begint in de huiskamers in onze wijken. Onze jeugd dreigt steeds jonger in handen te vallen van de (drugs)criminaliteit, die de leefbaarheid in bepaalde wijken in Arnhem ondermijnt. Daarom zetten we met de aanpak Preventie met Gezag in Arnhem-Oost in op preventie en repressie: we stellen normen, we handhaven én we houden kinderen en jongeren weg van criminaliteit, doordat wij iets beters voor ze hebben. Thuis, op straat en op school, 24 uur per dag bieden docenten, jongerenwerkers, straatcoaches, wijkagenten en andere opvoeders een pedagogische omgeving.

Jongerenwerk 3.0 **(I)**

We zetten stevig in op de persoonsgerichte begeleiding van kwetsbare jongeren. De focus van Intensieve Trajectbegeleiding binnen Preventie met Gezag ligt op het voorkomen dat jeugd uit Geitenkamp, Presikhaaf en Malburgen in de ondermijnende georganiseerde criminaliteit terecht komt en op het bieden kan kansen en perspectief aan deze jeugd. Deze jongeren, vaak tussen de 11-23 jaar oud, krijgen een begeleidingstraject waarin doelen worden gesteld op het gebied van school, werk, familie en vrienden: (inzet op vergroten van sociaal emotionele ontwikkeling, executieve vaardigheden en metacognitieve vaardigheden). De thuis- / gezinssituatie wordt, waar het kan, geïntegreerd in de aanpak. Een ambitie binnen de aanpak is om de groeiende onlinewereld van kinderen en jongeren beter in het vizier te hebben en hierop beter te kunnen inspelen. Jongerenwerkers van Presikhaaf University en AM Support zijn hierin voorlopers; we zullen hun kennis gebruiken om online in de aanpak de plek te geven die het verdient.

Straat en school **(I)**

We zetten fors in op toezicht in de wijk en rond scholen alsmede vroegtijdige signalering van situaties van overlast of criminaliteit. Straatcoaches zijn zichtbaar aanwezig in de wijken, rond scholen en bij het jognerenwerk. Ze spreken overlast gevende jeugd aan, moedigen positief gedrag aan. Ze surveilleren, de-escaleren, dringen overlast terug en signaleren vroegtijdig situaties die tot overlast of criminaliteit kunnen leiden. De focus ligt op drugshandel en drugsgebruik door jeugdigen in Arnhem-Oost. De straatcoaches nemen de aanpak VIOS op zich, die enerzijds scholen van handelingsperspectief voorziet bij het omgaan met ondermijnende jeugdcriminaliteit. Anderzijds betrekt VIOS scholen bij de wijkgerichte aanpak in Arnhem.

Preventief Interventie Team (PIT) **(I)**

Het PIT helpt kinderen vanaf 6 jaar met een verhoogd risico op afglijden naar druggerelateerde criminaliteit vanwege externaliserend probleemgedrag op primair onderwijs scholen. De PIT-coach biedt een maatwerktraject, waarbij school en ouders belangrijke partners zijn. Het uitgangspunt is doen wat nodig is: zo vroeg mogelijk bijsturen van probleemgedrag waardoor het kind met een relatief lichte interventie geholpen kan worden bij het opbouwen van een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling.

Werk **(I)**

We krijgen jongeren aan betaald werk met Prospect4Cash, bij voorkeur in de eigen wijk, als tegenhanger van het kunnen ‘verkrijgen’ van crimineel geld. Door dit werk kunnen jongeren op een eerlijke manier geld verdienen, werkgeversvaardigheden leren en zicht oriënteren op de arbeidsmarkt. De jongere kan een voorbeeld worden voor anderen jongeren in de wijk, wanneer zij zien dat ‘regulier’ werken loont.

Versterking PGA (Aanpak risicojeugd Veiligheidshuis) **(I)**

We zorgen voor een versterking van de aanpak van jongeren die dreigen af te glijden richting ondermijnende criminaliteit.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem veiliger door minder misdaad en overlast	**13.236**	**3.998**	**0**	**518**
Wijkveiligheid: veilige en leefbare wijken	799	345	0	0
Zorg en veiligheid: minder overlast, meer zorg	1.990	775	0	0
Ondermijnende criminaliteit: we weren criminelen	10.447	2.878	0	518
Digitale criminaliteit: door bewustwording minder slachtoffers	0	0	0	0
Openbare orde en sociale onrust: een veilige openbare ruimte voor iedereen	0	0	0	0
Preventieve jeugdaanpak	0	0	0	0
Overig	**16.197**	**1.444**	**78**	**54**
Totaal	**29.433**	**5.442**	**78**	**572**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	22.864	22.205	26.939	29.433	27.886	25.757	24.630
Baten	5.142	2.289	5.890	5.442	4.409	2.282	2.282
Saldo lasten en baten	***-17.722***	***-19.916***	***-21.049***	***-23.991***	***-23.477***	***-23.475***	***-22.348***
Toevoegingen aan reserves	805	73	78	78	78	78	78
Onttrekkingen aan reserves	1.086	397	1.136	572	400	404	50
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***281***	***324***	***1.058***	***494***	***322***	***326***	***-28***
Gerealiseerd resultaat	**-17.441**	**-19.592**	**-19.990**	**-23.497**	**-23.155**	**-23.148**	**-22.376**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 29,4 miljoen. Dit is als volgt opgebouwd:

- uitgaven van € 16,2 miljoen voor VGGM brandbestrijding en rampenbestrijding;
- uitgaven van € 4,9 miljoen voor openbare orde en Veiligheid en cameratoezicht;
- uitgaven van € 3,0 miljoen voor de uitvoering van Preventie met Gezag;
- uitgaven van € 2,0 miljoen voor het Veiligheidshuis;
- uitgaven van € 1,6 miljoen voor overige projecten binnen veiligheid (zoals de aanpak van radicalisering, ondermijning en seksuele intimidatie);
- uitgaven van € 1,7 miljoen voor Handhaving Openbare orde en veiligheid en vergunningverlening.

De totale lasten stijgen per saldo ten opzichte van 2023 met € 2,5 miljoen.
Deze stijging wordt enerzijds veroorzaakt door een stijging van de middelen voor VGGM als gevolg van indexatie en het programma Beter Bedrijfsvoeren (€ 2,2 miljoen), incidentele middelen in 2024 voor een online bewustwordingsaanpak voor jongeren (€ 0,2 miljoen), indexatie en aanvullende formatie voor aanpak ondermijnende criminaliteit (€ 0,2 miljoen) en het onderbrengen van de OZO-coördinatoren bij veiligheid (€ 0,5 miljoen). Daarnaast worden in 2024 incidenteel extra middelen toegevoegd voor de aanvangsfase van de verhuurdersvergunningen (€ 0.6 miljoen).

Daar staat tegenover dat er in 2024 minder rijksmiddelen ontvangen worden voor onder andere Veiligheid In en Om School en voor het experiment gesloten koffieshopketen (totaal € 0,8 miljoen). En binnen het veiligheidshuis zijn minder middelen beschikbaar (€ 0,4 miljoen) dan in 2023 (vanwege een incidentele budgetoverheveling).
In 2025 dalen de middelen met € 1,5 miljoen ten opzichte van 2024. Dit vanwege de afloop van een aantal incidentele (Rijks)regelingen (in totaal € 1,6 miljoen), het wegvallen de middelen voor VGGM Beter Bedrijfsvoeren (€ 0,2 miljoen) en het wegvallen van de middelen voor een online bewustwordingsaanpak voor jongeren (€ 0,2 miljoen). Er staat vanaf 2025 een budget van € 0,5 miljoen begroot voor de inzet op handhaving (voor de jaren ervoor is dit budget terug te vinden binnen de wijkbegrotingen).
In 2026 dalen de middelen met € 2,1 miljoen wegens het wegvallen van de incidentele Rijksmiddelen voor preventie met gezag. In 2027 is ook de cofinanciering voor preventie met gezag niet meer opgenomen in de begroting.

Baten
Totaal is er voor het jaar 2024 een bedrag van € 5,4 miljoen aan baten begroot. Dit is opgebouwd uit:
- verhuur brandweerkazerne voor een bedrag van € 1,4 miljoen;
- opbrengst leges en vergunningen voor een bedrag van € 0,3 miljoen;
- opbrengst handhaving Openbare orde en veiligheid van € 0,1 miljoen;
- opbrengst deelnemende gemeenten Veiligheidshuis voor totaal een bijdrage van € 0,8 miljoen;
- subsidie van € 2,1 miljoen vanuit het Rijk voor de aanpak Preventie met Gezag;
- subsidie van € 0,6 miljoen vanuit het Rijk voor de lokale integrale aanpak van radicalisering, extremisme en terrorisme.

De totale baten dalen ten opzichte van 2023 met € 0,5 miljoen met name als gevolg van het minder ontvangen van incidentele rijksmiddelen (onder andere voor VIOS en Radicalisering). In 2025 dalen de baten om dezelfde reden met € 1,0 miljoen ten opzichte van 2024 (Radicalisering en Rio & Ipta middelen). En in 2026 dalen de baten met € 2,1 miljoen ten opzichte van 2025 vanwege het wegvallen van de incidentele middelen voor Preventie met Gezag.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt voor een totaal van € 78.000 toegevoegd aan de reserve voor de dekking van onderhoudskosten aan het vastgoed (brandweerkazerne).

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor een totaal van € 0,6 miljoen onttrokken aan reserves:
- € 350.000 aan de bestemmingsreserve jeugdfonds voor de cofinanciering ten behoeve van de uitvoering van het plan van aanpak Preventie met gezag;
- € 168.000 aan de bestemmingsreserve beschermd en weerbaar om uitvoering te geven aan de motie Online bewustwordingsaanpak voor jongeren (21M105);
- € 54.000 uit de bestemmingsreserve in verband met onderhoud aan het vastgoed (brandweerkazerne).

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Politie;
- Brandweer;
- Openbaar Ministerie;
- Veiligheidshuis regio Arnhem;
- Veilig Thuis.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Kadernota veiligheid 2018-2022;
- Meerjarenbeleidsplan politie 2019-2022;
- Uitvoeringsplan aanpak radicalisering Arnhem 2019;
- Een evaluatie van de Arnhemse radicaliseringsaanpak;
- APV wijziging bevoegdheid inzet mobiel cameratoezicht;
- Experiment gesloten coffeeshopketen;
- Regionaal beleidsplan Rampenbestrijding en Crisisbeheersing 2020-2023.

Bereikbaarheid

Een goede bereikbaarheid is en blijft belangrijk. Voor inwoners én voor bezoekers en voor alle vormen van vervoer: te voet, met de (deel)fiets, het openbaar vervoer, of met de (deel)auto. We zien echter ook dat mobiliteit tot leefbaarheidsproblemen leidt. We zetten dan ook vol in op duurzame mobiliteit om onze stad goed bereikbaar, maar ook leefbaar te maken.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Een duurzaam bereikbare stad (A)

Het is onze ambitie om een duurzaam bereikbare stad te worden. We willen dus niet alleen voor alle doelgroepen goed bereikbaar zijn, we willen ook de verkeersoverlast zoveel mogelijk tegengaan en voor een zo schoon en veilig mogelijk leefklimaat zorgen.

Bewerkstelligen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto (D)

Arnhem kent een goede bereikbaarheid. De auto speelt hierin een grote rol. Deze afhankelijkheid van de auto kent echter leefbaarheids- en bereikbaarheidsnadelen en is niet houdbaar bij verdere groei van de stad. Om de afhankelijkheid van de auto te verkleinen zetten we in op een mobiliteitstransitie, waarbij eerst de voetganger komt, dan de fietser en vervolgens het OV en tot slot de auto.

We voeren het mobiliteitsbeleid uit (I)

In 2024 beginnen we met het tot uitvoer brengen van ons nieuwe beleid. Dat zal gebeuren conform de uitvoeringsagenda die bij het duurzaam mobiliteitsplan wordt gevoegd. Dit kan leiden tot herprioritering en wijziging van de bestaande inpassingen.

Groter aandeel fiets en voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We willen meer mensen de fiets laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. De reistijden moeten concurrerend met de reistijden per auto worden en de routes moeten aantrekkelijk zijn. Door meer mensen met de fiets te laten reizen wordt de leefbaarheid in de stad beter maar blijft de stad ook bereikbaar voor mensen die wel met de auto moeten of willen komen.

We verbeteren/ breiden het stedelijk fietspadennetwerk uit, waaronder regionale snelfietsroutes (I)

In 2024 gaan we diverse fietsprojecten uitvoeren, waaronder:

- Snelfietsroute Arnhem - Wageningen;
- Hommelseweg als onderdeel van de snelfietsroute Arnhem Noord - Alteveer;
- Snelfietsroute Schuytgraaf fase 1 (Grote Griet - Gelderse Rooslaan tot Drielsedijk);
- Verbeterplan RijnWaalpad.

Ook gaan we diverse projecten (verder) voorbereiden, zoals de snelfietsroute Arnhem - Huissen, snelfietsroute Om de Noord en het VeluweWaal pad.

We stellen een actieplan aanpak voetgangersknelpunten op (I)

We stellen een actieplan op hoe we de grootste voetgangersknelpunten in ons netwerk kunnen aanpakken.

We realiseren maatregelen uit het fietsparkeerplan (I)

In 2024 werken we verder aan de kortetermijnmaatregelen uit het fietsparkeerplan en zetten we de langetermijnmaatregelen in gang.

We verkennen mogelijkheden van nieuwe fietsbruggen over de Rijn (I)

We zetten het onderzoek naar nieuwe fietsbruggen verder door. We doen nadere verkenningen naar de mogelijke oplossingen en de kosten en effecten (bijvoorbeeld verwacht aantal gebruikers) van die oplossingen. Regionale samenwerking is daarbij belangrijk, ook om de kans op subsidie te vergroten. Ook kijken we hierbij nadrukkelijk naar de ruimtelijke ontwikkelingen in de stad en de regio.

Meer openbaar vervoer om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We willen meer mensen de bus laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. De reistijden zijn betrouwbaar en concurrerend met de reistijden met de auto. Door meer mensen met het openbaar vervoer te laten reizen wordt de leefbaarheid in de stad beter maar blijft de stad ook bereikbaar voor mensen die wel met de auto moeten of willen komen.

We voeren concrete hoogwaardig openbaar vervoer projecten uit (I)

Ook in 2024 blijven we doorgaan met het voorbereiden en uitvoeren van HOV-projecten, waaronder Willemsplein, Westervoortsedijk en kruising Batavierenweg-Eldenseweg.

Beter openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland (D)

Het openbaar vervoer in de stad en in (en naar) de regio moet worden verbeterd. Ook willen we het reizen per openbaar vervoer richting de Randstad en internationale bestemmingen aantrekkelijker maken.

We lobbyen met betrekking tot het spoordossier en het lokale en regionale openbaar vervoer (I)

We werken dit jaar aan de volgende zaken:

- MIRT verkenning Spoorknoop Arnhem Oost;
- Uitplaatsing spooremplacement ten behoeve van woningbouw;
- Goederenroutering (onderzoek nut en noodzaak);
- Een integrale gebiedsontwikkeling A12-corridor Utrecht-Arnhem-Duitse grens.

Daarnaast blijven we lobbyen voor een betere ICE verbinding.

Makkelijker maken van bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties met behulp van parkeerbeleid en daarbij minder auto-afhankelijkheid en overlast van geparkeerde auto's (D)

We willen binnen de stad, bij voorkeur op en rond OV-knooppunten zoveel mogelijk woningen bouwen, met daarbij zo min mogelijk parkeerplaatsen en dus lagere parkeernormen. Om overlast in de omliggende gebieden te voorkomen willen we het gebied met parkeerregulering uitbreiden.

We ontwikkelen stedelijk parkeerbeleid (I)

We ontwikkelen stedelijk parkeerbeleid. Onderdelen van dat stedelijk parkeerbeleid zijn:

- parkeernorm nul in en rond de binnenstad of dicht bij OV-knooppunten;
- lagere parkeernormen voor de hele stad;
- uitbreiding van het gereguleerd gebied.

Zodra dit parkeerbeleid gereed is kunnen vervolginspanningen worden uitgevoerd. Kaders voor de wijze waarop dit kan worden uitgevoerd worden immers bepaald in het parkeerbeleid. Het gaat om de volgende inspanningen:

- parkeerverwijssysteem;
- vaststellen nieuwe parkeernormen;
- uitbreiding van het gereguleerd gebied.

We passen de parkeertarieven aan (I)

In het stedelijk parkeerbeleid bekijken we of verdere aanpassing van de parkeertarieven wenselijk is.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aandeel fiets in modal spit	**21**	**25**	**25**		
Eenheid:	Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers				
Bron:	Odin (Onderweg in Nederland, CBS)				

Aandeel openbaar vervoer in modal split	**7**	**5**	**3**		
Eenheid:	Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers				
Bron:	Odin (Onderweg in Nederland, CBS)				

Tegengaan verkeersoverlast (A)

Mobiliteit en met name automobiliteit kent ook nadelen. Zo leidt mobiliteit tot geluidsoverlast en kunnen snelheidsverschillen tot verkeersonveilige situaties leiden. We werken aan een duurzame mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto.

Meer ruimte voor de voetganger, de fietser en het OV (D)

De ruimte in de stad is schaars. We gaan op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt.

We stellen een verkeersstructuurplan op (I)

Op basis van het mobiliteitsbeleid stellen we een verkeersstructuurplan op. Hierin leggen wij vast hoe de keuzen uit het mobiliteitsbeleid zich vertalen op ons wegennet. Hoe ziet ons hoofd loop- en fietsnetwerk eruit, welke wegen krijgen een andere functie en/of kunnen anders worden ingericht (zoals lagere snelheid, minder rijstroken, fietsstraten)?

Zodra dit verkeersstructuurplan gereed is kunnen vervolginspanningen worden uitgevoerd. Het gaat om de volgende inspanningen:

- afschalen van de auto-infrastructuur;
- maximumsnelheden verlagen;
- verdere aanpassing loop- en fietsnetwerk.

We passen de wegenstructuur aan **(I)**

In 2024 gaan we verder met het (voorbereiden van) het aanpassen van de wegenstructuur. Het gaat daarbij om zowel het verlagen van de maximumsnelheid (van 70 km/u naar 50 km/u, of van 50 km/u naar 30 km/u) als om het verminderen van het aantal rijstroken voor de auto (en dus meer ruimte voor groen, voetgangers, fietsers uit het openbaar vervoer te creëren). Dit doen we in lijn met het duurzaam mobiliteitsplan, maar ook met de quickwin kansen die er geïdentificeerd zijn.

Minder ruimte voor de auto in en rond de binnenstad **(D)**

In de hele stad is de ruimte schaars, maar dat geldt zeker voor de binnenstad. De auto neemt relatief veel ruimte in de binnenstad in. Zowel door de wegen waarover de auto's rijden als door de ruimte die nodig is om deze auto's te parkeren. We willen de ruimte die de auto in de binnenstad inneemt beperken.

We verminderen het aantal straatparkeerplaatsen **(I)**

Het verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen in de binnenstad dient gestructureerd vanuit parkeerbeleid te gebeuren. Zodra het parkeerbeleid is vastgesteld, gaan we hiermee aan de slag.

We richten de Rijnkade in als wandel- en fietspromenade **(I)**

We kijken welke aanvullende maatregelen er nodig zijn nadat het waterschap een nieuwe Rijnkade heeft opgeleverd.

Een betere verkeersveiligheid **(D)**

De verkeersveiligheid op de weg en in het openbaar vervoer moet omhoog. We gaan voor 'nul' verkeersslachtoffers, onder andere door het aanpakken van plekken waar veel ongelukken gebeuren.

We pakken verkeersonveilige locaties aan **(I)**

We bekijken wederom de top-10 meest verkeersonveilige punten op het Arnhemse wegennet. Deze locaties worden geanalyseerd en er worden verbetervoorstellen gedaan om de locaties veiliger te maken. Indien technisch en financieel haalbaar worden deze locaties aangepast. Er wordt hierbij zowel naar de objectief verkeersonveilige locaties als de subjectief verkeersonveilige locaties gekeken. Daarnaast gaan we de schoolomgevingen veiliger maken en leveren we een bijdrage aan de verkeerseducatie.

We leggen schoolzones aan **(I)**

Ook in 2024 blijven we schoolzones aanleggen. Dat doen we in ieder geval bij de volgende scholen:

- Margarethaschool;
- Panoramaschool;
- Pastoor v. Arsschool en Monchyschool);
- Pieter Breughelschool en SO Brouwerij.

Daarnaast gaan we gesprekken aan met andere scholen om nog meer nieuwe schoolzones te kunnen aanleggen.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal verkeersongevallen	**1120,10**	**811,30**	**893,30**		
Eenheid:	Aantal verkeersongevallen in de gemeente Arnhem				
Bron:	Bestand geregistreerde ongevallen in Nederland				

Aantal aangepakte knelpunten	2	1	4	2	
Eenheid:	Aantal knelpunten uit de top verkeersonveilige locaties dat wordt aangepast				
Bron:	Gemeente Arnhem				

Beter en schoner taxivervoer **(D)**

De taxiverordening wordt niet ingevoerd. We blijven wel in overleg met de taxibranche om het taxivervoer beter en schoner te krijgen.

We stellen samen met de taxibranche maatregelen op om het taxivervoer beter en schoner te krijgen **(I)**

We gaan wel in overleg met de taxibranche om het taxivervoer beter en schoner te krijgen. Eventuele verbetervoorstellen proberen we gezamenlijk in te voeren.

Schonere lucht in de stad **(A)**

Mobiliteit en met name automobiliteit heeft als nadeel dat het tot luchtvervuiling leidt. We willen een schonere lucht in de stad door het verkeer in de stad schoner te maken en er het verkeer zoveel mogelijk te beperken.

Minder doorgaand verkeer door de stad **(D)**

Er rijdt relatief veel doorgaand verkeer in de stad (verkeer dat geen herkomst of bestemming in Arnhem heeft, maar alleen maar door de stad rijdt, omdat dit de kortste en/of snelste route is). Deze voertuigen leiden tot overlast en horen hier niet te rijden. Doel is om dat verkeer zoveel mogelijk te beperken en idealiter helemaal niet meer te hebben in de stad.

We stellen een plan op om doorgaand verkeer te weren **(I)**

Nadat we breed mobiliteitsbeleid hebben opgesteld stellen we een plan op om het (onnodig) doorgaand autoverkeer uit Arnhem te weren. We kijken daarbij naar een breed palet van maatregelen, van verkeersmanagement tot infrastructurele maatregelen.

Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs **(D)**

Een goede aansluiting van de verschillende vormen van mobiliteit (auto, trein, bus en (deel)fiets) op elkaar wordt steeds belangrijker. Hubs spelen bij deze overgang een belangrijke rol. Op deze manier kan een volwaardig en duurzaam alternatief voor de (privé)auto worden geboden. Een (mobiliteits)hub kan het beste worden gedefinieerd als een fysieke plek waar verschillende vormen van vervoer en vervoersaanbod samenkomen.

We stellen een visie op Arnhemse hubs op **(I)**

We stellen, in samenhang met het brede mobiliteitsbeleid, een visie op de Arnhemse hubs op.

We voeren de visie Arnhemse hubs uit **(I)**

Als uitwerking op onze visie op hubs willen we enkele locaties gaan uitwerken. Er zijn namelijk al enkele locaties in beeld of al in gang gezet:

- Rozet (is al grotendeels uitgewerkt);
- Kronenburg (is al grotendeels uitgewerkt);
- GelreDome;
- Station Zuid;
- IPKW.

Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad **(D)**

De stad en vooral de binnenstad moet slimmer, veiliger, stiller en schoner worden om verkeersinfarcten, slechte luchtkwaliteit, uitstoot van stikstof, geluidsoverlast en onveilige situaties te voorkomen. Klimaatverandering, economische groei, maar ook woningbouw zorgen er voor dat de goederenstromen en services onder druk staan.
Klanten stellen steeds hogere eisen aan bezorgsnelheid, tijdstip, locatie en duurzaamheid. Hierdoor is de noodzaak voor verminderen, veranderen en verschonen van stadsdistributie hoog. Minder (lege) kilometers en meer schone kilometers betekent minder verkeersbewegingen, minder fijn stof en CO2-uitstoot en minder geluidsoverlast.

We handhaven de milieuzone en waar mogelijk passen we strengere normering en uitbreiding toe **(I)**

In 2022 is de laatste normering strenger geworden: vrachtwagens met emissieklasse 6 en hoger worden alleen toegelaten. In 2023 is de milieuzone in een beheerfase gekomen. We bereiden ons voor op een mogelijk volgende verzwaring in 2025: emissieklasse 5 voor personenwagens. In de tussentijd wordt gewerkt aan het voorbereiden van de zero emissie zone die in 2026 van kracht wordt. De milieuzone en de zero emissiezone moeten op elkaar afgestemd worden.

We stimuleren en faciliteren duurzame stadsdistributie, met name in de binnenstad **(I)**

De gemeente gaat met ondernemers én binnenstadsbewoners in overleg op welke manier de zero-emissiezone het best kan worden ingevoerd. Het gaat om het vinden van de juiste balans tussen adequate bevoorrading en een leefbare stad. De beschikbaarheid en betaalbaarheid van voertuigen en alternatieven zoals overstappen op gedeeld vervoer en levering via stadshubs is een essentieel onderdeel van gesprek. In het verkeersbesluit (naar verwachting eind 2024) wordt een afweging gemaakt tussen verkeersbelangen (effectstudie: luchtkwaliteit, uitstoot, geluidemissie en verkeerseffecten zoals omrijdeffecten en modal-shift) en nadelige gevolgen voor getroffenen.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Een duurzaam bereikbare stad	**3.283**	**0**	**694**	**2.118**
Bewerkstellingen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto.	937	0	694	2.118
Groter aandeel fiets en voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken	988	0		
Meer openbaar vervoer om de stad om de stad duurzaam bereikbaar te maken	421	0		
Beter openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland	421	0		
Makkelijker maken van bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties met behulp van parkeerbeleid en daarbij minder auto-afhankelijkheid en overlast van geparkeerde auto's	514	0		
Tegengaan verkeersoverlast	**547**	**0**	**0**	**0**
Meer ruimte voor de voetganger, fietser het OV	219	0	0	0
Minder ruimte voor de auto in en rond de binnenstad	109	0	0	0
Een betere verkeersveiligheid	164	0	0	0
Beter en schoner taxivervoer	55	0	0	0
Schonere lucht in de stad	**1.641**	**0**	**0**	**0**
Minder doorgaand verkeer door de stad	657	0	0	0
Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs	821	0	0	0
Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad	164	0	0	0
Infrastructuur is op orde	**27.609**	**9.488**	**10.801**	**10.299**
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**33.080**	**9.488**	**11.494**	**12.416**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	21.574	29.718	31.485	33.080	30.692	31.401	31.756
Baten	7.263	9.529	9.532	9.488	9.442	9.396	9.351
Saldo lasten en baten	***-14.311***	***-20.189***	***-21.953***	***-23.592***	***-21.250***	***-22.005***	***-22.405***
Toevoegingen aan reserves	8.936	13.742	15.162	11.494	11.569	11.392	11.271
Onttrekkingen aan reserves	8.121	14.848	15.777	12.416	11.137	10.889	10.798
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-816***	***1.106***	***615***	***922***	***-432***	***-503***	***-473***
Gerealiseerd resultaat	**-15.127**	**-19.083**	**-21.338**	**-22.670**	**-21.683**	**-22.507**	**-22.878**

Toelichting

Lasten

De begrote lasten bedragen in 2024 € 33,1 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:

- beheer wegen, € 18,5 miljoen;
- parkeren, € 9,1 miljoen;
- mobiliteit en openbaar vervoer, € 5,5 miljoen.

De totale lasten zijn in 2024 € 1,7 miljoen hoger dan in 2023:
- prijs- en areaalontwikkelingen (inclusief energiecompensatie): € 2.6 miljoen;
- ontwikkeling kapitaallasten, € 1,4 miljoen;
- extra middelen beheer transferhal Arnhem Centraal, € 0,3 miljoen;
- extra middelen bewaking parkeergarages, € 0,1 miljoen;
- overigen, waaronder eenmalige budgetontwikkelingen 2023 (o.a. verlagen maximumsnelheid, verminderen aantal rijbanen, fiets- en wandelpromenade), € - 2,7 miljoen;

Baten
De baten in 2024 zijn in totaal begroot op € 9,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Parkeren (met name opbrengsten parkeerexploitatie), € 8,1 miljoen;
- Beheer wegen (met name provinciale bijdragen aan beheer trolleynetwerk), € 1,4 miljoen.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoeging aan de reserves in 2024 is begroot op € 11,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Bereikbaarheidsfonds € 10,7 miljoen;
- BR Vastgoed € 0,7 miljoen.

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves in 2024 is begroot op € 12,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Bereikbaarheid € 9,7 miljoen;
- BR Buitengewoon beter € 1,3 miljoen;
- BR Vastgoed € 1,1 miljoen;
- BR Groot onderhoud openbare ruimte € 0,3 miljoen.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Provincie Gelderland;
- Rijkswaterstaat;
- Regio Arnhem-Nijmegen;
- Wijkplatforms en wijkteams;
- Gecontracteerde partijen.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Accentnota Fiets, fietsambitie Arnhem 2019-2024 (januari 2020);
- Toekomstbeeld stedelijk OV Arnhem en Nijmegen;
- De Arnhemse Binnenstad 2015;
- Visie "Ruimte voor beleving in de Arnhemse binnenstad";
- Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV)-Actieplan.

Economie

Om de brede welvaart in Arnhem te versterken is het van belang dat er voor Arnhemmers waardevolle banen zijn op de arbeidsmarkt, ondernemers zich op een duurzame toekomst kunnen richten en dat kennis, innovatie en creativiteit de ruimte krijgt om zich te ontwikkelen. We werken daarom aan een sterke en duurzame economie die bijdraagt aan het waarborgen van de bestaanszekerheid van onze bewoners en die bedrijven en (jong) talent kansen biedt voor de toekomst. Samenwerking en verbindingen tussen ondernemers, onderwijs en overheid zijn daarin van groot belang om bijvoorbeeld vooruitstrevende energy concepten of circulaire ketens succesvol in de praktijk te kunnen brengen.

In de afgelopen jaren is samen met de stad gewerkt aan de economische agenda van de stad die ieder jaar wordt voorzien van een nieuwe uitvoeringsagenda. Hierin zijn ambities en uitdagingen van ondernemend Arnhem (onder andere ondernemers, werkgevers, kennisinstellingen) om een aantrekkelijke stad te zijn samengebracht en wordt gezamenlijk aan de uitvoering gewerkt. Met een sterke gerichtheid op samenwerking en innovatie ten dienste van maatschappelijke opgaven als energietransitie, circulaire economie en duurzame mobiliteit. Andere belangrijke thema's uit deze agenda zijn de aanpak van de krapte op de arbeidsmarkt en een goede inpassing en verduurzaming van werklocaties in onze stad en regio.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Vol energie zetten wij in op een duurzame, creatieve en levendige economie voor het welzijn en de welvaart van de Arnhemmers (A)

Onze ambitie is om de komende jaren de economie van Arnhem en de regio verder te verduurzamen, de creativiteit en innovatie te vergroten en de brede welvaart van Arnhem te versterken, waarbij de groei van de werkgelegenheid in balans is met de ontwikkeling van de stad. We willen koploper zijn in de energietransitie, zowel vanuit duurzaamheids- als vanuit economisch perspectief. Daarbij willen we dat Arnhem een stad is met sterke clusters, een goed functionerende arbeidsmarkt en een krachtig ondernemersklimaat. We zijn een aantrekkelijke stad en omgeving om te verblijven en te recreëren. En we willen dat Arnhem een sterk en dynamisch economisch netwerk heeft, met sector- en bedrijfsoverstijgende verbindingen. Want de kracht van een sterke economie zit in de cross-overs tussen sectoren en ondernemers, de samenwerking met de betrokken partijen in de stad en het stimuleren van nieuwe initiatieven en projecten.
Ondersteunend aan deze ambitie starten we eind 2023 met het uitvoeren van een ondernemersenquête waarin we in beeld brengen welke vraagstukken leven bij ondernemers, hoe men ondernemersdienstverlening ervaart en hoe vestigingsklimaat van Arnhem wordt beoordeeld. In 2024 worden de resultaten daarvan onder andere omgezet in indicatoren die jaarlijks worden geactualiseerd.

Dé Europese Energy hotspot worden (D)

Voor Arnhem vormen de maatschappelijke opgaven op het gebied van duurzaamheid en energietransitie, niet alleen uitdagingen, maar ook economische kansen. Dat komt door de kennis en kunde die vanouds hier zit bij organisaties als KEMA, Tennet, DNV en Alliander. Maar ook door de gespecialiseerde lectoraten en opleidingen bij de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) en het MBO, door de ondersteuning vanuit Connectr. En niet in het minst ook door de vele innovatieve ondernemers die al in de regio zijn gevestigd. Hotspot Energy is vanuit Arnhem opgezet om die kansen voor de stad te verzilveren.
Onze ambitie is dat het regionale energie ecosysteem stevig groeit en binnen Europa bekend staat als 'Hotspot Energy', ideaal voor het versneld ontwikkelen en toepassen van energie-innovaties.

We bouwen aan innovatieve campussen (I)

In 2024 bouwen we verder aan onze innovatieve campussen.

- Bij kenniscampus regio Arnhem gaan we verder met het uitvoeren van het ambitiedocument Kenniscampus regio Arnhem en de daarbij horende acties zoals opgenomen in de samenwerkingsovereenkomst met de onderwijsinstellingen en de gemeente Rheden.
- Ook met IPKW werken we samen aan het verwezenlijken van de ambities die zijn opgenomen in het ambitiedocument IPKW.
- Arnhems Buiten richt zich op het verbeteren van het park en het verduurzamen en verhuurbaar maken van hun vastgoed. Op aanvraag ondersteunen we hen daarbij.

We werken aan het stimuleren, toepassen en zichtbaar maken van energie innovaties (I)

In 2024 richten we ons op het meer toepassen en zichtbaar maken van energie-innovaties. We werken samen met onze partners in de stad zoals Connectr voor de toepassing en de stichting Citymarketing en de creatieve sector voor het zichtbaar maken. Ook door middel van de Arnhem Energy Week kunnen we laten zien wat we als stad en regio aan energie-innovaties hebben.

We versterken onderlinge samenwerking en relaties in het energiecluster (I)

We hebben de Strategische Roadmap Arnhem Energy Hotspot 2025 met onze partners uit het energiecluster opgesteld. Hierin staan de acties die we in energieke coalities uit het cluster gaan uitvoeren om onze ambities te bereiken. We starten in 2024 met de uitvoering van de hierin opgenomen acties om het cluster te versterken.

We versterken de samenwerking van het energie- en creatieve cluster (I)

In Arnhem hebben we twee Nederlandse topsectoren in onze stad, namelijk de energie- en creatieve sector. De samenwerking tussen deze twee sectoren maakt ons nog sterker en onderscheidender. Dit komt echter niet vanzelf tot stand. Daarom hebben we een agenda om deze samenwerking tot stand te brengen en te laten groeien. We gaan aan de slag om de acties uit deze agenda uit te voeren.

We werken aan een betere (inter)nationale positionering van Arnhem als Hotspot Energie (I)

Samen met onze partners blijven we Arnhem als Europese Hotspot Energy profileren. Hierbij hoort het in de (inter)nationale media krijgen van initiatieven uit onze stad en regio op het gebied. Ook organiseren we de Arnhem Energy Week. Voor onze internationale activiteiten sluiten we aan bij OostNL. Ook kijken we samen met hen naar welke (inter)nationale bedrijven ons ecosysteem verder kunnen versterken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Banen in de EMT sector	**7,90**	**8**	**8,80**		

Eenheid: Het aantal banen in de sector EMT, als aandeel van de totale werkgelegenheid.

Bron: PWE

Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen (D)

Arnhem heeft alle ingrediënten om de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland te zijn. Daarvoor zetten we in op het versterken en etaleren van wat Arnhem uniek en mooi maakt, voor zowel onze inwoners en ondernemers als voor bezoekers. Groen, creatief en vrij zijn daarvoor de kernwaarden. De creatieve ontwerpkracht van Arnhem heeft daarin een belangrijke rol. Dat heeft een positief effect op werkgelegenheid en bedrijvigheid in de creatieve en culturele sector, maar ook in horeca en detailhandel.

We werken aan de transformatie van de binnenstad (I)

De binnenstad is belangrijk voor de hele stad. Het is het kloppend hart van de stad en verbindt.
Doordat er meerdere actuele maatschappelijke opgaven zijn op het gebied van werken, wonen, verblijven, verduurzamen, die zowel actuele kansen bieden als uitdagingen vormen, is er sprake van een brede transformatie van de binnenstad. Deze transformatie, en de daarmee gepaard gaande verschuiving in functioneel programma (bijvoorbeeld een compacter winkelhart, meer groen en meer ruimte voor ontmoeten en spelen), vraagt de komende jaren om keuzes, afwegingen en prioritering in de wijze waarop we met elkaar de binnenstad programmeren en profileren en hoe we daar met de stakeholders in de stad actief op sturen.
We nemen een actieve en richtinggevende rol om de transformatie van de binnenstad op integrale wijze te realiseren. We hebben hierbij vijf doelen, te weten:

- meer structuur en hoofdlijnen die richting geven aan de toekomstbestendige ontwikkeling van de binnenstad;
- versterken van de positie van binnenstad als grootste werklocatie;
- realiseren van een aantrekkelijke, aangename, groene en duurzame openbare ruimte;
- het onderscheidend vermogen versterken (Arnhem op de kaart);
- sterker verbinden van de binnenstad met haar omgeving.

Hiervoor werken we aan het opstellen en uitvoeren van het ontwikkelperspectief en een visie openbare ruimte. Daarnaast wordt er gericht gewerkt aan gebiedsontwikkelingen en projecten zoals Koningsplein en Gele Rijdersplein. Met de transitiemanager binnenstad wordt bekeken welke transformatiekansen er zijn en hoe de te stimuleren of ondersteunen. Daarin werken we samen met Platform Binnenstad Arnhem (PBA), als onderdeel van de bestaande en goedlopende samenwerking om de binnenstad te versterken.
Voor het Korenkwartier wordt samen met de ondernemers ingezet op een meer gastvrij horecagebied waar de dagfunctie verder versterkt wordt door bijvoorbeeld een nieuwe terrassenverdeling.
In de compactere binnenstad is ruimte voor functies die verblijfskwaliteit versterken en die Arnhems erfgoed beter beleefbaar maken. Daarom wordt er via een prijsvraag gezocht naar het beste idee / de beste invulling voor de diverse Historische Kelders.
Bij het Sterker verbinden van de binnenstad met haar omgeving wordt verder aandacht gegeven aan het zogenaamde Kwartierenplan waar samen met PBA de identiteit en onderscheidende vermogen van de verschillende delen in de binnenstad uitgedragen worden. Hierbij zijn het Modekwartier en het Spijkerkwartier (met als onderdeel de Steenstraat) ook twee belangrijke kwartieren die een schakel vormen met en naar de binnenstad.
Tot slot, zetten we in op kennisdeling en ontwikkeling via landelijke platformen en houden we in beeld welke kansen er bij provincie of Rijk er zijn voor investeringsregelingen of subsidiefondsen.

We realiseren een aanbod van duurzame en toegankelijke evenementen **(I)**

Evenementen in Arnhem moeten zo divers, inclusief, laagdrempelig en duurzaam mogelijk zijn. Daarvoor worden evenementenlocaties duurzaam gemaakt, worden organisatoren van evenementen gestimuleerd en uiteindelijk verplicht te verduurzamen en worden locatieprofielen opgesteld om duidelijkheid te geven aan organisatoren en bewoners.
Na de drukbezochte bijeenkomst in 2023 over de toegankelijkheid van festivals voor mensen met een beperking, gaan we in 2024 aan de slag met een kennisbank en een aantal workshops en bijeenkomsten voor organisatoren.
Met een kader voor topsportevenementenbeleid maken we keuzes: onze topsportevenementen passen bij Arnhem en sluiten aan bij de sportinfrastructuur of cultuur van onze stad. Met topsportevenementen zorgen we voor maatschappelijke en economische impact. Topsportevenementen moeten andere beleidsdoelstellingen helpen versnellen. In 2024 zorgen we voor een divers programma rond het Olympisch Festival en het EK Beachvolleybal.
In 2024 evalueren we de eerste editie van de centrale licht- of vuurwerkshow die tijdens de jaarwisseling van 2023/2024 heeft plaatsgevonden als alternatief voor het zelf afsteken van vuurwerk.

We werken aan een vitale en duurzame recreatieve sector **(I)**

Arnhem heeft veel te bieden op het gebied van toerisme en recreatie: een groene levendige stad, met een bijzondere geschiedenis, Arnhemse iconen. We brengen de toeristische vraag en het aanbod op een toekomstbestendige en duurzame wijze bij elkaar, met een optimale balans tussen leefbaarheid, leefkwaliteit van mens en dier en bezoekersaantallen. Dat doen we door samen met onze uitvoeringspartners Platform Binnenstad Arnhem, Citymarketing Arnhem en Visit Arnhem Nijmegen op drie niveaus te werken: de binnenstad, Bestemming Arnhem en Arnhem in de regio (Groene Metropoolregio, Veluwezoom, Veluwe en Airborne Region). Om recreërende bewoners en bezoekers beter te spreiden werken we aan betere toegankelijkheid van de Veluwe vanuit Arnhem-Noord en gaan we meer aandacht besteden aan plekken en activiteiten in Arnhem-Zuid. Dat doen we onder meer door het uitbreiden van Wandelnetwerk Zuid en door aan te haken bij de verhaallijn over de Romeinen (waaronder Limes) vanuit de Groene Metropoolregio.
In 2024 herdenken we 80 jaar Slag om Arnhem en besteden daar in de stad en in de regio extra aandacht aan. Voor de herdenkingen vanaf 2025 werken we in 2024 een voorstel uit, waarin we samen met partners in de stad en regio komen tot een toekomstbestendige invulling. De focus voor de toekomst ligt op wat willen wij meegeven aan de toekomstige generaties en op welke manier. Dit doen we met respect, samen, op een duurzame manier en we behouden en versterken wat hiervoor belangrijk is.

We positioneren Arnhem met gerichte citymarketing **(I)**

We positioneren Arnhem als een creatieve energiestad en een stad van duurzame mode. We stimuleren en faciliteren festivals en evenementen die passen bij het DNA van de stad: groen, creatief en vrij. Festivals als Innovate, Fashion + Design Festival (FDFA), State of Fashion, Bridge to Liberation, Sonsbeektentoonstelling, Arnhem Energy Week en de nog te ontwikkelen Dutch Green Week zijn daar voorbeelden van. Door energie-innovaties zichtbaar te maken in de binnenstad, zetten we het profiel van Arnhem sterker neer. In Bestemming Arnhem etaleren we Arnhem als meerdaagse citytrip voor specifieke doelgroepen die oog hebben voor het onderscheidende van Arnhem.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal bezoekers binnenstad	**344**		**214**	**320**	

Eenheid: Aantal bezoekers binnenstad x 1000. In 2020 is door Locatus i.v.m. corona geen passantentelling uitgevoerd.
Bron: Locatus (2019 en 2021), 2022 eigen telling i.s.m. PBA

Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers **(D)**

Geen enkele onderneming is hetzelfde. Bedrijven kennen dan ook een diversiteit aan vestigingseisen. Met de vastgestelde Visie Werklocaties hebben we inzichtelijk gemaakt welke werkmilieus Arnhem kent en dat het belangrijk is om samen te zorgen dat het juiste bedrijf zich op de juiste plaats huisvest. Veel Arnhemse bedrijven zijn mengbaar met wonen in woon-werkmilieus, daarnaast zorgen dergelijke functies vaak ook voor wijk- en maatschappelijke faciliteiten voor inwoners. Tegelijkertijd zijn er ook tal van bedrijven welke niet mengbaar zijn met wonen, hiervoor kennen we in Arnhem andere werkmilieus. Om deze werkmilieus beter te benutten zullen we de locaties klaar moeten maken voor de toekomst en daarbij ook moeten kijken naar het beter, efficiënter benutten van de bestaande locaties.

We bieden ruimte voor ondernemen (I)

- Dit gebeurt onder andere door samen met Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) te werken aan een ambitiedocument voor bedrijventerrein Het Broek 2040.
- In 2024 bouwen we verder aan onze innovatieve campussen IPKW, Arnhems Buiten en de Kenniscampus regio Arnhem en het verbinden van deze campuslocaties aan de andere werklocaties.
- Voor het inpassen van wijkeconomie en maatschappelijke voorzieningen in woonwijken werken we aan het opstellen van een zogenaamde 'barcode', om wonen en werken in evenwicht te laten groeien. Tevens wordt het detailhandelsbeleid van Arnhem herijkt.
- In regionaal verband zal in 2024 herijking van het Regionaal Programma Werklocaties (RPW) plaatsvinden.

We werken samen met partners aan kwalitatief goede werklocaties (I)

Samen met partners in de stad werken we aan de kwaliteit van onze werklocaties. Onderwerpen als duurzaamheid (energietransitie, klimaatadaptatie en circulaire economie), veiligheid (ondermijning en handhaving), bereikbaarheid én organisatiegraad komen hierbij onder andere aan bod. Zo stellen we met en voor meerdere werklocaties Greendeals op en starten we gezamenlijk met het implementeren van deze plannen. Tijdens het periodiek overleg 'Werklocaties Arnhem' pakken we stadsbrede dilemma's op zoals bereikbaarheid en duurzame mobiliteit.
Om dit te bewerkstelligen wordt het budget dat is toegekend voor ‘kwaliteitsimpuls Visie Werklocaties Arnhem 2040’ benut voor het opstellen en uitvoering van projecten in samenwerking met partners en partijen in de stad.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Arbeidsintensiteit per werklocaties	**76,90**	**79,40**	**81,60**	**85,30**	

Eenheid: Gemiddeld aantal banen op de werklocaties per hectare

Bron: Provinciale Werkgelegenheidsenquête (PWE), bewerking O&S

Betere balans tussen vraag en aanbod op de (regionale) arbeidsmarkt (D)

Er zijn meer openstaande vacatures dan ooit te voren. Door de groeiende economie en een vergrijzende bevolking zal de krapte alleen nog maar verder toenemen. Deze krapte is niet op te lossen met meer mensen. Het is noodzakelijk om binnen de drie O’s (overheid, ondernemers en onderwijs) opgaven om te zetten in concrete projecten en innovaties die in sneltreinvaart toepasbaar zijn.
De versnellingstafel waar diverse afdelingen van de gemeente in participeren definiëren samen met partijen in de stad deze opgaven en projecten. Dit wordt momenteel omgezet in een jaarplan voor 2023/2024.

We faciliteren Leven lang ontwikkelen (I)

Onvoldoende talent is opgeleid in benodigde kennis en vaardigheden in de focussectoren; Energy, IT, Zorg, Onderwijs en Kinderopvang, nu en richting de toekomst. Er liggen kansen in het aanbieden van bij- en omscholing in hard en soft skills voor werkende en werkzoekende in technische en/of digitale vaardigheden. We faciliteren en stimuleren een leven lang ontwikkelen om de mismatch tussen vraag en aanbod te verkleinen.

Vanuit het energiecluster in (regio) Arnhem zetten wij onder de noemer Hotspot Energy in op onderwijsinnovatie, praktijkgericht onderzoek en kennisontwikkeling in de driehoek van onderwijs, ondernemers en overheid.
In de regionale Human Capital agenda is Energy voor Arnhem één van de speerpunten. Een toonaangevend project is Plug in & Play op initiatief van Connectr. In samenwerking met onder andere; HAN, IPKW, Kiemt, Oost NL en provincie en werken we samen aan het aantrekken en behouden van talent, in dit project specifiek voor de laadinfra. Ook het omscholen van werkzoekenden en werkenden voor kansrijke beroepen in de Enerysector is een belangrijk speerpunt in de regionale en lokale Human Capital agenda.
Gezamenlijk zetten we het belang van de Energy opgave op de kaart en enthousiasmeren we mensen om te gaan werken in de Energysector. Voor het implementeren van de beroepentuin in Arnhem-Oost zijn we momenteel bezig om een projectplan te schrijven inclusief financiële paragraaf en een haalbaarheidsonderzoek. Het initiatief is zeer succesvol gebleken in het westen van het land.

We begeleiden ondernemers en werkgevers om op een creatieve manier te kijken naar (nieuw) talent en ondersteunen bij bijvoorbeeld competentiegericht werven.
We verkennen loopbaanpaden voor zijinstromers in de kinderopvang in samenwerking met onderwijs, overheid en bedrijfsleven. Dit is één van de focussectoren waar de versnellingstafel 2023-2024 op inzet.

We zetten in op het aantrekken en behouden van talent (I)

We willen talent aantrekken op opleidingen en sectoren waar de krapte het grootst is. Door actief te participeren in het Human Capital akkoord in de regio streven we naar een betere samenwerking tussen de drie o's: onderwijs, overheid en ondernemers.
We fungeren als aanjager van de regionale werktafel aantrekken en behoud van talent waar in 2024 drie projecten gericht op het behoud van talent in de regio worden uitgevoerd. Eén daarvan is het IT studentlab waar studenten opdrachten uitvoeren voor IT bedrijven uit de regio onder begeleiding van professionals.

Via het samenwerkingsverband 'Arnhem studiestad' werken we aan het aantrekken en binden van studenten aan de stad. We dragen via evenementen voor scholieren en studenten bij aan het interesseren van jongeren voor opleidingen in Arnhem.

Daarnaast willen we het onderwijs aantrekkelijker maken door steeds meer onderwijs te verbinden aan maatschappelijke opgaven. Hiervoor wordt samengewerkt door de Arnhemse kennisinstellingen binnen de City Deal Kennis Maken.
Daarnaast maken we onderdeel uit van een nauwe samenwerking met de grote onderwijsinstellingen in Arnhem; Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN), Van Hall Larenstein (VHL) en ROC Rijn IJssel. De Arnhemse Leeragenda is bedacht om studenten te laten samenwerken vanuit verschillende kennisinstellingen aan maatschappelijke opgaven in de wijken, die bijdragen aan gezondheid, leefbaarheid en veiligheid en duurzaamheid.

Tevens zoeken we de verbinding met Stichting Studentenhuisvesting (SSH&) en de wijkteams om de studenten een thuisgevoel te geven tijdens hun studententijd. Met Citymarketing Arnhem werken we nauw samen op het snijvlak aantrekkelijke zijn als studentenstad en op welke manier marketing daar een rol in kan spelen.
Ook wordt er met partners in de stad gewerkt aan het organiseren van een Student City Challenge; een hackaton waar studenten voor opdrachtgevers uit de stad concepten uitwerken die bijdrage aan maatschappelijke opgaven uit de stad.

We activeren onbenut arbeidspotentieel (I)

Ieder talent telt, en ieder talent is nodig om de mismatch tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt te verkleinen. Door middel van maatwerktrajecten begeleiden we Arnhemmers die op dit moment nog langs de zijlaan staan naar (betaald) werk.

- Het succesvolle initiatief genaamd de "Beroepentuin" waar in veel (grote) steden al mee wordt gewerkt, wordt ook in Arnhem geïmplementeerd. Werkende en werkzoekende krijgen gedurende twee weken de kans om zich te oriënteren op een aantal beroepen gerelateerd aan de Energysector. Bestaande vaardigheden worden aangevuld met benodigde en vaardigheden door middel van een scholingstraject.
- Daarnaast verkennen we momenteel op welke manier we drempels kunnen verlagen voor ouders die momenteel nog geen betaald werk uitoefenen. Eén van de initiatieven is het verkennen op welke manier de eigen bijdrage voor de kinderopvang kan komen te vervallen zodat ouders gedurende deze periode van de dag betaald werk kunnen verrichten.

In 2030 hebben we een 50% circulaire economie, in 2050 zijn we volledig circulair (D)

Circulaire economie is gebaseerd op het verbinden van economische, sociale en ecologische waarden.
Het gaat daarbij om slim ontwerp, bewust gebruik en meer en beter hergebruik. Het doel hiervan is om het primair grondstoffen gebruik te verminderen en de milieu-impact van materialen omlaag te brengen. De transitie van een lineaire economie naar een circulaire economie vergt veel werk en inspanning.
Vanuit de visie circulaire economie met het bijbehorende plan van aanpak hebben we de volgende speerpunten benoemd:

- Speerpunt 1: Bedrijven stimuleren en faciliteren;
- Speerpunt 2: Verminderen van restafval;
- Speerpunt 3: Inkoopkracht/het goede voorbeeld geven;
- Speerpunt 4: Ontwikkeling van de stad (circulaire bouw en gebiedsontwikkeling).

We stellen een nieuw uitvoeringsplan circulaire economie op (I)

Het eerste uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 loopt eind 2023 af. Een nieuw plan wordt verwacht in het vierde kwartaal van 2023. Deze plannen worden vergezeld van een evaluatie van het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023.

Het eerste uitvoeringsprogramma 2023-2024 is opgezet als groeimodel. Aangezien de gemeente tot 2022 geen overkoepelend circulair beleid had is de eerste twee jaar gebruikt om de eerste stappen te maken en tegelijkertijd een beleidsprogramma in de steigers te zetten waarmee een versnelling vanaf 2024 binnen handbereik ligt. Veel speerpunten in het eerste uitvoeringsprogramma waren daarom actiegericht en gefocust op het opzetten van circulair beleid en het uitvoeren van pilots.

Op dit moment is het nog onduidelijk waar we precies staan met betrekking tot onze doelstelling van 50 % circulariteit in 2030 op de verschillende speerpunten, met uitzondering van speerpunt 2, verminderen van

restafval. De stand van zaken op dit speerpunt is in deze begroting verder uitgewerkt in het programma Wonen en leefomgeving. Voor de overige speerpunten wordt op dit moment een circulariteitsscan uitgevoerd als onderdeel van de evaluatie. Deze scan dient als nulmeting en startpunt voor een monitoringssysteem en dashboard voor circulaire economie.

Op basis van de evaluatie volgt er een nieuw plan voor 2024 en verder. De verwachting is dat er een stevige versnelling nodig zal zijn om de 50% circulariteit in 2030 in zicht te houden. Deze versnelling zal zich onder andere gaan richten op circulair bouwen, waar we ons via de Woondeal Arnhem-Nijmegen aan hebben gecommitteerd, en op circulair inkopen, waarmee wij als overheid het goede voorbeeld willen geven.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Vol energie zetten wij in op een duurzame, creatieve en levendige economie voor het welzijn en de welvaart van de Arnhemmers	**9.735**	**1.711**	**50**	**200**
Dé Europese Energy hotspot worden	521	0	0	0
Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen	3.366	1.562	50	200
Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers	5.787	149	0	0
In 2030 hebben we een 50% circulaire economie, in 2050 zijn we volledig circulair	0	0	0	0
Betere balans tussen vraag en aanbod op de (regionale) arbeidsmarkt	61	0	0	0
Overig	**34**	**44**	**0**	**0**
Totaal	**9.769**	**1.755**	**50**	**200**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	8.082	9.375	10.664	9.769	8.633	8.148	7.779
Baten	1.239	1.222	1.257	1.755	1.600	1.600	1.755
Saldo lasten en baten	***-6.844***	***-8.153***	***-9.407***	***-8.014***	***-7.034***	***-6.548***	***-6.024***
Toevoegingen aan reserves	358	50	50	50	50	50	50
Onttrekkingen aan reserves	713	0	0	200	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***355***	***-50***	***-50***	***150***	***-50***	***-50***	***-50***
Gerealiseerd resultaat	**-6.488**	**-8.203**	**-9.457**	**-7.864**	**-7.084**	**-6.598**	**-6.074**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 9,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Kosten personeel: € 2,7 miljoen;
- Uitgaven voor evenementen: € 1,1 miljoen;
- Uitgaven in het kader van het Fonds Bedrijfsleven: € 0,9 miljoen;
- Uitgaven voor herdenken: € 1,1 miljoen;
- Uitgaven in het kader van ondernemersdienstverlening: € 0,4 miljoen;
- Overige subsidies: € 1,9 miljoen;
- Overige lasten: € 1,7 miljoen.

De totale lasten dalen ten opzichte van 2023 met € 0,9 miljoen. Dit wordt veroorzaakt door de incidentele middelen in 2023 van € 0,2 miljoen voor het versterken van de circulaire economie en € 0,8 miljoen voor het versterken van de werklocaties.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 1,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Toeristenbelasting: € 1,2 miljoen;
- Bijdragen en subsidies van derden: € 0,3 miljoen;
- Overige baten: € 0,3 miljoen.

De totale opbrengsten stijgen ten opzichte van 2023 met € 0,5 miljoen. Dit komt met name door een stijging van de te ontvangen toeristenbelasting met € 0,4 miljoen.

Toevoegingen aan reserves

In 2024 wordt er voor een totaal van € 50.000 toegevoegd aan de reserve Evenementen voor de kroonjaren van Slag om Arnhem.

Onttrekking aan reserves

In 2024 wordt er voor een totaal van € 200.000 onttrokken aan de bestemmingsreserve Evenementen voor het kroonjaar Slag om Arnhem 2024.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
Recreatieschap Overbetuwe
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Economic Board regio Arnhem Nijmegen;
- Ondernemers Kontakt Arnhem (OKA);
- Platform Binnenstad Arnhem (PBA);
- Stichting Arnhemse bedrijventerreinen (StAB);
- Industriepark Kleefse Waard (IPKW);
- GreenBusinessclub Gelderse Poort (GbcGP)
- Overige werklocaties;
- Oost NL;
- Provincie Gelderland;
- VNO NCW;
- Onderwijs- en kennisinstellingen; HAN, Van Hall Larenstein, ROC Rijn IJssel, ArtEZ;
- Stichting Kiemt;
- Stichting Ondernemersfonds Arnhem;
- Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen (TVAN);
- Stichting Citymarketing Arnhem;
- Veluwe op 1;

- Stichting Airnborne Region;
- DOCKS (Durven Ondernemen Centraal Klarendal & St. Marten);
- Stichting Atelierbeheer SLAK;
- FDFA;
- Ontwerpersplatform Arnhem (OPA);
- Innovate;
- Schakel 025 -Stroomversneller;
- Verenigd Creatief Arnhem;
- Gelrestad Sport;
- Groene Metropoolregio (GMR).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Economische agenda;
- Visie werklocaties;
- Visie Nieuwe Haven (juli 2020 - agendapunt 6.1 bijlage 1);
- Kantoornota 2022-2030;
- Detailhandelsvisie;
- Mise-en-place - de Arnhemse Horecavisie;
- RPW 2021-2024 (juni 2021 - agendapunt 6.10 bijlage 1);
- Evenementenvisie Evenement organiseren - Gemeente Arnhem;
- Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/ Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- New Energy made in Arnhem;
- Standplaatsenbeleid;
- Plan van Aanpak Huisvesting Creatieve en Culturele Sector Arnhem;
- Visie Circulaire Economie en Plan van aanpak CE (juli 2021).

Onderwijs

Goed onderwijs is een cruciale pijler bij het tegengaan van kansenongelijkheid. We investeren in de eerste levensjaren van kinderen om hen een goede startpositie op school te bieden. De school als middelpunt van de wijk vormt de basis voor een gezonde en veilige leefomgeving. Daarom zetten we samen met het onderwijs in op een passende plek voor elk kind. Kinderen en jongeren krijgen alle kans om het beste uit zichzelf te halen. Wie gemotiveerd naar school gaat en een goede opleiding kan afronden, heeft immers later zoveel meer kansen. We zetten in op het behalen van een startkwalificatie, basisvaardigheden en gaan laaggeletterdheid tegen bij jongeren en volwassenen. We zorgen voor goede toekomstbestendige onderwijshuisvesting door een beleidsrijk Integraal Huisvestings Plan (IHP) dat we ontwikkelen samen met maatschappelijke organisaties en partners uit het onderwijs.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen (A)

Alle kinderen in Arnhem kunnen het onderwijs volgen dat past bij hun mogelijkheden en talenten. In alle wijken moeten kinderen kunnen opgroeien in een gezonde en veilige omgeving waar hun kansen gelijk zijn. Passend onderwijs is beschikbaar voor elk kind en elke behoefte. Dit begint al bij de kinderopvang en het peuterspeelzaalwerk. Kinderen maken een goede start op school en hebben daar hun leven lang profijt van. We zetten in op preventieve maatregelen en vroeg signalering om onderwijsachterstanden en schooluitval te voorkomen. We zetten in op basisvaardigheden en het behalen van een startkwalificatie die jongeren een goede aansluiting op de arbeidsmarkt bieden.

Meer Arnhemse kinderen hebben een goede startpositie op school (D)

Investeringen in de eerste levensjaren van een kind zijn essentieel voor de verdere ontwikkeling.
Kinderen met een achterstand worden zo vroeg mogelijk gesignaleerd en goed voorbereid op het reguliere onderwijs. Dit gebeurt in de voorschoolse periode in de peuterspeelzalen en de kinderopvang. Deze locaties zijn inclusieve locaties, alle kinderen zijn welkom en krijgen er een passend aanbod.

Als kinderen onverhoopt toch met een achterstand aan het onderwijs beginnen, wordt extra ondersteuning geboden om de onderwijskansen van deze kinderen te vergroten. Ook voor hoog- en andersbegaafden en anderstalige kinderen is het belangrijk dat er voldoende passend onderwijsaanbod is in of in de buurt van Arnhem. Dit sluit aan bij de rijke schooldag en de ontwikkelingen voor een pedagogische wijk. Daarbij is het ook belangrijk dat de schoolgebouwen van goede kwaliteit en passend zijn.

We vergroten het bereik van peuteropvang en zorgen voor een kwalitatief goed aanbod (I)

Voor VVE (Voor- en vroegschoolse educatie) en het ontwikkelrecht kunnen alle peuters 16 uur per week terecht. Speerpunten voor de komende jaren zijn dat nog meer peuters gebruik maken van het ontwikkelrecht en dat de kwaliteit van de VVE-opvang wordt versterkt. Hierbij streven wij naar:

- realiseren van een 100% aanbod;
- realiseren van een 100% bereik VVE- peuters;
- jaarlijks auditen van 50% VVE- locaties.

Om de speerpunten te bereiken, verlenen we subsidie aan de kinderopvang voor VVE- en Ontwikkelrechtplekken, voor extra medewerkers op de groep, voor scholing en professionalisering aan PAS en voor monitoring door PAS. Ook zorgen we dat ontwikkelingsproblemen zo vroeg mogelijk worden gesignaleerd en behandeld. Dit door met alle betrokken partijen een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind neer te zetten.

We vergroten het aanbod ten behoeve van kansengelijkheid op de 25 AOB-scholen (I)

Onderwijsachterstandenbeleid (OAB) vindt plaats op 25 OAB-scholen. Hierbij wordt de ontwikkeling van kinderen in een minder ondersteunende thuisomgeving op school extra ondersteund, onder andere met extra aandacht voor taal. We willen dat er op alle OAB-scholen een extra aanbod komt om kinderen gelijke kansen te bieden. We organiseren samen met onze partners Zomer- en weekendschool en activiteiten voor nieuwkomers. De monitoring wordt uitgevoerd door PAS.

We investeren in het Nationaal Programma Arnhem-Oost (I)

Binnen het Nationaal Programma Arnhem-Oost zetten we in op een holistische aanpak waarin we bouwen met diverse bewezen elementen aan een nieuwe blik op de toekomst. De aanpak bevat werkzame elementen van ‘De Gezonde Basisschool van de Toekomst’, de Rijke Schooldag, tutoring, een breed aanbod van buitenschoolse activiteiten en armoedebestrijding.

- We kennen allemaal de uitdrukking ‘It takes a village to raise a child’. Die uitdrukking gaat zeker op voor Arnhem-Oost, misschien wel meer dan elders. Daarom draait de lijn opvoeden en opgroeien binnen het Nationaal Programma Arnhem-Oost om het verder ontwikkelen van ‘De Pedagogische Wijk’. In ‘De Pedagogische Wijk’ willen wij een grotere gemeenschap van mensen bewegen om te zorgen voor een positief ontwikkelklimaat voor alle kinderen en jongeren in Arnhem-Oost. Zodat alle jeugd in een gezonde en veilige omgeving kansrijk en inclusief kan opgroeien en zijn of haar talenten kan ontwikkelen.
- 'De Pedagogische Wijk’ heeft een reikwijdte van ‘min 10 maanden’ tot 27 jaar en is dus van invloed op verschillende levensfases. School, thuis en omgeving Kinderen groeien op binnen de driehoek school, gezin (huishouden) en omgeving (wijk en peers). Het blijkt dat de ontwikkeling van kinderen voor ongeveer 40% plaatsvindt in de binnen schoolse leefwereld en voor 60% daar buiten. Voor sommige kinderen en jongeren is het helaas zo dat die buitenschoolse leefwereld onvoldoende ontwikkelmogelijkheden en/of structuur biedt. Het gevolg is dat zij zich niet optimaal kunnen ontwikkelen en er een groot onbenut potentieel ontstaat. Zeker ook als de kwaliteit van het onderwijsaanbod niet (volledig) op orde is. Om het potentieel van de kinderen en jongeren in Arnhem-Oost te zien en tot bloei te laten komen is er meer en aanvullend aanbod in samenwerking met het onderwijs nodig.
- Dat aanbod bieden we in het Nationaal Programma Arnhem-Oost door onder andere te investeren in de zogenaamde Rijke Schooldag. Kinderen en jongeren kunnen hun talenten het beste ontdekken en ontwikkelen in een omgeving die ze daarvoor uitdaagt, stimuleert en de kans geeft. Daarom realiseren we op termijn op alle scholen in het primair en voortgezet onderwijs in Arnhem-Oost een Rijke Schooldag. Binnen de Rijke Schooldag werken scholen en lokale partijen nauw samen aan een verrijkt aanbod tijdens, voor en na schooltijd en in de vakantieperiodes. Het gaat onder meer om meer taal- en rekenonderwijs, sport, kunst en cultuur, huiswerkbegeleiding en persoonlijke ontwikkeling. Daarbij bouwen we voort op hetgeen al is ontwikkeld en bekijken we per school en/ of buurt hoe het huidige aanbod verbreed en verdiept kan worden. We organiseren iedere schooldag een aanbod van 8.00 uur tot 17.00 uur. Dit is inclusief een gezonde schoolmaaltijd. Mogelijk breiden we dit op termijn uit naar een aanbod tot 20.00 uur, en op zaterdag.
- We ontwikkelen en bouwen zo een Arnhem-Oost Curriculum.

We investeren in natuureducatie, zodat meer kinderen leren over natuur, duurzaamheid, gezondheid en groen (I)

Arnhem investeert in natuureducatie omdat we van mening zijn dat het waardevol is om kinderen al op jonge leeftijd kennis en ervaring op te laten doen met thema’s als natuur, milieu en duurzaamheid, zodat:

- kinderen de natuur op waarde weten te schatten en daar in hun gedrag op latere leeftijd naar handelen;
- er meer natuur- en milieubewustzijn wordt gecreëerd.

Hierbij werken we aan drie doelen:

1. Meer kinderen (4-12 jaar) van alle 60 basisscholen binnen de gemeente Arnhem nemen deel aan educatieve programma’s over natuur en duurzaamheid en groeien daardoor natuur- en milieubewust op.
2. Elk schoolgaand kind in de leeftijd van 9-10 jaar in Arnhem zal in groep 6 een jaar lang moestuinieren op de basisschool,
3. 7 basisscholen in Arnhem doen mee aan een pilot Duurzame Arnhemse School (DAS) om het thema duurzaamheid (aan de hand van de thema’s afval, energie, gezondheid en vergroenen) een plek binnen het dagelijks onderwijs te geven.

We zorgen voor goede toekomstbestendige (onderwijs) huisvesting (I)

De fysieke leeromgeving van kinderen is van belang voor hun ontwikkeling. We willen dat onderwijshuisvesting daarom aansluit bij de ontwikkelbehoefte van kinderen, een gezond leerklimaat biedt en aansluit op de manier waarop ruimtes in de toekomst gebruikt zullen worden. We zien de school als middelpunt van de wijk. We benadrukken daarom dat onderwijshuisvesting niet alleen gaat over stenen als eindresultaat, maar een middel is voor het behalen van verschillende maatschappelijke doelen, binnen het onderwijs en daarbuiten, en onderdeel is van bredere (gebieds)ontwikkelingen. We ontwikkelen daartoe een meerjarenperspectief op toekomstbestendige onderwijshuisvesting in de vorm van een beleidsrijk Integraal Huisvestings Plan (IHP) voor het funderend onderwijs (primair, voortgezet en speciaal onderwijs). Beleidsrijk betekent dat we het IHP in bovengenoemd breder perspectief plaatsen. Het ontwikkelen van dit beleidsrijke IHP doen we daarom nadrukkelijk samen met maatschappelijke organisaties en onze partners uit het onderwijs.

Het streven is om het IHP eind 2023 te laten vaststellen door de raad. In de tussentijd voeren we de lopende projecten binnen het jaarprogramma onderwijshuisvesting uit. Deze projecten omvatten nieuwbouw, renovatie en het gebruiksklaar maken van tijdelijke onderwijshuisvesting die nodig is tijdens nieuwbouw en renovatie. Het gaat hier om projecten die voortkomen uit het huidige IHP. We rapporteren over lopende projecten in de terugblik over het jaarprogramma 2023 en kijken vooruit in het jaarprogramma 2024.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Het percentage (doelgroep)peuters dat gebruik maakt van VVE of ontwikkelrecht	**86**	**92**	**86**	**89**	

Eenheid: Doel is om alle peuters met een risico op een taalachterstand (deze kinderen krijgen een VVE-indicatie) te bereiken. Het totaal aantal peuters in Arnhem met deze indicatie was in het schooljaar 2019/2020 488. 2020 staat voor schooljaar 2019/2020.

Bron: Stichting PAS (verplichte BBV-indicator)

Meer Arnhemmers hebben een startkwalificatie en voldoende basisvaardigheden (D)

We vinden het belangrijk dat inwoners van Arnhem mee kunnen doen aan de samenleving. Speciale aandacht gaat uit naar de kansen van en het perspectief bieden aan jongeren. Een startkwalificatie, een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden dragen bij aan een goede (start)positie op de arbeidsmarkt. Om vraag en aanbod op de arbeidsmarkt beter op elkaar te laten aansluiten trekken we intensiever op met het onderwijs en het bedrijfsleven.

We werken er aan dat meer jongeren hun startkwalificatie behalen (I)

Ons doel is dat leerlingen die uitvallen (thuiszitters en vroegtijdig schoolverlaters) zo snel mogelijk weer deelnemen aan het onderwijs om een startkwalificatie te behalen. We gaan thuiszitten tegen door met schoolbesturen, jeugdzorginstellingen en andere betrokken partijen het gesprek te voeren over passende onderwijsplekken voor zoveel mogelijk Arnhemse kinderen en jongeren. Daarbij zorgen we met procesafspraken over de regie voor meer duidelijkheid over de onderlinge samenwerking tussen betrokken partijen bij thuiszitters en daarmee een passend aanbod.

We willen dat Arnhemse kinderen en jongeren zo min mogelijk onderwijs missen. Dit betekent dat we zowel ongeoorloofd afwezig zijn (relatief verzuim) als thuiszitten (absoluut verzuim) tot een minimum willen beperken. We streven er naar het percentage vroegtijdig schoolverlaters (VSV) terug te brengen tot onder het percentage van 2018-2019 van 2,81%.

We zetten in op een verbetering van de samenwerking, door het netwerk in en om school te versterken. We richten ons bij de aanpak op de doelgroepen waarbij uitval het meeste voorkomt. We hechten veel waarde aan de monitoring van resultaten. Dit stelt ons in staat om de effecten van het VSV-beleid beter in beeld te krijgen en meer grip te krijgen op de VSV-problematiek.

We gaan laaggeletterdheid tegen (I)

Het hebben van voldoende basisvaardigheden (lezen, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden) is nodig voor inwoners om volwaardig mee te kunnen doen. De aanpak van laaggeletterdheid is een noodzakelijk onderdeel om de ongelijkheid, die van generatie op generatie over gaat, te kunnen doorbreken. Daarom geven we uitvoering aan het Regionaal Programma Volwasseneneducatie 2020-2024 en de jaarplannen. We willen hiermee onder andere een groter bereik van de doelgroep (NT1/NT2) met het educatieaanbod bereiken en meer participatie van burgers in de samenleving.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Absoluut verzuim	**1,80**	**3,10**	**2**	**1,50**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige jongeren dat absoluut verzuimer is (geweest) gedurende het schooljaar (per 1.000 leerlingen): de jongere is niet ingeschreven bij een onderwijsinstelling en beschikt niet over een vrijstelling. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
Streefwaarde absoluut verzuim: 0,5 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Relatief verzuim	**32**	**30**	**31**	**36**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige leerlingen (per 1.000 leerlingen) waarbij sprake is van meer dan 16 uur ongeoorloofd verzuim gedurende 4 opeenvolgende lesweken. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019".
Streefwaarde relatief verzuim: 20 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	**2,80**	**2,50**	**2,60**	**3,10**	
Eenheid:	Vsv'ers zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma. Het vsv-percentage staat voor het aantal vsv'ers als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers die aan het begin van het schooljaar ingeschreven staan.				
Bron:	DUO/ Ingrado				

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen	**8.966**	**2.266**	**84**	**74**
Meer Arnhemse kinderen hebben een goede startpositie op school	2.928	285	84	74
Meer Arnhemmers hebben een startkwalificatie en voldoende basisvaardigheden	6.038	1.981	0	0
Overig (Onderwijshuisvesting)	**18.539**	**684**	**9.095**	**8.268**
Totaal	**27.504**	**2.951**	**9.179**	**8.343**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	23.516	24.592	25.947	27.504	28.575	29.471	29.194
Baten	4.845	2.417	3.681	2.951	2.951	2.951	2.951
Saldo lasten en baten	***-18.671***	***-22.175***	***-22.265***	***-24.554***	***-25.625***	***-26.520***	***-26.243***
Toevoegingen aan reserves	9.767	8.545	9.547	9.179	9.753	8.395	8.400
Onttrekkingen aan reserves	9.885	7.913	8.039	8.343	9.354	9.733	10.124
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***118***	***-632***	***-1.508***	***-836***	***-398***	***1.338***	***1.724***
Gerealiseerd resultaat	**-18.553**	**-22.807**	**-23.773**	**-25.390**	**-26.023**	**-25.183**	**-24.519**

Toelichting

Het programma onderwijs is deze begroting zero based opgebouwd. De activiteiten die binnen dit programma worden uitgevoerd zijn ingedeeld in 6 onderwerpen: onderwijshuisvesting, voorschools aanbod, goede startpositie, bovenwettelijk onderwijsaanbod, voortijdig schoolverlaten en volwasseneducatie. Er bestaat een grote overlap met de wijkprogramma's in de uitvoering van onderwijs. Diverse onderwijsbudgetten zijn doorgemandateerd, waarmee de beleidsmatige inzet niet op Wijken Algemeen, maar op het programma Onderwijs worden begroot. Daarom is voor zero based naar alle onderwijsmiddelen gekeken. Voor onderwijshuisvesting wordt een nieuw Integraal Huisvestingsplan (IHP) wordt opgesteld. Daarmee wordt de begroting voor onderwijshuisvesting zero based opgebouwd, daarom is onderwijshuisvesting, met uitzondering van de beleidsmatige inzet buiten zero based begroten gehouden.

Zoals ook in het plan van aanpak zero based begroten is opgenomen (maart 2022, zaaknummer 640401), worden afwijkingen in de omvang van de programma's eerst op een stelpost geplaatst, waarna deze bij het eerstvolgende integrale besluitvormingsmoment, de Perspectiefnota 2025-2028, meegenomen worden.

In de tabel hieronder staat het totaaloverzicht met de inkomsten en uitgaven voor onderwijs binnen het programma Onderwijs en binnen Wijken Algemeen. Vervolgens is per onderwerp een uitsplitsing opgenomen.

Programma Onderwijs 2024	Inkomsten		Uitgaven			
	Specifieke uitkering	Vastgoed	Subsidie verlening	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
bedragen x € 1.000						
Onderwerp						
Onderwijshuisvesting	-	684	-	367	18.375	18.742
Voorschools aanbod	-		-	178	31	209
Goede startpositie	-		1.860	309	1.069	3.239
Bovenwettelijk onderwijsaanbod						
Natuur- en milieueducatie	-	285	2.156	-	702	2.857
Taal- en spraakontwikkeling	-		-	-	100	100
Ondersteunend personeel basisscholen	-		-	-	-	-
Voortijdig schoolverlaten	-		-	149	-	149
Volwasseneducatie	1.981		2.163	89	259	2.511
Stelpost	-		-	-198	-104	-303
Totaal	**1.981**	**970**	**6.179**	**1.092**	**20.535**	**27.504**

Wijken Algemeen 2024	Inkomsten		Uitgaven			
	Specifieke uitkering	Vastgoed	Subsidie verlening	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
bedragen x € 1.000						
Onderwerp						
Onderwijshuisvesting	-	4.104	-	-	-	6.168
Voorschools aanbod	-	41	2.345	-	214	2.559
Goede startpositie	7.092		5.252	-	1.882	7.134
Bovenwettelijk onderwijsaanbod						
Natuur- en milieueducatie	-		-	-	-	-
Taal- en spraakontwikkeling	-		-	-	-	-
Ondersteunend personeel basisscholen	-		342	-	-	342
Voortijdig schoolverlaten	1.322		1.035	-	1.667	2.702
Volwasseneducatie	-		-	-	-	-
Stelpost	-		-	-	267	267
Totaal	**8.414**	**4.145**	**8.975**	**0**	**3.763**	**19.173**

Totaal wordt een negatieve stelpost van € 303.000 gevormd in het programma Onderwijs doordat de uitkomsten van zero based hoger uitkomen dan de programmaomvang. Binnen Wijken Algemeen wordt een positieve stelpost gevormd van € 267.000 doordat de uitkomsten van zero based lager uitkomen dan de programmaomvang. Dit wil zeggen dat op basis van zero based de lasten binnen het programma Onderwijs € 303.000 hoger begroot zouden moeten worden en binnen Wijken Algemeen € 267.000 lager. Deze stelposten zullen betrokken, indien noodzakelijk, worden bij de integrale besluitvorming bij de Perspectiefnota volgend jaar.

Van de stelpost op het programma Onderwijs wordt € 198.000 gevormd in verband met een hogere beleidsmatige inzet dan op dit moment begroot. Dit betreft met name onderwijshuisvesting. Op dit moment is er 1,56 fte begroot voor onderwijshuisvesting. Dit wordt op dit moment incidenteel aangevuld voor het opstellen van het IHP. Voor

het jaar 2024 is incidenteel ruimte binnen de huidige exploitatie budgetten om tijdelijke inhuur op te vangen. De verwachting is dat er in totaal 3,5 á 4 fte nodig is voor de beleidsmatige uitvoering van onderwijshuisvesting. Dit effect wordt meegenomen in het IHP. Daarnaast is er een tekort van 0,44 fte voor passend onderwijs, er is geen structurele capaciteit om deze activiteiten binnen goede start op te pakken. Vraagstukken hieromtrent worden op dit moment ad hoc opgepakt.

In de praktijk is er een overlap van de beleidsmatige inzet tussen de verschillende onderwerpen, niet iedereen werkt uitsluitend aan één onderwerp.

Van de overige stelpost (deels administratief tussen stad en wijk) betreft € 163.000 voornamelijk een onderbesteding op een aantal subsidieregelingen. De komende periode wordt bekeken hoe hier invulling aan te geven. Zo nodig wordt ook deze stelpost betrokken bij de integrale besluitvorming bij de Perspectiefnota volgend jaar.

Voorschools aanbod	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**0**	**0**	**0**
Inkomsten vastgoed	**41**	**0**	**41**
Verstrekte subsidies	**2.345**	**0**	**2.345**
St. Entrea Lindenhout	177		177
Stichting De Driestroom	131		131
Kinderopvang SKAR BV	568		568
St. Peutercentra Arnhem	765		765
Partou BV	42		42
Kinderopvang Twins	4		4
Kluppluz BV	493		493
Het Kuikentje BV	13		13
Peuteropvang Zand op de Mat	12		12
St. Kentalis Zorg	139		139
Beleidsmatige inzet	**178**	**178**	
Overig	**245**	**31**	**214**
Regionaal voorschools aanbod	203		203
Nog toe te delen middelen gemeentefonds	31	31	
Vastgoed	11		11
Totaal uitgaven	**2.769**	**209**	**2.559**

Binnen Voorschools aanbod wordt € 41.000 aan inkomsten huurinkomsten begroot van een tweetal peuterspeelzalen die gevestigd zijn in gemeentelijk vastgoed. De kosten voor vastgoed hangen samen met dezelfde panden. De beleidsmatige inzet betreft totaal 1,70 fte. Een deel van de dekking voor Voorschools aanbod wordt geboden vanuit de decentralisatie-uitkering (DU) voorschoolse voorziening peuters in de gemeentefondsuitkering. Omdat deze, anders dan een specifieke uitkering, vrij besteedbaar is, zijn deze inkomsten begroot binnen het programma Bestuur, dienstverlening en financiën. De laatste mutaties van deze DU zullen nog worden ingezet als dekking bij een actualisatie van de subsidies.

Goede startpositie	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**7.092**		**7.092**
Verstrekte subsidies	**7.112**	**1.860**	**5.252**
St. Rijnstad	164		164
St. Pas	2.227		2.227
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	394		394
LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	27		27
SIMON scholen	84		84
Kinderopvang SKAR BV	1.174		1.174
St. Peutercentra Arnhem	1.722	1.566	156
Partou BV	163	158	6
St. Rozet	58		58
Kinderopvang Twins	163	137	26
St. Gym & Turnen Arnhem	147		147
Het Kuikentje BV	22		22
St. Flores Onderwijs	750		750
Peuteropvang Zand op de Mat	17		17
MGR Onderwijs	**1.122**		**1.122**
Beleidsmatige inzet	**309**	**309**	
Overig	**1.829**	**1.069**	**760**
Schoolmaaltijden	520	520	
Versterken kansengelijkheid rond onderwijs	520	520	
Holocaustbewustwordingsprogramma	30	30	
Algemeen aanpak onderwijsachterstand	760		760
Totaal uitgaven	**10.372**	**3.239**	**7.134**

Binnen het onderwerp goede startpositie valt de aanpak van onderwijsachterstanden, maar ook prioriteiten die recent zijn aangebracht, zoals schoolmaaltijden, versterken kansengelijkheid en het holocaustbewustwordingsprogramma. Voor de aanpak van onderwijsachterstanden ontvangt Arnhem een specifieke uitkering van € 7,1 miljoen. Aan deze uitkering zijn voorwaarden verbonden en jaarlijks moet verantwoording worden afgelegd aan het Rijk over hoe deze uitkering is besteed. Daarmee is de beleidsvrijheid voor de aanpak van onderwijsachterstanden beperkt, net als andere activiteiten die gedekt worden door specifieke uitkeringen. Meer doen op basis van de eigen inkomsten kan, wanneer de inzet beperkt wordt, zal mogelijk ook de uitkering worden verlaagd.

De Arnhemse bijdrage aan de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling (MGR) met betrekking tot de aanpak van onderwijsachterstanden bedraagt € 1,1 miljoen. Daarnaast is een algemeen budget van € 760.000 begroot dat voornamelijk ingezet wordt voor aanvullende specifieke opdrachten aan de MGR.

De beleidsmatige inzet betreft 2,6 fte.

Bovenwettelijk onderwijsaanbod	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Natuur- en Milieueducatie			
Inkomsten vastgoed	**285**	**285**	**0**
Verstrekte subsidies	**2.156**	**2.156**	**0**
St. Natuurcentrum Arnhem	2.156	2.156	
Schoolmoestuinen 22A53	**520**	**520**	**0**
Vastgoed	**182**	**182**	**0**
Stadsboerderij Presikhaaf	90	90	
Stadsboerderij De Korenmaat	92	92	
Subtotaal lasten	**2.857**	**2.857**	**0**
Taal- en spraakontwikkeling **Bedragen x € 1.000**			
VGGM	**78**	**78**	**0**
Aanvullende opdrachten	**22**	**22**	**0**
Subtotaal lasten	**100**	**100**	**0**
Ondersteunend personeel basisscholen			
Verstrekte subsidies	**342**	**0**	**342**
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	118		118
St. Flores Onderwijs	225		225
Subtotaal lasten	**342**	**0**	**342**
Totaal uitgaven	**3.299**	**2.957**	**342**

De inkomsten voor vastgoed zijn afkomstig van de stadsboerderijen. Voor taal- en spraakontwikkeling is de reguliere bijdrage aan VGGM voor hun taken die zij als gemeenschappelijke regeling voor alle deelnemende gemeenten uitvoeren. Daarnaast is een budget van € 22.000 begroot dat ingezet wordt voor aanvullende opdrachten.

Voor Bovenwettelijk onderwijsaanbod is geen capaciteit in het overzicht opgenomen. 0,2 fte voor natuur- en milieueducatie wordt vanuit het ruimtelijk domein gedekt, de andere onderwerpen zijn verweven met voorschools aanbod en goede start.

Voortijdig schoolverlaten	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**1.322**		**1.322**
Verstrekte subsidies	**1.035**	**0**	**1.035**
De Onderwijsspecialisten	266		266
Rijn Ijssel Roc	275		275
St. Quadraam Maarten van Rossem	116		116
Passend Onderwijs Samenwerkingsv.	70		70
VMBO 'T Venster	67		67
St. School's cool Arnhem	14		14
JINC Arnhem	42		42
St. Chr Onderw Groep Vallei & Geld	83		83
Aeres MBO Velp	101		101
Gemeenschappelijke regelingen	**1.667**	**0**	**1.667**
MGR RMC/VSV	1.476		1.476
VGGM	191		191
Beleidsmatige inzet	**149**	**149**	**0**
Totaal uitgaven	**2.851**	**149**	**2.702**

Voortijdig schoolverlaten is volledig op Wijken Algemeen begroot, met uitzondering van de beleidsmatige inzet van 1,85 fte. Het beleid wordt uitgevoerd door de gemeenschappelijke regelingen en met het verstrekken van subsidies aan diverse onderwijsinstellingen die daarmee voortijdig schoolverlaten zoveel mogelijk beperkten.

Volwasseneducatie	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**1.943**	**1.943**	**0**
Bijdrage regiogemeenten	**38**	**38**	**0**
Verstrekte subsidies	**2.163**	**2.163**	**0**
St. Rijnstad	45	45	
Rijn IJssel Roc	1.311	1.311	
Stichting Prisma Immerloo	16	16	
St. PRAGO	110	110	
St. Rozet	195	195	
Reg Opleids.centr Graafschap College	41	41	
St. Bibliotheek Veluwezoom	50	50	
St. Welzijn Lingewaard	42	42	
IVIO-Opleidingen	232	232	
St. Vitanos	25	25	
Kunstwerk! Cultur voorz. de Liemers	24	24	
DigiSlim	37	37	
Stichting Sante Partners	23	23	
Locus Fysiotherapie	11	11	
St Openbare Bibliotheek Gelderl Zuid	1	1	
Algemeen volwasseneducatie	**259**	**259**	**0**
Beleidsmatige inzet	**89**	**89**	**0**
Totaal uitgaven	**2.511**	**2.511**	**0**

Volwasseneducatie is een taak die Arnhem voor de regio uitvoert. Naast de specifieke uitkering ontvangt Arnhem ook een gedeeltelijke vergoeding van € 38.000 voor de beleidsmatige inzet. De totale beleidsmatige inzet bedraagt 1 fte.

Toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves
In 2024 wordt totaal € 9,2 toegevoegd aan de reserves. € 9,1 miljoen aan de bestemmingsreserve Onderwijs voor de dekking van toekomstige kapitaallasten en € 119.000 van de bestemmingsreserve Vastgoed voor toekomstig onderhoud.

Daarnaast wordt totaal € 8,3 miljoen onttrokken aan reserves. € 8,2 miljoen aan de bestemmingsreserve Onderwijs ter dekking van kapitaallasten en € 106.000 aan de bestemmingsreserve Vastgoed voor de dekking van het onderhoud.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Op alle gebieden wordt nauw samengewerkt met besturen en medewerkers van onderwijs (primair onderwijs (PO), voortgezet onderwijs (VO), (voortgezet) speciaal onderwijs (V)SO, middelbaar beroepsonderwijs (MBO) en hoger beroepsonderwijs (HBO), voorschoolse voorzieningen, kinderopvang, maatschappelijke partners en sociaal ondernemers.
In de uitvoering worden maatschappelijke partners betrokken.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Subsidieregeling Aanpak voortijdig schoolverlaten;
- Plan van aanpak voortijdig schoolverlaten Arnhem 2021 tot en met 2024;
- Jaarprogramma onderwijshuisvesting 2020;
- Herstelagenda; Arnhemse aanpak onderwijs;
- Subsidieregeling Voorschools Aanbod Arnhem;
- Raadsvoorstel en -besluit Verzelfstandiging Natuurcentrum Arnhem;
- Raadsbesluit om gemeentelijke leerplichttaken regionaal uit te voeren;
- Raadsbesluit om RMC-taken / Team VSV onder te brengen bij het RBL;
- Raadsbesluit d.d. 6 november 2017 wijziging MGR sociaal domein;
- Integraal huisvestingsplan primair onderwijs Arnhem 2017-2026;
- Programma Volwasseneneducatie & aanpak Laaggeletterdheid (2021-2024);
- Vaardig Arnhem (2021-2022).

Cultuur

De waarde van kunst en cultuur voor onze samenleving is groot en is nadrukkelijk méér dan alleen schoonheid, troost of vermaak. De artistieke en intrinsieke waarde van kunst en cultuur zijn de basis van een goed cultuurbeleid. Tegelijkertijd bevinden kunst en cultuur zich niet op een eiland, maar zijn ze onderdeel van een brede maatschappelijke agenda. Kunst, cultuur en creativiteit helpen bij het aangaan van complexe maatschappelijke vraagstukken zoals groeiende kansenongelijkheid, tweedeling en polarisatie, de klimaatcrisis, woningnood en toenemende eenzaamheid onder ouderen en jongeren.
We blijven met ons beleid werken aan versterking van ons culturele aanbod: van de podiumkunsten (dans, toneel, muziek), musea en beeldende kunst tot film, letteren (van' spoken word' tot leesbevordering) en creatieve industrie (zoals mode en design). We zorgen dat talent zich kan ontwikkelen en koppelen talent aan de opgaven in onze stad. We willen zoveel mogelijk mensen laten meedoen, cultuur is er immers voor iedereen.
Cultuurmakers hebben ruimte nodig om te innoveren en nieuwe dingen uit te proberen. Daar hoort bij dat we zorgen voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad. Daarnaast verdient cultuurhistorisch erfgoed een prominente plek in de stad. Mensen moeten het kunnen zien, er meer over te weten kunnen komen en het vooral ook kunnen beleven. Ook dit zorgt voor een aantrekkelijke stad.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar (A)

Kunst verbindt en is het cement van de Arnhemse samenleving. Kunst en cultuur maken de stad mooier en aantrekkelijker om in te wonen, te werken of te verblijven. Cultuur levert een wezenlijke bijdrage aan de levendigheid en leefbaarheid van stad en wijken. Het brengt inwoners bij elkaar en versterkt de onderlinge verbondenheid. Dankzij het bruisende en diverse aanbod dat Arnhem te bieden heeft, kan iedereen meedoen met en genieten van kunst en cultuur, ongeacht achtergrond, leeftijd of inkomen. We investeren in zowel het topsegment, makers als breedtekunst en -cultuur.

Verbreding van cultuurbereik en participatie (D)

Cultuur is van en voor iedereen. We streven ernaar de toegankelijkheid en bereikbaarheid van kunst en cultuur in de breedte te vergroten en daarmee actieve en passieve cultuurdeelname te stimuleren. Dit komt de persoonlijke ontwikkeling van mensen ten goede, maar is ook voor de ontwikkeling van de lokale en regionale samenleving belangrijk, onder andere voor de sociale cohesie.

Cultuur is van en voor iedereen (I)

We zetten in op het vergroten van de cultuurdeelname van jeugd en ouderen en stimuleren kunstbeoefening op amateurniveau.

- Cultuureducatie moet voor elk kind beschikbaar en bereikbaar zijn. In 2023 hebben wij het Convenant Cultuureducatie Arnhem opnieuw afgesloten tot 2030. In het convenant werken onderwijsinstellingen, culturele instellingen en de gemeente samen om cultuureducatie een vaste waarde te laten zijn in het onderwijsprogramma van het Primair Onderwijs. De (landelijke) programma's Cultuureducatie met Kwaliteit en Meer Muziek in de Klas staan hierbij centraal. Daarnaast is een van de pijlers om cultuureducatie te verbreden naar het buitenschoolse onderwijs, waarbij verbinding gezocht wordt met het Nationaal Programma Arnhem Oost. Ook in de programmering van buitenschoolse activiteiten willen we het cultuuraanbod versterken, bijvoorbeeld in het nieuwe jongerencentrum in Schuytgraaf. We werken een voorstel uit zodat jongeren tot 18 jaar gratis naar voorstellingen, concerten of tentoonstellingen kunnen.
- Via het convenant Arnhem Cultuurparticipatie (ACP) 55Plus, waarin Rozet participeert, stimuleren wij samen met culturele, welzijns- en zorginstellingen de maatschappelijke betrokkenheid van ouderen door kunst en cultuur.
- We faciliteren het beoefenen van amateur- en breedtekunst waar het gaat om locaties voor lessen en presentatie via onze subsidies aan Rozet, Huis van Puck en de Jacobiberg. Toch constateren wij dat de vraag naar betaalbare en goed gefaciliteerde ruimtes voor amateurkunst het aanbod overstijgt. Het gemeentebreed te ontwikkelen accommodatiebeleid heeft als doel om maatschappelijke accommodaties zo goed mogelijk in te zetten, passend bij de vraag vanuit de samenleving. Hierin wordt de vraag vanuit de breedtekunst meegenomen.
- Wij ondersteunen de amateurkunst via de Amateurkunstregeling en de subsidieregeling Presentatie Amateurkunst. Daarnaast stellen wij geld beschikbaar voor het organiseren van een jaarlijks amateurkunstfestival. Het platform Amateurkunst Arnhem is de gesprekspartner van de gemeente. Gezamenlijk bezien we hoe het belang van ruimte en programma voor de breedtekunst voldoende kunnen worden geborgd.

De aandacht voor de maatschappelijke impact van kunst en cultuur groeit. In Arnhem biedt dat kansen bij de opgaven op sociaal-maatschappelijk gebied zoals bij het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Kunst en cultuur kunnen bijdragen aan emancipatie, kansengelijkheid, persoonlijke ontwikkeling van onder andere jongeren en aan een prettige en veilige leefomgeving. Hier zetten we de komende jaren sterker op in.

Een artistiek interessant, divers en veelzijdig cultureel aanbod in de stad **(I)**

Cultuurmonitor 025
Bij de totstandkoming van het profiel van cultuurregio 025 Arnhem – Nijmegen is geconstateerd dat beide gemeenten op andere wijze en met andere intensiteit en frequentie aan effectmeting doen. We zijn bezig dit te stroomlijnen, zodat we via dezelfde indicatoren langjarig inzicht krijgen in cultuurgedrag en -waardering in beide steden en tussen beide steden. Zo wordt in Nijmegen vierjaarlijks een enquête onder het publiek van de grotere instellingen gehouden; iets wat Arnhem in dezelfde vorm inmiddels ook doet. We streven ernaar te komen tot een Cultuur Monitor Arnhem Nijmegen om cultuur in Arnhem op een aantal indicatoren langjarig te kunnen volgen. Daarnaast nemen Arnhem en Nijmegen deel aan de recent gestarte Cultuurmonitor Gelderland, die eveneens langjarig het effect van beleid volgt. Beide betrekken we bij de monitoring van ons cultuurbeleid.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal bereikte scholen in Arnhem			**55**	**57**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Aantal bereikte scholen met programma Cultuureducatie met Kwaliteit			**21**	**20**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Aantal bereikte leerlingen in het primair onderwijs met Cultuureducatie met Kwaliteit			**5500**	**6664**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Waardering aanbod culturele voorzieningen in de buurt	**41**		**41**		
Eenheid: % (helemaal) eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten.					
Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)					

Versterking van de culturele infrastructuur **(D)**

Arnhem onderscheidt zich van andere steden door een complete keten educatie-productie-presentatie in nagenoeg alle kunstvormen. Daarin blijven we investeren. Dit is een belangrijke randvoorwaarde voor de doorstroming en vernieuwing van talent, van amateur tot professional.

Stimulering van het makersklimaat **(I)**

Arnhem is een stad van makers waar talent zich kan ontwikkelen, kan doorgroeien en professionaliseren. Arnhem kent een subsidiegebouw dat zowel laagdrempelig is als groei stimuleert en we zorgen voor voldoende voorzieningen (podia en presentatiemogelijkheden) en randvoorwaarden als ateliers, repetitieruimte en regelgeving. Voor programmering is meer geld vrijgemaakt om zo het aanbod meer divers en actueel te maken en beter aan te laten sluiten bij de behoeften van verschillende doelgroepen, onder wie jongeren. We bekijken hoe de debatfunctie in de stad beter kan worden ingevuld, waarbij we de bestaande voorzieningen meenemen.

Cultuurplatform Cultuur Academy (een fusie tussen Schakel025 en Cultuur Academy) bouwt voort op een stevig programma voor de sector waarbij focus ligt op het delen van kennis, ondernemerschap en professionalisering.

Met het vaststellen van het Kader Beeldende Kunst in de Openbare ruimte en het plan Kunst in Uitvoering is er onder andere extra aandacht voor het verstrekken van kunstopdrachten waarmee wordt bijgedragen aan versterking van het makersklimaat. Met kunst en kunstuitingen wordt kwaliteit toegevoegd aan de openbare ruimte en wordt de stad aantrekkelijker voor inwoners en bezoekers. Ook street art krijgt een extra impuls, door muurschilderingen toe te voegen in de stad. Deze geven toegevoegde waarde voor de leefbaarheid en promotie van onze stad en geven een artistiek kwalitatieve impuls.

We ondersteunen de Arnhemse modepartners, ArtEZ, State of Fashion, Fashion + Design Festival Arnhem (FDFA), Museum Arnhem en Rijn IJssel met een bijdrage aan een coördinator die uitvoering geeft aan het meerjarenprogramma. De strategie van Modepartners 025 sluit aan op onze eigen ambities om het mode-ecosysteem in Arnhem en regio te versterken, mode steviger te verbinden met maatschappelijke opgaven, zoals duurzaamheid, circulaire economie en inclusie en de relatie tussen mode en de maakindustrie te versterken.

Zorg voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad (I)

De culturele en creatieve sector is van grote waarde voor onze stad. De werkgelegenheid in de sector groeit. De wachtlijsten voor betaalbare werkplekken lopen op. Het tijdelijke aanbod neemt tegelijkertijd af, en de groei van nieuw aanbod vlakt af. De ruimte in Arnhem is beperkt en er zijn forse (woningbouw)opgaven. We geven uitvoering aan het door de raad vastgestelde 'plan van aanpak huisvesting creatieve en culturele sector' en daarmee willen we 12.000 m2 permanente werkruimte voor de sector realiseren in de periode 2021-2024, waaronder voor makers. Via de regeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen kunnen makers in een vroeg stadium worden ondersteund in hun planvorming voor permanente ruimte. Daarvan wordt goed gebruik gemaakt. We signaleren echter dat het door allerlei oorzaken nog niet is gelukt daadwerkelijk permanente werkruimte te realiseren. Inzet en noodzaak blijft om deze doelstelling te halen zodat we creatieve makers ruimte kunnen bieden in en kunnen behouden voor de stad. We kijken nadrukkelijk naar een nog actievere regierol van de gemeente daarbij. Als gemeentelijk vastgoed vrijkomt kijken we eerst of dit kan worden ingezet voor maatschappelijke functies, zoals voor culturele makers. Waar nodig en met een passende businesscase kunnen voor dit doeleinde ook strategische aankopen worden gedaan.

De businesscase voor de vestiging van Popcentrum Jacobiberg in Arnhem-Zuid aan de Groningensingel wordt verder uitgewerkt. Het nieuwe cultuurgebouw wordt naar verwachting in 2026 opgeleverd. Om die reden wordt ook naar tijdelijke huisvesting voor de Jacobiberg gekeken, wanneer de bruikleen van hun huidige onderkomen op De Hes wordt opgezegd.

Stichting SLAK Ateliers heeft in Arnhem tot doel om woon- en werkruimten en broedplaatsen voor culturele en creatieve professionals te realiseren. De gemeenten Arnhem en Nijmegen hebben in 2022 opdracht gegeven voor een benchmark onderzoek SLAK. Mede naar aanleiding van de uitkomsten van dit onderzoek, hebben wij samen met SLAK en de gemeente Nijmegen geconcludeerd dat er aanpassingen nodig zijn in het huidige model van het creëren, beheren en exploiteren van ateliers, werk- en oefenruimten. Ons hoofddoel is dat de ateliervoorraad in de stad behouden blijft, professioneel wordt beheerd en financieel gezond wordt geëxploiteerd. Voor ons staan betaalbaarheid, verduurzaming en continuïteit daarbij centraal. Met deze uitgangspunten wordt in 2024 een herstructureringstraject van SLAK geïmplementeerd.

Nieuwe multifunctionele cultuurlocatie in Arnhem-Zuid (I)

Het is al langere tijd bekend dat het culturele aanbod niet goed is verdeeld over de stad en dat er relatief weinig culturele voorzieningen zijn in Arnhem-Zuid, terwijl daar steeds meer mensen wonen. We vinden dit onwenselijk, kunst en cultuur moeten voor iedereen bereikbaar zijn. De nabijheid van cultuur is belangrijk en zelfs bepalend voor de deelname aan cultuur. Daarom zetten we in op de versterking van het culturele aanbod en de faciliteiten in Arnhem-Zuid voor cultuureducatie, -participatie en -presentatie. Zo werken we aan een multifunctionele cultuurlocatie in Zuid, waarbij we nadrukkelijk ook kijken naar de behoeften van bewoners. Samen met bewoners, cultuurpartners en andere betrokkenen maken we hiervoor een plan. Ondertussen wordt in samenwerking met Bureau Ruimtekoers geprogrammeerd in Zuid, op diverse locaties. De uitkomsten van deze testprogrammering gelden als opmaat naar een definitieve uitbreiding van het aanbod en de voorzieningen.

Ook de voorgenomen verhuizing van popcentrum Jacobiberg naar de Groningensingel draagt bij aan meer cultuur in Zuid. Dit geldt ook voor de mogelijke verruiming van de openingstijden van Rozet Kronenburg en de uitbreiding van activiteiten die daardoor mogelijk wordt.

We gaan de waardering van het aanbod aan culturele voorzieningen in Arnhem-Zuid de komende jaren meten. Doel is de waardering te verhogen/ gelijk te trekken met de waardering van culturele voorzieningen stadsbreed.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal gerealiseeerde m2 permanente werkruimte voor de sector			**0**	**0**	
Eenheid:	m2 permanente werkruimte. In 2021 mee gestart. Streefwaarde 2022 4.000m2				
Bron:	Gemeente Arnhem				

Waardering aanbod culturele voorzieningen in Arnhem Zuid	**31,60**		**31,10**		
Eenheid:	% (helemaal) eens met de stelling: in Arnhem Zuid zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Profilering en vitalisering van het culturele klimaat (D)

We zetten in op het versterken en behouden van de toppositie die Arnhem heeft als culturele en creatieve stad en dragen zo bij aan werkgelegenheid, innovatie en een aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Daarbij is ook onze rol, positie en samenwerking in de brede regio van belang.

Toekomstbestendige huisvesting van het Stadstheater en onze Rijksgezelschappen Oostpool en Introdans **(I)**

Toekomstbestendige huisvesting van onze culturele instellingen is van groot belang zodat zij kunnen inspelen op de veranderende samenleving en zo relevant blijven voor hun bestaande en toekomstige publiek.
De renovatie en verbouwing van het Stadstheater, inclusief kleine zaal, is in de ontwerpfase en het Stadstheater is vanaf eind 2023 tot in 2027 gesloten. In deze jaren zal een groot deel van de voorstellingen van het Stadstheater in Musis plaatsvinden, dat hiervoor wordt aangepast.

Theater Oostpool en Introdans zijn aan zet om hun eigen nieuwe huisvesting te realiseren. De provincie Gelderland heeft, in navolging van de gemeente, hiervoor geld in het vooruitzicht gesteld: een bedrag van 10 miljoen. We steunen en ondersteunen de twee gezelschappen in dit project en vinden het logisch als de nieuwe huisvesting in de nabijheid van het Stadstheater zou zijn.

Ontwikkeling van de Sonsbeektentoonstelling en State of Fashion **(I)**

Het afgelopen jaar heeft de Sonsbeektentoonstelling flink onder druk gestaan. In opdracht van de gemeente is onderzoek gedaan naar de toekomstbestendigheid van de organisatie en de editie in 2024. Het opstappen van het curatorenteam van Sonsbeek 20-24 is hierin meegenomen. Sonsbeek is een internationaal gerenommeerde tentoonstelling die een grote meerwaarde heeft voor onze stad. Na het haalbaarheidsonderzoek is besloten een RESET uit te voeren en eerst te zorgen voor een toekomstbestendige organisatie van Sonsbeek. De stichting is gesplitst en gaat zich zowel inhoudelijk organisatorisch als financieel versterken.

Er wordt gewerkt aan een nieuwe editie waarin bij het jubileum van 75 jaar Sonsbeek wordt stilgestaan. De jubileumeditie is na onderzoek door BMC naar de haalbaarheid, een jaar verschoven naar 2025. Voor de ‘jubileum’ editie hebben we incidenteel extra middelen gereserveerd zodat Sonsbeek verder kan bouwen. Sonsbeek voert daarover ook het gesprek met onder andere het Rijk, de Provincie en publieke en private fondsen. Wij zullen daarbij ondersteunen. We hebben meegegeven dat voor ons de locatie in het park, stevige betrokkenheid van de stad en verbinding met Arnhemse/regionale kunstenaars(initiatieven) van belang zijn. Ook willen we dat de Sonsbeektentoonstelling bekender wordt bij een bredere groep Arnhemmers.

State of Fashion staat er zowel inhoudelijk, organisatorisch als financieel steviger voor, mede dankzij de opname in de landelijke culturele basisinfrastructuur (BIS) en de samenwerking in Modepartners 025. State of Fashion is nu een eigen stichting na de splitsing van Sonsbeek. Na afronding van de editie 2022 is gestart met de voorbereiding voor de biënnale in 2024. We blijven State of Fashion steunen.

Versterking van de (samenwerking in de) Cultuurregio 025 **(I)**

De samenwerking in Cultuurregio 025 is steeds intensiever. Cultuur maakt integraal onderdeel uit van de regionale opgave van de 'Ontspannen Regio' van de Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen (GMR). We werken met de regio aan het Uitvoeringsplan Transformatievoorstel Cultuurregio 025 waarvoor de provincie Gelderland een bijdrage van € 1,3 miljoen heeft toegekend. Uitgangspunt is werken aan duurzame structuurversterking van de hele culturele keten in de hele regio. Dat betekent dat de acties een regiobreed en blijvend effect moeten hebben op de keten van top- en middensegment, cultuureducatie, kunstvakonderwijs en amateurkunst. We voeren dit samen uit met onze regiogemeenten, provincie en culturele instellingen. Namens de GMR zijn we penvoerder voor de subsidie van de provincie aangezien de GMR geen subsidies kan verstrekken.

De Cultuurregio 025 neemt actief deel aan het structureel overleg van de stedelijke cultuurregio's met het Ministerie van OCW, het IPO en de VNG. De komende periode zijn onder andere innovatie & transitie van de sector, de code diversiteit & inclusie, de code governance en de code fair practice van de culturele sector, net als de ontwikkeling van het landelijk cultuurbestel, belangrijke onderwerpen.

Behoud van werkgelegenheid in de culturele en creatieve sector **(I)**

Kunst- en cultuurinstellingen zijn grote werkgevers in de stad, die we zo goed mogelijk willen faciliteren. In de culturele en creatieve sector werken in Arnhem circa 5.000 mensen; dat is circa 4,6% van de Arnhemse werkgelegenheid. Ons doel is dit aandeel te behouden. Fair practice is een belangrijk thema en blijft daarom een aandachtsgebied. We blijven onze instellingen daar scherp op houden en in ondersteunen. Onder andere de Cultuur Academy organiseert sessies in de stad en heeft contact met relevante partijen zoals Kunsten ’92 en Platform Arbeidsmarkt Culturele en Creatieve Toekomst (ACCT).

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage werkenden in de Arnhemse culturele en creatieve sector	**4,60**	**4,70**	**4,60**	**4,70**	

Eenheid: % werkenden

Bron: Monitor Vitale Economie/ PWE op basis van landelijke definitie/ indeling creatieve sector

Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren (A)

Het Arnhem van nu is het resultaat van een lange ontwikkelingsgeschiedenis. Deze geschiedenis is dagelijks en vrijwel overal te ervaren en bepaalt voor een belangrijk deel het aanzien van de stad. Het aanwezige erfgoed is in meerdere opzichten betekenisvol en waardevol. In cultuurhistorisch opzicht weerspiegelt het erfgoed de geschiedenis van de stad. Dit erfgoed is niet reproduceerbaar en van onvervangbare waarde. Erfgoed vertegenwoordigt daarnaast identiteitswaarde. Het karakter van een buurt of stad maakt dat mensen zich er thuis of ermee verbonden voelen. Vaak gaat dat om plekken en/of gebouwen, maar ook de verhalen die hierbij horen en eigen belevingen zorgen hiervoor. Erfgoed is ook van belang voor de stadseconomie. Het historische karakter van de binnenstad is een belangrijke basis voor het aantrekkelijke winkel- en verblijfsklimaat. Bezoek aan de binnenstad leidt tot bestedingen. Monumentale parken worden intensief gebruikt en trekken mensen en bedrijven aan die zich graag in de buurt van zo'n park willen vestigen. Erfgoed draagt kortom bij aan een aantrekkelijk klimaat voor bewoners, ondernemers en bezoekers van de stad.
Het is de ambitie om goede erfgoedzorg, niet alleen door bescherming van cultuurhistorisch waardevolle objecten, vooral vorm te geven door kennisoverdracht, stimulering en behoud door ontwikkeling. Dit doen we om de cultuurhistorische factor een zichtbare en samenhangende rol te geven in stedelijke ontwikkeling. We zijn trots op deze wijze waarop dit met eigenaren van monumenten wordt gerealiseerd en de stappen die de gemeente aan het maken is op het gebied van verduurzaming van monumenten.

Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed (D)

Het Arnhemse erfgoedbeleid richt zich op behoud en versterking van cultuurhistorische waarden en helpt hiermee bij te dragen aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren. Dit wordt bereikt door:

- Cultuurhistorie als inspiratiebron op te nemen in ontwerpopgaven en gebiedsprocessen, hier vorm aan te geven in (ruimtelijke) plannen en projecten waardoor cultuurhistorie zichtbaar en beleefbaar wordt gemaakt. Een voorbeeld is de herinrichting van de Velperweg waarbij de oude laanstructuur en het landgoedverleden een belangrijk uitgangspunt is.
- (Her-)bestemming van cultuurhistorisch erfgoed, door dit erfgoed een duurzame bestemming te geven en daardoor voor de stad te behouden. Natuurlijk moet hierbij worden gedacht aan de Eusebiuskerk die na 13 jaar restauratie weer klaar is voor de toekomst, maar ook aan het vernieuwde en gerestaureerde Museum Arnhem en monumentale kantoren die tot duurzame woongebouwen zijn herbestemd.
- Het cultuurhistorische erfgoed duurzaam te beschermen, waar de kwetsbaarheid ervan dit noodzakelijk maakt, bijvoorbeeld door plantoetsing en vergunningverlening. Te denken valt hierbij aan renovaties van woningen op de Geitenkamp, in samenwerking met corporaties.
- Kennis over het Arnhemse erfgoed toegankelijk te maken en daarmee het publieksbereik en draagvlak voor het behoud van cultuurhistorisch erfgoed te vergroten, bijvoorbeeld door advisering, erfgoedpublicaties, het organiseren van lezingen en tentoonstellingen, het onderhouden van Planon, een extern te raadplegen monumentendatabase, en het actualiseren van de cultuurhistorische waardenkaart.
- In 2023 is gestart met het maken van een erfgoedagenda. Deze erfgoedagenda wordt begin 2024 voorgelegd aan de raad en de gaat de basis vormen voor ons werk.

Bescherming en herbestemming van cultuurhistorisch erfgoed (I)

Bescherming van cultuurhistorisch erfgoed maakt deel uit van het dagelijkse werk en wordt doorlopend vormgegeven door vergunningverlening en kennisoverdracht, het leveren van bijdragen aan bestemmingsplannen en deelname in projectgroepen ter voorbereiding op de Omgevingswet. In die projectgroepen is erfgoed/het Arnhemse historische DNA als mede-kwaliteitsbepalend bij ruimtelijke ontwikkelingen gepositioneerd en in het Voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 geland. Herbestemmingen worden eveneens afgewogen binnen het kader van de vergunningverlening, met oog voor kansen die deze kunnen bieden. In de monumentenzorg is, zeker met het oog op de klimaatproblematiek en de sterk stijgende energieprijzen, grote aandacht voor verduurzaming. Hierbij is het van belang duurzaamheidsmaatregelen te treffen zonder dat cultuurhistorische waarden wezenlijk worden aangetast. In samenhang met onze opgaven voor duurzaamheid (voorheen NEMIA) wordt vanuit een bestuurlijke opdracht gewerkt aan een beleidskader voor de verduurzaming van monumenten. Voor deze verduurzaming is een energiecoach aangesteld. Een ander speerpunt is het uitwerken van de toekomstverkenning Religieus Erfgoed naar een actieplan. Ook bij de gebedshuizen is aandacht voor duurzaamheid. Hiervoor is een energycafé georganiseerd die de start markeert van een green deal voor deze specifieke categorie objecten. Als speerpunten kunnen worden genoemd het in kaart brengen van gebieden waar erfgoedwaarden nog niet voldoende in beeld zijn maar waar mogelijk wel beschermingsvraagstukken spelen en het voor bestuurlijke vaststelling voorleggen van de geactualiseerde archeologische verwachtingskaart.

Zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed **(I)**

- Erfgoed wordt waar mogelijk zichtbaar en beleefbaar gemaakt in de stad. Zo speelt het laan- en landgoedverleden van de Velperweg een belangrijke rol bij de herinrichting van deze weg, staan de gemeente en de Stichting Eusebius Arnhem in nauw contact als het gaat om de programmering van het ondergrondse verleden van de kerk en wordt gewerkt aan een managementplan voor beheer en verdere zichtbaarheid van de Limes (Romeinse rijksgrens) in Arnhem. We werken verder mee aan de doorontwikkeling van de Historische Kelders, als locatie om het middeleeuwse verleden van Arnhem te beleven.
- In projecten gaan wij ontwikkelkansen agenderen, stakeholders enthousiasmeren en kennis overdragen. Projecten waarin dit op korte termijn gaat spelen houden vooral verband met de verdichtingsopgaven waarvoor de stad staat.
- Er wordt archeologisch vondstmateriaal voor tentoonstellingen geleverd.
- De Open Monumentendag wordt ondersteund, onder meer door het geven van rondleidingen en ambtelijk advies.

Ontsluiting van kennis over erfgoed **(I)**

- Planon, de monumentendatabase die raadpleegbaar is voor monumenten- en andere erfgoedgegevens, wordt, nu deze geactualiseerd is, beheerd en bijgehouden.
- Actuele berichtgeving wordt gedeeld op social media.
- Ondersteuning van Stichting Monuscript die jaarlijks boeken uitbrengt in de Arnhemse Monumenten Reeks. Er wordt nu gewerkt aan een publicatie over de Kleefse Waard, medio 2024 te presenteren.
- Nu het historische deel nagenoeg is afgerond, wordt begonnen met het schrijven van het publieksboek over de archeologische opgravingen in de zuidelijke binnenstad.
- Rapporten van het archeologische onderzoek ter hoogte van de Jansplaats en Schuytgraaf veld 26 (inventariserend onderzoek) komen gereed.
- De archeohotspot vervolgt zijn werkzaamheden met betrekking tot de determinatie van Arnhems archeologisch vondstmateriaal en uitleg daarover aan bezoekers van het Erfgoedcentrum. Na een evaluatie is gekozen voor een gewijzigde vorm van de archeohotspot: afgeslankter qua opzet, maar meer zichtbaar en zich daarmee samenhangend richtend op een groter publieksbereik.
- Archeologisch onderzoek in de stad gaat gepaard met berichtgeving en publiciteit.

Regisseren en uitvoeren van archeologisch onderzoek en archeologisch depotbeheer **(I)**

- In het najaar volgt een opgraving van een deel van het Romeinse grafveld in Schuytgraaf (veld 26).
- Archeologisch onderzoek is daarnaast voorzien in de Rijnwijk, Rijnkade en in de omgeving van het Stadstheater.
- Depotbeheer: het nieuwe depot in Museum Arnhem wordt verder gebruiksklaar gemaakt, inclusief standplaatsregistratie van vondstdozen.
- Bij archeologische projecten wordt vooral ook de regierol aangenomen. Projecten doen zich voor in zowel de historische binnenstad als daarbuiten.

Regioadvisering archeologie **(I)**

De gemeente Arnhem werkt met zeven omliggende gemeenten samen in regionaal verband. De regio-archeoloog adviseert de gemeenten doorlopend over het meenemen van archeologie in ruimtelijke ontwikkelingen en het beleefbaar maken ervan, formuleert beleid en toetst rapporten en adviesdocumenten. De regio-archeologie wordt gefinancierd door de omliggende gemeenten en provinciale subsidie. In 2021 is vanuit de provincie subsidie beschikbaar gesteld tot en met 2024.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar	**39.140**	**8.034**	**3.263**	**13.208**
Verbreding van cultuurbereik en participatie	34.979	8.034	883	371
Versterking van de culturele infrastructuur	4.161	0	2.380	12.838
Profilering en vitalisering van het culturele klimaat				
Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren.	**2.369**	**838**	**304**	**224**
Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed	2.369	838	304	224
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**41.509**	**8.872**	**3.567**	**13.432**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	36.171	38.750	44.042	41.509	40.688	40.655	45.355
Baten	8.059	7.524	8.707	8.872	8.423	8.423	8.423
Saldo lasten en baten	***-28.112***	***-31.227***	***-35.335***	***-32.637***	***-32.265***	***-32.232***	***-36.932***
Toevoegingen aan reserves	4.282	3.204	3.451	3.567	1.040	1.040	1.040
Onttrekkingen aan reserves	4.886	832	4.127	13.432	765	923	791
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***605***	***-2.372***	***676***	***9.865***	***-275***	***-117***	***-249***
Gerealiseerd resultaat	**-27.508**	**-33.599**	**-34.659**	**-22.772**	**-32.540**	**-32.349**	**-37.181**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 41,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Subsidies en gemeenschappelijke regelingen: € 27,7 miljoen;
- Kapitaallasten: € 4,6 miljoen;
- Kosten personeel: € 1,6 miljoen;
- Overige kosten: € 7,6 miljoen.

De totale lasten dalen met € 2,7 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt onder andere door € 2,5 miljoen budgetoverheveling 2022 die in 2023 besteed wordt en € 1,3 miljoen incidentele indexatie van subsidies in 2023. Hier tegenover staat uitbreiding van de formatie van € 0,1 miljoen en een indexatie 2024 van € 1,4 miljoen.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 8,9 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Verhuur panden en accommodaties: € 8,5 miljoen;
- Bijdrage van deelnemende gemeenten voor regioarcheologie: € 0,1 miljoen.
- De specifieke uitkering (SPUK) Impuls jongerencultuur (D21); € 0,3 miljoen.

De totale opbrengsten stijgen met € 0,2 miljoen ten opzichte van 2023. Dit wordt veroorzaakt doordat de specifieke uitkering Impuls jongerencultuur 2022 van € 0,3 miljoen in 2023 is begroot en de huurinkomsten met 0,5 miljoen stijgen.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 3,6 miljoen toegevoegd aan de reserves.
- € 1,0 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Vastgoed;
- € 2,6 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 13,4 miljoen onttrokken aan de reserves.
- € 12,8 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed;
- € 0,6 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Vastgoed;

De onttrekking van € 12,8 miljoen wordt met name veroorzaakt door de vrijval van € 12,5 miljoen uit de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed door het opnemen van structurele lasten voor de verbouwing van het Stadstheater.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Cultuur
De culturele basis- en meerjarenvoorzieningen, het culturele middensegment en makers tot aan de amateurkunstverenigingen.

Erfgoed
Provincie Gelderland, provinciale en lokale erfgoedinstellingen of verenigingen, regiogemeenten en monumenteneigenaren.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Kadernota ‘STROOM – cultuurbeleid Arnhem’ 2021;
- Tussenevaluatie 'Arnhem, Stroomt Door', 2016;
- STROOMversnelling: actualisatie cultuurbeleid, 2020;
- Kadernota Beeldende Kunst in de Openbare ruimte 2022;
- Cultuurprofiel 025 Arnhem Nijmegen, Transformatievoorstel Cultuurregio 025;
- Erfgoedagenda gemeente Arnhem.

Participatie en armoedebestrijding

Alle Arnhemmers moeten mee kunnen doen in de samenleving. Ieder op z'n eigen manier. Daarvoor is financiële rust, stabiliteit, een dag-invulling en perspectief op een goede toekomst nodig. Kortom, we willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen.

We zetten volop in om Arnhemmers zo veel mogelijk te ondersteunen om financieel zo zelfstandig mogelijk te zijn. Door hen te helpen met het vinden van werk, maar ook door het aanpakken van schulden en het voorkomen ervan. We blijven investeren in een gebiedsgerichte aanpak, een meer persoonlijke benadering en een intensievere samenwerking met ketenpartners. We gaan (meer) samenwerken met ervaringsdeskundigen om in ons beleid en uitvoering zo goed mogelijk aan te sluiten bij de leefwereld van de inwoner. Naast deze ontwikkelingen investeren we in onze (professionele en vrijwillige) organisaties, die onze inwoners met geldzorgen bijstaan. Ook zijn we begonnen om de kinderen uit deze gezinnen te stimuleren naar een kansrijke positie.

Deze insteek werpt zijn vruchten af. Tegelijkertijd zien we dat door de huidige maatschappelijke ontwikkelingen we ook in 2024 voor de nodige uitdagingen komen te staan.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen (A)

Juist deze tijd vraagt dat wij inwoners de zekerheid geven dat zij, zelfstandig of met de juiste duurzame begeleiding, in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien. Dit doen wij door mensen aan het werk te helpen. Als dit niet lukt, is er een vangnet. Maar we kijken tegelijkertijd op welke manier ze wel kunnen blijven deelnemen aan onze samenleving. We helpen inwoners laagdrempelig in hun eigen buurt en met (in)formele steun. We hebben hierbij oog voor de persoonlijke situatie van de inwoner. We proberen er zo snel mogelijk bij te zijn om complexere problemen te voorkomen. We kijken breed naar de situatie en werken aan oplossingen met onze partners in stad. Onze partners hebben we de komende jaren hard nodig. Want alleen samen kunnen we zorgen dat iedereen op elk niveau in onze maatschappij mee kan doen.

Voorkomen en vroeg erbij (D)

In financieel onzekere tijden, waarin veel inwoners geldzorgen hebben door stijgende lasten, willen we zoveel mogelijk voorkomen dat inwoners schulden opbouwen en/of in de armoede terecht komen. Als inwoners geldzorgen hebben, willen we hen zo snel mogelijk bereiken en helpen. We focussen ons binnen het doel 'Voorkomen en Vroeg erop af' op:

- Meer Arnhemmers met financiële vragen kunnen ons vinden;
- Meer Arnhemmers met beginnende schulden maken gebruik van een hulpaanbod;
- Jeugdwerkloosheid voorkomen.

Meer Arnhemmers met financiële vragen kunnen ons vinden (I)

Veel Arnhemmers worden nog steeds geconfronteerd met stijgende kosten. Wij willen voorkomen dat zij geldzorgen en/of schulden krijgen. In acht wijken is een Goed Geregeld Arnhem loket. Inwoners kunnen hier terecht voor financiële ondersteuning. Als er sprake is van geldzorgen, zorgt Goed Geregeld Arnhem dat de inwoner terecht komt bij de sociale wijkteams, Opr€cht of Geldzaken en Ondernemers, voor schuldhulpverlening. We beogen met Goed Geregeld Arnhem meer financiële vragen te beantwoorden.

Voor ketenpartners organiseert Rijnstad de training "Alert op geldzorgen", zodat zij geldzorgen kunnen herkennen en bespreekbaar kunnen maken én bekend zijn met de Arnhemse routekaart. We bieden kinderen en jongeren financiële educatie in het onderwijs met als doel te voorkomen dat jongeren in de schulden belanden. Daarnaast is Opr€cht aanwezig op verschillende locaties om proactief contact te leggen met jongeren en hen naar de juiste hulpverlening te leiden. Dit jaar ontwikkelen we een verjaardagskaart voor jongeren die 18 worden. Hiermee geven wij uitvoering aan de overgenomen motie 'feliciteren en informeren' (23M58). Jongeren ontvangen een verjaardagskaart met een link naar een informatief filmpje en informatie over relevante thema's, waaronder geldzaken. Ook worden zij gewezen op de 'Kwikstart' app.

Meer Arnhemmers met beginnende schulden maken gebruik van een hulpaanbod (I)

Sinds 2021 zijn verhuurders, energiemaatschappijen, zorgverzekeraars en waterbedrijf Vitens verplicht om betalingsachterstanden door te geven aan de gemeente. Dit geeft ons de kans om contact te leggen met meer inwoners die mogelijk financiële problemen hebben. Bij vroegsignalering komt de vraag niet vanuit de inwoner, maar bieden wij vanuit de gemeente hulp aan. Op alle signalen die wij ontvangen volgt een hulpaanbod. Dit kan telefonisch, met een huisbezoek, per mail of per brief.
We streven naar een stijging van het aantal Arnhemmers dat we spreken over hun betalingsachterstand en het aantal inwoners dat positief reageert op een hulpaanbod. Hiervoor ontwikkelen we indicatoren. Daarnaast hanteren we als positieve indicator de afnemende schuldenlast bij aanvang van een schuldregeling.

Sinds april 2023 neemt het aantal signalen van betalingsachterstanden toe. Door de economische onzekerheid is het lastig te voorspellen of deze trend zich doorzet. Omdat wij erin geloven dat persoonlijk contact het vaakst resulteert in het aanvaarden van hulp bij het oplossen van betalingsproblemen, benaderen we nog meer inwoners telefonisch of gaan we bij hen thuis langs. Als blijkt dat een inwoner meer schulden heeft, wordt de inwoner doorgeleid naar het sociale wijkteam voor schuldhulpverlening. Wij blijven ook actief op andere plekken om inwoners met mogelijke schulden te bereiken, zoals de rolzittingen van de rechtbank en op het Rijn IJssel college met spreekuren voor jongeren. We zoeken onder meer in 2024 de samenwerking met zogenaamde 'sleutelpersonen' in de wijken; inwoners die een groot netwerk hebben en een rol kunnen spelen in het bespreekbaar maken van geldzorgen en het hulpaanbod.

Met ingang van 2025 gaan we onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer uitvoeren. Dit is in voorbereiding. Vroegsignalering maakt hier samen met het schuldregelen en budgetbeheer/budgetcoaching onderdeel van uit.

Jeugdwerkloosheid voorkomen **(I)**

Voor het thema jeugdwerkloosheid werken we samen met onze regionale ketenpartners om zoveel mogelijk jongeren in onze arbeidsmarktregio te laten participeren in de vorm van een opleiding, een traject naar werk of het hebben van een baan. Er zijn verschillende ondersteuningsmogelijkheden voor jongeren in kwetsbare posities op het voortgezet speciaal onderwijs, praktijkonderwijs en mbo om te begeleiden in de overstap van school naar school of van school naar werk.. De begeleidingsvormen worden geëvalueerd en aangescherpt om nog beter aan te sluiten bij de behoefte van de jongeren.

We geven een vervolg aan de pilot “Jongeren in beeld”. De groep jongeren tussen de 23 en 27 jaar zonder startkwalificatie die nu niet in beeld is wordt in beeld gebracht en krijgt ondersteuning aangeboden. Daarnaast willen we een aantal wijkinitiatieven zoals de Belofte een vervolg geven in samenwerking met het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Een indicator voor de inspanning jeugdwerkloosheid voorkomen is in ontwikkeling.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal gestelde financiële vragen	**1346**	**849**	**785**	**10390**	
Eenheid: Inwoners ingediende vragen bij Sociale Wijkteams Arnhem en Goed Geregeld Arnhem					
Bron: Sociale wijkteams, vanaf 2022 inclusief Rijnstad					

Gemiddelde schuld van huishouden dat start met een schuldregeling		**36000**	**36600**	**36300**	
Eenheid: Schuld in euro's					
Bron: PLANgroep					

Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 1 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	**5000**	**5100**	**4700**		
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: CBS					

Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 4 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	**3000**	**3000**	**3000**		
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: CBS					

Arnhemmers kunnen rondkomen **(D)**

Wij willen onze inwoners bestaanszekerheid en het perspectief van een toekomst zonder problematische schulden bieden. Deze bestaanszekerheid vormt een essentiële randvoorwaarde om stappen te kunnen zetten richting activering, het oplossen van gezondheids- /psychische problemen en werk. Een deel van de wet- en regelgeving bestaanszekerheid wordt landelijk bepaald. Denk hierbij aan de hoogte van het minimumloon en de bijstandsuitkering.
Als gemeente gaan we over de hoogte en toegankelijkheid van onze gemeentelijke inkomensregelingen en indirect over de ondersteunende regelingen in de stad en over onze schuldhulpverlening. We focussen binnen het doel “Arnhemmers kunnen rondkomen” op:

- vergroten van de effectiviteit en het bereik van onze inkomensregelingen;
- het realiseren van een vangnet voor inwoners met een laag inkomen met de partners in de stad;
- meer Arnhemmers zo snel mogelijk duurzaam schuldenvrij krijgen.

Vergroten van effectiviteit en bereik van onze inkomensregelingen (I)

We vereenvoudigen één voor één al onze gemeentelijke inkomensregelingen voor zowel onze inwoners als de uitvoering. Wij kijken daarbij ook naar de mogelijkheden van verdere harmonisatie van de regelingen, daarbij wel rekening houdend met het risico op de zogenoemde armoedeval.

Wij streven ernaar dat inwoners zoveel mogelijk regelingen waarop zij recht hebben direct aangeboden krijgen. Zo wordt momenteel aan inwoners met een participatiewet-uitkering al direct de Gelrepas verstrekt; dit gaan we waar mogelijk verder uitbreiden.

Bij het verder verbeteren van het aanbod van de Gelrepas betrekken wij inwoners met hun wensen en ideeën. Regionaal werken we in het kader van de verdere verbetering van de effectiviteit en het bereik van de Gelrepas nauw samen.

We meten het jaarlijks bereik van de regelingen, het doel is dat het bereik toeneemt. Daarnaast meten we ook het gebruik van de Gelrepas. En meten we op twee inkomensregelingen de klanttevredenheid onder gebruikers.

Met partners in de stad realiseren van een vangnet voor inwoners met een laag inkomen (I)

In Arnhem wonen veel huishoudens met een laag inkomen. Relatief veel huishoudens hebben moeite met rondkomen en veel kinderen groeien op in armoede. We gaan daarom de samenwerking met onze partners in de stad intensiveren met als doel een samenhangend vangnet voor inwoners in armoede te bieden. Tevens moeten kinderen mee kunnen doen, ook als hun ouders met financiële problemen kampen.

Een aantal partners ondersteunen wij in dit kader momenteel al (incidenteel of structureel), denk daarbij onder andere aan de Voedselbank, Stichting Leergeld en het jeugdfonds voor Sport en Cultuur. We willen met deze (en mogelijk andere) partijen komen tot een gedragen uitvoeringsplan waarbij we elkaar versterken. Daarbij ook kijkend naar specifieke thema's die aandacht behoeven en naar de verschillende gebieden/behoeftes in de stad (en daarbij dus de relatie leggend met de gebiedsplannen en de Arnhem-Oost aanpak). Ook willen we de kaders van de financiële ondersteuning van de gemeente aan deze partijen nader uitwerken.

We monitoren het aantal aanvragen dat de betreffende ketenpartner ontvangt van Arnhemmers.

Meer Arnhemmers zo snel mogelijk duurzaam schuldenvrij (I)

Na de coronaperiode en door de energiecrisis is de (landelijke) verwachting dat het aantal inwoners met problematische schulden gaat stijgen. We monitoren daarom het aantal Arnhemmers dat ondersteuning krijgt bij het oplossen van schulden. In het afgelopen jaar zagen we het aantal aanvragen schuldhulpverlening licht stijgen. We zetten daarbij volop in op een effectieve schuldhulpverlening waarin we uitgaan ” van de inwoner. Of we daarin duurzaam effectief zijn beoordelen we aan de hand van het aantal en het percentage inwoners dat zich na een schuldregeling opnieuw aanmeldt met financiële problemen.
Schuldhulpverlening vereist maatwerk. Voor ondernemers en voor jongeren hebben we een eigen aanpak waarbij we ervaringsdeskundigheid inzetten. We blijven gedupeerden van het Kinderopvangtoeslagchandaal onverminderd helpen bij de problemen waar zij tegenaan lopen.

We onderzoeken of we met ingang van 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening (vroegsignalering, schuldregeling en budgetbeheer/budgetcoaching) weer in eigen beheer kunnen gaan uitvoeren. Daarnaast inventariseren we hoe we deze reguliere schuldhulpverlening eventueel kunnen verrijken met aanvullende diensten zoals bijvoorbeeld sociale kredietverlening en bewindvoering.

Via het Nationaal Programma Arnhem-Oost werken we een innovatieve manier van schuldhulp uit. We selecteren in Immerloo (een gebied dat één van de armste postcodegebieden van Nederland is), een groep inwoners die te maken heeft met problematische schulden en creëren rust door schulden in één keer op te kopen en daarna de doorbraakmethode in te zetten. Omdat we weten dat deze groep ook vaak te maken heeft met multi-problematiek verwachten we besparingen op voorliggende voorzieningen. Via een pilot kijken we naar het maatschappelijk rendement daarvan en naar de mogelijkheden om dit verder over Arnhem uit te rollen.

De samenwerking binnen het convenant 'Samen Sterker' met aangesloten bewindvoerders is geëvalueerd en wordt voortgezet. We hebben als doel de doorstroom van deze doelgroep richting schuldhulp te versnellen. We starten daarvoor een pilot om de begeleiding van inwoners onder bewind te verbeteren.

Tenslotte zetten we in op onze rol als schuldeiser (bij bijvoorbeeld vorderingen bij cluster Werk en Inkomen of Gemeentelijke heffingen), in op een zo soepel mogelijk beleid voor inwoners die wel willen betalen, maar niet kunnen betalen. We vertalen landelijke ontwikkelingen op dit vlak naar onze Arnhemse situatie.

Naast de opgenomen indicatoren ontwikkelen we inzicht in het bereik van de inkomensregelingen en de terugval van inwoners die schuldenvrij zijn uitgestroomd.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal inwoners met product Schuldhulpverlening		**995**	**1020**	**1148**	
Eenheid: Aantal					
Bron: PLANgroep					
Gemiddelde aantal schuldeisers van huishouden dat start met een schuldregeling		**13**	**12**	**14**	
Eenheid: Aantal schuldeisers					
Bron: PLANgroep					
Aantal huishoudens schuldenvrij uitgestroomd na traject Schuldhulpverlening	**180**	**333**	**385**		
Eenheid: Aantal per jaar					
Bron: PLANgroep					

Arnhemmers doen mee (D)

Arnhemmers die een beroep doen op de ondersteuning vanuit de Participatiewet willen we zo snel mogelijk op weg helpen naar zelfredzaamheid en hen hierin, zoveel mogelijk op maat, perspectief bieden. We zetten in op ontwikkeling en begeleiding naar vermogen. Bij voorkeur leidt dat tot betaald werk. Elke stap beschouwen we als een resultaat, omdat we weten dat betaald werk niet voor iedereen mogelijk is. Binnen de lijn bestaanszekerheid van het Nationaal programma Arnhem Oost wordt aansluiting gevonden op dit doel door de aanpak van laaggeletterdheid te intensiveren, vrijwilligerswerk te stimuleren en te versterken, activeringstrajecten laagdrempelig in de wijken te organiseren, opleidings- en leerwerktrajecten uit te breiden en meer mogelijkheden voor beschut werk, werk met begeleiding en buurtbedrijven te creëren. We focussen binnen het doel “Arnhemmers doen mee” op:

- we ondersteunen zo veel mogelijk inwoners met een uitkering naar een betaalde baan;
- we belonen en stimuleren Arnhemmers om bij te verdienen naast een uitkering;
- Inwoners participeren naar vermogen.

We ondersteunen zoveel mogelijk inwoners met een uitkering naar een betaalde baan (I)

We willen dat onze inwoners naar vermogen deelnemen aan de Arnhemse samenleving. We kijken samen met hen naar wat kan en beslissen samen wat ondersteunend en passend is bij hun persoonlijke situatie. Deze ondersteuning kan zijn bemiddeling naar betaald werk, inzet van arbeidsontwikkeling, voor nieuwkomers kunnen dit taaltrajecten zijn, voor jongeren ondersteuning bij de keuze voor een opleiding en voor weer anderen werkervaring opdoen in nieuwe branches. Met onze partners in de keten van werk en inkomen optimaliseren wij continu onze dienstverlening door een breed aanbod van trajecten te ontwikkelen. Scalabor speelt een belangrijke rol in het aanbod van arbeidsontwikkeltrajecten aan onze inwoners, door deze zelf aan te bieden, maar ook te bemiddelen naar het best passende traject.

We beogen een dalende trend van het aantal inwoners in de bijstand want dit is een indicator voor het aantal inwoners dat we succesvol begeleiden naar werk. Daarnaast streven we naar een positieve afwijking van het volume bijstand van grote gemeenten.

We belonen en stimuleren Arnhemmers om bij te verdienen naast een uitkering (I)

Het is goed als mensen bijverdienen in de bijstand. Werken in deeltijd houdt bijstandsgerechtigden werkfit en het biedt perspectief om de financiële draagkracht te vergroten. De Participatiewet onderschrijft de waarde van bijverdienen in een uitkeringssituatie. Hiervoor is in de wet de mogelijkheid voor een inkomstenvrijlating opgenomen. Deze inkomstenvrijlating is echter nadrukkelijk beperkt in hoogte en duur.

In mei 2023 werken 562 Arnhemmers met bijstand in deeltijd. Zij geven maandelijks de inkomsten aan ons door, wij verrekenen de inkomsten met de bijstand en passen de inkomstenvrijlating toe binnen de kaders van de Participatiewet. De inkomstenvrijlating is zoals gezegd beperkt in duur en heeft tegelijkertijd een verlagende invloed op de toeslagen van de Belastingdienst. Wij vinden dat het aantal personen dat in deeltijd werkt vanuit de bijstand omhoog kan en moet. Omdat betaald werk, ook in deeltijd, een geweldige manier is om deel te nemen aan de samenleving, je daardoor (meer) inkomen kan krijgen, aan persoonlijke ontwikkeling kan doen en sociale contacten hebt. Maar ook omdat deeltijdwerk een stap kan zijn naar volledige uitstroom uit de bijstand. Er zijn verschillende redenen waarom niet meer inwoners vanuit de bijstand in deeltijd werken, maar één daarvan is dat werken naast de uitkering niet of weinig loont.

Met ingang van 1 juli 2023 start de proef Bijverdienbeloning, voor de duur van 2 jaar. De bijverdienbeloning is een extra beloning en stimulans voor inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd werken of Arnhemmers die vanuit de bijstand in deeltijd gaan werken. Elke zes maanden wordt de beloning uitgekeerd tot

een maximum van € 1.200, - afhankelijk van de inkomsten die de Arnhemmer heeft verdiend met deeltijdwerk in zes maanden. De bijverdienbeloning wordt onbelast uitbetaald en heeft dus geen invloed op de toeslagen van de Belastingdienst.

In mei 2023 werken 562 personen in deeltijd en ontvangen aanvullend een bijstandsuitkering. Met deze proef willen wij een toename bereiken van;
1. Het aantal personen dat in deeltijd gaat werken;
2. De deeltijdinkomsten;
3. Het aantal personen dat vanuit deeltijdwerk in de bijstand volledig uitstroomt.

Het college informeert de gemeenteraad na 1 jaar (medio 2024) over de voortgang en de opgedane inzichten.

Inwoners participeren naar vermogen **(I)**

We zien dat een groot deel van de inwoners met een uitkering relatief veel ondersteuning nodig hebben om stappen te kunnen zetten op weg naar werk. Voor deze inwoners kunnen we ter ondersteuning instrumenten inzetten: basisbaan, loonkostensubsidie, beschut werk en jobcoaching. Er wordt hierbij altijd gekeken naar de meest passende plek voor de inwoner. Het WerkgeversServicepunt is de partij die werkgevers stimuleert om inclusief te ondernemen en hen op de ondersteuningsmogelijkheden en de instrumenten wijst.

Voor een deel van onze inwoners die ondersteuning nodig heeft in hun ontwikkeling naar werk zien we een toename van de inzet van de instrumenten loonkostensubsidie en jobcoaching. Deze aanpak is succesvol. Het aantal inwoners dat hierdoor met begeleiding kan deelnemen aan de arbeidsmarkt stijgt. De loonkostensubsidie en jobcoaching bekostigen we vanuit het re-integratiebudget. We constateren een trendmatige stijging van de uitgaven vanaf het jaar 2023. We verwachten voor 2024 alle middelen hiervoor nodig te hebben.

Beschut werk is een vorm van betaald werk bedoeld voor mensen met een arbeidsbeperking die relatief veel begeleiding en een aangepaste werkplek nodig hebben. We gaan in 2024 de bekendheid van het instrument bij professionals en werkgevers vergroten. Beschut werk is onderdeel van de reguliere dienstverlening en we verwachten in 2024 een toename van het aantal inwoners dat met een beschut werk indicatie aan de slag is.

Arnhem heeft het werkgeverschap van de medewerkers van de sociale werkvoorziening (SW) ondergebracht via de MGR Sociaal Domein bij Scalabor. De CAO-lonen van deze groep medewerkers staan onder druk en er worden acties gevoerd voor een loonstijging. Indien dit leidt tot een stijging van de lonen zal dit leiden tot een stijging van de lasten voor SW in de begroting.

Landelijk wordt gesproken over de hervorming van de arbeidsmarkt en de vorming van regionale werkcentra. We volgen deze ontwikkelingen en bereiden ons hier met de partners in de arbeidsmarktregio gezamenlijk op voor.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Volumeontwikkeling uitkeringen afgezet tegen andere grote gemeenten	**-0,40**	**-1,40**	**-2,10**	**-3,20**	

Eenheid: Percentage volume-ontwikkeling afgezet tegen andere gemeenten vanaf 1-1-2019

Bron: Benchmark 16 grote gemeenten

Aantal inwoners met een bijstandsuitkering	**8956**	**8691**	**8582**	**8077**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Aantal inwoners dat is uitgestroomd uit uitkering vanuit parttime werk	**830**	**672**	**905**	**750**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Aantal inwoners dat bijverdient naast bijstand		**2411**	**1838**	**1289**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Inkomsten uit werk naast de uitkering	**4139199**	**4043484**	**3794686**
Eenheid:	Euro		
Bron:	Administratie Werk en Inkomen		

Inwoners werkend met een vorm van ondersteuning (LKS, jobcoaching en beschut werk)	**284**	**378**	**556**
Eenheid:	Aantal inwoners met een betaling loonkostensubsidie en/of jobcoaching		
Bron:	Administratie Werk en Inkomen		

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**
Arnhemmers kunnen rondkomen	1.910	0	0	0
Voorkomen en vroeg er bij	643	0	0	642
Arnhemmers doen mee	162.694	112.324	0	0
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	169.591	164.795	163.696	165.248	166.785	168.454	166.242
Baten	114.865	114.470	109.871	112.324	114.414	117.300	120.027
Saldo lasten en baten	***-54.726***	***-50.326***	***-53.825***	***-52.924***	***-52.371***	***-51.154***	***-46.215***
Toevoegingen aan reserves	4.543	554	554	0	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	6.994	0	3.833	642	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***2.451***	***-554***	***3.279***	***642***	***0***	***0***	***0***
Gerealiseerd resultaat	**-52.275**	**-50.880**	**-50.546**	**-52.282**	**-52.371**	**-51.154**	**-46.215**

Toelichting

Lasten

De begrote lasten bedragen in 2024 € 165,2 miljoen, onderverdeeld in de volgende onderwerpen:

- Bijstandsverstrekking (waaronder BUIG en uitvoeringskosten): € 124,6 miljoen;
- Participatie (waaronder sociale werkvoorziening (SW), re-integratiebudget en uitvoeringskosten): € 38,7 miljoen;
- Armoedebeleid: € 1,6 miljoen;
- Schulddienstverlening: € 0,3 miljoen.

De totale lasten van het programma Participatie en Armoedebestrijding zijn in 2024 € 1,9 miljoen hoger dan in 2023. Dit komt door:

Bijstandsverstrekking: € 5,9 miljoen hoger dan in 2023
De begrote lasten voor de bijstandsontwikkeling zijn gekoppeld aan de landelijke begroting van de verwachte lasten op de bijstand. Op basis van de landelijke lijn worden de budgetten bepaald die de gemeenten jaarlijks ontvangen voor het betalen van de uitkeringen. Sinds 2021 is er sprake van een landelijke afname van het aantal uitkeringen. Op het moment van opmaken van de begroting is het meerjarig perspectief nog niet geactualiseerd. De lasten dalen minder hard door de inzet van loonkostensubsidie die we het jaar erop pas gecompenseerd krijgen. Verder ontvingen we in 2023 nog een bijdrage van het rijk voor de ToZo-uitkering (€ 0,1 miljoen) en stijgen in 2024 de verwachte lasten voor de individuele studietoeslag (€ 0,4 miljoen).

Participatie: € 4,3 miljoen lager dan in 2023
Dit wordt met name veroorzaakt door incidentele middelen in 2023 die in 2024 niet beschikbaar zijn waaronder een Europese StructuurFonds-subsidie voor de uitvoering (€ 0,9 miljoen), het actieplan Werk dat eind 2023 is afgerond (€ 1,3 miljoen) en middelen impuls integraal werken (€ 0,4 miljoen). Ook waren er in 2023 extra incidentele middelen beschikbaar voor het re-integratiebudget (€ 1,4 miljoen). Verder is de begroting voor de arbeidsmarktregio op dit moment nog € 2,9 miljoen lager dan in 2024. Dit komt omdat de rijksmiddelen jaarlijks worden toegekend en we op dit moment nog niet weten hoeveel er beschikbaar zal zijn in 2024. Ook worden een deel van de middelen uit 2023 nog overgeheveld naar 2024. De begroting voor SW is in 2024 € 1,6 miljoen hoger dan in 2023. Dit komt door de structureel doorgevoerde looncompensatie. In 2024 zijn er verder ook extra middelen beschikbaar voor de pilot bijverdienbeloning (€ 1,1 miljoen).

Armoedebeleid: € 0,2 miljoen lager dan in 2023
Dit wordt veroorzaakt door extra incidenteel budget voor 2023 voor het onderzoek naar het in eigen beheer uitvoeren van Armoederegelingen, schuldhulpverlening en bewindvoering.

Voor schuldhulpverlening is de begroting gelijk aan 2023.

Baten
De begrote baten van het programma Participatie en armoedebestrijding zijn in 2024 € 112,3 miljoen, onderverdeeld in de volgende onderwerpen:

- Bijstandsverstrekking: € 111,8 miljoen;
- Participatie: € 0,5 miljoen.

De totale baten van het programma Participatie en Armoedebestrijding zijn in 2024 € 2,5 miljoen lager dan in 2023. Dit komt door:

Bijstandsverstrekking: € 4,2 miljoen hoger dan in 2023
Dit wordt met name veroorzaakt door een stijging van de rijksbijdrage voor de gebundelde uitkering (BUIG). De begrote baten voor de bijstandsontwikkeling zijn gekoppeld aan de landelijke begroting van de verwachte lasten op de bijstand. Op basis van de landelijke lijn worden de budgetten bepaald die gemeenten ontvangen voor het betalen van de uitkeringen (zie ook de toelichting bij de lasten).

Participatie: € 1,8 miljoen lager dan in 2023
In 2023 ontvingen we een ESF-subsidie voor de uitvoering (€ 0,9 miljoen). De baten voor de arbeidsmarktregio waren in 2023 € 0,8 miljoen hoger vanwege een ontvangen provinciale subsidie (€ 0,4 miljoen) en de bijdrage voor de regionale mobiliteitsteams (€ 0,4 miljoen).

Toevoegingen aan reserves
In 2024 zijn er geen begrote toevoegingen aan reserves.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er voor een totaal aan € 0,6 miljoen onttrokken aan de bestemmingsreserve Taakmutaties Gemeentefonds - Overloop. Dit is de begroting voor de regionale aanpak jeugdwerkloosheid en betreft de meerjarige verdeling van de rijksmiddelen uit 2021 en 2022 op basis van het vastgestelde meerjarenplan.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Scalabor B.V.
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Participatie

- Werkgeversorganisaties;
- Werknemersorganisaties;
- Onderwijsorganisaties;
- Regionaal Werkbedrijf;
- Economic Board;
- Regiogemeenten;
- UWV;
- Stichting Inclusief Midden Gelderland;
- Inclusief Werkgeven Midden Gelderland;
- Woningbouwcorporaties;
- Leerwerkloket Midden Gelderland;
- Werkgeversservicepunt Midden Gelderland;
- Scalabor;
- Centrum voor Activerend Werk;
- Stichting Sociale wijkteams Arnhem.

Armoede en schulddienstverlening

- Stichting Sociale wijkteams Arnhem;
- Dullertsstichting;
- Stichting Leergeld;
- Jeugdfonds Sport en Cultuur;
- Arnhemse Dialoog;
- De Voedselbank Arnhem, De Kledingbank;
- Partners van Vroeg Eropaf (woningcorporaties, energiebedrijven, zorgverzekeraars, waterbedrijven);
- Stichting Rijnstad, Humanitas, SWOA;
- PLANgroep;
- Opr€cht;
- Bewindvoerders aangesloten bij het convenant;
- Zuidweg en Partners;
- Over Rood;
- Landelijke partners (Schuldenlab, Schouders Eronder).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Participatie

- Programmaplan Doorbraak Naar Werk.

Armoede en schulddienstverlening

- Doorontwikkeling Armoedeagenda en schulddienstverlening;
- Zij aan zij: schuldenvrij - De Arnhemse visie op schulddienstverlening;
- De weg uit armoede: werken aan perspectief Arnhemse armoedeaanpak - 2020 e.v.;
- Uitvoeringsagenda Schulddienstverlening 2020-2021.

Zorg

Arnhemmers die hulp, ondersteuning of zorg nodig hebben om mee te kunnen doen in de samenleving krijgen die thuis of kunnen daarvoor laagdrempelig in de wijk of buurt terecht. Door hen zo snel mogelijk te helpen voorkomen we complexere problemen. We organiseren deze hulp en ondersteuning zoveel mogelijk samen met het netwerk rondom inwoners. Waar dat ontbreekt investeren we in het versterken van deze wijknetwerken - formeel en informeel - zo dicht mogelijk bij huis, in de eigen woonomgeving. Op deze manier is hulp laagdrempelig beschikbaar en ondersteuning dichtbij en ontstaat er zo min mogelijk afhankelijkheid van (langdurige) specialistische hulp. Bij het versterken van wijknetwerken werken we intensief samen met Sociale wijkteams, regisseurs Werk & Inkomen, zorgaanbieders, huisartsen, scholen en welzijnsorganisaties in een gebied. Omdat gebieden van elkaar verschillen kan onze aanpak ook per gebied verschillen. Prioriteiten, accenten, werkwijzen en samenwerkingspartners worden daarop aangepast.

Tijdens de coronaperiode hebben aanbieders veel aandacht gegeven aan het voortzetten van hulp en ondersteuning aan onze inwoners en zijn alternatieven gevonden om de continuïteit te borgen. Het is dankzij deze partijen dat de meeste inwoners de coronaperiode goed zijn doorgekomen. Inmiddels is het gebruik van hulp en ondersteuning bijna overal weer op pre-corona niveau. We zien echter ook dat sommige problemen zijn toegenomen en dat extra inzet nodig is om deze op te lossen. Dit geldt bijvoorbeeld voor de mentale gezondheid van jongeren, waarvoor wachtlijsten zijn ontstaan. We maken afspraken en ontwikkelen alternatieven om de jongeren met acute problemen als eersten te helpen.

De komende jaren gebruiken we om de kansengelijkheid en bestaanszekerheid voor alle inwoners te versterken. Ook willen we de ingezette transformatie van zorg voortzetten. Preventie staat voorop om zoveel mogelijk problemen te voorkomen maar we zetten ook in op het bieden van lichtere zorg om zwaardere problemen te voorkomen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving (A)

We vinden het belangrijk dat alle Arnhemmers zo zelfstandig mogelijk kunnen leven, ook als zij daarbij, vanwege beperkingen of chronische ziekte, een steuntje in de rug nodig hebben. We richten ons op een 'Inclusieve stad' waarin alle inwoners mee kunnen doen. Waar dat nodig is bieden we passende hulp en ondersteuning waarbij we zorgen dat inwoners zoveel mogelijk zelf regie houden over hun leven en de kwaliteit daarvan kunnen verbeteren of op peil kunnen houden. Om dat mogelijk te maken zetten we in op het versterken van de eigen kracht, het sociaal netwerk van inwoners en het benutten van algemene voorzieningen in de wijken. Daarbij streven we er naar dat partijen in de wijk een stevig netwerk vormen en wijkgericht gaan werken. We werken preventief en zetten in op het normaliseren van zorg waar dat kan. Dat betekent dat we minder snel willen diagnosticeren en etiketteren en niet altijd direct een specialistische hulpverlener in willen zetten. Liever maken we gebruik van het netwerk en versterken dit waar dat nodig is waarbij we verschillen tussen Arnhemmers accepteren en omarmen. Inwoners met zorg, jong en oud, blijven zoveel mogelijk thuis wonen met de nodige ondersteuning, of maken eerder de overstap van een instelling naar zelfstandig wonen in de wijk. Wanneer inwoners zorg met verblijf nodig hebben zoeken we naar oplossingen die zoveel mogelijk op de thuissituatie lijken; uit huis maar zo 'thuis' mogelijk. Zo bieden we onze inwoners duurzame, passende, effectieve en efficiënte ondersteuning op maat, zo tijdig mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis. Ook stimuleren we daarbij actieve deelname van inwoners aan de Arnhemse samenleving. We willen dat alle Arnhemmers mee kunnen doen.
We zorgen ervoor dat de toegang naar ondersteuning en zorg transparant en laagdrempelig is ingericht. Om kwalitatief goede zorg beschikbaar te hebben en te houden zetten we, met name in de jeugdzorg, extra maatregelen in.

Uitwerking indicatoren
Begin 2022 zijn de Visie Sociaal Domein, de Kadernota ‘Van beschermd wonen naar een beschermd thuis' en het Jeugdbeleid vastgesteld. Op dit moment worden deze kaders vertaald naar inspanningen en effectindicatoren. In de volgende Begroting zullen de nieuwe effectindicatoren worden opgenomen.

Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis **(D)**

Inwoners die er (tijdelijk) niet in slagen zichzelf te redden in het dagelijks leven bieden we hulp, ondersteuning en zorg. We bereiken steeds meer Arnhemmers en uit het inwonerservaringsonderzoek blijkt dat veel Arnhemmers tevreden zijn over de geboden hulp. Tegelijkertijd is de ervaring, met name van de Sociale wijkteams, dat inwoners vaak (te) lang afhankelijk blijven van specialistische hulp. We gaan ons inspannen om deze inwoners zo zelfstandig mogelijk te maken, zodat zijzelf de regie over hun leven terug krijgen en de kwaliteit van leven verbetert. We zetten in op het versterken van de eigen kracht en investeren in het (sociaal) netwerk rondom inwoners waarbij we het gebruik van algemene voorzieningen in de wijken stimuleren. Deze aanpak is ook van belang om in te spelen op de toenemende vergrijzing en de personeelstekorten in de zorg het hoofd te bieden. Bij huishoudelijke ondersteuning zijn deze ontwikkelingen al voelbaar. Via wachtlijstbemiddeling borgen we dat de meest kwetsbare inwoners met acute problemen als eerste geholpen worden door direct huishoudelijke ondersteuning in te zetten. Daarnaast onderzoeken we samen met zorgaanbieders hoe we voldoende personeel kunnen inzetten in de huishoudelijke ondersteuning en welke mogelijkheden er zijn om vraag en aanbod in evenwicht te brengen.

We hebben ook aandacht voor de groeiende groep inwoners (en hun naasten) met een vorm van dementie. We willen van Arnhem een dementievriendelijke samenleving maken. Dit doen we door onder andere bewustwording en trainingen van Arnhemmers en Arnhemse ondernemers over de omgang van inwoners met dementie zodat ook deze groep zo lang mogelijk mee kan blijven doen in Arnhem.

We versterken de (veer)kracht van onze inwoners thuis en in instellingen met een integrale aanpak **(I)**

- We lichten onze inwoners beter voor hoe ze hun zelfstandigheid kunnen behouden; dit doen we met inzet van het eigen netwerk en een betere benutting van algemene voorzieningen in de wijk. We stimuleren het gebruik van deze algemene voorzieningen en we zorgen dat het aanbod bekend is en aansluit bij de behoefte van de inwoners van de wijk. Daarbij wordt onder andere gebruik gemaakt van een website waarop het aanbod aan algemene voorzieningen staat vermeld; deze website ontwikkelen we verder door.
- De huidige versnippering van begeleiding over veel verschillende aanbieders wordt teruggebracht door een sterk netwerk per wijk te organiseren waarin hulpverleners elkaar kennen en intensiever met elkaar samenwerken rondom inwoners. Dit bevordert collectieve en integrale oplossingen voor inwoners en zorgt er voor dat beter gebruik wordt gemaakt van algemene voorzieningen en sociale netwerken in de wijk, zodat de begeleiding effectiever wordt.
- Er is veel samenhang in de opgaven waarvoor we staan. In de jeugdzorg bijvoorbeeld, zien we relaties tussen het opgroeien in armoede, schulden, schooluitval en de inzet van jeugdzorg. Daarnaast heeft een groot deel van de zwerfjongeren een verleden in de jeugdzorg. Om deze reden is een samenhangend jeugdbeleid ontwikkeld als uitwerking van een integrale visie op het sociaal domein. De komende jaren gaan we zorgen dat dit beleid in samenspraak met de betrokken partijen wordt opgepakt en uitgevoerd. Daarbij betrekken we onze gebruikers, jongeren, ouders/verzorgers, ervaringsdeskundigen, om te toetsen of dit goed gebeurt.
- Ook ondersteunen we gezinnen waar meerdere problemen bestaan vanuit de doorbraakmethode. Gespecialiseerde wijkcoaches werken met deze methode. Deze methode houdt in dat we de problemen in samenhang benaderen en tot integrale oplossingen komen waar alle gezinsleden mee worden geholpen. Tevens gaan we bij deze methode de samenwerking met Werk en Inkomen intensiveren.
- Voor jeugdigen en volwassenen die vanuit een zorginstelling uitstromen en zelfstandig gaan wonen, moeten voldoende, passende en betaalbare woningen beschikbaar zijn. Om dit te bereiken leggen we verbinding met andere programma's en werken we samen om voor verschillende doelgroepen zelfstandige woonruimte te realiseren.

We versterken de zorgtoewijzing **(I)**

- De Sociale wijkteams vormen de toegang naar de Wmo, beschermd wonen en Jeugdzorg. Wijkcoaches beoordelen welke ondersteuning onze Arnhemmers nodig hebben om zelfstandig te kunnen wonen en participeren. Daarbij wordt altijd gekozen voor de meest passende, effectieve en efficiënte hulp en ondersteuning vanuit de gedachte dat inwoners zoveel mogelijk zelf de regie houden over hun eigen leven.
- Sociale wijkteams hebben in afstemming met de gemeente hun organisatie doorontwikkeld. Naast Sociale wijkteams met generalistische wijkcoaches zijn stadsteams ingevoerd, die betrokken worden bij meer specialistische casuïstiek. Met deze verdeling verwachten we de benodigde inzet van hulp en ondersteuning te kunnen verbeteren. Daarnaast is de aansturing van de Sociale wijkteams vereenvoudigd door onder andere het aanstellen van één directeur/bestuurder. De doorontwikkeling van de Sociale wijkteams zal ook in 2024 verder worden geïmplementeerd. We voeren een onderzoek uit of de personeelsformatie (wijkcoaches) voldoende is om de opdracht van de gemeente goed uit te voeren. De gemeente is samen met de stichting sociale wijkteams opdrachtgever van dit onderzoek dat door Significant wordt uitgevoerd.

We sturen op kwaliteit en resultaat (I)

- In samenwerking met de regionale inkooporganisatie (Inkoop-SDCG) en Sociale wijkteams monitoren we of aanbieders goede kwaliteit van zorg leveren en de gewenste resultaten realiseren. In 2024 gaan we door met bepalen welke verbeteringen nodig zijn om zorg in te kopen die zo goed mogelijk aansluit bij de hulpvragen van inwoners. Dit doen we samen met Inkoop-SDCG en regiogemeenten en vanuit de kaders en standpunten die beschreven zijn in de raadsbrief Verbeteren regionale inkoop van zorg d.d. 28 maart 2023.
- Het toezicht op rechtmatigheid en kwaliteit van de geleverde zorg is verder geïntensiveerd. Niet alleen op basis van signalen, maar ook via een steekproef worden aanbieders getoetst. Daarbij werken we nauw samen met de Inkoop-SDCG, VGGM (toezicht op kwaliteit), afdeling Handhaving (toezicht rechtmatigheid) en de partners in het RIEC (Regionale Informatie- en Expertise Centra, gericht op bestrijding ondermijnende criminaliteit). Een regionaal Handhavingskader wordt samen met de gemeente Arnhem ontwikkeld door Inkoop-SDCG.
- Met Medipoint hebben we het contract voor hulpmiddelen tot 2026 verlengd. Dit omdat de inwoners en gemeente tevreden zijn over hun dienstverlening. Met Medipoint en de Sociale wijkteams kijken we naar verdere innovatie van het gebruik van hulpmiddelen. Het doel is om te zorgen dat ouderen die minder mobiel zijn ook kunnen meedoen in de samenleving.
- In 2022 hebben we enkele aanbevelingen doorgevoerd in het bestaand beleid rondom Persoonsgebonden Budget (PGB), zoals de informatievoorziening richting inwoners. We blijven investeren in de kwaliteit van de ingekochte zorg via PGB. Bij twijfel over de kwaliteit van PGB-zorg zullen we ook onderzoeken gaan instellen op bijvoorbeeld de juiste kwalificaties van zorgverleners. Dit doen we om kwalitatieve goede zorg te blijven leveren.

We vergroten het inzicht of passende zorg wordt ingezet (monitoring) (I)

- We verbeteren het inzicht in de ontwikkeling van de zorg. We gebruiken een goed ontsloten zorgmonitor waarbij we de ingezette zorg lokaal en op wijkniveau kunnen volgen. Periodiek leveren we (bestuurlijke) rapportages op, om de gewenste transformatie van zorg te monitoren. Dit biedt mogelijkheden om, waar nodig, bij te sturen.
- Op wijkniveau ondersteunen we Sociale wijkteams bij het analyseren van de ontwikkelingen in toegewezen zorg en het uitzetten van acties. Op wijkniveau is een dashboard beschikbaar waarin we de zorg(kosten) tot op detail kunnen monitoren. Waar nodig worden zogenaamde Analyse- en Actieteams (A2-teams) ingezet, die werken met deze data (bijvoorbeeld volumes, producten, duur, kosten, aanbieders, zorgpaden en verwijzers). Het team is samengesteld vanuit verschillende disciplines (inhoudelijk, financieel en data-analisten) en zij gaan op wijkniveau of per zorgvorm in gesprek met het Sociale wijkteam over de data. Daarbij wordt gekeken naar de resultaten en ontwikkelingen in de wijk en de stad en wordt actie ondernomen als dat nodig is.
- We ontwikkelen het inwonerservaringsonderzoek door om meer inzicht te krijgen in het resultaat van en tevredenheid over de geleverde zorg. Met de verbeterde monitoring kunnen we volgen of aanbieders met de ingezette zorg resultaat bereiken en de doelen van de inwoner behalen.

We ontschotten zorgsystemen en verkrijgen toereikend rijksbudget (I)

- We dragen via de G40, VNG en NDSD (Netwerk directeuren sociaal domein) bij aan een actieve lobby om voldoende rijksmiddelen te krijgen om de Wmo en Jeugdwet goed uit te kunnen voeren. We ondersteunen de lobby van VNG en G40 om structureel, ook na 2022, voldoende middelen voor de (jeugd)zorg te krijgen. Het Integraal Zorgakkoord (IZA) is eind 2022 vastgesteld en vraagt inzet van de gemeente. De aanleiding voor het IZA is de druk in de zorg en het doel van het IZA is om zorgtransformaties in gang te zetten. Vanuit het IZA dienen dit jaar een regiobeeld en een regioplan opgeleverd te worden. Vanuit het IZA krijgt de regio Centraal Gelderland ongeveer € 4 miljoen per jaar via een IZA-SPUK en mag de gemeente met zorgaanbieders aanspraak maken op transformatiemiddelen voor impactvolle zorgtransformaties. Meer informatie over het IZA volgt in het derde kwartaal.
- Landelijk wordt gewerkt aan een nieuw verdeelmodel voor beschermd wonen en maatschappelijke opvang (voorlopig uitgesloten). Inzet is een verdeelmodel van middelen op basis van objectieve criteria. De implementatie van het nieuwe model gaat in per 2025. De precieze effecten zijn nog onduidelijk maar we weten al wel dat onze regio Centraal Gelderland een ‘nadeelregio’ is. Dat betekent dat we in de toekomst minder geld krijgen voor beschermd wonen dan nu. Met de regiogemeenten zijn financiële afspraken gemaakt voor de komende jaren en we sluiten een samenwerkingsconvenant waarin we vastleggen hoe we de komende jaren de transformatie van beschermd wonen naar een beschermd thuis verder vormgeven.
- We werken met diverse partijen, zoals het Sociaal wijkteam, zorgaanbieders, zorgverzekeraar en justitie aan gezamenlijk beleid voor de GGZ-doelgroep. We onderzoeken onder andere hoe we een betere aansluiting kunnen realiseren tussen de forensische zorg en de Wmo-zorg en onderzoeken de mogelijkheden voor een meer wijkgerichte GGZ-ondersteuning. Daarbij zetten we ook in op preventie van problemen en een betere acceptatie van de GGZ-doelgroep.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Inwonerstevredenheid over kwaliteit geboden ondersteuning		**79**	**73**	**82**	
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis	**41**	**47**	**50**	**51**	**51**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel specialistisch	**44**	**31**	**29**	**32**	**34**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis + specialistisch	**15**	**22**	**21**	**17**	**15**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel maatwerk	**84**	**65**	**43**	**36**	**33**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel algemeen	**16**	**35**	**57**	**64**	**67**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Gemiddelde zorgkosten per inwoner	**887**	**847**	**713**	**723**	
Eenheid: Gemiddelde zorgkosten in euro per inwoner					
Bron: Gemeente Arnhem					

Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij (D)

We willen dat alle Arnhemmers kunnen meedoen aan de samenleving. Daartoe bieden we Arnhemmers die niet participeren als gevolg van persoonlijke omstandigheden de mogelijkheid om deel te nemen aan de maatschappij, bij voorkeur via betaald werk. Als dit niet haalbaar blijkt, participeren zij via vrijwilligerswerk of activerend werk. We bevorderen de doorstroming vanuit activerend werk richting betaald werk/ opleidingen of vrijwilligerswerk.

Zie de inspanningen benoemd bij het doel 'Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis' (I)

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage inwoners in Activerend Werk met een ontwikkelarrangement	**45**	**42**	**51**	**55**	**52**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg (A)

We willen dat alle kinderen in Arnhem de kans krijgen zich te ontwikkelen naar zelfstandigheid en een gezond volwassen leven. Daarbij mag het niet uitmaken in welke wijk je woont. Als het kinderen met ondersteuning van hun ouders niet lukt om deze ontwikkeling door te maken en ook het eigen netwerk onvoldoende is, ontvangen zij daarbij tijdige passende hulp. Passende hulp betekent dat de hulp kwalitatief goed is en kinderen (of hun ouders) helpt om weer zelf verder te kunnen. Tijdige hulp betekent dat alle kinderen, ook kinderen met acute en complexe problemen, snel hulp krijgen. Deze hulp willen we zo licht mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis of thuis inzetten, zodat het kind zoveel mogelijk een normaal leven kan blijven leiden. Om dat te bereiken werken we preventief en signaleren we problemen zo vroeg mogelijk. We zetten tijdig passende hulp in om complexere problemen te voorkomen. Daarbij richten we ons op kinderen in kwetsbare situaties: kinderen die onze hulp het meest nodig hebben om zich te kunnen (blijven) ontwikkelen. Bij de inzet van hulp houden we oog voor normalisering en voorkomen we het onnodig 'plakken van etiketten'. Ook bespreken we met ouders hoe we ze kunnen ondersteunen bij de opvoeding van hun kinderen; wat kunnen zij zelf doen en wat is 'normaal' bij het opgroeien van hun kind.

Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven (D)

Alle Arnhemse kinderen moeten mee kunnen doen in de samenleving en mogelijkheden krijgen om zich te ontwikkelen. Daarbij mag het niet uitmaken in welke wijk je woont. Om dat te bereiken hebben kinderen en hun ouders een goede sociale basis en voorzieningen in de buurt nodig waar ze gebruik van kunnen maken. Bijvoorbeeld op school, of bij de sport- of cultuurvereniging. Als het netwerk en de sociale basis bij een kind niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, zetten wij (tijdelijk) specialistische jeugdhulp in.

Versterken eigen kracht van jeugdigen, sociaal netwerk en inzet algemene voorzieningen (I)

- Samen met professionals uit onderwijs, zorg, sport, cultuur en welzijn ontwikkelen we samenhangend aanbod van voorzieningen dat past bij de fases die kinderen (en hun ouders) doorlopen bij het opgroeien en opvoeden en aansluit bij de hulpvraag. We baseren dit voorliggende aanbod op de behoeften van kinderen en jongeren zelf (op basis van input van kinderen zelf, bijvoorbeeld in stadsgesprekken conform motie 22m27).
- We stimuleren passend aanbod van algemene voorzieningen dat preventief op, of in combinatie met specialistische jeugdhulp ingezet kan worden, zodat kinderen kunnen blijven meedoen. Denk bijvoorbeeld aan 'steungezinnen', waarbij steunouders een kind een dagdeel in de week opvangen en ondersteunen zodat de biologische ouders op adem kunnen komen.
- We versterken de aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp, zodat kinderen tijdig de juiste ondersteuning krijgen om zich te kunnen blijven ontwikkelen. We maken daarom samen met onderwijsbesturen en de samenwerkingsverbanden duidelijke afspraken over hoe we kinderen gezamenlijk de beste ondersteuning kunnen bieden, ieder vanuit de eigen verantwoordelijkheid. Deze afspraken worden continu waar nodig en waar mogelijk aangescherpt. We hebben de volgende inspanningen opgenomen om de aansluiting tussen onderwijs en jeugdzorg te verbeteren:
    - We zorgen voor een goede samenwerking tussen de Sociale Wijkteams en het Primair Onderwijs (mogelijk vervolg naar het Voortgezet Onderwijs).
    - We zorgen voor meer duidelijkheid over de onderlinge samenwerking tussen betrokken partijen bij thuiszitters (procesafspraken) met heldere afspraken over de regie en het aanbod.
    - We zorgen voor heldere afspraken over jeugdhulp binnen Speciaal (Basis) Onderwijs en onderzoeken of de werkwijze zoals die voor de pilot Lichtenbeek ontwikkeld is, ook op andere S(B)O scholen ingezet kan worden.
- We bieden ‘’passende’’ en inclusieve BSO zodat meer kinderen samen op kunnen groeien in een reguliere setting (in plaats van een aparte BSO+).
- We starten een project waarbij we aandacht besteden aan de mentale gezondheid van jeugdigen, bijvoorbeeld via een podcast en/of een chatfunctie, en zorgen dat er aanbod wordt ontwikkeld om jeugdigen te ondersteunen/adviseren over hun mentale gezondheid. We starten focusgroepen voor jeugdigen tussen 13 en 16 jaar waarin zij leren omgaan met hun mentale gezondheid.

Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis (D)

Veel kinderen hebben helaas te maken met een onveilige thuissituatie. Dit komt onder andere door problematiek van ouders (psychische problematiek, verslavingsproblematiek, vechtscheidingen, huiselijk geweld, armoede of andere sociale problemen). We willen onveilige situaties zoveel mogelijk voorkomen, sneller signaleren als deze zich voordoen en meer kinderen in een kwetsbare situatie een veilig thuis bieden. We organiseren het liefst ambulante zorg bij gezinnen thuis. Als dat niet kan, zoeken we een plek bij pleegouders of gezinshuizen. We plaatsen kinderen alleen uit huis (jeugdzorg met verblijf) als het echt niet anders kan. Jeugdzorg met verblijf is een ingrijpende en vaak onwenselijke maatregel die we zo veel mogelijk willen voorkomen. Als er geen alternatieven zijn die werken, blijven we jongeren volgen om te bezien of dit echt de beste optie is.

We versterken het gezinssysteem zodat jeugdigen zolang mogelijk thuis kunnen blijven wonen (I)

- We bekijken per individueel geval of de hulpvraag met name bij het kind zit of in feite voortkomt uit problemen die zijn of haar ouders betreffen. In die gevallen kijken we of we het hele gezin kunnen helpen en ondersteunen.
- We organiseren nazorg voor jeugdige ex-gedetineerden waarbij jeugdigen na detentie worden begeleid op terugkeer in de samenleving door een Re-integratie Officier (RIO). Hierover zijn afspraken gemaakt met de Raad voor de Kinderbescherming, Sociale wijkteams Arnhem en de Gecertificeerde Instellingen.
- Conform toezegging 1278 werken we aan een plan om de overgang naar het 18e levensjaar voor jeugdigen te verbeteren. Voor de zorgvorm jeugdzorg met verblijf zetten we één regisseur in die vanaf het 17e levensjaar of waar mogelijk eerder samen met de jeugdige de uitstroom voorbereidt. Na uitstroom blijft de regisseur zo lang als nodig in beeld.
- We versnellen en verbeteren het veiligheidsnetwerk rond gezinnen, samen met Veilig Thuis, Sociale wijkteams, Jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming. Zodat kinderen en hun ouders sneller een passend hulpaanbod krijgen om de veiligheid in het gezin te herstellen (uitvoering Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming).
- We versimpelen het complexe veiligheidsnetwerk rondom het gezin door integraal samen te werken waarbij één gezicht in het gezin aanwezig is. Samen met Veilig Thuis, Sociale Wijkteams, Jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming wordt een Toekomsttuin opgestart waarin deze nieuwe werkwijze wordt beproefd.
- We voorkomen uithuisplaatsingen door de inzet van team VAV (Vertrouwd, Aanwezig en Veilig). Dit team kan snel en flexibel bij gezinnen, waar sprake is van onveiligheid, worden ingezet om verdere escalatie te voorkomen.
- We verminderen het aantal jongeren in verblijf door casuïstiek tijdig te bespreken in het Regionaal Expert Team en tijdig ambulante zorg in te zetten om zo uithuisplaatsing te voorkomen. We sturen erop dat jeugdzorginstellingen deze lijn volgen van het voorkomen van uithuisplaatsingen, ook met het op- en afschalen van hulp.
- We werven ouders voor pleegzorg en zetten kleinschalig groepswonen in als alternatief voor jeugdhulp met verblijf.
- We voorkomen complexe scheidingen door ouders vroegtijdig de juiste informatie en hulp op één plaats aan te bieden (Digitaal Scheidingsloket). Ook kinderen waarvan de ouders uit elkaar gaan of gaan scheiden kunnen hier terecht voor informatie en hulp. Bij geëscaleerde situaties helpen professionals van het Digitaal Scheidingsloket mee om de gezinssituatie terug te brengen naar het normale.
- We stimuleren het grondig onderzoeken van welke jeugdhulp best passend is en meest tijdig kan worden ingezet in gezinnen waar onveiligheid heerst. We motiveren het hele gezin voor inzet van de betreffende jeugdhulp om herhaalde meldingen bij Veilig Thuis te voorkomen. Hiermee kan snel richting worden gegeven aan begeleiding en behandeling, als hier een vraag naar is.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal jeugdbeschermingsmaatregelen	**427**	**395**	**382**	**453**	**353**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Aantal jeugdigen in verblijf	**610**	**563**	**512**	**611**	**465**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk (D)

Als kinderen vastlopen in hun ontwikkeling naar zelfstandigheid, dan ontvangen zij passende hulp. Hiervoor kijken we eerst met de ouders, het netwerk en de sociale basis van een kind wat de mogelijkheden zijn. Als deze niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, zetten wij (tijdelijk) specialistische hulp in. We richten ons op kinderen in kwetsbare situaties: kinderen die onze hulp het hardst nodig hebben om zich te kunnen (blijven) ontwikkelen. Een kind mag zijn wie het is, ook als het afwijkt van de norm. Bijvoorbeeld omdat een kind druk is of moeite heeft met leren. We stoppen met onnodig problematiseren van gedrag en normaliseren het gebruik van zorg. Daarbij accepteren we dat sommige problemen horen bij het opgroeien.

We zetten tijdig, best passende zorg in **(I)**

- We zetten de doorbraakmethode in om te werken aan een beter perspectief voor gezinnen met complexe, meervoudige problemen in een kwetsbare, onveilige situatie
- We zorgen dat in iedere wijk passende laagdrempelige opvoedondersteuning voor ouders/ verzorgers beschikbaar is (en zetten zo nodig extra hulp en begeleiding in)
- We herijken de Sociaal Medische Indicatie zodat meer kinderen/ gezinnen die dat nodig hebben gebruik kunnen maken van kinderopvang en buitenschoolse opvang.
- We zorgen voor betere en tijdige zorg en ondersteuning, op de juiste plek en wanneer dit nodig is. Dit doen we door inzet van de Hervormingsagenda Jeugd. Dit moet leiden tot verbetering van de hulpverlening en een financieel beheersbaar en duurzaam jeugdstel (Hervormingsagenda Jeugd)
- We breiden de inzet van praktijkondersteuners jeugd uit bij Arnhemse huisartsenpraktijken. Door de lichte hulp van de praktijkondersteuner bij de huisarts zijn kinderen en jongeren minder afhankelijk van specialistische jeugdzorg. Wanneer deze lichtere hulp niet voldoet, zetten de Sociale wijkteams of huisartsen specialistische jeugdzorg in.
- GGZWachtlijsten in de zorg zijn onwenselijk. We zetten in op snelle ondersteuning van kinderen die toch op een wachtlijst terecht zijn gekomen, waarbij ook kinderen met acute en complexe problemen snel hulp moeten kunnen krijgen. We maken afspraken met jeugdzorginstellingen om de kinderen met de meest acute problemen als eerste te helpen. We zetten een zorgaccounthouder in die bemiddelt om kinderen op de wachtlijst zo snel mogelijk naar zorg te krijgen, bijvoorbeeld bij een andere aanbieder met soortgelijk zorgaanbod. We kijken samen met de Sociale Wijkteams en Gecertificeerde Instellingen naar de aanmeldroute voor behandeling/GGZ.
- Wachtlijsten in de jeugdbescherming zijn onwenselijk. We zetten in op het zo snel mogelijk terugdringen van de wachtlijsten bij de Gecertificeerde Instellingen. Hiervoor hebben de Gecertificeerde Instellingen subsidie ontvangen, onder andere om werkdruk te verlagen en medewerkers te enthousiasmeren voor het werk. We zorgen dat gezinnen die op de wachtlijst staan in beeld zijn door samenwerking tussen Sociale Wijkteams en Gecertificeerde Instellingen te stimuleren.
- We geven de Sociale Wijkteams duidelijke kaders mee zodat ze beter kunnen beoordelen wanneer zij specialistische jeugdhulp wel of niet kunnen inzetten. Daarvoor actualiseren we de beleidskaders op basis van wat er speelt bij kinderen en jongeren. In deze kaders stellen we altijd de vraag of jeugdhulp de beste oplossing is voor het kind, of ouders goed toegerust zijn om zelf hun kind te ondersteunen en of het netwerk of voorzieningen in de buurt al ingezet zijn. Wij vragen ouders hun kinderen meer zelf te ondersteunen, bijvoorbeeld bij opgroeiproblemen, druk gedrag of verdriet in plaats van specialistische begeleiding of behandeling in te zetten. Daardoor ervaren kinderen dat tegenslag en moeilijke periodes bij het leven horen en leren zij daarmee om te gaan.
- We bakenen de inzet van de Jeugdwet en de Verlengde Jeugdwet beter af door afspraken met aanbieders te maken en houden zo de zorg beschikbaar voor de kinderen die het nodig hebben. We vergroten de kennis van de wijkteams over de zorgwetten die voorliggend zijn aan de Jeugdwet (Zvw, Wlz, Wmo) door een periodiek webinar dat we samen met Stimulanz (kenniscentrum) ontwikkelden.
- We stimuleren een goede voorbereiding op uitstroom uit jeugdzorg met verblijf door het gebruik van het Toekomstplan te stimuleren. Wanneer jongeren tijdig zijn voorbereid maar alsnog niet klaar zijn om uit te stromen, kan worden besloten tot inzet van verlengde jeugdwet. Dit is onder andere onderdeel van de campagne van Stichting Het Vergeten Kind: 'laat zorg pas stoppen als kinderen daar klaar voor zijn.

We zorgen voor een wijknetwerk met algemene voorzieningen en zorgaanbod dat aansluit bij de problemen van kinderen en jongeren **(I)**

We gaan meer wijkgericht werken. Dit houdt in dat een beperkt aantal “begeleidingsaanbieders” in de wijken samenwerken en medeverantwoordelijk zijn voor het bieden van de begeleiding in de wijk. Het gaat dan zowel om specialistische zorgaanbieders als om partijen die in het voorliggend veld werkzaam zijn. Met deze aanbieders en de sociale wijkteams wordt een nieuwe werkwijze en manier van samenwerken ontwikkeld. Het uitgangspunt hierbij is dat minder wordt doorverwezen naar gecontracteerde zorgaanbieders, maar dat de aanbieder (tijdelijk) ondersteunt bij de vraag van de inwoner en onderdeel is van het wijknetwerk. We willen een betere samenwerking tussen het voorliggend veld, de begeleidingsaanbieders in de wijken en de Sociale Wijkteams.

- We zorgen per wijk voor een sterk netwerk waarin een beperkt aantal jeugdhulpaanbieders samenwerkt met andere professionals en betrokken partijen in de wijk en met hun aanbod aansluiten bij de zorgvragen van kinderen en jongeren in die wijk.
- We zetten jeugdhulp zo dichtbij als mogelijk in en vormen wijknetwerken om dat mogelijk te maken. Hulp wordt bij voorkeur gegeven bij het kind thuis, op school of in de wijk.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal 0-17-jarigen met een JW-toewijzing	**5338**	**5147**	**5029**	**5233**	**4534**

Eenheid: Aantal

Bron: Gemeente Arnhem

Aantal 18+ers met een JW-toewijzing	**675**	**608**	**523**	**506**	**395**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing CSA	**105**	**117**	**114**	**114**	**101**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Elden en De Laar	**123**	**131**	**122**	**117**	**107**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Malburgen	**156**	**162**	**147**	**150**	**139**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-Oost	**138**	**136**	**124**	**128**	**131**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-West	**172**	**179**	**152**	**145**	**132**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Presikhaaf	**104**	**121**	**113**	**119**	**110**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Schuytgraaf-Elderveld	**154**	**159**	**143**	**147**	**137**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing VKR	**151**	**148**	**121**	**134**	**126**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk (A)

We werken aan de transformatie van beschermd wonen (wonen in een instelling) naar een ‘beschermd thuis’; Arnhemmers die dat nodig hebben ontvangen passende zorg thuis in hun eigen omgeving. Voor wie tijdelijk beschermd wonen nodig is zorgen we op regionaal niveau voor voldoende aanbod. We zetten in op een goede doorstroom vanuit beschermde woonvormen naar zelfstandig wonen en op goede GGZ-zorg in de wijken. Met de inkoop van ondersteuning zetten we ook in op het beter laten aansluiten van de zorgproducten op deze transformatie (zoals het ontwikkelen van geclusterde woonvormen).
De transformatie geven we samen met de gemeenten binnen de regio Centraal Gelderland vorm (regionale Kadernota ‘Van beschermd wonen naar een beschermd thuis’). Alle betrokken gemeenten zorgen voor voldoende geschikte woonvarianten en een breed palet aan (basis)voorzieningen om ‘beschermd thuis’ mogelijk te maken. Ook werken we nauw samen met Sociaal wijkteam, woningcorporaties, zorgaanbieders, zorgverzekeraar en andere partijen.

Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers (D)

We willen voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare inwoners, zodat zij kunnen uitstromen uit beschermd wonen, maatschappelijke opvang en jeugdvoorzieningen. Om dit te bereiken werken we samen met de Arnhemse woningcorporaties.

We koppelen zorg(behoeften) aan wonen (I)

De woningcorporaties stellen jaarlijks 120 woningen beschikbaar voor uitstroom uit, onder andere, Beschermd wonen (BW), Maatschappelijke opvang (MO) en intramurale jeugdvoorzieningen.
De gemeente Arnhem coördineert en voert de woonafspraken uit, die gemaakt zijn met woningcorporaties. Op deze wijze kunnen Arnhemmers die niet zelfstandig aan een woning kunnen komen, toch uitstromen. Daarnaast blijven we met corporaties in gesprek over huisvesting van aandachtsgroepen.
We gebruiken daarvoor het doelgroepenonderzoek 'wonen en zorg', waarin de behoefte en het aanbod aan zorggerelateerd wonen in Arnhem gekwantificeerd is. We komen samen met partners in de stad tot een beleid voor wonen en zorg.

Zorggerelateerde woonoverlast wordt minder (I)

We pakken zorggerelateerde overlast in de stad adequaat aan. Er is een meldpunt woonoverlast, waar inwoners (ook zorggerelateerde) woonoverlast kunnen melden. We blijven, mede op basis van deze meldingen, in gesprek met zorgaanbieders over het treffen van maatregelen om woonoverlast door hun bewoners te beperken. Indien nodig nemen we ook maatregelen via de toewijzing, de inkoop en contractering.
We werken hierbij samen met het Zorgkantoor en de Dienst Justitiële Inrichtingen wat betreft de door hun gecontracteerde zorgaanbieders, als het gaat om langdurige zorg (Wet langdurige zorg), respectievelijk forensische zorg (Wet forensische zorg). Intern werken we binnen de aanpak woonoverlast samen met de teams Leefomgeving en het programma Veiligheid.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Beschermd Wonen, aantal inwoners met verblijf	1013	960	605	454	373

Eenheid: Aantal. NB. m.i.v. 2021 is een groot aantal inwoners vanuit Beschermd Wonen overgeheveld naar de Wet langdurige zorg.
Bron: Gemeente Arnhem

Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen (D)

We stellen meer mensen in staat om met de juiste ondersteuning, zelfstandig te wonen en mee te doen in onze samenleving. Uitgangspunt is zoveel mogelijk een beschermd thuis te bieden door passende zorg en ondersteuning te bieden, in plaats van wonen in een instelling. Tegelijkertijd zorgen we ervoor dat er een regionaal vangnet van intramurale zorg in stand blijft voor wie dat toch nodig heeft.

We ontwikkelen meer preventieve activiteiten (I)

- Iedere gemeente in de regio Centraal Gelderland werkt aan het op orde brengen van de lokale basisinfrastructuur. Dat betekent dat we zorgen voor plekken in de buurt waar inwoners met beschermd wonen elkaar kunnen ontmoeten en onderling steun kunnen vinden (zoveel mogelijk gespreid over de stad). We realiseren voldoende aanbod voor een zinvolle daginvulling (onder andere via Activerend Werk) en zorgen dat deze doelgroep kan wonen op een passende plek (onder andere door woonafspraken met corporaties).
- We zetten Buurtcirkels in, waarmee inwoners met een psychische kwetsbaarheid die vanuit een intramurale instelling zelfstandig gaan wonen, een sociaal netwerk in de wijk opbouwen. Met de inzet van buurtcirkels voorkomen we terugval en eenzaamheid.

Er zijn regionaal sluitende afspraken Beschermd Thuis **(I)**

Per 1 januari 2022 is gestart met de inhoudelijke doordecentralisatie van beschermd wonen. Dat betekent dat niet alleen de 43 centrumgemeenten, maar alle 355 gemeenten zich gaan inzetten en verantwoordelijk worden voor inwoners met een toewijzing voor beschermd wonen. Vanaf 1 januari 2025 komt er naar verwachting een nieuwe financiële verdeling over gemeenten. Dit betekent dat gedurende de periode 2025-2034 de middelen voor Beschermd Wonen - geleidelijk - worden overgeheveld van centrumgemeenten (Arnhem) naar de regiogemeenten. Daarmee wordt ook financieel geregeld dat gemeenten voortaan zelf verantwoordelijk zijn voor beschermd wonen voor de eigen inwoners.
Voor deze doordecentralisatie worden op regionaal niveau (regio Centraal Gelderland) samenwerkingsafspraken gemaakt. Dit is vastgelegd in de Kadernota ‘Van beschermd wonen naar beschermd thuis’. Het betreft afspraken over onder meer de financiële samenwerking, de toegang, contractering, toezicht, lokale basisvoorzieningen, monitoring en woonafspraken. Hiermee geven we uitvoering aan de landelijke Norm voor Opdrachtgeverschap. Daarnaast wordt gewerkt aan een regionaal uitvoeringsplan en lokale uitvoeringsplannen.

Er is een integrale aanpak voor mensen met verward gedrag **(I)**

- In 2024 borgen we de bemoeizorg, die aanvullend is ingezet als preventief instrument, op de al bestaande bemoeizorg (voor dreigend dak- en thuislozen).
- Daarnaast werken we aan de doorontwikkeling van de aanpak waarbij politiemeldingen over personen met verward gedrag worden doorgezet naar het sociaal domein. Er zijn inmiddels afspraken met politie, VGGM, Sociale wijkteams, OZO-coördinatoren en diverse zorgaanbieders.
- In 2024 wordt de pilot 'Noodbed voor mensen met verward gedrag' doorgezet. De pilot heeft nu een meer medisch karakter en is vanaf 15 juni 2023 weer opgestart. De medische noodbedden zijn bij Rijnstate en de sociaal domein noodbedden zijn bij Pro Persona.
- In 2024 voeren we het interventieplan personen met verward of onbegrepen gedrag uit. Aanleiding is de blijvende zorg om het hoge aantal politiemeldingen van personen met verward of onbegrepen gedrag. Doel van het interventieplan is om bestaande en wenselijke interventies samen met onze zorg- en veiligheidspartners (door) te ontwikkelen en uit te voeren.
- Ook in 2024 blijven we de Wet verplichte ggz en de Wet zorg en dwang uitvoeren. Deze wetten regelen de verplichte zorg in crisissituaties. Met name de Wet zorg en dwang zorgt regelmatig voor een aantal uitvoeringsproblemen. Met het Zorgkantoor, Pro Persona, de Verplegings- en Verzorgingssector en de Verstandelijk Gehandicaptensector werken we aan werkafspraken en voeren we een landelijke lobby, voor verbetering van de uitvoering.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving	**32.483**	**2.424**	**3.020**	**680**
Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis	32.483	2.424	3.020	680
Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij				
Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk	**18.879**	**57**	**0**	**0**
Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers	127	57	0	0
Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen	18.752	0	0	0

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg	**15.460**	**0**	**0**	**573**
Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven	13.378	0	0	573
Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk				
Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis	2.082	0	0	0
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**66.822**	**2.481**	**3.020**	**1.253**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	63.584	64.375	66.178	66.822	61.245	65.148	65.959
Baten	5.290	2.898	2.786	2.481	2.481	3.921	3.881
Saldo lasten en baten	***-58.293***	***-61.477***	***-63.391***	***-64.341***	***-58.763***	***-61.227***	***-62.078***
Toevoegingen aan reserves	21.275	1.082	1.082	3.020	4.417	811	0
Onttrekkingen aan reserves	828	81	996	1.253	680	898	3.016
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-20.448***	***-1.001***	***-86***	***-1.767***	***-3.737***	***87***	***3.016***
Gerealiseerd resultaat	**-78.741**	**-62.478**	**-63.477**	**-66.109**	**-62.501**	**-61.141**	**-59.062**

Toelichting

Lasten

De totale lasten voor 2024 voor het stedelijk programma zijn begroot op € 66,8 miljoen. De overige lasten voor zorg zijn opgenomen in de wijkbudgetten. De lasten zijn te verdelen in de volgende categorieën:

- € 31,3 miljoen wordt besteed aan zorg in natura en persoonsgebonden budgetten, verdeeld over Beschermd wonen (€ 15,3 miljoen), Jeugdzorg en jeugdbescherming (€ 11,5 miljoen), Wmo (€ 0,6 miljoen), huishoudelijke hulp toelage (€ 3,1 miljoen) en doelgroepenvervoer (€ 0,1 miljoen);
- € 24,3 miljoen wordt besteed aan uitbestede taken, zoals Stichting Sociale wijkteams (€ 18,7 miljoen), Ambulantisering GGZ (€ 3,3 miljoen), Zorg-lokaal (€ 1,0 miljoen), Inkoop Sociaal Domein Centraal Gelderland (€ 0,9 miljoen) en De connectie (€ 0,6 miljoen);
- € 2 miljoen wordt besteed aan subsidies, zoals aan Stichting Veilig Thuis (€ 1,2 miljoen);
- € 2 miljoen wordt besteed aan maatregelen in de jeugdzorg om kostenbesparingen te realiseren;
- Hiernaast zijn er € 7,2 miljoen overige lasten, zoals beleidsuren (€ 2,6 miljoen), Mantelzorgcompliment (€ 0,8 miljoen) en gemeentelijke backoffice (€ 0,8 miljoen).

De begroting is in 2024 ten opzichte van 2023 € 0,8 miljoen hoger.

- De begroting voor uitbestede werkzaamheden stijgt met € 1,6 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt met name door de verhoogde bijdrage aan Stichting sociale wijkteams (€ 1,1 miljoen) als gevolg van indexering;
- De begroting voor huishoudelijke ondersteuning stijgt met € 0,9 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt met name door tariefstijging;
- De begroting voor beschermd wonen daalt met € 1,9 miljoen ten opzichte van 2023 als gevolg van een toevoeging aan de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Baten

De totale baten voor 2024 zijn begroot op € 2,5 miljoen. Dit is hoofdzakelijk de eigen bijdrage beschermd wonen en eigen bijdrage WMO.

De baten dalen ten opzichte van 2023 door een lagere verwachte eigen bijdrage WMO. Dit komt omdat we rekening houden met de wettelijke wijziging van de eigen bijdrage per 2024. Deze wijziging is uitgesteld naar 2025.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoegingen aan de reserves in 2024 is € 3,0 miljoen. Het betreft één toevoeging aan de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg. Deze wordt gedaan om het oplopende nadeel van de invoering van het nieuwe verdeelmodel Beschermd Wonen komende jaren te kunnen egaliseren

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er € 1,3 miljoen onttrokken uit bestemmingsreserves. € 0,5 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve transformatie zorgbudgetten en € 0,8 miljoen aan de bestemmingsreserve WMO en Jeugdzorg, waarvan € 0,5 miljoen voor de opvang dakloze EU-burgers.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Stichting Sociale wijkteams;
- Zorgaanbieders en welzijnsorganisaties;
- Onze Huisartsen en Arts en Zorg;
- Cliënten- en Adviesraden Sociaal Domein;
- Zorgbelang Gelderland.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Visie sociaal domein 'Sociaal domein in beweging';
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Geconsolideerde versie van de Verordening Jeugdhulp gemeente Arnhem 2019;
- Beleidsregels Leerlingenvervoer gemeente Arnhem;
- Voorstellen tot maatregelen jeugdzorg;
- Kadernota De veerkrachtige samenleving Arnhem;
- Beleidsregels Wmo (2019);
- Beleidsregels Jeugd (2019);
- Beleidsplan Jeugd Wmo;
- Uitvoeringsplan deel Wmo;
- Jeugdbeleid 2021-2025. Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen;
- Inrichtingsplan Jeugdhulp;
- Regionaal Transformatieplan Jeugd;
- Regioaanpak huiselijk geweld en kindermishandeling 'Samen Veilig' 2019-2023;
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Verordening Jeugdzorg Arnhem 2019;
- Verordening doelgroepenvervoer 2020;
- Raadsbrief Ontwikkelingen zorgdomein (december 2018);
- Transformatieplan Beschermd Thuis 2019-2021;
- Raadsbrief bestuurlijke uitgangspunten doordecentralisatie beschermd wonen (maart 2020);
- Raadsbrief kwaliteit, toezicht en handhaving (juni 2019);
- Raadsbrief Voortgang aanpak toezicht op kwaliteit en rechtmatigheid zorg (november 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen (februari 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen vanaf 2022 (juni 2021);
- Raadsbrief afspraken en contracten jeugdbescherming, juli 2021.

Welzijn en inclusie

In Arnhem is iedereen gelijk en krijgt gelijke kansen. Dat is onze ambitie. We willen een stad zijn waar inwoners kunnen zijn wie ze zijn en waar een ieder zijn identiteit en eigenheid met trots kan uitdragen. Waarbij iedereen open staat voor elkaar en elkaar helpt. In veiligheid en vrijheid. Daarbij hebben we speciale aandacht voor het voorkomen en tegengaan van discriminatie. En voor het versterken van de positie van inwoners met een beperking. Ook bieden we statushouders en vluchtelingen een nieuw thuis en toekomstperspectief. En we zetten stevig in op de beweging van maatschappelijke opvang naar wonen.

Om te borgen dat iedereen gelijkwaardige kansen heeft om zich te ontwikkelen en om mee te doen is een stevige sociale basis nodig die de leefbaarheid in de Arnhemse wijken vergroot. Dit creëren we met bijvoorbeeld het ondersteunen van inwonersinitiatieven, door in te zetten op preventie, (woon)overlast te voorkomen, participatie, het geven van ondersteuning bij opgroei- en opvoedvragen en het zorgen voor goede algemene voorzieningen, zoals ontmoetingsplekken. Gezien de grote uitdagingen waar Arnhem voor staat, zoals de groeiende stad met een grote woonopgave de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners, vraagt dit om een preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen.

Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote kwaliteit op alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om laaggeletterdheid tegen te gaan. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave en begroting.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad (A)

We vinden het belangrijk dat iedere inwoner, ongeacht culturele achtergrond, levensbeschouwing, seksuele geaardheid, beperking en/of chronische ziekte, leeftijd en geslacht, mee kan doen en zich thuis voelt in Arnhem. De gemeente draagt daarbij actief uit dat samenleven in diversiteit niet kan zonder gemeenschappelijkheid, wederzijds vertrouwen en respect waarbij iedereen zichzelf kan zijn. Er wordt ingezet op bewustwording en activering in de eigen organisatie, de stad en in de wijken en we bestrijden discriminatie en stimuleren acceptatie op diverse gronden.

We willen dat mensen zich thuis voelen in Arnhem en dat we een toegankelijke gemeente zijn voor mensen met een beperking en/of chronische ziekte. Ons streven is dat nieuwkomers snel hun plek vinden en hun leven opbouwen. Dat kinderen zich goed kunnen ontwikkelen en dat ouderen zo lang mogelijk gezond blijven en actief meedoen. Hiervoor zetten we in op (jeugd)preventie, ondersteuning, algemene voorzieningen en duurzame inburgering. Zodat er een passend vangnet is wanneer het even niet vanzelf gaat.

De grote uitdagingen waar Arnhem voor staat, zoals de groeiende stad met een grote woonopgave de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote kwaliteit op alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om laaggeletterdheid tegen te gaan. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave en begroting.

Opvoeden en opgroeien (D)

We willen dat alle kinderen en jongeren het beste uit zichzelf kunnen halen. Dat er in Arnhem gelijke ontwikkelkansen zijn voor alle kinderen en jongeren en dat er voor iedereen perspectief is op een gelukkige toekomst. Om dit mogelijk te maken kiezen we voor kinderen en jongeren die ons het meest nodig hebben: de kinderen die opgroeien in wijken met veel sociale problematiek, waar kansen niet vanzelfsprekend zijn. We zetten jongerenwerk in voor laagdrempelige ondersteuning bij het opgroeien. Daarbij investeren we extra in de gebieden waar dat nodig is (onder andere in Arnhem Oost) en in wijken waar voorzieningen ontbreken voor opvoeden en opgroeien. We zorgen dat er meer plekken zijn waar jongeren elkaar kunnen ontmoeten met een gevarieerd programma waaraan jongeren kunnen deelnemen (bijvoorbeeld een jongerencentrum in Schuytgraaf).

Sluitende aanpak ketenpartners voor vroegsignalering **(I)**

Kinderen zijn goed en zo vroeg mogelijk in beeld, zodat tijdig een eventuele hulp- of ondersteuningsvraag duidelijk wordt. Met ketenpartners organiseren we een gezamenlijke aanpak om het kind en ouders heen. Ouders hoeven zo niet van de ene naar de andere instantie.
Dit doel staat momenteel enigszins onder druk door de huidige hoge werkdruk onder jeugdartsen en -verpleegkundigen van de GGD, waardoor de GGD zich genoodzaakt ziet de jeugdgezondheidszorg deels af te schalen. We volgen in goede samenspraak met GGD JGZ nauwgezet de ontwikkelingen en consequenties. Op die wijze zien we er ook op toe dat de vroegsignalering door de GGD zoveel mogelijk gewaarborgd blijft en dat de zorg voor kwetsbare kinderen en ouders overeind blijft.

Ontwikkelen van voorliggende voorzieningen **(I)**

Preventieve maatregelen kunnen helpen om ervoor te zorgen dat inwoners uiteindelijk niet in de (zwaardere) zorg belanden. Dit soort maatregelen zijn bijvoorbeeld activiteiten of voorlichting over bepaalde onderwerpen. Ook kan het gaan lichte hulp of ondersteuning, dichtbij de inwoners. Een verzamelnaam voor deze maatregelen zijn voorliggende voorzieningen. Deze voorzieningen hebben daarnaast ook een signaleringsfunctie, zodat tijdig zwaardere hulp kan worden ingeschakeld waardoor (nog) grotere problemen worden voorkomen. Aangezien deze belangrijke voorzieningen belangrijk zijn, blijven we inzetten op de doorontwikkeling van deze voorzieningen. We doen dat op basis van de hierboven genoemde nieuwe blik op welzijn.

Maatschappelijke verbindingen **(D)**

Bewonersondersteuning levert een bijdrage aan actieve, goed geïnformeerde wijkbewoners, die betrokken zijn bij de ontwikkelingen in hun wijk en zich willen inzetten en zich daarvoor verantwoordelijk voelen. Op dit moment wordt, samen met de betrokken partners, onderzocht op welke wijze bewonersondersteuning op wijkniveau ingezet moet worden op een manier die passend is bij de vraag van onze inwoners.

Ontmoeten en Verbinden
Om ontmoetingsplekken in de wijken zo goed mogelijk te faciliteren en toekomstbestendig te maken worden vanuit het budget voor Ontmoeten en Verbinden diverse wijkaccommodaties financieel ondersteund.

Samen werken in en aan de wijk **(I)**

We halen signalen uit de wijk op, geven die een plaats in de wijk- en stadsprogramma's en blijven voortdurend met onze inwoners en partners in gesprek om zo concreet inhoud te geven aan wat nodig is in een wijk. Denk daarbij aan de aanpak van de eenzaamheidscoalitie, gezonde leefstijl, dementievriendelijk stad, levensloopbestendig wonen en inclusieve voorzieningen.

Suïcidepreventie **(I)**

De gemeente Arnhem zet zich in voor het bespreekbaar maken van mentale problemen en het zoveel als mogelijk voorkomen en verminderen van suïcides. Vanaf juli 2021 maakt Arnhem daarom deel uit van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet). Met onze deelname daaraan dragen wij bij aan de Derde Landelijke Agenda Suicidepreventie 2021-2025. Er is een initiatief wet in voorbereiding waarmee suïcidepreventie wordt toegevoegd aan de Wet Publieke Gezondheid. Waarschijnlijk gebeurt dat vanaf 2025. Vooruitlopend op een eventuele wettelijke taak blijft de gemeente Arnhem de aanpak van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet) volgen (zie raadsbrief van 23 mei 2023). Dat betekent dat we gelijktijdige inzetten op vijf pijlers: publiekscampagne (bespreekbaar maken), risicogroepen benaderen, gatekeepers trainen in het herkennen en bespreekbaar maken, het netwerk versterken en de toegang tot dodelijke middelen beperken. Dit doen we met diverse lokale partners en met inzet van ervaringsdeskundigen en naasten. Verder werken we samen met 113 Zelfmoordpreventie. Ook houden we contact met de andere Supranet regio's, om van elkaar te leren. De planning is nu dat we 2025 gebruiken om lokaal en naar verwachting ook regionaal vaststellen hoe we de wettelijke taak invullen. De komende tijd stellen we ook vast of we lokaal en regionaal onderdelen van suïcidepreventie extra aandacht geven in lijn met de Landelijke nota gezondheidsbeleid 2020-2024, de Brede SPUK-regeling (specifieke uitkering) en het Integraal Zorgakkoord (IZA). Het Centrum voor Levensvragen en Suïcidepreventie is op 1 juli gestart. Daarmee geven we invulling aan amendement (22A709) Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen. In 2024 evalueren wij het Centrum en stellen we vast welk vervolg het krijgt vanaf 2025.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Kengetal sociale cohesie	**5,70**		**5,80**		

Eenheid: Het kengetal sociale cohesie geeft aan in hoeverre er sprake is van binding met de buurt en buurtbewoners.
Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)

Actief als vrijwilliger	**33**	**28**
Eenheid:	% inwoners dat actief is als vrijwilliger	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Kengetal emotioneel eenzaam	**2,80**	**2,80**
Eenheid:	Het kengetal emotioneel eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners onvoldoende netwerk om zich heen hebben zoals familie, vrienden, buren.	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Kengetal sociaal eenzaam	**2,60**	**2,70**
Eenheid:	Het kengetal sociaal eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners zich eenzaam voelen.	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Waardering aanbod voorzieningen ouderen	**27**	**27**
Eenheid:	% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor ouderen	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Waardering aanbod voorzieningen jongeren	**22**	**23**
Eenheid:	% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor jongeren	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Zelf- en samenredzaamheid (D)

Arnhemmers zijn zoveel mogelijk zelfredzaam en samen redzaam. Onze inwoners doen mee naar eigen kunnen en maken gebruik van hun sociale netwerk.

Ondersteuning mantelzorgers (I)

Arnhemmers zorgen vaak voor hun geliefden, voor familie en voor buren. Deze informele zorg is van groot belang voor inwoners die hulp nodig hebben en helpt bij het beperken van het beroep. Veel van onze inwoners hebben de dagelijkse zorg voor hun partner, familie, vrienden of buren. Deze informele zorgt levert stevige netwerken maar ook een beperkter beroep op maatwerkvoorzieningen. We stimuleren, ondersteunen en faciliteren de informele zorg. We richten ons daarbij op mantelzorger en op professionals die met mantelzorgers/informele zorg te maken hebben. Wij willen informele zorg stimuleren en helpen hierbij waar dat kan, niet alleen door informele zorgverleners.

Het mantelzorgakkoord dat er ligt wordt uitgevoerd. Zo werken we aan meer (h)erkenning van, en bewustwording over, mantelzorg en de kwetsbare positie van mantelzorgers. We faciliteren de stichting Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp (MVT) die individuele en collectieve ondersteuning biedt aan mantelzorgers en zorgprofessionals en functioneert als Expertisecentrum.

Samenhangend ouderenbeleid (I)

Binnen ons ouderenbeleid zetten we in op twee sporen: samenhangend ouderenbeleid en een dementievriendelijk Arnhem. In het proces hieromtrent gaat de raad, middels een rondetafelgesprek, in gesprek met belanghebbenden in Arnhem om door te praten over deze twee sporen. We zien dit als waardevolle input voor het te ontwikkelen beleid. Het beleid wordt participatief ontwikkeld met de verwachting dit in het eerste kwartaal van 2024 op te leveren.

Zo zijn we met diverse belanghebbenden in gesprek om in beeld te krijgen welke maatschappelijke uitdagingen op het gebied van de vergrijzing op ons afkomen. Zo zijn we met het Sportbedrijf Arnhem aan het onderzoeken hoe we bewegen voor ouderen verder kunnen stimuleren. Met Rozet zijn we in gesprek om te bekijken hoe cultuur kan bijdragen aan deze vraagstukken. Uiteraard zijn we ook met partners in gesprek zoals SWOA die hierin zijn gespecialiseerd.

Met andere organisaties, waaronder het Openluchtmuseum Arnhem, onderzoeken we of we kunnen samenwerken in onze ambitie om dementievriendelijk te worden. In het kader van deze ambitie hebben we inmiddels een GGD scan afgerond, waarmee we op korte termijn inzichtelijk kunnen maken waar we als Arnhem staan en wat er voor nodig is om onze ambitie te verwezenlijken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Mantelzorg	**15**		**14**		
Eenheid:	% inwoners dat het afgelopen jaar mantelzorg heeft gegeven				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Duurzaam opvanglandschap en inburgering (D)

Met alle onrust in de wereld wil Arnhem een gastvrije stad zijn. We vangen vluchtelingen en ontheemden van waar ook ter wereld ruimhartig op en realiseren duurzame en structurele opvang. We bieden vluchtelingen (met en zonder papieren) en ontheemden perspectief. Nieuwkomers heten wij welkom in Arnhem. Wij helpen ze met wonen, werken, geld, opleidingen, sport en gezondheid zodat ze mee kunnen doen in onze Arnhemse samenleving. We bouwen aan een stevig fundament om vluchtelingen de mogelijkheid te bieden aan hun toekomst te werken.

Hoewel het bieden van opvang aan vluchtelingen in principe aan het Rijk is en door het Rijk gefinancierd moet worden, willen we hier als gemeente een actieve rol in nemen. Op dit moment beschikken we in Arnhem over ongeveer 2400 opvangplekken voor vluchtelingen. Voor het overgrote deel zijn dit tijdelijke plekken. Het is onze ambitie om in Arnhem permanent ongeveer 2000 plekken beschikbaar te hebben. Dit doel kunnen we in 2027 bereiken door vanaf 2024 jaarlijks 400 permanente plekken te realiseren. Om dit duurzame opvanglandschap te bereiken werken wij vanuit de hieronder genoemde uitgangspunten.

Opvang voor vluchtelingen (I)

We zorgen dat een vluchteling (asielzoeker, Oekraïense ontheemde of statushouder) vanaf dag één in de opvang zijn toekomst kan vormgeven. De vluchteling kan op de opvangplek blijven tot het moment van vervolghuisvesting, die bij voorkeur in de stad of regio plaatsvindt. De locaties zelf zijn voor langere tijd inzetbaar.

Samen wonen
We zorgen ervoor dat opvanglocaties verspreid worden over de stad. Per locatie wordt bekeken wat de wijk nodig heeft en of de opvang daarin iets kan betekenen. Bij het realiseren of herontwikkelen van een locatie worden de plekken zo gebouwd dat deze bij een lagere instroom voor andere doelgroepen kunnen worden gebruikt. Naast opvang is er op de locatie ruimte voor permanente huisvesting voor regulier woningzoekenden.

Samen leren
Een bewoner van de vluchtelingenopvang krijgt vanaf dag één een aanbod aan cursussen en toekomstgerichte programma's. Daarnaast kan deze bewoner deelnemen aan activiteiten in de wijk, aan de andere kant kunnen wijkbewoners deelnemen aan activiteiten en cursussen op de opvanglocaties. Voor kinderen is extra aandacht, zij kunnen zoveel mogelijk gebruik maken van onderwijsvoorzieningen in de wijk.

Samen leven
De buurt en de vluchtelingenopvang versterken elkaar. We investeren erin dat wijkbewoners, partners en professionals worden betrokken bij (her)ontwikkeling van de vluchtelingenopvang. Wij houden hier regie op. Hierbij is aandacht voor de leefbaarheid in de wijken en het draagvlak in de samenleving.
Wij bieden vluchtelingen een veilig woon- en leefklimaat en zorgen voor een veilige wijk rondom de opvanglocatie.

Inburgering voor vluchtelingen (I)

Zodra vluchtelingen een status hebben starten zij met een inburgeringstraject conform de Wet Inburgering 2021, dit zijn nieuwkomers in Arnhem. Zowel voor nieuwkomers als statushouders onder de oude wet (oudkomers) spannen wij ons maximaal in. Hierbij voorzien we in een doorgaande lijn vanaf dag één tot aan het thuis voelen in onze stad. Door een persoonlijke, cultuursensitieve aanpak wordt de inburgering bevorderd, hetgeen bijdraagt aan het zo snel mogelijk, naar eigen kunnen, mee doen in de Nederlandse maatschappij. We combineren begeleiding naar werk met het leren van taal, persoonlijke ontwikkeling en de juiste zorg en ondersteuning. Dit doen we samen met onze ketenpartners.

Nieuwkomers
Onze ambitie is dat nieuwkomers zo snel mogelijk mee kunnen doen en dat zij tegelijkertijd toewerken naar een zelfstandig bestaan in Arnhem. We hebben als uitgangspunt om vanaf de koppeling aan de gemeente Arnhem in te zetten op de belangrijkste componenten voor inburgering, namelijk taal, werk en deelname in de Nederlandse maatschappij. We bieden daarbij de juiste en benodigde ondersteuning en zorg en houden regie op het gehele proces. Het opstellen van een persoonlijk Plan Inburgering en Participatie voor iedere nieuwkomer helpt ons hierbij.

Oudkomers
In 2023 hebben we een driejarige, Europese subsidie (AMIF) toegekend gekregen om oudkomers, die onder de oude wet inburgering vallen, extra te ondersteunen in hun integratie. Met meerdere externe partners, zoals Scalabor, Newbees, en collega's samen ontwikkelen we een aanpak waarbij er een breed aanbod wordt ontwikkeld op meerdere leefdomeinen zoals gezondheid, sport, werk en financiën. Dit doen we middels een cultuursensitieve benadering door sleutelfiguren uit de wijk in te zetten en landingscoaches om de binding tussen werkgever en werknemer te versterken.

Een passend vangnet **(D)**

Wij hebben de ambitie dat 'Niemand op straat hoeft te slapen of in een onveilige thuissituatie hoeft te leven'. Onze focus ligt bij het zoveel mogelijk voorkomen dat opvang nodig is en bij het bieden van een perspectief. Als opvang toch nodig is, wordt snel opvang en persoonsgerichte ondersteuning geboden, gericht op duurzame uitstroom. Nazorg is belangrijk om terugval te voorkomen. Dit geldt voor iedereen die zich in een kwetsbare situatie bevindt en opvang behoeft.
De komende jaren zetten we in op de transitie van maatschappelijke opvang naar wonen. Voor dak- en thuislozen gaan we extra woonplekken realiseren.
Vluchtelingen van waar ook ter wereld vangen we ruimhartig en gastvrij op. Ook mensen zonder documenten willen we toekomstperspectief bieden.
We brengen in kaart wat we nu al doen, we bespreken met ketenpartners, andere gemeentes en ervaringsdeskundigen wat we daar bovenop zouden kunnen, welke kansen en uitdagingen zich kunnen voordoen en hoe we de beschikbare financiële middelen zo doelmatig mogelijk kunnen inzetten.

In het kader van de monitoring is landelijk het streven om vanaf het najaar van 2023 gegevens over dakloosheid in de monitor Dakloosheid in de Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein (GMSD) op te nemen. Er is op dit moment nog onvoldoende juridische grondslag voor de benodigde gegevensdeling. Het gaat hierbij om de onderdelen: het aantal dak- en thuislozen, tijd tot opvang (zowel direct als langdurig), duur van opvang (zowel direct als langdurig), mate van terugval en aantal gerealiseerde woonplekken t.b.v. uitstroom uit de maatschappelijke opvang.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling **(I)**

Arnhem is centrumgemeente voor de regio Arnhem-Achterhoek. De prioriteiten uit de regioaanpak zijn gebaseerd op 1) meer inzetten op vroegsignalering en preventie van huiselijk geweld, 2) huiselijk geweld stoppen en duurzaam oplossen en 3) aandacht voor specifieke aanpakken (denk bijvoorbeeld aan eergerelateerd geweld en ouderenmishandeling). Om te kunnen ontwikkelen op deze prioriteiten is samenwerking met regionale en lokale partners cruciaal. Denk hierbij aan regiogemeenten, de Sociale wijkteams, Veilig Thuis, jeugdgezondheidszorg, jeugdzorgaanbieders en Moviera. In de uitvoering van de regioaanpak is de subsidie aan Moviera (vrouwenopvang) en Veilig Thuis van belang.

Versterken ketensamenwerking OGGz-partners **(I)**

In de OGGz-structuur werken heel veel partners samen. De regie ligt bij VGGM en is gericht op professionele en naadloze samenwerking waarbij de cliënt centraal staat. Doel is het bieden van een passend vangnet.

Aanpak terugdringing dakloosheid **(I)**

Het Nationaal Actieplan Dakloosheid 'Eerst een Thuis' heeft de ambitie dat in 2030 dakloosheid is beëindigd en iedereen een Thuis heeft. Deze landelijke aanpak richt zich op 6 actielijnen:
1. Versterken bestaanszekerheid: borging van het bestaansminimum
2. Preventie: voorkomen dakloosheid is altijd het beste
3. Wonen Eerst: iedereen een eigen woonplek met ondersteuning op maat
4. Integraal werken in de uitvoering: regie, snelheid en menselijke maat
5. Ervaringskennis inzetten: beleid wordt gemaakt, getoetst en uitgevoerd met mensen met ervaringskennis
6. Inclusieve aanpak: aandacht voor jongeren, LHBTIQ+ en dakloze EU-burgers

In samenspraak met alle partners en regiogemeenten wordt in 2023 in beeld gebracht hoe we -als regio Centraal Gelderland- de komende jaren in samenhang met de uitgangspunten van het Nationaal Actieplan verder uitvoering kunnen geven aan de aanpak van dakloosheid. Wat al vast staat is, dat er maximaal ingezet wordt op preventie en het creëren van woonplekken, want iedereen heeft recht op een (t)huis. We zien kansen in het housing first principe. Gelijktijdig wordt ingezet op de uitstroom uit de opvang en om- en afbouw van de capaciteit van de maatschappelijke opvang. Deze laatste is afhankelijk van de realisatie van het aantal woonplekken als ook van landelijke autonome ontwikkelingen, zoals een toename van dakloosheid als gevolg van de mogelijke effecten op het gebied van bestaanszekerheid. Lukt dit niet tijdig of onvoldoende, dan wordt ingezet op tijdelijke en/of permanente uitbreiding van de bestaande opvangcapaciteit. In ieder geval is nu duidelijk dat vooruitlopend op landelijke en Europese regelgeving opvang georganiseerd moet worden voor kwetsbare niet-rechthebbende EU-burgers en de gezinsopvang moet worden uitgebreid.

Specifiek voor dakloze jongeren zijn de mogelijkheden van een pilot bouwdepot verkend en wordt onderzocht of en hoe dit uitgevoerd kan worden.

Verder wordt onverminderd ingezet op preventie. Dit krijgt vorm in nauwe samenwerking met armoede & schulden, werk en inkomen en zorg en welzijn (voorkomen uitval).

Inclusief Arnhem (D)

Onze ambitie is: 'Arnhem is een inclusieve stad. Een stad waarin iedereen zich gezien, gehoord, gewaardeerd en veilig voelt. Een stad waar iedereen gelijkwaardig is en zo behandeld wordt en waar iedereen dezelfde kansen heeft. Dat is het Arnhem dat we willen zijn'.
Dat vraagt inzet van de hele stad. De doelen die wij daarbij nastreven zijn:

- Meer Arnhemmers herkennen en erkennen dat we nog geen inclusieve samenleving zijn, zien hun eigen rol hierin en hebben inzicht in wat ze zelf kunnen doen.
- Meer Arnhemmers zetten zich actief in, vanuit de eigen bevoorrechte positie, voor een inclusieve samenleving en dragen bij aan het tegengaan van uitsluiting, waardoor meer mensen zich volwaardig onderdeel voelen van de Arnhemse samenleving.
- Arnhemse organisaties (waaronder wijzelf) en bedrijven zijn er nog meer op gericht om diversiteit en inclusie te bevorderen en hun diensten en producten (fysiek en digitaal) zijn nog toegankelijker en inclusiever.

We bereiken dit door ons te richten op de vijf focuspunten uit het uitvoeringsplan Inclusief Arnhem 2020-2022. De ambities, doelen en resultaten van de afzonderlijke focuspunten werken we, waar nodig, uit in uitvoeringsplannen (per focuspunt). Drie focuspunten waar we ons op richten hebben betrekking op de hele stad:

1. Voorkomen en tegengaan van discriminatie;
2. Positie inwoners met beperking versterken;
3. Diversiteit in organisaties;

Voor twee focuspunten zijn we als organisatie aan zet:

4. Inclusieve gemeentelijke organisatie;
5. Inclusieve gemeentelijke communicatie.

Voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme (I)

Aan de hand van het Actieplan 'Vrij zijn in Arnhem', hebben we het uitvoeringsplan 'Vrij zijn in Arnhem' opgesteld. Hiermee laten we zien dat we een gezamenlijke verantwoordelijkheid hebben om discriminatie en racisme te voorkomen en tegen te gaan. Het is een integraal plan voor de periode 2022-2023, met acties voor verschillende (levens)domeinen, zoals wijken, onderwijs, wonen, economie en evenementen. In de begroting zijn daarvoor middelen opgenomen. Eind 2023/ begin 2024 actualiseren we het uitvoeringsplan en bepalen we hoe we verder gaan vanaf 2024. Dit doen we in nauwe samenwerking met de klankbordgroep (vertegenwoordiging uit de stad).
Discriminatie en racisme is een groot probleem dat om daadkracht en continue aandacht vraagt. Hiervoor is een doorlopende, lerende en gezamenlijke aanpak nodig, waarin we de beschikbare kennis en expertise bundelen en vooral ook ruimte geven aan initiatieven van partners. We leggen de stad dus geen blauwdruk voor. Het thema is complex en kent verschillende uitingsvormen en vraagt om een zorgvuldige voorbereiding, strategie, aanpak en monitoring. In de stad zit op dit thema veel energie, die we gebruiken om samen een vuist te maken tegen discriminatie en racisme.

Beoogde resultaten:

- In 2024 wordt het monument Slavernijverleden geplaatst;
- In 2024 zijn de uitkomsten van het onderzoek 'Sporen slavernijverleden Arnhem' op laagdrempelige wijze met de stad gedeeld;
- In 2025 zijn vijf kennisateliers uitgevoerd over sub-thema's van racisme;
- De werkgroep Arnhem tegen Racisme organiseert jaarlijks rondom 21 maart de week tegen racisme;
- In 2025 is de pilot voor de lokale coördinator discriminatie en racisme uitgevoerd en geëvalueerd;
- In 2024 is gestart met een duurzame inzet op het verhogen van meldingstoegankelijkheid van discriminatie en racisme.

Bestendigen regenboogaanpak (I)

We zetten ons in voor het vergroten van de zichtbaarheid, acceptatie en veiligheid van lesbische, homoseksuele, biseksuele, transgender, intersekse en queer personen (LHBTIQ+) in Arnhem. We staan gezamenlijk voor deze opgave, alleen samen maken we deze stad een fijne plek voor alle Arnhemmers, waar iedereen zichzelf kan zijn. Samen met de regenboogpartners geven we invulling aan de regenboogagenda 2023-2026.

Beoogde resultaten:

- In 2024 worden de uitkomsten van de veiligheidsmonitor LHBTIQ+ voor de gemeente Arnhem gepubliceerd.
- Op basis van dit onderzoek worden maatregelen geformuleerd om het veiligheidsgevoel te verbeteren.
- In 2024 ligt er een strategie met haalbare ambities voor het betrekken van VO- en MBO- scholen bij de InDifferent-netwerken.

Positie inwoners met een beperking versterken **(I)**

Om ervoor te zorgen dat de Arnhemse samenleving beter is ingericht, zodat mensen met een beperking volwaardig kunnen deelnemen, voeren we het uitvoeringsplan VN-verdrag Handicap uit. Dit uitvoeringsplan loopt van 2022 tot en met 2024. In het plan beschrijven we de acties die bijdragen aan een toegankelijke en inclusieve inrichting van de Arnhemse samenleving en de resultaten van de acties. Het plan bestrijkt verschillende terreinen, zoals onderwijs, vastgoed, verkiezingen, werk en openbare ruimte. Zo willen we de komende jaren ervoor zorgen dat elke wijk een toegankelijke en inclusieve speeltuin heeft, dat de hoofdlooproutes toegankelijk zijn en dat we werken aan het toegankelijk maken van de 60 gemeentelijke gebouwen. We voeren de acties uit in samenwerking met het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg), Bijzonder in Arnhem en andere betrokken ervaringsdeskundigen. Het uitvoeringsplan is mede gebaseerd op de Arnhemse inclusie-agenda VN-verdrag Handicap 2021-2024, waarin we het verhaal van de stad vertellen op verschillende terreinen. Eind 2024 evalueren we het uitvoeringsplan en bepalen we het vervolg van de lokale invulling van het VN-verdrag Handicap in Arnhem.

Beoogde resultaten:
- In 2026 heeft elke wijk (24) een toegankelijke en inclusieve speeltuin;
- In 2026 zijn de hoofdlooproutes uit het Handboek Toegankelijke Openbare Ruimte Arnhem toegankelijk;
- In 2026 zijn meer werkgevers zich bewust van de kansen die medewerkers met een beperking bieden voor hun organisatie;
- In 2026 zijn meer activiteiten die georganiseerd worden voor kinderen toegankelijk voor kinderen met een beperking;
- In 2026 zijn meer eigenaren van winkels, horeca, culturele instellingen en kantoren zich bewust van het belang van toegankelijkheid;
- In 2024 hebben we in het Integraal Huisvestingsplan (IHP) afspraken gemaakt over het realiseren van inclusieve en toegankelijke onderwijshuisvesting.

Diversiteit in organisaties **(I)**

Ambitie is dat Arnhemse organisaties/werkgevers en voor de gemeente Arnhem werkzame organisaties een afspiegeling zijn van de beroepsbevolking in onze stad/regio. Zo zijn en blijven we herkenbaar en toegankelijk voor onze inwoners en kunnen we ze beter dienen. Verschillende organisaties delen met ons de ambitie om een diverse en inclusieve organisatie te zijn en lopen veelal aan tegen dezelfde uitdagingen op het gebied van diversiteit en inclusie.
Om de krachten te bundelen, te inspireren, kennis en ervaringen uit te wisselen en gezamenlijk projecten uit te voeren is er het netwerk ‘Diversiteitsreis’. Doel is dat dit netwerk verder blijft groeien onder, ook vanuit het traject gericht op onze samenwerkingspartners: verbonden partijen, subsidiepartners en inkooprelaties. Doel is ook dat dit netwerk steeds minder afhankelijk is van de faciliterende rol van de gemeente Arnhem. We blijven uiteraard deelnemer omdat wij als gemeente ook de ambitie hebben om een diverse en inclusieve organisatie/werkgever te zijn (zie focuspunt 4 'Inclusieve gemeentelijke organisatie'). Verder gaan we uitwisselen met het netwerk ‘Samen voor een Baan’, dat zich richt op inclusief werkgeverschap en meer werk voor mensen met een beperking/afstand tot de arbeidsmarkt.
Zoals aangegeven in de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023 streven we er verder naar dat de partners waar we mee samenwerken (verbonden partijen en de subsidie- en inkooprelaties) zich inzetten voor inclusie en diversiteit in hun organisatie en dienstverlening.

Beoogde resultaten:
- Eind 2024 is het netwerk ‘Diversiteitsreis’ weer verder gegroeid.
- Eind 2024 is het netwerk verder geprofessionaliseerd en minder afhankelijk van de faciliterende rol van de gemeente Arnhem.
- Met het oog op mensen met een beperking is eind 2024 uitwisseling ontstaan tussen het netwerk Diversiteitsreis (gericht op culturele diversiteit) en het netwerk Samen voor een Baan (gericht op mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt).
- Vanaf 2025 hebben alle verbonden partijen als samenwerkingspartners van de gemeente Arnhem een plan voor hun inzet op inclusie en diversiteit en is hun inzet onderdeel van de verantwoordingssystematiek.
- Eind 2026 hebben we afspraken gemaakt met alle subsidierelaties als samenwerkingspartners van de gemeente over hun inzet op inclusie en diversiteit bij de uitvoering van hun activiteiten.
- Eind 2026 hebben we inclusie en diversiteit verankerd in ons inkoop-en aanbestedingsbeleid.

Inclusieve gemeentelijke organisatie **(I)**

We blijven streven naar een inclusieve en diverse organisatie waar iedere medewerker zichzelf kan zijn en gezien en gewaardeerd wordt. Het Uitvoeringsplan Inclusieve en Diverse Gemeentelijke Organisatie is hiervoor de basis. Dit plan loopt tot en met 2023. In 2024 actualiseren we dit uitvoeringsplan door inspanningen te prioriteren en dit te vertalen naar een bijpassende planning. We zetten in op meer structurele bewustwording op verschillende lagen binnen de organisatie. Daarnaast blijven we, naast het werken aan een diverse instroom, werken aan het binden en boeien van medewerkers, door aandacht te hebben voor een veilige werkomgeving en ruimte voor ontwikkeling. Ook blijft inclusief leiderschap een belangrijk aandachtspunt.

Beoogde resultaten:
- Inclusie: we werken aan een inclusieve organisatiecultuur, waarin medewerkers zich gezien, gehoord en gewaardeerd voelen. Voor de mate van inclusiviteit willen we minimaal gelijk en bij voorkeur hoger scoren dan de NIM-scan score van zomer 2021 (53,5%);
- Culturele diversiteit: we nemen de eerdere doelstelling onder de loep en waar nodig doen we een herbepaling hiervan, zodat de wijze van meten aansluit bij de beschikbare data van het CBS. We willen meer inzicht krijgen hoe we dit goed kunnen meten om te kunnen blijven monitoren en ook vooruitgang boeken in de representatie op verschillende schalen;
- Bewustwording: we gaan meer inzetten op bewustzijn op inclusie en diversiteit op management-, afdelings- en teamniveau;
- Wet Banenafspraak: minimaal 5 extra banen creëren in 2024 op verschillende schaalniveaus boven op de wettelijke taakstelling;
- Clusteractieplannen: in 2024 hebben alle clusters hun clusteractieplan diversiteit & inclusie verder doorontwikkeld en acties uitgezet;
- Gemeentepool: de werving van diverse kandidaten start in de tweede helft 2023, zodat de eerste nieuwe collega's snel daarna kunnen beginnen. We gaan hen intern opleiden om hen na twee jaar te laten doorstromen naar een vacature.

Inclusieve gemeentelijke communicatie **(I)**

Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken daar op drie manieren aan:

Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites
We werken constant aan het verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps en de inhoud die daar te vinden is. We streven daarbij naar de A-status, wat betekent dat een site of app volledig voldoet aan de wettelijke vereisten. Daarnaast werken we aan de borging van digitale toegankelijkheid binnen de gemeentelijke organisatie. Dat doen we via bewustwording, kennisvergroting en training van medewerkers (inzet speciale aandacht functionaris), door de website-eigenaren te laten rapporteren over digitale toegankelijkheid en door bij nieuwe websites of apps - zoals de nieuwe gemeentelijke website - die toegankelijkheid meteen goed te regelen en daar de doelgroep bij te betrekken.

Schrijven in begrijpelijke taal
Met het Project Direct Duidelijk stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1, door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers. Daarnaast voeren we proeven uit met beeldbrieven en een digitale taaltool.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen
We investeren in bewustwording binnen de organisatie en reiken daarbij concrete adviezen en tips aan om inclusief te communiceren. Hetzelfde doen we met externe partners als vormgevers en fotografen. We nemen periodiek de gepleegde communicatie onder de loep om te leren. We werken aan een genderneutrale aanhef in onze communicatie, nemen in onze uitnodigingen informatie op over de toegankelijkheid van de betreffende bijeenkomst en bieden onze informatie voortaan in meerdere talen aan als dat helpt om inwoners beter te bereiken. Ten slotte zoeken we aansluiting bij de organisaties die deel uitmaken van het Arnhemse netwerk 'diversiteitsreis' om kennis en ervaringen uit te wisselen.

De beoogde resultaten voor bovenstaande punten zijn:
Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites
- Medewerkers die het aangaat, zijn zich meer bewust van het belang van digitale toegankelijkheid.
- Direct betrokken collega's zijn getraind om te werken aan de toegankelijkheid van gemeentelijke websites en apps.
- (Meer) gemeentelijke websites en apps zijn toegankelijk(er)
- De nieuwe gemeentelijke website (www.arnhem.nl) is toegankelijk.

Schrijven in begrijpelijke taal
- Medewerkers zijn zich meer bewust van het belang van schrijven in begrijpelijke taal.
- Meer medewerkers zijn getraind in schrijven op B1-niveau.

- Meer gemeentelijke standaardbrieven en webteksten zijn geschreven in begrijpelijke taal.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een bi-culturele/migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen

- Medewerkers zijn zich meer bewust van het waarom en hoe van inclusief communiceren.
- De gemeentelijke communicatie is steeds inclusiever in woord en beeld.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**
Opvoeden en opgroeien	810	0	0	0
Maatschappelijke verbindingen	1.471	41	31	76
Zelf- en samenredzaamheid	312	0	0	0
Duurzaam opvanglandschap en inburgering	6.479	1.738	0	0
Een passend vangnet	21.615	892	40	22
Inclusief Arnhem	1.614	0	500	25
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	37.900	27.579	52.783	32.301	32.476	31.180	29.502
Baten	13.831	1.784	23.055	2.670	2.670	2.670	2.670
Saldo lasten en baten	***-24.069***	***-25.796***	***-29.728***	***-29.631***	***-29.806***	***-28.510***	***-26.832***
Toevoegingen aan reserves	3.406	1.100	1.708	570	570	570	70
Onttrekkingen aan reserves	2.015	200	3.618	124	535	538	535
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-1.391***	***-900***	***1.910***	***-447***	***-35***	***-32***	***464***
Gerealiseerd resultaat	**-25.459**	**-26.696**	**-27.818**	**-30.078**	**-29.842**	**-28.542**	**-26.368**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 32,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

- Maatschappelijke opvang/verslavingszorg/OGGz: € 12,3 miljoen;
- Vrouwenopvang en huiselijk geweld incl. Veilig Thuis: € 9,4 miljoen;
- Asiel, vluchtelingen en inburgering: € 6,5 miljoen;
- Welzijn incl. preventief jeugdbeleid: € 2,6 miljoen;
- Integratie, anti-discriminatie en inclusie: € 1,6 miljoen.

De totale lasten dalen ten opzichte van 2023 met € 21,9 miljoen. Dit wordt onder andere verklaard door:

- Voor 2023 is incidenteel € 17,4 aan lasten aan de begroting toegevoegd voor de opvang van vluchtelingen uit Oekraïne;
- In de Begroting 2023 is voor 2023 € 1,0 miljoen voor subsidies voor welzijnspartijen opgenomen. Die is verschoven naar de wijken;
- In 2023 is in lijn met de Jaarrekening 2022 € 0,7 miljoen aan overgehevelde budgetten vanuit het gemeentefonds opgenomen voor onder andere de opvang van asielzoekers en maatschappelijke begeleiding;
- In 2023 is een incidenteel budget overgeheveld vanuit 2022 ten behoeve van vrouwenopvang van € 0,7 miljoen;
- In 2023 was een incidentele post begroot van € 0,6 miljoen in het kader van gezond en actief leven akkoord (GALA);
- € 0,6 miljoen voor de coördinatie OZO is overgeheveld naar het programma Veiligheid;
- € 1,5 miljoen is incidenteel jaarlijks in de periode 2024-2027 begroot voor huisvesting bijzondere doelgroepen.

De komende jaren dalen naar verwachting de lasten naar € 29,5 miljoen in 2027 doordat na 2025 het via het gemeentefonds door het Rijk gefinancierde programma gezins- en kindbescherming stopt (€ 0,7 miljoen) en de tijdelijke subsidie aan het Leger des Heils voor dak- en thuislozenopvang (€ 0,5 miljoen). Na 2026 valt er € 0,5 miljoen aan kapitaallasten vrij, daarnaast eindigen de incidentele middelen uit de Begroting 2023 voor toegankelijk vastgoed (€ 0,5 miljoen), opvang en toekomstperspectief vluchtelingen en ongedocumenteerden en actieplan statushouders en oude nieuwkomers (€0,5 miljoen).

Baten
De totale baten voor 2024 zijn begroot op € 2,7 miljoen. Dit bestaat met name uit een specifieke uitkering van het Rijk van € 1,7 miljoen voor inburgering. Hieruit worden voornamelijk leerroutes en taaltrajecten bekostigd. Daarnaast ontvangt Arnhem een specifieke uitkering van € 0,7 miljoen voor de Heroïne-unit (€ 0,7 miljoen).

De baten zijn € 21,1 miljoen lager dan in 2023. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de vergoeding voor de opvang van Oekraïense vluchtelingen (van € 20,5 miljoen) die Arnhem van het Rijk ontvangt.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt er € 0,5 miljoen toegevoegd aan de reserve kapitaallasten voor investeringen die leiden tot het toegankelijk maken van gebouwen in de openbare ruimte en € 70.000 aan de bestemmingsreserve vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er € 0,1 miljoen onttrokken aan de reserves voor onder ander onderhoud en het toegankelijk maken van vastgoed.

Met wie werken we samen

Partners
We werken op het gebied van Welzijn samen met onder andere Rijnstad, SWOA, MvT, AM support, Presikhaaf University en buurthuizen.
Vanuit Inclusie gaat het om Vizier, Arnhem platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg), Bijzonder in Arnhem, InDifferent, COC, Stichting Comité 30 juni-1 juli Arnhem.
De klankbordgroepen in het kader van de Inclusieagenda VN-verdrag Handicap en het actieplan Vrij zijn in Arnhem zijn vanuit hun betrokken- en ervaringsdeskundigheid belangrijke partners als het gaat om meedenken en prioritering.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Eindevaluatie Minder Opvang Beter Leven;
- Actieprogramma Dak- en thuisloze jongeren;
- Kamerbrief over Een (t)huis, een toekomst, De aanpak van dak- en thuisloosheid;
- Plan van Opvang naar wonen ;
- Herijking welzijnsopdracht. Samen werken aan een sterke sociale basis. Richtinggevende notitie;

- Meedoen en Thuis voelen, een nieuw bestaan in Arnhem;
- Arnhemse standaard toegankelijkheid;
- Uitvoeringsplan inclusief Arnhem;
- Actieplan Vrij zijn in Arnhem;
- Arnhemse Inclusieagenda VN-verdrag Handicap;
- Nationaal Actieplan Dakloosheid.

Gezondheid en sport

Een goede gezondheid is de basis voor een gelukkig leven en daarmee de basis voor participatie van inwoners in onze maatschappij. Daarom vinden wij dat alle Arnhemmers gelijke kansen moeten krijgen om te sporten, te bewegen en hun gezondheidspotentieel zo goed mogelijk te benutten. Dit betekent dat elke Arnhemmer de mogelijkheden moet hebben om zichzelf een gezonde leefstijl eigen te maken en zich deze vaardigheden zo jong mogelijk aan te leren. Hierbij willen we oog hebben voor mensen voor wie dit geen vanzelfsprekendheid is.
We richten ons daarbij op het stimuleren van gezond gedrag en het tegengaan van ongezond gedrag, zoals roken, te weinig bewegen, ongezonde voeding en problematisch alcoholgebruik. Met verschillende programma's helpen we onze inwoners een gezonde leefstijl eigen te maken. We stimuleren bewegen voor iedereen, bijvoorbeeld door activiteiten te organiseren en sportaccommodaties te realiseren.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers gezond en fit (A)

Een goede gezondheid vormt de basis voor een gelukkig leven en is daarmee ook de basis voor deelname van inwoners aan onze samenleving. Alle Arnhemmers moeten gelijke kansen krijgen om hun gezondheidspotentieel optimaal te benutten. Een gezonde leefstijl en een goed ingerichte woonomgeving, met oog voor gezondheid en bewegen, zijn daarvoor belangrijke voorwaarden. Dit is de kern van het plan 'Gezond en Fit; Aanpak voor een gezonde leefstijl in Arnhem' (mei 2020) waarin we als gemeente onze ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers presenteren. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar die inwoners voor wie een goede gezondheid niet vanzelfsprekend is. Dit sluit aan bij de Arnhem-Oost-aanpak.

Meer Arnhemmers voldoen aan de beweegrichtlijn en minder Arnhemmers hebben overgewicht (D)

De beweegrichtlijn (vervanging van de oude beweegnorm) houdt in:

- voor kinderen (4 tot en met 17 jaar): 1 uur per dag matig intensief bewegen, 3x per week spier- en botversterkende activiteiten;
- voor volwassenen: 2,5 uur per week matig intensief bewegen, 2x per week spier- en botversterkende activiteiten;
- voor senioren worden extra balansoefeningen geadviseerd.

We stimuleren sporten in de openbare ruimte (I)

- We leggen beweegvoorzieningen aan zoals pumptracks, skatebanen, calisthenics- en freerunobjecten. Hierbij willen we tot 2026 per jaar minimaal 1 beweegvoorziening toevoegen. Hierbij hebben we aandacht voor Arnhem Oost wijken.
- We onderhouden beweegvoorzieningen in de openbare ruimte (zoals playgrounds).
- Waar nodig vindt ook programmering vanuit buurtsportcoaches plaats.
- We zorgen voor een openbare ruimte die uitnodigt om te bewegen, wandelen en te fietsen, door onder andere het aanleggen van aantrekkelijke wandelroutes en beweegroutes.
- We werken samen met verenigingen en scholen om open sportparken en open schoolpleinen te realiseren, zodat deze aansluiten op de openbare ruimte.

We stimuleren Arnhemmers om gezond te eten en drinken (I)

- Het programma GO! (Gezond Onderweg), een wijkgericht behandelprogramma met als component een passend sport- en beweegaanbod voor de doelgroep, is effectief gebleken in de aanpak van overgewicht bij kinderen.
- Het programma JOGG richt de aandacht op een gezonde leefstijl bij kinderen in het algemeen en een gezond gewicht in het bijzonder. Het programma stimuleert gezonder eten en drinken in de omgeving waarin kinderen dagelijks verkeren, zoals op scholen, in kindercentra, bij sportverenigingen, en bevordert een leefomgeving die uitnodigt tot activiteit en tot sportief bewegen.
- Op plekken waar veel kinderen spelen willen we een zo gezond mogelijke omgeving creëren. Daarom plaatsen en onderhouden we watertappunten verspreid over de hele stad. Dit sluit aan bij de ambities in het kader van het JOGG-programma (gezonde jeugd, gezonde toekomst), waarbij gezonde voeding en water drinken belangrijke pijlers zijn.
- We verzorgen leefstijlcoaching via het Sportbedrijf Arnhem door middel van de gecombineerde leefstijlinterventies (Xfitt, COOL). Die interventies richten zich op een combinatie van afvallen, bewegen en gedragsverandering voor duurzaam resultaat.

We stimuleren Arnhemmers om te gaan sporten bij vitale verenigingen of andere beweegaanbieders (I)

- Sportfaciliteiten zijn schoon, heel en veilig en bieden de Arnhemse sportverenigingen ruimte om hun sport te beoefenen. Dit gebeurt door middel van het Sportbedrijf Arnhem, dat voor ons de sportparken, wijkvoorzieningen en zwembaden beheert en exploiteert.
- We willen verenigingen in Arnhem die toekomstbestendig en vitaal zijn. Dit doen we door verenigingsondersteuning via het Sportbedrijf, subsidie aan de Arnhemse sportfederatie, het organiseren van sportcafés, trainingen en we ontsluiten ook aanbod van NOC/NSF of andere sportbonden. Verder hebben we een sportparkmanager die op sportpark de Bakenhof verenigingen ondersteunt en hebben we een clubkadercoach die verenigingen ondersteunt in relatie tot pedagogische vaardigheden.
- We geven uitvoering aan het lokaal sportakkoord.
- We zetten in op een positief sportklimaat. Iedereen voelt zich welkom, iedereen voelt zich veilig, iedereen kan meedoen in de Arnhemse sport.
- We ondersteunen verenigingen die nieuwe sport- en beweegvormen willen aanbieden en waar vraag naar is (padel, urban sport).
- We subsidiëren het gebruik van sportaccommodaties, zodat ‘de sport’ betaalbaar blijft (tarievenmodel).
- Aanvullend verhogen we de toegankelijkheid van de sport voor Arnhemmers door het inzetten van de Sportkaart, de Gelrepas en de studentensportkaart.
- We ondersteunen maatschappelijke organisaties die sport als middel gebruiken voor ontmoeten, verbinden, persoonlijke ontwikkeling en gezonde leefstijl (bijvoorbeeld bij AM, Presikhaaf University).

We stimuleren specifieke doelgroepen Arnhemmers extra om naar vermogen te kunnen sporten en bewegen (doelgroepenbeleid) (I)

- We willen dat alle Arnhemse kinderen van de PO-scholen minimaal vijf uur op en rond school bewegen (via gym, pauzesport, en bijvoorbeeld verlengde schooldag). We voeren samen met de scholen de 2+1+2 aanpak uit. De aanpak houdt in dat kinderen 2 uur per week bewegingsonderwijs ontvangen op school, 1 uur per week onder schooltijd bewegen op en rond school en 2 uur bewegen direct na school. Hiervoor bieden we onder andere aan; skillsboxen, beweegteams op scholen die activiteiten voor kinderen organiseren, schoolsport, voetbaltoernooien. Ook organiseren we voor kinderen hardloopwedstrijden, buurtsportcoaches en het geheim van Papendal. We werken hierin samen met sportverenigingen per wijk.
- We willen ouderen stimuleren om te bewegen. Vanuit het Sportbedrijf zijn er twee consulenten seniorensport die een specifiek aanbod aanbieden (bijvoorbeeld nationale diabetes challenge, natuurwandelen, fietsmaatjes, jeu de boulesbanen, golden sports).
- We stimuleren mensen met een beperking om te sporten. We faciliteren ‘uniek sporten’ (coördinatiefunctie aanbod en ondersteuningen bij hulpmiddelenaanvraag. We geven subsidie aan ISVA (invalidensportvereniging Arnhem).

We zorgen dat de stad en de breedtesport optimaal profiteert van de aanwezigheid van topsport(evenementen) (I)

- Bij het organiseren van (top)sportevenementen zetten we in op ‘side events’. We gebruiken het evenement om een stimulans te geven aan de sport in Arnhem. Dit doen we door ‘evenementversterkende activiteiten', ofwel ‘side events’. Deze hebben altijd de maatschappelijk toegevoegde meerwaarde op het gebied van gezondheid als uitgangspunt. Een recent voorbeeld zijn de fietsclinics verbonden aan het WK BMX, of de versterking van de lokale volleybalvereniging in het kader van het WK volleybal.
- We hebben een convenant met Papendal om ervoor te zorgen dat het topsportcentrum en de stad van elkaars aanwezigheid profiteren. Concreet worden er elke 2 jaar afspraken gemaakt over hoe de lokale sport (verenigingen, onderwijs) profiteert van de aanwezigheid van Papendal.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
% voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen		**54**			
Eenheid:	Percentage inwoners dat voldoet aan de Nederlands Norm Gezond Bewegen (19 en ouder)				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% kinderen beweegt iedere dag 1 uur			**29**		
Eenheid:	Percentage kinderen (0 tot 11 jaar) dat elke dag minstens 1 uur beweegt. *Dit is een inschatting van ouders over het beweeggedrag van hun kinderen. Het vermoeden is dat door de vraagstelling het percentage zeer laag uitvalt. Landelijk gezien voldoet gemiddeld 56,8% van de kinderen 4 tot 12 aan de beweegrichtlijn. Wij vermoeden dat dit in Arnhem hoger ligt. We gaan in gesprek met de GGD om een eenduidiger beeld te krijgen.				
Bron:	Kindmonitor GGD (vierjaarlijks)				

% senioren (65+) dat aan de beweegnorm voldoet			37		
Eenheid:	Percentage senioren dat aan de beweegnorm voldoet				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% lid van sportvereniging		19,50	19,30		
Eenheid:	Percentage inwoners dat is aangesloten bij een sportvereniging				
Bron:	Sportbonden en NOC*NSF. Kennis- en Informatiesysteem Sport (KISS).				

Waardering sportvoorziening		61		64	
Eenheid:	% eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende sportvoorzieningen				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

% kinderen eet minstens elke dag fruit				84	
Eenheid:	Percentage kinderen (0 tot 11 jaar) dat minstens elke dag fruit eet				
Bron:	Kindmonitor GGD				

% goed/ zeer goed ervaren gezondheid			80		68
Eenheid:	Percentage inwoners dat de gezondheid als goed of zeer goed ervaart				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% volwassenen met overgewicht			45		46
Eenheid:	Percentage volwassen met overgewicht				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Meer Arnhemse kinderen een Kansrijke Start (D)

Ieder kind verdient de best mogelijke start van zijn of haar leven en een optimale kans op een goede toekomst. De eerste 1000 dagen (-9 maanden tot 2 jaar) van een kind zijn cruciaal voor een goede start. Juist in deze eerste levensfase is de grootste gezondheidswinst te behalen. De gezondheid van een kind voor, tijdens en na de geboorte blijkt een belangrijke voorspeller te zijn van problemen, zowel fysiek als mentaal, op latere leeftijd. Zo'n 14% van de kinderen heeft geen goede start bij de geboorte door vroeggeboorte, een te laag geboortegewicht of een combinatie ervan. De oorzaak ligt vooral bij sociale risicofactoren en het gebrek aan beschermende factoren.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We zetten in op vroegtijdige signalering van (aanstaande) ouders in een kwetsbare positie (I)

We onderzoeken waar verbeteringsmogelijkheden zijn op het gebied van het signaleren, onder andere:
- de inzet van signaleringsinstrumenten door de professionals;
- het herkennen van (niet-medische) signalen van kwetsbaarheid door professionals;
- de juiste hulpvraag naar boven krijgen door onder andere sensitieve gespreksvoering.

We zorgen voor een passend aanbod aan ondersteuning voor (aanstaande) ouders in een kwetsbare positie (I)

- We brengen het zorglandschap voor de eerste 1000 dagen in beeld voor de professionals, zodat zij weten naar welke ondersteuning zij 'kwetsbare' (aanstaande) ouders kunnen doorverwijzen.
- We brengen het zorglandschap voor de eerste 1000 dagen in beeld voor 'kwetsbare' (aanstaande) ouders, zodat zij weten waar zij met hun hulpvraag terecht kunnen.
- We onderzoeken welk aanbod er aanvullend nodig is om ouders beter voor te bereiden op het ouderschap.
- We continueren bestaande interventies om 'kwetsbare' (aanstaande) ouders passende ondersteuning te bieden, onder andere Nu Niet Zwanger, Centering Pregnancy, Stevig Ouderschap, Voorzorg, Bewust Ouderschap, BabythuisZorg.

We versterken de samenwerking in het netwerk **(I)**

- We verkennen de behoefte aan een MDO (geboortezorgnetwerk): een systematisch intercollegiaal overleg tussen de geboortezorg, JGZ en het sociale domein. Als deze behoefte er is, dan gaan we dit netwerk ontwikkelen.
- We organiseren jaarlijks drie à vier netwerkbijeenkomsten voor professionals om elkaar beter te leren kennen en van elkaar te leren. Om goed samen te werken, moet je elkaar kennen en weten te vinden.
- We onderzoeken en ontwikkelen communicatietools die professionals ondersteunen in de samenwerking (bijvoorbeeld digitale nieuwsbrief en aansluiten bij OZO-verbindzorg).
- De JGZ biedt als belangrijke netwerkpartner laagdrempelige toegankelijk zorg in de wijk, dichtbij de kinderen (en hun ouders) en andere netwerkpartners in de wijk.

Meer Arnhemmers groeien op in een rookvrije omgeving **(D)**

Iedere week opnieuw raken honderden kinderen in Nederland verslaafd aan roken. Ruim de helft van de rokers sterft aan de gevolgen ervan; elk jaar zo'n 20.000 Nederlanders. Ook van meeroken kunnen mensen ernstig ziek worden en er zelfs aan overlijden, tot wel enkele duizenden per jaar. Daarom moet ieder kind dat geboren wordt de kans krijgen om volledig rookvrij op te groeien. Dit kan alleen in een rookvrije omgeving met goede voorbeelden om zich heen. Daarom zetten we ons in om Arnhemmers in een rookvrije omgeving te laten opgroeien. Dit doen we onder andere door te starten met een wijkaanpak voor een Rookvrij Presikhaaf.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We stimuleren laagdrempelige, wijkgerichte en integrale initiatieven voor stoppen met roken **(I)**

- We onderzoeken de mogelijkheden voor wijkgerichte aanpakken op het gebied van stoppen met roken.
- We verbinden initiatieven in de wijk die inzetten op problemen die in samenhang met roken kunnen worden aangepakt.

Op plekken waar vaak kinderen en jongeren komen, zetten wij in op een rookvrije omgeving **(I)**

- We stimuleren sportverenigingen om een rookvrij beleid te voeren.
- We verkennen de mogelijkheden uit de Omgevingsvisie om meer plekken aan te duiden als rookvrije zone.
- We ondersteunen initiatieven van inwoners om speelplekken in hun wijk rookvrij te maken.
- We verkennen de mogelijkheden rookvrij beleid op te nemen in subsidieafspraken.
- We stimuleren en faciliteren de Gezonde Kinderopvang en de Gezonde Schoolaanpak.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
% roken		**21**		**21**	
Eenheid:	Percentage inwoners dat rookt				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Het terugdringen van problematisch alcohol- en drugsgebruik **(D)**

Alcohol- en drugsgebruik, gokken en overmatig gamen en sociale mediagebruik zijn schadelijk voor de gezondheid. Het kan ook leiden tot slechtere schoolprestaties, verzuim of schooluitval. Het is dus belangrijk om alcohol- en drugsgebruik en gokken zo veel mogelijk te voorkomen en te ontmoedigen en met name jongeren te leren op een gezonde manier om te gaan met gamen en sociale mediagebruik.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We richten ons op preventie van middelengebruik bij jongeren onder de 18 jaar **(I)**

Dit doen we door op verschillende domeinen in het leven van jongeren in te zetten:

- School: we stimuleren alle Arnhemse scholen om gebruik te maken van een integrale aanpak voor het voorkomen en terugdringen van (problematisch) middelengebruik.
- Professionals: signaleren en begeleiden van jongeren die beginnende problemen hebben met gebruik en verwijzen van leerlingen met problematisch gebruik.
- Sportomgeving: we stimuleren een verantwoord middelenbeleid bij sportverenigingen.
- Wijk: we zetten in op deskundigheidsbevordering op het gebied van middelengebruik voor professionals in de wijk zoals jongerenwerkers, straatcoaches, handhavers.

We versterken de signaleringsketen	(I)

- We onderzoeken met het kernteam preventie en handhaving van middelengebruik hoe we de samenwerking tussen preventie en handhaving kunnen verbeteren.
- We sluiten aan op landelijke campagnes zoals Zien Drinken, Doet Drinken en IkPas om preventie van middelengebruik onder de aandacht te brengen bij inwoners en professionals.
- Jeugdartsen en -verpleegkundigen van de GGD geven voorlichting en advies en verwijzen door als extra ondersteuning nodig is.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
% voldoet aan de alcoholrichtlijn		43		43	
Eenheid:	Percentage inwoners dat voldoet aan de alcoholrichtlijn				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers gezond en fit	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**
Meer Arnhemmers voldoen aan de beweegrichtlijn en minder Arnhemmers hebben overgewicht	20.386	3.703	431	474
Meer Arnhemse kinderen een Kansrijke Start	3.604	0	0	0
Meer Arnhemmers groeien op in een rookvrije omgeving	5.059	76	0	0
Het terugdringen van problematisch alcohol- en drugsgebruik				
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	25.265	24.684	25.316	29.048	25.567	25.304	25.119
Baten	5.589	3.398	3.690	3.778	3.778	3.717	3.717
Saldo lasten en baten	***-19.676***	***-21.286***	***-21.626***	***-25.270***	***-21.789***	***-21.587***	***-21.402***
Toevoegingen aan reserves	773	418	431	431	431	431	431
Onttrekkingen aan reserves	983	553	846	474	555	460	358
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***210***	***136***	***416***	***44***	***124***	***30***	***-73***
Gerealiseerd resultaat	**-19.465**	**-21.151**	**-21.210**	**-25.226**	**-21.665**	**-21.557**	**-21.475**

Toelichting

Het programma Gezondheid en Sport is deze begroting op hoofdlijnen zero based opgebouwd. Het programma kent twee onderdelen, gezondheid en sport. Er bestaat een aanzienlijke overlap met de wijkprogramma's op de activiteiten voor gezondheid en sport. Doordat een deel van de budgetten is doorgemandateerd, is een deel van de beleidsmatige inzet ook voor de wijkprogramma's. De beleidsmatige inzet vanuit de wijkprogramma's is niet

meegenomen in de analyse. Deze zal worden meegenomen wanneer de wijkprogramma's zero based worden opgebouwd.

Zoals ook in het plan van aanpak zero based begroten is opgenomen (maart 2022, zaaknummer 640401), worden afwijkingen in de omvang van de programma's eerst op een stelpost geplaatst, waarna deze bij het eerstvolgende integrale besluitvormingsmoment, de Perspectiefnota 2025-2028, meegenomen worden.

In de tabel hieronder staat het totaaloverzicht met de inkomsten en uitgaven voor gezondheid en sport binnen het programma Gezondheid en Sport en binnen Wijken Algemeen. Vervolgens is per onderwerp een uitsplitsing opgenomen.

Programma Gezondheid en Sport 2024	Inkomsten		Uitgaven				
	Vastgoed	Overig	VGGM / Sportbedrijf	Vastgoed	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
Bedragen x € 1.000							
Onderwerp							
Gezondheid	-	76	7.075	-	223	1.324	8.622
Sport	3.703	-	15.297	3.094	546	1.489	20.426
Stelpost	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	**3.703**	**76**	**22.372**	**3.094**	**769**	**2.813**	**29.048**

Wijken Algemeen 2024	Inkomsten		Uitgaven				
	Vastgoed	Overig	VGGM / Sportbedrijf	Vastgoed	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
Bedragen x € 1.000							
Onderwerp							
Gezondheid	11	-	-	4	-	86	90
Sport	2.054	-	5.614	1.338	-	-	6.952
Stelpost	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	**2.065**	**0**	**5.614**	**1.343**	**0**	**86**	**7.043**

De totale lasten van het programma Gezondheid en Sport sluiten aan bij de uitkomsten van zero based. Wel verschuift er € 81.000 van Gezondheid naar Sport. Mogelijke verschuivingen tussen het programma Gezondheid en Sport en Wijken Algemeen zullen naar aanleiding van de evaluatie van Van Wijken Weten worden beoordeeld.

Gezondheid	Totaal	Programma Gezond-heid en Sport	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Inkomsten	**87**	**76**	**11**
Vastgoed	11		11
Gezond in de Stad	60	60	
Lijkbezorging	16	16	
Gemeenschappelijke regelingen	**7.075**	**7.075**	**0**
VGGM - gemeenschappelijke regeling	6.478	6.478	
VGGM - Basis op orde JGZ / AGZ	99	99	
VGGM - Programma Beter Bedrijfsvoeren	498	498	
Dienstverleningsovereenkomst VGGM	**985**	**985**	**0**
Gezond in de Stad	**358**	**282**	**76**
Verstrekte subsidies	**67**	**57**	**10**
St. VanHarte	10	2	8
St. Rijnstate Ziekenhuis	57	55	2

Beleidsmatige inzet	**223**	**223**	**0**
Vastgoed	**4**	**0**	**4**
Kapitaallasten	1		1
Belastingen	1		1
Gas water licht verzekeringen	3		3
Totaal uitgaven	**8.712**	**8.622**	**90**

Naast de vastgoedinkomsten voor De Roze Bunker en de specifieke inkomsten voor het programma Gezond in de Stad, is in de begroting een raming opgenomen van € 16.000 aan inkomsten voor lijkbezorging. Voor inwoners zonder nabestaanden verzorgt de gemeente de uitvaart. Hiervoor is binnen de dienstverleningsovereenkomst met VGGM een raming van € 207.000 opgenomen. Een deel van deze kosten wordt uiteindelijk nog vergoed vanuit bijvoorbeeld de boedel van de overledene. Op historisch basis is hiervoor een opbrengst van € 16.000 geraamd.

Naast de reguliere bijdrage aan de VGGM als gemeenschappelijke regeling hebben we een dienstverleningsovereenkomst waarbinnen specifieke dienstverlening van VGGM voor Arnhem valt. Dit betreft onder andere lijkbezorging, maar ook bijvoorbeeld lijkschouwing en maatwerk in het kader van de jeugdgezondheidszorg.

Sport	Totaal	Programma Gezond-heid en Sport	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Inkomsten	**5.757**	**3.703**	**2.054**
Verhuur sportaccommodaties binnensport	5.701	3.647	2.054
Verhuur sportaccommodaties buitensport	56	56	0
Verstrekte subsidies	**21.891**	**16.276**	**5.614**
Sportbedrijf Arnhem BV	20.911	15.297	5.614
St. Zwembad Klarenbeek	355	355	
St. Sportcentrum Rijkerswoerd	555	555	
Arnhemse Sport Federatie	13	13	
St. Beheer Wijk Sportac Vredenburcht	56	56	
Kapitaallasten	**2.730**	**2.126**	**604**
Zwembaden	38	38	
Binnensportaccommodaties	2.566	1.963	604
Buitensportaccommodaties	125	125	
Beheer Vastgoed	**1.702**	**968**	**735**
Belastingen	503	253	250
Gas, water, licht	50	0	50
Onderhoud (incl verzekeringen en schoonmaak)	878	542	337
Aan externe partij door te belasten kosten	270	173	98
Beleidsmatige inzet	**546**	**546**	**0**
Aanvullende opdrachten Sportbedrijf	**551**	**509**	**41**
Totaal uitgaven	**27.419**	**20.426**	**6.994**

De inkomsten op het onderdeel sport bestaan uit de huuropbrengsten van de sportaccommodaties. Voor het grootste deel worden deze betaald door het sportbedrijf wat medebepalend is voor de hoogte van de subsidie die zij ontvangen.

Naast de verstrekte subsidies, de kosten voor de sportaccommodaties en de beleidsmatige inzet is € 469.000 opgenomen voor opdrachten aan het Sportbedrijf die aanvullende zijn op de reguliere subsidieovereenkomst. Het gaat hierbij onder andere om de middelen voor sportpark Paasberg en voor de sportdag op Papendal.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt € 0,4 miljoen toegevoegd aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 0,5 miljoen onttrokken aan de reserves.
- € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten;
- € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed.
- € 0,1 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Jeugdfonds.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Sportbedrijf Arnhem
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Sportbedrijf Arnhem;
- Eerstelijnsgezondheidszorg (onder andere huisartsen);
- Rijnstate;
- Onderwijsinstellingen;
- Sociale Wijkteams;
- Menzis;
- Iriszorg verslavingspreventie;
- Indigo;
- Provincie Gelderland;
- Sportaanbieders;
- Partners uit het Verloskundig Samenwerkingsverband Kracht (Arnhem e.o.).

Daarnaast zijn er nog een aantal kleinere partijen die een preventief aanbod hebben in Arnhem.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Plan Gezond en fit;
- Landelijke Nota Gezondheidsbeleid 2020-2024 ‘Gezondheid breed op de agenda’ (mei 2020);
- Nationaal Preventieakkoord;
- Sport- en beweegakkoord Gemeente Arnhem (juni 2020).

Klimaat en energie

De klimaatverandering wacht niet op ons, het is crisis en we willen die verder tegengaan door vol in te zetten op een inclusieve energietransitie. Arnhem heeft de ambitie om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te zijn. Hoe we dat gaan doen, hebben we vastgelegd in het beleidsplan New Energy Made in Arnhem. Een oude lineaire economie past daar niet bij, die laten we los en een circulaire economische benadering staat centraal in ons omgaan met grondstoffen en afval. Daarbij streven we naar duurzaamheid en brede welvaart en daarbij zijn de 17 Sustainable Development Goals leidend.

We zetten beleidsplan New Energy made in Arnhem door, nemen regie op versnelling en trendbreuk, gebruikmakend van innovaties. Steeds met oog voor kwetsbare inwoners. Stijgende energiekosten vragen acute aanpak bij de meest kwetsbaren.

We streven naar een fikse CO2-reductie door energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven en het opwekken van duurzame elektriciteit (met zonnepanelen en windmolens) en duurzame warmte als alternatief voor aardgas. We betrekken de Arnhemmers en gaan samen aan de slag. De Arnhemse Isolatie aanpak voeren we uit. Met bedrijven op werklocaties sluiten we Green Deals omdat ook daar flinke slagen nodig zijn. De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen. Een steviger duurzaam mobiliteitsplan is in ontwikkeling als basis voor verdere uitvoering.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio) (A)

Arnhem volgt in haar ambities internationale afspraken, het klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord. Arnhem werkt toe naar een klimaatneutrale gemeente in 2050. Om dit te bereiken moet de komende jaren veel gebeuren. De doelstelling van New energy made in Arnhem (NemiA) 2020-2030 is 61% CO2-reductie ten opzichte van 2017, met als tussendoelstelling 25% in 2023. Deze reductie wordt grotendeels gerealiseerd door het actieplan NemiA 2030 en overige programma's binnen de gemeente. Een deel van de reductie komt van autonome ontwikkeling, de resterende opgave zullen wij van buiten de gemeentegrens moeten halen of hier in de komende jaren aanvullende ambities op formuleren.

- De CO2-reductie data laten zien dat er in Arnhem in 2020 en 2021 goede stappen zijn gezet om de klimaatdoelen van 2030 en tussendoelen van 2023 te halen. Echter, de huidige trend zal zich waarschijnlijk niet zo rooskleurig doorzetten vanwege 1) het afvlakken van de verduurzaming van de landelijke elektriciteitsmix en 2) het afnemen van het effect van de coronapandemie. Tegelijk zullen de stijgende energieprijzen, mede als gevolg van de oorlog in Oekraïne, naar verwachting wel een extra impuls geven aan besparingsmaatregelen.
- Bij de sectoren verkeer en vervoer (duurzame mobiliteit) en bedrijven en industrie (inclusief commerciële dienstverlening) is in 2020 en 2021 grote CO2-reductie bereikt. Deze is deels het gevolg van autonome ontwikkelingen, zoals de coronaepidemie. Het is nog onzeker of deze dalende trend de komende jaren doorzet.
- Om het klimaatdoel te halen is een trendbreuk nodig, met name in de gebouwde omgeving en bij de grootschalige opwek van elektriciteit.
- Om de verduurzaming van de sectoren te kunnen blijven faciliteren is het nodig om de netcongestie op te heffen door het versneld realiseren van nieuwe energie-infrastructuur. Denk hierbij aan het verzwaren van het elektriciteitsnet, het aanleggen van warmtenetten, off-grid laadpleinen en het opwekken en opslaan van duurzame energie. Hiervoor zijn we mede afhankelijk van netbeheerders Liander en TenneT.
- Daarnaast is het nodig om technische, organisatorische en financiële innovaties in te zetten om, ondanks de netcongestie, toch verder te komen met de energietransitie.

Gemeenten hebben vanuit het Klimaatakkoord de regie gekregen over de wijkgerichte energietransitie. Gemeenten, zo ook Arnhem, hebben hierbij hoge ambities en hebben als voorwaarde gesteld dat deze transitie haalbaar en betaalbaar is voor inwoners en bedrijven.

In de praktijk blijkt nu al in veel gevallen dat het verduurzamen van woningen en gebouwen naar aardgasvrij en/of energieneutraal onvoldoende rendabel en financierbaar is, in vergelijking met de fossiele oplossingen. Via G40 en VNG hebben we als gemeenten van het Rijk stevige ruggensteun hiervoor gevraagd op instrumentarium, wetgeving en financiering. Hieraan is het afgelopen jaar door het kabinet tegemoet gekomen met:

- het Beleidsprogramma Versnelling Verduurzaming gebouwde omgeving waarin allerlei regelingen, subsidies en financiering voor isolatie en warmtetransitie zijn verankerd, bijvoorbeeld de Nationale Isolatieaanpak, het Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie. de Investeringssubsidie Duurzame Energie en Energiebesparing (ISDE), en het warmtefonds;

- het wetsvoorstel voor de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw,);
- het wetsvoorstel voor de Wet collectieve warmte (Wcw);
  de tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid (CDOKE), waarmee de uitvoeringslasten van het Klimaatakkoord voor gemeenten kunnen worden gefinancierd. Aan Arnhem is ruim € 2,8 miljoen per jaar voor 3 jaar toegekend.

Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

Binnen de gebouwde omgeving is het speerpunt tot 2030 het isoleren van alle woningen en gebouwen tot aan het niveau van de nationale isolatiestandaard. Een forse opgave, waarvoor we in 2023 een specifieke Arnhemse isolatieaanpak hebben opgesteld, die in uitvoering is. We geven daarmee concrete invulling aan de doelstellingen van NemiA en de Transitievisie warmte. We werken met een wijkgerichte aanpak aan energiebesparing en vervangen van aardgas voor een duurzaam alternatief.

Meer dan 3.200 huishoudens in energiearmoede geholpen in 2024 (I)

De Arnhemse aanpak energiearmoede is in 2023 fors geïntensiveerd, met extra middelen van het Rijk. We werken samen met een netwerk van partijen om de doelgroep te bereiken, deelnemers te werven en energiecoaches op te leiden en in te zetten. Dit zijn bijvoorbeeld scholen, huisartsen en moskeeën. We gebruiken de kracht in de wijken, door wijkbewoners op te leiden als energiecoach, in te zetten in wijk-klusteams, en als influencer en ambassadeur. Deze aanpak ‘voor de wijk, door de wijk’ is arbeidsintensief, maar werpt zijn vruchten af.

Verder creëren we in de wijken werkgelegenheid, bijvoorbeeld als energiecoach of als klusser. Ook verwijzen we deelnemers met andere problemen door naar de juiste hulpverleners.
In de Arnhem-Oost wijken wordt de energiearmoede-aanpak afgestemd met betrokken partners en de verduurzaming van particulier bezit.

Beoogde resultaten in 2024:
- 3200 afgeronde energiecoach trajecten bij huishoudens, waarvan 1700 via reguliere aanmeldingen en 1500 via deur-tot-deur aanpak;
- 1500 huishoudens zijn geholpen door klusteams;
- 600 huishoudens hebben nieuw zuinig witgoed;
- 5000 bewoners zijn geactiveerd en 350 doorverwezen naar een energiecoach, via wijkopbouwwerk;
- 1750 leerlingen zijn via scholen bereikt;
- 5,4 kT CO2-besparing.

Voor de extra middelen (ruim € 4 miljoen) die we in de tweede helft van 2023 van het Rijk krijgen, zal naast bovenstaande inspanningen nog een apart plan worden gemaakt.

6.500 woningen aardgasvrij in 2030 (I)

In 2022 heeft de raad de Transitievisie warmte vastgesteld. Hierin zijn tien buurten benoemd (kansrijke wijken) waar we verkennen hoe deze kunnen overstappen van aardgas naar een duurzaam alternatief voor verwarming. Daarnaast zijn vijf ‘onderzoeksgebieden’ benoemd om grootschalig te verkennen of een warmtenet als duurzaam alternatief mogelijk is. De doelstelling is om 6.500 duurzaam te verwarming in 2030 (aardgasvrij). Indien nodig wordt daarvoor een wijkuitvoeringsplan gemaakt. Het opstellen van een wijkuitvoeringsplan als doel laten we vervallen, omdat het een middel is om de doelstelling te bereiken.

In 2024 wordt de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw) van kracht. Daarmee krijgt de raad de bevoegdheid om levering van aardgas in een bepaalde wijk of buurt te stoppen. In de loop van 2024 zullen we de raad voorstellen om in gesprek te gaan over hoe we hiervan in Arnhem gebruik willen maken.

Kansrijke buurten
In 2024 werken we verder aan de ontwikkeling van een warmtenet in Elderveld-Noord en Kronenburg. We gaan door met het stimuleren van individuele warmtepompen in vijf all-electric buurten: Saksen Weimar, Nieuw Monnikenhuizen, Plantagebuurt, Stadseiland en Tuin van Elden. De ontwikkeling van duurzame warmte in Plattenburg en Hoogkamp is in voorbereiding. In de buurt Immerloo zal geleidelijk ook het aardgas verdwijnen voor koken en warm tapwater.

Onderzoeksgebieden
In 2024 zetten we de verkenning voort naar de mogelijkheden voor een grootschalig warmtenet in Malburgen-Oost. Voor een van de andere onderzoeksgebieden starten we de verkenning naar de mogelijkheden voor een duurzaam warmtenet.

Werklocaties
In de transitievisie warmte is aangegeven dat de plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader moeten worden uitgewerkt. Dit gaan we doen, zie hieronder bij bedrijven en industrie.

Duurzame warmtebronnen
We zetten het onderzoek voort naar de mogelijkheden voor geothermie samen met gemeenten Lingewaard, Overbetuwe en Nijmegen. In 2024 onderzoeken we de mogelijkheden voor grootschalige toepassing van energie uit oppervlaktewater (uit de Rijn).

35.000 woningen geïsoleerd in 2030 **(I)**

In 2023 hebben we de doelstelling ‘15% energiebesparing in de gebouwde omgeving in 2030’ uitgewerkt in de 'Arnhemse aanpak woningisolatie’. De operationele doelstelling is 35.000 extra woningen geïsoleerd tot de nationale standaard in 2030. De aanpak volgt 3 sporen:
1. een aanbod voor woningeigenaren en resultaatgerichte afspraken;
2. knelpunten oplossen en integratie met energiearmoede;
3. trendbreuk, door zoeken en testen van nieuwe concepten, het aangaan van nieuwe coalities en het uitvoeren van een innovatie challenge.

De isolatieaanpak is wijkgericht en doelgroepgericht (particuliere eigenaren, verhuurders, corporaties, VvE's en eigenaren van erfgoed/monumenten). In 2024 zetten we de aanpak voort. Beoogde resultaten in 2024 per doelgroep zijn:

Particuliere woningeigenaren:
- 2.500 woningeigenaren hebben een energieadvies gekregen;
- 175 woningeigenaren hebben financiële ondersteuning uit SEWA-regeling gekregen;
- 500 woningeigenaren hebben financiële ondersteuning uit KWAS-regeling gekregen;
- voor 1.900 woningeneigenaren is een collectieve inkoopactie georganiseerd;
- er is een wijkloket geopend.

VvE’s
- 400 woningeigenaren hebben een advies over uitvoering isolatie gekregen;
- 20 grote VvE’s zijn gestart met uitvoering van isolatie.

Particuliere verhuurders
- 20 gebouweigenaren hebben een energiescan uitgevoerd.

Woningcorporaties
- 1150 woningen zijn geïsoleerd als onderdeel van de renovatieopgave;
- 1090 woningen zijn geïsoleerd als onderdeel van het planmatig onderhoud.

Erfgoed
- 206 woningen van Portaal zijn verduurzaamd;
- het hand- en detailboek is in uitvoering genomen.

Doelgroepoverstijgend
- 2 pilots die uit de innovatie challenge zijn gekomen worden geïmplementeerd;
- het nieuwe soortenmanagementbeleid is geïmplementeerd;
- het monitoring- en klantregistratiesysteem is opgeleverd;
- de buurt isolatieteams zijn opgeschaald.

Verder hebben we in het najaar 2023 een aanvraag ingediend bij het Rijk voor middelen uit het Volkshuisvestingsfonds 2023. Als deze worden toegekend, zullen we een aanvullend plan maken om de isolatieopgave te versnellen in 2024 e.v..

250.000 zonnepanelen op daken in 2030 **(I)**

Het doel van 2023 (150.000 zonnepanelen) is gehaald en verwacht wordt dat het doel 2030 (250.000 zonnepanelen) ook wordt gehaald. Deels via autonome ontwikkelingen, deels door extra stimulering, bijvoorbeeld met collectieve inkoopacties. In alle acties gericht op het isoleren van woningen wordt 'zonnepanelen op daken' ook gestimuleerd.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
CO2 uitstoot gebouwde omgeving	**307**	**272**	**285**		

Eenheid: kiloton

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

CO2 reductie gebouwde omgeving t.o.v. peiljaar 2017	**34**	**69**	**56**		

Eenheid: Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

De doelstelling bij bedrijven en industrie is reductie van minimaal 38 KT CO2-uitstoot tot 2030. Om tot deze reductie te komen, wordt gewerkt conform het Arnhems coalitieakkoord 2022 - 2026 aan informeren, stimuleren, reguleren en controleren van bedrijven. Van bedrijven verwachten wij dat ze bijdragen aan een duurzame toekomst. Bedrijven worden gestimuleerd om vanuit maatschappelijke verantwoordelijkheid en/of kostenbesparing duurzaamheidsmaatregelen door te voeren. Daarnaast wordt op de wettelijke verplichtingen gecontroleerd.

Communicatie en bewustwording intensiveren: 100% van bedrijven bekend met verduurzamingsmaatregelen in 2030 (I)

In 2024 blijven we bedrijven en maatschappelijke instellingen informeren over het belang van verduurzamen. Dit doen we door voor specifieke doelgroepen Energycafé's te organiseren die aansluiten bij de wensen en behoeften van de betreffende doelgroep. Ook worden ondernemersbijeenkomsten gehouden in het kader van de gebieds- en sectorgerichte Green deals.

Energiebesparing bevorderen: 15% energiebesparing bij bedrijven en industrie in 2030 (I)

Met een gebiedsgerichte aanpak via Green Deals stimuleren we bedrijven op werklocaties en maatschappelijke instellingen om energiebesparende maatregelen te nemen.
In 2024 zetten we in op Green Deals met de bedrijventerreinen Rijkerswoerd / De Overmaat en nog drie andere werklocaties of sectoren.

In 2023 is in de kantorenvisie de ambitie opgenomen dat er in 2030 alleen nog maar kantoren met minimaal energielabel A zijn. Daarbij wordt bij renovatie gestimuleerd zoveel mogelijk richting label A+++ te renoveren, conform de renovatiestandaard. Hierbij wordt ingezet op een gestructureerde sectorale en gebiedsgerichte aanpak. In 2024 wordt deze aanpak ontwikkeld en wordt gestart met de uitvoering hiervan.

In 2024 zetten we de handhaving door middel van energiecontroles op de verplichte maatregelen bij bedrijven en de energielabel C bij kantoren voort.

Opwek en hergebruik van energie bevorderen: 75.000 zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie en 2 pilots met gebruik restwarmte in 2030 (I)

In 2024 blijven we stimuleren dat bedrijven hun daken gaan benutten voor zonnepanelen. Dit doen we bij voorkeur via de gebiedsgerichte aanpak van de Green Deals. Hierin maken we afspraken over het benutten van daken voor zonnepanelen en ondersteunen we de ondernemers. Indien er problemen zijn met netcongestie helpen we met zoeken naar (innovatieve) oplossingen hiervoor. We blijven maatwerkgesprekken voeren met ondernemers.

Meer bedrijven en industrie aardgasvrij maken: 500 extra bedrijven aardgasvrij in 2030 (I)

In de transitievisie warmte is aangegeven dat de plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader moeten worden uitgewerkt. Hiermee zijn we in de tweede helft van 2023 gestart.
In 2024 werken we de plannen uit voor drie werklocaties.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
CO2-uitstoot bedrijven en industrie	**178**	**139**	**143**		

Eenheid: kiloton

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

CO2-reductie bedrijven en industrie t.o.v. peiljaar 2017	**33**	**73**	**68**		

Eenheid: Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030 **(D)**

De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen. Gedragsverandering speelt een rol bij de werkgeversaanpak, aanpak mobiliteitsbewegingen stadslogistiek en het stimuleren van deelvervoer. Daarnaast zet Arnhem in op zero emissie voertuigen en de benodigde infrastructuur.

Werkgeversaanpak modal shift: doelstelling voor 2023 25% minder autogebruik bij 10 bedrijven **(I)**

In 2023 is gestart, samen met de Groene Metropoolregio, met de ondernemers die al hebben aangegeven hieraan te willen meewerken (netwerk NemiA). Deze aanpak wordt in 2024 voortgezet.

Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit: in 2030 1000 deelauto's en 2000 deelfietsen **(I)**

In 2023 zijn de beleidsregels gepubliceerd en zijn vergunningen verleend. Op basis van de visie Hubs in Arnhem en een plaatsingsplan wordt in 2024 het aantal deelvoertuigen op drie niveaus van hubs verder uitgebreid: stadsrandhubs, knooppunthubs (OV) en buurthubs.

Vergroten aandeel elektrische voertuigen: in 2030 6000 laadpunten en 100 snelladers **(I)**

Op basis van de in 2022 en 2023 verleende concessies wordt in 2024 het aantal laadpunten, met name in laadpleinen, verder uitgebreid met extra aandacht voor de, in de openbare ruimte passende, oplossingen zoals lantaarnpaalladen. De doelstelling 2023, 1000 laadpunten en 20 snelladers, is reeds behaald.

Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek: doel 2025 100% zero emissie bestelvoertuigen in de binnenstad en 25% minder stadslogistieke bewegingen **(I)**

In 2023 is het besluit genomen om in 2026 de zero emissiezone in de binnenstad te realiseren. Komende jaren wordt gewerkt aan de handhavingstechniek (camera's met kentekenherkenning) en de flankerende maatregelen ten behoeve van stadslogistiek.

Taxibeleid verduurzamen: doel 2030 is 100% zero emissie taxi's in de binnenstad **(I)**

Dit is uitgesteld tot 2025.

Zero emissie concessie doelgroepenvervoer: doel in 2030 is 100% zero emissie doelgroepenvervoer **(I)**

Vervoerders hebben hun zero emissieplannen ingediend en doelgroepenvervoer is gegund. De gemeente Arnhem werkt in 2024, samen met regiogemeenten, aan het realiseren van laadinfrastructuur voor doelgroepenvervoer.

Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente: doel 2023 is 100% van nieuw in te zetten bestel- en personenauto's moet zero emissie zijn. **(I)**

In alle aanbestedingen van de gemeente in 2024 in de GWW-sector, onderhoud wegen en groenvoorzieningen wordt inzet van zero emissie personenwagens en bestelauto's geëist.

Zero emissie openbaar vervoer concessie: doel in 2023 is een volledig zero emissie OV concessie **(I)**

In overleg met de provincie Gelderland zorgen we in 2024 voor aanbestedingsdocumenten ten behoeve van de volgende concessie, waarin de zero emissie eisen zijn opgenomen. Deze concessie start in 2026.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
CO2-uitstoot verkeer en vervoer	**379**	**323**	**331**		
Eenheid:	kiloton				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

CO2-reductie verkeer en vervoer t.o.v. 2017	**1**	**55**
Eenheid:	Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017	
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)	

Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030 **(D)**

'Zon op dak' is niet voldoende om aan de Arnhemse elektriciteitsvraag te voldoen. We hebben daarom ook grootschalige opwek op land nodig. De focus hierbij ligt, in ieder geval voor de komende 10 tot 20 jaar, op grondgebonden zonnevelden en windmolens. Dit zijn bewezen technologieën die binnen een afzienbare termijn veel elektriciteit kunnen opwekken. Doel is dus het realiseren van windmolens en zonnevelden. Voor een deel van de elektriciteitsopwekking die we nodig hebben, zijn we afhankelijk van de regio, omdat we een gemeente zijn met een stedelijk karakter en een beperkt beschikbare ruimte in het buitengebied.

5 windmolens in Arnhem in 2030 gerealiseerd **(I)**

In 2024:

- Onderzoeken of, en zo ja welke nieuwe locaties we geschikt kunnen maken voor het opwekken van windenergie, op basis van de uitkomsten van de planMER RES.
- Afwegingskader voor kleine windmolens in gebruik.
- Haalbaarheid windmolen Drielsedijk: afhankelijk van provinciaal onderzoek en herijkt provinciaal beleid vanwege het voorkomen van de wespendief op de Veluwe.
- Doorlopende exploitatie van 4 windmolens Koningspleij en realisatie van buurtprojecten, gefinancierd uit Omgevingsfonds windpark Koningspleij.

Als gevolg van provinciaal beleid is het op dit moment onmogelijk om nog meer grootschalige windmolens te realiseren binnen de gemeentegrenzen van Arnhem.

42 MWp (circa 45 ha) zonnevelden in 2030 gerealiseerd **(I)**

In 2024:

- Voorbereiding, bouw en/of in exploitatie nemen van diverse zonneveld/zonnecarportlocaties.
- Ontwikkelen en stimuleren van innovaties, zoals modulaire zonnecarports, smart energy hubs op bedrijventerreinen, verticale zonnepanelen.
- Rol van gemeente voor grootschalige zon opwek veranderen van facilitair/samenwerkend naar ontwikkelend/regisserend.
- Indien uit haalbaarheidsonderzoek in 2023 blijkt dat er een zonneveld binnen zoeklocatie Deelen haalbaar is, dan zal vanaf 2024 voorbereiding en aanbesteding ervan plaatsvinden.
- Onderzoeken welke nieuwe locaties we geschikt kunnen maken voor het opwekken van zonne-energie, mede op basis van de uitkomsten van de planMER RES.

Regionale energiestrategie 2.0 gereed **(I)**

In 2024 integreren we de resultaten van de Milieueffectrapportage RES Arnhem Nijmegen in de RES 2.0: er komen nieuwe zoekgebieden voor windprojecten in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen bij. Ook geven we een update over de bovenlokale warmteverdeling en starten we een proces voor de omgang met netcongestie en integraal programmeren. Daarnaast werken we een aantal afspraken uit van de RES 1.0. De in de RES 1.0 vastgestelde ambitie voor 2030, te weten 1,62 TWh, blijft hierbij uitgangspunt.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Vermeden CO2-uitstoot door duurzame opwek elektriciteit	**13**	**16**	**20**		
Eenheid:	Vermindering in C02-uitstoot t.o.v. 2017				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

Vermeden CO2 uitstoot door duurzame opwek elektriciteit t.o.v. 2017	**5**	**9**	**13**		
Eenheid:	vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

Meer bewustwording en gedragsverandering (D)

Energie besparen, het opwekken van hernieuwbare energie en het afkoppelen van het aardgas zijn grote opgaven. Het zijn opgaven die we alleen maar succesvol kunnen uitvoeren als we dit samen doen met alle Arnhemmers: inwoners, ondernemers, instellingen, overheden en bezoekers. Met de communicatiecampagne Arnhem Aan bieden we zoveel mogelijk handelingsperspectief voor al deze doelgroepen. Het aanbod wordt doorontwikkeld en aangepast op basis van de input die wordt opgehaald bij bewoners en ondernemers.

Voortzetten communicatiecampagne Arnhem AAN **(I)**

Arnhem Aan is de communicatiecampagne voor de energietransitie. Met Arnhem Aan willen we Arnhemmers enthousiasmeren en motiveren om aan de slag te gaan met energie besparen en hernieuwbare energie. Dit doen wij doelgroepgericht met een aanpak voor woningeigenaren en -huurders, bedrijven en verenigingen; met maatwerk voor huishoudens die leven in energiearmoede en huishoudens met een migratieachtergrond. We spelen daarbij in op de actualiteit, maatschappelijke trends en de belevingswereld van de Arnhemmers. Hiervoor zijn diverse en meerjarige communicatie- en bewustwordingsacties en inspanningen nodig. Al deze communicatie-activiteiten worden onder de vlag van Arnhem Aan gelanceerd.

In 2024 gaan we verder met de intensivering van Arnhem Aan door:

- Uitvoeren van meerdere grote en kleinere acties.
- Uitdragen van goede, inspirerende voorbeelden door inzet van social media en streetmarketing.

- Arnhem Aan wordt online een professioneler inspiratieplatform dat meer aansluit bij de belevingswereld van de Arnhemmers. De content daarbij zal divers en activerend zijn.
- Positioneren van het Energieloket Arnhem bij bewoners en ondernemers. Energieloket Arnhem biedt een overzicht van alle maatregelen en financieringsmogelijkheden voor inwoners, ondernemers en VvE's voor verduurzaming. Daarnaast heeft het een loketfunctie voor vragen van Arnhemmers over hun verduurzamingsplannen.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal unieke bezoekers website Arnhem Aan	**12802**	**15369**	**14106**	**22611**	

Eenheid: Aantal bezoekers

Bron: Gemeente Arnhem

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio)	**22.677**	**11.337**	**10.000**	**40**
Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017	10.039	8.438	38	544
Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017	305	32	0	0
Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030	545	0	0	0
Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030	13	0	0	0
Meer bewustwording en gedragsverandering	17	0	0	0
Overig	11.757	2.867	0	12
Totaal	**22.677**	**11.337**	**38**	**556**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	5.912	5.663	15.841	22.677	17.975	15.644	14.770
Baten	1.224	1.032	10.529	11.337	7.236	4.659	8.786
Saldo lasten en baten	***-4.688***	***-4.631***	***-5.313***	***-11.339***	***-10.739***	***-10.986***	***-5.984***
Toevoegingen aan reserves	7.103	10.000	10.715	38	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	6.743	40	254	556	962	1.215	1.215
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-360***	***-9.960***	***-10.461***	***517***	***962***	***1.215***	***1.215***
Gerealiseerd resultaat	**-5.049**	**-14.591**	**-15.773**	**-10.822**	**-9.777**	**-9.770**	**-4.769**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 22,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Lasten voor reguliere werkzaamheden New Energy Made in Arnhem: € 4,3 miljoen;
- Lasten voor uitvoering volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost: € 5,7 miljoen.
- Lasten voor grote projecten warmteproject Elderveld en Smartpolder: € 4,2 miljoen
- Lasten om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen, hiervoor zijn ook baten ontvangen: € 2,9 miljoen
- Lasten in het kader van nieuwe grote projecten waarvoor in de begroting van 2023 tot en met 2026 €15 miljoen beschikbaar is gesteld. In 2024 wordt hiervan € 5 miljoen besteed.

Vanaf 2025 is begroot dat de projecten Elderveld en Smartpolder gereed zijn en hierdoor zijn de lasten vanaf 2025 ruim € 4 miljoen lager.

De totale lasten stijgen ten opzichte van 2023 met € 6,8 miljoen. Dit komt onder andere doordat er in 2024:

- € 5 miljoen onttrekking aan de BR Duurzaam Arnhem (klimaatfonds) in de begroting wordt opgenomen. (In 2023 is nog gebruik gemaakt van de 10 miljoen die beschikbaar is gesteld in de periode 2020 – 2022).
- € 1,2 miljoen meer uitgegeven wordt binnen het volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost ten opzichte van 2023.
- De lasten om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen zijn € 0,4 miljoen lager dan in 2023.
- Diverse grote projecten zoals Energiearmoede, Warmteproject Elderveld en Smart Polder, die afhankelijk van de fase waarin deze zich bevinden, afwijkende lasten per jaar hebben.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 11,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit diverse rijkssubsidies:

- Warmteproject Elderveld € 2,2 miljoen.
- Warmteproject Smartpolder € 1,9 miljoen.
- Uitvoeringsmiddelen om het klimaat en energiebeleid te versnellen € 2,9 miljoen.
- Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost € 4,3 miljoen.

De totale baten zijn € 0,8 miljoen hoger dan de baten van 2023. Dit komt doordat de baten (ontvangen subsidies) behorende bij de uitvoering van de projecten Elderveld, Smartpolder en volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost zijn opgenomen. Hiertegenover staat dat in 2024 geen middelen ter bestrijding van energiearmoede zijn opgenomen. De middelen om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen zijn iets lager dan in 2023. De verwachting is dat de komende tijd nog diverse subsidies worden aangevraagd en toegekend. Op dat moment zullen zowel de baten als de lasten in de begroting worden aangepast.

Toevoegingen aan reserves

Er wordt in 2024 € 38.000 toegevoegd aan de bestemmingsreserve Volkshuisvesting Arnhem Oost.

Onttrekkingen aan reserves

In 2024 wordt er € 0,6 onttrokken aan de reserves. € 0,5 miljoen aan de bestemmingsreserve Volkshuisvesting Arnhem Oost, € 15.000 aan de bestemmingsreserve Duurzaamheidsleningen en € 12.000 aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Triple helix partners uit het netwerk Energy made in Arnhem, zoals: woningbouwcorporaties, Alliander, Firan, ENGIE, Vattenfall, provincie Gelderland, Rijkswaterstaat, Waterschappen, Rijksvastgoedbedrijf, Rijn- en IJssel Energiecoöperatie, VNO/NCW, HAN, RijnIJssel College, wijkinitiatieven, Clean Mobility Centre, Stichting KiemT, Ondernemersverenigingen, Allego, stichting E-laad, Oost Nederland Energiek, Natuur- en Milieu Gelderland, regiogemeenten, G40 gemeenten.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Programmaplan New Energy Made in Arnhem 2020-2030;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Kaders voor besteding van het klimaatfonds;
- Arnhemse aanpak Energiearmoede;
- Regionale energiestrategie 1.0;
- Transitievisie warmte (2022);
- Criteria voor de locatiekeuze van zonnevelden (2016);
- Uitvoeringskader elektrisch laden in Arnhem;
- Beleidskader deelvervoer.

Ruimtelijke ontwikkeling

Arnhem groeit, de stad is in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. We werken aan een betere benutting, doorstroming en kwaliteit van de woningvoorraad en voldoende stedelijke voorzieningen. Er moeten tot 2040 16.000 woningen in de stad worden bijgebouwd om de wooncrisis aan te pakken en het woningtekort terug te brengen naar 2%. We streven naar een evenwichtige groei van de stad waarbij goed wonen in balans is met werk en voorzieningen in een groene en gezonde leefomgeving.

We zijn ons bewust van de spanning die er is tussen het bouwen van woningen om de wooncrisis aan te pakken en de stad die vraagt om een evenwichtige, kwalitatieve en duurzame stadsontwikkeling. De groei van de stad willen we benutten om de stad aantrekkelijker, socialer en vitaler te maken. Dat gaat niet vanzelf en vraagt om regievoering door de gemeente. Door samenwerking met overheden en ontwikkelende partijen worden robuuste maatschappelijke investeringen mogelijk maakt.

De verstedelijkingsopgave is voor de gemeente een grote financiële opgave. Een groeiende stad vraagt om een organisatie met meer uitvoeringskracht en middelen voor (co)financiering van de woningbouwopgave, daarbij behorende stedelijke voorzieningen en onrendabele grondexploitaties. Met het Rijk zijn afspraken gemaakt over cofinanciering van gebiedsontwikkelingen in de Spoorzone Arnhem Oost. Ruim de helft van de in totaal 16.000 woningen die we tot 2040 in Arnhem gaan bouwen, is voorzien in de Spoorzone Arnhem-Oost. Voorwaarde voor cofinanciering door het Rijk is dat de gemeente voldoende middelen vrij maakt om de ontwikkelingen mogelijk te maken. Hiervoor zijn voorstellen uitgewerkt in deze begroting.

Voorwaarde voor de ontwikkeling van de stad is dat onze leefomgeving aantrekkelijk, veilig en gezond blijft voor huidige en toekomstige inwoners. Om die reden werken we in 2023 en 2024 aan verschillende beleidsproducten als uitwerking van de omgevingsvisie Arnhem 2040: een samenhangend beleidsplan voor een gezonde en veilige leefomgeving, een duurzaam mobiliteitsplan, een woonvisie en een stedelijke visie op hoogbouw en verdichting.

Daarnaast werken we aan de implementatie van de Omgevingswet, die op 1 januari 2024 in werking treedt. Met de Omgevingswet zorgen we voor meer samenhang in het omgevingsrecht, meer transparantie, betere procedures en op termijn een betere (digitale) dienstverlening. Dit vraagt om een grote verandering waarin inwoners, ondernemers en onze collega's weer hun weg moeten vinden. Rond de ingangsdatum besteden we daarom extra aandacht aan communicatie en voorlichting om de overgang zo soepel mogelijk te laten verlopen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Groeiende stad Arnhem 2040 (A)

We werken aan een vitale, sociale en groene stad waarbij groei wordt ingezet als aanjager om onze wijken leefbaar te houden en gebieden in de stad te ontwikkelen, in balans met de bestaande stad. We nemen als gemeente weer de regie over de stadsontwikkeling (in bestaande en nieuwe wijken). We werken vanuit de koers van de omgevingsvisie aan een duurzame en evenwichtige ontwikkeling van de stad, in het belang van de huidige en toekomstige inwoners.

Realiseren van de doelen van de omgevingsvisie (D)

De Groeiende Stad Arnhem 2040 stuurt op de doelen van de omgevingsvisie en ontwerpprincipes van de verstedelijkingsstrategie. Hierbij hanteren we een gebiedsgerichte aanpak gericht op de versterking van het DNA van de bestaande stad in balans met de toekomstige stad. Het programma bewaakt de koers van de omgevingsvisie door deze te vertalen naar planvorming, regievoering op (grootschalige) gebiedsontwikkelingen en kennisontwikkeling/monitoring.

De inhoudelijke doelen voor de groeiende stad zijn beschreven in de omgevingsvisie. Ter illustratie:
- 16.000 huizen bouwen op de juiste plekken in de stad;
- schoner en duurzamer verplaatsen in en naar de stad;
- realiseren van voldoende en duurzame werklocaties;
- gezonder leven in een groene en stedelijke omgeving.

Deze doelen vertalen we naar vier inspanningen waar we integraal en verbindend op sturen.

We implementeren en borgen de omgevingsvisie en verstedelijkingsstrategie (I)

Een belangrijke inspanning in dit programma is het implementeren en borgen van de omgevingsvisie (met name hoofdstuk 7 en 8) als richtinggevend kader voor gebiedsuitwerkingen en ondersteunend beleid. We maken in 2023 de organisatorische randvoorwaarden klaar om integraal aan de doelen uit de omgevingsvisie te kunnen werken.

We voeren regie op grootschalige gebiedsontwikkelingen in balans met de hele stad (I)

Om gebiedsontwikkelingen op een goede manier binnenstedelijk te realiseren is een regisserende gemeente nodig die haar instrumenten waar nodig inzet en koersvast opereert. Naast het faciliteren van initiatieven uit de markt pakt de gemeente voor de grootschalige gebieden uit de omgevingsvisie waar veel opgaven samenkomen een regisserende rol. We streven naar nieuwe verbindingen in het ruimtelijke en sociale DNA van Arnhem en versterken daarmee de stad voor huidige en toekomstige bewoners.

We versterken en bestendigen de (interne en externe) samenwerking (I)

Voor het realiseren van onze doelen zijn we afhankelijk van andere partijen zoals het Rijk, provincie, woningcorporaties, marktpartijen, ondernemers en (collectieven van) bewoners. Samenwerking op alle niveaus, publiek-publiek en publiek-privaat, is noodzakelijk om de ambitie te kunnen realiseren. Naast externe samenwerking vraagt het realiseren van de programmadoelen om versterking van de interne samenwerking.

We ontwikkelen en zetten nieuwe instrumenten en innovatieve werkwijzen in (I)

Door digitale ontsluiting en bewerking van data onderbouwen we planprocessen met informatie. Door te werken met eenduidige beslisdocumenten en uniformeren van werkwijzen willen we de kwaliteit van onze planuitwerking verbeteren en doorlooptijden versnellen. Daarmee ondersteunen we de gebiedsuitwerkingen die de gewenste groei van de stad binnenstedelijk* mogelijk maken.
**binnenstedelijk bouwen brengt complexiteit met zich mee vanwege de vele ruimtelijke claims binnen een compact gebied, samenhang met de bestaande stedelijke omgeving, en draagvlak bij bewoners. Dit vergt een nieuwe manier van werken van onder andere de gemeente.*

Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt (D)

We grijpen de toekomstige Omgevingswet aan om beleid te maken dat werkt, onze processen en (digitale) dienstverlening te verbeteren en transparanter en integraler te werken. We beseffen dat we voor een leefbare en toekomstbestendige stad onze stad hard nodig hebben. Met de omgevingsvisie en het omgevingsplan brengen we meer samenhang en focus in ons beleid voor de fysieke leefomgeving. Als het gaat om initiatieven uit de stad denken we mee en proberen we de initiatiefnemer te helpen om tot een goed plan te komen dat bijdraagt aan onze doelen. Daarnaast zorgen we voor heldere en transparante kaders bij participatie zodat inwoners, ondernemers en andere betrokkenen weten wat er in de stad staat te gebeuren en waarover meegepraat kan worden.

We stellen de Omgevingsvisie 2040 vast en voeren deze uit (I)

De omgevingsvisie ligt ter vaststelling voor aan de gemeenteraad. Met deze visie bieden we ruimte aan de ontwikkeling van de stad vanuit de unieke kwaliteiten van Arnhem. Denk hierbij aan: duurzame mobiliteit, circulaire economie, energietransitie en klimaatadaptatie. De omgevingsvisie bevat onze ruimtelijke strategie, waar opgaven en ambities voor de fysieke leefomgeving samenkomen. In dit streefbeeld wordt aangegeven waar de stad zich verder kan ontwikkelen, waarbij functiemenging en het bijdragen aan een gezonde, veilige en groene leefomgeving voorop staat. De omgevingsvisie stellen we vast voor een langere periode maar het is geen statisch verhaal en daarom actualiseren we het iedere raadsperiode. Bij het actualiseren van de omgevingsvisie wordt de stad intensief betrokken.

Om deze visie uit te voeren gaan we de komende jaren onze instrumenten doorontwikkelen, zodat ze in lijn zijn met de ambities uit de omgevingsvisie. De thematische beleidsuitwerkingen en gebiedsuitwerkingen kunnen in de loop der tijd wijzigen, mochten de opgaven in de stad daarom vragen.

De grote opgaven uit de omgevingsvisie zoals de vergroening en mobiliteitstransitie gaan gepaard met een omvangrijke investeringsopgave. Hierbij kan het wenselijk zijn om voor de uitvoering van de omgevingsvisie een investeringsagenda op te stellen. Deze agenda geeft inzicht in de benodigde investeringen en in de mate waarin deze investeringen reeds gedekt zijn. Dit inzicht helpt ons om samen met de stad en andere partners te bepalen wat er nog meer nodig is. De raad betrekken we bij het opstellen en actualiseren van de investeringsagenda.

We werken toe naar één integraal omgevingsplan voor het hele gemeentelijke grondgebied (I)

Het omgevingsplan bevat alle regels over de fysieke leefomgeving en geeft invulling aan de maatschappelijke opgaven uit de omgevingsvisie en het beleid dat daaruit volgt. Het omgevingsplan richt zich niet alleen op functies en bouwmogelijkheden maar ook op andere aspecten van de fysieke leefomgeving, zoals welstand, erfgoed, groen, klimaatadaptatie, geluid, bodem, duurzaamheid en delen van de APV. Naast onze eigen regels bevat het omgevingsplan regels die het Rijk overhevelt naar gemeenten, zoals vergunningsvrij bouwen en milieuregelgeving.

In Arnhem zijn we al sinds 2019 stapsgewijs bezig met de transitie naar één integraal omgevingsplan voor het hele grondgebied. Dit doen we niet alleen, maar in overleg met andere gemeenten, de VNG en het Rijk. Door toepassing van de Crisis- en herstelwet hebben we ervaring opgedaan met het maken van een integraal omgevingsplan. Dit doen we door toepassing van de regels uit verordeningen nu al toe te voegen aan onze bestemmingsplannen. Een ander belangrijk onderdeel van de voorbereidingsfase is het gebiedsgericht digitaliseren van alle regels zodat we deze straks eenvoudig in het omgevingsplan kunnen integreren. We

merken dat onze systematiek steeds meer navolging krijgt bij andere gemeenten en delen onze kennis en ervaring op dit gebied graag met anderen.

Inmiddels is onze systematiek nagenoeg uitontwikkeld en is het tijd om deze uit te rollen over andere gebieden van de stad. In de eerste helft van 2024 beschikt het grootste deel van ons gemeentelijke grondgebied over een solide basis die verder verrijkt kan worden met regels uit de bruidsschat en onze verordeningen. Hiermee proberen we onze (digitale) dienstverlening na inwerkingtreding van de Omgevingswet zoveel mogelijk op peil te houden en verder te verbeteren.
De samenhangende en gebiedsgerichte benadering van het omgevingsplan gaat bijdragen aan het verbeteren van onze dienstverlening. Inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners kunnen regelgeving, die nu nog verspreid is over verschillende plannen en verordeningen, straks op één digitale locatie raadplegen. Op die manier geven we sneller inzicht in de haalbaarheid van een initiatief.

We toetsen en vergunnen initiatieven (I)

We zorgen ervoor dat het voor initiatiefnemers helder is welke stappen ze moeten zetten om hun initiatief te verwezenlijken. Dit doen we door te zorgen dat informatie goed vindbaar is op één (digitale) plek. Waar overleg noodzakelijk is, vindt dit integraal en met de initiatiefnemer aan tafel plaats, zoveel mogelijk vanuit het credo: ja, mits, maar we beseffen ook dat niet alles kan. De digitale werkwijze met betrekking tot de Omgevingswet is geborgd in de organisatie en de mogelijkheid is gecreëerd dat ketenpartners kunnen samenwerken.

We sluiten aan op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (I)

We werken aan de Arnhemse aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Deze voorziening moet ervoor zorgen dat initiatiefnemers straks een vergunning kunnen aanvragen en de regels die van toepassing zijn kunnen raadplegen. Het is echter nog onzeker in hoeverre het DSO straks functioneert. Vanwege de onzekerheid bereidt het Rijk momenteel zogenaamde alternatieve maatregelen voor. Dit kan betekenen dat het omgevingsplan straks nog niet te raadplegen is via het DSO en we gebruik blijven maken van de huidige planviewer op www.ruimtelijkeplannen.nl. Omdat het DSO straks slechts deels functioneert, is er een kans dat onze digitale dienstverlening tijdelijk slechter wordt. Om dit te verzachten zorgen we voor een goede informatieverstrekking op onze website, extra capaciteit voor het beantwoorden van vragen en versnellen we de digitalisering van beleid en regelgeving.

Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving (D)

We willen dat onze inwoners en bezoekers in een gezonde, veilige leefomgeving kunnen wonen, leven, werken en recreëren. Deze doelstelling staat in de Arnhemse Omgevingsvisie. Om ervoor te zorgen dat deze gezonde leefomgeving wordt beschermd en waar mogelijk verbeterd, stellen we komende maanden het plan Gezonde Leefomgeving op als vertaling van die doelstelling in de Arnhemse Omgevingsvisie. Dit plan bevat (bestaande en nieuwe) ambities op gebiedsniveau, voor onder andere bodem, water, lucht, geluid, licht, geur en externe veiligheid. In dit plan wegen we de gezondheidseffecten van de omgevingskwaliteit niet als losse domeinen, maar maken we integrale afwegingen tussen de verschillende onderwerpen. De Omgevingswet die per 1 januari 2024 ingaat biedt op sommige onderwerpen ook nieuwe instrumenten om een gezonde leefomgeving verder vorm te geven. In het plan worden hier ook concrete invullingen aan gegeven, afgestemd met de totstandkoming van het Arnhemse Omgevingsplan (ook een afgeleide van de Arnhemse Omgevingsvisie).
Voor de ontwikkeling van het plan is voldoende budget geraamd. Het plan zelf kan bepaalde ambities bevatten, bijvoorbeeld voor monitoring, waar mogelijk financiële consequenties aan zitten. Zodra deze ambities worden vertaald in concrete plannen zal naar budget en dekking worden gekeken. Indien nodig zullen deze dan op gepaste momenten in de P&C-cyclus worden opgenomen.
De verwachting is dat het plan in het eerste kwartaal van 2024 aan de raad wordt voorgelegd.

Hieronder volgen een aantal milieu-onderdelen die straks deel uitmaken van het samenhangende beleid.

Uitvoeren activiteiten luchtkwaliteit (I)

In februari 2019 is de uitvoeringsagenda luchtkwaliteit (Luchtagenda) door de raad vastgesteld. De Luchtagenda geeft invulling aan het verminderen van stikstof en fijnstof in de stad, en heeft impact op de uitstoot van CO2, met onder andere een milieuzone, het stimuleren van elektrisch (deel)vervoer en duurzame stadslogistiek.
Ook bevat de Luchtagenda maatregelen om overlast door particuliere houtstook te voorkomen/ verminderen.

Binnen het landelijke Schone Lucht Akkoord zijn we actief deelnemer binnen de themagroep Mobiele Werktuigen, de themagroep Particuliere Houtstook en de themagroep Participatie en Citizen science.
In de Arnhemse omgevingsvisie is de ambitie uitgesproken om de WHO-normen te benaderen. De nieuwe (2021) advieswaarden van de WHO zijn dermate laag, dat deze niet realistisch zijn voor Nederland. De achtergrondvervuiling vanuit het buitenland alleen al zorgt ervoor dat we boven die norm zitten. Momenteel wordt door het RIVM onderzocht hoe de nieuwe WHO-waarden bij het Schone Lucht Akkoord kunnen worden betrokken. Dit haalbaarheidsonderzoek wordt naar verwachting eind dit jaar opgeleverd.

De ambities uit de recent vastgestelde Arnhemse omgevingsvisie worden uitgewerkt in het Plan Gezonde Leefomgeving, waarmee we een gezonde leefomgeving willen beschermen en waar mogelijk verbeteren.

Naast het meten van stikstofdioxide (NO2) en fijn stof (PM10) zal het meetnet uitgebreid worden met een aantal fijn stof (PM2,5) meters. Wel zetten we komende periode als Arnhem extra in op de subsidieregeling om schoorstenen en kachels te laten verwijderen.
We werken samen met regiogemeenten, provincie en het Rijk.

Uitvoeren activiteiten bodem en ondergrond **(I)**

Het is een gemeentelijke taak vanuit de Wet bodembescherming (Wbb) en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) te zorgen voor de instandhouding en het verbeteren van een bodem die geschikt is om op te wonen en om op te werken. Ook draagt de Wbb bij aan de bescherming van kwetsbare gebieden in verband met natuur en drinkwaterwinning. Onder de Omgevingswet houdt Arnhem deze verantwoordelijkheid, en werkt daarbij samen met provincie en omgevingsdienst voor meldingen/vergunningen, toezicht en handhaving. Naast advisering bij ruimtelijke ontwikkelingen, worden ook onderzoek/sanering van huidige en latente spoedlocaties uitgevoerd (met name loodtuinen). Zo mogelijk worden beleidsvoorstellen gedaan in verband met nieuwe verontreinigingen (zoals zeer zorgwekkende stoffen als PFAS) en overlap met andere thema's (klimaatadaptatie, duurzame energie en biodiversiteit).

Uitvoeren activiteiten geluidshinder **(I)**

Geluidshinder wordt steeds meer via een programmatische aanpak onder controle gehouden. Het Actieplan Omgevingslawaai 2021-2023 voor bestaande woningen en wegen is daar een belangrijke stap in. Door bij het onderhoud van de gemeentelijke hoofdwegen stil asfalt toe te passen, worden de hinder van en gezondheidsklachten door omgevingslawaai langs gemeentelijke wegen verminderd.
De aanpak van nieuwe situaties bestaat uit het voorkomen van nieuwe geluidgehinderden.
Op basis van nieuwe geluidsbelastingkaarten (2022) wordt er een actieplan omgevingslawaai voor de periode 2024-2029 opgesteld.
Door het beheersen van het omgevingslawaai dragen we bij aan een gezonde fysieke leefomgeving.

Activiteiten externe veiligheid uitvoeren **(I)**

Externe veiligheid gaat over het beheersen van risico’s die mensen lopen door opslag, productie, gebruik en vervoer van gevaarlijke stoffen in hun omgeving. Arnhem heeft de risicovolle activiteiten in beeld en bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt er rekening gehouden met het aspect externe veiligheid.

Activiteiten milieuhandhaving uitvoeren **(I)**

Vergunningverlening en handhaving dragen bij aan het behalen van de landelijke doelstellingen op het gebied van milieu en gezondheid. Deze taken worden uitgevoerd door de ODRA. De prioriteit ligt op een actueel vergunningenbestand en goed naleefgedrag van bedrijven. Om ongewenste ontwikkelingen tegen te gaan, verstevigen we het milieutoezicht.

Vanaf 2023 voert ODRA enkele nieuwe toezichttaken uit voor de gemeente. Het gaat om specifiek toezicht op maatregelen voor natuurinclusief en klimaatadaptief bouwen, toezicht op de plicht voor herplant van bomen en het toepassen van groencompensatie en om bescherming van bomen op en rondom bouwplaatsen.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Groeiende stad Arnhem 2040	**13.926**	**3.931**	**23.011**	**11.311**
Realiseren van de doelen van de omgevingsvisie	13.926	3.931	23.011	11.311
Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt				
Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving				
Overig	**35.216**	**35.729**	**2.123**	**1.013**
Totaal	**49.142**	**39.661**	**25.134**	**12.324**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	25.993	51.668	64.001	49.142	46.829	32.015	23.250
Baten	16.572	45.341	52.497	39.661	42.629	33.303	22.085
Saldo lasten en baten	***-9.421***	***-6.327***	***-11.504***	***-9.481***	***-4.200***	***1.287***	***-1.164***
Toevoegingen aan reserves	5.107	10.000	11.436	25.134	4.345	7.315	5.559
Onttrekkingen aan reserves	7.309	5.807	11.835	12.324	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***2.202***	***-4.193***	***399***	***-12.810***	***-4.345***	***-7.315***	***-5.559***
Gerealiseerd resultaat	**-7.220**	**-10.520**	**-11.105**	**-22.291**	**-8.545**	**-6.028**	**-6.723**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn begroot op € 49,1 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- kosten van jaarschijf 2024 voor de bouwgronden in exploitatie (BIE), waaronder civiele werken, plankosten, verwerving- en rentekosten: € 30,7 miljoen (inclusief overboeking van het onderhanden werk ultimo 2024 naar de balans);
- kosten van de Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA) : € 7,0 miljoen;
- kosten civiele werken en plankosten van jaarschijf 2024 op de overige meerjarige projecten en anterieure overeenkomsten: € 3,4 miljoen;
- extra budget voor sanering grond en herinrichting woonwagenkamp Bethaniënstraat: € 2,5 miljoen;
- kosten voor de ambtelijke capaciteit voor dit programma: € 2,2 miljoen;
- kosten voor de verstedelijkingsopgave € 0,8 miljoen, voor het op niveau brengen van de organisatiecapaciteit om te komen tot een verstedelijkingsstrategie en uitvoering van diverse gebiedsontwikkelingen;
- kosten voor bodembeheer: € 0,6 miljoen;
- overige lasten: € 1,9 miljoen.

De lasten dalen in 2024 ten opzichte van 2023 met € 15,8 miljoen. De daling zit voor € 12,2 op de bouwgronden in exploitatie en de overige meerjarige projecten. Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten, waarbij de uitgaven de planning binnen de projecten volgen (zie ook de daling van de baten die hier tegenover staan). Verder zijn in 2023 een aantal tijdelijke of eenmalige budgetten ten bedrage van € 3,0 miljoen begroot die in 2024 niet terugkomen. De belangrijkste onderdelen hierin zijn de invoering van de omgevingswet en de visie Nieuwe Haven.

Baten

De baten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 39,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- verkopen en bijdragen voor bouwgronden in exploitatie (BIE): € 30,7 miljoen;
- baten uit bouwvergunningen en andere leges € 4,0 miljoen;
- bijdragen en overige baten op de overige meerjarige projecten en anterieure overeenkomsten; € 2,8 miljoen;
- canons erfpachten € 1,5 miljoen;
- overige baten € 0,7 miljoen.

De baten dalen in 2024 ten opzichte van 2023 met € 12,6 miljoen. Dit wordt voor € 12,8 miljoen veroorzaakt door een daling op de bouwgronden in exploitatie en de overige meerjarige projecten (hier staat een daling op de lasten tegenover). Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten. De baten stijgen met het resultaat op af te sluiten bouwgronden in exploitatie met € 0,5.

Toevoegingen aan reserves

De totale dotatie aan de reserves bedraagt in 2024 € 25,1 miljoen en bestaat uit:

- € 23,0 miljoen voor de vorming van de bestemmingsreserve Spoorzone Oost;

- € 1,0 miljoen aan de BR Kapitaallasten in verband met de gebiedsontwikkeling Kronenburg (zie toelichting onder Onttrekkingen);
- € 0,5 miljoen aan de BR Grondexploitatie met het voordeel uit af te sluiten BIE's;
- € 0,5 miljoen aan de BR Voorstudies vanwege de verstedelijkingsopgave en een toenemend aantal initiatieven voor nieuwe ontwikkelingen;
- € 0,1 miljoen overige.

In 2024 is de totale dotatie € 13,7 miljoen hoger ten opzichte van 2023. In dat jaar was de dotatie € 11,4 waarvan eenmalig € 10,0 miljoen voor de vorming van de BR Stadsontwikkelingsfonds en € 1,4 miljoen aan de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg.

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves bedraagt in 2024 € 12,3 miljoen en bestaat uit:
- € 11,0 miljoen uit de reserves BR Stadsontwikkelingsfonds (€ 9,5), de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg (€ 1,1) en BR Zuidelijke Binnenstad (€ 0,4) voor de vorming van de BR Spoorzone Oost;
- € 1,1 miljoen uit de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg. Dit wordt aangewend voor de dotatie aan de BR Kapitaallasten voor dekking van kapitaallasten van investeringen die worden gedaan in deze gebiedsontwikkeling;
- € 0,3 miljoen uit de BR Stadsontwikkelingsfonds en is bestemd voor het aanvullend budget flexwonen Merwedestraat (zie lasten).

In 2024 is de totale onttrekking € 0,8 miljoen hoger ten opzichte van 2023. In dat jaar was de onttrekking € 12,6 miljoen waarvan:
- € 5,6 miljoen aan de BR Grondexploitatie als gedeeltelijke dekking voor de vorming van de BR Stadsontwikkelingsfonds;
- € 5,3 miljoen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties voor eenmalig naar 2023 doorgeschoven budgetten voor onder meer de omgevingswet en het woonwagenkamp Bethaniënstraat;
- € 1,4 miljoen aan de bestemmingsreserve Groot onderhoud openbare ruimte als voeding van de bestemmingsreserve Gebiedsontwikkeling Kronenburg.

Verloop lasten en baten in de jaren na 2024
In de jaren na 2024 dalen zowel de lasten als baten sterk. Zo dalen de lasten in 2026 ten opzichte van 2025 met € 14,8 miljoen en nog eens met € 8,8 miljoen in 2027. Dit heeft hoofdzakelijk te maken met de bouwgronden in exploitatie (BIE's) en overige projecten waarin de uitgaven in de toekomst gaan dalen door het afnemen van de werkzaamheden. Hiertegenover staat een gelijke daling op de baten, omdat ook de baten op de projecten afnemen en het saldo op de lopende projecten uiteindelijk met het onderhanden werk verrekend worden. Een andere oorzaak op het verloop van de baten is de mutatie op het resultaat van de afgesloten BIE's. Dit resultaat hangt af van hoeveel projecten met welk resultaat worden afgesloten. De baten uit de afgesloten BIE's zijn voor de jaren 2024 tot en met 2027 respectievelijk € 0,5, € 2,3, € 7,4 en € 5,5 miljoen. De mutatie in de jaren leidt ook tot een gelijk verloop op de dotatie van dit resultaat aan de BR Grondexploitatie.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Ruimte
- ODRA;
- Provincie Gelderland;
- Regiogemeenten;
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden(VGGM);
- VNG (Vereniging Nederlandse gemeenten);
- Ministerie van BZK;
- CASA;
- Groenforum.

Milieu

- Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA);
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Ruimte

- Structuurvisie Arnhem 2020;
- Groenvisie 2017-2035;
- Welstandsnota;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Verstedelijkingsstrategie Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen Foodvalley.

Milieu

- Luchtagenda gemeente Arnhem;
- Actieplan Omgevingslawaai;
- Rapportage geluidskaarten;
- Beleidsnota bodem 2012, Provincie Gelderland, gemeente Arnhem en gemeente Nijmegen;
- Nota Bodembeheer;
- Notitie Herijking loodbeleid 2020
- Actualisatie Nota Bodembeheer- addendum 2014 ;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-2017-2018;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK2020;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK- PFAS;
- Collegebesluit vaststelling LMW dossiernummer 2021 dd. 25-1-2022 & Memo Aveco de Bondt Lokale Maximale Waarden (LMW) Meinerseiland, projectnummer 18112508, 10 januari 2022;
- Beleidsplan externe veiligheid.

Wonen en leefomgeving

Onze stad is een groene, levendige, ondernemende en inclusieve stad waar Arnhemmers fijn en betaalbaar moeten kunnen wonen. Grote 'nieuwe' overstijgende opgaven, zoals de energietransitie, wooncrisis en klimaatadaptatie zijn uitdagingen waar Arnhem voor staat. Deze opgaven pakken we lokaal op, maar zeker ook in samenwerking met de regio, de provincie en het Rijk. Arnhem is een groene stad met een unieke ligging aan de Rijn. Zij geeft prioriteit aan ontmoetingsruimte in stadsparken, wijkparken en buurtgroen. Dit programma omvat de onderdelen wonen en een aantal aspecten van de openbare ruimte, zoals water, havenbeheer, stadsreiniging, bossen, parken en ecologie, stedelijk groen, spelen, dierenwelzijn, afval en riolering. Binnen het wonen zetten we vol in op het bijbouwen van voldoende woningen in de betaalbare segmenten. Belangrijk doel is om hierbij de tweedeling in de stad te verkleinen. Ook is voor onze stad klimaatadaptatie een belangrijk aandachtspunt. Met klimaatadaptatie bereiden we Arnhem voor op de effecten van de klimaatverandering, op heviger weer. We passen de stad aan zodat deze minder kwetsbaar is voor hoog en laag water, extreme regenval, hitte en langdurige droogte. We willen het Arnhemse groen versterken. Dat levert een prettige buurt op, maar draagt bijvoorbeeld met verkoeling en wateropname bij aan klimaatadaptatie.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Goede volkshuisvesting (A)

Wonen is een grondrecht: iedereen in Arnhem heeft recht op een betaalbare en goede woning.
Op dit moment constateren we dat huren voor velen zeer moeilijk is en het kopen van een huis voor starters vrijwel onmogelijk. De wooncrisis vraagt om een radicale omslag waarbij voor wonen niet langer het recht van de sterkste geldt. We pakken de wooncrisis aan door te sturen op goede volkshuisvesting. We pakken regie en zetten ons beleid en instrumentarium maximaal en onorthodox in om wonen betaalbaar te krijgen en veel meer woningen toe te voegen voor alle doelgroepen. Voor veel meer Arnhemmers dan nu is er over vier jaar een goede, betaalbare en duurzame woning beschikbaar.

Prioriteit geven wij aan acties en initiatieven die niet alleen woningbouw mogelijk maken, maar die ook verbonden zijn met de sociale opgaven in onze wijken, die de leefomgeving verbeteren, die bijdragen aan lokale werkgelegenheid en de economische kracht van onze stad versterken. Dit sluit ook aan bij de afspraken die gemaakt zijn in de Woondeal 2.0 en vertaald zijn in de Arnhem-Oost aanpak. Dit is meer dan alleen maar sneller meer woningen bouwen. We willen daarmee ook de leefbaarheid van de wijken en de kansen van de inwoners vergroten.

Deze ambities zijn stevig, en werken we verder uit in een nieuwe brede Woonvisie voor Arnhem. Deze woonvisie zal zoveel mogelijk beleid bundelen, en nieuwe afwegingskaders bevatten voor het omgaan met de bestaande woningvoorraad en nieuwe projecten. Deze Woonvisie zal daarbij ook ordening aanbrengen in ons woonbeleid; met bijbehorende - meetbare - doelen. Nadat de raad de Woonvisie heeft vastgesteld, kan de indeling in de begroting en de wijze van rapportage in overeenstemming met de Woonvisie worden aangepast.

In de tussentijd tot een nieuwe Woonvisie zitten we niet stil. Om uitvoering te geven aan belangrijke woondoelen, is sinds vorig jaar de financiële inzet substantieel verhoogd. Zo zijn extra middelen opgenomen voor de invoering van verhuurdersvergunningen, wooncoach, versterking positie huurders en extra handhaving door de ODRA. Aanvullend is per 2023 voor vier jaar een half miljoen euro per jaar vrijgemaakt voor het realiseren van onze volkshuisvestelijke ambities. Deze middelen worden benut voor onder andere uitvoering van het Stadsakkoord, invoeren van de Wet Goed verhuurderschap, regievoering op de huisvesting van bijzondere doelgroepen, het begeleiden van Vereniging van Eigenaren (VvE's), en het faciliteren van bijzondere woonvormen, zoals (collectief) particulier opdrachtgeverschap, wooncoöperaties en andere initiatieven uit de samenleving.

Meer en sneller woningen toevoegen (D)

Iedereen moet goed kunnen wonen in onze stad. Om beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden moeten er in de bestaande stad meer woningen worden gerealiseerd in de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen, waarbij we sturen op het meer divers maken van het woningaanbod in alle wijken.

In de woningbouwplannen wordt rekening gehouden met de werkelijke vraag en behoefte van de Arnhemse woonconsument. Dat betekent: aantrekkelijke, levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, en sociale woningbouw en koopwoningen in de verschillende segmenten. We maken afspraken om woningen voor langere termijn betaalbaar te houden. Dit leggen we vast in omgevingsplannen of anterieure overeenkomsten. Ook is aandacht voor het beter benutten van de bestaande voorraad.

Samen met ontwikkelaars en corporaties spannen we ons in om te zorgen voor een evenwichtig aanbod dat aansluit bij zowel de woningbehoefte de komende jaren als bij de gewenste ruimtelijke kwaliteiten uit de omgevingsvisie. Uiteraard is dat soms moeilijk, omdat de belangen van de partijen niet altijd hetzelfde zijn. Vanuit de Woondeal 2.0. en het Stadsakkoord hebben we met deze partijen afspraken kunnen maken om de komende jaren een stabiele bouwstroom te realiseren.

In maart 2023 zijn de uitkomsten van het driejaarlijkse regionaal woonbehoefteonderzoek gepubliceerd. In samenwerking met Rijk, regio en provincie is ook een nieuwe Woondeal gesloten.

De uitkomsten uit het woonbehoefteonderzoek en de afspraken uit de Woondeal 2.0, nemen we mee in de nieuwe Woonvisie voor Arnhem en vertalen we in programmeringsafspraken met marktpartijen en corporaties. De nieuwe Woonvisie voor Arnhem zal gelden vanaf het jaar 2024 en zal ons beleid actualiseren en herordenen. De begroting passen we daarna conform aan.

De afgelopen jaren hebben we gemerkt dat het niet gemakkelijk is om in een rap tempo de goede woningen bij te bouwen. Er werden te weinig woningen opgeleverd om de behoefte bij te benen. Door middel van het vaart maken met (nieuwe) projecten en het intensiveren van de samenwerking met onze stakeholders proberen we dit tij te keren.

Versnellen en doorprogrammeren van (betaalbare) woningen (I)

De woningmarkt van Arnhem staat onder druk. Versnellen van productie en meer woningen programmeren is daarom noodzakelijk. Het Plan van Aanpak woningbouwontwikkeling dat in juli 2020 is vastgesteld in de raad is hierbij het vertrekpunt. We sturen op een evenwichtig aanbod van woningen. Belangrijk daarbij is dat we streven naar meer gemengde wijken, waarbij er meer spreiding ontstaat van kwetsbare mensen over de stad. We doen dit door:

1. Stimuleren van het realiseren van koop- en huurwoningen in de verschillende categorieën, zoals opgenomen in het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling en de Woondeal 2.0. We sturen daarbij onder andere op minimaal 30% sociale corporatiehuurwoningen over de nieuw te realiseren projecten en op minimaal 66% aan ‘betaalbare’ woningen. Dat betreft sociale en middeldure huur en betaalbare koop conform de definities in de doelgroepenverordening. We maken afspraken met de partijen in het Stadsakkoord over betaalbare en sociale koopwoningen. Ook wordt gekeken naar differentiatie in de wijken en monitoren we de nieuwbouw en de behoefte.
2. We onderzoeken de mogelijkheden om projecten te versnellen en zoeken naar locaties voor doorprogrammeren. Hiervoor betrekken we actief partners; bijvoorbeeld via de prestatieafspraken met de corporaties en via het stadsakkoord. Ook leggen we verbindingen met andere overheden, kennisinstituten en marktpartijen. Zo benutten we de kansen die de regionale samenwerking binnen de Groene Metropoolregio ons biedt en zijn we actief in de Woondeal Arnhem-Nijmegen en de Verstedelijkingsstrategie.
3. Leegstand vinden we onwenselijk. Als bedrijfspanden of woningen leegstaan, willen we de eigenaren actief stimuleren om hun pand te transformeren tot woongebouw of om een huurder in de woning te plaatsen. Hierbij is het belangrijk dat er kwalitatief hoogwaardige woonruimtes worden gerealiseerd, waarbij ook de omliggende openbare ruimte op niveau wordt gebracht.

Evaluatie doelgroepenverordening en implementatie in omgevingsplannen (I)

In 2022 is de doelgroepenverordening geactualiseerd. Hiermee maken we het mogelijk in bestemmingsplannen de segmenten 'sociale huur', 'middenhuur' en 'sociale koop' op te nemen en zorgen we dat de woningen binnen deze categorieën enkel bewoond kunnen worden door een bepaalde doelgroep, en dat de woningen onder een bepaald prijsniveau blijven. Doordat de raad de doelgroepenverordening heeft vastgesteld, kunnen we zowel via omgevingsplannen als privaatrechtelijk betaalbare woningbouw afdwingen. Een evaluatie van de doelgroepenverordening start in 2023.

Bij de vaststelling van de doelgroepenverordening, heeft de gemeenteraad de opdracht meegegeven om na één jaar de doelgroepenverordening te evalueren. Met ontwikkelaars en corporaties hebben via de kopgroep Bouwberaad een startgesprek gevoerd over de evaluatie. Omdat het instrument ‘doelgroepenverordening’ met inwerkingtreding van de Omgevingswet verdwijnt, wachten we nog even af met het evalueren totdat duidelijk is wat de nieuwe mogelijkheden zijn om in omgevingsplannen te kunnen sturen op het woningbouwprogramma. We zullen met ontwikkelaars en corporaties na vaststelling van de Woonvisie dit traject oppakken.

Collectieven, zelfbouw en flexwonen bevorderen **(I)**

Er is een vraag naar collectieven, zelfbouw en flexwonen. Voor deze concepten pakt de markt nieuwbouwontwikkeling niet automatisch op.

Veel inwoners hebben behoefte om zelf vorm te geven aan hun eigen woning of woonomgeving. Collectieve wooninitiatieven leveren een bijdrage aan de sociale cohesie, vaak niet alleen binnen het collectief maar ook voor de omgeving. Zelfbouw geeft mensen de kans hun droom te realiseren en zal hen stevig verankeren in de wijk. Bij woningbouwprojecten waar we de grond zelf in eigendom hebben, bekijken we hoe we ruimte kunnen maken voor collectieve wooninitiatieven. Daarnaast spannen we ons met corporaties, ontwikkelaars en de provincie in om praktische belemmeringen voor wooninitiatieven zoveel mogelijk weg te nemen. Ook zullen we inwoners voorlichten over hoe zij collectieven kunnen vormen en wooncoöperaties kunnen oprichten. In 2023 bevorderen we wederom de realisatie van twee CPO-locaties. Dit levert een bijdrage aan leefbare wijken en een ongedeelde stad.

Voor het Merwedeterrein maken we flinke voortgang om flexibele woningen te plaatsen. Naar verwachting worden in 2024 minimaal 148 woningen op het terrein geplaatst. Omdat we het voor het project Merwedeterrein van belang vinden dat er een goede verbinding komt tussen de bestaande wijk en de nieuwe woningen, zijn in deze begroting extra middelen opgenomen voor de inzet van een community coach. Daarnaast zullen woningcorporaties die de woningen zullen gaan verhuren een sociaal beheerder in het gebied inzetten.

Studentenhuisvesting en starters **(I)**

We zetten blijvend in op voldoende woningen voor studenten en starters. We werken hiervoor onder andere samen met de SSH& om tot vergroting van hun marktaandeel in Arnhem te komen, en zetten in op de bouw van voldoende nieuwbouwwoningen voor kleinere huishoudens.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Woningvoorraad begin van het jaar	**75632**	**76737**	**77839**	**79065**	**79816**
Eenheid: Aantal woningen					
Bron: CBS					
Netto toevoegingen gedurende het jaar	**1105**	**1104**	**1216**	**752**	
Eenheid: Aantal toegevoegde woningen					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: nieuw gebouwde woningen	**9,20**	**11,80**	**5,60**	**7**	
Eenheid: Nieuw gebouwde woningen, exclusief overige toevoegingen, zoals transformaties. Aantal per 1.000 woningen					
Bron: Basisregistraties adressen en gebouwen - bewerking ABF Research					
Aantal nieuwbouwwoningen	**695**	**907**	**432**	**600**	
Eenheid: Het aantal nieuwbouwwoningen					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: overige toevoegingen	**561**	**297**	**937**	**222**	
Eenheid: Het aantal overig toegevoegde woningen (meestal transformatie)					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: aandeel eigendom corporaties nieuwbouwwoningen	**16,30**	**15,60**	**7,50**		
Eenheid: % corporatiewoningen van totaal toegevoegde woningen					
Bron: CBS					

Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen koop		**43,80**	**43,50**	**42,90**	**43**	
Eenheid:	% koopwoningen van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen corporatiebezit		**35,90**	**35,50**	**35,20**	**35**	
Eenheid:	% corporatiewoningen van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen particuliere huur		**19,50**	**19,90**	**21,40**	**22**	
Eenheid:	% woningen particuliere verhuur van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Afgegeven woningbouwvergunningen (nieuwbouw & verbouw)/ transformatie		**1204**	**872**	**1010**	**445**	**339**
Eenheid:	Aantal woningbouwvergunningen per jaar					
Bron:	ODRA/CBS (cijfers 2023 t/m april 2023)					

Betaalbaar wonen (D)

De woningmarkt zit muurvast. Als we ons beperken tot bijbouwen kunnen we de wooncrisis niet op korte termijn oplossen. We willen voorkomen dat bepaalde doelgroepen worden verdrongen. We zetten maximaal in op het betaalbaar houden van de bestaande voorraad en een eerlijke verdeling van deze betaalbare voorraad.

Op de eerste plaats willen we de vrije huursector zoveel mogelijk reguleren, waarbij we maximaal gebruik zullen maken van de ruimte die de Rijksoverheid biedt. Daarbij zullen we ook extra toezien op de (nieuwe) regels. Hierover gaan we afspraken maken met de ODRA. Om excessen te voorkomen gaan we huurders en verhuurders ondersteunen. We geven verder uitvoering aan het Actieplan Arnhem Helpt Huurders. Indien nodig, zullen we dit actieplan in 2024 actualiseren.

Op de tweede plaats moeten schaarse betaalbare woningen eerlijk verdeeld worden. Voor de verdeling van vrijkomende schaarse sociale woonruimte van toegelaten instellingen, hanteren we een rechtvaardige en evenwichtige verdelingssystematiek. Daarbij zetten we in op het bevorderen van doorstroming in de bestaande voorraad.

Opkoopbescherming/zelfbewoningsplicht (I)

Sinds 2022 kent Arnhem de zogeheten opkoopbescherming. Door de opkoopbescherming is het niet meer mogelijk dat goedkope en middeldure koopwoningen in 20 wijken worden opgekocht om te verhuren. Zo blijven deze (koop)woningen beschikbaar voor starters en mensen met een kleinere portemonnee.

Jaarlijks doen we de raad een herijkt voorstel waarin we, indien mogelijk, hogere grenzen zullen hanteren, om zo nog meer woningen te beschermen voor opkopen door particuliere investeerders.

Vanwege aangepaste wetgeving, is het niet meer mogelijk om de opkoopbescherming toe te passen op nieuwbouwwoningen. Om te voorkomen dat de bescherming voor nieuwbouwwoningen wegviel, zijn in 2023 beleidsregels vastgesteld waarmee we een werkwijze borgen waarbij we in overeenkomsten met ontwikkelaars voor nieuwbouwwoningen een zelfbewoningsclausule opnemen. Deze beleidsregels blijven ook in 2024 een belangrijk handelingskader.

Versterken positie huurders **(I)**

Om problemen op de huurmarkt en malafide verhuurderschap aan te pakken, versterken we de positie van huurders. We willen onder andere voorkomen dat huurders te hoge huren betalen. Dat doen we op de volgende manieren, die we hebben vastgelegd in het tienpunten-actieplan 'Arnhem Helpt Huurders'. Dit actieplan heeft de gemeenteraad in januari 2023 ontvangen. In 2024 zetten we de acties voort. De acties houden onder andere in:

- Beter informeren van huurders over hun rechten en over de mogelijkheden voor ondersteuning door de gemeente.
- Extra subsidie en uitbreiding van dienstverlening door partijen die adviseren en ondersteunen op het gebied van huren en wonen, zoals het Huurdershuis.
- Periodiek herhalen van het in 2021 uitgevoerde onderzoek naar discriminatie op de Arnhemse woningmarkt, via mystery calls en mystery mails. Ook geven we voorlichting aan woningzoekenden om de meldingsbereidheid te vergroten.
- Invoeren van een verhuurdersvergunning: We willen in Arnhem een vergunningsplicht introduceren voor verhuurders. Met een verhuurdersvergunning kan de gemeente malafide verhuurderschap aanpakken en beter zicht krijgen op de kwaliteit en onderhoudsstaat van particuliere huurwoningen. Sinds 2023 bestaat er een wettelijke grondslag voor de invoering van een dergelijk vergunningstelsel: De Wet Goed Verhuurderschap. Omdat de in- en uitvoering van verhuurdersvergunningen het nodige vergt van de gemeentelijke organisatie, zijn er in deze begroting extra middelen opgenomen voor de invoering. Reden daarvoor is dat dit een nieuw rechtsgebied betreft waarvoor beperkte expertise en capaciteit beschikbaar zijn binnen de gemeentelijke organisatie. Ook zal de administratieve afhandeling (registratie en toetsing van de vergunningsvoorwaarden) van alle adressen waarop een vergunningsplicht van toepassing is veel tijd en mankracht vergen.

Woningtoewijzingsbeleid **(I)**

Op basis van de Huisvestingswet 2014 kunnen gemeenten via een huisvestingsverordening (schaarse) huurwoningen naar inzicht verdelen. Veelal is de meettijd leidend bij de toewijzing van een woning. Daarnaast worden woningen verdeeld via loting en kan aan bepaalde groepen voorrang worden gegeven. Door regels over bemiddeling, adverteren en urgentie vast te leggen, kunnen gemeenten bijvoorbeeld statushouders en personen die uitstromen uit instellingen of opvang huisvesten.

In de gehele woningmarktregio Arnhem-Nijmegen kennen we dezelfde regels voor woningtoewijzingen. De huidige huisvestingsverordening vervalt op 1 januari 2024. Daarom dient de gemeenteraad in 2023 nieuwe regels vast te stellen. Deze verordening is samen met regiogemeenten opgesteld.

Doorstroming bevorderen **(I)**

Om relatief grote eengezinswoningen, die momenteel door een- of tweepersoonshuishoudens worden bewoond, vrij te kunnen spelen, verkennen we of we doorstroming actief kunnen stimuleren. Met name het stimuleren van doorstroming van senioren leidt tot lange verhuisketens, waardoor veel huishoudens een volgende stap in hun wooncarrière kunnen maken. De ingezette pilots van doorstroommakelaars (en/of gemeentelijke verhuiscoaches) zetten we voort en intensiveren we.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Actieve zoektijd sociale huurwoning - eengezinswoning	**1,50**	**1,50**	**1,80**	**1,50**	
Eenheid: aantal jaar					
Bron: Regionale woningmarktmonitor					
Actieve zoektijd sociale huurwoning - appartement/ meergezinswoning	**1,30**	**1,50**	**1,60**	**1,70**	
Eenheid: aantal jaar					
Bron: Regionale woningmarktmonitor					

Huisvesting van bijzondere doelgroepen (D)

In Arnhem wonen verschillende doelgroepen die in sommige gevallen, bijvoorbeeld door een geestelijke of fysieke beperking, de behoefte hebben aan specifieke eigenschappen van een woning of die met spoed op zoek zijn naar geschikte huisvesting. Zeker voor groepen die niet vanzelfsprekend zelfredzaam zijn, is een dak boven het hoofd en een eigen thuis het begin van perspectief. Wij voelen ons verantwoordelijk dat elke doelgroep geschikte huisvesting heeft of deze binnen een acceptabele termijn kan vinden. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om (jonge) dak- en/of thuislozen, personen die uitstromen uit jeugdzorginstellingen, mensen die uitstromen uit andere opvang- of beschermd wonen-locaties, en ouderen die langer thuis blijven wonen.

Arnhem heeft in de nota 'Wonen-en-Zorg' de ambitie uitgesproken dat we streven naar een inclusieve stad waarin alle Arnhemmers recht hebben op een veilig thuis en perspectief om zich te ontwikkelen. De gemeente gaat hierop sterker regie voeren. Desondanks is het niet realistisch dat we dit vraagstuk binnen een paar jaar hebben opgelost. Het vergt doorzettingsvermogen en lange adem. Om dit te bewerkstelligen gaan we actief aan de slag met onder andere woningcorporaties, ontwikkelaars, zorginstellingen, welzijnspartijen, belangengroepen en regiogemeenten. Hierbij vinden we het van belang dat we in Arnhem voldoende woningen beschikbaar stellen voor personen behorende tot aandachtsgroepen, met oog voor de leefbaarheid van onze buurten, maar ook dat gemeenten in de regio hun 'fair share' nemen en eenzelfde verantwoordelijkheid tonen. Momenteel wordt hard gewerkt aan een regionale woon-zorg visie die de regionale verdeling gaat uitwerken.

Regievoeren: uitvoering geven aan woonzorgnota (I)

Momenteel stagneert de doorstroom naar zelfstandige woonruimte vanuit instellingen. Bewoners die toe zijn aan zelfstandig wonen (al dan niet met begeleiding) verblijven (veel) langer dan nodig in instellingen, met alle maatschappelijke kosten en problemen van dien. Daarnaast wonen steeds meer ouderen in woningen die eigenlijk niet langer geschikt zijn om zelfstandig in te wonen. De oorzaak is het gebrek aan geschikte (betaalbare) woonruimte, waardoor doelgroepen met elkaar concurreren om schaarse woonruimte.

Om meer (passende) woonruimte te realiseren is in deze begroting het voorstel opgenomen voor additionele middelen om uitvoering te geven aan deze opgaven en beter te kunnen sturen op het versneld realiseren van huisvesting.

We gaan de komende jaren regie voeren op dit verdelingsvraagstuk, zodat we een rechtvaardige toewijzing bewerkstelligen en de wachttijden voor uitstroom verkorten. Uiteraard met de ambitie om te streven naar gevarieerde wijken met voldoende veerkracht. De wijze waarop we regie gaan voeren is uitgewerkt in de Nota Wonen-en-Zorg.

Concreet streven we naar passende en tijdige uitstroommogelijkheden naar zelfstandige woonruimte vanuit onder andere de Jeugdzorg, Maatschappelijke Opvang, Centraal Orgaan opvang Asielzoekers en de Wet Langdurige Zorg. Om dit te bereiken is het noodzakelijk dat we als gemeente Arnhem duidelijke uitgangspunten formuleren, het beschikbare aanbod vergroten, een goede verdeelsleutel maken en regie voeren op de uitvoering door samenwerkingspartners.
Dit betekent ook dat er bij de instroom van bijzondere doelgroepen in de wijken niet alleen oog is voor de nieuwe bewoner, maar ook voor de huidige bewoners. Zo nodig maken we met welzijnsorganisaties en zorgpartijen afspraken om dit te faciliteren. Daarnaast vragen we in de nieuwbouw, transformatie, herstructurering en aanpassingen in bestaande bouw aandacht (en stellen we waar mogelijk eisen) voor de woonbehoefte van deze doelgroepen. We stimuleren pilots zoals bijvoorbeeld collectieve woonvormen en Collectief Particulier Opdrachtgeverschap die een bijdrage aan dit vraagstuk leveren. Ook concepten voor flexwonen kunnen hierin bijdragen.

Daarnaast is ons uitgangspunt ook een eerlijke en realistische regionale verdeling. Om te voorkomen dat de uitstroom van voorzieningen voor een onevenredig groot deel in Arnhem ‘landt’, maken we afspraken met omliggende gemeenten voor het huisvesten van deze groepen.

Huisvesting arbeidsmigranten (I)

Arbeidsmigranten vormen een aparte doelgroep die over het algemeen minder zelfredzaam is en specifieke eisen stelt aan huisvesting. Deze groep is echter wel van groot belang voor onze regionale en nationale economie. De komende jaren verwachten we een groei van het aantal in de regio woonachtige en werkzame arbeidsmigranten. Hoewel deze werknemers van groot belang zijn voor onze lokale economie, is er veelal nog geen geschikte huisvesting voorhanden. In Arnhem merken we dat dit gebrek aan geschikte huisvesting tot gevolg heeft dat woningen in woonwijken worden opgekocht voor deze doelgroep en dat dit in sommige gevallen overlast voor omwonenden met zich meebrengt en woningen van een beperkte woonkwaliteit voor de arbeidsmigranten. Ook is er een reëel risico op uitbuiting van arbeidsmigranten.

In Arnhem vinden we het van belang dat arbeidsmigranten goed gehuisvest worden. In 2023 hebben we daarom regels vastgesteld om logiesvoorzieningen voor kortdurende huisvesting te faciliteren. (Arbeidsmigranten die zich hier permanent willen vestigen, zijn uiteraard afhankelijk van de 'reguliere' woningmarkt, en in mindere mate van deze specifieke voorzieningen). Aan deze beleidsregels zullen we in 2024 uitvoering geven. In deze regels

hebben we verduidelijkt op welke locaties huisvesting voor arbeidsmigranten (die hier kortdurend verblijven) denkbaar is. Van belang hierbij is dat de woonkwaliteit op orde is; we hebben daarom vastgelegd dat er een beheerder dient te zijn en dat het wooncontract gescheiden dient te zijn van het werkcontract. Bij het opstellen van deze beleidsregels hebben we de behoefte bij Arnhemse bedrijven aan huisvesting voor arbeidsmigranten gepeild.

Omdat dit bovenal een regionaal vraagstuk is, sluiten we ons aan bij de acties vanuit de Groene Metropoolregio om de komende jaren op regionaal niveau de samenwerking tussen gemeenten, bedrijfsleven en huisvesters te bevorderen.

Uitbreiden woonwagenlocaties **(I)**

We geven uitwerking aan het ‘plan van aanpak uitbreiden woonwagenlocaties’ (juni 2020). We zijn gestart met de uitbreiding van het aantal standplaatsen voor verschillende locaties (Gelderse Rooslaan, Bethaniënstraat, Schuytgraaf). In samenwerking met de woningcorporaties en Huurdersvereniging woonwagenbewoners Arnhem is een nieuw toewijzingssysteem vastgesteld. Dit is een uitwerking van de vigerende Huisvestingsverordening.

Goede woningen in leefbare wijken **(D)**

Naast de betaalbaarheid van de woning is de juiste kwaliteit belangrijk voor de woonbeleving van onze inwoners. Onder woonkwaliteit verstaan we een duurzame, gezonde woning die levensloopgeschikt is en de juiste omvang heeft voor de doelgroep die erin woont en voor de plek waar de woning staat.

Arnhem staat voor het versterken van de identiteit van wijken en het vergroten van de verscheidenheid binnen wijken. Een zekere differentiatie en variatie in huishoudens, inkomens en woningen biedt ruimte aan het maken van een wooncarrière in de wijken. Onze focus ligt op verminderen van de druk op de kwetsbare wijken en voorkomen dat wijken afnemen in leefbaarheid. We werken hiertoe samen met onze partners: corporaties, maatschappelijke partners en medeoverheden. Met ontwikkelende partijen gaan we in het kader van het stadsakkoord het gesprek aan over hoe nieuwbouwinitiatieven kunnen bijdragen aan het creëren van diverse woonmilieus.

Woningen verduurzamen **(I)**

Gezien de stijgende energieprijzen is de urgentie om energie te besparen hoger dan ooit. Voor het verduurzamen van woningen is een Arnhems isolatieprogramma opgesteld. Hierin zijn concrete verduurzamingsdoelen geformuleerd. Voor de corporatiewoningen wordt, in samenhang met dit isolatieprogramma, samen met de woningcorporaties een ‘Versnellingsprogramma verduurzaming bestaande woningen’ opgesteld, en starten we met de uitvoering van dit programma.

Vanuit de Transitievisie warmte, die in 2022 is vastgesteld, werken we samen met de corporaties verder aan de 10 kansrijke wijken (aardgasvrij voor 2030) en starten we met het verkennen van de mogelijkheden voor duurzame warmte in de vijf onderzoeksgebieden (Malburgen, Arnhem-West, Centrum, Presikhaaf en de Geitenkamp).

Met behulp van het Volkshuisvestingsfonds (SEWA-regeling) gaan we verder met het verduurzamen van particuliere woningen in Arnhem-Oost. Omdat dit voor een belangrijk deel om 'gespikkeld bezit' gaat, werken we hiertoe nauw samen met de corporaties. De corporaties en de gemeente werken ook samen in de aanpak energiearmoede.

De uitvoering van de inspanningen rondom het verduurzamen van woningen valt onder het programma NEMIA en is daar meer in detail beschreven.

Hulp aan Verenigingen van Eigenaren **(I)**

Om een toekomstbestendige woonkwaliteit van alle woningen in Arnhem te stimuleren, verkennen we hoe we kwetsbare woningeigenaren en Verenigingen van Eigenaren (VvE’s) aan kunnen spreken en zo nodig helpen bij het goed omgaan met hun onroerend goed. Hiertoe is onder andere een speciaal loket in het leven geroepen om VvE's te helpen met hun energie- en verduurzamingsvragen. In 2024 onderzoeken we of we dit loket kunnen verbreden om VvE's ook te helpen met basisvragen over onderhoud en het tot leven wekken van VvE's.

Levensloopgeschikte woningen ontwikkelen en bestaande woningen levensloopgeschikt maken **(I)**

Bij nieuwbouwontwikkelingen maken we afspraken over levensloopgeschikte woningen in een levensloopgeschikte omgeving. Samen met corporaties proberen we doorstroming van ouderen uit eengezinswoningen te bevorderen (zie de inspanning 'doorstroming bevorderen' onder betaalbaar wonen) en maken we afspraken over de juiste portefeuille in de stad die aansluit bij de doelgroep. Zoals in de Wonen-en-zorg-nota opgenomen voeren we een onderzoek uit om meer inzicht te krijgen in de motiveringen van bewoners om wel/niet de eigen woning geschikt te maken.

Gezond binnenklimaat/gezond wonen **(I)**

In samenwerking met stakeholders brengen wij de aandachtspunten in beeld die spelen op het gebied van gezond wonen. Op dit moment wonen niet alle Arnhemmers in een gezonde, schimmelvrije woning. Met corporaties geven we daarom uitvoering aan een actieplan om vocht- en schimmelproblemen in woningen te voorkomen en te beperken. Hiertoe is onder andere een onafhankelijke ‘schimmelexpert’ aangesteld. Een pilot met deze schimmelexpert loopt tot en met het voorjaar 2024. In samenwerking met de GGD verkennen we in brede zin de (samenhang van) aspecten die horen bij een gezond binnenklimaat, zoals temperatuur, geluid en luchtkwaliteit.

Handhaving minimale woonkwaliteit **(I)**

Bewoners van huurwoningen en kamers ervaren regelmatig achterstallig onderhoud dat dusdanig is dat de woning niet meer aan wet- en regelgeving voldoet. Voor hen was het tot nu toe lastig om meldingen te doen. In afstemming met ODRA verkennen we laagdrempelige manieren om meldingen te maken van ernstige bouwkundige problemen die de veiligheid of gezondheid van bewoners kunnen schaden. De ODRA ontvangt aanvullende middelen om actiever toe te zien op de kwaliteit van woningen. Op basis van deze meldingen kan de ODRA de bestaande handhavingstaken efficiënt uitvoeren.

Gemeenten worden via de Wet goed verhuurderschap verplicht een meldpunt in te richten voor huurders en hun klachten. Hoewel dit meldpunt zich vanuit de wet primair richt op het voorkomen van willekeur, bedreiging en intimidatie vanuit de verhuurder, gaan we in Arnhem ook regelen dat huurders met klachten over het onderhoud bij dit meldpunt terecht kunnen.

Uitvoeren beleid op splitsen en verkameren **(I)**

Om beter te kunnen sturen op de negatieve effecten van woningsplitsing en verkamering, zoals de negatieve effecten op de leefbaarheid in bepaalde wijken en om grip te houden op de ruimtedruk in bepaalde wijken geven we verder uitvoering aan de activiteiten uit het Plan van Aanpak woningsplitsing en verkamering. Hierbij maken we het enerzijds mogelijk dat initiatiefnemers voldoende woonruimte in onze stad kunnen realiseren, maar gaan we anderzijds ook woonoverlast tegen en borgen we een hoogwaardige ruimtelijke kwaliteit.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Rapportcijfer woning	**7,70**		**7,70**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de woning op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Leefbaarheid in eigen buurt	**7,20**		**7,20**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de leefbaarheid in de buurt op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Woonomgeving	**7,40**		**7,40**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de woonomgeving op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte (A)

Een prachtige, groene openbare ruimte vormt de sleutel tot een bruisende en gezonde stad waarin het heerlijk wonen, werken en ontspannen is. Arnhem is gezegend met fraaie openbare ruimtes, waarvan de vele stadsparken absolute parels zijn dankzij de schitterende ligging en rijke geschiedenis. Maar we kunnen niet stilzitten. Klimaatverandering, afname van biodiversiteit, verbetering van leefbaarheid in wijken en de enorme druk op groene gebieden vragen om actie. Daarom moeten we de komende jaren fors investeren in onze groene leefomgeving. We doen dit onder de vlag van het programma ‘radicaal vergroenen’. In dit programma combineren we de vergroeningsopgave met klimaatadaptatie en integreren we die in opgaven op het gebied van mobiliteit, verdichting en leefbaarheid.

Met klimaatadaptatie maken we Arnhem bestand tegen de grillen van het veranderende klimaat, met zijn extreme weersomstandigheden. We passen de stad slim aan en ontwerpen nieuwe stedelijke gebieden die weerbaar zijn tegen overstromingen, hevige regenval, hitte en droogte. Dit alles is vastgelegd in onze klimaatadaptatiestrategie, die in 2021 is aangenomen. Aan de hand van deze strategie zorgen we voor wateropvang in de bodem, een betere afvoer bij zware buien en verminderen we hitteproblemen. Vergroenen is daarbij een belangrijk middel. We gaan de stad radicaal vergroenen.

Onze groenvisie zet daarbij de koers uit voor een groenere toekomst. We gaan bijvoorbeeld meer bomen planten, en onze aanwezige bomen de kans geven om majestueus uit te groeien, zoals we hebben vastgelegd in ons ambitieuze bomenplan. We hebben prachtige groene gebieden die we nóg beter kunnen verbinden, de bodem kunnen optimaliseren en de biodiversiteit kunnen vergroten. En laten we vooral niet vergeten dat er nog steeds wijken zijn met veel te weinig groen! Samen kunnen we Arnhem transformeren tot een groene voorbeeldstad met prachtige plantsoenen, bomen, gezellige pocketparkjes en groene gevels. Arnhem zal zich verder ontwikkelen als een groene stad waar we met recht trots op kunnen zijn.

We werken nauw samen met bewoners en partners om deze uitdagingen aan te gaan. Juist in tijden van crisis, zoals tijdens de pandemie en hittegolven, hebben we geleerd hoe waardevol groen is om onze stad leefbaar te houden. Leefbaarheid, klimaatadaptatie, biodiversiteit en gezondheid zijn de kernthema’s voor de vormgeving en onderhoud van onze groene openbare ruimte.

Naar een klimaatadaptieve stad (D)

De Strategie Klimaatadaptatie geeft aan hoe we Arnhem willen aanpassen aan de extreme weersomstandigheden in het toekomstige klimaat en de stad tegelijkertijd groener en leefbaarder gaan maken. Uitgangspunt van deze strategie is dat we samen met de bewoners, bedrijven en onze partners werken aan de opgaven voor klimaatadaptatie. Hierbij zetten we in op:

- Negatieve effecten van hitte tegen gaan
- Schade en overlast door extreme buien zoveel mogelijk voorkomen
- Negatieve effecten van droogte tegen gaan

Samen met onze partners is de 'Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Arnhem' opgesteld. Dit document geeft een overzicht van de vele acties die we samen uitvoeren om Arnhem klimaatbestendiger te maken. We zullen de uitvoeringsagenda in de loop van 2024 actualiseren. We gaan ook verder onderzoeken welke indicatoren en meetinstrumenten bruikbaar zijn om te meten wat het effect is van onze maatregelen.

We voeren de klimaatadaptatietoets uit (I)

Teneinde de stad klimaatbestendiger te maken gaan we ervoor zorgen dat bij nieuwe projecten de ambities rondom klimaatadaptatie worden meegenomen. Hiervoor werken we in 2023 aan een klimaattoets. Met een klimaattoets zorgen we ervoor dat alle projecten (gebiedsontwikkelingen, herinrichtingen en maatregelen in de openbare ruimte) gaan bijdragen aan een klimaatbestendiger Arnhem en dat daarbij alle aanwezige kansen optimaal worden benut. In 2024 gaan we een eerste versie van deze toets in de praktijk toepassen. Bij de ontwikkeling van de klimaatadaptatietoets sluiten we aan bij de ‘landelijke maatlat’ die hiervoor ontwikkeld wordt.

We voeren het Lokaal hitteplan uit (I)

In 2023 hebben we samen met onze partners een lokaal hitteplan opgesteld. In 2024 zal dit plan leidend zijn wanneer een hittegolf optreedt. Het geeft aan op welke manier verschillende partijen communiceren en hoe met name kwetsbare groepen geïnformeerd worden over de aankomende hitte. Daarbij wijzen we op de risico’s van hitte en informeren we het publiek over wat je kunt doen om de negatieve effecten van hitte zoveel mogelijk te voorkomen.

We vergroenen door projecten Openbare Ruimte en Mobiliteit (I)

Maatregelen voor vergroening en maatregelen voor klimaatadaptatie realiseren we in combinatie met andere maatregelen in de openbare ruimte zoals groot onderhoud en mobiliteitsprojecten. De middelen die beschikbaar zijn in het klimaatadaptatiefonds zetten we in om in deze projecten extra kansen voor vergroening en klimaatadaptatie te realiseren. Het project 'Renaissance Velperweg' is een goed voorbeeld van zo'n project. Naast verkeersmaatregelen en groot onderhoud wordt deze verkeersader opgewaardeerd tot een groene laan die de landgoederen met elkaar verbindt in plaats van scheidt. Ook staan versmalling (en dus vergroening) van de Deelenseweg en delen van de Utrechtseweg op het programma. Ook in de wijken voeren we projecten uit waarbij we meer groen en wateropvang realiseren. Bij de herinrichting van de Hommelseweg die mogelijk al in 2024 plaatsvindt gaan we belangrijke maatregelen nemen om wateroverlast in de toekomst te verminderen.

We realiseren een koel netwerk (I)

We werken in Arnhem aan het realiseren van een koel netwerk. Dit netwerk biedt (kwetsbare) Arnhemmers de mogelijkheid om ook tijdens hittegolven gebruik te blijven maken van de openbare ruimte. Via beschaduwde routes en koele plekken kunnen bewoners de belangrijkste voorzieningen bereiken en gebruik maken van de koele plekken als hun eigen woonomgeving te warm wordt. De verschillende schakels van dit netwerk die al zijn gerealiseerd worden gaandeweg verbonden zodat een samenhangend netwerk ontstaat. In 2023 is een subsidieaanvraag ingediend om in Europees verband verder te werken aan de uitwerking en realisatie van dit netwerk. Maar ook als deze aanvraag niet gehonoreerd wordt gaan we ermee aan de slag.

We stimuleren de bewoners om klimaatadaptieve maatregelen te nemen (I)

Er is in Arnhem veel draagvlak en enthousiasme om de stad klimaatbestendiger te maken. Veel Arnhemmers willen zelf voor hun stad zorgen en vergroenen hun eigen dak, tuin of woonomgeving waaronder ook de openbare ruimte. De gemeente stimuleert dit door bewoners, bedrijven en instellingen te ondersteunen bij het maken van plannen en met een subsidieregeling om de plannen te helpen financieren. De subsidieregeling is in 2023 uitgebreid en toegankelijker gemaakt zodat meer inwoners er makkelijker gebruik van kunnen maken.

We zetten verharding om naar groen (I)

Veel verharding leidt tot een grotere opwarming en meer wateroverlast. In de Strategie Klimaatadaptatie is daarom de ambitie benoemd om de hoeveelheid verharding in Arnhem met 10% terug te dringen. In samenhang met mobiliteit worden bij diverse reconstructies wegen versmald waarbij meer groen ontstaat, vaak in combinatie met het verlagen van de maximum snelheid. Ook bij maatregelen in de woonomgeving benutten we veel kansen om de hoeveelheid verharding terug te dringen. Daarnaast geven we uitvoering aan het groen parkeren, waarbij nieuwe parkeerplaatsen waterdoorlatend of groen worden uitgevoerd. Ook richten we ons op het terugdringen van de verharding in particuliere tuinen.

Arnhems groen versterken (D)

Arnhem is één van de groenste steden van Nederland en dat willen we ook zo houden. Vanwege de klimaatverandering en het verlies van biodiversiteit blijkt meer dan ooit hoe belangrijk het groen is om de stad leefbaar en aantrekkelijk te houden voor zowel mens als dier. Het beleid voor het Arnhemse groen is geformuleerd in de Groenvisie. Het beleid voor bomen is uitgewerkt in het Bomenplan. De komende jaren zullen we ons vooral richten op de volgende thema's:

- Herkenbare stad: Vergroten van de waarden van bossen en (wijk)parken
- Natuurvriendelijke stad: Vergroten van de biodiversiteit
- Groene gezonde stad: Vergroenen van de stad
- Duurzaam beheerde stad: Toekomstbestendig beheer
- Samenwerkende stad: Samen de stad vergroenen

Om doelen meetbaar te maken werken we aan monitoring. Zo monitoren we op verschillende locaties de biodiversiteit en meten we de toe- of afname van boomkroonoppervlakte. Om de effecten en resultaten van deze metingen goed te kunnen interpreteren zijn data van over een langere periode van meerdere jaren noodzakelijk.

We zorgen voor kwalitatief hoogwaardige bossen, natuurterreinen en stads- en wijkparken (herkenbare en duurzaam beheerde stad) (I)

- We houden onze waardevolle bossen en parken op orde en zetten in op het vergroten en versterken van de verbinding van en tussen deze gebieden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens.
- We geven uitvoering aan maatregelen benoemd in beheervisies stadsparken, bossen en natuurterreinen. In 2024 starten we met het uitvoeren van maatregelen benoemd in de nieuwe visie op Sonsbeek, Zijpendaal & Gulden Bodem. We planten bosranden en bijzondere beplantingsraden aan, we knappen de centrale plek in park Gulden Bodem op en passen de parkbebording aan.
- In natuurgebied de Zuidelijke Uiterwaarden realiseren we de verbinding tussen natuurgebied Meinerswijk en de Bakenhof. Het Museumpark aan Onderlangs wordt opgeknapt tot volwaardig stadspark, waarbij een significant aandeel aan asfalt wordt ingeruild voor groen en bomen.
- We starten met het opstellen van een nieuwe beheervisie voor park Klarenbeek en Braamberg.

- We realiseren het Wijkpark Laarkwartier nabij station Arnhem-Zuid. Dit wordt een plek waar stadsnatuur en bewoners elkaar ontmoeten.
- We houden het areaal bos in stand en breiden dit uit door extra bos aan te planten of (bos)grond te verwerven. We versterken de klimaatbestendigheid van het bos waarbij de focus ligt op het vasthouden van water en het verbeteren van de organische stofbalans. We vergroten de biodiversiteit door het verbeteren van de horizontale en verticale gelaagdheid, het vergroten van structuurvariatie en soortvariatie in het bos.

We vergroten de groenmassa van bomen (herkenbare stad) (I)

Bij het streven naar een groene stad kijken we niet alleen naar de hoeveelheid bomen, maar ook naar de 'groenmassa': de omvang van de boomkronen.

- Het vergroten van de groenmassa doen we door het aanplanten van extra bomen, het verbeteren van de groeiplaatsen van bestaande bomen en het beschermen en ouder laten worden van bomen. We gaan extra bomen aanplanten op hitteplekken, in de wijken, in park en buitengebied. Deze bomen krijgen voldoende ondergrondse en bovengrondse groeiruimte op basis van het Bomenplan Arnhem.
- Potentiële plantlocaties voor extra bomen zijn in beeld. Aanplant van extra bomen wordt uitgevoerd in het plantseizoen (november - maart). Het streven is een groot aantal extra straatbomen, plantsoen- en parkbomen aan te planten. Een deel van deze bomen zijn fruit- en nootdragende bomen.
- Op minimaal 50 locaties worden de groeiplaatsomstandigheden van buitengewone bomen verbeterd zodat ze gezond en vitaal blijven en nog ouder kunnen worden. Stadsbomen en lanen krijgen extra zorg en aandacht zodat ze uit kunnen groeien tot Buitengewone bomen. Onder bomen die in gras staan wordt niet meer of veel minder gemaaid om de kwetsbare bodem en groeiplaats te beschermen.
- Jaarlijks monitoren we de voortgang van het boomkroonvolume. Dit is uitgewerkt in de uitvoeringsagenda van het Bomenplan Arnhem.

We stimuleren stadslandbouw verpachte agrarische gronden in eigendom van gemeente Arnhem om deze natuurinclusief te bewerken en te beheren (natuurvriendelijke stad) (I)

Samen met onze partners in de stad wordt in 2024 een nieuwe visie duurzame (stads)landbouw en duurzaam voedsel opgesteld. We stimuleren en ondersteunen (bewoners)initiatieven op het gebied van stadslandbouw en eetbaar groen, onder meer door de subsidieregeling GroenBlauwe Initiatieven. We pakken daarnaast kansen om duurzame stadslandbouw te stimuleren en te faciliteren. Samen met de pachters van onze agrarische gronden zetten we actief stappen ten behoeve van natuurinclusieve landbouw en agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Er zijn twee gebiedsprocessen natuurinclusieve landbouw gaande, in Arnhem Noord (gebiedsproces natuurinclusieve landbouw Arnhem Noord) en het uiterwaardengebied (gebiedsproces natuurinclusieve landbouw Veluwezoom/IJssel). Over een oppervlakte van tientallen hectares landbouwgrond is aandacht voor landschappelijk systeemherstel met focus op herstel van bodem, waterhuishouding en biodiversiteit. Hierbij valt te denken aan de aanleg van landschapselementen als poelen, hagen en struweel, de realisatie van bloemrijke akkerranden en wintervoedselakkers, de toepassing van strokenteelt en duurzame (niet-kerende) bodembewerking. Deze maatregelen vergroten de waarde van het landschap voor dier en plant (biodiversiteit) en mens (gezondheid). Het draagt bij aan het toekomstbestendig houden van de stad op het gebied van klimaat: verbeteren van de bodem leidt tot het beter kunnen vasthouden en bufferen van water en het voorkomen van verdroging en het draagt bij aan de landschappelijke ecosystemen.

We vergroten onze kennis en verbeteren de biodiversiteit en het leefgebied van kenmerkende soorten (natuurvriendelijke stad) (I)

We gaan de kennis vergroten over biodiversiteit in Arnhem. Op basis van deze kennis gaan we gericht maatregelen nemen om de biodiversiteit te vergroten. Dit doen we in diverse gebieden in de stad, park en buitengebied, waarbij elk jaar 3 gebieden worden gemonitord.
We gaan de biodiversiteit in de stad structureel monitoren en van daaruit vergroten. Want wanneer we weten hoe het ervoor staat met de biodiversiteit, weten we gerichter welke maatregelen we moeten uitvoeren. Vanaf 2021 gebeurt dit op 14 plekken in Arnhem. Na elk jaar volgt een beheer- en ontwikkeladvies van de in dat jaar gemonitorde gebieden, dat de gemeente gaat uitvoeren.
Tevens doet stichting EIS (kenniscentrum voor Insecten) onderzoek naar gebieden met bijzondere of kwetsbare wilde bijen en zweefvliegen in Arnhem, inclusief een advies over het verbeteren van de biotoop. Deze kennis gaan we toepassen bij het beheren van de openbare ruimte. We starten een onderzoek naar de aanwezigheid van vleermuizen in de stad.

We hanteren een groennorm van 3-30-300 (groene en gezonde stad) (I)

Een groene en gezonde stad is gebaat bij de aanwezigheid van voldoende groen. Groen verbetert de fysieke en mentale gezondheid van onze inwoners en is een leefgebied voor planten en dieren. De norm houdt in dat elke inwoner vanuit zijn raam minimaal zicht heeft op 3 significante bomen, er 30% bladerdek in de wijk is en er binnen 300 meter van elke woning een stuk groen van minimaal 1 hectare aanwezig is. Dit betekent onder andere dat in alle wijken kleinschalige parkjes komen die ook gebruikt kunnen worden voor verkoeling, spelen van kinderen, het geven van een buitenles enzovoort. In 2024 gaan we verkennen of zo'n parkje in een groenarm deel van Klarendal realiseerbaar is.
In nieuwe ontwikkelingen hanteren we deze norm. In de bestaande stad streven we deze norm na. In 2023 is in beeld gebracht op welke plekken de stad nog niet voldoet aan de norm. In 2024 en de jaren daarna zullen we op deze plekken extra inzetten op het toevoegen van meer groen en bomen.

We stellen wijkgroenagenda's op (samenwerkende stad) **(I)**

De ambities om de leefbaarheid in de wijken te verbeteren door te vergroenen zetten we voort met de wijkgroenagenda's. Inmiddels zijn deze voor een groot aantal wijken gereed. Het accent komt in 2024 meer op de uitvoering te liggen. Het gaat daarbij om Malburgen, Arnhem-West, Rijkerswoerd, Arnhemse Broek, Klarendal, Elderveld, Alteveer/Cranevelt, St. Marten/Sonsbeek en natuurlijk de binnenstad. In de loop van 2024 zal ook gestart worden met het opstellen van wijkgroenagenda's voor de overige wijken.

We voeren de campagne Andere Arnhemmers uit (samenwerkende stad) **(I)**

Via de campagne Andere Arnhemmers brengen we natuur en biodiversiteit onder de aandacht bij onze inwoners. Dit doen we vanuit de Molenplaats Sonsbeek, samen met groene partijen in de stad. In 2022 is een stadsnatuurkaart gemaakt met bijzondere verhalen over dieren en planten. Een mooi product om de natuur in Arnhem te promoten. In 2024 worden diverse lezingen gegeven in de Molenplaats Sonsbeek over natuur in Arnhem. Zo krijgen onze inwoners meer kennis van onze natuur, en worden ze in de gelegenheid gesteld bijzondere plekken op te zoeken om van de natuur in de stad te genieten. Deze campagne streeft ernaar dat onze bewoners zich nog meer gaan inzetten voor de natuur in hun eigen leefomgeving.

Aandacht voor dierenwelzijn **(A)**

In en om onze stad leven niet alleen mensen, maar ook dieren. We willen dat er voor deze dieren plek is en daarom betrekken we hun welzijn bij de keuzes die we maken. De aanwezigheid van dieren is niet altijd alleen maar mooi of bijzonder. Huisdieren worden soms aan hun lot overgelaten. De dieren kunnen zorgen voor gevaar, overlast of schade. We proberen dit op een zo diervriendelijk mogelijke wijze te voorkomen. We vinden het belangrijk dat er geen (verdwaalde of verlaten) gezelschapsdieren rondzwerven en dat zieke of gewonde in het wildlevende dieren die in de openbare ruimte worden aangetroffen kunnen worden opgevangen.
Alle dieren, zowel overlastgevende, gehouden, als in het wild levende dieren, verdienen onze zorg en aandacht. We vinden het belangrijk dat mens en dier in harmonie samen kunnen leven en hebben daarom onze ambities op dit gebied neergelegd in de Visie Dierenwelzijn 2021-2030.

Het dierenwelzijn van dieren in de gemeente Arnhem verbeteren **(D)**

Wij erkennen de intrinsieke waarde van in het wild levende dieren en laten hen zoveel mogelijk met rust. We streven daarbij naar een gezonde leefomgeving met zo min mogelijk onnatuurlijke barrières. Daarom werken we mee aan projecten zoals de zonering van recreatie op de Veluwe en daarom is dierenwelzijn een belangrijk speerpunt bij hoe we het buitengebied gebruiken bij andere doeleinden.

Verbinden en versterken ecologische hoofdstructuur **(I)**

We houden onze waardevolle bossen en parken op orde en zetten in op het vergroten en versterken van de verbinding van en tussen deze gebieden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens. In natuurgebied de Zuidelijke Uiterwaarden realiseren we de verbinding tussen natuurgebied Meinerswijk en de Bakenhof.

We werken aan het vergroten van de biodiversiteit met natuurvolgend beheer, het verbinden van leefgebieden en het opheffen van barrières, zodat dieren (wilde bijen en vlinders, vogels, vleermuizen, das, edelhert en wolf) meer en beter leefgebied hebben en meer mogelijkheden hebben voor migratie.
Verder willen wij, samen met andere zuid-Veluwse gemeenten, in overleg gaan met de provincie over rollen en verantwoordelijkheden ten aanzien van de wolf.

Ondersteuning geven aan eigenaren **(I)**

Soms hebben eigenaren wat ondersteuning nodig bij het zorgen voor hun huisdier. Zo kunnen sommige Arnhemmers de medische kosten van een dierenartsbezoek niet betalen, waardoor hun dier niet de zorg krijgt die het nodig heeft en onnodig lijdt. Gelrepashouders krijgen daarom bij deelnemende dierenartsen 50% korting (tot € 450) op de rekening. Voor mensen die om een andere reden (tijdelijk) niet meer voor hun huisdier kunnen zorgen onderzoeken wij oplossingen. We proberen dieren uit het asiel te houden met alternatieve zorgmogelijkheden voor huisdieren en door het gesprek aan te gaan met zorginstellingen.

Continueren van een goede opvang van (zwerf)dieren **(I)**

Onze overeenkomst voor dierenopvang met het Dierentehuis Arnhem e.o. eindigt op 1 oktober 2023. We spannen ons in om de opvang na deze datum te continueren, waarbij dierenwelzijn, maatschappelijke meerwaarde en duurzaamheid voorop staan. We trekken daarbij zoveel mogelijk gezamenlijk op met de andere gemeenten die hun dierenopvang laten verzorgen door het Dierentehuis.

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling (A)

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling is een essentieel onderdeel van een duurzame woon- en leefomgeving. De gemeentelijke ambitie die past in het landelijk beleid blijft om afval zoveel mogelijk te hergebruiken en daarmee de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden, verder te verkleinen. De criteria die gebruikt worden bij de keuzes voor de manier waarop de afvalinzameling is ingericht, zijn naast dit milieubelang, de gebruiksvriendelijkheid en service voor de inwoner en de kosten die hiermee gemoeid zijn.

In juni 2022 is de nieuwe afvalkoers voor 2022-2026 vastgesteld. De ambitie van het hierin opgenomen Arnhemse afvalbeleid voor de komende jaren is tweeledig. We willen een schonere woonomgeving en we willen het hergebruik van grondstoffen verbeteren en daarmee de hoeveelheid restafval verminderen. Bewustwording bij inwoners van de noodzaak van afvalscheiding en het schoonhouden van de leefomgeving is een rode draad door alle thema's.

Reductie hoeveelheid restafval (D)

Het is de ambitie om de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden naar beneden te brengen. We hebben de afgelopen jaren aangetoond dat er op het gebied van afvalscheiding en reductie van het restafval en het verbeteren van de kwaliteit van de gescheiden ingezamelde stromen, nog veel mogelijk is. Het verder verbeteren van het gescheiden inzamelen van GFT-/GFE-afval, zowel bij laagbouw als bij hoogbouw, biedt nog het nodige perspectief. Daarnaast blijft het voorkomen van afkeur door de bijmenging van ander afval in het gescheiden ingezamelde PBD-afval (Plastic, Blik en Drankenkartons) een belangrijk doel waarmee een de reductie van het aantal kilo's restafval gerealiseerd kan worden. Ook wordt verwacht dat de landelijke invoering van producentenverantwoordelijkheid voor textiel en de intensivering die we op textielinzameling gaan plegen, leidt tot een betere scheiding van deze stroom en daarmee een vermindering van de hoeveelheid restafval.

De afvalstoffenheffing is nu voor 84 procent kostendekkend. Dat betekent dat er geld uit de algemene middelen wordt ingezet om afvalverwerking te betalen. Wij vinden het logisch dat de kosten van afvalverwerking gedragen worden door de gebruikers en dat de heffing zoveel als mogelijk kostendekkend is. Daarom verhogen we de heffing de komende 4 jaar stapsgewijs naar 95 procent kostendekkendheid.

In 2022 hebben we per inwoner 207 kilogram restafval ingezameld. Op 15 juni 2022 heeft de raad de Afvalkoers 2022-2026 vastgesteld. Hierin staat beschreven op welke manier we streven naar minder restafval per inwoner. Over de uitvoering van de Afvalkoers wordt de gemeenteraad op de hoogte gehouden via de kwartaalrapportages Afval. Hier vindt u de meest recente rapportage.
Sinds de vaststelling van Arnhem Schoner hebben we aan de Afvalkoers als volgt uitvoering gegeven:

- Invoering van de Ja/Ja sticker is voorbereid en deze is er vanaf 6 juli 2023.
- Traject verbetering kwaliteit PBD is ingezet met bemoedigende resultaten (zie rapportage eerste kwartaal 2023).
- Instellen van een klankbordgroep met de eerste bijeenkomst in december 2022 en tweede in juli 2023.
- Er zijn stappen gezet met onze toezichthouders op het oneigenlijk gebruik van ondergrondse containers door bedrijven en het aanspreken van die bedrijven op het schoonhouden van hun directe omgeving.
- Een onderzoek naar Groente-, Fruit- en Etensresten (GFE) verzamelcontainers loopt, inclusief een onderzoek naar de toegankelijkheid van deze containers zodat we tot een succesvolle uitrol kunnen komen. Het tijdspad hiervoor is afhankelijk van de uitkomst van dit traject en eventueel een aanbestedingstraject voor toegankelijkere containers.

Beleidsontwikkeling afvalreductie (I)

Helaas zien we dat de hoeveelheid restafval nog ver boven onze doelstelling ligt. Het hergebruiken van grondstoffen door scheiding van afval en zo het verminderen van de hoeveelheid restafval wordt grotendeels bepaald door het scheidingsgedrag. Zelfs bij een technische oplossing als mechanische nascheiding van PBD-afval, is bronscheiding van afvalstromen zoals GFT van belang.
Het veranderen van gedrag vraagt tijd. We hebben er op basis van de resultaten van bijvoorbeeld het kwaliteitsverbeteringstraject van PBD, vertrouwen in dat we nog stappen kunnen maken.
Tegelijkertijd willen we nieuwe sturingsinstrumenten ontwikkelen om de doelstellingen op afvalreductie te bereiken. Dit vraagt een nieuwe aanpak die in de komende begrotingsperiode verder wordt uitgewerkt. Bij het onderzoek naar alternatieve systemen die bijdragen aan de milieudoelen zal nadrukkelijker de inbreng, medewerking en betrokkenheid van de inwoners gevraagd worden. Dit gebeurt onder meer door middel van een burgerberaad en een klankbordgroep afval.

We willen proberen de landelijke (VANG-)doelstelling van 30 kilo in 2025 te halen.
Eind 2023 stuurt het college een evaluatie van het afvalbeleid naar de raad. Mocht blijken dat de geboekte voortgang onvoldoende is om ons doel voor 2025 te halen, dan zijn maatregelen noodzakelijk. Hierbij is alles bespreekbaar en liggen alle mogelijke instrumenten en prikkels op tafel, waaronder diftar (gedifferentieerde tarieven) en nascheiding. De adviezen van het burgerberaad zullen nadrukkelijk overwogen worden bij het opstellen van een pakket van maatregelen.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Omvang huishoudelijk afval	**200,70**	**165,20**	**160,40**		

Eenheid: Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).

Bron: CBS - Huishoudelijk afval De CBS-afvalcijfers over 2022 worden in december 2023 gepubliceerd. In onze eigen afvalrapportages zien we een gemiddelde van 207 kilogram restafval per inwoner in 2022.

Arnhem Schoner **(D)**

Het is de ambitie om de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden naar beneden te brengen.
We willen een schonere woonomgeving. We willen in 2025 de volgende resultaten behalen:

- vermindering van het aantal hotspots met 25% (ten opzichte van 2022);
- 50% reductie van het aantal bijplaatsingen op de top 20 hotspots (ten opzichte van 2022);
- een stadsdekkend netwerk van zwerfafvalvrijwilligers.

Aanpak **(I)**

Als eerste pijler van een schonere woonomgeving zien wij de aanpak van “hotspots” (locaties waar meer dan éénmaal per week afval bij of naast de containers wordt geplaatst). De tweede pijler van een schone woonomgeving is de aanpak van zwerfafval in de openbare ruimte.

Hiertoe zijn en worden de volgende maatregelen ingezet:

- De zwerfafvalparaplu is opgezet en is te vinden op www.arnhemschoner.nl.
- Een hotspots-aanpak is opgezet en de eerste projecten op hotspots zijn nu ingezet.
- Wijkinitiatieven in de vorm van opruimdagen zijn en worden ondersteund.
- De milieubak maakt structureel deel uit van onze inzamelstructuur.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Goede volkshuisvesting	**5.920**	**239**	**9.043**	**7.556**
Meer en sneller woningen toevoegen	5.920	239	9.043	7.556
Betaalbaar wonen				
Huisvesting van bijzondere doelgroepen				
Goede woningen in leefbare wijken				
Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte	**15.278**	**855**	**490**	**462**
Naar een klimaatadaptieve stad	15.278	855	490	462
Arnhems groen versterken				
Aandacht voor dierenwelzijn	**421**	**0**	**0**	**0**
Het dierenwelzijn van dieren in de gemeente Arnhem verbeteren	421	0	0	0
Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling	**15.351**	**25.078**	**0**	**0**
Reductie hoeveelheid restafval	15.351	25.078	0	0
Arnhem Schoner				
Overig	**14.849**	**19.161**	**124**	**360**
Totaal	**51.819**	**45.333**	**9.657**	**8.379**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	37.711	52.517	53.752	51.819	50.654	50.783	50.959
Baten	43.483	42.178	43.039	45.333	46.276	47.198	47.285
Saldo lasten en baten	***5.772***	***-10.339***	***-10.713***	***-6.485***	***-4.378***	***-3.585***	***-3.674***
Toevoegingen aan reserves	8.680	16.097	15.787	9.657	1.162	591	91
Onttrekkingen aan reserves	6.214	3.591	5.507	8.379	2.539	1.941	2.873
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-2.466***	***-12.506***	***-10.280***	***-1.278***	***1.377***	***1.350***	***2.782***
Gerealiseerd resultaat	**3.306**	**-22.844**	**-20.993**	**-7.763**	**-3.001**	**-2.235**	**-892**

Toelichting

Lasten
De lasten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 51,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Openbare Ruimte inclusief Riolering, € 16,7 miljoen;
- Afval, € 15,3 miljoen;
- Groen en klimaatadaptatie, € 7,4 miljoen;
- Natuur en stadsparken, € 6,1 miljoen;
- Wonen, € 5,9 miljoen;
- Dierenwelzijn € 0,4 miljoen.

De totale begrote lasten zijn in 2024 € 1,9 miljoen lager dan in 2023. De daling is met name te verklaren doordat in de begroting 2023 voor € 6,9 miljoen aan eenmalige middelen waren opgenomen. Daartegenover staat een lastenstijging in 2024 met € 5 miljoen met name veroorzaakt door:
- prijs- en areaalontwikkelingen (inclusief energiecompensatie): € 2,8 miljoen;
- ontwikkeling kapitaallasten: € 0,5 miljoen;
- extra middelen voor buurtconciërges € 0,4 miljoen, uitvoering parkenvisie € 0,5 miljoen;
- het doorberekenen van kosten klimaatadaptatie in de rioolheffing, waarmee € 0,3 miljoen extra beschikbaar komt ter dekking van kosten klimaatadaptatie, waaronder kapitaallasten van investeringen.

Baten
De begrote baten bedragen in 2024 € 45,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Afval, € 25,1 miljoen;
- Riolering, € 17,8 miljoen;
- Havenbeheer, € 0,9 miljoen;
- Kabels en leidingen, € 0,5 miljoen;
- Natuur en stadsparken, € 0,7 miljoen;
- Wonen € 0,2 miljoen;
- Overige inkomsten, € 0,1 miljoen.

De totale begrote baten zijn in 2024 € 2,3 miljoen hoger dan in 2023. Belangrijkste ontwikkelingen:
- stijging opbrengsten afvalstoffenheffing als gevolg van doorberekening lastenontwikkeling en het stapsgewijs toewerken naar een kostendekkendheidspercentage van 95% in 2026, € 2,9 miljoen;
- daling opbrengsten volkshuisvesting alg gevolg van eenmalige opbrengsten 2023, € - 0,6 miljoen;
- stijging opbrengsten rioolheffing als gevolg van doorberekening hogere lasten voor de gemeentelijke taken, voornamelijk kosten voor maatregelen klimaatadaptatie en effecten van prijsontwikkeling, € 0,5 miljoen.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoeging aan de reserves in 2024 is begroot op € 9,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Huisvesting bijzondere doelgroepen € 6,0 miljoen;
- BR Arnhem-Oost € 2,5 miljoen;
- BR Volkshuisvesting € 0,6 miljoen:
- BR Groenfonds € 0,4 miljoen;
- Overige bestemmingsreserves € 0,2 miljoen

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves in 2024 is begroot op € 8,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR WMO en jeugdzorg € 6,0 miljoen;
- BR Huisvesting bijzondere doelgroepen € 1,5 miljoen;
- BR Groot onderhoud openbare ruimte € 0,7 miljoen;
- Overige bestemmingsreserves € 0,2 miljoen**.**

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Lingezegen
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Wonen
- Woningcorporaties;
- Particuliere verhuurders;
- Beleggers/ontwikkelaars;
- Provincie Gelderland;
- Ministerie van BZK;
- Zorgpartijen.

Openbare ruimte
- Wijkteams;
- Schouwgroepen en belangengroepen;
- Waterschappen;
- Grondeigenaren (onder andere woningcorporaties, provincie, Hoge Veluwe, Gelders Landschap, Staatsbosbeheer);
- Groen Forum;
- Klimaatbestendig Arnhem;
- Triple Helix partners.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Wonen
- Arnhemse woonprincipes (Woonvisie);
- Volkshuisvestelijk kader 2019-2022;
- Huisvestingsverordening;
- Plan van aanpak woningbouwontwikkeling;
- Plan van aanpak Woningsplitsing en Verkamering;
- Woondeal Regio Arnhem- Nijmegen.

Openbare ruimte
- Structuurvisie 2020-2040;
- Groenvisie 2017-2035;
- Bomenplan Arnhem;
- Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2016-2020;
- Nota Ruimte voor de Jeugd (Spelennota) 2010 - 2020;

- Initiatiefvoorstel Groene Speelplaatsen;
- Aanpak wateroverlast Arnhem Noord 2015.
- Visie en Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2021-2030;
- Strategie klimaatadaptatie Arnhem 2020 - 2030;
- Afvalkoers 2022-2026 Arnhem Schoner.

Paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting, bezien vanuit een bepaald perspectief. Een aantal paragrafen is in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

In de paragrafen worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot relevante beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. De wijze waarop invulling wordt gegeven aan de paragrafen verschilt per onderwerp.

De volgende paragrafen zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen
3. Onderhoud kapitaalgoederen
4. Financiering
5. Bedrijfsvoering
6. Verbonden partijen
7. Grondbeleid
8. Investeringen
9. Subsidies
10. Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

Lokale heffingen

De gemeente legt heffingen op. Die zijn onder te verdelen in algemene belastingen en retributies.
Bij algemene belastingen is sprake van een gedwongen bijdrage, waar geen rechtstreekse individuele tegenprestatie van de overheid tegenover hoeft te staan. De opbrengsten dienen als algemeen dekkingsmiddel. Voorbeelden zijn de onroerendezaakbelasting (OZB), parkeerbelasting en toeristenbelasting.
Retributies vallen uiteen in bestemmingsheffingen, leges en rechten. Bij bestemmingsheffingen zijn de opbrengsten bestemd voor specifieke taken of voorzieningen met een duidelijk algemeen belang. De riool- en afvalstoffenheffing zijn bestemmingsheffingen. Bij leges en rechten wordt er door de overheid een individuele tegenprestatie tegenover de bijdrage gesteld.

Uitgangspunten van beleid en belangrijke ontwikkelingen

Uitgangspunten van beleid

In de Begroting en tarieven van 2024 zijn de volgende uitgangspunten verwerkt:

Onroerende-zaakbelasting (OZB)

- De OZB heeft met de WOZ-waarde een grondslag met een lasten verdelende werking. Voor eigenaren van woningen en bedrijfsgebouwen en huurders van bedrijfsgebouwen geldt: hoe hoger de waarde van de woning / het gebouw, des te hoger de te betalen belasting.
- Elk jaar is een herwaarderingsjaar. Dat betekent dat de WOZ-waarden gebaseerd worden op een nieuwe waardepeildatum. De WOZ-waarde is een zo goed mogelijke schatting van de mogelijke verkoopprijs op de waardepeildatum. Voor de belastingen 2024 geldt de waardepeildatum van 1 januari 2023. Op basis van de bij het opstellen van de Begroting bekende waardeontwikkeling verwachten we dat de waarde van woningen tussen 1 januari 2022 (vorige peildatum) en 1 januari 2023 gemiddeld met 7,14 procent is gestegen. Voor niet-woningen verwachten we een waardestijging van 2,5 procent.
- De OZB-opbrengsten, exclusief areaalontwikkeling, worden in de periode 2022-2026 jaarlijks met 5 procent verhoogd. In beginsel betekent dit ook jaarlijks een gemiddelde lastenstijging OZB van 5 procent. Als de daadwerkelijke waardeontwikkeling in jaar t-1 echter afwijkt van de bij de tariefberekening voor jaar t-1 verwachte waardeontwikkeling, vindt er in jaar t een ‘inhaaleffect’ plaats, waardoor de lastenstijging in dat jaar afwijkt van de 5 procent. Bij woningen is dit voor 2024 het geval.
  Bij de tariefberekening 2023 is uitgegaan van een gemiddelde waardestijging van woningen met ruim 24 procent (van peildatum 1 januari 2021 naar peildatum 1 januari 2022). Nu blijkt dat de waardeontwikkeling lager uit is gekomen, op ongeveer 23 procent. Een huishouden met een koopwoning heeft in 2023 daarom te maken gehad met een lagere lastenstijging OZB, van gemiddeld 4 procent.
  Omdat we voor de tariefberekening 2024 uitgaan van de actuele, lagere waardes zal er in 2024 een correctie plaatsvinden en is de lastenontwikkeling 2024 ten opzichte van 2023 voor woningen niet 5, maar 5 procent plus 1 procent correctie. De hoogte van de gemiddelde lasten OZB in 2024 is gelijk aan de hoogte die er zou zijn zonder inhaaleffect en het ‘voordeel’ voor 2023 blijft behouden voor de belastingplichtigen, maar omdat we voor de lastenontwikkeling vergelijken met de in 2023 lagere lasten, komt de mutatie hoger uit dan 5 procent.
  Overigens geldt ook voor 2024 dat de daadwerkelijke waardeontwikkeling af kan wijken van de waardeontwikkeling waar voor de tariefberekening van uit is gegaan. Met als gevolg dat ook de gemiddelde lastenstijging af kan wijken van de 5 plus 1 procent die nu verwacht wordt. In 2025 zal deze afwijking dan weer gecorrigeerd worden, zodat over een langere periode bezien de lastenontwikkeling OZB gemiddeld 5 procent per jaar is.
  Voor niet-woningen wijkt de daadwerkelijke waardeontwikkeling slechts marginaal af van de bij de tariefberekening verwachte waardeontwikkeling, waardoor hier wel een verwachte lastenontwikkeling van gemiddeld 5 procent geldt.

Rioolheffing

- De tarieven van de rioolheffing zijn kostendekkend. Oftewel: de opbrengsten uit rioolheffing zijn (vrijwel) gelijk aan de kosten voor de gemeentelijke watertaken voor afval-, hemel- en grondwater. De begrote opbrengsten uit rioolheffing stijgen in 2024, doordat de hogere kosten voor de gemeentelijke taken in de rioolheffing worden doorberekend. Het gaat hierbij voornamelijk om kosten voor maatregelen klimaatadaptatie en om de effecten van prijsontwikkeling. Voor een berekening van de kostendekkendheid wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.
- Bij objecten met leegstand kan het gebruikersdeel van de rioolheffing niet worden opgelegd, waardoor minderopbrengsten ontstaan. Met ingang van 2024 verwerken we de effecten van leegstand in de tarieven,

door opbrengstderving als gevolg van leegstand te compenseren met een hoger eigenaarstarief. Dit heeft een lastenverzwaring voor eigenaren tot gevolg. Aangezien alleen eigenaren kunnen sturen op leegstand vinden we dit te rechtvaardigen.
- Net zoals de OZB heeft de rioolheffing met de WOZ-waarde een grondslag met een lasten verdelende werking. De rioolheffing volgt de jaarlijkse herwaardering voor de OZB. Ook bij de rioolheffing is er in 2024 daarom sprake van een 'inhaalslag' bij de lastenontwikkeling (zie OZB voor een toelichting).

Afvalstoffenheffing
- We werken bij de afvalstoffenheffing met twee tarieven, één voor eenpersoonshuishoudens en één voor meerpersoonshuishoudens. Hiermee wordt een relatie gelegd tussen de mate van gebruik en de belasting die iemand betaalt.
- De kostendekkendheid van de tarieven van de afvalstoffenheffing wordt stapsgewijs verhoogd naar 95 procent in 2026. Zoals in de Begroting 2023 aangekondigd zal vanaf 2024 de mate van kostendekkendheid met grotere stappen worden verhoogd. Voor 2024 is deze 90 procent (2023: 85 procent). Voor een berekening van de kostendekkendheid wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.
- De begrote opbrengsten uit afvalstoffenheffing stijgen in 2024 daarnaast doordat de hogere kosten voor inzameling en verwerking van huishoudelijk afval in de afvalstoffenheffing worden doorberekend. Het gaat hierbij voornamelijk om prijsontwikkeling, maar ook om kapitaallasten voor vervanging van ondergrondse afvalcontainers.
- In 2023 is bij de tariefberekening uitgegaan van een te hoog aantal huishoudens, waardoor de tarieven in 2023 eigenlijk hoger hadden moeten liggen. Dit wordt in 2024 hersteld, waardoor dan een ‘tariefsprong’ zichtbaar is.

Parkeerbelasting
- De parkeertarieven worden voor 2024 geïndexeerd met de verwachte inflatie van 3,1 procent. De naheffingsaanslagen ('boetes') worden verhoogd naar het wettelijk toegestane bedrag. De parkeertarieven (en aanverwante tarieven) voor 2025 en verder worden gekoppeld aan het nieuwe parkeerbeleid, dat naar verwachting in het voorjaar van 2024 zal worden vastgesteld.
- De begrote opbrengsten uit parkeerbelasting zijn voor 2024 daarnaast geactualiseerd en naar boven bijgesteld op basis van de gerealiseerde aantallen van het eerste kwartaal 2023 en de laatste drie kwartalen 2022. De (extra) opbrengsten uit parkeerbelasting worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve Bereikbaarheid.

Leges
- De tarieven voor paspoorten, Nederlandse identiteitskaarten en rijbewijzen worden in 2024 verhoogd met de stijging van de af te dragen rijksleges.
- De begrote opbrengsten uit leges publieke dienstverlening en burgerlijke stand stijgen in 2024, doordat vanaf 2024 extra aanvragen voor paspoorten en ID-kaarten worden verwacht ('paspoorthausse'). In 2014 is de termijn om paspoorten en ID-kaarten te verlengen namelijk verlengd naar 10 jaar. Daarnaast is de verhoging van de af te dragen rijksleges in de begroting verwerkt. Dit leidt tot zowel hogere baten als lasten.
- Op 1 januari 2024 treedt de Omgevingswet in werking. Met invoering van de Omgevingswet zijn nieuwe producten en tarieven van kracht. De begrote opbrengsten uit leges Omgevingswet (voorheen Wabo) dalen, omdat als gevolg van de Wkb voor een deel van de bouwwerken geen bouwtoezicht meer wordt uitgevoerd. Hiervoor worden dan ook geen leges meer geheven.
- Voor de overige leges geldt dat de tarieven in 2024 gelijk zijn aan de tarieven van 2023. Voor 2025 gaan we onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om de mate van kostendekkendheid van de leges te verhogen. Voor een overzicht van de kostendekkendheid van de leges wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.

Toeristenbelasting
- De tarieven van de toeristenbelasting zijn in 2024 gelijk aan de tarieven van 2023.
- De begrote opbrengsten uit toeristenbelasting zijn voor 2024 geactualiseerd en naar boven bijgesteld op basis van de gerealiseerde aantallen over 2022.

Belangrijke ontwikkelingen

Ontwikkeling gemeentelijk belastinggebied

In het regeerakkoord heeft het (inmiddels demissionaire) kabinet een nieuwe financieringssystematiek voor gemeenten aangekondigd. Deze nieuwe financieringssystematiek moet zorgen voor een meer stabiele financiering voor gemeenten en ruimte geven voor het maken van autonome keuzes op lokaal niveau.
Bij de herziening wordt ook de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied betrokken. Op gemeentelijk niveau wordt in samenspraak met de VNG bezien welke mogelijkheden er zijn qua modernisering en uitbreiding van het belastinggebied, waarbij op basis van de uitkomsten een eventueel wetgevingstraject in gang wordt gezet. Omdat dit samenhangt met een mogelijk nieuw nationaal belastingstelsel, verwachten we niet dat dit korte termijn gaat gebeuren.

WOZ-bezwaren

We zien al een aantal jaren een toename in het aantal ontvangen bezwaren tegen de WOZ-waarde, mede als gevolg van de opmars van no-cure-no-pay-bureaus. De uitvoeringskosten voor afhandelen van bezwaren en de kosten voor de aan no cure no pay bureaus te betalen proceskostenvergoedingen lopen daardoor op.
Er zijn door de staatssecretaris voor fiscaliteit en belastingdienst maatregelen aangekondigd om de rol van de no-cure-no-pay-bureaus in te perken. Een aantal van deze maatregelen wordt uitgewerkt in het wetsvoorstel Belastingplan 2024 en zijn waarschijnlijk al vanaf 2024 van kracht. De verwachting is dat deze maatregelen een dempend effect zullen hebben op het aantal bezwaren dat wordt ingediend.
We onderzoeken de mogelijkheid om te gaan werken met een WOZ-voormelding, waarmee inwoners bij het waarderingsproces worden betrokken.

Begrote opbrengsten van de lokale heffingen

	2023	2024
Bedragen x € 1.000		
Algemene belastingen		
OZB	59.342	62.672
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-1.450	-1.450
Parkeerbelasting	10.000	12.158
Toeristenbelasting	791	1.191
Subtotaal	**68.682**	**74.571**
Bestemmingsheffingen		
Afvalstoffenheffing	20.223	23.112
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-400	-400
Rioolheffing	17.311	17.766
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-250	-250
Bedrijveninvesteringszone (BIZ) Korenkwartier	121	121
Subtotaal	**37.005**	**40.349**
Leges		
Leges omgevingswet (voorheen Wabo)	4.037	3.750
Leges publieke dienstverlening en burgerlijke stand	1.833	3.154
Overige leges	863	786
Subtotaal	**6.732**	**7.690**
Rechten		
Scheepvaartrechten	536	536
Reinigingsrechten	53	53
Subtotaal	**589**	**589**
Totaal	**113.009**	**123.200**

In bovenstaande tabel zijn de begrote opbrengsten van de lokale heffingen opgenomen. Voor een toelichting op de mutaties ten opzichte van 2023 wordt verwezen naar het onderdeel Uitgangspunten van beleid en belangrijke ontwikkelingen in deze paragraaf.

Lokale lastendruk en kwijtscheldingsbeleid

Ontwikkeling lokale lastendruk in Arnhem

In onderstaande tabellen is voor een aantal 'standaard' huishoudens en (vastgoed)ondernemers in Arnhem de verwachte meerjarige lastenontwikkeling weergegeven. De bedragen en percentages zijn afgerond op hele euro's. De lastenontwikkeling voor 2025 en verder kan afwijken van hier gepresenteerd, als de gegevens op het moment van de tariefberekening afwijken van wat nu de verwachting is. Hierbij geldt dat hoe verder een belastingjaar in de toekomst ligt, des te meer onzekerheid er nu nog is.

Voor de berekeningen zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Er is uitgegaan van een groei van het aantal woningen/huishoudens, gebaseerd op de woningbouwplanning van maart 2023;
- Voor niet-woningen is uitgegaan van een gelijkblijvend aantal objecten;
- Bij de rioolheffing is voor 2025 en verder de opbrengstverhouding woningen / niet-woningen van 2024 aangehouden;
- Voor de toe te rekenen kosten is gerekend met (verwacht) prijspeil 2024;
- Voor de OZB wordt voor 2027 met een stijging van 5% vooralsnog uitgegaan van dezelfde lijn als in de coalitieperiode 2022-2026.

Stelselwijziging kosten riolering
In deze Begroting wordt voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren: de kosten van de eerste aanleg van riolering bij nieuwbouw worden met ingang van 2024 niet meer als kosten van de grondexploitatie aangemerkt, maar als investeringen geactiveerd. Door deze stelselwijziging wordt met deze kosten voortaan op gelijke wijze omgegaan als met de kosten van vervanging van bestaande riolering. De aanleiding voor deze stelselwijziging is dat de woningbouw in Arnhem de komende jaren veelal binnenstedelijk zal worden gerealiseerd. Op plaatsen waar binnenstedelijk gebouwd wordt, ligt vaak een bestaand rioolstelsel. Dit bestaande rioolstelsel wordt vervangen of aangepast voor de nieuwe functies in het binnenstedelijke gebied. Het duidelijke onderscheid tussen eerste aanleg van riolering en vervanging van bestaande riolering verdwijnt hiermee.

Deze stelselwijziging heeft een effect op de hoogte van de te dekken kapitaallasten via de rioolheffing.
Op dit moment betaalt een bewoner van een nieuwe woning de aanleg van riolering via de grondprijs en hiernaast wordt rioolheffing in rekening gebracht (waarin ook de (vervangings)investeringen van riolering opgenomen zijn vanuit andere delen van de stad).
Door alle vervanging en aanleg van riolering voortaan in de rioolinvesteringen op te nemen en niet meer in een grondexploitatie, worden soortgelijke activiteiten / kosten op eenzelfde wijze verrekend via de rioolheffing.
De (kapitaal)lasten voor aanleg en onderhoud van de riolering, die worden meegenomen bij het bepalen van de rioolheffing, nemen hierdoor toe.

Bij de aankomende financiële jaarrapportage projecten (FJP) wordt exact berekend welke investeringskredieten in 2024 nodig zijn, tot welke kapitaallasten dit leidt, op welke wijze deze vanaf 2025 via de rioolheffing gedekt kunnen worden en wat de verwachte financiële effecten op de grondexploitaties zijn.
Om op dit moment toch een inschatting te kunnen maken van de verwachte effecten op de rioolheffing, is voor de lopende grondexploitaties inclusief Nijmeegseweg en Spoorzone in beeld gebracht welke kosten voor riolering naar verwachting uit de grondexploitaties gehaald kunnen worden en als rioolinvesteringen worden aangemerkt. De te dekken kapitaallasten van deze investeringen zijn doorberekend in de te behalen opbrengsten rioolheffing voor 2025 en verder.

Vanwege de verwachte groei van het aantal woningen nemen de gemiddelde lasten rioolheffing voor huishoudens, ook na de voorgestelde stelselwijziging, vanaf 2025 naar verwachting niet toe. De totale kosten voor de gemeentelijke watertaken, inclusief de verwachte extra kapitaallasten als gevolg van de stelselwijziging, kunnen dan verdeeld worden over meer huishoudens. Voor niet-woningen gaan we uit van een gelijkblijvend aantal objecten; vandaar dat hier wel sprake is van een verwachte (beperkte) stijging van de lasten rioolheffing.

Meerpersoonshuishouden koopwoning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 300.000 (2024)					
OZB	€ 304	€ 323	€ 339	€ 356	€ 374
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%+1%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 139	€ 146	€ 145	€ 143	€ 143
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*-1%*	*-1%*	*0%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 739**	**€ 806**	**€ 828**	**€ 845**	**€ 857**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*9%*	*3%*	*2%*	*1%*
WOZ-waarde € 600.000 (2024)					
OZB	€ 608	€ 646	€ 679	€ 712	€ 748
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%+1%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 279	€ 292	€ 291	€ 287	€ 285
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*0%*	*-1%*	*-1%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 1.183**	**€ 1.275**	**€ 1.314**	**€ 1.345**	**€ 1.373**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*8%*	*3%*	*2%*	*2%*

Meerpersoonshuishouden huurwoning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 150.000 (2024)					
OZB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Rioolheffing	€ 35	€ 36	€ 36	€ 35	€ 35
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*3%*	*0%*	*-3%*	*0%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 331**	**€ 373**	**€ 380**	**€ 381**	**€ 375**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*12%*	*2%*	*0%*	*-2%*
WOZ-waarde € 300.000 (2024)					
OZB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Rioolheffing	€ 70	€ 72	€ 72	€ 71	€ 70
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*3%*	*0%*	*-1%*	*-1%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 366**	**€ 409**	**€ 416**	**€ 417**	**€ 410**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*11%*	*2%*	*0%*	*-2%*

Eigenaar niet-woning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 400.000 (2024)					
OZB	€ 2.673	€ 2.810	€ 2.951	€ 3.098	€ 3.253
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 265	€ 291	€ 294	€ 296	€ 299
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*10%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 2.938**	**€ 3.101**	**€ 3.245**	**€ 3.394**	**€ 3.552**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*

WOZ-waarde € 800.000 (2024)					
OZB	€ 5.346	€ 5.621	€ 5.902	€ 6.197	€ 6.507
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 530	€ 582	€ 589	€ 593	€ 599
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*10%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 5.876**	**€ 6.203**	**€ 6.491**	**€ 6.790**	**€ 7.106**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*

Huurder niet-woning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 400.000 (2024)					
OZB	€ 668	€ 702	€ 738	€ 774	€ 813
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 265	€ 275	€ 278	€ 280	€ 282
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*4%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 933**	**€ 977**	**€ 1.016**	**€ 1.054**	**€ 1.095**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*4%*	*4%*	*4%*
WOZ-waarde € 800.000 (2024)					
OZB	€ 1.336	€ 1.405	€ 1.475	€ 1.549	€ 1.626
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 530	€ 550	€ 556	€ 559	€ 565
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*4%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 1.866**	**€ 1.955**	**€ 2.031**	**€ 2.108**	**€ 2.191**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*4%*	*4%*	*4%*

Ontwikkeling lokale lastendruk in landelijk perspectief

Het Centrum voor onderzoek van de economie van de lagere overheden (Coelo) meet jaarlijks de lokale lastendruk in de Nederlandse gemeenten en publiceert deze in de Atlas van de lokale lasten.
De indicator 'woonlasten meerpersoonshuishouden' geeft inzicht in de ontwikkeling van de Arnhemse woonlasten in relatie tot die van de overige gemeenten. Hierbij wordt uitgegaan van een huishouden met een (koop- of huur)woning met een gemiddelde waarde in de betreffende gemeente. Voor 2023 is uitgegaan van een gemiddelde waarde van een koopwoning van € 429.084 en een huurwoning van € 228.916. De indicator bestaat uit de OZB, de afvalstoffenheffing en de rioolheffing.

Het Coelo publiceert de Atlas van de lokale lasten in het eerste kwartaal van het betreffende belastingjaar. De cijfers over 2024 zijn bij het opstellen van deze begroting dan ook nog niet bekend.
In de Atlas van de lokale lasten 2023 is over de woonlasten van een meerpersoonshuishouden opgenomen:

	Huishouden met een koopwoning	Huishouden met een huurwoning
Gemiddelde woonlasten Nederlandse gemeenten 2023	€ 944	€ 436
Gemiddelde woonlasten Arnhem 2023	€ 976	€ 353

Kwijtscheldingsbeleid

Particulieren en kleine zelfstandigen komen in aanmerking voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen als het zogenaamde gecorrigeerde inkomen lager uitvalt dan 100% van het bijstandsniveau. Ook wordt gekeken naar het vermogen van de inwoner, onder andere de vrij te laten financiële middelen. Kwijtschelding kan worden aangevraagd voor de (on)roerende zaakbelasting, afvalstoffenheffing en rioolheffing. Arnhem vult hierbij de beleidsvrijheid die er is voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen zo ruim mogelijk in.

Kostendekkendheid retributies

In de gemeentewet (artikel 229b, lid 1) is opgenomen dat de tarieven die worden geheven voor de retributies maximaal kostendekkend mogen zijn. Dit betekent dat de opbrengsten niet hoger mogen zijn dan de kosten. Zo

wordt voorkomen dat de gemeente 'winst' maakt op deze heffingen en met de ontvangen specifieke belastingen ook andere gemeenteactiviteiten financiert. Het gaat bij de kostendekkendheid om geraamde bedragen, omdat op het moment van het vaststellen van de tarieven alleen nog de verwachtingen bekend zijn.

Hieronder wordt inzicht gegeven in de berekening van de kostendekkendheid van de rioolheffing, afvalstoffenheffing, leges en rechten.

Kosten van overhead
Kosten worden zoveel mogelijk direct toegerekend aan de betreffende activiteit, maar dat gaat niet altijd. Bijvoorbeeld bij de kosten van huisvesting, (algemene) communicatie en bestuursondersteuning. Dit zijn overheadkosten; alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Deze definitie van overheadkosten is vastgelegd in het BBV. Welke kosten de gemeenten als overheadkosten moeten zien, is dus in regelgeving vastgelegd. Gemeenten zijn wel vrij in de keuze van de methodiek voor toerekening van overheadkosten aan de lokale heffingen. Bij de gemeente Arnhem rekenen we de kosten van overhead aan de heffingen toe met behulp van een opslag op de ingezette uren.

Afvalstoffenheffing
De afvalstoffenheffing is een bestemmingsheffing. De opbrengsten uit afvalstoffenheffing mogen alleen ingezet worden voor kosten van inzameling en verwerking van huishoudelijk afval.

We verhogen het percentage kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing stapsgewijs naar 95 procent in 2026. Voor 2024 is deze 90 procent.

Berekening kostendekkenheid Afvalstoffenheffing	
Bedragen x € 1.000	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	23.109
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-1.724
Netto kosten taakvelden	***21.385***
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	751
BTW	3.672
Totale kosten	***25.808***
Opbrengst heffingen	23.112
Dekkingspercentage	**90%**

Rioolheffing
De rioolheffing is een bestemmingsheffing. De opbrengsten uit rioolheffing mogen alleen ingezet worden voor de kosten voor de gemeentelijke watertaken voor afval-, hemel- en grondwater.

De rioolheffing is met 97 procent (vrijwel) kostendekkend.
Bij de rioolheffing hanteren we twee verschillende heffingen: een voor eigenaren en een voor gebruikers. Van de totale kosten van bijna € 17,5 miljoen rekenen we, in lijn met de opbrengstverhoudingen van de verschillende heffingen, 52 procent toe aan de eigenarenheffing en 48 procent aan de gebruikersheffing.

Berekening kostendekkenheid Rioolheffing	
Bedragen x € 1.000	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	15.721
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-
Netto kosten taakvelden	***15.721***
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	768
BTW	1.839
Totale kosten	***18.328***
Opbrengst heffingen	17.766
Dekkingspercentage	**97%**

Leges

In onderstaande tabel is de kostendekkendheid van de leges en rechten voor 2024 opgenomen.

Legesverordening	Lasten 2024	Baten 2024	Kosten-dekkendheid
Bedragen x € 1.000			
Algemene dienstverlening			
Publieke dienstverlening en burgerlijke stand	4.846	3.154	65%
Parkeren	50	44	89%
Algemene plaatselijke verordening en huisvesting	100	98	98%
Subtotaal Algemene dienstverlening	**4.995**	**3.296**	**66%**
Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving			
Omgevingswet (voorheen: Wabo)	5.652	3.750	66%
Kabels/leidingen en Telecommunicatiewet	318	305	96%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning	**5.970**	**4.055**	**68%**
Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn			
Horeca	225	191	85%
Evenementen en markten	135	130	96%
Prostitutiebedrijven	8	8	100%
Winkeltijden	0,5	0,3	68%
Woningsplitsing/verkamering	11	10	92%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn	**379**	**339**	**89%**
Totaal	**11.345**	**7.690**	**68%**
Scheepvaartrechten Bedragen x € 1.000	907	536	59%
Reinigingsrechten Bedragen x € 1.000	53	53	100%

Overzicht lokale heffingen

Onroerende-zaakbelasting

2023	Tarieven			WOZ-waarde	Begrote opbrengsten 2023		
	eigenaar	gebruiker	totaal	totaal	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,1086%	n.v.t.	0,1086%	25.736.156	27.949	n.v.t.	27.949
Niet-woningen	0,6849%	0,1712%	0,8561%	3.593.518	24.612	6.152	30.764
Totaal				**29.329.673**	**52.561**	**6.152**	**58.714**

2024	Tarieven			WOZ-waarde	Begrote opbrengsten 2024		
	eigenaar	gebruiker	totaal	totaal	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,1077%	n.v.t.	0,1077%	27.389.760	29.499	n.v.t.	29.499
Niet-woningen	0,7026%	0,1756%	0,8782%	3.668.965	25.778	6.443	32.221
Totaal				**31.058.725**	**55.277**	**6.443**	**61.720**

De opbrengsten OZB ten behoeve van de tariefberekening (de € 61,7 miljoen uit bovenstaande tabel) wijken af van de OZB-opbrengsten die zijn opgenomen bij het onderdeel Begrote opbrengsten van de lokale heffingen. Het

verschil is te verklaren door opbrengsten uit areaalontwikkeling en correcties voor leegstand, meeropbrengsten en brutering baten naar aanleiding van bezwaar; deze worden niet meegenomen bij de tariefberekening.

Afvalstoffenheffing

	Tarief 2023	Tarief 2024	Aantal huishoudens 2023	Aantal huishoudens 2024	Begrote opbrengsten 2023	Begrote opbrengsten 2024
Bedragen x € 1.000						
Eenpersoonshuishouden	222,24	252,6	30.824	30.949	6.850	7.818
Meerpersoonshuishouden	296,28	336,84	45.137	45.409	13.373	15.296
Totaal			**75.961**	**76.358**	**20.224**	**23.113**

Rioolheffing

De verwerking van de effecten van leegstand in de tarieven (zie het onderdeel Uitgangspunten van beleid) verklaart waarom er in onderstaande tabellen in 2024 gerekend wordt met twee verschillende WOZ-waardes. Voor het gebruikerstarief gaan we uit van de WOZ-waarde van die objecten waarvan we verwachten dat ze voor belastingjaar 2024 een gebruiker hebben.

2023	Tarieven			Aansluiting op riool	Begrote opbrengsten 2023		
	eigenaar	gebruiker	totaal	WOZ-waarde	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,0249%	0,0249%	0,0498%	25.567.749	6.366	6.366	12.733
Niet-woningen	0,0679%	0,0679%	0,1358%	3.345.056	2.271	2.271	4.543
Totaal					**8.638**	**8.638**	**17.275**

2024	Tarieven			Aansluiting op riool WOZ-waarde		Begrote opbrengsten 2024		
	eigenaar	gebruiker	totaal	eigenaar	gebruiker	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000								
Woningen	0,0247%	0,0240%	0,0487%	27.216.212	26.561.372	6.722	6.375	13.097
Niet-woningen	0,0728%	0,0687%	0,1415%	3.400.468	3.192.172	2.476	2.193	4.669
Totaal						**9.198**	**8.568**	**17.766**

De tarieven worden ter vaststelling aan de gemeenteraad aangeboden in de betreffende verordeningen

Risicomanagement en weerstandsvermogen

Het is van belang om inzicht te hebben in de financiële positie (hoe financieel gezond is de gemeente) en de financiële weerbaarheid (welke mogelijkheden zijn er financieel). Met andere woorden hoe financieel robuust is de gemeente Arnhem?
Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre de gemeente Arnhem in staat is om risico's op te vangen.
De financiële positie van Arnhem wordt met een aantal financiële kengetallen (zoals solvabiliteit en schuldquote) in samenhang met het weerstandsvermogen in beeld gebracht en beoordeeld.

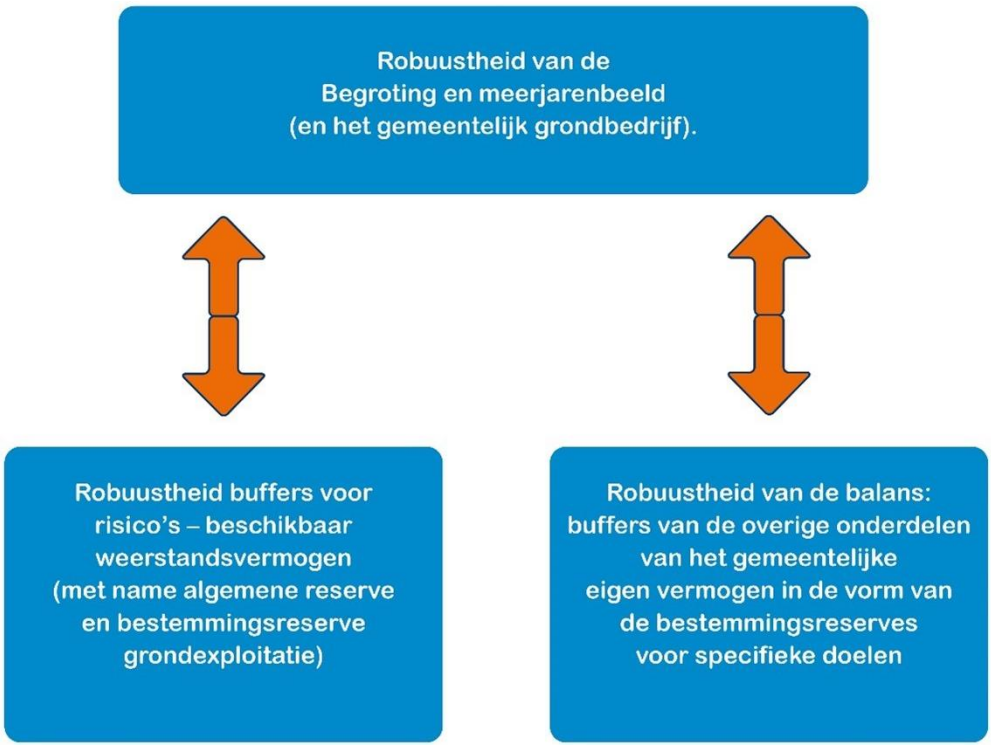
Samenvatting financiële positie

In deze paragraaf gaan we, in aansluiting op de toelichting in het hoofdstuk Ontwikkelingen in het financieel kader in deze Begroting, verder in op de financiële positie van de gemeente Arnhem. Deze paragraaf start met een korte uitleg over de financiële positie van de gemeente en een samenvatting van de belangrijkste punten. Aansluitend volgt een uitvoeriger toelichting op:

- de uitkomsten van de financiële kengetallen;
- de uitgangspunten voor beleid;
- het risicoprofiel en het beschikbare weerstandsvermogen;
- de belangrijkste risico's.

Om op een eenvoudige manier uit te leggen hoe de gemeente naar haar financiële positie kijkt, gebruiken we de metafoor van een privépersoon, die naar de eigen financiële positie kijkt: Zijn mijn inkomsten en uitgaven de komende jaren naar verwachting in evenwicht? Zal ik mijn spaargeld aanspreken of kan ik extra sparen? Heb ik in de toekomst wat extra middelen achter de hand als mijn wasmachine kapot gaat? Als een privépersoon een goed en zeker inkomen heeft om zijn huur of hypotheek te betalen, verder geen grote schulden heeft en ook nog over een spaarsaldo beschikt, is de conclusie dat de eigen financiële positie robuust en solide is.
Zo is het ook bij gemeenten. Is het gemeentelijk huishoudboekje de komende jaren in evenwicht? Of zijn er mogelijk overschotten of tekorten? Heeft de gemeente een redelijk goed gevulde ‘bankrekening’ (algemene reserve) en hoe zit het met de schulden van de gemeente? Zijn er buffers voor risico’s, zodat de gemeentelijke dienstverlening ook als risico’s optreden niet meteen hoeft te stagneren?
Door in samenhang te kijken naar de verschillende onderdelen van de financiële positie kunnen we beoordelen hoe robuust de financiële positie van een gemeente is. Dat is waar we in deze paragraaf bij stilstaan.

Bij de voorbereiding van de Begroting 2024 en de financiële prognoses voor 2025 tot en met 2027 heeft de gemeente te maken met onzekerheden, zoals bijvoorbeeld de val van het kabinet, de voorstellen over een nieuwe financieringssystematiek vanuit het Rijk en de (verdere) gevolgen van de oorlog in Oekraïne. De gemeente is in belangrijke mate afhankelijk van de inkomsten van het Rijk.
Bij de voorbereiding van de Begroting sluiten we aan bij de meest recente informatie die het Rijk de gemeenten geeft over de algemene en specifieke uitkeringen. Zoals in de hoofdlijnen van het financieel beleid aangegeven, zal het gemeentefonds vanaf 2026 niet langer via de huidige normeringssystematiek geïndexeerd worden. Dit zorgt voor een forse daling van de gemeentelijke inkomsten vanaf 2026.
Het Rijk stelt de hoogte van de uitkeringen die gemeenten krijgen regelmatig bij. Ook tijdens deze raadsperiode zal dit het geval zijn. Dit kan leiden tot schommelingen in onze inkomsten als gemeente. Bij het inschatten van de risico’s wordt hier rekening mee gehouden.

In bovenstaande afbeelding wordt grafisch een toelichting gegeven over de robuustheid van de begroting, de mate van robuustheid van de buffers om risico's op te vangen en de mate van robuustheid van de balans. Hierna wordt dit tekstueel toegelicht.

1. De robuustheid van de begroting: De onzekerheden in het financieel beeld zijn terug te zien in het begrotingsbeeld 2024 – 2027. Keuzes zijn daarin noodzakelijk, gelet op de noodzaak om ook voor het jaar 2027 te zorgen dat de uitgaven de inkomsten niet overtreffen. Om die reden is ook in deze Begroting voorgesteld, zolang deze onzekerheid over de inkomsten vanaf 2026 duurt, een deel van de uitgaven een incidenteel karakter te geven. Aangezien dit in de vorige Begroting 2023 in nog grotere mate is opgenomen, zorgt dit ervoor dat de uitgaven vanaf 2026 lager liggen dan in de jaren ervoor. In alle jaren is sprake van een structureel sluitende begroting, waarbij de jaren 2024 en 2025 wel beduidend positiever zijn dan de jaren vanaf 2026. Er is sprake van robuust begrotingsbeeld.

2. De mate van robuustheid van de buffers om risico's op te vangen: Het risicoprofiel (de benodigde weerstandscapaciteit) is opnieuw geactualiseerd. Het risicoprofiel is bij deze begroting met € 26,9 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022 en bedraagt nu € 70,7 miljoen. De belangrijkste wijzigingen in het profiel ten opzichte van het profiel van het jaarverslag 2022 worden later in deze paragraaf toegelicht.
   De weerstandsfactor is ten opzichte van de Begroting 2023 gedaald van 1,4 naar 1,0 in 2024. Dit is nog steeds in lijn met de financiële verordening. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn dat het risicoprofiel van de grondexploitatie Kronenburg en het risicoprofiel van de gebiedsvisie Arnhem Spoorzone-Oost voor het eerst in de benodigde weerstandscapaciteit is meegenomen. Daarnaast is bij de gemeentebrede risico's een stijging te zien, waarbij met name het risico rondom opvang Oekraïners is toegenomen. De beschikbare weerstandscapaciteit neemt juist af, door de incidentele inzet van middelen uit de algemene reserve. In 2025 stijgt de weerstandsfactor naar 1,3, waarna deze in 2026 en 2027 weer afneemt tot 1,1. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027.
   De meerjarige cijfers van de weerstandsfactor hebben beperkte betekenis. Het risicoprofiel wordt twee keer per jaar in combinatie met de omvang van de beschikbare buffers geactualiseerd en opnieuw berekend. Dat zorgt ongetwijfeld voor andere uitkomsten over die jaren dan nu gepresenteerd. de volatiliteit neemt daarbij toe door de gebiedsontwikkeling.

3. De mate van robuustheid van de balans: Hierbij gaat het onder andere om de omvang van de schulden van de gemeente (netto schuldquote) en de verhouding tussen eigen en vreemd vermogen (solvabiliteit). Zoals

later in deze paragraaf wordt toegelicht is de solvabiliteit voor hele begrotingsperiode naar verwachting meer dan 14%. De overige financiële kengetallen zullen zich in 2024 tot en met 2027 in positieve richting ontwikkelen op basis van het beeld, zoals dat nu is opgesteld. De uitkomsten van de financiële kengetallen worden verderop in deze paragraaf toegelicht.

In de meest recente financiële verordening zijn afspraken gemaakt over de financiën van de gemeente Arnhem die invloed kunnen hebben op onderdelen van de financiële robuustheid. De ondergrens van 1,0 en de streefwaarde van 1,4 bij de weerstandsfactor blijven hetzelfde. Nieuw is dat er een streefwaarde van de solvabiliteit opgenomen is van 14%, met 10% als ondergrens. De financiële positie van Arnhem kan op de korte termijn als robuust beschouwd worden.

Uitkomsten financiële kengetallen

Voor de beoordeling van de financiële positie van onze gemeente wordt gebruik gemaakt van de kengetallen, zoals genoemd in art. 11 van de begrotingsvoorschriften (BBV). Ook de weerstandsfactor is uitgedrukt in de vorm van een kengetal:

Een goede toelichting op deze kengetallen en de betekenis daarvan voor de sturing door de raad is opgenomen in de publicatie 'Meerjarig financieel inzicht voor de raad - de samenhang tussen beleid en kengetallen' van de commissie BBV.

De kengetallen volgens art. 11 van de BBV laten over de afgelopen jaren het volgende beeld zien:

Netto schuldquote	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	66%	86%	62%	60%	64%	61%

Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	61%	80%	56%	55%	59%	57%

Solvabiliteitsratio	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	29%	18%	24%	27%	26%	27%

Weerstandsvermogen (factor)	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	2,3	1,4	1,0	1,3	1,1	1,1

Kengetal grondexploitatie	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	5%	2%	5%	6%	5%	7%

Structurele exploitatieruimte	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	15%	3%	3%	3%	0%	0%

Woonlasten meerpersoonshuishouden	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	100%	108%	112%	115%	118%	120%

In de ontwikkeling van de financiële kengetallen ten opzichte van de Begroting 2023 zoals die een jaar geleden door de raad is vastgesteld, is zichtbaar dat de grondexploitaties voor Kronenburg en Spoorzone Oost in deze begroting zijn opgenomen. Dit is met name zichtbaar in de weerstandsfactor (beschikbaar weerstandsvermogen gedeeld door benodigd weerstandsvermogen). Deze daalt ondanks dat in alle jaarschijven van deze begroting de beschikbare weerstandscapaciteit stijgt ten opzichte van de begroting van vorig jaar. De gemeentebrede risico's (het benodigde vermogen) zijn echter met de helft toe genomen. Ondanks deze forse stijging van het risicoprofiel blijft in deze begroting in alle jaren de weerstandsfactor boven de ondergrens van 1,0.

In lijn met het voorgaande neemt ook het kengetal grondexploitatie dat weergeeft hoe groot de omvang van de bouwgronden is in relatie tot de totale Arnhemse begroting, toe. Hoewel hier een toename zichtbaar is, blijft dit nog ruim onder de grens van 20% van de minst risicovolle categorie in de beoordeling door de provincie. Het risico van het afwaarderen van grondexploitaties heeft daarmee slechts een beperkte impact op de Arnhemse financiële positie.

De schuldquote is in deze begroting afgenomen. Dit heeft twee oorzaken. Enerzijds is de omvang van de schulden gedaald en zijn de totale inkomsten, op basis waarvan de quote wordt berekend, gestegen. Deze daling van de schulden is een trend die zich doorzet vanuit de begrotingen van voorgaande jaren. De stijging van de inkomsten is voornamelijk het gevolg van de stijging van de gemeentefondsuitkering. Voor 2024 leidt dit totaal tot een daling van de schuldquote met 5 procentpunt. Daarnaast worden, met ingang van deze begroting, de investeringen zoals geraamd op de geprognosticeerde balans gebaseerd op de gerealiseerde investeringen, in plaats van de omvang van de investeringen uit eerdere begrotingen. De gerealiseerde investeringen zijn doorgaans lager doordat voorgenomen investeringsprojecten soms achterblijven door uitstel. Voor 2024 en

verder zijn de investeringen daarmee meer realistisch geraamd. Deze aanpassing in de raming op de balans leidt tot een evenredige aanpassing van de schulden, doordat investeringen via leningen gefinancierd worden. Deze meer realistische wijze van het opstellen van de geprognosticeerde balans, verklaart de resterende daling van de schuldquote.

Deze dalende ontwikkelingen in de schuld en in de investeringen dragen ook bij aan een verbetering van de solvabiliteit. Door de afgenomen schuld en de afgenomen investeringen is het totale bedrag op de balans verlaagd. Daarnaast is het eigen vermogen gegroeid, mede door de vorming van de bestemmingsreserve Spoorzone Oost. De solvabiliteitsratio, die het aandeel van het eigen vermogen in de omvang van de totale balans weergeeft, is hierdoor toegenomen ten opzichte van de Begroting 2023 en komt alle jaren uit boven de 20%.

De structurele begrotingsruimte wordt in de meerjarenraming ingezet. Zoals in deel 1 is toegelicht, is deze aanzienlijk toegenomen ten opzichte van de structurele begrotingsruimte in de Begroting 2023. Hierdoor konden ook voor een aantal posten, zoals mobiliteit, op de gebruikelijke werkwijze structurele lasten in de begroting worden opgenomen.

De stijging van de woonlasten geeft een vertekend beeld. Voor de jaren 2024 tot en met 2027 worden de woonlasten vergeleken met het door het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO) berekende gemiddelde niveau voor 2023. In de ontwikkeling van de woonlasten is de jaarlijkse stijging van 5% van de OZB opgenomen zoals is vastgesteld in de Begroting 2023. De vergelijking zoals die in deze verplichte indicator wordt gemaakt tussen een impliciet landelijk constant niveau van de lokale lasten vanaf 2023 en het begrote niveau voor de komende jaren is niet realistisch. In de paragraaf lokale heffingen wordt de ontwikkeling van de OZB de komende jaren toegelicht.

In de onderstaande tabel worden de financiële kengetallen vergeleken met de risico-indeling van de provincie. De provincie hanteert daarbij drie categorieën.
Categorie A is het minst risicovol en categorie C is het meest risicovol. De kolom 'Gelders gemiddelde' is ontleend aan de begrotingsbrief 2023. Ten opzichte van de begroting van vorig jaar valt nu ook de netto schuldquote in categorie A.

Kengetal	Gelders gemiddelde 2023	Waarde Arnhem Begroting 2024	Categorie A	Categorie B	Categorie C
1. Netto schuldquote	64%	62%	<90%	90-130%	>130%
2. Netto schuldquote gecorrigeerd	57%	56%	<90%	90-130%	>130%
3. Solvabiliteitsratio	31%	24%	>50%	20-50%	<20%
4. Grondexploitatie	8%	5%	<20%	20-35%	>35%
5a. Structureel exploitatieruimte Begr.	1,50%	3%	Begr en MJR	Begr of MJR	Begr en MJR
5b. Structureel exploitatieruimte MJR	-0,06%	0%	> 0%	> 0%	< 0%
6. Belastingcapaciteit	100%	112%	<95%	95-105%	>105%
7. Weerstandsvermogen	2,7	1,0	> 1,0	0,8 - 1,0	< 0,8

Als aanvulling op deze verplichte kengetallen worden in de begroting en jaarrekening in aansluiting op de zogenaamde stresstesten van de 100.000+ gemeenten op vier aandachtsvelden nog een aantal andere kengetallen doorgerekend. Bij elk kengetal wordt door middel van een kleur aangegeven hoe hierop wordt gescoord: rood is kwetsbaar, oranje is punt van aandacht en groen is voldoende.

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav schuldquote		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Netto schuld per inwoner	€ 3.098	€ 4.055	€ 3.026
b	Schuldevolutie	-13%	9%	-18%
c	Netto rentelasten/exploitatie	1,20%	1,20%	1,18%
d	Aanwezigheid rentereserve/buffer	ja	ja	ja

e	Zekerheden leningen, garantstellingen en waarborgen	96%	95%	95%

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav solvabiliteit		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Weerstandsfactor	2,3	1,4	1,0
b	Mogelijkheden om weerstandscapaciteit te verbeteren	ja	ja	ja

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav grondexploitatie		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Afhankelijkheid van grondexploitatie voor sluitende begroting	nee	nee	nee

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav woonlasten		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Onbenutte belastingcapaciteit OZB	0,21%	-0,05%	0,10%
b	Derving OZB i.v.m. leegstand	1,72%	1,63%	1,56%

Bij het beoordelen van de bovenstaande kengetallen is het belangrijk de kengetallen in onderlinge samenhang te bezien om uitspraken te kunnen doen over én de robuustheid van de begroting/rekening, én de robuustheid van de risicobuffers én de robuustheid van de balans.

Robuustheid van de begroting:
- Zoals hierboven beschreven is de begroting structureel in evenwicht. Daarbij zijn een aantal investeringen die in de Begroting 2023 incidenteel waren gedekt, nu op de gebruikelijke wijze structureel gedekt.
- De Arnhemse begroting is niet direct afhankelijk van de winsten van het grondbedrijf. Positieve resultaten van het grondbedrijf worden gestort in het Stadsontwikkelfonds. Van daaruit kan worden bijgedragen aan de uitvoering van de verstedelijkingsopgave;
- In de Begroting 2023 is een jaarlijkse verhoging van de OZB-opbrengsten met 5% vastgesteld. Daarnaast zal de kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing worden verhoogd naar 95%. Dit werkt door in de financiële kengetallen voor de gemeentelijke belastingen.

Robuustheid van de buffers voor risico's in relatie tot het beschikbare weerstandsvermogen:
- Een belangrijke indicator is de weerstandsfactor die de verhouding uitdrukt tussen de beschikbare weerstandscapaciteit (reserves die het weerstandsvermogen van de gemeente vormen) en de benodigde weerstandscapaciteit (het totaal van de berekende mogelijke nadelige financiële gevolgen van de risico's). In de in 2023 door de Raad vastgestelde financiële verordening is opgenomen dat de weerstandsfactor niet lager mag zijn dan 1,0 en dat bij een weerstandsfactor van meer dan 1,4 de reserves kunnen worden aangewend voor (nieuw) beleid;
- Het totaal bedrag aan benodigde buffers voor risico’s (de benodigde weerstandscapaciteit) is € 70,7 miljoen, bestaande uit € 30 miljoen voor de gemeentebrede risico's en € 40 miljoen voor de risico's verbonden aan de grondexploitaties;
- De beschikbare weerstandscapaciteit, vooral bestaande uit de algemene reserve, bedraagt € 71,3 miljoen;
- De weerstandsfactor voor 2024 komt daarmee uit op 1,0. In 2025 stijgt de weerstandsfactor naar 1,3, waarna deze in 2026 en 2027 weer licht afneemt tot 1,1. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027.

Robuustheid van de balans:
- Belangrijk financiële kengetallen met betrekking tot de balans van een gemeente zijn de solvabiliteit en de netto-schuldquote. Zoals hiervoor beschreven zijn de schulden afgenomen en is de solvabiliteit mede daardoor en door de reserveringen voor Spoorzone Oost toegenomen tot ruim boven de 20%. Toekomstige onttrekkingen uit reserves doen de solvabiliteit op dat moment dalen. De ervaring leert ook dat bij het

opmaken van de jaarrekening het solvabiliteitspercentage hoger is. Dit heeft te maken met de jaarlijkse overhevelingen van het ene begrotingsjaar naar het volgende jaar via de bestemmingsreserve taakmutaties;
- De cijfers van het grondbedrijf zijn relevant voor de beoordeling van de solvabiliteit. De balans van de gemeente Arnhem wordt, ondanks de toename van de grondexploitaties, in vergelijking met andere gemeenten, minder beïnvloed door de resultaten van het grondbedrijf. De gevoeligheid van de balans voor waardefluctuaties hierin blijft daarmee beperkt;
- De schuldquote verbetert in deze Begroting ten opzichte van die van vorig jaar. De schuldquote geeft aan hoe groot de schuld is ten opzichte van de omvang van de begroting. De verbetering van de schuldquote komt enerzijds met name door de daling van de schuldenlast.

Het verloop van de weerstandsfactor en solvabiliteit in de afgelopen jaren wordt in de volgende tabel weergegeven:

Jaartal	Weerstandsfactor		Solvabiliteit	
	primitieve begroting	rekening	primitieve begroting	rekening
2016		1,4	12%	15%
2017	1,3	2,1	10%	16%
2018	2,0	1,4	12%	16%
2019	1,6	1,2	14%	17%
2020	1,0	1,0	15%	19%
2021	1,0	1,9	12%	22%
2022	1,4	2,3	16%	29%
2023	1,4		18%	
2024	1,0		24%	

Uitgangspunten van beleid

Volgens het BBV, de begrotingsvoorschriften van het Rijk voor de opstelling van de begroting en rekening, bevat deze paragraaf een toelichting op het beleid over weerstandsvermogen en de risico's.

Financiële verordening

Een aantal belangrijke Arnhemse spelregels over weerstandsvermogen en risico's ligt vast in de financiële verordening. De raad heeft in 2023 een geactualiseerde versie van deze verordening vastgesteld. De spelregels voor de weerstandsfactor zijn ongewijzigd met een ondergrens van 1,0 en de mogelijkheid om (nieuw) beleid in te zetten bij een weerstandsfactor van meer dan 1,4 blijft bestaan. Nieuw is dat er een streefwaarde van de solvabiliteit opgenomen is van 14%, met 10% als ondergrens. Ook zijn er nu afspraken vastgelegd over hoe we in Arnhem omgaan met grote, risicovolle projecten. Bijvoorbeeld dat een onafhankelijke risicoanalyse verplicht is.

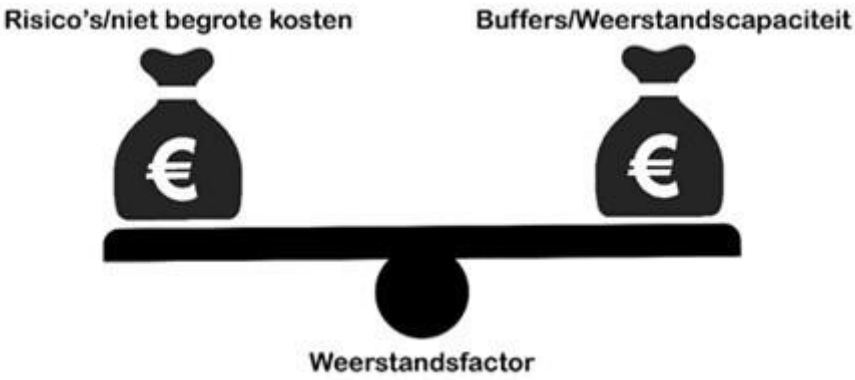
Nota risicomanagement en weerstandsvermogen

In de nota risicomanagement en weerstandsvermogen zijn de beleidsuitgangspunten voor risicomanagement en spelregels voor weerstandsvermogen vastgelegd. Tegelijkertijd met het actualiseren van de financiële verordening is een aantal uitgangspunten in de nota aangepast. De aanpassingen hebben voornamelijk betrekking op de regels rondom grote, risicovolle projecten.

Weerstandsvermogen

In dit deel van de paragraaf is het totaalbeeld opgenomen van de benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit en de daarmee samenhangende weerstandsfactor:
- de gemeentelijke risico's die gevolgen kunnen hebben voor de financiële positie zijn opnieuw beoordeeld, waar nodig aangepast en aangevuld. Op basis van het nieuwe risicoprofiel is met behulp van statistische berekeningen bepaald wat de omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is;
- de omvang van de reserves, waarvan is afgesproken dat deze de beschikbare weerstandscapaciteit vormen, is bepaald;
- door de beschikbare weerstandscapaciteit (reserves als buffer) te delen door de benodigde weerstandscapaciteit (risico's) wordt de weerstandsfactor berekend.

Het volgende plaatje illustreert dit:

Hoe hoger de weerstandsfactor is, des te beter de gemeente in staat is om risico's die zich voordoen op te kunnen vangen. Daalt de weerstandsfactor beneden de 1,0 dan zijn de financiële buffers lager dan het benodigde weerstandsvermogen en kan de gemeente in de financiële problemen komen als de risico's zich daadwerkelijk voordoen. De afspraken over de hoogte van de weerstandsfactor liggen vast in de financiële verordening (artikel 12): "Voor de financiële positie geldt dat de weerstandsfactor niet lager mag zijn dan 1,0 en 1,4 het uitgangspunt is. Indien de weerstandsfactor lager is dan 1,0 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor hoger is dan 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor (nieuw) beleid".

Binnen de gemeente Arnhem kijken we niet alleen naar de weerstandsfactor, maar doen dit in onderlinge samenhang met andere financiële kengetallen. Wanneer er sprake zou zijn van een weerstandsfactor boven de 1,4 en deze ruimte zou worden ingezet voor nieuw beleid heeft dit namelijk ook een ander effect: het eigen vermogen van de gemeente vermindert en de solvabiliteit verslechtert.

Het totaalbeeld ziet er als volgt uit:

Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024	2025	2026	2027
	90%	90%	90%	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000							
Benodigde weerstandscapaciteit							
1. Gemeentebrede risico's	21.727	23.620	30.630	30.630	30.630	30.630	30.630
2. Corona risico's	671	345	0	0	0	0	0
3. Risico opvang vluchtelingen Oekraïne	1.806	1.556	0	0	0	0	0
Gemeentebrede risico's totaal	**24.203**	**25.521**	**30.630**	**30.630**	**30.630**	**30.630**	**30.630**
4. Risico's grondexploitatie	17.428	18.274	20.074	40.074	40.074	40.074	40.074
Totaal	**41.631**	**43.795**	**50.704**	**70.704**	**70.704**	**70.704**	**70.704**
Beschikbare weerstandscapaciteit							
1. Algemene reserve	37.936	81.963	64.079	53.140	71.100	63.136	60.648
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	20.933	15.809	16.609	17.109	17.109	17.109	17.109
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	1.039	1.039	889	1.039	1.039	1.039	1.039
Totaal	**59.907**	**98.810**	**81.576**	**71.288**	**89.247**	**81.283**	**78.795**
Weerstandsfactor	**1,4**	**2,3**	**1,6**	**1,0**	**1,3**	**1,1**	**1,1**
Ruimte t.o.v. weerstandsfactor 1,0	**18.276**	**55.015**	**30.872**	**584**	**18.543**	**10.579**	**8.091**
Ruimte t.o.v. weerstandsfactor 1,4	**1.624**	**37.497**	**10.591**	**-27.698**	**-9.738**	**-17.702**	**-20.190**

Voor 2024 komt de weerstandsfactor uit op 1,0. De toelichting op de verschillende onderdelen die de weerstandsfactor bepalen, is opgenomen in de volgende onderdelen van deze paragraaf.

Benodigde weerstandscapaciteit en risicoprofiel

Het risicoprofiel wordt bepaald door te inventariseren welke risico's er bestaan en de financiële effecten in te schatten wanneer ze zich voor doen. Daarbij wordt voor de gemeentebrede risico's gebruik gemaakt van de volgende indeling:

Risicoscore				
Klasse	Kans		Klasse	Geldgevolg
1	< of 1 x per 10 jaar	10%	1	< € 50.000
2	1 x per 5-10 jaar	30%	2	€ 50.000 - € 200.000
3	1 x per 2-5 jaar	50%	3	€ 200.000 - € 500.000
4	1 x per 1-2 jaar	70%	4	€ 500.000 - € 1.000.000
5	1 x per jaar of >	90%	5	> € 1.000.000

Op basis van een inschatting voor alle risico's van de kans dat het risico zal optreden en het mogelijk financieel gevolg, wordt met behulp van statistische kansberekeningen het mogelijke financieel gevolg van het risicoprofiel van alle risico's samen doorgerekend. De statistische berekeningen, die daarvoor worden gemaakt, zijn een hulpmiddel om te bepalen wat het bedrag is dat we als buffer aan moeten houden om risico's te kunnen afdekken, de zogenaamde benodigde weerstandscapaciteit.
Het voordeel van deze rekenmethodiek is dat rekening gehouden kan worden met het gegeven dat niet alle risico's zich tegelijkertijd voor zullen doen. Daardoor is het bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit lager dan de optelsom van alle risicobedragen bij elkaar. Deze berekeningen zijn in combinatie met de beschikbare weerstandscapaciteit (de buffers voor risico's) de basis voor de hoogte van de weerstandsfactor.
Bij de bespreking van de begroting is het gebruikelijk om grote betekenis toe te kennen aan de hoogte van de weerstandsfactor. Dat is ook logisch, omdat het een belangrijke indicator vormt voor de financiële positie. Hierbij past wel een duidelijke kanttekening. Het inschatten van risico's met daarbij behorende bedragen en kansen is per definitie geen exacte wetenschap. Ook de berekeningen die op basis daarvan plaatsvinden zijn dat dus niet. Ze zijn een hulpmiddel om in totaliteit een bedrag te bepalen om als buffer voor risico's aan te houden. Enige relativering van de waarde van dit gegeven is zeker op zijn plaats. Daarnaast is het van belang om, zoals reeds is aangegeven, de financiële kengetallen in onderlinge samenhang te bezien en niet uit te gaan van één enkel kengetal als de weerstandsfactor.
Ook bij deze begroting zijn de gemeentebrede risico's en de risico's van het grondbedrijf geïnventariseerd om op die manier een beeld te krijgen van het risicoprofiel en benodigde buffer.

De volgende tabel laat zien wat het totale beeld van de benodigde weerstandscapaciteit is:

Benodigde weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Benodigde weerstandscapaciteit				
Gemeentebrede risico's	21.727	23.620	30.630	30.630
Corona risico's	671	345	0	0
Risico opvang vluchtelingen Oekraïne	1.806	1.556	0	0
1. Gemeentebrede risico's totaal	**24.203**	**25.521**	**30.630**	**30.630**
Conjuncturele (marktrisico) en project specifieke risico's grondexploitatie	15.519	16.289	18.089	38.089
Strategisch bezit (mva)	1.813	1.873	1.873	1.873
Anterieure overeenkomsten	96	112	112	112
2. Risico's grondexploitatie	**17.428**	**18.274**	**20.074**	**40.074**
Totaal	**41.631**	**43.795**	**50.704**	**70.704**

Gemeentebrede risico's

Het geactualiseerde gemeentebrede risicoprofiel bestaat voor de begroting 2024 in totaal uit 107 risico's, terwijl het risicoprofiel bij het jaarverslag 2022 bestond uit 112 risico's.
De volgende mutaties in de risico's hebben plaatsgevonden:

- er zijn 14 nieuwe risico's, 19 risico's zijn vervallen en 24 risico's zijn gewijzigd;
- er zijn geen coronarisico’s meer opgenomen in het risicoprofiel. Van de 3 overgebleven coronarisico’s bij het jaarverslag 2022 is 1 risico vervallen en 2 risico’s zijn nu als een regulier gemeentebreed risico meegenomen;
- het algehele risico voor de opvang van vluchtelingen Oekraïne, maakt nog deel uit van de gemeentebrede risicoprofiel maar is in de tabellen niet meer als een aparte categorie weergegeven.
- er zijn 74 risico's met een financieel gevolg die de benodigde weerstandscapaciteit bepalen. In het jaarverslag 2022 waren dit er 77.

Een overzicht van grote gemeentebrede risico's die met name bepalend zijn voor de financiële omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is opgenomen aan het einde van deze paragraaf. Deze risico's hebben op basis van de inschatting van de kans op voorkomen en het financieel gevolg de meeste invloed op het totale risicoprofiel. In het risicoprofiel is een aantal risico’s opgenomen dat niet in deze paragraaf worden beschreven, om mogelijke juridische en financiële benadeling bij openbaarmaking te voorkomen.

Het risicoprofiel voor de totale gemeentebrede risico's is bij deze begroting met € 5,1 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022. Deze toename is vooral veroorzaakt door de belangrijkste stijgers en dalers met een grote financiële impact, dit zijn:

Stijgers:
- *Opvang vluchtelingen Oekraïne*
  Het risico is opnieuw berekend, aantallen vluchtelingen en het bedrag per opvangplek per dag is bijgesteld, het financieel maximum van het risico is verhoogd van € 7,7 miljoen naar € 14,3 miljoen. De kans van het risico is aangepast van 25% in 30%.
- *Tariefstijgingen in de Zorg (Wmo en jeugdzorg)*
  Het risico is doorgerekend en is naar boven bijgesteld. De kans van het risico is op 80% gebleven. Het financieel minimum is verhoogd van 0 naar € 1,5 miljoen. Het financieel maximum is verhoogd van € 3,0 miljoen, naar € 4,0 miljoen.
- *Jeugdzorg – Volumestijging*
  De eerste helft van 2023 laat een groei in de kosten voor jeugdzorg zien, en wordt verwacht dat per jongere gemiddeld, zwaardere trajecten worden ingezet. Hiervoor is een nieuw risico is opgenomen met een kans van 90% en een financieel maximum van € 1,5 miljoen.
- *Jeugdzorg – Hervormingsagenda*
  Het Rijk heeft in het kader van landelijk gemaakte afspraken over de Hervormingsagenda Jeugdzorg voor de komende jaren kortingen ingeboekt op het budget dat gemeenten voor jeugdzorg ontvangen in het Gemeentefonds. Nog onduidelijk is of wettelijke aanpassingen in de Jeugdwet voldoende zijn om deze korting te compenseren. Hiervoor is een nieuw risico is opgenomen met een kans van 70% en een financieel maximum van € 1,5 miljoen.
- *Compensatie stijgende energielasten*
  Het financieel maximum van het risico is naar boven bijgesteld van € 1 miljoen naar € 2 miljoen.
- *Trolleyinfrastructuur*
  Het financieel maximum van het risico is aangepast, de kosten van afbouw van het trolleynet kunnen oplopen tot € 10 miljoen. De kans van het risico is laag ingeschat en is 10% gebleven.
- *Doelgroepenvervoer, aanbesteding in het geval vervoerscontracten niet worden verlengd aansluitend aan de initiële periode*
  Het risico is nu opgenomen met een kans van 90% en een financieel maximum van € 650.000. Het risico was niet gekwantificeerd.
- *Individuele studietoeslag*
  De nieuwe regeling individuele studietoeslag is overgegaan van aanvraag bijzondere bijstand naar een inkomensregeling. Rekening moet worden gehouden met een mogelijk tekort voor de gemeente. Hiervoor is een nieuw risico opgenomen met een kans van 60% en een financieel maximum van € 0,8 miljoen.

Dalers:
- *Inkomensregelingen (BUIG); maximaal eigen risico*
  Het risico is berekend en naar beneden bijgesteld. De kans van het risico is op 70% gebleven. Het financieel maximum is verlaagd van € 8,7 naar € 7,7 miljoen.

- *Zorgpartijen in financiële problemen*
  Het risico is opnieuw ingeschat. Het financieel maximum van het risico is verlaagd naar € 1,5 miljoen dit was € 2 miljoen, de kans van het risico is verlaagd van 90% naar 50%.
- *Aanpassing woonplaatsbeginsel Jeugdzorg*
  Het risico is komen te vervallen, dit is in de begroting opgenomen.

Nieuwe risico's zonder geldgevolg

Van de 33 in het risicoprofiel opgenomen risico's zonder geldgevolg zijn er bij deze begroting 8 nieuw opgenomen. Bij deze risico's is nog niet duidelijk in welke mate ze zich zouden kunnen voordoen. Het gaat hierbij om de volgende risico's:

- *Indexaties incidenteel*
  Gelet op de onzekerheid omtrent toekomstige kostenontwikkelingen zijn bij de Begroting 2024 sommige budgetten alleen incidenteel geïndexeerd. Mogelijk dat er ook in de toekomst sprake zal zijn van bovengemiddelde prijsstijgingen. Hiermee ontstaat het risico dat voor na 2024 de in de begroting opgenomen budgetten ontoereikend zullen zijn als er geen afdoende beheersmaatregelen worden genomen om deze risico's te verkleinen/te elimineren of er geen extra middelen beschikbaar gesteld worden om het structureel te dekken. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om energiekosten voor eigen gebruik, of compensatie voor stijgende (energie)kosten bij subsidiepartners en verbonden partijen.
- *Video Observatie Systeem*
  In 2023 wordt een aanbesteding opgestart voor het onderhoud (en vervanging) van het Video Observatie Systeem. Dit systeem is noodzakelijk voor het zorgen voor een veilige binnenstad. Er is budget beschikbaar maar het is nog onduidelijk of hiervoor een extra investering gedaan moet worden.
- *Indexatie bouwkosten onderwijshuisvesting*
  Scholen ontvangen een beschikking voor de bouw van huisvesting. Bij de hoogte van de beschikking wordt rekening gehouden met indexatie tot aan het moment van oplevering. Risico bestaat echter dat de prijsstijgingen in de periode van beschikking tot aan moment oplevering hoger zijn dan waar bij de indexatie rekening mee is gehouden. In principe is dit het risico voor de scholen echter in de praktijk kunnen deze prijsstijgingen niet altijd door schoolbesturen opgevangen worden waardoor dit mogelijk ook een risico voor de gemeente Arnhem betekent.
- *Beschermd Wonen objectief verdeelmodel*
  Het objectief verdeelmodel Beschermd Wonen wordt met een ingroeipad van 10 jaar ingevoerd. In de eerste 6 jaar vindt een afbouw van historisch budget per centrumgemeente plaats en in 10 jaar een opbouw van objectief budget naar gemeente. De kans bestaat dat de uitstroom van bestaande cliënten langzamer gaat dan de afbouw van historisch budget. Ook bestaat het risico dat het aantal nieuwe cliënten afwijkt van het verwachtte aantal op basis van het objectieve verdeelmodel. Hierdoor ontstaat het risico dat de werkelijke lasten groter zijn dan de begrote lasten. Tot slot bestaat het risico dat het Rijk het budget voor Beschermd Wonen naar beneden bijstelt.
- *Vergrijzing*
  Door toenemende vergrijzing stijgt de vraag naar zorg. Hierdoor ontstaan mogelijk capaciteitsproblemen en financiële tekorten. Dit speelt bij zorgvormen als woningaanpassingen en hulpmiddelen, huishoudelijke hulp, vervoer en groepsbegeleiding.
- *Toekomstbestendige JGZ / AGZ*
  De uitvoering van de verschillende GGD-taken staat onder grote druk als gevolg van diverse ontwikkelingen in de algemene gezondheidszorg (AGZ) en jeugdgezondheidszorg (JGZ). Dit blijkt ook uit een extern gehouden onderzoek.
- *Capaciteit en kwaliteit bezetting JGZ / AGZ*
  Onvoldoende deskundig en bevoegd personeel aanwezig en ondercapaciteit binnen JGZ / AGZ (onder andere op forensisch artsen). Dit geldt ook voor de najaarscampagne en de financiering daarvan.
- *Toekomstbestendig Lokaal Aanbod (DVO)*
  Naast het regionaal basispakket voert VGGM lokaal extra zorg uit voor zowel wettelijke als niet-wettelijke producten. Om dit aanbod toekomstbestendig te houden is er meerjarige financiële dekking nodig en vindt binnen VGGM een efficiencyslag plaats door de administratieve lastendruk op personeel en staf sterk te verminderen. De zorg is complexer geworden, waardoor het aantal producten binnen het lokaal aanbod is toegenomen. Inzet van capaciteit tussen regionaal en lokaal aanbod eveneens. De huidige wijze van financiering van het lokaal aanbod (éénjarig en op basis van P*Q), leidt tot instabiliteit in de begroting, onzekerheid over baangarantie van JGZ-medewerkers, registratiedruk voor professionals en een tijdrovende offerte- en verantwoordingscylus. Om een hogere kostprijs te voorkomen is bredere inzet noodzakelijk. Advies is om te werken met 4jarige financiering in de vorm van lumpsum met inspanningsverplichting.

Zorgprofessionals kunnen dan bijvoorbeeld zelf keuze maken in de te leveren zorg. Gemeente Arnhem zal kritisch moeten kijken welk lokaal aanbod toegevoegd kan worden aan het regionaal aanbod en dit op een andere wijze te in te kopen, te bekostigen en te verantwoorden.

Grondexploitatie risico's

Het risicoprofiel van de grondexploitaties is geactualiseerd bij de opstelling van Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP) 2022. Het geactualiseerde risicoprofiel is meegenomen in het Jaarverslag 2022.
In relatie tot de verplichte tussentijdse winstnemingen wordt in het BBV een onderscheid gemaakt in het conjuncturele risico (marktrisico) en project specifieke risico's.

Gebruikelijk is dat bij de begroting de risico's voor de grondexploitatie worden aangehouden zoals deze zijn geactualiseerd en vastgesteld bij de FJP en meegenomen in het jaarverslag.
Het aangaan van de nieuwe gebiedsexploitaties bij de verstedelijkingsopgave brengt echter ook nieuwe risico's met zich mee, die zich vertalen in een beslag op de beschikbare weerstandscapaciteit en die een aanzienlijke ophoging van het risicoprofiel betekenen. Vanwege de omvang zijn de risico's voor de gebiedsexploitatie Spoorzone Arnhem-Oost en Ontwikkelingsperspectief Kronenburg in beeld gebracht en al bij deze begroting meegenomen:

- *Ontwikkelperspectief Kronenburg*
  De grondexploitatie Kronenburg is in februari 2023 vastgesteld. De projectspecifieke risico's en daarbij opgeteld het conjuncturele risico voor Kronenburg komen uit op een bedrag van € 1,8 miljoen. Dit bedrag is bij het risicoprofiel Begroting 2024 (jaarschijf 2023) opgenomen.
- *Spoorzone Arnhem-Oost*
  Voor de verstedelijkingsopgave Spoorzone Arnhem-Oost worden naar verwachting begin 2024 meerdere grondexploitaties vastgesteld, die dan bij de FJP 2023 worden meegenomen. Voor de totale risico's van de Spoorzone is op basis van meerdere scenario's een inschatting gemaakt, uitgegaan wordt van een bedrag van € 20 miljoen voor het risicoprofiel Begroting 2024. Bij de vaststelling van de grondexploitaties wordt het risicoprofiel geactualiseerd.

Het risicoprofiel voor de grondexploitatie risico's is bij deze begroting met € 21,8 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022.

Conclusie risicoprofiel

Zoals toegelicht is het totale risicoprofiel voor de gemeentebrede en de grondexploitatie risico's, ten opzichte van eerdere inschattingen bij de Jaarrekening 2022, met € 26,9 miljoen gestegen.

Beschikbare weerstandscapaciteit

In dit onderdeel van de paragraaf is een korte toelichting opgenomen op de beschikbare weerstandscapaciteit. In de volgende tabel is het totale beeld van de beschikbare weerstandscapaciteit opgenomen:

Beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Beschikbare weerstandscapaciteit				
Stand Algemene reserve per 1-1	75.634	79.591	81.963	64.079
+ Toevoegingen	0	15.836	0	0
- Onttrekkingen	-37.698	-37.331	-37.130	-10.939
- Resultaat voor resultaatbestemming / Prognose resultaat		23.866	19.246	
1. Algemene reserve per 31-12	**37.936**	**81.963**	**64.079**	**53.140**
BR Grondexploitatie	19.171	14.309	15.109	15.109
BR Strategische posities	1.500	1.500	1.500	1.500
BR Voorstudies	262	0	0	500
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	**20.933**	**15.809**	**16.609**	**17.109**
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	**1.039**	**1.039**	**889**	**1.039**
Totaal	**59.907**	**98.810**	**81.576**	**71.288**

Algemene reserve
De verwachte stand 2024 en het meerjarig verloop van de algemene reserve wordt bepaald door de volgende factoren:

- Besluitvorming uit vorige begrotingsjaren die doorwerkt in het verloop van de algemene reserve.
- De prognose van de uitkomst van het jaarresultaat voor 2023, zoals opgenomen in Turap-2 en Turap-1. Als gevolg van het totale verwachte jaarresultaat neemt de algemene reserve in 2023 (per 31-12) toe met € 19,2 miljoen.
- Voorstellen voor verrekening met de algemene middelen in deze Begroting 2024.

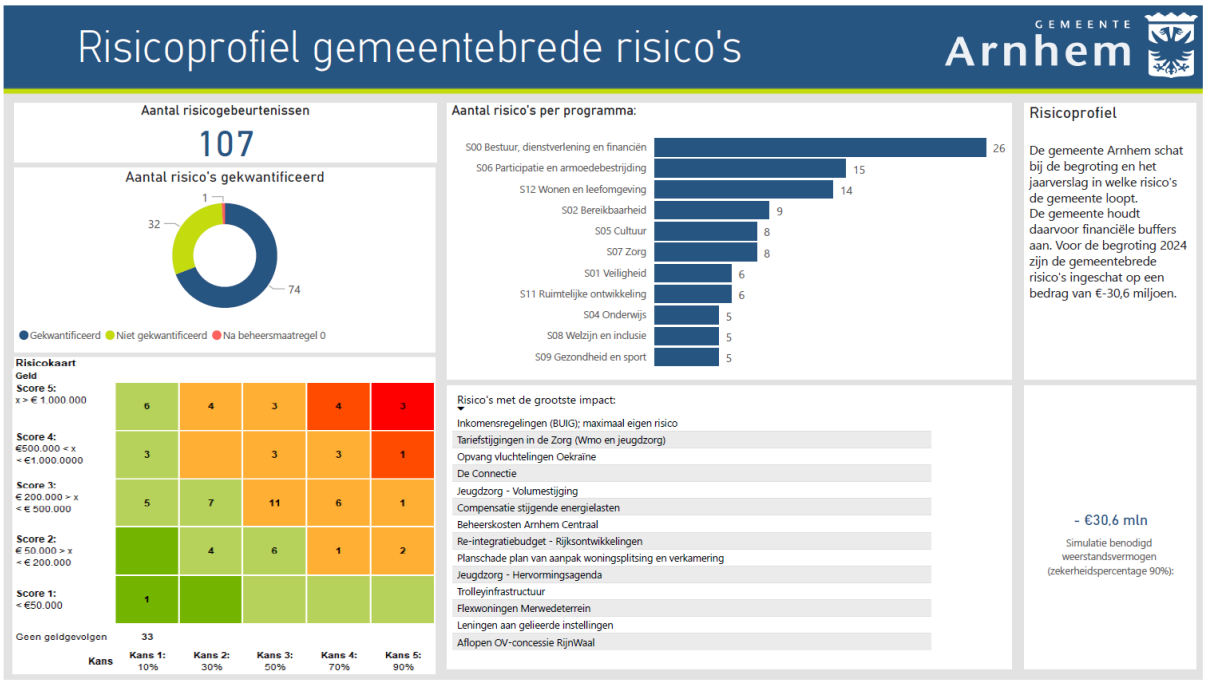
Reserves grondexploitaties
De ontwikkeling van het weerstandsvermogen van het grondbedrijf wordt in de paragraaf Grondbeleid toegelicht. In het verloop van de BR grondexploitatie zijn herziene ramingen van de grondexploitaties conform de Financiële Jaarrapportage Projecten 2022 verwerkt.

Onvoorzien en strikt onvermijdbaar
De post onvoorzien en strikt onvermijdbaar van € 1,0 miljoen is bij de Begroting 2024 ingezet als beschikbare weerstandscapaciteit.

Conclusie beschikbare weerstandscapaciteit
De totale beschikbare weerstandscapaciteit is bij de Begroting 2024 gedaald met € 27,5 miljoen ten opzichte van de vorige stand bij de Jaarrekening 2022.

Belangrijkste risico's

In onderstaande afbeelding worden de gegevens van het gemeentebrede risicoprofiel samengevat weergegeven:

Hieronder worden de belangrijke gemeentebrede risico's (met hoogste invloed% en risicoscore) toegelicht, die samen ongeveer 70% uitmaken van de totale omvang van de benodigde weerstandscapaciteit van € 30,6 miljoen voor het risicoprofiel.

Er wordt een onderverdeling gemaakt van de belangrijke risico's per programma en portefeuilleonderdeel:

Risicogebeurtenis	Kans	Geld	Geld (Max)	Risico score	Invloed (%)	Gewijzigd t.o.v. Jaarrekening 2022
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën						
Bedrijfsvoering						
De Connectie	4	5	€ 3.850.000	20	7,8%	Gewijzigd+
De begroting van de BVO De Connectie kent een aantal onzekerheden dat een risico vormt: -Grote projecten zoals de investeringen in de ICT infrastructuur, informatieveiligheid en privacy leiden mogelijk tot meerkosten (maximaal financieel gevolg € 300.000); -Frictie: risico op frictiekosten als gevolg van: boventalligheid; wegvallen dienstverlening aan De Connectie; afbouw formatie door harmonisering. (maximaal financieel gevolg € 350.000); -Outputfinanciering: risico dat de invoering van outputfinanciering een hogere bijdrage voor Arnhem tot gevolg heeft. (niet gekwantificeerd); - Overige risico's die samenhangen met De Connectie (maximaal financieel gevolg € 3.200.000); -Het risico bestaat dat als de kwaliteit van de uitvoering daalt, dit onvoldoende tijdig wordt gesignaleerd met mogelijke financiële consequenties (meerkosten als gevolg van maat- en meerwerk) tot gevolg.						
Financiën						
Leningen aan gelieerde instellingen	1	5	€ 8.000.000	5	1,8%	Ongewijzigd
De gemeente Arnhem verstrekt leningen aan gelieerde instellingen ten behoeve van het realiseren van activiteiten die nauw grenzen aan het gemeentelijke beleid.						
S02 Bereikbaarheid						
Mobiliteit						
Trolleyinfrastructuur	1	5	€ 10.000.000	5	2,3%	Gewijzigd+
Er bestaat het risico van nieuwe OV concessie door de provincie. Vraag is of de provincie wil meegaan in het in stand houden van Arnhem Trolleystad. Het gaat hier om de OV concessie periode 2026-2036. Kans is erg klein maar mogelijk zou Arnhem met kosten van afbouw trolleynet te maken kunnen krijgen. De kosten van afbouw trolleynet kunnen oplopen tot € 10 miljoen. Naar verwachting zal het bestek voor de nieuwe OV concessie in de zomer van 2024 0f 2025 op de markt gezet worden. Wanneer in dat bestek staat dat de trolley gecontinueerd moet worden kan dit risico komen te vervallen. De gemeente Arnhem zal bij de provincie pleiten voor continuering.						
Aflopen OV-concessie RijnWaal	2	5	€ 1.300.000	10	1,8%	Ongewijzigd
Op dit moment krijgt de gemeente Arnhem een jaarlijkse vergoeding voor de trolley gerelateerde kosten binnen de huidige OV-concessie afspraken. Het aanbesteden van de nieuwe OV-concessie is uitgesteld tot 2024. Voor de periode 2022-december 2024 en december 2024-juni 2026 werkt de provincie met een noodconcessie. De jaarlijkse vergoeding van € 1,3 miljoen van de provincie is tijdens de noodconcessies gecontinueerd. Voor de nieuwe concessieperiode vanaf juni 2026 zullen in 2023/2024 nieuwe afspraken gemaakt worden met de provincie.						
S06 Participatie en armoedebestrijding						
Werk en Inkomen						
Inkomensregelingen (BUIG); maximaal eigen risico	4	5	€ 7.700.000	20	12,5%	Gewijzigd-
Op BUIG geldt, middels de vangnetregeling, een maximaal eigen risico van 10% (gekoppeld aan de hoogte van het budget). Het maximaal eigen risico bedraagt op basis van het voorlopige BUIG € 10,7 mln. Op basis van de begrotingssystematiek BUIG van Arnhem wordt voorgesteld in de exploitatie rekening te houden met een tekort van € 3,0 mln. Het verschil tussen het maximale eigen risico en het tekort in de begroting a € 7,7 mln. is opgenomen.						
Re-integratiebudget - Rijksontwikkelingen	4	5	€ 2.200.000	20	3,2%	Gewijzigd+
Het re-integratiebudget staat onder druk. Er is geen ruimte voor extra zaken. De participatiemiddelen zijn onder andere nodig om de ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Onder andere vanwege rijks ontwikkelingen bestaat het risico dat niet op het juiste moment geld beschikbaar is om in te zetten: We zijn bezig met een intensivering op beschut werk, maar gaan het aantal volgens de behoefteraming van het rijk (218 beschutte werkplekken) voorlopig niet halen. Op basis van deze behoefteraming 2023 bedraagt het maximale financiële risico circa € 2,2 miljoen. Vanaf 2023 hebben we hier (deels) middelen voor gereserveerd. We lopen financieel risico als het rijk besluit de financiering van beschut werk aan te passen. - Om de doelstellingen rondom de banenafspraak te halen zal het aantal mensen dat in aanmerking komt voor de banenafspraak de komende jaren toenemen. Het risico is dat ook hiervoor geen ruimte is in het re-integratiebudget. De omvang van het dekkingstekort bij basisbanen is vergelijkbaar met beschut werk. Op dit moment is hiervoor nog geen financiële vertaling gemaakt. - Door de op 1 januari 2020 in werking getreden Wet Arbeidsmarkt in balans (WAB) bestaat de kans dat de financiële ruimte voor de grote opgave van de verschillende doelgroepen uit de participatiewet steeds kleiner wordt. - Er zijn landelijk ideeën over het toewerken naar een regionaal sociaal werkbedrijf. Dit kan effect hebben op Scalabor en de roep om invloed vanuit de regio kan dan groter worden. - De vertaling van HUG naar inzicht in kans op werk en het traject wat daarbij hoort ontbreekt nog. Door monitoring komt steeds meer zicht op nieuwe instroom, maar van het totale bestand ontbreekt nog een groot deel aan inzicht. Het risico op het maken van een goede						

prognose van zowel kosten als resultaat (op uitstroom) blijft hierdoor lastig.
- Het begrote budget voor re integratie in 2024 is € 8,8 miljoen. Dat maakt het risico 25% van het totale begrote budget.

Armoedebeleid						
Compensatie stijgende energielasten	5	5	€ 2.000.000	25	4,1%	Gewijzigd+

Door de stijgende energielasten kunnen inwoners in de financiële problemen komen. In 2023 wordt er waarschijnlijk weer energietoeslag verstrekt (goedkeuruing wet wordt verwacht in september). We ontvangen hiervoor middelen van het rijk. In Arnhem hanteren we hiervoor ruimere regels dan het rijk en hebben we hogere uitvoeringskosten dan wordt vergoed. Hiervoor hebben we geen dekking. In 2023 worden studenten waarschijnlijk uitgesloten, zij worden doorverwezen naar bijzondere bijstand. Als we hier onvoldoende compensatie voor ontvangen, dan leidt ook dat tot een overschrijding van het budget Bijzondere Bijstand.

S07 Zorg						
WMO en sociale wijkteams en Jeugd /Jeugdzorg						
Tariefstijgingen in de Zorg (Wmo en jeugdzorg)	5	5	€ 4.000.000	25	10,1%	Gewijzigd+

Gemeenten zijn op basis van landelijke regelgeving verplicht reële tarieven voor wmo- en jeugdzorgvoorzieningen te hanteren. Op het moment vinden er in het zorgveld diverse CAO-verhogingen van personeelssalarissen plaats met een doorwerking naar tarieven. Daarnaast moeten we 'concurreren' met zorgaanbod dat wordt geleverd uit andere wetten en vergoedingen die daarin worden gehanteerd (o.a. Wet Langdurige Zorg), en is er sprake van personeelstekorten waardoor salarissen in de zorg extra kunnen stijgen. Ook wordt vanaf medio 2024 opnieuw zorg ingekocht, wat een natuurlijk moment is om het reëele karakter van de tarieven opnieuw te bepalen. Deze ontwikkelingen en factoren kunnen ertoe leiden dat we de zorgtarieven moeten verhogen, hoger dan waar in de begroting rekening mee is gehouden (o.a. via de jaarlijkse indexering).

Jeugd /Jeugdzorg						
Jeugdzorg - Volumestijging	5	5	€ 1.500.000	25	4,2%	Nieuw

In de kostenprognose Jeugdzorg die is afgegeven voor de Perspectiefnota 2024, wordt uitgegaan van een afvlakking van de groei die we met name in de tweede helft van 2022 zagen. Deze verwachting blijkt te positief te zijn geweest en zien we ook in de eerste helft 2023 een groei in de kosten, overigens niet in de aantallen cliënten. Dit laatste duidt erop dat er per jongere gemiddeld intensievere, zwaardere trajecten worden ingezet. Tevens zien we dat het verzilveringspercentage van de toegewezen jeugdzorg op een structureel hoger niveau lijkt uit te komen dan in voorgaande jaren.

Jeugdzorg - Hervormingsagenda	4	5	€ 1.500.000	20	3,0%	Nieuw

Het Rijk heeft in het kader van landelijk gemaakte afspraken over de Hervormingsagenda Jeugdzorg voor de komende jaren kortingen ingeboekt op het budget dat gemeenten voor jeugdzorg ontvangen in het Gemeentefonds. Een heel specifieke korting betreft het bedrag van € 511 miljoen dat het Rijk in 2025 in het Gemeentefonds heeft ingeboekt als uitvloeisel van het landelijk coalitie-akkoord Rutte IV. De afspraak die hierover met de VNG is gemaakt dat deze korting niet ten koste zou gaan van gemeenten omdat hiertegenover landelijke aanpassingen in de Jeugdwet zouden staan. Onduidelijk is nog waaruit deze wettelijke aanpassingen bestaan en of deze voldoende zijn om deze korting te compenseren. In het algemeen geldt of de door het Rijk ingeboekte bezuinigingen op het landelijk budget Jeugdzorg realistisch van aard zijn, zowel macro gezien als op het individuele niveau van de gemeente.

S08 Welzijn en inclusie						
Asiel, Vluchtelingen en inburgering						
Opvang vluchtelingen Oekraïne	2	5	€ 14.300.000	10	10,0%	Gewijzigd+

De oorlog in Oekraïne heeft geleid tot een grote vluchtelingenstroom, ook in Nederland. In Arnhem worden tot nu toe ruim 700 vluchtelingen opgevangen door de gemeente op cruiseschepen en in noodopvang in een voormalige school en tijdelijke woonunits. Daarnaast bieden particulieren nog opvang aan ca. 200 mensen in Arnhem. Het rijk stelt tijdelijk een normbedrag beschikbaar ter dekking van de dagelijkse kosten die de gemeente maakt i.v.m. de opvang. Dit bedrag is € 83 per opvangplek per dag. Het risico bestaat dat de opvang langer duurt of de gemeentelijke kosten hoger zijn dan waarin de tijdelijke regeling voorziet. Het rijk heeft wel aangegeven dat gemeenten de werkelijke kosten vergoed krijgen als in betekenende mate afgeweken wordt van het normbedrag. Daarnaast bestaat het risico dat al aangegane verplichtingen niet vergoed worden na aflopen van de regeling.
De meer indirecte gevolgen van de oorlog, zoals het macro-economisch effect en lange termijn effecten van de vluchtelingenstroom binnen Europa zijn niet nader gekwantificeerd.

S12 Wonen en leefomgeving						
Openbare ruimte						
Beheerskosten Arnhem Centraal	3	5	€ 3.000.000	15	3,4%	Ongewijzigd

Naar aanleiding van de stand van het onderzoek dat wordt uitgevoerd naar alle lekkages op AC is het aannemelijker dat er verregaande herstelmaatregelen noodzakelijk zijn. Het 'slechts' treffen van beheer(s)maatregelen is niet afdoende en kan op de lange termijn naar verwachting ook teveel schade toebrengen aan de levensduur en kwaliteit van het beton.
Aannemer is intussen gedagvaard. Een 'overzichtelijke' lekkage in de fietsenstalling is voor rekening van de gemeente verholpen. Daarnaast lijken veel herstelmaatregelen noodzakelijk te zijn in het gebied wat wordt toegerekend aan de openbare ruimte en daarmee ook onder de verantwoordelijkheid van de gemeente valt. Dit ondanks dat ProRail en NS-stations ook nadrukkelijk partij zijn in het verhelpen van de lekkages.

Wonen						
Planschade plan van aanpak woningsplitsing en verkamering	3	5	€ 2.700.000	15	3,1%	Ongewijzigd

Op 16 december 2020 is het facetbestemmingsplan woningsplitsing en verkamering onherroepelijk geworden. Dit bestemmingsplan beperkt de bouw- en gebruiksmogelijkheden van eigenaren. Hierdoor bestaat er een risico op planschadeclaims van eigenaren en andere rechthebbenden. Het verzoek om planschade kan tot vijf jaar na het onherroepelijk worden van het bestemmingsplan worden ingediend (tot eind 2025). Het risico op planschadeclaims is aan de orde voor het gebied (Spijkerkwartier e.o) waarvoor per juli 2019 een Voorbereidingsbesluit gold. Omdat voor de rest van de stad geldt dat het college tijdig kenbaar maakte dat een facetbestemmingsplan in voorbereiding was, konden eigenaren anticiperen op het nieuwe beleid, en is het risico voor het grootste deel van de stad gemitigeerd.

Flexwoningen Merwedeterrein	1	5	€ 10.000.000	5	2,3%	Ongewijzigd

De corporaties en de gemeente hebben in de intentieovereenkomst afspraken gemaakt waardoor over tien jaar naar verwachting een locatie wordt aangewezen waar de woningen permanent naartoe worden verplaatst. Indien na 10 jaar, na inspanning van de corporaties en gemeente, onverhoopt toch geen vervolglocatie(s) is gevonden, wordt indien en voor zover mogelijk aanspraak gemaakt op de Herplaatsingsgarantie van het Rijk. Bij het nemen van het besluit door de corporaties om te investeren in de bouw van deze woningen hebben zij voldoende zekerheid nodig over een minimale duur dat de woningen geëxploiteerd kunnen worden. De gemeente zegt daarom in de intentieovereenkomst toe dat op minimaal één van de mogelijke vervangende locaties herplaatsing mogelijk wordt gemaakt. Als dit, tegen de verwachting in en ondanks inspanningen van alle partijen, niet lukt, dan is de gemeente aansprakelijk voor de schade die de corporaties dan lijden. Het gaat daarbij om de investeringskosten van de woningen voor zover nog niet terugverdiend uit de verhuur en verkoop aan derden. Indien de corporaties geen of niet voldoende inspanning hebben geleverd voor het vinden van eigen locaties, dan dragen de corporaties 50% van dit risico. De kans is zeer klein dat het risico zich voordoet, maar het heeft wel een grote omvang (tot ca.€ 10 miljoen).

Onderhoud kapitaalgoederen

Kapitaalgoederen zijn investeringsgoederen met een groot maatschappelijk nut die de gemeente nodig heeft voor het uitvoeren van haar taken. Deze goederen hebben doorgaans een hoge vervangingswaarde en gaan meerdere jaren mee. De kapitaalgoederen bestaan uit het groen en water in onze stad, speelplekken, de wegen en riolering civiele kunstwerken (bruggen, tunnels en viaducten), de openbare verlichting, het trolley netwerk, de verkeersregelinstallaties en -voorzieningen, de afvalinzamelvoorzieningen en het gemeentelijk vastgoed.

Inleiding

Deze paragraaf beschrijft de onderhoudstoestand van de kapitaalgoederen die gezamenlijk de openbare ruimte van Arnhem vormen.. Met het onderhoud van deze kapitaalgoederen is een aanzienlijk deel van de begroting gemoeid. De kosten worden deels gedekt uit exploitatiebudgetten en, daar waar het gaat om vervanging of levensduur verlengend (groot)onderhoud, uit investeringsbudgetten. In het laatste deel van de paragraaf is het financiële beeld per onderdeel weergegeven.
De kapitaalgoederen maken een goed gebruik van de openbare ruimte mogelijk en maken deze aantrekkelijk. Onderstaande tabel geeft een indruk van de omvang van kapitaalgoederen in de openbare ruimte van Arnhem.

Onderdelen	**Areaal (afgerond)**
Groen, incl. Bossen en parken	5.850.000 m2 gazon en gras 2.365.000 m2 bos 660.000 m2 struweel 300.000 m2 heesters 130.000 m2 hagen
Bomen	47.000 stadsbomen, waarvan 576 buitengewone/toekomst bomen
Stedelijk Water	800 km (vrij verval) riolering 70 km persleiding 9 km infiltratieriool 51 km drukriolering 24.600 putten
Wegen	2.833.000 m2 gesloten verharding (asfalt en beton) 4.981.000 m2 open verharding (klinkers, tegels etc.) 283.000 m2 half verharding
Openbare verlichting (OVL)	30.000 lichtmasten 31.000 armaturen 930 km OVL netwerk
Civieltechnische kunstwerken	305 bruggen en viaducten 23 tunnels 414 grondwerende constructies 393 trappen
Verkeer	85 verkeersregelinstallaties 29 verkeerscamera's 790 bewegwijzeringsobjecten
Trolley	3.700 masten 57 km bovenleiding 25 km voedingskabel
Spelen	365 speellocaties 2000 speeltoestellen 124 sportvelden
Inzamelvoorzieningen	Verzamelcontainers: 241 GFT 130 glas 328 papier 328 PMD 1306 Restafval Minicontainers aan huis: 141.000 (GFT, PBD, papier)
Beeldende kunst	134 kunstwerken 28 herdenkingsmonumenten

Van beleid naar beheer

Met het beheer van de openbare ruimte kunnen we naast het in stand houden van de bestaande functionaliteiten ook bijdragen aan het realiseren van de vele ambities die Arnhem heeft. We willen de openbare ruimte waarde gestuurd en toekomstgericht beheren, waarbij de gebruiker centraal staat. Daarnaast willen we met het beheer van de openbare ruimte bijdragen aan de hoofddoelen uit het Coalitieakkoord 2022 - 2026: een toekomst bestendig Arnhem, een levendige groene creatieve en kunstzinnige stad. Een stad waar mens en dier prettig wonen in leefbare wijken.

De doelen voor de openbare ruimte zijn afgeleid van wet- en regelgeving, de missie van de gemeente, zoals onder meer bepaald in genoemd coalitieakkoord en door de raad vastgestelde vigerende visie- en beleidsdocumenten. Volgens het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) moet er een structureel sluitende begroting zijn waarbij voldoende middelen moeten worden geraamd voor onderhoud van de kapitaalgoederen. De provincie ziet daar in haar toezichthoudende rol ook op toe.

Naast het voldoen aan de gestelde kaders is het van belang om bij het beheer en onderhoud in te spelen op de dynamiek die de stad kent. De ruimtelijke samenloop van de beheeropgaven wordt in kaart gebracht en de samenhang met andere ruimtelijke ontwikkelingen beoordeeld. Daarna worden vervolgens kosten, kansen en risico's en beschikbare capaciteit afgewogen. Op basis daarvan komt een onderhoudsplanning tot stand. Door te sturen op samenloop werken we zo efficiënt mogelijk en door werkzaamheden te combineren proberen we de overlast zo minimaal mogelijk te houden.

Samen geven beleid en beheer vorm aan de openbare ruimte. We werken hierin samen met de inwoners van Arnhem, bedrijven en andere stakeholders in de openbare ruimte. Een complex proces, waarbij 'beheerbewust ontwerpen' en 'ontwerpbewust beheren' de kerningrediënten moeten zijn. Ambities en transities die hierin expliciet meegenomen worden zijn politieke keuzes/ ambities binnen de gemeente Arnhem en betreffen opgaven op het gebied van energietransitie, klimaatadaptatie, duurzaamheid, gezondheid, en burgerparticipatie.

Meetbare kwaliteit openbare ruimte (beeldkwaliteit)

Met de basiskwaliteit geven we aan wat we in Arnhem nastreven met de openbare ruimte. Deze basiswaarden zijn stabiel en veranderen niet zo snel. De in deze Begroting opgenomen basiskwaliteit vormt de basis voor het bepalen van de beheerstrategie. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de beeldkwaliteit systematiek van CROW om te meten of de openbare ruimte kwalitatief op het gewenste niveau is. In deze systematiek wordt met behulp van beeldmeetlatten vastgelegd aan welke beeldkwaliteit de openbare ruimte moet voldoen. In onderstaande tabel wordt weergegeven welke kwaliteitsniveaus er voor de openbare ruimte door Arnhem als basis worden gehanteerd.

Met uitzondering van het centrum en de winkelcentra is het onderhoud sober en doelmatig te noemen waarbij de opgave is om de stad met zo weinig mogelijk middelen schoon heel en veilig te houden.

Naast het sturen op deze technische staat van onderhoud proberen we ook steeds meer het aspect beleving een rol te laten spelen bij het beheren van de openbare ruimte.

We willen Arnhem radicaal vergroenen. Deze begroting voorziet dan ook in een kwalitatieve en kwantitatieve impuls in onze groenstructuur, groene wijken en bomen maar ook het verminderen van het verharde oppervlak. Dit heeft ook consequenties voor onze beheeropgave. Wat aangelegd wordt moet immers ook onderhouden worden. Vooralsnog lijken de beschikbare middelen toereikend. We gaan dit de komende jaren volgen.

Onderdeel	Centrum	Winkelcentra	Wijken	Bedrijfs-terreinen	Bossen Parken	Hoofd infra	Fietspaden
Groen / bomen	A	A	B / C*	B / C*	A / B*	-	-
Speelvoorzieningen	B	B	B	B	B	-	-
Verhardingen*	A	A	C / D**	B	B	B	A /B
Verkeerregelinstallaties	B	B	B	B	B	B	B
Verkeersvoorzieningen	B	B	B	B	B	B	B
Civieltechnische Kunstwerken	B	B	B	B	B	B	B
Beeldende Kunst	B	B	B	B	B	B	B
Openbare Verlichting	B	B	B	B	B	B	B
Stedelijk Waterbeheer	B	B	B	B	B	B	B
Trolley Infrastructuur	A	A	B	-	-	B	-

Tabel Overzicht beeldkwaliteit die in de gemeente Arnhem worden nagestreefd per onderdeel uitgesplitst naar gebiedstypen.

** Voor nadere toelichting op dit onderscheid zie de tekst bij de onderdelen wijkgroen, bomen en parken en bossen*

*** Toelichting beeldkwaliteit D bij verhardingen; deze beeldkwaliteit wordt toegestaan bij de parkeervakken in de woonwijken.*

Beeldkwaliteitsniveau		Technische kwaliteit
Zeer goed	A+	(Zo goed als) nieuw; perfect onderhouden
Goed	A	Technisch goed in orde
Voldoende	B	Heel en veilig
Matig	C	Discomfort; enige hinder; veiligheid komt in het geding
Slecht	D	kans op kapitaalvernietiging; functieverlies

Beeldkwaliteitsniveaus conform CROW Beeldkwaliteit Systematiek

Samenvattend beeld

Onderstaand is per onderdeel een beschrijving gegeven van de huidige onderhoudssituatie en geplande inzet om de kwaliteit op peil te houden. Samenvattend kan worden gesteld dat het op dit moment lukt om met de beschikbare middelen het areaal op het gewenste niveau te onderhouden. Daarbij streven we er naar ook bij te dragen aan de vele ambities die we in de stad willen realiseren. Het combineren van opgaven en het participatieproces maakt de projecten echter ook steeds complexer en daarmee moeilijker te plannen. De beperking met betrekking tot de beschikbare capaciteit (zowel intern als extern) dwingt ons tot het maken van keuzes wat we wel en niet kunnen doen. De bestemmingsreserve groot onderhoud maakt het mogelijk de fluctuaties in jaarlijkse uitgaven, op te vangen.

Bij het beheer en onderhoud van de openbare ruimte hebben we ook te maken met prijsstijgingen. De jaarlijks repeterende investeringsbudgetten en exploitatiebudgetten voor onderhoud en periodieke vervanging in de openbare ruimte zijn geactualiseerd naar het prijspeil 2024 (ca.5 %). Dit op basis van de BDB-index Grond-, weg, en waterbouw.

Het beheer van veel elementen in de openbare ruimte heeft een sterke relatie met de het stedelijk programma Wonen en leefomgeving (S12). De specifieke ambities en plannen op dit vlak zijn in dat onderdeel van de deze begroting nader beschreven
De beleidsmatige invulling voor de kapitaalgoederen die een relatie hebben met mobiliteit (zoals verhardingen, verkeersvoorzieningen, trolley, openbare verlichting en kunstwerken) is te vinden in programma Bereikbaarheid (S02).
Voor de onderdelen afval en riolering is er een relatie met de afvalstoffenheffing en de rioolheffing. Hierover is nadere informatie te vinden in de paragraaf Lokale heffingen.

Wegen

Goed onderhoud van wegen is van belang voor de bereikbaarheid en leefbaarheid van de stad en de verkeersveiligheid. De keuzes die voor wegenonderhoud gemaakt worden dragen in toenemende mate ook bij aan andere ambities met betrekking tot klimaatadaptatie (bijvoorbeeld 10% minder verharding) en duurzaamheid. Zoals vanuit de wegbeheersystematiek gebruikelijk spreken we over gesloten verhardingen (asfalt en beton) open verhardingen (klinkers, tegels etc.) en half verhardingen en onverhard. Onverharde wegen zitten niet in dit overzicht. Deze vallen bij de gemeente Arnhem onder groenbeheer en zijn dus ook niet opgenomen in het beheersysteem wegen. Het merendeel van de asfaltverhardingen bevindt zich in de hoofdinfrastructuur en wijk- of gebiedsontsluitingswegen. De open elementverhardingen zijn vooral te vinden in de wijken, winkelgebieden en stadscentrum. Half verhardingen wordt in Arnhem vooral toegepast op wandel- en fietspaden. Met name in Arnhem Zuid worden steeds meer recreatieve asfaltpaden omgevormd naar halfverharding paden.
In onderstaande tabel is de huidige kwaliteit van het areaal vergeleken met de kwaliteit van het areaal in 2022.

Kwaliteit per thema

	% Voldoende		% Matig		% Onvoldoende	
Beleidsthema	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Duurzaamheid	97	97	1	1	2	2
Veiligheid	92	93	1	2	7	5
Comfort	92	94	2	2	6	4
Aanzien	91	92	2	2	7	6

Rapportage op Beeldkwaliteitsniveau

Ambitie = A/B/C/D	% A+	% A	% B	% C	% D	% Voldoet aan ambitie
2022	53,55	28,48	8,93	0,55	7,50	90,96 (B)
2023	54,34	28,31	11,61	0,30	5,44	94,26 (B)

Het kwaliteitsniveau is licht verbeterd ten opzichte van 2022. Het is nu vooral van belang deze kwaliteit te handhaven en het percentage onvoldoende (circa 5%) vast te houden. Landelijk wordt tussen de 1-5% als norm gehanteerd. En daar voldoen we dus nagenoeg aan. Het handhaven van maximaal 5% onvoldoende kan echter moeilijk worden aangezien parkeervakken op D-niveau onderhouden worden.

Het zorgen voor goede fietsvoorzieningen heeft hoge prioriteit. Het ambitieniveau voor het onderhoud van fietspaden ligt daarom op het hoogste niveau.

Planning

Voor 2024 staat onder andere groot onderhoud op de planning op de volgende wegen:
Velperweg, Dalweg, Hommelseweg, Lange Water en IJssellaan. Dit onderhoud wordt al dan niet gecombineerd met het verlagen van rijsnelheden en verminderen van asfalt. De wegen die hiervoor in aanmerking komen volgen onder andere uit het Duurzame Mobiliteitsplan. Daarnaast voeren we wegenonderhoud uit in combinatie met rioolvervanging in de wijk Sterrenberg, Geitenkamp en de Spijkerbuurt.

In het kader van het verbeteren van de toegankelijkheid voor mindervaliden op de hoofdlooproutes zal dit in 2024 een vervolg krijgen. Daar waar sprake is van herinrichting van de openbare ruimte is er ook aandacht voor toegankelijkheid.

Openbare Verlichting (OVL)

Een goed functionerende openbare verlichting levert een belangrijke bijdrage aan het realiseren van sociale- en verkeersveiligheid. Daarnaast is de verlichting van invloed op de uitstraling van de openbare ruimte. De hoofdelementen van de openbare verlichting zijn de masten, de armaturen en de kabels en kasten.
Het beheersysteem laat zien dat er een flink aantal lichtmasten, door het bereiken van de technische levensduur van 40 jaar, aan vervanging toe zijn. Ook de leeftijdsopbouw van de armaturen laat zien, zal er een groot deel van de armaturen, vanwege de technische levensduur van 20 jaar, de aankomende jaren vervangen moeten worden. Deze armaturen zullen dan vervangen worden door energiezuinige LED-armaturen.
In de onderstaande tabellen is de opbouw van het areaal weergegeven met de geplande vervangingen in de periode 2024-2027.

Leeftijdsopbouw masten	Aantal	Aantal in vervanging 2024-2027
Tot 1980	795	253
1981-1990	6309	4350
1991-2000	6285	36
2001- 2010	7697	21
2011-2020	7627	26
2021 - heden	964	
Totalen	**29677**	**4686**

Leeftijdsopbouw armaturen	Aantal	Aantal in vervanging 2024-2027
Tot 1990	232	140
1991 - 2000	719	284
2001 - 2010	8739	4825
2011 - 2020	15414	2065
2021 - heden	6120	
Totalen	**31224**	**7314**

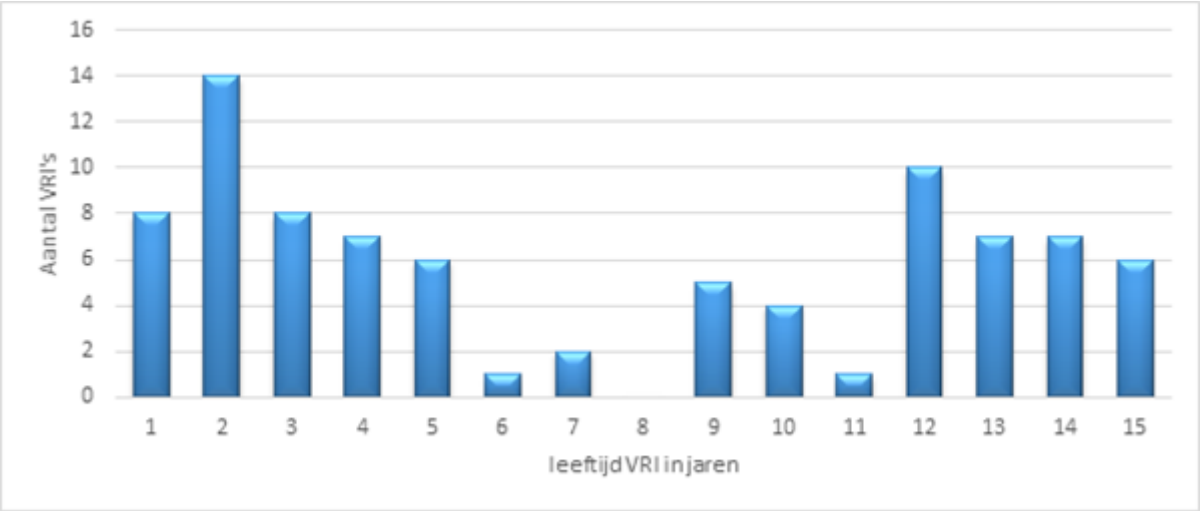
Tracés van het kabelnet worden zo nodig vervangen wanneer sprake is van groot onderhoud of wanneer zich herhaaldelijk kabelstoringen voordoen. Het onderhoud van OVL-kasten wordt gebaseerd op elektrische inspecties.
Inmiddels zijn alle OVL-kasten uitgerust met een slimme energiemeter. Hierdoor kunnen we het energieverbruik op ieder moment van de dag monitoren. Op basis van deze energiegegevens kunnen we een nog betere planning maken welke locaties voor vervanging van LED-armaturen in aanmerking komen om het energieverbruik en de daaraan gekoppelde CO2-uitstoot te reduceren. Ook zijn we gestart met een aantal projecten waarin 'slimme' armaturen gebruikt worden. Dit concept van dynamische verlichting op maat biedt verschillende mogelijkheden. Het licht brandt wanneer dat nodig is door middel van sensoren. Daardoor wordt er een energiereductie behaald, maar ook lichtvervuiling reduceert hierdoor. Er zullen meerdere projecten volgen in de aankomende jaren.
Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjaren investerings planning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen.

Planning
De planning voor de vervanging van de masten, armaturen en kabels wordt zo mogelijk afgestemd op samenloop met overige werkzaamheden voor groot onderhoud in de openbare ruimte. Met behulp van LED-verlichtingsarmaturen wordt gestreefd naar een reductie van 50% op de energiekosten. Hiermee wordt bijgedragen aan de duurzaamheidsambities.

Verkeersregelinstallaties (VRI)
Het goed functioneren van Verkeer Regel Installaties (VRI) is van groot belang voor de verkeersveiligheid en bereikbaarheid van Arnhem. Het beheer en onderhoud richt zich op:

- Doelmatige inzet en beheer van verkeersregelinstallaties (VRI) en andere verkeersmanagementinstallaties zoals het parkeerverwijssysteem en het DBSA (Dynamisch Busstation Systeem Arnhem).
- Een goede technische staat en functionaliteit, vooral gericht op het handhaven van de verkeersveiligheid en doorstroming.
- Bijdrage aan leefbaarheid en bereikbaarheid, met aandacht voor de voetganger en het bevorderen van het gebruik van de fiets en het openbaar vervoer.

Er is geen eenduidige maat voor de kwaliteit van het areaal. Deze wordt dan ook niet bijgehouden.
De leeftijd van de objecten is wel bekend. Dit zegt echter niet alles over de daadwerkelijke kwaliteit. Door technisch onderhoud en tussentijdse updates blijft de kwaliteit goed ondanks de hoger wordende leeftijd. In onderstaand figuur is de leeftijdsopbouw van de verkeerslichten weergegeven (gegevens van begin 2023). De levensduur van een verkeersregelautomaat is gemiddeld ongeveer 15 jaar.
Tabel leeftijdsopbouw VRI’s

Het huidige areaal is zowel technisch als functioneel (verkeerskundig) op orde. Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjaren investering planning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen. Bij vervangingen wordt direct gekozen voor de laatste technologie (iVRI) om voorbereid te zijn op verdergaande data uitwisseling tussen verkeerslicht en voertuigen.

Met de vervanging van overige verkeerssystemen (zoals telkasten, digitale borden en het parkeerverwijssysteem) is in de investeringsplanning vooralsnog geen rekening gehouden. Aan het einde van de technische levensduur moet worden beoordeeld of vervanging gewenst/noodzakelijk is.

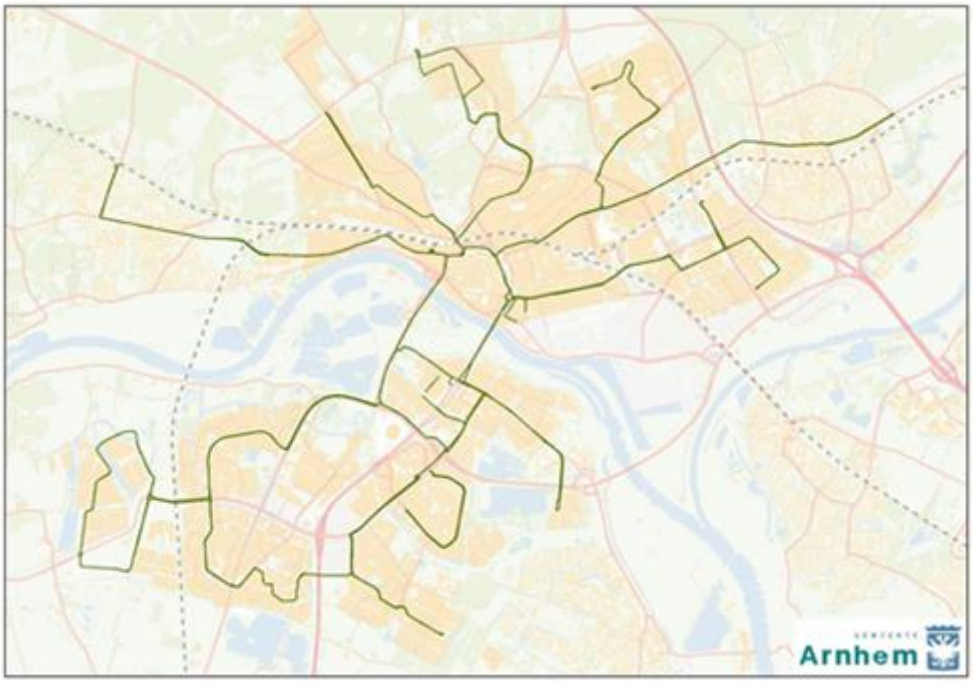
Planning

Voor 2024 staat de vervanging van de volgende VRI's op de planning: Burg. Matsersingel – Marga Klompélaan, Burg. Matsersingel – Mooieweg, Laan van Presikhaaf – Volkerakstraat, IJssellaan – Gildemeestersplein en IJssellaan – Lange Water. Tevens wordt op 6 verkeerslichten rondom winkelcentrum Presikhaaf een moderne netwerkregeling neergezet waardoor beter rekening gehouden kan worden met het sterk wisselende verkeersaanbod rondom het winkelcentrum. Deze verkeerslichten worden allemaal slim en kunnen communiceren met apps in voertuigen en eventueel telefoons van fietsers.

Trolley

Het trolley netwerk is van belang voor een groot deel van het Openbaarvervoer in Arnhem.
De trolleyinfrastructuur van de gemeente Arnhem bestaat uit de technische ondergrondse en bovengrondse infrastructuur. In tegenstelling tot de overige assets strekt de trolleyinfrastructuur zich ook uit over andere gemeentes namelijk gemeente Renkum en gemeente Rheden. Voor die delen van de infrastructuur op het grondgebied van de gemeenten Renkum en Rheden verzorgt gemeente Arnhem de trolleyinfrastructuur.
De trolleyinfrastructuur omvat bovenleiding (inclusief de bovenleiding en de wissels welke zich bevinden in het bedrijvencomplex Westervoortsedijk 4 te Arnhem), masten, gelijkrichterstations, onderstations, kabelnet e.d. in de gemeenten Arnhem, Rheden en Renkum en is 57 km lang.

Onderstaand plaatje geeft een indruk van het complete net.

Afbeelding: het trolleynetwerk in gemeente Arnhem, gemeente Renkum en Velp (gemeente Rheden)
Het openbaar vervoer in Arnhem wordt aanbesteed door provincie Gelderland door middel van een concessie met een lange looptijd (circa 10 jaar).De concessie omvat al het openbaar vervoer per (trolley)bus en auto in de regio Arnhem-Nijmegen en het openbaar vervoer per trein tussen de stations Arnhem en Doetinchem
De vorige concessie liep tot december 2022. Er is nu een overbruggingsconcessie van twee maal twee jaar. Er moet een aanbesteding voor de nieuwe concessie komen. Deze nieuwe concessie zal waarschijnlijk in juni 2026 van kracht worden.

De concessiehouder krijgt van gemeente Arnhem de infrastructuur in bruikleen. Daarvoor is een bruikleenovereenkomst getekend tussen de concessiehouder en de gemeente Arnhem.
Het betreft een overeenkomst van bruikleen, waarin de gemeente de infrastructuur om niet ter beschikking stelt. Dit betekent dat grote delen van de beheertaak bij de concessiehouder belegd zijn, dit in tegenstelling tot bijna alle andere assets waarbij de gemeente ook het beheer daadwerkelijk verzorgt.
Het vervangen van trolleymasten, aan het einde van de technische levensduur, valt niet onder de verantwoordelijkheid van de concessiehouder aangezien dit een investering betreft die veel verder gaat dan de looptijd van de concessie. Komende periode gaan er nieuwe afspraken gemaakt worden met de provincie over de concessie waarbij ook duidelijkheid moet komen over de benodigde vervangingsinvesteringen.

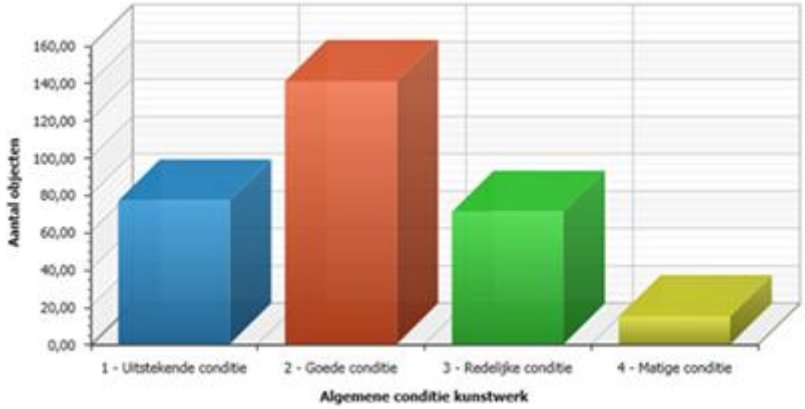
Planning
De oudste trolleymasten zijn de komende jaren aan vervanging toe (circa 700 masten en muurankers, allen ouder dan 60 jaar). Dit speelt in eerste instantie bij de geplande reconstructie van de Velperweg (dit is uitgesteld naar 2024/2025). De verwachte investering hiervoor bedraagt € 0,8 miljoen. Deze investering zal leiden tot een structurele kapitaallast van € 40.000 en is reeds opgenomen in deze begroting.
Bij de herinrichting van de van Muijlwijkstraat zullen ook aanpassingen aan het trolleynet worden uitgevoerd. Dit maakt onderdeel uit van het project.
Naast de masten zijn de komende jaren (tot 2034) 17 gelijkrichterstations aan vervanging toe. Ook zullen enkele delen van het ondergrondse kabelnet vervangen moeten worden.
In de huidige begroting zijn in het MIP (afgezien van de hierboven genoemde €0,8 miljoen voor de Velperweg) geen middelen gereserveerd voor deze vervangingsinvestering. De komende periode zal in aanloop naar de nieuwe OV-concessie een vervangingsplanning voor de trolley uitgewerkt worden met een bijbehorende investeringsplanning. Het risico bestaat dat er versneld vervangingen noodzakelijk zijn als er essentiële onderdelen voortijdig uitvallen, waardoor de OV dienstverlening in de knel komt. Hiervoor zijn nu geen financiële middelen gereserveerd. In Naris is hiervoor een risico reservering opgenomen.

Civieltechnische kunstwerken

Onder de noemer van civieltechnische kunstwerken vallen bruggen, viaducten, tunnels, grondkerende constructies, trappartijen etc. Jaarlijks is er een visuele inspectie waarbij de inspecteur voornamelijk kijkt naar de ambities schoon, netjes, heel en veilig. Daarnaast is er vijfjaarlijks een technische inspectie. Het inspecterende bureau kijkt naar het uitgevoerde regulier onderhoud en geeft waar nodig schades, maatregelen, prijs per maatregel en uiterste datum van uitvoering aan. Indien nodig zal op basis daarvan de cyclus van het reeds ingeplande reguliere onderhoud worden aangepast. Dit vormt de input voor de integrale programmering en dient als basis voor de monodisciplinaire meerjarenplanning. Aan de hand van gegevens uit onder meer de inspecties wordt getracht het duurzame onderhoudsniveau zo goed mogelijk te benaderen. De beschikbare middelen zijn op dit moment hiervoor toereikend

De kwaliteit van het areaal op basis van de laatste inspecties is redelijk tot goed. Een samenvatting is hieronder weergegeven. In 2024 volgt er een nieuwe technische inspectie door een extern gespecialiseerd bureau, waardoor we weer over de nieuwste gegevens zullen beschikken.

Vanaf 2024 zullen we werken met een nieuw raamcontract voor het groot onderhoud en een apart raamcontract voor vervanging en onderhoud houten waterbouwkundige constructies.

Planning

In 2023 hebben we de voegovergangen van de busbaan van de ‘brug over de groene rivier’ (Eldensedijk) vervangen in 2024 doen we dit voor de rest van de brug.

Verder zal er onderhoud worden uitgevoerd aan de 2 tunnelcomplexen Burgemeester Matsersingel, alle bruggen in park Presikhaaf, de bruggen in park Malburgen-west, het Huissens viaduct en de onderzijde van viaduct Waardmanspad.
Vanuit het nieuwe raamcontract houten waterbouwkundige constructies zullen we starten met de vervangingsopgave houten bruggen in Elderveld en De Laar.

Aandachtspunt bij de vervangingsinvesteringen is het viaduct Rijkerswoerdsestraat (over A325). De noodzaak van vervanging is afhankelijk van het soort verkeer dat van het viaduct gebruik mag maken. Hierover zijn we in overleg met de provincie en buurgemeenten. Indien dit viaduct vervangen moet worden, zal dit een investering vragen van grofweg € 1,5 miljoen euro (afhankelijk van ontwerp en co-financiering provincie Gelderland). Deze investering is nog niet opgenomen in de Meerjaren Investerings Planning.

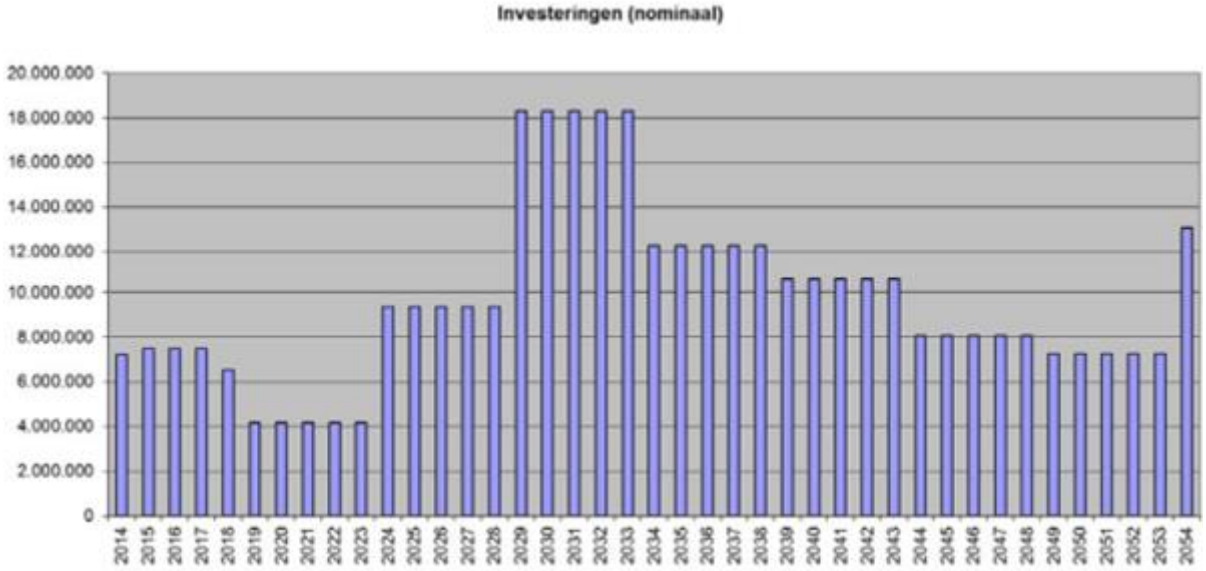
Riolering

Een goed functionerend rioolstelsel is van essentieel belang voor de volksgezondheid en het voorkomen van wateroverlast. Het beheer van het rioolstelsel heeft betrekking op een groot aantal verschillende onderdelen zoals, de vrij vervalriolering met bijbehorende (infiltratie)putten, persleidingen en gemalen, huisaansluitingen, drainage, kolken en lijngoten. Maar ook het aanpassen van de bovengrondse inrichting kan bijdragen aan het beter afvoeren of bufferen van regenwater. Waar zich hiervoor goede kansen voordoen met beperkte meerkosten wordt hierin geïnvesteerd. Vanuit het budget dat beschikbaar is voor klimaatadaptatie wordt een bijdrage geleverd aan de opgave om regenwater in toenemende mate in de bodem vast te houden.

Onderhoud bestaande stelsel
Gelet op de omvang van het netwerk is de vrijvervalriolering met de bijbehorende putten voor wat betreft de benodigde beheerkosten, personele inzet en behoefte aan strategie de belangrijkste voorziening van de riolering. Een belangrijk aspect in het beheer hiervan is het bepalen van de omvang van de noodzakelijke werkzaamheden om het stelsel goed te laten functioneren. Daarbij wordt altijd gezocht naar afstemming en samenloop met projecten binnen en buiten de gemeentelijke organisatie.

In totaal ligt er circa 800 kilometer vrijvervalriolering in Arnhem. Hiervan is bijna 170 km gemengd (vuilwater gecombineerd met regenwater).
In het beheersysteem maken we onderscheid in gemengde-, vuil- en regenwaterriolen, ieder onderverdeeld in hoofd-/transportriolen en 'gewone' riolen. Daarnaast wordt aangegeven welke riolen onder doorgaande wegen liggen. Op de hoofd-/transportriolen en de riolen onder doorgaande wegen gaan we eerder over tot het nemen van maatregelen dan op andere locaties omdat de risico's daar groter zijn.
Voor de lange termijn planning wordt voor het verwachte moment van vervangen uitgegaan van de theoretische levensduur (dit is de verwachte levensduur voor vrijvervalriolen, de economische afschrijving gebeurt in 40 jaar).Voor de theoretische levensduur van de riolering wordt uitgegaan van een periode van 60 jaar. Er liggen echter ook nog vrij veel riolen uit de periode 1870-1930 met een actuele leeftijd van 90 tot 150 jaar. De langetermijnplanning is dan ook niet meer dan een indicatie van de opgaven die op langere termijn in het verschiet liggen.
Onderstaand figuur met de theoretische vervagingsopgave uit het Gemeentelijk Rioleringsplan van 2014 laat zien dat er nog een grote vervangingsopgave aan komt.

Grafiek uit GRP 5 met theoretische rioolvervanginsopgave in euro's.

Voor de korte termijnplanning wordt uitgegaan van de technische levensduur, de werkelijke toestand van de riolering. Deze werkelijke toestand wordt bepaald door middel van video-inspecties van de rioolstelsels en het beoordelen en classificeren van de leidingen en putten.
De vrijvervalriolen worden periodiek gereinigd en geïnspecteerd. Jaarlijks wordt hiervoor een inspectieplan opgesteld. Reiniging en inspectie is meestal een wijk gebonden activiteit. Doelstelling is om de kans op falen van de riolering te minimaliseren. Gemiddeld genomen worden de riolen eens per 13 jaar geïnspecteerd. De inspecties worden mede afgestemd op de ontwikkelingen in de stad en mogelijke risicoplekken.
Op basis van de inspectieresultaten, storingsmeldingen en ontwikkelingen in de stad wordt een rioolvervanginsplanning en daarmee een investeringsplanning gemaakt.

De noodzakelijke investeringen in riolering zijn zoals gebruikelijk langjarig verwerkt in de begroting. Nadere toelichting op de kostendekkendheid van de rioolheffing is opgenomen in de paragraaf lokale heffingen.
Gezien de grote vervangingsopgave in met name de naoorlogse wijken in Arnhem-Zuid wordt voor de verdere toekomst nog een verdere stijging van de rioolinvesteringen verwacht. Dit betreft echter nog niet de huidige begrotingsperiode.

Stelselwijziging aanleg nieuwe riolen
In de jaarrekening van gemeente Arnhem worden tot nu toe binnen een grondexploitatie ook de investeringen in riolering (zoveel als mogelijk) opgenomen. De systematiek van kostenonderbouwing voor de rioolheffing geeft echter de ruimte om deze investeringen kostendekkend onderdeel te laten zijn van de rioolheffing.

In deze Begroting wordt voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren. Dit is nader toegelicht in de paragraaf Lokale heffingen.

Planning
Voor 2024 staan de volgende grote rioolvervanginsprojecten op de planning: Kroonsewal, Hommelseweg, Velperweg, Dalweg Hartogslaan, Rijnkade en mogelijk Land van de Markt - Rijnstraat. Daarnaast lopen de rioolprojecten in Sterrenberg en Spijkerbuurt nog door.

Water
Het onderdeel water omvat onder meer beheer en onderhoud van afkoppelvoorzieningen (deze voorzieningen zorgen er voor dat regenwater niet in het riool terecht komt maar in de bodem zakt), ecozones, moerassen, sloten, paddenpoelen én oppervlaktewater(bodems) zoals de Immerlooplas, Nieuwehaven, Defensiehaven, haven van Coers, Rijnkade, Nieuwe kade en de dijkdoorbraakkolken. Ook het onderhoud aan civieltechnische water gerelateerde werken, zoals beekriolen, duikers, beschoeiingen en fonteinen hoort in deze categorie
De ambitie is:
- het watersysteem op orde brengen en houden;
- met de (water)partners de water gerelateerde opgaven oplossen door zoveel mogelijk voor ruimtelijke oplossingen te kiezen waarbij het water tegelijk een rol kan spelen in het vergroenen en verkoelen van de stad.

In de afgelopen periode is veel energie gestoken in het controleren en corrigeren van de bestaande beheergegevens van de duikers en beekriolen. De locatie, de ouderdom en de onderhoudstoestand van bijna alle duikers en beekriolen onder de hoofdstructuur zijn de afgelopen jaren in kaart gebracht. Daar waar nodig is inmiddels ook groot onderhoud uitgevoerd. Het beheer van de oppervlaktewater(bodems) wordt nu nog projectgewijs vormgegeven en wordt, na deze inhaalslag, omgevormd tot een systematische aanpak.
Aan de fontein op het Gele Rijdersplein (AKU) is geen groot onderhoud geprogrammeerd en gebudgetteerd in afwachting van de herinrichting van dit gebied, wat voorzien is in 2024.

Planning
Het voornemen was om in de periode 2022-2023 alle nog niet gebaggerde havens uit te baggeren.
Het baggeren van Onderlangs en de Praets wat op de planning stond heeft vertraging opgelopen. Er is nog discussie met de verhuurder en met de huurders van de ligplaatsen over de manier waarop hier invulling aan kan worden gegeven. De voorbereidingen voor de baggerwerkzaamheden in de Rosandepolder zijn opgestart en de werkzaamheden zijn gepland in 2024.
Het benodigde groot onderhoud zoals hierboven omschreven wordt gefinancierd uit het exploitatiebudget.
Na deze baggerwerkzaamheden zijn de havens weer op orde voor de komende 20 jaar en kan het jaarlijks baggeronderhoud worden gerealiseerd uit het regulier beschikbare jaarlijkse budget.
Het onderhoud van de waterbodems in de Nieuwe Haven, Rijnkade en Nieuwe Kade wordt de komende jaren uitgevoerd onder regie van het baggerbestek Neder-Rijn/Lek van Rijkswaterstaat.
Komend najaar en voorjaar 2024 staan in Arnhem-Noord de watergangen in woonwijk ’t Broek en in park Angerenstein op de planning. De fontein Roermondsplein (Blauwe Golven) zal in 2024 weer in werking treden.

Wijkgroen
Het groen is van grote waarde in onze stad. Verbetering van het leef- en woonklimaat vraagt vaak ook om het toevoegen van meer groen en/of om het kwalitatief verbeteren van bestaand groen. Hiervoor lopen verschillende initiatieven die toegelicht worden in het programma Wonen en Leefomgeving (S12, Radicaal vergroenen).

Voor het onderhoud van het wijkgroen zijn per wijk exploitatiebudgetten gereserveerd. De teams Leefomgeving hebben een sturende rol bij de inzet van deze middelen.
We monitoren de beeldkwaliteit (gebaseerd op basis van ongewenste kruidengroei en zwerfafval). De door de raad vastgestelde kaders zijn C-niveau voor de beeldkwaliteit in de wijken en A-niveau in de binnenstad en winkelcentra.
We monitoren ook de ecologische kwaliteit. Deze monitoring is recent opgestart, zodat we over een aantal jaren een beeld kunnen schetsen van deze waarde.
De technische kwaliteit van de beplanting (hoe goed is de beplanting) wordt op B-niveau bijgehouden.

Het aandeel ecologisch beheerd groen wordt steeds groter, hierdoor zal de natuurwaarde van het groen naar verwachting ook toenemen. Omdat de CROW normering op beeldkwaliteit nog niet is ingericht op natuurwaarden vinden we hier vaker een beeldkwaliteit C-niveau terug, wat voor de beoogde ecologische doelstellingen juist wenselijk is (meer kruiden/biodiversiteit).

Om het groen te kunnen beheren is het beleid over het groen vertaald naar beheertypen. Elk beheertype heeft haar eigen streefbeeld en bijpassende beheermaatregelen. De functie, het gebruik en de ecologische waarde bepalen het streefbeeld van een beheertype.

De gevolgen van de extreme droogte van de laatste jaren worden nu nog als calamiteit beschouwd. Veel bomen en beplantingen ondervinden hier schade van. De langetermijneffecten hiervan zullen de komende jaren verder duidelijk worden en mogelijk tot extra kosten leiden. Bij aanleg en renovatie van groen houden we hier al rekening mee en doen we aanpassingen in de groeiplaatsinrichting en het sortiment om deze klimaatbestendig te maken.
De gevolgen van de hoge stikstofdepositie wordt ook zichtbaar in de stedelijke plantsoenen. Het leidde onder andere tot een toename van de braam die overlast veroorzaakte op wegen en paden. Hiervoor is inmiddels een passende beheermaatregel in het regulier onderhoud opgenomen.
Een aantal invasieve exoten zoals de Japanse duizendknoop, reuzenberenklauw komen ook voor, met name in het wijkgroen. De huidige aanpak van bestrijding leidt tot een geleidelijke afname van het areaal.

Planning
Arnhem heeft veel ambities op het gebied van groen (zie programma Wonen en Leefomgeving S12, Radicaal vergroenen). Deze ambities zullen mede sturing geven aan de planning van het groenonderhoud. Naast het reguliere onderhoud staan de volgende projecten op de planning voor 2024:
- Vergroeningsprojecten in de wijken in het kader van de Wijkgroenagenda's;
- Herstel beplantingen oostelijk deel Singels (Janssingels t/m Lauwersgrachtpark)
- Groot onderhoud landgoed Sterrenberg;
- Herstel beplantingen (groot onderhoud) in Park Onderlangs;
- Vergroenen Groningensingel in samenloop met wegenproject;
- Versterken ecologische waarden Droge ecozone Schuytgraaf;
- Investeringen in samenloopprojecten zoals de Kroonse Wal en in het Spijkerkwartier;
- Voortzetten van het project aanplanten van extra heesters en struweelgroepen in de wijken in het kader van biodiversiteit en bestrijden hittestress. In 2024 met name in de wijk Schuytgraaf;
- Voortzetten project exotenbestrijding.

Speelvoorzieningen
Om een aantrekkelijke leefomgeving te kunnen bieden is de aanwezigheid van speelplekken met name voor gezinnen met (kleine) kinderen van belang. Daarnaast zijn speelplekken vaak ontmoetingsplekken voor de wijkbewoners.
In de Beheervisie Spelen en Ontmoeten is de ambitie opgenomen om 8 van de 20 grote (groene) speel- en ontmoetingsruimtes te verbeteren. Deze opgave willen we invullen in samenwerking met de teams Leefomgeving. Deze ambitie wordt projectmatig opgepakt. Dat houdt in dat met de betreffende teams Leefomgeving en de buurt wordt bepaald wat de plek nodig heeft om de ambitie te realiseren. Het initiatief ligt bij de teams Leefomgeving omdat het belangrijk is dat de buurt hierin mee participeert en mogelijk ook andere wensen en ideeën uit de buurt hierin gecombineerd kunnen worden.
Ook het maken van toegankelijke en inclusieve speelplekken wordt ook projectmatig opgepakt. De ambitie is om in de komende jaren in iedere wijk (total 24) een toegankelijke en inclusieve speelplek per wijk te realiseren waar ook kinderen met een beperking beter mee kunnen doen. Hiervoor zijn extra middelen gereserveerd.

Alle speeltoestellen moeten veilig bespeelbaar zijn. Dit wordt in de technische inspectie gecontroleerd. Geconstateerde mankementen worden binnen de gestelde termijnen opgelost zodat de onderhoudskwaliteit van het areaal op B ligt.
Daarnaast kan de kwaliteit van het areaal bepaald worden op basis van de leeftijd en de theoretische levensduur van de speeltoestellen. Gemiddeld gaat een speeltoestel 10 tot 15 jaar mee. Hieronder is een overzicht van de leeftijd van de speeltoestellen. Opvallend is het aantal ouder dan 15 jaar. Ongeveer 37% van het areaal heeft haar theoretische levensduur behaald maar is technisch nog wel in orde. De oorzaak hiervan is dat de speeltoestellen van duurzame en kwalitatieve materialen zijn gemaakt. De vraag is hierbij wel in hoeverre of de speelvoorziening nog voldoet aan zijn functie. Mogelijk dat kinderen uitgekeken zijn op deze oude speeltoestellen

en deze niet meer gebruiken, wat aanleiding zou kunnen zijn om tot vervanging over te gaan. Hierover is afstemming met de teams Leefomgeving.

Leeftijd speeltoestellen	Aantal
Ouder dan 15 jaar	701
10-15 jaar	491
5-10 jaar	399
1-5 jaar	311

De beschikbare budgetten voor beheer en vervanging van de speeltoestellen blijken in de praktijk toereikend.

Planning
Jaarlijks worden de speeltoestellen geïnspecteerd en vindt het noodzakelijk onderhoud plaats. Vervangen of plaatsen van toestellen gebeurt in samenspraak met de teams Leefomgeving.

Komende jaren worden nog 3 grote (groene) speel- en ontmoetingsruimtes verbeterd, waarmee de ambitie uit de Beheervisie Spelen en Ontmoeten afgerond wordt. In 2024 wordt de speelplek aan de Noord-Peterstraat in samenwerking met de buurt groen en klimaatbestendig ingericht.

Daarnaast worden zoals aangegeven in de periode tot en met 2026 24 speelplekken toegankelijk en inclusief gemaakt. Hierbij wordt er niet alleen naar onze eigen speelplekken gekeken, maar ook naar andere speelplekken die niet van de gemeente zijn, maar een zelfstandige stichting zoals Bouwspeelplaats De Leuke Linde en de beide Stadsboerderijen Presikhaaf en de Korenmaat.
Als pilot is er gestart met speelplek De Kroon in de wijk De Laar Oost.

Bomen
Bomen zijn belangrijk voor de leefbaarheid, biodiversiteit en beleving en leveren een bijdrage aan een klimaatadaptieve stad. Hittestress en wateroverlast zijn onderwerpen waarbij bomen een onderdeel van de oplossing kunnen zijn. Daarom zijn in het Bomenplan onderstaande doelen beschreven:

- Arnhem wil een groenere stad: meer (buitengewone) bomen en meer groenmassa.
- Arnhem gaat voor kwaliteit en toekomstbestendigheid (juiste boom op de juiste plek), gezonde, veilige en duurzame bomen.
- Arnhem wil bomen beter beschermen.
- Arnhem wil meer biodiversiteit en groen met elkaar verbinden.

Arnhem heeft zo'n 47.000 stadsbomen, het beheer en onderhoud is erop gericht om een jonge boom tot volwassenheid te brengen en daarna zo lang mogelijk te behouden, afgewogen tegen de kosten die daarvoor nodig zijn. Hierbij wordt de ecologische waarde van de boom zoveel mogelijk gevolgd. Dit houdt in dat er alleen gesnoeid wordt op de plekken waar dat nodig is voor de vrije doorgang van het verkeer of wanneer probleemtakken een hoog risico gaan vormen voor de gebruikers. Daarnaast worden knotbomen gefaseerd geknot zodat er voldoende nest- en schuilplekken voor vogels en insecten in stand blijven. Dood hout is van grote waarde voor de ecologie daarom worden dode of gesnoeide takken zoveel mogelijk in de bossen en struwelen verwerkt. Ook het staande dode hout wordt behouden op plekken waar dat kan. Mogelijke risico's voor de weggebruikers worden uit de boom gehaald en de boom kan op die plek gecontroleerd afsterven.
Arnhem heeft, gebaseerd op de beleidsregels uit het Bomenplan 2020, ruim 18.000 buitengewone bomen en toekomstbomen aangewezen. Deze bomen worden extra beschermd en krijgen, indien nodig, extra onderhoud ten gunste van de levensverwachting van deze bomen. De planning is om elk jaar bij ongeveer 50 bomen extra maatregelen (veel al in de bodem) uit te voeren waarbij elk jaar wordt gekeken waar de maatregel het meest noodzakelijk is. Dit is maatwerk.

Het dagelijks onderhoud van stadsbomen wordt op B-niveau gedaan met behoud van de ecologische waarden van de boom, Dit wordt volgens planning uitgevoerd. Alle stadsbomen worden periodiek gecontroleerd middels de BoomVeiligheidsControle. Hierin worden 'onderhoudsstaat', 'boomgebreken', 'toekomstverwachting' en 'ziekte en aantastingen' van de bomen opgenomen. Hieruit volgen onderhoudsmaatregelen of advies tot nader onderzoek, deze worden na de controle uitgevoerd binnen de gestelde termijnen. Boomziektes en plagen worden gevolgd en waar nodig wordt beheersingsmaatregelen ingezet. Vervanging van stadsbomen vindt plaats indien de boom een

te groot risico of hinder vormt voor de weggebruiker en die niet met dagelijks onderhoud of andere maatregelen op te lossen is, een hele lage levensverwachting heeft of dood is. Vervanging van bomen in (laan)structuren is maatwerk, hierover vindt afstemming plaats met het BoomKwaliteitsteam Arnhem.

Financiering bomenonderhoud
Aangeplante stadsbomen worden per 2021 opgenomen op de balans en deze bomen worden afgeschreven in 50 jaar. Voor 2024 wordt er geen kap voorzien van bomen die een waarde op de balans hebben; afboeking van bomen zal dan ook niet aan de orde zijn.

Planning
Voor aanplant en groeiplaatsverbetering van bomen is een investeringskrediet beschikbaar.
De volgende projecten staan hiervoor in 2024 op de planning:
- Aanplant bomen museumpark Onderlangs;
- Aanplant extra bomen in De Laar als onderdeel van gezonde buurten;
- Aanplant extra bomen Groningensingel;
- Aanplant extra fruitbomen Gaardenhaage;
- Aanplant extra bomen groenzones Schuytgraaf;
- Aanplant extra bomen in diverse stadsparken met de focus op Arnhem-zuid;
- Groeiplaatsverbetering 50 stuks buitengewone bomen;
- Groeiplaatsverbetering Lindebomen Rijnkade;
- Groeiplaatsverbetering bestaande bomen rondom Blauwe Golven;
- Groeiplaatsverbetering Lindebomen Velperweg (deel vanaf Velperpoort tot Raapopseweg).

Voor groot onderhoud en herstel van boomstructuren staan de volgende projecten in 2024 op de planning:
- Aanhelen bomenrijen langs Limburgsingel;
- Vervangen boomlaan Velperweg (deel Prümelaan tot viaduct Velp);
- Groeiplaats verbeteren van de bomen op het Gelderse plein.

Parken en bossen
Kenmerkend voor Arnhem zijn de bossen, de natuurterreinen en de vele parken. We zijn trots op dit waardevolle groene kapitaal. Daarom zetten we sterk in op het behouden en verbeteren hiervan. De natuur staat in de parken en bossen op één, in samenhang met klimaatactie en biodiversiteit. De parken en bossen zijn ook van grote recreatieve betekenis voor de inwoners. We investeren hierin door invulling te geven aan recreatiezonering en bijbehorende inrichting voor toekomstbestendig gebruik.

Voor het onderhoud van de bossen en parken zijn exploitatiebudgetten gereserveerd en tijdelijk extra middelen beschikbaar gesteld om ambities te verwezenlijken. Het beheren en onderhouden van de parken doen we aan de hand van beheervisies.
Het areaal en beheerareaal bossen en parken neemt toe. Enerzijds door actieve verwerving van bos- en natuurgebied en anderzijds door huur- en vrijwillige pachtbeëindiging. In 2022/2023 was er een toename van ruim 60 hectare: Rolbaan, Westerveld-Hoefijzer, Klarenbeek . Mogelijk komt er in 2024 nog ruim 30 hectare (Zypendaal-Gulden bodem) beheerareaal bij.

Op basis van coalitieakkoord is houtoogst in de bossen en parken geen doelstelling. Er komt nog wel “surplus” hout vrij uit de bossen en parken dat we circulair gaan toepassen in Arnhem. We monitoren in de periode 2022-2024 wat deze verandering beheersmatig betekend. Om duurzaam & circulair (uitgangspunt wat groeit in Arnhem blijft in Arnhem) te kunnen werken zetten we in om van FSC certificering om te schakelen naar PEFC certificering waarin ook duurzaam gegroeid stadshout in ondergebracht kan worden

Een aantal parken is aangewezen als rijksmonument; Sonsbeek, Zijpendaal, Gulden Bodem en Moscowa. Voor deze parken gelden extra instandhoudingsvoorwaarden. Park Angerenstein is aangewezen als gemeentelijk monument. Al deze parken plus een deel van Park Presikhaaf worden op A-niveau onderhouden. Het overige gebied op B-niveau.

De bossen en parken hebben een robuuste basis. Desalniettemin staat de kwaliteit van onze bossen en parken onder druk. Oorzaken hiervan zijn het intensiever gebruik, verdroging, overmatige stikstofdepositie en klimaatverandering; met als gevolg biodiversiteitsverlies. Bij het beheer en onderhoud van onze bossen en

parken houden we hier rekening mee door zeer gericht en soms intensiever (maatwerk) onderhoud uit te voeren. We doen dit op basis van natuurvolgend beheer.
Specifieke ambities met betrekking tot bossen en parken zijn zo veel mogelijk water vast houden en organische stof (met bijbehorend bodemleven) verbeteren in de groeiplaatsen en zorg dragen voor structuurvariatie. We werken daarmee aan de sleutelfactoren voor klimaatadaptatie en biodiversiteit. Tevens benutten we waar mogelijk de kansen om de agrarische gebieden grenzend aan de bossen en parken natuur inclusief te maken. Door inzet van de extra middelen voor bossen en parken kunnen we werken aan deze ambities. Tevens biedt dit de mogelijkheid extra capaciteit in te zetten om genoemd kwaliteitsverlies en de uitdagingen die hiermee gemoeid gaan, invulling te geven en zorgvuldig te communiceren met onze inwoners.

Planning
In 2024 zal extra worden ingezet op de revitalisering van de bossen en parken (water en organische stof) en het verbeteren van de biodiversiteit (structuurvariatie).

- In de bossen wordt gewerkt aan herstel van structuurrijke bosranden en zaaien en aanplant van rijk strooisel soorten.
- Er wordt een monitoringsprogramma in uitvoering gebracht voor biodiversiteit en bodem.
- De beheervisie Sonsbeek, Zypendaal en Gulden bodem (2023) zal in uitvoering gebracht worden.
- Voor de parken Klarenbeek, Hazegrietje en Braamberg wordt de beheervisie vernieuwd.
- Voor de zuidelijke uiterwaarden, polderlinten en park Westerveld wordt natuurvolgend beheer en het beter ecologisch verbinden van de parken en natuurgebieden in Arnhem-zuid nader uitgewerkt en tot uitvoering gebracht.
- Voor de parken en bossen in het noorden wordt een analyse uitgewerkt ter verbetering van het watersysteem als integraal onderdeel van klimaatadaptief bos.

Inzamelvoorzieningen
In juni 2022 is de Afvalkoers 2022-2026 “Arnhem Schoner” vastgesteld. Omgekeerd Inzamelen blijft het basisprincipe voor de inzameling van huishoudelijk afval in Arnhem. Door dit systeem kunnen inwoners van Arnhem hun afval goed scheiden. Er is een uitgebreid netwerk van ondergrondse verzamelcontainers voor restafval, PBD (plastic verpakkingen, blik en drinkpakken) en papier en bovengrondse verzamelcontainers voor GFT (groente-, fruit- en tuinafval) in de stad aanwezig. Een deel van de herbruikbare reststromen (PBD, GFT, papier) worden bij laagbouw met behulp van minicontainers (kliko’s) aan huis opgehaald. Voor de inzameling van grof vuil zijn er twee afvalbrengstations en rijden we rond met de Milieubak. In het stationsgebied werken we met een ondergronds afvaltransport systeem (OAT). Hieronder wordt op de verschillende onderdelen nader ingegaan.

Ondergrondse verzamelcontainers
De eerste ondergrondse containers zijn in de jaren negentig geplaatst. Het overgrote deel van het containerbestand is geplaatst in de periode van uitrollen van omgekeerd inzamelen: 2015-2019. In totaal staan er bijna 2350. De afschrijvingstermijn die gehanteerd wordt is 10 jaar. De technische levensduur ligt in praktijk beduidend hoger. Sinds 1 januari 2023 jaarlijks een veiligheidskeuring uitgevoerd op alle verzamelcontainers ongeacht het bouwjaar. Op deze manier voldoen we aan de nieuwste eisen en kunnen we de veiligheid nog beter borgen. Gevolg is dat door deze nieuwe wettelijke normen en keuring een relatief groot aantal containers is afgekeurd. Deze containers mogen en kunnen vaak niet gerepareerd worden. Daarnaast worden, daar waar reparatie een optie zou zijn, de kosten zorgvuldig gewogen tegen de technische aspecten, veiligheid, functionaliteit en esthetiek van de container. In vrijwel alle gevallen is en wordt gekozen voor vervanging. Indien mogelijk worden onderdelen uit de afgekeurde containers wel hergebruikt als vervang- of reparatie-onderdeel.
In het nieuwe contract voor onderhoud, reiniging en levering vinden we ook de basis voor een nieuw en herzien beheerssysteem. Dit systeem werken we in de loop van 2023 en 2024 uit en zal samen met het nieuwe Beheerplan Afval in 2024 de basis vormen voor een meer data-gestuurde investeringsplanning voor deze assets.

Bovengrondse GFE containers
Vanaf 2020 zijn ruim 200 bovengrondse containers voor de inzameling van groente, fruit en etensresten (GFE) op hoogbouwlocaties geplaatst.. Naar aanleiding van vragen over de optimale toegankelijkheid door de APCG (Arnhems Platform voor Chronisch zieken en Gehandicapten) wordt er momenteel een proef uitgevoerd met een lagere en beter toegankelijke container. Op basis van dit onderzoek gaan we verder met het uitrollen van het stads dekkende netwerk van GFE containers bij hoogbouw.

Minicontainers
De vervanging en uitbreiding van minicontainers die bij laagbouw worden gebruikt, is opgenomen in de dienstverleningsovereenkomst met de inzamelaar. De aanschafkosten voor nieuwe containers is opgenomen in de exploitatie. Voor de komende jaren wordt voor deze inzamelmiddelen geen grote uitbreiding voorzien.

Ondergronds Afval Transportsysteem (OAT)
In het gebied rond het Centraal Station is het Ondergronds Afval Transportsysteem operationeel.
Het onderhoud aan deze installaties is meerjarig belegd bij de bouwer van het systeem.
Noodzakelijk onderhoud aan het Ondergronds Afval Transportsysteem is voorzien in de meerjaren investeringsraming.

Planning
Het reguliere onderhoud aan de inzamelmiddelen wordt planmatig uitgevoerd. Ten aanzien van de geplande investeringen kan het volgende worden opgemerkt.

Ondergrondse verzamelcontainers
De nieuwe veiligheidskeuring van ondergrondse containers heeft in 2023 geleid tot de conclusie dat er vervangingsinvesteringen nodig zijn. In de jaren 2024-2027 wordt € 1,3 miljoen per jaar gereserveerd voor verder noodzakelijke vervangingsinvesteringen van de ondergrondse verzamelcontainers. De stijgende kapitaallasten volgend uit deze investeringen zijn opgenomen in deze begroting en worden doorberekend in de afvalstoffenheffing.

GFE containers bij hoogbouw
Om op alle hoogbouwlocaties een GFE container te plaatsen is een investeringsbudget van € 1,05 miljoen gereserveerd

Afvalbrengstation (ABS)
Er is een investeringsbudget van € 1,77 miljoen gereserveerd voor nieuwbouw van of aanpassingen aan de twee ABS-en. In 2023 is een haalbaarheidsonderzoek naar een Circulair Ambachtscentrum (CA) gestart. Een ABS kan deel uitmaken van een CA. In 2024 bekijken we de toekomst van de ABS-en mede op basis van de conclusies van het haalbaarheidsonderzoek en maken we plannen voor uitvoering in de jaren 2025 en verder. Het investeringsbudget wordt doorgeschoven naar 2025.

Vastgoed

Actuele beleidskaders
- Het uitvoeringsbeleid vastgoedbedrijf.
- Voor alle panden in permanent beheer zijn er 40-jarige onderhoudsplannen die jaarlijks worden geactualiseerd en opgenomen in de meerjarenprogrammabegroting.
- Bij het vastgoed gelden als deelportefeuilles onderwijsgebouwen, culturele-, erfgoed- en sportvoorzieningen, welzijnsvoorzieningen, gemeentelijke huisvesting, bijzonder vastgoed en vastgoed in de openbare ruimte.

Ambitie
Op dit moment wordt er gewerkt aan de herijking van het uitvoeringsbeleid. In deze nota vastgoedbeleid worden de gemeentelijke ambities, beleidsdoelstellingen uitgangspunten, spelregels en taken en verantwoordelijkheden voor het gemeentelijk vastgoedbeleid omschreven. Deze nota zal bestuurlijk door het college worden vastgesteld. Het beschrijft het instrumentarium voor het vastgoedbeheer en de vastgoedrealisatie en vormt de basis voor vastgoedsturing. Hiermee geeft het richting aan de maatregelen uit het meerjarenperspectief. Kortom: hoe gaan we in Arnhem om met vastgoed.
In afstemming met onze opdrachtgevers vanuit beleid, het op te stellen accommodatiebeleid in relatie tot de functionaliteit en de conditie van de portefeuille geven kaders en uitgangspunten om de juiste keuzes te maken. Zo kunnen we sturen op waarde.

Een onderdeel van deze nota vormt het meerjarenperspectief, het instrument voor het college om sturing te geven aan het gemeentelijk vastgoed. Het geeft op een transparante manier zicht op kansen en risico's voor het vastgoed. Daarmee toont het zowel het college als de ambtelijke organisatie een blik op de toekomst – kijkend naar de wereld van nu en de kansen in de toekomst - voor de middellange termijn van vier jaar (bestuur cyclus). Hiermee kunnen afgewogen beleidskeuzes gemaakt worden. Het document is een tactisch document voor de ambtelijke organisatie en een strategisch document voor het college. Dit document vormt de basis voor

besluitvorming door het college en informatievoorziening richting en de gemeenteraad. Financiële consequenties worden verwerkt in de perspectiefnota.

Dankzij een helder geformuleerde stip op de horizon kan goede regie worden gevoerd. Een jaarplanning is het laatste onderdeel van de vastgoednota. Deze zal jaarlijks worden gemaakt en de tactische keuzes voor het voorliggende jaar verklaren.

De nota wordt in het vierde kwartaal 2023 afgerond, de eerste jaarplanning zal voor 2024 worden gemaakt.

Onderhoud
De ambitie voor de technische staat van het vastgoed is een NEN2767-conditie score van 3 of beter. NEN 2767 is een methode voor het objectief en uniform meten van de fysieke kwaliteit van bouw- en installatiedelen van gebouwen en/of infrastructuur. De score loopt van 1 tot 6, daarbij is 1 zeer goed en 6 zeer slecht. Conditiescore 3 staat gelijk aan een redelijke conditie. Het door de gemeente aangekochte vastgoed voor stedelijke ontwikkelingsprojecten wordt niet op een conditiegerichte manier onderhouden, omdat deze panden tijdelijk in beheer zijn.

Verduurzaming
Het gemeentelijk vastgoed wordt fasegewijs verduurzaamd volgens twee uitgangspunten:

- “Werk met werk maken”; Maatregelen die binnen 5 jaar zijn terug te verdienen plus zonnepanelen plus LED wordt zoveel mogelijk bij alle panden van de gemeente in de komende jaren doorgevoerd, waarbij zoveel mogelijk aansluiting wordt gezocht bij het MJOP onderhoud en in overleg met gebruikers.
- “Projectmatige aanpak”; Begin 2023 is het “pilot project verduurzamen Gemeentewerf – nul op de meter” opgeleverd. Van hieruit is op basis van vooraf bepaalde criteria een inventarisatie gemaakt van het complete Gemeentelijk Vastgoed. Medio 2023 is een shortlist tot stand gekomen met daarin opgenomen mogelijke planvormingen met betrekking tot verschillende duurzaamheidsaspecten. De eerste aanbesteding heeft al plaatsgevonden en uitvoeringsopdrachten zijn gegund. Na de zomer 2023 gaan nog diverse onderzoeken/uitwerkingen van start. In het 3e kwartaal van 2023 zal een globale planning tot en met 2025 worden gepresenteerd. Naar verwachting zullen een groot deel van de projecten in het kader van de Duurzaamheid in 2024 en 2025 worden uitgevoerd.

Inclusie: Toegankelijkheid vastgoed
In twee delen zijn de van het vierde kwartaal 2022 tot nu de 60 gebouwen met de hoogste prioriteit beoordeeld op hun integrale toegankelijkheid. Op basis van de inventarisaties wordt op dit moment bepaald welke maatregelen worden doorgevoerd en welke onevenredig hoge kosten met zich mee brengen. Ook in deze begroting zijn middelen opgenomen om de te nemen maatregelen te realiseren.

Leegstand
Naast strategische leegstand – schuif ruimte voor projecten met name in de onderwijsportefeuille - is er momenteel geen substantiële leegstand in de vastgoedportefeuille.

De vastgoedportefeuille
De gemeente heeft (in principe) geen vastgoed in bezit, tenzij dit noodzakelijk is voor het realiseren van maatschappelijke doelstellingen. Dit maakt dat het vastgoed gekoppeld is aan de verschillende programma’s en deelportefeuilles. Op basis van de programma's zijn de deelportefeuilles ingedeeld. Deze deelportefeuilles hebben elk hun eigen kenmerken en sturing.

Programma	Deelportefeuille	Vastgoedportefeuille	Aantal gebouwen/ assets
S00 Bestuur, dienstverlening en financien	Algemeen college BenW	Gebruiksbeheer	1
	Alg Huisvesting en facilitaire zaken	Eigen Huisvesting	18
	Technisch beheer kantoorpand	Gebruiksbeheer	7
	Wagenpark en overig vervoer	Gebruiksbeheer	48
S01 Veiligheid	Algemeen Brandbestrijding	Eigen Huisvesting	2
S02 Bereikbaarheid	Mobiliteit en OR beheer vastgoed	Mobiliteit	45

	PB vastgoed	Mobiliteit	1
	Garageparkeren	Mobiliteit	4
	Fietsenstallingen	Mobiliteit	1
S03 Economie	Exploitatie historische kelders	Cultuur	1
S04 Onderwijs	Algemeen voor-vroeg-schools onderwijs	Onderwijs	2
	MFC gebruikersexploitatie	Gebruiksbeheer	6
	MFC bedrijfsexploitatie	Sociaal beheer (a.i.)	7
	Vastgoed primair onderwijs	Onderwijs	60
	Huisvesting voortgezet onderwijs	Onderwijs	11
	Huisvesting speciaal onderwijs	Onderwijs	13
	NA Algemeen	Natuurcentrum	17
S05 Cultuur	Algemeen Culturele activiteiten	Cultuur	9
	Alg Erfgoed, archeologie beeldkwaliteit	Niet te vervreemden Vastgoed	28
S06 Participatie en armoedebestrijding	n.v.t.	n.v.t.	
S07 Zorg	n.v.t.	n.v.t.	
S08 Welzijn en inclusie	Ontmoeten en Verbinden	Welzijn	11
	Algemeen Onderst opgroeien en opvoed	Welzijn	2
	Doorstroomvoorziening	Welzijn	1
	Algemeen Asielzoekers en vluchtelingen	Welzijn	6
	Opvang vluchtelingen Oekraïne	Welzijn	3
S09 Gezondheid en sport	Algemeen Binnensport	Sport	139
	Vastgoed publ gezondheidszorg	Welzijn	1
S10 Klimaat, energie en milieu	n.v.t.	n.v.t.	
S11 Ruimtelijke ontwikkeling	Milieubeheer vastgoed	Openbare ruimte	452
	Vastgoed reclame openbare ruimte	Openbare ruimte	19
	Tijdelijk beheer: Strategische posities, GREX projecten, Projecten	Tijdelijk Vastgoed	72
S12 Wonen en leefomgeving	Vastgoed Stedelijk groen	Openbare ruimte	1
	Algemeen oppervlaktewater	Gemalen	16

Uitgangssituatie

Het gemeentelijk vastgoed voldoet aan het gewenste kwaliteitsniveau, met uitzondering van gebouwen die op korte termijn hun functie verliezen of gebouwen die op korte termijn gerenoveerd worden.

Planning

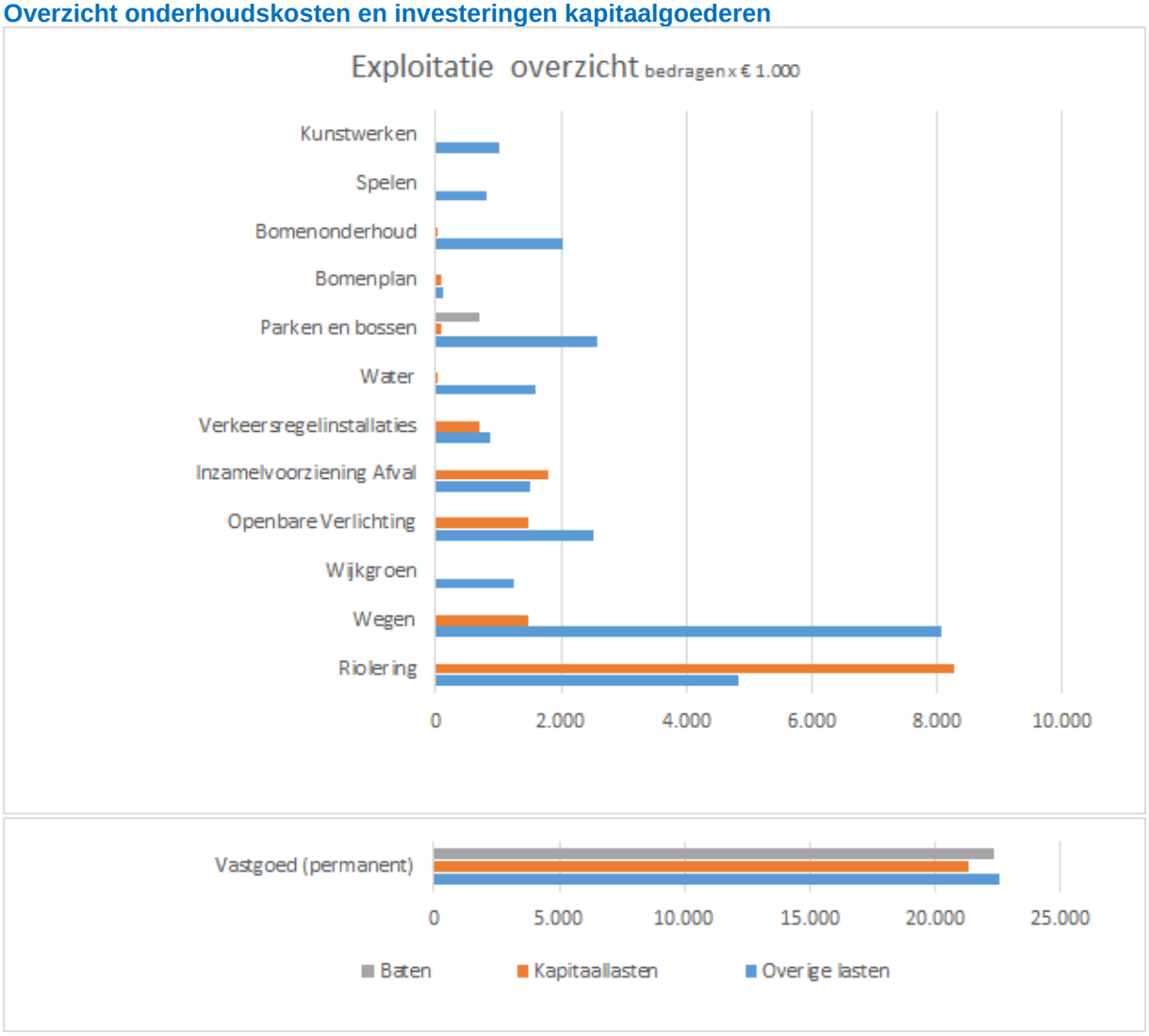
Lasten en baten voor beheer en onderhoud van het permanente vastgoed maken onderdeel uit van diverse programma's in de gemeentebegroting. Voor het planmatig- en storingsonderhoud wordt door de periode 2024-2027 jaarlijks gemiddeld €5,0 miljoen uitgegeven. Daarnaast wordt in diezelfde periode van 2024-2027 gemiddeld € 4,0 miljoen per jaar geïnvesteerd in vervangingsinvesteringen, toegankelijkheid en verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. Voor verduurzaming is dit jaarlijks (structureel) € 0,8 miljoen en nog eens € 2,5 (incidenteel) voor 2024 en € 3,0 miljoen (incidenteel) voor 2025.
Voor toegankelijkheid is dit € 0,5 miljoen in de jaren 2024, 2026 en 2026.
De cijfers voor begroting 2024-2027 zijn afwijkend ten opzichte van vorig jaar. Dit is vooral te verklaren doordat er diverse stelposten zijn opgenomen en een aantal wijzigingen zijn doorgevoerd:

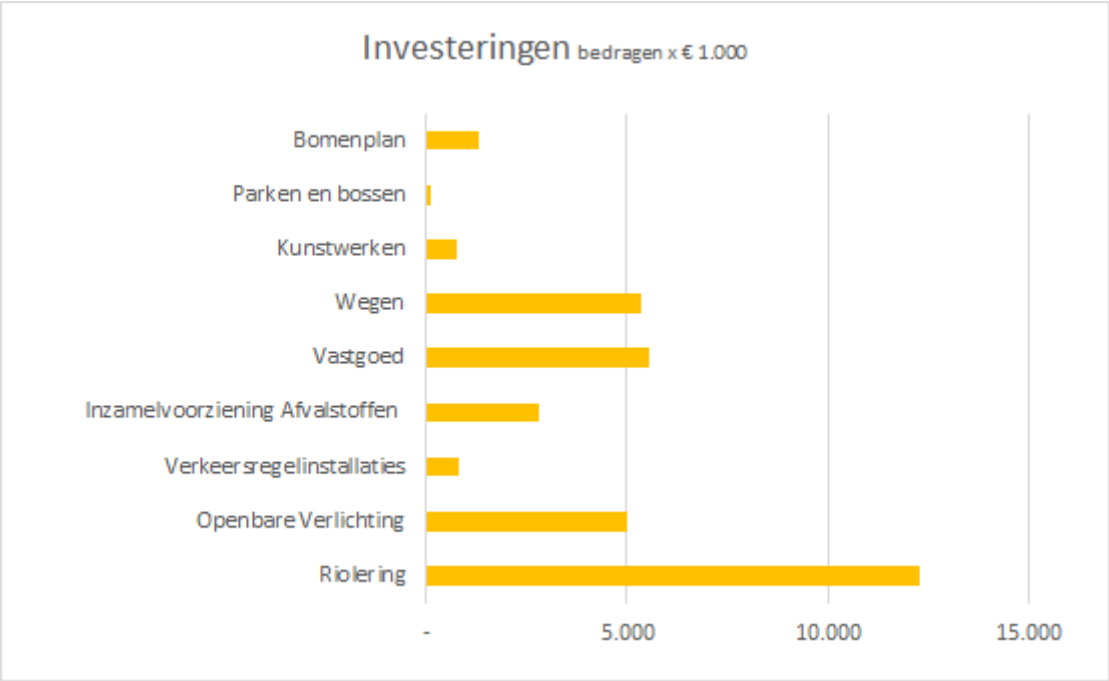
- stijging van de investeringen met name door de intensivering op verduurzaming en toegankelijkheid;

- stijging incidenteel en planmatig onderhoud door actualisatie en indexering als gevolg van extreme bouwkostenstijging.

Wet voorkeursrecht gemeenten (WvG)
Door het vestigen van de WvG op de gebieden Schaapsdrift en Rijnpark koopt de gemeente vastgoed aan dat tijdelijk moet worden beheerd.

Overzicht onderhoudskosten en investeringen kapitaalgoederen

Investeringen bedragen x € 1.000
Bomenplan
Parken en bossen
Kunstwerken
Wegen
Vastgoed
Inzamelvoorziening Afvalstoffen
Verkeersregelinstallaties
Openbare Verlichting
Riolering
-
5.000
10.000
15.000

Financiering

Voor de financieringsfunctie worden de missie en de doelstellingen beschreven in het treasurystatuut van de gemeente Arnhem. In dit statuut wordt ingegaan op de kaderstelling van de werkorganisatie (taken, bevoegdheden, verantwoordelijkheden, mandatering) en op het instrumentarium om de doelstellingen te realiseren.

Deze paragraaf richt zich op de uitwerking van het treasurystatuut naar de begroting voor 2024 en de te hanteren normeringen. Hierbij komen de onderstaande onderwerpen aan de orde:

- Risicomanagement financiering;
- Financieringsvolume (inclusief delegatie / mandatering);
- Kasgeldlimiet;
- Renterisiconorm;
- Overige risico's.

Risicomanagement financiering

Voor wat betreft de financiering wordt onderscheid gemaakt tussen:
a. Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte;
b. Financiering van de sociale woningbouw;
c. Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen.

Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte (a)

Bij de eigen gemeentelijke financieringsbehoefte gaat het om de financiering van de investeringen van de gemeente Arnhem, de overgedragen investeringen aan geprivatiseerde onderdelen van de gemeente en de exploitatie van lasten en baten. Bij de investeringen moet naast de reguliere financieringen van de gemeentelijke taken worden gedacht aan grote stedelijke projecten, zoals de stadsvernieuwing in de binnenstad, de grondexploitatie en onderhoud in de infrastructurele sfeer. Als 'inkoop' van geld (de funding) wordt gebruik gemaakt van de volgende financieringsmiddelen (verwachte stand per 31-12-2024):

- de kapitaalmarkt voor langlopende financieringsmiddelen: € 571,9 miljoen. Het betreft hier de leningenportefeuille opgenomen gelden (O/G);
- de geldmarkt voor kortlopende financiering (< 1 jaar): Naar verwachting zal per ultimo 2024 geen kortlopende financiering nodig zijn voor investeringen en projecten. De ruimte binnen het beschikbare kasgeld kan worden aangewend voor de (goedkope) financiering van de dagelijkse activiteiten van de gemeente: het werkkapitaal;
- de binnen Arnhem beschikbare reserves en voorzieningen met een volume van € 231,8 miljoen.

Binnen de gemeente wordt voor de financiering een omslagrente van 1,6% in rekening gebracht bij de investeringen en de projecten.

De portefeuille door de financieringsfunctie uitgezette gelden (U/G), heeft per 31-12-2024 een verwacht volume van € 28,64 miljoen. Het betreft hier kapitaalverstrekking en leningen aan instellingen en verzelfstandigde organisatieonderdelen. Hieronder vallen niet de verstrekte leningen in het kader van de inkomensondersteuning.

Financiering van de sociale woningbouw (b)

De financiering van de sociale woningbouw vindt bijna volledig plaats door leningen door corporaties, die geborgd worden door het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). Dit landelijke fonds fungeert als waarborg ten aanzien van risico's van wanbetaling en vervult daarmee de garantstellende rol die gemeenten van oudsher hadden. Het WSW kan bij gemeenten en het Rijk aankloppen wanneer de eigen borgingscapaciteit niet meer toereikend is (wat nog nooit is gebeurd). Daarvoor heeft ook de gemeente Arnhem een achtervangovereenkomst met het WSW gesloten. Het bestaan van het WSW samen met ontwikkelingen op het gebied van schaalvergroting en regionalisering van de woningcorporaties verklaart waarom de rol van de gemeente op het terrein van de financiering van woningbouw de afgelopen jaren kleiner is geworden en nu zo goed als uitgespeeld is. In 2024 heeft de gemeente nog maar één lening van minder dan € 6.000 aan de woningcorporatie Omnia Wonen op de balans.

Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen (c)

Bij de financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen gaat het om activiteiten die nauw grenzen aan het beleid van de gemeente Arnhem. Het gaat hier vooral om instellingen in de sectoren zorg, sport en cultuur. Ook bij deze financiering wordt de laatste jaren een terughoudend beleid gevoerd.

Bij de directe (eigen) financiering van de activiteiten van de instellingen heeft de gemeente Arnhem een gericht toezicht op het reilen en zeilen van de betreffende instellingen. Door aan de te verstrekken leningen waarborgen te verbinden kan bij calamiteiten direct worden gereageerd (voorbeeld: executie bij recht van eerste hypotheek). Tevens bestaan er bij de sectoren zorg en sport waarborgfondsen. Met borgstelling door deze waarborgfondsen kunnen instellingen bij banken een lagere rente bedingen en hoeft de gemeente zelf geen lening te verstrekken. De stichting waarborgfonds voor de sport (SWS) garandeert maximaal de helft van de lening en eist een garantie van de gemeente voor het resterende deel van de lening.

Financieringsvolume (delegatie/mandaat)

Bij het vaststellen van de begroting neemt de gemeenteraad een besluit over de omvang van de gemeentelijke activiteiten en daarmee over het financieringsvolume. Afgezien van de eigen middelen in reserves en voorzieningen wordt in de financieringsbehoefte voorzien door middel van leningen voor de lange termijn (vaste financiering) en voor de korte termijn (vlottende financiering).

Lange termijn financiering (vaste financiering)

Zoals reeds toegelicht gaat het hier om de benodigde geldmiddelen voor de eigen gemeentelijke investeringen en projecten en de verstrekking van geldleningen aan instellingen, gelieerd aan het beleid van de gemeente Arnhem. Financiering van sociale woningbouw rechtstreeks door gemeenten komt niet meer voor. Als gemeente houden we rekening met de mogelijkheid dat er behoefte kan ontstaan aan (al dan niet tijdelijk) bijspringen, maar dat zal alleen bij calamiteiten het geval zijn.

Korte termijn financiering (vlottende financiering)

Bij de kortlopende financiering gaat het om de financiering van de lopende activiteiten en werkzaamheden van de gemeente. Hiervoor wordt geld geleend of (in geval van een tijdelijk overschot) uitgezet bij de schatkist voor een periode van maximaal een jaar. Als een extra zekerheid, bijvoorbeeld voor het opvangen van onverwachte fluctuaties in de behoefte aan kasgeld, is een arrangement afgesloten met de Bank Nederlandse Gemeenten waarbij tot een beperkt bedrag (€ 4 miljoen) de gemeente een negatief saldo mag hebben. Insteek is hiervan zo weinig mogelijk gebruik te maken, een kasgeldlening is goedkoper dan rood staan bij de bank.

Financieringsbehoefte per 31-12-2024

Onderstaand schema geeft inzicht in de benodigde geldmiddelen voor de langlopende financiering en de manier waarop deze beschikbaar komen (de funding).

Het totaalvolume van de benodigde financieringen bedraagt € 787,7 miljoen. Vanuit de beschikbare aanwezige middelen (reserves en voorzieningen, obligo's en waarborgsommen) en de verwachte leningenportefeuille voor de vaste financiering is meer dan dit bedrag beschikbaar. Per ultimo 2024 wordt verwacht dat zelfs een bedrag van € 18,4 miljoen in de schatkist van het Ministerie van Financiën gestald moeten worden. De financieringsfunctie is daarmee ruimschoots in staat om voldoende middelen aan te trekken en beschikbaar te stellen voor de dekking van de reeds gepleegde investeringen, de kosten in de grondexploitatie en voor de in 2024 begrote investeringen.

Benodigd voor	Bedrag	Financiering middels	Bedrag
Bedragen x € 1.000			
Activa gemeente Arnhem en grondexploitatie	749.063	Reserves en voorzieningen	231.768
Uitgezette gelden aan gelieerde instellingen en woningcorporaties (kapitaalverstrekking en leningen u/g)	28.563	Opgenomen gelden in de kapitaalmarkt (leningen o/g)	571.852
Overige langlopend uitgezette middelen (o.a. nog te ontvangen erfpacht, leningen inkomensondersteuning)	10.084	Obligo's, waarborgsommen en vooruitontvangen erfpacht	2.452
		Rekening courant BNG, kasgeldleningen en vooruitontvangen bedragen	-18.361
Totaal langlopend te financieren	**787.711**	**Totaal financiering**	**787.711**

Leningenportefeuille 2024

Onderstaand schema geeft inzicht in de samenstelling van de volumes in het jaar 2024 van de huidige leningenportefeuille van de financieringsfunctie. Het betreft leningen opgenomen gelden (O/G) en leningen uitgezette gelden (U/G).

Leningen portefeuille	Verwachte stand 01.01.2024	Opname	Aflossing	Verwachte stand 31.12.2024
Bedragen x € 1.000				
Leningen O/G				
Leningen portefeuille	575.335	76.118	-79.607	571.846
Leningen t.b.v. woningcorporaties	7	0	-1	6
Totaal leningen O/G	**575.342**	**76.118**	**-79.608**	**571.852**
Leningen U/G				
Vaste leningen uitstaand	34.073	0	-5.516	28.557
Woningcorporaties	7	0	-1	6
Totaal leningen U/G	**34.080**	**0**	**-5.517**	**28.563**

Rentevisie

In de afgelopen jaren is als gevolg van de lage rentestand de gemiddeld te betalen rente voor de gemeente gestaag gedaald, maar inmiddels zit hier weer een stijgende lijn in. Als gevolg van gewijzigde wetgeving in het BBV moet de omslagrente binnen marges de gemiddelde marktrente volgen en is de gemeente niet meer vrij in het bepalen van deze intern in rekening te brengen rente. Deze zogeheten omslagrente bedroeg in 2021 1,7% en is in 2022 en 2023 gedaald naar 1,4%. Voor 2024 gaat dit niveau weer omhoog naar 1,6%. Het beteugelen van de inflatie heeft aanleiding gegeven tot de oplopende rentes. De sterke groei van de economie wordt geacht een hogere rente te kunnen dragen. Het is op dit moment nog niet duidelijk of de rente nog verder gaat stijgen, zich stabiliseert op het huidige niveau of toch weer gaat dalen. Om meerjarig gebruik te blijven maken van de historisch gezien nog de steeds lage marktrente kiest de gemeente er al een aantal jaren voor om leningen met lange looptijden aan te trekken. Een belangrijke taak voor het college is de omslagrente de komende jaren stabiel te houden. Voorwaarde daarvoor is dat de markt meewerkt. Bij een snelle stijging van de rente schrijven de regels van het BBV voor dat de omslagrente ook moet stijgen.
Met de in het verleden aangetrokken leningen met lange looptijden van meer dan 20 jaar is ruimte gecreëerd om in toekomstige jaren - wanneer de rente voor nieuwe leningen mogelijk weer op een hoger niveau terecht zal komen - met behulp van nieuwe leningen met kortere looptijden toch een lage gemiddelde rente te realiseren binnen de wettelijke mogelijkheden. Daarvoor is het dan noodzakelijk dat leningen met kortere looptijden een lagere rente hebben dan langer lopende leningen, hetgeen normaal gesproken het geval is.

Mandaat (voor nieuw aan te trekken financieringsmiddelen)

Maximaal toegestane leningen 2024	Maximaal
Bedragen x € 1.000	
Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte	250.000
Financieringsbehoefte sociale woningbouw	100.000
Financieringsbehoefte aan gemeente gelieerde instellingen	50.000

Kasgeldlimiet

De Wet FIDO geeft concrete richtlijnen voor gemeenten voor het beheersen van het renterisico in verband met de korte termijn financiering. De kasgeldlimiet is een wettelijk maximum (plafond) voor het volume geldleningen in de vorm van zogenaamde call- en kasgeldtransacties.
De bovengrens is bij ministeriële regeling voor het jaar 2024 vastgesteld op 8,5 % van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting. De begroting van de gemeente Arnhem voor het jaar 2024 heeft een omvang van € 840,4 miljoen en daarmee komt de kasgeldlimiet uit op € 71,4 miljoen.

Het Rijk geeft gemeenten veel ruimte om maximaal gebruik te maken van (goedkope) financiering met kasgeld. Hoewel het gemeenten formeel niet is toegestaan de kasgeldlimiet te overschrijden (Wet FIDO, art. 4, lid 1), hoeven deze pas aan de toezichthouder te rapporteren wanneer de kasgeldlimiet drie kwartalen op rij wordt overschreden (art. 4, lid 2). Hiermee wordt gedoogd de kasgeldlimiet twee kwartalen op rij te overschrijden. De gemeente Arnhem stuurt er desondanks op onder de kasgeldlimiet te blijven en deze niet te overschrijden.

Renterisiconorm

Het renterisico betreft het risico dat de begroting van de gemeente geconfronteerd wordt met een verzwaring van de rentelasten als gevolg van herfinancieringen van bestaande activa of van herziening van rente van bestaande leningen.
Het doel van de renterisiconorm is om dit risico te beperken tot een handelbaar niveau. Bij een gelijkmatig opgebouwde leningenportefeuille blijft het renterisico binnen verantwoorde marges en zullen de renteaanpassingen zich geleidelijk voordoen en binnen de begroting opgevangen kunnen worden.
In de Wet Financiering Decentrale Overheden (FIDO) is vastgelegd dat jaarlijks een volume ter grootte van 20% van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting (peildatum 1 januari) mag worden geherfinancierd of een renteherziening mag ondergaan. Omdat de gemeente voor de eigen financiering geen leningen heeft aangetrokken waarvan periodiek de rente wordt herzien, heeft voor Arnhem de renterisiconorm alleen betrekking op herfinanciering van aflopende leningen. Op basis van het begrote lastentotaal voor 2024 van € 840,4 miljoen mogen leningen tot een bedrag van € 168,1 miljoen worden geherfinancierd.
Als gevolg van de renterisiconorm mag de gemeente geen leningenportefeuille hebben met een gemiddelde looptijd van leningen van korter dan ongeveer vier jaar. De gemeente zou dan in een jaar meer leningen moeten herfinancieren dan is toegestaan. Gezien de opbouw van de leningenportefeuille met vooral looptijden van 20 jaar en langer hoeft de gemeente nog heel lang niet bang te zijn tegen de limiet van de renterisiconorm aan te lopen.

Schatkistbankieren

Sinds het najaar van 2013 kennen gemeenten en andere decentrale overheden verplicht schatkistbankieren. Decentrale overheden dienen banktegoeden, die een vooraf bepaalde drempelwaarde te boven gaan, af te storten naar een rekening-courant bij het ministerie van Financiën. Voor de gemeente Arnhem bedraagt de drempelwaarde in 2024 € 10,7 miljoen.
Omdat inkomende en uitgaande kasstromen niet op elkaar zijn afgestemd, kunnen hoge positieve of negatieve kassaldi ontstaan. Om ruimte te bieden voor zulke bewegingen moet het gemiddelde van de banksaldi van de gemeente in een kwartaal worden afgezet tegen deze drempelwaarde, niet de dagelijkse stand. Het banksaldo hoeft dus niet continu beneden de drempelwaarde te blijven. Een banksaldo boven de drempelwaarde kan binnen het kwartaal worden gecompenseerd met banksaldi, die lager zijn dan de drempelwaarde.
Bij de controle van de jaarrekening neemt de accountant de verplichting tot schatkistbankieren en het voldoen aan de voorwaarden mee.

Overige risico's

Gezien de samenstelling van de gemeentelijke leningenportefeuille en de kaderstelling vanuit de wet en het treasurystatuut (leningen worden alleen afgesloten in euro’s) is binnen de gemeente Arnhem geen sprake van valutarisico en/of koersrisico.

Bedrijfsvoering

Wij zijn een organisatie die midden in de samenleving staat, in verbinding is met de stad en een afspiegeling van de stad wil zijn. De gemeentelijke bedrijfsvoering verandert mee met de eisen die worden gesteld door de samenleving, het bestuur, de raad en onze eigen professionaliteit.

De bedrijfsvoeringfuncties zorgen ervoor dat het primaire proces hun taken zo optimaal mogelijk kan uitvoeren. De bedrijfsvoeringsfuncties brengen systemen en werkprocessen in lijn met wat we in de stad willen bereiken, bieden inzicht in datgene wat we willen bereiken, schetsen de juridische of financiële randvoorwaarden, ondersteunen bij de strategische en communicatieve opgaves, benutten technologische ontwikkelingen en investeren in nieuwe vaardigheden en competenties van onze medewerkers. Per bedrijfsvoeringsfunctie worden de opgaven geschetst. Een aantal van deze opgaven is niet gekoppeld aan een specifieke bedrijfsvoeringsfunctie. De belangrijkste hiervan is het traject 'Lekker werken aan de ambities van Arnhem.

Ontwikkelingen binnen de bedrijfsvoering

Lekker werken aan de Ambities van Arnhem

Begin 2023 is het organisatieprogramma 'Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem' opgeleverd. Onze ambitie: zorgen voor een werkklimaat waarin de organisatie op een goede en prettige manier aan de ambities van de stad kan werken, in een werkomgeving die ervoor zorgt dat dat effectief en efficiënt kan. Een organisatie waarin medewerkers zich veilig voelen, waarin werkdruk beheersbaar is en waarin de juiste resultaten voor stad en bestuur worden geleverd. Concreet betekent dit dat we in dit organisatieprogramma:

- acht doelen hebben geformuleerd;
- een lijst van zogenoemde 'organisatie-inspanningen' beschrijven voor de komende vier jaar (zaken die ons echt gaan helpen om onze doelen te bereiken);
- en last but not least: het gaat om mensen. Aandacht voor elkaar is de rode draad waarmee we de inspanningen willen leveren en onze doelen willen bereiken.

De eerste resultaten worden al geboekt binnen de organisatie inspanningen, zoals een goede onboarding voor onze nieuwe medewerkers en de start van een leiderschapstraject om leidinggevenden te verbinden met elkaar en hen te ondersteunen in hun opgave.
We blijven continu, op een gestructureerde wijze, in gesprek met de organisatie op verschillende niveaus; van beleid tot uitvoering. De inbreng van collega's dient als input voor de verschillende organisatie inspanningen, net als het medewerkersonderzoek en de Nederlandse InclusiviteitsMonitor. Een continue cirkel van leren en verbeteren, zodat we onze medewerkers optimaal ondersteunen om 'lekker te kunnen werken aan de ambities van Arnhem'.

Ontwikkelingen big data, informatie ontsluiting, Artificial Intelligence

Op het gebied van data(technologie) gaan de ontwikkelingen razendsnel waardoor er kansen maar ook risico's ontstaan. Steeds meer bronnen worden betrokken (eigen data, open data, sensordata, big data) en gebruikt voor en bij analyses en besluitvorming. Het managen, de kwaliteitsbewaking en het ethisch verantwoord gebruik van al deze toegepaste bronnen vraagt om meer aandacht, zodat besluiten op kwalitatief juiste data kan worden gebaseerd.
Deze ontwikkelingen zullen ons werk flink gaan beïnvloeden. De mate waarin dient in de komende tijd ervaren en beoordeeld te worden. Het gebruik van geavanceerde technologie wordt een onderdeel van steeds meer functies en werkprocessen en dat doet een steeds groter beroep op de digitale vaardigheden van medewerkers.

Daarnaast zijn er ontwikkelingen op het gebied van artificial intelligence (zoals ChatGPT), digital twinning en hebben we waarborgen in te bouwen voor het hanteren van algoritmes en sensoren. Technologieën die kansen bieden en ook risico's met zich meebrengen. Toepasbaarheid hiervan vraagt om een juiste beoordeling en het beheersbaar maken van de risico's. In de raadsbrief van 11 juli 2023 is meer specifiek ingegaan op de inventarisatie en stand van zaken van het algoritmeregister.

Cybersecurity heeft inmiddels al de hoogste aandacht en dat zal in de komende jaren zo blijven. Wij moeten alert blijven op ontwikkelingen (zoals deepfake) binnen dit gebied en met een passende organisatie, technische toepassingen en bewustwording bij medewerkers ons afdoende wapenen tegen de bedreigingen. De al genomen en nog te nemen maatregelen zullen eveneens een bijdrage gaan leveren aan digitale volwassenheid van medewerkers en het vertrouwen van de inwoners in de overheid.

Versterken demandmanagement

Een aantal onderdelen van de gemeentelijke bedrijfsvoering zijn uitbesteed aan de Connectie. De eindverantwoordelijkheid voor de bedrijfsvoering ligt echter wel bij de gemeente. Dit vraagt, zowel op

gemeentelijk als op regionaal niveau om goede onderlinge afspraken en een goed ingerichte organisatie op het gebied van demand- en supplymanagement. In de afgelopen periode is hier onvoldoende eenduidig, gestructureerd en gebaseerd op heldere afspraken invulling aan gegeven. De komende periode wordt gebruikt om een inhaalslag te maken waarbij in eerste instantie prioriteit wordt gegeven aan de inrichting en het vastleggen van de gemaakte afspraken.

Huisvesting
Diverse ontwikkelingen maken (her)oriëntatie op toekomstige gemeentelijke huisvesting noodzakelijk. In de raadsbrief van 23 mei 2023 hebben we de uitgangspunten geformuleerd voor het op te stellen huisvestingsplan die we eind 2023 aan de raad willen voorleggen. Hiervoor is een projectmanager aangesteld die een projectteam zal samenstellen. De ambtelijk opdrachtgever wordt bijgestaan door een stuurgroep.

Binnen de huisvestingsagenda is de eerstvolgende stap het opstellen van een strategisch huisvestingsplan waarin verschillende scenario's worden uitgewerkt om de gemeentelijke huisvesting duurzaam en toekomstbestendig te maken. Hierin geven we invulling aan een nieuwe (hybride) manier van werken, verlaten we (eventueel gefaseerd) het Stadskantoor en maken we ons Stadhuis duurzaam en functioneel geschikt voor een groot deel van onze organisatie.

Op termijn willen we het stadhuis als kernlocatie gebruiken. We hebben al langere tijd de wens uitgesproken om zoveel mogelijk van de gemeentelijke organisatie te huisvesten in ons Stadhuis en daarmee deze locatie te bestempelen als onze kernlocatie. Naast dat we hiermee investeren in ons eigendom geeft het ook een plek om te werken in het dynamische centrum van de stad, waarbij we het gevoel versterken vóór de stad te werken.

Het renoveren/aanpassen met respect voor het bestaande gemeentelijk en rijksmonument is op zich al duurzaam en circulair, maar we hebben ambitie op meerdere thema's waarbij CO2-reductie/energie, klimaatadaptatie, natuurinclusiviteit, mobiliteit en gezondheid belangrijke pijlers zijn.

Parallel gaan twee andere opgaven van start: het Integraal Accommodatiebeleid (IAB), en, als onderdeel van strategisch huisvestingsplan, het verder uitwerken van de wens voor gezamenlijke huisvesting in de wijken. Deze wens van het cluster Werk & Inkomen, de teams Leefomgeving (en de Sociale wijkteams) om het wijkgericht werken verder te versterken door integrale dienstverlening dicht bij de inwoner, waarbij er ook voor ketenpartners en medewerkers uit de kernorganisatie mogelijkheden zijn om aan te landen, heeft invloed op de huisvestingsvraag op de kernlocatie stadhuis. Alle drie de opgaven vragen sturing op samenhang en timing.

Reguliere bedrijfsvoering

Personeel en organisatie

Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie
Het werken aan een inclusieve organisatie(cultuur) en een divers medewerkersbestand blijft een prioriteit voor gemeente Arnhem. We werken aan een organisatie waar inwoners zich kunnen herkennen, iedereen op een gelijkwaardige wijze kan deelnemen, de eigen talenten kan inzetten en zich welkom en veilig voelt. Om oordeelvrij te werven en selecteren, hebben we het wervings- en selectieproces vernieuwd. Dit proces ontwikkelen we door, gaan we evalueren en waar nodig aanscherpen. Doel is om ook in 2024 het merendeel van alle openstaande vacatures zelf -met een duidelijke focus op inclusie en diversiteit- in te vullen. Naast werven, hebben we ook aandacht voor behoud, ontwikkeling en (interne) doorstroom van collega's. Het beleid hiervan nemen we onder de loep en we bepalen de koers ervan. Ook willen we meer inzicht krijgen in de reden van uitstroom, Dit gaan we faciliteren in uitstroomgesprekken en de opbrengsten bieden input om van te leren. Zoals bekend is de arbeidsmarkt krap. Dit betekent dat we ons meer en anders willen presenteren en profileren. De komende periode gaan we nog meer investeren in het benaderen van de arbeidsmarkt. We gaan nieuwe netwerken en samenwerkingen aanboren om een diverse groep kandidaten te kunnen bereiken en aantrekken.

Verder willen we inclusief verlof aanbieden, denk hierbij aan inclusieve feestdagen en andere verlofvormen zoals transitieverlof en ouderschapsverlof voor wensouders. We verkennen hoe we dat mogelijk kunnen maken en gaan dat organiseren. Daarnaast blijven we richting de VNG onze wensen en dringende suggesties inbrengen voor een inclusieve cao.
Zorgen voor een veilig werkklimaat is essentieel voor een inclusieve organisatie(cultuur). Het meldingsbeleid van ongewenst gedrag (onder andere discriminatie, racisme, pesten, seksuele intimidatie) willen we verbeteren en beter laten aansluiten bij de behoeften van medewerkers. Daarbij gaan we bijvoorbeeld ons aanbod aan

vertrouwenspersonen verbreden, zodat medewerkers die vertrouwenspersoon kunnen benaderen bij wie ze zich het meest op hun gemak voelen, mocht daar behoefte aan zijn.

Inrichting en start gemeentepool
In 2023 hebben we een start gemaakt met de inrichting van de gemeentepool. De gemeentepool is een aanvullende manier van werving om andere doelgroepen te bereiken. Het doel is vooral medewerkers binden, boeien en het personeelsbestand diverser maken.
Via de gemeentepool gaan we jaarlijks tientallen (nieuwe) medewerkers werven aan de hand van een competentieset, gedragsindicatoren en motivatie. We besteden hierbij extra aandacht aan de werving van medewerkers uit ondervertegenwoordigde groepen. Denk aan mensen met een culturele achtergrond en een arbeidsbeperking. We wachten niet tot er een concrete vacature of opdracht is, maar gaan zelf op zoek naar kandidaten die we een loopbaan bij de gemeente willen aanbieden. Om (voor ons) nieuwe doelgroepen te bereiken, gaan we (aanvullend) anders werven en gaan we kritisch naar ons werkaanbod kijken
We bieden medewerkers in de gemeentepool een ontwikkelprogramma, waarmee ze inzetbaar worden voor een deel van onze vacaturebehoeften van de komende jaren. De gemeentepool is geen vervanging van maar een aanvulling op de bestaande wervingsmethoden..
De werving voor de gemeentepool start in de tweede helft van 2023, zodat de eerste nieuwe collega's in 2024 kunnen beginnen. De dekking van de gemeentepool gebeurt zoveel mogelijk vanuit bestaande vacatureruimte en overige beschikbare uitvoeringsbudgetten.

Vitaliteit en duurzame inzetbaarheid
Op breed vlak gaan we inzetten op duurzame inzetbaarheid van alle medewerkers. Waar we in het verleden vooral aandacht hadden voor het vitaal houden van oudere collega's, zien we dat dit niet tot deze groep beperkt moet blijven. In alle fasen van en situaties in het leven moeten we hier aandacht voor hebben. Het gaat dan niet alleen om voorkomen of beperken van uitval door lichamelijke ziekte en/of psychische problemen, maar juist ook om preventie en het herkennen en bespreekbaar maken van sociale en maatschappelijke (privé-)problemen. Denk hierbij aan geldzorgen en mantelzorg. Maatwerk is daarvoor nodig. We willen komen tot een maatwerkpakket dat we steeds kunnen aanpassen, waar nodig. Dit doen we stapsgewijs en we stellen hierbij prioriteiten. Eerste vragen die we ons hierbij stellen zijn: wat wordt het meest gewenst , wat levert op korte termijn resultaat op, wat draagt wezenlijk bij, wat is snel/eenvoudig uit te voeren?

'Onboarding' en Integriteit
In 2023 is een begin gemaakt met zogeheten 'onboardingsbijeenkomsten' voor nieuwe medewerkers. Hiermee maken zij kennis met elkaar én verschillende aspecten van de gehele organisatie. Denk hierbij aan: informatie over de gemeente, clusters en gemeenteraad, de stadsprogramma's, het organisatieprogramma Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem. Een vast onderdeel van het 'onboardingsprogramma' is diversiteit & inclusie in de vorm van een training om ook nieuwe medewerkers hierover bewust te maken. En omdat we vinden dat iedereen ertoe doet. We willen iedereen horen, zien en mee laten doen. Daarnaast is er aandacht voor praktische informatie over systemen, applicaties en het P&O-plein. Deze vorm van 'onboarding' wordt zeer gewaardeerd en dit ontwikkelen we dan ook verder door in 2024.
Tijdens de bijeenkomst voor het afleggen van de ambtseed/-belofte besteden we structureel aandacht aan het thema integriteit. Dit onderwerp vraagt om steeds meer nadrukkelijke aandacht van zowel medewerkers als gehele organisatie. Gezien het belang van het onderwerp heeft de doorontwikkeling van het ambtelijk Integriteitsbeleid doorlopende aandacht. Dit doen we in de volle breedte. Denk hierbij aan: constante bewustwording van medewerkers, screening, monitoring, gebruik en mogelijkheden van systemen, oog voor (kwetsbare) situaties medewerkers en meldingsbereidheid over misstanden en/of ongewenst gedrag. Uiteraard binnen wettelijke kaders en mogelijkheden. De komende periode gaan we gebruiken om een intern 'integriteitsbureau' (werktitel) op te zetten, om het onderwerp en het belang daarvan prominenter onder de aandacht te brengen.
Daarnaast zijn we ook het VOG-beleid aan het actualiseren. Zoals eerder aangegeven stellen we voor het eind van 2023 een plan van aanpak op voor een aanpassing van het integriteitsbeleid. Dit mede naar aanleiding van motie 23M62 'Motie ter bevordering van integriteit en bestrijding van corruptie onder ambtenaren'. Dit plan verwachten we in het eerste kwartaal 2024 aan de gemeenteraad te kunnen aanbieden.

Informatisering en automatisering
Informatiebeveiliging en privacy
De Baseline Informatiebeveiliging Overheid en de Algemene Verordening Gegevensbescherming zijn ingevoerd als wettelijke kaders waaraan gemeente Arnhem moet voldoen. Nulmetingen hebben tekortkomingen aangetoond welke met een uit te voeren programma in de periode 2023 tot 2026 aangepakt worden en waarvoor middelen in

de begroting zijn toegewezen. Het programma leidt tot een hoger en vereist volwassenheidsniveau op de gebieden informatiebeveiliging en privacy met het daarbij duurzaam borgen van het niveau in de organisatie.

Informatiegestuurd werken
We zetten verder in op een monitor per beleidsprogramma, op basis van meetbare doelen en de benodigde indicatoren. Hiermee zorgen we dat de programma's het beleid en de sturing op de doelen met meer feitelijke basis kunnen vormgeven. We bouwen verder aan onze centrale datapakhuis als gegevensbasis en zetten multidisciplinaire teams in die werken aan analyse en ontwikkeling van de monitoren. We managen het datapakhuis en onderliggende processen om te zorgen dat de data een maximale kwaliteit en validiteit kent.

Digitale Dienstverlening
We werken blijvend aan een optimale dienstverlening met effectieve processen en informatiestromen, waarbij het noodzakelijk is om veel processen nog klantgerichter én toegankelijker te maken. De online-dienstverlening van de gemeente wordt verbeterd en zelfs versneld om de klanttevredenheid te verhogen. Hiervoor wordt onder andere de eigen website flink onderhanden genomen en worden tal van producten vanuit Burgerzaken en het cluster Werk & Inkomen aangeboden met een volledig digitale afhandeling. Belangrijk bij deze digitaliseringsslag is om te zorgen dat we koersen op een inclusieve dienstverlening, wat betreft de digitale toegankelijkheid, de digitale participatie en in de ondersteuning van mensen met minder digitale vaardigheden. In de raadsbrief van 31 januari 2023 is meer specifiek ingegaan op de verbetering van de digitale dienstverlening en de versnelling va de digitalisering.

De Europese Single Digital Gateway Verordening schrijft voor dat we enkele specifieke procedures en alle huidige online formulieren grensoverstijgend en non-discriminatoir toegankelijk dienen te hebben voor EU-burgers en ondernemers. Voor de realisatie ervan volgen we de landelijke adviezen en actielijnen. Het wordt dan voor EU-burgers en ondernemers mogelijk om producten en diensten van de Gemeente Arnhem vanuit het buitenland te kunnen aanvragen. Voor burgers zijn dit: aanvraag van bewijs van registratie van een geboorte, aanvraag van bewijs van verblijf en registratie van adreswijziging. Ondernemers moeten dan bij de gemeente online een bedrijfsactiviteit kunnen starten, uitoefenen, wijzigen en beëindigen.

Financiën en control
In 2021 is koers voor Financiën & Control uitgezet waarbij als centraal thema "Wij brengen Arnhem verder, met betrokkenheid, onafhankelijk advies en ondersteuning, met kennis en innovaties" is gedefinieerd. In de afgelopen jaren zijn diverse trajecten in gang gezet en verbeteringen gerealiseerd. De basis is op orde, zo blijkt ook uit de bevindingen van onze accountant bij interim- en jaarrekeningcontrole. Een mooie positie van waaruit verder gebouwd kan worden.

In de komende periode willen we onze koers herijken en vertalen naar nieuwe opgaven. Naar verwachting liggen deze op het gebied van het versterken van onze planning & controlcyclus, interne sturing en verantwoording, het beter en slimmer ontsluiten van financiële informatie en het herijken van de functies binnen F&C. Dit laatste mede in het licht van de ontwikkelingen die we op ons af zien komen, zoals de steeds toenemende digitalisering en beschikbaarheid van data. Dit betekent doorontwikkeling op ons vakgebied en in de mogelijkheden die dit biedt in de ondersteuning van budgethouders, leidinggevenden en andere collega's.

Auditing en risicomanagement
In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen wordt ingegaan op het beleid voor risicomanagement, het risicoprofiel en de benodigde weerstandscapaciteit, de relatie met de financiële kengetallen en de belangrijkste risico's. De aanpak van risicomanagement is gebaseerd op de nota Risicomanagement en weerstandsvermogen, die in 2023 weer is geactualiseerd.

Belangrijk aandachtspunt voor de komende periode betreft de ambities van de gemeente op het terrein van binnenstedelijke gebiedsontwikkeling, het actieve grondbeleid dat dit vraagt en de complexe grondexploitaties die naar verwachting worden ingericht. Deze ontwikkeling gaat gepaard met nieuwe / extra risico's die zorgvuldig moeten worden bepaald, financieel vertaald en beheerst. In het kader van grote risicovolle projecten zullen hier onafhankelijke risicoanalyses worden uitgevoerd en bij de vaststelling van de grexen worden ingebracht.

Artikel 213a onderzoeken
In de gemeentewet is in art. 213a vastgelegd dat gemeenten onderzoeken doen naar de doeltreffendheid en doelmatigheid en hierover de raad informeren In de financiële verordening (februari 2023) zijn de afspraken

hierover vastgesteld. Het college zal in 2024 minimaal één onderzoek uitvoeren die gekwalificeerd kan worden als 213a en de raad hierover informeren.

Juridische zaken

Advisering

Juridische advisering vindt gemeente breed en in aansluiting op alle programma's plaats. De komende periode wordt extra ingezet op de energietransitie, wonen en bestaanszekerheid. De juridisch adviseurs zullen hierbij naast hun hoogwaardige juridisch kwaliteit ook innovatief moeten adviseren.
De recent versterking van de juridische advisering op zowel veiligheid als openbaarheid/privacy blijft onverminderd van kracht.

Juridische procedures

In 2023 is de gemiddelde doorlooptermijn van bezwaren en klachten substantieel verkort. In 2024 moet dit verder verankerd worden omdat de nagestreefde responsiviteit en betrouwbaarheid alleen behaald kunnen worden als de wettelijke termijnen door de gemeente zelf in acht genomen worden. Los van de wettelijke termijnen zal ook daar waar mogelijk sneller resultaat geboekt moeten worden, omdat de bestaande wettelijke termijn veelvuldig als ruim ervaren worden door burgers.

Zowel bij de behandeling van bezwaren en klachten als bij het maken van regelgeving blijft het belang van maatwerk uitermate groot. De uitdaging zal blijven om maatwerk optimaal invulling te geven met behoud van uitvoerbaarheid en fundamentele rechtszekerheid en rechtsgelijkheid.

Control

De juridische kwaliteitszorg zal in de eerste plaats gericht zijn op de per 1 januari 2024 in te voeren Omgevingswet. Samenwerking met de stadsadvocaat Hekkelman zal intensief gezocht worden.
De lessons learned uit de bezwaren en klachten zullen geïntensiveerd worden en zal zich in 2024 naast de omgevingswet richten op de maatwerktoepassing. Ook zal de samenwerking met de sociale advocatuur en het juridisch netwerk Legal Valley meer gericht ingezet worden voor de interne juridische kwaliteitszorg. Tenslotte zullen de intensieve contacten met de Han en de Radboud input blijven geven voor de juridisch control.

Communicatie

Communicatie is een belangrijk instrument van de gemeente om onze inwoners en bedrijven te betrekken bij de ambities, doelstellingen en dienstverlening. We informeren, betrekken, gaan de dialoog aan en formeren of gaan samenwerkingen aan. Soms moeten we overtuigen en sturen, maar we zijn bovenal gericht op participatie. We willen goed in contact zijn en doen dit op begrijpelijke, toegankelijke en inclusieve wijze.

Onze communicatiestrategie en ieder communicatieplan vloeit voort uit de gemeentelijke communicatievisie en strategie en de daarop gebaseerde bedrijfsplannen op programma- en projectniveau. In 2024 nemen we de tijd om de gemeentelijke communicatievisie, die in Q4 2023 wordt vastgesteld, te vertalen naar een communicatieplan. We gaan gezamenlijk bepalen hoe we deze visie kunnen bewerkstelligen, wat er voor nodig is en hoe we ervoor kunnen zorgen dat de communicatiespecialisten zo worden ingezet dat we de organisatie optimaal kunnen bedienen en mee kunnen bewegen op de periodieke herijking van de programma's en prioriteiten.

Naast communicatie gericht op de Arnhemse inwoners en bedrijven werken we als gemeente ook aan onze zogenaamde corporate communicatie. Dat bestaat o.a. uit de interne communicatie en arbeidsmarktcommunicatie.. Het doel daarvan is dat we zichtbaar zijn en laten zien dat de gemeente aantrekkelijk is onder meer als werkgever en als samenwerkingspartner.

Ook hebben wij een goede samenwerking met de Stichting Citymarketing Arnhem. In 2023 is de basis gelegd voor een intensievere samenwerking in 2024 om Arnhem op de kaart te zetten met aandacht voor de rol van Citymarketing en die van de Gemeente Arnhem. Op dit moment wordt er samen opgetrokken in het kader van de diverse jubilea in 2024 en de viering van 800 jaar Arnhem. Voor 2024 kijken we naar hoe we deze samenwerking kunnen vorm kunnen gaan geven aan de hand van o.a. een gezamenlijke jaarplanning.

Daarnaast gaan we het huidige plan met betrekking tot de visuele identiteit (inclusief huisstijl) van de organisatie actualiseren om deze in lijn te krijgen met de moderne organisatie die we willen zijn. Hier zullen we in 2024 de eerste stappen in zetten en een concreet plan (inclusief benodigd budget) opleveren om hier in 2025 vol mee aan de slag te kunnen.

Inclusieve gemeentelijke communicatie
Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken we op drie manieren aan:

- *Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke website*s

We lieten de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en de informatie die daar op staat, toetsen. Op basis daarvan zijn we onze websites aan het verbeteren en digitale toegankelijkheid aan het borgen binnen de organisatie. Nieuwe websites worden meteen op toegankelijkheid getoetst en betrokken medewerkers getraind.

- *Schrijven in begrijpelijke taal*

Met het Project Direct Duidelijk stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we onder meer door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1, door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers.

- *Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen.*

We lieten het Verwey-Jonker Instituut onderzoeken wat inclusieve communicatie is, wat we al goed doen en wat beter kan. Met de onderzoeksuitkomsten in de hand werken we aan bewustwording en kennisvergroting binnen de gemeentelijke organisatie en bij de externe vormgevers, fotografen en tekstschrijvers om in woord en beeld inclusiever te communiceren.

Een nadere uitwerking van het totale programma voor Inclusie is terug te vinden in programma S08 Welzijn en Inclusie.

Inkoop
De gemeente Arnhem heeft grote ambities op het gebied van lokaal, sociaal, duurzaam, diervriendelijk en circulair inkopen. Hoewel er zeker al goede resultaten worden behaald, is er meer nodig om invulling te kunnen geven aan de geformuleerde maatschappelijke ambities. We gaan een impuls geven, waarbij we de gewenste aanpak borgen in onze organisatie en werkprocessen. Ook willen we meer inzicht krijgen in de gemaakte contractuele maatschappelijke afspraken met leveranciers, waardoor we beter kunnen monitoren en sturen. In de Begroting 2024 zijn hiervoor extra middelen beschikbaar gesteld.

Overzicht formatie

Totaal aantal FTE Arnhem	Realisatie Bezetting 31.12.2022	Begroting Formatie 2023	Begroting Formatie 2024	Begroting Formatie 2025	Begroting Formatie 2026	Begroting Formatie 2027
Aantal FTE College B&W	8	8	8	8	8	7
Aantal FTE ambtelijke organisatie formatie	1.036	1.139	1.115	1.103	1.098	1.077
Totaal personeel gemeente Arnhem	**1.044**	**1.147**	**1.123**	**1.111**	**1.106**	**1.084**

Verloop formatie

	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Aantal FTE ambtelijke organisatie Begroting 2023-2026	**1.043**	**1.026**	**1.018**	**1.016**	**1.002**
Bij: wijz capaciteit C2D/CA 2022 MTA dec 22	50	49	44	41	32
Bij: capaciteit afdeling Nieuwkomers 2023	13	0	0	0	0
Bij: formatie Openbare Ruimte gedekt uit prijs- en areaalontwikkeling	9	9	9	9	9
Bij: formatie Veiligheid	9	12	12	12	11
Bij: PIM van flexibel naar vast	5	5	5	5	5
Bij: Ozo coördinatoren overname Rijnstad	0	5	5	5	5

Bij: formatie uitbreiding DVO De Connectie	3	3	3	3	3
Bij: formatie tbv arbeidsmarktregio	3	2	2	2	2
Bij: fomatie UWV taken in eigen beheer	2	2	2	2	2
Bij: oplossen stelpost formatie vanuit reorganisatie	3	3	3	3	3
Bij: projectleider verkiezingen	1	1	1	1	1
Af: vermindering toezichthouders afval	-2	-2	-2	-2	-2
Afronding	0	0	1	1	4
Aantal FTE ambtelijke organisatie Begroting 2023-2026	**1.139**	**1.115**	**1.103**	**1.098**	**1.077**

Toelichting formatieve mutaties

Om de in de Begroting 2023 geformuleerde opgaven en doelstellingen te kunnen realiseren, is een uitbreiding van de benodigde capaciteit voorzien. De hiervoor beschikbaar gestelde middelen zijn, daar waar de noodzakelijke capaciteit per programma op dat moment in beeld was, in 2023 naar formatie vertaald. Ten aanzien van de programma's waar de middelen nog niet naar formatie waren vertaald, is dat in de Begroting 2024 alsnog gebeurd.

Daarnaast neemt de formatie toe als gevolg van het in eigen beheer uitvoeren van werkzaamheden en activiteiten, zo treden bijvoorbeeld de OZO-coördinatoren in dienst bij de gemeente Arnhem en worden UWV taken in eigen beheer uitgevoerd.

	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Aantal FTE ambtelijke organisatie	**1.036**	**1.139**	**1.115**	**1.103**	**1.098**	**1.077**
Saldo personeelsbudget loonsom (in € 1.000)	**85.985**	**104.275**	**102.182**	**101.059**	**100.671**	**98.546**
Gemiddelde loonsom (in €)	**82.998**	**91.575**	**91.638**	**91.623**	**91.657**	**91.540**

De stijging van de gemiddelde loonsom tussen 2022 en 2023 is voor het grootste gedeelte het gevolg van de cao-loonstijging in 2023.

Verbonden partijen

De gemeente neemt deel in diverse rechtsvormen zowel publiek als privaat. Wanneer de gemeente zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft in een andere partij, is dat voor de gemeente een verbonden partij. Samenwerking met andere partijen is een manier om publieke taken uit te voeren, die bijdragen aan het realiseren van de gemeentelijke doelstellingen. Deelnemingen in andere partijen brengen risico's met zich mee zowel bestuurlijk, maatschappelijk als financieel.

Verbonden partijen twee gemeentelijke rollen

De gemeente vervult twee rollen richting de verbonden partijen: de rol van eigenaar en de rol van opdrachtgever. Tussen beide rollen en de belangen die daaruit voortvloeien, kan een spanningsveld bestaan.

In de eigenaarsrol beslist de gemeente over de oprichting, de missie, de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de verbonden partij. Het gemeentebestuur is mede eigenaar van de verbonden partij en draagt bestuurlijke verantwoordelijkheid (de gemeente neemt deel aan het bestuur). De eigenaarsrol richt zich vooral op de continuïteit en de levensvatbaarheid van de (samenwerkings)organisatie.

De gemeente is ook opdrachtgever van de verbonden partij. De verbonden partij levert diensten of producten of is uitvoerder van gemeentelijk beleid. Veelal in de vorm van een basispakket dat door alle deelnemers in de samenwerking wordt afgenomen, met daarnaast een aanvullend pakket dat voor afzonderlijke deelnemers op maat wordt afgesproken.

Het financieel belang is gekoppeld aan beide rollen. Als opdrachtgever heeft de gemeente belang bij een zo goed mogelijke prijs-/kwaliteitsverhouding voor de afgesproken dienstverlening en deze moet passen binnen de kaders van de gemeentebegroting. Als eigenaar draagt de gemeente het 'ondernemersrisico' van de samenwerking. Als de financiële resultaten tegenvallen, zal de gemeente de tekorten moeten aanvullen.

Actuele kaders

Kadernota verbonden partijen gemeente Arnhem

In 2016 is de visie van de gemeente Arnhem op de verbonden partijen vastgelegd in de kadernota verbonden partijen 2016 gemeente Arnhem, met daarin uitvoeringsrichtlijnen over de wijze van sturen en beheersen. Uitgangspunt is om hierbij uit te gaan van een risicogerichte aanpak, onder andere door het instellen van een governancecode en het toepassen van een 'risicokompas'.

BBV-Notitie verbonden partijen

Ook de Notitie verbonden partijen van de Commissie BBV uit oktober 2016 geeft verplichte en aanbevolen kaders ten aanzien van verbonden partijen. In deze notitie wordt uiteengezet wanneer sprake is van een financieel en bestuurlijk belang. Van een financieel belang is sprake als de gemeente de middelen zoals vermogen of leningen, die aan een partij ter beschikking zijn gesteld, niet terugkrijgt bij faillissement van die partij of indien financiële problemen bij de derde partij kunnen worden verhaald bij de gemeente. Bij een bestuurlijk belang gaat het om het hebben van zeggenschap van de gemeente in een derde partij, hetzij omdat de gemeente een zetel in het bestuur heeft, hetzij omdat ze via aandelen mee kan stemmen.

Wet gemeenschappelijke regeling

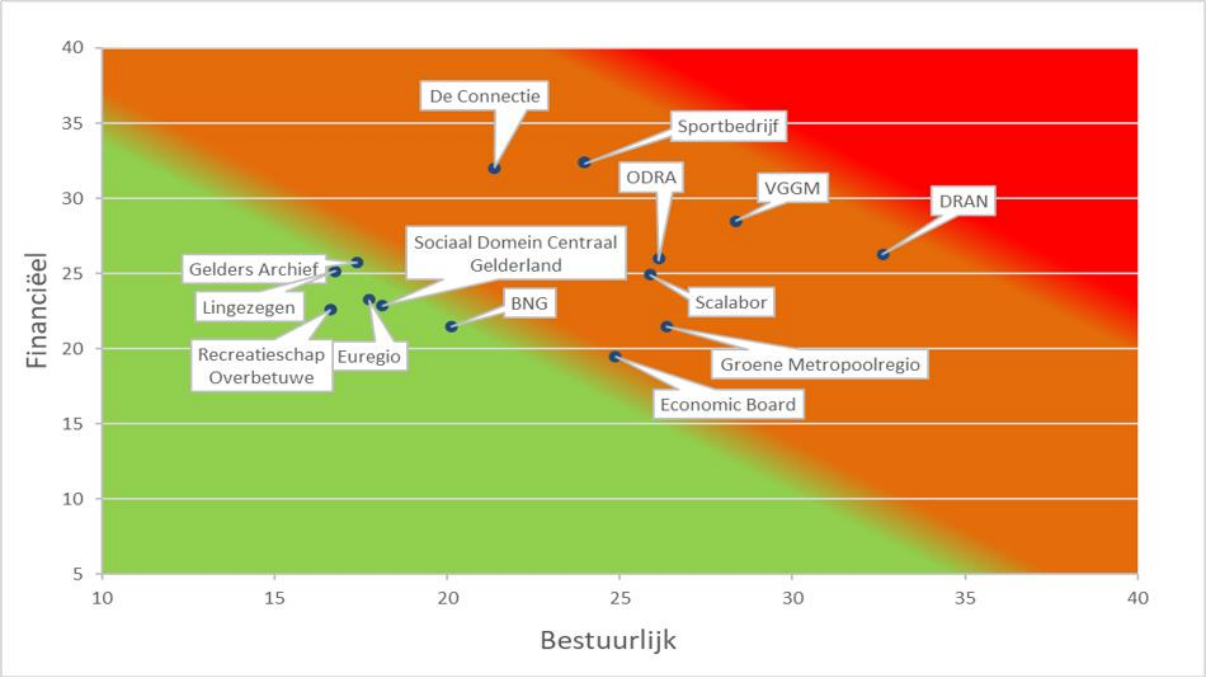
Lokale overheden werken steeds meer en intensiever met elkaar samen. Dat gebeurt op verschillende niveaus en op verschillende manieren. De Wet gemeenschappelijke regeling (Wgr) maakt (publiekrechtelijke) samenwerking mogelijk tussen provincies, gemeenten en waterschappen.
Per 1 juli 2022 is een wijziging van de Wgr in werking getreden. Deze wijziging is erop gericht de kaderstellende en controlerende rol van de gemeenteraad bij taken die in gemeenschappelijke regelingen worden uitgevoerd te versterken. De komende tijd wordt bezien wat de gevolgen van de wijzigingen in de Wgr zijn voor de Arnhemse kadernota en de inbedding van de verbonden partijen in de P&C-cyclus.

Diversiteit en inclusiviteit

We vinden het belangrijk dat alle partners met wie we samenwerken zich inzetten voor een inclusieve en diverse organisatie en dienstverlening en dat we daarin van elkaar leren. In de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023 staat wat we daarin van onze verbonden partijen vragen. Het doel is dat vanaf 2025 alle verbonden partijen in hun plannen de inzet op inclusie en diversiteit hebben opgenomen. We streven daarbij naar een gezamenlijke inzet die in lijn ligt qua doelstellingen. In de betreffende verantwoordingssystematiek zullen we de voortgang monitoren.

Ontwikkelingen risicovolle verbonden partijen

Niet alle verbonden partijen vragen om even veel betrokkenheid. Om de aandacht te geven aan die verbonden partijen die voor de gemeente van het grootste belang zijn, dan wel een belangrijk risico vormen (beleidsmatig of financieel) is het risicokompas toegepast. Het risicokompas is een risicoanalyse die bestaat uit een beoordeling op acht maatstaven. Deze acht maatstaven geven vorm aan de bestuurlijke en financiële verbondenheid met de partij. Door alle verbonden partijen op dezelfde wijze te beoordelen, is het mogelijk de verbonden partijen onderling te vergelijken en te bepalen welke verbonden partijen in verhouding tot elkaar een hoog risicoprofiel hebben. In de aanloop naar de Begroting 2024 heeft een actualisatie plaatsgevonden van het risicokompas. Dit heeft geresulteerd in de volgende risicokaart:

Voor de verbonden partijen die op basis van de risicokaart in onderlinge vergelijking het hoogst scoren is een beheersstrategie opgesteld. Het betreft de volgende partijen:

- DRAN (Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen);
- Sportbedrijf Arnhem;
- De Connectie;
- VGGM (Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden;
- ODRA (Omgevingsdienst Regio Arnhem;
- Scalabor.

In het hierna volgende overzicht met verbonden partijen wordt aangegeven in welke verbonden partijen de gemeente Arnhem deelneemt en aan welke programma's hiermee een bijdrage wordt geleverd. De hierboven genoemde partijen maken onderdeel uit van dit overzicht. De beheersstrategie op deze partijen wordt in het overzicht nader toegelicht.

Relatie met paragraaf Weerstandsvermogen

De risico's die samenhangen met de verbonden partijen zijn meegewogen in de bepaling van de gewenste weerstandscapaciteit (zie paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen).

Toelichting bij overzicht verbonden partijen

Hierna wordt per verbonden partij een aantal gegevens weergegeven. Naast stamgegevens zijn dit het bestuurlijke en financiële belang, financiële gegevens over het vermogen en resultaat, actuele ontwikkelingen en de beheersstrategie (indien van toepassing).
Aanvullend op de hierna weergegeven verbonden partijen neemt de gemeente Arnhem tevens deel in twee Verenigingen van Eigenaars (VVE's). Het betreft de volgende VVE's:

- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 46 en 47 te Arnhem.
- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 27, 28-1 en 28-2 te Arnhem.

De gemeente heeft als eigenaar van een gedeelte van de panden zitting in het bestuur van de VVE's en heeft tevens een (gering) financieel belang. Het risicoprofiel is als laag aan te merken.

Scalabor B.V.

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S06 Participatie en armoedebestrijding		
Doel verbonden partij	Scalabor B.V. is een arbeidsontwikkelbedrijf dat inwoners met een afstand tot de arbeidsmarkt uit de arbeidsmarktregio Midden-Gelderland ondersteunt bij het overbruggen van die afstand. Scalabor begeleidt inwoners die dat nodig hebben naar passend en zo regulier mogelijk werk. Scalabor richt zich op het ontdekken en ontwikkelen van talenten van mensen in een werksituatie. Een belangrijke dienstverlening is het begeleiden van SW-medewerkers van de modulaire gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van Scalabor B.V. De gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW) detacheert SW-medewerkers, in opdracht van de deelnemende gemeenten, bij Scalabor B.V. Daarnaast koopt gemeente Arnhem (als klant) ook ontwikkeltrajecten in bij Scalabor B.V. voor inwoners die een beroep doen op ondersteuning vanuit de Participatiewet. Scalaobr B.V. is ook onze partner in het toeleiden en creëren van beschutte werkplekken.		
Bestuurlijk belang	De concerndirecteur van gemeente Arnhem is gemachtigd om namens de gemeente Arnhem stemrecht uit te oefenen in de vergadering van aandeelhouders.		
Financieel belang	100%		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	7.896.072
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	8.642.731
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	

Ontwikkelingen

Voor 2023 zagen wij:

- een snelle terugloop van het aantal SW-medewerkers (door pensionering ed.);
- door ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en het ontbreken van benodigde vaardigheden van medewerkers het steeds lastiger voor SW-medewerkers wordt om door te stromen naar externe werkgevers;
- landelijke ontwikkelingen rondom sociale ontwikkelbedrijven (SW 2.0) een rol gaan spelen qua positionering;
- dat de cao SW verouderd is en vanwege de hoge inflatie een loonindexatie van 7% inclusief reiskosten vergoeding nodig was;
- we een toekomstbestendige manier hebben gevonden voor de inkoop van arbeidsontwikkeling.

In 2023 en verder vragen deze ontwikkelingen ook onze aandacht.

Risico profiel

Middel

Beheersstrategie

Risico's

1. *Oekraïne / hogere energiekosten / inflatie*
   De prijsstijgingen als gevolg van de oorlog in Oekraïne, de stijging van de rente en het onzekerder en duurder worden van de levering van bepaalde grondstoffen en andere producten uit het buitenland, heeft ook effect op het resultaat van Scalabor.
2. *Instroom trajecten divisie arbeidsontwikkeling*
   De omzet van de divisie arbeidsontwikkeling blijft nog steeds achter bij de verwachting, met name door lagere afname van regiogemeenten. Ook wordt er nog gebruik gemaakt van de mogelijkheden voor beschut werk bij Scalabor.
3. *Effect uitstroom SW op dienstverlening en omzet*
   Door de pensionering van SW-medewerkers en de afschaffing van de WsW in 2015 daalt het aantal medewerkers jaarlijks. Hierdoor wordt het steeds lastiger de dienstverlening van eigen rendabele afdelingen zoals Schoonmaak en Groenvoorziening in de lucht te houden.
4. *Cybersecurity*
   Ook bij Scalabor zien ze een toename van het aantal phishingmails etc. in lijn met de landelijke trend. Dit brengt financiële risico's met zich mee.

Beheersmaatregelen

1. *Oekraïne / hogere energiekosten / inflatie*
   Scalabor kijkt naar mogelijkheden en contractafspraken om met leveranciers in gesprek te gaan. Tegelijkertijd praten ze met hun klanten en afnemers over het doorvoeren van prijsverhogingen. Ook wij als gemeente streven naar het bieden van passende indexatie van de tarieven. Daarnaast is Scalabor actief bezig met het besparen van energie, onder andere door aanpassingen in de huisvesting.
2. *Instroom trajecten divisie arbeidsontwikkeling*
   Vanuit de gemeente Arnhem hebben we nieuwe afspraken met Scalabor gemaakt over de inzet van arbeidsontwikkeling en beschut werk. Tegelijkertijd blijven we ook actief in de regio de mogelijkheden van Scalabor onder de aandacht brengen.
3. *Effect uitstroom SW op dienstverlening en omzet*
   Er zijn regionaal (vanuit de MGR waar de SW onder valt) financiële afspraken gemaakt over SW tot en met 2025. We voeren via de MGR actief regionaal overleg over de ontwikkeling en toekomst van SW.

Cybersecurity
Scalabor heeft diverse beheersmaatregelen getroffen om de risico's te beheersen. Naast de technische en organisatorische maatregelen die er al zijn, gaan ze ook al hun kantoormedewerkers een training laten volgen om meer bewustzijn en kennis op te doen op dit gebied.

Sportbedrijf Arnhem

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	Het Sportbedrijf voert het sportbeleid uit. Arnhem stimuleert en faciliteert bewegen en sporten en Arnhem, voor een beter welzijn van de stad.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem		
Bestuurlijk belang	De gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van de BV Sportbedrijf Arnhem. Als aandeelhouder is de gemeente Arnhem lid van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders. Het mandaat om als aandeelhouder op te treden is door het college neergelegd bij de concerndirecteur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft het volledige eigendom.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	2.519.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	21.034.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	18.100.000
Ontwikkelingen	Het Sportbedrijf heeft te maken met een begrotingstekort op basis van de huidige activiteiten, veroorzaakt door de hoge inflatie en energiekosten. Dit is reeds door middel van een raadsbrief gecommuniceerd. We zijn als gemeente in overleg met het Sportbedrijf hoe het begrotingstekort te overbruggen, zonder ingrijpende maatregelen te nemen.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	**Sturing** Het Sportbedrijf is de grootste uitvoerder van het sportbeleid van de gemeente Arnhem. Bij de verzelfstandiging van het Sportbedrijf, zijn vanuit de gemeente als opdrachtgever en eigenaar van het Sportbedrijf, afspraken gemaakt over de informatie- en stuurmogelijkheden voor de gemeente. Voor 2024 geven we op dezelfde wijze als voorgaande jaren sturing aan het Sportbedrijf. Onderdeel van die sturing is het subsidieproces aan het Sportbedrijf. Dat bestaat uit een gezamenlijke, integrale, uitvraag aan het Sportbedrijf. Gevolgd door een subsidieaanvraag en een gezamenlijke (door sportbeleid, TLO en BC) beoordeling van de aanvraag. Door het jaar heen houden we aan de hand van kwartaalrapportages inhoudelijk en financieel vinger aan de pols wat betreft de voortgang. Ten slotte volgt vaststelling aan de hand van het jaarverslag en de jaarrapportage. Tegelijkertijd voert de gemeente als aandeelhouder ook regelmatig gesprekken met het Sportbedrijf door middel van aandeelhoudersvergaderingen. De dagdagelijkse aansturing gebeurt vanuit de bestuursadviseur sport die fungeert als ambtelijk opdrachtgever. Het verbeteren van inhoudelijk en financieel inzicht is een continu proces waarover Sportbedrijf en gemeente afstemmen met betrekking tot gewenste inzichten. Over de kwaliteit en met name over de (on)mogelijkheden van rapportage over effectiviteit en efficiëntie van interventies in de stad wordt met elkaar gesproken, alsmede wensen voor de toekomst op wijkniveau. Er is steeds meer inzicht in kosten per locatie en per 'product'. Sportbedrijf en		

gemeente doorlopen gezamenlijk stappen om dit af te zetten tegen maatschappelijke meerwaarde. Hierdoor komt er steeds meer kennis beschikbaar over in hoeverre uitgaven zich verhouden tot gemeentelijke doelstellingen. Op basis daarvan kunnen beleidskeuzes gemaakt worden.

Financieel
Het eigen vermogen is € 1,6 miljoen. Voor 2022 e.v. is er een taakstelling van € 0,75 miljoen. Het Sportbedrijf heeft in 2022 een resultaat gehaald van omstreeks € 0,9 miljoen. Dit is grotendeels te verklaren door incidentele steun vanuit het Rijk in verband met de coronacrisis. Dit wordt grotendeels aangewend om het in verband met stijgende energieprijzen verwachte tekort van 2023 deels mee op te vangen. Er blijft voor 2023 nog een tekort over van omstreeks 0,5 miljoen en 2,7 miljoen voor 2024. Met de in de begroting opgenomen aanvullende subsidie voor 2023 en 2024 verwachten wij dat het Sportbedrijf bij gelijkblijvende activiteiten voldoende financiële middelen tot haar beschikking heeft.

Samenwerking
Nu het Sportbedrijf stabiel staat, is er ruimte om de focus te verleggen naar het gesprek op inhoud en gezamenlijke belangen. De afgelopen jaren is de samenwerking tussen gemeente en Sportbedrijf sterk verbeterd. De samenwerking blijft een onderwerp waarin continu geïnvesteerd wordt, ook in 2024 en verder.
Voorbeelden van inhoudelijke onderwerpen die gezamenlijk worden opgepakt zijn: verenigingsondersteuning, de bezetting van accommodaties en ontwikkeling van een positief sportklimaat. Hierover wordt de gemeenteraad in 2023 verder geïnformeerd.
We verwachten deze ontwikkeling met het MT van het Sportbedrijf in 2024 voort te kunnen zetten. Deze samenwerking zorgt ervoor dat het risicoprofiel van het Sportbedrijf als verbonden partij lager ingeschat wordt.

NV Bank Nederlandse Gemeenten

Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën		
Doel verbonden partij	De BNG is de 'bankier ten dienste van overheden', waaronder voor gemeenten.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeente heeft minder dan 1% van de aandelen. De andere aandeelhouders zijn de Staat der Nederlanden (50%), provincies en gemeenten.		
Bestuurlijk belang	De concerntreasurer is gemachtigde voor de aandeelhoudersvergadering.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft 496.470 aandelen van de BNG in bezit (bijna 1%) en is daarmee een van de grootste gemeentelijke aandeelhouders van de BNG		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	4.615.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	107.459
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	-1.300
Ontwikkelingen	Niet van toepassing		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing		

Economic Board regio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats	Nijmegen
Rechtsvorm	Stichting
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie
Doel verbonden partij	Het versterken van de samenwerking tussen ondernemers, kennisinstellingen en overheden op de groeisectoren health, energy en food en de cross-overs daartussen, om daarmee de economische slagkracht van de regio Arnhem-Nijmegen verder te ontwikkelen en regionale groeikansen te benutten met alle voor dat doel dienstige middelen.

Deelnemers in samenwerking	The Economic Board wordt gevormd door achttien leden vanuit de kennisinstellingen, het bedrijfsleven en de overheden.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch (voorzitter) en de wethouder Economische Zaken hebben zitting in de board.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft geen rechtstreekse financiële relatie met The Economic Board. Van onze bijdrage aan de regio wordt 1 euro per inwoner via een subsidie door de Groene Metropoolregio doorgegeven aan The Economic Board.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	44.593
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	103.369
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	162.466
Ontwikkelingen	The Economic Board richting op de samenwerking tussen overheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven op het gebied van economische ontwikkeling, innovatie en werkgelegenheid in de regio. The Economic Board is aanjager en versterker van de economische groei in de regio Arnhem-Nijmegen rondom de thema's Energy, Health, Hightech met cross-over Food, Slimme Duurzaamheid en Arbeidsmarkt. The Economic Board stimuleert innovaties in deze sectoren en de cross-overs daartussen. Dat doet ze onder meer door te communiceren over het bijzonder potentieel en ontwikkelingen in de regio, mogelijke partners aan elkaar te verbinden en bedrijvigheid en innovaties te stimuleren en aan te jagen. The Economic Board representeert een diverse en grote achterban, die zich uitstrekt over een aanzienlijk gebied (ca 800.000 inwoners) met een actief en betrokken MKB, alles zich afspelend binnen de 18 gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen. The Economic Board richt zich onder de noemer Lifeport specifiek op de clusters energy, health en food, vanuit de propositie dat de regio Arnhem-Nijmegen juist met innovaties op deze thema's een bijdrage kan leveren aan grote maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld rond energie en klimaat. Voorbeelden waar de krachtenbundeling van de samenwerking tussen overheid, kennisinstellingen en onderwijs rond innovaties zijn de IPKW Cleantech campus en het Connectr innovation lab in Arnhem of TPN West in Nijmegen en Innofase in Duiven. Op de Noviotech Campus in Nijmegen werken universiteit en het bedrijfsleven samen aan onderwerpen als preventie en pandemische paraatheid in combinatie met verregaande digitalisering van de zorg. Samen met de Groene Metropoolregio en kennisinstellingen in de regio werkt The Economic Board daarnaast via een gezamenlijke regionale arbeidsmarktagenda aan een betere aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Belangrijke partners van The Economic Board zijn de GMR zijn en de provincie Gelderland. De drie partijen hebben in de 2023 een Regio Deal af met het Rijk en zullen hier vanaf 2024 gezamenlijk uitvoering aan geven. De Regio Deal sluit inhoudelijk aan bij de agenda's van The Economic Board, GMR en de gebiedsagenda van de provincie Gelderland.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

BVO De Connectie

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën		
Doel verbonden partij	De Connectie is een gemeenschappelijke regeling met de gemeenten Rheden en Renkum op het gebied van bedrijfsvoering.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem, gemeente Renkum en gemeente Rheden		
Bestuurlijk belang	Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het bestuur.		
Financieel belang	Het Arnhems aandeel in De Connectie bedraagt 72%.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	1.484.000

	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	17.127.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	33.628.000

Ontwikkelingen

Om meer grip te krijgen op de samenwerking, toekomstvisie en het financieel perspectief heeft het bestuur van de Connectie in 2021 een bestuursopdracht vastgesteld. Daarbij gaat het om nieuwe afspraken met betrekking tot de wijze van organiseren van de samenwerking (governance), een duidelijke toekomstvisie omtrent de positie van De Connectie op langere termijn (groeiambitie) en het financieel perspectief van De Connectie in relatie tot de financiële positie van de eigenaar-gemeenten. Na het vaststellen van de bestuursopdracht is door De Connectie en de gemeenten gezamenlijk invulling gegeven aan de doorontwikkeling van de samenwerking. In het kader van deze doorontwikkeling vindt onderzoek plaats naar de verdere professionalisering van het opdrachtgeverschap. Daarbij wordt ook het centraal opdrachtgeverschap van de IV-keten onderzocht. Naast het onderzoek naar de inrichting van het opdrachtgeverschap wordt ook ingezet op de versterking van het demand- en supplymanagement.

Risico profiel

Middel

Beheersstrategie

De beheersing is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. Het bestuur, het OGO (opdrachtgeversoverleg) en de demandorganisatie zijn hierin belangrijke gremia waarin sturing en beheersing nadrukkelijk terugkomen. Het controllersoverleg vervult hierin een belangrijke adviesrol ten aanzien van de P&C-producten van de Connectie.

Er wordt in de begroting van De Connectie een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. De Connectie onderschrijft de principes van het risico gestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico's te beheersen. Afgelopen jaar heeft De Connectie belangrijke stappen gezet ten aanzien van de invulling van het risicomanagement. Zo heeft er een uitgebreide risico-inventarisatie plaatsgevonden, zowel vanuit het perspectief van de organisatiedoelstellingen als vanuit het perspectief van business continuïteit. Waar nodig zijn aanvullende beheersmaatregelen genomen. De komende jaren gaat De Connectie verder met het door ontwikkelen van het risicomanagement door te investeren in het risicobewustzijn binnen de organisatie en het cyclisch en systematisch borgen van het risicomanagement.
De risico's die door De Connectie in de MJPB 2024-2027 zijn beschreven, zijn in omvang gestegen. Dit wordt volledig veroorzaakt door de onzekerheid ten aanzien van de stijgende WOZ-bezwaren en daaraan gekoppelde meerkosten. Afhankelijk van de landelijke ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving is dit als risico opgenomen in het risicoprofiel van de Connectie. In de Begroting 2024 van de gemeente Arnhem is rekening gehouden met deze risico's.

Gelet op het feit dat de Connectie een beleidsarme MJPB heeft gepresenteerd waarin ontwikkelingen en (gemeentelijke) ambities zoals bijvoorbeeld de harmonisatie van applicatielandschap niet zijn verwerkt, vraagt dit in de toekomst mogelijk om aanvullende investeringen.

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

Vestigingsplaats

Arnhem

Rechtsvorm

Gemeenschappelijke regeling

Programma

S07 Zorg

Doel verbonden partij

In april 2016 is de Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen opgericht ten behoeve van het aanvullend vervoer Arnhem Nijmegen (Avan). Het is een gemeenschappelijke regeling, gebaseerd op een bedrijfsvoeringsorganisatie. Eén van de taken van deze Vervoersorganisatie is het regelen van het doelgroepenvervoer, waarbij sprake is van een bundeling van het doelgroepenvervoer (Wmo-vervoer, leerlingenvervoer en instellingsvervoer). Gezamenlijke sturing en (financiële) beheersing van uitvoeringstaken en uitvoering van ondersteunende processen op het gebied van doelgroepenvervoer en aanvullend vervoer voor de deelnemers.

Deelnemers in samenwerking

Regio Arnhem en regio Nijmegen

Bestuurlijk belang

Wethouder Marco van der Wel is lid van het bestuur.

Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt volgens een verdeelsleutel bij aan de exploitatie. De kosten van de bedrijfsvoeringsorganisatie worden bepaald op basis van het inwoneraantal. De vervoerskosten op basis van rekeneenheden van het vervoer. De vervoersorganisatie heeft geen weerstandscapaciteit; tekorten komen voor rekening van de deelnemende gemeenten.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	10.313.756
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	6.282.708
Ontwikkelingen	Met vervoerders zijn in 2020 contracten afgesloten voor een initiële periode van 4 jaren en drie verlengingsopties van elk twee jaren. De uitvoerende partij voor routegebonden vervoer in Arnhem heeft besloten het contract niet te verlengen en daardoor dient dit deel van het vervoer te worden aanbesteed.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	De risico's waarmee BVO DRAN te maken heeft zijn een veranderende relatie met de provincie, een zeer dynamische omgeving, kwetsbare burgers en daarmee politieke gevoeligheid. De inrichting van het doelgroepenvervoer is gebaseerd op een 'open einde' systematiek. Hierom is de sturingsinformatie frequenter en gericht op continue monitoring. Structureel ontvangen we van de BVO DRAN managementinformatie en zogenaamde rittenbakken. Er is ongeveer tien keer per jaar ambtelijk en 6 keer per jaar bestuurlijk overleg. We zijn voornemens om informatie over het doelgroepenvervoer te verwerken in PowerBI zodat het onderdeel kan gaan uitmaken van de bestuursrapportage. In 2022 is gewerkt aan het opnemen van informatie over regiotaxi in PowerBI. Qua IT heeft dat meer voeten in aarde en kost meer tijd dan vooraf ingeschat. Dit geldt nog meer voor het opnemen van informatie over het routegebonden vervoer omdat de aangeleverde informatie niet uniform is tussen de vervoerders.		

Euregio Rijn-Waal

Vestigingsplaats	Kleve (D)		
Rechtsvorm	Openbaar lichaam naar Duits recht		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie		
Doel verbonden partij	De Euregio Rijn-Waal is een Nederlands-Duits openbaar lichaam waarbij ca 55 gemeenten en regionale overheden en Kamer van Koophandels uit de grensregio zijn aangesloten. De bevordering van de integratie van Europa en het slechten van nationale grenzen zijn centrale doelen van deze samenwerking. De Euregio Rijn-Waal zet in op verbetering en intensiveren van grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van economie en maatschappij. In het werkgebied van de Euregio bestaan veel mogelijkheden voor een sterke economische en maatschappelijke ontwikkeling. De Euregio Rijn-Waal brengt partners bij elkaar om gezamenlijke initiatieven te starten en zo gebruik te maken van synergie-effecten. De Euregio verzorgt het programmamanagement voor het EU-programma INTERREG Duitsland-Nederland. De Euregio is geen verbonden partij in de zin van de Wet gemeenschappelijke regelingen. De Euregio is een openbaar lichaam gebaseerd op het Verdrag van Anholt. In overeenstemming met artikel 3 lid 3 van dit verdrag is voor de Euregio het Duitse recht van toepassing. Dit betekent dat voor de Euregio niet dezelfde plichten gelden ten aanzien van bijvoorbeeld de verzending van de begroting aan deelnemende gemeenten. In de statuten van de Euregio is vastgelegd dat de begroting een maand voor het begin van het nieuwe begrotingsjaar een begroting wordt opgeleverd.		
Deelnemers in samenwerking	55 leden, te weten 30 Nederlandse en 20 Duitse gemeenten, 3 regionale instanties en 2 Kamers van Koophandel		
Bestuurlijk belang	In de Euregioraad zitten namens de gemeente Arnhem wethouder Maurits van de Geijn en de raadsleden Alwin van Engelenburg, Joris Brandts en Yildirim Usta.		
Financieel belang	Beperkt. De leden betalen een (inwoneraantal gerelateerde) contributie.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	1.747.124
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	2.917.430

	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	28.000

Ontwikkelingen

De Euregio geeft uitvoering aan de door de Euregioraad vastgestelde Strategische Agenda 2025+. Daarin zijn vier grensuitdagingen geformuleerd: economie en klimaat, arbeidsmarkt en opleiding, leefbaarheid alsmede Euregionale identiteit. Medio 2022 is het Europees Interreg-programma VI 2021-2027 van start gegaan. Daarvoor verzorgt de Euregio het regionale programmamanagement.
Binnen de Groene Metropoolregio worden initiatieven voor Euregionale samenwerking onderzocht, o.a. in het kader van de Regio Deal Groene Groei. Arnhem neemt binnen de Euregio samen met Düsseldorf, Duisburg, Moers, Ede, Apeldoorn en Nijmegen deel aan het zogenaamde 100.000plus-netwerk.

Risico profiel

Laag

Beheersstrategie

Niet van toepassing.

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats

Elst

Rechtsvorm

Gemeenschappelijke regeling

Programma

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S02 Bereikbaarheid; S03 Economie; S10 Klimaat en energie; S12 Wonen en leefomgeving

Doel verbonden partij

De ambitie van de Groene Metropoolregio is gericht op de welvaart van de inwoners in de regio. De Groene Metropoolregio werkt aan maatschappelijke opgaven op het gebied van werken, wonen, duurzaamheid, bereikbaarheid en leefbaarheid. De regio staat voor kwalitatieve groei en dus voor balans tussen groei en leefbaarheid. De ambitie is om de omvangrijke groeiopgave (huisvesting, werk en bereikbaarheid) te faciliteren en de groene leefomgeving en ontspannen leefkwaliteit in de regio te behouden en te versterken. De regio wil zich sterker profileren naar het rijk en Europa als groene, circulaire metropoolregio. De regionale agenda is hierop gericht.

Deelnemers in samenwerking

Arnhem, Berg en Dal, Beuningen, Doesburg, Druten, Duiven, Heumen, Lingewaard, Montferland, Mook en Middelaar, Nijmegen, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Wijchen en Zevenaar.

Bestuurlijk belang

Burgemeester Ahmed Marcouch is lid van het Algemeen Bestuur van de Groene Metropoolregio met wethouder Nermina Kundić als zijn plaatsvervanger. Wethouder Nermina Kundić is voorzitter van het bestuurlijk team Verbonden regio. Maurits van de Geijn, Marco van der Wel en Cathelijne Bouwkamp nemen deel aan de bestuurlijke teams voor respectievelijk de opgaven Productieve regio, Ontspannen regio en Groene Groeiregio.

Financieel belang

De gemeente Arnhem draagt naar rato van inwonertal bij aan de uitvoering van de gemeenschappelijke regeling. Dit betreft de basiskosten. Daar komen jaarlijks de middelen bij voor de uitvoering van de regionale agenda. Het bedrag van € 1.107.261 dat is opgenomen als gerealiseerde bijdrage Arnhem is opgebouwd uit € 420.000 voor basiskosten en € 687.261 voor kosten uitvoering regionale agenda.

Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	347.799
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.928.520
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	418.665

Ontwikkelingen

In de Groene Metropoolregio werken de colleges van de achttien regiogemeenten samen aan de volgende ambitie:

- Samen doorgroeien naar een groene metropoolregio met internationale betekenis en allure.
- Zichtbaar zijn als dé circulaire topregio van ons land en van Europa, in alle facetten van de leefomgeving.
- Hét voorbeeld zijn voor kwalitatieve groei met een goede balans tussen levendige stedelijkheid en ontspannen leefkwaliteit.

De regionale agenda is hierop gericht. In deze agenda zijn vijf opgaven zijn geformuleerd: Verbonden regio, Productieve regio, Circulaire regio, Ontspannen regio en Groene groeiregio. In 2022 is een update van de regionale agenda 2023-2024 vastgesteld.

	Arnhem heeft in 2022 samen met de Groene Metropoolregio mede uitvoering gegeven aan de opgaven in de regionale agenda en de hiermee samenhangende lobbyagenda. Dankzij de inspanningen van de Groene Metropoolregio heeft het Rijk Arnhem-Oost aangewezen als grootschalig woningbouwgebied. Hiermee kunnen we als de gemeente ook aanspraak maken op middelen vanuit Den Haag om te investeren in een leefbare omgeving, betere bereikbaarheid en duurzame economie. Vanuit de regionale agenda is daarnaast onder andere samen met de Economic Board, de provincie en werkgevers gewerkt aan een regionale arbeidsmarktagenda, die moet gaan zorgen voor een betere aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Volgens de opdracht vanuit het Rijk is gewerkt aan de voorbereiding voor de Regionale Energiestrategie 2.0. De bestuurders van de cultuurregio 025 hebben in goede onderlinge samenwerking kaders vastgesteld voor de uitvoering van het transformatievoorstel cultuur. Ook is een inventarisatie uitgevoerd naar natuur, landschap en water in de regio, het zogenaamde groen-blauwraamwerk. Dit is een belangrijke bouwsteen voor het Verstedelijkingsakkoord waar vanuit de opgave groene groeiregio aan wordt gewerkt. In 2022 is doorgewerkt aan de verstedelijkingsstrategie, in het najaar zijn de gebiedsuitwerkingen aan de gemeenteraden aangeboden. Op de valreep van 2022 is de Woondeal 2.0 regio Arnhem-Nijmegen, als samenwerkingsagenda voor de woningbouwopgave in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen, ter vaststelling naar de regiogemeenten gestuurd. In 2022 is door het Algemeen Bestuur van de regio de meerjarige regionale agenda 2023-2024 vastgesteld, waar inmiddels zeventien gemeenten op hebben ingetekend.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Lingezegen

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S12 Wonen en leefomgeving		
Doel verbonden partij	De realisatie en coördinatie van het beheer van Park Lingezegen op basis van het Masterplan, Intergemeentelijke structuurvisie, het Uitvoeringsprogramma en het AB-besluit 2015-004 over de Afronding van de basisuitrusting en de doorontwikkeling (AB, 04 12 2015).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Lingewaard, Overbetuwe, Nijmegen en Arnhem.		
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van het Dagelijks bestuur, Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het Algemeen bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt voor 25% bij aan de gemeenschappelijke regeling.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	5.210.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	249.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	250.000
Ontwikkelingen	De komende jaren werkt de parkorganisatie aan een stevige, relevante positie in de regio en ontwikkelt ze haar identiteit tot een herkenbaar merk Park Lingezegen. Een sterk en betrokken actief netwerk wordt uitgebouwd, waarbij er nauw wordt samengewerkt met regionale stakeholders (de deelnemende gemeenten, provincie, Groene Metropoolregio) en betrokken lokale ondernemers en vrijwilligers. In het park krijgen in 2023 de Herenboeren een plek en worden drie klompenpaden gerealiseerd.		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S04 Onderwijs; S06 Participatie en armoedebestrijding; S07 Zorg

Doel verbonden partij	De Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Regio Centraal Gelderland is door elf gemeenten in 2017 opgericht voor de uitvoering van taken op het terrein van het sociaal domein. De MGR bestaat uit een beheerorganisatie en vijf modules, te weten: Inkoop specialistische zorg, Werkgeversservicepunt, Regionaal Bureau Leerlingzaken, Werkgeverschap SW-medewerkers en Contractmanagement Inburgering.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Wageningen, Westervoort en Zevenaar (niet alle gemeenten doen aan alle modules mee) alsmede het UWV (Werkgeverservicepunt).		
Bestuurlijk belang	Wethouder Paul Smeulders is lid van het bestuur. In de bestuurscommissies zitten wethouders Mark Lauriks (Participatie), Marco van der Wel (Inkoop zorg) en Nermina Kundić (onderwijs).		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten worden verdeeld zijn per module specifieke afspraken vastgelegd. Bij de onderwijsmodule geldt bijvoorbeeld het criterium 'leerlingaantallen en VsV-cijfers van de afgelopen 3 jaren' en bij de module WgSW het aantal inwoners met een SW-verband.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	684.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.388.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	32.123.855
Ontwikkelingen	In opdracht van de deelnemende gemeenten levert de MGR-organisatie een belangrijke bijdrage aan het versterken van de regionale samenwerking, meer integraliteit en ketenoptimalisering in het sociaal domein. De MGR is gevraagd alert te zijn op ontwikkelingen en opgaven die hieraan verder kunnen bijdragen. In 2022 kon daardoor de nieuwe module Contractmanagement Inburgering starten. Het regionaal SROI-steunpunt (Social Return On Investment) wordt in 2024 als submodule aan de samenwerkingsmodule Werkgeverservicepunt toegevoegd. De MGR zet in 2024 de werkzaamheden zoals die in de afgelopen jaren zijn ingezet en afgesproken voort.		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S11 Ruimtelijke ontwikkeling		
Doel verbonden partij	Goede en efficiënte vergunningverlening en handhaving op het gebied van milieu, bouwen, natuur en water.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Zevenaar en provincie Gelderland.		
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van dagelijks bestuur en algemeen bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatiebegroting van deze gemeenschappelijke regeling. De jaarlijkse bijdrage is afhankelijk van het afgesproken werkprogramma.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	862.900
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.929.600
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	6.544.000
Ontwikkelingen	Landelijke ontwikkelingen: zowel de Omgevingswet als de Wet kwaliteitsborging bouw gaan in per 2024. Beiden hebben invloed op de werkprocessen van vergunningverlening en toezicht bij ODRA. Een deel van het bouwtoezicht zal voortaan door de markt worden uitgevoerd. Beide wetten vereisen het inregelen van nieuwe werkprocessen. De landelijke evaluatie van Omgevingsdiensten door de commissie Van Aartsen heeft een aantal maatregelen opgeleverd, waaronder het ‘robuuster’ maken van kleinere omgevingsdiensten. Mogelijk		

	resulteert dit voor ODRA in een fusie of intensieve samenwerking met andere diensten. De krapte op de arbeidsmarkt zorgt ervoor dat ODRA relatief veel capaciteit moet inhuren en inmiddels structureel beginnende werknemers zelf opleidt.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving kunnen grote invloed hebben op de taakomvang en -inhoud van de omgevingsdienst ODRA. De Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging bouwen (WKB) zullen invloed hebben op de werkzaamheden die met bouw hebben te maken. ODRA is samen met de deelnemende gemeenten actief bezig met de invoering van de Omgevingswet en WKB en rapporteert hier geregeld over. Door actief met komende ontwikkelingen bezig te zijn kan beter geanticipeerd worden op eventuele consequenties voor het personeelsbestand van ODRA. De omvang van het takenpakket van ODRA op het gebied van bouw, vergunningverlening en toezicht is direct afhankelijk van initiatieven van particulieren en bedrijven in de stad. Er kunnen grote verschillen zitten tussen jaren. Om hierop te anticiperen houdt ODRA een flexibele schil met personeel aan. Met de systematiek van outputfinanciering en een prognose van de gemeente op de bouwontwikkelingen wordt het beter mogelijk om de kosten voor de gemeente vooraf in te schatten. Echter, ook na afloop van de coronacrisis is er nog steeds sprake van veel dynamiek en onzekerheid. De stikstofregelgeving, hoge prijzen, schaarste aan bouwmaterialen en aan personeel zorgen er voor dat het moeilijk is om goede prognoses te maken. De verwachting is evenwel dat de woningopgave voor flink meer bouwactiviteiten in Arnhem zal leiden. De bij omgevingsdienst ODRA onderkende risico's voor gemeente Arnhem worden op de volgende wijzen beheerst. Allereerst is er maandelijks werkoverleg tussen de accounthouders van beide partijen. Relevante ontwikkelingen kunnen daar als eerste gesignaleerd worden. ODRA levert maandelijks productiecijfers en urenoverzichten. De cijfers worden met deze frequentie ook in het accountoverleg besproken. Realisatie van producten en uren kan zo getoetst worden aan planning en budget, indien nodig kan worden bijgestuurd en zullen relevante ontwikkelingen gemeld worden in de financiële cyclus van de gemeente. De portefeuillehouder heeft zitting in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van ODRA. Meerdere keren per jaar worden financiële tussenrapportages van ODRA in de vorm van een financieel dashboard in de bestuursvergaderingen besproken. De businesscontroller Arnhem adviseert de portefeuillehouder op deze rapportages en kan risico's vroegtijdig signaleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan oplopende personeelskosten door schaarste op de arbeidsmarkt of bevindingen van de accountant.

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S05 Cultuur		
Doel verbonden partij	Het gezamenlijk vorm en inhoud geven aan het Gelders Archief, een samenwerking van de gemeentelijke archieven van Arnhem, Renkum, Rheden, Rozendaal, provincie en het Rijksarchief Gelderland. Aanvullend zijn taken afgesproken op het terrein van het beheer, het behoud, de presentatie en informatieverstrekking van de historie van de stad Arnhem en de omgeving daarvan.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeenten Renkum, Rheden en Rozendaal en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Met de Provincie Gelderland vinden onderhandelingen plaats over toetreding tot de Gemeenschappelijke Regeling.		
Bestuurlijk belang	Wethouders Bob Roelofs en Maurits van de Geijn maken deel uit van het bestuur.		
Financieel belang	Jaarlijkse bijdrage.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	462.852
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	20.371.869
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	1.199.139
Ontwikkelingen	De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heeft aangegeven op termijn (voorzien op 1 januari 2025) uit te willen treden uit de Gemeenschappelijke Regelingen ten behoeve van de Regionale Historische Centra (RHC's), waaronder het Gelders Archief. Het Rijk wil wel de financiering op niveau houden voor het behoud en beheer van de fysieke rijksarchieven binnen de RHC's. De digitale rijksarchieven gaan volledig naar het e-depot van het Nationaal Archief. Daarnaast heeft het Ministerie van OCW eind 2020 aangegeven niet te willen dat de		

	RHC's gebruik blijven maken van het e-depot van het Nationaal Archief, maar dat zij hiervoor een eigen voorziening dienen op te richten. Het ministerie heeft hierbij wel financiële ondersteuning toegezegd, waarmee het Gelders Archief naar verwachting voor vijf jaar de externe kosten kan dekken. Voor de bijkomende kosten heeft het Gelders Archief in 2021 een dotatie gedaan aan de voorziening e-depot. Deze is gedekt uit het resultaat 2021 en een bijdrage uit het eigen vermogen.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S01 Veiligheid; S07 Zorg; S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	In deze regeling participeren (inclusief Arnhem) 15 gemeenten. Het betreft hier een wettelijk aangewezen organisatie met taken op het terrein van de brandweer (hulpverlening), volksgezondheid en rampenbestrijding. Veiligheid en gezondheid zijn in de regio de kerntaken.		
Deelnemers in samenwerking	15 gemeenten (inclusief Arnhem) participeren in de gemeenschappelijke regeling.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch en wethouder Maurits van de Geijn maken deel uit van het (dagelijks) bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten is verdeeld zijn per onderdeel specifieke afspraken gemaakt en vastgelegd.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	8.513.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	51.358.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	21.996.048

Ontwikkelingen

Volksgezondheid
Voor zowel de Algemene Gezondheidzorg (AGZ) als voor de Jeugdgezondheidzorg (JGZ) is er een traject toekomstbestendige dienstverlening ingezet. Dit, om als GGD, verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet Publieke Gezondheid goed in te kunnen spelen op maatschappelijke ontwikkelingen. Zowel wat betreft inhoudelijke dienstverlening als voor het beschikken over een robuuste organisatiestructuur.

De besluitvorming over de consequenties van de adviezen over Toekomstbestendige JGZ en toekomstbestendige AGZ vindt eind 2023 plaats.
De AGZ bestaat uit:
- Preventie AGZ
- Milieu & gezondheid
- Respons op crises

Integraal zorgakkoord (IZA) en Gezond en actief leven akkoord (GALA)
In het Integraal Zorgakkoord (IZA) en het Gezond & Actief Leven Akkoord (GALA) maken gemeenten en verschillende zorgpartijen, waaronder de GGD, afspraken over te bereiken gezondheidsdoelen voor de komende jaren. Beide akkoorden hangen nauw met elkaar samen en passen in een beweging van 'zorg naar gezondheid' die al is ingezet. Het Integraal Zorgakkoord bevat afspraken tussen 13 partijen over het toegankelijk en beheersbaar houden van de zorg. In het GALA maken het rijk, gemeenten en verzekeraars afspraken over preventie, versterking van de sociale basis en sport & bewegen

Brandweer / Crisisbeheersing
Eind 2022 heeft het Kabinet de Contourennota Versterking Crisisbeheersing en Brandweerzorg naar de Tweede Kamer gestuurd. In de bestuurlijke afspraken is besloten tot een geleidelijke opbouwende structurele toevoeging van € 83 miljoen voor alle veiligheidsregio's in de brede doeluitkering rampenbestrijding (BDUR) vanaf 2023. Dit betekent voor VGGM een bedrag van ongeveer € 1,4 miljoen vanaf 2023 oplopend tot ongeveer € 2,6 miljoen in 2026. VGGM zal hiermee de bestaande crisisorganisatie verder ontwikkelen.

Met de komst van de omgevingswet vindt een taakaanpassing plaats op het gebied van brandpreventie, namelijk het toezicht op wooncomplexen waar eveneens zorg wordt aangeboden en op bedrijven met veel gevaarlijke of ontplofbare stoffen of grote hoeveelheden vuurwerk (BEVI instellingen). De volledige implementatie van de Omgevingswet kent een doorlooptijd tot 2029.

In 2024 wordt een nieuw dekkingsplan voor de brandweer ter besluitvorming voorgelegd in het Algemeen Bestuur. Het dekkingsplan wordt gebaseerd op een geactualiseerd risicoprofiel waarin de risico's van de vier kerntaken van de brandweer worden samengebracht: brandbestrijding, hulpverlening, incidentenbestrijding gevaarlijke stoffen en waterongevallen. Aanvankelijk zou in 2022 al een nieuw dekkingsplan worden opgesteld. De planning is bijgesteld. Besloten is om het dekkingsplan samen te laten lopen met het meerjarenbeleidsplan VGGM 2024-2027. Dat betekent dat de beleidstermijn van het huidige dekkingsplan wordt verlengd en daarmee wordt het huidige niveau van de repressieve brandweerzorg gewaarborgd.

In het kader van de inwerkingtreding van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren is landelijk onderzoek gedaan naar de toekomstbestendigheid van het huidige stelsel van de vrijwillige brandweer. De vraag hierbij was in hoeverre het nodig was om te komen tot taakdifferentiatie tussen beroeps en vrijwillig brandweerpersoneel. De resultaten van het laatste onderzoek zijn inmiddels naar de Tweede Kamer gestuurd. De financiële consequenties van deze taakdifferentiatie worden nog verder uitgewerkt.

Beter bedrijfsvoeren
Door de toenemende samenwerking van gemeenten is door VGGM veel energie gestoken in het in beheer nemen van aanvullende taken. Door de aandacht op uitbreiding van taken heeft VGGM zich beperkt ontwikkeld op de verschillende bedrijfsvoering gebieden. Dit blijkt ook uit diverse rapportages. Hierdoor ontstaat het risico dat de organisatie onvoldoende in staat is om zich aan te passen bij toekomstige ontwikkelingen. In 2023 zal het bestuur nader stilstaan bij de toekomstige ambitie van de organisatie en bijbehorende inrichting van management en ondersteunende functies.

Risico profiel
Middel

Beheersstrategie

De veiligheids- en gezondheidsregio Gelderland Midden is een wettelijk aangewezen regeling waarin wordt samengewerkt met 15 verschillende gemeenten. De taken zijn onder verdeeld in een vijftal programma's (crisisbeheersing, brandweerzorg, GGD, ambulancezorg en bedrijfsvoering). VGGM wijst in haar begroting 2024 op de volgende risico's:

- Arbeidsontwikkelingen, waaronder een krappe arbeidsmarkt, vergrijzing en vitaliteit.
- Ziekteverzuim:

De coronabestrijding vroeg ruime tijd veel extra inzet van VGGM-medewerkers, waardoor het risico bestaat van verzuim als gevolg van een (te) hoge belasting.

- Regeling vervroeg uittreden:

In het pensioenakkoord is geregeld dat werkgevers een Regeling Vervroegd Uittreden (RVU) kunnen aanbieden aan medewerkers die 3 jaar of minder van hun AOW-leeftijd verwijderd zijn. De cao Ambulancezorg en de cao VVT hebben inmiddels een RVU-regeling in de cao opgenomen (ieder met verschillende spelregels). Voor de CAO Veiligheidsregio's is de RVU-regeling onderwerp van gesprek in 2024. In overeenstemming met het Besluit Verantwoorden en Begroten heeft VGGM op dit moment geen reservering voor verlofuren. Het risico bestaat dat een van de bronnen voor de RVU-verlof uren, al dan niet reeds opgebouwd, zal worden. Daarmee bestaat een financieel risico afhankelijk van de uitkomst en het toekomstig gebruik van de RVU.

- Consequenties Covid-19 – effect op taken:

Het is nog onduidelijk welke effecten COVID-19 en de bestrijding van het virus heeft op de samenleving op de lange termijn. Denk hierbij aan de impact op kwetsbare jongeren, de vraag naar reizigersvaccinaties, de vaccinatiebereidheid of vraagstukken over gezondheidsbevordering in het algemeen. Deze onzekerheid heeft mogelijk gevolgen op de uitvoering van de omvang en aard van de taken in 2024 en verder.

De beheersing van bovenstaande risico's is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen. Het regionaal controllersoverleg en de Financiële Commissie die regelmatig bijeen komen vervullen hierin een belangrijke adviesrol, ook ten aanzien van de P&C-producten van de VGGM. Daarnaast wordt er actief samengewerkt bij bestuurlijke opdrachten. Per programma is door de VGGM een doelenboom opgesteld waarbij tevens de belangrijkste risicofactoren en migranten zijn genoemd.
Aan de hand van de zogenaamde 'kans x effect'-methode wordt jaarlijks door VGGM een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke risico's en een kwantificering daarvan. Bij benadering wordt er een indicatie gegeven van het voor de organisatie benodigde weerstandsvermogen. Dit weerstandsvermogen wordt gevormd door de totale impact van de gekwantificeerde risico's te relateren aan de weerstandscapaciteit (zijnde het beschikbare eigen vermogen).

Daarnaast ontvangen de deelnemende gemeenten gedurende het jaar tussenrapportages van VGGM waarin wordt stilgestaan bij de actuele ontwikkelingen en de verwachtingen met betrekking tot de risico's worden beschreven.

Zowel de burgemeester als de wethouder publieke gezondheid zijn lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van VGGM. Het dagelijks bestuur en algemeen bestuur komen afzonderlijk van elkaar jaarlijks vijf keer bij elkaar. Onderwerp van gesprek is onder andere de P&C-cyclus. Begrotingen en jaarrekeningen worden daar vastgesteld. Ook inhoudelijke ontwikkelingen/ risico's worden daar gedeeld. Daarnaast is de wethouder publieke gezondheid deelnemer van de begeleidingscommissie programma Beter Bedrijfsvoeren.
Ondersteunende ambtenaren adviseren de burgemeester en wethouder als het gaat om de inhoud van de agenda. Deze ondersteunende ambtenaren zijn ook aangesloten op het controllersoverleg zoals eerder genoemd.

De raad krijgt de mogelijkheid om een zienswijze uit te brengen ten aanzien van de begroting en de jaarrekening van VGGM. Eventuele financiële risico's worden opgenomen in gemeentelijke risicoprofiel.

In de afgelopen jaren is gebleken dat deze beheersstrategie volstaat.

Recreatieschap Overbetuwe

Vestigingsplaats	Kerk - Avezaath
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S03 Economie
Doel verbonden partij	Het Recreatieschap heeft tot taak de gemeenschappelijke behartiging van de belangen van de deelnemende gemeenten op het terrein van de openluchtrecreatie en het toerisme in het rivierengebied.Samen met het Natuur- en Recreatieschap Lingegebied en het Recreatieschap Nederrijn, Lek en Waal wordt deelgenomen in de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied (handelsnaam Uiterwaarde). Uiterwaarde ontwikkelt de recreatiegebieden en land- en routegebonden voorzieningen in het rivierengebied en houdt ze in stand.
Deelnemers in samenwerking	Samen met de gemeenten Lingewaard en Overbetuwe heeft de gemeente Arnhem zitting in het bestuur van het Recreatieschap Overbetuwe. Het recreatieschap Overbetuwe is aandeelhouder van de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied.
Bestuurlijk belang	Vanuit de gemeente Arnhem participeren de portefeuillehouder toerisme en recreatie en raadslid Lea Manders in het algemeen bestuur van Recreatieschap Overbetuwe.
Financieel belang	Eigen vermogen en vreemd vermogen liggen bij de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierenland. Het Recreatieschap Overbetuwe beschikt niet over vermogen.
Eigen vermogen	Per 01-01-2023 €
	Per 31-12-2023 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023 €
	Per 31-12-2023 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2024 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024 €
Ontwikkelingen	Al jaren wordt er gewerkt aan de ontwikkeling van een kleinschalig vakantiepark met Ecolodges bij de Rijkerswoerdse Plassen. De beoogde locatie is Overbetuwe grondgebied, maar vanwege de nabijheid van Arnhemse woonwijken heeft Arnhem ook een belang. Dit plan ligt politiek uitermate gevoelig. Daarom is besloten een alternatief plan te ontwikkelen. In plaats van een vakantiepark wordt nu gesproken met ondernemers die een interactieve golfbaan en Airsoft willen realiseren. De planvorming volgt in 2023-2024.
Risico profiel	Laag
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Grondbeleid

In de paragraaf grondbeleid wordt een overzicht gegeven van de visie op het gemeentelijk grondbeleid en de uitvoering daarvan. Daarnaast worden een aantal specifieke ontwikkelingen van de afgelopen periode binnen het grondbedrijf besproken.

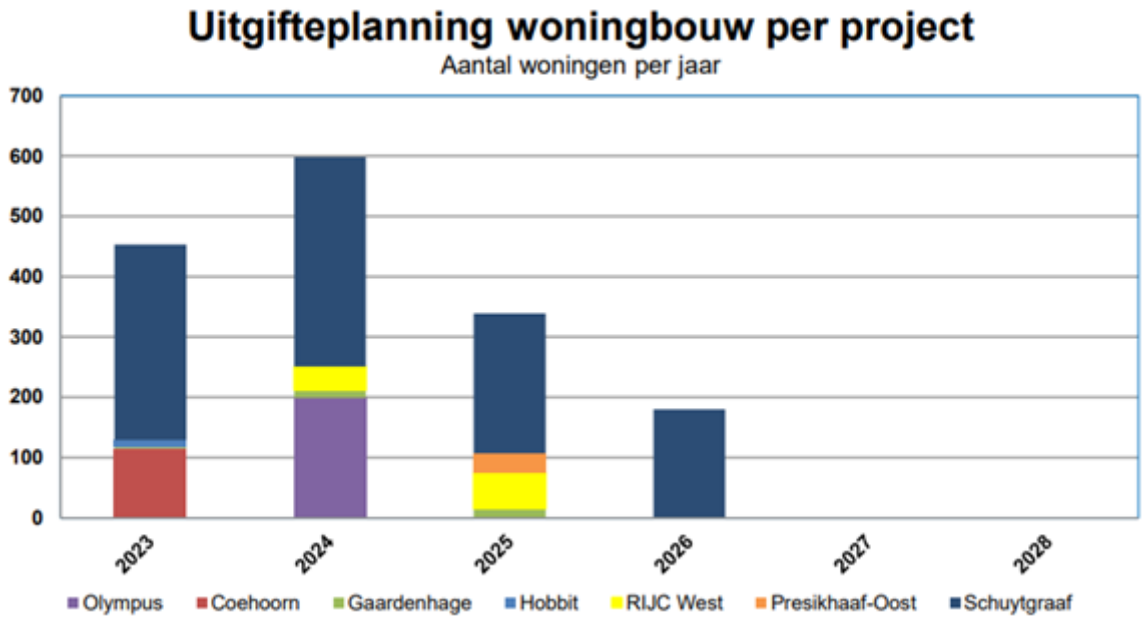
Visie op grondbeleid

De raad van gemeente Arnhem heeft in de eerste helft van 2023 de 'Nota grondbeleid 2023' vastgesteld. Gelet op de huidige ambities en doelstellingen vanuit de Woondeal Arnhem-Nijmegen 2020 (en de geactualiseerde woondeal van dit jaar) en de Omgevingsvisie is een actiever grondbeleid noodzakelijk. De keuze voor een actiever gemeentelijk grondbeleid vormt een trendbreuk met de gemeentelijke werkwijze in de afgelopen jaren.

Uitvoering van het beleid

Wonen

Zoals overeengekomen in de woondeal regio Arnhem – Nijmegen op 4 maart 2020[1] die herzien en aangescherpt is in mei 2023 met de woondeal 2.0[2], ligt er de opgave voor Arnhem om tot en met 2040 in totaal 16.000 woningen te bouwen. Onderstaande grafiek[3] laat daarbij zien wat de geplande uitgifte van woningen is binnen de bestaande woningbouwprojecten.

Gezien de grote woningbouw opgave en binnenstedelijke ambitie uit de omgevingsvisie zet de gemeente actief in de ontwikkeling van Spoorzone Oost. In Schaapsdrift en Rijnpark heeft de gemeente WVG gevestigd, worden objecten aangekocht en worden plannen voor de herontwikkeling uitgewerkt. Daarnaast worden binnenstedelijke projecten zoals Nijmeegseweg, Station Arnhem Zuid verder voorbereid. Voor de kansrijke gebieden zoals Arnhem West worden ontwikkelperspectieven opgesteld. Daarnaast faciliteert de gemeente ontwikkelingen die door ontwikkelaars worden opgepakt zoals Stadsblokken/Meinerswijk, Melkfabriek, Akzo-terrein. Ook is begin 2023 het ontwikkelperspectief en de gebiedsexploitatie Kronenburg vastgesteld.

In de alinea 'onrendabele top' wordt beschreven hoe deze plannen in het huidige woningbouwklimaat vormgegeven worden.

Kantoren

Arnhem heeft van oudsher veel kantoren. Het is belangrijk dat kantoorpanden op goede plekken in de stad beschikbaar blijven voor bedrijven. De beste plek is het stationsgebied Arnhem Centraal. Daar wordt geprobeerd extra kantoren te bouwen en daar mogen bestaande kantoren niet worden getransformeerd naar andere functies. Op minder goede plekken mogen kantoorpanden een andere functie krijgen. Bijvoorbeeld voor wonen. Er is

[1] Nijmegen (2020). Woondeal regio Arnhem-Nijmegen.
[2] Arnhem (2023). Woondeal 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen.
[3] FJP 2022. Financiële Jaarrapportage Projecten. Gemeente Arnhem.

immers nog steeds sprake van een mismatch op de Arnhemse kantorenmarkt. Dit vergroot de kans dat partijen investeren in bestaande kantoorpanden die op goede plekken liggen. Op die manier komen er in Arnhem meer moderne kantoren die duurzaam zijn én geschikt voor de nieuwe manier van werken.

Kleinschalige kantoorruimtes in het kader van wijkeconomie blijven mogelijk. In de Kantorennota 2022-2030, vastgesteld in mei 20234, is aangegeven welke kantoorlocaties toekomstbestendig zijn of met maatregelen toekomstbestendig te maken zijn. Er is in 2025-2026 een tussentijdse evaluatie voorzien van de Kantorennota, omdat dan onder andere duidelijker is wat de structurele effecten van Covid-19 zijn op het gebruik van en de vraag naar kantoren. Er is nog een beperkt aantal locaties of kavels waar de bouw van nieuwe kantoorpanden is voorzien.

Bedrijven

Het oppervlak aan bedrijventerreinen in Arnhem is relatief beperkt ten opzichte van andere steden van een vergelijkbare omvang. Arnhem beschikt op dit moment niet meer over uit te geven kavels ten behoeve van bedrijfsruimte op bedrijventerreinen. Het beschikbare aanbod bestaat dan ook uit bestaand vastgoed. Steeds meer zien we dat er ook wordt over gegaan op herontwikkeling van bedrijfspanden. Om de werkgelegenheid mee te laten groeien met de groei van de stad is het van belang dat bestaande bedrijventerreinen effectiever en efficiënter gebruikt gaan worden. Denk hierbij aan functies stapelen of bijvoorbeeld parkeren centraal regelen waardoor er meer ruimte ontstaat op kavels om bedrijfsmeters te realiseren.

In de vastgestelde Visie Werklocaties (2023) staat omschreven welke werkmilieus we toekennen aan de diverse bedrijventerreinen in Arnhem. Hiermee wordt richting gegeven aan de vormen van bedrijvigheid voor in de toekomst. Voor een aantal bedrijventerreinen geldt dat hierop extra verdieping noodzakelijk is. Zo wordt bijvoorbeeld gewerkt aan een ambitiedocument voor bedrijventerrein Het Broek.

Tevens zien we dat het percentage bedrijfsruimte in wijken verder afneemt, dit heeft ook effecten op de wijkeconomie. Om de wijk economie te stimuleren en werk en voorzieningen goed bereikbaar te houden voor inwoners is bedrijfsruimte in woonwijken van belang. Tevens zien we dat veel vormen van werk mengbaar zijn met wonen en niet noodzakelijkerwijs gehuisvest hoeven zijn op de schaarse grond op de formele bedrijventerreinen. Er wordt dan ook nadrukkelijker in gezet op benutten van milieuruimte op bedrijventerreinen én het toevoegen van bedrijfsruimte in woongebieden.

Binnen de bestaande niet-woningbouwprojecten is er voor kantoren, bedrijven en maatschappelijke functies de volgende uitgifte in vierkante meters gepland[5]:

Uitgifteplanning niet-woningbouw (in m2)

Project	Functie	2023	2024	2025	2026	2027	Totaal
Arnhem Centraal	Kantoren	0	4.000	0	0	0	4.000
Olympus	Maatschappelijk	0	3.275	0	0	0	3.275
Coehoorn	Comercieel/maatschappelijk	2.890	0	0	0	0	2.890
Kleefse Waard	Bedrijven	0	9.216	9.216	5.848	0	24.280
Fluvium	Bedrijven/maatschappelijk	0	3.786	2.188	0	0	5.974
Schuytgraaf	Maatschappelijk/commercieel	2.054	20	0	0	0	2.074
		4.944	20.297	11.404	5.848	0	42.493

Winstneming

Tussentijdse winst nemen op meerjarige grondexploitaties wordt beheerst door het voorzichtigheidsbeginsel[6]. Gemeenten moeten daarbij winsten op hun grondexploitaties nemen zodra er voldoende zekerheid is over het resultaat. De commissie BBV stelt dat er voldoende zekerheid over de grondexploitatie bestaat om winst te nemen indien er aan een drietal voorwaarden is voldaan:

1. Het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat
2. De grond (of het deelperceel) is verkocht
3. De kosten zijn gerealiseerd (winst naar rato van realisatie nemen)

4. Arnhem. Kantorennota 2022-2030. 2023.
5. FJP 2022. Financiële Jaarrapportage Projecten. Gemeente Arnhem.
6. BBV (2019). Vernieuwde notitie grondbeleid, pag. 25.

De hoeveelheid te nemen winst wordt berekend door het percentage kosten af te zetten tegen het percentage opbrengsten. En er wordt rekening gehouden met de onzekerheden in de grondexploitaties door de verwachte risico's van het project te beoordelen. Een eventueel positief saldo op opbrengsten wordt dan als winst genomen. Als hieruit blijkt dat een grondexploitatie niet winstgevend, maar verliesmakend is, moet hiervoor een voorziening worden opgenomen[7]

De eventuele winstneming dan wel verliesvoorziening wordt geraamd bij het opstellen van de Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP), zoals geactualiseerd op 1 januari 2023. Na vaststelling van het FJP bij de jaarverantwoording, worden de uitkomsten meegenomen in de begroting 2024. Winst wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Grex en bestemmingsreserve Stadsontwikkelfonds.

Onrendabele top

Hoe gemeente Arnhem omgaat met risico's en de relatie die dit heeft met het weerstandvermogen, wordt uitvoerig beschreven in de paragraaf weerstandvermogen. Ook wordt er in de nota grondbeleid beschreven hoe wordt omgegaan met project-specifieke risico's binnen de grondexploitaties. Los van de risico's die zich binnen een grondexploitatie voor kunnen doen, lopen we door alle ambities ook aan tegen een 'onrendabele top'.

Als het om woningbouw gaat, heeft de gemeente namelijk grote ambities, die ook overeengekomen zijn in de woondeal[8] De woningbouw moet (1) versnellen. Waarmee kosten naar voren gehaald worden. Het moet (2) betaalbaar zijn, waarbij 67% van de nieuwbouwprogramma's in het betaalbare segment gerealiseerd wordt. Er wordt (3) extra aandacht besteed aan het vormgeven van circulaire leefomgevingen, natuurinclusief en klimaatadaptief bouwen met behoud van groene ruimten. Er is (4) grootschalige samenhang nodig in de aanpak van sociaal-fysieke stadsvernieuwing. De opgave is om (5) binnenstedelijk te bouwen. En er moet (6) rekening gehouden worden met specifieke, kwetsbare doelgroepen.

Met alle ambities, zoals hierboven beschreven, kennen de grondexploitaties in voorbereiding vaak een (grote) onrendabele top. Waarbij de markt deze niet voor z'n rekening neemt. Dit maakt publieke financiering noodzakelijk. Het Rijk subsidieert daarom de woningbouwopgave, maar doet dit alleen door middel van cofinanciering. Dit vraagt om financiële middelen en innovatief denken van de gemeente om de woningbouwopgave, in samenwerking met andere partners, te realiseren.

Voor de Begroting 2024 wordt een stelselwijziging van het gemeentelijke Rioleringsplan (GRP) voorgesteld. Hierna zal de riool aanleg toegerekend worden aan het GRP in plaats van aan de grex zoals tot op heden het geval is. De aanleiding hiervoor is de binnenstedelijke opgave voor woningbouw. Hierbij wordt er beperkter nieuwe riolering aangelegd en is het veelal het omleggen of vervangen van bestaande riolering, welke binnen het GRP opgenomen wordt.

Een andere ontwikkeling is de wijze waarop algemene en project-specifieke risico's worden bepaald en ten laste komen van het weerstandsvermogen. Jaarlijks worden de risico's binnen grondexploitaties geanalyseerd en geactualiseerd. Er wordt uitgezocht of er andere manieren zijn waarop de risico's van grondexploitaties opgenomen kunnen worden in het weerstandsvermogen. Dit met de bedoeling om voortdurend tot een zo realistisch mogelijk beslag op het weerstandsvermogen van de gemeente te komen.

Strategisch bezit

De gemeente kan een (strategische) positie innemen op de grondmarkt of in een toekomstige ontwikkeling voordat een planologische beslissing of ander ruimtelijk besluit is genomen. De aankoop wordt gedaan met een concreet doel of eindresultaat, waarbij de gemeente de realisatie van de ambities denkt te bereiken door een actieve rol. In de nota grondbeleid is het afwegingskader beschreven. Bij vaststelling van de nota grondbeleid 2023 is hierover besloten de totale boekwaarde van het totale strategisch bezit te verhogen van € 50 miljoen naar € 100 miljoen. Waarbij het mandaat van het college tot het aankopen van gronden en vastgoed verhoogd is van € 25 miljoen naar € 50 miljoen per jaar.

Met een huidig saldo van € 18,7 miljoen aan strategische gronden en vastgoed, is er de bewegingsvrijheid om strategische aankopen te doen ten behoeve van de woningbouwopgave. Vanwege het voeren van een actiever grondbeleid in relatie tot de woningbouwopgave en de voorkeursrechten die spelen in Schaapsdrift en Rijnpark,

7. BBV (2019) Vernieuwde notitie grondbeleid, pag. 9.
8. Arnhem (2023). Woondeal 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen.

en de aankopen die bij vaststelling van Spoorzone Arnhem-Oost zullen plaatsvinden, is de verhoging van het aankoopbedragen en de totale boekwaarde van waarde om met passende snelheid te kunnen handelen.

Activeren van plankosten

Voordat een grondexploitatie wordt vastgesteld, worden kosten gemaakt voor onderzoek en inzet van ambtelijke capaciteit. Onder bepaalde voorwaarden biedt het BBV daarbij de mogelijkheid om deze kosten (plankosten) gedurende maximaal vijf jaar te activeren. Daarmee drukken ze als last niet op de exploitatie van de gemeente.

In de nieuwe nota Grondbeleid 2023 is deze werkwijze uitgewerkt en daarmee door de raad goedgekeurd om toe te passen in Arnhem. Door plankosten te activeren en later toe te rekenen aan een grondexploitatie blijven de totale kosten per project inzichtelijk. Dit geeft de raad een beter beeld van de totale businesscase van een project. Daarnaast kunnen de geactiveerde kosten, doordat ze projectgebonden zijn, in aanmerking komen voor cofinanciering. Voor 2024 zal het maximaal te activeren bedrag € 2 miljoen bedragen.

Investeringen

De raad autoriseert op grond van zijn budgetrecht de middelen voor de beleidsuitvoering. Hieronder vallen ook de investeringen. Investeringen vragen, anders dan reguliere begrotingsposten, meerjarig budgetruimte en dienen afzonderlijk te worden vastgesteld door de raad. In de Verordening financieel beleid en beheer van de gemeente Arnhem is opgenomen dat de raad de investeringsruimte autoriseert met het vaststellen van de begroting.

Inleiding

In het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) wordt expliciet aandacht gevraagd voor de investeringen. In artikel 20 van het BBV staat dat de uiteenzetting van de financiële positie een raming moet bevatten voor het begrotingsjaar van de financiële gevolgen van het bestaande en het nieuwe beleid dat in de programma's is opgenomen. Afzonderlijke aandacht moet hierbij worden besteed aan de investeringen.
Naast de wettelijke taak om specifiek aandacht te besteden aan de investeringen is er ook bestuurlijk veel behoefte aan transparantie rond de gemeentelijke investeringsportefeuille. In deze paragraaf wordt de investeringsplanning 2023 – 2027 toegelicht.

Beleid

Het huidige meerjarig investeringsplan is een gedetailleerd plan waarin afzonderlijke investeringen per programma zijn gerangschikt. Hiermee hebben gemeentebestuur en management een middel in handen om goed onderbouwde afwegingen te maken en de realisatie van investeringen door de tijd nauwgezet te volgen.
In deze investeringsplanning is het voor de gemeenteraad mogelijk om investeringen over de programma's tegen elkaar af te wegen om, wanneer nodig, ruimte te creëren voor de ambities met onze stad. De gemeente beschikt daarnaast over een gedetailleerde afschrijvingstabel met daarbij een aangescherpte set van regels rond activering van investeringen.

Investeringen 2023-2027

De investeringsplanning 2023 - 2027 hieronder bevat naast de geplande investeringen in de periode 2024 - 2027 de geactualiseerde jaarschijf 2023 uit het MIP 2023 - 2027. Omdat het geactualiseerde overzicht leidt tot andere kapitaallasten in 2024 dan oorspronkelijk begroot in de Begroting 2023, wordt ook deze jaarschijf ter goedkeuring en vaststelling aan de gemeenteraad voorgelegd.
De voorgenomen investeringen bestaan uit programma- als de bedrijfsvoeringsinvesteringen.
Bedrijfsvoeringsinvesteringen betreffen veelal de reguliere vervanging van bedrijfsmiddelen, zoals het vervangen van de computers, de ICT-infrastructuur, meubilair en dergelijke. De programma-investeringen betreffen naast de reguliere investeringen (zoals in wegen, verkeer en riolering) voornamelijk de voorgenomen investeringen in gebouwen. Voor de investeringen in gebouwen die meer dan € 2 miljoen bedragen, is onderaan de tabel in overeenstemming met de financiële verordening een toelichting opgenomen over de risico's en de belangrijkste beheersingsmaatregelen.
Investeringen in de grondexploitatie en in grootschalige projecten zijn in de meerjarenprogramma raming niet opgenomen. Hierover vindt besluitvorming plaats in de gemeenteraad op basis van afzonderlijke raadsvoorstellen.

Meerjareninvesteringsplan (MIP) Gemeente Arnhem 2023-2027

Nr.	Programma	Omschrijving investering	E / M*	Investeringsbedragen				
	Omschrijving		nut	2023 geactua-liseerd	2024	2025	2026	2027
Bedragen x €1.000								
S00	**Bestuur, dienstverlening en financiën**	Huisvesting en facilitaire zaken	E	5.828	7.970	7.139	1.884	2.186
		ICT	E	500	500	500	500	500
S02	**Bereikbaarheid**	Wegen en verkeer ontwikkeling	M	9.492	14.052	10.579	11.359	1.758
		Verkeersregelinstallaties	M	828	826	826	826	826
		Overige Mobiliteit & OR beheer	M	2.373	656	10.560	0	31
		Wegen beheer en groot onderhoud	M	3.476	5.438	3.815	3.815	3.815

		Kunstwerken	M	917	767	767	767	767
		Openbare verlichting Overige	M	2.732	4.997	1.809	1.770	1.770
		Parkeerexploitatie	E	5.757	1.120	555	277	201
S03	**Economie**	Brandstore	M	250	0	0	0	0
S04	**Onderwijs**	Overige huisvesting onderwijs	E	14.608	3.382	898	645	784
		Huisvesting Primair onderwijs	E	26.638	3.668	25.867	12.109	6.217
		Huisvesting Secundair/primair onderwijs	E	0	0	7.378	0	0
		Huisvesting Speciaal onderwijs	E	0	8.652	5.066	0	0
		Natuur milieu educatie	E	0	0	50	44	0
S05	**Cultuur**	Culturele basisvoorzieningen en activiteiten	E	353	7.144	0	72.732	727
		Erfgoed archeologische beeldkwaliteit	E	39	0	30	0	0
S08	**Welzijn en inclusie**	Inclusie integratie antidiscriminatie	E	500	500	500	500	0
		Asiel- en vluchtelingenzaken	E	8.470	0	0	0	0
S09	**Gezondheid en sport**	Overige Binnensport en huisvesting	E	3.120	188	257	326	187
		Overige algemene publieke gezondheidszorg	E	131	91	83	0	221
		Overige Buitensport	E	920	0	0	0	0
		Zwembad Valkenhuizen	E	1.758	0	0	0	0
S10	**Klimaat, energie en milieu**	Energy Made in Arnhem (EMIA) - Luchtagenda	E	757	0	0	0	0
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	Ruimtelijke ontwikkeling en beheer	M	0	0	338	0	331
S12	**Wonen en leefomgeving**	Havenbeheer	M	0	597	0	0	0
		Parken & bossen	E	200	110	65	65	65
		Vastgoed stedelijk groen	E	50	0	0	0	0
		Groen	E	0	604	0	0	0
		Bomenplan	E	1.367	1.403	1.060	1.060	460
		Overige Afval	E	419	65	71	71	71
		Afvalbeheer	E	2.329	2.823	3.543	1.772	1.772
		GRP Initatieffase	E	8.732	12.400	10.908	10.908	10.908
				102.544	**77.953**	**92.664**	**121.430**	**33.597**

') *Economisch- / Maatschappelijk nut*

Toelichting investeringen in gebouwen

Vernieuwing Stadstheater	
Programma	S05 Cultuur Vernieuwing Stadstheater
	In oktober 2022 en januari 2023 heeft de gemeenteraad besluiten genomen over de vernieuwing van het Stadstheater. Gekozen is voor een volledige vernieuwing van het Stadstheater. en daarvoor middelen beschikbaar te stellen:
Betrokkenen	Musis & Stadstheater Arnhem (MSA)
Planning	Realisatie in 2026, heropening in 2027

Raming	Investeringskrediet: € 62,3 mln voor het gebouw en € 10,4 mln voor een bijdrage aan de vernieuwing van de theatertechniek en inrichting.
Beschikbare middelen	In de begroting zijn de benodigde financiële middelen beschikbaar om de kosten voor de vernieuwing van het stadstheater te dekken.

Speciaal onderwijs, Vredenburg en Kronenburg, De Piramide	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor De Piramide op de locatie aan de Groningensingel.
	De directie en teams van de Piramide en Horizon hebben besloten om samen te gaan werken. Vanwege de verwevenheid van de twee schoolgebouwen is de vervangende nieuwbouw en uitbreiding een bouwkundige uitdaging. Het gevolg hiervan is dat de planvorming meer tijd heeft gekost dan voorzien. Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen.
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,9 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,9 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Malburgen, Mozaïek en Johannes	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor een tweetal scholen (Mozaïk en Johannes)
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores, Delta
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 7,5 mln.
Beschikbare middelen	€ 7,5 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Malburgen, Mozaïek en Parcival	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Mozaïek (Zwanebloem) en Parcival in Arnhem zuid
	De planvorming voor deze nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 8,5 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Flores, Vrije school Altea
Planning	Realisatie in 2026
Raming	Investering: 8,5 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Nieuwbouw Sporthal, Malburgen, Fluitekruidstraat	
Programma	De gymzaal aan de Fluitekruidstraat is een gymzaal annex activiteitengebouw in eigendom van de gemeente Arnhem en dat wordt beheerd door Sportbedrijf Arnhem. De gymzaal wordt vervangen door nieuwbouw.
Betrokkenen	Volkshuisvesting Arnhem en Sportbedrijf Arnhem
Planning	Realisatie in 2024
Raming	Investering: 2,6 mln.
Beschikbare middelen	€ 2,6 mln. Is reeds beschikbaar gesteld. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Alteveer/Cranenvelt, De Zyp	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Basisschool De Zyp
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,6 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,6 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Heiejnoord, Vrije school Parcivalschool-Noord	
Programma	Renovatie en vervangende nieuwbouw voor Vrije school Parcivalschool, vestiging Noord.
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Stichting vrije scholen Athena
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 12,1 mln.
Beschikbare middelen	€ 12,1 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Centrum, De Sterrenkring	
Programma	Renovatie of vervangende nieuwbouw voor Jenaplanschool De Sterrenkring
	Deze renovatie/nieuwbouw is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,0 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,0 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Centrum, De Binnenstad

Programma	Renovatie of vervangende nieuwbouw voor Montessori school De Binnenstad.
	De planvorming voor deze renovatie/nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 4,8 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,8 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Voortgezet onderwijs, Geitenkamp, GSG Guido	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Gereformeerde Scholengemeenschap Guido, vestiging Arnhem.
	Het project is in voorbereiding: een architect is geselecteerd en het ontwerp wordt gemaakt.. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 7 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Schoolbestuur vereniging Guido
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 7,4 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast
Randvoorwaarden	Bijdrage van schoolbestuur

Primair onderwijs, Geitenkamp, De Witte Vlinder	
Programma	Renovatie voor de Witte vlinder
	De planvorming voor deze renovatie is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 2,8 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Delta
Planning	Realisatie in 2026
Raming	Investering:€ 2,8 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Speciaal onderwijs, Spijkerkwartier, Dr. Bosschool en Stijgbeugel	
Programma	Koninklijke Kentalis verzorgt in Arnhem aan de Dr. P.C.M. Bosschool en De Stijgbeugel onderwijs voor kinderen en jongeren met een auditieve en/of communicatieve beperking. Daarnaast heeft zij voorzieningen voor diagnostiekbehandeling en begeleiding. Om haar activiteiten optimaal af te kunnen stemmen op de behoeften van de doelgroep heeft zij besloten tot het ontwikkelen van brede regionale Zorg Onderwijs Combinaties (ZOC) op verschillende locaties in Nederland, onder andere in Arnhem.
Betrokkenen	Kentalis
Planning	Realisatie in 2024
Raming	Investering: 8,7 mln.

Beschikbare middelen	Investeringskrediet van 8,7 mln
Randvoorwaarden	In convenant is afgesproken dat Kentalis een bijdrage doet voor renovatie Dr. Bosschool/De Stijgbeugel en tevens bijdrage in kader van frisse scholen. Vanwege vertraging is nog niet duidelijk of convenant daadwerkelijk zo zal worden uitgevoerd.

Subsidies

De gemeente Arnhem heeft per programma haar doelstellingen met de daarbij behorende beoogde effecten en resultaten geformuleerd. Deze doelen kunnen op verschillende manieren worden bereikt. Een van deze manieren is het verlenen van subsidies. Subsidies zijn financiële bijdragen aan inwoners en/of organisaties voor activiteiten die bijdragen aan de realisatie van de door de gemeenteraad vastgestelde beleidsdoelen van de gemeente.
In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de (verwachte) subsidieverlening in 2024.

Overzicht

Subsidies kunnen op verschillende manieren worden verleend:

1. Subsidies op basis van subsidieregelingen
Volgens de Algemene wet bestuursrecht mag een bestuursorgaan alleen subsidie voor activiteiten verstrekken op grond van een wettelijk voorschrift. Dat kan een rijksregeling, provinciale regeling of een gemeentelijke (subsidie)verordening zijn. Op basis van de Algemene Subsidieverordening Arnhem 2016 (ASV) zijn in Arnhem verschillende subsidieregelingen vastgesteld. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidieverstrekking. Aan de hand van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verdeeld en toegewezen aan de betrokken instellingen.

2. Begrotingssubsidies
Het is niet altijd zinvol om een aparte regeling op te zetten voor het verstrekken van een subsidie. Bijvoorbeeld wanneer er maar één instelling is die een bepaalde gesubsidieerde activiteit kan voeren. Voor die gevallen is in de Algemene wet bestuursrecht een uitzondering gemaakt. Wanneer in de begroting een subsidieontvanger vermeld staat én het bedrag waarop de subsidie ten hoogste kan worden vastgesteld, is geen nader wettelijk voorschrift nodig. Met name de subsidies aan grote organisaties worden op deze wijze verstrekt.

Als het bij onvoorziene omstandigheden wenselijk is om een subsidie te verstrekken, maar zowel een subsidieregeling als een begrotingssubsidie behoren niet tot de mogelijkheden, biedt de wet daarnaast onder andere de mogelijkheid om op incidentele basis subsidie te verstrekken.

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2023	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Subsidieregeling	10.582	9.360	9.410	9.341	9.341
STAD	*5.483*	*4.100*	*4.150*	*4.082*	*4.082*
WIJK	*5.099*	*5.260*	*5.260*	*5.260*	*5.260*
Begroting	89.399	91.930	86.945	86.250	86.497
STAD	*66.574*	*69.063*	*64.008*	*63.397*	*63.870*
WIJK	*22.825*	*22.867*	*22.937*	*22.852*	*22.627*
Incidenteel	5.389	1.489	1.104	914	914
STAD	*2.325*	*576*	*625*	*435*	*435*
WIJK	*3.064*	*914*	*479*	*479*	*479*
Totaal Subsidies	**105.370**	**102.779**	**97.459**	**96.505**	**96.752**

In bovenstaande tabel is de voor 2024 begrote subsidieverstrekking per grondslag weergegeven, op basis van gegevens per augustus 2023.

Het begrote bedrag aan te verstrekken subsidies met de grondslag **begroting** ligt enigszins (2,8%) hoger dan in 2023. Voor een verdere toelichting op de subsidies met de grondslag begroting, wordt verwezen naar het onderdeel 'Begrotingssubsidies' in deze paragraaf.

Voor de **subsidieregelingen** geldt dat de in de tabel opgenomen begrote bedragen niet helemaal representatief zijn voor de budgetten die in de jaarschijven daadwerkelijk beschikbaar voor subsidieverstrekking op grond van een regeling (subsidieplafonds). Redenen hiervoor zijn:

- Het subsidieplafond van een regeling wordt door het college soms vastgesteld voor de gehele looptijd van een regeling. Het bedrag dat voor een bepaald jaar beschikbaar is hangt af van in hoeverre het plafond van de regeling al is 'uitgenut'. Pas na afloop van het lopende jaar (2023) wordt de begroting van het komende jaar (2024) hierop aangepast;
- Voor de regelingen waarbij het college jaarlijks het plafond opnieuw vaststelt, is pas eind 2023 bekend wat de hoogte van het plafond voor 2024 is;
- Gedurende het jaar kunnen door het college nieuwe regelingen worden ingesteld. Middelen hiervoor worden gedekt uit regulier programmabudget, of onttrokken aan een bestemmingsreserve.

Voor een overzicht van de in 2024 lopende subsidieregelingen wordt verwezen naar het onderdeel 'Subsidieregelingen' in deze paragraaf.

Gezien de aard (onvoorziene omstandigheden) geldt voor **incidentele subsidies** dat deze voorafgaand aan het boekjaar lastig te begroten zijn. Enkel in die gevallen waarbij de subsidie meerjarig (voor een beperkt aantal jaar) wordt toegekend, is vooraf duidelijk dat deze verstrekt gaat worden. Het in de begroting opgenomen bedrag voor incidentele subsidieverstrekking betreft dan ook grotendeels een nog niet aan specifieke organisaties gelabeld budget, dat gedurende het jaar ingezet kan worden voor het verstrekken van incidentele subsidies.

Subsidieregelingen

In Arnhem wordt een deel van de subsidies verleend op basis van een subsidieregeling. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidieverstrekking. Op basis van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verleend aan de betrokken instellingen.

Ten tijde van het opstellen van deze begroting is van onderstaande regelingen bekend dat deze actueel zijn in 2024:

- AANjaagfonds
- Aanpak voortijdig schoolverlaten
- Amateurkunstregeling
- Burgerkracht
- Circulaire initiatieven
- Collectieve aanpak particuliere woningen Arnhem-Oost (SEWA)
- Creatieve bedrijfsverzamelgebouwen
- Groenblauwe initiatieven
- Duurzame projecten
- Energiecompensatie maatschappelijke organisaties
- Energiebesparing Ondernemers en Maatschappelijke Instellingen
- Herdenking slavernij en antiracisme
- Non formele educatie regio midden-Gelderland
- Preventie huiselijk geweld en kindermishandeling
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 1; Publieksevenementen, producties en presentaties
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 2; Culturele producties en presentaties en culturele festivals
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 3, Artistieke producties en presentaties en artistieke festivals
- Scouting
- Sport
- Stimuleringsregeling inzet conciërges basisscholen
- Voorschools aanbod
- Wijkinitiatieven

Begrotingssubsidies

In onderstaande lijsten zijn de namen opgenomen van organisaties die naar verwachting in 2024 begrotingssubsidie ontvangen, met daarbij het geraamde bedrag per wijk- en stadsprogramma en op totaal niveau.
Met het vaststellen van de begroting wordt per organisatie het maximale bedrag (de lijst op totaalniveau) aan begrotingssubsidie voor 2024 bepaald. Binnen het maximale bedrag mag het college (programmamanager in mandaat) besluiten over het verstrekken van begrotingssubsidie.

Ten tijde van het opstellen van deze begroting dienen de subsidieaanvragen voor 2024 nog te worden ingediend en toegekend. De begrote bedragen kunnen naar aanleiding hiervan nog wijzigen.
Bij wijziging van activiteiten door de subsidieontvanger wordt het bedrag aan begrotingssubsidie hiermee in lijn gebracht en naar boven of beneden bijgesteld t.o.v. 2023. Er kan ook de wens zijn om een begrotingssubsidie te verstrekken aan een organisatie die niet eerder begrotingssubsidie heeft ontvangen, of om juist de begrotingssubsidie aan een organisatie stop te zetten.
In (vrijwel) alle gevallen betreft het bij de hiervoor beschreven situaties het omzetten van regulier programmabudget in subsidiebudget en vice versa, of om een verschuiving van subsidiebudget van de ene naar de andere organisatie. De gevolgen van beide wijzigingen voor het financieel beeld zijn neutraal.
De toename in het begrote bedrag aan begrotingssubsidie voor 2024 ten opzichte van 2023 die bij veel organisaties te zien is, is te verklaren door de beschikbaar gestelde compensatie voor loon- en prijsstijgingen. Bij het onderdeel 'Ontwikkelingen' wordt deze compensatie verder toegelicht. Op opvallende mutaties wordt hierna een toelichting gegeven.

In bovenstaande lijst is ook de ontvanger '*Subsidies alg'* opgenomen. Deze fictieve ontvanger wordt in de administratie gebruikt voor budget dat nog niet voor een specifieke organisatie bestemd is. De toename in het begrote bedrag ten opzichte van 2023 kan verklaard worden door de extra compensatie die toegekend is als gevolgd van de hoge huurindexatie. Deze compensatie zal later nog verdeeld worden over de diverse organisaties.

Leger des Heils
Er is een toename in het aantal dakloze bezoekers. Hierdoor is een structurele personele krapte ontstaan en wordt er samen met het Leger des Heils momenteel gezocht naar een nieuwe locatie voor woonplekken met ambulante begeleiding voor dakloze gezinnen. De verwachting is dat deze uitbreiding voor de periode vanaf 2023 voor de komende jaren nodig is.

St. Sonsbeek & State of Fashion
In 2024 wordt € 250.000 aan extra middelen beschikbaar gesteld om een stevige jubileumeditie neer te zetten.

Sportbedrijf
Het Sportbedrijf kent een tekort op de begroting. Dit probleem is structureel en de gemeente verstrekt daarom aanvullende subsidie aan het Sportbedrijf. Voor 2024 gaat het om een bedrag van € 2,8 miljoen als gevolg van onder meer hogere energielasten. Daarnaast wordt het aantal buurtsportcoaches uitgebreid met 3FTE.

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2023	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Begroting	89.399	91.930	86.945	86.250	86.497
Arnh Platf Chronisch zieken Gehand	*133*	*135*	*135*	*135*	*135*
Arnhems Fed van Muziekgezelschappen	*6*	*6*	*6*	*6*	*6*
Arnhemse Sport Federatie	*13*	*13*	*13*	*13*	*13*
Bijzonder in Arnhem	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Centrum voor Activerend Werk	*361*	*372*	*372*	*372*	*372*
Coöperatie Dorpsplatform Elden U.A	*6*	*7*	*7*	*7*	*7*
Courage Events	*30*	*31*	*31*	*31*	*31*
De Helling Exp.Werkplaats	*95*	*99*	*99*	*99*	*99*
De Nieuwe Oost	*90*	*89*	*89*	*89*	*89*
Diverzo, COC Midden-Gelderland	*11*	*12*	*12*	*12*	*12*
Dorpsraad Schaarsbergen	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
Elderveld Wijkplatform	*16*	*0*	*0*	*0*	*0*
Expertise Centrum Samenleving	*21*	*21*	*21*	*21*	*21*
Indigo	*18*	*15*	*15*	*15*	*15*
IVIO-Opleidingen	*230*	*232*	*232*	*232*	*232*
Kluppluz BV	*473*	*493*	*493*	*493*	*493*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Leger des Heils Gelderland	*528*	*1.035*	*1.235*	*735*	*735*
LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	*26*	*27*	*27*	*27*	*27*
Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp	*396*	*397*	*397*	*397*	*397*
MEE Gelderse Poort	*143*	*150*	*150*	*150*	*150*
Oprecht BV	*550*	*574*	*574*	*574*	*574*
Pactum	*1.910*	*1.932*	*1.932*	*1.932*	*1.932*
Pro Persona Arnhem	*157*	*164*	*164*	*164*	*164*
Reg Opleids.centr Graafschap College	*41*	*41*	*41*	*41*	*41*
REIJE Energiediensten BV	*80*	*0*	*0*	*0*	*0*
RIBW. Arnhem & Veluwe Vallei	*304*	*301*	*301*	*301*	*301*
Rijn Ijssel Roc	*1.300*	*1.311*	*1.311*	*1.311*	*1.311*
Rooms Kathol Parochie St. Eusebius	*12*	*11*	*11*	*11*	*11*
Scalabor	*561*	*365*	*405*	*322*	*99*
SIMON scholen	*83*	*84*	*84*	*84*	*84*
Slachtofferhulp Nederland, Reg Oost	*34*	*36*	*36*	*36*	*36*
Sportbedrijf Arnhem BV	*18.071*	*20.911*	*18.111*	*17.998*	*17.998*
St StartClub Arnhem	*45*	*0*	*0*	*0*	*0*
ST Toneelgroep Oostpool	*75*	*71*	*71*	*71*	*71*
St Vrienden van de Ernemse Optog	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
St. Airborne Museum	*269*	*273*	*273*	*273*	*273*
St. Airborne Region	*82*	*86*	*86*	*86*	*86*
St. BBA	*110*	*112*	*112*	*112*	*112*
St. Beheer Wijk Sportac Vredenburcht	*56*	*56*	*56*	*56*	*56*
St. Bewoners Spijkerkwartier	*38*	*40*	*40*	*40*	*40*
St. Bewoners Vredenburg	*18*	*19*	*19*	*19*	*19*
St. Bewonersplatform Rijkerswoerd	*34*	*36*	*36*	*36*	*36*
St. Biz Korenkwartier	*119*	*124*	*124*	*124*	*124*
St. Bouwspeelplaats De Leuke Linde	*108*	*161*	*161*	*161*	*161*
St. Bridge to Liberation	*615*	*642*	*27*	*27*	*327*
St. CASA	*23*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Citymarketing Arnhem	*350*	*355*	*355*	*355*	*355*
St. Culturele Evenementen Arnhem	*39*	*38*	*38*	*38*	*38*
St. De Blauwe Wij(k) Economie	*150*	*150*	*0*	*0*	*0*
St. De Innovatiefabriek Arnhem	*52*	*54*	*54*	*54*	*54*
St. De Instap	*248*	*259*	*259*	*259*	*259*
St. De Klup	*16*	*17*	*17*	*17*	*17*
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	*391*	*394*	*394*	*394*	*394*
St. Energiebank Regio Arnhem	*1.539*	*450*	*0*	*0*	*0*
St. Entrea Lindenhout	*170*	*177*	*177*	*177*	*177*
St. Eusebius	*341*	*356*	*356*	*356*	*356*
St. Fashion Festival Arnhem	*52*	*54*	*54*	*54*	*54*
St. Flores Onderwijs	*744*	*750*	*750*	*750*	*750*
St. Focus Filmtheater	*702*	*691*	*691*	*691*	*691*
St. Gym & Turnen Arnhem	*146*	*147*	*147*	*147*	*147*
St. Halt, team Gelderland	*22*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Het Droombankje	*291*	*304*	*304*	*304*	*304*
St. Het Huis van Puck	*231*	*229*	*229*	*229*	*229*
St. Humanitas	*52*	*55*	*55*	*55*	*55*
St. Inloophuis Sint Marten Klarendal	*31*	*31*	*31*	*31*	*31*
St. Introdans	*126*	*125*	*125*	*125*	*125*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
St. IrisZorg	*5.028*	*5.090*	*5.090*	*5.090*	*5.090*
St. Jacobiberg	*241*	*238*	*238*	*238*	*238*
St. Jeugdland	*71*	*74*	*74*	*74*	*74*
St. KAB Posttheater	*216*	*214*	*214*	*214*	*214*
St. Kentalis Zorg	*133*	*139*	*139*	*139*	*139*
St. Koningsdag Arnhem	*10*	*10*	*10*	*10*	*10*
St. Kruispunt	*254*	*258*	*318*	*318*	*318*
St. Leergeld Arnhem	*81*	*84*	*84*	*84*	*84*
St. Luxor Live	*452*	*448*	*448*	*448*	*448*
St. Moviera	*3.794*	*3.787*	*3.787*	*3.787*	*3.787*
St. Museum Arnhem	*4.650*	*4.670*	*4.670*	*4.670*	*4.670*
St. Musis en Stadstheater	*7.838*	*7.770*	*7.770*	*7.770*	*7.770*
St. Natuurcentrum Arnhem	*2.112*	*2.140*	*2.140*	*2.140*	*2.140*
St. Ome Joop's Tour	*22*	*23*	*23*	*23*	*23*
St. Omstand	*50*	*52*	*2*	*2*	*2*
St. Ondernemersfonds Arnhem	*380*	*380*	*380*	*380*	*380*
St. Ontwerp Platform Arnhem	*21*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Pas	*2.208*	*2.227*	*2.227*	*2.227*	*2.227*
St. Peutercentra Arnhem	*154*	*156*	*156*	*156*	*156*
St. Phion	*74*	*73*	*73*	*73*	*73*
St. Platform Binnenstad Arnhem	*56*	*56*	*56*	*56*	*56*
St. PRAGO	*109*	*110*	*110*	*110*	*110*
St. Present	*22*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Productiehuis Plaatsmaken	*204*	*202*	*202*	*202*	*202*
St. Rijnstad	*8.172*	*7.588*	*7.588*	*7.588*	*7.588*
St. Rijnstate Ziekenhuis	*55*	*57*	*57*	*57*	*57*
St. Rozet	*9.840*	*9.783*	*9.783*	*9.783*	*9.783*
St. Sinterklaasintocht Arnhem	*3*	*3*	*3*	*3*	*3*
St. SLAK	*219*	*217*	*217*	*217*	*217*
St. Sonsbeek & State of Fashion	*957*	*1.234*	*484*	*484*	*484*
St. Sportcentrum Rijkerswoerd	*549*	*555*	*555*	*555*	*555*
St. Stoelenproject De Duif	*263*	*267*	*327*	*327*	*327*
St. Streekomroep Middel Gelderland	*238*	*241*	*241*	*241*	*241*
St. VanHarte	*9*	*10*	*10*	*10*	*10*
St. Veilig Thuis Gelderland Midden	*3.152*	*3.191*	*3.191*	*3.191*	*3.191*
St. Viering Nat Feest en Gedenkdagen	*22*	*23*	*23*	*23*	*23*
St. Vitale Verbindingen	*191*	*193*	*193*	*193*	*193*
St. Vitesse Betrokken	*81*	*84*	*84*	*84*	*84*
St. Vluchtelingenwerk Nederland	*513*	*529*	*529*	*529*	*529*
St. Vluchtelingenwerk Oost-Ned	*16*	*0*	*0*	*0*	*0*
St. Vrijwillige Terminale Zorg Arnh	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
St. Welzijn Ouderen Arnhem	*2.293*	*2.323*	*2.323*	*2.323*	*2.323*
St. Wonen in Kronenburg Appelgaard	*12*	*12*	*12*	*12*	*12*
St. Zwembad Klarenbeek	*351*	*355*	*355*	*355*	*355*
Stichting Buddy to Buddy Arnhem	*57*	*58*	*58*	*58*	*58*
Stichting De Driestroom	*125*	*131*	*131*	*131*	*131*
Stichting HAN Hydromotive	*10*	*11*	*11*	*11*	*11*
Stichting Het Huurdershuis	*54*	*56*	*56*	*56*	*56*
Stichting Schakel025	*136*	*132*	*132*	*132*	*132*
Subsidies Alg	*272*	*814*	*284*	*284*	*454*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Toerisme veluwe arnhem nijmegen	*379*	*383*	*383*	*383*	*383*
Voedselbank Arnhem	*30*	*31*	*31*	*31*	*31*
Vrijwilligersgala On Ganse	*31*	*32*	*32*	*32*	*32*
Wijkvereniging Angerenstein	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
Wijkvereniging De Oostelaar	*18*	*16*	*16*	*16*	*16*
Wijkvereniging Elderveld	*16*	*17*	*17*	*17*	*17*
Wijkvereniging Molenbeke	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Wijkvereniging Paasberg Wellenstein	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Wijkvereniging Schuytgraaf	*19*	*17*	*17*	*17*	*17*
Youth for Christ Nederland	*90*	*93*	*93*	*93*	*93*
Zorgbelang Inclusief	*36*	*38*	*38*	*38*	*38*
Totaal Subsidies	**89.399**	**91.930**	**86.945**	**86.250**	**86.497**

Begrotingssubsidies per programma
De voor 2024 begrote omvang van de subsidieverstrekking met de grondslag begroting is € 91,9 miljoen. In onderstaande tabellen is de verdeling naar de programma's zichtbaar. De eerste tabel betreft de stedelijke programma's, de tweede tabel de wijkprogramma's.

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Bestuur, dienstverlening en financien	*27*	*28*	*28*	*28*	*28*
Veiligheid	*111*	*115*	*115*	*115*	*115*
Economie	*2.504*	*2.517*	*1.902*	*1.902*	*2.202*
Onderwijs	*3.829*	*3.992*	*3.846*	*3.846*	*3.846*
Cultuur	*26.369*	*26.745*	*25.747*	*25.747*	*25.917*
Participatie en armoedebestrijding	*119*	*115*	*84*	*86*	*89*
Zorg	*1.962*	*1.987*	*1.987*	*1.987*	*1.987*
Welzijn en inclusie	*16.335*	*16.467*	*16.765*	*16.265*	*16.265*
Gezondheid en sport	*13.549*	*16.499*	*13.534*	*13.421*	*13.421*
Klimaat, energie en milieu	*1.769*	*600*	*0*	*0*	*0*
Totaal Subsidies	**66.574**	**69.063**	**64.008**	**63.397**	**63.870**

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
WIJK	*22.825*	*22.867*	*22.937*	*22.852*	*22.627*
Totaal Subsidies	**22.825**	**22.867**	**22.937**	**22.852**	**22.627**

Ontwikkelingen
Kostenstijgingen bij subsidiepartners
Om onze subsidiepartners tegemoet te komen bij de sterk gestegen lonen en prijzen in 2022 is een aanvullende compensatie over 2022 toegekend bij subsidieverstrekking 2023 aan gesubsidieerde partijen die dit nodig

hadden. Gelet op de onzekerheid omtrent toekomstige kostenontwikkelingen is deze compensatie alleen incidenteel toegekend. Daarnaast geldt een structurele compensatie voor de verwachte loon- en prijsstijgingen in 2023. Ook in 2023 hebben sommige partners al aangegeven dat ze zonder extra subsidie gezien de sterk gestegen kosten niet in staat zullen zijn de afgesproken beleidsopdracht binnen het beschikbaar budget volledig uit te voeren of niet de kwaliteit kunnen leveren die de gemeente van hen gewend is. Voor gesubsidieerde culturele instellingen wordt (gedeeltelijke) compensatie indien nodig ook in 2023 incidenteel mogelijk. Hiertoe worden de coronamiddelen cultuur (zie Turap 2) geheel of gedeeltelijk ingezet. Deze incidentele compensatie staat los van de reguliere structurele compensatie voor loon- en prijsstijgingen van alle gesubsidieerde partijen in 2024 en verder.

Nieuwe wijze subsidiëring sociale basis
Om te zorgen dat we ook in de toekomst goede dingen kunnen doen voor de Arnhemmers, werken we in 2023 aan nieuw, flankerend beleid op Welzijn. Belangrijk daarbij is dat de gemeente de te verstrekken subsidies aan laat sluiten op wat we breder in het sociaal domein en specifiek in de sociale basis willen bereiken. Na de bespreking en besluitvorming gaan we het welzijnsbeleid implementeren. Dan zal ook duidelijk zijn wat de impact is op bestaande subsidies. Voor de tussenliggende periode gaan we bekijken welke onderdelen van de nieuwe aanpak al verwerkt kunnen worden in lopende subsidieafspraken.

Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

De openbaarheidsparagraaf is een recente toevoeging aan de Begroting 2024, voortvloeiend uit het besluit tot actieve openbaarmaking van informatie. Deze nieuwe verplichting is gericht op het verbeteren van de informatiehuishouding binnen overheidsinstanties, Bovendien vereist artikel 3.5 van de Wet open overheid (Woo) dat een bestuursorgaan in de jaarlijkse begroting en verantwoording specifieke aandacht besteedt aan zowel de beleidsvoornemens als de uitvoering van de Wet open overheid.

Inleiding

Transparantie en openbaarheid staat bij ons hoog in het vaandel. Een voortvarende en efficiënte uitvoering van de Wet open overheid (Woo) past hierbij. Deze wet is op 1 mei 2022 in werking getreden. Deze wet richt zich op een transparante overheid en vraagt een cultuurverandering rond de omgang met informatie. Bepaalde informatie moet verplicht en actief openbaar gemaakt worden. We volgen hierbij de landelijke planning waarbij de wettelijke verplichting per informatiecategorie gefaseerd zal worden ingevoerd. Kansen om te versnellen zullen we hierbij niet laten liggen.

Als organisatie hebben we een programmatische aanpak ontwikkeld voor de implementatie van de Woo op de lange termijn. Deze meerjarige aanpak is opgesteld om ervoor te zorgen dat we voldoen aan de vereisten van de Woo en dat we transparantie en openheid bevorderen. In deze begroting is extra geld gereserveerd voor extra capaciteit voor de beantwoording van de vragen (de zogeheten passieve openbaarmaking). We hechten veel waarde aan het informeren van de gemeenteraad over onze voortgang en plannen met betrekking tot de Woo. Om die reden wordt de raad periodiek op de hoogte gehouden van onze activiteiten en vorderingen. Jaarlijks informeren we onze (fundamentele) uitgangspunten, we blikken terug en kijken vooruit met betrekking tot een open overheid via een raadsinformatiebrief.

Onderdelen Woo

De Woo bestaat uit drie onderdelen:

1. De openbaarmaking op eigen initiatief (actieve openbaarmaking)
2. De openbaarmaking op verzoek (passieve openbaarmaking)
3. Verbetering van de informatiehuishouding

Voor 2024 staan hiervoor de volgende activiteiten gepland:

Ad. 1.

We gaan in 2024 actief aan de slag met het verder publiceren van informatie categorieën conform de Woo en volgen zoals eerder aangegeven het tijdspad dat door de landelijke overheid is opgesteld (actieve openbaarmaking). Deze categorieën hebben betrekking op verschillende soorten informatie die binnen de overheid worden gegenereerd en beheerd. Voorbeelden hiervan zijn beleidsdocumenten, besluiten, Woo-verzoeken. Daarnaast publiceren we jaarlijks proactief datasets aan de hand van de lijst die we jaarlijks via een raadsinformatiebrief kenbaar maken. Het proactief publiceren van datasets houdt in dat we regelmatig op eigen initiatief datasets beschikbaar stellen aan het inwoners, instellingen en ondernemingen (zie website: www.opendata.arnhem.nl)

Ad. 2.

We werken in 2024 verder aan het verbeteren van het tijdig afhandelen van de Woo-verzoeken (passieve openbaarmaking). We gaan aan de slag met een verdere kwaliteitsslag en met het ondersteunen en faciliteren van behandelaars. Dit doen we door middel van het verzorgen van onder andere workshops, actualiseren van handreikingen en modellen. Hiermee worden behandelaars meer ontzorgd. De aandacht zal ook gericht zijn op het stroomlijnen van het proces afhandeling Woo-verzoeken. We streven naar maximale transparantie, met behoud van de bescherming van persoonlijke gegevens. In de raadsbrief van 23 mei 2023 , ter beantwoording van artikel 44 vragen van de fractie van Volt, is meer specifiek ingegaan op de wijze van verbetering van de uitvoering van de Woo.

Ad. 3.

Om aan de nieuwe eisen te kunnen voldoen, moet onze gemeentelijke informatiehuishouding op orde zijn. We gaan essentiële aanpassingen doorvoeren in onze informatievoorziening met betrekking tot de Woo. Bijvoorbeeld, de informatie moet transparant zijn, zodat burgers gemakkelijk toegang hebben tot relevante documenten, zoals besluiten en beleidsstukken. Daarnaast moet de informatie duurzaam worden bewaard, zodat het op lange termijn beschikbaar blijft. Verder is het belangrijk dat persoonlijke gegevens beschermd worden en vertrouwelijk blijven, en dat er beveiligingsmaatregelen worden genomen om ongeautoriseerde toegang tot informatie te voorkomen. Ten slotte moet de informatie gestructureerd worden beheerd, met metadata (gegevens

over gegevens) en goede documentatie, zodat het gemakkelijk vindbaar en begrijpelijk is voor zowel interne medewerkers als externe belanghebbenden.

Cultuur, houding en gedrag

De Woo heeft niet alleen betrekking op de informatievoorziening en technische aspecten, maar ook op de houding, het gedrag en de cultuur binnen onze organisatie. Het gaat erom dat onze organisatie transparantie en openheid omarmt als fundamentele waarden. Dit houdt in dat medewerkers en leidinggevenden zich bewust moeten zijn van het belang van transparantie en openheid in hun werk en besluitvormingsprocessen. Het vereist een cultuur waarin informatie actief wordt gedeeld, toegankelijk is en begrijpelijk wordt gemaakt voor het publiek. Om de houding en het gedrag in overeenstemming te brengen met de Woo gaan investeren in bewustwordingsprogramma's en trainingen. Daarnaast is het van belang dat er een cultuur van vertrouwen en samenwerking heerst, waarin medewerkers zich veilig voelen om informatie te delen en kritische vragen te stellen.

Overig programmaplan

Overzicht lastenontwikkeling WOZ-waarde € 300.000	2023	2024	% Lasten-ontwikkeling
Onroerend zaakbelasting	€ 304	€ 323	6%
Rioolheffing	€ 139	€ 146	5%
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	14%
Totaal	**€ 739**	**€ 806**	**9%**

Algemene dekkingsmiddelen	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Treasury	-2.286	2.436	4.722
OZB-woningen	3.985	30.403	26.418
OZB niet-woningen	0	32.270	32.270
Belastingen overig	5	381	376
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0	542.349	542.349
Totaal	**1.704**	**607.839**	**606.135**

Overhead	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Overhead	81.658	3.923	-77.735
Totaal	**81.658**	**3.923**	**-77.735**

Heffing VPB	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Vennootschapsbelasting	600	0	-600
Totaal	**600**	**0**	**-600**

Onvoorzien	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Onvoorzien	1.000	0	-1.000
Totaal	**1.000**	**0**	**-1.000**

Deel 3 Financiële begroting

De financiële begroting is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

Overzicht van baten en lasten per programma
In het overzicht van baten en lasten wordt aangegeven tot welke bedragen de raad het college autoriseert door middel van het vaststellen van de begroting per programma.

Overzicht van geraamde incidentele baten en lasten
Tot de incidentele baten en lasten worden de lasten en baten gerekend die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen. Ook de post onvoorzien wordt tot de incidentele lasten gerekend.

Financiële Staten
- Geprognosticeerde balans;
- Verloop van reserves en voorzieningen;
- EMU-saldo 2024;
- Overzicht van geraamde baten en lasten per taakveld.

Vanuit het Besluit begroting en verantwoording (BBV) is ten behoeve van de onderlinge vergelijkbaarheid van gemeenten voorgeschreven om een taakveldenbegroting op te stellen.

Mutaties circulaires Gemeentefonds

Overzicht van baten en lasten per programma

		Lasten						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		218.629	219.679	232.969	227.554	224.404	225.389	226.417
Totaal		218.629	219.679	232.969	227.554	224.404	225.389	226.417
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	92.278	100.547	92.993	106.407	103.615	102.151	102.406
S01	Veiligheid	22.864	22.205	26.939	29.433	27.886	25.757	24.630
S02	Bereikbaarheid	21.574	29.718	31.485	33.080	30.692	31.401	31.756
S03	Economie	8.082	9.375	10.664	9.769	8.633	8.148	7.779
S04	Onderwijs	23.516	24.592	25.947	27.504	28.575	29.471	29.194
S05	Cultuur	36.171	38.750	44.042	41.509	40.688	40.655	45.355
S06	Participatie en armoedebestrijding	169.591	164.795	163.696	165.248	166.785	168.454	166.242
S07	Zorg	63.584	64.375	66.178	66.822	61.245	65.148	65.959
S08	Welzijn en inclusie	37.900	27.579	52.783	32.301	32.476	31.180	29.502
S09	Gezondheid en sport	25.265	24.684	25.316	29.048	25.567	25.304	25.119
S10	Klimaat, energie en milieu	5.912	5.663	15.841	22.677	17.975	15.644	14.770
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	25.993	51.668	64.001	49.142	46.829	32.015	23.250
S12	Wonen en leefomgeving	37.711	52.517	53.752	51.819	50.654	50.783	50.959
Totaal		570.442	616.469	673.638	664.758	641.621	626.111	616.920
Eindtotaal		789.071	836.148	906.607	898.473	869.610	850.141	839.402

		Baten						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma's								
WIJK		25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Totaal		25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	587.497	559.387	571.176	615.647	619.106	580.465	573.165
S01	Veiligheid	5.142	2.289	5.890	5.442	4.409	2.282	2.282
S02	Bereikbaarheid	7.263	9.529	9.532	9.488	9.442	9.396	9.351
S03	Economie	1.239	1.222	1.257	1.755	1.600	1.600	1.755
S04	Onderwijs	4.845	2.417	3.681	2.951	2.951	2.951	2.951
S05	Cultuur	8.059	7.524	8.707	8.872	8.423	8.423	8.423
S06	Participatie en armoedebestrijding	114.865	114.470	109.871	112.324	114.414	117.300	120.027
S07	Zorg	5.290	2.898	2.786	2.481	2.481	3.921	3.881
S08	Welzijn en inclusie	13.831	1.784	23.055	2.670	2.670	2.670	2.670
S09	Gezondheid en sport	5.589	3.398	3.690	3.778	3.778	3.717	3.717
S10	Klimaat, energie en milieu	1.224	1.032	10.529	11.337	7.236	4.659	8.786
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	16.572	45.341	52.497	39.661	42.629	33.303	22.085
S12	Wonen en leefomgeving	43.483	42.178	43.039	45.333	46.276	47.198	47.285
Totaal		814.899	793.468	845.711	861.739	865.414	817.884	806.378
Eindtotaal		840.894	819.763	873.291	891.298	894.627	847.063	835.525

		Exploitatieresultaat						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		192.634	193.384	205.390	197.994	195.191	196.209	197.270
Totaal		192.634	193.384	205.390	197.994	195.191	196.209	197.270
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	-495.219	-458.840	-478.183	-509.240	-515.491	-478.314	-470.759
S01	Veiligheid	17.722	19.916	21.049	23.991	23.477	23.475	22.348
S02	Bereikbaarheid	14.311	20.189	21.953	23.592	21.250	22.005	22.405
S03	Economie	6.844	8.153	9.407	8.014	7.034	6.548	6.024
S04	Onderwijs	18.671	22.175	22.265	24.554	25.625	26.520	26.243
S05	Cultuur	28.112	31.227	35.335	32.637	32.265	32.232	36.932
S06	Participatie en armoedebestrijding	54.726	50.326	53.825	52.924	52.371	51.154	46.215
S07	Zorg	58.293	61.477	63.391	64.341	58.763	61.227	62.078
S08	Welzijn en inclusie	24.069	25.796	29.728	29.631	29.806	28.510	26.832
S09	Gezondheid en sport	19.676	21.286	21.626	25.270	21.789	21.587	21.402
S10	Klimaat, energie en milieu	4.688	4.631	5.313	11.339	10.739	10.986	5.984
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	9.421	6.327	11.504	9.481	4.200	-1.287	1.164
S12	Wonen en leefomgeving	-5.772	10.339	10.713	6.485	4.378	3.585	3.674
Totaal		-244.457	-177.000	-172.073	-196.980	-223.793	-191.773	-189.458
Eindtotaal		-51.823	16.385	33.316	7.175	-25.017	3.078	3.877

		Toevoegingen aan reserves						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Totaal		6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	52.002	3.904	4.942	298	18.258	298	298
S01	Veiligheid	805	73	78	78	78	78	78
S02	Bereikbaarheid	8.936	13.742	15.162	11.494	11.569	11.392	11.271
S03	Economie	358	50	50	50	50	50	50
S04	Onderwijs	9.767	8.545	9.547	9.179	9.753	8.395	8.400
S05	Cultuur	4.282	3.204	3.451	3.567	1.040	1.040	1.040
S06	Participatie en armoedebestrijding	4.543	554	554	0	0	0	0
S07	Zorg	21.275	1.082	1.082	3.020	4.417	811	0
S08	Welzijn en inclusie	3.406	1.100	1.708	570	570	570	70
S09	Gezondheid en sport	773	418	431	431	431	431	431
S10	Klimaat, energie en milieu	7.103	10.000	10.715	38	0	0	0
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	5.107	10.000	11.436	25.134	4.345	7.315	5.559
S12	Wonen en leefomgeving	8.680	16.097	15.787	9.657	1.162	591	91
Totaal		127.036	68.768	74.943	63.517	51.672	30.971	27.288
Eindtotaal		133.264	75.388	81.659	65.233	53.388	32.688	29.029

		Ontrekkingen aan reserves						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		6.009	917	12.981	718	793	572	410
Totaal		6.009	917	12.981	718	793	572	410
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	52.002	56.594	59.236	12.074	251	8.192	2.739
S01	Veiligheid	805	397	1.136	572	400	404	50
S02	Bereikbaarheid	8.936	14.848	15.777	12.416	11.137	10.889	10.798
S03	Economie	358	0	0	200	0	0	0
S04	Onderwijs	9.767	7.913	8.039	8.343	9.354	9.733	10.124
S05	Cultuur	4.282	832	4.127	13.432	765	923	791
S06	Participatie en armoedebestrijding	4.543	0	3.833	642	0	0	0
S07	Zorg	21.275	81	996	1.253	680	898	3.016
S08	Welzijn en inclusie	3.406	200	3.618	124	535	538	535
S09	Gezondheid en sport	773	553	846	474	555	460	358
S10	Klimaat, energie en milieu	7.103	40	254	556	962	1.215	1.215
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	5.107	5.807	11.835	12.324	0	0	0
S12	Wonen en leefomgeving	8.680	3.591	5.507	8.379	2.539	1.941	2.873
Totaal		99.298	90.855	115.205	70.790	27.179	35.194	32.497
Eindtotaal		105.307	91.772	128.186	72.407	28.372	35.766	32.907

		Saldo Totaal						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		192.852	199.087	199.125	198.992	196.114	197.354	198.602
Totaal		192.852	199.087	199.125	198.992	196.114	197.354	198.602
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	-486.738	-511.530	-532.476	-521.016	-497.484	-486.208	-473.200
S01	Veiligheid	17.441	19.592	19.990	23.497	23.155	23.148	22.376
S02	Bereikbaarheid	15.127	19.083	21.338	22.670	21.683	22.507	22.878
S03	Economie	6.488	8.203	9.457	7.864	7.084	6.598	6.074
S04	Onderwijs	18.553	22.807	23.773	25.390	26.023	25.183	24.519
S05	Cultuur	27.508	33.599	34.659	22.772	32.540	32.349	37.181
S06	Participatie en armoedebestrijding	52.275	50.880	50.546	52.282	52.371	51.154	46.215
S07	Zorg	78.741	62.478	63.477	66.109	62.501	61.141	59.062
S08	Welzijn en inclusie	25.459	26.696	27.818	30.078	29.842	28.542	26.368
S09	Gezondheid en sport	19.465	21.151	21.210	25.226	21.665	21.557	21.475
S10	Klimaat, energie en milieu	5.049	14.591	15.773	10.822	9.777	9.770	4.769
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	7.220	10.520	11.105	22.291	8.545	6.028	6.723
S12	Wonen en leefomgeving	-3.306	22.844	20.993	7.763	3.001	2.235	892
Totaal		-216.718	-199.087	-212.335	-204.253	-199.300	-195.995	-194.667
Eindtotaal		-23.866	0	-13.211	0	0	0	0

Overzicht structureel begrotingssaldo

Structureel saldo

In de onderstaande tabel is te zien hoe het structureel saldo van deze begroting is opgebouwd.

Structureel begrotingssaldo	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Saldo baten en lasten	-7.175	25.017	-3.078	-3.877
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-3.764	-7.057	-4.886	1.390
Saldo na bestemming	**-10.939**	**17.960**	**-7.964**	**-2.488**
Waarvan incidenteel	-36.671	-10.293	-12.128	-2.600
Structureel begrotingssaldo	**24.772**	**28.253**	**4.165**	**112**

In de onderstaande tabel is te zien hoe het structurele saldo zich heeft ontwikkeld ten opzichte van het structurele saldo van de Begroting 2023.

Verloop structureel saldo	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Structureel saldo Begroting 2023	30.629	34.904	9	9
Structureel saldo Perspectiefnota 2024	-4.566	-3.839	7.317	-10.275
Aanvullend op perspectiefnota				
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen	9.173	8.884	8.017	22.832
Een DUURZAAM Arnhem	-818	-411	150	-446
Een GROEN Arnhem	-5	-241	-660	-1.159
Een KANSRIJK Arnhem	-3.902	-4.647	-3.661	-818
Een VERBONDEN Arnhem	155	10	292	-2.635
Jaarlijkse bijstellingen	-4.933	-6.408	-7.300	-7.395
Totaal aanvullend op perspectiefnota	***-330***	***-2.812***	***-3.162***	***10.378***
Structureel saldo Begroting 2024	**25.732**	**28.252**	**4.164**	**112**

In de Perspectiefnota werd een structureel tekort van € 10,3 miljoen gerapporteerd. Dit werd met name veroorzaakt door het 'ravijn' in de gemeentefondsuitkering. Zoals in hoofdstuk 2 Ontwikkelingen in het financieel kader is toegelicht, is er niet langer sprake van een diep ravijn zoals zichtbaar is in het structurele saldo van het gemeentefonds en de overige Rijksontwikkelingen. Met de mutaties aanvullend op de perspectiefnota die in deze Begroting zijn opgenomen, is het structurele begrotingstekort gedicht en is de Begroting 2024 structureel sluitend.

In de tabellen in hoofdstuk 2 is bij de afzonderlijke ontwikkelingen met een "S" aangegeven dat het een structurele ontwikkeling betreft en met een "I" dat het een incidentele ontwikkeling betreft. De incidentele ontwikkelingen uit de Perspectiefnota zijn daarin toegelicht. In hoofdstuk 2 zijn deze incidentele ontwikkelingen toegelicht aanvullend op de perspectiefnota toegelicht.

Geprognosticeerde balans 2024-2027

Activa	2024	2025	2026	2027
Vaste Activa				
Immateriële vaste activa	**9.573**	**9.256**	**8.940**	**8.624**
Materiële vaste activa	**696.676**	**692.204**	**690.008**	**665.622**
Investeringen met een economisch nut	606.703	603.914	603.371	583.065
Investeringen met een maatschappelijk nut	74.972	73.299	71.656	67.586
Gronden uitgegeven in erfpacht	15.001	14.991	14.981	14.971
Financiële vaste activa	**38.647**	**35.294**	**32.339**	**32.189**
Financiële vaste activa: Kapitaalverstrekkingen	4.742	4.742	4.742	4.742
Financiële vaste activa: Leningen	23.821	20.618	17.813	17.813
Financiële vaste activa: Uitzettingen > 1 jaar	10.084	9.934	9.784	9.634
Totaal Vaste Activa	**744.896**	**736.754**	**731.287**	**706.435**
Vlottende Activa				
Voorraden	**42.814**	**60.084**	**69.907**	**60.155**
Uitzettingen < 1 jaar	**60.000**	**60.000**	**60.000**	**60.000**
Liquide middelen	**500**	**500**	**500**	**500**
Overlopende activa	**75.000**	**75.000**	**75.000**	**75.000**
Totaal Vlottende Activa	**178.314**	**195.584**	**205.407**	**195.655**
Totaal Activa	**923.211**	**932.338**	**936.694**	**902.089**

Passiva	2024	2025	2026	2027
Vaste Passiva				
Eigen vermogen	**222.690**	**247.707**	**244.629**	**240.751**
Voorzieningen	**11.187**	**11.187**	**11.187**	**11.187**
Schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar	**576.413**	**565.753**	**589.870**	**562.590**
Totaal Vaste Passiva	**810.290**	**824.647**	**845.685**	**814.529**
Vlottende Passiva				
Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	**37.920**	**32.691**	**16.008**	**12.561**
Overlopende passiva	**75.000**	**75.000**	**75.000**	**75.000**
Totaal Vlottende Passiva	**112.920**	**107.691**	**91.008**	**87.561**
Totaal Passiva	**923.211**	**932.338**	**936.694**	**902.089**

Reserves en voorzieningen

Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per 01-01-2023	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2023 / 01-01-2024	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2024 / 01-01-2025	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2025 / 01-01-2026	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2026 / 01-01-2027	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2027 / 01-01-2028
																Bedragen € 1.000
Algemene Reserve (AR)	81.963	927	37.725	45.165	0	10.939	34.226	17.960	0	52.186	0	7.964	44.222	0	2.488	41.735
Bestemmingsreserves (BR's)	194.416	80.732	90.447	184.700	65.233	61.469	188.464	35.429	28.372	195.521	32.688	27.802	200.407	29.029	30.419	199.017
Totaal Reserves	**276.378**	**81.659**	**128.172**	**229.865**	**65.233**	**72.407**	**222.690**	**53.388**	**28.372**	**247.707**	**32.688**	**35.766**	**244.629**	**29.029**	**32.907**	**240.751**
Totaal Voorzieningen	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
																Bedragen € 1.000
Arnhem Oost	0	2.500	0	2.500	2.500	0	5.000	0	0	5.000	0	0	5.000	0	0	5.000
Bedrijfsvoering	410	1.174	197	1.387	0	0	1.387	0	0	1.388	0	0	1.388	0	0	1.388
Bereikbaarheid	4.813	9.897	13.999	711	11.552	9.652	2.611	11.627	9.710	4.527	11.450	9.672	6.305	11.354	9.667	7.992
Beschermd en Weerbaar	4.006	0	0	4.006	0	168	3.838	0	395	3.443	0	395	3.048	0	395	2.653
Buitengewoon Beter	1.567	0	300	1.267	0	1.267	0									
Burgerberaden	0	600	0	600	0	0	600	0	0	600	0	0	600	0	0	600
Burgerinitiatieven sociaal domein	372	0	175	197	0	175	22	0	0	22	0	0	22	0	0	22
Burgerparticipatie	211	0	165	46	0	0	46	0	0	46	0	0	46	0	0	46
Cultureel vastgoed	8.156	2.412	257	10.311	2.527	12.838	0									
Duurzaam Arnhem	5.730	10.000	50	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680
Duurzaamheidsleningen	340	0	15	325	0	15	310	0	14	295	0	14	281	0	14	268
Energiearmoedefonds	8.528	5.000	8.528	5.000	0	400	4.600	0	400	4.200	0	0	4.200	0	0	4.200
Evenementen	702	50	0	752	50	200	602	50	0	652	50	0	702	50	0	752
Fractieondersteuning	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21
Gebiedsontwikkeling Kronenburg	0	3.042	0	3.042	123	2.113	1.052	68	0	1.120	43	0	1.163	33	0	1.195
Groenfonds	534	0	425	109	350	109	350	350	0	700	0	0	700	0	0	700
Grondexploitatie	19.909	0	5.600	14.309	488	0	14.797	2.277	0	17.073	7.272	0	24.346	5.526	0	29.872
Groot onderhoud en vervanging Openbare Ruimte	7.836	96	3.917	4.015	124	955	3.184	220	1.002	2.403	0	354	2.049	0	1.311	738
Huisvesting bijz doelgroepen				0	6.000	1.500	4.500	0	1.500	3.000	0	1.500	1.500	0	1.500	0
Inburgering, integratie en asiel	3.019	0	806	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
Jeugdfonds	6.591	1.000	350	7.241	0	963	6.279	0	463	5.816	0	350	5.466	0	0	5.466
Kapitaallasten	2.813	8.550	244	11.120	1.513	330	12.302	500	454	12.348	500	511	12.337	0	535	11.802
Klimaat en Energie	1.527	0	25	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502
Klimaatadaptatiefonds	0	12.500	1.000	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500
Omgevingslawaai	393	0	207	186	0	0	186	0	0	186	0	0	186	0	0	186
Onderwijs	25.088	9.428	7.814	26.702	9.059	8.237	27.525	9.633	9.295	27.863	8.276	9.583	26.555	8.280	10.074	24.762
Onderzoek Rekenkamer	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213
Participatie	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39
Plankosten stedelijke ontwikkeling	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552
Raad	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12
Revolverend fonds (duurzaamheid)	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680
Risico en beheer Arnhem Centraal	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469
Sociaal Economisch Fonds	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605
Solvabiliteit	19.504	0	19.504	0												
Spoorzone Oost				0	23.011	0	23.011	1.000	0	24.011	0	0	24.011	0	0	24.011
Stadsontwikkelingsfonds	0	10.000	0	10.000	0	9.801	199	1.000	0	1.199	0	0	1.199	0	0	1.199
Startersleningen	1.657	0	0	1.657	0	13	1.644	0	13	1.631	0	13	1.618	0	13	1.605
Strategische posities	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500
Taakmutaties Gemeentefonds-overlo	22.533	0	21.891	642	0	642	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Transformatie zorgbudgetten	976	0	281	695	0	498	197	0	0	197	0	0	197	0	0	197

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
Vastgoed	2.945	3.743	4.179	2.509	3.743	3.296	2.956	3.743	3.460	3.238	3.743	3.268	3.712	3.743	2.650	4.805
Volkshuisvesting	7.706	658	429	7.935	674	573	8.036	543	985	7.594	543	1.245	6.893	43	1.245	5.692
Voorstudies	0	0	0	0	500	0	500	0	0	500	0	0	500	0	0	500
Wijkfondsen	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129
WMO en jeugdzorg	25.924	82	0	26.006	3.020	6.815	22.211	4.417	680	25.948	811	898	25.861	0	3.016	22.845
Zuidelijke binnenstad	3.405	0	90	3.315	0	910	2.405	0	0	2.405	0	0	2.405	0	0	2.405
Totaal	**194.416**	**80.732**	**90.447**	**184.700**	**65.233**	**61.469**	**188.464**	**35.429**	**28.372**	**195.521**	**32.688**	**27.802**	**200.407**	**29.029**	**30.419**	**199.017**

Doelstelling per bestemmingsreserve.

Naam	**BR Huisvesting bijz. doelgroepen**
Doel	Dekking bieden voor het opstellen en uitvoeren van projecten om het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uit te breiden.

Naam	**BR Spoorzone Oost**
Doel	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Spoorzone Oost, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte (inclusief groen/park) en mobiliteit (inclusief duurzame bereikbaarheid gebied): dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten. - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve. - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Onderzoek Rekenkamer**
Doel	In het jaarbudget van de Rekenkamer is ruimte voor het uitvoeren van ongeveer twee grote onderzoeken per jaar. Echter, de Rekenkamer is de afgelopen jaren, mede door een actieve gemeenteraad, op ad-hoc basis verzocht aanvullende onderzoeken uit te voeren. Het karakter van dit soort onderzoeken in combinatie met de gewenste korte doorlooptijd noodzaken inhuur van externen. Toevoeging van onderbestedingen op het reguliere onderzoeksbudget en eventueel positief saldo op het product Rekenkamer geven Raad en Rekenkamer iets meer ruimte om snel en adequaat onderzoeken op te pakken.

Naam	**BR Raad**
Doel	Ervaringen in den lande wijzen uit dat de kosten voor het uitvoeren van een raadsonderzoek / enquête een veelvoud bedragen van het budget dat de Griffie jaarlijks hiervoor te besteden heeft van € 15.000. Zodoende wordt dit budget, voor zover het niet wordt aangewend, jaarlijks toegevoegd aan de bestemmingsreserve totdat het plafond (ingesteld op € 75.000) hiervoor is bereikt. Als er zich dan in enig jaar een raadsonderzoek wordt uitgevoerd, dan kan deze reserve hiervoor aangewend worden.

Naam	**BR Risico en beheer Arnhem Centraal**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient voor de beheerkosten van de transferhal, de kosten van het 2e deel van het ondergronds afvaltransportsysteem, dekking risico's met financiële tegenvallers en andere onverwachte ontwikkelingen binnen het project Arnhem Centraal.

Naam	**BR Solvabiliteit**
Doel	In de bestemmingsreserve wordt een buffer opgebouwd voor een robuustere financiële positie. Naast de algemene reserve die direct meetelt in de berekening van de beschikbare weerstandscapaciteit, vormt de BR Solvabiliteit een belangrijke bijdrage in de vergroting van het eigen vermogen.

Naam	**BR Fractie-ondersteuning**
Doel	Deze bestemmingsreserve wordt gebruikt ter dekking van de extra kosten die worden veroorzaakt door de afsplitsing van een fractie. Deze extra kosten worden voor 50% betaald uit de bestemmingsreserve en voor 50% uit een korting op de ondersteuning van de af te splitsen fractie en de oorspronkelijke fractie. Hierbij wordt voorkomen dat bij afsplitsingen de financiële gevolgen volledig bij de fracties worden neergelegd.

Naam	**BR Energiearmoedefonds**
Doel	Deze reserve dient om Arnhemmers die de energierekening niet kunnen betalen inkomensondersteuning te verlenen, in de vorm van een wintertoeslag.

Naam	**BR Wijkfondsen**
Doel	In uitzondering op reguliere begrotingsuitgangspunten is budgetoverheveling voor de wijkbudgetten naar een volgend jaar toegestaan. Jaarlijks wordt het surplus of tekort op de wijkbudgetten gestort respectievelijk onttrokken aan de reserve.

Naam	**BR Taakmutaties gemeentefonds-overloop**
Doel	Conform de spelregels gemeentefonds wordt bij elke toevoeging van nieuwe middelen (taakmutaties, decentralisatie- en integratie-uitkeringen) aan de raad voorgelegd of deze middelen ingezet mogen worden voor een onderliggend beleidsdoel of dat de middelen deel uitmaken van de algemene middelen in het gemeentefonds. In deze bestemmingsreserve worden nieuwe toegevoegde middelen aan het Gemeentefonds gereserveerd die gedurende het jaar niet aan de raad voorgelegd kunnen worden. Vooral van de nieuwe toevoegingen die bekend gemaakt zijn in de septembercirculaire en in de november/decembercirculaire is het niet altijd mogelijk om voor het einde van het jaar een raadsvoorstel met begrotingswijziging aan de raad voor te leggen. In het daarop volgende jaar doen de betreffende beleidsvelden een beroep op deze middelen via een raadsvoorstel en een begrotingswijziging, waarbij voorgesteld wordt de middelen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties gemeentefonds te onttrekken. Middelen die na een jaar nog niet via een raadsvoorstel geclaimd zijn voor uitvoering van een bepaald beleid, vallen vrij ten gunste van de Algemene Reserve. (Raadsbesluit 8 februari 2010). In 2010 is het doel van deze bestemmingsreserve uitgebreid ten behoeve van niet bestede budgetten die gereserveerd moeten blijven om bestaand beleid uit te voeren in volgende jaren (raadsbesluit 13 december 2010).

Naam	**BR Vastgoed**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om de kosten van onderhoud van het gemeentelijke vastgoed te egaliseren en om daarmee schommelingen in de jaarlijkse begroting tegen te gaan. De hoogte van deze reserve is gebaseerd op het 40-jarige Meerjarige OnderhoudsPlan (MJOP).

Naam	**BR Kapitaallasten**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient ter dekking van diverse kapitaallasten. Het bedrag van de dotatie is gelijk aan het bedrag van de investering. Het bedrag van de onttrekkingen is gelijk aan het bedrag van de afschrijvingen. Om ook de rentelasten te kunnen dekken wordt de reserve aangemerkt als een rentedragende reserve.

Naam	**BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg**
Doel	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Kronenburg, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte: dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten; - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve; - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Bedrijfsvoering**
Doel	In de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering kunnen voor- en nadelen op de totale bedrijfsvoering worden verwerkt. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan resultaten op de formatie en bezetting, de inhuur en frictiekosten voor afbouw formatie.

Naam	**BR Burgerinitiatieven Sociaal Domein**
Doel	Het stimuleren en organiseren van activiteiten om de betrokkenheid en invloed van inwoners en/of organisaties op hun wijk/buurt in Arnhem te vergroten.

Naam	**BR Wmo en Jeugdzorg**
Doel	De inkomsten en uitgaven op het beleidsveld Zorg zijn nog niet in evenwicht. Dit komt omdat gemeenten nog actief zijn met het ontwikkelen en uitvoeren van de transformatie van de zorg, nog in afwachting zijn van de hervormingsagenda Jeugd en de doorontwikkeling beschermd wonen en maatschappelijke opvang nog afwachten. Naast de dotatie vanuit de extra middelen jeugdzorg (2021-2025) worden de voordelen van het beleidsveld Zorg tijdelijk toegevoegd aan deze reserve, zodat extra maatregelen en (mogelijke) tekorten op het beleidsveld Zorg verrekend kunnen worden met deze reserve.

Naam	**BR Burgerparticipatie**
Doel	Dekking van de afspraken uit het addendum op het coalitieakkoord - Uitbreiding van de griffie met een communicatiemedewerker (2021-2022) - Verlenging bewonersondersteuning (2022) - pilot digitaal wijkpanel (2021)

Naam	**BR Inburgering, integratie en asiel**
Doel	Deze reserve is primair bestemd voor de voorbereidende taken op de nieuwe wet Inburgering die in 2022 ingaat en voor de doelen in het actieplan nieuwkomers. Met de nieuwe wet komen structurele middelen over en de reserve zal beschikbaar blijven tot één jaar na de invoering van de wet.

Naam	**BR Grondexploitatie**
Doel	Deze reserve heeft tot doel risico's in de grondexploitatie op te vangen. De gewenste en tevens maximale omvang wordt bepaald op basis van het benodigde weerstandsvermogen van het grondbedrijf. Het jaarresultaat van het grondbedrijf wordt aan deze reserve toegevoegd (totdat de maximale omvang is bereikt), dan wel onttrokken. Deze reserve wordt meegerekend in het weerstandsvermogen.

Naam	**BR Buitengewoon Beter**
Doel	De middelen uit deze bestemmingsreserve waren bedoeld ter financiering van de incidentele component van het Buiten Gewoon Beter Programma (€ 19,4 miljoen) voor de periode 2009-2016. Tevens is de bestemmingsreserve ontstaan om tempoverschillen in de uitvoering op te kunnen vangen. Het programma bestaat uit een scala aan meerjarige projecten. Bij een jaarovergang bleven op deze wijze de middelen beschikbaar voor het programma Buitengewoon Beter.

Naam	**BR Groot onderhoud en vervanging openbare ruimte**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om schommelingen op te vangen bij de besteding van exploitatiebudgetten voor groot onderhoud en vervanging in de openbare ruimte. Hierbij worden geen schotten gehanteerd tussen de verschillende onderwerpen (Riolering, Buitengewoon Beter, Wegen, Groen, Spelen, Bomen, Verkeersregelinstallaties, Civieltechnische Kunstwerken, Openbare Verlichting, Water). Hierdoor ontstaat flexibiliteit en kan beter worden geanticipeerd op de onderhoudsbehoefte in de stad.

Naam	**BR Bereikbaarheid**
Doel	Deze bestemmingsreserve heeft als doel het verbeteren van de bereikbaarheid van de binnenstad en het ontwikkelen van parkeervoorzieningen. Het exploitatiesaldo van parkeren wordt met deze reserve verrekend.

Naam	**BR Evenementen**
Doel	In de begroting is een budget van € 0,6 miljoen beschikbaar gesteld voor bijdragen in evenementen. De uitgaven worden gebruikt voor evenementen waarvan een groot deel al vastligt. Het overige deel is voor bijdragen welke op ad-hoc basis beschikbaar worden gesteld. Verschillen tussen werkelijkheid en budget worden met deze reserve verrekend.

Naam	**BR Sociaal Economisch Fonds**
Doel	Deze reserve is bestemd voor uitgaven in het kader van het faciliteren van economische stimuleringsprojecten. Verschillen tussen het jaarlijkse budget en werkelijke kosten worden met de reserve verrekend.

Naam	**BR Onderwijs**
Doel	Deze reserve heeft een dekkingsfunctie voor nieuwbouw- en renovatieprojecten in het basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs. Alle in de begroting vrijvallende middelen voor onderwijshuisvesting (door afnemende kapitaallasten en daling van andere onderwijshuisvestingslasten) worden aan deze reserve toegevoegd. Hierdoor blijven alle middelen die in de begroting zijn geraamd voor kapitaallasten onderwijs en voor overige onderwijshuisvestingsbudgetten beschikbaar voor onderwijshuisvesting.

Naam	**BR Cultureel Vastgoed**
Doel	De bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed (voorheen BR Cultuur in Rijnboog) dient ter dekking van kapitaallasten en andere eigenaarslasten van cultureel vastgoed in Arnhem. Eénmalige bijdragen, opbrengsten vertreklocaties en onderbesteding en vrijval van kapitaallasten worden gedoteerd aan deze bestemmingsreserve. Met ingang van de begroting 2021 heeft deze bestemmingsreserve nog uitsluitend betrekking op de vernieuwing van het Stadstheater Arnhem. De baten en lasten van de recente ver- c.q. nieuwbouw van Rozet, Musis, Focus Filmtheater en Museum Arnhem worden vanaf 2021 niet meer met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Participatie**
Doel	De bestemmingreserve is gevormd om diverse kosten op te kunnen vangen die samenhangen met de uitvoering van de participatiewet en het bereiken van de doelstellingen. Het re-integratiebudget staat onder druk. De door het Rijk verstrekte budgetten voor re-integratie zijn in aanloop naar invoering van de nieuwe wetgeving in 2015 sterk teruggelopen. Daarbij is tevens gekozen geen directe koppeling te maken tussen de financiering vanuit het Rijk en de Arnhemse begroting voor re-integratie (extra middelen worden niet automatisch toegevoegd aan het beleidsveld). De huidige re-integratiemiddelen zijn volledig nodig voor inzet op de doelgroep om de huidige ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Er is geen geld in de begroting voor doorontwikkeling beleid, onderzoeken of extra inspanningen binnen het programma participatie en armoedebestrijding. De reserve dient om incidentele kosten voor bijvoorbeeld doorontwikkeling op beleid of kosten voor onderzoek uit te betalen.

Naam	**BR Jeugdfonds**
Doel	Om het integraal Jeugdbeleid de komende jaren een impuls te geven worden de extra Jeugdmiddelen die niet binnen het beleidsveld Zorg ingezet worden (€ 6,59 miljoen in 2022, € 1 miljoen in de jaren 2023, 2024 en 2025), gedoteerd aan deze bestemmingsreserve. Het jeugdbeleid en daarmee de inzet van het jeugdfonds wordt stadsbreed en in samenhang met Arnhem Oost bezien. Extra inzet op Jeugd kan incidenteel gedekt worden uit deze reserve. Een eventueel overschot aan middelen in het jeugdfonds kan overgeheveld worden naar de BR WMO en Jeugdzorg.

Naam	**BR Transformatie Zorgbudgetten**
Doel	De bestemmingsreserve heeft als doel om nieuwe voorzieningen te financieren die voorkomen dat inwoners een beroep moeten doen op specialistische maatwerkvoorzieningen.

Naam	**BR Burgerberaden**
Doel	Het burgerberaad is een groep willekeurig gelote burgers die de gemeente adviseert. Loting zorgt voor een representatieve vertegenwoordiging van inwoners. Voor het organiseren van een aantal burgerberaden gedurende de raadsperiode 2022-2026 is € 600.000 aan deze BR toegevoegd.

Naam	**BR Beschermd en Weerbaar**
Doel	Arnhem ontvangt als centrumgemeente voor de regio's Arnhem en Achterhoek (tezamen 19 regiogemeenten) via de decentralisatie-uitkering Vrouwenopvang van het Rijk jaarlijks middelen ten behoeve van de bestrijding van huiselijk geweld en seksueel geweld, de uitvoering van de vrouwenopvang, en voor de uitvoering van de Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Het betreft hier wettelijke taken die zijn vastgelegd in het Rijksprogramma Geweld in afhankelijkheidsrelaties (GIA) en Geweld hoort nergens thuis (GHNT). De bestemmingsreserve dient om deze (regionale) middelen beschikbaar te houden voor de doelen en activiteiten die daarvoor zijn vastgelegd in de Regiovisie Samen Veilig 2019 - 2022 (aanpak Huiselijk Geweld en Kindermishandeling in de regio Arnhem en Achterhoek). Voor- en nadelige jaarrekeningresultaten op het regionale budget worden verrekend met de bestemmingsreserve.

Naam	**BR Duurzaamheidsleningen**
Doel	Ter dekking van de jaarlijkse beheerskosten en soms ook rentelasten van de duurzaamheidslening en Toekomstbestendigwonen lening (TWL) binnen de gemeente Arnhem. Deze leningen worden verstrekt voor maatregelen op het gebied van energiebesparing en duurzame opwek bij particuliere woningen en de TWL kan ook aanvullend gebruikt worden voor het levensloop bestendig maken van de woning.

Naam	**BR Klimaat en Energie**
Doel	De BR klimaat en energie is een egalisatiereserve, bedoeld om fluctuaties in de uitgaves die de veranderopgave klimaat en energie met zich meebrengt op te vangen. Het zorgt op deze manier voor dekking, van in de toekomst voorziene en noodzakelijke grote uitgaven, om de doelen van het NemiA programma te kunnen realiseren.

Naam	**BR Duurzaam Arnhem**
Doel	Het ondersteunen van investeringen in de stad die bijdragen aan een rechtvaardige transitie naar een klimaatneutraal, aardgasvrij en klimaatadaptief Arnhem. Met deze BR worden onder meer de doelstellingen van NEMiA ondersteund. Voor deze reserve gelden aparte kaders zoals vastgesteld in de raadsvergadering van 15 mei 2019.

Naam	**BR Volkshuisvesting**
Doel	Deze reserve is bestemd om schommelingen op te vangen bij de besteding van het budget dat beschikbaar is voor de inspanningen die bijdragen aan het behalen van de doelen op gebied van wonen. Deze doelen zijn vastgelegd in woonprincipes en in het volkshuisvestelijk kader.

Naam	**BR Plankosten stedelijke ontwikkeling**
Doel	Het egaliseren van fluctuaties in het uitgavenpatroon van het budget voor plankosten stedelijke ontwikkeling.
Naam	**BR Stadsontwikkelfonds**
Doel	Deze reserve wordt ingezet om onze ambities ten aanzien van de stedelijke ontwikkeling te kunnen realiseren of als cofinanciering voor middelen van andere overheden. Naast het borgen van de voortgang of versnelling van projecten, zijn deze middelen ook bedoeld voor onder andere het realiseren van meer sociale huurwoningen, maatschappelijke functies of vergroening van de openbare ruimte. Positieve resultaten van het grondbedrijf die vrij beschikbaar zijn nadat de reserves grondexploitatie conform de nota grondbeleid op het vereiste niveau zijn gebracht, worden toegevoegd aan de reserve Stadsontwikkelfonds. Bijdragen van projectontwikkelaars voor de realisatie van bovenwijkse voorzieningen worden ook toegevoegd aan deze reserve.
Naam	**BR Strategische Posities**
Doel	Deze reserve dient ter financiering van de verwachte kosten voor het beheren en onderhouden van een eigendomssituatie in een gebied (vooruitlopend op beslissingen om te gaan ontwikkelen) op te vangen. In de begroting is hiervoor een bedrag geraamd. Afwijkingen t.o.v. dat budget worden verrekend met deze reserve.
Naam	**BR Omgevingslawaai**
Doel	De gemeente Arnhem heeft deze middelen van het ministerie van Infrastructuur & Milieu (I&M) ontvangen en ze worden ingezet voor maatregelen om het omgevingslawaai terug te dringen, zoals door geluidarm asfalt op de hoofdinvalswegen van Arnhem (zoals Velperweg en Huissensestraat), investeringen in geluidsschermen langs het spoor en andere bronmaatregelen.
Naam	**BR Voorstudies**
Doel	De reserve is bedoeld om uitgaven te dekken uit voorstudies voordat een initiatief tot een project is verheven. Op het moment dat het project daadwerkelijk tot uitvoering komt vloeit de bijdrage die vanuit deze reserve is gedaan terug in de reserve. In de begroting is een bedrag geraamd voor kosten van voorstudies. Afwijkingen ten opzichte van de raming worden verrekend met deze reserve.
Naam	**BR Revolverendfonds (Duurzaam)**
Doel	Uit deze Revolverendfonds reserve worden duurzaamheidsleningen verstrekt volgens de al geldende 'Nadere regels duurzaamheidsleningen Arnhem 2016'. De leningen worden ten laste gebracht van de reserve en de aflossingen vloeien weer terug.
Naam	**BR Groenfonds**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om schommelingen op te vangen bij de besteding van het budget dat beschikbaar is voor het bomenbeleid, en voor andere groene investeringen in gebieden die dringend aan een impuls toe zijn. Opbrengsten uit herplantplicht voor bomen waarbij herplant ter plekke niet mogelijk of wenselijk is, worden toegevoegd aan deze reserve.
Naam	**BR Zuidelijke Binnenstad**
Doel	Deze reserve heeft een dekkingsfunctie t.b.v. de financiering van ruimtelijke plannen in de zuidelijke binnenstad.
Naam	**BR Arnhem Oost**
Doel	Deze reserve wordt ingezet ter dekking van uitvoeringsplannen in het kader van de Arnhem-Oost aanpak.
Naam	**BR Startersleningen**
Doel	De starterslening is bedoeld voor starters op de woningmarkt. Uit de reserve worden jaarlijkse beheerskosten en rentelasten van de startersleningen gedekt.
Naam	**BR Klimaatadaptatiefonds**
Doel	Deze reserve kan worden ingezet als dekking voor maatregelen voor klimaatadaptatie zoals het verminderen van verhardingen en het ontstenen van de openbare ruimte.

EMU-saldo 2024

Sinds 1999 bestaat de Economische en Monetaire Unie (EMU), die in Europa verantwoordelijk is voor het gezamenlijke monetaire beleid van de deelnemende landen. Deze EMU-landen zijn gehouden aan de –met elkaar afgesproken- eis om het begrotingstekort van de overheid niet te laten stijgen boven de 3% van het bruto binnenlands product (BBP). Deze grens van 3% geldt voor de gehele overheid, dus inclusief de gemeenten, provincies en waterschappen.
Europese afspraken over de realisatie van genoemde 3% zijn in Nederland vertaald in de wet Houdbare Overheidsfinanciën (wet Hof). Hierin is benadrukt dat Rijk en decentrale overheden gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de beheersing van het Nederlandse EMU-tekort. Eén van de uitwerkingen van de wet Hof is de verplichting voor decentrale overheden, waaronder gemeenten, in de begroting het EMU-saldo te presenteren, dat voortvloeit uit die begroting.
In Europees verband is afgesproken dat in verband met de uitzonderlijke omstandigheden, de bestrijding van de gevolgen van de coronacrisis, de afspraken over het EMU-saldo en de maximale EMU-schuld van landen (60% van het BBP) tijdelijk buiten werking worden gesteld. De verplichting uit de wet Hof voor gemeenten om het EMU-saldo te presenteren valt daar niet onder. Deze blijft overeind staan.
Het EMU-saldo wordt berekend op een manier die afwijkt van de manier waarop bij gemeenten het begrotingsresultaat wordt bepaald. Decentrale overheden zijn gehouden aan de regelgeving in het BBV, dat uitgaat van een stelsel van baten en lasten. Het zogenaamde EMU-saldo is een saldo van inkomsten en uitgaven (dus op kasbasis) en om dat te kunnen bepalen is bovenop het begrote saldo van lasten en baten een aanvullende berekening nodig. Uitgangspunt is het exploitatiesaldo vóór toevoegingen aan of dekking uit reserves vermeerderd met het saldo van investeringen -/- afschrijvingen
In het overzicht is het EMU-saldo berekend voor de jaren 2023 tot en met 2025, zoals dat voortvloeit uit deze begroting.

	Omschrijving	2023 x € 1000,- Volgens realisatie tot en met sept. 2023, aangevuld met raming resterende periode	2024 x € 1000,- Volgens begroting 2024	2025 x € 1000,- Volgens meerjarenraming in begroting 2025
1.	Exploitatiesaldo **vóór** toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-46.447	-9.555	23.210
2.	Mutatie (im)materiële vaste activa	-32.038	-28.184	-4.789
3.	Mutatie voorzieningen			
4.	Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)			
5.	Verwachte boekwinst/verlies bij de verkoop van financiële vaste activa en (im)materiële vaste activa, alsmede de afwaardering van financiële vaste activa			
Berekend EMU-saldo		**-14.409**	**18.629**	**27.999**

Mutaties in voorzieningen en in voorraden (inclusief GREX) lopen in Arnhem via de reguliere begroting en zijn dus al opgenomen in het exploitatiesaldo.

De vastgestelde macronorm voor de decentrale overheden (gemeenten, provincies en waterschappen) is niet verlaagd en bedraagt ook in 2024 0,4% van het BBP. Bij een begroot BBP van € 768,4 miljard betekent dat een bedrag van € 3,047 miljard. De decentrale overheden hebben in overleg bepaald dat van deze macronorm aan gemeenten een norm van 0,27% wordt toegewezen. De macronorm voor gemeenten zal dus € 2,064 miljard bedragen. De individuele referentiewaarde voor afzonderlijke gemeenten, zoals bekend gemaakt in de septembercirculaire, bedraagt voor de gemeente Arnhem € 32,762 miljoen. Hierbij moet worden opgemerkt dat de individuele referentiewaarde geen norm is in de zin dat die niet mag worden overschreden, maar een indicatie van het aandeel dat de gemeente mag hebben in het genoemde toegestane gezamenlijke EMU-tekort voor decentrale overheden van € 3,047 miljard.

Het verwachte EMU-tekort van 2023 van de gemeente overschrijdt niet het toegestane maximum. De overschrijding in 2023 wordt verklaard door het voorziene begrotingstekort (voor reserves), maar wordt deels gecompenseerd door vermindering van de begrote investeringen. Voor het jaar 2024 wordt geen overschrijding voorzien.

Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld

	Lasten						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	18.273	20.384	20.939	22.115	21.153	21.481	21.450
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	527	527	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	26.955	20.615	24.953	20.996	20.165	22.705	20.683
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	582	1.078	946	450	450	450	82
Begeleiding (WMO)	16.987	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	61	48	48	48	48	48	48
Beheer overige gebouwen en gronden	1.520	2.301	2.729	2.736	2.569	2.146	2.209
Belastingen overig	422	5	5	5	5	5	5
Beschermd wonen (WMO)	24.519	34.882	34.894	34.133	31.361	30.559	29.799
Bestuur	5.171	6.875	6.151	6.309	6.320	6.233	6.147
Burgerzaken	7.379	6.473	7.424	8.551	8.603	7.946	7.894
Crisisbeheersing en brandweer	13.539	14.008	14.028	16.197	16.039	16.037	16.027
Cultureel erfgoed	1.874	1.612	4.753	2.237	2.187	2.023	1.940
Cultuurpresentatie, -prod en -part	19.985	21.981	23.770	23.895	23.445	23.813	28.597
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	1.080	1.013	1.101	1.098	1.095	1.067	1.050
Economische ontwikkeling	4.254	4.770	6.344	5.634	5.326	5.124	4.814
Economische promotie (Arnhem promo)	3.247	3.527	3.374	3.685	2.857	2.573	2.882
Gesloten plaatsing	306	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	14.738	39.741	46.975	34.852	36.023	21.194	11.896
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	168.903	150.506	154.684	150.962	151.361	153.351	155.979
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.621	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.511	4.435	4.407	5.030	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	19.352	20.543	20.541	18.552	18.885	17.650	17.654
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	10.639	12.591	12.665	14.658	15.629	15.617	15.617
Media	9.276	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	9.054	9.837	23.457	29.632	22.200	19.870	18.995
Musea	5.748	5.932	6.072	6.279	6.174	6.174	6.174
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	20.584	19.733	22.134	21.971	21.737	21.265	20.393
Onderwijshuisvesting	20.561	22.591	22.260	24.707	25.447	26.428	26.844
Openb groen en (openlucht) recreatie	13.539	18.891	21.614	19.065	18.321	17.566	17.586
Openbaar vervoer	1.012	860	1.704	1.274	1.272	1.243	1.239
Openbare orde en veiligheid	10.921	10.746	15.366	15.691	13.802	11.674	10.558
Overhead	72.918	76.773	75.269	81.658	78.592	78.048	76.735
Overige baten en lasten	1.465	6.118	-105	6.588	7.374	7.406	7.776
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	3.155	4.071	4.473	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	2.710	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	2.802	3.985	3.985	3.985	3.985	3.985	3.985
Parkeren	9.487	10.429	10.805	12.778	12.137	12.039	12.084
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	12.239	12.853	13.183	13.371	13.499	13.055	13.373
Ruimtelijke ordening	3.389	4.226	4.770	3.570	3.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	37.403	29.094	51.151	33.996	32.366	32.290	30.848
Sportaccommodaties	5.294	4.863	4.977	4.845	4.911	4.914	4.736
Sportbeleid en activering	19.792	19.140	19.767	22.493	19.530	19.330	19.331
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.336	19.922	24.467	25.545	25.375	25.375	25.375
Treasury	-1.071	-1.707	-1.734	-2.286	-2.395	-2.031	-688
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	23.967	35.314	33.747	32.789	30.801	32.206	32.470
Volksgezondheid	7.334	7.995	7.688	8.745	8.152	8.075	7.975
Wonen en bouwen	7.074	8.983	9.970	10.143	9.721	10.025	9.852
WSW en beschut werk	35.842	33.306	36.530	36.782	36.650	33.220	30.168
Eindtotaal	789.071	836.148	906.607	898.473	869.610	850.141	839.402

	Baten						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	22.865	22.420	22.420	25.078	26.020	26.874	27.016
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	521.534	490.209	502.061	542.349	544.419	503.924	496.663
Arbeidsparticipatie	7.778	1.026	3.603	2.181	1.737	1.737	1.737
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	22	44	44	44	44	44	44
Begeleiding (WMO)	105	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	43	16	16	16	16	16	16
Beheer overige gebouwen en gronden	537	794	722	472	271	271	271
Belastingen overig	606	381	381	381	381	381	381
Beschermd wonen (WMO)	945	1.559	1.559	1.559	1.559	1.559	1.559
Bestuur	116	91	91	91	91	91	91
Burgerzaken	2.706	2.013	2.001	3.322	3.399	3.648	3.621
Crisisbeheersing en brandweer	1.679	1.276	1.358	1.444	1.444	1.444	1.444
Cultureel erfgoed	532	606	636	665	665	665	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	7.320	6.645	7.799	7.934	7.640	7.640	7.640
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	896	913	913	913	913	913	913
Economische ontwikkeling	95	137	51	149	149	149	149
Economische promotie (Arnhem promo)	1.121	1.041	1.162	1.562	1.407	1.407	1.562
Gesloten plaatsing	306	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	12.274	40.773	47.866	35.569	38.854	29.528	18.310
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	107.446	115.018	108.828	112.557	115.077	117.975	120.715
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	235	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	457	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	1.092	757	884	892	892	892	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.844	1.339	1.339	922	922	2.362	2.322
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	2.993	2.684	12.222	12.924	8.667	6.089	10.217
Musea	212	273	273	273	118	118	118
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	12.407	9.992	11.644	10.722	10.722	10.722	10.722
Onderwijshuisvesting	4.500	4.204	4.353	4.789	4.504	4.504	4.504
Openb groen en (openlucht) recreatie	621	737	1.598	859	859	872	872
Openbaar vervoer	1.308	1.314	1.314	1.314	1.314	1.314	1.314
Openbare orde en veiligheid	3.470	1.013	4.532	3.998	2.965	838	838
Overhead	3.402	4.106	4.142	3.923	3.894	3.858	3.846
Overige baten en lasten	543	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.195	0	-112	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	29.184	28.706	28.706	32.270	33.064	33.908	33.908
OZB Woningen	26.857	30.636	30.636	30.403	31.151	31.947	31.947
Parkeren	14.932	18.248	18.248	20.315	20.222	20.131	20.040
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	16.807	17.311	17.311	17.766	17.766	17.766	17.766
Ruimtelijke ordening	530	318	318	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	12.405	18	20.894	528	528	528	528
Sportaccommodaties	5.466	5.008	5.458	5.757	5.756	5.755	5.755
Sportbeleid en activering	1.653	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	2.010	2.436	2.436	2.436	2.436	2.436	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	1.441	616	619	577	577	577	577
Volksgezondheid	851	663	182	71	71	11	11
Wonen en bouwen	4.725	4.325	4.325	4.174	4.014	4.069	4.014
WSW en beschut werk	826	100	457	100	100	100	100
Eindtotaal	840.894	819.763	873.291	891.298	894.627	847.063	835.525

	Exploitatieresultaat						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	-4.591	-2.036	-1.481	-2.963	-4.867	-5.393	-5.567
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	-521.534	-489.682	-501.535	-542.349	-544.419	-503.924	-496.663
Arbeidsparticipatie	19.177	19.589	21.350	18.815	18.427	20.967	18.945
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	560	1.034	902	406	406	406	38
Begeleiding (WMO)	16.882	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	18	32	32	32	32	32	32
Beheer overige gebouwen en gronden	982	1.507	2.007	2.265	2.298	1.875	1.938
Belastingen overig	-184	-376	-376	-376	-376	-376	-376
Beschermd wonen (WMO)	23.574	33.323	33.335	32.574	29.801	29.000	28.239
Bestuur	5.055	6.784	6.060	6.218	6.228	6.142	6.056
Burgerzaken	4.673	4.460	5.424	5.228	5.204	4.298	4.273
Crisisbeheersing en brandweer	11.860	12.732	12.670	14.753	14.595	14.593	14.583
Cultureel erfgoed	1.342	1.006	4.117	1.571	1.521	1.358	1.274
Cultuurpresentatie, -prod en -part	12.665	15.336	15.971	15.960	15.805	16.173	20.957
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	184	100	188	185	182	154	137
Economische ontwikkeling	4.159	4.633	6.293	5.485	5.177	4.975	4.665
Economische promotie (Arnhem promo)	2.125	2.486	2.212	2.123	1.450	1.166	1.321
Gesloten plaatsing	0	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	2.464	-1.032	-892	-717	-2.831	-8.334	-6.414
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	61.457	35.488	45.856	38.405	36.285	35.377	35.265
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.386	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.054	4.435	4.407	5.030	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	18.260	19.785	19.658	17.660	17.994	16.758	16.763
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	8.795	11.252	11.326	13.736	14.707	13.255	13.295
Media	9.276	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	6.061	7.153	11.235	16.708	13.534	13.780	8.778
Musea	5.537	5.660	5.799	6.006	6.056	6.056	6.056
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.177	9.741	10.490	11.249	11.015	10.544	9.671
Onderwijshuisvesting	16.061	18.387	17.907	19.918	20.943	21.924	22.340
Openb groen en (openlucht) recreatie	12.918	18.154	20.016	18.206	17.462	16.694	16.714
Openbaar vervoer	-296	-454	389	-40	-43	-72	-75
Openbare orde en veiligheid	7.451	9.733	10.834	11.693	10.837	10.837	9.720
Overhead	69.516	72.667	71.127	77.736	74.699	74.190	72.889
Overige baten en lasten	921	6.118	-105	6.588	7.374	7.406	7.776
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.960	4.071	4.585	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	-26.474	-28.706	-28.706	-32.270	-33.064	-33.908	-33.908
OZB Woningen	-24.055	-26.651	-26.651	-26.418	-27.166	-27.962	-27.962
Parkeren	-5.446	-7.819	-7.442	-7.537	-8.086	-8.091	-7.956
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	-4.567	-4.459	-4.129	-4.396	-4.268	-4.711	-4.394
Ruimtelijke ordening	2.860	3.909	4.452	3.570	3.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	24.998	29.076	30.257	33.468	31.839	31.763	30.321
Sportaccommodaties	-172	-145	-481	-912	-844	-841	-1.018
Sportbeleid en activering	18.138	19.140	19.767	22.493	19.530	19.330	19.331
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.336	19.922	24.467	25.545	25.375	25.375	25.375
Treasury	-3.082	-4.143	-4.170	-4.722	-4.831	-4.467	-3.124
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	22.525	34.698	33.128	32.211	30.224	31.629	31.893
Volksgezondheid	6.482	7.332	7.506	8.675	8.082	8.064	7.964
Wonen en bouwen	2.348	4.658	5.645	5.969	5.707	5.956	5.838
WSW en beschut werk	35.016	33.206	36.073	36.682	36.550	33.120	30.068
Eindtotaal	-51.823	16.385	33.316	7.175	-25.017	3.078	3.877

	Toevoegingen aan de reserve						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	490	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	10.088	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	1.190	554	554	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	3.000	2.500	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	7.986	0	0	3.020	4.417	811	0
Bestuur	0	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	750	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	73	73	78	78	78	78	78
Cultureel erfgoed	904	291	323	323	323	323	323
Cultuurpresentatie, -prod en -part	3.377	2.913	3.148	3.263	736	736	736
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	358	50	50	50	50	50	50
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	-114	0	30	2.123	2.345	7.315	5.559
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	3.022	5.000	5.000	0	0	0	0
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	12.530	1.082	1.082	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	2.976	0	40	40	40	40	40
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	10.469	10.001	10.715	38	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	174	74	95	95	95	95	95
Onderwijshuisvesting	10.086	8.853	9.893	9.524	10.098	8.741	8.745
Openb groen en (openlucht) recreatie	1.828	12.500	12.600	442	350	0	0
Openbaar vervoer	669	0	0	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	732	0	0	0	0	0	0
Overhead	924	284	297	297	297	297	297
Overige baten en lasten	40.480	620	1.545	0	17.960	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	201	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	7.111	10.562	10.560	11.271	11.347	11.172	11.076
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	599	553	144	172	268	48	48
Ruimtelijke ordening	767	10.000	11.406	23.011	2.000	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	572	1.100	2.404	667	667	667	167
Sportaccommodaties	673	658	748	748	748	748	748
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	380	0	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	6.950	3.983	5.404	1.026	1.025	1.024	1.023
Volksgezondheid	534	194	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	3.199	3.043	3.043	9.043	543	543	43
WSW en beschut werk	3.285	0	0	0	0	0	0
Eindtotaal	133.264	75.388	81.659	65.233	53.388	32.688	29.029

Onttrekkingen aan de reserve							
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	0	0	490	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	75	527	527	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	3.880	0	944	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	718	2.836
Bestuur	21	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	999	303	1.079	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	60	47	54	54	50	54	50
Cultureel erfgoed	918	219	2.906	227	291	257	224
Cultuurpresentatie, -prod en -part	3.919	612	1.248	13.208	504	669	570
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	313	0	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	400	0	0	200	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	3.362	0	27	1.013	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	3.336	0	11.781	400	400	0	0
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	99	81	237	498	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	650	0	2.386	22	448	412	420
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	180	180	180	180
Media	50	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	10.191	248	3.828	556	962	1.215	1.215
Musea	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	73	44	205	79	58	148	26
Onderwijshuisvesting	10.329	8.237	8.536	8.504	9.723	9.867	10.235
Openb groen en (openlucht) recreatie	1.427	2.691	3.476	534	437	297	1.254
Openbaar vervoer	386	25	494	25	25	0	0
Openbare orde en veiligheid	1.025	350	1.082	518	350	350	0
Overhead	1.096	162	203	1.119	235	212	235
Overige baten en lasten	41.529	55.761	57.421	11.114	0	7.964	2.488
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	540	0	201	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	5.490	8.513	9.002	8.417	8.611	8.377	8.344
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	700	859	449	289	545	56	30
Ruimtelijke ordening	254	5.600	7.149	11.311	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	2.409	216	1.372	1.198	719	215	271
Sportaccommodaties	1.115	629	634	495	578	589	402
Sportbeleid en activering	85	85	85	197	197	85	85
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	380	75	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	6.463	6.310	6.623	3.974	2.501	2.545	2.487
Volksgezondheid	252	212	417	0	0	0	0
Wonen en bouwen	1.002	41	2.051	7.556	1.556	1.556	1.556
WSW en beschut werk	2.861	0	2.898	642	0	0	0
Eindtotaal	105.307	91.772	128.186	72.407	28.372	35.766	32.907

	Exploitatieresultaat						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	-4.101	-2.036	-1.971	-2.963	-4.867	-5.393	-5.567
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	-511.522	-490.209	-502.061	-542.349	-544.419	-503.924	-496.663
Arbeidsparticipatie	16.488	20.143	20.960	18.815	18.427	20.967	18.945
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	560	1.034	902	406	406	406	38
Begeleiding (WMO)	16.882	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	18	32	32	32	32	32	32
Beheer overige gebouwen en gronden	982	4.507	4.507	2.265	2.298	1.875	1.938
Belastingen overig	-184	-376	-376	-376	-376	-376	-376
Beschermd wonen (WMO)	31.561	33.323	33.335	35.594	34.218	29.093	25.403
Bestuur	5.034	6.784	6.060	6.218	6.228	6.142	6.056
Burgerzaken	4.425	4.157	4.345	5.228	5.204	4.298	4.273
Crisisbeheersing en brandweer	11.873	12.758	12.694	14.777	14.623	14.617	14.611
Cultureel erfgoed	1.328	1.078	1.534	1.667	1.554	1.424	1.374
Cultuurpresentatie, -prod en -part	12.123	17.637	17.870	6.015	16.037	16.241	21.123
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	184	100	188	185	182	154	137
Economische ontwikkeling	3.846	4.633	6.293	5.485	5.177	4.975	4.665
Economische promotie (Arnhem promo)	2.083	2.536	2.262	1.973	1.500	1.216	1.371
Gesloten plaatsing	0	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	-1.012	-1.032	-889	393	-487	-1.019	-855
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	61.142	40.488	39.076	38.005	35.885	35.377	35.265
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.386	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	14.485	5.436	5.252	4.532	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	20.586	19.785	17.311	17.677	17.585	16.385	16.383
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	8.795	11.252	11.326	13.556	14.527	13.075	13.115
Media	9.226	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	6.339	16.907	18.121	16.190	12.572	12.565	7.564
Musea	5.537	5.660	5.799	6.006	6.056	6.056	6.056
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.278	9.771	10.379	11.265	11.052	10.490	9.739
Onderwijshuisvesting	15.819	19.003	19.264	20.939	21.318	20.798	20.850
Openb groen en (openlucht) recreatie	13.318	27.963	29.139	18.114	17.375	16.397	15.460
Openbaar vervoer	-12	-479	-104	-65	-68	-72	-75
Openbare orde en veiligheid	7.158	9.383	9.752	11.175	10.487	10.487	9.720
Overhead	69.344	72.789	71.222	76.914	74.761	74.275	72.951
Overige baten en lasten	-128	-49.023	-55.982	-4.525	25.335	-557	5.288
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.622	4.071	4.384	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	-26.474	-28.706	-28.706	-32.270	-33.064	-33.908	-33.908
OZB Woningen	-24.055	-26.651	-26.651	-26.418	-27.166	-27.962	-27.962
Parkeren	-3.825	-5.770	-5.884	-4.683	-5.349	-5.297	-5.223
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	-4.668	-4.764	-4.434	-4.512	-4.545	-4.719	-4.376
Ruimtelijke ordening	3.373	8.309	8.709	15.270	5.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	23.162	29.960	31.290	32.937	31.786	32.215	30.216
Sportaccommodaties	-613	-116	-366	-659	-674	-683	-672
Sportbeleid en activering	18.053	19.056	19.682	22.296	19.333	19.245	19.246
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.716	19.922	24.087	25.470	25.375	25.375	25.375
Treasury	-3.082	-4.143	-4.170	-4.722	-4.831	-4.467	-3.124
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	23.013	32.370	31.909	29.263	28.748	30.108	30.429
Volksgezondheid	6.764	7.314	7.089	8.675	8.082	8.064	7.964
Wonen en bouwen	4.546	7.660	6.637	7.456	4.694	4.943	4.325
WSW en beschut werk	35.441	33.206	33.175	36.040	36.550	33.120	30.068
Eindtotaal	-23.866	0	-13.211	0	0	0	0

Overzicht taakvelden per programma (lasten)

	Lasten						
	S00	S01	S02	S03	S04	S05	S06
	Bestuur Dienstverlening en financiën	Veiligheid	Bereikbaarheid	Economie	Onderwijs	Cultuur	Patricipatie en armoedebestrijding
Bedragen x € 1.000							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	7.652
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	450	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	2.736	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	5	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	6.309	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	8.551	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	16.197	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	2.227	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	23.717	0
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	5.634	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	3.685	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	126.509
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	9.286	0
Milieubeheer	52	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	6.279	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	8.966	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	18.539	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	1.274	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	13.236	0	0	0	0	0
Overhead	79.465	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	6.588	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	3.985	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	9.140	0	0	0	0
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	402	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	-2.286	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	600	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	22.666	0	0	0	0
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	31.086
Eindtotaal	106.407	29.433	33.080	9.769	27.504	41.509	165.248

	Lasten						
	S07	S08	S09	S10	S11	S12	TOT
	Zorg	Welzijn en Inclusie	Gezondheid en Sport	Klimaat energie en millieu	Ruimtelijke ontwikkeling	Wonen en leefomgeving	Totaal Stad
Afval	0	0	0	0	0	15.351	15.351
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	3.498	0	0	0	0	11.150
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	450
Begeleiding (WMO)	247	0	0	0	0	0	247
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	48	0	0	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	2.736
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	5
Beschermd wonen (WMO)	18.917	0	0	0	0	0	18.917
Bestuur	0	0	0	0	0	0	6.309
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	8.551
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	16.197
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	2.227
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	23.717
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	1.098	1.098
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	5.634
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	3.685
Gesloten plaatsing	297	0	0	0	0	0	297
Gezinsgericht	1.115	0	0	0	0	0	1.115
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	34.852	0	34.852
Huishoudelijke hulp (WMO)	3.102	0	0	0	0	0	3.102
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	126.509
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	221	0	0	0	0	0	221
Jeugdbescherming	650	0	0	0	0	0	650
Jeugdhulp begeleiding	331	0	0	0	0	0	331
Jeugdhulp behandeling	486	0	0	0	0	0	486
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	277	0	0	0	0	0	277
Jeugdhulp met verblijf overig	4.979	0	0	0	0	0	4.979
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.457	0	0	0	0	0	2.457
Jeugdreclassering	193	0	0	0	0	0	193
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	18.542	0	0	0	0	18.542
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.619	0	0	0	0	0	1.619
Media	0	0	0	0	0	0	9.286
Milieubeheer	0	0	0	22.677	6.747	0	29.476
Musea	0	0	0	0	0	0	6.279
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	8.966
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	18.539
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	14.079	14.079
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	1.274
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	13.236
Overhead	0	0	0	0	0	0	79.465
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	6.588
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	2.381	0	0	0	0	0	2.381
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	3.985
Parkeren	0	0	0	0	0	0	9.140
Pleegzorg	1.040	0	0	0	0	0	1.040
Riolering	0	0	0	0	0	13.371	13.371
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	3.320	0	3.320
Samenkracht en burgerparticipattie	5.651	7.257	0	0	0	0	13.311
Sportaccommodaties	0	0	3.507	0	0	0	3.507
Sportbeleid en activering	0	0	16.879	0	0	0	16.879
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	22.486	3.003	0	0	0	0	25.489
Treasury	0	0	0	0	0	0	-2.286
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	600
Verkeer en vervoer	0	0	0	0	0	2.000	24.666
Volksgezondheid	0	0	8.614	0	0	0	8.614
Wonen en bouwen	0	0	0	0	4.223	5.920	10.143
WSW en beschut werk	372	0	0	0	0	0	31.458
Eindtotaal	66.822	32.301	29.048	22.677	49.142	51.819	664.758

	Lasten	
	TOTAAL	TOTAAL
	Wijk	Lasten
Afval	6.765	22.115
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0
Arbeidsparticipatie	9.846	20.996
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	450
Begeleiding (WMO)	19.707	19.954
Begraafplaatsen en crematoria	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	2.736
Belastingen overig	0	5
Beschermd wonen (WMO)	15.217	34.133
Bestuur	0	6.309
Burgerzaken	0	8.551
Crisisbeheersing en brandweer	0	16.197
Cultureel erfgoed	9	2.237
Cultuurpresentatie, -prod en -part	178	23.895
Dagbesteding (WMO)	2.233	2.233
Economische havens en waterwegen	0	1.098
Economische ontwikkeling	0	5.634
Economische promotie (Arnhem promo)	0	3.685
Gesloten plaatsing	537	835
Gezinsgericht	2.015	3.130
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	34.852
Huishoudelijke hulp (WMO)	16.958	20.061
Inkomensregelingen	24.453	150.962
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.496	10.717
Jeugdbescherming	3.503	4.153
Jeugdhulp begeleiding	8.054	8.385
Jeugdhulp behandeling	10.168	10.654
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	277
Jeugdhulp met verblijf overig	9.000	13.979
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.573	5.030
Jeugdreclassering	1.046	1.240
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	9	18.552
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	13.039	14.658
Media	550	9.837
Milieubeheer	156	29.632
Musea	0	6.279
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	13.005	21.971
Onderwijshuisvesting	6.168	24.707
Openb groen en (openlucht) recreatie	4.985	19.065
Openbaar vervoer	0	1.274
Openbare orde en veiligheid	2.455	15.691
Overhead	2.194	81.658
Overige baten en lasten	0	6.588
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.056	3.436
OZB Niet-Woningen	0	0
OZB Woningen	0	3.985
Parkeren	3.638	12.778
Pleegzorg	2.181	3.221
Riolering	0	13.371
Ruimtelijke ordening	250	3.570
Samenkracht en burgerparticipattie	20.685	33.996
Sportaccommodaties	1.338	4.845
Sportbeleid en activering	5.614	22.493
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	55	25.545
Treasury	0	-2.286
Vennootschapsbelasting VpB	0	600
Verkeer en vervoer	8.123	32.789
Volksgezondheid	131	8.745
Wonen en bouwen	0	10.143
WSW en beschut werk	5.324	36.782
Eindtotaal	233.714	898.473

Overzicht taakvelden per programma (baten)

	Baten						
	S00	S01	S02	S03	S04	S05	S06
	Bestuur Dienstverlening en financiën	Veiligheid	Bereikbaarheid	Economie	Onderwijs	Cultuur	Patricipatie en armoedebestrijding
bedragen x € 1.000							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	542.349	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	444
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	44	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	472	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	381	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	91	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	3.322	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	1.444	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	665	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	7.934	0
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	149	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	1.562	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	111.779
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	17	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	273	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	2.266	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	684	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	1.314	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	3.998	0	0	0	0	0
Overhead	3.907	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	32.270	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	30.403	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	8.113	0	0	0	0
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	0	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	2.436	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	61	0	0	0	0
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	100
Eindtotaal	615.647	5.442	9.488	1.755	2.951	8.872	112.324

	Baten						
	S07	S08	S09	S10	S11	S12	TOT
	Zorg	Welzijn en Inclusie	Gezondheid en Sport	Klimaat energie en millieu	Ruimtelijke ontwikkeling	Wonen en leefomgeving	Totaal Stad
Afval	0	0	0	0	0	25.078	25.078
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	542.349
Arbeidsparticipatie	0	1.738	0	0	0	0	2.182
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	44
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	16	0	0	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	472
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	381
Beschermd wonen (WMO)	1.559	0	0	0	0	0	1.559
Bestuur	0	0	0	0	0	0	91
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	3.322
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	1.444
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	7.934
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	913	913
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	149
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	1.562
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	35.569	0	35.569
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	111.779
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	892	0	0	0	0	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	922	0	0	0	0	0	922
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	0	0	0	11.337	156	0	11.510
Musea	0	0	0	0	0	0	273
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	2.266
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	684
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	855	855
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	1.314
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	3.998
Overhead	0	0	0	0	0	0	3.907
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	32.270
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	30.403
Parkeren	0	0	0	0	0	0	8.113
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	17.766	17.766
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	0	41	0	0	0	0	41
Sportaccommodaties	0	0	3.703	0	0	0	3.703
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	0	0	0	482	542
Volksgezondheid	0	0	60	0	0	0	60
Wonen en bouwen	0	0	0	0	3.935	239	4.174
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	100
Eindtotaal	2.481	2.670	3.778	11.337	39.661	45.333	861.739

	Baten	
	TOTAAL	TOTAAL
	Wijk	Baten
Afval	0	25.078
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	542.349
Arbeidsparticipatie	0	2.181
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	44
Begeleiding (WMO)	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	472
Belastingen overig	0	381
Beschermd wonen (WMO)	0	1.559
Bestuur	0	91
Burgerzaken	0	3.322
Crisisbeheersing en brandweer	0	1.444
Cultureel erfgoed	0	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	7.934
Dagbesteding (WMO)	0	0
Economische havens en waterwegen	0	913
Economische ontwikkeling	0	149
Economische promotie (Arnhem promo)	0	1.562
Gesloten plaatsing	0	0
Gezinsgericht	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	35.569
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0
Inkomensregelingen	777	112.557
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0
Jeugdbescherming	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0
Jeugdreclassering	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	922
Media	0	0
Milieubeheer	1.414	12.924
Musea	0	273
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.455	10.722
Onderwijshuisvesting	4.104	4.789
Openb groen en (openlucht) recreatie	4	859
Openbaar vervoer	0	1.314
Openbare orde en veiligheid	0	3.998
Overhead	16	3.923
Overige baten en lasten	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0
OZB Niet-Woningen	0	32.270
OZB Woningen	0	30.403
Parkeren	12.202	20.315
Pleegzorg	0	0
Riolering	0	17.766
Ruimtelijke ordening	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	487	528
Sportaccommodaties	2.054	5.757
Sportbeleid en activering	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0
Treasury	0	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0
Verkeer en vervoer	35	577
Volksgezondheid	11	71
Wonen en bouwen	0	4.174
WSW en beschut werk	0	100
Eindtotaal	29.559	891.298

Mutaties circulaires

In de afgelopen circulaires (september- en decembercirculaire 2022 en meicirculaire 2023) is een aantal taakmutaties en (wijzigingen in) decentralisatie-uitkeringen opgenomen dat verrekend wordt met beleidsvelden. In deze Begroting is het volgende verwerkt:

Decentralisatie-uitkeringen
- Voorschoolse voorziening peuters: Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen.
- Brede impuls combinatiefuncties: De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).
- Uitstapprogramma sekswerkers: Het kabinet stelt sinds 1 januari 2021 geld beschikbaar voor een landelijk dekkend netwerk van uitstapprogramma's om mensen die het sekswerk willen verlaten te ondersteunen. Met de uitkering ontvangen de aangewezen gemeenten middelen voor het ontwikkelen en uitvoeren van regionale uitstapprogramma's voor sekswerkers. Een uitstapprogramma is een programma waarbinnen begeleiding van sekswerkers plaatsvindt bij het vinden van werk of overige dagbesteding buiten het sekswerk. De programma's hebben nadrukkelijk als doel om de stap naar ander werk dan sekswerk te vergemakkelijken en daarin ondersteuning te bieden. Vanaf 2023 is sprake is van een uitbreiding en verbreding van de uitstapprogramma´s.

Taakmutaties:
- In het cluster individuele voorzieningen Wmo worden structureel extra middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten samenhangend met het Integraal Zorgakkoord, ter compensatie van gemeenten voor gestegen kosten als gevolg van de invoering van het abonnementstarief Wmo. Daarnaast wordt het abonnementstarief vanaf 2025 afgeschaft en wordt in plaats daarvan een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo heringevoerd.
- Arnhem ontvangt structurele middelen ter dekking van de kosten van de uitvoering van het wetsvoorstel om malafide verhuurderschap en discriminatie op de huurmarkt gerichter aan te pakken.
- In het bestuurlijk akkoord met betrekking tot de opvang van asielzoekers is afgesproken dat het kabinet voldoende financiële middelen beschikbaar stelt voor integratie. Als gevolg van een hogere instroom van inburgeraars is afgesproken het budget voor de inburgering voor de jaren 2022, 2023 en 2024 landelijk op te hogen met respectievelijk € 20, 40 en 30 miljoen. Hiermee worden gemeenten in staat gesteld alle inburgeraars passende ondersteuning te bieden.
- In het cluster bestuur en ondersteuning worden structureel extra middelen toegekend voor de financiële gevolgen van de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen.

Bijlagen

Overzicht BBV-indicatoren

Indicator						
Indicator		**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Woonlasten éénpersoonshuishouden		**700**	**707**	**694**	**876**	**902**
Eenheid:	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een éénpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.					
Bron:	COELO, Groningen					
Woonlasten meerpersoonshuishouden		**763**	**750**	**711**	**949**	**976**
Eenheid:	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.					
Bron:	COELO, Groningen					
WOZ-waarde woningen		**206**	**221**	**240**	**265**	**324**
Eenheid:	De gemiddelde WOZ waarde van woningen x €1.000.					
Bron:	CBS - Statistiek Waarde Onroerende Zaken					
Formatie ambtelijk apparaat		**5,80**	**5,80**	**6,10**	**5,90**	**6,30**
Eenheid:	Toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat van eigen organisatie voor het begrotingsjaar op peildatum 1 januari. In fte per 1.000 inwoners.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Bezetting ambtelijk apparaat		**5,70**	**5,90**	**6,10**	**6**	**6,20**
Eenheid:	Werkelijk aantal fte dat werkzaam is binnen eigen organisatie. In fte per 1.000 inwoners.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente					
Apparaatskosten per inwoner		**490**	**490**	**406**	**429**	**466**
Eenheid:	De noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor het uitvoeren van de organisatorische taken.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Kosten inhuur externen als % van de loonsom		**21**	**17**	**22,70**	**19,50**	**0**
Eenheid:	Inzet van uitzendkrachten, zzp'ers of detacheringsovereenkomsten in procenten.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Overhead % van totale lasten		**5**	**9,50**	**9**	**8,90**	**9,10**
Eenheid:	Overheadkosten zijn alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces in procenten.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente					
Verwijzigingen Halt		**10**	**13**	**8**	**7**	
Eenheid:	Het aantal verwijzingen Halt per 1.000 inwoners van 12 t/m 17 jaar.					
Bron:	Stichting Halt					
Geweldsmisdrijven		**7,60**	**7,10**	**6,60**	**6,70**	
Eenheid:	Het aantal geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling).					
Bron:	CBS - Geregistreerde criminaliteit					

Vernielingen en beschadigingen	**10**	**10,80**	**10,60**	**10**	

Eenheid: Aantal vernielingen en beschadigingen per 1.000 inwoners. Hieronder vallen brandstichting, alle vormen van vernieling en misdrijven tegen de openbare orde en het openbaar gezag.

Bron: CBS - Geregistreerde criminaliteit

Diefstallen uit woning	**2,90**	**2,20**	**1,80**	**1,70**	

Eenheid: Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners

Bron: CBS - Geregistreerde diefstallen

Winkeldiefstallen	**5,70**	**4,80**	**4,40**	**5**	

Eenheid: Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners

Bron: CBS - Geregistreerde diefstallen

Jongeren met een delict voor de rechter	**1**	**1**	**2**		

Eenheid: Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen

Bron: CBS - Jeugdmonitor

Functiemenging	**58,50**	**58,60**	**58,70**	**59,40**	

Eenheid: De functiemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen (%).

Bron: CBS BAG/LISA - bewerking ABF Research

Vestigingen (van bedrijven)	**145,40**	**153,40**	**158,30**	**171,40**	

Eenheid: Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar

Bron: LISA

Demografische druk	**58,10**	**58**	**57,50**	**57,60**	**57,50**

Eenheid: Het aantal personen van 0 tot 20 jaar én 65 jaar of ouder per honderd personen van 20 tot 65 jaar (percentage).

Bron: CBS - Bevolkingsstatistiek

Banen	**967,70**	**974,60**	**987,80**	**1024,30**	

Eenheid: Onder een baan wordt een vervulde positie verstaan. Dit betreffen zowel fulltimers, parttimers als uitzendkrachten. De indicator betreft het aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 tot en met 64 jaar.

Bron: CBS Bevolkingsstatistiek / LISA-bewerking ABF Research

Absoluut verzuim	**1,80**	**3,10**	**2**	**1,50**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige jongeren dat absoluut verzuimer is (geweest) gedurende het schooljaar (per 1.000 leerlingen): de jongere is niet ingeschreven bij een onderwijsinstelling en beschikt niet over een vrijstelling. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'. Streefwaarde absoluut verzuim: 0,5 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Relatief verzuim	**32**	**30**	**31**	**36**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige leerlingen (per 1.000 leerlingen) waarbij sprake is van meer dan 16 uur ongeoorloofd verzuim gedurende 4 opeenvolgende lesweken. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019".
Streefwaarde relatief verzuim: 20 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	**2,80**	**2,50**	**2,60**	**3,10**	

Eenheid: Vsv'ers zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma. Het vsv-percentage staat voor het aantal vsv'ers als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers die aan het begin van het schooljaar ingeschreven staan.

Bron: DUO/ Ingrado

Kinderen in uitkeringsgezin

Eenheid: Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen.

Bron: Verweij Jonker Instituut - Kinderen in Tel (verplichte BBV-indicator)

Werkloze jongeren	**3**	**3**	**3**	**3**	

Eenheid: Het percentage werkloze jongeren 16-22 jaar

Bron: CBS (verplichte BBV-indicator)

Netto arbeidsparticipatie	**67,80**	**69**	**68,30**	**71,30**	

Eenheid: Percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking

Bron: CBS

Personen met een bijstandsuitkering	**768**	**842,70**	**797,40**		

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners

Bron: CBS

Lopende re-integratievoorzieningen	**69,10**	**72,70**	**75,80**	**156,50**	

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners van 15-64 jaar

Bron: CBS

Jongeren met jeugdhulp			**14,10**	**14,70**	

Eenheid: Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Jongeren met jeugdbescherming			**1,40**	**1,40**	

Eenheid: Het percentage jongeren tot 18 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Jongeren met jeugdreclassering			**0,70**	**0,60**	

Eenheid: Het percentage jongeren (12-22 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo	**780**	**820**	**840**	**820**	

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners in de betreffende bevolkingsgroep

Bron: CBS - Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein Wmo

Niet sporters		**46,90**			

Eenheid: Het percentage niet-wekelijkse sporters t.o.v. bevolking van 19 jaar en ouder. Bevolking van 19 jaar en ouder dat niet minstens één keer per week aan sport doet.

Bron: Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD's, CBS en RIVM

Percentage bekende hernieuwbare elektriciteit	**4**	**6**	**9**		

Eenheid: Deel van de energie die afkomstig is uit natuurlijke hulpbronnen die constant worden aangevuld, zoals uit wind, zon en waterkracht (%)

Bron: Rijkswaterstaat - Klimaatmonitor

Omvang huishoudelijk afval	**200,70**	**165,20**	**160,40**		

Eenheid: Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).

Bron: CBS - Huishoudelijk afval De CBS-afvalcijfers over 2022 worden in december 2023 gepubliceerd. In onze eigen afvalrapportages zien we een gemiddelde van 207 kilogram restafval per inwoner in 2022.

Toevoegingen aan de woningvoorraad: nieuw gebouwde woningen	**9,20**	**11,80**	**5,60**	**7**	

Eenheid: Nieuw gebouwde woningen, exclusief overige toevoegingen, zoals transformaties. Aantal per 1.000 woningen

Bron: Basisregistraties adressen en gebouwen - bewerking ABF Research

Overzicht onderdelen stad/wijk

	STAD					WIJK					TOTAAL
	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen	Totaal	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen	Totaal	
Bedragen x € 1.000											
Bestuur, dienstverlening en financien	**106.407**	**615.647**	**298**	**12.074**	**521.016**	**8.371**	**16**	**0**	**175**	**-8.179**	**512.837**
Bedrijfsvoering en PenO	46.763	4.316	297	1.119	-41.624	2.157	16	0	0	-2.140	-43.765
College	2.091	0	0	0	-2.091	0	0	0	0	0	-2.091
Digitalisering en automatisering	35.202	1.379	0	0	-33.822	37	0	0	0	-37	-33.859
Financiën	9.181	606.538	0	10.939	608.295	0	0	0	175	175	608.470
Herdenken	34	0	0	0	-34	0	0	0	0	0	-34
Internationale samenwerking	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Publieke dienstverlening	8.551	3.322	0	0	-5.228	0	0	0	0	0	-5.228
Raad	2.876	0	0	0	-2.876	0	0	0	0	0	-2.876
Regionale samenwerking BU	1.290	91	0	0	-1.199	0	0	0	0	0	-1.199
Regionale samenwerking WH	17	0	0	0	-17	0	0	0	0	0	-17
Wijken en wijkgericht werken	402	0	0	16	-386	6.177	0	0	0	-6.177	-6.563
Veiligheid	**29.433**	**5.442**	**78**	**572**	**-23.497**	**2.455**	**0**	**0**	**0**	**-2.455**	**-25.952**
Openbare orde en veiligheid	27.444	4.667	78	572	-22.282	2.455	0	0	0	-2.455	-24.737
Veiligheidshuis	1.990	775	0	0	-1.215	0	0	0	0	0	-1.215
Bereikbaarheid	**33.080**	**9.488**	**11.494**	**12.416**	**-22.670**	**9.111**	**12.202**	**803**	**0**	**2.289**	**-20.381**
Mobiliteit	33.080	9.488	11.494	12.416	-22.670	9.111	12.202	803	0	2.289	-20.381
Economie	**9.769**	**1.755**	**50**	**200**	**-7.864**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-7.864**
Economische Zaken en citymarketing	6.439	193	0	0	-6.246	0	0	0	0	0	-6.246
Erfgoed B	1.120	215	50	200	-755	0	0	0	0	0	-755
Evenementen	1.073	35	0	0	-1.038	0	0	0	0	0	-1.038
Toerisme en recreatie	1.137	1.312	0	0	175	0	0	0	0	0	175
Onderwijs	**27.504**	**2.951**	**9.179**	**8.343**	**-25.390**	**19.173**	**12.560**	**441**	**240**	**-6.814**	**-32.204**
Onderwijs	27.504	2.951	9.179	8.343	-25.390	19.173	12.560	441	240	-6.814	-32.204
Cultuur	**41.509**	**8.872**	**3.567**	**13.432**	**-22.772**	**737**	**0**	**19**	**3**	**-753**	**-23.525**
Cultuur	39.140	8.034	3.263	13.208	-21.160	728	0	0	0	-728	-21.888
Erfgoed	2.369	838	304	224	-1.612	9	0	19	3	-25	-1.637
Participatie en armoedebestrijding	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**	**-52.282**	**34.549**	**777**	**0**	**400**	**-33.372**	**-85.654**
Armoedebeleid	1.622	0	0	0	-1.622	18.585	275	0	400	-17.910	-19.532
Schulddienstverlening	288	0	0	0	-288	5.365	0	0	0	-5.365	-5.654
Werk en Inkomen	163.338	112.324	0	642	-50.372	10.599	502	0	0	-10.097	-60.469

Zorg	**66.822**	**2.481**	**3.020**	**1.253**	**-66.109**	**124.789**	**0**	**0**	**0**	**-124.789**	**-190.897**
Jeugdzorg	15.460	0	0	573	-14.887	49.674	0	0	0	-49.674	-64.561
WMO en sociale wijkteams	51.362	2.481	3.020	680	-51.222	75.115	0	0	0	-75.115	-126.336
Welzijn en inclusie	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**	**-30.078**	**12.640**	**487**	**136**	**581**	**-11.707**	**-41.785**
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	6.479	1.738	0	0	-4.742	15	0	0	0	-15	-4.756
Inclusie en integratie	1.614	0	500	25	-2.089	195	0	0	0	-195	-2.285
Maatschap opvang vrouwenopvang en huiselijk geweld	9.361	0	0	0	-9.361	0	0	0	0	0	-9.361
Welzijn	14.846	932	70	99	-13.886	12.430	487	136	581	-11.498	-25.383
Gezondheid en sport	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**	**-25.226**	**7.084**	**2.065**	**318**	**218**	**-5.118**	**-30.344**
Publieke gezondheid en GGD	8.662	76	0	0	-8.587	131	11	0	0	-120	-8.707
Sport	20.386	3.703	431	474	-16.639	6.952	2.054	318	218	-4.998	-21.637
Klimaat, energie en milieu	**22.677**	**11.337**	**38**	**556**	**-10.822**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-10.822**
Duurzaamheid bedrijv en mobiliteit	5.145	32	0	12	-5.101	0	0	0	0	0	-5.101
Duurzaamheid incl energietransitie	17.531	11.305	38	544	-5.721	0	0	0	0	0	-5.721
Ruimtelijke ontwikkeling	**49.142**	**39.661**	**25.134**	**12.324**	**-22.291**	**406**	**1.414**	**0**	**0**	**1.007**	**-21.284**
Grondzaken	35.216	35.729	2.123	1.013	-597	0	0	0	0	0	-597
ODRA, vergunning en handhaving	3.859	3.775	0	0	-84	0	0	0	0	0	-84
Stedel ontw. ruimt ord. omgevingswet	3.320	0	23.011	11.311	-15.020	250	0	0	0	-250	-15.270
Water, milieu en luchtkwaliteit	6.747	156	0	0	-6.591	156	1.414	0	0	1.257	-5.333
Wonen en leefomgeving	**51.819**	**45.333**	**9.657**	**8.379**	**-7.763**	**14.400**	**39**	**0**	**0**	**-14.362**	**-22.125**
Afval	15.351	25.078	0	0	9.727	6.765	0	0	0	-6.765	2.963
Dierenwelzijn en biodiversiteit	421	0	0	0	-421	168	0	0	0	-168	-589
Groen en klimaatadaptie in de stad	7.368	163	442	434	-7.213	4.114	4	0	0	-4.110	-11.323
Natuur en stadsparken	6.072	692	0	0	-5.380	101	0	0	0	-101	-5.482
Openbare ruimte	16.687	19.161	172	389	2.691	3.252	35	0	0	-3.217	-526
Wonen	5.920	239	9.043	7.556	-7.168	0	0	0	0	0	-7.168
Totaal	664.758	861.739	63.517	70.790	204.253	233.714	29.559	1.716	1.618	-204.253	0

Normenkader

Het normenkader rechtmatigheid betreft de inventarisatie van relevante regelgeving, waaruit financiële beheerhandelingen kunnen voortvloeien die bij niet-naleving kunnen leiden tot een onrechtmatigheid. Jaarlijks wordt het normenkader geactualiseerd. Het betreft een dynamisch document aangezien er gedurende het jaar wijzigingen kunnen optreden in de geldende regelgeving. Onderstaand is het geactualiseerde normenkader opgenomen dat door de raad kan worden vastgesteld voor de rechtmatigheidscontrole:

Daarnaast zal voor het rapporteren van fouten en onduidelijkheden een rapportagegrens worden gehanteerd van 0,05% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan de reserves.

Tot slot is onderstaand opgenomen hoe om wordt gegaan met de criteria die relevant zijn voor de rechtmatigheidsverantwoording

Voorwaardencriterium

1. Het voorwaardencriterium is het criterium van rechtmatigheid, dat betrekking heeft op de eisen die worden gesteld bij de uitvoering van de financiële beheershandelingen. De eisen/voorwaarden zijn afkomstig uit diverse wet- en regelgeving en hebben betrekking op aspecten als doelgroep, termijn, grondslag, administratieve bepalingen, normbedragen, bevoegdheden, bewijsstukken, recht, hoogte en duur.
2. Burgemeester en wethouders bieden de raad jaarlijks uiterlijk op 31 december ter vaststelling een normenkader rechtmatigheid aan. Dit kader bestaat uit alle relevante (interne) wet- en regelgeving waaruit financiële beheershandelingen kunnen voortvloeien.

Begrotingscriterium

1. Het begrotingscriterium is een criterium van rechtmatigheid dat betrekking heeft op de grenzen van de baten en lasten in de door de raad geautoriseerde begroting van exploitatie en investeringskredieten en de hiermee samenhangende programma's, waarbinnen de financiële beheershandelingen tot stand moeten zijn gekomen;
2. De begrotingsrechtmatigheid wordt beoordeeld op het niveau waarop de begroting door de raad is geautoriseerd;
3. Bij investeringsprojecten wordt de begrotingsrechtmatigheid beoordeeld op het niveau van het totaal gevoteerde kredietbedrag. Een overschrijding van het jaarbudget, passend binnen het totaal bedrag van het krediet, wordt daarmee als rechtmatig beschouwd.
4. Uitgangspunt is dat iedere afwijking van de begroting als onrechtmatig wordt beschouwd. Afwijkingen worden als acceptabel aangemerkt in de volgende situaties:
   a. Er is sprake van een overschrijding waarbij direct gerelateerde inkomsten de overschrijding compenseren.
   b. Er is sprake van een overschrijding op een open-einde regeling.
   c. De overschrijding is geautoriseerd door middel van de vaststelling van een tussentijdse rapportage .
5. Begrotingsonrechtmatigheden die passen binnen het bestaande beleid van de raad, worden opgenomen in de rechtmatigheidsverantwoording (voor zover de verantwoordingsgrens voor afzonderlijke fouten of onduidelijkheden is overschreden), maar worden niet nader toegelicht in de paragraaf bedrijfsvoering.

Misbruik en oneigenlijk gebruik-criterium

1. Het misbruik en oneigenlijk gebruik-criterium is het criterium van rechtmatigheid, dat betrekking heeft op het voorkomen, detecteren en corrigeren van misbruik en oneigenlijk gebruik van overheidsgelden en gemeentelijke eigendommen bij financiële beheershandelingen.
2. Burgemeester en wethouders zorgen voor en leggen vast de regels voor het voorkomen van misbruik en oneigenlijk gebruik van gemeentelijke regelingen en eigendommen.

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
Gemeentefonds (Financiën)	S00-S12	Circulaires gemeentefonds
Treasury (Financiën)	S00-S12	Wet financiering decentrale overheden (Wet fido) en de bijbehorende ministeriële regelingen zoals de Regeling uitzettingen derivaten decentrale overheden (Ruddo), Wet houdbare overheidsfinanciën (Wet hof), Gemeentewet en het bijbehorende Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV),

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Algemene wet bestuursrecht (Awb), Regelgeving betreffende staatssteun, Wet- en regelgeving toezicht financiële ondernemingen. Treasurystatuut Verordening Arnhemse Starterslening Regeling duurzaamheidsleningen Arnhem
Investeringen (Financiën)	S00-S12	Burgerlijk Wetboek Gemeentewet (artikel 212) Algemene wet bestuursrecht Besluit begroting en Verantwoording Nota Investeren, Waarderen en afschrijven 2021
Jaarrekening (Financiën)	S00-S12	Besluit Begroting en Verantwoording Wet Normering Topinkomens Kadernota rechtmatigheid BADO (Besluit Accountantscontrole Decentrale Overheden) Wet markt en overheid Regeling beleidsindicatoren gemeenten Regeling vaststelling wijze waarop kengetallen worden vastgesteld en opgenomen in begroting en jaarverslag provincies en gemeenten Regeling vaststelling taakvelden en verstrekking informatie voor derden Financiële verordening Nota reserves en voorzieningen Nota risicomanagement en weerstandsvermogen
Relatiebeheer	S00-S12	Geen specifieke wet- en regelgeving
Verplichtingen administratie (Financiën)	S00-S12	
Begroting (MJPB) en budgetbeheer	S00-S12	Besluit Begroting en Verantwoording
Aanbestedingen (Financiën)	S00-S12	Aanbestedingsreglement Werken Europese aanbestedingsregels en -richtlijnen Aanbestedingswet en -besluit
Fiscaal, pensioen, personeel	S00-S12	Fiscale Wet- en regelgeving Wet op het BTW compensatiefonds Wet inkomstenbelasting 2001 Wet op de loonbelasting 1964 Wet modernisering Vpb-plicht overheidsondernemingen Pensioenwetgeving (gericht op een juiste, volledige en tijdige inhouding en afdracht van pensioenpremies Pensioenreglement ABP Wet Normering Topinkomens Wet financiering sociale verzekeringen CAR/UWO Algemene Verordening Gegevensbescherming Wet minimumloon Wetboek burgerlijke rechtsvordering
Verhuur accommodaties (o.a. sport, cultuur etc)	S00-S12	Gemeentewet (art. 160 lid 1 sub e en art. 171) Burgerlijk Wetboek deel 7, titel 4 (Huur) Algemene wet bestuursrecht
Subsidies	S00-S12	Algemene wet bestuursrecht (Awb) Algemene subsidieverordening Arnhem 2016 Kadernota verbonden partijen Arnhem 2016
Verhuur vastgoed	S00-S12	Burgerlijk Wetboek (deel 6 en 7) Gemeentewet (artikel 160 lid 1sub e en artikel 170) Leegstandswet

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte Besluit huurprijzen woonruimte
Opbrengsten parkeergelden	S00-S12	Verordening op de heffing en invordering van parkeren en parkeerbelasting 2023
WMO / Jeugd (Zorg)	S00-S12	Wet Maatschappelijke Ondersteuning 2015 Burgerlijk Wetboek Boek 1 Algemene wet bestuursrecht (Awb) Wet langdurige zorg Zorgverzekeringswet Uitvoeringsbesluit Wmo 2015 Wet op de Jeugdzorg, jeugdhulp bij gemeenten Jeugdwet Met bijbehorende regelingen en besluiten
Participatiewet	S00-S12	Participatiewet (Pw) IOAW IOAZ BUIG SUWI Algemene wet bestuursrecht (Awb) AOW Wet taaleis participatiewet Wijzigingswet participatiewet Verordening individuele inkomenstoeslag gemeente Arnhem TOZO TONK Met bijbehorende regelingen en besluiten
Belastingen - Riool	S00-S12	Gemeentewet (artikel 229) Algemene wet bestuursrecht (Awb) Verordening op de heffing en de invordering van de rioolheffing 2023
Belastingen - afval	S00-S12	Gemeentewet (artikel 229) Algemene wet bestuursrecht (Awb) Verordening op de heffing en de invordering van de afvalstoffenheffing 2023 Verordening op de heffing en de invordering van reinigingsrechten 2023
Bouwleges, lokale heffingen	S00-S12	Gemeentewet (art. 229) Algemene termijnenwet Verordening op de heffing en de invordering van roerende zaakbelasting 2023 Verordening op de heffing en de invordering van leges 2023 Verordening op de heffing en de invordering van scheepvaartrechten 2023 Verordening op de heffing en de invordering van toeristenbelasting 2023
Aankoop gronden, Grondexploitatie	S00-S12	Burgerlijk Wetboek Wet Voorkeursrecht Gemeenten Onteigeningswet Wet Ruimtelijke Ordening Gemeentewet Wet Inrichting Landelijk Gebied BTW Compensatiefonds Besluit Begroting en Verantwoording Nota grondbeleid Arnhem 2023
Belastingen	S00-S12	Gemeentewet Wet WOZ

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Algemene wet bestuursrecht Algemene wet inzake rijksbelastingen Invorderingswet 1990 Algemene termijnenwet Kostenwet Algemene wet bestuursrecht (Awb) Besluit Begroting en Verantwoording; Faillissementswet. Kwijtscheldingsregeling gemeentelijke belastingen Arnhem
Waardebepaling woningen (WOZ proces)	S00-S12	Wet WOZ Hoofdstuk III artikel 16 t/m Art 29;
Belastingen – OZB (Financiën)	S00-S12	Gemeentewet (artikel 220). Gemeentelijke bevoegdheid tot het heffen van OZB Verordening op de heffing en invordering van onroerende zaakbelasting 2023
SiSa		Regeling informatieverstrekking SiSa Financiële verhoudingswet

Afkortingenlijst

A.
Apcg – Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten
APV – Algemene Plaatselijke Verordening
AR – Algemene Reserve
AST - Arnhemse standaard voor toegankelijkheid
ASV – Algemene Subsidieverordening Arnhem
AVG - Algemene Verordening Gegevensbescherming

B.
B&W – Burgemeester & Wethouders
BBV – Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten
BBP- Bruto Binnenlands Product
BNG – Bank Nederlandse Gemeenten
BOTOC - Breed offensief tegen ondermijnende criminaliteit
BR – Bestemmingsreserve
BSO - Buitenschoolse opvang
BUIG – Bundeling Uitkeringen Inkomensvoorzieningen Gemeenten
BV – Besloten Vennootschap
BVO - Bedrijfsvoeringsorganisatie

C.
CAO – Collectieve arbeidsovereenkomst
COA - Centraal Orgaan opvang asielzoekers
CBS – Centraal Bureau voor de Statistiek
CmK - Cultuureducatie met Kwaliteit
COELO – Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden
CPB - Centraal Planbureau
CPI - Consumentenprijsindex
CSA – Centrum, Spijkerkwartier en het Arnhemse Broek

D.
DB – Dagelijks Bestuur
DU - Decentralisatie Uitkering
DSO – Digitaal Stelsel Omgevingswet
DVO – Dienstverleningsovereenkomst

E.
EV – Eigen Vermogen
EN – Europese Norm
EMU – Economische en Monetaire Unie

F.
FDFA - Fashion + Design Festival Arnhem
FIDO – Financiering Decentrale Overheden
FJP – Financiële Jaarrapportage Projecten
FTE – fulltime-equivalent (formatieplaats)

G.
GGD – Gemeentelijke gezondheidsdienst
GGZ - Geestelijke gezondheidszorg
GMR - Groene Metropoolregio
GO – Georganiseerd Overleg
GR – Gemeenschappelijke Regeling
GRP – Gemeentelijk Rioleringsplan
G40 - Netwerk van 40 (middel)grote steden

H.
HAN - Hogeschool Arnhem Nijmegen
HOV - Hoogwaardig Openbaar Vervoer

I.
ICT – Informatie- en communicatietechnologie
IHP - Integraal Huisvestingsplan
IPKW – Industriepark Kleefse Waard

J.
JGZ – Jeugdgezondheidszorg
JOGG – Jongeren Op Gezond Gewicht
JOP - Jongeren Ontmoetingsplek

M.
MBO – Middelbaar beroepsonderwijs
MFC – Multi Functioneel Centrum
MIP – Meerjareninvesteringsplanning
MIRT - Meerjarig investeringsprogramma Ruimte en Infrastructuur
MJPB – Meerjarenprogrammabegroting
MKB - Midden- en Kleinbedrijf

N.
NEN – Nederlandse Norm
NRW - Noordrijn-Westfalen
NV – Naamloze Vennootschap

O.
OAB - Onderwijsachterstandenbeleid
OAT – Ondergronds Afval Transport
ODRA – Omgevingsdienst Regio Arnhem
OCW – Ministerie Onderwijs Cultuur en Wetenschap
OGGz – Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
OKA - OndernemersKontact Arnhem
OM - Openbaar Ministerie
OR – Openbare Ruimte
OV – Openbaar Vervoer
OZB – Onroerend Zaak Belasting
OZO - Overleg Zorg en Overlast

P.
P&O – Personeel & Organisatie
PBA - Platform Binnenstad Arnhem
PGA - Persoonsgerichte aanpak
PGB - Persoonsgebondenbudget
PIP - Persoonlijk inburgeringsplan
PMD - Plastic-, metaalverpakkingen en drankenkartons
PO – Primair onderwijs
POH – Praktijkondersteuner jeugd
PvE - Programma van eisen

R.
RBL - Regionaal Bureau Leerlingzaken
RES – Regionale energiestrategie
RIO - Re-integratie officier
RKV – Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg
RMC – Regionaal Meld- en Coördinatiepunt
ROB - Raad voor het Openbaar Bestuur

ROC – Regionaal opleidingscentrum

S.
SO – speciaal onderwijs
StAB - Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen
SKTA - Stichting Keurmerk Taxi Arnhem
SVB - Sociale Verzekeringsbank
SW – Sociale Werkvoorziening
SWT - Sociale wijkteams
SWOA – Stichting Welzijn Ouderen Arnhem
SZW – Sociale Zaken en Werkgelegenheid

T.
TEB – The Economic Board
TLO - teams Leefomgeving

U.
UWV – Uitvoeringsinstituut Werknemers Verzekeringen

V.
VE - Volwasseneducatie
VHL – Van Hall Larenstein
VGGM – Veiligheid- en Gezondheidsregio Gelderland Midden
VMBO – Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
Vpb - Vennootschapsbelasting
VNG – Vereniging Nederlandse Gemeenten
VO – Voortgezet Onderwijs
VRI – Verkeersregeling installatie
VSO – Voortgezet Speciaal Onderwijs
Vsv – Voortijdig schoolverlaten
VV - Vreemd vermogen
VVE – Voor- en vroegschoolse educatie
VWO – Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
VWS – Volksgezondheid welzijn en sport

W.
Wabo – Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
WAW – Wet Aanpak Woonoverlast
Wcw - Wet collectieve warmte
Wet hof – Wet houdbare overheidsfinanciën
Wgiw - Wet gemeentelijke instrumenten warmetransitie
WGR – Wet gemeenschappelijke regelingen
Wkb Wet kwaliteitsborging bouw
Wlz - Wet langdurige zorg
Wmo – Wet maatschappelijke ondersteuning
Woo - Wet open overheid
WOZ – Wet waardering onroerende zaken
Wsp - Werkgeversservicepunt
Wsw – Wet sociale werkvoorziening
WSW - Waarborgfonds Sociale Woningbouw
Wvggz - Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg

Z.
ZVH - Zorg- en Veiligheidshuis
Zzp - Zelfstandige zonder personeel

Begrippenlijst

A.

Accress
Groei/daling van het gemeentefonds (zie ook trap-op-trap-afmethodiek).

Activa (vaste)
Bezittingen die langer dan één jaar meegaan en die in meerdere jaren worden afgeschreven (bijvoorbeeld gebouwen). Activa staan op de balans.

Afvalstoffenheffing
Betreft een heffing voor het inzamelen en verwerken van huishoudelijke afvalstoffen. De heffing wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar gebruiker is van een woning (waarvoor een verplichting tot inzamelen geldt). De grondslag voor de heffing is het aantal inwoners (betreft twee categorieën: eenpersoons- of meerpersoonshuishouden). De heffing is een tijdvak-belasting en komt in aanmerking voor de ontheffingsregeling. Bij verhuizing naar een woning binnen of buiten Arnhem wordt ontheffing verleend voor de resterende volle maanden, dat de inwoner verhuisd is. Zodra er nieuwe bewoners ingeschreven worden, ontvangen deze bewoners een aanslag afvalstoffenheffing voor de resterende maanden.

Algemene dekkingsmiddelen
Algemene dekkingsmiddelen zijn inkomsten zonder vooraf bepaald bestedingsdoel. De gemeente kan deze vrij besteden. Het gaat om de uitkeringen vanuit het Gemeentefonds, om bepaalde gemeentelijke belastingen (zoals OZB-belasting) en deelnemingen/dividend.

Algemene uitkering
Uitkering uit het gemeentefonds van het Rijk dat de gemeente geheel vrij mag besteden.

Algemene reserve
Het vrij besteedbare eigen vermogen van de gemeente. Dit vormt een buffer voor financiële tegenvallers.

Auditing
Het controleren van een organisatie.

B.

Balans
De balans toont een overzicht van de bezittingen, schulden en eigen vermogen van de gemeente op een bepaald moment.

Baten
Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.

Baten en lasten (stelsel van)
Gemeenten werken met een stelsel van baten en lasten. Dit betekent dat inkomsten en uitgaven moeten worden toegerekend aan het begrotingsjaar waarop zij betrekking hebben (dat wil zeggen het jaar waarin de prestatie geleverd is).

Bedrijfsvoering
De beheersing van, het toezicht op en de verantwoording over de bedrijfsprocessen binnen de gemeentelijke organisatie op basis van een bedrijfsvoeringsfilosofie.

Begroting
Een begroting geeft aan welke beleidsvoornemens de gemeente heeft, hoeveel middelen daarmee gemoeid zijn en uit welke bronnen die middelen afkomstig zijn.

Begrotingsresultaat
Financieel verschil tussen het bedrag dat volgens de begroting is toegestaan en het te verwachten bestede bedrag.

Begrotingstekort
Een begrotingstekort treedt op wanneer de lasten hoger zijn dan de baten.

Beheersmaatregel
Een activiteit die zich richt op het elimineren, vermijden of verkleinen van de oorzaak of het gevolg van een ongewenste gebeurtenis.

Belastingcapaciteit
De OZB is voor gemeenten de belangrijkste eigen belastinginkomsten. De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen of ruimte is voor nieuw beleid. Om deze ruimte weer te kunnen geven is een ijkpunt nodig. In dit geval de landelijk gemiddelde tarieven. Voor gemeenten wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de hoogte van de gemiddelde woonlasten (OZB, rioolheffing en reinigingsheffing). Naast de OZB wordt tevens gekeken naar de riool- en afvalstoffenheffing omdat de heffing niet kostendekkend hoeft te zijn, maar ook lager mag worden vastgesteld (er is dan sprake van belastingcapaciteit die niet benut wordt).
Benodigde weerstandscapaciteit
Het bedrag dat benodigd is om alle risico's in de begroting waarvoor geen maatregelen zijn getroffen, in financiële zin af te dekken.

Beschikbare weerstandscapaciteit
De middelen die beschikbaar zijn om eventuele tegenvallers (risico's) op te kunnen vangen.

Bestaand beleid
Beleid waarover al besluitvorming heeft plaatsgevonden.

Bestemmingsreserve
Naast de Algemene reserve zijn er buffers gevormd die niet worden meegerekend tot de weerstandscapaciteit. Het gaat hier om de bestemmingsreserves. Bestemmingsreserves zijn voor specifieke doeleinden gevormd op basis van een raadsbesluit. Bestemmingsreserves zijn gebonden aan de bestemmingen die door de raad zijn vastgesteld. Wanneer de nood echt hoog is kan er door de raad aan de betreffende bestemmingsreserve een andere bestemming worden gegeven. Aan een deel van de bestemmingsreserves hangen verplichtingen tot bestedingen waarbij er beperkte sprake is sprake is van beleidsvrijheid.

Besluit begroting en verantwoording (BBV)
Het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) beschrijft de regels waaraan onder andere begroting van een gemeente aan moet voldoen.

Bestuurlijk belang
Een gemeente kan een bestuurlijk belang hebben in een verbonden partij doordat zij in het bestuur is vertegenwoordigd. De gemeente kan het ook hebben doordat zij stemrecht heeft in de verbonden partij.

BTW-compensatiefonds
Rijksfonds waaruit gemeenten een bepaald deel van de door hen betaalde BTW kunnen terugvorderen.

C.
Circulaire
Een circulaire informeert de gemeenten over de omvang en de verdeling van de algemene uitkering, de integratie-uitkeringen - inclusief die voor het sociaal domein - en de decentralisatie-uitkeringen uit het gemeentefonds.

Compabiliteitsvoorschriften
Dit zijn de wettelijke voorschriften voor de inrichting van de gemeentelijke begroting en rekening. Sinds 2004 zijn de nieuwe voorschriften volgens het Besluit Begroting en Verantwoording van kracht.

D.

Deelneming
Participatie in een besloten of naamloze vennootschap, waarin de gemeente aandelen heeft.

Dividend
Een vergoeding die wordt uitbetaald aan aandeelhouders.

Doeluitkering
Uitkering door het Rijk aan een lagere overheid voor een nauw omschreven wettelijk vastgesteld doel of taak. De gelden zijn niet vrij besteedbaar.

E.

EMU-saldo
Het geraamde of het gerealiseerde saldo van de ontvangsten en uitgaven van een gemeente. Dit bedrag wordt berekend op transactiebasis en volgens Europese voorschriften.

F.

Financieel belang
Van financieel belang is sprake als de gemeente de middelen die ze ter beschikking stelt verloren gaan in geval van faillissement van de verbonden partij (een derde rechtspersoon) en/ of als financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op de gemeente.

Financiële kengetallen
Getallen waarmee inzicht verkregen kan worden in de financiële positie van de gemeente.

Financieringsmiddelen
Kort- of langlopende geldmiddelen die nodig zijn om de kosten van uitgaven te betalen.

G.

Gemeenschappelijke regeling
Is het publiekrechtelijk juridisch kader waarbinnen twee of meer gemeentebesturen kunnen samenwerken.

Gemeentefonds
Uitkering van het Rijk die de gemeenten in principe vrij mogen besteden.

Grondexploitatie
De afgelopen jaren is gebleken dat grondexploitatie een forse impact kan hebben op de financiële positie van een gemeente. Indien gemeenten leningen hebben afgesloten om grond te kopen voor een (toekomstige) woningbouwproject hebben zij een schuld. Bij de beoordeling van een dergelijke schuld is het van belang om te weten of deze schuld kan worden afgelost wanneer het project wordt uitgevoerd. Van de opbrengst van de verkochte gronden kan immers de schuld worden afgelost. Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale (geraamde) baten.

K.

Kans
De mogelijkheid dat een gebeurtenis zich voordoet uitgedrukt in een waarde tussen 0 en 1.

Kapitaalgoederen
Spullen die de gemeente nodig heeft om de diensten en goederen die zij levert aan inwoners te kunnen produceren. Daarbij gaat het om grotere zaken zoals wegen, riolering, water, groen en gebouwen.

Kapitaallasten
Afschrijvingen en toegerekende rente op activa. De afschrijvingen betreffen de jaarlijkse waardevermindering van de investering. Door middel van de afschrijving worden lasten van de investering uitgespreid over de jaren dat er van de investering gebruik wordt gemaakt. De rente betreft het eigen of geleende geld dat besteed wordt om de investering te financieren.

L.

Lasten
De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.

Leges
Leges zijn vergoedingen voor het genot van diensten of producten, die de gemeente levert. Dat zijn bijvoorbeeld paspoorten, uittreksels uit registers, vergunningen e.d. Daarbij geldt dat de totale opbrengst van de leges niet hoger mogen zijn dan de kosten die de gemeente voor het geheel van de legesplichtige diensten of producten maakt. De leges worden in rekening gebracht bij de aanvrager van de dienst of het product. Voor sommige leges geldt een wettelijk maximum tarief (bijvoorbeeld voor paspoorten).

Lokale heffingen
Een type gemeentelijke belasting. Voorbeelden van heffingen zijn de rioolheffing of de afvalstoffenheffing. Het geld dat gemeenten met heffingen ophalen, moeten gebruikt worden om de kosten te dekken van datgene waarvoor ze in rekening worden gebracht.

M.

Meerjareninvesteringsplanning (MIP)
In de meerjareninvesteringsplanning wordt de planning van de investeringen voor de komende jaren inzichtelijk gemaakt.

Meerjarenraming
Een prognose van de voor meerdere jaren, na het begrotingsjaar, te verwachten baten en lasten alsmede mutaties in reserves.

N.

Netto schuldquote en netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen
Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Een hoge netto schuldquote hoeft op zichzelf geen probleem te zijn. Of dat het geval is valt niet direct af te leiden uit de netto schuldquote zelf, maar hangt af van meerdere factoren. Zo kan een hoge schuld worden veroorzaakt doordat er leningen zijn afgesloten en die gelden vervolgens worden doorgeleend aan bijvoorbeeld woningbouwcorporaties die op hun beurt weer jaarlijks aflossen. In dat geval hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn. Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen).

O.

Onroerende zaakbelasting
Betreft een belasting voor het in eigendom hebben van onroerende zaken in de gemeente Arnhem.
De grondslag van de belasting is de WOZ-waarde van de woning of niet-woning. Het geldende tarief voor eigenaars van woningen of eigenaars en gebruikers van niet-woningen is gebaseerd op een percentage van de WOZ-waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van een onroerende zaak.

Overhead
De kosten van de werkzaamheden of faciliteiten die slechts een indirecte relatie vertonen met de prestaties (bijvoorbeeld leidinggeven, afdelingsadministratie of huisvesting).

Overzicht lasten en baten
Lasten: De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.
Baten: Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.
Toevoeging aan reserve: toevoegingen aan een reserve zijn weergegeven met een minteken (negatief). Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten stijgen.

Onttrekkingen aan reserve: onttrekkingen aan een reserve zijn zonder teken (positief) weergegeven. Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten dalen.
Saldo toevoegingen en onttrekkingen: Bij negatief saldo verwachten we een verhoging van de reserve binnen dit programma. Bij een positief saldo verwachten we een verlaging van de reserve binnen het programma.

P.

Paragrafen
Geven volgens het BBV een dwarsdoorsnede van de begroting op financiële aspecten. Het gaat dan om de beleidslijnen van beheersmatige aspecten die belangrijk zijn, financieel, politiek of anderszins. De paragrafen zijn onderdeel van zowel de beleidsbegroting als het jaarverslag.

Parkeerbelasting
Betreft een belasting voor het parkeren van een voertuig op een plaats waar volgens de belastingverordening parkeerbelasting verschuldigd is. De grondslag is de duur van het parkeren. De parkeertijd maal het tarief bepaalt de hoogte van het bedrag. De belasting wordt geheven door in te loggen op een centrale computer via een GSM, het kopen van een parkeerticket of een parkeervergunning.

Planning- en controlcyclus
De jaarlijks terugkerende werkzaamheden die samenhangen met het opstellen, bespreken, bewaken, bijstellen en verifiëren van budgetten.

Prestatie-indicator
Kwantitatieve en kwalitatieve gegevens die inzicht geven in de resultaten van het gevoerde beleid van de gemeente.

Programma
Is een samenhangende verzameling van activiteiten en geldmiddelen gericht op het bereiken van vooraf bepaalde maatschappelijke effecten.

Programmabegroting
Dit is de typering voor de begroting waarin de programma's centraal staan. Een gemeente is vrij in de keuze van de programma's en het aantal.

R.

Reserve
Bedrag dat is gereserveerd voor toekomstige uitgaven, zonder dat de aard en de omvang van deze uitgaven al bekend zijn. Reserves worden onderverdeeld in algemene reserves en reserves met een specifieke bestemming (bestemmingsreserves).

Restrisico
De inschatting van het risico met medeneming van de effecten van beheersmaatregelen. Risico dat overblijft na risicobeheersing. (netto risico)

Risico
Gebeurtenis die zich al dan niet kan voordoen en die kan leiden tot schade met een financieel gevolg of afwijking van een te behalen beleidsdoel.

Risicobeheersing
Zijn activiteiten (beheersmaatregelen) die de kans op het optreden van risico's dan wel de gevolgen van risico's beïnvloeden (voorkomen of reduceren)

Risico-eigenaar
De persoon of het organisatieonderdeel aan wie het risico gealloceerd is.

Risico in relatie tot weerstandsvermogen
De kans op een gebeurtenis die leidt tot een directe financiële tegenvaller van materiële betekenis, die niet is afgedekt in de begroting.

Risicokaart
De risicokaart geeft inzicht in de spreiding van de risico's naar kans en gevolg.

Risicomanagement
Het geheel aan activiteiten en maatregelen gericht op het expliciet en systematisch omgaan met en beheersen van risico's.

Risicoparagraaf
Is een door het college verstrekt overzicht van alle bekende risico's tot het moment van aanbieden van de begroting.

Risicoprofiel
Overzicht van het geheel aan risico's van het betreffende proces, project, programma of beleidstraject.

Risicoscore
Per risico te bepalen score op basis van kans op voorkomen en gevolg.

Roerende zaakbelasting
Betreft een belasting voor het in eigendom van roerende zaken, zoals woonboten in de gemeente Arnhem. De grondslag van de belasting is een percentage van de RZB- waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van de roerende zaak.

S.
Solvabiliteit
Is de verhouding tussen het eigen vermogen en het totale vermogen.

Solvabiliteitsratio
Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Indien er sprake is van een forse schuld én veel eigen vermogen (het totaal van de algemene en de bestemmingsreserves), hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn voor de financiële positie. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente. De mate van weerbaarheid geeft in combinatie met de andere kengetallen een indicatie over de financiële positie van een gemeente.

Stelpost
Schatting van uitgaven, opgenomen in de begroting terwijl de werkelijke kosten nog niet exact bepaald kunnen worden.

Structurele exploitatieruimte
Voor de beoordeling van de financiële positie is het ook van belang te kijken naar de structurele baten en structurele lasten. Structurele baten zijn bijvoorbeeld de algemene uitkering uit het gemeentefonds en de opbrengsten uit de onroerende zaakbelasting OZB. Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar de structurele baten en structurele lasten en deze worden vergeleken met de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de rente en aflossing van een lening) te dekken.

T.
Taakmutatie
Extra geld uit het gemeentefonds voor de uitvoering van nieuwe en/of bestaande taken.

Taakveld
Eenheid waarin de programma's zijn onderverdeeld.

Trap-op-trap-af systematiek/ accresmethode
Om het totaal beschikbare bedrag te bepalen dat aan de gemeenten wordt uitgekeerd, gebruikt het Rijk de accresmethode, ook wel de 'trap-op-trap-af systematiek' genoemd. Het accress is gekoppeld aan de ontwikkeling van rijksuitgaven (niet van alle uitgaven). Stijgen de uitgaven dan stijgt het accres, dalen de uitgaven dan daalt het accress.

Treasury
Is het geheel van activiteiten in verband met het beheren van de geldstromen.

V.
Verbonden partij
Is een partij waarmee de gemeente een bestuurlijke relatie onderhoudt en waarin zij een financieel belang heeft.

Voorziening
Dit is een reservering (geoormerkte gelden) met als doel het bedrag aan te wenden in de toekomst waar de voorziening oorspronkelijk voor is gecreëerd.

W.
Weerstandsfactor
= Beschikbare weerstandscapaciteit : Benodigde weerstandscapaciteit. Bij een lagere factor dan 1 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor uitkomt boven de 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor nieuw beleid.

Weerstandsvermogen
Het weerstandsvermogen is de mate waarin de gemeente in staat is om de gevolgen van risico's op te vangen, zonder dat het beleid of de uitvoering daarvan in gevaar komt. Het weerstandsvermogen is de verhouding (ratio) tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit.

Z.
Zekerheidspercentage
Voor het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen moet met behulp van de risicosimulatie een keuze worden gemaakt met welke mate van zekerheid de geïdentificeerde risico's worden afgedekt. We noemen dit ook wel het zekerheidspercentage.

Ontwerpbegroting 2024-2027

Wat komt er in 2024 binnen

Rijk	**676 mln**
Lokale heffingen	**123 mln**
Overige inkomsten	**93 mln**
Reserves	**72 mln**

€ 964 miljoen

We maken de komende jaren tientallen miljoenen vrij voor de bouw van een nieuw stadsdeel Spoorzone Arnhem-Oost waar duizenden nieuwe woningen en werkplekken komen.

Zo zijn de uitgaven in 2024

Bestuur, dienstverlening en financiën	€ 107 mln.
Veiligheid	€ 30 mln.
Bereikbaarheid	€ 45 mln.
Economie	€ 10 mln.
Onderwijs	€ 37 mln.
Cultuur	€ 45 mln.
Participatie en armoedebestrijding	€ 165 mln.
Zorg	€ 70 mln.
Welzijn en inclusie	€ 33 mln.
Gezondheid en sport	€ 29 mln.
Klimaat, energie en milieu	€ 23 mln.
Ruimtelijke ontwikkeling	€ 74 mln.
Wonen en leefomgeving	€ 61 mln.
Wijken	€ 235 mln
Subtotaal	**€ 964 mln.**

VERBONDEN

€ 15,7 miljoen voor het verbouwen van bestaande en bouwen van nieuwe schoolgebouwen.

Twee burgerberaden in 2024

We stellen jaarlijks €500.000 beschikbaar voor cultuur-programmering en investeren € 7 miljoen in huisvesting van de creatieve sector.

We werken naar 2.000 duurzame opvangplekken voor vluchtelingen.

DUURZAAM

Invoering verhuurdersvergunningen om huurders beter te beschermen.

€ 1 miljoen voor meer opvangplekken voor daklozen.

€ 6 miljoen voor huisvesting bijzondere doelgroepen.

GROEN

€ 1 miljoen voor meer natuur en aantrekkelijkere parken.

€ 500.000 voor het verwijderen van rookgaskanalen in 400 woningen.

€ 2 miljoen voor verkeersveiligheid, waaronder extra veilige schoolzones.

KANSRIJK

Jaarlijks € 500.000 extra voor boa's en aanpak ondermijning georganiseerde criminaliteit.

€ 960.000 extra voor het makkelijker en bereikbaarder maken van inkomensregelingen.

€ 21.4 miljoen voor kwetsbare wijken via het Nationaal Programma Arnhem-Oost.

Jaarlijks sporten 30 klassen extra in Papendal.

GEMEENTE Arnhem

Wilt u meer weten?
Kijk op financien.arnhem.nl

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 3904872

Onderwerp: Turap-2 2023

Kernboodschap

Om de voortgang op de realisatie van de begroting te kunnen bewaken worden, conform de verordening financieel beleid en beheer gemeente Arnhem, minimaal twee tussenrapportages aan de raad aangeboden. In Turap-2 2023 worden de financiële afwijkingen die over 2023 bekend zijn gerapporteerd.

Voorstel

1. De Turap-2 2023 vast te stellen;
2. De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.

Inleiding

Als regulier onderdeel van de beleidscyclus 2023 is een tweede tussenrapportage (Turap-2 2023) opgesteld. De Turap 2-2023 bevat informatie over de verwachte majeure financiële afwijkingen over het jaar 2023, over het geprognosticeerde financiële resultaat en over de voortgang van de beleidsuitvoering. Daarnaast wordt in Turap 2-2023 gerapporteerd over een aantal andere onderwerpen, zoals de investeringen en de beheersing van belangrijke verbonden partijen. Tevens is een terugkoppeling van de voortgang van de overgehevelde budgetten uit 2022 opgenomen en wordt vooruitgeblikt naar de Nota Budgetoverheveling 2023. Hiermee wordt inzicht gegeven in de onderwerpen waarvan op dit moment al wordt verwacht dat de activiteiten niet of onvolledig worden uitgevoerd dit jaar. Dit is een eerste inschatting en is ter informatie aan deze Turap toegevoegd. Aan het eind van het jaar worden de budgetoverhevelingen 2023 aan de raad ter besluitvorming voorgelegd.

In deze Turap is, net zoals in Turap-2 2022, de inhoudelijke voortgang binnen de programma's opgenomen en niet alleen de afwijkingen. Dit betekent concreet dat in de bijlage de doelen die 'op koers lopen', 'gedeeltelijk op koers', 'niet op koers liggen' en 'reeds gerealiseerd zijn' zijn opgenomen. Vanuit toegankelijkheid is gekozen om de ‘bolletjes’ te wijzigen in ‘pijltjes’.

In het kader van het Duisenbergonderzoek naar de jaarstukken is geconcludeerd dat de interpretatie van de oordelen en de criteria van de beoordeling niet altijd duidelijk zijn. Een mogelijke verbeterslag is om bij de doelen aan te geven of de doelen en inspanningen behaald, dan wel niet behaald zijn. Om dit echter goed te kunnen doen, zullen de doelen smart geformuleerd moeten zijn met daarbij goed meetbare (effect)indicatoren. In de Begroting 2024

Gemeente Arnhem

wordt daarin weer een stap gemaakt, maar dit is een proces dat tijd kost. In deze Turap is er dan ook voor gekozen dat de oordelen een interpretatie geven hoe de voortgang verloopt (van 'op koers', 'gedeeltelijk op koers' naar 'niet op koers') en dat dit in de tekst wordt toegelicht.

Turap 2-2023 is opgesteld op basis van ontwikkelingen in de eerste 7 maanden van 2023, waarbij ook rekening is gehouden met de structurele componenten in de resultaten van voorgaand jaar. Bij deze Turap is een begrotingswijziging opgenomen. De afwijkingen in de Turap die zijn opgenomen in de begrotingswijziging moeten namelijk in het kader van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting verwerkt worden.

Daarnaast zijn in deze Turap de reeds aangenomen moties, waar van toepassing, financieel vertaald.
Het gaat hierbij om de volgende moties:

- Vergoeding aanpassing paspoort (23M09gg)
- Kosteloze naamsverandering (21M218)
- Opvang dakloze EU-burgers (23M41)

Aan deze Turap is ter informatie als bijlage de inventarisatie met externe onderzoeken toegevoegd, zoals al eerder is aangekondigd in de raadsbrief van 15 november 2022. Het gaat in deze inventarisatie om onderzoeken naar de effectiviteit van beleid of het functioneren van de eigen organisatie.

Beoogd effect

De raad krijgt een prognose van de beleidsmatige voortgang, de financiële afwijkingen en het resultaat over 2023. Daarbij wordt de begroting aangepast aan de meest actuele stand van de prognose, in het kader van begrotingsrechtmatigheid. Ten slotte is het beoogde effect om transparant te zijn over alle relevante facetten die van belang zijn voor de raad om haar controlerende taak volledig te kunnen uitvoeren, zoals de financiële effecten van het uitvoeren van aangenomen moties en van aanpassingen op beleid die niet kunnen wachten.

Argumenten

1.1	*De Turap-2 2023 vast te stellen;*
	Met Turap-2 2023 wordt een actueel inzicht verschaft in majeure afwijkingen in beleid en financiën, hiermee krijgt de raad inzicht in de voortgang van het bereiken van de doelen in 2023 en de financiële afwijkingen die zich daarbij voor doen.
2.1	*De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.*
	De afwijkingen worden meegenomen in een begrotingswijziging omdat dit vanwege de begrotingsrechtmatigheid noodzakelijk is. Alle afwijkingen die genoemd zijn in deze Turap worden in de begroting gewijzigd.

Kanttekeningen en risico's

1.1	*De Turap-2 2023 vast te stellen;*
	Er is met de best mogelijke inschattingen gewerkt op het moment van opmaken van de Turap, maar deze inschattingen kunnen aan het einde van het jaar mogelijk afwijken van de daadwerkelijke realisatie.

Participatie

Op verschillende thema's binnen de stedelijke en wijkprogramma's zijn de ambities, het beleid en de uitvoering daarvan mede tot stand gekomen met inbreng vanuit diverse partijen uit de stad.

Financiën

De prognose over heel 2023 laat een resultaat van €19,2 miljoen zien ten opzichte van de primitieve begroting. Dit resultaat wordt met name veroorzaakt door een hogere bijdrage uit het gemeentefonds voor 2023 en de wijziging in de administratieve verwerking van de dotatie uit de BR Klimaatfonds. Voorgesteld wordt om alle verwachte afwijkingen die nog niet eerder verwerkt zijn met bijgaande begrotingswijziging op grond van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting te verwerken.

In de bijlagen bij Turap-2 is per programma een uitputtend overzicht gegeven van alle verwachte afwijkingen. In een aantal gevallen is een afwijking op één programma benoemd, maar vindt de vertaling in de administratie plaats door de begrotingswijziging over diverse (wijk)programma's te verdelen. Voor een uitvoerige toelichting wordt verwezen naar de Turap-2 2023 en bijlagen.

Uitvoering

Na vaststelling door de raad wordt de begroting gewijzigd met de bijgevoegde wijziging.

Communicatie

De Turap-2 2023 wordt gepubliceerd op website financien.arnhem.nl.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Raadsvoorstel Turap-2 2023
- Turap-2 2023
- Inventarisatie externe onderzoeken
- Begrotingswijziging 23-012 bij Turap-2 2023

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	3904872

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 19 september 2023, nummer: 3904872;

gelet op artikel 192 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De Turap-2 2023 vast te stellen;
2. De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Turap 2 - 2023

Inhoudsopgave

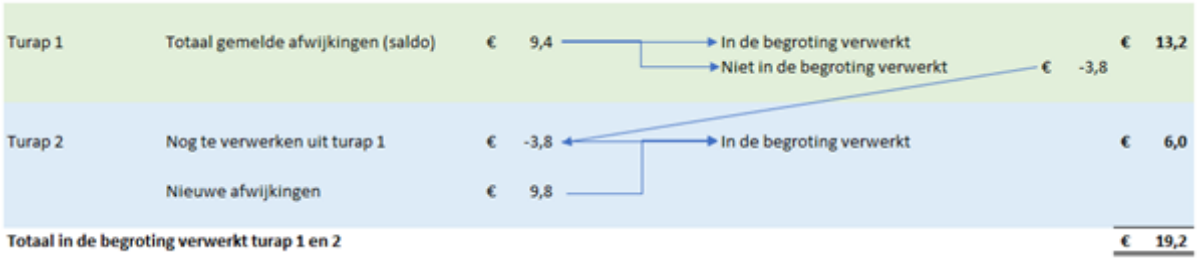
Hoofdlijnen Turap 2 2023 3
Totaalbeeld financiën 6
Bijlage 1 Voortgang doelen en financiële afwijkingen per programma 8
Wijken Algemeen 8
W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek 14
W2 Noordwest 16
W3 Noordoost 18
W4 Presikhaaf 21
W5 Malburgen 25
W6 Schuytgraaf/ Elderveld 29
W7 De Laar/ Elden 32
W8 Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg 34
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën 38
S01 Veiligheid 47
S02 Bereikbaarheid 50
S03 Economie 56
S04 Onderwijs 64
S05 Cultuur 69
S06 Participatie en armoedebestrijding 75
S07 Zorg 81
S08 Welzijn en inclusie 89
S09 Gezondheid en sport 98
S10 Klimaat en energie 102
S11 Ruimtelijke ontwikkeling 107
S12 Wonen en leefomgeving 110
Bijlage 2 Budgetoverhevelingen 121
Terugblik Nota budgetoverhevelingen 2022 121
Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023 128
Bijlage 3 Investeringen 131
Bijlage 4 Beheersing verbonden partijen 133
Bijlage 5 Stand van zaken amendementen en moties 136

Hoofdlijnen Turap 2 2023

Twee keer per jaar maakt het college een tussenrapportage - de 'Turap' - voor de gemeenteraad. In de Turap is de stand van zaken geduid rondom de uitvoering van de in de begroting voor 2023 opgenomen ambities, doelen en inspanningen binnen de verschillende programma's. Ook worden de verwachte financiële afwijkingen over het lopende jaar 2023 vermeld. Die ontstaan door autonome ontwikkelingen, maar ook door de uitvoering van moties en het aanpakken van urgente knelpunten in lopend beleid.

Financieel beeld

In Turap-1 verwachtten we een voordeel van € 9,4 miljoen. Dit is een saldo van positieve en negatieve afwijkingen. Alleen de afwijkingen die zeker zijn en waar gedurende het jaar niet meer op gestuurd kan worden, worden in de begroting verwerkt. Dit heeft bij Turap-1 geleid tot een aanpassing van € 13,2 miljoen (aangezien er meer voor- dan nadelen een vaststaand karakter hadden) en is niet het volledige saldo van € 9,4 miljoen in de begroting verwerkt, waardoor er nog een nadeel van € 3,8 miljoen resteert.
Dit nadeel komt terug in deze Turap-2, aangevuld met nieuwe ontwikkelingen die in totaal tot een voordeel van € 9,8 miljoen leiden. In totaal wordt dan ook met deze Turap een voordelige afwijking van € 6,0 miljoen in de begroting verwerkt. De totale (verwachte) afwijking voor 2023 op basis van beide Turaps komt uit op een positief resultaat van € 19,2 miljoen. In de jaarrekening over 2023 zal de definitieve afwijking bekend worden.
Schematisch is dit als volgt weer te geven:

Het totaalbedrag aan afwijking van € 19,2 miljoen bestaat met name uit extra baten uit het gemeentefonds, toegelicht op programma S00 en de inzet middelen impuls energietransitie, toegelicht op programma S10.

Op koers

In deze Turap liggen de meeste doelen en inspanningen op koers. Een greep hieruit: We zetten goede stappen om de veiligheid in Arnhem te vergroten. Zo is de handhavingscapaciteit op straat versterkt. We zijn bezig met het opstellen van het duurzaam mobiliteitsplan en deze wordt eind 2023 aan de raad voorgelegd. Ons stedelijk fietsnetwerk wordt verbeterd en uitgebreid, met nadruk op hoogwaardige doorfietsroutes.
We werken we samen met de stad aan een nieuwe Woonvisie, die wonen in Arnhem eerlijker moet gaan maken. De startnotitie van deze Woonvisie is in 2023 door de gemeenteraad vastgesteld.
In juni is het programma Arnhem-Oost tijdens een drukbezochte bijeenkomst in het Posttheater gelanceerd en werd het programma ondertekend door een alliantie van partijen.
We zijn gestart met de proef Bijverdienbeloning, waarmee we inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd (gaan) werken een extra stimulans geven.
We helpen huishoudens die te maken hebben met energiearmoede, door energiecoaches, buurtklusteams, via wijkteams, scholen en vanuit de witgoedregeling. We hebben van het Rijk een grote bijdrage ontvangen voor de ontwikkeling van Spoorzone Arnhem-Oost, daarbij wordt ingezet om deze forse ambitie nader vorm te geven en uit te werken naar concrete investeringsplannen en grondexploitaties. Daarnaast is Arnhem op maandag 9 oktober de gastheer van het jaarlijkse evenement Dag van de Stad. Dit jaar is het thema "De stad dichtbij", want in de wijk wordt alles zichtbaar. De grote transitieopgaven van deze tijd, maar ook de energie en de inspiratie om die uitdagingen aan te pakken.

Er zijn ook onderwerpen die (nog) niet geheel op koers liggen. Dit komt onder meer door de huidige arbeidsmarkt met personele schaarste waardoor we op onderdelen onvoldoende capaciteit hebben om onze ambities uit te voeren. Daarnaast speelt werkdruk een rol. Bovendien hebben zowel wij als onze partners te maken met onder meer stijgende kosten, onzekere marktontwikkelingen en stikstofbeperkingen.
Een voorbeeld van onderwerpen die (nog) niet geheel op koers liggen, is de toevoeging van woningen; we hebben de afgelopen 2 jaar minder vergunningen afgegeven en minder woningen gebouwd dan de jaren daarvoor. Ook de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen heeft vertraging opgelopen. In onze

stad is een tekort aan voldoende beschikbare ateliers, werk- en oefenruimtes voor culturele en creatieve makers. Ook wordt de doelstelling van hoeveelheid restafval (30 kilo per inwoner per jaar) nog niet bereikt.

Toelichting doelen en inspanningen
In Turap 2 wordt de voortgang aangegeven van de doelen en inspanningen die in de Begroting 2023 zijn opgenomen. Per doel en inspanning is de stand van zaken beschreven. Ook wordt bij de doelen en inspanningen de status aangegeven door middel van verschillende icoontjes. Deze icoontjes houden het volgende in:

- Groene pijl schuin omhoog - Het doel/ de activiteit loopt op koers
- Oranje pijl naar rechts - Het doel/ de activiteit loopt gedeeltelijk op koers
- Rode pijl schuin omlaag - Het doel/ de activiteiten lopen niet op koers
- Groen vinkje - Het doel/ de activiteit is gerealiseerd

Toegankelijkheid Turap
In het kader van de toegankelijkheid van de Turap is er in de bovengenoemde vormgeving een aantal wijzigingen aangebracht ten opzichte van de vormgeving van de Jaarstukken 2022. We hebben de vormgeving en locatie van de bolletjes (icoontjes) gewijzigd (zie hierboven) en in de regels van de ambities, doelen en inspanningen hebben we de letters A (=ambitie), D (=doel), I (= inspanning) toegevoegd. We willen hier de komende periode verdere stappen in zetten en streven er naar om op de financiële portal (financien.arnhem.nl) na vaststelling van de Turap in de raad een digitale toegankelijke versie te publiceren.

Turap en bestuursrapportages
De afgelopen jaren werd gelijktijdig met de Turap de bestuursrapportages Zorgdomein en Bestaanszekerheid opgesteld en aan de raad aangeboden. Beide bestuursrapportages worden dit najaar digitaal beschikbaar gesteld aan de raad met ‘realtime’ informatie. Over deze digitale dashboards en de mogelijkheid om deel te nemen aan optionele aanvullende bijeenkomsten, zal dit najaar een separate raadsbrief aan de gemeenteraad gestuurd worden.

Presentatie baten en lasten
De presentatie van de baten en de lasten die in de begroting van 2023 is gebruikt, is doorgezet in deze Turap. Daarom wordt een positief bedrag gepresenteerd op het moment dat er sprake is van meer baten of meer lasten. Concreet betekent dit dat als er hogere lasten zijn, dit als een positief bedrag in de lasten is gepresenteerd. Dit veroorzaakt een nadeel voor de algemene reserve. Wanneer een negatief bedrag als afwijking in de lasten is gepresenteerd, betekent dit dat er sprake is van minder lasten, dus een voordeel voor de algemene reserve. Wat betreft de baten werkt dit hetzelfde: een positieve afwijking in de baten betekent hogere baten en een voordeel voor de algemene reserve. Of een afwijking een voordeel of nadeel voor de algemene reserve veroorzaakt, is eveneens weergegeven in de kolommen in de bijlagen.

Tabel afwijkingen
Per afwijking is in de tabellen de nodige informatie verstrekt. Hieronder is per kolom aangegeven welke informatie wordt weergegeven:

- T1: is de afwijking al in Turap 1 opgenomen;
- I/S: Is de afwijking incidenteel of structureel;
- AR/BR: Komt de afwijking ten gunste of laste van de algemene reserve (AR) of een bestemmingsreserve (BR);
- B: Wordt de afwijking in de begroting verwerkt met bijgevoegde begrotingswijziging.

Begrotingswijziging
Bij deze Turap is een begrotingswijziging opgenomen. De afwijkingen in de Turap welke zijn opgenomen in de begrotingswijziging moeten namelijk in het kader van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting verwerkt worden. Alle in de turap genoemde afwijkingen in bijlage 1 worden in de begroting verwerkt.

Leeswijzer
In het volgende hoofdstuk wordt het financiële totaalbeeld geschetst, waarbij toegelicht wordt hoe Turap 1 en Turap 2 in samenhang met elkaar gelezen moeten worden. Waar Turap 1 alleen de verwachte financiële afwijkingen beschrijft, wordt in deze Turap 2 in de bijlagen een integraal overzicht gegeven van de voortgang op de beleidsdoelen en inspanningen in combinatie met een verwachte financiële prognose. De financiële

afwijkingen in de wijkprogramma's worden op één plek toegelicht bij het onderdeel Wijken algemeen. Dit is in de Turaps reeds een gebruikelijke lijn, vanaf de Begroting 2024 gebeurt dit op basis van amendement 23A20 'Financieel samenvoegen wijkprogramma's' ook in de andere documenten in de P&C-cyclus.
Zowel de exploitatie als de voortgang op de investeringen wordt toegelicht. Tevens staan we stil bij de beheersing van de verbonden partijen en lichten we de voortgang op de overgehevelde budgetten uit 2022 toe. Tot slot wordt een overzicht gegeven van de stand van zaken op de bij de Begroting 2023 aangenomen moties en amendementen.

Totaalbeeld financiën

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	909.868	20.749	930.617
Baten	873.615	12.068	885.683
Saldo lasten en baten	**-36.253**	**-8.681**	**-44.934**
Toevoegingen aan reserves	81.659	-8.095	73.564
Onttrekkingen aan reserves	131.119	6.625	137.744
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	**49.460**	**14.720**	**64.180**
Prognose resultaat	13.207	6.039	19.246

In bovenstaande tabel is zichtbaar dat bij de begroting voor het opstellen van Turap 2, uit is gegaan van een saldo van lasten en baten ad € 36,3 miljoen en dat € 49,5 miljoen per saldo aan de reserves onttrokken zou worden. Met de afwijkingen die in deze Turap 2 gemeld zijn, wordt het saldo van lasten en baten € 44,9 miljoen en wordt per saldo € 64,2 miljoen aan de reserves onttrokken.

In onderstaande tabel is weergegeven welke afwijkingen in Turap 2 verwerkt zijn. Wanneer een afwijking betrekking heeft op meerdere programma's, is deze in de Turap over deze programma's verdeeld. Uit onderstaande tabel blijkt het totaal van de desbetreffende afwijkingen.

Onderwerp	Bedrag turap 1	Verwerkt / gewijzigd	Bedrag turap 2
Afwijkingen gemeld in Turap 1	**9.396**	**13.210**	**-3.814**
Nieuwe afwijkingen turap 2			
Gemeentefonds: meicirculaire (saldo gemeentefonds en DU's / TM's)			627
Actualisatie meerjareninvesteringsplanning (MIP)			-259
Actualisatie WSW			-2.509
Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire			395
Actualisatie BUIG			-1.318
Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021			527
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ			174
Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds			1.000
Sportbedrijf tekort begroting			-422
Huur- vs subsidieindexatie maatschappelijke partners			-559
Inkomensregelingen			-40
Individuele studietoeslag			-350
Sportpark Paasberg			-105
Loket Zuid			-39
Klantenservice			-150
Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)			-68
Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd			-100
Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten			350
Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten			-350

Koers Molenplaats	-62
Verduurzamen vastgoed: vrijval	2.500
Mobiliteit: vrijval incidentele budgetten	4.500
Lokale heffingen	-1.445
Integraal accommodatiebeleid	-190
Dekking integraal accommodatiebeleid uit middelen Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt (320k structureel)	190
Uitbreiding buurtsportcoaches	-113
Dekking uitbreiding buurtsportcoaches uit BR jeugdfonds	113
Opvang dakloze EU-burgers (motie)	-250
Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	250
Loon- en prijsontwikkelingen De Connectie	-1.253
Nadeel implementatie eHRM systeem De Connectie	-200
Grofvuil - afval	350
ODRA	-300
Huisvesting gemeentelijke organisatie	-522
Verkiezingen	-466
Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten	-526
Leges	474
Burgerparticipatie	135
Burgerparticipatie	-135
Restantnadeel Jeugdzorg	3.600
Restantnadeel Jeugdzorg	-3.600
Doelgroepenvervoer	807
Toevoeging resultaat doelgroepenvervoer aan BR WMO en Jeugdzorg	-807
Beschermd wonen	1.512
Lagere eigen bijdrage beschermd wonen	-918
Toevoeging resultaat beschermd wonen aan BR WMO en Jeugdzorg	-595
Voordeel WMO	3.736
Hogere eigen bijdrage WMO	610
Saldo voordeel WMO	-4.346
Inzet middelen impuls energietransitie	10.000
Nieuwe afwijkingen in turap 2	**9.854**
Totaal afwijkingen turap 2	**6.039**

Bijlage 1 Voortgang doelen en financiële afwijkingen per programma

Wijken Algemeen

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is / wordt een levendige en vitale stad waar het volgens inwoners en ondernemers fijn wonen, werken en verblijven is (T)

Samen met inwoners - Het inzicht en de kracht van burgers wordt maatgevend voor gemeentelijk handelen (D)

De ontwikkeling van de gemeente als gebiedsgerichte organisatie is ingezet door de start van het opstellen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten. Deze Koersnota gaat in op de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem.

De aanpak voor leefbare wijken in de wijken die vallen onder Arnhem-Oost aanpak heeft in juni 2023 een impuls gekregen door het opleveren van het Actieplan Nationaal Programma Arnhem Oost. In dit actieplan zijn meerjarige inspanningen benoemd voor de 5 Arnhem-Oost wijken waarbij financiering vanuit de Rijksoverheid inzetbaar is om deze inspanningen aan te jagen.

Ook naar de ondersteuning die bewoners nodig hebben om betrokken te zijn bij hun wijk, is in 2023 een onderzoek gestart. Het beschikbare budget aan bewonersondersteuning moet op een zodanige wijze worden ingezet dat deze aansluit bij de behoefte aan ondersteuning in de verschillende wijken. Het onderzoek wordt in het najaar afgerond met een advies hoe deze verdeling tot stand zou moeten komen en wat hiervoor nodig is.

De gemeente als wijkgerichte organisatie en vergroten van invloed en betrokkenheid inwoners: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten (I)

In 2023 is gestart met het ontwikkelen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten. Deze Koersnota moet richting geven aan de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem op basis van de evaluatie uit 2021. Om de juiste input hiervoor op te halen, zijn verschillende bijeenkomsten georganiseerd met inwoners, maatschappelijke partners, ambtenaren en raadsleden. De Koersnota zal in september worden aangeboden aan het college.

Leefbare wijken (I)

De Arnhemse Leefbaarheidsmonitor wordt ingezet om de leefbaarheid in alle wijken te monitoren. Door de inzet van de gebiedsanalyse is het mogelijk ook wijken ten opzichte van elkaar in beeld te brengen. Het vergroten van kansen voor kinderen en jongeren in Arnhem krijgt in 2023 stadsbreed vorm door zowel de inspanningen op deze doelgroep in het actieplan Nationaal Programma Arnhem Oost en onze eigen gemeentelijke inspanningen. Voor beide geldt dat de uitvoering per wijk kan verschillen.

Maatschappelijke accommodaties: een visie ontwikkelen (I)

Inmiddels is een projectplan voor het opstellen van het integraal accommodatiebeleid goedgekeurd en is een offerte uitvraag gedaan bij drie partijen om het projectleiderschap voor deze opdracht in te vullen. De ontwikkeling van het beleid start vervolgens in september 2023.

Monitor leefbare wijken (I)

De resultaten van de Leefbare Wijken monitor worden consequent door de gemeente ingezet om ontwikkelingen in de wijk te monitoren en vormen een belangrijk startpunt voor het vaststellen van de belangrijkste doelen in de wijken. Deze data wordt in alle wijken ingezet om het gesprek in de wijken op gang te helpen met inwoners en maatschappelijke partners. Daarbij wordt veelal gekozen om deze data te gebruiken bij de actualisatie van de wijkprogrammering, zodat dit ook een natuurlijk moment betreft. De huidige monitor bevat informatie uit 2021 en in 2023 zal het veldwerk starten om de inhoud van de monitor te actualiseren.

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	235.264	3.281	238.545
Baten	27.579	603	28.182
Saldo lasten en baten	-207.685	-2.678	-210.363
Toevoegingen aan reserves	6.716	0	6.716
Onttrekkingen aan reserves	15.275	0	15.275
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	8.559	0	8.559
Prognose resultaat	-199.126	-2.678	-201.804

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	3.281	N					
Sociale wijkteams (SWT)	565	N					
Jeugdzorg	3.600	N	Restantnadeel Jeugdzorg	N	S	BR	J
Jeugdzorg	800	N	Pluryn tariefsverhogingen	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	730	N	Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	600	N	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	400	N	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	300	N	Verhoging pleegzorgvergoeding	J	S	BR	J
Onderwijs	190	N	Integraal accommodatiebeleid	N	I	AR	J
WMO en sociale wijkteams	-807	V	Doelgroepenvervoer	N	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	-1.512	V	Beschermd wonen	N	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	-3.736	V	Voordeel WMO	N	I	BR	J
Teams Leefomgeving(TLO)	2.716	N					
Onderwijs	877	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Armoedebeleid	822	N	TM Flankerend beleid energiearmoede	N	I	AR	J
Schulddienstverlening	658	N	TM Dienstverlening gemeenten aanpak schulden en armoede	N	I	AR	J
Onderwijs	222	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J
Mobiliteit	85	N	Indexatie contracten parkeergarages	J	S	AR	J
Armoedebeleid	40	N	Inkomensregelingen	N	S	AR	J
Water, milieu en luchtkwaliteit	7	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Werk en Inkomen	5	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J

Baten	603	V					
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	603	V					
Onderwijs	438	V	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Onderwijs	81	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Sport	66	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Welzijn	18	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	0						

Stijging tarieven en kosten jeugdzorg
De kosten van de jeugdzorg nemen meer toe dan aanvankelijk voor dit jaar is geprognosticeerd.
Het betreft hier met name de specialistische voorzieningen die in natura worden verstrekt. Bij de verleende zorg in de vorm van persoonsgebonden budget (PGB) zien we een daling van de kosten. Dat geldt ook voor de kosten van jeugdbescherming.

De kostenstijging in de specialistische voorzieningen in natura is in hoofdzaak op twee factoren terug te voeren:

- Tariefstijgingen - Het betreft hier regionale tariefsverhogingen die ten dele al eerder in het kader van de Perspectiefnota zijn gemeld, namelijk tariefsverhogingen bij jeugdzorgaanbieder Pluryn voor verblijf (€ 0,8 miljoen) en pleegzorgvergoedingen (€ 0,3 miljoen).
- Een stijging in het verzilveringspercentage van de toegewezen zorg - Ten opzichte van voorgaande jaren is een duidelijke toename in de uitnutting van toegewezen, geïndiceerde zorg, ook wel het verzilveringspercentage genoemd, zichtbaar. Daar staat tegenover dat het aantal jeugdigen dat specialistische jeugdzorg toegewezen krijgt, redelijk stabiel blijft. Gecombineerd betekent dit dat de gemiddelde zorgkosten per jeugdige toenemen, wat erop duidt dat de gemiddelde intensiteit en/of de duur van het jeugdzorgtraject groeiend is. Nadeel: € 3,6 miljoen.

Tezamen met de indexering van de zorgtarieven leidt dit tot een totaal nadeel van afgerond € 5,1 miljoen op de jeugdzorg (incl. jeugdbescherming). Dit nadeel wordt gedekt door een onttrekking uit de reserve WMO & Jeugdzorg, welke gepresenteerd staat op S07.

De ontwikkelingen van de kosten in de jeugdzorg worden in het najaar nader geanalyseerd in het kader van het meerjarenbeeld.

Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning
Het tarief dat gemeente Arnhem betaalt aan aanbieders van Huishoudelijke Ondersteuning is vanaf 2023 verhoogd, omdat het wettelijk verplicht is om een kostendekkend tarief te betalen. Zo worden de aanbieders in staat gesteld een gezonde bedrijfsvoering te hebben. Hiertoe heeft het college op 31 januari 2023 besloten.
Door de hogere tarieven voor huishoudelijke ondersteuning zijn de kosten in 2023 naar verwachting € 730.000 hoger dan begroot. In het beschikbare budget van huishoudelijke ondersteuning wordt rekening gehouden met de vergrijzing en door personeelstekorten bij zorgaanbieders kan niet volledig voldaan worden aan de vraag naar huishoudelijke ondersteuning. Via wachtlijstbemiddeling borgen we wel dat de meest kwetsbare inwoners als

eerste huishoudelijke ondersteuning ontvangen. Door het negatieve verwachte resultaat zal een onttrekking uit de bestemmingsreserve Wmo & Jeugdzorg nodig zijn, welke op S07 is gepresenteerd.

Aanvullende indexatie zorgtarieven
Jaarlijks worden de tarieven jeugdzorg en Wmo door onze regionale inkooporganisatie geïndexeerd op basis van voorjaarsramingen van het Centraal Planbureau (CPB). Naar aanleiding van de sterk gestegen prijzen in de afgelopen periode zijn de zorgtarieven 2023 aanvullend met 0,73% geïndexeerd. In de eerste tussenrapportage is aangegeven dat dit - berekend over de totale zorgbegroting - een extra structurele kostenpost van ca € 1 miljoen betekent. Daarvan heeft € 0,4 miljoen betrekking op Jeugdzorg en € 0,6 miljoen op Wmo en sociale wijkteams. Dit tekort wordt gedekt vanuit de reserve, welke is gepresenteerd op programma S07 Zorg.

Doelgroepenvervoer WMO
Bij de gewijzigde begroting 2023 van de BVO DRAN heeft de gemeente Arnhem de verwachting uitgesproken dat het vervoersvolume van het vraagafhankelijk vervoer binnen deze gemeente in 2023 niet meer uit zal komen op het niveau van 2019, vanuit de Kaderbrief 2024 het algemene uitgangspunt voor de gewijzigde begroting 2023 vraagafhankelijk vervoer. Door de gemeente Arnhem is daardoor verzocht om een aframing van € 500.000 door te voeren op de begroting 2023 vraagafhankelijk vervoer volgens de algemene uitgangspunten. Na deze aframing resteert voor 2023 een voordeel van € 807.000.
Het betreft een incidenteel voordeel. Voorstel is om dit voordeel van 2023 toe te voegen aan de BR WMO & Jeugdzorg en daarmee beschikbaar te houden voor dekking van de indexatie van doelgroepenvervoer in 2024. Deze toevoeging aan de reserve is opgenomen op programma S07 Zorg.

Beschermd wonen
Sinds 2021 is een voordeel ontstaan bij Beschermd Wonen. Vanaf 2021 is de Wet Langdurige Zorg (Wlz) opengesteld voor mensen met psychiatrische problematiek. Een aanzienlijk deel van de inwoners die een toewijzing Beschermd Wonen hadden, is doorgestroomd naar de Wlz. De lasten zijn in 2021 door de uitstroom van cliënten harder gedaald dan de uitname van het budget, dit effect werkt door tot de invoering van het objectieve verdeelmodel per 1 januari 2025. Inmiddels zijn er regionale financiële afspraken gemaakt, zoals aangegeven in de raadsinformatiebrief voortgang regionale afspraken beschermd wonen. Deze financiële afspraken betreffen de jaren 2022 en verder. Dit betekent dat in dit jaar de afspraken voor 2022 en 2023 verwerkt worden. Op het lastenbudget geeft dit een voordeel van circa € 1,5 miljoen, welke zichtbaar wordt op wijken algemeen. Bij de baten is er een nadeel van € 920.000, welke zichtbaar wordt op S07. Gesaldeerd blijft er een positief voordeel over van € 595.000. Voorgesteld wordt om het verwachtte positieve resultaat op het onderdeel beschermd wonen van € 595.000 toe te voegen aan de BR WMO & Jeugdzorg en daarmee beschikbaar te houden voor dekking van de kosten van Beschermd Wonen in de toekomst. De toevoeging aan de reserve is gepresenteerd op programma S07 Zorg.

Begeleiding- en overige Wmo
Wmo begeleiding
In eerdere jaren is het beroep op Wmo-begeleiding sterk gestegen. De laatste 2 jaar is deze trend echter doorbroken en zijn de kosten van begeleiding beheersbaar geworden. De verhouding tussen gespecialiseerde begeleiding en basisbegeleiding is beter in balans gekomen en het beroep op begeleiding is gestabiliseerd. Dit leidt nu tot een voordeel van € 1,5 miljoen over 2023. De komende periode wordt door de regionale inkooporganisatie een tariefonderzoek uitgevoerd naar de kosten van begeleiding. Dit kan leiden tot een tariefsverhoging en daarmee extra kosten van begeleiding.

WRV
Binnen Wonen, rollen en vervoer wordt een positief saldo verwacht van € 0,4 miljoen. Dat komt met name doordat er minder woonvoorzieningen zijn verstrekt dan begroot op dit moment. De uitgaven hiervoor fluctueren over de jaren.

Wmo - PGB’s
De verwachte realisatie van de PGB’s is € 1,9 miljoen lager dan begroot. Door meer aandacht voor toetsing door de wijkteams is de verwachting dat we op de PGB’s uitkomen op een onderbesteding.

In totaal geeft dit een voordeel van €3,7 miljoen, welke op wijken algemeen gepresenteerd wordt.

Tezamen met het voordeel vanwege hoge eigen bijdragen WMO van € 0,61 miljoen, gepresenteerd op S07, resteert op Wmo (excl. beschermd wonen, doelgroepenvervoer en Huishoudelijke Ondersteuning) een voordeel van ruim € 4,3 miljoen. Dit voordeel wordt toegevoegd aan de BR WMO en Jeugdzorg. Deze toevoeging is eveneens gepresenteerd op S07.

Integraal accommodatiebeleid
De jaarlijkse lasten voor gerichte inzet van beheerders in samenwerking met de gebruikers bedragen tot op heden € 150.000. Dit in tegenstelling tot de eerdere afgesproken afbouw naar € 100.000 in 2023 en naar € 50.000 voor de jaren daarna. Deze afbouw blijkt niet realistisch, zonder kaders. Dat betekent dat een extra last van € 90.000 in 2023 nodig zal zijn, bestaande uit € 50.000 voor de inzet van beheerders MFC's en € 40.000 voor een projectleider om kaders t.b.v. de uitvoering op te stellen.
De dekking van deze extra last € 90.000 is beschikbaar uit de middelen scholen en ander vastgoed als verbindende plek (totaal € 320.000 in 2023). Deze is daarom zichtbaar op S04.

Naast de afwijking van € 90.000 is sprake van een administratieve wijziging van € 100.000 omdat het afgesproken budget op S04 staat, terwijl deze op de wijken wordt uitgegeven. Per saldo maakt dit een afwijking van € 190.000 op de wijken, welke gedekt wordt uit een overschot op S04.

Energieprijzen eigen gebruik
In het afgelopen jaar zijn de prijzen voor energie fors gestegen. Voor de gemeente Arnhem stond het tarief grotendeels vast tot eind 2022. Voor 2023 zijn eind vorig jaar de nieuwe prijzen voor gas en elektriciteit vastgesteld (voor 1 jaar). De vernieuwde tarieven zijn voortgekomen uit de participatie aan de Groene Metropoolregio, welke een aanbesteding gehouden heeft voor de inkoop van energie. Specifiek voor gas geldt dat deze afspraken per 01-01-2023 gewijzigd zijn: een nieuwe leverancier, en ook nieuwe tarieven. Voor elektriciteit hebben we met behoud van leverancier de tarieven omhoog zien gaan. Dit leidt tot een forse stijging van de energielasten en een knelpunt in de begroting. De grootste stijging van kosten voor elektriciteit zit bij openbare ruimte (openbare verlichting, verkeerslichten, etc.); er wordt een tekort verwacht van € 4,0 miljoen, verspreid over begrotingsprogramma S02 Bereikbaarheid en S12 Wonen en leefomgeving. Daarnaast is sprake van een verwachte overschrijding van de begrote budgetten bij Vastgoed van € 2,3 miljoen (na doorbelasting), hier betreffen het de panden in eigen gebruik en de MFC's waar zowel voor gas als elektra een tekort voorzien is. De hogere energieprijzen leiden volgens verwachting tot hogere energiekosten (+ € 877.000) bij de MFC's. Een deel daarvan (naar schatting 50%) zal kunnen worden doorbelast naar de huurders van de MFC's.
Daarnaast wordt geprobeerd directer energie te besparen door de verwarming lager te zetten en op middellange termijn te werken aan het verduurzamen van de gebouwen.

Het totale financiële effect is verspreid over wijken algemeen en over de programma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën, S02 Bereikbaarheid, S03 Economie, S05 Cultuur, S09 Gezondheid en sport en S12 Wonen en leefomgeving. De kostenstijging wordt aan alle gebruikers één op één doorberekend conform de afgelopen jaren ook het geval was, dit geldt dus zowel voor huurders van gemeentelijk vastgoed als voor gebruikers van walstroom of de markten. Het in kaart brengen van het exacte tekort is een ingewikkeld proces omdat op aansluitingsniveau bekeken moet worden wat de effecten zijn. Dit traject wordt nu voor alle objecten doorlopen. Uiteraard wordt gemeentebreed gekeken naar energiebesparingsmogelijkheden, waar deze al bekend zijn, zijn deze meegenomen in de berekeningen. De eerste inschatting is dat het totale financiële knelpunt van stijging energielasten € 6,3 miljoen bedraagt.

Taakmutatie Flankerend beleid energieamoede
Voor extra inspanningen op het gebied van vroegsignalering en voor het verwachte extra beroep op bijzondere bijstand wordt rekening gehouden met een stijging van de lasten met € 822.000. In het kader van flankerend beleid energiearmoede ontvangen gemeenten in 2023 hiervoor een bedrag van € 50 miljoen landelijk, Arnhem krijgt € 822.000. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de beleidsvelden binnen de begrotingsprogramma's, in dit geval het programma Wijken algemeen.

Taakmutatie Dienstverlening gemeenten aanpak schulden en armoede
Voor een betere dienstverlening op het gebied van armoede en schulden wordt rekening gehouden met een stijging van de lasten van € 658.000. In het kader van aanpak schulden en armoede wordt hiervoor € 40 miljoen landelijk in 2023 ter beschikking gesteld, Arnhem ontvangt € 658.000. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De

bijbehorende lasten worden verantwoord op de beleidsvelden binnen de begrotingsprogramma's, in dit geval het programma Wijken algemeen.

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
De gemeente Arnhem heeft de modules Inkoop Zorg, Onderwijs, Contractmanagement Inburgering, WsW en WSP en Beheer ondergebracht bij de Modulair Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein (MGR-SD) en betaalt hiervoor tezamen met de andere gemeenten van de regio Centraal Gelderland een jaarlijkse bijdrage. De MGR verwacht bovenop haar primaire begroting 2023, structureel een extra indexatie voor loon- en prijsstijgingen (als huisvesting en ICT) door te voeren op deze modules.
De effecten voor de module WSP zijn meegenomen in het re-integratiebudget. Voor de overige modules is op basis van de nu voorliggende begroting bekend dat een tekort op jaarlijkse bijdrage van Arnhem ontstaat van € 428.000 in 2023.
Het nadeel is verdeeld over wijken algemeen (€227.000) en de programma's S06 Participatie en armoedebestrijding, S07 Zorg en S08 Welzijn en inclusie.

Indexatie contracten parkeergarages
Conform overeenkomsten zijn er prijsindexaties toegepast op bijvoorbeeld de dienstverleningsovereenkomst P1 en de verschillende onderhoudscontracten. Deze indexaties leveren een structureel knelpunt van € 282.000 op dat al in 2023 wordt voorzien.
Het nadeel valt zowel op wijken algemeen (€ 85.000) als op S02 Bereikbaarheid.

Inkomensregelingen
Er wordt meer beroep gedaan op diverse onderdelen van de openeinderegeling Bijzondere Bijstand. Dit leidt tot hogere kosten bij Bijzondere Bijstand (€ 135.000), Bijzondere Bijstand voor Beschermingsbewind (€ 100.000) en Gelrepas (€ 625.000). Bij Gelrepas zien we de effecten van de verbeterslag die in 2021 is gemaakt met de digitalisering en professionalisering van de pas. Meer inwoners gebruiken de Gelrepas en ze besteden daarbij ook een groter bedrag. We zien dat de extra regelingen Schoolkostenregeling en (Sport)kledingtegoed voor kinderen, die sinds medio 2022 zijn toegevoegd, meer worden gebruikt dan we vooraf hadden ingeschat. Eind 2022 zijn de tegoeden voor deze regelingen extra verhoogd in verband met de crisis, dit leidt ook tot een kostenstijging.
De overschrijding is in 2023 € 860.000. In de meicirculaire is aan het gemeentefonds een extra bedrag voor Bijzondere Bijstand toegevoegd (€ 820.000 in 2023). Daarom leidt dit tot een tekort van € 40.000 in 2023.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
De gemeente Arnhem hanteert de systematiek van kostprijsdekkende huur. Jaarlijks indexeren wij per 1 mei de huurprijs met de CPI (Consumenten Prijs Index) zoals deze wordt gepubliceerd door het CBS. De indexering van de huurbedragen op basis van de CPI-index levert een indexering op per 1 mei 2023 van ongeveer 8% (ten opzichte van 2% voorgaande jaren en 4,5% afgelopen jaar).
Sinds de start van de CPI index is deze nog nooit zo hoog geweest. In de markt, ook de commerciële verhuurmarkt, wordt opgeroepen tot coulance afspraken. Hoewel CPI de norm is en ook wij te maken hebben met gestegen bouw- en beheerkosten van ons vastgoed zien we mogelijkheden om onze huurders enigszins tegemoet te komen. Wij wijken, zoals al benoemd in de Perspectiefnota 2024-2027, eenmalig af van de CPI als index en hanteren een lager indexpercentage, namelijk de "kerninflatie", te hanteren voor de huurprijsindexering (vanaf 1 mei 2023). Dit alleen indien de kerninflatie lager is dan de CPI indexatie. De kerninflatie, gepubliceerd als SA20 bij CBS, is nu 6,7%. Voorgaande jaren hielden de indexeringen van de huuropbrengsten en de stijging van de kosten van het onderhoud van vastgoed elkaar redelijk in evenwicht. Met de hogere indexatie van de huren (+ € 758.000) ontstaat echter een verschil ten opzichte van de ontwikkeling van de lasten (+ € 465.000), een groot deel betreft namelijk kapitaallasten die gelijk blijven. Het positieve resultaat dat hierdoor ontstaat kan ten gunste van de algemene middelen vallen. Uitgaande van de kerninflatie is dit € 294.000 in 2023.
De afwijking met betrekking tot de hogere energielasten heeft betrekking op meerdere programma's en wordt daarom zichtbaar op wijken algemeen (€ 165.000), S00 Bestuur, dienstverlening en financiën, S01 Veiligheid, S02 Bereikbaarheid, S04 Onderwijs, S05 Cultuur, S08 Welzijn en inclusie en S09 Gezondheid en sport.

W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Versterken van sociale cohesie (D)

De sociale cohesie in het gebied wordt versterkt door te investeren in goed functionerende wijkorganisaties en een goed wijknetwerk. Vanuit een goede sociale basis in de wijk kan de sociale samenhang verder worden versterkt.

Inspanningen 2023 (I)

- Via het bewonersbudget of waar nodig met bewonersondersteuning (van onder andere Sportbedrijf en Rijnstad) worden diverse bewonersinitiatieven ontplooid.
- De verbouwing om het buurtcentrum De Lommerd toegankelijker te maken is afgerond. Het is hiermee een duurzamer en toegankelijker gebouw geworden. Ook in de Symfonie wordt het informatiepunt goed bezocht. Hier werken sociaal raadslieden, Werk en Inkomen, Sociaal wijkteam en team Leefomgeving samen. In het centrum is de Buurtkeuken actief.

Meer (financiële) zelfredzaamheid (D)

Financiële zelfredzaamheid blijft een aandachtspunt. We hebben in de wijk ervoor gezorgd dat (financiële) hulp laagdrempelig toegankelijk is.

Inspanningen 2023 (I)

Het informatiepunt in de Symfonie wordt goed bezocht. Hier werken we vanuit het Sociale wijkteam, Werk en Inkomen en welzijnspartners (onder andere sociaal raadslieden) samen om inwoners zo goed mogelijk te helpen met individuele vragen.

Kansengelijkheid (T)

Bevorderen kansengelijkheid: bewoners zijn zelfstandiger en staan steviger in de maatschappij (D)

De bewoners/deelnemers die verbonden zijn aan de diverse initiatieven in de wijk worden goed begeleid om zelfstandiger te kunnen functioneren.

Inspanningen 2023 (I)

Organisaties die actief zijn op het gebied van kansengelijkheid worden ondersteund.

Minder onderwijsterugval (D)

Op de basisscholen is sterk ingezet op een extra programma voor de leerlingen, waardoor de schoolresultaten zijn verbeterd.

Inspanningen 2023 (I)

Het programma Kansrijk Opgroeien is gecontinueerd.

Gezondheid (T)

Integrale aanpak gezonde leefstijl (D)

Door programma's op scholen, Thialf en in de wijkcentra is ingezet op een gezonde leefstijl. Het aantal kinderen met overgewicht blijft hoog. De inspanningen die worden geleverd (zie ook hieronder) dragen bij aan een gezonde levensstijl, maar het is op korte termijn nog niet voldoende om het overgewicht (gemiddeld genomen) te doen afnemen. Het is daarom een blijvend aandachtspunt.

Inspanningen 2023 (I)

JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht), GO (Gezond Onderweg) en beweegconcept 2+1+2 worden ingezet. Met de programma's worden kinderen met overgewicht gecoacht binnen hun eigen omgeving naar een gezondere leefstijl. De activiteiten van Vitanos en Blauwe Tomaat zorgen voor aandacht voor gezonde voeding.
Op dit moment onderzoeken we de mogelijkheid voor een wandelpad langs het spoor, zodat er een (beweeg)route ontstaat door de wijk.

Openbare Ruimte (T)

Aantrekkelijkere buitenruimte (D)

In CSA is veel vergroend of daar zijn plannen voor in ontwikkeling. Bewonersinitiatieven dragen bij aan dit doel.

Inspanningen 2023 (I)

Er zijn in de wijken Arnhemse Broek en Centrum wijkgroenagenda's opgesteld, die worden uitgevoerd. Meerdere verwaarloosde plekken zijn verbeterd door het toevoegen van groen. Wijkorganisaties zijn actief om de wijk schoon te houden en verder te vergroenen.

Wonen (T)

Meer diversiteit in de woningvoorraad (D)

Bij de kansen die zich voordoen op het gebied van transformatie of nieuwbouw van woningen zetten we in op de diversiteit van de woningvoorraad.

Inspanningen 2023 (I)

Bij grote nieuwbouwplannen (zoals Rietgrachtstraat en Thorbeckestraat) worden levensloopbestendig wonen en huizen voor gezinnen in de planvorming meegenomen.
Het nieuwe facetplan Woningsplitsing en Verkamering heeft een rem gezet op de verkamering van panden in het gebied. Zo wordt er in het Spijkerkwartier geen omgevingsvergunning verleend als er binnen een straal van 50 meter al een ander verkamerd pand aanwezig is. Dit heeft een gunstig effect op de woningvoorraad. Bij overtredingen wordt gehandhaafd.

Wijkeconomie (T)

Goed functionerende wijkorganisaties (D)

Wijkorganisaties dragen veel bij aan de verbetering van de wijk. Blauwe Wijkeconomie, Broek Omhoog, buurtgroenbedrijf zijn goede voorbeelden waarbij bewoners, overheid en andere partners samenwerken.

Inspanningen 2023 (I)

De wijkorganisaties hebben moeite om zich duurzaam te ontwikkelen, onder andere door de manier van subsidiëren door de gemeente. We zijn daarom in gesprek met deze partners en het verkennen de mogelijkheden om de activiteiten van deze organisaties langdurig in het wijkprogramma te verankeren.

Veiligheid (T)

Minder overlast (D)

Wijkveiligheid blijft een belangrijk thema in het gebied. Het aantal registraties van delicten daalt, maar het gevoel van veiligheid bij bewoners blijft een punt van aandacht. Er worden veel gerichte acties opgezet om af te rekenen met de verloedering, overlast en criminaliteit. Dit heeft een lange adem nodig.

Inspanningen 2023 (I)

Binnen het actieprogramma Steenstraat en omgeving zijn tien actielijnen met bijbehorende acties uitgevoerd, zoals bijvoorbeeld het aanpakken en opknappen van verloederde plekken, verwijderen van graffiti, realisatie van camera’s en handhavingsacties. Ook is in 2023 begonnen met het aanspreken en aanschrijven van winkels die te veel beplakking op hun ruiten hebben en daarmee geen transparante gevel hebben. In 2024 wordt hiermee doorgegaan.

W2 Noordwest

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Ontmoetingsplekken voor sociale cohesie en maatschappelijk participeren (D)

Om de sociale cohesie en de maximale participatie van inwoners te bevorderen is het van belang om ontmoetingsplekken in de wijk te creëren die passen bij de vraag uit de wijk. Deze fysieke ontmoetingsplekken moeten toegankelijk, nabij en laagdrempelig zijn.

Inspanningen 2023 (I)

- Minimaal elk kwartaal en zo nodig vaker hebben we afstemmingsoverleg met een vertegenwoordiging van de verschillende buurthuizen.
- Het Graaf Ottoplein is heringericht.
- De inclusieve speelplaats naast de skatebaan bij Rosorum wordt dit jaar afgerond.
- De gesprekken over herinrichting Peterplein hebben plaatsgevonden. De realisatie start het laatste kwartaal 2023.
- Het inloopspreekuur is begin 2023 gestart.

Versterken sociale netwerken en inzicht in voorzieningen in de wijk (D)

De netwerkpartners in de wijken kennen elkaar en weten elkaar te vinden. We werken als teams Leefomgeving, Sociaal wijkteams en gebiedsteams Werk en Inkomen gebiedsgericht: we handelen vanuit de leefwereld van bewoners, dichtbij en met focus op specifieke doelgroepen in de wijk.

Inspanningen 2023 (I)

- De gebiedsagenda Werk, Inkomen en Schulden 2023 is tot stand gekomen. Monitoring van de benoemde actiepunten volgt via overleg sociale tafel met Sociaal Wijkteam, , gebiedsteams Werk en Inkomen en partners Rijnstad en Stichting Welzijn Ouderen Arnhem.
- De basis training Eigen-Wijs is gestart in samenwerking met team Leefomgeving Noord-Oost.

Kansengelijkheid (T)

Meer ontplooiingskansen voor kinderen (D)

In Noordwest willen we kinderen die dat nodig hebben betere ontplooiingskansen bieden zodat zij kansrijk kunnen opgroeien. We richten ons daarbij vooral op kinderen in Klarendal en Sint Marten en hebben een aanpak voor de verschillende doelgroepen.

Inspanningen 2023 (I)

- Het thuisbezoek door de jeugdverpleegkundige is in Klarendal mogelijk gemaakt op indicatie en wordt in 2024 standaard ingevoerd. We zijn gestart om samen met betrokken (keten)partners de backoffice goed in te regelen zodat signalen ook direct opgepakt en bij voorkeur opgelost kunnen worden.
- Het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien wordt verder doorontwikkeld en geïntegreerd binnen de pedagogische wijk in het kader van de Arnhem Oost aanpak. Daarbij is ook de overgang van primair naar voorgezet onderwijs een belangrijk aandachtspunt.

Veiligheid (T)

Bewoners hebben minder last van gevoelens van onveiligheid (D)

We verbeteren het woon- en leefklimaat van bewoners door de aanpak van overlast op de thema's verloedering, parkeer/verkeersveiligheid, overlastgevende personen, jeugdoverlast en drugsoverlast. Onze focus ligt daarbij op de wijken Klarendal en Sint Marten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Tijdens maandelijks wijkveiligheidsoverleg vindt monitoring plaats en initiëren we passende acties. Ook zijn we samen met veiligheid en politie gestart met het actieplan 'Hommel en Singel': schoon, heel en veilig met speciale aandacht voor verloederde plekken en ondermijning.
- Via de sociale tafel monitoren we de inzet van partners in het sociaal domein.
- In het najaar starten we met een proces met alle betrokken partijen hoe we in ons gebied de doorontwikkeling van jongerenwerk vorm gaan geven.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Klarendal worden kleiner (D)

We zijn in samenwerking met de WUR,HAN en GGD aan de slag om de sociaaleconomische gezondheidsverschillen te verkleinen in de wijk Klarendal. We willen een beweging in gang zetten waarbij bewoners weer trots op hun wijk zijn, en de leefomgeving als positieve stimulans ervaren om verder te komen in het leven.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De uitvoering van Welzijn op recept wordt gemonitord met de uitvoerende partijen Stichting Welzijn voor Ouderen Arnhem en Rijnstad.
- Studenten van de Praktijk Leerroute Regionaal Opleidingscentrum Rijn-IJssel starten in september met onderzoek op welke wijze het spel Positieve Gezondheid ingezet kan worden bij activiteiten in de wijk.

W3 Noordoost

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelfredzaam (D)

Er is een mooie verdeling van ontmoeting in de wijken, zowel binnen als buiten. Voor jong en oud zijn er plekken in de wijken om laagdrempelig te ontmoeten. Speelplekken zijn er genoeg en worden aangepakt, waar nodig. Er zijn pedagogisch medewerkers in de wijk die de ontmoeting faciliteren en er zijn heel veel vrijwilligers die hun bijdrage leveren aan de ontmoetingsplekken.

Inspanningen 2023 (I)

Noord-Oost heeft een mooie dekking van ontmoetingscentra. In iedere wijk zijn er ontmoetingsplekken, waar we structureel mee overleggen voor de toekomst. Ook werken we aan de organisatie van structurele financiering voor huisvesting.

Meer bewoners participeren in de vorm van (vrijwilligers)werk (D)

Er lopen verschillende processen die moeten bijdragen aan de aanpak op de werkloosheid en participatie (meedoen) van de bewoners Geitenkamp. Deze uitdaging zal een meerjarenplan zijn en heeft met veel verschillende factoren te maken (huur/koop verhouding, generatiepatronen, normen en waarden van de cultuur in de wijk). Er wordt hard gewerkt aan nieuwe plekken in de wijk die stimuleren om te leren en te werken, maar een aantal initiatieven stagneren. We zijn op de goede weg. Na corona zijn er verschillende initiatieven die herstart zijn. Maar we zijn er nog niet. We horen een toename van deelnemers en bezoekers via samenwerkingspartners in de wijken. Er participeren meer mensen, maar we zitten nog steeds in een opbouw na corona.

Inspanningen 2023 (I)

- De inspanning op uitbreiding van sociaal ondernemers in de Vlindertuin stagneert. De huidige exploitant is er niet in geslaagd om voldoende sociaal ondernemers te binden aan de Vlindertuin. Hier is ook een onderzoek op geweest en deze wordt besproken met SLAK.
- Voor het creëren van een wijknetwerk is een kwartiermaker nodig. De middelen zijn beschikbaar en we gaan na de zomervakantie werven (afhankelijk van keuzes naar aanleiding onderzoek).
- De mogelijkheid om een buurtbaanbureau (in samenwerking met Enjoy & Learn) te starten wordt onderzocht en er wordt via Arnhem-Oost gekeken naar coaching voor toeleiding naar werk en school voor jong volwassenen.
- De gebiedsagenda is opgesteld en wordt voor 2024 geactualiseerd.
- Ter vervanging van training EigenWijs komt er een pilot Eigenwijze Diamant, het gebied wordt uitgebreid met Noord-West en de training wordt nog laagdrempeliger aangeboden. De start is na de zomervakantie en de evaluatie vindt voor het einde van het jaar plaats.

Kansengelijkheid (T)

Meer kinderen hebben de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen (D)

Afgelopen jaar zijn er verschillende positieve ontwikkelingen geweest in het aanbod, waardoor de jeugd hun talenten kunnen ontwikkelen:

- nieuw jongerenwerk;
- verlengde schooldag in samenwerking met Sportbedrijf, Rijnstad en Rozet;
- uitbreiding speelmorgen;
- samenwerking met creatief makers voor maatschappelijke vraagstukken (jeugd, Sperwer);
- betrekken van jongeren bij cultuur (Podium van de wijk).

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien is verwoord voor 2023 en in uitvoering. (Rijke schooldag, NPO gelden). Deze wordt gemonitord en waar nodig bijgesteld voor 2024.
- De sportpedagogisch medewerker is aangesteld en heeft een plan opgesteld voor het klimaat van de Rommelkist. Er is een groep vrijwilligers, die meewerken met specifieke evenementen. Voor structurele taken, toezicht en bekwaamheid zijn er nog acties nodig. tevens ligt er een masterplan voor de Rommelkist. Deze heeft een fysiek component om het aantrekkelijker te maken en een component om het sociaal veiliger te maken met meer aantrekkingskracht, breder dan de bestaande doelgroep.
- Monitoring op 18 maanden gesprekken door VGGM loopt. Het zal een vervolg krijgen in de Arnhem-Oost aanpak. Wegens succes wordt het in alle Arnhem-Oost wijken toegepast.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Geitenkamp worden kleiner (D)

Vanuit de samenwerking HAN, GGD is geadviseerd om te werken met wijkgezondheidsprofielen. Door de kennis en opvolgende interventies van de wijkgezondheidsprofielen nemen de gezondheidsverschillen af. De bewustwording wordt verhoogd en er zijn voorzieningen in de wijk die bijdragen aan een gezonde leefstijl.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Twee watertappunten zijn geplaatst, een derde kon niet worden geplaatst in verband met hoogteverschillen op de beoogde locatie.
- Het experimenteren met Gezondheidschecks loopt, dit is wel afhankelijk van de beschikbaarheid van studenten.
- Het programma 2Diabeat loopt, wordt getrokken door Locus (de Beijer). Er wordt hierin samengewerkt met Rijnstate en het Sociaal Wijkteam.
- Het onderzoek van de WUR naar vergroening van de wijk en gezondheid is afgerond.

Openbare ruimte (T)

De wijk Geitenkamp is klimaatbestendiger (D)

Klimaatadaptatie
We zetten in op hittestress door middel van tegelwippen en het herplaatsen van ligusterhagen, het stimuleren van geveltuintjes en boomspiegels in eigen beheer. We werken samen met de scholen en kijken naar de mogelijkheden voor groene schoolpleinen (Jozef Sartoschool, locatie Spiekmanlaan).

Energie besparen
We brengen de bewoners in contact met het project energiearmoede. Samen wordt gekeken naar wat werkt voor de bewoners en hoe we dit kunnen organiseren. Er wordt veel aandacht gegeven aan de regelingen die bewoners kunnen genieten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In samenwerking met bewoners en openbare ruimte zijn er boomspiegels vergroot en teruggeven in beheer van de bewoners en pleintjes zijn vergroend.
- Jaarlijks is er een actie met aandacht voor het herplaatsen van de ligusterhagen. Samen met de coöperaties wordt gekeken bij mutaties om de haag meteen terug te plaatsen, voordat er nieuwe verhuurd wordt.
- Inmiddels is er een projectleider en opdrachtgever aangetrokken om het Icoonproject Beekdal te leiden. Het project gaat met name over het meer zichtbaar en beleefbaar maken van de Beek en het bestaande groen uit te breiden. Door onder andere een herinrichting van het sportpark De Paasberg en de infrastructuur is er meer groen toegevoegd.
- Twee keer per jaar organiseren bewoners in samenwerking met coöperaties en gemeente een opruimdag.
- Er loopt momenteel een pilot (bij een hotspot op de Geitenkamp) waar gekeken en onderzocht wordt hoe bijzettingen en zwerfafval verminderd kunnen worden. Op welke wijze kunnen inwoners het afval goed aanbieden?

Wonen (T)

De wijk Geitenkamp wordt vitaler (D)

Om de leefbaarheid en vitaliteit van de Geitenkamp de komende jaren verder te verbeteren worden een aantal maatregelen onderzocht. Een belangrijke maatregel is het creëren van meer diversiteit in de bevolkingssamenstelling van de wijk. Een van de knoppen om hier verandering in te brengen is het aanpassen van de woningvoorraad en dan in het bijzonder de verhouding tussen koop en sociale huur in de wijk. Onderzocht gaat worden in hoeverre het haalbaar is om op deze wijze de diversiteit van de bevolkingssamenstelling te beïnvloeden.

Inspanningen 2023 (I)

Met de corporaties is een pilot gestart om op de hotspots de toewijzingen te reguleren. Dit wordt toegepast en wordt positief ervaren. De opgave rondom het vergroten van de diversiteit van de bevolkingssamenstelling (en daarmee samenhangend de verhouding tussen koop- en huurwoningen in wijk) wordt in het najaar van 2023 verder opgepakt. We werken vanuit verschillende participatieve processen aan het trots zijn op de wijk:

- Buurtbaanbureau – mensen laagdrempelig bemiddelen naar een gezonde dagbesteding;
- De Vlindertuin – Ruimte voor bewoners voor dagbesteding en persoonlijke ontwikkeling;
- De Rommelkist – ruimte voor kinderen om zich op verschillende gebieden spelenderwijs te ontwikkelen.

Wijkeconomie (T)

Bruisender marktplein Geitenkamp (D)

De ruimtestudie is gedaan. Het pand van de Coöp is van eigenaar gewisseld, hierdoor stagneert de gewenste ontwikkeling van het marktplein. Er trekken nog steeds winkels weg van het marktplein. Het is lastig voor de winkeliers om hun hoofd boven water te houden.
Bewoners maken zich nog steeds zorgen over het verschralen van het winkelaanbod op het winkelplein Geitenkamp

Inspanningen 2023 (I)

Gezamenlijk met bewoners, ondernemers, winkeliers, corporaties uitvoering geven aan het uitvoeringsplan stagneert door het stilvallen van de ontwikkeling met betrekking tot de supermarkt en de ruimtelijke opgave eromheen. Het huidige marktplein wordt wel vergroend. Verder uitwerking geven aan het uitvoeringsplan is afhankelijk van het wel of niet doorgaan van de ontwikkeling vergroten supermarkt (is gestagneerd).

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder parkeeroverlast (D)

De maatregelen om de parkeerdruk in Alteveer-Cranevelt te verlagen zijn nog niet getroffen. Er wordt gewacht op het duurzaam mobiliteitsplan.

Inspanningen 2023 (I)

- Het monitoren van de verkeersintensiteit Velperweg e.o. als gevolg van allerlei ontwikkelingen moet nog in gang gezet worden.
- Het burgerparticipatieproces herinrichting Velperweg loopt nog. De planning is met een half jaar vertraagd en wordt nu in het eerste kwartaal 2024 uitgevoerd.
- Verkeersremmende maatregelen aan Bronbeeklaan en Monnikensteeg worden gemonitord. Deze maatregelen werken en de klachten zijn afgenomen.

Bewoners ervaren meer veiligheid in hun directe omgeving (D)

Vanuit het wijkveiligheidsoverleg is er tevredenheid. Het is zelfs ‘rustig’. Dit wordt gemonitord op parkeer- en verkeersoverlast, verloedering, criminaliteit, drugscriminaliteit, jongerenoverlast en verwarde personen.

Inspanningen 2023 (I)

- De persoonsgerichte aanpak is tijdelijk gestopt. AVG technisch moet eerst het convenant afgesloten worden.
- Extra inzet op vermindering jeugdoverlast is op de Geitenkamp gerealiseerd. Nieuwe jongerenwerk zal zich nadrukkelijk positioneren en onderdeel uitmaken van dit actiepunt. De formatieve inzet is verdubbeld.

W4 Presikhaaf

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners doen mee (D)

We blijven investeren in ruimte voor ontmoeten, verbinding en ontwikkeling.

Inspanningen 2023 (I)

- We stimuleren buurtbewoners aanvragen te doen bij het wijkplatform en de regeling Burgerkracht, helpen bewoners met motivatie in de aanvraag (zoals ontmoeting, armoedebestrijding) en ondersteunen we hen in het platformoverleg.
- Op meerdere plekken breiden we ontmoetingsplekken uit, zowel in de openbare ruimte als binnen.
- We hebben meerdere netwerken opgezet met behulp van de participatiemedewerker.

Meer bewoners ervaren gemeenschapsgevoel in de buurt (D)

Er is een broze sociale structuur in de wijk (met name na corona). Er zijn veel verschillende culturen in Presikhaaf die elkaar graag binnen de eigen kring willen ontmoeten.

Inspanningen 2023 (I)

- Onze maatschappelijke partners in de wijk benaderen de verschillende culturen te weinig afzonderlijk en te weinig vraaggericht. Daarom gaan we meer inzetten op cultuursensitiviteit.
- Onze partners in de wijk wordt gevraagd om informeel aanbod zoals theemiddagen, samenkomst in Rozet rond taal en cultuur te faciliteren, zodat bewoners makkelijk kunnen aansluiten. De toeloop is nog niet goed. Daartoe vragen we een meer proactieve houding aan onze partners in de wijk.
- Er is aandacht voor duurzame relatieopbouw nodig met de gemeenschap om vraag en aanbod bij elkaar te brengen. Dit heeft door corona een knauw gekregen. We ondersteunen vragen voor ontmoetingstuinen, speelplekken, theemiddagen, buurtfeesten en opruimdagen. Dit proces heeft meer tijd nodig.

Meer bewoners hebben een gezonde leefstijl (D)

In de wijk worden speel-, beweeg- en ontmoetingsplekken beter benut.

Inspanningen 2023 (I)

- In park Presikhaaf, in de buurt Over Het Lange Water, evenals bij de Overkant hebben we geïnventariseerd wat de speel-, beweeg en ontmoetingsbehoefte is.
- Eind 2023 starten we met de aanleg van een speel- en beweegplek in de buurt Over Het Lange Water.

Meer bewoners spreken, lezen en schrijven de Nederlandse taal (D)

De oude Inburgeringswet heeft ertoe geleid dat er een grote groep niet goed is ingeburgerd en kampt met taalachterstand. Er is geen goed beeld wat er nodig is om de groepen laag geletterden te bereiken. Er is een grote groep vrouwen die veelal binnenshuis hebben geopereerd en hierdoor de Nederlandse taal niet goed machtig zijn.

Inspanningen 2023 (I)

- Veel aanbod is nog gericht op het individu, waar we afgelopen jaar gemerkt hebben dat collectief aanbod beter aansluit bij de wijkculturen. Dit vraagt een cultuuromslag binnen de sociale basis. Er komen nog te weinig bewoners naar het collectief aanbod. Dit vraagt meer proactief werken van de maatschappelijke partijen.
- Wij brengen informeel taalaanbod in contact met Rozet en Rijnstad, zodat behoeftes in beeld komen en vertrouwen ontstaat richting het formele aanbod. Hiervoor is het belangrijk dat taalaanbieders proactief gaan werken gericht op het collectief.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders en verzorgers maken gebruik van voorschoolse voorzieningen en opvoedondersteuning (D)

We zetten acties in op ouderbewustzijn bij kinderen van -10 maanden tot 4 jaar om te voorkomen dat kinderen met een achterstand op de basisschool starten.

Inspanningen 2023 (I)

- De 18 maanden bezoeken zijn gestart.
- Het onderzoek met ouders/ verzorgers wat er nodig is om van het MFC een uitnodigend ouder- en kindcentrum te maken loopt.
- Het Kansen voor Kinderen netwerk wordt optimaal benut.
- Ouderbetrokkenheid is een terugkerend onderwerp op de sociale tafel.

Meer kinderen groeien op tot zelfstandige en veerkrachtige volwassenen (D)

Het ondersteunen van Presikhaafse kinderen bij de ontwikkeling van een positief zelfbeeld, bij het verplaatsen in en omgaan met anderen en bij het ontwikkelen van hun talenten, blijft een aandachtspunt.

Inspanningen 2023 (I)

- Door de ontwikkelingen rondom jongerenwerk in Presikhaaf is er geen stevig netwerk rondom alle jongeren Kansenmakers en PU hebben nog tijd nodig om alle jongeren te bereiken na de wisseling met Rijnstad.
- De training mediawijsheid is afgerond. Dit heeft bij de jongeren bewustzijn opgeleverd, Met onze maatschappelijke partners zorgen wij voor borging van deze pilot, omdat aandacht nodig blijft.
- Het netwerk Kansen Voor Kinderen wordt goed gebruikt om ervaringen te delen. Daardoor ontstaat een sterke werkwijze binnen het netwerk zoals bewust ouderschap, buitenspelen, breed aanbod van sport tot en met cultuur. We bereiken nog niet alle kinderen, dit vraagt meer tijd.

Meer jongeren ontwikkelen een gezonde identiteit (talentontwikkeling, zelfbeeld en mentale veerkracht) (D)

We zetten er op in dat meer kinderen en jongeren een positief zelfbeeld hebben.

Inspanningen 2023 (I)

- De meidengroepen en verschillende groepen worden bereikt door het reguliere jongerenwerk.
- Jongeren met een beperking zijn nog niet in beeld en onvoldoende aangesloten op het aanbod jongerenwerk.
- Identiteitsontwikkeling is een regulier thema binnen het huidige jongerenwerk.
- Het te ontwikkelen programma heeft vertraging opgelopen door de ontwikkelingen rondom jongerenwerk in Presikhaaf.
- Afstemming tussen de huidige aanbieders rondom jongerenwerk is goed. Partijen versterken elkaar en erkennen elkaars corebusiness.
- Bij zowel kinderen- als jongerenwerk is ouderbetrokkenheid goed onder de aandacht.

Minder bewoners met schulden (D)

We zetten er op in dat bewoners hun eigen financiële situatie kunnen overzien, vinden tijdig passende en laagdrempelige ondersteuning bij hun financiële/ administratieve problemen en voeren hun eigen financiële administratie.

Inspanningen 2023 (I)

- Er wordt dit jaar gestart met een gezamenlijk open inloopspreekuur van regisseurs Werk en Inkomen, Rijnstad en de Sociale Wijkteams.
- Het gebiedsteam Werk en Inkomen, Rijnstad en Sociaal wijkteam hebben proactief gewerkt in een project rondom de renovatie van 104 woningen in Presikhaaf 1. Deze nieuwe vorm van proactief samenwerken wordt doorontwikkeld.
- Het onderzoek naar schuldenproblematiek loopt.

Minder kinderen groeien op in armoede (D)

Door kinderen een kans te geven om zich persoonlijk en vrij te ontwikkelen kunnen we latere (financiële) problemen voorkomen. We zetten in op het vergroten van kansen en mogelijkheden zodat kinderen een betere startpositie krijgen om later zelfstandig te functioneren in de maatschappij.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De combinatiemogelijkheden cultuur en sport op de Gelrepas zijn beter op elkaar afgestemd.
- Het Onderzoek naar gebruik minimavoorzieningen loopt.
- Mobility Mentoring (een stress-sensitieve aanpak) is in de gebiedsagenda opgenomen.

Meer bewoners leven energiezuinig (D)

We blijven inzetten op het vergroten van kennis over verduurzaming met de verwachting dat dit leidt tot lagere vaste lasten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De coöperaties en Arnhem oost zetten stevig in op de energietransitie, vanuit het Volkshuisvestingsfonds worden particuliere woningen aangepakt.
- De bouw van energiezuinige woningen is standaard bij de coöperaties.
- Verduurzamen van scholen, multifunctionele centra (MFC) en buurthuizen vraagt nog veel aandacht. Gemeente en coöperaties brengen de prioriteiten aan.

Veiligheid **(T)**

Meer bewoners dragen bij aan een veilige en prettige leefomgeving (D)

We zetten in op een omgeving waarin iedereen ideeën naar voren kan brengen en waarin er wordt geluisterd. Mensen melden overlast.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het Overlast en Zorg Overleg in de wijk heeft ertoe geleid dat de bewoners met multi-problematiek bekend zijn in het netwerk.
- Professionals in de wijk, zoals wijkconciërges, kinderwerk, jongerenwerk en wijkagenten zorgen voor meer tolerantie en gevoel van veiligheid in de wijk.

Meer jongeren zijn in staat hun grenzen aan te geven en verleidingen te weerstaan (D)

In samenwerking met jongeren, hun verzorgers, onderwijs en wijkpartijen wordt er een gemeenschap gebouwd rond de jongeren zodat hun kans om een minimum startkwalificatie te halen vergroot wordt.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Wijkprofessionals hebben jongeren in Presikhaaf behoorlijk goed in beeld en ontwikkelen hun aanbod rondom weerbaarheid, assertiviteit en ontwikkeling
- Netwerkvorming is nog niet optimaal door ontwikkelingen jongerenwerk Rijnstad
- De samenwerking Presikhaaf University, scholen, de Kansenmakers en het Sportbedrijf Arnhem is kansrijk.

Openbare ruimte **(T)**

Meer bewoners wandelen en fietsen met een prettig gevoel in Presikhaaf (D)

We onderzoeken samen met bewoners wat er nodig is om vaker de fiets te pakken of te gaan wandelen en een aantal wegen om te vormen naar een 30km weg.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Bewoners krijgen ruimte om mee te denken over mobiliteitsvisie en snelheidsbeperkende maatregelen.
- Laan van Presikhaaf en de Weg Over Het Lange Water worden ter hoogte van de doorgaande fietsroute afgewaardeerd naar 30 km.
- Keulse Slag is gedeeltelijk afgewaardeerd door snelheidsbeperkende maatregelen.

Er zijn geschikte plekken voor jongeren om te ontmoeten en zich te ontwikkelen (D)

We zetten in op dat jongeren elkaar kunnen ontmoeten in een veilige (buiten)ruimte, waar ze zichzelf kunnen zijn, zich ontwikkelen en bewegen.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De behoefte van jongeren wordt in kaart gebracht met de jongeren en de wijkpartijen, Presikhaaf University en het Sportbedrijf.
- Toegankelijkheid van de verschillende speel- en ontmoetingsplekken wordt standaard meegenomen in de opdracht naar de wijkpartijen en beheer.

Bewoners ervaren minder last van zwerfafval (D)

Bewoners zijn actief in het opruimen van zwerfafval door afval te prikken. Dit gebeurt samen met Heel Arnhem Schoon en professionals.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Met bewoners en Portaal worden verschillende opruimdagen georganiseerd, hierbij kunnen bewoners ook vuilknijpers krijgen om vaker een schoonmaakronde door de wijk te doen.
- Het schoonhouden van de winkelcentra krijgt meer aandacht, maar resulteert nog niet altijd in een hoger onderhoudsniveau door vervuilingssnelheid. Wel worden de winkelcentra groener.

Wonen (T)

Meer bewoners kunnen wooncarrière maken in de wijk (D)

Bij nieuwbouw houden we rekening met de wensen van de huidige bewoners zodat zij door kunnen stromen en plaats maken voor starters.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In Presikhaaf krijgt het doorstromen veel aandacht, onder andere met flexwonen en nieuwbouwlocaties Presikhaaf 3. Dit resulteert de komende twee jaar in een ruimer woonaanbod.
- Arnhem Oost Aanpak en Ontwikkelperspectief zetten in op betaalbare goed geïsoleerde woningen.

W5 Malburgen

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Verbeteren van de voorzieningen in de wijk (D)

Samen met de verschillende buurthuizen en wijkcentra worden de functie en rol van de voorzieningen beter uitgewerkt. Daarbij is aan de orde hoe zij aanvullend op elkaar zijn en wat zij nodig hebben om hun rol te kunnen vervullen. Verder wordt door het team leefomgeving en de verschillende partners geïnventariseerd welke behoeften er leven bij de bewoners met als doel deze te verwerken in de programmering van de verschillende plekken.

Inspanningen 2023 (I)

Er is gestart met het in beeld brengen van alle activiteiten en voorzieningen in de wijk voor jongeren en volwassenen. Daarnaast vindt er een behoefteinventarisatie plaats onder bewoners. De opbrengst daarvan wordt verwerkt in de programmering van de voorzieningen.
Het overzicht van activiteiten is helpend voor Werk en Inkomen en de wijkteams om bewoners te stimuleren tot maatschappelijke participatie. Binnen de buurthuizen werken de partners zoveel mogelijk met vrijwilligers bij de organisatie van de activiteiten en het beheer van de buurthuizen.

Meer huishoudens in Malburgen zetten een stap op de participatieladder en vinden werk (D)

We liggen op koers met dit doel. Het aantal huishoudens met een participatiewet uitkering ten opzichte van 2022 is gedaald. Ook zijn er 19 kandidaten voor het Malburgs BuurtBaanBureau.
Het arbeids- en participatiepotentieel van Malburgers in de bijstand is in beeld. Vooralsnog zijn geen extra voorzieningen nodig voor de mensen die op de lagere treden van de participatieladder staan.

Inspanningen 2023 (I)

- Afspraken met Buurtbaanbureau zijn gemaakt over het aantal bewoners uit Immerloo en het Duifje dat vanuit het Buurtbaanbureau kan worden begeleid. In samenwerking met Werk en Inkomen het Malburgse buurtbaanbureau (MBBB) in het huis voor de wijk, zijn bewoners uit Immerloo en Malburgers in de bijstand uitgenodigd om kennis te maken met het MBBB en de mogelijkheden die het MBBB biedt.
- Vanuit Werk en Inkomen wordt gewerkt aan een extra vrijstelling voor mensen die parttime werken zodat werken meer loont.
- Regisseurs signaleren en hebben aandacht voor de taalproblematiek en verwijzen hierop door.
- Er zijn twee spreekuren van Goed Geregeld Arnhem in de wijk waarbij ook het Sociaal Wijkteam, Het Taalhuis en Werk en Inkomen (deels op afstand) aangesloten zijn, die een goede bekendheid in de wijk hebben.
- Team Leefomgeving heeft wijksafari's georganiseerd om de regisseurs van Werk en Inkomen en de coaches van het Sociaal Wijkteam bekend te maken met de voorzieningen in de wijk zodat bewoners daar naar doorverwezen kunnen worden.

Minder Malburgers in Duifje en Immerloo hebben problematische schulden (D)

Er is besloten te starten met de aanpak Immerloo schuldenvrij. Daarbij worden schulden van in eerste instantie 20 tot 50 bewoners overgenomen door ons. Doelstelling is om door het wegnemen van de schulden ontwikkeling mogelijk te maken en de bewoner weer toekomstperspectief te bieden. Het project zit nog in fase van planvorming en wordt opgenomen in het Nationaal Programma Arnhem Oost. Op dit moment zijn er nog geen schulden overgenomen.

Inspanningen 2023 (I)

De aanpak is onderzocht en wordt nu vormgegeven. Er wordt gestart met een beperkte groep bewoners om hier lering uit te trekken.

Kansengelijkheid (T)

Partners (waaronder het onderwijs) werken meer en integraal samen op het gebied van jeugd. Kansrijk opgroeien is integraal onderdeel van het programma van de samenwerkende partijen (D)

Het is gelukt om partners op het gebied van de jeugd meer en beter samen te laten werken. Het gezamenlijke zomerprogramma en afgestemde programmering voor de jeugd in Malburgen was een product hiervan. En daarnaast is er op de onderwerpen ouderbetrokkenheid en gezonde leefstijl een gezamenlijk referentiekader ontwikkeld.

De afstemming tussen de programma's Kansrijk Opgroeien vanuit de scholen en de programma's van de partners vindt op individueel schoolniveau plaats.

Inspanningen 2023 **(I)**

Door het bijeenbrengen van de jeugdpartners en agendering van de thema's van aan de jeugdtafel is deze doelstelling bereikt. Hierdoor is er een gezamenlijke zomerprogramma en afgestemde programmering voor de jeugd in Malburgen. En daarnaast is er op de onderwerpen ouderbetrokkenheid en gezonde leefstijl een gezamenlijk referentiekader ontwikkeld.

De jeugd heeft meer vertrouwen in hun toekomstperspectief en zijn beter hun grenzen aan te geven. hiermee wordt schooluitval , psychosociale problematiek en jeugdcriminaliteit voorkomen. (D)

Er is relatief weinig jeugdoverlast in Malburgen. De cijfers van schooluitval 2023 zijn nog niet bekend. In 2022 was er aanzienlijke stijging (3,3% t.o.v. 2,3 % in 2021) vanwege de coronajaren. De monitoring en het inzichtelijk maken van de effecten op individueel niveau en in samenhang met het wijkniveau is een vervolgstap.

Inspanningen 2023 **(I)**

Alle programma's van de jeugdpartners richten zich op thema's als versterken weerbaarheid, talentontwikkeling, stimuleren van en gezonde leefstijl en het omgaan met de online wereld en verleidingen vanuit het criminele circuit.

Ouders maken meer gebruik van voorschoolse voorzieningen (D)

Dit doel ligt op koers. We zijn gestart met voorbereidingen voor samenhangend interventieprogramma. Het is nog te vroeg in het proces om de resultaten hiervan terug te zien in de monitoring.

Inspanningen 2023 **(I)**

Er is met de partners een programma opgesteld met interventies voor investeren in het jonge kind in Malburgen. Daarmee wordt een samenhangend voorzieningenniveau voor ouders en jonge gerealiseerd. Daarmee verwachten we ook een toename van het gebruik van deze voorzieningen.
De uitvoering van het programma start de tweede helft van het jaar. Een aantal acties, wordt samen met de andere Arnhem Oost wijken in werkgroepvorm verder uitgewerkt en opgepakt.

Er komt met ingang van 1 maart 2024 een consultatiebureau in de Multi Functionele Accommodatie De Spil. In de tweede helft van het jaar vindt de noodzakelijke verbouwing hiervoor plaats.

De jeugd heeft een breder netwerk door een rijk aanbod in de sociale vrijtijdsbesteding buiten school , het aantal jongeren dat van het gezamenlijk programma voor de jeugd gebruik maakt, groeit jaarlijks (D)

Door de ambulante inzet van het jongerenwerk, in samenwerking met het locatie gebonden jongerenwerk, groeit de deelname aan de programma's.
Er heeft uitbreiding van het kinderwerk plaatsgevonden waardoor meer naschoolse activiteiten plaatsvinden.

Inspanningen 2023 **(I)**

Partners hebben een samenhangend aanbod voor de verschillende doelgroepen in de wijk. Daarin wordt ook verbinding gemaakt met de sportverenigingen op de Bakenhof om deelname aan de sportverenigingen te stimuleren.
Er is een samenwerking tussen de HAN en diverse partijen in de wijk rond het thema gezonde wijk. De tweede helft van het jaar wordt gebruikt om instrumenten te ontwikkelen om met name met jongeren in gesprek te komen over hun eigen gezondheid.

Gezondheid (T)

Meer Malburgers zijn gezond en maken minder gebruik van specialistische zorg. Meer inwoners en met name jeugdigen bewegen meer en weten beter wat gezonde voeding is en eten en leven gezonder (D)

We zitten op koers. Bij jeugdpartners is een toename van nieuwe unieke deelnemers die gebruik maken van het sport- en beweegaanbod. Daarnaast is het thema gezonde leefstijl onderdeel van de activiteiten van de jeugdpartners in Malburgen, waardoor meer jongeren kennis hebben over dit thema.

Inspanningen 2023 (I)

Er is een samenwerking opgezet tussen kennisinstellingen en organisaties in de wijk om programmatisch te werken aan de gezonde wijk Malburgen. Hierbij hanteren we het model van positieve gezondheid als uitgangspunt. Met inzet van studenten willen we de gezondheidsopgave en het gezondheid bewustzijn van jongeren in beeld brengen.

Het 1e half jaar is het resultaat van de samenwerking met de studenten van de Hogeschool Arnhem Nijmegen minder succesvol dan verwacht omdat dat de uitvoering van de opdracht (welke methode is bij jongeren geschikt om in gesprek te komen over een gezonde leefstijl) kwalitatief onvoldoende was.

De subsidiepartners bieden gezonde voeding aan tijdens activiteiten en passend bij de activiteiten, er is een gezamenlijk begrip onder de subsidiepartners over gezonde levensstijl.
Het is echter te ambitieus gebleken om alle organisatoren, dus ook informele en/of niet gesubsidieerde organisaties, van jeugdactiviteiten gezonde voeding aan te laten bieden. Deze inspanning schuift op naar 2024.

Veiligheid (T)

Minder Malburgers ervaren jeugdoverlast (D)

De jeugdoverlast is beperkt in Malburgen. Er is een goede samenwerking tussen de jeugdpartners en handhavende partners in Malburgen en er is veel kennis over de jongeren in de wijk.

Inspanningen 2023 (I)

Via het wijkveiligheidsoverleg waarin diverse partners zijn aangesloten (waaronder jongerenwerk en straatcoaches) wordt de situatie nauwlettend gevolgd en opgetreden waar nodig of contacten gelegd. Wekelijks monitoren we op cijfers en acteren hier op. Op basis van de meldingen en ingebrachte expertise van veiligheidspartners wordt met de partners bepaald, waar en welke aanpak wordt ingezet op jeugdoverlast.

Ook worden activiteiten voor jongeren georganiseerd die aansluiten bij hun behoeften.
Vanuit Veilig in en om School (VIOS) is aandacht voor veiligheidssituaties rond school.

Bezoekers van De Drieslag ervaren minder overlast (D)

De concrete maatregelen moeten nog genomen worden. We zitten op koers met de uitvoeringsmaatregelen. Het is nog te vroeg om de afname van de overlast te meten.

Inspanningen 2023 (I)

Voor de Drieslag is een projectleider aangesteld die samen met ondernemers, bewoners en gemeente een aanpak ontwikkelt om overlast tegen te gaan en de uitstraling van de Drieslag te verbeteren. Alle wensen en behoeften vanuit ondernemers, bewoners en gemeente zijn geïnventariseerd. Er wordt gewerkt aan een actieplan om de maatregelen gecoördineerd uit te voeren.

Bewoners ervaren meer dat misdaad niet loont en wordt aangepakt (D)

Doel was om via een persoongerichte en projectmatige aanpak de 'wijkkoningen en windhappers' in de wijk aan te pakken en de resultaten daarvan breed te delen via de (social) media zodat bewoners in de wijk ervaren dat misdaad niet loont. Dit doel is niet gehaald vanuit het delen van de resultaten van dit project. Voor het overige is het doel wel behaald.

Inspanningen 2023 **(I)**

Vanuit het project wijkkoningen en windhappers is niet tot een resultaat gekomen, omdat het project afhankelijk is van een convenant tussen politie, Uitkeringsinstituut Werknemersverzekeringen en Werk en Inkomen. Dit convenant is nog niet tot stand gekomen. De verwachting is nu dat dit eind van het jaar kan worden afgesloten. De aanpak gaat dan volgend jaar plaatsvinden.

Resultaten van reguliere handhavingsacties in de wijk worden actief verspreid en gedeeld onder andere op social media door handhaving en politie wat wel bijdraagt aan deze doelstelling.

Openbare ruimte (T)

Verbeteren inrichting openbare ruimte (D)

Op tal van plekken is de openbare verbeterd doordat er meer ruimte is gecreëerd voor sporten en ontmoeten. Daarnaast lopen we op koers met de vergroening van de openbare ruimte en het verbeteren van de verkeersveiligheid in Malburgen West.

Inspanningen 2023 **(I)**

Dit jaar is de ‘freerun course’ geopend in het toekomstig Olympuskwartier. Ook zijn er plannen in samenwerking met bewoners van de Dragonstraat gemaakt voor nieuwe spel en beweegaanleidingen in hun straat en zijn er plannen voor de vernieuwing van Sportpark de Bakenhof.

De ontwikkeling van het realiseren van een buitenspeellocatie rondom de Malburcht maakt deel uit van de totaalontwikkeling Veerpolderstraat. De procesgang van de ontwikkeling Veerpolderstraat heeft een aantal wendingen gehad. Daardoor is de ontwikkeling van de buitenspeellocatie vertraagd.

We onderzoeken hoe de inrichting van de openbare ruimte rond de pleinen in Immerloo kan bijdragen aan het doel en welke behoeften er bij de bewoners leven. Het zit in de fase van onderzoek naar kansen tussen verschillende gemeentelijke disciplines om de openbare ruimte van Immerloo pleinen aantrekkelijker te maken voor bewegen, sporten, vergroening en ontmoeten.

Vanuit het onderzoek verbeteren verkeersveiligheid in Malburgen-West liggen er de eerste voorstellen voor de aanpak van een aantal straten.

Er is een wijkgroenagenda opgesteld. De uitvoering daarvan wordt de tweede helft van het jaar ter hand genomen.

W6 Schuytgraaf/ Elderveld

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelf- en samenredzaam (er is meer sociale cohesie) (D)

Bewonersondersteuning speelt een verbindende rol bij activiteiten en jaagt aan. Partners stemmen hun activiteiten met elkaar af en werken samen bij het realiseren van gezamenlijk bepaalde doelen. Op verschillende plekken wordt gewerkt aan ontmoetingsvoorzieningen, zoals bijvoorbeeld rondom het Breezandpad, het plaatsen van Mobiele Ontmoetingsplekken en het realiseren van een jeugdruimte in Schuytgraaf.

Inspanningen 2023 (I)

- In alle subsidieopdrachten is het leveren van maatwerk, passend bij de wijken en haar doelgroepen, verankerd. Met partners zijn gezamenlijke wijkdoelen en activiteiten bepaald. Activiteiten worden flexibel en verspreid over het jaar ingezet en aan diverse tafels doorlopend afgestemd en bijgesteld.
- In Elderveld is bewonersondersteuning en ouderenwerk actief om initiatieven te ondersteunen, te adviseren (bijvoorbeeld met een financiële aanvraag naar het wijkplatform) en te verbinden in de wijk. Hierbij wordt nauw samengewerkt met partners in de wijk, zoals jeugdwerk, Rozet en Sportbedrijf. Bewonersondersteuning is in Schuytgraaf aan het inventariseren op welk vlak initiatieven en bewoners ondersteuning nodig hebben en hoe geïnvesteerd kan worden in sociale cohesie in de wijk.
- Het netwerk op gebied van eenzaamheid is verstevigd, men kent elkaar en weet elkaar te vinden. Zo wordt er voor gezorgd dat er tijdens de zomermaanden en rondom de feestdagen aan het einde van het jaar genoeg aandacht is en er extra activiteiten zijn voor eenzame ouderen.
- Er is een tijdelijke Mobiele Ontmoetingsplek geplaatst bij sportpark Schuytgraaf. Voor de realisatie van een jeugdruimte voor 10 jaar is een voorstel opgesteld. Daarnaast is een Mobiele Ontmoetingsplek bij skatebaan Schuytgraaf vervangen door een grotere en wordt er een extra geplaatst in de wijk. In verschillende andere projecten, zoals de herinrichting van de openbare ruimte rondom de scholen en sporthal aan het Breezandpad en de aanleg van een multifunctioneel sport- en spelveld in Schuytgraaf wordt ruimte voor ontmoeting ingepast.

Meer jongeren tot 27 jaar en alleenstaande ouders kunnen zichzelf financieel redden (D)

Het Goed Geregeld Loket in Elderveld wordt goed gevonden en er zijn contact- en spreekmogelijkheden. Werk en Inkomen heeft focus op de doelgroepen jongeren tot 27 jaar en ouders met kinderen.

Inspanningen 2023 (I)

- De aanpak die achter de voordeur gaat bij bewoners aan het Schipholplein is in volle gang, inmiddels is de helft van de bewoners gesproken. Jongeren die behoefte hebben aan ondersteuning en participatiebegeleiding hebben een traject toegewezen gekregen vanuit een integrale aanpak vanuit de gemeente en in samenwerking met andere partners.
- Vanuit Werk en Inkomen wordt er extra ingezet op begeleiding van alleenstaande ouders met kinderen, onder andere met kinderopvang en optimalisatie van inkomensregelingen.
- In Elderveld is het Goed Geregeld Arnhem loket, waar bewoners de weg naartoe goed weten te vinden. Ook zijn hier spreeklocaties. Bewoners van Schuytgraaf kunnen van deze locatie gebruik maken. Wens is nog om ook mogelijkheden in Schuytgraaf te creëren.

Meer 55+ers wonen zo lang mogelijk prettig en zelfstandig (D)

De tien actiepunten uit het 'prettig oud worden in Elderveld' plan zijn uitgevoerd of belegd.

Inspanningen 2023 (I)

Korte termijn acties zijn uitgevoerd en middellange- en lange termijn acties zijn belegd bij partners.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders zijn in staat om hun rol en verantwoordelijkheid te nemen als het gaat om opvoedingsvraagstukken (D)

Er worden ontmoetingsactiviteiten met en voor ouders georganiseerd. Zij worden betrokken bij activiteiten voor hun kinderen en er wordt actief ingezet op het bekend maken van plekken waar ouders informatie en advies kunnen krijgen.

Inspanningen 2023 (I)

- In beide wijken is een speelmorgen actief. Daarnaast heeft bewonersondersteuning en jeugdwerk de opdracht om te inventariseren waar ouders verder nog behoefte aan hebben.
- Samenwerking met ouders wordt standaard in subsidiebeschikkingen opgenomen en gemonitord in kwartaalgesprekken.
- Samen met het Sociaal wijkteam wordt bekeken hoe ouders via bijvoorbeeld de basisscholen sneller en laagdrempeliger bereikt kunnen worden. Het lukt nog niet altijd goede afspraken met scholen te maken en/of zichtbaar genoeg te zijn voor ouders.

Meer jeugd van 0-18 jaar kan zich op cognitief, motorisch en sociaal-emotioneel vlak ontwikkelen tot gezonde en zelfredzame burgers (D)

We zetten in op dat kinderen en jongeren weten waar hun talenten liggen en die kunnen ontwikkelen. Kinderen en jongeren weten waar ze terecht kunnen voor informatie en advies.

Inspanningen 2023 (I)

- Er ligt een voorstel voor realisatie van een jongerenruimte op de parkeerplaats van sportpark Schuytgraaf.
- Op vier scholen zijn doorlopende programma's na school, die steeds geëvalueerd en bijgesteld worden. Met de andere scholen worden gesprekken gevoerd over waar behoefte aan is.
- In de welzijnsactiviteiten in de wijk zijn het ontwikkelen van talenten, gezonde leefstijl, omgaan met sociaal media, weerbaarheid en identiteitsontwikkeling prominente onderwerpen in de programmering. Jeugdwerkers zijn een belangrijke toegang tot informatie en advies voor kinderen en jongeren.
- Met de keuze om jongerenwerk opnieuw in te gaan richten, is het inzetten op de online leefwereld en op social media proactief zijn nog beperkt opgepakt.

Openbare Ruimte (T)

Bewoners zijn meer tevreden over de inrichting en het onderhoud van de openbare ruimte (D)

Bewonersvragen en –initiatieven worden waar nodig opgepakt en ondersteund.

Inspanningen 2023 (I)

- Er is regelmatig contact met bewonersinitiatieven in de openbare ruimte en waar nodig worden bewoners ondersteund bij het beantwoord krijgen van hun vragen en het uitvoeren van hun initiatieven.
- Op vraag van bewoners of wijkpartners worden schouwen georganiseerd, bijvoorbeeld bij winkelcentrum Elderhof en winkelcentrum Schuytgraaf.
- Voor de omgeving van het Breezandpad wordt een definitief ontwerp gemaakt op basis van overleg met alle belanghebbenden. Het plan zal, afhankelijk van beschikbare financiën, in fases worden uitgevoerd. Voor het multifunctioneel sport- en spelveld ligt er een definitief ontwerp en wordt nu overgegaan tot realisatie.

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder last van fysieke verloedering (D)

Er zijn veel bewonersinitiatieven in de openbare ruimte rondom bijvoorbeeld groenonderhoud en zwerfafval ruimen. Met partners zetten we in op het tegengaan en zo spoedig mogelijk verminderen van (jeugd)overlast.

Inspanningen 2023 (I)

- In het wijkveiligheidsoverleg worden acties met betrekking tot (sociale) veiligheid afgesproken en uitvoering gemonitord. Met de partners van het overleg is het wijkveiligheidsplan geactualiseerd.
- Jongeren die elkaar in de openbare ruimte ontmoeten worden aangesproken op hun houding en gedrag. In het wijkveiligheidsoverleg worden groepen gemonitord en afspraken gemaakt over uit te voeren acties bij overlast.
- Er is nagedacht over het samen met Vivare aanpakken van een straat in Elderveld, daar is ook een enquête gehouden onder bewoners door Vivare. Onze partners sluiten aan bij deze aanpak.

Bewoners ervaren minder woonoverlast (D)

Er melden zich (nieuwe) bewoners die zich actief in willen zetten en andere bewoners willen aanspreken. Veel jongerengroepen in de openbare ruimte zijn goed aanspreekbaar, niet alle bewoners durven dit te doen.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het team Leefomgeving en partners zijn actief op social media en wijzen bewoners in persoonlijke gesprekken op meldmogelijkheden en wat zij zelf kunnen doen.
- Het team Leefomgeving zorgt in samenwerking met partners voor een snelle signalering en afhandeling van overlastmeldingen.

W7 De Laar/ Elden

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Bewoners voelen zich prettig en kunnen meedoen in hun omgeving (sociaal zelfredzaam) (D)

De samenwerkingslocaties worden verder ontwikkeld en versterkt. Het aanbod wordt beter afgestemd en er wordt geïnvesteerd op wijkcommunicatie.

Inspanningen 2023 (I)

- Het aanbod bij ontmoetingslocaties wordt op elkaar afgestemd en geborgd. Bewonersinitiatieven krijgen een maximale rol bij de programmering en uitvoering.
- Er worden samen met bewoners plannen ontwikkeld die buitenruimtes aantrekkelijker maken voor intensiever gebruik.
- Vanuit de nieuwe wijkvisie op spelen en bewegen worden de speel- en beweeglocaties in de wijk indien nodig aangepakt en verbonden.
- Werkgroepen en bewonersinitiatieven worden waar nodig ondersteund. Er wordt gewerkt aan een goede onderlinge verbinding tussen de actieve groepen en meer betrokkenheid op de wijk als geheel.
- In samenwerking met het Sociaal wijkteam en andere wijkpartners worden kansen in de eigen omgeving vergroot door het versterken van het aanbod van voorliggende voorzieningen.

Sterker zelforganiserend vermogen van bewoners (financieel zelfredzaam) (D)

De partijen weten elkaar op uitvoeringsniveau inmiddels goed te vinden. Door bezettingsproblemen en andere prioriteiten bij zowel Sociaal wijkteam als Werk en Inkomen is een intensievere gebiedssamenwerking met wijkpartners dit jaar niet haalbaar.

Inspanningen 2023 (I)

Aansluiting op gebiedsnetwerken door de gemeente is in ontwikkeling. Voor het opzetten van informatie- en adviespunten is stedelijke regievoering randvoorwaardelijk. Zodra dit start zullen we vanuit het gebied hierop aanhaken.

Kansengelijkheid (T)

Bewoners de mogelijkheid bieden om zelfstandiger en steviger in de maatschappij te staan en indien nodig meer zelf de regie te kunnen voeren over hun leven (D)

Voor een substantiële verbetering op dit thema is een intensievere samenwerking en integrale en gebiedsgerichte aanpak randvoorwaardelijk. Door bezettingsproblemen en andere prioriteiten bij partners is een intensievere gebiedssamenwerking met wijkpartners dit jaar helaas niet haalbaar.

Inspanningen 2023 (I)

Dit jaar zijn al stappen gemaakt rondom de integrale aanpak per inwoner. Er zijn stappen gezet om toe te werken naar de ambitie om een meer gebiedsgerichte participatieaanpak op te zetten in intensieve samenwerking met de andere gebiedspartners. Dit met als doel om beter aan te sluiten op de behoeften en (participatie) kansen van de inwoner. Zo worden trajecten vanuit Scalabor al dichter bij in de wijk georganiseerd.

Meer kinderen bereiken die extra ondersteuning kunnen gebruiken in hun ontwikkeling en hier een goed en passend programma voor aan te bieden (D)

Door extra aandacht binnen het programma Kansrijk opgroeien voor de overgang tussen basis- naar voortgezet onderwijs en de koppeling met het jongerenwerk wordt de doorgaande lijn verder verstevigd. De ontwikkeling van het nieuwe jongerenwerk in afstemming met de omliggende gebieden krijgt verder vorm.

Inspanningen 2023 (I)

De uitvoering van het programma 2023 en de samenwerking tussen de partners loopt voorspoedig. Met de wijkpartners werken we aan een toename van deelnemers uit de doelgroep, verhoging van het gebruik, verhoging van de ouderbetrokkenheid en de aansluiting met de wijkpartners en het voortgezet onderwijs.

Openbare ruimte (T)

Bewoners zijn tevreden over hun leefomgeving (D)

De verbetering en verbinding van de verschillende speellocaties en het versterken van mogelijkheden voor ontmoeten krijgt steeds meer vorm. Het ondersteunen van de bewonersinitiatieven wordt voortgezet.

Inspanningen 2023 (I)

We zijn gestart op twee hotspots in De Laar en het Winkelcentrum Oostburgwal. Samen met wijkpartners werken we aan een integrale (preventieve) aanpak ter verbetering van de leefbaarheid.
De volgende hotspots voor een vergelijkbare aanpak zijn al in kaart gebracht. We hebben aanpassingen gedaan in de openbare ruimte, gericht op bewegen, spelen en ontmoeten, zoals aan speellocaties, bankjes, jeu de boules baan en een schaaktafel.

Veiligheid (T)

Bewoners voelen zich veilig en zijn betrokken in hun buurt (D)

Samen met de partners worden overlast locaties tijdig en steeds vaker preventief aangepakt.

Inspanningen 2023 (I)

Een brede preventieve aanpak is het uitgangspunt voor het nieuw vorm te geven jongerenwerk in de wijk.
We zijn gestart op twee hotspots samen met Vivare in De Laar en het winkelcentrum Oostburgwal. We zijn gekomen tot een verbeterplan, dat al gedeeltelijk is gerealiseerd. Samen met wijkpartners werken we aan een integrale (preventieve) aanpak ter verbetering van de leefbaarheid.
We zijn met verschillende verkeerswerkgroepen en actieve wijkbewoners in gesprek om verkeersknelpunten aan te pakken.

W8 Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer ontmoetingsplekken (D)

In alle drie de wijken wordt gekeken naar mogelijkheden om bestaande ontmoetingsplekken te optimaliseren en daar waar nodig nieuwe ontmoetingsplekken te realiseren.
Daarnaast activeren we het netwerk van partners (vrijwillig en professioneel) via netwerkbijeenkomsten. Om op deze wijze de verbinding te versterken en zo voor bewoners meer kansen tot ontmoeten te creëren.

Inspanningen 2023 (I)

De Fontein kent steeds ruimere openingstijden en is inmiddels 6 dagen in de week open.
In samenwerking met de cultuuracademy wordt er gekeken naar mogelijkheden om bewoners die nog niet vanzelfsprekend de weg naar de Fontein weten te vinden toch te verleiden om te komen.

De Stichting Immerloopark buigt zich over de alternatieven in het Immerloopark. Dat heeft nog geen alternatief plan opgeleverd dat met de gemeente gedeeld is.

Er worden gesprekken gevoerd met verschillende partijen voor ontmoetingsplekken in RKV. Deze richten zich niet alleen op Rijkerswoerd. In Rijkerswoerd is een ontmoetingsplek voor jongeren gerealiseerd.

In de eerste helft van 2023 is er een netwerkbijeenkomst geweest voor vrijwilligers en professionals in de wijk. Dit wordt in de tweede helft van het jaar herhaald. Het verbinden van bestaande ontmoetingsplekken krijgt hier ook een plek in.

Meer ommetjes (D)

In RKV loopt nu een project om de mogelijkheden voor looproutes in kaart te brengen. Onlangs is er een boekje met cultuurroutes in Kronenburg en Vredenburg uitgebracht.
In het ontwikkelperspectief Kronenbrug wordt gekeken naar de looproutes in de wijk.
In Rijkerswoerd wordt onderzocht of het Zeegbos mogelijkheden kan bieden voor ommetjes.

Inspanningen 2023 (I)

Er zijn geen bankjes gerealiseerd, omdat de - door bewoners - aan te leveren informatie daaromtrent nog niet beschikbaar is.

De partners in de wijk zijn gestimuleerd om gezamenlijk een programma te ontwikkelen in de openbare ruimte. Na het boekje met kunstroutes in Rijkerswoerd heeft Rozet in samenwerking met bewoners een boekje met kunstroutes in Kronenburg en Vredenburg uitgebracht.

Kansengelijkheid (T)

Bevorderen kansengelijkheid (D)

Jeugd in Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg heeft de mogelijkheid gekregen om zich persoonlijk te ontwikkelen op het vlak van cultuur, sport, zelfstandigheid en weerbaarheid. De jeugd staat steviger in de schoenen en is beter voorbereid op volgende stappen in hun leven.

Inspanningen 2023 (I)

Binnen het programma Kansrijk Opgroeien is er met de scholen gewerkt aan naschoolse programma's op het gebied van sport, cultuur, weerbaarheid, ontwikkeling et cetera. Inmiddels zijn daar bijna alle basisscholen uit het gebied bij aangesloten. In aansluiting daarop heeft er tijdelijk een schaatsbaan in de wijk gestaan, The Big Draw in Kronenburg, social mediatraining, Vitesse Hattrick, Run4Fun en het vakantiekamp hebben plaatsgevonden.
Via de scholen is voor individuele kinderen budget beschikbaar gesteld voor kleding, schoeisel, persoonlijke hygiëne en is sinterklaasviering voor kinderen in armoede mogelijk gemaakt.
Een beurs voor tweedehands schoolspullen, sportartikelen en buitenspeelartikelen heeft plaatsgevonden.
Voor de kinderen van het voortgezet onderwijs is via PowerPlug Academy de mogelijkheid geboden voor huiswerkbegeleiding, persoonlijke ontwikkeling en loopbaanonderzoek.
Vanuit Rijnstad en The Point worden jongeren vaardigheden aangeleerd om zich in de huidige maatschappij te redden. Powerplug en Rijnstad zijn in contact gebracht met Prospect4Cash. Deze partij helpt jongeren aan werk en begeleidt ze daar langdurig in.
Het netwerk voor opvoedondersteuning wordt in kaart gebracht en zal in 2023 afgerond worden. Dit zal gedeeld worden met de scholen.

Het project Huiselijk Geweld en Kindermishandeling is afgerond en krijgt een vervolg in de opvoedondersteuning plan Nieuw-Zuid.

De regisseurs van Werk en Inkomen hebben op woensdagochtend een locatie in de Fontein tot hun beschikking en op donderdag bij het Sociaal wijkteam. Mogelijkheden tot uitbreiding worden nog onderzocht.

Er is extra inzet geweest op de jonge-moedergroep. Dit heeft plaatsgevonden in de vorm van een verdiepende training op het gebied van opvoedondersteuning.

Naast het programma voor de jeugd hebben wij in 2022 een opdracht verstrekt voor kansengelijkheid voor volwassenen. Hier wordt met name ingezet op kansengelijkheid voor (allochtone) vrouwen. Deze opdracht wordt door Rijnbrugcoaching uitgevoerd. In september zal een evaluatie plaatsvinden.

Openbare ruimte (T)

Vergroenen van de wijk (D)

Dit doel blijft onverminderd van kracht. Met bewoners en professionals is gesproken over de mogelijkheden om de wijk te vergroenen. Daar waar mogelijk is er ook al uitvoering aan gegeven (een opsomming van de concrete resultaten is hieronder bij de inspanningen weergegeven). Daarbij zijn het tegengaan van wateroverlast en hittestress belangrijke onderwerpen.
In Rijkerswoerd is een werkgroep Groen actief en een werkgroep Duurzaamheid in oprichting.

Inspanningen 2023 (I)

- Boomspiegels Schepen te Boeckoppad zijn vergroot.
- Aan de Schepen van Hemertstraat zijn stenen verwijderd en is groen aangebracht.
- De herinrichting van de Heiligerleeplaats is gerealiseerd.
- Adorppad, de gesprekken met bewoners zijn gestart, met als doel het plein te verbeteren. Minder steen, meer groen is de insteek.
- Bronsveenhof, de gesprekken met bewoners zijn gestart, met als doel het plein te verbeteren. Minder steen, meer groen is de insteek.
- Groningerpark is uitgebreid. Het versteende plein van de scholen is met de nieuwbouw verkleind. Het overgebleven gedeelte is vergroend en samengevoegd met het achterliggende Groningerpark. Hierdoor is een mooiere speelruimte voor de jeugd ontstaan.
- Allerlei kleine vergroeningsprojecten in het gebied tussen de busbaan en de Huissensedijk zijn in ontwikkeling.
- In Rijkerswoerd is een zeer actieve werkgroep Groen.
- In een groot stuk weide aan de Mooieweg worden bomen geplant.

Er wordt nauw samengewerkt tussen de projectgroep Ontwikkelperspectief Kronenburg en het team Leefomgeving RKV. Dit zorgt er mede voor dat projecten in zicht blijven als deze wel/niet binnen het ontwikkelperspectief vallen.

We ondersteunen de werkgroep Groen in Rijkerswoerd. Hier vindt nauwe samenwerking plaats. De werkgroep Groen heeft een uitgebreid plan ingediend met kansrijke plekken om te vergroenen. Een selectie van deze plekken, die in overleg met de werkgroep Groen tot stand is gekomen, is opgenomen in de wijkgroenagenda.

We zijn bezig met het opzetten van een programma voor ontmoeting in het Groen. Er is inmiddels subsidie verleend voor drie pilot activiteiten.
De gesprekken rondom de verplaatsing van de Tuinmaat lopen. Vanuit het team Leefomgeving zijn, naast formatieve inzet, middelen beschikbaar gesteld voor een eventuele verhuizing.

Verbeteren algehele gesteldheid van de wijk (D)

Dit onderwerp blijft voor bewoners onverminderd belangrijk. Helaas zien we dat sommige bewoners er voor kiezen hun huisraad naast containers te zetten. Ook verwaarloosde achtertuinen vormen regelmatig een ergernis bij bewoners in de wijk.
Opschoondag met wijkpartners staat op de planning voor het gebied rondom het Stedumhof in Vredenburg.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In Kronenburg wordt een wijkschouw gehouden.
- In Rijkerswoerd heeft de werkgroep Groen een uitgebreid overzicht van kansrijke vergroeningsplekken opgesteld, een selectie van deze plekken is opgenomen in de wijkgroenagenda.
- De ongediertebestrijder in het gebied heeft het verzoek gekregen om meer inzet te plegen in Kronenburg ten aanzien van de overlast van ratten en andere ongedierte. Er wordt gewerkt aan een risico-inventarisatieplan voor Kronenburg.

Betere balans in het speelaanbod (D)

Spelen is een belangrijk onderdeel van de ontwikkeling van kinderen. Op dit moment concentreren we ons op de speelplekken die onderhoud nodig hebben of waar bewoners zelf initiatief nemen en aangeven dat ze graag verandering willen.
Daarnaast houden we bij het aanpassen of aanleggen van speelplekken rekening met inclusief spelen.
Het natuurcentrum heeft een plan ingediend voor het aanpassen en inclusief maken van de stadsboerderij in Rijkerswoerd.

Inspanningen 2023 **(I)**

Op basis van de vraag vanuit bewoners worden speelplekken aangepast. Dit kan het vervangen of aanpassen aan de leeftijdscategorie van speeltoestellen zijn.

Los van de fysieke plekken kijken we ook naar het aanbod op de verschillende speellocaties. Voorbeelden hiervan zijn de inzet van de spelcontainers, Run4Fun en het programma op de skatebaan.

In samenwerking met het Sportbedrijf, maar ook met input van Rijnstad, is gekeken naar de ontwikkeling van het sportaanbod. Denk bijvoorbeeld aan het pimpen van helmen om het belang van veilig sporten te benadrukken.

Adorppad en Bronsveenhof: er is ter plaatse een uitvraag geweest en momenteel wordt er gewerkt aan de hand van input door ouders, bewoners en kinderen aan het verbeteren van deze speelplek.

Parkeerkrapte en foutparkeren (D)

Samen met de bewoners wordt gekeken wat de mogelijkheden zijn om parkeerkrapte en -overlast aan te pakken. Het is lastig om een balans te vinden tussen de verschillende ambities (vergroening) en belangen (parkeerbehoefte). Vooralsnog weten we de parkeerkrapte en foutparkeren onvoldoende terug te dringen

Inspanningen 2023 **(I)**

Naar aanleiding van een parkeeronderzoek in Rijkerswoerd is gebleken dat in bepaalde gebieden de parkeerdruk hoog is (soms meer dan 100%). Aan de hand hiervan is er getoetst of er mogelijkheden zijn om parkeerplekken te realiseren zonder af te doen aan het groen.
Dit is een zeer lastig probleem om op te lossen. Vooralsnog is er geen zicht op een passende oplossing.

Meer handhaving en stimuleren eigen verantwoordelijkheid (D)

Met bewoners in de wijk wordt samengewerkt aan de overlast van hondenbezit. Met de resultaten van deze werkgroep gaan we ook kijken of dit toepasbaar is in de andere wijken.

De mogelijkheid om reclassering in te zetten voor extra opruimacties is helaas niet gelukt.

Inspanningen 2023 **(I)**

Er zijn depodag-uitgiftepunten geplaatst in Rijkerswoerd. Bewoners hebben zich gecommitteerd om deze regelmatig te controleren en van zakjes te voorzien.
De mogelijkheden voor een omheind hondenlosloopveld worden kleiner nu blijkt dat bij een kansrijke plek afspraken gemaakt zijn met de aangrenzende ondernemer.

Op het gebied van handhaving wordt gestuurd op de inzet van de huidige handhavers. Via het veiligheidsoverleg wordt gekeken welke prioriteiten er gesteld moeten worden.

Veiligheid (T)

Minder overlast (D)

Voor de reguliere handhaving is een proces tot stand gekomen om beter richting te geven aan de prioriteiten van de handhavers, in de vorm van een jaarplanning en het bepalen van de prioriteiten in het wijkveiligheidsoverleg. De uitvoering hiervan is gestart. Hoewel veiligheid objectief moeilijk meetbaar is hebben we de indruk dat de hotspots goed in beeld zijn en dat er door gerichte inzet minder klachten over komen. Daar waar klachten zijn wordt de inzet hierop besproken in het maandelijkse wijkveiligheidsoverleg. Klachten over overlast bij de skatebaan doen zich niet meer voor.

Inspanningen 2023 **(I)**

Het jeugdpreventieplan staat volop in de aandacht. Er wordt door de drie gebieden in Zuid die er bij betrokken zijn hard aan gewerkt.
De aanpak voor de plekken waar drugshandel plaatsvind is in het recent opgestelde veiligheidsplan opgenomen en geborgd in de wijkveiligheidsoverleggen.

Meer verkeersveiligheid (D)

Veiligheid in de wijk is heel belangrijk. In Rijkerswoerd is een werkgroep actief die dit onderwerp in kaart brengt en met het team Leefomgeving bespreekt.
Oversteekplaatsen zijn niet de enige optie (en creëren schijnveiligheid) om een straat veiliger te maken. Er is en wordt blijvend breder gekeken naar mogelijkheden om de Marga Klompélaan veiliger te maken.

Inspanningen 2023 **(I)**

Het aanbrengen van de oversteekplaatsen blijkt op de Marga Klompélaan niet de oplossing voor de ervaren onveiligheid te zijn. Dit is met de bewoners besproken.
We kijken verder naar mogelijkheden om de veiligheid te verhogen. Hierbij valt onder andere te denken aan het periodiek plaatsen van matrixborden. Vooralsnog is er nog geen extra handhavingscapaciteit beschikbaar om de onveiligheid te kunnen bestrijden.

In 2022 zijn de voorbereidingen gestart voor de aanpassing van de Groningensingel en de Kruisstraat (RijnWaalpad). De uitvoering van beide projecten is gestart.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken (A)

Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven (D)

Zie onderstaande toelichtingen.

Rekenkamer: Uitvoeren onderzoeksprogramma (I)

De rekenkamer heeft in eind 2022 het vooronderzoek naar armoede afgerond en het vervolgonderzoek opgestart. Daarbij heeft de rekenkamer onder andere uitvoerige gesprekken gevoerd met klanten van de Voedselbank. De beschouwingen uit het vooronderzoek zijn gedeeld met de raadsfracties. Het vooronderzoek diende als basis voor het hoofdonderzoek naar generatiearmoede. Het hoofdonderzoek is begin 2023 opgestart. In het kader van dit hoofdonderzoek is onder andere gesproken met vijftien gezinnen, netwerkpartners en betrokken ambtenaren. De nota van bevindingen zal in de loop van augustus worden aangeboden voor ambtelijk wederhoor. In september is een expertsessie gepland, in oktober zal bestuurlijk wederhoor plaatsvinden waarna het rapport aan de raad kan worden aangeboden.

Sinds de start van het onderzoek is er, onder andere door het uitvallen van medewerkers van de rekenkamer, het vertrek van betrokken ambtenaren en een wisseling van de wacht bij de onderzoekers enige vertraging opgetreden.

Odra
In het voorjaar van 2023 heeft een onderzoek plaatsgevonden naar de Odra (omgevingsdienst). De resultaten worden kort na de zomer aangeboden.

Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV)
De rijksoverheid heeft een programma opgezet voor een langjarige inzet van het Rijk om samen met gemeenten en andere lokale partijen de leefbaarheid en veiligheid in 20 focusgebieden in 19 steden weer op orde te krijgen en de bewoners weer perspectief te bieden. De rekenkamers van Heerlen, Arnhem en Groningen hebben besloten om dit grote programma in hun gemeente (Arnhem-Oost) langjarig met onderzoek te gaan volgen. In een dergelijk lange periode van twintig jaar zullen er naar verwachting veel wisselingen in de raad en het lokale bestuur plaatsvinden, waardoor de raad niet altijd meer de kennis heeft over in het verleden gemaakte keuzes. De rekenkamer kan ten behoeve van de raad het historisch overzicht bewaren en bewaken.

Na de gemeenteraadsverkiezingen heeft de rekenkamer met een groot deel van de fracties gesproken over het onderzoeksprogramma 2023-2024.

College: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten (I)

Het jaar van de eerste kinderburgemeester zit er bijna op. De tussenevaluatie hiervan laat de voortgang zien, maar geeft ook punten voor verbetering. Deze zijn benoemd in aanbevelingen op korte en lange termijn. Waar mogelijk nemen we een deel van deze aanbevelingen mee in het proces van het volgend jaar. Voor het volgend jaar van de tweede Arnhemse kinderburgemeester zijn de voorbereidingen in volle gang.

De pilot digitale wijkpanels draait in twee wijken: Presikhaaf en de Laar. In beide wijken is eerste enquête uitgezet en zijn de resultaten inmiddels binnen. Het ultieme resultaat is een permanent digitaal wijkpanel waar inwoners eigenaar zijn van het wijkpanel en gevraagd en ongevraagd (wijk)wethouder, college en raad adviseren over onderwerpen die spelen in de wijk.

Het proces rond het organiseren van het eerste Arnhemse burgerberaad met als onderwerp afval is in volle gang. Via een proces van bijeenkomsten en discussies zal het burgerberaad adviezen formuleren. Burgerberaden zijn bedoeld om te laten zien wat er leeft in de samenleving en welke ideeën door mensen uit de samenleving kunnen worden ontwikkeld. Voor de organisatie van een burgerberaad wordt een (of meerdere) externe partij(en) aangetrokken, die ervaring heeft met het in goede banen leiden van het proces en een groot deel van de organisatie op zich kan nemen.

College: Eenduidige werkwijze leveren **(I)**

We blijven leren van onze participatie met inwoners en andere belanghebbenden. Bij de jaarlijkse evaluatie zijn drie projecten geëvalueerd. Er wordt intern bij gemeentelijke plannen, projecten en beleid gewerkt met het stappenplan Participatie. Dit beleidskader helpt om voorafgaand van een project of bij de start van nieuw beleid (plan) helder te maken wat het doel is van de participatie, wie meepraten, wie welke rol heeft, binnen welke kaders er participatie mogelijk is er wat er gebeurt met de opbrengsten. De essentie is dat we het participatieproces goed inrichten en het speelveld helder maken: waar zit wel of geen ruimte tot participatie. Verwachtingsmanagement is essentieel. Medewerkers van onze gemeente worden getraind op inzet van effectieve burgerparticipatie door hen leren te laten werken met het Arnhems stappenplan participatie en te oefenen met verschillende casussen.

Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken (D)

De samenwerking en partnerschappen liggen op koers. Tussentijdse resultaten voor de GMR, de VNG en G40 en de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en grote steden in Noordrijn-Westfalen zijn hieronder per onderdeel aangegeven.

Arnhem werkt in de Groene Metropoolregio samen aan maatschappelijke opgaven die om een regionale aanpak vragen **(I)**

Arnhem geeft in 2023 samen met de Groene Metropoolregio mede uitvoering aan de opgaven in de regionale agenda en de hiermee samenhangende lobbyagenda. In de eerste helft van het jaar zijn op alle vijf de opgaven in de regionale agenda 2023-2024 resultaten geboekt. Het eerste en tweede kwartaalbericht geven hier een goede indruk van. Onder meer is vanuit de opgave verbonden regio een startnotitie verschenen voor het regionale mobiliteitsplan dat samen met de provincie wordt opgesteld. In de context van de productieve regio vond tussen de GMR, The Economic Board en de provincie op 13 april de ondertekening van het Human Capital Akkoord plaats. Dit moet ondernemers, onderwijsinstellingen en overheden gaan helpen bij het arbeidsmarkt-vraagstuk. Vanuit de opgave circulaire regio is het Uitvoeringsprogramma RES 2024-2030 verschenen. In dit plan is beschreven wat de RES-organisatie gaat leveren en welke middelen hiermee gemoeid zijn. Dit wordt structureel verwerkt in de begroting van de GMR voor de jaren 2024 en verder.

In februari 2023 is bekend geworden dat het Rijk met de regio Arnhem-Nijmegen een Regio Deal wil sluiten naar aanleiding van de ingediende propositie Gezonde Groene Groei. Het Rijk heeft hiervoor een bedrag gereserveerd van € 15 miljoen. Er wordt nu toegewerkt naar een convenant met het Rijk. De Regio Deal is opgezet rond de thema's die aansluiten bij de regionale agenda: gezond leven, toekomstbestendig wonen, sterke bedrijvigheid, werkende arbeidsmarkt, grenzeloos samenwerken en wijk en dorpsgericht werken. De inzet is om op deze thema's transities te stimuleren, door, aanvullende aan al geplande investeringen, vernieuwende oplossingen te ontwikkelen, de uitvoeringskracht te versterken en initiatieven te versnellen, verbinden en op te schalen.

In juni 2023 is bekend geworden dat er geld vanuit Den Haag is toegekend om de leefomgeving in de regio te verbeteren. Met dit geld kunnen er in de regio tot en met 2030 betaalbare woningen worden gebouwd en kunnen de gebieden klimaat adaptief worden ingericht. De nieuwe Rijksgelden komen voort uit de samenwerking via de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen en nieuwe afspraken die staan in de Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley. Arnhem ontvangt € 54,4 miljoen van het Rijk voor de ontwikkeling van Spoorzone Arnhem-Oost. Dit geldt komt bovenop de € 72 miljoen euro die de gemeente in november ontving.

Arnhem werkt in netwerken van steden in Nederland en de Euregio én in belangenorganisaties als VNG en G40 samen aan beleidsafstemming en -beïnvloeding en draagt bij aan lobbydossiers richting het Rijk en Europa **(I)**

Na de bestuurswisseling zijn portefeuillehouders Smeulders en Van de Geijn lid geworden van een landelijke VNG-commissie, namelijk de commissie Financiën respectievelijk Informatiesamenleving.

Arnhem versterkt de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en met steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) **(I)**

In februari 2023 werd samen met the Economic Board en het DNBC een werkbezoek aan Duisburg georganiseerd. Daar werd een samenwerkingsovereenkomst met Duisburgse partners ondertekend.
Voor het eerst na de coronaperiode ontmoetten de burgemeesters van het 100.000-plus stedennetwerk elkaar weer. Zij spraken over vervolgstappen in hun onderlinge samenwerking.

Uitbreiding structurele buitenlandse relaties (Amendement 22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties) **(I)**

Door gebrek aan personele capaciteit kon het raadsbesluit niet direct ter hand genomen worden. Inmiddels is er een inventarisatie gedaan en wordt een onderzoek voorbereid.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers (D)

We hebben ingezet op een versnelling van de digitalisering van de afdeling Burgerzaken. Tegelijk blijven we ook inzetten op dienstverlening via persoonlijk contact. In Loket Zuid is vorig jaar bij wijze van proef gestart met een informatiebalie, bemenst door medewerkers van de afdeling Klantenservice. Inwoners kunnen hier spontaan binnenlopen wanneer zij vragen hebben over gemeentelijke producten of diensten, of om hun aangevraagde product op te halen. Naar aanleiding van de positieve ervaringen zetten wij deze dienstverlening voort. De telefonische bereikbaarheid van de klantenservice kan beter. Er wordt een analyse gemaakt van de bereikbaarheid, de knelpunten die hierbij spelen en de manier waarop deze verbeterd kan worden. Deze analyse wordt begin oktober verwacht. Om de bereikbaarheid op korte termijn te verhogen worden extra medewerkers ingezet en wordt ingezet op verbeteren kwaliteit en procesoptimalisatie.
In het daklozenloket kunnen mensen die dak- en thuisloos zijn geraakt binnenlopen voor ondersteuning. Inmiddels is hier, naast de inzet van Werk en Inkomen en de VGGM, ook een medewerker van Burgerzaken op aangesloten voor informatie en hulp bij het aanvragen van het briefadres.
De capaciteit in de BRP-straat Zevenaar voor de inschrijving van asielzoekers en statushouders is uitgebreid. In 2022 is het aantal inschrijvingen toegenomen met 11% ten opzichte van 2021. In 2023 rekenen we op een verdere toename van 23% ten opzichte van 2022. Ondanks de uitbreiding blijft opschaling een aandachtspunt. De vraag om inschrijvingen is groot, terwijl de capaciteit en de financiering vanuit het Rijk achterblijft.

Ruim 1.000 klanten gaven in de eerste helft van 2023 bij de smileyzuilen bij de balies een rapportcijfer voor de dienstverlening. De gemiddelde cijfers per maand lagen tussen de 8,1 en 8,6.

Naast de directe dienstverlening aan de burger, gaat ook tijd en aandacht uit naar de vele wetswijzigingen die zijn of worden doorgevoerd op het gebied van Burgerzaken. Ook bereiden we ons voor op de periodieke piek (2024-2028) in de aanvragen voor reisdocumenten. Voor 2024 komt dit neer op een verdubbeling van het aantal te verwachten aanvragen, van 15.000 in 2023 naar 30.000 in 2024, wat vervolgens oploopt naar 37.000 in het piekjaar 2027. Hiervoor zetten we nu al in op de werving en het opleiden van nieuwe medewerkers.

Veel vast werk is de laatste jaren ingevuld door inhuur. Dit zijn wettelijke taken. Er is uitstroom door collega's die met pensioen gaan. Hiermee verdwijnt veel vakkennis. De opvulling hiervan kost tijd en geld. Deze posities zijn slecht in te vullen door gekwalificeerd personeel. We investeren daarom in het opleiden van nieuwe onervaren mensen. Om het vakgebied burgerzaken eigen te maken vraagt dat een opleidingstraject van minimaal twee jaar voor de basiswerkzaamheden en minimaal vijf jaar voor specialistische werkzaamheden. De rijksoverheid wil toe naar verplichte certificering van alle burgerzakenmedewerkers en opname in een landelijk register in het kader van fraudebestrijding en ondermijning. Dit maakt deze opleidingstrajecten des te belangrijker en het werk complexer en tijdrovender. We investeren ook in het digitaliseren van werk en van aanvraagprocessen voor inwoners. Zo zijn we als afdeling toekomstbestendig en toekomstgericht.

Optimale dienstverlening **(I)**

De verkiezingen voor de waterschappen en de Provinciale Staten zijn veilig en zonder noemenswaardige incidenten verlopen. We hebben volop ingezet op toegankelijkheid zodat iedere Arnhemmer die mocht stemmen, kon stemmen. Hiervoor werkten we onder andere samen met het Arnhems Platform Chronisch Zieken & Gehandicapten (APCG).
Zo was er de stemmal ter ondersteuning voor visueel beperkte kiezers, een gebarentalig stembureau voor mensen met een auditieve beperking en konden kiezers die moeilijk ter been zijn, en mensen met een lichamelijke- of visuele beperking gebruik maken van de stemtaxi. Ook konden mensen in het proefstembureau vooruitlopend op de verkiezingen bekend raken met het stemmen. Voor het eerst was er een stembureau ingericht in een moskee.

Als gemeente Arnhem waren we aangesloten op de landelijke pilot om inwoners ondersteuning te geven bij het verhogen van het beveiligingsniveau van hun DigiD. Hiervoor wordt het DigiD gekoppeld aan het identiteitsbewijs. Burgers kunnen dit in principe zelf regelen. Voor wie minder digitaal vaardig is, is op initiatief van de Rijksdienst voor Identiteitsgegevens een pilot gestart om inwoners hierbij te helpen. Helaas is de pilot eind 2022 door technische problemen op landelijk niveau gestopt. Hierdoor is het voor Arnhem niet meer mogelijk om de beoogde ondersteuning aan te bieden aan inwoners. We hebben op landelijk niveau kenbaar gemaakt dat de gemeente Arnhem bereid is om weer aan te haken, mocht besloten worden om een doorstart te maken.

Via de smileyzuilen bij de balies monitoren we voortdurend de klanttevredenheid. In aanvulling daarop gaan we ook een geautomatiseerd en structureel klanttevredenheidsonderzoek (KTO) invoeren. De voorbereidingen zijn hiervoor getroffen. Zodra de testfase is afgerond, wordt het KTO uitgerold. Daarnaast hebben we ook contact met het Informatiepunt Digitale Overheid om op te halen welke signalen zij van inwoners binnenkrijgen met betrekking tot de dienstverlening van de gemeente.

In 2022 is een convenant getekend door de gemeente Arnhem en de HAN, academie IT en Mediadesign. In het convenant is afgesproken om voor de duur van drie jaar samen te werken en kennis te delen, waaronder op het

gebied van inclusieve digitale dienstverlening. In dit kader hebben studenten onder meer meegekeken in het proces rond het briefadres.

Digitaliseren van het klantproces **(I)**

In 2023 zijn en worden verschillende eDiensten uitgerold. Zoals de digitale aangifte overlijden, uittreksel BRP en aangifte verhuizing. Dit maakt deel uit van een meerjarenprogramma voor de doorontwikkeling van de afdeling Burgerzaken, waarin we over de hele linie van de burgerzakendienstverlening volle aandacht geven aan optimalisatie van de klantreis en de achterliggende processen. We hebben het eerste half jaar meerdere stappen gezet. Daarmee is de achterstand die in voorgaande jaren is ontstaan wat ingelopen, maar nog niet volledig weggewerkt. Dit en zal de komende periode nog aandacht vragen.
Meer eDiensten en zaakgericht werken moeten op den duur gaan leiden tot meer gemak en meer mogelijkheden voor de inwoner en een snellere afhandeling van aanvragen en aangiften. In 2024 gaat het digitaliseren verder. We investeren in meer eDiensten en meer zaakgericht werken. Dit voeren we door met een consequente projectmatige aanpak.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	92.993	8.406	101.399
Baten	571.703	9.086	580.789
Saldo lasten en baten	478.710	680	479.390
Toevoegingen aan reserves	4.942	-3.397	1.545
Onttrekkingen aan reserves	59.236	-135	59.101
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	54.294	3.262	57.556
Prognose resultaat	533.004	3.942	536.946

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	8.406	N					
Financiën	1.821	N	CAO ambtelijke organisatie	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	1.755	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Financiën	1.465	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Digitalisering en automatisering	1.253	N	Loon- en prijsontwikkelingen De Connectie	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	526	N	Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	466	N	Verkiezingen	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	465	N	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	432	N	Huisvesting gemeentelijke organisatie	N	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	200	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	200	N	eHRM	N	I	AR	J
Financiën	192	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	150	N	Klantenservice	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	68	N	Uitvoering moties 23M09gg en 21M218	N	S	AR	J
Publieke dienstverlening	39	N	Loket Zuid	N	S	AR	J
Publieke dienstverlening	28	N	TM Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslag	N	S	AR	J

Bedrijfsvoering en PenO	8	N	OZB indexatie	J	S	AR	J
Wijken en wijkgericht werken	-135	V	Burgerparticipatie	N	I	BR	J
Financiën	-527	V	Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021	N	I	AR	J
Baten	9.086	V					
Financiën	4.980	V	Gemeentefonds: verwacht extra accres nacalculatie	N	I	AR	J
Financiën	3.601	V	Gemeentefonds: meicirculaire	J	I	AR	J
Publieke dienstverlening	474	V	Leges	N	I	AR	J
Financiën	395	V	Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	46	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	-90	N	Huisvesting gemeentelijke organisatie	N	S	AR	J
Financiën	-320	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	-3.397	V					
Financiën	-897	V	Actualisatie MIP	J	I	AR	J
Bedrijfsvoering	-2.500	V	Verduurzaming vastgoed	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	-135	N					
Wijken en wijkgericht werken	-135	N	Burgerparticipatie	N	I	BR	J

CAO ambtelijke organisatie
De loonontwikkeling van de ambtelijke organisatie volgt uit de cao-afspraken. Op 22 februari jl. is een principeakkoord gesloten voor de cao van gemeenten. Deze cao loopt tot en met 31 december 2023. De effecten hiervan voor 2023 worden in deze Turap verwerkt. Daarnaast ontstaan er wijzigingen in diverse premies op basis van actualisaties per 1 januari, dit leidt tot een voordeel. Per saldo ontstaat een negatief effect van € 1,8 miljoen in 2023 voor de algemene middelen.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Lokale heffingen
Met betrekking tot de lokale heffingen worden over 2023 de volgende afwijkingen verwacht. Onder de tabel is een toelichting op de afwijkingen opgenomen.

	Afwijking 2023
Baten	
Toeristenbelasting	540.000
Rioolheffing	0 (-380.000)
OZB	-320.000
Effecten toename WOZ-bezwaren (lasten)	
Proceskostenvergoedingen bezwaarfase	-895.000
Proceskostenvergoedingen beroepsfase	-200.000
Extra capaciteit bezwaarafhandeling bij de Connectie	-570.000
Totaal	**-1.445.000**

Toeristenbelasting
De opbrengsten uit toeristenbelasting zijn naar verwachting € 540.000 hoger dan begroot, te verklaren door meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2022. Voor 2022 waren de begrote opbrengsten naar beneden bijgesteld vanwege de beperkingen door corona. Nu blijkt dat het aantal overnachtingen in 2022 hoger

uit is gevallen dan verwacht, waardoor een meeropbrengst ontstaat. Daarnaast heeft er een optimalisatie plaatsgevonden, waardoor een aantal nieuwe locaties in de aanslagoplegging is betrokken.

Rioolheffing
De opbrengsten uit rioolheffing vallen naar verwachting € 380.000 lager uit dan begroot. Deze minderopbrengsten zijn het gevolg van:
- Leegstand. Bij objecten met leegstand kan het gebruikersdeel van de rioolheffing niet worden opgelegd.
- Bij de woningen heeft de WOZ-waarde zich negatiever ontwikkeld dan waarmee bij de tariefberekening rekening is gehouden.

De minderopbrengsten door leegstand en een afwijkende waardeontwikkeling bij woningen worden deels gecompenseerd met meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2021 en 2022.

Het tekort dat naar verwachting op het product riolering ontstaat kan gedekt worden uit de voorziening rioolheffing die bij de jaarrekening 2021 op grond van BBV artikel 44 lid 2 is gevormd, omdat de opbrengsten uit rioolheffing in 2021 hoger waren dan de kosten van het product riolering. De middelen uit deze voorziening worden aangewend voor toekomstige kosten van het product riolering die niet gedekt kunnen worden uit de opbrengsten rioolheffing. Het effect op de algemene middelen van de verwachte minderopbrengsten 2023 is daarom per saldo neutraal.

OZB
De opbrengsten uit OZB zijn naar verwachting € 320.000 lager dan begroot. Bij de woningen heeft de WOZ-waarde zich negatiever ontwikkeld dan waarmee bij de tariefberekening rekening is gehouden. De minderopbrengsten die hierdoor zijn ontstaan, worden echter meer dan gecompenseerd door meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2021 en 2022, voornamelijk bij niet-woningen. Dat er per saldo naar verwachting toch een negatief resultaat wordt gerealiseerd, is te verklaren door een bij de begroting 2011 opgenomen structureel begrote meeropbrengst van € 860.000, die losstaat van de jaarlijkse tariefberekening. De reden voor het opnemen van deze stelpost was dat destijds elk jaar bleek dat er op de OZB een positief resultaat werd behaald. De afgelopen jaren laten zien dat de realisatie van deze meeropbrengsten onder druk staat. De verschillen tussen de feitelijke waardeontwikkeling en de bij de tariefberekening gehanteerde te verwachten waardeontwikkeling zijn beperkt, waardoor ook afwijkingen op de op basis van de tariefberekening begrote opbrengsten minder te verwachten zijn en de stelpost minder realistisch is. We bekijken welke mogelijkheden er zijn om deze stelpost af te bouwen.

Effecten toename WOZ-bezwaren
Door de sterke toename in het aantal ontvangen bezwaren tegen de WOZ-waarde ontstaat er naar verwachting een nadeel op de aan no cure no pay bureaus te betalen proceskostenvergoedingen en op de uitvoeringskosten voor afhandelen van de bezwaren. Er zijn door de staatssecretaris maatregelen aangekondigd om de rol van de no cure no pay bureaus in te perken, die waarschijnlijk al vanaf 2024 van kracht zijn. Daarnaast geldt dat de sterke waardestijging van woningen die voor belastingjaar 2023 zichtbaar was zich niet door zal zetten, wat waarschijnlijk een dempend effect heeft op het aantal te ontvangen bezwaren. De genoemde nadelen zijn naar verwachting dan ook incidenteel van aard.
Ondanks de toename in het aantal bezwaren is de verwachting dat het in de begroting opgenomen bedrag ter dekking van kosten voor verminderingen OZB en rioolheffing toereikend is. Er heeft namelijk tegelijkertijd een verschuiving plaatsgevonden van bezwaren bij niet-woningen naar woningen. Bij de laatste groep is het bedrag dat verminderd wordt over het algemeen lager.

Het totale nadeel is verwerkt op de begrotingsprogramma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€1.985.000), S03 Economie en S12 Wonen en leefomgeving.

Loon- en prijsontwikkelingen de Connectie
Op 5 april 2023 is de nieuwe collectieve arbeidsovereenkomst (CAO) voor Samenwerkende Gemeentelijke Organisaties definitief goedgekeurd. Deze nieuwe CAO gaat met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2023 in. De brutosalarissen stijgen met € 240 op basis van een 36-urige werkweek en vervolgens met 2% over het nieuwe totaal. De gemeentelijke bijdrage wordt op deze ontwikkeling aangepast.

In de eerste bestuursrapportage 2023 van de Connectie is voorgesteld om de autonome prijsontwikkelingen te corrigeren op basis van de meest recente raming uit het Sociaal Economisch plan (CEP) van het CPB van respectievelijk augustus 2022 en maart 2023. Hiermee is gehandeld naar de uitgangspunten voor de begroting

zoals deze door het bestuur zijn vastgesteld. Niettemin is geconstateerd dat per abuis niet de prijsindexatie voor de materiële overheidsconsumptie is gehanteerd (IMOC), maar voor de inflatie geharmoniseerde consumentenprijsindex (HICP). De oorzaak hiervan is gelegen in het feit dat de percentages tot voor kort gelijk op liepen. Daarnaast is De Connectie in de primitieve begroting 2023-2026 gecompenseerd voor bovengemiddelde kostenontwikkelingen bij ICT ten opzichte van de prijsindexatie voor de materiële overheidsconsumptie. Het CPB heeft haar ramingen bijgesteld en nadere analyse heeft uitgewezen dat deze bijstelling voldoende is om de meerkosten bij ICT, als gevolg van autonome prijsontwikkelingen, hieruit te kunnen dekken.

In financiële zin worden de hierboven geschetste effecten van de nieuwe CAO en de prijsontwikkelingen structureel verwerkt in de begroting 2024. Voor 2023 levert dit een nadelig resultaat op van € 1,2 mln. Een eerste voorzichtige prognose van de Connectie laat over 2023 een voordelig resultaat zien. Op dit moment is het nog te prematuur om dit te verwerken in deze turap. Het eventuele voordelige resultaat wordt bij de jaarrekening inzichtelijk gemaakt.

Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten
In de begroting was geen rekening gehouden met formatie betreffende het hoger aantal uit (te) geven (reis)documenten. De overschrijding van € 526.000 in de lasten staat in relatie tot de hogere baten uit de leges (reis)documenten van € 474.000.

Verkiezingen
De organisatielasten van de provinciale- en waterschapsverkiezingen van 2023 laten een overschrijding zien van € 86.500 in verband met hogere kosten stembureau/leden en logistieke kosten. Deze hogere kosten hebben hun oorsprong in de prijsverhogingen die met name afgelopen jaar zijn ontstaan als gevolg van de inflatie. Daarbovenop zullen er aanstaande november Tweede Kamer verkiezingen plaatsvinden, waarmee in 2023 geen rekening is gehouden. Vooralsnog geeft het ministerie van Binnenlandse Zaken aan dat gemeenten niet gecompenseerd worden voor deze extra kosten. Dat betekent een extra last van € 379.000.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

Huisvesting gemeentelijke organisatie
Met ingang van 1 juli 2023 is de overeengekomen tijdelijke huurkorting van het Stadskantoor geëindigd. Omdat hier in de begroting geen rekening mee is gehouden, heeft dit in 2023 een nadelig resultaat tot gevolg van € 432.000. Daarnaast ontstaat een nadeel van € 90.000 aan verhuuropbrengsten omdat een onderhuurder per 1 juli is vertrokken.

E-HRM
Het project E-HRM heeft vertraging opgelopen en de scope van het project is uitgebreid. Dit leidt in 2023 tot een incidenteel nadelig resultaat van € 200.000. De vertraging is opgelopen doordat harmoniseren meer tijd kost dan verwacht. Er is gekozen om de harmonisatieproblemen goed op te pakken. Ten tijde van de aanbesteding was de intentie om voor het grootste deel van de processen uit te gaan van best practices. In de praktijk is dat niet haalbaar gebleken doordat de wensen en processen van de gemeenten verder uit elkaar liggen dan verwacht. De scope van het project is daarnaast onder andere uitgebreid met een applicatie die personeelsdossiers zodanig kan digitaliseren dat aan de vernieuwde archiefwet wordt voldaan.

Actualisatie MIP
Jaarlijks worden de kapitaallasten voor het lopende jaar geactualiseerd aan de hand van de realisatie van het MIP van het jaar daarvoor. De verschillen tussen de begrote en de werkelijke kapitaallasten worden in principe met de algemene reserve verrekend, echter voor een tweetal investeringsgebieden (Parkeren en Onderwijs) vindt hiervoor verrekening plaats met een bestemmingsreserve. Op basis van de realisatie is de planning van diverse investeringen aangepast. Dit leidt per saldo tot een voordeel van € 0,6 miljoen voor de algemene middelen. In Verzamelbesluit 2 is € 0,9 miljoen verwerkt, welke aan de algemene reserve is toegevoegd, waardoor er nog een correctie van € 0,3 miljoen bij deze turap gemaakt zal worden. Deze € 0,3 miljoen is verdeeld over de begrotingsprogramma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€ 192.000), S05 Cultuur en S12 Wonen en leefomgeving.

Omdat vanaf voorgaand jaar de keuze is gemaakt om tussentijdse afwijkingen uit de turap niet meer in de algemene reserve toe te voegen om het inzicht in het financiële resultaat te vergroten, wordt eveneens in deze

turap de toevoeging aan de algemene reserve uit verzamelbesluit 2 van € 0,9 miljoen teruggedraaid. Hierdoor is in deze turap het totaal voordeel van het MIP van €0,6 miljoen verwerkt.

Klantenservice
Om de bereikbaarheid te verhogen en de kwaliteit van de dienstverlening te verbeteren wordt hiervoor in de Begroting 2024 voor de jaren 2024 en 2025 voorgesteld incidenteel rekening te houden met een extra jaarlijkse last van € 328.000. Dit is nodig om het huidige aantal FTE in overeenstemming te brengen met het huidige werkaanbod. Vooruitlopend op de uitkomsten van een onderzoek naar de precieze oorzaken van de lage bereikbaarheid is geconstateerd dat directe actie nu nodig is. De hiervoor extra benodigde inzet betekent voor het komende half jaar, een extra last van € 150.000.

Uitvoering moties 23M09gg en 21M218
De gemeente Arnhem vindt het belangrijk om inwoners te ondersteunen die hun geslachtsregistratie willen aanpassen of hun naam vanwege zwaarwegende redenen willen veranderen. Voor hen is de uiteindelijke formele wijziging van geslacht of naam een belangrijke erkenning van hun identiteit. Om hen daarin tegemoet te komen, heeft de gemeenteraad de moties ‘Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijk zwaarwegende gevallen’ (23M09gg) en motie ‘Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen’ (21M218) aangenomen. Er wordt een subsidieregeling ingesteld met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2023, indien de raad daartoe besluit. De regeling kent een subsidieplafond. Er is € 68.500 per jaar voor nodig.

Loket Zuid
Met de heropening van Loket Zuid in september 2022 is bij wijze van proef gestart met een informatiebalie. Deze balie is in april 2023 geëvalueerd en continuïteit wordt noodzakelijk geacht. In de Begroting 2024 wordt voorgesteld rekening te houden met een structurele extra last van € 72.000 ten behoeve van 1,2 FTE voor medewerker(s) receptie. Voor 2023 betekent dit dat voor de helft van dit jaarlijkse bedrag een extra last van € 39.000 nodig zal zijn.

Taakmutatie Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslag
In het gemeentefonds worden vanaf 2023 structureel extra middelen toegekend voor de financiële gevolgen van de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma’s, in dit geval ook programma Bestuur, dienstverlening en financiën.

OZB indexatie
In de begroting is besloten dat de opbrengst OZB jaarlijks met 5% wordt geïndexeerd. Dat heeft ook gevolgen voor de panden die in het bezit zijn van de gemeente zelf. In de meeste gevallen wordt dit gecompenseerd door een verhoging van de door de gemeente te ontvangen huur. Voor een beperkt aantal panden is er echter geen sprake van een huurrelatie. Bij de onderwijspanden en de panden in gebruik voor de eigen ambtelijke organisatie is er geen huurrelatie en leidt de verhoging van de OZB tot een verhoging van de exploitatielasten.

Dit effect wordt in meerdere begrotingsprogramma's (S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€ 8.000) en S04 Onderwijs) zichtbaar als gevolg van de verdeling van de gemeentelijke panden over deze programma's.

Burgerparticipatie
Het blijkt door de beperkte omvang van het team niet mogelijk om dit jaar alle voorgenomen activiteiten van het actieprogramma ‘Samen maken we Arnhem’ inclusief kinderburgermeester, digitale wijkpanels en burgerberaden uit te voeren. Van de voor dit jaar begrote lasten van € 165.000 verwachten we daarom maximaal € 30.000 te besteden. We moeten onze ambities bijstellen, de overige activiteiten worden naar verwachting in de jaren 2024 en 2025 uitgevoerd. Daarom wordt voorgesteld het budget dat niet in 2023 wordt besteed (€ 135.000) ook niet te onttrekken aan de reserve Burgerparticipatie zodat deze middelen beschikbaar blijven voor de toekomst.

Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021
De belastingdienst heeft, conform de ingediende aangifte Vennootschapsbelasting 2021 een vermindering van de voorlopige aanslag Vennootschapsbelasting 2021 opgelegd. Over het jaar 2021 is op basis van deze vermindering geen Vennootschapsbelasting verschuldigd.
Op grond van eerder opgelegde voorlopige aanslagen had de gemeente Arnhem reeds een bedrag van

€ 527.060 voldaan. Dit bedrag zal door de Belastingdienst worden teruggestort.

Volledigheidshalve benadrukken wij dat het een voorlopige aanslag betreft. De Belastingdienst kan bij het opleggen van de (uiteindelijke) definitieve aanslag afwijken van de ingediende aangifte en opgelegde aanslagen.

Gemeentefonds: meicirculaire
Het voordeel op het gemeentefonds ontstaat voornamelijk door een hoger accres als gevolg van hogere loon- en prijscompensatie dan waarmee in de voorgaande circulaires is gerekend. In 2023 gaat het om circa € 6 miljoen. Daarnaast ontstaat er een nadeel van circa € 5 ton als gevolg van actualisatie van maatstaven (voornamelijk hogere WOZ-waarde die tot een lagere algemene uitkering leidt). Zoals gebruikelijk worden in de meicirculaire ook nieuwe middelen toegekend in de vorm van decentralisatie-uitkeringen en/of taakmutaties (in totaal circa € 3 miljoen). Deze middelen dienen ter dekking van lasten die op andere programma's worden voorzien. In deze Turap zijn bij de betreffende programma’s deze lasten nader toegelicht.

Leges
Het aantal verwachte reisdocumenten zal ten opzichte van de huidige begroting hoger zijn en zorgt voor extra baten van € 474.000. De aantallen zijn berekend op basis van het beschikbare model van de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken. Om het aantal verwachte aanvragen van reisdocumenten te kunnen afhandelen is ook extra personeel ingezet (zie genoemde afwijking bij lasten).

Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire
In de meicirculaire is een structurele integratie uitkering van € 26,6 miljoen (landelijk) Participatie aangekondigd. Dit bedrag is ter compensatie van de verhoging van het minimumloon voor de SW lonen die onder het verhoogde minimumloon uitkomen. De geplande verhoging is doorgeschoven naar de septembercirculaire. Op basis van het verdeelmodel van de meicirculaire zijn de bedragen voor Arnhem berekend.

Verduurzamen vastgoed
In de Begroting 2023 zijn middelen vrijgemaakt voor de verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. Totaal € 8,0 miljoen van deze middelen is bestemd voor investeringen. Dit investeringsbudget is incidenteel in 2023 (€ 2,5 miljoen), 2024 (€ 2,5 miljoen) en 2025 (€ 3,0 miljoen) aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten toegevoegd. In de Begroting 2024 wordt de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. De investering in verduurzaming vastgoed wordt in deze begroting dan ook als investering met kapitaallasten verwerkt. Met deze wijziging in de Turap wordt ook de Begroting 2023 volgens deze methode aangepast. Hiermee hanteren we een consistente gedragslijn.

S01 Veiligheid

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem: een veilige stad! (A)

Criminaliteit maakt geen kans (D)

Het aantal misdrijven per 1.000 inwoners kwam in 2022 nog steeds meer in de buurt van een gemeente van 300.000+ dan van een gemeente met 100.000-300.000 inwoners, maar zat er meer tussenin dan daarvoor. In het eerste kwartaal van 2023 komt het cijfer zelfs dichterbij dat van een gemeente met 100.000-300.000 inwoners. Het is te vroeg om hieruit conclusies te trekken. De wet Bibob wordt veelvuldig toegepast; een evaluatie leert dat het beleid in Arnhem goed staat en uitbreiding verdient. Het Arnhems interventieteam controleert en voert speciale acties uit naar aanleiding van signalen en onderzoek. De handhavingscapaciteit op straat is versterkt tot het ambitieniveau van de benchmark handhaving (29 fte).

Omvang criminaliteit in verhouding tot centrumstad van 100.000+ (I)

Het Arnhems misdaadcijfer lijkt meer op te schuiven richting het gemiddelde van gemeenten met 100.000-300.000 inwoners, al is het te vroeg om conclusies te trekken. High Impact Crimes blijven de aandacht krijgen. Uit een recente evaluatie, die wordt gedeeld met de raad, blijkt dat cameratoezicht blijft voorzien in een veiligheidsbehoefte.

Misdaad mag niet lonen (I)

Conform het plan van aanpak bestrijden we de ondermijnende criminaliteit in Arnhem. Een recente evaluatie van het Arnhems gebruik van de Wet Bibob wijst uit dat uitbreiding van het domein moet worden overwogen. Dit wordt uitgewerkt in een voorstel. Dankzij de bibob-toetsing en de activiteiten van het Arnhems interventieteam worden criminele ondernemers geweerd uit Arnhem. De raad heeft de APV gewijzigd, zodat het mogelijk is om, concreet onderbouwd, een branche of gebied of gebouw vergunningsplichtig te maken en daarmee onder het Bibob-domein te brengen. We werken door aan het opzetten van het digitale informatieknooppunt. De aanpak Preventie met Gezag wordt op alle fronten uitgevoerd. Het experiment gesloten coffeeshopketen bevindt zich helaas nog steeds in de voorbereidingsfase. We houden rekening met een start volgend jaar en hebben capaciteit geworven die ter voorbereiding extra preventieve en controlerende activiteiten uitvoert ten aanzien van deze sector. Conform planning zijn alle coffeeshops onderworpen aan een Bibob-toetsing.

Online criminaliteit voorkomen (I)

Ook de afgelopen tijd zijn jongeren bewust gemaakt van de gevaren van digitale criminaliteit. We hebben evenwel meer ambitie dan we nu kunnen waarmaken. Zo is nodig dat ook andere (kwetsbare) groepen, zoals ouderen en het MKB, goede voorlichting krijgen en dient te worden geïnvesteerd in een netwerk dat zich kan weren tegen cybercriminaliteit. In het Integraal Veiligheidsplan (IVP) is deze ambitie verwoord, de komende tijd wordt gebruikt voor de verdere planvorming.

Crisisbeheersing op orde (D)

Dankzij de incidentele versterking is de gemeentelijke coördinatie ten aanzien van de veiligheid van evenementen, manifestaties en demonstraties versterkt. De crisisorganisatie wordt versterkt en toekomstbestendig gemaakt mede door de verhoging van de Arnhemse bijdrage aan VGGM.

Beschermd tegen calamiteiten en rampen (I)

Via de VGGM is de bescherming tegen en de inzet bij rampen en calamiteiten voor Arnhem geborgd. De bijdrage van Arnhem aan de middelen van de VGGM is verhoogd zodat ook in de toekomst deze inzet gewaarborgd blijft.

Veiligheid voor de wijk en als persoon (D)

We werken aan een interventieplan voor personen met verward gedrag die een veiligheidsrisico vormen. De handhavingscapaciteit op straat is versterkt. De aanpak Preventie met Gezag loopt. De aanpak Veilig In en Om School (VIOS) is succesvol overgedragen aan de Stichting Arnhemse Straatcoaches (SAS), vanaf nu dan ook de Stichting Aanpak School en Straat veiligheid (SASS).

Steun bij aanpak woonoverlast **(I)**

Dankzij de incidentele toekenning van middelen wordt de aanpak van woonoverlast onverminderd voortgezet. Arnhemmers weten het meldpunt goed te vinden: zo werden in de eerste helft van 2023 al bijna evenveel meldingen gedaan als het hele jaar daarvoor. Het overgrote deel van deze meldingen kunnen we succesvol voorzien van een aanpak. Het aanpakken van woonoverlast is maatwerk.

Veiligheid als basis voor persoonlijke ontwikkeling **(I)**

Het bestrijden van discriminatie, radicalisering en extremisme gaat onverminderd voort. De aanpak van radicalisering en extremisme is vervat in het Integraal Veiligheidsplan (IVP), dat in de zomer is verzonden aan de raad. Criminele jeugdgroepen, risicojeugd en High Impact Crime blijven aandacht krijgen. Ten aanzien van de aanpak personen met verward gedrag wordt gewerkt aan het beter sluiten van het netwerk van veiligheids- en zorgpartners.

Iedere wijk heeft evenveel recht op veiligheid **(I)**

We hebben voor iedere wijk een wijkveiligheidsplan opgesteld, waarin we de aanpak neerzetten om te komen tot een veiliger en leefbaarder wijk. We hebben hiertoe een beeld gemaakt op basis van beschikbare data uit de radar/sonar-methodiek, schouw en/of de duiding van de wijkprofessionals. De wijkveiligheidsplannen beschrijven concreet de plekken waar (fysieke) verbeteringen nodig zijn en de (categorieën) personen die voor overlast en criminaliteit zorgen en moeten worden aangepakt. De plannen bevatten prioriteiten, waaraan we de komende maanden met alle partners een extra inspanning op willen plegen.
Het Actieplan Overlast heeft onder meer vanwege het opstellen van deze wijkveiligheidsplannen vertraging opgelopen, maar zal deze zomer worden verzonden aan de raad.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	26.887	816	27.703
Baten	5.890	58	5.948
Saldo lasten en baten	-20.997	-758	-21.755
Toevoegingen aan reserves	78	0	78
Onttrekkingen aan reserves	1.084	0	1.084
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.006	0	1.006
Prognose resultaat	-19.991	-758	-20.749

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	816	N					
Openbare orde en veiligheid	861	N	VGGM: extra loon- en prijsstijgingen	J	S	AR	J
Openbare orde en veiligheid	-45	V	VGGM: Incidenteel resultaat 2022	N	I	AR	J
Baten	58	V					
Openbare orde en veiligheid	58	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

VGGM: Extra loon- en prijsstijgingen
Ondanks de reeds opgenomen loon- en prijsindex in de Begroting 2023 ontstaat bij de VGGM een tekort als gevolg van de fors hogere prijsontwikkeling ten opzichte van deze toegekende indexatie over 2023. De impact is niet op te vangen met het weerstandsvermogen van VGGM. Dit leidt tot een structurele verhoging van de gemeentelijke bijdragen aan de VGGM van in totaal € 1,2 miljoen vanaf 2023, voor de onderdelen gezondheidszorg en brandweer gezamenlijk. Voor het onderdeel brandweer is dit € 861.000.

VGGM: Incidenteel resultaat 2022
Dit betreft het resultaat van de gemeenschappelijke regeling VGGM over het jaar 2022 dat in het boekjaar 2023 wordt ontvangen. Het voordeel valt zowel op begrotingsprogramma S01 Veiligheid (€ 45.000) als op S09 Gezondheid en sport.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S02 Bereikbaarheid

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Een duurzaam bereikbare stad (A)

Bewerkstellingen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto. (D)

Om de afhankelijkheid van de auto te verkleinen, zetten we in op een mobiliteitstransitie, waarbij eerst de voetganger komt, dan de fietser en vervolgens het OV en tot slot de auto. Het nieuwe mobilteitsbeleid vormt de basis voor verdere inspanningen om de gewenste mobiliteitstransitie te bewerkstelligen.

Opstellen mobiliteitsbeleid (I)

In het opstellen van het duurzaam mobiliteitsplan zijn goede stappen gezet. De startnotitie participatie duurzaam mobiliteitsplan en parkeerbeleid is vastgesteld en het participatieplan is met de gemeenteraad gedeeld. Voor de zomer is de eerste participatieronde uitgevoerd en is er ook in de interne organisatie veel informatie opgehaald. Op basis van de intern en extern opgehaalde input zijn scenario's ontwikkeld. Deze scenario's zullen nog worden doorgerekend op hun verkeerskundige en milieueffecten. Daarna volgt verdere uitwerking richting één voorstel/ scenario (inclusief een tweede participatieronde). Verwachting is nog steeds dat het duurzaam mobiliteitsplan in 2023 aan de raad wordt voorgelegd ter goedkeuring.

Vergroten van het aandeel fiets om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We werken er aan meer mensen de fiets laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. We blijven fietsprojecten verkennen en voorbereiden. Het gaat daarbij zowel om fietspaden en -straten als voorzieningen om de fiets te parkeren.

Verbeteren/uitbreiden stedelijk fietspadennetwerk, waaronder regionale snelfietsroutes (I)

We blijven stappen zetten in de verbetering en uitbreiding van ons stedelijk fietsnetwerk, met nadruk op hoogwaardige doorfietsroutes.

- Momenteel zijn de laatste delen van de snelfietsroute Arnhem - Velp in uitvoering. Met realisatie van de ontbrekende schakel naar Velp ontstaat een nieuwe verbinding door het groen.
- Uitvoeren fietspaden Onderlangs als onderdeel van de SFR Wageningen start later, met inbegrip van radicaal vergroenen.
- Voorbereiding voor de herinrichting van de Hommelseweg als fietsstraat (uitvoering 2024).
- Voorbereiding van de verbreding van de fietspaden Grote Griet (verkeersveiligheid) start 1e helft 2024.
- Verbeterplan RijnWaalpad start eind 2023, begin 2024.
- Voorzien van bestaande fietspaden met comfortabele asfaltverharding zoals Velperweg is in uitvoering.
- Voorbereidingen zijn gestart voor de nieuwe regionale doorfietsroutes Arnhem Huissen en VeluweWaalpad (Arnhem - Elst- Nijmegen).

Vergroten van het aandeel voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken (I)

Er is goede voortgang geboekt in het opstellen van het hoofdnetwerk voor voetgangers. Er is bepaald welke locaties verbonden moeten zijn met dit hoofdnetwerk en er zijn conceptroutes vastgesteld. Tegelijkertijd is er een analyse van het bestaande voetgangersnetwerk uitgevoerd. Daarin is bepaald wat de kenmerken (met name breedte) van onze voetgangersvoorzieningen zijn. Beide analyses zullen input vormen voor het duurzaam mobiliteitsplan. Afhankelijk van exacte vormgeving van het hoofdnetwerk en de inventarisatie zullen we de komende periode verbeterlocaties inzichtelijk gaan maken.

Realiseren maatregelen uit het fietsparkeerplan (I)

De focus heeft de afgelopen periode voornamelijk gelegen op het verbeteren van het fietsruimen (weesfietsenactie). Hierna zullen de overige maatregelen worden opgepakt.

Verkennen mogelijkheden van nieuwe fietsbruggen over de Rijn **(I)**

Er wordt momenteel nader onderzoek gedaan om meer inzicht te krijgen in het aantal gebruikers van een fietsbrug tussen Malburgen en Arnhem Oost. Dit in het kader van alle verkeerskundige onderzoeken voor de Spoorzone Arnhem Oost. Daarbij wordt ook nagedacht over de aanlanding van de brug in bestaand stedelijk gebied. De brug is onderdeel van de regionale doorfietsroute naar Huissen.
Aan de westkant van de stad is de beoogde fietsbrug bij Arnhem West onderdeel van het VeluweWaalpad, de hoogwaardige doorfietsroute vanuit Elst e.v. naar Arnhem. Uit onderzoek blijken de kansen en betekenis van deze nieuwe verbinding voor de mobiliteitstransitie in Arnhem en de regio.
Zowel regionaal als landelijk voeren we lobby voor beide fietsbruggen.

Vergroten van het aandeel van het openbaar vervoer om de stad om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We werken er aan meer mensen de bus laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. We blijven openbaarvervoerprojecten verkennen en voorbereiden.

Uitvoeren van concrete hoogwaardig openbaar vervoer projecten **(I)**

De uitvoering van de projecten Velperweg en Westervoortsedijk - Lelyweg is nog niet gestart in 2023. Er zijn wel veel positieve ontwikkelingen geweest voor deze beide projecten. Voor de Westervoortsedijk is een subsidieaanvraag ingediend bij de provincie. De uitvoering is gepland voor de zomer van 2024. De uitvoering van de Velperweg heeft vertraging opgelopen door een tekort aan personeel bij Connexxion. De start van de uitvoering staat nu gepland voor 2024.

Tegelijkertijd zijn ook diverse openbaar vervoer projecten afgerond in 2023:
- HOV-Bushalte Rijnstraat;
- Oude Zevenaarseweg;
- Westervoortsedijk ter hoogte van IPKW;
- Kruising Hollandweg-Brabantweg-Burg. Matsersingel;
- Trolleyficering van Oosterbeek als voorbereiding op de Trolley 2.0 richting Wageningen.

Arnhem beschikt over goed openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland (D)

Het openbaar vervoer in de stad en in (en naar) de regio moet worden verbeterd. Ook willen we het reizen per openbaar vervoer richting de Randstad en internationale bestemmingen aantrekkelijker maken.

Lobbyen met betrekking tot het spoordossier en het lokale en regionale openbaar vervoer **(I)**

Mede door ons lobbywerk zijn er enkele belangrijke besluiten genomen over het spoordossier:
- Er wordt een vervolg gegeven aan het uitplaatsen van het spooremplacement door een procesmanager aan te stellen.
- Het plan van aanpak met betrekking tot het MIRT onderzoek naar de vrije spoorkruising is vastgesteld.
- Voordat nader onderzoek wordt gedaan naar een goederenroutering door Oost-Nederland wordt eerst een onderzoek naar nut en noodzaak gedaan.

Op de andere dossiers, zoals het verbeteren van de ICE naar Frankfurt, is nu geen voortgang geboekt. Ook op die dossiers blijven we echter lobbyen.

Voor het regionale openbaar vervoer hebben we intensief contact gehad met de provincie Gelderland. Dit lobbywerk heeft eraan bijgedragen dat de Provinciale Staten van Gelderland besloten hebben om voor 2023 €13 miljoen extra te investeren in het openbaar vervoer, zodat het huidige vervoersaanbod kan blijven bestaan.

Met behulp van parkeerbeleid het bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties makkelijker maken en daarbij de auto-afhankelijkheid verminderen en de overlast van geparkeerde auto's verminderen (D)

We willen binnen de stad, bij voorkeur op en rond OV-knooppunten zoveel mogelijk woningen bouwen, met daarbij zo min mogelijk parkeerplaatsen en dus lagere parkeernormen. Om overlast in de omliggende gebieden te voorkomen willen we het gebied met parkeerregulering uitbreiden.

Ontwikkeling stedelijk parkeerbeleid **(I)**

Ontwikkeling van het parkeerbeleid volgt op het duurzaam mobiliteitsplan. Er zijn eerste stappen gezet. Ontwikkeling van het parkeerbeleid zal echter pas echt uitgewerkt kunnen worden zodra de contouren van het duurzaam mobiliteitsplan bekend zijn.

Verhoging parkeertarieven **(I)**

De parkeertarieven zijn aangepast.

Tegengaan verkeersoverlast (A)

Tot een nieuwe verdeling van de ruimte voor de voetganger, fietser het OV en de auto komen (D)

De ruimte in de stad is schaars. We gaan op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt.

Verkeersstructuurplan opstellen **(I)**

In het kader van het duurzaam mobiliteitsplan wordt nagedacht over de nieuwe verkeersstructuur. Dit kan echter pas na vaststelling van het duurzaam mobiliteitsplan worden uitgewerkt.

Aanpassen wegenstructuur **(I)**

Op verzoek van de gemeenteraad wordt er met grote aanpassingen aan de wegenstructuur gewacht totdat het duurzaam mobiliteitsplan is vastgesteld. Ondertussen zijn echter al wel analyses uitgevoerd op welke wegen de snelheid kan worden aangepast, of de hoeveelheid asfalt kan worden verminderd.

De ruimte voor de auto in en rond de binnenstad beperken (D)

In de hele stad is de ruimte schaars, maar dat geldt zeker voor de binnenstad. De auto neemt relatief veel ruimte in de binnenstad in. Zowel door de wegen waarover de auto's rijden als door de ruimte die nodig is om deze auto's te parkeren. We willen de ruimte die de auto in de binnenstad inneemt beperken.

Opheffen flitsparkeren **(I)**

Het ambtelijk voorstel is gereed. Momenteel wordt een laatste afstemronde uitgevoerd over de exacte invulling van de flitsparkeerplaatsen. Daarna zal het flitsparkeren worden opgeheven.

Verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen **(I)**

Het verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen in de binnenstad dient gestructureerd vanuit parkeerbeleid te gebeuren. Dit is dus een inspanning die volgt uit het parkeerbeleid (zie ontwikkeling stedelijk parkeerbeleid).

Inrichting Rijnkade als wandel- en fietspromenade **(I)**

Het ontwerp van de Rijnkade, zoals dat door het waterschap is gemaakt en door een aannemer zal worden gebouwd, is vrijwel volledig gebaseerd op input die wij hebben geleverd. Uitgangspunt daarbij was een inrichting als wandel- en fietspromenade van de hoge kade. Hiermee wordt dus al een flinke stap gezet richting de inrichting als wandel- en fietspromenade. Dit ontwerp zal de komende jaren worden gerealiseerd.

Indien nodig kunnen en zullen dan nog enkele aanvullende maatregelen worden genomen om de Rijnkade nog fiets- en wandelvriendelijker te maken, dan dat deze al wordt gemaakt door het waterschap. Naar verwachting gaat het dan echter om beperkte wijzigingen ten opzichte van hetgeen nu gaat worden aangelegd.

Verbeteren verkeersveiligheid (D)

Het verkeersveiligheidsgevoel op de weg en in het openbaar vervoer moet omhoog. We gaan voor 'nul' verkeersslachtoffers, onder andere door het aanpakken van plekken waar veel ongelukken gebeuren. Ook willen we dat scholieren veilig naar school kunnen fietsen.

Aanpak verkeersonveilige locaties (I)

De volgende verkeersonveilige locaties zijn of worden momenteel aangepast:
- Ir. J.P. van Muijlwijkstraat (diverse kruispunten);
- Groningensingel (diverse kruispunten);
- Minervasingel- Vakwerkbrug;
- RijnWaalpad - Rijkerswoerdsestraat.

Daarnaast worden de aanpassing van de volgende verkeersonveilige situaties voorbereid:
- Fietsoversteek Onderlangs, ter hoogte van de Boterdijk;
- Fietsoversteek Onderlangs, ter hoogte van het Rijnhotel;
- Graaf Lodewijkstraat - J.P. Heijestraat - Hommelseweg;
- Hommelseweg - Agnietenstraat;
- Marga Klompélaan – Hoogwaardige fietsroute RijnWaalpad (F325);
- Metamorfoseallee – Marasingel – Minervasingel (rotonde met fietsoversteek);
- Velperweg (diverse kruispunten).

Daarnaast zijn we diverse diepte analyses aan het uitvoeren om tot goede verbetervoorstellen voor de top-10 meest verkeersonveilige punten op het Arnhemse wegennet te komen.

Naast de aanpak van verkeeronveilige locaties werken we aan het verbeteren van de verkeersveiligheid door de aanleg van schoolzones. De volgende schoolzones zijn uitgevoerd en/of in uitvoering:
- Bethanienstraat;
- Callunastraat – Gentiaan (Heijenoordschool);
- Rijksweg-West (Jozefschool);
- Brabantweg (De laarakker en De Expeditie);
- Bauwerstraat (Pieter Breughelschool).

Beter en schoner taxivervoer (D)

Taxivervoer is voor sommige bezoekers van de stad het visitekaartje van onze stad. We willen de kwaliteit van het taxivervoer in onze stad verbeteren en verschonen.

Maatregelen uitvoeren uit taxiverordening (I)

Er is geconstateerd dat implementatie van de taxiverordening nu niet zinvol is. Eerst dient het Rijk wetgeving op te stellen voor de volledige taxibranche (bel en opstapmarkt). Implementatie is dus tot nadere orde uitgesteld. We zijn contact blijven houden met de taxibranche om het taxivervoer te verbeteren en schoner te maken. Enerzijds in algemene zin, maar ook in het kader van concrete projecten zoals het Willemsplein.

Schonere lucht in de stad (A)

Doorgaand verkeer door de stad beperken (D)

Er rijdt relatief veel doorgaand verkeer in de stad (verkeer dat geen herkomst of bestemming in Arnhem heeft, maar alleen maar door de stad rijdt, omdat dit de kortste en/of snelste route is). Deze voertuigen leiden tot overlast en horen hier niet te rijden. Doel is om dat verkeer zoveel mogelijk te beperken en idealiter helemaal niet meer te hebben in de stad.

Plan weren doorgaand verkeer (I)

Nadat we het duurzaam mobiliteitsplan hebben opgesteld stellen we een plan op om het (onnodig) doorgaand autoverkeer uit Arnhem te weren. We kijken daarbij naar een breed palet van maatregelen, van verkeersmanagement tot infrastructurele maatregelen. Het duurzaam mobiliteitsplan is nog niet gereed en daarom wordt hiermee nog niet gestart.

Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs (D)

Een goede aansluiting van de verschillende vormen van mobiliteit (auto, trein, bus en (deel)fiets) op elkaar wordt steeds belangrijker. Hubs spelen bij deze overgang een belangrijke rol. Op deze manier kan een volwaardig en duurzaam alternatief voor de (privé)auto worden geboden. Een (mobiliteits)hub kan het beste worden gedefinieerd als een fysieke plek waar verschillende vormen van vervoer en vervoersaanbod samenkomen.

Opstellen visie op Arnhemse hubs (I)

De hubvisie is in concept vastgesteld door het college en er worden verkenningen gedaan naar enkele locaties. Pas nadat het duurzaam mobiliteitsplan is vastgesteld kan hiermee echt verder worden gegaan. Er ligt dan dus al een stevige basis om snel tot een definitieve visie te komen en verdere uitrol.

Uitvoeren van de visie Arnhemse hubs (I)

Er is gewerkt aan de verkenning, voorbereiding, uitwerking en realisatie van de volgende locaties:

- Rozet: voorbereiding;
- Kronenburg: realisatie;
- Gelredome: verkenning;
- IPKW: verkenning;
- Station Zuid: voorbereiding.

Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad (D)

Zie toelichtingen bij de inspanningen hieronder.

Handhaven van de milieuzone en waar mogelijk strengere normering en uitbreiding (I)

We hebben in 2023 de milieuzone in stand gehouden en bereiden ons voor op de volgende stap in 2025.

Stimuleren en faciliteren van duurzame stadsdistributie, met name in de binnenstad (I)

De invoering van de Zero Emissie-zone voor stadslogistiek vanaf juni 206 is aangekondigd. De ambitie is gericht op het verminderen, veranderen en verschonen van de stadslogistiek in de binnenstad van Arnhem.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	31.366	-249	31.117
Baten	9.532	778	10.310
Saldo lasten en baten	-21.834	1.027	-20.807
Toevoegingen aan reserves	15.162	204	15.366
Onttrekkingen aan reserves	15.658	0	15.658
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	496	-204	292
Prognose resultaat	-21.338	823	-20.515

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	-249	V					
Mobiliteit	3.150	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Mobiliteit	572	N	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Mobiliteit	280	N	Hogere beheerskosten transferhal Arnhem Centraal	J	S	AR	J
Mobiliteit	197	N	Indexatie contracten parkeergarages	J	S	AR	J
Mobiliteit	52	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Mobiliteit	-4.500	V	Omzetten exploitatiebudgetten naar investeringskredieten mobiliteitsprojecten	N	I	AR	J

Baten	778	V					
Mobiliteit	776	V	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Mobiliteit	2	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	204	N					
Mobiliteit	204	N	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	0						

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie
Jaarlijks worden de baten en lasten van de parkeerexploitatie geactualiseerd ten opzichte van de begroting en wordt het saldo hiervan verwerkt via de bestemmingsreserve bereikbaarheid.
Voor het jaar 2023 leidt dit tot € 776.000 hogere baten, € 572.000 hogere lasten en per saldo daarmee een hogere dotatie aan de bestemmingsreserve bereikbaarheid van € 204.000.

Hierin zit een budgetneutrale correctie van € 303.000 hogere baten en lasten doordat kosten voor invordering van de naheffingsaanslagen vanaf 2023 niet meer gesaldeerd worden met de baten, maar separaat als last worden geboekt.
Er worden meer naheffingsaanslagen parkeerbelasting opgelegd dan geraamd waardoor we de parkeeropbrengsten straatparkeren zien stijgen. Daartegenover zien we dat er minder parkeerabonnementen door bedrijven worden aangeschaft en dat er minder zakelijke kort parkeerders zijn in de parkeergarages . Bedrijven stimuleren het thuiswerken en passen hun intern mobiliteitsplan aan waardoor er minder behoefte is aan parkeerabonnementen. Het is nog niet duidelijk of deze ontwikkeling zich verder doorzet of niet.
Aan de lastenzijde maken we meer kosten onder meer voor schoonmaak- en extra beveiligingskosten bij de parkeergarages, dit vooral door overlast van daklozen in de parkeergarages

Hogere beheerkosten transferhal Arnhem Centraal
De gemeente onderhoudt samen met Prorail en de NS de transferhal van Arnhem Centraal. De uitvoeringsorganisatie die het beheer uitvoert heeft aangegeven dat de kosten van het beheer van de transferhal voor de gemeente zullen stijgen. De stijging heeft voornamelijk betrekking op energie, schoonmaakkosten en procesmatig onderhoud. Op basis van begroting en tussenrapportages 2023 van de uitvoeringsorganisaties is het nadeel € 280.000.

Indexatie contracten parkeergarages
Zie toelichting op wijken algemeen.

Omzetten exploitatiebudgetten naar investeringskredieten mobiliteitsprojecten
In de Begroting 2023 zijn middelen vrijgemaakt voor diverse mobiliteitsonderwerpen. Voor drie van deze onderwerpen, te weten maximum snelheid, verminderen aantal rijbanen en wandel- en fietspromenade Rijnkade, is een groot deel van deze middelen bestemd voor investeringen. Deze investeringsbudgetten zijn incidenteel (€ 4,5 mln in 2023 en 2024 en € 3,6 mln in 2025 en 2026) aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten toegevoegd.
In de Begroting 2024 wordt de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. De investeringen in mobiliteitsprojecten worden in deze begroting dan ook als investeringen met kapitaallasten verwerkt. Met deze wijziging in de Turap wordt ook de Begroting 2023 volgens deze methode aangepast. Hiermee hanteren we een consistente gedragslijn.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S03 Economie

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Vol energie zetten wij in op een aantrekkelijk woon-, werk- en leefklimaat om maximale werkgelegenheid in Arnhem en de regio te creëren, waarbij iedereen zijn talenten benut (A)

Toekomstgericht ondernemerschap (D)

In samenwerkingsverband genaamd energieke coalities (onderwijs-overheid-ondernemers) dragen we bij aan het versterken van het ondernemersklimaat. Ondernemerschap en ondernemers zijn van belangrijke waarde voor onze stad. Zij zorgen voor werkgelegenheid en innovatie.

Professionalisering dienstverlening aan ondernemers en optimale informatievoorziening (I)

De ondernemersdienstverlening van de gemeente werkt integraal en vanuit een één-loket gedachte, waarbij de ondernemer ervaart dat vraagstukken efficiënt worden opgepakt en de informatievoorziening van de gemeente aansluit op de behoeftes. De gedachte 'van aanbod gericht naar vraaggericht.'
Dit betekent onder andere dat de ondernemersdesk verder geoptimaliseerd is in samenwerking met de klantenservice, dat het Multi Disciplinaire Team (met gemeentebrede vertegenwoordiging) complexe vraagstukken van ondernemers heeft opgepakt en dat de bestaande informatievoorziening naar ondernemers verder is uitgebouwd.
Op basis van gesprekken met ondernemers en ondernemersnetwerken zijn de wensen en behoeften van ondernemers op het gebied van gemeentelijke dienstverlening opgehaald. Deze input is meegenomen in de visie op ondernemersdienstverlening, vanuit deze visie zijn ambities en doelstellingen geformuleerd waar in de aankomende periode verder invulling aan gegeven wordt. De accountmanagers zorgen ervoor dat alle collega's die met ondernemers werken hen te allen tijde centraal stellen en gastvrij behandelen.
De website van de gemeente Arnhem voor ondernemers is verder geprofessionaliseerd en geoptimaliseerd. Iedere maand wordt er een nieuwsbrief verstuurd naar ondernemers met waardevolle informatie en evenementen.
Vanuit het gedachtegoed van 'Van Bedrijven Weten' is de ondernemersdesk verder geprofessionaliseerd en is de samenwerking tussen beleid en uitvoering verder geïntensiveerd.

Ondersteunen en stimuleren van (nieuw) ondernemerschap bij starters en mkb'ers (I)

De Midden-klein bedrijf (MKB SMART) Together Deal is gecontinueerd. Dit samenwerkingsverband helpt bedrijven in de regio Arnhem en Nijmegen een digitaliseringsslag te maken.

Diverse projecten onder de MKB Smart Together deal:

- Het 'Zelfscan programma' is een online vragenlijst die de huidige situatie in het kader van de mate van digitalisering bepaalt van jouw bedrijf. Na het invullen van deze vragenlijst ontvangt de ondernemer direct een adviesrapport. Reeds 42 ondernemers hebben hiervan gebruik gemaakt, wat in lijn is met de gestelde doelstelling. Via samenwerkingspartners wordt nu tijd en aandacht besteed aan het vergroten van het bereik.
- Het 'MKB programma' gericht op MKB-ers tussen de 10-100 medewerkers, (waarvoor een programma van vijf middagen georganiseerd die in het teken staan van netwerken en verbinden, gericht op het vergroten van business) gestelde doelstelling is hierin niet behaald, target is teruggebracht naar aansluiten van 60 ondernemers.
- Van de voucher-regeling' waarmee we het versneld te kunnen digitaliseren een steuntje in de rug te geven, hebben tot op heden 178 bedrijven gebruik gemaakt. Dit is in lijn met de gestelde doelstellingen.

De startclub Arnhem blijft haar netwerk verder uitbreiden, de stijgende lijn van starters die zich verbinden aan de startclub zet zich voort. Ook het aantal evenementen die zij integraal met de gemeente Arnhem en kennisinstellingen organiseren is uitgebreid.
Startclub Arnhem heeft vanuit de economische uitvoeringsagenda 2023 de informele opdracht gekregen om te verkennen welke behoefte er leeft bij de kennisinstellingen voor het gezamenlijk opzetten van een incubator programma. Deze verkenning wordt momenteel uitgevoerd door de startclub Arnhem.

Tevens stimuleren we op allerlei manieren, onder andere via het netwerk van ondernemers in de stad lokaal, sociaal en duurzaam inkopen. We bevorderen dit door in gesprek met ondernemersverenigingen activiteiten te organiseren voor de stad wat bijdraagt aan vergroten van lokaal inkopen in Arnhem.

Verbeteren en verbinden van (ondernemers)netwerken **(I)**

Het belang van een goed functionerend netwerk tussen de verschillende ondernemersnetwerken onderling én met de gemeente is groot. Als ondernemers elkaar goed kennen, werken ze samen en gunnen ze elkaar opdrachten waarmee ze van grote toegevoegde waarde zijn voor de (circulaire) economie van de stad. Netwerken dragen bij aan het laten bloeien van (circulaire) economie, en een belangrijk aspect hierbij is een 'sterke organisatiegraad'. Dit stimuleren en faciliteren wij vanuit de gemeente waar mogelijk. Dat bevordert ook de bestaande samenwerking met ondernemersverenigingen zoals Ondernemers Kontakt Arnhem (OKA), Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) en Verenigd Creatief Arnhem. We nemen daarbij actief deel aan netwerkbijeenkomsten en organiseren zelf ook netwerkbijeenkomsten met voor ondernemers relevante en actuele thema's, zoals (circulaire) economie, duurzaamheid en werkgelegenheid/aanpak krapte op de arbeidsmarkt. Voorbeelden van dit jaar zijn het Arnhems Ondernemersevent, The Power of Connecting, over het energiecluster, Arnhem Bedrijft en het jaarlijkse Citymarketing event.

In samenwerking met Pre Zero is er een succesvol exclusief directienetwerk (DNA) in het teken van circulariteit georganiseerd, waar toonaangevende ondernemers in thematafels gesproken hebben over circulariteit en afvalstromen. Evenals een zeer succesvol ondernemersevenement (200 deelnemers) georganiseerd door de gemeente Arnhem in samenwerking met partijen uit de stad, waar het thema verbinden centraal stond. Ook hier zijn ondernemers middels themasessies geïnspireerd en is de gemeente faciliterend geweest in het verspreiden van kennis.

Vanuit de Economische Agenda 2022-2025 is er ook dit jaar een uitvoeringsagenda voor 2023 samengesteld met en door ondernemers uit de stad, in samenwerking met de gemeente Arnhem. Integraal wordt er gewerkt aan een aantal (maatschappelijke) opgaven in en voor de stad.

Gericht acquisitie en accountmanagement **(I)**

Bedrijven moeten het gevoel hebben welkom te zijn in Arnhem en goed bediend te worden als het gaat om hun vraagstukken over onder andere huisvesting, financieringsmogelijkheden, vergunningen en contacten/netwerken. Ons accountmanagement is grotendeels gericht op een proactieve houding (dienstverlenend), meedenken, duidelijkheid, integraliteit en voortgang. Daarbij zetten we in op het verbinden van bedrijven, instellingen en organisaties onderling maar ook aan de doelstellingen van de gemeente Arnhem.
Een van deze doelstellingen is 'De gemeente Arnhem koopt bij voorkeur lokaal in'. De accountmanagers kennen veel bedrijven en verbinden hen proactief aan andere bedrijven en organisaties die van toegevoegde waarde zijn voor deze ondernemer. Tevens verwijst de accountmanager proactief op het inschrijven bij het ondernemersregister.

De acquisitie-inspanningen zijn gericht op nieuwe (duurzame) bedrijvigheid naar Arnhem halen, waarbij Energy een belangrijke focussector is. We zijn actief door bijvoorbeeld ons te presenteren op een beurs in Rotterdam en door intensief op te trekken met Oost NL en IPKW als zich kansen voordoen. De bedrijven, ook buiten de Energy-sector, waarop de inspanningen gericht zijn moeten aansluiten op de Arnhemse sectoren en arbeidsmarkt. In onze zoektocht naar nieuwe bedrijven houden we rekening met het feit dat we zoveel mogelijk banen willen genereren voor alle scholingsniveaus. Daarbij wordt ook de verbinding gelegd met bestaande initiatieven uit het sociaal domein om het invullen en creëren van arbeidsplaatsen bij Arnhemse bedrijven te ondersteunen.

Data-gestuurde economische vernieuwing **(I)**

Door ondernemers mee te laten denken of te laten reflecteren op beoogd beleid en de uitvoering ervan, kan het beoogd beleid getoetst en aangescherpt worden. Dit krijgt vorm met het opzetten van een ondernemerspanel, een MKB-toets waarin (een selectie van) bedrijven gericht meedenken over vraagstukken die spelen, en bij het opstellen/ evalueren van gemeentelijk beleid. Het organiseren van ondernemersenquêtes is een gerichte manier om breed op te halen in de stad welke vraagstukken leven bij ondernemers, hoe men ondernemersdienstverlening ervaart en hoe men het vestigingsklimaat van Arnhem beoordeelt. We streven naar een toename van de ondernemerstevredenheid, die we meten via een jaarlijkse ondernemersenquête. We reflecteren kritisch op de uitkomsten van deze enquête en stellen waar nodig beleid bij.
Voor het uitbrengen van de jaarlijkse ondernemersenquête zijn de nodige voorbereidende werkzaamheden uitgevoerd. De volgende stap in het uitbrengen van een ondernemersenquête zal eind 2023 worden gerealiseerd. En als vervolg in het eerste kwartaal van 2024 de verdere implementatie van de MKB-toets evenals het ondernemerspanel.

Toekomstbestendiger vestigingsklimaat (D)

Op de diverse werklocaties in Arnhem wordt in samenwerking met vastgoedeigenaren en ondernemers gewerkt aan het verbeteren van de kwaliteit van de betreffende werklocatie. Zo worden op enkele terreinen Greendeals opgesteld waarmee men gezamenlijk wil gaan werken aan verduurzamen en circulariteit. op andere terreinen wordt gewerkt aan toekomstperspectieven in het kader van slim en efficiënt ruimtegebruik.

Voldoende en kwalitatief aanbod van werklocaties (I)

De visie Werklocaties Arnhem 2040 in door de gemeenteraad vastgesteld, even als de Kantorennota 2022-2030. Uit de Visie Werklocaties kwam onder andere naar voren dat wij aan de slag gaan met herstructurering van bedrijventerrein Het Broek. Hiertoe is inmiddels met Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) een start gemaakt voor gezamenlijk een ambitiedocument op te gaan stellen met horizon 2040.

Betere bereikbaarheid van werklocaties (I)

- In het kader van duurzaam mobiliteitsplan zijn we gesprek aan over werklocaties (expertmeetings werklocaties, maar ook expertmeetings centra (Centrum, Kronenburg).
- De werkgeversaanpak is vertraagd doordat opdracht mobiliteitsmakelaars vertraagd is (opdrachtgeverschap ligt in de regio). Lokaal staat alles voor klaar om zo snel mogelijk aan de slag te gaan in het najaar van 2023.

Aantrekkelijk woon- en leefklimaat voor werkgevers en werknemers (I)

Er wordt gewerkt aan continuering en professionalisering van het samenwerkingsverband Arnhem Studiestad, evenals de ontwikkelen met CityMarktering op energiegebied ten behoeve van studenten.
Vanuit Arnhem Studiestad wordt steeds intensiever samengewerkt met CityMarketing over hoe we Citymarketing van Arnhem nog efficiënter ingezet kan worden ten behoeve van het behoud van studenten voor de stad. En op welke manier we hen in een vroeg stadium van hun studie kunnen verbinden aan Arnhemse bedrijven (diverse initiatieven lopen en worden verder ontwikkeld).

In woningbouwontwikkelingen wordt nadrukkelijk gekeken naar een divers en gevarieerd aanbod, dat ook past bij de doelgroepen starters, expats en studenten. Op basis van de resultaten van een woonbehoefte onderzoek dat in het derde kwartaal wordt opgestart, wordt dit concreter gemaakt.

Levendige stad in en voor de regio (D)

Arnhem is een stad waar bewoners en bezoekers kunnen genieten van een levendige, creatieve stad in een prachtige groene omgeving. In samenwerking met onze partners versterken we aanbod, (recreatieve) voorzieningen, en werken we aan een bruisende binnenstad.

Onze bruisende binnenstad koesteren en versterken (I)

Op diverse plekken in de binnenstad ondersteunen en stimuleren we transformaties op vastgoed- en gebiedsniveau. De Varkensstraat is daar een goed voorbeeld van. Hier verwerft de gemeente zelf eigendommen om vervolgens de bestaande horecafunctie in te wisselen voor creatieve bedrijvigheid. Ook faciliteert de gemeente in die straat transformaties van nachthoreca naar wonen, ook op de begane grond.
Het vastgestelde Omgevingsplan binnenstad helpt daarbij net als de inzet van de transitiemanager. Met het Omgevingsplan kan ingespeeld worden op nieuwe transformatie ontwikkelingen die bijdragen aan een vitale en leefbare binnenstad met een compact winkelhart. De transitiemanager zorgt in de aanjaagrol er voor dat de gemeente en betrokken partijen adviezen en waar mogelijk ondersteuning krijgen bij transformatiekansen.
De goede samenwerking met Platform Binnenstad Arnhem (PBA) wordt verder gecontinueerd, onder andere via de PBA-werkgroepen Transformatie binnenstad, Mobiliteit en Bruisende binnenstad. Hierin leveren stakeholders gezamenlijk een bijdrage aan het aanpakken van opgaven en uitdagingen van de binnenstad.
Op de Korenmarkt wordt op dit moment het achterplein (westzijde Korenmarkt) aangepakt en verfraait. Daarnaast is in het gebied de BIZ Korenkwartier in werking getreden wat zorgt voor een financiële impuls.
We stellen ons tot doel de gemiddelde tijd die bezoekers in de binnenstad van Arnhem doorbrengen te vergroten, We meten dit nu nog niet, maar gaan op zoek naar de juiste manier om dit inzichtelijk te maken.
Met Bestemming Arnhem (samenwerking tussen Platform binnenstad Arnhem, Citymarketing Arnhem en Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen) is de eerste campagne uitgevoerd met als doel om meerdaags bezoek aan Arnhem te stimuleren (Arnhem als citytrip).

Laagdrempelige evenementen voor iedereen (I)

De locatieprofielen worden eind dit jaar door het college vastgesteld en hierover wordt de raad geïnformeerd. De subsidieregeling voor evenementen en festivals is aangepast om meer ruimte te bieden aan laagdrempelige publieksevenementen: organisatoren kunnen voortaan 40% van de begroting als subsidie aan de gemeente vragen.
In 2023 heeft de kopgroep de rest van het veld geïnformeerd en geïnspireerd hoe Arnhemse evenementen en festivals toegankelijker worden voor mensen met een beperking. Er is samen met de APCG en het veld verder gewerkt aan de Arnhemse Standaard voor Toegankelijke evenementen (AST).

Eind dit jaar is er voor het eerst een centrale vuurwerk- en lichtshow in Arnhem als alternatief voor het zelf afsteken van vuurwerk.

Genieten van onze groene stad en omgeving **(I)**

We maken actief deel uit van regionale samenwerking op het gebied van toerisme en recreatie. Om bezoekers meer naar Arnhem-Zuid te trekken investeren we in het wandelnetwerk Zuid. We bevinden ons op dit moment in de ontwerpfase. De aanleg is gepland in 2024. Ook sluiten we aan bij de verhaallijn over de Romeinen vanuit de Groene Metropoolregio. Er wordt een regiobreed masterplan Romeins verleden opgesteld in opdracht van Nijmegen & GMR. Arnhem maakt hier onderdeel van uit met onder andere aandacht voor publieksbereik, aanbodontwikkeling, beheer en conservatie en kennisdeling (= Unesco verplichtingen). Het masterplan wordt eind 2023 opgeleverd.
De Arnhemse acties binnen de Airborne Region worden verder uitgewerkt. De projectleider voor het kroonjaar (80 jaar Airborne) is gestart. Ook is een onderzoek gestart door een adviesbureau naar wat we mee willen geven aan nieuwe generaties en het Montessori college laat leerlingen een advies opstellen hoe we jongeren beter kunnen betrekken bij het levend houden van de Slag om Arnhem en de herdenking.

Arnhem Hotspot Energy (D)

We werken aan en sterk energiecluster dat een bijdrage levert aan de maatschappelijke opgave van de energietransitie. Dit geeft de stad in economisch opzicht een onderscheidende positie in de regio, nationaal en internationaal. Dit doen we door in energieke coalities te bouwen aan de versterking van onze innovatieve campussen zoals Kenniscampus regio Arnhem en IPKW en door het toepassen en zichtbaar maken van Arnhemse innovaties en het verbeteren van de onderlinge samenwerking in het energiecluster. Ook werken we met onze partners aan het (inter)nationaal zichtbaar maken van onze onderscheidende positie op het gebied van energie.

Bouwen aan energie-innovatiecampussen **(I)**

We hebben een ambitiedocument gemaakt en samenwerkingsovereenkomst gesloten met onze partners voor de verdere ontwikkeling van de kenniscampus regio Arnhem. Daarnaast werken we samen met de IPKW aan een ambitiedocument om IPKW op een goede wijze te laten aansluiten op de ontwikkelingen op bedrijventerrein De Nieuwe Haven en spoorzone Arnhem-oost.

Stimuleren Arnhemse energie-innovaties **(I)**

Ook in 2023 hebben we de energievouchers waarmee we nieuwe haalbaarheidsstudies mogelijk maken voor een drietal speerpunten van de Arnhemse energie-innovaties die vallen binnen het innovatieprogramma van Connectr: elektrische energietechniek, elektrochemische energieopslag en duurzame aandrijfsystemen. Er zijn dit jaar tot dusverre drie energievouchers verstrekt.

Op ons initiatief hebben netwerkorganisatie Kiemt, Connectr samen met The Economic Board een overzicht gemaakt van alle innovaties op energiegebied in de regio Arnhem Nijmegen. Het overzicht is vanaf nu online beschikbaar. Hiermee willen we innovaties uit onze regio zichtbaar maken en meer toegepast krijgen. Deze actie is onderdeel van de economische uitvoeringsagenda 2023.

Versterken van de onderlinge relaties en samenwerking binnen het energiecluster **(I)**

We hebben in samenwerking met OostNL een onderzoek laten uitvoeren naar hoe we de groei van Arnhem als Hotspot Energy kunnen verstevigen, versterken en organiseren. Hiervoor zijn twintig stakeholders geïnterviewd en twee brainstormmiddagen met het betrokkenen uit het cluster georganiseerd. Hiermee willen we een door het cluster gedragen ambitie met concrete publiek-private acties die we kunnen uitvoeren de komende jaren.

Betere (inter)nationale positionering van Arnhem als Hotspot Energy **(I)**

Dit jaar heeft een energieke coalitie met als trekker de stichting Citymarketing het evenement 'The power of connecting' georganiseerd. Dit bestond uit rondetafelgesprekken op IPKW en Arnhems Buiten georganiseerd door het cluster zelf en de internationale 'Access to Energy dialogue' in de Eusebiuskerk met Tennet en de OECD als sprekers. Hiermee hebben we Arnhem verder gepositioneerd als Energy Hotspot.
Daarnaast zijn we zoals opgenomen in het uitvoeringsprogramma 2023 van de Economische Agenda samen met OostNL, Connectr en de NFIA bezig een internationale routekaart te maken voor de komende jaren om te bepalen op welke momenten Arnhem kan aansluiten bij de internationale activiteiten van de NFIA en OostNL.

Voldoende gekwalificeerd talent energietransitie **(I)**

Onder regie van Connectr wordt gewerkt aan Plug in & Play. Dit is een publiek-privaat samenwerkingsverband (PPS). Een structureel verband waarin mensen van allerlei niveaus worden opgeleid om aan de slag te gaan in de laadinfrastructuur. Hierbij worden ook nieuwe opleidingsmodules ontwikkeld. Daarnaast organiseert Connectr in 2023 diverse masterclasses ten behoeve van de talentontwikkeling in de energietransitie. Wij nemen vanuit de gemeente deel aan de werkgroep leven lang ontwikkelen energie binnen de regionale human capital agenda.

Voldoende gekwalificeerd personeel aanwezig voor werkgevers (D)

Aantrekkelijk, excellent onderwijs én een aantrekkelijke stad zorgen ervoor dat de kennisinstellingen nieuwe (internationale) studenten blijven aantrekken om er te studeren. Waarna ze mogelijk ook blijven om te wonen, werken en ondernemen. Goed opgeleid sociaal kapitaal en aanwezigheid van kennis die aansluit op wat werkgevers nodig hebben, maakt de regio Arnhem aantrekkelijk voor bedrijven om zich hier te vestigen. We willen de zichtbaarheid in de regio voor studenten vergroten wat de (economische) ontwikkeling en werkgelegenheid in stad en regio ten goede komt.

Het aantrekken en binden van studenten **(I)**

Aantrekkelijk, excellent onderwijs én een aantrekkelijke stad zorgen ervoor dat de kennisinstellingen nieuwe (internationale) studenten blijven aantrekken om er te studeren. Waarna ze mogelijk ook blijven om te wonen, werken en ondernemen. Goed opgeleid sociaal kapitaal en aanwezigheid van kennis die aansluit op wat werkgevers nodig hebben, maakt de regio Arnhem aantrekkelijk voor bedrijven om zich hier te vestigen. We willen de zichtbaarheid in de regio voor studenten vergroten wat de (economische) ontwikkeling en werkgelegenheid in stad en regio ten goede komt.

Via het samenwerkingsverband 'Arnhem studiestad' werken we aan het aantrekken en binden van studenten aan de stad. Daarnaast dragen we via evenementen voor scholieren en studenten bij aan het interesseren van jongeren voor opleidingen in Arnhem. We zoeken en selecteren innovatieve projecten die bijdrage aan het behoud van talent in deze regio. Zo verkennen we talentlabs en bouwen we de samenwerking met partners in de stad zoals het bedrijfsleven en Connectr steeds verder uit. Middels de samenwerking Arnhem Studiestad organiseren we met studentambassadeurs voor studenten diverse activiteiten gedurende het gehele studiejaar die gericht zijn op het welkom heten in Arnhem. Deze activiteiten zijn dan ook gelinkt aan onze kernwaarden; groen, vrij en creatief en worden in samenwerking met diverse partners in de stad georganiseerd. Een concreet voorbeeld van een geslaagd project is project the Nature, waar studenten samen met de boswachter een bijdrage leveren aan het onderhouden van een stuk bos in Arnhem.

Daarnaast professionaliseren we continue de informatievoorziening voor studenten, middels de website van Arnhem Studiestad en socials. Er is gewerkt volgens een jaarkalender waar diverse activiteiten in opgenomen zijn en georganiseerd worden met, voor en door studenten.

Daarnaast willen we het onderwijs aantrekkelijker maken door steeds meer onderwijs te verbinden aan maatschappelijke opgaven. Hiervoor wordt samengewerkt door de Arnhemse kennisinstellingen binnen de City Deal Kennis Maken. Daarnaast maken we onderdeel uit van een nauwe samenwerking met de grote onderwijsinstellingen in Arnhem; Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN), Van Hall Larenstein (VHL) en ROC Rijn IJssel. De Arnhemse Leeragenda is bedacht om studenten te laten samenwerken vanuit verschillende kennisinstellingen aan maatschappelijke opgaven in de wijken, die bijdragen aan gezondheid, leefbaarheid en veiligheid en duurzaamheid.
Reeds zijn we succesvol geweest in het binnenhalen van een subsidie (City Deal Kennis Maken) om de Arnhemse leeragenda en het samen leren en onderzoeken verder te professionaliseren en uit te bouwen.

Tevens zoeken we de verbinding met Stichting Studentenhuisvesting (SSH&) en de wijkteams om de studenten een thuisgevoel te geven tijdens hun studententijd.
De samenwerking met CityMarketing Arnhem wordt verder geïntensiveerd voor de gezamenlijke doelstelling ook talent in Arnhem aan te trekken en te behouden. De Citymarketing van Arnhem speelt hierin een belangrijke rol. Daarnaast wordt er met partners in de stad gewerkt aan het organiseren van een Student City Challenge. Waar studenten vanuit diverse kennisinstellingen voor opdrachtgevers uit de stad middels de hackathon, waar studenten een x aantal uur in multidisciplinaire teams samenwerken en ideeën uitwerken die bijdrage aan maatschappelijke opgaven uit de stad. Die vervolgens ook direct toepasbaar zijn en bijdrage aan de leefbaarheid in Arnhem.

Het participeren in de werktafel 'aantrekken en behoud talent' in de regio wordt voorgezet.

Leven lang ontwikkelen **(I)**

Stimuleren en faciliteren van bijscholing voor iedereen om competenties en vaardigheden te laten aansluiten bij de arbeidsmarkt nu en in de toekomst. We trekken intensiever op met het bedrijfsleven om omscholing van werkende en werkzoekende naar kansrijke beroepen te organiseren. We werken regionaal en lokaal samen met diverse partners en zoeken naar waardevolle projecten die bijdrage aan een leven lang ontwikkelen. We begeleiden ondernemers en werkgevers om op een creatieve manier te kijken naar (nieuw) talent en ondersteunen bij bijvoorbeeld competentiegericht werven.
Daarnaast verkennen we hoe we de 'Beroepentuin', wat een zeer succesvol initiatief is in diverse grote steden ook in Arnhem kunnen implementeren.
Door middel van een fysieke locatie waar diverse handelingen uit bepaalde sectoren en beroepen uitgevoerd kunnen worden, krijgt een ieder de kans om te ervaren welke skills, competenties en vaardigheden er nodig zijn voor diverse beroepen in de Energysector.
Met onderwijs, overheid en ondernemers schrijven we momenteel een projectplan en zoeken we de verbinding met het programma Arnhem-Oost.

Inzicht op sectorspecifieke human capital uitdagingen om de krapte op de arbeidsmarkt tegen te gaan **(I)**

De stijging van de vraag naar arbeid richting 2030 is het grootst in de sectoren Energy, Health en Hightech. Er worden blijvende tekorten voorzien in deze beroepssectoren.
Vanuit het energiecluster in (regio) Arnhem zetten wij onder de noemer Hotspot Energy in op onderwijsinnovatie, praktijkgericht onderzoek en kennisontwikkeling in de driehoek van onderwijs, ondernemers en overheid.
In de regionale Human Capital agenda is Energy voor Arnhem één van de speerpunten. Een toonaangevend project is Plug in & Play op initiatief van Connectr. In trippel helix verband (onderwijs, overheid en bedrijfsleven) met onder andere; HAN, Industriepark kleefsewaard, Kiemt, Oost NL, provincie en gemeente Arnhem werken we samen op het aantrekken en behoud van talent, in dit project specifiek voor de laad-infra.
Ook het omscholen van werkende en tevens werkzoekende naar kansrijke beroepen in de Energysector is een belangrijk speerpunt in de regionale Human Capital agenda.
Er liggen relaties met de Hotspot Energy aanpak, en de wijkgerichte energietransitie/ aardgasvrije wijken vanuit New Energy Made in Arnhem (NemiA). Daar leggen we de verbinding en werken we nauw samen met de Groene Metropoolregio (GMR), provincie en The Economic Board (TEB).
Het participeren in de diverse werkgroepen vanuit de regionale Human Capital agenda is gecontinueerd.

Vanuit de Arnhemse aanpak krapte op de arbeidsmarkt zijn er een drietal speerpunten aangemerkt waar in trippel helix verband gewerkt wordt aan concrete projecten in de regio die het verschil maken in de uitdagingen die er zijn als het gaat om de krapte op de arbeidsmarkt:
1. Leven Lang ontwikkelen;
2. Aantrekken en behoud talent in de regio;
3. Activeren onbenut arbeidspotentieel.

Het beleidsdocument de ‘Arnhemse aanpak krapte’ dat door het college is goedgekeurd heeft een uitvoeringsagenda voor 2023. Vanuit deze uitvoeringsagenda is er een versnellingstafel geïmplementeerd. Deze versnellingstafel bestaat uit bestuursadviseurs uit diverse afdelingen en samenwerkingspartners uit de stad.

Hier wordt gewerkt aan twee concrete projecten:
- Beroepentuin - Kandidaten oriënteren zich in korte tijd op een aantal geselecteerde beroepen in de energiesector. Via deze laagdrempelige manier van kennismaken met de inhoud van een aantal beroepen komen zij er al snel achter wat hen aanspreekt. In samenwerking met Move To Match zal een passend opleidingsaanbod samengesteld worden om deze kandidaat ook op te leiden voor een baan in het betreffende beroep.
- Kinderopvang - Wegnemen van de (financiële) drempel bij ouders voor het organiseren van kinderopvang (activeren onbenut potentieel). Enthousiasmeren van onbenut arbeidspotentieel (doelgroep die wij niet in beeld hebben) voor het werken in de kinderopvang, aanbieden van trajecten die kosteloos kunnen worden doorlopen.

Circulaire economie (D)

Onze gemeentelijke doelstelling is 50 % circulariteit in 2030 en 100 % in 2050. Of we op schema zitten is op dit moment nog onduidelijk omdat er nog niet gemonitord wordt. Op basis van landelijke cijfers, zoals bijgehouden door het PBL in de ICER 2023, is er weinig reden tot optimisme. Hierin wordt niet tot nauwelijks een afname van primair grondstoffengebruik gemeld. Om hier meer helderheid in te krijgen wordt het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 geëvalueerd. Deze evaluatie wordt zowel intern als extern, en kwalitatief als kwantitatief uitgevoerd. De kwantitatieve analyse betreft een circulariteitsscan of 'nulmeting' waarin uitgezocht wordt hoe circulair onze eigen organisatie is, en hoe ver de stad is. Deze nulmeting dient direct als startpunt voor een jaarlijkse monitoring.
De kwalitatieve analyse focust op de manier waarop onze rol als gemeente wordt ervaren door partners in de stad, en in hoeverre circulariteit geborgd is in onze eigen gemeentelijk werkzaamheden zoals gebiedsontwikkeling en inkoop.
De rapportage van de evaluatie wordt meegeleverd met het nog te ontwikkelen nieuwe plan van aanpak voor 2024 en verder. Deze documenten worden naar verwachting in het vierde kwartaal van 2023 opgeleverd en naar de raad gestuurd.

Inspanningen circulaire economie (I)

De uitvoering van de acties zoals opgenomen in het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 verloopt op schema. Verwacht wordt dat we vrijwel alle acties, zoals in het programma beschreven, eind 2023 ingevuld zullen hebben.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	10.664	118	10.782
Baten	1.257	540	1.797
Saldo lasten en baten	-9.407	422	-8.985
Toevoegingen aan reserves	50	0	50
Onttrekkingen aan reserves	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-50	0	-50
Prognose resultaat	-9.457	422	-9.035

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	118	N					
Economischie zaken	100	N	Kwaliteitsimpuls overige locaties	N	S	AR	J
Toerisme en recreatie	18	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Baten	540	V					
Toerisme en recreatie	540	V	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Kwaliteitsimpuls overige locaties
Voor de ontwikkeling van specifieke Arnhemse werklocaties zoals Rijnpark en Het Broek is een jaarlijks (structureel) bedrag beschikbaar. Dit is echter niet toereikend om ook een kwaliteitsimpuls te geven aan overige werklocaties zoals Bakenhof en Overmaat / Rijkerswoerd. Dit leidt tot een knelpunt van € 100.000.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Lokale heffingen
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

S04 Onderwijs

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen (inclusief onderwijshuisvesting) (A)

Een goede startpositie op school (D)

De doelstelling ligt op koers. Er zijn wel extra uitdagingen door personeelstekorten in de kinderopvang en steeds meer zichtbaar worden effecten van corona op kinderen en hebben we te maken met grote wachtlijsten aan de kant van jeugdhulpaanbieders.

Doorontwikkeling passende kinderopvang, ontwikkelrecht en onderwijsachterstandenbeleid (OAB) (I)

De activiteiten liggen op koers. Op alle voorschoolse locaties zijn inclusie en kansengelijkheid (een passend aanbod voor ieder kind) de speerpunten. Er zijn inmiddels wel extra uitdagingen door aan de ene kant de grote personeelstekorten in de kinderopvang (en in het bijzonder in de kwetsbare wijken) en aan de andere kant duidelijk meer kinderen met een ondersteuningsvraag (waarschijnlijk als gevolg van corona), ook hebben we te maken met grote wachtlijsten aan de kant van jeugdhulpaanbieders.

Onderwijsachterstandenbeleid
Corona blijft zichtbaar in de ondersteuningsvraag van de kinderen die nu instromen in het onderwijs. We ondersteunen de scholen door middel van OAB subsidies. De focus ligt naast inzet op taal ook op sociaal emotionele ondersteuning. Er zijn nieuwe procesafspraken gemaakt rondom OAB subsidies met onderwijspartners die OAB subsidies ontvangen. De implementatie van de gehele nieuwe procedure vindt plaats in schooljaar 2024-2025.

Aansluiting passend onderwijs en jeugdhulp (I)

Samen met ketenpartners wordt onderzocht wat er nodig is op het snijvlak van onderwijs en zorg om tot betere maatwerkoplossingen te komen. De samenwerking tussen ketenpartners dient geoptimaliseerd te worden om ervoor te zorgen dat er voor ieder kind een passende plek is. Hierover zijn bestuurlijke afspraken gemaakt en gaan we leren van goede voorbeelden in het land.

Natuurcentrum Arnhem (I)

Zie de toelichting hieronder bij de inspanning 'Elk Arnhems kind een schoolmoestuin (Amendement 22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin),

Elk Arnhems kind een schoolmoestuin (Amendement 22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin) (I)

Samen met Natuurcentrum Arnhem is een kernteam gevormd rondom moestuinen voor Arnhemse kinderen. Er is een plan van aanpak opgesteld voor de periode 2023 – 2025. Momenteel worden de wensen en behoeften van schoolbesturen en scholen geïnventariseerd. Met behulp van een enquête en diverse gesprekken met zowel de overkoepelende schoolbesturen van Delta, Flores, Onderwijsspecialisten als overleggen met directeuren van individuele scholen worden de komende maanden de wensen, behoeften, kansen en risico's per school in kaart gebracht. Deze nazomer worden er inspiratiemiddagen en ontwerpsessies met de scholen, schoolbesturen en andere betrokkenen georganiseerd.

Aan de hand van deze inventarisatie zal in het najaar 2023 een maatwerkaanpak worden opgesteld. Deze maatwerkaanpak bestaat uit maximaal vier varianten die aansluiten bij de behoeften en mogelijkheden van scholen. Dit jaar vindt er een pilot-moestuinlesprogramma bij de Witte Vlinder (Flores Onderwijs) in Arnhem Noord en de Johannes school (Delta Scholengroep) in Arnhem Zuid plaats, dat input biedt voor de maatwerkaanpak voor andere scholen.

Goede toekomstbestendige (onderwijs)huisvesting **(I)**

De projecten bevinden zich in verschillende fasen. De vernieuwbouw van KC Vredenburg (voorheen "De Krakeling") en Ibn-i Sina en Parkschool zijn inmiddels afgerond en opgeleverd. Na de zomervakantie worden deze officieel in gebruik genomen. Voor GSG Guido is het ontwerp in ontwikkeling vooruitlopend op het IHP is de ambitie aanpalend beleid op het gebied van duurzaamheid en maatschappelijke meerwaarde voor de wijk te verwezenlijken. Voor de nieuwbouw van Kentalis is de definitiefase bijna afgerond, het project is kleiner dan oorspronkelijk voorzien en beperkt zicht vrijwel volledig tot renovatie van de bestaande huisvesting. Verder zijn een aantal vernieuwbouwprojecten in bouwvoorbereiding. Dat zijn achtereenvolgens; de Piramide, de Johannes en de Sterrenkring. Andere projecten gaan later in bouwvoorbereiding. Dit zijn Het Mozaïek, de Zyp en de uitbreiding van het Panorama.

Daarnaast is onder verantwoordelijkheid van de schoolbesturen en voor de Multifunctionele centra (MFC's) door de gemeente uitvoering gegeven aan maatregelen ter verbetering van de ventilatie in scholen. Deze maatregelen vallen onder de specifieke uitkering ventilatie scholen (SUVIS). De eerste werkzaamheden in de scholen zijn reeds gestart en de werkzaamheden voor een eerste MFC gaan naar verwachting in 2024 starten.

Verder heeft de raad heeft op 18 mei 2022 de nota "Op weg naar een Integraal Huisvestingsplan voor het voortgezet onderwijs in Arnhem" bestuurlijk vastgesteld. De ambitie is om uiteindelijk te komen tot één integraal beleidsrijk huisvestingsplan waar het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs deel van uitmaken. Hiervoor heeft de raad eind december 2021 een motie aangenomen. Voor de aanpak van dit huisvestingsplan is, na schriftelijke consultatie van de schoolbesturen, een procesvoorstel opgesteld en ter informatie verzonden naar de raad.

Het voorgestelde proces is inmiddels in uitvoering genomen door Twijnstra & Gudde in opdracht van de gemeente Arnhem. Hierbij wordt ook aansluiting gezocht op de onderwijsagenda die onlangs is opgesteld. Daarnaast is er nauwe samenwerking tussen de verschillende schoolbesturen de gemeente om tot een beleidsrijk IHP te komen. De definitieve oplevering van het nieuwe Integraal Huisvestingsplan staat gepland voor eind 2023

Iedereen doet mee (D)

Voor het welbevinden is het belangrijk dat mensen mee kunnen doen aan de samenleving. Een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden zijn daarvoor essentiële uitgangspunten. Ook dragen een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden bij aan een goede (start)positie op de arbeidsmarkt.

Minder verzuim en voortijdig schoolverlaters (VSV) **(I)**

Bekend is dat het hebben van een startkwalificatie bijdraagt aan een goede start op de arbeidsmarkt, maar ook vermindert het risico op bijvoorbeeld criminaliteit. (Veel) verzuim kan een voorspeller zijn van voortijdig schoolverlaten. Daarom zetten we zoveel mogelijk preventieve acties in om verzuim en vsv tegen te gaan. Dit doen we met het Regionaal Bureau Leerlingzaken Midden-Gelre, dat alle kinderen en jongeren die verzuimen of voortijdig de school verlaten spreken en ondersteunen, door de activiteiten in het regionaal vsv programma en ten slotte zetten we hier vanuit Arnhem nog extra op in door een lokaal vsv programma.

Ons lokaal programma omvat onder andere ondersteuning en financiële bijdragen (co-financiering) aan jongerenwerk/maatschappelijk werk op school, stichting Schoolscool, We-restart, playing for success, en een project van de Onderwijsspecialisten waarbij onderzocht wordt hoe de overstap van vso naar mbo verbeterd kan worden.

Uitvoeren van en sturen op het plan voorkomen voortijdig schoolverlaten (VSV) **(I)**

Landelijk is het percentage VSV gestegen in 21-22, zo ook in Arnhem. De stijging in Arnhem is minder groot dan de landelijke trend. In het eerste schooljaar na corona zijn problemen meer zichtbaar geworden, in combinatie met een aantrekkelijke arbeidsmarkt (groenpluk en jongeren die zelf willen werken in plaats van hun schooltraject willen vervolgen).

Vanuit de lokale vsv-regeling wordt ingezet op 13 projecten. Voorbeelden van wat gefinancierd wordt zijn jongerenwerk op school, ondersteuning van Stichting School's Cool en de Wijkaanpak van onder andere Rijn IJssel waar gewerkt wordt in de Point op winkelcentra Presikhaaf en Kronenburg.

Najaar 2023 wordt een netwerkbijeenkomst met alle partijen die een rol hebben in vsv vanuit de lokale regeling. Regionale uitvoering wordt hieraan verbonden om lokale en regionale aanpak meer samen op te laten gaan.

Verstevigen van de basisvaardigheden (volwasseneneducatie) **(I)**

In januari is het regionale jaarplan 2023 volwasseneducatie en aanpak laaggeletterdheid vastgesteld in het RPO. Op 4 juli 2023 is er een raadsbrief over de vorderingen aangeboden aan de raad.

Daarbij aansluitend is in de eerste helft van 2023 gewerkt aan het verstevigen van de positionering het taalhuis, zoals ondersteuning bij het certificeringstraject dat nu loopt. Het convenant voor het taalhuis is ontwikkeld en in de besluitfase (wachtend op ondertekening). In Q3 ontwikkelen de stuurgroep en kernteam taalhuis een passender governance structuur om de taken, rollen en verantwoordelijkheden duidelijker af te bakenen ihkv sturing op de doelen.

Een andere concreet project in het kader van 'Een kansrijk Arnhem', is de ophoging in de begroting van € 65.000 per jaar vanaf 2023 tot 2026 voorgesteld, ten gunste van de subsidiëring van Rozet. Zij financieren hiermee de uitbreiding van het gratis lidmaatschap voor de leeftijdscategorie tot 24 jaar (ten opzichte van 18 jaar). Deze is ingegaan op 1 januari 2023 en heeft geleid tot een verhoging van het aantal gratis lidmaatschappen en aantal uitleningen in deze leeftijdscategorie.

Betere uitstroom vanuit het onderwijs naar de arbeidsmarkt **(I)**

Er zijn verschillende organisaties die ondersteunen bij de overgang van school naar werk. Veel van deze projecten worden bekostigd vanuit de regionale aanpak jeugdwerkeloosheid die loopt t/m 2024. Ook is er bekostiging vanuit het regionaal vsv programma. Zo heeft het RBL midden-Gelre bijvoorbeeld het schakelpunt onderwijs-werk, waarbij uitstroom mbo 1 en 2 naar werk wordt begeleid.

Voor alle jongeren in kwetsbare posities is er een regionaal aanbod. Voorbeeld van aanbod is bijvoorbeeld de combinatiefunctionaris die jongeren vanuit het praktijkonderwijs en vso ondersteunt in een duurzame overgang naar de arbeidsmarkt. Projecten die jongeren helpen om zich te oriënteren zijn onder andere Busses for Jobs en Stage Cupido

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	26.047	131	26.178
Baten	3.681	31	3.712
Saldo lasten en baten	-22.366	-100	-22.466
Toevoegingen aan reserves	9.547	0	9.547
Onttrekkingen aan reserves	8.139	0	8.139
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-1.408	0	-1.408
Prognose resultaat	-23.774	-100	-23.874

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	131	N					
Onderwijs	146	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Onderwijs	94	N	OZB indexatie	J	S	AR	J
Onderwijs	62	N	Koers molenplaats	N	I	AR	J
Onderwijs	19	N	DU Voorschoolse voorziening peuters	N	I	AR	J
Onderwijs	-190	V	Integraal accommodatiebeleid	N	I	AR	J
Baten	31	V					
Onderwijs	31	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Huur- vs subsidieindexatie
Dit betreft een hogere subsidie voor maatschappelijke partners als compensatie voor stijging van huurbedragen die de gemeente aan hen in rekening brengt
De huurders van onze gebouwen c.q. onze maatschappelijke partners hebben te maken met hoge kostenstijgingen voor goederen, diensten en energie. Dit heeft een flinke negatieve impact op de bedrijfsvoering van veel onze huurders. De (kostprijsdekkende) huur die de gemeente in rekening brengt aan haar huurders stijgt dit jaar met 6,4%. De subsidie die de gemeente aan deze instellingen verstrekt stijgt minder hard, namelijk gemiddeld met 3,1%. Om de maatschappelijke partners hierin tegemoet te komen wordt een extra indexatie op de subsidie toegepast voor het verschil (gemiddeld 3,3% van de huur).

Deze afwijking is verdeeld over de programma's S04, S05, S08 en S09.

OZB indexatie
In de begroting is besloten dat de opbrengst OZB jaarlijks met 5% wordt geïndexeerd. Dat heeft ook gevolgen voor de panden die in het bezit zijn van de gemeente zelf. In de meeste gevallen wordt dit gecompenseerd door een verhoging van de door de gemeente te ontvangen huur. Voor een beperkt aantal panden is er echter geen sprake van een huurrelatie. Bij de onderwijspanden en de panden in gebruik voor de eigen ambtelijke organisatie is er geen huurrelatie en leidt de verhoging van de OZB tot een verhoging van de exploitatielasten.
Dit effect wordt in meerdere programma's (S00 Bestuur, dienstverlening en financiën en S04 Onderwijs) zichtbaar als gevolg van de verdeling van de gemeentelijke panden over deze programma's.

Koers molenplaats
In de begrotingssubsidie van Natuurcentrum is het beheer van bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek en de Witte Watermolen als één van vier brede doelstellingen opgenomen. Zolang Natuurcentrum geen geschikte horeca-uitbater vindt, loopt zij de inkomsten uit huur mis. Daarnaast mist Natuurcentrum door de afwezigheid van een geschikte horeca-uitbater vakbekwaam personeel om de Molenplaats voldoende te bemensen, waardoor de Molenplaats tijdelijk noodgedwongen gesloten was. Met de inkomsten uit huur van de horecapartner hadden zij een sluitende begroting. Daartegenover staat dat ze nu wel zelf de inkomsten uit zaalverhuur ontvangen. Bij ongewijzigde omstandigheden wordt hierdoor per saldo op jaarbasis een tekort verwacht van € 62.000 dat niet was voorzien. De komende periode wordt onderzocht of dit tekort gedekt kan worden uit exploitatiemiddelen.

Decentralisatie-uitkering (DU) Voorschoolse voorziening peuters
Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Onderwijs.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

Integraal accommodatiebeleid
Zie toelichting op wijken algemeen.

S05 Cultuur

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar (A)

Verbreding van cultuurbereik en participatie (D)

Cultuur is van en voor iedereen. We streven ernaar de toegankelijkheid en bereikbaarheid van kunst en cultuur te verbreden en daarmee actieve en passieve cultuurdeelname te stimuleren. Dit komt de persoonlijke ontwikkeling van mensen ten goede, maar is ook voor de ontwikkeling van de lokale en regionale samenleving belangrijk.

Cultuur is van en voor iedereen (I)

We zetten in op het vergroten van cultuurdeelname van jeugd en ouderen en stimuleren kunstbeoefening op amateurniveau.

Cultuureducatie moet voor elk kind beschikbaar zijn. Hiertoe hebben we in 2015 samen met partners in het primair onderwijs en de culturele sector in Arnhem het lokale Convenant Cultuureducatie Primair Onderwijs 2015 - 2023 afgesloten. Onderdeel van dit convenant is het uitvoering geven aan de landelijke programma's Cultuureducatie met Kwaliteit en Meer Muziek in de Klas. Daarnaast zetten we ons in om cultuureducatie te verbreden naar het buitenschoolse onderwijs. Hierbij zoeken wij nadrukkelijk verbinding met het Nationaal Programma Arnhem-Oost. In september 2023 is met de partners in het convenant een voortzetting hiervan voor de periode 2023 – 2030 afgesloten, om de behaalde resultaten te borgen en de ingezette lijn om cultuureducatie een vaste plek in het onderwijsprogramma van het Primair Onderwijs door te zetten en te verstevigen.

We werken een voorstel uit voor gratis cultuurdeelname door jongeren tot 18 jaar. Daarnaast werken we met culturele partners in de stad samen om een impuls te geven aan initiatieven voor en door jongeren om zich creatief te ontwikkelen. Door culturele initiatieven vanuit de leefwereld van jongeren te stimuleren, willen wij het welbevinden en de ontwikkeling van deze kwetsbare groep versterken.

In het convenant Arnhem Cultuurparticipatie (ACP) 55Plus (een voortzetting van het programma Age Friendly Cultural Cities) werken culturele, welzijns- en zorginstellingen samen om de maatschappelijke betrokkenheid van ouderen door kunst en cultuur te vergroten. Dit convenant zal in het najaar van 2023 voortgezet worden.

Wij benadrukken het belang van de amateur- en breedtekunst als voedingsbodem voor de culturele sector in Arnhem en voor de ontwikkeling op individueel niveau en de verbondenheid onderling van de Arnhemmers. Wij ondersteunen de sector met de subsidieregeling Amateurkunst. Daarnaast stellen wij met ingang van 2023 extra middelen beschikbaar voor de productie en presentatie van amateurkunst én voor de ontwikkeling van een jaarlijks terugkerend amateurkunstfestival.

Met het Platform Amateurkunst Arnhem zetten wij in op de ontwikkeling van de sector en onderzoeken wij de mogelijkheden voor meer en betere ruimte en faciliteiten voor de beoefening van amateurkunst. Voor dit laatste ondersteunen wij ook Rozet, Huis van Puck en Popcentrum Jacobiberg.

Mediafonds Arnhem
Het Mediafonds heeft tot doel de kwaliteit van de lokale journalistiek in Arnhem een impuls te geven. Bij de aanvangsperiode had het fonds nog te maken met onderbesteding van de beschikbare middelen. In 2023 ontving het Mediafonds dusdanig veel kwalitatief goede aanvragen dat het bij aanvang beschikbaar gestelde fondsbudget inmiddels uitgeput is. De verwachting is dat het aantal aanvragen voor een bijdrage blijft groeien nu het Mediafonds steeds meer bekend raakt. In de begroting is met ingang van 2023 een structureel bedrag van € 65.000 opgenomen voor het Mediafonds.

Een artistiek interessant, divers en veelzijdig cultureel aanbod in de stad **(I)**

Het publiek weet gelukkig na de terugval in de coronajaren het culturele aanbod weer te vinden. De meeste culturele instellingen geven aan dat het publieksbereik zich weer op het niveau van 2019 bevindt en soms zelfs daarboven. In de Begroting 2023 zijn extra middelen (€ 250.000 en € 500.000) voor programmabudgetten cultuur vrijgemaakt. In april heeft het college een voorstel gedaan voor de inzet van deze middelen:

- Crossovers en experimenten: deze houden de cultuursector bruisend, levendig en aantrekkelijk.
- Voldoende aanbod op het gebied van literatuur en spoken word.
- We realiseren een herkenbare en neutrale plek waar Arnhemmers elkaar kunnen ontmoeten en in dialoog kunnen treden of in debat kunnen gaan. Zo willen we de toenemende polarisatie in de stad en in de samenleving tegengaan.
- Extra programmabudgetten voor onder andere beginnende makers (ophoging budget regeling Stroomversneller), voor meer gevorderde makers (ophoging budget regeling Producties Evenementen Festivals), en voor initiatieven op het snijvlak met het sociale domein en voor de breedtekunst.
- Herijking van het cultuurbeleid.
- Op dit moment wordt gewerkt aan maatregelen om deze middelen aan de sector toe te doen komen en maken we een start met de herijking van het cultuurbeleid.

Versterking van de culturele infrastructuur (D)

Arnhem onderscheidt zich van andere steden door een complete keten educatie-productie-presentatie in nagenoeg alle kunstvormen. Daarin blijven we investeren. Dit is een belangrijke randvoorwaarde voor de doorstroming en vernieuwing van talent, van amateur tot professional.

Stimulering van het makersklimaat **(I)**

De fusie van Schakel025 met de Cultuur Academy begin 2023 heeft geleid tot een kennisplatform voor zowel makers als mogelijkmakers in Arnhem, Nijmegen en de regio 025.

We geven uitvoering aan het actieplan Kunst in uitvoering. We verstrekken als gemeente opdrachten aan kunstenaars en ondersteunen kunstinitiatieven uit de stad. Zo gaat dit jaar het kunstwerk wat is aangekocht naar aanleiding van de Sonsbeektentoonstelling in 2021 van Jennifer Tee in productie. Via een participatief project is een muurschildering in de Spoorhoek geplaatst. Ook zijn in drie wijken elektriciteitskastjes voorzien van ontwerpen door kunstenaars en gaan we dit uitbreiden naar andere wijken.
Met het project ‘Doe je mee’, gecoördineerd door de Cultuur Academy, zijn kunstenaars ingezet binnen vier projecten die maatschappelijke impact maken in de wijken die onderdeel zijn van het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Dit laat zien dat kunst en creatieve denkkracht bijdragen aan actuele maatschappelijke thema’s waar we als stad aan werken. In 2023 kijken we naar een vervolg hiervan in de komende jaren.

Zorg voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad **(I)**

De beschikbaarheid van voldoende ateliers, werk- en oefenruimte is geen vanzelfsprekendheid. Het aantal betaalbare ateliers in de stad staat al zeker tien jaar flink onder druk. Het tijdelijke aanbod neemt af, en de groei van nieuw aanbod vlakt af. De ruimte in Arnhem is beperkt en er zijn forse (woningbouw)opgaven. Op basis van het rapport ‘Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem’ is in 2020 het ‘Plan van Aanpak Huisvesting Creatieve en Culturele sector 2021-2024’ vastgesteld. Hierin wordt ingezet op het tegengaan van een verwacht tekort van op termijn 15.500m2 aan werk- en oefenruimten in de stad voor culturele en creatieve makers. Gestelde opgave is om 12.000m2 permanente werkruimte te realiseren. Onderdeel hiervan is de toekomstige huisvesting van Popcentrum
Jacobiberg aan de Groningensingel in Arnhem-Zuid. Met in totaal 4.000m2 voor de toekomstige Jacobiberg aan de Groningensingel wordt een eerste flinke stap gezet in het realiseren van permanente werkruimte. Een technisch programma van eisen wordt nu opgesteld.

Via de subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen kunnen creatieve makers en cultureel ondernemers in een vroeg stadium worden ondersteund in hun planvorming voor permanente ruimte. Daarvan wordt goed gebruik gemaakt. De verwachting is dat in 2023 het gestelde subsidieplafond van EUR 150.000,- wordt bereikt. Buiten de verhuizing van de Jacobiberg om signaleren we echter dat het langs deze weg nog niet is gelukt permanente werkruimte toe te voegen. Terwijl de urgentie nu dringt en talentvolle makers de stad mogelijk verlaten. We gaan meer regie nemen om extra werkplekken te realiseren. Dat kan door strategische gebouwaankopen te doen en noodzakelijke gebouwaanpassingen te financieren om zo potentiële creatieve broedplaatsen en ateliergebouwen geschikt te maken.

Nieuw cultureel centrum in Arnhem-Zuid **(I)**

We versterken het culturele aanbod en de faciliteiten in Arnhem-Zuid voor cultuureducatie, -participatie en -presentatie. We betrekken hier nadrukkelijk de behoeften van bewoners bij: onderzoeksbureau Spectrum voert in opdracht van de gemeente dit najaar een kwalitatief behoefteonderzoek uit. Daarnaast wordt dit najaar, in samenwerking met tal van culturele organisaties en makers, geprogrammeerd in Zuid, op diverse locaties. De coördinatie hiervan ligt bij Ruimtekoers, in opdracht van de gemeente. De uitkomsten van deze testprogrammering en het behoefteonderzoek gelden als opmaat naar een definitieve uitbreiding van het aanbod en de voorzieningen.
Ook de voorgenomen verhuizing van popcentrum Jacobiberg naar de Groningensingel draagt bij aan meer cultuur in Zuid. Dit geldt ook voor de mogelijke verruiming van de openingstijden van Rozet Kronenburg en de uitbreiding van activiteiten die daardoor mogelijk wordt.

Profilering en vitalisering van het culturele klimaat (D)

We zetten in op het versterken en behouden van de toppositie die Arnhem heeft als cultuur- en creatieve stad en dragen zo bij aan werkgelegenheid, innovatie en een aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Daarbij is ook onze rol, positie en samenwerking in de brede regio van belang.

Toekomstbestendige huisvesting van het Stadstheater en onze Rijksgezelschappen Oostpool en Introdans **(I)**

De renovatie van het Stadstheater bevindt zich in de ontwerpfase, in september vindt de laatste voorstelling in het gebouw plaats. Het Stadstheater is dan tot in 2027 gesloten. In deze jaren zal een groot deel van de voorstellingen van het Stadstheater in Musis plaatsvinden, dat hiervoor wordt aangepast. Theater Oostpool en Introdans zijn aan zet om hun eigen nieuwe huisvesting te realiseren. De provincie Gelderland heeft, in navolging van de gemeente, hiervoor een bedrag van € 10 miljoen in het vooruitzicht gesteld. We steunen en ondersteunen de twee gezelschappen in dit project en vinden het logisch als de nieuwe huisvesting in de nabijheid van het Stadstheater zou zijn. Deze twee trajecten worden in nauwe samenhang bekeken.

De Sonsbeektentoonstelling en State of Fashion zijn onze beeldbepalende, internationale culturele events **(I)**

Beide evenementen vallen niet meer onder de noemer van één stichting. Bureau BMC is als kwartiermaker aangesteld om de stichting Sonsbeek op te richten. De voorzitter van de Raad van Toezicht is gevonden, overige leden worden dit najaar aangesteld en dan volgt ook de werving voor een directeur-bestuurder. Planning is om in 2025 weer een internationaal beeldbepalende tentoonstelling te organiseren waarbij de samenwerking met Arnhemse instellingen alsmede de inwoners een belangrijk uitgangspunt is. State of Fashion, dat onder de landelijke basisinfrastructuur (BIS) valt, heeft de al bestaande stichting als basis overgenomen en heeft per juni een directeur-bestuurder benoemd. De eerstvolgende editie is in 2024 in samenwerking met internationale partners.

Versterking van de (samenwerking in de) Cultuurregio 025 **(I)**

De Cultuurregio 025 heeft een stevige positie gekregen binnen de maatschappelijke opgave 'Ontspannen Regio' van de GMR. Op basis van het Transformatievoorstel Cultuurregio 025 is een Uitvoeringsplan opgesteld met de regiogemeenten, dat momenteel wordt gerealiseerd. Belangrijk uitgangspunt is duurzame structuurversterking van de hele culturele keten in de hele regio. Dat betekent dat de acties een regio-breed en blijvend effect moeten hebben op de keten van top- en middensegment, cultuureducatie, kunstvakonderwijs en amateurkunst. De provincie Gelderland draagt € 1,3 miljoen bij. De gemeente Arnhem is penvoerder namens de GMR omdat deze geen subsidies kan verstrekken.

Behoud van werkgelegenheid in de culturele en creatieve sector **(I)**

Het aantal mensen dat in de culturele en creatieve sector werkt, is goed voor 4,6 procent van de werkgelegenheid. Onder andere ArtEZ en de vele BIS instellingen die Arnhem rijk is, dragen hieraan bij. Instellingen en makers worden echter geconfronteerd met stijgende lasten op diverse terreinen, zoals huur en energie. Dit kan de werkgelegenheid negatief beïnvloeden als deze lasten hoger worden en de baten niet stijgen. Dit is een van de aandachtspunten bij de herijking van het cultuurbeleid. Ook de via de subsidievoorwaarden verplichte implementatie van de Code Fair Practice (eerlijke betaling en hiermee verbetering van de arbeidsvoorwaarden van werken in de culturele en creatieve sector) is een aandachtspunt om de werkgelegenheid in de sector te behouden.

Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren (A)

Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed (D)

De gemeente heeft veel hoogwaardig erfgoed. Ook merken we dat de vraag naar advisering over ons erfgoed toeneemt. Dit legt een druk op het erfgoedteam en de beperkte middelen. Ondanks deze kwetsbaarheid hebben we het afgelopen jaar wel invulling kunnen geven aan onze doelen. Wel wordt een knelpunt ervaren als het gaat om naar buiten toe te treden met het erfgoed en beschikbare middelen en capaciteit.
Arnhem is een voorbeeld als het gaat om de combinatie groen erfgoed, klimaatadaptatie en burgerparticipatie. In het juryrapport dat werd opgesteld in relatie tot de BNG Bank Erfgoedprijs 2023 viel Arnhem samen met andere genomineerden op vanwege de innovatieve en creatieve manieren waarop enerzijds het groene erfgoed wordt hersteld en onderhouden en het anderzijds ook wordt ingezet om de leefomgeving te verbeteren en klimaatbewustzijn te stimuleren.
Er is onderzoek gedaan naar de samenwerking ODRA- erfgoed. Dit heeft geleid tot verbeterde proces-werkafspraken en deze zullen we jaarlijks herijken.

Bescherming en herbestemming van cultuurhistorisch erfgoed (I)

- We hebben op oplossingsgerichte wijze meegedacht met duurzame herbestemming van diverse monumenten in onze stad. In het oog springende voorbeelden van projecten waarin is geparticipeerd zijn: de Koepelgevangenis en Steenfabriek Elden.
- We hebben een Actieplan Verduurzaming Erfgoed opgesteld, waarmee we het verduurzamen van erfgoed de komende tijd willen versoepelen en versnellen. Vanaf januari 2023 wordt gewerkt aan de uitvoering van het actieplan. Zo wordt er gewerkt aan een handboek voor eigenaren en bewoners die hun pand willen verduurzamen en aan een nieuw toetsingskader dat veel meer mogelijkheden biedt aan zonnepanelen op erfgoed. In de Geitenkamp wordt in samenwerking met Portaal een pilot uitgevoerd met rode zonnepanelen. Daarnaast is er sinds januari 2023 een adviseur duurzaam erfgoed beschikbaar die eigenaren/bewoners kosteloos en op een laagdrempelige manier op weg kan helpen.
- We hebben in 2022 een Toekomstverkenning Religieus Erfgoed uitgevoerd. Hierin is in beeld gebracht wat de stand van zaken is van de gebedshuizen in onze gemeente en wat de toekomstverwachting van het huidige gebruik is. In 2023 wordt vanuit deze toekomstverkenning een Actieplan Religieus Erfgoed opgesteld.
- Vanaf januari 2023 wordt gewerkt aan een Cultuurhistorische Waardenkaart, voor wat betreft het thema landschap. De bedoeling is om in 2024 het gebouwd erfgoed aan deze kaart toe te voegen, zodat een compleet beeld ontstaat van de erfgoedwaarden in onze gemeente.
- De archeologische verwachtingskaart is gereed om in de bestuurlijke procedure te brengen.
- We werken aan Erfgoedagenda 2024-2028. Hiervoor is de startnotitie gereed gekomen.

Zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed (I)

- Samen met de Stichting Eusebius Arnhem werken we aan restauratie en beleefbaar maken van de Cuyperskamer van Eusebiuskerk.
- We geven rondleidingen in het stadhuis met Open Monumentendag en staan het Comité Open Monumentendag Arnhem bij met advies.
- Iedere maand wordt de archeologische vondst van de maand in het erfgoedcentrum getoond. En wordt er door een Arnhemse kunstenaar een verbeelding hierover gemaakt

Ontsluiting van kennis over erfgoed (I)

- In voorbereiding op de Omgevingswet en de werkwijze rondom omgevingsplannen is de monumentendatabase van Planon omgezet naar een GIS-database. Dit heeft de monumentendatabase beter te raadplegen en te beheren gemaakt.
- De actuele berichtgeving op social media is opgepakt.
- Er zijn archeologische publicaties gereed gekomen en in de reeks Monuscript is een uitgave verschenen over het Romeinse castellum in Meinerswijk.
- We hebben verschillende presentaties op het gebied van archeologie en erfgoed gegeven, met archeologisch vondstmateriaal bijdragen geleverd aan tentoonstellingen.

Regisseren en uitvoeren van archeologisch onderzoek en archeologisch depotbeheer (I)

- Het archeologiedepot is verhuisd naar de nieuwe locatie in Museum Arnhem. Daarbij is tevens een slag gemaakt in beter beheer van de archeologiecollectie.
- Er zijn systemen in beeld gebracht voor digitale administratie van de collectie.
- Er is regie gevoerd op verschillende archeologische projecten van bedrijven in de stad. Hierbij kan worden gedacht aan de opgravingen op het Cobercoterrein en Coehoorn.

Regioadvisering archeologie (I)

- Er is een nieuwe regio-archeoloog aangetrokken ter vervanging van de vorige regio-archeoloog
- Het handboek voor de regio-archeologie, waar Arnhem ook onderdeel van is, is geupdated.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	44.255	272	44.527
Baten	8.707	648	9.355
Saldo lasten en baten	-35.548	376	-35.172
Toevoegingen aan reserves	3.451	0	3.451
Onttrekkingen aan reserves	4.340	0	4.340
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	889	0	889
Prognose resultaat	-34.659	376	-34.283

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	272	N					
Cultuur	226	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Cultuur	25	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Cultuur	21	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Baten	648	V					
Cultuur	331	V	DU Brede impuls combinatiefuncties (deel Cultuur)	N	S	AR	J
Cultuur	297	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Erfgoed	20	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Actualisatie MIP
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Decentralisatie-uitkering (DU) Brede impuls combinatiefuncties (deel Cultuur)
De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van via het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen (A)

Voorkomen en vroeg erbij (D)

In financieel onzekere tijden, waarin veel inwoners geldzorgen hebben door stijgende lasten, willen we zoveel mogelijk voorkomen dat inwoners schulden opbouwen en/of in de armoede terecht komen. We investeren daarvoor in een laagdrempelige ingang voor inwoners met financiële vragen, en in het vergroten van bewustwording en financiële vaardigheden bij vooral jongeren en nieuwkomers.

Zo investeren we samen met ketenpartners in de stad in het voorkomen van schulden, krijgen inwoners met betalingsachterstanden bij vaste lasten een hulpaanbod en werken we intensief samen met het onderwijs om jeugdwerkloosheid te voorkomen.

Aanpak kinderarmoede (I)

Op het gebied van kinderarmoede werken we samen met partners in de stad die met dit thema bezig zijn zoals stichting leergeld, consultatiebureaus, verloskundigen, huisartsen en scholen. We hebben met lokale partners de eerste stappen gezet naar een gezamenlijk te ontwikkelen pact om samen kinderarmoede nog sterker te bestrijden.

De Rekenkamer voert op dit moment een onderzoek uit naar generatiearmoede. De uitkomsten worden aan het einde van het jaar verwacht. De resultaten nemen we mee in de verdere doorontwikkeling van onze visie en beleid op het gebied van (kinder)armoede.

Schuldpreventie (I)

We willen zoveel mogelijk voorkomen dat mensen geldzorgen en/of schulden krijgen. Dat doen we samen met Rijnstad. Er zijn op acht locaties in Arnhem Goed Geregeld Arnhem-loketten actief. Daar krijgt de inwoner laagdrempelig informatie en advies over financiële en juridische zaken. Bij geldzorgen wordt snel geschakeld met de Sociale Wijkteams, Opr€cht en Geldzaken en Ondernemers zodat inwoners een beroep kunnen doen op schuldhulpverlening

Daarnaast coördineert (en voert deels ook zelf uit) Rijnstad voor ons preventieactiviteiten in de stad. Om inwoners met financiële vragen te vinden en te helpen, werken we samen met veel ketenpartners. Met de training “Alert op geldzorgen” worden ketenpartners ondersteund in het signaleren en bespreekbaar maken van geldzorgen bij inwoners en bij het doorgeleiden naar ons gemeentelijke hulpaanbod. Om ketenpartners nog beter te kunnen informeren over dit hulpaanbod is de “routekaart Alert op Geldzorgen” vernieuwd in samenwerking met de betrokken instanties.

Verder waren wij in maart actief in het kader van de landelijke Week van het Geld en zijn er door MoneyStart lessen gegeven op de praktijk-, vmbo en mbo-scholen.

(Vroeg) erop af (I)

Om inwoners met geldzorgen snel te bereiken wordt ingezet op vroegsignalering. Bij vroegsignalering ontvangen wij signalen van betalingsachterstanden bij vaste lasten partners. Het aantal signalen stijgt sinds april 2023 met 50% naar 1000 á 1100 per maand. Wij schatten in dat dit deels wordt veroorzaakt door stijgende energiekosten en deels door de landelijke regelingen en verscherpte afspraken met energiebedrijven die gelden sinds 1 april 2023. Ook zorgverzekeraars sturen meer signalen.

Op alle signalen die wij ontvangen volgt een hulpaanbod (huisbezoeken, telefonisch contact, email of brief). Omdat het aantal signalen is gestegen en persoonlijk contact de beste resultaten geeft, wordt vanaf september 2023 nog meer ingezet op telefonisch contact en huisbezoeken. We bereiken hiermee ook inwoners die nog niet bekend zijn met ons hulpaanbod. Met netbeheerder Liander hebben wij de handen ineen geslagen en zijn wij, mede naar aanleiding van een toezegging aan de SP, een samenwerking aangegaan . Hierdoor kunnen wij, samen met de gemeente Amsterdam, ook hulp bieden aan inwoners waarbij het energiecontract toch is beëindigd door de energieleverancier. Voordat de netbeheerder daadwerkelijk tot afsluiting van gas en/of energie overgaat, kunnen wij de inwoner helpen om een nieuw contract af te sluiten bij een andere leverancier.

Jeugdwerkloosheid voorkomen **(I)**

Er zijn verschillende lopende initiatieven die jongeren in een kwetsbare positie ondersteunen en werkloosheid onder deze jongeren voorkomen. Het aanbod voor deze doelgroep is steeds beter geworden en beter in beeld bij professionals. Het is de verwachting dat we dit najaar starten met een pilot waarbij we ons richten op jongeren tussen de 23 en 27 jaar die (nog) niet bij ons of bij onze ketenpartners in beeld zijn. In de tweede helft van 2023 gaan we met onze ketenpartners goed lopende initiatieven borgen die zich richten op het bieden van extra begeleiding aan kwetsbare jongeren van school naar werk. Voor jongeren die bijstand aanvragen wordt er sinds juni van dit jaar niet langer gewerkt met een zoekperiode van 4 weken. Door de gemeente kan er zo meteen gestart worden met de begeleiding naar werk of een opleiding.

Arnhemmers kunnen rondkomen (D)

Om Arnhemmers perspectief te bieden op een schuldenvrij bestaan, of naar financiële zelfredzaamheid is een belangrijke randvoorwaarde dat zij maandelijks kunnen rondkomen met hun inkomsten. De bestaanszekerheid vormt een essentiële randvoorwaarde om stappen te kunnen zetten richting activering, (gezondheids-/ psychische) problemen oplossen en werk. Een deel van deze bestaanszekerheid wordt landelijk bepaald (Participatiewet), denk aan de hoogte van het minimumloon en hoogte van de bijstandsuitkering Als gemeente hebben we daar nu weinig invloed op.

Waar we wel invloed op hebben is de toegankelijkheid van onze gemeentelijke inkomensregelingen en het aanbieden van een aantal extra mogelijkheden. Zo is besloten dat inwoners met een Gelrepas per 1 mei 2023 goedkoop kunnen reizen met het openbaar vervoer en kunnen 600 Arnhemmers sinds eind maart subsidie aanvragen voor een energiezuinige koelkast, wasmachine of vriezer. Aanvullend zijn de regels voor bijzondere bijstand voor de aanschaf van energiezuinig witgoed dit jaar verruimd.
Daarnaast onderzoeken we momenteel op welke manier onze gemeentelijke inkomensregelingen op een eenvoudigere manier zijn aan te vragen/toe te kennen.

Ook ondersteunen wij financieel een aantal ketenpartners, die er samen met ons voor zorgen dat er een vangnet is voor Arnhemmers met weinig financiële middelen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het Jeugdfonds Sport en cultuur, Stichting Leergeld, Ecovrede, de Voedselbank en kledingbank.

Inkomenszekerheid (zie spoor 1a en 1b nieuwe Participatiewet, bijverdienpremie) **(I)**

Het wetsvoorstel Participatiewet in Balans treedt naar verwachting 1 januari 2025 in werking. Het uitgangspunt in de hervorming van de Participatiewet is dat niet de regels, maar de mens centraal wordt gesteld. Arnhem laat de zoekperiode voor jongeren buiten toepassing. Dus niet alleen voor kwetsbare jongeren, maar alle jongeren tot 27 jaar. De "pauzeknop" wordt op basis van maatwerk ingezet om te voorkomen dat Arnhemmer financieel verder in de knel komen. Daarnaast heeft Arnhem de ruimte voor giften voor inwoners in de bijstand verruimd tot een bedrag van € 1.800,-

Met ingang van 1 juli 2023 start de proef Bijverdienbeloning, voor de duur van 2 jaar. De bijverdienbeloning is een extra beloning en stimulans voor inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd werken of Arnhemmers die vanuit de bijstand in deeltijd gaan werken.

Schulddienstverlening **(I)**

De dienstverlening van Plangroep is sinds begin 2022 weer op orde en er zijn nieuwe samenwerkingsafspraken gemaakt met de Sociale Wijkteams over snelle en warme overdracht van inwoners met schulden en begeleiding gedurende het schuldtraject. Jongeren met schulden worden geholpen en hierbij bieden we hen perspectief op activering of werk. De schuldhulpverlening voor ondernemers is geborgd binnen het cluster Werk en Inkomen.

In het najaar van 2023 vindt besluitvorming plaats rondom het in eigen beheer nemen van de Vroegsignalering en een aantal onderdelen van de Schuldhulpverlening. Na besluitvorming kan gestart worden met de implementatie. De planning is om in januari 2025 deze onderdelen weer in eigen beheer uit te voeren.
Via het Nationaal Programma Arnhem-Oost werken we een innovatieve manier van schuldhulp uit. We selecteren in Immerloo (een gebied dat één van de armste postcodegebieden van Nederland is), een groep inwoners die te maken heeft met problematische schulden en creëren rust door schulden in één keer op te kopen en daarna de doorbraakmethode in te zetten. Omdat we weten dat deze groep ook vaak te maken heeft met multi-problematiek verwachten we besparingen op voorliggende voorzieningen. Via een pilot kijken we naar het maatschappelijk rendement daarvan en naar de mogelijkheden om dit verder over Arnhem uit te rollen.

De samenwerking met aangesloten Bewindvoerders rondom het Convenant “Samen Sterker” is geëvalueerd. Zowel gemeente, bewindvoerders als Sociale Wijkteams en Plangroep zijn blij met de samenwerking. We maken met onder andere de Sociale Wijkteams nieuwe afspraken over de nazorg en uitstroom van inwoners onder bewind na een schuldtraject. Hiervoor starten we eind 2023 met een pilot om ervaring op te doen welke begeleiding een inwoner nodig heeft om stappen richting financiële zelfredzaamheid te zetten.

Energiearmoede **(I)**

Het maatwerkbudget bij Goed Geregeld Arnhem voor hoge energiekosten is per 1 mei 2023 vervangen door de mogelijkheid om individuele bijzondere bijstand aan te vragen bij de gemeente Arnhem. Dit is besloten nadat landelijk duidelijk werd dat individuele bijzondere bijstand hiervoor het geëigende middel is. Het omzetten is volgens planning verlopen. Wanneer inwoners geconfronteerd worden met (te) hoge energiekosten, kan een aanvraag ingediend worden.

De landelijke energietoeslag 2023 laat op zich wachten. De gemeente Arnhem is nauw aangesloten op deze de landelijke ontwikkelingen en heeft goed voorgesorteerd om direct in actie te kunnen komen zodra de wetswijziging Energietoeslag 2023 een feit is. Ook dit jaar is er Lokale Wintertoeslag om onze inwoners met een laag inkomen tegemoet te komen in de energiekosten.
De verbinding met het verduurzamen en isoleren van de woning wordt steeds gelegd; er wordt samengewerkt met en verwezen naar de energiecoaches. Vanuit de energiecoaches wordt vanaf eind maart 2023 ook de tijdelijke subsidieregeling energiezuinig witgoed geboden.

Arnhemmers doen mee (D)

Arnhemmers die een beroep doen op de ondersteuning vanuit de Participatiewet willen we zo snel mogelijk op weg helpen naar grip op hun eigen leven en perspectief. We zetten in op ontwikkeling en begeleiding naar vermogen volgens de participatiewaaier. Waar mogelijk leidt dat tot betaald werk. Elke stap op het gebied van participatie beschouwen we als een resultaat, omdat we weten dat betaald werk niet voor iedereen mogelijk is. In dat kader ondersteunen we sociaal ondernemende wijkinitiatieven waar inwoners op een laagdrempelige manier kunnen participeren en zetten we met ketenpartpartners in op cultuurparticipatie als alternatieve manier om mensen te activeren.

Ontwikkeling/ begeleiding inwoners naar vermogen op de participatieladder **(I)**

Steeds minder Arnhemmers zijn afhankelijk van een bijstandsuitkering. Het aantal Arnhemmers met een uitkering daalt met enkele procenten meer dan bij gemeenten van vergelijkbare grootte. We gaan met onze inwoners in gesprek om samen te beslissen wat het best passende traject is. Inmiddels zijn bijna alle inwoners met een uitkering gesproken. We zien, ondanks de krapte op de arbeidsmarkt, dat een deel van de inwoners meer ondersteuning nodig heeft om uit te stromen naar betaald werk, dan wel voor wie deze stap niet haalbaar blijkt. Voor deze groep moeten we blijvend een beroep doen op het re-integratiebudget voor ondersteuning. De inzet van instrumentarium om passende ondersteuning aan te bieden neemt toe. Ter ondersteuning hiervan intensiveren we de ketensamenwerking met partners in het werkveld. Het aantal inwoners dat via de loonkostensubsidie en jobcoaching kan deelnemen aan arbeidsmarkt stijgt hierdoor. We zien daarom ook een toename in onze uitgaven voor loonkostensubsidie en jobcoaching. Daar waar nodig zoeken we samenwerking met het Sociaal Wijkteam en zetten we maatwerk of de doorbraakmethode in indien bredere ondersteuning nodig is, ook op andere leefgebieden.

Vanuit het werkinvesteringsfonds ondersteunen we initiatieven die toezien op uitbreiding en ontwikkeling van ondersteuningstrajecten of instrumentarium, zoals buurtconciërges, sociaal ondernemende wijkinitiatieven, buurtbaanbureaus, buurtklus- en buurtgroenteams, het partnerschap van jongerenwerk en ondernemers in de winkelcentra Presikhaaf en Kronenburg en het bewonersinitiatief Collectief Kapitaal.

Ondersteuning doelgroepen: statushouders en jongeren **(I)**

In 2023 hebben we een Europese subsidie (AMIF) toegekend gekregen om statushouders, die onder de oude wet inburgering vallen, extra te ondersteunen in hun integratie. Met meerdere externe partners en collega's samen ontwikkelen we een aanpak waarbij er een breed aanbod wordt ontwikkeld op meerdere leefdomeinen zoals gezondheid, sport en werk. Dit doen we door sleutelfiguren uit de wijk in te zetten en de binding tussen werkgever en werknemer te versterken.

We hebben aandacht voor de doelgroep jongeren. Binnen het cluster Werk en Inkomen wordt gewerkt met aandachtsfunctionarissen jongeren die het contact met en kennis over deze doelgroep warm houden. Voor jongeren waarbij betaald werk (nog) niet haalbaar is wordt gekeken naar andere vormen van participatie zoals activerend werk of het volgen van een opleiding.

Passende werkplekken (I)

Het Werkgeversservicepunt Midden Gelderland, UWV, Scalabor, het Centrum Activerend werk en de Stichting Inclusief Midden Gelderland zijn voor de gemeente belangrijke partners om inclusief werkgeverschap te stimuleren. Met hen komen we tot steeds betere afspraken wie wat doet in het passend maken van werkplekken voor onze inwoners en de ondersteuning hierbij voor werkgevers. Daarnaast ondersteunen we sociaal ondernemende wijkinitiatieven waar inwoners werkervaring op kunnen doen en stappen kunnen zetten richting betaald werk. Zo zijn er inwoners als buurtconciërge, buurtklusser en energiecoach aan de slag gegaan.
In de regio werken we samen met onze partners in de arbeidsmarkt. Zo hebben er in het eerste kwartaal 43 inwoners deelgenomen aan Oriëntatiecarrousels georganiseerd door het LeerWerkLoket. Ook was er veel interesse voor informatiebijeenkomsten voor professionals over praktijkleren en is er in mei gestart met een project rondom praktijkleren. Het Steunpunt Social Return Midden Gelderland is sinds begin dit jaar ondergebracht bij de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein. In het eerste kwartaal zijn er 9 plaatsingen (dienstverband, opleidings- of werkervaringsplek) gerealiseerd op basis van een Social Return verplichting. We volgen landelijk de gesprekken over de hervorming van de arbeidsmarkt en kijken wat dit voor Arnhem betekent.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	163.897	4.010	167.907
Baten	109.871	470	110.341
Saldo lasten en baten	-54.026	-3.540	-57.566
Toevoegingen aan reserves	554	0	554
Onttrekkingen aan reserves	3.507	0	3.507
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	2.953	0	2.953
Prognose resultaat	-51.073	-3.540	-54.613

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	4.010	N					
Werk en Inkomen	2.509	N	Actualisatie WSW	N	S	AR	J
Werk en Inkomen	1.788	N	Actualisatie BUIG	N	S	AR	J
Werk en Inkomen	350	N	Individuele studietoeslag	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	208	N	DU Begeleiding jongeren naar werk	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	5	N	Compensatie MGR	J	S	AR	J
Werk en Inkomen	0		Voordeel WSW	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	-850	V	Buurtcongiërges	J	I	AR	J
Baten	470	V					
Werk en Inkomen	470	V	Actualisatie BUIG	N	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Actualisatie WSW
De lasten voor de uitvoering van de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) vallen in 2023 naar verwachting € 2,5 miljoen hoger uit dan begroot. Dit komt door de doorgevoerde structurele looncompensatie van 7% voor de werknemers binnen de Sociale Werkvoorziening.

Actualisatie BUIG
Voor de betaling van de gebundelde uitkeringen ontvangt de gemeente een specifieke uitkering van het Rijk, de BUIG. Begin mei 2023 is het bijgestelde macrobudget bekend geworden (het nader voorlopig budget). Arnhem ontvangt in 2023 € 104,9 miljoen. Het verwachte saldo van baten en lasten BUIG is iets verslechterd, de lasten zijn minder hard gedaald dan werd verwacht. De afgelopen jaren hebben wij vol ingezet op de ondersteuning van Arnhemmers naar betaald werk. Het aantal personen dat afhankelijk is van een bijstandsuitkering is afgenomen en het aantal personen dat met ondersteuning betaald aan het werk is gegaan, is verdubbeld. Ten opzichte van de huidige begroting stijgt het nadeel per saldo van € 1,7 miljoen naar € 3,0 miljoen. Het financieel beeld verslechtert hierdoor met € 1,3 miljoen. Ten opzichte van de totale begrote lasten is dat 1,3%.
Het nadeel van € 1,3 miljoen wordt verrekend met de algemene middelen, in overeenstemming met de afgesproken begrotingssystematiek voor BUIG. Het nadeel is verdeeld over € 1,79 miljoen meer lasten en € 0,47 miljoen meer baten.

Individuele studietoeslag
Vanaf april 2022 is de wettelijk regeling individuele studietoeslag herzien. Deze regeling is bedoeld voor inwoners die geen inkomen naast hun studie kunnen verdienen door een structurele fysieke beperking. De herziening gaat met terugwerkende kracht in. We verwachten daarom in 2023 € 350.000 extra kosten.

Decentralisatie-uitkering (DU) Begeleiding jongeren naar werk
Arnhem ontvangt in 2023 € 208.000 voor de coördinatie van de regionale aanpak jeugdwerkloosheid, ondersteunen naar werk van kwetsbare aankomend mbo-gediplomeerden en ondersteunen naar werk van voortijdig schoolverlaters. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Participatie en armoedebestrijding.

Compensatie Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Voordeel WSW
Doordat er meer medewerkers van de Sociale Werkvoorziening zijn uitgestroomd dan begroot, heeft de bestuurscommissie participatie afgesproken om de middelen die hierdoor beschikbaar zijn gekomen in te zetten voor een eenmalige vergoeding aan alle medewerkers van de Sociale Werkvoorziening. Het gaat om een bedrag van € 440.000 en het is bedoeld als een financiële tegemoetkoming. De praktijk laat namelijk zien dat ook deze groep inwoners afgelopen jaar kampte met de hoge inflatie en hoge energiekosten. De huidige cao Sociale Werkvoorziening kent echter geen compensatie voor de gestegen kosten als gevolg van de inflatie. De uitbetaling van de tegemoetkoming gebeurt in de tweede helft van 2023. Als voorwaarde heeft de bestuurscommissie aangegeven dat er wel eerst helderheid moet zijn over de huidige cao-aanpassingen voor medewerkers van de Sociale Werkvoorziening. We willen voor alle werknemers die vallen onder de CAO 'Sociale Werkvoorziening' voorwaarden die recht doen aan het werk dat wordt gedaan en ook deze inwoners zekerheid geven om rond te kunnen komen. Daarom hebben wij als gemeente onze steun uitgesproken bij de resolutie van de VNG om de cao open te breken voor een loonsverhoging. De VNG en Cedris hebben onlangs het overleg met de vakbonden hervat over verbetering van de arbeidsvoorwaarden. Het is nog niet tot een akkoord gekomen.

Buurtconciërges
De verlengde pilot van de buurtconciërges loopt nog tot in 2024. Voor de dekking van deze pilot worden de middelen van € 425.000 uit het Werkinvesteringsfonds ingezet die in 2023 in de begroting zijn opgenomen. Om deze middelen in 2024 beschikbaar te maken worden deze in 2023 toegevoegd aan de algemene reserve. In de Begroting 2024 zullen deze middelen in 2024 worden onttrokken aan de algemene reserve, zo is ons voorstel.

De pilot buurtconciërges is begroot in het programma S12 Wonen en leefomgeving. Ook de dekking in 2023 vindt vanuit het werkinvesteringsfonds plaats. Hiervoor wordt deze dekking overgeheveld naar dit programma. Daarvoor worden de lasten in het programma S06 Participatie en armoedebestrijding met € 425.000 verlaagd en in het programma S12 met € 425.000 verhoogd. De totale lastendaling in S06 komt daarmee op € 850.000.

S07 Zorg

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving (A)

Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis (D)

In 2020 zijn beleidsregels in werking getreden, waardoor duidelijker is geworden wat onder passende, effectieve en efficiënte zorg wordt verstaan. Ook zorgaanbieders zijn via de inkoop en met hogere kwaliteitseisen opnieuw geselecteerd om vanaf 1 juli 2020 zorg te verlenen. Binnen deze nieuwe kaders werken Sociale wijkteams en aanbieders samen om passende zorg te verlenen, waardoor kwetsbare inwoners ondersteund worden om zo zelfstandig en zo thuis mogelijk te kunnen leven. Vanuit de inwonerservaringsonderzoeken blijkt dat deze zorg helpt om inwoners zo zelfstandig mogelijk te laten functioneren en dat de ingezette zorg goed gewaardeerd wordt.
Bij de huishoudelijke ondersteuning hebben we te maken met wachtlijsten in verband met vergrijzing en personeelstekorten. Via wachtlijstbemiddeling borgen we dat de meest kwetsbare inwoners met acute problemen als eerste geholpen worden door direct huishoudelijke ondersteuning in te zetten. Daarnaast onderzoeken we samen met zorgaanbieders hoe we voldoende personeel kunnen inzetten in de huishoudelijke ondersteuning en welke mogelijkheden er zijn om vraag en aanbod in evenwicht te brengen.

We versterken de (veer)kracht van onze inwoners thuis en in instellingen met een integrale aanpak (I)

Bij de inzet van passende zorg wordt beter gekeken of deze er toe leidt dat de eigen kracht en het sociale netwerk van inwoners wordt versterkt en algemene voorzieningen in wijken beter worden benut. Sociale wijkteams spreken inwoners en aanbieders hierop aan. Ook in de nieuwe aanbestedingseisen en beleidsregels staat deze aanpak centraal. Via de ontwikkeling van wijknetwerken, waarin zorgaanbieders en aanbieders van de sociale basis op wijkniveau beter gaan samenwerken, verwachten we de integrale aanpak verder te stimuleren. Daarnaast wordt in complexe (veelal multiprobleem-)situaties samen met het Instituut voor Publieke Waarden (IPW) de doorbraakmethode toegepast. Waar nodig wordt via onorthodoxe maatwerkoplossingen ervoor gezorgd dat inwoners weer stappen kunnen zetten in hun ontwikkeling. We doen ervaring op met deze aanpak en hebben inmiddels veel inwoners geholpen. De kennis over de doorbraakmethode wordt door het IPW overgebracht naar onze Sociale wijkteams. Een speciaal team wijkcoaches zal vanaf 2023 deze doorbraakmethode gaan uitvoeren.

Ook hebben we dit jaar Arnhemmers ondersteund die door fysieke beperkingen hinder ondervonden in het leiden van een zelfstandig leven. Bijvoorbeeld door het beschikbaar stellen van een hulpmiddel, een aanpassing aan hun woning of het bieden van ondersteuning/advisering aan inwoners die willen doorstromen naar een andere woning die beter past bij hun (fysieke) gezondheid.

We versterken de zorgtoewijzing (I)

De beleidsregels voor zorg zijn in 2020 ingevoerd en zijn in 2022 geëvalueerd. Hierover is de raad geïnformeerd. Sociale wijkteams gebruiken deze beleidsregels om te bepalen welke zorg passend is voor inwoners. Ook zijn nieuwe aanbestedingseisen opgesteld voor aanbieders over de kwaliteit en gewenste transformatie van zorg. In periodieke contractgesprekken wordt besproken welke verbeteringen aanbieders hierin kunnen aanbrengen. Wij voeren deze gesprekken samen met de regionale inkooporganisatie. De Sociale wijkteams worden ondersteund in de zorgtoewijzing. Door gezamenlijk te kijken naar ontwikkelingen in de zorg, via een verbeterde Zorgmonitor, kunnen patronen en trends worden herkend. Deze Zorgmonitor vormt de basis voor de periodieke bestuursrapportage.

In 2022 hebben de Sociale wijkteams in afstemming met de gemeente Arnhem een aanpassing van de organisatie doorgevoerd. Naast Sociale wijkteams met generalistische wijkcoaches zijn stadsteams ingesteld. De coaches in deze stadsteams werken aan de uitvoering en toewijzing van een aantal specifieke zorgtaken. Er zijn stadsteams op het gebied van Wonen-rollen-vervoer-huishoudelijke ondersteuning, onderwijs; veiligheid en beschermd wonen. Daarnaast is de aansturing van de Sociale wijkteams vereenvoudigd door het aanstellen van één directeur/bestuurder die leiding geeft aan een aantal teamleiders. Inmiddels is gestart met een onderzoek of de personeelsformatie (wijkcoaches) van de stichting sociale wijkteams voldoende is om de opdracht van de gemeente Arnhem uit te voeren. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door Significant in opdracht van de gemeente Arnhem en de sociale wijkteams.

We sturen op kwaliteit en resultaat **(I)**

Per 1 juli 2020 is de nieuwe aanbesteding ingegaan. Daarbij zijn alle ingeschreven aanbieders getoetst aan de hogere kwaliteitseisen met als gevolg dat het aantal gecontracteerde aanbieders sterk is verminderd. In de aanbesteding zijn ook de eisen bij de verschillende zorgvormen verduidelijkt en aangescherpt. Via periodieke contractgesprekken monitoren we of aanbieders hieraan voldoen en zo nodig spreken we hen hierop aan. We blijven kwaliteits- en rechtmatigheidscontroles uitvoeren, zowel door de VGGM (kwaliteit) als door onze afdeling Handhaving. Daarbij werken we niet alleen signaalgestuurd, maar voeren we ook steekproefsgewijze controles uit en analyses van de jaarrekeningen en andere financiële gegevens. In de raadsbrief van 9 november 2021 is uitgebreid gerapporteerd over het intensiveren van het toezicht op de kwaliteit en rechtmatigheid van de Wmo- en jeugdzorg. In de bestuursrapportage is informatie te vinden over de uitgevoerde kwaliteits- en rechtmatigheidsonderzoeken en het totale bedrag aan onrechtmatig gedeclareerde zorg dat wordt teruggevorderd bij aanbieders.

In de afgelopen periode is gewerkt aan het verbeteren van het PGB-beleid (Persoonsgebonden budget). De verbeteringen zijn onder meer doorgevoerd in de informatievoorziening en communicatie, toerusten van de sociale wijkteams en intensiveren van de kwaliteit van de geleverde zorg. We blijven ook aandacht besteden aan de bewustwording en eigen regie van PGB-houders. Ondertussen werkt het Rijk aan de actieagenda PGB. We blijven deze landelijke ontwikkelen volgen.

We vergroten het inzicht of passende zorg wordt ingezet (monitoring) **(I)**

De raad ontvangt periodiek een bestuursrapportage over de ontwikkelingen in het sociale domein. Op wijkniveau is een dashboard beschikbaar waarin we de zorg(kosten) tot op detail kunnen monitoren. Gemeente en Sociale wijkteams werken met deze data (bijvoorbeeld volumes, producten, duur, kosten, aanbieders, zorgpaden en verwijzers) en bekijken of er aanleiding is om maatregelen te nemen. Daarbij wordt ook gekeken naar ontwikkelingen en resultaten in de wijk en de stad.
In 2022 zijn de beleidsregels geëvalueerd en is vanuit verschillende perspectieven bekeken of passende zorg wordt ingezet. Ook is het inwonerservaringsonderzoek uitgevoerd. Over beide onderzoeken is de raad geïnformeerd.

We ontschotten zorgsystemen en verkrijgen toereikend rijksbudget **(I)**

Het Rijk heeft voor de jaren 2021, 2022 en 2023 inmiddels extra middelen toegekend en voor latere jaren wordt verwacht dat het nieuwe kabinet nog extra middelen beschikbaar zal stellen. Ondertussen is in het kader van de hervomingsagenda door het Rijk en VNG gewerkt aan het ontwerpen en toetsen van mogelijk kostenbesparende maatregelen in de jeugdzorg. De rijksmiddelen zullen daarop in de komende jaren worden aangepast.

Het Integraal Zorgakkoord (IZA) is eind 2022 vastgesteld en vraagt inzet van de gemeente. De aanleiding voor het IZA is de toenemende druk op de zorg en het doel van het IZA is om zorgtransformaties in gang te zetten. Vanuit het IZA dienen dit jaar een regiobeeld en een regioplan opgeleverd te worden. Vanuit het IZA krijgt de regio Centraal Gelderland ongeveer € 4 miljoen per jaar via een IZA-SPUK en mag de gemeente met zorgaanbieders aanspraak maken op transformatiemiddelen voor impactvolle zorgtransformaties. Meer informatie over het IZA volgt in het derde kwartaal.

Het nieuwe verdeelmodel voor beschermd wonen is opnieuw met een jaar uitgesteld. Het wetsvoorstel woonplaatsbeginsel (en de daarmee gepaard gaande financiële doordecentralisatie) wordt momenteel door het Rijk voorbereid en het streven is om met ingang van 1 januari 2025 te starten met de invoering van het nieuwe verdeelmodel.

Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij (D)

Er wordt in de participatieketen steeds beter samengewerkt ter ondersteuning van de inwoners die willen werken. Ontwikkeling van de inwoner staat centraal. Waar mogelijk is dit gericht op een stapje verder op de participatieladder en op doorstroom of uitstroom naar een vorm van betaald werk. Met de introductie van de basisbanen is er een extra mogelijkheid gekomen om de stap van activerend werk naar betaald werk te maken. Bij de inwoners waarbij doorstroom of uitstroom niet mogelijk is gaat het om het versterken of stabiliseren van de mate van participatie: meedoen naar vermogen. Er is voldoende passend aanbod.

Een rendementsmeting Activerend Werk (AW) laat zien dat deelnemers van een traject Activerend Werk (zowel nieuwe als die al bezig waren met Activerend Werk) in één jaar tijd gemiddeld 1, 2 trede zijn gestegen op de participatieladder. En van deze groep is 16% begeleid naar een vorm van betaald werk.

In de afgelopen periode is het aantal inwoners dat actief aan de slag is met Activerend Werk aan het dalen. Gezien de huidige krappe arbeidsmarkt zijn er meer kansen op betaald werk. Er wordt actief ingezet om inwoners vanuit Activerend Werktrajecten door te laten stromen naar een vorm van betaald werk. Hiervoor wordt intensief samen gewerkt met diverse organisaties in de participatieketen. Daarnaast wordt er nauw samengewerkt op het

grensvlak Onderwijs en Activerend werk om kwetsbare jongeren de juiste ondersteuning te bieden in hun ontwikkeling naar zelfstandigheid.

Zie de inspanningen benoemd bij het doel 'Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis' **(I)**

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg (A)

Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven (D)

We willen dat kinderen zo veel mogelijk op eigen kracht meedoen aan het dagelijkse leven. Daarvoor hebben zij een goede sociale basis in de buurt nodig waar ze op kunnen terugvallen. Bijvoorbeeld op school, of bij de sport- of cultuurvereniging. Als het netwerk en de sociale basis bij een kind niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, dan zetten wij (tijdelijk) specialistische jeugdzorg in.

Versterken eigen kracht van jeugdigen, sociaal netwerk en inzet algemene voorzieningen **(I)**

- We hebben zes nieuwe matches gemaakt tussen steunouders en vraaggezinnen. Het is lastig om voldoende steunouders te werven. We hebben de samenwerking met de pleegzorgcampagne geïntensiveerd. Dit zorgt naast aandacht voor pleegzorg ook voor meer aandacht voor de werving van steunouders. 15 kinderen maken gebruik van een steungezin. Dit is lager dan de doelstelling. Dit komt omdat we moeilijk steungezinnen kunnen vinden.
- We hebben afspraken over de inzet van Jeugdhulp Binnen Onderwijs (JBO). Deze afspraken zijn opgesteld in afstemming met de Samenwerkingsverbanden voor Primair Onderwijs en Voortgezet Onderwijs. We hebben met het wijkteam richtlijnen opgesteld over de inzet van Jeugdhulp Binnen Onderwijs (inclusief thuiszitters).
- We hebben een regionale werkwijze ontwikkeld om de inzet van jeugdhulp op Lichtenbeek (speciaal onderwijs) efficiënter en effectiever te organiseren. Deze werkwijze is opgesteld in afstemming met Lichtenbeek, Samenwerkingsband voor Primair Onderwijs, zorgaanbieders, de Regiogemeenten en het sociaal wijkteam. Doel van deze werkwijze is om de inzet van JBO efficiënter en effectiever te organiseren, zodat kinderen zich beter kunnen ontwikkelen.
- We hebben een plan van aanpak hoogbegaafden opgesteld met verschillende partners uit het veld en de betrokken ouders.
- De inspanningen die we gepleegd hebben, zijn conform de doelstellingen. We lopen op koers.

Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis (D)

- We hebben in 2023 in de regio Centraal Gelderland een communicatiecampagne georganiseerd voor het Digitaal Scheidingsloket. Het aantal bezoekers van het Digitaal Scheidingsloket is dankzij deze campagne flink gestegen. De stijging van het aantal bezoekers heeft (nog) niet geleid tot een stijgend aantal inwoners dat gebruik heeft gemaakt van de chatfunctie. We onderzoeken of het Digitaal Scheidingsloket een permanente plek kan krijgen bij een welzijnsorganisatie.
- We voorkomen uithuisplaatsingen vaker door de inzet van Team VAV (Vertrouwd, Aanwezig en Veilig) dat snel en flexibel bij kwetsbare gezinnen thuis ingezet kan worden en escalatie helpt te voorkomen. De evaluatie over kalenderjaar 2022 laat zien dat door de inzet van VAV bij 12 nieuwe gezinnen zwaardere vormen van zorg en uithuisplaatsingen worden voorkomen. Het team VAV wordt uitgebreid zodat 25 gezinnen worden geholpen.
- In de afgelopen twee jaar is het aantal jeugdbeschermingsmaatregelen en het aantal jongeren in verblijf licht afgenomen. We boeken resultaat met de maatregelen die de inzet van jeugdbescherming en verblijf moeten voorkomen. Het verbeteren en versnellen van het veiligheidsnetwerk vergt een lange adem. We hebben in het afgelopen half jaar stappen gezet in de samenwerking tussen de jeugdbescherming en de lokale toegang.
- We versnellen en verbeteren het veiligheidsnetwerk: Veilig Thuis, Sociale wijkteams, jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming. Zodat kinderen en hun ouders sneller passend hulpaanbod krijgen om de veiligheid in het gezin te herstellen. De afspraken vanuit de Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming zijn op 1 april 2022 doorgevoerd, waardoor de samenwerking een nieuwe impuls heeft gekregen. We werken aan de inrichting van een toekomststuin voor kind- en gezinsbescherming, waarbij medewerkers van Sociale Wijkteams intensief samenwerken met medewerkers van Veilig Thuis, Jeugdbescherming en Raad voor Kinderbescherming.
- We zetten de doorbraakmethode in om te werken aan een beter perspectief voor gezinnen met complexe, meervoudige problemen in een onveilige situatie. De doorbraakmethode is geborgd binnen de Sociale Wijkteams. We hebben afgesproken dat jaarlijks 40 casussen vanuit de doorbraakmethode worden opgepakt.
- Het Regionaal Expert Team (RET) ondersteunt bij het bepalen en tijdig inzetten van passende jeugdhulp en het aanbieden van ambulante alternatieven voor verblijf. Met dit regionale overleg doen we er alles aan om

uithuisplaatsing te voorkomen en zetten we in op betere uitstroom uit de jeugdzorg. Er is sprake van een lichte daling van het aantal Arnhemse jeugdigen in verblijf. In januari 2022 zaten 470 jeugdigen in verblijf en in maart 2023 455 jeugdigen. We zien deze daling voornamelijk bij pleegzorg en verblijf op terrein. Het RET helpt te bepalen welke zorg noodzakelijk. Het is nog niet altijd gelukt om een passende plek voor de jeugdigen te vinden. Om sneller een passende verblijfsplek voor jeugdigen te organiseren wordt in 2023 de 'Samenwerkende Voordeuren' opgezet waarbij een jeugdige op één plek wordt aangemeld waarna in samenwerking met het RET en zorgaanbieders een verblijfsplek wordt gerealiseerd. Deze ontwikkeling sluit aan bij de Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming en het RET.

- We werven ouders voor pleegzorg en zetten gezinsvormen in als alternatieven voor jeugdhulp met verblijf. In samenwerking met de pleegzorgaanbieders en Steunouder Arnhem is een vernieuwde regionaal pleegzorgcampagne uitgevoerd. Met als doel het werven van meer pleegouders en steunouders, zodat kinderen in onveiligheid zo thuis mogelijk kunnen opgroeien. Niet alleen het werven van nieuwe pleegouders is belangrijk, maar ook het behouden van pleegouders. We organiseren in de week van pleegzorg een aantal activiteiten.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling **(I)**

Zie de toelichting bij deze inspanning binnen het programma Welzijn en Inclusie.

Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk (D)

- In het afgelopen jaar zijn veel inspanningen geleverd om kinderen zo dichtbij huis mogelijk ondersteuning te bieden als zij vastlopen in hun ontwikkeling.
- De doelstelling van het project was het werven en inzetten van de praktijkondersteuner. Deze doelstelling is behaald. Gekeken naar de resultaten zien we dat ten opzichte van 2022 meer kinderen bij de praktijkondersteuner zijn geweest en de ernst van de problematiek toeneemt. 45 procent van de kinderen die bij de praktijkondersteuner kwam, werd verwezen naar specialistische zorg. De rest van de kinderen (55 procent) is geholpen door de praktijkondersteuner of is doorverwezen naar een algemene voorziening. Deze resultaten zijn lager vergeleken met de resultaten in 2022 (75 procent). In het najaar gaan we verder in gesprek met OnzeHuisartsen om te kijken wat de oorzaak is van de daling van het percentage. Daarna is bijsturing wellicht wenselijk.
- De zorgaccounthouder is in februari 2022 gestart met als doel bemiddelen bij de zorgvraag van kinderen op de wachtlijst (behandeling/GGZ), zodat zij sneller kunnen starten met hun zorgtraject. Bemiddelingen waren vrijwel in alle gevallen succesvol: er kon een alternatief worden aangeboden met een kortere wachttijd en in een groot aantal bemiddelingen kon een lichtere vorm van behandeling worden ingezet bij alternatieve aanbieders. Dit heeft tot gevolg dat kinderen die direct hulp nodig hebben deze ook kunnen ontvangen. In 2022 is de wachtlijsten van behandeling/GGZ met 15% gedaald. Dit is conform de doelstelling.
- In februari 2022 hebben we samen met vier zorgaanbieders bijeenkomsten ontwikkeld voor ouders en hun kinderen die op de wachtlijst staan. Tot op heden zijn er vijf aanmeldingen. Eén aanbieder biedt deze groepsbijeenkomsten standaard aan bij de aanmelding van de jeugdigen. We gaan kijken naar een alternatieve oplossing waardoor de groepsbijeenkomsten laagdrempelig worden aangeboden en voor iedere jeugdige toegankelijk is.
- Samen met de wijkteams hebben we een aantal acties ondernomen met als doel inzet van de juiste wet (Jeugdwet, Verlengde Jeugdwet of Wet Langdurige Zorg). We hebben ingezet op deskundigheidsbevordering van de Sociale wijkteams over inzet van de Verlengde Jeugdwet. We kijken of de Verlengde Jeugdwet correct is ingezet door de verwijzers of dat een voorliggende voorziening (WLZ, WMO, Zorgverzekeringswet) van toepassing is. 196 unieke jeugdigen hebben een toewijzing op basis van de verlengde Jeugdwet.

We zorgen voor een wijknetwerk met algemene voorzieningen en zorgaanbod dat aansluit bij de problemen van kinderen en jongeren **(I)**

We hebben de afgelopen 2,5 jaar in vier wijken de pilot Begeleiding Jeugd en Wmo uitgevoerd waarbij wijkcoaches zelf begeleiding boden in plaats van te verwijzen naar gecontracteerde aanbieders in de Wmo en Jeugdzorg. In mei 2023 is deze pilot afgerond. Zo is gebleken dat de meerwaarde van de pilot beperkt is. Eén belangrijke doelstelling van de pilot is dat de begeleiding door wijkcoaches er toe zou leiden dat gecontracteerde zorgaanbieders minder begeleiding zouden hoeven te bieden. Dit resultaat is niet gerealiseerd. Tegelijkertijd blijkt ook dat een belangrijke randvoorwaarde nog niet op orde is om de pilot tot een succes te maken. Passende voorliggende voorzieningen ontbreken, waardoor begeleidingstrajecten niet snel kunnen worden afgesloten. We gaan de komende tijd de positieve ervaringen van de pilot (bijvoorbeeld het dichtbij, in de wijk, bieden van zorg) bestendigen in structureel beleid.

In het najaar starten we in de gebieden De Laar, Elderveld, Elden en Schuytgraaf om laagdrempelige opvoedondersteuning aan ouders aan te bieden en daarnaast te zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten voor ontspanning en het uitwisselen van ervaringen over opvoeden.

Het uitgangspunt blijft om meer wijkgericht te gaan werken. Dit houdt in dat een beperkt aantal 'begeleidingsaanbieders' in de wijken samenwerken en medeverantwoordelijk zijn voor het bieden van de begeleiding in de wijk.

Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk (A)

Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers (D)

Zie de toelichting bij de inspanningen hieronder.

We koppelen zorg(behoeften) aan wonen (I)

In nauwe samenwerking met vier woningbouwcorporaties stromen iedere maand cliënten uit naar een zelfstandige woning. Deze zogenaamde convenantroute is speciaal bedoeld voor cliënten in beschermd wonen of de maatschappelijke opvang, die klaar zijn voor een volgende stap, maar via de reguliere routes niet aan een woning kunnen komen.

De druk op de convenantroute is verder toegenomen doordat cliënten die vanuit intramurale zorg uit wensen te stromen moeilijk via de reguliere routes aan een woning kunnen komen. Naast de aanvragen vanuit beschermd wonen ontvangen we ook aanvragen vanuit de WLZ, ouder-kindhuizen en de instellingen voor jeugdzorg. Vooral deze laatste groep zorgt voor complexe aanvragen omdat er te weinig geschikte woningen zijn. De vraag naar kamerwoningen en goedkope eenpersoonswoningen (zoals studio's) is veel groter dan het aanbod.

Zorggerelateerde woonoverlast wordt minder (I)

Bij het meldpunt woonoverlast kan ook zorggerelateerde overlast worden gemeld. Als er meldingen zijn, worden deze met de betreffende zorgaanbieder besproken om passende maatregelen te treffen.
In 2020 is het casusoverleg 'complexe casuïstiek beschermd wonen' gestart en is een werkwijze afgesproken. Naast de primaire bedoeling, het invullen van de zorg voor mensen met een intensieve en complexe zorgvraag, heeft het meerwaarde voor aanbieders, doordat zij meer onderling afstemmen.
Regelmatig vindt afstemming over zorgoverlast plaats tussen de gemeente, het Zorgkantoor en de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI). Hierbij worden signalen van zorgoverlast gedeeld met het verzoek deze op te pakken om maatregelen te treffen.

Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen (D)

De gemeenten binnen de regio Centraal Gelderland, inclusief Arnhem, sturen samen met de Inkooporganisatie op deze transformatie, waarbij een belangrijke ontwikkelopdracht bij de gecontracteerde zorgaanbieders ligt. De eerste slag hierin is gemaakt met de nieuwe inkoopronde die is ingegaan op 1-7-2020. Met de recente contractverlenging van de aanbieders voor beschermd wonen is een tweede slag gemaakt door diverse verbeteringen in de producten door te voeren. Daarnaast werkt iedere gemeente aan de lokale basisinfrastructuur, zorgt voor voldoende geschikte woningen om de doorstroom mogelijk te maken en stimuleert wooninnovatie: voldoende diversiteit aan woonvoorzieningen die niet locatie-gebonden zijn (wonen-zorg losgekoppeld). In de praktijk is het 'omklappen' van woningen nog niet altijd mogelijk en moet de inwoner bij afschaling verhuizen. Voldoende geschikte woningen en een gevarieerd aanbod in Arnhem en de regio zijn hiervoor noodzakelijk. Dit blijft een belangrijk aandachts- en ontwikkelpunt de komende jaren en is een belangrijk onderdeel van de nieuwe regionale samenwerkingsafspraken.

We ontwikkelen meer preventieve activiteiten (I)

Regionaal (binnen het programma 'Samen aan Zet') is afgesproken dat iedere gemeente in de regio Centraal Gelderland werkt aan het op orde brengen van de lokale basisinfrastructuur. Dat betekent dat we zorgen voor plekken/activiteiten in de buurt waar inwoners die beschermd of begeleid wonen, elkaar kunnen ontmoeten en onderling steun kunnen vinden (zoveel mogelijk verspreid over de stad). We realiseren voldoende aanbod voor een zinvolle daginvulling en zorgen dat de deze doelgroep kan wonen op een passende plek (onder andere door woonafspraken met corporaties). We zorgen voor lokale samenwerking via de ontwikkeling van de wijknetwerken en werken hierbij samen met andere gemeenten, aanbieders, zorgverzekeraars en woningcorporaties. Eén van de huidige activiteiten is de voorziening 'buurtcirkels'. Deze wordt door de Regionale Instelling voor Beschermd Wonen in de regio Arnhem Veluwe Vallei (RIBW AVV) verspreid over de stad aangeboden. Hier kunnen zorgcliënten elkaar ontmoeten en elkaar ondersteunen in de problemen waar zij in het dagelijks leven tegenaan lopen. De gesprekken vinden plaats onder supervisie van een zorgprofessional. Door de buurtcirkels wordt de zelf- en samenredzaamheid vergroot en wordt bijgedragen aan een verantwoorde afschaling van zorg met een verkleinde kans op terugval.

Er zijn regionaal sluitende afspraken Beschermd Thuis **(I)**

Vanaf 1-1-2022 is gestart met de inhoudelijke doordecentralisatie van Beschermd Wonen. Dit houdt in dat alle gemeenten zich volledig gaan inzetten om voor hun eigen inwoners beschermd wonen te bieden. Hiervoor worden regionale samenwerkingsafspraken gemaakt. Dit is onder andere vastgelegd in de Kadernota ‘Samen aan Zet’ (de vervolgkoers op het Transformatieplan). Daarnaast wordt gewerkt aan een regionaal uitvoeringsplan en lokale uitvoeringsplannen.
De financiële doordecentralisatie is echter opnieuw uitgesteld. De verwachting is dat deze met ingang van 1-1-2025 plaatsvindt (invoering van het woonplaatsbeginsel en objectief verdeelmodel). Vanaf dat moment zijn de gemeenten zelf verantwoordelijk voor de eigen inwoners die (nieuw) willen instromen in beschermd wonen en ontvangt elke gemeente de bijbehorende middelen.
Deze verdeling van middelen vindt geleidelijk plaats. Als centrumgemeente Arnhem ontvangen wij nu nog alle middelen maar dat wordt straks verdeeld over de regiogemeenten. Bovendien gaat dat gepaard met een vermindering van het huidig budget. De financiële afspraken met de regiogemeenten voor de komende jaren zijn afgerond. Er wordt toegewerkt naar een convenant waarin afspraken worden vastgelegd over de financiën, de regionale besluitvorming hierover, de toegang, contractering, toezicht, de lokale basisvoorzieningen, monitoring en woonafspraken. Hiermee geven we invulling aan de van rijkswege vastgelegde Norm voor Opdrachtgeverschap voor Beschermd Wonen.

Er is een integrale aanpak voor mensen met verward gedrag **(I)**

In 2021 is bemoeizorg in de gemeente Arnhem uitgebreid. Naast de al bestaande mogelijkheden die de Regionale Instelling voor Beschermd Wonen in de regio Arnhem Veluwe Vallei (RIBW AVV) biedt voor (dreigend) dak- en thuislozen, zijn het Leger des Heils en Siza gestart met bemoeizorg voor een bredere doelgroep. We zijn aan het onderzoeken of we deze vormen van bemoeizorg kunnen samenvoegen tot een breed bemoeizorgteam.
De pilot 'Welkom in je wijk!' is afgerond. De bewustwordingsbijeenkomsten van deze pilot, hadden tot doel stigma van onbegrepen gedrag tegen te gaan en buurtbewoners meer begrip voor psychische kwetsbaarheden te geven. Er zijn weinig mensen bereikt met deze bewustwordingsbijeenkomsten, wellicht mede door de coronacrisis.
De pilot 'Noodbed voor mensen met verward gedrag' is in oktober 2021 van start gegaan. De partners hebben met elkaar afgesproken gedurende 2022 deze pilot door te laten lopen. Eind 2022 is een evaluatie geweest. Daaruit blijkt dat er nauwelijks gebruik is gemaakt van het noodbed. In 2023 is met de partners onderzocht of de pilot in gewijzigde vorm voortgezet kan worden. De pilot heeft nu een meer medisch karakter en is per 15 juni 2023 weer opgestart. De medische noodbedden zijn bij Rijnstate en de sociaal domein noodbedden zijn bij Pro Persona.
Onze bestuurders hebben op landelijk niveau aandacht gevraagd voor de uitvoeringsproblemen die we tegen komen in de Wet zorg en dwang. Met onze partners voeren we overleg om op lokaal en regionaal niveau tot verbeteringen te komen in de uitvoering van deze wet.
Met politie, VGGM, Sociaal wijkteam en de Overlast en Zorgoverleg-coördinatoren en IrisZorg werken we preventiever, door politiemeldingen over verward gedrag (waarbij geen strafbare feiten zijn gepleegd) te laten landen in het sociaal domein. Doordat de meldingen bekend zijn bij zorgpartners, kan zorg worden geïntensiveerd. Waar geen zorg wordt geboden kan onderzocht worden of hier een vraag om ondersteuning ligt.

Er zijn in Arnhem diverse aanpakken en interventies om de problematieken rond onbegrepen gedrag aan te pakken. Ondanks de inspanningen blijven de aantallen meldingen hoog en staat in sommige wijken mede door overlast de leefbaarheid onder druk. Om deze reden werken we met verschillende partijen Zorg en Veiligheid aan een interventieplan personen met verward of onbegrepen gedrag. Doel van het interventieplan is om vanuit de verschillende disciplines te komen tot aanvullende interventies binnen de aanpak voor personen met verward of onbegrepen gedrag.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	65.977	195	66.172
Baten	2.898	-308	2.590
Saldo lasten en baten	-63.079	-503	-63.582
Toevoegingen aan reserves	1.082	4.748	5.830
Onttrekkingen aan reserves	996	6.430	7.426
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-86	1.682	1.596
Prognose resultaat	-63.165	1.179	-61.986

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	195	N					
WMO en sociale wijkteams	195	N	Compensatie MGR	J	S	AR	J
Baten	-308	N					
WMO en sociale wijkteams	610	V	Hogere eigen bijdrage WMO	N	S	AR	J
WMO en sociale wijkteams	-918	N	Lagere eigen bijdrage beschermd wonen	N	S	BR	J
Toevoegingen aan reserves	4.748	N					
WMO en sociale wijkteams	4.346	N	Saldo voordeel WMO	N	I	BR	J
WMO en sociale wijkteams	807	N	Toevoeging resultaat doelgroepenvervoer aan BR WMO en Jeugdzorg	N	I	BR	J
WMO en sociale wijkteams	595	N	Toevoeging resultaat beschermd wonen aan BR WMO en Jeugdzorg	N	I	BR	J
Jeugdzorg	-1.000	V	Vrijval dotatie aan BR Jeugdfonds	N	S	AR	J
Onttrekkingen aan reserves	6.430	V					
Jeugdzorg	3.600	V	Restantnadeel Jeugdzorg	J	S	BR	J
Jeugdzorg	800	V	Pluryn tariefsverhoging	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	730	V	Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	600	V	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	400	V	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	300	V	Verhoging pleegzorgvergoeding	J	S	BR	J

Algemeen

Per onderdeel van de zorgbegroting wordt geprognosticeerd wat de totale kosten 2023 zullen zijn. Hierbij wordt rekening gehouden met verhoogde tarieven en de trends en ontwikkelingen in aantallen cliënten en zorg per cliënt.

Jeugdzorg: stijging tarieven en kosten

Zie toelichting op wijken algemeen.

Wmo-zorg: Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Aanvullende indexatie zorgtarieven
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Wmo-zorg: doelgroepenvervoer
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Beschermd wonen
Zie toelichting op Wijken algemeen.

WMO-zorg: begeleiding- en overige Wmo
Betreft hogere eigen bijdrage WMO en Zorg: Saldo voordeel WMO. Zie hiervoor toelichting op wijken algemeen

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Vrijval dotatie aan BR Jeugdfonds
Actualisatie van de BR Jeugdfonds leidt tot de conclusie dat de begrote dotatie van 3 jaar van € 1 miljoen jaarlijks in beginsel niet noodzakelijk lijkt voor de dekking van de ambities binnen Perspectief op Jeugd. De begrote toevoeging in de jaren 2023, 2024 en 2025 wordt daarom teruggedraaid. Voor dit jaar alsook voor de jaren 2024 en 2025 valt daarmee € 1 miljoen vrij ten gunste van de algemene middelen.

S08 Welzijn en inclusie

Voortgang doelen en inspanningen

Arnhem staat voor een aantal grote uitdagingen die vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid dat onder andere inzet op een sterke sociale basis. Deze uitdagingen zijn bijvoorbeeld een groeiende stad met een grote woonopgave voor onder andere de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, het versterken van de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, het werken aan een inclusieve samenleving en het voorkomen of verlagen van de hoge (jeugd)zorgvraag van inwoners.

Arnhem wil daarom wijken met voldoende voorzieningen, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Het beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote invloed op de kwaliteit van alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om bijvoorbeeld laaggeletterdheid tegen te gaan.

Deze ambities die de gemeenteraad in de begroting heeft vastgesteld, vragen om een stevige sociale basis aan welzijn. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave.

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad (A)

Opvoeden en opgroeien (D)

We werken volgens de principes van de Pedagogische Wijkaanpak aan het gezond- en veilig opgroeien van kinderen- en jongeren. In samenwerking met onze partners in de stad kijken we per wijk waar de prioritering in het jongerenwerk zit. Zij maken, in afstemming met ons, een programma om op die manier de jongeren te bereiken.

Sluitende aanpak ketenpartners voor vroegsignalering (I)

Met het aanbod gezinsprogramma's worden ouders met jonge kinderen ondersteund bij vragen over opvoeden en de (taal)ontwikkeling van hun kind. Dit aanbod is van belang voor vroegsignalering en preventie en leidt toe naar het aanbod peuteropvang dat voor alle kinderen vanaf 2 jaar beschikbaar is.
Ook wordt Veilig In en Om School (VIOS) verder voortgezet. De pedagogische driehoek staat daarin centraal: school, thuis, straat. Om deze verbinding goed te kunnen maken worden jongerenwerkers ook ingezet op school. Door op deze manier te werken zijn de lijnen kort, is de informatievoorziening zo actueel en nauwkeurig als mogelijk en worden signalen vroegtijdig opgepakt. Ook andere partners op jeugd- en jongerenwerk, sport, onderwijs, en jeugd(gezondheids)zorg werken goed samen en kunnen elkaar steeds beter vinden, maar dit blijft om aandacht vragen.

Ontwikkelen van voorliggende voorzieningen (I)

We vinden het belangrijk om passende ondersteuning te leveren aan onze inwoners, zo licht en dichtbij mogelijk. Daarvoor (door)ontwikkelen we aanbod in het kader van afschalen of het voorkomen van zwaardere zorg. Daar speelt vroegsignalering en doorverwijzing een belangrijk rol in. De vorming van wijknetwerken speelt hier een rol in. Hierin trekken we samen op met het programma zorg en wordt deze preventieve aanpak doorontwikkeld.

Maatschappelijke verbindingen (D)

In de eerste helft van 2023 is de Arnhemse Buurthuizenvisie 2022-2032 ‘Buurthuizen, Arnhems Goud!’ aan onze gemeenteraad aangeboden.
Deze visie van de samenwerkende Arnhemse buurthuizen is tot stand gekomen in een vorm van cocreatie van de buurthuizen, gemeente Arnhem en maatschappelijke partners, waarbij de gemeente onder meer een faciliterende rol heeft gespeeld door de procesbegeleider te financieren.

Op basis van deze visie worden stappen gezet om de buurthuizen in Arnhem een duurzame toekomst te geven. Hierin wordt de verbinding gezocht met het op te stellen accommodatiebeleid. Accommodaties, waaronder buurthuizen, maken het mogelijk dat ontmoeting en verbinding in de wijk kan plaatsvinden, doordat daar bijvoorbeeld wordt gesport of dat er activiteiten georganiseerd worden. Echter, ruimtes zijn niet altijd geschikt voor elke activiteit of worden door inwoners gezien als prettige plek. In de afgelopen jaren is de wens ontstaan om integraal te kijken naar het gebruik, beheer en exploitatie van maatschappelijke accommodaties.

In het verlengde hiervan zijn de subsidies in het kader van Ontmoeten en Verbinden in 2023 doorgezet, waardoor diverse buurthuizen en ontmoetingsplekken in Arnhem financieel ondersteund worden. Door deze financiële steun kan ontmoeting in de wijk worden gestimuleerd.

Samen werken in en aan de wijk (I)

We zijn continue in gesprek met de wijk, met partners en bewoners. Dit doen we samen met de wijkmanagers.

Suïcidepreventie (amendement 22A70 Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen) (I)

Vanaf juli 2021 tot 1 juli 2023 maakte Arnhem deel uit van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet). Een stad/regio die deelneemt aan het Actienetwerk doet dat onder regie van 113 Zelfmoordpreventie en met de intentie om het duurzaam een plek te geven. Zoals aangegeven in de raadsbrief van 23 mei, blijven we ook na 1 juli 2023 de aanpak van Supranet volgen. Dat betekent dat we gelijktijdige inzetten op vijf pijlers: publiekscampagne (bespreekbaar maken), risicogroepen benaderen, gatekeepers trainen in het herkennen en bespreekbaar maken, het netwerk versterken en de toegang tot dodelijke middelen beperken. Dit doen we met veel lokale partners en met inzet van ervaringsdeskundigen en naasten. Najaar 2023 is er een publiekscampagne voor de risicogroep jongeren en diverse activiteiten.

Zelf- en samenredzaamheid (D)

In 2023 starten we met het opzetten van wijknetwerken. Deze wijknetwerken dragen bij aan het langer zelfstandig en zelfredzaam thuis blijven wonen. Deze wijknetwerken bieden toegang tot laagdrempelige ondersteuning die zorg op lange termijn voorkomt. Het vormgeven van deze wijknetwerken doen we samen met onze partners in de stad op het gebied van welzijn en zorg.

Ondersteuning mantelzorgers (I)

Op 1 maart 2023 is het ‘Arnhems jaar van de Mantelzorg’ van start gegaan, op het 25 jarig jubileum van MVT (Mantelzorg Vrijwillige Thuishulp). Op communicatievlak is dit jaar sterk ingezet om het belang van mantelzorgers te benadrukken en in te zetten op een mantelzorgvriendelijk klimaat in Arnhem. Er vinden diverse evenementen en gesprekken plaats die de basis vormen van het jaar van de mantelzorg. Begin 2023 is de gemeenteraad hiervan op de hoogte gebracht tijdens een politieke avond.

Samenhangend ouderenbeleid (I)

Binnen ons ouderenbeleid zetten we in op twee sporen: samenhangend ouderenbeleid en een dementievriendelijk Arnhem. In het proces hieromtrent gaat de raad, middels een rondetafelgesprek, in gesprek met belanghebbenden in Arnhem om door te praten over deze twee sporen. We zien dit als waardevolle input voor het te ontwikkelen beleid. Het beleid wordt participatief ontwikkeld met de verwachting dit in het eerste kwartaal van 2024 op te leveren.

Zo zijn we met diverse belanghebbenden in gesprek om in beeld te krijgen welke maatschappelijke uitdagingen op het gebied van de vergrijzing op ons afkomen. Zo zijn we met het Sportbedrijf Arnhem aan het onderzoeken hoe we bewegen voor ouderen verder kunnen stimuleren. Met Rozet zijn we in gesprek om te bekijken hoe cultuur kan bijdragen aan deze vraagstukken. Uiteraard zijn we ook met partners in gesprek zoals SWOA die hierin zijn gespecialiseerd.

Met andere organisaties, waaronder het Openluchtmuseum Arnhem, onderzoeken we of we kunnen samenwerken in onze ambitie om dementievriendelijk te worden. In het kader van deze ambitie hebben we

inmiddels een GGD scan afgerond, waarmee we op korte termijn inzichtelijk kunnen maken waar we als Arnhem staan en wat er voor nodig is om onze ambitie te verwezenlijken.

Duurzame inburgering (D)

In Arnhem streven we ernaar dat de nieuwkomer zich vanaf dag één thuis voelt en mee kan doen in de stad, zodat ze sneller een bijdrage kunnen leveren aan de samenleving en eerder een zelfstandig bestaan kunnen opbouwen.

Nieuwkomers doen mee (I)

Voor de nieuwe wet inburgering is de focus dat taal en participatie, het liefst, worden gecombineerd om een snelle integratie in de Nederlandse samenleving mogelijk te maken. Taal- en participatie aanbieders passen hun aanbod aan daar waar het nodig is, op basis van de ervaringen die zij opdoen. Denk hierbij aan het uitbreiden van het netwerk van werkgevers om vrijwilligerswerk en het liefst betaald werk mogelijk te kunnen maken. Vóór de koppeling met gemeente Arnhem heeft COA de wettelijke taak voor de voorinburgering. Hiermee hebben wij afspraken gemaakt. Nadat de nieuwkomer is gekoppeld aan gemeente Arnhem nemen wij de regie over en is de regisseur inburgering het aanspreekpunt. Hiernaast zetten wij ook in op activiteiten die door asielzoekers en statushouders al vanaf het AZC gevolgd kunnen worden, zodat nieuwkomers vanaf dag één kunnen meedoen. Denk hierbij aan de meedoenbalies, aanbod fiets- en zwemlessen en creëren van een ontmoetingsplek.

Nieuwkomers voelen zich thuis (I)

Nieuwkomers staan centraal in de gemeentelijke aanpak. Zodra een statushouder aan de gemeente Arnhem wordt gekoppeld, krijgt deze statushouder een regisseur Inburgering toegewezen. Er wordt, vaak al in het AZC, een kennismakingsgesprek gevoerd. Indien mogelijk wordt de brede intake afgenomen op 13 leefgebieden. Hierdoor krijgen wij een goed beeld van de statushouder en wordt er samen met de statushouder een persoonlijk inburgeringsplan (PIP) opgesteld. Aan de hand van dit plan wordt de best passende leerroute, zorg en ondersteuning ingezet. De regisseurs Inburgering spreken zelf meerdere talen en zijn vaak ervaringsdeskundigen. Zij fungeren als cultuurtolken. Via een cultuursensitieve benadering wordt er, samen met de nieuwkomer, een persoonlijk inburgeringsplan (PIP) opgesteld. Samen beslissen is hierin van belang. De keten is inzichtelijk voor de nieuwkomers, waardoor zij de weg sneller weten te vinden in de Nederlandse samenleving. Wij breiden de keten uit als hier behoefte naar is en verstevigen de samenwerking in de keten door onder andere bijeenkomsten te organiseren.

Een passend vangnet (D)

Deze doelstelling ligt gedeeltelijk op koers, want de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen loopt vertraging op. Een van de oorzaken daarvan is de wooncrisis.

We streven ernaar dat niemand op straat hoeft te slapen of in een onveilige thuissituatie hoeft te leven. Preventie en nazorg hebben structureel de aandacht. Hierop wordt ingezet door onder meer het intensiveren van de ketensamenwerking, de inzet van ervaringsdeskundigen en het bieden van (ambulante) begeleiding voor iedereen die opvang behoeft.
Voor de resultaten op de inzet van de transitie van maatschappelijke opvang naar wonen, zie hieronder de inspanning 'Aanpak terugdringing dakloosheid'.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling (I)

De drie thema's die centraal staan liggen allemaal op koers:
- meer inzetten op vroegsignalering en preventie van huiselijk geweld;
- huiselijk geweld stoppen en duurzaam oplossen;
- aandacht voor specifieke doelgroepen.

Afgelopen half jaar hebben we ingezet op het bereiken van professionals via de leersessies huiselijk geweld en op deskundigheidsbevordering door middel van de subsidieregeling preventie huiselijk geweld en kindermishandeling, welke we onlangs hebben aangepast. We zijn aan het onderzoeken hoe we burgers meer en beter kunnen informeren over signalen van huiselijk geweld en wat daarmee gedaan kan/ moet worden gedaan. Daarnaast hebben we onze nieuwsbrief geëvalueerd om meer aansluiting te zoeken op de kennisbehoeften van professionals. We zijn bezig met de herijking van onze regiovisie in samenwerking met de regiogemeenten. We nemen actief deel aan de ontwikkelingen toekomstscenario Kind en Gezinsbescherming; een 0-100 aanpak voor alle gezinssamenstellingen die te maken hebben met een vorm van huiselijk geweld of problemen op meerdere levensgebieden. En werken nauw samen met partijen die aandacht hebben voor bijzondere doelgroepen zoals slachtoffers van schadelijke praktijken, personen met een licht verstandelijke beperkingen of (dementerende) ouderen en hun mantelzorgers.

We ondersteunen de doorontwikkeling van de Multidisciplinaire Aanpak (MDA++) en beschrijven wat we goed doen en waar we nog verbetering behoeven. In MDA++ werken we aan het duurzaam stoppen van huiselijk geweld/ kindermishandeling. De tweede helft van dit jaar gaan we hiermee verder en sorteren we voor op 2024.

Versterken ketensamenwerking OGGz-partners **(I)**

De keten neemt de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het realiseren van een passend vangnet. Met de voorziening het daklozenloket wordt de ketensamenwerking nog meer versterkt. Professionals treffen elkaar en leren elkaar beter kennen, waarmee integraal werken nog meer bevorderd wordt. Met ingang van juni 2023 worden periodiek werksessies voor alle betrokken partijen georganiseerd met als doel kennismaking, kennisdeling en samenwerking.

Aanpak terugdringing dakloosheid **(I)**

Algemeen
In december 2022 is door VWS het Nationaal Actieplan Dakloosheid: Eerst een Thuis gelanceerd. Dit plan is een doorontwikkeling van de landelijke brede aanpak 'terugdringen dakloosheid'. De ambitie is dat in 2030 dakloosheid is beëindigd en iedereen een thuis heeft. De regio Centraal Gelderland committeert zich aan de uitgangspunten van dit plan. In de afgelopen periode is dit thema regionaal aan de orde geweest in de bestaande overlegstructuren Beschermd Wonen/Beschermd Thuis en is er een werksessie voor alle partners en regiogemeenten georganiseerd. Op deze wijze wordt beoogd om dit jaar te komen tot een regionaal uitvoeringsplan voor de komende jaren.

In de afgelopen periode is de inzet op het terugdringen van dakloosheid langs de drie sporen onverminderd gecontinueerd:

- Preventie (het voorkomen van dakloosheid)

In samenwerking met Armoede en Schulden, Werk en Inkomen en Zorg (voorkomen uitval) wordt onverminderd ingezet op preventie. De regelruimte wordt maximaal benut, waaronder het niet meer toepassen van de kostendelersnorm in de Participatiewet en de vier weken zoektermijn voor jongeren. Daarnaast wordt ingezet op het voorkomen van huisuitzettingen en vroegsignalering.
Het daklozenloket wordt continue doorontwikkeld, zo is het multidisciplinair team aan het loket eerder uitgebreid met bemensing vanuit het Sociaal Wijkteam en draait nu ook stichting Barka mee. Dit om de hulp en ondersteuning aan dakloze kwetsbare EU-burgers te intensiveren. Nieuw is ook dat besloten is om het wekelijks verpleegkundig spreekuur van de GGD op het loket te laten plaatsvinden. Het loket is een voorziening met een preventieve werking, waarbij (dreigend) dakloze mensen laagdrempelig, snel en persoonlijk geholpen.
Verder heeft de regio Centraal Gelderland besloten om deel te nemen aan de preventiescanner Dakloosheid. Met deelname aan deze preventiescanner krijgen we in beeld waar we als regio, maar ook als gemeente individueel staan als het gaat om onze inzet op het voorkomen van dakloosheid.

- Vernieuwing van de opvang

De vernieuwing van de opvang is reeds gerealiseerd, waarmee ook een sluitend gedifferentieerd aanbod is ontstaan. De afbouw van de capaciteit heeft nog niet kunnen plaatsvinden. De belangrijkste redenen hiervoor zijn:

1. Onvoldoende woonplekken beschikbaar door krapte op de woningmarkt;
2. de instroom van de Maatschappelijke opvang blijft doorlopen, echter stagneert door- en uitstroom;
3. steeds meer dakloze personen met 'zwaardere' psychische problematiek en;
4. een toename van dakloze kwetsbare EU-burgers.

Als gevolg van deze ontwikkelingen is de druk op de opvangcapaciteit in het afgelopen jaar toegenomen. Om deze reden is er sprake van een (tijdelijke) uitbreiding van de opvang.

- Zelfstandig wonen (eventueel met begeleiding)

De beweging van opvang naar wonen is in 2021 verbonden met de brede gemeentelijke huisvestingsopgave 'Voldoende huisvesting voor aandachtsgroepen' en opgenomen in de onlangs vastgestelde nota Wonen & Zorg, waarbij duidelijk is dat de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen vertraging oploopt. Een van de oorzaken daarvan is de wooncrisis.

Specifiek voor dakloze jongeren zijn de mogelijkheden van een pilot bouwdepot verkend en wordt onderzocht of en hoe dit uitgevoerd kan worden.

Inclusief Arnhem (D)

Het programma Inclusief Arnhem werkt sinds 2020 met vijf focuspunten:
1. voorkomen en tegengaan van discriminatie;
2. positie inwoners met een beperking versterken;
3. diversiteit in organisaties;
4. inclusieve gemeentelijke organisatie;
5. inclusieve gemeentelijke communicatie.

Op de vijf focuspunten zijn veel inspanningen verricht en die liggen grotendeels op koers, zie daarvoor de toelichting bij de focuspunten. Voor het kunnen beantwoorden van de vraag of we de gestelde doelen van het programma halen, stellen we in 2023 en de eerste helft van 2024 de effectindicatoren vast. Deze indicatoren nemen we op in de begroting van 2025.

Het uitvoeringsplan Inclusief Arnhem 2020-2022 is voor het programma en de vijf focuspunten nog een prima kader voor onze inzet op inclusie en diversiteit. Actualisatie van dat plan schuiven we vooralsnog op. We richten ons dit jaar en ook in 2024 op het uitvoeren van de plannen voor de verschillende focuspunten en het monitoren van de voortgang. Als te zijner tijd blijkt dat evaluatie en actualisatie van het kader nodig is dan geven we daar invulling aan. We volgen dit jaarlijks in de Turap en de Begroting.

Voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme (I)

Het uitvoeringsplan Vrij zijn in Arnhem is de basis voor de acties die we in gang hebben gezet. Dit doen we op verschillende domeinen, zoals wonen, onderwijs, sport, welzijn en zorg. In de stad doen we dit in samenwerking met partners zoals COC, Vizier, InDifferent en het Comité 30 juni/1juli. In 2023 zijn we begonnen met de aanpak ‘Arnhem tegen Racisme’ (zie daarvoor raadsbrief ‘Stand van zaken Arnhem tegen Racisme’ van 9 mei 2023). In de week van 20 tot en met 24 maart 2023 is de eerste Arnhemse Week tegen Racisme uitgevoerd. Er zijn diverse activiteiten georganiseerd om stil te staan bij de Internationale Dag tegen Racisme (21 maart). De subsidieregeling ‘herdenkingsjaar slavernijverleden en antiracisme’ is opengesteld. De werkgroep ‘Arnhem tegen Racisme’ is gestart en we geven een kennisimpuls aan professionals over sub-thema’s van racisme. De vele activiteiten rondom de herdenking en viering van Keti Koti en de inleiding van het herdenkingsjaar afschaffing slavernij hebben op grote aandacht van Arnhemmers kunnen rekenen.
De gemeente heeft in het kader van het herdenkingsjaar het Comité 30 juni/1 juli en de werkgroep Keti Koti op het vlak van projectmanagement en communicatie ondersteund. Het onderzoek naar de sporen van Slavernijverleden loopt en wordt in maart 2024 opgeleverd.

Bestendigen regenboogaanpak (I)

De nieuwe regenboogagenda, die we samen met de betrokken partners in de stad opstellen, volgt in het najaar.

Met InDifferent zijn meerdere gesprekken geweest over de ‘InDifferent-netwerken’. InDifferent voert diverse activiteiten uit op verschillende VO-scholen en bindt veel vrijwilligers aan zich die bereid zijn daaraan een bijdrage te leveren. Het lukt (nog) niet altijd om duurzame netwerken en relaties op te bouwen met scholen. Dit heeft soms te maken met de druk die scholen ervaren waardoor ze geen tijd hebben voor ‘extra’ programma’s naast het curriculum. Ook zijn er scholen die aangeven dat ze al erg inclusief zijn en daarom geen behoefte hebben aan het programma. Een andere reden is dat sommige scholen geen middelen kunnen vrijmaken voor extra inzet op het bevorderen van inclusie. Het goede nieuws is dat het netwerk van de scholen waar Indifferent mee samenwerkt, gestaag groeit.
Samen met de collega's van de afdeling onderwijs wordt er in het najaar een strategie opgesteld om de VO-scholen nog beter te betrekken bij de Indifferent-netwerken. In dit plan worden haalbare ambities voor het betrekken van VO en MBO scholen bij de Indifferent- netwerken opgenomen.

De organisatie van de ‘Liberation pride’ heeft zich teruggetrokken en is niet meer actief. De regenboogpartners zijn in overleg om in de toekomst een pride te organiseren met een eigen Arnhems karakter.

Positie inwoners met een beperking versterken (I)

Het uitvoeringsplan VN-verdrag Handicap is de basis voor de acties en activiteiten die we inzetten op dit focuspunt. Dit doen we op een reeks aan domeinen, zoals openbare ruimte, vastgoed, burgerzaken, onderwijs en zorg. Het principe ‘niets over ons, zonder ons’ is hierbij leidend. We werken samen met het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg) en Bijzonder in Arnhem. Bewustwording vergroten over de positie van inwoners met een beperking binnen de gemeentelijke organisatie en het onderdeel maken van andere opgaves vormt een rode draad door de inspanningen. Zo hebben we bijvoorbeeld het volgende gerealiseerd of gepland voor komend najaar:

- In januari was de bijeenkomst toegankelijke evenementen voor Arnhemse evenementenorganisatoren. De koplopersgroep van evenementenorganisatoren deelde ervaringen en inzichten die ze hebben opgedaan met het werken aan toegankelijkheid en het inzetten van ervaringsdeskundigheid;
- Het eerste deel van de hoofdlooproute van Malburgen is toegankelijk opgeleverd;

- De organisatie Bijzonder in Arnhem heeft in opdracht van de gemeente verschillende organisaties die activiteiten voor kinderen organiseren geadviseerd hoe ze deze activiteiten zo kunnen opzetten dat alle kinderen mee kunnen doen. Dit leidt tot een toegankelijker programma van zomeractiviteiten voor alle kinderen.
- Najaar 2023 organiseert Bijzonder in Arnhem in opdracht van de gemeente een bijeenkomst voor diverse organisaties over toegankelijke en inclusieve activiteiten voor kinderen volgend op de bijeenkomst van 2022 ('Iedereen doet mee').
- Uitwerken van een plan voor de realisatie van de 24 speeltuinen in samenspraak met onder andere het Apcg en Bijzonder in Arnhem. Bouwspeelplaats de Leuke Linde werkt met ondersteuning van de gemeente aan een plan voor het toegankelijk en inclusief maken van de bouwspeelplaats. Dit najaar wordt er een nieuw ontwerp gemaakt, samen met ouders en kinderen met en zonder een beperking.

Naast het uitvoeringsplan, spelen we ook in op nieuwe ontwikkelen en signalen van ervaringsdeskundigen. Op een aantal onderdelen (twee van de elf domeinen) van het uitvoeringsplan is meer tijd en inzet nodig dan voorzien, waardoor merkbare resultaten voor inwoners op die onderdelen voorlopig nog achterblijven.

Diversiteit in organisaties **(I)**

Onder dit focuspunt valt het netwerk ‘Diversiteitsreis’ en onze inzet richting verbonden partijen en subsidie- en inkooprelaties.

Voor het netwerk de ‘Diversiteitsreis’ zijn in de eerste helft van 2023 twee bijeenkomsten geweest en volgen er na de zomer nog twee. Negen nieuwe organisaties hebben zich aangesloten, waaronder een partnerorganisatie (InDifferent) en diverse verbonden partijen en subsidierelaties.

Met het oog op verdere professionalisering van het netwerk Diversiteitsreis is een verkenning gestart naar de mogelijke uitwisseling met het netwerk ‘Samen voor een Baan’. Een netwerk dat zich richt op inclusief werkgeverschap en meer werk voor mensen met een beperking/afstand tot de arbeidsmarkt.

In de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023, staat wat we van verbonden partijen en subsidie- en inkooprelaties vragen qua inzet op een inclusieve en diverse organisatie en dienstverlening. In 2023 richten we ons op alle verbonden partijen en een aantal grote subsidiepartners. Deze partijen krijgen daarbij het aanbod deel te nemen aan het netwerk de ‘Diversteitsreis’ en dat heeft zoals hiervoor aangegeven geleid tot diverse aanmeldingen.

Inclusieve gemeentelijke organisatie **(I)**

In 2023 zijn we verdergegaan met de acties en inspanningen die in het Uitvoeringsplan Inclusieve en Diverse Gemeentelijke Organisatie zijn opgenomen. De volgende voortgang kunnen we melden:

- In het voorjaar is een informele themasessie met raadsleden geweest, waarin is gedeeld wat goed gaat en waar de dilemma’s liggen. Hier is het gesprek over gevoerd en zijn inzichten gedeeld en opgehaald;
- Alle clusters hebben een eerste versie clusteractieplan Diversiteit & Inclusie geschreven. Deze plannen hebben nog verdere uitwerking, verdieping en uitvoering nodig;
- Binnen een aantal clusters zijn bewustwordingssessies voor de managementteams georganiseerd;
- Gender: de verdeling van mannen en vrouwen binnen de gemeentelijke organisatie is nog steeds goed in evenwicht. Het is iets verschoven ten opzichte van 2022.
    - 2023: 55% vrouwen en 45% mannen (peildatum 31-08-2023).
      2022: 54% vrouwen en 46% mannen (peildatum 1-1-2022)

  In de strategische top is de verdeling:
    - 2023: 56,25% vrouwen en 44% mannen (peildatum 1-8-2023)
      2022: 55,6% mannen en 44,4% vrouwen (peildatum 1-1-2022)
- Leeftijd: we zien hier een lichte verjonging. Gemiddelde leeftijd is 48 ten opzichte van 49 vorig jaar;
- Het verzorgen van trainingen voor meer bewustwording op (onbewuste) vooroordelen. Zo hebben de teams Leefomgeving en de afdeling communicatie trainingen gehad en onze partner de Sociale Wijkteams Arnhem;
- We hebben een ‘onboardingsprogramma’ opgezet, waarvan diversiteit & inclusie een vast onderdeel is in de vorm van een training om ook nieuwe medewerkers hierover bewust te maken;
- Inclusief leiderschap: er zijn twee bijeenkomsten georganiseerd waarbij gewerkt is aan verbinding, bespreken van patronen en verkennen van leiderschapsrol in Arnhem.
- Inclusie: De NIM is medio 2023 uitgezet. Eerste resultaten verwachten we najaar 2023;
- De wervings- en selectieprocedures worden nog steeds oordeelvrij uitgevoerd;
- De doelstellingen op de Wet Banenafspraak lopen kwantitatief op koers wel willen we een kwaliteitsslag maken;
- Bewustwording: er zijn diverse activiteiten en campagnes georganiseerd tijdens onder andere de Diversiteitsweek, de Week tegen racisme en discriminatie en het personeelsevent ‘Arnhem Viert’;
- Inclusieve interne communicatie: we hebben dit jaar intern online aandacht besteed aan feestdagen van diverse religies. Daarnaast is er een handreiking inclusief communiceren ontwikkeld voor medewerkers.

Afwijkingen:

- We hebben de eerste helft van het jaar volop gewerkt aan de voorbereidingen van de start van de gemeentepool. De werving van de eerste lichting deelnemers start in de tweede helft van 2023. We hebben de start verplaatst van het voorjaar naar het najaar omdat we de randvoorwaarden en begeleiding voor de kandidaten vanaf het begin op een goed niveau willen hebben om direct een succesvolle uitstraling rond de gemeentepool te krijgen;
- We kunnen geen voortgang geven op de kwantitatieve doelstellingen van de culturele diversiteit van 2022. Het CBS heeft medio 2022 de definitie ‘westers’ en ‘niet-westers’ gewijzigd en heeft ook een herindeling van de data gemaakt naar ‘Nederland, Europa, buiten Europa’. Hierdoor kunnen we de doelstelling niet meten, zoals we dat eerder deden via de CBS-Barometer, omdat deze was gebaseerd op de oude indeling en data (westers en niet-westers);
- Een aantal inspanningen uit het uitvoeringsplan kost meer tijd en/of capaciteit dan ingeschat. Het gaat bijvoorbeeld om vrijwillige uitstroomgesprekken, fysieke toegankelijkheid, inclusief doorstroom- en promotiebeleid, medewerkersnetwerk, vertrouwenspersonen, leren en ontwikkelen. We gaan verkennen hoe we deze inspanningen verder kunnen brengen.

Inclusieve gemeentelijke communicatie **(I)**

Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken daar op drie manieren aan:

Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps
We werken aan het verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps. We pasten huisstijlsjablonen aan en trainden collega’s. Onze websites zijn toegankelijker geworden, maar hebben nog niet allemaal het gewenste niveau. Er komt een nieuwe gemeentelijke website waarbij de toegankelijkheid meteen goed is geregeld. Dat doen we samen met (vertegenwoordigers van) de doelgroep. Om het onderwerp te borgen is geregeld dat website-eigenaren rapporteren hoe het staat met de digitale toegankelijkheid én wordt bij iedere wens voor een nieuwe website of app meteen naar de toegankelijkheid gekeken. Ten slotte gaan we dit jaar nog binnen de afdeling Communicatie tijdelijk het takenpakket beleggen voor toezicht, controle en advisering op digitale toegankelijkheid van websites en apps.

Schrijven in begrijpelijke taal
Met het Project Direct Duidelijk (gestart in 2021) stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1 (de training wordt inmiddels ook via het interne Leerplein aangeboden), door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers. Daarnaast voeren we proeven uit met beeldbrieven en een digitale taaltool.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega’s met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen.
We investeerden en investeren in deskundigheidsbevordering van de gemeentelijke communicatieprofessionals en bewustwording bij andere collega’s. We hebben een handreiking inclusief woord- en beeldgebruik, een kalender met voor het thema inclusie belangrijke (feest)dagen waar we als gemeente aandacht aan besteden. En we formuleerden beleid voor het schriftelijk communiceren in meerdere talen. Bij de nieuwe aanbesteding voor vormgevingsbureaus, is nadrukkelijk stilgestaan bij het belang van inclusie en toegankelijkheid.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	52.783	1.983	54.766
Baten	22.854	6	22.860
Saldo lasten en baten	-29.929	-1.977	-31.906
Toevoegingen aan reserves	1.708	0	1.708
Onttrekkingen aan reserves	3.618	250	3.868
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.910	250	2.160
Prognose resultaat	-28.019	-1.727	-29.746

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	1.983	N					
Welzijn	1.203	N	DU actieplan dakloosheid	N	I	AR	J
Welzijn	250	N	Opvang dakloze EU-burgers (motie)	N	S	BR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	200	N	DU leerlingenvervoer Oekraïne	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	145	N	DU Maatschappelijke begeleiding	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	130	N	DU Taal Oekraïne	N	I	AR	J
Sport	21	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Welzijn	20	N	DU Voorschoolse educatie	N	S	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	12	N	DU Einde lening inburgeringsplichtigen	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	2	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J
Baten	6	V					
Welzijn	6	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	250	V					
Jeugdzorg	250	V	Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	N	S	BR	J

Decentralisatie-uitkering (DU) actieplan dakloosheid
Arnhem ontvangt in 2023 € 1,2 miljoen ter dekking van de kosten in 2023 en 2024 voor het voorkomen van dakloosheid en het realiseren van woonplekken met passende ondersteuning voor (dreigend) dakloze jongeren en volwassenen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Welzijn en inclusie.

Opvang dakloze EU-burgers (motie)
Bij de vaststelling van de Perspectiefnota is een motie aangenomen voor de opvang van dakloze niet-rechthebbende EU-burgers (23M41). Gevraagd is om met een voorstel te komen om opvangplaatsen te realiseren en dit zo spoedig mogelijk te realiseren. Vooruitlopend daarop is een bedrag van € 250.000 vanuit de BR WMO en Jeugdzorg gereserveerd voor het realiseren van deze opvang. Dit is zichtbaar op programma S07 Zorg.

Decentralisatie-uitkering (DU) Maatschappelijke begeleiding
Arnhem ontvangt in 2023 € 145.000 voor de maatschappelijke begeleiding van inburgeringsplichtige asielmigranten en hun gezinsleden. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Decentralisatie-uitkering (DU) leerlingenvervoer Oekraïne en DU taal Oekraïne
Arnhem ontvangt in 2023 € 130.000 voor dekking van de kosten voor het leren van de Nederlandse taal aan Oekraïners en € 200.000 voor het leerlingenvervoer aan leerlingen uit Oekraïne. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De

bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Decentralisatie-uitkering (DU) Voorschoolse voorziening peuters
In Arnhem willen we alle peuters met 2 jaar in beeld hebben en een passende plek bieden op de peuteropvang. Wanneer ouders geen recht op kinderopvangtoeslag hebben wordt er gezocht naar een oplossing en betekent dit veelal een door de gemeente gesubsidieerde plek. Jonge kinderen met een achterstand in ontwikkeling en met een ondersteuningsbehoefte krijgen ook een passende plek op de gesubsidieerde peuteropvang. Het aantal peuters met een extra ondersteuningsvraag neemt nog steeds toe, waarvoor deze ontvangen middelen ingezet kunnen worden.

Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Decentralisatie-uitkering (DU) Einde lening inburgeringsplichtigen
In 2023 ontvangt Arnhem € 12.000 om inburgeraars die nog steeds inburgeringsplichtig zijn, maar waarvan de lening voor inburgering (vrijwel) is uitgeput, hulp en begeleiding te kunnen bieden. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op Wijken algemeen.

S09 Gezondheid en sport

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers gezonder en fitter (A)

Gezonde levensstijl (D)

Een goede gezondheid vormt de basis voor een gelukkig leven en is daarmee ook de basis voor deelname van inwoners aan onze samenleving. Alle Arnhemmers moeten gelijke kansen krijgen om hun gezondheidspotentieel optimaal te benutten. Een gezonde leefstijl en een goed ingerichte woonomgeving, met oog voor gezondheid en bewegen, zijn daarvoor belangrijke voorwaarden. Dit is de kern van het plan 'Gezond en Fit; Aanpak voor een gezonde leefstijl in Arnhem' (mei 2020) waarin we als gemeente onze ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers presenteren. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar die inwoners voor wie een goede gezondheid niet vanzelfsprekend is. Dit sluit aan bij de Arnhem-Oost-aanpak.

Achter een verminderde gezondheid van inwoners gaan vaak problemen schuil die zich manifesteren buiten het gezondheidsdomein. Armoede en schulden, problemen rondom huisvesting, een lage opleiding, werkloosheid en ook de kwaliteit en inrichting van de woonomgeving kunnen van invloed zijn op de gezondheid. Dit vraagt om een aanpak die beleidsdomeinen overstijgt. Om die reden betrekken we bij onze plannen diverse partijen in de stad: beheerders openbare ruimte, zorginstellingen, het Sportbedrijf en sportaanbieders, wijkteams, onderwijs en het bedrijfsleven.

We sluiten aan bij het Nationaal Preventieakkoord en het Nationaal Sportakkoord II (2023) en kiezen ervoor te investeren in preventieve maatregelen, ook omdat dit op lange termijn ertoe kan bijdragen dat minder inwoners gebruik (moeten) maken van zorg. We bouwen voort op de stappen die in het verleden al zijn gezet en continueren de interventies op het vlak van bewegen en publieke gezondheid die effectief zijn gebleken.

We herijken het Arnhems Lokaal Sportakkoord waarmee we inzetten op samenwerking met betrokken partijen om bewegen te stimuleren voor alle Arnhemmers. De uitvoering loopt door in de komende jaren. We sluiten aan bij het GALA (Gezond en Actief Leven Akkoord) en het IZA. We geven invulling aan de extra (financiële) mogelijkheden die deze akkoorden ons bieden op het gebied van valpreventie, gezonde leefomgeving en combinatiefunctionarissen.

Daarnaast blijven we inzetten op Urban Sports. Breder dan voor de doelgroep die Urban Sport interessant vindt (10-30 jaar), zetten we in op het beter benutten van de openbare ruimte voor bewegen.
De komende jaren vervangen we gefaseerd de oude, met SBR- (autobanden)infill, kunstgrasvelden voor duurzamere en milieuvriendelijkere alternatieven. De manier waarop dit het beste uitgevoerd kan worden wordt onderzocht. De technologische ontwikkelingen op dit vlak gaan snel, waardoor we waarschijnlijk met verschillende pilots (organisch materiaal, infill-loze velden) gaan werken.

Kinderen hebben rond en na hun geboorte een kansrijke start (I)

Het werken aan meer kansengelijkheid voor onze allerjongste Arnhemse kinderen vraagt om een integrale en structurele aanpak. Daarom is op 6 maart 2023 door zo'n 15 partners uit de geboortezorg, het sociale domein en de gemeente Arnhem een intentieverklaring Kansrijke Start getekend. Hierin verklaren deze partijen dat zij zich gezamenlijk zullen inspannen om meer Arnhemse kinderen een kansrijke start te bieden. In 2023 geven we samen met deze netwerkpartners uitvoering aan de thema's uit de uitvoeringsagenda Kansrijke Start 2023: het beter signaleren van kwetsbare (aanstaande) ouders, het inzichtelijk en toegankelijk maken van het zorglandschap, het ontwikkelen van een MDO, ouders beter voorbereiden op het ouderschap en het verbeteren van de samenwerking in het netwerk. Intussen hebben in 2023 twee netwerkbijeenkomsten plaatsgevonden. Deze bijeenkomsten zijn waardevolle momenten voor professionals om kennis op te halen en te delen en elkaar beter te leren kennen. Elkaar kennen is een belangrijke voorwaarde om goed met elkaar samen te werken en de zorg rondom 'kwetsbare' gezinnen goed te organiseren. Door acute uitval van de projectleider starten de werkgroepen die aan de thema's uit de uitvoeringsagenda werken helaas pas na de zomer op. Intussen is een nieuwe interim projectleider aangesteld. Vanaf dit najaar wordt alle jeugdgezondheidszorg voor de jongste doelgroep 0 tot 4 jaar weer uitgevoerd conform het 'oude' uitvoeringsniveau van voor de afschaling in 2022. Dit betekent dat de jeugdgezondheidszorg (JGZ) weer volledig inzetbaar is voor Kansrijke Start.

Minder inwoners hebben overgewicht **(I)**

Het programma GO! draait volledig in de vijf Arnhem-Oost wijken. Steeds meer kinderen nemen deel aan dit programma en worden samen met het gezin begeleid naar een gezondere leefstijl. In 2022 volgen 98 kinderen het programma GO!. Het streven is dat er in 2023 minimaal 20 kinderen per wijk deelnemen aan GO!, wat neerkomt op minimaal 100 kinderen.

Het programma JOGG draait op volle toeren. Steeds meer sportkantines worden gezond en alle basisscholen in de Arnhem-Oost wijken worden voorzien van schoolfruit voor alle leerlingen. Het aanbod van voedingseducatie op scholen is uitgebreid. De gratis e-learning 'Basiskennis Schijf van Vijf' voorziet alle professionals die met kinderen werken van kennis op het gebied van gezonde voeding. Inmiddels werken alle buurtsportcoaches met het programma ENERGIE. In dit programma leren kinderen spelenderwijs tijdens de gymles of naschools beweegaanbod wat gezonde voeding is. Het streven voor 2023 is dat er bij alle scholen, die een rijke schooldag aanbieden, voedingseducatie in combinatie met bewegen bekend is.

Meer (jonge) Arnhemmers voldoen aan de beweegnorm **(I)**

Het 2+1+2 concept (5 uur bewegen op en rondom school) breidt zich nog steeds uit en vindt inmiddels elders in het land ook navolging. Steeds meer scholen doen mee en steeds meer scholen voldoen ook aan de 2 uur bewegingsonderwijs per week. De urban sports voorzieningen in de stad worden nog steeds zeer goed gebruikt, denk hierbij aan de pumptracks bij Olympus en Rijkerswoerd maar ook aan verschillende skateplekken zoals het nieuwe skatepark bij Rosorum. In mei 2023 zijn ook free-run elementen toegevoegd aan het Olympus-kwartier; hiermee voegen wij een extra 'urban' beweegvoorziening toe aan de stad. Ook vordert de planfase voor de groene, beweegvriendelijke invulling rondom Sportpark 't Lange Water gestaag; deze plek zal naar verwachting in 2024 gerealiseerd worden. Al met al wordt de openbare ruimte in Arnhem steeds beweegvriendelijker.

Wij blijven daarnaast inzetten op de groei van padel in Arnhem. Inmiddels liggen er 10 padelbanen in Arnhem en is de populariteit van de sport enorm. We zien dat in Arnhem nog steeds weinig mensen lid zijn van een vereniging. Daarom zetten we stappen om onze sportparken anders te gebruiken (beter te benutten). Met name op sportpark de Bakenhof zijn stappen gezet om het sportpark veel meer een centrale ontmoetingsplek van de wijk te maken, zo is er extra aanbod toegevoegd door de Hockey Foundation en werken de verenigingen op het sportpark goed samen om meer Arnhemmers te laten bewegen. We blijven inzetten op het versterken van verenigingen waar dat kan en daarnaast zetten wij in op aanvullend gebruik van de sportparken door de wijk, welzijnspartijen en het onderwijs.

In begin 2023 is ook de uitvoering van het lokaal sportakkoord 1 afgerond. De resultaten hiervan waren erg positief: Opbrengsten Sport- en beweegakkoord 1. In juli 2023 is het lokaal sport- en beweegakkoord herijkt en is de uitvoering van sportakkoord 2 gestart. Wij gaan ook de komende jaren samen met de Arnhemse sportsector werken aan het in beweging krijgen van de Arnhemmers, aan vitale verenigingen en aan een positief sportklimaat in Arnhem.

Voor ouderen is het aanbod op niveau gehouden, er zijn weer meer wandelgroepen opgericht en verschillende interventies lopen door, zoals soople (cursus om weer te starten met bewegen) en valpreventie. In aansluiting op het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) gaan wij in na de zomer 2023 het aanbod voor ouderen verder uitbreiden. Ook is er steeds meer aandacht voor beweegplekken voor ouderen in de openbare ruimte zoals door middel van het aanleggen jeu-de-boules banen.

Problematisch alcohol- en druggebruik terugdringen/ Kinderen en jongeren kunnen rookvrij opgroeien **(I)**

Wij zetten goede stappen richting een rookvrije generatie. Scholen en sportverenigingen zijn rookvrij en de speeltuinen en bushaltes in Arnhem zijn aangeduid als rookvrije zone.

Met het preventieakkoord blijven we aandacht vragen voor een rookvrije generatie en stoppen met roken. Tijdens Stoptober besteden we extra aandacht aan stoppen met roken en roken zal weer één van de aandachtspunten zijn tijdens de gezondheidsmaand in 2024. We streven ernaar om in 2024 aan de slag te gaan met een wijkaanpak voor een rookvrij Presikhaaf. Hiervoor zijn twee subsidieaanvragen ingediend; Kanker Lokaal op de Kaart en een Rookvrij Leven voor Iedereen.

Alcoholgebruik en mentale gezondheid bij onder andere jongeren zijn ook belangrijke thema's in het preventieakkoord. We streven ernaar om in 2023 het programma Helder op School, of een ander integraal preventieprogramma, op alle middelbare scholen in Arnhem te implementeren. Vier middelbare scholen in Arnhem zijn inmiddels aan de slag gegaan met Helder op School en veertien scholen zijn of worden opgeleid in gespreksvaardigheden bij (vermoedens van) middelengebruik en het signaleren van middelengebruik. In de zomer van 2023 vindt de buitententoonstelling KIND VAN plaats in Arnhem. Hiermee richten we ons op kinderen van ouders met psychische problemen of verslaving. Met de tentoonstelling KIND VAN geven we een extra

impuls aan de vindbaarheid van preventieve hulp en dragen we bij aan het bespreekbaar maken van psychische- en verslavingsproblemen.

We besteden ook aandacht aan de mentale gezondheid van scholieren; daarbij zoeken we naar nieuwe vormen om hen te ondersteunen bijvoorbeeld via een podcast en/of een chatfunctie. Daarnaast zorgen we, in samenwerking met zorgaanbieders, dat er aanbod wordt ontwikkeld om jongeren te ondersteunen/adviseren over hun mentale gezondheid.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	25.326	1.022	26.348
Baten	3.578	536	4.114
Saldo lasten en baten	-21.748	-486	-22.234
Toevoegingen aan reserves	431	0	431
Onttrekkingen aan reserves	856	113	969
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	425	113	538
Prognose resultaat	-21.323	-373	-21.696

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	1.022	N					
Sport	422	N	Sportbedrijf tekort begroting	N	S	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	342	N	Compensatie VGGM	J	S	AR	J
Sport	166	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Sport	113	N	Uitbreiding buurtsportcoaches	N	S	BR	J
Sport	104	N	Sportpark Paasberg	N	S	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	4	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	-129	V	VGGM: Incidenteel resultaat 2022	N	I	AR	J
Baten	536	V					
Sport	402	V	DU Brede impuls combinatiefuncties (deel Sport)	N	S	AR	J
Gezondheid	134	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	113	V					
Sport	113	V	Uitbreiding buurtsportcoaches	N	S	BR	J

Sportbedrijf tekort begroting
Bij het sportbedrijf is er voor 2023 sprake van problematiek in de begroting. Concreet is er na aanwending van het positieve resultaat 2022 nog een tekort op de begroting 2023 van het Sportbedrijf van € 0,6 miljoen, waarvan € 0,166 miljoen compensatie van huurindexatie betreft. In deze prognose zit wel een inschatting van aanvullende subsidie vanuit het Rijk voor energiekosten, de zogenaamde TEK-regeling en Energiecompensatie voor zwembaden. Deze rijkscompensatie kan anders uitpakken dan nu verwacht, dit zal dan van invloed zijn op het exploitatietekort 2023. We verstrekken daarom €0,422 miljoen aanvullende subsidie aan het sportbedrijf en verrekenen hierop de rijkssteun als deze anders uitpakt dan verwacht

Compensatie VGGM: Extra loon- en prijsstijgingen
Ondanks de reeds opgenomen loon- / prijsindex voor de Begroting 2023 ontstaat een tekort als gevolg van de fors hogere prijsontwikkeling ten opzichte van de indexatie van gemeentelijke bijdrage. Deze impact is niet op te vangen met het weerstandsvermogen van VGGM. Begin 2023 is de loon- en prijsindex voor 2023 bijgesteld en dit leidt tot een structurele verhoging van de/onze gemeentelijke bijdragen van in totaal € 1.200.000. Voor het onderdeel gezondheidszorg bedraagt dit € 342.000.

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Uitbreiding buurtsportcoaches
De gemeente Arnhem werkt al sinds jaren met buurtsportcoaches. Deze professionals in wijken zetten sport als middel in om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals een gezonde leefstijl, het tegengaan van eenzaamheid onder ouderen en het tegengaan van overlast onder jongeren. In een aantal wijken is er behoefte aan (meer) buurtsportcoaches. De buurtsportcoaches worden voornamelijk ingezet in de in de wijken waarop ook in het kader van de Arnhem Oost aanpak wordt ingezet. Omdat een verschuiving van de inzet van de buurtsportcoaches ten koste gaat van de inzet in die wijken, wordt voor de komende twee jaar het aantal buurtsportcoaches uitgebreid. Hiervoor wordt jaarlijks € 112.500 begroot.

Sportpark Paasberg
De oude (structurele) taakstelling op buitensport van €150.000 is niet geheel gerealiseerd, omdat de oorspronkelijk geplande ontwikkeling van woningbouw op de Paasberg niet doorgaat. Er is één veld afgestoten, daardoor is € 46.000 taakstelling wel gerealiseerd. De overige taakstelling van € 104.000 kan niet gerealiseerd worden omdat de sportvelden in gebruik blijven.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

VGGM: Incidenteel resultaat 2022
Zie toelichting op S01 Veiligheid.

Decentralisatie-uitkering (DU) Brede impuls combinatiefuncties (deel Sport)
De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op Wijken algemeen.

S10 Klimaat en energie

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio) (A)

Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

De meest recente data over CO2-uitstoot (Landelijke klimaatmonitor) zijn van 2021. Hieruit is een dalende trend voor de gebouwde omgeving (woningen en publieke gebouwen) zichtbaar sinds 2015. Sinds referentiejaar 2017 is 61 kT CO2 gereduceerd. Welk deel hiervan een gevolg is van autonome ontwikkelingen en welk deel van programma-inspanningen is niet te achterhalen, zie ook voortgangsrapportage New energy made in Arnhem. In deze rapportage is van alle doelen en inspanningen aangegeven wat de voortgang is. Ook is duiding gegeven aan de cijfers.

2.500 huishoudens in energiearmoede geholpen in 2023 (I)

Van 2020 tot en met 2e kwartaal 2023 zijn ruim 2.500 huishoudens geholpen en bereikt, door energiecoaches, buurt-klusteams, via wijkteams en scholen en vanuit de witgoedregeling. De werkzaamheden op energiearmoede gaan op volle kracht door in 2023, 2024 en 2025, met nieuwe middelen en doelen. Hierbij zetten we o.a zwaarder in op buurtklusteams.

Uitvoeringsplan per wijk opstellen (8 jaar voor aardgasvrij) (I)

Het opstellen van uitvoeringsplannen per wijk is een middel om de doelstelling aardgasvrij van de hele stad te halen. Met een uitvoeringsplan geven we de inwoners ruim van te voren aan welk alternatief voor hun wijk beschikbaar is.

15% energiebesparing in gebouwde omgeving in 2030 (I)

In de eerste helft van 2023 heeft het college de Arnhemse aanpak woningisolatie vastgesteld en is de uitvoering daarvan gestart. We hebben de toekomstbestendig wonen lening uitgebreid naar VvE's en het budget fors verhoogd. Met de corporaties hebben we afspraken gemaakt over verduurzaming van hun bezit, wat volop in uitvoering is. Verder is de Subsidieregeling Eigen Woning Aanpak (SEWA) opgesteld, aangepast en in uitvoering.

250.000 zonnepanelen op daken in 2030 (I)

Eind 2022 lagen en circa 159.000 zonnepanelen op daken in Arnhem; de doelstelling voor 2023 is daarmee reeds gerealiseerd. Door autonome ontwikkeling, en acties zoals de toekomst bestendig wonen lening groeit het aantal panelen nog steeds.

De aanleg en aansluiting van zonnepanelen op daken met een grootverbruik aansluiting stagneert door netcongestie. Deze daken mogen nu de opgewekte stroom niet terugleveren aan het elektriciteitsnet. Op daken met een klein verbruik aansluiting is dit nog wel mogelijk.

6.500 woningen en publieke gebouwen aardgasvrij in 2030 (I)

Eind 2023 staat de teller met aardgasvrije woningen op circa 1.100 woningen. Dit komt grotendeels door het volledig aardgasvrij maken van woningen in Immerloo en 't Duifje door Volkshuisvesting. De overige aantallen zijn ontstaan door autonome groei. Dit is 400 woningen minder dan de doelstelling voor 2023. Om de doelstelling voor 2030 te behalen werken wij op dit moment in een aantal kansrijke wijken Elderveld-Noord, Kronenburg, Plattenburg, Hoogkamp en 5 all-electric buurten aan projecten. Hiernaast zijn wij in het onderzoekgebied Malburgen-Oost een samenwerking met Volkshuisvesting en Vattenfall aan het verkennen over de uitrol van een warmtenet.

Het realiseren van het doel (6.500 woningen aardgasvrij) is complex en erg dynamisch. Door huidige marktomstandigheden blijkt het moeilijk om met veel partijen rendabele businesscases op te stellen.

10 Arnhemse innovaties in wijken getest in 2030 **(I)**

Op initiatief van de gemeente zijn vijf (Arnhemse) innovaties getest en in pilotvorm gerealiseerd in Arnhem/Arnhemse wijken. Samen met de innovatiepartijen zijn we bezig met opschaling hiervan.

- oplaadpunten voor auto's aan lantaarnpalen in Schuytgraaf, ontwikkeld in Arnhem;
- een batterijopslag met energiemanagementsysteem (EMS) op Koningspleij noord, dat aangesloten is op het zonneveld en weer gekoppeld is aan autolaadpunten in de stad;
- mobiele generatoren op zonne-energie, ontwikkeld in Arnhem en toegepast bij GWW projecten en evenementen;
- zonnefolie van een Arnhems bedrijf op gemeentelijk vastgoed;
- in Geitenkamp zijn rode zonnepanelen toegepast op huizen binnen een beschermd stadsgezicht met rode daken.

Verder is een Arnhemse innovatie op het gebied van aquathermie, in de plannen voor de toekomstig aardgasvrije wijk Kronenburg (project Smart Polder);

Naast de gemeente hebben andere Arnhemse partijen ook Arnhemse innovaties getest en toegepast. Bijvoorbeeld op Industriepark Kleefse Waard zijn gerealiseerd: een innovatief laadplein met een beperkt formaat van de laadpalen en slimme aansturing ervan, een laadpaal met oplaadmogelijkheden voor vrachtwagens en een waterstoftankstation waar lokaal waterstof wordt gemaakt met Arnhemse technieken.
Daarnaast lopen diverse onderzoeken op de toepassing van innovaties, bijvoorbeeld restwarmte uit een datacenter, een buurtenergiesysteem, batterij-opslagsystemen en smart energy hubs.

Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

In 2021 was de CO2 reductie 68 kT ten opzichte van 2017. Er is een sterke daling te zien in 2020, en weer een lichte stijging in 2021. In deze CO2 data is geen onderscheid te maken tussen het beïnvloedbare deel van CO2 reductie en het deel dat is toe te schrijven aan autonome ontwikkelingen. Het is daarnaast nog niet zeker of deze daling de komende jaren doorzet

Het is goed mogelijk dat na het opheffen van de coronamaatregelen vanaf 2022 het energieverbruik en ook de CO2 uitstoot van bedrijven en industrie weer gaat stijgen.

Zie ook voortgangsrapportage New energy made in Arnhem.

Communicatie en bewustwording intensiveren: 100% van bedrijven bekend met verduurzamingsmaatregelen in 2030 **(I)**

We hebben twee energycafé's georganiseerd voor specifieke doelgroepen. Eén voor buurthuizen en één voor gebedshuizen. Voor de gebedshuizen was dit tevens de start om te komen tot een Green deal voor deze doelgroep. Ook hebben we een informatiebijeenkomst gehouden in samenwerking met de Wereldhave voor winkeliers van winkelcentra Kronenburg en Presikhaaf. Ook is er een bijeenkomst georganiseerd om bedrijven en maatschappelijke instellingen te informeren over de ketenaanpak 'Arnhem zet de knop om'. De website ArnhemAAN is gevuld met actuele informatie en inspirerende voorbeelden.

Energiebesparing bevorderen: 15% energiebesparing bij bedrijven en industrie in 2030 **(I)**

Met een gebiedsgerichte aanpak via Green Deals stimuleren we bedrijven op werklocaties en maatschappelijke instellingen om energiebesparende maatregelen te nemen.
Op dit moment hebben alle deelnemende kantoren aan de Green deal Gelderse Poort met uitzondering van één de afgesproken energielabel A. Het laatste kantoor vraagt een energielabel aan op het moment dat alle verduurzamingsmaatregelen zijn uitgevoerd.
We hebben ook een Green Deal gesloten met de bedrijventerrein IJsseloord I. Met het sluiten van Green Deals met bedrijventerrein De Nieuwe Haven en de gebedshuizen zijn we nog bezig.

Ook hebben we in het kader van de ketenaanpak 'Arnhem zet de knop om' de subsidieregeling energiebesparing ondernemers en maatschappelijke organisaties ingevoerd. Arnhemse ondernemers en maatschappelijke organisaties kunnen hiermee een bijdrage ontvangen als zij energiebesparende maatregelen doorvoeren. Ze krijgen de subsidie voor bijvoorbeeld een energiescan, advies of als hulp wordt gezocht bij de ondersteuning in de uitvoer.

We handhaven door middel van energiecontroles op de verplichte maatregelen bij bedrijven en op de energielabel C verplichting bij kantoren. Dit doen we via de ODRA.

Opwek en hergebruik van energie bevorderen: 75.000 zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie en 2 pilots met gebruik restwarmte in 2030 **(I)**

We liggen op koers om de doelstelling van 75.000 extra zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie in 2030 te halen.

Via de Green Deals blijven we inzetten op het benutten van bedrijfsdaken voor het opwekken van energie. Inmiddels wordt hierbij ook gekeken of het mogelijk is om parkeerplaatsen op de werklocaties te benutten voor zonnecarports.

Meer bedrijven en industrie aardgasvrij maken: 500 extra bedrijven aardgasvrij in 2030 **(I)**

We hebben 5 green deals (zo goed) als afgesloten met bedrijven of maatschappelijke doelgroepen. In deze green deals wordt ook aandacht besteed aan aardgasvrij. Dit zal naar verwachting opleveren dat een aantal deelnemende bedrijven/maatschappelijke instellingen aardgasvrij wordt.
In samenhang met de green deals zullen we plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader uitwerken. Twee van de gebiedsgerichte green deals fungeren hiervoor als pilot. Hiermee zijn we in de tweede helft van 2023 gestart. Op basis daarvan maken we plannen voor extra inzet om tot realisatie te komen.

Door het gebrek aan geschikte monitoringsmethode kennen we alleen het aantal bedrijven dat aardgasvrij is geworden met behulp van onze projecten zoals de green deals. We gaan onderzoeken of er een adviesbureau is dat door open data te combineren hier een oplossing voor kan bieden.

We zetten veel extra in om de doelstelling te bereiken, maar kunnen nu nog niet met zekerheid inschatten of de doelstelling in 2030 geheel zal worden bereikt.

Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030 (D)

Per jaar wordt nu 6,4 kT gereduceerd. Uiteindelijk is 52 kT haalbaar, door de focus te leggen op aanleg van laadvoorzieningen, zero emissie bouw en zero emissie doelgroepenvervoer.

Werkgeversaanpak modal shift: doelstelling voor 2023 25% minder autogebruik bij 10 bedrijven **(I)**

De werkgeversaanpak is in 2023 gestart door het aanstellen van een coördinator van de regionale aanpak.

Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit: in 2030 1000 deelauto's en 2000 deelfietsen **(I)**

Na vertraging is in zomer 2023 een set beleidsregels gepubliceerd en kunnen we starten met vergunningen.

Vergroten aandeel elektrische voertuigen: in 2023 1000 laadpunten en 20 snelladers **(I)**

Het aantal snelladers is inmiddels 48. Aantal openbare laadpunten lag in juni rond de 800, maar er worden verscheidene projecten uitgevoerd in 2023 waarmee de 1000 gehaald kan worden.

Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek: doel 2025 100% zero emissie bestelvoertuigen in de binnenstad en 25% minder stadslogistieke bewegingen. **(I)**

In juni 2023 wordt een collegebesluit genomen over de invoer van de zero emissie zone in de binnenstad per 2026 en is een start gemaakt met de uitvoering van flankerende maatregelen.

Taxibeleid verduurzamen: doel 2030 is 100% zero emissie taxi's in de binnenstad **(I)**

Er is geconstateerd dat implementatie van de taxiverordening nu niet zinvol is. Eerst dient het Rijk wetgeving op te stellen voor de volledige taxibranche (bel en opstapmarkt). Implementatie is dus tot nadere orde uitgesteld. We zijn contact blijven houden met de taxibranche om het taxivervoer te verbeteren en schoner te maken. Enerzijds in algemene zin, maar ook in het kader van concrete projecten zoals het Willemsplein.

Zero emissie concessie doelgroepenvervoer: doel in 2030 is 100% zero emissie doelgroepenvervoer **(I)**

Bij de tussenevaluatie hebben bijna alle ondernemers een plan ingediend voor volledig zero emissie in 2030. Nu al rijden de meeste ondernemers met elektrische personenwagens en elektrische busjes. Alleen de rolstoeltaxi's nog niet.

Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente: doel 2023 is 100% van nieuw in te zetten bestel- en personenauto's moet zero emissie zijn. **(I)**

Het gebruik van zero emissievoertuigen is nog niet in alle aanbestedingen meegenomen, wel in GWW-opdrachten.

Zero emissie openbaar vervoer concessie: doel in 2023 is een volledig zero emissie OV concessie **(I)**

Tussen 2023 en 2026 wordt er gewerkt met noodconcessies. Voor de concessie 2026 wordt ingezet op volledig zero emissie.

Stimulering waterstofmobiliteit: in 2022 80 waterstof-elektrische personenwagens in Arnhem **(I)**

Aantal van 80 verschillende waterstof elektrische auto's die in Arnhem tanken is al gerealiseerd.

Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030 (D)

De tussendoelstelling voor 2023 is 4 windmolens en 18 MWp opgesteld vermogen aan zonnevelden. Eind 2022 zijn er 4 windmolens gerealiseerd, en 15,2 MWp zonneveld.
Er wordt nu circa 9 kT CO2 gereduceerd door opwek van hernieuwbare energie, inclusief zon op daken.

5 windmolens in Arnhem in 2030 gerealiseerd **(I)**

De tussendoelstelling voor 2023 is 4 windmolens gerealiseerd. De 4 windmolens van Koningspleij-noord zijn gebouwd. Drie ervan hebben al een jaar gedraaid en de vierde is eind 2022 met de testfase begonnen. Door het besluit van Gedeputeerde Staten 'Geen windparken in Natura2000 gebied Veluwe en beperkt in zone van 1-8 km eromheen' (december 2022) en een nieuwe provinciale windvisie die in voorbereiding is, is het op dit moment niet mogelijk om in Arnhem een vijfde windturbine te ontwikkelen aan de Drielse Dijk, zoals beoogd in het programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030. De provincie onderzoekt of door maatregelen, zoals zwarte wieken en stilstandvoorzieningen, meer ruimte komt voor windmolens. Als dit geen ruimte oplevert in Arnhem, betekent het dat circa 10% (3,3 kT CO2-reductie) van de doelstelling van grootschalige opwek (34 kT CO2) niet gerealiseerd kan worden.

Het alsnog realiseren van dit deel van de CO2-reductiedoelstelling door andere energieopwekmaatregelen voor 2030, bijvoorbeeld door de ontwikkeling van (nog) meer zonnevelden, is niet zonder meer haalbaar. Er is op dit moment namelijk al een disbalans op het elektriciteitsnet doordat er meer zonne-energie dan windenergie wordt opgewekt. Dit alles maakt dat we als Arnhem voor het behalen van onze doelstellingen voor grootschalige opwek afhankelijker zijn van de regio dan voor dit besluit.

42 MWp (circa 45 ha) zonnevelden in 2030 gerealiseerd **(I)**

Er zijn 2 gerealiseerde zonnevelden: bij de rioolwaterzuiveringsinstallatie van Waterschap Rivierenland aan de Drielsedijk (1,4 hectare, 7.200 zonnepanelen, 2,2 MWp) en op Koningspleij noord (8,5 ha, 34.000 panelen, 13 MWp). Opgeteld ruim 15 MWp. Een vergunning en SDE-subsidie voor een zonnepark op de bult IJsseloord 2 zijn verleend. De businesscase moet nog sluitend gemaakt worden (4 ha, 6 MWp). De haalbaarheid van een locatie voor een zonneveld in de omgeving van vliegbasis Deelen is verder onderzocht. Gezien de vele belangen die in het gebied spelen, is hierover nog geen besluit genomen.

Zie ook de voortgangsrapportage New energy made in Arnhem 2022. In deze rapportage is van alle doelen en inspanningen aangegeven wat de voortgang is. Ook is duiding gegeven aan de cijfers.

Meer bewustwording en gedragsverandering (D)

Met de communicatiecampagne Arnhem Aan bieden we zoveel mogelijk handelingsperspectief voor al deze doelgroepen, rekening houdend met de maatschappelijke trends en actualiteit. Het ondersteuningsaanbod is aangepast op basis van de input die is opgehaald bij de verschillende doelgroepen.

Steeds meer Arnhemmers zien de noodzaak van energie besparen en weten de weg te vinden naar de website Arnhem Aan en/of het Energieloket Arnhem, waar ze geholpen worden om stappen te zetten.

De communicatie over energiearmoede loopt ook via scholen.

Voortzetten communicatiecampagne Arnhem AAN **(I)**

In de eerste helft van 2023 hebben meerdere kleine en een grote acties plaatsgevonden en hebben we de social media berichten geïntensiveerd. Met oog op de energiecrisis in het afgelopen jaar is het ondersteuningsaanbod vanuit duurzaamheid in de online en offline communicatie gecombineerd met het aanbod voor Arnhemmers met geldzorgen. Daarnaast hebben we de online communicatie vanuit Arnhem Aan geïntensiveerd. Goede voorbeelden uit verschillende doelgroepen zijn gedeeld. Per 1 april 2023 is het Energieloket Arnhem gelanceerd, dat een overzicht biedt van al het ondersteuningsaanbod voor de verschillende doelgroepen.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	15.841	0	15.841
Baten	10.529	0	10.529
Saldo lasten en baten	-5.312	0	-5.312
Toevoegingen aan reserves	10.715	-10.000	715
Onttrekkingen aan reserves	254	0	254
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-10.461	10.000	-461
Prognose resultaat	-15.773	10.000	-5.773

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	0						
Baten	0						
Toevoegingen aan reserves	-10.000	V					
Duurzaamheid bedrijv en mobiliteit	-10.000	V	Inzet middelen impuls energietransitie	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	0						

Inzet middelen impuls energietransitie

Om de energietransitie een impuls te geven is in de Begroting 2023 € 15,0 miljoen vrijgemaakt waarvan in 2023 € 10,0 miljoen is toegevoegd aan het Klimaatfonds. Deze middelen worden in de jaren 2024 tot en met 2026 besteed, waarbij de lasten direct in de begroting worden opgenomen. Om die reden kan de begrote toevoeging van € 10 miljoen in 2023 teruggedraaid worden, omdat de lasten in de jaren 2024 tot en met 2026 dus op de rekening drukken op het moment dat deze gemaakt worden.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Verstedelijkingsopgave Arnhem: stad in balans (A)

Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt (D)

Deze doelstelling is op koers, zie de toelichting bij onderstaande inspanningen.

Omgevingsvisie 2040 (I)

Het college heeft de definitieve omgevingsvisie vastgesteld en deze is voorgelegd aan de gemeenteraad voor definitieve vaststelling. Het voorontwerp van de omgevingsvisie is op inhoud al door de vorige raad vastgesteld. We gaan dan ook door met het ontwikkelen van diverse beleidsuitwerkingen die volgen uit de omgevingsvisie voor de verschillende thema's zoals mobiliteit, gezonde en veilige leefomgeving en een visie op hoogbouw en verdichting. Daarnaast gaan we verder met de gebiedsuitwerkingen voor spoorzone Arnhem Oost, Kronenburg en Centrum.

Toewerken naar één integraal omgevingsplan voor het hele gemeentelijke grondgebied (I)

De Eerste Kamer heeft positief besloten voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet op 1 januari 2024. De verwachting is echter dat de functionaliteiten van het landelijke digitale stelsel omgevingswet (DSO) op datum van inwerkingtreding van de Omgevingswet beperkt zijn. Dit kan in 2024 gevolgen hebben voor onze (digitale) dienstverlening. Om de eventuele gevolgen zoveel mogelijk te verzachten gebruiken we de tweede helft van 2023 om ons systeem en de koppelingen met het landelijk systeem op orde te hebben en zetten we extra inspanning op communicatie en support over dit nieuwe digitale systeem en de opzet van het omgevingsplan. We zorgen dat we extra capaciteit beschikbaar hebben om inwoners, ondernemers en ook onze collega's te helpen met hun vragen over de nieuwe systematiek van het omgevingsplan.
Ook zetten we een deel van onze bestemmingsplannen vast om in een omgevingsplan en richten we het systeem van regels in, zodat we als gemeente zelf in ieder geval beschikken over een goede basis.

De benodigde raadsbesluiten zoals delegatiebesluit en het besluit Bindend Adviesrecht zijn inmiddels genomen. In het vierde kwartaal van 2023 legt het college de aangepaste legesverordening ter besluitvorming voor aan de raad.

Toetsen en vergunnen van initiatieven (D)

De gemeentelijke inspanningen liggen op koers, zie de toelichting bij de inspanning hieronder.

Aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (I)

Inmiddels is de inwerkingtredingsdatum van de Omgevingswet vastgesteld op 1 januari 2024. Het goed kunnen werken met de digitale systemen van het Rijk is essentieel voor onze dienstverlening. Het DSO is echter nog niet stabiel wat het oefenen belemmert. Op dit moment is het ook nog onzeker hoe het DSO gaat functioneren. Arnhem is in ieder geval klaar om aan te sluiten op het DSO. Daarnaast bereid het Rijk momenteel alternatieve maatregelen voor om te voorkomen dat planvorming onaanvaardbare vertraging oploopt bij de invoering van de Omgevingswet. Vanwege de onduidelijkheid over het digitaal stelsel kunnen we niet uitsluiten dat de digitale dienstverlening na 1 januari 2024 verslechtert. Om dit zoveel mogelijk te voorkomen zorgen we voor actuele informatie op de websites van de gemeente en ODRA en zorgen we voor meer capaciteit bij het klantcontact.

Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving (D)

Inmiddels is een start gemaakt met het opstellen van het Plan Gezonde Leefomgeving, als vertaling van die doelstelling in de Arnhemse Omgevingsvisie. De raad is geïnformeerd over context, scope en globale inhoud van het plan.
Om tot een integraal plan te kunnen komen, zijn we gestart met het inventariseren van de huidige staat van de verschillende onderwerpen van omgevingskwaliteit. Een korte beschrijving van het huidige beleid, hoe dat beleid in het kader van de Arnhemse Omgevingsvisie en de Omgevingswet gaat veranderen en welke (nieuwe) ambities er nu al te benoemen zijn. Ook is gestart met het bepalen van indicatoren die ons kunnen helpen om te monitoren hoe het met de omgevingskwaliteit gaat.

Luchtkwaliteit **(I)**

Sinds 2019 werken we met de Arnhemse Luchtagenda. De ontwikkeling van de luchtkwaliteit laat zien dat we inmiddels onder de grenswaarden van de EU zitten. Wel heeft Arnhem veel last van achtergrondvervuiling vanuit het Ruhrgebied. Dit zorgt ervoor dat zeer veel inspanning nodig is om een schone lucht te realiseren. Het behalen van de nieuwe advieswaarden van de WHO (2021), die vier keer zo laag zijn dan voorheen, is daardoor geen haalbaar scenario. In de Arnhemse Omgevingsvisie spreken we de ambitie uit de WHO normen na te streven.

De belangrijkste winst voor onze luchtkwaliteit zit bij mobiliteit. Het plan sluit daarom aan bij de mobiliteitsvisie. We hebben een ambitieuze milieuzone ingesteld en het duurzaam mobiliteitsplan dat in ontwikkeling is gaat een belangrijke bijdrage leveren aan een schonere lucht.

Huidige maatregelen in de Luchtagenda met betrekking tot houtstook zijn tot nu toe met name gericht op voorlichting geven. Arnhem doet mee met de landelijke subsidieregeling voor het onklaar maken van rookkanalen om overlast door houtstook tegen te gaan. Naar verwachting zal deze regeling in 2024 worden ingevoerd (zie Begroting 2024).

Bodem en ondergrond **(I)**

De aanpak van locaties met een milieurisico ligt op koers. Halverwege 2023 zijn er nog 16 (voormalige) bedrijfslocaties waar een (meerjarige) sanering loopt of sprake is van nazorg. Hierbij is geen sprake van gezondheidsrisico's maar vanwege een te grote verontreiniging in het grondwater (verspreidingsrisico) is er een saneringsplicht. Vanwege de actuele loodproblematiek is in 2019 gestart met de sanering van tuinen waar al een gezondheidsrisico bekend was, dit is in 2021 afgerond. Begin 2021 is gestart met de vervolgfase: door middel van nieuw onderzoek brengen we de verontreinigingssituatie in beeld van tuinen in het Spijkerkwartier, St. Marten en een deel van het Arnhemse Broek. Dit project loopt door tot in 2023-2024. In tuinen met lood zullen de actuele risico's worden weggenomen (naar schatting 20-40 tuinen).

Geluidshinder **(I)**

In 2022 is het Actieplan Omgevingslawaai 2021-2023 vastgesteld op basis waarvan voor een aantal belangrijke gemeentelijke wegen stil asfalt wordt toegepast. Hierdoor zal het aantal geluidgehinderden langs gemeentelijke wegen afnemen.

In 2021 is de Nota locatiegebonden evenementenbeleid Arnhem vastgesteld. In deze nota zijn de maximale geluidsnormen voor evenementen in de openbare ruimte vastgelegd.
Op basis van deze nota worden voor de verschillende evenementenlocaties locatieprofielen opgesteld waarbij onder andere aandacht zal zijn voor geluid.

Activiteiten milieuhandhaving uitvoeren **(I)**

Het werk wordt uitgevoerd conform de toezichtstrategie 2022-2025 voor milieutoezicht bij bedrijven.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	64.816	417	65.233
Baten	52.497	0	52.497
Saldo lasten en baten	-12.319	-417	-12.736
Toevoegingen aan reserves	11.436	0	11.436
Onttrekkingen aan reserves	12.649	0	12.649
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.213	0	1.213
Prognose resultaat	-11.106	-417	-11.523

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	417	N					
ODRA, vergunning en handhaving	180	N	ODRA	N	I	AR	J
Water, milieu en luchtkwaliteit	120	N	ODRA	N	I	AR	J
Grondzaken	117	N	Bommenregeling	N	I	AR	J
Baten	0						
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

ODRA
De ODRA bereidt een begrotingswijziging voor het jaar 2023 voor. Het uurtarief van ODRA is vanaf 2021 gefixeerd op € 92. De recentelijk afgesloten CAO heeft geleid tot een loonindexatie van 7% en zijn in de CAO extra bovenwettelijke verlofdagen afgesproken (=lagere productiviteit). Daarnaast heeft het ABP de pensioenpremie vanaf 2023 verhoogd met 2% punt. Tot slot heeft de oorlog in Oekraïne en de daaropvolgende energiecrisis geleid tot kostenstijgingen/ inflatie.
Door het kunnen realiseren van aanvullende opdrachten en projecten, is ODRA in staat geweest om de kostenontwikkelingen 2021-2022 op te vangen, zonder de tarieven te indexeren. Over 2023 lukt dit echter niet meer door de genoemde ontwikkelingen en stelt de ODRA een verhoging met 3,2% voor naar € 95.
Na besluitvorming van het bestuur van de ODRA zal de gewijzigde begroting 2023 voor zienswijzen aan de raden en staten toegezonden worden.
De verwachting is dat de gemeentelijke begroting voor 2023 nog een aanvullend budget van € 300.000 nodig is om deze begrotingswijziging in 2023 te kunnen betalen.

Bommenregeling
Ter dekking van de kosten van het opsporen en ruimen van explosieven ontvangt Arnhem in 2023 een bedrag van € 116.619. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Ruimtelijke ontwikkeling.

S12 Wonen en leefomgeving

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Goede volkshuisvesting (A)

Meer en sneller woningen toevoegen (D)

Onze ambitie is dat er voldoende woningen zijn voor alle Arnhemmers. Hoewel er de afgelopen jaren al flink wat woningen bijkwamen, zijn we er nog niet. Om ons doel te halen, zouden er eigenlijk jaarlijks minimaal 800 tot 1.000 woningen bij moeten komen en evenveel woningvergunningen moeten worden verleend. Ook zou een groot deel van de woningtoevoegingen moeten bestaan uit sociale en betaalbare woningen. Uit de meest recente cijfers blijkt echter dat we dat in 2022 niet hebben gehaald.

In 2022 en 2023 werden minder vergunningen afgegeven voor nieuwe woningen en minder woningen gebouwd dan de jaren daarvoor. Deze gegevens zijn zorgelijk, omdat we hierdoor de woningtekorten dit jaar niet inlopen en de betaalbare woningcrisis beperkt verhelpen. Dit is overigens niet alleen in Arnhem het geval, maar in heel Nederland. De gestegen bouwkosten, de hogere rente en belemmeringen zoals hoge personeelskosten en onderzoek naar stikstofdepositie spelen hierin een rol.

Uiteraard hebben we activiteiten in gang gezet om dit tij te keren:

Om voldoende woningen te realiseren is samenwerking met onze partners van groot belang. Met woningcorporaties en marktpartijen in de woningbouw hebben we de handen ineen geslagen om aan de slag te gaan met het bouwen van voldoende woningen en om de woningbouw te versnellen. Met deze partijen tekenden we in februari 2022 een Stadsakkoord, waarin is afgesproken op welke wijze we dat gezamenlijk doen. Het akkoord is door ruim 25 partijen ondertekend. Na het sluiten van dit akkoord is het Woningbouw Platform Arnhem opgericht, waar thema's en zorgen tijdig onder de loep worden genomen en besproken.

Ook is de samenwerking met het Rijk, de provincie Gelderland en de regio herbevestigd door het sluiten van een nieuwe Woondeal (2.0) in maart 2023. In navolging van deze Woondeal hebben we direct met ontwikkelaars afspraken gemaakt over versnelling van projecten en de betaalbaarheid van woningen binnen deze projecten. De raad kan daardoor van een aantal belangrijke Arnhemse projecten op korte termijn (bestemmings)plannen verwachten. Daarbij hebben we voor de drie grote projecten Nijmeegseweg Fase 2, Rijnpark en Schaapsdrift startnotities met de gemeenteraad besproken en vastgesteld. Bij deze projecten zijn de kaders nu van tevoren helder, waardoor we nu snel vooruit kunnen om in hoger tempo veel woningen te realiseren. In deze startnotities is als uitgangspunt verankerd dat minimaal 30% van de woningen sociale huur dient te zijn en minimaal 66% een betaalbare woning, waardoor de balans in de harde planvoorraad op termijn om zal slaan.

Waar het Rijk de ambitie van Arnhem in het gebied Spoorzone Arnhem-Oost al onderschreef door het aan te wijzen als 1 van de 17 grootschalige NOVEX-woningbouwlocaties en we afspraken hebben kunnen maken in het BO-MIRT en BO-Leefomgeving, hebben we recentelijk ook een bijdrage van € 3,9 miljoen ontvangen vanuit de Woningbouwimpuls-gelden om project Nijmeegseweg mogelijk te maken.

Om te weten voor welke opgaven we staan en wat de woningbehoefte is in Arnhem in de regio hebben we dit jaar het driejaarlijkse woonbehoefteonderzoek afgerond. De gemeenteraad ontving dit onderzoek in maart 2023.

Versnellen en doorprogrammeren van (betaalbare) woningen (I)

Zie de toelichting bij bovenstaande doelstelling 'meer en sneller woningen toevoegen'.

Evaluatie doelgroepenverordening en implementatie in omgevingsplannen (I)

In 2022 is de doelgroepenverordening door de gemeenteraad vastgesteld. De doelgroepenverordening heeft vooral 'op de achtegrond' effect. Dat was ook de bedoeling. De doelgroepenverordening gebruiken we expliciet enkel als 'stok achter de deur'. Doordat de gemeenteraad in de verordening kenbaar heeft gemaakt wat zij verstaat onder sociale huur- en koopwoningen, lukt het gemakkelijker om met ontwikkelaars en corporaties afspraken te maken over de woonprogramma's bij projecten. Door de doelgroepenverordening is het gemakkelijker geworden om corporaties in positie te brengen en te zorgen dat zij bij projecten minimaal 30% van de woningen zullen verhuren.

Bij de vaststelling van de doelgroepenverordening, heeft de gemeenteraad de opdracht meegegeven om na één jaar de doelgroepenverordening te evalueren. Met ontwikkelaars en corporaties hebben via de kopgroep Bouwberaad een startgesprek gevoerd over de evaluatie. Omdat het instrument ‘doelgroepenverordening’ met

inwerkingtreding van de Omgevingswet verdwijnt, wachten we nog even af met het evalueren totdat duidelijk is wat de nieuwe mogelijkheden zijn om in omgevingsplannen te kunnen sturen op het woningbouwprogramma. We zullen met ontwikkelaars en corporaties na vaststelling van de Woonvisie dit traject oppakken.

Collectieven, zelfbouw en flexwonen bevorderen **(I)**

Om mensen zelf te laten beslissen hoe zij hun woon- en leefomgeving vormgeven, willen we meer ruimte maken voor collectieve wooninitiatieven en zelfbouwmogelijkheden. In 2022 is door de gemeenteraad het bestemmingsplan voor Gaardenhage vastgesteld. In dit plan is ruimte voor een CPO-ontwikkeling en worden 12 kleine kavels beschikbaar gesteld voor zelfbouw. Momenteel wordt binnen enkele concrete 'zachte' projecten bekeken óf en hoe we CPO-projecten mogelijk kunnen maken, hierbij bekijken we ook hoe we collectieve wooninitiatieven door middel van informatieavonden en via beleid en ruimtelijk instrumentarium kunnen stimuleren. Bij project Coehoorn worden de verdere voorbereidingen getroffen om een 'cohousing'-project te realiseren. Ook binnen project Nijmeegseweg maken we ruimte vrij voor een CWI-ontwikkeling (collectief wooninitiatief).

In 2023 is een startnotitie voor een nieuwe Woonvisie aan de gemeenteraad vastgesteld. In deze visie willen we plannen om coöperatieve woonvormen te stimuleren verder concretiseren.

Om te voorzien in de grote vraag naar woningen, zetten we in Arnhem ook in op de bouw van flexwoningen. Op dit moment zijn plannen om op het Merwedeterrein 150 flexwoningen toe te voegen al ver in de planproces. De woningen lijken in 2024 te kunnen worden geplaatst.

Studentenhuisvesting en starters **(I)**

In 2023 hebben wij ons samen met onze partners ingezet voor voldoende studentenkamers in de stad. In 2023 heeft de SSH& zich ingezet voor het verduurzamen /verbeteren van de woningvoorraad. Bovendien heeft de SSH& een tweetal locaties toegevoegd aan hun vastgoedportefeuille

Op basis van het Kences onderzoek naar de kamermarkt voor studenten was ook in 2023 onze kamermarkt kwantitatief in evenwicht. Om deze resultaten nader te duiden hebben we een opdracht gegeven aan onderzoeksbureau Companen om meer inzicht te geven in de dynamiek op de Arnhemse studentenhuisvestingsmarkt, en om samen met onderwijsinstellingen en studenten de daadwerkelijke vraag te bepalen. Gelet op de ambities voor Arnhem als studiestad, zijn we met de SSH& blijvend in gesprek over het toevoegen van meer eenheden in Arnhem. Hiervoor voeren we momenteel een locatieonderzoek uit.

Naast het toevoegen van meer eenheden, zijn we samen met de onderwijsinstellingen, de SSH& en de studentenbelangenorganisatie een traject ingegaan om discriminatie/ uitsluiting van (internationale) studenten tegen te gaan. Hierbij focussen wij ons op discriminatie/uitsluiting op de Arnhemse kamermarkt.

Betaalbaar wonen (D)

De afgelopen jaren zijn helaas niet genoeg sociale en betaalbare woningen opgeleverd. Kijkende naar de realisatiecijfers, dan constateren we vooral dat het vrije huursegment hard groeide. Deze cijfers tonen de noodzaak aan om binnen projecten nadrukkelijker te sturen op het woonprogramma en hier afdwingbare afspraken over te maken. Waar er jaren terug in beperkte mate op deze manier werd gestuurd, zullen de komende periode vaker plannen 'hard' worden of gerealiseerd worden waarin meer sociale huur- en betaalbare (koop)woningen zijn opgenomen. Dat is overigens helaas nog niet voor alle plannen het geval waarvoor de gemeenteraad een uitgewerkt plan kunt verwachten. Voor sommige plannen zijn bijvoorbeeld al kaders vastgesteld voordat we hogere eisen stelden aan betaalbaarheid.

Het afgelopen jaar is ons beleid al wel meer op orde gebracht; via de Woondeal hebben we ons aan geconformeerd om voor ten minste 30% aan sociale huurwoningen te programmeren en 66% binnen het betaalbare segment. Deze ambitie is daarna direct verankerd in startnotities van belangrijke projecten.

Beleidsmatig doen we ons best om de bestaande schaarste aan sociale huurwoningen eerlijk te verdelen; een nieuwe huisvestingsverordening hiertoe is in voorbereiding. Gedurende het jaar hebben we de gemeenteraad hierover meermaals geïnformeerd.

In juli 2023 is de Wet Goed Verhuurderschap van kracht geworden; deze wet biedt ons de mogelijkheid om malafide verhuurderschap tegen te gaan en meer grip te krijgen op de vrije huursector. We zijn begonnen met de voorbereidingen deze wet op korte termijn in Arnhem uit te voeren.

Opkoopbescherming/zelfbewoningsplicht (I)

Arnhem kent een opkoopbescherming waardoor we in 20 wijken (koop)woningen met een WOZ-waarde tot € 355.000 beschermen tegen opkoopgedrag door beleggers. Zo houden we deze woningen beschikbaar voor starters en doorstromers met een lager- of middeninkomen. Uit lokaal en landelijk onderzoek is gebleken dat de opkoopbescherming helpt. In gemeenten die de bescherming invoerden is het aantal aankopen door beleggers aanzienlijk afgenomen.

In 2023 is de WOZ-waardegrens verhoogd.

Versterken positie huurders (I)

In januari 2023 maakten we het Actieplan Arnhem Helpt Huurders 2023 bekend. De meeste acties uit dit plan zijn al uitgevoerd of in uitvoering. Voorbeelden van de acties zijn onder andere de verhoogde subsidie voor het Huurdershuis en een subsidie voor de huurdersvereniging van woonwagenbewoners. Naast deze reeds uitgevoerde acties, willen we een deel van de beschikbare middelen inzetten voor een heldere website en een campagne voor huurdersrechten. De uitvoering hiervan kunnen we pas op een iets later moment oppakken, omdat het tijd vergt de ICT-infrastructuur hiervoor gereed te hebben.

Woningtoewijzingsbeleid (I)

In 2023 is een start gemaakt om te komen tot een nieuwe verordening. De gemeenteraad is in januari 2023 per raadsbrief geïnformeerd over deze start en de inzet van dit college en de regionale projectgroep. In juni is een concept-verordening opgesteld die in de inspraak is gelegd. In de bijgevoegde raadsbrief is informatie opgenomen over het doorlopen participatietraject en de rol van gemeenteraden. De huidige verordening loopt af per 31-12-2023, dat betekent dat de gemeenteraden in de regio vóór die datum een nieuwe verordening dienen te hebben vastgesteld. Op het moment van schrijven (september 2023) is de verordening in Arnhem ter besluitvorming aan de gemeenteraad aangeboden.

Doorstroming bevorderen (I)

Voor doorstroming in het corporatiebezit heeft de gemeente in samenwerking met de provincie en de drie grote corporaties een verhuiscoach aangesteld. De verhuiscoach voert momenteel de eerste gesprekken met (senioren) inwoners van onze stad. De verhuiscoach begeleidt deze (potentiële) groep verhuizende senioren nu al naar een (nieuwe) woning. In 2022 hebben de eerste verhuizingen plaatsgevonden van corporatiehuurders naar andere, passendere (sociale) huurwoningen.

Een belangrijk middel om doorstroming te bevorderen is om woningen te bouwen die aansluiten bij de woonwensen van senioren. Onze aanname is dat als we deze doorstroomkansen weten te benutten, er veel woningen vrij kunnen komen met relatief lage prijzen. In nieuwbouwprojecten geven we in toenemende mate ruimte voor woonvormen voor senioren, waarbij we het van belang vinden dat mensen in de eigen wijk kunnen doorstromen, dichtbij bekende voorzieningen. In 2023 is we de nota wonen-en-zorg vastgesteld, deze nota gaat in op verschillende uitdagingen om doorstroming te bevorderen

Huisvesting van bijzondere doelgroepen (D)

Arnhem wil een inclusieve stad zijn. Die ambitie wordt breed gedragen. Arnhemmers hebben recht op een veilig thuis in een prettige wijk met perspectief om zich te ontwikkelen. Arnhem voelt zich ervoor verantwoordelijk dat elke inwoner geschikte huisvesting heeft (of deze binnen een acceptabele termijn kan vinden) in een prettige leefomgeving met voldoende (zorg)voorzieningen.

Ten behoeve van deze opgave is aan de gemeenteraad eind 2022 een woon-zorg-nota aangeboden. Deze nota is in 2023 vastgesteld. Uit deze nota volgen 24 acties waar we uitvoering aan geven. Belangrijk punt hierbij is dat we in de regio afspraken maken over hoe we deze opgave gezamenlijk beter kunnen oppakken, waarbij we het van belang vinden dat regiogemeenten ook hun 'fair share' nemen.

Om de huisvestingskansen van personen behorende tot aandachtsgroepen te vergroten, geven we uitvoering aan een aantal afspraken. Ook dit jaar reserveren we weer 120 sociale huurwoningen voor personen die uitstromen uit instellingen en opvang. Daarnaast blijven we ons ervoor inzetten om aan de taakstelling voor de huisvesting van statushouders te voldoen. Dit jaar begonnen we met een administratieve achterstand, die vanwege het administratieve karakter vrij snel was weggewerkt: Bij het COA waren nog niet alle huurders goed geregistreerd. De taakstelling vormt in 2023 een grote uitdaging, omdat de halfjaarlijkse taakstelling al een aantal halfjaren op rij flink toeneemt.

Omdat er een grote groep ‘spoedzoekers’ blijft die nu vaak tussen wal en schip valt, is aan de gemeenteraad een flexwoningplan aangeboden. Intentie is om op het Merwedeterrein op de korte termijn 150 woningen te realiseren voor mensen met een urgente woonvraag. Vijftig woningen zijn bedoeld voor statushouders.

Regievoeren: uitvoering geven aan woonzorgnota (I)

Zie de toelichting bij bovenstaande doelstelling 'huisvesting bijzondere doelgroepen'.

Huisvesting arbeidsmigranten (I)

Het organiseren van goede en veilige huisvesting voor arbeidsmigranten is een taak van veel partijen zoals gemeenten, provincies, werkgevers en huisvesters. Omdat arbeidsmigranten veelal niet gebonden zijn aan een specifieke plek, maar wonen en werken over gemeentegrenzen heen, pakken we dit thema in de regio op. De Groene Metropoolregio is in de regio nog zoekende hoe deze samenwerking het beste vormgegeven kan worden. In 2022 is vanuit de regio al wel een handreiking opgesteld, die gemeenten kunnen gebruiken bij het vormgeven van lokaal beleid.

Om in Arnhem goede en veilige woonplekken voor arbeidsmigranten te kunnen faciliteren, zijn in 2023 beleidsregels vastgesteld. Hierdoor hebben we helderheid gecreëerd over op welke plekken en onder welke voorwaarden we short-stay-huisvesting toestaan.

In de tussentijd is door het ‘facetbestemmingsplan verkamering en woningsplitsing’ al geregeld dat panden niet meer verkamerd kunnen worden ten behoeve van het kortdurende verblijf van internationale werknemers. Op die wijze proberen we te voorkomen dat in woonwijken verschillende bewoners samenwonen met zeer conflicterende woon- en leefritmes.

Uitbreiden woonwagenlocaties (I)

Voor woonwagenbewoners staat het leven in een woonwagen voor veel meer dan een woonplek alleen. Het gaat om cultuur, traditie en een lange geschiedenis. Ook gaat het over toekomst: voor woonwagenbewoners is het van groot belang dat het leven in een woonwagen kan worden voortgezet door de kinderen en kleinkinderen, zodat de woonwagencultuur behouden kan blijven.
In 2022 zijn nadere regels voor de toewijzing van woonwagenstandplaatsen vastgesteld. Dat is van belang, omdat een groot deel van de bestaande algemene en gemeentelijke regels
voor toewijzing van standplaatsen/woonwagens niet aansloten bij de wensen van woonwagenbewoners. Dit gold ook voor de bestemmingsplanregels voor woonwagenlocaties. Juli 2023 heeft college nieuwe regels vastgesteld die beter aansluiten bij de woonwensen van de bewoners.

Er zijn nog geen extra standplaatsen gerealiseerd. Wel zijn er op meerdere locaties projecten opgestart om het aantal woonwagenplaatsen uit te breiden. In overleg met de bewoners blijft de uitbreiding op ‘Gelderse Rooslaan’ beperkt tot 2 standplaatsen. Hiervoor wordt nu een schetsplan gemaakt.. Voor de locatie Bethaniënstraat is een nieuw inrichtingsplan gemaakt dat de instemming heeft van de meeste bewoners. Voor de uitbreiding van de Merwedestraat zijn schetsplannen in voorbereiding. Omdat deze uitbreiding altijd ten koste gaat van de naastgelegen parkeerplaatsen is besloten om eerst te onderzoeken wat de gevolgen zijn voor de omgeving als de parkeerplaatsen verdwijnen.
Er worden stappen gezet in de ontwikkeling van de voorgenomen uitbreidingslocaties. Het blijkt wel dat de praktijk weerbarstig is en elke uitbreidingslocatie zijn eigen problemen kent.

Goede woningen in leefbare wijken (D)

Prestatieafspraken met corporaties
Uit de samenwerkingservaring met corporaties en zorgpartijen blijkt dat de vitaliteit en leefbaarheid van wooncomplexen in belangrijke mate wordt bepaald door een goede mix van bewoners. Met corporaties werken wij verder samen aan de toepassing van de vrije toewijzingsruimte als de situatie in een wijk of buurt daar aanleiding toe geeft. Vrije toewijzingsruimte is essentieel voor goede leefbaarheid. Hiermee kunnen wooncomplexen en de leefomgeving waarbij de leefbaarheid onder druk staat, weer vitaal worden gemaakt.

In 2023 is de nota wonen-en-zorg vastgesteld, die nader ingaat op de huisvestingskansen van personen behorende tot aandachtsgroepen en het vitaal houden van wijken.

Sturing op ruimtelijke plannen
Bij ruimtelijke initiatieven wordt nadrukkelijk rekening gehouden met de veerkracht van een wijk. Bij ontwikkelperspectieven die we opstellen voor wijken in kwetsbare gebieden staat het woningbouwprogramma mede in dienst van het verbeteren van de leefbaarheid in wijken. Dat is bijvoorbeeld het geval in Presikhaaf-3.

Aanpak goed verhuurderschap
Zie inspanning ‘goed verhuurderschap’

Uitvoering Plan van Aanpak Verkamering en Woningsplitsing
Door het verkameringsbeleid zorgen we dat voorkomen wordt dat hierdoor extra druk op de leefbaarheid ontstaat. We maximeren bijvoorbeeld het aantal personen dat in een woning mag wonen. Zie verder de inspanning ‘beleid op splitsen en verkameren.

Woningen verduurzamen **(I)**

Zie voor informatie over deze inspanning het programma Klimaat en energie.

Hulp aan Verenigingen van Eigenaren **(I)**

In Arnhem is een VvE-Loket ingesteld voor bewoners met hun energie- en verduurzamingsvragen. Daarmee liggen we gedeeltelijk op koers voor dit doel.

Bij veel VvE's in Arnhem zijn echter de basiszaken nog niet op orde. Het VvE-loket willen in 2024 uitbreiden waardoor ook hulp geboden kan worden aan VvE's die hun vereniging weer tot leven willen brengen en die de basis op orde willen krijgen.

Levensloopgeschikte woningen ontwikkelen en bestaande woningen levensloopgeschikt maken **(I)**

De wetgever heeft via het Bouwbesluit geregeld dat alle nieuwbouwwoningen tot op zekere hoogte levensloopbestendig moeten zijn.
Conform de nota wonen-en-zorg houden we rekening met levensloopgeschikt wonen in onze gemeente. In de sociale huursector kennen we duidelijke normen over wanneer een woning wordt aangemerkt als ‘levensloopgeschikt’ of ‘rolstoeltoegankelijk’. Met corporaties en huurdersorganisaties bekijken we continue hoe we een geschikte match kunnen maken tussen woningen en mensen in verschillende levensfases.

Doorstroming in de verhuisketen voor senioren blijft wel een aandachtspunt. Een verhuiscoach is sinds kort actief in onze gemeente om deze doorstroming teweeg te brengen. Het toevoegen van voldoende levensloopgeschikte betaalbare (huur)woningen voor senioren inwoners vergt extra aandacht. Er zijn wel steeds meer projecten in voorbereiding, waarbij we inzetten op woningen voor senioren. Hierbij bestuderen we ook of de hele omgeving geschikt is voor rolstoel en/of rollator.

Daarbij voeren wij met de corporaties en huurdersorganisaties gesprekken over flexibiliteit binnen het woningaanbod van levensloopgeschikt wonen. Door inventief naar ons aanbod corporatiewoningen te kijken zijn mogelijk meer woningen in te zetten als levensloopgeschikt ('light').

In 2023 is de wonen-en-zorg nota vastgesteld. Dit kader biedt handvatten om meer geschikte woningen voor alle levensfasen in Arnhem te realiseren.

Om meer zicht te krijgen over motiveringen van particuliere inwoners om wel/niet zelf aanpassingen in de eigen woningen te plegen, hebben we een onderzoeksopdracht uitgezet.

Gezond binnenklimaat/gezond wonen **(I)**

Het aanpakken van vocht en schimmel heeft voor ons prioriteit. Omdat we zelf niet de eigenaar zijn van woningen in onze stad, stimuleren we woningcorporaties en verhuurders om een gezond binnenklimaat te realiseren. Waar mogelijk, maken we hierover harde afspraken.

Om huurders met vocht- en schimmelproblemen te helpen, hebben we een stappenplan gepubliceerd op onze website. Huurders kunnen met hun klachten terecht bij het Huurdershuis. Het Huurdershuis ontvangt een gemeentelijke subsidie voor de ondersteuning en advisering van huurders. Mede door het stappenplan hebben zich het afgelopen anderhalf jaar een recordaantal huurders gemeld bij het Huurdershuis.

We hebben de gemeenteraad per raadsbrief geïnformeerd over onze acties ter bevordering van een gezond binnenklimaat. De inzet van een onafhankelijke vocht- en schimmelexpert is hiervan een belangrijk onderdeel. Afspraken over deze expert en over gezond wonen zijn vastgelegd in de prestatieafspraken.

Handhaving minimale woonkwaliteit (I)

Op dit moment is er nog geen heldere, eenduidige, manier die huurders in staat stelt ernstig gebrekkig onderhoud te melden bij de gemeente of de ODRA. Omdat deze actie meer vergt dan enkel het beschikbaar maken van een meldingssysteem, maar meldingen ook opgevolgd moeten worden, met een juiste wettelijke grondslag, is voor de uitvoering van dit doel meer tijd nodig.

Per 2023 wordt het voor gemeenten verplicht een meldpunt in te richten voor huurders en hun problemen met verhuurders. Hoewel dit meldpunt zich vanuit de wet primair richt op het voorkomen van willekeur, bedreiging en intimidatie vanuit de verhuurder, gaan we in Arnhem ook regelen dat huurders met klachten over het onderhoud bij dit meldpunt terecht kunnen. Het meldpunt zal uiterlijk 1 januari 2024 beschikbaar zijn.

Uitvoeren beleid op splitsen en verkameren (I)

In het Plan van Aanpak Verkamering en Woningsplitsing zijn zes acties opgenomen. Al deze acties zijn uitgevoerd of in uitvoering genomen. Zo is er een facetbestemmingsplan vastgesteld waarin regels over nieuwe verkameringen en splitsingen zijn verankerd. Daarnaast zijn regels over het beheer van kamerverhuurbedrijven opgenomen in de APV. Ook werken we samen met huurders, verhuurders en de omgevingsdienst aan een aanpak ‘goed verhuurderschap’. We merken dat vanuit het Rijk steeds meer instrumenten en mogelijkheden ter beschikking worden gesteld om te sturen op de woningvoorraad en malafide verhuurderschap. De komende jaren zullen we deze nieuwe instrumenten afwegen tegen bestaand instrumentarium en de bestaande inzet.

Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte (A)

Naar een klimaatadaptieve stad (D)

Ook dit jaar wordt er weer volop gewerkt aan het klimaatadaptiever maken van de stad. Op grote en kleine schaal nemen we voortdurend maatregelen die Arnhem groener en koeler maken. Ook nemen we maatregelen om de waterafvoer bij hevige regenbuien te verminderen en tegelijkertijd water op te slaan voor droge perioden. De werkzaamheden uit de uitvoeringsagenda klimaatadaptatie zijn hierbij leidraad en verlopen grotendeels volgens planning.

Stimuleren en faciliteren (I)

De nieuwe en gebruiksvriendelijke subsidieregeling is inmiddels van kracht. Veel bewoners dienen aanvragen in en worden ondersteund in hun plannen om Arnhem groener en klimaatadaptiever te maken. We stimuleren bewoners ook actief om van deze regeling gebruik te maken, vooral in de wijken waar weinig groen is en het voor bewoners soms lastig is om zelf een plan te maken.

Klimaattoets (I)

Een eerste versie van de klimaatadaptatietoets wordt in het najaar afgerond. Implementatie volgt in 2024. Met een klimaattoets kunnen we ervoor zorgen dat nieuwe ontwikkelingen bijdragen aan een groenere en klimaatadaptievere stad.

Lokaal hitteplan (I)

Het hitteplan is afgerond en is voorgelegd aan het college. Dit plan beschrijft hoe de gemeente en haar partners samenwerken wanneer zich een hittegolf voordoet.

Gebiedsgerichte maatregelen (I)

In diverse projecten zijn maatregelen genomen ten behoeve van klimaatadaptatie en vergroenen. De nadruk ligt daarbij op de focusgebieden. Het gaat daarbij om grote en kleinschalige maatregelen. De van Muijlwijkstraat is natuurlijk een in het oog springend project. Maar ook bewonersinitiatieven zoals de Groene Route in Malburgen en vergroening van de Groen van Prinstererstraat (Spijkerkwartier) zijn mooie voorbeelden.

Koel netwerk (I)

De exacte omvang en locatie van het netwerk wordt uitgewerkt. Daar waar zich kansen voordoen realiseren we alvast schakels van het netwerk. Met dit netwerk, dat zich over heel Arnhem uitstrekt, leveren we een belangrijke basis voor een klimaatadaptieve en gezonde stad.

Minder verharding (I)

In diverse mobiliteits- en onderhoudsprojecten verwijderen we overbodige verharding en brengen daar groen voor terug. Een in het oog springend voorbeeld is de Groningensingel in Vredenburg. Het verwijderen van verharding combineren we veel met het terugdringen van de maximumsnelheid zoals onlangs bij de Apeldoornseweg is gebeurd. Maar ook op kleine schaal zetten we overbodige verharding om in groenvakken. Hierbij werken we samen met de bewoners.

Arnhem als koploper (I)

Arnhem neemt deel aan diverse landelijke onderzoekstrajecten en werkt samen met Europese partners aan het klimaatadaptief maken van de stad. We zien steeds meer dat Arnhem bekend wordt als koploper op het gebied van klimaatadaptatie; regelmatig vinden excursies in Arnhem plaats en we worden overspoeld met aanvragen van (groene) stagiaires. Dit najaar vindt de Nationale Groendag in Arnhem plaats.

Arnhems groen versterken (D)

De groenvisie vormt het uitgangspunt voor allerlei maatregelen die we nemen om het Arnhemse groen te verbeteren en te versterken.

Herkenbare stad: Kwalitatief hoogwaardige bossen, natuurterreinen en parken dragen bij aan de identiteit van Arnhem (I)

Diverse maatregelen in de bossen en parken hebben bijgedragen aan het vergroten van de kwaliteit en de biodiversiteit. Dit doen we met natuurvolgend beheer. En ook door de omvorming van gazons naar bloemrijke graslanden en het aanleggen van bosranden en amfibiepoelen. Vanwege het later gereed komen van de beheervisie Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem hebben het realiseren van de in deze beheervisie beschreven uitvoeringsmaatregelen wat achterstand opgelopen.

Herkenbare stad: Duidelijke spelregels in bossen en parken (I)

Deze inspanning is uitgevoerd en afgerond.

Herkenbare stad: Vergroten groenmassa bomen (I)

In het plantseizoen zijn op diverse plaatsen bomen geplant en zijn de groeiplaatsen van bestaande bomen verbeterd.

Natuurvriendelijke stad: Stadslandbouw Verpachte agrarische gronden in eigendom van gemeente Arnhem worden natuurinclusief bewerkt en beheerd (I)

Het betreft hier een gevoelig traject waarbij we grote zorgvuldigheid betrachten en waarvoor ook bij de betrokken partijen tijd nodig is maar het proces loopt nu volgens planning.

Natuurvriendelijke stad: Vergroten kennis en verbeteren biodiversiteit (I)

De monitoring van de biodiversiteit en het onderzoek naar wilde bijen loopt volgens planning.

Natuurvriendelijke stad: Kennis van de biodiversiteit en verbeteren leefgebieden kenmerkende soorten (I)

Loopt volgens planning. Op basis van de monitoring biodiversiteit hebben meer gazons omgevormd naar bloemrijke graslanden, planten we meer struiken aan in de wijken en zijn bosranden en amfibiepoelen aangelegd in de bossen en parken.

Groene en gezonde stad: We hanteren een groennorm van 3-30-300 (I)

We werken aan een analyse van de 3-30-300 norm. Daaruit wordt duidelijk op welke plaatsen we in de stad al voldoen aan de norm en op welke plaatsen extra vergroening nodig is.

Duurzaam beheerde stad: We verbeteren de vitaliteit en biodiversiteit van onze bossen en parken (I)

In het beheer worden maatregelen genomen om de biodiversiteit te vergroten.

Samenwerkende stad: Wijkgroenagenda's (I)

Dit jaar werken we aan de voltooiing van de wijkgroenagenda's voor Arnhem-west, Malburgen en Rijkerswoerd. Verder voeren we maatregelen uit voor de wijkgroenagenda's die al gereed zijn.

Andere Arnhemmers **(I)**

Loopt volgens planning. Samen met Natuurcentrum Arnhem en Arnhem Klimaat bestendig communiceren we over biodiversiteit in de stad.

Aandacht voor dierenwelzijn **(A)**

De leefomgeving van in het wild levende dieren verbeteren en vergroten (D)

We nemen diverse maatregelen om de leefomgeving van dieren te verbeteren. De visie dierenwelzijn vormt hierbij onze basis.

Verbinden en versterken ecologische hoofdstructuur **(I)**

Waar kansen liggen verbinden we natuurgebieden met elkaar. Gaandeweg wordt de groenstructuur hierdoor versterkt.

In het wild levende dieren zoveel mogelijk met rust laten **(I)**

We zijn in gesprek met diverse grondeigenaren om barrières zoveel mogelijk te verminderen.

Omgaan met de wolf **(I)**

Met andere zuid-Veluwse gemeenten en de provincie gaan we in gesprek over rollen en verantwoordelijkheden ten aanzien van de wolf.

Zwerfdieren en zieke of gewonde wilde dieren opvangen (D)

Onze overeenkomst voor dierenopvang met het Dierentehuis Arnhem e.o. eindigt op 1 oktober 2023. We spannen ons in om de opvang na deze datum te continueren, waarbij dierenwelzijn, maatschappelijke meerwaarde en duurzaamheid voorop staan. We trekken daarbij zoveel mogelijk gezamenlijk op met de andere gemeenten die hun dierenopvang laten verzorgen door het Dierentehuis. De gesprekken hierover lopen nog.

Continueren van een goede opvang van (zwerf)dieren **(I)**

De gesprekken tussen het Dierentehuis en de gemeenten waarin we hierin samenwerken lopen nog. De overeenkomst met het Dierentehuis is intussen verlengd met drie maanden t/m 1 oktober 2023.

Op diervriendelijke wijze voorkomen of bestrijden van schade, overlast en gevaar door dieren (D)

Overlast van ratten, duiven, en ganzen wordt op diervriendelijke manier bestreden In 2023 gaan we door met het subsidiëren van de Duiventil en hebben we IPM (integrated pest management) ingevoerd in de gemeente.

Bestrijding van overlast door plaagdieren **(I)**

Bestrijding van ratten gaat sinds 2023 via IPM. Pas als allerlaatste redmiddel wordt gif ingezet.

Bestrijding van overlast door honden **(I)**

In overleg met betrokkenen proberen we tot een juiste afweging te komen tussen de behoeften van de honden(bezitters) en de natuur.

Bestrijding van overlast door duiven en ganzen **(I)**

Stichting Duiventil Arnhem beheerst met een subsidie van de gemeente de duivenpopulatie in Elderveld. In bepaalde wijken wordt bij grauwe ganzen populatiecontrole uitgevoerd. Begin 2023 is hier een nieuw contract voor afgesloten.

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling (A)

Reductie hoeveelheid restafval (D)

- PBD (Plastic, Blik, Drankenkartons) maximaal 30% afkeur ligt op koers.
- Afvalstoffenheffing 95% kostendekken ligt op koers.
- Jaarlijks 15% minder fijn huishoudelijk restafval ten opzichte van 2019 (toen was het 201 kg per inwoner) ligt niet op koers. De ingezette maatregelen leveren nog niet het gewenste resultaat op. De gemiddelde hoeveelheid restafval ligt op dit moment rond de 200 kg per inwoner per jaar.

Beleidsontwikkeling afvalreductie (I)

De voorbereiding voor het organiseren van een bugerberaad over afval loopt maar de uitvoering zal in 2024 zijn. De adviezen van het burgerberaad zullen in 2024 verwerkt worden in nieuwe plannen. De klankbordgroep afval is opgezet en heeft in 2022 en 2023 plaatsgevonden.

De evaluatie van het afvalbeleid (inclusief diftar) en het onderzoek naar nascheiding eind 2023 liggen op koers.

Arnhem Schoner (D)

De raad wordt elk kwartaal middels een raadsbrief geïnformeerd over de ontwikkelingen met betrekking tot Arnhem Schoner. De laatste raadsbrief dateert van 27 juni 2023 en had betrekking op het eerste kwartaal van 2023. Een volgende rapportage zal na de zomer volgen.

Aanpak (I)

We werken aan de ontwikkeling van de zwerfafvalparaplu ter ondersteuning van de zwerfafvalvrijwilligers. Er is hiervoor een website gebouwd te vinden op www.arnhemschoner.nl. Deze wordt in samenspraak met de stakeholders nog verder verbeterd.

Deze website is bedoeld om onze inwoners beter en duidelijker te informeren over zwerfafval en over wat en hoe zij zelf iets kunnen betekenen als zij daar interesse in hebben.

Het verminderen van het naast en in de nabijheid van containers geplaatst vraagt om een locatie-specifieke aanpak. Een traject is ingezet en inmiddels zijn we op drie locaties gestart met projecten om een duurzame verbetering op die locatie te realiseren.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	53.752	350	54.102
Baten	43.039	-380	42.659
Saldo lasten en baten	-10.713	-730	-11.443
Toevoegingen aan reserves	15.787	350	16.137
Onttrekkingen aan reserves	5.507	-33	5.474
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-10.280	-383	-10.663
Prognose resultaat	-20.993	-1.113	-22.106

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	350	N					
Openbare ruimte	510	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Groen en klimaatadaptie in de stad	425	N	Buurtcongiërges	J	I	AR	J
Natuur en stadsparken	275	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Wonen	146	N	DU Wet goed Verhuurderschap	N	I	AR	J
Afval	65	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Openbare ruimte	9	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Natuur en stadsparken	-350	V	Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten	N	I	BR	J
Afval	-350	V	Grofvuil afval	N	I	AR	J
Openbare ruimte	-380	V	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Baten	-380	N					
Openbare ruimte	-380	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	350	N					
Natuur en stadsparken	350	N	Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	-33	N					
Openbare ruimte	-33	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op Wijken algemeen.

Buurtconciërges
Zie toelichting op S06 Participatie en armoedebestrijding.

Decentralisatie-uitkering (DU) Wet goed Verhuurderschap
Arnhem ontvangt in 2023 € 146.000 ter dekking van de kosten van de uitvoering van het wetsvoorstel om malafide verhuurderschap en discriminatie op de huurmarkt gerichter aan te pakken. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Wonen en leefomgeving.

Actualisatie MIP
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten
Het budget Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten (€ 350.000 voor 2023) wordt overgeheveld naar BR Groenfonds en zal naast mogelijkheden voor stadslandbouw ook ingezet kunnen worden voor aankopen voor het versterken van de groenstructuur.

Grofvuil afval
Inwoners hebben de mogelijkheid om grofvuil aan te bieden op onze afvalbrengstations. In 2023 en 2024 wordt aan inwoners bij wijze van proef de mogelijkheid geboden om daarnaast ook twee maal per jaar een afspraak te maken om gratis grofvuil aan huis op te laten halen door onze inzamelaar.

Bij het opstellen van de begroting is daarom rekening gehouden met een stijging van de kosten (€ 750.000). Enerzijds doordat inzameling aan huis duurder is dan via de afvalbrengstations; anderzijds omdat door de mogelijkheid van gratis afspraken een hoger totaalvolume van grofvuil werd verwacht.
Tot nog toe zien we echter dat het aantal afspraken aan huis en de daarmee gepaard gaande kosten lager zijn dan begroot. Ook zien we dat er voornamelijk sprake is een verschuiving van het aanbiedgedrag, waarbij inwoners nu meer kiezen voor de gratis afspraak in plaats van het aanbieden op de afvalbrengstations. In totaal is er geen sprake van een toename van de hoeveelheid grofvuil, en dus ook geen toename van de verwerkingskosten op dit punt (was wel begroot).
Per saldo verwachten we eind 2023 € 350.000 over te houden.

Lokale heffingen
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Bijlage 2 Budgetoverhevelingen

Terugblik Nota budgetoverhevelingen 2022

Hieronder wordt een terugkoppeling gegeven van de voortgang van de budgetten die via de Nota Budgetoverhevelingen 2022 overgeheveld zijn.

Wijken algemeen

Onderwerp:	Uitvoeringsplannen
Bedrag:	€ 80.000
Toelichting:	Deze middelen worden in 2023 volledig ingezet voor de tijdelijke jongerenvoorziening bij Sportpark Schuytgraaf, conform raadsvoorstel nr. 3836088 (€ 62.000) en overige lasten rondom jeugdprogrammering voor het gebied Schuytgraaf/Elderveld.

Onderwerp:	Energietoeslag 2022
Bedrag:	€ 2.170.000
Toelichting:	Deze overheveling is bedoeld voor de uitbetaling van Energietoeslag 2022, die in 2023 pas is uitgekeerd. Inmiddels is het grootste deel van dit budget besteed. Het restant zou kunnen dienen als dekking voor de Energietoeslag 2023, indien de dekking van het Rijk ontoereikend is. De verwachting is dat dit bedrag volledig wordt besteed.

Onderwerp:	Energiearmoedefonds
Bedrag:	€ 3.000.000
Toelichting:	De overheveling wordt naar verwachting volledig ingezet ter dekking van o.a. Wintertoeslag 2023 en diverse andere maatregelen, zoals ondernemers, kindvoorzieningen, witgoedregeling en verruiming Gelrepas.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Onderwerp:	Burgerzaken
Bedrag:	€ 750.000
Toelichting:	Dit budget wordt in 2023 geheel besteed aan externe inhuur ten behoeve van de doorontwikkeling van afdeling Burgerzaken en om de reguliere dienstverlening op peil te houden.

Onderwerp:	Budget transformatie interne organisatie
Bedrag:	€ 150.000
Toelichting:	Deze middelen worden in 2023 volledig aangewend ten behoeve van de doorontwikkeling van wijksturing, zoals de nieuwe koersnota en de trajecten uitgevoerd door Twynstra & Gudde rondom de (financiële) sturing. Deze inspanningen komen voort uit de verbeterpunten van de evaluatie Van Wijken Weten 2021.

S01 Veiligheid

Onderwerp:	Experiment Gesloten Coffeeshopketen
Bedrag:	€ 280.000
Toelichting:	Vooralsnog zijn de overgehevelde middelen om uitvoering te geven aan het experiment nog niet besteed. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat het experiment nog niet is aangevangen. Naar verwachting wordt het experiment in het eerste kwartaal van 2024 opgestart. Daarom is wel ter voorbereiding capaciteit geworven voor preventieve en controlerende activiteiten ten aanzien van de sector.

Onderwerp:	Veiligheidshuis
Bedrag:	€ 400.000
Toelichting:	Gelderland Midden kent twee veiligheidshuizen, namelijk veiligheidshuis regio Arnhem en veiligheidshuis West Veluwe Vallei (WVV). De gemeenten Arnhem en Ede fungeren als centrumgemeenten en ontvangen budget dat voor regionale doeleinden bestemd is. Er is uiteindelijk een budget van € 452.000 overgeheveld naar 2023. In de afgelopen periode is er vooral geïnvesteerd in de verbinding met gemeenten bij de versterking van de lokale zorg- en veiligheidsketen. Om als expertisecentrum te kunnen

	fungeren is het van belang dat de lokale zorg- en veiligheidsketens goed zijn georganiseerd. Het Zorg- en Veiligheidshuis is nauw betrokken bij de ontwikkelingen binnen de gemeente Arnhem: • Ontwikkeling Persoonsgerichte Aanpak Wijken; • Outreachende en adviserende rol van de procesregisseur Zorg- en Veiligheidshuis daarbij; en • Herpositionering van de Overlast- en Zorgcoördinatoren. Na de zomer wordt een start gemaakt met het eigen huis op orde brengen. Hiervoor wordt een verandermanager aangesteld.

S02 Bereikbaarheid

Onderwerp:	Ontwikkelen duurzaam mobiliteitsplan
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	Het duurzaam mobiliteitsplan wordt in 2023 verder uitgewerkt. De besluitvorming hierover door de raad wordt verwacht in het eerste kwartaal 2024. Hierdoor zal het merendeel van het budget in 2023 worden besteed met mogelijk een kleine overloop naar 2024.

S04 Onderwijs

Onderwerp:	Volwassenen educatie
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	De overgehevelde middelen zijn bedoeld voor de regio Arnhem. Er wordt dit jaar extra geïnvesteerd in communicatie om het onderwerp laaggeletterdheid meer bekendheid te geven in Arnhem en de regio. En er worden meer trainingen herkennen, signaleren en doorverwijzen gegeven. Dit heeft als doel om meer mensen die laaggeletterd zijn te bereiken en hen passend aanbod aan te bieden.

S05 Cultuur

Onderwerp:	Erfgoeddeal
Bedrag:	574.000
Toelichting:	Voor het project "Renaissance van de Velperweg" is in 2021 een bijdrage van € 574.000 toegekend uit de gemeentefondsuitkering. Dit bedrag is dit jaar nog niet benut en zal vanaf volgend jaar, wanneer het project start, nodig zijn. Conform de gehanteerde werkwijze voor de Velperweg waar de bijdrages via de BR Groot Onderhoud lopen, wordt ook deze bijdrage daaraan gedoteerd.

Onderwerp:	Coronamiddelen Cultuur
Bedrag:	€ 1.862.000
Toelichting:	Zowel in 2020 als in 2021 heeft de gemeente Arnhem gelden van het Rijk ontvangen om gevolgen van corona binnen de culturele en creatieve sector op te vangen. Met deze middelen zijn via drie Arnhemse steunpakketten Kunst & Cultuur (dec. 2020, april 2021 en 2022-2023) de culturele basis- en meerjarenvoorzieningen, amateurkunstorganisaties, zelfstandige makers, festivals en particuliere culturele organisaties ondersteund. Hoewel de pandemiefase inmiddels voorbij is, bevindt de culturele sector zich nog steeds in moeilijk vaarwater. In 2022 en 2023 zien instellingen en makers zich geconfronteerd met sterk stijgende lasten voor huisvesting, energie en personeel, en een sterk gestegen inflatie. Het restant van de coronamiddelen zal in 2023 worden ingezet om exploitatietekorten bij culturele instellingen (gedeeltelijk) te compenseren. Na correctie is naar € 1.600.000 naar 2023 overgeheveld. Hiervan besteden we € 1.000.000 aan exploitatietekorten bij culturele instellingen om die (gedeeltelijk) te compenseren (besluit perspectiefnota, beslispunt 14). Mocht uit inventarisatie blijken dat €1.000.000 niet voldoende is, dan zullen wij de resterende € 600.000 geheel of gedeeltelijk inzetten voor de exploitatietekorten in 2023 aan de culturele basis- en meerjarenvoorzieningen.

Onderwerp:	Beeldende Kunst
Bedrag:	€ 60.000
	Uit de Sonsbeektentoonstelling die in de zomer van 2021 heeft plaatsgevonden, wordt in 2023 de aankoop afgerond van het kunstwerk van Jennifer Tee. Hiervoor is in 2022 een bedrag gereserveerd. Het restant van het overgehevelde bedrag wordt ingezet voor kunstopdrachten die in 2023 tot voltooiing worden gebracht.

Onderwerp:	Huisvesting creatieve en culturele sector (subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen)
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Het beschikbare budget wordt in 2023 besteed aan een tweetal doelen. In het kader van het Plan van Aanpak Huisvesting Culturele en Creatieve Sector ontvangt de Stichting Krachtstroom026 een subsidiebijdrage van € 40.000,- om het bedrijfspand aan de Koriander straat 81 in Malburgen-Oost geschikt te maken als culturele broedplaats. In het gebouw wordt voor 24 cultureel en creatief ondernemers een betaalbare werkruimte gerealiseerd. De Stichting Jacobiberg heeft, vanwege gestegen kosten per juli 2023 voor het gebruik van het gebouw op De Hes als popcentrum, te maken met een hogere bruikleenvergoeding aan de eigenaar. De extra subsidiebijdrage van € 60.000,-die de Stichting in 2023 nodig heeft om deze verhoogde vergoeding te kunnen voldoen wordt gedekt uit de beschikbare middelen voor huisvesting van de culturele en creatieve sector.

Onderwerp:	Kerkenvisie
Bedrag:	€ 20.000
Toelichting:	Het overgehevelde budget wordt dit jaar volledig besteed. Het extern bureau is aan de slag met het opstellen van het geplande actieplan.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Onderwerp:	Regionale middelen in het kader van participatie
Bedrag:	€ 1.880.000
Toelichting:	Arnhem ontvangt, als centrumgemeente van onze arbeidsmarktregio, diverse middelen vanuit het rijk in het kader van participatie. Over de inzet van de middelen vindt regionale afstemming plaats, dit gebeurt via het Regionaal Werkbedrijf. Er is uiteindelijk eind 2022 een bedrag van € 2.000.708 overgeheveld naar 2023. Voor 2023 is er een jaarplan vastgesteld met de geplande activiteiten en de hieraan gekoppelde middelen. De (verwachte) overgehevelde middelen vanuit 2022 zijn hierin meegenomen. Op een aantal onderdelen uit het jaarplan heeft de uitvoering vertraging opgelopen, zie hiervoor ook de tekst bij ‘Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023’.

Onderwerp:	Budget Impuls Integraal werken
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	In 2022 is door het rijk € 510.000 beschikbaar gesteld voor het verbeteren van de integrale dienstverlening en de aanpak van meervoudige problematiek binnen het sociaal domein. We hebben deze middelen in 2022 onder andere ingezet voor de voorbereiding op de Wet aanpak meervoudige problematiek in het sociaal domein (WAMS). In 2023 zetten we het restant van de middelen in voor de versterking van de samenwerking in de wijken tussen de teams leefomgeving, sociale wijkteams en de gebiedsteams Werk & Inkomen, verbetering van de monitoring en diverse andere projecten.

Onderwerp:	Onderzoek naar zelf organiseren Schulddienstverlening
Bedrag:	€ 65.000
Toelichting:	Dit budget wordt dit jaar ingezet voor de financiering van een extern projectleider.

Onderwerp:	Tozo
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	In 2023 is dit budget ingezet voor de verdere afwikkeling van (invordering van) Tozo verstrekkingen.

S07 Zorg

Onderwerp:	Projecten jeugdzorg
Bedrag:	€ 380.000
Toelichting:	Vorig jaar zijn er extra rijksmiddelen jeugdzorg beschikbaar gekomen en aan het budget Jeugdzorg toegevoegd. Voorzien was toen dat deze middelen ook zouden worden ingezet ten behoeve van projecten en activiteiten die zouden bijdragen aan de verdere doorontwikkeling van de jeugdzorg en het jeugdbeleid. Dat is in 2022 ten dele gebeurd. Het betreft hier onder andere het project beperken wachtlijsten jeugd-ggz, project monitoren jeugdbeleid, project wijknetwerken werken jeugdbeleid (minder zorgaanbieders) alsook project onderzoek reële tarieven jeugdzorg. Ook dit jaar lijkt niet het volledige bedrag te worden ingezet. Het gaat dan met name om het project monitoren jeugdbeleid en het project wijknetwerken werken. Verwacht wordt dat hier in 2024 wel op wordt uitgegeven. Aan het eind van het jaar zullen de niet bestede middelen worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve WMO & Jeugdzorg, overeenkomstig het door de raad ingestelde doel van deze reserve.

Onderwerp:	Toegang huishoudelijke ondersteuning en stress sensitief werken
Bedrag:	€ 178.000
Toelichting:	De centrale toegang huishoudelijke ondersteuning is eind 2022 belegd bij de sociale wijkteams. De sociale wijkteams pakken alle aanvragen voor de algemene voorziening en de maatwerkvoorziening op en geven op basis van de situatie een prioritering aan de aanvraag. Zo wordt geborgd dat de meest kwetsbare inwoners als eerste in aanmerking komen voor huishoudelijke ondersteuning. Het budget wat beschikbaar is gemaakt voor de pilot fase zal naar verwachting voor het eind van 2023 op zijn. De centrale toegang huishoudelijke ondersteuning zal uiteindelijk geborgd worden in de dienstverleningsovereenkomst. In het kader van stress sensitief werken worden ook diverse activiteiten uitgevoerd. Na de zomer wordt bezien in hoeverre de inbedding voldoende is of dat bijsturing nodig is. Het uitgangspunt is dat het budget wordt besteed in 2023.

S08 Welzijn en inclusie

Onderwerp:	Opvang dakloze jongeren
Bedrag:	€ 950.000
Toelichting:	Deze middelen zijn volledig ingezet voor een tijdelijke voorziening voor dakloze jongeren tussen ‘echte’ opvang en zelfstandig wonen in.

Onderwerp:	Uitvoeringsplan Vrij zijn in Arnhem, voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme
Bedrag:	€ 150.000
Toelichting:	Van het vastgestelde uitvoeringsplan ‘Vrij zijn in Arnhem’, zijn veel acties opgepakt en staan er nog veel op de planning. We zitten in de opstartfase en de inzet van middelen loopt achter op de begroting. Daarnaast zijn er in 2023 relatief veel middelen toegevoegd aan de begroting, waarvoor we steeds in overleg met onze partners vaststellen hoe we die inzetten. Het tot uitvoering brengen van activiteiten vraagt dus tijd. Ook omdat we vanaf het begin het eigenaarschap beleggen bij de betreffende domeinen van de gemeente en de partners in de stad. Zo borgen we de activiteiten duurzaam. Doordat de kosten in de opstartfase lager uitvallen, zijn de naar 2023 overgehevelde middelen nog niet volledig ingezet, maar wel nodig in 2024.

Onderwerp:	Arbeidsmarkttoelage 1,13% welzijn
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Vorig jaar is via het gemeentefonds extra rijksbudget beschikbaar gesteld voor het toekennen van een arbeidsmarkttoelage aan medewerkers in de zorg- en welzijnssector. Deze middelen zijn inmiddels verwerkt in de (regionale) tarieven voor jeugdzorg en wmo, maar bleken niet toereikend voor een extra verhoging van de subsidie aan onze welzijnsinstellingen. Hiervoor zijn bij de turap 2022 en de begroting 2023 extra middelen vrijgemaakt om die deels beschikbaar te houden voor aanspraken door instellingen bij de subsidieafrekening 2022, die dit jaar volgt. Nog niet alle subsidie-afrekeningen 2022 zijn afgerond. Op dit moment is iets minder dan de helft van het overgehevelde bedrag ingezet.

Onderwerp:	Gezins-en kindbescherming
Bedrag:	€ 732.000
Toelichting:	Vorig jaar zijn door het Rijk via de Decentralisatie-Uitkering VrouwenOpvang (DUVO) voor een periode van 4 jaar extra middelen toegevoegd ten behoeve van het programma Gezins-en kindbescherming. Arnhem is centrumgemeente vrouwenopvang en bestrijding huiselijk geweld voor zowel de regio Centraal Gelderland als de regio Achterhoek. Met de regio Achterhoek is afgesproken dat hun aandeel in de extra rijksmiddelen van circa € 250.000 per jaar aan de gemeente Doetinchem zal worden overgemaakt. De verwachting is dat het restant dit jaar niet tot volledige besteding komt. Aan het eind van het jaar zullen daarom de niet bestede middelen worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve Beschermd en Weerbaar, overeenkomstig het door de raad ingestelde doel van deze reserve.

Onderwerp:	Maatschappelijke Opvang
Bedrag:	€ 650.000
Toelichting:	De beoogde ontwikkeling kon geen doorgang vinden en op dit moment wordt er gekeken naar een invulling die aansluit met het Nationaal Actieplan Dakloosheid, in combinatie met huisvesting bijzondere doelgroepen. Tegelijk heeft de eindafrekening van de subsidies een financieel nadeel opgeleverd, dit als gevolg van de hogere kosten van opvang tijdens de winterperiode en de coronacrisis. Deze middelen zijn hiervoor ingezet.

S09 Gezondheid en sport

Onderwerp:	Investeren in preventie en gezondheid (motie 21M52g)
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	Op grond van de motie 21M52g (Investeren in preventie en publieke gezondheid loont) is er budget beschikbaar gesteld voor o.a. inzet op de functiewaardering jeugdartsen en verpleegkundigen bij VGGM Verder heeft het college de incidentele ruimte benut om bestaande preventie-activiteiten uit te breiden, of nieuwe interventies te bekostigen. In 2023 is er, naast de inzet op functiewaardering, uitvoering gegeven aan nieuwe interventies door een incidentele bijdrage voor een gezondheidsplein in Rijnstate en is er een pilot gestart rondom een gezondheidsmakelaar.

S10 Klimaat en energie

Onderwerp:	Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost
Bedrag:	€ 6.100.000
Toelichting:	De hier vermelde € 6,1 miljoen is volledig toegevoegd aan de bestemmingsreserve Volkshuisvestingsfonds (VHF) Arnhem-Oost. Dit betreft een project waarbij het doel is om 1.754 woningen in deze wijk te verduurzamen. De € 6,1 miljoen dient als gemeentelijke co-financiering voor dit project en is zal gedurende de looptijd van dit project (tot en met eind 2031) hiervoor worden ingezet.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Onderwerp:	Bodemonderzoek en sanering
Bedrag:	€ 160.000
Toelichting:	Vanuit het budget van Bodemonderzoek en sanering wordt er een bijdrage van 160.000 aan het project "Renaissance van de Velperweg". Vanwege de vertraging in het start van het project zal deze bijdrage pas vanaf 2024 nodig zijn, hierdoor is dit budget nog niet uitgegeven.

Onderwerp:	Grondwal / uitbreiding woonwagenkamp Bethaniënstraat
Bedrag:	€ 3.865.000
Toelichting:	In maart 2022 zijn er voorbereidingen voor het verwijderen van de grondwal opgestart. Dit is later stopgezet omdat er nog geen besluit over de herinrichting van de woonwagenlocatie genomen was, dit zou dan tegelijkertijd uitgevoerd kunnen worden. Volgens planning kan er in november gestart worden met de werkzaamheden. De sanering van de grond volgt later bij een positief besluit op de herinrichting.

Onderwerp:	Nieuwe Haven - Uitkoopregeling
Bedrag:	€ 65.000
Toelichting:	Van de oorspronkelijk 15 woonboten met ligplaats resteren er nog vier woonboten, van drie verschillende eigenaren. Tot overeenstemming komen met deze laatste drie eigenaren gaat moeizaam. De gesprekken van dit jaar met de eigenaren hebben nog niet geleid tot een positief resultaat, maar ook niet tot een definitief negatief resultaat. Hierdoor zal het resterende budget naar verwachting ook dit jaar niet volledig uitgeput kunnen worden.

Onderwerp:	Invoeringskosten Omgevingswet
Bedrag:	€ 1.019.000
Toelichting:	De datum van inwerkingtreding van de Omgevingswet is verschoven van 1 januari 2023 naar 1 jan 2024. Het zwaartepunt van het inrichten en testen van het digitale systeem, de werkprocessen en de interne en externe communicatie over de veranderingen in de dienstverlening zijn hierdoor op de tweede helft van 2023 en de eerste helft van 2024 komen te liggen. Hierdoor zal niet het volledige budget in 2023 worden benut en is het restant in 2024 nodig.

S12 Wonen en leefomgeving

Onderwerp:	Straatwerk n.a.v. uitgevoerde werkzaamheden Kabels & Leidingen
Bedrag:	€ 125.000
Toelichting:	Als gevolg van personeelsproblemen bij aannemers (gebrek aan stratenmakers) lukte het in 2022 niet om alle herstelwerkzaamheden aan het straatwerk, als gevolg van graafwerkzaamheden kabels en leidingen, af te ronden. In 2023 wordt deze achterstand ingelopen en worden de doorgeschoven middelen volledig besteed.

Onderwerp:	Afvalkoers 2022-2026 "Arnhem Schoner"
Bedrag:	€490.000
Toelichting	De uitvoering van de afvalkoers is in 2022 iets later dan gepland vastgesteld. Inmiddels loopt de uitvoering en zullen de doorgeschoven middelen in 2023 volledig worden besteed.

Onderwerp:	Woonwagenlocaties
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	Na overleg met de bewoners van de Gelderse Rooslaan is besloten om voor een uitbreiding te gaan van twee standplaatsen. Dit wijkt af van de schetsplan dat met de bewoners was besproken in november 2022 waarbij uit was gegaan van vier standplaatsen. Op basis van de gewijzigde schetsplan gaan we met corporatie om de tafel om dit doel te realiseren. Als gevolg van de gewijzigde plannen is de uitvoering vertraagd en zullen de middelen pas in 2024 worden besteed

	In januari is met de bewoners van de Merwedestraat overlegd en op basis daarvan zijn schetsplannen opgesteld. Uitbreiden van het aantal standplaatsen gaat vrijwel altijd ten koste van het parkeren op de naastgelegen parkeerplaats. In het najaar wordt onderzocht wat hiervan de impact is op de omgeving. Als gevolg hiervan zullen de middelen voor de Merwedestraat niet in 2023 worden ingezet.

Onderwerp:	Arnhem-Oost stedelijke vernieuwingsgebieden
Bedrag:	€ 825.377
Toelichting:	Met de kick-off van het Nationaal Programma Arnhem-Oost (NPAO) is de aanpak in 2023 een nieuwe fase ingegaan. Er is een gebiedsplan opgesteld langs drie inhoudelijke lijnen met in totaal 30 geformuleerde acties. We hebben hierbij opnieuw gekeken naar de beschikbare middelen voor de komende jaren en hoe we deze inzetten. We verwachten daarnaast voor de komende jaren extra rijksmiddelen om het nationaal programma uit te voeren vanuit diverse regelingen. Tegelijkertijd zijn we druk bezig met uitwerken en opstarten van diverse initiatieven binnen de drie inhoudelijke lijnen. Daarmee verwachten we de overgehevelde middelen uit 2022 dit jaar volledig te besteden.

Onderwerp:	Wegen
Bedrag:	€ 1.000.000
Toelichting:	In 2022 heeft een tweetal investeringsprojecten vertraging opgelopen. Ten eerste de Hollandweg, waar pas in 2023 gestart kon worden in verband met de beschikbaarheid van vervangend openbaar vervoer. Ten tweede de Groningensingel. De scope is hier groter geworden, omdat we naast regulier onderhoud aan de weg, conform de begroting ook verhardingen opruimen. Beide projecten zijn in 2023 in uitvoering gegaan. De overgehevelde kredietruimte wordt volledig besteed.

Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023

In onderstaande tabellen wordt vooruitgeblikt naar de Nota Budgetoverheveling 2023. Hiermee wordt inzicht gegeven in de onderwerpen waarvan op dit moment al wordt verwacht dat de activiteiten niet of onvolledig worden uitgevoerd dit jaar. Dit is een eerste inschatting en is ter informatie aan deze turap toegevoegd.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Onderwerp:	Verduurzaming gemeentelijk vastgoed
Bedrag:	€ 250.000
Toelichting:	De verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed vraagt meer voorbereidingstijd dan verwacht. Er dient eerst een goede inventarisatie te worden gemaakt van wat nodig is voor welk pand en wanneer dat het meest efficiënt opgepakt kan worden. Van het budget van € 500.000 voor de uitvoering van de wettelijke maatregelen zal naar verwachting € 250.000 overblijven dit jaar en zal nodig blijven voor verduurzaming van de betreffende panden.

S01 Veiligheid

Onderwerp:	Veiligheidshuis
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	Gelderland Midden kent twee veiligheidshuizen, namelijk veiligheidshuis regio Arnhem en veiligheidshuis West Veluwe Vallei (WVV). De gemeenten Arnhem en Ede fungeren als centrumgemeenten en ontvangen budget dat voor regionale doeleinden bestemd is. Op dit moment is de doorontwikkeling van de veiligheidshuizen opgestart. Veel casuïstiek zal moeten worden verplaatst van het VHH naar wijkniveau en het veiligheidshuis zelf zal zich meer moeten gaan positioneren als expertisecentrum voor urgente en geprioriteerde casuïstiek. Hiervoor zijn het komende jaar naar verwachting meer middelen nodig om op organisatorisch en operationeel niveau deze structuurveranderingen door te voeren met expertise en ondersteuning, hiervoor wordt het regionaal ontvangen geld uit 2023 aangewend.

Onderwerp:	Experiment gesloten coffeeshopketen
Bedrag:	€ 380.000
Toelichting:	In het regeerakkoord van 2017 is afgesproken dat er een experiment komt met de teelt en verkoop van hennep of hasjiesj voor recreatief gebruik. Arnhem heeft daarvoor al middelen ontvangen en ontvangt tot en met 2024 elk jaar € 162.500. Van deze gelden dient het gehele project bekostigd te worden. Op dit moment bevindt het experiment zich nog in de opstartfase. De experimenteerfase, met vermoedelijke startdatum Q1 2024, zal hierna volgen en zal 4 jaar duren. De reeds ontvangen middelen (2023 en eerder) zijn tevens noodzakelijk om hieraan uitvoering te geven. Ondanks dat het niet wenselijk is middelen meerdere jaren over te hevelen wordt toch voorgesteld om de reeds ontvangen middelen over te hevelen naar 2024 zodat uitvoering gegeven kan worden aan het experiment.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Onderwerp:	Onderzoek naar zelf organiseren Schuldhulpverlening
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Het beschikbare budget wordt niet volledig in 2023 besteed. Een deel van het onderzoek vindt in 2024 plaats. Daarom wordt er € 100.000 doorgeschoven.

Onderwerp:	Dienstverlening gemeenten aanpak armoede en schulden
Bedrag:	€ 540.000
Toelichting:	In de meicirculaire is hiervoor een incidentele bijdrage ontvangen. € 540.000 hiervan wordt in 2024 ingezet voor de implementatie van zelf organiseren Schuldhulpverlening.

Onderwerp:	Regionale middelen in het kader van participatie
Bedrag:	€ 1.652.770
Toelichting:	Arnhem ontvangt, als centrumgemeente van onze arbeidsmarktregio, diverse middelen vanuit het rijk in het kader van participatie. Over de inzet van de middelen vindt regionale afstemming plaats, dit gebeurt via het Regionaal Werkbedrijf. Voor 2023 is er een jaarplan

	vastgesteld met de geplande activiteiten en de hieraan gekoppelde middelen. Op een aantal onderdelen uit het jaarplan heeft de uitvoering vertraging opgelopen. Daarnaast is er regionaal de wens om een deel van de beschikbare middelen op te nemen in een meerjarenplan, dit wordt nog nader uitgewerkt. Op basis van de 1e rapportage over 2023 verwachten we € 1.652.770 over te hevelen naar 2024.

Onderwerp:	Onderzoek schuldhulpverlening bureau zelfstandigen
Bedrag:	€ 70.000
Toelichting:	Vanuit de circulaire zijn middelen beschikbaar gekomen voor bijzondere bijstand voor zelfstandigen. Dit budget wordt in 2023 ingezet voor onderzoek naar aanbesteding van schuldhulpverlening voor ondernemers. De verwachting is dat een groot deel van dit budget in 2024 pas wordt uitgegeven.

Onderwerp:	Budget pilot bijverdienbeloning
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	In juli 2023 is de tweejarige pilot bijverdienbeloning gestart waarmee we inwoners stimuleren om te werken in deeltijd naast hun uitkering en hen hiervoor belonen. In totaal is er voor de pilot € 3,4 miljoen gereserveerd. In 2023 is het benodigde bedrag ingeschat op € 1,0 miljoen. We schatten nu in dat we in 2023 voor de eerste uitbetaling van de bijverdienbeloning en bijkomende kosten € 0,7 miljoen nodig hebben. De eerste betaling van de bijverdienbeloning vindt in maart 2024 plaats en heeft betrekking op de premieperiode juli–december 2023. De totale verwachte kosten voor de pilot veranderen vooralsnog niet. We stellen daarom voor € 0,3 miljoen over te hevelen naar 2024.

S08 Welzijn en inclusie

Onderwerp:	Herinrichting consultatiebureaus
Bedrag:	€ 145.000
Toelichting:	Vanwege nieuwe zorgpartners in het gebouw van Rijnstate Poli Zuid (RKV) zal het daar gehuisveste consultatiebureau verhuizen naar elders in de wijk. Daarom wordt er in samenspraak met de VGGM gezocht naar een nieuw onderkomen voor dit consultatiebureau. In 2023 worden voor de herinrichting van dit nieuwe consultatiebureau nog geen kosten verwacht. Dit wordt actueel bij aanvang van 2024.Voor deze incidentele herinrichtingskosten wordt het voordeel uit de DVO van vorig jaar overgeheveld naar 2024. Hieruit worden verbouwings- en inrichtingskosten voor de nieuwe locatie van het consultatiebureau bekostigd.

Onderwerp:	Uitbreiding capaciteit dakloosheid
Bedrag:	€ 395.000
Toelichting:	In de Perspectiefnota is aangegeven dat voor uitbreiding van capaciteit van maatschappelijke opvang voor 2023 en voor 2024 (via overheveling) budget beschikbaar is in de brede aanpak middelen dakloosheid. Dekking voor de jaren 2025 tot en met 2027 kan gerealiseerd worden uit de BR Beschermd en Weerbaar. Het gaat om uitbreiding capaciteit Kruispunt, de Duif, gezinsopvang en inzet ervaringsdeskundigheid. Hiervoor is een overheveling van € 395.000 nodig.

Onderwerp:	Maatschappelijke opvang
Bedrag:	€ 450.000
Toelichting:	In 2023 zijn extra middelen beschikbaar gekomen vanuit het Nationaal Actieplan Dakloosheid, die nog niet volledig besteed zijn. Desondanks blijft de opgave in de aanpak van dakloosheid onverminderd urgent en heeft prioriteit, waardoor het noodzakelijk is om deze middelen over te hevelen naar 2024. Momenteel wordt samen met de ketenpartners Maatschappelijke Opvang en de regiogemeenten gewerkt aan een doorvertaling van het Nationaal Actieplan Dakloosheid “Eerst een Thuis” naar de regio Centraal Gelderland. Het is daarom noodzakelijk dat deze middelen beschikbaar blijven voor de verdere aanpak van dakloosheid, waaronder de beweging van Maatschappelijke opvang naar ‘Wonen Eerst’.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Onderwerp:	Milieuplan
Bedrag:	€ 130.000
Toelichting:	Voor de oplevering van het milieuplan, nu genoemd het Plan Gezonde Leefomgeving "Arnhem maakt buiten gezond", is 300.000 euro gereserveerd in 2023. Van deze 300.000 zal 170.000 worden besteed voor de oplevering en het schrijven van het plan in 2023. Verzoek is daarom om de resterende 130.000 over te hevelen naar 2024 om te besteden aan o.a. het begeleiden van de laatste opleverfase en nieuwe monitoring.

Onderwerp:	Grondwal / uitbreiding woonwagenkamp Bethaniënstraat
Bedrag:	€ 3.500.000
Toelichting:	In November staan de werkzaamheden gepland voor de verwijdering van de grondwal. Door de vertraging in de startdatum door het uitblijvende besluit van de herinrichting zal niet het volledige budget besteed kunnen worden in 2023.

S12 Wonen en leefomgeving

Onderwerp:	Woonwagenlocaties
Bedrag:	€ 250.000
Toelichting:	Door de gewijzigde schetsplan van de Gelderse Rooslaan en de noodzaak van een impactanalyse op de Merwedestraat zijn de uitvoeringen van deze projecten vertraagd en zullen de resterende middelen in 2024 opnieuw nodig zijn om onze doelen te realiseren.

Bijlage 3 Investeringen

Jaarlijks wordt het Meerjarig InvesteringsPlan (MIP) in de Begroting geactualiseerd. In deze Turap wordt gerapporteerd over de verwachtingen rondom de realisatie van de begrote investeringen halverwege het jaar 2023. Dit betreft begrote investeringen uit de begroting 2023, vanuit voorgaande jaren naar 2023 doorgeschoven investeringen en tussentijds vastgestelde investeringen door de raad.
In de onderstaande tabel is weergegeven wat de begrote investeringen voor 2023 per programma zijn. In de toelichting onderaan de tabel staat aangegeven bij welke programma's grote afwijkingen worden verwacht, met daarbij een toelichting over de specifieke investeringen die dit betreft.

Nr.	Programma	Begroting 2023
Bedragen x €1.000		
S00	Bestuur, dienstverlening en financiën	6.328
S02	Bereikbaarheid	25.575
S03	Economie	250
S04	Onderwijs	41.246
S05	Cultuur	392
S08	Welzijn en inclusie	8.970
S09	Gezondheid en sport	5.929
S10	Klimaat, energie en milieu	757
S12	Wonen en leefomgeving	13.097
		102.544

Activeren plankosten
Op 31 mei heeft de raad de nota grondbeleid vastgesteld. Besloten is om plankosten van een (her)ontwikkeling te activeren nadat uit een raadsbesluit gebleken is dat er bestuurlijke instemming is voor deze (her)ontwikkeling. Voor de volgende projecten waarvoor nog geen grondexploitatie is vastgesteld, geldt dat de raad al wel een besluit heeft genomen waaruit deze bestuurlijke instemming blijkt: Spoorzone (Schaapsdrift, Rijnpark, Presikhaaf 3), Nijmeegseweg, Woudrichemstraat/Brabantweg, de Kloosterstraat, Koningsplein/Stadstheater en het Bestuurskwartier. De prognose is dat het in 2023 te activeren bedrag aan plankosten voor het totaal van deze ontwikkelingen € 2,4 miljoen zal bedragen. Indien in 2023 de grex van de Nijmeeegseweg wordt vastgesteld bedraagt de prognose van de te activeren plankosten € 2,1 mln.

Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel
Als gevolg van capaciteitsproblemen bij Liander wordt de sporthal pas op 1 november voorzien van de juiste energieaansluiting. Hierdoor vertraagt de geplande oplevering in juli en ingebruikname per 1 september van sporthal Middachtensingel. Er is maximaal gezocht naar oplossingen maar helaas zijn hier geen reële opties voor. Hierdoor wordt de oplevering uitgesteld tot tenminste november 2023, het gebouw kan dan per 1 januari 2024 in gebruik worden genomen. De financiële gevolgen hiervan zijn nog niet volledig in te schatten, maar vooralsnog wordt uitgegaan dat het investeringsbudget met € 75.000 wordt overschreden als gevolg van deze vertraging. Dit leidt tot circa € 4.000 aan hogere kapitaallasten vanaf 2024.

Investeringskrediet MFC De Spil
Medio 2021 is er voor de 3 MFC's in Arnhem een aanvraag ingediend bij RVO voor de zogenaamde SUVIS-regeling (Verbetering Luchtkwaliteit). Voor alle 3 de MFC's heeft het RVO een goedkeurende beschikking afgegeven. Uit de aanbestedingsprocedure van MFC De Spil blijkt dat het beschikbare budget onvoldoende is om de werkzaamheden uit te voeren. De aanbesteding stopzetten is weinig zinvol omdat wij toch verantwoordelijk zijn voor een goede oplossing voor "frisse scholen". Bovendien is het niet de verwachting dat een nieuwe aanbesteding financieel gunstiger zal zijn. Tenslotte lopen we dan het risico om de subsidie van het rijk te verliezen.
De effecten van de overige 2 MFC's zijn nog niet bekend. Als gevolg van gestegen prijzen en begroting op basis van "oude" uitgangspunten als decentrale ventilatie wordt het beschikbare budget voor Suvis-maatregelen voor MFC de Spil overschreden. Het financiële gevolg hiervan betekent een overschrijding van het investeringsbudget met € 395.023. Dit leidt tot circa € 25.281 aan hogere kapitaallasten vanaf 2024 gedekt uit de reeds beschikbare middelen, specifiek uit de middelen scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt.

Gele rijdersplein
November 2021 heeft de raad besloten tot restauratie van het AKU-monument en het aangrenzende openbaar gebied op het Gele Rijdersplein. Het (ontwerp) proces vraagt meer tijd dan vooraf ingeschat. Hierdoor schuift het moment van realisatie op. Dit, in combinatie met de gestegen bouwkosten, maakt dat de initiële indexering van de bouwkosten mogelijk niet toereikend is. Waarmee de kostenraming gebaseerd is op 2021, worden de kosten van de uitvoering nu gerealiseerd in 2024. Dit kan een tekort opleveren bij het definitief ontwerp. Duidelijkheid hierover wordt in het vierde kwartaal van 2023 verwacht.

Bijlage 4 Beheersing verbonden partijen

BVO De Connectie

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De Connectie is een organisatie in die volop in ontwikkeling is en waar de komende jaren veel moet gebeuren. Het is evident dat beheersing en control hierin belangrijk zijn. De beheersing is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. Het bestuur, het OGO (opdrachtgeversoverleg) en de demandorganisatie zijn hierin belangrijke gremia waarin sturing en beheersing nadrukkelijk terugkomen. Het controllersoverleg vervult hierin een belangrijke adviesrol ten aanzien van de P&C-producten van De Connectie.

Er wordt in de begroting een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. De beschreven risico's hebben voor een deel te maken met de uitgevoerde onderzoeken naar de totale ICT-keten van De Connectie. In samenspraak met de drie gemeenten zijn er negen verbeterpaden opgesteld die ertoe moeten leiden dat: 1. Het gewenste niveau van de informatievoorziening wordt bereikt (basis op orde). 2. De governancestructuur verder wordt ingericht waarbij afspraken worden vastgelegd over rollen, verantwoordelijkheden en de wijze van samenwerking.
De Connectie onderschrijft de principes van het risico gestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico’s te beheersen. Afgelopen jaar heeft De Connectie belangrijke stappen gezet ten aanzien van de invulling van het risicomanagement. Zo heeft er een uitgebreide risico-inventarisatie plaatsgevonden, zowel vanuit het perspectief van de organisatiedoelstellingen als vanuit het perspectief van business continuïteit. Waar nodig zijn aanvullende beheersmaatregelen genomen. De komende jaren gaat De Connectie verder met het door ontwikkelen van het risicomanagement door te investeren in het risicobewustzijn binnen de organisatie en het cyclisch en systematisch borgen van het risicomanagement.

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De risico's waarmee BVO DRAN te maken heeft zijn een veranderende relatie met de provincie, een zeer dynamische omgeving, kwetsbare burgers en daarmee politieke gevoeligheid.

De inrichting van het doelgroepenvervoer is gebaseerd op een 'open einde' systematiek. Hierom is de sturingsinformatie frequenter en gericht op continue monitoring. Structureel ontvangen we van de BVO DRAN managementinformatie en zogenaamde rittenbakken. Er is ongeveer tien keer per jaar ambtelijk en 6 keer per jaar bestuurlijk overleg. We zijn voornemens om informatie over het doelgroepenvervoer te verwerken in PowerBI zodat het onderdeel kan gaan uitmaken van de bestuursrapportage. In 2022 is gewerkt aan het opnemen van informatie over regiotaxi in PowerBI. Qua IT heeft dat meer voeten in aarde en kost meer tijd dan vooraf ingeschat. Dit geldt nog meer voor het opnemen van informatie over het routegebonden vervoer omdat de aangeleverde informatie niet uniform is tussen de vervoerders.

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving kunnen grote invloed hebben op de taakomvang en -inhoud van de omgevingsdienst ODRA. De impact van de Omgevingswet is waarschijnlijk groot. De Wet kwaliteitsborging bouwen (WKB) zal invloed hebben op de werkzaamheden die met bouw hebben te maken. Deze wet heeft een gefaseerde invoering. ODRA is samen met de deelnemende gemeenten actief bezig met de invoering van de Omgevingswet en WKB en rapporteert hier geregeld over. Door actief met komende ontwikkelingen bezig te zijn kan beter geanticipeerd worden op eventuele grote consequenties voor het personeelsbestand van ODRA.
In 2022 is gestart met de implementatie van de aanbevelingen uit het in 2021 verschenen rapport ‘Om de leefomgeving’ van de commissie Van Aartsen. De meeste initiatieven zullen vanuit het rijk worden geïnitieerd. Een van de mogelijke uitwerkingen kan zijn dat omgevingsdiensten moeten gaan fuseren.
ODRA heeft voor een aantal vakgebieden last van krapte op de arbeidsmarkt. Daarom is men begonnen met het aannemen van starters die met behulp van interne scholing en begeleiding de werkplekken bezetten waarvoor moeilijk ervaren specialisten te vinden zijn.
De omvang van het takenpakket van ODRA op het gebied van bouw, vergunningverlening en toezicht is direct afhankelijk van initiatieven van particulieren en bedrijven in de stad. Er kunnen grote verschillen zitten tussen jaren. Om hierop te anticiperen houdt ODRA een flexibele schil met personeel aan. Met de systematiek van outputfinanciering en een prognose van de gemeente op de bouwontwikkelingen wordt het beter mogelijk om de kosten voor de gemeente vooraf in te schatten.
De bij omgevingsdienst ODRA onderkende risico's voor gemeente Arnhem worden op de volgende wijzen beheerst. Allereerst is er maandelijks werkoverleg tussen de accounthouders van beide partijen. Relevante ontwikkelingen kunnen daar als eerste gesignaleerd worden. Actuele zaken worden op dagelijkse basis besproken. ODRA levert maandelijks productiecijfers en urenoverzichten. De cijfers worden met deze frequentie ook in het accountoverleg besproken. Realisatie van producten en uren kan zo getoetst worden aan planning en

budget, zo nodig kan worden bijgestuurd en zullen relevante ontwikkelingen gemeld worden in de financiële cyclus van de gemeente.
De portefeuillehouder heeft zitting in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van ODRA. Meerdere keren per jaar worden financiële tussenrapportages van ODRA in de vorm van een financieel dashboard in de bestuursvergaderingen besproken. De business controller Arnhem adviseert de portefeuillehouder op deze rapportages en kan risico's vroegtijdig signaleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan oplopende personeelskosten door schaarste op de arbeidsmarkt of bevindingen van de accountant.

Scalabor B.V.

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Scalabor rapporteert op diverse momenten richting de gemeente Arnhem (100% aandeelhouder) over de inhoudelijke en financiële voortgang inclusief de risico's: via begroting en jaarrekening en via de kwartaalrapportages. In deze stukken wordt expliciet stilgestaan bij de te onderscheiden risico's inclusief de beheersmaatregelen. Als aandeelhouder en belangrijkste klant van Scalabor zijn we hierover ook continu met elkaar in gesprek en houden we elkaar goed op de hoogte van belangrijke ontwikkelingen. Hiermee zorgen we voor inzicht in de risico's en trekken we samen op in de beheersing hiervan.

Sportbedrijf Arnhem

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Sturing
Het Sportbedrijf is de grootste uitvoerder van het sportbeleid van de gemeente Arnhem. Bij de verzelfstandiging van het Sportbedrijf, zijn vanuit de gemeente als opdrachtgever en eigenaar van het Sportbedrijf, afspraken gemaakt over de informatie- en stuurmogelijkheden voor de gemeente. Om de verwachtingen over en weer beter in beeld te hebben voeren de gemeente als eigenaar en opdrachtgever en het Sportbedrijf gezamenlijk, buiten de kwartaalgesprekken om, gedurende 2023, regelmatig overleg.
De organisatie van het Sportbedrijf en de samenwerking met de gemeente Arnhem wordt elk jaar professioneler. De afstemming tussen de teams Leefomgeving en het Sportbedrijf loopt goed, waarmee invulling wordt gegeven aan het uitgangspunt van 'van wijken weten'.

Het opdrachtgeverschap wordt meer gestroomlijnd. Het Sportbedrijf heeft in de kwartaalrapportages steeds conform afgesproken format gerapporteerd. Over de kwaliteit en met name over de (on)mogelijkheden van rapportage over effectiviteit en efficiëntie van interventies in de stad wordt met elkaar gesproken, alsmede wensen voor de toekomst op wijkniveau. Dit is een doorlopend proces, waarmee we verder gaan in 2023. Het inzicht in de kostprijs van de producten is nog onvoldoende. Er is steeds meer inzicht in kosten per locatie en per 'product'. Sportbedrijf en gemeente doorlopen gezamenlijk stappen om dit af te zetten tegen maatschappelijke meerwaarde. Hierdoor komt er steeds meer kennis beschikbaar over in hoeverre uitgaven zich verhouden tot gemeentelijke doelstellingen. Op basis daarvan kunnen beleidskeuzes gemaakt worden.

Financieel
Het eigen vermogen is € 1,6 miljoen. Voor 2022 e.v. is er een taakstelling van € 0,75 miljoen. Het Sportbedrijf heeft in 2022 een resultaat gehaald van omstreeks € 0,9 miljoen. Dit is grotendeels te verklaren door incidentele steun vanuit het Rijk in verband met de coronacrisis. Dit wordt grotendeels aangewend om het in verband met stijgende energieprijzen verwachte tekort van 2023 deels mee op te vangen. Er blijft voor 2023 nog een tekort over van omstreeks 0,5 miljoen en 2,7 miljoen voor 2024. Met de in de begroting opgenomen aanvullende subsidie voor 2023 en 2024 verwachten wij dat het Sportbedrijf bij gelijkblijvende activiteiten voldoende financiële middelen tot haar beschikking heeft.

Samenwerking
Nu het Sportbedrijf stabiel staat, is er weer meer ruimte gekomen om de focus te verleggen naar het gesprek op inhoud en gezamenlijke belangen. De afgelopen jaren is de samenwerking tussen gemeente en Sportbedrijf sterk verbeterd. De samenwerking blijft een onderwerp waarin continu geïnvesteerd wordt, ook in 2023 en verder.
Voorbeelden van inhoudelijke onderwerpen die gezamenlijk worden opgepakt zijn: verenigingsondersteuning, de bezetting van accommodaties en ontwikkeling van een positief sportklimaat. Hierover wordt de gemeenteraad in 2023 verder geïnformeerd.
We verwachten deze ontwikkeling met het MT van het Sportbedrijf in 2023 voort te kunnen zetten. Deze samenwerking zorgt ervoor dat het risicoprofiel van het Sportbedrijf als verbonden partij lager ingeschat wordt.

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De veiligheids- en gezondheidsregio Gelderland Midden is een wettelijk aangewezen regeling waarin wordt samengewerkt met vijftien verschillende gemeenten. De taken zijn onder verdeeld in een vijftal programma's (crisisbeheersing, brandweerzorg, GGD, ambulancezorg en bedrijfsvoering). VGGM wijst in haar begroting 2023 op de volgende risico's:
·Meerjarig effect van het COVID19 virus; preventie ten aanzien van kwetsbare groepen, advisering van hygiënemaatregelen, versterking infectieziektebestrijding, terug op niveau van reguliere diensten voor derden zoals reizigersvaccinaties en binden van medewerkers en vrijwilligers aan de organisatie;
·Naar aanleiding van de implementatie van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren (WNRA) is een complexiteit met betrekking tot de positie van de vrijwilligers ontstaan. Op basis van de huidige wet- en regelgeving is het onderscheid tussen een brandweervrijwilliger
·en een brandweermedewerker nauwelijks te maken. Hiermee heeft de invoering van WNRA een groot financieel risico op de betaalbaarheid van het huidige brandweermodel. Landelijk heeft een Denktank een oplossing voor deze ontstane situatie bedacht in de vorm van taakdifferentiatie. De financiële consequenties van de taakdifferentiatie worden nog nader geanalyseerd;
·Verdeelsleutel huisvestingskosten brandweer. De gemeentelijke bijdragen aan de brandweer zijn op basis van een nieuwe verdeelsleutel vastgesteld. De (regionale) huisvestingskosten van de kazernes en andere brandweeronderdelen zijn daarvan vooralsnog uitgezonderd;
·Arbeidsontwikkelingen, waaronder functiewaardering van verpleegkundigen. Vergelijkbare organisaties hebben verpleegkundigen hoger ingeschaald. Een aanpassing van de functiewaardering heeft grote consequenties op het budget of op de dienstverlening van de Jeugdgezondheidszorg en Algemene gezondheidszorg. Hiervoor is in de gemeentelijke begroting een extra budget opgenomen. Dat geldt ook voor de ICT-lasten;
·Toenemende ICT-lasten als gevolg van verdere digitalisering en plaats onafhankelijk werken. Meerdere (verouderde) systemen dienen op korte termijn vernieuwd te worden gebracht en toenemende gebruikerswensen gebaseerd op maatschappelijke 0ntwikkelingen zijn niet passend binnen de huidige ICT-budgetten.
·De grote druk op (gemeentelijke)financiën en bij andere opdrachtgevers leidt tot continuïteitsrisico's van niet door gemeentelijke bijdrage gefinancierde activiteiten.

De beheersing van bovenstaande risico's is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen. Het regionaal controllersoverleg en de Financiële Commissie die regelmatig bijeen komen vervullen hierin een belangrijke adviesrol, ook ten aanzien van de P&C-producten van de VGGM. Daarnaast wordt er actief samengewerkt bij bestuurlijke opdrachten. Per programma is door de VGGM een doelenboom opgesteld waarbij tevens de belangrijkste risicofactoren en mitiganten zijn genoemd.
Aan de hand van de zogenaamde "kans x effect"-methode wordt jaarlijks door VGGM een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke risico's en een kwantificering daarvan. Bij benadering wordt er een indicatie gegeven van het voor de organisatie benodigde weerstandsvermogen. Dit weerstandsvermogen wordt gevormd door de totale impact van de gekwantificeerde risico's te relateren aan de weerstandscapaciteit (zijnde het beschikbare eigen vermogen).

Daarnaast ontvangen de deelnemende gemeenten gedurende het jaar tussenrapportages van VGGM waarin wordt stilgestaan bij de actuele ontwikkelingen en de verwachtingen met betrekking tot de risico's worden beschreven.

Zowel de burgemeester als de wethouder publieke gezondheid zijn lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van VGGM. Het dagelijks bestuur en algemeen bestuur komen afzonderlijk van elkaar jaarlijks vijf keer bij elkaar. Onderwerp van gesprek is onder andere de P&C cyclus. Begrotingen en jaarrekeningen worden daar vastgesteld. Ook inhoudelijke ontwikkelingen/ risico's worden daar gedeeld.
Ondersteunende ambtenaren adviseren de burgemeester en wethouder als het gaat om de inhoud van de agenda. Deze ondersteunende ambtenaren zijn ook aangesloten op het controllersoverleg zoals eerder genoemd.

De raad krijgt de mogelijkheid om een zienswijze uit te brengen ten aanzien van de begroting en de bestemming van het resultaat na opmaken van de jaarrekening van VGGM. Eventuele financiële risico's worden opgenomen in gemeentelijke risicoprofiel.

In de afgelopen jaren is gebleken dat deze beheersstrategie volstaat.

Bijlage 5 Stand van zaken amendementen en moties

Hieronder is de stand van zaken van de amendementen en moties opgenomen die zijn aangenomen bij de behandeling van de Begroting 2023.

Bestuur, dienstverlening en financiën

22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties

De raad heeft besloten om proactief de mogelijkheden te laten onderzoeken tot het aangaan van een tweede buitenlandse relatie. Het onderzoek wordt op dit moment uitgevoerd.

22M158 Bevordering opkomst verkiezingen

Bureau Verkiezingen heeft diverse moskeeën benaderd en de Turkyem Moskee aan de Eemslaan bereid gevonden om een ruimte beschikbaar te stellen als stembureau. Tevens is hier voorafgaand aan de verkiezingen een proefstembureau ingericht. Ook bij komende verkiezingen zal er in één of meer moskeeën een stembureau worden ingericht, als daar gelegenheid voor is.
De burgemeester heeft vertegenwoordigers van alle moskeeën uitgenodigd voor een gesprek over hun mogelijkheden om hun achterban te stimuleren om hun stem uit te brengen bij verkiezingen.

Veiligheid

22M123 Manifest demonstratierecht

De burgemeester heeft het Manifest getekend. De raad wordt direct na de zomer geïnformeerd. We betrekken de jaarlijkse evaluatie bij de op instigatie van de raad jaarlijks te houden veiligheidstafel.

22M133 Stel aantal BOAs op straat veilig

In de begroting is een straatcapaciteit van 29 fte verwerkt. Voor wat betreft het handhavingsbeleid wordt momenteel de hand gelegd aan het opstellen ervan (met name de keuzes capaciteit versus inzetwensen). Het uitvoeringsplan zal aansluiten bij de jaarlijkse planning die gekoppeld was en is aan de wijkveiligheidsagenda's. Hiermee wordt, naast het focussen op stadsbrede problematieken, ook oog gehouden voor het wijkgericht werken. Per slot van rekening moeten we daar zijn waar we nodig zijn.

Bereikbaarheid

22M141 Kaders voor mobiliteitsingrepen

De motie is afgedaan met de raadsbrief Impact werkzaamheden op genoemde wegen in motie 22M141.

Economie

22A66 Bridge to Liberation

De voorgestelde financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M132 Een brug naar de toekomst

Zoals in de motie is aangegeven, werken we aan een voorstel hoe we na 2024 invulling blijven geven aan de slag om Arnhem herdenking in het algemeen en De Bridge to Liberation in het bijzonder, inclusief een financiële paragraaf. We hebben BMC tevens gevraagd om breed (dus ook buiten gemeente Arnhem) op te halen hoe men omgaat met herdenkingen nu en in de toekomst, hoe geven we invulling nu de veteranen uit WOII er steeds minder aanwezig kunnen zijn, hoe blijft de jonge generatie aangehaakt? Daarvoor gaat BMC in gesprek met een aantal lokale, regionale en landelijke partners. Ook intern worden er gesprekken gevoerd met relevante beleidsvelden, zoals inclusie en diversiteit. De oplevering is begin november gepland.

22M170 Oog voor alle studenten

Arnhem Studiestad gaat drie dingen doen om de informatievoorziening voor deze doelgroep te verbeteren:

- Op de website (Eng/Ned) van Arnhem Studiestad worden links geplaatst naar belangrijke plekken of initiatieven voor deze doelgroep die de kennisinstellingen beschikbaar zijn. Deze informatie is inmiddels beschikbaar (half juli 2023).
- Op de site komt een vlog van een Caribisch Nederlandse student over studeren, werken en leven in Nederland (uiterlijk september 2023)
- Er komt een informatiecampagne over rechten en plichten van studenten rondom studentenhuisvesting. De gemeente is in de lead, overlegt met kennisinstellingen en studenten en SH& is ook betrokken. Het resultaat hiervan wordt zichtbaar op de site van Arnhem Studiestad en de kennisinstellingen (is gestart).

22M179 Living statues op de agenda van 2023
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “Subsidieregeling Producties, Evenementen en Festivals gemeente Arnhem 2023”

Onderwijs
22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin
Samen met Natuurcentrum Arnhem is een kernteam gevormd om de praktische uitvoering vorm te geven. Er is een plan van aanpak opgesteld voor de periode 2023 – 2025.,
Momenteel worden de wensen en behoeften van schoolbesturen en scholen geïnventariseerd. Met behulp van een enquête en diverse gesprekken met zowel de overkoepelende schoolbesturen van Delta, Flores, Onderwijsspecialisten als overleggen met directeuren van individuele scholen worden de komende maanden de wensen, behoeften, kansen en risico’s per school in kaart gebracht. Deze nazomer worden er inspiratiemiddagen en ontwerpsessies met de scholen, schoolbesturen en andere betrokkenen georganiseerd.
Aan de hand van deze inventarisatie zal in het najaar 2023 een maatwerkaanpak worden opgesteld. Deze maatwerkaanpak bestaat uit maximaal vier varianten die aansluiten bij de behoeften en mogelijkheden van scholen. Dit jaar vindt er een pilot-moestuinlesprogramma bij de Witte Vlinder (Flores Onderwijs) in Arnhem Noord en de Johannes school (Delta Scholengroep) in Arnhem Zuid plaats, dat input biedt voor de maatwerkaanpak voor andere scholen.

22A62 Structurele investering in intellectuele ontwikkeling en laaggeletterdheid jeugd & jong volwassenen
In het kader van ‘Een kansrijk Arnhem’ is in de begroting een ophoging van €65.000 per jaar vanaf 2023 tot 2026 voorgesteld, ten gunste van de subsidiëring van Rozet. De uitbreiding van het gratis lidmaatschap voor de leeftijdscategorie tot 24 jaar (ten opzichte van 18 jaar) is ingegaan op 1 januari 2023.
Om het gebruik van dit gratis lidmaatschap te stimuleren zijn verschillende promotieacties opgezet. 1. Flyer in de bibliotheken met de pakkende tekst “Hey harde werker! Toe aan een pauze - leen een boek!” gericht op de studerende jongeren in de Rozetvestigingen. 2. Mailings naar de verschillende doelgroepen en 3. posts op social media (instagram en tiktok).
Hiermee is een grote doelgroep bereikt. Het resultaat van de ophoging van de leeftijdsgrens naar 24 in combinatie met de aandacht voor het lidmaatschap heeft tot een toename van het aantal lidmaatschappen geleid. Daarop aansluitend is het aantal uitleningen gestegen met 31%.

22M121 Niet de energierekening betalen met de kwaliteit van ons onderwijs
Naar aanleiding van de motie is er een uitvraag gedaan bij scholen/onderwijspartners. De meeste scholen gaven aan vaste contracten te hebben met energieleveranciers. In de praktijk zijn de kosten voor deze scholen daarom niet gestegen. Wij hebben geen signalen ontvangen van scholen dat zij eventuele hogere energiekosten betalen uit hun onderwijsbudget.
De stijging van de energiekosten is een landelijk thema. Er is dientengevolge een Rijksregeling ontwikkeld om dit te ondervangen. Scholen kunnen sinds begin 2023 contact opnemen met DUO om tot maatwerk te komen: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/financiering-onderwijs/vraag-en-antwoord/financiele-problemen-school-door-stijgende-energierekeningen. Mochten er financiële problemen ontstaan door gestegen energielasten kunnen scholen zich dus wenden tot het rijk.

22M130 Pilot OCW aanvragen voor hoogbegaafde thuiszitters
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “Voortgangsbrief op het thema hoogbegaafdheid”.

22M137 Verbeter schoolventilatie door coördinatie
Over de implementatie van de SUVIS-plannen (Specifieke Uitkering Ventilatie in Scholen) is de geïnformeerd met de Raadsbrief "Stand van zaken Specifieke Uitkering Ventilatie in Scholen" (SUVIS) van 22 december 2022.

22M139 Plan van aanpak hoogbegaafdheid
Het Plan van aanpak is opgesteld en gedeeld met de onderwijspartners. In de MEAA (Maatschappelijke Educatieve Agenda Arnhem) van 6 juli wordt het Plan van aanpak inhoudelijk verder besproken. We verwachten een raadbrief in september.

Cultuur
22A54 Kansen voor behoud erfgoed benutten
De voorgestelde financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M120 Kansen voor behoud erfgoed benutten
Er wordt gewerkt aan het opstellen van een nieuwe erfgoedagenda. Deze komt in 2023 in conceptvorm gereed en zal begin 2024 voor bestuurlijke besluitvorming worden geagendeerd.
In de erfgoedagenda wordt conform de motie ook gekeken naar de wijze waarop de gemeente vanuit de nu begrote budgetten voor erfgoed of vanuit andere middelen onder bijzondere omstandigheden financieel kan bijdragen aan erfgoedprojecten om voortgang met cofinanciering mogelijk te maken.

22M122 Gezamenlijk aanbod Arnhemse podia
De motie is onderdeel van lopend beleid, zoveel mogelijk samenwerking stimuleren tussen de Arnhemse podia.

22M125 Kaders voor cultuur- en evenementensubsidies
Deze motie hebben we afgedaan met de raadsbrief Inzet extra Programmabudgetten cultuur.

22M157 Gebruik nieuw cultureel centrum in Arnhem-Zuid ook als bastion in de Arnhem-Oost-aanpak
In de raadsbrief Ontwikkelingen Cultuur in Arnhem Zuid geven we aan ook Malburgen / Arnhem-Oost te betrekken.

Participatie en armoedebestrijding
22A73 Houd vast aan ambitie
De tekstuele wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt. Sinds januari 2019 is het gemiddelde bestand van 16 grote gemeenten gedaald met 8,6%. Arnhem heeft als doel het 10% beter te doen, dus dat is een daling van ongeveer 9,5% in die periode. In april 2023 is het bestand van Arnhem 12,5 % afgenomen sinds het begin van de meting. Dus Arnhem voldoet op dit moment ruim aan de doelstelling.

22A77 Geef experiment ‘schuldenvrij’ een kans
De tekstuele en financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt. Het startbedrag van € 150.000 dat beschikbaar is gesteld om de uitvoering van het experiment ‘Immerloo Schuldenvrij’ samen met maatschappelijke partners mogelijk te maken is deels gebruikt voor de voorbereidende fase. De aanpak is met partners geconcretiseerd. Er is echter meer budget nodig om tot uitvoer te komen. Aanvullend budget vanuit het Nationaal Programma Arnhem-Oost is inmiddels toegezegd en op dit moment wordt er nog naar externe financiering gezocht. Doel is om in het najaar het plan tot uitvoer te brengen.

Zorg
22M154 Maak de zorg aantrekkelijk om in te werken
De gemeente Arnhem voert samen met de regionale inkooporganisatie gesprekken met zorgaanbieders over het leveren van kwalitatief goede zorg aan onze inwoners. Zeker bij zorgvormen waar personeelstekorten zijn, zoals de huishoudelijke ondersteuning of behandeling jeugd, wordt ook gesproken over wat nodig is om te zorgen dat voldoende zorgverleners geworven en behouden kunnen worden (binden en boeien van personeel).
Zorgaanbieders hebben zelf ook veel last van de personeelstekorten en zoeken zelf naar allerlei mogelijkheden om personeel te werven en vast te houden, bijvoorbeeld door het creëren van voldoende doorstroommogelijkheden binnen de organisatie.

22M177 Laat pleegouders merken hoe waardevol ze zijn!
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “laat pleegouders merken hoe waardevol ze zijn!’
In februari 2023 is een sessie georganiseerd om gezamenlijk te kijken hoe we de pleegouders kunnen bedanken. In deze sessie geven pleegouders aan dat zij zich gewaardeerd voelen door de zorgorganisatie. Gekeken naar een jaarlijkse waardering hechten pleegouders waarde aan een leuke activiteit met elkaar. Een activiteit die niet te veel tijd kost maar waar zij wel waardering voelen vanuit de gemeente. Op 3 november 2023 wordt een leuke middag voor pleegouders georganiseerd om hen te bedanken voor hun inzet. Op die middag wordt ook het bedankje uitgereikt die pleegouders vanaf nu jaarlijks gaan krijgen. Wij gaan de pleegouders jaarlijks in de Week van Pleegzorg een bedrag schenken dat zij kunnen besteden aan een leuk uitje met het hele gezin. Dit doen we via de Dit is Arnhem pas.

Welzijn en Inclusie
22A70 Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

Voorjaar 2023 heeft een projectteam onder aansturing van een extern projectleider invulling gegeven aan het amendement. Samen met diverse partners, is gewerkt aan een plan voor de invulling van het Centrum voor Levensvragen en Suïcidepreventie. Het plan is in mei aangeboden aan de gemeente. De formele opening van het Centrum is op 1 september 2023. Het Centrum wordt ingevuld door D3rde Verdieping voor een periode van anderhalf jaar. In 2024 evalueren wij het Centrum en stellen we vast welk vervolg het krijgt vanaf 2025.

22A80 Anti-racisme aanpak
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.
Dit amendement is uitgevoerd via de aanpak 'Arnhem tegen Racisme'. In de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023 staat deze aanpak verder omschreven.

22M126 In verbinding beginnen
Deze motie is in behandeling. Na de zomer/richting het najaar informeren we de raad middels brief (over visie / opvang / en integratie vluchtelingen) waarmee we deze motie zullen afdoen.

22M128 Antidiscriminatie en antiracisme aanpak
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023.

22M156 Aan de slag met de lokale coördinator tegen racisme en discriminatie
In de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023, is de stand van zaken van deze motie omschreven. Komend najaar komt er een raadsbrief waarin we de lokale coördinator tegen racisme en discriminatie introduceren en uitleg geven over de rol.

Gezondheid en sport
22M124 Tempo maken met uitbreiden PrEP-zorg
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief 'Afdoen motie Tempo maken met PrEP-zorg'

22M134g Sportmakelpunt
Wij hebben de punten onderzocht die in de motie zijn opgenomen. In afstemming met de Arnhemse Sportfederatie (ASF) zijn wij tot de conclusie gekomen dat er geen behoefte is aan een aanvullend platform. Een aantal verenigingen in Arnhem maken al gebruik van een platform, namelijk Taakie. In de tweede helft van 2023 zullen wij dit platform nogmaals onder de aandacht brengen bij de Arnhemse sportverenigingen. Dit gebeurt in samenwerking met de ASF en Sportbedrijf Arnhem.
Tot slot, is het relevant om te vermelden dat mond-tot-mond reclame altijd een krachtig middel blijft om vrijwilligers te vinden. Een vacaturebank / platform is minder succesvol. Hierover volgt nog in 2023 een raadsbrief waarin we uitvoeriger ingaan op deze motie.

22M178g Maatschappelijke organisaties steunen en verduurzamen
Aan deze motie is uitvoering gegeven. Maatschappelijke organisaties zijn de afgelopen maanden op verschillende manieren inhoudelijk en financieel ondersteund. De meest belangrijke (financiële) maatregel was de ' tijdelijke subsidieregeling compensatie energiekosten maatschappelijke organisaties'. Door middel van een raadsbrief zal in 2023 nader bericht worden over de resultaten in relatie tot de motie.

Klimaat en energie
22M135 Verenigingen verduurzamen
De provinciale staten van Gelderland heeft in februari 2023 €10 miljoen beschikbaar gesteld voor een fonds verduurzaming maatschappelijk vastgoed. Naar verwachting is in het najaar 2023 dit fonds daadwerkelijk beschikbaar waarmee maatschappelijke instellingen, waaronder gebedshuizen, investeringen kunnen doen in energiebesparende maatregelen. Daarnaast ondertekenen naar verwachting minimaal 8 gebedshuizen de Green Deal Gebedshuizen met de gemeente Arnhem, waarmee zij een ondersteuningstraject van 2 jaar ingaan voor brede verduurzaming. Tot slot ondersteunt het onder andere door de gemeente Arnhem gefinancierde ondersteuningstraject van Arnhem Zet de knop om ook gebedshuizen bij energiebesparing. Er is hiermee zowel de gevraagde financiering voor duurzame investeringen, als een kennisloket met voldoende expertise, beschikbaar voor de doelgroep gebedshuizen.

22M136 Duurzame gebedshuizen
Zoals hierboven vermeld, heeft de provinciale staten van Gelderland in februari 2023 € 10 miljoen beschikbaar gesteld voor een fonds verduurzaming maatschappelijk vastgoed. Naar verwachting is in het najaar 2023 dit

fonds daadwerkelijk beschikbaar waarmee maatschappelijke instellingen, waaronder verenigingen, investeringen kunnen doen in energiebesparende maatregelen aan hun pand. Daarnaast kunnen verenigingen een subsidieadvies krijgen met financiële tegemoetkoming van de gemeente van 95% van een maximumbedrag dat is gebaseerd op hun energieverbruik. Dit gaat via de “subsidie energiebesparing ondernemers en maatschappelijke organisaties” van gemeente Arnhem. Hiermee hebben verenigingen toegang tot verschillende bronnen van financiering voor het verduurzamen van hun panden.

22M138 Voor energiecoaches ook budget
In 2022 is budget ingezet voor energiecoaches van de Energiebank Regio Arnhem.

Wonen en leefomgeving
22A55 Sturen op meer betaalbare woningen
De tekstuele wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22A56 Arnhem mooier; grip op Graffiti
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M155 Handen af van Hertenkamp Sonsbeek
We zijn op dit moment aan het onderzoeken hoe we het hertenkamp in Sonsbeek kunnen behouden met in achtneming van dierenwelzijn en de nieuwe huis- en hobbydierenlijst van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Wijkprogramma’s
22A75 Doorzetten buurtconciërges in Arnhemse wijken
De financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22A76 Impuls voor de Drieslag
De financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M129 Kaders voor leefbare wijken
Nu de extra middelen van handhavingscapaciteit structureel zijn gemaakt en er dus sprake is van een duurzame investering, kan het geactualiseerde handhavingsbeleid spoedig worden vastgesteld en verzonden aan de raad. Het handhavingsbeleid is een belangrijke bouwsteen voor het plan voor leefbare wijken, samen met het onlangs gepubliceerde Actieplan Overlast en de wijkveiligheidsplannen. Het plan voor leefbare wijken en het handhavingsbeleid zullen nog dit jaar worden verzonden aan de raad. De kaders en uitgangspunten van deze beleidsstukken zullen dan in 2025 worden geëvalueerd en de evaluatie zal worden voorzien van conclusies en aanbevelingen.

Lopende onderzoeken

Naam van het onderzoek	Doel van het onderzoek	(Verwachte) einddatum (Q=kwartaal)	Thema	Verantwoordelijke portefeuillehouder
Actie-onderzoek Preventie met Gezag (PMG)	Evaluatie aanpak hoogrisico jongeren. Wat is de meerwaarde van Preventie met Gezag?	Q4 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Actie-onderzoek Persoonsgerichte aanpak (PGA)	Het actieonderzoek zetten we in om de werkwijze PGA-PMG inzichtelijk te maken. Welke interventies kunnen worden ingezet, welke belemmeringen komen naar voren?	Q4 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Trajectbegeleiding	Waaruit bestaat de intensieve trajectbegeleiding gericht op kwetsbare jongeren in de wijken Malburgen en Presikhaaf in Arnhem en welke resultaten zijn zichtbaar? Het onderzoek levert kwartaalrapportages t/m 2025.	Q4 2025	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Straatcoaches	Inzicht verkrijgen in de bekendheid van, ervaringen met en waardering van het project Straatcoaches Arnhem onder wijkbewoners en scholieren in de wijken Malburgen, Presikhaaf en Geitenkamp.	Q3 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Afvalbeleid	In het coalitieakkoord 2022-2026 is afgesproken aan het eind van 2023 het huidige afvalbeleid geëvalueerd te hebben. Het huidige beleid inclusief ambities en instrumenten wordt bekeken en beoordeeld.	Q4 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs
Onderzoek Nascheiding plastic afval uit restafval	We onderzoeken de mogelijkheden en scenario's omtrent het nascheiden van plastic afval uit restafval in de Arnhemse situatie.	Q4 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs

Onderzoek Herdenkingen	Ophalen hoe men omgaat met herdenkingen nu en in de toekomst, hoe geven we invulling nu de veteranen uit WOII er steeds minder aanwezig kunnen zijn, hoe blijft de jonge generatie aangehaakt?	Q4 2023	Cultuur en Recreatie	Bob Roelofs
Onderzoek passende personeelsformatie sociale wijkteams	Vaststellen of de huidige personeelsformatie van de sociale wijkteams passend is om de opdracht van de gemeente Arnhem aan de sociale wijkteams uit te voeren.	Q4 2023	Zorg en Gezondheid	Marco van der Wel
Onderzoek inzet bewonersondersteuning	Hoe ziet het Arnhemse aanbod aan bewonersondersteuning er uit en is deze passend binnen de huidige vraag in relatie tot beschikbare budget?	Q4 2023	Zorg en Welzijn	Mark Lauriks
Model Integriteitsysteem Lokale Overheid (uitvoering door Governance & Integrity Nederland)	Door middel van een systeemanalyse inzicht verkrijgen in de sterke en de zwakke punten van het aanwezige integriteitsysteem.	Q3 2023	Bestuur	Maurits van de Geijn
Sporen van slavernijverleden in Arnhem	Het hoofddoel van het onderzoek is het blootleggen van Sporen van Slavernijverleden in Arnhem.	Q1 2024	Inclusie	Maurits van de Geijn

Nederlandse Inclusiviteitsmonitor (NIM)	De Nederlandse InclusiviteitsMonitor bestaat uit twee instrumenten. De Beleidsscan Inclusiviteit brengt in kaart in hoeverre het diversiteits- en inclusiebeleid in onze organisatie samenhangend, systematisch ingericht en geïmplementeerd, en wetenschappelijk gefundeerd is. De Medewerkersscan Inclusiviteit© brengt in beeld hoe onze medewerkers het werkklimaat ervaren. Met behulp van deze metingen en beschikbare wetenschappelijke kennis krijgen we hier inzicht in. Met als doel aanknopingspunten welke vervolgstappen onze organisatie moet zetten voor een inclusieve organisatiecultuur.	Q4 2023	Inclusie	Maurits van de Geijn
3e cohortstudie Veilig Thuis, regio Arnhem-Ede	Onderzoeken of onze werkwijze/aanpak met Veilig Thuis voldoende werkt in gezinnen waar huiselijk geweld en kindermishandeling speelt.	Q4 2023	Zorg en Welzijn	Maurits van de Geijn
CBS Barometer Culturele Diversiteit 2022/2023	Inzicht verkrijgen in de culturele diversiteit van de ambtelijke organisatie.	Q1 2024	Overig	Maurits van de Geijn
Veiligheidsgevoel en acceptatie van LHBTIQ+ groepen in Arnhem	Wat is de trend in veiligheidsgevoel en acceptatie van LHBTIQ+ groepen in Arnhem?	Q1 2024	Inclusie	Maurits van de Geijn
Arnhem Energy Hotspot	Verder bouwen aan internationaal toonaangevend energiecluster in en rond Arnhem, via een geheel van publiek-private projecten en acties en een daarbij passende samenwerking. NB: gemeente is mede-opdrachtgever naast de regionale ontwikkelingsmaatschappij OOSTNL.	Q3 2023	Economie	Nermina Kundić

Circulariteitsscan	Onderzoek naar stand van zaken circulaire inkoop & grondstofstromen analyse voor de stad. De circulariteitsscan geeft inzicht in het niveau van circulariteit van de gemeente Arnhem en de belangrijkste verbeterkansen voor grondstofstromen in vastgoed, facilitaire producten en diensten en de openbare ruimte. Daarnaast wordt in kaart gebracht welke grondstofstromen en de bijbehorende milieuimpact in Arnhem veel voorkomen om ook hier in de verbeterkansen in kaart te brengen. Het onderzoek is onderdeel van een opdracht om niveau 5 op de CO2 prestatieladder te behalen en onderdeel van een afspraak met de raad om het uitvoeringsprogramma circulaire economie te evalueren.	Q4 2023	Economie	Nermina Kundić
Motiveringen van particuliere inwoners om zelf aanpassingen aan de eigen woning te doen	Meer zicht krijgen in de motiveringen om wel of niet aanpassingen aan de eigen woning te doen.	Q1 2024	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders

Afgeronde onderzoeken

Naam van het onderzoek	Doel van het onderzoek	Datum afronding	Thema	Verantwoordelijke portefeuillehouder
Naheffingen aankoop onroerend goed door gemeente Arnhem na en tijdens de Tweede Wereldoorlog	Het onderzoek wordt onder auspiciën van het NIOD uitgevoerd door Blauw Historisch Onderzoek. Door middel van bronnenonderzoek wordt het volgende in kaart gebracht: of de gemeente Arnhem na afloop van de Tweede Wereldoorlog naheffingen heeft gevorderd voor straatbelasting en/of erfpacht bij Joods burgers of hun erfgenamen; tijdens de Tweede Wereldoorlog onroerend goed heeft aangekocht dat in eigendom was van Joodse inwoners; en of er na de oorlog rechtsherstel heeft plaatsgevonden. De gemeenteraad is in de beantwoording van art 44 vragen van de fractie DENK/ Verenigd Arnhem in september 2020 hierover geïnformeerd.	Q4 2022. Op 24-1-2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Bestuur	Ahmed Marcouch
Leerevaluatie meldingen De Wiltstraat 21	Het evalueren van het handelen van de gemeente en van namens de gemeente handelende partijen op de meldingen van overlast en overtredingen van een omwonende en indien van toepassing het ophalen en terugkoppelen van leerpunten voor de gemeente en namens de gemeente handelende partijen.	Q2 2023. Op 11 juli 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch

Gebruiksonderzoek parkeergarage Musis	Begin 2023 start de gemeente Arnhem met een renovatie van een deel van de Parkeergarage Musis, ter verbetering van de gebruikskwaliteit. Ter ondersteuning van deze plannen wil de gemeente inzicht in de waardering door gebruikers van de parkeergarage. Om dit inzicht te verkrijgen is een face-to-face enquête onder deze doelgroep uitgevoerd.	Q1 2023	Verkeer	Bob Roelofs
Samenwerking erfgoedtaken tussen ODRA en gemeente Arnhem	Er is onderzoek uitgevoerd om de samenwerking tussen de afdeling erfgoed en de ODRA te verbeteren.	Q1 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs en Marco van der Wel
Onderzoek Toekomst Sonsbeek en State of Fashion	Het onderzoek is tweeledig en gebeurt in twee fasen. Eerst gericht op de haalbaarheid van een jubileumeditie van Sonsbeek in 2024 (31 oktober 2022) en aansluitend op de toekomstbestendigheid van beide events (afgerond eind maart 2023).	Q1 2023. Op 31 maart 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Cultuur en Recreatie	Cathelijne Bouwkamp
Benchmark Stichting Atelierbeheer SLAK	Inzicht verkrijgen hoe de bedrijfsvoering van SLAK zich verhoudt tot vergelijkbare atelierorganisaties in Nederland. En zo een scherper beeld krijgen van wat mag en kan worden verwacht van SLAK als atelierorganisatie en de eigen rol van gemeenten daarin. In het verlengde: wat vragen de ambities in de coalitieakkoorden in relatie tot de middelen en beschikbaar aanbod personeel.	Q2 2023. Op 30 mei 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Cultuur en Recreatie	Cathelijne Bouwkamp

Rapportage jongerenwerk 12+ verbetertraject van stichting Rijnstad in de Gemeente Arnhem	We zijn een verbetertraject in vijf wijken begonnen met het jongerenwerk 12+ van Rijnstad. Dit onderzoek is een meetmoment waarmee inzichtelijk wordt gemaakt wat de stand van zaken én het effect in de wijk is van de ingezette verbetering van het jongerenwerk.	Q4 2022. Op 6-12-2022 is de raad geïnformeerd over het verbetertraject.	Welzijn, Jongerenwerk	Mark Lauriks
Impactanalyse Wams	Onderzoek naar welke strategische keuzes mogelijk zijn bij de invoering van de Wams en tot welke scenario's deze keuzes leiden.	Q4 2022	Zorg en Welzijn	Mark Lauriks
Samen Beslissen	Onderzoek naar de effecten van de methodiek 'Samen Beslissen', werkwijze voor Werk en Inkomen.	Q1 2023	Werk en Inkomen	Mark Lauriks
Wat W€rkt? Eerder uit de schulden (uitgevoerd door Hogeschool Utrecht met behulp van verschillende onderzoeksbureaus zoals Pharos en Verwey Jonker, gefinancierd door NWO)	In totaal doen 7 gemeenten mee aan dit onderzoek. De centrale vraag is: Wat is de effectiviteit van interventies voor mensen met betalingsachterstanden? De gemeente Arnhem doet mee met de onderdelen 'Samenwerking ketenpartners (signaleren van geldzorgen door huisartsen in Presikhaaf en Schuytgraaf) en 'Jongeren' (de effectiviteit van interventie Opr€cht).	Q1 2023. Eindrapportage is gepubliceerd op de website van Verwey Jonker.	Werk en Inkomen	Mark Lauriks
Onderzoek Financiele Wijksturing Gemeente Arnhem - Analysefase	Doel is het herinrichten van de financiële wijksturing en het realiseren van de cultuurverandering die daarvoor nodig is. Ontwikkelen van een financieel sturingsmodel (o.a. waar sturen we wel en niet op) inclusief implementatieplan/-fasering. Na deze fase volgt de ontwikkelfase, daarna de implementatiefase.	Q2 2023	Financiën	Mark Lauriks

Onderzoek exploitatie Vlindertuin	Bestaan er partijen die onder dezelfde voorwaarden als SLAK en met behoud van maatschappelijke doelstellingen de exploitatie van de Vlindertuin op zich kunnen nemen? Hierbij wordt ook de mogelijkheid onderzocht dat Vlindertuinparticipanten zelf de exploitatie op zich kunnen nemen, bijvoorbeeld als stichting, collectief of cooperatie. Wat zijn de voor/nadelen van exploitatie door een andere partij dan SLAK en wat zijn de kansrijke alternatieven?	Q3 2023	Wijken	Mark Lauriks
CBS Barometer Culturele Diversiteit 2021	Inzicht verkrijgen in de culturele diversiteit van de ambtelijke organisatie.	Q1 2023	Overig	Maurits van de Geijn
Troje challenge (provincie Gelderland)	Het onderzoek is een onderzoek naar hoe informatieveiligheid en privacy in onze organisatie is ingebed. Er wordt gekeken naar het technische aspect maar er is ook een medewerkersonderzoek (niet verplicht) om te kijken naar houding, gedrag en kennis van Arnhemse ambtenaren op gebied van informatieveiligheid en privacy. Dit onderzoek is in het kader van de Troje challenge georganiseerd door provincie Gelderland voor alle Gelderse gemeenten met als doel de digitale weerbaarheid van de gemeenten binnen de provincie te vergroten. De provincie krijgt géén uitslagen van het onderzoek.	Q1 2023	Informatieveiligheid & privacy	Maurits van de Geijn

Woonbehoefteonderzoek Gemeenten Regio Arnhem - Nijmegen	Inzicht in de woonbehoefte (type woningen, prijsklassen, doelgroepen, wonen-met-zorg concepten) voor alle gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen. Voor Arnhem vormt het woonbehoefteonderzoek een belangrijke onderlegger voor woonbeleid en de inzet bij woningbouwprojecten.	Q1 2023. Op 28 maart 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders
Onderzoek behoefte rolstoelgeschikte woningen	Inzicht in aanbod, behoefte en knelpunten als het gaat om rolstoelgeschikte woningen	Q1 2023. Onderzoek is gelijktijdig met het regionale woonbehoefte-onderzoek opgeleverd.	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders
BTW onderzoek Belastingdienst	Op initiatief van de Belastingdienst vindt een boekenonderzoek plaats naar de naleving van de BTW en BCF wetgeving door gemeente Arnhem. In dit boekenonderzoek worden ook de aan Arnhem gelieerde rechtspersonen betrokken, in casu het Sportbedrijf, de Connectie en Scalabor. Onderzoek is afgerond; met de Belastingdienst is een naheffing overeengekomen over de belastingjaren 2017 tot en met 2022 van € 227.000 (exclusief belastingrente). Deze naheffing is verwerkt in de jaarrekening 2022 en toegelicht in het hoofdstuk Bestuur, dienstverlening en financiën en in de paragraaf Bedrijfsvoering.	Q4 2022	Financiën	Paul Smeulders

Begrotingswijziging Exploitatie

Nr. : 23-012
Onderwerp : Turap 2 2023
Raad d.d. :
Zaaknr. : 3904872
Toelichting: : Begrotingswijziging bij Turap 2 2023

Programma's		2023						2024							
		Lasten	Baten	Expl.-result.	Toe-voeg.	Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Toe-voeg.	Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten
Wijkprogramma's															
Geb 0	**Gebied nader te verdelen**	0		**0**			**0**								
Geb 1	**CSA**	35	3	**-32**			**-32**								
Geb 2	**Noordwest**	813	88	**-725**			**-725**								
Geb 3	**Noordoost**	59	46	**-13**			**-13**								
Geb 4	**Presikhaaf**	358	96	**-262**			**-262**								
Geb 5	**Malburgen**	391	119	**-273**			**-273**								
Geb 6	**Schuytgraaf/Elderveld**	1.058	224	**-834**			**-834**								
Geb 7	**De Laar/Elden**	253	14	**-239**			**-239**								
Geb 8	**RKV**	317	13	**-304**			**-304**								
		3.284	**602**	**-2.682**			**-2.682**								
Stedelijke programma's															
S00	**Bestuur, dienstverlening en financ**	8.408	9.086	**678**	-3.397	-135	**3.940**								
S01	**Veiligheid**	816	58	**-758**			**-758**								
S02	**Bereikbaarheid**	-821	2	**823**			**823**								
S03	**Economie**	118	540	**422**			**422**								
S04	**Onderwijs**	130	32	**-99**			**-99**								
S05	**Cultuur**	-59	317	**375**			**375**								
S06	**Participatie en armoedebestrijding**	4.011	470	**-3.541**			**-3.541**								
S07	**Zorg**	195	-308	**-503**	4.748	6.680	**1.429**								
S08	**Welzijn en inclusie**	1.983	7	**-1.977**			**-1.977**								
S09	**Gezondheid en sport**	616	134	**-482**		113	**-369**								
S10	**Klimaat, energie en milieu**				-10.000		**10.000**								
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	417		**-417**			**-417**								
S12	**Wonen en leefomgeving**	350	-380	**-730**	350	-33	**-1.113**								
		16.164	**9.956**	**-6.207**	**-8.299**	**6.625**	**8.717**								
	Totaal	19.448	10.559	**-8.889**	-8.299	6.625	**6.035**								

Begrotingswijziging Exploitatie

2025				2026						2027						20		
Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.
	Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.				

Begrotingswijziging Exploitatie

28			2029					
		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo
Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.	

BEHANDELRESULTAAT

‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’
11-10-2023

‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	C. Bouwkamp
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Visser (PvdA), Usta (Denk), Neutkens (Volt), Manders (Arnhem Centraal), Hogenhout (Partij voor de Dieren), Simonis & Noomen (GroenLinks), Heemskerk (D66), Van den Broek (CDA), Malda (ChristenUnie), Pape & Van Engelenburg (VVD), Dobbe (SP), Van Plateringen (BurgerBelang Arnhem)
De fracties van PVV en Forum voor Democratie waren niet vertegenwoordigd.
Verder aanwezig: wethouder Bouwkamp en Saes (ambtelijke ondersteuning).

Bespreking
Er hebben zich geen insprekers aangemeld. Er is meteen gestart met de meningsvormende behandeling (M1). De aanwezige fracties hebben daarin vragen aan de wethouder gesteld. De wethouder heeft in haar termijn die vragen beantwoord.

Toezeggingen
- Wethouder Bouwkamp zegt toe om samen met wethouder Smeulders te kijken of en hoe een technische terugkoppeling kan worden gegeven op de gevraagde investeringen rondom de spoorzone Arnhem Oost. De raad kan hierom verzoeken en het agenderen.
- Wethouder Bouwkamp zegt toe schriftelijk terug te komen op de eerdere toezegging ‘verbinding station/museum’ (#1325), voordat de begroting vastgesteld wordt.

Schriftelijk beantwoorden
- De vraag over vroegtijdig schoolverlaten in relatie tot de Arnhem Oost aanpak wordt schriftelijk beantwoord
- Hoe amendement 19A19 is afgehandeld door het college wordt schriftelijk gedeeld

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende fase 1 is afgerond en deze portefeuille voldoende besproken is. De meningsvormende fase 2 is reeds gepland.

De raadsadviseur,

S. Vos

De voorzitter,

C. Prinsen

Titel/onderwerp: ‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’

Van:	College van B&W	Ambtenaar:	Natasja Bouwman (0627135094) natasja.bouwman@arnhem.nl
E-mailadres:	technischevragenraad@arnhem.nl	Raadsadviseur	Maaike Piscaer (06-31114892) maaike.piscaer@arnhem.nl
Doel activiteit	Informatief en Meningsvormend 1 (Lees het **Behandeladvies** goed door!)		
Toelichting	**Technische vragen** Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld via technischevragenraad@arnhem.nl Technische vragen ingediend vóór maandag 2 oktober zullen z.s.m. worden beantwoord, met als uiterlijke datum dinsdag 10 oktober. **Hoe lees ik de begroting?** Hieronder vinden jullie de links naar twee informatieve filmpjes welke zijn opgenomen door de afdeling financiën met betrekking tot de begroting algemeen en specifiek voor de begroting 2024. Presentatie over de toelichting bij begroting van de gemeente Arnhem Presentatie over de begroting 2024 van de gemeente Arnhem Naast deze filmpjes zijn er o.a. vanuit de VNG ook algemene e-trainingen voor raadsleden beschikbaar met betrekking tot gemeente financiën, zoals deze: E-learning over Financiën | Raadsleden | VNG academie (vngconnect.nl) **Afdoening moties/amendementen** Met deze begroting stelt het college voor de volgende moties af te doen: motie 19M21 Toegankelijkheidsfonds Arnhemse Standaard Voor 2024 en 2025 is een budget van jaarlijks € 75.000 beschikbaar in het toegankelijkheidsfonds waarvoor bedrijven met veel consumentenbezoek een aanvraag kunnen indienen voor een gedeeltelijke financiering om hun onderneming beter toegankelijk te maken. motie 23M57 Perspectief voor handhavers in leefbare wijken De inzet van handhavers zoals opgenomen in de Begroting 2023 is in deze begroting structureel gemaakt. motie 22M184 ‘Woensdagavond is Raadsavond’ Het college heeft intern gecommuniceerd dat er bij voorkeur geen informatie- en/of inspraakavonden meer organiseren op woensdag, de dag waarop de gemeenteraad bijeen komt. motie 22M158 Bevordering opkomst verkiezingen In aanloop naar de Provinciale Staten- en Waterschapsverkiezingen is het college in gesprek gegaan met de besturen van moskeeën uit Arnhem over het inzetten van hun gebouwen als stemlokaal. Dat heeft bij die verkiezingen geresulteerd in een stembureau in de Türkiyem Moskee. Bij volgende verkiezingen bekijkt het college of uitbreiding van het aantal moskeeën waar gestemd kan worden gewenst is.		

<table>
<tr><td></td><td>Proces bestuurlijke behandeling
I/M1 – Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)
Indienen moties & amendementen voor de M2 – vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober
M2 – Politieke Avond 1 november
Indienen definitieve moties & amendementen – vanaf 2 t/m 6 november
Besluitvorming – Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur
Een uitgebreide beschrijving van het gehele proces rondom de behandeling van de perspectiefnota kunt u vinden in de memo over de behandeling.</td></tr>
<tr><td>Spreekrecht publiek</td><td>Ja</td></tr>
<tr><td>Behandeladvies</td><td>Raadskamerindeling
De I/M1 bespreking vindt plaats in 9 raadskamers. Ter info: in het ‘spoorboekje P&C cyclus 2023 was opgenomen dat de raadskamers thematisch zouden worden ingedeeld. Gezien de ervaring van een thematische indeling bij de behandeling va de Perspectiefnota dit jaar, heeft de agendacommissie op 13 september opnieuw vergaderd over de vergaderorde bij de begroting. Besloten is alsnog te kiezen voor een indeling geordend per portefeuillehouder (inclusief een aparte kamer voor het onderdeel financiën).

Let op: gezien de omvang van het onderwerp en de beperkte vergadertijd is er geen pauze tussen het 2de en 3de blok.

<table>
<tr><th></th><th>Raadszaal</th><th>Landgoed/Festival</th><th>Walburgis</th></tr>
<tr><td>18.45 – 20.15</td><td>Smeulders
(onderdeel financiën)</td><td>Bouwkamp</td><td>Lauriks</td></tr>
<tr><td>20.30 – 22.00</td><td>Smeulders (overige portefeuilles)</td><td>Roelofs</td><td>Kundic</td></tr>
<tr><td>22.00 – 23.15</td><td>Marcouch</td><td>Van der Wel</td><td>Van de Geijn</td></tr>
</table>

In welke raadskamer moet ik zijn met mijn vragen?

Je kunt op 3 manieren kijken in welke raadskamer je met je vragen moet zijn:

1. Overzicht portefeuilleverdeling college B&W
In bijlage 1 (zie hieronder) vinden jullie een overzicht met welke onderwerpen zich binnen de portefeuilles van de collegeleden bevinden. Deze onderwerpen worden ook in iBabs bij de betreffende raadskamer vermeld;

2. Overzicht verdeling portefeuilles B&W in verhouding tot programma’s begroting
In bijlage 2 (zie hieronder) vinden jullie een overzicht van de verdeling van onderwerpen/portefeuilles van het college over de hoofdstukken uit de begroting;

3. Technische vragenbundel
Omdat een technische vraag aanleiding kan zijn voor een politieke vraag in de raadskamer, is in deze technische vragenbundel aangegeven bij welke portefeuillehouder de betreffende technische vraag hoort;

Twijfel je? Neem dan vooral van te voren contact op met de griffie!

Informatieve fase: inspreken
Bij alle raadskamers wordt gestart met een inspreekmoment. Insprekers krijgen 5 minuten het woord waarna de raadskamer vragen kan stellen. Nadat alle insprekers gehoord zijn, zullen de raadskamers starten met de meningsvorming 1.</td></tr>
</table>

	<u>Vergaderorde M1</u> Er wordt in twee termijnen vergaderd. • Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. • De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de portefeuillehouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. • Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. In verband met de grote van het onderwerp en de beperkte vergadertijd zal de voorzitter aan woordvoerders vragen om hier in hun eerste termijn rekening mee te houden (door je bijvoorbeeld te richten op je meest relevante politieke vragen of de kern van je betoog), zodat iedere fractie in de gelegenheid zal worden gesteld om zijn of haar bijdrage te kunnen leveren.
Vervolgbehandeling	Een mogelijk uitloop van de M1 staat geagendeerd voor 25 oktober. Tijdens de M1 kunnen fracties aangeven of zij overwegen moties en/of amendementen in te dienen. Deze moties en amendementen kunnen vanaf dat moment dan ook (in concept) worden ingediend bij de griffie voor agendering op de M2 van 1 november. Het indienen van de concept moties en amendementen voor de M2 kan tot en met vrijdag 27 oktober

Bijlage 1: Portefeuilleverdeling college B&W

Ahmed Marcouch

Portefeuille

- Openbare orde en veiligheid
- Handhaving (onderdeel openbare orde en veiligheid)
- Veiligheidshuis
- Regionale samenwerking (burgemeesterstaken)
- G32 Algemeen Bestuur
- Externe relaties
- Lobby
- Integriteit
- Herdenken

Cathelijne Bouwkamp

Portefeuille

- Arnhem-Oost aanpak
- Cultuur
- Groen en klimaatadaptatie in de stad
- Duurzaamheid, inclusief energietransitie gebouwde omgeving en grootschalige opwek (exclusief energietransitie bedrijven en industrie en duurzame mobiliteit)
- Stedelijke ontwikkeling en ruimtelijke ordening (inclusief Omgevingswet)

Nermina Kundić

Portefeuille

- Onderwijs
- Jeugd
- Mobiliteit
- Economische Zaken
- Circulaire economie
- Duurzaamheid bedrijven en mobiliteit
- Citymarketing
- Toerisme en recreatie (uitgezonderd Slag om Arnhem en Herinneren en Vrijheid)
- Regionale samenwerking (naast de rol van de burgemeester)
- Projecten Kleefse Waard en Stadsblokken Meinerswijk

Bob Roelofs

Portefeuille

- Burgerparticipatie
- Openbare Ruimte
- Binnenstad
- Sport
- Evenementen
- Afval
- Erfgoed (inclusief Slag om Arnhem en Herinneren en Vrijheid)
- Ouderen

- Jeugdzorg

Marco Van der Wel

Portefeuille

- Natuur en stadsparken
- Water, milieu en luchtkwaliteit
- Dierenwelzijn en biodiversiteit
- (stads)Landbouw en stikstof
- Omgevingsdienst, vergunningen, toezicht en handhaving
- Wet Maatschappelijke ondersteuning (Wmo), sociale wijkteams

Mark Lauriks

Portefeuille

- Werk en Inkomen (inclusief toeslagenaffaire)
- Wijken en wijkgericht werken
- Leefbaarheid
- Welzijn (inclusief vrijwilligersbeleid en jongerenwerk)
- Armoedebeleid
- Schulddienstverlening

Paul Smeulders

Portefeuille:

- Financiën
- Wonen
- Grondzaken
- Gemeentelijk vastgoed
- Asiel, Vluchtelingen en inburgering

Maurits van de Geijn

Portefeuille:

- Inclusie (inclusief diversiteit en emancipatie)
- Digitalisering
- Automatisering
- Privacy
- Bedrijfsvoering
- Inkoop
- P&O
- Internationale samenwerking
- Maatschappelijke opvang, vrouwenopvang, huiselijk geweld en kindermishandeling
- Publieke gezondheid en GGD
- Communicatie
- Publieke dienstverlening

Bijlage 2: Overzicht verdeling portefeuilles B&W in verhouding tot programma's begroting

Begrotingsprogramma's		**Portefeuillehouder**
S00	**Bestuur, dienstverlening en financiën**	
	Regionale samenwerking (burgemeester)	Marcouch
	Herdenken	Marcouch
	Regionale samenwerking (wethouder)	Kundić
	Publieke dienstverlening	Van de Geijn
	Wijken en wijkgericht werken	Lauriks
	Financiën	Smeulders
	Digitalisering, automatisering, privacy	Van de Geijn
	Bedrijfsvoering	Van de Geijn
	Burgerparticipatie	Roelofs
S01	**Veiligheid**	
	Openbare orde en veiligheid	Marcouch
	Veiligheidshuis	Marcouch
S02	**Bereikbaarheid**	
	Mobiliteit	Kundić
S03	**Economie**	
	Economische Zaken	Kundić
	Citymarketing	Kundić
	Toerisme en recreatie	Kundić
	Evenementen, Slag om Arnhem	Roelofs
	Communicatie	Van de Geijn
S04	**Onderwijs**	
	Onderwijs	Kundić
S05	**Cultuur**	
	Cultuur	Bouwkamp
	Erfgoed	Roelofs
S06	**Participatie en armoedebestrijding**	
	Werk en Inkomen	Lauriks
	Armoedebeleid	Lauriks
	Schulddienstverlening	Lauriks
S07	**Zorg**	
	Jeugdzorg	Roelofs
	WMO en sociale wijkteams	Van der Wel
S08	**Welzijn en inclusie**	
	Welzijn	Lauriks
	Asiel, Vluchtelingen en inburgering	Smeulders
	Inclusie en Diversiteit	Van de Geijn
	Vrouwenopvang en huiselijk geweld	Van de Geijn
	Ouderen	Roelofs
	Jeugd	Kundić
S09	**Gezondheid en sport**	
	Sport	Roelofs

	Publieke gezondheid en GGD	Van de Geijn
S10	**Klimaat, energie en milieu**	
	Duurzaamheid incl. energietransitie	Bouwkamp
	Duurzaamheid bedrijven en mobiliteit	Kundić
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	
	Stedelijke ontwikkeling, ruimtelijke ordening, omgevingswet	Bouwkamp
	Water, milieu en luchtkwaliteit	Van der Wel
	ODRA, vergunning en handhaving	Van der Wel
	Grondzaken	Smeulders
S12	**Wonen en leefomgeving**	
	Groen en klimaatadaptie in de stad	Bouwkamp
	Openbare ruimte	Roelofs
	Afval	Roelofs
	Natuur en stadsparken	Van der Wel
	Dierenwelzijn en biodiversiteit	Van der Wel
	Wonen	Smeulders

Proces behandeling begroting 2024

Datum : 14 september

Aan : Raadsleden, fractievolgers en college van B&W

Van : Griffie

Betreft : proces behandeling *'Begroting 2024'*

Beste raadsleden, fractievolgers en leden van het college,

Binnenkort staat de behandeling van de *'Begroting 2024'* op de raadsagenda. Het proces rondom de behandeling van de ontwerp begroting is besproken in de auditcommissie van 12 december 2022 en vastgesteld in de agendacommissie van 8 februari 2023 tijdens de behandeling van het 'Spoorboekje P&C cyclus 2023'

Via deze brief wil de griffie jullie informeren over het gehele proces rondom de behandeling van de begroting. Vragen? Neem dan contact op met de griffie.

Oproep agendacommissie: houd je aan de deadlines!

In het proces wordt op twee momenten gewerkt met deadlines: bij het stellen van technische vragen en bij het indienen van de concept en definitieve moties en amendementen. Deze deadlines zijn er voor om te zorgen dat iedereen (raad, college, ambtelijke organisatie en griffie) voldoende tijd heeft, bijvoorbeeld voor de voorbereiding van de M2 en besluitvormende raad. Uiteraard zijn deze deadlines in principe slechts een 'verzoek', omdat het de raad vrij staat om zelfs tijdens de vergadering zelf nog een motie of amendement in te dienen. In het presidium en de agendacommissie is besproken dat ondanks het tijdig communiceren van deze deadlines - met name rondom het indienen van de moties en amendementen - niet alle fracties zich er aan houden. Hierbij dus de oproep u aan de deadline te houden!

Behandeling begroting in samenhang met de Turap-2 2023 en Belastingverordeningen

Turap 2 – 2023

Om de voortgang op de realisatie begroting te kunnen bewaken wordt door het college minimaal een tweetal tussenrapportages aangeboden. In Turap-2 wordt de raad geïnformeerd over verwachte majeure afwijkingen op programmaniveau. De behandeling van de turap-2 loopt gelijk met de begroting.

Belastingverordeningen

Gelijktijdig met de begroting worden ook de Belastingverordeningen aan de raad aangeboden. Om in 2024 de gemeentelijke belastingen en heffingen te kunnen heffen en innen is het nodig dat op 1 januari 2024 de belastingverordeningen zijn vastgesteld en gepubliceerd. In de begroting worden in de paragraaf Lokale Heffingen de kaders opgenomen voor het beleid en voor de financiën. Binnen deze kaders worden de verordeningen van de diverse belastingen en heffingen opgesteld.

Hoe ziet het proces eruit?

1. Publicatie & presentatie ontwerp begroting – *woensdagavond 20 september*
2. Filmpje 'hoe lees ik de begroting? – *online vanaf 20 september*
3. Schriftelijke technische vragen – *vanaf 20 september t/m maandag 2 oktober*
4. Technische vragenmarkt – *Voorafgaand aan de Politieke Avond van 27 september*
5. I/M1 – *Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)*
6. Indienen moties & amendementen voor de M2 – *vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober*
7. M2 – *Politieke Avond 1 november*
8. Indienen definitieve moties & amendementen – *vanaf 2 t/m 6 november*
9. Besluitvorming – *Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur*

---

1. Publicatie & presentatie ontwerp begroting – *woensdagavond 20 september*

De ontwerp begroting zal op woensdagavond 20 september – aan het begin van de Politieke Avond – door het college aan de gemeenteraad worden aangeboden en kort worden gepresenteerd door de wethouder financiën. De ontwerp begroting is vanaf dit moment ook digitaal raadpleegbaar. Er wordt naar gestreefd om tijdens deze presentatie alle raadsleden en fractievolgers ook een geprinte versie van de begroting aan te bieden. Deze liggen dan klaar voor u in de raadszaal. Indien dit onverhoopt niet mogelijk blijkt te zijn, wordt deze zo snel mogelijk via de post verstuurd.

- *De digitale versie van de ontwerp begroting is vanaf 20 september in te zien via: https://financien.arnhem.nl/*

---

2. Filmpjes 'hoe lees ik de begroting? – *online vanaf 20 september*

Net als vorig jaar worden er vanuit de afdeling financiën twee (nieuwe) informatieve filmpje opgenomen over 'hoe lees ik de begroting'. In deze filmpjes wordt onder andere uitgelegd hoe de begroting is ingedeeld, hoe je een financiële tabel leest en wat de verschillende programma's en bijlages inhouden. Daarnaast komt er een filmpje welke zich specifiek richt op de begroting 2024.

Link naar de filmpjes:
Begroting algemeen: https://vimeo.com/866026770/e058c5a9ec?share=copy
Begroting 2024: https://vimeo.com/866041407/49105241e6?share=copy

Naast deze filmpjes (welke echt zijn toegespitst op onze eigen begroting) zijn er o.a. vanuit de VNG ook algemene e-trainingen voor raadsleden beschikbaar met betrekking tot gemeente financiën, een mooi voorbeeld daarvan is deze: E-learning over Financiën | Raadsleden | VNG academie (vngconnect.nl)

---

3. Schriftelijke technische vragen – *vanaf 20 september t/m maandag 2 oktober*

Het stellen van schriftelijke technische vragen is het startpunt van het verkrijgen van informatie. Alle technische vragen dienen – zo veel mogelijk - voorafgaand aan de M1 gesteld te worden. Omdat er bij de behandeling van de begroting meestal veel schriftelijke technische vragen worden gesteld, worden deze verzameld in één document. Deze 'technische vragen bundel' zal tijdens het begrotingsproces telkens worden geüpdate met nieuwe vragen en antwoorden. Bij het publiceren van een nieuwe versie ontvangen jullie via iBabs een notificatie.

Technische vragen ingediend vóór maandag 2 oktober zullen z.s.m. worden beantwoord, met als uiterlijke datum dinsdag 10 oktober. Schriftelijke technische vragen die na afloop van deze periode worden gesteld, worden beantwoord, de termijn waarop is onzeker.

- *Technische vragen kunnen worden ingediend via technischevragenraad@arnhem.nl*

---

4. Technische vragenmarkt – *Voorafgaand aan de Politieke Avond van 27 september*

Ook dit jaar wordt er vanuit de ambtelijke organisatie weer een technische vragenmarkt georganiseerd waar jullie direct aan de verantwoordelijk ambtenaar jullie technische vragen kunnen stellen. Deze vragenmarkt vindt plaats voorafgaand aan de Politieke Avond van woensdagavond 27 september van 17.00 tot 18.30 uur (inclusief buffet). Tijdens deze vragenmarkt zijn er vanuit verschillende beleidsterreinen ambtenaren aanwezig.

- *Jullie ontvangen vlak voor de vragenmarkt een 'plattegrond/overzicht' waar de ambtenaren van de verschillende beleidsterreinen zich in het Stadhuis bevinden voor het beantwoorden van jullie technische vragen.*

---

5. I/M1 – *Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)*

De Politieke Avond van 11 oktober staat volledig in het teken van de I/M1 fase. De bespreking vindt plaats in 9 raadskamers. In het 'spoorboekje P&C cyclus 2023' was opgenomen dat de raadskamers thematisch zouden worden ingedeeld. Gezien de ervaring van een thematische indeling bij de behandeling va de Perspectiefnota dit jaar, heeft de agendacommissie op 13 september opnieuw vergaderd over de vergaderorde bij de begroting. Besloten is alsnog te kiezen voor een indeling geordend per portefeuillehouder (inclusief een aparte kamer voor het onderdeel financiën). Bij alle raadskamers wordt gestart met een inspreekmoment. Insprekers krijgen 5 minuten het woord waarna de raadskamer vragen kan stellen. Nadat alle insprekers gehoord zijn, zullen de raadskamers starten met de meningsvorming 1. De vergaderorde is hetzelfde als bij een reguliere M1 behandeling. Een eventuele uitloop kan plaatsvinden op 25 oktober.

---

6. Indienen moties & amendementen voor de M2 – *vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober 9.00 uur*

Tijdens de M1 kunnen fracties in de tweede termijn aangeven of zij overwegen moties en/of amendementen in te dienen. Deze moties en amendementen kunnen vanaf dat moment dan ook (in concept) worden ingediend bij de griffie voor agendering op de M2. De ingediende moties/amendementen worden bijgeplaatst op iBabs. Jullie ontvangen een notificatie. Alle moties en amendementen dienen uiterlijk op vrijdag 27 oktober 9.00 uur bij de griffie te zijn ingediend, zodat er zowel voor de fracties, het college als de griffie voldoende tijd is om de M2 voor te bereiden. De indeling van de M2 op 1 november wordt gemaakt op basis van de moties en amendementen die er voor de deadline liggen.

---

7. M2 – *Politieke Avond 1 november*

De Politieke Avond van 1 november staat geheel in het teken van de meningsvormende fase 2 (M2). Het bespreken van de concept moties en amendementen vindt - in tegenstelling tot voorafgaande jaren - niet plenair, maar in raadskamerverband plaats. De indeling van de raadskamers is vergelijkbaar met de M2 behandeling van de perspectiefnota dit jaar (met 3 'avondvullende' raadskamers waarbij er in iedere raadskamers meerdere wethouders aanwezig zijn) De indeling (toewijzen van de moties/amendementen over de raadskamers) wordt zo snel mogelijk na de deadline van het indienen van de concept moties en amendementen van vrijdag 27 oktober bekend gemaakt. Er is geen uitloop mogelijk bij de M2.

---

8. Indienen definitieve moties & amendementen – *vanaf 2 t/m 6 november*

Na de M2 kunnen de fracties t/m maandag 6 november hun definitieve moties en amendementen indienen (of aangeven of zij de door hen reeds ingediende concept moties en amendementen intrekken) De griffie maakt naar aanleiding van alle ingediende moties en amendementen een bundel, welke ook zal worden bijgeplaatst op iBabs.

---

9. Besluitvorming – *Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur*

Op 8 november vindt de besluitvorming plaatst. De behandeling van de begroting vindt plaats in samenhang met het raadsvoorstel *Turap 2 2023* en het raadsvoorstel *Belastingverordeningen*. De vergadering start om 16.00 uur. Tussendoor vindt een schorsing plaatst voor de traditionele stamppotmaaltijd. Tijdens deze vergadering zijn twee woordvoerders per fractie toegestaan, waar één algemeen en één financieel. Er wordt gewerkt met de standaard spreektijden, waarbij er voor alle fracties 5 minuten extra zal zijn (voor de algemene politieke beschouwingen). Zoals te doen gebruikelijk bij de raadsvergaderingen waarin de perspectiefnota en de begroting worden vastgesteld voert de grootste oppositiefractie de spreekvolgorde aan. Gevolgd door de grootste coalitiefractie en zo verder. Dit betekent dat de spreekvolgorde tijdens de begrotingsraad als volgt is: VVD, GroenLinks, SP, D66, CDA, ArnhemCentraal, DENK, Partij voor de Dieren, Arnhemse Ouderen Partij, PvdA, ChristenUnie, Volt, PVV, Forum voor Democratie.

- *Over het exacte verloop van de besluitvormende begrotingsraad worden jullie van te voren door de griffie nog verder over geïnformeerd*

Begroting 2024
en Turap-2 2023

Gemeente Arnhem

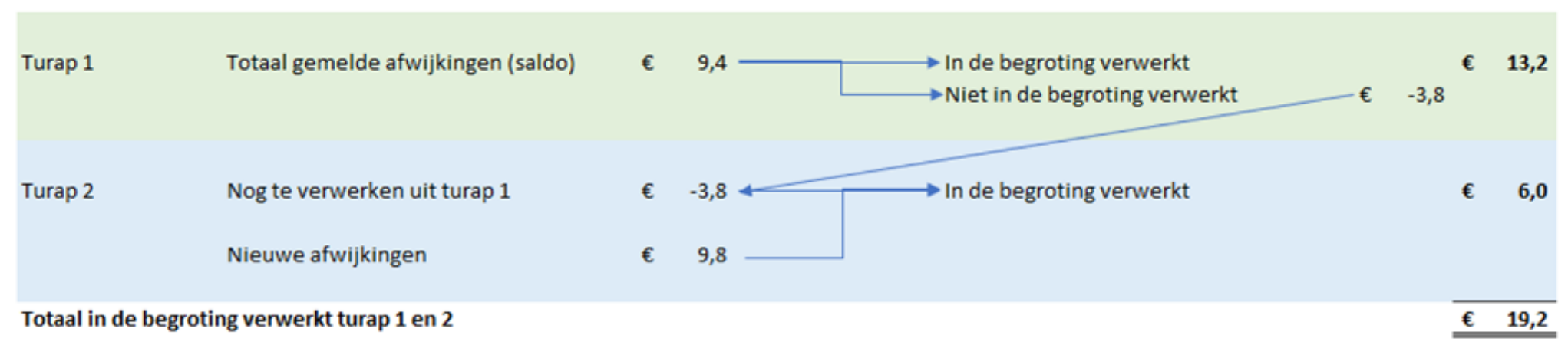

Wethouder Financiën

Paul Smeulders

Arnhem GEMEENTE

Turap-2 2023

Turap 1	Totaal gemelde afwijkingen (saldo)	€	9,4	→ In de begroting verwerkt		€	13,2
				→ Niet in de begroting verwerkt	€ -3,8		
Turap 2	Nog te verwerken uit turap 1	€	-3,8	→ In de begroting verwerkt		€	6,0
	Nieuwe afwijkingen	€	9,8				
Totaal in de begroting verwerkt turap 1 en 2						**€**	**19,2**

- Alle afwijkingen op een rij: zie totaalbeeld in de Turap (p. 6/7)
  Per programma vervolgens toegelicht

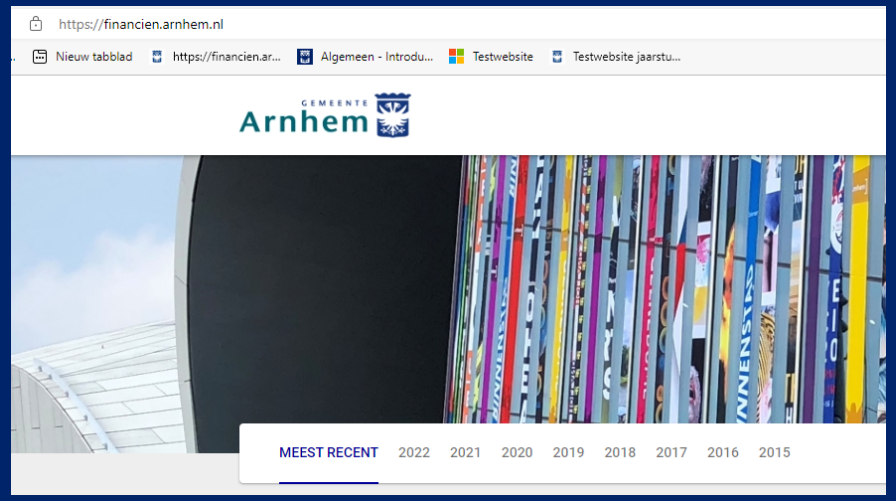
- Slag gemaakt in de toegankelijkheid:
  * gekleurde pijlen ipv gekleurde bollen
  * we streven naar digitaal toegankelijke versie op de website

Arnhem GEMEENTE

Begroting Arnhem

Boekwerk Begroting

Website: portal financien.arnhem.nl

Twee filmpjes met ambtelijke toelichting:
- De Begroting in het algemeen
- De Begroting 2024

GEMEENTE Arnhem

Onderwerpen

- Opbouw van de Begroting
- Financiële ontwikkelingen
- Hoofdlijnen van beleid
- Proces behandeling in de raad

Gemeente Arnhem

Opbouw Begroting Arnhem

- Deel 1: Hoofdlijnen van beleid en financieel kader:
  - Hoofdlijnen van beleid
  - Ontwikkelingen in het financieel kader

- Deel 2: Beleidsbegroting
  - Wijkprogramma en 13 Stedelijke programma's
  - Paragrafen

- Deel 3: Financiële begroting
  - Financiële tabellen

- Bijlagen

GEMEENTE Arnhem

Deze Begroting in perspectief

Structurele ruimte onder druk en onzeker……

- fors beslag nominale ontwikkelingen
- ravijn gemeentefonds (volledig verwerkt)
- opschalingskorting (volledig ingeboekt)
- uitstel verdeelmodel beschermd wonen → voordelen nu, in komende jaren nog steeds rekening houden met oplopende nadelen
- toekomst financieringssystematiek gemeentefonds?

……desondanks ligt er een structureel sluitende Begroting:

- financiële positie in vergelijking met veel andere gemeenten goed
- wel in afgelopen begrotingen noodgedwongen gekozen om incidentele middelen in te zetten ipv structureel te begroten

Begrotingsadvies VNG

Begrotingsadvies VNG:

- maak een sluitende begroting voor jaren 2024 en 2025
- maak voor 2026 en verder reële begroting obv huidig takenpakket en laat eventueel tekort zien

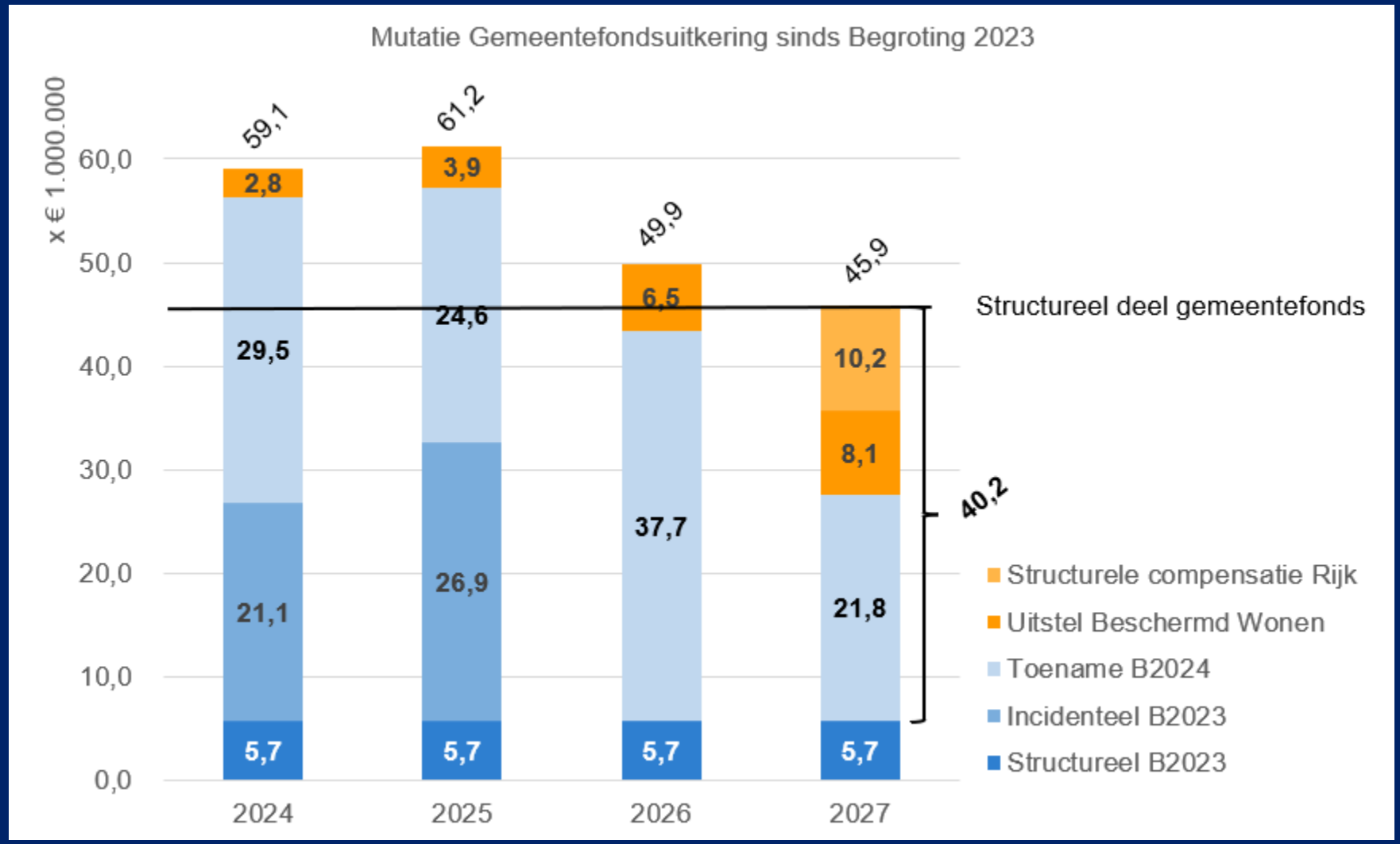
In Arnhem reëel begroot en ondanks onzekerheden vooralsnog structureel sluitend

Financieel kader in Perspectiefnota

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Uitgangspositie Begroting 2023	0	0	0	0
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve voorafgaand aan Perspectiefnota	5.814	25.361	-13.176	-976
Waarvan structureel	*30.629*	*34.904*	*9*	*9*
Waarvan incidenteel	*-24.815*	*-9.543*	*-13.185*	*-985*
Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	-6.072	-3.453	8.582	-10.275
Waarvan structureel	*-4.566*	*-3.839*	*7.317*	*-10.275*
Waarvan incidenteel	*-1.506*	*387*	*1.265*	*0*

Arnhem GEMEENTE

Ontwikkelingen meicirculaire

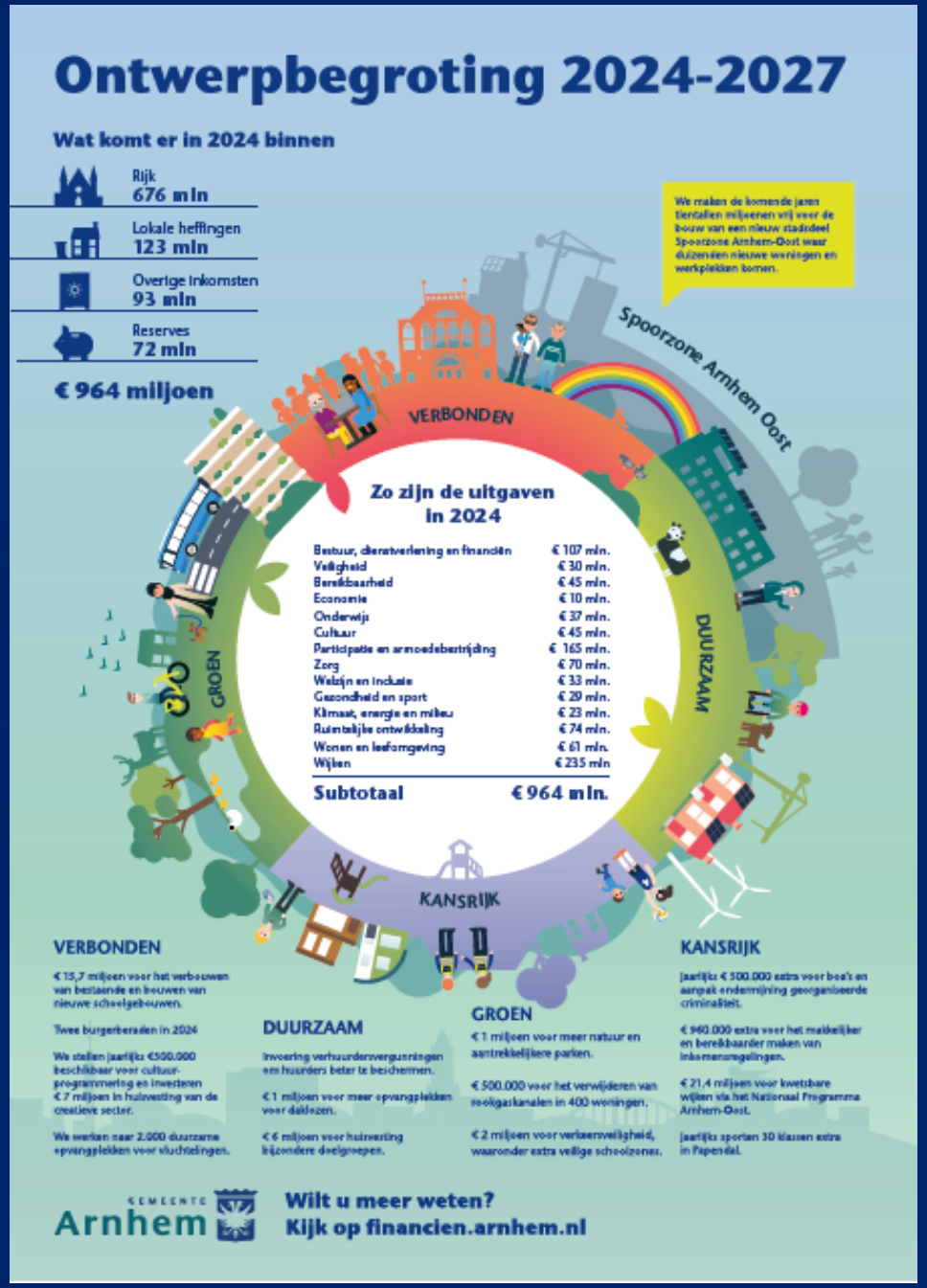
Arnhem GEMEENTE

Financieel kader Begroting

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*
Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-330*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-10.350*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*25.732*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-36.671*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

Gemeente Arnhem

Hoofdlijnen van beleid

GEMEENTE Arnhem

Ambitie Spoorzone Arnhem Oost

- Forse ambitie van naar verwachting € 245 miljoen als totale businesscase
- Bijdrage Rijk van € 108 miljoen toegezegd (€ 131 miljoen incl BTW)
- Substantiële inzet eigen middelen van circa € 90 miljoen benodigd

Wat regelen we in deze Begroting 2024? Een voldoende basis voor de start

- Inzet vanuit bestaande (gereserveerde) middelen van € 11 miljoen
- Opgave van dermate omvang dat inzet algemene middelen nodig is → beoordeeld wat verantwoord is om maximaal vrij te spelen: € 13 miljoen in exploitatie en € 19 miljoen investering
- Daarnaast vooralsnog verhoging risicoprofiel met € 20 miljoen

Daarmee nog circa € 47 miljoen uit bestaande budgetten vrij te spelen → in 2024 in gebiedsexploitatie voor besluitvorming aan de raad

Financiële positie

Weerstandsvermogen (factor)	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	1,0	1,3	1,1	1,1

- weerstandsfactor alle jaren 1,0 of hoger
- zonder ambities verstedelijking: 0,6-0,7 jaarlijks hoger

Solvabiliteitsratio	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	24%	27%	26%	27%

- solvabiliteit alle jaren hoger dan streefcijfer van 14%

- stand bestemmingsreserves: € 185 mln per 1-1-2024 oplopend naar € 199 mln per 31-12-2027

GEMEENTE Arnhem

Ontwikkeling lasten

In paragraaf Lokale heffingen:

- Uitgangspunten voor de begroting en tarieven toegelicht
- Uitgangspunten voor ontwikkeling lokale lastendruk weergegeven
- Diverse overzichten ontwikkeling lokale lastendruk opgenomen

Daaruit blijkt:

- Lastendruk stijgt in 2024 wat harder, maar vlakt daarna af
- Oorzaak: hogere kosten gemeentelijke watertaken en taken voor afval, grotere stap in kostendekkendheid afvalstoffenheffing, correctie OZB en afvalstoffenheffing en verwerken leegstand rioolheffing (eigenaren).

Zero based begroten en meetbare doelen

- Twee programma's zero based opgebouwd: Gezondheid & Sport + Onderwijs
- Jaarlijks 2/3 programma's, zodat over periode van 4 jaar de gehele Begroting vanaf nul is opgebouwd

- Doelensessies en/of slag gemaakt met doelenboom bij programma's Economie, Onderwijs, Veiligheid, Gezondheid & Sport, Groen en klimaatadaptatie, Participatie & Armoedebestrijding
- Vervolgtraject (ook nav bevindingen Duisenberg) met auditcommissie en raad nader bepalen

GEMEENTE Arnhem

Proces Begroting 2024 in de raad

Bestuurlijke planning 2023 behandeling Begroting	
Aanbieden + presentatie Begroting aan raad	Woensdag 20 september (tijdens PA)
Technische vragenmarkt	Woensdag 27 september (tijdens of voorafgaand aan PA)
Deadline indienen technische vragen	Maandag 2 oktober
Deadline beantwoording technische vragen	Dinsdag 10 oktober
Meningsvormende fase 1	Woensdag 11 oktober
Uitloop M1	Woensdag 25 oktober
Meningsvormende fase 2	Woensdag 1 november
Besluitvorming	Woensdag 8 november

Voor alle technische vragen over P&C-producten:

technischevragenraad@arnhem.nl

Gemeente Arnhem

Bedankt voor uw aandacht

GEMEENTE Arnhem

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 3920032

Onderwerp: Ontwerp-Begroting 2024

Kernboodschap

We zijn in Arnhem op de goede weg. De stad groeit en bloeit in vele opzichten. Zo zijn er mooie initiatieven op het gebied van vergroening, verduurzaming en het bouwen van toegankelijke en betaalbare woningen. De behoeften van de stad en haar inwoners sterken ons in onze ambities die onverminderd groot zijn. In 2024 gaan we samen met inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen aan de slag om Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. In de ontwerp-Begroting 2024 staat beschreven hoe we dit willen aanpakken. Daarbij zijn ook de middelen vrijgemaakt om de ambities voor een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem te kunnen verwezenlijken, onder meer voor de ontwikkeling van Spoorzone Oost. Daarnaast zijn de prijsstijgingen en het ‘ravijn’ van het gemeentefonds in deze begroting verwerkt. De begroting is structureel in evenwicht en blijft ook qua weerstandsfactor binnen de kaders die in de financiële verordening zijn beschreven.

Voorstel

1. De ontwerp-Begroting 2024 vast te stellen.
2. De opheffingsdatum voor de BR Inburgering, integratie en asiel drie jaar uit te stellen tot ultimo 2026.
3. De bestemmingsreserves Spoorzone Oost en Huisvesting bijzondere doelgroepen in te stellen met doel, functie en looptijd of plafond conform bijlage 1.
4. Vanaf 2024 de kosten van aanleg van riolering niet meer als kosten van de grondexploitatie aan te merken, maar als investeringen te activeren op de gemeentelijke balans onder de materiële vaste activa.
5. Het geactualiseerde normenkader vast te stellen.

Inleiding

Met dit raadsvoorstel ontvangt u de Begroting 2024. Dit is de tweede begroting in deze raadsperiode. De keuzes uit de Perspectiefnota 2024 en de besluitvorming omtrent de Perspectiefnota 2024 zijn in deze begroting opgenomen. De keuzes die hierin gemaakt zijn vormen ook het vertrekpunt voor het financieel kader waar in deze begroting op wordt voortgebouwd. In deze Begroting zijn ook beleidsmatige en financiële ontwikkelingen, die zich na het opstellen van de Perspectiefnota hebben voorgedaan, verwerkt.

GEMEENTE Arnhem

Conform het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) moet voor 15 november 2023 een door de raad vastgestelde, sluitende Begroting 2024 worden aangeleverd bij de toezichthouder op de gemeentefinanciën, de provincie Gelderland.

In deze begroting wordt invulling gegeven aan een aantal actuele ontwikkelingen zoals de meicirculaire en de opgelopen loon- en prijsontwikkeling. Daarbij worden middelen vrijgemaakt voor de gebiedsontwikkelingen Kronenburg en Spoorzone Arnhem Oost in voorbereiding op de besluitvorming hierover. Ook worden de middelen die in de Begroting 2023 zijn gereserveerd in het Klimaatfonds om de energietransitie een impuls te geven in deze begroting ingezet als klimaatbudget om binnen de kaders van het Klimaatfonds besteed te worden.

De komende jaren gaan we aan de slag met maatregelen zodat het voor mens en dier prettig leven blijft in Arnhem. Samen met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen werken we hard om de uitdagingen het hoofd te bieden en Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. We richten de stad klimaatadaptief in, continueren de uitvoering van de Dierenwelzijnagenda en beschermen onze natuur en biodiversiteit. We zetten forse stappen om binnen één generatie de kloof tussen arm en rijk te doorbreken. We zetten vol in op een energietransitie en streven naar een fikse CO2-reductie door middel van energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven. In het kader van netcongestie zoeken we samen met Arnhemse kennisinstellingen, Arnhemse innovatieve bedrijven op gebied van energie en de netbeheerders, naar oplossingen die nodig zijn om onze ambities te realiseren. We strijden vóór inclusiviteit en diversiteit, en tégen discriminatie. Het voorkomen en bestrijden van criminaliteit voor en achter de voordeur is onze prioriteit en we bieden kwetsbare kinderen en jongeren perspectief. We investeren in opvangplekken om een veilige haven te kunnen zijn voor mensen die op de vlucht zijn voor oorlog en geweld, of die om welke reden dan ook dakloos zijn. Zo zetten we forse stappen richting een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem.

Moties
Met deze begroting wordt een viertal moties afgedaan. Voor 2024 en 2025 is een budget van jaarlijks € 75.000 beschikbaar in het toegankelijkheidsfonds waarvoor bedrijven met veel consumentenbezoek een aanvraag kunnen indienen voor een gedeeltelijke financiering om hun onderneming beter toegankelijk te maken. Daarmee wordt motie 19M21 *Toegankelijkheidsfonds Arnhemse Standaard* afgedaan. Daarnaast is in lijn met motie 23M57 *Perspectief voor handhavers in leefbare wijken* de inzet van handhavers zoals opgenomen in de Begroting 2023 in deze begroting structureel gemaakt. Hiermee wordt deze motie afgedaan.

In januari heeft de gemeenteraad de motie 22M184 ‘Woensdagavond is Raadsavond’ aangenomen. We hebben intern gecommuniceerd dat we bij voorkeur geen informatie- en/of inspraakavonden meer organiseren op woensdag, de dag waarop de gemeenteraad bijeen komt. Zo voorkomen we dat raadsleden vanwege de raadsvergadering niet aanwezig kunnen zijn bij bewonersavonden. Ook blijft het zo ook mogelijk voor inwoners om zowel de raadsvergadering bij te wonen als een bewonersavond. Hiermee beschouwen we deze motie als afgedaan.

Tot slot heeft de raad bij het vaststellen van de begroting vorig jaar motie 22M158 Bevordering opkomst verkiezingen aangenomen. In aanloop naar de Provinciale Staten- en

Waterschapsverkiezingen zijn we in gesprek gegaan met de besturen van moskeeën uit Arnhem over het inzetten van hun gebouwen als stemlokaal. Dat heeft bij die verkiezingen geresulteerd in een stembureau in de Türkiyem Moskee. Bij volgende verkiezingen bekijken we ook nog of een uitbreiding van het aantal moskeeën waar gestemd kan worden gewenst is. Hiermee beschouwen we ook deze motie als afgedaan.

Doorontwikkeling cyclusdocumenten
In deze Begroting hebben we, zoals in het amendement 'financieel samenvoegen wijkprogramma's (23A20) is aangenomen, de 8 afzonderlijke wijkprogramma's financieel samengevoegd tot één wijkbegrotingsprogramma.

Verder hebben we in deze Begroting stappen gezet in de doorontwikkeling en meetbaarheid van de doelenboom. We hebben binnen de programma's Veiligheid, Economie, Onderwijs, Sport en Gezondheid en Wonen en Leefomgeving (onderdelen Groen en Klimaatadaptatie) intern doelensessies gehouden en de doelen meetbaarder geformuleerd en inspanningen concreter gemaakt. Binnen het programma Participatie en armoedebestrijding hebben we stappen gezet naar aanleiding van het Duisenbergonderzoek dat bij de Jaarstukken naar dit programma is uitgevoerd. We hebben stappen gemaakt, maar er zijn nog vervolgstappen nodig. Bij de behandeling van het Duisenbergonderzoek is onder andere aanbevolen om met college en raad gezamenlijk te werken aan focus en prioritering van doelen binnen de Begroting. Samen met de auditcommissie gaan we het gesprek aan hoe we hier een goed vervolg aan kunnen geven.

Ook hebben we de programma's Onderwijs en Gezondheid en Sport zero based opgebouwd. Dat wil zeggen dat we voor deze begroting niet alleen gekeken hebben naar de wijzigingen ten opzichte van de vorige begroting, maar de budgetten zijn opgebouwd op basis van de taken die binnen dit programma worden uitgevoerd.

Beoogd effect

Het beleids- en financiële kader van de gemeente Arnhem voor het jaar 2024 definitief en voor de volgende drie jaren indicatief vast te stellen om de gestelde ambities te realiseren.

Argumenten

1.1 *Dan kan de provincie Gelderland tijdig een begroting worden aangeboden, die voldoet aan de wettelijke vereisten.*

Met de voorliggende begroting voldoen we aan de voorwaarden voor repressief provinciaal toezicht. De begroting is structureel in evenwicht. Daarmee is de verwachting dat wederom repressief toezicht (de minst belaste vorm van toezicht) van toepassing blijft.

2.1 *Met de vaststelling van de Begroting 2022 is het besluit genomen om de bestemmingsreserve Inburgering, integratie en asiel ultimo 2023 op te heffen. Om de invoering van de nieuwe Wet Inburgering goed te kunnen afronden wordt de looptijd van deze reserve met 3 jaar verlengd tot ultimo 2026.*

3.1 In de Begroting 2023 en in deze Begroting 2024 wordt een aantal nieuwe bestemmingsreserves voorgesteld. Conform de nota Reserves en voorzieningen wordt per reserve het doel, de functie en de looptijd of het plafond ter goedkeuring aan de raad voorgelegd.

4.1 Door deze stelselwijziging wordt met deze kosten voortaan op gelijke wijze omgegaan als met de kosten van vervanging van bestaande riolering. In de paragraaf Lokale heffingen in de Begroting 2024 wordt dit nader toegelicht.

5.1 Op 28 juni jl. heeft de raad kennis genomen van het intern controleplan en het normenkader 2023 vastgesteld. Dit normenkader is bij deze begroting geactualiseerd en aangevuld met richtlijnen over hoe om te gaan met de criteria die relevant zijn voor de rechtmatigheidsverantwoording. De richtlijnen komen overeen met de modelverordening van de VNG. De werkwijze is afgestemd met Deloitte.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Besluitvorming door de raad heeft mogelijk invloed op het structurele begrotingsevenwicht.

Er bestaat een mogelijkheid dat er niet vóór 15 november a.s. een vastgestelde begroting aan de provincie kan worden aangeboden. Wanneer het structureel evenwicht als gevolg van de vaststelling van de begroting niet wordt gerealiseerd, kan Arnhem onder preventief in plaats van repressief provinciaal toezicht worden gesteld.

Participatie

Niet van toepassing

Financiën

Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	2024	2025	2026	2027
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Waarvan structureel	*-818*	*-411*	*150*	*-446*
Waarvan incidenteel	*-11.933*	*-4.370*	*-5.370*	*-100*
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Waarvan structureel	*-5*	*-241*	*-660*	*-1.159*
Waarvan incidenteel	*-2.197*	*2.325*	*3.300*	*-200*
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Waarvan structureel	*-4.862*	*-4.647*	*-3.661*	*-818*
Waarvan incidenteel	*-4.690*	*250*	*-530*	*-530*
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Waarvan structureel	*155*	*10*	*292*	*-2.635*
Waarvan incidenteel	*9.980*	*74*	*1.538*	*-785*
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*
Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-1.290*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-9.390*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*24.772*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-35.711*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

In de volgende tabel is samengevat weergegeven hoe de Begroting 2024 zich ontwikkelt ten opzichte van de vorige begroting. In het hoofdstuk 'Ontwikkelingen in het financieel kader' van de ontwerp-Begroting 2024 worden de betreffende posten met uitzondering van de uitgangspositie (stand van Begroting 2023) verder uitgewerkt en toegelicht.

Na verwerking van de aanvullende beleidsontwikkelingen na de Perspectiefnota, blijkt dat met deze Begroting in 2024 een onttrekking van € 10,9 miljoen aan de algemene reserve wordt gedaan. In 2025 wordt € 18,0 miljoen aan de algemene reserve toegevoegd. In 2026 en 2027 wordt respectievelijk € 8,0 miljoen en € 2,5 miljoen aan de algemene reserve onttrokken. Van de onttrekking is € 2,6 miljoen van incidentele aard en wordt dus na 2026 niet meer gedaan. Daarmee is de begroting structureel in evenwicht. In de paragraaf weerstandsvermogen is te lezen dat als gevolg van het opnemen van de gebiedsontwikkelingen Kronenburg en Spoorzone Arnhem Oost het risicoprofiel toeneemt, maar desondanks de weerstandsfactor in 2024 uitkomt op 1,0, voor 2025 op 1,3 en voor 2026 en 2027 op 1,1.. Daarmee wordt voldaan aan de kaders van de financiële verordening. De solvabiliteit komt uit op 24% in 2024 en neemt de komende jaren toe. Daarmee is sprake van een robuuste begroting.

Naast een reëel sluitende begroting, dient de (meerjaren)begroting ook structureel sluitend te zijn. Dit is het geval wanneer de structurele lasten in de begroting voor 2024 volledig worden gedekt door structurele baten. In alle jaren is in deze begroting sprake van een structureel evenwicht. We presenteren ook een reëel evenwicht, omdat de geraamde bedragen in het meerjarenbeeld volledig, realistisch en haalbaar zijn. De in de Begroting opgenomen maatregelen zijn aannemelijk en hard of voorzien van dekking uit een bestemmingsreserve.

Uitvoering

Uitvoering van de vastgestelde begroting is aan het college van burgemeester en wethouders en de haar ondersteunende organisatie. Over de realisatie wordt zoals gebruikelijk in Arnhem gerapporteerd middels Turaps (tussenrapportages) en uiteraard zoals wettelijk verplicht door middel van een Jaarverslag en een Jaarrekening. Tussentijdse voorstellen voor wijziging van de begroting worden aan u voorgelegd. Aldus zijn uitvoering en evaluatie van de Begroting 2024 geborgd.
Na vaststelling van de ontwerp-Begroting 2024 wordt deze aan de toezichthouder op de besluitvorming gemeentefinanciën, de provincie Gelderland, aangeboden.

Communicatie

De Begroting 2024 wordt evenals vorig jaar ook in de vorm van een webbegroting gepresenteerd. Via een link op de website www.arnhem.nl wordt u doorverwezen naar de website financien.arnhem.nl. Op deze webbegroting treft u meer informatie aan dan in de door u vast te stellen ontwerp-Begroting 2024. U treft hier onder andere informatie aan over de taakvelden en (sub)producten.

Om de toegankelijkheid van de begroting voor onze bewoners te vergroten is een infographic (begroting in 1 oogopslag) gemaakt. Deze wordt in de Arnhemse Koerier gepubliceerd.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Bijlage 1 Overzicht doel, type, looptijd en plafond nieuw in te stellen bestemmingsreserves
- Bijlage 2 Ontwerp-Begroting 2024
- Bijlage 3 Infographic

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	3920032

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 19 september 2023, nummer: 3920032;

gelet op artikel 190 en artikel 191 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De ontwerp-Begroting 2024 vast te stellen.
2. De opheffingsdatum voor de BR Inburgering, integratie en asiel drie jaar uit te stellen tot ultimo 2026.
3. De bestemmingsreserves Spoorzone Oost en Huisvesting bijzondere doelgroepen in te stellen met doel, functie en looptijd of plafond conform bijlage 1.
4. Vanaf 2024 de kosten van aanleg van riolering niet meer als kosten van de grondexploitatie worden aangemerkt, maar als investeringen worden geactiveerd op de gemeentelijke balans onder de materiële vaste activa.
5. Het geactualiseerde normenkader vast te stellen

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Bijlage 1 Nieuw in te stellen reserves

In het raadsvoorstel bij de Begroting 2024 wordt een tweetal nieuwe reserves voorgesteld. Hieronder zijn per reserve het doel, type, looptijd en plafond opgenomen.

Naam	Doel	Type	Looptijd Bij egalisatie: n.v.t.	Plafond Bij dekking: n.v.t.
BR Spoorzone Oost	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Spoorzone Oost, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte (inclusief groen/park) en mobiliteit (inclusief duurzame bereikbaarheid gebied): dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten. - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve. - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.	Dekking	2040	n.v.t.
BR Huisvesting bijzondere doelgroepen	Dekking bieden voor het opstellen en uitvoeren van projecten om het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uit te breiden.	Dekking	2027	n.v.t.

Begroting 2024

Begroting 2024

GEMEENTE Arnhem

Ontwerp Begroting 2024

Inhoudsopgave

Deel 1 Hoofdlijnen van beleid en financieel kader ... 1
Hoofdlijnen van beleid ... 2
Ontwikkelingen in het financieel kader ... 8
Leeswijzer ... 33
Deel 2 Beleidsbegroting ... 35
Wijkprogramma's ... 36
Wijken Algemeen ... 37
Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek ... 41
Noordwest ... 44
Noordoost ... 47
Presikhaaf ... 51
Malburgen ... 54
Schuytgraaf/Elderveld ... 58
De Laar/Elden ... 61
Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg ... 64
Stedelijke programma's ... 67
Bestuur, dienstverlening en financiën ... 68
Veiligheid ... 76
Bereikbaarheid ... 84
Economie ... 90
Onderwijs ... 98
Cultuur ... 108
Participatie en armoedebestrijding ... 116
Zorg ... 124
Welzijn en inclusie ... 136
Gezondheid en sport ... 147
Klimaat en energie ... 155
Ruimtelijke ontwikkeling ... 164
Wonen en leefomgeving ... 171
Paragrafen ... 188
Lokale heffingen ... 189
Risicomanagement en weerstandsvermogen ... 198
Onderhoud kapitaalgoederen ... 214
Financiering ... 233
Bedrijfsvoering ... 237
Verbonden partijen ... 244
Grondbeleid ... 259
Investeringen ... 263

Subsidies ... 269
Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid ... 276
Overig programmaplan ... 278
Deel 3 Financiële begroting ... 279
Overzicht van baten en lasten per programma ... 280
Overzicht structureel begrotingssaldo ... 283
Geprognosticeerde balans 2024-2027 ... 284
Reserves en voorzieningen ... 285
EMU-saldo 2024 ... 294
Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld ... 295
Overzicht taakvelden per programma (lasten) ... 302
Overzicht taakvelden per programma (baten) ... 306
Mutaties circulaires ... 310
Bijlagen ... 311
Overzicht BBV-indicatoren ... 312
Overzicht onderdelen stad/wijk ... 316
Normenkader ... 318
Afkortingenlijst ... 322
Begrippenlijst ... 325

Deel 1 Hoofdlijnen van beleid en financieel kader

Deel 1 bestaat uit:

1. Hoofdlijnen van beleid
2. Ontwikkelingen in het financieel kader
3. Leeswijzer

Hoofdlijnen van beleid

De Ontwerp Begroting 2024 die voor u ligt, weerspiegelt de tijd waarin we leven. Arnhemmers worden zowel thuis als op reis geconfronteerd met de zorgwekkende gevolgen van klimaatverandering. Extreme hitte en bovenmatige regenval lijken aan de orde van de dag. De onrust in de wereld duurt voort en zorgt voor een toename van vluchtelingen uit onder meer Oekraïne, die hier een veilig heenkomen zoeken. De energieprijzen en de gestegen inflatie maken het dagelijks leven voor onze inwoners duurder. Woningzoekenden kampen met een overspannen woningmarkt die het kopen of huren van een huis in onze stad tot een moeilijke opgave maakt.

Het zijn grote en complexe problemen die we als Arnhem niet alleen kunnen oplossen. Wel kunnen we lokaal en regionaal een bijdrage aan de oplossing leveren. Daarbij zoeken we de samenwerking met het nieuwe provinciebestuur en het nieuwe kabinet dat na de Tweede Kamerverkiezingen in november hopelijk snel zal worden geïnstalleerd.

De komende jaren gaan we aan de slag met maatregelen zodat het voor mens en dier prettig leven blijft in Arnhem. Samen met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen werken we hard om de uitdagingen het hoofd te bieden. Gelukkig is er ook veel om positief over te zijn. De stad groeit en bloeit in veel opzichten. Zo zijn er mooie initiatieven die laten zien dat we een effectieve bijdrage kunnen leveren aan zaken als vergroening, verduurzaming en het bouwen van toegankelijke en betaalbare woningen. Arnhem is ook een sociale stad. Mensen staan voor elkaar klaar, waar je ook vandaan komt en wie je ook bent. Of je nu vlucht voor oorlog of zorg nodig hebt op je oude dag; in Arnhem telt en doet iedereen - op zijn, haar of hen manier - mee.

De behoeften van de stad en haar inwoners sterken ons in onze ambities die onverminderd groot zijn. In 2024 gaan we samen met inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen aan de slag om Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. We treffen voorbereidingen voor een prachtig nieuw stadsdeel – Spoorzone Arnhem-Oost – waar vele duizenden (nieuwe) Arnhemmers zullen neerstrijken. Waar ze kunnen wonen, werken, recreëren en genieten van alle historie, cultuur en (sport)evenementen die Arnhem te bieden heeft. We richten de stad klimaatadaptief in zodat we voorbereid zijn op weerextremen. Ook continueren we de uitvoering van de Dierenwelzijnagenda en investeren in biodiversiteit zodat Arnhem een fijne stad is en blijft voor mens en dier.

We zetten forse stappen om binnen één generatie de kloof tussen arm en rijk te doorbreken. Daarbij focussen we ons op wonen, bestaanszekerheid en onderwijs. We strijden vóór inclusiviteit en diversiteit, en tégen discriminatie. Het voorkomen en bestrijden van criminaliteit voor en achter de voordeur is onze prioriteit en we bieden kwetsbare kinderen en jongeren perspectief.

We werken hard om de tweedeling in onze stad tegen te gaan en generatiearmoede te doorbreken. We investeren in opvangplekken om een veilige haven te kunnen zijn voor mensen die op de vlucht zijn voor oorlog en geweld, of die om welke reden dan ook dakloos zijn. Zo zetten we forse stappen richting een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem.

Een DUURZAAM Arnhem

Met een nieuw stadsdeel en duizenden extra woningen en werkplaatsen in 2040, staat Arnhem aan de vooravond van forse veranderingen. Voorwaarde voor deze ontwikkelingen is dat onze leefomgeving aantrekkelijk, veilig en gezond blijft voor huidige en toekomstige inwoners. Daarom werken we in 2024 aan een samenhangend beleidsplan voor een gezonde en veilige leefomgeving, een duurzaam mobiliteitsplan, een woonvisie en een stedelijke visie op hoogbouw en verdichting.

Circulaire economie en duurzame samenleving

Zo abstract als de klimaatverandering ooit was, zo concreet is het nu. We zitten midden in een klimaatcrisis. De overgang naar een circulaire economie en duurzame samenleving is dringender dan ooit. We richten ons daarbij vooral op onderdelen waar we het grootste verschil kunnen maken met betrekking tot energiebesparing en duurzaamheid. Om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te kunnen zijn, zetten we vol in op een inclusieve energietransitie. We willen schonere woonomgevingen en hergebruik van grondstoffen verbeteren, zodat de hoeveelheid restafval afneemt. In 2024 organiseren we een burgerberaad over afval zodat Arnhemmers kunnen meedenken over maatregelen die de hoeveelheid afval in Arnhem tot een minimum beperken.

Tegelijkertijd willen we een fikse CO2-reductie realiseren door middel van energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven. We zetten in op het opwekken van duurzame elektriciteit en duurzame warmte als alternatief voor aardgas. Het is ons doel om in 2030 6.500 woningen aardgasvrij te verwarmen. Ook werken we

aan de verduurzaming van onze scholen en ander maatschappelijk vastgoed. Een groot knelpunt waar we tegenaan lopen is de netcongestie. Samen met de Arnhemse kennisinstellingen, Arnhemse innovatieve bedrijven op gebied van energie en de netbeheerders zoeken we naar oplossingen die nodig zijn om onze ambities te kunnen realiseren.

We voeren de Arnhemse Isolatie aanpak uit waarmee we werken aan concrete doelen, voor zowel specifieke wijken als gerichte doelgroepen. Binnen deze aanpak vechten we daarnaast tegen energiearmoede. Het is onder meer ons streven dat meer dan 3200 huishoudens, die kampen met energiearmoede, in 2024 geholpen zijn met een energiecoach traject.

Nieuwe Woonvisie
De woningmarkt zit muurvast. Dit vraagt om een radicale omslag zodat voor woningzoekenden niet langer het recht van de sterkste geldt. We pakken de regie en zetten ons beleid en instrumentarium maximaal en onorthodox in om wonen betaalbaar te krijgen. Daarnaast willen we veel meer goede en duurzame woningen aan de woningvoorraad toevoegen voor alle doelgroepen. Deze woningen plannen we zo veel mogelijk binnen de stad, op en rond OV-knooppunten, waardoor we lage parkeernormen kunnen toepassen.
We streven naar meer gemengde wijken, zodat kwetsbare Arnhemmers verspreid over de stad kunnen wonen. Het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen gaan we verder uitbreiden. Hiervoor trekken we tot en met 2027 jaarlijks 1,5 miljoen euro uit. Van dit geld kunnen we onder meer tussenvoorzieningen voor statushouders ontwikkelen, flexwoningen realiseren of het aantal woningen voor extreme overlastgevers uit te breiden. In de strijd tegen dakloosheid maken we ons hard voor het creëren van zoveel mogelijk woonplekken. Iedereen in Arnhem heeft immers recht op een (t)huis. We zien kansen in het housing first principe en zetten in op de uitstroom uit de opvang en om- en afbouw van de capaciteit van de maatschappelijke opvang.

Om problemen op de huurmarkt en malafide verhuurderschap aan te pakken, versterken we de positie van huurders. Onze ambities voor de volkshuisvesting werken we verder uit in een nieuwe brede Woonvisie voor Arnhem. Vooruitlopend hierop trekken we onder andere extra geld uit voor de invoering van verhuurdersvergunningen, een wooncoach, versterking van de positie van huurders en extra handhaving door de Omgevingsdienst ODRA.

Spoorzone Arnhem Oost
Om de bevolkingsgroei, de verandering van huishoudens en het aantal woningzoekenden te kunnen opvangen, willen we tussen 2023 en 2040 ongeveer 14.000 (veelal betaalbare) woningen bouwen binnen de bebouwde omgeving. In de omgevingsvisie zijn vier gebieden aangewezen waar we deze groei willen verwezenlijken. Ruim de helft hiervan is voorzien in Spoorzone Arnhem Oost, omdat dit gebied in potentie veel ruimte heeft voor nieuwbouwwoningen, bedrijvigheid, verbeterde mobiliteit en meer groen. De mogelijkheid om hier een nieuw stadsdeel te creëren waar straks duizenden woningen met bijbehorende voorzieningen kunnen verrijzen, is een unieke kans voor Arnhem. Om dit te verwezenlijken hebben we veel geld van het Rijk gekregen. Dat neemt echter niet weg dat dit omvangrijke project ook veel en forse investeringen van onszelf vraagt, met de bijbehorende risico's.

Green Deals
Met bedrijven op werklocaties en organisaties zoals gebedshuizen, sluiten we Green Deals omdat ook daar verduurzaming hard nodig is. Hierin maken we onder meer afspraken over het benutten van daken voor zonnepanelen en ondersteunen we ondernemers en organisaties. De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen.

Een GROEN Arnhem
Een groene en biodiverse stad, is een gezonde stad. We investeren daarom de komende jaren fors in onze groene leefomgeving. In het kader van onze missie om Arnhem radicaal te vergroenen, trekken we de stad in om een spoor van groen achter te laten. De wijkgroenagenda's, waarmee we de leefbaarheid in de wijken verbeteren, zijn voor een groot aantal wijken al gereed. Dat betekent dat we in 2024 samen met wijkbewoners aan de slag kunnen met de uitvoering ervan.

Onze groenvisie zet onze koers uit voor een groenere toekomst. Zo reserveren we in 2025 en 2026 geld om meer bomen te planten, en onze aanwezige bomen de kans te geven om uit te groeien. Samen met de pachters van onze agrarische gronden zetten we actief stappen ten behoeve van natuurontwikkeling. Van de prachtige groene gebieden die Arnhem rijk is, gaan we de bodem optimaliseren en de biodiversiteit vergroten. Ook willen we de

gebieden nog beter met elkaar verbinden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens.

Veilige, gezonde en aantrekkelijke leefomgeving
We koesteren onze parken en investeren daarom in 2024 en 2025 in totaal één miljoen om deze nog aantrekkelijker te maken. We intensiveren onze aanpak van overlast die het gevolg is van ongewenste graffiti en zorgen voor een aantrekkelijke openbare ruimte die uitnodigt tot bewegen, wandelen en fietsen. Hiervoor leggen we beweegvoorzieningen aan zoals pumptracks en skatebanen en werken we samen met verenigingen en scholen om open sportparken en open schoolpleinen te realiseren.

We streven naar een schone leefomgeving die maximaal bijdraagt aan de gezondheid van mens en dier. Zo willen we deelnemen aan een subsidieregeling voor het verwijderen of onklaar maken van rookgaskanalen. We reserveren in 2024 geld om de verwijdering van rookgaskanalen in 200 woningen te cofinancieren.

Met klimaatadaptatie maken we Arnhem bestand tegen het veranderende klimaat. Ter voorbereiding op de weersomstandigheden, passen we de stad slim aan. We maken onze stedelijke gebieden weerbaar tegen overstromingen, hevige regenval, hitte en droogte. Aan de hand van onze klimaatadaptatiestrategie zorgen we voor wateropvang in de bodem, een betere afvoer bij zware buien en verminderen we hitteproblemen. Ook daarbij is radicaal vergroenen een belangrijk middel. We werken aan een netwerk met koele plekken, waar (kwetsbare) Arnhemmers tijdens hittegolven gebruik van kunnen maken.

Bereikbare stad
Samen met de stad werken we aan een mobiliteitsvisie. In deze visie vormen de duurzame bereikbaarheid van onze stad, het tegengaan van verkeersoverlast en schone lucht onze uitgangspunten. De ruimte in Arnhem is schaars. Daarom gaan we op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt. Als meer mensen per fiets reizen, vergroot dit de leefbaarheid in de stad terwijl deze wel bereikbaar blijft voor degenen die afhankelijk zijn van de auto.

We kijken breder naar de verkeersstructuur voor de hele stad en specifiek naar het centrum en de singels. We verlagen de maximumsnelheid en verminderen het aantal rijstroken voor de auto waardoor er meer ruimte ontstaat voor groen, voetgangers, fietsers en het openbaar vervoer. Om verkeersonveilige situaties aan te pakken en schoolzones aan te kunnen leggen, trekken we vanaf 2024 geld uit. We verbeteren en breiden we het fietspadennetwerk uit, onder meer door vanaf 2026 te investeren in de snelfietsroute Arnhem-Huissen. Voor de verbetering van het Willemsplein gaan we vanaf 2027 geld reserveren.

Een KANSRIJK Arnhem

We zetten alles op alles om de tweedeling in de stad tegen te gaan en kansenongelijkheid te bestrijden. In Arnhem moet iedereen mee kunnen doen aan de samenleving. Essentieel hiervoor zijn een goede opleiding en een stevig niveau van basisvoorzieningen waarop alle Arnhemmers een beroep kunnen doen als ze laagdrempelig hulp of ondersteuning nodig hebben. We werken aan een Integraal Accommodatiebeleid, zodat we accommodaties voor sport, welzijn cultuur en onderwijsactiviteiten zo passend mogelijk kunnen inzetten bij de vraag uit de stad. Hiervoor reserveren we in 2024 en 2025 extra middelen. Ook maken we geld vrij om zelf maatschappelijke accommodaties aan te kopen om de leefbaarheid in wijken te behouden. Daarnaast ontwikkelen we met onze partners uit het onderwijs en maatschappelijke organisaties een beleidsrijk Integraal Huisvestingsplan (IHP). Het uitgangspunt van dit IHP is toekomstbestendige onderwijshuisvesting, waarbij de gebouwen aansluiten op de ontwikkelbehoefte van kinderen.

Met het onderwijs zetten we in op een passende plek voor elk kind. (Aanstaande) ouders in een kwetsbare positie proberen we zo vroeg mogelijk in beeld te krijgen zodat we ze kunnen ondersteunen. Scholen vormen steeds meer het middelpunt van de wijk en daarmee de basis voor een gezonde en veilige leefomgeving. Kinderen en jongeren krijgen alle kans om het beste uit zichzelf te halen door middel van de pedagogische wijk en de rijke schooldag. We proberen via vroegsignalering schooluitval te voorkomen en jongeren een goede aansluiting te bieden op de arbeidsmarkt.

Met de ondersteuning van inwonersinitiatieven, onze inzet op preventie en goede algemene voorzieningen zoals ontmoetingsplekken, zorgen we voor een sterk basisvoorzieningenniveau op het gebied van welzijn. Ook mantelzorgers en vrijwilligers spelen een essentiële rol. Arnhemmers die hulp, ondersteuning of zorg nodig hebben kunnen hiervoor laagdrempelig in hun wijk terecht. Door hen zo snel mogelijk te helpen, voorkomen we

complexere problemen. Daarbij proberen we zoveel mogelijk de eigen kracht van Arnhemmers te versterken en investeren we in het (sociaal) netwerk rondom inwoners. We werken – onder meer met trainingen – naar een dementievriendelijke samenleving, zodat de groeiende groep mensen die lijdt aan dementie, zo lang mogelijk mee kan blijven doen.

Voor jonge Arnhemmers mag het niet uitmaken in welke wijk je opgroeit. Alle kinderen moeten de kans krijgen om zich te ontwikkelen naar zelfstandigheid en een gezond volwassen leven. Waar dat niet lukt, zetten we tijdig passende hulp in. Dit gebeurt zo dicht mogelijk bij huis of thuis, zodat deze kinderen een zo normaal mogelijk leven kunnen blijven leiden. We werken preventief en signaleren problemen zo vroeg mogelijk. We zien dat sommige problemen, zoals de mentale gezondheid van jongeren, sinds de coronaperiode zijn toegenomen met wachtlijsten als gevolg. Dit vinden we uiteraard onwenselijk. In 2024 trekken we daarom opnieuw geld uit voor de zorgaccounthouder die kinderen op de wachtlijst naar een andere aanbieder bemiddelt zodat zij sneller worden geholpen.

Bestaanszekerheid
We zetten volop in op financiële rust, stabiliteit, een daginvulling en perspectief op een goede toekomst. In deze tijden van bestaanszekerheidscrisis zijn we dan ook voortdurend bezig met het zo vroeg mogelijk vinden van inwoners met geldzorgen en voorkomen dat deze zorgen problematisch worden. We trekken in 2024 geld uit om 600 extra huisbezoeken te doen en 600 extra telefoongesprekken te voeren bij inwoners met betalingsachterstanden en hen onze hulp aan te bieden. Ook verstrekken we deze winter opnieuw de Arnhemse Wintertoeslag van € 250 per huishouden dat hiervoor in aanmerking komt. We gaan door met het vereenvoudigen en toegankelijker maken van inkomensondersteuning voor mensen en trekken daar meer geld voor uit. We gaan (meer) samenwerken met ervaringsdeskundigen om zo goed mogelijk te kunnen aansluiten bij de leefwereld van onze inwoners. Ook gaan we vanaf 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer uitvoeren.

Meer Arnhemmers sporten
Een goede gezondheid is de basis voor een gelukkig leven. Daarom willen we alle Arnhemmers de mogelijkheid geven om zichzelf een gezonde leefstijl eigen te maken. Dat begint al bij onze jeugd. Zo vinden we dat elk kind de kans moet krijgen om volledig rookvrij op te groeien en zorgen we na een succesvolle pilot dat we de sportdag Papendal gaan borgen. We richten ons op het stimuleren van gezond gedrag en het tegengaan van ongezond gedrag, waaronder te weinig beweging, ongezonde voeding, problematisch alcoholgebruik en roken. We willen dat meer Arnhemmers voldoen aan de sportrichtlijn en stimuleren daarom zowel sporten bij verenigingen en beweegaanbieders, als sporten in de openbare ruimte.

Veilige en leefbare wijken
We zetten alles op alles om overlast en criminaliteit in Arnhem tegen te gaan en te voorkomen, zodat het Arnhems misdaadcijfer daalt naar het niveau dat past bij een 100.000+ gemeente. Naar aanleiding van een aangenomen motie, trekken we structureel extra middelen uit voor boa's. Daarnaast pakken we verloedering aan, beëindigen we overlast, pakken we relschoppers aan en zetten we alles op alles om beroepscriminelen een voet dwars te zetten. Ook trekken we vanaf 2024 structureel geld uit voor de aanpak ondermijning georganiseerde criminaliteit.

We breiden het aantal buurtsportcoaches uit. Deze professionals in wijken zetten sport in als middel om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals gezonde leefstijl, het tegengaan van overlast onder jongeren en het terugbrengen van eenzaamheid onder ouderen.

Nationaal programma Arnhem Oost
In de vijf wijken in Arnhem Oost (Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf-West, Malburgen en het Arnhemse Broek) liggen grote opgaven. Met het Nationaal Programma Arnhem-Oost willen we de achterstanden op het gebied van onderwijs, werk & inkomen, wonen, gezondheid, leefbaarheid en veiligheid in deze vijf wijken aanpakken. We willen de huidige en nieuwe generaties een eerlijke en gelijke keuze én kans bieden om hun talenten te ontwikkelen. Het programma is een integrale, lerende aanpak, met een scope van 18 jaar dat wordt uitgevoerd door de Alliantie Arnhem-Oost, waar ook maatschappelijke partners deel van uitmaken.

Wijkveiligheid heeft voor ons prioriteit en is tevens een belangrijk onderdeel van de aanpak Arnhem-Oost. Ook hebben we in het programma aandacht voor kansrijk opvoeden en opgroeien. Daarom wordt de pedagogische wijk daar verder ontwikkeld met onder meer de rijke schooldag, schoolmaaltijden en extra aandacht voor voor- en vroegschoolse educatie en onderwijs achterstanden.

Met de middelen die we in het kader van het Volkshuisvestingfonds hebben gekregen van het Rijk werken wij aan de leefbaarheid en veiligheid in de Arnhem-Oost wijken. Dit doen wij onder meer via een subsidieregeling inclusief advies en begeleiding om de slechtste en meest ongezonde particuliere koopwoningen te verduurzamen.

Een VERBONDEN Arnhem

Door de oorlogen in de wereld leven we in onzekere en onstuimige tijden. Wij zijn solidair met mensen uit andere landen die tegen wil en dank hun land ontvluchten en willen voor hen een gastvrije stad zijn. Momenteel vangen we ongeveer 2500 mensen op in met name tijdelijke opvanglocaties. Het is onze ambitie om de komende jaren 2000 permanente opvangplekken te realiseren.

Iedereen in Arnhem mag zichzelf zijn en moet de kans krijgen om naar zijn, haar of hun vermogen volwaardig mee te doen, ongeacht leeftijd, huidskleur, culturele achtergrond, gender, inkomen, talenten, seksuele oriëntatie, levensbeschouwing of beperking(en). Voor discriminatie en racisme is in Arnhem geen plek. De lokale coördinator tegen discriminatie en racisme moet bijdragen aan het in beeld hebben van de belangrijkste knelpunten in de stad en het aanjagen van de aanpak van die punten. We werken aan een programma dat de bewustwording en kennis over het Koloniaal en Slavernijverleden van Arnhem vergroot bij inwoners, organisaties en collega's. We streven inclusief beleid na dat recht doet aan de diversiteit van al onze inwoners. Dat geldt ook voor onze gemeentelijke organisatie: de komende periode willen we verdere stappen zetten naar een representatieve en inclusieve organisatie.

Betrouwbare overheid

Ook voor Arnhem is een betrouwbare overheid een belangrijk thema. Openbaarheid en transparantie zijn essentieel voor het vertrouwen tussen de samenleving en de overheid. Een betrouwbare overheid is een overheid die dicht bij haar inwoners staat en het belang van haar inwoners voorop stelt, met oog voor de menselijke maat in het beleid en slagkracht in de uitvoering. Doen wat nodig is, in plaats van doen wat regel is, waarbij niet het systeem maar de uitwerking in de praktijk leidend is. Versterking van de burgerparticipatie en ons wijkgericht werken moeten ons daarbij helpen. Om onze ambities met betrekking tot inkoop te verwezenlijken trekken we geld uit zodat we lokaal, sociaal, duurzaam, diervriendelijk en circulair kunnen aanbesteden.

Om de zelfredzaamheid van onze inwoners, ondernemers en organisaties maximaal te faciliteren blijven we uitkijken naar mogelijkheden om onze dienstverlening verder te optimaliseren en te professionaliseren. We gaan digitaal vaardige gebruikers nog meer faciliteren om gemeentelijke diensten en producten af te nemen. Ook bieden we nieuwe digitale producten en diensten aan. Uiteraard blijven we via telefoon en balie ondersteunen voor de inwoner die dat nodig heeft. Daarnaast trekken we geld uit zodat de informatiebalie bij Loket Zuid kan worden voortgezet. Ook investeren we extra middelen om de bereikbaarheid en kwaliteit van de dienstverlening van de Klantenservice te verbeteren.

Kunst en cultuur voor iedereen

Wij willen dat iedereen, van jong tot oud, de kans krijgt om in aanraking te komen met kunst en cultuur, zowel het ervaren als ook het zelf maken ervan. Met kunst en cultuur dragen we bij aan een aantrekkelijk leef- en vestigingsklimaat. Het is onze ambitie om een interessant en aansprekend cultuuraanbod voor de grote diversiteit aan Arnhemmers te realiseren. We voeren de aangenomen raadsmotie uit waardoor de 500.000 euro die gedurende enkele jaren voor culturele programmering beschikbaar is, structureel wordt. Daarmee versterken we het culturele klimaat in de stad. Er is momenteel een grote mismatch tussen vraag en aanbod van huisvesting (ateliers, werkruimtes, oefenruimtes) voor de creatieve en culturele sector in Arnhem. Daarom stellen we geld beschikbaar voor de noodzakelijke investeringen in potentiële cultuurgebouwen.

Samen met onze partners in de stad investeren we blijvend in een aantrekkelijke binnenstad voor inwoners, bezoekers en toeristen. Het huidige cultuurhistorische erfgoed wordt goed onderhouden en daar waar mogelijk toekomstbestendig en duurzaam gemaakt. Evenementen in Arnhem moeten zo divers, inclusief, laagdrempelig en duurzaam mogelijk zijn. Daarbij blijven we inzetten op beeldbepalende evenementen die aansluiten bij onze gewenste uitstraling.

Ambities

Deze Ontwerp Begroting 2024 heeft een duidelijke richting en grote ambities, zoals hierboven op hoofdlijnen aangegeven. We verwachten dat we veel van onze ambities in de komende tijd zullen kunnen realiseren. Er zijn ook ambities waarvan het onzeker is of en in welk tempo ze kunnen worden ingevuld. Dit type onzekerheden

horen bij onze ambitie om complexe maatschappelijke opgaven aan te pakken. De ambities hebben soms het karakter van het doorbreken en het omkeren van lang ingesleten patronen. Dat zijn weerbarstige trajecten die een lange adem vragen. In dossiers zoals de verstedelijking, klimaatadaptatie, mobiliteitsopgave en/of de energietransitie is de komende jaren veel inzet nodig. Deels vanuit onze interne organisatie, maar ook van onze partners. In de huidige arbeidsmarkt met personele schaarste is het de vraag of deze inzet haalbaar is. Daarnaast hebben zowel wij als onze partners te maken met onder meer stijgende kosten, onzekere marktontwikkelingen en stikstofbeperkingen. Uiteraard hebben we hier oog voor. Dat neemt niet weg dat we ook de komende jaren vol energie aan de slag gaan om samen met de stad onze ambities voor Arnhem verder te verwezenlijken.

Ontwikkelingen in het financieel kader

Hoofdlijnen financiën

Het financieel beeld voor gemeenten ziet er op de korte termijn gunstig uit, maar het perspectief voor de langere termijn (vanaf 2026) is onzeker. In de Perspectiefnota 2024-2027 is dit reeds toegelicht. De onzekerheid op de langere termijn komt met name door de verwachte daling van het gemeentefonds dat vanuit de Rijksoverheid wordt verstrekt. Uit de Voorjaarsnota 2023 van het Rijk blijkt dat gemeenten vanaf 2026 structureel € 3 miljard minder krijgen om hun taken uit te voeren. Daarmee is er geen toereikende structurele financiering van de taken van gemeenten, hetgeen onvermijdelijk gevolgen heeft voor het voorzieningenniveau, de leefomgeving, de zorg en de ondersteuning die gemeenten hun inwoners kunnen bieden. Tot op heden heeft het inmiddels demissionaire kabinet niet gezegd dat het hier om een bezuiniging gaat, maar ook niet aangegeven welke taken niet of minder moeten worden uitgevoerd. Hoewel we in Arnhem de financiën op orde hebben en zeker de eerste jaren de middelen nog toereikend zijn, worden hierdoor (net als in elke andere Nederlandse gemeente) onze inhoudelijke ambities beperkt. Desondanks is het gelukt om een meerjarig sluitende begroting te realiseren, waarin ook ruimte is gevonden voor een aantal grote ambities.

Structurele ruimte onder druk

Uit de Perspectiefnota blijkt ook dat de structurele financiële ruimte die er is, (vrijwel) volledig wordt opgeslokt door de (doorwerking van) indexaties die veel hoger zijn dan in eerdere jaren. In deze Begroting is dit beeld nog versterkt: actualisatie van een aantal indexaties na het opstellen van de Perspectiefnota legt een aanvullend beslag op de structurele ruimte. De Rijksoverheid compenseert gemeenten hier onvoldoende voor. Bovendien worden we, zoals hierboven aangegeven, vanaf 2026 geconfronteerd met het ‘ravijn’ in het gemeentefonds, dat slechts gedeeltelijk door aanvullingen in het gemeentefonds is opgelost. Uit de meicirculaire volgt dat ten opzichte van de Perspectiefnota in alle jaren extra ruimte ontstaat. Deze ruimte is noodzakelijk om op de eerste plaats dekking te kunnen bieden aan de autonome en overige financiële ontwikkelingen. De resterende ruimte uit de meicirculaire is in de voorbereiding op de Begroting 2024 meegenomen om een integrale afweging te maken in de ambities en knelpunten zoals onder andere genoemd in de Perspectiefnota. Daarbij is uiteraard rekening gehouden met de besluitvorming met betrekking tot de Perspectiefnota. In dit totaal van ambities, knelpunten en wensen zijn in deze Begroting 2024 afwegingen en keuzes gemaakt.
Vanuit het demissionaire kabinet is erkend dat er sprake is van een disbalans tussen de taken die decentrale overheden worden geacht uit te voeren en de middelen die daar tegenover staan. Een tekort van € 3 miljard kunnen gemeenten niet zomaar wegpoetsen. Deze erkenning is hopelijk een eerste stap om het gesprek verder te kunnen voeren en als één overheid tot een oplossing te komen. Tijdens het overhedenoverleg in september 2023 wordt gesproken over hoe Rijk en gemeenten samen ambities, taken en middelen in evenwicht brengen. De nieuwe landelijke Taskforce Taken en Middelen brengt de consequenties in beeld van het tekort in 2026. Ook komt de taskforce met voorstellen over de wijze waarop taken en middelen structureel in balans gebracht kunnen worden. De inzet van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) in dit gesprek hangt mede af van het al dan niet controversieel verklaren van de nieuwe financieringssystematiek van het gemeentefonds en de consequenties die daar wel of niet aan verbonden worden. Om het huidige takenpakket van gemeenten en de ambities van het kabinet ongewijzigd te kunnen blijven uitvoeren, zal de VNG blijven bepleiten dat verbetering van het meerjarig financieel perspectief op de volgende onderdelen noodzakelijk is:

- herstel van het accres vanaf 2026 en niet pas vanaf 2027;
- definitief schrappen van de opschalingskorting. In Arnhem is deze korting volledig ingeboekt. Vanaf het jaar 2026 gaat het om € 975 miljoen landelijk. Dit betekent voor Arnhem dat we vanaf 2026 rekenen met bijna € 10 miljoen per jaar minder inkomsten door deze opschalingskorting;
- toereikende en stabiele indexering van het gemeentefonds om loon-, prijs- en volumeontwikkelingen op te kunnen vangen, inclusief de stijging van de zorgvraag.

Begrotingsadvies VNG

De VNG heeft naar aanleiding van bovenstaande geschetste situatie een begrotingsadvies aan gemeenten afgegeven:

- maak een sluitende begroting over de jaren 2024/2025;
- maak voor het jaar 2026 en volgende jaren een reële begroting op basis van het huidige takenpakket en de noodzakelijke investeringen, waarbij een eventueel tekort dat ontstaat duidelijk zichtbaar is.

Voor Arnhem geldt dat deze Begroting 2024 een sluitend beeld in 2024 en 2025 laat zien, maar ook (nog net) in de jaren daarna. Daarmee is onze financiële positie in vergelijking met veel andere gemeenten goed. In deze

Begroting 2024, maar vooral in de vorige Begroting 2023 is op een aantal posten noodgedwongen echter gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Als we op onderdelen deze middelen wel structureel willen begroten, dan voorzien we in de komende begrotingen dat inhoudelijke keuzes moeten worden gemaakt om binnen de beperkte(re) financiële kaders te blijven.

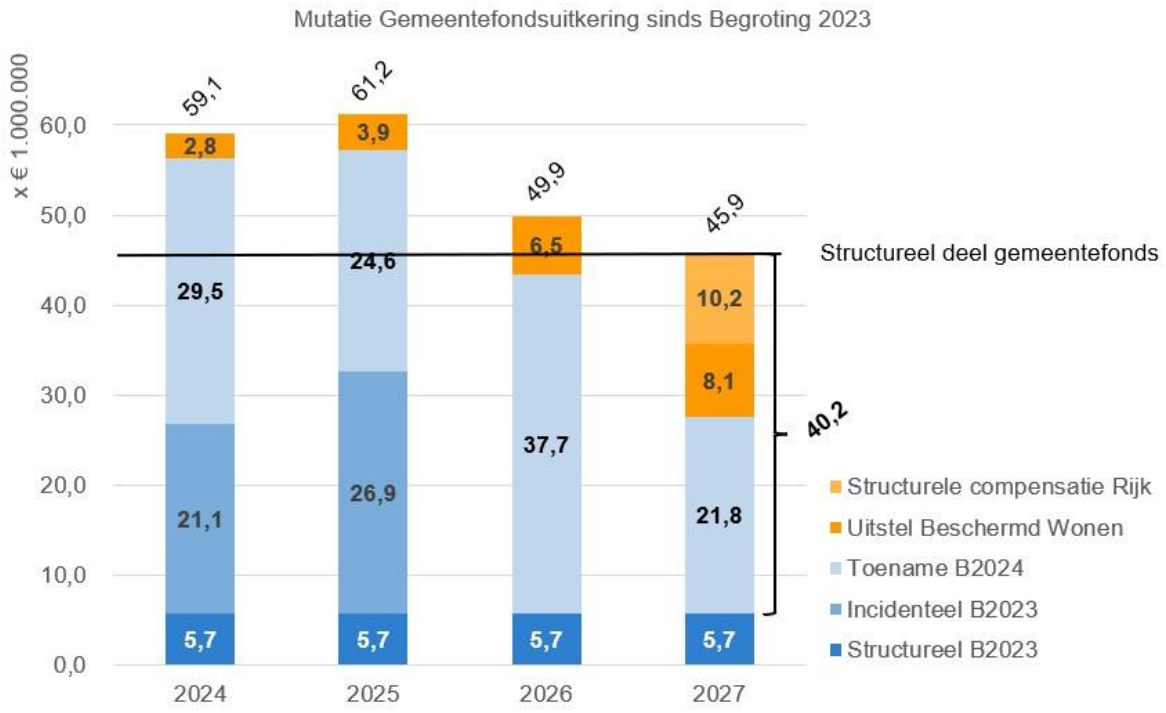
Ruimte voor ambities, specifiek de verstedelijkingsopgave
Zoals hiervoor aangegeven is er naast de dekking van de autonome ontwikkelingen in deze Begroting (beperkte) ruimte voor de financiële vertaling van onze ambities. De raad heeft daarvoor richting gegeven bij de besluitvorming rond de Perspectiefnota.
Een ambitie die een forse impact heeft op het financieel beeld betreft de verstedelijkingsopgave. Specifiek de ontwikkeling in het gebied Spoorzone Arnhem Oost is een grote opgave, die op dit moment wordt ingeschat op circa € 245 miljoen. Hiervoor is bij het Rijk een sterke lobby gevoerd. Dit heeft geleid tot een flinke toegezegde bijdrage vanuit de Rijksoverheid van € 108 miljoen (€ 131 miljoen inclusief BTW), maar dit vraagt tegelijkertijd ook om een substantiële inzet van eigen middelen van naar verwachting circa € 90 miljoen. Aan de ene kant betekent dit dus een enorme kans voor Arnhem, maar tegelijkertijd brengt dit de verantwoordelijkheid met zich mee om eigen budget in te brengen. Deels kan deze inzet gedekt worden voor € 11 miljoen vanuit reeds gereserveerde middelen in het stadsontwikkelfonds en andere reserves. De opgave is echter van dusdanige omvang dat daar bovenop een beroep op algemene middelen nodig is om begin 2024 als raad een investeringsbesluit te kunnen nemen. Op het totaal van alle autonome ontwikkelingen, knelpunten en beleidswensen is een integrale afweging gemaakt welke inzet vanuit de algemene middelen verantwoord is om vrij te kunnen spelen voor deze verstedelijkingsopgave. Vanzelfsprekend zijn de afgesproken financiële spelregels over de weerstandsfactor en solvabiliteit hierbij randvoorwaarden. Als uitkomst van die afweging wordt in deze Begroting voorgesteld om vanuit de algemene middelen eenmalig € 13 miljoen vrij te spelen voor de opgave in Spoorzone Oost en structureel vanaf 2027 € 6 ton en vanaf 2028 € 3 ton kapitaallasten te ramen om een investering van € 19 miljoen in de inrichting van de openbare ruimte mogelijk te maken. Om een start te kunnen maken met de verstedelijkingsopgave in Spoorzone Oost wordt in deze Begroting dus in totaliteit € 24 miljoen gereserveerd en wordt € 19 miljoen als investeringskrediet beschikbaar gemaakt.
Daarnaast houden we rekening met een verhoging van het risicoprofiel met € 20 miljoen om recht te doen aan het hogere risico dat we als gemeente lopen bij een dergelijk omvangrijk traject. Bij het aankomende investeringsvoorstel wordt de daadwerkelijke risico-impact berekend. Daarnaast wordt in deze Begroting voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren: de kosten van de eerste aanleg van riolering bij nieuwbouw worden daarbij niet meer als kosten van de grondexploitatie aangemerkt, maar als investeringen geactiveerd. Bij de aankomende financiële jaarrapportage projecten (FJP) wordt exact berekend welke investeringskredieten in 2024 nodig zijn, tot welke kapitaallasten dit leidt, op welke wijze deze vanaf 2025 via de rioolheffing gedekt kunnen worden en wat de verwachte financiële effecten op de grondexploitaties zijn.
Tot slot wordt in deze Begroting specifiek voor de grondexploitatie Spoorzone voorgesteld een nieuwe BR Spoorzone in te richten, waaraan de bijdragen vanuit de algemene middelen en de BR Stadsontwikkelfonds worden gedoteerd.
Met deze Begroting zijn dus de voorbereidingen getroffen door eerste financiële ruimte te creëren. Alles bij elkaar geeft dit voldoende basis om begin 2024 een gebiedsexploitatie voor te leggen. Op het moment dat de gebiedsexploitatie Spoorzone in 2024 aan de raad wordt voorgelegd, vindt besluitvorming plaats om dit traject daadwerkelijk in gang te zetten. Op dat moment zullen de middelen voor de Spoorzone ook aangevuld worden met dekkingen voor circa € 47 miljoen vanuit overige budgetten zoals bereikbaarheid, mobiliteit, groen, klimaat en parkeerinkomsten. Daarbij vertrouwen we erop dat we samen met het Rijk en de Provincie tot een sluitende businesscase kunnen komen.

Conclusies financieel beeld
Het financieel meerjarenbeeld in deze Begroting 2024 kan dekking bieden aan de autonome ontwikkelingen, waaronder de sterk gestegen nominale kosten. Daarnaast blijft er (beperkte) ruimte over voor dekking van nieuwe ambities, rekening houdend met de financiële spelregels. We realiseren een weerstandsfactor van 1,0 in 2024, hetgeen in lijn met onze financiële verordening is.
Vooral de ambitie op het gebied van de groeiende stad maakt echter dat de financiële positie in deze Begroting fors belast wordt. Dit blijkt uit de impact op het weerstandsvermogen. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027. Hiermee wordt duidelijk dat de voorlopige financiële vertaling van (een deel van) de verstedelijkingsopgave zwaar op de gemeentelijke begroting drukt. Het valt te bezien in hoeverre in de komende jaren deze en andere gemeentelijke opgaven door de

Rijksoverheid binnen de mogelijkheden van passende financiering worden voorzien. Dit zal bepalend zijn voor het daadwerkelijk kunnen realiseren van de gewenste ambities.

Reëel en structureel sluitende begroting

In het financiële beeld in de Perspectiefnota is een raming gemaakt van het gemeentefonds op basis van de september- en decembercirculaires 2022, aangevuld met een inschatting voor loon- en prijscompensatie die in de meicirculaire wordt toegekend. In deze Begroting is de doorrekening van de meicirculaire hier tegenover gezet, waarbij in de meicirculaire zoals gebruikelijk ook alle maatstaven meerjarig zijn geactualiseerd.
Onderstaand plaatje geeft inzicht in de incidentele en structurele ruimte die in de Begroting 2023 en 2024 vanuit het gemeentefonds ontstaat:

Hieruit blijkt dat de structureel beschikbare ruimte in de Begroting 2023 slechts € 5,7 miljoen was, maar in deze Begroting 2024 verruimd is met € 40 miljoen. Dit komt door de toename van het gemeentefonds in de afgelopen circulaires, doordat de eenmalige compensatie van € 10 miljoen in 2026 structureel wordt toegekend en doordat het uitstel van het verdeelmodel beschermd wonen binnen het gemeentefonds valt en daardoor als structurele post wordt beschouwd. De keerzijde van de grotere structurele ruimte is een verkleining van de incidentele ruimte in de jaren 2024 tot en met 2026 (alles boven de streep).
Hiermee is dus gebeurd waar in de Begroting 2023 op deze plek aan gerefereerd is. De aanpassing van de accresberekening heeft geleid tot een grotere structurele ruimte en een kleinere incidentele ruimte. Waar de Begroting 2023 het noodzakelijk maakte om met name een aantal investeringen, in tegenstelling tot de gebruikelijke werkwijze, incidenteel te bekostigen, zodat de structurele lasten zo laag mogelijk zouden blijven, biedt de Begroting 2024 de ruimte om deze investeringen weer op de gebruikelijke wijze te begroten door de kapitaallasten als structurele lasten in de begroting op te nemen.

Op basis van de beschikbare informatie, met name van het Rijk, zijn de verschillende inkomsten in deze begroting volgens de gebruikelijke methode geraamd. Daarnaast zijn geen extra taakstellingen opgenomen, terwijl wel rekening is gehouden met onder andere de forse tegenvallers als gevolg van de loon- en prijsontwikkeling. Daarmee is sprake van een reëel evenwicht in deze begroting.

Binnen deze kaders is de resterende ruimte uit de meicirculaire in de voorbereiding op de Begroting 2024 meegenomen om een integrale afweging te maken in de ambities en knelpunten zoals onder andere genoemd in de Perspectiefnota. Daarbij is uiteraard rekening gehouden met de besluitvorming van de Perspectiefnota. In dit totaal van ambities, knelpunten en wensen zijn in deze Begroting 2024 afwegingen en keuzes gemaakt. Dit leidt tot het volgende totale beeld van de incidentele en structurele verrekeningen met de algemene reserve:

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Uitgangspositie Begroting 2023	0	0	0	0
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve voorafgaand aan Perspectiefnota	5.814	25.361	-13.176	-976
Waarvan structureel	*30.629*	*34.904*	*9*	*9*
Waarvan incidenteel	*-24.815*	*-9.543*	*-13.185*	*-985*
Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	-6.072	-3.453	8.582	-10.275
Waarvan structureel	*-4.566*	*-3.839*	*7.317*	*-10.275*
Waarvan incidenteel	*-1.506*	*387*	*1.265*	*0*
Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota				
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Waarvan structureel	*-818*	*-411*	*150*	*-446*
Waarvan incidenteel	*-11.933*	*-4.370*	*-5.370*	*-100*
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Waarvan structureel	*-5*	*-241*	*-660*	*-1.159*
Waarvan incidenteel	*-2.197*	*2.325*	*3.300*	*-200*
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Waarvan structureel	*-3.902*	*-4.647*	*-3.661*	*-818*
Waarvan incidenteel	*-5.650*	*250*	*-530*	*-530*
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Waarvan structureel	*155*	*10*	*292*	*-2.635*
Waarvan incidenteel	*9.980*	*74*	*1.538*	*-785*
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*

Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-330*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-10.350*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*25.732*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-36.671*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

Uit deze tabel blijkt dat er in 2024 een bedrag van bijna € 11 miljoen aan de algemene reserve wordt onttrokken. Dit bestaat echter uit een structurele toevoeging van ruim € 25 miljoen en een incidentele onttrekking van ruim € 36 miljoen. Dit betekent dat de begroting voor 2024 structureel sluitend is. In het jaar 2025 loopt dit saldo zelfs nog verder op naar ruim € 28 miljoen. In 2026 zakt dit ver terug naar een structureel overschot van ruim € 4 miljoen, terwijl vanaf 2027 een beperkt voordelig saldo van € 1 ton resteert. In alle jaren ontstaat er dus een structureel sluitende begroting, die wel een flinke daling laat zien.

Gemeentefonds en overige (rijks)ontwikkelingen

Het gemeentefonds is de grootste inkomstenbron voor gemeenten. Jaarlijks worden gemeenten op een drietal momenten geïnformeerd over de actuele raming van het gemeentefonds. De meicirculaire is gebaseerd op de Voorjaarsnota van het Rijk en is een belangrijke bouwsteen van de gemeentelijke begroting.

Accres algemene uitkering

Het accres is tot en met 2025 gesplitst in een vaststaand volumedeel en een loon- en prijsdeel dat per circulaire wordt bijgesteld op basis van de laatste inzichten van het Centraal Planbureau (CPB) over de loon- en prijsontwikkeling.

Volumecompensatie

Tot en met 2025 is de volumeontwikkeling van het accres gekoppeld aan de rijksuitgaven (trap-op-trap-af) en voor deze jaren ook vastgezet. In het landelijke coalitieakkoord is besloten om het accres vanaf 2026 echter niet langer te koppelen aan de rijksuitgaven. In de Begroting 2023 ontstond daardoor vanaf 2026 het zogenaamde ‘ravijn’. In de septembercirculaire 2022 heeft het kabinet aanvullend eenmalig € 1 miljard in 2026 voor gemeenten ter beschikking gesteld om dit ravijn te verzachten. Dit is meegenomen in de Perspectiefnota 2024. In de meicirculaire 2023 is aangekondigd dat deze € 1 miljard vanaf 2027 structureel beschikbaar komt. Dit betekent voor Arnhem circa € 10 miljoen meer gemeentefonds vanaf 2027. In de Perspectiefnota 2024 was hiermee nog niet gerekend. Daarnaast heeft het kabinet een nieuwe financieringssystematiek voor gemeenten aangekondigd met als doel een stabiele(re) financiering en meer autonomie voor medeoverheden. De volumeontwikkeling van het gemeentefonds wordt daarbij gebaseerd op een historisch gemiddelde van de ontwikkeling van het bbp. In de Miljoenennota 2024 worden voor 2027 en verder de cijfers op basis van de bbp-systematiek berekend en opgenomen op basis van de op dat moment meest actuele gegevens.
In de meicirculaire is de koppeling aan het bbp vanaf 2027 dus nog niet verwerkt en zoals gebruikelijk verwerken we de meicirculaire in de Begroting. Voor het jaar 2027 is daarom aanvullend een inschatting gemaakt van het volumeaccres dat nog toegevoegd zal worden. Hierbij gaan we uit van het bedrag dat het Rijk voor 2027 hiervoor in de Voorjaarsnota gereserveerd heeft (€ 150 miljoen). Voor Arnhem betekent dit dus € 1,5 miljoen extra ruimte. Dit is prudent ingeschat.
Tot slot is bij de uitwerking van de nieuwe financieringssystematiek de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied betrokken. Op gemeentelijk niveau wordt in samenspraak met de VNG bezien welke mogelijkheden er zijn qua modernisering en uitbreiding van het belastinggebied, waarbij op basis van de uitkomsten een eventueel wetgevingstraject in gang wordt gezet. Omdat dit samenhangt met een mogelijk nieuw nationaal belastingstelsel, verwachten we niet dat dit korte termijn gaat gebeuren.

Loon- en prijscompensatie

In de meicirculaire is voor de jaren 2024 en verder de loon- en prijsontwikkeling meerjarig gestegen ten opzichte van de vorige raming uit de septembercirculaire 2022. Een eerste inschatting daarvan is reeds opgenomen in de

Perspectiefnota 2024. Daarnaast heeft het kabinet besloten dat het gemeentefonds vanaf 2027 geïndexeerd wordt op basis van de ontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp).
De loon- en prijsontwikkeling over 2022 is aanzienlijk gestegen ten opzichte van de oorspronkelijke raming. Om die reden heeft het kabinet bij de Najaarsnota 2022 besloten om bij de Voorjaarsnota 2023 eenmalig een extra structurele prijsbijstelling vanaf 2022 uit te keren. Bij de Najaarsnota werd gesproken over landelijk € 300 miljoen en dat zou op basis van de indexcijfers van maart 2023 nog hoger uitkomen. In de Perspectiefnota is hiermee rekening gehouden. Uit de meicirculaire 2023 blijkt echter dat conform de uiteindelijk gehanteerde grondslag de compensatie lager uitkomt dan de eerder genoemde € 300 miljoen en wel op € 127 miljoen in 2023, aflopend naar € 115 miljoen in 2027. Dit is verwerkt in deze Begroting.

Taakmutaties
Binnen het cluster Jeugdzorg worden in 2024 en 2025 extra middelen toegevoegd aan de algemene uitkering op basis van het principeakkoord over de Hervormingsagenda Jeugd. De beschikbaarstelling van de middelen vanaf 2026 en verder vindt pas plaats na het advies van de deskundigencommissie en de besluitvorming daarover. De middelen die voor 2025 worden toegevoegd aan de algemene uitkering, worden gecorrigeerd voor de afgesproken besparing (€ 500 miljoen) die aanvullend is opgenomen in het landelijke coalitieakkoord. Om die reden valt dit budget binnen het gemeentefonds lager uit dan waarmee in de Begroting 2023 rekening is gehouden. Dit geldt ook voor de jaren vanaf 2026. Uitwerking van de landelijke besparing van ruim € 500 miljoen moet echter ook leiden tot even zo grote lastenverlaging bij het programma jeugdzorg. Om die reden is een stelpost bij dit programma opgenomen. Deze vertaling in de begroting is conform de richtlijn van de Provincie.
In het cluster individuele voorzieningen Wmo worden structureel extra middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten samenhangend met het Integraal Zorgakkoord, ter compensatie van gemeenten voor gestegen kosten als gevolg van de invoering van het abonnementstarief Wmo. Daarnaast wordt het abonnementstarief vanaf 2025 afgeschaft en wordt in plaats daarvan een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo heringevoerd. De gestegen kosten als gevolg van het abonnementstarief deden zich al enkele jaren voor en waren dus al verwerkt in de begroting. Daarom kan dit deel van de extra rijksmiddelen ten gunste van de algemene middelen vallen.

Daarnaast is in de meicirculaire bevestigd dat de invoering van het nieuwe verdeelmodel voor beschermd wonen met een jaar is uitgesteld naar 2025. Ook zijn de verwachte kosten van beschermd wonen voor Arnhem meerjarig geactualiseerd. Dit leidt in 2027 tot een voordeel van ruim € 8 miljoen. Dit is verwerkt in de berekening van de meicirculaire. Zoals in de raadsbrief van 5 september is toegelicht, zijn er met de regio financiële afspraken gemaakt over de transformatie van beschermd wonen naar beschermd thuis, inclusief afspraken over onderlinge solidariteit en risicobeheersing. De financiële afspraken zoals genoemd in de raadsbrief zijn in deze Begroting verwerkt: in 2024 passen de financiële afspraken binnen de bestaande begroting van beschermd wonen en vanaf 2025 zijn de financiële afspraken vertaald door rekening te houden met het beslag op de algemene middelen aangevuld met meerjarige onttrekkingen aan de BR Wmo en jeugdzorg.

In de begroting is tot slot een structurele stelpost van jaarlijks € 1,0 miljoen opgenomen om bovenmatige rentestijgingen op te vangen. In de Perspectiefnota 2022-2025 is besloten om deze voor 2024 incidenteel vrij te laten vallen. Daarmee staat deze stelpost vanaf 2025 structureel in de begroting. Sinds de Perspectiefnota 2022-2025 is de rente wel gestegen, maar op korte termijn is Arnhem hiervoor relatief ongevoelig omdat in de afgelopen periode langlopende leningen tegen lage rentes zijn afgesloten. Daarmee kan de rentebuffer ook in 2025 en 2026 incidenteel vrijvallen. Vanwege prudent financieel beleid blijft de structurele buffer vanaf 2027 gehandhaafd.

Gemeentefonds en overige (rijks)ontwikkelingen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Ontwikkelingen gemeentefonds sept.- en dec.circulaire	23.670	24.894	36.394	19.070	S
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen sept.- en dec.circulaire	-553	-232	-232	-232	S
Gemeentefonds totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*23.118*	*24.662*	*36.162*	*18.838*	
Ontwikkelingen gemeentefonds meicirculaire	9.822	8.490	9.102	24.883	S
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen meicirculaire	-649	394	-1.085	-2.051	S
Vrijval rentebuffer		1.000	1.000		I
Gemeentefonds totaal aanvullend op Perspectiefnota	***9.173***	***9.884***	***9.017***	***22.832***	
Totaal ontwikkelingen gemeentefonds en overige ontwikkelingen	**32.290**	**34.546**	**45.179**	**41.670**	

Financiële koers van de beleidsontwikkelingen

In de Perspectiefnota 2024 - 2027 is een reeks autonome en overige financiële ontwikkelingen opgenomen. De onderstaande tabel met deze ontwikkelingen is overgenomen uit de Perspectiefnota, waarin ook een toelichting op deze ontwikkelingen is opgenomen.

Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Gemeentefonds	23.118	24.662	36.162	18.838	S
OZB indexatie (inkomsten)	1.489	1.489	1.489	1.489	S
Areaalontwikkeling OZB	233	233	233	233	S
OZB indexatie (lasten voor panden in eigen gebruik)	-214	-333	-456	-566	S
Actualisatie MIP	1.583	2.042	1.439	365	S
Indexering MIP	-2.038	-2.625	-2.226	-1.402	S
Planningsrealisme MIP	12	387	1.265		I
Nominaal: Cao	-7.032	-6.956	-6.923	-6.788	S
Nominaal: Zorgcontracten	-6.600	-6.600	-6.600	-6.600	S
Nominaal: Subsidies	-4.000	-4.000	-4.000	-4.000	S
Nominaal: Gemeenschappelijke regelingen	-3.200	-3.200	-3.200	-3.200	S
Nominaal: Overige	-5.200	-5.200	-5.200	-5.200	S
Areaalontwikkeling	-2.051	-2.051	-2.051	-2.051	S
Zorg: Aanvullende indexering zorgtarieven	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	S
Zorg: kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	S
Zorg: verhoging vergoeding/tarief pleegzorg	-300	-300	-300	-300	S
Zorg (Wmo): PGB in verhouding tot uitstroom WLZ	1.200	600	600	600	S

Indexatie contracten parkeergarages	-282	-282	-282	-282	S
Extra loon- en prijsstijgingen 2023 ev bij VGGM	-1.203	-1.203	-1.203	-1.203	S
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ	-600				I
VGGM: Programma Beter Bedrijfsvoeren	-493				I
Actualisatie BUIG	1.718	1.670	1.677	1.633	S
Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	527	527	527	527	S
Onderwijshuisvesting verbouwing Spiekmanlaan	-76	-75	-74	-73	S
Dekking Spiekmanlaan uit onderwijsmiddelen Begroting 2023	76	75	74	73	S
Uitbreiding school Confetti			-57	-57	S
Aanvullend investeringskrediet MFC De Salamander	-99	-98	-97	-96	S
Vervanging ondergrondse containers (OC's)	-194	-340	-484	-626	S
Dekking kosten OC's uit afvalstoffenheffing	194	340	484	626	S
Hogere beheerkosten transferhal Arnhem Centraal	-280	-280	-280	-280	S
Totaal Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	**-5.712**	**-3.518**	**8.517**	**-10.340**	

In deze begroting is de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. In voorgaande begrotingen zijn investeringen in sommige gevallen nog als incidentele last in de exploitatie opgenomen. De investeringen in mobiliteit, verduurzaming vastgoed en cultureel vastgoed worden in deze begroting dan ook als investering met kapitaallasten verwerkt.
De financiële ontwikkelingen ten opzichte van de vorige begroting zijn onderverdeeld in de thema's Duurzaam Arnhem, Groen Arnhem, Kansrijk Arnhem en Verbonden Arnhem. Deze worden in de volgende paragrafen inzichtelijk gemaakt. Daarbij zijn in elke tabel, indien van toepassing, eerst de ontwikkelingen zoals opgenomen in de Perspectiefnota, benoemd. Daaronder zijn de ontwikkelingen die zich na de Perspectiefnota hebben voorgedaan, weergegeven. In iedere paragraaf is eerst een tabel opgenomen met beleidsontwikkelingen die gedekt worden door bestaande budgetten of reserves. Daarna is een tabel opgenomen met ontwikkelingen die gedekt worden vanuit de algemene middelen.

Een DUURZAAM Arnhem

Ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Reservering middelen Spoorzone Oost	12.011	1.000			I
Middelen Stadsontwikkelfonds	-10.501	-1.000			I
Middelen Gebiedsontwikkeling Kronenburg	-1.100				I
Middelen Zuidelijke binnenstad	-410				I
Flexwonen Merwedeterrein	-300				I
Dekking Stadsontwikkelfonds	300				I
Inzet middelen uit Klimaatfonds	-5.000	-5.000	-5.000		I
Dekking Klimaatfonds	5.000				I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***-5.000***	***-5.000***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem	**0**	**-5.000**	**-5.000**	**0**	

Spoorzone Oost
Om invulling te geven aan de opgave tot en met 2030 is in afstemming met het Rijk een businesscase opgesteld voor de realisatie van circa 5.400 woningen in het gebied. De dekking van deze gebiedsontwikkeling komt vanuit het Rijk, de Provincie en gemeentelijke middelen. Een deel van de gemeentelijke middelen is reeds beschikbaar binnen bestaande budgetten en wordt bij elkaar gebracht binnen de nieuw te vormen bestemmingsreserve Spoorzone Oost. Dit betreft middelen vanuit de bestemmingsreserves Stadsontwikkelfonds (€ 9,5 miljoen), Gebiedsontwikkeling Kronenburg (€ 1,1 miljoen) en Zuidelijke binnenstad (€ 0,4 miljoen).

Flexwonen Merwedeterrein
Voor het project Flexwonen Merwedeterrein wordt een aanvullend budget van € 0,3 miljoen in 2024 begroot. Doordat een aanzienlijk deel van de grond afgevoerd dient te worden zijn er extra kosten voor grondwerkzaamheden. Daarnaast is er een aanvullend planbudget nodig om het project tot realisatie te brengen. Zowel de kosten voor onderzoeken als de afstemming met de omgeving en corporaties vraagt meer aandacht en tijd dan waarmee aanvankelijk is rekening gehouden. Deze extra lasten worden gedekt vanuit het Stadsontwikkelfonds.

Klimaatbudget
Om de energietransitie een impuls te geven is in de Begroting 2023 € 15,0 miljoen vrijgemaakt dat is toegevoegd aan het Klimaatfonds. Snelle en effectieve maatregelen zijn nodig om de klimaatcrisis te bestrijden. In de energietransitie is de afgelopen jaren al flink geïnvesteerd en deze zal de komende jaren worden geïntensiveerd. We verwachten in de jaren 2024, 2025 en 2026 jaarlijks € 5 miljoen te besteden. Om die reden wordt de begrote toevoeging van € 10 miljoen in 2023 en van € 5 miljoen in 2024 teruggedraaid en wordt het Klimaatbudget direct in de exploitatie begroot. Dit sluit daarmee aan bij het ritme waarmee de uitgaven worden gedaan. Het klimaatbudget wordt binnen de kaders voor het klimaatfonds besteed.

Ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem tlv Algemene middelen	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**I/S**
Bedragen x € 1.000					
Eenmalige dotatie aan de BR Voorstudies	-500				I
Eenmalige bijdrage aan stadsontwikkelfonds tbv gemeentelijke planontwikkelingskosten grootschalige gebiedsontwikkelingen		-1.000			I
Publiek onrendabele top Spoorzone Oost	-12.000	-1.000			I
Publiek onrendabele top Spoorzone Oost: tbv park en mobiliteit				-600	S
Lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk Inkopen	-270	-270	-270		I
Aanvangsfase Verhuurdersvergunningen (Wet Goed Verhuurderschap)	-600	-75	-75	-75	S
Makelpunt	-100	-100	-100	-100	S
Community manager Merwedeterrein (motie 23M03)	-50	-50	-50	-50	I
Handhaving verbod permanente bewoning vakantieparken	-50	-50	-50	-50	I
Wasbare proefluiers (amendement 22A38)	-63				I
Verduurzamen vastgoed: vrijval	2.500	3.000			I

Verduurzamen vastgoed: kapitaallasten	-118	-236	-375	-371	S
Energieprijzen eigen gebruik vastgoed	-1.500				I
Beëindiging spaarelement rioolheffing			700	700	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***-12.751***	***220***	***-220***	***-546***	
Totaal ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem	**-12.751**	**220**	**-220**	**-546**	

Eenmalige dotatie aan de BR Voorstudies
Wanneer een ruimtelijke ontwikkeling wenselijk is en er nog geen beleid, programma of gebiedsvisie als kader daarvoor is vastgesteld, is er voorstudiebudget beschikbaar om de haalbaarheid te onderzoeken. Deze voorstudie zal in een korte periode worden uitgevoerd en zal leiden tot een raadsbesluit waarna de plankosten kunnen worden geactiveerd. Als er voor het einde van het boekjaar geen dergelijk raadsbesluit wordt genomen, of wanneer de ontwikkeling wordt gestopt blijven de kosten voor rekening van het voorstudiebudget. Voor voorstudies is een jaarlijks budget van € 100.000 beschikbaar. De bestemmingsreserve Voorstudies is volledig uitgeput. Vanwege de verstedelijkingsopgave en een toenemend aantal initiatieven voor nieuwe ontwikkelingen wordt voorgesteld om éénmalig € 0,5 miljoen toe te voegen aan de BR Voorstudies.

Eenmalige bijdrage aan stadsontwikkelfonds tbv gemeentelijke planontwikkelingskosten grootschalige gebiedsontwikkelingen
De omgevingsvisie en verstedelijkingsstrategie geven kaders en richting voor een verdere gezonde groei van de Arnhem in de komende 20 jaar. Hierbinnen is de urgente woningbouwopgave prominent aanwezig. In 2020 hebben we ons de ambitie gesteld om voor 2040 16.000 woningen toe te voegen. Op dit moment, drie jaar later, zijn er in Arnhem nog zo'n 14.000 woningen benodigd. Aan de ontwikkeling hiervan zijn plankosten verbonden die naar verwachting in de ordegrootte van € 2 á € 4 miljoen gaan vallen. De plankosten worden conform de spelregels van grondbeleid onderdeel van de business case of grondexploitatie. Anders dan in het verleden, zijn de binnenstedelijk gebiedsontwikkelingen niet langer winstgevend voor gemeentes, maar vragen deze extra investeringsmiddelen vanuit een publieke onrendabele top. Ter dekking van de plankosten voor de onrendabele top wordt in 2025 € 1,0 miljoen toegevoegd aan het stadsontwikkelfonds.

Publiek onrendabele top Spoorzone Oost
In de huidige businesscase voor de ontwikkeling van Spoorzone Oost waarin 5.400 extra woningen worden gebouwd, zijn behalve middelen uit bestaande gemeentelijke budgetten nog aanvullende middelen nodig. Daarom wordt in 2024 € 12,0 miljoen en in 2025 € 1 miljoen extra toegevoegd aan de bestemmingsreserve Spoorzone, waarmee de totale reservering in 2024 uitkomt op € 23 miljoen en in 2024 op € 24 miljoen.
Voor de inrichting van de openbare ruimte wordt een investeringsbudget van € 19 miljoen vrijgemaakt. Dit leidt tot structurele kapitaallasten van € 0,6 miljoen vanaf 2027 en aanvullend € 0,3 miljoen vanaf 2028.

Lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk inkopen
Arnhem heeft grote ambities op het gebied van lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk inkopen. Om hier een impuls aan te geven wordt in 2024, 2025 en 2026 jaarlijks € 0,3 miljoen geïnvesteerd. Hiermee wordt bewustwording gecreëerd en de gewenste aanpak in onze organisatie en in onze werkprocessen geborgd. Tevens draagt deze impuls ertoe bij dat er meer inzicht komt in gemaakte contractuele maatschappelijke afspraken met leveranciers en hierdoor ook beter gemonitord en gestuurd kan worden.

Aanvangsfase Verhuurdersvergunningen (Wet Goed Verhuurderschap)
In de Begroting 2023 is de ambitie opgenomen om stadsbrede verhuurdersvergunningen in te voeren. Bij een stadsbrede invoering vallen ongeveer 15.000 adressen onder een vergunningsregime. Er is structureel € 0,3 miljoen beschikbaar voor de uitvoering van de vergunningverlening, het toezicht en de handhaving. Gelet op de organisatiekosten van het opzetten van een vergunningverlening- en handhavingsregime en de capaciteit die het vergt om in de beginfase adressen te inventariseren, aan te schrijven en registreren wordt eenmalig € 0,6 miljoen vrijgemaakt en € 75.000 structureel.

Makelpunt
Makelpunt Arnhem is sinds april 2022 online. Inmiddels worden er circa 140 locaties op de site aangeboden en de verwachting is dat dit veel verder wordt uitgebreid met scholen, sportpanden en diverse andere locaties. De huidige aanbieders zijn enthousiast en zien de meerwaarde van Makelpunt Arnhem. In de subsidievoorwaarden is ook opgenomen dat iedereen mee doet met het Makelpunt. Tot en met 2023 wordt dit vanuit ontmoeten en verbinden financieel ondersteund. Om ook na 2023 Makelpunt Arnhem in de lucht te houden wordt een structurele last van € 100.000 opgenomen.

Community manager Merwedeterrein (motie 23M03)
Op het Merwedeterrein worden 149 flexwoningen gerealiseerd. Gelet op de locatie, nabij het kwetsbaardere Presikhaaf 1, heeft de raad met motie 23M03 het college opgedragen om een sociaal beheerder/community manager in te zetten in het gebied. Deze persoon dient zich te ontfermen over de nieuwe huurders en legt actief de verbinding met de rest van de buurt. Er worden nog afspraken met woningcorporaties gemaakt over de financiering van de 'sociale componenten' van de flexwoonontwikkeling bij het Merwedeterrein, en er liggen subsidiekansen liggen bij de Provincie Gelderland. Om er zeker van te zijn dat er met ingang van 2024 dekking is voor een sociaal beheerder, wordt hiervoor tot en met 2027 een budget van jaarlijks € 50.000 in de begroting opgenomen.

Handhaving verbod permanente bewoning vakantieparken
Op Vakantiepark Arnhem wordt al een aantal jaar gehandhaafd op het voorkomen van permanente bewoning. Het aantal permanente bewoners is geslonken naar 42. Ook op de andere vakantieparken vindt permanente bewoning plaats om te voorkomen dat op sommige parken bewoning toeneemt is actief toezicht noodzakelijk. Hiervoor wordt tot en met 2027 jaarlijks € 50.000 vrijgemaakt.

Wasbare proefluiers (amendement 22A38)
Om de hoeveelheid eenmalige luiers die in het restafval belanden te verminderen, wordt zoals ook in de raadsbrief d.d. 16-05-2023 aangegeven (zaaknummer 196737) in 2024 een proefproject gehouden met de uitgifte van een gratis proefluier aan nieuwe ouders bij de aangifte van een geboorte. Op die manier brengen we wasbare luiers actief onder de aandacht bij alle nieuwe ouders en maken we het makkelijk om de wasbare luiers te proberen en te blijven gebruiken. De kosten voor deze proef bedragen eenmalig € 63.000 in 2024.

Verduurzamen vastgoed
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Het investeringsbudget voor het verduurzamen van gemeentelijk vastgoed is één van deze posten. Voor een totaal investeringsbudget van € 8,0 miljoen worden in deze begroting de kapitaallasten opgenomen.

Energieprijzen eigen gebruik vastgoed
De energieprijzen zijn in 2022 en 2023 fors gestegen. Het is onzeker in hoeverre deze stijging structureel is. Voor 2024 is de verwachting dat de energieprijzen nog hoog zullen blijven. Daarom wordt in 2024 € 1,5 miljoen extra aan energielasten in de begroting opgenomen voor het eigen gebruik in gemeentelijk vastgoed.

Beëindiging spaarelement rioolheffing
In de Begroting 2022 is een spaarelement aan de rioolheffing toegevoegd waarmee een voorziening is gevormd voor toekomstige vervangingsinvesteringen. Daarnaast werden hiermee ongewenste tariefschommelingen voorkomen. Op basis van het investeringsplan is een verdere toevoeging aan de voorziening na 2025 niet meer noodzakelijk. Deze heeft dan een omvang van € 2,8 miljoen. Ook is er geen noodzaak meer voor de voorziening om ongewenste tariefschommelingen te voorkomen. Daarmee kan vanaf 2026 het spaarelement van € 0,7 miljoen uit de rioolheffing vervallen.

Een GROEN Arnhem

Er zijn geen ontwikkelingen met dekking binnen het Thema Een GROEN Arnhem.

Ontwikkelingen een GROEN Arnhem tlv Algemene middelen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Willemsplein				-284	S
Verkeersveiligheid	-24	-47	-71	-95	S
Snelfietsroute Arnhem-Huissen			-205	-205	S
Energieprijzen eigen gebruik openbare ruimte	-2.300				I
Prijsindexaties parkeergarages	282	282	282	282	S
Bewaking parkeergarages	-130				I
Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd	-100	-100	-100		I
Werklocaties		-200	-200	-200	I
Veerpolderstraat	-652				I
Bijdrage aan coördinatie milieubeleid ODRA	-50	-50	-50	-50	S
Regeling rookgaskanalen	-125	-125			I
Uitvoering parkenvisie	-500	-500			I
Toevoeging Groenfonds	-350	-350			I
Woonwagenlocatie Bethaniënstraat (incl. grondwal)	-2.540				I
Bomen: continuering extra budget			-20	-41	S
Mobiliteit: vrijval incidentele budgetten	4.500	3.600	3.600		I
Mobiliteit: kapitaallasten	-213	-426	-596	-767	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	**-2.202**	**2.084**	**2.640**	**-1.359**	
Totaal ontwikkelingen een GROEN Arnhem	**-2.202**	**2.084**	**2.640**	**-1.359**	

Willemsplein

Het Willemsplein is een belangrijke plek in de stad en een groot OV knelpunt. De komende jaren zal dit aangepast worden om het ook in de toekomst goed te kunnen blijven gebruiken. De totale investering zal tussen de € 10 en € 20 miljoen bedragen. De dekking hiervoor komt deels vanuit het regulier mobiliteitsbudget en zal mogelijk ook vanuit het Klimaatfonds en de budgetten voor vergroening en groot wegenonderhoud komen. Voorlopig wordt een aanvullend investeringsbudget van € 6,0 miljoen in de begroting opgenomen. De kapitaallasten bedragen hiervoor structureel € 284.000.

Verkeersveiligheid

Bij Arnhem als duurzaam bereikbare stad ligt ook de focus op verkeersveiligheid. De komende vier jaar wordt extra geïnvesteerd in verkeersveiligheidsknelpunten en de realisatie van schoolzones. Hiervoor wordt het investeringsbudget tot en met 2027 jaarlijks met € 500.000 verhoogd0. De kapitaallasten hiervoor lopen op van € 24.000 in 2024 tot structureel € 95.000 vanaf 2027.

Energieprijzen eigen gebruik openbare ruimte

De energieprijzen zijn in 2022 en 2023 fors gestegen. Het is onzeker in hoeverre deze stijging structureel is. Voor 2024 is de verwachting dat de energieprijzen nog hoog zullen blijven. Daarom wordt in 2024 € 2,3 miljoen extra aan energielasten in de begroting opgenomen voor het eigen gebruik in de openbare ruimte.

Prijsindexaties parkeergarages
Zoals aangekondigd in de Perspectiefnota 2024-2027 is voor de Begroting 2024 bekeken of de prijsindexatie van de parkeergarages gedekt kan worden vanuit de bestemmingsreserve Bereikbaarheid. Dit blijkt te kunnen waardoor een structureel voordeel van € 282.000 voor de algemene middelen ontstaat.

Bewaking parkeergarages
Vanwege de toenemende overlast door daklozen in de parkeergarages zijn er maatregelen getroffen om de overlast tegen te gaan. In de dienstverleningsovereenkomst met P1 zijn afspraken gemaakt met betrekking tot het schoonmaken en beheren van de parkeergarages. Daarnaast worden er extra kosten gemaakt voor de beveiliging van de parkeergarages. Hiervoor wordt in 2024 € 130.000 begroot.

Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd
Voor de kwaliteitsimpuls werklocaties wordt voor de jaren 2024 tot en met 2026 jaarlijks een aanvullend budget van € 100.000 begroot. Deze middelen worden onder andere ingezet voor de kwartiermaker voor de Nieuwe Haven en de ambities zoals omschreven in het ambitiedocument Het Broek.

Werklocaties
In de Begroting 2023 is € 200.000 vrijgemaakt in 2023 en 2024 voor de uitvoering en/of cofinanciering van de korte termijn activiteiten uit de uitvoeringsagenda van het implementatieplan Nieuwe Haven. Om constructief te werken aan toekomstbestendige werklocaties wordt ook voor de jaren 2025, 2026 en 2027 een extra budget van jaarlijks € 200.000 begroot.

Veerpolderstraat
Voor het project Veerpolderstraat, waar de realisatie van 37 huurappartementen en de ontwikkeling van een zorgvoorziening voor dementerende ouderen gerealiseerd wordt, zijn we met bewoners in gesprek om hun zorgen bij de ontwikkeling te bespreken en te kijken naar planaanpassing om aan deze zorgen tegemoet te komen. Inzet is een aangepast plan waarin meer ruimte is voor groen en spelen. Hierdoor dalen de opbrengsten van de grondverkoop met € 446.000 in 2024. Voor de aanleg van groen en spelen wordt een extra budget van € 206.000 begroot.

Bijdrage aan coördinatie milieubeleid ODRA
Door de ODRA wordt extra ingezet op coördinatie en afstemming van het gezamenlijk milieubeleid. Hiervoor wordt de formatie uitgebreid. Als gevolg hiervan stijgt de bijdrage aan ODRA voor Arnhem met € 50.000 structureel.

Regeling rookgaskanalen
In de Perspectiefnota is opgenomen dat we werken aan de uitvoering van afspraken uit de Luchtagenda en daarvoor willen deelnemen aan een subsidieregeling voor het verwijderen of onklaar maken van rookgaskanalen. Voor de cofinanciering van deze subsidieregeling wordt in 2024 en 2025 € 125.000 begroot.

Uitvoering parkenvisie
Op dit moment wordt de parkenvisie opgesteld. De Parkenvisie geeft een ruimtelijk beeld voor de toekomst op gebied van cultuurhistorie (rijksmonument), biodiversiteit, klimaatbestendig en gezondheid (recreatie) voor het beheer van bossen en parken. In het kader van de parkenvisie loopt nu voor Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem een aanvraag voor een monumentenvergunning. De parkenvisie zal dit jaar worden vastgesteld en naar de raad worden gestuurd. Voor de uitvoering van de parkenvisie wordt in deze begroting voor 2024 en 2025 vast € 500.000 vrijgemaakt.

Toevoeging Groenfonds
In 2024 en 2025 wordt € 350.000 toegevoegd aan de bestemmingsreserve Groenfonds voor de aankoop van grond voor natuurontwikkeling in het kader van groen en ontmoeten die voorzien is in 2025.

Woonwagenlocatie Bethaniënstraat (incl. grondwal)
In de voorbereiding van de herinrichting van de Bethaniënstraat is gebleken dat hier meer middelen voor nodig zijn. Hiervoor wordt in 2024 € 2,5 miljoen extra in de begroting opgenomen. Dit wordt ingezet voor de extra kosten voor de sanering van de grondwal en een aanpassing van het inrichtingsplan. Daarnaast worden met deze toevoeging aan het budget de kostenstijgingen opgevangen.

Bomen: continuering extra budget
Voor 2025 en 2026 wordt een extra investeringskrediet van € 600.000 begroot om het bestaande bomenbeleid en de groene ambities te kunnen blijven realiseren. De kapitaallasten die hiervoor in de begroting worden opgenomen, bedragen € 20.000 in 20256 en structureel € 41.000 vanaf 2027.

Mobiliteit
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven, is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Hiertoe behoort ook een deel van de middelen die zijn toegekend aan mobiliteitsdoeleinden. Het gaat om de volgende onderwerpen: verlagen maximum snelheid, verminderen aantal rijbanen en de wandel- en fietspromenade Rijnkade. Hiervoor worden in deze Begroting 2024 de kapitaallasten in de begroting opgenomen van € 213.000 in 2024 oplopend tot structureel € 767.000 vanaf 2027 en de investeringen in het meerjareninvesteringsplan meegenomen.

Een KANSRIJK Arnhem

Ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Motie Online bewustwordingsaanpak voor jongeren (21M105)	-168				I
Dekking Online bewustwordingsaanpak jongeren uit BR Beschermd en weerbaar	168				I
Investeren in jongerenwerk zwaardere doelgroepen Geitenkamp	-75	-75			I
Vlindertuin Geitenkamp	-75	-75			I
Immerloo Schuldenvrij	-250	-250			I
Dekking jongerenwerk en Vlindertuin Geitenkamp en Immerloo Schuldenvrij uit middelen Arnhem Oost	400	400			I
Implementatie subsidiehuis	-60				I
Dekking implementatie subsidiehuis uit BR WMO & Jeugdzorg	60				I
Preventieve jeugdbescherming Veilig, Aanwezig, Vertrouwd. Uitbreiding pilot	-180	-180	-180	-180	I
Dekking uit BR Wmo en jeugdzorg: VAV uitbreiding pilot	180	180	180	180	I
Inzet ervaringsdeskundigheid binnen maatschappelijke opvang		-75	-75	-75	I
Dekking uit BR Beschermd en weerbaar: Inzet ervaringsdeskundigheid binnen maatschappelijke opvang		75	75	75	I
Uitbreiding capaciteit Kruispunt en De Duif		-120	-120	-120	I
Uitbreiding gezinsopvang		-200	-200	-200	I
Dekking uitbreiding capaciteit Kruispunt, De Duif en gezinsopvang uit BR Beschermd en weerbaar		320	320	320	I
Buurtconciërges	-425				I
Buurtconciërges dekking uit WIF	425				I
Buurtconciërges overheveling dekking uit WIF	-425				I
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*-425*	*0*	*0*	*0*	
Verlenging zorgaccounthouder (wachtlijsten GGZ)	-75				I
Dekking verlenging zorgaccounthouder uit BR Wmo en Jeugdzorg	75				I
Integraal accommodatiebeleid	-200	-100			I

Dekking integraal accommodatiebeleid uit middelen Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt	200	100			I
Uitbreiding buurtsportcoaches	-113	-113			I
Dekking uitbreiding buurtsportcoaches uit BR Jeugdfonds	113	113			I
Vervanging hockeyveld HCM	-26	-26	-26	-26	S
Vervanging kunstgrasveld Arnhemse Boys Schuytgraaf	-17	-17	-17	-17	S
Sportdag op Papendal	-40	-40	-40	-40	S
Dekking HCM, kunstgrasveld Arnhemse Boys, sportdag Papendal in bestaande budgetten sport	83	83	83	83	S
Huisvesting bijzondere doelgroepen	-1.500	-1.500	-1.500	-1.500	I
Dekking uit BR Huisvesting bijzondere doelgroepen	1.500	1.500	1.500	1.500	I
Opvang dakloze EU-burgers (motie 23M41)	-500	-500			I
Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	500	500			I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***0***	***0***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem	**-425**	**0**	**0**	**0**	

Verlenging zorgaccounthouder (wachtlijsten GGZ)
De zorgaccounthouder die de gemeente extern inhuurt, bemiddelt sinds een jaar bij het terugdringen van de wachtlijsten GGZ in de Jeugdzorg en is daarin succesvol gebleken. Bij de behandeling van de Perspectiefnota heeft het college toegezegd om het contract te verlengen tot 1 oktober 2024. De kosten van de verlenging worden geraamd op € 75.000. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Integraal accommodatiebeleid
In de afgelopen jaren is de wens ontstaan om integraal te kijken naar het gebruik, beheer en exploitatie van maatschappelijke accommodaties. Dit willen we faciliteren middels een status quo analyse op gebiedsniveau. Zo kunnen we groeien naar een stad waar bijvoorbeeld MFC's, buurthuizen, sportclubs en scholen centrale plekken in de wijk zijn door gericht beleid en inspanningen en betere afstemming op elkaar. De verwachting is dat de kaders van het integraal accommodatiebeleid eind 2024 gereed zijn. Hiervoor wordt de huidige inzet voor sociaal beheer verlengd tot en met 2025. Hiervoor wordt in 2024 € 200.000 begroot en in 2025 € 100.000. Dit wordt gedekt vanuit de middelen voor Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt.

Uitbreiding buurtsportcoaches
De gemeente Arnhem werkt al sinds jaren met buurtsportcoaches. Deze professionals in wijken zetten sport als middel in om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals een gezonde leefstijl, het tegengaan van eenzaamheid onder ouderen en het tegengaan van overlast onder jongeren. In een aantal wijken is er behoefte aan (meer) buurtsportcoaches. De buurtsportcoaches worden voornamelijk ingezet in de in de wijken waarop ook in het kader van de Arnhem Oost aanpak wordt ingezet. Omdat een verschuiving van de inzet van de buurtsportcoaches ten koste gaat van de inzet in die wijken, wordt voor de komende twee jaar het aantal buurtsportcoaches uitgebreid. Hiervoor wordt jaarlijks € 112.500 begroot.

Vervanging hockeyveld HCM, vervanging kunstgrasveld Arnhemse Boys Schuytgraaf en sportdag op Papendal
Gezien het ledenaantal van HCM en het aantal jongeren uit de omliggende wijken dat hockeyt, is het vanuit de gemeentelijke beweegdoelstellingen noodzakelijk dat dit veld gerenoveerd wordt. Hiervoor is een investering nodig van € 500.000. Dit leidt tot structureel hogere lasten van € 26.000.

Arnhemse Boys heeft de wens om een natuurgrasveld om te zetten in een (duurzaam) kunstgrasveld. Een kunstgrasveld is namelijk nagenoeg continu bespeelbaar, waar een natuurgrasveld maar zeer beperkt bespeeld kan worden in verband met de kwaliteit van het veld. Hierdoor zal Arnhemse Boys veel meer jeugd kunnen faciliteren. Hiervoor is een investering benodigd van € 115.000, wat leidt tot € 17.000 structurele kapitaallasten vanaf 2024.

Naar aanleiding van de motie 21M103 ‘een Arnhemse Sportdag’ is voor 2022/2023 (één schooljaar) budget beschikbaar gesteld voor uitvoering van deze motie (€ 40.000 incidenteel). Gekozen is voor een langduriger traject van dertig weken gedurende het schooljaar 2022-2023, waarbij elke week een andere groep basisschoolleerlingen (groep 6 t/m 8) langs komt op Papendal voor een dagvullend pedagogisch verantwoord lesprogramma, breder dan enkel sport. Om dit concept navolging te geven wordt vanaf 2024 € 40.000 begroot. Dit wordt samen met de vervanging van de sportvelden gedekt vanuit de huidige middelen binnen sport.

Huisvesting bijzondere doelgroepen
Vanuit de ambities uit de Nota Wonen en Zorg wordt het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uitgebreid. Het kan gaan om bijvoorbeeld het ontwikkelen van een tussenvoorziening voor statushouders, uitbreiding van woningen voor extreme overlastgevers, het realiseren van flexwoningen, aankopen en verbouwen van panden (al dan niet voor specifieke doelgroepen, en/of ten behoeve van een betere spreiding over de wijken). Hiervoor wordt incidenteel € 1,5 miljoen per jaar van 2024 tot en met 2027 begroot voor onder andere projectkosten, plankosten, voorinvesteringen, of voor onrendabele toppen. Ter dekking wordt een nieuwe bestemmingsreserve bijzondere huisvesting gevormd. Deze wordt in 2024 gevoed met € 6,0 miljoen vanuit de bestemmingsreserve Wmo & Jeugdzorg.

Opvang dakloze EU-burgers (motie 23M41)
Voor de opvang van dakloze EU-burgers wordt in 2024 en 2025 elk jaar € 500.000 begroot. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem tlv Algemene middelen	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**I/S**
Bedragen x € 1.000					
Actualisatie WSW	-2.151	-2.270	-1.380	1.447	S
Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire	371	370	345	317	S
Actualisatie BUIG	-1.299	-1.293	-1.172	-1.128	S
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ	102				I
VGGM: Programma Beter Bedrijfsvoeren	247				I
Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds	1.000	1.000			I
Sportbedrijf tekort begroting	-2.800				I
Huur- vs subsidieindexatie maatschappelijke partners	-559	0	0	0	I
Inkomensregelingen	-960				I
Individuele studietoeslag	-400				I
Vroegsignalering	-340				I
Schuldhulpverlening particulieren	-440				I
Bijna gratis OV voor Gelrepashouders	-25	-25	-25	-25	S
Grip op eigen financiële situatie inwoners	-125	-125	-125	-125	S
Verlenging maatregelen energiecrisis	-500	-500			I
Gedeeltelijke dekking uit Energiearmoedefonds	400	400			I
Ervaringsdeskundigen	-100				I
Sportpark Paasberg	-105	-105	-105	-105	S
Doorontwikkeling/implementatie Koersnota 2.0 Wijksturing	-150				I
Formatie functionele gegevensbescherming (JZ)	-120	-120			I
Leefbaarheid en voorzieningen Malburgen-Oost Noord / Amusementsorkest DWS		-132	-132	-132	S

Aankoop Maatschappelijke accommodaties	-19	-19	-19	-19	S
Incidentele subsidies welzijn	-1.000				I
Gedeeltelijke dekking uit BR jeugdfonds	500				I
Taakstelling subsidies welzijn	-545	-545	-545	-545	S
Duurzame opvang vluchtelingen	-500	-500	-500	-500	I
Ecovrede	-30	-30	-30	-30	I
Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel	-4	-4	-4	-4	S
Inzet op handhaving structureel (motie 23M57)		-500	-500	-500	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***-9.552***	***-4.397***	***-4.191***	***-1.348***	
Totaal ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem	**-9.552**	**-4.397**	**-4.191**	**-1.348**	

Actualisatie WSW
De begroting WSW is geactualiseerd. Hierbij wordt uitgegaan van een structurele looncompensatie van tussen 7% en 10% afhankelijk van de inschaling. De actualisatie leidt tot een nadeel van € 2,5 miljoen in 2024 dat afloopt en in 2027 omslaat in een structureel voordeel van € 1,4 miljoen.

Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire
Voor de septembercirculaire 2023 van het gemeentefonds is een compensatie van de verhoging van het minimumloon voor de WSW aangekondigd. Voor Arnhem zal het aandeel hierin uitkomen op € 371.000 in 2024 aflopend tot structureel € 317.000 vanaf 2027.

Actualisatie BUIG
Op basis van de meicirculaire van het gemeentefonds en de realisatie over 2023 is de BUIG geactualiseerd. Deze wordt ten opzichte van de actualisatie bij de Perspectiefnota naar beneden bijgesteld. Hierdoor ontstaat een structureel nadeel van € 1,3 miljoen vanaf 2024. Voor de volgende actualisatie bij de Perspectiefnota van volgend jaar wordt bekeken hoe de voorspelbaarheid vergroot kan worden waarmee fluctuaties in de raming tussen Perspectiefnota en Begroting beperkt kunnen worden.

VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ en Programma Beter Bedrijfsvoeren
In de Perspectiefnota is voor de programma's Basis op orde en Beter Bedrijfsvoeren waarmee VGGM haar dienstverlening voor de toekomst op een hoger niveau wil brengen, rekening gehouden met extra lasten in 2024 van respectievelijk € 600.000 en € 498.000. Hierbij werd aangegeven dat er nog discussie gevoerd werd over deze bedragen. De uiteindelijke bijdragen zijn lager uitgekomen, waarmee voor Arnhem een voordeel ontstaat van € 102.000 en € 247.000 in 2024.

Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds
Actualisatie van de BR Jeugdfonds leidt tot de conclusie dat de begrote dotatie van jaarlijks € 1 miljoen in 2024 en 2025 in beginsel niet noodzakelijk lijkt voor de dekking van het programmaplan Perspectief op Jeugd. Deze dotatie kan teruggedraaid worden ten gunste van de algemene middelen. Wanneer ook de toevoeging voor 2023 wordt teruggedraaid, blijft voor de ambities op dit beleidsterrein in totaal € 4 miljoen aan middelen beschikbaar in deze reserve.

Sportbedrijf tekort begroting
Mede als gevolg van de gestegen energielasten is een tekort op de begroting van het Sportbedrijf ontstaan. Het is onzeker in hoeverre deze stijging van de energielasten structureel is. Daarom wordt vooralsnog het tekort incidenteel in 2024 ingeboekt. Dit levert een nadeel voor de algemene middelen op van € 2,8 miljoen.

Huur- versus subsidie-indexatie maatschappelijke partners
De huurders van onze gebouwen hebben te maken met ongekende kostenstijgingen. De gemeente Arnhem hanteert de kostprijsdekkende huur systematiek voor haar huurders. Jaarlijks indexeren wij de huurprijs per 1 mei met de CPI index..Bij de Perspectiefnota is besloten om dit jaar af te wijken van deze CPI index en voor de huurindexatie uit te gaan van de kerninflatie, welke is vastgesteld op 6,4%.

Er is een inventarisatie gedaan van de huursommen in de verschillende beleidsterreinen. Daarbij is een berekening gemaakt van het verschil tussen de verwachte subsidie indexatie en een huurindexering op basis van de kerninflatie van 6,4%. Uitgangspunt is dat bij cultuur en sport de partners exploitatiesubsidie ontvangen van de gemeente die wordt geïndexeerd in 2023 met 3,1%. Voor de MFC's, de kinderboerderijen en de buurthuizen wordt een volledige compensatie van de huurprijs gerekend, waarbij een exploitatiesubsidie dus niet van toepassing is. Voor deze laatste drie groepen wordt de subsidie in 2024 incidenteel aanvullend geïndexeerd voor in totaal € 559.000.

Inkomensregelingen
Er wordt meer beroep gedaan op diverse onderdelen van de openeinderegeling Bijzondere Bijstand. Dit leidt tot hogere kosten bij Bijzondere Bijstand, Bijzondere Bijstand voor Beschermingsbewind en de Gelrepas. Bij de Gelrepas zien we de effecten van de verbeterslag die in 2021 is gemaakt met de digitalisering en professionalisering van de pas. Meer inwoners gebruiken de Gelrepas en ze besteden daarbij ook een groter bedrag. De totale lasten voor de inkomensregelingen stijgen in 2024 incidenteel met € 960.000.

Individuele studietoeslag
Vanaf april 2022 bestaat er de wettelijk regeling individuele studietoeslag, voor mensen die geen inkomen naast hun studie kunnen verdienen door een structurele fysieke beperking. Deze kan met terugwerkende kracht worden aangevraagd. De aanvragen vallen hoger uit dan eerder geraamd, waardoor in 2024 een incidenteel nadeel van € 400.000 ontstaat.

Vroegsignalering
We zien dat er bij verschillende crediteuren van vaste lasten (energie, huur, water en zorgverzekeringen) meer meldingen van betalingsachterstanden binnenkomen. Om meer inwoners met betalingsachterstanden te kunnen benaderen met ons hulpaanbod, gaan we in 2024 de helft meer inwoners bellen en de helft meer huisbezoeken afleggen dan in 2022. Dit betekent 600 extra huisbezoeken en 600 extra telefoongesprekken. Hiervoor wordt incidenteel € 340.000 vrijgemaakt.

Schuldhulpverlening particulieren
In 2022 is een aanbesteding gestart voor schuldhulpverlening. Vanwege het risico op hogere prijzen is in de Begroting het budget met € 250.000 verhoogd. Uit de aanbesteding bleek dat de prijzen 40% zijn gestegen. We onderzoeken we of het mogelijk is om vanaf 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer te kunnen uitvoeren om een betere regie op de schuldhulpverlening te houden en daarmee een betere dienstverlening aan onze inwoners te kunnen bieden. In voorbereiding daarop wordt in deze begroting een incidenteel budget van € 440.000 in 2024 begroot om een eventuele overname van de activiteiten van de huidige aanbieder voor te kunnen bereiden.

Bijna gratis OV voor Gelrepashouders
In de Begroting 2023 is het voornemen opgenomen om Gelrepashouders voor € 1,- per rit gebruik te kunnen laten maken van het openbaar vervoer. Bij de uitwerking hiervan heeft de provincie Gelderland als opdrachtgever en opbrengstverantwoordelijke aangegeven een beter voorstel te hebben dat aansluit bij de bestaande tarieven. In het nieuwe voorstel kunnen Gelrepashouders voor € 15,- per jaar vervolgens gratis van het openbaar vervoer gebruik maken binnen de gemeentegrenzen. Voor de aangepaste regeling wordt vanaf 2024 aanvullend structureel € 25.000 begroot.

Grip op eigen financiële situatie inwoners
In deze tijden van bestaanszekerheidscrisis willen we voortdurend inzetten op het zo vroeg mogelijk vinden van inwoners met geldzorgen en voorkomen dat geldzorgen problematische schulden worden. In de afgelopen jaren zijn deze activiteiten incidenteel gedekt. Vanaf 2024 wordt hiervoor een structureel budget van € 125.000 in de begroting opgenomen.

Verlenging maatregelen energiecrisis
De energiecrisis heeft veel effect gehad op de bestaanszekerheid van inwoners. Voor 2022 en 2023 is mede daarvoor een crisisaanpak georganiseerd en zijn verschillende regelingen gestart of uitgebreid om de gevolgen van de energiecrisis te beperken. Om deze aanpak ook in 2024 en 2025 voort te kunnen zetten, wordt voor beide jaren een incidenteel budget van € 500.000 begroot. Een bedrag van € 400.000 hiervan wordt jaarlijks uit het energiearmoedefonds gedekt.

Ervaringsdeskundigen
Ervaringsdeskundigen weten als geen ander hoe het beleid en het handelen vanuit de overheid en uitvoerende instanties uitwerkt in de praktijk. Welke knelpunten er zijn en welke impact dit heeft op hun dagelijkse leven. Om van deze ervaringen te leren, wordt een pilot gestart waarin een pool van ervaringsdeskundigen wordt gevormd (ervaringsraad) die meedenkt en advies geeft in de ontwikkeling van beleid. De focus zal daarbij in eerste instantie komen te liggen op bestaanszekerheid, maar met de intentie om dit te verbreden naar andere terreinen. Voor deze pilot wordt in 2024 een bedrag van € 100.000 begroot.

Sportpark Paasberg
In de begroting was een taakstelling opgenomen van € 150.000 op buitensport voor extra opbrengsten die zouden worden gegenereerd door de Paasberg in te zetten voor nieuwbouw. Na het besluit om de Paasberg niet voor nieuwbouw in te zetten kan deze taakstelling niet geheel worden gerealiseerd, daarom wordt het restant van structureel € 105.000 afgeboekt.

Doorontwikkeling/implementatie Koersnota 2.0 Wijksturing
De nieuwe Koersnota 'Van Wijken Weten' wordt in 2023 opgeleverd. Voor de implementatie van het verandertraject dat uit deze nota voort komt, wordt in 2024 € 150.000 in de begroting opgenomen.

Formatie functionele gegevensbescherming (JZ)
Op basis van een extern onderzoek op het gebied van informatieveiligheid en privacy is geconstateerd dat de formatie voor de Functionaris voor Gegevensbescherming binnen Arnhem op dit moment ontoereikend is. Om deze met 1 fte uit te breiden, wordt in 2024 en 2025 € 120.000 begroot.

Leefbaarheid en voorzieningen Malburgen-Oost Noord / Amusementsorkest DWS
De leefbaarheid en sociale cohesie in Malburgen-Oost Noord vraagt aandacht, bijvoorbeeld rond de Veerpolderstraat. De woningbouwplannen daar laten we samen gaan met een impuls in de voorzieningen rond het MFC onder andere met een plek voor Amusementsorkest DWS. Voor het benodigde investeringskrediet van € 1,9 miljoen worden vanaf 2025 structurele kapitaallasten van € 103.000 in de begroting opgenomen. Hiernaast wordt een aanvullende subsidie van € 29.000 begroot voor de servicelasten van de huurders.

Aankoop Maatschappelijke accommodaties
Maatschappelijke accommodaties zijn een belangrijk middel om de leefbaarheid in wijken te behouden. Om invloed te kunnen uitoefenen op het behoud en/of toevoegen van maatschappelijke accommodaties is het van belang om een budget beschikbaar te hebben om deze accommodaties aan te kunnen kopen en/of aan te passen. Hiervoor een eenmalig een investeringskrediet van € 1,0 miljoen begroot. Hiervoor worden de kapitaallasten van structureel € 19.000 vanaf 2024 in de begroting opgenomen.

Subsidies welzijn
De grote uitdagingen voor Arnhem zoals de woonopgave inclusief huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Om ons welzijnsbeleid toekomstbestendig te maken wordt voor 2024 € 1,0 miljoen voor incidentele subsidies vrijgemaakt. Dit wordt deels gedekt door een onttrekking uit het Jeugdfonds van € 500.000. Daarnaast wordt een structurele taakstelling op de welzijnssubsidies van € 545.000 in deze begroting tegen geboekt.

Duurzame opvang vluchtelingen
Ook de komende jaren maken we werk van een gastvrije opvang waarmee vluchtelingen snel onderdeel kunnen worden van de Arnhemse samenleving. Arnhem beschikt inmiddels over ruim 2.500 opvangplekken voor vluchtelingen. Voor het overgrote deel zijn dit tijdelijke plekken. De ambitie is om permanent een aantal van 2.000 plekken aan te houden. In 2027 kan deze ambitie bereikt worden door vanaf 2024 jaarlijks het aantal permanente plekken met 400 uit te breiden. Om dit te realiseren en vluchtelingen snel hun plek te laten vinden in de Arnhemse samenleving wordt vanaf 2024 tot en 2027 jaarlijks een budget van € 500.000 begroot.

EcoVrede
De huisvesting van EcoVrede is in 2022 en 2023 bekostigd vanuit het armoedebudget. Hiervoor wordt vanaf 2024 tot en met 2028 een jaarlijks budget van € 30.000 begroot.
Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel
Als gevolg van capaciteitsproblemen bij Liander wordt sporthal Middachtensingel later opgeleverd. Dit leidt tot hogere kosten, waardoor de kapitaallasten vanaf 2024 met € 4.000 toenemen.

Inzet op handhaving structureel (motie 23M57)
In de Begroting 2023 is voor 2023 en 2024 een budget van € 500.000 opgenomen om intensiever te kunnen handhaven. Bij de behandeling van de Perspectiefnota is motie 'Perspectief voor handhavers in leefbare wijken' (23M57) aangenomen. Hierin wordt het college opgeroepen om, bij voldoende structurele ruimte vanuit de meicirculaire, de incidentele inzet op handhaving vanaf 2024 structureel te maken. De meicirculaire biedt deze ruimte. Daarom wordt vanaf 2025 een structureel budget van € 500.000 voor handhaving in de begroting opgenomen.

Een VERBONDEN Arnhem

Ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Cultuurhistorische Waardenkaart	-60				I
Dekking cultuurhistorische Waardenkaart uit invoeringsbudget Omgevingswet	60				I
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*0*	*0*	*0*	*0*	
Voorbereidingskosten project eigen huisvesting	-500				I
Dekking voorbereidingskosten eigen huisvesting uit BR Zuidelijke Binnenstad	500				I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***0***	***0***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem	**0**	**0**	**0**	**0**	

Voorbereidingskosten project eigen huisvesting
Diverse ontwikkelingen maken (her)oriëntatie op toekomstige gemeentelijke huisvesting noodzakelijk. In onze raadsbrief van 23 mei 2023 hebben we de uitgangspunten geformuleerd voor het op te stellen huisvestingsplan die we eind 2023 aan de raad willen voorleggen. Hiervoor is een projectmanager aangesteld die een projectteam zal samenstellen. Voor de voorbereiding en inrichting wordt in 2024 een startbudget van € 500.000 begroot. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Zuidelijke Binnenstad.

Ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem tlv Algemene middelen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Burgerzaken: Actualisatie kosten verkiezingen	-158	-163	-163	-188	S
Burgerzaken: Doorontwikkeling	-500	-500			I
Burgerzaken: Leges	485	555	687	685	S
Burgerzaken: Formatie agv paspoorthausse/leges	-485	-555	-687	-685	I
Loket Zuid	-72	-72	-72	-72	S
Klantenservice	-328	-328			I

Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)	-68	-68			I
Raadsondersteuning	-50	-50	-50	-50	S
Visie Dienstverlening	-150	-150			I
Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem	-400	-350	-275		I
Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie	-50	-50	-50	-50	S
Bedrijfscontinuïteitsmanagement (Informatieveiligheid)	-120				I
Uitvoering Woo-vragen	-400	-250	-100	-100	S
Incidentele formatie	-200	-100	-100		I
Opgave huisvesting creatieve en culturele sector motie (23M47)		-360	-360	-360	S
Cultuurprogrammering (motie 23M47)				-500	S
Kwartiermaker toekomst rijksmonumentale Synagoge	-50				I
Bewustwording en kennisvergroting slavernijverleden	-100				I
Toegankelijkheidsfonds (19M21)	-75	-75			I
Leefbare Wijken Monitor	56				I
Uitwerking Street art (motie 23M37)	-70	-70	-70	-70	I
Holocaustbewustwordingsprogramma (motie 23M67)	-30	-30	-30	-30	I
Vrijval BR cultureel vastgoed	12.500	2.300	2.700		I
Verwerking cultureel vastgoed in begroting				-2.400	S
Lokale heffingen	400	400	400	400	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***10.135***	***84***	***1.830***	***-3.420***	
Totaal ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem	**10.135**	**84**	**1.830**	**-3.420**	

Burgerzaken: Actualisatie kosten verkiezingen
Her huidige budget voor het organiseren verkiezingen is de afgelopen jaren niet geactualiseerd. In die tijd zijn er wel diverse veranderingen geweest in de wijze waarop verkiezingen worden georganiseerd. Om de begroting weer op een realistisch niveau te brengen wordt het budget voor verkiezingen in 2024 verhoogd met € 158.000 oplopend tot structureel € 188.000.

Burgerzaken: Doorontwikkeling
Burgerzaken heeft te maken gekregen met een structureel hogere aanvraag van het aantal reisdocumenten, maar ook veranderende taken vanuit het Rijk. Om hierop in de toekomst ook goed in te kunnen spelen wordt de afdeling burgerzaken doorontwikkeld. Hiervoor wordt in 2024 en 2025 een incidenteel budget van € 500.000 begroot.

Burgerzaken: Leges en / Formatie agv paspoorthausse/leges
Naar verwachting zal het aantal aanvragen van reisdocumenten op een blijvend hoger niveau uitkomen. Dit zorgt voor extra legesinkomsten van € 485.000 in 2024 oplopend tot structureel € 685. Om aan het grotere aantal aanvragen te kunnen afhandelen wordt met het oog op de doorontwikkeling van burgerzaken de hogere legesinkomsten tot en met 2027 ingezet voor extra formatie.

Loket Zuid
Met de heropening van Loket Zuid in september 2022 is bij wijze van proef gestart met een informatiebalie. De informatiebalie is in april 2023 geëvalueerd en op basis daarvan wordt hiervoor nu een structureel budget van € 72.000 voor Loket Zuid in de begroting opgenomen.

Klantenservice
Voor de verbetering van de bereikbaarheid en de kwaliteit van de dienstverlening van de klantenservice wordt hiervoor in 2024 en 2025 een aanvullend budget van € 328.000 begroot.

Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)
Om de moties 'Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen' (23M09gg) en 'Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen' (21M218) rondom de wijziging van naam en/of geslachtsregistratie uit te voeren, wordt tot en met 2025 een extra budget van € 68.000 in de begroting opgenomen.

Raadsondersteuning
Ter dekking van de personeelslasten van de communicatieadviseur van de raad wordt vanaf € 50.000 structureel in de begroting opgenomen.

Visie Dienstverlening
Om de dienstverlening aan inwoners willen we kansen op het gebied van dienstverlening naar de inwoner, instellingen en bedrijven beter benutten. Hiervoor wordt een visie op gemeentelijke dienstverlening ontwikkeld. Een visie die antwoord geeft op kaderstellende vragen als: Wat mogen inwoners van ons verwachten? Hoe sluiten we aan bij Europese en landelijke dienstverleningskaders? Hoe ver gaan we met onze digitalisering? Hoe bieden we ruimte aan toegankelijke dienstverlening voor iedereen? Welke normen hanteren wij en hoe borgen we dat we deze ook echt halen? Voor deze ontwikkeling wordt in 2024 en 2025 een budget van € 150.000 begroot.

Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem
Onder de noemer "Lekker Werken aan de ambities van Arnhem" wordt gewerkt aan een werkklimaat waarin de organisatie op een goede en prettige manier aan de ambities van de stad kan werken, in een werkomgeving die ervoor zorgt dat dat effectief en efficiënt kan. Dit vertaald zich met name in de opleiding van medewerkers. Hiervoor wordt in 2024 € 400.000, in 2025 € 350.000 en in 2026 € 275.000 begroot.

Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie
Gemeente Arnhem is rijk aan een diversiteit aan collega's. Al die diversiteit, waarin iedereen uniek is, verrijkt onze organisatie. Om blijvend in te kunnen zetten op diversiteit en de verbinding onder collega's wordt vanaf 2024 structureel € 50.000 in de begroting opgenomen.

Bedrijfscontinuïteitsmanagement (Informatieveiligheid)
Met oog op de informatieveiligheid dient het bedrijfscontinuïteitsmanagement goed te worden ingericht volgens de geldende normen. Dit managementsysteem is gericht op het in stand houden van de bedrijfsvoering bij verstoringen of calamiteiten. Hierbij valt te denken aan uitval van systemen en applicaties, maar ook aan de gevolgen van cyberincidenten of een brand. Voor de implementatie hiervan wordt in 2024 incidenteel € 120.000 begroot.

Uitvoering Woo-vragen
Om de vragen die in het kader van de Wet open overheid (Woo) worden gesteld in de toekomst beter en efficiënter te beantwoorden wordt dit proces efficiënter ingericht. Daarbij wordt ook de structurele capaciteit voor de beantwoording van de vragen vergroot. Hiervoor wordt in 2024 € 400.000 begroot, aflopend tot structureel € 100.000 vanaf 2026.

Incidentele formatie vastgoed en cultuur
We staan deze raadsperiode voor verschillende opgaven op het gebied van vastgoed en cultuur. Om deze opgaven goed op te kunnen pakken, wordt de formatie voor vastgoed in 2024 tijdelijk met 1 fte uitgebreid en wordt de formatie voor cultuur in 2024 tot en met 2026 met 1 fte uitgebreid. Totaal wordt voor 2024 € 200.000 aan extra incidentele formatie begroot en voor 2025 en 2026 € 100.000.

Opgave huisvesting creatieve en culturele sector (motie 23M47)
In het rapport Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem door Bureau Buiten (2019) wordt een verwachte mismatch tussen vraag en aanbod van huisvesting (ateliers, werkruimtes, oefenruimtes) voor de creatieve en culturele sector in Arnhem gesignaleerd. Doordat de huidige aanpak waarbij de markt deze mismatch zou moeten oplossen niet volstaat, nemen we zelf de taak over om deze mismatch op te lossen. Hiervoor wordt een

investeringsbudget van € 7,0 miljoen vrijgemaakt. De kapitaallasten hiervoor bedragen structureel € 360.000 vanaf 2025.

Cultuurprogrammering (motie 23M47)
In de Begroting 2023 is voor 2023 tot en met 2026 een jaarlijks budget van € 500.000 opgenomen voor cultuurprogrammering. Bij de behandeling van de Perspectiefnota is motie 'Huisvesting creatieven en cultuurbudget' (23M47) aangenomen. Hierin wordt het college opgeroepen om te kijken of € 500.000 extra middelen voor culturele programmering structureel gemaakt kan worden. De Begroting 2024 biedt deze ruimte. Daarom wordt vanaf 2027 een structureel budget van € 500.000 voor cultuurprogrammering opgenomen.

Kwartiermaker toekomst rijksmonumentale Synagoge
Vanuit de toekomstverkenning religieus erfgoed is naar voren gekomen dat duurzaam behoud van de synagoge (het rijksmonument) in gevaar is. Gezien het belang van dit bijzondere erfgoed willen we op tijd samen met de eigenaar (de joodse gemeente) op zoek naar een oplossing. Hiervoor wordt tijdelijk een kwartiermaker aangesteld. Hiervoor wordt in 2024 € 50.000 begroot.

Bewustwording en kennisvergroting slavernijverleden
in 2024 wordt incidenteel € 100.0000 begroot voor de ontwikkeling van een programma dat volgt op de publicatie van het wetenschappelijk onderzoek ‘Sporen van slavernijverleden in Arnhem’. Dit programma behelst activiteiten die de bewustwording en kennis vergroten over het Koloniaal en Slavernijverleden van Arnhem, bij inwoners, organisaties en collega’s. Over ons gedeelde verleden en de doorwerking naar het heden.

Toegankelijkheidsfonds (19M21)
De raad heeft bij het vaststellen van de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid (AST) bij motie verzocht te onderzoeken of een toegankelijkheidsfonds een bijdrage kan leveren aan het succesvol implementeren van de AST. Een fonds gericht op het verbeteren van de toegankelijkheid van bedrijven met veel consumentenbezoek zoals horeca, detailhandel en dienstverlening met een baliefunctie. Hiervoor genoemde partijen kunnen een aanvraag indienen voor een gedeeltelijke financiering uit het toegankelijkheidsfonds voor hun aanpassingen ter bevordering van toegankelijkheid, zodat de drempel voor deze organisaties om aanpassingen te doen lager is. Hiervoor wordt in 2024 en in 2025 een aanvullend budget van € 75.000 in de begroting opgenomen.

Leefbare Wijken Monitor
Voor de uitvoering van de leefbare wijken monitor was in 2024 een bedrag van € 56.000 begroot. Doordat deze werkzaamheden in 2023 zijn uitgevoerd, vervallen deze lasten in 2023.

Uitwerking Street art (motie 23M37)
In navolging van de motie Graffiti als kunstvorm (23M37) voor 2024 tot en met 2027 een budget van jaarlijks € 70.000 in de begroting opgenomen. Hiervan is € 60.000 bestemd om jaarlijks 3 grote muurschilderingen te maken en € 10.000 voor het aanstellen van een straatcurator. De straatcurator kiest onpartijdig op basis van aandachtspunten en voorwaarden van de gemeente welke kunstenaar een muurschildering maakt.

Holocaustbewustwordingsprogramma (motie23M67g)
Voor de uitvoering van de motie Holocaustbewustwordingsprogramma en bezoek herinneringsinstellingen (23M67g) wordt voor 2024 tot en met 2027 jaarlijks € 30.000 begroot voor het ontwikkelen van een lesprogramma en een bezoek aan kamp Westerbork, Auschwitz of Srebrenica.

Vrijval BR cultureel vastgoed - Verwerking cultureel vastgoed in begroting
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven, is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Voor de financiering van het stadstheater is bij de besluitvorming een constructie gekozen waarbij een bedrag is gereserveerd in de bestemmingsreserve cultureel vastgoed waaraan jaarlijks een toevoeging wordt gedaan. Deze toevoeging wordt jaarlijks geïndexeerd voor de stijging van de bouwkosten.
In deze begroting wordt deze voor de investering in het stadstheater volgens de gebruikelijke werkwijze de structurele kapitaallasten opgenomen. De reservering kan daarmee vervallen. Hierdoor valt in 2024 € 12,5 miljoen vrij, in 2025 € 2,3 miljoen en in 2026 € 2,7 miljoen. Voor de dekking van de kapitaallasten wordt vanaf 2027 aanvullend € 2,4 miljoen in de begroting opgenomen.

Toeristenbelasting
Na de coronacrisis is het aantal overnachtingen in Arnhem toegenomen. Deze stijging was voorzien, maar tot nu toe nog niet in de begroting opgenomen. Op basis van het aantal overnachtingen in 2022 is een reële raming gemaakt van de verwachte inkomsten uit de toeristenbelasting. Op basis hiervan worden vanaf 2024 de inkomsten structureel met € 400.000 verhoogd.

Jaarlijkse bijstellingen

Jaarlijkse bijstellingen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Prijs- en volumeontwikkeling 2024	-28.083	-28.007	-27.974	-27.839	S
Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten	1.722	1.722	1.722	1.722	S
Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	-443	-196	478	-1.037	S
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	-26.804	-26.481	-25.774	-27.154	
Prijs- en volumeontwikkeling 2024	-5.186	-5.182	-5.184	-5.184	S
Onzekere prijsontwikkelingen 2025		-1.000	-1.000	-1.000	S
Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten	-276	-276	-276	-276	S
Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	-21	-365	-986	-935	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	**-5.483**	**-6.823**	**-7.446**	**-7.395**	
Totaal jaarlijkse bijstellingen	**-32.287**	**-33.304**	**-33.220**	**-34.549**	

Prijs- en volumeontwikkeling 2024
In de Perspectiefnota 2024-2027 is een groot deel van de prijs- en volumeontwikkelingen voor 2024 al ingeraamd (jaarlijks circa € 28 miljoen). Hiervan heeft € 7,0 miljoen betrekking op de stijging van de loonkosten voor ambtenaren als gevolg van de nieuwe cao en de verwachte loonontwikkeling van 5,2%. Voor de indexatie van de zorgcontracten is in de Perspectiefnota € 6,6 miljoen geraamd, voor de indexatie van subsidies € 4,0 miljoen, gemeenschappelijke regelingen € 3,2 miljoen en overige indexaties € 5,2 miljoen. Daarnaast is voor de areaalontwikkeling € 2,1 miljoen geraamd op basis van de groei van het aantal inwoners en woningen in Arnhem. Na de Perspectiefnota is op basis van actuele informatie berekend dat aanvullend voor € 5 miljoen structureel aan prijs- en volumeontwikkeling nodig is. De oorzaak hiervan ligt met name in de aangepaste begrotingen van de gemeenschappelijke regelingen en de zorgcontracten.
Gezien de forse kostenstijgingen bij de gemeenschappelijke regelingen en subsidiepartners en de (bestuurlijke) afhankelijkheden hierin wordt voor de Begroting 2025 onderzocht of het mogelijk is om de gemeenschappelijke regelingen en gesubsidieerde instellingen tijdig een kader mee te geven dan wel met hen in gesprek te gaan over de mogelijkheden voor compensatie van autonome kostenstijgingen vanaf 2025. Bij de gemeenschappelijke regelingen doen we dit in samenspraak met de andere betrokken gemeenten.

Onzekere prijsontwikkelingen 2025
Er bestaat een grote onzekerheid over de prijsontwikkeling voor komende jaren. De jaren 2022 en 2023 kennen een bovengemiddelde inflatie. Voor het jaar 2024 houden we rekening met gestegen energiekosten bij bijvoorbeeld vastgoed, openbare ruimte en Sportbedrijf. Met name voor de energieprijzen hebben de toekomstige ramingen een grote onzekerheid. In deze Begroting gaan we ervan uit dat de stijging van de energieprijzen zoals die zich op korte termijn voordoet, niet volledig een structureel karakter zal hebben. Om een prudent financieel beleid te voeren wordt vanaf 2025 € 1,0 miljoen structureel geraamd voor onzekere prijsontwikkelingen. Bij de komende Perspectiefnota zal dit betrokken worden in de raming van de totale prijsontwikkeling voor 2025.

Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten
In de Perspectiefnota 2024-2027 is al rekening gehouden met de afgesproken indexatie van de OZB van in totaal 5% en de verwachte areaalontwikkeling waardoor de opbrengst OZB vergroot wordt.

Na de Perspectiefnota zijn de effecten van de nieuwe Omgevingswet duidelijker geworden. Op 1 januari 2024 treedt deze Omgevingswet in werking. Ook de Wet kwaliteitsborging bouw (Wkb) gaat in per 2024. Als gevolg van de (Wkb) zal voor een deel van de bouwwerken geen bouwtoezicht meer worden uitgevoerd. Hiervoor worden dan ook geen leges meer geheven en dalen de baten voor wat betreft leges Omgevingswet vanaf 2024 met € 275.720.

Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning
De ontwikkelingen in het kader van de Meerjareninvesteringsplanning (zowel in de Perspectiefnota als aanvullend daarop) laten het volgende beeld zien:

Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Actualisatie MIP	2.187	2.226	872	-255	S
Indexatie MIP	-2.112	-2.758	-2.498	-1.717	S
Planningsrealisme MIP	-538	-29	1.118		I
Totaal ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	**-464**	**-561**	**-508**	**-1.972**	

Het Meerjareninvesteringsplan (MIP) is geactualiseerd. Hierbij is gekeken naar de planning van de verschillende investeringen. Bij de Perspectiefnota is het MIP reeds geïndexeerd. De indexering van de investeringsprojecten voor onderwijs en mobiliteit is daarbij verrekend met de bestemmingsreserves Onderwijs en Bereikbaarheid waar de overige mutaties op deze investeringen ook mee worden verrekend.
Naar aanleiding van de motie 23M44 Een realistisch basis voor onderwijshuisvesting is dit nader bekeken en geconcludeerd dat deze indexaties, net als de overige indexaties van het MIP, ten laste van de algemene middelen hadden moeten komen.
Het totale beeld van het MIP laat een oploop zien in de loop van de jaren. Reden hiervoor is dat investeringen getemporiseerd worden. Met name door schaarste van bouwmaterialen en personeel lopen diverse investeringsprojecten vertraging op en verschuift daarmee ook de planning van de volgende investeringen.

Robuustheid van de begroting

De Begroting 2024 laat een structureel sluitend beeld zien, waarbij de weerstandsfactor in alle jaren voldoet aan de norm zoals is vastgelegd in de verordening financieel beleid en beheer. Dit geldt ook voor de solvabiliteit. De solvabiliteit komt uit op 24% in 2024 en neemt de komende jaren toe.

In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen wordt dieper ingegaan op de robuustheid van de begroting, de robuustheid van het weerstandsvermogen en de robuustheid van de balans. Daarbij worden de financiële kengetallen voor de komende jaren in beeld gebracht en toegelicht.

Leeswijzer

Na het lezen van de hoofdlijnen van deze begroting, vindt u voor uw leesgemak een korte toelichting op de bouw van deze begroting. De begroting is een onderdeel uit de P&C-cyclus. In de begroting wordt het gemeentelijk beleid op hoofdlijnen toegelicht. Dit doen we aan de hand van de drie w-vragen:

- *wat willen we bereiken?*
- *wat gaan we doen?*
- *wat mag het kosten?*

Opbouw van de Begroting 2024

In deze leeswijzer wordt aangegeven hoe de indeling van de Begroting eruit ziet.

Deel 1 - hoofdlijnen van beleid en ontwikkelingen in het financieel kader

In de stedelijke en wijkprogramma's worden de prioriteiten van het beleid aangegeven. Een samenvatting van de prioriteiten krijgt een plek in hoofdstuk 1.

In het hoofdstuk Ontwikkelingen in het financieel kader worden de belangrijkste financiële ontwikkelingen weergegeven. Ook wordt in dit hoofdstuk een verklaring van de mutaties gegeven.

Deel 2 - beleidsbegroting

De beleidsbegroting is opgebouwd uit vier onderdelen:

Acht wijkprogramma's (W)

Sinds 2017 zijn acht wijkprogramma's ingesteld. De 24 wijken zijn geclusterd in acht gebieden: Noord-West, Noord-Oost, Presikhaaf, Centrum/Spijkerkwartier/Arnhemse Broek, Malburgen, Rijkerswoerd/ Kronenburg/ Vredenburg, Elden/ De Laar en Schuytgraaf/ Elderveld. In deze Begroting zijn de begrotingen van de wijkprogramma's financieel samengevoegd tot 1 wijkprogramma. Dit is gebeurd naar aanleiding van amendement 23A20 'Financieel samenvoegen wijkprogramma's'. Per wijk zijn wel de doelen en inspanningen inzichtelijk gemaakt.

Dertien stedelijke programma's (S)

In de stedelijke programma's zijn de ambities, doelen, inspanningen en de daarbij behorende budgetten op stedelijk niveau opgenomen.

Doelenboom

Sinds de Begroting 2020 staat doelenboom in de Begroting centraal. Dit doen we in de wijk- en stedelijke programma's. Per programma zijn de ambities (A), doelen (D), inspanningen (I) en indicatoren opgenomen.

- In de ambities staat opgenomen waar we als stad uiteindelijk naar streven
- In de doelen staat aangegeven wat we willen bereiken. Als dit mogelijk is, zo smart (specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden) mogelijk.
- In de inspanningen staat aangegeven wat we als gemeente concreet willen gaan doen om de doelen te bereiken.

Waar mogelijk voegen we ook indicatoren aan de doelenboom toe.

Tien paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting. Er worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. Een deel van de paragrafen zijn in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

De volgende verplichte paragrafen vanuit het BBV zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen - In deze paragraaf wordt stilgestaan bij de diverse gemeentelijke belastingen en heffingen en de consequenties daarvan voor de inwoners.
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen - Het weerstandsvermogen geeft aan hoe solide de financiële positie van de gemeente is. In deze paragraaf zijn ook financiële kengetallen opgenomen, zoals het weerstandsvermogen, de solvabiliteit en de schuldquote
3. Onderhoud kapitaalgoederen - In deze paragraaf wordt toegelicht op welke wijze het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen (zoals wegen, riolering, gebouwen) gewaarborgd is.

4. Financiering - Hier wordt toegelicht op welke wijze met de financieringsbehoefte van de gemeente is omgegaan.
5. Bedrijfsvoering - In de paragraaf wordt gerapporteerd over de voortgang van interne ontwikkelingen binnen de gemeentelijke organisatie.
6. Verbonden partijen - De gemeente werkt samen met andere partijen om bepaalde doelen te bereiken. Als de gemeente een bestuurlijk en financieel belang heeft bij een partij, is dit een zogenoemde verbonden partij. In deze paragraaf worden alle verbonden partijen toegelicht.
7. Grondbeleid - De gemeente speelt een rol in het kopen en verkopen van gronden. Hier wordt verder ingegaan op het gevoerde grondbeleid.

Op verzoek van uw raad zijn twee niet verplichte paragrafen in de begroting opgenomen:
8. Investeringen - In deze paragraaf wordt over de realisatie van de investeringen gerapporteerd.
9. Subsidies - De gemeente verstrekt subsidies aan instellingen die een bijdrage leveren aan gemeentelijke doelstellingen. In deze paragraaf wordt aangegeven welke instellingen subsidie hebben ontvangen inclusief de subsidiebedragen.

In artikel 3.5 (Openbaarheidsparagraaf) van de Wet Open overheid (Woo) wordt voorgeschreven dat bestuursorganen in de jaarlijkse begroting aandacht besteden aan de beleidsvoornemens inzake de uitvoering van deze wet en in de jaarlijkse verantwoording verslag doen van de uitvoering ervan, mede in relatie tot de beleidsvoornemens. Dit geldt vanaf de Jaarrekening 2022 en Begroting 2024 en deze paragraaf is dan ook toegevoegd:
10. Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

Overig programmaplan
Hierin wordt duidelijk gemaakt op welke wijze de overhead in het overzicht baten en lasten tot uitdrukking komt.

Deel 3 - Financiële begroting
In dit onderdeel wordt ingegaan op de ontwikkelingen in het financieel kader, mutaties circulaires van het gemeentefonds en de financiële begroting met de financiële tabellen.

Bijlagen
In de bijlagen zijn de afkortingen- en begrippenlijst en een aantal overzichten opgenomen.

Interactieve website
De Begroting is digitaal beschikbaar op: financien.arnhem.nl. Op deze website is in de wijk- en stedelijke programma's ook de volgende extra informatie te vinden:
- Verdeling budgetten in kostensoorten
- Verdeling budgetten taakvelden
- Verdeling budgetten portefeuilleonderdelen
- Verdeling budgetten producten
- Totaaloverzicht subsidies
- Totaaloverzicht reserves

Deel 2 Beleidsbegroting

De Beleidsbegroting bestaat uit drie onderdelen:

1. Wijkprogramma (W)
2. Stedelijke programma's (S)
3. Paragrafen

Wijkprogramma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op wijkniveau plaatsvinden, zijn opgenomen in de onderstaande 8 wijkprogramma's (bundeling van logisch samenhangende wijken). De begrotingen van de wijkprogramma's zijn samengevoegd in Wijken Algemeen.

W0 **Wijken Algemeen**

W1 **Wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek (CSA)**
Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek

W2 **Wijkprogramma Noordwest**
Burgemeesterswijk, Hoogkamp, Transvaal, Heijenoord, Lombok, Klarendal, Klingelbeek e.o., Schaarsbergen e.o., Sint Marten en Sonsbeekkwartier

W3 **Wijkprogramma Noordoost**
Alteveer, Cranevelt, Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o.

W4 **Wijkprogramma Presikhaaf**
Presikhaaf West en Presikhaaf Oost

W5 **Wijkprogramma Malburgen**
Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder Het Duifje en Immerloo

W6 **Wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld**
Schuytgraaf en Elderveld

W7 **Wijkprogramma De Laar/Elden**
De Laar en Elden

W8 **Wijkprogramma Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg (RKV)**
Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg

Wijken Algemeen

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is/ wordt een levendige en vitale stad waar het volgens inwoners en ondernemers fijn wonen, werken en verblijven is (T)

Arnhemse Wijkaanpak
Jaarlijks worden met inbreng van inwoners en professionals acht wijkprogramma's opgesteld en opgenomen in de begroting. Vanuit de doelen in de verschillende wijken is een vertaling gemaakt naar thema's die in meerdere gebieden spelen. Resultaat hiervan zijn acht stadsbrede thema's. Deze acht thema's zijn verdeeld in drie pijlers die van invloed zijn op de leefbaarheid: sociaal, fysiek en veiligheid.

Sociaal: Meedoen, Kansengelijkheid, Gezondheid
Fysiek: Openbare ruimte, Duurzaamheid, Wonen, Wijkeconomie
Veiligheid: Veiligheid

Voor elk wijkprogramma is de begroting opgebouwd uit deze stadsbrede thema's die in de betreffende wijk van toepassing zijn. Onder deze thema's zijn de inspanningen per gebied geformuleerd.

Betekenis stadsbrede thema's
- Meedoen: Inwoners zijn financieel en sociaal zelfredzaam.
- Kansengelijkheid: Iedere inwoner heeft gelijke kansen.
- Gezondheid: Inwoners kunnen voldoende bewegen en worden geholpen bij het creëren van een gezond levenspatroon.
- Openbare ruimte: De openbare ruimte is schoon, heel en veilig en nodigt uit tot gebruik door de inwoners. In samenwerking met bewoners wordt gewerkt aan de vergroening van de wijken.
- Duurzaamheid: De stad is beschermd tegen hitte, regenoverlast en is energieneutraal.
- Wonen: Inwoners hebben een veilig onderdak, wonen prettig in een huis, een buurt en een wijk die bij hen past.
- Wijkeconomie: De bedrijven in de wijk krijgen de ondersteuning die zij nodig hebben.
- Veiligheid: Inwoners voelen zich prettig en veilig in Arnhem, binnenshuis en buitenshuis. Deze veiligheid zorgt voor ontspanning en vrijheid en laat inwoners onbelemmerd maatschappelijk deelnemen.

De reden om wijkgericht te werken is helder: Arnhem kent grote contrasten tussen de diverse wijken en op deze wijze krijgt iedere wijk of gebied de focus, aandacht en behoeften die nodig zijn op basis van het eigen gebieds-DNA. Daarbij is het voortdurend zoeken naar de balans tussen collectieve oplossingen en maatwerk. Er wordt gestreefd naar levendige wijken waarin mensen van verschillende achtergronden en inkomens de mogelijkheid hebben met elkaar samen te leven. Om dat te bereiken moet onder andere actief gestuurd worden op het divers maken van het woningaanbod in de verschillende wijken. Elke Arnhemmer moet volop kansen krijgen om zijn of haar ambities waar te maken, ook bij een start met een achterstand.

Verkleinen van de kloof tussen inwoners/ondernemers en de lokale overheid (D)

Doorontwikkeling Wijksturing in Arnhem
In 2022 heeft de gemeenteraad besloten om de wijkaanpak onder de naam Van Wijken Weten door te ontwikkelen. In 2023 is gestart met het actualiseren van de eerste Koersnota Van Wijken Weten die stamt uit 2016. De Arnhemse wijkaanpak is in 2021 geëvalueerd. Uit de evaluatie blijkt dat het de afgelopen jaren goed gelukt is om inwoners en andere belanghebbenden in onze wijken daadwerkelijk meer invloed te geven. De gemeente wordt meer dan voorheen het geval was als nabij ervaren. Met de gebiedsgerichte aanpak geven we niet alleen bewoners meer invloed op hun directe leefomgeving, maar zijn we als gemeente ook effectiever in het maken van de goede keuzes in de uitvoering. De wijken van Arnhem zijn hiervoor geclusterd in acht gebieden die elk een eigen team Leefomgeving hebben. Deze teams vormen de schakel tussen de wijk en het gemeentebestuur: zij halen de agenda's op bij inwoners en andere belanghebbenden en vertalen deze naar wijkprogramma's, daarbij rekening houdend met de stedelijke programma's en de consequenties voor de wijken.

Wel is de evaluatie kritisch op onderdelen. Zo moet de uitvoering worden versterkt en ook de (interne) samenwerking in de wijken verdient aandacht. De basis van de wijkaanpak is niets anders dan vraagstukken en ontwikkelingen integraal oppakken, van buiten naar binnen en afgestemd op het DNA van het desbetreffende gebied.

Ontwikkelen nieuwe Koersnota Van Wijken Weten **(I)**

Het college is in 2023 gestart met ontwikkelen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten op basis van de evaluatie van de wijkaanpak uit 2021 en de Rekenkamerbrief over Van Wijken Weten. Voor het opstellen van de Koersnota is een uitvoerig interactief participatieproces doorlopen met inwoners, maatschappelijke partners, ambtelijke organisatie om tot een goede inhoud te komen. In najaar van 2023 wordt de nieuwe Koersnota aangeboden aan de gemeenteraad. In de Koersnota zullen een aantal belangrijke uitgangspunten voor de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem worden benoemd met een eerste aanzet voor de maatregelen die hieruit voortvloeien. Daarbij wordt nadrukkelijk ook gekeken naar de Arnhem-Oost wijken waarbij met name gestuurd vanuit het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Dit Nationaal Programma bepaalt in beginsel de aanpak voor deze wijken. Na vaststelling van de Koersnota zullen deze uitvoeringsmaatregelen verder worden uitgewerkt in een implementatieplan. Belangrijke thema's die aan de orde zullen komen in de Koersnota: het inbedden van wijksturing in de gehele ambtelijke organisatie, samenwerking in de wijken, het karakter van de wijk centraal zetten, hoe te sturen op de leefbaarheid in de wijk en het inzetten van de aanwezige krachten in de wijk.

Uitvoeren veranderplan wijksturing **(I)**

Vooruitlopend op de nieuwe Koersnota Van Wijken Weten is een verandertraject gestart om wijksturing binnen de ambtelijke organisatie te verbeteren. Vanuit verschillende beleidsdisciplines is geïnventariseerd hoe wijksturing binnen de organisatie wordt ervaren en wat er verbeterd kan worden. Vervolgens is hierop een veranderplan ontwikkeld om daadwerkelijk een (cultuur)verandering te bereiken binnen de organisatie. Dit verandertraject loopt door tot en met 2024.

Ontwikkelen van integraal accommodatiebeleid **(I)**

De ambitie is om de komende jaren een adequate, kwalitatieve spreiding van ontmoetingslocaties in de wijken te realiseren. Het aanbod aan accommodaties voor ontmoeting en activiteiten in de wijk moet matchen met de vraag vanuit de wijk. Om dit te realiseren wordt vanaf het najaar van 2023 gewerkt aan het ontwikkelen van integraal accommodatiebeleid. Dit beleid moet september 2024 afgerond zijn.

Vernieuwen Arnhemse Leefbare Wijken Monitor **(I)**

De Arnhemse Leefbare wijken Monitor is een belangrijk instrument om wijkprogramma's en beleidsplannen te voorzien van de juiste input. Op deze wijze kan gemonitord worden op de belangrijkste thema's die de leefbaarheid bepalen in de Arnhemse wijken. Een per twee jaar wordt de monitor geactualiseerd met nieuwe data. In het vierde kwartaal van 2023 wordt hiervoor het veldwerk verricht, de opgehaalde data worden vervolgens verwerkt en in het tweede kwartaal van 2024 opgenomen in de geactualiseerde Arnhemse Leefbare Wijken Monitor.

Thema's en budgetten

	Begroting 2024			
	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Thema's				
Bedrijfsvoering	8.371	16	0	175
Gezondheid	132.892	2.065	318	218
Kansengelijkheid	36.955	8.730	11	404
Meedoen	22.218	989	136	581
Openbare ruimte	19.907	1.453	0	0
Veiligheid	2.455	0	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Wonen	10.916	16.306	1.252	239
Totaal	**233.714**	**29.559**	**1.716**	**1.618**

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	218.629	219.679	232.969	233.714	227.990	224.030	222.482
Baten	25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Saldo lasten en baten	***-192.634***	***-193.384***	***-205.390***	***-204.155***	***-198.776***	***-194.851***	***-193.335***
Toevoegingen aan reserves	6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Onttrekkingen aan reserves	6.009	917	12.981	1.618	1.193	572	410
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-219***	***-5.703***	***6.265***	***-98***	***-523***	***-1.145***	***-1.332***
Gerealiseerd resultaat	**-192.852**	**-199.087**	**-199.125**	**-204.253**	**-199.300**	**-195.995**	**-194.667**

Toelichting

Lasten

Voor wijken algemeen is totaal € 233,7 miljoen aan lasten begroot in 2024. De begrote lasten nemen hiermee met € 0,7 miljoen toe ten opzichte van 2023. De verdeling van de totale lasten over de verschillende thema's is in de tabel "Thema's en budgetten" inzichtelijk gemaakt.

Binnen het thema meedoen wordt er € 0,4 miljoen meer uitgetrokken voor participatie. Hiervan betreft € 0,2 miljoen loon- en prijscompensatie en € 0,2 miljoen een hoger beschikbaar bedrag vanuit het re-integratiebudget. Het budget bewonersondersteuning wordt met € 0,4 miljoen verlaagd ten opzichte van de begroting 2023. In de begroting 2024 is ten opzichte van 2023 € 1 miljoen meer aan incidentele subsidies sociale basis opgenomen onder de wijkbegroting. Dit bedrag is in 2023 onder het programma S07 zorg begroot. Voor jongerenwerk is de begroting 2023 incidenteel opgehoogd met € 0,4 miljoen. In de begroting 2024 is het structurele begrote bedrag gelijk aan de primitieve begroting 2023.

De lasten voor het thema kansengelijkheid dalen met € 11,3 miljoen. De voornaamste reden is de incidentele Energietoeslag van € 14,1 miljoen in 2023. Daarnaast stijgen de lasten voor de Gelrepas met € 0,6 miljoen vanwege extra regelingen waar pashouders gebruik van kunnen maken. De uitvoeringslasten van schuldhulpverlening stijgen met € 0,4 miljoen door het in eigen beheer organiseren van schuldhulpverlening. Tot slot is geconstateerd dat betalingsachterstanden toenemen bij inwoners. Om die reden worden er extra telefoongesprekken gehouden en huisbezoeken gedaan. Dat leidt tot € 0,3 miljoen meer lasten in 2024.

Voor het thema gezondheid wordt € 8,6 miljoen meer uitgetrokken dan in 2023. Dit betreft grotendeels loon- en prijscompensatie, alsook tariefaanpassingen voor bepaalde zorgvormen. De lasten van jeugdzorg stijgen met € 1,7 miljoen, voornamelijk vanwege de indexering en tariefaanpassingen. Daarnaast stijgen de lasten voor huishoudelijke ondersteuning in 2024 met € 1,6 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt enerzijds door tariefaanpassingen vanwege de wettelijke verplichting om de tarieven kostendekkend te maken. Anderzijds is de verwachting dat het aantal mensen met huishoudelijke ondersteuning gaat toenemen vanwege vergrijzing. Vanaf 2025 is de verwachting dat de lasten voor huishoudelijke ondersteuning per saldo dalen. Deze daling wordt veroorzaakt door wijziging van de eigen bijdrage wat er naar verwachting toe leidt dat een deel van de mensen de huishoudelijke ondersteuning niet via de WMO ontvangt. Voor WMO begeleiding worden € 1,2 miljoen hogere lasten begroot in 2024. In de jaren 2025 en verder stabiliseren de verwachte lasten. De lasten voor beschermd wonen stijgen met € 0,9 miljoen in 2024. De verwachte lasten voor beschermd wonen dalen vanaf 2025 vanwege de invoering van het objectieve verdeelmodel per 1 januari 2025. Dat zorgt voor € 0,4 miljoen minder lasten in 2025 oplopend tot € 6,4 miljoen minder lasten in 2027 ten opzichte van 2023. De lasten voor activerend werk en WMO dagbesteding stijgen beide met € 0,8 miljoen en de lasten voor doelgroepenvervoer en vervoersvoorzieningen stijgen beide met € 0,5 miljoen als gevolg van indexeringen.

Voor het thema wonen wordt er € 0,5 miljoen meer lasten verwacht voor gas, warmte en licht voor de gebruikers van de MFC's. Deze worden grotendeels doorbelast aan de gebruikers.

Baten
Voor wijken algemeen is totaal € 29,6 miljoen aan baten begroot. Deze bestaan grotendeels uit begrote baten voor straatparkeren van € 12,2 miljoen, begrote subsidieontvangsten voor aanpak onderwijsachterstanden en voortijdig schoolverlaten van € 8,5 miljoen. En begrote baten voor de verhuur vastgoed met betrekking tot onderwijs, sport en MFC's van € 6,1 miljoen. De begrote baten zijn in 2024 met € 0,6 miljoen afgenomen genomen ten opzichte van 2023. Deze daling is vrijwel volledig afkomstig vanuit het thema kansengelijkheid doordat in 2023 een Rijkssubsidie van € 0,5 miljoen is ontvangen ten behoeve van energietoeslag minima.

Toevoegingen aan reserves
Voor wijken algemeen is totaal € 1,7 miljoen aan toevoegingen aan reserves begroot. Dit betreft een toevoeging van € 0,9 miljoen voor onderhoud vastgoed en € 0,8 miljoen voor straatparkeren.

Onttrekkingen aan reserves
Voor wijken algemeen is totaal € 1,6 miljoen aan onttrekkingen de begroot. Waarvan € 0,5 miljoen voor onderhoud vastgoed, € 0,5 miljoen voor subsidies sociale basis en € 0,4 miljoen voor energiearmoede.

Sociale wijkteams
Van de totale begroting op de wijkprogramma's heeft € 116,8 miljoen betrekking op zorg in natura en persoonsgebonden budget. Groot deel van dit bedrag wordt besteed onder de regie van de Stichting sociale wijkteams Arnhem. De budgetten zijn als volgt verdeeld binnen de wijken:

- € 45,6 miljoen wordt besteed aan Jeugdzorg;
- € 15,2 miljoen wordt besteed aan beschermd wonen;
- € 28,1 miljoen wordt besteed aan WMO;
- € 6,3 miljoen wordt besteed aan doelgroepenvervoer;
- € 17 miljoen wordt besteed aan huishoudelijke ondersteuning;
- € 4,6 miljoen wordt besteed aan Jeugdbescherming en -reclassering**.**

Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek

In het wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA) bevinden zich de wijken Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Bewoners hebben meer contact en ervaren meer sociale cohesie **(D)**

Onderlinge betrokkenheid is belangrijk voor een leefbare wijk. Elkaar kennen in de buurt en bereid zijn je buurtgenoten te helpen hoort daarbij. Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA) is een divers gebied waarin iedereen mee zou kunnen doen. Een goed netwerk is daarbij belangrijk. Passende initiatieven zijn nodig om verbindingen tussen bewoners te leggen en daarmee de veerkracht van de wijk te versterken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We faciliteren bewonersinitiatieven die bijdragen aan een integrale aanpak op het gebied van sociale cohesie.
- We versterken de bestaande plekken in de wijk voor ontmoeting.
- We werken samen met alle externe partners in de wijk om te komen tot een optimaal netwerk van voorzieningen (zoals bijvoorbeeld wijkcentra, Toon Hermanshuis, Thialf).

Bewoners zijn meer (financieel) zelfstandig en staan steviger in de maatschappij **(D)**

Alle mensen moeten de gelegenheid hebben om mee te kunnen doen in de samenleving, zichzelf te ontwikkelen en ervaringen op te kunnen doen. In CSA zijn buurten waar naar verhouding tot de andere wijken in Arnhem meer gezinnen leven in armoede. Zij kunnen zich, om diverse redenen, (financieel) zelf niet redden. Via het programma Arnhem-Oost willen we afscheid nemen van deze ongelijkheid. Het Arnhemse Broek is één van de wijken van de Arnhem-Oost aanpak.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten ons samen met andere externe wijkpartners intensief in op een persoonsgerichte aanpak op het gebied van (arbeids)participatie en financiën.
- We ondersteunen diverse initiatieven op het gebied van zelfredzaamheid (onder andere Broek Omhoog, De Kansen en Stichting Raak).

Kansengelijkheid (T)

Jongeren ervaren meer kansengelijkheid en kunnen hun talenten ontwikkelen (D)

Door de inzet van verschillende projecten hebben meer kinderen de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen. Vanuit de basisscholen in het Arnhemse Broek is er vanaf 2019 een programma opgesteld om de algemene ontwikkeling te verrijken. De basisscholen hebben zicht op de behoeftes van de leerlingen en stemmen zaken af met de gemeente en de partners in de wijk zoals Rijnstad, Rozet, Sportbedrijf en het Sociale wijkteam. Er zijn ook meerdere partners actief voor kinderen tussen de leeftijd - 9 maanden en 4 jaar.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen samen met alle externe partners die werkzaam zijn op het gebied van kinderen -9 maanden tot 4 jaar een samenhangende aanpak.
- We continueren het programma Kansrijk Opgroeien. Hierbij horen Het Fort, De Blokhut, Verlengde schooldag en de Fridayschool. En daarbij zoeken we aansluiting bij de Arnhem-Oost aanpak.

Gezondheid (T)

Meer inwoners hebben een gezonde en actieve leefstijl (D)

In CSA zijn weinig mogelijkheden tot bewegen. Op de commerciële sportscholen na, is er geen actieve sportvereniging. Te veel kinderen in het Arnhemse Broek kampen met ernstig overgewicht. De redenen hiervoor zijn divers. De laatste jaren is het aantal kinderen met overgewicht toegenomen en in het belang van de toekomstige gezondheid van de kinderen zullen we hier op prioriteren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op meer beweegmogelijkheden in de wijk voor 0-100 jaar. Via het programma Arnhem-Oost willen we een beweegroute langs het spoor realiseren.
- Samen met het Sportbedrijf zetten we in op een gezonde leefstijl (bijvoorbeeld de schaatsbaan en de programma's Jongeren Op Gezond Gewicht (JOGG), Gezond Onderweg (GO) en Beweegconcept 2+1+2.
- We maken bewoners bewust van gezonde voeding door inzet van Vitanos en de Blauwe Tomaat.
- We zorgen voor een passende inzet van de subsidiepartners op het gebied van gezondheid.

Openbare Ruimte (T)

Bewoners en bezoekers ervaren CSA als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

In CSA is er veel verharding en verstening, mede omdat het een centrumwijk is met weinig ruimte, veel bebouwing en belangrijke infrastructuur. Vergroening zorgt voor een mooiere en aantrekkelijkere buitenruimte. Dit gaat voor een belangrijk deel hand in hand met het thema Duurzaamheid. Ook biedt het parkeerplan in het Spijkerkwartier mogelijkheden om de buitenruimte aantrekkelijker te maken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We voeren de wijkgroenagenda's (het Arnhemse Broek en Centrum) uit.
- We combineren vergroeningswensen met de ontwikkeling van onder andere de Ir. J.P. Van Muijlwijkstraat.
- We verminderen het aantal rommelige, verwaarloosde plekken in de wijk (schoon, heel en veilig).
- We geven opdracht aan wijkorganisaties (Broek Omhoog en Buurtgroenbedrijf) om opdrachten uit te voeren voor het onderhoud en de vergroening van de wijk.
- We investeren de gelden van het parkeerplan in een extra kwaliteitsimpuls bij het groot onderhoud (vervanging riool en herinrichting straten) in het Spijkerkwartier.

Wijkeconomie (T)

Goed functionerende wijkorganisaties (D)

CSA kent een aantal wijkorganisaties, zoals Broek Omhoog, de Kansen, de Buurtkeuken, het Buurtgroenbedrijf en De Blauwe WijkEconomie (DBWE) die werken aan een verbetering van de wijk. Het Buurtgroenbedrijf begon als klein bewonersinitiatief en is nu ontwikkeld tot een professioneel sociaal bedrijf dat vergroeningsprojecten oppakt, uitwerkt en uitvoert. Hierdoor kunnen er veel meer vergroeningsinitiatieven worden uitgevoerd.

De Blauwe WijkEconomie (DBWE) is een vernieuwend en experimenteel initiatief. De visie van DBWE is in grote lijnen: het behouden en verzilveren van waarden die er in de wijk te vinden zijn. Vanuit deze gedachte worden er verschillende projecten opgezet en doorontwikkeld. Enkele voorbeelden zijn Spijkerbikes en het Buurtbaanbedrijf.

Al deze organisaties dragen bij aan diverse doelstellingen, zoals meedoen, activering, werk, sociale cohesie, duurzaamheid, leefbaarheid en openbare ruimte. Deze initiatieven vinden plaats door en met bewoners van de wijk.

Inspanningen 2024 (I)

- We ondersteunen de wijkorganisaties als partner vanuit de gemeente. We denken mee in mogelijkheden en het grijpen van kansen die in relatie staan met de Arnhemse doelen.
- We zetten in op het maximaal zelfstandig laten functioneren van wijkorganisaties (organisatorisch en financieel).

Veiligheid (T)

Bewoners en ondernemers ervaren minder overlast (D)

In CSA is leefbaarheid een belangrijk thema. Op sommige plekken is sprake van (een gevoel van) onveiligheid. Bewoners vragen aandacht voor verkeersveiligheid, overlast door kamerbewoning, verwarde personen en de aanwezigheid van criminaliteit en drugshandel. Het actieprogramma Schoon Heel Veilig is met deze thema's bezig. Met gerichte acties willen we afrekenen met de verloedering, overlast en criminaliteit in de wijk. Het doel is om ondernemen en wonen in het gebied prettiger en aantrekkelijker te maken.

In de wijken bevinden zich psychisch kwetsbare mensen en dak- en thuislozen (volwassenen en jongeren). Dit heeft blijvende aandacht nodig.

Inspanningen 2024 (I)

- We blijven inzetten op het actieprogramma Schoon Heel en Veilig Steenstraat en omgeving.
- We ontwikkelen een aanpak op het verminderen van weesfietsen, graffiti en zwerfafval.
- We verbeteren de oversteekmogelijkheden van de Johan de Wittlaan.
- We zetten in op goed functionerende wijkveiligheidsoverleggen met onze externe partners.

Noordwest

In het wijkprogramma Noordwest bevinden zich de wijken Klarendal, Burgemeesterswijk/ Hoogkamp, Schaarsbergen en omgeving, Sint Marten/ Sonsbeekkwartier, Heijenoord en Lombok, Hoogstede/Klingelbeek en omgeving.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer inwoners vinden een ontmoetingsplek en nemen deel aan activiteiten (D)

In Noordwest zijn voldoende locaties waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten, soms gerund door bewoners zelf, soms met ondersteuning van professionals, locaties met en zonder dak, voor volwassenen en voor de jeugd. Ontmoeting draagt bij aan het algemeen welbevinden en kan ervoor zorgen dat minder snel een beroep wordt gedaan op specialistische voorzieningen. Ons doel is om de fysieke locaties met een dak (’t Huukske, De Wasplaats, De Bakermat, de Nieuwe Hommel, Jeugdcentrum Vogelwijk, MFC Klarendal) te laten functioneren voor de wijk: toegankelijk, nabij en laagdrempelig.

Ook speelplekken en sportparken in de openbare ruimte zijn belangrijke ontmoetingsplekken. De behoefte om elkaar buiten te ontmoeten is de afgelopen periode toegenomen.

Inspanningen 2024 (I)

- Samen met bewoners en externe partners in de wijk creëren, verbeteren, onderhouden of behouden we ontmoetingsplekken.
- We faciliteren de buurthuizen en stimuleren een passend en goed aanbod aan activiteiten.
- We brengen sociale wijkinitiatieven in Klarendal en Sint Marten bijeen en brengen jaarlijks een sociale kaart uit.
- We passen (speel)plekken en pleinen aan en maken deze aantrekkelijker zodat ontmoeten/verblijven er prettiger is met meer aandacht voor ontmoeting, spelen en bewegen, vergroening en klimaatadaptatie.

Kansengelijkheid (T)

In Klarendal en Sint Marten kunnen kinderen en hun ouders zich beter ontplooien in een stimulerende omgeving (D)

We zien dat bewoners te maken hebben met armoede en schulden. We zien ook dat kinderen en jongeren in hun kansen op een positieve persoonlijke ontwikkeling belemmerd worden doordat ze opgroeien in armoede, hun ouders onvoldoende betrokken zijn bij de opvoeding en er onvoldoende gebruik gemaakt wordt van ondersteuningsstructuren in de wijk.

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich in vrijheid en veiligheid en zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We stimuleren het thuisbezoek door jeugdverpleegkundigen voor alle kinderen op het moment dat ze 18 maanden oud zijn.
- We verbeteren ouderondersteuning voor de kwetsbare inwoners.
- We verbeteren het aanbod van Speelmorgen in Klarendal in samenwerking met Rijnstad.
- We geven vanaf 2024 aan alle aanbieders en organisatoren van jeugdactiviteiten de opdracht om gezonde voeding aan te bieden tijdens de activiteiten.
- We verbeteren het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien 0 tot 18 jaar in samenwerking met het externe wijknetwerk van (basis)scholen, jeugdverpleegkundigen, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet en het Sociaal wijkteam. Het programma richt zich op de onderdelen onderwijs, vrije tijd en thuis en sluit aan bij de Arnhem-Oost aanpak.

Gezondheid (T)

Kwetsbare inwoners leven langer in goede gezondheid en blijven vitaal (D)

In Noordwest neemt de dubbele vergrijzing toe; het aandeel oude ouderen (80 jaar en ouder) onder alle ouderen (vanaf 65 jaar) neemt toe. De vergrijzing heeft grote impact op de ervaren gezondheid en de zorg. Dit gaat vaak gepaard met een toename van het aantal inwoners met een chronische aandoening, in sommige gevallen zelfs meerdere tegelijk. Sociale problemen zoals eenzaamheid nemen eveneens toe. Ouderen wonen langer zelfstandig en vaker ook alleen.

In Klarendal en Sint Marten geeft de fysieke en mentale gezondheid reden tot zorg, met name bij de kwetsbare inwoners. Een deel van de inwoners beweegt te weinig, eet ongezond en heeft last van overgewicht. Sommige inwoners hebben moeite om de juiste keuzes te maken ten aanzien van gezonde voeding en leefstijl en zouden met stimulering om te sporten en bewegen geholpen zijn.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten in op beweeg- en ontmoetingsprogramma's voor ouderen in en rondom de buurthuizen en ontmoetingsplekken in samenwerking met de buurthuizen, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en Sportbedrijf Arnhem.
- We zetten in op bewustwording en regie op de eigen gezondheid en het voorkomen van zorg door de inzet van Welzijn op Recept door Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en Rijnstad.
- In samenwerking met een extern netwerk bestaande uit Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en huisartsenpraktijk Klarendal starten studenten van de HAN een onderzoek naar het verbeteren van de fysieke en mentale gezondheid van kwetsbare oudere inwoners van Klarendal en Sint Marten.
- Vanaf 2024 richten we bij aanpassing van de buitenruimte in Klarendal en Sint Marten de omgeving beweegvriendelijker in.

Veiligheid (T)

Bewoners hebben minder last van gevoelens van onveiligheid (D)

Bewoners ervaren in delen van de wijken Klarendal en St. Marten gevoelens van onveiligheid door overlast door verwarde personen, drugsdealen op straat en verloederde plekken. In de Burgemeesterswijk en Heijenoord wordt overlast ervaren door groepen jongeren die rondhangen rond scholen en parkjes.

Samen met de afdeling veiligheid, handhaving, politie en netwerkpartners is een wijkveiligheidsagenda opgesteld waarmee we met een integrale aanpak de veiligheid in de wijken verbeteren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We initiëren de aanpak van overlast door personen met verward gedrag.
- Vanuit de wijkveiligheidsagenda sturen we samen met politie op meer inzet op het tegengaan van drugs dealen op straat en vanuit woningen.
- We zetten in op de aanpak van verloederde plekken en ondermijning, met name op en rond de Hommelseweg. Hiervoor is het ‘actieplan Hommel & Singel, schoon heel en veilig’ in 2023 van start gegaan. We zorgen hierbij ook voor een goede aansluiting op de Arnhem Oost aanpak.
- We ontwikkelen het jongerenwerk door, waarbij naast Klarendal/St. Marten ook aandacht is voor de jongeren in de Burgemeesterswijk en Heijenoord.

Noordoost

In het wijkprogramma Noordoost bevinden zich de wijken Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o., Alteveer en Cranevelt.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Meer bewoners zijn zelf- en samen redzaam **(D)**

Bewoners willen ontmoetingsplekken die passen bij hun behoefte: dichtbij, kleinschalig en laagdrempelig. Ontmoeting draagt bij aan het algemeen welbevinden en kan ervoor zorgen dat minder snel een beroep wordt gedaan op specialistische voorzieningen. Er is een groeiende behoefte aan meer verbondenheid in en tussen wijken. Aandachtspunt blijft behoud van deze plekken en de financiële dekking ervan.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ondersteunen, faciliteren en stimuleren het gebruik van de verschillende ontmoetingscentra.
- Wij adviseren bij de aanvraag van subsidiemogelijkheden en verbinden de initiatiefnemer met de juiste contactpersonen.
- We zetten extra in op ouderen in ons gebied, wat hebben ze nodig en hoe kunnen we dit gaan realiseren.
- We hebben een herijkte opdracht aan Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) in het gebied Noord-Oost verstrekt die meer recht doet aan de gebiedsspecifieke behoeften vanuit de Geitenkamp.
- We stimuleren en faciliteren het gebruik van het Multifunctioneel Centrum De Wetering.
- We zetten in op het stimuleren van gebruik en bekendheid van deze ontmoetingsplekken maar ook van de toegang naar nulde en eerstelijnszorg.
- In Noord-Oost wonen relatief veel ouderen. In samenspraak met partners onderzoeken we hoe wat ouderen nodig hebben en hoe we hier uitvoering aan kunnen gaan geven.

Meer bewoners participeren in de vorm van (vrijwilligers)werk (D)

De werkloosheid en bijstandsdichtheid in Geitenkamp zijn op het hoogste niveau van de gemeente. Een hoog percentage van de bewoners heeft geen of onvoldoende opleiding, waardoor er onvoldoende aansluiting is op de arbeidsmarkt. Een kwart van de huishoudens heeft een inkomen lager dan 120% van het wettelijk minimum, twee keer zo veel als gemiddeld in Arnhem. Er wordt ingezet op het creëren van werkervaringsplekken in een vertrouwde omgeving dichtbij huis, waar bewoners hun eerste stappen kunnen zetten, op weg naar betaald werk. De focus ligt op ouders met kinderen tot en met 12 jaar.

De Vlindertuin wil de 'kweekplaats' en thuisbasis zijn voor een 'wijk-netwerk' van creatief en sociaal ondernemers in de Geitenkamp. Vinden, verbinden en samenwerken (als middel) staan hierin centraal. Uiteindelijk willen we in de wijk een laagdrempelige opstapmogelijkheid naar (vrijwilligers) werk in de wijk.
Een aantal ontmoetingsplekken, zoals Moes in Plattenburg, ontwikkelen zich door tot leer- en werkervaringsplek.

We stimuleren organisaties om meer inwoners te verleiden tot het doen van vrijwilligerswerk.

Inspanningen 2024 (I)

- We breiden het aantal sociaal ondernemers met leer- en werkervaringsplekken in de Vlindertuin uit door middel van het aanstellen van een kwartiermaker die deze opdracht krijgt.
- We willen een Buurtbaanbureau ontwikkelen in combinatie met het WijkKlusTeam (Geitenkamp gildewijk/ambachtskwartier).
- We borgen en voeren de gebiedsagenda armoede schulden werk uit in samenwerking met onze externe partner het Sociaal wijkteam.
- In samenwerking met Vitesse Betrokken onderzoeken we of Vitesse Betrokken een rol kan spelen om jong volwassenen zonder diploma en/of werk naar school (startkwalificatie) of werk te begeleiden.

Kansengelijkheid (T)

Meer kinderen hebben de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen (D)

In de wijk Geitenkamp groeien veel kinderen in armoede op. Meer dan een derde van de huishoudens heeft een besteedbaar inkomen ≤ 120% van het minimumloon. Er is sprake van generatiearmoede. Het percentage kinderen tot 18 jaar met een toewijzing op grond van de Jeugdwet is hoger dan gemiddeld in Arnhem. Ook Plattenburg heeft onze aandacht.
Wij zetten in op het verrijken van de algemene ontwikkeling van kinderen en jongeren en het vergroten van sociale vaardigheden en een positiever zelfbeeld.
Wij zetten in op het versterken en ondersteunen van ouders bij de opvoeding.

Inspanningen 2024 (I)

- We stellen een jaarlijks uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien (programma verlengde leertijd/rijke schooldag) op in samenwerking met het extern wijknetwerk van basisscholen, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet en het Sociaal wijkteam. Het programma richt zich op de onderdelen onderwijs, vrije tijd en thuis.
- We blijven de verlengde leertijd monitoren en sturen deze eventueel bij in samenwerking met externe wijkpartners.
- We zetten het project Buurtouders op om ouders te stimuleren en bekend te maken met de voorliggende voorzieningen voor kinderen -9 tot 4 jaar zodat ze beter starten op de basisschool.
- We verbeteren het pedagogisch klimaat op de Rommelkist en vergroten de kring van vrijwilligers in samenwerking met het Sportbedrijf Arnhem. We vergroten ook de kring vrijwilligers en leren hen vaardigheden om goed om te kunnen gaan met kinderen.
- We vergroten een veilige omgeving en handelingsbekwaamheid van de professionals en bewaken hun professionaliteit.
- We coördineren de monitoring van extra inzet van VGGM (huisbezoeken bij kinderen van 18 maanden) en brengen de signalen en de vervolgacties in kaart.
- We monitoren het nieuwe jongerenwerk The GOAT (gestart juni 2023).
- We geven opdracht aan professionals om meer te sturen op gedragsverandering.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Geitenkamp worden kleiner (D)

We stimuleren bewoners tot een gezondere leefstijl, zoals meer bewegen, gezonder eten en we zetten ons in om plekken in de wijk toegankelijker te maken zodat meer bewoners er gebruik van maken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We monitoren de inspanningen JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht).
- We koppelen JOGG aan het nieuwe jongerenwerk.
- We realiseren meer en/of betere en nieuwe beweegplekken (onder andere Rommelkist, Calisthenics, Sportpark Paasberg).
- We geven opdracht aan uitvoerders om te werken aan imagoverbetering en aantrekkelijkheid van locaties.
- We zetten meer in op mixen van jeugd bij activiteiten.
- Wij stimuleren externe organisaties in de wijk om gezonde leefstijl te stimuleren (gezond koken, bewust boodschappen doen, gezonde voeding op locaties).

Openbare ruimte (T)

Noord-Oost is klimaatbestendiger (D)

We zetten samen met bewoners in op het vergroenen, verminderen van hittestress en vergroten van de biodiversiteit.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We stimuleren groeninitiatieven van bewoners en scholen en helpen mee deze te realiseren.
- We vergroenen de wijk Geitenkamp door 'oude' ligusterhagen terug te plaatsen in het straatbeeld samen met corporaties.
- We ondersteunen het duurzaamheidsproject Paasberg; op de Paasberg is een actieve bewonersgroep bezig met het verduurzamen en energiezuinig maken van de wijk, zij delen hun kennis actief met andere geïnteresseerden uit de wijk.
- We ondersteunen de initiatiefgroep Beek op de Paasberg bij het realiseren van hun plannen om het gebied aantrekkelijker en toegankelijker te maken (blauw-groene netwerken in de wijk). Daarnaast willen we een actieve bijdrage leveren aan het project 'Sportpark de Paasberg als kloppend hart van de wijk'. Deze ontwikkelingen sluiten aan bij het ontwikkelen van het Beekdal.

Noord-Oost is schoner en aantrekkelijker (D)

Meer bewoners ervaren minder overlast van bijzettingen van afval bij ondergrondse containers.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met bewoners wordt gezocht naar oplossingen om bijplaatsingen tegen te gaan.

Wonen (T)

De wijk Geitenkamp wordt vitaler (D)

We willen inzetten op het vergroten van diversiteit van woningen en bewoners.
In samenwerking met woningbouwcorporaties, Sociaal wijkteam, politie en Werk en Inkomen, zijn de hotspots op de Geitenkamp benoemd. Het gaat om buurtjes/straten waar de leefbaarheid onder druk staat.
Per hotspot is benoemd welke strategie we inzetten; de interventies zijn gericht op het beperken van de instroom van kwetsbare inwoners of op het omgaan met kwetsbare inwoners.

Geitenkamp is een van de wijken van de Arnhem-Oost aanpak, Binnen de Arnhem-Oost aanpak, wordt samen met het Rijk en de provincie stevig ingezet op het versterken, leefbaarder en veiliger maken van Geitenkamp. De Arnhem-Oost aanpak zal de ingezette koers vanuit het Handelingskader verder versterken en een grotere impuls geven.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op het reguleren van de instroom van nieuwe inwoners, via de woningbouwcorporaties.
- Op termijn streven we naar een diverser woningaanbod in de Geitenkamp.
- We zetten in om de leefbaarheid te vergroten door middel van de straataanpak (proactief opbouwwerk).

Wijkeconomie (T)

Bruisender marktplein Geitenkamp (D)

Bewoners van Geitenkamp, Monnikenhuizen en ook de Paasberg maken zich zorgen over het verschralen van het winkelaanbod op het winkelplein Geitenkamp. Zij hebben behoefte aan een bruisend marktplein met een gevarieerd winkel- en horeca-aanbod waar ook ruimte is om te verblijven. De wijk Geitenkamp is in het verleden opgezet om zelfvoorzienend te zijn, de wijk had een geïsoleerde ligging.

Inspanningen 2024 **(I)**

Er ligt een uitvoeringsplan om te komen tot een bruisender marktplein. Eerste noodzakelijke stap is vergroting van de bestaande supermarkt. Door wisseling van de eigenaar van het pand is deze ontwikkeling gestagneerd. Deze stap is nog steeds noodzakelijk voor de vitaliteit van het marktplein.

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder verkeer- en parkeeroverlast (D)

In de wijk Alteveer-Cranevelt is de verkeersdruk hoog (als gevolg van samenloop Rijnstate, Openluchtmuseum en Burgers' Zoo). In Velperweg e.o. bestaat er, door de herontwikkeling van het voormalig AKZO-terrein en omgeving, de transformatie van het oude ING-pand naar appartementen en de komst van het Rijn IJsselcollege zorg over toename van de verkeersintensiteit op de Velperweg. In Klarenbeek is er tijdens drukke dagen van het zwembad overlast in de directe omgeving ervan.

Inspanningen 2024 (I)

- We monitoren de verkeersintensiteit Velperweg e.o. als gevolg van allerlei ontwikkelingen (zoals AKZO, High Park, Rijn IJsselcollege) en Molenbeke en zetten waar nodig vervolgacties in gang.
- We monitoren het burgerparticipatieproces herinrichting Velperweg.
- We treffen maatregelen om de parkeerdruk in Alteveer-Cranevelt te verlagen.

Bewoners ervaren meer veiligheid in hun directe omgeving (D)

Wij zien graag dat Arnhemmers zich nog veiliger gaan voelen in hun stad en in hun eigen woonwijk. Want veiligheid is, samen met een nette en schone omgeving, voorwaarde voor een prettig woon- en leefklimaat. Het gevoel veilig te zijn, maakt bewoners ook vaker sociaal betrokken met de buurt en met de buurtbewoners. De leefbaarheids- en veiligheidsthema’s die spelen zijn parkeeroverlast en overlast van jongeren. Overlast jongeren speelt met name in Geitenkamp en aangrenzende wijken. De partners die op straat actief zijn monitoren de overlast en houden elkaar op de hoogte en spreken af wie er per geval in actie komt.
In samenwerking met veiligheid en de politie wordt in Geitenkamp samenwerking gezocht met belangrijke bewoners (project Bondgenoten) om samen te werken aan een leefbare wijk.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten extra in op vermindering van de jeugdoverlast in samenwerking met ons extern netwerk, bestaande uit jongerenwerk, straathoekwerk, straatcoaches, wijkagent, handhaving en sociaal wijkteam.
- We monitoren de impact van het nieuwe jongerenwerk (locatiegebonden en ambulant).
- We houden wijkschouwen in de verschillende wijken binnen Noord-Oost in samenwerking met externe wijkpartners en vertegenwoordiging vanuit de wijk.
- We participeren in het project Bondgenoten.

Presikhaaf

In het wijkprogramma Presikhaaf bevinden zich de wijken Presikhaaf West en Presikhaaf Oost.

Wat willen we bereiken en wat gaan we doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Bewoners hebben meer contact, zien het belang van een gezonde leefstijl en vergroten hun kansen op participatie **(D)**

Bewoners kunnen te maken krijgen met diverse problematiek. Ze maken zich zorgen, zijn eenzaam, kampen met gezondheidsproblemen, zijn niet taalvaardig en weten niet hoe ze hun rekeningen kunnen betalen. Vaak weten ze ook niet wat waar te doen is en waar ze informatie, advies of hulp kunnen krijgen op het gebied van wonen, werk, inkomen, gezondheid, opvoeding en onderwijs. Dit staat het meedoen aan de maatschappij in de weg.

We willen dat de professionele ondersteuning van wijkpartners op al deze leefgebieden goed aansluit bij de behoeften van bewoners, dat deze goed bekend is en dat deze laagdrempelig en dichtbij bereikbaar is. We vragen van al onze wijkpartners dat ze ook zelf proactief meedoen als onderdeel van een netwerk. We vinden het ook belangrijk dat bewoners elkaar kunnen ondersteunen en elkaar kunnen ontmoeten.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zorgen via de sociale tafel voor een goede programmering en afstemming van inzet van onze externe wijkpartners (zoals Sociale Wijkteams en welzijnspartijen).
- We ondersteunen de bekendheid en het gebruik van laagdrempelige faciliteiten voor informatie, activiteiten, hulp en advies zoals Goed Geregeld Arnhem, Sociale wijkteams en The Point en stimuleren het proactief en preventief werken van onze sociale wijkpartners.
- We faciliteren en versterken ruimtes voor ontmoeting, verbinding en ontwikkeling voor jong en oud, zoals buurthuizen en jongerencentrum Push.
- We stimuleren een passend aanbod van en programmering op plekken in de openbare ruimte voor spelen, bewegen en ontmoeten.
- We ondersteunen bewonersinitiatieven en zorgen voor een goede verbinding met de inzet van de externe wijkpartners in de wijk door netwerkvorming en wijkcommunicatie.
- We investeren permanent in laagdrempelige tafels voor overleg tussen bewoners, overheid en wijkpartners.

Kansengelijkheid (T)

Bewoners kunnen zich financieel redden en kinderen en jongeren hebben gelijke kansen om zich te ontwikkelen (D)

We zien dat bewoners kampen met armoede en schulden. We zien ook dat kinderen en jongeren in hun kansen op een positieve persoonlijke ontwikkeling belemmerd worden doordat ze opgroeien in armoede, hun ouders onvoldoende betrokken zijn bij de opvoeding en er onvoldoende gebruik gemaakt wordt van ondersteuningsstructuren in de wijk.

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich in vrijheid en veiligheid en zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We monitoren de uitvoering van het gebiedsplan participatie, armoede en schulden. Dit plan zet in (met de focus op P1) op de verbetering van de positie van ouders met kinderen met een P-uitkering en schulden, op een gemeenschappelijk spreekuur met het Sociaal Wijkteam en Goed Geregeld Arnhem en een optimaal gebruik van Gelrepas en Stichting Leergeld.
- Het plan om alle kinderen van 18 maanden te laten bezoeken door het consultatiebureau om het belang van taalrijk opvoeden, voorschoolse educatie en opvoedondersteuning onder de aandacht te brengen, is in uitvoering, evenals het plan om alle kinderen tussen 0-4 jaar op de vroeg en voorschoolse educatie te krijgen.
- We onderzoeken de mogelijkheid om een uitnodigend ouder-kind centrum te realiseren in Presikhaaf, bij voorkeur in de Multi Functionele Accommodatie.
- We delen met onze externe wijkpartners op jeugd/kinderen ervaringen, kansen en problemen in het netwerk Kansen voor Kinderen Presikhaaf. Dit netwerk beoogt de onderlinge samenwerking in de wijk van professionals te versterken.
- We beogen de inzet van de in 2023 nieuw gestarte aanbieders op het jongerenwerk (Presikhaaf University en Kansenmakers) bij een positieve evaluatie te borgen en doen daarmee een behoeftedekkend aanbod op (ambulant) jongerenwerk inclusief passende (nieuwe) ontmoetingsplek(ken). De inzet is met name gericht op talentontwikkeling en mentale weerbaarheid. Deze inzet staat in nauwe verbinding met de inzet van onze externe wijkpartners, zoals scholen, sportbedrijf en cultuuraanbieders.
- We vragen aan de externe wijkpartijen om passende interventies te plegen op het gebied van versterking ouderbetrokkenheid, gebruik van voor en vroegschoolse educatie en opvoeden in een taalrijke omgeving.
- We stimuleren de bekendheid en het gebruik van de inzet van energiecoaches zodat bewoners inkomen kunnen besparen door energiebesparende maatregelen te nemen.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren Presikhaaf als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

In Presikhaaf is het gevoel van eigenaarschap over de eigen woon- en leefomgeving laag. Het gevoel van eigenaarschap draagt bij aan meer betrokkenheid en uiteindelijk aan een aantrekkelijkere leefomgeving. We willen bewoners en onze partners (in en extern) in de wijk ondersteunen daarbij. Bij elk fysiek project letten we op betrokkenheid van bewoners en luisteren naar hun wensen en bedenkingen.

We willen dat bewoners in de wijk meer en veilig kunnen wandelen en fietsen. We willen dat jongeren en ouderen faciliteiten (in de openbare ruimte) hebben waar ze elkaar kunnen ontmoeten, kunnen spelen en bewegen. We willen dat bewoners actief betrokken zijn bij het voorkomen of opruimen van zwerfafval. We vinden doorstroming van huidige bewoners belangrijk zodat zij plaats kunnen maken voor starters. We agenderen de realisatie van goed geïsoleerde en betaalbare woningen. We sluiten maximaal aan op de Arnhem Oost aanpak waar integraal en meerjarig wordt ingezet op versterking van de leefbaarheid en veiligheid van Presikhaaf.

Inspanningen 2024 (I)

- We dragen bij aan de realisatie van buurttuinen (vanuit ontwikkelperspectief P3) door het aantrekkelijker maken van de openbare ruimte en het toevoegen van elementen voor ontmoeting en sociale binding.
- We dragen bij aan inrichting van de openbare ruimte op een aantal bijzondere plekken in de wijk waardoor bewoners elkaar kunnen ontmoeten en deze plekken uitnodigen tot buiten spelen en bewegen voor kinderen en ouders: rondom buurthuis de Overkant, speelplek de Regenboog, rondom Dunoweg, rond de Parkschool en op plekken waar de corporaties aan de slag gaan.
- We waken voor een integrale inzet rondom de renovatie van woningen in P1 waarbij extra aandacht is voor het oppakken van zorgvragen van bewoners en het versterken van hun veerkracht (informeel netwerk) en de verbinding met het formele netwerk in de wijk (van de professionals).

- We vragen binnen het ontwikkelperspectief P3 aandacht voor het (in co-creatie met bewoners) verbeteren van de verkeersveiligheid in het algemeen. Uitgangspunt is het bieden van meer ruimte voor de voetganger en fiets en het verminderen van het gevoel van ‘blik op straat’ en voor de realisatie van 30 km zones.
- We zijn nauw betrokken bij de uitvoering van de visie Merwede terrein en met name de sociale aansluiting van deze ontwikkeling op de rest van de wijk.
- We denken mee bij inrichting van en sociale programmering rondom de revitalisering van sportpark Doorwerthlaan (Eendracht, Budosport, open wijkfaciliteiten).
- We faciliteren bewonersinitiatieven gericht op het verbeteren van de leefomgeving en ondersteunen het netwerk van afvalprikkers en de organisatie van opruimdagen.

Veiligheid (T)

Bewoners dragen bij aan een veilige en prettige leefomgeving (D)

Bewoners horen zich thuis te voelen in de wijk en kunnen zichzelf zijn. Signalen van overlast en onveilige situaties dienen (snel) te leiden tot een passende opvolging door professionals. Bewoners zijn en blijven bereid om meldingen te doen en worden door professionals ondersteund bij het omgaan met bewoners van verschillende achtergronden, perspectieven en ideeën. Samen zorgen we voor een omgeving waarin iedereen ideeën naar voren kan brengen, waarin er wordt geluisterd, waarin overlast wordt gemeld en waarin er passend kan worden opgetreden.

Om samen te werken aan een veiligere wijk willen we met medewerkers die betrokken zijn vanuit veiligheid, handhaving, straatcoaches/VIOS (Veilig in om school) en jongerenwerkers integraal samenwerken. Ieder vanuit zijn eigen rol en functie en met focus vanuit een gemeenschappelijke agenda.

Inspanningen 2024 (I)

- We stemmen de inzet van veiligheidsprofessionals in de wijk af op actualiteiten (korte termijn) en op een langetermijnagenda (sociale cohesie, drugsoverlast, draaiboek jongerenoverlast en overlastgevende personen).
- We zetten in op positieve communicatie met betrekking tot bewoners en initiatieven die een succesvolle bijdrage leveren aan de versterking van het veiligheidsgevoel.
- We zetten in op extra communicatie gericht op meldingsbereidheid en de plekken waar bewoners verschillende vormen van overlast kunnen melden.
- We zorgen er voor dat externe partijen betrokken bij het OZO (overlast en zorg) overleg blijvend inzicht hebben en geven op casuïstiek en op trends om escalatie te voorkomen.
- We stimuleren de professionals in de wijk om in te zetten op het verhogen van tolerantie en op het vergroten van de gemeenschapszin van bewoners.
- De inzet van het jongerenwerk nieuwe stijl en het netwerk Kansen voor Kinderen is verbonden met de inzet van de veiligheidspartners.

Malburgen

In het wijkprogramma Malburgen bevinden zich de wijken Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder het Duifje en Immerloo.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Meer inwoners van Malburgen maken gebruik van de buurthuizen/wijkcentra in de wijk **(D)**

We willen dat Malburgers terecht kunnen op een plek in hun buurt voor ontmoeting, deelnemen of organiseren van activiteiten of persoonlijke ontwikkeling. Op deze wijze werken we aan het verbeteren van de sociale cohesie en de zelfredzaamheid van inwoners. Hiervoor moeten we investeren in voorzieningen in de wijk om ontmoeting en ontwikkeling mogelijk te maken en we ondersteunen de partijen die deze voorzieningen beheren. De programmering vanuit de buurthuizen en de multifunctionele accommodaties moet uiteindelijk beter aansluiten bij de behoeften van de Malburgers.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen een duidelijke visie op functie en wijze van beheer van de voorzieningen binnen de deelgebieden (de Hobbit, De Fresh, De Spil, Duiventil en de Malburcht), aansluitend bij de behoefte van de bewoners en de doelen van de sociale basis.
- We organiseren dat bewoners die niet zelfstandig de stap naar deelname van activiteiten kunnen maken hierin begeleid worden.
- We organiseren dat professionals op de hoogte zijn van het voorzieningenaanbod in de wijk en dat voor wijkbewoners inzichtelijk is welke activiteiten in de wijk plaatsvinden.
- We zorgen er voor dat er een uitwerking is van de geïnventariseerde behoeftes van bewoners in 2023 en dat deze is omgezet in een programma.

Nieuwe bewoners voelen zich welkom in de wijk en er ontstaan sociale structuren **(D)**

Er lopen veel uitbreidings- en inbreidingsplannen in Malburgen. Tot 2030 verwachten we de realisatie van tenminste zo'n 800 nieuwe woningen in Malburgen. Dat betekent dat we veel nieuwe wijkbewoners gaan verwelkomen. We vinden het belangrijk dat deze bewoners goed landen in de wijk en deel gaan uitmaken van de buurtgemeenschappen.

Inspanningen 2024 **(I)**

We ontwikkelen op basis van de omvang en de aard van de ontwikkelplannen, met partners een plan op welke wijze we een goede buurtlanding organiseren en we geven daar uitvoering aan.

Meer gezinnen in de bijstand maken stappen op het gebied van participatie en maken gebruik van alle maatwerk- en kindvoorzieningen **(D)**

We vinden perspectief voor kinderen die opgroeien in een gezin met weinig inkomen belangrijk. Daarom geven we prioriteit aan de inzet op gezinnen in de bijstand. Doelstelling is om de gezinnen via persoonlijk contact intensief te volgen in de mogelijkheden en belemmeringen om stappen te zetten op de participatieladder en zowel op groeps- als op individueel niveau hier het passende instrumentarium op in te zetten. Tegelijk willen we weten of alle kinderen in het gezin al gebruik maken van voorliggende voorzieningen en als dat niet zo is deze alsnog in te zetten.

Inspanningen 2024 **(I)**

We maken de afspraak (en monitoren de gemaakte afspraak) om op projectmatige wijze (eenouder)gezinnen in de bijstand intensief te volgen. Onderdeel van het projectmatig werken is een integraal plan per gezin. In het integrale plan is een toets op kindvoorzieningen opgenomen. Op deze wijze krijgen we zicht op het gebruik van de kindvoorzieningen en kunnen we ook sturen op het beter gebruiken van deze voorzieningen.

Kansengelijkheid **(T)**

Eind 2024 werken alle subsidiepartners met een gemeenschappelijk referentiekader met als doel om de ontwikkelingskansen van kinderen in Malburgen te bevorderen **(D)**

De wijk Malburgen vraagt om een extra focus op het perspectief van de jeugd. Veel kinderen starten met een achterstand op het primair onderwijs en ook op latere leeftijd zien we veel jongeren die door de thuissituatie of andere omstandigheden minder kansen hebben om zich goed te kunnen ontwikkelen. Dit heeft ook impact op de wijk.
Het wijkprogramma kent daarom een bijzondere focus op de jeugd (-9 maanden tot 27 jaar), maar dat betekent niet alleen aandacht voor jeugd. Ook de omgeving van de jeugd (waaronder ouders, scholen en sportverenigingen) wordt daarbij betrokken.

In 2024 en de jaren daarna is onze inzet gericht op het werken aan een gezamenlijk referentiekader om op deze wijze de jeugdpartners te helpen om dezelfde taal te spreken en de geleverde ondersteuning beter op elkaar aan te laten sluiten. We doen dit door met elkaar te bespreken wat we verstaan onder de diverse thema's en hoe dit een plek krijgt in de diverse programma's.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We organiseren samen met externe jeugdpartners een proces om inhoud te geven aan dit referentiekader. Thema's in dit referentiekader zijn; effecten van de onlinewereld, vergroten ouderbetrokkenheid, gezonde leefstijl, talentontwikkeling, positieve identiteitsontwikkeling en het vergroten van veerkracht en weerbaarheid. Partners maken afspraken om invulling te geven aan het gemeenschappelijk referentiekader. We vragen en faciliteren jeugdpartners om ervaringen en kennis te (blijven) delen op deze thema's.

Door het bieden van een gezamenlijke programmering aan wijkactiviteiten voor jeugd en jongeren, wordt bijgedragen aan het gezond en veilig opgroeien, waarbij positieve ontwikkeling en ontplooiing centraal staat. **(D)**

Samen met onze externe partners, willen we dat de jeugd van Malburgen zich zowel mentaal, sociaal en fysiek gezond kan ontwikkelen. Vanuit het thema Kansengelijkheid zetten we in op het stimuleren en ondersteunen van de jeugd bij:

- gezonde identiteitsontwikkeling,
- mentale weerbaarheid, binnen de gewenste maatschappelijke kaders (normen en waarden),
- ontwikkelen van zichzelf en met vertrouwen in hun talenten.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We vragen externe partners met een plan te komen dat bijdraagt aan bovenstaande doelen door een gevarieerd aanbod van activiteiten en programma's op verschillende talentgebieden (sport, kunst, muziek, technologie, leiderschap etc.). Voor de 12- doelgroep is dit programma ook afgestemd met de scholen.
- We bevorderen dat externe jeugdwijkpartners zoveel mogelijk op dezelfde wijze de resultaten van de inspanningen meten zodat hier ook beter op (bij)gestuurd kan worden.

Minder kinderen in Malburgen starten met een motorische, taal en/of hechtingsachterstand op het Primair Onderwijs (D)

Veel kinderen in Malburgen starten aan het primair onderwijs met een achterstand in bijvoorbeeld taal, vaardigheden en motoriek. Deze achterstanden zijn in latere jaren lastig in te halen. Er wordt onvoldoende gebruik gemaakt van de voorschoolse voorzieningen die belangrijk zijn om achterstanden in de eerste levensjaren te voorkomen. Daarnaast zijn extra inspanningen nodig in de eerste twee levensjaren van de kinderen. In 2023 is op een rij gezet welke extra inspanningen nodig zijn. In 2024 moeten deze tot uitvoering komen.

Inspanningen 2024 (I)

- We coördineren dat de interventies uit het programma 'investeren in het jonge kind Malburgen' worden uitgevoerd door partijen bij elkaar te brengen, helderheid te brengen in wie waarin welke taak en rol heeft en de randvoorwaarden voor uitvoering te creëren.
- We organiseren met externe partners de doorgaande lijn van consultatiebureau naar de voorschoolse voorzieningen.

De leer- en leefomgeving voor jongeren sluiten beter op elkaar aan (D)

In de driehoek van school-thuis-omgeving is het belangrijk dat deze omgevingen meer zijn aaneengesloten om zo de scholing, vorming en ontwikkeling van jongeren en kinderen te bevorderen.

Inspanningen 2024 (I)

- We bespreken met het primair onderwijs wat nodig is om de aandachtspunten die zij bij kinderen signaleren en die buiten hun invloedsfeer liggen, aan te pakken en een plek te geven in de programma's voor kinderen en jongeren.
- We spannen ons in om de naschoolseprogramma's en de programma's van de subsidiepartners aanvullend te laten zijn.

Gezondheid (T)

Meer jeugd uit Malburgen ontwikkelt een gezonde leefstijl (D)

In Malburgen zijn zorgen om de gezondheid van inwoners, met name onder jongeren in de wijk. Een ongezond leefpatroon op jonge leeftijd resulteert veelal in een ongezonde leefstijl op latere leeftijd met de bijbehorende gezondheidsproblemen. Daarom wordt gewerkt aan het stimuleren van een gezondere leefstijl. De jeugd van Malburgen ontwikkelt een gezonde leefstijl, waar gezonde voeding, sport en beweging een wezenlijk onderdeel van is. Met activiteiten in de wijk wordt de jeugd bewust gemaakt, gestimuleerd, ondersteund en aangesproken om een meer gezonde levensstijl aan te leren.

Inspanningen 2024 (I)

- Vanaf 2024 bieden alle aanbieders en organisatoren van jeugdactiviteiten (tot en met 21 jaar), in opdracht van het team Leefomgeving, gezonde voeding aan tijdens de activiteiten in de wijk. Dit gaat hand in hand met voorlichting over gezonde voeding.
- In samenwerking met de HAN spannen we ons in voor een gezonde wijk Malburgen. In 2024 werken we aan meer inzicht, interprofessionele samenwerking en instrumenten om bewustwording van jongeren over hun gezondheid te vergroten.
- We spannen ons in om meer jongeren te laten sporten in georganiseerd en of verenigingsverband.
- We spannen ons in om meer jongeren te laten voldoen aan de beweegnorm.

Openbare ruimte (T)

Een gezonde leefomgeving (D)

In Malburgen zijn zorgen om de gezondheid van inwoners, met name onder jongeren. Een ongezond leefpatroon op jonge leeftijd resulteert veelal in een ongezonde leefstijl op latere leeftijd met de bijbehorende gezondheidsproblemen. Daarom wordt gewerkt aan het stimuleren van een gezondere leefstijl De openbare ruimte draagt bij aan de gezondheid en het welbevinden van Malburgers. Inwoners krijgen de ruimte en verantwoordelijkheid om de eigen wensen en behoeften te realiseren. Er komt meer groen, meer plekken met beweegaanleidingen en ontmoetingsmogelijkheden, en de inrichting draagt bij aan een gevoel van veiligheid.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten ons in voor het realiseren van beweegaanleidingen en ontmoetingsplekken in de openbare ruimte.
- We spannen ons in voor meer groen in de openbare en private ruimte.
- We zetten ons in voor de verbetering van de leefbaarheid door de vernieuwing van het sportpark de Bakenhof als een kloppend hart van de wijk.

Inwoners van Malburgen voelen zich meer eigenaar van hun leefomgeving (D)

Bewoners voelen zich meer eigenaar van een schone en verzorgde buurt. Ruimtelijke opgaven worden in samenspraak met de omgeving gerealiseerd.

Inspanningen 2024 (I)

- In 2024 werken we in samenwerking met bewoners aan inrichtingsplannen voor de Immerloopleinen, is het benodigde budget voor realisatie gevonden en is de planning voor de realisatie gemaakt.
- In 2024 realiseren we samen met inwoners en ondernemers het actieplan Winkelcentrum de Drieslag en dragen we vanuit onze rol bij in de uitvoering hiervan.

Schuytgraaf/Elderveld

In het wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld bevinden zich de wijken Schuytgraaf en Elderveld.

Wat willen we bereiken en wat gaan we doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelf- en samenredzaam (er is meer sociale cohesie) (D)

Bewoners kunnen te maken krijgen met diverse problematiek. Vaak weten ze ook niet wat waar te doen is en waar ze informatie, advies of hulp kunnen krijgen op het gebied van wonen, werk, inkomen, gezondheid, opvoeding en onderwijs. Dit staat het meedoen aan de maatschappij in de weg. In Schuytgraaf/ Elderveld is er behoefte aan het anders inrichten of uitbreiden van speel-, beweeg- en ontmoetingsvoorzieningen voor oudere kinderen en jongeren. Voor ontmoeting onder volwassenen zijn eerste onderzoeken gedaan en willen we aan de slag met de uitkomsten.

Inspanningen 2024 (I)

- We onderzoeken hoe een passend aanbod voor sport-, spel-, beweeg- en ontmoetingsvoorzieningen voor 8-12 jarigen in Schuytgraaf er uit zou moeten zien.
- We experimenteren samen met bewonersondersteuning en andere partners met de uitkomsten van het behoeftenonderzoek rondom ontmoeten in Schuytgraaf.
- We faciliteren en versterken ruimtes voor ontmoeting, verbinding en ontwikkeling voor jong en oud, zoals jeugdruimte Schuytgraaf en wijkcentrum Elderveld.

Meer bewoners zijn financieel zelfredzaam (D)

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen. Bewoners die het nodig hebben, weten waar zij met hun vragen op het gebied van werk, inkomen, schulden en zorg terecht kunnen. Bewoners zijn sneller in beeld als er sprake is van schulden en/of werkloosheid. Onze focus hierbij ligt op jongeren tot 27 jaar en ouders met kinderen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We creëren contact- en spreekmogelijkheden in Schuytgraaf.
- We monitoren hoe snel bewoners bij schulden en/of werkloosheid in beeld zijn.
- We stimuleren dat partners op het gebied van werkloosheid en schulden elkaar voldoende fysiek weten te vinden en samenwerken.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders en verzorgers zijn zich bewust van hun rol bij het opgroeien van hun kinderen (D)

Veel ouders hebben vragen met betrekking tot de opvoeding en/of hebben behoefte aan contact met andere ouders om te bespreken waar je als ouder tegenaan loopt. Soms zijn er (geld)zorgen, onbekendheid met wat er in de online wereld gebeurt of veel (prestatie)druk, waarbij informatie, advies en ontmoetingsmogelijkheden de druk kunnen verlagen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op sociale structuren (een vangnet) voor ouders passend bij hun behoeften.
- We zorgen voor laagdrempelige opvoedondersteuning waar ouders terecht kunnen voor advies en zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten om ervaringen over opvoeden te delen.
- We versterken en waar nodig breiden we gezinsprogramma's en inzet van het consultatiebureau uit.

Meer kinderen en jongeren 4-18 jaar met ontwikkelingsachterstanden en/of een kwetsbare thuissituatie maken gebruik van naschools aanbod (D)

Er kunnen allerlei redenen zijn waardoor kinderen achterstanden oplopen in hun ontwikkeling, denk aan (geld)zorgen, een (v)echtscheiding van ouders en het ervaren van grote prestatiedruk. We willen dat alle kinderen in Schuytgraaf en Elderveld voldoende mogelijkheden hebben om te werken aan hun cognitieve, motorische en sociaal-emotionele vaardigheden.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We organiseren een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind om ontwikkelingsachterstanden te signaleren en te behandelen door coördinatie van activiteiten met alle betrokken partijen.
- We zetten met elke basisschool in Schuytgraaf en Elderveld een naschools programma op waar verschillende vaardigheden ontwikkeld kunnen worden, passend bij de kinderen van de betreffende school. We ontwikkelen door met scholen waar we al eerder gestart zijn.
- We onderzoeken of er behoefte is aan huiswerkbegeleiding of ander naschools aanbod voor leerlingen in het voortgezet onderwijs.

Meer kinderen en jongeren ontwikkelen een gezonde identiteit (talentontwikkeling, zelfbeeld en mentale veerkracht) (D)

Op steeds jongere leeftijd komen jeugdigen in aanraking met de verlokking van snel geld verdienen. Door ervaren prestatiedruk en onrealistische verwachtingen en beelden op social media is het lastig goede keuzes te maken. Er is niet altijd voldoende budget thuis om talenten op het gebied van kunst & cultuur, sport & bewegen te ontdekken en te ontwikkelen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten met externe wijkpartners een aanbod voor 4-12 jaar in de vrije tijd op dat zich richt op talentontwikkeling en het versterken van de identiteitsontwikkeling. Dit aanbod sluit aan op het naschoolse aanbod.
- We zetten met externe wijkpartners een aanbod voor 12-18 jaar in de vrije tijd op dat zich richt op talentontwikkeling en het versterken van de identiteitsontwikkeling. Hierbij geven we jongeren zoveel mogelijk zelf een actieve rol en stem.
- We zorgen voor ontmoetingsplekken in de wijk met een gevarieerde programmering.

Openbare ruimte (T)

Meer bewoners ervaren een verkeersveilige leefomgeving (D)

Bewoners maken zich zorgen over de verkeerveiligheid, te hard rijden, scooters en fietsers die door winkelcentra rijden, onoverzichtelijke oversteekplaatsen voor fietsers en voetgangers, onoverzichtelijke en gevaarlijke situaties rondom het brengen en halen van kinderen op de basisscholen. We willen dat bewoners zich weer veiliger voelen en zich bewust zijn van hun eigen rol bij verkeersveiligheid.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met school, ouders en partners creëren we een veilige schoolomgeving rondom MFC de Salamander.
- In fases voeren we het definitieve ontwerp inrichting openbare ruimte rondom scholen en sporthal aan het Breezandpad uit.
- We zetten in op fysieke maatregelen bij winkelcentrum Schuytgraaf om rijden met fiets en scooter in voetgangersgebied te ontmoedigen.

Bewoners ervaren minder fysieke verloedering en overlast in hun directe leefomgeving **(D)**

Bewoners maken zich zorgen over woonoverlast, overlast en vernielingen door jeugdgroepen, zwerfafval en verloedering rondom winkelcentra en station Zuid. We willen dat bewoners zich veiliger voelen in hun directe leefomgeving en minder overlast en verloedering ervaren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met ondernemers en bewoners voeren we het plan van aanpak rondom leefbaarheid winkelcentrum Elderhof uit.
- We treden op tegen foutgeparkeerde fietsen bij station Arnhem Zuid middels acties.
- Samen met externe partners voeren we een jeugdaanpak voor hotspots uit.

De Laar/Elden

In het wijkprogramma De Laar/Elden bevinden zich de wijken De Laar en Elden.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Bewoners voelen zich prettig en kunnen meedoen in hun omgeving (sociaal zelfredzaam) (D)

In het gebied werken we aan meer mogelijkheden voor ontmoeting. Daarvoor worden zowel op locaties als in de buitenruimte mogelijkheden gecreëerd. Het streven is dat alle bewoners kunnen meedoen in de samenleving.

Een goed netwerk is daarvoor randvoorwaardelijk. Daarom zijn bewonersinitiatieven, verenigingen en ontmoetingsplekken belangrijk. Zo bieden we ruimte voor participatie en versterken we de verbinding met de leefomgeving. Dit helpt bewoners die zich eenzaam voelen en niet beschikken over een goed sociaal netwerk. Goede wijkcommunicatie draagt bij aan de vindbaarheid van de activiteiten en de voorzieningen in de wijk

We vinden het ook belangrijk dat bewoners elkaar kunnen ondersteunen en elkaar kunnen ontmoeten, en zich makkelijker kunnen verbinden aan hun leefomgeving. We willen dat de wijklocaties en de professionele ondersteuning van wijkpartners goed aansluiten bij de behoeften van bewoners, dat deze goed bekend zijn en dat deze laagdrempelig en dichtbij bereikbaar zijn.
We vinden het belangrijk dat bewoners zich thuis voelen in hun wijk en voldoende mogelijkheden hebben om zich te identificeren en verbinden aan de eigen leefomgeving.

Inspanningen 2024 (I)

- We faciliteren de mogelijkheid tot ontmoeten en creëren van ontmoetingsplekken, maar ook het ontmoeten tussen generaties en tussen bewoners(groepen) met verschillende achtergronden.
- We faciliteren en stimuleren actieve bewoners. Bewoners en bewonersgroepen worden ondersteund door het welzijnswerk.
- We investeren in de begeleiding en borging van kwalitatieve wijkcommunicatie
- We investeren in de viering van 50 jaar De Laar en park De Laar ter versterking van de onderlinge verbinding.

Kansengelijkheid (T)

Kinderen en jongeren hebben gelijke kansen om zich te ontwikkelen (D)

Samen met gezinnen, scholen, Sociaal wijkteam en andere wijkpartners werken we aan het bevorderen van kansengelijkheid en het bieden van de juiste ondersteuning voor wie dit nodig heeft. Onze partners hebben een goed inzicht in wie ondersteuning kan gebruiken en wat de behoeftes zijn. Deze ondersteuning vindt zoveel mogelijk plaats in de eigen wijk/omgeving. Zo groeien kinderen en jongeren op tot zelfbewuste, verantwoordelijke en zelfstandige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We organiseren een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind om ontwikkelingsachterstanden te signaleren en te behandelen door coördinatie van activiteiten met alle betrokken partijen
- We zetten in op een hoger gebruik van voorschoolse voorzieningen door kinderen tot 4 jaar waardoor meer kinderen een kansrijke start maken.
- We zorgen voor laagdrempelige opvoedondersteuning waar ouders terecht kunnen voor advies en zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten om ervaringen over opvoeden te delen.
- We investeren in een beter en passender aanbod van voorzieningen op de scholen voor kwetsbare kinderen tussen de 4 en 12 jaar waardoor meer kwetsbare kinderen zich positief kunnen ontwikkelen.
- Op de basisscholen investeren we in een betere aansluiting op de overgang naar het voortgezet onderwijs en zijn meer ouders actief betrokken bij de activiteiten en de ontwikkeling van hun kinderen.
- Samen met de scholen en Regionaal Bureau Leerling zaken zetten we in op betere monitoring van schooluitval. We investeren in het opstellen van een plan van aanpak voor alle kinderen voor wie dat toch gebeurt of dreigt te gebeuren. Zoveel mogelijk jongeren werken hierdoor aan hun startkwalificatie en gaan aan de slag in een betaalde baan.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren De Laar/Elden als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

Om bij te dragen aan een prettigere leefomgeving willen we het gevoel van betrokkenheid en eigenaarschap bij de eigen woon- en leefomgeving in De Laar verhogen. Bij elk fysiek project letten we op betrokkenheid van bewoners en partners en het luisteren naar hun wensen en bedenkingen. Daarnaast willen we dat jongeren en ouderen faciliteiten (in de openbare ruimte) hebben waar ze elkaar kunnen ontmoeten, kunnen spelen en bewegen. En we willen dat bewoners actief betrokken zijn bij het voorkomen of opruimen van zwerfafval.

Inspanningen 2024 (I)

- We werken via een integrale aanpak met woningstichtingen en andere externe partners aan het terugdringen van overlast en verloedering op locaties waar het samenleven onder druk staat. Hierbij gebruiken we een preventieve insteek.
- We investeren in meer mogelijkheden tot verblijven, ontmoeten, bewegen en spelen in de openbare ruimte. Een extra focus ligt hierbij op de ontwikkeling van Park De Laar aan de Brabantweg.
- Samen met de externe partners ondersteunen en motiveren we bewoners(groepen) die samen aan de slag willen met het groener maken van de eigen leefomgeving.
- We werken verder aan het verbeteren van de speel- en beweeglocaties in De Laar. Een betere verbinding van de verschillende speelplekken is daarbij belangrijk.
- We investeren in de vernieuwing van het speelterrein bij Boerderij de Kroon en ontwikkeling van een inclusieve speeltuin.

Veiligheid (T)

Meer bewoners zijn tevreden over hun leefomgeving (D)

Een veilige en leefbare openbare ruimte is belangrijk om prettig te kunnen wonen. Bewoners horen zich thuis te voelen in de wijk en kunnen zichzelf zijn. Signalen van overlast en onveilige situaties dienen (snel) te leiden tot een passende opvolging door professionals. Bewoners zijn en blijven bereid om meldingen te doen. Samen zorgen we voor een omgeving waarin bewoners elkaar aanspreken, waarin overlast wordt gemeld en waarin er passend kan worden opgetreden.

Er zijn veel bewonersinitiatieven die zich richten op de kwaliteit en het (gezamenlijk) gebruik van de openbare ruimte en in het verlengde daarvan de sociale cohesie. Bewoners, werkgroepen en gemeente trekken samen op. Het is van belang dat kinderen binnen de eigen buurt voldoende en passende speel- en beweegmogelijkheden hebben en dat er mogelijkheden zijn om elkaar te ontmoeten in de openbare ruimte.

Door integrale samenwerking met wijkagenten, de medewerkers van veiligheid, handhaving, en jongerenwerkers dragen we bij aan het verhogen van de sociale en fysieke veiligheid. Ook streven we naar een veilige omgeving op het gebied van verkeer. Met name in de rechtstreekse woonomgevingen en rondom de scholen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Vanuit de ingezette aanpak van buurtoverlast en jeugdoverlast bouwen we samen met de partners verder aan een gebiedsgerichte preventieve aanpak.
- Het wijkveiligheidsoverleg stemt de inzet van veiligheidsprofessionals in de wijk af op actualiteiten en op een langetermijnagenda.
- We ondersteunen de ontwikkeling en uitbreiding van het aantal WhatsApp buurtpreventiegroepen
- We zorgen er voor dat de inzet van het jongerenwerk ‘nieuwe stijl’ verbonden is met de inzet van de veiligheidspartners.
- Samen met de ondernemers zetten we in op het versterken van de onderlinge samenwerking, het vergroten van de veiligheid en het terugdringen van overlast in winkelcentrum Oostburgwal.
- We werken intensief samen met de actieve verkeerswerkgroepen. Samen met bewoners brengen we verkeersknelpunten in beeld en wordt naar buurtgerichte oplossingen gezocht.

Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg

In het wijkprogramma RKV bevinden zich de wijken Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer bewoners weten elkaar te vinden zodat de sociale cohesie en het sociale netwerk onder bewoners vergroot wordt (D)

Op het thema meedoen is de wens voor ontmoetingsplekken in alle wijken duidelijk naar voren gekomen. Ontmoeten is belangrijk om je onderling met elkaar verbonden te voelen. Als advies is meegegeven om vooral ook te kijken naar plekken waar bewoners elkaar van nature al treffen en deze te faciliteren. De wens is ook om een ontmoetingsplek te realiseren waar gezellig een kopje koffie gedronken kan worden, waar muziek kan worden gedraaid, en waar exposities gehouden kunnen worden.

Inspanningen 2024 (I)

- We gaan in gesprek met Stichting Vredenburcht over het aanbod en ontwikkelkansen van wijkcentrum de Vredenburcht.
- We ontwikkelen het programma in de diverse ontmoetingslocaties zodat deze meer aansluiten bij de behoeften in de wijk
- We optimaliseren de bereikbaarheid van ontmoetingslocaties.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders ontvangen opvoedondersteuning (D)

Jeugd en jongeren in RKV krijgen toereikende ondersteuning met als resultaat toekomstperspectief. Jeugd en jongeren in RKV worden gefaciliteerd in activiteiten en locaties waardoor ze zich onderdeel voelen van hun wijk. De rol van de ouders hierin is essentieel. Daarom zetten we ook in op de ondersteuning van de ouders.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We inventariseren welke opvoedondersteuning in het gebied aanwezig is.
- We brengen de ondersteuningsbehoefte van scholen (Ommelander en Da Vinci) in kaart.
- We rollen een plan van aanpak uit (op basis van het geconstateerde aanbod en de behoefte) waarin de opvoedondersteuning voor meer ouders wordt versterkt.

Meer jongeren ronden hun opleiding af, zijn in staat om mee te doen in de maatschappij en vinden hun weg naar een ontmoetingsplek in de wijk **(D)**

Jeugd en jongeren in RKV krijgen toereikende ondersteuning met als resultaat: toekomstperspectief. Jeugd en jongeren in RKV worden gefaciliteerd in activiteiten en locaties waardoor ze zich onderdeel voelen van hun wijk. Een afgeronde opleiding helpt bij het realiseren van toekomstperspectief. Daarnaast zijn ook andere activiteiten en ontmoetingsplekken (fysiek en digitaal) in de wijk van belang om mee te kunnen doen in de maatschappij.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We bieden huiswerkbegeleiding aan vanaf de basisschool.
- We bieden stageplekken waarmee jongeren hun opleiding kunnen vormgeven.
- We ondersteunen jongeren om zich in brede zin te ontwikkelen.
- We bieden een naschoolsprogramma op het gebied van sport, cultuur en weerbaarheid.
- We ontwikkelen programma Nour Al Houda, de Kemphaan en online jongerenwerk door.

In RKV zijn meer voorzieningen en initiatieven op het gebied van (arbeids)participatie voor bewoners met een afstand tot de arbeidsmarkt, vrouwen en jongeren **(D)**

De stap naar de arbeidsmarkt is niet voor iedereen even vanzelfsprekend. Sommige (kwetsbare) jongeren hebben hier ondersteuning bij nodig. Vrouwen ontwikkelen en investeren in zichzelf en vertellen het ook aan anderen. Dit is goed voor hen zelf, maar ook voor de omgeving waar zij deel van uitmaken.
De hulpvraag van bewoners is groot, dit horen we onder andere van het Sociale wijkteam. De voorzieningen daarvoor zijn, in het gebied, op dit moment niet toereikend.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen het programma 'Meer vrouwen in RKV doen mee' door.
- We realiseren een (mobiel) Goed Geregeld Arnhem-loket in RKV, zodat bewoners gebruik kunnen maken van de dienstverlening.
- Lokale partners ontwikkelen samen een proeftuin voor jongeren om zich te ontwikkelen op de arbeidsmarkt.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren een schone wijk met minder hondenpoep **(D)**

Veelgenoemde ergernissen die er bij de meldingen duidelijk uitspringen zijn de aanwezigheid van hondenpoep en afval in de wijk. Om het eigenaarschap van bewoners te vergroten willen we samen met hen kijken hoe we deze ergernissen kunnen voorkomen en gepaste maatregelen treffen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We realiseren een omheinde hondenspeelplek.
- We bekijken de mogelijkheden voor een veiliger hondenlosloopgebied.
- 8-10 hotspots worden door een andere partij dan de gemeente nog extra schoongemaakt.
- We evalueren de depodogdispenser-pilot in Rijkerswoerd.

De omgeving wordt groener en minder stenig, zodat bewoners minder hittestress en een fijnere leefomgeving ervaren **(D)**

De omgeving wordt groener en minder stenig, zodat bewoners minder hittestress en een fijnere leefomgeving ervaren.
Veel bewoners geven aan het prettig te vinden om te wonen in een groene omgeving. De wijk wordt als 'stenig' ervaren, over het algemeen is men voorstander van 'minder stenen en meer groen'. Dit zal tevens een positieve bijdrage leveren aan het verminderen van de huidige problemen van de klimaatverandering zoals wateroverlast en hittestress.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We gaan 7 plekken in het gebied aanwijzen met bewoners waar stenen vervangen worden door groen.
- We planten 100 bomen extra in het gebied.

Een groter gevoel van veiligheid in de wijk **(D)**

Een ander punt is de algehele gesteldheid van de openbare ruimte. Veel plekken kunnen een opknapbeurt gebruiken. De zaken die hier worden genoemd zijn zeer divers, van straten, fiets- en voetpaden, van openbaar groen tot voor- en achtertuinen van bewoners zelf. Wanneer deze niet goed worden bijgehouden geeft dit een beeld van verloedering en verrommeling.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We knappen 5 sleetse plekken op
- Op initiatief van bewoners verbeteren we acht tot tien hofjes.

Meer (toegankelijke) speel- en beweegplekken in de wijk **(D)**

Speelaanbod in de wijken is een punt van aandacht. Het aanbod sluit niet altijd aan bij de leeftijd van de kinderen. De speeltuinen zouden een natuurlijker, avontuurlijker en uitdagender karakter mogen hebben. Daarnaast zouden er voor de 12+ kinderen meer plekken moeten komen zodat zij zich meer verspreiden over de wijk.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We gaan zes beweeg- en speelplekken verbeteren en waar mogelijk inclusief maken.

Minder parkeeroverlast in Rijkerswoerd **(D)**

Met name vanuit de wijk Rijkerswoerd komt de wens om de mogelijkheden voor deelvervoer te onderzoeken. In het hele gebied is er sprake van parkeeroverlast, deelvervoer kan hierin een oplossing bieden.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Voor Rijkerswoerd-Oost gaan we een haalbaarheidsonderzoek doen voor deelvervoer.

Verkeersdeelnemers ervaren meer verkeersveiligheid **(D)**

Op sommige plekken in het gebied is de verkeerssituatie niet helder. Dit maakt dat bewoners niet weten hoe te handelen, dit vergroot het gevoel van onveiligheid.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We verbeteren elf aansluitingen op de Groningensingel, deze worden daarmee veiliger gemaakt.
- We gaan enkele aanpassingen doen aan het Rijn-Waalpad om de verkeersveiligheid te verbeteren.

Stedelijke programma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op stedelijk niveau plaatsvinden, zijn opgenomen in 13 stedelijke programma's:

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

S01 Veiligheid

S02 Bereikbaarheid

S03 Economie

S04 Onderwijs

S05 Cultuur

S06 Participatie en armoedebestrijding

S07 Zorg

S08 Welzijn en inclusie

S09 Gezondheid en sport

S10 Klimaat en energie

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

S12 Wonen en leefomgeving

Bestuur, dienstverlening en financiën

Wat we ook doen, we doen het voor onze inwoners, voor onze bedrijven. Voor mensen die de stad bezoeken. Het is niet meer dan logisch dan dat we bij het verwezenlijken van onze ambities zoveel mogelijk de samenwerking zoeken. Met inwoners en bedrijven en met de regio Arnhem-Nijmegen. De wereld houdt immers niet op bij de gemeentegrens. We willen goed bereikbaar zijn. Dat betekent niet alleen een gastvrij stadhuis, maar ook goede digitale dienstverlening, zodat mensen zoveel mogelijk en makkelijk op afstand dingen kunnen regelen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken (A)

Samen met de stad
We willen bereiken dat inwoners en ondernemers eerder betrokken raken bij beleidsinitiatieven in de stad, in wijken en buurten. We hebben er vertrouwen in dat daarmee de kwaliteit van de uitvoering van beleidsinitiatieven toeneemt en de lokale democratie wordt versterkt. Of het nu gaat om een nieuw parkje met bomen of om nieuw jeugdbeleid.

Samen met de regio
Arnhem wil haar ambities samen met haar partners in de regio bereiken. Arnhem versterkt haar positie in bestuurlijke organen in regionaal, landelijk en Europees verband en maakt de stad en regio sterker door verder te bouwen aan een partnerschap met provincie Gelderland (onder meer via de investeringsagenda) en bij te dragen aan het werken aan een sterkere regionale samenwerking Arnhem-Nijmegen.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar
Arnhemmers kunnen rekenen op een laagdrempelige en betrouwbare publieke dienstverlening die steeds meer mogelijkheden biedt voor digitale dienstverlening. Bij contacten met inwoners en ondernemers ligt de focus op een klantvriendelijke benadering. Wij gaan met inwoners en ondernemers in gesprek over hun vragen (of klachten) om daarmee sneller tot een oplossing te komen. Wij zijn als bestuurders en ambtenaren voor inwoners en ondernemers herkenbaar in de stad.

Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven (D)

Raad
De raad gaat voort op de weg van de versterking van zijn kaderstellende en controlerende rol, mede door onverminderd in te blijven zetten op een begroting die smart vormgegeven is.

De raad streeft naar een positieve en constructieve samenwerking tussen de raadsleden en raadsfracties onderling en tussen raad en college, zonder uit het oog te verliezen dat een stevige confrontatie van opvattingen in de arena van de raad een wezenlijk onderdeel van het lokale debat en de lokale democratie vormt. Gegeven het dynamische politieke karakter van de gemeenteraad blijft de raad aandacht besteden aan een respectvolle wijze van het omgaan met elkaar en aan het investeren in de persoonlijke relaties

In het komende jaar wil de raad de vruchten plukken van de uitbreiding van zijn ondersteuning. De uitbreiding van de personele en financiële mogelijkheden van de griffie, de verbetering van de positie van de fractievolgers en de bestendiging van de raadscommunicatie zullen gaan bijdragen aan het functioneren van de raad. De totstandkoming van een langetermijnagenda zal de raad meer in positie brengen en houden. De diverse raadswerkgroepen vervullen een belangrijke functie in de deskundigheidsbevordering van de raad en in het scheppen van momenten van vruchtbaar overleg en uitwisseling in een politiek gezien wat meer ontspannen entourage.

De participatie van burgers, organisaties en instellingen raakt steeds meer ingebed in de processen die leiden tot kaderstellende raadsbesluiten. Er wordt door de raad met grote belangstelling uitgezien naar het eerste burgerberaad.

Rekenkamer
De rekenkamer ondersteunt vanuit een onafhankelijke positie de gemeenteraad door elk jaar enkele grote en kleine onderzoeken uit te (laten) voeren op basis van gesprekken met de raadsfracties en de politieke actualiteit.

College
Het college streeft naar een open bestuurscultuur, zowel naar de raad als naar de inwoners. Het college zorgt in haar communicatie met de raad voor tijdige en volledige informatievoorziening. Door de raad of door inwoners gevraagde informatie wordt zo snel mogelijk en ruimhartig verstrekt. Het zou voor inwoners niet nodig moeten zijn om informatie op te vragen via een Woo-verzoek.

Een divers Arnhem: meer verschillende Arnhemmers kunnen meedoen
Met participatie willen we de bewoners en andere betrokkenen die mee willen denken en doen in de gelegenheid stellen samen met ons de stad, wijken en buurten vorm te geven. Er zijn steeds meer mensen die vanuit betrokkenheid bij hun buurt of bij grote thema's als de energietransitie en klimaatverandering, mee willen werken aan de toekomst van de stad. Zij willen actief invloed uitoefenen op de totstandkoming van plannen en besluiten. Wij werken graag samen met hen zodat besluiten en plannen breed kunnen worden gedragen en deze kwalitatief beter zijn. We dagen andere partners die werken aan de stad uit, zoals ontwikkelaars en andere initiatiefnemers, dit voorbeeld te volgen.

Betrokkenheid: meer mensen voelen zich betrokken bij de stad Arnhem
We willen een toegankelijke gemeente zijn. Hiermee bedoelen we dat iedereen die wil meedenken of meedoen, zich gehoord en gezien moet voelen. We proberen ook de Arnhemmers te bereiken die niet snel uit zichzelf meedoen of meepraten. We communiceren daarom op een heldere manier die voor iedereen toegankelijk is. Daarnaast faciliteren we zelforganisatie en verbinden we vraag en aanbod van initiatieven in de wijk. Op deze manier vergroten we de betrokkenheid en invloed van inwoners op de sociale en fysieke leefbaarheid.

Samen sterker en wijzer worden: kwaliteitsimpuls in plannen, beleid en projecten
Met participatie willen we de kwaliteit van plannen en besluiten verbeteren door de kennis en ervaring aan te boren van inwoners en andere maatschappelijke betrokkenen. Besluiten worden doorgaans beter als belanghebbenden betrokken zijn. We weten wat er speelt en wat er leeft, spelen daarop in en stellen de opgave centraal. De inzet van effectieve burgerparticipatie hoort in het Arnhems DNA en daarbij in de genen van alle medewerkers van de gemeente Arnhem.

Rekenkamer: Uitvoeren onderzoeksprogramma **(I)**

In 2023 publiceert de Rekenkamer onderzoeken naar armoede/bestaanszekerheid en naar de ODRA. Op dit moment (zomer 2023) is het onderzoeksprogramma 2023-2024 nog in de maak, dat mede op basis van gesprekken met de raadsfracties wordt opgesteld. De Rekenkamer publiceert het onderzoeksprogramma 2024 in het derde kwartaal van 2023.

College: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten **(I)**

Om de zeggenschap van inwoners te vergroten, en om de mogelijkheid te geven mee te praten en mee te beslissen over grote maatschappelijke kwesties, worden er burgerberaden georganiseerd waarvan twee op de thema's afval en klimaat. Het burgerberaad is een representatieve groep willekeurig gelote inwoners die de gemeente adviseert.

College: Eenduidige werkwijze leveren **(I)**

Vanwege de organisatie van de burgerberaden wordt de uitvoeringsagenda van burgerparticipatie (actieprogramma samen maken we Arnhem) bijgesteld. Het opstellen van de inspiratiegids wordt in de planning doorgeschoven. Reden hiervoor is het proces rondom de burgerberaden.

Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken **(D)**

Arnhem werkt in 2024 in de Groene Metropoolregio door aan de bereikbaarheid van de regio, een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt, de gezamenlijke aanpak van de woningbouwopgave, een sterkere economie, de energietransitie en aan een goede verdeling van het culturele aanbod en duurzaam toerisme. Arnhem vervult een actieve rol in de VNG en het stedennetwerk G40. Arnhem werkt ook door aan de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en het stedennetwerk met de grote steden in Noordrijn Westfalen (NRW).

Arnhem werkt in de Groene Metropoolregio samen aan maatschappelijke opgaven die om een regionale aanpak vragen **(I)**

Arnhem werkt in 2024 samen met de andere 17 gemeenten in de Groene Metropoolregio consistent door aan vijf regionale opgaven die om een gezamenlijke aanpak vragen. De regionale agenda 2023-2024 vormt hierbij opnieuw de leidraad. Onze gemeenteraad heeft in december 2022 op alle vijf de opgaven van deze tweejarige agenda ingetekend. De regionale agenda 2023-2024 is voor het jaar 2024 ongewijzigd gebleven. Meer informatie over de opbouw en dekking van de inwonersbijdrage (€ 8,55 in 2024) is opgenomen in het raadsvoorstel Zienswijze Jaarverslag 2022 en Begroting 2024 van de Groene Metropoolregio.

De regionale agenda sluit aan en geeft mede uitvoering aan de eigen Arnhemse ambities, onder meer: versnellen energietransitie, voldoende woningen, fietsbereikbaarheid, duurzame mobiliteit, het passend maken van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt (regionale human capital agenda), een circulaire economie, stimuleren midden- en klein bedrijf, behoud van groene leefomgeving en erfgoed, toegankelijk en breder cultuuraanbod. De resultaten landen in onze stad, bij onze inwoners. De regionale agenda zorgt ervoor dat de regio een stevige partner is in de samenwerking met provincie, Rijk, Europa en anderen en een krachtiger lobby kan voeren. De sterkere positie die beoogd was bij de oprichting van de Groene Metropoolregio begint zich steeds sterker te manifesteren en ook letterlijk uit te betalen.

In 2024 zal de GMR een vierjarige regionale agenda opstellen voor 2025-2028. Met de gemeenteraden van de 18 gemeenten in de regio is afgesproken om vanaf 2024 steeds in het midden van de raadsperiode een vierjarige agenda op te stellen.

In de *opgave verbonden regio* werkt Arnhem samen met de regiogemeenten door aan betere en duurzame verbindingen en vervoersmogelijkheden in en rond de stad, bijvoorbeeld het realiseren van een beter regionaal fietspadennetwerk; ook aan goede verbindingen voor spoor- en wegvervoer (onder andere A12-corridor, spoorcorridor Utrecht-Arnhem-Duitsland). In regioverband wordt gelobbyd en gewerkt aan goede afspraken met het Rijk hierover. Samen met de provincie wordt in 2024 gewerkt aan de realisatie van een regionaal mobiliteitsplan.

Hier ligt ook een verbinding met de regionale *opgave groene groeiregio*. Vanuit de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) werkt het Rijk met Woondeals en Verstedelijkingsstrategieën. Ook binnen de Groene groeiregio zijn deze twee met elkaar verbonden. Binnen deze opgave wordt via de Woondeal Arnhem-Nijmegen samengewerkt aan de woningbouwopgave. De Woondeal richt zich op de versnelling van de woningbouw om zo de grote woningbehoefte in onze regio te verlichten. De Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley (ANF) richt zich op een goede ruimtelijke inpassing van woon- en werklocaties tot 2040, bijbehorende infrastructuur en natuur en leefomgeving.

Binnen de *opgave productieve regio* werkt Arnhem samen met de regiogemeenten, kennisinstellingen en bedrijfsleven aan meer banen, aan een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. In 2024 wordt met bedrijfsleven en kennisinstellingen verder uitvoering gegeven aan het Human Capital Akkoord, dat zich richt op arbeidsmarktvraagstukken. De opgave richt zich ook op het verbeteren en verduurzamen van de werklocaties en het stimuleren van het ondernemerschap in het MKB. Met gemeenten worden verder in het komende jaar afspraken gemaakt in het Regionaal Programma Werklocaties (RPW), waarbij wordt toegewerkt naar een nieuw RPW op 1 januari 2025. Versterking van de internationale clusters Energy, Health en Hightech blijft een belangrijk speerpunt om vanuit de regionale agenda aan te werken. De Economic Board levert hier een bijdrage aan door ondernemerschap, innovaties en kennis bij elkaar te brengen en ook financiering te realiseren vanuit marktpartijen.

Met de *opgave circulaire regio* voeren we een deel van onze duurzaamheidsopgave gezamenlijk uit met de regiogemeenten, onder andere via de Regionale energiestrategie (RES). Het speerpunt circulaire bouw en infrastructuur draagt bij aan de Arnhemse ambities op het gebied van circulaire woningbouw, alles circulair aanbesteden en het ontwikkelen van een regionaal ecosysteem om dit te faciliteren. Ook bij de speerpunten circulaire economie, water en klimaatadaptatie sluiten de doelen en activiteiten goed aan bij het Arnhemse uitvoeringsprogramma.

De *opgave ontspannen regio* herbergt onder andere de samenwerking op het gebied van duurzaam toerisme. Voor Arnhem zit hier de winst in betere afstemming met uitvoeringsorganisaties en de doorontwikkeling van het routesysteem in de regio. Het speerpunt groenblauw raamwerk draagt bij aan een belangrijke ambitie van de regio, namelijk de (stedelijke) groei in goede balans te houden met een aantrekkelijke en prettige leefomgeving en een gezonde natuur. De relatie met de opgave groene groeiregio is hierin belangrijk. Het speerpunt bruisende binnensteden en krachtige kernen is nog in ontwikkeling blijft zich richten op een sterk en complementair aanbod van voorzieningen in de binnensteden en kernen.

De GMR, The Economic Board en de provincie Gelderland hebben in augustus 2023 een Regio Deal afgesloten met het Rijk en zullen hier vanaf 2024 gezamenlijk uitvoering aan geven. De Regio Deal is vanuit de agenda's van de drie partners opgebouwd langs de programmalijnen: gezond leven, toekomstbestendig wonen, sterke bedrijvigheid, werkende arbeidsmarkt, grenzeloos samenwerken en wijk- en dorpsgericht werken. De inzet is om op deze thema's transities te stimuleren, door, complementair aan al geplande investeringen, vernieuwende oplossingen te ontwikkelen, de uitvoeringskracht te versterken en initiatieven te versnellen, verbinden en op te schalen. Er wordt geen generieke cofinanciering voor de Regio Deal als geheel (bijvoorbeeld bepaald bedrag per inwoner of gemeente) gevraagd.

De basiskosten (regiobureau) Groene Metropoolregio zijn opgenomen in dit begrotingsprogramma. De middelen die de uitvoering van de regionale agenda met zich meebrengt worden gepresenteerd in de betreffende begrotingsprogramma's.

Arnhem werkt in netwerken van steden in Nederland en de Euregio én in belangenorganisaties als VNG en G40 samen aan beleidsafstemming en -beïnvloeding en draagt bij aan lobbydossiers richting het Rijk en Europa **(I)**

Arnhem blijft een rol spelen in de landelijke netwerken als de VNG en de G40. Door deelname in verschillende werkgroepen en commissies kan Arnhem bestuurlijk en ambtelijk participeren in kennisontwikkeling en diverse lobbytrajecten, onder andere met betrekking tot gemeentefinanciën en andere specifieke dossiers. Arnhem werkt in netwerken van steden samen waar nodig en nuttig, bijvoorbeeld op het gebied van beleidsafstemming, subsidies en verordeningen, lobby richting het Rijk en kennisdeling. Door deelname aan deze organisaties versterkt Arnhem haar netwerk met de andere grote steden in Nederland en in Den Haag.

Arnhem krijgt daarnaast toegang tot kennis en nieuwe ontwikkelingen bij het Rijk. Deze worden vaak via de sporen VNG en G40 met de steden en regio's opgepakt. Onze inzet blijft gericht op een goede Arnhemse bestuurlijke vertegenwoordiging in landelijke netwerken zoals van de VNG en G40.

Arnhem versterkt de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en met steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) **(I)**

We versterken de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio Rijn-Waal. Dat doen wij onder andere met de grote steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) via het Euregionale stedennetwerk van 100.000+ steden dat sinds 2017 bestaat. In dit Nederlands-Duitse stedennetwerk werkt Arnhem met Nijmegen en Ede samen met Duisburg, Düsseldorf en Moers. Deze samenwerking is in maart 2023 herbevestigd door de gezamenlijke ondertekening van een Memorandum of Understanding. Ook Apeldoorn is toen officieel deelgenoot van dit samenwerkingsverband geworden. De zeven steden richten zich op onderlinge kennisdeling over stedelijke vraagstukken, belangenbehartiging en ze onderzoeken het opzetten van gezamenlijke projecten. Projecten die mogelijk in aanmerking kunnen komen voor Europese subsidiëring, bijvoorbeeld vanuit het Interreg VI-programma waarvoor het Euregiokantoor in Kleef het programmamanagement verzorgt. In 2024 wordt bijgedragen aan de uitwerking van de Strategische Agenda 2025+, die door de Euregioraad is vastgesteld. Arnhem neemt actief deel aan de Euregioraadsvergaderingen. In februari 2023 tekenden wij met Duisburg, The Economic Board en Duisburg Business & Innovation GmbH een Letter of Intent. Deze samenwerkingsafspraken gaan we concretiseren.

In 2024 zal ook gevolg worden gegeven worden aan de uitkomst van het nog lopende onderzoek naar kansen tot uitbreiding van structurele buitenlandse relaties (amendement 22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties). In welke mate en vorm is afhankelijk van nadere keuzes die hierin op basis van het onderzoek gemaakt worden.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers **(D)**

We zorgen ervoor dat informatie online beschikbaar is en dat waar wettelijk mogelijk producten digitaal kunnen worden aangevraagd. De afhandeling van deze aanvragen gaan we steeds verder automatiseren. Niet iedereen is echter even digitaal vaardig. Voor iedereen blijft het mogelijk om met de gemeente zaken fysiek te regelen, al dan niet met ondersteuning van een ambtenaar. Daarnaast wordt voor inwoners en ondernemers met partners in de stad ondersteuning georganiseerd of worden alternatieve kanalen geboden. Het streven is te voldoen aan de kwaliteitsnormen van het Rijk en aan de wens dat inwoners en ondernemers tevreden zijn over deze dienstverlening.

Optimale dienstverlening **(I)**

Klanten hebben verschillende behoeften ten aanzien van onze dienstverlening. We hebben aandacht voor de diversiteit van onze klanten en de daarbij horende behoeften. We streven altijd naar een efficiënte afhandeling van de klantvraag en gemak voor de klant. We realiseren ons dat het aanscherpen van de (nodige) informatieveiligheid tot gevolg kan hebben dat de toegankelijkheid afneemt. Waar dat kan beperken we deze gevolgen en we ondersteunen inwoners waar nodig en mogelijk. We halen ervaringen op bij klanten en partners en gebruiken die om de dienstverlening aan te scherpen.

- We zorgen ervoor dat de verkiezingen voor het Europees Parlement op 6 juni 2024 veilig verlopen en voor alle kiezers toegankelijk zijn.
- We breiden onze bezetting aan de balies uit om de verwachte toename in paspoortaanvragen op te kunnen vangen en inwoners zo snel mogelijk te voorzien in hun klantvraag.
- We zorgen voor voldoende en duidelijke communicatie over veranderende wetgeving die directe gevolgen heeft voor inwoners, zoals over de verruimde mogelijkheden voor naamgeving van een kind.
- We investeren in een betere bereikbaarheid en kwaliteit van de Klantenservice. Verbeterpunten uit de analyse die in het najaar van 2023 wordt uitgevoerd, zijn hiervoor het uitgangspunt.
- De proef met een informatiebalie op Loket Zuid wordt de komende twee jaar doorgezet met de intentie om de informatiebalie structureel te maken.
- We houden doorlopend klanttevredenheidsonderzoek en voeren naar aanleiding daarvan verbeteringen door, bijvoorbeeld in de informatievoorziening aan laaggeletterden of aan dak- of thuislozen.
- We houden contact met onder andere het Arnhems Platform Chronisch Zieken en Gehandicapten en Informatiepunt Digitale Overheid (zoals uitgevoerd door Rozet Arnhem) voor knelpunten en verbeterpunten.
- We werken samen met Hogeschool Arnhem Nijmegen op het gebied van digitale toegankelijkheid.

Digitaliseren van het klantproces **(I)**

We werken verder aan de digitalisering van het klantproces en breiden het aantal eDiensten uit. Waar de dienstverlening niet in een eDienst aangeboden kan worden, sturen we aan op zoveel mogelijk werken via het zaaksysteem, zodat de burger ook daar meer inzicht heeft in het proces en de afhandeltermijn van de aanvraag. Het beveiligen van informatie heeft onze bijzondere aandacht. Wij zetten verder in op datagestuurde dienstverlening: het volgen en sturen van het klantproces van begin tot eind. De concrete plannen vanuit publieke dienstverlening voor 2024 zijn:

- We gaan klantreizen in beeld brengen.
- We zetten de implementatie van eDiensten voor burgerzaken voort.
- We breiden het zaakgericht werken uit.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Toegankelijkheid stemlokalen				**100**	

Eenheid: Percentage

Bron: Bureau Verkiezingen. Streefcijfer: 100% volledig toegankelijk / 0% niet toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking.

Opkomst verkiezingen Tweede kamer			**73,60**		

Eenheid: percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Gemeenteraad				**46,50**	

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Provinciale Staten	**50,70**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Europees Parlement	**39,20**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Waterschappen	**45,50**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Een goede bedrijfsvoering **(A)**

Wij zijn een organisatie die midden in de samenleving staat, in verbinding met de stad, een afspiegeling van de stad en een organisatie die actief meebeweegt met de tijdsgeest. De gemeentelijke bedrijfsvoering verandert mee met de eisen die worden gesteld door de samenleving, het bestuur, de raad en onze eigen professionaliteit. In de paragraaf Bedrijfsvoering wordt verder ingegaan op de ontwikkelingen op het gebied van bedrijfsvoering.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken	**14.825**	**3.413**	**0**	**0**
Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven	5.409	0	0	0
Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken	1.308	91	0	0
Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers	8.109	3.322	0	0
Een goede bedrijfsvoering	**81.964**	**5.696**	**297**	**1.119**
Overig	**9.617**	**606.538**	**0**	**10.955**
Totaal	**106.407**	**615.647**	**298**	**12.074**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	92.278	100.547	92.993	106.407	103.615	102.151	102.406
Baten	587.497	559.387	571.176	615.647	619.106	580.465	573.165
Saldo lasten en baten	***495.219***	***458.840***	***478.183***	***509.240***	***515.491***	***478.314***	***470.759***
Toevoegingen aan reserves	52.002	3.904	4.942	298	18.258	298	298
Onttrekkingen aan reserves	43.521	56.594	59.236	12.074	251	8.192	2.739
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-8.481***	***52.690***	***54.294***	***11.776***	***-18.007***	***7.895***	***2.441***
Gerealiseerd resultaat	**486.738**	**511.530**	**532.476**	**521.016**	**497.484**	**486.208**	**473.200**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 106,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- € 51,6 miljoen voor ICT en facilitaire zaken;
- € 34,6 miljoen voor kosten personeel en organisatie;
- € 8,6 miljoen voor kosten publieke dienstverlening;
- € 5,0 miljoen voor kosten college en raad;
- € 1,3 miljoen voor kosten aan regionale samenwerkingen;
- € 5,4 miljoen voor overige lasten.

De lasten stijgen ten opzichte van 2023 met € 13,4 miljoen. Dit heeft verschillende redenen. Er is onder andere € 7,9 miljoen meer begroot in 2024 in verband met de loon- en prijscompensatie, € 1,1 miljoen voor het energiegebruik binnen het eigen vastgoed en € 1,1 miljoen voor burgerzaken. De lasten voor de afdeling Burgerzaken zijn toegenomen doordat in de eerste plaats de hoeveelheid werk is toegenomen. Dat is enerzijds het logische gevolg van een groeiende bevolking, en anderzijds van nieuwe wet- en regelgeving. Voorbeelden

hiervan zijn de verruimde mogelijkheden voor inschrijving op een briefadres, wijziging ouderlijk gezag bij erkenning en de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen. Deze wijzigingen brengen extra werkzaamheden met zich mee, hiervoor worden we als gemeente echter deels of niet gecompenseerd via het gemeentefonds.
In het geval van de verkiezingen zijn er incidentele extra budgetten toegekend vanuit de raad en het Rijk, onder andere in het kader van de coronamaatregelen. De reguliere budgetten zijn echter al jaren niet verhoogd, terwijl de kosten wel zijn toegenomen.

Baten
De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 615,6 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- € 542,3 miljoen gemeentefonds;
- € 63,1 miljoen voor belastingen;
- € 4,4 miljoen voor bedrijfsvoering;
- € 3,3 miljoen voor publieke dienstverlening;
- € 2,5 miljoen overige inkomsten.

De inkomsten stijgen ten opzichte van 2023 met € 44,5 miljoen. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door de gemeentefondsuitkering die met € 40,3 miljoen toeneemt. Daarnaast is er meer inkomsten begroot op de OZB belastingen voor € 3,3 miljoen. Ook is er voor ongeveer € 1,3 miljoen meer aan inkomsten begroot op de publieke dienstverlening.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 is een toevoeging van € 0,3 miljoen aan de bestemmingsreserve onderhoud vastgoed begroot.

Onttrekkingen aan reserves
De onttrekkingen aan reserves voor 2023 zijn totaal begroot op € 12,1 miljoen. De belangrijkste onderdelen hierbinnen zijn:
- € 10,9 miljoen algemene reserve;
- € 0,6 miljoen bestemmingsreserve onderhoud vastgoed;
- € 0,5 miljoen bestemmingsreserve Zuidelijke binnenstad.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

NV Bank Nederlandse Gemeenten
BVO De Connectie
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
Regionale en andere bovenlokale lichamen
- Economic Board;
- Euregio Rijn-Waal;
- Croydon en Gera (partnersteden).

Publieke dienstverlening
- Werkgroep Tegengaan Identiteitsfraude (WTI);
- Landelijke Aanpak Adreskwaliteit (LAA);
- Samenwerking met Vreemdelingenketen in de BRP-straat Zevenaar.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Evaluatie van de Rekenkamer Arnhem 2015;
- Nota Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- MIRT Agenda stedelijk netwerk Arnhem Nijmegen;
- Discussienotitie Regionale Samenwerking samen steviger en sterker;
- Contourennotitie regio Arnhem-Nijmegen via raadsbrief d.d.21-01-2020;
- Visie Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Regionale agenda Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Gemeenschappelijke regeling regio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Wijzigingsbesluit Gemeenschappelijke regeling Arnhem-Nijmegen (2021);
- Bedrijfsplan versterkte regio (2020);
- Beleid internationale betrekkingen (2021)
- Regionale agenda 2023-2024
- Conceptbegroting 2024-2027 GMR

Veiligheid

Veiligheid is de grond onder onze voeten. Je kunt je pas vrij voelen en je ontwikkelen als je je veilig voelt. In Arnhem moet je je veilig voelen, je moet er gevrijwaard zijn van overlast van buren, in de straat of in de wijk. Criminaliteit en hufterig gedrag tolereren we niet en dat laten we zien aan de Arnhemmers.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem veiliger door minder misdaad en overlast (A)

Het is ons doel om overlast en criminaliteit in Arnhem te voorkomen en tegen te gaan. Het Arnhems misdaadcijfer moet omlaag. Liefst naar nul, maar in ieder geval naar het niveau dat past bij een 100.000+ gemeente. Dit doen we door kwetsbare plekken fysiek aan te pakken, overlast te beëindigen, mensen die overlast veroorzaken aan te pakken en/of zorg te bieden, beroepscriminelen te weren, radicalen en relschoppers aan te pakken en kwetsbare kinderen en jongeren een alternatief te bieden. Door inspanningen en resultaten zichtbaar te maken, laten we inwoners en bezoekers zien dat Arnhem een fijne, vrije en veilige plek is.

Wijkveiligheid: veilige en leefbare wijken (D)

Overlast en (veelvoorkomende) criminaliteit tasten de leefbaarheid en het gevoel van veiligheid in de wijken en buurten aan. Het aantal incidenten moet omlaag en het gevoel van veiligheid omhoog. Daarom pakken we verloedering, overlast en hufterig en crimineel gedrag zichtbaar en voelbaar aan. Zo vergroten we de aangiftebereidheid, zodat we weten wat er op straat gebeurt en we concrete informatie krijgen waarop we met de partners kunnen handelen. De Lokale Driehoek Arnhem (politie, OM en gemeente) geeft de wijkveiligheid prioriteit. Wijkveiligheid is onderdeel van de aanpak Arnhem-Oost, waarin langdurig wordt ingezet om de leefbaarheid in de kwetsbare wijken van Arnhem zichtbaar te verbeteren.

We pakken met de wijkveiligheidsplannen verloedering en overlast aan (I)

We hebben Arnhem opgedeeld in tien gebieden en voor ieder gebied zijn er wijkveiligheidsplannen opgesteld. In de wijkveiligheidsplannen worden prioriteiten en hotspots benoemd, met daaraan gekoppeld een zichtbare aanpak. Dat houdt bijvoorbeeld heel gewoon in dat bewoners worden aangesproken op hufterig gedrag en dat foutparkeerders worden beboet. De inspanningen die de diverse partners in de wijk hiervoor gaan uitvoeren, worden concreet benoemd: aantal controles, acties door handhaving en politie, interventie door straat- en jongerenwerk enz. Een keer per maand (per wijk) worden de inspanningen en resultaten in het wijkveiligheidsoverleg met de partners besproken, waarbij ook de resultaten van de radar-sonar (overlastcijfers) worden betrokken. Bovendien wordt (per wijk) twee keer per jaar een wijkschouw gehouden. Professionals en wijkbewoners toetsen hun gezamenlijke beeld aan de werkelijkheid op straat.

Kwetsbare plekken maken we 'schoon, heel en veilig' (I)

We voeren een integrale aanpak uit in een afgebakend gebied om verloedering en onveiligheid tegen te gaan. Er komt een speciaal hiertoe aangestelde functionarissen die de integrale aanpak regisseert. In het bijzonder zal de aandacht uitgaan naar die plekken in de stad die sinds jaar en dag te vaak schouwtoneel zijn van overlast, denk aan de overlast in het Musispark, het Bartokplein en de parkeergarages of het winkelcentrum aan de Oostburgwal in De Laar. Deze aanpak zetten we in in Klarendal (onder de naam “de Hommel en de Singel”). Een aanpak die veel meer omvat dan enkel de veiligheidsagenda, veel energie en commitment van alle betrokken partijen vergt én voor mooie resultaten zorgt. We hebben ervaring opgedaan in de Steenstraat en omgeving, dat overigens nog steeds is onderworpen aan een integrale aanpak, en ten aanzien van de hardnekkige overlast in de binnenstad.

We sluiten gevaarlijke en overlastgevende panden (I)

We dringen de overlast vanuit panden terug met het integrale Interventieteam Panden. Iedere zes weken vindt een integrale controle plaats van alle overlast gevende panden in de wijken. Naar aanleiding hiervan nemen we maatregelen tegen panden waar inderdaad sprake is van misstanden. Omdat er sprake is van overbewoning, illegale uitbouw, onveilige elektra, illegale huisvesting of woonoverlast.

We zorgen voor voldoende handhavers op straat (I)

Dagelijkse handhaving van de openbare orde is cruciaal voor het slagen van de wijkveiligheidsplannen. Handhavers zijn de zichtbare hand, helpend als het kan en bestraffend als het moet. We zorgen voor een actieve straatcapaciteit van minimaal 29 handhavers. Dit doen we vanaf 2023, in lijn met de aangenomen motie van de raad. Hiervoor is nodig dat we duurzaam aantrekkelijk zijn en blijven voor adspirant handhavers. Hiertoe versterken we onze banden met opleidingscentra en aanpalende beroepsgroepen als politie en de beveiligingssector. We zorgen dat we, binnen de financiële kaders, marktconform belonen. De wijken waarin deze kwetsbare plekken zich bevinden, krijgen een vast handhavingskoppel. Daarmee zorgen we ervoor dat handhaving zichtbaar aanwezig is in de wijk en op de plekken waar zij het verschil moeten maken: we weten van wijken en binnen de wijk weten wij van straten en portieken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Leefbarometer dimensie overlast en onveiligheid		**-0,06**			
Eenheid: Afwijking ten opzichte van landelijk gemiddelde					
Bron: Ministerie van Binnenlandse Zaken					
Sociale veiligheid index overlast	**100**		**103**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Onveiligheidsgevoel (sociale veiligheid indices)	**92**		**92**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Onveiligheidsperceptie (sociale veiligheid indices)	**88**		**92**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Vermijdingsgedrag (sociale veiligheid indices)	**80**		**85**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					

Zorg en veiligheid: minder overlast, meer zorg (D)

Het doel inzake zorg en veiligheid is onveiligheid en overlast terugdringen door mensen die zorg nodig hebben te helpen. Het liefst doen we dat preventief door mensen die een veiligheidsrisico kunnen gaan vormen tijdig in beeld te krijgen en laagdrempelig te helpen. En als dat niet is gelukt en er toch een onveilige situatie is ontstaan willen we de overlast zo snel mogelijk oplossen of beperken. Om de preventie en de opvang beter te maken vormen veiligheids- en zorgprofessionals binnen en buiten de gemeente de komende jaren een sterk vangnet.

We voorkomen veiligheidsproblemen door een persoonsgerichte aanpak op wijkniveau (I)

Door lokale zorg-, welzijns- en veiligheidspartijen nog beter te verbinden, zorgen we ervoor dat personen die significant overlast in een wijk veroorzaken tijdig in beeld zijn. Met deze partijen wordt per overlast gevende inwoner een persoonlijke aanpak bepaald. Door een samenhangende zorg en veiligheidsaanpak te organiseren, worden signalen vroegtijdig herkend en opgepakt en escalerende situaties zoveel mogelijk voorkomen, beperkt of snel beëindigd. In deze aanpak kan bepaald worden of de overlast voortkomt uit relatief enkelvoudig te duiden factoren of dat de oorzaak van de overlast door een inwoner complex en hardnekkig is. Hiervoor is een persoonsgerichte aanpak (PGA) ontwikkeld.

We verbeteren de aanpak van ernstige problematiek in het Zorg- en Veiligheidshuis (I)

Wanneer de problemen ernstig zijn en een direct gevaar vormen voor personen in de omgeving en anderen, wijzen we de casus toe aan het Zorg- en Veiligheidshuis (ZVH). Het ZVH voor Arnhem en omgeving krijgt dit jaar een forse kwaliteitsimpuls. De situatie in Arnhem vraagt zowel om meer zaken te behandelen als een assertievere afhandeling van zaken in samenwerking met hierboven genoemde partners. De focus moet weer op de operatie komen te liggen en minder op processen en governance. Tevens is een goede wisselwerking tussen het lokale niveau (bijvoorbeeld de PGA in de wijken) en het regionale niveau van het ZVH van belang.

We zorgen voor opvang van personen met wie het toch mis gaat (I)

Als het mis gaat en een persoon zorgt voor overlast en onveiligheid op straat, dan heeft de politie tot taak de onveiligheid te beëindigen. We willen ervoor zorgen, in lijn met een recente aangenomen motie van de raad van die strekking, dat de persoon daarna snel kan worden opgevangen en hulp krijgt. Daarvoor is nodig dat snel en vakkundig kan worden geïnventariseerd wat nodig is en zorg- en veiligheidsorganisaties snel schakelen om de best mogelijke opvang te realiseren. We werken de komende periode samen met alle partners binnen en buiten de gemeente om het vangnet voor deze personen te versterken.

We behandelen de binnenkomende meldingen woonoverlast snel en adequaat (I)

Een deel van de problematiek inzake zorg en veiligheid komt voort uit woonoverlast. Wij zetten de aanpak van woonoverlast onverminderd door en verbinden de meldingen beter met het lokale netwerk waarin de OZO-coördinatoren een centrale rol vervullen. Zo richten we ons niet enkel op het beëindigen van de woonoverlast zelf, maar ook op de structurele hulp aan en zorg voor de mensen die deze overlast veroorzaken.

We begeleiden jongeren in en uit detentie **(I)**

We zorgen dat jongeren die in detentie zitten of hebben gezeten een goed toekomstperspectief hebben en voorkomen daarmee recidive. Dit doen we door inzet van de RIO (re-integratie officier) Jeugd. In Arnhem gaan we een re-integratie officier Jeugd (RIO) inzetten voor iedere Arnhemse jeugdige die in detentie komt. De RIO is samen met de jeugdreclassering degene die de jeugdige bij zijn/haar re-integratie in de maatschappij begeleidt in onder andere het vinden van woonruimte, een baan en hulp bij financiële zaken. De RIO blijft zo lang als nodig in beeld.

Ondermijnende criminaliteit: we weren criminelen **(D)**

Ondermijning is een steeds groter wordend probleem in de samenleving. Ondermijnende criminaliteit maakt misbruik van de legale structuren en verstrengelt daarmee de criminele onderwereld met de bovenwereld. En dat heeft grote negatieve gevolgen voor de Arnhemse inwoners, ondernemers en onze wijken. In Arnhem geven we daarom de komende jaren een flinke impuls aan de bestrijding van ondermijnende criminaliteit. In het Plan van Aanpak Ondermijnende Criminaliteit is dat beschreven. Daarmee wordt Arnhem veiliger voor haar bewoners, bezoekers en ondernemers. Zij moeten veilig in Arnhem kunnen leven, leren, verblijven en werken.

We wapenen ons tegen ondermijnende invloed **(I)**

In de afgelopen jaren zien we elders dat ambtenaren onder druk worden gezet of beïnvloed door ondermijnende criminelen. Ook wij moeten ons wapenen tegen ondermijnende invloeden. Dat doen we door onze medewerkers en bestuurders bewust te maken van ondermijnende criminaliteit. We vragen hen ook signalen van ondermijning te herkennen en te melden. We geven voorlichting en opleidingen over ondermijning en over integer handelen van de medewerkers zelf.

We maken burgers bewust **(I)**

Binnen de brede aanpak van ondermijning hoort ook de aandacht voor een weerbare maatschappij. Die is vooral preventief van aard. Bijvoorbeeld door het houden van voorlichtingsbijeenkomsten en aansluiten bij campagnes proberen we burgers, bedrijven en organisaties bewuster te maken van de gevaren van ondermijning. Daarnaast blijven we investeren in meldingsbereidheid: goede tips van burgers maken dat we de ondermijners daadwerkelijk kunnen aanpakken.

We pakken drugslocaties aan **(I)**

We richten ons met de aanpak van drugs op de illegale en gevaarlijke locaties voor productie en handel in de stad. Samen met onze partners zetten we in op een gecoördineerde aanpak van drugscriminaliteit en drugsoverlast door het in kaart brengen van de problematiek. Risicolocaties brengen we in beeld en controleren die in een zo vroeg mogelijke stadium. We houden wijkgerichte acties, zowel preventief als repressief en we krijgen zicht op de hoofdrolspelers in de Arnhemse drugswereld. Met het Arnhemse interventieteam gaan we het toezicht en de controles op bedrijventerreinen, horeca en andere gebieden intensiveren. Daarbij hoort ook dat we de voorbereidingen daarvoor verbeteren. Dat doen we onder andere door te bouwen aan een goede informatiepositie.

We pakken mensenhandel aan **(I)**

Mensenhandel is één van de ernstigste en meest complexe verschijningsvormen van georganiseerde ondermijnende criminaliteit. Als we het hebben over mensenhandel dan hebben we het over seksuele uitbuiting, arbeidsuitbuiting en criminele uitbuiting. We zetten in op de pijlers: voorkomen, signaleren, bestrijden en beschermen. We zorgen voor een netwerk dat door voorlichting en training is geschoold in het herkennen van signalen van uitbuiting. We zetten in op controles van kwetsbare branches als uitzendbureaus, vergunningsplichtige horeca- en seksinrichtingen. Ook de onvergunde seksinrichtingen komen aan bod.

We pakken witwassen aan **(I)**

Criminaliteit mag nooit lonen. Maar door geld dat met criminele activiteiten wordt verdiend, wit te wassen, proberen criminelen hun illegale geld legaal te maken. We intensiveren de inzet van de wet Bibob en hebben we de toepassing ervan naar meer branches uitgebreid: foute ondernemers hebben in Arnhem niks te zoeken. Opkopers worden verplicht een doorlopend en gewaarmerkt inkoopregister bij te houden. Met het regisseren van steeds meer integrale controles krijgen we meer zicht op kwetsbare mensen en bedrijven.

Digitale criminaliteit: door bewustwording minder slachtoffers **(D)**

We willen dat onze inwoners en bewoners zijn gewapend tegen de gevaren van online criminaliteit. Zij moeten zich onbezorgd en vrijelijk kunnen bewegen, ook online. Online criminaliteit heeft gevolgen in de echte wereld: mensen worden bestolen, bedreigd of bezeerd. Digitale criminaliteit is relatief onzichtbaar. Het is betrekkelijk gemakkelijk om van achter een computer ouderen hun digitale inlogcode te ontfutselen of om een jongere te bewegen een bankrekening ter beschikking te stellen voor het doorsluizen van crimineel geld. En dus gebeurt dat in toenemende mate. Ook in Arnhem.

We zetten in op voorlichting van kwetsbare personen **(I)**

We willen slachtofferschap van online criminaliteit terugbrengen. Daarom zetten we in op de kwetsbare inwoners van onze stad. We zetten onze activiteiten gericht op kinderen en jongeren onverminderd voort: met Joinhackshield en het Youth Cyber Team blijven we een vuist maken. Verder organiseren we samen met de politie in de wijken voorlichting aan (met name) de oudere inwoners van de stad en richten we ons op het geven van voorlichting aan ondernemers over de gevaren van cybercrime. Om deze activiteiten op een hoger niveau te tillen zetten we een speciale aanjager online criminaliteit in.

We bouwen een sterk netwerk tegen cybercriminaliteit **(I)**

De online ontwikkelingen inzake digitale criminaliteit en cyberaanvallen gaan razendsnel. Een sterk netwerk is nodig om bij te blijven en leed voor te zijn. Wij zijn gestart met het opbouwen van een netwerk van cybercollega's en experts zodat wij toegang hebben tot de expertise die nodig is voor de ontwikkeling van een lokale aanpak cybercriminaliteit. De gemeente is aangesloten bij de City Deal Cybercrime van het CCV en JenV. Doel van dit consortium is om expertise uit te wisselen, gezamenlijk interventies te ontwikkelen en het effect van deze interventies te meten. We bouwen het netwerk uit en maken het actiever.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage slachtoffers van hacken in Arnhem			**7,10**		
Eenheid: Percentage					
Bron: CBS					

Percentage slachtoffers van online aankoop- en verkoopfraude	**9**
Eenheid: Percentage	
Bron: CBS	

Openbare orde en sociale onrust: een veilige openbare ruimte voor iedereen **(D**

Wij zijn een stad waarin inwoners en bewoners zich vrij en veilig moeten kunnen voelen. Waarin demonstranten welkom zijn, zonder dat zij of omstanders of omwonenden zich zorgen hoeven te maken over geweld of ongeregeldheden. Een stad waar iedereen kan uitgaan en iedereen zich veilig kan voelen. Om dit alles te bewerkstelligen, zorgen we voor een veilige openbare ruimte, veilig uitgaan en veilige demonstraties, manifestaties en evenementen. We handelen onmiddellijk bij grootschalige branden, de vondst van explosieven of andere crisissituaties en maatschappelijke onrust. We pakken extremisten en relschoppers stevig aan, omdat zij het anders verzieken voor de anderen.

We zorgen voor veilige demonstraties, manifestaties en evenementen **(I)**

We versterken het netwerk van partijen die hun steentje bijdragen aan het veilig verloop van demonstraties en manifestaties. We zorgen ervoor dat we beter, sneller en zorgvuldiger relevante signalen over geweldsdreiging zien. Ook zorgen we dat we flexibel kunnen inspelen op onvoorziene ontwikkelingen, met partners binnen en buiten de veiligheidsketen. Tevens is het onze ambitie om in de toekomst meer en meer de verantwoordelijkheid hiervoor bij anderen te beleggen dan bij de politie. Wij zullen eraan bijdragen dat duidelijkheid komt over wat wel en niet is toegestaan op het gebied van online monitoring en dat de politie zijn verantwoordelijkheid hierin kan waarmaken. We bezien de plaatsing van camera's periodiek en meten effect en toegevoegde waarde. Naast politie en handhaving zetten we sfeerteams in van Stichting Veilige Steden op de Korenmarkt. Onze inzet is om de sfeerteams een (gedeelde) verantwoordelijkheid met de ondernemers in het gebied te maken

Arnhem is voorloper op het gebied van "gastvrij en veilig voetbal". Door een combinatie van preventief werk om ervoor te zorgen dat het voetbal een plezier blijft en een harde handhaving voor wie zich daaraan niet houdt. De voetbalclub zelf heeft een grote rol bij de organisatie van de preventieve kant (Vitesse betrokken en het supporterstraject), en onder regie van de gemeente worden relschoppers gericht aangepakt (bijvoorbeeld middels een PGA) en volgt bestraffing op wanordelijkheden in en rondom de stadions (bijvoorbeeld door het generiek weren van supporters die zich hebben misdragen). Samen met andere steden die te maken hebben met betaald voetbal zetten we deze lijn door.

We investeren in brandweer, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg **(I)**

We blijven investeren in een goede gemeentelijke openbare orde en veiligheid piket-functie regionale brandweer, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg. Deze investeringen zijn noodzakelijk om ook in tijden van crisis goed voor onze inwoners te kunnen zorgen en in voorkomende situaties zelfs levensreddend te kunnen zijn. We hebben daarbij extra aandacht voor nieuwe typen crises als gevolg van klimaatverandering en energieopwekking én de risico's die specifiek voor Arnhem gelden. Ook in 2024 wordt fors ingezet op de bedrijfsvoering en governance structuur van onze Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland Midden (VGGM). Tegelijkertijd wordt er gewerkt aan het versterken van de crisisbeheersing en de publieke gezondheid (zowel algemene publieke gezondheidszorg, als jeugdgezondheidszorg.

We investeren in bondgenoten **(I)**

Het duurzame antwoord op maatschappelijke onrust is inclusie. In tijden van crisis is het een antwoord om te verbinden en met de stad samen te werken om de rust te bewaren. Daarom zetten wij de komende periode in om belangrijke sleutelfiguren in de stad bij elkaar te brengen en een bondgenootschap met ons te vormen; voor een stad waar mensen met verschillende anderen samenkomen in wat hen verbindt en waar we polarisatie en agressie geen kans geven.

We leren kinderen en jongeren kritisch denken en verantwoord met informatie om te gaan **(I)**

We helpen Arnhemmers om weerbaar te worden: op het internet en kinderen en jongeren ook specifiek op school. We stimuleren kritisch burgerschap maar accepteren daarbij geen enkele vorm van extremisme. Daarom investeren we in een weerbare samenleving waarbij meedoen aan onze democratische rechtsstaat, goed burgerschap en inclusie centraal staan. Daarom willen wij in staat zijn om samen met ons netwerk van inwoners en maatschappelijk middenveld het polariserende landschap een antwoord te bieden.

We signaleren radicalisering en gaan het tegen **(I)**

We investeren in 2024 in een sociaal stabiele en weerbare samenleving, vroege signalering van problematisch gedrag en het proactief interveniëren bij (signalen van) extremisme. We verbreden onze kennis- en signaleringsnetwerken, vooral ook op het gebied van anti-overheid, extreemrechts/links en (problematische) complottheorieën. In geval van risicocasussen zorgen we voor een Zorg- en Veiligheidshuis dat tijdig en assertief aanpakt en dreiging wegneemt.

Preventieve jeugdaanpak **(D**

De strijd tegen de georganiseerde (drugs)misdaad begint in de huiskamers in onze wijken. Onze jeugd dreigt steeds jonger in handen te vallen van de (drugs)criminaliteit, die de leefbaarheid in bepaalde wijken in Arnhem ondermijnt. Daarom zetten we met de aanpak Preventie met Gezag in Arnhem-Oost in op preventie en repressie: we stellen normen, we handhaven én we houden kinderen en jongeren weg van criminaliteit, doordat wij iets beters voor ze hebben. Thuis, op straat en op school, 24 uur per dag bieden docenten, jongerenwerkers, straatcoaches, wijkagenten en andere opvoeders een pedagogische omgeving.

Jongerenwerk 3.0 **(I)**

We zetten stevig in op de persoonsgerichte begeleiding van kwetsbare jongeren. De focus van Intensieve Trajectbegeleiding binnen Preventie met Gezag ligt op het voorkomen dat jeugd uit Geitenkamp, Presikhaaf en Malburgen in de ondermijnende georganiseerde criminaliteit terecht komt en op het bieden kan kansen en perspectief aan deze jeugd. Deze jongeren, vaak tussen de 11-23 jaar oud, krijgen een begeleidingstraject waarin doelen worden gesteld op het gebied van school, werk, familie en vrienden: (inzet op vergroten van sociaal emotionele ontwikkeling, executieve vaardigheden en metacognitieve vaardigheden). De thuis- / gezinssituatie wordt, waar het kan, geïntegreerd in de aanpak. Een ambitie binnen de aanpak is om de groeiende onlinewereld van kinderen en jongeren beter in het vizier te hebben en hierop beter te kunnen inspelen. Jongerenwerkers van Presikhaaf University en AM Support zijn hierin voorlopers; we zullen hun kennis gebruiken om online in de aanpak de plek te geven die het verdient.

Straat en school **(I)**

We zetten fors in op toezicht in de wijk en rond scholen alsmede vroegtijdige signalering van situaties van overlast of criminaliteit. Straatcoaches zijn zichtbaar aanwezig in de wijken, rond scholen en bij het jognerenwerk. Ze spreken overlast gevende jeugd aan, moedigen positief gedrag aan. Ze surveilleren, de-escaleren, dringen overlast terug en signaleren vroegtijdig situaties die tot overlast of criminaliteit kunnen leiden. De focus ligt op drugshandel en drugsgebruik door jeugdigen in Arnhem-Oost. De straatcoaches nemen de aanpak VIOS op zich, die enerzijds scholen van handelingsperspectief voorziet bij het omgaan met ondermijnende jeugdcriminaliteit. Anderzijds betrekt VIOS scholen bij de wijkgerichte aanpak in Arnhem.

Preventief Interventie Team (PIT) **(I)**

Het PIT helpt kinderen vanaf 6 jaar met een verhoogd risico op afglijden naar druggerelateerde criminaliteit vanwege externaliserend probleemgedrag op primair onderwijs scholen. De PIT-coach biedt een maatwerktraject, waarbij school en ouders belangrijke partners zijn. Het uitgangspunt is doen wat nodig is: zo vroeg mogelijk bijsturen van probleemgedrag waardoor het kind met een relatief lichte interventie geholpen kan worden bij het opbouwen van een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling.

Werk **(I)**

We krijgen jongeren aan betaald werk met Prospect4Cash, bij voorkeur in de eigen wijk, als tegenhanger van het kunnen ‘verkrijgen’ van crimineel geld. Door dit werk kunnen jongeren op een eerlijke manier geld verdienen, werkgeversvaardigheden leren en zicht oriënteren op de arbeidsmarkt. De jongere kan een voorbeeld worden voor anderen jongeren in de wijk, wanneer zij zien dat ‘regulier’ werken loont.

Versterking PGA (Aanpak risicojeugd Veiligheidshuis) **(I)**

We zorgen voor een versterking van de aanpak van jongeren die dreigen af te glijden richting ondermijnende criminaliteit.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem veiliger door minder misdaad en overlast	**13.236**	**3.998**	**0**	**518**
Wijkveiligheid: veilige en leefbare wijken	799	345	0	0
Zorg en veiligheid: minder overlast, meer zorg	1.990	775	0	0
Ondermijnende criminaliteit: we weren criminelen	10.447	2.878	0	518
Digitale criminaliteit: door bewustwording minder slachtoffers	0	0	0	0
Openbare orde en sociale onrust: een veilige openbare ruimte voor iedereen	0	0	0	0
Preventieve jeugdaanpak	0	0	0	0
Overig	**16.197**	**1.444**	**78**	**54**
Totaal	**29.433**	**5.442**	**78**	**572**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	22.864	22.205	26.939	29.433	27.886	25.757	24.630
Baten	5.142	2.289	5.890	5.442	4.409	2.282	2.282
Saldo lasten en baten	***-17.722***	***-19.916***	***-21.049***	***-23.991***	***-23.477***	***-23.475***	***-22.348***
Toevoegingen aan reserves	805	73	78	78	78	78	78
Onttrekkingen aan reserves	1.086	397	1.136	572	400	404	50
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***281***	***324***	***1.058***	***494***	***322***	***326***	***-28***
Gerealiseerd resultaat	**-17.441**	**-19.592**	**-19.990**	**-23.497**	**-23.155**	**-23.148**	**-22.376**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 29,4 miljoen. Dit is als volgt opgebouwd:

- uitgaven van € 16,2 miljoen voor VGGM brandbestrijding en rampenbestrijding;
- uitgaven van € 4,9 miljoen voor openbare orde en Veiligheid en cameratoezicht;
- uitgaven van € 3,0 miljoen voor de uitvoering van Preventie met Gezag;
- uitgaven van € 2,0 miljoen voor het Veiligheidshuis;
- uitgaven van € 1,6 miljoen voor overige projecten binnen veiligheid (zoals de aanpak van radicalisering, ondermijning en seksuele intimidatie);
- uitgaven van € 1,7 miljoen voor Handhaving Openbare orde en veiligheid en vergunningverlening.

De totale lasten stijgen per saldo ten opzichte van 2023 met € 2,5 miljoen.
Deze stijging wordt enerzijds veroorzaakt door een stijging van de middelen voor VGGM als gevolg van indexatie en het programma Beter Bedrijfsvoeren (€ 2,2 miljoen), incidentele middelen in 2024 voor een online bewustwordingsaanpak voor jongeren (€ 0,2 miljoen), indexatie en aanvullende formatie voor aanpak ondermijnende criminaliteit (€ 0,2 miljoen) en het onderbrengen van de OZO-coördinatoren bij veiligheid (€ 0,5 miljoen). Daarnaast worden in 2024 incidenteel extra middelen toegevoegd voor de aanvangsfase van de verhuurdersvergunningen (€ 0.6 miljoen).

Daar staat tegenover dat er in 2024 minder rijksmiddelen ontvangen worden voor onder andere Veiligheid In en Om School en voor het experiment gesloten koffieshopketen (totaal € 0,8 miljoen). En binnen het veiligheidshuis zijn minder middelen beschikbaar (€ 0,4 miljoen) dan in 2023 (vanwege een incidentele budgetoverheveling).
In 2025 dalen de middelen met € 1,5 miljoen ten opzichte van 2024. Dit vanwege de afloop van een aantal incidentele (Rijks)regelingen (in totaal € 1,6 miljoen), het wegvallen de middelen voor VGGM Beter Bedrijfsvoeren (€ 0,2 miljoen) en het wegvallen van de middelen voor een online bewustwordingsaanpak voor jongeren (€ 0,2 miljoen). Er staat vanaf 2025 een budget van € 0,5 miljoen begroot voor de inzet op handhaving (voor de jaren ervoor is dit budget terug te vinden binnen de wijkbegrotingen).
In 2026 dalen de middelen met € 2,1 miljoen wegens het wegvallen van de incidentele Rijksmiddelen voor preventie met gezag. In 2027 is ook de cofinanciering voor preventie met gezag niet meer opgenomen in de begroting.

Baten
Totaal is er voor het jaar 2024 een bedrag van € 5,4 miljoen aan baten begroot. Dit is opgebouwd uit:
- verhuur brandweerkazerne voor een bedrag van € 1,4 miljoen;
- opbrengst leges en vergunningen voor een bedrag van € 0,3 miljoen;
- opbrengst handhaving Openbare orde en veiligheid van € 0,1 miljoen;
- opbrengst deelnemende gemeenten Veiligheidshuis voor totaal een bijdrage van € 0,8 miljoen;
- subsidie van € 2,1 miljoen vanuit het Rijk voor de aanpak Preventie met Gezag;
- subsidie van € 0,6 miljoen vanuit het Rijk voor de lokale integrale aanpak van radicalisering, extremisme en terrorisme.

De totale baten dalen ten opzichte van 2023 met € 0,5 miljoen met name als gevolg van het minder ontvangen van incidentele rijksmiddelen (onder andere voor VIOS en Radicalisering). In 2025 dalen de baten om dezelfde reden met € 1,0 miljoen ten opzichte van 2024 (Radicalisering en Rio & Ipta middelen). En in 2026 dalen de baten met € 2,1 miljoen ten opzichte van 2025 vanwege het wegvallen van de incidentele middelen voor Preventie met Gezag.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt voor een totaal van € 78.000 toegevoegd aan de reserve voor de dekking van onderhoudskosten aan het vastgoed (brandweerkazerne).

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor een totaal van € 0,6 miljoen onttrokken aan reserves:
- € 350.000 aan de bestemmingsreserve jeugdfonds voor de cofinanciering ten behoeve van de uitvoering van het plan van aanpak Preventie met gezag;
- € 168.000 aan de bestemmingsreserve beschermd en weerbaar om uitvoering te geven aan de motie Online bewustwordingsaanpak voor jongeren (21M105);
- € 54.000 uit de bestemmingsreserve in verband met onderhoud aan het vastgoed (brandweerkazerne).

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Politie;
- Brandweer;
- Openbaar Ministerie;
- Veiligheidshuis regio Arnhem;
- Veilig Thuis.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Kadernota veiligheid 2018-2022;
- Meerjarenbeleidsplan politie 2019-2022;
- Uitvoeringsplan aanpak radicalisering Arnhem 2019;
- Een evaluatie van de Arnhemse radicaliseringsaanpak;
- APV wijziging bevoegdheid inzet mobiel cameratoezicht;
- Experiment gesloten coffeeshopketen;
- Regionaal beleidsplan Rampenbestrijding en Crisisbeheersing 2020-2023.

Bereikbaarheid

Een goede bereikbaarheid is en blijft belangrijk. Voor inwoners én voor bezoekers en voor alle vormen van vervoer: te voet, met de (deel)fiets, het openbaar vervoer, of met de (deel)auto. We zien echter ook dat mobiliteit tot leefbaarheidsproblemen leidt. We zetten dan ook vol in op duurzame mobiliteit om onze stad goed bereikbaar, maar ook leefbaar te maken.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Een duurzaam bereikbare stad (A)

Het is onze ambitie om een duurzaam bereikbare stad te worden. We willen dus niet alleen voor alle doelgroepen goed bereikbaar zijn, we willen ook de verkeersoverlast zoveel mogelijk tegengaan en voor een zo schoon en veilig mogelijk leefklimaat zorgen.

Bewerkstelligen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto (D)

Arnhem kent een goede bereikbaarheid. De auto speelt hierin een grote rol. Deze afhankelijkheid van de auto kent echter leefbaarheids- en bereikbaarheidsnadelen en is niet houdbaar bij verdere groei van de stad. Om de afhankelijkheid van de auto te verkleinen zetten we in op een mobiliteitstransitie, waarbij eerst de voetganger komt, dan de fietser en vervolgens het OV en tot slot de auto.

We voeren het mobiliteitsbeleid uit (I)

In 2024 beginnen we met het tot uitvoer brengen van ons nieuwe beleid. Dat zal gebeuren conform de uitvoeringsagenda die bij het duurzaam mobiliteitsplan wordt gevoegd. Dit kan leiden tot herprioritering en wijziging van de bestaande inpassingen.

Groter aandeel fiets en voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We willen meer mensen de fiets laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. De reistijden moeten concurrerend met de reistijden per auto worden en de routes moeten aantrekkelijk zijn. Door meer mensen met de fiets te laten reizen wordt de leefbaarheid in de stad beter maar blijft de stad ook bereikbaar voor mensen die wel met de auto moeten of willen komen.

We verbeteren/ breiden het stedelijk fietspadennetwerk uit, waaronder regionale snelfietsroutes (I)

In 2024 gaan we diverse fietsprojecten uitvoeren, waaronder:

- Snelfietsroute Arnhem - Wageningen;
- Hommelseweg als onderdeel van de snelfietsroute Arnhem Noord - Alteveer;
- Snelfietsroute Schuytgraaf fase 1 (Grote Griet - Gelderse Rooslaan tot Drielsedijk);
- Verbeterplan RijnWaalpad.

Ook gaan we diverse projecten (verder) voorbereiden, zoals de snelfietsroute Arnhem - Huissen, snelfietsroute Om de Noord en het VeluweWaal pad.

We stellen een actieplan aanpak voetgangersknelpunten op (I)

We stellen een actieplan op hoe we de grootste voetgangersknelpunten in ons netwerk kunnen aanpakken.

We realiseren maatregelen uit het fietsparkeerplan (I)

In 2024 werken we verder aan de kortetermijnmaatregelen uit het fietsparkeerplan en zetten we de langetermijnmaatregelen in gang.

We verkennen mogelijkheden van nieuwe fietsbruggen over de Rijn (I)

We zetten het onderzoek naar nieuwe fietsbruggen verder door. We doen nadere verkenningen naar de mogelijke oplossingen en de kosten en effecten (bijvoorbeeld verwacht aantal gebruikers) van die oplossingen. Regionale samenwerking is daarbij belangrijk, ook om de kans op subsidie te vergroten. Ook kijken we hierbij nadrukkelijk naar de ruimtelijke ontwikkelingen in de stad en de regio.

Meer openbaar vervoer om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We willen meer mensen de bus laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. De reistijden zijn betrouwbaar en concurrerend met de reistijden met de auto. Door meer mensen met het openbaar vervoer te laten reizen wordt de leefbaarheid in de stad beter maar blijft de stad ook bereikbaar voor mensen die wel met de auto moeten of willen komen.

We voeren concrete hoogwaardig openbaar vervoer projecten uit (I)

Ook in 2024 blijven we doorgaan met het voorbereiden en uitvoeren van HOV-projecten, waaronder Willemsplein, Westervoortsedijk en kruising Batavierenweg-Eldenseweg.

Beter openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland (D)

Het openbaar vervoer in de stad en in (en naar) de regio moet worden verbeterd. Ook willen we het reizen per openbaar vervoer richting de Randstad en internationale bestemmingen aantrekkelijker maken.

We lobbyen met betrekking tot het spoordossier en het lokale en regionale openbaar vervoer (I)

We werken dit jaar aan de volgende zaken:

- MIRT verkenning Spoorknoop Arnhem Oost;
- Uitplaatsing spooremplacement ten behoeve van woningbouw;
- Goederenroutering (onderzoek nut en noodzaak);
- Een integrale gebiedsontwikkeling A12-corridor Utrecht-Arnhem-Duitse grens.

Daarnaast blijven we lobbyen voor een betere ICE verbinding.

Makkelijker maken van bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties met behulp van parkeerbeleid en daarbij minder auto-afhankelijkheid en overlast van geparkeerde auto's (D)

We willen binnen de stad, bij voorkeur op en rond OV-knooppunten zoveel mogelijk woningen bouwen, met daarbij zo min mogelijk parkeerplaatsen en dus lagere parkeernormen. Om overlast in de omliggende gebieden te voorkomen willen we het gebied met parkeerregulering uitbreiden.

We ontwikkelen stedelijk parkeerbeleid (I)

We ontwikkelen stedelijk parkeerbeleid. Onderdelen van dat stedelijk parkeerbeleid zijn:

- parkeernorm nul in en rond de binnenstad of dicht bij OV-knooppunten;
- lagere parkeernormen voor de hele stad;
- uitbreiding van het gereguleerd gebied.

Zodra dit parkeerbeleid gereed is kunnen vervolginspanningen worden uitgevoerd. Kaders voor de wijze waarop dit kan worden uitgevoerd worden immers bepaald in het parkeerbeleid. Het gaat om de volgende inspanningen:

- parkeerverwijssysteem;
- vaststellen nieuwe parkeernormen;
- uitbreiding van het gereguleerd gebied.

We passen de parkeertarieven aan (I)

In het stedelijk parkeerbeleid bekijken we of verdere aanpassing van de parkeertarieven wenselijk is.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aandeel fiets in modal spit	**21**	**25**	**25**		
Eenheid:	Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers				
Bron:	Odin (Onderweg in Nederland, CBS)				

Aandeel openbaar vervoer in modal split	**7**	**5**	**3**		
Eenheid:	Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers				
Bron:	Odin (Onderweg in Nederland, CBS)				

Tegengaan verkeersoverlast (A)

Mobiliteit en met name automobiliteit kent ook nadelen. Zo leidt mobiliteit tot geluidsoverlast en kunnen snelheidsverschillen tot verkeersonveilige situaties leiden. We werken aan een duurzame mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto.

Meer ruimte voor de voetganger, de fietser en het OV (D)

De ruimte in de stad is schaars. We gaan op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt.

We stellen een verkeersstructuurplan op (I)

Op basis van het mobiliteitsbeleid stellen we een verkeersstructuurplan op. Hierin leggen wij vast hoe de keuzen uit het mobiliteitsbeleid zich vertalen op ons wegennet. Hoe ziet ons hoofd loop- en fietsnetwerk eruit, welke wegen krijgen een andere functie en/of kunnen anders worden ingericht (zoals lagere snelheid, minder rijstroken, fietsstraten)?

Zodra dit verkeersstructuurplan gereed is kunnen vervolginspanningen worden uitgevoerd. Het gaat om de volgende inspanningen:

- afschalen van de auto-infrastructuur;
- maximumsnelheden verlagen;
- verdere aanpassing loop- en fietsnetwerk.

We passen de wegenstructuur aan **(I)**

In 2024 gaan we verder met het (voorbereiden van) het aanpassen van de wegenstructuur. Het gaat daarbij om zowel het verlagen van de maximumsnelheid (van 70 km/u naar 50 km/u, of van 50 km/u naar 30 km/u) als om het verminderen van het aantal rijstroken voor de auto (en dus meer ruimte voor groen, voetgangers, fietsers uit het openbaar vervoer te creëren). Dit doen we in lijn met het duurzaam mobiliteitsplan, maar ook met de quickwin kansen die er geïdentificeerd zijn.

Minder ruimte voor de auto in en rond de binnenstad **(D)**

In de hele stad is de ruimte schaars, maar dat geldt zeker voor de binnenstad. De auto neemt relatief veel ruimte in de binnenstad in. Zowel door de wegen waarover de auto's rijden als door de ruimte die nodig is om deze auto's te parkeren. We willen de ruimte die de auto in de binnenstad inneemt beperken.

We verminderen het aantal straatparkeerplaatsen **(I)**

Het verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen in de binnenstad dient gestructureerd vanuit parkeerbeleid te gebeuren. Zodra het parkeerbeleid is vastgesteld, gaan we hiermee aan de slag.

We richten de Rijnkade in als wandel- en fietspromenade **(I)**

We kijken welke aanvullende maatregelen er nodig zijn nadat het waterschap een nieuwe Rijnkade heeft opgeleverd.

Een betere verkeersveiligheid **(D)**

De verkeersveiligheid op de weg en in het openbaar vervoer moet omhoog. We gaan voor 'nul' verkeersslachtoffers, onder andere door het aanpakken van plekken waar veel ongelukken gebeuren.

We pakken verkeersonveilige locaties aan **(I)**

We bekijken wederom de top-10 meest verkeersonveilige punten op het Arnhemse wegennet. Deze locaties worden geanalyseerd en er worden verbetervoorstellen gedaan om de locaties veiliger te maken. Indien technisch en financieel haalbaar worden deze locaties aangepast. Er wordt hierbij zowel naar de objectief verkeersonveilige locaties als de subjectief verkeersonveilige locaties gekeken. Daarnaast gaan we de schoolomgevingen veiliger maken en leveren we een bijdrage aan de verkeerseducatie.

We leggen schoolzones aan **(I)**

Ook in 2024 blijven we schoolzones aanleggen. Dat doen we in ieder geval bij de volgende scholen:

- Margarethaschool;
- Panoramaschool;
- Pastoor v. Arsschool en Monchyschool);
- Pieter Breughelschool en SO Brouwerij.

Daarnaast gaan we gesprekken aan met andere scholen om nog meer nieuwe schoolzones te kunnen aanleggen.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal verkeersongevallen	**1120,10**	**811,30**	**893,30**		
Eenheid:	Aantal verkeersongevallen in de gemeente Arnhem				
Bron:	Bestand geregistreerde ongevallen in Nederland				

Aantal aangepakte knelpunten	2	1	4	2	
Eenheid:	Aantal knelpunten uit de top verkeersonveilige locaties dat wordt aangepast				
Bron:	Gemeente Arnhem				

Beter en schoner taxivervoer **(D)**

De taxiverordening wordt niet ingevoerd. We blijven wel in overleg met de taxibranche om het taxivervoer beter en schoner te krijgen.

We stellen samen met de taxibranche maatregelen op om het taxivervoer beter en schoner te krijgen **(I)**

We gaan wel in overleg met de taxibranche om het taxivervoer beter en schoner te krijgen. Eventuele verbetervoorstellen proberen we gezamenlijk in te voeren.

Schonere lucht in de stad **(A)**

Mobiliteit en met name automobiliteit heeft als nadeel dat het tot luchtvervuiling leidt. We willen een schonere lucht in de stad door het verkeer in de stad schoner te maken en er het verkeer zoveel mogelijk te beperken.

Minder doorgaand verkeer door de stad **(D)**

Er rijdt relatief veel doorgaand verkeer in de stad (verkeer dat geen herkomst of bestemming in Arnhem heeft, maar alleen maar door de stad rijdt, omdat dit de kortste en/of snelste route is). Deze voertuigen leiden tot overlast en horen hier niet te rijden. Doel is om dat verkeer zoveel mogelijk te beperken en idealiter helemaal niet meer te hebben in de stad.

We stellen een plan op om doorgaand verkeer te weren **(I)**

Nadat we breed mobiliteitsbeleid hebben opgesteld stellen we een plan op om het (onnodig) doorgaand autoverkeer uit Arnhem te weren. We kijken daarbij naar een breed palet van maatregelen, van verkeersmanagement tot infrastructurele maatregelen.

Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs **(D)**

Een goede aansluiting van de verschillende vormen van mobiliteit (auto, trein, bus en (deel)fiets) op elkaar wordt steeds belangrijker. Hubs spelen bij deze overgang een belangrijke rol. Op deze manier kan een volwaardig en duurzaam alternatief voor de (privé)auto worden geboden. Een (mobiliteits)hub kan het beste worden gedefinieerd als een fysieke plek waar verschillende vormen van vervoer en vervoersaanbod samenkomen.

We stellen een visie op Arnhemse hubs op **(I)**

We stellen, in samenhang met het brede mobiliteitsbeleid, een visie op de Arnhemse hubs op.

We voeren de visie Arnhemse hubs uit **(I)**

Als uitwerking op onze visie op hubs willen we enkele locaties gaan uitwerken. Er zijn namelijk al enkele locaties in beeld of al in gang gezet:

- Rozet (is al grotendeels uitgewerkt);
- Kronenburg (is al grotendeels uitgewerkt);
- GelreDome;
- Station Zuid;
- IPKW.

Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad **(D)**

De stad en vooral de binnenstad moet slimmer, veiliger, stiller en schoner worden om verkeersinfarcten, slechte luchtkwaliteit, uitstoot van stikstof, geluidsoverlast en onveilige situaties te voorkomen. Klimaatverandering, economische groei, maar ook woningbouw zorgen er voor dat de goederenstromen en services onder druk staan.
Klanten stellen steeds hogere eisen aan bezorgsnelheid, tijdstip, locatie en duurzaamheid. Hierdoor is de noodzaak voor verminderen, veranderen en verschonen van stadsdistributie hoog. Minder (lege) kilometers en meer schone kilometers betekent minder verkeersbewegingen, minder fijn stof en CO2-uitstoot en minder geluidsoverlast.

We handhaven de milieuzone en waar mogelijk passen we strengere normering en uitbreiding toe **(I)**

In 2022 is de laatste normering strenger geworden: vrachtwagens met emissieklasse 6 en hoger worden alleen toegelaten. In 2023 is de milieuzone in een beheerfase gekomen. We bereiden ons voor op een mogelijk volgende verzwaring in 2025: emissieklasse 5 voor personenwagens. In de tussentijd wordt gewerkt aan het voorbereiden van de zero emissie zone die in 2026 van kracht wordt. De milieuzone en de zero emissiezone moeten op elkaar afgestemd worden.

We stimuleren en faciliteren duurzame stadsdistributie, met name in de binnenstad **(I)**

De gemeente gaat met ondernemers én binnenstadsbewoners in overleg op welke manier de zero-emissiezone het best kan worden ingevoerd. Het gaat om het vinden van de juiste balans tussen adequate bevoorrading en een leefbare stad. De beschikbaarheid en betaalbaarheid van voertuigen en alternatieven zoals overstappen op gedeeld vervoer en levering via stadshubs is een essentieel onderdeel van gesprek. In het verkeersbesluit (naar verwachting eind 2024) wordt een afweging gemaakt tussen verkeersbelangen (effectstudie: luchtkwaliteit, uitstoot, geluidemissie en verkeerseffecten zoals omrijdeffecten en modal-shift) en nadelige gevolgen voor getroffenen.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Een duurzaam bereikbare stad	**3.283**	**0**	**694**	**2.118**
Bewerkstellingen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto.	937	0	694	2.118
Groter aandeel fiets en voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken	988	0		
Meer openbaar vervoer om de stad om de stad duurzaam bereikbaar te maken	421	0		
Beter openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland	421	0		
Makkelijker maken van bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties met behulp van parkeerbeleid en daarbij minder auto-afhankelijkheid en overlast van geparkeerde auto's	514	0		
Tegengaan verkeersoverlast	**547**	**0**	**0**	**0**
Meer ruimte voor de voetganger, fietser het OV	219	0	0	0
Minder ruimte voor de auto in en rond de binnenstad	109	0	0	0
Een betere verkeersveiligheid	164	0	0	0
Beter en schoner taxivervoer	55	0	0	0
Schonere lucht in de stad	**1.641**	**0**	**0**	**0**
Minder doorgaand verkeer door de stad	657	0	0	0
Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs	821	0	0	0
Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad	164	0	0	0
Infrastructuur is op orde	**27.609**	**9.488**	**10.801**	**10.299**
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**33.080**	**9.488**	**11.494**	**12.416**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	21.574	29.718	31.485	33.080	30.692	31.401	31.756
Baten	7.263	9.529	9.532	9.488	9.442	9.396	9.351
Saldo lasten en baten	***-14.311***	***-20.189***	***-21.953***	***-23.592***	***-21.250***	***-22.005***	***-22.405***
Toevoegingen aan reserves	8.936	13.742	15.162	11.494	11.569	11.392	11.271
Onttrekkingen aan reserves	8.121	14.848	15.777	12.416	11.137	10.889	10.798
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-816***	***1.106***	***615***	***922***	***-432***	***-503***	***-473***
Gerealiseerd resultaat	**-15.127**	**-19.083**	**-21.338**	**-22.670**	**-21.683**	**-22.507**	**-22.878**

Toelichting

Lasten

De begrote lasten bedragen in 2024 € 33,1 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:

- beheer wegen, € 18,5 miljoen;
- parkeren, € 9,1 miljoen;
- mobiliteit en openbaar vervoer, € 5,5 miljoen.

De totale lasten zijn in 2024 € 1,7 miljoen hoger dan in 2023:
- prijs- en areaalontwikkelingen (inclusief energiecompensatie): € 2.6 miljoen;
- ontwikkeling kapitaallasten, € 1,4 miljoen;
- extra middelen beheer transferhal Arnhem Centraal, € 0,3 miljoen;
- extra middelen bewaking parkeergarages, € 0,1 miljoen;
- overigen, waaronder eenmalige budgetontwikkelingen 2023 (o.a. verlagen maximumsnelheid, verminderen aantal rijbanen, fiets- en wandelpromenade), € - 2,7 miljoen;

Baten
De baten in 2024 zijn in totaal begroot op € 9,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Parkeren (met name opbrengsten parkeerexploitatie), € 8,1 miljoen;
- Beheer wegen (met name provinciale bijdragen aan beheer trolleynetwerk), € 1,4 miljoen.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoeging aan de reserves in 2024 is begroot op € 11,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Bereikbaarheidsfonds € 10,7 miljoen;
- BR Vastgoed € 0,7 miljoen.

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves in 2024 is begroot op € 12,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Bereikbaarheid € 9,7 miljoen;
- BR Buitengewoon beter € 1,3 miljoen;
- BR Vastgoed € 1,1 miljoen;
- BR Groot onderhoud openbare ruimte € 0,3 miljoen.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Provincie Gelderland;
- Rijkswaterstaat;
- Regio Arnhem-Nijmegen;
- Wijkplatforms en wijkteams;
- Gecontracteerde partijen.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Accentnota Fiets, fietsambitie Arnhem 2019-2024 (januari 2020);
- Toekomstbeeld stedelijk OV Arnhem en Nijmegen;
- De Arnhemse Binnenstad 2015;
- Visie "Ruimte voor beleving in de Arnhemse binnenstad";
- Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV)-Actieplan.

Economie

Om de brede welvaart in Arnhem te versterken is het van belang dat er voor Arnhemmers waardevolle banen zijn op de arbeidsmarkt, ondernemers zich op een duurzame toekomst kunnen richten en dat kennis, innovatie en creativiteit de ruimte krijgt om zich te ontwikkelen. We werken daarom aan een sterke en duurzame economie die bijdraagt aan het waarborgen van de bestaanszekerheid van onze bewoners en die bedrijven en (jong) talent kansen biedt voor de toekomst. Samenwerking en verbindingen tussen ondernemers, onderwijs en overheid zijn daarin van groot belang om bijvoorbeeld vooruitstrevende energy concepten of circulaire ketens succesvol in de praktijk te kunnen brengen.

In de afgelopen jaren is samen met de stad gewerkt aan de economische agenda van de stad die ieder jaar wordt voorzien van een nieuwe uitvoeringsagenda. Hierin zijn ambities en uitdagingen van ondernemend Arnhem (onder andere ondernemers, werkgevers, kennisinstellingen) om een aantrekkelijke stad te zijn samengebracht en wordt gezamenlijk aan de uitvoering gewerkt. Met een sterke gerichtheid op samenwerking en innovatie ten dienste van maatschappelijke opgaven als energietransitie, circulaire economie en duurzame mobiliteit. Andere belangrijke thema's uit deze agenda zijn de aanpak van de krapte op de arbeidsmarkt en een goede inpassing en verduurzaming van werklocaties in onze stad en regio.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Vol energie zetten wij in op een duurzame, creatieve en levendige economie voor het welzijn en de welvaart van de Arnhemmers (A)

Onze ambitie is om de komende jaren de economie van Arnhem en de regio verder te verduurzamen, de creativiteit en innovatie te vergroten en de brede welvaart van Arnhem te versterken, waarbij de groei van de werkgelegenheid in balans is met de ontwikkeling van de stad. We willen koploper zijn in de energietransitie, zowel vanuit duurzaamheids- als vanuit economisch perspectief. Daarbij willen we dat Arnhem een stad is met sterke clusters, een goed functionerende arbeidsmarkt en een krachtig ondernemersklimaat. We zijn een aantrekkelijke stad en omgeving om te verblijven en te recreëren. En we willen dat Arnhem een sterk en dynamisch economisch netwerk heeft, met sector- en bedrijfsoverstijgende verbindingen. Want de kracht van een sterke economie zit in de cross-overs tussen sectoren en ondernemers, de samenwerking met de betrokken partijen in de stad en het stimuleren van nieuwe initiatieven en projecten.
Ondersteunend aan deze ambitie starten we eind 2023 met het uitvoeren van een ondernemersenquête waarin we in beeld brengen welke vraagstukken leven bij ondernemers, hoe men ondernemersdienstverlening ervaart en hoe vestigingsklimaat van Arnhem wordt beoordeeld. In 2024 worden de resultaten daarvan onder andere omgezet in indicatoren die jaarlijks worden geactualiseerd.

Dé Europese Energy hotspot worden (D)

Voor Arnhem vormen de maatschappelijke opgaven op het gebied van duurzaamheid en energietransitie, niet alleen uitdagingen, maar ook economische kansen. Dat komt door de kennis en kunde die vanouds hier zit bij organisaties als KEMA, Tennet, DNV en Alliander. Maar ook door de gespecialiseerde lectoraten en opleidingen bij de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) en het MBO, door de ondersteuning vanuit Connectr. En niet in het minst ook door de vele innovatieve ondernemers die al in de regio zijn gevestigd. Hotspot Energy is vanuit Arnhem opgezet om die kansen voor de stad te verzilveren.
Onze ambitie is dat het regionale energie ecosysteem stevig groeit en binnen Europa bekend staat als 'Hotspot Energy', ideaal voor het versneld ontwikkelen en toepassen van energie-innovaties.

We bouwen aan innovatieve campussen (I)

In 2024 bouwen we verder aan onze innovatieve campussen.

- Bij kenniscampus regio Arnhem gaan we verder met het uitvoeren van het ambitiedocument Kenniscampus regio Arnhem en de daarbij horende acties zoals opgenomen in de samenwerkingsovereenkomst met de onderwijsinstellingen en de gemeente Rheden.
- Ook met IPKW werken we samen aan het verwezenlijken van de ambities die zijn opgenomen in het ambitiedocument IPKW.
- Arnhems Buiten richt zich op het verbeteren van het park en het verduurzamen en verhuurbaar maken van hun vastgoed. Op aanvraag ondersteunen we hen daarbij.

We werken aan het stimuleren, toepassen en zichtbaar maken van energie innovaties (I)

In 2024 richten we ons op het meer toepassen en zichtbaar maken van energie-innovaties. We werken samen met onze partners in de stad zoals Connectr voor de toepassing en de stichting Citymarketing en de creatieve sector voor het zichtbaar maken. Ook door middel van de Arnhem Energy Week kunnen we laten zien wat we als stad en regio aan energie-innovaties hebben.

We versterken onderlinge samenwerking en relaties in het energiecluster (I)

We hebben de Strategische Roadmap Arnhem Energy Hotspot 2025 met onze partners uit het energiecluster opgesteld. Hierin staan de acties die we in energieke coalities uit het cluster gaan uitvoeren om onze ambities te bereiken. We starten in 2024 met de uitvoering van de hierin opgenomen acties om het cluster te versterken.

We versterken de samenwerking van het energie- en creatieve cluster (I)

In Arnhem hebben we twee Nederlandse topsectoren in onze stad, namelijk de energie- en creatieve sector. De samenwerking tussen deze twee sectoren maakt ons nog sterker en onderscheidender. Dit komt echter niet vanzelf tot stand. Daarom hebben we een agenda om deze samenwerking tot stand te brengen en te laten groeien. We gaan aan de slag om de acties uit deze agenda uit te voeren.

We werken aan een betere (inter)nationale positionering van Arnhem als Hotspot Energie (I)

Samen met onze partners blijven we Arnhem als Europese Hotspot Energy profileren. Hierbij hoort het in de (inter)nationale media krijgen van initiatieven uit onze stad en regio op het gebied. Ook organiseren we de Arnhem Energy Week. Voor onze internationale activiteiten sluiten we aan bij OostNL. Ook kijken we samen met hen naar welke (inter)nationale bedrijven ons ecosysteem verder kunnen versterken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Banen in de EMT sector	**7,90**	**8**	**8,80**		

Eenheid: Het aantal banen in de sector EMT, als aandeel van de totale werkgelegenheid.

Bron: PWE

Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen (D)

Arnhem heeft alle ingrediënten om de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland te zijn. Daarvoor zetten we in op het versterken en etaleren van wat Arnhem uniek en mooi maakt, voor zowel onze inwoners en ondernemers als voor bezoekers. Groen, creatief en vrij zijn daarvoor de kernwaarden. De creatieve ontwerpkracht van Arnhem heeft daarin een belangrijke rol. Dat heeft een positief effect op werkgelegenheid en bedrijvigheid in de creatieve en culturele sector, maar ook in horeca en detailhandel.

We werken aan de transformatie van de binnenstad (I)

De binnenstad is belangrijk voor de hele stad. Het is het kloppend hart van de stad en verbindt.
Doordat er meerdere actuele maatschappelijke opgaven zijn op het gebied van werken, wonen, verblijven, verduurzamen, die zowel actuele kansen bieden als uitdagingen vormen, is er sprake van een brede transformatie van de binnenstad. Deze transformatie, en de daarmee gepaard gaande verschuiving in functioneel programma (bijvoorbeeld een compacter winkelhart, meer groen en meer ruimte voor ontmoeten en spelen), vraagt de komende jaren om keuzes, afwegingen en prioritering in de wijze waarop we met elkaar de binnenstad programmeren en profileren en hoe we daar met de stakeholders in de stad actief op sturen.
We nemen een actieve en richtinggevende rol om de transformatie van de binnenstad op integrale wijze te realiseren. We hebben hierbij vijf doelen, te weten:

- meer structuur en hoofdlijnen die richting geven aan de toekomstbestendige ontwikkeling van de binnenstad;
- versterken van de positie van binnenstad als grootste werklocatie;
- realiseren van een aantrekkelijke, aangename, groene en duurzame openbare ruimte;
- het onderscheidend vermogen versterken (Arnhem op de kaart);
- sterker verbinden van de binnenstad met haar omgeving.

Hiervoor werken we aan het opstellen en uitvoeren van het ontwikkelperspectief en een visie openbare ruimte. Daarnaast wordt er gericht gewerkt aan gebiedsontwikkelingen en projecten zoals Koningsplein en Gele Rijdersplein. Met de transitiemanager binnenstad wordt bekeken welke transformatiekansen er zijn en hoe de te stimuleren of ondersteunen. Daarin werken we samen met Platform Binnenstad Arnhem (PBA), als onderdeel van de bestaande en goedlopende samenwerking om de binnenstad te versterken.
Voor het Korenkwartier wordt samen met de ondernemers ingezet op een meer gastvrij horecagebied waar de dagfunctie verder versterkt wordt door bijvoorbeeld een nieuwe terrassenverdeling.
In de compactere binnenstad is ruimte voor functies die verblijfskwaliteit versterken en die Arnhems erfgoed beter beleefbaar maken. Daarom wordt er via een prijsvraag gezocht naar het beste idee / de beste invulling voor de diverse Historische Kelders.
Bij het Sterker verbinden van de binnenstad met haar omgeving wordt verder aandacht gegeven aan het zogenaamde Kwartierenplan waar samen met PBA de identiteit en onderscheidende vermogen van de verschillende delen in de binnenstad uitgedragen worden. Hierbij zijn het Modekwartier en het Spijkerkwartier (met als onderdeel de Steenstraat) ook twee belangrijke kwartieren die een schakel vormen met en naar de binnenstad.
Tot slot, zetten we in op kennisdeling en ontwikkeling via landelijke platformen en houden we in beeld welke kansen er bij provincie of Rijk er zijn voor investeringsregelingen of subsidiefondsen.

We realiseren een aanbod van duurzame en toegankelijke evenementen **(I)**

Evenementen in Arnhem moeten zo divers, inclusief, laagdrempelig en duurzaam mogelijk zijn. Daarvoor worden evenementenlocaties duurzaam gemaakt, worden organisatoren van evenementen gestimuleerd en uiteindelijk verplicht te verduurzamen en worden locatieprofielen opgesteld om duidelijkheid te geven aan organisatoren en bewoners.
Na de drukbezochte bijeenkomst in 2023 over de toegankelijkheid van festivals voor mensen met een beperking, gaan we in 2024 aan de slag met een kennisbank en een aantal workshops en bijeenkomsten voor organisatoren.
Met een kader voor topsportevenementenbeleid maken we keuzes: onze topsportevenementen passen bij Arnhem en sluiten aan bij de sportinfrastructuur of cultuur van onze stad. Met topsportevenementen zorgen we voor maatschappelijke en economische impact. Topsportevenementen moeten andere beleidsdoelstellingen helpen versnellen. In 2024 zorgen we voor een divers programma rond het Olympisch Festival en het EK Beachvolleybal.
In 2024 evalueren we de eerste editie van de centrale licht- of vuurwerkshow die tijdens de jaarwisseling van 2023/2024 heeft plaatsgevonden als alternatief voor het zelf afsteken van vuurwerk.

We werken aan een vitale en duurzame recreatieve sector **(I)**

Arnhem heeft veel te bieden op het gebied van toerisme en recreatie: een groene levendige stad, met een bijzondere geschiedenis, Arnhemse iconen. We brengen de toeristische vraag en het aanbod op een toekomstbestendige en duurzame wijze bij elkaar, met een optimale balans tussen leefbaarheid, leefkwaliteit van mens en dier en bezoekersaantallen. Dat doen we door samen met onze uitvoeringspartners Platform Binnenstad Arnhem, Citymarketing Arnhem en Visit Arnhem Nijmegen op drie niveaus te werken: de binnenstad, Bestemming Arnhem en Arnhem in de regio (Groene Metropoolregio, Veluwezoom, Veluwe en Airborne Region). Om recreërende bewoners en bezoekers beter te spreiden werken we aan betere toegankelijkheid van de Veluwe vanuit Arnhem-Noord en gaan we meer aandacht besteden aan plekken en activiteiten in Arnhem-Zuid. Dat doen we onder meer door het uitbreiden van Wandelnetwerk Zuid en door aan te haken bij de verhaallijn over de Romeinen (waaronder Limes) vanuit de Groene Metropoolregio.
In 2024 herdenken we 80 jaar Slag om Arnhem en besteden daar in de stad en in de regio extra aandacht aan. Voor de herdenkingen vanaf 2025 werken we in 2024 een voorstel uit, waarin we samen met partners in de stad en regio komen tot een toekomstbestendige invulling. De focus voor de toekomst ligt op wat willen wij meegeven aan de toekomstige generaties en op welke manier. Dit doen we met respect, samen, op een duurzame manier en we behouden en versterken wat hiervoor belangrijk is.

We positioneren Arnhem met gerichte citymarketing **(I)**

We positioneren Arnhem als een creatieve energiestad en een stad van duurzame mode. We stimuleren en faciliteren festivals en evenementen die passen bij het DNA van de stad: groen, creatief en vrij. Festivals als Innovate, Fashion + Design Festival (FDFA), State of Fashion, Bridge to Liberation, Sonsbeektentoonstelling, Arnhem Energy Week en de nog te ontwikkelen Dutch Green Week zijn daar voorbeelden van. Door energie-innovaties zichtbaar te maken in de binnenstad, zetten we het profiel van Arnhem sterker neer. In Bestemming Arnhem etaleren we Arnhem als meerdaagse citytrip voor specifieke doelgroepen die oog hebben voor het onderscheidende van Arnhem.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal bezoekers binnenstad	**344**		**214**	**320**	

Eenheid: Aantal bezoekers binnenstad x 1000. In 2020 is door Locatus i.v.m. corona geen passantentelling uitgevoerd.
Bron: Locatus (2019 en 2021), 2022 eigen telling i.s.m. PBA

Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers **(D)**

Geen enkele onderneming is hetzelfde. Bedrijven kennen dan ook een diversiteit aan vestigingseisen. Met de vastgestelde Visie Werklocaties hebben we inzichtelijk gemaakt welke werkmilieus Arnhem kent en dat het belangrijk is om samen te zorgen dat het juiste bedrijf zich op de juiste plaats huisvest. Veel Arnhemse bedrijven zijn mengbaar met wonen in woon-werkmilieus, daarnaast zorgen dergelijke functies vaak ook voor wijk- en maatschappelijke faciliteiten voor inwoners. Tegelijkertijd zijn er ook tal van bedrijven welke niet mengbaar zijn met wonen, hiervoor kennen we in Arnhem andere werkmilieus. Om deze werkmilieus beter te benutten zullen we de locaties klaar moeten maken voor de toekomst en daarbij ook moeten kijken naar het beter, efficiënter benutten van de bestaande locaties.

We bieden ruimte voor ondernemen (I)

- Dit gebeurt onder andere door samen met Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) te werken aan een ambitiedocument voor bedrijventerrein Het Broek 2040.
- In 2024 bouwen we verder aan onze innovatieve campussen IPKW, Arnhems Buiten en de Kenniscampus regio Arnhem en het verbinden van deze campuslocaties aan de andere werklocaties.
- Voor het inpassen van wijkeconomie en maatschappelijke voorzieningen in woonwijken werken we aan het opstellen van een zogenaamde 'barcode', om wonen en werken in evenwicht te laten groeien. Tevens wordt het detailhandelsbeleid van Arnhem herijkt.
- In regionaal verband zal in 2024 herijking van het Regionaal Programma Werklocaties (RPW) plaatsvinden.

We werken samen met partners aan kwalitatief goede werklocaties (I)

Samen met partners in de stad werken we aan de kwaliteit van onze werklocaties. Onderwerpen als duurzaamheid (energietransitie, klimaatadaptatie en circulaire economie), veiligheid (ondermijning en handhaving), bereikbaarheid én organisatiegraad komen hierbij onder andere aan bod. Zo stellen we met en voor meerdere werklocaties Greendeals op en starten we gezamenlijk met het implementeren van deze plannen. Tijdens het periodiek overleg 'Werklocaties Arnhem' pakken we stadsbrede dilemma's op zoals bereikbaarheid en duurzame mobiliteit.
Om dit te bewerkstelligen wordt het budget dat is toegekend voor ‘kwaliteitsimpuls Visie Werklocaties Arnhem 2040’ benut voor het opstellen en uitvoering van projecten in samenwerking met partners en partijen in de stad.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Arbeidsintensiteit per werklocaties	**76,90**	**79,40**	**81,60**	**85,30**	

Eenheid: Gemiddeld aantal banen op de werklocaties per hectare

Bron: Provinciale Werkgelegenheidsenquête (PWE), bewerking O&S

Betere balans tussen vraag en aanbod op de (regionale) arbeidsmarkt (D)

Er zijn meer openstaande vacatures dan ooit te voren. Door de groeiende economie en een vergrijzende bevolking zal de krapte alleen nog maar verder toenemen. Deze krapte is niet op te lossen met meer mensen. Het is noodzakelijk om binnen de drie O’s (overheid, ondernemers en onderwijs) opgaven om te zetten in concrete projecten en innovaties die in sneltreinvaart toepasbaar zijn.
De versnellingstafel waar diverse afdelingen van de gemeente in participeren definiëren samen met partijen in de stad deze opgaven en projecten. Dit wordt momenteel omgezet in een jaarplan voor 2023/2024.

We faciliteren Leven lang ontwikkelen (I)

Onvoldoende talent is opgeleid in benodigde kennis en vaardigheden in de focussectoren; Energy, IT, Zorg, Onderwijs en Kinderopvang, nu en richting de toekomst. Er liggen kansen in het aanbieden van bij- en omscholing in hard en soft skills voor werkende en werkzoekende in technische en/of digitale vaardigheden. We faciliteren en stimuleren een leven lang ontwikkelen om de mismatch tussen vraag en aanbod te verkleinen.

Vanuit het energiecluster in (regio) Arnhem zetten wij onder de noemer Hotspot Energy in op onderwijsinnovatie, praktijkgericht onderzoek en kennisontwikkeling in de driehoek van onderwijs, ondernemers en overheid.
In de regionale Human Capital agenda is Energy voor Arnhem één van de speerpunten. Een toonaangevend project is Plug in & Play op initiatief van Connectr. In samenwerking met onder andere; HAN, IPKW, Kiemt, Oost NL en provincie en werken we samen aan het aantrekken en behouden van talent, in dit project specifiek voor de laadinfra. Ook het omscholen van werkzoekenden en werkenden voor kansrijke beroepen in de Enerysector is een belangrijk speerpunt in de regionale en lokale Human Capital agenda.
Gezamenlijk zetten we het belang van de Energy opgave op de kaart en enthousiasmeren we mensen om te gaan werken in de Energysector. Voor het implementeren van de beroepentuin in Arnhem-Oost zijn we momenteel bezig om een projectplan te schrijven inclusief financiële paragraaf en een haalbaarheidsonderzoek. Het initiatief is zeer succesvol gebleken in het westen van het land.

We begeleiden ondernemers en werkgevers om op een creatieve manier te kijken naar (nieuw) talent en ondersteunen bij bijvoorbeeld competentiegericht werven.
We verkennen loopbaanpaden voor zijinstromers in de kinderopvang in samenwerking met onderwijs, overheid en bedrijfsleven. Dit is één van de focussectoren waar de versnellingstafel 2023-2024 op inzet.

We zetten in op het aantrekken en behouden van talent (I)

We willen talent aantrekken op opleidingen en sectoren waar de krapte het grootst is. Door actief te participeren in het Human Capital akkoord in de regio streven we naar een betere samenwerking tussen de drie o's: onderwijs, overheid en ondernemers.
We fungeren als aanjager van de regionale werktafel aantrekken en behoud van talent waar in 2024 drie projecten gericht op het behoud van talent in de regio worden uitgevoerd. Eén daarvan is het IT studentlab waar studenten opdrachten uitvoeren voor IT bedrijven uit de regio onder begeleiding van professionals.

Via het samenwerkingsverband 'Arnhem studiestad' werken we aan het aantrekken en binden van studenten aan de stad. We dragen via evenementen voor scholieren en studenten bij aan het interesseren van jongeren voor opleidingen in Arnhem.

Daarnaast willen we het onderwijs aantrekkelijker maken door steeds meer onderwijs te verbinden aan maatschappelijke opgaven. Hiervoor wordt samengewerkt door de Arnhemse kennisinstellingen binnen de City Deal Kennis Maken.
Daarnaast maken we onderdeel uit van een nauwe samenwerking met de grote onderwijsinstellingen in Arnhem; Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN), Van Hall Larenstein (VHL) en ROC Rijn IJssel. De Arnhemse Leeragenda is bedacht om studenten te laten samenwerken vanuit verschillende kennisinstellingen aan maatschappelijke opgaven in de wijken, die bijdragen aan gezondheid, leefbaarheid en veiligheid en duurzaamheid.

Tevens zoeken we de verbinding met Stichting Studentenhuisvesting (SSH&) en de wijkteams om de studenten een thuisgevoel te geven tijdens hun studententijd. Met Citymarketing Arnhem werken we nauw samen op het snijvlak aantrekkelijke zijn als studentenstad en op welke manier marketing daar een rol in kan spelen.
Ook wordt er met partners in de stad gewerkt aan het organiseren van een Student City Challenge; een hackaton waar studenten voor opdrachtgevers uit de stad concepten uitwerken die bijdrage aan maatschappelijke opgaven uit de stad.

We activeren onbenut arbeidspotentieel (I)

Ieder talent telt, en ieder talent is nodig om de mismatch tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt te verkleinen. Door middel van maatwerktrajecten begeleiden we Arnhemmers die op dit moment nog langs de zijlaan staan naar (betaald) werk.

- Het succesvolle initiatief genaamd de "Beroepentuin" waar in veel (grote) steden al mee wordt gewerkt, wordt ook in Arnhem geïmplementeerd. Werkende en werkzoekende krijgen gedurende twee weken de kans om zich te oriënteren op een aantal beroepen gerelateerd aan de Energysector. Bestaande vaardigheden worden aangevuld met benodigde en vaardigheden door middel van een scholingstraject.
- Daarnaast verkennen we momenteel op welke manier we drempels kunnen verlagen voor ouders die momenteel nog geen betaald werk uitoefenen. Eén van de initiatieven is het verkennen op welke manier de eigen bijdrage voor de kinderopvang kan komen te vervallen zodat ouders gedurende deze periode van de dag betaald werk kunnen verrichten.

In 2030 hebben we een 50% circulaire economie, in 2050 zijn we volledig circulair (D)

Circulaire economie is gebaseerd op het verbinden van economische, sociale en ecologische waarden.
Het gaat daarbij om slim ontwerp, bewust gebruik en meer en beter hergebruik. Het doel hiervan is om het primair grondstoffen gebruik te verminderen en de milieu-impact van materialen omlaag te brengen. De transitie van een lineaire economie naar een circulaire economie vergt veel werk en inspanning.
Vanuit de visie circulaire economie met het bijbehorende plan van aanpak hebben we de volgende speerpunten benoemd:

- Speerpunt 1: Bedrijven stimuleren en faciliteren;
- Speerpunt 2: Verminderen van restafval;
- Speerpunt 3: Inkoopkracht/het goede voorbeeld geven;
- Speerpunt 4: Ontwikkeling van de stad (circulaire bouw en gebiedsontwikkeling).

We stellen een nieuw uitvoeringsplan circulaire economie op (I)

Het eerste uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 loopt eind 2023 af. Een nieuw plan wordt verwacht in het vierde kwartaal van 2023. Deze plannen worden vergezeld van een evaluatie van het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023.

Het eerste uitvoeringsprogramma 2023-2024 is opgezet als groeimodel. Aangezien de gemeente tot 2022 geen overkoepelend circulair beleid had is de eerste twee jaar gebruikt om de eerste stappen te maken en tegelijkertijd een beleidsprogramma in de steigers te zetten waarmee een versnelling vanaf 2024 binnen handbereik ligt. Veel speerpunten in het eerste uitvoeringsprogramma waren daarom actiegericht en gefocust op het opzetten van circulair beleid en het uitvoeren van pilots.

Op dit moment is het nog onduidelijk waar we precies staan met betrekking tot onze doelstelling van 50 % circulariteit in 2030 op de verschillende speerpunten, met uitzondering van speerpunt 2, verminderen van

restafval. De stand van zaken op dit speerpunt is in deze begroting verder uitgewerkt in het programma Wonen en leefomgeving. Voor de overige speerpunten wordt op dit moment een circulariteitsscan uitgevoerd als onderdeel van de evaluatie. Deze scan dient als nulmeting en startpunt voor een monitoringssysteem en dashboard voor circulaire economie.

Op basis van de evaluatie volgt er een nieuw plan voor 2024 en verder. De verwachting is dat er een stevige versnelling nodig zal zijn om de 50% circulariteit in 2030 in zicht te houden. Deze versnelling zal zich onder andere gaan richten op circulair bouwen, waar we ons via de Woondeal Arnhem-Nijmegen aan hebben gecommitteerd, en op circulair inkopen, waarmee wij als overheid het goede voorbeeld willen geven.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Vol energie zetten wij in op een duurzame, creatieve en levendige economie voor het welzijn en de welvaart van de Arnhemmers	**9.735**	**1.711**	**50**	**200**
Dé Europese Energy hotspot worden	521	0	0	0
Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen	3.366	1.562	50	200
Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers	5.787	149	0	0
In 2030 hebben we een 50% circulaire economie, in 2050 zijn we volledig circulair	0	0	0	0
Betere balans tussen vraag en aanbod op de (regionale) arbeidsmarkt	61	0	0	0
Overig	**34**	**44**	**0**	**0**
Totaal	**9.769**	**1.755**	**50**	**200**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	8.082	9.375	10.664	9.769	8.633	8.148	7.779
Baten	1.239	1.222	1.257	1.755	1.600	1.600	1.755
Saldo lasten en baten	***-6.844***	***-8.153***	***-9.407***	***-8.014***	***-7.034***	***-6.548***	***-6.024***
Toevoegingen aan reserves	358	50	50	50	50	50	50
Onttrekkingen aan reserves	713	0	0	200	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***355***	***-50***	***-50***	***150***	***-50***	***-50***	***-50***
Gerealiseerd resultaat	**-6.488**	**-8.203**	**-9.457**	**-7.864**	**-7.084**	**-6.598**	**-6.074**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 9,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Kosten personeel: € 2,7 miljoen;
- Uitgaven voor evenementen: € 1,1 miljoen;
- Uitgaven in het kader van het Fonds Bedrijfsleven: € 0,9 miljoen;
- Uitgaven voor herdenken: € 1,1 miljoen;
- Uitgaven in het kader van ondernemersdienstverlening: € 0,4 miljoen;
- Overige subsidies: € 1,9 miljoen;
- Overige lasten: € 1,7 miljoen.

De totale lasten dalen ten opzichte van 2023 met € 0,9 miljoen. Dit wordt veroorzaakt door de incidentele middelen in 2023 van € 0,2 miljoen voor het versterken van de circulaire economie en € 0,8 miljoen voor het versterken van de werklocaties.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 1,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Toeristenbelasting: € 1,2 miljoen;
- Bijdragen en subsidies van derden: € 0,3 miljoen;
- Overige baten: € 0,3 miljoen.

De totale opbrengsten stijgen ten opzichte van 2023 met € 0,5 miljoen. Dit komt met name door een stijging van de te ontvangen toeristenbelasting met € 0,4 miljoen.

Toevoegingen aan reserves

In 2024 wordt er voor een totaal van € 50.000 toegevoegd aan de reserve Evenementen voor de kroonjaren van Slag om Arnhem.

Onttrekking aan reserves

In 2024 wordt er voor een totaal van € 200.000 onttrokken aan de bestemmingsreserve Evenementen voor het kroonjaar Slag om Arnhem 2024.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
Recreatieschap Overbetuwe
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Economic Board regio Arnhem Nijmegen;
- Ondernemers Kontakt Arnhem (OKA);
- Platform Binnenstad Arnhem (PBA);
- Stichting Arnhemse bedrijventerreinen (StAB);
- Industriepark Kleefse Waard (IPKW);
- GreenBusinessclub Gelderse Poort (GbcGP)
- Overige werklocaties;
- Oost NL;
- Provincie Gelderland;
- VNO NCW;
- Onderwijs- en kennisinstellingen; HAN, Van Hall Larenstein, ROC Rijn IJssel, ArtEZ;
- Stichting Kiemt;
- Stichting Ondernemersfonds Arnhem;
- Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen (TVAN);
- Stichting Citymarketing Arnhem;
- Veluwe op 1;

- Stichting Airnborne Region;
- DOCKS (Durven Ondernemen Centraal Klarendal & St. Marten);
- Stichting Atelierbeheer SLAK;
- FDFA;
- Ontwerpersplatform Arnhem (OPA);
- Innovate;
- Schakel 025 -Stroomversneller;
- Verenigd Creatief Arnhem;
- Gelrestad Sport;
- Groene Metropoolregio (GMR).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Economische agenda;
- Visie werklocaties;
- Visie Nieuwe Haven (juli 2020 - agendapunt 6.1 bijlage 1);
- Kantoornota 2022-2030;
- Detailhandelsvisie;
- Mise-en-place - de Arnhemse Horecavisie;
- RPW 2021-2024 (juni 2021 - agendapunt 6.10 bijlage 1);
- Evenementenvisie Evenement organiseren - Gemeente Arnhem;
- Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/ Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- New Energy made in Arnhem;
- Standplaatsenbeleid;
- Plan van Aanpak Huisvesting Creatieve en Culturele Sector Arnhem;
- Visie Circulaire Economie en Plan van aanpak CE (juli 2021).

Onderwijs

Goed onderwijs is een cruciale pijler bij het tegengaan van kansenongelijkheid. We investeren in de eerste levensjaren van kinderen om hen een goede startpositie op school te bieden. De school als middelpunt van de wijk vormt de basis voor een gezonde en veilige leefomgeving. Daarom zetten we samen met het onderwijs in op een passende plek voor elk kind. Kinderen en jongeren krijgen alle kans om het beste uit zichzelf te halen. Wie gemotiveerd naar school gaat en een goede opleiding kan afronden, heeft immers later zoveel meer kansen. We zetten in op het behalen van een startkwalificatie, basisvaardigheden en gaan laaggeletterdheid tegen bij jongeren en volwassenen. We zorgen voor goede toekomstbestendige onderwijshuisvesting door een beleidsrijk Integraal Huisvestings Plan (IHP) dat we ontwikkelen samen met maatschappelijke organisaties en partners uit het onderwijs.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen (A)

Alle kinderen in Arnhem kunnen het onderwijs volgen dat past bij hun mogelijkheden en talenten. In alle wijken moeten kinderen kunnen opgroeien in een gezonde en veilige omgeving waar hun kansen gelijk zijn. Passend onderwijs is beschikbaar voor elk kind en elke behoefte. Dit begint al bij de kinderopvang en het peuterspeelzaalwerk. Kinderen maken een goede start op school en hebben daar hun leven lang profijt van. We zetten in op preventieve maatregelen en vroeg signalering om onderwijsachterstanden en schooluitval te voorkomen. We zetten in op basisvaardigheden en het behalen van een startkwalificatie die jongeren een goede aansluiting op de arbeidsmarkt bieden.

Meer Arnhemse kinderen hebben een goede startpositie op school (D)

Investeringen in de eerste levensjaren van een kind zijn essentieel voor de verdere ontwikkeling.
Kinderen met een achterstand worden zo vroeg mogelijk gesignaleerd en goed voorbereid op het reguliere onderwijs. Dit gebeurt in de voorschoolse periode in de peuterspeelzalen en de kinderopvang. Deze locaties zijn inclusieve locaties, alle kinderen zijn welkom en krijgen er een passend aanbod.

Als kinderen onverhoopt toch met een achterstand aan het onderwijs beginnen, wordt extra ondersteuning geboden om de onderwijskansen van deze kinderen te vergroten. Ook voor hoog- en andersbegaafden en anderstalige kinderen is het belangrijk dat er voldoende passend onderwijsaanbod is in of in de buurt van Arnhem. Dit sluit aan bij de rijke schooldag en de ontwikkelingen voor een pedagogische wijk. Daarbij is het ook belangrijk dat de schoolgebouwen van goede kwaliteit en passend zijn.

We vergroten het bereik van peuteropvang en zorgen voor een kwalitatief goed aanbod (I)

Voor VVE (Voor- en vroegschoolse educatie) en het ontwikkelrecht kunnen alle peuters 16 uur per week terecht. Speerpunten voor de komende jaren zijn dat nog meer peuters gebruik maken van het ontwikkelrecht en dat de kwaliteit van de VVE-opvang wordt versterkt. Hierbij streven wij naar:

- realiseren van een 100% aanbod;
- realiseren van een 100% bereik VVE- peuters;
- jaarlijks auditen van 50% VVE- locaties.

Om de speerpunten te bereiken, verlenen we subsidie aan de kinderopvang voor VVE- en Ontwikkelrechtplekken, voor extra medewerkers op de groep, voor scholing en professionalisering aan PAS en voor monitoring door PAS. Ook zorgen we dat ontwikkelingsproblemen zo vroeg mogelijk worden gesignaleerd en behandeld. Dit door met alle betrokken partijen een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind neer te zetten.

We vergroten het aanbod ten behoeve van kansengelijkheid op de 25 AOB-scholen (I)

Onderwijsachterstandenbeleid (OAB) vindt plaats op 25 OAB-scholen. Hierbij wordt de ontwikkeling van kinderen in een minder ondersteunende thuisomgeving op school extra ondersteund, onder andere met extra aandacht voor taal. We willen dat er op alle OAB-scholen een extra aanbod komt om kinderen gelijke kansen te bieden. We organiseren samen met onze partners Zomer- en weekendschool en activiteiten voor nieuwkomers. De monitoring wordt uitgevoerd door PAS.

We investeren in het Nationaal Programma Arnhem-Oost (I)

Binnen het Nationaal Programma Arnhem-Oost zetten we in op een holistische aanpak waarin we bouwen met diverse bewezen elementen aan een nieuwe blik op de toekomst. De aanpak bevat werkzame elementen van ‘De Gezonde Basisschool van de Toekomst’, de Rijke Schooldag, tutoring, een breed aanbod van buitenschoolse activiteiten en armoedebestrijding.

- We kennen allemaal de uitdrukking ‘It takes a village to raise a child’. Die uitdrukking gaat zeker op voor Arnhem-Oost, misschien wel meer dan elders. Daarom draait de lijn opvoeden en opgroeien binnen het Nationaal Programma Arnhem-Oost om het verder ontwikkelen van ‘De Pedagogische Wijk’. In ‘De Pedagogische Wijk’ willen wij een grotere gemeenschap van mensen bewegen om te zorgen voor een positief ontwikkelklimaat voor alle kinderen en jongeren in Arnhem-Oost. Zodat alle jeugd in een gezonde en veilige omgeving kansrijk en inclusief kan opgroeien en zijn of haar talenten kan ontwikkelen.
- 'De Pedagogische Wijk’ heeft een reikwijdte van ‘min 10 maanden’ tot 27 jaar en is dus van invloed op verschillende levensfases. School, thuis en omgeving Kinderen groeien op binnen de driehoek school, gezin (huishouden) en omgeving (wijk en peers). Het blijkt dat de ontwikkeling van kinderen voor ongeveer 40% plaatsvindt in de binnen schoolse leefwereld en voor 60% daar buiten. Voor sommige kinderen en jongeren is het helaas zo dat die buitenschoolse leefwereld onvoldoende ontwikkelmogelijkheden en/of structuur biedt. Het gevolg is dat zij zich niet optimaal kunnen ontwikkelen en er een groot onbenut potentieel ontstaat. Zeker ook als de kwaliteit van het onderwijsaanbod niet (volledig) op orde is. Om het potentieel van de kinderen en jongeren in Arnhem-Oost te zien en tot bloei te laten komen is er meer en aanvullend aanbod in samenwerking met het onderwijs nodig.
- Dat aanbod bieden we in het Nationaal Programma Arnhem-Oost door onder andere te investeren in de zogenaamde Rijke Schooldag. Kinderen en jongeren kunnen hun talenten het beste ontdekken en ontwikkelen in een omgeving die ze daarvoor uitdaagt, stimuleert en de kans geeft. Daarom realiseren we op termijn op alle scholen in het primair en voortgezet onderwijs in Arnhem-Oost een Rijke Schooldag. Binnen de Rijke Schooldag werken scholen en lokale partijen nauw samen aan een verrijkt aanbod tijdens, voor en na schooltijd en in de vakantieperiodes. Het gaat onder meer om meer taal- en rekenonderwijs, sport, kunst en cultuur, huiswerkbegeleiding en persoonlijke ontwikkeling. Daarbij bouwen we voort op hetgeen al is ontwikkeld en bekijken we per school en/ of buurt hoe het huidige aanbod verbreed en verdiept kan worden. We organiseren iedere schooldag een aanbod van 8.00 uur tot 17.00 uur. Dit is inclusief een gezonde schoolmaaltijd. Mogelijk breiden we dit op termijn uit naar een aanbod tot 20.00 uur, en op zaterdag.
- We ontwikkelen en bouwen zo een Arnhem-Oost Curriculum.

We investeren in natuureducatie, zodat meer kinderen leren over natuur, duurzaamheid, gezondheid en groen (I)

Arnhem investeert in natuureducatie omdat we van mening zijn dat het waardevol is om kinderen al op jonge leeftijd kennis en ervaring op te laten doen met thema’s als natuur, milieu en duurzaamheid, zodat:

- kinderen de natuur op waarde weten te schatten en daar in hun gedrag op latere leeftijd naar handelen;
- er meer natuur- en milieubewustzijn wordt gecreëerd.

Hierbij werken we aan drie doelen:

1. Meer kinderen (4-12 jaar) van alle 60 basisscholen binnen de gemeente Arnhem nemen deel aan educatieve programma’s over natuur en duurzaamheid en groeien daardoor natuur- en milieubewust op.
2. Elk schoolgaand kind in de leeftijd van 9-10 jaar in Arnhem zal in groep 6 een jaar lang moestuinieren op de basisschool,
3. 7 basisscholen in Arnhem doen mee aan een pilot Duurzame Arnhemse School (DAS) om het thema duurzaamheid (aan de hand van de thema’s afval, energie, gezondheid en vergroenen) een plek binnen het dagelijks onderwijs te geven.

We zorgen voor goede toekomstbestendige (onderwijs) huisvesting (I)

De fysieke leeromgeving van kinderen is van belang voor hun ontwikkeling. We willen dat onderwijshuisvesting daarom aansluit bij de ontwikkelbehoefte van kinderen, een gezond leerklimaat biedt en aansluit op de manier waarop ruimtes in de toekomst gebruikt zullen worden. We zien de school als middelpunt van de wijk. We benadrukken daarom dat onderwijshuisvesting niet alleen gaat over stenen als eindresultaat, maar een middel is voor het behalen van verschillende maatschappelijke doelen, binnen het onderwijs en daarbuiten, en onderdeel is van bredere (gebieds)ontwikkelingen. We ontwikkelen daartoe een meerjarenperspectief op toekomstbestendige onderwijshuisvesting in de vorm van een beleidsrijk Integraal Huisvestings Plan (IHP) voor het funderend onderwijs (primair, voortgezet en speciaal onderwijs). Beleidsrijk betekent dat we het IHP in bovengenoemd breder perspectief plaatsen. Het ontwikkelen van dit beleidsrijke IHP doen we daarom nadrukkelijk samen met maatschappelijke organisaties en onze partners uit het onderwijs.

Het streven is om het IHP eind 2023 te laten vaststellen door de raad. In de tussentijd voeren we de lopende projecten binnen het jaarprogramma onderwijshuisvesting uit. Deze projecten omvatten nieuwbouw, renovatie en het gebruiksklaar maken van tijdelijke onderwijshuisvesting die nodig is tijdens nieuwbouw en renovatie. Het gaat hier om projecten die voortkomen uit het huidige IHP. We rapporteren over lopende projecten in de terugblik over het jaarprogramma 2023 en kijken vooruit in het jaarprogramma 2024.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Het percentage (doelgroep)peuters dat gebruik maakt van VVE of ontwikkelrecht	**86**	**92**	**86**	**89**	

Eenheid: Doel is om alle peuters met een risico op een taalachterstand (deze kinderen krijgen een VVE-indicatie) te bereiken. Het totaal aantal peuters in Arnhem met deze indicatie was in het schooljaar 2019/2020 488. 2020 staat voor schooljaar 2019/2020.

Bron: Stichting PAS (verplichte BBV-indicator)

Meer Arnhemmers hebben een startkwalificatie en voldoende basisvaardigheden (D)

We vinden het belangrijk dat inwoners van Arnhem mee kunnen doen aan de samenleving. Speciale aandacht gaat uit naar de kansen van en het perspectief bieden aan jongeren. Een startkwalificatie, een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden dragen bij aan een goede (start)positie op de arbeidsmarkt. Om vraag en aanbod op de arbeidsmarkt beter op elkaar te laten aansluiten trekken we intensiever op met het onderwijs en het bedrijfsleven.

We werken er aan dat meer jongeren hun startkwalificatie behalen (I)

Ons doel is dat leerlingen die uitvallen (thuiszitters en vroegtijdig schoolverlaters) zo snel mogelijk weer deelnemen aan het onderwijs om een startkwalificatie te behalen. We gaan thuiszitten tegen door met schoolbesturen, jeugdzorginstellingen en andere betrokken partijen het gesprek te voeren over passende onderwijsplekken voor zoveel mogelijk Arnhemse kinderen en jongeren. Daarbij zorgen we met procesafspraken over de regie voor meer duidelijkheid over de onderlinge samenwerking tussen betrokken partijen bij thuiszitters en daarmee een passend aanbod.

We willen dat Arnhemse kinderen en jongeren zo min mogelijk onderwijs missen. Dit betekent dat we zowel ongeoorloofd afwezig zijn (relatief verzuim) als thuiszitten (absoluut verzuim) tot een minimum willen beperken. We streven er naar het percentage vroegtijdig schoolverlaters (VSV) terug te brengen tot onder het percentage van 2018-2019 van 2,81%.

We zetten in op een verbetering van de samenwerking, door het netwerk in en om school te versterken. We richten ons bij de aanpak op de doelgroepen waarbij uitval het meeste voorkomt. We hechten veel waarde aan de monitoring van resultaten. Dit stelt ons in staat om de effecten van het VSV-beleid beter in beeld te krijgen en meer grip te krijgen op de VSV-problematiek.

We gaan laaggeletterdheid tegen (I)

Het hebben van voldoende basisvaardigheden (lezen, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden) is nodig voor inwoners om volwaardig mee te kunnen doen. De aanpak van laaggeletterdheid is een noodzakelijk onderdeel om de ongelijkheid, die van generatie op generatie over gaat, te kunnen doorbreken. Daarom geven we uitvoering aan het Regionaal Programma Volwasseneneducatie 2020-2024 en de jaarplannen. We willen hiermee onder andere een groter bereik van de doelgroep (NT1/NT2) met het educatieaanbod bereiken en meer participatie van burgers in de samenleving.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Absoluut verzuim	**1,80**	**3,10**	**2**	**1,50**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige jongeren dat absoluut verzuimer is (geweest) gedurende het schooljaar (per 1.000 leerlingen): de jongere is niet ingeschreven bij een onderwijsinstelling en beschikt niet over een vrijstelling. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
Streefwaarde absoluut verzuim: 0,5 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Relatief verzuim	**32**	**30**	**31**	**36**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige leerlingen (per 1.000 leerlingen) waarbij sprake is van meer dan 16 uur ongeoorloofd verzuim gedurende 4 opeenvolgende lesweken. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019".
Streefwaarde relatief verzuim: 20 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	**2,80**	**2,50**	**2,60**	**3,10**	
Eenheid:	Vsv'ers zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma. Het vsv-percentage staat voor het aantal vsv'ers als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers die aan het begin van het schooljaar ingeschreven staan.				
Bron:	DUO/ Ingrado				

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen	**8.966**	**2.266**	**84**	**74**
Meer Arnhemse kinderen hebben een goede startpositie op school	2.928	285	84	74
Meer Arnhemmers hebben een startkwalificatie en voldoende basisvaardigheden	6.038	1.981	0	0
Overig (Onderwijshuisvesting)	**18.539**	**684**	**9.095**	**8.268**
Totaal	**27.504**	**2.951**	**9.179**	**8.343**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	23.516	24.592	25.947	27.504	28.575	29.471	29.194
Baten	4.845	2.417	3.681	2.951	2.951	2.951	2.951
Saldo lasten en baten	***-18.671***	***-22.175***	***-22.265***	***-24.554***	***-25.625***	***-26.520***	***-26.243***
Toevoegingen aan reserves	9.767	8.545	9.547	9.179	9.753	8.395	8.400
Onttrekkingen aan reserves	9.885	7.913	8.039	8.343	9.354	9.733	10.124
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***118***	***-632***	***-1.508***	***-836***	***-398***	***1.338***	***1.724***
Gerealiseerd resultaat	**-18.553**	**-22.807**	**-23.773**	**-25.390**	**-26.023**	**-25.183**	**-24.519**

Toelichting

Het programma onderwijs is deze begroting zero based opgebouwd. De activiteiten die binnen dit programma worden uitgevoerd zijn ingedeeld in 6 onderwerpen: onderwijshuisvesting, voorschools aanbod, goede startpositie, bovenwettelijk onderwijsaanbod, voortijdig schoolverlaten en volwasseneducatie. Er bestaat een grote overlap met de wijkprogramma's in de uitvoering van onderwijs. Diverse onderwijsbudgetten zijn doorgemandateerd, waarmee de beleidsmatige inzet niet op Wijken Algemeen, maar op het programma Onderwijs worden begroot. Daarom is voor zero based naar alle onderwijsmiddelen gekeken. Voor onderwijshuisvesting wordt een nieuw Integraal Huisvestingsplan (IHP) wordt opgesteld. Daarmee wordt de begroting voor onderwijshuisvesting zero based opgebouwd, daarom is onderwijshuisvesting, met uitzondering van de beleidsmatige inzet buiten zero based begroten gehouden.

Zoals ook in het plan van aanpak zero based begroten is opgenomen (maart 2022, zaaknummer 640401), worden afwijkingen in de omvang van de programma's eerst op een stelpost geplaatst, waarna deze bij het eerstvolgende integrale besluitvormingsmoment, de Perspectiefnota 2025-2028, meegenomen worden.

In de tabel hieronder staat het totaaloverzicht met de inkomsten en uitgaven voor onderwijs binnen het programma Onderwijs en binnen Wijken Algemeen. Vervolgens is per onderwerp een uitsplitsing opgenomen.

Programma Onderwijs 2024	Inkomsten		Uitgaven			
	Specifieke uitkering	Vastgoed	Subsidie verlening	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
bedragen x € 1.000						
Onderwerp						
Onderwijshuisvesting	-	684	-	367	18.375	18.742
Voorschools aanbod	-		-	178	31	209
Goede startpositie	-		1.860	309	1.069	3.239
Bovenwettelijk onderwijsaanbod						
Natuur- en milieueducatie	-	285	2.156	-	702	2.857
Taal- en spraakontwikkeling	-		-	-	100	100
Ondersteunend personeel basisscholen	-		-	-	-	-
Voortijdig schoolverlaten	-		-	149	-	149
Volwasseneducatie	1.981		2.163	89	259	2.511
Stelpost	-		-	-198	-104	-303
Totaal	**1.981**	**970**	**6.179**	**1.092**	**20.535**	**27.504**

Wijken Algemeen 2024	Inkomsten		Uitgaven			
	Specifieke uitkering	Vastgoed	Subsidie verlening	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
bedragen x € 1.000						
Onderwerp						
Onderwijshuisvesting	-	4.104	-	-	-	6.168
Voorschools aanbod	-	41	2.345	-	214	2.559
Goede startpositie	7.092		5.252	-	1.882	7.134
Bovenwettelijk onderwijsaanbod						
Natuur- en milieueducatie	-		-	-	-	-
Taal- en spraakontwikkeling	-		-	-	-	-
Ondersteunend personeel basisscholen	-		342	-	-	342
Voortijdig schoolverlaten	1.322		1.035	-	1.667	2.702
Volwasseneducatie	-		-	-	-	-
Stelpost	-		-	-	267	267
Totaal	**8.414**	**4.145**	**8.975**	**0**	**3.763**	**19.173**

Totaal wordt een negatieve stelpost van € 303.000 gevormd in het programma Onderwijs doordat de uitkomsten van zero based hoger uitkomen dan de programmaomvang. Binnen Wijken Algemeen wordt een positieve stelpost gevormd van € 267.000 doordat de uitkomsten van zero based lager uitkomen dan de programmaomvang. Dit wil zeggen dat op basis van zero based de lasten binnen het programma Onderwijs € 303.000 hoger begroot zouden moeten worden en binnen Wijken Algemeen € 267.000 lager. Deze stelposten zullen betrokken, indien noodzakelijk, worden bij de integrale besluitvorming bij de Perspectiefnota volgend jaar.

Van de stelpost op het programma Onderwijs wordt € 198.000 gevormd in verband met een hogere beleidsmatige inzet dan op dit moment begroot. Dit betreft met name onderwijshuisvesting. Op dit moment is er 1,56 fte begroot voor onderwijshuisvesting. Dit wordt op dit moment incidenteel aangevuld voor het opstellen van het IHP. Voor

het jaar 2024 is incidenteel ruimte binnen de huidige exploitatie budgetten om tijdelijke inhuur op te vangen. De verwachting is dat er in totaal 3,5 á 4 fte nodig is voor de beleidsmatige uitvoering van onderwijshuisvesting. Dit effect wordt meegenomen in het IHP. Daarnaast is er een tekort van 0,44 fte voor passend onderwijs, er is geen structurele capaciteit om deze activiteiten binnen goede start op te pakken. Vraagstukken hieromtrent worden op dit moment ad hoc opgepakt.

In de praktijk is er een overlap van de beleidsmatige inzet tussen de verschillende onderwerpen, niet iedereen werkt uitsluitend aan één onderwerp.

Van de overige stelpost (deels administratief tussen stad en wijk) betreft € 163.000 voornamelijk een onderbesteding op een aantal subsidieregelingen. De komende periode wordt bekeken hoe hier invulling aan te geven. Zo nodig wordt ook deze stelpost betrokken bij de integrale besluitvorming bij de Perspectiefnota volgend jaar.

Voorschools aanbod	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**0**	**0**	**0**
Inkomsten vastgoed	**41**	**0**	**41**
Verstrekte subsidies	**2.345**	**0**	**2.345**
St. Entrea Lindenhout	177		177
Stichting De Driestroom	131		131
Kinderopvang SKAR BV	568		568
St. Peutercentra Arnhem	765		765
Partou BV	42		42
Kinderopvang Twins	4		4
Kluppluz BV	493		493
Het Kuikentje BV	13		13
Peuteropvang Zand op de Mat	12		12
St. Kentalis Zorg	139		139
Beleidsmatige inzet	**178**	**178**	
Overig	**245**	**31**	**214**
Regionaal voorschools aanbod	203		203
Nog toe te delen middelen gemeentefonds	31	31	
Vastgoed	11		11
Totaal uitgaven	**2.769**	**209**	**2.559**

Binnen Voorschools aanbod wordt € 41.000 aan inkomsten huurinkomsten begroot van een tweetal peuterspeelzalen die gevestigd zijn in gemeentelijk vastgoed. De kosten voor vastgoed hangen samen met dezelfde panden. De beleidsmatige inzet betreft totaal 1,70 fte. Een deel van de dekking voor Voorschools aanbod wordt geboden vanuit de decentralisatie-uitkering (DU) voorschoolse voorziening peuters in de gemeentefondsuitkering. Omdat deze, anders dan een specifieke uitkering, vrij besteedbaar is, zijn deze inkomsten begroot binnen het programma Bestuur, dienstverlening en financiën. De laatste mutaties van deze DU zullen nog worden ingezet als dekking bij een actualisatie van de subsidies.

Goede startpositie	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**7.092**		**7.092**
Verstrekte subsidies	**7.112**	**1.860**	**5.252**
St. Rijnstad	164		164
St. Pas	2.227		2.227
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	394		394
LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	27		27
SIMON scholen	84		84
Kinderopvang SKAR BV	1.174		1.174
St. Peutercentra Arnhem	1.722	1.566	156
Partou BV	163	158	6
St. Rozet	58		58
Kinderopvang Twins	163	137	26
St. Gym & Turnen Arnhem	147		147
Het Kuikentje BV	22		22
St. Flores Onderwijs	750		750
Peuteropvang Zand op de Mat	17		17
MGR Onderwijs	**1.122**		**1.122**
Beleidsmatige inzet	**309**	**309**	
Overig	**1.829**	**1.069**	**760**
Schoolmaaltijden	520	520	
Versterken kansengelijkheid rond onderwijs	520	520	
Holocaustbewustwordingsprogramma	30	30	
Algemeen aanpak onderwijsachterstand	760		760
Totaal uitgaven	**10.372**	**3.239**	**7.134**

Binnen het onderwerp goede startpositie valt de aanpak van onderwijsachterstanden, maar ook prioriteiten die recent zijn aangebracht, zoals schoolmaaltijden, versterken kansengelijkheid en het holocaustbewustwordingsprogramma. Voor de aanpak van onderwijsachterstanden ontvangt Arnhem een specifieke uitkering van € 7,1 miljoen. Aan deze uitkering zijn voorwaarden verbonden en jaarlijks moet verantwoording worden afgelegd aan het Rijk over hoe deze uitkering is besteed. Daarmee is de beleidsvrijheid voor de aanpak van onderwijsachterstanden beperkt, net als andere activiteiten die gedekt worden door specifieke uitkeringen. Meer doen op basis van de eigen inkomsten kan, wanneer de inzet beperkt wordt, zal mogelijk ook de uitkering worden verlaagd.

De Arnhemse bijdrage aan de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling (MGR) met betrekking tot de aanpak van onderwijsachterstanden bedraagt € 1,1 miljoen. Daarnaast is een algemeen budget van € 760.000 begroot dat voornamelijk ingezet wordt voor aanvullende specifieke opdrachten aan de MGR.

De beleidsmatige inzet betreft 2,6 fte.

Bovenwettelijk onderwijsaanbod	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Natuur- en Milieueducatie			
Inkomsten vastgoed	**285**	**285**	**0**
Verstrekte subsidies	**2.156**	**2.156**	**0**
St. Natuurcentrum Arnhem	2.156	2.156	
Schoolmoestuinen 22A53	**520**	**520**	**0**
Vastgoed	**182**	**182**	**0**
Stadsboerderij Presikhaaf	90	90	
Stadsboerderij De Korenmaat	92	92	
Subtotaal lasten	**2.857**	**2.857**	**0**
Taal- en spraakontwikkeling **Bedragen x € 1.000**			
VGGM	**78**	**78**	**0**
Aanvullende opdrachten	**22**	**22**	**0**
Subtotaal lasten	**100**	**100**	**0**
Ondersteunend personeel basisscholen			
Verstrekte subsidies	**342**	**0**	**342**
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	118		118
St. Flores Onderwijs	225		225
Subtotaal lasten	**342**	**0**	**342**
Totaal uitgaven	**3.299**	**2.957**	**342**

De inkomsten voor vastgoed zijn afkomstig van de stadsboerderijen. Voor taal- en spraakontwikkeling is de reguliere bijdrage aan VGGM voor hun taken die zij als gemeenschappelijke regeling voor alle deelnemende gemeenten uitvoeren. Daarnaast is een budget van € 22.000 begroot dat ingezet wordt voor aanvullende opdrachten.

Voor Bovenwettelijk onderwijsaanbod is geen capaciteit in het overzicht opgenomen. 0,2 fte voor natuur- en milieueducatie wordt vanuit het ruimtelijk domein gedekt, de andere onderwerpen zijn verweven met voorschools aanbod en goede start.

Voortijdig schoolverlaten	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**1.322**		**1.322**
Verstrekte subsidies	**1.035**	**0**	**1.035**
De Onderwijsspecialisten	266		266
Rijn Ijssel Roc	275		275
St. Quadraam Maarten van Rossem	116		116
Passend Onderwijs Samenwerkingsv.	70		70
VMBO 'T Venster	67		67
St. School's cool Arnhem	14		14
JINC Arnhem	42		42
St. Chr Onderw Groep Vallei & Geld	83		83
Aeres MBO Velp	101		101
Gemeenschappelijke regelingen	**1.667**	**0**	**1.667**
MGR RMC/VSV	1.476		1.476
VGGM	191		191
Beleidsmatige inzet	**149**	**149**	**0**
Totaal uitgaven	**2.851**	**149**	**2.702**

Voortijdig schoolverlaten is volledig op Wijken Algemeen begroot, met uitzondering van de beleidsmatige inzet van 1,85 fte. Het beleid wordt uitgevoerd door de gemeenschappelijke regelingen en met het verstrekken van subsidies aan diverse onderwijsinstellingen die daarmee voortijdig schoolverlaten zoveel mogelijk beperkten.

Volwasseneducatie	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**1.943**	**1.943**	**0**
Bijdrage regiogemeenten	**38**	**38**	**0**
Verstrekte subsidies	**2.163**	**2.163**	**0**
St. Rijnstad	45	45	
Rijn IJssel Roc	1.311	1.311	
Stichting Prisma Immerloo	16	16	
St. PRAGO	110	110	
St. Rozet	195	195	
Reg Opleids.centr Graafschap College	41	41	
St. Bibliotheek Veluwezoom	50	50	
St. Welzijn Lingewaard	42	42	
IVIO-Opleidingen	232	232	
St. Vitanos	25	25	
Kunstwerk! Cultur voorz. de Liemers	24	24	
DigiSlim	37	37	
Stichting Sante Partners	23	23	
Locus Fysiotherapie	11	11	
St Openbare Bibliotheek Gelderl Zuid	1	1	
Algemeen volwasseneducatie	**259**	**259**	**0**
Beleidsmatige inzet	**89**	**89**	**0**
Totaal uitgaven	**2.511**	**2.511**	**0**

Volwasseneducatie is een taak die Arnhem voor de regio uitvoert. Naast de specifieke uitkering ontvangt Arnhem ook een gedeeltelijke vergoeding van € 38.000 voor de beleidsmatige inzet. De totale beleidsmatige inzet bedraagt 1 fte.

Toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves
In 2024 wordt totaal € 9,2 toegevoegd aan de reserves. € 9,1 miljoen aan de bestemmingsreserve Onderwijs voor de dekking van toekomstige kapitaallasten en € 119.000 van de bestemmingsreserve Vastgoed voor toekomstig onderhoud.

Daarnaast wordt totaal € 8,3 miljoen onttrokken aan reserves. € 8,2 miljoen aan de bestemmingsreserve Onderwijs ter dekking van kapitaallasten en € 106.000 aan de bestemmingsreserve Vastgoed voor de dekking van het onderhoud.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Op alle gebieden wordt nauw samengewerkt met besturen en medewerkers van onderwijs (primair onderwijs (PO), voortgezet onderwijs (VO), (voortgezet) speciaal onderwijs (V)SO, middelbaar beroepsonderwijs (MBO) en hoger beroepsonderwijs (HBO), voorschoolse voorzieningen, kinderopvang, maatschappelijke partners en sociaal ondernemers.
In de uitvoering worden maatschappelijke partners betrokken.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Subsidieregeling Aanpak voortijdig schoolverlaten;
- Plan van aanpak voortijdig schoolverlaten Arnhem 2021 tot en met 2024;
- Jaarprogramma onderwijshuisvesting 2020;
- Herstelagenda; Arnhemse aanpak onderwijs;
- Subsidieregeling Voorschools Aanbod Arnhem;
- Raadsvoorstel en -besluit Verzelfstandiging Natuurcentrum Arnhem;
- Raadsbesluit om gemeentelijke leerplichttaken regionaal uit te voeren;
- Raadsbesluit om RMC-taken / Team VSV onder te brengen bij het RBL;
- Raadsbesluit d.d. 6 november 2017 wijziging MGR sociaal domein;
- Integraal huisvestingsplan primair onderwijs Arnhem 2017-2026;
- Programma Volwasseneneducatie & aanpak Laaggeletterdheid (2021-2024);
- Vaardig Arnhem (2021-2022).

Cultuur

De waarde van kunst en cultuur voor onze samenleving is groot en is nadrukkelijk méér dan alleen schoonheid, troost of vermaak. De artistieke en intrinsieke waarde van kunst en cultuur zijn de basis van een goed cultuurbeleid. Tegelijkertijd bevinden kunst en cultuur zich niet op een eiland, maar zijn ze onderdeel van een brede maatschappelijke agenda. Kunst, cultuur en creativiteit helpen bij het aangaan van complexe maatschappelijke vraagstukken zoals groeiende kansenongelijkheid, tweedeling en polarisatie, de klimaatcrisis, woningnood en toenemende eenzaamheid onder ouderen en jongeren.
We blijven met ons beleid werken aan versterking van ons culturele aanbod: van de podiumkunsten (dans, toneel, muziek), musea en beeldende kunst tot film, letteren (van' spoken word' tot leesbevordering) en creatieve industrie (zoals mode en design). We zorgen dat talent zich kan ontwikkelen en koppelen talent aan de opgaven in onze stad. We willen zoveel mogelijk mensen laten meedoen, cultuur is er immers voor iedereen.
Cultuurmakers hebben ruimte nodig om te innoveren en nieuwe dingen uit te proberen. Daar hoort bij dat we zorgen voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad. Daarnaast verdient cultuurhistorisch erfgoed een prominente plek in de stad. Mensen moeten het kunnen zien, er meer over te weten kunnen komen en het vooral ook kunnen beleven. Ook dit zorgt voor een aantrekkelijke stad.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar (A)

Kunst verbindt en is het cement van de Arnhemse samenleving. Kunst en cultuur maken de stad mooier en aantrekkelijker om in te wonen, te werken of te verblijven. Cultuur levert een wezenlijke bijdrage aan de levendigheid en leefbaarheid van stad en wijken. Het brengt inwoners bij elkaar en versterkt de onderlinge verbondenheid. Dankzij het bruisende en diverse aanbod dat Arnhem te bieden heeft, kan iedereen meedoen met en genieten van kunst en cultuur, ongeacht achtergrond, leeftijd of inkomen. We investeren in zowel het topsegment, makers als breedtekunst en -cultuur.

Verbreding van cultuurbereik en participatie (D)

Cultuur is van en voor iedereen. We streven ernaar de toegankelijkheid en bereikbaarheid van kunst en cultuur in de breedte te vergroten en daarmee actieve en passieve cultuurdeelname te stimuleren. Dit komt de persoonlijke ontwikkeling van mensen ten goede, maar is ook voor de ontwikkeling van de lokale en regionale samenleving belangrijk, onder andere voor de sociale cohesie.

Cultuur is van en voor iedereen (I)

We zetten in op het vergroten van de cultuurdeelname van jeugd en ouderen en stimuleren kunstbeoefening op amateurniveau.

- Cultuureducatie moet voor elk kind beschikbaar en bereikbaar zijn. In 2023 hebben wij het Convenant Cultuureducatie Arnhem opnieuw afgesloten tot 2030. In het convenant werken onderwijsinstellingen, culturele instellingen en de gemeente samen om cultuureducatie een vaste waarde te laten zijn in het onderwijsprogramma van het Primair Onderwijs. De (landelijke) programma's Cultuureducatie met Kwaliteit en Meer Muziek in de Klas staan hierbij centraal. Daarnaast is een van de pijlers om cultuureducatie te verbreden naar het buitenschoolse onderwijs, waarbij verbinding gezocht wordt met het Nationaal Programma Arnhem Oost. Ook in de programmering van buitenschoolse activiteiten willen we het cultuuraanbod versterken, bijvoorbeeld in het nieuwe jongerencentrum in Schuytgraaf. We werken een voorstel uit zodat jongeren tot 18 jaar gratis naar voorstellingen, concerten of tentoonstellingen kunnen.
- Via het convenant Arnhem Cultuurparticipatie (ACP) 55Plus, waarin Rozet participeert, stimuleren wij samen met culturele, welzijns- en zorginstellingen de maatschappelijke betrokkenheid van ouderen door kunst en cultuur.
- We faciliteren het beoefenen van amateur- en breedtekunst waar het gaat om locaties voor lessen en presentatie via onze subsidies aan Rozet, Huis van Puck en de Jacobiberg. Toch constateren wij dat de vraag naar betaalbare en goed gefaciliteerde ruimtes voor amateurkunst het aanbod overstijgt. Het gemeentebreed te ontwikkelen accommodatiebeleid heeft als doel om maatschappelijke accommodaties zo goed mogelijk in te zetten, passend bij de vraag vanuit de samenleving. Hierin wordt de vraag vanuit de breedtekunst meegenomen.
- Wij ondersteunen de amateurkunst via de Amateurkunstregeling en de subsidieregeling Presentatie Amateurkunst. Daarnaast stellen wij geld beschikbaar voor het organiseren van een jaarlijks amateurkunstfestival. Het platform Amateurkunst Arnhem is de gesprekspartner van de gemeente. Gezamenlijk bezien we hoe het belang van ruimte en programma voor de breedtekunst voldoende kunnen worden geborgd.

De aandacht voor de maatschappelijke impact van kunst en cultuur groeit. In Arnhem biedt dat kansen bij de opgaven op sociaal-maatschappelijk gebied zoals bij het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Kunst en cultuur kunnen bijdragen aan emancipatie, kansengelijkheid, persoonlijke ontwikkeling van onder andere jongeren en aan een prettige en veilige leefomgeving. Hier zetten we de komende jaren sterker op in.

Een artistiek interessant, divers en veelzijdig cultureel aanbod in de stad **(I)**

Cultuurmonitor 025
Bij de totstandkoming van het profiel van cultuurregio 025 Arnhem – Nijmegen is geconstateerd dat beide gemeenten op andere wijze en met andere intensiteit en frequentie aan effectmeting doen. We zijn bezig dit te stroomlijnen, zodat we via dezelfde indicatoren langjarig inzicht krijgen in cultuurgedrag en -waardering in beide steden en tussen beide steden. Zo wordt in Nijmegen vierjaarlijks een enquête onder het publiek van de grotere instellingen gehouden; iets wat Arnhem in dezelfde vorm inmiddels ook doet. We streven ernaar te komen tot een Cultuur Monitor Arnhem Nijmegen om cultuur in Arnhem op een aantal indicatoren langjarig te kunnen volgen. Daarnaast nemen Arnhem en Nijmegen deel aan de recent gestarte Cultuurmonitor Gelderland, die eveneens langjarig het effect van beleid volgt. Beide betrekken we bij de monitoring van ons cultuurbeleid.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal bereikte scholen in Arnhem			**55**	**57**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Aantal bereikte scholen met programma Cultuureducatie met Kwaliteit			**21**	**20**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Aantal bereikte leerlingen in het primair onderwijs met Cultuureducatie met Kwaliteit			**5500**	**6664**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Waardering aanbod culturele voorzieningen in de buurt	**41**		**41**		
Eenheid: % (helemaal) eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten.					
Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)					

Versterking van de culturele infrastructuur **(D)**

Arnhem onderscheidt zich van andere steden door een complete keten educatie-productie-presentatie in nagenoeg alle kunstvormen. Daarin blijven we investeren. Dit is een belangrijke randvoorwaarde voor de doorstroming en vernieuwing van talent, van amateur tot professional.

Stimulering van het makersklimaat **(I)**

Arnhem is een stad van makers waar talent zich kan ontwikkelen, kan doorgroeien en professionaliseren. Arnhem kent een subsidiegebouw dat zowel laagdrempelig is als groei stimuleert en we zorgen voor voldoende voorzieningen (podia en presentatiemogelijkheden) en randvoorwaarden als ateliers, repetitieruimte en regelgeving. Voor programmering is meer geld vrijgemaakt om zo het aanbod meer divers en actueel te maken en beter aan te laten sluiten bij de behoeften van verschillende doelgroepen, onder wie jongeren. We bekijken hoe de debatfunctie in de stad beter kan worden ingevuld, waarbij we de bestaande voorzieningen meenemen.

Cultuurplatform Cultuur Academy (een fusie tussen Schakel025 en Cultuur Academy) bouwt voort op een stevig programma voor de sector waarbij focus ligt op het delen van kennis, ondernemerschap en professionalisering.

Met het vaststellen van het Kader Beeldende Kunst in de Openbare ruimte en het plan Kunst in Uitvoering is er onder andere extra aandacht voor het verstrekken van kunstopdrachten waarmee wordt bijgedragen aan versterking van het makersklimaat. Met kunst en kunstuitingen wordt kwaliteit toegevoegd aan de openbare ruimte en wordt de stad aantrekkelijker voor inwoners en bezoekers. Ook street art krijgt een extra impuls, door muurschilderingen toe te voegen in de stad. Deze geven toegevoegde waarde voor de leefbaarheid en promotie van onze stad en geven een artistiek kwalitatieve impuls.

We ondersteunen de Arnhemse modepartners, ArtEZ, State of Fashion, Fashion + Design Festival Arnhem (FDFA), Museum Arnhem en Rijn IJssel met een bijdrage aan een coördinator die uitvoering geeft aan het meerjarenprogramma. De strategie van Modepartners 025 sluit aan op onze eigen ambities om het mode-ecosysteem in Arnhem en regio te versterken, mode steviger te verbinden met maatschappelijke opgaven, zoals duurzaamheid, circulaire economie en inclusie en de relatie tussen mode en de maakindustrie te versterken.

Zorg voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad (I)

De culturele en creatieve sector is van grote waarde voor onze stad. De werkgelegenheid in de sector groeit. De wachtlijsten voor betaalbare werkplekken lopen op. Het tijdelijke aanbod neemt tegelijkertijd af, en de groei van nieuw aanbod vlakt af. De ruimte in Arnhem is beperkt en er zijn forse (woningbouw)opgaven. We geven uitvoering aan het door de raad vastgestelde 'plan van aanpak huisvesting creatieve en culturele sector' en daarmee willen we 12.000 m2 permanente werkruimte voor de sector realiseren in de periode 2021-2024, waaronder voor makers. Via de regeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen kunnen makers in een vroeg stadium worden ondersteund in hun planvorming voor permanente ruimte. Daarvan wordt goed gebruik gemaakt. We signaleren echter dat het door allerlei oorzaken nog niet is gelukt daadwerkelijk permanente werkruimte te realiseren. Inzet en noodzaak blijft om deze doelstelling te halen zodat we creatieve makers ruimte kunnen bieden in en kunnen behouden voor de stad. We kijken nadrukkelijk naar een nog actievere regierol van de gemeente daarbij. Als gemeentelijk vastgoed vrijkomt kijken we eerst of dit kan worden ingezet voor maatschappelijke functies, zoals voor culturele makers. Waar nodig en met een passende businesscase kunnen voor dit doeleinde ook strategische aankopen worden gedaan.

De businesscase voor de vestiging van Popcentrum Jacobiberg in Arnhem-Zuid aan de Groningensingel wordt verder uitgewerkt. Het nieuwe cultuurgebouw wordt naar verwachting in 2026 opgeleverd. Om die reden wordt ook naar tijdelijke huisvesting voor de Jacobiberg gekeken, wanneer de bruikleen van hun huidige onderkomen op De Hes wordt opgezegd.

Stichting SLAK Ateliers heeft in Arnhem tot doel om woon- en werkruimten en broedplaatsen voor culturele en creatieve professionals te realiseren. De gemeenten Arnhem en Nijmegen hebben in 2022 opdracht gegeven voor een benchmark onderzoek SLAK. Mede naar aanleiding van de uitkomsten van dit onderzoek, hebben wij samen met SLAK en de gemeente Nijmegen geconcludeerd dat er aanpassingen nodig zijn in het huidige model van het creëren, beheren en exploiteren van ateliers, werk- en oefenruimten. Ons hoofddoel is dat de ateliervoorraad in de stad behouden blijft, professioneel wordt beheerd en financieel gezond wordt geëxploiteerd. Voor ons staan betaalbaarheid, verduurzaming en continuïteit daarbij centraal. Met deze uitgangspunten wordt in 2024 een herstructureringstraject van SLAK geïmplementeerd.

Nieuwe multifunctionele cultuurlocatie in Arnhem-Zuid (I)

Het is al langere tijd bekend dat het culturele aanbod niet goed is verdeeld over de stad en dat er relatief weinig culturele voorzieningen zijn in Arnhem-Zuid, terwijl daar steeds meer mensen wonen. We vinden dit onwenselijk, kunst en cultuur moeten voor iedereen bereikbaar zijn. De nabijheid van cultuur is belangrijk en zelfs bepalend voor de deelname aan cultuur. Daarom zetten we in op de versterking van het culturele aanbod en de faciliteiten in Arnhem-Zuid voor cultuureducatie, -participatie en -presentatie. Zo werken we aan een multifunctionele cultuurlocatie in Zuid, waarbij we nadrukkelijk ook kijken naar de behoeften van bewoners. Samen met bewoners, cultuurpartners en andere betrokkenen maken we hiervoor een plan. Ondertussen wordt in samenwerking met Bureau Ruimtekoers geprogrammeerd in Zuid, op diverse locaties. De uitkomsten van deze testprogrammering gelden als opmaat naar een definitieve uitbreiding van het aanbod en de voorzieningen.

Ook de voorgenomen verhuizing van popcentrum Jacobiberg naar de Groningensingel draagt bij aan meer cultuur in Zuid. Dit geldt ook voor de mogelijke verruiming van de openingstijden van Rozet Kronenburg en de uitbreiding van activiteiten die daardoor mogelijk wordt.

We gaan de waardering van het aanbod aan culturele voorzieningen in Arnhem-Zuid de komende jaren meten. Doel is de waardering te verhogen/ gelijk te trekken met de waardering van culturele voorzieningen stadsbreed.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal gerealiseeerde m2 permanente werkruimte voor de sector			**0**	**0**	
Eenheid:	m2 permanente werkruimte. In 2021 mee gestart. Streefwaarde 2022 4.000m2				
Bron:	Gemeente Arnhem				

Waardering aanbod culturele voorzieningen in Arnhem Zuid	**31,60**		**31,10**		
Eenheid:	% (helemaal) eens met de stelling: in Arnhem Zuid zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Profilering en vitalisering van het culturele klimaat (D)

We zetten in op het versterken en behouden van de toppositie die Arnhem heeft als culturele en creatieve stad en dragen zo bij aan werkgelegenheid, innovatie en een aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Daarbij is ook onze rol, positie en samenwerking in de brede regio van belang.

Toekomstbestendige huisvesting van het Stadstheater en onze Rijksgezelschappen Oostpool en Introdans **(I)**

Toekomstbestendige huisvesting van onze culturele instellingen is van groot belang zodat zij kunnen inspelen op de veranderende samenleving en zo relevant blijven voor hun bestaande en toekomstige publiek.
De renovatie en verbouwing van het Stadstheater, inclusief kleine zaal, is in de ontwerpfase en het Stadstheater is vanaf eind 2023 tot in 2027 gesloten. In deze jaren zal een groot deel van de voorstellingen van het Stadstheater in Musis plaatsvinden, dat hiervoor wordt aangepast.

Theater Oostpool en Introdans zijn aan zet om hun eigen nieuwe huisvesting te realiseren. De provincie Gelderland heeft, in navolging van de gemeente, hiervoor geld in het vooruitzicht gesteld: een bedrag van 10 miljoen. We steunen en ondersteunen de twee gezelschappen in dit project en vinden het logisch als de nieuwe huisvesting in de nabijheid van het Stadstheater zou zijn.

Ontwikkeling van de Sonsbeektentoonstelling en State of Fashion **(I)**

Het afgelopen jaar heeft de Sonsbeektentoonstelling flink onder druk gestaan. In opdracht van de gemeente is onderzoek gedaan naar de toekomstbestendigheid van de organisatie en de editie in 2024. Het opstappen van het curatorenteam van Sonsbeek 20-24 is hierin meegenomen. Sonsbeek is een internationaal gerenommeerde tentoonstelling die een grote meerwaarde heeft voor onze stad. Na het haalbaarheidsonderzoek is besloten een RESET uit te voeren en eerst te zorgen voor een toekomstbestendige organisatie van Sonsbeek. De stichting is gesplitst en gaat zich zowel inhoudelijk organisatorisch als financieel versterken.

Er wordt gewerkt aan een nieuwe editie waarin bij het jubileum van 75 jaar Sonsbeek wordt stilgestaan. De jubileumeditie is na onderzoek door BMC naar de haalbaarheid, een jaar verschoven naar 2025. Voor de ‘jubileum’ editie hebben we incidenteel extra middelen gereserveerd zodat Sonsbeek verder kan bouwen. Sonsbeek voert daarover ook het gesprek met onder andere het Rijk, de Provincie en publieke en private fondsen. Wij zullen daarbij ondersteunen. We hebben meegegeven dat voor ons de locatie in het park, stevige betrokkenheid van de stad en verbinding met Arnhemse/regionale kunstenaars(initiatieven) van belang zijn. Ook willen we dat de Sonsbeektentoonstelling bekender wordt bij een bredere groep Arnhemmers.

State of Fashion staat er zowel inhoudelijk, organisatorisch als financieel steviger voor, mede dankzij de opname in de landelijke culturele basisinfrastructuur (BIS) en de samenwerking in Modepartners 025. State of Fashion is nu een eigen stichting na de splitsing van Sonsbeek. Na afronding van de editie 2022 is gestart met de voorbereiding voor de biënnale in 2024. We blijven State of Fashion steunen.

Versterking van de (samenwerking in de) Cultuurregio 025 **(I)**

De samenwerking in Cultuurregio 025 is steeds intensiever. Cultuur maakt integraal onderdeel uit van de regionale opgave van de 'Ontspannen Regio' van de Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen (GMR). We werken met de regio aan het Uitvoeringsplan Transformatievoorstel Cultuurregio 025 waarvoor de provincie Gelderland een bijdrage van € 1,3 miljoen heeft toegekend. Uitgangspunt is werken aan duurzame structuurversterking van de hele culturele keten in de hele regio. Dat betekent dat de acties een regiobreed en blijvend effect moeten hebben op de keten van top- en middensegment, cultuureducatie, kunstvakonderwijs en amateurkunst. We voeren dit samen uit met onze regiogemeenten, provincie en culturele instellingen. Namens de GMR zijn we penvoerder voor de subsidie van de provincie aangezien de GMR geen subsidies kan verstrekken.

De Cultuurregio 025 neemt actief deel aan het structureel overleg van de stedelijke cultuurregio's met het Ministerie van OCW, het IPO en de VNG. De komende periode zijn onder andere innovatie & transitie van de sector, de code diversiteit & inclusie, de code governance en de code fair practice van de culturele sector, net als de ontwikkeling van het landelijk cultuurbestel, belangrijke onderwerpen.

Behoud van werkgelegenheid in de culturele en creatieve sector **(I)**

Kunst- en cultuurinstellingen zijn grote werkgevers in de stad, die we zo goed mogelijk willen faciliteren. In de culturele en creatieve sector werken in Arnhem circa 5.000 mensen; dat is circa 4,6% van de Arnhemse werkgelegenheid. Ons doel is dit aandeel te behouden. Fair practice is een belangrijk thema en blijft daarom een aandachtsgebied. We blijven onze instellingen daar scherp op houden en in ondersteunen. Onder andere de Cultuur Academy organiseert sessies in de stad en heeft contact met relevante partijen zoals Kunsten ’92 en Platform Arbeidsmarkt Culturele en Creatieve Toekomst (ACCT).

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage werkenden in de Arnhemse culturele en creatieve sector	**4,60**	**4,70**	**4,60**	**4,70**	

Eenheid: % werkenden

Bron: Monitor Vitale Economie/ PWE op basis van landelijke definitie/ indeling creatieve sector

Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren (A)

Het Arnhem van nu is het resultaat van een lange ontwikkelingsgeschiedenis. Deze geschiedenis is dagelijks en vrijwel overal te ervaren en bepaalt voor een belangrijk deel het aanzien van de stad. Het aanwezige erfgoed is in meerdere opzichten betekenisvol en waardevol. In cultuurhistorisch opzicht weerspiegelt het erfgoed de geschiedenis van de stad. Dit erfgoed is niet reproduceerbaar en van onvervangbare waarde. Erfgoed vertegenwoordigt daarnaast identiteitswaarde. Het karakter van een buurt of stad maakt dat mensen zich er thuis of ermee verbonden voelen. Vaak gaat dat om plekken en/of gebouwen, maar ook de verhalen die hierbij horen en eigen belevingen zorgen hiervoor. Erfgoed is ook van belang voor de stadseconomie. Het historische karakter van de binnenstad is een belangrijke basis voor het aantrekkelijke winkel- en verblijfsklimaat. Bezoek aan de binnenstad leidt tot bestedingen. Monumentale parken worden intensief gebruikt en trekken mensen en bedrijven aan die zich graag in de buurt van zo'n park willen vestigen. Erfgoed draagt kortom bij aan een aantrekkelijk klimaat voor bewoners, ondernemers en bezoekers van de stad.
Het is de ambitie om goede erfgoedzorg, niet alleen door bescherming van cultuurhistorisch waardevolle objecten, vooral vorm te geven door kennisoverdracht, stimulering en behoud door ontwikkeling. Dit doen we om de cultuurhistorische factor een zichtbare en samenhangende rol te geven in stedelijke ontwikkeling. We zijn trots op deze wijze waarop dit met eigenaren van monumenten wordt gerealiseerd en de stappen die de gemeente aan het maken is op het gebied van verduurzaming van monumenten.

Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed (D)

Het Arnhemse erfgoedbeleid richt zich op behoud en versterking van cultuurhistorische waarden en helpt hiermee bij te dragen aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren. Dit wordt bereikt door:

- Cultuurhistorie als inspiratiebron op te nemen in ontwerpopgaven en gebiedsprocessen, hier vorm aan te geven in (ruimtelijke) plannen en projecten waardoor cultuurhistorie zichtbaar en beleefbaar wordt gemaakt. Een voorbeeld is de herinrichting van de Velperweg waarbij de oude laanstructuur en het landgoedverleden een belangrijk uitgangspunt is.
- (Her-)bestemming van cultuurhistorisch erfgoed, door dit erfgoed een duurzame bestemming te geven en daardoor voor de stad te behouden. Natuurlijk moet hierbij worden gedacht aan de Eusebiuskerk die na 13 jaar restauratie weer klaar is voor de toekomst, maar ook aan het vernieuwde en gerestaureerde Museum Arnhem en monumentale kantoren die tot duurzame woongebouwen zijn herbestemd.
- Het cultuurhistorische erfgoed duurzaam te beschermen, waar de kwetsbaarheid ervan dit noodzakelijk maakt, bijvoorbeeld door plantoetsing en vergunningverlening. Te denken valt hierbij aan renovaties van woningen op de Geitenkamp, in samenwerking met corporaties.
- Kennis over het Arnhemse erfgoed toegankelijk te maken en daarmee het publieksbereik en draagvlak voor het behoud van cultuurhistorisch erfgoed te vergroten, bijvoorbeeld door advisering, erfgoedpublicaties, het organiseren van lezingen en tentoonstellingen, het onderhouden van Planon, een extern te raadplegen monumentendatabase, en het actualiseren van de cultuurhistorische waardenkaart.
- In 2023 is gestart met het maken van een erfgoedagenda. Deze erfgoedagenda wordt begin 2024 voorgelegd aan de raad en de gaat de basis vormen voor ons werk.

Bescherming en herbestemming van cultuurhistorisch erfgoed (I)

Bescherming van cultuurhistorisch erfgoed maakt deel uit van het dagelijkse werk en wordt doorlopend vormgegeven door vergunningverlening en kennisoverdracht, het leveren van bijdragen aan bestemmingsplannen en deelname in projectgroepen ter voorbereiding op de Omgevingswet. In die projectgroepen is erfgoed/het Arnhemse historische DNA als mede-kwaliteitsbepalend bij ruimtelijke ontwikkelingen gepositioneerd en in het Voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 geland. Herbestemmingen worden eveneens afgewogen binnen het kader van de vergunningverlening, met oog voor kansen die deze kunnen bieden. In de monumentenzorg is, zeker met het oog op de klimaatproblematiek en de sterk stijgende energieprijzen, grote aandacht voor verduurzaming. Hierbij is het van belang duurzaamheidsmaatregelen te treffen zonder dat cultuurhistorische waarden wezenlijk worden aangetast. In samenhang met onze opgaven voor duurzaamheid (voorheen NEMIA) wordt vanuit een bestuurlijke opdracht gewerkt aan een beleidskader voor de verduurzaming van monumenten. Voor deze verduurzaming is een energiecoach aangesteld. Een ander speerpunt is het uitwerken van de toekomstverkenning Religieus Erfgoed naar een actieplan. Ook bij de gebedshuizen is aandacht voor duurzaamheid. Hiervoor is een energycafé georganiseerd die de start markeert van een green deal voor deze specifieke categorie objecten. Als speerpunten kunnen worden genoemd het in kaart brengen van gebieden waar erfgoedwaarden nog niet voldoende in beeld zijn maar waar mogelijk wel beschermingsvraagstukken spelen en het voor bestuurlijke vaststelling voorleggen van de geactualiseerde archeologische verwachtingskaart.

Zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed **(I)**

- Erfgoed wordt waar mogelijk zichtbaar en beleefbaar gemaakt in de stad. Zo speelt het laan- en landgoedverleden van de Velperweg een belangrijke rol bij de herinrichting van deze weg, staan de gemeente en de Stichting Eusebius Arnhem in nauw contact als het gaat om de programmering van het ondergrondse verleden van de kerk en wordt gewerkt aan een managementplan voor beheer en verdere zichtbaarheid van de Limes (Romeinse rijksgrens) in Arnhem. We werken verder mee aan de doorontwikkeling van de Historische Kelders, als locatie om het middeleeuwse verleden van Arnhem te beleven.
- In projecten gaan wij ontwikkelkansen agenderen, stakeholders enthousiasmeren en kennis overdragen. Projecten waarin dit op korte termijn gaat spelen houden vooral verband met de verdichtingsopgaven waarvoor de stad staat.
- Er wordt archeologisch vondstmateriaal voor tentoonstellingen geleverd.
- De Open Monumentendag wordt ondersteund, onder meer door het geven van rondleidingen en ambtelijk advies.

Ontsluiting van kennis over erfgoed **(I)**

- Planon, de monumentendatabase die raadpleegbaar is voor monumenten- en andere erfgoedgegevens, wordt, nu deze geactualiseerd is, beheerd en bijgehouden.
- Actuele berichtgeving wordt gedeeld op social media.
- Ondersteuning van Stichting Monuscript die jaarlijks boeken uitbrengt in de Arnhemse Monumenten Reeks. Er wordt nu gewerkt aan een publicatie over de Kleefse Waard, medio 2024 te presenteren.
- Nu het historische deel nagenoeg is afgerond, wordt begonnen met het schrijven van het publieksboek over de archeologische opgravingen in de zuidelijke binnenstad.
- Rapporten van het archeologische onderzoek ter hoogte van de Jansplaats en Schuytgraaf veld 26 (inventariserend onderzoek) komen gereed.
- De archeohotspot vervolgt zijn werkzaamheden met betrekking tot de determinatie van Arnhems archeologisch vondstmateriaal en uitleg daarover aan bezoekers van het Erfgoedcentrum. Na een evaluatie is gekozen voor een gewijzigde vorm van de archeohotspot: afgeslankter qua opzet, maar meer zichtbaar en zich daarmee samenhangend richtend op een groter publieksbereik.
- Archeologisch onderzoek in de stad gaat gepaard met berichtgeving en publiciteit.

Regisseren en uitvoeren van archeologisch onderzoek en archeologisch depotbeheer **(I)**

- In het najaar volgt een opgraving van een deel van het Romeinse grafveld in Schuytgraaf (veld 26).
- Archeologisch onderzoek is daarnaast voorzien in de Rijnwijk, Rijnkade en in de omgeving van het Stadstheater.
- Depotbeheer: het nieuwe depot in Museum Arnhem wordt verder gebruiksklaar gemaakt, inclusief standplaatsregistratie van vondstdozen.
- Bij archeologische projecten wordt vooral ook de regierol aangenomen. Projecten doen zich voor in zowel de historische binnenstad als daarbuiten.

Regioadvisering archeologie **(I)**

De gemeente Arnhem werkt met zeven omliggende gemeenten samen in regionaal verband. De regio-archeoloog adviseert de gemeenten doorlopend over het meenemen van archeologie in ruimtelijke ontwikkelingen en het beleefbaar maken ervan, formuleert beleid en toetst rapporten en adviesdocumenten. De regio-archeologie wordt gefinancierd door de omliggende gemeenten en provinciale subsidie. In 2021 is vanuit de provincie subsidie beschikbaar gesteld tot en met 2024.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar	**39.140**	**8.034**	**3.263**	**13.208**
Verbreding van cultuurbereik en participatie	34.979	8.034	883	371
Versterking van de culturele infrastructuur	4.161	0	2.380	12.838
Profilering en vitalisering van het culturele klimaat				
Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren.	**2.369**	**838**	**304**	**224**
Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed	2.369	838	304	224
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**41.509**	**8.872**	**3.567**	**13.432**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	36.171	38.750	44.042	41.509	40.688	40.655	45.355
Baten	8.059	7.524	8.707	8.872	8.423	8.423	8.423
Saldo lasten en baten	***-28.112***	***-31.227***	***-35.335***	***-32.637***	***-32.265***	***-32.232***	***-36.932***
Toevoegingen aan reserves	4.282	3.204	3.451	3.567	1.040	1.040	1.040
Onttrekkingen aan reserves	4.886	832	4.127	13.432	765	923	791
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***605***	***-2.372***	***676***	***9.865***	***-275***	***-117***	***-249***
Gerealiseerd resultaat	**-27.508**	**-33.599**	**-34.659**	**-22.772**	**-32.540**	**-32.349**	**-37.181**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 41,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Subsidies en gemeenschappelijke regelingen: € 27,7 miljoen;
- Kapitaallasten: € 4,6 miljoen;
- Kosten personeel: € 1,6 miljoen;
- Overige kosten: € 7,6 miljoen.

De totale lasten dalen met € 2,7 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt onder andere door € 2,5 miljoen budgetoverheveling 2022 die in 2023 besteed wordt en € 1,3 miljoen incidentele indexatie van subsidies in 2023. Hier tegenover staat uitbreiding van de formatie van € 0,1 miljoen en een indexatie 2024 van € 1,4 miljoen.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 8,9 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Verhuur panden en accommodaties: € 8,5 miljoen;
- Bijdrage van deelnemende gemeenten voor regioarcheologie: € 0,1 miljoen.
- De specifieke uitkering (SPUK) Impuls jongerencultuur (D21); € 0,3 miljoen.

De totale opbrengsten stijgen met € 0,2 miljoen ten opzichte van 2023. Dit wordt veroorzaakt doordat de specifieke uitkering Impuls jongerencultuur 2022 van € 0,3 miljoen in 2023 is begroot en de huurinkomsten met 0,5 miljoen stijgen.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 3,6 miljoen toegevoegd aan de reserves.
- € 1,0 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Vastgoed;
- € 2,6 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 13,4 miljoen onttrokken aan de reserves.
- € 12,8 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed;
- € 0,6 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Vastgoed;

De onttrekking van € 12,8 miljoen wordt met name veroorzaakt door de vrijval van € 12,5 miljoen uit de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed door het opnemen van structurele lasten voor de verbouwing van het Stadstheater.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Cultuur
De culturele basis- en meerjarenvoorzieningen, het culturele middensegment en makers tot aan de amateurkunstverenigingen.

Erfgoed
Provincie Gelderland, provinciale en lokale erfgoedinstellingen of verenigingen, regiogemeenten en monumenteneigenaren.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Kadernota ‘STROOM – cultuurbeleid Arnhem’ 2021;
- Tussenevaluatie 'Arnhem, Stroomt Door', 2016;
- STROOMversnelling: actualisatie cultuurbeleid, 2020;
- Kadernota Beeldende Kunst in de Openbare ruimte 2022;
- Cultuurprofiel 025 Arnhem Nijmegen, Transformatievoorstel Cultuurregio 025;
- Erfgoedagenda gemeente Arnhem.

Participatie en armoedebestrijding

Alle Arnhemmers moeten mee kunnen doen in de samenleving. Ieder op z'n eigen manier. Daarvoor is financiële rust, stabiliteit, een dag-invulling en perspectief op een goede toekomst nodig. Kortom, we willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen.

We zetten volop in om Arnhemmers zo veel mogelijk te ondersteunen om financieel zo zelfstandig mogelijk te zijn. Door hen te helpen met het vinden van werk, maar ook door het aanpakken van schulden en het voorkomen ervan. We blijven investeren in een gebiedsgerichte aanpak, een meer persoonlijke benadering en een intensievere samenwerking met ketenpartners. We gaan (meer) samenwerken met ervaringsdeskundigen om in ons beleid en uitvoering zo goed mogelijk aan te sluiten bij de leefwereld van de inwoner. Naast deze ontwikkelingen investeren we in onze (professionele en vrijwillige) organisaties, die onze inwoners met geldzorgen bijstaan. Ook zijn we begonnen om de kinderen uit deze gezinnen te stimuleren naar een kansrijke positie.

Deze insteek werpt zijn vruchten af. Tegelijkertijd zien we dat door de huidige maatschappelijke ontwikkelingen we ook in 2024 voor de nodige uitdagingen komen te staan.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen (A)

Juist deze tijd vraagt dat wij inwoners de zekerheid geven dat zij, zelfstandig of met de juiste duurzame begeleiding, in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien. Dit doen wij door mensen aan het werk te helpen. Als dit niet lukt, is er een vangnet. Maar we kijken tegelijkertijd op welke manier ze wel kunnen blijven deelnemen aan onze samenleving. We helpen inwoners laagdrempelig in hun eigen buurt en met (in)formele steun. We hebben hierbij oog voor de persoonlijke situatie van de inwoner. We proberen er zo snel mogelijk bij te zijn om complexere problemen te voorkomen. We kijken breed naar de situatie en werken aan oplossingen met onze partners in stad. Onze partners hebben we de komende jaren hard nodig. Want alleen samen kunnen we zorgen dat iedereen op elk niveau in onze maatschappij mee kan doen.

Voorkomen en vroeg erbij (D)

In financieel onzekere tijden, waarin veel inwoners geldzorgen hebben door stijgende lasten, willen we zoveel mogelijk voorkomen dat inwoners schulden opbouwen en/of in de armoede terecht komen. Als inwoners geldzorgen hebben, willen we hen zo snel mogelijk bereiken en helpen. We focussen ons binnen het doel 'Voorkomen en Vroeg erop af' op:

- Meer Arnhemmers met financiële vragen kunnen ons vinden;
- Meer Arnhemmers met beginnende schulden maken gebruik van een hulpaanbod;
- Jeugdwerkloosheid voorkomen.

Meer Arnhemmers met financiële vragen kunnen ons vinden (I)

Veel Arnhemmers worden nog steeds geconfronteerd met stijgende kosten. Wij willen voorkomen dat zij geldzorgen en/of schulden krijgen. In acht wijken is een Goed Geregeld Arnhem loket. Inwoners kunnen hier terecht voor financiële ondersteuning. Als er sprake is van geldzorgen, zorgt Goed Geregeld Arnhem dat de inwoner terecht komt bij de sociale wijkteams, Opr€cht of Geldzaken en Ondernemers, voor schuldhulpverlening. We beogen met Goed Geregeld Arnhem meer financiële vragen te beantwoorden.

Voor ketenpartners organiseert Rijnstad de training "Alert op geldzorgen", zodat zij geldzorgen kunnen herkennen en bespreekbaar kunnen maken én bekend zijn met de Arnhemse routekaart. We bieden kinderen en jongeren financiële educatie in het onderwijs met als doel te voorkomen dat jongeren in de schulden belanden. Daarnaast is Opr€cht aanwezig op verschillende locaties om proactief contact te leggen met jongeren en hen naar de juiste hulpverlening te leiden. Dit jaar ontwikkelen we een verjaardagskaart voor jongeren die 18 worden. Hiermee geven wij uitvoering aan de overgenomen motie 'feliciteren en informeren' (23M58). Jongeren ontvangen een verjaardagskaart met een link naar een informatief filmpje en informatie over relevante thema's, waaronder geldzaken. Ook worden zij gewezen op de 'Kwikstart' app.

Meer Arnhemmers met beginnende schulden maken gebruik van een hulpaanbod (I)

Sinds 2021 zijn verhuurders, energiemaatschappijen, zorgverzekeraars en waterbedrijf Vitens verplicht om betalingsachterstanden door te geven aan de gemeente. Dit geeft ons de kans om contact te leggen met meer inwoners die mogelijk financiële problemen hebben. Bij vroegsignalering komt de vraag niet vanuit de inwoner, maar bieden wij vanuit de gemeente hulp aan. Op alle signalen die wij ontvangen volgt een hulpaanbod. Dit kan telefonisch, met een huisbezoek, per mail of per brief.
We streven naar een stijging van het aantal Arnhemmers dat we spreken over hun betalingsachterstand en het aantal inwoners dat positief reageert op een hulpaanbod. Hiervoor ontwikkelen we indicatoren. Daarnaast hanteren we als positieve indicator de afnemende schuldenlast bij aanvang van een schuldregeling.

Sinds april 2023 neemt het aantal signalen van betalingsachterstanden toe. Door de economische onzekerheid is het lastig te voorspellen of deze trend zich doorzet. Omdat wij erin geloven dat persoonlijk contact het vaakst resulteert in het aanvaarden van hulp bij het oplossen van betalingsproblemen, benaderen we nog meer inwoners telefonisch of gaan we bij hen thuis langs. Als blijkt dat een inwoner meer schulden heeft, wordt de inwoner doorgeleid naar het sociale wijkteam voor schuldhulpverlening. Wij blijven ook actief op andere plekken om inwoners met mogelijke schulden te bereiken, zoals de rolzittingen van de rechtbank en op het Rijn IJssel college met spreekuren voor jongeren. We zoeken onder meer in 2024 de samenwerking met zogenaamde 'sleutelpersonen' in de wijken; inwoners die een groot netwerk hebben en een rol kunnen spelen in het bespreekbaar maken van geldzorgen en het hulpaanbod.

Met ingang van 2025 gaan we onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer uitvoeren. Dit is in voorbereiding. Vroegsignalering maakt hier samen met het schuldregelen en budgetbeheer/budgetcoaching onderdeel van uit.

Jeugdwerkloosheid voorkomen **(I)**

Voor het thema jeugdwerkloosheid werken we samen met onze regionale ketenpartners om zoveel mogelijk jongeren in onze arbeidsmarktregio te laten participeren in de vorm van een opleiding, een traject naar werk of het hebben van een baan. Er zijn verschillende ondersteuningsmogelijkheden voor jongeren in kwetsbare posities op het voortgezet speciaal onderwijs, praktijkonderwijs en mbo om te begeleiden in de overstap van school naar school of van school naar werk.. De begeleidingsvormen worden geëvalueerd en aangescherpt om nog beter aan te sluiten bij de behoefte van de jongeren.

We geven een vervolg aan de pilot “Jongeren in beeld”. De groep jongeren tussen de 23 en 27 jaar zonder startkwalificatie die nu niet in beeld is wordt in beeld gebracht en krijgt ondersteuning aangeboden. Daarnaast willen we een aantal wijkinitiatieven zoals de Belofte een vervolg geven in samenwerking met het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Een indicator voor de inspanning jeugdwerkloosheid voorkomen is in ontwikkeling.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal gestelde financiële vragen	**1346**	**849**	**785**	**10390**	
Eenheid: Inwoners ingediende vragen bij Sociale Wijkteams Arnhem en Goed Geregeld Arnhem					
Bron: Sociale wijkteams, vanaf 2022 inclusief Rijnstad					

Gemiddelde schuld van huishouden dat start met een schuldregeling		**36000**	**36600**	**36300**	
Eenheid: Schuld in euro's					
Bron: PLANgroep					

Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 1 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	**5000**	**5100**	**4700**		
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: CBS					

Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 4 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	**3000**	**3000**	**3000**		
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: CBS					

Arnhemmers kunnen rondkomen **(D)**

Wij willen onze inwoners bestaanszekerheid en het perspectief van een toekomst zonder problematische schulden bieden. Deze bestaanszekerheid vormt een essentiële randvoorwaarde om stappen te kunnen zetten richting activering, het oplossen van gezondheids- /psychische problemen en werk. Een deel van de wet- en regelgeving bestaanszekerheid wordt landelijk bepaald. Denk hierbij aan de hoogte van het minimumloon en de bijstandsuitkering.
Als gemeente gaan we over de hoogte en toegankelijkheid van onze gemeentelijke inkomensregelingen en indirect over de ondersteunende regelingen in de stad en over onze schuldhulpverlening. We focussen binnen het doel “Arnhemmers kunnen rondkomen” op:

- vergroten van de effectiviteit en het bereik van onze inkomensregelingen;
- het realiseren van een vangnet voor inwoners met een laag inkomen met de partners in de stad;
- meer Arnhemmers zo snel mogelijk duurzaam schuldenvrij krijgen.

Vergroten van effectiviteit en bereik van onze inkomensregelingen (I)

We vereenvoudigen één voor één al onze gemeentelijke inkomensregelingen voor zowel onze inwoners als de uitvoering. Wij kijken daarbij ook naar de mogelijkheden van verdere harmonisatie van de regelingen, daarbij wel rekening houdend met het risico op de zogenoemde armoedeval.

Wij streven ernaar dat inwoners zoveel mogelijk regelingen waarop zij recht hebben direct aangeboden krijgen. Zo wordt momenteel aan inwoners met een participatiewet-uitkering al direct de Gelrepas verstrekt; dit gaan we waar mogelijk verder uitbreiden.

Bij het verder verbeteren van het aanbod van de Gelrepas betrekken wij inwoners met hun wensen en ideeën. Regionaal werken we in het kader van de verdere verbetering van de effectiviteit en het bereik van de Gelrepas nauw samen.

We meten het jaarlijks bereik van de regelingen, het doel is dat het bereik toeneemt. Daarnaast meten we ook het gebruik van de Gelrepas. En meten we op twee inkomensregelingen de klanttevredenheid onder gebruikers.

Met partners in de stad realiseren van een vangnet voor inwoners met een laag inkomen (I)

In Arnhem wonen veel huishoudens met een laag inkomen. Relatief veel huishoudens hebben moeite met rondkomen en veel kinderen groeien op in armoede. We gaan daarom de samenwerking met onze partners in de stad intensiveren met als doel een samenhangend vangnet voor inwoners in armoede te bieden. Tevens moeten kinderen mee kunnen doen, ook als hun ouders met financiële problemen kampen.

Een aantal partners ondersteunen wij in dit kader momenteel al (incidenteel of structureel), denk daarbij onder andere aan de Voedselbank, Stichting Leergeld en het jeugdfonds voor Sport en Cultuur. We willen met deze (en mogelijk andere) partijen komen tot een gedragen uitvoeringsplan waarbij we elkaar versterken. Daarbij ook kijkend naar specifieke thema's die aandacht behoeven en naar de verschillende gebieden/behoeftes in de stad (en daarbij dus de relatie leggend met de gebiedsplannen en de Arnhem-Oost aanpak). Ook willen we de kaders van de financiële ondersteuning van de gemeente aan deze partijen nader uitwerken.

We monitoren het aantal aanvragen dat de betreffende ketenpartner ontvangt van Arnhemmers.

Meer Arnhemmers zo snel mogelijk duurzaam schuldenvrij (I)

Na de coronaperiode en door de energiecrisis is de (landelijke) verwachting dat het aantal inwoners met problematische schulden gaat stijgen. We monitoren daarom het aantal Arnhemmers dat ondersteuning krijgt bij het oplossen van schulden. In het afgelopen jaar zagen we het aantal aanvragen schuldhulpverlening licht stijgen. We zetten daarbij volop in op een effectieve schuldhulpverlening waarin we uitgaan ” van de inwoner. Of we daarin duurzaam effectief zijn beoordelen we aan de hand van het aantal en het percentage inwoners dat zich na een schuldregeling opnieuw aanmeldt met financiële problemen.
Schuldhulpverlening vereist maatwerk. Voor ondernemers en voor jongeren hebben we een eigen aanpak waarbij we ervaringsdeskundigheid inzetten. We blijven gedupeerden van het Kinderopvangtoeslagchandaal onverminderd helpen bij de problemen waar zij tegenaan lopen.

We onderzoeken of we met ingang van 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening (vroegsignalering, schuldregeling en budgetbeheer/budgetcoaching) weer in eigen beheer kunnen gaan uitvoeren. Daarnaast inventariseren we hoe we deze reguliere schuldhulpverlening eventueel kunnen verrijken met aanvullende diensten zoals bijvoorbeeld sociale kredietverlening en bewindvoering.

Via het Nationaal Programma Arnhem-Oost werken we een innovatieve manier van schuldhulp uit. We selecteren in Immerloo (een gebied dat één van de armste postcodegebieden van Nederland is), een groep inwoners die te maken heeft met problematische schulden en creëren rust door schulden in één keer op te kopen en daarna de doorbraakmethode in te zetten. Omdat we weten dat deze groep ook vaak te maken heeft met multi-problematiek verwachten we besparingen op voorliggende voorzieningen. Via een pilot kijken we naar het maatschappelijk rendement daarvan en naar de mogelijkheden om dit verder over Arnhem uit te rollen.

De samenwerking binnen het convenant 'Samen Sterker' met aangesloten bewindvoerders is geëvalueerd en wordt voortgezet. We hebben als doel de doorstroom van deze doelgroep richting schuldhulp te versnellen. We starten daarvoor een pilot om de begeleiding van inwoners onder bewind te verbeteren.

Tenslotte zetten we in op onze rol als schuldeiser (bij bijvoorbeeld vorderingen bij cluster Werk en Inkomen of Gemeentelijke heffingen), in op een zo soepel mogelijk beleid voor inwoners die wel willen betalen, maar niet kunnen betalen. We vertalen landelijke ontwikkelingen op dit vlak naar onze Arnhemse situatie.

Naast de opgenomen indicatoren ontwikkelen we inzicht in het bereik van de inkomensregelingen en de terugval van inwoners die schuldenvrij zijn uitgestroomd.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal inwoners met product Schuldhulpverlening		**995**	**1020**	**1148**	
Eenheid: Aantal					
Bron: PLANgroep					
Gemiddelde aantal schuldeisers van huishouden dat start met een schuldregeling		**13**	**12**	**14**	
Eenheid: Aantal schuldeisers					
Bron: PLANgroep					
Aantal huishoudens schuldenvrij uitgestroomd na traject Schuldhulpverlening	**180**	**333**	**385**		
Eenheid: Aantal per jaar					
Bron: PLANgroep					

Arnhemmers doen mee (D)

Arnhemmers die een beroep doen op de ondersteuning vanuit de Participatiewet willen we zo snel mogelijk op weg helpen naar zelfredzaamheid en hen hierin, zoveel mogelijk op maat, perspectief bieden. We zetten in op ontwikkeling en begeleiding naar vermogen. Bij voorkeur leidt dat tot betaald werk. Elke stap beschouwen we als een resultaat, omdat we weten dat betaald werk niet voor iedereen mogelijk is. Binnen de lijn bestaanszekerheid van het Nationaal programma Arnhem Oost wordt aansluiting gevonden op dit doel door de aanpak van laaggeletterdheid te intensiveren, vrijwilligerswerk te stimuleren en te versterken, activeringstrajecten laagdrempelig in de wijken te organiseren, opleidings- en leerwerktrajecten uit te breiden en meer mogelijkheden voor beschut werk, werk met begeleiding en buurtbedrijven te creëren. We focussen binnen het doel “Arnhemmers doen mee” op:

- we ondersteunen zo veel mogelijk inwoners met een uitkering naar een betaalde baan;
- we belonen en stimuleren Arnhemmers om bij te verdienen naast een uitkering;
- Inwoners participeren naar vermogen.

We ondersteunen zoveel mogelijk inwoners met een uitkering naar een betaalde baan (I)

We willen dat onze inwoners naar vermogen deelnemen aan de Arnhemse samenleving. We kijken samen met hen naar wat kan en beslissen samen wat ondersteunend en passend is bij hun persoonlijke situatie. Deze ondersteuning kan zijn bemiddeling naar betaald werk, inzet van arbeidsontwikkeling, voor nieuwkomers kunnen dit taaltrajecten zijn, voor jongeren ondersteuning bij de keuze voor een opleiding en voor weer anderen werkervaring opdoen in nieuwe branches. Met onze partners in de keten van werk en inkomen optimaliseren wij continu onze dienstverlening door een breed aanbod van trajecten te ontwikkelen. Scalabor speelt een belangrijke rol in het aanbod van arbeidsontwikkeltrajecten aan onze inwoners, door deze zelf aan te bieden, maar ook te bemiddelen naar het best passende traject.

We beogen een dalende trend van het aantal inwoners in de bijstand want dit is een indicator voor het aantal inwoners dat we succesvol begeleiden naar werk. Daarnaast streven we naar een positieve afwijking van het volume bijstand van grote gemeenten.

We belonen en stimuleren Arnhemmers om bij te verdienen naast een uitkering (I)

Het is goed als mensen bijverdienen in de bijstand. Werken in deeltijd houdt bijstandsgerechtigden werkfit en het biedt perspectief om de financiële draagkracht te vergroten. De Participatiewet onderschrijft de waarde van bijverdienen in een uitkeringssituatie. Hiervoor is in de wet de mogelijkheid voor een inkomstenvrijlating opgenomen. Deze inkomstenvrijlating is echter nadrukkelijk beperkt in hoogte en duur.

In mei 2023 werken 562 Arnhemmers met bijstand in deeltijd. Zij geven maandelijks de inkomsten aan ons door, wij verrekenen de inkomsten met de bijstand en passen de inkomstenvrijlating toe binnen de kaders van de Participatiewet. De inkomstenvrijlating is zoals gezegd beperkt in duur en heeft tegelijkertijd een verlagende invloed op de toeslagen van de Belastingdienst. Wij vinden dat het aantal personen dat in deeltijd werkt vanuit de bijstand omhoog kan en moet. Omdat betaald werk, ook in deeltijd, een geweldige manier is om deel te nemen aan de samenleving, je daardoor (meer) inkomen kan krijgen, aan persoonlijke ontwikkeling kan doen en sociale contacten hebt. Maar ook omdat deeltijdwerk een stap kan zijn naar volledige uitstroom uit de bijstand. Er zijn verschillende redenen waarom niet meer inwoners vanuit de bijstand in deeltijd werken, maar één daarvan is dat werken naast de uitkering niet of weinig loont.

Met ingang van 1 juli 2023 start de proef Bijverdienbeloning, voor de duur van 2 jaar. De bijverdienbeloning is een extra beloning en stimulans voor inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd werken of Arnhemmers die vanuit de bijstand in deeltijd gaan werken. Elke zes maanden wordt de beloning uitgekeerd tot

een maximum van € 1.200, - afhankelijk van de inkomsten die de Arnhemmer heeft verdiend met deeltijdwerk in zes maanden. De bijverdienbeloning wordt onbelast uitbetaald en heeft dus geen invloed op de toeslagen van de Belastingdienst.

In mei 2023 werken 562 personen in deeltijd en ontvangen aanvullend een bijstandsuitkering. Met deze proef willen wij een toename bereiken van;
1. Het aantal personen dat in deeltijd gaat werken;
2. De deeltijdinkomsten;
3. Het aantal personen dat vanuit deeltijdwerk in de bijstand volledig uitstroomt.

Het college informeert de gemeenteraad na 1 jaar (medio 2024) over de voortgang en de opgedane inzichten.

Inwoners participeren naar vermogen **(I)**

We zien dat een groot deel van de inwoners met een uitkering relatief veel ondersteuning nodig hebben om stappen te kunnen zetten op weg naar werk. Voor deze inwoners kunnen we ter ondersteuning instrumenten inzetten: basisbaan, loonkostensubsidie, beschut werk en jobcoaching. Er wordt hierbij altijd gekeken naar de meest passende plek voor de inwoner. Het WerkgeversServicepunt is de partij die werkgevers stimuleert om inclusief te ondernemen en hen op de ondersteuningsmogelijkheden en de instrumenten wijst.

Voor een deel van onze inwoners die ondersteuning nodig heeft in hun ontwikkeling naar werk zien we een toename van de inzet van de instrumenten loonkostensubsidie en jobcoaching. Deze aanpak is succesvol. Het aantal inwoners dat hierdoor met begeleiding kan deelnemen aan de arbeidsmarkt stijgt. De loonkostensubsidie en jobcoaching bekostigen we vanuit het re-integratiebudget. We constateren een trendmatige stijging van de uitgaven vanaf het jaar 2023. We verwachten voor 2024 alle middelen hiervoor nodig te hebben.

Beschut werk is een vorm van betaald werk bedoeld voor mensen met een arbeidsbeperking die relatief veel begeleiding en een aangepaste werkplek nodig hebben. We gaan in 2024 de bekendheid van het instrument bij professionals en werkgevers vergroten. Beschut werk is onderdeel van de reguliere dienstverlening en we verwachten in 2024 een toename van het aantal inwoners dat met een beschut werk indicatie aan de slag is.

Arnhem heeft het werkgeverschap van de medewerkers van de sociale werkvoorziening (SW) ondergebracht via de MGR Sociaal Domein bij Scalabor. De CAO-lonen van deze groep medewerkers staan onder druk en er worden acties gevoerd voor een loonstijging. Indien dit leidt tot een stijging van de lonen zal dit leiden tot een stijging van de lasten voor SW in de begroting.

Landelijk wordt gesproken over de hervorming van de arbeidsmarkt en de vorming van regionale werkcentra. We volgen deze ontwikkelingen en bereiden ons hier met de partners in de arbeidsmarktregio gezamenlijk op voor.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Volumeontwikkeling uitkeringen afgezet tegen andere grote gemeenten	**-0,40**	**-1,40**	**-2,10**	**-3,20**	

Eenheid: Percentage volume-ontwikkeling afgezet tegen andere gemeenten vanaf 1-1-2019

Bron: Benchmark 16 grote gemeenten

Aantal inwoners met een bijstandsuitkering	**8956**	**8691**	**8582**	**8077**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Aantal inwoners dat is uitgestroomd uit uitkering vanuit parttime werk	**830**	**672**	**905**	**750**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Aantal inwoners dat bijverdient naast bijstand		**2411**	**1838**	**1289**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Inkomsten uit werk naast de uitkering	**4139199**	**4043484**	**3794686**
Eenheid:	Euro		
Bron:	Administratie Werk en Inkomen		

Inwoners werkend met een vorm van ondersteuning (LKS, jobcoaching en beschut werk)	**284**	**378**	**556**
Eenheid:	Aantal inwoners met een betaling loonkostensubsidie en/of jobcoaching		
Bron:	Administratie Werk en Inkomen		

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**
Arnhemmers kunnen rondkomen	1.910	0	0	0
Voorkomen en vroeg er bij	643	0	0	642
Arnhemmers doen mee	162.694	112.324	0	0
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	169.591	164.795	163.696	165.248	166.785	168.454	166.242
Baten	114.865	114.470	109.871	112.324	114.414	117.300	120.027
Saldo lasten en baten	***-54.726***	***-50.326***	***-53.825***	***-52.924***	***-52.371***	***-51.154***	***-46.215***
Toevoegingen aan reserves	4.543	554	554	0	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	6.994	0	3.833	642	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***2.451***	***-554***	***3.279***	***642***	***0***	***0***	***0***
Gerealiseerd resultaat	**-52.275**	**-50.880**	**-50.546**	**-52.282**	**-52.371**	**-51.154**	**-46.215**

Toelichting

Lasten

De begrote lasten bedragen in 2024 € 165,2 miljoen, onderverdeeld in de volgende onderwerpen:

- Bijstandsverstrekking (waaronder BUIG en uitvoeringskosten): € 124,6 miljoen;
- Participatie (waaronder sociale werkvoorziening (SW), re-integratiebudget en uitvoeringskosten): € 38,7 miljoen;
- Armoedebeleid: € 1,6 miljoen;
- Schulddienstverlening: € 0,3 miljoen.

De totale lasten van het programma Participatie en Armoedebestrijding zijn in 2024 € 1,9 miljoen hoger dan in 2023. Dit komt door:

Bijstandsverstrekking: € 5,9 miljoen hoger dan in 2023
De begrote lasten voor de bijstandsontwikkeling zijn gekoppeld aan de landelijke begroting van de verwachte lasten op de bijstand. Op basis van de landelijke lijn worden de budgetten bepaald die de gemeenten jaarlijks ontvangen voor het betalen van de uitkeringen. Sinds 2021 is er sprake van een landelijke afname van het aantal uitkeringen. Op het moment van opmaken van de begroting is het meerjarig perspectief nog niet geactualiseerd. De lasten dalen minder hard door de inzet van loonkostensubsidie die we het jaar erop pas gecompenseerd krijgen. Verder ontvingen we in 2023 nog een bijdrage van het rijk voor de ToZo-uitkering (€ 0,1 miljoen) en stijgen in 2024 de verwachte lasten voor de individuele studietoeslag (€ 0,4 miljoen).

Participatie: € 4,3 miljoen lager dan in 2023
Dit wordt met name veroorzaakt door incidentele middelen in 2023 die in 2024 niet beschikbaar zijn waaronder een Europese StructuurFonds-subsidie voor de uitvoering (€ 0,9 miljoen), het actieplan Werk dat eind 2023 is afgerond (€ 1,3 miljoen) en middelen impuls integraal werken (€ 0,4 miljoen). Ook waren er in 2023 extra incidentele middelen beschikbaar voor het re-integratiebudget (€ 1,4 miljoen). Verder is de begroting voor de arbeidsmarktregio op dit moment nog € 2,9 miljoen lager dan in 2024. Dit komt omdat de rijksmiddelen jaarlijks worden toegekend en we op dit moment nog niet weten hoeveel er beschikbaar zal zijn in 2024. Ook worden een deel van de middelen uit 2023 nog overgeheveld naar 2024. De begroting voor SW is in 2024 € 1,6 miljoen hoger dan in 2023. Dit komt door de structureel doorgevoerde looncompensatie. In 2024 zijn er verder ook extra middelen beschikbaar voor de pilot bijverdienbeloning (€ 1,1 miljoen).

Armoedebeleid: € 0,2 miljoen lager dan in 2023
Dit wordt veroorzaakt door extra incidenteel budget voor 2023 voor het onderzoek naar het in eigen beheer uitvoeren van Armoederegelingen, schuldhulpverlening en bewindvoering.

Voor schuldhulpverlening is de begroting gelijk aan 2023.

Baten
De begrote baten van het programma Participatie en armoedebestrijding zijn in 2024 € 112,3 miljoen, onderverdeeld in de volgende onderwerpen:

- Bijstandsverstrekking: € 111,8 miljoen;
- Participatie: € 0,5 miljoen.

De totale baten van het programma Participatie en Armoedebestrijding zijn in 2024 € 2,5 miljoen lager dan in 2023. Dit komt door:

Bijstandsverstrekking: € 4,2 miljoen hoger dan in 2023
Dit wordt met name veroorzaakt door een stijging van de rijksbijdrage voor de gebundelde uitkering (BUIG). De begrote baten voor de bijstandsontwikkeling zijn gekoppeld aan de landelijke begroting van de verwachte lasten op de bijstand. Op basis van de landelijke lijn worden de budgetten bepaald die gemeenten ontvangen voor het betalen van de uitkeringen (zie ook de toelichting bij de lasten).

Participatie: € 1,8 miljoen lager dan in 2023
In 2023 ontvingen we een ESF-subsidie voor de uitvoering (€ 0,9 miljoen). De baten voor de arbeidsmarktregio waren in 2023 € 0,8 miljoen hoger vanwege een ontvangen provinciale subsidie (€ 0,4 miljoen) en de bijdrage voor de regionale mobiliteitsteams (€ 0,4 miljoen).

Toevoegingen aan reserves
In 2024 zijn er geen begrote toevoegingen aan reserves.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er voor een totaal aan € 0,6 miljoen onttrokken aan de bestemmingsreserve Taakmutaties Gemeentefonds - Overloop. Dit is de begroting voor de regionale aanpak jeugdwerkloosheid en betreft de meerjarige verdeling van de rijksmiddelen uit 2021 en 2022 op basis van het vastgestelde meerjarenplan.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Scalabor B.V.
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Participatie

- Werkgeversorganisaties;
- Werknemersorganisaties;
- Onderwijsorganisaties;
- Regionaal Werkbedrijf;
- Economic Board;
- Regiogemeenten;
- UWV;
- Stichting Inclusief Midden Gelderland;
- Inclusief Werkgeven Midden Gelderland;
- Woningbouwcorporaties;
- Leerwerkloket Midden Gelderland;
- Werkgeversservicepunt Midden Gelderland;
- Scalabor;
- Centrum voor Activerend Werk;
- Stichting Sociale wijkteams Arnhem.

Armoede en schulddienstverlening

- Stichting Sociale wijkteams Arnhem;
- Dullertsstichting;
- Stichting Leergeld;
- Jeugdfonds Sport en Cultuur;
- Arnhemse Dialoog;
- De Voedselbank Arnhem, De Kledingbank;
- Partners van Vroeg Eropaf (woningcorporaties, energiebedrijven, zorgverzekeraars, waterbedrijven);
- Stichting Rijnstad, Humanitas, SWOA;
- PLANgroep;
- Opr€cht;
- Bewindvoerders aangesloten bij het convenant;
- Zuidweg en Partners;
- Over Rood;
- Landelijke partners (Schuldenlab, Schouders Eronder).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Participatie

- Programmaplan Doorbraak Naar Werk.

Armoede en schulddienstverlening

- Doorontwikkeling Armoedeagenda en schulddienstverlening;
- Zij aan zij: schuldenvrij - De Arnhemse visie op schulddienstverlening;
- De weg uit armoede: werken aan perspectief Arnhemse armoedeaanpak - 2020 e.v.;
- Uitvoeringsagenda Schulddienstverlening 2020-2021.

Zorg

Arnhemmers die hulp, ondersteuning of zorg nodig hebben om mee te kunnen doen in de samenleving krijgen die thuis of kunnen daarvoor laagdrempelig in de wijk of buurt terecht. Door hen zo snel mogelijk te helpen voorkomen we complexere problemen. We organiseren deze hulp en ondersteuning zoveel mogelijk samen met het netwerk rondom inwoners. Waar dat ontbreekt investeren we in het versterken van deze wijknetwerken - formeel en informeel - zo dicht mogelijk bij huis, in de eigen woonomgeving. Op deze manier is hulp laagdrempelig beschikbaar en ondersteuning dichtbij en ontstaat er zo min mogelijk afhankelijkheid van (langdurige) specialistische hulp. Bij het versterken van wijknetwerken werken we intensief samen met Sociale wijkteams, regisseurs Werk & Inkomen, zorgaanbieders, huisartsen, scholen en welzijnsorganisaties in een gebied. Omdat gebieden van elkaar verschillen kan onze aanpak ook per gebied verschillen. Prioriteiten, accenten, werkwijzen en samenwerkingspartners worden daarop aangepast.

Tijdens de coronaperiode hebben aanbieders veel aandacht gegeven aan het voortzetten van hulp en ondersteuning aan onze inwoners en zijn alternatieven gevonden om de continuïteit te borgen. Het is dankzij deze partijen dat de meeste inwoners de coronaperiode goed zijn doorgekomen. Inmiddels is het gebruik van hulp en ondersteuning bijna overal weer op pre-corona niveau. We zien echter ook dat sommige problemen zijn toegenomen en dat extra inzet nodig is om deze op te lossen. Dit geldt bijvoorbeeld voor de mentale gezondheid van jongeren, waarvoor wachtlijsten zijn ontstaan. We maken afspraken en ontwikkelen alternatieven om de jongeren met acute problemen als eersten te helpen.

De komende jaren gebruiken we om de kansengelijkheid en bestaanszekerheid voor alle inwoners te versterken. Ook willen we de ingezette transformatie van zorg voortzetten. Preventie staat voorop om zoveel mogelijk problemen te voorkomen maar we zetten ook in op het bieden van lichtere zorg om zwaardere problemen te voorkomen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving (A)

We vinden het belangrijk dat alle Arnhemmers zo zelfstandig mogelijk kunnen leven, ook als zij daarbij, vanwege beperkingen of chronische ziekte, een steuntje in de rug nodig hebben. We richten ons op een 'Inclusieve stad' waarin alle inwoners mee kunnen doen. Waar dat nodig is bieden we passende hulp en ondersteuning waarbij we zorgen dat inwoners zoveel mogelijk zelf regie houden over hun leven en de kwaliteit daarvan kunnen verbeteren of op peil kunnen houden. Om dat mogelijk te maken zetten we in op het versterken van de eigen kracht, het sociaal netwerk van inwoners en het benutten van algemene voorzieningen in de wijken. Daarbij streven we er naar dat partijen in de wijk een stevig netwerk vormen en wijkgericht gaan werken. We werken preventief en zetten in op het normaliseren van zorg waar dat kan. Dat betekent dat we minder snel willen diagnosticeren en etiketteren en niet altijd direct een specialistische hulpverlener in willen zetten. Liever maken we gebruik van het netwerk en versterken dit waar dat nodig is waarbij we verschillen tussen Arnhemmers accepteren en omarmen. Inwoners met zorg, jong en oud, blijven zoveel mogelijk thuis wonen met de nodige ondersteuning, of maken eerder de overstap van een instelling naar zelfstandig wonen in de wijk. Wanneer inwoners zorg met verblijf nodig hebben zoeken we naar oplossingen die zoveel mogelijk op de thuissituatie lijken; uit huis maar zo 'thuis' mogelijk. Zo bieden we onze inwoners duurzame, passende, effectieve en efficiënte ondersteuning op maat, zo tijdig mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis. Ook stimuleren we daarbij actieve deelname van inwoners aan de Arnhemse samenleving. We willen dat alle Arnhemmers mee kunnen doen.
We zorgen ervoor dat de toegang naar ondersteuning en zorg transparant en laagdrempelig is ingericht. Om kwalitatief goede zorg beschikbaar te hebben en te houden zetten we, met name in de jeugdzorg, extra maatregelen in.

Uitwerking indicatoren
Begin 2022 zijn de Visie Sociaal Domein, de Kadernota ‘Van beschermd wonen naar een beschermd thuis' en het Jeugdbeleid vastgesteld. Op dit moment worden deze kaders vertaald naar inspanningen en effectindicatoren. In de volgende Begroting zullen de nieuwe effectindicatoren worden opgenomen.

Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis **(D)**

Inwoners die er (tijdelijk) niet in slagen zichzelf te redden in het dagelijks leven bieden we hulp, ondersteuning en zorg. We bereiken steeds meer Arnhemmers en uit het inwonerservaringsonderzoek blijkt dat veel Arnhemmers tevreden zijn over de geboden hulp. Tegelijkertijd is de ervaring, met name van de Sociale wijkteams, dat inwoners vaak (te) lang afhankelijk blijven van specialistische hulp. We gaan ons inspannen om deze inwoners zo zelfstandig mogelijk te maken, zodat zijzelf de regie over hun leven terug krijgen en de kwaliteit van leven verbetert. We zetten in op het versterken van de eigen kracht en investeren in het (sociaal) netwerk rondom inwoners waarbij we het gebruik van algemene voorzieningen in de wijken stimuleren. Deze aanpak is ook van belang om in te spelen op de toenemende vergrijzing en de personeelstekorten in de zorg het hoofd te bieden. Bij huishoudelijke ondersteuning zijn deze ontwikkelingen al voelbaar. Via wachtlijstbemiddeling borgen we dat de meest kwetsbare inwoners met acute problemen als eerste geholpen worden door direct huishoudelijke ondersteuning in te zetten. Daarnaast onderzoeken we samen met zorgaanbieders hoe we voldoende personeel kunnen inzetten in de huishoudelijke ondersteuning en welke mogelijkheden er zijn om vraag en aanbod in evenwicht te brengen.

We hebben ook aandacht voor de groeiende groep inwoners (en hun naasten) met een vorm van dementie. We willen van Arnhem een dementievriendelijke samenleving maken. Dit doen we door onder andere bewustwording en trainingen van Arnhemmers en Arnhemse ondernemers over de omgang van inwoners met dementie zodat ook deze groep zo lang mogelijk mee kan blijven doen in Arnhem.

We versterken de (veer)kracht van onze inwoners thuis en in instellingen met een integrale aanpak **(I)**

- We lichten onze inwoners beter voor hoe ze hun zelfstandigheid kunnen behouden; dit doen we met inzet van het eigen netwerk en een betere benutting van algemene voorzieningen in de wijk. We stimuleren het gebruik van deze algemene voorzieningen en we zorgen dat het aanbod bekend is en aansluit bij de behoefte van de inwoners van de wijk. Daarbij wordt onder andere gebruik gemaakt van een website waarop het aanbod aan algemene voorzieningen staat vermeld; deze website ontwikkelen we verder door.
- De huidige versnippering van begeleiding over veel verschillende aanbieders wordt teruggebracht door een sterk netwerk per wijk te organiseren waarin hulpverleners elkaar kennen en intensiever met elkaar samenwerken rondom inwoners. Dit bevordert collectieve en integrale oplossingen voor inwoners en zorgt er voor dat beter gebruik wordt gemaakt van algemene voorzieningen en sociale netwerken in de wijk, zodat de begeleiding effectiever wordt.
- Er is veel samenhang in de opgaven waarvoor we staan. In de jeugdzorg bijvoorbeeld, zien we relaties tussen het opgroeien in armoede, schulden, schooluitval en de inzet van jeugdzorg. Daarnaast heeft een groot deel van de zwerfjongeren een verleden in de jeugdzorg. Om deze reden is een samenhangend jeugdbeleid ontwikkeld als uitwerking van een integrale visie op het sociaal domein. De komende jaren gaan we zorgen dat dit beleid in samenspraak met de betrokken partijen wordt opgepakt en uitgevoerd. Daarbij betrekken we onze gebruikers, jongeren, ouders/verzorgers, ervaringsdeskundigen, om te toetsen of dit goed gebeurt.
- Ook ondersteunen we gezinnen waar meerdere problemen bestaan vanuit de doorbraakmethode. Gespecialiseerde wijkcoaches werken met deze methode. Deze methode houdt in dat we de problemen in samenhang benaderen en tot integrale oplossingen komen waar alle gezinsleden mee worden geholpen. Tevens gaan we bij deze methode de samenwerking met Werk en Inkomen intensiveren.
- Voor jeugdigen en volwassenen die vanuit een zorginstelling uitstromen en zelfstandig gaan wonen, moeten voldoende, passende en betaalbare woningen beschikbaar zijn. Om dit te bereiken leggen we verbinding met andere programma's en werken we samen om voor verschillende doelgroepen zelfstandige woonruimte te realiseren.

We versterken de zorgtoewijzing **(I)**

- De Sociale wijkteams vormen de toegang naar de Wmo, beschermd wonen en Jeugdzorg. Wijkcoaches beoordelen welke ondersteuning onze Arnhemmers nodig hebben om zelfstandig te kunnen wonen en participeren. Daarbij wordt altijd gekozen voor de meest passende, effectieve en efficiënte hulp en ondersteuning vanuit de gedachte dat inwoners zoveel mogelijk zelf de regie houden over hun eigen leven.
- Sociale wijkteams hebben in afstemming met de gemeente hun organisatie doorontwikkeld. Naast Sociale wijkteams met generalistische wijkcoaches zijn stadsteams ingevoerd, die betrokken worden bij meer specialistische casuïstiek. Met deze verdeling verwachten we de benodigde inzet van hulp en ondersteuning te kunnen verbeteren. Daarnaast is de aansturing van de Sociale wijkteams vereenvoudigd door onder andere het aanstellen van één directeur/bestuurder. De doorontwikkeling van de Sociale wijkteams zal ook in 2024 verder worden geïmplementeerd. We voeren een onderzoek uit of de personeelsformatie (wijkcoaches) voldoende is om de opdracht van de gemeente goed uit te voeren. De gemeente is samen met de stichting sociale wijkteams opdrachtgever van dit onderzoek dat door Significant wordt uitgevoerd.

We sturen op kwaliteit en resultaat (I)

- In samenwerking met de regionale inkooporganisatie (Inkoop-SDCG) en Sociale wijkteams monitoren we of aanbieders goede kwaliteit van zorg leveren en de gewenste resultaten realiseren. In 2024 gaan we door met bepalen welke verbeteringen nodig zijn om zorg in te kopen die zo goed mogelijk aansluit bij de hulpvragen van inwoners. Dit doen we samen met Inkoop-SDCG en regiogemeenten en vanuit de kaders en standpunten die beschreven zijn in de raadsbrief Verbeteren regionale inkoop van zorg d.d. 28 maart 2023.
- Het toezicht op rechtmatigheid en kwaliteit van de geleverde zorg is verder geïntensiveerd. Niet alleen op basis van signalen, maar ook via een steekproef worden aanbieders getoetst. Daarbij werken we nauw samen met de Inkoop-SDCG, VGGM (toezicht op kwaliteit), afdeling Handhaving (toezicht rechtmatigheid) en de partners in het RIEC (Regionale Informatie- en Expertise Centra, gericht op bestrijding ondermijnende criminaliteit). Een regionaal Handhavingskader wordt samen met de gemeente Arnhem ontwikkeld door Inkoop-SDCG.
- Met Medipoint hebben we het contract voor hulpmiddelen tot 2026 verlengd. Dit omdat de inwoners en gemeente tevreden zijn over hun dienstverlening. Met Medipoint en de Sociale wijkteams kijken we naar verdere innovatie van het gebruik van hulpmiddelen. Het doel is om te zorgen dat ouderen die minder mobiel zijn ook kunnen meedoen in de samenleving.
- In 2022 hebben we enkele aanbevelingen doorgevoerd in het bestaand beleid rondom Persoonsgebonden Budget (PGB), zoals de informatievoorziening richting inwoners. We blijven investeren in de kwaliteit van de ingekochte zorg via PGB. Bij twijfel over de kwaliteit van PGB-zorg zullen we ook onderzoeken gaan instellen op bijvoorbeeld de juiste kwalificaties van zorgverleners. Dit doen we om kwalitatieve goede zorg te blijven leveren.

We vergroten het inzicht of passende zorg wordt ingezet (monitoring) (I)

- We verbeteren het inzicht in de ontwikkeling van de zorg. We gebruiken een goed ontsloten zorgmonitor waarbij we de ingezette zorg lokaal en op wijkniveau kunnen volgen. Periodiek leveren we (bestuurlijke) rapportages op, om de gewenste transformatie van zorg te monitoren. Dit biedt mogelijkheden om, waar nodig, bij te sturen.
- Op wijkniveau ondersteunen we Sociale wijkteams bij het analyseren van de ontwikkelingen in toegewezen zorg en het uitzetten van acties. Op wijkniveau is een dashboard beschikbaar waarin we de zorg(kosten) tot op detail kunnen monitoren. Waar nodig worden zogenaamde Analyse- en Actieteams (A2-teams) ingezet, die werken met deze data (bijvoorbeeld volumes, producten, duur, kosten, aanbieders, zorgpaden en verwijzers). Het team is samengesteld vanuit verschillende disciplines (inhoudelijk, financieel en data-analisten) en zij gaan op wijkniveau of per zorgvorm in gesprek met het Sociale wijkteam over de data. Daarbij wordt gekeken naar de resultaten en ontwikkelingen in de wijk en de stad en wordt actie ondernomen als dat nodig is.
- We ontwikkelen het inwonerservaringsonderzoek door om meer inzicht te krijgen in het resultaat van en tevredenheid over de geleverde zorg. Met de verbeterde monitoring kunnen we volgen of aanbieders met de ingezette zorg resultaat bereiken en de doelen van de inwoner behalen.

We ontschotten zorgsystemen en verkrijgen toereikend rijksbudget (I)

- We dragen via de G40, VNG en NDSD (Netwerk directeuren sociaal domein) bij aan een actieve lobby om voldoende rijksmiddelen te krijgen om de Wmo en Jeugdwet goed uit te kunnen voeren. We ondersteunen de lobby van VNG en G40 om structureel, ook na 2022, voldoende middelen voor de (jeugd)zorg te krijgen. Het Integraal Zorgakkoord (IZA) is eind 2022 vastgesteld en vraagt inzet van de gemeente. De aanleiding voor het IZA is de druk in de zorg en het doel van het IZA is om zorgtransformaties in gang te zetten. Vanuit het IZA dienen dit jaar een regiobeeld en een regioplan opgeleverd te worden. Vanuit het IZA krijgt de regio Centraal Gelderland ongeveer € 4 miljoen per jaar via een IZA-SPUK en mag de gemeente met zorgaanbieders aanspraak maken op transformatiemiddelen voor impactvolle zorgtransformaties. Meer informatie over het IZA volgt in het derde kwartaal.
- Landelijk wordt gewerkt aan een nieuw verdeelmodel voor beschermd wonen en maatschappelijke opvang (voorlopig uitgesloten). Inzet is een verdeelmodel van middelen op basis van objectieve criteria. De implementatie van het nieuwe model gaat in per 2025. De precieze effecten zijn nog onduidelijk maar we weten al wel dat onze regio Centraal Gelderland een ‘nadeelregio’ is. Dat betekent dat we in de toekomst minder geld krijgen voor beschermd wonen dan nu. Met de regiogemeenten zijn financiële afspraken gemaakt voor de komende jaren en we sluiten een samenwerkingsconvenant waarin we vastleggen hoe we de komende jaren de transformatie van beschermd wonen naar een beschermd thuis verder vormgeven.
- We werken met diverse partijen, zoals het Sociaal wijkteam, zorgaanbieders, zorgverzekeraar en justitie aan gezamenlijk beleid voor de GGZ-doelgroep. We onderzoeken onder andere hoe we een betere aansluiting kunnen realiseren tussen de forensische zorg en de Wmo-zorg en onderzoeken de mogelijkheden voor een meer wijkgerichte GGZ-ondersteuning. Daarbij zetten we ook in op preventie van problemen en een betere acceptatie van de GGZ-doelgroep.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Inwonerstevredenheid over kwaliteit geboden ondersteuning		**79**	**73**	**82**	
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis	**41**	**47**	**50**	**51**	**51**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel specialistisch	**44**	**31**	**29**	**32**	**34**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis + specialistisch	**15**	**22**	**21**	**17**	**15**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel maatwerk	**84**	**65**	**43**	**36**	**33**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel algemeen	**16**	**35**	**57**	**64**	**67**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Gemiddelde zorgkosten per inwoner	**887**	**847**	**713**	**723**	
Eenheid: Gemiddelde zorgkosten in euro per inwoner					
Bron: Gemeente Arnhem					

Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij (D)

We willen dat alle Arnhemmers kunnen meedoen aan de samenleving. Daartoe bieden we Arnhemmers die niet participeren als gevolg van persoonlijke omstandigheden de mogelijkheid om deel te nemen aan de maatschappij, bij voorkeur via betaald werk. Als dit niet haalbaar blijkt, participeren zij via vrijwilligerswerk of activerend werk. We bevorderen de doorstroming vanuit activerend werk richting betaald werk/ opleidingen of vrijwilligerswerk.

Zie de inspanningen benoemd bij het doel 'Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis' (I)

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage inwoners in Activerend Werk met een ontwikkelarrangement	**45**	**42**	**51**	**55**	**52**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg (A)

We willen dat alle kinderen in Arnhem de kans krijgen zich te ontwikkelen naar zelfstandigheid en een gezond volwassen leven. Daarbij mag het niet uitmaken in welke wijk je woont. Als het kinderen met ondersteuning van hun ouders niet lukt om deze ontwikkeling door te maken en ook het eigen netwerk onvoldoende is, ontvangen zij daarbij tijdige passende hulp. Passende hulp betekent dat de hulp kwalitatief goed is en kinderen (of hun ouders) helpt om weer zelf verder te kunnen. Tijdige hulp betekent dat alle kinderen, ook kinderen met acute en complexe problemen, snel hulp krijgen. Deze hulp willen we zo licht mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis of thuis inzetten, zodat het kind zoveel mogelijk een normaal leven kan blijven leiden. Om dat te bereiken werken we preventief en signaleren we problemen zo vroeg mogelijk. We zetten tijdig passende hulp in om complexere problemen te voorkomen. Daarbij richten we ons op kinderen in kwetsbare situaties: kinderen die onze hulp het meest nodig hebben om zich te kunnen (blijven) ontwikkelen. Bij de inzet van hulp houden we oog voor normalisering en voorkomen we het onnodig 'plakken van etiketten'. Ook bespreken we met ouders hoe we ze kunnen ondersteunen bij de opvoeding van hun kinderen; wat kunnen zij zelf doen en wat is 'normaal' bij het opgroeien van hun kind.

Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven (D)

Alle Arnhemse kinderen moeten mee kunnen doen in de samenleving en mogelijkheden krijgen om zich te ontwikkelen. Daarbij mag het niet uitmaken in welke wijk je woont. Om dat te bereiken hebben kinderen en hun ouders een goede sociale basis en voorzieningen in de buurt nodig waar ze gebruik van kunnen maken. Bijvoorbeeld op school, of bij de sport- of cultuurvereniging. Als het netwerk en de sociale basis bij een kind niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, zetten wij (tijdelijk) specialistische jeugdhulp in.

Versterken eigen kracht van jeugdigen, sociaal netwerk en inzet algemene voorzieningen (I)

- Samen met professionals uit onderwijs, zorg, sport, cultuur en welzijn ontwikkelen we samenhangend aanbod van voorzieningen dat past bij de fases die kinderen (en hun ouders) doorlopen bij het opgroeien en opvoeden en aansluit bij de hulpvraag. We baseren dit voorliggende aanbod op de behoeften van kinderen en jongeren zelf (op basis van input van kinderen zelf, bijvoorbeeld in stadsgesprekken conform motie 22m27).
- We stimuleren passend aanbod van algemene voorzieningen dat preventief op, of in combinatie met specialistische jeugdhulp ingezet kan worden, zodat kinderen kunnen blijven meedoen. Denk bijvoorbeeld aan 'steungezinnen', waarbij steunouders een kind een dagdeel in de week opvangen en ondersteunen zodat de biologische ouders op adem kunnen komen.
- We versterken de aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp, zodat kinderen tijdig de juiste ondersteuning krijgen om zich te kunnen blijven ontwikkelen. We maken daarom samen met onderwijsbesturen en de samenwerkingsverbanden duidelijke afspraken over hoe we kinderen gezamenlijk de beste ondersteuning kunnen bieden, ieder vanuit de eigen verantwoordelijkheid. Deze afspraken worden continu waar nodig en waar mogelijk aangescherpt. We hebben de volgende inspanningen opgenomen om de aansluiting tussen onderwijs en jeugdzorg te verbeteren:
    - We zorgen voor een goede samenwerking tussen de Sociale Wijkteams en het Primair Onderwijs (mogelijk vervolg naar het Voortgezet Onderwijs).
    - We zorgen voor meer duidelijkheid over de onderlinge samenwerking tussen betrokken partijen bij thuiszitters (procesafspraken) met heldere afspraken over de regie en het aanbod.
    - We zorgen voor heldere afspraken over jeugdhulp binnen Speciaal (Basis) Onderwijs en onderzoeken of de werkwijze zoals die voor de pilot Lichtenbeek ontwikkeld is, ook op andere S(B)O scholen ingezet kan worden.
- We bieden ‘’passende’’ en inclusieve BSO zodat meer kinderen samen op kunnen groeien in een reguliere setting (in plaats van een aparte BSO+).
- We starten een project waarbij we aandacht besteden aan de mentale gezondheid van jeugdigen, bijvoorbeeld via een podcast en/of een chatfunctie, en zorgen dat er aanbod wordt ontwikkeld om jeugdigen te ondersteunen/adviseren over hun mentale gezondheid. We starten focusgroepen voor jeugdigen tussen 13 en 16 jaar waarin zij leren omgaan met hun mentale gezondheid.

Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis (D)

Veel kinderen hebben helaas te maken met een onveilige thuissituatie. Dit komt onder andere door problematiek van ouders (psychische problematiek, verslavingsproblematiek, vechtscheidingen, huiselijk geweld, armoede of andere sociale problemen). We willen onveilige situaties zoveel mogelijk voorkomen, sneller signaleren als deze zich voordoen en meer kinderen in een kwetsbare situatie een veilig thuis bieden. We organiseren het liefst ambulante zorg bij gezinnen thuis. Als dat niet kan, zoeken we een plek bij pleegouders of gezinshuizen. We plaatsen kinderen alleen uit huis (jeugdzorg met verblijf) als het echt niet anders kan. Jeugdzorg met verblijf is een ingrijpende en vaak onwenselijke maatregel die we zo veel mogelijk willen voorkomen. Als er geen alternatieven zijn die werken, blijven we jongeren volgen om te bezien of dit echt de beste optie is.

We versterken het gezinssysteem zodat jeugdigen zolang mogelijk thuis kunnen blijven wonen (I)

- We bekijken per individueel geval of de hulpvraag met name bij het kind zit of in feite voortkomt uit problemen die zijn of haar ouders betreffen. In die gevallen kijken we of we het hele gezin kunnen helpen en ondersteunen.
- We organiseren nazorg voor jeugdige ex-gedetineerden waarbij jeugdigen na detentie worden begeleid op terugkeer in de samenleving door een Re-integratie Officier (RIO). Hierover zijn afspraken gemaakt met de Raad voor de Kinderbescherming, Sociale wijkteams Arnhem en de Gecertificeerde Instellingen.
- Conform toezegging 1278 werken we aan een plan om de overgang naar het 18e levensjaar voor jeugdigen te verbeteren. Voor de zorgvorm jeugdzorg met verblijf zetten we één regisseur in die vanaf het 17e levensjaar of waar mogelijk eerder samen met de jeugdige de uitstroom voorbereidt. Na uitstroom blijft de regisseur zo lang als nodig in beeld.
- We versnellen en verbeteren het veiligheidsnetwerk rond gezinnen, samen met Veilig Thuis, Sociale wijkteams, Jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming. Zodat kinderen en hun ouders sneller een passend hulpaanbod krijgen om de veiligheid in het gezin te herstellen (uitvoering Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming).
- We versimpelen het complexe veiligheidsnetwerk rondom het gezin door integraal samen te werken waarbij één gezicht in het gezin aanwezig is. Samen met Veilig Thuis, Sociale Wijkteams, Jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming wordt een Toekomsttuin opgestart waarin deze nieuwe werkwijze wordt beproefd.
- We voorkomen uithuisplaatsingen door de inzet van team VAV (Vertrouwd, Aanwezig en Veilig). Dit team kan snel en flexibel bij gezinnen, waar sprake is van onveiligheid, worden ingezet om verdere escalatie te voorkomen.
- We verminderen het aantal jongeren in verblijf door casuïstiek tijdig te bespreken in het Regionaal Expert Team en tijdig ambulante zorg in te zetten om zo uithuisplaatsing te voorkomen. We sturen erop dat jeugdzorginstellingen deze lijn volgen van het voorkomen van uithuisplaatsingen, ook met het op- en afschalen van hulp.
- We werven ouders voor pleegzorg en zetten kleinschalig groepswonen in als alternatief voor jeugdhulp met verblijf.
- We voorkomen complexe scheidingen door ouders vroegtijdig de juiste informatie en hulp op één plaats aan te bieden (Digitaal Scheidingsloket). Ook kinderen waarvan de ouders uit elkaar gaan of gaan scheiden kunnen hier terecht voor informatie en hulp. Bij geëscaleerde situaties helpen professionals van het Digitaal Scheidingsloket mee om de gezinssituatie terug te brengen naar het normale.
- We stimuleren het grondig onderzoeken van welke jeugdhulp best passend is en meest tijdig kan worden ingezet in gezinnen waar onveiligheid heerst. We motiveren het hele gezin voor inzet van de betreffende jeugdhulp om herhaalde meldingen bij Veilig Thuis te voorkomen. Hiermee kan snel richting worden gegeven aan begeleiding en behandeling, als hier een vraag naar is.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal jeugdbeschermingsmaatregelen	**427**	**395**	**382**	**453**	**353**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Aantal jeugdigen in verblijf	**610**	**563**	**512**	**611**	**465**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk (D)

Als kinderen vastlopen in hun ontwikkeling naar zelfstandigheid, dan ontvangen zij passende hulp. Hiervoor kijken we eerst met de ouders, het netwerk en de sociale basis van een kind wat de mogelijkheden zijn. Als deze niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, zetten wij (tijdelijk) specialistische hulp in. We richten ons op kinderen in kwetsbare situaties: kinderen die onze hulp het hardst nodig hebben om zich te kunnen (blijven) ontwikkelen. Een kind mag zijn wie het is, ook als het afwijkt van de norm. Bijvoorbeeld omdat een kind druk is of moeite heeft met leren. We stoppen met onnodig problematiseren van gedrag en normaliseren het gebruik van zorg. Daarbij accepteren we dat sommige problemen horen bij het opgroeien.

We zetten tijdig, best passende zorg in **(I)**

- We zetten de doorbraakmethode in om te werken aan een beter perspectief voor gezinnen met complexe, meervoudige problemen in een kwetsbare, onveilige situatie
- We zorgen dat in iedere wijk passende laagdrempelige opvoedondersteuning voor ouders/ verzorgers beschikbaar is (en zetten zo nodig extra hulp en begeleiding in)
- We herijken de Sociaal Medische Indicatie zodat meer kinderen/ gezinnen die dat nodig hebben gebruik kunnen maken van kinderopvang en buitenschoolse opvang.
- We zorgen voor betere en tijdige zorg en ondersteuning, op de juiste plek en wanneer dit nodig is. Dit doen we door inzet van de Hervormingsagenda Jeugd. Dit moet leiden tot verbetering van de hulpverlening en een financieel beheersbaar en duurzaam jeugdstel (Hervormingsagenda Jeugd)
- We breiden de inzet van praktijkondersteuners jeugd uit bij Arnhemse huisartsenpraktijken. Door de lichte hulp van de praktijkondersteuner bij de huisarts zijn kinderen en jongeren minder afhankelijk van specialistische jeugdzorg. Wanneer deze lichtere hulp niet voldoet, zetten de Sociale wijkteams of huisartsen specialistische jeugdzorg in.
- GGZWachtlijsten in de zorg zijn onwenselijk. We zetten in op snelle ondersteuning van kinderen die toch op een wachtlijst terecht zijn gekomen, waarbij ook kinderen met acute en complexe problemen snel hulp moeten kunnen krijgen. We maken afspraken met jeugdzorginstellingen om de kinderen met de meest acute problemen als eerste te helpen. We zetten een zorgaccounthouder in die bemiddelt om kinderen op de wachtlijst zo snel mogelijk naar zorg te krijgen, bijvoorbeeld bij een andere aanbieder met soortgelijk zorgaanbod. We kijken samen met de Sociale Wijkteams en Gecertificeerde Instellingen naar de aanmeldroute voor behandeling/GGZ.
- Wachtlijsten in de jeugdbescherming zijn onwenselijk. We zetten in op het zo snel mogelijk terugdringen van de wachtlijsten bij de Gecertificeerde Instellingen. Hiervoor hebben de Gecertificeerde Instellingen subsidie ontvangen, onder andere om werkdruk te verlagen en medewerkers te enthousiasmeren voor het werk. We zorgen dat gezinnen die op de wachtlijst staan in beeld zijn door samenwerking tussen Sociale Wijkteams en Gecertificeerde Instellingen te stimuleren.
- We geven de Sociale Wijkteams duidelijke kaders mee zodat ze beter kunnen beoordelen wanneer zij specialistische jeugdhulp wel of niet kunnen inzetten. Daarvoor actualiseren we de beleidskaders op basis van wat er speelt bij kinderen en jongeren. In deze kaders stellen we altijd de vraag of jeugdhulp de beste oplossing is voor het kind, of ouders goed toegerust zijn om zelf hun kind te ondersteunen en of het netwerk of voorzieningen in de buurt al ingezet zijn. Wij vragen ouders hun kinderen meer zelf te ondersteunen, bijvoorbeeld bij opgroeiproblemen, druk gedrag of verdriet in plaats van specialistische begeleiding of behandeling in te zetten. Daardoor ervaren kinderen dat tegenslag en moeilijke periodes bij het leven horen en leren zij daarmee om te gaan.
- We bakenen de inzet van de Jeugdwet en de Verlengde Jeugdwet beter af door afspraken met aanbieders te maken en houden zo de zorg beschikbaar voor de kinderen die het nodig hebben. We vergroten de kennis van de wijkteams over de zorgwetten die voorliggend zijn aan de Jeugdwet (Zvw, Wlz, Wmo) door een periodiek webinar dat we samen met Stimulanz (kenniscentrum) ontwikkelden.
- We stimuleren een goede voorbereiding op uitstroom uit jeugdzorg met verblijf door het gebruik van het Toekomstplan te stimuleren. Wanneer jongeren tijdig zijn voorbereid maar alsnog niet klaar zijn om uit te stromen, kan worden besloten tot inzet van verlengde jeugdwet. Dit is onder andere onderdeel van de campagne van Stichting Het Vergeten Kind: 'laat zorg pas stoppen als kinderen daar klaar voor zijn.

We zorgen voor een wijknetwerk met algemene voorzieningen en zorgaanbod dat aansluit bij de problemen van kinderen en jongeren **(I)**

We gaan meer wijkgericht werken. Dit houdt in dat een beperkt aantal “begeleidingsaanbieders” in de wijken samenwerken en medeverantwoordelijk zijn voor het bieden van de begeleiding in de wijk. Het gaat dan zowel om specialistische zorgaanbieders als om partijen die in het voorliggend veld werkzaam zijn. Met deze aanbieders en de sociale wijkteams wordt een nieuwe werkwijze en manier van samenwerken ontwikkeld. Het uitgangspunt hierbij is dat minder wordt doorverwezen naar gecontracteerde zorgaanbieders, maar dat de aanbieder (tijdelijk) ondersteunt bij de vraag van de inwoner en onderdeel is van het wijknetwerk. We willen een betere samenwerking tussen het voorliggend veld, de begeleidingsaanbieders in de wijken en de Sociale Wijkteams.

- We zorgen per wijk voor een sterk netwerk waarin een beperkt aantal jeugdhulpaanbieders samenwerkt met andere professionals en betrokken partijen in de wijk en met hun aanbod aansluiten bij de zorgvragen van kinderen en jongeren in die wijk.
- We zetten jeugdhulp zo dichtbij als mogelijk in en vormen wijknetwerken om dat mogelijk te maken. Hulp wordt bij voorkeur gegeven bij het kind thuis, op school of in de wijk.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal 0-17-jarigen met een JW-toewijzing	**5338**	**5147**	**5029**	**5233**	**4534**

Eenheid: Aantal

Bron: Gemeente Arnhem

Aantal 18+ers met een JW-toewijzing	**675**	**608**	**523**	**506**	**395**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing CSA	**105**	**117**	**114**	**114**	**101**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Elden en De Laar	**123**	**131**	**122**	**117**	**107**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Malburgen	**156**	**162**	**147**	**150**	**139**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-Oost	**138**	**136**	**124**	**128**	**131**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-West	**172**	**179**	**152**	**145**	**132**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Presikhaaf	**104**	**121**	**113**	**119**	**110**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Schuytgraaf-Elderveld	**154**	**159**	**143**	**147**	**137**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing VKR	**151**	**148**	**121**	**134**	**126**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk (A)

We werken aan de transformatie van beschermd wonen (wonen in een instelling) naar een ‘beschermd thuis’; Arnhemmers die dat nodig hebben ontvangen passende zorg thuis in hun eigen omgeving. Voor wie tijdelijk beschermd wonen nodig is zorgen we op regionaal niveau voor voldoende aanbod. We zetten in op een goede doorstroom vanuit beschermde woonvormen naar zelfstandig wonen en op goede GGZ-zorg in de wijken. Met de inkoop van ondersteuning zetten we ook in op het beter laten aansluiten van de zorgproducten op deze transformatie (zoals het ontwikkelen van geclusterde woonvormen).
De transformatie geven we samen met de gemeenten binnen de regio Centraal Gelderland vorm (regionale Kadernota ‘Van beschermd wonen naar een beschermd thuis’). Alle betrokken gemeenten zorgen voor voldoende geschikte woonvarianten en een breed palet aan (basis)voorzieningen om ‘beschermd thuis’ mogelijk te maken. Ook werken we nauw samen met Sociaal wijkteam, woningcorporaties, zorgaanbieders, zorgverzekeraar en andere partijen.

Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers (D)

We willen voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare inwoners, zodat zij kunnen uitstromen uit beschermd wonen, maatschappelijke opvang en jeugdvoorzieningen. Om dit te bereiken werken we samen met de Arnhemse woningcorporaties.

We koppelen zorg(behoeften) aan wonen (I)

De woningcorporaties stellen jaarlijks 120 woningen beschikbaar voor uitstroom uit, onder andere, Beschermd wonen (BW), Maatschappelijke opvang (MO) en intramurale jeugdvoorzieningen.
De gemeente Arnhem coördineert en voert de woonafspraken uit, die gemaakt zijn met woningcorporaties. Op deze wijze kunnen Arnhemmers die niet zelfstandig aan een woning kunnen komen, toch uitstromen. Daarnaast blijven we met corporaties in gesprek over huisvesting van aandachtsgroepen.
We gebruiken daarvoor het doelgroepenonderzoek 'wonen en zorg', waarin de behoefte en het aanbod aan zorggerelateerd wonen in Arnhem gekwantificeerd is. We komen samen met partners in de stad tot een beleid voor wonen en zorg.

Zorggerelateerde woonoverlast wordt minder (I)

We pakken zorggerelateerde overlast in de stad adequaat aan. Er is een meldpunt woonoverlast, waar inwoners (ook zorggerelateerde) woonoverlast kunnen melden. We blijven, mede op basis van deze meldingen, in gesprek met zorgaanbieders over het treffen van maatregelen om woonoverlast door hun bewoners te beperken. Indien nodig nemen we ook maatregelen via de toewijzing, de inkoop en contractering.
We werken hierbij samen met het Zorgkantoor en de Dienst Justitiële Inrichtingen wat betreft de door hun gecontracteerde zorgaanbieders, als het gaat om langdurige zorg (Wet langdurige zorg), respectievelijk forensische zorg (Wet forensische zorg). Intern werken we binnen de aanpak woonoverlast samen met de teams Leefomgeving en het programma Veiligheid.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Beschermd Wonen, aantal inwoners met verblijf	1013	960	605	454	373

Eenheid: Aantal. NB. m.i.v. 2021 is een groot aantal inwoners vanuit Beschermd Wonen overgeheveld naar de Wet langdurige zorg.
Bron: Gemeente Arnhem

Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen (D)

We stellen meer mensen in staat om met de juiste ondersteuning, zelfstandig te wonen en mee te doen in onze samenleving. Uitgangspunt is zoveel mogelijk een beschermd thuis te bieden door passende zorg en ondersteuning te bieden, in plaats van wonen in een instelling. Tegelijkertijd zorgen we ervoor dat er een regionaal vangnet van intramurale zorg in stand blijft voor wie dat toch nodig heeft.

We ontwikkelen meer preventieve activiteiten (I)

- Iedere gemeente in de regio Centraal Gelderland werkt aan het op orde brengen van de lokale basisinfrastructuur. Dat betekent dat we zorgen voor plekken in de buurt waar inwoners met beschermd wonen elkaar kunnen ontmoeten en onderling steun kunnen vinden (zoveel mogelijk gespreid over de stad). We realiseren voldoende aanbod voor een zinvolle daginvulling (onder andere via Activerend Werk) en zorgen dat deze doelgroep kan wonen op een passende plek (onder andere door woonafspraken met corporaties).
- We zetten Buurtcirkels in, waarmee inwoners met een psychische kwetsbaarheid die vanuit een intramurale instelling zelfstandig gaan wonen, een sociaal netwerk in de wijk opbouwen. Met de inzet van buurtcirkels voorkomen we terugval en eenzaamheid.

Er zijn regionaal sluitende afspraken Beschermd Thuis **(I)**

Per 1 januari 2022 is gestart met de inhoudelijke doordecentralisatie van beschermd wonen. Dat betekent dat niet alleen de 43 centrumgemeenten, maar alle 355 gemeenten zich gaan inzetten en verantwoordelijk worden voor inwoners met een toewijzing voor beschermd wonen. Vanaf 1 januari 2025 komt er naar verwachting een nieuwe financiële verdeling over gemeenten. Dit betekent dat gedurende de periode 2025-2034 de middelen voor Beschermd Wonen - geleidelijk - worden overgeheveld van centrumgemeenten (Arnhem) naar de regiogemeenten. Daarmee wordt ook financieel geregeld dat gemeenten voortaan zelf verantwoordelijk zijn voor beschermd wonen voor de eigen inwoners.
Voor deze doordecentralisatie worden op regionaal niveau (regio Centraal Gelderland) samenwerkingsafspraken gemaakt. Dit is vastgelegd in de Kadernota ‘Van beschermd wonen naar beschermd thuis’. Het betreft afspraken over onder meer de financiële samenwerking, de toegang, contractering, toezicht, lokale basisvoorzieningen, monitoring en woonafspraken. Hiermee geven we uitvoering aan de landelijke Norm voor Opdrachtgeverschap. Daarnaast wordt gewerkt aan een regionaal uitvoeringsplan en lokale uitvoeringsplannen.

Er is een integrale aanpak voor mensen met verward gedrag **(I)**

- In 2024 borgen we de bemoeizorg, die aanvullend is ingezet als preventief instrument, op de al bestaande bemoeizorg (voor dreigend dak- en thuislozen).
- Daarnaast werken we aan de doorontwikkeling van de aanpak waarbij politiemeldingen over personen met verward gedrag worden doorgezet naar het sociaal domein. Er zijn inmiddels afspraken met politie, VGGM, Sociale wijkteams, OZO-coördinatoren en diverse zorgaanbieders.
- In 2024 wordt de pilot 'Noodbed voor mensen met verward gedrag' doorgezet. De pilot heeft nu een meer medisch karakter en is vanaf 15 juni 2023 weer opgestart. De medische noodbedden zijn bij Rijnstate en de sociaal domein noodbedden zijn bij Pro Persona.
- In 2024 voeren we het interventieplan personen met verward of onbegrepen gedrag uit. Aanleiding is de blijvende zorg om het hoge aantal politiemeldingen van personen met verward of onbegrepen gedrag. Doel van het interventieplan is om bestaande en wenselijke interventies samen met onze zorg- en veiligheidspartners (door) te ontwikkelen en uit te voeren.
- Ook in 2024 blijven we de Wet verplichte ggz en de Wet zorg en dwang uitvoeren. Deze wetten regelen de verplichte zorg in crisissituaties. Met name de Wet zorg en dwang zorgt regelmatig voor een aantal uitvoeringsproblemen. Met het Zorgkantoor, Pro Persona, de Verplegings- en Verzorgingssector en de Verstandelijk Gehandicaptensector werken we aan werkafspraken en voeren we een landelijke lobby, voor verbetering van de uitvoering.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving	**32.483**	**2.424**	**3.020**	**680**
Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis	32.483	2.424	3.020	680
Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij				
Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk	**18.879**	**57**	**0**	**0**
Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers	127	57	0	0
Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen	18.752	0	0	0

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg	**15.460**	**0**	**0**	**573**
Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven	13.378	0	0	573
Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk				
Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis	2.082	0	0	0
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**66.822**	**2.481**	**3.020**	**1.253**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	63.584	64.375	66.178	66.822	61.245	65.148	65.959
Baten	5.290	2.898	2.786	2.481	2.481	3.921	3.881
Saldo lasten en baten	***-58.293***	***-61.477***	***-63.391***	***-64.341***	***-58.763***	***-61.227***	***-62.078***
Toevoegingen aan reserves	21.275	1.082	1.082	3.020	4.417	811	0
Onttrekkingen aan reserves	828	81	996	1.253	680	898	3.016
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-20.448***	***-1.001***	***-86***	***-1.767***	***-3.737***	***87***	***3.016***
Gerealiseerd resultaat	**-78.741**	**-62.478**	**-63.477**	**-66.109**	**-62.501**	**-61.141**	**-59.062**

Toelichting

Lasten

De totale lasten voor 2024 voor het stedelijk programma zijn begroot op € 66,8 miljoen. De overige lasten voor zorg zijn opgenomen in de wijkbudgetten. De lasten zijn te verdelen in de volgende categorieën:

- € 31,3 miljoen wordt besteed aan zorg in natura en persoonsgebonden budgetten, verdeeld over Beschermd wonen (€ 15,3 miljoen), Jeugdzorg en jeugdbescherming (€ 11,5 miljoen), Wmo (€ 0,6 miljoen), huishoudelijke hulp toelage (€ 3,1 miljoen) en doelgroepenvervoer (€ 0,1 miljoen);
- € 24,3 miljoen wordt besteed aan uitbestede taken, zoals Stichting Sociale wijkteams (€ 18,7 miljoen), Ambulantisering GGZ (€ 3,3 miljoen), Zorg-lokaal (€ 1,0 miljoen), Inkoop Sociaal Domein Centraal Gelderland (€ 0,9 miljoen) en De connectie (€ 0,6 miljoen);
- € 2 miljoen wordt besteed aan subsidies, zoals aan Stichting Veilig Thuis (€ 1,2 miljoen);
- € 2 miljoen wordt besteed aan maatregelen in de jeugdzorg om kostenbesparingen te realiseren;
- Hiernaast zijn er € 7,2 miljoen overige lasten, zoals beleidsuren (€ 2,6 miljoen), Mantelzorgcompliment (€ 0,8 miljoen) en gemeentelijke backoffice (€ 0,8 miljoen).

De begroting is in 2024 ten opzichte van 2023 € 0,8 miljoen hoger.

- De begroting voor uitbestede werkzaamheden stijgt met € 1,6 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt met name door de verhoogde bijdrage aan Stichting sociale wijkteams (€ 1,1 miljoen) als gevolg van indexering;
- De begroting voor huishoudelijke ondersteuning stijgt met € 0,9 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt met name door tariefstijging;
- De begroting voor beschermd wonen daalt met € 1,9 miljoen ten opzichte van 2023 als gevolg van een toevoeging aan de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Baten

De totale baten voor 2024 zijn begroot op € 2,5 miljoen. Dit is hoofdzakelijk de eigen bijdrage beschermd wonen en eigen bijdrage WMO.

De baten dalen ten opzichte van 2023 door een lagere verwachte eigen bijdrage WMO. Dit komt omdat we rekening houden met de wettelijke wijziging van de eigen bijdrage per 2024. Deze wijziging is uitgesteld naar 2025.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoegingen aan de reserves in 2024 is € 3,0 miljoen. Het betreft één toevoeging aan de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg. Deze wordt gedaan om het oplopende nadeel van de invoering van het nieuwe verdeelmodel Beschermd Wonen komende jaren te kunnen egaliseren

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er € 1,3 miljoen onttrokken uit bestemmingsreserves. € 0,5 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve transformatie zorgbudgetten en € 0,8 miljoen aan de bestemmingsreserve WMO en Jeugdzorg, waarvan € 0,5 miljoen voor de opvang dakloze EU-burgers.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Stichting Sociale wijkteams;
- Zorgaanbieders en welzijnsorganisaties;
- Onze Huisartsen en Arts en Zorg;
- Cliënten- en Adviesraden Sociaal Domein;
- Zorgbelang Gelderland.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Visie sociaal domein 'Sociaal domein in beweging';
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Geconsolideerde versie van de Verordening Jeugdhulp gemeente Arnhem 2019;
- Beleidsregels Leerlingenvervoer gemeente Arnhem;
- Voorstellen tot maatregelen jeugdzorg;
- Kadernota De veerkrachtige samenleving Arnhem;
- Beleidsregels Wmo (2019);
- Beleidsregels Jeugd (2019);
- Beleidsplan Jeugd Wmo;
- Uitvoeringsplan deel Wmo;
- Jeugdbeleid 2021-2025. Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen;
- Inrichtingsplan Jeugdhulp;
- Regionaal Transformatieplan Jeugd;
- Regioaanpak huiselijk geweld en kindermishandeling 'Samen Veilig' 2019-2023;
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Verordening Jeugdzorg Arnhem 2019;
- Verordening doelgroepenvervoer 2020;
- Raadsbrief Ontwikkelingen zorgdomein (december 2018);
- Transformatieplan Beschermd Thuis 2019-2021;
- Raadsbrief bestuurlijke uitgangspunten doordecentralisatie beschermd wonen (maart 2020);
- Raadsbrief kwaliteit, toezicht en handhaving (juni 2019);
- Raadsbrief Voortgang aanpak toezicht op kwaliteit en rechtmatigheid zorg (november 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen (februari 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen vanaf 2022 (juni 2021);
- Raadsbrief afspraken en contracten jeugdbescherming, juli 2021.

Welzijn en inclusie

In Arnhem is iedereen gelijk en krijgt gelijke kansen. Dat is onze ambitie. We willen een stad zijn waar inwoners kunnen zijn wie ze zijn en waar een ieder zijn identiteit en eigenheid met trots kan uitdragen. Waarbij iedereen open staat voor elkaar en elkaar helpt. In veiligheid en vrijheid. Daarbij hebben we speciale aandacht voor het voorkomen en tegengaan van discriminatie. En voor het versterken van de positie van inwoners met een beperking. Ook bieden we statushouders en vluchtelingen een nieuw thuis en toekomstperspectief. En we zetten stevig in op de beweging van maatschappelijke opvang naar wonen.

Om te borgen dat iedereen gelijkwaardige kansen heeft om zich te ontwikkelen en om mee te doen is een stevige sociale basis nodig die de leefbaarheid in de Arnhemse wijken vergroot. Dit creëren we met bijvoorbeeld het ondersteunen van inwonersinitiatieven, door in te zetten op preventie, (woon)overlast te voorkomen, participatie, het geven van ondersteuning bij opgroei- en opvoedvragen en het zorgen voor goede algemene voorzieningen, zoals ontmoetingsplekken. Gezien de grote uitdagingen waar Arnhem voor staat, zoals de groeiende stad met een grote woonopgave de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners, vraagt dit om een preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen.

Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote kwaliteit op alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om laaggeletterdheid tegen te gaan. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave en begroting.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad (A)

We vinden het belangrijk dat iedere inwoner, ongeacht culturele achtergrond, levensbeschouwing, seksuele geaardheid, beperking en/of chronische ziekte, leeftijd en geslacht, mee kan doen en zich thuis voelt in Arnhem. De gemeente draagt daarbij actief uit dat samenleven in diversiteit niet kan zonder gemeenschappelijkheid, wederzijds vertrouwen en respect waarbij iedereen zichzelf kan zijn. Er wordt ingezet op bewustwording en activering in de eigen organisatie, de stad en in de wijken en we bestrijden discriminatie en stimuleren acceptatie op diverse gronden.

We willen dat mensen zich thuis voelen in Arnhem en dat we een toegankelijke gemeente zijn voor mensen met een beperking en/of chronische ziekte. Ons streven is dat nieuwkomers snel hun plek vinden en hun leven opbouwen. Dat kinderen zich goed kunnen ontwikkelen en dat ouderen zo lang mogelijk gezond blijven en actief meedoen. Hiervoor zetten we in op (jeugd)preventie, ondersteuning, algemene voorzieningen en duurzame inburgering. Zodat er een passend vangnet is wanneer het even niet vanzelf gaat.

De grote uitdagingen waar Arnhem voor staat, zoals de groeiende stad met een grote woonopgave de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote kwaliteit op alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om laaggeletterdheid tegen te gaan. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave en begroting.

Opvoeden en opgroeien (D)

We willen dat alle kinderen en jongeren het beste uit zichzelf kunnen halen. Dat er in Arnhem gelijke ontwikkelkansen zijn voor alle kinderen en jongeren en dat er voor iedereen perspectief is op een gelukkige toekomst. Om dit mogelijk te maken kiezen we voor kinderen en jongeren die ons het meest nodig hebben: de kinderen die opgroeien in wijken met veel sociale problematiek, waar kansen niet vanzelfsprekend zijn. We zetten jongerenwerk in voor laagdrempelige ondersteuning bij het opgroeien. Daarbij investeren we extra in de gebieden waar dat nodig is (onder andere in Arnhem Oost) en in wijken waar voorzieningen ontbreken voor opvoeden en opgroeien. We zorgen dat er meer plekken zijn waar jongeren elkaar kunnen ontmoeten met een gevarieerd programma waaraan jongeren kunnen deelnemen (bijvoorbeeld een jongerencentrum in Schuytgraaf).

Sluitende aanpak ketenpartners voor vroegsignalering **(I)**

Kinderen zijn goed en zo vroeg mogelijk in beeld, zodat tijdig een eventuele hulp- of ondersteuningsvraag duidelijk wordt. Met ketenpartners organiseren we een gezamenlijke aanpak om het kind en ouders heen. Ouders hoeven zo niet van de ene naar de andere instantie.
Dit doel staat momenteel enigszins onder druk door de huidige hoge werkdruk onder jeugdartsen en -verpleegkundigen van de GGD, waardoor de GGD zich genoodzaakt ziet de jeugdgezondheidszorg deels af te schalen. We volgen in goede samenspraak met GGD JGZ nauwgezet de ontwikkelingen en consequenties. Op die wijze zien we er ook op toe dat de vroegsignalering door de GGD zoveel mogelijk gewaarborgd blijft en dat de zorg voor kwetsbare kinderen en ouders overeind blijft.

Ontwikkelen van voorliggende voorzieningen **(I)**

Preventieve maatregelen kunnen helpen om ervoor te zorgen dat inwoners uiteindelijk niet in de (zwaardere) zorg belanden. Dit soort maatregelen zijn bijvoorbeeld activiteiten of voorlichting over bepaalde onderwerpen. Ook kan het gaan lichte hulp of ondersteuning, dichtbij de inwoners. Een verzamelnaam voor deze maatregelen zijn voorliggende voorzieningen. Deze voorzieningen hebben daarnaast ook een signaleringsfunctie, zodat tijdig zwaardere hulp kan worden ingeschakeld waardoor (nog) grotere problemen worden voorkomen. Aangezien deze belangrijke voorzieningen belangrijk zijn, blijven we inzetten op de doorontwikkeling van deze voorzieningen. We doen dat op basis van de hierboven genoemde nieuwe blik op welzijn.

Maatschappelijke verbindingen **(D)**

Bewonersondersteuning levert een bijdrage aan actieve, goed geïnformeerde wijkbewoners, die betrokken zijn bij de ontwikkelingen in hun wijk en zich willen inzetten en zich daarvoor verantwoordelijk voelen. Op dit moment wordt, samen met de betrokken partners, onderzocht op welke wijze bewonersondersteuning op wijkniveau ingezet moet worden op een manier die passend is bij de vraag van onze inwoners.

Ontmoeten en Verbinden
Om ontmoetingsplekken in de wijken zo goed mogelijk te faciliteren en toekomstbestendig te maken worden vanuit het budget voor Ontmoeten en Verbinden diverse wijkaccommodaties financieel ondersteund.

Samen werken in en aan de wijk **(I)**

We halen signalen uit de wijk op, geven die een plaats in de wijk- en stadsprogramma's en blijven voortdurend met onze inwoners en partners in gesprek om zo concreet inhoud te geven aan wat nodig is in een wijk. Denk daarbij aan de aanpak van de eenzaamheidscoalitie, gezonde leefstijl, dementievriendelijk stad, levensloopbestendig wonen en inclusieve voorzieningen.

Suïcidepreventie **(I)**

De gemeente Arnhem zet zich in voor het bespreekbaar maken van mentale problemen en het zoveel als mogelijk voorkomen en verminderen van suïcides. Vanaf juli 2021 maakt Arnhem daarom deel uit van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet). Met onze deelname daaraan dragen wij bij aan de Derde Landelijke Agenda Suicidepreventie 2021-2025. Er is een initiatief wet in voorbereiding waarmee suïcidepreventie wordt toegevoegd aan de Wet Publieke Gezondheid. Waarschijnlijk gebeurt dat vanaf 2025. Vooruitlopend op een eventuele wettelijke taak blijft de gemeente Arnhem de aanpak van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet) volgen (zie raadsbrief van 23 mei 2023). Dat betekent dat we gelijktijdige inzetten op vijf pijlers: publiekscampagne (bespreekbaar maken), risicogroepen benaderen, gatekeepers trainen in het herkennen en bespreekbaar maken, het netwerk versterken en de toegang tot dodelijke middelen beperken. Dit doen we met diverse lokale partners en met inzet van ervaringsdeskundigen en naasten. Verder werken we samen met 113 Zelfmoordpreventie. Ook houden we contact met de andere Supranet regio's, om van elkaar te leren. De planning is nu dat we 2025 gebruiken om lokaal en naar verwachting ook regionaal vaststellen hoe we de wettelijke taak invullen. De komende tijd stellen we ook vast of we lokaal en regionaal onderdelen van suïcidepreventie extra aandacht geven in lijn met de Landelijke nota gezondheidsbeleid 2020-2024, de Brede SPUK-regeling (specifieke uitkering) en het Integraal Zorgakkoord (IZA). Het Centrum voor Levensvragen en Suïcidepreventie is op 1 juli gestart. Daarmee geven we invulling aan amendement (22A709) Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen. In 2024 evalueren wij het Centrum en stellen we vast welk vervolg het krijgt vanaf 2025.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Kengetal sociale cohesie	**5,70**		**5,80**		

Eenheid: Het kengetal sociale cohesie geeft aan in hoeverre er sprake is van binding met de buurt en buurtbewoners.
Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)

Actief als vrijwilliger	**33**	**28**
Eenheid:	% inwoners dat actief is als vrijwilliger	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Kengetal emotioneel eenzaam	**2,80**	**2,80**
Eenheid:	Het kengetal emotioneel eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners onvoldoende netwerk om zich heen hebben zoals familie, vrienden, buren.	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Kengetal sociaal eenzaam	**2,60**	**2,70**
Eenheid:	Het kengetal sociaal eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners zich eenzaam voelen.	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Waardering aanbod voorzieningen ouderen	**27**	**27**
Eenheid:	% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor ouderen	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Waardering aanbod voorzieningen jongeren	**22**	**23**
Eenheid:	% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor jongeren	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Zelf- en samenredzaamheid (D)

Arnhemmers zijn zoveel mogelijk zelfredzaam en samen redzaam. Onze inwoners doen mee naar eigen kunnen en maken gebruik van hun sociale netwerk.

Ondersteuning mantelzorgers (I)

Arnhemmers zorgen vaak voor hun geliefden, voor familie en voor buren. Deze informele zorg is van groot belang voor inwoners die hulp nodig hebben en helpt bij het beperken van het beroep. Veel van onze inwoners hebben de dagelijkse zorg voor hun partner, familie, vrienden of buren. Deze informele zorgt levert stevige netwerken maar ook een beperkter beroep op maatwerkvoorzieningen. We stimuleren, ondersteunen en faciliteren de informele zorg. We richten ons daarbij op mantelzorger en op professionals die met mantelzorgers/informele zorg te maken hebben. Wij willen informele zorg stimuleren en helpen hierbij waar dat kan, niet alleen door informele zorgverleners.

Het mantelzorgakkoord dat er ligt wordt uitgevoerd. Zo werken we aan meer (h)erkenning van, en bewustwording over, mantelzorg en de kwetsbare positie van mantelzorgers. We faciliteren de stichting Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp (MVT) die individuele en collectieve ondersteuning biedt aan mantelzorgers en zorgprofessionals en functioneert als Expertisecentrum.

Samenhangend ouderenbeleid (I)

Binnen ons ouderenbeleid zetten we in op twee sporen: samenhangend ouderenbeleid en een dementievriendelijk Arnhem. In het proces hieromtrent gaat de raad, middels een rondetafelgesprek, in gesprek met belanghebbenden in Arnhem om door te praten over deze twee sporen. We zien dit als waardevolle input voor het te ontwikkelen beleid. Het beleid wordt participatief ontwikkeld met de verwachting dit in het eerste kwartaal van 2024 op te leveren.

Zo zijn we met diverse belanghebbenden in gesprek om in beeld te krijgen welke maatschappelijke uitdagingen op het gebied van de vergrijzing op ons afkomen. Zo zijn we met het Sportbedrijf Arnhem aan het onderzoeken hoe we bewegen voor ouderen verder kunnen stimuleren. Met Rozet zijn we in gesprek om te bekijken hoe cultuur kan bijdragen aan deze vraagstukken. Uiteraard zijn we ook met partners in gesprek zoals SWOA die hierin zijn gespecialiseerd.

Met andere organisaties, waaronder het Openluchtmuseum Arnhem, onderzoeken we of we kunnen samenwerken in onze ambitie om dementievriendelijk te worden. In het kader van deze ambitie hebben we inmiddels een GGD scan afgerond, waarmee we op korte termijn inzichtelijk kunnen maken waar we als Arnhem staan en wat er voor nodig is om onze ambitie te verwezenlijken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Mantelzorg	**15**		**14**		
Eenheid:	% inwoners dat het afgelopen jaar mantelzorg heeft gegeven				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Duurzaam opvanglandschap en inburgering (D)

Met alle onrust in de wereld wil Arnhem een gastvrije stad zijn. We vangen vluchtelingen en ontheemden van waar ook ter wereld ruimhartig op en realiseren duurzame en structurele opvang. We bieden vluchtelingen (met en zonder papieren) en ontheemden perspectief. Nieuwkomers heten wij welkom in Arnhem. Wij helpen ze met wonen, werken, geld, opleidingen, sport en gezondheid zodat ze mee kunnen doen in onze Arnhemse samenleving. We bouwen aan een stevig fundament om vluchtelingen de mogelijkheid te bieden aan hun toekomst te werken.

Hoewel het bieden van opvang aan vluchtelingen in principe aan het Rijk is en door het Rijk gefinancierd moet worden, willen we hier als gemeente een actieve rol in nemen. Op dit moment beschikken we in Arnhem over ongeveer 2400 opvangplekken voor vluchtelingen. Voor het overgrote deel zijn dit tijdelijke plekken. Het is onze ambitie om in Arnhem permanent ongeveer 2000 plekken beschikbaar te hebben. Dit doel kunnen we in 2027 bereiken door vanaf 2024 jaarlijks 400 permanente plekken te realiseren. Om dit duurzame opvanglandschap te bereiken werken wij vanuit de hieronder genoemde uitgangspunten.

Opvang voor vluchtelingen (I)

We zorgen dat een vluchteling (asielzoeker, Oekraïense ontheemde of statushouder) vanaf dag één in de opvang zijn toekomst kan vormgeven. De vluchteling kan op de opvangplek blijven tot het moment van vervolghuisvesting, die bij voorkeur in de stad of regio plaatsvindt. De locaties zelf zijn voor langere tijd inzetbaar.

Samen wonen
We zorgen ervoor dat opvanglocaties verspreid worden over de stad. Per locatie wordt bekeken wat de wijk nodig heeft en of de opvang daarin iets kan betekenen. Bij het realiseren of herontwikkelen van een locatie worden de plekken zo gebouwd dat deze bij een lagere instroom voor andere doelgroepen kunnen worden gebruikt. Naast opvang is er op de locatie ruimte voor permanente huisvesting voor regulier woningzoekenden.

Samen leren
Een bewoner van de vluchtelingenopvang krijgt vanaf dag één een aanbod aan cursussen en toekomstgerichte programma's. Daarnaast kan deze bewoner deelnemen aan activiteiten in de wijk, aan de andere kant kunnen wijkbewoners deelnemen aan activiteiten en cursussen op de opvanglocaties. Voor kinderen is extra aandacht, zij kunnen zoveel mogelijk gebruik maken van onderwijsvoorzieningen in de wijk.

Samen leven
De buurt en de vluchtelingenopvang versterken elkaar. We investeren erin dat wijkbewoners, partners en professionals worden betrokken bij (her)ontwikkeling van de vluchtelingenopvang. Wij houden hier regie op. Hierbij is aandacht voor de leefbaarheid in de wijken en het draagvlak in de samenleving.
Wij bieden vluchtelingen een veilig woon- en leefklimaat en zorgen voor een veilige wijk rondom de opvanglocatie.

Inburgering voor vluchtelingen (I)

Zodra vluchtelingen een status hebben starten zij met een inburgeringstraject conform de Wet Inburgering 2021, dit zijn nieuwkomers in Arnhem. Zowel voor nieuwkomers als statushouders onder de oude wet (oudkomers) spannen wij ons maximaal in. Hierbij voorzien we in een doorgaande lijn vanaf dag één tot aan het thuis voelen in onze stad. Door een persoonlijke, cultuursensitieve aanpak wordt de inburgering bevorderd, hetgeen bijdraagt aan het zo snel mogelijk, naar eigen kunnen, mee doen in de Nederlandse maatschappij. We combineren begeleiding naar werk met het leren van taal, persoonlijke ontwikkeling en de juiste zorg en ondersteuning. Dit doen we samen met onze ketenpartners.

Nieuwkomers
Onze ambitie is dat nieuwkomers zo snel mogelijk mee kunnen doen en dat zij tegelijkertijd toewerken naar een zelfstandig bestaan in Arnhem. We hebben als uitgangspunt om vanaf de koppeling aan de gemeente Arnhem in te zetten op de belangrijkste componenten voor inburgering, namelijk taal, werk en deelname in de Nederlandse maatschappij. We bieden daarbij de juiste en benodigde ondersteuning en zorg en houden regie op het gehele proces. Het opstellen van een persoonlijk Plan Inburgering en Participatie voor iedere nieuwkomer helpt ons hierbij.

Oudkomers
In 2023 hebben we een driejarige, Europese subsidie (AMIF) toegekend gekregen om oudkomers, die onder de oude wet inburgering vallen, extra te ondersteunen in hun integratie. Met meerdere externe partners, zoals Scalabor, Newbees, en collega's samen ontwikkelen we een aanpak waarbij er een breed aanbod wordt ontwikkeld op meerdere leefdomeinen zoals gezondheid, sport, werk en financiën. Dit doen we middels een cultuursensitieve benadering door sleutelfiguren uit de wijk in te zetten en landingscoaches om de binding tussen werkgever en werknemer te versterken.

Een passend vangnet **(D)**

Wij hebben de ambitie dat 'Niemand op straat hoeft te slapen of in een onveilige thuissituatie hoeft te leven'. Onze focus ligt bij het zoveel mogelijk voorkomen dat opvang nodig is en bij het bieden van een perspectief. Als opvang toch nodig is, wordt snel opvang en persoonsgerichte ondersteuning geboden, gericht op duurzame uitstroom. Nazorg is belangrijk om terugval te voorkomen. Dit geldt voor iedereen die zich in een kwetsbare situatie bevindt en opvang behoeft.
De komende jaren zetten we in op de transitie van maatschappelijke opvang naar wonen. Voor dak- en thuislozen gaan we extra woonplekken realiseren.
Vluchtelingen van waar ook ter wereld vangen we ruimhartig en gastvrij op. Ook mensen zonder documenten willen we toekomstperspectief bieden.
We brengen in kaart wat we nu al doen, we bespreken met ketenpartners, andere gemeentes en ervaringsdeskundigen wat we daar bovenop zouden kunnen, welke kansen en uitdagingen zich kunnen voordoen en hoe we de beschikbare financiële middelen zo doelmatig mogelijk kunnen inzetten.

In het kader van de monitoring is landelijk het streven om vanaf het najaar van 2023 gegevens over dakloosheid in de monitor Dakloosheid in de Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein (GMSD) op te nemen. Er is op dit moment nog onvoldoende juridische grondslag voor de benodigde gegevensdeling. Het gaat hierbij om de onderdelen: het aantal dak- en thuislozen, tijd tot opvang (zowel direct als langdurig), duur van opvang (zowel direct als langdurig), mate van terugval en aantal gerealiseerde woonplekken t.b.v. uitstroom uit de maatschappelijke opvang.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling **(I)**

Arnhem is centrumgemeente voor de regio Arnhem-Achterhoek. De prioriteiten uit de regioaanpak zijn gebaseerd op 1) meer inzetten op vroegsignalering en preventie van huiselijk geweld, 2) huiselijk geweld stoppen en duurzaam oplossen en 3) aandacht voor specifieke aanpakken (denk bijvoorbeeld aan eergerelateerd geweld en ouderenmishandeling). Om te kunnen ontwikkelen op deze prioriteiten is samenwerking met regionale en lokale partners cruciaal. Denk hierbij aan regiogemeenten, de Sociale wijkteams, Veilig Thuis, jeugdgezondheidszorg, jeugdzorgaanbieders en Moviera. In de uitvoering van de regioaanpak is de subsidie aan Moviera (vrouwenopvang) en Veilig Thuis van belang.

Versterken ketensamenwerking OGGz-partners **(I)**

In de OGGz-structuur werken heel veel partners samen. De regie ligt bij VGGM en is gericht op professionele en naadloze samenwerking waarbij de cliënt centraal staat. Doel is het bieden van een passend vangnet.

Aanpak terugdringing dakloosheid **(I)**

Het Nationaal Actieplan Dakloosheid 'Eerst een Thuis' heeft de ambitie dat in 2030 dakloosheid is beëindigd en iedereen een Thuis heeft. Deze landelijke aanpak richt zich op 6 actielijnen:
1. Versterken bestaanszekerheid: borging van het bestaansminimum
2. Preventie: voorkomen dakloosheid is altijd het beste
3. Wonen Eerst: iedereen een eigen woonplek met ondersteuning op maat
4. Integraal werken in de uitvoering: regie, snelheid en menselijke maat
5. Ervaringskennis inzetten: beleid wordt gemaakt, getoetst en uitgevoerd met mensen met ervaringskennis
6. Inclusieve aanpak: aandacht voor jongeren, LHBTIQ+ en dakloze EU-burgers

In samenspraak met alle partners en regiogemeenten wordt in 2023 in beeld gebracht hoe we -als regio Centraal Gelderland- de komende jaren in samenhang met de uitgangspunten van het Nationaal Actieplan verder uitvoering kunnen geven aan de aanpak van dakloosheid. Wat al vast staat is, dat er maximaal ingezet wordt op preventie en het creëren van woonplekken, want iedereen heeft recht op een (t)huis. We zien kansen in het housing first principe. Gelijktijdig wordt ingezet op de uitstroom uit de opvang en om- en afbouw van de capaciteit van de maatschappelijke opvang. Deze laatste is afhankelijk van de realisatie van het aantal woonplekken als ook van landelijke autonome ontwikkelingen, zoals een toename van dakloosheid als gevolg van de mogelijke effecten op het gebied van bestaanszekerheid. Lukt dit niet tijdig of onvoldoende, dan wordt ingezet op tijdelijke en/of permanente uitbreiding van de bestaande opvangcapaciteit. In ieder geval is nu duidelijk dat vooruitlopend op landelijke en Europese regelgeving opvang georganiseerd moet worden voor kwetsbare niet-rechthebbende EU-burgers en de gezinsopvang moet worden uitgebreid.

Specifiek voor dakloze jongeren zijn de mogelijkheden van een pilot bouwdepot verkend en wordt onderzocht of en hoe dit uitgevoerd kan worden.

Verder wordt onverminderd ingezet op preventie. Dit krijgt vorm in nauwe samenwerking met armoede & schulden, werk en inkomen en zorg en welzijn (voorkomen uitval).

Inclusief Arnhem (D)

Onze ambitie is: 'Arnhem is een inclusieve stad. Een stad waarin iedereen zich gezien, gehoord, gewaardeerd en veilig voelt. Een stad waar iedereen gelijkwaardig is en zo behandeld wordt en waar iedereen dezelfde kansen heeft. Dat is het Arnhem dat we willen zijn'.
Dat vraagt inzet van de hele stad. De doelen die wij daarbij nastreven zijn:

- Meer Arnhemmers herkennen en erkennen dat we nog geen inclusieve samenleving zijn, zien hun eigen rol hierin en hebben inzicht in wat ze zelf kunnen doen.
- Meer Arnhemmers zetten zich actief in, vanuit de eigen bevoorrechte positie, voor een inclusieve samenleving en dragen bij aan het tegengaan van uitsluiting, waardoor meer mensen zich volwaardig onderdeel voelen van de Arnhemse samenleving.
- Arnhemse organisaties (waaronder wijzelf) en bedrijven zijn er nog meer op gericht om diversiteit en inclusie te bevorderen en hun diensten en producten (fysiek en digitaal) zijn nog toegankelijker en inclusiever.

We bereiken dit door ons te richten op de vijf focuspunten uit het uitvoeringsplan Inclusief Arnhem 2020-2022. De ambities, doelen en resultaten van de afzonderlijke focuspunten werken we, waar nodig, uit in uitvoeringsplannen (per focuspunt). Drie focuspunten waar we ons op richten hebben betrekking op de hele stad:

1. Voorkomen en tegengaan van discriminatie;
2. Positie inwoners met beperking versterken;
3. Diversiteit in organisaties;

Voor twee focuspunten zijn we als organisatie aan zet:

4. Inclusieve gemeentelijke organisatie;
5. Inclusieve gemeentelijke communicatie.

Voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme (I)

Aan de hand van het Actieplan 'Vrij zijn in Arnhem', hebben we het uitvoeringsplan 'Vrij zijn in Arnhem' opgesteld. Hiermee laten we zien dat we een gezamenlijke verantwoordelijkheid hebben om discriminatie en racisme te voorkomen en tegen te gaan. Het is een integraal plan voor de periode 2022-2023, met acties voor verschillende (levens)domeinen, zoals wijken, onderwijs, wonen, economie en evenementen. In de begroting zijn daarvoor middelen opgenomen. Eind 2023/ begin 2024 actualiseren we het uitvoeringsplan en bepalen we hoe we verder gaan vanaf 2024. Dit doen we in nauwe samenwerking met de klankbordgroep (vertegenwoordiging uit de stad).
Discriminatie en racisme is een groot probleem dat om daadkracht en continue aandacht vraagt. Hiervoor is een doorlopende, lerende en gezamenlijke aanpak nodig, waarin we de beschikbare kennis en expertise bundelen en vooral ook ruimte geven aan initiatieven van partners. We leggen de stad dus geen blauwdruk voor. Het thema is complex en kent verschillende uitingsvormen en vraagt om een zorgvuldige voorbereiding, strategie, aanpak en monitoring. In de stad zit op dit thema veel energie, die we gebruiken om samen een vuist te maken tegen discriminatie en racisme.

Beoogde resultaten:

- In 2024 wordt het monument Slavernijverleden geplaatst;
- In 2024 zijn de uitkomsten van het onderzoek 'Sporen slavernijverleden Arnhem' op laagdrempelige wijze met de stad gedeeld;
- In 2025 zijn vijf kennisateliers uitgevoerd over sub-thema's van racisme;
- De werkgroep Arnhem tegen Racisme organiseert jaarlijks rondom 21 maart de week tegen racisme;
- In 2025 is de pilot voor de lokale coördinator discriminatie en racisme uitgevoerd en geëvalueerd;
- In 2024 is gestart met een duurzame inzet op het verhogen van meldingstoegankelijkheid van discriminatie en racisme.

Bestendigen regenboogaanpak (I)

We zetten ons in voor het vergroten van de zichtbaarheid, acceptatie en veiligheid van lesbische, homoseksuele, biseksuele, transgender, intersekse en queer personen (LHBTIQ+) in Arnhem. We staan gezamenlijk voor deze opgave, alleen samen maken we deze stad een fijne plek voor alle Arnhemmers, waar iedereen zichzelf kan zijn. Samen met de regenboogpartners geven we invulling aan de regenboogagenda 2023-2026.

Beoogde resultaten:

- In 2024 worden de uitkomsten van de veiligheidsmonitor LHBTIQ+ voor de gemeente Arnhem gepubliceerd.
- Op basis van dit onderzoek worden maatregelen geformuleerd om het veiligheidsgevoel te verbeteren.
- In 2024 ligt er een strategie met haalbare ambities voor het betrekken van VO- en MBO- scholen bij de InDifferent-netwerken.

Positie inwoners met een beperking versterken **(I)**

Om ervoor te zorgen dat de Arnhemse samenleving beter is ingericht, zodat mensen met een beperking volwaardig kunnen deelnemen, voeren we het uitvoeringsplan VN-verdrag Handicap uit. Dit uitvoeringsplan loopt van 2022 tot en met 2024. In het plan beschrijven we de acties die bijdragen aan een toegankelijke en inclusieve inrichting van de Arnhemse samenleving en de resultaten van de acties. Het plan bestrijkt verschillende terreinen, zoals onderwijs, vastgoed, verkiezingen, werk en openbare ruimte. Zo willen we de komende jaren ervoor zorgen dat elke wijk een toegankelijke en inclusieve speeltuin heeft, dat de hoofdlooproutes toegankelijk zijn en dat we werken aan het toegankelijk maken van de 60 gemeentelijke gebouwen. We voeren de acties uit in samenwerking met het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg), Bijzonder in Arnhem en andere betrokken ervaringsdeskundigen. Het uitvoeringsplan is mede gebaseerd op de Arnhemse inclusie-agenda VN-verdrag Handicap 2021-2024, waarin we het verhaal van de stad vertellen op verschillende terreinen. Eind 2024 evalueren we het uitvoeringsplan en bepalen we het vervolg van de lokale invulling van het VN-verdrag Handicap in Arnhem.

Beoogde resultaten:
- In 2026 heeft elke wijk (24) een toegankelijke en inclusieve speeltuin;
- In 2026 zijn de hoofdlooproutes uit het Handboek Toegankelijke Openbare Ruimte Arnhem toegankelijk;
- In 2026 zijn meer werkgevers zich bewust van de kansen die medewerkers met een beperking bieden voor hun organisatie;
- In 2026 zijn meer activiteiten die georganiseerd worden voor kinderen toegankelijk voor kinderen met een beperking;
- In 2026 zijn meer eigenaren van winkels, horeca, culturele instellingen en kantoren zich bewust van het belang van toegankelijkheid;
- In 2024 hebben we in het Integraal Huisvestingsplan (IHP) afspraken gemaakt over het realiseren van inclusieve en toegankelijke onderwijshuisvesting.

Diversiteit in organisaties **(I)**

Ambitie is dat Arnhemse organisaties/werkgevers en voor de gemeente Arnhem werkzame organisaties een afspiegeling zijn van de beroepsbevolking in onze stad/regio. Zo zijn en blijven we herkenbaar en toegankelijk voor onze inwoners en kunnen we ze beter dienen. Verschillende organisaties delen met ons de ambitie om een diverse en inclusieve organisatie te zijn en lopen veelal aan tegen dezelfde uitdagingen op het gebied van diversiteit en inclusie.
Om de krachten te bundelen, te inspireren, kennis en ervaringen uit te wisselen en gezamenlijk projecten uit te voeren is er het netwerk ‘Diversiteitsreis’. Doel is dat dit netwerk verder blijft groeien onder, ook vanuit het traject gericht op onze samenwerkingspartners: verbonden partijen, subsidiepartners en inkooprelaties. Doel is ook dat dit netwerk steeds minder afhankelijk is van de faciliterende rol van de gemeente Arnhem. We blijven uiteraard deelnemer omdat wij als gemeente ook de ambitie hebben om een diverse en inclusieve organisatie/werkgever te zijn (zie focuspunt 4 'Inclusieve gemeentelijke organisatie'). Verder gaan we uitwisselen met het netwerk ‘Samen voor een Baan’, dat zich richt op inclusief werkgeverschap en meer werk voor mensen met een beperking/afstand tot de arbeidsmarkt.
Zoals aangegeven in de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023 streven we er verder naar dat de partners waar we mee samenwerken (verbonden partijen en de subsidie- en inkooprelaties) zich inzetten voor inclusie en diversiteit in hun organisatie en dienstverlening.

Beoogde resultaten:
- Eind 2024 is het netwerk ‘Diversiteitsreis’ weer verder gegroeid.
- Eind 2024 is het netwerk verder geprofessionaliseerd en minder afhankelijk van de faciliterende rol van de gemeente Arnhem.
- Met het oog op mensen met een beperking is eind 2024 uitwisseling ontstaan tussen het netwerk Diversiteitsreis (gericht op culturele diversiteit) en het netwerk Samen voor een Baan (gericht op mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt).
- Vanaf 2025 hebben alle verbonden partijen als samenwerkingspartners van de gemeente Arnhem een plan voor hun inzet op inclusie en diversiteit en is hun inzet onderdeel van de verantwoordingssystematiek.
- Eind 2026 hebben we afspraken gemaakt met alle subsidierelaties als samenwerkingspartners van de gemeente over hun inzet op inclusie en diversiteit bij de uitvoering van hun activiteiten.
- Eind 2026 hebben we inclusie en diversiteit verankerd in ons inkoop-en aanbestedingsbeleid.

Inclusieve gemeentelijke organisatie **(I)**

We blijven streven naar een inclusieve en diverse organisatie waar iedere medewerker zichzelf kan zijn en gezien en gewaardeerd wordt. Het Uitvoeringsplan Inclusieve en Diverse Gemeentelijke Organisatie is hiervoor de basis. Dit plan loopt tot en met 2023. In 2024 actualiseren we dit uitvoeringsplan door inspanningen te prioriteren en dit te vertalen naar een bijpassende planning. We zetten in op meer structurele bewustwording op verschillende lagen binnen de organisatie. Daarnaast blijven we, naast het werken aan een diverse instroom, werken aan het binden en boeien van medewerkers, door aandacht te hebben voor een veilige werkomgeving en ruimte voor ontwikkeling. Ook blijft inclusief leiderschap een belangrijk aandachtspunt.

Beoogde resultaten:
- Inclusie: we werken aan een inclusieve organisatiecultuur, waarin medewerkers zich gezien, gehoord en gewaardeerd voelen. Voor de mate van inclusiviteit willen we minimaal gelijk en bij voorkeur hoger scoren dan de NIM-scan score van zomer 2021 (53,5%);
- Culturele diversiteit: we nemen de eerdere doelstelling onder de loep en waar nodig doen we een herbepaling hiervan, zodat de wijze van meten aansluit bij de beschikbare data van het CBS. We willen meer inzicht krijgen hoe we dit goed kunnen meten om te kunnen blijven monitoren en ook vooruitgang boeken in de representatie op verschillende schalen;
- Bewustwording: we gaan meer inzetten op bewustzijn op inclusie en diversiteit op management-, afdelings- en teamniveau;
- Wet Banenafspraak: minimaal 5 extra banen creëren in 2024 op verschillende schaalniveaus boven op de wettelijke taakstelling;
- Clusteractieplannen: in 2024 hebben alle clusters hun clusteractieplan diversiteit & inclusie verder doorontwikkeld en acties uitgezet;
- Gemeentepool: de werving van diverse kandidaten start in de tweede helft 2023, zodat de eerste nieuwe collega's snel daarna kunnen beginnen. We gaan hen intern opleiden om hen na twee jaar te laten doorstromen naar een vacature.

Inclusieve gemeentelijke communicatie **(I)**

Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken daar op drie manieren aan:

Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites
We werken constant aan het verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps en de inhoud die daar te vinden is. We streven daarbij naar de A-status, wat betekent dat een site of app volledig voldoet aan de wettelijke vereisten. Daarnaast werken we aan de borging van digitale toegankelijkheid binnen de gemeentelijke organisatie. Dat doen we via bewustwording, kennisvergroting en training van medewerkers (inzet speciale aandacht functionaris), door de website-eigenaren te laten rapporteren over digitale toegankelijkheid en door bij nieuwe websites of apps - zoals de nieuwe gemeentelijke website - die toegankelijkheid meteen goed te regelen en daar de doelgroep bij te betrekken.

Schrijven in begrijpelijke taal
Met het Project Direct Duidelijk stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1, door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers. Daarnaast voeren we proeven uit met beeldbrieven en een digitale taaltool.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen
We investeren in bewustwording binnen de organisatie en reiken daarbij concrete adviezen en tips aan om inclusief te communiceren. Hetzelfde doen we met externe partners als vormgevers en fotografen. We nemen periodiek de gepleegde communicatie onder de loep om te leren. We werken aan een genderneutrale aanhef in onze communicatie, nemen in onze uitnodigingen informatie op over de toegankelijkheid van de betreffende bijeenkomst en bieden onze informatie voortaan in meerdere talen aan als dat helpt om inwoners beter te bereiken. Ten slotte zoeken we aansluiting bij de organisaties die deel uitmaken van het Arnhemse netwerk 'diversiteitsreis' om kennis en ervaringen uit te wisselen.

De beoogde resultaten voor bovenstaande punten zijn:
Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites
- Medewerkers die het aangaat, zijn zich meer bewust van het belang van digitale toegankelijkheid.
- Direct betrokken collega's zijn getraind om te werken aan de toegankelijkheid van gemeentelijke websites en apps.
- (Meer) gemeentelijke websites en apps zijn toegankelijk(er)
- De nieuwe gemeentelijke website (www.arnhem.nl) is toegankelijk.

Schrijven in begrijpelijke taal
- Medewerkers zijn zich meer bewust van het belang van schrijven in begrijpelijke taal.
- Meer medewerkers zijn getraind in schrijven op B1-niveau.

- Meer gemeentelijke standaardbrieven en webteksten zijn geschreven in begrijpelijke taal.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een bi-culturele/migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen

- Medewerkers zijn zich meer bewust van het waarom en hoe van inclusief communiceren.
- De gemeentelijke communicatie is steeds inclusiever in woord en beeld.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**
Opvoeden en opgroeien	810	0	0	0
Maatschappelijke verbindingen	1.471	41	31	76
Zelf- en samenredzaamheid	312	0	0	0
Duurzaam opvanglandschap en inburgering	6.479	1.738	0	0
Een passend vangnet	21.615	892	40	22
Inclusief Arnhem	1.614	0	500	25
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	37.900	27.579	52.783	32.301	32.476	31.180	29.502
Baten	13.831	1.784	23.055	2.670	2.670	2.670	2.670
Saldo lasten en baten	***-24.069***	***-25.796***	***-29.728***	***-29.631***	***-29.806***	***-28.510***	***-26.832***
Toevoegingen aan reserves	3.406	1.100	1.708	570	570	570	70
Onttrekkingen aan reserves	2.015	200	3.618	124	535	538	535
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-1.391***	***-900***	***1.910***	***-447***	***-35***	***-32***	***464***
Gerealiseerd resultaat	**-25.459**	**-26.696**	**-27.818**	**-30.078**	**-29.842**	**-28.542**	**-26.368**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 32,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

- Maatschappelijke opvang/verslavingszorg/OGGz: € 12,3 miljoen;
- Vrouwenopvang en huiselijk geweld incl. Veilig Thuis: € 9,4 miljoen;
- Asiel, vluchtelingen en inburgering: € 6,5 miljoen;
- Welzijn incl. preventief jeugdbeleid: € 2,6 miljoen;
- Integratie, anti-discriminatie en inclusie: € 1,6 miljoen.

De totale lasten dalen ten opzichte van 2023 met € 21,9 miljoen. Dit wordt onder andere verklaard door:

- Voor 2023 is incidenteel € 17,4 aan lasten aan de begroting toegevoegd voor de opvang van vluchtelingen uit Oekraïne;
- In de Begroting 2023 is voor 2023 € 1,0 miljoen voor subsidies voor welzijnspartijen opgenomen. Die is verschoven naar de wijken;
- In 2023 is in lijn met de Jaarrekening 2022 € 0,7 miljoen aan overgehevelde budgetten vanuit het gemeentefonds opgenomen voor onder andere de opvang van asielzoekers en maatschappelijke begeleiding;
- In 2023 is een incidenteel budget overgeheveld vanuit 2022 ten behoeve van vrouwenopvang van € 0,7 miljoen;
- In 2023 was een incidentele post begroot van € 0,6 miljoen in het kader van gezond en actief leven akkoord (GALA);
- € 0,6 miljoen voor de coördinatie OZO is overgeheveld naar het programma Veiligheid;
- € 1,5 miljoen is incidenteel jaarlijks in de periode 2024-2027 begroot voor huisvesting bijzondere doelgroepen.

De komende jaren dalen naar verwachting de lasten naar € 29,5 miljoen in 2027 doordat na 2025 het via het gemeentefonds door het Rijk gefinancierde programma gezins- en kindbescherming stopt (€ 0,7 miljoen) en de tijdelijke subsidie aan het Leger des Heils voor dak- en thuislozenopvang (€ 0,5 miljoen). Na 2026 valt er € 0,5 miljoen aan kapitaallasten vrij, daarnaast eindigen de incidentele middelen uit de Begroting 2023 voor toegankelijk vastgoed (€ 0,5 miljoen), opvang en toekomstperspectief vluchtelingen en ongedocumenteerden en actieplan statushouders en oude nieuwkomers (€0,5 miljoen).

Baten
De totale baten voor 2024 zijn begroot op € 2,7 miljoen. Dit bestaat met name uit een specifieke uitkering van het Rijk van € 1,7 miljoen voor inburgering. Hieruit worden voornamelijk leerroutes en taaltrajecten bekostigd. Daarnaast ontvangt Arnhem een specifieke uitkering van € 0,7 miljoen voor de Heroïne-unit (€ 0,7 miljoen).

De baten zijn € 21,1 miljoen lager dan in 2023. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de vergoeding voor de opvang van Oekraïense vluchtelingen (van € 20,5 miljoen) die Arnhem van het Rijk ontvangt.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt er € 0,5 miljoen toegevoegd aan de reserve kapitaallasten voor investeringen die leiden tot het toegankelijk maken van gebouwen in de openbare ruimte en € 70.000 aan de bestemmingsreserve vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er € 0,1 miljoen onttrokken aan de reserves voor onder ander onderhoud en het toegankelijk maken van vastgoed.

Met wie werken we samen

Partners
We werken op het gebied van Welzijn samen met onder andere Rijnstad, SWOA, MvT, AM support, Presikhaaf University en buurthuizen.
Vanuit Inclusie gaat het om Vizier, Arnhem platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg), Bijzonder in Arnhem, InDifferent, COC, Stichting Comité 30 juni-1 juli Arnhem.
De klankbordgroepen in het kader van de Inclusieagenda VN-verdrag Handicap en het actieplan Vrij zijn in Arnhem zijn vanuit hun betrokken- en ervaringsdeskundigheid belangrijke partners als het gaat om meedenken en prioritering.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Eindevaluatie Minder Opvang Beter Leven;
- Actieprogramma Dak- en thuisloze jongeren;
- Kamerbrief over Een (t)huis, een toekomst, De aanpak van dak- en thuisloosheid;
- Plan van Opvang naar wonen ;
- Herijking welzijnsopdracht. Samen werken aan een sterke sociale basis. Richtinggevende notitie;

- Meedoen en Thuis voelen, een nieuw bestaan in Arnhem;
- Arnhemse standaard toegankelijkheid;
- Uitvoeringsplan inclusief Arnhem;
- Actieplan Vrij zijn in Arnhem;
- Arnhemse Inclusieagenda VN-verdrag Handicap;
- Nationaal Actieplan Dakloosheid.

Gezondheid en sport

Een goede gezondheid is de basis voor een gelukkig leven en daarmee de basis voor participatie van inwoners in onze maatschappij. Daarom vinden wij dat alle Arnhemmers gelijke kansen moeten krijgen om te sporten, te bewegen en hun gezondheidspotentieel zo goed mogelijk te benutten. Dit betekent dat elke Arnhemmer de mogelijkheden moet hebben om zichzelf een gezonde leefstijl eigen te maken en zich deze vaardigheden zo jong mogelijk aan te leren. Hierbij willen we oog hebben voor mensen voor wie dit geen vanzelfsprekendheid is.
We richten ons daarbij op het stimuleren van gezond gedrag en het tegengaan van ongezond gedrag, zoals roken, te weinig bewegen, ongezonde voeding en problematisch alcoholgebruik. Met verschillende programma's helpen we onze inwoners een gezonde leefstijl eigen te maken. We stimuleren bewegen voor iedereen, bijvoorbeeld door activiteiten te organiseren en sportaccommodaties te realiseren.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers gezond en fit (A)

Een goede gezondheid vormt de basis voor een gelukkig leven en is daarmee ook de basis voor deelname van inwoners aan onze samenleving. Alle Arnhemmers moeten gelijke kansen krijgen om hun gezondheidspotentieel optimaal te benutten. Een gezonde leefstijl en een goed ingerichte woonomgeving, met oog voor gezondheid en bewegen, zijn daarvoor belangrijke voorwaarden. Dit is de kern van het plan 'Gezond en Fit; Aanpak voor een gezonde leefstijl in Arnhem' (mei 2020) waarin we als gemeente onze ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers presenteren. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar die inwoners voor wie een goede gezondheid niet vanzelfsprekend is. Dit sluit aan bij de Arnhem-Oost-aanpak.

Meer Arnhemmers voldoen aan de beweegrichtlijn en minder Arnhemmers hebben overgewicht (D)

De beweegrichtlijn (vervanging van de oude beweegnorm) houdt in:

- voor kinderen (4 tot en met 17 jaar): 1 uur per dag matig intensief bewegen, 3x per week spier- en botversterkende activiteiten;
- voor volwassenen: 2,5 uur per week matig intensief bewegen, 2x per week spier- en botversterkende activiteiten;
- voor senioren worden extra balansoefeningen geadviseerd.

We stimuleren sporten in de openbare ruimte (I)

- We leggen beweegvoorzieningen aan zoals pumptracks, skatebanen, calisthenics- en freerunobjecten. Hierbij willen we tot 2026 per jaar minimaal 1 beweegvoorziening toevoegen. Hierbij hebben we aandacht voor Arnhem Oost wijken.
- We onderhouden beweegvoorzieningen in de openbare ruimte (zoals playgrounds).
- Waar nodig vindt ook programmering vanuit buurtsportcoaches plaats.
- We zorgen voor een openbare ruimte die uitnodigt om te bewegen, wandelen en te fietsen, door onder andere het aanleggen van aantrekkelijke wandelroutes en beweegroutes.
- We werken samen met verenigingen en scholen om open sportparken en open schoolpleinen te realiseren, zodat deze aansluiten op de openbare ruimte.

We stimuleren Arnhemmers om gezond te eten en drinken (I)

- Het programma GO! (Gezond Onderweg), een wijkgericht behandelprogramma met als component een passend sport- en beweegaanbod voor de doelgroep, is effectief gebleken in de aanpak van overgewicht bij kinderen.
- Het programma JOGG richt de aandacht op een gezonde leefstijl bij kinderen in het algemeen en een gezond gewicht in het bijzonder. Het programma stimuleert gezonder eten en drinken in de omgeving waarin kinderen dagelijks verkeren, zoals op scholen, in kindercentra, bij sportverenigingen, en bevordert een leefomgeving die uitnodigt tot activiteit en tot sportief bewegen.
- Op plekken waar veel kinderen spelen willen we een zo gezond mogelijke omgeving creëren. Daarom plaatsen en onderhouden we watertappunten verspreid over de hele stad. Dit sluit aan bij de ambities in het kader van het JOGG-programma (gezonde jeugd, gezonde toekomst), waarbij gezonde voeding en water drinken belangrijke pijlers zijn.
- We verzorgen leefstijlcoaching via het Sportbedrijf Arnhem door middel van de gecombineerde leefstijlinterventies (Xfitt, COOL). Die interventies richten zich op een combinatie van afvallen, bewegen en gedragsverandering voor duurzaam resultaat.

We stimuleren Arnhemmers om te gaan sporten bij vitale verenigingen of andere beweegaanbieders (I)

- Sportfaciliteiten zijn schoon, heel en veilig en bieden de Arnhemse sportverenigingen ruimte om hun sport te beoefenen. Dit gebeurt door middel van het Sportbedrijf Arnhem, dat voor ons de sportparken, wijkvoorzieningen en zwembaden beheert en exploiteert.
- We willen verenigingen in Arnhem die toekomstbestendig en vitaal zijn. Dit doen we door verenigingsondersteuning via het Sportbedrijf, subsidie aan de Arnhemse sportfederatie, het organiseren van sportcafés, trainingen en we ontsluiten ook aanbod van NOC/NSF of andere sportbonden. Verder hebben we een sportparkmanager die op sportpark de Bakenhof verenigingen ondersteunt en hebben we een clubkadercoach die verenigingen ondersteunt in relatie tot pedagogische vaardigheden.
- We geven uitvoering aan het lokaal sportakkoord.
- We zetten in op een positief sportklimaat. Iedereen voelt zich welkom, iedereen voelt zich veilig, iedereen kan meedoen in de Arnhemse sport.
- We ondersteunen verenigingen die nieuwe sport- en beweegvormen willen aanbieden en waar vraag naar is (padel, urban sport).
- We subsidiëren het gebruik van sportaccommodaties, zodat ‘de sport’ betaalbaar blijft (tarievenmodel).
- Aanvullend verhogen we de toegankelijkheid van de sport voor Arnhemmers door het inzetten van de Sportkaart, de Gelrepas en de studentensportkaart.
- We ondersteunen maatschappelijke organisaties die sport als middel gebruiken voor ontmoeten, verbinden, persoonlijke ontwikkeling en gezonde leefstijl (bijvoorbeeld bij AM, Presikhaaf University).

We stimuleren specifieke doelgroepen Arnhemmers extra om naar vermogen te kunnen sporten en bewegen (doelgroepenbeleid) (I)

- We willen dat alle Arnhemse kinderen van de PO-scholen minimaal vijf uur op en rond school bewegen (via gym, pauzesport, en bijvoorbeeld verlengde schooldag). We voeren samen met de scholen de 2+1+2 aanpak uit. De aanpak houdt in dat kinderen 2 uur per week bewegingsonderwijs ontvangen op school, 1 uur per week onder schooltijd bewegen op en rond school en 2 uur bewegen direct na school. Hiervoor bieden we onder andere aan; skillsboxen, beweegteams op scholen die activiteiten voor kinderen organiseren, schoolsport, voetbaltoernooien. Ook organiseren we voor kinderen hardloopwedstrijden, buurtsportcoaches en het geheim van Papendal. We werken hierin samen met sportverenigingen per wijk.
- We willen ouderen stimuleren om te bewegen. Vanuit het Sportbedrijf zijn er twee consulenten seniorensport die een specifiek aanbod aanbieden (bijvoorbeeld nationale diabetes challenge, natuurwandelen, fietsmaatjes, jeu de boulesbanen, golden sports).
- We stimuleren mensen met een beperking om te sporten. We faciliteren ‘uniek sporten’ (coördinatiefunctie aanbod en ondersteuningen bij hulpmiddelenaanvraag. We geven subsidie aan ISVA (invalidensportvereniging Arnhem).

We zorgen dat de stad en de breedtesport optimaal profiteert van de aanwezigheid van topsport(evenementen) (I)

- Bij het organiseren van (top)sportevenementen zetten we in op ‘side events’. We gebruiken het evenement om een stimulans te geven aan de sport in Arnhem. Dit doen we door ‘evenementversterkende activiteiten', ofwel ‘side events’. Deze hebben altijd de maatschappelijk toegevoegde meerwaarde op het gebied van gezondheid als uitgangspunt. Een recent voorbeeld zijn de fietsclinics verbonden aan het WK BMX, of de versterking van de lokale volleybalvereniging in het kader van het WK volleybal.
- We hebben een convenant met Papendal om ervoor te zorgen dat het topsportcentrum en de stad van elkaars aanwezigheid profiteren. Concreet worden er elke 2 jaar afspraken gemaakt over hoe de lokale sport (verenigingen, onderwijs) profiteert van de aanwezigheid van Papendal.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
% voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen		**54**			
Eenheid:	Percentage inwoners dat voldoet aan de Nederlands Norm Gezond Bewegen (19 en ouder)				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% kinderen beweegt iedere dag 1 uur			**29**		
Eenheid:	Percentage kinderen (0 tot 11 jaar) dat elke dag minstens 1 uur beweegt. *Dit is een inschatting van ouders over het beweeggedrag van hun kinderen. Het vermoeden is dat door de vraagstelling het percentage zeer laag uitvalt. Landelijk gezien voldoet gemiddeld 56,8% van de kinderen 4 tot 12 aan de beweegrichtlijn. Wij vermoeden dat dit in Arnhem hoger ligt. We gaan in gesprek met de GGD om een eenduidiger beeld te krijgen.				
Bron:	Kindmonitor GGD (vierjaarlijks)				

% senioren (65+) dat aan de beweegnorm voldoet			37		
Eenheid:	Percentage senioren dat aan de beweegnorm voldoet				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% lid van sportvereniging		19,50	19,30		
Eenheid:	Percentage inwoners dat is aangesloten bij een sportvereniging				
Bron:	Sportbonden en NOC*NSF. Kennis- en Informatiesysteem Sport (KISS).				

Waardering sportvoorziening		61		64	
Eenheid:	% eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende sportvoorzieningen				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

% kinderen eet minstens elke dag fruit				84	
Eenheid:	Percentage kinderen (0 tot 11 jaar) dat minstens elke dag fruit eet				
Bron:	Kindmonitor GGD				

% goed/ zeer goed ervaren gezondheid			80		68
Eenheid:	Percentage inwoners dat de gezondheid als goed of zeer goed ervaart				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% volwassenen met overgewicht			45		46
Eenheid:	Percentage volwassen met overgewicht				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Meer Arnhemse kinderen een Kansrijke Start (D)

Ieder kind verdient de best mogelijke start van zijn of haar leven en een optimale kans op een goede toekomst. De eerste 1000 dagen (-9 maanden tot 2 jaar) van een kind zijn cruciaal voor een goede start. Juist in deze eerste levensfase is de grootste gezondheidswinst te behalen. De gezondheid van een kind voor, tijdens en na de geboorte blijkt een belangrijke voorspeller te zijn van problemen, zowel fysiek als mentaal, op latere leeftijd. Zo'n 14% van de kinderen heeft geen goede start bij de geboorte door vroeggeboorte, een te laag geboortegewicht of een combinatie ervan. De oorzaak ligt vooral bij sociale risicofactoren en het gebrek aan beschermende factoren.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We zetten in op vroegtijdige signalering van (aanstaande) ouders in een kwetsbare positie (I)

We onderzoeken waar verbeteringsmogelijkheden zijn op het gebied van het signaleren, onder andere:
- de inzet van signaleringsinstrumenten door de professionals;
- het herkennen van (niet-medische) signalen van kwetsbaarheid door professionals;
- de juiste hulpvraag naar boven krijgen door onder andere sensitieve gespreksvoering.

We zorgen voor een passend aanbod aan ondersteuning voor (aanstaande) ouders in een kwetsbare positie (I)

- We brengen het zorglandschap voor de eerste 1000 dagen in beeld voor de professionals, zodat zij weten naar welke ondersteuning zij 'kwetsbare' (aanstaande) ouders kunnen doorverwijzen.
- We brengen het zorglandschap voor de eerste 1000 dagen in beeld voor 'kwetsbare' (aanstaande) ouders, zodat zij weten waar zij met hun hulpvraag terecht kunnen.
- We onderzoeken welk aanbod er aanvullend nodig is om ouders beter voor te bereiden op het ouderschap.
- We continueren bestaande interventies om 'kwetsbare' (aanstaande) ouders passende ondersteuning te bieden, onder andere Nu Niet Zwanger, Centering Pregnancy, Stevig Ouderschap, Voorzorg, Bewust Ouderschap, BabythuisZorg.

We versterken de samenwerking in het netwerk **(I)**

- We verkennen de behoefte aan een MDO (geboortezorgnetwerk): een systematisch intercollegiaal overleg tussen de geboortezorg, JGZ en het sociale domein. Als deze behoefte er is, dan gaan we dit netwerk ontwikkelen.
- We organiseren jaarlijks drie à vier netwerkbijeenkomsten voor professionals om elkaar beter te leren kennen en van elkaar te leren. Om goed samen te werken, moet je elkaar kennen en weten te vinden.
- We onderzoeken en ontwikkelen communicatietools die professionals ondersteunen in de samenwerking (bijvoorbeeld digitale nieuwsbrief en aansluiten bij OZO-verbindzorg).
- De JGZ biedt als belangrijke netwerkpartner laagdrempelige toegankelijk zorg in de wijk, dichtbij de kinderen (en hun ouders) en andere netwerkpartners in de wijk.

Meer Arnhemmers groeien op in een rookvrije omgeving **(D)**

Iedere week opnieuw raken honderden kinderen in Nederland verslaafd aan roken. Ruim de helft van de rokers sterft aan de gevolgen ervan; elk jaar zo'n 20.000 Nederlanders. Ook van meeroken kunnen mensen ernstig ziek worden en er zelfs aan overlijden, tot wel enkele duizenden per jaar. Daarom moet ieder kind dat geboren wordt de kans krijgen om volledig rookvrij op te groeien. Dit kan alleen in een rookvrije omgeving met goede voorbeelden om zich heen. Daarom zetten we ons in om Arnhemmers in een rookvrije omgeving te laten opgroeien. Dit doen we onder andere door te starten met een wijkaanpak voor een Rookvrij Presikhaaf.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We stimuleren laagdrempelige, wijkgerichte en integrale initiatieven voor stoppen met roken **(I)**

- We onderzoeken de mogelijkheden voor wijkgerichte aanpakken op het gebied van stoppen met roken.
- We verbinden initiatieven in de wijk die inzetten op problemen die in samenhang met roken kunnen worden aangepakt.

Op plekken waar vaak kinderen en jongeren komen, zetten wij in op een rookvrije omgeving **(I)**

- We stimuleren sportverenigingen om een rookvrij beleid te voeren.
- We verkennen de mogelijkheden uit de Omgevingsvisie om meer plekken aan te duiden als rookvrije zone.
- We ondersteunen initiatieven van inwoners om speelplekken in hun wijk rookvrij te maken.
- We verkennen de mogelijkheden rookvrij beleid op te nemen in subsidieafspraken.
- We stimuleren en faciliteren de Gezonde Kinderopvang en de Gezonde Schoolaanpak.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
% roken		**21**		**21**	
Eenheid:	Percentage inwoners dat rookt				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Het terugdringen van problematisch alcohol- en drugsgebruik **(D)**

Alcohol- en drugsgebruik, gokken en overmatig gamen en sociale mediagebruik zijn schadelijk voor de gezondheid. Het kan ook leiden tot slechtere schoolprestaties, verzuim of schooluitval. Het is dus belangrijk om alcohol- en drugsgebruik en gokken zo veel mogelijk te voorkomen en te ontmoedigen en met name jongeren te leren op een gezonde manier om te gaan met gamen en sociale mediagebruik.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We richten ons op preventie van middelengebruik bij jongeren onder de 18 jaar **(I)**

Dit doen we door op verschillende domeinen in het leven van jongeren in te zetten:

- School: we stimuleren alle Arnhemse scholen om gebruik te maken van een integrale aanpak voor het voorkomen en terugdringen van (problematisch) middelengebruik.
- Professionals: signaleren en begeleiden van jongeren die beginnende problemen hebben met gebruik en verwijzen van leerlingen met problematisch gebruik.
- Sportomgeving: we stimuleren een verantwoord middelenbeleid bij sportverenigingen.
- Wijk: we zetten in op deskundigheidsbevordering op het gebied van middelengebruik voor professionals in de wijk zoals jongerenwerkers, straatcoaches, handhavers.

We versterken de signaleringsketen	(I)

- We onderzoeken met het kernteam preventie en handhaving van middelengebruik hoe we de samenwerking tussen preventie en handhaving kunnen verbeteren.
- We sluiten aan op landelijke campagnes zoals Zien Drinken, Doet Drinken en IkPas om preventie van middelengebruik onder de aandacht te brengen bij inwoners en professionals.
- Jeugdartsen en -verpleegkundigen van de GGD geven voorlichting en advies en verwijzen door als extra ondersteuning nodig is.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
% voldoet aan de alcoholrichtlijn		43		43	
Eenheid:	Percentage inwoners dat voldoet aan de alcoholrichtlijn				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers gezond en fit	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**
Meer Arnhemmers voldoen aan de beweegrichtlijn en minder Arnhemmers hebben overgewicht	20.386	3.703	431	474
Meer Arnhemse kinderen een Kansrijke Start	3.604	0	0	0
Meer Arnhemmers groeien op in een rookvrije omgeving	5.059	76	0	0
Het terugdringen van problematisch alcohol- en drugsgebruik				
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	25.265	24.684	25.316	29.048	25.567	25.304	25.119
Baten	5.589	3.398	3.690	3.778	3.778	3.717	3.717
Saldo lasten en baten	***-19.676***	***-21.286***	***-21.626***	***-25.270***	***-21.789***	***-21.587***	***-21.402***
Toevoegingen aan reserves	773	418	431	431	431	431	431
Onttrekkingen aan reserves	983	553	846	474	555	460	358
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***210***	***136***	***416***	***44***	***124***	***30***	***-73***
Gerealiseerd resultaat	**-19.465**	**-21.151**	**-21.210**	**-25.226**	**-21.665**	**-21.557**	**-21.475**

Toelichting

Het programma Gezondheid en Sport is deze begroting op hoofdlijnen zero based opgebouwd. Het programma kent twee onderdelen, gezondheid en sport. Er bestaat een aanzienlijke overlap met de wijkprogramma's op de activiteiten voor gezondheid en sport. Doordat een deel van de budgetten is doorgemandateerd, is een deel van de beleidsmatige inzet ook voor de wijkprogramma's. De beleidsmatige inzet vanuit de wijkprogramma's is niet

meegenomen in de analyse. Deze zal worden meegenomen wanneer de wijkprogramma's zero based worden opgebouwd.

Zoals ook in het plan van aanpak zero based begroten is opgenomen (maart 2022, zaaknummer 640401), worden afwijkingen in de omvang van de programma's eerst op een stelpost geplaatst, waarna deze bij het eerstvolgende integrale besluitvormingsmoment, de Perspectiefnota 2025-2028, meegenomen worden.

In de tabel hieronder staat het totaaloverzicht met de inkomsten en uitgaven voor gezondheid en sport binnen het programma Gezondheid en Sport en binnen Wijken Algemeen. Vervolgens is per onderwerp een uitsplitsing opgenomen.

Programma Gezondheid en Sport 2024	Inkomsten		Uitgaven				
	Vastgoed	Overig	VGGM / Sportbedrijf	Vastgoed	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
Bedragen x € 1.000							
Onderwerp							
Gezondheid	-	76	7.075	-	223	1.324	8.622
Sport	3.703	-	15.297	3.094	546	1.489	20.426
Stelpost	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	**3.703**	**76**	**22.372**	**3.094**	**769**	**2.813**	**29.048**

Wijken Algemeen 2024	Inkomsten		Uitgaven				
	Vastgoed	Overig	VGGM / Sportbedrijf	Vastgoed	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
Bedragen x € 1.000							
Onderwerp							
Gezondheid	11	-	-	4	-	86	90
Sport	2.054	-	5.614	1.338	-	-	6.952
Stelpost	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	**2.065**	**0**	**5.614**	**1.343**	**0**	**86**	**7.043**

De totale lasten van het programma Gezondheid en Sport sluiten aan bij de uitkomsten van zero based. Wel verschuift er € 81.000 van Gezondheid naar Sport. Mogelijke verschuivingen tussen het programma Gezondheid en Sport en Wijken Algemeen zullen naar aanleiding van de evaluatie van Van Wijken Weten worden beoordeeld.

Gezondheid	Totaal	Programma Gezond-heid en Sport	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Inkomsten	**87**	**76**	**11**
Vastgoed	11		11
Gezond in de Stad	60	60	
Lijkbezorging	16	16	
Gemeenschappelijke regelingen	**7.075**	**7.075**	**0**
VGGM - gemeenschappelijke regeling	6.478	6.478	
VGGM - Basis op orde JGZ / AGZ	99	99	
VGGM - Programma Beter Bedrijfsvoeren	498	498	
Dienstverleningsovereenkomst VGGM	**985**	**985**	**0**
Gezond in de Stad	**358**	**282**	**76**
Verstrekte subsidies	**67**	**57**	**10**
St. VanHarte	10	2	8
St. Rijnstate Ziekenhuis	57	55	2

Beleidsmatige inzet	**223**	**223**	**0**
Vastgoed	**4**	**0**	**4**
Kapitaallasten	1		1
Belastingen	1		1
Gas water licht verzekeringen	3		3
Totaal uitgaven	**8.712**	**8.622**	**90**

Naast de vastgoedinkomsten voor De Roze Bunker en de specifieke inkomsten voor het programma Gezond in de Stad, is in de begroting een raming opgenomen van € 16.000 aan inkomsten voor lijkbezorging. Voor inwoners zonder nabestaanden verzorgt de gemeente de uitvaart. Hiervoor is binnen de dienstverleningsovereenkomst met VGGM een raming van € 207.000 opgenomen. Een deel van deze kosten wordt uiteindelijk nog vergoed vanuit bijvoorbeeld de boedel van de overledene. Op historisch basis is hiervoor een opbrengst van € 16.000 geraamd.

Naast de reguliere bijdrage aan de VGGM als gemeenschappelijke regeling hebben we een dienstverleningsovereenkomst waarbinnen specifieke dienstverlening van VGGM voor Arnhem valt. Dit betreft onder andere lijkbezorging, maar ook bijvoorbeeld lijkschouwing en maatwerk in het kader van de jeugdgezondheidszorg.

Sport	Totaal	Programma Gezond-heid en Sport	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Inkomsten	**5.757**	**3.703**	**2.054**
Verhuur sportaccommodaties binnensport	5.701	3.647	2.054
Verhuur sportaccommodaties buitensport	56	56	0
Verstrekte subsidies	**21.891**	**16.276**	**5.614**
Sportbedrijf Arnhem BV	20.911	15.297	5.614
St. Zwembad Klarenbeek	355	355	
St. Sportcentrum Rijkerswoerd	555	555	
Arnhemse Sport Federatie	13	13	
St. Beheer Wijk Sportac Vredenburcht	56	56	
Kapitaallasten	**2.730**	**2.126**	**604**
Zwembaden	38	38	
Binnensportaccommodaties	2.566	1.963	604
Buitensportaccommodaties	125	125	
Beheer Vastgoed	**1.702**	**968**	**735**
Belastingen	503	253	250
Gas, water, licht	50	0	50
Onderhoud (incl verzekeringen en schoonmaak)	878	542	337
Aan externe partij door te belasten kosten	270	173	98
Beleidsmatige inzet	**546**	**546**	**0**
Aanvullende opdrachten Sportbedrijf	**551**	**509**	**41**
Totaal uitgaven	**27.419**	**20.426**	**6.994**

De inkomsten op het onderdeel sport bestaan uit de huuropbrengsten van de sportaccommodaties. Voor het grootste deel worden deze betaald door het sportbedrijf wat medebepalend is voor de hoogte van de subsidie die zij ontvangen.

Naast de verstrekte subsidies, de kosten voor de sportaccommodaties en de beleidsmatige inzet is € 469.000 opgenomen voor opdrachten aan het Sportbedrijf die aanvullende zijn op de reguliere subsidieovereenkomst. Het gaat hierbij onder andere om de middelen voor sportpark Paasberg en voor de sportdag op Papendal.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt € 0,4 miljoen toegevoegd aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 0,5 miljoen onttrokken aan de reserves.
- € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten;
- € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed.
- € 0,1 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Jeugdfonds.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Sportbedrijf Arnhem
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Sportbedrijf Arnhem;
- Eerstelijnsgezondheidszorg (onder andere huisartsen);
- Rijnstate;
- Onderwijsinstellingen;
- Sociale Wijkteams;
- Menzis;
- Iriszorg verslavingspreventie;
- Indigo;
- Provincie Gelderland;
- Sportaanbieders;
- Partners uit het Verloskundig Samenwerkingsverband Kracht (Arnhem e.o.).

Daarnaast zijn er nog een aantal kleinere partijen die een preventief aanbod hebben in Arnhem.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Plan Gezond en fit;
- Landelijke Nota Gezondheidsbeleid 2020-2024 ‘Gezondheid breed op de agenda’ (mei 2020);
- Nationaal Preventieakkoord;
- Sport- en beweegakkoord Gemeente Arnhem (juni 2020).

Klimaat en energie

De klimaatverandering wacht niet op ons, het is crisis en we willen die verder tegengaan door vol in te zetten op een inclusieve energietransitie. Arnhem heeft de ambitie om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te zijn. Hoe we dat gaan doen, hebben we vastgelegd in het beleidsplan New Energy Made in Arnhem. Een oude lineaire economie past daar niet bij, die laten we los en een circulaire economische benadering staat centraal in ons omgaan met grondstoffen en afval. Daarbij streven we naar duurzaamheid en brede welvaart en daarbij zijn de 17 Sustainable Development Goals leidend.

We zetten beleidsplan New Energy made in Arnhem door, nemen regie op versnelling en trendbreuk, gebruikmakend van innovaties. Steeds met oog voor kwetsbare inwoners. Stijgende energiekosten vragen acute aanpak bij de meest kwetsbaren.

We streven naar een fikse CO2-reductie door energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven en het opwekken van duurzame elektriciteit (met zonnepanelen en windmolens) en duurzame warmte als alternatief voor aardgas. We betrekken de Arnhemmers en gaan samen aan de slag. De Arnhemse Isolatie aanpak voeren we uit. Met bedrijven op werklocaties sluiten we Green Deals omdat ook daar flinke slagen nodig zijn. De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen. Een steviger duurzaam mobiliteitsplan is in ontwikkeling als basis voor verdere uitvoering.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio) (A)

Arnhem volgt in haar ambities internationale afspraken, het klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord. Arnhem werkt toe naar een klimaatneutrale gemeente in 2050. Om dit te bereiken moet de komende jaren veel gebeuren. De doelstelling van New energy made in Arnhem (NemiA) 2020-2030 is 61% CO2-reductie ten opzichte van 2017, met als tussendoelstelling 25% in 2023. Deze reductie wordt grotendeels gerealiseerd door het actieplan NemiA 2030 en overige programma's binnen de gemeente. Een deel van de reductie komt van autonome ontwikkeling, de resterende opgave zullen wij van buiten de gemeentegrens moeten halen of hier in de komende jaren aanvullende ambities op formuleren.

- De CO2-reductie data laten zien dat er in Arnhem in 2020 en 2021 goede stappen zijn gezet om de klimaatdoelen van 2030 en tussendoelen van 2023 te halen. Echter, de huidige trend zal zich waarschijnlijk niet zo rooskleurig doorzetten vanwege 1) het afvlakken van de verduurzaming van de landelijke elektriciteitsmix en 2) het afnemen van het effect van de coronapandemie. Tegelijk zullen de stijgende energieprijzen, mede als gevolg van de oorlog in Oekraïne, naar verwachting wel een extra impuls geven aan besparingsmaatregelen.
- Bij de sectoren verkeer en vervoer (duurzame mobiliteit) en bedrijven en industrie (inclusief commerciële dienstverlening) is in 2020 en 2021 grote CO2-reductie bereikt. Deze is deels het gevolg van autonome ontwikkelingen, zoals de coronaepidemie. Het is nog onzeker of deze dalende trend de komende jaren doorzet.
- Om het klimaatdoel te halen is een trendbreuk nodig, met name in de gebouwde omgeving en bij de grootschalige opwek van elektriciteit.
- Om de verduurzaming van de sectoren te kunnen blijven faciliteren is het nodig om de netcongestie op te heffen door het versneld realiseren van nieuwe energie-infrastructuur. Denk hierbij aan het verzwaren van het elektriciteitsnet, het aanleggen van warmtenetten, off-grid laadpleinen en het opwekken en opslaan van duurzame energie. Hiervoor zijn we mede afhankelijk van netbeheerders Liander en TenneT.
- Daarnaast is het nodig om technische, organisatorische en financiële innovaties in te zetten om, ondanks de netcongestie, toch verder te komen met de energietransitie.

Gemeenten hebben vanuit het Klimaatakkoord de regie gekregen over de wijkgerichte energietransitie. Gemeenten, zo ook Arnhem, hebben hierbij hoge ambities en hebben als voorwaarde gesteld dat deze transitie haalbaar en betaalbaar is voor inwoners en bedrijven.

In de praktijk blijkt nu al in veel gevallen dat het verduurzamen van woningen en gebouwen naar aardgasvrij en/of energieneutraal onvoldoende rendabel en financierbaar is, in vergelijking met de fossiele oplossingen. Via G40 en VNG hebben we als gemeenten van het Rijk stevige ruggensteun hiervoor gevraagd op instrumentarium, wetgeving en financiering. Hieraan is het afgelopen jaar door het kabinet tegemoet gekomen met:

- het Beleidsprogramma Versnelling Verduurzaming gebouwde omgeving waarin allerlei regelingen, subsidies en financiering voor isolatie en warmtetransitie zijn verankerd, bijvoorbeeld de Nationale Isolatieaanpak, het Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie. de Investeringssubsidie Duurzame Energie en Energiebesparing (ISDE), en het warmtefonds;

- het wetsvoorstel voor de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw,);
- het wetsvoorstel voor de Wet collectieve warmte (Wcw);
  de tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid (CDOKE), waarmee de uitvoeringslasten van het Klimaatakkoord voor gemeenten kunnen worden gefinancierd. Aan Arnhem is ruim € 2,8 miljoen per jaar voor 3 jaar toegekend.

Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

Binnen de gebouwde omgeving is het speerpunt tot 2030 het isoleren van alle woningen en gebouwen tot aan het niveau van de nationale isolatiestandaard. Een forse opgave, waarvoor we in 2023 een specifieke Arnhemse isolatieaanpak hebben opgesteld, die in uitvoering is. We geven daarmee concrete invulling aan de doelstellingen van NemiA en de Transitievisie warmte. We werken met een wijkgerichte aanpak aan energiebesparing en vervangen van aardgas voor een duurzaam alternatief.

Meer dan 3.200 huishoudens in energiearmoede geholpen in 2024 (I)

De Arnhemse aanpak energiearmoede is in 2023 fors geïntensiveerd, met extra middelen van het Rijk. We werken samen met een netwerk van partijen om de doelgroep te bereiken, deelnemers te werven en energiecoaches op te leiden en in te zetten. Dit zijn bijvoorbeeld scholen, huisartsen en moskeeën. We gebruiken de kracht in de wijken, door wijkbewoners op te leiden als energiecoach, in te zetten in wijk-klusteams, en als influencer en ambassadeur. Deze aanpak ‘voor de wijk, door de wijk’ is arbeidsintensief, maar werpt zijn vruchten af.

Verder creëren we in de wijken werkgelegenheid, bijvoorbeeld als energiecoach of als klusser. Ook verwijzen we deelnemers met andere problemen door naar de juiste hulpverleners.
In de Arnhem-Oost wijken wordt de energiearmoede-aanpak afgestemd met betrokken partners en de verduurzaming van particulier bezit.

Beoogde resultaten in 2024:
- 3200 afgeronde energiecoach trajecten bij huishoudens, waarvan 1700 via reguliere aanmeldingen en 1500 via deur-tot-deur aanpak;
- 1500 huishoudens zijn geholpen door klusteams;
- 600 huishoudens hebben nieuw zuinig witgoed;
- 5000 bewoners zijn geactiveerd en 350 doorverwezen naar een energiecoach, via wijkopbouwwerk;
- 1750 leerlingen zijn via scholen bereikt;
- 5,4 kT CO2-besparing.

Voor de extra middelen (ruim € 4 miljoen) die we in de tweede helft van 2023 van het Rijk krijgen, zal naast bovenstaande inspanningen nog een apart plan worden gemaakt.

6.500 woningen aardgasvrij in 2030 (I)

In 2022 heeft de raad de Transitievisie warmte vastgesteld. Hierin zijn tien buurten benoemd (kansrijke wijken) waar we verkennen hoe deze kunnen overstappen van aardgas naar een duurzaam alternatief voor verwarming. Daarnaast zijn vijf ‘onderzoeksgebieden’ benoemd om grootschalig te verkennen of een warmtenet als duurzaam alternatief mogelijk is. De doelstelling is om 6.500 duurzaam te verwarming in 2030 (aardgasvrij). Indien nodig wordt daarvoor een wijkuitvoeringsplan gemaakt. Het opstellen van een wijkuitvoeringsplan als doel laten we vervallen, omdat het een middel is om de doelstelling te bereiken.

In 2024 wordt de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw) van kracht. Daarmee krijgt de raad de bevoegdheid om levering van aardgas in een bepaalde wijk of buurt te stoppen. In de loop van 2024 zullen we de raad voorstellen om in gesprek te gaan over hoe we hiervan in Arnhem gebruik willen maken.

Kansrijke buurten
In 2024 werken we verder aan de ontwikkeling van een warmtenet in Elderveld-Noord en Kronenburg. We gaan door met het stimuleren van individuele warmtepompen in vijf all-electric buurten: Saksen Weimar, Nieuw Monnikenhuizen, Plantagebuurt, Stadseiland en Tuin van Elden. De ontwikkeling van duurzame warmte in Plattenburg en Hoogkamp is in voorbereiding. In de buurt Immerloo zal geleidelijk ook het aardgas verdwijnen voor koken en warm tapwater.

Onderzoeksgebieden
In 2024 zetten we de verkenning voort naar de mogelijkheden voor een grootschalig warmtenet in Malburgen-Oost. Voor een van de andere onderzoeksgebieden starten we de verkenning naar de mogelijkheden voor een duurzaam warmtenet.

Werklocaties
In de transitievisie warmte is aangegeven dat de plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader moeten worden uitgewerkt. Dit gaan we doen, zie hieronder bij bedrijven en industrie.

Duurzame warmtebronnen
We zetten het onderzoek voort naar de mogelijkheden voor geothermie samen met gemeenten Lingewaard, Overbetuwe en Nijmegen. In 2024 onderzoeken we de mogelijkheden voor grootschalige toepassing van energie uit oppervlaktewater (uit de Rijn).

35.000 woningen geïsoleerd in 2030 **(I)**

In 2023 hebben we de doelstelling ‘15% energiebesparing in de gebouwde omgeving in 2030’ uitgewerkt in de 'Arnhemse aanpak woningisolatie’. De operationele doelstelling is 35.000 extra woningen geïsoleerd tot de nationale standaard in 2030. De aanpak volgt 3 sporen:
1. een aanbod voor woningeigenaren en resultaatgerichte afspraken;
2. knelpunten oplossen en integratie met energiearmoede;
3. trendbreuk, door zoeken en testen van nieuwe concepten, het aangaan van nieuwe coalities en het uitvoeren van een innovatie challenge.

De isolatieaanpak is wijkgericht en doelgroepgericht (particuliere eigenaren, verhuurders, corporaties, VvE's en eigenaren van erfgoed/monumenten). In 2024 zetten we de aanpak voort. Beoogde resultaten in 2024 per doelgroep zijn:

Particuliere woningeigenaren:
- 2.500 woningeigenaren hebben een energieadvies gekregen;
- 175 woningeigenaren hebben financiële ondersteuning uit SEWA-regeling gekregen;
- 500 woningeigenaren hebben financiële ondersteuning uit KWAS-regeling gekregen;
- voor 1.900 woningeneigenaren is een collectieve inkoopactie georganiseerd;
- er is een wijkloket geopend.

VvE’s
- 400 woningeigenaren hebben een advies over uitvoering isolatie gekregen;
- 20 grote VvE’s zijn gestart met uitvoering van isolatie.

Particuliere verhuurders
- 20 gebouweigenaren hebben een energiescan uitgevoerd.

Woningcorporaties
- 1150 woningen zijn geïsoleerd als onderdeel van de renovatieopgave;
- 1090 woningen zijn geïsoleerd als onderdeel van het planmatig onderhoud.

Erfgoed
- 206 woningen van Portaal zijn verduurzaamd;
- het hand- en detailboek is in uitvoering genomen.

Doelgroepoverstijgend
- 2 pilots die uit de innovatie challenge zijn gekomen worden geïmplementeerd;
- het nieuwe soortenmanagementbeleid is geïmplementeerd;
- het monitoring- en klantregistratiesysteem is opgeleverd;
- de buurt isolatieteams zijn opgeschaald.

Verder hebben we in het najaar 2023 een aanvraag ingediend bij het Rijk voor middelen uit het Volkshuisvestingsfonds 2023. Als deze worden toegekend, zullen we een aanvullend plan maken om de isolatieopgave te versnellen in 2024 e.v..

250.000 zonnepanelen op daken in 2030 **(I)**

Het doel van 2023 (150.000 zonnepanelen) is gehaald en verwacht wordt dat het doel 2030 (250.000 zonnepanelen) ook wordt gehaald. Deels via autonome ontwikkelingen, deels door extra stimulering, bijvoorbeeld met collectieve inkoopacties. In alle acties gericht op het isoleren van woningen wordt 'zonnepanelen op daken' ook gestimuleerd.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
CO2 uitstoot gebouwde omgeving	**307**	**272**	**285**		

Eenheid: kiloton

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

CO2 reductie gebouwde omgeving t.o.v. peiljaar 2017	**34**	**69**	**56**		

Eenheid: Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

De doelstelling bij bedrijven en industrie is reductie van minimaal 38 KT CO2-uitstoot tot 2030. Om tot deze reductie te komen, wordt gewerkt conform het Arnhems coalitieakkoord 2022 - 2026 aan informeren, stimuleren, reguleren en controleren van bedrijven. Van bedrijven verwachten wij dat ze bijdragen aan een duurzame toekomst. Bedrijven worden gestimuleerd om vanuit maatschappelijke verantwoordelijkheid en/of kostenbesparing duurzaamheidsmaatregelen door te voeren. Daarnaast wordt op de wettelijke verplichtingen gecontroleerd.

Communicatie en bewustwording intensiveren: 100% van bedrijven bekend met verduurzamingsmaatregelen in 2030 (I)

In 2024 blijven we bedrijven en maatschappelijke instellingen informeren over het belang van verduurzamen. Dit doen we door voor specifieke doelgroepen Energycafé's te organiseren die aansluiten bij de wensen en behoeften van de betreffende doelgroep. Ook worden ondernemersbijeenkomsten gehouden in het kader van de gebieds- en sectorgerichte Green deals.

Energiebesparing bevorderen: 15% energiebesparing bij bedrijven en industrie in 2030 (I)

Met een gebiedsgerichte aanpak via Green Deals stimuleren we bedrijven op werklocaties en maatschappelijke instellingen om energiebesparende maatregelen te nemen.
In 2024 zetten we in op Green Deals met de bedrijventerreinen Rijkerswoerd / De Overmaat en nog drie andere werklocaties of sectoren.

In 2023 is in de kantorenvisie de ambitie opgenomen dat er in 2030 alleen nog maar kantoren met minimaal energielabel A zijn. Daarbij wordt bij renovatie gestimuleerd zoveel mogelijk richting label A+++ te renoveren, conform de renovatiestandaard. Hierbij wordt ingezet op een gestructureerde sectorale en gebiedsgerichte aanpak. In 2024 wordt deze aanpak ontwikkeld en wordt gestart met de uitvoering hiervan.

In 2024 zetten we de handhaving door middel van energiecontroles op de verplichte maatregelen bij bedrijven en de energielabel C bij kantoren voort.

Opwek en hergebruik van energie bevorderen: 75.000 zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie en 2 pilots met gebruik restwarmte in 2030 (I)

In 2024 blijven we stimuleren dat bedrijven hun daken gaan benutten voor zonnepanelen. Dit doen we bij voorkeur via de gebiedsgerichte aanpak van de Green Deals. Hierin maken we afspraken over het benutten van daken voor zonnepanelen en ondersteunen we de ondernemers. Indien er problemen zijn met netcongestie helpen we met zoeken naar (innovatieve) oplossingen hiervoor. We blijven maatwerkgesprekken voeren met ondernemers.

Meer bedrijven en industrie aardgasvrij maken: 500 extra bedrijven aardgasvrij in 2030 (I)

In de transitievisie warmte is aangegeven dat de plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader moeten worden uitgewerkt. Hiermee zijn we in de tweede helft van 2023 gestart.
In 2024 werken we de plannen uit voor drie werklocaties.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
CO2-uitstoot bedrijven en industrie	**178**	**139**	**143**		

Eenheid: kiloton

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

CO2-reductie bedrijven en industrie t.o.v. peiljaar 2017	**33**	**73**	**68**		

Eenheid: Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030 **(D)**

De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen. Gedragsverandering speelt een rol bij de werkgeversaanpak, aanpak mobiliteitsbewegingen stadslogistiek en het stimuleren van deelvervoer. Daarnaast zet Arnhem in op zero emissie voertuigen en de benodigde infrastructuur.

Werkgeversaanpak modal shift: doelstelling voor 2023 25% minder autogebruik bij 10 bedrijven **(I)**

In 2023 is gestart, samen met de Groene Metropoolregio, met de ondernemers die al hebben aangegeven hieraan te willen meewerken (netwerk NemiA). Deze aanpak wordt in 2024 voortgezet.

Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit: in 2030 1000 deelauto's en 2000 deelfietsen **(I)**

In 2023 zijn de beleidsregels gepubliceerd en zijn vergunningen verleend. Op basis van de visie Hubs in Arnhem en een plaatsingsplan wordt in 2024 het aantal deelvoertuigen op drie niveaus van hubs verder uitgebreid: stadsrandhubs, knooppunthubs (OV) en buurthubs.

Vergroten aandeel elektrische voertuigen: in 2030 6000 laadpunten en 100 snelladers **(I)**

Op basis van de in 2022 en 2023 verleende concessies wordt in 2024 het aantal laadpunten, met name in laadpleinen, verder uitgebreid met extra aandacht voor de, in de openbare ruimte passende, oplossingen zoals lantaarnpaalladen. De doelstelling 2023, 1000 laadpunten en 20 snelladers, is reeds behaald.

Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek: doel 2025 100% zero emissie bestelvoertuigen in de binnenstad en 25% minder stadslogistieke bewegingen **(I)**

In 2023 is het besluit genomen om in 2026 de zero emissiezone in de binnenstad te realiseren. Komende jaren wordt gewerkt aan de handhavingstechniek (camera's met kentekenherkenning) en de flankerende maatregelen ten behoeve van stadslogistiek.

Taxibeleid verduurzamen: doel 2030 is 100% zero emissie taxi's in de binnenstad **(I)**

Dit is uitgesteld tot 2025.

Zero emissie concessie doelgroepenvervoer: doel in 2030 is 100% zero emissie doelgroepenvervoer **(I)**

Vervoerders hebben hun zero emissieplannen ingediend en doelgroepenvervoer is gegund. De gemeente Arnhem werkt in 2024, samen met regiogemeenten, aan het realiseren van laadinfrastructuur voor doelgroepenvervoer.

Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente: doel 2023 is 100% van nieuw in te zetten bestel- en personenauto's moet zero emissie zijn. **(I)**

In alle aanbestedingen van de gemeente in 2024 in de GWW-sector, onderhoud wegen en groenvoorzieningen wordt inzet van zero emissie personenwagens en bestelauto's geëist.

Zero emissie openbaar vervoer concessie: doel in 2023 is een volledig zero emissie OV concessie **(I)**

In overleg met de provincie Gelderland zorgen we in 2024 voor aanbestedingsdocumenten ten behoeve van de volgende concessie, waarin de zero emissie eisen zijn opgenomen. Deze concessie start in 2026.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
CO2-uitstoot verkeer en vervoer	**379**	**323**	**331**		
Eenheid:	kiloton				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

CO2-reductie verkeer en vervoer t.o.v. 2017	**1**	**55**
Eenheid:	Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017	
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)	

Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030 **(D)**

'Zon op dak' is niet voldoende om aan de Arnhemse elektriciteitsvraag te voldoen. We hebben daarom ook grootschalige opwek op land nodig. De focus hierbij ligt, in ieder geval voor de komende 10 tot 20 jaar, op grondgebonden zonnevelden en windmolens. Dit zijn bewezen technologieën die binnen een afzienbare termijn veel elektriciteit kunnen opwekken. Doel is dus het realiseren van windmolens en zonnevelden. Voor een deel van de elektriciteitsopwekking die we nodig hebben, zijn we afhankelijk van de regio, omdat we een gemeente zijn met een stedelijk karakter en een beperkt beschikbare ruimte in het buitengebied.

5 windmolens in Arnhem in 2030 gerealiseerd **(I)**

In 2024:

- Onderzoeken of, en zo ja welke nieuwe locaties we geschikt kunnen maken voor het opwekken van windenergie, op basis van de uitkomsten van de planMER RES.
- Afwegingskader voor kleine windmolens in gebruik.
- Haalbaarheid windmolen Drielsedijk: afhankelijk van provinciaal onderzoek en herijkt provinciaal beleid vanwege het voorkomen van de wespendief op de Veluwe.
- Doorlopende exploitatie van 4 windmolens Koningspleij en realisatie van buurtprojecten, gefinancierd uit Omgevingsfonds windpark Koningspleij.

Als gevolg van provinciaal beleid is het op dit moment onmogelijk om nog meer grootschalige windmolens te realiseren binnen de gemeentegrenzen van Arnhem.

42 MWp (circa 45 ha) zonnevelden in 2030 gerealiseerd **(I)**

In 2024:

- Voorbereiding, bouw en/of in exploitatie nemen van diverse zonneveld/zonnecarportlocaties.
- Ontwikkelen en stimuleren van innovaties, zoals modulaire zonnecarports, smart energy hubs op bedrijventerreinen, verticale zonnepanelen.
- Rol van gemeente voor grootschalige zon opwek veranderen van facilitair/samenwerkend naar ontwikkelend/regisserend.
- Indien uit haalbaarheidsonderzoek in 2023 blijkt dat er een zonneveld binnen zoeklocatie Deelen haalbaar is, dan zal vanaf 2024 voorbereiding en aanbesteding ervan plaatsvinden.
- Onderzoeken welke nieuwe locaties we geschikt kunnen maken voor het opwekken van zonne-energie, mede op basis van de uitkomsten van de planMER RES.

Regionale energiestrategie 2.0 gereed **(I)**

In 2024 integreren we de resultaten van de Milieueffectrapportage RES Arnhem Nijmegen in de RES 2.0: er komen nieuwe zoekgebieden voor windprojecten in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen bij. Ook geven we een update over de bovenlokale warmteverdeling en starten we een proces voor de omgang met netcongestie en integraal programmeren. Daarnaast werken we een aantal afspraken uit van de RES 1.0. De in de RES 1.0 vastgestelde ambitie voor 2030, te weten 1,62 TWh, blijft hierbij uitgangspunt.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Vermeden CO2-uitstoot door duurzame opwek elektriciteit	**13**	**16**	**20**		
Eenheid:	Vermindering in C02-uitstoot t.o.v. 2017				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

Vermeden CO2 uitstoot door duurzame opwek elektriciteit t.o.v. 2017	**5**	**9**	**13**		
Eenheid:	vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

Meer bewustwording en gedragsverandering (D)

Energie besparen, het opwekken van hernieuwbare energie en het afkoppelen van het aardgas zijn grote opgaven. Het zijn opgaven die we alleen maar succesvol kunnen uitvoeren als we dit samen doen met alle Arnhemmers: inwoners, ondernemers, instellingen, overheden en bezoekers. Met de communicatiecampagne Arnhem Aan bieden we zoveel mogelijk handelingsperspectief voor al deze doelgroepen. Het aanbod wordt doorontwikkeld en aangepast op basis van de input die wordt opgehaald bij bewoners en ondernemers.

Voortzetten communicatiecampagne Arnhem AAN **(I)**

Arnhem Aan is de communicatiecampagne voor de energietransitie. Met Arnhem Aan willen we Arnhemmers enthousiasmeren en motiveren om aan de slag te gaan met energie besparen en hernieuwbare energie. Dit doen wij doelgroepgericht met een aanpak voor woningeigenaren en -huurders, bedrijven en verenigingen; met maatwerk voor huishoudens die leven in energiearmoede en huishoudens met een migratieachtergrond. We spelen daarbij in op de actualiteit, maatschappelijke trends en de belevingswereld van de Arnhemmers. Hiervoor zijn diverse en meerjarige communicatie- en bewustwordingsacties en inspanningen nodig. Al deze communicatie-activiteiten worden onder de vlag van Arnhem Aan gelanceerd.

In 2024 gaan we verder met de intensivering van Arnhem Aan door:

- Uitvoeren van meerdere grote en kleinere acties.
- Uitdragen van goede, inspirerende voorbeelden door inzet van social media en streetmarketing.

- Arnhem Aan wordt online een professioneler inspiratieplatform dat meer aansluit bij de belevingswereld van de Arnhemmers. De content daarbij zal divers en activerend zijn.
- Positioneren van het Energieloket Arnhem bij bewoners en ondernemers. Energieloket Arnhem biedt een overzicht van alle maatregelen en financieringsmogelijkheden voor inwoners, ondernemers en VvE's voor verduurzaming. Daarnaast heeft het een loketfunctie voor vragen van Arnhemmers over hun verduurzamingsplannen.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal unieke bezoekers website Arnhem Aan	**12802**	**15369**	**14106**	**22611**	

Eenheid: Aantal bezoekers

Bron: Gemeente Arnhem

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio)	**22.677**	**11.337**	**10.000**	**40**
Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017	10.039	8.438	38	544
Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017	305	32	0	0
Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030	545	0	0	0
Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030	13	0	0	0
Meer bewustwording en gedragsverandering	17	0	0	0
Overig	11.757	2.867	0	12
Totaal	**22.677**	**11.337**	**38**	**556**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	5.912	5.663	15.841	22.677	17.975	15.644	14.770
Baten	1.224	1.032	10.529	11.337	7.236	4.659	8.786
Saldo lasten en baten	***-4.688***	***-4.631***	***-5.313***	***-11.339***	***-10.739***	***-10.986***	***-5.984***
Toevoegingen aan reserves	7.103	10.000	10.715	38	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	6.743	40	254	556	962	1.215	1.215
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-360***	***-9.960***	***-10.461***	***517***	***962***	***1.215***	***1.215***
Gerealiseerd resultaat	**-5.049**	**-14.591**	**-15.773**	**-10.822**	**-9.777**	**-9.770**	**-4.769**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 22,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Lasten voor reguliere werkzaamheden New Energy Made in Arnhem: € 4,3 miljoen;
- Lasten voor uitvoering volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost: € 5,7 miljoen.
- Lasten voor grote projecten warmteproject Elderveld en Smartpolder: € 4,2 miljoen
- Lasten om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen, hiervoor zijn ook baten ontvangen: € 2,9 miljoen
- Lasten in het kader van nieuwe grote projecten waarvoor in de begroting van 2023 tot en met 2026 €15 miljoen beschikbaar is gesteld. In 2024 wordt hiervan € 5 miljoen besteed.

Vanaf 2025 is begroot dat de projecten Elderveld en Smartpolder gereed zijn en hierdoor zijn de lasten vanaf 2025 ruim € 4 miljoen lager.

De totale lasten stijgen ten opzichte van 2023 met € 6,8 miljoen. Dit komt onder andere doordat er in 2024:

- € 5 miljoen onttrekking aan de BR Duurzaam Arnhem (klimaatfonds) in de begroting wordt opgenomen. (In 2023 is nog gebruik gemaakt van de 10 miljoen die beschikbaar is gesteld in de periode 2020 – 2022).
- € 1,2 miljoen meer uitgegeven wordt binnen het volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost ten opzichte van 2023.
- De lasten om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen zijn € 0,4 miljoen lager dan in 2023.
- Diverse grote projecten zoals Energiearmoede, Warmteproject Elderveld en Smart Polder, die afhankelijk van de fase waarin deze zich bevinden, afwijkende lasten per jaar hebben.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 11,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit diverse rijkssubsidies:

- Warmteproject Elderveld € 2,2 miljoen.
- Warmteproject Smartpolder € 1,9 miljoen.
- Uitvoeringsmiddelen om het klimaat en energiebeleid te versnellen € 2,9 miljoen.
- Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost € 4,3 miljoen.

De totale baten zijn € 0,8 miljoen hoger dan de baten van 2023. Dit komt doordat de baten (ontvangen subsidies) behorende bij de uitvoering van de projecten Elderveld, Smartpolder en volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost zijn opgenomen. Hiertegenover staat dat in 2024 geen middelen ter bestrijding van energiearmoede zijn opgenomen. De middelen om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen zijn iets lager dan in 2023. De verwachting is dat de komende tijd nog diverse subsidies worden aangevraagd en toegekend. Op dat moment zullen zowel de baten als de lasten in de begroting worden aangepast.

Toevoegingen aan reserves

Er wordt in 2024 € 38.000 toegevoegd aan de bestemmingsreserve Volkshuisvesting Arnhem Oost.

Onttrekkingen aan reserves

In 2024 wordt er € 0,6 onttrokken aan de reserves. € 0,5 miljoen aan de bestemmingsreserve Volkshuisvesting Arnhem Oost, € 15.000 aan de bestemmingsreserve Duurzaamheidsleningen en € 12.000 aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Triple helix partners uit het netwerk Energy made in Arnhem, zoals: woningbouwcorporaties, Alliander, Firan, ENGIE, Vattenfall, provincie Gelderland, Rijkswaterstaat, Waterschappen, Rijksvastgoedbedrijf, Rijn- en IJssel Energiecoöperatie, VNO/NCW, HAN, RijnIJssel College, wijkinitiatieven, Clean Mobility Centre, Stichting KiemT, Ondernemersverenigingen, Allego, stichting E-laad, Oost Nederland Energiek, Natuur- en Milieu Gelderland, regiogemeenten, G40 gemeenten.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Programmaplan New Energy Made in Arnhem 2020-2030;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Kaders voor besteding van het klimaatfonds;
- Arnhemse aanpak Energiearmoede;
- Regionale energiestrategie 1.0;
- Transitievisie warmte (2022);
- Criteria voor de locatiekeuze van zonnevelden (2016);
- Uitvoeringskader elektrisch laden in Arnhem;
- Beleidskader deelvervoer.

Ruimtelijke ontwikkeling

Arnhem groeit, de stad is in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. We werken aan een betere benutting, doorstroming en kwaliteit van de woningvoorraad en voldoende stedelijke voorzieningen. Er moeten tot 2040 16.000 woningen in de stad worden bijgebouwd om de wooncrisis aan te pakken en het woningtekort terug te brengen naar 2%. We streven naar een evenwichtige groei van de stad waarbij goed wonen in balans is met werk en voorzieningen in een groene en gezonde leefomgeving.

We zijn ons bewust van de spanning die er is tussen het bouwen van woningen om de wooncrisis aan te pakken en de stad die vraagt om een evenwichtige, kwalitatieve en duurzame stadsontwikkeling. De groei van de stad willen we benutten om de stad aantrekkelijker, socialer en vitaler te maken. Dat gaat niet vanzelf en vraagt om regievoering door de gemeente. Door samenwerking met overheden en ontwikkelende partijen worden robuuste maatschappelijke investeringen mogelijk maakt.

De verstedelijkingsopgave is voor de gemeente een grote financiële opgave. Een groeiende stad vraagt om een organisatie met meer uitvoeringskracht en middelen voor (co)financiering van de woningbouwopgave, daarbij behorende stedelijke voorzieningen en onrendabele grondexploitaties. Met het Rijk zijn afspraken gemaakt over cofinanciering van gebiedsontwikkelingen in de Spoorzone Arnhem Oost. Ruim de helft van de in totaal 16.000 woningen die we tot 2040 in Arnhem gaan bouwen, is voorzien in de Spoorzone Arnhem-Oost. Voorwaarde voor cofinanciering door het Rijk is dat de gemeente voldoende middelen vrij maakt om de ontwikkelingen mogelijk te maken. Hiervoor zijn voorstellen uitgewerkt in deze begroting.

Voorwaarde voor de ontwikkeling van de stad is dat onze leefomgeving aantrekkelijk, veilig en gezond blijft voor huidige en toekomstige inwoners. Om die reden werken we in 2023 en 2024 aan verschillende beleidsproducten als uitwerking van de omgevingsvisie Arnhem 2040: een samenhangend beleidsplan voor een gezonde en veilige leefomgeving, een duurzaam mobiliteitsplan, een woonvisie en een stedelijke visie op hoogbouw en verdichting.

Daarnaast werken we aan de implementatie van de Omgevingswet, die op 1 januari 2024 in werking treedt. Met de Omgevingswet zorgen we voor meer samenhang in het omgevingsrecht, meer transparantie, betere procedures en op termijn een betere (digitale) dienstverlening. Dit vraagt om een grote verandering waarin inwoners, ondernemers en onze collega's weer hun weg moeten vinden. Rond de ingangsdatum besteden we daarom extra aandacht aan communicatie en voorlichting om de overgang zo soepel mogelijk te laten verlopen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Groeiende stad Arnhem 2040 (A)

We werken aan een vitale, sociale en groene stad waarbij groei wordt ingezet als aanjager om onze wijken leefbaar te houden en gebieden in de stad te ontwikkelen, in balans met de bestaande stad. We nemen als gemeente weer de regie over de stadsontwikkeling (in bestaande en nieuwe wijken). We werken vanuit de koers van de omgevingsvisie aan een duurzame en evenwichtige ontwikkeling van de stad, in het belang van de huidige en toekomstige inwoners.

Realiseren van de doelen van de omgevingsvisie (D)

De Groeiende Stad Arnhem 2040 stuurt op de doelen van de omgevingsvisie en ontwerpprincipes van de verstedelijkingsstrategie. Hierbij hanteren we een gebiedsgerichte aanpak gericht op de versterking van het DNA van de bestaande stad in balans met de toekomstige stad. Het programma bewaakt de koers van de omgevingsvisie door deze te vertalen naar planvorming, regievoering op (grootschalige) gebiedsontwikkelingen en kennisontwikkeling/monitoring.

De inhoudelijke doelen voor de groeiende stad zijn beschreven in de omgevingsvisie. Ter illustratie:
- 16.000 huizen bouwen op de juiste plekken in de stad;
- schoner en duurzamer verplaatsen in en naar de stad;
- realiseren van voldoende en duurzame werklocaties;
- gezonder leven in een groene en stedelijke omgeving.

Deze doelen vertalen we naar vier inspanningen waar we integraal en verbindend op sturen.

We implementeren en borgen de omgevingsvisie en verstedelijkingsstrategie (I)

Een belangrijke inspanning in dit programma is het implementeren en borgen van de omgevingsvisie (met name hoofdstuk 7 en 8) als richtinggevend kader voor gebiedsuitwerkingen en ondersteunend beleid. We maken in 2023 de organisatorische randvoorwaarden klaar om integraal aan de doelen uit de omgevingsvisie te kunnen werken.

We voeren regie op grootschalige gebiedsontwikkelingen in balans met de hele stad (I)

Om gebiedsontwikkelingen op een goede manier binnenstedelijk te realiseren is een regisserende gemeente nodig die haar instrumenten waar nodig inzet en koersvast opereert. Naast het faciliteren van initiatieven uit de markt pakt de gemeente voor de grootschalige gebieden uit de omgevingsvisie waar veel opgaven samenkomen een regisserende rol. We streven naar nieuwe verbindingen in het ruimtelijke en sociale DNA van Arnhem en versterken daarmee de stad voor huidige en toekomstige bewoners.

We versterken en bestendigen de (interne en externe) samenwerking (I)

Voor het realiseren van onze doelen zijn we afhankelijk van andere partijen zoals het Rijk, provincie, woningcorporaties, marktpartijen, ondernemers en (collectieven van) bewoners. Samenwerking op alle niveaus, publiek-publiek en publiek-privaat, is noodzakelijk om de ambitie te kunnen realiseren. Naast externe samenwerking vraagt het realiseren van de programmadoelen om versterking van de interne samenwerking.

We ontwikkelen en zetten nieuwe instrumenten en innovatieve werkwijzen in (I)

Door digitale ontsluiting en bewerking van data onderbouwen we planprocessen met informatie. Door te werken met eenduidige beslisdocumenten en uniformeren van werkwijzen willen we de kwaliteit van onze planuitwerking verbeteren en doorlooptijden versnellen. Daarmee ondersteunen we de gebiedsuitwerkingen die de gewenste groei van de stad binnenstedelijk* mogelijk maken.
**binnenstedelijk bouwen brengt complexiteit met zich mee vanwege de vele ruimtelijke claims binnen een compact gebied, samenhang met de bestaande stedelijke omgeving, en draagvlak bij bewoners. Dit vergt een nieuwe manier van werken van onder andere de gemeente.*

Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt (D)

We grijpen de toekomstige Omgevingswet aan om beleid te maken dat werkt, onze processen en (digitale) dienstverlening te verbeteren en transparanter en integraler te werken. We beseffen dat we voor een leefbare en toekomstbestendige stad onze stad hard nodig hebben. Met de omgevingsvisie en het omgevingsplan brengen we meer samenhang en focus in ons beleid voor de fysieke leefomgeving. Als het gaat om initiatieven uit de stad denken we mee en proberen we de initiatiefnemer te helpen om tot een goed plan te komen dat bijdraagt aan onze doelen. Daarnaast zorgen we voor heldere en transparante kaders bij participatie zodat inwoners, ondernemers en andere betrokkenen weten wat er in de stad staat te gebeuren en waarover meegepraat kan worden.

We stellen de Omgevingsvisie 2040 vast en voeren deze uit (I)

De omgevingsvisie ligt ter vaststelling voor aan de gemeenteraad. Met deze visie bieden we ruimte aan de ontwikkeling van de stad vanuit de unieke kwaliteiten van Arnhem. Denk hierbij aan: duurzame mobiliteit, circulaire economie, energietransitie en klimaatadaptatie. De omgevingsvisie bevat onze ruimtelijke strategie, waar opgaven en ambities voor de fysieke leefomgeving samenkomen. In dit streefbeeld wordt aangegeven waar de stad zich verder kan ontwikkelen, waarbij functiemenging en het bijdragen aan een gezonde, veilige en groene leefomgeving voorop staat. De omgevingsvisie stellen we vast voor een langere periode maar het is geen statisch verhaal en daarom actualiseren we het iedere raadsperiode. Bij het actualiseren van de omgevingsvisie wordt de stad intensief betrokken.

Om deze visie uit te voeren gaan we de komende jaren onze instrumenten doorontwikkelen, zodat ze in lijn zijn met de ambities uit de omgevingsvisie. De thematische beleidsuitwerkingen en gebiedsuitwerkingen kunnen in de loop der tijd wijzigen, mochten de opgaven in de stad daarom vragen.

De grote opgaven uit de omgevingsvisie zoals de vergroening en mobiliteitstransitie gaan gepaard met een omvangrijke investeringsopgave. Hierbij kan het wenselijk zijn om voor de uitvoering van de omgevingsvisie een investeringsagenda op te stellen. Deze agenda geeft inzicht in de benodigde investeringen en in de mate waarin deze investeringen reeds gedekt zijn. Dit inzicht helpt ons om samen met de stad en andere partners te bepalen wat er nog meer nodig is. De raad betrekken we bij het opstellen en actualiseren van de investeringsagenda.

We werken toe naar één integraal omgevingsplan voor het hele gemeentelijke grondgebied (I)

Het omgevingsplan bevat alle regels over de fysieke leefomgeving en geeft invulling aan de maatschappelijke opgaven uit de omgevingsvisie en het beleid dat daaruit volgt. Het omgevingsplan richt zich niet alleen op functies en bouwmogelijkheden maar ook op andere aspecten van de fysieke leefomgeving, zoals welstand, erfgoed, groen, klimaatadaptatie, geluid, bodem, duurzaamheid en delen van de APV. Naast onze eigen regels bevat het omgevingsplan regels die het Rijk overhevelt naar gemeenten, zoals vergunningsvrij bouwen en milieuregelgeving.

In Arnhem zijn we al sinds 2019 stapsgewijs bezig met de transitie naar één integraal omgevingsplan voor het hele grondgebied. Dit doen we niet alleen, maar in overleg met andere gemeenten, de VNG en het Rijk. Door toepassing van de Crisis- en herstelwet hebben we ervaring opgedaan met het maken van een integraal omgevingsplan. Dit doen we door toepassing van de regels uit verordeningen nu al toe te voegen aan onze bestemmingsplannen. Een ander belangrijk onderdeel van de voorbereidingsfase is het gebiedsgericht digitaliseren van alle regels zodat we deze straks eenvoudig in het omgevingsplan kunnen integreren. We

merken dat onze systematiek steeds meer navolging krijgt bij andere gemeenten en delen onze kennis en ervaring op dit gebied graag met anderen.

Inmiddels is onze systematiek nagenoeg uitontwikkeld en is het tijd om deze uit te rollen over andere gebieden van de stad. In de eerste helft van 2024 beschikt het grootste deel van ons gemeentelijke grondgebied over een solide basis die verder verrijkt kan worden met regels uit de bruidsschat en onze verordeningen. Hiermee proberen we onze (digitale) dienstverlening na inwerkingtreding van de Omgevingswet zoveel mogelijk op peil te houden en verder te verbeteren.
De samenhangende en gebiedsgerichte benadering van het omgevingsplan gaat bijdragen aan het verbeteren van onze dienstverlening. Inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners kunnen regelgeving, die nu nog verspreid is over verschillende plannen en verordeningen, straks op één digitale locatie raadplegen. Op die manier geven we sneller inzicht in de haalbaarheid van een initiatief.

We toetsen en vergunnen initiatieven (I)

We zorgen ervoor dat het voor initiatiefnemers helder is welke stappen ze moeten zetten om hun initiatief te verwezenlijken. Dit doen we door te zorgen dat informatie goed vindbaar is op één (digitale) plek. Waar overleg noodzakelijk is, vindt dit integraal en met de initiatiefnemer aan tafel plaats, zoveel mogelijk vanuit het credo: ja, mits, maar we beseffen ook dat niet alles kan. De digitale werkwijze met betrekking tot de Omgevingswet is geborgd in de organisatie en de mogelijkheid is gecreëerd dat ketenpartners kunnen samenwerken.

We sluiten aan op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (I)

We werken aan de Arnhemse aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Deze voorziening moet ervoor zorgen dat initiatiefnemers straks een vergunning kunnen aanvragen en de regels die van toepassing zijn kunnen raadplegen. Het is echter nog onzeker in hoeverre het DSO straks functioneert. Vanwege de onzekerheid bereidt het Rijk momenteel zogenaamde alternatieve maatregelen voor. Dit kan betekenen dat het omgevingsplan straks nog niet te raadplegen is via het DSO en we gebruik blijven maken van de huidige planviewer op www.ruimtelijkeplannen.nl. Omdat het DSO straks slechts deels functioneert, is er een kans dat onze digitale dienstverlening tijdelijk slechter wordt. Om dit te verzachten zorgen we voor een goede informatieverstrekking op onze website, extra capaciteit voor het beantwoorden van vragen en versnellen we de digitalisering van beleid en regelgeving.

Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving (D)

We willen dat onze inwoners en bezoekers in een gezonde, veilige leefomgeving kunnen wonen, leven, werken en recreëren. Deze doelstelling staat in de Arnhemse Omgevingsvisie. Om ervoor te zorgen dat deze gezonde leefomgeving wordt beschermd en waar mogelijk verbeterd, stellen we komende maanden het plan Gezonde Leefomgeving op als vertaling van die doelstelling in de Arnhemse Omgevingsvisie. Dit plan bevat (bestaande en nieuwe) ambities op gebiedsniveau, voor onder andere bodem, water, lucht, geluid, licht, geur en externe veiligheid. In dit plan wegen we de gezondheidseffecten van de omgevingskwaliteit niet als losse domeinen, maar maken we integrale afwegingen tussen de verschillende onderwerpen. De Omgevingswet die per 1 januari 2024 ingaat biedt op sommige onderwerpen ook nieuwe instrumenten om een gezonde leefomgeving verder vorm te geven. In het plan worden hier ook concrete invullingen aan gegeven, afgestemd met de totstandkoming van het Arnhemse Omgevingsplan (ook een afgeleide van de Arnhemse Omgevingsvisie).
Voor de ontwikkeling van het plan is voldoende budget geraamd. Het plan zelf kan bepaalde ambities bevatten, bijvoorbeeld voor monitoring, waar mogelijk financiële consequenties aan zitten. Zodra deze ambities worden vertaald in concrete plannen zal naar budget en dekking worden gekeken. Indien nodig zullen deze dan op gepaste momenten in de P&C-cyclus worden opgenomen.
De verwachting is dat het plan in het eerste kwartaal van 2024 aan de raad wordt voorgelegd.

Hieronder volgen een aantal milieu-onderdelen die straks deel uitmaken van het samenhangende beleid.

Uitvoeren activiteiten luchtkwaliteit (I)

In februari 2019 is de uitvoeringsagenda luchtkwaliteit (Luchtagenda) door de raad vastgesteld. De Luchtagenda geeft invulling aan het verminderen van stikstof en fijnstof in de stad, en heeft impact op de uitstoot van CO2, met onder andere een milieuzone, het stimuleren van elektrisch (deel)vervoer en duurzame stadslogistiek.
Ook bevat de Luchtagenda maatregelen om overlast door particuliere houtstook te voorkomen/ verminderen.

Binnen het landelijke Schone Lucht Akkoord zijn we actief deelnemer binnen de themagroep Mobiele Werktuigen, de themagroep Particuliere Houtstook en de themagroep Participatie en Citizen science.
In de Arnhemse omgevingsvisie is de ambitie uitgesproken om de WHO-normen te benaderen. De nieuwe (2021) advieswaarden van de WHO zijn dermate laag, dat deze niet realistisch zijn voor Nederland. De achtergrondvervuiling vanuit het buitenland alleen al zorgt ervoor dat we boven die norm zitten. Momenteel wordt door het RIVM onderzocht hoe de nieuwe WHO-waarden bij het Schone Lucht Akkoord kunnen worden betrokken. Dit haalbaarheidsonderzoek wordt naar verwachting eind dit jaar opgeleverd.

De ambities uit de recent vastgestelde Arnhemse omgevingsvisie worden uitgewerkt in het Plan Gezonde Leefomgeving, waarmee we een gezonde leefomgeving willen beschermen en waar mogelijk verbeteren.

Naast het meten van stikstofdioxide (NO2) en fijn stof (PM10) zal het meetnet uitgebreid worden met een aantal fijn stof (PM2,5) meters. Wel zetten we komende periode als Arnhem extra in op de subsidieregeling om schoorstenen en kachels te laten verwijderen.
We werken samen met regiogemeenten, provincie en het Rijk.

Uitvoeren activiteiten bodem en ondergrond **(I)**

Het is een gemeentelijke taak vanuit de Wet bodembescherming (Wbb) en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) te zorgen voor de instandhouding en het verbeteren van een bodem die geschikt is om op te wonen en om op te werken. Ook draagt de Wbb bij aan de bescherming van kwetsbare gebieden in verband met natuur en drinkwaterwinning. Onder de Omgevingswet houdt Arnhem deze verantwoordelijkheid, en werkt daarbij samen met provincie en omgevingsdienst voor meldingen/vergunningen, toezicht en handhaving. Naast advisering bij ruimtelijke ontwikkelingen, worden ook onderzoek/sanering van huidige en latente spoedlocaties uitgevoerd (met name loodtuinen). Zo mogelijk worden beleidsvoorstellen gedaan in verband met nieuwe verontreinigingen (zoals zeer zorgwekkende stoffen als PFAS) en overlap met andere thema's (klimaatadaptatie, duurzame energie en biodiversiteit).

Uitvoeren activiteiten geluidshinder **(I)**

Geluidshinder wordt steeds meer via een programmatische aanpak onder controle gehouden. Het Actieplan Omgevingslawaai 2021-2023 voor bestaande woningen en wegen is daar een belangrijke stap in. Door bij het onderhoud van de gemeentelijke hoofdwegen stil asfalt toe te passen, worden de hinder van en gezondheidsklachten door omgevingslawaai langs gemeentelijke wegen verminderd.
De aanpak van nieuwe situaties bestaat uit het voorkomen van nieuwe geluidgehinderden.
Op basis van nieuwe geluidsbelastingkaarten (2022) wordt er een actieplan omgevingslawaai voor de periode 2024-2029 opgesteld.
Door het beheersen van het omgevingslawaai dragen we bij aan een gezonde fysieke leefomgeving.

Activiteiten externe veiligheid uitvoeren **(I)**

Externe veiligheid gaat over het beheersen van risico’s die mensen lopen door opslag, productie, gebruik en vervoer van gevaarlijke stoffen in hun omgeving. Arnhem heeft de risicovolle activiteiten in beeld en bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt er rekening gehouden met het aspect externe veiligheid.

Activiteiten milieuhandhaving uitvoeren **(I)**

Vergunningverlening en handhaving dragen bij aan het behalen van de landelijke doelstellingen op het gebied van milieu en gezondheid. Deze taken worden uitgevoerd door de ODRA. De prioriteit ligt op een actueel vergunningenbestand en goed naleefgedrag van bedrijven. Om ongewenste ontwikkelingen tegen te gaan, verstevigen we het milieutoezicht.

Vanaf 2023 voert ODRA enkele nieuwe toezichttaken uit voor de gemeente. Het gaat om specifiek toezicht op maatregelen voor natuurinclusief en klimaatadaptief bouwen, toezicht op de plicht voor herplant van bomen en het toepassen van groencompensatie en om bescherming van bomen op en rondom bouwplaatsen.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Groeiende stad Arnhem 2040	**13.926**	**3.931**	**23.011**	**11.311**
Realiseren van de doelen van de omgevingsvisie	13.926	3.931	23.011	11.311
Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt				
Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving				
Overig	**35.216**	**35.729**	**2.123**	**1.013**
Totaal	**49.142**	**39.661**	**25.134**	**12.324**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	25.993	51.668	64.001	49.142	46.829	32.015	23.250
Baten	16.572	45.341	52.497	39.661	42.629	33.303	22.085
Saldo lasten en baten	***-9.421***	***-6.327***	***-11.504***	***-9.481***	***-4.200***	***1.287***	***-1.164***
Toevoegingen aan reserves	5.107	10.000	11.436	25.134	4.345	7.315	5.559
Onttrekkingen aan reserves	7.309	5.807	11.835	12.324	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***2.202***	***-4.193***	***399***	***-12.810***	***-4.345***	***-7.315***	***-5.559***
Gerealiseerd resultaat	**-7.220**	**-10.520**	**-11.105**	**-22.291**	**-8.545**	**-6.028**	**-6.723**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn begroot op € 49,1 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- kosten van jaarschijf 2024 voor de bouwgronden in exploitatie (BIE), waaronder civiele werken, plankosten, verwerving- en rentekosten: € 30,7 miljoen (inclusief overboeking van het onderhanden werk ultimo 2024 naar de balans);
- kosten van de Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA) : € 7,0 miljoen;
- kosten civiele werken en plankosten van jaarschijf 2024 op de overige meerjarige projecten en anterieure overeenkomsten: € 3,4 miljoen;
- extra budget voor sanering grond en herinrichting woonwagenkamp Bethaniënstraat: € 2,5 miljoen;
- kosten voor de ambtelijke capaciteit voor dit programma: € 2,2 miljoen;
- kosten voor de verstedelijkingsopgave € 0,8 miljoen, voor het op niveau brengen van de organisatiecapaciteit om te komen tot een verstedelijkingsstrategie en uitvoering van diverse gebiedsontwikkelingen;
- kosten voor bodembeheer: € 0,6 miljoen;
- overige lasten: € 1,9 miljoen.

De lasten dalen in 2024 ten opzichte van 2023 met € 15,8 miljoen. De daling zit voor € 12,2 op de bouwgronden in exploitatie en de overige meerjarige projecten. Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten, waarbij de uitgaven de planning binnen de projecten volgen (zie ook de daling van de baten die hier tegenover staan). Verder zijn in 2023 een aantal tijdelijke of eenmalige budgetten ten bedrage van € 3,0 miljoen begroot die in 2024 niet terugkomen. De belangrijkste onderdelen hierin zijn de invoering van de omgevingswet en de visie Nieuwe Haven.

Baten

De baten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 39,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- verkopen en bijdragen voor bouwgronden in exploitatie (BIE): € 30,7 miljoen;
- baten uit bouwvergunningen en andere leges € 4,0 miljoen;
- bijdragen en overige baten op de overige meerjarige projecten en anterieure overeenkomsten; € 2,8 miljoen;
- canons erfpachten € 1,5 miljoen;
- overige baten € 0,7 miljoen.

De baten dalen in 2024 ten opzichte van 2023 met € 12,6 miljoen. Dit wordt voor € 12,8 miljoen veroorzaakt door een daling op de bouwgronden in exploitatie en de overige meerjarige projecten (hier staat een daling op de lasten tegenover). Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten. De baten stijgen met het resultaat op af te sluiten bouwgronden in exploitatie met € 0,5.

Toevoegingen aan reserves

De totale dotatie aan de reserves bedraagt in 2024 € 25,1 miljoen en bestaat uit:

- € 23,0 miljoen voor de vorming van de bestemmingsreserve Spoorzone Oost;

- € 1,0 miljoen aan de BR Kapitaallasten in verband met de gebiedsontwikkeling Kronenburg (zie toelichting onder Onttrekkingen);
- € 0,5 miljoen aan de BR Grondexploitatie met het voordeel uit af te sluiten BIE's;
- € 0,5 miljoen aan de BR Voorstudies vanwege de verstedelijkingsopgave en een toenemend aantal initiatieven voor nieuwe ontwikkelingen;
- € 0,1 miljoen overige.

In 2024 is de totale dotatie € 13,7 miljoen hoger ten opzichte van 2023. In dat jaar was de dotatie € 11,4 waarvan eenmalig € 10,0 miljoen voor de vorming van de BR Stadsontwikkelingsfonds en € 1,4 miljoen aan de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg.

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves bedraagt in 2024 € 12,3 miljoen en bestaat uit:
- € 11,0 miljoen uit de reserves BR Stadsontwikkelingsfonds (€ 9,5), de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg (€ 1,1) en BR Zuidelijke Binnenstad (€ 0,4) voor de vorming van de BR Spoorzone Oost;
- € 1,1 miljoen uit de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg. Dit wordt aangewend voor de dotatie aan de BR Kapitaallasten voor dekking van kapitaallasten van investeringen die worden gedaan in deze gebiedsontwikkeling;
- € 0,3 miljoen uit de BR Stadsontwikkelingsfonds en is bestemd voor het aanvullend budget flexwonen Merwedestraat (zie lasten).

In 2024 is de totale onttrekking € 0,8 miljoen hoger ten opzichte van 2023. In dat jaar was de onttrekking € 12,6 miljoen waarvan:
- € 5,6 miljoen aan de BR Grondexploitatie als gedeeltelijke dekking voor de vorming van de BR Stadsontwikkelingsfonds;
- € 5,3 miljoen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties voor eenmalig naar 2023 doorgeschoven budgetten voor onder meer de omgevingswet en het woonwagenkamp Bethaniënstraat;
- € 1,4 miljoen aan de bestemmingsreserve Groot onderhoud openbare ruimte als voeding van de bestemmingsreserve Gebiedsontwikkeling Kronenburg.

Verloop lasten en baten in de jaren na 2024
In de jaren na 2024 dalen zowel de lasten als baten sterk. Zo dalen de lasten in 2026 ten opzichte van 2025 met € 14,8 miljoen en nog eens met € 8,8 miljoen in 2027. Dit heeft hoofdzakelijk te maken met de bouwgronden in exploitatie (BIE's) en overige projecten waarin de uitgaven in de toekomst gaan dalen door het afnemen van de werkzaamheden. Hiertegenover staat een gelijke daling op de baten, omdat ook de baten op de projecten afnemen en het saldo op de lopende projecten uiteindelijk met het onderhanden werk verrekend worden. Een andere oorzaak op het verloop van de baten is de mutatie op het resultaat van de afgesloten BIE's. Dit resultaat hangt af van hoeveel projecten met welk resultaat worden afgesloten. De baten uit de afgesloten BIE's zijn voor de jaren 2024 tot en met 2027 respectievelijk € 0,5, € 2,3, € 7,4 en € 5,5 miljoen. De mutatie in de jaren leidt ook tot een gelijk verloop op de dotatie van dit resultaat aan de BR Grondexploitatie.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Ruimte
- ODRA;
- Provincie Gelderland;
- Regiogemeenten;
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden(VGGM);
- VNG (Vereniging Nederlandse gemeenten);
- Ministerie van BZK;
- CASA;
- Groenforum.

Milieu

- Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA);
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Ruimte

- Structuurvisie Arnhem 2020;
- Groenvisie 2017-2035;
- Welstandsnota;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Verstedelijkingsstrategie Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen Foodvalley.

Milieu

- Luchtagenda gemeente Arnhem;
- Actieplan Omgevingslawaai;
- Rapportage geluidskaarten;
- Beleidsnota bodem 2012, Provincie Gelderland, gemeente Arnhem en gemeente Nijmegen;
- Nota Bodembeheer;
- Notitie Herijking loodbeleid 2020
- Actualisatie Nota Bodembeheer- addendum 2014 ;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-2017-2018;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK2020;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK- PFAS;
- Collegebesluit vaststelling LMW dossiernummer 2021 dd. 25-1-2022 & Memo Aveco de Bondt Lokale Maximale Waarden (LMW) Meinerseiland, projectnummer 18112508, 10 januari 2022;
- Beleidsplan externe veiligheid.

Wonen en leefomgeving

Onze stad is een groene, levendige, ondernemende en inclusieve stad waar Arnhemmers fijn en betaalbaar moeten kunnen wonen. Grote 'nieuwe' overstijgende opgaven, zoals de energietransitie, wooncrisis en klimaatadaptatie zijn uitdagingen waar Arnhem voor staat. Deze opgaven pakken we lokaal op, maar zeker ook in samenwerking met de regio, de provincie en het Rijk. Arnhem is een groene stad met een unieke ligging aan de Rijn. Zij geeft prioriteit aan ontmoetingsruimte in stadsparken, wijkparken en buurtgroen. Dit programma omvat de onderdelen wonen en een aantal aspecten van de openbare ruimte, zoals water, havenbeheer, stadsreiniging, bossen, parken en ecologie, stedelijk groen, spelen, dierenwelzijn, afval en riolering. Binnen het wonen zetten we vol in op het bijbouwen van voldoende woningen in de betaalbare segmenten. Belangrijk doel is om hierbij de tweedeling in de stad te verkleinen. Ook is voor onze stad klimaatadaptatie een belangrijk aandachtspunt. Met klimaatadaptatie bereiden we Arnhem voor op de effecten van de klimaatverandering, op heviger weer. We passen de stad aan zodat deze minder kwetsbaar is voor hoog en laag water, extreme regenval, hitte en langdurige droogte. We willen het Arnhemse groen versterken. Dat levert een prettige buurt op, maar draagt bijvoorbeeld met verkoeling en wateropname bij aan klimaatadaptatie.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Goede volkshuisvesting (A)

Wonen is een grondrecht: iedereen in Arnhem heeft recht op een betaalbare en goede woning.
Op dit moment constateren we dat huren voor velen zeer moeilijk is en het kopen van een huis voor starters vrijwel onmogelijk. De wooncrisis vraagt om een radicale omslag waarbij voor wonen niet langer het recht van de sterkste geldt. We pakken de wooncrisis aan door te sturen op goede volkshuisvesting. We pakken regie en zetten ons beleid en instrumentarium maximaal en onorthodox in om wonen betaalbaar te krijgen en veel meer woningen toe te voegen voor alle doelgroepen. Voor veel meer Arnhemmers dan nu is er over vier jaar een goede, betaalbare en duurzame woning beschikbaar.

Prioriteit geven wij aan acties en initiatieven die niet alleen woningbouw mogelijk maken, maar die ook verbonden zijn met de sociale opgaven in onze wijken, die de leefomgeving verbeteren, die bijdragen aan lokale werkgelegenheid en de economische kracht van onze stad versterken. Dit sluit ook aan bij de afspraken die gemaakt zijn in de Woondeal 2.0 en vertaald zijn in de Arnhem-Oost aanpak. Dit is meer dan alleen maar sneller meer woningen bouwen. We willen daarmee ook de leefbaarheid van de wijken en de kansen van de inwoners vergroten.

Deze ambities zijn stevig, en werken we verder uit in een nieuwe brede Woonvisie voor Arnhem. Deze woonvisie zal zoveel mogelijk beleid bundelen, en nieuwe afwegingskaders bevatten voor het omgaan met de bestaande woningvoorraad en nieuwe projecten. Deze Woonvisie zal daarbij ook ordening aanbrengen in ons woonbeleid; met bijbehorende - meetbare - doelen. Nadat de raad de Woonvisie heeft vastgesteld, kan de indeling in de begroting en de wijze van rapportage in overeenstemming met de Woonvisie worden aangepast.

In de tussentijd tot een nieuwe Woonvisie zitten we niet stil. Om uitvoering te geven aan belangrijke woondoelen, is sinds vorig jaar de financiële inzet substantieel verhoogd. Zo zijn extra middelen opgenomen voor de invoering van verhuurdersvergunningen, wooncoach, versterking positie huurders en extra handhaving door de ODRA. Aanvullend is per 2023 voor vier jaar een half miljoen euro per jaar vrijgemaakt voor het realiseren van onze volkshuisvestelijke ambities. Deze middelen worden benut voor onder andere uitvoering van het Stadsakkoord, invoeren van de Wet Goed verhuurderschap, regievoering op de huisvesting van bijzondere doelgroepen, het begeleiden van Vereniging van Eigenaren (VvE's), en het faciliteren van bijzondere woonvormen, zoals (collectief) particulier opdrachtgeverschap, wooncoöperaties en andere initiatieven uit de samenleving.

Meer en sneller woningen toevoegen (D)

Iedereen moet goed kunnen wonen in onze stad. Om beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden moeten er in de bestaande stad meer woningen worden gerealiseerd in de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen, waarbij we sturen op het meer divers maken van het woningaanbod in alle wijken.

In de woningbouwplannen wordt rekening gehouden met de werkelijke vraag en behoefte van de Arnhemse woonconsument. Dat betekent: aantrekkelijke, levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, en sociale woningbouw en koopwoningen in de verschillende segmenten. We maken afspraken om woningen voor langere termijn betaalbaar te houden. Dit leggen we vast in omgevingsplannen of anterieure overeenkomsten. Ook is aandacht voor het beter benutten van de bestaande voorraad.

Samen met ontwikkelaars en corporaties spannen we ons in om te zorgen voor een evenwichtig aanbod dat aansluit bij zowel de woningbehoefte de komende jaren als bij de gewenste ruimtelijke kwaliteiten uit de omgevingsvisie. Uiteraard is dat soms moeilijk, omdat de belangen van de partijen niet altijd hetzelfde zijn. Vanuit de Woondeal 2.0. en het Stadsakkoord hebben we met deze partijen afspraken kunnen maken om de komende jaren een stabiele bouwstroom te realiseren.

In maart 2023 zijn de uitkomsten van het driejaarlijkse regionaal woonbehoefteonderzoek gepubliceerd. In samenwerking met Rijk, regio en provincie is ook een nieuwe Woondeal gesloten.

De uitkomsten uit het woonbehoefteonderzoek en de afspraken uit de Woondeal 2.0, nemen we mee in de nieuwe Woonvisie voor Arnhem en vertalen we in programmeringsafspraken met marktpartijen en corporaties. De nieuwe Woonvisie voor Arnhem zal gelden vanaf het jaar 2024 en zal ons beleid actualiseren en herordenen. De begroting passen we daarna conform aan.

De afgelopen jaren hebben we gemerkt dat het niet gemakkelijk is om in een rap tempo de goede woningen bij te bouwen. Er werden te weinig woningen opgeleverd om de behoefte bij te benen. Door middel van het vaart maken met (nieuwe) projecten en het intensiveren van de samenwerking met onze stakeholders proberen we dit tij te keren.

Versnellen en doorprogrammeren van (betaalbare) woningen (I)

De woningmarkt van Arnhem staat onder druk. Versnellen van productie en meer woningen programmeren is daarom noodzakelijk. Het Plan van Aanpak woningbouwontwikkeling dat in juli 2020 is vastgesteld in de raad is hierbij het vertrekpunt. We sturen op een evenwichtig aanbod van woningen. Belangrijk daarbij is dat we streven naar meer gemengde wijken, waarbij er meer spreiding ontstaat van kwetsbare mensen over de stad. We doen dit door:

1. Stimuleren van het realiseren van koop- en huurwoningen in de verschillende categorieën, zoals opgenomen in het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling en de Woondeal 2.0. We sturen daarbij onder andere op minimaal 30% sociale corporatiehuurwoningen over de nieuw te realiseren projecten en op minimaal 66% aan ‘betaalbare’ woningen. Dat betreft sociale en middeldure huur en betaalbare koop conform de definities in de doelgroepenverordening. We maken afspraken met de partijen in het Stadsakkoord over betaalbare en sociale koopwoningen. Ook wordt gekeken naar differentiatie in de wijken en monitoren we de nieuwbouw en de behoefte.
2. We onderzoeken de mogelijkheden om projecten te versnellen en zoeken naar locaties voor doorprogrammeren. Hiervoor betrekken we actief partners; bijvoorbeeld via de prestatieafspraken met de corporaties en via het stadsakkoord. Ook leggen we verbindingen met andere overheden, kennisinstituten en marktpartijen. Zo benutten we de kansen die de regionale samenwerking binnen de Groene Metropoolregio ons biedt en zijn we actief in de Woondeal Arnhem-Nijmegen en de Verstedelijkingsstrategie.
3. Leegstand vinden we onwenselijk. Als bedrijfspanden of woningen leegstaan, willen we de eigenaren actief stimuleren om hun pand te transformeren tot woongebouw of om een huurder in de woning te plaatsen. Hierbij is het belangrijk dat er kwalitatief hoogwaardige woonruimtes worden gerealiseerd, waarbij ook de omliggende openbare ruimte op niveau wordt gebracht.

Evaluatie doelgroepenverordening en implementatie in omgevingsplannen (I)

In 2022 is de doelgroepenverordening geactualiseerd. Hiermee maken we het mogelijk in bestemmingsplannen de segmenten 'sociale huur', 'middenhuur' en 'sociale koop' op te nemen en zorgen we dat de woningen binnen deze categorieën enkel bewoond kunnen worden door een bepaalde doelgroep, en dat de woningen onder een bepaald prijsniveau blijven. Doordat de raad de doelgroepenverordening heeft vastgesteld, kunnen we zowel via omgevingsplannen als privaatrechtelijk betaalbare woningbouw afdwingen. Een evaluatie van de doelgroepenverordening start in 2023.

Bij de vaststelling van de doelgroepenverordening, heeft de gemeenteraad de opdracht meegegeven om na één jaar de doelgroepenverordening te evalueren. Met ontwikkelaars en corporaties hebben via de kopgroep Bouwberaad een startgesprek gevoerd over de evaluatie. Omdat het instrument ‘doelgroepenverordening’ met inwerkingtreding van de Omgevingswet verdwijnt, wachten we nog even af met het evalueren totdat duidelijk is wat de nieuwe mogelijkheden zijn om in omgevingsplannen te kunnen sturen op het woningbouwprogramma. We zullen met ontwikkelaars en corporaties na vaststelling van de Woonvisie dit traject oppakken.

Collectieven, zelfbouw en flexwonen bevorderen **(I)**

Er is een vraag naar collectieven, zelfbouw en flexwonen. Voor deze concepten pakt de markt nieuwbouwontwikkeling niet automatisch op.

Veel inwoners hebben behoefte om zelf vorm te geven aan hun eigen woning of woonomgeving. Collectieve wooninitiatieven leveren een bijdrage aan de sociale cohesie, vaak niet alleen binnen het collectief maar ook voor de omgeving. Zelfbouw geeft mensen de kans hun droom te realiseren en zal hen stevig verankeren in de wijk. Bij woningbouwprojecten waar we de grond zelf in eigendom hebben, bekijken we hoe we ruimte kunnen maken voor collectieve wooninitiatieven. Daarnaast spannen we ons met corporaties, ontwikkelaars en de provincie in om praktische belemmeringen voor wooninitiatieven zoveel mogelijk weg te nemen. Ook zullen we inwoners voorlichten over hoe zij collectieven kunnen vormen en wooncoöperaties kunnen oprichten. In 2023 bevorderen we wederom de realisatie van twee CPO-locaties. Dit levert een bijdrage aan leefbare wijken en een ongedeelde stad.

Voor het Merwedeterrein maken we flinke voortgang om flexibele woningen te plaatsen. Naar verwachting worden in 2024 minimaal 148 woningen op het terrein geplaatst. Omdat we het voor het project Merwedeterrein van belang vinden dat er een goede verbinding komt tussen de bestaande wijk en de nieuwe woningen, zijn in deze begroting extra middelen opgenomen voor de inzet van een community coach. Daarnaast zullen woningcorporaties die de woningen zullen gaan verhuren een sociaal beheerder in het gebied inzetten.

Studentenhuisvesting en starters **(I)**

We zetten blijvend in op voldoende woningen voor studenten en starters. We werken hiervoor onder andere samen met de SSH& om tot vergroting van hun marktaandeel in Arnhem te komen, en zetten in op de bouw van voldoende nieuwbouwwoningen voor kleinere huishoudens.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Woningvoorraad begin van het jaar	**75632**	**76737**	**77839**	**79065**	**79816**
Eenheid: Aantal woningen					
Bron: CBS					
Netto toevoegingen gedurende het jaar	**1105**	**1104**	**1216**	**752**	
Eenheid: Aantal toegevoegde woningen					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: nieuw gebouwde woningen	**9,20**	**11,80**	**5,60**	**7**	
Eenheid: Nieuw gebouwde woningen, exclusief overige toevoegingen, zoals transformaties. Aantal per 1.000 woningen					
Bron: Basisregistraties adressen en gebouwen - bewerking ABF Research					
Aantal nieuwbouwwoningen	**695**	**907**	**432**	**600**	
Eenheid: Het aantal nieuwbouwwoningen					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: overige toevoegingen	**561**	**297**	**937**	**222**	
Eenheid: Het aantal overig toegevoegde woningen (meestal transformatie)					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: aandeel eigendom corporaties nieuwbouwwoningen	**16,30**	**15,60**	**7,50**		
Eenheid: % corporatiewoningen van totaal toegevoegde woningen					
Bron: CBS					

Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen koop		**43,80**	**43,50**	**42,90**	**43**	
Eenheid:	% koopwoningen van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen corporatiebezit		**35,90**	**35,50**	**35,20**	**35**	
Eenheid:	% corporatiewoningen van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen particuliere huur		**19,50**	**19,90**	**21,40**	**22**	
Eenheid:	% woningen particuliere verhuur van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Afgegeven woningbouwvergunningen (nieuwbouw & verbouw)/ transformatie		**1204**	**872**	**1010**	**445**	**339**
Eenheid:	Aantal woningbouwvergunningen per jaar					
Bron:	ODRA/CBS (cijfers 2023 t/m april 2023)					

Betaalbaar wonen (D)

De woningmarkt zit muurvast. Als we ons beperken tot bijbouwen kunnen we de wooncrisis niet op korte termijn oplossen. We willen voorkomen dat bepaalde doelgroepen worden verdrongen. We zetten maximaal in op het betaalbaar houden van de bestaande voorraad en een eerlijke verdeling van deze betaalbare voorraad.

Op de eerste plaats willen we de vrije huursector zoveel mogelijk reguleren, waarbij we maximaal gebruik zullen maken van de ruimte die de Rijksoverheid biedt. Daarbij zullen we ook extra toezien op de (nieuwe) regels. Hierover gaan we afspraken maken met de ODRA. Om excessen te voorkomen gaan we huurders en verhuurders ondersteunen. We geven verder uitvoering aan het Actieplan Arnhem Helpt Huurders. Indien nodig, zullen we dit actieplan in 2024 actualiseren.

Op de tweede plaats moeten schaarse betaalbare woningen eerlijk verdeeld worden. Voor de verdeling van vrijkomende schaarse sociale woonruimte van toegelaten instellingen, hanteren we een rechtvaardige en evenwichtige verdelingssystematiek. Daarbij zetten we in op het bevorderen van doorstroming in de bestaande voorraad.

Opkoopbescherming/zelfbewoningsplicht (I)

Sinds 2022 kent Arnhem de zogeheten opkoopbescherming. Door de opkoopbescherming is het niet meer mogelijk dat goedkope en middeldure koopwoningen in 20 wijken worden opgekocht om te verhuren. Zo blijven deze (koop)woningen beschikbaar voor starters en mensen met een kleinere portemonnee.

Jaarlijks doen we de raad een herijkt voorstel waarin we, indien mogelijk, hogere grenzen zullen hanteren, om zo nog meer woningen te beschermen voor opkopen door particuliere investeerders.

Vanwege aangepaste wetgeving, is het niet meer mogelijk om de opkoopbescherming toe te passen op nieuwbouwwoningen. Om te voorkomen dat de bescherming voor nieuwbouwwoningen wegviel, zijn in 2023 beleidsregels vastgesteld waarmee we een werkwijze borgen waarbij we in overeenkomsten met ontwikkelaars voor nieuwbouwwoningen een zelfbewoningsclausule opnemen. Deze beleidsregels blijven ook in 2024 een belangrijk handelingskader.

Versterken positie huurders **(I)**

Om problemen op de huurmarkt en malafide verhuurderschap aan te pakken, versterken we de positie van huurders. We willen onder andere voorkomen dat huurders te hoge huren betalen. Dat doen we op de volgende manieren, die we hebben vastgelegd in het tienpunten-actieplan 'Arnhem Helpt Huurders'. Dit actieplan heeft de gemeenteraad in januari 2023 ontvangen. In 2024 zetten we de acties voort. De acties houden onder andere in:

- Beter informeren van huurders over hun rechten en over de mogelijkheden voor ondersteuning door de gemeente.
- Extra subsidie en uitbreiding van dienstverlening door partijen die adviseren en ondersteunen op het gebied van huren en wonen, zoals het Huurdershuis.
- Periodiek herhalen van het in 2021 uitgevoerde onderzoek naar discriminatie op de Arnhemse woningmarkt, via mystery calls en mystery mails. Ook geven we voorlichting aan woningzoekenden om de meldingsbereidheid te vergroten.
- Invoeren van een verhuurdersvergunning: We willen in Arnhem een vergunningsplicht introduceren voor verhuurders. Met een verhuurdersvergunning kan de gemeente malafide verhuurderschap aanpakken en beter zicht krijgen op de kwaliteit en onderhoudsstaat van particuliere huurwoningen. Sinds 2023 bestaat er een wettelijke grondslag voor de invoering van een dergelijk vergunningstelsel: De Wet Goed Verhuurderschap. Omdat de in- en uitvoering van verhuurdersvergunningen het nodige vergt van de gemeentelijke organisatie, zijn er in deze begroting extra middelen opgenomen voor de invoering. Reden daarvoor is dat dit een nieuw rechtsgebied betreft waarvoor beperkte expertise en capaciteit beschikbaar zijn binnen de gemeentelijke organisatie. Ook zal de administratieve afhandeling (registratie en toetsing van de vergunningsvoorwaarden) van alle adressen waarop een vergunningsplicht van toepassing is veel tijd en mankracht vergen.

Woningtoewijzingsbeleid **(I)**

Op basis van de Huisvestingswet 2014 kunnen gemeenten via een huisvestingsverordening (schaarse) huurwoningen naar inzicht verdelen. Veelal is de meettijd leidend bij de toewijzing van een woning. Daarnaast worden woningen verdeeld via loting en kan aan bepaalde groepen voorrang worden gegeven. Door regels over bemiddeling, adverteren en urgentie vast te leggen, kunnen gemeenten bijvoorbeeld statushouders en personen die uitstromen uit instellingen of opvang huisvesten.

In de gehele woningmarktregio Arnhem-Nijmegen kennen we dezelfde regels voor woningtoewijzingen. De huidige huisvestingsverordening vervalt op 1 januari 2024. Daarom dient de gemeenteraad in 2023 nieuwe regels vast te stellen. Deze verordening is samen met regiogemeenten opgesteld.

Doorstroming bevorderen **(I)**

Om relatief grote eengezinswoningen, die momenteel door een- of tweepersoonshuishoudens worden bewoond, vrij te kunnen spelen, verkennen we of we doorstroming actief kunnen stimuleren. Met name het stimuleren van doorstroming van senioren leidt tot lange verhuisketens, waardoor veel huishoudens een volgende stap in hun wooncarrière kunnen maken. De ingezette pilots van doorstroommakelaars (en/of gemeentelijke verhuiscoaches) zetten we voort en intensiveren we.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Actieve zoektijd sociale huurwoning - eengezinswoning	**1,50**	**1,50**	**1,80**	**1,50**	
Eenheid: aantal jaar					
Bron: Regionale woningmarktmonitor					
Actieve zoektijd sociale huurwoning - appartement/ meergezinswoning	**1,30**	**1,50**	**1,60**	**1,70**	
Eenheid: aantal jaar					
Bron: Regionale woningmarktmonitor					

Huisvesting van bijzondere doelgroepen (D)

In Arnhem wonen verschillende doelgroepen die in sommige gevallen, bijvoorbeeld door een geestelijke of fysieke beperking, de behoefte hebben aan specifieke eigenschappen van een woning of die met spoed op zoek zijn naar geschikte huisvesting. Zeker voor groepen die niet vanzelfsprekend zelfredzaam zijn, is een dak boven het hoofd en een eigen thuis het begin van perspectief. Wij voelen ons verantwoordelijk dat elke doelgroep geschikte huisvesting heeft of deze binnen een acceptabele termijn kan vinden. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om (jonge) dak- en/of thuislozen, personen die uitstromen uit jeugdzorginstellingen, mensen die uitstromen uit andere opvang- of beschermd wonen-locaties, en ouderen die langer thuis blijven wonen.

Arnhem heeft in de nota 'Wonen-en-Zorg' de ambitie uitgesproken dat we streven naar een inclusieve stad waarin alle Arnhemmers recht hebben op een veilig thuis en perspectief om zich te ontwikkelen. De gemeente gaat hierop sterker regie voeren. Desondanks is het niet realistisch dat we dit vraagstuk binnen een paar jaar hebben opgelost. Het vergt doorzettingsvermogen en lange adem. Om dit te bewerkstelligen gaan we actief aan de slag met onder andere woningcorporaties, ontwikkelaars, zorginstellingen, welzijnspartijen, belangengroepen en regiogemeenten. Hierbij vinden we het van belang dat we in Arnhem voldoende woningen beschikbaar stellen voor personen behorende tot aandachtsgroepen, met oog voor de leefbaarheid van onze buurten, maar ook dat gemeenten in de regio hun 'fair share' nemen en eenzelfde verantwoordelijkheid tonen. Momenteel wordt hard gewerkt aan een regionale woon-zorg visie die de regionale verdeling gaat uitwerken.

Regievoeren: uitvoering geven aan woonzorgnota (I)

Momenteel stagneert de doorstroom naar zelfstandige woonruimte vanuit instellingen. Bewoners die toe zijn aan zelfstandig wonen (al dan niet met begeleiding) verblijven (veel) langer dan nodig in instellingen, met alle maatschappelijke kosten en problemen van dien. Daarnaast wonen steeds meer ouderen in woningen die eigenlijk niet langer geschikt zijn om zelfstandig in te wonen. De oorzaak is het gebrek aan geschikte (betaalbare) woonruimte, waardoor doelgroepen met elkaar concurreren om schaarse woonruimte.

Om meer (passende) woonruimte te realiseren is in deze begroting het voorstel opgenomen voor additionele middelen om uitvoering te geven aan deze opgaven en beter te kunnen sturen op het versneld realiseren van huisvesting.

We gaan de komende jaren regie voeren op dit verdelingsvraagstuk, zodat we een rechtvaardige toewijzing bewerkstelligen en de wachttijden voor uitstroom verkorten. Uiteraard met de ambitie om te streven naar gevarieerde wijken met voldoende veerkracht. De wijze waarop we regie gaan voeren is uitgewerkt in de Nota Wonen-en-Zorg.

Concreet streven we naar passende en tijdige uitstroommogelijkheden naar zelfstandige woonruimte vanuit onder andere de Jeugdzorg, Maatschappelijke Opvang, Centraal Orgaan opvang Asielzoekers en de Wet Langdurige Zorg. Om dit te bereiken is het noodzakelijk dat we als gemeente Arnhem duidelijke uitgangspunten formuleren, het beschikbare aanbod vergroten, een goede verdeelsleutel maken en regie voeren op de uitvoering door samenwerkingspartners.
Dit betekent ook dat er bij de instroom van bijzondere doelgroepen in de wijken niet alleen oog is voor de nieuwe bewoner, maar ook voor de huidige bewoners. Zo nodig maken we met welzijnsorganisaties en zorgpartijen afspraken om dit te faciliteren. Daarnaast vragen we in de nieuwbouw, transformatie, herstructurering en aanpassingen in bestaande bouw aandacht (en stellen we waar mogelijk eisen) voor de woonbehoefte van deze doelgroepen. We stimuleren pilots zoals bijvoorbeeld collectieve woonvormen en Collectief Particulier Opdrachtgeverschap die een bijdrage aan dit vraagstuk leveren. Ook concepten voor flexwonen kunnen hierin bijdragen.

Daarnaast is ons uitgangspunt ook een eerlijke en realistische regionale verdeling. Om te voorkomen dat de uitstroom van voorzieningen voor een onevenredig groot deel in Arnhem ‘landt’, maken we afspraken met omliggende gemeenten voor het huisvesten van deze groepen.

Huisvesting arbeidsmigranten (I)

Arbeidsmigranten vormen een aparte doelgroep die over het algemeen minder zelfredzaam is en specifieke eisen stelt aan huisvesting. Deze groep is echter wel van groot belang voor onze regionale en nationale economie. De komende jaren verwachten we een groei van het aantal in de regio woonachtige en werkzame arbeidsmigranten. Hoewel deze werknemers van groot belang zijn voor onze lokale economie, is er veelal nog geen geschikte huisvesting voorhanden. In Arnhem merken we dat dit gebrek aan geschikte huisvesting tot gevolg heeft dat woningen in woonwijken worden opgekocht voor deze doelgroep en dat dit in sommige gevallen overlast voor omwonenden met zich meebrengt en woningen van een beperkte woonkwaliteit voor de arbeidsmigranten. Ook is er een reëel risico op uitbuiting van arbeidsmigranten.

In Arnhem vinden we het van belang dat arbeidsmigranten goed gehuisvest worden. In 2023 hebben we daarom regels vastgesteld om logiesvoorzieningen voor kortdurende huisvesting te faciliteren. (Arbeidsmigranten die zich hier permanent willen vestigen, zijn uiteraard afhankelijk van de 'reguliere' woningmarkt, en in mindere mate van deze specifieke voorzieningen). Aan deze beleidsregels zullen we in 2024 uitvoering geven. In deze regels

hebben we verduidelijkt op welke locaties huisvesting voor arbeidsmigranten (die hier kortdurend verblijven) denkbaar is. Van belang hierbij is dat de woonkwaliteit op orde is; we hebben daarom vastgelegd dat er een beheerder dient te zijn en dat het wooncontract gescheiden dient te zijn van het werkcontract. Bij het opstellen van deze beleidsregels hebben we de behoefte bij Arnhemse bedrijven aan huisvesting voor arbeidsmigranten gepeild.

Omdat dit bovenal een regionaal vraagstuk is, sluiten we ons aan bij de acties vanuit de Groene Metropoolregio om de komende jaren op regionaal niveau de samenwerking tussen gemeenten, bedrijfsleven en huisvesters te bevorderen.

Uitbreiden woonwagenlocaties **(I)**

We geven uitwerking aan het ‘plan van aanpak uitbreiden woonwagenlocaties’ (juni 2020). We zijn gestart met de uitbreiding van het aantal standplaatsen voor verschillende locaties (Gelderse Rooslaan, Bethaniënstraat, Schuytgraaf). In samenwerking met de woningcorporaties en Huurdersvereniging woonwagenbewoners Arnhem is een nieuw toewijzingssysteem vastgesteld. Dit is een uitwerking van de vigerende Huisvestingsverordening.

Goede woningen in leefbare wijken **(D)**

Naast de betaalbaarheid van de woning is de juiste kwaliteit belangrijk voor de woonbeleving van onze inwoners. Onder woonkwaliteit verstaan we een duurzame, gezonde woning die levensloopgeschikt is en de juiste omvang heeft voor de doelgroep die erin woont en voor de plek waar de woning staat.

Arnhem staat voor het versterken van de identiteit van wijken en het vergroten van de verscheidenheid binnen wijken. Een zekere differentiatie en variatie in huishoudens, inkomens en woningen biedt ruimte aan het maken van een wooncarrière in de wijken. Onze focus ligt op verminderen van de druk op de kwetsbare wijken en voorkomen dat wijken afnemen in leefbaarheid. We werken hiertoe samen met onze partners: corporaties, maatschappelijke partners en medeoverheden. Met ontwikkelende partijen gaan we in het kader van het stadsakkoord het gesprek aan over hoe nieuwbouwinitiatieven kunnen bijdragen aan het creëren van diverse woonmilieus.

Woningen verduurzamen **(I)**

Gezien de stijgende energieprijzen is de urgentie om energie te besparen hoger dan ooit. Voor het verduurzamen van woningen is een Arnhems isolatieprogramma opgesteld. Hierin zijn concrete verduurzamingsdoelen geformuleerd. Voor de corporatiewoningen wordt, in samenhang met dit isolatieprogramma, samen met de woningcorporaties een ‘Versnellingsprogramma verduurzaming bestaande woningen’ opgesteld, en starten we met de uitvoering van dit programma.

Vanuit de Transitievisie warmte, die in 2022 is vastgesteld, werken we samen met de corporaties verder aan de 10 kansrijke wijken (aardgasvrij voor 2030) en starten we met het verkennen van de mogelijkheden voor duurzame warmte in de vijf onderzoeksgebieden (Malburgen, Arnhem-West, Centrum, Presikhaaf en de Geitenkamp).

Met behulp van het Volkshuisvestingsfonds (SEWA-regeling) gaan we verder met het verduurzamen van particuliere woningen in Arnhem-Oost. Omdat dit voor een belangrijk deel om 'gespikkeld bezit' gaat, werken we hiertoe nauw samen met de corporaties. De corporaties en de gemeente werken ook samen in de aanpak energiearmoede.

De uitvoering van de inspanningen rondom het verduurzamen van woningen valt onder het programma NEMIA en is daar meer in detail beschreven.

Hulp aan Verenigingen van Eigenaren **(I)**

Om een toekomstbestendige woonkwaliteit van alle woningen in Arnhem te stimuleren, verkennen we hoe we kwetsbare woningeigenaren en Verenigingen van Eigenaren (VvE’s) aan kunnen spreken en zo nodig helpen bij het goed omgaan met hun onroerend goed. Hiertoe is onder andere een speciaal loket in het leven geroepen om VvE's te helpen met hun energie- en verduurzamingsvragen. In 2024 onderzoeken we of we dit loket kunnen verbreden om VvE's ook te helpen met basisvragen over onderhoud en het tot leven wekken van VvE's.

Levensloopgeschikte woningen ontwikkelen en bestaande woningen levensloopgeschikt maken **(I)**

Bij nieuwbouwontwikkelingen maken we afspraken over levensloopgeschikte woningen in een levensloopgeschikte omgeving. Samen met corporaties proberen we doorstroming van ouderen uit eengezinswoningen te bevorderen (zie de inspanning 'doorstroming bevorderen' onder betaalbaar wonen) en maken we afspraken over de juiste portefeuille in de stad die aansluit bij de doelgroep. Zoals in de Wonen-en-zorg-nota opgenomen voeren we een onderzoek uit om meer inzicht te krijgen in de motiveringen van bewoners om wel/niet de eigen woning geschikt te maken.

Gezond binnenklimaat/gezond wonen **(I)**

In samenwerking met stakeholders brengen wij de aandachtspunten in beeld die spelen op het gebied van gezond wonen. Op dit moment wonen niet alle Arnhemmers in een gezonde, schimmelvrije woning. Met corporaties geven we daarom uitvoering aan een actieplan om vocht- en schimmelproblemen in woningen te voorkomen en te beperken. Hiertoe is onder andere een onafhankelijke ‘schimmelexpert’ aangesteld. Een pilot met deze schimmelexpert loopt tot en met het voorjaar 2024. In samenwerking met de GGD verkennen we in brede zin de (samenhang van) aspecten die horen bij een gezond binnenklimaat, zoals temperatuur, geluid en luchtkwaliteit.

Handhaving minimale woonkwaliteit **(I)**

Bewoners van huurwoningen en kamers ervaren regelmatig achterstallig onderhoud dat dusdanig is dat de woning niet meer aan wet- en regelgeving voldoet. Voor hen was het tot nu toe lastig om meldingen te doen. In afstemming met ODRA verkennen we laagdrempelige manieren om meldingen te maken van ernstige bouwkundige problemen die de veiligheid of gezondheid van bewoners kunnen schaden. De ODRA ontvangt aanvullende middelen om actiever toe te zien op de kwaliteit van woningen. Op basis van deze meldingen kan de ODRA de bestaande handhavingstaken efficiënt uitvoeren.

Gemeenten worden via de Wet goed verhuurderschap verplicht een meldpunt in te richten voor huurders en hun klachten. Hoewel dit meldpunt zich vanuit de wet primair richt op het voorkomen van willekeur, bedreiging en intimidatie vanuit de verhuurder, gaan we in Arnhem ook regelen dat huurders met klachten over het onderhoud bij dit meldpunt terecht kunnen.

Uitvoeren beleid op splitsen en verkameren **(I)**

Om beter te kunnen sturen op de negatieve effecten van woningsplitsing en verkamering, zoals de negatieve effecten op de leefbaarheid in bepaalde wijken en om grip te houden op de ruimtedruk in bepaalde wijken geven we verder uitvoering aan de activiteiten uit het Plan van Aanpak woningsplitsing en verkamering. Hierbij maken we het enerzijds mogelijk dat initiatiefnemers voldoende woonruimte in onze stad kunnen realiseren, maar gaan we anderzijds ook woonoverlast tegen en borgen we een hoogwaardige ruimtelijke kwaliteit.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Rapportcijfer woning	**7,70**		**7,70**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de woning op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Leefbaarheid in eigen buurt	**7,20**		**7,20**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de leefbaarheid in de buurt op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Woonomgeving	**7,40**		**7,40**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de woonomgeving op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte (A)

Een prachtige, groene openbare ruimte vormt de sleutel tot een bruisende en gezonde stad waarin het heerlijk wonen, werken en ontspannen is. Arnhem is gezegend met fraaie openbare ruimtes, waarvan de vele stadsparken absolute parels zijn dankzij de schitterende ligging en rijke geschiedenis. Maar we kunnen niet stilzitten. Klimaatverandering, afname van biodiversiteit, verbetering van leefbaarheid in wijken en de enorme druk op groene gebieden vragen om actie. Daarom moeten we de komende jaren fors investeren in onze groene leefomgeving. We doen dit onder de vlag van het programma ‘radicaal vergroenen’. In dit programma combineren we de vergroeningsopgave met klimaatadaptatie en integreren we die in opgaven op het gebied van mobiliteit, verdichting en leefbaarheid.

Met klimaatadaptatie maken we Arnhem bestand tegen de grillen van het veranderende klimaat, met zijn extreme weersomstandigheden. We passen de stad slim aan en ontwerpen nieuwe stedelijke gebieden die weerbaar zijn tegen overstromingen, hevige regenval, hitte en droogte. Dit alles is vastgelegd in onze klimaatadaptatiestrategie, die in 2021 is aangenomen. Aan de hand van deze strategie zorgen we voor wateropvang in de bodem, een betere afvoer bij zware buien en verminderen we hitteproblemen. Vergroenen is daarbij een belangrijk middel. We gaan de stad radicaal vergroenen.

Onze groenvisie zet daarbij de koers uit voor een groenere toekomst. We gaan bijvoorbeeld meer bomen planten, en onze aanwezige bomen de kans geven om majestueus uit te groeien, zoals we hebben vastgelegd in ons ambitieuze bomenplan. We hebben prachtige groene gebieden die we nóg beter kunnen verbinden, de bodem kunnen optimaliseren en de biodiversiteit kunnen vergroten. En laten we vooral niet vergeten dat er nog steeds wijken zijn met veel te weinig groen! Samen kunnen we Arnhem transformeren tot een groene voorbeeldstad met prachtige plantsoenen, bomen, gezellige pocketparkjes en groene gevels. Arnhem zal zich verder ontwikkelen als een groene stad waar we met recht trots op kunnen zijn.

We werken nauw samen met bewoners en partners om deze uitdagingen aan te gaan. Juist in tijden van crisis, zoals tijdens de pandemie en hittegolven, hebben we geleerd hoe waardevol groen is om onze stad leefbaar te houden. Leefbaarheid, klimaatadaptatie, biodiversiteit en gezondheid zijn de kernthema’s voor de vormgeving en onderhoud van onze groene openbare ruimte.

Naar een klimaatadaptieve stad (D)

De Strategie Klimaatadaptatie geeft aan hoe we Arnhem willen aanpassen aan de extreme weersomstandigheden in het toekomstige klimaat en de stad tegelijkertijd groener en leefbaarder gaan maken. Uitgangspunt van deze strategie is dat we samen met de bewoners, bedrijven en onze partners werken aan de opgaven voor klimaatadaptatie. Hierbij zetten we in op:

- Negatieve effecten van hitte tegen gaan
- Schade en overlast door extreme buien zoveel mogelijk voorkomen
- Negatieve effecten van droogte tegen gaan

Samen met onze partners is de 'Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Arnhem' opgesteld. Dit document geeft een overzicht van de vele acties die we samen uitvoeren om Arnhem klimaatbestendiger te maken. We zullen de uitvoeringsagenda in de loop van 2024 actualiseren. We gaan ook verder onderzoeken welke indicatoren en meetinstrumenten bruikbaar zijn om te meten wat het effect is van onze maatregelen.

We voeren de klimaatadaptatietoets uit (I)

Teneinde de stad klimaatbestendiger te maken gaan we ervoor zorgen dat bij nieuwe projecten de ambities rondom klimaatadaptatie worden meegenomen. Hiervoor werken we in 2023 aan een klimaattoets. Met een klimaattoets zorgen we ervoor dat alle projecten (gebiedsontwikkelingen, herinrichtingen en maatregelen in de openbare ruimte) gaan bijdragen aan een klimaatbestendiger Arnhem en dat daarbij alle aanwezige kansen optimaal worden benut. In 2024 gaan we een eerste versie van deze toets in de praktijk toepassen. Bij de ontwikkeling van de klimaatadaptatietoets sluiten we aan bij de ‘landelijke maatlat’ die hiervoor ontwikkeld wordt.

We voeren het Lokaal hitteplan uit (I)

In 2023 hebben we samen met onze partners een lokaal hitteplan opgesteld. In 2024 zal dit plan leidend zijn wanneer een hittegolf optreedt. Het geeft aan op welke manier verschillende partijen communiceren en hoe met name kwetsbare groepen geïnformeerd worden over de aankomende hitte. Daarbij wijzen we op de risico’s van hitte en informeren we het publiek over wat je kunt doen om de negatieve effecten van hitte zoveel mogelijk te voorkomen.

We vergroenen door projecten Openbare Ruimte en Mobiliteit (I)

Maatregelen voor vergroening en maatregelen voor klimaatadaptatie realiseren we in combinatie met andere maatregelen in de openbare ruimte zoals groot onderhoud en mobiliteitsprojecten. De middelen die beschikbaar zijn in het klimaatadaptatiefonds zetten we in om in deze projecten extra kansen voor vergroening en klimaatadaptatie te realiseren. Het project 'Renaissance Velperweg' is een goed voorbeeld van zo'n project. Naast verkeersmaatregelen en groot onderhoud wordt deze verkeersader opgewaardeerd tot een groene laan die de landgoederen met elkaar verbindt in plaats van scheidt. Ook staan versmalling (en dus vergroening) van de Deelenseweg en delen van de Utrechtseweg op het programma. Ook in de wijken voeren we projecten uit waarbij we meer groen en wateropvang realiseren. Bij de herinrichting van de Hommelseweg die mogelijk al in 2024 plaatsvindt gaan we belangrijke maatregelen nemen om wateroverlast in de toekomst te verminderen.

We realiseren een koel netwerk (I)

We werken in Arnhem aan het realiseren van een koel netwerk. Dit netwerk biedt (kwetsbare) Arnhemmers de mogelijkheid om ook tijdens hittegolven gebruik te blijven maken van de openbare ruimte. Via beschaduwde routes en koele plekken kunnen bewoners de belangrijkste voorzieningen bereiken en gebruik maken van de koele plekken als hun eigen woonomgeving te warm wordt. De verschillende schakels van dit netwerk die al zijn gerealiseerd worden gaandeweg verbonden zodat een samenhangend netwerk ontstaat. In 2023 is een subsidieaanvraag ingediend om in Europees verband verder te werken aan de uitwerking en realisatie van dit netwerk. Maar ook als deze aanvraag niet gehonoreerd wordt gaan we ermee aan de slag.

We stimuleren de bewoners om klimaatadaptieve maatregelen te nemen (I)

Er is in Arnhem veel draagvlak en enthousiasme om de stad klimaatbestendiger te maken. Veel Arnhemmers willen zelf voor hun stad zorgen en vergroenen hun eigen dak, tuin of woonomgeving waaronder ook de openbare ruimte. De gemeente stimuleert dit door bewoners, bedrijven en instellingen te ondersteunen bij het maken van plannen en met een subsidieregeling om de plannen te helpen financieren. De subsidieregeling is in 2023 uitgebreid en toegankelijker gemaakt zodat meer inwoners er makkelijker gebruik van kunnen maken.

We zetten verharding om naar groen (I)

Veel verharding leidt tot een grotere opwarming en meer wateroverlast. In de Strategie Klimaatadaptatie is daarom de ambitie benoemd om de hoeveelheid verharding in Arnhem met 10% terug te dringen. In samenhang met mobiliteit worden bij diverse reconstructies wegen versmald waarbij meer groen ontstaat, vaak in combinatie met het verlagen van de maximum snelheid. Ook bij maatregelen in de woonomgeving benutten we veel kansen om de hoeveelheid verharding terug te dringen. Daarnaast geven we uitvoering aan het groen parkeren, waarbij nieuwe parkeerplaatsen waterdoorlatend of groen worden uitgevoerd. Ook richten we ons op het terugdringen van de verharding in particuliere tuinen.

Arnhems groen versterken (D)

Arnhem is één van de groenste steden van Nederland en dat willen we ook zo houden. Vanwege de klimaatverandering en het verlies van biodiversiteit blijkt meer dan ooit hoe belangrijk het groen is om de stad leefbaar en aantrekkelijk te houden voor zowel mens als dier. Het beleid voor het Arnhemse groen is geformuleerd in de Groenvisie. Het beleid voor bomen is uitgewerkt in het Bomenplan. De komende jaren zullen we ons vooral richten op de volgende thema's:

- Herkenbare stad: Vergroten van de waarden van bossen en (wijk)parken
- Natuurvriendelijke stad: Vergroten van de biodiversiteit
- Groene gezonde stad: Vergroenen van de stad
- Duurzaam beheerde stad: Toekomstbestendig beheer
- Samenwerkende stad: Samen de stad vergroenen

Om doelen meetbaar te maken werken we aan monitoring. Zo monitoren we op verschillende locaties de biodiversiteit en meten we de toe- of afname van boomkroonoppervlakte. Om de effecten en resultaten van deze metingen goed te kunnen interpreteren zijn data van over een langere periode van meerdere jaren noodzakelijk.

We zorgen voor kwalitatief hoogwaardige bossen, natuurterreinen en stads- en wijkparken (herkenbare en duurzaam beheerde stad) (I)

- We houden onze waardevolle bossen en parken op orde en zetten in op het vergroten en versterken van de verbinding van en tussen deze gebieden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens.
- We geven uitvoering aan maatregelen benoemd in beheervisies stadsparken, bossen en natuurterreinen. In 2024 starten we met het uitvoeren van maatregelen benoemd in de nieuwe visie op Sonsbeek, Zijpendaal & Gulden Bodem. We planten bosranden en bijzondere beplantingsraden aan, we knappen de centrale plek in park Gulden Bodem op en passen de parkbebording aan.
- In natuurgebied de Zuidelijke Uiterwaarden realiseren we de verbinding tussen natuurgebied Meinerswijk en de Bakenhof. Het Museumpark aan Onderlangs wordt opgeknapt tot volwaardig stadspark, waarbij een significant aandeel aan asfalt wordt ingeruild voor groen en bomen.
- We starten met het opstellen van een nieuwe beheervisie voor park Klarenbeek en Braamberg.

- We realiseren het Wijkpark Laarkwartier nabij station Arnhem-Zuid. Dit wordt een plek waar stadsnatuur en bewoners elkaar ontmoeten.
- We houden het areaal bos in stand en breiden dit uit door extra bos aan te planten of (bos)grond te verwerven. We versterken de klimaatbestendigheid van het bos waarbij de focus ligt op het vasthouden van water en het verbeteren van de organische stofbalans. We vergroten de biodiversiteit door het verbeteren van de horizontale en verticale gelaagdheid, het vergroten van structuurvariatie en soortvariatie in het bos.

We vergroten de groenmassa van bomen (herkenbare stad) (I)

Bij het streven naar een groene stad kijken we niet alleen naar de hoeveelheid bomen, maar ook naar de 'groenmassa': de omvang van de boomkronen.

- Het vergroten van de groenmassa doen we door het aanplanten van extra bomen, het verbeteren van de groeiplaatsen van bestaande bomen en het beschermen en ouder laten worden van bomen. We gaan extra bomen aanplanten op hitteplekken, in de wijken, in park en buitengebied. Deze bomen krijgen voldoende ondergrondse en bovengrondse groeiruimte op basis van het Bomenplan Arnhem.
- Potentiële plantlocaties voor extra bomen zijn in beeld. Aanplant van extra bomen wordt uitgevoerd in het plantseizoen (november - maart). Het streven is een groot aantal extra straatbomen, plantsoen- en parkbomen aan te planten. Een deel van deze bomen zijn fruit- en nootdragende bomen.
- Op minimaal 50 locaties worden de groeiplaatsomstandigheden van buitengewone bomen verbeterd zodat ze gezond en vitaal blijven en nog ouder kunnen worden. Stadsbomen en lanen krijgen extra zorg en aandacht zodat ze uit kunnen groeien tot Buitengewone bomen. Onder bomen die in gras staan wordt niet meer of veel minder gemaaid om de kwetsbare bodem en groeiplaats te beschermen.
- Jaarlijks monitoren we de voortgang van het boomkroonvolume. Dit is uitgewerkt in de uitvoeringsagenda van het Bomenplan Arnhem.

We stimuleren stadslandbouw verpachte agrarische gronden in eigendom van gemeente Arnhem om deze natuurinclusief te bewerken en te beheren (natuurvriendelijke stad) (I)

Samen met onze partners in de stad wordt in 2024 een nieuwe visie duurzame (stads)landbouw en duurzaam voedsel opgesteld. We stimuleren en ondersteunen (bewoners)initiatieven op het gebied van stadslandbouw en eetbaar groen, onder meer door de subsidieregeling GroenBlauwe Initiatieven. We pakken daarnaast kansen om duurzame stadslandbouw te stimuleren en te faciliteren. Samen met de pachters van onze agrarische gronden zetten we actief stappen ten behoeve van natuurinclusieve landbouw en agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Er zijn twee gebiedsprocessen natuurinclusieve landbouw gaande, in Arnhem Noord (gebiedsproces natuurinclusieve landbouw Arnhem Noord) en het uiterwaardengebied (gebiedsproces natuurinclusieve landbouw Veluwezoom/IJssel). Over een oppervlakte van tientallen hectares landbouwgrond is aandacht voor landschappelijk systeemherstel met focus op herstel van bodem, waterhuishouding en biodiversiteit. Hierbij valt te denken aan de aanleg van landschapselementen als poelen, hagen en struweel, de realisatie van bloemrijke akkerranden en wintervoedselakkers, de toepassing van strokenteelt en duurzame (niet-kerende) bodembewerking. Deze maatregelen vergroten de waarde van het landschap voor dier en plant (biodiversiteit) en mens (gezondheid). Het draagt bij aan het toekomstbestendig houden van de stad op het gebied van klimaat: verbeteren van de bodem leidt tot het beter kunnen vasthouden en bufferen van water en het voorkomen van verdroging en het draagt bij aan de landschappelijke ecosystemen.

We vergroten onze kennis en verbeteren de biodiversiteit en het leefgebied van kenmerkende soorten (natuurvriendelijke stad) (I)

We gaan de kennis vergroten over biodiversiteit in Arnhem. Op basis van deze kennis gaan we gericht maatregelen nemen om de biodiversiteit te vergroten. Dit doen we in diverse gebieden in de stad, park en buitengebied, waarbij elk jaar 3 gebieden worden gemonitord.
We gaan de biodiversiteit in de stad structureel monitoren en van daaruit vergroten. Want wanneer we weten hoe het ervoor staat met de biodiversiteit, weten we gerichter welke maatregelen we moeten uitvoeren. Vanaf 2021 gebeurt dit op 14 plekken in Arnhem. Na elk jaar volgt een beheer- en ontwikkeladvies van de in dat jaar gemonitorde gebieden, dat de gemeente gaat uitvoeren.
Tevens doet stichting EIS (kenniscentrum voor Insecten) onderzoek naar gebieden met bijzondere of kwetsbare wilde bijen en zweefvliegen in Arnhem, inclusief een advies over het verbeteren van de biotoop. Deze kennis gaan we toepassen bij het beheren van de openbare ruimte. We starten een onderzoek naar de aanwezigheid van vleermuizen in de stad.

We hanteren een groennorm van 3-30-300 (groene en gezonde stad) (I)

Een groene en gezonde stad is gebaat bij de aanwezigheid van voldoende groen. Groen verbetert de fysieke en mentale gezondheid van onze inwoners en is een leefgebied voor planten en dieren. De norm houdt in dat elke inwoner vanuit zijn raam minimaal zicht heeft op 3 significante bomen, er 30% bladerdek in de wijk is en er binnen 300 meter van elke woning een stuk groen van minimaal 1 hectare aanwezig is. Dit betekent onder andere dat in alle wijken kleinschalige parkjes komen die ook gebruikt kunnen worden voor verkoeling, spelen van kinderen, het geven van een buitenles enzovoort. In 2024 gaan we verkennen of zo'n parkje in een groenarm deel van Klarendal realiseerbaar is.
In nieuwe ontwikkelingen hanteren we deze norm. In de bestaande stad streven we deze norm na. In 2023 is in beeld gebracht op welke plekken de stad nog niet voldoet aan de norm. In 2024 en de jaren daarna zullen we op deze plekken extra inzetten op het toevoegen van meer groen en bomen.

We stellen wijkgroenagenda's op (samenwerkende stad) **(I)**

De ambities om de leefbaarheid in de wijken te verbeteren door te vergroenen zetten we voort met de wijkgroenagenda's. Inmiddels zijn deze voor een groot aantal wijken gereed. Het accent komt in 2024 meer op de uitvoering te liggen. Het gaat daarbij om Malburgen, Arnhem-West, Rijkerswoerd, Arnhemse Broek, Klarendal, Elderveld, Alteveer/Cranevelt, St. Marten/Sonsbeek en natuurlijk de binnenstad. In de loop van 2024 zal ook gestart worden met het opstellen van wijkgroenagenda's voor de overige wijken.

We voeren de campagne Andere Arnhemmers uit (samenwerkende stad) **(I)**

Via de campagne Andere Arnhemmers brengen we natuur en biodiversiteit onder de aandacht bij onze inwoners. Dit doen we vanuit de Molenplaats Sonsbeek, samen met groene partijen in de stad. In 2022 is een stadsnatuurkaart gemaakt met bijzondere verhalen over dieren en planten. Een mooi product om de natuur in Arnhem te promoten. In 2024 worden diverse lezingen gegeven in de Molenplaats Sonsbeek over natuur in Arnhem. Zo krijgen onze inwoners meer kennis van onze natuur, en worden ze in de gelegenheid gesteld bijzondere plekken op te zoeken om van de natuur in de stad te genieten. Deze campagne streeft ernaar dat onze bewoners zich nog meer gaan inzetten voor de natuur in hun eigen leefomgeving.

Aandacht voor dierenwelzijn **(A)**

In en om onze stad leven niet alleen mensen, maar ook dieren. We willen dat er voor deze dieren plek is en daarom betrekken we hun welzijn bij de keuzes die we maken. De aanwezigheid van dieren is niet altijd alleen maar mooi of bijzonder. Huisdieren worden soms aan hun lot overgelaten. De dieren kunnen zorgen voor gevaar, overlast of schade. We proberen dit op een zo diervriendelijk mogelijke wijze te voorkomen. We vinden het belangrijk dat er geen (verdwaalde of verlaten) gezelschapsdieren rondzwerven en dat zieke of gewonde in het wildlevende dieren die in de openbare ruimte worden aangetroffen kunnen worden opgevangen.
Alle dieren, zowel overlastgevende, gehouden, als in het wild levende dieren, verdienen onze zorg en aandacht. We vinden het belangrijk dat mens en dier in harmonie samen kunnen leven en hebben daarom onze ambities op dit gebied neergelegd in de Visie Dierenwelzijn 2021-2030.

Het dierenwelzijn van dieren in de gemeente Arnhem verbeteren **(D)**

Wij erkennen de intrinsieke waarde van in het wild levende dieren en laten hen zoveel mogelijk met rust. We streven daarbij naar een gezonde leefomgeving met zo min mogelijk onnatuurlijke barrières. Daarom werken we mee aan projecten zoals de zonering van recreatie op de Veluwe en daarom is dierenwelzijn een belangrijk speerpunt bij hoe we het buitengebied gebruiken bij andere doeleinden.

Verbinden en versterken ecologische hoofdstructuur **(I)**

We houden onze waardevolle bossen en parken op orde en zetten in op het vergroten en versterken van de verbinding van en tussen deze gebieden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens. In natuurgebied de Zuidelijke Uiterwaarden realiseren we de verbinding tussen natuurgebied Meinerswijk en de Bakenhof.

We werken aan het vergroten van de biodiversiteit met natuurvolgend beheer, het verbinden van leefgebieden en het opheffen van barrières, zodat dieren (wilde bijen en vlinders, vogels, vleermuizen, das, edelhert en wolf) meer en beter leefgebied hebben en meer mogelijkheden hebben voor migratie.
Verder willen wij, samen met andere zuid-Veluwse gemeenten, in overleg gaan met de provincie over rollen en verantwoordelijkheden ten aanzien van de wolf.

Ondersteuning geven aan eigenaren **(I)**

Soms hebben eigenaren wat ondersteuning nodig bij het zorgen voor hun huisdier. Zo kunnen sommige Arnhemmers de medische kosten van een dierenartsbezoek niet betalen, waardoor hun dier niet de zorg krijgt die het nodig heeft en onnodig lijdt. Gelrepashouders krijgen daarom bij deelnemende dierenartsen 50% korting (tot € 450) op de rekening. Voor mensen die om een andere reden (tijdelijk) niet meer voor hun huisdier kunnen zorgen onderzoeken wij oplossingen. We proberen dieren uit het asiel te houden met alternatieve zorgmogelijkheden voor huisdieren en door het gesprek aan te gaan met zorginstellingen.

Continueren van een goede opvang van (zwerf)dieren **(I)**

Onze overeenkomst voor dierenopvang met het Dierentehuis Arnhem e.o. eindigt op 1 oktober 2023. We spannen ons in om de opvang na deze datum te continueren, waarbij dierenwelzijn, maatschappelijke meerwaarde en duurzaamheid voorop staan. We trekken daarbij zoveel mogelijk gezamenlijk op met de andere gemeenten die hun dierenopvang laten verzorgen door het Dierentehuis.

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling (A)

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling is een essentieel onderdeel van een duurzame woon- en leefomgeving. De gemeentelijke ambitie die past in het landelijk beleid blijft om afval zoveel mogelijk te hergebruiken en daarmee de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden, verder te verkleinen. De criteria die gebruikt worden bij de keuzes voor de manier waarop de afvalinzameling is ingericht, zijn naast dit milieubelang, de gebruiksvriendelijkheid en service voor de inwoner en de kosten die hiermee gemoeid zijn.

In juni 2022 is de nieuwe afvalkoers voor 2022-2026 vastgesteld. De ambitie van het hierin opgenomen Arnhemse afvalbeleid voor de komende jaren is tweeledig. We willen een schonere woonomgeving en we willen het hergebruik van grondstoffen verbeteren en daarmee de hoeveelheid restafval verminderen. Bewustwording bij inwoners van de noodzaak van afvalscheiding en het schoonhouden van de leefomgeving is een rode draad door alle thema's.

Reductie hoeveelheid restafval (D)

Het is de ambitie om de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden naar beneden te brengen. We hebben de afgelopen jaren aangetoond dat er op het gebied van afvalscheiding en reductie van het restafval en het verbeteren van de kwaliteit van de gescheiden ingezamelde stromen, nog veel mogelijk is. Het verder verbeteren van het gescheiden inzamelen van GFT-/GFE-afval, zowel bij laagbouw als bij hoogbouw, biedt nog het nodige perspectief. Daarnaast blijft het voorkomen van afkeur door de bijmenging van ander afval in het gescheiden ingezamelde PBD-afval (Plastic, Blik en Drankenkartons) een belangrijk doel waarmee een de reductie van het aantal kilo's restafval gerealiseerd kan worden. Ook wordt verwacht dat de landelijke invoering van producentenverantwoordelijkheid voor textiel en de intensivering die we op textielinzameling gaan plegen, leidt tot een betere scheiding van deze stroom en daarmee een vermindering van de hoeveelheid restafval.

De afvalstoffenheffing is nu voor 84 procent kostendekkend. Dat betekent dat er geld uit de algemene middelen wordt ingezet om afvalverwerking te betalen. Wij vinden het logisch dat de kosten van afvalverwerking gedragen worden door de gebruikers en dat de heffing zoveel als mogelijk kostendekkend is. Daarom verhogen we de heffing de komende 4 jaar stapsgewijs naar 95 procent kostendekkendheid.

In 2022 hebben we per inwoner 207 kilogram restafval ingezameld. Op 15 juni 2022 heeft de raad de Afvalkoers 2022-2026 vastgesteld. Hierin staat beschreven op welke manier we streven naar minder restafval per inwoner. Over de uitvoering van de Afvalkoers wordt de gemeenteraad op de hoogte gehouden via de kwartaalrapportages Afval. Hier vindt u de meest recente rapportage.
Sinds de vaststelling van Arnhem Schoner hebben we aan de Afvalkoers als volgt uitvoering gegeven:

- Invoering van de Ja/Ja sticker is voorbereid en deze is er vanaf 6 juli 2023.
- Traject verbetering kwaliteit PBD is ingezet met bemoedigende resultaten (zie rapportage eerste kwartaal 2023).
- Instellen van een klankbordgroep met de eerste bijeenkomst in december 2022 en tweede in juli 2023.
- Er zijn stappen gezet met onze toezichthouders op het oneigenlijk gebruik van ondergrondse containers door bedrijven en het aanspreken van die bedrijven op het schoonhouden van hun directe omgeving.
- Een onderzoek naar Groente-, Fruit- en Etensresten (GFE) verzamelcontainers loopt, inclusief een onderzoek naar de toegankelijkheid van deze containers zodat we tot een succesvolle uitrol kunnen komen. Het tijdspad hiervoor is afhankelijk van de uitkomst van dit traject en eventueel een aanbestedingstraject voor toegankelijkere containers.

Beleidsontwikkeling afvalreductie (I)

Helaas zien we dat de hoeveelheid restafval nog ver boven onze doelstelling ligt. Het hergebruiken van grondstoffen door scheiding van afval en zo het verminderen van de hoeveelheid restafval wordt grotendeels bepaald door het scheidingsgedrag. Zelfs bij een technische oplossing als mechanische nascheiding van PBD-afval, is bronscheiding van afvalstromen zoals GFT van belang.
Het veranderen van gedrag vraagt tijd. We hebben er op basis van de resultaten van bijvoorbeeld het kwaliteitsverbeteringstraject van PBD, vertrouwen in dat we nog stappen kunnen maken.
Tegelijkertijd willen we nieuwe sturingsinstrumenten ontwikkelen om de doelstellingen op afvalreductie te bereiken. Dit vraagt een nieuwe aanpak die in de komende begrotingsperiode verder wordt uitgewerkt. Bij het onderzoek naar alternatieve systemen die bijdragen aan de milieudoelen zal nadrukkelijker de inbreng, medewerking en betrokkenheid van de inwoners gevraagd worden. Dit gebeurt onder meer door middel van een burgerberaad en een klankbordgroep afval.

We willen proberen de landelijke (VANG-)doelstelling van 30 kilo in 2025 te halen.
Eind 2023 stuurt het college een evaluatie van het afvalbeleid naar de raad. Mocht blijken dat de geboekte voortgang onvoldoende is om ons doel voor 2025 te halen, dan zijn maatregelen noodzakelijk. Hierbij is alles bespreekbaar en liggen alle mogelijke instrumenten en prikkels op tafel, waaronder diftar (gedifferentieerde tarieven) en nascheiding. De adviezen van het burgerberaad zullen nadrukkelijk overwogen worden bij het opstellen van een pakket van maatregelen.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Omvang huishoudelijk afval	**200,70**	**165,20**	**160,40**		

Eenheid: Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).

Bron: CBS - Huishoudelijk afval De CBS-afvalcijfers over 2022 worden in december 2023 gepubliceerd. In onze eigen afvalrapportages zien we een gemiddelde van 207 kilogram restafval per inwoner in 2022.

Arnhem Schoner **(D)**

Het is de ambitie om de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden naar beneden te brengen.
We willen een schonere woonomgeving. We willen in 2025 de volgende resultaten behalen:

- vermindering van het aantal hotspots met 25% (ten opzichte van 2022);
- 50% reductie van het aantal bijplaatsingen op de top 20 hotspots (ten opzichte van 2022);
- een stadsdekkend netwerk van zwerfafvalvrijwilligers.

Aanpak **(I)**

Als eerste pijler van een schonere woonomgeving zien wij de aanpak van “hotspots” (locaties waar meer dan éénmaal per week afval bij of naast de containers wordt geplaatst). De tweede pijler van een schone woonomgeving is de aanpak van zwerfafval in de openbare ruimte.

Hiertoe zijn en worden de volgende maatregelen ingezet:

- De zwerfafvalparaplu is opgezet en is te vinden op www.arnhemschoner.nl.
- Een hotspots-aanpak is opgezet en de eerste projecten op hotspots zijn nu ingezet.
- Wijkinitiatieven in de vorm van opruimdagen zijn en worden ondersteund.
- De milieubak maakt structureel deel uit van onze inzamelstructuur.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Goede volkshuisvesting	**5.920**	**239**	**9.043**	**7.556**
Meer en sneller woningen toevoegen	5.920	239	9.043	7.556
Betaalbaar wonen				
Huisvesting van bijzondere doelgroepen				
Goede woningen in leefbare wijken				
Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte	**15.278**	**855**	**490**	**462**
Naar een klimaatadaptieve stad	15.278	855	490	462
Arnhems groen versterken				
Aandacht voor dierenwelzijn	**421**	**0**	**0**	**0**
Het dierenwelzijn van dieren in de gemeente Arnhem verbeteren	421	0	0	0
Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling	**15.351**	**25.078**	**0**	**0**
Reductie hoeveelheid restafval	15.351	25.078	0	0
Arnhem Schoner				
Overig	**14.849**	**19.161**	**124**	**360**
Totaal	**51.819**	**45.333**	**9.657**	**8.379**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	37.711	52.517	53.752	51.819	50.654	50.783	50.959
Baten	43.483	42.178	43.039	45.333	46.276	47.198	47.285
Saldo lasten en baten	***5.772***	***-10.339***	***-10.713***	***-6.485***	***-4.378***	***-3.585***	***-3.674***
Toevoegingen aan reserves	8.680	16.097	15.787	9.657	1.162	591	91
Onttrekkingen aan reserves	6.214	3.591	5.507	8.379	2.539	1.941	2.873
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-2.466***	***-12.506***	***-10.280***	***-1.278***	***1.377***	***1.350***	***2.782***
Gerealiseerd resultaat	**3.306**	**-22.844**	**-20.993**	**-7.763**	**-3.001**	**-2.235**	**-892**

Toelichting

Lasten
De lasten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 51,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Openbare Ruimte inclusief Riolering, € 16,7 miljoen;
- Afval, € 15,3 miljoen;
- Groen en klimaatadaptatie, € 7,4 miljoen;
- Natuur en stadsparken, € 6,1 miljoen;
- Wonen, € 5,9 miljoen;
- Dierenwelzijn € 0,4 miljoen.

De totale begrote lasten zijn in 2024 € 1,9 miljoen lager dan in 2023. De daling is met name te verklaren doordat in de begroting 2023 voor € 6,9 miljoen aan eenmalige middelen waren opgenomen. Daartegenover staat een lastenstijging in 2024 met € 5 miljoen met name veroorzaakt door:
- prijs- en areaalontwikkelingen (inclusief energiecompensatie): € 2,8 miljoen;
- ontwikkeling kapitaallasten: € 0,5 miljoen;
- extra middelen voor buurtconciërges € 0,4 miljoen, uitvoering parkenvisie € 0,5 miljoen;
- het doorberekenen van kosten klimaatadaptatie in de rioolheffing, waarmee € 0,3 miljoen extra beschikbaar komt ter dekking van kosten klimaatadaptatie, waaronder kapitaallasten van investeringen.

Baten
De begrote baten bedragen in 2024 € 45,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Afval, € 25,1 miljoen;
- Riolering, € 17,8 miljoen;
- Havenbeheer, € 0,9 miljoen;
- Kabels en leidingen, € 0,5 miljoen;
- Natuur en stadsparken, € 0,7 miljoen;
- Wonen € 0,2 miljoen;
- Overige inkomsten, € 0,1 miljoen.

De totale begrote baten zijn in 2024 € 2,3 miljoen hoger dan in 2023. Belangrijkste ontwikkelingen:
- stijging opbrengsten afvalstoffenheffing als gevolg van doorberekening lastenontwikkeling en het stapsgewijs toewerken naar een kostendekkendheidspercentage van 95% in 2026, € 2,9 miljoen;
- daling opbrengsten volkshuisvesting alg gevolg van eenmalige opbrengsten 2023, € - 0,6 miljoen;
- stijging opbrengsten rioolheffing als gevolg van doorberekening hogere lasten voor de gemeentelijke taken, voornamelijk kosten voor maatregelen klimaatadaptatie en effecten van prijsontwikkeling, € 0,5 miljoen.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoeging aan de reserves in 2024 is begroot op € 9,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Huisvesting bijzondere doelgroepen € 6,0 miljoen;
- BR Arnhem-Oost € 2,5 miljoen;
- BR Volkshuisvesting € 0,6 miljoen:
- BR Groenfonds € 0,4 miljoen;
- Overige bestemmingsreserves € 0,2 miljoen

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves in 2024 is begroot op € 8,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR WMO en jeugdzorg € 6,0 miljoen;
- BR Huisvesting bijzondere doelgroepen € 1,5 miljoen;
- BR Groot onderhoud openbare ruimte € 0,7 miljoen;
- Overige bestemmingsreserves € 0,2 miljoen**.**

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Lingezegen
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Wonen
- Woningcorporaties;
- Particuliere verhuurders;
- Beleggers/ontwikkelaars;
- Provincie Gelderland;
- Ministerie van BZK;
- Zorgpartijen.

Openbare ruimte
- Wijkteams;
- Schouwgroepen en belangengroepen;
- Waterschappen;
- Grondeigenaren (onder andere woningcorporaties, provincie, Hoge Veluwe, Gelders Landschap, Staatsbosbeheer);
- Groen Forum;
- Klimaatbestendig Arnhem;
- Triple Helix partners.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Wonen
- Arnhemse woonprincipes (Woonvisie);
- Volkshuisvestelijk kader 2019-2022;
- Huisvestingsverordening;
- Plan van aanpak woningbouwontwikkeling;
- Plan van aanpak Woningsplitsing en Verkamering;
- Woondeal Regio Arnhem- Nijmegen.

Openbare ruimte
- Structuurvisie 2020-2040;
- Groenvisie 2017-2035;
- Bomenplan Arnhem;
- Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2016-2020;
- Nota Ruimte voor de Jeugd (Spelennota) 2010 - 2020;

- Initiatiefvoorstel Groene Speelplaatsen;
- Aanpak wateroverlast Arnhem Noord 2015.
- Visie en Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2021-2030;
- Strategie klimaatadaptatie Arnhem 2020 - 2030;
- Afvalkoers 2022-2026 Arnhem Schoner.

Paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting, bezien vanuit een bepaald perspectief. Een aantal paragrafen is in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

In de paragrafen worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot relevante beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. De wijze waarop invulling wordt gegeven aan de paragrafen verschilt per onderwerp.

De volgende paragrafen zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen
3. Onderhoud kapitaalgoederen
4. Financiering
5. Bedrijfsvoering
6. Verbonden partijen
7. Grondbeleid
8. Investeringen
9. Subsidies
10. Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

Lokale heffingen

De gemeente legt heffingen op. Die zijn onder te verdelen in algemene belastingen en retributies.
Bij algemene belastingen is sprake van een gedwongen bijdrage, waar geen rechtstreekse individuele tegenprestatie van de overheid tegenover hoeft te staan. De opbrengsten dienen als algemeen dekkingsmiddel. Voorbeelden zijn de onroerendezaakbelasting (OZB), parkeerbelasting en toeristenbelasting.
Retributies vallen uiteen in bestemmingsheffingen, leges en rechten. Bij bestemmingsheffingen zijn de opbrengsten bestemd voor specifieke taken of voorzieningen met een duidelijk algemeen belang. De riool- en afvalstoffenheffing zijn bestemmingsheffingen. Bij leges en rechten wordt er door de overheid een individuele tegenprestatie tegenover de bijdrage gesteld.

Uitgangspunten van beleid en belangrijke ontwikkelingen

Uitgangspunten van beleid

In de Begroting en tarieven van 2024 zijn de volgende uitgangspunten verwerkt:

Onroerende-zaakbelasting (OZB)

- De OZB heeft met de WOZ-waarde een grondslag met een lasten verdelende werking. Voor eigenaren van woningen en bedrijfsgebouwen en huurders van bedrijfsgebouwen geldt: hoe hoger de waarde van de woning / het gebouw, des te hoger de te betalen belasting.
- Elk jaar is een herwaarderingsjaar. Dat betekent dat de WOZ-waarden gebaseerd worden op een nieuwe waardepeildatum. De WOZ-waarde is een zo goed mogelijke schatting van de mogelijke verkoopprijs op de waardepeildatum. Voor de belastingen 2024 geldt de waardepeildatum van 1 januari 2023. Op basis van de bij het opstellen van de Begroting bekende waardeontwikkeling verwachten we dat de waarde van woningen tussen 1 januari 2022 (vorige peildatum) en 1 januari 2023 gemiddeld met 7,14 procent is gestegen. Voor niet-woningen verwachten we een waardestijging van 2,5 procent.
- De OZB-opbrengsten, exclusief areaalontwikkeling, worden in de periode 2022-2026 jaarlijks met 5 procent verhoogd. In beginsel betekent dit ook jaarlijks een gemiddelde lastenstijging OZB van 5 procent. Als de daadwerkelijke waardeontwikkeling in jaar t-1 echter afwijkt van de bij de tariefberekening voor jaar t-1 verwachte waardeontwikkeling, vindt er in jaar t een ‘inhaaleffect’ plaats, waardoor de lastenstijging in dat jaar afwijkt van de 5 procent. Bij woningen is dit voor 2024 het geval.
  Bij de tariefberekening 2023 is uitgegaan van een gemiddelde waardestijging van woningen met ruim 24 procent (van peildatum 1 januari 2021 naar peildatum 1 januari 2022). Nu blijkt dat de waardeontwikkeling lager uit is gekomen, op ongeveer 23 procent. Een huishouden met een koopwoning heeft in 2023 daarom te maken gehad met een lagere lastenstijging OZB, van gemiddeld 4 procent.
  Omdat we voor de tariefberekening 2024 uitgaan van de actuele, lagere waardes zal er in 2024 een correctie plaatsvinden en is de lastenontwikkeling 2024 ten opzichte van 2023 voor woningen niet 5, maar 5 procent plus 1 procent correctie. De hoogte van de gemiddelde lasten OZB in 2024 is gelijk aan de hoogte die er zou zijn zonder inhaaleffect en het ‘voordeel’ voor 2023 blijft behouden voor de belastingplichtigen, maar omdat we voor de lastenontwikkeling vergelijken met de in 2023 lagere lasten, komt de mutatie hoger uit dan 5 procent.
  Overigens geldt ook voor 2024 dat de daadwerkelijke waardeontwikkeling af kan wijken van de waardeontwikkeling waar voor de tariefberekening van uit is gegaan. Met als gevolg dat ook de gemiddelde lastenstijging af kan wijken van de 5 plus 1 procent die nu verwacht wordt. In 2025 zal deze afwijking dan weer gecorrigeerd worden, zodat over een langere periode bezien de lastenontwikkeling OZB gemiddeld 5 procent per jaar is.
  Voor niet-woningen wijkt de daadwerkelijke waardeontwikkeling slechts marginaal af van de bij de tariefberekening verwachte waardeontwikkeling, waardoor hier wel een verwachte lastenontwikkeling van gemiddeld 5 procent geldt.

Rioolheffing

- De tarieven van de rioolheffing zijn kostendekkend. Oftewel: de opbrengsten uit rioolheffing zijn (vrijwel) gelijk aan de kosten voor de gemeentelijke watertaken voor afval-, hemel- en grondwater. De begrote opbrengsten uit rioolheffing stijgen in 2024, doordat de hogere kosten voor de gemeentelijke taken in de rioolheffing worden doorberekend. Het gaat hierbij voornamelijk om kosten voor maatregelen klimaatadaptatie en om de effecten van prijsontwikkeling. Voor een berekening van de kostendekkendheid wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.
- Bij objecten met leegstand kan het gebruikersdeel van de rioolheffing niet worden opgelegd, waardoor minderopbrengsten ontstaan. Met ingang van 2024 verwerken we de effecten van leegstand in de tarieven,

door opbrengstderving als gevolg van leegstand te compenseren met een hoger eigenaarstarief. Dit heeft een lastenverzwaring voor eigenaren tot gevolg. Aangezien alleen eigenaren kunnen sturen op leegstand vinden we dit te rechtvaardigen.
- Net zoals de OZB heeft de rioolheffing met de WOZ-waarde een grondslag met een lasten verdelende werking. De rioolheffing volgt de jaarlijkse herwaardering voor de OZB. Ook bij de rioolheffing is er in 2024 daarom sprake van een 'inhaalslag' bij de lastenontwikkeling (zie OZB voor een toelichting).

Afvalstoffenheffing
- We werken bij de afvalstoffenheffing met twee tarieven, één voor eenpersoonshuishoudens en één voor meerpersoonshuishoudens. Hiermee wordt een relatie gelegd tussen de mate van gebruik en de belasting die iemand betaalt.
- De kostendekkendheid van de tarieven van de afvalstoffenheffing wordt stapsgewijs verhoogd naar 95 procent in 2026. Zoals in de Begroting 2023 aangekondigd zal vanaf 2024 de mate van kostendekkendheid met grotere stappen worden verhoogd. Voor 2024 is deze 90 procent (2023: 85 procent). Voor een berekening van de kostendekkendheid wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.
- De begrote opbrengsten uit afvalstoffenheffing stijgen in 2024 daarnaast doordat de hogere kosten voor inzameling en verwerking van huishoudelijk afval in de afvalstoffenheffing worden doorberekend. Het gaat hierbij voornamelijk om prijsontwikkeling, maar ook om kapitaallasten voor vervanging van ondergrondse afvalcontainers.
- In 2023 is bij de tariefberekening uitgegaan van een te hoog aantal huishoudens, waardoor de tarieven in 2023 eigenlijk hoger hadden moeten liggen. Dit wordt in 2024 hersteld, waardoor dan een ‘tariefsprong’ zichtbaar is.

Parkeerbelasting
- De parkeertarieven worden voor 2024 geïndexeerd met de verwachte inflatie van 3,1 procent. De naheffingsaanslagen ('boetes') worden verhoogd naar het wettelijk toegestane bedrag. De parkeertarieven (en aanverwante tarieven) voor 2025 en verder worden gekoppeld aan het nieuwe parkeerbeleid, dat naar verwachting in het voorjaar van 2024 zal worden vastgesteld.
- De begrote opbrengsten uit parkeerbelasting zijn voor 2024 daarnaast geactualiseerd en naar boven bijgesteld op basis van de gerealiseerde aantallen van het eerste kwartaal 2023 en de laatste drie kwartalen 2022. De (extra) opbrengsten uit parkeerbelasting worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve Bereikbaarheid.

Leges
- De tarieven voor paspoorten, Nederlandse identiteitskaarten en rijbewijzen worden in 2024 verhoogd met de stijging van de af te dragen rijksleges.
- De begrote opbrengsten uit leges publieke dienstverlening en burgerlijke stand stijgen in 2024, doordat vanaf 2024 extra aanvragen voor paspoorten en ID-kaarten worden verwacht ('paspoorthausse'). In 2014 is de termijn om paspoorten en ID-kaarten te verlengen namelijk verlengd naar 10 jaar. Daarnaast is de verhoging van de af te dragen rijksleges in de begroting verwerkt. Dit leidt tot zowel hogere baten als lasten.
- Op 1 januari 2024 treedt de Omgevingswet in werking. Met invoering van de Omgevingswet zijn nieuwe producten en tarieven van kracht. De begrote opbrengsten uit leges Omgevingswet (voorheen Wabo) dalen, omdat als gevolg van de Wkb voor een deel van de bouwwerken geen bouwtoezicht meer wordt uitgevoerd. Hiervoor worden dan ook geen leges meer geheven.
- Voor de overige leges geldt dat de tarieven in 2024 gelijk zijn aan de tarieven van 2023. Voor 2025 gaan we onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om de mate van kostendekkendheid van de leges te verhogen. Voor een overzicht van de kostendekkendheid van de leges wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.

Toeristenbelasting
- De tarieven van de toeristenbelasting zijn in 2024 gelijk aan de tarieven van 2023.
- De begrote opbrengsten uit toeristenbelasting zijn voor 2024 geactualiseerd en naar boven bijgesteld op basis van de gerealiseerde aantallen over 2022.

Belangrijke ontwikkelingen

Ontwikkeling gemeentelijk belastinggebied

In het regeerakkoord heeft het (inmiddels demissionaire) kabinet een nieuwe financieringssystematiek voor gemeenten aangekondigd. Deze nieuwe financieringssystematiek moet zorgen voor een meer stabiele financiering voor gemeenten en ruimte geven voor het maken van autonome keuzes op lokaal niveau.
Bij de herziening wordt ook de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied betrokken. Op gemeentelijk niveau wordt in samenspraak met de VNG bezien welke mogelijkheden er zijn qua modernisering en uitbreiding van het belastinggebied, waarbij op basis van de uitkomsten een eventueel wetgevingstraject in gang wordt gezet. Omdat dit samenhangt met een mogelijk nieuw nationaal belastingstelsel, verwachten we niet dat dit korte termijn gaat gebeuren.

WOZ-bezwaren

We zien al een aantal jaren een toename in het aantal ontvangen bezwaren tegen de WOZ-waarde, mede als gevolg van de opmars van no-cure-no-pay-bureaus. De uitvoeringskosten voor afhandelen van bezwaren en de kosten voor de aan no cure no pay bureaus te betalen proceskostenvergoedingen lopen daardoor op.
Er zijn door de staatssecretaris voor fiscaliteit en belastingdienst maatregelen aangekondigd om de rol van de no-cure-no-pay-bureaus in te perken. Een aantal van deze maatregelen wordt uitgewerkt in het wetsvoorstel Belastingplan 2024 en zijn waarschijnlijk al vanaf 2024 van kracht. De verwachting is dat deze maatregelen een dempend effect zullen hebben op het aantal bezwaren dat wordt ingediend.
We onderzoeken de mogelijkheid om te gaan werken met een WOZ-voormelding, waarmee inwoners bij het waarderingsproces worden betrokken.

Begrote opbrengsten van de lokale heffingen

	2023	2024
Bedragen x € 1.000		
Algemene belastingen		
OZB	59.342	62.672
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-1.450	-1.450
Parkeerbelasting	10.000	12.158
Toeristenbelasting	791	1.191
Subtotaal	**68.682**	**74.571**
Bestemmingsheffingen		
Afvalstoffenheffing	20.223	23.112
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-400	-400
Rioolheffing	17.311	17.766
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-250	-250
Bedrijveninvesteringszone (BIZ) Korenkwartier	121	121
Subtotaal	**37.005**	**40.349**
Leges		
Leges omgevingswet (voorheen Wabo)	4.037	3.750
Leges publieke dienstverlening en burgerlijke stand	1.833	3.154
Overige leges	863	786
Subtotaal	**6.732**	**7.690**
Rechten		
Scheepvaartrechten	536	536
Reinigingsrechten	53	53
Subtotaal	**589**	**589**
Totaal	**113.009**	**123.200**

In bovenstaande tabel zijn de begrote opbrengsten van de lokale heffingen opgenomen. Voor een toelichting op de mutaties ten opzichte van 2023 wordt verwezen naar het onderdeel Uitgangspunten van beleid en belangrijke ontwikkelingen in deze paragraaf.

Lokale lastendruk en kwijtscheldingsbeleid

Ontwikkeling lokale lastendruk in Arnhem

In onderstaande tabellen is voor een aantal 'standaard' huishoudens en (vastgoed)ondernemers in Arnhem de verwachte meerjarige lastenontwikkeling weergegeven. De bedragen en percentages zijn afgerond op hele euro's. De lastenontwikkeling voor 2025 en verder kan afwijken van hier gepresenteerd, als de gegevens op het moment van de tariefberekening afwijken van wat nu de verwachting is. Hierbij geldt dat hoe verder een belastingjaar in de toekomst ligt, des te meer onzekerheid er nu nog is.

Voor de berekeningen zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Er is uitgegaan van een groei van het aantal woningen/huishoudens, gebaseerd op de woningbouwplanning van maart 2023;
- Voor niet-woningen is uitgegaan van een gelijkblijvend aantal objecten;
- Bij de rioolheffing is voor 2025 en verder de opbrengstverhouding woningen / niet-woningen van 2024 aangehouden;
- Voor de toe te rekenen kosten is gerekend met (verwacht) prijspeil 2024;
- Voor de OZB wordt voor 2027 met een stijging van 5% vooralsnog uitgegaan van dezelfde lijn als in de coalitieperiode 2022-2026.

Stelselwijziging kosten riolering
In deze Begroting wordt voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren: de kosten van de eerste aanleg van riolering bij nieuwbouw worden met ingang van 2024 niet meer als kosten van de grondexploitatie aangemerkt, maar als investeringen geactiveerd. Door deze stelselwijziging wordt met deze kosten voortaan op gelijke wijze omgegaan als met de kosten van vervanging van bestaande riolering. De aanleiding voor deze stelselwijziging is dat de woningbouw in Arnhem de komende jaren veelal binnenstedelijk zal worden gerealiseerd. Op plaatsen waar binnenstedelijk gebouwd wordt, ligt vaak een bestaand rioolstelsel. Dit bestaande rioolstelsel wordt vervangen of aangepast voor de nieuwe functies in het binnenstedelijke gebied. Het duidelijke onderscheid tussen eerste aanleg van riolering en vervanging van bestaande riolering verdwijnt hiermee.

Deze stelselwijziging heeft een effect op de hoogte van de te dekken kapitaallasten via de rioolheffing.
Op dit moment betaalt een bewoner van een nieuwe woning de aanleg van riolering via de grondprijs en hiernaast wordt rioolheffing in rekening gebracht (waarin ook de (vervangings)investeringen van riolering opgenomen zijn vanuit andere delen van de stad).
Door alle vervanging en aanleg van riolering voortaan in de rioolinvesteringen op te nemen en niet meer in een grondexploitatie, worden soortgelijke activiteiten / kosten op eenzelfde wijze verrekend via de rioolheffing.
De (kapitaal)lasten voor aanleg en onderhoud van de riolering, die worden meegenomen bij het bepalen van de rioolheffing, nemen hierdoor toe.

Bij de aankomende financiële jaarrapportage projecten (FJP) wordt exact berekend welke investeringskredieten in 2024 nodig zijn, tot welke kapitaallasten dit leidt, op welke wijze deze vanaf 2025 via de rioolheffing gedekt kunnen worden en wat de verwachte financiële effecten op de grondexploitaties zijn.
Om op dit moment toch een inschatting te kunnen maken van de verwachte effecten op de rioolheffing, is voor de lopende grondexploitaties inclusief Nijmeegseweg en Spoorzone in beeld gebracht welke kosten voor riolering naar verwachting uit de grondexploitaties gehaald kunnen worden en als rioolinvesteringen worden aangemerkt. De te dekken kapitaallasten van deze investeringen zijn doorberekend in de te behalen opbrengsten rioolheffing voor 2025 en verder.

Vanwege de verwachte groei van het aantal woningen nemen de gemiddelde lasten rioolheffing voor huishoudens, ook na de voorgestelde stelselwijziging, vanaf 2025 naar verwachting niet toe. De totale kosten voor de gemeentelijke watertaken, inclusief de verwachte extra kapitaallasten als gevolg van de stelselwijziging, kunnen dan verdeeld worden over meer huishoudens. Voor niet-woningen gaan we uit van een gelijkblijvend aantal objecten; vandaar dat hier wel sprake is van een verwachte (beperkte) stijging van de lasten rioolheffing.

Meerpersoonshuishouden koopwoning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 300.000 (2024)					
OZB	€ 304	€ 323	€ 339	€ 356	€ 374
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%+1%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 139	€ 146	€ 145	€ 143	€ 143
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*-1%*	*-1%*	*0%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 739**	**€ 806**	**€ 828**	**€ 845**	**€ 857**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*9%*	*3%*	*2%*	*1%*
WOZ-waarde € 600.000 (2024)					
OZB	€ 608	€ 646	€ 679	€ 712	€ 748
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%+1%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 279	€ 292	€ 291	€ 287	€ 285
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*0%*	*-1%*	*-1%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 1.183**	**€ 1.275**	**€ 1.314**	**€ 1.345**	**€ 1.373**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*8%*	*3%*	*2%*	*2%*

Meerpersoonshuishouden huurwoning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 150.000 (2024)					
OZB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Rioolheffing	€ 35	€ 36	€ 36	€ 35	€ 35
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*3%*	*0%*	*-3%*	*0%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 331**	**€ 373**	**€ 380**	**€ 381**	**€ 375**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*12%*	*2%*	*0%*	*-2%*
WOZ-waarde € 300.000 (2024)					
OZB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Rioolheffing	€ 70	€ 72	€ 72	€ 71	€ 70
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*3%*	*0%*	*-1%*	*-1%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 366**	**€ 409**	**€ 416**	**€ 417**	**€ 410**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*11%*	*2%*	*0%*	*-2%*

Eigenaar niet-woning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 400.000 (2024)					
OZB	€ 2.673	€ 2.810	€ 2.951	€ 3.098	€ 3.253
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 265	€ 291	€ 294	€ 296	€ 299
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*10%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 2.938**	**€ 3.101**	**€ 3.245**	**€ 3.394**	**€ 3.552**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*

WOZ-waarde € 800.000 (2024)					
OZB	€ 5.346	€ 5.621	€ 5.902	€ 6.197	€ 6.507
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 530	€ 582	€ 589	€ 593	€ 599
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*10%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 5.876**	**€ 6.203**	**€ 6.491**	**€ 6.790**	**€ 7.106**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*

Huurder niet-woning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 400.000 (2024)					
OZB	€ 668	€ 702	€ 738	€ 774	€ 813
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 265	€ 275	€ 278	€ 280	€ 282
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*4%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 933**	**€ 977**	**€ 1.016**	**€ 1.054**	**€ 1.095**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*4%*	*4%*	*4%*
WOZ-waarde € 800.000 (2024)					
OZB	€ 1.336	€ 1.405	€ 1.475	€ 1.549	€ 1.626
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 530	€ 550	€ 556	€ 559	€ 565
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*4%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 1.866**	**€ 1.955**	**€ 2.031**	**€ 2.108**	**€ 2.191**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*4%*	*4%*	*4%*

Ontwikkeling lokale lastendruk in landelijk perspectief

Het Centrum voor onderzoek van de economie van de lagere overheden (Coelo) meet jaarlijks de lokale lastendruk in de Nederlandse gemeenten en publiceert deze in de Atlas van de lokale lasten.
De indicator 'woonlasten meerpersoonshuishouden' geeft inzicht in de ontwikkeling van de Arnhemse woonlasten in relatie tot die van de overige gemeenten. Hierbij wordt uitgegaan van een huishouden met een (koop- of huur)woning met een gemiddelde waarde in de betreffende gemeente. Voor 2023 is uitgegaan van een gemiddelde waarde van een koopwoning van € 429.084 en een huurwoning van € 228.916. De indicator bestaat uit de OZB, de afvalstoffenheffing en de rioolheffing.

Het Coelo publiceert de Atlas van de lokale lasten in het eerste kwartaal van het betreffende belastingjaar. De cijfers over 2024 zijn bij het opstellen van deze begroting dan ook nog niet bekend.
In de Atlas van de lokale lasten 2023 is over de woonlasten van een meerpersoonshuishouden opgenomen:

	Huishouden met een koopwoning	Huishouden met een huurwoning
Gemiddelde woonlasten Nederlandse gemeenten 2023	€ 944	€ 436
Gemiddelde woonlasten Arnhem 2023	€ 976	€ 353

Kwijtscheldingsbeleid

Particulieren en kleine zelfstandigen komen in aanmerking voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen als het zogenaamde gecorrigeerde inkomen lager uitvalt dan 100% van het bijstandsniveau. Ook wordt gekeken naar het vermogen van de inwoner, onder andere de vrij te laten financiële middelen. Kwijtschelding kan worden aangevraagd voor de (on)roerende zaakbelasting, afvalstoffenheffing en rioolheffing. Arnhem vult hierbij de beleidsvrijheid die er is voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen zo ruim mogelijk in.

Kostendekkendheid retributies

In de gemeentewet (artikel 229b, lid 1) is opgenomen dat de tarieven die worden geheven voor de retributies maximaal kostendekkend mogen zijn. Dit betekent dat de opbrengsten niet hoger mogen zijn dan de kosten. Zo

wordt voorkomen dat de gemeente 'winst' maakt op deze heffingen en met de ontvangen specifieke belastingen ook andere gemeenteactiviteiten financiert. Het gaat bij de kostendekkendheid om geraamde bedragen, omdat op het moment van het vaststellen van de tarieven alleen nog de verwachtingen bekend zijn.

Hieronder wordt inzicht gegeven in de berekening van de kostendekkendheid van de rioolheffing, afvalstoffenheffing, leges en rechten.

Kosten van overhead
Kosten worden zoveel mogelijk direct toegerekend aan de betreffende activiteit, maar dat gaat niet altijd. Bijvoorbeeld bij de kosten van huisvesting, (algemene) communicatie en bestuursondersteuning. Dit zijn overheadkosten; alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Deze definitie van overheadkosten is vastgelegd in het BBV. Welke kosten de gemeenten als overheadkosten moeten zien, is dus in regelgeving vastgelegd. Gemeenten zijn wel vrij in de keuze van de methodiek voor toerekening van overheadkosten aan de lokale heffingen. Bij de gemeente Arnhem rekenen we de kosten van overhead aan de heffingen toe met behulp van een opslag op de ingezette uren.

Afvalstoffenheffing
De afvalstoffenheffing is een bestemmingsheffing. De opbrengsten uit afvalstoffenheffing mogen alleen ingezet worden voor kosten van inzameling en verwerking van huishoudelijk afval.

We verhogen het percentage kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing stapsgewijs naar 95 procent in 2026. Voor 2024 is deze 90 procent.

Berekening kostendekkenheid Afvalstoffenheffing	
Bedragen x € 1.000	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	23.109
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-1.724
Netto kosten taakvelden	***21.385***
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	751
BTW	3.672
Totale kosten	***25.808***
Opbrengst heffingen	23.112
Dekkingspercentage	**90%**

Rioolheffing
De rioolheffing is een bestemmingsheffing. De opbrengsten uit rioolheffing mogen alleen ingezet worden voor de kosten voor de gemeentelijke watertaken voor afval-, hemel- en grondwater.

De rioolheffing is met 97 procent (vrijwel) kostendekkend.
Bij de rioolheffing hanteren we twee verschillende heffingen: een voor eigenaren en een voor gebruikers. Van de totale kosten van bijna € 17,5 miljoen rekenen we, in lijn met de opbrengstverhoudingen van de verschillende heffingen, 52 procent toe aan de eigenarenheffing en 48 procent aan de gebruikersheffing.

Berekening kostendekkenheid Rioolheffing	
Bedragen x € 1.000	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	15.721
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-
Netto kosten taakvelden	***15.721***
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	768
BTW	1.839
Totale kosten	***18.328***
Opbrengst heffingen	17.766
Dekkingspercentage	**97%**

Leges

In onderstaande tabel is de kostendekkendheid van de leges en rechten voor 2024 opgenomen.

Legesverordening	Lasten 2024	Baten 2024	Kosten-dekkendheid
Bedragen x € 1.000			
Algemene dienstverlening			
Publieke dienstverlening en burgerlijke stand	4.846	3.154	65%
Parkeren	50	44	89%
Algemene plaatselijke verordening en huisvesting	100	98	98%
Subtotaal Algemene dienstverlening	**4.995**	**3.296**	**66%**
Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving			
Omgevingswet (voorheen: Wabo)	5.652	3.750	66%
Kabels/leidingen en Telecommunicatiewet	318	305	96%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning	**5.970**	**4.055**	**68%**
Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn			
Horeca	225	191	85%
Evenementen en markten	135	130	96%
Prostitutiebedrijven	8	8	100%
Winkeltijden	0,5	0,3	68%
Woningsplitsing/verkamering	11	10	92%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn	**379**	**339**	**89%**
Totaal	**11.345**	**7.690**	**68%**
Scheepvaartrechten Bedragen x € 1.000	907	536	59%
Reinigingsrechten Bedragen x € 1.000	53	53	100%

Overzicht lokale heffingen

Onroerende-zaakbelasting

2023	Tarieven			WOZ-waarde	Begrote opbrengsten 2023		
	eigenaar	gebruiker	totaal	totaal	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,1086%	n.v.t.	0,1086%	25.736.156	27.949	n.v.t.	27.949
Niet-woningen	0,6849%	0,1712%	0,8561%	3.593.518	24.612	6.152	30.764
Totaal				**29.329.673**	**52.561**	**6.152**	**58.714**

2024	Tarieven			WOZ-waarde	Begrote opbrengsten 2024		
	eigenaar	gebruiker	totaal	totaal	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,1077%	n.v.t.	0,1077%	27.389.760	29.499	n.v.t.	29.499
Niet-woningen	0,7026%	0,1756%	0,8782%	3.668.965	25.778	6.443	32.221
Totaal				**31.058.725**	**55.277**	**6.443**	**61.720**

De opbrengsten OZB ten behoeve van de tariefberekening (de € 61,7 miljoen uit bovenstaande tabel) wijken af van de OZB-opbrengsten die zijn opgenomen bij het onderdeel Begrote opbrengsten van de lokale heffingen. Het

verschil is te verklaren door opbrengsten uit areaalontwikkeling en correcties voor leegstand, meeropbrengsten en brutering baten naar aanleiding van bezwaar; deze worden niet meegenomen bij de tariefberekening.

Afvalstoffenheffing

	Tarief 2023	Tarief 2024	Aantal huishoudens 2023	Aantal huishoudens 2024	Begrote opbrengsten 2023	Begrote opbrengsten 2024
Bedragen x € 1.000						
Eenpersoonshuishouden	222,24	252,6	30.824	30.949	6.850	7.818
Meerpersoonshuishouden	296,28	336,84	45.137	45.409	13.373	15.296
Totaal			**75.961**	**76.358**	**20.224**	**23.113**

Rioolheffing

De verwerking van de effecten van leegstand in de tarieven (zie het onderdeel Uitgangspunten van beleid) verklaart waarom er in onderstaande tabellen in 2024 gerekend wordt met twee verschillende WOZ-waardes. Voor het gebruikerstarief gaan we uit van de WOZ-waarde van die objecten waarvan we verwachten dat ze voor belastingjaar 2024 een gebruiker hebben.

2023	Tarieven			Aansluiting op riool	Begrote opbrengsten 2023		
	eigenaar	gebruiker	totaal	WOZ-waarde	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,0249%	0,0249%	0,0498%	25.567.749	6.366	6.366	12.733
Niet-woningen	0,0679%	0,0679%	0,1358%	3.345.056	2.271	2.271	4.543
Totaal					**8.638**	**8.638**	**17.275**

2024	Tarieven			Aansluiting op riool WOZ-waarde		Begrote opbrengsten 2024		
	eigenaar	gebruiker	totaal	eigenaar	gebruiker	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000								
Woningen	0,0247%	0,0240%	0,0487%	27.216.212	26.561.372	6.722	6.375	13.097
Niet-woningen	0,0728%	0,0687%	0,1415%	3.400.468	3.192.172	2.476	2.193	4.669
Totaal						**9.198**	**8.568**	**17.766**

De tarieven worden ter vaststelling aan de gemeenteraad aangeboden in de betreffende verordeningen

Risicomanagement en weerstandsvermogen

Het is van belang om inzicht te hebben in de financiële positie (hoe financieel gezond is de gemeente) en de financiële weerbaarheid (welke mogelijkheden zijn er financieel). Met andere woorden hoe financieel robuust is de gemeente Arnhem?
Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre de gemeente Arnhem in staat is om risico's op te vangen.
De financiële positie van Arnhem wordt met een aantal financiële kengetallen (zoals solvabiliteit en schuldquote) in samenhang met het weerstandsvermogen in beeld gebracht en beoordeeld.

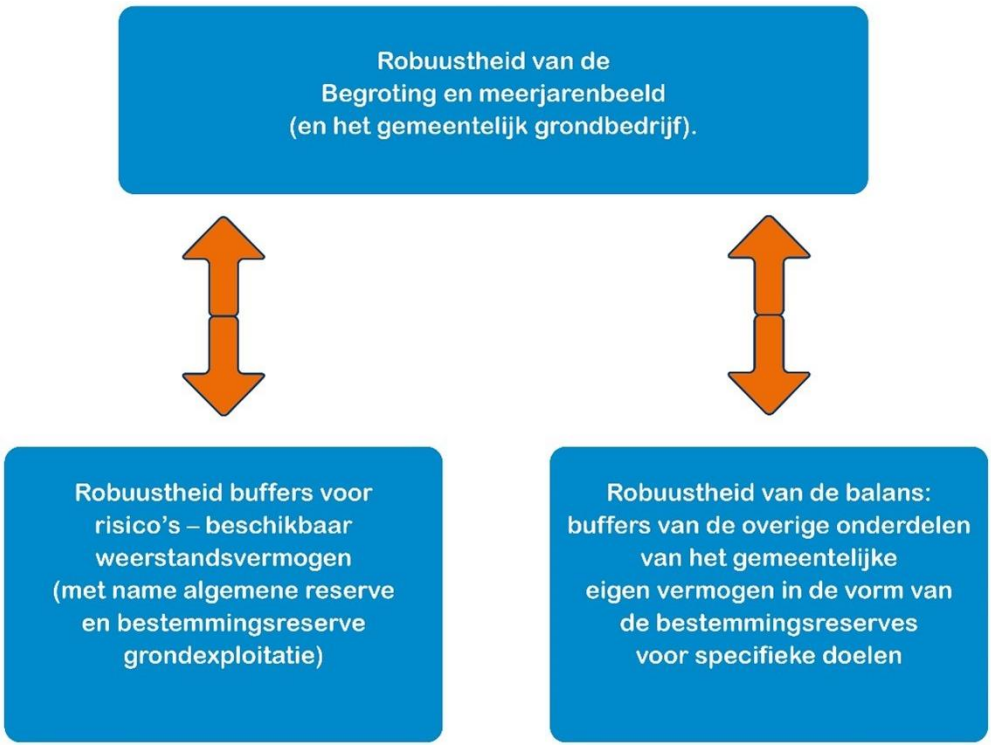
Samenvatting financiële positie

In deze paragraaf gaan we, in aansluiting op de toelichting in het hoofdstuk Ontwikkelingen in het financieel kader in deze Begroting, verder in op de financiële positie van de gemeente Arnhem. Deze paragraaf start met een korte uitleg over de financiële positie van de gemeente en een samenvatting van de belangrijkste punten. Aansluitend volgt een uitvoeriger toelichting op:

- de uitkomsten van de financiële kengetallen;
- de uitgangspunten voor beleid;
- het risicoprofiel en het beschikbare weerstandsvermogen;
- de belangrijkste risico's.

Om op een eenvoudige manier uit te leggen hoe de gemeente naar haar financiële positie kijkt, gebruiken we de metafoor van een privépersoon, die naar de eigen financiële positie kijkt: Zijn mijn inkomsten en uitgaven de komende jaren naar verwachting in evenwicht? Zal ik mijn spaargeld aanspreken of kan ik extra sparen? Heb ik in de toekomst wat extra middelen achter de hand als mijn wasmachine kapot gaat? Als een privépersoon een goed en zeker inkomen heeft om zijn huur of hypotheek te betalen, verder geen grote schulden heeft en ook nog over een spaarsaldo beschikt, is de conclusie dat de eigen financiële positie robuust en solide is.
Zo is het ook bij gemeenten. Is het gemeentelijk huishoudboekje de komende jaren in evenwicht? Of zijn er mogelijk overschotten of tekorten? Heeft de gemeente een redelijk goed gevulde ‘bankrekening’ (algemene reserve) en hoe zit het met de schulden van de gemeente? Zijn er buffers voor risico’s, zodat de gemeentelijke dienstverlening ook als risico’s optreden niet meteen hoeft te stagneren?
Door in samenhang te kijken naar de verschillende onderdelen van de financiële positie kunnen we beoordelen hoe robuust de financiële positie van een gemeente is. Dat is waar we in deze paragraaf bij stilstaan.

Bij de voorbereiding van de Begroting 2024 en de financiële prognoses voor 2025 tot en met 2027 heeft de gemeente te maken met onzekerheden, zoals bijvoorbeeld de val van het kabinet, de voorstellen over een nieuwe financieringssystematiek vanuit het Rijk en de (verdere) gevolgen van de oorlog in Oekraïne. De gemeente is in belangrijke mate afhankelijk van de inkomsten van het Rijk.
Bij de voorbereiding van de Begroting sluiten we aan bij de meest recente informatie die het Rijk de gemeenten geeft over de algemene en specifieke uitkeringen. Zoals in de hoofdlijnen van het financieel beleid aangegeven, zal het gemeentefonds vanaf 2026 niet langer via de huidige normeringssystematiek geïndexeerd worden. Dit zorgt voor een forse daling van de gemeentelijke inkomsten vanaf 2026.
Het Rijk stelt de hoogte van de uitkeringen die gemeenten krijgen regelmatig bij. Ook tijdens deze raadsperiode zal dit het geval zijn. Dit kan leiden tot schommelingen in onze inkomsten als gemeente. Bij het inschatten van de risico’s wordt hier rekening mee gehouden.

In bovenstaande afbeelding wordt grafisch een toelichting gegeven over de robuustheid van de begroting, de mate van robuustheid van de buffers om risico's op te vangen en de mate van robuustheid van de balans. Hierna wordt dit tekstueel toegelicht.

1. De robuustheid van de begroting: De onzekerheden in het financieel beeld zijn terug te zien in het begrotingsbeeld 2024 – 2027. Keuzes zijn daarin noodzakelijk, gelet op de noodzaak om ook voor het jaar 2027 te zorgen dat de uitgaven de inkomsten niet overtreffen. Om die reden is ook in deze Begroting voorgesteld, zolang deze onzekerheid over de inkomsten vanaf 2026 duurt, een deel van de uitgaven een incidenteel karakter te geven. Aangezien dit in de vorige Begroting 2023 in nog grotere mate is opgenomen, zorgt dit ervoor dat de uitgaven vanaf 2026 lager liggen dan in de jaren ervoor. In alle jaren is sprake van een structureel sluitende begroting, waarbij de jaren 2024 en 2025 wel beduidend positiever zijn dan de jaren vanaf 2026. Er is sprake van robuust begrotingsbeeld.

2. De mate van robuustheid van de buffers om risico's op te vangen: Het risicoprofiel (de benodigde weerstandscapaciteit) is opnieuw geactualiseerd. Het risicoprofiel is bij deze begroting met € 26,9 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022 en bedraagt nu € 70,7 miljoen. De belangrijkste wijzigingen in het profiel ten opzichte van het profiel van het jaarverslag 2022 worden later in deze paragraaf toegelicht.
   De weerstandsfactor is ten opzichte van de Begroting 2023 gedaald van 1,4 naar 1,0 in 2024. Dit is nog steeds in lijn met de financiële verordening. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn dat het risicoprofiel van de grondexploitatie Kronenburg en het risicoprofiel van de gebiedsvisie Arnhem Spoorzone-Oost voor het eerst in de benodigde weerstandscapaciteit is meegenomen. Daarnaast is bij de gemeentebrede risico's een stijging te zien, waarbij met name het risico rondom opvang Oekraïners is toegenomen. De beschikbare weerstandscapaciteit neemt juist af, door de incidentele inzet van middelen uit de algemene reserve. In 2025 stijgt de weerstandsfactor naar 1,3, waarna deze in 2026 en 2027 weer afneemt tot 1,1. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027.
   De meerjarige cijfers van de weerstandsfactor hebben beperkte betekenis. Het risicoprofiel wordt twee keer per jaar in combinatie met de omvang van de beschikbare buffers geactualiseerd en opnieuw berekend. Dat zorgt ongetwijfeld voor andere uitkomsten over die jaren dan nu gepresenteerd. de volatiliteit neemt daarbij toe door de gebiedsontwikkeling.

3. De mate van robuustheid van de balans: Hierbij gaat het onder andere om de omvang van de schulden van de gemeente (netto schuldquote) en de verhouding tussen eigen en vreemd vermogen (solvabiliteit). Zoals

later in deze paragraaf wordt toegelicht is de solvabiliteit voor hele begrotingsperiode naar verwachting meer dan 14%. De overige financiële kengetallen zullen zich in 2024 tot en met 2027 in positieve richting ontwikkelen op basis van het beeld, zoals dat nu is opgesteld. De uitkomsten van de financiële kengetallen worden verderop in deze paragraaf toegelicht.

In de meest recente financiële verordening zijn afspraken gemaakt over de financiën van de gemeente Arnhem die invloed kunnen hebben op onderdelen van de financiële robuustheid. De ondergrens van 1,0 en de streefwaarde van 1,4 bij de weerstandsfactor blijven hetzelfde. Nieuw is dat er een streefwaarde van de solvabiliteit opgenomen is van 14%, met 10% als ondergrens. De financiële positie van Arnhem kan op de korte termijn als robuust beschouwd worden.

Uitkomsten financiële kengetallen

Voor de beoordeling van de financiële positie van onze gemeente wordt gebruik gemaakt van de kengetallen, zoals genoemd in art. 11 van de begrotingsvoorschriften (BBV). Ook de weerstandsfactor is uitgedrukt in de vorm van een kengetal:

Een goede toelichting op deze kengetallen en de betekenis daarvan voor de sturing door de raad is opgenomen in de publicatie 'Meerjarig financieel inzicht voor de raad - de samenhang tussen beleid en kengetallen' van de commissie BBV.

De kengetallen volgens art. 11 van de BBV laten over de afgelopen jaren het volgende beeld zien:

Netto schuldquote	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	66%	86%	62%	60%	64%	61%

Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	61%	80%	56%	55%	59%	57%

Solvabiliteitsratio	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	29%	18%	24%	27%	26%	27%

Weerstandsvermogen (factor)	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	2,3	1,4	1,0	1,3	1,1	1,1

Kengetal grondexploitatie	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	5%	2%	5%	6%	5%	7%

Structurele exploitatieruimte	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	15%	3%	3%	3%	0%	0%

Woonlasten meerpersoonshuishouden	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	100%	108%	112%	115%	118%	120%

In de ontwikkeling van de financiële kengetallen ten opzichte van de Begroting 2023 zoals die een jaar geleden door de raad is vastgesteld, is zichtbaar dat de grondexploitaties voor Kronenburg en Spoorzone Oost in deze begroting zijn opgenomen. Dit is met name zichtbaar in de weerstandsfactor (beschikbaar weerstandsvermogen gedeeld door benodigd weerstandsvermogen). Deze daalt ondanks dat in alle jaarschijven van deze begroting de beschikbare weerstandscapaciteit stijgt ten opzichte van de begroting van vorig jaar. De gemeentebrede risico's (het benodigde vermogen) zijn echter met de helft toe genomen. Ondanks deze forse stijging van het risicoprofiel blijft in deze begroting in alle jaren de weerstandsfactor boven de ondergrens van 1,0.

In lijn met het voorgaande neemt ook het kengetal grondexploitatie dat weergeeft hoe groot de omvang van de bouwgronden is in relatie tot de totale Arnhemse begroting, toe. Hoewel hier een toename zichtbaar is, blijft dit nog ruim onder de grens van 20% van de minst risicovolle categorie in de beoordeling door de provincie. Het risico van het afwaarderen van grondexploitaties heeft daarmee slechts een beperkte impact op de Arnhemse financiële positie.

De schuldquote is in deze begroting afgenomen. Dit heeft twee oorzaken. Enerzijds is de omvang van de schulden gedaald en zijn de totale inkomsten, op basis waarvan de quote wordt berekend, gestegen. Deze daling van de schulden is een trend die zich doorzet vanuit de begrotingen van voorgaande jaren. De stijging van de inkomsten is voornamelijk het gevolg van de stijging van de gemeentefondsuitkering. Voor 2024 leidt dit totaal tot een daling van de schuldquote met 5 procentpunt. Daarnaast worden, met ingang van deze begroting, de investeringen zoals geraamd op de geprognosticeerde balans gebaseerd op de gerealiseerde investeringen, in plaats van de omvang van de investeringen uit eerdere begrotingen. De gerealiseerde investeringen zijn doorgaans lager doordat voorgenomen investeringsprojecten soms achterblijven door uitstel. Voor 2024 en

verder zijn de investeringen daarmee meer realistisch geraamd. Deze aanpassing in de raming op de balans leidt tot een evenredige aanpassing van de schulden, doordat investeringen via leningen gefinancierd worden. Deze meer realistische wijze van het opstellen van de geprognosticeerde balans, verklaart de resterende daling van de schuldquote.

Deze dalende ontwikkelingen in de schuld en in de investeringen dragen ook bij aan een verbetering van de solvabiliteit. Door de afgenomen schuld en de afgenomen investeringen is het totale bedrag op de balans verlaagd. Daarnaast is het eigen vermogen gegroeid, mede door de vorming van de bestemmingsreserve Spoorzone Oost. De solvabiliteitsratio, die het aandeel van het eigen vermogen in de omvang van de totale balans weergeeft, is hierdoor toegenomen ten opzichte van de Begroting 2023 en komt alle jaren uit boven de 20%.

De structurele begrotingsruimte wordt in de meerjarenraming ingezet. Zoals in deel 1 is toegelicht, is deze aanzienlijk toegenomen ten opzichte van de structurele begrotingsruimte in de Begroting 2023. Hierdoor konden ook voor een aantal posten, zoals mobiliteit, op de gebruikelijke werkwijze structurele lasten in de begroting worden opgenomen.

De stijging van de woonlasten geeft een vertekend beeld. Voor de jaren 2024 tot en met 2027 worden de woonlasten vergeleken met het door het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO) berekende gemiddelde niveau voor 2023. In de ontwikkeling van de woonlasten is de jaarlijkse stijging van 5% van de OZB opgenomen zoals is vastgesteld in de Begroting 2023. De vergelijking zoals die in deze verplichte indicator wordt gemaakt tussen een impliciet landelijk constant niveau van de lokale lasten vanaf 2023 en het begrote niveau voor de komende jaren is niet realistisch. In de paragraaf lokale heffingen wordt de ontwikkeling van de OZB de komende jaren toegelicht.

In de onderstaande tabel worden de financiële kengetallen vergeleken met de risico-indeling van de provincie. De provincie hanteert daarbij drie categorieën.
Categorie A is het minst risicovol en categorie C is het meest risicovol. De kolom 'Gelders gemiddelde' is ontleend aan de begrotingsbrief 2023. Ten opzichte van de begroting van vorig jaar valt nu ook de netto schuldquote in categorie A.

Kengetal	Gelders gemiddelde 2023	Waarde Arnhem Begroting 2024	Categorie A	Categorie B	Categorie C
1. Netto schuldquote	64%	62%	<90%	90-130%	>130%
2. Netto schuldquote gecorrigeerd	57%	56%	<90%	90-130%	>130%
3. Solvabiliteitsratio	31%	24%	>50%	20-50%	<20%
4. Grondexploitatie	8%	5%	<20%	20-35%	>35%
5a. Structureel exploitatieruimte Begr.	1,50%	3%	Begr en MJR	Begr of MJR	Begr en MJR
5b. Structureel exploitatieruimte MJR	-0,06%	0%	> 0%	> 0%	< 0%
6. Belastingcapaciteit	100%	112%	<95%	95-105%	>105%
7. Weerstandsvermogen	2,7	1,0	> 1,0	0,8 - 1,0	< 0,8

Als aanvulling op deze verplichte kengetallen worden in de begroting en jaarrekening in aansluiting op de zogenaamde stresstesten van de 100.000+ gemeenten op vier aandachtsvelden nog een aantal andere kengetallen doorgerekend. Bij elk kengetal wordt door middel van een kleur aangegeven hoe hierop wordt gescoord: rood is kwetsbaar, oranje is punt van aandacht en groen is voldoende.

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav schuldquote		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Netto schuld per inwoner	€ 3.098	€ 4.055	€ 3.026
b	Schuldevolutie	-13%	9%	-18%
c	Netto rentelasten/exploitatie	1,20%	1,20%	1,18%
d	Aanwezigheid rentereserve/buffer	ja	ja	ja

e	Zekerheden leningen, garantstellingen en waarborgen	96%	95%	95%

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav solvabiliteit		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Weerstandsfactor	2,3	1,4	1,0
b	Mogelijkheden om weerstandscapaciteit te verbeteren	ja	ja	ja

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav grondexploitatie		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Afhankelijkheid van grondexploitatie voor sluitende begroting	nee	nee	nee

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav woonlasten		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Onbenutte belastingcapaciteit OZB	0,21%	-0,05%	0,10%
b	Derving OZB i.v.m. leegstand	1,72%	1,63%	1,56%

Bij het beoordelen van de bovenstaande kengetallen is het belangrijk de kengetallen in onderlinge samenhang te bezien om uitspraken te kunnen doen over én de robuustheid van de begroting/rekening, én de robuustheid van de risicobuffers én de robuustheid van de balans.

Robuustheid van de begroting:
- Zoals hierboven beschreven is de begroting structureel in evenwicht. Daarbij zijn een aantal investeringen die in de Begroting 2023 incidenteel waren gedekt, nu op de gebruikelijke wijze structureel gedekt.
- De Arnhemse begroting is niet direct afhankelijk van de winsten van het grondbedrijf. Positieve resultaten van het grondbedrijf worden gestort in het Stadsontwikkelfonds. Van daaruit kan worden bijgedragen aan de uitvoering van de verstedelijkingsopgave;
- In de Begroting 2023 is een jaarlijkse verhoging van de OZB-opbrengsten met 5% vastgesteld. Daarnaast zal de kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing worden verhoogd naar 95%. Dit werkt door in de financiële kengetallen voor de gemeentelijke belastingen.

Robuustheid van de buffers voor risico's in relatie tot het beschikbare weerstandsvermogen:
- Een belangrijke indicator is de weerstandsfactor die de verhouding uitdrukt tussen de beschikbare weerstandscapaciteit (reserves die het weerstandsvermogen van de gemeente vormen) en de benodigde weerstandscapaciteit (het totaal van de berekende mogelijke nadelige financiële gevolgen van de risico's). In de in 2023 door de Raad vastgestelde financiële verordening is opgenomen dat de weerstandsfactor niet lager mag zijn dan 1,0 en dat bij een weerstandsfactor van meer dan 1,4 de reserves kunnen worden aangewend voor (nieuw) beleid;
- Het totaal bedrag aan benodigde buffers voor risico’s (de benodigde weerstandscapaciteit) is € 70,7 miljoen, bestaande uit € 30 miljoen voor de gemeentebrede risico's en € 40 miljoen voor de risico's verbonden aan de grondexploitaties;
- De beschikbare weerstandscapaciteit, vooral bestaande uit de algemene reserve, bedraagt € 71,3 miljoen;
- De weerstandsfactor voor 2024 komt daarmee uit op 1,0. In 2025 stijgt de weerstandsfactor naar 1,3, waarna deze in 2026 en 2027 weer licht afneemt tot 1,1. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027.

Robuustheid van de balans:
- Belangrijk financiële kengetallen met betrekking tot de balans van een gemeente zijn de solvabiliteit en de netto-schuldquote. Zoals hiervoor beschreven zijn de schulden afgenomen en is de solvabiliteit mede daardoor en door de reserveringen voor Spoorzone Oost toegenomen tot ruim boven de 20%. Toekomstige onttrekkingen uit reserves doen de solvabiliteit op dat moment dalen. De ervaring leert ook dat bij het

opmaken van de jaarrekening het solvabiliteitspercentage hoger is. Dit heeft te maken met de jaarlijkse overhevelingen van het ene begrotingsjaar naar het volgende jaar via de bestemmingsreserve taakmutaties;
- De cijfers van het grondbedrijf zijn relevant voor de beoordeling van de solvabiliteit. De balans van de gemeente Arnhem wordt, ondanks de toename van de grondexploitaties, in vergelijking met andere gemeenten, minder beïnvloed door de resultaten van het grondbedrijf. De gevoeligheid van de balans voor waardefluctuaties hierin blijft daarmee beperkt;
- De schuldquote verbetert in deze Begroting ten opzichte van die van vorig jaar. De schuldquote geeft aan hoe groot de schuld is ten opzichte van de omvang van de begroting. De verbetering van de schuldquote komt enerzijds met name door de daling van de schuldenlast.

Het verloop van de weerstandsfactor en solvabiliteit in de afgelopen jaren wordt in de volgende tabel weergegeven:

Jaartal	Weerstandsfactor		Solvabiliteit	
	primitieve begroting	rekening	primitieve begroting	rekening
2016		1,4	12%	15%
2017	1,3	2,1	10%	16%
2018	2,0	1,4	12%	16%
2019	1,6	1,2	14%	17%
2020	1,0	1,0	15%	19%
2021	1,0	1,9	12%	22%
2022	1,4	2,3	16%	29%
2023	1,4		18%	
2024	1,0		24%	

Uitgangspunten van beleid

Volgens het BBV, de begrotingsvoorschriften van het Rijk voor de opstelling van de begroting en rekening, bevat deze paragraaf een toelichting op het beleid over weerstandsvermogen en de risico's.

Financiële verordening

Een aantal belangrijke Arnhemse spelregels over weerstandsvermogen en risico's ligt vast in de financiële verordening. De raad heeft in 2023 een geactualiseerde versie van deze verordening vastgesteld. De spelregels voor de weerstandsfactor zijn ongewijzigd met een ondergrens van 1,0 en de mogelijkheid om (nieuw) beleid in te zetten bij een weerstandsfactor van meer dan 1,4 blijft bestaan. Nieuw is dat er een streefwaarde van de solvabiliteit opgenomen is van 14%, met 10% als ondergrens. Ook zijn er nu afspraken vastgelegd over hoe we in Arnhem omgaan met grote, risicovolle projecten. Bijvoorbeeld dat een onafhankelijke risicoanalyse verplicht is.

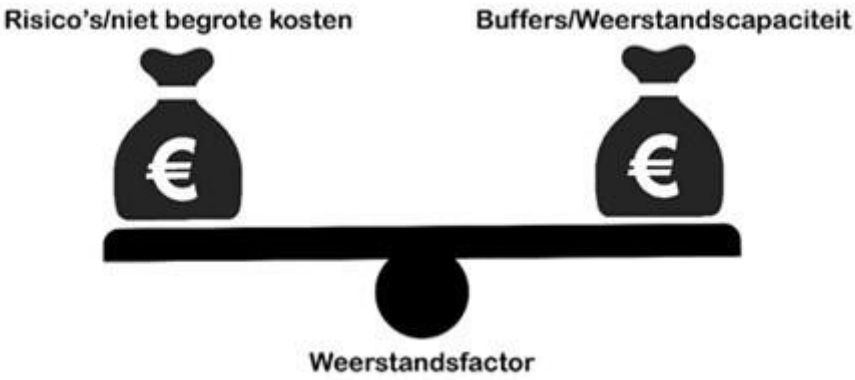
Nota risicomanagement en weerstandsvermogen

In de nota risicomanagement en weerstandsvermogen zijn de beleidsuitgangspunten voor risicomanagement en spelregels voor weerstandsvermogen vastgelegd. Tegelijkertijd met het actualiseren van de financiële verordening is een aantal uitgangspunten in de nota aangepast. De aanpassingen hebben voornamelijk betrekking op de regels rondom grote, risicovolle projecten.

Weerstandsvermogen

In dit deel van de paragraaf is het totaalbeeld opgenomen van de benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit en de daarmee samenhangende weerstandsfactor:
- de gemeentelijke risico's die gevolgen kunnen hebben voor de financiële positie zijn opnieuw beoordeeld, waar nodig aangepast en aangevuld. Op basis van het nieuwe risicoprofiel is met behulp van statistische berekeningen bepaald wat de omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is;
- de omvang van de reserves, waarvan is afgesproken dat deze de beschikbare weerstandscapaciteit vormen, is bepaald;
- door de beschikbare weerstandscapaciteit (reserves als buffer) te delen door de benodigde weerstandscapaciteit (risico's) wordt de weerstandsfactor berekend.

Het volgende plaatje illustreert dit:

Hoe hoger de weerstandsfactor is, des te beter de gemeente in staat is om risico's die zich voordoen op te kunnen vangen. Daalt de weerstandsfactor beneden de 1,0 dan zijn de financiële buffers lager dan het benodigde weerstandsvermogen en kan de gemeente in de financiële problemen komen als de risico's zich daadwerkelijk voordoen. De afspraken over de hoogte van de weerstandsfactor liggen vast in de financiële verordening (artikel 12): "Voor de financiële positie geldt dat de weerstandsfactor niet lager mag zijn dan 1,0 en 1,4 het uitgangspunt is. Indien de weerstandsfactor lager is dan 1,0 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor hoger is dan 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor (nieuw) beleid".

Binnen de gemeente Arnhem kijken we niet alleen naar de weerstandsfactor, maar doen dit in onderlinge samenhang met andere financiële kengetallen. Wanneer er sprake zou zijn van een weerstandsfactor boven de 1,4 en deze ruimte zou worden ingezet voor nieuw beleid heeft dit namelijk ook een ander effect: het eigen vermogen van de gemeente vermindert en de solvabiliteit verslechtert.

Het totaalbeeld ziet er als volgt uit:

Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024	2025	2026	2027
	90%	90%	90%	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000							
Benodigde weerstandscapaciteit							
1. Gemeentebrede risico's	21.727	23.620	30.630	30.630	30.630	30.630	30.630
2. Corona risico's	671	345	0	0	0	0	0
3. Risico opvang vluchtelingen Oekraïne	1.806	1.556	0	0	0	0	0
Gemeentebrede risico's totaal	**24.203**	**25.521**	**30.630**	**30.630**	**30.630**	**30.630**	**30.630**
4. Risico's grondexploitatie	17.428	18.274	20.074	40.074	40.074	40.074	40.074
Totaal	**41.631**	**43.795**	**50.704**	**70.704**	**70.704**	**70.704**	**70.704**
Beschikbare weerstandscapaciteit							
1. Algemene reserve	37.936	81.963	64.079	53.140	71.100	63.136	60.648
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	20.933	15.809	16.609	17.109	17.109	17.109	17.109
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	1.039	1.039	889	1.039	1.039	1.039	1.039
Totaal	**59.907**	**98.810**	**81.576**	**71.288**	**89.247**	**81.283**	**78.795**
Weerstandsfactor	**1,4**	**2,3**	**1,6**	**1,0**	**1,3**	**1,1**	**1,1**
Ruimte t.o.v. weerstandsfactor 1,0	**18.276**	**55.015**	**30.872**	**584**	**18.543**	**10.579**	**8.091**
Ruimte t.o.v. weerstandsfactor 1,4	**1.624**	**37.497**	**10.591**	**-27.698**	**-9.738**	**-17.702**	**-20.190**

Voor 2024 komt de weerstandsfactor uit op 1,0. De toelichting op de verschillende onderdelen die de weerstandsfactor bepalen, is opgenomen in de volgende onderdelen van deze paragraaf.

Benodigde weerstandscapaciteit en risicoprofiel

Het risicoprofiel wordt bepaald door te inventariseren welke risico's er bestaan en de financiële effecten in te schatten wanneer ze zich voor doen. Daarbij wordt voor de gemeentebrede risico's gebruik gemaakt van de volgende indeling:

Risicoscore				
Klasse	Kans		Klasse	Geldgevolg
1	< of 1 x per 10 jaar	10%	1	< € 50.000
2	1 x per 5-10 jaar	30%	2	€ 50.000 - € 200.000
3	1 x per 2-5 jaar	50%	3	€ 200.000 - € 500.000
4	1 x per 1-2 jaar	70%	4	€ 500.000 - € 1.000.000
5	1 x per jaar of >	90%	5	> € 1.000.000

Op basis van een inschatting voor alle risico's van de kans dat het risico zal optreden en het mogelijk financieel gevolg, wordt met behulp van statistische kansberekeningen het mogelijke financieel gevolg van het risicoprofiel van alle risico's samen doorgerekend. De statistische berekeningen, die daarvoor worden gemaakt, zijn een hulpmiddel om te bepalen wat het bedrag is dat we als buffer aan moeten houden om risico's te kunnen afdekken, de zogenaamde benodigde weerstandscapaciteit.
Het voordeel van deze rekenmethodiek is dat rekening gehouden kan worden met het gegeven dat niet alle risico's zich tegelijkertijd voor zullen doen. Daardoor is het bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit lager dan de optelsom van alle risicobedragen bij elkaar. Deze berekeningen zijn in combinatie met de beschikbare weerstandscapaciteit (de buffers voor risico's) de basis voor de hoogte van de weerstandsfactor.
Bij de bespreking van de begroting is het gebruikelijk om grote betekenis toe te kennen aan de hoogte van de weerstandsfactor. Dat is ook logisch, omdat het een belangrijke indicator vormt voor de financiële positie. Hierbij past wel een duidelijke kanttekening. Het inschatten van risico's met daarbij behorende bedragen en kansen is per definitie geen exacte wetenschap. Ook de berekeningen die op basis daarvan plaatsvinden zijn dat dus niet. Ze zijn een hulpmiddel om in totaliteit een bedrag te bepalen om als buffer voor risico's aan te houden. Enige relativering van de waarde van dit gegeven is zeker op zijn plaats. Daarnaast is het van belang om, zoals reeds is aangegeven, de financiële kengetallen in onderlinge samenhang te bezien en niet uit te gaan van één enkel kengetal als de weerstandsfactor.
Ook bij deze begroting zijn de gemeentebrede risico's en de risico's van het grondbedrijf geïnventariseerd om op die manier een beeld te krijgen van het risicoprofiel en benodigde buffer.

De volgende tabel laat zien wat het totale beeld van de benodigde weerstandscapaciteit is:

Benodigde weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Benodigde weerstandscapaciteit				
Gemeentebrede risico's	21.727	23.620	30.630	30.630
Corona risico's	671	345	0	0
Risico opvang vluchtelingen Oekraïne	1.806	1.556	0	0
1. Gemeentebrede risico's totaal	**24.203**	**25.521**	**30.630**	**30.630**
Conjuncturele (marktrisico) en project specifieke risico's grondexploitatie	15.519	16.289	18.089	38.089
Strategisch bezit (mva)	1.813	1.873	1.873	1.873
Anterieure overeenkomsten	96	112	112	112
2. Risico's grondexploitatie	**17.428**	**18.274**	**20.074**	**40.074**
Totaal	**41.631**	**43.795**	**50.704**	**70.704**

Gemeentebrede risico's

Het geactualiseerde gemeentebrede risicoprofiel bestaat voor de begroting 2024 in totaal uit 107 risico's, terwijl het risicoprofiel bij het jaarverslag 2022 bestond uit 112 risico's.
De volgende mutaties in de risico's hebben plaatsgevonden:

- er zijn 14 nieuwe risico's, 19 risico's zijn vervallen en 24 risico's zijn gewijzigd;
- er zijn geen coronarisico’s meer opgenomen in het risicoprofiel. Van de 3 overgebleven coronarisico’s bij het jaarverslag 2022 is 1 risico vervallen en 2 risico’s zijn nu als een regulier gemeentebreed risico meegenomen;
- het algehele risico voor de opvang van vluchtelingen Oekraïne, maakt nog deel uit van de gemeentebrede risicoprofiel maar is in de tabellen niet meer als een aparte categorie weergegeven.
- er zijn 74 risico's met een financieel gevolg die de benodigde weerstandscapaciteit bepalen. In het jaarverslag 2022 waren dit er 77.

Een overzicht van grote gemeentebrede risico's die met name bepalend zijn voor de financiële omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is opgenomen aan het einde van deze paragraaf. Deze risico's hebben op basis van de inschatting van de kans op voorkomen en het financieel gevolg de meeste invloed op het totale risicoprofiel. In het risicoprofiel is een aantal risico’s opgenomen dat niet in deze paragraaf worden beschreven, om mogelijke juridische en financiële benadeling bij openbaarmaking te voorkomen.

Het risicoprofiel voor de totale gemeentebrede risico's is bij deze begroting met € 5,1 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022. Deze toename is vooral veroorzaakt door de belangrijkste stijgers en dalers met een grote financiële impact, dit zijn:

Stijgers:
- *Opvang vluchtelingen Oekraïne*
  Het risico is opnieuw berekend, aantallen vluchtelingen en het bedrag per opvangplek per dag is bijgesteld, het financieel maximum van het risico is verhoogd van € 7,7 miljoen naar € 14,3 miljoen. De kans van het risico is aangepast van 25% in 30%.
- *Tariefstijgingen in de Zorg (Wmo en jeugdzorg)*
  Het risico is doorgerekend en is naar boven bijgesteld. De kans van het risico is op 80% gebleven. Het financieel minimum is verhoogd van 0 naar € 1,5 miljoen. Het financieel maximum is verhoogd van € 3,0 miljoen, naar € 4,0 miljoen.
- *Jeugdzorg – Volumestijging*
  De eerste helft van 2023 laat een groei in de kosten voor jeugdzorg zien, en wordt verwacht dat per jongere gemiddeld, zwaardere trajecten worden ingezet. Hiervoor is een nieuw risico is opgenomen met een kans van 90% en een financieel maximum van € 1,5 miljoen.
- *Jeugdzorg – Hervormingsagenda*
  Het Rijk heeft in het kader van landelijk gemaakte afspraken over de Hervormingsagenda Jeugdzorg voor de komende jaren kortingen ingeboekt op het budget dat gemeenten voor jeugdzorg ontvangen in het Gemeentefonds. Nog onduidelijk is of wettelijke aanpassingen in de Jeugdwet voldoende zijn om deze korting te compenseren. Hiervoor is een nieuw risico is opgenomen met een kans van 70% en een financieel maximum van € 1,5 miljoen.
- *Compensatie stijgende energielasten*
  Het financieel maximum van het risico is naar boven bijgesteld van € 1 miljoen naar € 2 miljoen.
- *Trolleyinfrastructuur*
  Het financieel maximum van het risico is aangepast, de kosten van afbouw van het trolleynet kunnen oplopen tot € 10 miljoen. De kans van het risico is laag ingeschat en is 10% gebleven.
- *Doelgroepenvervoer, aanbesteding in het geval vervoerscontracten niet worden verlengd aansluitend aan de initiële periode*
  Het risico is nu opgenomen met een kans van 90% en een financieel maximum van € 650.000. Het risico was niet gekwantificeerd.
- *Individuele studietoeslag*
  De nieuwe regeling individuele studietoeslag is overgegaan van aanvraag bijzondere bijstand naar een inkomensregeling. Rekening moet worden gehouden met een mogelijk tekort voor de gemeente. Hiervoor is een nieuw risico opgenomen met een kans van 60% en een financieel maximum van € 0,8 miljoen.

Dalers:
- *Inkomensregelingen (BUIG); maximaal eigen risico*
  Het risico is berekend en naar beneden bijgesteld. De kans van het risico is op 70% gebleven. Het financieel maximum is verlaagd van € 8,7 naar € 7,7 miljoen.

- *Zorgpartijen in financiële problemen*
  Het risico is opnieuw ingeschat. Het financieel maximum van het risico is verlaagd naar € 1,5 miljoen dit was € 2 miljoen, de kans van het risico is verlaagd van 90% naar 50%.
- *Aanpassing woonplaatsbeginsel Jeugdzorg*
  Het risico is komen te vervallen, dit is in de begroting opgenomen.

Nieuwe risico's zonder geldgevolg

Van de 33 in het risicoprofiel opgenomen risico's zonder geldgevolg zijn er bij deze begroting 8 nieuw opgenomen. Bij deze risico's is nog niet duidelijk in welke mate ze zich zouden kunnen voordoen. Het gaat hierbij om de volgende risico's:

- *Indexaties incidenteel*
  Gelet op de onzekerheid omtrent toekomstige kostenontwikkelingen zijn bij de Begroting 2024 sommige budgetten alleen incidenteel geïndexeerd. Mogelijk dat er ook in de toekomst sprake zal zijn van bovengemiddelde prijsstijgingen. Hiermee ontstaat het risico dat voor na 2024 de in de begroting opgenomen budgetten ontoereikend zullen zijn als er geen afdoende beheersmaatregelen worden genomen om deze risico's te verkleinen/te elimineren of er geen extra middelen beschikbaar gesteld worden om het structureel te dekken. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om energiekosten voor eigen gebruik, of compensatie voor stijgende (energie)kosten bij subsidiepartners en verbonden partijen.
- *Video Observatie Systeem*
  In 2023 wordt een aanbesteding opgestart voor het onderhoud (en vervanging) van het Video Observatie Systeem. Dit systeem is noodzakelijk voor het zorgen voor een veilige binnenstad. Er is budget beschikbaar maar het is nog onduidelijk of hiervoor een extra investering gedaan moet worden.
- *Indexatie bouwkosten onderwijshuisvesting*
  Scholen ontvangen een beschikking voor de bouw van huisvesting. Bij de hoogte van de beschikking wordt rekening gehouden met indexatie tot aan het moment van oplevering. Risico bestaat echter dat de prijsstijgingen in de periode van beschikking tot aan moment oplevering hoger zijn dan waar bij de indexatie rekening mee is gehouden. In principe is dit het risico voor de scholen echter in de praktijk kunnen deze prijsstijgingen niet altijd door schoolbesturen opgevangen worden waardoor dit mogelijk ook een risico voor de gemeente Arnhem betekent.
- *Beschermd Wonen objectief verdeelmodel*
  Het objectief verdeelmodel Beschermd Wonen wordt met een ingroeipad van 10 jaar ingevoerd. In de eerste 6 jaar vindt een afbouw van historisch budget per centrumgemeente plaats en in 10 jaar een opbouw van objectief budget naar gemeente. De kans bestaat dat de uitstroom van bestaande cliënten langzamer gaat dan de afbouw van historisch budget. Ook bestaat het risico dat het aantal nieuwe cliënten afwijkt van het verwachtte aantal op basis van het objectieve verdeelmodel. Hierdoor ontstaat het risico dat de werkelijke lasten groter zijn dan de begrote lasten. Tot slot bestaat het risico dat het Rijk het budget voor Beschermd Wonen naar beneden bijstelt.
- *Vergrijzing*
  Door toenemende vergrijzing stijgt de vraag naar zorg. Hierdoor ontstaan mogelijk capaciteitsproblemen en financiële tekorten. Dit speelt bij zorgvormen als woningaanpassingen en hulpmiddelen, huishoudelijke hulp, vervoer en groepsbegeleiding.
- *Toekomstbestendige JGZ / AGZ*
  De uitvoering van de verschillende GGD-taken staat onder grote druk als gevolg van diverse ontwikkelingen in de algemene gezondheidszorg (AGZ) en jeugdgezondheidszorg (JGZ). Dit blijkt ook uit een extern gehouden onderzoek.
- *Capaciteit en kwaliteit bezetting JGZ / AGZ*
  Onvoldoende deskundig en bevoegd personeel aanwezig en ondercapaciteit binnen JGZ / AGZ (onder andere op forensisch artsen). Dit geldt ook voor de najaarscampagne en de financiering daarvan.
- *Toekomstbestendig Lokaal Aanbod (DVO)*
  Naast het regionaal basispakket voert VGGM lokaal extra zorg uit voor zowel wettelijke als niet-wettelijke producten. Om dit aanbod toekomstbestendig te houden is er meerjarige financiële dekking nodig en vindt binnen VGGM een efficiencyslag plaats door de administratieve lastendruk op personeel en staf sterk te verminderen. De zorg is complexer geworden, waardoor het aantal producten binnen het lokaal aanbod is toegenomen. Inzet van capaciteit tussen regionaal en lokaal aanbod eveneens. De huidige wijze van financiering van het lokaal aanbod (éénjarig en op basis van P*Q), leidt tot instabiliteit in de begroting, onzekerheid over baangarantie van JGZ-medewerkers, registratiedruk voor professionals en een tijdrovende offerte- en verantwoordingscylus. Om een hogere kostprijs te voorkomen is bredere inzet noodzakelijk. Advies is om te werken met 4jarige financiering in de vorm van lumpsum met inspanningsverplichting.

Zorgprofessionals kunnen dan bijvoorbeeld zelf keuze maken in de te leveren zorg. Gemeente Arnhem zal kritisch moeten kijken welk lokaal aanbod toegevoegd kan worden aan het regionaal aanbod en dit op een andere wijze te in te kopen, te bekostigen en te verantwoorden.

Grondexploitatie risico's

Het risicoprofiel van de grondexploitaties is geactualiseerd bij de opstelling van Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP) 2022. Het geactualiseerde risicoprofiel is meegenomen in het Jaarverslag 2022.
In relatie tot de verplichte tussentijdse winstnemingen wordt in het BBV een onderscheid gemaakt in het conjuncturele risico (marktrisico) en project specifieke risico's.

Gebruikelijk is dat bij de begroting de risico's voor de grondexploitatie worden aangehouden zoals deze zijn geactualiseerd en vastgesteld bij de FJP en meegenomen in het jaarverslag.
Het aangaan van de nieuwe gebiedsexploitaties bij de verstedelijkingsopgave brengt echter ook nieuwe risico's met zich mee, die zich vertalen in een beslag op de beschikbare weerstandscapaciteit en die een aanzienlijke ophoging van het risicoprofiel betekenen. Vanwege de omvang zijn de risico's voor de gebiedsexploitatie Spoorzone Arnhem-Oost en Ontwikkelingsperspectief Kronenburg in beeld gebracht en al bij deze begroting meegenomen:

- *Ontwikkelperspectief Kronenburg*
  De grondexploitatie Kronenburg is in februari 2023 vastgesteld. De projectspecifieke risico's en daarbij opgeteld het conjuncturele risico voor Kronenburg komen uit op een bedrag van € 1,8 miljoen. Dit bedrag is bij het risicoprofiel Begroting 2024 (jaarschijf 2023) opgenomen.
- *Spoorzone Arnhem-Oost*
  Voor de verstedelijkingsopgave Spoorzone Arnhem-Oost worden naar verwachting begin 2024 meerdere grondexploitaties vastgesteld, die dan bij de FJP 2023 worden meegenomen. Voor de totale risico's van de Spoorzone is op basis van meerdere scenario's een inschatting gemaakt, uitgegaan wordt van een bedrag van € 20 miljoen voor het risicoprofiel Begroting 2024. Bij de vaststelling van de grondexploitaties wordt het risicoprofiel geactualiseerd.

Het risicoprofiel voor de grondexploitatie risico's is bij deze begroting met € 21,8 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022.

Conclusie risicoprofiel

Zoals toegelicht is het totale risicoprofiel voor de gemeentebrede en de grondexploitatie risico's, ten opzichte van eerdere inschattingen bij de Jaarrekening 2022, met € 26,9 miljoen gestegen.

Beschikbare weerstandscapaciteit

In dit onderdeel van de paragraaf is een korte toelichting opgenomen op de beschikbare weerstandscapaciteit. In de volgende tabel is het totale beeld van de beschikbare weerstandscapaciteit opgenomen:

Beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Beschikbare weerstandscapaciteit				
Stand Algemene reserve per 1-1	75.634	79.591	81.963	64.079
+ Toevoegingen	0	15.836	0	0
- Onttrekkingen	-37.698	-37.331	-37.130	-10.939
- Resultaat voor resultaatbestemming / Prognose resultaat		23.866	19.246	
1. Algemene reserve per 31-12	**37.936**	**81.963**	**64.079**	**53.140**
BR Grondexploitatie	19.171	14.309	15.109	15.109
BR Strategische posities	1.500	1.500	1.500	1.500
BR Voorstudies	262	0	0	500
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	**20.933**	**15.809**	**16.609**	**17.109**
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	**1.039**	**1.039**	**889**	**1.039**
Totaal	**59.907**	**98.810**	**81.576**	**71.288**

Algemene reserve
De verwachte stand 2024 en het meerjarig verloop van de algemene reserve wordt bepaald door de volgende factoren:

- Besluitvorming uit vorige begrotingsjaren die doorwerkt in het verloop van de algemene reserve.
- De prognose van de uitkomst van het jaarresultaat voor 2023, zoals opgenomen in Turap-2 en Turap-1. Als gevolg van het totale verwachte jaarresultaat neemt de algemene reserve in 2023 (per 31-12) toe met € 19,2 miljoen.
- Voorstellen voor verrekening met de algemene middelen in deze Begroting 2024.

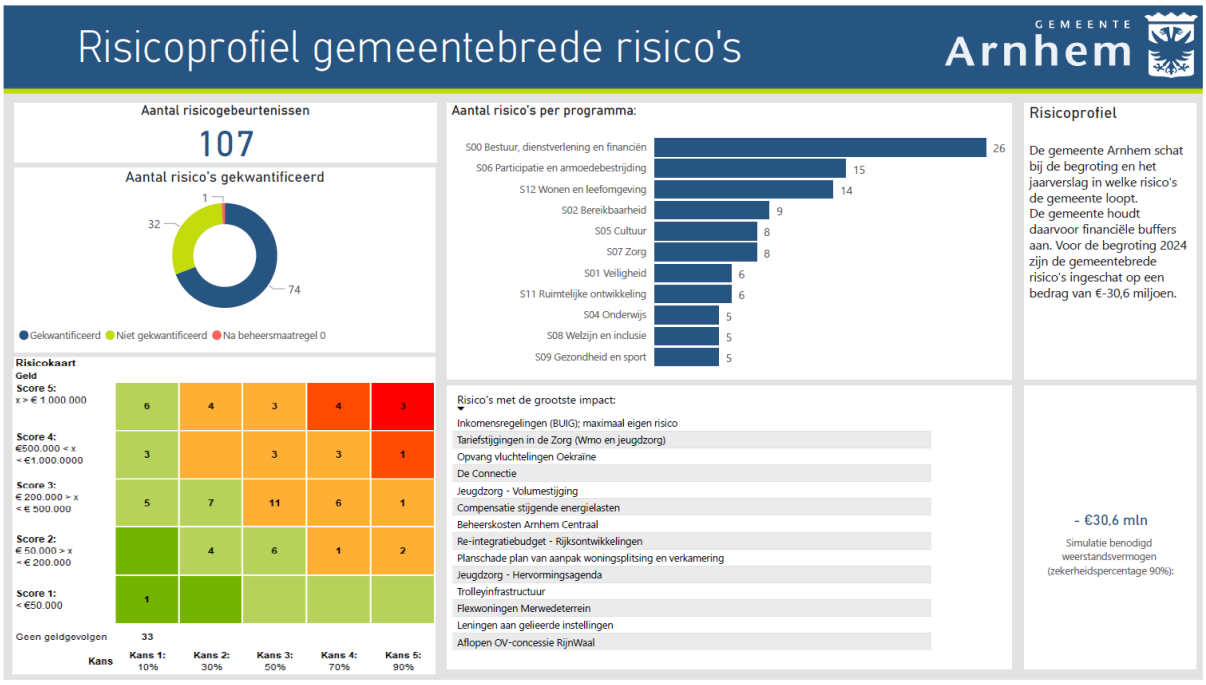
Reserves grondexploitaties
De ontwikkeling van het weerstandsvermogen van het grondbedrijf wordt in de paragraaf Grondbeleid toegelicht. In het verloop van de BR grondexploitatie zijn herziene ramingen van de grondexploitaties conform de Financiële Jaarrapportage Projecten 2022 verwerkt.

Onvoorzien en strikt onvermijdbaar
De post onvoorzien en strikt onvermijdbaar van € 1,0 miljoen is bij de Begroting 2024 ingezet als beschikbare weerstandscapaciteit.

Conclusie beschikbare weerstandscapaciteit
De totale beschikbare weerstandscapaciteit is bij de Begroting 2024 gedaald met € 27,5 miljoen ten opzichte van de vorige stand bij de Jaarrekening 2022.

Belangrijkste risico's

In onderstaande afbeelding worden de gegevens van het gemeentebrede risicoprofiel samengevat weergegeven:

Hieronder worden de belangrijke gemeentebrede risico's (met hoogste invloed% en risicoscore) toegelicht, die samen ongeveer 70% uitmaken van de totale omvang van de benodigde weerstandscapaciteit van € 30,6 miljoen voor het risicoprofiel.

Er wordt een onderverdeling gemaakt van de belangrijke risico's per programma en portefeuilleonderdeel:

Risicogebeurtenis	Kans	Geld	Geld (Max)	Risico score	Invloed (%)	Gewijzigd t.o.v. Jaarrekening 2022
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën						
Bedrijfsvoering						
De Connectie	4	5	€ 3.850.000	20	7,8%	Gewijzigd+
De begroting van de BVO De Connectie kent een aantal onzekerheden dat een risico vormt: -Grote projecten zoals de investeringen in de ICT infrastructuur, informatieveiligheid en privacy leiden mogelijk tot meerkosten (maximaal financieel gevolg € 300.000); -Frictie: risico op frictiekosten als gevolg van: boventalligheid; wegvallen dienstverlening aan De Connectie; afbouw formatie door harmonisering. (maximaal financieel gevolg € 350.000); -Outputfinanciering: risico dat de invoering van outputfinanciering een hogere bijdrage voor Arnhem tot gevolg heeft. (niet gekwantificeerd); - Overige risico's die samenhangen met De Connectie (maximaal financieel gevolg € 3.200.000); -Het risico bestaat dat als de kwaliteit van de uitvoering daalt, dit onvoldoende tijdig wordt gesignaleerd met mogelijke financiële consequenties (meerkosten als gevolg van maat- en meerwerk) tot gevolg.						
Financiën						
Leningen aan gelieerde instellingen	1	5	€ 8.000.000	5	1,8%	Ongewijzigd
De gemeente Arnhem verstrekt leningen aan gelieerde instellingen ten behoeve van het realiseren van activiteiten die nauw grenzen aan het gemeentelijke beleid.						
S02 Bereikbaarheid						
Mobiliteit						
Trolleyinfrastructuur	1	5	€ 10.000.000	5	2,3%	Gewijzigd+
Er bestaat het risico van nieuwe OV concessie door de provincie. Vraag is of de provincie wil meegaan in het in stand houden van Arnhem Trolleystad. Het gaat hier om de OV concessie periode 2026-2036. Kans is erg klein maar mogelijk zou Arnhem met kosten van afbouw trolleynet te maken kunnen krijgen. De kosten van afbouw trolleynet kunnen oplopen tot € 10 miljoen. Naar verwachting zal het bestek voor de nieuwe OV concessie in de zomer van 2024 0f 2025 op de markt gezet worden. Wanneer in dat bestek staat dat de trolley gecontinueerd moet worden kan dit risico komen te vervallen. De gemeente Arnhem zal bij de provincie pleiten voor continuering.						
Aflopen OV-concessie RijnWaal	2	5	€ 1.300.000	10	1,8%	Ongewijzigd
Op dit moment krijgt de gemeente Arnhem een jaarlijkse vergoeding voor de trolley gerelateerde kosten binnen de huidige OV-concessie afspraken. Het aanbesteden van de nieuwe OV-concessie is uitgesteld tot 2024. Voor de periode 2022-december 2024 en december 2024-juni 2026 werkt de provincie met een noodconcessie. De jaarlijkse vergoeding van € 1,3 miljoen van de provincie is tijdens de noodconcessies gecontinueerd. Voor de nieuwe concessieperiode vanaf juni 2026 zullen in 2023/2024 nieuwe afspraken gemaakt worden met de provincie.						
S06 Participatie en armoedebestrijding						
Werk en Inkomen						
Inkomensregelingen (BUIG); maximaal eigen risico	4	5	€ 7.700.000	20	12,5%	Gewijzigd-
Op BUIG geldt, middels de vangnetregeling, een maximaal eigen risico van 10% (gekoppeld aan de hoogte van het budget). Het maximaal eigen risico bedraagt op basis van het voorlopige BUIG € 10,7 mln. Op basis van de begrotingssystematiek BUIG van Arnhem wordt voorgesteld in de exploitatie rekening te houden met een tekort van € 3,0 mln. Het verschil tussen het maximale eigen risico en het tekort in de begroting a € 7,7 mln. is opgenomen.						
Re-integratiebudget - Rijksontwikkelingen	4	5	€ 2.200.000	20	3,2%	Gewijzigd+
Het re-integratiebudget staat onder druk. Er is geen ruimte voor extra zaken. De participatiemiddelen zijn onder andere nodig om de ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Onder andere vanwege rijks ontwikkelingen bestaat het risico dat niet op het juiste moment geld beschikbaar is om in te zetten: We zijn bezig met een intensivering op beschut werk, maar gaan het aantal volgens de behoefteraming van het rijk (218 beschutte werkplekken) voorlopig niet halen. Op basis van deze behoefteraming 2023 bedraagt het maximale financiële risico circa € 2,2 miljoen. Vanaf 2023 hebben we hier (deels) middelen voor gereserveerd. We lopen financieel risico als het rijk besluit de financiering van beschut werk aan te passen. - Om de doelstellingen rondom de banenafspraak te halen zal het aantal mensen dat in aanmerking komt voor de banenafspraak de komende jaren toenemen. Het risico is dat ook hiervoor geen ruimte is in het re-integratiebudget. De omvang van het dekkingstekort bij basisbanen is vergelijkbaar met beschut werk. Op dit moment is hiervoor nog geen financiële vertaling gemaakt. - Door de op 1 januari 2020 in werking getreden Wet Arbeidsmarkt in balans (WAB) bestaat de kans dat de financiële ruimte voor de grote opgave van de verschillende doelgroepen uit de participatiewet steeds kleiner wordt. - Er zijn landelijk ideeën over het toewerken naar een regionaal sociaal werkbedrijf. Dit kan effect hebben op Scalabor en de roep om invloed vanuit de regio kan dan groter worden. - De vertaling van HUG naar inzicht in kans op werk en het traject wat daarbij hoort ontbreekt nog. Door monitoring komt steeds meer zicht op nieuwe instroom, maar van het totale bestand ontbreekt nog een groot deel aan inzicht. Het risico op het maken van een goede						

prognose van zowel kosten als resultaat (op uitstroom) blijft hierdoor lastig.
- Het begrote budget voor re integratie in 2024 is € 8,8 miljoen. Dat maakt het risico 25% van het totale begrote budget.

Armoedebeleid						
Compensatie stijgende energielasten	5	5	€ 2.000.000	25	4,1%	Gewijzigd+

Door de stijgende energielasten kunnen inwoners in de financiële problemen komen. In 2023 wordt er waarschijnlijk weer energietoeslag verstrekt (goedkeuruing wet wordt verwacht in september). We ontvangen hiervoor middelen van het rijk. In Arnhem hanteren we hiervoor ruimere regels dan het rijk en hebben we hogere uitvoeringskosten dan wordt vergoed. Hiervoor hebben we geen dekking. In 2023 worden studenten waarschijnlijk uitgesloten, zij worden doorverwezen naar bijzondere bijstand. Als we hier onvoldoende compensatie voor ontvangen, dan leidt ook dat tot een overschrijding van het budget Bijzondere Bijstand.

S07 Zorg						
WMO en sociale wijkteams en Jeugd /Jeugdzorg						
Tariefstijgingen in de Zorg (Wmo en jeugdzorg)	5	5	€ 4.000.000	25	10,1%	Gewijzigd+

Gemeenten zijn op basis van landelijke regelgeving verplicht reële tarieven voor wmo- en jeugdzorgvoorzieningen te hanteren. Op het moment vinden er in het zorgveld diverse CAO-verhogingen van personeelssalarissen plaats met een doorwerking naar tarieven. Daarnaast moeten we 'concurreren' met zorgaanbod dat wordt geleverd uit andere wetten en vergoedingen die daarin worden gehanteerd (o.a. Wet Langdurige Zorg), en is er sprake van personeelstekorten waardoor salarissen in de zorg extra kunnen stijgen. Ook wordt vanaf medio 2024 opnieuw zorg ingekocht, wat een natuurlijk moment is om het reëele karakter van de tarieven opnieuw te bepalen. Deze ontwikkelingen en factoren kunnen ertoe leiden dat we de zorgtarieven moeten verhogen, hoger dan waar in de begroting rekening mee is gehouden (o.a. via de jaarlijkse indexering).

Jeugd /Jeugdzorg						
Jeugdzorg - Volumestijging	5	5	€ 1.500.000	25	4,2%	Nieuw

In de kostenprognose Jeugdzorg die is afgegeven voor de Perspectiefnota 2024, wordt uitgegaan van een afvlakking van de groei die we met name in de tweede helft van 2022 zagen. Deze verwachting blijkt te positief te zijn geweest en zien we ook in de eerste helft 2023 een groei in de kosten, overigens niet in de aantallen cliënten. Dit laatste duidt erop dat er per jongere gemiddeld intensievere, zwaardere trajecten worden ingezet. Tevens zien we dat het verzilveringspercentage van de toegewezen jeugdzorg op een structureel hoger niveau lijkt uit te komen dan in voorgaande jaren.

Jeugdzorg - Hervormingsagenda	4	5	€ 1.500.000	20	3,0%	Nieuw

Het Rijk heeft in het kader van landelijk gemaakte afspraken over de Hervormingsagenda Jeugdzorg voor de komende jaren kortingen ingeboekt op het budget dat gemeenten voor jeugdzorg ontvangen in het Gemeentefonds. Een heel specifieke korting betreft het bedrag van € 511 miljoen dat het Rijk in 2025 in het Gemeentefonds heeft ingeboekt als uitvloeisel van het landelijk coalitie-akkoord Rutte IV. De afspraak die hierover met de VNG is gemaakt dat deze korting niet ten koste zou gaan van gemeenten omdat hiertegenover landelijke aanpassingen in de Jeugdwet zouden staan. Onduidelijk is nog waaruit deze wettelijke aanpassingen bestaan en of deze voldoende zijn om deze korting te compenseren. In het algemeen geldt of de door het Rijk ingeboekte bezuinigingen op het landelijk budget Jeugdzorg realistisch van aard zijn, zowel macro gezien als op het individuele niveau van de gemeente.

S08 Welzijn en inclusie						
Asiel, Vluchtelingen en inburgering						
Opvang vluchtelingen Oekraïne	2	5	€ 14.300.000	10	10,0%	Gewijzigd+

De oorlog in Oekraïne heeft geleid tot een grote vluchtelingenstroom, ook in Nederland. In Arnhem worden tot nu toe ruim 700 vluchtelingen opgevangen door de gemeente op cruiseschepen en in noodopvang in een voormalige school en tijdelijke woonunits. Daarnaast bieden particulieren nog opvang aan ca. 200 mensen in Arnhem. Het rijk stelt tijdelijk een normbedrag beschikbaar ter dekking van de dagelijkse kosten die de gemeente maakt i.v.m. de opvang. Dit bedrag is € 83 per opvangplek per dag. Het risico bestaat dat de opvang langer duurt of de gemeentelijke kosten hoger zijn dan waarin de tijdelijke regeling voorziet. Het rijk heeft wel aangegeven dat gemeenten de werkelijke kosten vergoed krijgen als in betekenende mate afgeweken wordt van het normbedrag. Daarnaast bestaat het risico dat al aangegane verplichtingen niet vergoed worden na aflopen van de regeling.
De meer indirecte gevolgen van de oorlog, zoals het macro-economisch effect en lange termijn effecten van de vluchtelingenstroom binnen Europa zijn niet nader gekwantificeerd.

S12 Wonen en leefomgeving						
Openbare ruimte						
Beheerskosten Arnhem Centraal	3	5	€ 3.000.000	15	3,4%	Ongewijzigd

Naar aanleiding van de stand van het onderzoek dat wordt uitgevoerd naar alle lekkages op AC is het aannemelijker dat er verregaande herstelmaatregelen noodzakelijk zijn. Het 'slechts' treffen van beheer(s)maatregelen is niet afdoende en kan op de lange termijn naar verwachting ook teveel schade toebrengen aan de levensduur en kwaliteit van het beton.
Aannemer is intussen gedagvaard. Een 'overzichtelijke' lekkage in de fietsenstalling is voor rekening van de gemeente verholpen. Daarnaast lijken veel herstelmaatregelen noodzakelijk te zijn in het gebied wat wordt toegerekend aan de openbare ruimte en daarmee ook onder de verantwoordelijkheid van de gemeente valt. Dit ondanks dat ProRail en NS-stations ook nadrukkelijk partij zijn in het verhelpen van de lekkages.

Wonen						
Planschade plan van aanpak woningsplitsing en verkamering	3	5	€ 2.700.000	15	3,1%	Ongewijzigd

Op 16 december 2020 is het facetbestemmingsplan woningsplitsing en verkamering onherroepelijk geworden. Dit bestemmingsplan beperkt de bouw- en gebruiksmogelijkheden van eigenaren. Hierdoor bestaat er een risico op planschadeclaims van eigenaren en andere rechthebbenden. Het verzoek om planschade kan tot vijf jaar na het onherroepelijk worden van het bestemmingsplan worden ingediend (tot eind 2025). Het risico op planschadeclaims is aan de orde voor het gebied (Spijkerkwartier e.o) waarvoor per juli 2019 een Voorbereidingsbesluit gold. Omdat voor de rest van de stad geldt dat het college tijdig kenbaar maakte dat een facetbestemmingsplan in voorbereiding was, konden eigenaren anticiperen op het nieuwe beleid, en is het risico voor het grootste deel van de stad gemitigeerd.

Flexwoningen Merwedeterrein	1	5	€ 10.000.000	5	2,3%	Ongewijzigd

De corporaties en de gemeente hebben in de intentieovereenkomst afspraken gemaakt waardoor over tien jaar naar verwachting een locatie wordt aangewezen waar de woningen permanent naartoe worden verplaatst. Indien na 10 jaar, na inspanning van de corporaties en gemeente, onverhoopt toch geen vervolglocatie(s) is gevonden, wordt indien en voor zover mogelijk aanspraak gemaakt op de Herplaatsingsgarantie van het Rijk. Bij het nemen van het besluit door de corporaties om te investeren in de bouw van deze woningen hebben zij voldoende zekerheid nodig over een minimale duur dat de woningen geëxploiteerd kunnen worden. De gemeente zegt daarom in de intentieovereenkomst toe dat op minimaal één van de mogelijke vervangende locaties herplaatsing mogelijk wordt gemaakt. Als dit, tegen de verwachting in en ondanks inspanningen van alle partijen, niet lukt, dan is de gemeente aansprakelijk voor de schade die de corporaties dan lijden. Het gaat daarbij om de investeringskosten van de woningen voor zover nog niet terugverdiend uit de verhuur en verkoop aan derden. Indien de corporaties geen of niet voldoende inspanning hebben geleverd voor het vinden van eigen locaties, dan dragen de corporaties 50% van dit risico. De kans is zeer klein dat het risico zich voordoet, maar het heeft wel een grote omvang (tot ca.€ 10 miljoen).

Onderhoud kapitaalgoederen

Kapitaalgoederen zijn investeringsgoederen met een groot maatschappelijk nut die de gemeente nodig heeft voor het uitvoeren van haar taken. Deze goederen hebben doorgaans een hoge vervangingswaarde en gaan meerdere jaren mee. De kapitaalgoederen bestaan uit het groen en water in onze stad, speelplekken, de wegen en riolering civiele kunstwerken (bruggen, tunnels en viaducten), de openbare verlichting, het trolley netwerk, de verkeersregelinstallaties en -voorzieningen, de afvalinzamelvoorzieningen en het gemeentelijk vastgoed.

Inleiding

Deze paragraaf beschrijft de onderhoudstoestand van de kapitaalgoederen die gezamenlijk de openbare ruimte van Arnhem vormen.. Met het onderhoud van deze kapitaalgoederen is een aanzienlijk deel van de begroting gemoeid. De kosten worden deels gedekt uit exploitatiebudgetten en, daar waar het gaat om vervanging of levensduur verlengend (groot)onderhoud, uit investeringsbudgetten. In het laatste deel van de paragraaf is het financiële beeld per onderdeel weergegeven.
De kapitaalgoederen maken een goed gebruik van de openbare ruimte mogelijk en maken deze aantrekkelijk. Onderstaande tabel geeft een indruk van de omvang van kapitaalgoederen in de openbare ruimte van Arnhem.

Onderdelen	**Areaal (afgerond)**
Groen, incl. Bossen en parken	5.850.000 m2 gazon en gras 2.365.000 m2 bos 660.000 m2 struweel 300.000 m2 heesters 130.000 m2 hagen
Bomen	47.000 stadsbomen, waarvan 576 buitengewone/toekomst bomen
Stedelijk Water	800 km (vrij verval) riolering 70 km persleiding 9 km infiltratieriool 51 km drukriolering 24.600 putten
Wegen	2.833.000 m2 gesloten verharding (asfalt en beton) 4.981.000 m2 open verharding (klinkers, tegels etc.) 283.000 m2 half verharding
Openbare verlichting (OVL)	30.000 lichtmasten 31.000 armaturen 930 km OVL netwerk
Civieltechnische kunstwerken	305 bruggen en viaducten 23 tunnels 414 grondwerende constructies 393 trappen
Verkeer	85 verkeersregelinstallaties 29 verkeerscamera's 790 bewegwijzeringsobjecten
Trolley	3.700 masten 57 km bovenleiding 25 km voedingskabel
Spelen	365 speellocaties 2000 speeltoestellen 124 sportvelden
Inzamelvoorzieningen	Verzamelcontainers: 241 GFT 130 glas 328 papier 328 PMD 1306 Restafval Minicontainers aan huis: 141.000 (GFT, PBD, papier)
Beeldende kunst	134 kunstwerken 28 herdenkingsmonumenten

Van beleid naar beheer

Met het beheer van de openbare ruimte kunnen we naast het in stand houden van de bestaande functionaliteiten ook bijdragen aan het realiseren van de vele ambities die Arnhem heeft. We willen de openbare ruimte waarde gestuurd en toekomstgericht beheren, waarbij de gebruiker centraal staat. Daarnaast willen we met het beheer van de openbare ruimte bijdragen aan de hoofddoelen uit het Coalitieakkoord 2022 - 2026: een toekomst bestendig Arnhem, een levendige groene creatieve en kunstzinnige stad. Een stad waar mens en dier prettig wonen in leefbare wijken.

De doelen voor de openbare ruimte zijn afgeleid van wet- en regelgeving, de missie van de gemeente, zoals onder meer bepaald in genoemd coalitieakkoord en door de raad vastgestelde vigerende visie- en beleidsdocumenten. Volgens het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) moet er een structureel sluitende begroting zijn waarbij voldoende middelen moeten worden geraamd voor onderhoud van de kapitaalgoederen. De provincie ziet daar in haar toezichthoudende rol ook op toe.

Naast het voldoen aan de gestelde kaders is het van belang om bij het beheer en onderhoud in te spelen op de dynamiek die de stad kent. De ruimtelijke samenloop van de beheeropgaven wordt in kaart gebracht en de samenhang met andere ruimtelijke ontwikkelingen beoordeeld. Daarna worden vervolgens kosten, kansen en risico's en beschikbare capaciteit afgewogen. Op basis daarvan komt een onderhoudsplanning tot stand. Door te sturen op samenloop werken we zo efficiënt mogelijk en door werkzaamheden te combineren proberen we de overlast zo minimaal mogelijk te houden.

Samen geven beleid en beheer vorm aan de openbare ruimte. We werken hierin samen met de inwoners van Arnhem, bedrijven en andere stakeholders in de openbare ruimte. Een complex proces, waarbij 'beheerbewust ontwerpen' en 'ontwerpbewust beheren' de kerningrediënten moeten zijn. Ambities en transities die hierin expliciet meegenomen worden zijn politieke keuzes/ ambities binnen de gemeente Arnhem en betreffen opgaven op het gebied van energietransitie, klimaatadaptatie, duurzaamheid, gezondheid, en burgerparticipatie.

Meetbare kwaliteit openbare ruimte (beeldkwaliteit)

Met de basiskwaliteit geven we aan wat we in Arnhem nastreven met de openbare ruimte. Deze basiswaarden zijn stabiel en veranderen niet zo snel. De in deze Begroting opgenomen basiskwaliteit vormt de basis voor het bepalen van de beheerstrategie. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de beeldkwaliteit systematiek van CROW om te meten of de openbare ruimte kwalitatief op het gewenste niveau is. In deze systematiek wordt met behulp van beeldmeetlatten vastgelegd aan welke beeldkwaliteit de openbare ruimte moet voldoen. In onderstaande tabel wordt weergegeven welke kwaliteitsniveaus er voor de openbare ruimte door Arnhem als basis worden gehanteerd.

Met uitzondering van het centrum en de winkelcentra is het onderhoud sober en doelmatig te noemen waarbij de opgave is om de stad met zo weinig mogelijk middelen schoon heel en veilig te houden.

Naast het sturen op deze technische staat van onderhoud proberen we ook steeds meer het aspect beleving een rol te laten spelen bij het beheren van de openbare ruimte.

We willen Arnhem radicaal vergroenen. Deze begroting voorziet dan ook in een kwalitatieve en kwantitatieve impuls in onze groenstructuur, groene wijken en bomen maar ook het verminderen van het verharde oppervlak. Dit heeft ook consequenties voor onze beheeropgave. Wat aangelegd wordt moet immers ook onderhouden worden. Vooralsnog lijken de beschikbare middelen toereikend. We gaan dit de komende jaren volgen.

Onderdeel	Centrum	Winkelcentra	Wijken	Bedrijfs-terreinen	Bossen Parken	Hoofd infra	Fietspaden
Groen / bomen	A	A	B / C*	B / C*	A / B*	-	-
Speelvoorzieningen	B	B	B	B	B	-	-
Verhardingen*	A	A	C / D**	B	B	B	A /B
Verkeerregelinstallaties	B	B	B	B	B	B	B
Verkeersvoorzieningen	B	B	B	B	B	B	B
Civieltechnische Kunstwerken	B	B	B	B	B	B	B
Beeldende Kunst	B	B	B	B	B	B	B
Openbare Verlichting	B	B	B	B	B	B	B
Stedelijk Waterbeheer	B	B	B	B	B	B	B
Trolley Infrastructuur	A	A	B	-	-	B	-

Tabel Overzicht beeldkwaliteit die in de gemeente Arnhem worden nagestreefd per onderdeel uitgesplitst naar gebiedstypen.

** Voor nadere toelichting op dit onderscheid zie de tekst bij de onderdelen wijkgroen, bomen en parken en bossen*

*** Toelichting beeldkwaliteit D bij verhardingen; deze beeldkwaliteit wordt toegestaan bij de parkeervakken in de woonwijken.*

Beeldkwaliteitsniveau		Technische kwaliteit
Zeer goed	A+	(Zo goed als) nieuw; perfect onderhouden
Goed	A	Technisch goed in orde
Voldoende	B	Heel en veilig
Matig	C	Discomfort; enige hinder; veiligheid komt in het geding
Slecht	D	kans op kapitaalvernietiging; functieverlies

Beeldkwaliteitsniveaus conform CROW Beeldkwaliteit Systematiek

Samenvattend beeld

Onderstaand is per onderdeel een beschrijving gegeven van de huidige onderhoudssituatie en geplande inzet om de kwaliteit op peil te houden. Samenvattend kan worden gesteld dat het op dit moment lukt om met de beschikbare middelen het areaal op het gewenste niveau te onderhouden. Daarbij streven we er naar ook bij te dragen aan de vele ambities die we in de stad willen realiseren. Het combineren van opgaven en het participatieproces maakt de projecten echter ook steeds complexer en daarmee moeilijker te plannen. De beperking met betrekking tot de beschikbare capaciteit (zowel intern als extern) dwingt ons tot het maken van keuzes wat we wel en niet kunnen doen. De bestemmingsreserve groot onderhoud maakt het mogelijk de fluctuaties in jaarlijkse uitgaven, op te vangen.

Bij het beheer en onderhoud van de openbare ruimte hebben we ook te maken met prijsstijgingen. De jaarlijks repeterende investeringsbudgetten en exploitatiebudgetten voor onderhoud en periodieke vervanging in de openbare ruimte zijn geactualiseerd naar het prijspeil 2024 (ca.5 %). Dit op basis van de BDB-index Grond-, weg, en waterbouw.

Het beheer van veel elementen in de openbare ruimte heeft een sterke relatie met de het stedelijk programma Wonen en leefomgeving (S12). De specifieke ambities en plannen op dit vlak zijn in dat onderdeel van de deze begroting nader beschreven
De beleidsmatige invulling voor de kapitaalgoederen die een relatie hebben met mobiliteit (zoals verhardingen, verkeersvoorzieningen, trolley, openbare verlichting en kunstwerken) is te vinden in programma Bereikbaarheid (S02).
Voor de onderdelen afval en riolering is er een relatie met de afvalstoffenheffing en de rioolheffing. Hierover is nadere informatie te vinden in de paragraaf Lokale heffingen.

Wegen

Goed onderhoud van wegen is van belang voor de bereikbaarheid en leefbaarheid van de stad en de verkeersveiligheid. De keuzes die voor wegenonderhoud gemaakt worden dragen in toenemende mate ook bij aan andere ambities met betrekking tot klimaatadaptatie (bijvoorbeeld 10% minder verharding) en duurzaamheid. Zoals vanuit de wegbeheersystematiek gebruikelijk spreken we over gesloten verhardingen (asfalt en beton) open verhardingen (klinkers, tegels etc.) en half verhardingen en onverhard. Onverharde wegen zitten niet in dit overzicht. Deze vallen bij de gemeente Arnhem onder groenbeheer en zijn dus ook niet opgenomen in het beheersysteem wegen. Het merendeel van de asfaltverhardingen bevindt zich in de hoofdinfrastructuur en wijk- of gebiedsontsluitingswegen. De open elementverhardingen zijn vooral te vinden in de wijken, winkelgebieden en stadscentrum. Half verhardingen wordt in Arnhem vooral toegepast op wandel- en fietspaden. Met name in Arnhem Zuid worden steeds meer recreatieve asfaltpaden omgevormd naar halfverharding paden.
In onderstaande tabel is de huidige kwaliteit van het areaal vergeleken met de kwaliteit van het areaal in 2022.

Kwaliteit per thema

	% Voldoende		% Matig		% Onvoldoende	
Beleidsthema	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Duurzaamheid	97	97	1	1	2	2
Veiligheid	92	93	1	2	7	5
Comfort	92	94	2	2	6	4
Aanzien	91	92	2	2	7	6

Rapportage op Beeldkwaliteitsniveau

Ambitie = A/B/C/D	% A+	% A	% B	% C	% D	% Voldoet aan ambitie
2022	53,55	28,48	8,93	0,55	7,50	90,96 (B)
2023	54,34	28,31	11,61	0,30	5,44	94,26 (B)

Het kwaliteitsniveau is licht verbeterd ten opzichte van 2022. Het is nu vooral van belang deze kwaliteit te handhaven en het percentage onvoldoende (circa 5%) vast te houden. Landelijk wordt tussen de 1-5% als norm gehanteerd. En daar voldoen we dus nagenoeg aan. Het handhaven van maximaal 5% onvoldoende kan echter moeilijk worden aangezien parkeervakken op D-niveau onderhouden worden.

Het zorgen voor goede fietsvoorzieningen heeft hoge prioriteit. Het ambitieniveau voor het onderhoud van fietspaden ligt daarom op het hoogste niveau.

Planning

Voor 2024 staat onder andere groot onderhoud op de planning op de volgende wegen:
Velperweg, Dalweg, Hommelseweg, Lange Water en IJssellaan. Dit onderhoud wordt al dan niet gecombineerd met het verlagen van rijsnelheden en verminderen van asfalt. De wegen die hiervoor in aanmerking komen volgen onder andere uit het Duurzame Mobiliteitsplan. Daarnaast voeren we wegenonderhoud uit in combinatie met rioolvervanging in de wijk Sterrenberg, Geitenkamp en de Spijkerbuurt.

In het kader van het verbeteren van de toegankelijkheid voor mindervaliden op de hoofdlooproutes zal dit in 2024 een vervolg krijgen. Daar waar sprake is van herinrichting van de openbare ruimte is er ook aandacht voor toegankelijkheid.

Openbare Verlichting (OVL)

Een goed functionerende openbare verlichting levert een belangrijke bijdrage aan het realiseren van sociale- en verkeersveiligheid. Daarnaast is de verlichting van invloed op de uitstraling van de openbare ruimte. De hoofdelementen van de openbare verlichting zijn de masten, de armaturen en de kabels en kasten.
Het beheersysteem laat zien dat er een flink aantal lichtmasten, door het bereiken van de technische levensduur van 40 jaar, aan vervanging toe zijn. Ook de leeftijdsopbouw van de armaturen laat zien, zal er een groot deel van de armaturen, vanwege de technische levensduur van 20 jaar, de aankomende jaren vervangen moeten worden. Deze armaturen zullen dan vervangen worden door energiezuinige LED-armaturen.
In de onderstaande tabellen is de opbouw van het areaal weergegeven met de geplande vervangingen in de periode 2024-2027.

Leeftijdsopbouw masten	Aantal	Aantal in vervanging 2024-2027
Tot 1980	795	253
1981-1990	6309	4350
1991-2000	6285	36
2001- 2010	7697	21
2011-2020	7627	26
2021 - heden	964	
Totalen	**29677**	**4686**

Leeftijdsopbouw armaturen	Aantal	Aantal in vervanging 2024-2027
Tot 1990	232	140
1991 - 2000	719	284
2001 - 2010	8739	4825
2011 - 2020	15414	2065
2021 - heden	6120	
Totalen	**31224**	**7314**

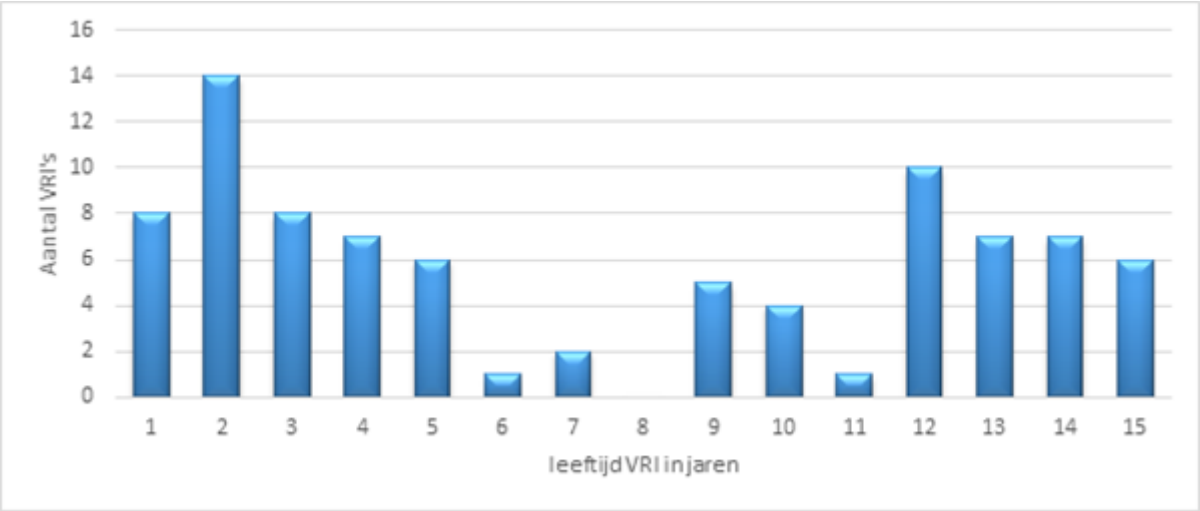
Tracés van het kabelnet worden zo nodig vervangen wanneer sprake is van groot onderhoud of wanneer zich herhaaldelijk kabelstoringen voordoen. Het onderhoud van OVL-kasten wordt gebaseerd op elektrische inspecties.
Inmiddels zijn alle OVL-kasten uitgerust met een slimme energiemeter. Hierdoor kunnen we het energieverbruik op ieder moment van de dag monitoren. Op basis van deze energiegegevens kunnen we een nog betere planning maken welke locaties voor vervanging van LED-armaturen in aanmerking komen om het energieverbruik en de daaraan gekoppelde CO2-uitstoot te reduceren. Ook zijn we gestart met een aantal projecten waarin 'slimme' armaturen gebruikt worden. Dit concept van dynamische verlichting op maat biedt verschillende mogelijkheden. Het licht brandt wanneer dat nodig is door middel van sensoren. Daardoor wordt er een energiereductie behaald, maar ook lichtvervuiling reduceert hierdoor. Er zullen meerdere projecten volgen in de aankomende jaren.
Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjaren investerings planning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen.

Planning
De planning voor de vervanging van de masten, armaturen en kabels wordt zo mogelijk afgestemd op samenloop met overige werkzaamheden voor groot onderhoud in de openbare ruimte. Met behulp van LED-verlichtingsarmaturen wordt gestreefd naar een reductie van 50% op de energiekosten. Hiermee wordt bijgedragen aan de duurzaamheidsambities.

Verkeersregelinstallaties (VRI)
Het goed functioneren van Verkeer Regel Installaties (VRI) is van groot belang voor de verkeersveiligheid en bereikbaarheid van Arnhem. Het beheer en onderhoud richt zich op:

- Doelmatige inzet en beheer van verkeersregelinstallaties (VRI) en andere verkeersmanagementinstallaties zoals het parkeerverwijssysteem en het DBSA (Dynamisch Busstation Systeem Arnhem).
- Een goede technische staat en functionaliteit, vooral gericht op het handhaven van de verkeersveiligheid en doorstroming.
- Bijdrage aan leefbaarheid en bereikbaarheid, met aandacht voor de voetganger en het bevorderen van het gebruik van de fiets en het openbaar vervoer.

Er is geen eenduidige maat voor de kwaliteit van het areaal. Deze wordt dan ook niet bijgehouden.
De leeftijd van de objecten is wel bekend. Dit zegt echter niet alles over de daadwerkelijke kwaliteit. Door technisch onderhoud en tussentijdse updates blijft de kwaliteit goed ondanks de hoger wordende leeftijd. In onderstaand figuur is de leeftijdsopbouw van de verkeerslichten weergegeven (gegevens van begin 2023). De levensduur van een verkeersregelautomaat is gemiddeld ongeveer 15 jaar.
Tabel leeftijdsopbouw VRI’s

Het huidige areaal is zowel technisch als functioneel (verkeerskundig) op orde. Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjaren investering planning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen. Bij vervangingen wordt direct gekozen voor de laatste technologie (iVRI) om voorbereid te zijn op verdergaande data uitwisseling tussen verkeerslicht en voertuigen.

Met de vervanging van overige verkeerssystemen (zoals telkasten, digitale borden en het parkeerverwijssysteem) is in de investeringsplanning vooralsnog geen rekening gehouden. Aan het einde van de technische levensduur moet worden beoordeeld of vervanging gewenst/noodzakelijk is.

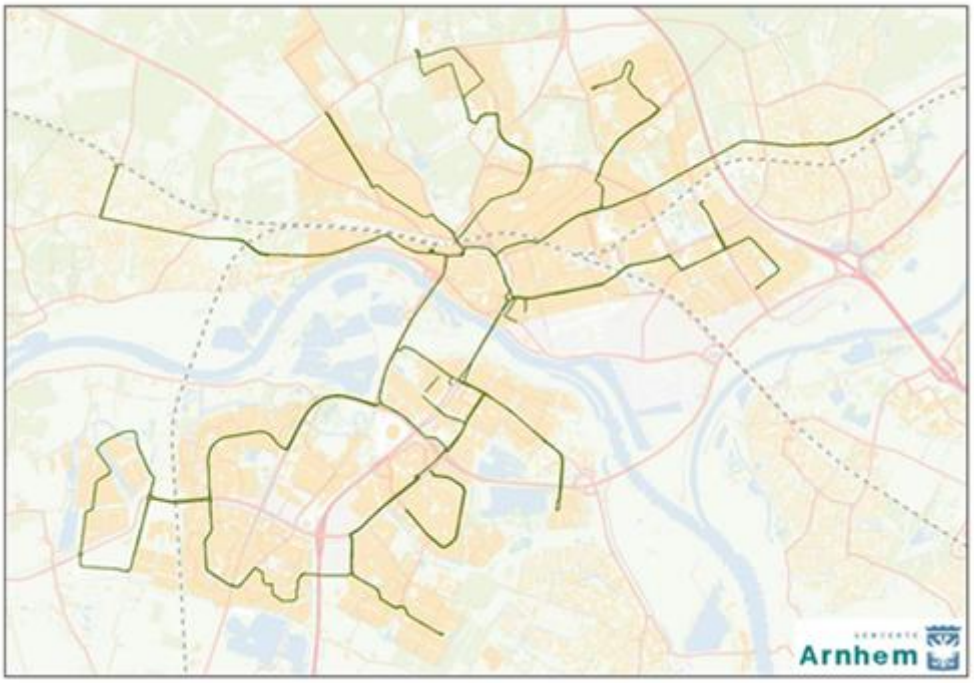
Planning

Voor 2024 staat de vervanging van de volgende VRI's op de planning: Burg. Matsersingel – Marga Klompélaan, Burg. Matsersingel – Mooieweg, Laan van Presikhaaf – Volkerakstraat, IJssellaan – Gildemeestersplein en IJssellaan – Lange Water. Tevens wordt op 6 verkeerslichten rondom winkelcentrum Presikhaaf een moderne netwerkregeling neergezet waardoor beter rekening gehouden kan worden met het sterk wisselende verkeersaanbod rondom het winkelcentrum. Deze verkeerslichten worden allemaal slim en kunnen communiceren met apps in voertuigen en eventueel telefoons van fietsers.

Trolley

Het trolley netwerk is van belang voor een groot deel van het Openbaarvervoer in Arnhem.
De trolleyinfrastructuur van de gemeente Arnhem bestaat uit de technische ondergrondse en bovengrondse infrastructuur. In tegenstelling tot de overige assets strekt de trolleyinfrastructuur zich ook uit over andere gemeentes namelijk gemeente Renkum en gemeente Rheden. Voor die delen van de infrastructuur op het grondgebied van de gemeenten Renkum en Rheden verzorgt gemeente Arnhem de trolleyinfrastructuur.
De trolleyinfrastructuur omvat bovenleiding (inclusief de bovenleiding en de wissels welke zich bevinden in het bedrijvencomplex Westervoortsedijk 4 te Arnhem), masten, gelijkrichterstations, onderstations, kabelnet e.d. in de gemeenten Arnhem, Rheden en Renkum en is 57 km lang.

Onderstaand plaatje geeft een indruk van het complete net.

Afbeelding: het trolleynetwerk in gemeente Arnhem, gemeente Renkum en Velp (gemeente Rheden)
Het openbaar vervoer in Arnhem wordt aanbesteed door provincie Gelderland door middel van een concessie met een lange looptijd (circa 10 jaar).De concessie omvat al het openbaar vervoer per (trolley)bus en auto in de regio Arnhem-Nijmegen en het openbaar vervoer per trein tussen de stations Arnhem en Doetinchem
De vorige concessie liep tot december 2022. Er is nu een overbruggingsconcessie van twee maal twee jaar. Er moet een aanbesteding voor de nieuwe concessie komen. Deze nieuwe concessie zal waarschijnlijk in juni 2026 van kracht worden.

De concessiehouder krijgt van gemeente Arnhem de infrastructuur in bruikleen. Daarvoor is een bruikleenovereenkomst getekend tussen de concessiehouder en de gemeente Arnhem.
Het betreft een overeenkomst van bruikleen, waarin de gemeente de infrastructuur om niet ter beschikking stelt. Dit betekent dat grote delen van de beheertaak bij de concessiehouder belegd zijn, dit in tegenstelling tot bijna alle andere assets waarbij de gemeente ook het beheer daadwerkelijk verzorgt.
Het vervangen van trolleymasten, aan het einde van de technische levensduur, valt niet onder de verantwoordelijkheid van de concessiehouder aangezien dit een investering betreft die veel verder gaat dan de looptijd van de concessie. Komende periode gaan er nieuwe afspraken gemaakt worden met de provincie over de concessie waarbij ook duidelijkheid moet komen over de benodigde vervangingsinvesteringen.

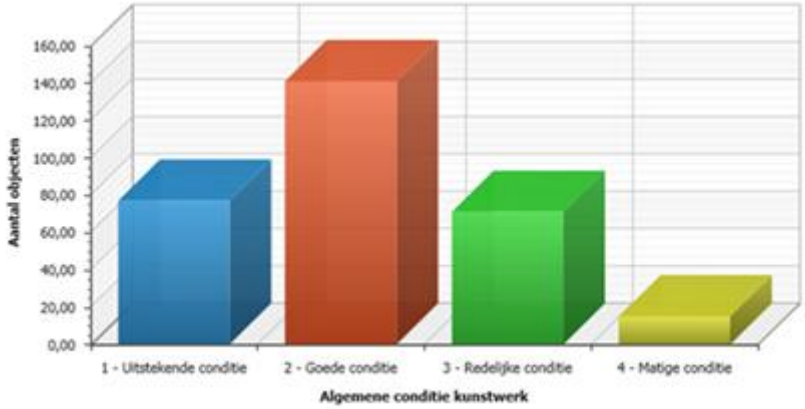
Planning
De oudste trolleymasten zijn de komende jaren aan vervanging toe (circa 700 masten en muurankers, allen ouder dan 60 jaar). Dit speelt in eerste instantie bij de geplande reconstructie van de Velperweg (dit is uitgesteld naar 2024/2025). De verwachte investering hiervoor bedraagt € 0,8 miljoen. Deze investering zal leiden tot een structurele kapitaallast van € 40.000 en is reeds opgenomen in deze begroting.
Bij de herinrichting van de van Muijlwijkstraat zullen ook aanpassingen aan het trolleynet worden uitgevoerd. Dit maakt onderdeel uit van het project.
Naast de masten zijn de komende jaren (tot 2034) 17 gelijkrichterstations aan vervanging toe. Ook zullen enkele delen van het ondergrondse kabelnet vervangen moeten worden.
In de huidige begroting zijn in het MIP (afgezien van de hierboven genoemde €0,8 miljoen voor de Velperweg) geen middelen gereserveerd voor deze vervangingsinvestering. De komende periode zal in aanloop naar de nieuwe OV-concessie een vervangingsplanning voor de trolley uitgewerkt worden met een bijbehorende investeringsplanning. Het risico bestaat dat er versneld vervangingen noodzakelijk zijn als er essentiële onderdelen voortijdig uitvallen, waardoor de OV dienstverlening in de knel komt. Hiervoor zijn nu geen financiële middelen gereserveerd. In Naris is hiervoor een risico reservering opgenomen.

Civieltechnische kunstwerken

Onder de noemer van civieltechnische kunstwerken vallen bruggen, viaducten, tunnels, grondkerende constructies, trappartijen etc. Jaarlijks is er een visuele inspectie waarbij de inspecteur voornamelijk kijkt naar de ambities schoon, netjes, heel en veilig. Daarnaast is er vijfjaarlijks een technische inspectie. Het inspecterende bureau kijkt naar het uitgevoerde regulier onderhoud en geeft waar nodig schades, maatregelen, prijs per maatregel en uiterste datum van uitvoering aan. Indien nodig zal op basis daarvan de cyclus van het reeds ingeplande reguliere onderhoud worden aangepast. Dit vormt de input voor de integrale programmering en dient als basis voor de monodisciplinaire meerjarenplanning. Aan de hand van gegevens uit onder meer de inspecties wordt getracht het duurzame onderhoudsniveau zo goed mogelijk te benaderen. De beschikbare middelen zijn op dit moment hiervoor toereikend

De kwaliteit van het areaal op basis van de laatste inspecties is redelijk tot goed. Een samenvatting is hieronder weergegeven. In 2024 volgt er een nieuwe technische inspectie door een extern gespecialiseerd bureau, waardoor we weer over de nieuwste gegevens zullen beschikken.

Vanaf 2024 zullen we werken met een nieuw raamcontract voor het groot onderhoud en een apart raamcontract voor vervanging en onderhoud houten waterbouwkundige constructies.

Planning

In 2023 hebben we de voegovergangen van de busbaan van de ‘brug over de groene rivier’ (Eldensedijk) vervangen in 2024 doen we dit voor de rest van de brug.

Verder zal er onderhoud worden uitgevoerd aan de 2 tunnelcomplexen Burgemeester Matsersingel, alle bruggen in park Presikhaaf, de bruggen in park Malburgen-west, het Huissens viaduct en de onderzijde van viaduct Waardmanspad.
Vanuit het nieuwe raamcontract houten waterbouwkundige constructies zullen we starten met de vervangingsopgave houten bruggen in Elderveld en De Laar.

Aandachtspunt bij de vervangingsinvesteringen is het viaduct Rijkerswoerdsestraat (over A325). De noodzaak van vervanging is afhankelijk van het soort verkeer dat van het viaduct gebruik mag maken. Hierover zijn we in overleg met de provincie en buurgemeenten. Indien dit viaduct vervangen moet worden, zal dit een investering vragen van grofweg € 1,5 miljoen euro (afhankelijk van ontwerp en co-financiering provincie Gelderland). Deze investering is nog niet opgenomen in de Meerjaren Investerings Planning.

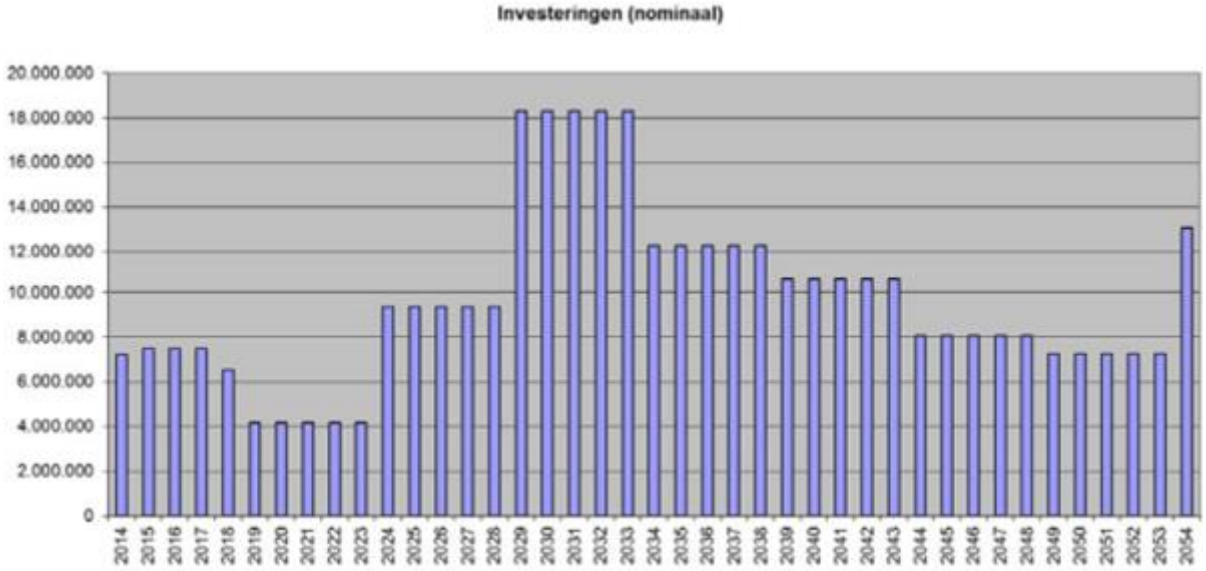
Riolering

Een goed functionerend rioolstelsel is van essentieel belang voor de volksgezondheid en het voorkomen van wateroverlast. Het beheer van het rioolstelsel heeft betrekking op een groot aantal verschillende onderdelen zoals, de vrij vervalriolering met bijbehorende (infiltratie)putten, persleidingen en gemalen, huisaansluitingen, drainage, kolken en lijngoten. Maar ook het aanpassen van de bovengrondse inrichting kan bijdragen aan het beter afvoeren of bufferen van regenwater. Waar zich hiervoor goede kansen voordoen met beperkte meerkosten wordt hierin geïnvesteerd. Vanuit het budget dat beschikbaar is voor klimaatadaptatie wordt een bijdrage geleverd aan de opgave om regenwater in toenemende mate in de bodem vast te houden.

Onderhoud bestaande stelsel
Gelet op de omvang van het netwerk is de vrijvervalriolering met de bijbehorende putten voor wat betreft de benodigde beheerkosten, personele inzet en behoefte aan strategie de belangrijkste voorziening van de riolering. Een belangrijk aspect in het beheer hiervan is het bepalen van de omvang van de noodzakelijke werkzaamheden om het stelsel goed te laten functioneren. Daarbij wordt altijd gezocht naar afstemming en samenloop met projecten binnen en buiten de gemeentelijke organisatie.

In totaal ligt er circa 800 kilometer vrijvervalriolering in Arnhem. Hiervan is bijna 170 km gemengd (vuilwater gecombineerd met regenwater).
In het beheersysteem maken we onderscheid in gemengde-, vuil- en regenwaterriolen, ieder onderverdeeld in hoofd-/transportriolen en 'gewone' riolen. Daarnaast wordt aangegeven welke riolen onder doorgaande wegen liggen. Op de hoofd-/transportriolen en de riolen onder doorgaande wegen gaan we eerder over tot het nemen van maatregelen dan op andere locaties omdat de risico's daar groter zijn.
Voor de lange termijn planning wordt voor het verwachte moment van vervangen uitgegaan van de theoretische levensduur (dit is de verwachte levensduur voor vrijvervalriolen, de economische afschrijving gebeurt in 40 jaar).Voor de theoretische levensduur van de riolering wordt uitgegaan van een periode van 60 jaar. Er liggen echter ook nog vrij veel riolen uit de periode 1870-1930 met een actuele leeftijd van 90 tot 150 jaar. De langetermijnplanning is dan ook niet meer dan een indicatie van de opgaven die op langere termijn in het verschiet liggen.
Onderstaand figuur met de theoretische vervagingsopgave uit het Gemeentelijk Rioleringsplan van 2014 laat zien dat er nog een grote vervangingsopgave aan komt.

Grafiek uit GRP 5 met theoretische rioolvervanginsopgave in euro's.

Voor de korte termijnplanning wordt uitgegaan van de technische levensduur, de werkelijke toestand van de riolering. Deze werkelijke toestand wordt bepaald door middel van video-inspecties van de rioolstelsels en het beoordelen en classificeren van de leidingen en putten.
De vrijvervalriolen worden periodiek gereinigd en geïnspecteerd. Jaarlijks wordt hiervoor een inspectieplan opgesteld. Reiniging en inspectie is meestal een wijk gebonden activiteit. Doelstelling is om de kans op falen van de riolering te minimaliseren. Gemiddeld genomen worden de riolen eens per 13 jaar geïnspecteerd. De inspecties worden mede afgestemd op de ontwikkelingen in de stad en mogelijke risicoplekken.
Op basis van de inspectieresultaten, storingsmeldingen en ontwikkelingen in de stad wordt een rioolvervanginsplanning en daarmee een investeringsplanning gemaakt.

De noodzakelijke investeringen in riolering zijn zoals gebruikelijk langjarig verwerkt in de begroting. Nadere toelichting op de kostendekkendheid van de rioolheffing is opgenomen in de paragraaf lokale heffingen.
Gezien de grote vervangingsopgave in met name de naoorlogse wijken in Arnhem-Zuid wordt voor de verdere toekomst nog een verdere stijging van de rioolinvesteringen verwacht. Dit betreft echter nog niet de huidige begrotingsperiode.

Stelselwijziging aanleg nieuwe riolen
In de jaarrekening van gemeente Arnhem worden tot nu toe binnen een grondexploitatie ook de investeringen in riolering (zoveel als mogelijk) opgenomen. De systematiek van kostenonderbouwing voor de rioolheffing geeft echter de ruimte om deze investeringen kostendekkend onderdeel te laten zijn van de rioolheffing.

In deze Begroting wordt voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren. Dit is nader toegelicht in de paragraaf Lokale heffingen.

Planning
Voor 2024 staan de volgende grote rioolvervanginsprojecten op de planning: Kroonsewal, Hommelseweg, Velperweg, Dalweg Hartogslaan, Rijnkade en mogelijk Land van de Markt - Rijnstraat. Daarnaast lopen de rioolprojecten in Sterrenberg en Spijkerbuurt nog door.

Water
Het onderdeel water omvat onder meer beheer en onderhoud van afkoppelvoorzieningen (deze voorzieningen zorgen er voor dat regenwater niet in het riool terecht komt maar in de bodem zakt), ecozones, moerassen, sloten, paddenpoelen én oppervlaktewater(bodems) zoals de Immerlooplas, Nieuwehaven, Defensiehaven, haven van Coers, Rijnkade, Nieuwe kade en de dijkdoorbraakkolken. Ook het onderhoud aan civieltechnische water gerelateerde werken, zoals beekriolen, duikers, beschoeiingen en fonteinen hoort in deze categorie
De ambitie is:
- het watersysteem op orde brengen en houden;
- met de (water)partners de water gerelateerde opgaven oplossen door zoveel mogelijk voor ruimtelijke oplossingen te kiezen waarbij het water tegelijk een rol kan spelen in het vergroenen en verkoelen van de stad.

In de afgelopen periode is veel energie gestoken in het controleren en corrigeren van de bestaande beheergegevens van de duikers en beekriolen. De locatie, de ouderdom en de onderhoudstoestand van bijna alle duikers en beekriolen onder de hoofdstructuur zijn de afgelopen jaren in kaart gebracht. Daar waar nodig is inmiddels ook groot onderhoud uitgevoerd. Het beheer van de oppervlaktewater(bodems) wordt nu nog projectgewijs vormgegeven en wordt, na deze inhaalslag, omgevormd tot een systematische aanpak.
Aan de fontein op het Gele Rijdersplein (AKU) is geen groot onderhoud geprogrammeerd en gebudgetteerd in afwachting van de herinrichting van dit gebied, wat voorzien is in 2024.

Planning
Het voornemen was om in de periode 2022-2023 alle nog niet gebaggerde havens uit te baggeren.
Het baggeren van Onderlangs en de Praets wat op de planning stond heeft vertraging opgelopen. Er is nog discussie met de verhuurder en met de huurders van de ligplaatsen over de manier waarop hier invulling aan kan worden gegeven. De voorbereidingen voor de baggerwerkzaamheden in de Rosandepolder zijn opgestart en de werkzaamheden zijn gepland in 2024.
Het benodigde groot onderhoud zoals hierboven omschreven wordt gefinancierd uit het exploitatiebudget.
Na deze baggerwerkzaamheden zijn de havens weer op orde voor de komende 20 jaar en kan het jaarlijks baggeronderhoud worden gerealiseerd uit het regulier beschikbare jaarlijkse budget.
Het onderhoud van de waterbodems in de Nieuwe Haven, Rijnkade en Nieuwe Kade wordt de komende jaren uitgevoerd onder regie van het baggerbestek Neder-Rijn/Lek van Rijkswaterstaat.
Komend najaar en voorjaar 2024 staan in Arnhem-Noord de watergangen in woonwijk ’t Broek en in park Angerenstein op de planning. De fontein Roermondsplein (Blauwe Golven) zal in 2024 weer in werking treden.

Wijkgroen
Het groen is van grote waarde in onze stad. Verbetering van het leef- en woonklimaat vraagt vaak ook om het toevoegen van meer groen en/of om het kwalitatief verbeteren van bestaand groen. Hiervoor lopen verschillende initiatieven die toegelicht worden in het programma Wonen en Leefomgeving (S12, Radicaal vergroenen).

Voor het onderhoud van het wijkgroen zijn per wijk exploitatiebudgetten gereserveerd. De teams Leefomgeving hebben een sturende rol bij de inzet van deze middelen.
We monitoren de beeldkwaliteit (gebaseerd op basis van ongewenste kruidengroei en zwerfafval). De door de raad vastgestelde kaders zijn C-niveau voor de beeldkwaliteit in de wijken en A-niveau in de binnenstad en winkelcentra.
We monitoren ook de ecologische kwaliteit. Deze monitoring is recent opgestart, zodat we over een aantal jaren een beeld kunnen schetsen van deze waarde.
De technische kwaliteit van de beplanting (hoe goed is de beplanting) wordt op B-niveau bijgehouden.

Het aandeel ecologisch beheerd groen wordt steeds groter, hierdoor zal de natuurwaarde van het groen naar verwachting ook toenemen. Omdat de CROW normering op beeldkwaliteit nog niet is ingericht op natuurwaarden vinden we hier vaker een beeldkwaliteit C-niveau terug, wat voor de beoogde ecologische doelstellingen juist wenselijk is (meer kruiden/biodiversiteit).

Om het groen te kunnen beheren is het beleid over het groen vertaald naar beheertypen. Elk beheertype heeft haar eigen streefbeeld en bijpassende beheermaatregelen. De functie, het gebruik en de ecologische waarde bepalen het streefbeeld van een beheertype.

De gevolgen van de extreme droogte van de laatste jaren worden nu nog als calamiteit beschouwd. Veel bomen en beplantingen ondervinden hier schade van. De langetermijneffecten hiervan zullen de komende jaren verder duidelijk worden en mogelijk tot extra kosten leiden. Bij aanleg en renovatie van groen houden we hier al rekening mee en doen we aanpassingen in de groeiplaatsinrichting en het sortiment om deze klimaatbestendig te maken.
De gevolgen van de hoge stikstofdepositie wordt ook zichtbaar in de stedelijke plantsoenen. Het leidde onder andere tot een toename van de braam die overlast veroorzaakte op wegen en paden. Hiervoor is inmiddels een passende beheermaatregel in het regulier onderhoud opgenomen.
Een aantal invasieve exoten zoals de Japanse duizendknoop, reuzenberenklauw komen ook voor, met name in het wijkgroen. De huidige aanpak van bestrijding leidt tot een geleidelijke afname van het areaal.

Planning
Arnhem heeft veel ambities op het gebied van groen (zie programma Wonen en Leefomgeving S12, Radicaal vergroenen). Deze ambities zullen mede sturing geven aan de planning van het groenonderhoud. Naast het reguliere onderhoud staan de volgende projecten op de planning voor 2024:
- Vergroeningsprojecten in de wijken in het kader van de Wijkgroenagenda's;
- Herstel beplantingen oostelijk deel Singels (Janssingels t/m Lauwersgrachtpark)
- Groot onderhoud landgoed Sterrenberg;
- Herstel beplantingen (groot onderhoud) in Park Onderlangs;
- Vergroenen Groningensingel in samenloop met wegenproject;
- Versterken ecologische waarden Droge ecozone Schuytgraaf;
- Investeringen in samenloopprojecten zoals de Kroonse Wal en in het Spijkerkwartier;
- Voortzetten van het project aanplanten van extra heesters en struweelgroepen in de wijken in het kader van biodiversiteit en bestrijden hittestress. In 2024 met name in de wijk Schuytgraaf;
- Voortzetten project exotenbestrijding.

Speelvoorzieningen
Om een aantrekkelijke leefomgeving te kunnen bieden is de aanwezigheid van speelplekken met name voor gezinnen met (kleine) kinderen van belang. Daarnaast zijn speelplekken vaak ontmoetingsplekken voor de wijkbewoners.
In de Beheervisie Spelen en Ontmoeten is de ambitie opgenomen om 8 van de 20 grote (groene) speel- en ontmoetingsruimtes te verbeteren. Deze opgave willen we invullen in samenwerking met de teams Leefomgeving. Deze ambitie wordt projectmatig opgepakt. Dat houdt in dat met de betreffende teams Leefomgeving en de buurt wordt bepaald wat de plek nodig heeft om de ambitie te realiseren. Het initiatief ligt bij de teams Leefomgeving omdat het belangrijk is dat de buurt hierin mee participeert en mogelijk ook andere wensen en ideeën uit de buurt hierin gecombineerd kunnen worden.
Ook het maken van toegankelijke en inclusieve speelplekken wordt ook projectmatig opgepakt. De ambitie is om in de komende jaren in iedere wijk (total 24) een toegankelijke en inclusieve speelplek per wijk te realiseren waar ook kinderen met een beperking beter mee kunnen doen. Hiervoor zijn extra middelen gereserveerd.

Alle speeltoestellen moeten veilig bespeelbaar zijn. Dit wordt in de technische inspectie gecontroleerd. Geconstateerde mankementen worden binnen de gestelde termijnen opgelost zodat de onderhoudskwaliteit van het areaal op B ligt.
Daarnaast kan de kwaliteit van het areaal bepaald worden op basis van de leeftijd en de theoretische levensduur van de speeltoestellen. Gemiddeld gaat een speeltoestel 10 tot 15 jaar mee. Hieronder is een overzicht van de leeftijd van de speeltoestellen. Opvallend is het aantal ouder dan 15 jaar. Ongeveer 37% van het areaal heeft haar theoretische levensduur behaald maar is technisch nog wel in orde. De oorzaak hiervan is dat de speeltoestellen van duurzame en kwalitatieve materialen zijn gemaakt. De vraag is hierbij wel in hoeverre of de speelvoorziening nog voldoet aan zijn functie. Mogelijk dat kinderen uitgekeken zijn op deze oude speeltoestellen

en deze niet meer gebruiken, wat aanleiding zou kunnen zijn om tot vervanging over te gaan. Hierover is afstemming met de teams Leefomgeving.

Leeftijd speeltoestellen	Aantal
Ouder dan 15 jaar	701
10-15 jaar	491
5-10 jaar	399
1-5 jaar	311

De beschikbare budgetten voor beheer en vervanging van de speeltoestellen blijken in de praktijk toereikend.

Planning
Jaarlijks worden de speeltoestellen geïnspecteerd en vindt het noodzakelijk onderhoud plaats. Vervangen of plaatsen van toestellen gebeurt in samenspraak met de teams Leefomgeving.

Komende jaren worden nog 3 grote (groene) speel- en ontmoetingsruimtes verbeterd, waarmee de ambitie uit de Beheervisie Spelen en Ontmoeten afgerond wordt. In 2024 wordt de speelplek aan de Noord-Peterstraat in samenwerking met de buurt groen en klimaatbestendig ingericht.

Daarnaast worden zoals aangegeven in de periode tot en met 2026 24 speelplekken toegankelijk en inclusief gemaakt. Hierbij wordt er niet alleen naar onze eigen speelplekken gekeken, maar ook naar andere speelplekken die niet van de gemeente zijn, maar een zelfstandige stichting zoals Bouwspeelplaats De Leuke Linde en de beide Stadsboerderijen Presikhaaf en de Korenmaat.
Als pilot is er gestart met speelplek De Kroon in de wijk De Laar Oost.

Bomen
Bomen zijn belangrijk voor de leefbaarheid, biodiversiteit en beleving en leveren een bijdrage aan een klimaatadaptieve stad. Hittestress en wateroverlast zijn onderwerpen waarbij bomen een onderdeel van de oplossing kunnen zijn. Daarom zijn in het Bomenplan onderstaande doelen beschreven:

- Arnhem wil een groenere stad: meer (buitengewone) bomen en meer groenmassa.
- Arnhem gaat voor kwaliteit en toekomstbestendigheid (juiste boom op de juiste plek), gezonde, veilige en duurzame bomen.
- Arnhem wil bomen beter beschermen.
- Arnhem wil meer biodiversiteit en groen met elkaar verbinden.

Arnhem heeft zo'n 47.000 stadsbomen, het beheer en onderhoud is erop gericht om een jonge boom tot volwassenheid te brengen en daarna zo lang mogelijk te behouden, afgewogen tegen de kosten die daarvoor nodig zijn. Hierbij wordt de ecologische waarde van de boom zoveel mogelijk gevolgd. Dit houdt in dat er alleen gesnoeid wordt op de plekken waar dat nodig is voor de vrije doorgang van het verkeer of wanneer probleemtakken een hoog risico gaan vormen voor de gebruikers. Daarnaast worden knotbomen gefaseerd geknot zodat er voldoende nest- en schuilplekken voor vogels en insecten in stand blijven. Dood hout is van grote waarde voor de ecologie daarom worden dode of gesnoeide takken zoveel mogelijk in de bossen en struwelen verwerkt. Ook het staande dode hout wordt behouden op plekken waar dat kan. Mogelijke risico's voor de weggebruikers worden uit de boom gehaald en de boom kan op die plek gecontroleerd afsterven.
Arnhem heeft, gebaseerd op de beleidsregels uit het Bomenplan 2020, ruim 18.000 buitengewone bomen en toekomstbomen aangewezen. Deze bomen worden extra beschermd en krijgen, indien nodig, extra onderhoud ten gunste van de levensverwachting van deze bomen. De planning is om elk jaar bij ongeveer 50 bomen extra maatregelen (veel al in de bodem) uit te voeren waarbij elk jaar wordt gekeken waar de maatregel het meest noodzakelijk is. Dit is maatwerk.

Het dagelijks onderhoud van stadsbomen wordt op B-niveau gedaan met behoud van de ecologische waarden van de boom, Dit wordt volgens planning uitgevoerd. Alle stadsbomen worden periodiek gecontroleerd middels de BoomVeiligheidsControle. Hierin worden 'onderhoudsstaat', 'boomgebreken', 'toekomstverwachting' en 'ziekte en aantastingen' van de bomen opgenomen. Hieruit volgen onderhoudsmaatregelen of advies tot nader onderzoek, deze worden na de controle uitgevoerd binnen de gestelde termijnen. Boomziektes en plagen worden gevolgd en waar nodig wordt beheersingsmaatregelen ingezet. Vervanging van stadsbomen vindt plaats indien de boom een

te groot risico of hinder vormt voor de weggebruiker en die niet met dagelijks onderhoud of andere maatregelen op te lossen is, een hele lage levensverwachting heeft of dood is. Vervanging van bomen in (laan)structuren is maatwerk, hierover vindt afstemming plaats met het BoomKwaliteitsteam Arnhem.

Financiering bomenonderhoud
Aangeplante stadsbomen worden per 2021 opgenomen op de balans en deze bomen worden afgeschreven in 50 jaar. Voor 2024 wordt er geen kap voorzien van bomen die een waarde op de balans hebben; afboeking van bomen zal dan ook niet aan de orde zijn.

Planning
Voor aanplant en groeiplaatsverbetering van bomen is een investeringskrediet beschikbaar.
De volgende projecten staan hiervoor in 2024 op de planning:
- Aanplant bomen museumpark Onderlangs;
- Aanplant extra bomen in De Laar als onderdeel van gezonde buurten;
- Aanplant extra bomen Groningensingel;
- Aanplant extra fruitbomen Gaardenhaage;
- Aanplant extra bomen groenzones Schuytgraaf;
- Aanplant extra bomen in diverse stadsparken met de focus op Arnhem-zuid;
- Groeiplaatsverbetering 50 stuks buitengewone bomen;
- Groeiplaatsverbetering Lindebomen Rijnkade;
- Groeiplaatsverbetering bestaande bomen rondom Blauwe Golven;
- Groeiplaatsverbetering Lindebomen Velperweg (deel vanaf Velperpoort tot Raapopseweg).

Voor groot onderhoud en herstel van boomstructuren staan de volgende projecten in 2024 op de planning:
- Aanhelen bomenrijen langs Limburgsingel;
- Vervangen boomlaan Velperweg (deel Prümelaan tot viaduct Velp);
- Groeiplaats verbeteren van de bomen op het Gelderse plein.

Parken en bossen
Kenmerkend voor Arnhem zijn de bossen, de natuurterreinen en de vele parken. We zijn trots op dit waardevolle groene kapitaal. Daarom zetten we sterk in op het behouden en verbeteren hiervan. De natuur staat in de parken en bossen op één, in samenhang met klimaatactie en biodiversiteit. De parken en bossen zijn ook van grote recreatieve betekenis voor de inwoners. We investeren hierin door invulling te geven aan recreatiezonering en bijbehorende inrichting voor toekomstbestendig gebruik.

Voor het onderhoud van de bossen en parken zijn exploitatiebudgetten gereserveerd en tijdelijk extra middelen beschikbaar gesteld om ambities te verwezenlijken. Het beheren en onderhouden van de parken doen we aan de hand van beheervisies.
Het areaal en beheerareaal bossen en parken neemt toe. Enerzijds door actieve verwerving van bos- en natuurgebied en anderzijds door huur- en vrijwillige pachtbeëindiging. In 2022/2023 was er een toename van ruim 60 hectare: Rolbaan, Westerveld-Hoefijzer, Klarenbeek . Mogelijk komt er in 2024 nog ruim 30 hectare (Zypendaal-Gulden bodem) beheerareaal bij.

Op basis van coalitieakkoord is houtoogst in de bossen en parken geen doelstelling. Er komt nog wel “surplus” hout vrij uit de bossen en parken dat we circulair gaan toepassen in Arnhem. We monitoren in de periode 2022-2024 wat deze verandering beheersmatig betekend. Om duurzaam & circulair (uitgangspunt wat groeit in Arnhem blijft in Arnhem) te kunnen werken zetten we in om van FSC certificering om te schakelen naar PEFC certificering waarin ook duurzaam gegroeid stadshout in ondergebracht kan worden

Een aantal parken is aangewezen als rijksmonument; Sonsbeek, Zijpendaal, Gulden Bodem en Moscowa. Voor deze parken gelden extra instandhoudingsvoorwaarden. Park Angerenstein is aangewezen als gemeentelijk monument. Al deze parken plus een deel van Park Presikhaaf worden op A-niveau onderhouden. Het overige gebied op B-niveau.

De bossen en parken hebben een robuuste basis. Desalniettemin staat de kwaliteit van onze bossen en parken onder druk. Oorzaken hiervan zijn het intensiever gebruik, verdroging, overmatige stikstofdepositie en klimaatverandering; met als gevolg biodiversiteitsverlies. Bij het beheer en onderhoud van onze bossen en

parken houden we hier rekening mee door zeer gericht en soms intensiever (maatwerk) onderhoud uit te voeren. We doen dit op basis van natuurvolgend beheer.
Specifieke ambities met betrekking tot bossen en parken zijn zo veel mogelijk water vast houden en organische stof (met bijbehorend bodemleven) verbeteren in de groeiplaatsen en zorg dragen voor structuurvariatie. We werken daarmee aan de sleutelfactoren voor klimaatadaptatie en biodiversiteit. Tevens benutten we waar mogelijk de kansen om de agrarische gebieden grenzend aan de bossen en parken natuur inclusief te maken. Door inzet van de extra middelen voor bossen en parken kunnen we werken aan deze ambities. Tevens biedt dit de mogelijkheid extra capaciteit in te zetten om genoemd kwaliteitsverlies en de uitdagingen die hiermee gemoeid gaan, invulling te geven en zorgvuldig te communiceren met onze inwoners.

Planning
In 2024 zal extra worden ingezet op de revitalisering van de bossen en parken (water en organische stof) en het verbeteren van de biodiversiteit (structuurvariatie).

- In de bossen wordt gewerkt aan herstel van structuurrijke bosranden en zaaien en aanplant van rijk strooisel soorten.
- Er wordt een monitoringsprogramma in uitvoering gebracht voor biodiversiteit en bodem.
- De beheervisie Sonsbeek, Zypendaal en Gulden bodem (2023) zal in uitvoering gebracht worden.
- Voor de parken Klarenbeek, Hazegrietje en Braamberg wordt de beheervisie vernieuwd.
- Voor de zuidelijke uiterwaarden, polderlinten en park Westerveld wordt natuurvolgend beheer en het beter ecologisch verbinden van de parken en natuurgebieden in Arnhem-zuid nader uitgewerkt en tot uitvoering gebracht.
- Voor de parken en bossen in het noorden wordt een analyse uitgewerkt ter verbetering van het watersysteem als integraal onderdeel van klimaatadaptief bos.

Inzamelvoorzieningen
In juni 2022 is de Afvalkoers 2022-2026 “Arnhem Schoner” vastgesteld. Omgekeerd Inzamelen blijft het basisprincipe voor de inzameling van huishoudelijk afval in Arnhem. Door dit systeem kunnen inwoners van Arnhem hun afval goed scheiden. Er is een uitgebreid netwerk van ondergrondse verzamelcontainers voor restafval, PBD (plastic verpakkingen, blik en drinkpakken) en papier en bovengrondse verzamelcontainers voor GFT (groente-, fruit- en tuinafval) in de stad aanwezig. Een deel van de herbruikbare reststromen (PBD, GFT, papier) worden bij laagbouw met behulp van minicontainers (kliko’s) aan huis opgehaald. Voor de inzameling van grof vuil zijn er twee afvalbrengstations en rijden we rond met de Milieubak. In het stationsgebied werken we met een ondergronds afvaltransport systeem (OAT). Hieronder wordt op de verschillende onderdelen nader ingegaan.

Ondergrondse verzamelcontainers
De eerste ondergrondse containers zijn in de jaren negentig geplaatst. Het overgrote deel van het containerbestand is geplaatst in de periode van uitrollen van omgekeerd inzamelen: 2015-2019. In totaal staan er bijna 2350. De afschrijvingstermijn die gehanteerd wordt is 10 jaar. De technische levensduur ligt in praktijk beduidend hoger. Sinds 1 januari 2023 jaarlijks een veiligheidskeuring uitgevoerd op alle verzamelcontainers ongeacht het bouwjaar. Op deze manier voldoen we aan de nieuwste eisen en kunnen we de veiligheid nog beter borgen. Gevolg is dat door deze nieuwe wettelijke normen en keuring een relatief groot aantal containers is afgekeurd. Deze containers mogen en kunnen vaak niet gerepareerd worden. Daarnaast worden, daar waar reparatie een optie zou zijn, de kosten zorgvuldig gewogen tegen de technische aspecten, veiligheid, functionaliteit en esthetiek van de container. In vrijwel alle gevallen is en wordt gekozen voor vervanging. Indien mogelijk worden onderdelen uit de afgekeurde containers wel hergebruikt als vervang- of reparatie-onderdeel.
In het nieuwe contract voor onderhoud, reiniging en levering vinden we ook de basis voor een nieuw en herzien beheerssysteem. Dit systeem werken we in de loop van 2023 en 2024 uit en zal samen met het nieuwe Beheerplan Afval in 2024 de basis vormen voor een meer data-gestuurde investeringsplanning voor deze assets.

Bovengrondse GFE containers
Vanaf 2020 zijn ruim 200 bovengrondse containers voor de inzameling van groente, fruit en etensresten (GFE) op hoogbouwlocaties geplaatst.. Naar aanleiding van vragen over de optimale toegankelijkheid door de APCG (Arnhems Platform voor Chronisch zieken en Gehandicapten) wordt er momenteel een proef uitgevoerd met een lagere en beter toegankelijke container. Op basis van dit onderzoek gaan we verder met het uitrollen van het stads dekkende netwerk van GFE containers bij hoogbouw.

Minicontainers
De vervanging en uitbreiding van minicontainers die bij laagbouw worden gebruikt, is opgenomen in de dienstverleningsovereenkomst met de inzamelaar. De aanschafkosten voor nieuwe containers is opgenomen in de exploitatie. Voor de komende jaren wordt voor deze inzamelmiddelen geen grote uitbreiding voorzien.

Ondergronds Afval Transportsysteem (OAT)
In het gebied rond het Centraal Station is het Ondergronds Afval Transportsysteem operationeel.
Het onderhoud aan deze installaties is meerjarig belegd bij de bouwer van het systeem.
Noodzakelijk onderhoud aan het Ondergronds Afval Transportsysteem is voorzien in de meerjaren investeringsraming.

Planning
Het reguliere onderhoud aan de inzamelmiddelen wordt planmatig uitgevoerd. Ten aanzien van de geplande investeringen kan het volgende worden opgemerkt.

Ondergrondse verzamelcontainers
De nieuwe veiligheidskeuring van ondergrondse containers heeft in 2023 geleid tot de conclusie dat er vervangingsinvesteringen nodig zijn. In de jaren 2024-2027 wordt € 1,3 miljoen per jaar gereserveerd voor verder noodzakelijke vervangingsinvesteringen van de ondergrondse verzamelcontainers. De stijgende kapitaallasten volgend uit deze investeringen zijn opgenomen in deze begroting en worden doorberekend in de afvalstoffenheffing.

GFE containers bij hoogbouw
Om op alle hoogbouwlocaties een GFE container te plaatsen is een investeringsbudget van € 1,05 miljoen gereserveerd

Afvalbrengstation (ABS)
Er is een investeringsbudget van € 1,77 miljoen gereserveerd voor nieuwbouw van of aanpassingen aan de twee ABS-en. In 2023 is een haalbaarheidsonderzoek naar een Circulair Ambachtscentrum (CA) gestart. Een ABS kan deel uitmaken van een CA. In 2024 bekijken we de toekomst van de ABS-en mede op basis van de conclusies van het haalbaarheidsonderzoek en maken we plannen voor uitvoering in de jaren 2025 en verder. Het investeringsbudget wordt doorgeschoven naar 2025.

Vastgoed

Actuele beleidskaders
- Het uitvoeringsbeleid vastgoedbedrijf.
- Voor alle panden in permanent beheer zijn er 40-jarige onderhoudsplannen die jaarlijks worden geactualiseerd en opgenomen in de meerjarenprogrammabegroting.
- Bij het vastgoed gelden als deelportefeuilles onderwijsgebouwen, culturele-, erfgoed- en sportvoorzieningen, welzijnsvoorzieningen, gemeentelijke huisvesting, bijzonder vastgoed en vastgoed in de openbare ruimte.

Ambitie
Op dit moment wordt er gewerkt aan de herijking van het uitvoeringsbeleid. In deze nota vastgoedbeleid worden de gemeentelijke ambities, beleidsdoelstellingen uitgangspunten, spelregels en taken en verantwoordelijkheden voor het gemeentelijk vastgoedbeleid omschreven. Deze nota zal bestuurlijk door het college worden vastgesteld. Het beschrijft het instrumentarium voor het vastgoedbeheer en de vastgoedrealisatie en vormt de basis voor vastgoedsturing. Hiermee geeft het richting aan de maatregelen uit het meerjarenperspectief. Kortom: hoe gaan we in Arnhem om met vastgoed.
In afstemming met onze opdrachtgevers vanuit beleid, het op te stellen accommodatiebeleid in relatie tot de functionaliteit en de conditie van de portefeuille geven kaders en uitgangspunten om de juiste keuzes te maken. Zo kunnen we sturen op waarde.

Een onderdeel van deze nota vormt het meerjarenperspectief, het instrument voor het college om sturing te geven aan het gemeentelijk vastgoed. Het geeft op een transparante manier zicht op kansen en risico's voor het vastgoed. Daarmee toont het zowel het college als de ambtelijke organisatie een blik op de toekomst – kijkend naar de wereld van nu en de kansen in de toekomst - voor de middellange termijn van vier jaar (bestuur cyclus). Hiermee kunnen afgewogen beleidskeuzes gemaakt worden. Het document is een tactisch document voor de ambtelijke organisatie en een strategisch document voor het college. Dit document vormt de basis voor

besluitvorming door het college en informatievoorziening richting en de gemeenteraad. Financiële consequenties worden verwerkt in de perspectiefnota.

Dankzij een helder geformuleerde stip op de horizon kan goede regie worden gevoerd. Een jaarplanning is het laatste onderdeel van de vastgoednota. Deze zal jaarlijks worden gemaakt en de tactische keuzes voor het voorliggende jaar verklaren.

De nota wordt in het vierde kwartaal 2023 afgerond, de eerste jaarplanning zal voor 2024 worden gemaakt.

Onderhoud
De ambitie voor de technische staat van het vastgoed is een NEN2767-conditie score van 3 of beter. NEN 2767 is een methode voor het objectief en uniform meten van de fysieke kwaliteit van bouw- en installatiedelen van gebouwen en/of infrastructuur. De score loopt van 1 tot 6, daarbij is 1 zeer goed en 6 zeer slecht. Conditiescore 3 staat gelijk aan een redelijke conditie. Het door de gemeente aangekochte vastgoed voor stedelijke ontwikkelingsprojecten wordt niet op een conditiegerichte manier onderhouden, omdat deze panden tijdelijk in beheer zijn.

Verduurzaming
Het gemeentelijk vastgoed wordt fasegewijs verduurzaamd volgens twee uitgangspunten:

- “Werk met werk maken”; Maatregelen die binnen 5 jaar zijn terug te verdienen plus zonnepanelen plus LED wordt zoveel mogelijk bij alle panden van de gemeente in de komende jaren doorgevoerd, waarbij zoveel mogelijk aansluiting wordt gezocht bij het MJOP onderhoud en in overleg met gebruikers.
- “Projectmatige aanpak”; Begin 2023 is het “pilot project verduurzamen Gemeentewerf – nul op de meter” opgeleverd. Van hieruit is op basis van vooraf bepaalde criteria een inventarisatie gemaakt van het complete Gemeentelijk Vastgoed. Medio 2023 is een shortlist tot stand gekomen met daarin opgenomen mogelijke planvormingen met betrekking tot verschillende duurzaamheidsaspecten. De eerste aanbesteding heeft al plaatsgevonden en uitvoeringsopdrachten zijn gegund. Na de zomer 2023 gaan nog diverse onderzoeken/uitwerkingen van start. In het 3e kwartaal van 2023 zal een globale planning tot en met 2025 worden gepresenteerd. Naar verwachting zullen een groot deel van de projecten in het kader van de Duurzaamheid in 2024 en 2025 worden uitgevoerd.

Inclusie: Toegankelijkheid vastgoed
In twee delen zijn de van het vierde kwartaal 2022 tot nu de 60 gebouwen met de hoogste prioriteit beoordeeld op hun integrale toegankelijkheid. Op basis van de inventarisaties wordt op dit moment bepaald welke maatregelen worden doorgevoerd en welke onevenredig hoge kosten met zich mee brengen. Ook in deze begroting zijn middelen opgenomen om de te nemen maatregelen te realiseren.

Leegstand
Naast strategische leegstand – schuif ruimte voor projecten met name in de onderwijsportefeuille - is er momenteel geen substantiële leegstand in de vastgoedportefeuille.

De vastgoedportefeuille
De gemeente heeft (in principe) geen vastgoed in bezit, tenzij dit noodzakelijk is voor het realiseren van maatschappelijke doelstellingen. Dit maakt dat het vastgoed gekoppeld is aan de verschillende programma’s en deelportefeuilles. Op basis van de programma's zijn de deelportefeuilles ingedeeld. Deze deelportefeuilles hebben elk hun eigen kenmerken en sturing.

Programma	Deelportefeuille	Vastgoedportefeuille	Aantal gebouwen/ assets
S00 Bestuur, dienstverlening en financien	Algemeen college BenW	Gebruiksbeheer	1
	Alg Huisvesting en facilitaire zaken	Eigen Huisvesting	18
	Technisch beheer kantoorpand	Gebruiksbeheer	7
	Wagenpark en overig vervoer	Gebruiksbeheer	48
S01 Veiligheid	Algemeen Brandbestrijding	Eigen Huisvesting	2
S02 Bereikbaarheid	Mobiliteit en OR beheer vastgoed	Mobiliteit	45

	PB vastgoed	Mobiliteit	1
	Garageparkeren	Mobiliteit	4
	Fietsenstallingen	Mobiliteit	1
S03 Economie	Exploitatie historische kelders	Cultuur	1
S04 Onderwijs	Algemeen voor-vroeg-schools onderwijs	Onderwijs	2
	MFC gebruikersexploitatie	Gebruiksbeheer	6
	MFC bedrijfsexploitatie	Sociaal beheer (a.i.)	7
	Vastgoed primair onderwijs	Onderwijs	60
	Huisvesting voortgezet onderwijs	Onderwijs	11
	Huisvesting speciaal onderwijs	Onderwijs	13
	NA Algemeen	Natuurcentrum	17
S05 Cultuur	Algemeen Culturele activiteiten	Cultuur	9
	Alg Erfgoed, archeologie beeldkwaliteit	Niet te vervreemden Vastgoed	28
S06 Participatie en armoedebestrijding	n.v.t.	n.v.t.	
S07 Zorg	n.v.t.	n.v.t.	
S08 Welzijn en inclusie	Ontmoeten en Verbinden	Welzijn	11
	Algemeen Onderst opgroeien en opvoed	Welzijn	2
	Doorstroomvoorziening	Welzijn	1
	Algemeen Asielzoekers en vluchtelingen	Welzijn	6
	Opvang vluchtelingen Oekraïne	Welzijn	3
S09 Gezondheid en sport	Algemeen Binnensport	Sport	139
	Vastgoed publ gezondheidszorg	Welzijn	1
S10 Klimaat, energie en milieu	n.v.t.	n.v.t.	
S11 Ruimtelijke ontwikkeling	Milieubeheer vastgoed	Openbare ruimte	452
	Vastgoed reclame openbare ruimte	Openbare ruimte	19
	Tijdelijk beheer: Strategische posities, GREX projecten, Projecten	Tijdelijk Vastgoed	72
S12 Wonen en leefomgeving	Vastgoed Stedelijk groen	Openbare ruimte	1
	Algemeen oppervlaktewater	Gemalen	16

Uitgangssituatie

Het gemeentelijk vastgoed voldoet aan het gewenste kwaliteitsniveau, met uitzondering van gebouwen die op korte termijn hun functie verliezen of gebouwen die op korte termijn gerenoveerd worden.

Planning

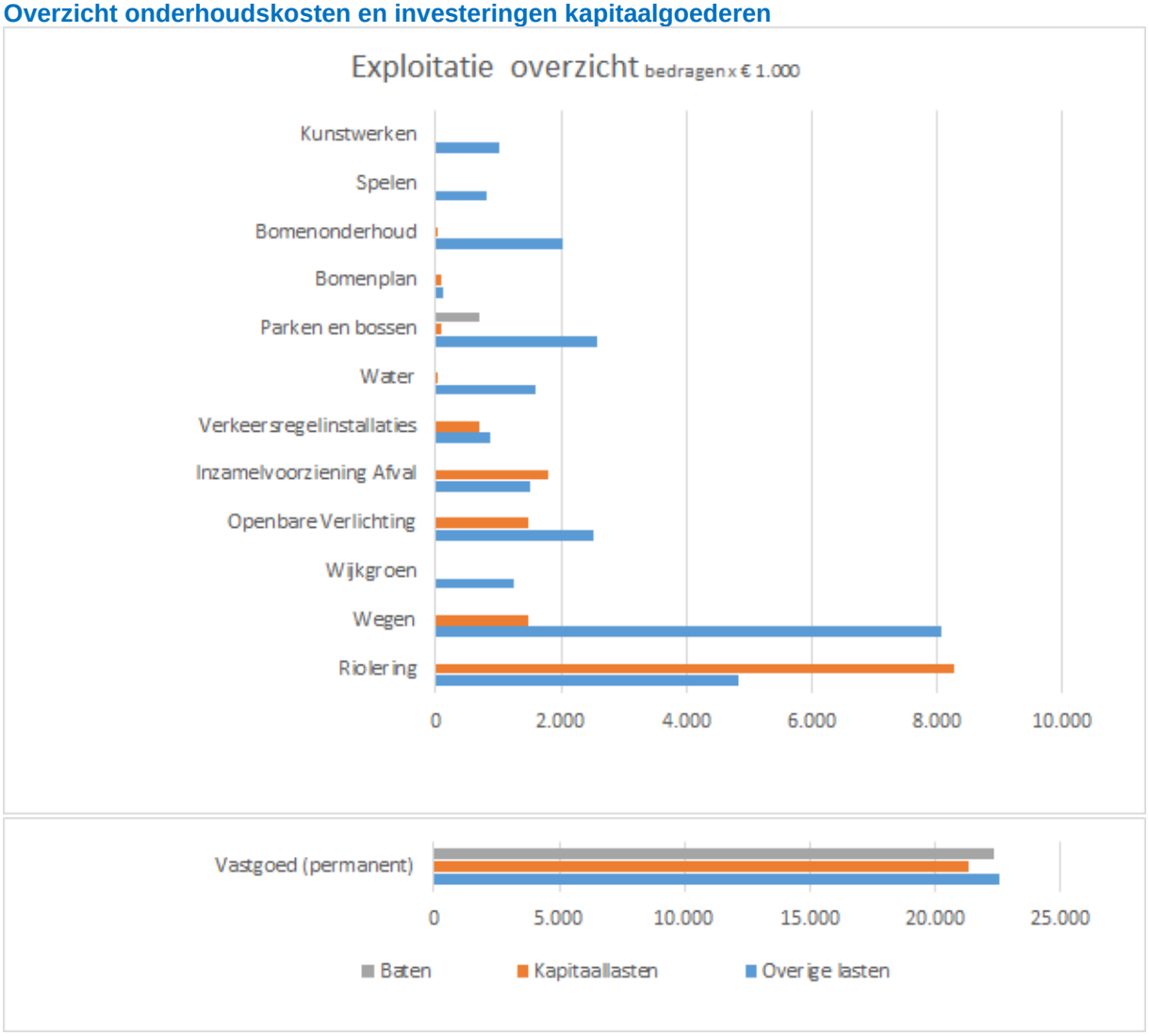
Lasten en baten voor beheer en onderhoud van het permanente vastgoed maken onderdeel uit van diverse programma's in de gemeentebegroting. Voor het planmatig- en storingsonderhoud wordt door de periode 2024-2027 jaarlijks gemiddeld €5,0 miljoen uitgegeven. Daarnaast wordt in diezelfde periode van 2024-2027 gemiddeld € 4,0 miljoen per jaar geïnvesteerd in vervangingsinvesteringen, toegankelijkheid en verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. Voor verduurzaming is dit jaarlijks (structureel) € 0,8 miljoen en nog eens € 2,5 (incidenteel) voor 2024 en € 3,0 miljoen (incidenteel) voor 2025.
Voor toegankelijkheid is dit € 0,5 miljoen in de jaren 2024, 2026 en 2026.
De cijfers voor begroting 2024-2027 zijn afwijkend ten opzichte van vorig jaar. Dit is vooral te verklaren doordat er diverse stelposten zijn opgenomen en een aantal wijzigingen zijn doorgevoerd:

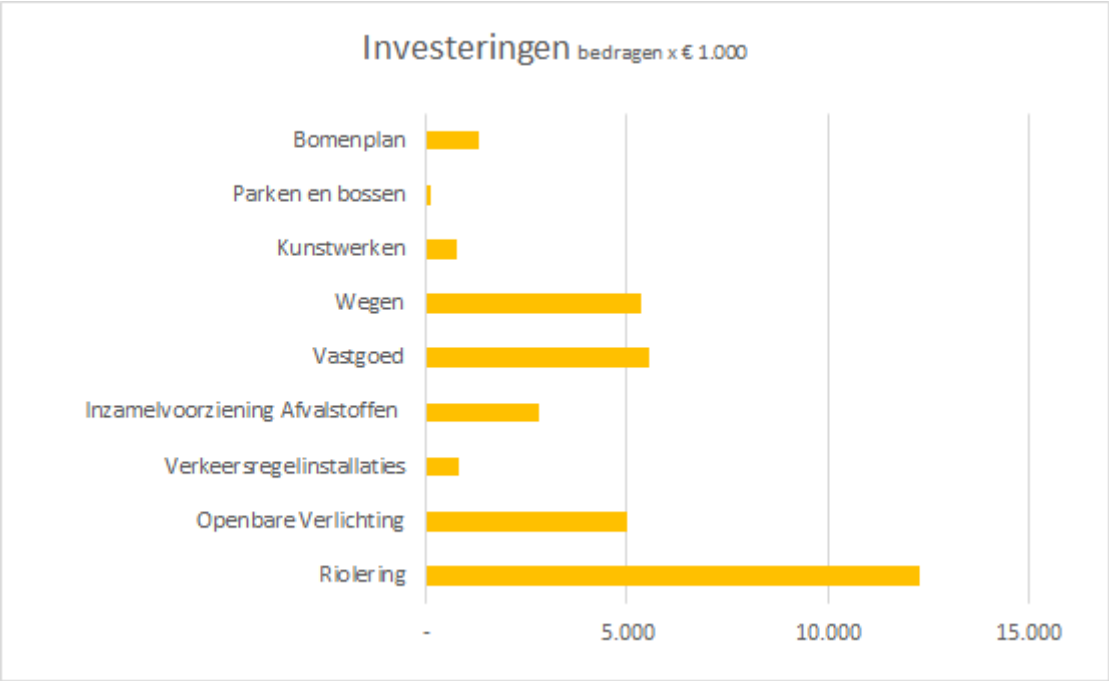
- stijging van de investeringen met name door de intensivering op verduurzaming en toegankelijkheid;

- stijging incidenteel en planmatig onderhoud door actualisatie en indexering als gevolg van extreme bouwkostenstijging.

Wet voorkeursrecht gemeenten (WvG)
Door het vestigen van de WvG op de gebieden Schaapsdrift en Rijnpark koopt de gemeente vastgoed aan dat tijdelijk moet worden beheerd.

Overzicht onderhoudskosten en investeringen kapitaalgoederen

Investeringen bedragen x € 1.000
Bomenplan
Parken en bossen
Kunstwerken
Wegen
Vastgoed
Inzamelvoorziening Afvalstoffen
Verkeersregelinstallaties
Openbare Verlichting
Riolering
-
5.000
10.000
15.000

Financiering

Voor de financieringsfunctie worden de missie en de doelstellingen beschreven in het treasurystatuut van de gemeente Arnhem. In dit statuut wordt ingegaan op de kaderstelling van de werkorganisatie (taken, bevoegdheden, verantwoordelijkheden, mandatering) en op het instrumentarium om de doelstellingen te realiseren.

Deze paragraaf richt zich op de uitwerking van het treasurystatuut naar de begroting voor 2024 en de te hanteren normeringen. Hierbij komen de onderstaande onderwerpen aan de orde:

- Risicomanagement financiering;
- Financieringsvolume (inclusief delegatie / mandatering);
- Kasgeldlimiet;
- Renterisiconorm;
- Overige risico's.

Risicomanagement financiering

Voor wat betreft de financiering wordt onderscheid gemaakt tussen:
a. Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte;
b. Financiering van de sociale woningbouw;
c. Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen.

Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte (a)

Bij de eigen gemeentelijke financieringsbehoefte gaat het om de financiering van de investeringen van de gemeente Arnhem, de overgedragen investeringen aan geprivatiseerde onderdelen van de gemeente en de exploitatie van lasten en baten. Bij de investeringen moet naast de reguliere financieringen van de gemeentelijke taken worden gedacht aan grote stedelijke projecten, zoals de stadsvernieuwing in de binnenstad, de grondexploitatie en onderhoud in de infrastructurele sfeer. Als 'inkoop' van geld (de funding) wordt gebruik gemaakt van de volgende financieringsmiddelen (verwachte stand per 31-12-2024):

- de kapitaalmarkt voor langlopende financieringsmiddelen: € 571,9 miljoen. Het betreft hier de leningenportefeuille opgenomen gelden (O/G);
- de geldmarkt voor kortlopende financiering (< 1 jaar): Naar verwachting zal per ultimo 2024 geen kortlopende financiering nodig zijn voor investeringen en projecten. De ruimte binnen het beschikbare kasgeld kan worden aangewend voor de (goedkope) financiering van de dagelijkse activiteiten van de gemeente: het werkkapitaal;
- de binnen Arnhem beschikbare reserves en voorzieningen met een volume van € 231,8 miljoen.

Binnen de gemeente wordt voor de financiering een omslagrente van 1,6% in rekening gebracht bij de investeringen en de projecten.

De portefeuille door de financieringsfunctie uitgezette gelden (U/G), heeft per 31-12-2024 een verwacht volume van € 28,64 miljoen. Het betreft hier kapitaalverstrekking en leningen aan instellingen en verzelfstandigde organisatieonderdelen. Hieronder vallen niet de verstrekte leningen in het kader van de inkomensondersteuning.

Financiering van de sociale woningbouw (b)

De financiering van de sociale woningbouw vindt bijna volledig plaats door leningen door corporaties, die geborgd worden door het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). Dit landelijke fonds fungeert als waarborg ten aanzien van risico's van wanbetaling en vervult daarmee de garantstellende rol die gemeenten van oudsher hadden. Het WSW kan bij gemeenten en het Rijk aankloppen wanneer de eigen borgingscapaciteit niet meer toereikend is (wat nog nooit is gebeurd). Daarvoor heeft ook de gemeente Arnhem een achtervangovereenkomst met het WSW gesloten. Het bestaan van het WSW samen met ontwikkelingen op het gebied van schaalvergroting en regionalisering van de woningcorporaties verklaart waarom de rol van de gemeente op het terrein van de financiering van woningbouw de afgelopen jaren kleiner is geworden en nu zo goed als uitgespeeld is. In 2024 heeft de gemeente nog maar één lening van minder dan € 6.000 aan de woningcorporatie Omnia Wonen op de balans.

Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen (c)

Bij de financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen gaat het om activiteiten die nauw grenzen aan het beleid van de gemeente Arnhem. Het gaat hier vooral om instellingen in de sectoren zorg, sport en cultuur. Ook bij deze financiering wordt de laatste jaren een terughoudend beleid gevoerd.

Bij de directe (eigen) financiering van de activiteiten van de instellingen heeft de gemeente Arnhem een gericht toezicht op het reilen en zeilen van de betreffende instellingen. Door aan de te verstrekken leningen waarborgen te verbinden kan bij calamiteiten direct worden gereageerd (voorbeeld: executie bij recht van eerste hypotheek). Tevens bestaan er bij de sectoren zorg en sport waarborgfondsen. Met borgstelling door deze waarborgfondsen kunnen instellingen bij banken een lagere rente bedingen en hoeft de gemeente zelf geen lening te verstrekken. De stichting waarborgfonds voor de sport (SWS) garandeert maximaal de helft van de lening en eist een garantie van de gemeente voor het resterende deel van de lening.

Financieringsvolume (delegatie/mandaat)

Bij het vaststellen van de begroting neemt de gemeenteraad een besluit over de omvang van de gemeentelijke activiteiten en daarmee over het financieringsvolume. Afgezien van de eigen middelen in reserves en voorzieningen wordt in de financieringsbehoefte voorzien door middel van leningen voor de lange termijn (vaste financiering) en voor de korte termijn (vlottende financiering).

Lange termijn financiering (vaste financiering)

Zoals reeds toegelicht gaat het hier om de benodigde geldmiddelen voor de eigen gemeentelijke investeringen en projecten en de verstrekking van geldleningen aan instellingen, gelieerd aan het beleid van de gemeente Arnhem. Financiering van sociale woningbouw rechtstreeks door gemeenten komt niet meer voor. Als gemeente houden we rekening met de mogelijkheid dat er behoefte kan ontstaan aan (al dan niet tijdelijk) bijspringen, maar dat zal alleen bij calamiteiten het geval zijn.

Korte termijn financiering (vlottende financiering)

Bij de kortlopende financiering gaat het om de financiering van de lopende activiteiten en werkzaamheden van de gemeente. Hiervoor wordt geld geleend of (in geval van een tijdelijk overschot) uitgezet bij de schatkist voor een periode van maximaal een jaar. Als een extra zekerheid, bijvoorbeeld voor het opvangen van onverwachte fluctuaties in de behoefte aan kasgeld, is een arrangement afgesloten met de Bank Nederlandse Gemeenten waarbij tot een beperkt bedrag (€ 4 miljoen) de gemeente een negatief saldo mag hebben. Insteek is hiervan zo weinig mogelijk gebruik te maken, een kasgeldlening is goedkoper dan rood staan bij de bank.

Financieringsbehoefte per 31-12-2024

Onderstaand schema geeft inzicht in de benodigde geldmiddelen voor de langlopende financiering en de manier waarop deze beschikbaar komen (de funding).

Het totaalvolume van de benodigde financieringen bedraagt € 787,7 miljoen. Vanuit de beschikbare aanwezige middelen (reserves en voorzieningen, obligo's en waarborgsommen) en de verwachte leningenportefeuille voor de vaste financiering is meer dan dit bedrag beschikbaar. Per ultimo 2024 wordt verwacht dat zelfs een bedrag van € 18,4 miljoen in de schatkist van het Ministerie van Financiën gestald moeten worden. De financieringsfunctie is daarmee ruimschoots in staat om voldoende middelen aan te trekken en beschikbaar te stellen voor de dekking van de reeds gepleegde investeringen, de kosten in de grondexploitatie en voor de in 2024 begrote investeringen.

Benodigd voor	Bedrag	Financiering middels	Bedrag
Bedragen x € 1.000			
Activa gemeente Arnhem en grondexploitatie	749.063	Reserves en voorzieningen	231.768
Uitgezette gelden aan gelieerde instellingen en woningcorporaties (kapitaalverstrekking en leningen u/g)	28.563	Opgenomen gelden in de kapitaalmarkt (leningen o/g)	571.852
Overige langlopend uitgezette middelen (o.a. nog te ontvangen erfpacht, leningen inkomensondersteuning)	10.084	Obligo's, waarborgsommen en vooruitontvangen erfpacht	2.452
		Rekening courant BNG, kasgeldleningen en vooruitontvangen bedragen	-18.361
Totaal langlopend te financieren	**787.711**	**Totaal financiering**	**787.711**

Leningenportefeuille 2024

Onderstaand schema geeft inzicht in de samenstelling van de volumes in het jaar 2024 van de huidige leningenportefeuille van de financieringsfunctie. Het betreft leningen opgenomen gelden (O/G) en leningen uitgezette gelden (U/G).

Leningen portefeuille	Verwachte stand 01.01.2024	Opname	Aflossing	Verwachte stand 31.12.2024
Bedragen x € 1.000				
Leningen O/G				
Leningen portefeuille	575.335	76.118	-79.607	571.846
Leningen t.b.v. woningcorporaties	7	0	-1	6
Totaal leningen O/G	**575.342**	**76.118**	**-79.608**	**571.852**
Leningen U/G				
Vaste leningen uitstaand	34.073	0	-5.516	28.557
Woningcorporaties	7	0	-1	6
Totaal leningen U/G	**34.080**	**0**	**-5.517**	**28.563**

Rentevisie

In de afgelopen jaren is als gevolg van de lage rentestand de gemiddeld te betalen rente voor de gemeente gestaag gedaald, maar inmiddels zit hier weer een stijgende lijn in. Als gevolg van gewijzigde wetgeving in het BBV moet de omslagrente binnen marges de gemiddelde marktrente volgen en is de gemeente niet meer vrij in het bepalen van deze intern in rekening te brengen rente. Deze zogeheten omslagrente bedroeg in 2021 1,7% en is in 2022 en 2023 gedaald naar 1,4%. Voor 2024 gaat dit niveau weer omhoog naar 1,6%. Het beteugelen van de inflatie heeft aanleiding gegeven tot de oplopende rentes. De sterke groei van de economie wordt geacht een hogere rente te kunnen dragen. Het is op dit moment nog niet duidelijk of de rente nog verder gaat stijgen, zich stabiliseert op het huidige niveau of toch weer gaat dalen. Om meerjarig gebruik te blijven maken van de historisch gezien nog de steeds lage marktrente kiest de gemeente er al een aantal jaren voor om leningen met lange looptijden aan te trekken. Een belangrijke taak voor het college is de omslagrente de komende jaren stabiel te houden. Voorwaarde daarvoor is dat de markt meewerkt. Bij een snelle stijging van de rente schrijven de regels van het BBV voor dat de omslagrente ook moet stijgen.
Met de in het verleden aangetrokken leningen met lange looptijden van meer dan 20 jaar is ruimte gecreëerd om in toekomstige jaren - wanneer de rente voor nieuwe leningen mogelijk weer op een hoger niveau terecht zal komen - met behulp van nieuwe leningen met kortere looptijden toch een lage gemiddelde rente te realiseren binnen de wettelijke mogelijkheden. Daarvoor is het dan noodzakelijk dat leningen met kortere looptijden een lagere rente hebben dan langer lopende leningen, hetgeen normaal gesproken het geval is.

Mandaat (voor nieuw aan te trekken financieringsmiddelen)

Maximaal toegestane leningen 2024	Maximaal
Bedragen x € 1.000	
Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte	250.000
Financieringsbehoefte sociale woningbouw	100.000
Financieringsbehoefte aan gemeente gelieerde instellingen	50.000

Kasgeldlimiet

De Wet FIDO geeft concrete richtlijnen voor gemeenten voor het beheersen van het renterisico in verband met de korte termijn financiering. De kasgeldlimiet is een wettelijk maximum (plafond) voor het volume geldleningen in de vorm van zogenaamde call- en kasgeldtransacties.
De bovengrens is bij ministeriële regeling voor het jaar 2024 vastgesteld op 8,5 % van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting. De begroting van de gemeente Arnhem voor het jaar 2024 heeft een omvang van € 840,4 miljoen en daarmee komt de kasgeldlimiet uit op € 71,4 miljoen.

Het Rijk geeft gemeenten veel ruimte om maximaal gebruik te maken van (goedkope) financiering met kasgeld. Hoewel het gemeenten formeel niet is toegestaan de kasgeldlimiet te overschrijden (Wet FIDO, art. 4, lid 1), hoeven deze pas aan de toezichthouder te rapporteren wanneer de kasgeldlimiet drie kwartalen op rij wordt overschreden (art. 4, lid 2). Hiermee wordt gedoogd de kasgeldlimiet twee kwartalen op rij te overschrijden. De gemeente Arnhem stuurt er desondanks op onder de kasgeldlimiet te blijven en deze niet te overschrijden.

Renterisiconorm

Het renterisico betreft het risico dat de begroting van de gemeente geconfronteerd wordt met een verzwaring van de rentelasten als gevolg van herfinancieringen van bestaande activa of van herziening van rente van bestaande leningen.
Het doel van de renterisiconorm is om dit risico te beperken tot een handelbaar niveau. Bij een gelijkmatig opgebouwde leningenportefeuille blijft het renterisico binnen verantwoorde marges en zullen de renteaanpassingen zich geleidelijk voordoen en binnen de begroting opgevangen kunnen worden.
In de Wet Financiering Decentrale Overheden (FIDO) is vastgelegd dat jaarlijks een volume ter grootte van 20% van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting (peildatum 1 januari) mag worden geherfinancierd of een renteherziening mag ondergaan. Omdat de gemeente voor de eigen financiering geen leningen heeft aangetrokken waarvan periodiek de rente wordt herzien, heeft voor Arnhem de renterisiconorm alleen betrekking op herfinanciering van aflopende leningen. Op basis van het begrote lastentotaal voor 2024 van € 840,4 miljoen mogen leningen tot een bedrag van € 168,1 miljoen worden geherfinancierd.
Als gevolg van de renterisiconorm mag de gemeente geen leningenportefeuille hebben met een gemiddelde looptijd van leningen van korter dan ongeveer vier jaar. De gemeente zou dan in een jaar meer leningen moeten herfinancieren dan is toegestaan. Gezien de opbouw van de leningenportefeuille met vooral looptijden van 20 jaar en langer hoeft de gemeente nog heel lang niet bang te zijn tegen de limiet van de renterisiconorm aan te lopen.

Schatkistbankieren

Sinds het najaar van 2013 kennen gemeenten en andere decentrale overheden verplicht schatkistbankieren. Decentrale overheden dienen banktegoeden, die een vooraf bepaalde drempelwaarde te boven gaan, af te storten naar een rekening-courant bij het ministerie van Financiën. Voor de gemeente Arnhem bedraagt de drempelwaarde in 2024 € 10,7 miljoen.
Omdat inkomende en uitgaande kasstromen niet op elkaar zijn afgestemd, kunnen hoge positieve of negatieve kassaldi ontstaan. Om ruimte te bieden voor zulke bewegingen moet het gemiddelde van de banksaldi van de gemeente in een kwartaal worden afgezet tegen deze drempelwaarde, niet de dagelijkse stand. Het banksaldo hoeft dus niet continu beneden de drempelwaarde te blijven. Een banksaldo boven de drempelwaarde kan binnen het kwartaal worden gecompenseerd met banksaldi, die lager zijn dan de drempelwaarde.
Bij de controle van de jaarrekening neemt de accountant de verplichting tot schatkistbankieren en het voldoen aan de voorwaarden mee.

Overige risico's

Gezien de samenstelling van de gemeentelijke leningenportefeuille en de kaderstelling vanuit de wet en het treasurystatuut (leningen worden alleen afgesloten in euro’s) is binnen de gemeente Arnhem geen sprake van valutarisico en/of koersrisico.

Bedrijfsvoering

Wij zijn een organisatie die midden in de samenleving staat, in verbinding is met de stad en een afspiegeling van de stad wil zijn. De gemeentelijke bedrijfsvoering verandert mee met de eisen die worden gesteld door de samenleving, het bestuur, de raad en onze eigen professionaliteit.

De bedrijfsvoeringfuncties zorgen ervoor dat het primaire proces hun taken zo optimaal mogelijk kan uitvoeren. De bedrijfsvoeringsfuncties brengen systemen en werkprocessen in lijn met wat we in de stad willen bereiken, bieden inzicht in datgene wat we willen bereiken, schetsen de juridische of financiële randvoorwaarden, ondersteunen bij de strategische en communicatieve opgaves, benutten technologische ontwikkelingen en investeren in nieuwe vaardigheden en competenties van onze medewerkers. Per bedrijfsvoeringsfunctie worden de opgaven geschetst. Een aantal van deze opgaven is niet gekoppeld aan een specifieke bedrijfsvoeringsfunctie. De belangrijkste hiervan is het traject 'Lekker werken aan de ambities van Arnhem.

Ontwikkelingen binnen de bedrijfsvoering

Lekker werken aan de Ambities van Arnhem

Begin 2023 is het organisatieprogramma 'Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem' opgeleverd. Onze ambitie: zorgen voor een werkklimaat waarin de organisatie op een goede en prettige manier aan de ambities van de stad kan werken, in een werkomgeving die ervoor zorgt dat dat effectief en efficiënt kan. Een organisatie waarin medewerkers zich veilig voelen, waarin werkdruk beheersbaar is en waarin de juiste resultaten voor stad en bestuur worden geleverd. Concreet betekent dit dat we in dit organisatieprogramma:

- acht doelen hebben geformuleerd;
- een lijst van zogenoemde 'organisatie-inspanningen' beschrijven voor de komende vier jaar (zaken die ons echt gaan helpen om onze doelen te bereiken);
- en last but not least: het gaat om mensen. Aandacht voor elkaar is de rode draad waarmee we de inspanningen willen leveren en onze doelen willen bereiken.

De eerste resultaten worden al geboekt binnen de organisatie inspanningen, zoals een goede onboarding voor onze nieuwe medewerkers en de start van een leiderschapstraject om leidinggevenden te verbinden met elkaar en hen te ondersteunen in hun opgave.
We blijven continu, op een gestructureerde wijze, in gesprek met de organisatie op verschillende niveaus; van beleid tot uitvoering. De inbreng van collega's dient als input voor de verschillende organisatie inspanningen, net als het medewerkersonderzoek en de Nederlandse InclusiviteitsMonitor. Een continue cirkel van leren en verbeteren, zodat we onze medewerkers optimaal ondersteunen om 'lekker te kunnen werken aan de ambities van Arnhem'.

Ontwikkelingen big data, informatie ontsluiting, Artificial Intelligence

Op het gebied van data(technologie) gaan de ontwikkelingen razendsnel waardoor er kansen maar ook risico's ontstaan. Steeds meer bronnen worden betrokken (eigen data, open data, sensordata, big data) en gebruikt voor en bij analyses en besluitvorming. Het managen, de kwaliteitsbewaking en het ethisch verantwoord gebruik van al deze toegepaste bronnen vraagt om meer aandacht, zodat besluiten op kwalitatief juiste data kan worden gebaseerd.
Deze ontwikkelingen zullen ons werk flink gaan beïnvloeden. De mate waarin dient in de komende tijd ervaren en beoordeeld te worden. Het gebruik van geavanceerde technologie wordt een onderdeel van steeds meer functies en werkprocessen en dat doet een steeds groter beroep op de digitale vaardigheden van medewerkers.

Daarnaast zijn er ontwikkelingen op het gebied van artificial intelligence (zoals ChatGPT), digital twinning en hebben we waarborgen in te bouwen voor het hanteren van algoritmes en sensoren. Technologieën die kansen bieden en ook risico's met zich meebrengen. Toepasbaarheid hiervan vraagt om een juiste beoordeling en het beheersbaar maken van de risico's. In de raadsbrief van 11 juli 2023 is meer specifiek ingegaan op de inventarisatie en stand van zaken van het algoritmeregister.

Cybersecurity heeft inmiddels al de hoogste aandacht en dat zal in de komende jaren zo blijven. Wij moeten alert blijven op ontwikkelingen (zoals deepfake) binnen dit gebied en met een passende organisatie, technische toepassingen en bewustwording bij medewerkers ons afdoende wapenen tegen de bedreigingen. De al genomen en nog te nemen maatregelen zullen eveneens een bijdrage gaan leveren aan digitale volwassenheid van medewerkers en het vertrouwen van de inwoners in de overheid.

Versterken demandmanagement

Een aantal onderdelen van de gemeentelijke bedrijfsvoering zijn uitbesteed aan de Connectie. De eindverantwoordelijkheid voor de bedrijfsvoering ligt echter wel bij de gemeente. Dit vraagt, zowel op

gemeentelijk als op regionaal niveau om goede onderlinge afspraken en een goed ingerichte organisatie op het gebied van demand- en supplymanagement. In de afgelopen periode is hier onvoldoende eenduidig, gestructureerd en gebaseerd op heldere afspraken invulling aan gegeven. De komende periode wordt gebruikt om een inhaalslag te maken waarbij in eerste instantie prioriteit wordt gegeven aan de inrichting en het vastleggen van de gemaakte afspraken.

Huisvesting
Diverse ontwikkelingen maken (her)oriëntatie op toekomstige gemeentelijke huisvesting noodzakelijk. In de raadsbrief van 23 mei 2023 hebben we de uitgangspunten geformuleerd voor het op te stellen huisvestingsplan die we eind 2023 aan de raad willen voorleggen. Hiervoor is een projectmanager aangesteld die een projectteam zal samenstellen. De ambtelijk opdrachtgever wordt bijgestaan door een stuurgroep.

Binnen de huisvestingsagenda is de eerstvolgende stap het opstellen van een strategisch huisvestingsplan waarin verschillende scenario's worden uitgewerkt om de gemeentelijke huisvesting duurzaam en toekomstbestendig te maken. Hierin geven we invulling aan een nieuwe (hybride) manier van werken, verlaten we (eventueel gefaseerd) het Stadskantoor en maken we ons Stadhuis duurzaam en functioneel geschikt voor een groot deel van onze organisatie.

Op termijn willen we het stadhuis als kernlocatie gebruiken. We hebben al langere tijd de wens uitgesproken om zoveel mogelijk van de gemeentelijke organisatie te huisvesten in ons Stadhuis en daarmee deze locatie te bestempelen als onze kernlocatie. Naast dat we hiermee investeren in ons eigendom geeft het ook een plek om te werken in het dynamische centrum van de stad, waarbij we het gevoel versterken vóór de stad te werken.

Het renoveren/aanpassen met respect voor het bestaande gemeentelijk en rijksmonument is op zich al duurzaam en circulair, maar we hebben ambitie op meerdere thema's waarbij CO2-reductie/energie, klimaatadaptatie, natuurinclusiviteit, mobiliteit en gezondheid belangrijke pijlers zijn.

Parallel gaan twee andere opgaven van start: het Integraal Accommodatiebeleid (IAB), en, als onderdeel van strategisch huisvestingsplan, het verder uitwerken van de wens voor gezamenlijke huisvesting in de wijken. Deze wens van het cluster Werk & Inkomen, de teams Leefomgeving (en de Sociale wijkteams) om het wijkgericht werken verder te versterken door integrale dienstverlening dicht bij de inwoner, waarbij er ook voor ketenpartners en medewerkers uit de kernorganisatie mogelijkheden zijn om aan te landen, heeft invloed op de huisvestingsvraag op de kernlocatie stadhuis. Alle drie de opgaven vragen sturing op samenhang en timing.

Reguliere bedrijfsvoering

Personeel en organisatie

Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie
Het werken aan een inclusieve organisatie(cultuur) en een divers medewerkersbestand blijft een prioriteit voor gemeente Arnhem. We werken aan een organisatie waar inwoners zich kunnen herkennen, iedereen op een gelijkwaardige wijze kan deelnemen, de eigen talenten kan inzetten en zich welkom en veilig voelt. Om oordeelvrij te werven en selecteren, hebben we het wervings- en selectieproces vernieuwd. Dit proces ontwikkelen we door, gaan we evalueren en waar nodig aanscherpen. Doel is om ook in 2024 het merendeel van alle openstaande vacatures zelf -met een duidelijke focus op inclusie en diversiteit- in te vullen. Naast werven, hebben we ook aandacht voor behoud, ontwikkeling en (interne) doorstroom van collega's. Het beleid hiervan nemen we onder de loep en we bepalen de koers ervan. Ook willen we meer inzicht krijgen in de reden van uitstroom, Dit gaan we faciliteren in uitstroomgesprekken en de opbrengsten bieden input om van te leren. Zoals bekend is de arbeidsmarkt krap. Dit betekent dat we ons meer en anders willen presenteren en profileren. De komende periode gaan we nog meer investeren in het benaderen van de arbeidsmarkt. We gaan nieuwe netwerken en samenwerkingen aanboren om een diverse groep kandidaten te kunnen bereiken en aantrekken.

Verder willen we inclusief verlof aanbieden, denk hierbij aan inclusieve feestdagen en andere verlofvormen zoals transitieverlof en ouderschapsverlof voor wensouders. We verkennen hoe we dat mogelijk kunnen maken en gaan dat organiseren. Daarnaast blijven we richting de VNG onze wensen en dringende suggesties inbrengen voor een inclusieve cao.
Zorgen voor een veilig werkklimaat is essentieel voor een inclusieve organisatie(cultuur). Het meldingsbeleid van ongewenst gedrag (onder andere discriminatie, racisme, pesten, seksuele intimidatie) willen we verbeteren en beter laten aansluiten bij de behoeften van medewerkers. Daarbij gaan we bijvoorbeeld ons aanbod aan

vertrouwenspersonen verbreden, zodat medewerkers die vertrouwenspersoon kunnen benaderen bij wie ze zich het meest op hun gemak voelen, mocht daar behoefte aan zijn.

Inrichting en start gemeentepool
In 2023 hebben we een start gemaakt met de inrichting van de gemeentepool. De gemeentepool is een aanvullende manier van werving om andere doelgroepen te bereiken. Het doel is vooral medewerkers binden, boeien en het personeelsbestand diverser maken.
Via de gemeentepool gaan we jaarlijks tientallen (nieuwe) medewerkers werven aan de hand van een competentieset, gedragsindicatoren en motivatie. We besteden hierbij extra aandacht aan de werving van medewerkers uit ondervertegenwoordigde groepen. Denk aan mensen met een culturele achtergrond en een arbeidsbeperking. We wachten niet tot er een concrete vacature of opdracht is, maar gaan zelf op zoek naar kandidaten die we een loopbaan bij de gemeente willen aanbieden. Om (voor ons) nieuwe doelgroepen te bereiken, gaan we (aanvullend) anders werven en gaan we kritisch naar ons werkaanbod kijken
We bieden medewerkers in de gemeentepool een ontwikkelprogramma, waarmee ze inzetbaar worden voor een deel van onze vacaturebehoeften van de komende jaren. De gemeentepool is geen vervanging van maar een aanvulling op de bestaande wervingsmethoden..
De werving voor de gemeentepool start in de tweede helft van 2023, zodat de eerste nieuwe collega's in 2024 kunnen beginnen. De dekking van de gemeentepool gebeurt zoveel mogelijk vanuit bestaande vacatureruimte en overige beschikbare uitvoeringsbudgetten.

Vitaliteit en duurzame inzetbaarheid
Op breed vlak gaan we inzetten op duurzame inzetbaarheid van alle medewerkers. Waar we in het verleden vooral aandacht hadden voor het vitaal houden van oudere collega's, zien we dat dit niet tot deze groep beperkt moet blijven. In alle fasen van en situaties in het leven moeten we hier aandacht voor hebben. Het gaat dan niet alleen om voorkomen of beperken van uitval door lichamelijke ziekte en/of psychische problemen, maar juist ook om preventie en het herkennen en bespreekbaar maken van sociale en maatschappelijke (privé-)problemen. Denk hierbij aan geldzorgen en mantelzorg. Maatwerk is daarvoor nodig. We willen komen tot een maatwerkpakket dat we steeds kunnen aanpassen, waar nodig. Dit doen we stapsgewijs en we stellen hierbij prioriteiten. Eerste vragen die we ons hierbij stellen zijn: wat wordt het meest gewenst , wat levert op korte termijn resultaat op, wat draagt wezenlijk bij, wat is snel/eenvoudig uit te voeren?

'Onboarding' en Integriteit
In 2023 is een begin gemaakt met zogeheten 'onboardingsbijeenkomsten' voor nieuwe medewerkers. Hiermee maken zij kennis met elkaar én verschillende aspecten van de gehele organisatie. Denk hierbij aan: informatie over de gemeente, clusters en gemeenteraad, de stadsprogramma's, het organisatieprogramma Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem. Een vast onderdeel van het 'onboardingsprogramma' is diversiteit & inclusie in de vorm van een training om ook nieuwe medewerkers hierover bewust te maken. En omdat we vinden dat iedereen ertoe doet. We willen iedereen horen, zien en mee laten doen. Daarnaast is er aandacht voor praktische informatie over systemen, applicaties en het P&O-plein. Deze vorm van 'onboarding' wordt zeer gewaardeerd en dit ontwikkelen we dan ook verder door in 2024.
Tijdens de bijeenkomst voor het afleggen van de ambtseed/-belofte besteden we structureel aandacht aan het thema integriteit. Dit onderwerp vraagt om steeds meer nadrukkelijke aandacht van zowel medewerkers als gehele organisatie. Gezien het belang van het onderwerp heeft de doorontwikkeling van het ambtelijk Integriteitsbeleid doorlopende aandacht. Dit doen we in de volle breedte. Denk hierbij aan: constante bewustwording van medewerkers, screening, monitoring, gebruik en mogelijkheden van systemen, oog voor (kwetsbare) situaties medewerkers en meldingsbereidheid over misstanden en/of ongewenst gedrag. Uiteraard binnen wettelijke kaders en mogelijkheden. De komende periode gaan we gebruiken om een intern 'integriteitsbureau' (werktitel) op te zetten, om het onderwerp en het belang daarvan prominenter onder de aandacht te brengen.
Daarnaast zijn we ook het VOG-beleid aan het actualiseren. Zoals eerder aangegeven stellen we voor het eind van 2023 een plan van aanpak op voor een aanpassing van het integriteitsbeleid. Dit mede naar aanleiding van motie 23M62 'Motie ter bevordering van integriteit en bestrijding van corruptie onder ambtenaren'. Dit plan verwachten we in het eerste kwartaal 2024 aan de gemeenteraad te kunnen aanbieden.

Informatisering en automatisering
Informatiebeveiliging en privacy
De Baseline Informatiebeveiliging Overheid en de Algemene Verordening Gegevensbescherming zijn ingevoerd als wettelijke kaders waaraan gemeente Arnhem moet voldoen. Nulmetingen hebben tekortkomingen aangetoond welke met een uit te voeren programma in de periode 2023 tot 2026 aangepakt worden en waarvoor middelen in

de begroting zijn toegewezen. Het programma leidt tot een hoger en vereist volwassenheidsniveau op de gebieden informatiebeveiliging en privacy met het daarbij duurzaam borgen van het niveau in de organisatie.

Informatiegestuurd werken
We zetten verder in op een monitor per beleidsprogramma, op basis van meetbare doelen en de benodigde indicatoren. Hiermee zorgen we dat de programma's het beleid en de sturing op de doelen met meer feitelijke basis kunnen vormgeven. We bouwen verder aan onze centrale datapakhuis als gegevensbasis en zetten multidisciplinaire teams in die werken aan analyse en ontwikkeling van de monitoren. We managen het datapakhuis en onderliggende processen om te zorgen dat de data een maximale kwaliteit en validiteit kent.

Digitale Dienstverlening
We werken blijvend aan een optimale dienstverlening met effectieve processen en informatiestromen, waarbij het noodzakelijk is om veel processen nog klantgerichter én toegankelijker te maken. De online-dienstverlening van de gemeente wordt verbeterd en zelfs versneld om de klanttevredenheid te verhogen. Hiervoor wordt onder andere de eigen website flink onderhanden genomen en worden tal van producten vanuit Burgerzaken en het cluster Werk & Inkomen aangeboden met een volledig digitale afhandeling. Belangrijk bij deze digitaliseringsslag is om te zorgen dat we koersen op een inclusieve dienstverlening, wat betreft de digitale toegankelijkheid, de digitale participatie en in de ondersteuning van mensen met minder digitale vaardigheden. In de raadsbrief van 31 januari 2023 is meer specifiek ingegaan op de verbetering van de digitale dienstverlening en de versnelling va de digitalisering.

De Europese Single Digital Gateway Verordening schrijft voor dat we enkele specifieke procedures en alle huidige online formulieren grensoverstijgend en non-discriminatoir toegankelijk dienen te hebben voor EU-burgers en ondernemers. Voor de realisatie ervan volgen we de landelijke adviezen en actielijnen. Het wordt dan voor EU-burgers en ondernemers mogelijk om producten en diensten van de Gemeente Arnhem vanuit het buitenland te kunnen aanvragen. Voor burgers zijn dit: aanvraag van bewijs van registratie van een geboorte, aanvraag van bewijs van verblijf en registratie van adreswijziging. Ondernemers moeten dan bij de gemeente online een bedrijfsactiviteit kunnen starten, uitoefenen, wijzigen en beëindigen.

Financiën en control
In 2021 is koers voor Financiën & Control uitgezet waarbij als centraal thema "Wij brengen Arnhem verder, met betrokkenheid, onafhankelijk advies en ondersteuning, met kennis en innovaties" is gedefinieerd. In de afgelopen jaren zijn diverse trajecten in gang gezet en verbeteringen gerealiseerd. De basis is op orde, zo blijkt ook uit de bevindingen van onze accountant bij interim- en jaarrekeningcontrole. Een mooie positie van waaruit verder gebouwd kan worden.

In de komende periode willen we onze koers herijken en vertalen naar nieuwe opgaven. Naar verwachting liggen deze op het gebied van het versterken van onze planning & controlcyclus, interne sturing en verantwoording, het beter en slimmer ontsluiten van financiële informatie en het herijken van de functies binnen F&C. Dit laatste mede in het licht van de ontwikkelingen die we op ons af zien komen, zoals de steeds toenemende digitalisering en beschikbaarheid van data. Dit betekent doorontwikkeling op ons vakgebied en in de mogelijkheden die dit biedt in de ondersteuning van budgethouders, leidinggevenden en andere collega's.

Auditing en risicomanagement
In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen wordt ingegaan op het beleid voor risicomanagement, het risicoprofiel en de benodigde weerstandscapaciteit, de relatie met de financiële kengetallen en de belangrijkste risico's. De aanpak van risicomanagement is gebaseerd op de nota Risicomanagement en weerstandsvermogen, die in 2023 weer is geactualiseerd.

Belangrijk aandachtspunt voor de komende periode betreft de ambities van de gemeente op het terrein van binnenstedelijke gebiedsontwikkeling, het actieve grondbeleid dat dit vraagt en de complexe grondexploitaties die naar verwachting worden ingericht. Deze ontwikkeling gaat gepaard met nieuwe / extra risico's die zorgvuldig moeten worden bepaald, financieel vertaald en beheerst. In het kader van grote risicovolle projecten zullen hier onafhankelijke risicoanalyses worden uitgevoerd en bij de vaststelling van de grexen worden ingebracht.

Artikel 213a onderzoeken
In de gemeentewet is in art. 213a vastgelegd dat gemeenten onderzoeken doen naar de doeltreffendheid en doelmatigheid en hierover de raad informeren In de financiële verordening (februari 2023) zijn de afspraken

hierover vastgesteld. Het college zal in 2024 minimaal één onderzoek uitvoeren die gekwalificeerd kan worden als 213a en de raad hierover informeren.

Juridische zaken

Advisering

Juridische advisering vindt gemeente breed en in aansluiting op alle programma's plaats. De komende periode wordt extra ingezet op de energietransitie, wonen en bestaanszekerheid. De juridisch adviseurs zullen hierbij naast hun hoogwaardige juridisch kwaliteit ook innovatief moeten adviseren.
De recent versterking van de juridische advisering op zowel veiligheid als openbaarheid/privacy blijft onverminderd van kracht.

Juridische procedures

In 2023 is de gemiddelde doorlooptermijn van bezwaren en klachten substantieel verkort. In 2024 moet dit verder verankerd worden omdat de nagestreefde responsiviteit en betrouwbaarheid alleen behaald kunnen worden als de wettelijke termijnen door de gemeente zelf in acht genomen worden. Los van de wettelijke termijnen zal ook daar waar mogelijk sneller resultaat geboekt moeten worden, omdat de bestaande wettelijke termijn veelvuldig als ruim ervaren worden door burgers.

Zowel bij de behandeling van bezwaren en klachten als bij het maken van regelgeving blijft het belang van maatwerk uitermate groot. De uitdaging zal blijven om maatwerk optimaal invulling te geven met behoud van uitvoerbaarheid en fundamentele rechtszekerheid en rechtsgelijkheid.

Control

De juridische kwaliteitszorg zal in de eerste plaats gericht zijn op de per 1 januari 2024 in te voeren Omgevingswet. Samenwerking met de stadsadvocaat Hekkelman zal intensief gezocht worden.
De lessons learned uit de bezwaren en klachten zullen geïntensiveerd worden en zal zich in 2024 naast de omgevingswet richten op de maatwerktoepassing. Ook zal de samenwerking met de sociale advocatuur en het juridisch netwerk Legal Valley meer gericht ingezet worden voor de interne juridische kwaliteitszorg. Tenslotte zullen de intensieve contacten met de Han en de Radboud input blijven geven voor de juridisch control.

Communicatie

Communicatie is een belangrijk instrument van de gemeente om onze inwoners en bedrijven te betrekken bij de ambities, doelstellingen en dienstverlening. We informeren, betrekken, gaan de dialoog aan en formeren of gaan samenwerkingen aan. Soms moeten we overtuigen en sturen, maar we zijn bovenal gericht op participatie. We willen goed in contact zijn en doen dit op begrijpelijke, toegankelijke en inclusieve wijze.

Onze communicatiestrategie en ieder communicatieplan vloeit voort uit de gemeentelijke communicatievisie en strategie en de daarop gebaseerde bedrijfsplannen op programma- en projectniveau. In 2024 nemen we de tijd om de gemeentelijke communicatievisie, die in Q4 2023 wordt vastgesteld, te vertalen naar een communicatieplan. We gaan gezamenlijk bepalen hoe we deze visie kunnen bewerkstelligen, wat er voor nodig is en hoe we ervoor kunnen zorgen dat de communicatiespecialisten zo worden ingezet dat we de organisatie optimaal kunnen bedienen en mee kunnen bewegen op de periodieke herijking van de programma's en prioriteiten.

Naast communicatie gericht op de Arnhemse inwoners en bedrijven werken we als gemeente ook aan onze zogenaamde corporate communicatie. Dat bestaat o.a. uit de interne communicatie en arbeidsmarktcommunicatie.. Het doel daarvan is dat we zichtbaar zijn en laten zien dat de gemeente aantrekkelijk is onder meer als werkgever en als samenwerkingspartner.

Ook hebben wij een goede samenwerking met de Stichting Citymarketing Arnhem. In 2023 is de basis gelegd voor een intensievere samenwerking in 2024 om Arnhem op de kaart te zetten met aandacht voor de rol van Citymarketing en die van de Gemeente Arnhem. Op dit moment wordt er samen opgetrokken in het kader van de diverse jubilea in 2024 en de viering van 800 jaar Arnhem. Voor 2024 kijken we naar hoe we deze samenwerking kunnen vorm kunnen gaan geven aan de hand van o.a. een gezamenlijke jaarplanning.

Daarnaast gaan we het huidige plan met betrekking tot de visuele identiteit (inclusief huisstijl) van de organisatie actualiseren om deze in lijn te krijgen met de moderne organisatie die we willen zijn. Hier zullen we in 2024 de eerste stappen in zetten en een concreet plan (inclusief benodigd budget) opleveren om hier in 2025 vol mee aan de slag te kunnen.

Inclusieve gemeentelijke communicatie
Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken we op drie manieren aan:

- *Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke website*s

We lieten de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en de informatie die daar op staat, toetsen. Op basis daarvan zijn we onze websites aan het verbeteren en digitale toegankelijkheid aan het borgen binnen de organisatie. Nieuwe websites worden meteen op toegankelijkheid getoetst en betrokken medewerkers getraind.

- *Schrijven in begrijpelijke taal*

Met het Project Direct Duidelijk stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we onder meer door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1, door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers.

- *Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen.*

We lieten het Verwey-Jonker Instituut onderzoeken wat inclusieve communicatie is, wat we al goed doen en wat beter kan. Met de onderzoeksuitkomsten in de hand werken we aan bewustwording en kennisvergroting binnen de gemeentelijke organisatie en bij de externe vormgevers, fotografen en tekstschrijvers om in woord en beeld inclusiever te communiceren.

Een nadere uitwerking van het totale programma voor Inclusie is terug te vinden in programma S08 Welzijn en Inclusie.

Inkoop
De gemeente Arnhem heeft grote ambities op het gebied van lokaal, sociaal, duurzaam, diervriendelijk en circulair inkopen. Hoewel er zeker al goede resultaten worden behaald, is er meer nodig om invulling te kunnen geven aan de geformuleerde maatschappelijke ambities. We gaan een impuls geven, waarbij we de gewenste aanpak borgen in onze organisatie en werkprocessen. Ook willen we meer inzicht krijgen in de gemaakte contractuele maatschappelijke afspraken met leveranciers, waardoor we beter kunnen monitoren en sturen. In de Begroting 2024 zijn hiervoor extra middelen beschikbaar gesteld.

Overzicht formatie

Totaal aantal FTE Arnhem	Realisatie Bezetting 31.12.2022	Begroting Formatie 2023	Begroting Formatie 2024	Begroting Formatie 2025	Begroting Formatie 2026	Begroting Formatie 2027
Aantal FTE College B&W	8	8	8	8	8	7
Aantal FTE ambtelijke organisatie formatie	1.036	1.139	1.115	1.103	1.098	1.077
Totaal personeel gemeente Arnhem	**1.044**	**1.147**	**1.123**	**1.111**	**1.106**	**1.084**

Verloop formatie

	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Aantal FTE ambtelijke organisatie Begroting 2023-2026	**1.043**	**1.026**	**1.018**	**1.016**	**1.002**
Bij: wijz capaciteit C2D/CA 2022 MTA dec 22	50	49	44	41	32
Bij: capaciteit afdeling Nieuwkomers 2023	13	0	0	0	0
Bij: formatie Openbare Ruimte gedekt uit prijs- en areaalontwikkeling	9	9	9	9	9
Bij: formatie Veiligheid	9	12	12	12	11
Bij: PIM van flexibel naar vast	5	5	5	5	5
Bij: Ozo coördinatoren overname Rijnstad	0	5	5	5	5

Bij: formatie uitbreiding DVO De Connectie	3	3	3	3	3
Bij: formatie tbv arbeidsmarktregio	3	2	2	2	2
Bij: fomatie UWV taken in eigen beheer	2	2	2	2	2
Bij: oplossen stelpost formatie vanuit reorganisatie	3	3	3	3	3
Bij: projectleider verkiezingen	1	1	1	1	1
Af: vermindering toezichthouders afval	-2	-2	-2	-2	-2
Afronding	0	0	1	1	4
Aantal FTE ambtelijke organisatie Begroting 2023-2026	**1.139**	**1.115**	**1.103**	**1.098**	**1.077**

Toelichting formatieve mutaties

Om de in de Begroting 2023 geformuleerde opgaven en doelstellingen te kunnen realiseren, is een uitbreiding van de benodigde capaciteit voorzien. De hiervoor beschikbaar gestelde middelen zijn, daar waar de noodzakelijke capaciteit per programma op dat moment in beeld was, in 2023 naar formatie vertaald. Ten aanzien van de programma's waar de middelen nog niet naar formatie waren vertaald, is dat in de Begroting 2024 alsnog gebeurd.

Daarnaast neemt de formatie toe als gevolg van het in eigen beheer uitvoeren van werkzaamheden en activiteiten, zo treden bijvoorbeeld de OZO-coördinatoren in dienst bij de gemeente Arnhem en worden UWV taken in eigen beheer uitgevoerd.

	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Aantal FTE ambtelijke organisatie	**1.036**	**1.139**	**1.115**	**1.103**	**1.098**	**1.077**
Saldo personeelsbudget loonsom (in € 1.000)	**85.985**	**104.275**	**102.182**	**101.059**	**100.671**	**98.546**
Gemiddelde loonsom (in €)	**82.998**	**91.575**	**91.638**	**91.623**	**91.657**	**91.540**

De stijging van de gemiddelde loonsom tussen 2022 en 2023 is voor het grootste gedeelte het gevolg van de cao-loonstijging in 2023.

Verbonden partijen

De gemeente neemt deel in diverse rechtsvormen zowel publiek als privaat. Wanneer de gemeente zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft in een andere partij, is dat voor de gemeente een verbonden partij. Samenwerking met andere partijen is een manier om publieke taken uit te voeren, die bijdragen aan het realiseren van de gemeentelijke doelstellingen. Deelnemingen in andere partijen brengen risico's met zich mee zowel bestuurlijk, maatschappelijk als financieel.

Verbonden partijen twee gemeentelijke rollen

De gemeente vervult twee rollen richting de verbonden partijen: de rol van eigenaar en de rol van opdrachtgever. Tussen beide rollen en de belangen die daaruit voortvloeien, kan een spanningsveld bestaan.

In de eigenaarsrol beslist de gemeente over de oprichting, de missie, de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de verbonden partij. Het gemeentebestuur is mede eigenaar van de verbonden partij en draagt bestuurlijke verantwoordelijkheid (de gemeente neemt deel aan het bestuur). De eigenaarsrol richt zich vooral op de continuïteit en de levensvatbaarheid van de (samenwerkings)organisatie.

De gemeente is ook opdrachtgever van de verbonden partij. De verbonden partij levert diensten of producten of is uitvoerder van gemeentelijk beleid. Veelal in de vorm van een basispakket dat door alle deelnemers in de samenwerking wordt afgenomen, met daarnaast een aanvullend pakket dat voor afzonderlijke deelnemers op maat wordt afgesproken.

Het financieel belang is gekoppeld aan beide rollen. Als opdrachtgever heeft de gemeente belang bij een zo goed mogelijke prijs-/kwaliteitsverhouding voor de afgesproken dienstverlening en deze moet passen binnen de kaders van de gemeentebegroting. Als eigenaar draagt de gemeente het 'ondernemersrisico' van de samenwerking. Als de financiële resultaten tegenvallen, zal de gemeente de tekorten moeten aanvullen.

Actuele kaders

Kadernota verbonden partijen gemeente Arnhem

In 2016 is de visie van de gemeente Arnhem op de verbonden partijen vastgelegd in de kadernota verbonden partijen 2016 gemeente Arnhem, met daarin uitvoeringsrichtlijnen over de wijze van sturen en beheersen. Uitgangspunt is om hierbij uit te gaan van een risicogerichte aanpak, onder andere door het instellen van een governancecode en het toepassen van een 'risicokompas'.

BBV-Notitie verbonden partijen

Ook de Notitie verbonden partijen van de Commissie BBV uit oktober 2016 geeft verplichte en aanbevolen kaders ten aanzien van verbonden partijen. In deze notitie wordt uiteengezet wanneer sprake is van een financieel en bestuurlijk belang. Van een financieel belang is sprake als de gemeente de middelen zoals vermogen of leningen, die aan een partij ter beschikking zijn gesteld, niet terugkrijgt bij faillissement van die partij of indien financiële problemen bij de derde partij kunnen worden verhaald bij de gemeente. Bij een bestuurlijk belang gaat het om het hebben van zeggenschap van de gemeente in een derde partij, hetzij omdat de gemeente een zetel in het bestuur heeft, hetzij omdat ze via aandelen mee kan stemmen.

Wet gemeenschappelijke regeling

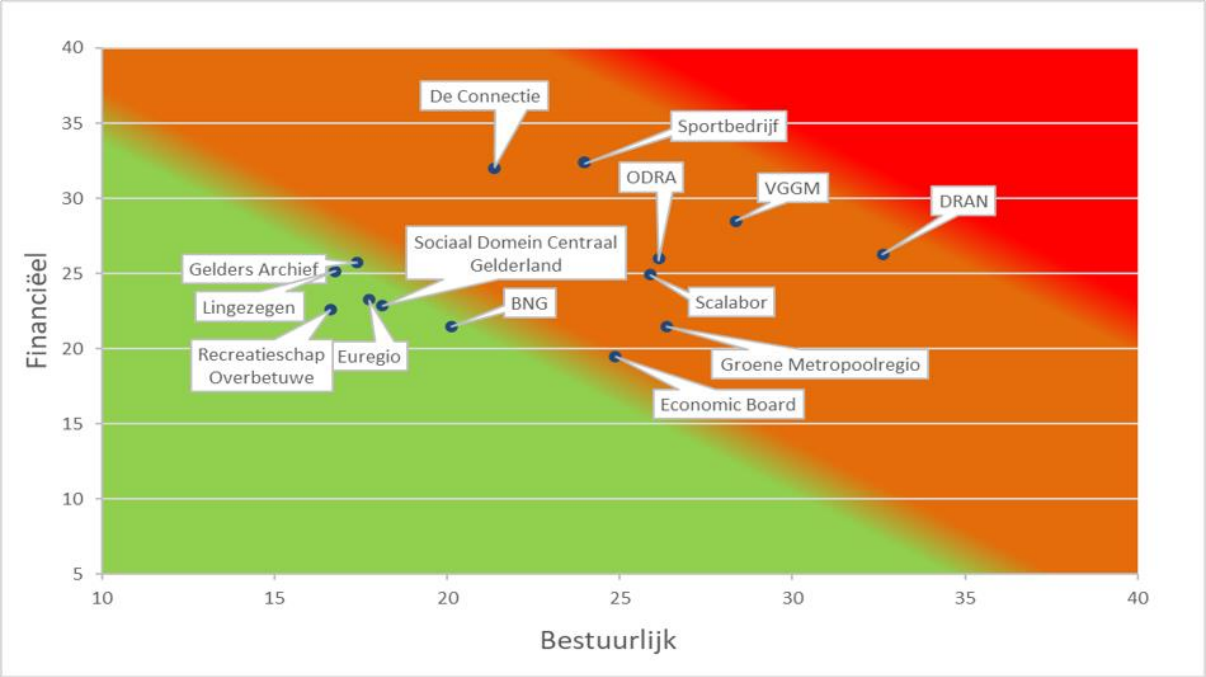
Lokale overheden werken steeds meer en intensiever met elkaar samen. Dat gebeurt op verschillende niveaus en op verschillende manieren. De Wet gemeenschappelijke regeling (Wgr) maakt (publiekrechtelijke) samenwerking mogelijk tussen provincies, gemeenten en waterschappen.
Per 1 juli 2022 is een wijziging van de Wgr in werking getreden. Deze wijziging is erop gericht de kaderstellende en controlerende rol van de gemeenteraad bij taken die in gemeenschappelijke regelingen worden uitgevoerd te versterken. De komende tijd wordt bezien wat de gevolgen van de wijzigingen in de Wgr zijn voor de Arnhemse kadernota en de inbedding van de verbonden partijen in de P&C-cyclus.

Diversiteit en inclusiviteit

We vinden het belangrijk dat alle partners met wie we samenwerken zich inzetten voor een inclusieve en diverse organisatie en dienstverlening en dat we daarin van elkaar leren. In de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023 staat wat we daarin van onze verbonden partijen vragen. Het doel is dat vanaf 2025 alle verbonden partijen in hun plannen de inzet op inclusie en diversiteit hebben opgenomen. We streven daarbij naar een gezamenlijke inzet die in lijn ligt qua doelstellingen. In de betreffende verantwoordingssystematiek zullen we de voortgang monitoren.

Ontwikkelingen risicovolle verbonden partijen

Niet alle verbonden partijen vragen om even veel betrokkenheid. Om de aandacht te geven aan die verbonden partijen die voor de gemeente van het grootste belang zijn, dan wel een belangrijk risico vormen (beleidsmatig of financieel) is het risicokompas toegepast. Het risicokompas is een risicoanalyse die bestaat uit een beoordeling op acht maatstaven. Deze acht maatstaven geven vorm aan de bestuurlijke en financiële verbondenheid met de partij. Door alle verbonden partijen op dezelfde wijze te beoordelen, is het mogelijk de verbonden partijen onderling te vergelijken en te bepalen welke verbonden partijen in verhouding tot elkaar een hoog risicoprofiel hebben. In de aanloop naar de Begroting 2024 heeft een actualisatie plaatsgevonden van het risicokompas. Dit heeft geresulteerd in de volgende risicokaart:

Voor de verbonden partijen die op basis van de risicokaart in onderlinge vergelijking het hoogst scoren is een beheersstrategie opgesteld. Het betreft de volgende partijen:

- DRAN (Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen);
- Sportbedrijf Arnhem;
- De Connectie;
- VGGM (Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden;
- ODRA (Omgevingsdienst Regio Arnhem;
- Scalabor.

In het hierna volgende overzicht met verbonden partijen wordt aangegeven in welke verbonden partijen de gemeente Arnhem deelneemt en aan welke programma's hiermee een bijdrage wordt geleverd. De hierboven genoemde partijen maken onderdeel uit van dit overzicht. De beheersstrategie op deze partijen wordt in het overzicht nader toegelicht.

Relatie met paragraaf Weerstandsvermogen

De risico's die samenhangen met de verbonden partijen zijn meegewogen in de bepaling van de gewenste weerstandscapaciteit (zie paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen).

Toelichting bij overzicht verbonden partijen

Hierna wordt per verbonden partij een aantal gegevens weergegeven. Naast stamgegevens zijn dit het bestuurlijke en financiële belang, financiële gegevens over het vermogen en resultaat, actuele ontwikkelingen en de beheersstrategie (indien van toepassing).
Aanvullend op de hierna weergegeven verbonden partijen neemt de gemeente Arnhem tevens deel in twee Verenigingen van Eigenaars (VVE's). Het betreft de volgende VVE's:

- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 46 en 47 te Arnhem.
- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 27, 28-1 en 28-2 te Arnhem.

De gemeente heeft als eigenaar van een gedeelte van de panden zitting in het bestuur van de VVE's en heeft tevens een (gering) financieel belang. Het risicoprofiel is als laag aan te merken.

Scalabor B.V.

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S06 Participatie en armoedebestrijding		
Doel verbonden partij	Scalabor B.V. is een arbeidsontwikkelbedrijf dat inwoners met een afstand tot de arbeidsmarkt uit de arbeidsmarktregio Midden-Gelderland ondersteunt bij het overbruggen van die afstand. Scalabor begeleidt inwoners die dat nodig hebben naar passend en zo regulier mogelijk werk. Scalabor richt zich op het ontdekken en ontwikkelen van talenten van mensen in een werksituatie. Een belangrijke dienstverlening is het begeleiden van SW-medewerkers van de modulaire gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van Scalabor B.V. De gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW) detacheert SW-medewerkers, in opdracht van de deelnemende gemeenten, bij Scalabor B.V. Daarnaast koopt gemeente Arnhem (als klant) ook ontwikkeltrajecten in bij Scalabor B.V. voor inwoners die een beroep doen op ondersteuning vanuit de Participatiewet. Scalaobr B.V. is ook onze partner in het toeleiden en creëren van beschutte werkplekken.		
Bestuurlijk belang	De concerndirecteur van gemeente Arnhem is gemachtigd om namens de gemeente Arnhem stemrecht uit te oefenen in de vergadering van aandeelhouders.		
Financieel belang	100%		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	7.896.072
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	8.642.731
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	

Ontwikkelingen

Voor 2023 zagen wij:

- een snelle terugloop van het aantal SW-medewerkers (door pensionering ed.);
- door ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en het ontbreken van benodigde vaardigheden van medewerkers het steeds lastiger voor SW-medewerkers wordt om door te stromen naar externe werkgevers;
- landelijke ontwikkelingen rondom sociale ontwikkelbedrijven (SW 2.0) een rol gaan spelen qua positionering;
- dat de cao SW verouderd is en vanwege de hoge inflatie een loonindexatie van 7% inclusief reiskosten vergoeding nodig was;
- we een toekomstbestendige manier hebben gevonden voor de inkoop van arbeidsontwikkeling.

In 2023 en verder vragen deze ontwikkelingen ook onze aandacht.

Risico profiel

Middel

Beheersstrategie

Risico's

1. *Oekraïne / hogere energiekosten / inflatie*
   De prijsstijgingen als gevolg van de oorlog in Oekraïne, de stijging van de rente en het onzekerder en duurder worden van de levering van bepaalde grondstoffen en andere producten uit het buitenland, heeft ook effect op het resultaat van Scalabor.
2. *Instroom trajecten divisie arbeidsontwikkeling*
   De omzet van de divisie arbeidsontwikkeling blijft nog steeds achter bij de verwachting, met name door lagere afname van regiogemeenten. Ook wordt er nog gebruik gemaakt van de mogelijkheden voor beschut werk bij Scalabor.
3. *Effect uitstroom SW op dienstverlening en omzet*
   Door de pensionering van SW-medewerkers en de afschaffing van de WsW in 2015 daalt het aantal medewerkers jaarlijks. Hierdoor wordt het steeds lastiger de dienstverlening van eigen rendabele afdelingen zoals Schoonmaak en Groenvoorziening in de lucht te houden.
4. *Cybersecurity*
   Ook bij Scalabor zien ze een toename van het aantal phishingmails etc. in lijn met de landelijke trend. Dit brengt financiële risico's met zich mee.

Beheersmaatregelen

1. *Oekraïne / hogere energiekosten / inflatie*
   Scalabor kijkt naar mogelijkheden en contractafspraken om met leveranciers in gesprek te gaan. Tegelijkertijd praten ze met hun klanten en afnemers over het doorvoeren van prijsverhogingen. Ook wij als gemeente streven naar het bieden van passende indexatie van de tarieven. Daarnaast is Scalabor actief bezig met het besparen van energie, onder andere door aanpassingen in de huisvesting.
2. *Instroom trajecten divisie arbeidsontwikkeling*
   Vanuit de gemeente Arnhem hebben we nieuwe afspraken met Scalabor gemaakt over de inzet van arbeidsontwikkeling en beschut werk. Tegelijkertijd blijven we ook actief in de regio de mogelijkheden van Scalabor onder de aandacht brengen.
3. *Effect uitstroom SW op dienstverlening en omzet*
   Er zijn regionaal (vanuit de MGR waar de SW onder valt) financiële afspraken gemaakt over SW tot en met 2025. We voeren via de MGR actief regionaal overleg over de ontwikkeling en toekomst van SW.

Cybersecurity
Scalabor heeft diverse beheersmaatregelen getroffen om de risico's te beheersen. Naast de technische en organisatorische maatregelen die er al zijn, gaan ze ook al hun kantoormedewerkers een training laten volgen om meer bewustzijn en kennis op te doen op dit gebied.

Sportbedrijf Arnhem

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	Het Sportbedrijf voert het sportbeleid uit. Arnhem stimuleert en faciliteert bewegen en sporten en Arnhem, voor een beter welzijn van de stad.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem		
Bestuurlijk belang	De gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van de BV Sportbedrijf Arnhem. Als aandeelhouder is de gemeente Arnhem lid van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders. Het mandaat om als aandeelhouder op te treden is door het college neergelegd bij de concerndirecteur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft het volledige eigendom.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	2.519.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	21.034.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	18.100.000
Ontwikkelingen	Het Sportbedrijf heeft te maken met een begrotingstekort op basis van de huidige activiteiten, veroorzaakt door de hoge inflatie en energiekosten. Dit is reeds door middel van een raadsbrief gecommuniceerd. We zijn als gemeente in overleg met het Sportbedrijf hoe het begrotingstekort te overbruggen, zonder ingrijpende maatregelen te nemen.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	**Sturing** Het Sportbedrijf is de grootste uitvoerder van het sportbeleid van de gemeente Arnhem. Bij de verzelfstandiging van het Sportbedrijf, zijn vanuit de gemeente als opdrachtgever en eigenaar van het Sportbedrijf, afspraken gemaakt over de informatie- en stuurmogelijkheden voor de gemeente. Voor 2024 geven we op dezelfde wijze als voorgaande jaren sturing aan het Sportbedrijf. Onderdeel van die sturing is het subsidieproces aan het Sportbedrijf. Dat bestaat uit een gezamenlijke, integrale, uitvraag aan het Sportbedrijf. Gevolgd door een subsidieaanvraag en een gezamenlijke (door sportbeleid, TLO en BC) beoordeling van de aanvraag. Door het jaar heen houden we aan de hand van kwartaalrapportages inhoudelijk en financieel vinger aan de pols wat betreft de voortgang. Ten slotte volgt vaststelling aan de hand van het jaarverslag en de jaarrapportage. Tegelijkertijd voert de gemeente als aandeelhouder ook regelmatig gesprekken met het Sportbedrijf door middel van aandeelhoudersvergaderingen. De dagdagelijkse aansturing gebeurt vanuit de bestuursadviseur sport die fungeert als ambtelijk opdrachtgever. Het verbeteren van inhoudelijk en financieel inzicht is een continu proces waarover Sportbedrijf en gemeente afstemmen met betrekking tot gewenste inzichten. Over de kwaliteit en met name over de (on)mogelijkheden van rapportage over effectiviteit en efficiëntie van interventies in de stad wordt met elkaar gesproken, alsmede wensen voor de toekomst op wijkniveau. Er is steeds meer inzicht in kosten per locatie en per 'product'. Sportbedrijf en		

gemeente doorlopen gezamenlijk stappen om dit af te zetten tegen maatschappelijke meerwaarde. Hierdoor komt er steeds meer kennis beschikbaar over in hoeverre uitgaven zich verhouden tot gemeentelijke doelstellingen. Op basis daarvan kunnen beleidskeuzes gemaakt worden.

Financieel
Het eigen vermogen is € 1,6 miljoen. Voor 2022 e.v. is er een taakstelling van € 0,75 miljoen. Het Sportbedrijf heeft in 2022 een resultaat gehaald van omstreeks € 0,9 miljoen. Dit is grotendeels te verklaren door incidentele steun vanuit het Rijk in verband met de coronacrisis. Dit wordt grotendeels aangewend om het in verband met stijgende energieprijzen verwachte tekort van 2023 deels mee op te vangen. Er blijft voor 2023 nog een tekort over van omstreeks 0,5 miljoen en 2,7 miljoen voor 2024. Met de in de begroting opgenomen aanvullende subsidie voor 2023 en 2024 verwachten wij dat het Sportbedrijf bij gelijkblijvende activiteiten voldoende financiële middelen tot haar beschikking heeft.

Samenwerking
Nu het Sportbedrijf stabiel staat, is er ruimte om de focus te verleggen naar het gesprek op inhoud en gezamenlijke belangen. De afgelopen jaren is de samenwerking tussen gemeente en Sportbedrijf sterk verbeterd. De samenwerking blijft een onderwerp waarin continu geïnvesteerd wordt, ook in 2024 en verder.
Voorbeelden van inhoudelijke onderwerpen die gezamenlijk worden opgepakt zijn: verenigingsondersteuning, de bezetting van accommodaties en ontwikkeling van een positief sportklimaat. Hierover wordt de gemeenteraad in 2023 verder geïnformeerd.
We verwachten deze ontwikkeling met het MT van het Sportbedrijf in 2024 voort te kunnen zetten. Deze samenwerking zorgt ervoor dat het risicoprofiel van het Sportbedrijf als verbonden partij lager ingeschat wordt.

NV Bank Nederlandse Gemeenten

Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën		
Doel verbonden partij	De BNG is de 'bankier ten dienste van overheden', waaronder voor gemeenten.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeente heeft minder dan 1% van de aandelen. De andere aandeelhouders zijn de Staat der Nederlanden (50%), provincies en gemeenten.		
Bestuurlijk belang	De concerntreasurer is gemachtigde voor de aandeelhoudersvergadering.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft 496.470 aandelen van de BNG in bezit (bijna 1%) en is daarmee een van de grootste gemeentelijke aandeelhouders van de BNG		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	4.615.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	107.459
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	-1.300
Ontwikkelingen	Niet van toepassing		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing		

Economic Board regio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats	Nijmegen
Rechtsvorm	Stichting
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie
Doel verbonden partij	Het versterken van de samenwerking tussen ondernemers, kennisinstellingen en overheden op de groeisectoren health, energy en food en de cross-overs daartussen, om daarmee de economische slagkracht van de regio Arnhem-Nijmegen verder te ontwikkelen en regionale groeikansen te benutten met alle voor dat doel dienstige middelen.

Deelnemers in samenwerking	The Economic Board wordt gevormd door achttien leden vanuit de kennisinstellingen, het bedrijfsleven en de overheden.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch (voorzitter) en de wethouder Economische Zaken hebben zitting in de board.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft geen rechtstreekse financiële relatie met The Economic Board. Van onze bijdrage aan de regio wordt 1 euro per inwoner via een subsidie door de Groene Metropoolregio doorgegeven aan The Economic Board.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	44.593
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	103.369
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	162.466
Ontwikkelingen	The Economic Board richting op de samenwerking tussen overheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven op het gebied van economische ontwikkeling, innovatie en werkgelegenheid in de regio. The Economic Board is aanjager en versterker van de economische groei in de regio Arnhem-Nijmegen rondom de thema's Energy, Health, Hightech met cross-over Food, Slimme Duurzaamheid en Arbeidsmarkt. The Economic Board stimuleert innovaties in deze sectoren en de cross-overs daartussen. Dat doet ze onder meer door te communiceren over het bijzonder potentieel en ontwikkelingen in de regio, mogelijke partners aan elkaar te verbinden en bedrijvigheid en innovaties te stimuleren en aan te jagen. The Economic Board representeert een diverse en grote achterban, die zich uitstrekt over een aanzienlijk gebied (ca 800.000 inwoners) met een actief en betrokken MKB, alles zich afspelend binnen de 18 gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen. The Economic Board richt zich onder de noemer Lifeport specifiek op de clusters energy, health en food, vanuit de propositie dat de regio Arnhem-Nijmegen juist met innovaties op deze thema's een bijdrage kan leveren aan grote maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld rond energie en klimaat. Voorbeelden waar de krachtenbundeling van de samenwerking tussen overheid, kennisinstellingen en onderwijs rond innovaties zijn de IPKW Cleantech campus en het Connectr innovation lab in Arnhem of TPN West in Nijmegen en Innofase in Duiven. Op de Noviotech Campus in Nijmegen werken universiteit en het bedrijfsleven samen aan onderwerpen als preventie en pandemische paraatheid in combinatie met verregaande digitalisering van de zorg. Samen met de Groene Metropoolregio en kennisinstellingen in de regio werkt The Economic Board daarnaast via een gezamenlijke regionale arbeidsmarktagenda aan een betere aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Belangrijke partners van The Economic Board zijn de GMR zijn en de provincie Gelderland. De drie partijen hebben in de 2023 een Regio Deal af met het Rijk en zullen hier vanaf 2024 gezamenlijk uitvoering aan geven. De Regio Deal sluit inhoudelijk aan bij de agenda's van The Economic Board, GMR en de gebiedsagenda van de provincie Gelderland.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

BVO De Connectie

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën		
Doel verbonden partij	De Connectie is een gemeenschappelijke regeling met de gemeenten Rheden en Renkum op het gebied van bedrijfsvoering.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem, gemeente Renkum en gemeente Rheden		
Bestuurlijk belang	Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het bestuur.		
Financieel belang	Het Arnhems aandeel in De Connectie bedraagt 72%.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	1.484.000

	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	17.127.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	33.628.000

Ontwikkelingen

Om meer grip te krijgen op de samenwerking, toekomstvisie en het financieel perspectief heeft het bestuur van de Connectie in 2021 een bestuursopdracht vastgesteld. Daarbij gaat het om nieuwe afspraken met betrekking tot de wijze van organiseren van de samenwerking (governance), een duidelijke toekomstvisie omtrent de positie van De Connectie op langere termijn (groeiambitie) en het financieel perspectief van De Connectie in relatie tot de financiële positie van de eigenaar-gemeenten. Na het vaststellen van de bestuursopdracht is door De Connectie en de gemeenten gezamenlijk invulling gegeven aan de doorontwikkeling van de samenwerking. In het kader van deze doorontwikkeling vindt onderzoek plaats naar de verdere professionalisering van het opdrachtgeverschap. Daarbij wordt ook het centraal opdrachtgeverschap van de IV-keten onderzocht. Naast het onderzoek naar de inrichting van het opdrachtgeverschap wordt ook ingezet op de versterking van het demand- en supplymanagement.

Risico profiel

Middel

Beheersstrategie

De beheersing is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. Het bestuur, het OGO (opdrachtgeversoverleg) en de demandorganisatie zijn hierin belangrijke gremia waarin sturing en beheersing nadrukkelijk terugkomen. Het controllersoverleg vervult hierin een belangrijke adviesrol ten aanzien van de P&C-producten van de Connectie.

Er wordt in de begroting van De Connectie een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. De Connectie onderschrijft de principes van het risico gestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico's te beheersen. Afgelopen jaar heeft De Connectie belangrijke stappen gezet ten aanzien van de invulling van het risicomanagement. Zo heeft er een uitgebreide risico-inventarisatie plaatsgevonden, zowel vanuit het perspectief van de organisatiedoelstellingen als vanuit het perspectief van business continuïteit. Waar nodig zijn aanvullende beheersmaatregelen genomen. De komende jaren gaat De Connectie verder met het door ontwikkelen van het risicomanagement door te investeren in het risicobewustzijn binnen de organisatie en het cyclisch en systematisch borgen van het risicomanagement.
De risico's die door De Connectie in de MJPB 2024-2027 zijn beschreven, zijn in omvang gestegen. Dit wordt volledig veroorzaakt door de onzekerheid ten aanzien van de stijgende WOZ-bezwaren en daaraan gekoppelde meerkosten. Afhankelijk van de landelijke ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving is dit als risico opgenomen in het risicoprofiel van de Connectie. In de Begroting 2024 van de gemeente Arnhem is rekening gehouden met deze risico's.

Gelet op het feit dat de Connectie een beleidsarme MJPB heeft gepresenteerd waarin ontwikkelingen en (gemeentelijke) ambities zoals bijvoorbeeld de harmonisatie van applicatielandschap niet zijn verwerkt, vraagt dit in de toekomst mogelijk om aanvullende investeringen.

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

Vestigingsplaats

Arnhem

Rechtsvorm

Gemeenschappelijke regeling

Programma

S07 Zorg

Doel verbonden partij

In april 2016 is de Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen opgericht ten behoeve van het aanvullend vervoer Arnhem Nijmegen (Avan). Het is een gemeenschappelijke regeling, gebaseerd op een bedrijfsvoeringsorganisatie. Eén van de taken van deze Vervoersorganisatie is het regelen van het doelgroepenvervoer, waarbij sprake is van een bundeling van het doelgroepenvervoer (Wmo-vervoer, leerlingenvervoer en instellingsvervoer). Gezamenlijke sturing en (financiële) beheersing van uitvoeringstaken en uitvoering van ondersteunende processen op het gebied van doelgroepenvervoer en aanvullend vervoer voor de deelnemers.

Deelnemers in samenwerking

Regio Arnhem en regio Nijmegen

Bestuurlijk belang

Wethouder Marco van der Wel is lid van het bestuur.

Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt volgens een verdeelsleutel bij aan de exploitatie. De kosten van de bedrijfsvoeringsorganisatie worden bepaald op basis van het inwoneraantal. De vervoerskosten op basis van rekeneenheden van het vervoer. De vervoersorganisatie heeft geen weerstandscapaciteit; tekorten komen voor rekening van de deelnemende gemeenten.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	10.313.756
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	6.282.708
Ontwikkelingen	Met vervoerders zijn in 2020 contracten afgesloten voor een initiële periode van 4 jaren en drie verlengingsopties van elk twee jaren. De uitvoerende partij voor routegebonden vervoer in Arnhem heeft besloten het contract niet te verlengen en daardoor dient dit deel van het vervoer te worden aanbesteed.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	De risico's waarmee BVO DRAN te maken heeft zijn een veranderende relatie met de provincie, een zeer dynamische omgeving, kwetsbare burgers en daarmee politieke gevoeligheid. De inrichting van het doelgroepenvervoer is gebaseerd op een 'open einde' systematiek. Hierom is de sturingsinformatie frequenter en gericht op continue monitoring. Structureel ontvangen we van de BVO DRAN managementinformatie en zogenaamde rittenbakken. Er is ongeveer tien keer per jaar ambtelijk en 6 keer per jaar bestuurlijk overleg. We zijn voornemens om informatie over het doelgroepenvervoer te verwerken in PowerBI zodat het onderdeel kan gaan uitmaken van de bestuursrapportage. In 2022 is gewerkt aan het opnemen van informatie over regiotaxi in PowerBI. Qua IT heeft dat meer voeten in aarde en kost meer tijd dan vooraf ingeschat. Dit geldt nog meer voor het opnemen van informatie over het routegebonden vervoer omdat de aangeleverde informatie niet uniform is tussen de vervoerders.		

Euregio Rijn-Waal

Vestigingsplaats	Kleve (D)		
Rechtsvorm	Openbaar lichaam naar Duits recht		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie		
Doel verbonden partij	De Euregio Rijn-Waal is een Nederlands-Duits openbaar lichaam waarbij ca 55 gemeenten en regionale overheden en Kamer van Koophandels uit de grensregio zijn aangesloten. De bevordering van de integratie van Europa en het slechten van nationale grenzen zijn centrale doelen van deze samenwerking. De Euregio Rijn-Waal zet in op verbetering en intensiveren van grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van economie en maatschappij. In het werkgebied van de Euregio bestaan veel mogelijkheden voor een sterke economische en maatschappelijke ontwikkeling. De Euregio Rijn-Waal brengt partners bij elkaar om gezamenlijke initiatieven te starten en zo gebruik te maken van synergie-effecten. De Euregio verzorgt het programmamanagement voor het EU-programma INTERREG Duitsland-Nederland. De Euregio is geen verbonden partij in de zin van de Wet gemeenschappelijke regelingen. De Euregio is een openbaar lichaam gebaseerd op het Verdrag van Anholt. In overeenstemming met artikel 3 lid 3 van dit verdrag is voor de Euregio het Duitse recht van toepassing. Dit betekent dat voor de Euregio niet dezelfde plichten gelden ten aanzien van bijvoorbeeld de verzending van de begroting aan deelnemende gemeenten. In de statuten van de Euregio is vastgelegd dat de begroting een maand voor het begin van het nieuwe begrotingsjaar een begroting wordt opgeleverd.		
Deelnemers in samenwerking	55 leden, te weten 30 Nederlandse en 20 Duitse gemeenten, 3 regionale instanties en 2 Kamers van Koophandel		
Bestuurlijk belang	In de Euregioraad zitten namens de gemeente Arnhem wethouder Maurits van de Geijn en de raadsleden Alwin van Engelenburg, Joris Brandts en Yildirim Usta.		
Financieel belang	Beperkt. De leden betalen een (inwoneraantal gerelateerde) contributie.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	1.747.124
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	2.917.430

	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	28.000

Ontwikkelingen

De Euregio geeft uitvoering aan de door de Euregioraad vastgestelde Strategische Agenda 2025+. Daarin zijn vier grensuitdagingen geformuleerd: economie en klimaat, arbeidsmarkt en opleiding, leefbaarheid alsmede Euregionale identiteit. Medio 2022 is het Europees Interreg-programma VI 2021-2027 van start gegaan. Daarvoor verzorgt de Euregio het regionale programmamanagement.
Binnen de Groene Metropoolregio worden initiatieven voor Euregionale samenwerking onderzocht, o.a. in het kader van de Regio Deal Groene Groei. Arnhem neemt binnen de Euregio samen met Düsseldorf, Duisburg, Moers, Ede, Apeldoorn en Nijmegen deel aan het zogenaamde 100.000plus-netwerk.

Risico profiel

Laag

Beheersstrategie

Niet van toepassing.

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats

Elst

Rechtsvorm

Gemeenschappelijke regeling

Programma

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S02 Bereikbaarheid; S03 Economie; S10 Klimaat en energie; S12 Wonen en leefomgeving

Doel verbonden partij

De ambitie van de Groene Metropoolregio is gericht op de welvaart van de inwoners in de regio. De Groene Metropoolregio werkt aan maatschappelijke opgaven op het gebied van werken, wonen, duurzaamheid, bereikbaarheid en leefbaarheid. De regio staat voor kwalitatieve groei en dus voor balans tussen groei en leefbaarheid. De ambitie is om de omvangrijke groeiopgave (huisvesting, werk en bereikbaarheid) te faciliteren en de groene leefomgeving en ontspannen leefkwaliteit in de regio te behouden en te versterken. De regio wil zich sterker profileren naar het rijk en Europa als groene, circulaire metropoolregio. De regionale agenda is hierop gericht.

Deelnemers in samenwerking

Arnhem, Berg en Dal, Beuningen, Doesburg, Druten, Duiven, Heumen, Lingewaard, Montferland, Mook en Middelaar, Nijmegen, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Wijchen en Zevenaar.

Bestuurlijk belang

Burgemeester Ahmed Marcouch is lid van het Algemeen Bestuur van de Groene Metropoolregio met wethouder Nermina Kundić als zijn plaatsvervanger. Wethouder Nermina Kundić is voorzitter van het bestuurlijk team Verbonden regio. Maurits van de Geijn, Marco van der Wel en Cathelijne Bouwkamp nemen deel aan de bestuurlijke teams voor respectievelijk de opgaven Productieve regio, Ontspannen regio en Groene Groeiregio.

Financieel belang

De gemeente Arnhem draagt naar rato van inwonertal bij aan de uitvoering van de gemeenschappelijke regeling. Dit betreft de basiskosten. Daar komen jaarlijks de middelen bij voor de uitvoering van de regionale agenda. Het bedrag van € 1.107.261 dat is opgenomen als gerealiseerde bijdrage Arnhem is opgebouwd uit € 420.000 voor basiskosten en € 687.261 voor kosten uitvoering regionale agenda.

Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	347.799
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.928.520
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	418.665

Ontwikkelingen

In de Groene Metropoolregio werken de colleges van de achttien regiogemeenten samen aan de volgende ambitie:

- Samen doorgroeien naar een groene metropoolregio met internationale betekenis en allure.
- Zichtbaar zijn als dé circulaire topregio van ons land en van Europa, in alle facetten van de leefomgeving.
- Hét voorbeeld zijn voor kwalitatieve groei met een goede balans tussen levendige stedelijkheid en ontspannen leefkwaliteit.

De regionale agenda is hierop gericht. In deze agenda zijn vijf opgaven zijn geformuleerd: Verbonden regio, Productieve regio, Circulaire regio, Ontspannen regio en Groene groeiregio. In 2022 is een update van de regionale agenda 2023-2024 vastgesteld.

	Arnhem heeft in 2022 samen met de Groene Metropoolregio mede uitvoering gegeven aan de opgaven in de regionale agenda en de hiermee samenhangende lobbyagenda. Dankzij de inspanningen van de Groene Metropoolregio heeft het Rijk Arnhem-Oost aangewezen als grootschalig woningbouwgebied. Hiermee kunnen we als de gemeente ook aanspraak maken op middelen vanuit Den Haag om te investeren in een leefbare omgeving, betere bereikbaarheid en duurzame economie. Vanuit de regionale agenda is daarnaast onder andere samen met de Economic Board, de provincie en werkgevers gewerkt aan een regionale arbeidsmarktagenda, die moet gaan zorgen voor een betere aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Volgens de opdracht vanuit het Rijk is gewerkt aan de voorbereiding voor de Regionale Energiestrategie 2.0. De bestuurders van de cultuurregio 025 hebben in goede onderlinge samenwerking kaders vastgesteld voor de uitvoering van het transformatievoorstel cultuur. Ook is een inventarisatie uitgevoerd naar natuur, landschap en water in de regio, het zogenaamde groen-blauwraamwerk. Dit is een belangrijke bouwsteen voor het Verstedelijkingsakkoord waar vanuit de opgave groene groeiregio aan wordt gewerkt. In 2022 is doorgewerkt aan de verstedelijkingsstrategie, in het najaar zijn de gebiedsuitwerkingen aan de gemeenteraden aangeboden. Op de valreep van 2022 is de Woondeal 2.0 regio Arnhem-Nijmegen, als samenwerkingsagenda voor de woningbouwopgave in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen, ter vaststelling naar de regiogemeenten gestuurd. In 2022 is door het Algemeen Bestuur van de regio de meerjarige regionale agenda 2023-2024 vastgesteld, waar inmiddels zeventien gemeenten op hebben ingetekend.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Lingezegen

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S12 Wonen en leefomgeving		
Doel verbonden partij	De realisatie en coördinatie van het beheer van Park Lingezegen op basis van het Masterplan, Intergemeentelijke structuurvisie, het Uitvoeringsprogramma en het AB-besluit 2015-004 over de Afronding van de basisuitrusting en de doorontwikkeling (AB, 04 12 2015).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Lingewaard, Overbetuwe, Nijmegen en Arnhem.		
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van het Dagelijks bestuur, Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het Algemeen bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt voor 25% bij aan de gemeenschappelijke regeling.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	5.210.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	249.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	250.000
Ontwikkelingen	De komende jaren werkt de parkorganisatie aan een stevige, relevante positie in de regio en ontwikkelt ze haar identiteit tot een herkenbaar merk Park Lingezegen. Een sterk en betrokken actief netwerk wordt uitgebouwd, waarbij er nauw wordt samengewerkt met regionale stakeholders (de deelnemende gemeenten, provincie, Groene Metropoolregio) en betrokken lokale ondernemers en vrijwilligers. In het park krijgen in 2023 de Herenboeren een plek en worden drie klompenpaden gerealiseerd.		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S04 Onderwijs; S06 Participatie en armoedebestrijding; S07 Zorg

Doel verbonden partij	De Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Regio Centraal Gelderland is door elf gemeenten in 2017 opgericht voor de uitvoering van taken op het terrein van het sociaal domein. De MGR bestaat uit een beheerorganisatie en vijf modules, te weten: Inkoop specialistische zorg, Werkgeversservicepunt, Regionaal Bureau Leerlingzaken, Werkgeverschap SW-medewerkers en Contractmanagement Inburgering.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Wageningen, Westervoort en Zevenaar (niet alle gemeenten doen aan alle modules mee) alsmede het UWV (Werkgeverservicepunt).		
Bestuurlijk belang	Wethouder Paul Smeulders is lid van het bestuur. In de bestuurscommissies zitten wethouders Mark Lauriks (Participatie), Marco van der Wel (Inkoop zorg) en Nermina Kundić (onderwijs).		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten worden verdeeld zijn per module specifieke afspraken vastgelegd. Bij de onderwijsmodule geldt bijvoorbeeld het criterium 'leerlingaantallen en VsV-cijfers van de afgelopen 3 jaren' en bij de module WgSW het aantal inwoners met een SW-verband.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	684.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.388.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	32.123.855
Ontwikkelingen	In opdracht van de deelnemende gemeenten levert de MGR-organisatie een belangrijke bijdrage aan het versterken van de regionale samenwerking, meer integraliteit en ketenoptimalisering in het sociaal domein. De MGR is gevraagd alert te zijn op ontwikkelingen en opgaven die hieraan verder kunnen bijdragen. In 2022 kon daardoor de nieuwe module Contractmanagement Inburgering starten. Het regionaal SROI-steunpunt (Social Return On Investment) wordt in 2024 als submodule aan de samenwerkingsmodule Werkgeverservicepunt toegevoegd. De MGR zet in 2024 de werkzaamheden zoals die in de afgelopen jaren zijn ingezet en afgesproken voort.		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S11 Ruimtelijke ontwikkeling		
Doel verbonden partij	Goede en efficiënte vergunningverlening en handhaving op het gebied van milieu, bouwen, natuur en water.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Zevenaar en provincie Gelderland.		
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van dagelijks bestuur en algemeen bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatiebegroting van deze gemeenschappelijke regeling. De jaarlijkse bijdrage is afhankelijk van het afgesproken werkprogramma.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	862.900
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.929.600
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	6.544.000
Ontwikkelingen	Landelijke ontwikkelingen: zowel de Omgevingswet als de Wet kwaliteitsborging bouw gaan in per 2024. Beiden hebben invloed op de werkprocessen van vergunningverlening en toezicht bij ODRA. Een deel van het bouwtoezicht zal voortaan door de markt worden uitgevoerd. Beide wetten vereisen het inregelen van nieuwe werkprocessen. De landelijke evaluatie van Omgevingsdiensten door de commissie Van Aartsen heeft een aantal maatregelen opgeleverd, waaronder het ‘robuuster’ maken van kleinere omgevingsdiensten. Mogelijk		

	resulteert dit voor ODRA in een fusie of intensieve samenwerking met andere diensten. De krapte op de arbeidsmarkt zorgt ervoor dat ODRA relatief veel capaciteit moet inhuren en inmiddels structureel beginnende werknemers zelf opleidt.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving kunnen grote invloed hebben op de taakomvang en -inhoud van de omgevingsdienst ODRA. De Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging bouwen (WKB) zullen invloed hebben op de werkzaamheden die met bouw hebben te maken. ODRA is samen met de deelnemende gemeenten actief bezig met de invoering van de Omgevingswet en WKB en rapporteert hier geregeld over. Door actief met komende ontwikkelingen bezig te zijn kan beter geanticipeerd worden op eventuele consequenties voor het personeelsbestand van ODRA. De omvang van het takenpakket van ODRA op het gebied van bouw, vergunningverlening en toezicht is direct afhankelijk van initiatieven van particulieren en bedrijven in de stad. Er kunnen grote verschillen zitten tussen jaren. Om hierop te anticiperen houdt ODRA een flexibele schil met personeel aan. Met de systematiek van outputfinanciering en een prognose van de gemeente op de bouwontwikkelingen wordt het beter mogelijk om de kosten voor de gemeente vooraf in te schatten. Echter, ook na afloop van de coronacrisis is er nog steeds sprake van veel dynamiek en onzekerheid. De stikstofregelgeving, hoge prijzen, schaarste aan bouwmaterialen en aan personeel zorgen er voor dat het moeilijk is om goede prognoses te maken. De verwachting is evenwel dat de woningopgave voor flink meer bouwactiviteiten in Arnhem zal leiden. De bij omgevingsdienst ODRA onderkende risico's voor gemeente Arnhem worden op de volgende wijzen beheerst. Allereerst is er maandelijks werkoverleg tussen de accounthouders van beide partijen. Relevante ontwikkelingen kunnen daar als eerste gesignaleerd worden. ODRA levert maandelijks productiecijfers en urenoverzichten. De cijfers worden met deze frequentie ook in het accountoverleg besproken. Realisatie van producten en uren kan zo getoetst worden aan planning en budget, indien nodig kan worden bijgestuurd en zullen relevante ontwikkelingen gemeld worden in de financiële cyclus van de gemeente. De portefeuillehouder heeft zitting in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van ODRA. Meerdere keren per jaar worden financiële tussenrapportages van ODRA in de vorm van een financieel dashboard in de bestuursvergaderingen besproken. De businesscontroller Arnhem adviseert de portefeuillehouder op deze rapportages en kan risico's vroegtijdig signaleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan oplopende personeelskosten door schaarste op de arbeidsmarkt of bevindingen van de accountant.

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S05 Cultuur		
Doel verbonden partij	Het gezamenlijk vorm en inhoud geven aan het Gelders Archief, een samenwerking van de gemeentelijke archieven van Arnhem, Renkum, Rheden, Rozendaal, provincie en het Rijksarchief Gelderland. Aanvullend zijn taken afgesproken op het terrein van het beheer, het behoud, de presentatie en informatieverstrekking van de historie van de stad Arnhem en de omgeving daarvan.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeenten Renkum, Rheden en Rozendaal en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Met de Provincie Gelderland vinden onderhandelingen plaats over toetreding tot de Gemeenschappelijke Regeling.		
Bestuurlijk belang	Wethouders Bob Roelofs en Maurits van de Geijn maken deel uit van het bestuur.		
Financieel belang	Jaarlijkse bijdrage.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	462.852
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	20.371.869
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	1.199.139
Ontwikkelingen	De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heeft aangegeven op termijn (voorzien op 1 januari 2025) uit te willen treden uit de Gemeenschappelijke Regelingen ten behoeve van de Regionale Historische Centra (RHC's), waaronder het Gelders Archief. Het Rijk wil wel de financiering op niveau houden voor het behoud en beheer van de fysieke rijksarchieven binnen de RHC's. De digitale rijksarchieven gaan volledig naar het e-depot van het Nationaal Archief. Daarnaast heeft het Ministerie van OCW eind 2020 aangegeven niet te willen dat de		

	RHC's gebruik blijven maken van het e-depot van het Nationaal Archief, maar dat zij hiervoor een eigen voorziening dienen op te richten. Het ministerie heeft hierbij wel financiële ondersteuning toegezegd, waarmee het Gelders Archief naar verwachting voor vijf jaar de externe kosten kan dekken. Voor de bijkomende kosten heeft het Gelders Archief in 2021 een dotatie gedaan aan de voorziening e-depot. Deze is gedekt uit het resultaat 2021 en een bijdrage uit het eigen vermogen.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S01 Veiligheid; S07 Zorg; S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	In deze regeling participeren (inclusief Arnhem) 15 gemeenten. Het betreft hier een wettelijk aangewezen organisatie met taken op het terrein van de brandweer (hulpverlening), volksgezondheid en rampenbestrijding. Veiligheid en gezondheid zijn in de regio de kerntaken.		
Deelnemers in samenwerking	15 gemeenten (inclusief Arnhem) participeren in de gemeenschappelijke regeling.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch en wethouder Maurits van de Geijn maken deel uit van het (dagelijks) bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten is verdeeld zijn per onderdeel specifieke afspraken gemaakt en vastgelegd.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	8.513.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	51.358.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	21.996.048

Ontwikkelingen

Volksgezondheid
Voor zowel de Algemene Gezondheidzorg (AGZ) als voor de Jeugdgezondheidzorg (JGZ) is er een traject toekomstbestendige dienstverlening ingezet. Dit, om als GGD, verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet Publieke Gezondheid goed in te kunnen spelen op maatschappelijke ontwikkelingen. Zowel wat betreft inhoudelijke dienstverlening als voor het beschikken over een robuuste organisatiestructuur.

De besluitvorming over de consequenties van de adviezen over Toekomstbestendige JGZ en toekomstbestendige AGZ vindt eind 2023 plaats.
De AGZ bestaat uit:
- Preventie AGZ
- Milieu & gezondheid
- Respons op crises

Integraal zorgakkoord (IZA) en Gezond en actief leven akkoord (GALA)
In het Integraal Zorgakkoord (IZA) en het Gezond & Actief Leven Akkoord (GALA) maken gemeenten en verschillende zorgpartijen, waaronder de GGD, afspraken over te bereiken gezondheidsdoelen voor de komende jaren. Beide akkoorden hangen nauw met elkaar samen en passen in een beweging van 'zorg naar gezondheid' die al is ingezet. Het Integraal Zorgakkoord bevat afspraken tussen 13 partijen over het toegankelijk en beheersbaar houden van de zorg. In het GALA maken het rijk, gemeenten en verzekeraars afspraken over preventie, versterking van de sociale basis en sport & bewegen

Brandweer / Crisisbeheersing
Eind 2022 heeft het Kabinet de Contourennota Versterking Crisisbeheersing en Brandweerzorg naar de Tweede Kamer gestuurd. In de bestuurlijke afspraken is besloten tot een geleidelijke opbouwende structurele toevoeging van € 83 miljoen voor alle veiligheidsregio's in de brede doeluitkering rampenbestrijding (BDUR) vanaf 2023. Dit betekent voor VGGM een bedrag van ongeveer € 1,4 miljoen vanaf 2023 oplopend tot ongeveer € 2,6 miljoen in 2026. VGGM zal hiermee de bestaande crisisorganisatie verder ontwikkelen.

Met de komst van de omgevingswet vindt een taakaanpassing plaats op het gebied van brandpreventie, namelijk het toezicht op wooncomplexen waar eveneens zorg wordt aangeboden en op bedrijven met veel gevaarlijke of ontplofbare stoffen of grote hoeveelheden vuurwerk (BEVI instellingen). De volledige implementatie van de Omgevingswet kent een doorlooptijd tot 2029.

In 2024 wordt een nieuw dekkingsplan voor de brandweer ter besluitvorming voorgelegd in het Algemeen Bestuur. Het dekkingsplan wordt gebaseerd op een geactualiseerd risicoprofiel waarin de risico's van de vier kerntaken van de brandweer worden samengebracht: brandbestrijding, hulpverlening, incidentenbestrijding gevaarlijke stoffen en waterongevallen. Aanvankelijk zou in 2022 al een nieuw dekkingsplan worden opgesteld. De planning is bijgesteld. Besloten is om het dekkingsplan samen te laten lopen met het meerjarenbeleidsplan VGGM 2024-2027. Dat betekent dat de beleidstermijn van het huidige dekkingsplan wordt verlengd en daarmee wordt het huidige niveau van de repressieve brandweerzorg gewaarborgd.

In het kader van de inwerkingtreding van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren is landelijk onderzoek gedaan naar de toekomstbestendigheid van het huidige stelsel van de vrijwillige brandweer. De vraag hierbij was in hoeverre het nodig was om te komen tot taakdifferentiatie tussen beroeps en vrijwillig brandweerpersoneel. De resultaten van het laatste onderzoek zijn inmiddels naar de Tweede Kamer gestuurd. De financiële consequenties van deze taakdifferentiatie worden nog verder uitgewerkt.

Beter bedrijfsvoeren
Door de toenemende samenwerking van gemeenten is door VGGM veel energie gestoken in het in beheer nemen van aanvullende taken. Door de aandacht op uitbreiding van taken heeft VGGM zich beperkt ontwikkeld op de verschillende bedrijfsvoering gebieden. Dit blijkt ook uit diverse rapportages. Hierdoor ontstaat het risico dat de organisatie onvoldoende in staat is om zich aan te passen bij toekomstige ontwikkelingen. In 2023 zal het bestuur nader stilstaan bij de toekomstige ambitie van de organisatie en bijbehorende inrichting van management en ondersteunende functies.

Risico profiel
Middel

Beheersstrategie

De veiligheids- en gezondheidsregio Gelderland Midden is een wettelijk aangewezen regeling waarin wordt samengewerkt met 15 verschillende gemeenten. De taken zijn onder verdeeld in een vijftal programma's (crisisbeheersing, brandweerzorg, GGD, ambulancezorg en bedrijfsvoering). VGGM wijst in haar begroting 2024 op de volgende risico's:

- Arbeidsontwikkelingen, waaronder een krappe arbeidsmarkt, vergrijzing en vitaliteit.
- Ziekteverzuim:

De coronabestrijding vroeg ruime tijd veel extra inzet van VGGM-medewerkers, waardoor het risico bestaat van verzuim als gevolg van een (te) hoge belasting.

- Regeling vervroeg uittreden:

In het pensioenakkoord is geregeld dat werkgevers een Regeling Vervroegd Uittreden (RVU) kunnen aanbieden aan medewerkers die 3 jaar of minder van hun AOW-leeftijd verwijderd zijn. De cao Ambulancezorg en de cao VVT hebben inmiddels een RVU-regeling in de cao opgenomen (ieder met verschillende spelregels). Voor de CAO Veiligheidsregio's is de RVU-regeling onderwerp van gesprek in 2024. In overeenstemming met het Besluit Verantwoorden en Begroten heeft VGGM op dit moment geen reservering voor verlofuren. Het risico bestaat dat een van de bronnen voor de RVU-verlof uren, al dan niet reeds opgebouwd, zal worden. Daarmee bestaat een financieel risico afhankelijk van de uitkomst en het toekomstig gebruik van de RVU.

- Consequenties Covid-19 – effect op taken:

Het is nog onduidelijk welke effecten COVID-19 en de bestrijding van het virus heeft op de samenleving op de lange termijn. Denk hierbij aan de impact op kwetsbare jongeren, de vraag naar reizigersvaccinaties, de vaccinatiebereidheid of vraagstukken over gezondheidsbevordering in het algemeen. Deze onzekerheid heeft mogelijk gevolgen op de uitvoering van de omvang en aard van de taken in 2024 en verder.

De beheersing van bovenstaande risico's is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen. Het regionaal controllersoverleg en de Financiële Commissie die regelmatig bijeen komen vervullen hierin een belangrijke adviesrol, ook ten aanzien van de P&C-producten van de VGGM. Daarnaast wordt er actief samengewerkt bij bestuurlijke opdrachten. Per programma is door de VGGM een doelenboom opgesteld waarbij tevens de belangrijkste risicofactoren en migranten zijn genoemd.
Aan de hand van de zogenaamde 'kans x effect'-methode wordt jaarlijks door VGGM een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke risico's en een kwantificering daarvan. Bij benadering wordt er een indicatie gegeven van het voor de organisatie benodigde weerstandsvermogen. Dit weerstandsvermogen wordt gevormd door de totale impact van de gekwantificeerde risico's te relateren aan de weerstandscapaciteit (zijnde het beschikbare eigen vermogen).

Daarnaast ontvangen de deelnemende gemeenten gedurende het jaar tussenrapportages van VGGM waarin wordt stilgestaan bij de actuele ontwikkelingen en de verwachtingen met betrekking tot de risico's worden beschreven.

Zowel de burgemeester als de wethouder publieke gezondheid zijn lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van VGGM. Het dagelijks bestuur en algemeen bestuur komen afzonderlijk van elkaar jaarlijks vijf keer bij elkaar. Onderwerp van gesprek is onder andere de P&C-cyclus. Begrotingen en jaarrekeningen worden daar vastgesteld. Ook inhoudelijke ontwikkelingen/ risico's worden daar gedeeld. Daarnaast is de wethouder publieke gezondheid deelnemer van de begeleidingscommissie programma Beter Bedrijfsvoeren.
Ondersteunende ambtenaren adviseren de burgemeester en wethouder als het gaat om de inhoud van de agenda. Deze ondersteunende ambtenaren zijn ook aangesloten op het controllersoverleg zoals eerder genoemd.

De raad krijgt de mogelijkheid om een zienswijze uit te brengen ten aanzien van de begroting en de jaarrekening van VGGM. Eventuele financiële risico's worden opgenomen in gemeentelijke risicoprofiel.

In de afgelopen jaren is gebleken dat deze beheersstrategie volstaat.

Recreatieschap Overbetuwe

Vestigingsplaats	Kerk - Avezaath
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S03 Economie
Doel verbonden partij	Het Recreatieschap heeft tot taak de gemeenschappelijke behartiging van de belangen van de deelnemende gemeenten op het terrein van de openluchtrecreatie en het toerisme in het rivierengebied.Samen met het Natuur- en Recreatieschap Lingegebied en het Recreatieschap Nederrijn, Lek en Waal wordt deelgenomen in de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied (handelsnaam Uiterwaarde). Uiterwaarde ontwikkelt de recreatiegebieden en land- en routegebonden voorzieningen in het rivierengebied en houdt ze in stand.
Deelnemers in samenwerking	Samen met de gemeenten Lingewaard en Overbetuwe heeft de gemeente Arnhem zitting in het bestuur van het Recreatieschap Overbetuwe. Het recreatieschap Overbetuwe is aandeelhouder van de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied.
Bestuurlijk belang	Vanuit de gemeente Arnhem participeren de portefeuillehouder toerisme en recreatie en raadslid Lea Manders in het algemeen bestuur van Recreatieschap Overbetuwe.
Financieel belang	Eigen vermogen en vreemd vermogen liggen bij de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierenland. Het Recreatieschap Overbetuwe beschikt niet over vermogen.
Eigen vermogen	Per 01-01-2023 €
	Per 31-12-2023 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023 €
	Per 31-12-2023 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2024 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024 €
Ontwikkelingen	Al jaren wordt er gewerkt aan de ontwikkeling van een kleinschalig vakantiepark met Ecolodges bij de Rijkerswoerdse Plassen. De beoogde locatie is Overbetuwe grondgebied, maar vanwege de nabijheid van Arnhemse woonwijken heeft Arnhem ook een belang. Dit plan ligt politiek uitermate gevoelig. Daarom is besloten een alternatief plan te ontwikkelen. In plaats van een vakantiepark wordt nu gesproken met ondernemers die een interactieve golfbaan en Airsoft willen realiseren. De planvorming volgt in 2023-2024.
Risico profiel	Laag
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Grondbeleid

In de paragraaf grondbeleid wordt een overzicht gegeven van de visie op het gemeentelijk grondbeleid en de uitvoering daarvan. Daarnaast worden een aantal specifieke ontwikkelingen van de afgelopen periode binnen het grondbedrijf besproken.

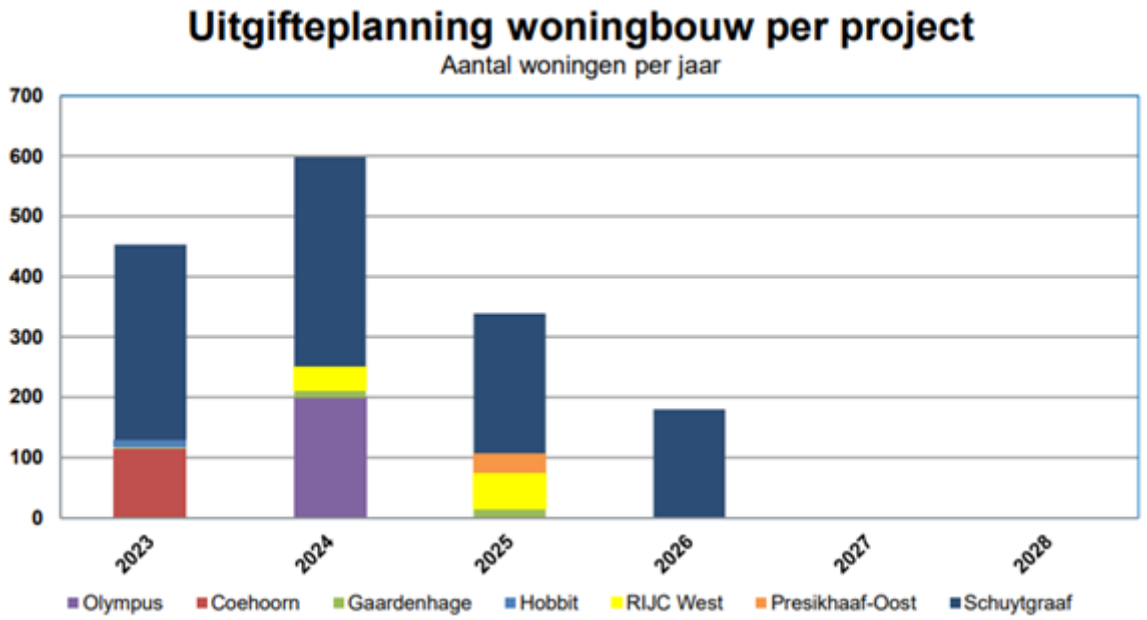
Visie op grondbeleid

De raad van gemeente Arnhem heeft in de eerste helft van 2023 de 'Nota grondbeleid 2023' vastgesteld. Gelet op de huidige ambities en doelstellingen vanuit de Woondeal Arnhem-Nijmegen 2020 (en de geactualiseerde woondeal van dit jaar) en de Omgevingsvisie is een actiever grondbeleid noodzakelijk. De keuze voor een actiever gemeentelijk grondbeleid vormt een trendbreuk met de gemeentelijke werkwijze in de afgelopen jaren.

Uitvoering van het beleid

Wonen

Zoals overeengekomen in de woondeal regio Arnhem – Nijmegen op 4 maart 2020[1] die herzien en aangescherpt is in mei 2023 met de woondeal 2.0[2], ligt er de opgave voor Arnhem om tot en met 2040 in totaal 16.000 woningen te bouwen. Onderstaande grafiek[3] laat daarbij zien wat de geplande uitgifte van woningen is binnen de bestaande woningbouwprojecten.

Gezien de grote woningbouw opgave en binnenstedelijke ambitie uit de omgevingsvisie zet de gemeente actief in de ontwikkeling van Spoorzone Oost. In Schaapsdrift en Rijnpark heeft de gemeente WVG gevestigd, worden objecten aangekocht en worden plannen voor de herontwikkeling uitgewerkt. Daarnaast worden binnenstedelijke projecten zoals Nijmeegseweg, Station Arnhem Zuid verder voorbereid. Voor de kansrijke gebieden zoals Arnhem West worden ontwikkelperspectieven opgesteld. Daarnaast faciliteert de gemeente ontwikkelingen die door ontwikkelaars worden opgepakt zoals Stadsblokken/Meinerswijk, Melkfabriek, Akzo-terrein. Ook is begin 2023 het ontwikkelperspectief en de gebiedsexploitatie Kronenburg vastgesteld.

In de alinea 'onrendabele top' wordt beschreven hoe deze plannen in het huidige woningbouwklimaat vormgegeven worden.

Kantoren

Arnhem heeft van oudsher veel kantoren. Het is belangrijk dat kantoorpanden op goede plekken in de stad beschikbaar blijven voor bedrijven. De beste plek is het stationsgebied Arnhem Centraal. Daar wordt geprobeerd extra kantoren te bouwen en daar mogen bestaande kantoren niet worden getransformeerd naar andere functies. Op minder goede plekken mogen kantoorpanden een andere functie krijgen. Bijvoorbeeld voor wonen. Er is

[1] Nijmegen (2020). Woondeal regio Arnhem-Nijmegen.
[2] Arnhem (2023). Woondeal 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen.
[3] FJP 2022. Financiële Jaarrapportage Projecten. Gemeente Arnhem.

immers nog steeds sprake van een mismatch op de Arnhemse kantorenmarkt. Dit vergroot de kans dat partijen investeren in bestaande kantoorpanden die op goede plekken liggen. Op die manier komen er in Arnhem meer moderne kantoren die duurzaam zijn én geschikt voor de nieuwe manier van werken.

Kleinschalige kantoorruimtes in het kader van wijkeconomie blijven mogelijk. In de Kantorennota 2022-2030, vastgesteld in mei 20234, is aangegeven welke kantoorlocaties toekomstbestendig zijn of met maatregelen toekomstbestendig te maken zijn. Er is in 2025-2026 een tussentijdse evaluatie voorzien van de Kantorennota, omdat dan onder andere duidelijker is wat de structurele effecten van Covid-19 zijn op het gebruik van en de vraag naar kantoren. Er is nog een beperkt aantal locaties of kavels waar de bouw van nieuwe kantoorpanden is voorzien.

Bedrijven

Het oppervlak aan bedrijventerreinen in Arnhem is relatief beperkt ten opzichte van andere steden van een vergelijkbare omvang. Arnhem beschikt op dit moment niet meer over uit te geven kavels ten behoeve van bedrijfsruimte op bedrijventerreinen. Het beschikbare aanbod bestaat dan ook uit bestaand vastgoed. Steeds meer zien we dat er ook wordt over gegaan op herontwikkeling van bedrijfspanden. Om de werkgelegenheid mee te laten groeien met de groei van de stad is het van belang dat bestaande bedrijventerreinen effectiever en efficiënter gebruikt gaan worden. Denk hierbij aan functies stapelen of bijvoorbeeld parkeren centraal regelen waardoor er meer ruimte ontstaat op kavels om bedrijfsmeters te realiseren.

In de vastgestelde Visie Werklocaties (2023) staat omschreven welke werkmilieus we toekennen aan de diverse bedrijventerreinen in Arnhem. Hiermee wordt richting gegeven aan de vormen van bedrijvigheid voor in de toekomst. Voor een aantal bedrijventerreinen geldt dat hierop extra verdieping noodzakelijk is. Zo wordt bijvoorbeeld gewerkt aan een ambitiedocument voor bedrijventerrein Het Broek.

Tevens zien we dat het percentage bedrijfsruimte in wijken verder afneemt, dit heeft ook effecten op de wijkeconomie. Om de wijk economie te stimuleren en werk en voorzieningen goed bereikbaar te houden voor inwoners is bedrijfsruimte in woonwijken van belang. Tevens zien we dat veel vormen van werk mengbaar zijn met wonen en niet noodzakelijkerwijs gehuisvest hoeven zijn op de schaarse grond op de formele bedrijventerreinen. Er wordt dan ook nadrukkelijker in gezet op benutten van milieuruimte op bedrijventerreinen én het toevoegen van bedrijfsruimte in woongebieden.

Binnen de bestaande niet-woningbouwprojecten is er voor kantoren, bedrijven en maatschappelijke functies de volgende uitgifte in vierkante meters gepland[5]:

Uitgifteplanning niet-woningbouw (in m2)

Project	Functie	2023	2024	2025	2026	2027	Totaal
Arnhem Centraal	Kantoren	0	4.000	0	0	0	4.000
Olympus	Maatschappelijk	0	3.275	0	0	0	3.275
Coehoorn	Comercieel/maatschappelijk	2.890	0	0	0	0	2.890
Kleefse Waard	Bedrijven	0	9.216	9.216	5.848	0	24.280
Fluvium	Bedrijven/maatschappelijk	0	3.786	2.188	0	0	5.974
Schuytgraaf	Maatschappelijk/commercieel	2.054	20	0	0	0	2.074
		4.944	20.297	11.404	5.848	0	42.493

Winstneming

Tussentijdse winst nemen op meerjarige grondexploitaties wordt beheerst door het voorzichtigheidsbeginsel[6]. Gemeenten moeten daarbij winsten op hun grondexploitaties nemen zodra er voldoende zekerheid is over het resultaat. De commissie BBV stelt dat er voldoende zekerheid over de grondexploitatie bestaat om winst te nemen indien er aan een drietal voorwaarden is voldaan:

1. Het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat
2. De grond (of het deelperceel) is verkocht
3. De kosten zijn gerealiseerd (winst naar rato van realisatie nemen)

4. Arnhem. Kantorennota 2022-2030. 2023.
5. FJP 2022. Financiële Jaarrapportage Projecten. Gemeente Arnhem.
6. BBV (2019). Vernieuwde notitie grondbeleid, pag. 25.

De hoeveelheid te nemen winst wordt berekend door het percentage kosten af te zetten tegen het percentage opbrengsten. En er wordt rekening gehouden met de onzekerheden in de grondexploitaties door de verwachte risico's van het project te beoordelen. Een eventueel positief saldo op opbrengsten wordt dan als winst genomen. Als hieruit blijkt dat een grondexploitatie niet winstgevend, maar verliesmakend is, moet hiervoor een voorziening worden opgenomen[7]

De eventuele winstneming dan wel verliesvoorziening wordt geraamd bij het opstellen van de Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP), zoals geactualiseerd op 1 januari 2023. Na vaststelling van het FJP bij de jaarverantwoording, worden de uitkomsten meegenomen in de begroting 2024. Winst wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Grex en bestemmingsreserve Stadsontwikkelfonds.

Onrendabele top

Hoe gemeente Arnhem omgaat met risico's en de relatie die dit heeft met het weerstandvermogen, wordt uitvoerig beschreven in de paragraaf weerstandvermogen. Ook wordt er in de nota grondbeleid beschreven hoe wordt omgegaan met project-specifieke risico's binnen de grondexploitaties. Los van de risico's die zich binnen een grondexploitatie voor kunnen doen, lopen we door alle ambities ook aan tegen een 'onrendabele top'.

Als het om woningbouw gaat, heeft de gemeente namelijk grote ambities, die ook overeengekomen zijn in de woondeal[8] De woningbouw moet (1) versnellen. Waarmee kosten naar voren gehaald worden. Het moet (2) betaalbaar zijn, waarbij 67% van de nieuwbouwprogramma's in het betaalbare segment gerealiseerd wordt. Er wordt (3) extra aandacht besteed aan het vormgeven van circulaire leefomgevingen, natuurinclusief en klimaatadaptief bouwen met behoud van groene ruimten. Er is (4) grootschalige samenhang nodig in de aanpak van sociaal-fysieke stadsvernieuwing. De opgave is om (5) binnenstedelijk te bouwen. En er moet (6) rekening gehouden worden met specifieke, kwetsbare doelgroepen.

Met alle ambities, zoals hierboven beschreven, kennen de grondexploitaties in voorbereiding vaak een (grote) onrendabele top. Waarbij de markt deze niet voor z'n rekening neemt. Dit maakt publieke financiering noodzakelijk. Het Rijk subsidieert daarom de woningbouwopgave, maar doet dit alleen door middel van cofinanciering. Dit vraagt om financiële middelen en innovatief denken van de gemeente om de woningbouwopgave, in samenwerking met andere partners, te realiseren.

Voor de Begroting 2024 wordt een stelselwijziging van het gemeentelijke Rioleringsplan (GRP) voorgesteld. Hierna zal de riool aanleg toegerekend worden aan het GRP in plaats van aan de grex zoals tot op heden het geval is. De aanleiding hiervoor is de binnenstedelijke opgave voor woningbouw. Hierbij wordt er beperkter nieuwe riolering aangelegd en is het veelal het omleggen of vervangen van bestaande riolering, welke binnen het GRP opgenomen wordt.

Een andere ontwikkeling is de wijze waarop algemene en project-specifieke risico's worden bepaald en ten laste komen van het weerstandsvermogen. Jaarlijks worden de risico's binnen grondexploitaties geanalyseerd en geactualiseerd. Er wordt uitgezocht of er andere manieren zijn waarop de risico's van grondexploitaties opgenomen kunnen worden in het weerstandsvermogen. Dit met de bedoeling om voortdurend tot een zo realistisch mogelijk beslag op het weerstandsvermogen van de gemeente te komen.

Strategisch bezit

De gemeente kan een (strategische) positie innemen op de grondmarkt of in een toekomstige ontwikkeling voordat een planologische beslissing of ander ruimtelijk besluit is genomen. De aankoop wordt gedaan met een concreet doel of eindresultaat, waarbij de gemeente de realisatie van de ambities denkt te bereiken door een actieve rol. In de nota grondbeleid is het afwegingskader beschreven. Bij vaststelling van de nota grondbeleid 2023 is hierover besloten de totale boekwaarde van het totale strategisch bezit te verhogen van € 50 miljoen naar € 100 miljoen. Waarbij het mandaat van het college tot het aankopen van gronden en vastgoed verhoogd is van € 25 miljoen naar € 50 miljoen per jaar.

Met een huidig saldo van € 18,7 miljoen aan strategische gronden en vastgoed, is er de bewegingsvrijheid om strategische aankopen te doen ten behoeve van de woningbouwopgave. Vanwege het voeren van een actiever grondbeleid in relatie tot de woningbouwopgave en de voorkeursrechten die spelen in Schaapsdrift en Rijnpark,

7. BBV (2019) Vernieuwde notitie grondbeleid, pag. 9.
8. Arnhem (2023). Woondeal 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen.

en de aankopen die bij vaststelling van Spoorzone Arnhem-Oost zullen plaatsvinden, is de verhoging van het aankoopbedragen en de totale boekwaarde van waarde om met passende snelheid te kunnen handelen.

Activeren van plankosten

Voordat een grondexploitatie wordt vastgesteld, worden kosten gemaakt voor onderzoek en inzet van ambtelijke capaciteit. Onder bepaalde voorwaarden biedt het BBV daarbij de mogelijkheid om deze kosten (plankosten) gedurende maximaal vijf jaar te activeren. Daarmee drukken ze als last niet op de exploitatie van de gemeente.

In de nieuwe nota Grondbeleid 2023 is deze werkwijze uitgewerkt en daarmee door de raad goedgekeurd om toe te passen in Arnhem. Door plankosten te activeren en later toe te rekenen aan een grondexploitatie blijven de totale kosten per project inzichtelijk. Dit geeft de raad een beter beeld van de totale businesscase van een project. Daarnaast kunnen de geactiveerde kosten, doordat ze projectgebonden zijn, in aanmerking komen voor cofinanciering. Voor 2024 zal het maximaal te activeren bedrag € 2 miljoen bedragen.

Investeringen

De raad autoriseert op grond van zijn budgetrecht de middelen voor de beleidsuitvoering. Hieronder vallen ook de investeringen. Investeringen vragen, anders dan reguliere begrotingsposten, meerjarig budgetruimte en dienen afzonderlijk te worden vastgesteld door de raad. In de Verordening financieel beleid en beheer van de gemeente Arnhem is opgenomen dat de raad de investeringsruimte autoriseert met het vaststellen van de begroting.

Inleiding

In het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) wordt expliciet aandacht gevraagd voor de investeringen. In artikel 20 van het BBV staat dat de uiteenzetting van de financiële positie een raming moet bevatten voor het begrotingsjaar van de financiële gevolgen van het bestaande en het nieuwe beleid dat in de programma's is opgenomen. Afzonderlijke aandacht moet hierbij worden besteed aan de investeringen.
Naast de wettelijke taak om specifiek aandacht te besteden aan de investeringen is er ook bestuurlijk veel behoefte aan transparantie rond de gemeentelijke investeringsportefeuille. In deze paragraaf wordt de investeringsplanning 2023 – 2027 toegelicht.

Beleid

Het huidige meerjarig investeringsplan is een gedetailleerd plan waarin afzonderlijke investeringen per programma zijn gerangschikt. Hiermee hebben gemeentebestuur en management een middel in handen om goed onderbouwde afwegingen te maken en de realisatie van investeringen door de tijd nauwgezet te volgen.
In deze investeringsplanning is het voor de gemeenteraad mogelijk om investeringen over de programma's tegen elkaar af te wegen om, wanneer nodig, ruimte te creëren voor de ambities met onze stad. De gemeente beschikt daarnaast over een gedetailleerde afschrijvingstabel met daarbij een aangescherpte set van regels rond activering van investeringen.

Investeringen 2023-2027

De investeringsplanning 2023 - 2027 hieronder bevat naast de geplande investeringen in de periode 2024 - 2027 de geactualiseerde jaarschijf 2023 uit het MIP 2023 - 2027. Omdat het geactualiseerde overzicht leidt tot andere kapitaallasten in 2024 dan oorspronkelijk begroot in de Begroting 2023, wordt ook deze jaarschijf ter goedkeuring en vaststelling aan de gemeenteraad voorgelegd.
De voorgenomen investeringen bestaan uit programma- als de bedrijfsvoeringsinvesteringen.
Bedrijfsvoeringsinvesteringen betreffen veelal de reguliere vervanging van bedrijfsmiddelen, zoals het vervangen van de computers, de ICT-infrastructuur, meubilair en dergelijke. De programma-investeringen betreffen naast de reguliere investeringen (zoals in wegen, verkeer en riolering) voornamelijk de voorgenomen investeringen in gebouwen. Voor de investeringen in gebouwen die meer dan € 2 miljoen bedragen, is onderaan de tabel in overeenstemming met de financiële verordening een toelichting opgenomen over de risico's en de belangrijkste beheersingsmaatregelen.
Investeringen in de grondexploitatie en in grootschalige projecten zijn in de meerjarenprogramma raming niet opgenomen. Hierover vindt besluitvorming plaats in de gemeenteraad op basis van afzonderlijke raadsvoorstellen.

Meerjareninvesteringsplan (MIP) Gemeente Arnhem 2023-2027

Nr.	Programma	Omschrijving investering	E / M*	Investeringsbedragen				
	Omschrijving		nut	2023 geactua-liseerd	2024	2025	2026	2027
Bedragen x €1.000								
S00	**Bestuur, dienstverlening en financiën**	Huisvesting en facilitaire zaken	E	5.828	7.970	7.139	1.884	2.186
		ICT	E	500	500	500	500	500
S02	**Bereikbaarheid**	Wegen en verkeer ontwikkeling	M	9.492	14.052	10.579	11.359	1.758
		Verkeersregelinstallaties	M	828	826	826	826	826
		Overige Mobiliteit & OR beheer	M	2.373	656	10.560	0	31
		Wegen beheer en groot onderhoud	M	3.476	5.438	3.815	3.815	3.815

		Kunstwerken	M	917	767	767	767	767
		Openbare verlichting Overige	M	2.732	4.997	1.809	1.770	1.770
		Parkeerexploitatie	E	5.757	1.120	555	277	201
S03	**Economie**	Brandstore	M	250	0	0	0	0
S04	**Onderwijs**	Overige huisvesting onderwijs	E	14.608	3.382	898	645	784
		Huisvesting Primair onderwijs	E	26.638	3.668	25.867	12.109	6.217
		Huisvesting Secundair/primair onderwijs	E	0	0	7.378	0	0
		Huisvesting Speciaal onderwijs	E	0	8.652	5.066	0	0
		Natuur milieu educatie	E	0	0	50	44	0
S05	**Cultuur**	Culturele basisvoorzieningen en activiteiten	E	353	7.144	0	72.732	727
		Erfgoed archeologische beeldkwaliteit	E	39	0	30	0	0
S08	**Welzijn en inclusie**	Inclusie integratie antidiscriminatie	E	500	500	500	500	0
		Asiel- en vluchtelingenzaken	E	8.470	0	0	0	0
S09	**Gezondheid en sport**	Overige Binnensport en huisvesting	E	3.120	188	257	326	187
		Overige algemene publieke gezondheidszorg	E	131	91	83	0	221
		Overige Buitensport	E	920	0	0	0	0
		Zwembad Valkenhuizen	E	1.758	0	0	0	0
S10	**Klimaat, energie en milieu**	Energy Made in Arnhem (EMIA) - Luchtagenda	E	757	0	0	0	0
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	Ruimtelijke ontwikkeling en beheer	M	0	0	338	0	331
S12	**Wonen en leefomgeving**	Havenbeheer	M	0	597	0	0	0
		Parken & bossen	E	200	110	65	65	65
		Vastgoed stedelijk groen	E	50	0	0	0	0
		Groen	E	0	604	0	0	0
		Bomenplan	E	1.367	1.403	1.060	1.060	460
		Overige Afval	E	419	65	71	71	71
		Afvalbeheer	E	2.329	2.823	3.543	1.772	1.772
		GRP Initatieffase	E	8.732	12.400	10.908	10.908	10.908
				102.544	**77.953**	**92.664**	**121.430**	**33.597**

') *Economisch- / Maatschappelijk nut*

Toelichting investeringen in gebouwen

Vernieuwing Stadstheater	
Programma	S05 Cultuur Vernieuwing Stadstheater
	In oktober 2022 en januari 2023 heeft de gemeenteraad besluiten genomen over de vernieuwing van het Stadstheater. Gekozen is voor een volledige vernieuwing van het Stadstheater. en daarvoor middelen beschikbaar te stellen:
Betrokkenen	Musis & Stadstheater Arnhem (MSA)
Planning	Realisatie in 2026, heropening in 2027

Raming	Investeringskrediet: € 62,3 mln voor het gebouw en € 10,4 mln voor een bijdrage aan de vernieuwing van de theatertechniek en inrichting.
Beschikbare middelen	In de begroting zijn de benodigde financiële middelen beschikbaar om de kosten voor de vernieuwing van het stadstheater te dekken.

Speciaal onderwijs, Vredenburg en Kronenburg, De Piramide	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor De Piramide op de locatie aan de Groningensingel.
	De directie en teams van de Piramide en Horizon hebben besloten om samen te gaan werken. Vanwege de verwevenheid van de twee schoolgebouwen is de vervangende nieuwbouw en uitbreiding een bouwkundige uitdaging. Het gevolg hiervan is dat de planvorming meer tijd heeft gekost dan voorzien. Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen.
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,9 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,9 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Malburgen, Mozaïek en Johannes	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor een tweetal scholen (Mozaïk en Johannes)
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores, Delta
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 7,5 mln.
Beschikbare middelen	€ 7,5 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Malburgen, Mozaïek en Parcival	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Mozaïek (Zwanebloem) en Parcival in Arnhem zuid
	De planvorming voor deze nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 8,5 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Flores, Vrije school Altea
Planning	Realisatie in 2026
Raming	Investering: 8,5 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Nieuwbouw Sporthal, Malburgen, Fluitekruidstraat	
Programma	De gymzaal aan de Fluitekruidstraat is een gymzaal annex activiteitengebouw in eigendom van de gemeente Arnhem en dat wordt beheerd door Sportbedrijf Arnhem. De gymzaal wordt vervangen door nieuwbouw.
Betrokkenen	Volkshuisvesting Arnhem en Sportbedrijf Arnhem
Planning	Realisatie in 2024
Raming	Investering: 2,6 mln.
Beschikbare middelen	€ 2,6 mln. Is reeds beschikbaar gesteld. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Alteveer/Cranenvelt, De Zyp	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Basisschool De Zyp
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,6 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,6 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Heiejnoord, Vrije school Parcivalschool-Noord	
Programma	Renovatie en vervangende nieuwbouw voor Vrije school Parcivalschool, vestiging Noord.
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Stichting vrije scholen Athena
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 12,1 mln.
Beschikbare middelen	€ 12,1 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Centrum, De Sterrenkring	
Programma	Renovatie of vervangende nieuwbouw voor Jenaplanschool De Sterrenkring
	Deze renovatie/nieuwbouw is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,0 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,0 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Centrum, De Binnenstad

Programma	Renovatie of vervangende nieuwbouw voor Montessori school De Binnenstad.
	De planvorming voor deze renovatie/nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 4,8 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,8 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Voortgezet onderwijs, Geitenkamp, GSG Guido	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Gereformeerde Scholengemeenschap Guido, vestiging Arnhem.
	Het project is in voorbereiding: een architect is geselecteerd en het ontwerp wordt gemaakt.. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 7 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Schoolbestuur vereniging Guido
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 7,4 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast
Randvoorwaarden	Bijdrage van schoolbestuur

Primair onderwijs, Geitenkamp, De Witte Vlinder	
Programma	Renovatie voor de Witte vlinder
	De planvorming voor deze renovatie is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 2,8 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Delta
Planning	Realisatie in 2026
Raming	Investering:€ 2,8 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Speciaal onderwijs, Spijkerkwartier, Dr. Bosschool en Stijgbeugel	
Programma	Koninklijke Kentalis verzorgt in Arnhem aan de Dr. P.C.M. Bosschool en De Stijgbeugel onderwijs voor kinderen en jongeren met een auditieve en/of communicatieve beperking. Daarnaast heeft zij voorzieningen voor diagnostiekbehandeling en begeleiding. Om haar activiteiten optimaal af te kunnen stemmen op de behoeften van de doelgroep heeft zij besloten tot het ontwikkelen van brede regionale Zorg Onderwijs Combinaties (ZOC) op verschillende locaties in Nederland, onder andere in Arnhem.
Betrokkenen	Kentalis
Planning	Realisatie in 2024
Raming	Investering: 8,7 mln.

Beschikbare middelen	Investeringskrediet van 8,7 mln
Randvoorwaarden	In convenant is afgesproken dat Kentalis een bijdrage doet voor renovatie Dr. Bosschool/De Stijgbeugel en tevens bijdrage in kader van frisse scholen. Vanwege vertraging is nog niet duidelijk of convenant daadwerkelijk zo zal worden uitgevoerd.

Subsidies

De gemeente Arnhem heeft per programma haar doelstellingen met de daarbij behorende beoogde effecten en resultaten geformuleerd. Deze doelen kunnen op verschillende manieren worden bereikt. Een van deze manieren is het verlenen van subsidies. Subsidies zijn financiële bijdragen aan inwoners en/of organisaties voor activiteiten die bijdragen aan de realisatie van de door de gemeenteraad vastgestelde beleidsdoelen van de gemeente.
In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de (verwachte) subsidieverlening in 2024.

Overzicht

Subsidies kunnen op verschillende manieren worden verleend:

1. Subsidies op basis van subsidieregelingen
Volgens de Algemene wet bestuursrecht mag een bestuursorgaan alleen subsidie voor activiteiten verstrekken op grond van een wettelijk voorschrift. Dat kan een rijksregeling, provinciale regeling of een gemeentelijke (subsidie)verordening zijn. Op basis van de Algemene Subsidieverordening Arnhem 2016 (ASV) zijn in Arnhem verschillende subsidieregelingen vastgesteld. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidieverstrekking. Aan de hand van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verdeeld en toegewezen aan de betrokken instellingen.

2. Begrotingssubsidies
Het is niet altijd zinvol om een aparte regeling op te zetten voor het verstrekken van een subsidie. Bijvoorbeeld wanneer er maar één instelling is die een bepaalde gesubsidieerde activiteit kan voeren. Voor die gevallen is in de Algemene wet bestuursrecht een uitzondering gemaakt. Wanneer in de begroting een subsidieontvanger vermeld staat én het bedrag waarop de subsidie ten hoogste kan worden vastgesteld, is geen nader wettelijk voorschrift nodig. Met name de subsidies aan grote organisaties worden op deze wijze verstrekt.

Als het bij onvoorziene omstandigheden wenselijk is om een subsidie te verstrekken, maar zowel een subsidieregeling als een begrotingssubsidie behoren niet tot de mogelijkheden, biedt de wet daarnaast onder andere de mogelijkheid om op incidentele basis subsidie te verstrekken.

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2023	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Subsidieregeling	10.582	9.360	9.410	9.341	9.341
STAD	*5.483*	*4.100*	*4.150*	*4.082*	*4.082*
WIJK	*5.099*	*5.260*	*5.260*	*5.260*	*5.260*
Begroting	89.399	91.930	86.945	86.250	86.497
STAD	*66.574*	*69.063*	*64.008*	*63.397*	*63.870*
WIJK	*22.825*	*22.867*	*22.937*	*22.852*	*22.627*
Incidenteel	5.389	1.489	1.104	914	914
STAD	*2.325*	*576*	*625*	*435*	*435*
WIJK	*3.064*	*914*	*479*	*479*	*479*
Totaal Subsidies	**105.370**	**102.779**	**97.459**	**96.505**	**96.752**

In bovenstaande tabel is de voor 2024 begrote subsidieverstrekking per grondslag weergegeven, op basis van gegevens per augustus 2023.

Het begrote bedrag aan te verstrekken subsidies met de grondslag **begroting** ligt enigszins (2,8%) hoger dan in 2023. Voor een verdere toelichting op de subsidies met de grondslag begroting, wordt verwezen naar het onderdeel 'Begrotingssubsidies' in deze paragraaf.

Voor de **subsidieregelingen** geldt dat de in de tabel opgenomen begrote bedragen niet helemaal representatief zijn voor de budgetten die in de jaarschijven daadwerkelijk beschikbaar voor subsidieverstrekking op grond van een regeling (subsidieplafonds). Redenen hiervoor zijn:

- Het subsidieplafond van een regeling wordt door het college soms vastgesteld voor de gehele looptijd van een regeling. Het bedrag dat voor een bepaald jaar beschikbaar is hangt af van in hoeverre het plafond van de regeling al is 'uitgenut'. Pas na afloop van het lopende jaar (2023) wordt de begroting van het komende jaar (2024) hierop aangepast;
- Voor de regelingen waarbij het college jaarlijks het plafond opnieuw vaststelt, is pas eind 2023 bekend wat de hoogte van het plafond voor 2024 is;
- Gedurende het jaar kunnen door het college nieuwe regelingen worden ingesteld. Middelen hiervoor worden gedekt uit regulier programmabudget, of onttrokken aan een bestemmingsreserve.

Voor een overzicht van de in 2024 lopende subsidieregelingen wordt verwezen naar het onderdeel 'Subsidieregelingen' in deze paragraaf.

Gezien de aard (onvoorziene omstandigheden) geldt voor **incidentele subsidies** dat deze voorafgaand aan het boekjaar lastig te begroten zijn. Enkel in die gevallen waarbij de subsidie meerjarig (voor een beperkt aantal jaar) wordt toegekend, is vooraf duidelijk dat deze verstrekt gaat worden. Het in de begroting opgenomen bedrag voor incidentele subsidieverstrekking betreft dan ook grotendeels een nog niet aan specifieke organisaties gelabeld budget, dat gedurende het jaar ingezet kan worden voor het verstrekken van incidentele subsidies.

Subsidieregelingen

In Arnhem wordt een deel van de subsidies verleend op basis van een subsidieregeling. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidieverstrekking. Op basis van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verleend aan de betrokken instellingen.

Ten tijde van het opstellen van deze begroting is van onderstaande regelingen bekend dat deze actueel zijn in 2024:

- AANjaagfonds
- Aanpak voortijdig schoolverlaten
- Amateurkunstregeling
- Burgerkracht
- Circulaire initiatieven
- Collectieve aanpak particuliere woningen Arnhem-Oost (SEWA)
- Creatieve bedrijfsverzamelgebouwen
- Groenblauwe initiatieven
- Duurzame projecten
- Energiecompensatie maatschappelijke organisaties
- Energiebesparing Ondernemers en Maatschappelijke Instellingen
- Herdenking slavernij en antiracisme
- Non formele educatie regio midden-Gelderland
- Preventie huiselijk geweld en kindermishandeling
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 1; Publieksevenementen, producties en presentaties
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 2; Culturele producties en presentaties en culturele festivals
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 3, Artistieke producties en presentaties en artistieke festivals
- Scouting
- Sport
- Stimuleringsregeling inzet conciërges basisscholen
- Voorschools aanbod
- Wijkinitiatieven

Begrotingssubsidies

In onderstaande lijsten zijn de namen opgenomen van organisaties die naar verwachting in 2024 begrotingssubsidie ontvangen, met daarbij het geraamde bedrag per wijk- en stadsprogramma en op totaal niveau.
Met het vaststellen van de begroting wordt per organisatie het maximale bedrag (de lijst op totaalniveau) aan begrotingssubsidie voor 2024 bepaald. Binnen het maximale bedrag mag het college (programmamanager in mandaat) besluiten over het verstrekken van begrotingssubsidie.

Ten tijde van het opstellen van deze begroting dienen de subsidieaanvragen voor 2024 nog te worden ingediend en toegekend. De begrote bedragen kunnen naar aanleiding hiervan nog wijzigen.
Bij wijziging van activiteiten door de subsidieontvanger wordt het bedrag aan begrotingssubsidie hiermee in lijn gebracht en naar boven of beneden bijgesteld t.o.v. 2023. Er kan ook de wens zijn om een begrotingssubsidie te verstrekken aan een organisatie die niet eerder begrotingssubsidie heeft ontvangen, of om juist de begrotingssubsidie aan een organisatie stop te zetten.
In (vrijwel) alle gevallen betreft het bij de hiervoor beschreven situaties het omzetten van regulier programmabudget in subsidiebudget en vice versa, of om een verschuiving van subsidiebudget van de ene naar de andere organisatie. De gevolgen van beide wijzigingen voor het financieel beeld zijn neutraal.
De toename in het begrote bedrag aan begrotingssubsidie voor 2024 ten opzichte van 2023 die bij veel organisaties te zien is, is te verklaren door de beschikbaar gestelde compensatie voor loon- en prijsstijgingen. Bij het onderdeel 'Ontwikkelingen' wordt deze compensatie verder toegelicht. Op opvallende mutaties wordt hierna een toelichting gegeven.

In bovenstaande lijst is ook de ontvanger '*Subsidies alg'* opgenomen. Deze fictieve ontvanger wordt in de administratie gebruikt voor budget dat nog niet voor een specifieke organisatie bestemd is. De toename in het begrote bedrag ten opzichte van 2023 kan verklaard worden door de extra compensatie die toegekend is als gevolgd van de hoge huurindexatie. Deze compensatie zal later nog verdeeld worden over de diverse organisaties.

Leger des Heils
Er is een toename in het aantal dakloze bezoekers. Hierdoor is een structurele personele krapte ontstaan en wordt er samen met het Leger des Heils momenteel gezocht naar een nieuwe locatie voor woonplekken met ambulante begeleiding voor dakloze gezinnen. De verwachting is dat deze uitbreiding voor de periode vanaf 2023 voor de komende jaren nodig is.

St. Sonsbeek & State of Fashion
In 2024 wordt € 250.000 aan extra middelen beschikbaar gesteld om een stevige jubileumeditie neer te zetten.

Sportbedrijf
Het Sportbedrijf kent een tekort op de begroting. Dit probleem is structureel en de gemeente verstrekt daarom aanvullende subsidie aan het Sportbedrijf. Voor 2024 gaat het om een bedrag van € 2,8 miljoen als gevolg van onder meer hogere energielasten. Daarnaast wordt het aantal buurtsportcoaches uitgebreid met 3FTE.

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2023	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Begroting	89.399	91.930	86.945	86.250	86.497
Arnh Platf Chronisch zieken Gehand	*133*	*135*	*135*	*135*	*135*
Arnhems Fed van Muziekgezelschappen	*6*	*6*	*6*	*6*	*6*
Arnhemse Sport Federatie	*13*	*13*	*13*	*13*	*13*
Bijzonder in Arnhem	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Centrum voor Activerend Werk	*361*	*372*	*372*	*372*	*372*
Coöperatie Dorpsplatform Elden U.A	*6*	*7*	*7*	*7*	*7*
Courage Events	*30*	*31*	*31*	*31*	*31*
De Helling Exp.Werkplaats	*95*	*99*	*99*	*99*	*99*
De Nieuwe Oost	*90*	*89*	*89*	*89*	*89*
Diverzo, COC Midden-Gelderland	*11*	*12*	*12*	*12*	*12*
Dorpsraad Schaarsbergen	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
Elderveld Wijkplatform	*16*	*0*	*0*	*0*	*0*
Expertise Centrum Samenleving	*21*	*21*	*21*	*21*	*21*
Indigo	*18*	*15*	*15*	*15*	*15*
IVIO-Opleidingen	*230*	*232*	*232*	*232*	*232*
Kluppluz BV	*473*	*493*	*493*	*493*	*493*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Leger des Heils Gelderland	*528*	*1.035*	*1.235*	*735*	*735*
LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	*26*	*27*	*27*	*27*	*27*
Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp	*396*	*397*	*397*	*397*	*397*
MEE Gelderse Poort	*143*	*150*	*150*	*150*	*150*
Oprecht BV	*550*	*574*	*574*	*574*	*574*
Pactum	*1.910*	*1.932*	*1.932*	*1.932*	*1.932*
Pro Persona Arnhem	*157*	*164*	*164*	*164*	*164*
Reg Opleids.centr Graafschap College	*41*	*41*	*41*	*41*	*41*
REIJE Energiediensten BV	*80*	*0*	*0*	*0*	*0*
RIBW. Arnhem & Veluwe Vallei	*304*	*301*	*301*	*301*	*301*
Rijn Ijssel Roc	*1.300*	*1.311*	*1.311*	*1.311*	*1.311*
Rooms Kathol Parochie St. Eusebius	*12*	*11*	*11*	*11*	*11*
Scalabor	*561*	*365*	*405*	*322*	*99*
SIMON scholen	*83*	*84*	*84*	*84*	*84*
Slachtofferhulp Nederland, Reg Oost	*34*	*36*	*36*	*36*	*36*
Sportbedrijf Arnhem BV	*18.071*	*20.911*	*18.111*	*17.998*	*17.998*
St StartClub Arnhem	*45*	*0*	*0*	*0*	*0*
ST Toneelgroep Oostpool	*75*	*71*	*71*	*71*	*71*
St Vrienden van de Ernemse Optog	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
St. Airborne Museum	*269*	*273*	*273*	*273*	*273*
St. Airborne Region	*82*	*86*	*86*	*86*	*86*
St. BBA	*110*	*112*	*112*	*112*	*112*
St. Beheer Wijk Sportac Vredenburcht	*56*	*56*	*56*	*56*	*56*
St. Bewoners Spijkerkwartier	*38*	*40*	*40*	*40*	*40*
St. Bewoners Vredenburg	*18*	*19*	*19*	*19*	*19*
St. Bewonersplatform Rijkerswoerd	*34*	*36*	*36*	*36*	*36*
St. Biz Korenkwartier	*119*	*124*	*124*	*124*	*124*
St. Bouwspeelplaats De Leuke Linde	*108*	*161*	*161*	*161*	*161*
St. Bridge to Liberation	*615*	*642*	*27*	*27*	*327*
St. CASA	*23*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Citymarketing Arnhem	*350*	*355*	*355*	*355*	*355*
St. Culturele Evenementen Arnhem	*39*	*38*	*38*	*38*	*38*
St. De Blauwe Wij(k) Economie	*150*	*150*	*0*	*0*	*0*
St. De Innovatiefabriek Arnhem	*52*	*54*	*54*	*54*	*54*
St. De Instap	*248*	*259*	*259*	*259*	*259*
St. De Klup	*16*	*17*	*17*	*17*	*17*
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	*391*	*394*	*394*	*394*	*394*
St. Energiebank Regio Arnhem	*1.539*	*450*	*0*	*0*	*0*
St. Entrea Lindenhout	*170*	*177*	*177*	*177*	*177*
St. Eusebius	*341*	*356*	*356*	*356*	*356*
St. Fashion Festival Arnhem	*52*	*54*	*54*	*54*	*54*
St. Flores Onderwijs	*744*	*750*	*750*	*750*	*750*
St. Focus Filmtheater	*702*	*691*	*691*	*691*	*691*
St. Gym & Turnen Arnhem	*146*	*147*	*147*	*147*	*147*
St. Halt, team Gelderland	*22*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Het Droombankje	*291*	*304*	*304*	*304*	*304*
St. Het Huis van Puck	*231*	*229*	*229*	*229*	*229*
St. Humanitas	*52*	*55*	*55*	*55*	*55*
St. Inloophuis Sint Marten Klarendal	*31*	*31*	*31*	*31*	*31*
St. Introdans	*126*	*125*	*125*	*125*	*125*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
St. IrisZorg	*5.028*	*5.090*	*5.090*	*5.090*	*5.090*
St. Jacobiberg	*241*	*238*	*238*	*238*	*238*
St. Jeugdland	*71*	*74*	*74*	*74*	*74*
St. KAB Posttheater	*216*	*214*	*214*	*214*	*214*
St. Kentalis Zorg	*133*	*139*	*139*	*139*	*139*
St. Koningsdag Arnhem	*10*	*10*	*10*	*10*	*10*
St. Kruispunt	*254*	*258*	*318*	*318*	*318*
St. Leergeld Arnhem	*81*	*84*	*84*	*84*	*84*
St. Luxor Live	*452*	*448*	*448*	*448*	*448*
St. Moviera	*3.794*	*3.787*	*3.787*	*3.787*	*3.787*
St. Museum Arnhem	*4.650*	*4.670*	*4.670*	*4.670*	*4.670*
St. Musis en Stadstheater	*7.838*	*7.770*	*7.770*	*7.770*	*7.770*
St. Natuurcentrum Arnhem	*2.112*	*2.140*	*2.140*	*2.140*	*2.140*
St. Ome Joop's Tour	*22*	*23*	*23*	*23*	*23*
St. Omstand	*50*	*52*	*2*	*2*	*2*
St. Ondernemersfonds Arnhem	*380*	*380*	*380*	*380*	*380*
St. Ontwerp Platform Arnhem	*21*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Pas	*2.208*	*2.227*	*2.227*	*2.227*	*2.227*
St. Peutercentra Arnhem	*154*	*156*	*156*	*156*	*156*
St. Phion	*74*	*73*	*73*	*73*	*73*
St. Platform Binnenstad Arnhem	*56*	*56*	*56*	*56*	*56*
St. PRAGO	*109*	*110*	*110*	*110*	*110*
St. Present	*22*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Productiehuis Plaatsmaken	*204*	*202*	*202*	*202*	*202*
St. Rijnstad	*8.172*	*7.588*	*7.588*	*7.588*	*7.588*
St. Rijnstate Ziekenhuis	*55*	*57*	*57*	*57*	*57*
St. Rozet	*9.840*	*9.783*	*9.783*	*9.783*	*9.783*
St. Sinterklaasintocht Arnhem	*3*	*3*	*3*	*3*	*3*
St. SLAK	*219*	*217*	*217*	*217*	*217*
St. Sonsbeek & State of Fashion	*957*	*1.234*	*484*	*484*	*484*
St. Sportcentrum Rijkerswoerd	*549*	*555*	*555*	*555*	*555*
St. Stoelenproject De Duif	*263*	*267*	*327*	*327*	*327*
St. Streekomroep Middel Gelderland	*238*	*241*	*241*	*241*	*241*
St. VanHarte	*9*	*10*	*10*	*10*	*10*
St. Veilig Thuis Gelderland Midden	*3.152*	*3.191*	*3.191*	*3.191*	*3.191*
St. Viering Nat Feest en Gedenkdagen	*22*	*23*	*23*	*23*	*23*
St. Vitale Verbindingen	*191*	*193*	*193*	*193*	*193*
St. Vitesse Betrokken	*81*	*84*	*84*	*84*	*84*
St. Vluchtelingenwerk Nederland	*513*	*529*	*529*	*529*	*529*
St. Vluchtelingenwerk Oost-Ned	*16*	*0*	*0*	*0*	*0*
St. Vrijwillige Terminale Zorg Arnh	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
St. Welzijn Ouderen Arnhem	*2.293*	*2.323*	*2.323*	*2.323*	*2.323*
St. Wonen in Kronenburg Appelgaard	*12*	*12*	*12*	*12*	*12*
St. Zwembad Klarenbeek	*351*	*355*	*355*	*355*	*355*
Stichting Buddy to Buddy Arnhem	*57*	*58*	*58*	*58*	*58*
Stichting De Driestroom	*125*	*131*	*131*	*131*	*131*
Stichting HAN Hydromotive	*10*	*11*	*11*	*11*	*11*
Stichting Het Huurdershuis	*54*	*56*	*56*	*56*	*56*
Stichting Schakel025	*136*	*132*	*132*	*132*	*132*
Subsidies Alg	*272*	*814*	*284*	*284*	*454*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Toerisme veluwe arnhem nijmegen	*379*	*383*	*383*	*383*	*383*
Voedselbank Arnhem	*30*	*31*	*31*	*31*	*31*
Vrijwilligersgala On Ganse	*31*	*32*	*32*	*32*	*32*
Wijkvereniging Angerenstein	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
Wijkvereniging De Oostelaar	*18*	*16*	*16*	*16*	*16*
Wijkvereniging Elderveld	*16*	*17*	*17*	*17*	*17*
Wijkvereniging Molenbeke	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Wijkvereniging Paasberg Wellenstein	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Wijkvereniging Schuytgraaf	*19*	*17*	*17*	*17*	*17*
Youth for Christ Nederland	*90*	*93*	*93*	*93*	*93*
Zorgbelang Inclusief	*36*	*38*	*38*	*38*	*38*
Totaal Subsidies	**89.399**	**91.930**	**86.945**	**86.250**	**86.497**

Begrotingssubsidies per programma
De voor 2024 begrote omvang van de subsidieverstrekking met de grondslag begroting is € 91,9 miljoen. In onderstaande tabellen is de verdeling naar de programma's zichtbaar. De eerste tabel betreft de stedelijke programma's, de tweede tabel de wijkprogramma's.

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Bestuur, dienstverlening en financien	*27*	*28*	*28*	*28*	*28*
Veiligheid	*111*	*115*	*115*	*115*	*115*
Economie	*2.504*	*2.517*	*1.902*	*1.902*	*2.202*
Onderwijs	*3.829*	*3.992*	*3.846*	*3.846*	*3.846*
Cultuur	*26.369*	*26.745*	*25.747*	*25.747*	*25.917*
Participatie en armoedebestrijding	*119*	*115*	*84*	*86*	*89*
Zorg	*1.962*	*1.987*	*1.987*	*1.987*	*1.987*
Welzijn en inclusie	*16.335*	*16.467*	*16.765*	*16.265*	*16.265*
Gezondheid en sport	*13.549*	*16.499*	*13.534*	*13.421*	*13.421*
Klimaat, energie en milieu	*1.769*	*600*	*0*	*0*	*0*
Totaal Subsidies	**66.574**	**69.063**	**64.008**	**63.397**	**63.870**

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
WIJK	*22.825*	*22.867*	*22.937*	*22.852*	*22.627*
Totaal Subsidies	**22.825**	**22.867**	**22.937**	**22.852**	**22.627**

Ontwikkelingen
Kostenstijgingen bij subsidiepartners
Om onze subsidiepartners tegemoet te komen bij de sterk gestegen lonen en prijzen in 2022 is een aanvullende compensatie over 2022 toegekend bij subsidieverstrekking 2023 aan gesubsidieerde partijen die dit nodig

hadden. Gelet op de onzekerheid omtrent toekomstige kostenontwikkelingen is deze compensatie alleen incidenteel toegekend. Daarnaast geldt een structurele compensatie voor de verwachte loon- en prijsstijgingen in 2023. Ook in 2023 hebben sommige partners al aangegeven dat ze zonder extra subsidie gezien de sterk gestegen kosten niet in staat zullen zijn de afgesproken beleidsopdracht binnen het beschikbaar budget volledig uit te voeren of niet de kwaliteit kunnen leveren die de gemeente van hen gewend is. Voor gesubsidieerde culturele instellingen wordt (gedeeltelijke) compensatie indien nodig ook in 2023 incidenteel mogelijk. Hiertoe worden de coronamiddelen cultuur (zie Turap 2) geheel of gedeeltelijk ingezet. Deze incidentele compensatie staat los van de reguliere structurele compensatie voor loon- en prijsstijgingen van alle gesubsidieerde partijen in 2024 en verder.

Nieuwe wijze subsidiëring sociale basis
Om te zorgen dat we ook in de toekomst goede dingen kunnen doen voor de Arnhemmers, werken we in 2023 aan nieuw, flankerend beleid op Welzijn. Belangrijk daarbij is dat de gemeente de te verstrekken subsidies aan laat sluiten op wat we breder in het sociaal domein en specifiek in de sociale basis willen bereiken. Na de bespreking en besluitvorming gaan we het welzijnsbeleid implementeren. Dan zal ook duidelijk zijn wat de impact is op bestaande subsidies. Voor de tussenliggende periode gaan we bekijken welke onderdelen van de nieuwe aanpak al verwerkt kunnen worden in lopende subsidieafspraken.

Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

De openbaarheidsparagraaf is een recente toevoeging aan de Begroting 2024, voortvloeiend uit het besluit tot actieve openbaarmaking van informatie. Deze nieuwe verplichting is gericht op het verbeteren van de informatiehuishouding binnen overheidsinstanties, Bovendien vereist artikel 3.5 van de Wet open overheid (Woo) dat een bestuursorgaan in de jaarlijkse begroting en verantwoording specifieke aandacht besteedt aan zowel de beleidsvoornemens als de uitvoering van de Wet open overheid.

Inleiding

Transparantie en openbaarheid staat bij ons hoog in het vaandel. Een voortvarende en efficiënte uitvoering van de Wet open overheid (Woo) past hierbij. Deze wet is op 1 mei 2022 in werking getreden. Deze wet richt zich op een transparante overheid en vraagt een cultuurverandering rond de omgang met informatie. Bepaalde informatie moet verplicht en actief openbaar gemaakt worden. We volgen hierbij de landelijke planning waarbij de wettelijke verplichting per informatiecategorie gefaseerd zal worden ingevoerd. Kansen om te versnellen zullen we hierbij niet laten liggen.

Als organisatie hebben we een programmatische aanpak ontwikkeld voor de implementatie van de Woo op de lange termijn. Deze meerjarige aanpak is opgesteld om ervoor te zorgen dat we voldoen aan de vereisten van de Woo en dat we transparantie en openheid bevorderen. In deze begroting is extra geld gereserveerd voor extra capaciteit voor de beantwoording van de vragen (de zogeheten passieve openbaarmaking). We hechten veel waarde aan het informeren van de gemeenteraad over onze voortgang en plannen met betrekking tot de Woo. Om die reden wordt de raad periodiek op de hoogte gehouden van onze activiteiten en vorderingen. Jaarlijks informeren we onze (fundamentele) uitgangspunten, we blikken terug en kijken vooruit met betrekking tot een open overheid via een raadsinformatiebrief.

Onderdelen Woo

De Woo bestaat uit drie onderdelen:

1. De openbaarmaking op eigen initiatief (actieve openbaarmaking)
2. De openbaarmaking op verzoek (passieve openbaarmaking)
3. Verbetering van de informatiehuishouding

Voor 2024 staan hiervoor de volgende activiteiten gepland:

Ad. 1.

We gaan in 2024 actief aan de slag met het verder publiceren van informatie categorieën conform de Woo en volgen zoals eerder aangegeven het tijdspad dat door de landelijke overheid is opgesteld (actieve openbaarmaking). Deze categorieën hebben betrekking op verschillende soorten informatie die binnen de overheid worden gegenereerd en beheerd. Voorbeelden hiervan zijn beleidsdocumenten, besluiten, Woo-verzoeken. Daarnaast publiceren we jaarlijks proactief datasets aan de hand van de lijst die we jaarlijks via een raadsinformatiebrief kenbaar maken. Het proactief publiceren van datasets houdt in dat we regelmatig op eigen initiatief datasets beschikbaar stellen aan het inwoners, instellingen en ondernemingen (zie website: www.opendata.arnhem.nl)

Ad. 2.

We werken in 2024 verder aan het verbeteren van het tijdig afhandelen van de Woo-verzoeken (passieve openbaarmaking). We gaan aan de slag met een verdere kwaliteitsslag en met het ondersteunen en faciliteren van behandelaars. Dit doen we door middel van het verzorgen van onder andere workshops, actualiseren van handreikingen en modellen. Hiermee worden behandelaars meer ontzorgd. De aandacht zal ook gericht zijn op het stroomlijnen van het proces afhandeling Woo-verzoeken. We streven naar maximale transparantie, met behoud van de bescherming van persoonlijke gegevens. In de raadsbrief van 23 mei 2023 , ter beantwoording van artikel 44 vragen van de fractie van Volt, is meer specifiek ingegaan op de wijze van verbetering van de uitvoering van de Woo.

Ad. 3.

Om aan de nieuwe eisen te kunnen voldoen, moet onze gemeentelijke informatiehuishouding op orde zijn. We gaan essentiële aanpassingen doorvoeren in onze informatievoorziening met betrekking tot de Woo. Bijvoorbeeld, de informatie moet transparant zijn, zodat burgers gemakkelijk toegang hebben tot relevante documenten, zoals besluiten en beleidsstukken. Daarnaast moet de informatie duurzaam worden bewaard, zodat het op lange termijn beschikbaar blijft. Verder is het belangrijk dat persoonlijke gegevens beschermd worden en vertrouwelijk blijven, en dat er beveiligingsmaatregelen worden genomen om ongeautoriseerde toegang tot informatie te voorkomen. Ten slotte moet de informatie gestructureerd worden beheerd, met metadata (gegevens

over gegevens) en goede documentatie, zodat het gemakkelijk vindbaar en begrijpelijk is voor zowel interne medewerkers als externe belanghebbenden.

Cultuur, houding en gedrag

De Woo heeft niet alleen betrekking op de informatievoorziening en technische aspecten, maar ook op de houding, het gedrag en de cultuur binnen onze organisatie. Het gaat erom dat onze organisatie transparantie en openheid omarmt als fundamentele waarden. Dit houdt in dat medewerkers en leidinggevenden zich bewust moeten zijn van het belang van transparantie en openheid in hun werk en besluitvormingsprocessen. Het vereist een cultuur waarin informatie actief wordt gedeeld, toegankelijk is en begrijpelijk wordt gemaakt voor het publiek. Om de houding en het gedrag in overeenstemming te brengen met de Woo gaan investeren in bewustwordingsprogramma's en trainingen. Daarnaast is het van belang dat er een cultuur van vertrouwen en samenwerking heerst, waarin medewerkers zich veilig voelen om informatie te delen en kritische vragen te stellen.

Overig programmaplan

Overzicht lastenontwikkeling WOZ-waarde € 300.000	2023	2024	% Lasten-ontwikkeling
Onroerend zaakbelasting	€ 304	€ 323	6%
Rioolheffing	€ 139	€ 146	5%
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	14%
Totaal	**€ 739**	**€ 806**	**9%**

Algemene dekkingsmiddelen	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Treasury	-2.286	2.436	4.722
OZB-woningen	3.985	30.403	26.418
OZB niet-woningen	0	32.270	32.270
Belastingen overig	5	381	376
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0	542.349	542.349
Totaal	**1.704**	**607.839**	**606.135**

Overhead	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Overhead	81.658	3.923	-77.735
Totaal	**81.658**	**3.923**	**-77.735**

Heffing VPB	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Vennootschapsbelasting	600	0	-600
Totaal	**600**	**0**	**-600**

Onvoorzien	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Onvoorzien	1.000	0	-1.000
Totaal	**1.000**	**0**	**-1.000**

Deel 3 Financiële begroting

De financiële begroting is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

Overzicht van baten en lasten per programma
In het overzicht van baten en lasten wordt aangegeven tot welke bedragen de raad het college autoriseert door middel van het vaststellen van de begroting per programma.

Overzicht van geraamde incidentele baten en lasten
Tot de incidentele baten en lasten worden de lasten en baten gerekend die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen. Ook de post onvoorzien wordt tot de incidentele lasten gerekend.

Financiële Staten
- Geprognosticeerde balans;
- Verloop van reserves en voorzieningen;
- EMU-saldo 2024;
- Overzicht van geraamde baten en lasten per taakveld.

Vanuit het Besluit begroting en verantwoording (BBV) is ten behoeve van de onderlinge vergelijkbaarheid van gemeenten voorgeschreven om een taakveldenbegroting op te stellen.

Mutaties circulaires Gemeentefonds

Overzicht van baten en lasten per programma

		Lasten						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		218.629	219.679	232.969	227.554	224.404	225.389	226.417
Totaal		218.629	219.679	232.969	227.554	224.404	225.389	226.417
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	92.278	100.547	92.993	106.407	103.615	102.151	102.406
S01	Veiligheid	22.864	22.205	26.939	29.433	27.886	25.757	24.630
S02	Bereikbaarheid	21.574	29.718	31.485	33.080	30.692	31.401	31.756
S03	Economie	8.082	9.375	10.664	9.769	8.633	8.148	7.779
S04	Onderwijs	23.516	24.592	25.947	27.504	28.575	29.471	29.194
S05	Cultuur	36.171	38.750	44.042	41.509	40.688	40.655	45.355
S06	Participatie en armoedebestrijding	169.591	164.795	163.696	165.248	166.785	168.454	166.242
S07	Zorg	63.584	64.375	66.178	66.822	61.245	65.148	65.959
S08	Welzijn en inclusie	37.900	27.579	52.783	32.301	32.476	31.180	29.502
S09	Gezondheid en sport	25.265	24.684	25.316	29.048	25.567	25.304	25.119
S10	Klimaat, energie en milieu	5.912	5.663	15.841	22.677	17.975	15.644	14.770
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	25.993	51.668	64.001	49.142	46.829	32.015	23.250
S12	Wonen en leefomgeving	37.711	52.517	53.752	51.819	50.654	50.783	50.959
Totaal		570.442	616.469	673.638	664.758	641.621	626.111	616.920
Eindtotaal		789.071	836.148	906.607	898.473	869.610	850.141	839.402

		Baten						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma's								
WIJK		25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Totaal		25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	587.497	559.387	571.176	615.647	619.106	580.465	573.165
S01	Veiligheid	5.142	2.289	5.890	5.442	4.409	2.282	2.282
S02	Bereikbaarheid	7.263	9.529	9.532	9.488	9.442	9.396	9.351
S03	Economie	1.239	1.222	1.257	1.755	1.600	1.600	1.755
S04	Onderwijs	4.845	2.417	3.681	2.951	2.951	2.951	2.951
S05	Cultuur	8.059	7.524	8.707	8.872	8.423	8.423	8.423
S06	Participatie en armoedebestrijding	114.865	114.470	109.871	112.324	114.414	117.300	120.027
S07	Zorg	5.290	2.898	2.786	2.481	2.481	3.921	3.881
S08	Welzijn en inclusie	13.831	1.784	23.055	2.670	2.670	2.670	2.670
S09	Gezondheid en sport	5.589	3.398	3.690	3.778	3.778	3.717	3.717
S10	Klimaat, energie en milieu	1.224	1.032	10.529	11.337	7.236	4.659	8.786
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	16.572	45.341	52.497	39.661	42.629	33.303	22.085
S12	Wonen en leefomgeving	43.483	42.178	43.039	45.333	46.276	47.198	47.285
Totaal		814.899	793.468	845.711	861.739	865.414	817.884	806.378
Eindtotaal		840.894	819.763	873.291	891.298	894.627	847.063	835.525

		Exploitatieresultaat						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		192.634	193.384	205.390	197.994	195.191	196.209	197.270
Totaal		192.634	193.384	205.390	197.994	195.191	196.209	197.270
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	-495.219	-458.840	-478.183	-509.240	-515.491	-478.314	-470.759
S01	Veiligheid	17.722	19.916	21.049	23.991	23.477	23.475	22.348
S02	Bereikbaarheid	14.311	20.189	21.953	23.592	21.250	22.005	22.405
S03	Economie	6.844	8.153	9.407	8.014	7.034	6.548	6.024
S04	Onderwijs	18.671	22.175	22.265	24.554	25.625	26.520	26.243
S05	Cultuur	28.112	31.227	35.335	32.637	32.265	32.232	36.932
S06	Participatie en armoedebestrijding	54.726	50.326	53.825	52.924	52.371	51.154	46.215
S07	Zorg	58.293	61.477	63.391	64.341	58.763	61.227	62.078
S08	Welzijn en inclusie	24.069	25.796	29.728	29.631	29.806	28.510	26.832
S09	Gezondheid en sport	19.676	21.286	21.626	25.270	21.789	21.587	21.402
S10	Klimaat, energie en milieu	4.688	4.631	5.313	11.339	10.739	10.986	5.984
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	9.421	6.327	11.504	9.481	4.200	-1.287	1.164
S12	Wonen en leefomgeving	-5.772	10.339	10.713	6.485	4.378	3.585	3.674
Totaal		-244.457	-177.000	-172.073	-196.980	-223.793	-191.773	-189.458
Eindtotaal		-51.823	16.385	33.316	7.175	-25.017	3.078	3.877

		Toevoegingen aan reserves						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Totaal		6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	52.002	3.904	4.942	298	18.258	298	298
S01	Veiligheid	805	73	78	78	78	78	78
S02	Bereikbaarheid	8.936	13.742	15.162	11.494	11.569	11.392	11.271
S03	Economie	358	50	50	50	50	50	50
S04	Onderwijs	9.767	8.545	9.547	9.179	9.753	8.395	8.400
S05	Cultuur	4.282	3.204	3.451	3.567	1.040	1.040	1.040
S06	Participatie en armoedebestrijding	4.543	554	554	0	0	0	0
S07	Zorg	21.275	1.082	1.082	3.020	4.417	811	0
S08	Welzijn en inclusie	3.406	1.100	1.708	570	570	570	70
S09	Gezondheid en sport	773	418	431	431	431	431	431
S10	Klimaat, energie en milieu	7.103	10.000	10.715	38	0	0	0
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	5.107	10.000	11.436	25.134	4.345	7.315	5.559
S12	Wonen en leefomgeving	8.680	16.097	15.787	9.657	1.162	591	91
Totaal		127.036	68.768	74.943	63.517	51.672	30.971	27.288
Eindtotaal		133.264	75.388	81.659	65.233	53.388	32.688	29.029

		Ontrekkingen aan reserves						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		6.009	917	12.981	718	793	572	410
Totaal		6.009	917	12.981	718	793	572	410
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	52.002	56.594	59.236	12.074	251	8.192	2.739
S01	Veiligheid	805	397	1.136	572	400	404	50
S02	Bereikbaarheid	8.936	14.848	15.777	12.416	11.137	10.889	10.798
S03	Economie	358	0	0	200	0	0	0
S04	Onderwijs	9.767	7.913	8.039	8.343	9.354	9.733	10.124
S05	Cultuur	4.282	832	4.127	13.432	765	923	791
S06	Participatie en armoedebestrijding	4.543	0	3.833	642	0	0	0
S07	Zorg	21.275	81	996	1.253	680	898	3.016
S08	Welzijn en inclusie	3.406	200	3.618	124	535	538	535
S09	Gezondheid en sport	773	553	846	474	555	460	358
S10	Klimaat, energie en milieu	7.103	40	254	556	962	1.215	1.215
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	5.107	5.807	11.835	12.324	0	0	0
S12	Wonen en leefomgeving	8.680	3.591	5.507	8.379	2.539	1.941	2.873
Totaal		99.298	90.855	115.205	70.790	27.179	35.194	32.497
Eindtotaal		105.307	91.772	128.186	72.407	28.372	35.766	32.907

		Saldo Totaal						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		192.852	199.087	199.125	198.992	196.114	197.354	198.602
Totaal		192.852	199.087	199.125	198.992	196.114	197.354	198.602
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	-486.738	-511.530	-532.476	-521.016	-497.484	-486.208	-473.200
S01	Veiligheid	17.441	19.592	19.990	23.497	23.155	23.148	22.376
S02	Bereikbaarheid	15.127	19.083	21.338	22.670	21.683	22.507	22.878
S03	Economie	6.488	8.203	9.457	7.864	7.084	6.598	6.074
S04	Onderwijs	18.553	22.807	23.773	25.390	26.023	25.183	24.519
S05	Cultuur	27.508	33.599	34.659	22.772	32.540	32.349	37.181
S06	Participatie en armoedebestrijding	52.275	50.880	50.546	52.282	52.371	51.154	46.215
S07	Zorg	78.741	62.478	63.477	66.109	62.501	61.141	59.062
S08	Welzijn en inclusie	25.459	26.696	27.818	30.078	29.842	28.542	26.368
S09	Gezondheid en sport	19.465	21.151	21.210	25.226	21.665	21.557	21.475
S10	Klimaat, energie en milieu	5.049	14.591	15.773	10.822	9.777	9.770	4.769
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	7.220	10.520	11.105	22.291	8.545	6.028	6.723
S12	Wonen en leefomgeving	-3.306	22.844	20.993	7.763	3.001	2.235	892
Totaal		-216.718	-199.087	-212.335	-204.253	-199.300	-195.995	-194.667
Eindtotaal		-23.866	0	-13.211	0	0	0	0

Overzicht structureel begrotingssaldo

Structureel saldo

In de onderstaande tabel is te zien hoe het structureel saldo van deze begroting is opgebouwd.

Structureel begrotingssaldo	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Saldo baten en lasten	-7.175	25.017	-3.078	-3.877
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-3.764	-7.057	-4.886	1.390
Saldo na bestemming	**-10.939**	**17.960**	**-7.964**	**-2.488**
Waarvan incidenteel	-36.671	-10.293	-12.128	-2.600
Structureel begrotingssaldo	**24.772**	**28.253**	**4.165**	**112**

In de onderstaande tabel is te zien hoe het structurele saldo zich heeft ontwikkeld ten opzichte van het structurele saldo van de Begroting 2023.

Verloop structureel saldo	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Structureel saldo Begroting 2023	30.629	34.904	9	9
Structureel saldo Perspectiefnota 2024	-4.566	-3.839	7.317	-10.275
Aanvullend op perspectiefnota				
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen	9.173	8.884	8.017	22.832
Een DUURZAAM Arnhem	-818	-411	150	-446
Een GROEN Arnhem	-5	-241	-660	-1.159
Een KANSRIJK Arnhem	-3.902	-4.647	-3.661	-818
Een VERBONDEN Arnhem	155	10	292	-2.635
Jaarlijkse bijstellingen	-4.933	-6.408	-7.300	-7.395
Totaal aanvullend op perspectiefnota	***-330***	***-2.812***	***-3.162***	***10.378***
Structureel saldo Begroting 2024	**25.732**	**28.252**	**4.164**	**112**

In de Perspectiefnota werd een structureel tekort van € 10,3 miljoen gerapporteerd. Dit werd met name veroorzaakt door het 'ravijn' in de gemeentefondsuitkering. Zoals in hoofdstuk 2 Ontwikkelingen in het financieel kader is toegelicht, is er niet langer sprake van een diep ravijn zoals zichtbaar is in het structurele saldo van het gemeentefonds en de overige Rijksontwikkelingen. Met de mutaties aanvullend op de perspectiefnota die in deze Begroting zijn opgenomen, is het structurele begrotingstekort gedicht en is de Begroting 2024 structureel sluitend.

In de tabellen in hoofdstuk 2 is bij de afzonderlijke ontwikkelingen met een "S" aangegeven dat het een structurele ontwikkeling betreft en met een "I" dat het een incidentele ontwikkeling betreft. De incidentele ontwikkelingen uit de Perspectiefnota zijn daarin toegelicht. In hoofdstuk 2 zijn deze incidentele ontwikkelingen toegelicht aanvullend op de perspectiefnota toegelicht.

Geprognosticeerde balans 2024-2027

Activa	2024	2025	2026	2027
Vaste Activa				
Immateriële vaste activa	**9.573**	**9.256**	**8.940**	**8.624**
Materiële vaste activa	**696.676**	**692.204**	**690.008**	**665.622**
Investeringen met een economisch nut	606.703	603.914	603.371	583.065
Investeringen met een maatschappelijk nut	74.972	73.299	71.656	67.586
Gronden uitgegeven in erfpacht	15.001	14.991	14.981	14.971
Financiële vaste activa	**38.647**	**35.294**	**32.339**	**32.189**
Financiële vaste activa: Kapitaalverstrekkingen	4.742	4.742	4.742	4.742
Financiële vaste activa: Leningen	23.821	20.618	17.813	17.813
Financiële vaste activa: Uitzettingen > 1 jaar	10.084	9.934	9.784	9.634
Totaal Vaste Activa	**744.896**	**736.754**	**731.287**	**706.435**
Vlottende Activa				
Voorraden	**42.814**	**60.084**	**69.907**	**60.155**
Uitzettingen < 1 jaar	**60.000**	**60.000**	**60.000**	**60.000**
Liquide middelen	**500**	**500**	**500**	**500**
Overlopende activa	**75.000**	**75.000**	**75.000**	**75.000**
Totaal Vlottende Activa	**178.314**	**195.584**	**205.407**	**195.655**
Totaal Activa	**923.211**	**932.338**	**936.694**	**902.089**

Passiva	2024	2025	2026	2027
Vaste Passiva				
Eigen vermogen	**222.690**	**247.707**	**244.629**	**240.751**
Voorzieningen	**11.187**	**11.187**	**11.187**	**11.187**
Schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar	**576.413**	**565.753**	**589.870**	**562.590**
Totaal Vaste Passiva	**810.290**	**824.647**	**845.685**	**814.529**
Vlottende Passiva				
Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	**37.920**	**32.691**	**16.008**	**12.561**
Overlopende passiva	**75.000**	**75.000**	**75.000**	**75.000**
Totaal Vlottende Passiva	**112.920**	**107.691**	**91.008**	**87.561**
Totaal Passiva	**923.211**	**932.338**	**936.694**	**902.089**

Reserves en voorzieningen

Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per 01-01-2023	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2023 / 01-01-2024	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2024 / 01-01-2025	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2025 / 01-01-2026	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2026 / 01-01-2027	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2027 / 01-01-2028
																Bedragen € 1.000
Algemene Reserve (AR)	81.963	927	37.725	45.165	0	10.939	34.226	17.960	0	52.186	0	7.964	44.222	0	2.488	41.735
Bestemmingsreserves (BR's)	194.416	80.732	90.447	184.700	65.233	61.469	188.464	35.429	28.372	195.521	32.688	27.802	200.407	29.029	30.419	199.017
Totaal Reserves	**276.378**	**81.659**	**128.172**	**229.865**	**65.233**	**72.407**	**222.690**	**53.388**	**28.372**	**247.707**	**32.688**	**35.766**	**244.629**	**29.029**	**32.907**	**240.751**
Totaal Voorzieningen	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
																Bedragen € 1.000
Arnhem Oost	0	2.500	0	2.500	2.500	0	5.000	0	0	5.000	0	0	5.000	0	0	5.000
Bedrijfsvoering	410	1.174	197	1.387	0	0	1.387	0	0	1.388	0	0	1.388	0	0	1.388
Bereikbaarheid	4.813	9.897	13.999	711	11.552	9.652	2.611	11.627	9.710	4.527	11.450	9.672	6.305	11.354	9.667	7.992
Beschermd en Weerbaar	4.006	0	0	4.006	0	168	3.838	0	395	3.443	0	395	3.048	0	395	2.653
Buitengewoon Beter	1.567	0	300	1.267	0	1.267	0									
Burgerberaden	0	600	0	600	0	0	600	0	0	600	0	0	600	0	0	600
Burgerinitiatieven sociaal domein	372	0	175	197	0	175	22	0	0	22	0	0	22	0	0	22
Burgerparticipatie	211	0	165	46	0	0	46	0	0	46	0	0	46	0	0	46
Cultureel vastgoed	8.156	2.412	257	10.311	2.527	12.838	0									
Duurzaam Arnhem	5.730	10.000	50	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680
Duurzaamheidsleningen	340	0	15	325	0	15	310	0	14	295	0	14	281	0	14	268
Energiearmoedefonds	8.528	5.000	8.528	5.000	0	400	4.600	0	400	4.200	0	0	4.200	0	0	4.200
Evenementen	702	50	0	752	50	200	602	50	0	652	50	0	702	50	0	752
Fractieondersteuning	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21
Gebiedsontwikkeling Kronenburg	0	3.042	0	3.042	123	2.113	1.052	68	0	1.120	43	0	1.163	33	0	1.195
Groenfonds	534	0	425	109	350	109	350	350	0	700	0	0	700	0	0	700
Grondexploitatie	19.909	0	5.600	14.309	488	0	14.797	2.277	0	17.073	7.272	0	24.346	5.526	0	29.872
Groot onderhoud en vervanging Openbare Ruimte	7.836	96	3.917	4.015	124	955	3.184	220	1.002	2.403	0	354	2.049	0	1.311	738
Huisvesting bijz doelgroepen				0	6.000	1.500	4.500	0	1.500	3.000	0	1.500	1.500	0	1.500	0
Inburgering, integratie en asiel	3.019	0	806	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
Jeugdfonds	6.591	1.000	350	7.241	0	963	6.279	0	463	5.816	0	350	5.466	0	0	5.466
Kapitaallasten	2.813	8.550	244	11.120	1.513	330	12.302	500	454	12.348	500	511	12.337	0	535	11.802
Klimaat en Energie	1.527	0	25	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502
Klimaatadaptatiefonds	0	12.500	1.000	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500
Omgevingslawaai	393	0	207	186	0	0	186	0	0	186	0	0	186	0	0	186
Onderwijs	25.088	9.428	7.814	26.702	9.059	8.237	27.525	9.633	9.295	27.863	8.276	9.583	26.555	8.280	10.074	24.762
Onderzoek Rekenkamer	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213
Participatie	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39
Plankosten stedelijke ontwikkeling	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552
Raad	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12
Revolverend fonds (duurzaamheid)	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680
Risico en beheer Arnhem Centraal	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469
Sociaal Economisch Fonds	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605
Solvabiliteit	19.504	0	19.504	0												
Spoorzone Oost				0	23.011	0	23.011	1.000	0	24.011	0	0	24.011	0	0	24.011
Stadsontwikkelingsfonds	0	10.000	0	10.000	0	9.801	199	1.000	0	1.199	0	0	1.199	0	0	1.199
Startersleningen	1.657	0	0	1.657	0	13	1.644	0	13	1.631	0	13	1.618	0	13	1.605
Strategische posities	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500
Taakmutaties Gemeentefonds-overlo	22.533	0	21.891	642	0	642	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Transformatie zorgbudgetten	976	0	281	695	0	498	197	0	0	197	0	0	197	0	0	197

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
Vastgoed	2.945	3.743	4.179	2.509	3.743	3.296	2.956	3.743	3.460	3.238	3.743	3.268	3.712	3.743	2.650	4.805
Volkshuisvesting	7.706	658	429	7.935	674	573	8.036	543	985	7.594	543	1.245	6.893	43	1.245	5.692
Voorstudies	0	0	0	0	500	0	500	0	0	500	0	0	500	0	0	500
Wijkfondsen	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129
WMO en jeugdzorg	25.924	82	0	26.006	3.020	6.815	22.211	4.417	680	25.948	811	898	25.861	0	3.016	22.845
Zuidelijke binnenstad	3.405	0	90	3.315	0	910	2.405	0	0	2.405	0	0	2.405	0	0	2.405
Totaal	**194.416**	**80.732**	**90.447**	**184.700**	**65.233**	**61.469**	**188.464**	**35.429**	**28.372**	**195.521**	**32.688**	**27.802**	**200.407**	**29.029**	**30.419**	**199.017**

Doelstelling per bestemmingsreserve.

Naam	**BR Huisvesting bijz. doelgroepen**
Doel	Dekking bieden voor het opstellen en uitvoeren van projecten om het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uit te breiden.

Naam	**BR Spoorzone Oost**
Doel	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Spoorzone Oost, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte (inclusief groen/park) en mobiliteit (inclusief duurzame bereikbaarheid gebied): dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten. - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve. - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Onderzoek Rekenkamer**
Doel	In het jaarbudget van de Rekenkamer is ruimte voor het uitvoeren van ongeveer twee grote onderzoeken per jaar. Echter, de Rekenkamer is de afgelopen jaren, mede door een actieve gemeenteraad, op ad-hoc basis verzocht aanvullende onderzoeken uit te voeren. Het karakter van dit soort onderzoeken in combinatie met de gewenste korte doorlooptijd noodzaken inhuur van externen. Toevoeging van onderbestedingen op het reguliere onderzoeksbudget en eventueel positief saldo op het product Rekenkamer geven Raad en Rekenkamer iets meer ruimte om snel en adequaat onderzoeken op te pakken.

Naam	**BR Raad**
Doel	Ervaringen in den lande wijzen uit dat de kosten voor het uitvoeren van een raadsonderzoek / enquête een veelvoud bedragen van het budget dat de Griffie jaarlijks hiervoor te besteden heeft van € 15.000. Zodoende wordt dit budget, voor zover het niet wordt aangewend, jaarlijks toegevoegd aan de bestemmingsreserve totdat het plafond (ingesteld op € 75.000) hiervoor is bereikt. Als er zich dan in enig jaar een raadsonderzoek wordt uitgevoerd, dan kan deze reserve hiervoor aangewend worden.

Naam	**BR Risico en beheer Arnhem Centraal**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient voor de beheerkosten van de transferhal, de kosten van het 2e deel van het ondergronds afvaltransportsysteem, dekking risico's met financiële tegenvallers en andere onverwachte ontwikkelingen binnen het project Arnhem Centraal.

Naam	**BR Solvabiliteit**
Doel	In de bestemmingsreserve wordt een buffer opgebouwd voor een robuustere financiële positie. Naast de algemene reserve die direct meetelt in de berekening van de beschikbare weerstandscapaciteit, vormt de BR Solvabiliteit een belangrijke bijdrage in de vergroting van het eigen vermogen.

Naam	**BR Fractie-ondersteuning**
Doel	Deze bestemmingsreserve wordt gebruikt ter dekking van de extra kosten die worden veroorzaakt door de afsplitsing van een fractie. Deze extra kosten worden voor 50% betaald uit de bestemmingsreserve en voor 50% uit een korting op de ondersteuning van de af te splitsen fractie en de oorspronkelijke fractie. Hierbij wordt voorkomen dat bij afsplitsingen de financiële gevolgen volledig bij de fracties worden neergelegd.

Naam	**BR Energiearmoedefonds**
Doel	Deze reserve dient om Arnhemmers die de energierekening niet kunnen betalen inkomensondersteuning te verlenen, in de vorm van een wintertoeslag.

Naam	**BR Wijkfondsen**
Doel	In uitzondering op reguliere begrotingsuitgangspunten is budgetoverheveling voor de wijkbudgetten naar een volgend jaar toegestaan. Jaarlijks wordt het surplus of tekort op de wijkbudgetten gestort respectievelijk onttrokken aan de reserve.

Naam	**BR Taakmutaties gemeentefonds-overloop**
Doel	Conform de spelregels gemeentefonds wordt bij elke toevoeging van nieuwe middelen (taakmutaties, decentralisatie- en integratie-uitkeringen) aan de raad voorgelegd of deze middelen ingezet mogen worden voor een onderliggend beleidsdoel of dat de middelen deel uitmaken van de algemene middelen in het gemeentefonds. In deze bestemmingsreserve worden nieuwe toegevoegde middelen aan het Gemeentefonds gereserveerd die gedurende het jaar niet aan de raad voorgelegd kunnen worden. Vooral van de nieuwe toevoegingen die bekend gemaakt zijn in de septembercirculaire en in de november/decembercirculaire is het niet altijd mogelijk om voor het einde van het jaar een raadsvoorstel met begrotingswijziging aan de raad voor te leggen. In het daarop volgende jaar doen de betreffende beleidsvelden een beroep op deze middelen via een raadsvoorstel en een begrotingswijziging, waarbij voorgesteld wordt de middelen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties gemeentefonds te onttrekken. Middelen die na een jaar nog niet via een raadsvoorstel geclaimd zijn voor uitvoering van een bepaald beleid, vallen vrij ten gunste van de Algemene Reserve. (Raadsbesluit 8 februari 2010). In 2010 is het doel van deze bestemmingsreserve uitgebreid ten behoeve van niet bestede budgetten die gereserveerd moeten blijven om bestaand beleid uit te voeren in volgende jaren (raadsbesluit 13 december 2010).

Naam	**BR Vastgoed**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om de kosten van onderhoud van het gemeentelijke vastgoed te egaliseren en om daarmee schommelingen in de jaarlijkse begroting tegen te gaan. De hoogte van deze reserve is gebaseerd op het 40-jarige Meerjarige OnderhoudsPlan (MJOP).

Naam	**BR Kapitaallasten**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient ter dekking van diverse kapitaallasten. Het bedrag van de dotatie is gelijk aan het bedrag van de investering. Het bedrag van de onttrekkingen is gelijk aan het bedrag van de afschrijvingen. Om ook de rentelasten te kunnen dekken wordt de reserve aangemerkt als een rentedragende reserve.

Naam	**BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg**
Doel	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Kronenburg, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte: dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten; - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve; - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Bedrijfsvoering**
Doel	In de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering kunnen voor- en nadelen op de totale bedrijfsvoering worden verwerkt. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan resultaten op de formatie en bezetting, de inhuur en frictiekosten voor afbouw formatie.

Naam	**BR Burgerinitiatieven Sociaal Domein**
Doel	Het stimuleren en organiseren van activiteiten om de betrokkenheid en invloed van inwoners en/of organisaties op hun wijk/buurt in Arnhem te vergroten.

Naam	**BR Wmo en Jeugdzorg**
Doel	De inkomsten en uitgaven op het beleidsveld Zorg zijn nog niet in evenwicht. Dit komt omdat gemeenten nog actief zijn met het ontwikkelen en uitvoeren van de transformatie van de zorg, nog in afwachting zijn van de hervormingsagenda Jeugd en de doorontwikkeling beschermd wonen en maatschappelijke opvang nog afwachten. Naast de dotatie vanuit de extra middelen jeugdzorg (2021-2025) worden de voordelen van het beleidsveld Zorg tijdelijk toegevoegd aan deze reserve, zodat extra maatregelen en (mogelijke) tekorten op het beleidsveld Zorg verrekend kunnen worden met deze reserve.

Naam	**BR Burgerparticipatie**
Doel	Dekking van de afspraken uit het addendum op het coalitieakkoord - Uitbreiding van de griffie met een communicatiemedewerker (2021-2022) - Verlenging bewonersondersteuning (2022) - pilot digitaal wijkpanel (2021)

Naam	**BR Inburgering, integratie en asiel**
Doel	Deze reserve is primair bestemd voor de voorbereidende taken op de nieuwe wet Inburgering die in 2022 ingaat en voor de doelen in het actieplan nieuwkomers. Met de nieuwe wet komen structurele middelen over en de reserve zal beschikbaar blijven tot één jaar na de invoering van de wet.

Naam	**BR Grondexploitatie**
Doel	Deze reserve heeft tot doel risico's in de grondexploitatie op te vangen. De gewenste en tevens maximale omvang wordt bepaald op basis van het benodigde weerstandsvermogen van het grondbedrijf. Het jaarresultaat van het grondbedrijf wordt aan deze reserve toegevoegd (totdat de maximale omvang is bereikt), dan wel onttrokken. Deze reserve wordt meegerekend in het weerstandsvermogen.

Naam	**BR Buitengewoon Beter**
Doel	De middelen uit deze bestemmingsreserve waren bedoeld ter financiering van de incidentele component van het Buiten Gewoon Beter Programma (€ 19,4 miljoen) voor de periode 2009-2016. Tevens is de bestemmingsreserve ontstaan om tempoverschillen in de uitvoering op te kunnen vangen. Het programma bestaat uit een scala aan meerjarige projecten. Bij een jaarovergang bleven op deze wijze de middelen beschikbaar voor het programma Buitengewoon Beter.

Naam	**BR Groot onderhoud en vervanging openbare ruimte**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om schommelingen op te vangen bij de besteding van exploitatiebudgetten voor groot onderhoud en vervanging in de openbare ruimte. Hierbij worden geen schotten gehanteerd tussen de verschillende onderwerpen (Riolering, Buitengewoon Beter, Wegen, Groen, Spelen, Bomen, Verkeersregelinstallaties, Civieltechnische Kunstwerken, Openbare Verlichting, Water). Hierdoor ontstaat flexibiliteit en kan beter worden geanticipeerd op de onderhoudsbehoefte in de stad.

Naam	**BR Bereikbaarheid**
Doel	Deze bestemmingsreserve heeft als doel het verbeteren van de bereikbaarheid van de binnenstad en het ontwikkelen van parkeervoorzieningen. Het exploitatiesaldo van parkeren wordt met deze reserve verrekend.

Naam	**BR Evenementen**
Doel	In de begroting is een budget van € 0,6 miljoen beschikbaar gesteld voor bijdragen in evenementen. De uitgaven worden gebruikt voor evenementen waarvan een groot deel al vastligt. Het overige deel is voor bijdragen welke op ad-hoc basis beschikbaar worden gesteld. Verschillen tussen werkelijkheid en budget worden met deze reserve verrekend.

Naam	**BR Sociaal Economisch Fonds**
Doel	Deze reserve is bestemd voor uitgaven in het kader van het faciliteren van economische stimuleringsprojecten. Verschillen tussen het jaarlijkse budget en werkelijke kosten worden met de reserve verrekend.

Naam	**BR Onderwijs**
Doel	Deze reserve heeft een dekkingsfunctie voor nieuwbouw- en renovatieprojecten in het basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs. Alle in de begroting vrijvallende middelen voor onderwijshuisvesting (door afnemende kapitaallasten en daling van andere onderwijshuisvestingslasten) worden aan deze reserve toegevoegd. Hierdoor blijven alle middelen die in de begroting zijn geraamd voor kapitaallasten onderwijs en voor overige onderwijshuisvestingsbudgetten beschikbaar voor onderwijshuisvesting.

Naam	**BR Cultureel Vastgoed**
Doel	De bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed (voorheen BR Cultuur in Rijnboog) dient ter dekking van kapitaallasten en andere eigenaarslasten van cultureel vastgoed in Arnhem. Eénmalige bijdragen, opbrengsten vertreklocaties en onderbesteding en vrijval van kapitaallasten worden gedoteerd aan deze bestemmingsreserve. Met ingang van de begroting 2021 heeft deze bestemmingsreserve nog uitsluitend betrekking op de vernieuwing van het Stadstheater Arnhem. De baten en lasten van de recente ver- c.q. nieuwbouw van Rozet, Musis, Focus Filmtheater en Museum Arnhem worden vanaf 2021 niet meer met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Participatie**
Doel	De bestemmingreserve is gevormd om diverse kosten op te kunnen vangen die samenhangen met de uitvoering van de participatiewet en het bereiken van de doelstellingen. Het re-integratiebudget staat onder druk. De door het Rijk verstrekte budgetten voor re-integratie zijn in aanloop naar invoering van de nieuwe wetgeving in 2015 sterk teruggelopen. Daarbij is tevens gekozen geen directe koppeling te maken tussen de financiering vanuit het Rijk en de Arnhemse begroting voor re-integratie (extra middelen worden niet automatisch toegevoegd aan het beleidsveld). De huidige re-integratiemiddelen zijn volledig nodig voor inzet op de doelgroep om de huidige ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Er is geen geld in de begroting voor doorontwikkeling beleid, onderzoeken of extra inspanningen binnen het programma participatie en armoedebestrijding. De reserve dient om incidentele kosten voor bijvoorbeeld doorontwikkeling op beleid of kosten voor onderzoek uit te betalen.

Naam	**BR Jeugdfonds**
Doel	Om het integraal Jeugdbeleid de komende jaren een impuls te geven worden de extra Jeugdmiddelen die niet binnen het beleidsveld Zorg ingezet worden (€ 6,59 miljoen in 2022, € 1 miljoen in de jaren 2023, 2024 en 2025), gedoteerd aan deze bestemmingsreserve. Het jeugdbeleid en daarmee de inzet van het jeugdfonds wordt stadsbreed en in samenhang met Arnhem Oost bezien. Extra inzet op Jeugd kan incidenteel gedekt worden uit deze reserve. Een eventueel overschot aan middelen in het jeugdfonds kan overgeheveld worden naar de BR WMO en Jeugdzorg.

Naam	**BR Transformatie Zorgbudgetten**
Doel	De bestemmingsreserve heeft als doel om nieuwe voorzieningen te financieren die voorkomen dat inwoners een beroep moeten doen op specialistische maatwerkvoorzieningen.

Naam	**BR Burgerberaden**
Doel	Het burgerberaad is een groep willekeurig gelote burgers die de gemeente adviseert. Loting zorgt voor een representatieve vertegenwoordiging van inwoners. Voor het organiseren van een aantal burgerberaden gedurende de raadsperiode 2022-2026 is € 600.000 aan deze BR toegevoegd.

Naam	**BR Beschermd en Weerbaar**
Doel	Arnhem ontvangt als centrumgemeente voor de regio's Arnhem en Achterhoek (tezamen 19 regiogemeenten) via de decentralisatie-uitkering Vrouwenopvang van het Rijk jaarlijks middelen ten behoeve van de bestrijding van huiselijk geweld en seksueel geweld, de uitvoering van de vrouwenopvang, en voor de uitvoering van de Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Het betreft hier wettelijke taken die zijn vastgelegd in het Rijksprogramma Geweld in afhankelijkheidsrelaties (GIA) en Geweld hoort nergens thuis (GHNT). De bestemmingsreserve dient om deze (regionale) middelen beschikbaar te houden voor de doelen en activiteiten die daarvoor zijn vastgelegd in de Regiovisie Samen Veilig 2019 - 2022 (aanpak Huiselijk Geweld en Kindermishandeling in de regio Arnhem en Achterhoek). Voor- en nadelige jaarrekeningresultaten op het regionale budget worden verrekend met de bestemmingsreserve.

Naam	**BR Duurzaamheidsleningen**
Doel	Ter dekking van de jaarlijkse beheerskosten en soms ook rentelasten van de duurzaamheidslening en Toekomstbestendigwonen lening (TWL) binnen de gemeente Arnhem. Deze leningen worden verstrekt voor maatregelen op het gebied van energiebesparing en duurzame opwek bij particuliere woningen en de TWL kan ook aanvullend gebruikt worden voor het levensloop bestendig maken van de woning.

Naam	**BR Klimaat en Energie**
Doel	De BR klimaat en energie is een egalisatiereserve, bedoeld om fluctuaties in de uitgaves die de veranderopgave klimaat en energie met zich meebrengt op te vangen. Het zorgt op deze manier voor dekking, van in de toekomst voorziene en noodzakelijke grote uitgaven, om de doelen van het NemiA programma te kunnen realiseren.

Naam	**BR Duurzaam Arnhem**
Doel	Het ondersteunen van investeringen in de stad die bijdragen aan een rechtvaardige transitie naar een klimaatneutraal, aardgasvrij en klimaatadaptief Arnhem. Met deze BR worden onder meer de doelstellingen van NEMiA ondersteund. Voor deze reserve gelden aparte kaders zoals vastgesteld in de raadsvergadering van 15 mei 2019.

Naam	**BR Volkshuisvesting**
Doel	Deze reserve is bestemd om schommelingen op te vangen bij de besteding van het budget dat beschikbaar is voor de inspanningen die bijdragen aan het behalen van de doelen op gebied van wonen. Deze doelen zijn vastgelegd in woonprincipes en in het volkshuisvestelijk kader.

Naam	**BR Plankosten stedelijke ontwikkeling**
Doel	Het egaliseren van fluctuaties in het uitgavenpatroon van het budget voor plankosten stedelijke ontwikkeling.
Naam	**BR Stadsontwikkelfonds**
Doel	Deze reserve wordt ingezet om onze ambities ten aanzien van de stedelijke ontwikkeling te kunnen realiseren of als cofinanciering voor middelen van andere overheden. Naast het borgen van de voortgang of versnelling van projecten, zijn deze middelen ook bedoeld voor onder andere het realiseren van meer sociale huurwoningen, maatschappelijke functies of vergroening van de openbare ruimte. Positieve resultaten van het grondbedrijf die vrij beschikbaar zijn nadat de reserves grondexploitatie conform de nota grondbeleid op het vereiste niveau zijn gebracht, worden toegevoegd aan de reserve Stadsontwikkelfonds. Bijdragen van projectontwikkelaars voor de realisatie van bovenwijkse voorzieningen worden ook toegevoegd aan deze reserve.
Naam	**BR Strategische Posities**
Doel	Deze reserve dient ter financiering van de verwachte kosten voor het beheren en onderhouden van een eigendomssituatie in een gebied (vooruitlopend op beslissingen om te gaan ontwikkelen) op te vangen. In de begroting is hiervoor een bedrag geraamd. Afwijkingen t.o.v. dat budget worden verrekend met deze reserve.
Naam	**BR Omgevingslawaai**
Doel	De gemeente Arnhem heeft deze middelen van het ministerie van Infrastructuur & Milieu (I&M) ontvangen en ze worden ingezet voor maatregelen om het omgevingslawaai terug te dringen, zoals door geluidarm asfalt op de hoofdinvalswegen van Arnhem (zoals Velperweg en Huissensestraat), investeringen in geluidsschermen langs het spoor en andere bronmaatregelen.
Naam	**BR Voorstudies**
Doel	De reserve is bedoeld om uitgaven te dekken uit voorstudies voordat een initiatief tot een project is verheven. Op het moment dat het project daadwerkelijk tot uitvoering komt vloeit de bijdrage die vanuit deze reserve is gedaan terug in de reserve. In de begroting is een bedrag geraamd voor kosten van voorstudies. Afwijkingen ten opzichte van de raming worden verrekend met deze reserve.
Naam	**BR Revolverendfonds (Duurzaam)**
Doel	Uit deze Revolverendfonds reserve worden duurzaamheidsleningen verstrekt volgens de al geldende 'Nadere regels duurzaamheidsleningen Arnhem 2016'. De leningen worden ten laste gebracht van de reserve en de aflossingen vloeien weer terug.
Naam	**BR Groenfonds**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om schommelingen op te vangen bij de besteding van het budget dat beschikbaar is voor het bomenbeleid, en voor andere groene investeringen in gebieden die dringend aan een impuls toe zijn. Opbrengsten uit herplantplicht voor bomen waarbij herplant ter plekke niet mogelijk of wenselijk is, worden toegevoegd aan deze reserve.
Naam	**BR Zuidelijke Binnenstad**
Doel	Deze reserve heeft een dekkingsfunctie t.b.v. de financiering van ruimtelijke plannen in de zuidelijke binnenstad.
Naam	**BR Arnhem Oost**
Doel	Deze reserve wordt ingezet ter dekking van uitvoeringsplannen in het kader van de Arnhem-Oost aanpak.
Naam	**BR Startersleningen**
Doel	De starterslening is bedoeld voor starters op de woningmarkt. Uit de reserve worden jaarlijkse beheerskosten en rentelasten van de startersleningen gedekt.
Naam	**BR Klimaatadaptatiefonds**
Doel	Deze reserve kan worden ingezet als dekking voor maatregelen voor klimaatadaptatie zoals het verminderen van verhardingen en het ontstenen van de openbare ruimte.

EMU-saldo 2024

Sinds 1999 bestaat de Economische en Monetaire Unie (EMU), die in Europa verantwoordelijk is voor het gezamenlijke monetaire beleid van de deelnemende landen. Deze EMU-landen zijn gehouden aan de –met elkaar afgesproken- eis om het begrotingstekort van de overheid niet te laten stijgen boven de 3% van het bruto binnenlands product (BBP). Deze grens van 3% geldt voor de gehele overheid, dus inclusief de gemeenten, provincies en waterschappen.
Europese afspraken over de realisatie van genoemde 3% zijn in Nederland vertaald in de wet Houdbare Overheidsfinanciën (wet Hof). Hierin is benadrukt dat Rijk en decentrale overheden gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de beheersing van het Nederlandse EMU-tekort. Eén van de uitwerkingen van de wet Hof is de verplichting voor decentrale overheden, waaronder gemeenten, in de begroting het EMU-saldo te presenteren, dat voortvloeit uit die begroting.
In Europees verband is afgesproken dat in verband met de uitzonderlijke omstandigheden, de bestrijding van de gevolgen van de coronacrisis, de afspraken over het EMU-saldo en de maximale EMU-schuld van landen (60% van het BBP) tijdelijk buiten werking worden gesteld. De verplichting uit de wet Hof voor gemeenten om het EMU-saldo te presenteren valt daar niet onder. Deze blijft overeind staan.
Het EMU-saldo wordt berekend op een manier die afwijkt van de manier waarop bij gemeenten het begrotingsresultaat wordt bepaald. Decentrale overheden zijn gehouden aan de regelgeving in het BBV, dat uitgaat van een stelsel van baten en lasten. Het zogenaamde EMU-saldo is een saldo van inkomsten en uitgaven (dus op kasbasis) en om dat te kunnen bepalen is bovenop het begrote saldo van lasten en baten een aanvullende berekening nodig. Uitgangspunt is het exploitatiesaldo vóór toevoegingen aan of dekking uit reserves vermeerderd met het saldo van investeringen -/- afschrijvingen
In het overzicht is het EMU-saldo berekend voor de jaren 2023 tot en met 2025, zoals dat voortvloeit uit deze begroting.

	Omschrijving	2023 x € 1000,- Volgens realisatie tot en met sept. 2023, aangevuld met raming resterende periode	2024 x € 1000,- Volgens begroting 2024	2025 x € 1000,- Volgens meerjarenraming in begroting 2025
1.	Exploitatiesaldo **vóór** toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-46.447	-9.555	23.210
2.	Mutatie (im)materiële vaste activa	-32.038	-28.184	-4.789
3.	Mutatie voorzieningen			
4.	Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)			
5.	Verwachte boekwinst/verlies bij de verkoop van financiële vaste activa en (im)materiële vaste activa, alsmede de afwaardering van financiële vaste activa			
Berekend EMU-saldo		**-14.409**	**18.629**	**27.999**

Mutaties in voorzieningen en in voorraden (inclusief GREX) lopen in Arnhem via de reguliere begroting en zijn dus al opgenomen in het exploitatiesaldo.

De vastgestelde macronorm voor de decentrale overheden (gemeenten, provincies en waterschappen) is niet verlaagd en bedraagt ook in 2024 0,4% van het BBP. Bij een begroot BBP van € 768,4 miljard betekent dat een bedrag van € 3,047 miljard. De decentrale overheden hebben in overleg bepaald dat van deze macronorm aan gemeenten een norm van 0,27% wordt toegewezen. De macronorm voor gemeenten zal dus € 2,064 miljard bedragen. De individuele referentiewaarde voor afzonderlijke gemeenten, zoals bekend gemaakt in de septembercirculaire, bedraagt voor de gemeente Arnhem € 32,762 miljoen. Hierbij moet worden opgemerkt dat de individuele referentiewaarde geen norm is in de zin dat die niet mag worden overschreden, maar een indicatie van het aandeel dat de gemeente mag hebben in het genoemde toegestane gezamenlijke EMU-tekort voor decentrale overheden van € 3,047 miljard.

Het verwachte EMU-tekort van 2023 van de gemeente overschrijdt niet het toegestane maximum. De overschrijding in 2023 wordt verklaard door het voorziene begrotingstekort (voor reserves), maar wordt deels gecompenseerd door vermindering van de begrote investeringen. Voor het jaar 2024 wordt geen overschrijding voorzien.

Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld

	Lasten						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	18.273	20.384	20.939	22.115	21.153	21.481	21.450
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	527	527	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	26.955	20.615	24.953	20.996	20.165	22.705	20.683
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	582	1.078	946	450	450	450	82
Begeleiding (WMO)	16.987	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	61	48	48	48	48	48	48
Beheer overige gebouwen en gronden	1.520	2.301	2.729	2.736	2.569	2.146	2.209
Belastingen overig	422	5	5	5	5	5	5
Beschermd wonen (WMO)	24.519	34.882	34.894	34.133	31.361	30.559	29.799
Bestuur	5.171	6.875	6.151	6.309	6.320	6.233	6.147
Burgerzaken	7.379	6.473	7.424	8.551	8.603	7.946	7.894
Crisisbeheersing en brandweer	13.539	14.008	14.028	16.197	16.039	16.037	16.027
Cultureel erfgoed	1.874	1.612	4.753	2.237	2.187	2.023	1.940
Cultuurpresentatie, -prod en -part	19.985	21.981	23.770	23.895	23.445	23.813	28.597
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	1.080	1.013	1.101	1.098	1.095	1.067	1.050
Economische ontwikkeling	4.254	4.770	6.344	5.634	5.326	5.124	4.814
Economische promotie (Arnhem promo)	3.247	3.527	3.374	3.685	2.857	2.573	2.882
Gesloten plaatsing	306	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	14.738	39.741	46.975	34.852	36.023	21.194	11.896
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	168.903	150.506	154.684	150.962	151.361	153.351	155.979
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.621	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.511	4.435	4.407	5.030	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	19.352	20.543	20.541	18.552	18.885	17.650	17.654
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	10.639	12.591	12.665	14.658	15.629	15.617	15.617
Media	9.276	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	9.054	9.837	23.457	29.632	22.200	19.870	18.995
Musea	5.748	5.932	6.072	6.279	6.174	6.174	6.174
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	20.584	19.733	22.134	21.971	21.737	21.265	20.393
Onderwijshuisvesting	20.561	22.591	22.260	24.707	25.447	26.428	26.844
Openb groen en (openlucht) recreatie	13.539	18.891	21.614	19.065	18.321	17.566	17.586
Openbaar vervoer	1.012	860	1.704	1.274	1.272	1.243	1.239
Openbare orde en veiligheid	10.921	10.746	15.366	15.691	13.802	11.674	10.558
Overhead	72.918	76.773	75.269	81.658	78.592	78.048	76.735
Overige baten en lasten	1.465	6.118	-105	6.588	7.374	7.406	7.776
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	3.155	4.071	4.473	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	2.710	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	2.802	3.985	3.985	3.985	3.985	3.985	3.985
Parkeren	9.487	10.429	10.805	12.778	12.137	12.039	12.084
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	12.239	12.853	13.183	13.371	13.499	13.055	13.373
Ruimtelijke ordening	3.389	4.226	4.770	3.570	3.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	37.403	29.094	51.151	33.996	32.366	32.290	30.848
Sportaccommodaties	5.294	4.863	4.977	4.845	4.911	4.914	4.736
Sportbeleid en activering	19.792	19.140	19.767	22.493	19.530	19.330	19.331
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.336	19.922	24.467	25.545	25.375	25.375	25.375
Treasury	-1.071	-1.707	-1.734	-2.286	-2.395	-2.031	-688
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	23.967	35.314	33.747	32.789	30.801	32.206	32.470
Volksgezondheid	7.334	7.995	7.688	8.745	8.152	8.075	7.975
Wonen en bouwen	7.074	8.983	9.970	10.143	9.721	10.025	9.852
WSW en beschut werk	35.842	33.306	36.530	36.782	36.650	33.220	30.168
Eindtotaal	789.071	836.148	906.607	898.473	869.610	850.141	839.402

	Baten						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	22.865	22.420	22.420	25.078	26.020	26.874	27.016
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	521.534	490.209	502.061	542.349	544.419	503.924	496.663
Arbeidsparticipatie	7.778	1.026	3.603	2.181	1.737	1.737	1.737
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	22	44	44	44	44	44	44
Begeleiding (WMO)	105	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	43	16	16	16	16	16	16
Beheer overige gebouwen en gronden	537	794	722	472	271	271	271
Belastingen overig	606	381	381	381	381	381	381
Beschermd wonen (WMO)	945	1.559	1.559	1.559	1.559	1.559	1.559
Bestuur	116	91	91	91	91	91	91
Burgerzaken	2.706	2.013	2.001	3.322	3.399	3.648	3.621
Crisisbeheersing en brandweer	1.679	1.276	1.358	1.444	1.444	1.444	1.444
Cultureel erfgoed	532	606	636	665	665	665	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	7.320	6.645	7.799	7.934	7.640	7.640	7.640
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	896	913	913	913	913	913	913
Economische ontwikkeling	95	137	51	149	149	149	149
Economische promotie (Arnhem promo)	1.121	1.041	1.162	1.562	1.407	1.407	1.562
Gesloten plaatsing	306	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	12.274	40.773	47.866	35.569	38.854	29.528	18.310
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	107.446	115.018	108.828	112.557	115.077	117.975	120.715
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	235	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	457	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	1.092	757	884	892	892	892	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.844	1.339	1.339	922	922	2.362	2.322
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	2.993	2.684	12.222	12.924	8.667	6.089	10.217
Musea	212	273	273	273	118	118	118
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	12.407	9.992	11.644	10.722	10.722	10.722	10.722
Onderwijshuisvesting	4.500	4.204	4.353	4.789	4.504	4.504	4.504
Openb groen en (openlucht) recreatie	621	737	1.598	859	859	872	872
Openbaar vervoer	1.308	1.314	1.314	1.314	1.314	1.314	1.314
Openbare orde en veiligheid	3.470	1.013	4.532	3.998	2.965	838	838
Overhead	3.402	4.106	4.142	3.923	3.894	3.858	3.846
Overige baten en lasten	543	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.195	0	-112	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	29.184	28.706	28.706	32.270	33.064	33.908	33.908
OZB Woningen	26.857	30.636	30.636	30.403	31.151	31.947	31.947
Parkeren	14.932	18.248	18.248	20.315	20.222	20.131	20.040
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	16.807	17.311	17.311	17.766	17.766	17.766	17.766
Ruimtelijke ordening	530	318	318	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	12.405	18	20.894	528	528	528	528
Sportaccommodaties	5.466	5.008	5.458	5.757	5.756	5.755	5.755
Sportbeleid en activering	1.653	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	2.010	2.436	2.436	2.436	2.436	2.436	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	1.441	616	619	577	577	577	577
Volksgezondheid	851	663	182	71	71	11	11
Wonen en bouwen	4.725	4.325	4.325	4.174	4.014	4.069	4.014
WSW en beschut werk	826	100	457	100	100	100	100
Eindtotaal	840.894	819.763	873.291	891.298	894.627	847.063	835.525

	Exploitatieresultaat						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	-4.591	-2.036	-1.481	-2.963	-4.867	-5.393	-5.567
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	-521.534	-489.682	-501.535	-542.349	-544.419	-503.924	-496.663
Arbeidsparticipatie	19.177	19.589	21.350	18.815	18.427	20.967	18.945
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	560	1.034	902	406	406	406	38
Begeleiding (WMO)	16.882	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	18	32	32	32	32	32	32
Beheer overige gebouwen en gronden	982	1.507	2.007	2.265	2.298	1.875	1.938
Belastingen overig	-184	-376	-376	-376	-376	-376	-376
Beschermd wonen (WMO)	23.574	33.323	33.335	32.574	29.801	29.000	28.239
Bestuur	5.055	6.784	6.060	6.218	6.228	6.142	6.056
Burgerzaken	4.673	4.460	5.424	5.228	5.204	4.298	4.273
Crisisbeheersing en brandweer	11.860	12.732	12.670	14.753	14.595	14.593	14.583
Cultureel erfgoed	1.342	1.006	4.117	1.571	1.521	1.358	1.274
Cultuurpresentatie, -prod en -part	12.665	15.336	15.971	15.960	15.805	16.173	20.957
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	184	100	188	185	182	154	137
Economische ontwikkeling	4.159	4.633	6.293	5.485	5.177	4.975	4.665
Economische promotie (Arnhem promo)	2.125	2.486	2.212	2.123	1.450	1.166	1.321
Gesloten plaatsing	0	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	2.464	-1.032	-892	-717	-2.831	-8.334	-6.414
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	61.457	35.488	45.856	38.405	36.285	35.377	35.265
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.386	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.054	4.435	4.407	5.030	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	18.260	19.785	19.658	17.660	17.994	16.758	16.763
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	8.795	11.252	11.326	13.736	14.707	13.255	13.295
Media	9.276	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	6.061	7.153	11.235	16.708	13.534	13.780	8.778
Musea	5.537	5.660	5.799	6.006	6.056	6.056	6.056
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.177	9.741	10.490	11.249	11.015	10.544	9.671
Onderwijshuisvesting	16.061	18.387	17.907	19.918	20.943	21.924	22.340
Openb groen en (openlucht) recreatie	12.918	18.154	20.016	18.206	17.462	16.694	16.714
Openbaar vervoer	-296	-454	389	-40	-43	-72	-75
Openbare orde en veiligheid	7.451	9.733	10.834	11.693	10.837	10.837	9.720
Overhead	69.516	72.667	71.127	77.736	74.699	74.190	72.889
Overige baten en lasten	921	6.118	-105	6.588	7.374	7.406	7.776
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.960	4.071	4.585	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	-26.474	-28.706	-28.706	-32.270	-33.064	-33.908	-33.908
OZB Woningen	-24.055	-26.651	-26.651	-26.418	-27.166	-27.962	-27.962
Parkeren	-5.446	-7.819	-7.442	-7.537	-8.086	-8.091	-7.956
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	-4.567	-4.459	-4.129	-4.396	-4.268	-4.711	-4.394
Ruimtelijke ordening	2.860	3.909	4.452	3.570	3.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	24.998	29.076	30.257	33.468	31.839	31.763	30.321
Sportaccommodaties	-172	-145	-481	-912	-844	-841	-1.018
Sportbeleid en activering	18.138	19.140	19.767	22.493	19.530	19.330	19.331
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.336	19.922	24.467	25.545	25.375	25.375	25.375
Treasury	-3.082	-4.143	-4.170	-4.722	-4.831	-4.467	-3.124
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	22.525	34.698	33.128	32.211	30.224	31.629	31.893
Volksgezondheid	6.482	7.332	7.506	8.675	8.082	8.064	7.964
Wonen en bouwen	2.348	4.658	5.645	5.969	5.707	5.956	5.838
WSW en beschut werk	35.016	33.206	36.073	36.682	36.550	33.120	30.068
Eindtotaal	-51.823	16.385	33.316	7.175	-25.017	3.078	3.877

	Toevoegingen aan de reserve						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	490	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	10.088	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	1.190	554	554	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	3.000	2.500	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	7.986	0	0	3.020	4.417	811	0
Bestuur	0	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	750	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	73	73	78	78	78	78	78
Cultureel erfgoed	904	291	323	323	323	323	323
Cultuurpresentatie, -prod en -part	3.377	2.913	3.148	3.263	736	736	736
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	358	50	50	50	50	50	50
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	-114	0	30	2.123	2.345	7.315	5.559
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	3.022	5.000	5.000	0	0	0	0
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	12.530	1.082	1.082	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	2.976	0	40	40	40	40	40
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	10.469	10.001	10.715	38	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	174	74	95	95	95	95	95
Onderwijshuisvesting	10.086	8.853	9.893	9.524	10.098	8.741	8.745
Openb groen en (openlucht) recreatie	1.828	12.500	12.600	442	350	0	0
Openbaar vervoer	669	0	0	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	732	0	0	0	0	0	0
Overhead	924	284	297	297	297	297	297
Overige baten en lasten	40.480	620	1.545	0	17.960	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	201	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	7.111	10.562	10.560	11.271	11.347	11.172	11.076
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	599	553	144	172	268	48	48
Ruimtelijke ordening	767	10.000	11.406	23.011	2.000	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	572	1.100	2.404	667	667	667	167
Sportaccommodaties	673	658	748	748	748	748	748
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	380	0	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	6.950	3.983	5.404	1.026	1.025	1.024	1.023
Volksgezondheid	534	194	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	3.199	3.043	3.043	9.043	543	543	43
WSW en beschut werk	3.285	0	0	0	0	0	0
Eindtotaal	133.264	75.388	81.659	65.233	53.388	32.688	29.029

Onttrekkingen aan de reserve							
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	0	0	490	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	75	527	527	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	3.880	0	944	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	718	2.836
Bestuur	21	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	999	303	1.079	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	60	47	54	54	50	54	50
Cultureel erfgoed	918	219	2.906	227	291	257	224
Cultuurpresentatie, -prod en -part	3.919	612	1.248	13.208	504	669	570
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	313	0	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	400	0	0	200	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	3.362	0	27	1.013	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	3.336	0	11.781	400	400	0	0
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	99	81	237	498	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	650	0	2.386	22	448	412	420
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	180	180	180	180
Media	50	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	10.191	248	3.828	556	962	1.215	1.215
Musea	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	73	44	205	79	58	148	26
Onderwijshuisvesting	10.329	8.237	8.536	8.504	9.723	9.867	10.235
Openb groen en (openlucht) recreatie	1.427	2.691	3.476	534	437	297	1.254
Openbaar vervoer	386	25	494	25	25	0	0
Openbare orde en veiligheid	1.025	350	1.082	518	350	350	0
Overhead	1.096	162	203	1.119	235	212	235
Overige baten en lasten	41.529	55.761	57.421	11.114	0	7.964	2.488
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	540	0	201	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	5.490	8.513	9.002	8.417	8.611	8.377	8.344
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	700	859	449	289	545	56	30
Ruimtelijke ordening	254	5.600	7.149	11.311	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	2.409	216	1.372	1.198	719	215	271
Sportaccommodaties	1.115	629	634	495	578	589	402
Sportbeleid en activering	85	85	85	197	197	85	85
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	380	75	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	6.463	6.310	6.623	3.974	2.501	2.545	2.487
Volksgezondheid	252	212	417	0	0	0	0
Wonen en bouwen	1.002	41	2.051	7.556	1.556	1.556	1.556
WSW en beschut werk	2.861	0	2.898	642	0	0	0
Eindtotaal	105.307	91.772	128.186	72.407	28.372	35.766	32.907

	Exploitatieresultaat						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	-4.101	-2.036	-1.971	-2.963	-4.867	-5.393	-5.567
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	-511.522	-490.209	-502.061	-542.349	-544.419	-503.924	-496.663
Arbeidsparticipatie	16.488	20.143	20.960	18.815	18.427	20.967	18.945
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	560	1.034	902	406	406	406	38
Begeleiding (WMO)	16.882	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	18	32	32	32	32	32	32
Beheer overige gebouwen en gronden	982	4.507	4.507	2.265	2.298	1.875	1.938
Belastingen overig	-184	-376	-376	-376	-376	-376	-376
Beschermd wonen (WMO)	31.561	33.323	33.335	35.594	34.218	29.093	25.403
Bestuur	5.034	6.784	6.060	6.218	6.228	6.142	6.056
Burgerzaken	4.425	4.157	4.345	5.228	5.204	4.298	4.273
Crisisbeheersing en brandweer	11.873	12.758	12.694	14.777	14.623	14.617	14.611
Cultureel erfgoed	1.328	1.078	1.534	1.667	1.554	1.424	1.374
Cultuurpresentatie, -prod en -part	12.123	17.637	17.870	6.015	16.037	16.241	21.123
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	184	100	188	185	182	154	137
Economische ontwikkeling	3.846	4.633	6.293	5.485	5.177	4.975	4.665
Economische promotie (Arnhem promo)	2.083	2.536	2.262	1.973	1.500	1.216	1.371
Gesloten plaatsing	0	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	-1.012	-1.032	-889	393	-487	-1.019	-855
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	61.142	40.488	39.076	38.005	35.885	35.377	35.265
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.386	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	14.485	5.436	5.252	4.532	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	20.586	19.785	17.311	17.677	17.585	16.385	16.383
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	8.795	11.252	11.326	13.556	14.527	13.075	13.115
Media	9.226	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	6.339	16.907	18.121	16.190	12.572	12.565	7.564
Musea	5.537	5.660	5.799	6.006	6.056	6.056	6.056
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.278	9.771	10.379	11.265	11.052	10.490	9.739
Onderwijshuisvesting	15.819	19.003	19.264	20.939	21.318	20.798	20.850
Openb groen en (openlucht) recreatie	13.318	27.963	29.139	18.114	17.375	16.397	15.460
Openbaar vervoer	-12	-479	-104	-65	-68	-72	-75
Openbare orde en veiligheid	7.158	9.383	9.752	11.175	10.487	10.487	9.720
Overhead	69.344	72.789	71.222	76.914	74.761	74.275	72.951
Overige baten en lasten	-128	-49.023	-55.982	-4.525	25.335	-557	5.288
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.622	4.071	4.384	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	-26.474	-28.706	-28.706	-32.270	-33.064	-33.908	-33.908
OZB Woningen	-24.055	-26.651	-26.651	-26.418	-27.166	-27.962	-27.962
Parkeren	-3.825	-5.770	-5.884	-4.683	-5.349	-5.297	-5.223
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	-4.668	-4.764	-4.434	-4.512	-4.545	-4.719	-4.376
Ruimtelijke ordening	3.373	8.309	8.709	15.270	5.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	23.162	29.960	31.290	32.937	31.786	32.215	30.216
Sportaccommodaties	-613	-116	-366	-659	-674	-683	-672
Sportbeleid en activering	18.053	19.056	19.682	22.296	19.333	19.245	19.246
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.716	19.922	24.087	25.470	25.375	25.375	25.375
Treasury	-3.082	-4.143	-4.170	-4.722	-4.831	-4.467	-3.124
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	23.013	32.370	31.909	29.263	28.748	30.108	30.429
Volksgezondheid	6.764	7.314	7.089	8.675	8.082	8.064	7.964
Wonen en bouwen	4.546	7.660	6.637	7.456	4.694	4.943	4.325
WSW en beschut werk	35.441	33.206	33.175	36.040	36.550	33.120	30.068
Eindtotaal	-23.866	0	-13.211	0	0	0	0

Overzicht taakvelden per programma (lasten)

	Lasten						
	S00	S01	S02	S03	S04	S05	S06
	Bestuur Dienstverlening en financiën	Veiligheid	Bereikbaarheid	Economie	Onderwijs	Cultuur	Patricipatie en armoedebestrijding
Bedragen x € 1.000							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	7.652
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	450	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	2.736	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	5	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	6.309	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	8.551	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	16.197	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	2.227	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	23.717	0
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	5.634	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	3.685	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	126.509
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	9.286	0
Milieubeheer	52	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	6.279	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	8.966	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	18.539	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	1.274	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	13.236	0	0	0	0	0
Overhead	79.465	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	6.588	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	3.985	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	9.140	0	0	0	0
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	402	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	-2.286	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	600	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	22.666	0	0	0	0
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	31.086
Eindtotaal	106.407	29.433	33.080	9.769	27.504	41.509	165.248

	Lasten						
	S07	S08	S09	S10	S11	S12	TOT
	Zorg	Welzijn en Inclusie	Gezondheid en Sport	Klimaat energie en millieu	Ruimtelijke ontwikkeling	Wonen en leefomgeving	Totaal Stad
Afval	0	0	0	0	0	15.351	15.351
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	3.498	0	0	0	0	11.150
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	450
Begeleiding (WMO)	247	0	0	0	0	0	247
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	48	0	0	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	2.736
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	5
Beschermd wonen (WMO)	18.917	0	0	0	0	0	18.917
Bestuur	0	0	0	0	0	0	6.309
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	8.551
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	16.197
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	2.227
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	23.717
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	1.098	1.098
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	5.634
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	3.685
Gesloten plaatsing	297	0	0	0	0	0	297
Gezinsgericht	1.115	0	0	0	0	0	1.115
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	34.852	0	34.852
Huishoudelijke hulp (WMO)	3.102	0	0	0	0	0	3.102
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	126.509
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	221	0	0	0	0	0	221
Jeugdbescherming	650	0	0	0	0	0	650
Jeugdhulp begeleiding	331	0	0	0	0	0	331
Jeugdhulp behandeling	486	0	0	0	0	0	486
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	277	0	0	0	0	0	277
Jeugdhulp met verblijf overig	4.979	0	0	0	0	0	4.979
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.457	0	0	0	0	0	2.457
Jeugdreclassering	193	0	0	0	0	0	193
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	18.542	0	0	0	0	18.542
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.619	0	0	0	0	0	1.619
Media	0	0	0	0	0	0	9.286
Milieubeheer	0	0	0	22.677	6.747	0	29.476
Musea	0	0	0	0	0	0	6.279
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	8.966
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	18.539
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	14.079	14.079
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	1.274
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	13.236
Overhead	0	0	0	0	0	0	79.465
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	6.588
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	2.381	0	0	0	0	0	2.381
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	3.985
Parkeren	0	0	0	0	0	0	9.140
Pleegzorg	1.040	0	0	0	0	0	1.040
Riolering	0	0	0	0	0	13.371	13.371
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	3.320	0	3.320
Samenkracht en burgerparticipattie	5.651	7.257	0	0	0	0	13.311
Sportaccommodaties	0	0	3.507	0	0	0	3.507
Sportbeleid en activering	0	0	16.879	0	0	0	16.879
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	22.486	3.003	0	0	0	0	25.489
Treasury	0	0	0	0	0	0	-2.286
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	600
Verkeer en vervoer	0	0	0	0	0	2.000	24.666
Volksgezondheid	0	0	8.614	0	0	0	8.614
Wonen en bouwen	0	0	0	0	4.223	5.920	10.143
WSW en beschut werk	372	0	0	0	0	0	31.458
Eindtotaal	66.822	32.301	29.048	22.677	49.142	51.819	664.758

	Lasten	
	TOTAAL	TOTAAL
	Wijk	Lasten
Afval	6.765	22.115
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0
Arbeidsparticipatie	9.846	20.996
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	450
Begeleiding (WMO)	19.707	19.954
Begraafplaatsen en crematoria	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	2.736
Belastingen overig	0	5
Beschermd wonen (WMO)	15.217	34.133
Bestuur	0	6.309
Burgerzaken	0	8.551
Crisisbeheersing en brandweer	0	16.197
Cultureel erfgoed	9	2.237
Cultuurpresentatie, -prod en -part	178	23.895
Dagbesteding (WMO)	2.233	2.233
Economische havens en waterwegen	0	1.098
Economische ontwikkeling	0	5.634
Economische promotie (Arnhem promo)	0	3.685
Gesloten plaatsing	537	835
Gezinsgericht	2.015	3.130
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	34.852
Huishoudelijke hulp (WMO)	16.958	20.061
Inkomensregelingen	24.453	150.962
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.496	10.717
Jeugdbescherming	3.503	4.153
Jeugdhulp begeleiding	8.054	8.385
Jeugdhulp behandeling	10.168	10.654
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	277
Jeugdhulp met verblijf overig	9.000	13.979
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.573	5.030
Jeugdreclassering	1.046	1.240
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	9	18.552
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	13.039	14.658
Media	550	9.837
Milieubeheer	156	29.632
Musea	0	6.279
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	13.005	21.971
Onderwijshuisvesting	6.168	24.707
Openb groen en (openlucht) recreatie	4.985	19.065
Openbaar vervoer	0	1.274
Openbare orde en veiligheid	2.455	15.691
Overhead	2.194	81.658
Overige baten en lasten	0	6.588
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.056	3.436
OZB Niet-Woningen	0	0
OZB Woningen	0	3.985
Parkeren	3.638	12.778
Pleegzorg	2.181	3.221
Riolering	0	13.371
Ruimtelijke ordening	250	3.570
Samenkracht en burgerparticipattie	20.685	33.996
Sportaccommodaties	1.338	4.845
Sportbeleid en activering	5.614	22.493
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	55	25.545
Treasury	0	-2.286
Vennootschapsbelasting VpB	0	600
Verkeer en vervoer	8.123	32.789
Volksgezondheid	131	8.745
Wonen en bouwen	0	10.143
WSW en beschut werk	5.324	36.782
Eindtotaal	233.714	898.473

Overzicht taakvelden per programma (baten)

	Baten						
	S00	S01	S02	S03	S04	S05	S06
	Bestuur Dienstverlening en financiën	Veiligheid	Bereikbaarheid	Economie	Onderwijs	Cultuur	Patricipatie en armoedebestrijding
bedragen x € 1.000							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	542.349	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	444
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	44	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	472	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	381	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	91	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	3.322	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	1.444	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	665	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	7.934	0
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	149	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	1.562	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	111.779
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	17	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	273	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	2.266	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	684	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	1.314	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	3.998	0	0	0	0	0
Overhead	3.907	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	32.270	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	30.403	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	8.113	0	0	0	0
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	0	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	2.436	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	61	0	0	0	0
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	100
Eindtotaal	615.647	5.442	9.488	1.755	2.951	8.872	112.324

	Baten						
	S07	S08	S09	S10	S11	S12	TOT
	Zorg	Welzijn en Inclusie	Gezondheid en Sport	Klimaat energie en millieu	Ruimtelijke ontwikkeling	Wonen en leefomgeving	Totaal Stad
Afval	0	0	0	0	0	25.078	25.078
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	542.349
Arbeidsparticipatie	0	1.738	0	0	0	0	2.182
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	44
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	16	0	0	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	472
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	381
Beschermd wonen (WMO)	1.559	0	0	0	0	0	1.559
Bestuur	0	0	0	0	0	0	91
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	3.322
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	1.444
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	7.934
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	913	913
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	149
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	1.562
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	35.569	0	35.569
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	111.779
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	892	0	0	0	0	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	922	0	0	0	0	0	922
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	0	0	0	11.337	156	0	11.510
Musea	0	0	0	0	0	0	273
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	2.266
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	684
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	855	855
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	1.314
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	3.998
Overhead	0	0	0	0	0	0	3.907
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	32.270
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	30.403
Parkeren	0	0	0	0	0	0	8.113
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	17.766	17.766
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	0	41	0	0	0	0	41
Sportaccommodaties	0	0	3.703	0	0	0	3.703
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	0	0	0	482	542
Volksgezondheid	0	0	60	0	0	0	60
Wonen en bouwen	0	0	0	0	3.935	239	4.174
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	100
Eindtotaal	2.481	2.670	3.778	11.337	39.661	45.333	861.739

	Baten	
	TOTAAL	TOTAAL
	Wijk	Baten
Afval	0	25.078
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	542.349
Arbeidsparticipatie	0	2.181
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	44
Begeleiding (WMO)	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	472
Belastingen overig	0	381
Beschermd wonen (WMO)	0	1.559
Bestuur	0	91
Burgerzaken	0	3.322
Crisisbeheersing en brandweer	0	1.444
Cultureel erfgoed	0	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	7.934
Dagbesteding (WMO)	0	0
Economische havens en waterwegen	0	913
Economische ontwikkeling	0	149
Economische promotie (Arnhem promo)	0	1.562
Gesloten plaatsing	0	0
Gezinsgericht	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	35.569
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0
Inkomensregelingen	777	112.557
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0
Jeugdbescherming	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0
Jeugdreclassering	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	922
Media	0	0
Milieubeheer	1.414	12.924
Musea	0	273
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.455	10.722
Onderwijshuisvesting	4.104	4.789
Openb groen en (openlucht) recreatie	4	859
Openbaar vervoer	0	1.314
Openbare orde en veiligheid	0	3.998
Overhead	16	3.923
Overige baten en lasten	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0
OZB Niet-Woningen	0	32.270
OZB Woningen	0	30.403
Parkeren	12.202	20.315
Pleegzorg	0	0
Riolering	0	17.766
Ruimtelijke ordening	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	487	528
Sportaccommodaties	2.054	5.757
Sportbeleid en activering	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0
Treasury	0	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0
Verkeer en vervoer	35	577
Volksgezondheid	11	71
Wonen en bouwen	0	4.174
WSW en beschut werk	0	100
Eindtotaal	29.559	891.298

Mutaties circulaires

In de afgelopen circulaires (september- en decembercirculaire 2022 en meicirculaire 2023) is een aantal taakmutaties en (wijzigingen in) decentralisatie-uitkeringen opgenomen dat verrekend wordt met beleidsvelden. In deze Begroting is het volgende verwerkt:

Decentralisatie-uitkeringen
- Voorschoolse voorziening peuters: Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen.
- Brede impuls combinatiefuncties: De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).
- Uitstapprogramma sekswerkers: Het kabinet stelt sinds 1 januari 2021 geld beschikbaar voor een landelijk dekkend netwerk van uitstapprogramma's om mensen die het sekswerk willen verlaten te ondersteunen. Met de uitkering ontvangen de aangewezen gemeenten middelen voor het ontwikkelen en uitvoeren van regionale uitstapprogramma's voor sekswerkers. Een uitstapprogramma is een programma waarbinnen begeleiding van sekswerkers plaatsvindt bij het vinden van werk of overige dagbesteding buiten het sekswerk. De programma's hebben nadrukkelijk als doel om de stap naar ander werk dan sekswerk te vergemakkelijken en daarin ondersteuning te bieden. Vanaf 2023 is sprake is van een uitbreiding en verbreding van de uitstapprogramma´s.

Taakmutaties:
- In het cluster individuele voorzieningen Wmo worden structureel extra middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten samenhangend met het Integraal Zorgakkoord, ter compensatie van gemeenten voor gestegen kosten als gevolg van de invoering van het abonnementstarief Wmo. Daarnaast wordt het abonnementstarief vanaf 2025 afgeschaft en wordt in plaats daarvan een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo heringevoerd.
- Arnhem ontvangt structurele middelen ter dekking van de kosten van de uitvoering van het wetsvoorstel om malafide verhuurderschap en discriminatie op de huurmarkt gerichter aan te pakken.
- In het bestuurlijk akkoord met betrekking tot de opvang van asielzoekers is afgesproken dat het kabinet voldoende financiële middelen beschikbaar stelt voor integratie. Als gevolg van een hogere instroom van inburgeraars is afgesproken het budget voor de inburgering voor de jaren 2022, 2023 en 2024 landelijk op te hogen met respectievelijk € 20, 40 en 30 miljoen. Hiermee worden gemeenten in staat gesteld alle inburgeraars passende ondersteuning te bieden.
- In het cluster bestuur en ondersteuning worden structureel extra middelen toegekend voor de financiële gevolgen van de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen.

Bijlagen

Overzicht BBV-indicatoren

Indicator						
Indicator		**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Woonlasten éénpersoonshuishouden		**700**	**707**	**694**	**876**	**902**
Eenheid:	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een éénpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.					
Bron:	COELO, Groningen					
Woonlasten meerpersoonshuishouden		**763**	**750**	**711**	**949**	**976**
Eenheid:	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.					
Bron:	COELO, Groningen					
WOZ-waarde woningen		**206**	**221**	**240**	**265**	**324**
Eenheid:	De gemiddelde WOZ waarde van woningen x €1.000.					
Bron:	CBS - Statistiek Waarde Onroerende Zaken					
Formatie ambtelijk apparaat		**5,80**	**5,80**	**6,10**	**5,90**	**6,30**
Eenheid:	Toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat van eigen organisatie voor het begrotingsjaar op peildatum 1 januari. In fte per 1.000 inwoners.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Bezetting ambtelijk apparaat		**5,70**	**5,90**	**6,10**	**6**	**6,20**
Eenheid:	Werkelijk aantal fte dat werkzaam is binnen eigen organisatie. In fte per 1.000 inwoners.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente					
Apparaatskosten per inwoner		**490**	**490**	**406**	**429**	**466**
Eenheid:	De noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor het uitvoeren van de organisatorische taken.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Kosten inhuur externen als % van de loonsom		**21**	**17**	**22,70**	**19,50**	**0**
Eenheid:	Inzet van uitzendkrachten, zzp'ers of detacheringsovereenkomsten in procenten.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Overhead % van totale lasten		**5**	**9,50**	**9**	**8,90**	**9,10**
Eenheid:	Overheadkosten zijn alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces in procenten.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente					
Verwijzigingen Halt		**10**	**13**	**8**	**7**	
Eenheid:	Het aantal verwijzingen Halt per 1.000 inwoners van 12 t/m 17 jaar.					
Bron:	Stichting Halt					
Geweldsmisdrijven		**7,60**	**7,10**	**6,60**	**6,70**	
Eenheid:	Het aantal geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling).					
Bron:	CBS - Geregistreerde criminaliteit					

Vernielingen en beschadigingen	**10**	**10,80**	**10,60**	**10**	

Eenheid: Aantal vernielingen en beschadigingen per 1.000 inwoners. Hieronder vallen brandstichting, alle vormen van vernieling en misdrijven tegen de openbare orde en het openbaar gezag.

Bron: CBS - Geregistreerde criminaliteit

Diefstallen uit woning	**2,90**	**2,20**	**1,80**	**1,70**	

Eenheid: Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners

Bron: CBS - Geregistreerde diefstallen

Winkeldiefstallen	**5,70**	**4,80**	**4,40**	**5**	

Eenheid: Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners

Bron: CBS - Geregistreerde diefstallen

Jongeren met een delict voor de rechter	**1**	**1**	**2**		

Eenheid: Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen

Bron: CBS - Jeugdmonitor

Functiemenging	**58,50**	**58,60**	**58,70**	**59,40**	

Eenheid: De functiemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen (%).

Bron: CBS BAG/LISA - bewerking ABF Research

Vestigingen (van bedrijven)	**145,40**	**153,40**	**158,30**	**171,40**	

Eenheid: Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar

Bron: LISA

Demografische druk	**58,10**	**58**	**57,50**	**57,60**	**57,50**

Eenheid: Het aantal personen van 0 tot 20 jaar én 65 jaar of ouder per honderd personen van 20 tot 65 jaar (percentage).

Bron: CBS - Bevolkingsstatistiek

Banen	**967,70**	**974,60**	**987,80**	**1024,30**	

Eenheid: Onder een baan wordt een vervulde positie verstaan. Dit betreffen zowel fulltimers, parttimers als uitzendkrachten. De indicator betreft het aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 tot en met 64 jaar.

Bron: CBS Bevolkingsstatistiek / LISA-bewerking ABF Research

Absoluut verzuim	**1,80**	**3,10**	**2**	**1,50**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige jongeren dat absoluut verzuimer is (geweest) gedurende het schooljaar (per 1.000 leerlingen): de jongere is niet ingeschreven bij een onderwijsinstelling en beschikt niet over een vrijstelling. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'. Streefwaarde absoluut verzuim: 0,5 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Relatief verzuim	**32**	**30**	**31**	**36**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige leerlingen (per 1.000 leerlingen) waarbij sprake is van meer dan 16 uur ongeoorloofd verzuim gedurende 4 opeenvolgende lesweken. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019".
Streefwaarde relatief verzuim: 20 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	**2,80**	**2,50**	**2,60**	**3,10**	

Eenheid: Vsv'ers zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma. Het vsv-percentage staat voor het aantal vsv'ers als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers die aan het begin van het schooljaar ingeschreven staan.

Bron: DUO/ Ingrado

Kinderen in uitkeringsgezin

Eenheid: Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen.

Bron: Verweij Jonker Instituut - Kinderen in Tel (verplichte BBV-indicator)

Werkloze jongeren	**3**	**3**	**3**	**3**	

Eenheid: Het percentage werkloze jongeren 16-22 jaar

Bron: CBS (verplichte BBV-indicator)

Netto arbeidsparticipatie	**67,80**	**69**	**68,30**	**71,30**	

Eenheid: Percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking

Bron: CBS

Personen met een bijstandsuitkering	**768**	**842,70**	**797,40**		

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners

Bron: CBS

Lopende re-integratievoorzieningen	**69,10**	**72,70**	**75,80**	**156,50**	

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners van 15-64 jaar

Bron: CBS

Jongeren met jeugdhulp			**14,10**	**14,70**	

Eenheid: Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Jongeren met jeugdbescherming			**1,40**	**1,40**	

Eenheid: Het percentage jongeren tot 18 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Jongeren met jeugdreclassering			**0,70**	**0,60**	

Eenheid: Het percentage jongeren (12-22 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo	**780**	**820**	**840**	**820**	

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners in de betreffende bevolkingsgroep

Bron: CBS - Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein Wmo

Niet sporters		**46,90**			

Eenheid: Het percentage niet-wekelijkse sporters t.o.v. bevolking van 19 jaar en ouder. Bevolking van 19 jaar en ouder dat niet minstens één keer per week aan sport doet.

Bron: Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD's, CBS en RIVM

Percentage bekende hernieuwbare elektriciteit	**4**	**6**	**9**		

Eenheid: Deel van de energie die afkomstig is uit natuurlijke hulpbronnen die constant worden aangevuld, zoals uit wind, zon en waterkracht (%)

Bron: Rijkswaterstaat - Klimaatmonitor

Omvang huishoudelijk afval	**200,70**	**165,20**	**160,40**		

Eenheid: Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).

Bron: CBS - Huishoudelijk afval De CBS-afvalcijfers over 2022 worden in december 2023 gepubliceerd. In onze eigen afvalrapportages zien we een gemiddelde van 207 kilogram restafval per inwoner in 2022.

Toevoegingen aan de woningvoorraad: nieuw gebouwde woningen	**9,20**	**11,80**	**5,60**	**7**	

Eenheid: Nieuw gebouwde woningen, exclusief overige toevoegingen, zoals transformaties. Aantal per 1.000 woningen

Bron: Basisregistraties adressen en gebouwen - bewerking ABF Research

Overzicht onderdelen stad/wijk

	STAD					WIJK					TOTAAL
	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen	Totaal	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen	Totaal	
Bedragen x € 1.000											
Bestuur, dienstverlening en financien	**106.407**	**615.647**	**298**	**12.074**	**521.016**	**8.371**	**16**	**0**	**175**	**-8.179**	**512.837**
Bedrijfsvoering en PenO	46.763	4.316	297	1.119	-41.624	2.157	16	0	0	-2.140	-43.765
College	2.091	0	0	0	-2.091	0	0	0	0	0	-2.091
Digitalisering en automatisering	35.202	1.379	0	0	-33.822	37	0	0	0	-37	-33.859
Financiën	9.181	606.538	0	10.939	608.295	0	0	0	175	175	608.470
Herdenken	34	0	0	0	-34	0	0	0	0	0	-34
Internationale samenwerking	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Publieke dienstverlening	8.551	3.322	0	0	-5.228	0	0	0	0	0	-5.228
Raad	2.876	0	0	0	-2.876	0	0	0	0	0	-2.876
Regionale samenwerking BU	1.290	91	0	0	-1.199	0	0	0	0	0	-1.199
Regionale samenwerking WH	17	0	0	0	-17	0	0	0	0	0	-17
Wijken en wijkgericht werken	402	0	0	16	-386	6.177	0	0	0	-6.177	-6.563
Veiligheid	**29.433**	**5.442**	**78**	**572**	**-23.497**	**2.455**	**0**	**0**	**0**	**-2.455**	**-25.952**
Openbare orde en veiligheid	27.444	4.667	78	572	-22.282	2.455	0	0	0	-2.455	-24.737
Veiligheidshuis	1.990	775	0	0	-1.215	0	0	0	0	0	-1.215
Bereikbaarheid	**33.080**	**9.488**	**11.494**	**12.416**	**-22.670**	**9.111**	**12.202**	**803**	**0**	**2.289**	**-20.381**
Mobiliteit	33.080	9.488	11.494	12.416	-22.670	9.111	12.202	803	0	2.289	-20.381
Economie	**9.769**	**1.755**	**50**	**200**	**-7.864**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-7.864**
Economische Zaken en citymarketing	6.439	193	0	0	-6.246	0	0	0	0	0	-6.246
Erfgoed B	1.120	215	50	200	-755	0	0	0	0	0	-755
Evenementen	1.073	35	0	0	-1.038	0	0	0	0	0	-1.038
Toerisme en recreatie	1.137	1.312	0	0	175	0	0	0	0	0	175
Onderwijs	**27.504**	**2.951**	**9.179**	**8.343**	**-25.390**	**19.173**	**12.560**	**441**	**240**	**-6.814**	**-32.204**
Onderwijs	27.504	2.951	9.179	8.343	-25.390	19.173	12.560	441	240	-6.814	-32.204
Cultuur	**41.509**	**8.872**	**3.567**	**13.432**	**-22.772**	**737**	**0**	**19**	**3**	**-753**	**-23.525**
Cultuur	39.140	8.034	3.263	13.208	-21.160	728	0	0	0	-728	-21.888
Erfgoed	2.369	838	304	224	-1.612	9	0	19	3	-25	-1.637
Participatie en armoedebestrijding	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**	**-52.282**	**34.549**	**777**	**0**	**400**	**-33.372**	**-85.654**
Armoedebeleid	1.622	0	0	0	-1.622	18.585	275	0	400	-17.910	-19.532
Schulddienstverlening	288	0	0	0	-288	5.365	0	0	0	-5.365	-5.654
Werk en Inkomen	163.338	112.324	0	642	-50.372	10.599	502	0	0	-10.097	-60.469

Zorg	**66.822**	**2.481**	**3.020**	**1.253**	**-66.109**	**124.789**	**0**	**0**	**0**	**-124.789**	**-190.897**
Jeugdzorg	15.460	0	0	573	-14.887	49.674	0	0	0	-49.674	-64.561
WMO en sociale wijkteams	51.362	2.481	3.020	680	-51.222	75.115	0	0	0	-75.115	-126.336
Welzijn en inclusie	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**	**-30.078**	**12.640**	**487**	**136**	**581**	**-11.707**	**-41.785**
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	6.479	1.738	0	0	-4.742	15	0	0	0	-15	-4.756
Inclusie en integratie	1.614	0	500	25	-2.089	195	0	0	0	-195	-2.285
Maatschap opvang vrouwenopvang en huiselijk geweld	9.361	0	0	0	-9.361	0	0	0	0	0	-9.361
Welzijn	14.846	932	70	99	-13.886	12.430	487	136	581	-11.498	-25.383
Gezondheid en sport	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**	**-25.226**	**7.084**	**2.065**	**318**	**218**	**-5.118**	**-30.344**
Publieke gezondheid en GGD	8.662	76	0	0	-8.587	131	11	0	0	-120	-8.707
Sport	20.386	3.703	431	474	-16.639	6.952	2.054	318	218	-4.998	-21.637
Klimaat, energie en milieu	**22.677**	**11.337**	**38**	**556**	**-10.822**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-10.822**
Duurzaamheid bedrijv en mobiliteit	5.145	32	0	12	-5.101	0	0	0	0	0	-5.101
Duurzaamheid incl energietransitie	17.531	11.305	38	544	-5.721	0	0	0	0	0	-5.721
Ruimtelijke ontwikkeling	**49.142**	**39.661**	**25.134**	**12.324**	**-22.291**	**406**	**1.414**	**0**	**0**	**1.007**	**-21.284**
Grondzaken	35.216	35.729	2.123	1.013	-597	0	0	0	0	0	-597
ODRA, vergunning en handhaving	3.859	3.775	0	0	-84	0	0	0	0	0	-84
Stedel ontw. ruimt ord. omgevingswet	3.320	0	23.011	11.311	-15.020	250	0	0	0	-250	-15.270
Water, milieu en luchtkwaliteit	6.747	156	0	0	-6.591	156	1.414	0	0	1.257	-5.333
Wonen en leefomgeving	**51.819**	**45.333**	**9.657**	**8.379**	**-7.763**	**14.400**	**39**	**0**	**0**	**-14.362**	**-22.125**
Afval	15.351	25.078	0	0	9.727	6.765	0	0	0	-6.765	2.963
Dierenwelzijn en biodiversiteit	421	0	0	0	-421	168	0	0	0	-168	-589
Groen en klimaatadaptie in de stad	7.368	163	442	434	-7.213	4.114	4	0	0	-4.110	-11.323
Natuur en stadsparken	6.072	692	0	0	-5.380	101	0	0	0	-101	-5.482
Openbare ruimte	16.687	19.161	172	389	2.691	3.252	35	0	0	-3.217	-526
Wonen	5.920	239	9.043	7.556	-7.168	0	0	0	0	0	-7.168
Totaal	664.758	861.739	63.517	70.790	204.253	233.714	29.559	1.716	1.618	-204.253	0

Normenkader

Het normenkader rechtmatigheid betreft de inventarisatie van relevante regelgeving, waaruit financiële beheerhandelingen kunnen voortvloeien die bij niet-naleving kunnen leiden tot een onrechtmatigheid. Jaarlijks wordt het normenkader geactualiseerd. Het betreft een dynamisch document aangezien er gedurende het jaar wijzigingen kunnen optreden in de geldende regelgeving. Onderstaand is het geactualiseerde normenkader opgenomen dat door de raad kan worden vastgesteld voor de rechtmatigheidscontrole:

Daarnaast zal voor het rapporteren van fouten en onduidelijkheden een rapportagegrens worden gehanteerd van 0,05% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan de reserves.

Tot slot is onderstaand opgenomen hoe om wordt gegaan met de criteria die relevant zijn voor de rechtmatigheidsverantwoording

Voorwaardencriterium

1. Het voorwaardencriterium is het criterium van rechtmatigheid, dat betrekking heeft op de eisen die worden gesteld bij de uitvoering van de financiële beheershandelingen. De eisen/voorwaarden zijn afkomstig uit diverse wet- en regelgeving en hebben betrekking op aspecten als doelgroep, termijn, grondslag, administratieve bepalingen, normbedragen, bevoegdheden, bewijsstukken, recht, hoogte en duur.
2. Burgemeester en wethouders bieden de raad jaarlijks uiterlijk op 31 december ter vaststelling een normenkader rechtmatigheid aan. Dit kader bestaat uit alle relevante (interne) wet- en regelgeving waaruit financiële beheershandelingen kunnen voortvloeien.

Begrotingscriterium

1. Het begrotingscriterium is een criterium van rechtmatigheid dat betrekking heeft op de grenzen van de baten en lasten in de door de raad geautoriseerde begroting van exploitatie en investeringskredieten en de hiermee samenhangende programma's, waarbinnen de financiële beheershandelingen tot stand moeten zijn gekomen;
2. De begrotingsrechtmatigheid wordt beoordeeld op het niveau waarop de begroting door de raad is geautoriseerd;
3. Bij investeringsprojecten wordt de begrotingsrechtmatigheid beoordeeld op het niveau van het totaal gevoteerde kredietbedrag. Een overschrijding van het jaarbudget, passend binnen het totaal bedrag van het krediet, wordt daarmee als rechtmatig beschouwd.
4. Uitgangspunt is dat iedere afwijking van de begroting als onrechtmatig wordt beschouwd. Afwijkingen worden als acceptabel aangemerkt in de volgende situaties:
   a. Er is sprake van een overschrijding waarbij direct gerelateerde inkomsten de overschrijding compenseren.
   b. Er is sprake van een overschrijding op een open-einde regeling.
   c. De overschrijding is geautoriseerd door middel van de vaststelling van een tussentijdse rapportage .
5. Begrotingsonrechtmatigheden die passen binnen het bestaande beleid van de raad, worden opgenomen in de rechtmatigheidsverantwoording (voor zover de verantwoordingsgrens voor afzonderlijke fouten of onduidelijkheden is overschreden), maar worden niet nader toegelicht in de paragraaf bedrijfsvoering.

Misbruik en oneigenlijk gebruik-criterium

1. Het misbruik en oneigenlijk gebruik-criterium is het criterium van rechtmatigheid, dat betrekking heeft op het voorkomen, detecteren en corrigeren van misbruik en oneigenlijk gebruik van overheidsgelden en gemeentelijke eigendommen bij financiële beheershandelingen.
2. Burgemeester en wethouders zorgen voor en leggen vast de regels voor het voorkomen van misbruik en oneigenlijk gebruik van gemeentelijke regelingen en eigendommen.

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
Gemeentefonds (Financiën)	S00-S12	Circulaires gemeentefonds
Treasury (Financiën)	S00-S12	Wet financiering decentrale overheden (Wet fido) en de bijbehorende ministeriële regelingen zoals de Regeling uitzettingen derivaten decentrale overheden (Ruddo), Wet houdbare overheidsfinanciën (Wet hof), Gemeentewet en het bijbehorende Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV),

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Algemene wet bestuursrecht (Awb), Regelgeving betreffende staatssteun, Wet- en regelgeving toezicht financiële ondernemingen. Treasurystatuut Verordening Arnhemse Starterslening Regeling duurzaamheidsleningen Arnhem
Investeringen (Financiën)	S00-S12	Burgerlijk Wetboek Gemeentewet (artikel 212) Algemene wet bestuursrecht Besluit begroting en Verantwoording Nota Investeren, Waarderen en afschrijven 2021
Jaarrekening (Financiën)	S00-S12	Besluit Begroting en Verantwoording Wet Normering Topinkomens Kadernota rechtmatigheid BADO (Besluit Accountantscontrole Decentrale Overheden) Wet markt en overheid Regeling beleidsindicatoren gemeenten Regeling vaststelling wijze waarop kengetallen worden vastgesteld en opgenomen in begroting en jaarverslag provincies en gemeenten Regeling vaststelling taakvelden en verstrekking informatie voor derden Financiële verordening Nota reserves en voorzieningen Nota risicomanagement en weerstandsvermogen
Relatiebeheer	S00-S12	Geen specifieke wet- en regelgeving
Verplichtingen administratie (Financiën)	S00-S12	
Begroting (MJPB) en budgetbeheer	S00-S12	Besluit Begroting en Verantwoording
Aanbestedingen (Financiën)	S00-S12	Aanbestedingsreglement Werken Europese aanbestedingsregels en -richtlijnen Aanbestedingswet en -besluit
Fiscaal, pensioen, personeel	S00-S12	Fiscale Wet- en regelgeving Wet op het BTW compensatiefonds Wet inkomstenbelasting 2001 Wet op de loonbelasting 1964 Wet modernisering Vpb-plicht overheidsondernemingen Pensioenwetgeving (gericht op een juiste, volledige en tijdige inhouding en afdracht van pensioenpremies Pensioenreglement ABP Wet Normering Topinkomens Wet financiering sociale verzekeringen CAR/UWO Algemene Verordening Gegevensbescherming Wet minimumloon Wetboek burgerlijke rechtsvordering
Verhuur accommodaties (o.a. sport, cultuur etc)	S00-S12	Gemeentewet (art. 160 lid 1 sub e en art. 171) Burgerlijk Wetboek deel 7, titel 4 (Huur) Algemene wet bestuursrecht
Subsidies	S00-S12	Algemene wet bestuursrecht (Awb) Algemene subsidieverordening Arnhem 2016 Kadernota verbonden partijen Arnhem 2016
Verhuur vastgoed	S00-S12	Burgerlijk Wetboek (deel 6 en 7) Gemeentewet (artikel 160 lid 1sub e en artikel 170) Leegstandswet

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte Besluit huurprijzen woonruimte
Opbrengsten parkeergelden	S00-S12	Verordening op de heffing en invordering van parkeren en parkeerbelasting 2023
WMO / Jeugd (Zorg)	S00-S12	Wet Maatschappelijke Ondersteuning 2015 Burgerlijk Wetboek Boek 1 Algemene wet bestuursrecht (Awb) Wet langdurige zorg Zorgverzekeringswet Uitvoeringsbesluit Wmo 2015 Wet op de Jeugdzorg, jeugdhulp bij gemeenten Jeugdwet Met bijbehorende regelingen en besluiten
Participatiewet	S00-S12	Participatiewet (Pw) IOAW IOAZ BUIG SUWI Algemene wet bestuursrecht (Awb) AOW Wet taaleis participatiewet Wijzigingswet participatiewet Verordening individuele inkomenstoeslag gemeente Arnhem TOZO TONK Met bijbehorende regelingen en besluiten
Belastingen - Riool	S00-S12	Gemeentewet (artikel 229) Algemene wet bestuursrecht (Awb) Verordening op de heffing en de invordering van de rioolheffing 2023
Belastingen - afval	S00-S12	Gemeentewet (artikel 229) Algemene wet bestuursrecht (Awb) Verordening op de heffing en de invordering van de afvalstoffenheffing 2023 Verordening op de heffing en de invordering van reinigingsrechten 2023
Bouwleges, lokale heffingen	S00-S12	Gemeentewet (art. 229) Algemene termijnenwet Verordening op de heffing en de invordering van roerende zaakbelasting 2023 Verordening op de heffing en de invordering van leges 2023 Verordening op de heffing en de invordering van scheepvaartrechten 2023 Verordening op de heffing en de invordering van toeristenbelasting 2023
Aankoop gronden, Grondexploitatie	S00-S12	Burgerlijk Wetboek Wet Voorkeursrecht Gemeenten Onteigeningswet Wet Ruimtelijke Ordening Gemeentewet Wet Inrichting Landelijk Gebied BTW Compensatiefonds Besluit Begroting en Verantwoording Nota grondbeleid Arnhem 2023
Belastingen	S00-S12	Gemeentewet Wet WOZ

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Algemene wet bestuursrecht Algemene wet inzake rijksbelastingen Invorderingswet 1990 Algemene termijnenwet Kostenwet Algemene wet bestuursrecht (Awb) Besluit Begroting en Verantwoording; Faillissementswet. Kwijtscheldingsregeling gemeentelijke belastingen Arnhem
Waardebepaling woningen (WOZ proces)	S00-S12	Wet WOZ Hoofdstuk III artikel 16 t/m Art 29;
Belastingen – OZB (Financiën)	S00-S12	Gemeentewet (artikel 220). Gemeentelijke bevoegdheid tot het heffen van OZB Verordening op de heffing en invordering van onroerende zaakbelasting 2023
SiSa		Regeling informatieverstrekking SiSa Financiële verhoudingswet

Afkortingenlijst

A.
Apcg – Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten
APV – Algemene Plaatselijke Verordening
AR – Algemene Reserve
AST - Arnhemse standaard voor toegankelijkheid
ASV – Algemene Subsidieverordening Arnhem
AVG - Algemene Verordening Gegevensbescherming

B.
B&W – Burgemeester & Wethouders
BBV – Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten
BBP- Bruto Binnenlands Product
BNG – Bank Nederlandse Gemeenten
BOTOC - Breed offensief tegen ondermijnende criminaliteit
BR – Bestemmingsreserve
BSO - Buitenschoolse opvang
BUIG – Bundeling Uitkeringen Inkomensvoorzieningen Gemeenten
BV – Besloten Vennootschap
BVO - Bedrijfsvoeringsorganisatie

C.
CAO – Collectieve arbeidsovereenkomst
COA - Centraal Orgaan opvang asielzoekers
CBS – Centraal Bureau voor de Statistiek
CmK - Cultuureducatie met Kwaliteit
COELO – Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden
CPB - Centraal Planbureau
CPI - Consumentenprijsindex
CSA – Centrum, Spijkerkwartier en het Arnhemse Broek

D.
DB – Dagelijks Bestuur
DU - Decentralisatie Uitkering
DSO – Digitaal Stelsel Omgevingswet
DVO – Dienstverleningsovereenkomst

E.
EV – Eigen Vermogen
EN – Europese Norm
EMU – Economische en Monetaire Unie

F.
FDFA - Fashion + Design Festival Arnhem
FIDO – Financiering Decentrale Overheden
FJP – Financiële Jaarrapportage Projecten
FTE – fulltime-equivalent (formatieplaats)

G.
GGD – Gemeentelijke gezondheidsdienst
GGZ - Geestelijke gezondheidszorg
GMR - Groene Metropoolregio
GO – Georganiseerd Overleg
GR – Gemeenschappelijke Regeling
GRP – Gemeentelijk Rioleringsplan
G40 - Netwerk van 40 (middel)grote steden

H.
HAN - Hogeschool Arnhem Nijmegen
HOV - Hoogwaardig Openbaar Vervoer

I.
ICT – Informatie- en communicatietechnologie
IHP - Integraal Huisvestingsplan
IPKW – Industriepark Kleefse Waard

J.
JGZ – Jeugdgezondheidszorg
JOGG – Jongeren Op Gezond Gewicht
JOP - Jongeren Ontmoetingsplek

M.
MBO – Middelbaar beroepsonderwijs
MFC – Multi Functioneel Centrum
MIP – Meerjareninvesteringsplanning
MIRT - Meerjarig investeringsprogramma Ruimte en Infrastructuur
MJPB – Meerjarenprogrammabegroting
MKB - Midden- en Kleinbedrijf

N.
NEN – Nederlandse Norm
NRW - Noordrijn-Westfalen
NV – Naamloze Vennootschap

O.
OAB - Onderwijsachterstandenbeleid
OAT – Ondergronds Afval Transport
ODRA – Omgevingsdienst Regio Arnhem
OCW – Ministerie Onderwijs Cultuur en Wetenschap
OGGz – Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
OKA - OndernemersKontact Arnhem
OM - Openbaar Ministerie
OR – Openbare Ruimte
OV – Openbaar Vervoer
OZB – Onroerend Zaak Belasting
OZO - Overleg Zorg en Overlast

P.
P&O – Personeel & Organisatie
PBA - Platform Binnenstad Arnhem
PGA - Persoonsgerichte aanpak
PGB - Persoonsgebondenbudget
PIP - Persoonlijk inburgeringsplan
PMD - Plastic-, metaalverpakkingen en drankenkartons
PO – Primair onderwijs
POH – Praktijkondersteuner jeugd
PvE - Programma van eisen

R.
RBL - Regionaal Bureau Leerlingzaken
RES – Regionale energiestrategie
RIO - Re-integratie officier
RKV – Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg
RMC – Regionaal Meld- en Coördinatiepunt
ROB - Raad voor het Openbaar Bestuur

ROC – Regionaal opleidingscentrum

S.
SO – speciaal onderwijs
StAB - Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen
SKTA - Stichting Keurmerk Taxi Arnhem
SVB - Sociale Verzekeringsbank
SW – Sociale Werkvoorziening
SWT - Sociale wijkteams
SWOA – Stichting Welzijn Ouderen Arnhem
SZW – Sociale Zaken en Werkgelegenheid

T.
TEB – The Economic Board
TLO - teams Leefomgeving

U.
UWV – Uitvoeringsinstituut Werknemers Verzekeringen

V.
VE - Volwasseneducatie
VHL – Van Hall Larenstein
VGGM – Veiligheid- en Gezondheidsregio Gelderland Midden
VMBO – Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
Vpb - Vennootschapsbelasting
VNG – Vereniging Nederlandse Gemeenten
VO – Voortgezet Onderwijs
VRI – Verkeersregeling installatie
VSO – Voortgezet Speciaal Onderwijs
Vsv – Voortijdig schoolverlaten
VV - Vreemd vermogen
VVE – Voor- en vroegschoolse educatie
VWO – Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
VWS – Volksgezondheid welzijn en sport

W.
Wabo – Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
WAW – Wet Aanpak Woonoverlast
Wcw - Wet collectieve warmte
Wet hof – Wet houdbare overheidsfinanciën
Wgiw - Wet gemeentelijke instrumenten warmetransitie
WGR – Wet gemeenschappelijke regelingen
Wkb Wet kwaliteitsborging bouw
Wlz - Wet langdurige zorg
Wmo – Wet maatschappelijke ondersteuning
Woo - Wet open overheid
WOZ – Wet waardering onroerende zaken
Wsp - Werkgeversservicepunt
Wsw – Wet sociale werkvoorziening
WSW - Waarborgfonds Sociale Woningbouw
Wvggz - Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg

Z.
ZVH - Zorg- en Veiligheidshuis
Zzp - Zelfstandige zonder personeel

Begrippenlijst

A.

Accress
Groei/daling van het gemeentefonds (zie ook trap-op-trap-afmethodiek).

Activa (vaste)
Bezittingen die langer dan één jaar meegaan en die in meerdere jaren worden afgeschreven (bijvoorbeeld gebouwen). Activa staan op de balans.

Afvalstoffenheffing
Betreft een heffing voor het inzamelen en verwerken van huishoudelijke afvalstoffen. De heffing wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar gebruiker is van een woning (waarvoor een verplichting tot inzamelen geldt). De grondslag voor de heffing is het aantal inwoners (betreft twee categorieën: eenpersoons- of meerpersoonshuishouden). De heffing is een tijdvak-belasting en komt in aanmerking voor de ontheffingsregeling. Bij verhuizing naar een woning binnen of buiten Arnhem wordt ontheffing verleend voor de resterende volle maanden, dat de inwoner verhuisd is. Zodra er nieuwe bewoners ingeschreven worden, ontvangen deze bewoners een aanslag afvalstoffenheffing voor de resterende maanden.

Algemene dekkingsmiddelen
Algemene dekkingsmiddelen zijn inkomsten zonder vooraf bepaald bestedingsdoel. De gemeente kan deze vrij besteden. Het gaat om de uitkeringen vanuit het Gemeentefonds, om bepaalde gemeentelijke belastingen (zoals OZB-belasting) en deelnemingen/dividend.

Algemene uitkering
Uitkering uit het gemeentefonds van het Rijk dat de gemeente geheel vrij mag besteden.

Algemene reserve
Het vrij besteedbare eigen vermogen van de gemeente. Dit vormt een buffer voor financiële tegenvallers.

Auditing
Het controleren van een organisatie.

B.

Balans
De balans toont een overzicht van de bezittingen, schulden en eigen vermogen van de gemeente op een bepaald moment.

Baten
Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.

Baten en lasten (stelsel van)
Gemeenten werken met een stelsel van baten en lasten. Dit betekent dat inkomsten en uitgaven moeten worden toegerekend aan het begrotingsjaar waarop zij betrekking hebben (dat wil zeggen het jaar waarin de prestatie geleverd is).

Bedrijfsvoering
De beheersing van, het toezicht op en de verantwoording over de bedrijfsprocessen binnen de gemeentelijke organisatie op basis van een bedrijfsvoeringsfilosofie.

Begroting
Een begroting geeft aan welke beleidsvoornemens de gemeente heeft, hoeveel middelen daarmee gemoeid zijn en uit welke bronnen die middelen afkomstig zijn.

Begrotingsresultaat
Financieel verschil tussen het bedrag dat volgens de begroting is toegestaan en het te verwachten bestede bedrag.

Begrotingstekort
Een begrotingstekort treedt op wanneer de lasten hoger zijn dan de baten.

Beheersmaatregel
Een activiteit die zich richt op het elimineren, vermijden of verkleinen van de oorzaak of het gevolg van een ongewenste gebeurtenis.

Belastingcapaciteit
De OZB is voor gemeenten de belangrijkste eigen belastinginkomsten. De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen of ruimte is voor nieuw beleid. Om deze ruimte weer te kunnen geven is een ijkpunt nodig. In dit geval de landelijk gemiddelde tarieven. Voor gemeenten wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de hoogte van de gemiddelde woonlasten (OZB, rioolheffing en reinigingsheffing). Naast de OZB wordt tevens gekeken naar de riool- en afvalstoffenheffing omdat de heffing niet kostendekkend hoeft te zijn, maar ook lager mag worden vastgesteld (er is dan sprake van belastingcapaciteit die niet benut wordt).
Benodigde weerstandscapaciteit
Het bedrag dat benodigd is om alle risico's in de begroting waarvoor geen maatregelen zijn getroffen, in financiële zin af te dekken.

Beschikbare weerstandscapaciteit
De middelen die beschikbaar zijn om eventuele tegenvallers (risico's) op te kunnen vangen.

Bestaand beleid
Beleid waarover al besluitvorming heeft plaatsgevonden.

Bestemmingsreserve
Naast de Algemene reserve zijn er buffers gevormd die niet worden meegerekend tot de weerstandscapaciteit. Het gaat hier om de bestemmingsreserves. Bestemmingsreserves zijn voor specifieke doeleinden gevormd op basis van een raadsbesluit. Bestemmingsreserves zijn gebonden aan de bestemmingen die door de raad zijn vastgesteld. Wanneer de nood echt hoog is kan er door de raad aan de betreffende bestemmingsreserve een andere bestemming worden gegeven. Aan een deel van de bestemmingsreserves hangen verplichtingen tot bestedingen waarbij er beperkte sprake is sprake is van beleidsvrijheid.

Besluit begroting en verantwoording (BBV)
Het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) beschrijft de regels waaraan onder andere begroting van een gemeente aan moet voldoen.

Bestuurlijk belang
Een gemeente kan een bestuurlijk belang hebben in een verbonden partij doordat zij in het bestuur is vertegenwoordigd. De gemeente kan het ook hebben doordat zij stemrecht heeft in de verbonden partij.

BTW-compensatiefonds
Rijksfonds waaruit gemeenten een bepaald deel van de door hen betaalde BTW kunnen terugvorderen.

C.
Circulaire
Een circulaire informeert de gemeenten over de omvang en de verdeling van de algemene uitkering, de integratie-uitkeringen - inclusief die voor het sociaal domein - en de decentralisatie-uitkeringen uit het gemeentefonds.

Compabiliteitsvoorschriften
Dit zijn de wettelijke voorschriften voor de inrichting van de gemeentelijke begroting en rekening. Sinds 2004 zijn de nieuwe voorschriften volgens het Besluit Begroting en Verantwoording van kracht.

D.

Deelneming
Participatie in een besloten of naamloze vennootschap, waarin de gemeente aandelen heeft.

Dividend
Een vergoeding die wordt uitbetaald aan aandeelhouders.

Doeluitkering
Uitkering door het Rijk aan een lagere overheid voor een nauw omschreven wettelijk vastgesteld doel of taak. De gelden zijn niet vrij besteedbaar.

E.

EMU-saldo
Het geraamde of het gerealiseerde saldo van de ontvangsten en uitgaven van een gemeente. Dit bedrag wordt berekend op transactiebasis en volgens Europese voorschriften.

F.

Financieel belang
Van financieel belang is sprake als de gemeente de middelen die ze ter beschikking stelt verloren gaan in geval van faillissement van de verbonden partij (een derde rechtspersoon) en/ of als financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op de gemeente.

Financiële kengetallen
Getallen waarmee inzicht verkregen kan worden in de financiële positie van de gemeente.

Financieringsmiddelen
Kort- of langlopende geldmiddelen die nodig zijn om de kosten van uitgaven te betalen.

G.

Gemeenschappelijke regeling
Is het publiekrechtelijk juridisch kader waarbinnen twee of meer gemeentebesturen kunnen samenwerken.

Gemeentefonds
Uitkering van het Rijk die de gemeenten in principe vrij mogen besteden.

Grondexploitatie
De afgelopen jaren is gebleken dat grondexploitatie een forse impact kan hebben op de financiële positie van een gemeente. Indien gemeenten leningen hebben afgesloten om grond te kopen voor een (toekomstige) woningbouwproject hebben zij een schuld. Bij de beoordeling van een dergelijke schuld is het van belang om te weten of deze schuld kan worden afgelost wanneer het project wordt uitgevoerd. Van de opbrengst van de verkochte gronden kan immers de schuld worden afgelost. Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale (geraamde) baten.

K.

Kans
De mogelijkheid dat een gebeurtenis zich voordoet uitgedrukt in een waarde tussen 0 en 1.

Kapitaalgoederen
Spullen die de gemeente nodig heeft om de diensten en goederen die zij levert aan inwoners te kunnen produceren. Daarbij gaat het om grotere zaken zoals wegen, riolering, water, groen en gebouwen.

Kapitaallasten
Afschrijvingen en toegerekende rente op activa. De afschrijvingen betreffen de jaarlijkse waardevermindering van de investering. Door middel van de afschrijving worden lasten van de investering uitgespreid over de jaren dat er van de investering gebruik wordt gemaakt. De rente betreft het eigen of geleende geld dat besteed wordt om de investering te financieren.

L.

Lasten
De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.

Leges
Leges zijn vergoedingen voor het genot van diensten of producten, die de gemeente levert. Dat zijn bijvoorbeeld paspoorten, uittreksels uit registers, vergunningen e.d. Daarbij geldt dat de totale opbrengst van de leges niet hoger mogen zijn dan de kosten die de gemeente voor het geheel van de legesplichtige diensten of producten maakt. De leges worden in rekening gebracht bij de aanvrager van de dienst of het product. Voor sommige leges geldt een wettelijk maximum tarief (bijvoorbeeld voor paspoorten).

Lokale heffingen
Een type gemeentelijke belasting. Voorbeelden van heffingen zijn de rioolheffing of de afvalstoffenheffing. Het geld dat gemeenten met heffingen ophalen, moeten gebruikt worden om de kosten te dekken van datgene waarvoor ze in rekening worden gebracht.

M.

Meerjareninvesteringsplanning (MIP)
In de meerjareninvesteringsplanning wordt de planning van de investeringen voor de komende jaren inzichtelijk gemaakt.

Meerjarenraming
Een prognose van de voor meerdere jaren, na het begrotingsjaar, te verwachten baten en lasten alsmede mutaties in reserves.

N.

Netto schuldquote en netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen
Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Een hoge netto schuldquote hoeft op zichzelf geen probleem te zijn. Of dat het geval is valt niet direct af te leiden uit de netto schuldquote zelf, maar hangt af van meerdere factoren. Zo kan een hoge schuld worden veroorzaakt doordat er leningen zijn afgesloten en die gelden vervolgens worden doorgeleend aan bijvoorbeeld woningbouwcorporaties die op hun beurt weer jaarlijks aflossen. In dat geval hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn. Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen).

O.

Onroerende zaakbelasting
Betreft een belasting voor het in eigendom hebben van onroerende zaken in de gemeente Arnhem.
De grondslag van de belasting is de WOZ-waarde van de woning of niet-woning. Het geldende tarief voor eigenaars van woningen of eigenaars en gebruikers van niet-woningen is gebaseerd op een percentage van de WOZ-waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van een onroerende zaak.

Overhead
De kosten van de werkzaamheden of faciliteiten die slechts een indirecte relatie vertonen met de prestaties (bijvoorbeeld leidinggeven, afdelingsadministratie of huisvesting).

Overzicht lasten en baten
Lasten: De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.
Baten: Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.
Toevoeging aan reserve: toevoegingen aan een reserve zijn weergegeven met een minteken (negatief). Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten stijgen.

Onttrekkingen aan reserve: onttrekkingen aan een reserve zijn zonder teken (positief) weergegeven. Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten dalen.
Saldo toevoegingen en onttrekkingen: Bij negatief saldo verwachten we een verhoging van de reserve binnen dit programma. Bij een positief saldo verwachten we een verlaging van de reserve binnen het programma.

P.

Paragrafen
Geven volgens het BBV een dwarsdoorsnede van de begroting op financiële aspecten. Het gaat dan om de beleidslijnen van beheersmatige aspecten die belangrijk zijn, financieel, politiek of anderszins. De paragrafen zijn onderdeel van zowel de beleidsbegroting als het jaarverslag.

Parkeerbelasting
Betreft een belasting voor het parkeren van een voertuig op een plaats waar volgens de belastingverordening parkeerbelasting verschuldigd is. De grondslag is de duur van het parkeren. De parkeertijd maal het tarief bepaalt de hoogte van het bedrag. De belasting wordt geheven door in te loggen op een centrale computer via een GSM, het kopen van een parkeerticket of een parkeervergunning.

Planning- en controlcyclus
De jaarlijks terugkerende werkzaamheden die samenhangen met het opstellen, bespreken, bewaken, bijstellen en verifiëren van budgetten.

Prestatie-indicator
Kwantitatieve en kwalitatieve gegevens die inzicht geven in de resultaten van het gevoerde beleid van de gemeente.

Programma
Is een samenhangende verzameling van activiteiten en geldmiddelen gericht op het bereiken van vooraf bepaalde maatschappelijke effecten.

Programmabegroting
Dit is de typering voor de begroting waarin de programma's centraal staan. Een gemeente is vrij in de keuze van de programma's en het aantal.

R.

Reserve
Bedrag dat is gereserveerd voor toekomstige uitgaven, zonder dat de aard en de omvang van deze uitgaven al bekend zijn. Reserves worden onderverdeeld in algemene reserves en reserves met een specifieke bestemming (bestemmingsreserves).

Restrisico
De inschatting van het risico met medeneming van de effecten van beheersmaatregelen. Risico dat overblijft na risicobeheersing. (netto risico)

Risico
Gebeurtenis die zich al dan niet kan voordoen en die kan leiden tot schade met een financieel gevolg of afwijking van een te behalen beleidsdoel.

Risicobeheersing
Zijn activiteiten (beheersmaatregelen) die de kans op het optreden van risico's dan wel de gevolgen van risico's beïnvloeden (voorkomen of reduceren)

Risico-eigenaar
De persoon of het organisatieonderdeel aan wie het risico gealloceerd is.

Risico in relatie tot weerstandsvermogen
De kans op een gebeurtenis die leidt tot een directe financiële tegenvaller van materiële betekenis, die niet is afgedekt in de begroting.

Risicokaart
De risicokaart geeft inzicht in de spreiding van de risico's naar kans en gevolg.

Risicomanagement
Het geheel aan activiteiten en maatregelen gericht op het expliciet en systematisch omgaan met en beheersen van risico's.

Risicoparagraaf
Is een door het college verstrekt overzicht van alle bekende risico's tot het moment van aanbieden van de begroting.

Risicoprofiel
Overzicht van het geheel aan risico's van het betreffende proces, project, programma of beleidstraject.

Risicoscore
Per risico te bepalen score op basis van kans op voorkomen en gevolg.

Roerende zaakbelasting
Betreft een belasting voor het in eigendom van roerende zaken, zoals woonboten in de gemeente Arnhem. De grondslag van de belasting is een percentage van de RZB- waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van de roerende zaak.

S.
Solvabiliteit
Is de verhouding tussen het eigen vermogen en het totale vermogen.

Solvabiliteitsratio
Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Indien er sprake is van een forse schuld én veel eigen vermogen (het totaal van de algemene en de bestemmingsreserves), hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn voor de financiële positie. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente. De mate van weerbaarheid geeft in combinatie met de andere kengetallen een indicatie over de financiële positie van een gemeente.

Stelpost
Schatting van uitgaven, opgenomen in de begroting terwijl de werkelijke kosten nog niet exact bepaald kunnen worden.

Structurele exploitatieruimte
Voor de beoordeling van de financiële positie is het ook van belang te kijken naar de structurele baten en structurele lasten. Structurele baten zijn bijvoorbeeld de algemene uitkering uit het gemeentefonds en de opbrengsten uit de onroerende zaakbelasting OZB. Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar de structurele baten en structurele lasten en deze worden vergeleken met de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de rente en aflossing van een lening) te dekken.

T.
Taakmutatie
Extra geld uit het gemeentefonds voor de uitvoering van nieuwe en/of bestaande taken.

Taakveld
Eenheid waarin de programma's zijn onderverdeeld.

Trap-op-trap-af systematiek/ accresmethode
Om het totaal beschikbare bedrag te bepalen dat aan de gemeenten wordt uitgekeerd, gebruikt het Rijk de accresmethode, ook wel de 'trap-op-trap-af systematiek' genoemd. Het accress is gekoppeld aan de ontwikkeling van rijksuitgaven (niet van alle uitgaven). Stijgen de uitgaven dan stijgt het accres, dalen de uitgaven dan daalt het accress.

Treasury
Is het geheel van activiteiten in verband met het beheren van de geldstromen.

V.
Verbonden partij
Is een partij waarmee de gemeente een bestuurlijke relatie onderhoudt en waarin zij een financieel belang heeft.

Voorziening
Dit is een reservering (geoormerkte gelden) met als doel het bedrag aan te wenden in de toekomst waar de voorziening oorspronkelijk voor is gecreëerd.

W.
Weerstandsfactor
= Beschikbare weerstandscapaciteit : Benodigde weerstandscapaciteit. Bij een lagere factor dan 1 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor uitkomt boven de 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor nieuw beleid.

Weerstandsvermogen
Het weerstandsvermogen is de mate waarin de gemeente in staat is om de gevolgen van risico's op te vangen, zonder dat het beleid of de uitvoering daarvan in gevaar komt. Het weerstandsvermogen is de verhouding (ratio) tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit.

Z.
Zekerheidspercentage
Voor het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen moet met behulp van de risicosimulatie een keuze worden gemaakt met welke mate van zekerheid de geïdentificeerde risico's worden afgedekt. We noemen dit ook wel het zekerheidspercentage.

Ontwerpbegroting 2024-2027

Wat komt er in 2024 binnen

Rijk	**676 mln**
Lokale heffingen	**123 mln**
Overige inkomsten	**93 mln**
Reserves	**72 mln**

€ 964 miljoen

We maken de komende jaren tientallen miljoenen vrij voor de bouw van een nieuw stadsdeel Spoorzone Arnhem-Oost waar duizenden nieuwe woningen en werkplekken komen.

Zo zijn de uitgaven in 2024

Bestuur, dienstverlening en financiën	€ 107 mln.
Veiligheid	€ 30 mln.
Bereikbaarheid	€ 45 mln.
Economie	€ 10 mln.
Onderwijs	€ 37 mln.
Cultuur	€ 45 mln.
Participatie en armoedebestrijding	€ 165 mln.
Zorg	€ 70 mln.
Welzijn en inclusie	€ 33 mln.
Gezondheid en sport	€ 29 mln.
Klimaat, energie en milieu	€ 23 mln.
Ruimtelijke ontwikkeling	€ 74 mln.
Wonen en leefomgeving	€ 61 mln.
Wijken	€ 235 mln
Subtotaal	**€ 964 mln.**

VERBONDEN

€ 15,7 miljoen voor het verbouwen van bestaande en bouwen van nieuwe schoolgebouwen.

Twee burgerberaden in 2024

We stellen jaarlijks €500.000 beschikbaar voor cultuur-programmering en investeren € 7 miljoen in huisvesting van de creatieve sector.

We werken naar 2.000 duurzame opvangplekken voor vluchtelingen.

DUURZAAM

Invoering verhuurdersvergunningen om huurders beter te beschermen.

€ 1 miljoen voor meer opvangplekken voor daklozen.

€ 6 miljoen voor huisvesting bijzondere doelgroepen.

GROEN

€ 1 miljoen voor meer natuur en aantrekkelijkere parken.

€ 500.000 voor het verwijderen van rookgaskanalen in 400 woningen.

€ 2 miljoen voor verkeersveiligheid, waaronder extra veilige schoolzones.

KANSRIJK

Jaarlijks € 500.000 extra voor boa's en aanpak ondermijning georganiseerde criminaliteit.

€ 960.000 extra voor het makkelijker en bereikbaarder maken van inkomensregelingen.

€ 21.4 miljoen voor kwetsbare wijken via het Nationaal Programma Arnhem-Oost.

Jaarlijks sporten 30 klassen extra in Papendal.

GEMEENTE Arnhem

Wilt u meer weten?
Kijk op financien.arnhem.nl

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 3904872

Onderwerp: Turap-2 2023

Kernboodschap

Om de voortgang op de realisatie van de begroting te kunnen bewaken worden, conform de verordening financieel beleid en beheer gemeente Arnhem, minimaal twee tussenrapportages aan de raad aangeboden. In Turap-2 2023 worden de financiële afwijkingen die over 2023 bekend zijn gerapporteerd.

Voorstel

1. De Turap-2 2023 vast te stellen;
2. De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.

Inleiding

Als regulier onderdeel van de beleidscyclus 2023 is een tweede tussenrapportage (Turap-2 2023) opgesteld. De Turap 2-2023 bevat informatie over de verwachte majeure financiële afwijkingen over het jaar 2023, over het geprognosticeerde financiële resultaat en over de voortgang van de beleidsuitvoering. Daarnaast wordt in Turap 2-2023 gerapporteerd over een aantal andere onderwerpen, zoals de investeringen en de beheersing van belangrijke verbonden partijen. Tevens is een terugkoppeling van de voortgang van de overgehevelde budgetten uit 2022 opgenomen en wordt vooruitgeblikt naar de Nota Budgetoverheveling 2023. Hiermee wordt inzicht gegeven in de onderwerpen waarvan op dit moment al wordt verwacht dat de activiteiten niet of onvolledig worden uitgevoerd dit jaar. Dit is een eerste inschatting en is ter informatie aan deze Turap toegevoegd. Aan het eind van het jaar worden de budgetoverhevelingen 2023 aan de raad ter besluitvorming voorgelegd.

In deze Turap is, net zoals in Turap-2 2022, de inhoudelijke voortgang binnen de programma's opgenomen en niet alleen de afwijkingen. Dit betekent concreet dat in de bijlage de doelen die 'op koers lopen', 'gedeeltelijk op koers', 'niet op koers liggen' en 'reeds gerealiseerd zijn' zijn opgenomen. Vanuit toegankelijkheid is gekozen om de ‘bolletjes’ te wijzigen in ‘pijltjes’.

In het kader van het Duisenbergonderzoek naar de jaarstukken is geconcludeerd dat de interpretatie van de oordelen en de criteria van de beoordeling niet altijd duidelijk zijn. Een mogelijke verbeterslag is om bij de doelen aan te geven of de doelen en inspanningen behaald, dan wel niet behaald zijn. Om dit echter goed te kunnen doen, zullen de doelen smart geformuleerd moeten zijn met daarbij goed meetbare (effect)indicatoren. In de Begroting 2024

Gemeente Arnhem

wordt daarin weer een stap gemaakt, maar dit is een proces dat tijd kost. In deze Turap is er dan ook voor gekozen dat de oordelen een interpretatie geven hoe de voortgang verloopt (van 'op koers', 'gedeeltelijk op koers' naar 'niet op koers') en dat dit in de tekst wordt toegelicht.

Turap 2-2023 is opgesteld op basis van ontwikkelingen in de eerste 7 maanden van 2023, waarbij ook rekening is gehouden met de structurele componenten in de resultaten van voorgaand jaar. Bij deze Turap is een begrotingswijziging opgenomen. De afwijkingen in de Turap die zijn opgenomen in de begrotingswijziging moeten namelijk in het kader van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting verwerkt worden.

Daarnaast zijn in deze Turap de reeds aangenomen moties, waar van toepassing, financieel vertaald.
Het gaat hierbij om de volgende moties:

- Vergoeding aanpassing paspoort (23M09gg)
- Kosteloze naamsverandering (21M218)
- Opvang dakloze EU-burgers (23M41)

Aan deze Turap is ter informatie als bijlage de inventarisatie met externe onderzoeken toegevoegd, zoals al eerder is aangekondigd in de raadsbrief van 15 november 2022. Het gaat in deze inventarisatie om onderzoeken naar de effectiviteit van beleid of het functioneren van de eigen organisatie.

Beoogd effect

De raad krijgt een prognose van de beleidsmatige voortgang, de financiële afwijkingen en het resultaat over 2023. Daarbij wordt de begroting aangepast aan de meest actuele stand van de prognose, in het kader van begrotingsrechtmatigheid. Ten slotte is het beoogde effect om transparant te zijn over alle relevante facetten die van belang zijn voor de raad om haar controlerende taak volledig te kunnen uitvoeren, zoals de financiële effecten van het uitvoeren van aangenomen moties en van aanpassingen op beleid die niet kunnen wachten.

Argumenten

1.1	*De Turap-2 2023 vast te stellen;*
	Met Turap-2 2023 wordt een actueel inzicht verschaft in majeure afwijkingen in beleid en financiën, hiermee krijgt de raad inzicht in de voortgang van het bereiken van de doelen in 2023 en de financiële afwijkingen die zich daarbij voor doen.
2.1	*De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.*
	De afwijkingen worden meegenomen in een begrotingswijziging omdat dit vanwege de begrotingsrechtmatigheid noodzakelijk is. Alle afwijkingen die genoemd zijn in deze Turap worden in de begroting gewijzigd.

Kanttekeningen en risico's

1.1	*De Turap-2 2023 vast te stellen;*
	Er is met de best mogelijke inschattingen gewerkt op het moment van opmaken van de Turap, maar deze inschattingen kunnen aan het einde van het jaar mogelijk afwijken van de daadwerkelijke realisatie.

Participatie

Op verschillende thema's binnen de stedelijke en wijkprogramma's zijn de ambities, het beleid en de uitvoering daarvan mede tot stand gekomen met inbreng vanuit diverse partijen uit de stad.

Financiën

De prognose over heel 2023 laat een resultaat van €19,2 miljoen zien ten opzichte van de primitieve begroting. Dit resultaat wordt met name veroorzaakt door een hogere bijdrage uit het gemeentefonds voor 2023 en de wijziging in de administratieve verwerking van de dotatie uit de BR Klimaatfonds. Voorgesteld wordt om alle verwachte afwijkingen die nog niet eerder verwerkt zijn met bijgaande begrotingswijziging op grond van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting te verwerken.

In de bijlagen bij Turap-2 is per programma een uitputtend overzicht gegeven van alle verwachte afwijkingen. In een aantal gevallen is een afwijking op één programma benoemd, maar vindt de vertaling in de administratie plaats door de begrotingswijziging over diverse (wijk)programma's te verdelen. Voor een uitvoerige toelichting wordt verwezen naar de Turap-2 2023 en bijlagen.

Uitvoering

Na vaststelling door de raad wordt de begroting gewijzigd met de bijgevoegde wijziging.

Communicatie

De Turap-2 2023 wordt gepubliceerd op website financien.arnhem.nl.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Raadsvoorstel Turap-2 2023
- Turap-2 2023
- Inventarisatie externe onderzoeken
- Begrotingswijziging 23-012 bij Turap-2 2023

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	3904872

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 19 september 2023, nummer: 3904872;

gelet op artikel 192 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De Turap-2 2023 vast te stellen;
2. De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Turap 2 - 2023

Inhoudsopgave

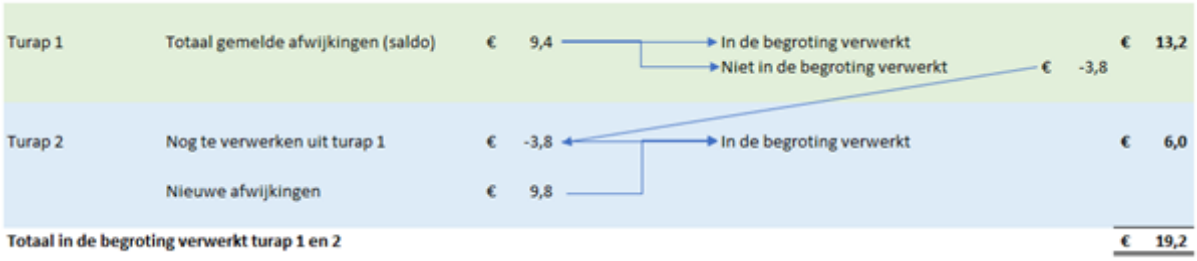
Hoofdlijnen Turap 2 2023 3
Totaalbeeld financiën 6
Bijlage 1 Voortgang doelen en financiële afwijkingen per programma 8
Wijken Algemeen 8
W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek 14
W2 Noordwest 16
W3 Noordoost 18
W4 Presikhaaf 21
W5 Malburgen 25
W6 Schuytgraaf/ Elderveld 29
W7 De Laar/ Elden 32
W8 Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg 34
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën 38
S01 Veiligheid 47
S02 Bereikbaarheid 50
S03 Economie 56
S04 Onderwijs 64
S05 Cultuur 69
S06 Participatie en armoedebestrijding 75
S07 Zorg 81
S08 Welzijn en inclusie 89
S09 Gezondheid en sport 98
S10 Klimaat en energie 102
S11 Ruimtelijke ontwikkeling 107
S12 Wonen en leefomgeving 110
Bijlage 2 Budgetoverhevelingen 121
Terugblik Nota budgetoverhevelingen 2022 121
Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023 128
Bijlage 3 Investeringen 131
Bijlage 4 Beheersing verbonden partijen 133
Bijlage 5 Stand van zaken amendementen en moties 136

Hoofdlijnen Turap 2 2023

Twee keer per jaar maakt het college een tussenrapportage - de 'Turap' - voor de gemeenteraad. In de Turap is de stand van zaken geduid rondom de uitvoering van de in de begroting voor 2023 opgenomen ambities, doelen en inspanningen binnen de verschillende programma's. Ook worden de verwachte financiële afwijkingen over het lopende jaar 2023 vermeld. Die ontstaan door autonome ontwikkelingen, maar ook door de uitvoering van moties en het aanpakken van urgente knelpunten in lopend beleid.

Financieel beeld

In Turap-1 verwachtten we een voordeel van € 9,4 miljoen. Dit is een saldo van positieve en negatieve afwijkingen. Alleen de afwijkingen die zeker zijn en waar gedurende het jaar niet meer op gestuurd kan worden, worden in de begroting verwerkt. Dit heeft bij Turap-1 geleid tot een aanpassing van € 13,2 miljoen (aangezien er meer voor- dan nadelen een vaststaand karakter hadden) en is niet het volledige saldo van € 9,4 miljoen in de begroting verwerkt, waardoor er nog een nadeel van € 3,8 miljoen resteert.
Dit nadeel komt terug in deze Turap-2, aangevuld met nieuwe ontwikkelingen die in totaal tot een voordeel van € 9,8 miljoen leiden. In totaal wordt dan ook met deze Turap een voordelige afwijking van € 6,0 miljoen in de begroting verwerkt. De totale (verwachte) afwijking voor 2023 op basis van beide Turaps komt uit op een positief resultaat van € 19,2 miljoen. In de jaarrekening over 2023 zal de definitieve afwijking bekend worden.
Schematisch is dit als volgt weer te geven:

Het totaalbedrag aan afwijking van € 19,2 miljoen bestaat met name uit extra baten uit het gemeentefonds, toegelicht op programma S00 en de inzet middelen impuls energietransitie, toegelicht op programma S10.

Op koers

In deze Turap liggen de meeste doelen en inspanningen op koers. Een greep hieruit: We zetten goede stappen om de veiligheid in Arnhem te vergroten. Zo is de handhavingscapaciteit op straat versterkt. We zijn bezig met het opstellen van het duurzaam mobiliteitsplan en deze wordt eind 2023 aan de raad voorgelegd. Ons stedelijk fietsnetwerk wordt verbeterd en uitgebreid, met nadruk op hoogwaardige doorfietsroutes.
We werken we samen met de stad aan een nieuwe Woonvisie, die wonen in Arnhem eerlijker moet gaan maken. De startnotitie van deze Woonvisie is in 2023 door de gemeenteraad vastgesteld.
In juni is het programma Arnhem-Oost tijdens een drukbezochte bijeenkomst in het Posttheater gelanceerd en werd het programma ondertekend door een alliantie van partijen.
We zijn gestart met de proef Bijverdienbeloning, waarmee we inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd (gaan) werken een extra stimulans geven.
We helpen huishoudens die te maken hebben met energiearmoede, door energiecoaches, buurtklusteams, via wijkteams, scholen en vanuit de witgoedregeling. We hebben van het Rijk een grote bijdrage ontvangen voor de ontwikkeling van Spoorzone Arnhem-Oost, daarbij wordt ingezet om deze forse ambitie nader vorm te geven en uit te werken naar concrete investeringsplannen en grondexploitaties. Daarnaast is Arnhem op maandag 9 oktober de gastheer van het jaarlijkse evenement Dag van de Stad. Dit jaar is het thema "De stad dichtbij", want in de wijk wordt alles zichtbaar. De grote transitieopgaven van deze tijd, maar ook de energie en de inspiratie om die uitdagingen aan te pakken.

Er zijn ook onderwerpen die (nog) niet geheel op koers liggen. Dit komt onder meer door de huidige arbeidsmarkt met personele schaarste waardoor we op onderdelen onvoldoende capaciteit hebben om onze ambities uit te voeren. Daarnaast speelt werkdruk een rol. Bovendien hebben zowel wij als onze partners te maken met onder meer stijgende kosten, onzekere marktontwikkelingen en stikstofbeperkingen.
Een voorbeeld van onderwerpen die (nog) niet geheel op koers liggen, is de toevoeging van woningen; we hebben de afgelopen 2 jaar minder vergunningen afgegeven en minder woningen gebouwd dan de jaren daarvoor. Ook de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen heeft vertraging opgelopen. In onze

stad is een tekort aan voldoende beschikbare ateliers, werk- en oefenruimtes voor culturele en creatieve makers. Ook wordt de doelstelling van hoeveelheid restafval (30 kilo per inwoner per jaar) nog niet bereikt.

Toelichting doelen en inspanningen
In Turap 2 wordt de voortgang aangegeven van de doelen en inspanningen die in de Begroting 2023 zijn opgenomen. Per doel en inspanning is de stand van zaken beschreven. Ook wordt bij de doelen en inspanningen de status aangegeven door middel van verschillende icoontjes. Deze icoontjes houden het volgende in:

- Groene pijl schuin omhoog - Het doel/ de activiteit loopt op koers
- Oranje pijl naar rechts - Het doel/ de activiteit loopt gedeeltelijk op koers
- Rode pijl schuin omlaag - Het doel/ de activiteiten lopen niet op koers
- Groen vinkje - Het doel/ de activiteit is gerealiseerd

Toegankelijkheid Turap
In het kader van de toegankelijkheid van de Turap is er in de bovengenoemde vormgeving een aantal wijzigingen aangebracht ten opzichte van de vormgeving van de Jaarstukken 2022. We hebben de vormgeving en locatie van de bolletjes (icoontjes) gewijzigd (zie hierboven) en in de regels van de ambities, doelen en inspanningen hebben we de letters A (=ambitie), D (=doel), I (= inspanning) toegevoegd. We willen hier de komende periode verdere stappen in zetten en streven er naar om op de financiële portal (financien.arnhem.nl) na vaststelling van de Turap in de raad een digitale toegankelijke versie te publiceren.

Turap en bestuursrapportages
De afgelopen jaren werd gelijktijdig met de Turap de bestuursrapportages Zorgdomein en Bestaanszekerheid opgesteld en aan de raad aangeboden. Beide bestuursrapportages worden dit najaar digitaal beschikbaar gesteld aan de raad met ‘realtime’ informatie. Over deze digitale dashboards en de mogelijkheid om deel te nemen aan optionele aanvullende bijeenkomsten, zal dit najaar een separate raadsbrief aan de gemeenteraad gestuurd worden.

Presentatie baten en lasten
De presentatie van de baten en de lasten die in de begroting van 2023 is gebruikt, is doorgezet in deze Turap. Daarom wordt een positief bedrag gepresenteerd op het moment dat er sprake is van meer baten of meer lasten. Concreet betekent dit dat als er hogere lasten zijn, dit als een positief bedrag in de lasten is gepresenteerd. Dit veroorzaakt een nadeel voor de algemene reserve. Wanneer een negatief bedrag als afwijking in de lasten is gepresenteerd, betekent dit dat er sprake is van minder lasten, dus een voordeel voor de algemene reserve. Wat betreft de baten werkt dit hetzelfde: een positieve afwijking in de baten betekent hogere baten en een voordeel voor de algemene reserve. Of een afwijking een voordeel of nadeel voor de algemene reserve veroorzaakt, is eveneens weergegeven in de kolommen in de bijlagen.

Tabel afwijkingen
Per afwijking is in de tabellen de nodige informatie verstrekt. Hieronder is per kolom aangegeven welke informatie wordt weergegeven:

- T1: is de afwijking al in Turap 1 opgenomen;
- I/S: Is de afwijking incidenteel of structureel;
- AR/BR: Komt de afwijking ten gunste of laste van de algemene reserve (AR) of een bestemmingsreserve (BR);
- B: Wordt de afwijking in de begroting verwerkt met bijgevoegde begrotingswijziging.

Begrotingswijziging
Bij deze Turap is een begrotingswijziging opgenomen. De afwijkingen in de Turap welke zijn opgenomen in de begrotingswijziging moeten namelijk in het kader van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting verwerkt worden. Alle in de turap genoemde afwijkingen in bijlage 1 worden in de begroting verwerkt.

Leeswijzer
In het volgende hoofdstuk wordt het financiële totaalbeeld geschetst, waarbij toegelicht wordt hoe Turap 1 en Turap 2 in samenhang met elkaar gelezen moeten worden. Waar Turap 1 alleen de verwachte financiële afwijkingen beschrijft, wordt in deze Turap 2 in de bijlagen een integraal overzicht gegeven van de voortgang op de beleidsdoelen en inspanningen in combinatie met een verwachte financiële prognose. De financiële

afwijkingen in de wijkprogramma's worden op één plek toegelicht bij het onderdeel Wijken algemeen. Dit is in de Turaps reeds een gebruikelijke lijn, vanaf de Begroting 2024 gebeurt dit op basis van amendement 23A20 'Financieel samenvoegen wijkprogramma's' ook in de andere documenten in de P&C-cyclus.
Zowel de exploitatie als de voortgang op de investeringen wordt toegelicht. Tevens staan we stil bij de beheersing van de verbonden partijen en lichten we de voortgang op de overgehevelde budgetten uit 2022 toe. Tot slot wordt een overzicht gegeven van de stand van zaken op de bij de Begroting 2023 aangenomen moties en amendementen.

Totaalbeeld financiën

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	909.868	20.749	930.617
Baten	873.615	12.068	885.683
Saldo lasten en baten	**-36.253**	**-8.681**	**-44.934**
Toevoegingen aan reserves	81.659	-8.095	73.564
Onttrekkingen aan reserves	131.119	6.625	137.744
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	**49.460**	**14.720**	**64.180**
Prognose resultaat	13.207	6.039	19.246

In bovenstaande tabel is zichtbaar dat bij de begroting voor het opstellen van Turap 2, uit is gegaan van een saldo van lasten en baten ad € 36,3 miljoen en dat € 49,5 miljoen per saldo aan de reserves onttrokken zou worden. Met de afwijkingen die in deze Turap 2 gemeld zijn, wordt het saldo van lasten en baten € 44,9 miljoen en wordt per saldo € 64,2 miljoen aan de reserves onttrokken.

In onderstaande tabel is weergegeven welke afwijkingen in Turap 2 verwerkt zijn. Wanneer een afwijking betrekking heeft op meerdere programma's, is deze in de Turap over deze programma's verdeeld. Uit onderstaande tabel blijkt het totaal van de desbetreffende afwijkingen.

Onderwerp	Bedrag turap 1	Verwerkt / gewijzigd	Bedrag turap 2
Afwijkingen gemeld in Turap 1	**9.396**	**13.210**	**-3.814**
Nieuwe afwijkingen turap 2			
Gemeentefonds: meicirculaire (saldo gemeentefonds en DU's / TM's)			627
Actualisatie meerjareninvesteringsplanning (MIP)			-259
Actualisatie WSW			-2.509
Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire			395
Actualisatie BUIG			-1.318
Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021			527
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ			174
Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds			1.000
Sportbedrijf tekort begroting			-422
Huur- vs subsidieindexatie maatschappelijke partners			-559
Inkomensregelingen			-40
Individuele studietoeslag			-350
Sportpark Paasberg			-105
Loket Zuid			-39
Klantenservice			-150
Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)			-68
Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd			-100
Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten			350
Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten			-350

Koers Molenplaats	-62
Verduurzamen vastgoed: vrijval	2.500
Mobiliteit: vrijval incidentele budgetten	4.500
Lokale heffingen	-1.445
Integraal accommodatiebeleid	-190
Dekking integraal accommodatiebeleid uit middelen Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt (320k structureel)	190
Uitbreiding buurtsportcoaches	-113
Dekking uitbreiding buurtsportcoaches uit BR jeugdfonds	113
Opvang dakloze EU-burgers (motie)	-250
Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	250
Loon- en prijsontwikkelingen De Connectie	-1.253
Nadeel implementatie eHRM systeem De Connectie	-200
Grofvuil - afval	350
ODRA	-300
Huisvesting gemeentelijke organisatie	-522
Verkiezingen	-466
Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten	-526
Leges	474
Burgerparticipatie	135
Burgerparticipatie	-135
Restantnadeel Jeugdzorg	3.600
Restantnadeel Jeugdzorg	-3.600
Doelgroepenvervoer	807
Toevoeging resultaat doelgroepenvervoer aan BR WMO en Jeugdzorg	-807
Beschermd wonen	1.512
Lagere eigen bijdrage beschermd wonen	-918
Toevoeging resultaat beschermd wonen aan BR WMO en Jeugdzorg	-595
Voordeel WMO	3.736
Hogere eigen bijdrage WMO	610
Saldo voordeel WMO	-4.346
Inzet middelen impuls energietransitie	10.000
Nieuwe afwijkingen in turap 2	**9.854**
Totaal afwijkingen turap 2	**6.039**

Bijlage 1 Voortgang doelen en financiële afwijkingen per programma

Wijken Algemeen

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is / wordt een levendige en vitale stad waar het volgens inwoners en ondernemers fijn wonen, werken en verblijven is (T)

Samen met inwoners - Het inzicht en de kracht van burgers wordt maatgevend voor gemeentelijk handelen (D)

De ontwikkeling van de gemeente als gebiedsgerichte organisatie is ingezet door de start van het opstellen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten. Deze Koersnota gaat in op de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem.

De aanpak voor leefbare wijken in de wijken die vallen onder Arnhem-Oost aanpak heeft in juni 2023 een impuls gekregen door het opleveren van het Actieplan Nationaal Programma Arnhem Oost. In dit actieplan zijn meerjarige inspanningen benoemd voor de 5 Arnhem-Oost wijken waarbij financiering vanuit de Rijksoverheid inzetbaar is om deze inspanningen aan te jagen.

Ook naar de ondersteuning die bewoners nodig hebben om betrokken te zijn bij hun wijk, is in 2023 een onderzoek gestart. Het beschikbare budget aan bewonersondersteuning moet op een zodanige wijze worden ingezet dat deze aansluit bij de behoefte aan ondersteuning in de verschillende wijken. Het onderzoek wordt in het najaar afgerond met een advies hoe deze verdeling tot stand zou moeten komen en wat hiervoor nodig is.

De gemeente als wijkgerichte organisatie en vergroten van invloed en betrokkenheid inwoners: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten (I)

In 2023 is gestart met het ontwikkelen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten. Deze Koersnota moet richting geven aan de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem op basis van de evaluatie uit 2021. Om de juiste input hiervoor op te halen, zijn verschillende bijeenkomsten georganiseerd met inwoners, maatschappelijke partners, ambtenaren en raadsleden. De Koersnota zal in september worden aangeboden aan het college.

Leefbare wijken (I)

De Arnhemse Leefbaarheidsmonitor wordt ingezet om de leefbaarheid in alle wijken te monitoren. Door de inzet van de gebiedsanalyse is het mogelijk ook wijken ten opzichte van elkaar in beeld te brengen. Het vergroten van kansen voor kinderen en jongeren in Arnhem krijgt in 2023 stadsbreed vorm door zowel de inspanningen op deze doelgroep in het actieplan Nationaal Programma Arnhem Oost en onze eigen gemeentelijke inspanningen. Voor beide geldt dat de uitvoering per wijk kan verschillen.

Maatschappelijke accommodaties: een visie ontwikkelen (I)

Inmiddels is een projectplan voor het opstellen van het integraal accommodatiebeleid goedgekeurd en is een offerte uitvraag gedaan bij drie partijen om het projectleiderschap voor deze opdracht in te vullen. De ontwikkeling van het beleid start vervolgens in september 2023.

Monitor leefbare wijken (I)

De resultaten van de Leefbare Wijken monitor worden consequent door de gemeente ingezet om ontwikkelingen in de wijk te monitoren en vormen een belangrijk startpunt voor het vaststellen van de belangrijkste doelen in de wijken. Deze data wordt in alle wijken ingezet om het gesprek in de wijken op gang te helpen met inwoners en maatschappelijke partners. Daarbij wordt veelal gekozen om deze data te gebruiken bij de actualisatie van de wijkprogrammering, zodat dit ook een natuurlijk moment betreft. De huidige monitor bevat informatie uit 2021 en in 2023 zal het veldwerk starten om de inhoud van de monitor te actualiseren.

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	235.264	3.281	238.545
Baten	27.579	603	28.182
Saldo lasten en baten	-207.685	-2.678	-210.363
Toevoegingen aan reserves	6.716	0	6.716
Onttrekkingen aan reserves	15.275	0	15.275
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	8.559	0	8.559
Prognose resultaat	-199.126	-2.678	-201.804

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	3.281	N					
Sociale wijkteams (SWT)	565	N					
Jeugdzorg	3.600	N	Restantnadeel Jeugdzorg	N	S	BR	J
Jeugdzorg	800	N	Pluryn tariefsverhogingen	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	730	N	Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	600	N	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	400	N	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	300	N	Verhoging pleegzorgvergoeding	J	S	BR	J
Onderwijs	190	N	Integraal accommodatiebeleid	N	I	AR	J
WMO en sociale wijkteams	-807	V	Doelgroepenvervoer	N	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	-1.512	V	Beschermd wonen	N	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	-3.736	V	Voordeel WMO	N	I	BR	J
Teams Leefomgeving(TLO)	2.716	N					
Onderwijs	877	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Armoedebeleid	822	N	TM Flankerend beleid energiearmoede	N	I	AR	J
Schulddienstverlening	658	N	TM Dienstverlening gemeenten aanpak schulden en armoede	N	I	AR	J
Onderwijs	222	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J
Mobiliteit	85	N	Indexatie contracten parkeergarages	J	S	AR	J
Armoedebeleid	40	N	Inkomensregelingen	N	S	AR	J
Water, milieu en luchtkwaliteit	7	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Werk en Inkomen	5	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J

Baten	603	V					
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	603	V					
Onderwijs	438	V	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Onderwijs	81	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Sport	66	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Welzijn	18	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	0						

Stijging tarieven en kosten jeugdzorg
De kosten van de jeugdzorg nemen meer toe dan aanvankelijk voor dit jaar is geprognosticeerd.
Het betreft hier met name de specialistische voorzieningen die in natura worden verstrekt. Bij de verleende zorg in de vorm van persoonsgebonden budget (PGB) zien we een daling van de kosten. Dat geldt ook voor de kosten van jeugdbescherming.

De kostenstijging in de specialistische voorzieningen in natura is in hoofdzaak op twee factoren terug te voeren:

- Tariefstijgingen - Het betreft hier regionale tariefsverhogingen die ten dele al eerder in het kader van de Perspectiefnota zijn gemeld, namelijk tariefsverhogingen bij jeugdzorgaanbieder Pluryn voor verblijf (€ 0,8 miljoen) en pleegzorgvergoedingen (€ 0,3 miljoen).
- Een stijging in het verzilveringspercentage van de toegewezen zorg - Ten opzichte van voorgaande jaren is een duidelijke toename in de uitnutting van toegewezen, geïndiceerde zorg, ook wel het verzilveringspercentage genoemd, zichtbaar. Daar staat tegenover dat het aantal jeugdigen dat specialistische jeugdzorg toegewezen krijgt, redelijk stabiel blijft. Gecombineerd betekent dit dat de gemiddelde zorgkosten per jeugdige toenemen, wat erop duidt dat de gemiddelde intensiteit en/of de duur van het jeugdzorgtraject groeiend is. Nadeel: € 3,6 miljoen.

Tezamen met de indexering van de zorgtarieven leidt dit tot een totaal nadeel van afgerond € 5,1 miljoen op de jeugdzorg (incl. jeugdbescherming). Dit nadeel wordt gedekt door een onttrekking uit de reserve WMO & Jeugdzorg, welke gepresenteerd staat op S07.

De ontwikkelingen van de kosten in de jeugdzorg worden in het najaar nader geanalyseerd in het kader van het meerjarenbeeld.

Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning
Het tarief dat gemeente Arnhem betaalt aan aanbieders van Huishoudelijke Ondersteuning is vanaf 2023 verhoogd, omdat het wettelijk verplicht is om een kostendekkend tarief te betalen. Zo worden de aanbieders in staat gesteld een gezonde bedrijfsvoering te hebben. Hiertoe heeft het college op 31 januari 2023 besloten.
Door de hogere tarieven voor huishoudelijke ondersteuning zijn de kosten in 2023 naar verwachting € 730.000 hoger dan begroot. In het beschikbare budget van huishoudelijke ondersteuning wordt rekening gehouden met de vergrijzing en door personeelstekorten bij zorgaanbieders kan niet volledig voldaan worden aan de vraag naar huishoudelijke ondersteuning. Via wachtlijstbemiddeling borgen we wel dat de meest kwetsbare inwoners als

eerste huishoudelijke ondersteuning ontvangen. Door het negatieve verwachte resultaat zal een onttrekking uit de bestemmingsreserve Wmo & Jeugdzorg nodig zijn, welke op S07 is gepresenteerd.

Aanvullende indexatie zorgtarieven
Jaarlijks worden de tarieven jeugdzorg en Wmo door onze regionale inkooporganisatie geïndexeerd op basis van voorjaarsramingen van het Centraal Planbureau (CPB). Naar aanleiding van de sterk gestegen prijzen in de afgelopen periode zijn de zorgtarieven 2023 aanvullend met 0,73% geïndexeerd. In de eerste tussenrapportage is aangegeven dat dit - berekend over de totale zorgbegroting - een extra structurele kostenpost van ca € 1 miljoen betekent. Daarvan heeft € 0,4 miljoen betrekking op Jeugdzorg en € 0,6 miljoen op Wmo en sociale wijkteams. Dit tekort wordt gedekt vanuit de reserve, welke is gepresenteerd op programma S07 Zorg.

Doelgroepenvervoer WMO
Bij de gewijzigde begroting 2023 van de BVO DRAN heeft de gemeente Arnhem de verwachting uitgesproken dat het vervoersvolume van het vraagafhankelijk vervoer binnen deze gemeente in 2023 niet meer uit zal komen op het niveau van 2019, vanuit de Kaderbrief 2024 het algemene uitgangspunt voor de gewijzigde begroting 2023 vraagafhankelijk vervoer. Door de gemeente Arnhem is daardoor verzocht om een aframing van € 500.000 door te voeren op de begroting 2023 vraagafhankelijk vervoer volgens de algemene uitgangspunten. Na deze aframing resteert voor 2023 een voordeel van € 807.000.
Het betreft een incidenteel voordeel. Voorstel is om dit voordeel van 2023 toe te voegen aan de BR WMO & Jeugdzorg en daarmee beschikbaar te houden voor dekking van de indexatie van doelgroepenvervoer in 2024. Deze toevoeging aan de reserve is opgenomen op programma S07 Zorg.

Beschermd wonen
Sinds 2021 is een voordeel ontstaan bij Beschermd Wonen. Vanaf 2021 is de Wet Langdurige Zorg (Wlz) opengesteld voor mensen met psychiatrische problematiek. Een aanzienlijk deel van de inwoners die een toewijzing Beschermd Wonen hadden, is doorgestroomd naar de Wlz. De lasten zijn in 2021 door de uitstroom van cliënten harder gedaald dan de uitname van het budget, dit effect werkt door tot de invoering van het objectieve verdeelmodel per 1 januari 2025. Inmiddels zijn er regionale financiële afspraken gemaakt, zoals aangegeven in de raadsinformatiebrief voortgang regionale afspraken beschermd wonen. Deze financiële afspraken betreffen de jaren 2022 en verder. Dit betekent dat in dit jaar de afspraken voor 2022 en 2023 verwerkt worden. Op het lastenbudget geeft dit een voordeel van circa € 1,5 miljoen, welke zichtbaar wordt op wijken algemeen. Bij de baten is er een nadeel van € 920.000, welke zichtbaar wordt op S07. Gesaldeerd blijft er een positief voordeel over van € 595.000. Voorgesteld wordt om het verwachtte positieve resultaat op het onderdeel beschermd wonen van € 595.000 toe te voegen aan de BR WMO & Jeugdzorg en daarmee beschikbaar te houden voor dekking van de kosten van Beschermd Wonen in de toekomst. De toevoeging aan de reserve is gepresenteerd op programma S07 Zorg.

Begeleiding- en overige Wmo
Wmo begeleiding
In eerdere jaren is het beroep op Wmo-begeleiding sterk gestegen. De laatste 2 jaar is deze trend echter doorbroken en zijn de kosten van begeleiding beheersbaar geworden. De verhouding tussen gespecialiseerde begeleiding en basisbegeleiding is beter in balans gekomen en het beroep op begeleiding is gestabiliseerd. Dit leidt nu tot een voordeel van € 1,5 miljoen over 2023. De komende periode wordt door de regionale inkooporganisatie een tariefonderzoek uitgevoerd naar de kosten van begeleiding. Dit kan leiden tot een tariefsverhoging en daarmee extra kosten van begeleiding.

WRV
Binnen Wonen, rollen en vervoer wordt een positief saldo verwacht van € 0,4 miljoen. Dat komt met name doordat er minder woonvoorzieningen zijn verstrekt dan begroot op dit moment. De uitgaven hiervoor fluctueren over de jaren.

Wmo - PGB’s
De verwachte realisatie van de PGB’s is € 1,9 miljoen lager dan begroot. Door meer aandacht voor toetsing door de wijkteams is de verwachting dat we op de PGB’s uitkomen op een onderbesteding.

In totaal geeft dit een voordeel van €3,7 miljoen, welke op wijken algemeen gepresenteerd wordt.

Tezamen met het voordeel vanwege hoge eigen bijdragen WMO van € 0,61 miljoen, gepresenteerd op S07, resteert op Wmo (excl. beschermd wonen, doelgroepenvervoer en Huishoudelijke Ondersteuning) een voordeel van ruim € 4,3 miljoen. Dit voordeel wordt toegevoegd aan de BR WMO en Jeugdzorg. Deze toevoeging is eveneens gepresenteerd op S07.

Integraal accommodatiebeleid
De jaarlijkse lasten voor gerichte inzet van beheerders in samenwerking met de gebruikers bedragen tot op heden € 150.000. Dit in tegenstelling tot de eerdere afgesproken afbouw naar € 100.000 in 2023 en naar € 50.000 voor de jaren daarna. Deze afbouw blijkt niet realistisch, zonder kaders. Dat betekent dat een extra last van € 90.000 in 2023 nodig zal zijn, bestaande uit € 50.000 voor de inzet van beheerders MFC's en € 40.000 voor een projectleider om kaders t.b.v. de uitvoering op te stellen.
De dekking van deze extra last € 90.000 is beschikbaar uit de middelen scholen en ander vastgoed als verbindende plek (totaal € 320.000 in 2023). Deze is daarom zichtbaar op S04.

Naast de afwijking van € 90.000 is sprake van een administratieve wijziging van € 100.000 omdat het afgesproken budget op S04 staat, terwijl deze op de wijken wordt uitgegeven. Per saldo maakt dit een afwijking van € 190.000 op de wijken, welke gedekt wordt uit een overschot op S04.

Energieprijzen eigen gebruik
In het afgelopen jaar zijn de prijzen voor energie fors gestegen. Voor de gemeente Arnhem stond het tarief grotendeels vast tot eind 2022. Voor 2023 zijn eind vorig jaar de nieuwe prijzen voor gas en elektriciteit vastgesteld (voor 1 jaar). De vernieuwde tarieven zijn voortgekomen uit de participatie aan de Groene Metropoolregio, welke een aanbesteding gehouden heeft voor de inkoop van energie. Specifiek voor gas geldt dat deze afspraken per 01-01-2023 gewijzigd zijn: een nieuwe leverancier, en ook nieuwe tarieven. Voor elektriciteit hebben we met behoud van leverancier de tarieven omhoog zien gaan. Dit leidt tot een forse stijging van de energielasten en een knelpunt in de begroting. De grootste stijging van kosten voor elektriciteit zit bij openbare ruimte (openbare verlichting, verkeerslichten, etc.); er wordt een tekort verwacht van € 4,0 miljoen, verspreid over begrotingsprogramma S02 Bereikbaarheid en S12 Wonen en leefomgeving. Daarnaast is sprake van een verwachte overschrijding van de begrote budgetten bij Vastgoed van € 2,3 miljoen (na doorbelasting), hier betreffen het de panden in eigen gebruik en de MFC's waar zowel voor gas als elektra een tekort voorzien is. De hogere energieprijzen leiden volgens verwachting tot hogere energiekosten (+ € 877.000) bij de MFC's. Een deel daarvan (naar schatting 50%) zal kunnen worden doorbelast naar de huurders van de MFC's.
Daarnaast wordt geprobeerd directer energie te besparen door de verwarming lager te zetten en op middellange termijn te werken aan het verduurzamen van de gebouwen.

Het totale financiële effect is verspreid over wijken algemeen en over de programma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën, S02 Bereikbaarheid, S03 Economie, S05 Cultuur, S09 Gezondheid en sport en S12 Wonen en leefomgeving. De kostenstijging wordt aan alle gebruikers één op één doorberekend conform de afgelopen jaren ook het geval was, dit geldt dus zowel voor huurders van gemeentelijk vastgoed als voor gebruikers van walstroom of de markten. Het in kaart brengen van het exacte tekort is een ingewikkeld proces omdat op aansluitingsniveau bekeken moet worden wat de effecten zijn. Dit traject wordt nu voor alle objecten doorlopen. Uiteraard wordt gemeentebreed gekeken naar energiebesparingsmogelijkheden, waar deze al bekend zijn, zijn deze meegenomen in de berekeningen. De eerste inschatting is dat het totale financiële knelpunt van stijging energielasten € 6,3 miljoen bedraagt.

Taakmutatie Flankerend beleid energieamoede
Voor extra inspanningen op het gebied van vroegsignalering en voor het verwachte extra beroep op bijzondere bijstand wordt rekening gehouden met een stijging van de lasten met € 822.000. In het kader van flankerend beleid energiearmoede ontvangen gemeenten in 2023 hiervoor een bedrag van € 50 miljoen landelijk, Arnhem krijgt € 822.000. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de beleidsvelden binnen de begrotingsprogramma's, in dit geval het programma Wijken algemeen.

Taakmutatie Dienstverlening gemeenten aanpak schulden en armoede
Voor een betere dienstverlening op het gebied van armoede en schulden wordt rekening gehouden met een stijging van de lasten van € 658.000. In het kader van aanpak schulden en armoede wordt hiervoor € 40 miljoen landelijk in 2023 ter beschikking gesteld, Arnhem ontvangt € 658.000. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De

bijbehorende lasten worden verantwoord op de beleidsvelden binnen de begrotingsprogramma's, in dit geval het programma Wijken algemeen.

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
De gemeente Arnhem heeft de modules Inkoop Zorg, Onderwijs, Contractmanagement Inburgering, WsW en WSP en Beheer ondergebracht bij de Modulair Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein (MGR-SD) en betaalt hiervoor tezamen met de andere gemeenten van de regio Centraal Gelderland een jaarlijkse bijdrage. De MGR verwacht bovenop haar primaire begroting 2023, structureel een extra indexatie voor loon- en prijsstijgingen (als huisvesting en ICT) door te voeren op deze modules.
De effecten voor de module WSP zijn meegenomen in het re-integratiebudget. Voor de overige modules is op basis van de nu voorliggende begroting bekend dat een tekort op jaarlijkse bijdrage van Arnhem ontstaat van € 428.000 in 2023.
Het nadeel is verdeeld over wijken algemeen (€227.000) en de programma's S06 Participatie en armoedebestrijding, S07 Zorg en S08 Welzijn en inclusie.

Indexatie contracten parkeergarages
Conform overeenkomsten zijn er prijsindexaties toegepast op bijvoorbeeld de dienstverleningsovereenkomst P1 en de verschillende onderhoudscontracten. Deze indexaties leveren een structureel knelpunt van € 282.000 op dat al in 2023 wordt voorzien.
Het nadeel valt zowel op wijken algemeen (€ 85.000) als op S02 Bereikbaarheid.

Inkomensregelingen
Er wordt meer beroep gedaan op diverse onderdelen van de openeinderegeling Bijzondere Bijstand. Dit leidt tot hogere kosten bij Bijzondere Bijstand (€ 135.000), Bijzondere Bijstand voor Beschermingsbewind (€ 100.000) en Gelrepas (€ 625.000). Bij Gelrepas zien we de effecten van de verbeterslag die in 2021 is gemaakt met de digitalisering en professionalisering van de pas. Meer inwoners gebruiken de Gelrepas en ze besteden daarbij ook een groter bedrag. We zien dat de extra regelingen Schoolkostenregeling en (Sport)kledingtegoed voor kinderen, die sinds medio 2022 zijn toegevoegd, meer worden gebruikt dan we vooraf hadden ingeschat. Eind 2022 zijn de tegoeden voor deze regelingen extra verhoogd in verband met de crisis, dit leidt ook tot een kostenstijging.
De overschrijding is in 2023 € 860.000. In de meicirculaire is aan het gemeentefonds een extra bedrag voor Bijzondere Bijstand toegevoegd (€ 820.000 in 2023). Daarom leidt dit tot een tekort van € 40.000 in 2023.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
De gemeente Arnhem hanteert de systematiek van kostprijsdekkende huur. Jaarlijks indexeren wij per 1 mei de huurprijs met de CPI (Consumenten Prijs Index) zoals deze wordt gepubliceerd door het CBS. De indexering van de huurbedragen op basis van de CPI-index levert een indexering op per 1 mei 2023 van ongeveer 8% (ten opzichte van 2% voorgaande jaren en 4,5% afgelopen jaar).
Sinds de start van de CPI index is deze nog nooit zo hoog geweest. In de markt, ook de commerciële verhuurmarkt, wordt opgeroepen tot coulance afspraken. Hoewel CPI de norm is en ook wij te maken hebben met gestegen bouw- en beheerkosten van ons vastgoed zien we mogelijkheden om onze huurders enigszins tegemoet te komen. Wij wijken, zoals al benoemd in de Perspectiefnota 2024-2027, eenmalig af van de CPI als index en hanteren een lager indexpercentage, namelijk de "kerninflatie", te hanteren voor de huurprijsindexering (vanaf 1 mei 2023). Dit alleen indien de kerninflatie lager is dan de CPI indexatie. De kerninflatie, gepubliceerd als SA20 bij CBS, is nu 6,7%. Voorgaande jaren hielden de indexeringen van de huuropbrengsten en de stijging van de kosten van het onderhoud van vastgoed elkaar redelijk in evenwicht. Met de hogere indexatie van de huren (+ € 758.000) ontstaat echter een verschil ten opzichte van de ontwikkeling van de lasten (+ € 465.000), een groot deel betreft namelijk kapitaallasten die gelijk blijven. Het positieve resultaat dat hierdoor ontstaat kan ten gunste van de algemene middelen vallen. Uitgaande van de kerninflatie is dit € 294.000 in 2023.
De afwijking met betrekking tot de hogere energielasten heeft betrekking op meerdere programma's en wordt daarom zichtbaar op wijken algemeen (€ 165.000), S00 Bestuur, dienstverlening en financiën, S01 Veiligheid, S02 Bereikbaarheid, S04 Onderwijs, S05 Cultuur, S08 Welzijn en inclusie en S09 Gezondheid en sport.

W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Versterken van sociale cohesie (D)

De sociale cohesie in het gebied wordt versterkt door te investeren in goed functionerende wijkorganisaties en een goed wijknetwerk. Vanuit een goede sociale basis in de wijk kan de sociale samenhang verder worden versterkt.

Inspanningen 2023 (I)

- Via het bewonersbudget of waar nodig met bewonersondersteuning (van onder andere Sportbedrijf en Rijnstad) worden diverse bewonersinitiatieven ontplooid.
- De verbouwing om het buurtcentrum De Lommerd toegankelijker te maken is afgerond. Het is hiermee een duurzamer en toegankelijker gebouw geworden. Ook in de Symfonie wordt het informatiepunt goed bezocht. Hier werken sociaal raadslieden, Werk en Inkomen, Sociaal wijkteam en team Leefomgeving samen. In het centrum is de Buurtkeuken actief.

Meer (financiële) zelfredzaamheid (D)

Financiële zelfredzaamheid blijft een aandachtspunt. We hebben in de wijk ervoor gezorgd dat (financiële) hulp laagdrempelig toegankelijk is.

Inspanningen 2023 (I)

Het informatiepunt in de Symfonie wordt goed bezocht. Hier werken we vanuit het Sociale wijkteam, Werk en Inkomen en welzijnspartners (onder andere sociaal raadslieden) samen om inwoners zo goed mogelijk te helpen met individuele vragen.

Kansengelijkheid (T)

Bevorderen kansengelijkheid: bewoners zijn zelfstandiger en staan steviger in de maatschappij (D)

De bewoners/deelnemers die verbonden zijn aan de diverse initiatieven in de wijk worden goed begeleid om zelfstandiger te kunnen functioneren.

Inspanningen 2023 (I)

Organisaties die actief zijn op het gebied van kansengelijkheid worden ondersteund.

Minder onderwijsterugval (D)

Op de basisscholen is sterk ingezet op een extra programma voor de leerlingen, waardoor de schoolresultaten zijn verbeterd.

Inspanningen 2023 (I)

Het programma Kansrijk Opgroeien is gecontinueerd.

Gezondheid (T)

Integrale aanpak gezonde leefstijl (D)

Door programma's op scholen, Thialf en in de wijkcentra is ingezet op een gezonde leefstijl. Het aantal kinderen met overgewicht blijft hoog. De inspanningen die worden geleverd (zie ook hieronder) dragen bij aan een gezonde levensstijl, maar het is op korte termijn nog niet voldoende om het overgewicht (gemiddeld genomen) te doen afnemen. Het is daarom een blijvend aandachtspunt.

Inspanningen 2023 (I)

JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht), GO (Gezond Onderweg) en beweegconcept 2+1+2 worden ingezet. Met de programma's worden kinderen met overgewicht gecoacht binnen hun eigen omgeving naar een gezondere leefstijl. De activiteiten van Vitanos en Blauwe Tomaat zorgen voor aandacht voor gezonde voeding.
Op dit moment onderzoeken we de mogelijkheid voor een wandelpad langs het spoor, zodat er een (beweeg)route ontstaat door de wijk.

Openbare Ruimte (T)

Aantrekkelijkere buitenruimte (D)

In CSA is veel vergroend of daar zijn plannen voor in ontwikkeling. Bewonersinitiatieven dragen bij aan dit doel.

Inspanningen 2023 (I)

Er zijn in de wijken Arnhemse Broek en Centrum wijkgroenagenda's opgesteld, die worden uitgevoerd. Meerdere verwaarloosde plekken zijn verbeterd door het toevoegen van groen. Wijkorganisaties zijn actief om de wijk schoon te houden en verder te vergroenen.

Wonen (T)

Meer diversiteit in de woningvoorraad (D)

Bij de kansen die zich voordoen op het gebied van transformatie of nieuwbouw van woningen zetten we in op de diversiteit van de woningvoorraad.

Inspanningen 2023 (I)

Bij grote nieuwbouwplannen (zoals Rietgrachtstraat en Thorbeckestraat) worden levensloopbestendig wonen en huizen voor gezinnen in de planvorming meegenomen.
Het nieuwe facetplan Woningsplitsing en Verkamering heeft een rem gezet op de verkamering van panden in het gebied. Zo wordt er in het Spijkerkwartier geen omgevingsvergunning verleend als er binnen een straal van 50 meter al een ander verkamerd pand aanwezig is. Dit heeft een gunstig effect op de woningvoorraad. Bij overtredingen wordt gehandhaafd.

Wijkeconomie (T)

Goed functionerende wijkorganisaties (D)

Wijkorganisaties dragen veel bij aan de verbetering van de wijk. Blauwe Wijkeconomie, Broek Omhoog, buurtgroenbedrijf zijn goede voorbeelden waarbij bewoners, overheid en andere partners samenwerken.

Inspanningen 2023 (I)

De wijkorganisaties hebben moeite om zich duurzaam te ontwikkelen, onder andere door de manier van subsidiëren door de gemeente. We zijn daarom in gesprek met deze partners en het verkennen de mogelijkheden om de activiteiten van deze organisaties langdurig in het wijkprogramma te verankeren.

Veiligheid (T)

Minder overlast (D)

Wijkveiligheid blijft een belangrijk thema in het gebied. Het aantal registraties van delicten daalt, maar het gevoel van veiligheid bij bewoners blijft een punt van aandacht. Er worden veel gerichte acties opgezet om af te rekenen met de verloedering, overlast en criminaliteit. Dit heeft een lange adem nodig.

Inspanningen 2023 (I)

Binnen het actieprogramma Steenstraat en omgeving zijn tien actielijnen met bijbehorende acties uitgevoerd, zoals bijvoorbeeld het aanpakken en opknappen van verloederde plekken, verwijderen van graffiti, realisatie van camera’s en handhavingsacties. Ook is in 2023 begonnen met het aanspreken en aanschrijven van winkels die te veel beplakking op hun ruiten hebben en daarmee geen transparante gevel hebben. In 2024 wordt hiermee doorgegaan.

W2 Noordwest

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Ontmoetingsplekken voor sociale cohesie en maatschappelijk participeren (D)

Om de sociale cohesie en de maximale participatie van inwoners te bevorderen is het van belang om ontmoetingsplekken in de wijk te creëren die passen bij de vraag uit de wijk. Deze fysieke ontmoetingsplekken moeten toegankelijk, nabij en laagdrempelig zijn.

Inspanningen 2023 (I)

- Minimaal elk kwartaal en zo nodig vaker hebben we afstemmingsoverleg met een vertegenwoordiging van de verschillende buurthuizen.
- Het Graaf Ottoplein is heringericht.
- De inclusieve speelplaats naast de skatebaan bij Rosorum wordt dit jaar afgerond.
- De gesprekken over herinrichting Peterplein hebben plaatsgevonden. De realisatie start het laatste kwartaal 2023.
- Het inloopspreekuur is begin 2023 gestart.

Versterken sociale netwerken en inzicht in voorzieningen in de wijk (D)

De netwerkpartners in de wijken kennen elkaar en weten elkaar te vinden. We werken als teams Leefomgeving, Sociaal wijkteams en gebiedsteams Werk en Inkomen gebiedsgericht: we handelen vanuit de leefwereld van bewoners, dichtbij en met focus op specifieke doelgroepen in de wijk.

Inspanningen 2023 (I)

- De gebiedsagenda Werk, Inkomen en Schulden 2023 is tot stand gekomen. Monitoring van de benoemde actiepunten volgt via overleg sociale tafel met Sociaal Wijkteam, , gebiedsteams Werk en Inkomen en partners Rijnstad en Stichting Welzijn Ouderen Arnhem.
- De basis training Eigen-Wijs is gestart in samenwerking met team Leefomgeving Noord-Oost.

Kansengelijkheid (T)

Meer ontplooiingskansen voor kinderen (D)

In Noordwest willen we kinderen die dat nodig hebben betere ontplooiingskansen bieden zodat zij kansrijk kunnen opgroeien. We richten ons daarbij vooral op kinderen in Klarendal en Sint Marten en hebben een aanpak voor de verschillende doelgroepen.

Inspanningen 2023 (I)

- Het thuisbezoek door de jeugdverpleegkundige is in Klarendal mogelijk gemaakt op indicatie en wordt in 2024 standaard ingevoerd. We zijn gestart om samen met betrokken (keten)partners de backoffice goed in te regelen zodat signalen ook direct opgepakt en bij voorkeur opgelost kunnen worden.
- Het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien wordt verder doorontwikkeld en geïntegreerd binnen de pedagogische wijk in het kader van de Arnhem Oost aanpak. Daarbij is ook de overgang van primair naar voorgezet onderwijs een belangrijk aandachtspunt.

Veiligheid (T)

Bewoners hebben minder last van gevoelens van onveiligheid (D)

We verbeteren het woon- en leefklimaat van bewoners door de aanpak van overlast op de thema's verloedering, parkeer/verkeersveiligheid, overlastgevende personen, jeugdoverlast en drugsoverlast. Onze focus ligt daarbij op de wijken Klarendal en Sint Marten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Tijdens maandelijks wijkveiligheidsoverleg vindt monitoring plaats en initiëren we passende acties. Ook zijn we samen met veiligheid en politie gestart met het actieplan 'Hommel en Singel': schoon, heel en veilig met speciale aandacht voor verloederde plekken en ondermijning.
- Via de sociale tafel monitoren we de inzet van partners in het sociaal domein.
- In het najaar starten we met een proces met alle betrokken partijen hoe we in ons gebied de doorontwikkeling van jongerenwerk vorm gaan geven.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Klarendal worden kleiner (D)

We zijn in samenwerking met de WUR,HAN en GGD aan de slag om de sociaaleconomische gezondheidsverschillen te verkleinen in de wijk Klarendal. We willen een beweging in gang zetten waarbij bewoners weer trots op hun wijk zijn, en de leefomgeving als positieve stimulans ervaren om verder te komen in het leven.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De uitvoering van Welzijn op recept wordt gemonitord met de uitvoerende partijen Stichting Welzijn voor Ouderen Arnhem en Rijnstad.
- Studenten van de Praktijk Leerroute Regionaal Opleidingscentrum Rijn-IJssel starten in september met onderzoek op welke wijze het spel Positieve Gezondheid ingezet kan worden bij activiteiten in de wijk.

W3 Noordoost

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelfredzaam (D)

Er is een mooie verdeling van ontmoeting in de wijken, zowel binnen als buiten. Voor jong en oud zijn er plekken in de wijken om laagdrempelig te ontmoeten. Speelplekken zijn er genoeg en worden aangepakt, waar nodig. Er zijn pedagogisch medewerkers in de wijk die de ontmoeting faciliteren en er zijn heel veel vrijwilligers die hun bijdrage leveren aan de ontmoetingsplekken.

Inspanningen 2023 (I)

Noord-Oost heeft een mooie dekking van ontmoetingscentra. In iedere wijk zijn er ontmoetingsplekken, waar we structureel mee overleggen voor de toekomst. Ook werken we aan de organisatie van structurele financiering voor huisvesting.

Meer bewoners participeren in de vorm van (vrijwilligers)werk (D)

Er lopen verschillende processen die moeten bijdragen aan de aanpak op de werkloosheid en participatie (meedoen) van de bewoners Geitenkamp. Deze uitdaging zal een meerjarenplan zijn en heeft met veel verschillende factoren te maken (huur/koop verhouding, generatiepatronen, normen en waarden van de cultuur in de wijk). Er wordt hard gewerkt aan nieuwe plekken in de wijk die stimuleren om te leren en te werken, maar een aantal initiatieven stagneren. We zijn op de goede weg. Na corona zijn er verschillende initiatieven die herstart zijn. Maar we zijn er nog niet. We horen een toename van deelnemers en bezoekers via samenwerkingspartners in de wijken. Er participeren meer mensen, maar we zitten nog steeds in een opbouw na corona.

Inspanningen 2023 (I)

- De inspanning op uitbreiding van sociaal ondernemers in de Vlindertuin stagneert. De huidige exploitant is er niet in geslaagd om voldoende sociaal ondernemers te binden aan de Vlindertuin. Hier is ook een onderzoek op geweest en deze wordt besproken met SLAK.
- Voor het creëren van een wijknetwerk is een kwartiermaker nodig. De middelen zijn beschikbaar en we gaan na de zomervakantie werven (afhankelijk van keuzes naar aanleiding onderzoek).
- De mogelijkheid om een buurtbaanbureau (in samenwerking met Enjoy & Learn) te starten wordt onderzocht en er wordt via Arnhem-Oost gekeken naar coaching voor toeleiding naar werk en school voor jong volwassenen.
- De gebiedsagenda is opgesteld en wordt voor 2024 geactualiseerd.
- Ter vervanging van training EigenWijs komt er een pilot Eigenwijze Diamant, het gebied wordt uitgebreid met Noord-West en de training wordt nog laagdrempeliger aangeboden. De start is na de zomervakantie en de evaluatie vindt voor het einde van het jaar plaats.

Kansengelijkheid (T)

Meer kinderen hebben de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen (D)

Afgelopen jaar zijn er verschillende positieve ontwikkelingen geweest in het aanbod, waardoor de jeugd hun talenten kunnen ontwikkelen:

- nieuw jongerenwerk;
- verlengde schooldag in samenwerking met Sportbedrijf, Rijnstad en Rozet;
- uitbreiding speelmorgen;
- samenwerking met creatief makers voor maatschappelijke vraagstukken (jeugd, Sperwer);
- betrekken van jongeren bij cultuur (Podium van de wijk).

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien is verwoord voor 2023 en in uitvoering. (Rijke schooldag, NPO gelden). Deze wordt gemonitord en waar nodig bijgesteld voor 2024.
- De sportpedagogisch medewerker is aangesteld en heeft een plan opgesteld voor het klimaat van de Rommelkist. Er is een groep vrijwilligers, die meewerken met specifieke evenementen. Voor structurele taken, toezicht en bekwaamheid zijn er nog acties nodig. tevens ligt er een masterplan voor de Rommelkist. Deze heeft een fysiek component om het aantrekkelijker te maken en een component om het sociaal veiliger te maken met meer aantrekkingskracht, breder dan de bestaande doelgroep.
- Monitoring op 18 maanden gesprekken door VGGM loopt. Het zal een vervolg krijgen in de Arnhem-Oost aanpak. Wegens succes wordt het in alle Arnhem-Oost wijken toegepast.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Geitenkamp worden kleiner (D)

Vanuit de samenwerking HAN, GGD is geadviseerd om te werken met wijkgezondheidsprofielen. Door de kennis en opvolgende interventies van de wijkgezondheidsprofielen nemen de gezondheidsverschillen af. De bewustwording wordt verhoogd en er zijn voorzieningen in de wijk die bijdragen aan een gezonde leefstijl.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Twee watertappunten zijn geplaatst, een derde kon niet worden geplaatst in verband met hoogteverschillen op de beoogde locatie.
- Het experimenteren met Gezondheidschecks loopt, dit is wel afhankelijk van de beschikbaarheid van studenten.
- Het programma 2Diabeat loopt, wordt getrokken door Locus (de Beijer). Er wordt hierin samengewerkt met Rijnstate en het Sociaal Wijkteam.
- Het onderzoek van de WUR naar vergroening van de wijk en gezondheid is afgerond.

Openbare ruimte (T)

De wijk Geitenkamp is klimaatbestendiger (D)

Klimaatadaptatie
We zetten in op hittestress door middel van tegelwippen en het herplaatsen van ligusterhagen, het stimuleren van geveltuintjes en boomspiegels in eigen beheer. We werken samen met de scholen en kijken naar de mogelijkheden voor groene schoolpleinen (Jozef Sartoschool, locatie Spiekmanlaan).

Energie besparen
We brengen de bewoners in contact met het project energiearmoede. Samen wordt gekeken naar wat werkt voor de bewoners en hoe we dit kunnen organiseren. Er wordt veel aandacht gegeven aan de regelingen die bewoners kunnen genieten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In samenwerking met bewoners en openbare ruimte zijn er boomspiegels vergroot en teruggeven in beheer van de bewoners en pleintjes zijn vergroend.
- Jaarlijks is er een actie met aandacht voor het herplaatsen van de ligusterhagen. Samen met de coöperaties wordt gekeken bij mutaties om de haag meteen terug te plaatsen, voordat er nieuwe verhuurd wordt.
- Inmiddels is er een projectleider en opdrachtgever aangetrokken om het Icoonproject Beekdal te leiden. Het project gaat met name over het meer zichtbaar en beleefbaar maken van de Beek en het bestaande groen uit te breiden. Door onder andere een herinrichting van het sportpark De Paasberg en de infrastructuur is er meer groen toegevoegd.
- Twee keer per jaar organiseren bewoners in samenwerking met coöperaties en gemeente een opruimdag.
- Er loopt momenteel een pilot (bij een hotspot op de Geitenkamp) waar gekeken en onderzocht wordt hoe bijzettingen en zwerfafval verminderd kunnen worden. Op welke wijze kunnen inwoners het afval goed aanbieden?

Wonen (T)

De wijk Geitenkamp wordt vitaler (D)

Om de leefbaarheid en vitaliteit van de Geitenkamp de komende jaren verder te verbeteren worden een aantal maatregelen onderzocht. Een belangrijke maatregel is het creëren van meer diversiteit in de bevolkingssamenstelling van de wijk. Een van de knoppen om hier verandering in te brengen is het aanpassen van de woningvoorraad en dan in het bijzonder de verhouding tussen koop en sociale huur in de wijk. Onderzocht gaat worden in hoeverre het haalbaar is om op deze wijze de diversiteit van de bevolkingssamenstelling te beïnvloeden.

Inspanningen 2023 (I)

Met de corporaties is een pilot gestart om op de hotspots de toewijzingen te reguleren. Dit wordt toegepast en wordt positief ervaren. De opgave rondom het vergroten van de diversiteit van de bevolkingssamenstelling (en daarmee samenhangend de verhouding tussen koop- en huurwoningen in wijk) wordt in het najaar van 2023 verder opgepakt. We werken vanuit verschillende participatieve processen aan het trots zijn op de wijk:

- Buurtbaanbureau – mensen laagdrempelig bemiddelen naar een gezonde dagbesteding;
- De Vlindertuin – Ruimte voor bewoners voor dagbesteding en persoonlijke ontwikkeling;
- De Rommelkist – ruimte voor kinderen om zich op verschillende gebieden spelenderwijs te ontwikkelen.

Wijkeconomie (T)

Bruisender marktplein Geitenkamp (D)

De ruimtestudie is gedaan. Het pand van de Coöp is van eigenaar gewisseld, hierdoor stagneert de gewenste ontwikkeling van het marktplein. Er trekken nog steeds winkels weg van het marktplein. Het is lastig voor de winkeliers om hun hoofd boven water te houden.
Bewoners maken zich nog steeds zorgen over het verschralen van het winkelaanbod op het winkelplein Geitenkamp

Inspanningen 2023 (I)

Gezamenlijk met bewoners, ondernemers, winkeliers, corporaties uitvoering geven aan het uitvoeringsplan stagneert door het stilvallen van de ontwikkeling met betrekking tot de supermarkt en de ruimtelijke opgave eromheen. Het huidige marktplein wordt wel vergroend. Verder uitwerking geven aan het uitvoeringsplan is afhankelijk van het wel of niet doorgaan van de ontwikkeling vergroten supermarkt (is gestagneerd).

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder parkeeroverlast (D)

De maatregelen om de parkeerdruk in Alteveer-Cranevelt te verlagen zijn nog niet getroffen. Er wordt gewacht op het duurzaam mobiliteitsplan.

Inspanningen 2023 (I)

- Het monitoren van de verkeersintensiteit Velperweg e.o. als gevolg van allerlei ontwikkelingen moet nog in gang gezet worden.
- Het burgerparticipatieproces herinrichting Velperweg loopt nog. De planning is met een half jaar vertraagd en wordt nu in het eerste kwartaal 2024 uitgevoerd.
- Verkeersremmende maatregelen aan Bronbeeklaan en Monnikensteeg worden gemonitord. Deze maatregelen werken en de klachten zijn afgenomen.

Bewoners ervaren meer veiligheid in hun directe omgeving (D)

Vanuit het wijkveiligheidsoverleg is er tevredenheid. Het is zelfs ‘rustig’. Dit wordt gemonitord op parkeer- en verkeersoverlast, verloedering, criminaliteit, drugscriminaliteit, jongerenoverlast en verwarde personen.

Inspanningen 2023 (I)

- De persoonsgerichte aanpak is tijdelijk gestopt. AVG technisch moet eerst het convenant afgesloten worden.
- Extra inzet op vermindering jeugdoverlast is op de Geitenkamp gerealiseerd. Nieuwe jongerenwerk zal zich nadrukkelijk positioneren en onderdeel uitmaken van dit actiepunt. De formatieve inzet is verdubbeld.

W4 Presikhaaf

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners doen mee (D)

We blijven investeren in ruimte voor ontmoeten, verbinding en ontwikkeling.

Inspanningen 2023 (I)

- We stimuleren buurtbewoners aanvragen te doen bij het wijkplatform en de regeling Burgerkracht, helpen bewoners met motivatie in de aanvraag (zoals ontmoeting, armoedebestrijding) en ondersteunen we hen in het platformoverleg.
- Op meerdere plekken breiden we ontmoetingsplekken uit, zowel in de openbare ruimte als binnen.
- We hebben meerdere netwerken opgezet met behulp van de participatiemedewerker.

Meer bewoners ervaren gemeenschapsgevoel in de buurt (D)

Er is een broze sociale structuur in de wijk (met name na corona). Er zijn veel verschillende culturen in Presikhaaf die elkaar graag binnen de eigen kring willen ontmoeten.

Inspanningen 2023 (I)

- Onze maatschappelijke partners in de wijk benaderen de verschillende culturen te weinig afzonderlijk en te weinig vraaggericht. Daarom gaan we meer inzetten op cultuursensitiviteit.
- Onze partners in de wijk wordt gevraagd om informeel aanbod zoals theemiddagen, samenkomst in Rozet rond taal en cultuur te faciliteren, zodat bewoners makkelijk kunnen aansluiten. De toeloop is nog niet goed. Daartoe vragen we een meer proactieve houding aan onze partners in de wijk.
- Er is aandacht voor duurzame relatieopbouw nodig met de gemeenschap om vraag en aanbod bij elkaar te brengen. Dit heeft door corona een knauw gekregen. We ondersteunen vragen voor ontmoetingstuinen, speelplekken, theemiddagen, buurtfeesten en opruimdagen. Dit proces heeft meer tijd nodig.

Meer bewoners hebben een gezonde leefstijl (D)

In de wijk worden speel-, beweeg- en ontmoetingsplekken beter benut.

Inspanningen 2023 (I)

- In park Presikhaaf, in de buurt Over Het Lange Water, evenals bij de Overkant hebben we geïnventariseerd wat de speel-, beweeg en ontmoetingsbehoefte is.
- Eind 2023 starten we met de aanleg van een speel- en beweegplek in de buurt Over Het Lange Water.

Meer bewoners spreken, lezen en schrijven de Nederlandse taal (D)

De oude Inburgeringswet heeft ertoe geleid dat er een grote groep niet goed is ingeburgerd en kampt met taalachterstand. Er is geen goed beeld wat er nodig is om de groepen laag geletterden te bereiken. Er is een grote groep vrouwen die veelal binnenshuis hebben geopereerd en hierdoor de Nederlandse taal niet goed machtig zijn.

Inspanningen 2023 (I)

- Veel aanbod is nog gericht op het individu, waar we afgelopen jaar gemerkt hebben dat collectief aanbod beter aansluit bij de wijkculturen. Dit vraagt een cultuuromslag binnen de sociale basis. Er komen nog te weinig bewoners naar het collectief aanbod. Dit vraagt meer proactief werken van de maatschappelijke partijen.
- Wij brengen informeel taalaanbod in contact met Rozet en Rijnstad, zodat behoeftes in beeld komen en vertrouwen ontstaat richting het formele aanbod. Hiervoor is het belangrijk dat taalaanbieders proactief gaan werken gericht op het collectief.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders en verzorgers maken gebruik van voorschoolse voorzieningen en opvoedondersteuning (D)

We zetten acties in op ouderbewustzijn bij kinderen van -10 maanden tot 4 jaar om te voorkomen dat kinderen met een achterstand op de basisschool starten.

Inspanningen 2023 (I)

- De 18 maanden bezoeken zijn gestart.
- Het onderzoek met ouders/ verzorgers wat er nodig is om van het MFC een uitnodigend ouder- en kindcentrum te maken loopt.
- Het Kansen voor Kinderen netwerk wordt optimaal benut.
- Ouderbetrokkenheid is een terugkerend onderwerp op de sociale tafel.

Meer kinderen groeien op tot zelfstandige en veerkrachtige volwassenen (D)

Het ondersteunen van Presikhaafse kinderen bij de ontwikkeling van een positief zelfbeeld, bij het verplaatsen in en omgaan met anderen en bij het ontwikkelen van hun talenten, blijft een aandachtspunt.

Inspanningen 2023 (I)

- Door de ontwikkelingen rondom jongerenwerk in Presikhaaf is er geen stevig netwerk rondom alle jongeren Kansenmakers en PU hebben nog tijd nodig om alle jongeren te bereiken na de wisseling met Rijnstad.
- De training mediawijsheid is afgerond. Dit heeft bij de jongeren bewustzijn opgeleverd, Met onze maatschappelijke partners zorgen wij voor borging van deze pilot, omdat aandacht nodig blijft.
- Het netwerk Kansen Voor Kinderen wordt goed gebruikt om ervaringen te delen. Daardoor ontstaat een sterke werkwijze binnen het netwerk zoals bewust ouderschap, buitenspelen, breed aanbod van sport tot en met cultuur. We bereiken nog niet alle kinderen, dit vraagt meer tijd.

Meer jongeren ontwikkelen een gezonde identiteit (talentontwikkeling, zelfbeeld en mentale veerkracht) (D)

We zetten er op in dat meer kinderen en jongeren een positief zelfbeeld hebben.

Inspanningen 2023 (I)

- De meidengroepen en verschillende groepen worden bereikt door het reguliere jongerenwerk.
- Jongeren met een beperking zijn nog niet in beeld en onvoldoende aangesloten op het aanbod jongerenwerk.
- Identiteitsontwikkeling is een regulier thema binnen het huidige jongerenwerk.
- Het te ontwikkelen programma heeft vertraging opgelopen door de ontwikkelingen rondom jongerenwerk in Presikhaaf.
- Afstemming tussen de huidige aanbieders rondom jongerenwerk is goed. Partijen versterken elkaar en erkennen elkaars corebusiness.
- Bij zowel kinderen- als jongerenwerk is ouderbetrokkenheid goed onder de aandacht.

Minder bewoners met schulden (D)

We zetten er op in dat bewoners hun eigen financiële situatie kunnen overzien, vinden tijdig passende en laagdrempelige ondersteuning bij hun financiële/ administratieve problemen en voeren hun eigen financiële administratie.

Inspanningen 2023 (I)

- Er wordt dit jaar gestart met een gezamenlijk open inloopspreekuur van regisseurs Werk en Inkomen, Rijnstad en de Sociale Wijkteams.
- Het gebiedsteam Werk en Inkomen, Rijnstad en Sociaal wijkteam hebben proactief gewerkt in een project rondom de renovatie van 104 woningen in Presikhaaf 1. Deze nieuwe vorm van proactief samenwerken wordt doorontwikkeld.
- Het onderzoek naar schuldenproblematiek loopt.

Minder kinderen groeien op in armoede (D)

Door kinderen een kans te geven om zich persoonlijk en vrij te ontwikkelen kunnen we latere (financiële) problemen voorkomen. We zetten in op het vergroten van kansen en mogelijkheden zodat kinderen een betere startpositie krijgen om later zelfstandig te functioneren in de maatschappij.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De combinatiemogelijkheden cultuur en sport op de Gelrepas zijn beter op elkaar afgestemd.
- Het Onderzoek naar gebruik minimavoorzieningen loopt.
- Mobility Mentoring (een stress-sensitieve aanpak) is in de gebiedsagenda opgenomen.

Meer bewoners leven energiezuinig (D)

We blijven inzetten op het vergroten van kennis over verduurzaming met de verwachting dat dit leidt tot lagere vaste lasten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De coöperaties en Arnhem oost zetten stevig in op de energietransitie, vanuit het Volkshuisvestingsfonds worden particuliere woningen aangepakt.
- De bouw van energiezuinige woningen is standaard bij de coöperaties.
- Verduurzamen van scholen, multifunctionele centra (MFC) en buurthuizen vraagt nog veel aandacht. Gemeente en coöperaties brengen de prioriteiten aan.

Veiligheid **(T)**

Meer bewoners dragen bij aan een veilige en prettige leefomgeving (D)

We zetten in op een omgeving waarin iedereen ideeën naar voren kan brengen en waarin er wordt geluisterd. Mensen melden overlast.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het Overlast en Zorg Overleg in de wijk heeft ertoe geleid dat de bewoners met multi-problematiek bekend zijn in het netwerk.
- Professionals in de wijk, zoals wijkconciërges, kinderwerk, jongerenwerk en wijkagenten zorgen voor meer tolerantie en gevoel van veiligheid in de wijk.

Meer jongeren zijn in staat hun grenzen aan te geven en verleidingen te weerstaan (D)

In samenwerking met jongeren, hun verzorgers, onderwijs en wijkpartijen wordt er een gemeenschap gebouwd rond de jongeren zodat hun kans om een minimum startkwalificatie te halen vergroot wordt.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Wijkprofessionals hebben jongeren in Presikhaaf behoorlijk goed in beeld en ontwikkelen hun aanbod rondom weerbaarheid, assertiviteit en ontwikkeling
- Netwerkvorming is nog niet optimaal door ontwikkelingen jongerenwerk Rijnstad
- De samenwerking Presikhaaf University, scholen, de Kansenmakers en het Sportbedrijf Arnhem is kansrijk.

Openbare ruimte **(T)**

Meer bewoners wandelen en fietsen met een prettig gevoel in Presikhaaf (D)

We onderzoeken samen met bewoners wat er nodig is om vaker de fiets te pakken of te gaan wandelen en een aantal wegen om te vormen naar een 30km weg.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Bewoners krijgen ruimte om mee te denken over mobiliteitsvisie en snelheidsbeperkende maatregelen.
- Laan van Presikhaaf en de Weg Over Het Lange Water worden ter hoogte van de doorgaande fietsroute afgewaardeerd naar 30 km.
- Keulse Slag is gedeeltelijk afgewaardeerd door snelheidsbeperkende maatregelen.

Er zijn geschikte plekken voor jongeren om te ontmoeten en zich te ontwikkelen (D)

We zetten in op dat jongeren elkaar kunnen ontmoeten in een veilige (buiten)ruimte, waar ze zichzelf kunnen zijn, zich ontwikkelen en bewegen.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De behoefte van jongeren wordt in kaart gebracht met de jongeren en de wijkpartijen, Presikhaaf University en het Sportbedrijf.
- Toegankelijkheid van de verschillende speel- en ontmoetingsplekken wordt standaard meegenomen in de opdracht naar de wijkpartijen en beheer.

Bewoners ervaren minder last van zwerfafval (D)

Bewoners zijn actief in het opruimen van zwerfafval door afval te prikken. Dit gebeurt samen met Heel Arnhem Schoon en professionals.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Met bewoners en Portaal worden verschillende opruimdagen georganiseerd, hierbij kunnen bewoners ook vuilknijpers krijgen om vaker een schoonmaakronde door de wijk te doen.
- Het schoonhouden van de winkelcentra krijgt meer aandacht, maar resulteert nog niet altijd in een hoger onderhoudsniveau door vervuilingssnelheid. Wel worden de winkelcentra groener.

Wonen (T)

Meer bewoners kunnen wooncarrière maken in de wijk (D)

Bij nieuwbouw houden we rekening met de wensen van de huidige bewoners zodat zij door kunnen stromen en plaats maken voor starters.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In Presikhaaf krijgt het doorstromen veel aandacht, onder andere met flexwonen en nieuwbouwlocaties Presikhaaf 3. Dit resulteert de komende twee jaar in een ruimer woonaanbod.
- Arnhem Oost Aanpak en Ontwikkelperspectief zetten in op betaalbare goed geïsoleerde woningen.

W5 Malburgen

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Verbeteren van de voorzieningen in de wijk (D)

Samen met de verschillende buurthuizen en wijkcentra worden de functie en rol van de voorzieningen beter uitgewerkt. Daarbij is aan de orde hoe zij aanvullend op elkaar zijn en wat zij nodig hebben om hun rol te kunnen vervullen. Verder wordt door het team leefomgeving en de verschillende partners geïnventariseerd welke behoeften er leven bij de bewoners met als doel deze te verwerken in de programmering van de verschillende plekken.

Inspanningen 2023 (I)

Er is gestart met het in beeld brengen van alle activiteiten en voorzieningen in de wijk voor jongeren en volwassenen. Daarnaast vindt er een behoefteinventarisatie plaats onder bewoners. De opbrengst daarvan wordt verwerkt in de programmering van de voorzieningen.
Het overzicht van activiteiten is helpend voor Werk en Inkomen en de wijkteams om bewoners te stimuleren tot maatschappelijke participatie. Binnen de buurthuizen werken de partners zoveel mogelijk met vrijwilligers bij de organisatie van de activiteiten en het beheer van de buurthuizen.

Meer huishoudens in Malburgen zetten een stap op de participatieladder en vinden werk (D)

We liggen op koers met dit doel. Het aantal huishoudens met een participatiewet uitkering ten opzichte van 2022 is gedaald. Ook zijn er 19 kandidaten voor het Malburgs BuurtBaanBureau.
Het arbeids- en participatiepotentieel van Malburgers in de bijstand is in beeld. Vooralsnog zijn geen extra voorzieningen nodig voor de mensen die op de lagere treden van de participatieladder staan.

Inspanningen 2023 (I)

- Afspraken met Buurtbaanbureau zijn gemaakt over het aantal bewoners uit Immerloo en het Duifje dat vanuit het Buurtbaanbureau kan worden begeleid. In samenwerking met Werk en Inkomen het Malburgse buurtbaanbureau (MBBB) in het huis voor de wijk, zijn bewoners uit Immerloo en Malburgers in de bijstand uitgenodigd om kennis te maken met het MBBB en de mogelijkheden die het MBBB biedt.
- Vanuit Werk en Inkomen wordt gewerkt aan een extra vrijstelling voor mensen die parttime werken zodat werken meer loont.
- Regisseurs signaleren en hebben aandacht voor de taalproblematiek en verwijzen hierop door.
- Er zijn twee spreekuren van Goed Geregeld Arnhem in de wijk waarbij ook het Sociaal Wijkteam, Het Taalhuis en Werk en Inkomen (deels op afstand) aangesloten zijn, die een goede bekendheid in de wijk hebben.
- Team Leefomgeving heeft wijksafari's georganiseerd om de regisseurs van Werk en Inkomen en de coaches van het Sociaal Wijkteam bekend te maken met de voorzieningen in de wijk zodat bewoners daar naar doorverwezen kunnen worden.

Minder Malburgers in Duifje en Immerloo hebben problematische schulden (D)

Er is besloten te starten met de aanpak Immerloo schuldenvrij. Daarbij worden schulden van in eerste instantie 20 tot 50 bewoners overgenomen door ons. Doelstelling is om door het wegnemen van de schulden ontwikkeling mogelijk te maken en de bewoner weer toekomstperspectief te bieden. Het project zit nog in fase van planvorming en wordt opgenomen in het Nationaal Programma Arnhem Oost. Op dit moment zijn er nog geen schulden overgenomen.

Inspanningen 2023 (I)

De aanpak is onderzocht en wordt nu vormgegeven. Er wordt gestart met een beperkte groep bewoners om hier lering uit te trekken.

Kansengelijkheid (T)

Partners (waaronder het onderwijs) werken meer en integraal samen op het gebied van jeugd. Kansrijk opgroeien is integraal onderdeel van het programma van de samenwerkende partijen (D)

Het is gelukt om partners op het gebied van de jeugd meer en beter samen te laten werken. Het gezamenlijke zomerprogramma en afgestemde programmering voor de jeugd in Malburgen was een product hiervan. En daarnaast is er op de onderwerpen ouderbetrokkenheid en gezonde leefstijl een gezamenlijk referentiekader ontwikkeld.

De afstemming tussen de programma's Kansrijk Opgroeien vanuit de scholen en de programma's van de partners vindt op individueel schoolniveau plaats.

Inspanningen 2023 **(I)**

Door het bijeenbrengen van de jeugdpartners en agendering van de thema's van aan de jeugdtafel is deze doelstelling bereikt. Hierdoor is er een gezamenlijke zomerprogramma en afgestemde programmering voor de jeugd in Malburgen. En daarnaast is er op de onderwerpen ouderbetrokkenheid en gezonde leefstijl een gezamenlijk referentiekader ontwikkeld.

De jeugd heeft meer vertrouwen in hun toekomstperspectief en zijn beter hun grenzen aan te geven. hiermee wordt schooluitval , psychosociale problematiek en jeugdcriminaliteit voorkomen. (D)

Er is relatief weinig jeugdoverlast in Malburgen. De cijfers van schooluitval 2023 zijn nog niet bekend. In 2022 was er aanzienlijke stijging (3,3% t.o.v. 2,3 % in 2021) vanwege de coronajaren. De monitoring en het inzichtelijk maken van de effecten op individueel niveau en in samenhang met het wijkniveau is een vervolgstap.

Inspanningen 2023 **(I)**

Alle programma's van de jeugdpartners richten zich op thema's als versterken weerbaarheid, talentontwikkeling, stimuleren van en gezonde leefstijl en het omgaan met de online wereld en verleidingen vanuit het criminele circuit.

Ouders maken meer gebruik van voorschoolse voorzieningen (D)

Dit doel ligt op koers. We zijn gestart met voorbereidingen voor samenhangend interventieprogramma. Het is nog te vroeg in het proces om de resultaten hiervan terug te zien in de monitoring.

Inspanningen 2023 **(I)**

Er is met de partners een programma opgesteld met interventies voor investeren in het jonge kind in Malburgen. Daarmee wordt een samenhangend voorzieningenniveau voor ouders en jonge gerealiseerd. Daarmee verwachten we ook een toename van het gebruik van deze voorzieningen.
De uitvoering van het programma start de tweede helft van het jaar. Een aantal acties, wordt samen met de andere Arnhem Oost wijken in werkgroepvorm verder uitgewerkt en opgepakt.

Er komt met ingang van 1 maart 2024 een consultatiebureau in de Multi Functionele Accommodatie De Spil. In de tweede helft van het jaar vindt de noodzakelijke verbouwing hiervoor plaats.

De jeugd heeft een breder netwerk door een rijk aanbod in de sociale vrijtijdsbesteding buiten school , het aantal jongeren dat van het gezamenlijk programma voor de jeugd gebruik maakt, groeit jaarlijks (D)

Door de ambulante inzet van het jongerenwerk, in samenwerking met het locatie gebonden jongerenwerk, groeit de deelname aan de programma's.
Er heeft uitbreiding van het kinderwerk plaatsgevonden waardoor meer naschoolse activiteiten plaatsvinden.

Inspanningen 2023 **(I)**

Partners hebben een samenhangend aanbod voor de verschillende doelgroepen in de wijk. Daarin wordt ook verbinding gemaakt met de sportverenigingen op de Bakenhof om deelname aan de sportverenigingen te stimuleren.
Er is een samenwerking tussen de HAN en diverse partijen in de wijk rond het thema gezonde wijk. De tweede helft van het jaar wordt gebruikt om instrumenten te ontwikkelen om met name met jongeren in gesprek te komen over hun eigen gezondheid.

Gezondheid (T)

Meer Malburgers zijn gezond en maken minder gebruik van specialistische zorg. Meer inwoners en met name jeugdigen bewegen meer en weten beter wat gezonde voeding is en eten en leven gezonder (D)

We zitten op koers. Bij jeugdpartners is een toename van nieuwe unieke deelnemers die gebruik maken van het sport- en beweegaanbod. Daarnaast is het thema gezonde leefstijl onderdeel van de activiteiten van de jeugdpartners in Malburgen, waardoor meer jongeren kennis hebben over dit thema.

Inspanningen 2023 (I)

Er is een samenwerking opgezet tussen kennisinstellingen en organisaties in de wijk om programmatisch te werken aan de gezonde wijk Malburgen. Hierbij hanteren we het model van positieve gezondheid als uitgangspunt. Met inzet van studenten willen we de gezondheidsopgave en het gezondheid bewustzijn van jongeren in beeld brengen.

Het 1e half jaar is het resultaat van de samenwerking met de studenten van de Hogeschool Arnhem Nijmegen minder succesvol dan verwacht omdat dat de uitvoering van de opdracht (welke methode is bij jongeren geschikt om in gesprek te komen over een gezonde leefstijl) kwalitatief onvoldoende was.

De subsidiepartners bieden gezonde voeding aan tijdens activiteiten en passend bij de activiteiten, er is een gezamenlijk begrip onder de subsidiepartners over gezonde levensstijl.
Het is echter te ambitieus gebleken om alle organisatoren, dus ook informele en/of niet gesubsidieerde organisaties, van jeugdactiviteiten gezonde voeding aan te laten bieden. Deze inspanning schuift op naar 2024.

Veiligheid (T)

Minder Malburgers ervaren jeugdoverlast (D)

De jeugdoverlast is beperkt in Malburgen. Er is een goede samenwerking tussen de jeugdpartners en handhavende partners in Malburgen en er is veel kennis over de jongeren in de wijk.

Inspanningen 2023 (I)

Via het wijkveiligheidsoverleg waarin diverse partners zijn aangesloten (waaronder jongerenwerk en straatcoaches) wordt de situatie nauwlettend gevolgd en opgetreden waar nodig of contacten gelegd. Wekelijks monitoren we op cijfers en acteren hier op. Op basis van de meldingen en ingebrachte expertise van veiligheidspartners wordt met de partners bepaald, waar en welke aanpak wordt ingezet op jeugdoverlast.

Ook worden activiteiten voor jongeren georganiseerd die aansluiten bij hun behoeften.
Vanuit Veilig in en om School (VIOS) is aandacht voor veiligheidssituaties rond school.

Bezoekers van De Drieslag ervaren minder overlast (D)

De concrete maatregelen moeten nog genomen worden. We zitten op koers met de uitvoeringsmaatregelen. Het is nog te vroeg om de afname van de overlast te meten.

Inspanningen 2023 (I)

Voor de Drieslag is een projectleider aangesteld die samen met ondernemers, bewoners en gemeente een aanpak ontwikkelt om overlast tegen te gaan en de uitstraling van de Drieslag te verbeteren. Alle wensen en behoeften vanuit ondernemers, bewoners en gemeente zijn geïnventariseerd. Er wordt gewerkt aan een actieplan om de maatregelen gecoördineerd uit te voeren.

Bewoners ervaren meer dat misdaad niet loont en wordt aangepakt (D)

Doel was om via een persoongerichte en projectmatige aanpak de 'wijkkoningen en windhappers' in de wijk aan te pakken en de resultaten daarvan breed te delen via de (social) media zodat bewoners in de wijk ervaren dat misdaad niet loont. Dit doel is niet gehaald vanuit het delen van de resultaten van dit project. Voor het overige is het doel wel behaald.

Inspanningen 2023 **(I)**

Vanuit het project wijkkoningen en windhappers is niet tot een resultaat gekomen, omdat het project afhankelijk is van een convenant tussen politie, Uitkeringsinstituut Werknemersverzekeringen en Werk en Inkomen. Dit convenant is nog niet tot stand gekomen. De verwachting is nu dat dit eind van het jaar kan worden afgesloten. De aanpak gaat dan volgend jaar plaatsvinden.

Resultaten van reguliere handhavingsacties in de wijk worden actief verspreid en gedeeld onder andere op social media door handhaving en politie wat wel bijdraagt aan deze doelstelling.

Openbare ruimte (T)

Verbeteren inrichting openbare ruimte (D)

Op tal van plekken is de openbare verbeterd doordat er meer ruimte is gecreëerd voor sporten en ontmoeten. Daarnaast lopen we op koers met de vergroening van de openbare ruimte en het verbeteren van de verkeersveiligheid in Malburgen West.

Inspanningen 2023 **(I)**

Dit jaar is de ‘freerun course’ geopend in het toekomstig Olympuskwartier. Ook zijn er plannen in samenwerking met bewoners van de Dragonstraat gemaakt voor nieuwe spel en beweegaanleidingen in hun straat en zijn er plannen voor de vernieuwing van Sportpark de Bakenhof.

De ontwikkeling van het realiseren van een buitenspeellocatie rondom de Malburcht maakt deel uit van de totaalontwikkeling Veerpolderstraat. De procesgang van de ontwikkeling Veerpolderstraat heeft een aantal wendingen gehad. Daardoor is de ontwikkeling van de buitenspeellocatie vertraagd.

We onderzoeken hoe de inrichting van de openbare ruimte rond de pleinen in Immerloo kan bijdragen aan het doel en welke behoeften er bij de bewoners leven. Het zit in de fase van onderzoek naar kansen tussen verschillende gemeentelijke disciplines om de openbare ruimte van Immerloo pleinen aantrekkelijker te maken voor bewegen, sporten, vergroening en ontmoeten.

Vanuit het onderzoek verbeteren verkeersveiligheid in Malburgen-West liggen er de eerste voorstellen voor de aanpak van een aantal straten.

Er is een wijkgroenagenda opgesteld. De uitvoering daarvan wordt de tweede helft van het jaar ter hand genomen.

W6 Schuytgraaf/ Elderveld

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelf- en samenredzaam (er is meer sociale cohesie) (D)

Bewonersondersteuning speelt een verbindende rol bij activiteiten en jaagt aan. Partners stemmen hun activiteiten met elkaar af en werken samen bij het realiseren van gezamenlijk bepaalde doelen. Op verschillende plekken wordt gewerkt aan ontmoetingsvoorzieningen, zoals bijvoorbeeld rondom het Breezandpad, het plaatsen van Mobiele Ontmoetingsplekken en het realiseren van een jeugdruimte in Schuytgraaf.

Inspanningen 2023 (I)

- In alle subsidieopdrachten is het leveren van maatwerk, passend bij de wijken en haar doelgroepen, verankerd. Met partners zijn gezamenlijke wijkdoelen en activiteiten bepaald. Activiteiten worden flexibel en verspreid over het jaar ingezet en aan diverse tafels doorlopend afgestemd en bijgesteld.
- In Elderveld is bewonersondersteuning en ouderenwerk actief om initiatieven te ondersteunen, te adviseren (bijvoorbeeld met een financiële aanvraag naar het wijkplatform) en te verbinden in de wijk. Hierbij wordt nauw samengewerkt met partners in de wijk, zoals jeugdwerk, Rozet en Sportbedrijf. Bewonersondersteuning is in Schuytgraaf aan het inventariseren op welk vlak initiatieven en bewoners ondersteuning nodig hebben en hoe geïnvesteerd kan worden in sociale cohesie in de wijk.
- Het netwerk op gebied van eenzaamheid is verstevigd, men kent elkaar en weet elkaar te vinden. Zo wordt er voor gezorgd dat er tijdens de zomermaanden en rondom de feestdagen aan het einde van het jaar genoeg aandacht is en er extra activiteiten zijn voor eenzame ouderen.
- Er is een tijdelijke Mobiele Ontmoetingsplek geplaatst bij sportpark Schuytgraaf. Voor de realisatie van een jeugdruimte voor 10 jaar is een voorstel opgesteld. Daarnaast is een Mobiele Ontmoetingsplek bij skatebaan Schuytgraaf vervangen door een grotere en wordt er een extra geplaatst in de wijk. In verschillende andere projecten, zoals de herinrichting van de openbare ruimte rondom de scholen en sporthal aan het Breezandpad en de aanleg van een multifunctioneel sport- en spelveld in Schuytgraaf wordt ruimte voor ontmoeting ingepast.

Meer jongeren tot 27 jaar en alleenstaande ouders kunnen zichzelf financieel redden (D)

Het Goed Geregeld Loket in Elderveld wordt goed gevonden en er zijn contact- en spreekmogelijkheden. Werk en Inkomen heeft focus op de doelgroepen jongeren tot 27 jaar en ouders met kinderen.

Inspanningen 2023 (I)

- De aanpak die achter de voordeur gaat bij bewoners aan het Schipholplein is in volle gang, inmiddels is de helft van de bewoners gesproken. Jongeren die behoefte hebben aan ondersteuning en participatiebegeleiding hebben een traject toegewezen gekregen vanuit een integrale aanpak vanuit de gemeente en in samenwerking met andere partners.
- Vanuit Werk en Inkomen wordt er extra ingezet op begeleiding van alleenstaande ouders met kinderen, onder andere met kinderopvang en optimalisatie van inkomensregelingen.
- In Elderveld is het Goed Geregeld Arnhem loket, waar bewoners de weg naartoe goed weten te vinden. Ook zijn hier spreeklocaties. Bewoners van Schuytgraaf kunnen van deze locatie gebruik maken. Wens is nog om ook mogelijkheden in Schuytgraaf te creëren.

Meer 55+ers wonen zo lang mogelijk prettig en zelfstandig (D)

De tien actiepunten uit het 'prettig oud worden in Elderveld' plan zijn uitgevoerd of belegd.

Inspanningen 2023 (I)

Korte termijn acties zijn uitgevoerd en middellange- en lange termijn acties zijn belegd bij partners.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders zijn in staat om hun rol en verantwoordelijkheid te nemen als het gaat om opvoedingsvraagstukken (D)

Er worden ontmoetingsactiviteiten met en voor ouders georganiseerd. Zij worden betrokken bij activiteiten voor hun kinderen en er wordt actief ingezet op het bekend maken van plekken waar ouders informatie en advies kunnen krijgen.

Inspanningen 2023 (I)

- In beide wijken is een speelmorgen actief. Daarnaast heeft bewonersondersteuning en jeugdwerk de opdracht om te inventariseren waar ouders verder nog behoefte aan hebben.
- Samenwerking met ouders wordt standaard in subsidiebeschikkingen opgenomen en gemonitord in kwartaalgesprekken.
- Samen met het Sociaal wijkteam wordt bekeken hoe ouders via bijvoorbeeld de basisscholen sneller en laagdrempeliger bereikt kunnen worden. Het lukt nog niet altijd goede afspraken met scholen te maken en/of zichtbaar genoeg te zijn voor ouders.

Meer jeugd van 0-18 jaar kan zich op cognitief, motorisch en sociaal-emotioneel vlak ontwikkelen tot gezonde en zelfredzame burgers (D)

We zetten in op dat kinderen en jongeren weten waar hun talenten liggen en die kunnen ontwikkelen. Kinderen en jongeren weten waar ze terecht kunnen voor informatie en advies.

Inspanningen 2023 (I)

- Er ligt een voorstel voor realisatie van een jongerenruimte op de parkeerplaats van sportpark Schuytgraaf.
- Op vier scholen zijn doorlopende programma's na school, die steeds geëvalueerd en bijgesteld worden. Met de andere scholen worden gesprekken gevoerd over waar behoefte aan is.
- In de welzijnsactiviteiten in de wijk zijn het ontwikkelen van talenten, gezonde leefstijl, omgaan met sociaal media, weerbaarheid en identiteitsontwikkeling prominente onderwerpen in de programmering. Jeugdwerkers zijn een belangrijke toegang tot informatie en advies voor kinderen en jongeren.
- Met de keuze om jongerenwerk opnieuw in te gaan richten, is het inzetten op de online leefwereld en op social media proactief zijn nog beperkt opgepakt.

Openbare Ruimte (T)

Bewoners zijn meer tevreden over de inrichting en het onderhoud van de openbare ruimte (D)

Bewonersvragen en –initiatieven worden waar nodig opgepakt en ondersteund.

Inspanningen 2023 (I)

- Er is regelmatig contact met bewonersinitiatieven in de openbare ruimte en waar nodig worden bewoners ondersteund bij het beantwoord krijgen van hun vragen en het uitvoeren van hun initiatieven.
- Op vraag van bewoners of wijkpartners worden schouwen georganiseerd, bijvoorbeeld bij winkelcentrum Elderhof en winkelcentrum Schuytgraaf.
- Voor de omgeving van het Breezandpad wordt een definitief ontwerp gemaakt op basis van overleg met alle belanghebbenden. Het plan zal, afhankelijk van beschikbare financiën, in fases worden uitgevoerd. Voor het multifunctioneel sport- en spelveld ligt er een definitief ontwerp en wordt nu overgegaan tot realisatie.

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder last van fysieke verloedering (D)

Er zijn veel bewonersinitiatieven in de openbare ruimte rondom bijvoorbeeld groenonderhoud en zwerfafval ruimen. Met partners zetten we in op het tegengaan en zo spoedig mogelijk verminderen van (jeugd)overlast.

Inspanningen 2023 (I)

- In het wijkveiligheidsoverleg worden acties met betrekking tot (sociale) veiligheid afgesproken en uitvoering gemonitord. Met de partners van het overleg is het wijkveiligheidsplan geactualiseerd.
- Jongeren die elkaar in de openbare ruimte ontmoeten worden aangesproken op hun houding en gedrag. In het wijkveiligheidsoverleg worden groepen gemonitord en afspraken gemaakt over uit te voeren acties bij overlast.
- Er is nagedacht over het samen met Vivare aanpakken van een straat in Elderveld, daar is ook een enquête gehouden onder bewoners door Vivare. Onze partners sluiten aan bij deze aanpak.

Bewoners ervaren minder woonoverlast (D)

Er melden zich (nieuwe) bewoners die zich actief in willen zetten en andere bewoners willen aanspreken. Veel jongerengroepen in de openbare ruimte zijn goed aanspreekbaar, niet alle bewoners durven dit te doen.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het team Leefomgeving en partners zijn actief op social media en wijzen bewoners in persoonlijke gesprekken op meldmogelijkheden en wat zij zelf kunnen doen.
- Het team Leefomgeving zorgt in samenwerking met partners voor een snelle signalering en afhandeling van overlastmeldingen.

W7 De Laar/ Elden

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Bewoners voelen zich prettig en kunnen meedoen in hun omgeving (sociaal zelfredzaam) (D)

De samenwerkingslocaties worden verder ontwikkeld en versterkt. Het aanbod wordt beter afgestemd en er wordt geïnvesteerd op wijkcommunicatie.

Inspanningen 2023 (I)

- Het aanbod bij ontmoetingslocaties wordt op elkaar afgestemd en geborgd. Bewonersinitiatieven krijgen een maximale rol bij de programmering en uitvoering.
- Er worden samen met bewoners plannen ontwikkeld die buitenruimtes aantrekkelijker maken voor intensiever gebruik.
- Vanuit de nieuwe wijkvisie op spelen en bewegen worden de speel- en beweeglocaties in de wijk indien nodig aangepakt en verbonden.
- Werkgroepen en bewonersinitiatieven worden waar nodig ondersteund. Er wordt gewerkt aan een goede onderlinge verbinding tussen de actieve groepen en meer betrokkenheid op de wijk als geheel.
- In samenwerking met het Sociaal wijkteam en andere wijkpartners worden kansen in de eigen omgeving vergroot door het versterken van het aanbod van voorliggende voorzieningen.

Sterker zelforganiserend vermogen van bewoners (financieel zelfredzaam) (D)

De partijen weten elkaar op uitvoeringsniveau inmiddels goed te vinden. Door bezettingsproblemen en andere prioriteiten bij zowel Sociaal wijkteam als Werk en Inkomen is een intensievere gebiedssamenwerking met wijkpartners dit jaar niet haalbaar.

Inspanningen 2023 (I)

Aansluiting op gebiedsnetwerken door de gemeente is in ontwikkeling. Voor het opzetten van informatie- en adviespunten is stedelijke regievoering randvoorwaardelijk. Zodra dit start zullen we vanuit het gebied hierop aanhaken.

Kansengelijkheid (T)

Bewoners de mogelijkheid bieden om zelfstandiger en steviger in de maatschappij te staan en indien nodig meer zelf de regie te kunnen voeren over hun leven (D)

Voor een substantiële verbetering op dit thema is een intensievere samenwerking en integrale en gebiedsgerichte aanpak randvoorwaardelijk. Door bezettingsproblemen en andere prioriteiten bij partners is een intensievere gebiedssamenwerking met wijkpartners dit jaar helaas niet haalbaar.

Inspanningen 2023 (I)

Dit jaar zijn al stappen gemaakt rondom de integrale aanpak per inwoner. Er zijn stappen gezet om toe te werken naar de ambitie om een meer gebiedsgerichte participatieaanpak op te zetten in intensieve samenwerking met de andere gebiedspartners. Dit met als doel om beter aan te sluiten op de behoeften en (participatie) kansen van de inwoner. Zo worden trajecten vanuit Scalabor al dichter bij in de wijk georganiseerd.

Meer kinderen bereiken die extra ondersteuning kunnen gebruiken in hun ontwikkeling en hier een goed en passend programma voor aan te bieden (D)

Door extra aandacht binnen het programma Kansrijk opgroeien voor de overgang tussen basis- naar voortgezet onderwijs en de koppeling met het jongerenwerk wordt de doorgaande lijn verder verstevigd. De ontwikkeling van het nieuwe jongerenwerk in afstemming met de omliggende gebieden krijgt verder vorm.

Inspanningen 2023 (I)

De uitvoering van het programma 2023 en de samenwerking tussen de partners loopt voorspoedig. Met de wijkpartners werken we aan een toename van deelnemers uit de doelgroep, verhoging van het gebruik, verhoging van de ouderbetrokkenheid en de aansluiting met de wijkpartners en het voortgezet onderwijs.

Openbare ruimte (T)

Bewoners zijn tevreden over hun leefomgeving (D)

De verbetering en verbinding van de verschillende speellocaties en het versterken van mogelijkheden voor ontmoeten krijgt steeds meer vorm. Het ondersteunen van de bewonersinitiatieven wordt voortgezet.

Inspanningen 2023 (I)

We zijn gestart op twee hotspots in De Laar en het Winkelcentrum Oostburgwal. Samen met wijkpartners werken we aan een integrale (preventieve) aanpak ter verbetering van de leefbaarheid.
De volgende hotspots voor een vergelijkbare aanpak zijn al in kaart gebracht. We hebben aanpassingen gedaan in de openbare ruimte, gericht op bewegen, spelen en ontmoeten, zoals aan speellocaties, bankjes, jeu de boules baan en een schaaktafel.

Veiligheid (T)

Bewoners voelen zich veilig en zijn betrokken in hun buurt (D)

Samen met de partners worden overlast locaties tijdig en steeds vaker preventief aangepakt.

Inspanningen 2023 (I)

Een brede preventieve aanpak is het uitgangspunt voor het nieuw vorm te geven jongerenwerk in de wijk.
We zijn gestart op twee hotspots samen met Vivare in De Laar en het winkelcentrum Oostburgwal. We zijn gekomen tot een verbeterplan, dat al gedeeltelijk is gerealiseerd. Samen met wijkpartners werken we aan een integrale (preventieve) aanpak ter verbetering van de leefbaarheid.
We zijn met verschillende verkeerswerkgroepen en actieve wijkbewoners in gesprek om verkeersknelpunten aan te pakken.

W8 Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer ontmoetingsplekken (D)

In alle drie de wijken wordt gekeken naar mogelijkheden om bestaande ontmoetingsplekken te optimaliseren en daar waar nodig nieuwe ontmoetingsplekken te realiseren.
Daarnaast activeren we het netwerk van partners (vrijwillig en professioneel) via netwerkbijeenkomsten. Om op deze wijze de verbinding te versterken en zo voor bewoners meer kansen tot ontmoeten te creëren.

Inspanningen 2023 (I)

De Fontein kent steeds ruimere openingstijden en is inmiddels 6 dagen in de week open.
In samenwerking met de cultuuracademy wordt er gekeken naar mogelijkheden om bewoners die nog niet vanzelfsprekend de weg naar de Fontein weten te vinden toch te verleiden om te komen.

De Stichting Immerloopark buigt zich over de alternatieven in het Immerloopark. Dat heeft nog geen alternatief plan opgeleverd dat met de gemeente gedeeld is.

Er worden gesprekken gevoerd met verschillende partijen voor ontmoetingsplekken in RKV. Deze richten zich niet alleen op Rijkerswoerd. In Rijkerswoerd is een ontmoetingsplek voor jongeren gerealiseerd.

In de eerste helft van 2023 is er een netwerkbijeenkomst geweest voor vrijwilligers en professionals in de wijk. Dit wordt in de tweede helft van het jaar herhaald. Het verbinden van bestaande ontmoetingsplekken krijgt hier ook een plek in.

Meer ommetjes (D)

In RKV loopt nu een project om de mogelijkheden voor looproutes in kaart te brengen. Onlangs is er een boekje met cultuurroutes in Kronenburg en Vredenburg uitgebracht.
In het ontwikkelperspectief Kronenbrug wordt gekeken naar de looproutes in de wijk.
In Rijkerswoerd wordt onderzocht of het Zeegbos mogelijkheden kan bieden voor ommetjes.

Inspanningen 2023 (I)

Er zijn geen bankjes gerealiseerd, omdat de - door bewoners - aan te leveren informatie daaromtrent nog niet beschikbaar is.

De partners in de wijk zijn gestimuleerd om gezamenlijk een programma te ontwikkelen in de openbare ruimte. Na het boekje met kunstroutes in Rijkerswoerd heeft Rozet in samenwerking met bewoners een boekje met kunstroutes in Kronenburg en Vredenburg uitgebracht.

Kansengelijkheid (T)

Bevorderen kansengelijkheid (D)

Jeugd in Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg heeft de mogelijkheid gekregen om zich persoonlijk te ontwikkelen op het vlak van cultuur, sport, zelfstandigheid en weerbaarheid. De jeugd staat steviger in de schoenen en is beter voorbereid op volgende stappen in hun leven.

Inspanningen 2023 (I)

Binnen het programma Kansrijk Opgroeien is er met de scholen gewerkt aan naschoolse programma's op het gebied van sport, cultuur, weerbaarheid, ontwikkeling et cetera. Inmiddels zijn daar bijna alle basisscholen uit het gebied bij aangesloten. In aansluiting daarop heeft er tijdelijk een schaatsbaan in de wijk gestaan, The Big Draw in Kronenburg, social mediatraining, Vitesse Hattrick, Run4Fun en het vakantiekamp hebben plaatsgevonden.
Via de scholen is voor individuele kinderen budget beschikbaar gesteld voor kleding, schoeisel, persoonlijke hygiëne en is sinterklaasviering voor kinderen in armoede mogelijk gemaakt.
Een beurs voor tweedehands schoolspullen, sportartikelen en buitenspeelartikelen heeft plaatsgevonden.
Voor de kinderen van het voortgezet onderwijs is via PowerPlug Academy de mogelijkheid geboden voor huiswerkbegeleiding, persoonlijke ontwikkeling en loopbaanonderzoek.
Vanuit Rijnstad en The Point worden jongeren vaardigheden aangeleerd om zich in de huidige maatschappij te redden. Powerplug en Rijnstad zijn in contact gebracht met Prospect4Cash. Deze partij helpt jongeren aan werk en begeleidt ze daar langdurig in.
Het netwerk voor opvoedondersteuning wordt in kaart gebracht en zal in 2023 afgerond worden. Dit zal gedeeld worden met de scholen.

Het project Huiselijk Geweld en Kindermishandeling is afgerond en krijgt een vervolg in de opvoedondersteuning plan Nieuw-Zuid.

De regisseurs van Werk en Inkomen hebben op woensdagochtend een locatie in de Fontein tot hun beschikking en op donderdag bij het Sociaal wijkteam. Mogelijkheden tot uitbreiding worden nog onderzocht.

Er is extra inzet geweest op de jonge-moedergroep. Dit heeft plaatsgevonden in de vorm van een verdiepende training op het gebied van opvoedondersteuning.

Naast het programma voor de jeugd hebben wij in 2022 een opdracht verstrekt voor kansengelijkheid voor volwassenen. Hier wordt met name ingezet op kansengelijkheid voor (allochtone) vrouwen. Deze opdracht wordt door Rijnbrugcoaching uitgevoerd. In september zal een evaluatie plaatsvinden.

Openbare ruimte (T)

Vergroenen van de wijk (D)

Dit doel blijft onverminderd van kracht. Met bewoners en professionals is gesproken over de mogelijkheden om de wijk te vergroenen. Daar waar mogelijk is er ook al uitvoering aan gegeven (een opsomming van de concrete resultaten is hieronder bij de inspanningen weergegeven). Daarbij zijn het tegengaan van wateroverlast en hittestress belangrijke onderwerpen.
In Rijkerswoerd is een werkgroep Groen actief en een werkgroep Duurzaamheid in oprichting.

Inspanningen 2023 (I)

- Boomspiegels Schepen te Boeckoppad zijn vergroot.
- Aan de Schepen van Hemertstraat zijn stenen verwijderd en is groen aangebracht.
- De herinrichting van de Heiligerleeplaats is gerealiseerd.
- Adorppad, de gesprekken met bewoners zijn gestart, met als doel het plein te verbeteren. Minder steen, meer groen is de insteek.
- Bronsveenhof, de gesprekken met bewoners zijn gestart, met als doel het plein te verbeteren. Minder steen, meer groen is de insteek.
- Groningerpark is uitgebreid. Het versteende plein van de scholen is met de nieuwbouw verkleind. Het overgebleven gedeelte is vergroend en samengevoegd met het achterliggende Groningerpark. Hierdoor is een mooiere speelruimte voor de jeugd ontstaan.
- Allerlei kleine vergroeningsprojecten in het gebied tussen de busbaan en de Huissensedijk zijn in ontwikkeling.
- In Rijkerswoerd is een zeer actieve werkgroep Groen.
- In een groot stuk weide aan de Mooieweg worden bomen geplant.

Er wordt nauw samengewerkt tussen de projectgroep Ontwikkelperspectief Kronenburg en het team Leefomgeving RKV. Dit zorgt er mede voor dat projecten in zicht blijven als deze wel/niet binnen het ontwikkelperspectief vallen.

We ondersteunen de werkgroep Groen in Rijkerswoerd. Hier vindt nauwe samenwerking plaats. De werkgroep Groen heeft een uitgebreid plan ingediend met kansrijke plekken om te vergroenen. Een selectie van deze plekken, die in overleg met de werkgroep Groen tot stand is gekomen, is opgenomen in de wijkgroenagenda.

We zijn bezig met het opzetten van een programma voor ontmoeting in het Groen. Er is inmiddels subsidie verleend voor drie pilot activiteiten.
De gesprekken rondom de verplaatsing van de Tuinmaat lopen. Vanuit het team Leefomgeving zijn, naast formatieve inzet, middelen beschikbaar gesteld voor een eventuele verhuizing.

Verbeteren algehele gesteldheid van de wijk (D)

Dit onderwerp blijft voor bewoners onverminderd belangrijk. Helaas zien we dat sommige bewoners er voor kiezen hun huisraad naast containers te zetten. Ook verwaarloosde achtertuinen vormen regelmatig een ergernis bij bewoners in de wijk.
Opschoondag met wijkpartners staat op de planning voor het gebied rondom het Stedumhof in Vredenburg.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In Kronenburg wordt een wijkschouw gehouden.
- In Rijkerswoerd heeft de werkgroep Groen een uitgebreid overzicht van kansrijke vergroeningsplekken opgesteld, een selectie van deze plekken is opgenomen in de wijkgroenagenda.
- De ongediertebestrijder in het gebied heeft het verzoek gekregen om meer inzet te plegen in Kronenburg ten aanzien van de overlast van ratten en andere ongedierte. Er wordt gewerkt aan een risico-inventarisatieplan voor Kronenburg.

Betere balans in het speelaanbod (D)

Spelen is een belangrijk onderdeel van de ontwikkeling van kinderen. Op dit moment concentreren we ons op de speelplekken die onderhoud nodig hebben of waar bewoners zelf initiatief nemen en aangeven dat ze graag verandering willen.
Daarnaast houden we bij het aanpassen of aanleggen van speelplekken rekening met inclusief spelen.
Het natuurcentrum heeft een plan ingediend voor het aanpassen en inclusief maken van de stadsboerderij in Rijkerswoerd.

Inspanningen 2023 **(I)**

Op basis van de vraag vanuit bewoners worden speelplekken aangepast. Dit kan het vervangen of aanpassen aan de leeftijdscategorie van speeltoestellen zijn.

Los van de fysieke plekken kijken we ook naar het aanbod op de verschillende speellocaties. Voorbeelden hiervan zijn de inzet van de spelcontainers, Run4Fun en het programma op de skatebaan.

In samenwerking met het Sportbedrijf, maar ook met input van Rijnstad, is gekeken naar de ontwikkeling van het sportaanbod. Denk bijvoorbeeld aan het pimpen van helmen om het belang van veilig sporten te benadrukken.

Adorppad en Bronsveenhof: er is ter plaatse een uitvraag geweest en momenteel wordt er gewerkt aan de hand van input door ouders, bewoners en kinderen aan het verbeteren van deze speelplek.

Parkeerkrapte en foutparkeren (D)

Samen met de bewoners wordt gekeken wat de mogelijkheden zijn om parkeerkrapte en -overlast aan te pakken. Het is lastig om een balans te vinden tussen de verschillende ambities (vergroening) en belangen (parkeerbehoefte). Vooralsnog weten we de parkeerkrapte en foutparkeren onvoldoende terug te dringen

Inspanningen 2023 **(I)**

Naar aanleiding van een parkeeronderzoek in Rijkerswoerd is gebleken dat in bepaalde gebieden de parkeerdruk hoog is (soms meer dan 100%). Aan de hand hiervan is er getoetst of er mogelijkheden zijn om parkeerplekken te realiseren zonder af te doen aan het groen.
Dit is een zeer lastig probleem om op te lossen. Vooralsnog is er geen zicht op een passende oplossing.

Meer handhaving en stimuleren eigen verantwoordelijkheid (D)

Met bewoners in de wijk wordt samengewerkt aan de overlast van hondenbezit. Met de resultaten van deze werkgroep gaan we ook kijken of dit toepasbaar is in de andere wijken.

De mogelijkheid om reclassering in te zetten voor extra opruimacties is helaas niet gelukt.

Inspanningen 2023 **(I)**

Er zijn depodag-uitgiftepunten geplaatst in Rijkerswoerd. Bewoners hebben zich gecommitteerd om deze regelmatig te controleren en van zakjes te voorzien.
De mogelijkheden voor een omheind hondenlosloopveld worden kleiner nu blijkt dat bij een kansrijke plek afspraken gemaakt zijn met de aangrenzende ondernemer.

Op het gebied van handhaving wordt gestuurd op de inzet van de huidige handhavers. Via het veiligheidsoverleg wordt gekeken welke prioriteiten er gesteld moeten worden.

Veiligheid (T)

Minder overlast (D)

Voor de reguliere handhaving is een proces tot stand gekomen om beter richting te geven aan de prioriteiten van de handhavers, in de vorm van een jaarplanning en het bepalen van de prioriteiten in het wijkveiligheidsoverleg. De uitvoering hiervan is gestart. Hoewel veiligheid objectief moeilijk meetbaar is hebben we de indruk dat de hotspots goed in beeld zijn en dat er door gerichte inzet minder klachten over komen. Daar waar klachten zijn wordt de inzet hierop besproken in het maandelijkse wijkveiligheidsoverleg. Klachten over overlast bij de skatebaan doen zich niet meer voor.

Inspanningen 2023 **(I)**

Het jeugdpreventieplan staat volop in de aandacht. Er wordt door de drie gebieden in Zuid die er bij betrokken zijn hard aan gewerkt.
De aanpak voor de plekken waar drugshandel plaatsvind is in het recent opgestelde veiligheidsplan opgenomen en geborgd in de wijkveiligheidsoverleggen.

Meer verkeersveiligheid (D)

Veiligheid in de wijk is heel belangrijk. In Rijkerswoerd is een werkgroep actief die dit onderwerp in kaart brengt en met het team Leefomgeving bespreekt.
Oversteekplaatsen zijn niet de enige optie (en creëren schijnveiligheid) om een straat veiliger te maken. Er is en wordt blijvend breder gekeken naar mogelijkheden om de Marga Klompélaan veiliger te maken.

Inspanningen 2023 **(I)**

Het aanbrengen van de oversteekplaatsen blijkt op de Marga Klompélaan niet de oplossing voor de ervaren onveiligheid te zijn. Dit is met de bewoners besproken.
We kijken verder naar mogelijkheden om de veiligheid te verhogen. Hierbij valt onder andere te denken aan het periodiek plaatsen van matrixborden. Vooralsnog is er nog geen extra handhavingscapaciteit beschikbaar om de onveiligheid te kunnen bestrijden.

In 2022 zijn de voorbereidingen gestart voor de aanpassing van de Groningensingel en de Kruisstraat (RijnWaalpad). De uitvoering van beide projecten is gestart.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken (A)

Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven (D)

Zie onderstaande toelichtingen.

Rekenkamer: Uitvoeren onderzoeksprogramma (I)

De rekenkamer heeft in eind 2022 het vooronderzoek naar armoede afgerond en het vervolgonderzoek opgestart. Daarbij heeft de rekenkamer onder andere uitvoerige gesprekken gevoerd met klanten van de Voedselbank. De beschouwingen uit het vooronderzoek zijn gedeeld met de raadsfracties. Het vooronderzoek diende als basis voor het hoofdonderzoek naar generatiearmoede. Het hoofdonderzoek is begin 2023 opgestart. In het kader van dit hoofdonderzoek is onder andere gesproken met vijftien gezinnen, netwerkpartners en betrokken ambtenaren. De nota van bevindingen zal in de loop van augustus worden aangeboden voor ambtelijk wederhoor. In september is een expertsessie gepland, in oktober zal bestuurlijk wederhoor plaatsvinden waarna het rapport aan de raad kan worden aangeboden.

Sinds de start van het onderzoek is er, onder andere door het uitvallen van medewerkers van de rekenkamer, het vertrek van betrokken ambtenaren en een wisseling van de wacht bij de onderzoekers enige vertraging opgetreden.

Odra
In het voorjaar van 2023 heeft een onderzoek plaatsgevonden naar de Odra (omgevingsdienst). De resultaten worden kort na de zomer aangeboden.

Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV)
De rijksoverheid heeft een programma opgezet voor een langjarige inzet van het Rijk om samen met gemeenten en andere lokale partijen de leefbaarheid en veiligheid in 20 focusgebieden in 19 steden weer op orde te krijgen en de bewoners weer perspectief te bieden. De rekenkamers van Heerlen, Arnhem en Groningen hebben besloten om dit grote programma in hun gemeente (Arnhem-Oost) langjarig met onderzoek te gaan volgen. In een dergelijk lange periode van twintig jaar zullen er naar verwachting veel wisselingen in de raad en het lokale bestuur plaatsvinden, waardoor de raad niet altijd meer de kennis heeft over in het verleden gemaakte keuzes. De rekenkamer kan ten behoeve van de raad het historisch overzicht bewaren en bewaken.

Na de gemeenteraadsverkiezingen heeft de rekenkamer met een groot deel van de fracties gesproken over het onderzoeksprogramma 2023-2024.

College: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten (I)

Het jaar van de eerste kinderburgemeester zit er bijna op. De tussenevaluatie hiervan laat de voortgang zien, maar geeft ook punten voor verbetering. Deze zijn benoemd in aanbevelingen op korte en lange termijn. Waar mogelijk nemen we een deel van deze aanbevelingen mee in het proces van het volgend jaar. Voor het volgend jaar van de tweede Arnhemse kinderburgemeester zijn de voorbereidingen in volle gang.

De pilot digitale wijkpanels draait in twee wijken: Presikhaaf en de Laar. In beide wijken is eerste enquête uitgezet en zijn de resultaten inmiddels binnen. Het ultieme resultaat is een permanent digitaal wijkpanel waar inwoners eigenaar zijn van het wijkpanel en gevraagd en ongevraagd (wijk)wethouder, college en raad adviseren over onderwerpen die spelen in de wijk.

Het proces rond het organiseren van het eerste Arnhemse burgerberaad met als onderwerp afval is in volle gang. Via een proces van bijeenkomsten en discussies zal het burgerberaad adviezen formuleren. Burgerberaden zijn bedoeld om te laten zien wat er leeft in de samenleving en welke ideeën door mensen uit de samenleving kunnen worden ontwikkeld. Voor de organisatie van een burgerberaad wordt een (of meerdere) externe partij(en) aangetrokken, die ervaring heeft met het in goede banen leiden van het proces en een groot deel van de organisatie op zich kan nemen.

College: Eenduidige werkwijze leveren **(I)**

We blijven leren van onze participatie met inwoners en andere belanghebbenden. Bij de jaarlijkse evaluatie zijn drie projecten geëvalueerd. Er wordt intern bij gemeentelijke plannen, projecten en beleid gewerkt met het stappenplan Participatie. Dit beleidskader helpt om voorafgaand van een project of bij de start van nieuw beleid (plan) helder te maken wat het doel is van de participatie, wie meepraten, wie welke rol heeft, binnen welke kaders er participatie mogelijk is er wat er gebeurt met de opbrengsten. De essentie is dat we het participatieproces goed inrichten en het speelveld helder maken: waar zit wel of geen ruimte tot participatie. Verwachtingsmanagement is essentieel. Medewerkers van onze gemeente worden getraind op inzet van effectieve burgerparticipatie door hen leren te laten werken met het Arnhems stappenplan participatie en te oefenen met verschillende casussen.

Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken (D)

De samenwerking en partnerschappen liggen op koers. Tussentijdse resultaten voor de GMR, de VNG en G40 en de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en grote steden in Noordrijn-Westfalen zijn hieronder per onderdeel aangegeven.

Arnhem werkt in de Groene Metropoolregio samen aan maatschappelijke opgaven die om een regionale aanpak vragen **(I)**

Arnhem geeft in 2023 samen met de Groene Metropoolregio mede uitvoering aan de opgaven in de regionale agenda en de hiermee samenhangende lobbyagenda. In de eerste helft van het jaar zijn op alle vijf de opgaven in de regionale agenda 2023-2024 resultaten geboekt. Het eerste en tweede kwartaalbericht geven hier een goede indruk van. Onder meer is vanuit de opgave verbonden regio een startnotitie verschenen voor het regionale mobiliteitsplan dat samen met de provincie wordt opgesteld. In de context van de productieve regio vond tussen de GMR, The Economic Board en de provincie op 13 april de ondertekening van het Human Capital Akkoord plaats. Dit moet ondernemers, onderwijsinstellingen en overheden gaan helpen bij het arbeidsmarkt-vraagstuk. Vanuit de opgave circulaire regio is het Uitvoeringsprogramma RES 2024-2030 verschenen. In dit plan is beschreven wat de RES-organisatie gaat leveren en welke middelen hiermee gemoeid zijn. Dit wordt structureel verwerkt in de begroting van de GMR voor de jaren 2024 en verder.

In februari 2023 is bekend geworden dat het Rijk met de regio Arnhem-Nijmegen een Regio Deal wil sluiten naar aanleiding van de ingediende propositie Gezonde Groene Groei. Het Rijk heeft hiervoor een bedrag gereserveerd van € 15 miljoen. Er wordt nu toegewerkt naar een convenant met het Rijk. De Regio Deal is opgezet rond de thema's die aansluiten bij de regionale agenda: gezond leven, toekomstbestendig wonen, sterke bedrijvigheid, werkende arbeidsmarkt, grenzeloos samenwerken en wijk en dorpsgericht werken. De inzet is om op deze thema's transities te stimuleren, door, aanvullende aan al geplande investeringen, vernieuwende oplossingen te ontwikkelen, de uitvoeringskracht te versterken en initiatieven te versnellen, verbinden en op te schalen.

In juni 2023 is bekend geworden dat er geld vanuit Den Haag is toegekend om de leefomgeving in de regio te verbeteren. Met dit geld kunnen er in de regio tot en met 2030 betaalbare woningen worden gebouwd en kunnen de gebieden klimaat adaptief worden ingericht. De nieuwe Rijksgelden komen voort uit de samenwerking via de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen en nieuwe afspraken die staan in de Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley. Arnhem ontvangt € 54,4 miljoen van het Rijk voor de ontwikkeling van Spoorzone Arnhem-Oost. Dit geldt komt bovenop de € 72 miljoen euro die de gemeente in november ontving.

Arnhem werkt in netwerken van steden in Nederland en de Euregio én in belangenorganisaties als VNG en G40 samen aan beleidsafstemming en -beïnvloeding en draagt bij aan lobbydossiers richting het Rijk en Europa **(I)**

Na de bestuurswisseling zijn portefeuillehouders Smeulders en Van de Geijn lid geworden van een landelijke VNG-commissie, namelijk de commissie Financiën respectievelijk Informatiesamenleving.

Arnhem versterkt de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en met steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) **(I)**

In februari 2023 werd samen met the Economic Board en het DNBC een werkbezoek aan Duisburg georganiseerd. Daar werd een samenwerkingsovereenkomst met Duisburgse partners ondertekend.
Voor het eerst na de coronaperiode ontmoetten de burgemeesters van het 100.000-plus stedennetwerk elkaar weer. Zij spraken over vervolgstappen in hun onderlinge samenwerking.

Uitbreiding structurele buitenlandse relaties (Amendement 22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties) **(I)**

Door gebrek aan personele capaciteit kon het raadsbesluit niet direct ter hand genomen worden. Inmiddels is er een inventarisatie gedaan en wordt een onderzoek voorbereid.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers (D)

We hebben ingezet op een versnelling van de digitalisering van de afdeling Burgerzaken. Tegelijk blijven we ook inzetten op dienstverlening via persoonlijk contact. In Loket Zuid is vorig jaar bij wijze van proef gestart met een informatiebalie, bemenst door medewerkers van de afdeling Klantenservice. Inwoners kunnen hier spontaan binnenlopen wanneer zij vragen hebben over gemeentelijke producten of diensten, of om hun aangevraagde product op te halen. Naar aanleiding van de positieve ervaringen zetten wij deze dienstverlening voort. De telefonische bereikbaarheid van de klantenservice kan beter. Er wordt een analyse gemaakt van de bereikbaarheid, de knelpunten die hierbij spelen en de manier waarop deze verbeterd kan worden. Deze analyse wordt begin oktober verwacht. Om de bereikbaarheid op korte termijn te verhogen worden extra medewerkers ingezet en wordt ingezet op verbeteren kwaliteit en procesoptimalisatie.
In het daklozenloket kunnen mensen die dak- en thuisloos zijn geraakt binnenlopen voor ondersteuning. Inmiddels is hier, naast de inzet van Werk en Inkomen en de VGGM, ook een medewerker van Burgerzaken op aangesloten voor informatie en hulp bij het aanvragen van het briefadres.
De capaciteit in de BRP-straat Zevenaar voor de inschrijving van asielzoekers en statushouders is uitgebreid. In 2022 is het aantal inschrijvingen toegenomen met 11% ten opzichte van 2021. In 2023 rekenen we op een verdere toename van 23% ten opzichte van 2022. Ondanks de uitbreiding blijft opschaling een aandachtspunt. De vraag om inschrijvingen is groot, terwijl de capaciteit en de financiering vanuit het Rijk achterblijft.

Ruim 1.000 klanten gaven in de eerste helft van 2023 bij de smileyzuilen bij de balies een rapportcijfer voor de dienstverlening. De gemiddelde cijfers per maand lagen tussen de 8,1 en 8,6.

Naast de directe dienstverlening aan de burger, gaat ook tijd en aandacht uit naar de vele wetswijzigingen die zijn of worden doorgevoerd op het gebied van Burgerzaken. Ook bereiden we ons voor op de periodieke piek (2024-2028) in de aanvragen voor reisdocumenten. Voor 2024 komt dit neer op een verdubbeling van het aantal te verwachten aanvragen, van 15.000 in 2023 naar 30.000 in 2024, wat vervolgens oploopt naar 37.000 in het piekjaar 2027. Hiervoor zetten we nu al in op de werving en het opleiden van nieuwe medewerkers.

Veel vast werk is de laatste jaren ingevuld door inhuur. Dit zijn wettelijke taken. Er is uitstroom door collega's die met pensioen gaan. Hiermee verdwijnt veel vakkennis. De opvulling hiervan kost tijd en geld. Deze posities zijn slecht in te vullen door gekwalificeerd personeel. We investeren daarom in het opleiden van nieuwe onervaren mensen. Om het vakgebied burgerzaken eigen te maken vraagt dat een opleidingstraject van minimaal twee jaar voor de basiswerkzaamheden en minimaal vijf jaar voor specialistische werkzaamheden. De rijksoverheid wil toe naar verplichte certificering van alle burgerzakenmedewerkers en opname in een landelijk register in het kader van fraudebestrijding en ondermijning. Dit maakt deze opleidingstrajecten des te belangrijker en het werk complexer en tijdrovender. We investeren ook in het digitaliseren van werk en van aanvraagprocessen voor inwoners. Zo zijn we als afdeling toekomstbestendig en toekomstgericht.

Optimale dienstverlening **(I)**

De verkiezingen voor de waterschappen en de Provinciale Staten zijn veilig en zonder noemenswaardige incidenten verlopen. We hebben volop ingezet op toegankelijkheid zodat iedere Arnhemmer die mocht stemmen, kon stemmen. Hiervoor werkten we onder andere samen met het Arnhems Platform Chronisch Zieken & Gehandicapten (APCG).
Zo was er de stemmal ter ondersteuning voor visueel beperkte kiezers, een gebarentalig stembureau voor mensen met een auditieve beperking en konden kiezers die moeilijk ter been zijn, en mensen met een lichamelijke- of visuele beperking gebruik maken van de stemtaxi. Ook konden mensen in het proefstembureau vooruitlopend op de verkiezingen bekend raken met het stemmen. Voor het eerst was er een stembureau ingericht in een moskee.

Als gemeente Arnhem waren we aangesloten op de landelijke pilot om inwoners ondersteuning te geven bij het verhogen van het beveiligingsniveau van hun DigiD. Hiervoor wordt het DigiD gekoppeld aan het identiteitsbewijs. Burgers kunnen dit in principe zelf regelen. Voor wie minder digitaal vaardig is, is op initiatief van de Rijksdienst voor Identiteitsgegevens een pilot gestart om inwoners hierbij te helpen. Helaas is de pilot eind 2022 door technische problemen op landelijk niveau gestopt. Hierdoor is het voor Arnhem niet meer mogelijk om de beoogde ondersteuning aan te bieden aan inwoners. We hebben op landelijk niveau kenbaar gemaakt dat de gemeente Arnhem bereid is om weer aan te haken, mocht besloten worden om een doorstart te maken.

Via de smileyzuilen bij de balies monitoren we voortdurend de klanttevredenheid. In aanvulling daarop gaan we ook een geautomatiseerd en structureel klanttevredenheidsonderzoek (KTO) invoeren. De voorbereidingen zijn hiervoor getroffen. Zodra de testfase is afgerond, wordt het KTO uitgerold. Daarnaast hebben we ook contact met het Informatiepunt Digitale Overheid om op te halen welke signalen zij van inwoners binnenkrijgen met betrekking tot de dienstverlening van de gemeente.

In 2022 is een convenant getekend door de gemeente Arnhem en de HAN, academie IT en Mediadesign. In het convenant is afgesproken om voor de duur van drie jaar samen te werken en kennis te delen, waaronder op het

gebied van inclusieve digitale dienstverlening. In dit kader hebben studenten onder meer meegekeken in het proces rond het briefadres.

Digitaliseren van het klantproces **(I)**

In 2023 zijn en worden verschillende eDiensten uitgerold. Zoals de digitale aangifte overlijden, uittreksel BRP en aangifte verhuizing. Dit maakt deel uit van een meerjarenprogramma voor de doorontwikkeling van de afdeling Burgerzaken, waarin we over de hele linie van de burgerzakendienstverlening volle aandacht geven aan optimalisatie van de klantreis en de achterliggende processen. We hebben het eerste half jaar meerdere stappen gezet. Daarmee is de achterstand die in voorgaande jaren is ontstaan wat ingelopen, maar nog niet volledig weggewerkt. Dit en zal de komende periode nog aandacht vragen.
Meer eDiensten en zaakgericht werken moeten op den duur gaan leiden tot meer gemak en meer mogelijkheden voor de inwoner en een snellere afhandeling van aanvragen en aangiften. In 2024 gaat het digitaliseren verder. We investeren in meer eDiensten en meer zaakgericht werken. Dit voeren we door met een consequente projectmatige aanpak.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	92.993	8.406	101.399
Baten	571.703	9.086	580.789
Saldo lasten en baten	478.710	680	479.390
Toevoegingen aan reserves	4.942	-3.397	1.545
Onttrekkingen aan reserves	59.236	-135	59.101
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	54.294	3.262	57.556
Prognose resultaat	533.004	3.942	536.946

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	8.406	N					
Financiën	1.821	N	CAO ambtelijke organisatie	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	1.755	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Financiën	1.465	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Digitalisering en automatisering	1.253	N	Loon- en prijsontwikkelingen De Connectie	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	526	N	Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	466	N	Verkiezingen	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	465	N	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	432	N	Huisvesting gemeentelijke organisatie	N	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	200	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	200	N	eHRM	N	I	AR	J
Financiën	192	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	150	N	Klantenservice	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	68	N	Uitvoering moties 23M09gg en 21M218	N	S	AR	J
Publieke dienstverlening	39	N	Loket Zuid	N	S	AR	J
Publieke dienstverlening	28	N	TM Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslag	N	S	AR	J

Bedrijfsvoering en PenO	8	N	OZB indexatie	J	S	AR	J
Wijken en wijkgericht werken	-135	V	Burgerparticipatie	N	I	BR	J
Financiën	-527	V	Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021	N	I	AR	J
Baten	9.086	V					
Financiën	4.980	V	Gemeentefonds: verwacht extra accres nacalculatie	N	I	AR	J
Financiën	3.601	V	Gemeentefonds: meicirculaire	J	I	AR	J
Publieke dienstverlening	474	V	Leges	N	I	AR	J
Financiën	395	V	Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	46	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	-90	N	Huisvesting gemeentelijke organisatie	N	S	AR	J
Financiën	-320	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	-3.397	V					
Financiën	-897	V	Actualisatie MIP	J	I	AR	J
Bedrijfsvoering	-2.500	V	Verduurzaming vastgoed	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	-135	N					
Wijken en wijkgericht werken	-135	N	Burgerparticipatie	N	I	BR	J

CAO ambtelijke organisatie
De loonontwikkeling van de ambtelijke organisatie volgt uit de cao-afspraken. Op 22 februari jl. is een principeakkoord gesloten voor de cao van gemeenten. Deze cao loopt tot en met 31 december 2023. De effecten hiervan voor 2023 worden in deze Turap verwerkt. Daarnaast ontstaan er wijzigingen in diverse premies op basis van actualisaties per 1 januari, dit leidt tot een voordeel. Per saldo ontstaat een negatief effect van € 1,8 miljoen in 2023 voor de algemene middelen.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Lokale heffingen
Met betrekking tot de lokale heffingen worden over 2023 de volgende afwijkingen verwacht. Onder de tabel is een toelichting op de afwijkingen opgenomen.

	Afwijking 2023
Baten	
Toeristenbelasting	540.000
Rioolheffing	0 (-380.000)
OZB	-320.000
Effecten toename WOZ-bezwaren (lasten)	
Proceskostenvergoedingen bezwaarfase	-895.000
Proceskostenvergoedingen beroepsfase	-200.000
Extra capaciteit bezwaarafhandeling bij de Connectie	-570.000
Totaal	**-1.445.000**

Toeristenbelasting
De opbrengsten uit toeristenbelasting zijn naar verwachting € 540.000 hoger dan begroot, te verklaren door meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2022. Voor 2022 waren de begrote opbrengsten naar beneden bijgesteld vanwege de beperkingen door corona. Nu blijkt dat het aantal overnachtingen in 2022 hoger

uit is gevallen dan verwacht, waardoor een meeropbrengst ontstaat. Daarnaast heeft er een optimalisatie plaatsgevonden, waardoor een aantal nieuwe locaties in de aanslagoplegging is betrokken.

Rioolheffing
De opbrengsten uit rioolheffing vallen naar verwachting € 380.000 lager uit dan begroot. Deze minderopbrengsten zijn het gevolg van:
- Leegstand. Bij objecten met leegstand kan het gebruikersdeel van de rioolheffing niet worden opgelegd.
- Bij de woningen heeft de WOZ-waarde zich negatiever ontwikkeld dan waarmee bij de tariefberekening rekening is gehouden.

De minderopbrengsten door leegstand en een afwijkende waardeontwikkeling bij woningen worden deels gecompenseerd met meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2021 en 2022.

Het tekort dat naar verwachting op het product riolering ontstaat kan gedekt worden uit de voorziening rioolheffing die bij de jaarrekening 2021 op grond van BBV artikel 44 lid 2 is gevormd, omdat de opbrengsten uit rioolheffing in 2021 hoger waren dan de kosten van het product riolering. De middelen uit deze voorziening worden aangewend voor toekomstige kosten van het product riolering die niet gedekt kunnen worden uit de opbrengsten rioolheffing. Het effect op de algemene middelen van de verwachte minderopbrengsten 2023 is daarom per saldo neutraal.

OZB
De opbrengsten uit OZB zijn naar verwachting € 320.000 lager dan begroot. Bij de woningen heeft de WOZ-waarde zich negatiever ontwikkeld dan waarmee bij de tariefberekening rekening is gehouden. De minderopbrengsten die hierdoor zijn ontstaan, worden echter meer dan gecompenseerd door meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2021 en 2022, voornamelijk bij niet-woningen. Dat er per saldo naar verwachting toch een negatief resultaat wordt gerealiseerd, is te verklaren door een bij de begroting 2011 opgenomen structureel begrote meeropbrengst van € 860.000, die losstaat van de jaarlijkse tariefberekening. De reden voor het opnemen van deze stelpost was dat destijds elk jaar bleek dat er op de OZB een positief resultaat werd behaald. De afgelopen jaren laten zien dat de realisatie van deze meeropbrengsten onder druk staat. De verschillen tussen de feitelijke waardeontwikkeling en de bij de tariefberekening gehanteerde te verwachten waardeontwikkeling zijn beperkt, waardoor ook afwijkingen op de op basis van de tariefberekening begrote opbrengsten minder te verwachten zijn en de stelpost minder realistisch is. We bekijken welke mogelijkheden er zijn om deze stelpost af te bouwen.

Effecten toename WOZ-bezwaren
Door de sterke toename in het aantal ontvangen bezwaren tegen de WOZ-waarde ontstaat er naar verwachting een nadeel op de aan no cure no pay bureaus te betalen proceskostenvergoedingen en op de uitvoeringskosten voor afhandelen van de bezwaren. Er zijn door de staatssecretaris maatregelen aangekondigd om de rol van de no cure no pay bureaus in te perken, die waarschijnlijk al vanaf 2024 van kracht zijn. Daarnaast geldt dat de sterke waardestijging van woningen die voor belastingjaar 2023 zichtbaar was zich niet door zal zetten, wat waarschijnlijk een dempend effect heeft op het aantal te ontvangen bezwaren. De genoemde nadelen zijn naar verwachting dan ook incidenteel van aard.
Ondanks de toename in het aantal bezwaren is de verwachting dat het in de begroting opgenomen bedrag ter dekking van kosten voor verminderingen OZB en rioolheffing toereikend is. Er heeft namelijk tegelijkertijd een verschuiving plaatsgevonden van bezwaren bij niet-woningen naar woningen. Bij de laatste groep is het bedrag dat verminderd wordt over het algemeen lager.

Het totale nadeel is verwerkt op de begrotingsprogramma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€1.985.000), S03 Economie en S12 Wonen en leefomgeving.

Loon- en prijsontwikkelingen de Connectie
Op 5 april 2023 is de nieuwe collectieve arbeidsovereenkomst (CAO) voor Samenwerkende Gemeentelijke Organisaties definitief goedgekeurd. Deze nieuwe CAO gaat met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2023 in. De brutosalarissen stijgen met € 240 op basis van een 36-urige werkweek en vervolgens met 2% over het nieuwe totaal. De gemeentelijke bijdrage wordt op deze ontwikkeling aangepast.

In de eerste bestuursrapportage 2023 van de Connectie is voorgesteld om de autonome prijsontwikkelingen te corrigeren op basis van de meest recente raming uit het Sociaal Economisch plan (CEP) van het CPB van respectievelijk augustus 2022 en maart 2023. Hiermee is gehandeld naar de uitgangspunten voor de begroting

zoals deze door het bestuur zijn vastgesteld. Niettemin is geconstateerd dat per abuis niet de prijsindexatie voor de materiële overheidsconsumptie is gehanteerd (IMOC), maar voor de inflatie geharmoniseerde consumentenprijsindex (HICP). De oorzaak hiervan is gelegen in het feit dat de percentages tot voor kort gelijk op liepen. Daarnaast is De Connectie in de primitieve begroting 2023-2026 gecompenseerd voor bovengemiddelde kostenontwikkelingen bij ICT ten opzichte van de prijsindexatie voor de materiële overheidsconsumptie. Het CPB heeft haar ramingen bijgesteld en nadere analyse heeft uitgewezen dat deze bijstelling voldoende is om de meerkosten bij ICT, als gevolg van autonome prijsontwikkelingen, hieruit te kunnen dekken.

In financiële zin worden de hierboven geschetste effecten van de nieuwe CAO en de prijsontwikkelingen structureel verwerkt in de begroting 2024. Voor 2023 levert dit een nadelig resultaat op van € 1,2 mln. Een eerste voorzichtige prognose van de Connectie laat over 2023 een voordelig resultaat zien. Op dit moment is het nog te prematuur om dit te verwerken in deze turap. Het eventuele voordelige resultaat wordt bij de jaarrekening inzichtelijk gemaakt.

Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten
In de begroting was geen rekening gehouden met formatie betreffende het hoger aantal uit (te) geven (reis)documenten. De overschrijding van € 526.000 in de lasten staat in relatie tot de hogere baten uit de leges (reis)documenten van € 474.000.

Verkiezingen
De organisatielasten van de provinciale- en waterschapsverkiezingen van 2023 laten een overschrijding zien van € 86.500 in verband met hogere kosten stembureau/leden en logistieke kosten. Deze hogere kosten hebben hun oorsprong in de prijsverhogingen die met name afgelopen jaar zijn ontstaan als gevolg van de inflatie. Daarbovenop zullen er aanstaande november Tweede Kamer verkiezingen plaatsvinden, waarmee in 2023 geen rekening is gehouden. Vooralsnog geeft het ministerie van Binnenlandse Zaken aan dat gemeenten niet gecompenseerd worden voor deze extra kosten. Dat betekent een extra last van € 379.000.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

Huisvesting gemeentelijke organisatie
Met ingang van 1 juli 2023 is de overeengekomen tijdelijke huurkorting van het Stadskantoor geëindigd. Omdat hier in de begroting geen rekening mee is gehouden, heeft dit in 2023 een nadelig resultaat tot gevolg van € 432.000. Daarnaast ontstaat een nadeel van € 90.000 aan verhuuropbrengsten omdat een onderhuurder per 1 juli is vertrokken.

E-HRM
Het project E-HRM heeft vertraging opgelopen en de scope van het project is uitgebreid. Dit leidt in 2023 tot een incidenteel nadelig resultaat van € 200.000. De vertraging is opgelopen doordat harmoniseren meer tijd kost dan verwacht. Er is gekozen om de harmonisatieproblemen goed op te pakken. Ten tijde van de aanbesteding was de intentie om voor het grootste deel van de processen uit te gaan van best practices. In de praktijk is dat niet haalbaar gebleken doordat de wensen en processen van de gemeenten verder uit elkaar liggen dan verwacht. De scope van het project is daarnaast onder andere uitgebreid met een applicatie die personeelsdossiers zodanig kan digitaliseren dat aan de vernieuwde archiefwet wordt voldaan.

Actualisatie MIP
Jaarlijks worden de kapitaallasten voor het lopende jaar geactualiseerd aan de hand van de realisatie van het MIP van het jaar daarvoor. De verschillen tussen de begrote en de werkelijke kapitaallasten worden in principe met de algemene reserve verrekend, echter voor een tweetal investeringsgebieden (Parkeren en Onderwijs) vindt hiervoor verrekening plaats met een bestemmingsreserve. Op basis van de realisatie is de planning van diverse investeringen aangepast. Dit leidt per saldo tot een voordeel van € 0,6 miljoen voor de algemene middelen. In Verzamelbesluit 2 is € 0,9 miljoen verwerkt, welke aan de algemene reserve is toegevoegd, waardoor er nog een correctie van € 0,3 miljoen bij deze turap gemaakt zal worden. Deze € 0,3 miljoen is verdeeld over de begrotingsprogramma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€ 192.000), S05 Cultuur en S12 Wonen en leefomgeving.

Omdat vanaf voorgaand jaar de keuze is gemaakt om tussentijdse afwijkingen uit de turap niet meer in de algemene reserve toe te voegen om het inzicht in het financiële resultaat te vergroten, wordt eveneens in deze

turap de toevoeging aan de algemene reserve uit verzamelbesluit 2 van € 0,9 miljoen teruggedraaid. Hierdoor is in deze turap het totaal voordeel van het MIP van €0,6 miljoen verwerkt.

Klantenservice
Om de bereikbaarheid te verhogen en de kwaliteit van de dienstverlening te verbeteren wordt hiervoor in de Begroting 2024 voor de jaren 2024 en 2025 voorgesteld incidenteel rekening te houden met een extra jaarlijkse last van € 328.000. Dit is nodig om het huidige aantal FTE in overeenstemming te brengen met het huidige werkaanbod. Vooruitlopend op de uitkomsten van een onderzoek naar de precieze oorzaken van de lage bereikbaarheid is geconstateerd dat directe actie nu nodig is. De hiervoor extra benodigde inzet betekent voor het komende half jaar, een extra last van € 150.000.

Uitvoering moties 23M09gg en 21M218
De gemeente Arnhem vindt het belangrijk om inwoners te ondersteunen die hun geslachtsregistratie willen aanpassen of hun naam vanwege zwaarwegende redenen willen veranderen. Voor hen is de uiteindelijke formele wijziging van geslacht of naam een belangrijke erkenning van hun identiteit. Om hen daarin tegemoet te komen, heeft de gemeenteraad de moties ‘Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijk zwaarwegende gevallen’ (23M09gg) en motie ‘Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen’ (21M218) aangenomen. Er wordt een subsidieregeling ingesteld met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2023, indien de raad daartoe besluit. De regeling kent een subsidieplafond. Er is € 68.500 per jaar voor nodig.

Loket Zuid
Met de heropening van Loket Zuid in september 2022 is bij wijze van proef gestart met een informatiebalie. Deze balie is in april 2023 geëvalueerd en continuïteit wordt noodzakelijk geacht. In de Begroting 2024 wordt voorgesteld rekening te houden met een structurele extra last van € 72.000 ten behoeve van 1,2 FTE voor medewerker(s) receptie. Voor 2023 betekent dit dat voor de helft van dit jaarlijkse bedrag een extra last van € 39.000 nodig zal zijn.

Taakmutatie Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslag
In het gemeentefonds worden vanaf 2023 structureel extra middelen toegekend voor de financiële gevolgen van de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma’s, in dit geval ook programma Bestuur, dienstverlening en financiën.

OZB indexatie
In de begroting is besloten dat de opbrengst OZB jaarlijks met 5% wordt geïndexeerd. Dat heeft ook gevolgen voor de panden die in het bezit zijn van de gemeente zelf. In de meeste gevallen wordt dit gecompenseerd door een verhoging van de door de gemeente te ontvangen huur. Voor een beperkt aantal panden is er echter geen sprake van een huurrelatie. Bij de onderwijspanden en de panden in gebruik voor de eigen ambtelijke organisatie is er geen huurrelatie en leidt de verhoging van de OZB tot een verhoging van de exploitatielasten.

Dit effect wordt in meerdere begrotingsprogramma's (S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€ 8.000) en S04 Onderwijs) zichtbaar als gevolg van de verdeling van de gemeentelijke panden over deze programma's.

Burgerparticipatie
Het blijkt door de beperkte omvang van het team niet mogelijk om dit jaar alle voorgenomen activiteiten van het actieprogramma ‘Samen maken we Arnhem’ inclusief kinderburgermeester, digitale wijkpanels en burgerberaden uit te voeren. Van de voor dit jaar begrote lasten van € 165.000 verwachten we daarom maximaal € 30.000 te besteden. We moeten onze ambities bijstellen, de overige activiteiten worden naar verwachting in de jaren 2024 en 2025 uitgevoerd. Daarom wordt voorgesteld het budget dat niet in 2023 wordt besteed (€ 135.000) ook niet te onttrekken aan de reserve Burgerparticipatie zodat deze middelen beschikbaar blijven voor de toekomst.

Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021
De belastingdienst heeft, conform de ingediende aangifte Vennootschapsbelasting 2021 een vermindering van de voorlopige aanslag Vennootschapsbelasting 2021 opgelegd. Over het jaar 2021 is op basis van deze vermindering geen Vennootschapsbelasting verschuldigd.
Op grond van eerder opgelegde voorlopige aanslagen had de gemeente Arnhem reeds een bedrag van

€ 527.060 voldaan. Dit bedrag zal door de Belastingdienst worden teruggestort.

Volledigheidshalve benadrukken wij dat het een voorlopige aanslag betreft. De Belastingdienst kan bij het opleggen van de (uiteindelijke) definitieve aanslag afwijken van de ingediende aangifte en opgelegde aanslagen.

Gemeentefonds: meicirculaire
Het voordeel op het gemeentefonds ontstaat voornamelijk door een hoger accres als gevolg van hogere loon- en prijscompensatie dan waarmee in de voorgaande circulaires is gerekend. In 2023 gaat het om circa € 6 miljoen. Daarnaast ontstaat er een nadeel van circa € 5 ton als gevolg van actualisatie van maatstaven (voornamelijk hogere WOZ-waarde die tot een lagere algemene uitkering leidt). Zoals gebruikelijk worden in de meicirculaire ook nieuwe middelen toegekend in de vorm van decentralisatie-uitkeringen en/of taakmutaties (in totaal circa € 3 miljoen). Deze middelen dienen ter dekking van lasten die op andere programma's worden voorzien. In deze Turap zijn bij de betreffende programma’s deze lasten nader toegelicht.

Leges
Het aantal verwachte reisdocumenten zal ten opzichte van de huidige begroting hoger zijn en zorgt voor extra baten van € 474.000. De aantallen zijn berekend op basis van het beschikbare model van de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken. Om het aantal verwachte aanvragen van reisdocumenten te kunnen afhandelen is ook extra personeel ingezet (zie genoemde afwijking bij lasten).

Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire
In de meicirculaire is een structurele integratie uitkering van € 26,6 miljoen (landelijk) Participatie aangekondigd. Dit bedrag is ter compensatie van de verhoging van het minimumloon voor de SW lonen die onder het verhoogde minimumloon uitkomen. De geplande verhoging is doorgeschoven naar de septembercirculaire. Op basis van het verdeelmodel van de meicirculaire zijn de bedragen voor Arnhem berekend.

Verduurzamen vastgoed
In de Begroting 2023 zijn middelen vrijgemaakt voor de verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. Totaal € 8,0 miljoen van deze middelen is bestemd voor investeringen. Dit investeringsbudget is incidenteel in 2023 (€ 2,5 miljoen), 2024 (€ 2,5 miljoen) en 2025 (€ 3,0 miljoen) aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten toegevoegd. In de Begroting 2024 wordt de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. De investering in verduurzaming vastgoed wordt in deze begroting dan ook als investering met kapitaallasten verwerkt. Met deze wijziging in de Turap wordt ook de Begroting 2023 volgens deze methode aangepast. Hiermee hanteren we een consistente gedragslijn.

S01 Veiligheid

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem: een veilige stad! (A)

Criminaliteit maakt geen kans (D)

Het aantal misdrijven per 1.000 inwoners kwam in 2022 nog steeds meer in de buurt van een gemeente van 300.000+ dan van een gemeente met 100.000-300.000 inwoners, maar zat er meer tussenin dan daarvoor. In het eerste kwartaal van 2023 komt het cijfer zelfs dichterbij dat van een gemeente met 100.000-300.000 inwoners. Het is te vroeg om hieruit conclusies te trekken. De wet Bibob wordt veelvuldig toegepast; een evaluatie leert dat het beleid in Arnhem goed staat en uitbreiding verdient. Het Arnhems interventieteam controleert en voert speciale acties uit naar aanleiding van signalen en onderzoek. De handhavingscapaciteit op straat is versterkt tot het ambitieniveau van de benchmark handhaving (29 fte).

Omvang criminaliteit in verhouding tot centrumstad van 100.000+ (I)

Het Arnhems misdaadcijfer lijkt meer op te schuiven richting het gemiddelde van gemeenten met 100.000-300.000 inwoners, al is het te vroeg om conclusies te trekken. High Impact Crimes blijven de aandacht krijgen. Uit een recente evaluatie, die wordt gedeeld met de raad, blijkt dat cameratoezicht blijft voorzien in een veiligheidsbehoefte.

Misdaad mag niet lonen (I)

Conform het plan van aanpak bestrijden we de ondermijnende criminaliteit in Arnhem. Een recente evaluatie van het Arnhems gebruik van de Wet Bibob wijst uit dat uitbreiding van het domein moet worden overwogen. Dit wordt uitgewerkt in een voorstel. Dankzij de bibob-toetsing en de activiteiten van het Arnhems interventieteam worden criminele ondernemers geweerd uit Arnhem. De raad heeft de APV gewijzigd, zodat het mogelijk is om, concreet onderbouwd, een branche of gebied of gebouw vergunningsplichtig te maken en daarmee onder het Bibob-domein te brengen. We werken door aan het opzetten van het digitale informatieknooppunt. De aanpak Preventie met Gezag wordt op alle fronten uitgevoerd. Het experiment gesloten coffeeshopketen bevindt zich helaas nog steeds in de voorbereidingsfase. We houden rekening met een start volgend jaar en hebben capaciteit geworven die ter voorbereiding extra preventieve en controlerende activiteiten uitvoert ten aanzien van deze sector. Conform planning zijn alle coffeeshops onderworpen aan een Bibob-toetsing.

Online criminaliteit voorkomen (I)

Ook de afgelopen tijd zijn jongeren bewust gemaakt van de gevaren van digitale criminaliteit. We hebben evenwel meer ambitie dan we nu kunnen waarmaken. Zo is nodig dat ook andere (kwetsbare) groepen, zoals ouderen en het MKB, goede voorlichting krijgen en dient te worden geïnvesteerd in een netwerk dat zich kan weren tegen cybercriminaliteit. In het Integraal Veiligheidsplan (IVP) is deze ambitie verwoord, de komende tijd wordt gebruikt voor de verdere planvorming.

Crisisbeheersing op orde (D)

Dankzij de incidentele versterking is de gemeentelijke coördinatie ten aanzien van de veiligheid van evenementen, manifestaties en demonstraties versterkt. De crisisorganisatie wordt versterkt en toekomstbestendig gemaakt mede door de verhoging van de Arnhemse bijdrage aan VGGM.

Beschermd tegen calamiteiten en rampen (I)

Via de VGGM is de bescherming tegen en de inzet bij rampen en calamiteiten voor Arnhem geborgd. De bijdrage van Arnhem aan de middelen van de VGGM is verhoogd zodat ook in de toekomst deze inzet gewaarborgd blijft.

Veiligheid voor de wijk en als persoon (D)

We werken aan een interventieplan voor personen met verward gedrag die een veiligheidsrisico vormen. De handhavingscapaciteit op straat is versterkt. De aanpak Preventie met Gezag loopt. De aanpak Veilig In en Om School (VIOS) is succesvol overgedragen aan de Stichting Arnhemse Straatcoaches (SAS), vanaf nu dan ook de Stichting Aanpak School en Straat veiligheid (SASS).

Steun bij aanpak woonoverlast **(I)**

Dankzij de incidentele toekenning van middelen wordt de aanpak van woonoverlast onverminderd voortgezet. Arnhemmers weten het meldpunt goed te vinden: zo werden in de eerste helft van 2023 al bijna evenveel meldingen gedaan als het hele jaar daarvoor. Het overgrote deel van deze meldingen kunnen we succesvol voorzien van een aanpak. Het aanpakken van woonoverlast is maatwerk.

Veiligheid als basis voor persoonlijke ontwikkeling **(I)**

Het bestrijden van discriminatie, radicalisering en extremisme gaat onverminderd voort. De aanpak van radicalisering en extremisme is vervat in het Integraal Veiligheidsplan (IVP), dat in de zomer is verzonden aan de raad. Criminele jeugdgroepen, risicojeugd en High Impact Crime blijven aandacht krijgen. Ten aanzien van de aanpak personen met verward gedrag wordt gewerkt aan het beter sluiten van het netwerk van veiligheids- en zorgpartners.

Iedere wijk heeft evenveel recht op veiligheid **(I)**

We hebben voor iedere wijk een wijkveiligheidsplan opgesteld, waarin we de aanpak neerzetten om te komen tot een veiliger en leefbaarder wijk. We hebben hiertoe een beeld gemaakt op basis van beschikbare data uit de radar/sonar-methodiek, schouw en/of de duiding van de wijkprofessionals. De wijkveiligheidsplannen beschrijven concreet de plekken waar (fysieke) verbeteringen nodig zijn en de (categorieën) personen die voor overlast en criminaliteit zorgen en moeten worden aangepakt. De plannen bevatten prioriteiten, waaraan we de komende maanden met alle partners een extra inspanning op willen plegen.
Het Actieplan Overlast heeft onder meer vanwege het opstellen van deze wijkveiligheidsplannen vertraging opgelopen, maar zal deze zomer worden verzonden aan de raad.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	26.887	816	27.703
Baten	5.890	58	5.948
Saldo lasten en baten	-20.997	-758	-21.755
Toevoegingen aan reserves	78	0	78
Onttrekkingen aan reserves	1.084	0	1.084
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.006	0	1.006
Prognose resultaat	-19.991	-758	-20.749

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	816	N					
Openbare orde en veiligheid	861	N	VGGM: extra loon- en prijsstijgingen	J	S	AR	J
Openbare orde en veiligheid	-45	V	VGGM: Incidenteel resultaat 2022	N	I	AR	J
Baten	58	V					
Openbare orde en veiligheid	58	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

VGGM: Extra loon- en prijsstijgingen
Ondanks de reeds opgenomen loon- en prijsindex in de Begroting 2023 ontstaat bij de VGGM een tekort als gevolg van de fors hogere prijsontwikkeling ten opzichte van deze toegekende indexatie over 2023. De impact is niet op te vangen met het weerstandsvermogen van VGGM. Dit leidt tot een structurele verhoging van de gemeentelijke bijdragen aan de VGGM van in totaal € 1,2 miljoen vanaf 2023, voor de onderdelen gezondheidszorg en brandweer gezamenlijk. Voor het onderdeel brandweer is dit € 861.000.

VGGM: Incidenteel resultaat 2022
Dit betreft het resultaat van de gemeenschappelijke regeling VGGM over het jaar 2022 dat in het boekjaar 2023 wordt ontvangen. Het voordeel valt zowel op begrotingsprogramma S01 Veiligheid (€ 45.000) als op S09 Gezondheid en sport.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S02 Bereikbaarheid

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Een duurzaam bereikbare stad (A)

Bewerkstellingen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto. (D)

Om de afhankelijkheid van de auto te verkleinen, zetten we in op een mobiliteitstransitie, waarbij eerst de voetganger komt, dan de fietser en vervolgens het OV en tot slot de auto. Het nieuwe mobilteitsbeleid vormt de basis voor verdere inspanningen om de gewenste mobiliteitstransitie te bewerkstelligen.

Opstellen mobiliteitsbeleid (I)

In het opstellen van het duurzaam mobiliteitsplan zijn goede stappen gezet. De startnotitie participatie duurzaam mobiliteitsplan en parkeerbeleid is vastgesteld en het participatieplan is met de gemeenteraad gedeeld. Voor de zomer is de eerste participatieronde uitgevoerd en is er ook in de interne organisatie veel informatie opgehaald. Op basis van de intern en extern opgehaalde input zijn scenario's ontwikkeld. Deze scenario's zullen nog worden doorgerekend op hun verkeerskundige en milieueffecten. Daarna volgt verdere uitwerking richting één voorstel/ scenario (inclusief een tweede participatieronde). Verwachting is nog steeds dat het duurzaam mobiliteitsplan in 2023 aan de raad wordt voorgelegd ter goedkeuring.

Vergroten van het aandeel fiets om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We werken er aan meer mensen de fiets laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. We blijven fietsprojecten verkennen en voorbereiden. Het gaat daarbij zowel om fietspaden en -straten als voorzieningen om de fiets te parkeren.

Verbeteren/uitbreiden stedelijk fietspadennetwerk, waaronder regionale snelfietsroutes (I)

We blijven stappen zetten in de verbetering en uitbreiding van ons stedelijk fietsnetwerk, met nadruk op hoogwaardige doorfietsroutes.

- Momenteel zijn de laatste delen van de snelfietsroute Arnhem - Velp in uitvoering. Met realisatie van de ontbrekende schakel naar Velp ontstaat een nieuwe verbinding door het groen.
- Uitvoeren fietspaden Onderlangs als onderdeel van de SFR Wageningen start later, met inbegrip van radicaal vergroenen.
- Voorbereiding voor de herinrichting van de Hommelseweg als fietsstraat (uitvoering 2024).
- Voorbereiding van de verbreding van de fietspaden Grote Griet (verkeersveiligheid) start 1e helft 2024.
- Verbeterplan RijnWaalpad start eind 2023, begin 2024.
- Voorzien van bestaande fietspaden met comfortabele asfaltverharding zoals Velperweg is in uitvoering.
- Voorbereidingen zijn gestart voor de nieuwe regionale doorfietsroutes Arnhem Huissen en VeluweWaalpad (Arnhem - Elst- Nijmegen).

Vergroten van het aandeel voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken (I)

Er is goede voortgang geboekt in het opstellen van het hoofdnetwerk voor voetgangers. Er is bepaald welke locaties verbonden moeten zijn met dit hoofdnetwerk en er zijn conceptroutes vastgesteld. Tegelijkertijd is er een analyse van het bestaande voetgangersnetwerk uitgevoerd. Daarin is bepaald wat de kenmerken (met name breedte) van onze voetgangersvoorzieningen zijn. Beide analyses zullen input vormen voor het duurzaam mobiliteitsplan. Afhankelijk van exacte vormgeving van het hoofdnetwerk en de inventarisatie zullen we de komende periode verbeterlocaties inzichtelijk gaan maken.

Realiseren maatregelen uit het fietsparkeerplan (I)

De focus heeft de afgelopen periode voornamelijk gelegen op het verbeteren van het fietsruimen (weesfietsenactie). Hierna zullen de overige maatregelen worden opgepakt.

Verkennen mogelijkheden van nieuwe fietsbruggen over de Rijn **(I)**

Er wordt momenteel nader onderzoek gedaan om meer inzicht te krijgen in het aantal gebruikers van een fietsbrug tussen Malburgen en Arnhem Oost. Dit in het kader van alle verkeerskundige onderzoeken voor de Spoorzone Arnhem Oost. Daarbij wordt ook nagedacht over de aanlanding van de brug in bestaand stedelijk gebied. De brug is onderdeel van de regionale doorfietsroute naar Huissen.
Aan de westkant van de stad is de beoogde fietsbrug bij Arnhem West onderdeel van het VeluweWaalpad, de hoogwaardige doorfietsroute vanuit Elst e.v. naar Arnhem. Uit onderzoek blijken de kansen en betekenis van deze nieuwe verbinding voor de mobiliteitstransitie in Arnhem en de regio.
Zowel regionaal als landelijk voeren we lobby voor beide fietsbruggen.

Vergroten van het aandeel van het openbaar vervoer om de stad om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We werken er aan meer mensen de bus laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. We blijven openbaarvervoerprojecten verkennen en voorbereiden.

Uitvoeren van concrete hoogwaardig openbaar vervoer projecten **(I)**

De uitvoering van de projecten Velperweg en Westervoortsedijk - Lelyweg is nog niet gestart in 2023. Er zijn wel veel positieve ontwikkelingen geweest voor deze beide projecten. Voor de Westervoortsedijk is een subsidieaanvraag ingediend bij de provincie. De uitvoering is gepland voor de zomer van 2024. De uitvoering van de Velperweg heeft vertraging opgelopen door een tekort aan personeel bij Connexxion. De start van de uitvoering staat nu gepland voor 2024.

Tegelijkertijd zijn ook diverse openbaar vervoer projecten afgerond in 2023:
- HOV-Bushalte Rijnstraat;
- Oude Zevenaarseweg;
- Westervoortsedijk ter hoogte van IPKW;
- Kruising Hollandweg-Brabantweg-Burg. Matsersingel;
- Trolleyficering van Oosterbeek als voorbereiding op de Trolley 2.0 richting Wageningen.

Arnhem beschikt over goed openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland (D)

Het openbaar vervoer in de stad en in (en naar) de regio moet worden verbeterd. Ook willen we het reizen per openbaar vervoer richting de Randstad en internationale bestemmingen aantrekkelijker maken.

Lobbyen met betrekking tot het spoordossier en het lokale en regionale openbaar vervoer **(I)**

Mede door ons lobbywerk zijn er enkele belangrijke besluiten genomen over het spoordossier:
- Er wordt een vervolg gegeven aan het uitplaatsen van het spooremplacement door een procesmanager aan te stellen.
- Het plan van aanpak met betrekking tot het MIRT onderzoek naar de vrije spoorkruising is vastgesteld.
- Voordat nader onderzoek wordt gedaan naar een goederenroutering door Oost-Nederland wordt eerst een onderzoek naar nut en noodzaak gedaan.

Op de andere dossiers, zoals het verbeteren van de ICE naar Frankfurt, is nu geen voortgang geboekt. Ook op die dossiers blijven we echter lobbyen.

Voor het regionale openbaar vervoer hebben we intensief contact gehad met de provincie Gelderland. Dit lobbywerk heeft eraan bijgedragen dat de Provinciale Staten van Gelderland besloten hebben om voor 2023 €13 miljoen extra te investeren in het openbaar vervoer, zodat het huidige vervoersaanbod kan blijven bestaan.

Met behulp van parkeerbeleid het bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties makkelijker maken en daarbij de auto-afhankelijkheid verminderen en de overlast van geparkeerde auto's verminderen (D)

We willen binnen de stad, bij voorkeur op en rond OV-knooppunten zoveel mogelijk woningen bouwen, met daarbij zo min mogelijk parkeerplaatsen en dus lagere parkeernormen. Om overlast in de omliggende gebieden te voorkomen willen we het gebied met parkeerregulering uitbreiden.

Ontwikkeling stedelijk parkeerbeleid **(I)**

Ontwikkeling van het parkeerbeleid volgt op het duurzaam mobiliteitsplan. Er zijn eerste stappen gezet. Ontwikkeling van het parkeerbeleid zal echter pas echt uitgewerkt kunnen worden zodra de contouren van het duurzaam mobiliteitsplan bekend zijn.

Verhoging parkeertarieven **(I)**

De parkeertarieven zijn aangepast.

Tegengaan verkeersoverlast (A)

Tot een nieuwe verdeling van de ruimte voor de voetganger, fietser het OV en de auto komen (D)

De ruimte in de stad is schaars. We gaan op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt.

Verkeersstructuurplan opstellen **(I)**

In het kader van het duurzaam mobiliteitsplan wordt nagedacht over de nieuwe verkeersstructuur. Dit kan echter pas na vaststelling van het duurzaam mobiliteitsplan worden uitgewerkt.

Aanpassen wegenstructuur **(I)**

Op verzoek van de gemeenteraad wordt er met grote aanpassingen aan de wegenstructuur gewacht totdat het duurzaam mobiliteitsplan is vastgesteld. Ondertussen zijn echter al wel analyses uitgevoerd op welke wegen de snelheid kan worden aangepast, of de hoeveelheid asfalt kan worden verminderd.

De ruimte voor de auto in en rond de binnenstad beperken (D)

In de hele stad is de ruimte schaars, maar dat geldt zeker voor de binnenstad. De auto neemt relatief veel ruimte in de binnenstad in. Zowel door de wegen waarover de auto's rijden als door de ruimte die nodig is om deze auto's te parkeren. We willen de ruimte die de auto in de binnenstad inneemt beperken.

Opheffen flitsparkeren **(I)**

Het ambtelijk voorstel is gereed. Momenteel wordt een laatste afstemronde uitgevoerd over de exacte invulling van de flitsparkeerplaatsen. Daarna zal het flitsparkeren worden opgeheven.

Verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen **(I)**

Het verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen in de binnenstad dient gestructureerd vanuit parkeerbeleid te gebeuren. Dit is dus een inspanning die volgt uit het parkeerbeleid (zie ontwikkeling stedelijk parkeerbeleid).

Inrichting Rijnkade als wandel- en fietspromenade **(I)**

Het ontwerp van de Rijnkade, zoals dat door het waterschap is gemaakt en door een aannemer zal worden gebouwd, is vrijwel volledig gebaseerd op input die wij hebben geleverd. Uitgangspunt daarbij was een inrichting als wandel- en fietspromenade van de hoge kade. Hiermee wordt dus al een flinke stap gezet richting de inrichting als wandel- en fietspromenade. Dit ontwerp zal de komende jaren worden gerealiseerd.

Indien nodig kunnen en zullen dan nog enkele aanvullende maatregelen worden genomen om de Rijnkade nog fiets- en wandelvriendelijker te maken, dan dat deze al wordt gemaakt door het waterschap. Naar verwachting gaat het dan echter om beperkte wijzigingen ten opzichte van hetgeen nu gaat worden aangelegd.

Verbeteren verkeersveiligheid (D)

Het verkeersveiligheidsgevoel op de weg en in het openbaar vervoer moet omhoog. We gaan voor 'nul' verkeersslachtoffers, onder andere door het aanpakken van plekken waar veel ongelukken gebeuren. Ook willen we dat scholieren veilig naar school kunnen fietsen.

Aanpak verkeersonveilige locaties (I)

De volgende verkeersonveilige locaties zijn of worden momenteel aangepast:
- Ir. J.P. van Muijlwijkstraat (diverse kruispunten);
- Groningensingel (diverse kruispunten);
- Minervasingel- Vakwerkbrug;
- RijnWaalpad - Rijkerswoerdsestraat.

Daarnaast worden de aanpassing van de volgende verkeersonveilige situaties voorbereid:
- Fietsoversteek Onderlangs, ter hoogte van de Boterdijk;
- Fietsoversteek Onderlangs, ter hoogte van het Rijnhotel;
- Graaf Lodewijkstraat - J.P. Heijestraat - Hommelseweg;
- Hommelseweg - Agnietenstraat;
- Marga Klompélaan – Hoogwaardige fietsroute RijnWaalpad (F325);
- Metamorfoseallee – Marasingel – Minervasingel (rotonde met fietsoversteek);
- Velperweg (diverse kruispunten).

Daarnaast zijn we diverse diepte analyses aan het uitvoeren om tot goede verbetervoorstellen voor de top-10 meest verkeersonveilige punten op het Arnhemse wegennet te komen.

Naast de aanpak van verkeeronveilige locaties werken we aan het verbeteren van de verkeersveiligheid door de aanleg van schoolzones. De volgende schoolzones zijn uitgevoerd en/of in uitvoering:
- Bethanienstraat;
- Callunastraat – Gentiaan (Heijenoordschool);
- Rijksweg-West (Jozefschool);
- Brabantweg (De laarakker en De Expeditie);
- Bauwerstraat (Pieter Breughelschool).

Beter en schoner taxivervoer (D)

Taxivervoer is voor sommige bezoekers van de stad het visitekaartje van onze stad. We willen de kwaliteit van het taxivervoer in onze stad verbeteren en verschonen.

Maatregelen uitvoeren uit taxiverordening (I)

Er is geconstateerd dat implementatie van de taxiverordening nu niet zinvol is. Eerst dient het Rijk wetgeving op te stellen voor de volledige taxibranche (bel en opstapmarkt). Implementatie is dus tot nadere orde uitgesteld. We zijn contact blijven houden met de taxibranche om het taxivervoer te verbeteren en schoner te maken. Enerzijds in algemene zin, maar ook in het kader van concrete projecten zoals het Willemsplein.

Schonere lucht in de stad (A)

Doorgaand verkeer door de stad beperken (D)

Er rijdt relatief veel doorgaand verkeer in de stad (verkeer dat geen herkomst of bestemming in Arnhem heeft, maar alleen maar door de stad rijdt, omdat dit de kortste en/of snelste route is). Deze voertuigen leiden tot overlast en horen hier niet te rijden. Doel is om dat verkeer zoveel mogelijk te beperken en idealiter helemaal niet meer te hebben in de stad.

Plan weren doorgaand verkeer (I)

Nadat we het duurzaam mobiliteitsplan hebben opgesteld stellen we een plan op om het (onnodig) doorgaand autoverkeer uit Arnhem te weren. We kijken daarbij naar een breed palet van maatregelen, van verkeersmanagement tot infrastructurele maatregelen. Het duurzaam mobiliteitsplan is nog niet gereed en daarom wordt hiermee nog niet gestart.

Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs (D)

Een goede aansluiting van de verschillende vormen van mobiliteit (auto, trein, bus en (deel)fiets) op elkaar wordt steeds belangrijker. Hubs spelen bij deze overgang een belangrijke rol. Op deze manier kan een volwaardig en duurzaam alternatief voor de (privé)auto worden geboden. Een (mobiliteits)hub kan het beste worden gedefinieerd als een fysieke plek waar verschillende vormen van vervoer en vervoersaanbod samenkomen.

Opstellen visie op Arnhemse hubs (I)

De hubvisie is in concept vastgesteld door het college en er worden verkenningen gedaan naar enkele locaties. Pas nadat het duurzaam mobiliteitsplan is vastgesteld kan hiermee echt verder worden gegaan. Er ligt dan dus al een stevige basis om snel tot een definitieve visie te komen en verdere uitrol.

Uitvoeren van de visie Arnhemse hubs (I)

Er is gewerkt aan de verkenning, voorbereiding, uitwerking en realisatie van de volgende locaties:

- Rozet: voorbereiding;
- Kronenburg: realisatie;
- Gelredome: verkenning;
- IPKW: verkenning;
- Station Zuid: voorbereiding.

Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad (D)

Zie toelichtingen bij de inspanningen hieronder.

Handhaven van de milieuzone en waar mogelijk strengere normering en uitbreiding (I)

We hebben in 2023 de milieuzone in stand gehouden en bereiden ons voor op de volgende stap in 2025.

Stimuleren en faciliteren van duurzame stadsdistributie, met name in de binnenstad (I)

De invoering van de Zero Emissie-zone voor stadslogistiek vanaf juni 206 is aangekondigd. De ambitie is gericht op het verminderen, veranderen en verschonen van de stadslogistiek in de binnenstad van Arnhem.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	31.366	-249	31.117
Baten	9.532	778	10.310
Saldo lasten en baten	-21.834	1.027	-20.807
Toevoegingen aan reserves	15.162	204	15.366
Onttrekkingen aan reserves	15.658	0	15.658
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	496	-204	292
Prognose resultaat	-21.338	823	-20.515

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	-249	V					
Mobiliteit	3.150	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Mobiliteit	572	N	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Mobiliteit	280	N	Hogere beheerskosten transferhal Arnhem Centraal	J	S	AR	J
Mobiliteit	197	N	Indexatie contracten parkeergarages	J	S	AR	J
Mobiliteit	52	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Mobiliteit	-4.500	V	Omzetten exploitatiebudgetten naar investeringskredieten mobiliteitsprojecten	N	I	AR	J

Baten	778	V					
Mobiliteit	776	V	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Mobiliteit	2	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	204	N					
Mobiliteit	204	N	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	0						

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie
Jaarlijks worden de baten en lasten van de parkeerexploitatie geactualiseerd ten opzichte van de begroting en wordt het saldo hiervan verwerkt via de bestemmingsreserve bereikbaarheid.
Voor het jaar 2023 leidt dit tot € 776.000 hogere baten, € 572.000 hogere lasten en per saldo daarmee een hogere dotatie aan de bestemmingsreserve bereikbaarheid van € 204.000.

Hierin zit een budgetneutrale correctie van € 303.000 hogere baten en lasten doordat kosten voor invordering van de naheffingsaanslagen vanaf 2023 niet meer gesaldeerd worden met de baten, maar separaat als last worden geboekt.
Er worden meer naheffingsaanslagen parkeerbelasting opgelegd dan geraamd waardoor we de parkeeropbrengsten straatparkeren zien stijgen. Daartegenover zien we dat er minder parkeerabonnementen door bedrijven worden aangeschaft en dat er minder zakelijke kort parkeerders zijn in de parkeergarages . Bedrijven stimuleren het thuiswerken en passen hun intern mobiliteitsplan aan waardoor er minder behoefte is aan parkeerabonnementen. Het is nog niet duidelijk of deze ontwikkeling zich verder doorzet of niet.
Aan de lastenzijde maken we meer kosten onder meer voor schoonmaak- en extra beveiligingskosten bij de parkeergarages, dit vooral door overlast van daklozen in de parkeergarages

Hogere beheerkosten transferhal Arnhem Centraal
De gemeente onderhoudt samen met Prorail en de NS de transferhal van Arnhem Centraal. De uitvoeringsorganisatie die het beheer uitvoert heeft aangegeven dat de kosten van het beheer van de transferhal voor de gemeente zullen stijgen. De stijging heeft voornamelijk betrekking op energie, schoonmaakkosten en procesmatig onderhoud. Op basis van begroting en tussenrapportages 2023 van de uitvoeringsorganisaties is het nadeel € 280.000.

Indexatie contracten parkeergarages
Zie toelichting op wijken algemeen.

Omzetten exploitatiebudgetten naar investeringskredieten mobiliteitsprojecten
In de Begroting 2023 zijn middelen vrijgemaakt voor diverse mobiliteitsonderwerpen. Voor drie van deze onderwerpen, te weten maximum snelheid, verminderen aantal rijbanen en wandel- en fietspromenade Rijnkade, is een groot deel van deze middelen bestemd voor investeringen. Deze investeringsbudgetten zijn incidenteel (€ 4,5 mln in 2023 en 2024 en € 3,6 mln in 2025 en 2026) aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten toegevoegd.
In de Begroting 2024 wordt de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. De investeringen in mobiliteitsprojecten worden in deze begroting dan ook als investeringen met kapitaallasten verwerkt. Met deze wijziging in de Turap wordt ook de Begroting 2023 volgens deze methode aangepast. Hiermee hanteren we een consistente gedragslijn.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S03 Economie

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Vol energie zetten wij in op een aantrekkelijk woon-, werk- en leefklimaat om maximale werkgelegenheid in Arnhem en de regio te creëren, waarbij iedereen zijn talenten benut (A)

Toekomstgericht ondernemerschap (D)

In samenwerkingsverband genaamd energieke coalities (onderwijs-overheid-ondernemers) dragen we bij aan het versterken van het ondernemersklimaat. Ondernemerschap en ondernemers zijn van belangrijke waarde voor onze stad. Zij zorgen voor werkgelegenheid en innovatie.

Professionalisering dienstverlening aan ondernemers en optimale informatievoorziening (I)

De ondernemersdienstverlening van de gemeente werkt integraal en vanuit een één-loket gedachte, waarbij de ondernemer ervaart dat vraagstukken efficiënt worden opgepakt en de informatievoorziening van de gemeente aansluit op de behoeftes. De gedachte 'van aanbod gericht naar vraaggericht.'
Dit betekent onder andere dat de ondernemersdesk verder geoptimaliseerd is in samenwerking met de klantenservice, dat het Multi Disciplinaire Team (met gemeentebrede vertegenwoordiging) complexe vraagstukken van ondernemers heeft opgepakt en dat de bestaande informatievoorziening naar ondernemers verder is uitgebouwd.
Op basis van gesprekken met ondernemers en ondernemersnetwerken zijn de wensen en behoeften van ondernemers op het gebied van gemeentelijke dienstverlening opgehaald. Deze input is meegenomen in de visie op ondernemersdienstverlening, vanuit deze visie zijn ambities en doelstellingen geformuleerd waar in de aankomende periode verder invulling aan gegeven wordt. De accountmanagers zorgen ervoor dat alle collega's die met ondernemers werken hen te allen tijde centraal stellen en gastvrij behandelen.
De website van de gemeente Arnhem voor ondernemers is verder geprofessionaliseerd en geoptimaliseerd. Iedere maand wordt er een nieuwsbrief verstuurd naar ondernemers met waardevolle informatie en evenementen.
Vanuit het gedachtegoed van 'Van Bedrijven Weten' is de ondernemersdesk verder geprofessionaliseerd en is de samenwerking tussen beleid en uitvoering verder geïntensiveerd.

Ondersteunen en stimuleren van (nieuw) ondernemerschap bij starters en mkb'ers (I)

De Midden-klein bedrijf (MKB SMART) Together Deal is gecontinueerd. Dit samenwerkingsverband helpt bedrijven in de regio Arnhem en Nijmegen een digitaliseringsslag te maken.

Diverse projecten onder de MKB Smart Together deal:

- Het 'Zelfscan programma' is een online vragenlijst die de huidige situatie in het kader van de mate van digitalisering bepaalt van jouw bedrijf. Na het invullen van deze vragenlijst ontvangt de ondernemer direct een adviesrapport. Reeds 42 ondernemers hebben hiervan gebruik gemaakt, wat in lijn is met de gestelde doelstelling. Via samenwerkingspartners wordt nu tijd en aandacht besteed aan het vergroten van het bereik.
- Het 'MKB programma' gericht op MKB-ers tussen de 10-100 medewerkers, (waarvoor een programma van vijf middagen georganiseerd die in het teken staan van netwerken en verbinden, gericht op het vergroten van business) gestelde doelstelling is hierin niet behaald, target is teruggebracht naar aansluiten van 60 ondernemers.
- Van de voucher-regeling' waarmee we het versneld te kunnen digitaliseren een steuntje in de rug te geven, hebben tot op heden 178 bedrijven gebruik gemaakt. Dit is in lijn met de gestelde doelstellingen.

De startclub Arnhem blijft haar netwerk verder uitbreiden, de stijgende lijn van starters die zich verbinden aan de startclub zet zich voort. Ook het aantal evenementen die zij integraal met de gemeente Arnhem en kennisinstellingen organiseren is uitgebreid.
Startclub Arnhem heeft vanuit de economische uitvoeringsagenda 2023 de informele opdracht gekregen om te verkennen welke behoefte er leeft bij de kennisinstellingen voor het gezamenlijk opzetten van een incubator programma. Deze verkenning wordt momenteel uitgevoerd door de startclub Arnhem.

Tevens stimuleren we op allerlei manieren, onder andere via het netwerk van ondernemers in de stad lokaal, sociaal en duurzaam inkopen. We bevorderen dit door in gesprek met ondernemersverenigingen activiteiten te organiseren voor de stad wat bijdraagt aan vergroten van lokaal inkopen in Arnhem.

Verbeteren en verbinden van (ondernemers)netwerken **(I)**

Het belang van een goed functionerend netwerk tussen de verschillende ondernemersnetwerken onderling én met de gemeente is groot. Als ondernemers elkaar goed kennen, werken ze samen en gunnen ze elkaar opdrachten waarmee ze van grote toegevoegde waarde zijn voor de (circulaire) economie van de stad. Netwerken dragen bij aan het laten bloeien van (circulaire) economie, en een belangrijk aspect hierbij is een 'sterke organisatiegraad'. Dit stimuleren en faciliteren wij vanuit de gemeente waar mogelijk. Dat bevordert ook de bestaande samenwerking met ondernemersverenigingen zoals Ondernemers Kontakt Arnhem (OKA), Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) en Verenigd Creatief Arnhem. We nemen daarbij actief deel aan netwerkbijeenkomsten en organiseren zelf ook netwerkbijeenkomsten met voor ondernemers relevante en actuele thema's, zoals (circulaire) economie, duurzaamheid en werkgelegenheid/aanpak krapte op de arbeidsmarkt. Voorbeelden van dit jaar zijn het Arnhems Ondernemersevent, The Power of Connecting, over het energiecluster, Arnhem Bedrijft en het jaarlijkse Citymarketing event.

In samenwerking met Pre Zero is er een succesvol exclusief directienetwerk (DNA) in het teken van circulariteit georganiseerd, waar toonaangevende ondernemers in thematafels gesproken hebben over circulariteit en afvalstromen. Evenals een zeer succesvol ondernemersevenement (200 deelnemers) georganiseerd door de gemeente Arnhem in samenwerking met partijen uit de stad, waar het thema verbinden centraal stond. Ook hier zijn ondernemers middels themasessies geïnspireerd en is de gemeente faciliterend geweest in het verspreiden van kennis.

Vanuit de Economische Agenda 2022-2025 is er ook dit jaar een uitvoeringsagenda voor 2023 samengesteld met en door ondernemers uit de stad, in samenwerking met de gemeente Arnhem. Integraal wordt er gewerkt aan een aantal (maatschappelijke) opgaven in en voor de stad.

Gericht acquisitie en accountmanagement **(I)**

Bedrijven moeten het gevoel hebben welkom te zijn in Arnhem en goed bediend te worden als het gaat om hun vraagstukken over onder andere huisvesting, financieringsmogelijkheden, vergunningen en contacten/netwerken. Ons accountmanagement is grotendeels gericht op een proactieve houding (dienstverlenend), meedenken, duidelijkheid, integraliteit en voortgang. Daarbij zetten we in op het verbinden van bedrijven, instellingen en organisaties onderling maar ook aan de doelstellingen van de gemeente Arnhem.
Een van deze doelstellingen is 'De gemeente Arnhem koopt bij voorkeur lokaal in'. De accountmanagers kennen veel bedrijven en verbinden hen proactief aan andere bedrijven en organisaties die van toegevoegde waarde zijn voor deze ondernemer. Tevens verwijst de accountmanager proactief op het inschrijven bij het ondernemersregister.

De acquisitie-inspanningen zijn gericht op nieuwe (duurzame) bedrijvigheid naar Arnhem halen, waarbij Energy een belangrijke focussector is. We zijn actief door bijvoorbeeld ons te presenteren op een beurs in Rotterdam en door intensief op te trekken met Oost NL en IPKW als zich kansen voordoen. De bedrijven, ook buiten de Energy-sector, waarop de inspanningen gericht zijn moeten aansluiten op de Arnhemse sectoren en arbeidsmarkt. In onze zoektocht naar nieuwe bedrijven houden we rekening met het feit dat we zoveel mogelijk banen willen genereren voor alle scholingsniveaus. Daarbij wordt ook de verbinding gelegd met bestaande initiatieven uit het sociaal domein om het invullen en creëren van arbeidsplaatsen bij Arnhemse bedrijven te ondersteunen.

Data-gestuurde economische vernieuwing **(I)**

Door ondernemers mee te laten denken of te laten reflecteren op beoogd beleid en de uitvoering ervan, kan het beoogd beleid getoetst en aangescherpt worden. Dit krijgt vorm met het opzetten van een ondernemerspanel, een MKB-toets waarin (een selectie van) bedrijven gericht meedenken over vraagstukken die spelen, en bij het opstellen/ evalueren van gemeentelijk beleid. Het organiseren van ondernemersenquêtes is een gerichte manier om breed op te halen in de stad welke vraagstukken leven bij ondernemers, hoe men ondernemersdienstverlening ervaart en hoe men het vestigingsklimaat van Arnhem beoordeelt. We streven naar een toename van de ondernemerstevredenheid, die we meten via een jaarlijkse ondernemersenquête. We reflecteren kritisch op de uitkomsten van deze enquête en stellen waar nodig beleid bij.
Voor het uitbrengen van de jaarlijkse ondernemersenquête zijn de nodige voorbereidende werkzaamheden uitgevoerd. De volgende stap in het uitbrengen van een ondernemersenquête zal eind 2023 worden gerealiseerd. En als vervolg in het eerste kwartaal van 2024 de verdere implementatie van de MKB-toets evenals het ondernemerspanel.

Toekomstbestendiger vestigingsklimaat (D)

Op de diverse werklocaties in Arnhem wordt in samenwerking met vastgoedeigenaren en ondernemers gewerkt aan het verbeteren van de kwaliteit van de betreffende werklocatie. Zo worden op enkele terreinen Greendeals opgesteld waarmee men gezamenlijk wil gaan werken aan verduurzamen en circulariteit. op andere terreinen wordt gewerkt aan toekomstperspectieven in het kader van slim en efficiënt ruimtegebruik.

Voldoende en kwalitatief aanbod van werklocaties (I)

De visie Werklocaties Arnhem 2040 in door de gemeenteraad vastgesteld, even als de Kantorennota 2022-2030. Uit de Visie Werklocaties kwam onder andere naar voren dat wij aan de slag gaan met herstructurering van bedrijventerrein Het Broek. Hiertoe is inmiddels met Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) een start gemaakt voor gezamenlijk een ambitiedocument op te gaan stellen met horizon 2040.

Betere bereikbaarheid van werklocaties (I)

- In het kader van duurzaam mobiliteitsplan zijn we gesprek aan over werklocaties (expertmeetings werklocaties, maar ook expertmeetings centra (Centrum, Kronenburg).
- De werkgeversaanpak is vertraagd doordat opdracht mobiliteitsmakelaars vertraagd is (opdrachtgeverschap ligt in de regio). Lokaal staat alles voor klaar om zo snel mogelijk aan de slag te gaan in het najaar van 2023.

Aantrekkelijk woon- en leefklimaat voor werkgevers en werknemers (I)

Er wordt gewerkt aan continuering en professionalisering van het samenwerkingsverband Arnhem Studiestad, evenals de ontwikkelen met CityMarktering op energiegebied ten behoeve van studenten.
Vanuit Arnhem Studiestad wordt steeds intensiever samengewerkt met CityMarketing over hoe we Citymarketing van Arnhem nog efficiënter ingezet kan worden ten behoeve van het behoud van studenten voor de stad. En op welke manier we hen in een vroeg stadium van hun studie kunnen verbinden aan Arnhemse bedrijven (diverse initiatieven lopen en worden verder ontwikkeld).

In woningbouwontwikkelingen wordt nadrukkelijk gekeken naar een divers en gevarieerd aanbod, dat ook past bij de doelgroepen starters, expats en studenten. Op basis van de resultaten van een woonbehoefte onderzoek dat in het derde kwartaal wordt opgestart, wordt dit concreter gemaakt.

Levendige stad in en voor de regio (D)

Arnhem is een stad waar bewoners en bezoekers kunnen genieten van een levendige, creatieve stad in een prachtige groene omgeving. In samenwerking met onze partners versterken we aanbod, (recreatieve) voorzieningen, en werken we aan een bruisende binnenstad.

Onze bruisende binnenstad koesteren en versterken (I)

Op diverse plekken in de binnenstad ondersteunen en stimuleren we transformaties op vastgoed- en gebiedsniveau. De Varkensstraat is daar een goed voorbeeld van. Hier verwerft de gemeente zelf eigendommen om vervolgens de bestaande horecafunctie in te wisselen voor creatieve bedrijvigheid. Ook faciliteert de gemeente in die straat transformaties van nachthoreca naar wonen, ook op de begane grond.
Het vastgestelde Omgevingsplan binnenstad helpt daarbij net als de inzet van de transitiemanager. Met het Omgevingsplan kan ingespeeld worden op nieuwe transformatie ontwikkelingen die bijdragen aan een vitale en leefbare binnenstad met een compact winkelhart. De transitiemanager zorgt in de aanjaagrol er voor dat de gemeente en betrokken partijen adviezen en waar mogelijk ondersteuning krijgen bij transformatiekansen.
De goede samenwerking met Platform Binnenstad Arnhem (PBA) wordt verder gecontinueerd, onder andere via de PBA-werkgroepen Transformatie binnenstad, Mobiliteit en Bruisende binnenstad. Hierin leveren stakeholders gezamenlijk een bijdrage aan het aanpakken van opgaven en uitdagingen van de binnenstad.
Op de Korenmarkt wordt op dit moment het achterplein (westzijde Korenmarkt) aangepakt en verfraait. Daarnaast is in het gebied de BIZ Korenkwartier in werking getreden wat zorgt voor een financiële impuls.
We stellen ons tot doel de gemiddelde tijd die bezoekers in de binnenstad van Arnhem doorbrengen te vergroten, We meten dit nu nog niet, maar gaan op zoek naar de juiste manier om dit inzichtelijk te maken.
Met Bestemming Arnhem (samenwerking tussen Platform binnenstad Arnhem, Citymarketing Arnhem en Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen) is de eerste campagne uitgevoerd met als doel om meerdaags bezoek aan Arnhem te stimuleren (Arnhem als citytrip).

Laagdrempelige evenementen voor iedereen (I)

De locatieprofielen worden eind dit jaar door het college vastgesteld en hierover wordt de raad geïnformeerd. De subsidieregeling voor evenementen en festivals is aangepast om meer ruimte te bieden aan laagdrempelige publieksevenementen: organisatoren kunnen voortaan 40% van de begroting als subsidie aan de gemeente vragen.
In 2023 heeft de kopgroep de rest van het veld geïnformeerd en geïnspireerd hoe Arnhemse evenementen en festivals toegankelijker worden voor mensen met een beperking. Er is samen met de APCG en het veld verder gewerkt aan de Arnhemse Standaard voor Toegankelijke evenementen (AST).

Eind dit jaar is er voor het eerst een centrale vuurwerk- en lichtshow in Arnhem als alternatief voor het zelf afsteken van vuurwerk.

Genieten van onze groene stad en omgeving **(I)**

We maken actief deel uit van regionale samenwerking op het gebied van toerisme en recreatie. Om bezoekers meer naar Arnhem-Zuid te trekken investeren we in het wandelnetwerk Zuid. We bevinden ons op dit moment in de ontwerpfase. De aanleg is gepland in 2024. Ook sluiten we aan bij de verhaallijn over de Romeinen vanuit de Groene Metropoolregio. Er wordt een regiobreed masterplan Romeins verleden opgesteld in opdracht van Nijmegen & GMR. Arnhem maakt hier onderdeel van uit met onder andere aandacht voor publieksbereik, aanbodontwikkeling, beheer en conservatie en kennisdeling (= Unesco verplichtingen). Het masterplan wordt eind 2023 opgeleverd.
De Arnhemse acties binnen de Airborne Region worden verder uitgewerkt. De projectleider voor het kroonjaar (80 jaar Airborne) is gestart. Ook is een onderzoek gestart door een adviesbureau naar wat we mee willen geven aan nieuwe generaties en het Montessori college laat leerlingen een advies opstellen hoe we jongeren beter kunnen betrekken bij het levend houden van de Slag om Arnhem en de herdenking.

Arnhem Hotspot Energy (D)

We werken aan en sterk energiecluster dat een bijdrage levert aan de maatschappelijke opgave van de energietransitie. Dit geeft de stad in economisch opzicht een onderscheidende positie in de regio, nationaal en internationaal. Dit doen we door in energieke coalities te bouwen aan de versterking van onze innovatieve campussen zoals Kenniscampus regio Arnhem en IPKW en door het toepassen en zichtbaar maken van Arnhemse innovaties en het verbeteren van de onderlinge samenwerking in het energiecluster. Ook werken we met onze partners aan het (inter)nationaal zichtbaar maken van onze onderscheidende positie op het gebied van energie.

Bouwen aan energie-innovatiecampussen **(I)**

We hebben een ambitiedocument gemaakt en samenwerkingsovereenkomst gesloten met onze partners voor de verdere ontwikkeling van de kenniscampus regio Arnhem. Daarnaast werken we samen met de IPKW aan een ambitiedocument om IPKW op een goede wijze te laten aansluiten op de ontwikkelingen op bedrijventerrein De Nieuwe Haven en spoorzone Arnhem-oost.

Stimuleren Arnhemse energie-innovaties **(I)**

Ook in 2023 hebben we de energievouchers waarmee we nieuwe haalbaarheidsstudies mogelijk maken voor een drietal speerpunten van de Arnhemse energie-innovaties die vallen binnen het innovatieprogramma van Connectr: elektrische energietechniek, elektrochemische energieopslag en duurzame aandrijfsystemen. Er zijn dit jaar tot dusverre drie energievouchers verstrekt.

Op ons initiatief hebben netwerkorganisatie Kiemt, Connectr samen met The Economic Board een overzicht gemaakt van alle innovaties op energiegebied in de regio Arnhem Nijmegen. Het overzicht is vanaf nu online beschikbaar. Hiermee willen we innovaties uit onze regio zichtbaar maken en meer toegepast krijgen. Deze actie is onderdeel van de economische uitvoeringsagenda 2023.

Versterken van de onderlinge relaties en samenwerking binnen het energiecluster **(I)**

We hebben in samenwerking met OostNL een onderzoek laten uitvoeren naar hoe we de groei van Arnhem als Hotspot Energy kunnen verstevigen, versterken en organiseren. Hiervoor zijn twintig stakeholders geïnterviewd en twee brainstormmiddagen met het betrokkenen uit het cluster georganiseerd. Hiermee willen we een door het cluster gedragen ambitie met concrete publiek-private acties die we kunnen uitvoeren de komende jaren.

Betere (inter)nationale positionering van Arnhem als Hotspot Energy **(I)**

Dit jaar heeft een energieke coalitie met als trekker de stichting Citymarketing het evenement 'The power of connecting' georganiseerd. Dit bestond uit rondetafelgesprekken op IPKW en Arnhems Buiten georganiseerd door het cluster zelf en de internationale 'Access to Energy dialogue' in de Eusebiuskerk met Tennet en de OECD als sprekers. Hiermee hebben we Arnhem verder gepositioneerd als Energy Hotspot.
Daarnaast zijn we zoals opgenomen in het uitvoeringsprogramma 2023 van de Economische Agenda samen met OostNL, Connectr en de NFIA bezig een internationale routekaart te maken voor de komende jaren om te bepalen op welke momenten Arnhem kan aansluiten bij de internationale activiteiten van de NFIA en OostNL.

Voldoende gekwalificeerd talent energietransitie **(I)**

Onder regie van Connectr wordt gewerkt aan Plug in & Play. Dit is een publiek-privaat samenwerkingsverband (PPS). Een structureel verband waarin mensen van allerlei niveaus worden opgeleid om aan de slag te gaan in de laadinfrastructuur. Hierbij worden ook nieuwe opleidingsmodules ontwikkeld. Daarnaast organiseert Connectr in 2023 diverse masterclasses ten behoeve van de talentontwikkeling in de energietransitie. Wij nemen vanuit de gemeente deel aan de werkgroep leven lang ontwikkelen energie binnen de regionale human capital agenda.

Voldoende gekwalificeerd personeel aanwezig voor werkgevers (D)

Aantrekkelijk, excellent onderwijs én een aantrekkelijke stad zorgen ervoor dat de kennisinstellingen nieuwe (internationale) studenten blijven aantrekken om er te studeren. Waarna ze mogelijk ook blijven om te wonen, werken en ondernemen. Goed opgeleid sociaal kapitaal en aanwezigheid van kennis die aansluit op wat werkgevers nodig hebben, maakt de regio Arnhem aantrekkelijk voor bedrijven om zich hier te vestigen. We willen de zichtbaarheid in de regio voor studenten vergroten wat de (economische) ontwikkeling en werkgelegenheid in stad en regio ten goede komt.

Het aantrekken en binden van studenten **(I)**

Aantrekkelijk, excellent onderwijs én een aantrekkelijke stad zorgen ervoor dat de kennisinstellingen nieuwe (internationale) studenten blijven aantrekken om er te studeren. Waarna ze mogelijk ook blijven om te wonen, werken en ondernemen. Goed opgeleid sociaal kapitaal en aanwezigheid van kennis die aansluit op wat werkgevers nodig hebben, maakt de regio Arnhem aantrekkelijk voor bedrijven om zich hier te vestigen. We willen de zichtbaarheid in de regio voor studenten vergroten wat de (economische) ontwikkeling en werkgelegenheid in stad en regio ten goede komt.

Via het samenwerkingsverband 'Arnhem studiestad' werken we aan het aantrekken en binden van studenten aan de stad. Daarnaast dragen we via evenementen voor scholieren en studenten bij aan het interesseren van jongeren voor opleidingen in Arnhem. We zoeken en selecteren innovatieve projecten die bijdrage aan het behoud van talent in deze regio. Zo verkennen we talentlabs en bouwen we de samenwerking met partners in de stad zoals het bedrijfsleven en Connectr steeds verder uit. Middels de samenwerking Arnhem Studiestad organiseren we met studentambassadeurs voor studenten diverse activiteiten gedurende het gehele studiejaar die gericht zijn op het welkom heten in Arnhem. Deze activiteiten zijn dan ook gelinkt aan onze kernwaarden; groen, vrij en creatief en worden in samenwerking met diverse partners in de stad georganiseerd. Een concreet voorbeeld van een geslaagd project is project the Nature, waar studenten samen met de boswachter een bijdrage leveren aan het onderhouden van een stuk bos in Arnhem.

Daarnaast professionaliseren we continue de informatievoorziening voor studenten, middels de website van Arnhem Studiestad en socials. Er is gewerkt volgens een jaarkalender waar diverse activiteiten in opgenomen zijn en georganiseerd worden met, voor en door studenten.

Daarnaast willen we het onderwijs aantrekkelijker maken door steeds meer onderwijs te verbinden aan maatschappelijke opgaven. Hiervoor wordt samengewerkt door de Arnhemse kennisinstellingen binnen de City Deal Kennis Maken. Daarnaast maken we onderdeel uit van een nauwe samenwerking met de grote onderwijsinstellingen in Arnhem; Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN), Van Hall Larenstein (VHL) en ROC Rijn IJssel. De Arnhemse Leeragenda is bedacht om studenten te laten samenwerken vanuit verschillende kennisinstellingen aan maatschappelijke opgaven in de wijken, die bijdragen aan gezondheid, leefbaarheid en veiligheid en duurzaamheid.
Reeds zijn we succesvol geweest in het binnenhalen van een subsidie (City Deal Kennis Maken) om de Arnhemse leeragenda en het samen leren en onderzoeken verder te professionaliseren en uit te bouwen.

Tevens zoeken we de verbinding met Stichting Studentenhuisvesting (SSH&) en de wijkteams om de studenten een thuisgevoel te geven tijdens hun studententijd.
De samenwerking met CityMarketing Arnhem wordt verder geïntensiveerd voor de gezamenlijke doelstelling ook talent in Arnhem aan te trekken en te behouden. De Citymarketing van Arnhem speelt hierin een belangrijke rol. Daarnaast wordt er met partners in de stad gewerkt aan het organiseren van een Student City Challenge. Waar studenten vanuit diverse kennisinstellingen voor opdrachtgevers uit de stad middels de hackathon, waar studenten een x aantal uur in multidisciplinaire teams samenwerken en ideeën uitwerken die bijdrage aan maatschappelijke opgaven uit de stad. Die vervolgens ook direct toepasbaar zijn en bijdrage aan de leefbaarheid in Arnhem.

Het participeren in de werktafel 'aantrekken en behoud talent' in de regio wordt voorgezet.

Leven lang ontwikkelen **(I)**

Stimuleren en faciliteren van bijscholing voor iedereen om competenties en vaardigheden te laten aansluiten bij de arbeidsmarkt nu en in de toekomst. We trekken intensiever op met het bedrijfsleven om omscholing van werkende en werkzoekende naar kansrijke beroepen te organiseren. We werken regionaal en lokaal samen met diverse partners en zoeken naar waardevolle projecten die bijdrage aan een leven lang ontwikkelen. We begeleiden ondernemers en werkgevers om op een creatieve manier te kijken naar (nieuw) talent en ondersteunen bij bijvoorbeeld competentiegericht werven.
Daarnaast verkennen we hoe we de 'Beroepentuin', wat een zeer succesvol initiatief is in diverse grote steden ook in Arnhem kunnen implementeren.
Door middel van een fysieke locatie waar diverse handelingen uit bepaalde sectoren en beroepen uitgevoerd kunnen worden, krijgt een ieder de kans om te ervaren welke skills, competenties en vaardigheden er nodig zijn voor diverse beroepen in de Energysector.
Met onderwijs, overheid en ondernemers schrijven we momenteel een projectplan en zoeken we de verbinding met het programma Arnhem-Oost.

Inzicht op sectorspecifieke human capital uitdagingen om de krapte op de arbeidsmarkt tegen te gaan **(I)**

De stijging van de vraag naar arbeid richting 2030 is het grootst in de sectoren Energy, Health en Hightech. Er worden blijvende tekorten voorzien in deze beroepssectoren.
Vanuit het energiecluster in (regio) Arnhem zetten wij onder de noemer Hotspot Energy in op onderwijsinnovatie, praktijkgericht onderzoek en kennisontwikkeling in de driehoek van onderwijs, ondernemers en overheid.
In de regionale Human Capital agenda is Energy voor Arnhem één van de speerpunten. Een toonaangevend project is Plug in & Play op initiatief van Connectr. In trippel helix verband (onderwijs, overheid en bedrijfsleven) met onder andere; HAN, Industriepark kleefsewaard, Kiemt, Oost NL, provincie en gemeente Arnhem werken we samen op het aantrekken en behoud van talent, in dit project specifiek voor de laad-infra.
Ook het omscholen van werkende en tevens werkzoekende naar kansrijke beroepen in de Energysector is een belangrijk speerpunt in de regionale Human Capital agenda.
Er liggen relaties met de Hotspot Energy aanpak, en de wijkgerichte energietransitie/ aardgasvrije wijken vanuit New Energy Made in Arnhem (NemiA). Daar leggen we de verbinding en werken we nauw samen met de Groene Metropoolregio (GMR), provincie en The Economic Board (TEB).
Het participeren in de diverse werkgroepen vanuit de regionale Human Capital agenda is gecontinueerd.

Vanuit de Arnhemse aanpak krapte op de arbeidsmarkt zijn er een drietal speerpunten aangemerkt waar in trippel helix verband gewerkt wordt aan concrete projecten in de regio die het verschil maken in de uitdagingen die er zijn als het gaat om de krapte op de arbeidsmarkt:
1. Leven Lang ontwikkelen;
2. Aantrekken en behoud talent in de regio;
3. Activeren onbenut arbeidspotentieel.

Het beleidsdocument de ‘Arnhemse aanpak krapte’ dat door het college is goedgekeurd heeft een uitvoeringsagenda voor 2023. Vanuit deze uitvoeringsagenda is er een versnellingstafel geïmplementeerd. Deze versnellingstafel bestaat uit bestuursadviseurs uit diverse afdelingen en samenwerkingspartners uit de stad.

Hier wordt gewerkt aan twee concrete projecten:
- Beroepentuin - Kandidaten oriënteren zich in korte tijd op een aantal geselecteerde beroepen in de energiesector. Via deze laagdrempelige manier van kennismaken met de inhoud van een aantal beroepen komen zij er al snel achter wat hen aanspreekt. In samenwerking met Move To Match zal een passend opleidingsaanbod samengesteld worden om deze kandidaat ook op te leiden voor een baan in het betreffende beroep.
- Kinderopvang - Wegnemen van de (financiële) drempel bij ouders voor het organiseren van kinderopvang (activeren onbenut potentieel). Enthousiasmeren van onbenut arbeidspotentieel (doelgroep die wij niet in beeld hebben) voor het werken in de kinderopvang, aanbieden van trajecten die kosteloos kunnen worden doorlopen.

Circulaire economie (D)

Onze gemeentelijke doelstelling is 50 % circulariteit in 2030 en 100 % in 2050. Of we op schema zitten is op dit moment nog onduidelijk omdat er nog niet gemonitord wordt. Op basis van landelijke cijfers, zoals bijgehouden door het PBL in de ICER 2023, is er weinig reden tot optimisme. Hierin wordt niet tot nauwelijks een afname van primair grondstoffengebruik gemeld. Om hier meer helderheid in te krijgen wordt het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 geëvalueerd. Deze evaluatie wordt zowel intern als extern, en kwalitatief als kwantitatief uitgevoerd. De kwantitatieve analyse betreft een circulariteitsscan of 'nulmeting' waarin uitgezocht wordt hoe circulair onze eigen organisatie is, en hoe ver de stad is. Deze nulmeting dient direct als startpunt voor een jaarlijkse monitoring.
De kwalitatieve analyse focust op de manier waarop onze rol als gemeente wordt ervaren door partners in de stad, en in hoeverre circulariteit geborgd is in onze eigen gemeentelijk werkzaamheden zoals gebiedsontwikkeling en inkoop.
De rapportage van de evaluatie wordt meegeleverd met het nog te ontwikkelen nieuwe plan van aanpak voor 2024 en verder. Deze documenten worden naar verwachting in het vierde kwartaal van 2023 opgeleverd en naar de raad gestuurd.

Inspanningen circulaire economie (I)

De uitvoering van de acties zoals opgenomen in het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 verloopt op schema. Verwacht wordt dat we vrijwel alle acties, zoals in het programma beschreven, eind 2023 ingevuld zullen hebben.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	10.664	118	10.782
Baten	1.257	540	1.797
Saldo lasten en baten	-9.407	422	-8.985
Toevoegingen aan reserves	50	0	50
Onttrekkingen aan reserves	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-50	0	-50
Prognose resultaat	-9.457	422	-9.035

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	118	N					
Economischie zaken	100	N	Kwaliteitsimpuls overige locaties	N	S	AR	J
Toerisme en recreatie	18	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Baten	540	V					
Toerisme en recreatie	540	V	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Kwaliteitsimpuls overige locaties
Voor de ontwikkeling van specifieke Arnhemse werklocaties zoals Rijnpark en Het Broek is een jaarlijks (structureel) bedrag beschikbaar. Dit is echter niet toereikend om ook een kwaliteitsimpuls te geven aan overige werklocaties zoals Bakenhof en Overmaat / Rijkerswoerd. Dit leidt tot een knelpunt van € 100.000.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Lokale heffingen
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

S04 Onderwijs

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen (inclusief onderwijshuisvesting) (A)

Een goede startpositie op school (D)

De doelstelling ligt op koers. Er zijn wel extra uitdagingen door personeelstekorten in de kinderopvang en steeds meer zichtbaar worden effecten van corona op kinderen en hebben we te maken met grote wachtlijsten aan de kant van jeugdhulpaanbieders.

Doorontwikkeling passende kinderopvang, ontwikkelrecht en onderwijsachterstandenbeleid (OAB) (I)

De activiteiten liggen op koers. Op alle voorschoolse locaties zijn inclusie en kansengelijkheid (een passend aanbod voor ieder kind) de speerpunten. Er zijn inmiddels wel extra uitdagingen door aan de ene kant de grote personeelstekorten in de kinderopvang (en in het bijzonder in de kwetsbare wijken) en aan de andere kant duidelijk meer kinderen met een ondersteuningsvraag (waarschijnlijk als gevolg van corona), ook hebben we te maken met grote wachtlijsten aan de kant van jeugdhulpaanbieders.

Onderwijsachterstandenbeleid
Corona blijft zichtbaar in de ondersteuningsvraag van de kinderen die nu instromen in het onderwijs. We ondersteunen de scholen door middel van OAB subsidies. De focus ligt naast inzet op taal ook op sociaal emotionele ondersteuning. Er zijn nieuwe procesafspraken gemaakt rondom OAB subsidies met onderwijspartners die OAB subsidies ontvangen. De implementatie van de gehele nieuwe procedure vindt plaats in schooljaar 2024-2025.

Aansluiting passend onderwijs en jeugdhulp (I)

Samen met ketenpartners wordt onderzocht wat er nodig is op het snijvlak van onderwijs en zorg om tot betere maatwerkoplossingen te komen. De samenwerking tussen ketenpartners dient geoptimaliseerd te worden om ervoor te zorgen dat er voor ieder kind een passende plek is. Hierover zijn bestuurlijke afspraken gemaakt en gaan we leren van goede voorbeelden in het land.

Natuurcentrum Arnhem (I)

Zie de toelichting hieronder bij de inspanning 'Elk Arnhems kind een schoolmoestuin (Amendement 22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin),

Elk Arnhems kind een schoolmoestuin (Amendement 22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin) (I)

Samen met Natuurcentrum Arnhem is een kernteam gevormd rondom moestuinen voor Arnhemse kinderen. Er is een plan van aanpak opgesteld voor de periode 2023 – 2025. Momenteel worden de wensen en behoeften van schoolbesturen en scholen geïnventariseerd. Met behulp van een enquête en diverse gesprekken met zowel de overkoepelende schoolbesturen van Delta, Flores, Onderwijsspecialisten als overleggen met directeuren van individuele scholen worden de komende maanden de wensen, behoeften, kansen en risico's per school in kaart gebracht. Deze nazomer worden er inspiratiemiddagen en ontwerpsessies met de scholen, schoolbesturen en andere betrokkenen georganiseerd.

Aan de hand van deze inventarisatie zal in het najaar 2023 een maatwerkaanpak worden opgesteld. Deze maatwerkaanpak bestaat uit maximaal vier varianten die aansluiten bij de behoeften en mogelijkheden van scholen. Dit jaar vindt er een pilot-moestuinlesprogramma bij de Witte Vlinder (Flores Onderwijs) in Arnhem Noord en de Johannes school (Delta Scholengroep) in Arnhem Zuid plaats, dat input biedt voor de maatwerkaanpak voor andere scholen.

Goede toekomstbestendige (onderwijs)huisvesting **(I)**

De projecten bevinden zich in verschillende fasen. De vernieuwbouw van KC Vredenburg (voorheen "De Krakeling") en Ibn-i Sina en Parkschool zijn inmiddels afgerond en opgeleverd. Na de zomervakantie worden deze officieel in gebruik genomen. Voor GSG Guido is het ontwerp in ontwikkeling vooruitlopend op het IHP is de ambitie aanpalend beleid op het gebied van duurzaamheid en maatschappelijke meerwaarde voor de wijk te verwezenlijken. Voor de nieuwbouw van Kentalis is de definitiefase bijna afgerond, het project is kleiner dan oorspronkelijk voorzien en beperkt zicht vrijwel volledig tot renovatie van de bestaande huisvesting. Verder zijn een aantal vernieuwbouwprojecten in bouwvoorbereiding. Dat zijn achtereenvolgens; de Piramide, de Johannes en de Sterrenkring. Andere projecten gaan later in bouwvoorbereiding. Dit zijn Het Mozaïek, de Zyp en de uitbreiding van het Panorama.

Daarnaast is onder verantwoordelijkheid van de schoolbesturen en voor de Multifunctionele centra (MFC's) door de gemeente uitvoering gegeven aan maatregelen ter verbetering van de ventilatie in scholen. Deze maatregelen vallen onder de specifieke uitkering ventilatie scholen (SUVIS). De eerste werkzaamheden in de scholen zijn reeds gestart en de werkzaamheden voor een eerste MFC gaan naar verwachting in 2024 starten.

Verder heeft de raad heeft op 18 mei 2022 de nota "Op weg naar een Integraal Huisvestingsplan voor het voortgezet onderwijs in Arnhem" bestuurlijk vastgesteld. De ambitie is om uiteindelijk te komen tot één integraal beleidsrijk huisvestingsplan waar het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs deel van uitmaken. Hiervoor heeft de raad eind december 2021 een motie aangenomen. Voor de aanpak van dit huisvestingsplan is, na schriftelijke consultatie van de schoolbesturen, een procesvoorstel opgesteld en ter informatie verzonden naar de raad.

Het voorgestelde proces is inmiddels in uitvoering genomen door Twijnstra & Gudde in opdracht van de gemeente Arnhem. Hierbij wordt ook aansluiting gezocht op de onderwijsagenda die onlangs is opgesteld. Daarnaast is er nauwe samenwerking tussen de verschillende schoolbesturen de gemeente om tot een beleidsrijk IHP te komen. De definitieve oplevering van het nieuwe Integraal Huisvestingsplan staat gepland voor eind 2023

Iedereen doet mee (D)

Voor het welbevinden is het belangrijk dat mensen mee kunnen doen aan de samenleving. Een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden zijn daarvoor essentiële uitgangspunten. Ook dragen een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden bij aan een goede (start)positie op de arbeidsmarkt.

Minder verzuim en voortijdig schoolverlaters (VSV) **(I)**

Bekend is dat het hebben van een startkwalificatie bijdraagt aan een goede start op de arbeidsmarkt, maar ook vermindert het risico op bijvoorbeeld criminaliteit. (Veel) verzuim kan een voorspeller zijn van voortijdig schoolverlaten. Daarom zetten we zoveel mogelijk preventieve acties in om verzuim en vsv tegen te gaan. Dit doen we met het Regionaal Bureau Leerlingzaken Midden-Gelre, dat alle kinderen en jongeren die verzuimen of voortijdig de school verlaten spreken en ondersteunen, door de activiteiten in het regionaal vsv programma en ten slotte zetten we hier vanuit Arnhem nog extra op in door een lokaal vsv programma.

Ons lokaal programma omvat onder andere ondersteuning en financiële bijdragen (co-financiering) aan jongerenwerk/maatschappelijk werk op school, stichting Schoolscool, We-restart, playing for success, en een project van de Onderwijsspecialisten waarbij onderzocht wordt hoe de overstap van vso naar mbo verbeterd kan worden.

Uitvoeren van en sturen op het plan voorkomen voortijdig schoolverlaten (VSV) **(I)**

Landelijk is het percentage VSV gestegen in 21-22, zo ook in Arnhem. De stijging in Arnhem is minder groot dan de landelijke trend. In het eerste schooljaar na corona zijn problemen meer zichtbaar geworden, in combinatie met een aantrekkelijke arbeidsmarkt (groenpluk en jongeren die zelf willen werken in plaats van hun schooltraject willen vervolgen).

Vanuit de lokale vsv-regeling wordt ingezet op 13 projecten. Voorbeelden van wat gefinancierd wordt zijn jongerenwerk op school, ondersteuning van Stichting School's Cool en de Wijkaanpak van onder andere Rijn IJssel waar gewerkt wordt in de Point op winkelcentra Presikhaaf en Kronenburg.

Najaar 2023 wordt een netwerkbijeenkomst met alle partijen die een rol hebben in vsv vanuit de lokale regeling. Regionale uitvoering wordt hieraan verbonden om lokale en regionale aanpak meer samen op te laten gaan.

Verstevigen van de basisvaardigheden (volwasseneneducatie) **(I)**

In januari is het regionale jaarplan 2023 volwasseneducatie en aanpak laaggeletterdheid vastgesteld in het RPO. Op 4 juli 2023 is er een raadsbrief over de vorderingen aangeboden aan de raad.

Daarbij aansluitend is in de eerste helft van 2023 gewerkt aan het verstevigen van de positionering het taalhuis, zoals ondersteuning bij het certificeringstraject dat nu loopt. Het convenant voor het taalhuis is ontwikkeld en in de besluitfase (wachtend op ondertekening). In Q3 ontwikkelen de stuurgroep en kernteam taalhuis een passender governance structuur om de taken, rollen en verantwoordelijkheden duidelijker af te bakenen ihkv sturing op de doelen.

Een andere concreet project in het kader van 'Een kansrijk Arnhem', is de ophoging in de begroting van € 65.000 per jaar vanaf 2023 tot 2026 voorgesteld, ten gunste van de subsidiëring van Rozet. Zij financieren hiermee de uitbreiding van het gratis lidmaatschap voor de leeftijdscategorie tot 24 jaar (ten opzichte van 18 jaar). Deze is ingegaan op 1 januari 2023 en heeft geleid tot een verhoging van het aantal gratis lidmaatschappen en aantal uitleningen in deze leeftijdscategorie.

Betere uitstroom vanuit het onderwijs naar de arbeidsmarkt **(I)**

Er zijn verschillende organisaties die ondersteunen bij de overgang van school naar werk. Veel van deze projecten worden bekostigd vanuit de regionale aanpak jeugdwerkeloosheid die loopt t/m 2024. Ook is er bekostiging vanuit het regionaal vsv programma. Zo heeft het RBL midden-Gelre bijvoorbeeld het schakelpunt onderwijs-werk, waarbij uitstroom mbo 1 en 2 naar werk wordt begeleid.

Voor alle jongeren in kwetsbare posities is er een regionaal aanbod. Voorbeeld van aanbod is bijvoorbeeld de combinatiefunctionaris die jongeren vanuit het praktijkonderwijs en vso ondersteunt in een duurzame overgang naar de arbeidsmarkt. Projecten die jongeren helpen om zich te oriënteren zijn onder andere Busses for Jobs en Stage Cupido

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	26.047	131	26.178
Baten	3.681	31	3.712
Saldo lasten en baten	-22.366	-100	-22.466
Toevoegingen aan reserves	9.547	0	9.547
Onttrekkingen aan reserves	8.139	0	8.139
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-1.408	0	-1.408
Prognose resultaat	-23.774	-100	-23.874

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	131	N					
Onderwijs	146	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Onderwijs	94	N	OZB indexatie	J	S	AR	J
Onderwijs	62	N	Koers molenplaats	N	I	AR	J
Onderwijs	19	N	DU Voorschoolse voorziening peuters	N	I	AR	J
Onderwijs	-190	V	Integraal accommodatiebeleid	N	I	AR	J
Baten	31	V					
Onderwijs	31	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Huur- vs subsidieindexatie
Dit betreft een hogere subsidie voor maatschappelijke partners als compensatie voor stijging van huurbedragen die de gemeente aan hen in rekening brengt
De huurders van onze gebouwen c.q. onze maatschappelijke partners hebben te maken met hoge kostenstijgingen voor goederen, diensten en energie. Dit heeft een flinke negatieve impact op de bedrijfsvoering van veel onze huurders. De (kostprijsdekkende) huur die de gemeente in rekening brengt aan haar huurders stijgt dit jaar met 6,4%. De subsidie die de gemeente aan deze instellingen verstrekt stijgt minder hard, namelijk gemiddeld met 3,1%. Om de maatschappelijke partners hierin tegemoet te komen wordt een extra indexatie op de subsidie toegepast voor het verschil (gemiddeld 3,3% van de huur).

Deze afwijking is verdeeld over de programma's S04, S05, S08 en S09.

OZB indexatie
In de begroting is besloten dat de opbrengst OZB jaarlijks met 5% wordt geïndexeerd. Dat heeft ook gevolgen voor de panden die in het bezit zijn van de gemeente zelf. In de meeste gevallen wordt dit gecompenseerd door een verhoging van de door de gemeente te ontvangen huur. Voor een beperkt aantal panden is er echter geen sprake van een huurrelatie. Bij de onderwijspanden en de panden in gebruik voor de eigen ambtelijke organisatie is er geen huurrelatie en leidt de verhoging van de OZB tot een verhoging van de exploitatielasten.
Dit effect wordt in meerdere programma's (S00 Bestuur, dienstverlening en financiën en S04 Onderwijs) zichtbaar als gevolg van de verdeling van de gemeentelijke panden over deze programma's.

Koers molenplaats
In de begrotingssubsidie van Natuurcentrum is het beheer van bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek en de Witte Watermolen als één van vier brede doelstellingen opgenomen. Zolang Natuurcentrum geen geschikte horeca-uitbater vindt, loopt zij de inkomsten uit huur mis. Daarnaast mist Natuurcentrum door de afwezigheid van een geschikte horeca-uitbater vakbekwaam personeel om de Molenplaats voldoende te bemensen, waardoor de Molenplaats tijdelijk noodgedwongen gesloten was. Met de inkomsten uit huur van de horecapartner hadden zij een sluitende begroting. Daartegenover staat dat ze nu wel zelf de inkomsten uit zaalverhuur ontvangen. Bij ongewijzigde omstandigheden wordt hierdoor per saldo op jaarbasis een tekort verwacht van € 62.000 dat niet was voorzien. De komende periode wordt onderzocht of dit tekort gedekt kan worden uit exploitatiemiddelen.

Decentralisatie-uitkering (DU) Voorschoolse voorziening peuters
Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Onderwijs.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

Integraal accommodatiebeleid
Zie toelichting op wijken algemeen.

S05 Cultuur

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar (A)

Verbreding van cultuurbereik en participatie (D)

Cultuur is van en voor iedereen. We streven ernaar de toegankelijkheid en bereikbaarheid van kunst en cultuur te verbreden en daarmee actieve en passieve cultuurdeelname te stimuleren. Dit komt de persoonlijke ontwikkeling van mensen ten goede, maar is ook voor de ontwikkeling van de lokale en regionale samenleving belangrijk.

Cultuur is van en voor iedereen (I)

We zetten in op het vergroten van cultuurdeelname van jeugd en ouderen en stimuleren kunstbeoefening op amateurniveau.

Cultuureducatie moet voor elk kind beschikbaar zijn. Hiertoe hebben we in 2015 samen met partners in het primair onderwijs en de culturele sector in Arnhem het lokale Convenant Cultuureducatie Primair Onderwijs 2015 - 2023 afgesloten. Onderdeel van dit convenant is het uitvoering geven aan de landelijke programma's Cultuureducatie met Kwaliteit en Meer Muziek in de Klas. Daarnaast zetten we ons in om cultuureducatie te verbreden naar het buitenschoolse onderwijs. Hierbij zoeken wij nadrukkelijk verbinding met het Nationaal Programma Arnhem-Oost. In september 2023 is met de partners in het convenant een voortzetting hiervan voor de periode 2023 – 2030 afgesloten, om de behaalde resultaten te borgen en de ingezette lijn om cultuureducatie een vaste plek in het onderwijsprogramma van het Primair Onderwijs door te zetten en te verstevigen.

We werken een voorstel uit voor gratis cultuurdeelname door jongeren tot 18 jaar. Daarnaast werken we met culturele partners in de stad samen om een impuls te geven aan initiatieven voor en door jongeren om zich creatief te ontwikkelen. Door culturele initiatieven vanuit de leefwereld van jongeren te stimuleren, willen wij het welbevinden en de ontwikkeling van deze kwetsbare groep versterken.

In het convenant Arnhem Cultuurparticipatie (ACP) 55Plus (een voortzetting van het programma Age Friendly Cultural Cities) werken culturele, welzijns- en zorginstellingen samen om de maatschappelijke betrokkenheid van ouderen door kunst en cultuur te vergroten. Dit convenant zal in het najaar van 2023 voortgezet worden.

Wij benadrukken het belang van de amateur- en breedtekunst als voedingsbodem voor de culturele sector in Arnhem en voor de ontwikkeling op individueel niveau en de verbondenheid onderling van de Arnhemmers. Wij ondersteunen de sector met de subsidieregeling Amateurkunst. Daarnaast stellen wij met ingang van 2023 extra middelen beschikbaar voor de productie en presentatie van amateurkunst én voor de ontwikkeling van een jaarlijks terugkerend amateurkunstfestival.

Met het Platform Amateurkunst Arnhem zetten wij in op de ontwikkeling van de sector en onderzoeken wij de mogelijkheden voor meer en betere ruimte en faciliteiten voor de beoefening van amateurkunst. Voor dit laatste ondersteunen wij ook Rozet, Huis van Puck en Popcentrum Jacobiberg.

Mediafonds Arnhem
Het Mediafonds heeft tot doel de kwaliteit van de lokale journalistiek in Arnhem een impuls te geven. Bij de aanvangsperiode had het fonds nog te maken met onderbesteding van de beschikbare middelen. In 2023 ontving het Mediafonds dusdanig veel kwalitatief goede aanvragen dat het bij aanvang beschikbaar gestelde fondsbudget inmiddels uitgeput is. De verwachting is dat het aantal aanvragen voor een bijdrage blijft groeien nu het Mediafonds steeds meer bekend raakt. In de begroting is met ingang van 2023 een structureel bedrag van € 65.000 opgenomen voor het Mediafonds.

Een artistiek interessant, divers en veelzijdig cultureel aanbod in de stad **(I)**

Het publiek weet gelukkig na de terugval in de coronajaren het culturele aanbod weer te vinden. De meeste culturele instellingen geven aan dat het publieksbereik zich weer op het niveau van 2019 bevindt en soms zelfs daarboven. In de Begroting 2023 zijn extra middelen (€ 250.000 en € 500.000) voor programmabudgetten cultuur vrijgemaakt. In april heeft het college een voorstel gedaan voor de inzet van deze middelen:

- Crossovers en experimenten: deze houden de cultuursector bruisend, levendig en aantrekkelijk.
- Voldoende aanbod op het gebied van literatuur en spoken word.
- We realiseren een herkenbare en neutrale plek waar Arnhemmers elkaar kunnen ontmoeten en in dialoog kunnen treden of in debat kunnen gaan. Zo willen we de toenemende polarisatie in de stad en in de samenleving tegengaan.
- Extra programmabudgetten voor onder andere beginnende makers (ophoging budget regeling Stroomversneller), voor meer gevorderde makers (ophoging budget regeling Producties Evenementen Festivals), en voor initiatieven op het snijvlak met het sociale domein en voor de breedtekunst.
- Herijking van het cultuurbeleid.
- Op dit moment wordt gewerkt aan maatregelen om deze middelen aan de sector toe te doen komen en maken we een start met de herijking van het cultuurbeleid.

Versterking van de culturele infrastructuur (D)

Arnhem onderscheidt zich van andere steden door een complete keten educatie-productie-presentatie in nagenoeg alle kunstvormen. Daarin blijven we investeren. Dit is een belangrijke randvoorwaarde voor de doorstroming en vernieuwing van talent, van amateur tot professional.

Stimulering van het makersklimaat **(I)**

De fusie van Schakel025 met de Cultuur Academy begin 2023 heeft geleid tot een kennisplatform voor zowel makers als mogelijkmakers in Arnhem, Nijmegen en de regio 025.

We geven uitvoering aan het actieplan Kunst in uitvoering. We verstrekken als gemeente opdrachten aan kunstenaars en ondersteunen kunstinitiatieven uit de stad. Zo gaat dit jaar het kunstwerk wat is aangekocht naar aanleiding van de Sonsbeektentoonstelling in 2021 van Jennifer Tee in productie. Via een participatief project is een muurschildering in de Spoorhoek geplaatst. Ook zijn in drie wijken elektriciteitskastjes voorzien van ontwerpen door kunstenaars en gaan we dit uitbreiden naar andere wijken.
Met het project ‘Doe je mee’, gecoördineerd door de Cultuur Academy, zijn kunstenaars ingezet binnen vier projecten die maatschappelijke impact maken in de wijken die onderdeel zijn van het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Dit laat zien dat kunst en creatieve denkkracht bijdragen aan actuele maatschappelijke thema’s waar we als stad aan werken. In 2023 kijken we naar een vervolg hiervan in de komende jaren.

Zorg voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad **(I)**

De beschikbaarheid van voldoende ateliers, werk- en oefenruimte is geen vanzelfsprekendheid. Het aantal betaalbare ateliers in de stad staat al zeker tien jaar flink onder druk. Het tijdelijke aanbod neemt af, en de groei van nieuw aanbod vlakt af. De ruimte in Arnhem is beperkt en er zijn forse (woningbouw)opgaven. Op basis van het rapport ‘Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem’ is in 2020 het ‘Plan van Aanpak Huisvesting Creatieve en Culturele sector 2021-2024’ vastgesteld. Hierin wordt ingezet op het tegengaan van een verwacht tekort van op termijn 15.500m2 aan werk- en oefenruimten in de stad voor culturele en creatieve makers. Gestelde opgave is om 12.000m2 permanente werkruimte te realiseren. Onderdeel hiervan is de toekomstige huisvesting van Popcentrum
Jacobiberg aan de Groningensingel in Arnhem-Zuid. Met in totaal 4.000m2 voor de toekomstige Jacobiberg aan de Groningensingel wordt een eerste flinke stap gezet in het realiseren van permanente werkruimte. Een technisch programma van eisen wordt nu opgesteld.

Via de subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen kunnen creatieve makers en cultureel ondernemers in een vroeg stadium worden ondersteund in hun planvorming voor permanente ruimte. Daarvan wordt goed gebruik gemaakt. De verwachting is dat in 2023 het gestelde subsidieplafond van EUR 150.000,- wordt bereikt. Buiten de verhuizing van de Jacobiberg om signaleren we echter dat het langs deze weg nog niet is gelukt permanente werkruimte toe te voegen. Terwijl de urgentie nu dringt en talentvolle makers de stad mogelijk verlaten. We gaan meer regie nemen om extra werkplekken te realiseren. Dat kan door strategische gebouwaankopen te doen en noodzakelijke gebouwaanpassingen te financieren om zo potentiële creatieve broedplaatsen en ateliergebouwen geschikt te maken.

Nieuw cultureel centrum in Arnhem-Zuid **(I)**

We versterken het culturele aanbod en de faciliteiten in Arnhem-Zuid voor cultuureducatie, -participatie en -presentatie. We betrekken hier nadrukkelijk de behoeften van bewoners bij: onderzoeksbureau Spectrum voert in opdracht van de gemeente dit najaar een kwalitatief behoefteonderzoek uit. Daarnaast wordt dit najaar, in samenwerking met tal van culturele organisaties en makers, geprogrammeerd in Zuid, op diverse locaties. De coördinatie hiervan ligt bij Ruimtekoers, in opdracht van de gemeente. De uitkomsten van deze testprogrammering en het behoefteonderzoek gelden als opmaat naar een definitieve uitbreiding van het aanbod en de voorzieningen.
Ook de voorgenomen verhuizing van popcentrum Jacobiberg naar de Groningensingel draagt bij aan meer cultuur in Zuid. Dit geldt ook voor de mogelijke verruiming van de openingstijden van Rozet Kronenburg en de uitbreiding van activiteiten die daardoor mogelijk wordt.

Profilering en vitalisering van het culturele klimaat (D)

We zetten in op het versterken en behouden van de toppositie die Arnhem heeft als cultuur- en creatieve stad en dragen zo bij aan werkgelegenheid, innovatie en een aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Daarbij is ook onze rol, positie en samenwerking in de brede regio van belang.

Toekomstbestendige huisvesting van het Stadstheater en onze Rijksgezelschappen Oostpool en Introdans **(I)**

De renovatie van het Stadstheater bevindt zich in de ontwerpfase, in september vindt de laatste voorstelling in het gebouw plaats. Het Stadstheater is dan tot in 2027 gesloten. In deze jaren zal een groot deel van de voorstellingen van het Stadstheater in Musis plaatsvinden, dat hiervoor wordt aangepast. Theater Oostpool en Introdans zijn aan zet om hun eigen nieuwe huisvesting te realiseren. De provincie Gelderland heeft, in navolging van de gemeente, hiervoor een bedrag van € 10 miljoen in het vooruitzicht gesteld. We steunen en ondersteunen de twee gezelschappen in dit project en vinden het logisch als de nieuwe huisvesting in de nabijheid van het Stadstheater zou zijn. Deze twee trajecten worden in nauwe samenhang bekeken.

De Sonsbeektentoonstelling en State of Fashion zijn onze beeldbepalende, internationale culturele events **(I)**

Beide evenementen vallen niet meer onder de noemer van één stichting. Bureau BMC is als kwartiermaker aangesteld om de stichting Sonsbeek op te richten. De voorzitter van de Raad van Toezicht is gevonden, overige leden worden dit najaar aangesteld en dan volgt ook de werving voor een directeur-bestuurder. Planning is om in 2025 weer een internationaal beeldbepalende tentoonstelling te organiseren waarbij de samenwerking met Arnhemse instellingen alsmede de inwoners een belangrijk uitgangspunt is. State of Fashion, dat onder de landelijke basisinfrastructuur (BIS) valt, heeft de al bestaande stichting als basis overgenomen en heeft per juni een directeur-bestuurder benoemd. De eerstvolgende editie is in 2024 in samenwerking met internationale partners.

Versterking van de (samenwerking in de) Cultuurregio 025 **(I)**

De Cultuurregio 025 heeft een stevige positie gekregen binnen de maatschappelijke opgave 'Ontspannen Regio' van de GMR. Op basis van het Transformatievoorstel Cultuurregio 025 is een Uitvoeringsplan opgesteld met de regiogemeenten, dat momenteel wordt gerealiseerd. Belangrijk uitgangspunt is duurzame structuurversterking van de hele culturele keten in de hele regio. Dat betekent dat de acties een regio-breed en blijvend effect moeten hebben op de keten van top- en middensegment, cultuureducatie, kunstvakonderwijs en amateurkunst. De provincie Gelderland draagt € 1,3 miljoen bij. De gemeente Arnhem is penvoerder namens de GMR omdat deze geen subsidies kan verstrekken.

Behoud van werkgelegenheid in de culturele en creatieve sector **(I)**

Het aantal mensen dat in de culturele en creatieve sector werkt, is goed voor 4,6 procent van de werkgelegenheid. Onder andere ArtEZ en de vele BIS instellingen die Arnhem rijk is, dragen hieraan bij. Instellingen en makers worden echter geconfronteerd met stijgende lasten op diverse terreinen, zoals huur en energie. Dit kan de werkgelegenheid negatief beïnvloeden als deze lasten hoger worden en de baten niet stijgen. Dit is een van de aandachtspunten bij de herijking van het cultuurbeleid. Ook de via de subsidievoorwaarden verplichte implementatie van de Code Fair Practice (eerlijke betaling en hiermee verbetering van de arbeidsvoorwaarden van werken in de culturele en creatieve sector) is een aandachtspunt om de werkgelegenheid in de sector te behouden.

Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren (A)

Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed (D)

De gemeente heeft veel hoogwaardig erfgoed. Ook merken we dat de vraag naar advisering over ons erfgoed toeneemt. Dit legt een druk op het erfgoedteam en de beperkte middelen. Ondanks deze kwetsbaarheid hebben we het afgelopen jaar wel invulling kunnen geven aan onze doelen. Wel wordt een knelpunt ervaren als het gaat om naar buiten toe te treden met het erfgoed en beschikbare middelen en capaciteit.
Arnhem is een voorbeeld als het gaat om de combinatie groen erfgoed, klimaatadaptatie en burgerparticipatie. In het juryrapport dat werd opgesteld in relatie tot de BNG Bank Erfgoedprijs 2023 viel Arnhem samen met andere genomineerden op vanwege de innovatieve en creatieve manieren waarop enerzijds het groene erfgoed wordt hersteld en onderhouden en het anderzijds ook wordt ingezet om de leefomgeving te verbeteren en klimaatbewustzijn te stimuleren.
Er is onderzoek gedaan naar de samenwerking ODRA- erfgoed. Dit heeft geleid tot verbeterde proces-werkafspraken en deze zullen we jaarlijks herijken.

Bescherming en herbestemming van cultuurhistorisch erfgoed (I)

- We hebben op oplossingsgerichte wijze meegedacht met duurzame herbestemming van diverse monumenten in onze stad. In het oog springende voorbeelden van projecten waarin is geparticipeerd zijn: de Koepelgevangenis en Steenfabriek Elden.
- We hebben een Actieplan Verduurzaming Erfgoed opgesteld, waarmee we het verduurzamen van erfgoed de komende tijd willen versoepelen en versnellen. Vanaf januari 2023 wordt gewerkt aan de uitvoering van het actieplan. Zo wordt er gewerkt aan een handboek voor eigenaren en bewoners die hun pand willen verduurzamen en aan een nieuw toetsingskader dat veel meer mogelijkheden biedt aan zonnepanelen op erfgoed. In de Geitenkamp wordt in samenwerking met Portaal een pilot uitgevoerd met rode zonnepanelen. Daarnaast is er sinds januari 2023 een adviseur duurzaam erfgoed beschikbaar die eigenaren/bewoners kosteloos en op een laagdrempelige manier op weg kan helpen.
- We hebben in 2022 een Toekomstverkenning Religieus Erfgoed uitgevoerd. Hierin is in beeld gebracht wat de stand van zaken is van de gebedshuizen in onze gemeente en wat de toekomstverwachting van het huidige gebruik is. In 2023 wordt vanuit deze toekomstverkenning een Actieplan Religieus Erfgoed opgesteld.
- Vanaf januari 2023 wordt gewerkt aan een Cultuurhistorische Waardenkaart, voor wat betreft het thema landschap. De bedoeling is om in 2024 het gebouwd erfgoed aan deze kaart toe te voegen, zodat een compleet beeld ontstaat van de erfgoedwaarden in onze gemeente.
- De archeologische verwachtingskaart is gereed om in de bestuurlijke procedure te brengen.
- We werken aan Erfgoedagenda 2024-2028. Hiervoor is de startnotitie gereed gekomen.

Zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed (I)

- Samen met de Stichting Eusebius Arnhem werken we aan restauratie en beleefbaar maken van de Cuyperskamer van Eusebiuskerk.
- We geven rondleidingen in het stadhuis met Open Monumentendag en staan het Comité Open Monumentendag Arnhem bij met advies.
- Iedere maand wordt de archeologische vondst van de maand in het erfgoedcentrum getoond. En wordt er door een Arnhemse kunstenaar een verbeelding hierover gemaakt

Ontsluiting van kennis over erfgoed (I)

- In voorbereiding op de Omgevingswet en de werkwijze rondom omgevingsplannen is de monumentendatabase van Planon omgezet naar een GIS-database. Dit heeft de monumentendatabase beter te raadplegen en te beheren gemaakt.
- De actuele berichtgeving op social media is opgepakt.
- Er zijn archeologische publicaties gereed gekomen en in de reeks Monuscript is een uitgave verschenen over het Romeinse castellum in Meinerswijk.
- We hebben verschillende presentaties op het gebied van archeologie en erfgoed gegeven, met archeologisch vondstmateriaal bijdragen geleverd aan tentoonstellingen.

Regisseren en uitvoeren van archeologisch onderzoek en archeologisch depotbeheer (I)

- Het archeologiedepot is verhuisd naar de nieuwe locatie in Museum Arnhem. Daarbij is tevens een slag gemaakt in beter beheer van de archeologiecollectie.
- Er zijn systemen in beeld gebracht voor digitale administratie van de collectie.
- Er is regie gevoerd op verschillende archeologische projecten van bedrijven in de stad. Hierbij kan worden gedacht aan de opgravingen op het Cobercoterrein en Coehoorn.

Regioadvisering archeologie (I)

- Er is een nieuwe regio-archeoloog aangetrokken ter vervanging van de vorige regio-archeoloog
- Het handboek voor de regio-archeologie, waar Arnhem ook onderdeel van is, is geupdated.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	44.255	272	44.527
Baten	8.707	648	9.355
Saldo lasten en baten	-35.548	376	-35.172
Toevoegingen aan reserves	3.451	0	3.451
Onttrekkingen aan reserves	4.340	0	4.340
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	889	0	889
Prognose resultaat	-34.659	376	-34.283

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	272	N					
Cultuur	226	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Cultuur	25	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Cultuur	21	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Baten	648	V					
Cultuur	331	V	DU Brede impuls combinatiefuncties (deel Cultuur)	N	S	AR	J
Cultuur	297	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Erfgoed	20	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Actualisatie MIP
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Decentralisatie-uitkering (DU) Brede impuls combinatiefuncties (deel Cultuur)
De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van via het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen (A)

Voorkomen en vroeg erbij (D)

In financieel onzekere tijden, waarin veel inwoners geldzorgen hebben door stijgende lasten, willen we zoveel mogelijk voorkomen dat inwoners schulden opbouwen en/of in de armoede terecht komen. We investeren daarvoor in een laagdrempelige ingang voor inwoners met financiële vragen, en in het vergroten van bewustwording en financiële vaardigheden bij vooral jongeren en nieuwkomers.

Zo investeren we samen met ketenpartners in de stad in het voorkomen van schulden, krijgen inwoners met betalingsachterstanden bij vaste lasten een hulpaanbod en werken we intensief samen met het onderwijs om jeugdwerkloosheid te voorkomen.

Aanpak kinderarmoede (I)

Op het gebied van kinderarmoede werken we samen met partners in de stad die met dit thema bezig zijn zoals stichting leergeld, consultatiebureaus, verloskundigen, huisartsen en scholen. We hebben met lokale partners de eerste stappen gezet naar een gezamenlijk te ontwikkelen pact om samen kinderarmoede nog sterker te bestrijden.

De Rekenkamer voert op dit moment een onderzoek uit naar generatiearmoede. De uitkomsten worden aan het einde van het jaar verwacht. De resultaten nemen we mee in de verdere doorontwikkeling van onze visie en beleid op het gebied van (kinder)armoede.

Schuldpreventie (I)

We willen zoveel mogelijk voorkomen dat mensen geldzorgen en/of schulden krijgen. Dat doen we samen met Rijnstad. Er zijn op acht locaties in Arnhem Goed Geregeld Arnhem-loketten actief. Daar krijgt de inwoner laagdrempelig informatie en advies over financiële en juridische zaken. Bij geldzorgen wordt snel geschakeld met de Sociale Wijkteams, Opr€cht en Geldzaken en Ondernemers zodat inwoners een beroep kunnen doen op schuldhulpverlening

Daarnaast coördineert (en voert deels ook zelf uit) Rijnstad voor ons preventieactiviteiten in de stad. Om inwoners met financiële vragen te vinden en te helpen, werken we samen met veel ketenpartners. Met de training “Alert op geldzorgen” worden ketenpartners ondersteund in het signaleren en bespreekbaar maken van geldzorgen bij inwoners en bij het doorgeleiden naar ons gemeentelijke hulpaanbod. Om ketenpartners nog beter te kunnen informeren over dit hulpaanbod is de “routekaart Alert op Geldzorgen” vernieuwd in samenwerking met de betrokken instanties.

Verder waren wij in maart actief in het kader van de landelijke Week van het Geld en zijn er door MoneyStart lessen gegeven op de praktijk-, vmbo en mbo-scholen.

(Vroeg) erop af (I)

Om inwoners met geldzorgen snel te bereiken wordt ingezet op vroegsignalering. Bij vroegsignalering ontvangen wij signalen van betalingsachterstanden bij vaste lasten partners. Het aantal signalen stijgt sinds april 2023 met 50% naar 1000 á 1100 per maand. Wij schatten in dat dit deels wordt veroorzaakt door stijgende energiekosten en deels door de landelijke regelingen en verscherpte afspraken met energiebedrijven die gelden sinds 1 april 2023. Ook zorgverzekeraars sturen meer signalen.

Op alle signalen die wij ontvangen volgt een hulpaanbod (huisbezoeken, telefonisch contact, email of brief). Omdat het aantal signalen is gestegen en persoonlijk contact de beste resultaten geeft, wordt vanaf september 2023 nog meer ingezet op telefonisch contact en huisbezoeken. We bereiken hiermee ook inwoners die nog niet bekend zijn met ons hulpaanbod. Met netbeheerder Liander hebben wij de handen ineen geslagen en zijn wij, mede naar aanleiding van een toezegging aan de SP, een samenwerking aangegaan . Hierdoor kunnen wij, samen met de gemeente Amsterdam, ook hulp bieden aan inwoners waarbij het energiecontract toch is beëindigd door de energieleverancier. Voordat de netbeheerder daadwerkelijk tot afsluiting van gas en/of energie overgaat, kunnen wij de inwoner helpen om een nieuw contract af te sluiten bij een andere leverancier.

Jeugdwerkloosheid voorkomen **(I)**

Er zijn verschillende lopende initiatieven die jongeren in een kwetsbare positie ondersteunen en werkloosheid onder deze jongeren voorkomen. Het aanbod voor deze doelgroep is steeds beter geworden en beter in beeld bij professionals. Het is de verwachting dat we dit najaar starten met een pilot waarbij we ons richten op jongeren tussen de 23 en 27 jaar die (nog) niet bij ons of bij onze ketenpartners in beeld zijn. In de tweede helft van 2023 gaan we met onze ketenpartners goed lopende initiatieven borgen die zich richten op het bieden van extra begeleiding aan kwetsbare jongeren van school naar werk. Voor jongeren die bijstand aanvragen wordt er sinds juni van dit jaar niet langer gewerkt met een zoekperiode van 4 weken. Door de gemeente kan er zo meteen gestart worden met de begeleiding naar werk of een opleiding.

Arnhemmers kunnen rondkomen (D)

Om Arnhemmers perspectief te bieden op een schuldenvrij bestaan, of naar financiële zelfredzaamheid is een belangrijke randvoorwaarde dat zij maandelijks kunnen rondkomen met hun inkomsten. De bestaanszekerheid vormt een essentiële randvoorwaarde om stappen te kunnen zetten richting activering, (gezondheids-/ psychische) problemen oplossen en werk. Een deel van deze bestaanszekerheid wordt landelijk bepaald (Participatiewet), denk aan de hoogte van het minimumloon en hoogte van de bijstandsuitkering Als gemeente hebben we daar nu weinig invloed op.

Waar we wel invloed op hebben is de toegankelijkheid van onze gemeentelijke inkomensregelingen en het aanbieden van een aantal extra mogelijkheden. Zo is besloten dat inwoners met een Gelrepas per 1 mei 2023 goedkoop kunnen reizen met het openbaar vervoer en kunnen 600 Arnhemmers sinds eind maart subsidie aanvragen voor een energiezuinige koelkast, wasmachine of vriezer. Aanvullend zijn de regels voor bijzondere bijstand voor de aanschaf van energiezuinig witgoed dit jaar verruimd.
Daarnaast onderzoeken we momenteel op welke manier onze gemeentelijke inkomensregelingen op een eenvoudigere manier zijn aan te vragen/toe te kennen.

Ook ondersteunen wij financieel een aantal ketenpartners, die er samen met ons voor zorgen dat er een vangnet is voor Arnhemmers met weinig financiële middelen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het Jeugdfonds Sport en cultuur, Stichting Leergeld, Ecovrede, de Voedselbank en kledingbank.

Inkomenszekerheid (zie spoor 1a en 1b nieuwe Participatiewet, bijverdienpremie) **(I)**

Het wetsvoorstel Participatiewet in Balans treedt naar verwachting 1 januari 2025 in werking. Het uitgangspunt in de hervorming van de Participatiewet is dat niet de regels, maar de mens centraal wordt gesteld. Arnhem laat de zoekperiode voor jongeren buiten toepassing. Dus niet alleen voor kwetsbare jongeren, maar alle jongeren tot 27 jaar. De "pauzeknop" wordt op basis van maatwerk ingezet om te voorkomen dat Arnhemmer financieel verder in de knel komen. Daarnaast heeft Arnhem de ruimte voor giften voor inwoners in de bijstand verruimd tot een bedrag van € 1.800,-

Met ingang van 1 juli 2023 start de proef Bijverdienbeloning, voor de duur van 2 jaar. De bijverdienbeloning is een extra beloning en stimulans voor inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd werken of Arnhemmers die vanuit de bijstand in deeltijd gaan werken.

Schulddienstverlening **(I)**

De dienstverlening van Plangroep is sinds begin 2022 weer op orde en er zijn nieuwe samenwerkingsafspraken gemaakt met de Sociale Wijkteams over snelle en warme overdracht van inwoners met schulden en begeleiding gedurende het schuldtraject. Jongeren met schulden worden geholpen en hierbij bieden we hen perspectief op activering of werk. De schuldhulpverlening voor ondernemers is geborgd binnen het cluster Werk en Inkomen.

In het najaar van 2023 vindt besluitvorming plaats rondom het in eigen beheer nemen van de Vroegsignalering en een aantal onderdelen van de Schuldhulpverlening. Na besluitvorming kan gestart worden met de implementatie. De planning is om in januari 2025 deze onderdelen weer in eigen beheer uit te voeren.
Via het Nationaal Programma Arnhem-Oost werken we een innovatieve manier van schuldhulp uit. We selecteren in Immerloo (een gebied dat één van de armste postcodegebieden van Nederland is), een groep inwoners die te maken heeft met problematische schulden en creëren rust door schulden in één keer op te kopen en daarna de doorbraakmethode in te zetten. Omdat we weten dat deze groep ook vaak te maken heeft met multi-problematiek verwachten we besparingen op voorliggende voorzieningen. Via een pilot kijken we naar het maatschappelijk rendement daarvan en naar de mogelijkheden om dit verder over Arnhem uit te rollen.

De samenwerking met aangesloten Bewindvoerders rondom het Convenant “Samen Sterker” is geëvalueerd. Zowel gemeente, bewindvoerders als Sociale Wijkteams en Plangroep zijn blij met de samenwerking. We maken met onder andere de Sociale Wijkteams nieuwe afspraken over de nazorg en uitstroom van inwoners onder bewind na een schuldtraject. Hiervoor starten we eind 2023 met een pilot om ervaring op te doen welke begeleiding een inwoner nodig heeft om stappen richting financiële zelfredzaamheid te zetten.

Energiearmoede **(I)**

Het maatwerkbudget bij Goed Geregeld Arnhem voor hoge energiekosten is per 1 mei 2023 vervangen door de mogelijkheid om individuele bijzondere bijstand aan te vragen bij de gemeente Arnhem. Dit is besloten nadat landelijk duidelijk werd dat individuele bijzondere bijstand hiervoor het geëigende middel is. Het omzetten is volgens planning verlopen. Wanneer inwoners geconfronteerd worden met (te) hoge energiekosten, kan een aanvraag ingediend worden.

De landelijke energietoeslag 2023 laat op zich wachten. De gemeente Arnhem is nauw aangesloten op deze de landelijke ontwikkelingen en heeft goed voorgesorteerd om direct in actie te kunnen komen zodra de wetswijziging Energietoeslag 2023 een feit is. Ook dit jaar is er Lokale Wintertoeslag om onze inwoners met een laag inkomen tegemoet te komen in de energiekosten.
De verbinding met het verduurzamen en isoleren van de woning wordt steeds gelegd; er wordt samengewerkt met en verwezen naar de energiecoaches. Vanuit de energiecoaches wordt vanaf eind maart 2023 ook de tijdelijke subsidieregeling energiezuinig witgoed geboden.

Arnhemmers doen mee (D)

Arnhemmers die een beroep doen op de ondersteuning vanuit de Participatiewet willen we zo snel mogelijk op weg helpen naar grip op hun eigen leven en perspectief. We zetten in op ontwikkeling en begeleiding naar vermogen volgens de participatiewaaier. Waar mogelijk leidt dat tot betaald werk. Elke stap op het gebied van participatie beschouwen we als een resultaat, omdat we weten dat betaald werk niet voor iedereen mogelijk is. In dat kader ondersteunen we sociaal ondernemende wijkinitiatieven waar inwoners op een laagdrempelige manier kunnen participeren en zetten we met ketenpartpartners in op cultuurparticipatie als alternatieve manier om mensen te activeren.

Ontwikkeling/ begeleiding inwoners naar vermogen op de participatieladder **(I)**

Steeds minder Arnhemmers zijn afhankelijk van een bijstandsuitkering. Het aantal Arnhemmers met een uitkering daalt met enkele procenten meer dan bij gemeenten van vergelijkbare grootte. We gaan met onze inwoners in gesprek om samen te beslissen wat het best passende traject is. Inmiddels zijn bijna alle inwoners met een uitkering gesproken. We zien, ondanks de krapte op de arbeidsmarkt, dat een deel van de inwoners meer ondersteuning nodig heeft om uit te stromen naar betaald werk, dan wel voor wie deze stap niet haalbaar blijkt. Voor deze groep moeten we blijvend een beroep doen op het re-integratiebudget voor ondersteuning. De inzet van instrumentarium om passende ondersteuning aan te bieden neemt toe. Ter ondersteuning hiervan intensiveren we de ketensamenwerking met partners in het werkveld. Het aantal inwoners dat via de loonkostensubsidie en jobcoaching kan deelnemen aan arbeidsmarkt stijgt hierdoor. We zien daarom ook een toename in onze uitgaven voor loonkostensubsidie en jobcoaching. Daar waar nodig zoeken we samenwerking met het Sociaal Wijkteam en zetten we maatwerk of de doorbraakmethode in indien bredere ondersteuning nodig is, ook op andere leefgebieden.

Vanuit het werkinvesteringsfonds ondersteunen we initiatieven die toezien op uitbreiding en ontwikkeling van ondersteuningstrajecten of instrumentarium, zoals buurtconciërges, sociaal ondernemende wijkinitiatieven, buurtbaanbureaus, buurtklus- en buurtgroenteams, het partnerschap van jongerenwerk en ondernemers in de winkelcentra Presikhaaf en Kronenburg en het bewonersinitiatief Collectief Kapitaal.

Ondersteuning doelgroepen: statushouders en jongeren **(I)**

In 2023 hebben we een Europese subsidie (AMIF) toegekend gekregen om statushouders, die onder de oude wet inburgering vallen, extra te ondersteunen in hun integratie. Met meerdere externe partners en collega's samen ontwikkelen we een aanpak waarbij er een breed aanbod wordt ontwikkeld op meerdere leefdomeinen zoals gezondheid, sport en werk. Dit doen we door sleutelfiguren uit de wijk in te zetten en de binding tussen werkgever en werknemer te versterken.

We hebben aandacht voor de doelgroep jongeren. Binnen het cluster Werk en Inkomen wordt gewerkt met aandachtsfunctionarissen jongeren die het contact met en kennis over deze doelgroep warm houden. Voor jongeren waarbij betaald werk (nog) niet haalbaar is wordt gekeken naar andere vormen van participatie zoals activerend werk of het volgen van een opleiding.

Passende werkplekken (I)

Het Werkgeversservicepunt Midden Gelderland, UWV, Scalabor, het Centrum Activerend werk en de Stichting Inclusief Midden Gelderland zijn voor de gemeente belangrijke partners om inclusief werkgeverschap te stimuleren. Met hen komen we tot steeds betere afspraken wie wat doet in het passend maken van werkplekken voor onze inwoners en de ondersteuning hierbij voor werkgevers. Daarnaast ondersteunen we sociaal ondernemende wijkinitiatieven waar inwoners werkervaring op kunnen doen en stappen kunnen zetten richting betaald werk. Zo zijn er inwoners als buurtconciërge, buurtklusser en energiecoach aan de slag gegaan.
In de regio werken we samen met onze partners in de arbeidsmarkt. Zo hebben er in het eerste kwartaal 43 inwoners deelgenomen aan Oriëntatiecarrousels georganiseerd door het LeerWerkLoket. Ook was er veel interesse voor informatiebijeenkomsten voor professionals over praktijkleren en is er in mei gestart met een project rondom praktijkleren. Het Steunpunt Social Return Midden Gelderland is sinds begin dit jaar ondergebracht bij de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein. In het eerste kwartaal zijn er 9 plaatsingen (dienstverband, opleidings- of werkervaringsplek) gerealiseerd op basis van een Social Return verplichting. We volgen landelijk de gesprekken over de hervorming van de arbeidsmarkt en kijken wat dit voor Arnhem betekent.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	163.897	4.010	167.907
Baten	109.871	470	110.341
Saldo lasten en baten	-54.026	-3.540	-57.566
Toevoegingen aan reserves	554	0	554
Onttrekkingen aan reserves	3.507	0	3.507
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	2.953	0	2.953
Prognose resultaat	-51.073	-3.540	-54.613

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	4.010	N					
Werk en Inkomen	2.509	N	Actualisatie WSW	N	S	AR	J
Werk en Inkomen	1.788	N	Actualisatie BUIG	N	S	AR	J
Werk en Inkomen	350	N	Individuele studietoeslag	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	208	N	DU Begeleiding jongeren naar werk	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	5	N	Compensatie MGR	J	S	AR	J
Werk en Inkomen	0		Voordeel WSW	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	-850	V	Buurtcongiërges	J	I	AR	J
Baten	470	V					
Werk en Inkomen	470	V	Actualisatie BUIG	N	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Actualisatie WSW
De lasten voor de uitvoering van de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) vallen in 2023 naar verwachting € 2,5 miljoen hoger uit dan begroot. Dit komt door de doorgevoerde structurele looncompensatie van 7% voor de werknemers binnen de Sociale Werkvoorziening.

Actualisatie BUIG
Voor de betaling van de gebundelde uitkeringen ontvangt de gemeente een specifieke uitkering van het Rijk, de BUIG. Begin mei 2023 is het bijgestelde macrobudget bekend geworden (het nader voorlopig budget). Arnhem ontvangt in 2023 € 104,9 miljoen. Het verwachte saldo van baten en lasten BUIG is iets verslechterd, de lasten zijn minder hard gedaald dan werd verwacht. De afgelopen jaren hebben wij vol ingezet op de ondersteuning van Arnhemmers naar betaald werk. Het aantal personen dat afhankelijk is van een bijstandsuitkering is afgenomen en het aantal personen dat met ondersteuning betaald aan het werk is gegaan, is verdubbeld. Ten opzichte van de huidige begroting stijgt het nadeel per saldo van € 1,7 miljoen naar € 3,0 miljoen. Het financieel beeld verslechtert hierdoor met € 1,3 miljoen. Ten opzichte van de totale begrote lasten is dat 1,3%.
Het nadeel van € 1,3 miljoen wordt verrekend met de algemene middelen, in overeenstemming met de afgesproken begrotingssystematiek voor BUIG. Het nadeel is verdeeld over € 1,79 miljoen meer lasten en € 0,47 miljoen meer baten.

Individuele studietoeslag
Vanaf april 2022 is de wettelijk regeling individuele studietoeslag herzien. Deze regeling is bedoeld voor inwoners die geen inkomen naast hun studie kunnen verdienen door een structurele fysieke beperking. De herziening gaat met terugwerkende kracht in. We verwachten daarom in 2023 € 350.000 extra kosten.

Decentralisatie-uitkering (DU) Begeleiding jongeren naar werk
Arnhem ontvangt in 2023 € 208.000 voor de coördinatie van de regionale aanpak jeugdwerkloosheid, ondersteunen naar werk van kwetsbare aankomend mbo-gediplomeerden en ondersteunen naar werk van voortijdig schoolverlaters. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Participatie en armoedebestrijding.

Compensatie Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Voordeel WSW
Doordat er meer medewerkers van de Sociale Werkvoorziening zijn uitgestroomd dan begroot, heeft de bestuurscommissie participatie afgesproken om de middelen die hierdoor beschikbaar zijn gekomen in te zetten voor een eenmalige vergoeding aan alle medewerkers van de Sociale Werkvoorziening. Het gaat om een bedrag van € 440.000 en het is bedoeld als een financiële tegemoetkoming. De praktijk laat namelijk zien dat ook deze groep inwoners afgelopen jaar kampte met de hoge inflatie en hoge energiekosten. De huidige cao Sociale Werkvoorziening kent echter geen compensatie voor de gestegen kosten als gevolg van de inflatie. De uitbetaling van de tegemoetkoming gebeurt in de tweede helft van 2023. Als voorwaarde heeft de bestuurscommissie aangegeven dat er wel eerst helderheid moet zijn over de huidige cao-aanpassingen voor medewerkers van de Sociale Werkvoorziening. We willen voor alle werknemers die vallen onder de CAO 'Sociale Werkvoorziening' voorwaarden die recht doen aan het werk dat wordt gedaan en ook deze inwoners zekerheid geven om rond te kunnen komen. Daarom hebben wij als gemeente onze steun uitgesproken bij de resolutie van de VNG om de cao open te breken voor een loonsverhoging. De VNG en Cedris hebben onlangs het overleg met de vakbonden hervat over verbetering van de arbeidsvoorwaarden. Het is nog niet tot een akkoord gekomen.

Buurtconciërges
De verlengde pilot van de buurtconciërges loopt nog tot in 2024. Voor de dekking van deze pilot worden de middelen van € 425.000 uit het Werkinvesteringsfonds ingezet die in 2023 in de begroting zijn opgenomen. Om deze middelen in 2024 beschikbaar te maken worden deze in 2023 toegevoegd aan de algemene reserve. In de Begroting 2024 zullen deze middelen in 2024 worden onttrokken aan de algemene reserve, zo is ons voorstel.

De pilot buurtconciërges is begroot in het programma S12 Wonen en leefomgeving. Ook de dekking in 2023 vindt vanuit het werkinvesteringsfonds plaats. Hiervoor wordt deze dekking overgeheveld naar dit programma. Daarvoor worden de lasten in het programma S06 Participatie en armoedebestrijding met € 425.000 verlaagd en in het programma S12 met € 425.000 verhoogd. De totale lastendaling in S06 komt daarmee op € 850.000.

S07 Zorg

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving (A)

Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis (D)

In 2020 zijn beleidsregels in werking getreden, waardoor duidelijker is geworden wat onder passende, effectieve en efficiënte zorg wordt verstaan. Ook zorgaanbieders zijn via de inkoop en met hogere kwaliteitseisen opnieuw geselecteerd om vanaf 1 juli 2020 zorg te verlenen. Binnen deze nieuwe kaders werken Sociale wijkteams en aanbieders samen om passende zorg te verlenen, waardoor kwetsbare inwoners ondersteund worden om zo zelfstandig en zo thuis mogelijk te kunnen leven. Vanuit de inwonerservaringsonderzoeken blijkt dat deze zorg helpt om inwoners zo zelfstandig mogelijk te laten functioneren en dat de ingezette zorg goed gewaardeerd wordt.
Bij de huishoudelijke ondersteuning hebben we te maken met wachtlijsten in verband met vergrijzing en personeelstekorten. Via wachtlijstbemiddeling borgen we dat de meest kwetsbare inwoners met acute problemen als eerste geholpen worden door direct huishoudelijke ondersteuning in te zetten. Daarnaast onderzoeken we samen met zorgaanbieders hoe we voldoende personeel kunnen inzetten in de huishoudelijke ondersteuning en welke mogelijkheden er zijn om vraag en aanbod in evenwicht te brengen.

We versterken de (veer)kracht van onze inwoners thuis en in instellingen met een integrale aanpak (I)

Bij de inzet van passende zorg wordt beter gekeken of deze er toe leidt dat de eigen kracht en het sociale netwerk van inwoners wordt versterkt en algemene voorzieningen in wijken beter worden benut. Sociale wijkteams spreken inwoners en aanbieders hierop aan. Ook in de nieuwe aanbestedingseisen en beleidsregels staat deze aanpak centraal. Via de ontwikkeling van wijknetwerken, waarin zorgaanbieders en aanbieders van de sociale basis op wijkniveau beter gaan samenwerken, verwachten we de integrale aanpak verder te stimuleren. Daarnaast wordt in complexe (veelal multiprobleem-)situaties samen met het Instituut voor Publieke Waarden (IPW) de doorbraakmethode toegepast. Waar nodig wordt via onorthodoxe maatwerkoplossingen ervoor gezorgd dat inwoners weer stappen kunnen zetten in hun ontwikkeling. We doen ervaring op met deze aanpak en hebben inmiddels veel inwoners geholpen. De kennis over de doorbraakmethode wordt door het IPW overgebracht naar onze Sociale wijkteams. Een speciaal team wijkcoaches zal vanaf 2023 deze doorbraakmethode gaan uitvoeren.

Ook hebben we dit jaar Arnhemmers ondersteund die door fysieke beperkingen hinder ondervonden in het leiden van een zelfstandig leven. Bijvoorbeeld door het beschikbaar stellen van een hulpmiddel, een aanpassing aan hun woning of het bieden van ondersteuning/advisering aan inwoners die willen doorstromen naar een andere woning die beter past bij hun (fysieke) gezondheid.

We versterken de zorgtoewijzing (I)

De beleidsregels voor zorg zijn in 2020 ingevoerd en zijn in 2022 geëvalueerd. Hierover is de raad geïnformeerd. Sociale wijkteams gebruiken deze beleidsregels om te bepalen welke zorg passend is voor inwoners. Ook zijn nieuwe aanbestedingseisen opgesteld voor aanbieders over de kwaliteit en gewenste transformatie van zorg. In periodieke contractgesprekken wordt besproken welke verbeteringen aanbieders hierin kunnen aanbrengen. Wij voeren deze gesprekken samen met de regionale inkooporganisatie. De Sociale wijkteams worden ondersteund in de zorgtoewijzing. Door gezamenlijk te kijken naar ontwikkelingen in de zorg, via een verbeterde Zorgmonitor, kunnen patronen en trends worden herkend. Deze Zorgmonitor vormt de basis voor de periodieke bestuursrapportage.

In 2022 hebben de Sociale wijkteams in afstemming met de gemeente Arnhem een aanpassing van de organisatie doorgevoerd. Naast Sociale wijkteams met generalistische wijkcoaches zijn stadsteams ingesteld. De coaches in deze stadsteams werken aan de uitvoering en toewijzing van een aantal specifieke zorgtaken. Er zijn stadsteams op het gebied van Wonen-rollen-vervoer-huishoudelijke ondersteuning, onderwijs; veiligheid en beschermd wonen. Daarnaast is de aansturing van de Sociale wijkteams vereenvoudigd door het aanstellen van één directeur/bestuurder die leiding geeft aan een aantal teamleiders. Inmiddels is gestart met een onderzoek of de personeelsformatie (wijkcoaches) van de stichting sociale wijkteams voldoende is om de opdracht van de gemeente Arnhem uit te voeren. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door Significant in opdracht van de gemeente Arnhem en de sociale wijkteams.

We sturen op kwaliteit en resultaat **(I)**

Per 1 juli 2020 is de nieuwe aanbesteding ingegaan. Daarbij zijn alle ingeschreven aanbieders getoetst aan de hogere kwaliteitseisen met als gevolg dat het aantal gecontracteerde aanbieders sterk is verminderd. In de aanbesteding zijn ook de eisen bij de verschillende zorgvormen verduidelijkt en aangescherpt. Via periodieke contractgesprekken monitoren we of aanbieders hieraan voldoen en zo nodig spreken we hen hierop aan. We blijven kwaliteits- en rechtmatigheidscontroles uitvoeren, zowel door de VGGM (kwaliteit) als door onze afdeling Handhaving. Daarbij werken we niet alleen signaalgestuurd, maar voeren we ook steekproefsgewijze controles uit en analyses van de jaarrekeningen en andere financiële gegevens. In de raadsbrief van 9 november 2021 is uitgebreid gerapporteerd over het intensiveren van het toezicht op de kwaliteit en rechtmatigheid van de Wmo- en jeugdzorg. In de bestuursrapportage is informatie te vinden over de uitgevoerde kwaliteits- en rechtmatigheidsonderzoeken en het totale bedrag aan onrechtmatig gedeclareerde zorg dat wordt teruggevorderd bij aanbieders.

In de afgelopen periode is gewerkt aan het verbeteren van het PGB-beleid (Persoonsgebonden budget). De verbeteringen zijn onder meer doorgevoerd in de informatievoorziening en communicatie, toerusten van de sociale wijkteams en intensiveren van de kwaliteit van de geleverde zorg. We blijven ook aandacht besteden aan de bewustwording en eigen regie van PGB-houders. Ondertussen werkt het Rijk aan de actieagenda PGB. We blijven deze landelijke ontwikkelen volgen.

We vergroten het inzicht of passende zorg wordt ingezet (monitoring) **(I)**

De raad ontvangt periodiek een bestuursrapportage over de ontwikkelingen in het sociale domein. Op wijkniveau is een dashboard beschikbaar waarin we de zorg(kosten) tot op detail kunnen monitoren. Gemeente en Sociale wijkteams werken met deze data (bijvoorbeeld volumes, producten, duur, kosten, aanbieders, zorgpaden en verwijzers) en bekijken of er aanleiding is om maatregelen te nemen. Daarbij wordt ook gekeken naar ontwikkelingen en resultaten in de wijk en de stad.
In 2022 zijn de beleidsregels geëvalueerd en is vanuit verschillende perspectieven bekeken of passende zorg wordt ingezet. Ook is het inwonerservaringsonderzoek uitgevoerd. Over beide onderzoeken is de raad geïnformeerd.

We ontschotten zorgsystemen en verkrijgen toereikend rijksbudget **(I)**

Het Rijk heeft voor de jaren 2021, 2022 en 2023 inmiddels extra middelen toegekend en voor latere jaren wordt verwacht dat het nieuwe kabinet nog extra middelen beschikbaar zal stellen. Ondertussen is in het kader van de hervomingsagenda door het Rijk en VNG gewerkt aan het ontwerpen en toetsen van mogelijk kostenbesparende maatregelen in de jeugdzorg. De rijksmiddelen zullen daarop in de komende jaren worden aangepast.

Het Integraal Zorgakkoord (IZA) is eind 2022 vastgesteld en vraagt inzet van de gemeente. De aanleiding voor het IZA is de toenemende druk op de zorg en het doel van het IZA is om zorgtransformaties in gang te zetten. Vanuit het IZA dienen dit jaar een regiobeeld en een regioplan opgeleverd te worden. Vanuit het IZA krijgt de regio Centraal Gelderland ongeveer € 4 miljoen per jaar via een IZA-SPUK en mag de gemeente met zorgaanbieders aanspraak maken op transformatiemiddelen voor impactvolle zorgtransformaties. Meer informatie over het IZA volgt in het derde kwartaal.

Het nieuwe verdeelmodel voor beschermd wonen is opnieuw met een jaar uitgesteld. Het wetsvoorstel woonplaatsbeginsel (en de daarmee gepaard gaande financiële doordecentralisatie) wordt momenteel door het Rijk voorbereid en het streven is om met ingang van 1 januari 2025 te starten met de invoering van het nieuwe verdeelmodel.

Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij (D)

Er wordt in de participatieketen steeds beter samengewerkt ter ondersteuning van de inwoners die willen werken. Ontwikkeling van de inwoner staat centraal. Waar mogelijk is dit gericht op een stapje verder op de participatieladder en op doorstroom of uitstroom naar een vorm van betaald werk. Met de introductie van de basisbanen is er een extra mogelijkheid gekomen om de stap van activerend werk naar betaald werk te maken. Bij de inwoners waarbij doorstroom of uitstroom niet mogelijk is gaat het om het versterken of stabiliseren van de mate van participatie: meedoen naar vermogen. Er is voldoende passend aanbod.

Een rendementsmeting Activerend Werk (AW) laat zien dat deelnemers van een traject Activerend Werk (zowel nieuwe als die al bezig waren met Activerend Werk) in één jaar tijd gemiddeld 1, 2 trede zijn gestegen op de participatieladder. En van deze groep is 16% begeleid naar een vorm van betaald werk.

In de afgelopen periode is het aantal inwoners dat actief aan de slag is met Activerend Werk aan het dalen. Gezien de huidige krappe arbeidsmarkt zijn er meer kansen op betaald werk. Er wordt actief ingezet om inwoners vanuit Activerend Werktrajecten door te laten stromen naar een vorm van betaald werk. Hiervoor wordt intensief samen gewerkt met diverse organisaties in de participatieketen. Daarnaast wordt er nauw samengewerkt op het

grensvlak Onderwijs en Activerend werk om kwetsbare jongeren de juiste ondersteuning te bieden in hun ontwikkeling naar zelfstandigheid.

Zie de inspanningen benoemd bij het doel 'Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis' **(I)**

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg (A)

Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven (D)

We willen dat kinderen zo veel mogelijk op eigen kracht meedoen aan het dagelijkse leven. Daarvoor hebben zij een goede sociale basis in de buurt nodig waar ze op kunnen terugvallen. Bijvoorbeeld op school, of bij de sport- of cultuurvereniging. Als het netwerk en de sociale basis bij een kind niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, dan zetten wij (tijdelijk) specialistische jeugdzorg in.

Versterken eigen kracht van jeugdigen, sociaal netwerk en inzet algemene voorzieningen **(I)**

- We hebben zes nieuwe matches gemaakt tussen steunouders en vraaggezinnen. Het is lastig om voldoende steunouders te werven. We hebben de samenwerking met de pleegzorgcampagne geïntensiveerd. Dit zorgt naast aandacht voor pleegzorg ook voor meer aandacht voor de werving van steunouders. 15 kinderen maken gebruik van een steungezin. Dit is lager dan de doelstelling. Dit komt omdat we moeilijk steungezinnen kunnen vinden.
- We hebben afspraken over de inzet van Jeugdhulp Binnen Onderwijs (JBO). Deze afspraken zijn opgesteld in afstemming met de Samenwerkingsverbanden voor Primair Onderwijs en Voortgezet Onderwijs. We hebben met het wijkteam richtlijnen opgesteld over de inzet van Jeugdhulp Binnen Onderwijs (inclusief thuiszitters).
- We hebben een regionale werkwijze ontwikkeld om de inzet van jeugdhulp op Lichtenbeek (speciaal onderwijs) efficiënter en effectiever te organiseren. Deze werkwijze is opgesteld in afstemming met Lichtenbeek, Samenwerkingsband voor Primair Onderwijs, zorgaanbieders, de Regiogemeenten en het sociaal wijkteam. Doel van deze werkwijze is om de inzet van JBO efficiënter en effectiever te organiseren, zodat kinderen zich beter kunnen ontwikkelen.
- We hebben een plan van aanpak hoogbegaafden opgesteld met verschillende partners uit het veld en de betrokken ouders.
- De inspanningen die we gepleegd hebben, zijn conform de doelstellingen. We lopen op koers.

Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis (D)

- We hebben in 2023 in de regio Centraal Gelderland een communicatiecampagne georganiseerd voor het Digitaal Scheidingsloket. Het aantal bezoekers van het Digitaal Scheidingsloket is dankzij deze campagne flink gestegen. De stijging van het aantal bezoekers heeft (nog) niet geleid tot een stijgend aantal inwoners dat gebruik heeft gemaakt van de chatfunctie. We onderzoeken of het Digitaal Scheidingsloket een permanente plek kan krijgen bij een welzijnsorganisatie.
- We voorkomen uithuisplaatsingen vaker door de inzet van Team VAV (Vertrouwd, Aanwezig en Veilig) dat snel en flexibel bij kwetsbare gezinnen thuis ingezet kan worden en escalatie helpt te voorkomen. De evaluatie over kalenderjaar 2022 laat zien dat door de inzet van VAV bij 12 nieuwe gezinnen zwaardere vormen van zorg en uithuisplaatsingen worden voorkomen. Het team VAV wordt uitgebreid zodat 25 gezinnen worden geholpen.
- In de afgelopen twee jaar is het aantal jeugdbeschermingsmaatregelen en het aantal jongeren in verblijf licht afgenomen. We boeken resultaat met de maatregelen die de inzet van jeugdbescherming en verblijf moeten voorkomen. Het verbeteren en versnellen van het veiligheidsnetwerk vergt een lange adem. We hebben in het afgelopen half jaar stappen gezet in de samenwerking tussen de jeugdbescherming en de lokale toegang.
- We versnellen en verbeteren het veiligheidsnetwerk: Veilig Thuis, Sociale wijkteams, jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming. Zodat kinderen en hun ouders sneller passend hulpaanbod krijgen om de veiligheid in het gezin te herstellen. De afspraken vanuit de Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming zijn op 1 april 2022 doorgevoerd, waardoor de samenwerking een nieuwe impuls heeft gekregen. We werken aan de inrichting van een toekomststuin voor kind- en gezinsbescherming, waarbij medewerkers van Sociale Wijkteams intensief samenwerken met medewerkers van Veilig Thuis, Jeugdbescherming en Raad voor Kinderbescherming.
- We zetten de doorbraakmethode in om te werken aan een beter perspectief voor gezinnen met complexe, meervoudige problemen in een onveilige situatie. De doorbraakmethode is geborgd binnen de Sociale Wijkteams. We hebben afgesproken dat jaarlijks 40 casussen vanuit de doorbraakmethode worden opgepakt.
- Het Regionaal Expert Team (RET) ondersteunt bij het bepalen en tijdig inzetten van passende jeugdhulp en het aanbieden van ambulante alternatieven voor verblijf. Met dit regionale overleg doen we er alles aan om

uithuisplaatsing te voorkomen en zetten we in op betere uitstroom uit de jeugdzorg. Er is sprake van een lichte daling van het aantal Arnhemse jeugdigen in verblijf. In januari 2022 zaten 470 jeugdigen in verblijf en in maart 2023 455 jeugdigen. We zien deze daling voornamelijk bij pleegzorg en verblijf op terrein. Het RET helpt te bepalen welke zorg noodzakelijk. Het is nog niet altijd gelukt om een passende plek voor de jeugdigen te vinden. Om sneller een passende verblijfsplek voor jeugdigen te organiseren wordt in 2023 de 'Samenwerkende Voordeuren' opgezet waarbij een jeugdige op één plek wordt aangemeld waarna in samenwerking met het RET en zorgaanbieders een verblijfsplek wordt gerealiseerd. Deze ontwikkeling sluit aan bij de Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming en het RET.

- We werven ouders voor pleegzorg en zetten gezinsvormen in als alternatieven voor jeugdhulp met verblijf. In samenwerking met de pleegzorgaanbieders en Steunouder Arnhem is een vernieuwde regionaal pleegzorgcampagne uitgevoerd. Met als doel het werven van meer pleegouders en steunouders, zodat kinderen in onveiligheid zo thuis mogelijk kunnen opgroeien. Niet alleen het werven van nieuwe pleegouders is belangrijk, maar ook het behouden van pleegouders. We organiseren in de week van pleegzorg een aantal activiteiten.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling **(I)**

Zie de toelichting bij deze inspanning binnen het programma Welzijn en Inclusie.

Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk (D)

- In het afgelopen jaar zijn veel inspanningen geleverd om kinderen zo dichtbij huis mogelijk ondersteuning te bieden als zij vastlopen in hun ontwikkeling.
- De doelstelling van het project was het werven en inzetten van de praktijkondersteuner. Deze doelstelling is behaald. Gekeken naar de resultaten zien we dat ten opzichte van 2022 meer kinderen bij de praktijkondersteuner zijn geweest en de ernst van de problematiek toeneemt. 45 procent van de kinderen die bij de praktijkondersteuner kwam, werd verwezen naar specialistische zorg. De rest van de kinderen (55 procent) is geholpen door de praktijkondersteuner of is doorverwezen naar een algemene voorziening. Deze resultaten zijn lager vergeleken met de resultaten in 2022 (75 procent). In het najaar gaan we verder in gesprek met OnzeHuisartsen om te kijken wat de oorzaak is van de daling van het percentage. Daarna is bijsturing wellicht wenselijk.
- De zorgaccounthouder is in februari 2022 gestart met als doel bemiddelen bij de zorgvraag van kinderen op de wachtlijst (behandeling/GGZ), zodat zij sneller kunnen starten met hun zorgtraject. Bemiddelingen waren vrijwel in alle gevallen succesvol: er kon een alternatief worden aangeboden met een kortere wachttijd en in een groot aantal bemiddelingen kon een lichtere vorm van behandeling worden ingezet bij alternatieve aanbieders. Dit heeft tot gevolg dat kinderen die direct hulp nodig hebben deze ook kunnen ontvangen. In 2022 is de wachtlijsten van behandeling/GGZ met 15% gedaald. Dit is conform de doelstelling.
- In februari 2022 hebben we samen met vier zorgaanbieders bijeenkomsten ontwikkeld voor ouders en hun kinderen die op de wachtlijst staan. Tot op heden zijn er vijf aanmeldingen. Eén aanbieder biedt deze groepsbijeenkomsten standaard aan bij de aanmelding van de jeugdigen. We gaan kijken naar een alternatieve oplossing waardoor de groepsbijeenkomsten laagdrempelig worden aangeboden en voor iedere jeugdige toegankelijk is.
- Samen met de wijkteams hebben we een aantal acties ondernomen met als doel inzet van de juiste wet (Jeugdwet, Verlengde Jeugdwet of Wet Langdurige Zorg). We hebben ingezet op deskundigheidsbevordering van de Sociale wijkteams over inzet van de Verlengde Jeugdwet. We kijken of de Verlengde Jeugdwet correct is ingezet door de verwijzers of dat een voorliggende voorziening (WLZ, WMO, Zorgverzekeringswet) van toepassing is. 196 unieke jeugdigen hebben een toewijzing op basis van de verlengde Jeugdwet.

We zorgen voor een wijknetwerk met algemene voorzieningen en zorgaanbod dat aansluit bij de problemen van kinderen en jongeren **(I)**

We hebben de afgelopen 2,5 jaar in vier wijken de pilot Begeleiding Jeugd en Wmo uitgevoerd waarbij wijkcoaches zelf begeleiding boden in plaats van te verwijzen naar gecontracteerde aanbieders in de Wmo en Jeugdzorg. In mei 2023 is deze pilot afgerond. Zo is gebleken dat de meerwaarde van de pilot beperkt is. Eén belangrijke doelstelling van de pilot is dat de begeleiding door wijkcoaches er toe zou leiden dat gecontracteerde zorgaanbieders minder begeleiding zouden hoeven te bieden. Dit resultaat is niet gerealiseerd. Tegelijkertijd blijkt ook dat een belangrijke randvoorwaarde nog niet op orde is om de pilot tot een succes te maken. Passende voorliggende voorzieningen ontbreken, waardoor begeleidingstrajecten niet snel kunnen worden afgesloten. We gaan de komende tijd de positieve ervaringen van de pilot (bijvoorbeeld het dichtbij, in de wijk, bieden van zorg) bestendigen in structureel beleid.

In het najaar starten we in de gebieden De Laar, Elderveld, Elden en Schuytgraaf om laagdrempelige opvoedondersteuning aan ouders aan te bieden en daarnaast te zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten voor ontspanning en het uitwisselen van ervaringen over opvoeden.

Het uitgangspunt blijft om meer wijkgericht te gaan werken. Dit houdt in dat een beperkt aantal 'begeleidingsaanbieders' in de wijken samenwerken en medeverantwoordelijk zijn voor het bieden van de begeleiding in de wijk.

Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk (A)

Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers (D)

Zie de toelichting bij de inspanningen hieronder.

We koppelen zorg(behoeften) aan wonen (I)

In nauwe samenwerking met vier woningbouwcorporaties stromen iedere maand cliënten uit naar een zelfstandige woning. Deze zogenaamde convenantroute is speciaal bedoeld voor cliënten in beschermd wonen of de maatschappelijke opvang, die klaar zijn voor een volgende stap, maar via de reguliere routes niet aan een woning kunnen komen.

De druk op de convenantroute is verder toegenomen doordat cliënten die vanuit intramurale zorg uit wensen te stromen moeilijk via de reguliere routes aan een woning kunnen komen. Naast de aanvragen vanuit beschermd wonen ontvangen we ook aanvragen vanuit de WLZ, ouder-kindhuizen en de instellingen voor jeugdzorg. Vooral deze laatste groep zorgt voor complexe aanvragen omdat er te weinig geschikte woningen zijn. De vraag naar kamerwoningen en goedkope eenpersoonswoningen (zoals studio's) is veel groter dan het aanbod.

Zorggerelateerde woonoverlast wordt minder (I)

Bij het meldpunt woonoverlast kan ook zorggerelateerde overlast worden gemeld. Als er meldingen zijn, worden deze met de betreffende zorgaanbieder besproken om passende maatregelen te treffen.
In 2020 is het casusoverleg 'complexe casuïstiek beschermd wonen' gestart en is een werkwijze afgesproken. Naast de primaire bedoeling, het invullen van de zorg voor mensen met een intensieve en complexe zorgvraag, heeft het meerwaarde voor aanbieders, doordat zij meer onderling afstemmen.
Regelmatig vindt afstemming over zorgoverlast plaats tussen de gemeente, het Zorgkantoor en de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI). Hierbij worden signalen van zorgoverlast gedeeld met het verzoek deze op te pakken om maatregelen te treffen.

Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen (D)

De gemeenten binnen de regio Centraal Gelderland, inclusief Arnhem, sturen samen met de Inkooporganisatie op deze transformatie, waarbij een belangrijke ontwikkelopdracht bij de gecontracteerde zorgaanbieders ligt. De eerste slag hierin is gemaakt met de nieuwe inkoopronde die is ingegaan op 1-7-2020. Met de recente contractverlenging van de aanbieders voor beschermd wonen is een tweede slag gemaakt door diverse verbeteringen in de producten door te voeren. Daarnaast werkt iedere gemeente aan de lokale basisinfrastructuur, zorgt voor voldoende geschikte woningen om de doorstroom mogelijk te maken en stimuleert wooninnovatie: voldoende diversiteit aan woonvoorzieningen die niet locatie-gebonden zijn (wonen-zorg losgekoppeld). In de praktijk is het 'omklappen' van woningen nog niet altijd mogelijk en moet de inwoner bij afschaling verhuizen. Voldoende geschikte woningen en een gevarieerd aanbod in Arnhem en de regio zijn hiervoor noodzakelijk. Dit blijft een belangrijk aandachts- en ontwikkelpunt de komende jaren en is een belangrijk onderdeel van de nieuwe regionale samenwerkingsafspraken.

We ontwikkelen meer preventieve activiteiten (I)

Regionaal (binnen het programma 'Samen aan Zet') is afgesproken dat iedere gemeente in de regio Centraal Gelderland werkt aan het op orde brengen van de lokale basisinfrastructuur. Dat betekent dat we zorgen voor plekken/activiteiten in de buurt waar inwoners die beschermd of begeleid wonen, elkaar kunnen ontmoeten en onderling steun kunnen vinden (zoveel mogelijk verspreid over de stad). We realiseren voldoende aanbod voor een zinvolle daginvulling en zorgen dat de deze doelgroep kan wonen op een passende plek (onder andere door woonafspraken met corporaties). We zorgen voor lokale samenwerking via de ontwikkeling van de wijknetwerken en werken hierbij samen met andere gemeenten, aanbieders, zorgverzekeraars en woningcorporaties. Eén van de huidige activiteiten is de voorziening 'buurtcirkels'. Deze wordt door de Regionale Instelling voor Beschermd Wonen in de regio Arnhem Veluwe Vallei (RIBW AVV) verspreid over de stad aangeboden. Hier kunnen zorgcliënten elkaar ontmoeten en elkaar ondersteunen in de problemen waar zij in het dagelijks leven tegenaan lopen. De gesprekken vinden plaats onder supervisie van een zorgprofessional. Door de buurtcirkels wordt de zelf- en samenredzaamheid vergroot en wordt bijgedragen aan een verantwoorde afschaling van zorg met een verkleinde kans op terugval.

Er zijn regionaal sluitende afspraken Beschermd Thuis **(I)**

Vanaf 1-1-2022 is gestart met de inhoudelijke doordecentralisatie van Beschermd Wonen. Dit houdt in dat alle gemeenten zich volledig gaan inzetten om voor hun eigen inwoners beschermd wonen te bieden. Hiervoor worden regionale samenwerkingsafspraken gemaakt. Dit is onder andere vastgelegd in de Kadernota ‘Samen aan Zet’ (de vervolgkoers op het Transformatieplan). Daarnaast wordt gewerkt aan een regionaal uitvoeringsplan en lokale uitvoeringsplannen.
De financiële doordecentralisatie is echter opnieuw uitgesteld. De verwachting is dat deze met ingang van 1-1-2025 plaatsvindt (invoering van het woonplaatsbeginsel en objectief verdeelmodel). Vanaf dat moment zijn de gemeenten zelf verantwoordelijk voor de eigen inwoners die (nieuw) willen instromen in beschermd wonen en ontvangt elke gemeente de bijbehorende middelen.
Deze verdeling van middelen vindt geleidelijk plaats. Als centrumgemeente Arnhem ontvangen wij nu nog alle middelen maar dat wordt straks verdeeld over de regiogemeenten. Bovendien gaat dat gepaard met een vermindering van het huidig budget. De financiële afspraken met de regiogemeenten voor de komende jaren zijn afgerond. Er wordt toegewerkt naar een convenant waarin afspraken worden vastgelegd over de financiën, de regionale besluitvorming hierover, de toegang, contractering, toezicht, de lokale basisvoorzieningen, monitoring en woonafspraken. Hiermee geven we invulling aan de van rijkswege vastgelegde Norm voor Opdrachtgeverschap voor Beschermd Wonen.

Er is een integrale aanpak voor mensen met verward gedrag **(I)**

In 2021 is bemoeizorg in de gemeente Arnhem uitgebreid. Naast de al bestaande mogelijkheden die de Regionale Instelling voor Beschermd Wonen in de regio Arnhem Veluwe Vallei (RIBW AVV) biedt voor (dreigend) dak- en thuislozen, zijn het Leger des Heils en Siza gestart met bemoeizorg voor een bredere doelgroep. We zijn aan het onderzoeken of we deze vormen van bemoeizorg kunnen samenvoegen tot een breed bemoeizorgteam.
De pilot 'Welkom in je wijk!' is afgerond. De bewustwordingsbijeenkomsten van deze pilot, hadden tot doel stigma van onbegrepen gedrag tegen te gaan en buurtbewoners meer begrip voor psychische kwetsbaarheden te geven. Er zijn weinig mensen bereikt met deze bewustwordingsbijeenkomsten, wellicht mede door de coronacrisis.
De pilot 'Noodbed voor mensen met verward gedrag' is in oktober 2021 van start gegaan. De partners hebben met elkaar afgesproken gedurende 2022 deze pilot door te laten lopen. Eind 2022 is een evaluatie geweest. Daaruit blijkt dat er nauwelijks gebruik is gemaakt van het noodbed. In 2023 is met de partners onderzocht of de pilot in gewijzigde vorm voortgezet kan worden. De pilot heeft nu een meer medisch karakter en is per 15 juni 2023 weer opgestart. De medische noodbedden zijn bij Rijnstate en de sociaal domein noodbedden zijn bij Pro Persona.
Onze bestuurders hebben op landelijk niveau aandacht gevraagd voor de uitvoeringsproblemen die we tegen komen in de Wet zorg en dwang. Met onze partners voeren we overleg om op lokaal en regionaal niveau tot verbeteringen te komen in de uitvoering van deze wet.
Met politie, VGGM, Sociaal wijkteam en de Overlast en Zorgoverleg-coördinatoren en IrisZorg werken we preventiever, door politiemeldingen over verward gedrag (waarbij geen strafbare feiten zijn gepleegd) te laten landen in het sociaal domein. Doordat de meldingen bekend zijn bij zorgpartners, kan zorg worden geïntensiveerd. Waar geen zorg wordt geboden kan onderzocht worden of hier een vraag om ondersteuning ligt.

Er zijn in Arnhem diverse aanpakken en interventies om de problematieken rond onbegrepen gedrag aan te pakken. Ondanks de inspanningen blijven de aantallen meldingen hoog en staat in sommige wijken mede door overlast de leefbaarheid onder druk. Om deze reden werken we met verschillende partijen Zorg en Veiligheid aan een interventieplan personen met verward of onbegrepen gedrag. Doel van het interventieplan is om vanuit de verschillende disciplines te komen tot aanvullende interventies binnen de aanpak voor personen met verward of onbegrepen gedrag.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	65.977	195	66.172
Baten	2.898	-308	2.590
Saldo lasten en baten	-63.079	-503	-63.582
Toevoegingen aan reserves	1.082	4.748	5.830
Onttrekkingen aan reserves	996	6.430	7.426
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-86	1.682	1.596
Prognose resultaat	-63.165	1.179	-61.986

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	195	N					
WMO en sociale wijkteams	195	N	Compensatie MGR	J	S	AR	J
Baten	-308	N					
WMO en sociale wijkteams	610	V	Hogere eigen bijdrage WMO	N	S	AR	J
WMO en sociale wijkteams	-918	N	Lagere eigen bijdrage beschermd wonen	N	S	BR	J
Toevoegingen aan reserves	4.748	N					
WMO en sociale wijkteams	4.346	N	Saldo voordeel WMO	N	I	BR	J
WMO en sociale wijkteams	807	N	Toevoeging resultaat doelgroepenvervoer aan BR WMO en Jeugdzorg	N	I	BR	J
WMO en sociale wijkteams	595	N	Toevoeging resultaat beschermd wonen aan BR WMO en Jeugdzorg	N	I	BR	J
Jeugdzorg	-1.000	V	Vrijval dotatie aan BR Jeugdfonds	N	S	AR	J
Onttrekkingen aan reserves	6.430	V					
Jeugdzorg	3.600	V	Restantnadeel Jeugdzorg	J	S	BR	J
Jeugdzorg	800	V	Pluryn tariefsverhoging	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	730	V	Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	600	V	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	400	V	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	300	V	Verhoging pleegzorgvergoeding	J	S	BR	J

Algemeen

Per onderdeel van de zorgbegroting wordt geprognosticeerd wat de totale kosten 2023 zullen zijn. Hierbij wordt rekening gehouden met verhoogde tarieven en de trends en ontwikkelingen in aantallen cliënten en zorg per cliënt.

Jeugdzorg: stijging tarieven en kosten

Zie toelichting op wijken algemeen.

Wmo-zorg: Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Aanvullende indexatie zorgtarieven
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Wmo-zorg: doelgroepenvervoer
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Beschermd wonen
Zie toelichting op Wijken algemeen.

WMO-zorg: begeleiding- en overige Wmo
Betreft hogere eigen bijdrage WMO en Zorg: Saldo voordeel WMO. Zie hiervoor toelichting op wijken algemeen

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Vrijval dotatie aan BR Jeugdfonds
Actualisatie van de BR Jeugdfonds leidt tot de conclusie dat de begrote dotatie van 3 jaar van € 1 miljoen jaarlijks in beginsel niet noodzakelijk lijkt voor de dekking van de ambities binnen Perspectief op Jeugd. De begrote toevoeging in de jaren 2023, 2024 en 2025 wordt daarom teruggedraaid. Voor dit jaar alsook voor de jaren 2024 en 2025 valt daarmee € 1 miljoen vrij ten gunste van de algemene middelen.

S08 Welzijn en inclusie

Voortgang doelen en inspanningen

Arnhem staat voor een aantal grote uitdagingen die vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid dat onder andere inzet op een sterke sociale basis. Deze uitdagingen zijn bijvoorbeeld een groeiende stad met een grote woonopgave voor onder andere de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, het versterken van de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, het werken aan een inclusieve samenleving en het voorkomen of verlagen van de hoge (jeugd)zorgvraag van inwoners.

Arnhem wil daarom wijken met voldoende voorzieningen, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Het beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote invloed op de kwaliteit van alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om bijvoorbeeld laaggeletterdheid tegen te gaan.

Deze ambities die de gemeenteraad in de begroting heeft vastgesteld, vragen om een stevige sociale basis aan welzijn. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave.

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad (A)

Opvoeden en opgroeien (D)

We werken volgens de principes van de Pedagogische Wijkaanpak aan het gezond- en veilig opgroeien van kinderen- en jongeren. In samenwerking met onze partners in de stad kijken we per wijk waar de prioritering in het jongerenwerk zit. Zij maken, in afstemming met ons, een programma om op die manier de jongeren te bereiken.

Sluitende aanpak ketenpartners voor vroegsignalering (I)

Met het aanbod gezinsprogramma's worden ouders met jonge kinderen ondersteund bij vragen over opvoeden en de (taal)ontwikkeling van hun kind. Dit aanbod is van belang voor vroegsignalering en preventie en leidt toe naar het aanbod peuteropvang dat voor alle kinderen vanaf 2 jaar beschikbaar is.
Ook wordt Veilig In en Om School (VIOS) verder voortgezet. De pedagogische driehoek staat daarin centraal: school, thuis, straat. Om deze verbinding goed te kunnen maken worden jongerenwerkers ook ingezet op school. Door op deze manier te werken zijn de lijnen kort, is de informatievoorziening zo actueel en nauwkeurig als mogelijk en worden signalen vroegtijdig opgepakt. Ook andere partners op jeugd- en jongerenwerk, sport, onderwijs, en jeugd(gezondheids)zorg werken goed samen en kunnen elkaar steeds beter vinden, maar dit blijft om aandacht vragen.

Ontwikkelen van voorliggende voorzieningen (I)

We vinden het belangrijk om passende ondersteuning te leveren aan onze inwoners, zo licht en dichtbij mogelijk. Daarvoor (door)ontwikkelen we aanbod in het kader van afschalen of het voorkomen van zwaardere zorg. Daar speelt vroegsignalering en doorverwijzing een belangrijk rol in. De vorming van wijknetwerken speelt hier een rol in. Hierin trekken we samen op met het programma zorg en wordt deze preventieve aanpak doorontwikkeld.

Maatschappelijke verbindingen (D)

In de eerste helft van 2023 is de Arnhemse Buurthuizenvisie 2022-2032 ‘Buurthuizen, Arnhems Goud!’ aan onze gemeenteraad aangeboden.
Deze visie van de samenwerkende Arnhemse buurthuizen is tot stand gekomen in een vorm van cocreatie van de buurthuizen, gemeente Arnhem en maatschappelijke partners, waarbij de gemeente onder meer een faciliterende rol heeft gespeeld door de procesbegeleider te financieren.

Op basis van deze visie worden stappen gezet om de buurthuizen in Arnhem een duurzame toekomst te geven. Hierin wordt de verbinding gezocht met het op te stellen accommodatiebeleid. Accommodaties, waaronder buurthuizen, maken het mogelijk dat ontmoeting en verbinding in de wijk kan plaatsvinden, doordat daar bijvoorbeeld wordt gesport of dat er activiteiten georganiseerd worden. Echter, ruimtes zijn niet altijd geschikt voor elke activiteit of worden door inwoners gezien als prettige plek. In de afgelopen jaren is de wens ontstaan om integraal te kijken naar het gebruik, beheer en exploitatie van maatschappelijke accommodaties.

In het verlengde hiervan zijn de subsidies in het kader van Ontmoeten en Verbinden in 2023 doorgezet, waardoor diverse buurthuizen en ontmoetingsplekken in Arnhem financieel ondersteund worden. Door deze financiële steun kan ontmoeting in de wijk worden gestimuleerd.

Samen werken in en aan de wijk (I)

We zijn continue in gesprek met de wijk, met partners en bewoners. Dit doen we samen met de wijkmanagers.

Suïcidepreventie (amendement 22A70 Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen) (I)

Vanaf juli 2021 tot 1 juli 2023 maakte Arnhem deel uit van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet). Een stad/regio die deelneemt aan het Actienetwerk doet dat onder regie van 113 Zelfmoordpreventie en met de intentie om het duurzaam een plek te geven. Zoals aangegeven in de raadsbrief van 23 mei, blijven we ook na 1 juli 2023 de aanpak van Supranet volgen. Dat betekent dat we gelijktijdige inzetten op vijf pijlers: publiekscampagne (bespreekbaar maken), risicogroepen benaderen, gatekeepers trainen in het herkennen en bespreekbaar maken, het netwerk versterken en de toegang tot dodelijke middelen beperken. Dit doen we met veel lokale partners en met inzet van ervaringsdeskundigen en naasten. Najaar 2023 is er een publiekscampagne voor de risicogroep jongeren en diverse activiteiten.

Zelf- en samenredzaamheid (D)

In 2023 starten we met het opzetten van wijknetwerken. Deze wijknetwerken dragen bij aan het langer zelfstandig en zelfredzaam thuis blijven wonen. Deze wijknetwerken bieden toegang tot laagdrempelige ondersteuning die zorg op lange termijn voorkomt. Het vormgeven van deze wijknetwerken doen we samen met onze partners in de stad op het gebied van welzijn en zorg.

Ondersteuning mantelzorgers (I)

Op 1 maart 2023 is het ‘Arnhems jaar van de Mantelzorg’ van start gegaan, op het 25 jarig jubileum van MVT (Mantelzorg Vrijwillige Thuishulp). Op communicatievlak is dit jaar sterk ingezet om het belang van mantelzorgers te benadrukken en in te zetten op een mantelzorgvriendelijk klimaat in Arnhem. Er vinden diverse evenementen en gesprekken plaats die de basis vormen van het jaar van de mantelzorg. Begin 2023 is de gemeenteraad hiervan op de hoogte gebracht tijdens een politieke avond.

Samenhangend ouderenbeleid (I)

Binnen ons ouderenbeleid zetten we in op twee sporen: samenhangend ouderenbeleid en een dementievriendelijk Arnhem. In het proces hieromtrent gaat de raad, middels een rondetafelgesprek, in gesprek met belanghebbenden in Arnhem om door te praten over deze twee sporen. We zien dit als waardevolle input voor het te ontwikkelen beleid. Het beleid wordt participatief ontwikkeld met de verwachting dit in het eerste kwartaal van 2024 op te leveren.

Zo zijn we met diverse belanghebbenden in gesprek om in beeld te krijgen welke maatschappelijke uitdagingen op het gebied van de vergrijzing op ons afkomen. Zo zijn we met het Sportbedrijf Arnhem aan het onderzoeken hoe we bewegen voor ouderen verder kunnen stimuleren. Met Rozet zijn we in gesprek om te bekijken hoe cultuur kan bijdragen aan deze vraagstukken. Uiteraard zijn we ook met partners in gesprek zoals SWOA die hierin zijn gespecialiseerd.

Met andere organisaties, waaronder het Openluchtmuseum Arnhem, onderzoeken we of we kunnen samenwerken in onze ambitie om dementievriendelijk te worden. In het kader van deze ambitie hebben we

inmiddels een GGD scan afgerond, waarmee we op korte termijn inzichtelijk kunnen maken waar we als Arnhem staan en wat er voor nodig is om onze ambitie te verwezenlijken.

Duurzame inburgering (D)

In Arnhem streven we ernaar dat de nieuwkomer zich vanaf dag één thuis voelt en mee kan doen in de stad, zodat ze sneller een bijdrage kunnen leveren aan de samenleving en eerder een zelfstandig bestaan kunnen opbouwen.

Nieuwkomers doen mee (I)

Voor de nieuwe wet inburgering is de focus dat taal en participatie, het liefst, worden gecombineerd om een snelle integratie in de Nederlandse samenleving mogelijk te maken. Taal- en participatie aanbieders passen hun aanbod aan daar waar het nodig is, op basis van de ervaringen die zij opdoen. Denk hierbij aan het uitbreiden van het netwerk van werkgevers om vrijwilligerswerk en het liefst betaald werk mogelijk te kunnen maken. Vóór de koppeling met gemeente Arnhem heeft COA de wettelijke taak voor de voorinburgering. Hiermee hebben wij afspraken gemaakt. Nadat de nieuwkomer is gekoppeld aan gemeente Arnhem nemen wij de regie over en is de regisseur inburgering het aanspreekpunt. Hiernaast zetten wij ook in op activiteiten die door asielzoekers en statushouders al vanaf het AZC gevolgd kunnen worden, zodat nieuwkomers vanaf dag één kunnen meedoen. Denk hierbij aan de meedoenbalies, aanbod fiets- en zwemlessen en creëren van een ontmoetingsplek.

Nieuwkomers voelen zich thuis (I)

Nieuwkomers staan centraal in de gemeentelijke aanpak. Zodra een statushouder aan de gemeente Arnhem wordt gekoppeld, krijgt deze statushouder een regisseur Inburgering toegewezen. Er wordt, vaak al in het AZC, een kennismakingsgesprek gevoerd. Indien mogelijk wordt de brede intake afgenomen op 13 leefgebieden. Hierdoor krijgen wij een goed beeld van de statushouder en wordt er samen met de statushouder een persoonlijk inburgeringsplan (PIP) opgesteld. Aan de hand van dit plan wordt de best passende leerroute, zorg en ondersteuning ingezet. De regisseurs Inburgering spreken zelf meerdere talen en zijn vaak ervaringsdeskundigen. Zij fungeren als cultuurtolken. Via een cultuursensitieve benadering wordt er, samen met de nieuwkomer, een persoonlijk inburgeringsplan (PIP) opgesteld. Samen beslissen is hierin van belang. De keten is inzichtelijk voor de nieuwkomers, waardoor zij de weg sneller weten te vinden in de Nederlandse samenleving. Wij breiden de keten uit als hier behoefte naar is en verstevigen de samenwerking in de keten door onder andere bijeenkomsten te organiseren.

Een passend vangnet (D)

Deze doelstelling ligt gedeeltelijk op koers, want de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen loopt vertraging op. Een van de oorzaken daarvan is de wooncrisis.

We streven ernaar dat niemand op straat hoeft te slapen of in een onveilige thuissituatie hoeft te leven. Preventie en nazorg hebben structureel de aandacht. Hierop wordt ingezet door onder meer het intensiveren van de ketensamenwerking, de inzet van ervaringsdeskundigen en het bieden van (ambulante) begeleiding voor iedereen die opvang behoeft.
Voor de resultaten op de inzet van de transitie van maatschappelijke opvang naar wonen, zie hieronder de inspanning 'Aanpak terugdringing dakloosheid'.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling (I)

De drie thema's die centraal staan liggen allemaal op koers:
- meer inzetten op vroegsignalering en preventie van huiselijk geweld;
- huiselijk geweld stoppen en duurzaam oplossen;
- aandacht voor specifieke doelgroepen.

Afgelopen half jaar hebben we ingezet op het bereiken van professionals via de leersessies huiselijk geweld en op deskundigheidsbevordering door middel van de subsidieregeling preventie huiselijk geweld en kindermishandeling, welke we onlangs hebben aangepast. We zijn aan het onderzoeken hoe we burgers meer en beter kunnen informeren over signalen van huiselijk geweld en wat daarmee gedaan kan/ moet worden gedaan. Daarnaast hebben we onze nieuwsbrief geëvalueerd om meer aansluiting te zoeken op de kennisbehoeften van professionals. We zijn bezig met de herijking van onze regiovisie in samenwerking met de regiogemeenten. We nemen actief deel aan de ontwikkelingen toekomstscenario Kind en Gezinsbescherming; een 0-100 aanpak voor alle gezinssamenstellingen die te maken hebben met een vorm van huiselijk geweld of problemen op meerdere levensgebieden. En werken nauw samen met partijen die aandacht hebben voor bijzondere doelgroepen zoals slachtoffers van schadelijke praktijken, personen met een licht verstandelijke beperkingen of (dementerende) ouderen en hun mantelzorgers.

We ondersteunen de doorontwikkeling van de Multidisciplinaire Aanpak (MDA++) en beschrijven wat we goed doen en waar we nog verbetering behoeven. In MDA++ werken we aan het duurzaam stoppen van huiselijk geweld/ kindermishandeling. De tweede helft van dit jaar gaan we hiermee verder en sorteren we voor op 2024.

Versterken ketensamenwerking OGGz-partners **(I)**

De keten neemt de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het realiseren van een passend vangnet. Met de voorziening het daklozenloket wordt de ketensamenwerking nog meer versterkt. Professionals treffen elkaar en leren elkaar beter kennen, waarmee integraal werken nog meer bevorderd wordt. Met ingang van juni 2023 worden periodiek werksessies voor alle betrokken partijen georganiseerd met als doel kennismaking, kennisdeling en samenwerking.

Aanpak terugdringing dakloosheid **(I)**

Algemeen
In december 2022 is door VWS het Nationaal Actieplan Dakloosheid: Eerst een Thuis gelanceerd. Dit plan is een doorontwikkeling van de landelijke brede aanpak 'terugdringen dakloosheid'. De ambitie is dat in 2030 dakloosheid is beëindigd en iedereen een thuis heeft. De regio Centraal Gelderland committeert zich aan de uitgangspunten van dit plan. In de afgelopen periode is dit thema regionaal aan de orde geweest in de bestaande overlegstructuren Beschermd Wonen/Beschermd Thuis en is er een werksessie voor alle partners en regiogemeenten georganiseerd. Op deze wijze wordt beoogd om dit jaar te komen tot een regionaal uitvoeringsplan voor de komende jaren.

In de afgelopen periode is de inzet op het terugdringen van dakloosheid langs de drie sporen onverminderd gecontinueerd:

- Preventie (het voorkomen van dakloosheid)

In samenwerking met Armoede en Schulden, Werk en Inkomen en Zorg (voorkomen uitval) wordt onverminderd ingezet op preventie. De regelruimte wordt maximaal benut, waaronder het niet meer toepassen van de kostendelersnorm in de Participatiewet en de vier weken zoektermijn voor jongeren. Daarnaast wordt ingezet op het voorkomen van huisuitzettingen en vroegsignalering.
Het daklozenloket wordt continue doorontwikkeld, zo is het multidisciplinair team aan het loket eerder uitgebreid met bemensing vanuit het Sociaal Wijkteam en draait nu ook stichting Barka mee. Dit om de hulp en ondersteuning aan dakloze kwetsbare EU-burgers te intensiveren. Nieuw is ook dat besloten is om het wekelijks verpleegkundig spreekuur van de GGD op het loket te laten plaatsvinden. Het loket is een voorziening met een preventieve werking, waarbij (dreigend) dakloze mensen laagdrempelig, snel en persoonlijk geholpen.
Verder heeft de regio Centraal Gelderland besloten om deel te nemen aan de preventiescanner Dakloosheid. Met deelname aan deze preventiescanner krijgen we in beeld waar we als regio, maar ook als gemeente individueel staan als het gaat om onze inzet op het voorkomen van dakloosheid.

- Vernieuwing van de opvang

De vernieuwing van de opvang is reeds gerealiseerd, waarmee ook een sluitend gedifferentieerd aanbod is ontstaan. De afbouw van de capaciteit heeft nog niet kunnen plaatsvinden. De belangrijkste redenen hiervoor zijn:

1. Onvoldoende woonplekken beschikbaar door krapte op de woningmarkt;
2. de instroom van de Maatschappelijke opvang blijft doorlopen, echter stagneert door- en uitstroom;
3. steeds meer dakloze personen met 'zwaardere' psychische problematiek en;
4. een toename van dakloze kwetsbare EU-burgers.

Als gevolg van deze ontwikkelingen is de druk op de opvangcapaciteit in het afgelopen jaar toegenomen. Om deze reden is er sprake van een (tijdelijke) uitbreiding van de opvang.

- Zelfstandig wonen (eventueel met begeleiding)

De beweging van opvang naar wonen is in 2021 verbonden met de brede gemeentelijke huisvestingsopgave 'Voldoende huisvesting voor aandachtsgroepen' en opgenomen in de onlangs vastgestelde nota Wonen & Zorg, waarbij duidelijk is dat de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen vertraging oploopt. Een van de oorzaken daarvan is de wooncrisis.

Specifiek voor dakloze jongeren zijn de mogelijkheden van een pilot bouwdepot verkend en wordt onderzocht of en hoe dit uitgevoerd kan worden.

Inclusief Arnhem (D)

Het programma Inclusief Arnhem werkt sinds 2020 met vijf focuspunten:
1. voorkomen en tegengaan van discriminatie;
2. positie inwoners met een beperking versterken;
3. diversiteit in organisaties;
4. inclusieve gemeentelijke organisatie;
5. inclusieve gemeentelijke communicatie.

Op de vijf focuspunten zijn veel inspanningen verricht en die liggen grotendeels op koers, zie daarvoor de toelichting bij de focuspunten. Voor het kunnen beantwoorden van de vraag of we de gestelde doelen van het programma halen, stellen we in 2023 en de eerste helft van 2024 de effectindicatoren vast. Deze indicatoren nemen we op in de begroting van 2025.

Het uitvoeringsplan Inclusief Arnhem 2020-2022 is voor het programma en de vijf focuspunten nog een prima kader voor onze inzet op inclusie en diversiteit. Actualisatie van dat plan schuiven we vooralsnog op. We richten ons dit jaar en ook in 2024 op het uitvoeren van de plannen voor de verschillende focuspunten en het monitoren van de voortgang. Als te zijner tijd blijkt dat evaluatie en actualisatie van het kader nodig is dan geven we daar invulling aan. We volgen dit jaarlijks in de Turap en de Begroting.

Voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme (I)

Het uitvoeringsplan Vrij zijn in Arnhem is de basis voor de acties die we in gang hebben gezet. Dit doen we op verschillende domeinen, zoals wonen, onderwijs, sport, welzijn en zorg. In de stad doen we dit in samenwerking met partners zoals COC, Vizier, InDifferent en het Comité 30 juni/1juli. In 2023 zijn we begonnen met de aanpak ‘Arnhem tegen Racisme’ (zie daarvoor raadsbrief ‘Stand van zaken Arnhem tegen Racisme’ van 9 mei 2023). In de week van 20 tot en met 24 maart 2023 is de eerste Arnhemse Week tegen Racisme uitgevoerd. Er zijn diverse activiteiten georganiseerd om stil te staan bij de Internationale Dag tegen Racisme (21 maart). De subsidieregeling ‘herdenkingsjaar slavernijverleden en antiracisme’ is opengesteld. De werkgroep ‘Arnhem tegen Racisme’ is gestart en we geven een kennisimpuls aan professionals over sub-thema’s van racisme. De vele activiteiten rondom de herdenking en viering van Keti Koti en de inleiding van het herdenkingsjaar afschaffing slavernij hebben op grote aandacht van Arnhemmers kunnen rekenen.
De gemeente heeft in het kader van het herdenkingsjaar het Comité 30 juni/1 juli en de werkgroep Keti Koti op het vlak van projectmanagement en communicatie ondersteund. Het onderzoek naar de sporen van Slavernijverleden loopt en wordt in maart 2024 opgeleverd.

Bestendigen regenboogaanpak (I)

De nieuwe regenboogagenda, die we samen met de betrokken partners in de stad opstellen, volgt in het najaar.

Met InDifferent zijn meerdere gesprekken geweest over de ‘InDifferent-netwerken’. InDifferent voert diverse activiteiten uit op verschillende VO-scholen en bindt veel vrijwilligers aan zich die bereid zijn daaraan een bijdrage te leveren. Het lukt (nog) niet altijd om duurzame netwerken en relaties op te bouwen met scholen. Dit heeft soms te maken met de druk die scholen ervaren waardoor ze geen tijd hebben voor ‘extra’ programma’s naast het curriculum. Ook zijn er scholen die aangeven dat ze al erg inclusief zijn en daarom geen behoefte hebben aan het programma. Een andere reden is dat sommige scholen geen middelen kunnen vrijmaken voor extra inzet op het bevorderen van inclusie. Het goede nieuws is dat het netwerk van de scholen waar Indifferent mee samenwerkt, gestaag groeit.
Samen met de collega's van de afdeling onderwijs wordt er in het najaar een strategie opgesteld om de VO-scholen nog beter te betrekken bij de Indifferent-netwerken. In dit plan worden haalbare ambities voor het betrekken van VO en MBO scholen bij de Indifferent- netwerken opgenomen.

De organisatie van de ‘Liberation pride’ heeft zich teruggetrokken en is niet meer actief. De regenboogpartners zijn in overleg om in de toekomst een pride te organiseren met een eigen Arnhems karakter.

Positie inwoners met een beperking versterken (I)

Het uitvoeringsplan VN-verdrag Handicap is de basis voor de acties en activiteiten die we inzetten op dit focuspunt. Dit doen we op een reeks aan domeinen, zoals openbare ruimte, vastgoed, burgerzaken, onderwijs en zorg. Het principe ‘niets over ons, zonder ons’ is hierbij leidend. We werken samen met het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg) en Bijzonder in Arnhem. Bewustwording vergroten over de positie van inwoners met een beperking binnen de gemeentelijke organisatie en het onderdeel maken van andere opgaves vormt een rode draad door de inspanningen. Zo hebben we bijvoorbeeld het volgende gerealiseerd of gepland voor komend najaar:

- In januari was de bijeenkomst toegankelijke evenementen voor Arnhemse evenementenorganisatoren. De koplopersgroep van evenementenorganisatoren deelde ervaringen en inzichten die ze hebben opgedaan met het werken aan toegankelijkheid en het inzetten van ervaringsdeskundigheid;
- Het eerste deel van de hoofdlooproute van Malburgen is toegankelijk opgeleverd;

- De organisatie Bijzonder in Arnhem heeft in opdracht van de gemeente verschillende organisaties die activiteiten voor kinderen organiseren geadviseerd hoe ze deze activiteiten zo kunnen opzetten dat alle kinderen mee kunnen doen. Dit leidt tot een toegankelijker programma van zomeractiviteiten voor alle kinderen.
- Najaar 2023 organiseert Bijzonder in Arnhem in opdracht van de gemeente een bijeenkomst voor diverse organisaties over toegankelijke en inclusieve activiteiten voor kinderen volgend op de bijeenkomst van 2022 ('Iedereen doet mee').
- Uitwerken van een plan voor de realisatie van de 24 speeltuinen in samenspraak met onder andere het Apcg en Bijzonder in Arnhem. Bouwspeelplaats de Leuke Linde werkt met ondersteuning van de gemeente aan een plan voor het toegankelijk en inclusief maken van de bouwspeelplaats. Dit najaar wordt er een nieuw ontwerp gemaakt, samen met ouders en kinderen met en zonder een beperking.

Naast het uitvoeringsplan, spelen we ook in op nieuwe ontwikkelen en signalen van ervaringsdeskundigen. Op een aantal onderdelen (twee van de elf domeinen) van het uitvoeringsplan is meer tijd en inzet nodig dan voorzien, waardoor merkbare resultaten voor inwoners op die onderdelen voorlopig nog achterblijven.

Diversiteit in organisaties **(I)**

Onder dit focuspunt valt het netwerk ‘Diversiteitsreis’ en onze inzet richting verbonden partijen en subsidie- en inkooprelaties.

Voor het netwerk de ‘Diversiteitsreis’ zijn in de eerste helft van 2023 twee bijeenkomsten geweest en volgen er na de zomer nog twee. Negen nieuwe organisaties hebben zich aangesloten, waaronder een partnerorganisatie (InDifferent) en diverse verbonden partijen en subsidierelaties.

Met het oog op verdere professionalisering van het netwerk Diversiteitsreis is een verkenning gestart naar de mogelijke uitwisseling met het netwerk ‘Samen voor een Baan’. Een netwerk dat zich richt op inclusief werkgeverschap en meer werk voor mensen met een beperking/afstand tot de arbeidsmarkt.

In de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023, staat wat we van verbonden partijen en subsidie- en inkooprelaties vragen qua inzet op een inclusieve en diverse organisatie en dienstverlening. In 2023 richten we ons op alle verbonden partijen en een aantal grote subsidiepartners. Deze partijen krijgen daarbij het aanbod deel te nemen aan het netwerk de ‘Diversteitsreis’ en dat heeft zoals hiervoor aangegeven geleid tot diverse aanmeldingen.

Inclusieve gemeentelijke organisatie **(I)**

In 2023 zijn we verdergegaan met de acties en inspanningen die in het Uitvoeringsplan Inclusieve en Diverse Gemeentelijke Organisatie zijn opgenomen. De volgende voortgang kunnen we melden:

- In het voorjaar is een informele themasessie met raadsleden geweest, waarin is gedeeld wat goed gaat en waar de dilemma’s liggen. Hier is het gesprek over gevoerd en zijn inzichten gedeeld en opgehaald;
- Alle clusters hebben een eerste versie clusteractieplan Diversiteit & Inclusie geschreven. Deze plannen hebben nog verdere uitwerking, verdieping en uitvoering nodig;
- Binnen een aantal clusters zijn bewustwordingssessies voor de managementteams georganiseerd;
- Gender: de verdeling van mannen en vrouwen binnen de gemeentelijke organisatie is nog steeds goed in evenwicht. Het is iets verschoven ten opzichte van 2022.
    - 2023: 55% vrouwen en 45% mannen (peildatum 31-08-2023).
      2022: 54% vrouwen en 46% mannen (peildatum 1-1-2022)

  In de strategische top is de verdeling:
    - 2023: 56,25% vrouwen en 44% mannen (peildatum 1-8-2023)
      2022: 55,6% mannen en 44,4% vrouwen (peildatum 1-1-2022)
- Leeftijd: we zien hier een lichte verjonging. Gemiddelde leeftijd is 48 ten opzichte van 49 vorig jaar;
- Het verzorgen van trainingen voor meer bewustwording op (onbewuste) vooroordelen. Zo hebben de teams Leefomgeving en de afdeling communicatie trainingen gehad en onze partner de Sociale Wijkteams Arnhem;
- We hebben een ‘onboardingsprogramma’ opgezet, waarvan diversiteit & inclusie een vast onderdeel is in de vorm van een training om ook nieuwe medewerkers hierover bewust te maken;
- Inclusief leiderschap: er zijn twee bijeenkomsten georganiseerd waarbij gewerkt is aan verbinding, bespreken van patronen en verkennen van leiderschapsrol in Arnhem.
- Inclusie: De NIM is medio 2023 uitgezet. Eerste resultaten verwachten we najaar 2023;
- De wervings- en selectieprocedures worden nog steeds oordeelvrij uitgevoerd;
- De doelstellingen op de Wet Banenafspraak lopen kwantitatief op koers wel willen we een kwaliteitsslag maken;
- Bewustwording: er zijn diverse activiteiten en campagnes georganiseerd tijdens onder andere de Diversiteitsweek, de Week tegen racisme en discriminatie en het personeelsevent ‘Arnhem Viert’;
- Inclusieve interne communicatie: we hebben dit jaar intern online aandacht besteed aan feestdagen van diverse religies. Daarnaast is er een handreiking inclusief communiceren ontwikkeld voor medewerkers.

Afwijkingen:

- We hebben de eerste helft van het jaar volop gewerkt aan de voorbereidingen van de start van de gemeentepool. De werving van de eerste lichting deelnemers start in de tweede helft van 2023. We hebben de start verplaatst van het voorjaar naar het najaar omdat we de randvoorwaarden en begeleiding voor de kandidaten vanaf het begin op een goed niveau willen hebben om direct een succesvolle uitstraling rond de gemeentepool te krijgen;
- We kunnen geen voortgang geven op de kwantitatieve doelstellingen van de culturele diversiteit van 2022. Het CBS heeft medio 2022 de definitie ‘westers’ en ‘niet-westers’ gewijzigd en heeft ook een herindeling van de data gemaakt naar ‘Nederland, Europa, buiten Europa’. Hierdoor kunnen we de doelstelling niet meten, zoals we dat eerder deden via de CBS-Barometer, omdat deze was gebaseerd op de oude indeling en data (westers en niet-westers);
- Een aantal inspanningen uit het uitvoeringsplan kost meer tijd en/of capaciteit dan ingeschat. Het gaat bijvoorbeeld om vrijwillige uitstroomgesprekken, fysieke toegankelijkheid, inclusief doorstroom- en promotiebeleid, medewerkersnetwerk, vertrouwenspersonen, leren en ontwikkelen. We gaan verkennen hoe we deze inspanningen verder kunnen brengen.

Inclusieve gemeentelijke communicatie **(I)**

Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken daar op drie manieren aan:

Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps
We werken aan het verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps. We pasten huisstijlsjablonen aan en trainden collega’s. Onze websites zijn toegankelijker geworden, maar hebben nog niet allemaal het gewenste niveau. Er komt een nieuwe gemeentelijke website waarbij de toegankelijkheid meteen goed is geregeld. Dat doen we samen met (vertegenwoordigers van) de doelgroep. Om het onderwerp te borgen is geregeld dat website-eigenaren rapporteren hoe het staat met de digitale toegankelijkheid én wordt bij iedere wens voor een nieuwe website of app meteen naar de toegankelijkheid gekeken. Ten slotte gaan we dit jaar nog binnen de afdeling Communicatie tijdelijk het takenpakket beleggen voor toezicht, controle en advisering op digitale toegankelijkheid van websites en apps.

Schrijven in begrijpelijke taal
Met het Project Direct Duidelijk (gestart in 2021) stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1 (de training wordt inmiddels ook via het interne Leerplein aangeboden), door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers. Daarnaast voeren we proeven uit met beeldbrieven en een digitale taaltool.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega’s met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen.
We investeerden en investeren in deskundigheidsbevordering van de gemeentelijke communicatieprofessionals en bewustwording bij andere collega’s. We hebben een handreiking inclusief woord- en beeldgebruik, een kalender met voor het thema inclusie belangrijke (feest)dagen waar we als gemeente aandacht aan besteden. En we formuleerden beleid voor het schriftelijk communiceren in meerdere talen. Bij de nieuwe aanbesteding voor vormgevingsbureaus, is nadrukkelijk stilgestaan bij het belang van inclusie en toegankelijkheid.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	52.783	1.983	54.766
Baten	22.854	6	22.860
Saldo lasten en baten	-29.929	-1.977	-31.906
Toevoegingen aan reserves	1.708	0	1.708
Onttrekkingen aan reserves	3.618	250	3.868
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.910	250	2.160
Prognose resultaat	-28.019	-1.727	-29.746

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	1.983	N					
Welzijn	1.203	N	DU actieplan dakloosheid	N	I	AR	J
Welzijn	250	N	Opvang dakloze EU-burgers (motie)	N	S	BR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	200	N	DU leerlingenvervoer Oekraïne	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	145	N	DU Maatschappelijke begeleiding	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	130	N	DU Taal Oekraïne	N	I	AR	J
Sport	21	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Welzijn	20	N	DU Voorschoolse educatie	N	S	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	12	N	DU Einde lening inburgeringsplichtigen	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	2	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J
Baten	6	V					
Welzijn	6	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	250	V					
Jeugdzorg	250	V	Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	N	S	BR	J

Decentralisatie-uitkering (DU) actieplan dakloosheid
Arnhem ontvangt in 2023 € 1,2 miljoen ter dekking van de kosten in 2023 en 2024 voor het voorkomen van dakloosheid en het realiseren van woonplekken met passende ondersteuning voor (dreigend) dakloze jongeren en volwassenen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Welzijn en inclusie.

Opvang dakloze EU-burgers (motie)
Bij de vaststelling van de Perspectiefnota is een motie aangenomen voor de opvang van dakloze niet-rechthebbende EU-burgers (23M41). Gevraagd is om met een voorstel te komen om opvangplaatsen te realiseren en dit zo spoedig mogelijk te realiseren. Vooruitlopend daarop is een bedrag van € 250.000 vanuit de BR WMO en Jeugdzorg gereserveerd voor het realiseren van deze opvang. Dit is zichtbaar op programma S07 Zorg.

Decentralisatie-uitkering (DU) Maatschappelijke begeleiding
Arnhem ontvangt in 2023 € 145.000 voor de maatschappelijke begeleiding van inburgeringsplichtige asielmigranten en hun gezinsleden. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Decentralisatie-uitkering (DU) leerlingenvervoer Oekraïne en DU taal Oekraïne
Arnhem ontvangt in 2023 € 130.000 voor dekking van de kosten voor het leren van de Nederlandse taal aan Oekraïners en € 200.000 voor het leerlingenvervoer aan leerlingen uit Oekraïne. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De

bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Decentralisatie-uitkering (DU) Voorschoolse voorziening peuters
In Arnhem willen we alle peuters met 2 jaar in beeld hebben en een passende plek bieden op de peuteropvang. Wanneer ouders geen recht op kinderopvangtoeslag hebben wordt er gezocht naar een oplossing en betekent dit veelal een door de gemeente gesubsidieerde plek. Jonge kinderen met een achterstand in ontwikkeling en met een ondersteuningsbehoefte krijgen ook een passende plek op de gesubsidieerde peuteropvang. Het aantal peuters met een extra ondersteuningsvraag neemt nog steeds toe, waarvoor deze ontvangen middelen ingezet kunnen worden.

Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Decentralisatie-uitkering (DU) Einde lening inburgeringsplichtigen
In 2023 ontvangt Arnhem € 12.000 om inburgeraars die nog steeds inburgeringsplichtig zijn, maar waarvan de lening voor inburgering (vrijwel) is uitgeput, hulp en begeleiding te kunnen bieden. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op Wijken algemeen.

S09 Gezondheid en sport

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers gezonder en fitter (A)

Gezonde levensstijl (D)

Een goede gezondheid vormt de basis voor een gelukkig leven en is daarmee ook de basis voor deelname van inwoners aan onze samenleving. Alle Arnhemmers moeten gelijke kansen krijgen om hun gezondheidspotentieel optimaal te benutten. Een gezonde leefstijl en een goed ingerichte woonomgeving, met oog voor gezondheid en bewegen, zijn daarvoor belangrijke voorwaarden. Dit is de kern van het plan 'Gezond en Fit; Aanpak voor een gezonde leefstijl in Arnhem' (mei 2020) waarin we als gemeente onze ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers presenteren. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar die inwoners voor wie een goede gezondheid niet vanzelfsprekend is. Dit sluit aan bij de Arnhem-Oost-aanpak.

Achter een verminderde gezondheid van inwoners gaan vaak problemen schuil die zich manifesteren buiten het gezondheidsdomein. Armoede en schulden, problemen rondom huisvesting, een lage opleiding, werkloosheid en ook de kwaliteit en inrichting van de woonomgeving kunnen van invloed zijn op de gezondheid. Dit vraagt om een aanpak die beleidsdomeinen overstijgt. Om die reden betrekken we bij onze plannen diverse partijen in de stad: beheerders openbare ruimte, zorginstellingen, het Sportbedrijf en sportaanbieders, wijkteams, onderwijs en het bedrijfsleven.

We sluiten aan bij het Nationaal Preventieakkoord en het Nationaal Sportakkoord II (2023) en kiezen ervoor te investeren in preventieve maatregelen, ook omdat dit op lange termijn ertoe kan bijdragen dat minder inwoners gebruik (moeten) maken van zorg. We bouwen voort op de stappen die in het verleden al zijn gezet en continueren de interventies op het vlak van bewegen en publieke gezondheid die effectief zijn gebleken.

We herijken het Arnhems Lokaal Sportakkoord waarmee we inzetten op samenwerking met betrokken partijen om bewegen te stimuleren voor alle Arnhemmers. De uitvoering loopt door in de komende jaren. We sluiten aan bij het GALA (Gezond en Actief Leven Akkoord) en het IZA. We geven invulling aan de extra (financiële) mogelijkheden die deze akkoorden ons bieden op het gebied van valpreventie, gezonde leefomgeving en combinatiefunctionarissen.

Daarnaast blijven we inzetten op Urban Sports. Breder dan voor de doelgroep die Urban Sport interessant vindt (10-30 jaar), zetten we in op het beter benutten van de openbare ruimte voor bewegen.
De komende jaren vervangen we gefaseerd de oude, met SBR- (autobanden)infill, kunstgrasvelden voor duurzamere en milieuvriendelijkere alternatieven. De manier waarop dit het beste uitgevoerd kan worden wordt onderzocht. De technologische ontwikkelingen op dit vlak gaan snel, waardoor we waarschijnlijk met verschillende pilots (organisch materiaal, infill-loze velden) gaan werken.

Kinderen hebben rond en na hun geboorte een kansrijke start (I)

Het werken aan meer kansengelijkheid voor onze allerjongste Arnhemse kinderen vraagt om een integrale en structurele aanpak. Daarom is op 6 maart 2023 door zo'n 15 partners uit de geboortezorg, het sociale domein en de gemeente Arnhem een intentieverklaring Kansrijke Start getekend. Hierin verklaren deze partijen dat zij zich gezamenlijk zullen inspannen om meer Arnhemse kinderen een kansrijke start te bieden. In 2023 geven we samen met deze netwerkpartners uitvoering aan de thema's uit de uitvoeringsagenda Kansrijke Start 2023: het beter signaleren van kwetsbare (aanstaande) ouders, het inzichtelijk en toegankelijk maken van het zorglandschap, het ontwikkelen van een MDO, ouders beter voorbereiden op het ouderschap en het verbeteren van de samenwerking in het netwerk. Intussen hebben in 2023 twee netwerkbijeenkomsten plaatsgevonden. Deze bijeenkomsten zijn waardevolle momenten voor professionals om kennis op te halen en te delen en elkaar beter te leren kennen. Elkaar kennen is een belangrijke voorwaarde om goed met elkaar samen te werken en de zorg rondom 'kwetsbare' gezinnen goed te organiseren. Door acute uitval van de projectleider starten de werkgroepen die aan de thema's uit de uitvoeringsagenda werken helaas pas na de zomer op. Intussen is een nieuwe interim projectleider aangesteld. Vanaf dit najaar wordt alle jeugdgezondheidszorg voor de jongste doelgroep 0 tot 4 jaar weer uitgevoerd conform het 'oude' uitvoeringsniveau van voor de afschaling in 2022. Dit betekent dat de jeugdgezondheidszorg (JGZ) weer volledig inzetbaar is voor Kansrijke Start.

Minder inwoners hebben overgewicht **(I)**

Het programma GO! draait volledig in de vijf Arnhem-Oost wijken. Steeds meer kinderen nemen deel aan dit programma en worden samen met het gezin begeleid naar een gezondere leefstijl. In 2022 volgen 98 kinderen het programma GO!. Het streven is dat er in 2023 minimaal 20 kinderen per wijk deelnemen aan GO!, wat neerkomt op minimaal 100 kinderen.

Het programma JOGG draait op volle toeren. Steeds meer sportkantines worden gezond en alle basisscholen in de Arnhem-Oost wijken worden voorzien van schoolfruit voor alle leerlingen. Het aanbod van voedingseducatie op scholen is uitgebreid. De gratis e-learning 'Basiskennis Schijf van Vijf' voorziet alle professionals die met kinderen werken van kennis op het gebied van gezonde voeding. Inmiddels werken alle buurtsportcoaches met het programma ENERGIE. In dit programma leren kinderen spelenderwijs tijdens de gymles of naschools beweegaanbod wat gezonde voeding is. Het streven voor 2023 is dat er bij alle scholen, die een rijke schooldag aanbieden, voedingseducatie in combinatie met bewegen bekend is.

Meer (jonge) Arnhemmers voldoen aan de beweegnorm **(I)**

Het 2+1+2 concept (5 uur bewegen op en rondom school) breidt zich nog steeds uit en vindt inmiddels elders in het land ook navolging. Steeds meer scholen doen mee en steeds meer scholen voldoen ook aan de 2 uur bewegingsonderwijs per week. De urban sports voorzieningen in de stad worden nog steeds zeer goed gebruikt, denk hierbij aan de pumptracks bij Olympus en Rijkerswoerd maar ook aan verschillende skateplekken zoals het nieuwe skatepark bij Rosorum. In mei 2023 zijn ook free-run elementen toegevoegd aan het Olympus-kwartier; hiermee voegen wij een extra 'urban' beweegvoorziening toe aan de stad. Ook vordert de planfase voor de groene, beweegvriendelijke invulling rondom Sportpark 't Lange Water gestaag; deze plek zal naar verwachting in 2024 gerealiseerd worden. Al met al wordt de openbare ruimte in Arnhem steeds beweegvriendelijker.

Wij blijven daarnaast inzetten op de groei van padel in Arnhem. Inmiddels liggen er 10 padelbanen in Arnhem en is de populariteit van de sport enorm. We zien dat in Arnhem nog steeds weinig mensen lid zijn van een vereniging. Daarom zetten we stappen om onze sportparken anders te gebruiken (beter te benutten). Met name op sportpark de Bakenhof zijn stappen gezet om het sportpark veel meer een centrale ontmoetingsplek van de wijk te maken, zo is er extra aanbod toegevoegd door de Hockey Foundation en werken de verenigingen op het sportpark goed samen om meer Arnhemmers te laten bewegen. We blijven inzetten op het versterken van verenigingen waar dat kan en daarnaast zetten wij in op aanvullend gebruik van de sportparken door de wijk, welzijnspartijen en het onderwijs.

In begin 2023 is ook de uitvoering van het lokaal sportakkoord 1 afgerond. De resultaten hiervan waren erg positief: Opbrengsten Sport- en beweegakkoord 1. In juli 2023 is het lokaal sport- en beweegakkoord herijkt en is de uitvoering van sportakkoord 2 gestart. Wij gaan ook de komende jaren samen met de Arnhemse sportsector werken aan het in beweging krijgen van de Arnhemmers, aan vitale verenigingen en aan een positief sportklimaat in Arnhem.

Voor ouderen is het aanbod op niveau gehouden, er zijn weer meer wandelgroepen opgericht en verschillende interventies lopen door, zoals soople (cursus om weer te starten met bewegen) en valpreventie. In aansluiting op het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) gaan wij in na de zomer 2023 het aanbod voor ouderen verder uitbreiden. Ook is er steeds meer aandacht voor beweegplekken voor ouderen in de openbare ruimte zoals door middel van het aanleggen jeu-de-boules banen.

Problematisch alcohol- en druggebruik terugdringen/ Kinderen en jongeren kunnen rookvrij opgroeien **(I)**

Wij zetten goede stappen richting een rookvrije generatie. Scholen en sportverenigingen zijn rookvrij en de speeltuinen en bushaltes in Arnhem zijn aangeduid als rookvrije zone.

Met het preventieakkoord blijven we aandacht vragen voor een rookvrije generatie en stoppen met roken. Tijdens Stoptober besteden we extra aandacht aan stoppen met roken en roken zal weer één van de aandachtspunten zijn tijdens de gezondheidsmaand in 2024. We streven ernaar om in 2024 aan de slag te gaan met een wijkaanpak voor een rookvrij Presikhaaf. Hiervoor zijn twee subsidieaanvragen ingediend; Kanker Lokaal op de Kaart en een Rookvrij Leven voor Iedereen.

Alcoholgebruik en mentale gezondheid bij onder andere jongeren zijn ook belangrijke thema's in het preventieakkoord. We streven ernaar om in 2023 het programma Helder op School, of een ander integraal preventieprogramma, op alle middelbare scholen in Arnhem te implementeren. Vier middelbare scholen in Arnhem zijn inmiddels aan de slag gegaan met Helder op School en veertien scholen zijn of worden opgeleid in gespreksvaardigheden bij (vermoedens van) middelengebruik en het signaleren van middelengebruik. In de zomer van 2023 vindt de buitententoonstelling KIND VAN plaats in Arnhem. Hiermee richten we ons op kinderen van ouders met psychische problemen of verslaving. Met de tentoonstelling KIND VAN geven we een extra

impuls aan de vindbaarheid van preventieve hulp en dragen we bij aan het bespreekbaar maken van psychische- en verslavingsproblemen.

We besteden ook aandacht aan de mentale gezondheid van scholieren; daarbij zoeken we naar nieuwe vormen om hen te ondersteunen bijvoorbeeld via een podcast en/of een chatfunctie. Daarnaast zorgen we, in samenwerking met zorgaanbieders, dat er aanbod wordt ontwikkeld om jongeren te ondersteunen/adviseren over hun mentale gezondheid.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	25.326	1.022	26.348
Baten	3.578	536	4.114
Saldo lasten en baten	-21.748	-486	-22.234
Toevoegingen aan reserves	431	0	431
Onttrekkingen aan reserves	856	113	969
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	425	113	538
Prognose resultaat	-21.323	-373	-21.696

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	1.022	N					
Sport	422	N	Sportbedrijf tekort begroting	N	S	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	342	N	Compensatie VGGM	J	S	AR	J
Sport	166	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Sport	113	N	Uitbreiding buurtsportcoaches	N	S	BR	J
Sport	104	N	Sportpark Paasberg	N	S	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	4	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	-129	V	VGGM: Incidenteel resultaat 2022	N	I	AR	J
Baten	536	V					
Sport	402	V	DU Brede impuls combinatiefuncties (deel Sport)	N	S	AR	J
Gezondheid	134	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	113	V					
Sport	113	V	Uitbreiding buurtsportcoaches	N	S	BR	J

Sportbedrijf tekort begroting
Bij het sportbedrijf is er voor 2023 sprake van problematiek in de begroting. Concreet is er na aanwending van het positieve resultaat 2022 nog een tekort op de begroting 2023 van het Sportbedrijf van € 0,6 miljoen, waarvan € 0,166 miljoen compensatie van huurindexatie betreft. In deze prognose zit wel een inschatting van aanvullende subsidie vanuit het Rijk voor energiekosten, de zogenaamde TEK-regeling en Energiecompensatie voor zwembaden. Deze rijkscompensatie kan anders uitpakken dan nu verwacht, dit zal dan van invloed zijn op het exploitatietekort 2023. We verstrekken daarom €0,422 miljoen aanvullende subsidie aan het sportbedrijf en verrekenen hierop de rijkssteun als deze anders uitpakt dan verwacht

Compensatie VGGM: Extra loon- en prijsstijgingen
Ondanks de reeds opgenomen loon- / prijsindex voor de Begroting 2023 ontstaat een tekort als gevolg van de fors hogere prijsontwikkeling ten opzichte van de indexatie van gemeentelijke bijdrage. Deze impact is niet op te vangen met het weerstandsvermogen van VGGM. Begin 2023 is de loon- en prijsindex voor 2023 bijgesteld en dit leidt tot een structurele verhoging van de/onze gemeentelijke bijdragen van in totaal € 1.200.000. Voor het onderdeel gezondheidszorg bedraagt dit € 342.000.

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Uitbreiding buurtsportcoaches
De gemeente Arnhem werkt al sinds jaren met buurtsportcoaches. Deze professionals in wijken zetten sport als middel in om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals een gezonde leefstijl, het tegengaan van eenzaamheid onder ouderen en het tegengaan van overlast onder jongeren. In een aantal wijken is er behoefte aan (meer) buurtsportcoaches. De buurtsportcoaches worden voornamelijk ingezet in de in de wijken waarop ook in het kader van de Arnhem Oost aanpak wordt ingezet. Omdat een verschuiving van de inzet van de buurtsportcoaches ten koste gaat van de inzet in die wijken, wordt voor de komende twee jaar het aantal buurtsportcoaches uitgebreid. Hiervoor wordt jaarlijks € 112.500 begroot.

Sportpark Paasberg
De oude (structurele) taakstelling op buitensport van €150.000 is niet geheel gerealiseerd, omdat de oorspronkelijk geplande ontwikkeling van woningbouw op de Paasberg niet doorgaat. Er is één veld afgestoten, daardoor is € 46.000 taakstelling wel gerealiseerd. De overige taakstelling van € 104.000 kan niet gerealiseerd worden omdat de sportvelden in gebruik blijven.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

VGGM: Incidenteel resultaat 2022
Zie toelichting op S01 Veiligheid.

Decentralisatie-uitkering (DU) Brede impuls combinatiefuncties (deel Sport)
De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op Wijken algemeen.

S10 Klimaat en energie

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio) (A)

Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

De meest recente data over CO2-uitstoot (Landelijke klimaatmonitor) zijn van 2021. Hieruit is een dalende trend voor de gebouwde omgeving (woningen en publieke gebouwen) zichtbaar sinds 2015. Sinds referentiejaar 2017 is 61 kT CO2 gereduceerd. Welk deel hiervan een gevolg is van autonome ontwikkelingen en welk deel van programma-inspanningen is niet te achterhalen, zie ook voortgangsrapportage New energy made in Arnhem. In deze rapportage is van alle doelen en inspanningen aangegeven wat de voortgang is. Ook is duiding gegeven aan de cijfers.

2.500 huishoudens in energiearmoede geholpen in 2023 (I)

Van 2020 tot en met 2e kwartaal 2023 zijn ruim 2.500 huishoudens geholpen en bereikt, door energiecoaches, buurt-klusteams, via wijkteams en scholen en vanuit de witgoedregeling. De werkzaamheden op energiearmoede gaan op volle kracht door in 2023, 2024 en 2025, met nieuwe middelen en doelen. Hierbij zetten we o.a zwaarder in op buurtklusteams.

Uitvoeringsplan per wijk opstellen (8 jaar voor aardgasvrij) (I)

Het opstellen van uitvoeringsplannen per wijk is een middel om de doelstelling aardgasvrij van de hele stad te halen. Met een uitvoeringsplan geven we de inwoners ruim van te voren aan welk alternatief voor hun wijk beschikbaar is.

15% energiebesparing in gebouwde omgeving in 2030 (I)

In de eerste helft van 2023 heeft het college de Arnhemse aanpak woningisolatie vastgesteld en is de uitvoering daarvan gestart. We hebben de toekomstbestendig wonen lening uitgebreid naar VvE's en het budget fors verhoogd. Met de corporaties hebben we afspraken gemaakt over verduurzaming van hun bezit, wat volop in uitvoering is. Verder is de Subsidieregeling Eigen Woning Aanpak (SEWA) opgesteld, aangepast en in uitvoering.

250.000 zonnepanelen op daken in 2030 (I)

Eind 2022 lagen en circa 159.000 zonnepanelen op daken in Arnhem; de doelstelling voor 2023 is daarmee reeds gerealiseerd. Door autonome ontwikkeling, en acties zoals de toekomst bestendig wonen lening groeit het aantal panelen nog steeds.

De aanleg en aansluiting van zonnepanelen op daken met een grootverbruik aansluiting stagneert door netcongestie. Deze daken mogen nu de opgewekte stroom niet terugleveren aan het elektriciteitsnet. Op daken met een klein verbruik aansluiting is dit nog wel mogelijk.

6.500 woningen en publieke gebouwen aardgasvrij in 2030 (I)

Eind 2023 staat de teller met aardgasvrije woningen op circa 1.100 woningen. Dit komt grotendeels door het volledig aardgasvrij maken van woningen in Immerloo en 't Duifje door Volkshuisvesting. De overige aantallen zijn ontstaan door autonome groei. Dit is 400 woningen minder dan de doelstelling voor 2023. Om de doelstelling voor 2030 te behalen werken wij op dit moment in een aantal kansrijke wijken Elderveld-Noord, Kronenburg, Plattenburg, Hoogkamp en 5 all-electric buurten aan projecten. Hiernaast zijn wij in het onderzoekgebied Malburgen-Oost een samenwerking met Volkshuisvesting en Vattenfall aan het verkennen over de uitrol van een warmtenet.

Het realiseren van het doel (6.500 woningen aardgasvrij) is complex en erg dynamisch. Door huidige marktomstandigheden blijkt het moeilijk om met veel partijen rendabele businesscases op te stellen.

10 Arnhemse innovaties in wijken getest in 2030 **(I)**

Op initiatief van de gemeente zijn vijf (Arnhemse) innovaties getest en in pilotvorm gerealiseerd in Arnhem/Arnhemse wijken. Samen met de innovatiepartijen zijn we bezig met opschaling hiervan.

- oplaadpunten voor auto's aan lantaarnpalen in Schuytgraaf, ontwikkeld in Arnhem;
- een batterijopslag met energiemanagementsysteem (EMS) op Koningspleij noord, dat aangesloten is op het zonneveld en weer gekoppeld is aan autolaadpunten in de stad;
- mobiele generatoren op zonne-energie, ontwikkeld in Arnhem en toegepast bij GWW projecten en evenementen;
- zonnefolie van een Arnhems bedrijf op gemeentelijk vastgoed;
- in Geitenkamp zijn rode zonnepanelen toegepast op huizen binnen een beschermd stadsgezicht met rode daken.

Verder is een Arnhemse innovatie op het gebied van aquathermie, in de plannen voor de toekomstig aardgasvrije wijk Kronenburg (project Smart Polder);

Naast de gemeente hebben andere Arnhemse partijen ook Arnhemse innovaties getest en toegepast. Bijvoorbeeld op Industriepark Kleefse Waard zijn gerealiseerd: een innovatief laadplein met een beperkt formaat van de laadpalen en slimme aansturing ervan, een laadpaal met oplaadmogelijkheden voor vrachtwagens en een waterstoftankstation waar lokaal waterstof wordt gemaakt met Arnhemse technieken.
Daarnaast lopen diverse onderzoeken op de toepassing van innovaties, bijvoorbeeld restwarmte uit een datacenter, een buurtenergiesysteem, batterij-opslagsystemen en smart energy hubs.

Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

In 2021 was de CO2 reductie 68 kT ten opzichte van 2017. Er is een sterke daling te zien in 2020, en weer een lichte stijging in 2021. In deze CO2 data is geen onderscheid te maken tussen het beïnvloedbare deel van CO2 reductie en het deel dat is toe te schrijven aan autonome ontwikkelingen. Het is daarnaast nog niet zeker of deze daling de komende jaren doorzet

Het is goed mogelijk dat na het opheffen van de coronamaatregelen vanaf 2022 het energieverbruik en ook de CO2 uitstoot van bedrijven en industrie weer gaat stijgen.

Zie ook voortgangsrapportage New energy made in Arnhem.

Communicatie en bewustwording intensiveren: 100% van bedrijven bekend met verduurzamingsmaatregelen in 2030 **(I)**

We hebben twee energycafé's georganiseerd voor specifieke doelgroepen. Eén voor buurthuizen en één voor gebedshuizen. Voor de gebedshuizen was dit tevens de start om te komen tot een Green deal voor deze doelgroep. Ook hebben we een informatiebijeenkomst gehouden in samenwerking met de Wereldhave voor winkeliers van winkelcentra Kronenburg en Presikhaaf. Ook is er een bijeenkomst georganiseerd om bedrijven en maatschappelijke instellingen te informeren over de ketenaanpak 'Arnhem zet de knop om'. De website ArnhemAAN is gevuld met actuele informatie en inspirerende voorbeelden.

Energiebesparing bevorderen: 15% energiebesparing bij bedrijven en industrie in 2030 **(I)**

Met een gebiedsgerichte aanpak via Green Deals stimuleren we bedrijven op werklocaties en maatschappelijke instellingen om energiebesparende maatregelen te nemen.
Op dit moment hebben alle deelnemende kantoren aan de Green deal Gelderse Poort met uitzondering van één de afgesproken energielabel A. Het laatste kantoor vraagt een energielabel aan op het moment dat alle verduurzamingsmaatregelen zijn uitgevoerd.
We hebben ook een Green Deal gesloten met de bedrijventerrein IJsseloord I. Met het sluiten van Green Deals met bedrijventerrein De Nieuwe Haven en de gebedshuizen zijn we nog bezig.

Ook hebben we in het kader van de ketenaanpak 'Arnhem zet de knop om' de subsidieregeling energiebesparing ondernemers en maatschappelijke organisaties ingevoerd. Arnhemse ondernemers en maatschappelijke organisaties kunnen hiermee een bijdrage ontvangen als zij energiebesparende maatregelen doorvoeren. Ze krijgen de subsidie voor bijvoorbeeld een energiescan, advies of als hulp wordt gezocht bij de ondersteuning in de uitvoer.

We handhaven door middel van energiecontroles op de verplichte maatregelen bij bedrijven en op de energielabel C verplichting bij kantoren. Dit doen we via de ODRA.

Opwek en hergebruik van energie bevorderen: 75.000 zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie en 2 pilots met gebruik restwarmte in 2030 **(I)**

We liggen op koers om de doelstelling van 75.000 extra zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie in 2030 te halen.

Via de Green Deals blijven we inzetten op het benutten van bedrijfsdaken voor het opwekken van energie. Inmiddels wordt hierbij ook gekeken of het mogelijk is om parkeerplaatsen op de werklocaties te benutten voor zonnecarports.

Meer bedrijven en industrie aardgasvrij maken: 500 extra bedrijven aardgasvrij in 2030 **(I)**

We hebben 5 green deals (zo goed) als afgesloten met bedrijven of maatschappelijke doelgroepen. In deze green deals wordt ook aandacht besteed aan aardgasvrij. Dit zal naar verwachting opleveren dat een aantal deelnemende bedrijven/maatschappelijke instellingen aardgasvrij wordt.
In samenhang met de green deals zullen we plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader uitwerken. Twee van de gebiedsgerichte green deals fungeren hiervoor als pilot. Hiermee zijn we in de tweede helft van 2023 gestart. Op basis daarvan maken we plannen voor extra inzet om tot realisatie te komen.

Door het gebrek aan geschikte monitoringsmethode kennen we alleen het aantal bedrijven dat aardgasvrij is geworden met behulp van onze projecten zoals de green deals. We gaan onderzoeken of er een adviesbureau is dat door open data te combineren hier een oplossing voor kan bieden.

We zetten veel extra in om de doelstelling te bereiken, maar kunnen nu nog niet met zekerheid inschatten of de doelstelling in 2030 geheel zal worden bereikt.

Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030 (D)

Per jaar wordt nu 6,4 kT gereduceerd. Uiteindelijk is 52 kT haalbaar, door de focus te leggen op aanleg van laadvoorzieningen, zero emissie bouw en zero emissie doelgroepenvervoer.

Werkgeversaanpak modal shift: doelstelling voor 2023 25% minder autogebruik bij 10 bedrijven **(I)**

De werkgeversaanpak is in 2023 gestart door het aanstellen van een coördinator van de regionale aanpak.

Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit: in 2030 1000 deelauto's en 2000 deelfietsen **(I)**

Na vertraging is in zomer 2023 een set beleidsregels gepubliceerd en kunnen we starten met vergunningen.

Vergroten aandeel elektrische voertuigen: in 2023 1000 laadpunten en 20 snelladers **(I)**

Het aantal snelladers is inmiddels 48. Aantal openbare laadpunten lag in juni rond de 800, maar er worden verscheidene projecten uitgevoerd in 2023 waarmee de 1000 gehaald kan worden.

Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek: doel 2025 100% zero emissie bestelvoertuigen in de binnenstad en 25% minder stadslogistieke bewegingen. **(I)**

In juni 2023 wordt een collegebesluit genomen over de invoer van de zero emissie zone in de binnenstad per 2026 en is een start gemaakt met de uitvoering van flankerende maatregelen.

Taxibeleid verduurzamen: doel 2030 is 100% zero emissie taxi's in de binnenstad **(I)**

Er is geconstateerd dat implementatie van de taxiverordening nu niet zinvol is. Eerst dient het Rijk wetgeving op te stellen voor de volledige taxibranche (bel en opstapmarkt). Implementatie is dus tot nadere orde uitgesteld. We zijn contact blijven houden met de taxibranche om het taxivervoer te verbeteren en schoner te maken. Enerzijds in algemene zin, maar ook in het kader van concrete projecten zoals het Willemsplein.

Zero emissie concessie doelgroepenvervoer: doel in 2030 is 100% zero emissie doelgroepenvervoer **(I)**

Bij de tussenevaluatie hebben bijna alle ondernemers een plan ingediend voor volledig zero emissie in 2030. Nu al rijden de meeste ondernemers met elektrische personenwagens en elektrische busjes. Alleen de rolstoeltaxi's nog niet.

Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente: doel 2023 is 100% van nieuw in te zetten bestel- en personenauto's moet zero emissie zijn. **(I)**

Het gebruik van zero emissievoertuigen is nog niet in alle aanbestedingen meegenomen, wel in GWW-opdrachten.

Zero emissie openbaar vervoer concessie: doel in 2023 is een volledig zero emissie OV concessie **(I)**

Tussen 2023 en 2026 wordt er gewerkt met noodconcessies. Voor de concessie 2026 wordt ingezet op volledig zero emissie.

Stimulering waterstofmobiliteit: in 2022 80 waterstof-elektrische personenwagens in Arnhem **(I)**

Aantal van 80 verschillende waterstof elektrische auto's die in Arnhem tanken is al gerealiseerd.

Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030 (D)

De tussendoelstelling voor 2023 is 4 windmolens en 18 MWp opgesteld vermogen aan zonnevelden. Eind 2022 zijn er 4 windmolens gerealiseerd, en 15,2 MWp zonneveld.
Er wordt nu circa 9 kT CO2 gereduceerd door opwek van hernieuwbare energie, inclusief zon op daken.

5 windmolens in Arnhem in 2030 gerealiseerd **(I)**

De tussendoelstelling voor 2023 is 4 windmolens gerealiseerd. De 4 windmolens van Koningspleij-noord zijn gebouwd. Drie ervan hebben al een jaar gedraaid en de vierde is eind 2022 met de testfase begonnen. Door het besluit van Gedeputeerde Staten 'Geen windparken in Natura2000 gebied Veluwe en beperkt in zone van 1-8 km eromheen' (december 2022) en een nieuwe provinciale windvisie die in voorbereiding is, is het op dit moment niet mogelijk om in Arnhem een vijfde windturbine te ontwikkelen aan de Drielse Dijk, zoals beoogd in het programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030. De provincie onderzoekt of door maatregelen, zoals zwarte wieken en stilstandvoorzieningen, meer ruimte komt voor windmolens. Als dit geen ruimte oplevert in Arnhem, betekent het dat circa 10% (3,3 kT CO2-reductie) van de doelstelling van grootschalige opwek (34 kT CO2) niet gerealiseerd kan worden.

Het alsnog realiseren van dit deel van de CO2-reductiedoelstelling door andere energieopwekmaatregelen voor 2030, bijvoorbeeld door de ontwikkeling van (nog) meer zonnevelden, is niet zonder meer haalbaar. Er is op dit moment namelijk al een disbalans op het elektriciteitsnet doordat er meer zonne-energie dan windenergie wordt opgewekt. Dit alles maakt dat we als Arnhem voor het behalen van onze doelstellingen voor grootschalige opwek afhankelijker zijn van de regio dan voor dit besluit.

42 MWp (circa 45 ha) zonnevelden in 2030 gerealiseerd **(I)**

Er zijn 2 gerealiseerde zonnevelden: bij de rioolwaterzuiveringsinstallatie van Waterschap Rivierenland aan de Drielsedijk (1,4 hectare, 7.200 zonnepanelen, 2,2 MWp) en op Koningspleij noord (8,5 ha, 34.000 panelen, 13 MWp). Opgeteld ruim 15 MWp. Een vergunning en SDE-subsidie voor een zonnepark op de bult IJsseloord 2 zijn verleend. De businesscase moet nog sluitend gemaakt worden (4 ha, 6 MWp). De haalbaarheid van een locatie voor een zonneveld in de omgeving van vliegbasis Deelen is verder onderzocht. Gezien de vele belangen die in het gebied spelen, is hierover nog geen besluit genomen.

Zie ook de voortgangsrapportage New energy made in Arnhem 2022. In deze rapportage is van alle doelen en inspanningen aangegeven wat de voortgang is. Ook is duiding gegeven aan de cijfers.

Meer bewustwording en gedragsverandering (D)

Met de communicatiecampagne Arnhem Aan bieden we zoveel mogelijk handelingsperspectief voor al deze doelgroepen, rekening houdend met de maatschappelijke trends en actualiteit. Het ondersteuningsaanbod is aangepast op basis van de input die is opgehaald bij de verschillende doelgroepen.

Steeds meer Arnhemmers zien de noodzaak van energie besparen en weten de weg te vinden naar de website Arnhem Aan en/of het Energieloket Arnhem, waar ze geholpen worden om stappen te zetten.

De communicatie over energiearmoede loopt ook via scholen.

Voortzetten communicatiecampagne Arnhem AAN **(I)**

In de eerste helft van 2023 hebben meerdere kleine en een grote acties plaatsgevonden en hebben we de social media berichten geïntensiveerd. Met oog op de energiecrisis in het afgelopen jaar is het ondersteuningsaanbod vanuit duurzaamheid in de online en offline communicatie gecombineerd met het aanbod voor Arnhemmers met geldzorgen. Daarnaast hebben we de online communicatie vanuit Arnhem Aan geïntensiveerd. Goede voorbeelden uit verschillende doelgroepen zijn gedeeld. Per 1 april 2023 is het Energieloket Arnhem gelanceerd, dat een overzicht biedt van al het ondersteuningsaanbod voor de verschillende doelgroepen.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	15.841	0	15.841
Baten	10.529	0	10.529
Saldo lasten en baten	-5.312	0	-5.312
Toevoegingen aan reserves	10.715	-10.000	715
Onttrekkingen aan reserves	254	0	254
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-10.461	10.000	-461
Prognose resultaat	-15.773	10.000	-5.773

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	0						
Baten	0						
Toevoegingen aan reserves	-10.000	V					
Duurzaamheid bedrijv en mobiliteit	-10.000	V	Inzet middelen impuls energietransitie	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	0						

Inzet middelen impuls energietransitie

Om de energietransitie een impuls te geven is in de Begroting 2023 € 15,0 miljoen vrijgemaakt waarvan in 2023 € 10,0 miljoen is toegevoegd aan het Klimaatfonds. Deze middelen worden in de jaren 2024 tot en met 2026 besteed, waarbij de lasten direct in de begroting worden opgenomen. Om die reden kan de begrote toevoeging van € 10 miljoen in 2023 teruggedraaid worden, omdat de lasten in de jaren 2024 tot en met 2026 dus op de rekening drukken op het moment dat deze gemaakt worden.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Verstedelijkingsopgave Arnhem: stad in balans (A)

Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt (D)

Deze doelstelling is op koers, zie de toelichting bij onderstaande inspanningen.

Omgevingsvisie 2040 (I)

Het college heeft de definitieve omgevingsvisie vastgesteld en deze is voorgelegd aan de gemeenteraad voor definitieve vaststelling. Het voorontwerp van de omgevingsvisie is op inhoud al door de vorige raad vastgesteld. We gaan dan ook door met het ontwikkelen van diverse beleidsuitwerkingen die volgen uit de omgevingsvisie voor de verschillende thema's zoals mobiliteit, gezonde en veilige leefomgeving en een visie op hoogbouw en verdichting. Daarnaast gaan we verder met de gebiedsuitwerkingen voor spoorzone Arnhem Oost, Kronenburg en Centrum.

Toewerken naar één integraal omgevingsplan voor het hele gemeentelijke grondgebied (I)

De Eerste Kamer heeft positief besloten voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet op 1 januari 2024. De verwachting is echter dat de functionaliteiten van het landelijke digitale stelsel omgevingswet (DSO) op datum van inwerkingtreding van de Omgevingswet beperkt zijn. Dit kan in 2024 gevolgen hebben voor onze (digitale) dienstverlening. Om de eventuele gevolgen zoveel mogelijk te verzachten gebruiken we de tweede helft van 2023 om ons systeem en de koppelingen met het landelijk systeem op orde te hebben en zetten we extra inspanning op communicatie en support over dit nieuwe digitale systeem en de opzet van het omgevingsplan. We zorgen dat we extra capaciteit beschikbaar hebben om inwoners, ondernemers en ook onze collega's te helpen met hun vragen over de nieuwe systematiek van het omgevingsplan.
Ook zetten we een deel van onze bestemmingsplannen vast om in een omgevingsplan en richten we het systeem van regels in, zodat we als gemeente zelf in ieder geval beschikken over een goede basis.

De benodigde raadsbesluiten zoals delegatiebesluit en het besluit Bindend Adviesrecht zijn inmiddels genomen. In het vierde kwartaal van 2023 legt het college de aangepaste legesverordening ter besluitvorming voor aan de raad.

Toetsen en vergunnen van initiatieven (D)

De gemeentelijke inspanningen liggen op koers, zie de toelichting bij de inspanning hieronder.

Aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (I)

Inmiddels is de inwerkingtredingsdatum van de Omgevingswet vastgesteld op 1 januari 2024. Het goed kunnen werken met de digitale systemen van het Rijk is essentieel voor onze dienstverlening. Het DSO is echter nog niet stabiel wat het oefenen belemmert. Op dit moment is het ook nog onzeker hoe het DSO gaat functioneren. Arnhem is in ieder geval klaar om aan te sluiten op het DSO. Daarnaast bereid het Rijk momenteel alternatieve maatregelen voor om te voorkomen dat planvorming onaanvaardbare vertraging oploopt bij de invoering van de Omgevingswet. Vanwege de onduidelijkheid over het digitaal stelsel kunnen we niet uitsluiten dat de digitale dienstverlening na 1 januari 2024 verslechtert. Om dit zoveel mogelijk te voorkomen zorgen we voor actuele informatie op de websites van de gemeente en ODRA en zorgen we voor meer capaciteit bij het klantcontact.

Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving (D)

Inmiddels is een start gemaakt met het opstellen van het Plan Gezonde Leefomgeving, als vertaling van die doelstelling in de Arnhemse Omgevingsvisie. De raad is geïnformeerd over context, scope en globale inhoud van het plan.
Om tot een integraal plan te kunnen komen, zijn we gestart met het inventariseren van de huidige staat van de verschillende onderwerpen van omgevingskwaliteit. Een korte beschrijving van het huidige beleid, hoe dat beleid in het kader van de Arnhemse Omgevingsvisie en de Omgevingswet gaat veranderen en welke (nieuwe) ambities er nu al te benoemen zijn. Ook is gestart met het bepalen van indicatoren die ons kunnen helpen om te monitoren hoe het met de omgevingskwaliteit gaat.

Luchtkwaliteit **(I)**

Sinds 2019 werken we met de Arnhemse Luchtagenda. De ontwikkeling van de luchtkwaliteit laat zien dat we inmiddels onder de grenswaarden van de EU zitten. Wel heeft Arnhem veel last van achtergrondvervuiling vanuit het Ruhrgebied. Dit zorgt ervoor dat zeer veel inspanning nodig is om een schone lucht te realiseren. Het behalen van de nieuwe advieswaarden van de WHO (2021), die vier keer zo laag zijn dan voorheen, is daardoor geen haalbaar scenario. In de Arnhemse Omgevingsvisie spreken we de ambitie uit de WHO normen na te streven.

De belangrijkste winst voor onze luchtkwaliteit zit bij mobiliteit. Het plan sluit daarom aan bij de mobiliteitsvisie. We hebben een ambitieuze milieuzone ingesteld en het duurzaam mobiliteitsplan dat in ontwikkeling is gaat een belangrijke bijdrage leveren aan een schonere lucht.

Huidige maatregelen in de Luchtagenda met betrekking tot houtstook zijn tot nu toe met name gericht op voorlichting geven. Arnhem doet mee met de landelijke subsidieregeling voor het onklaar maken van rookkanalen om overlast door houtstook tegen te gaan. Naar verwachting zal deze regeling in 2024 worden ingevoerd (zie Begroting 2024).

Bodem en ondergrond **(I)**

De aanpak van locaties met een milieurisico ligt op koers. Halverwege 2023 zijn er nog 16 (voormalige) bedrijfslocaties waar een (meerjarige) sanering loopt of sprake is van nazorg. Hierbij is geen sprake van gezondheidsrisico's maar vanwege een te grote verontreiniging in het grondwater (verspreidingsrisico) is er een saneringsplicht. Vanwege de actuele loodproblematiek is in 2019 gestart met de sanering van tuinen waar al een gezondheidsrisico bekend was, dit is in 2021 afgerond. Begin 2021 is gestart met de vervolgfase: door middel van nieuw onderzoek brengen we de verontreinigingssituatie in beeld van tuinen in het Spijkerkwartier, St. Marten en een deel van het Arnhemse Broek. Dit project loopt door tot in 2023-2024. In tuinen met lood zullen de actuele risico's worden weggenomen (naar schatting 20-40 tuinen).

Geluidshinder **(I)**

In 2022 is het Actieplan Omgevingslawaai 2021-2023 vastgesteld op basis waarvan voor een aantal belangrijke gemeentelijke wegen stil asfalt wordt toegepast. Hierdoor zal het aantal geluidgehinderden langs gemeentelijke wegen afnemen.

In 2021 is de Nota locatiegebonden evenementenbeleid Arnhem vastgesteld. In deze nota zijn de maximale geluidsnormen voor evenementen in de openbare ruimte vastgelegd.
Op basis van deze nota worden voor de verschillende evenementenlocaties locatieprofielen opgesteld waarbij onder andere aandacht zal zijn voor geluid.

Activiteiten milieuhandhaving uitvoeren **(I)**

Het werk wordt uitgevoerd conform de toezichtstrategie 2022-2025 voor milieutoezicht bij bedrijven.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	64.816	417	65.233
Baten	52.497	0	52.497
Saldo lasten en baten	-12.319	-417	-12.736
Toevoegingen aan reserves	11.436	0	11.436
Onttrekkingen aan reserves	12.649	0	12.649
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.213	0	1.213
Prognose resultaat	-11.106	-417	-11.523

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	417	N					
ODRA, vergunning en handhaving	180	N	ODRA	N	I	AR	J
Water, milieu en luchtkwaliteit	120	N	ODRA	N	I	AR	J
Grondzaken	117	N	Bommenregeling	N	I	AR	J
Baten	0						
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

ODRA
De ODRA bereidt een begrotingswijziging voor het jaar 2023 voor. Het uurtarief van ODRA is vanaf 2021 gefixeerd op € 92. De recentelijk afgesloten CAO heeft geleid tot een loonindexatie van 7% en zijn in de CAO extra bovenwettelijke verlofdagen afgesproken (=lagere productiviteit). Daarnaast heeft het ABP de pensioenpremie vanaf 2023 verhoogd met 2% punt. Tot slot heeft de oorlog in Oekraïne en de daaropvolgende energiecrisis geleid tot kostenstijgingen/ inflatie.
Door het kunnen realiseren van aanvullende opdrachten en projecten, is ODRA in staat geweest om de kostenontwikkelingen 2021-2022 op te vangen, zonder de tarieven te indexeren. Over 2023 lukt dit echter niet meer door de genoemde ontwikkelingen en stelt de ODRA een verhoging met 3,2% voor naar € 95.
Na besluitvorming van het bestuur van de ODRA zal de gewijzigde begroting 2023 voor zienswijzen aan de raden en staten toegezonden worden.
De verwachting is dat de gemeentelijke begroting voor 2023 nog een aanvullend budget van € 300.000 nodig is om deze begrotingswijziging in 2023 te kunnen betalen.

Bommenregeling
Ter dekking van de kosten van het opsporen en ruimen van explosieven ontvangt Arnhem in 2023 een bedrag van € 116.619. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Ruimtelijke ontwikkeling.

S12 Wonen en leefomgeving

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Goede volkshuisvesting (A)

Meer en sneller woningen toevoegen (D)

Onze ambitie is dat er voldoende woningen zijn voor alle Arnhemmers. Hoewel er de afgelopen jaren al flink wat woningen bijkwamen, zijn we er nog niet. Om ons doel te halen, zouden er eigenlijk jaarlijks minimaal 800 tot 1.000 woningen bij moeten komen en evenveel woningvergunningen moeten worden verleend. Ook zou een groot deel van de woningtoevoegingen moeten bestaan uit sociale en betaalbare woningen. Uit de meest recente cijfers blijkt echter dat we dat in 2022 niet hebben gehaald.

In 2022 en 2023 werden minder vergunningen afgegeven voor nieuwe woningen en minder woningen gebouwd dan de jaren daarvoor. Deze gegevens zijn zorgelijk, omdat we hierdoor de woningtekorten dit jaar niet inlopen en de betaalbare woningcrisis beperkt verhelpen. Dit is overigens niet alleen in Arnhem het geval, maar in heel Nederland. De gestegen bouwkosten, de hogere rente en belemmeringen zoals hoge personeelskosten en onderzoek naar stikstofdepositie spelen hierin een rol.

Uiteraard hebben we activiteiten in gang gezet om dit tij te keren:

Om voldoende woningen te realiseren is samenwerking met onze partners van groot belang. Met woningcorporaties en marktpartijen in de woningbouw hebben we de handen ineen geslagen om aan de slag te gaan met het bouwen van voldoende woningen en om de woningbouw te versnellen. Met deze partijen tekenden we in februari 2022 een Stadsakkoord, waarin is afgesproken op welke wijze we dat gezamenlijk doen. Het akkoord is door ruim 25 partijen ondertekend. Na het sluiten van dit akkoord is het Woningbouw Platform Arnhem opgericht, waar thema's en zorgen tijdig onder de loep worden genomen en besproken.

Ook is de samenwerking met het Rijk, de provincie Gelderland en de regio herbevestigd door het sluiten van een nieuwe Woondeal (2.0) in maart 2023. In navolging van deze Woondeal hebben we direct met ontwikkelaars afspraken gemaakt over versnelling van projecten en de betaalbaarheid van woningen binnen deze projecten. De raad kan daardoor van een aantal belangrijke Arnhemse projecten op korte termijn (bestemmings)plannen verwachten. Daarbij hebben we voor de drie grote projecten Nijmeegseweg Fase 2, Rijnpark en Schaapsdrift startnotities met de gemeenteraad besproken en vastgesteld. Bij deze projecten zijn de kaders nu van tevoren helder, waardoor we nu snel vooruit kunnen om in hoger tempo veel woningen te realiseren. In deze startnotities is als uitgangspunt verankerd dat minimaal 30% van de woningen sociale huur dient te zijn en minimaal 66% een betaalbare woning, waardoor de balans in de harde planvoorraad op termijn om zal slaan.

Waar het Rijk de ambitie van Arnhem in het gebied Spoorzone Arnhem-Oost al onderschreef door het aan te wijzen als 1 van de 17 grootschalige NOVEX-woningbouwlocaties en we afspraken hebben kunnen maken in het BO-MIRT en BO-Leefomgeving, hebben we recentelijk ook een bijdrage van € 3,9 miljoen ontvangen vanuit de Woningbouwimpuls-gelden om project Nijmeegseweg mogelijk te maken.

Om te weten voor welke opgaven we staan en wat de woningbehoefte is in Arnhem in de regio hebben we dit jaar het driejaarlijkse woonbehoefteonderzoek afgerond. De gemeenteraad ontving dit onderzoek in maart 2023.

Versnellen en doorprogrammeren van (betaalbare) woningen (I)

Zie de toelichting bij bovenstaande doelstelling 'meer en sneller woningen toevoegen'.

Evaluatie doelgroepenverordening en implementatie in omgevingsplannen (I)

In 2022 is de doelgroepenverordening door de gemeenteraad vastgesteld. De doelgroepenverordening heeft vooral 'op de achtegrond' effect. Dat was ook de bedoeling. De doelgroepenverordening gebruiken we expliciet enkel als 'stok achter de deur'. Doordat de gemeenteraad in de verordening kenbaar heeft gemaakt wat zij verstaat onder sociale huur- en koopwoningen, lukt het gemakkelijker om met ontwikkelaars en corporaties afspraken te maken over de woonprogramma's bij projecten. Door de doelgroepenverordening is het gemakkelijker geworden om corporaties in positie te brengen en te zorgen dat zij bij projecten minimaal 30% van de woningen zullen verhuren.

Bij de vaststelling van de doelgroepenverordening, heeft de gemeenteraad de opdracht meegegeven om na één jaar de doelgroepenverordening te evalueren. Met ontwikkelaars en corporaties hebben via de kopgroep Bouwberaad een startgesprek gevoerd over de evaluatie. Omdat het instrument ‘doelgroepenverordening’ met

inwerkingtreding van de Omgevingswet verdwijnt, wachten we nog even af met het evalueren totdat duidelijk is wat de nieuwe mogelijkheden zijn om in omgevingsplannen te kunnen sturen op het woningbouwprogramma. We zullen met ontwikkelaars en corporaties na vaststelling van de Woonvisie dit traject oppakken.

Collectieven, zelfbouw en flexwonen bevorderen **(I)**

Om mensen zelf te laten beslissen hoe zij hun woon- en leefomgeving vormgeven, willen we meer ruimte maken voor collectieve wooninitiatieven en zelfbouwmogelijkheden. In 2022 is door de gemeenteraad het bestemmingsplan voor Gaardenhage vastgesteld. In dit plan is ruimte voor een CPO-ontwikkeling en worden 12 kleine kavels beschikbaar gesteld voor zelfbouw. Momenteel wordt binnen enkele concrete 'zachte' projecten bekeken óf en hoe we CPO-projecten mogelijk kunnen maken, hierbij bekijken we ook hoe we collectieve wooninitiatieven door middel van informatieavonden en via beleid en ruimtelijk instrumentarium kunnen stimuleren. Bij project Coehoorn worden de verdere voorbereidingen getroffen om een 'cohousing'-project te realiseren. Ook binnen project Nijmeegseweg maken we ruimte vrij voor een CWI-ontwikkeling (collectief wooninitiatief).

In 2023 is een startnotitie voor een nieuwe Woonvisie aan de gemeenteraad vastgesteld. In deze visie willen we plannen om coöperatieve woonvormen te stimuleren verder concretiseren.

Om te voorzien in de grote vraag naar woningen, zetten we in Arnhem ook in op de bouw van flexwoningen. Op dit moment zijn plannen om op het Merwedeterrein 150 flexwoningen toe te voegen al ver in de planproces. De woningen lijken in 2024 te kunnen worden geplaatst.

Studentenhuisvesting en starters **(I)**

In 2023 hebben wij ons samen met onze partners ingezet voor voldoende studentenkamers in de stad. In 2023 heeft de SSH& zich ingezet voor het verduurzamen /verbeteren van de woningvoorraad. Bovendien heeft de SSH& een tweetal locaties toegevoegd aan hun vastgoedportefeuille

Op basis van het Kences onderzoek naar de kamermarkt voor studenten was ook in 2023 onze kamermarkt kwantitatief in evenwicht. Om deze resultaten nader te duiden hebben we een opdracht gegeven aan onderzoeksbureau Companen om meer inzicht te geven in de dynamiek op de Arnhemse studentenhuisvestingsmarkt, en om samen met onderwijsinstellingen en studenten de daadwerkelijke vraag te bepalen. Gelet op de ambities voor Arnhem als studiestad, zijn we met de SSH& blijvend in gesprek over het toevoegen van meer eenheden in Arnhem. Hiervoor voeren we momenteel een locatieonderzoek uit.

Naast het toevoegen van meer eenheden, zijn we samen met de onderwijsinstellingen, de SSH& en de studentenbelangenorganisatie een traject ingegaan om discriminatie/ uitsluiting van (internationale) studenten tegen te gaan. Hierbij focussen wij ons op discriminatie/uitsluiting op de Arnhemse kamermarkt.

Betaalbaar wonen (D)

De afgelopen jaren zijn helaas niet genoeg sociale en betaalbare woningen opgeleverd. Kijkende naar de realisatiecijfers, dan constateren we vooral dat het vrije huursegment hard groeide. Deze cijfers tonen de noodzaak aan om binnen projecten nadrukkelijker te sturen op het woonprogramma en hier afdwingbare afspraken over te maken. Waar er jaren terug in beperkte mate op deze manier werd gestuurd, zullen de komende periode vaker plannen 'hard' worden of gerealiseerd worden waarin meer sociale huur- en betaalbare (koop)woningen zijn opgenomen. Dat is overigens helaas nog niet voor alle plannen het geval waarvoor de gemeenteraad een uitgewerkt plan kunt verwachten. Voor sommige plannen zijn bijvoorbeeld al kaders vastgesteld voordat we hogere eisen stelden aan betaalbaarheid.

Het afgelopen jaar is ons beleid al wel meer op orde gebracht; via de Woondeal hebben we ons aan geconformeerd om voor ten minste 30% aan sociale huurwoningen te programmeren en 66% binnen het betaalbare segment. Deze ambitie is daarna direct verankerd in startnotities van belangrijke projecten.

Beleidsmatig doen we ons best om de bestaande schaarste aan sociale huurwoningen eerlijk te verdelen; een nieuwe huisvestingsverordening hiertoe is in voorbereiding. Gedurende het jaar hebben we de gemeenteraad hierover meermaals geïnformeerd.

In juli 2023 is de Wet Goed Verhuurderschap van kracht geworden; deze wet biedt ons de mogelijkheid om malafide verhuurderschap tegen te gaan en meer grip te krijgen op de vrije huursector. We zijn begonnen met de voorbereidingen deze wet op korte termijn in Arnhem uit te voeren.

Opkoopbescherming/zelfbewoningsplicht (I)

Arnhem kent een opkoopbescherming waardoor we in 20 wijken (koop)woningen met een WOZ-waarde tot € 355.000 beschermen tegen opkoopgedrag door beleggers. Zo houden we deze woningen beschikbaar voor starters en doorstromers met een lager- of middeninkomen. Uit lokaal en landelijk onderzoek is gebleken dat de opkoopbescherming helpt. In gemeenten die de bescherming invoerden is het aantal aankopen door beleggers aanzienlijk afgenomen.

In 2023 is de WOZ-waardegrens verhoogd.

Versterken positie huurders (I)

In januari 2023 maakten we het Actieplan Arnhem Helpt Huurders 2023 bekend. De meeste acties uit dit plan zijn al uitgevoerd of in uitvoering. Voorbeelden van de acties zijn onder andere de verhoogde subsidie voor het Huurdershuis en een subsidie voor de huurdersvereniging van woonwagenbewoners. Naast deze reeds uitgevoerde acties, willen we een deel van de beschikbare middelen inzetten voor een heldere website en een campagne voor huurdersrechten. De uitvoering hiervan kunnen we pas op een iets later moment oppakken, omdat het tijd vergt de ICT-infrastructuur hiervoor gereed te hebben.

Woningtoewijzingsbeleid (I)

In 2023 is een start gemaakt om te komen tot een nieuwe verordening. De gemeenteraad is in januari 2023 per raadsbrief geïnformeerd over deze start en de inzet van dit college en de regionale projectgroep. In juni is een concept-verordening opgesteld die in de inspraak is gelegd. In de bijgevoegde raadsbrief is informatie opgenomen over het doorlopen participatietraject en de rol van gemeenteraden. De huidige verordening loopt af per 31-12-2023, dat betekent dat de gemeenteraden in de regio vóór die datum een nieuwe verordening dienen te hebben vastgesteld. Op het moment van schrijven (september 2023) is de verordening in Arnhem ter besluitvorming aan de gemeenteraad aangeboden.

Doorstroming bevorderen (I)

Voor doorstroming in het corporatiebezit heeft de gemeente in samenwerking met de provincie en de drie grote corporaties een verhuiscoach aangesteld. De verhuiscoach voert momenteel de eerste gesprekken met (senioren) inwoners van onze stad. De verhuiscoach begeleidt deze (potentiële) groep verhuizende senioren nu al naar een (nieuwe) woning. In 2022 hebben de eerste verhuizingen plaatsgevonden van corporatiehuurders naar andere, passendere (sociale) huurwoningen.

Een belangrijk middel om doorstroming te bevorderen is om woningen te bouwen die aansluiten bij de woonwensen van senioren. Onze aanname is dat als we deze doorstroomkansen weten te benutten, er veel woningen vrij kunnen komen met relatief lage prijzen. In nieuwbouwprojecten geven we in toenemende mate ruimte voor woonvormen voor senioren, waarbij we het van belang vinden dat mensen in de eigen wijk kunnen doorstromen, dichtbij bekende voorzieningen. In 2023 is we de nota wonen-en-zorg vastgesteld, deze nota gaat in op verschillende uitdagingen om doorstroming te bevorderen

Huisvesting van bijzondere doelgroepen (D)

Arnhem wil een inclusieve stad zijn. Die ambitie wordt breed gedragen. Arnhemmers hebben recht op een veilig thuis in een prettige wijk met perspectief om zich te ontwikkelen. Arnhem voelt zich ervoor verantwoordelijk dat elke inwoner geschikte huisvesting heeft (of deze binnen een acceptabele termijn kan vinden) in een prettige leefomgeving met voldoende (zorg)voorzieningen.

Ten behoeve van deze opgave is aan de gemeenteraad eind 2022 een woon-zorg-nota aangeboden. Deze nota is in 2023 vastgesteld. Uit deze nota volgen 24 acties waar we uitvoering aan geven. Belangrijk punt hierbij is dat we in de regio afspraken maken over hoe we deze opgave gezamenlijk beter kunnen oppakken, waarbij we het van belang vinden dat regiogemeenten ook hun 'fair share' nemen.

Om de huisvestingskansen van personen behorende tot aandachtsgroepen te vergroten, geven we uitvoering aan een aantal afspraken. Ook dit jaar reserveren we weer 120 sociale huurwoningen voor personen die uitstromen uit instellingen en opvang. Daarnaast blijven we ons ervoor inzetten om aan de taakstelling voor de huisvesting van statushouders te voldoen. Dit jaar begonnen we met een administratieve achterstand, die vanwege het administratieve karakter vrij snel was weggewerkt: Bij het COA waren nog niet alle huurders goed geregistreerd. De taakstelling vormt in 2023 een grote uitdaging, omdat de halfjaarlijkse taakstelling al een aantal halfjaren op rij flink toeneemt.

Omdat er een grote groep ‘spoedzoekers’ blijft die nu vaak tussen wal en schip valt, is aan de gemeenteraad een flexwoningplan aangeboden. Intentie is om op het Merwedeterrein op de korte termijn 150 woningen te realiseren voor mensen met een urgente woonvraag. Vijftig woningen zijn bedoeld voor statushouders.

Regievoeren: uitvoering geven aan woonzorgnota (I)

Zie de toelichting bij bovenstaande doelstelling 'huisvesting bijzondere doelgroepen'.

Huisvesting arbeidsmigranten (I)

Het organiseren van goede en veilige huisvesting voor arbeidsmigranten is een taak van veel partijen zoals gemeenten, provincies, werkgevers en huisvesters. Omdat arbeidsmigranten veelal niet gebonden zijn aan een specifieke plek, maar wonen en werken over gemeentegrenzen heen, pakken we dit thema in de regio op. De Groene Metropoolregio is in de regio nog zoekende hoe deze samenwerking het beste vormgegeven kan worden. In 2022 is vanuit de regio al wel een handreiking opgesteld, die gemeenten kunnen gebruiken bij het vormgeven van lokaal beleid.

Om in Arnhem goede en veilige woonplekken voor arbeidsmigranten te kunnen faciliteren, zijn in 2023 beleidsregels vastgesteld. Hierdoor hebben we helderheid gecreëerd over op welke plekken en onder welke voorwaarden we short-stay-huisvesting toestaan.

In de tussentijd is door het ‘facetbestemmingsplan verkamering en woningsplitsing’ al geregeld dat panden niet meer verkamerd kunnen worden ten behoeve van het kortdurende verblijf van internationale werknemers. Op die wijze proberen we te voorkomen dat in woonwijken verschillende bewoners samenwonen met zeer conflicterende woon- en leefritmes.

Uitbreiden woonwagenlocaties (I)

Voor woonwagenbewoners staat het leven in een woonwagen voor veel meer dan een woonplek alleen. Het gaat om cultuur, traditie en een lange geschiedenis. Ook gaat het over toekomst: voor woonwagenbewoners is het van groot belang dat het leven in een woonwagen kan worden voortgezet door de kinderen en kleinkinderen, zodat de woonwagencultuur behouden kan blijven.
In 2022 zijn nadere regels voor de toewijzing van woonwagenstandplaatsen vastgesteld. Dat is van belang, omdat een groot deel van de bestaande algemene en gemeentelijke regels
voor toewijzing van standplaatsen/woonwagens niet aansloten bij de wensen van woonwagenbewoners. Dit gold ook voor de bestemmingsplanregels voor woonwagenlocaties. Juli 2023 heeft college nieuwe regels vastgesteld die beter aansluiten bij de woonwensen van de bewoners.

Er zijn nog geen extra standplaatsen gerealiseerd. Wel zijn er op meerdere locaties projecten opgestart om het aantal woonwagenplaatsen uit te breiden. In overleg met de bewoners blijft de uitbreiding op ‘Gelderse Rooslaan’ beperkt tot 2 standplaatsen. Hiervoor wordt nu een schetsplan gemaakt.. Voor de locatie Bethaniënstraat is een nieuw inrichtingsplan gemaakt dat de instemming heeft van de meeste bewoners. Voor de uitbreiding van de Merwedestraat zijn schetsplannen in voorbereiding. Omdat deze uitbreiding altijd ten koste gaat van de naastgelegen parkeerplaatsen is besloten om eerst te onderzoeken wat de gevolgen zijn voor de omgeving als de parkeerplaatsen verdwijnen.
Er worden stappen gezet in de ontwikkeling van de voorgenomen uitbreidingslocaties. Het blijkt wel dat de praktijk weerbarstig is en elke uitbreidingslocatie zijn eigen problemen kent.

Goede woningen in leefbare wijken (D)

Prestatieafspraken met corporaties
Uit de samenwerkingservaring met corporaties en zorgpartijen blijkt dat de vitaliteit en leefbaarheid van wooncomplexen in belangrijke mate wordt bepaald door een goede mix van bewoners. Met corporaties werken wij verder samen aan de toepassing van de vrije toewijzingsruimte als de situatie in een wijk of buurt daar aanleiding toe geeft. Vrije toewijzingsruimte is essentieel voor goede leefbaarheid. Hiermee kunnen wooncomplexen en de leefomgeving waarbij de leefbaarheid onder druk staat, weer vitaal worden gemaakt.

In 2023 is de nota wonen-en-zorg vastgesteld, die nader ingaat op de huisvestingskansen van personen behorende tot aandachtsgroepen en het vitaal houden van wijken.

Sturing op ruimtelijke plannen
Bij ruimtelijke initiatieven wordt nadrukkelijk rekening gehouden met de veerkracht van een wijk. Bij ontwikkelperspectieven die we opstellen voor wijken in kwetsbare gebieden staat het woningbouwprogramma mede in dienst van het verbeteren van de leefbaarheid in wijken. Dat is bijvoorbeeld het geval in Presikhaaf-3.

Aanpak goed verhuurderschap
Zie inspanning ‘goed verhuurderschap’

Uitvoering Plan van Aanpak Verkamering en Woningsplitsing
Door het verkameringsbeleid zorgen we dat voorkomen wordt dat hierdoor extra druk op de leefbaarheid ontstaat. We maximeren bijvoorbeeld het aantal personen dat in een woning mag wonen. Zie verder de inspanning ‘beleid op splitsen en verkameren.

Woningen verduurzamen **(I)**

Zie voor informatie over deze inspanning het programma Klimaat en energie.

Hulp aan Verenigingen van Eigenaren **(I)**

In Arnhem is een VvE-Loket ingesteld voor bewoners met hun energie- en verduurzamingsvragen. Daarmee liggen we gedeeltelijk op koers voor dit doel.

Bij veel VvE's in Arnhem zijn echter de basiszaken nog niet op orde. Het VvE-loket willen in 2024 uitbreiden waardoor ook hulp geboden kan worden aan VvE's die hun vereniging weer tot leven willen brengen en die de basis op orde willen krijgen.

Levensloopgeschikte woningen ontwikkelen en bestaande woningen levensloopgeschikt maken **(I)**

De wetgever heeft via het Bouwbesluit geregeld dat alle nieuwbouwwoningen tot op zekere hoogte levensloopbestendig moeten zijn.
Conform de nota wonen-en-zorg houden we rekening met levensloopgeschikt wonen in onze gemeente. In de sociale huursector kennen we duidelijke normen over wanneer een woning wordt aangemerkt als ‘levensloopgeschikt’ of ‘rolstoeltoegankelijk’. Met corporaties en huurdersorganisaties bekijken we continue hoe we een geschikte match kunnen maken tussen woningen en mensen in verschillende levensfases.

Doorstroming in de verhuisketen voor senioren blijft wel een aandachtspunt. Een verhuiscoach is sinds kort actief in onze gemeente om deze doorstroming teweeg te brengen. Het toevoegen van voldoende levensloopgeschikte betaalbare (huur)woningen voor senioren inwoners vergt extra aandacht. Er zijn wel steeds meer projecten in voorbereiding, waarbij we inzetten op woningen voor senioren. Hierbij bestuderen we ook of de hele omgeving geschikt is voor rolstoel en/of rollator.

Daarbij voeren wij met de corporaties en huurdersorganisaties gesprekken over flexibiliteit binnen het woningaanbod van levensloopgeschikt wonen. Door inventief naar ons aanbod corporatiewoningen te kijken zijn mogelijk meer woningen in te zetten als levensloopgeschikt ('light').

In 2023 is de wonen-en-zorg nota vastgesteld. Dit kader biedt handvatten om meer geschikte woningen voor alle levensfasen in Arnhem te realiseren.

Om meer zicht te krijgen over motiveringen van particuliere inwoners om wel/niet zelf aanpassingen in de eigen woningen te plegen, hebben we een onderzoeksopdracht uitgezet.

Gezond binnenklimaat/gezond wonen **(I)**

Het aanpakken van vocht en schimmel heeft voor ons prioriteit. Omdat we zelf niet de eigenaar zijn van woningen in onze stad, stimuleren we woningcorporaties en verhuurders om een gezond binnenklimaat te realiseren. Waar mogelijk, maken we hierover harde afspraken.

Om huurders met vocht- en schimmelproblemen te helpen, hebben we een stappenplan gepubliceerd op onze website. Huurders kunnen met hun klachten terecht bij het Huurdershuis. Het Huurdershuis ontvangt een gemeentelijke subsidie voor de ondersteuning en advisering van huurders. Mede door het stappenplan hebben zich het afgelopen anderhalf jaar een recordaantal huurders gemeld bij het Huurdershuis.

We hebben de gemeenteraad per raadsbrief geïnformeerd over onze acties ter bevordering van een gezond binnenklimaat. De inzet van een onafhankelijke vocht- en schimmelexpert is hiervan een belangrijk onderdeel. Afspraken over deze expert en over gezond wonen zijn vastgelegd in de prestatieafspraken.

Handhaving minimale woonkwaliteit (I)

Op dit moment is er nog geen heldere, eenduidige, manier die huurders in staat stelt ernstig gebrekkig onderhoud te melden bij de gemeente of de ODRA. Omdat deze actie meer vergt dan enkel het beschikbaar maken van een meldingssysteem, maar meldingen ook opgevolgd moeten worden, met een juiste wettelijke grondslag, is voor de uitvoering van dit doel meer tijd nodig.

Per 2023 wordt het voor gemeenten verplicht een meldpunt in te richten voor huurders en hun problemen met verhuurders. Hoewel dit meldpunt zich vanuit de wet primair richt op het voorkomen van willekeur, bedreiging en intimidatie vanuit de verhuurder, gaan we in Arnhem ook regelen dat huurders met klachten over het onderhoud bij dit meldpunt terecht kunnen. Het meldpunt zal uiterlijk 1 januari 2024 beschikbaar zijn.

Uitvoeren beleid op splitsen en verkameren (I)

In het Plan van Aanpak Verkamering en Woningsplitsing zijn zes acties opgenomen. Al deze acties zijn uitgevoerd of in uitvoering genomen. Zo is er een facetbestemmingsplan vastgesteld waarin regels over nieuwe verkameringen en splitsingen zijn verankerd. Daarnaast zijn regels over het beheer van kamerverhuurbedrijven opgenomen in de APV. Ook werken we samen met huurders, verhuurders en de omgevingsdienst aan een aanpak ‘goed verhuurderschap’. We merken dat vanuit het Rijk steeds meer instrumenten en mogelijkheden ter beschikking worden gesteld om te sturen op de woningvoorraad en malafide verhuurderschap. De komende jaren zullen we deze nieuwe instrumenten afwegen tegen bestaand instrumentarium en de bestaande inzet.

Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte (A)

Naar een klimaatadaptieve stad (D)

Ook dit jaar wordt er weer volop gewerkt aan het klimaatadaptiever maken van de stad. Op grote en kleine schaal nemen we voortdurend maatregelen die Arnhem groener en koeler maken. Ook nemen we maatregelen om de waterafvoer bij hevige regenbuien te verminderen en tegelijkertijd water op te slaan voor droge perioden. De werkzaamheden uit de uitvoeringsagenda klimaatadaptatie zijn hierbij leidraad en verlopen grotendeels volgens planning.

Stimuleren en faciliteren (I)

De nieuwe en gebruiksvriendelijke subsidieregeling is inmiddels van kracht. Veel bewoners dienen aanvragen in en worden ondersteund in hun plannen om Arnhem groener en klimaatadaptiever te maken. We stimuleren bewoners ook actief om van deze regeling gebruik te maken, vooral in de wijken waar weinig groen is en het voor bewoners soms lastig is om zelf een plan te maken.

Klimaattoets (I)

Een eerste versie van de klimaatadaptatietoets wordt in het najaar afgerond. Implementatie volgt in 2024. Met een klimaattoets kunnen we ervoor zorgen dat nieuwe ontwikkelingen bijdragen aan een groenere en klimaatadaptievere stad.

Lokaal hitteplan (I)

Het hitteplan is afgerond en is voorgelegd aan het college. Dit plan beschrijft hoe de gemeente en haar partners samenwerken wanneer zich een hittegolf voordoet.

Gebiedsgerichte maatregelen (I)

In diverse projecten zijn maatregelen genomen ten behoeve van klimaatadaptatie en vergroenen. De nadruk ligt daarbij op de focusgebieden. Het gaat daarbij om grote en kleinschalige maatregelen. De van Muijlwijkstraat is natuurlijk een in het oog springend project. Maar ook bewonersinitiatieven zoals de Groene Route in Malburgen en vergroening van de Groen van Prinstererstraat (Spijkerkwartier) zijn mooie voorbeelden.

Koel netwerk (I)

De exacte omvang en locatie van het netwerk wordt uitgewerkt. Daar waar zich kansen voordoen realiseren we alvast schakels van het netwerk. Met dit netwerk, dat zich over heel Arnhem uitstrekt, leveren we een belangrijke basis voor een klimaatadaptieve en gezonde stad.

Minder verharding (I)

In diverse mobiliteits- en onderhoudsprojecten verwijderen we overbodige verharding en brengen daar groen voor terug. Een in het oog springend voorbeeld is de Groningensingel in Vredenburg. Het verwijderen van verharding combineren we veel met het terugdringen van de maximumsnelheid zoals onlangs bij de Apeldoornseweg is gebeurd. Maar ook op kleine schaal zetten we overbodige verharding om in groenvakken. Hierbij werken we samen met de bewoners.

Arnhem als koploper (I)

Arnhem neemt deel aan diverse landelijke onderzoekstrajecten en werkt samen met Europese partners aan het klimaatadaptief maken van de stad. We zien steeds meer dat Arnhem bekend wordt als koploper op het gebied van klimaatadaptatie; regelmatig vinden excursies in Arnhem plaats en we worden overspoeld met aanvragen van (groene) stagiaires. Dit najaar vindt de Nationale Groendag in Arnhem plaats.

Arnhems groen versterken (D)

De groenvisie vormt het uitgangspunt voor allerlei maatregelen die we nemen om het Arnhemse groen te verbeteren en te versterken.

Herkenbare stad: Kwalitatief hoogwaardige bossen, natuurterreinen en parken dragen bij aan de identiteit van Arnhem (I)

Diverse maatregelen in de bossen en parken hebben bijgedragen aan het vergroten van de kwaliteit en de biodiversiteit. Dit doen we met natuurvolgend beheer. En ook door de omvorming van gazons naar bloemrijke graslanden en het aanleggen van bosranden en amfibiepoelen. Vanwege het later gereed komen van de beheervisie Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem hebben het realiseren van de in deze beheervisie beschreven uitvoeringsmaatregelen wat achterstand opgelopen.

Herkenbare stad: Duidelijke spelregels in bossen en parken (I)

Deze inspanning is uitgevoerd en afgerond.

Herkenbare stad: Vergroten groenmassa bomen (I)

In het plantseizoen zijn op diverse plaatsen bomen geplant en zijn de groeiplaatsen van bestaande bomen verbeterd.

Natuurvriendelijke stad: Stadslandbouw Verpachte agrarische gronden in eigendom van gemeente Arnhem worden natuurinclusief bewerkt en beheerd (I)

Het betreft hier een gevoelig traject waarbij we grote zorgvuldigheid betrachten en waarvoor ook bij de betrokken partijen tijd nodig is maar het proces loopt nu volgens planning.

Natuurvriendelijke stad: Vergroten kennis en verbeteren biodiversiteit (I)

De monitoring van de biodiversiteit en het onderzoek naar wilde bijen loopt volgens planning.

Natuurvriendelijke stad: Kennis van de biodiversiteit en verbeteren leefgebieden kenmerkende soorten (I)

Loopt volgens planning. Op basis van de monitoring biodiversiteit hebben meer gazons omgevormd naar bloemrijke graslanden, planten we meer struiken aan in de wijken en zijn bosranden en amfibiepoelen aangelegd in de bossen en parken.

Groene en gezonde stad: We hanteren een groennorm van 3-30-300 (I)

We werken aan een analyse van de 3-30-300 norm. Daaruit wordt duidelijk op welke plaatsen we in de stad al voldoen aan de norm en op welke plaatsen extra vergroening nodig is.

Duurzaam beheerde stad: We verbeteren de vitaliteit en biodiversiteit van onze bossen en parken (I)

In het beheer worden maatregelen genomen om de biodiversiteit te vergroten.

Samenwerkende stad: Wijkgroenagenda's (I)

Dit jaar werken we aan de voltooiing van de wijkgroenagenda's voor Arnhem-west, Malburgen en Rijkerswoerd. Verder voeren we maatregelen uit voor de wijkgroenagenda's die al gereed zijn.

Andere Arnhemmers **(I)**

Loopt volgens planning. Samen met Natuurcentrum Arnhem en Arnhem Klimaat bestendig communiceren we over biodiversiteit in de stad.

Aandacht voor dierenwelzijn **(A)**

De leefomgeving van in het wild levende dieren verbeteren en vergroten (D)

We nemen diverse maatregelen om de leefomgeving van dieren te verbeteren. De visie dierenwelzijn vormt hierbij onze basis.

Verbinden en versterken ecologische hoofdstructuur **(I)**

Waar kansen liggen verbinden we natuurgebieden met elkaar. Gaandeweg wordt de groenstructuur hierdoor versterkt.

In het wild levende dieren zoveel mogelijk met rust laten **(I)**

We zijn in gesprek met diverse grondeigenaren om barrières zoveel mogelijk te verminderen.

Omgaan met de wolf **(I)**

Met andere zuid-Veluwse gemeenten en de provincie gaan we in gesprek over rollen en verantwoordelijkheden ten aanzien van de wolf.

Zwerfdieren en zieke of gewonde wilde dieren opvangen (D)

Onze overeenkomst voor dierenopvang met het Dierentehuis Arnhem e.o. eindigt op 1 oktober 2023. We spannen ons in om de opvang na deze datum te continueren, waarbij dierenwelzijn, maatschappelijke meerwaarde en duurzaamheid voorop staan. We trekken daarbij zoveel mogelijk gezamenlijk op met de andere gemeenten die hun dierenopvang laten verzorgen door het Dierentehuis. De gesprekken hierover lopen nog.

Continueren van een goede opvang van (zwerf)dieren **(I)**

De gesprekken tussen het Dierentehuis en de gemeenten waarin we hierin samenwerken lopen nog. De overeenkomst met het Dierentehuis is intussen verlengd met drie maanden t/m 1 oktober 2023.

Op diervriendelijke wijze voorkomen of bestrijden van schade, overlast en gevaar door dieren (D)

Overlast van ratten, duiven, en ganzen wordt op diervriendelijke manier bestreden In 2023 gaan we door met het subsidiëren van de Duiventil en hebben we IPM (integrated pest management) ingevoerd in de gemeente.

Bestrijding van overlast door plaagdieren **(I)**

Bestrijding van ratten gaat sinds 2023 via IPM. Pas als allerlaatste redmiddel wordt gif ingezet.

Bestrijding van overlast door honden **(I)**

In overleg met betrokkenen proberen we tot een juiste afweging te komen tussen de behoeften van de honden(bezitters) en de natuur.

Bestrijding van overlast door duiven en ganzen **(I)**

Stichting Duiventil Arnhem beheerst met een subsidie van de gemeente de duivenpopulatie in Elderveld. In bepaalde wijken wordt bij grauwe ganzen populatiecontrole uitgevoerd. Begin 2023 is hier een nieuw contract voor afgesloten.

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling (A)

Reductie hoeveelheid restafval (D)

- PBD (Plastic, Blik, Drankenkartons) maximaal 30% afkeur ligt op koers.
- Afvalstoffenheffing 95% kostendekken ligt op koers.
- Jaarlijks 15% minder fijn huishoudelijk restafval ten opzichte van 2019 (toen was het 201 kg per inwoner) ligt niet op koers. De ingezette maatregelen leveren nog niet het gewenste resultaat op. De gemiddelde hoeveelheid restafval ligt op dit moment rond de 200 kg per inwoner per jaar.

Beleidsontwikkeling afvalreductie (I)

De voorbereiding voor het organiseren van een bugerberaad over afval loopt maar de uitvoering zal in 2024 zijn. De adviezen van het burgerberaad zullen in 2024 verwerkt worden in nieuwe plannen. De klankbordgroep afval is opgezet en heeft in 2022 en 2023 plaatsgevonden.

De evaluatie van het afvalbeleid (inclusief diftar) en het onderzoek naar nascheiding eind 2023 liggen op koers.

Arnhem Schoner (D)

De raad wordt elk kwartaal middels een raadsbrief geïnformeerd over de ontwikkelingen met betrekking tot Arnhem Schoner. De laatste raadsbrief dateert van 27 juni 2023 en had betrekking op het eerste kwartaal van 2023. Een volgende rapportage zal na de zomer volgen.

Aanpak (I)

We werken aan de ontwikkeling van de zwerfafvalparaplu ter ondersteuning van de zwerfafvalvrijwilligers. Er is hiervoor een website gebouwd te vinden op www.arnhemschoner.nl. Deze wordt in samenspraak met de stakeholders nog verder verbeterd.

Deze website is bedoeld om onze inwoners beter en duidelijker te informeren over zwerfafval en over wat en hoe zij zelf iets kunnen betekenen als zij daar interesse in hebben.

Het verminderen van het naast en in de nabijheid van containers geplaatst vraagt om een locatie-specifieke aanpak. Een traject is ingezet en inmiddels zijn we op drie locaties gestart met projecten om een duurzame verbetering op die locatie te realiseren.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	53.752	350	54.102
Baten	43.039	-380	42.659
Saldo lasten en baten	-10.713	-730	-11.443
Toevoegingen aan reserves	15.787	350	16.137
Onttrekkingen aan reserves	5.507	-33	5.474
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-10.280	-383	-10.663
Prognose resultaat	-20.993	-1.113	-22.106

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	350	N					
Openbare ruimte	510	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Groen en klimaatadaptie in de stad	425	N	Buurtcongiërges	J	I	AR	J
Natuur en stadsparken	275	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Wonen	146	N	DU Wet goed Verhuurderschap	N	I	AR	J
Afval	65	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Openbare ruimte	9	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Natuur en stadsparken	-350	V	Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten	N	I	BR	J
Afval	-350	V	Grofvuil afval	N	I	AR	J
Openbare ruimte	-380	V	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Baten	-380	N					
Openbare ruimte	-380	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	350	N					
Natuur en stadsparken	350	N	Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	-33	N					
Openbare ruimte	-33	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op Wijken algemeen.

Buurtconciërges
Zie toelichting op S06 Participatie en armoedebestrijding.

Decentralisatie-uitkering (DU) Wet goed Verhuurderschap
Arnhem ontvangt in 2023 € 146.000 ter dekking van de kosten van de uitvoering van het wetsvoorstel om malafide verhuurderschap en discriminatie op de huurmarkt gerichter aan te pakken. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Wonen en leefomgeving.

Actualisatie MIP
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten
Het budget Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten (€ 350.000 voor 2023) wordt overgeheveld naar BR Groenfonds en zal naast mogelijkheden voor stadslandbouw ook ingezet kunnen worden voor aankopen voor het versterken van de groenstructuur.

Grofvuil afval
Inwoners hebben de mogelijkheid om grofvuil aan te bieden op onze afvalbrengstations. In 2023 en 2024 wordt aan inwoners bij wijze van proef de mogelijkheid geboden om daarnaast ook twee maal per jaar een afspraak te maken om gratis grofvuil aan huis op te laten halen door onze inzamelaar.

Bij het opstellen van de begroting is daarom rekening gehouden met een stijging van de kosten (€ 750.000). Enerzijds doordat inzameling aan huis duurder is dan via de afvalbrengstations; anderzijds omdat door de mogelijkheid van gratis afspraken een hoger totaalvolume van grofvuil werd verwacht.
Tot nog toe zien we echter dat het aantal afspraken aan huis en de daarmee gepaard gaande kosten lager zijn dan begroot. Ook zien we dat er voornamelijk sprake is een verschuiving van het aanbiedgedrag, waarbij inwoners nu meer kiezen voor de gratis afspraak in plaats van het aanbieden op de afvalbrengstations. In totaal is er geen sprake van een toename van de hoeveelheid grofvuil, en dus ook geen toename van de verwerkingskosten op dit punt (was wel begroot).
Per saldo verwachten we eind 2023 € 350.000 over te houden.

Lokale heffingen
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Bijlage 2 Budgetoverhevelingen

Terugblik Nota budgetoverhevelingen 2022

Hieronder wordt een terugkoppeling gegeven van de voortgang van de budgetten die via de Nota Budgetoverhevelingen 2022 overgeheveld zijn.

Wijken algemeen

Onderwerp:	Uitvoeringsplannen
Bedrag:	€ 80.000
Toelichting:	Deze middelen worden in 2023 volledig ingezet voor de tijdelijke jongerenvoorziening bij Sportpark Schuytgraaf, conform raadsvoorstel nr. 3836088 (€ 62.000) en overige lasten rondom jeugdprogrammering voor het gebied Schuytgraaf/Elderveld.

Onderwerp:	Energietoeslag 2022
Bedrag:	€ 2.170.000
Toelichting:	Deze overheveling is bedoeld voor de uitbetaling van Energietoeslag 2022, die in 2023 pas is uitgekeerd. Inmiddels is het grootste deel van dit budget besteed. Het restant zou kunnen dienen als dekking voor de Energietoeslag 2023, indien de dekking van het Rijk ontoereikend is. De verwachting is dat dit bedrag volledig wordt besteed.

Onderwerp:	Energiearmoedefonds
Bedrag:	€ 3.000.000
Toelichting:	De overheveling wordt naar verwachting volledig ingezet ter dekking van o.a. Wintertoeslag 2023 en diverse andere maatregelen, zoals ondernemers, kindvoorzieningen, witgoedregeling en verruiming Gelrepas.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Onderwerp:	Burgerzaken
Bedrag:	€ 750.000
Toelichting:	Dit budget wordt in 2023 geheel besteed aan externe inhuur ten behoeve van de doorontwikkeling van afdeling Burgerzaken en om de reguliere dienstverlening op peil te houden.

Onderwerp:	Budget transformatie interne organisatie
Bedrag:	€ 150.000
Toelichting:	Deze middelen worden in 2023 volledig aangewend ten behoeve van de doorontwikkeling van wijksturing, zoals de nieuwe koersnota en de trajecten uitgevoerd door Twynstra & Gudde rondom de (financiële) sturing. Deze inspanningen komen voort uit de verbeterpunten van de evaluatie Van Wijken Weten 2021.

S01 Veiligheid

Onderwerp:	Experiment Gesloten Coffeeshopketen
Bedrag:	€ 280.000
Toelichting:	Vooralsnog zijn de overgehevelde middelen om uitvoering te geven aan het experiment nog niet besteed. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat het experiment nog niet is aangevangen. Naar verwachting wordt het experiment in het eerste kwartaal van 2024 opgestart. Daarom is wel ter voorbereiding capaciteit geworven voor preventieve en controlerende activiteiten ten aanzien van de sector.

Onderwerp:	Veiligheidshuis
Bedrag:	€ 400.000
Toelichting:	Gelderland Midden kent twee veiligheidshuizen, namelijk veiligheidshuis regio Arnhem en veiligheidshuis West Veluwe Vallei (WVV). De gemeenten Arnhem en Ede fungeren als centrumgemeenten en ontvangen budget dat voor regionale doeleinden bestemd is. Er is uiteindelijk een budget van € 452.000 overgeheveld naar 2023. In de afgelopen periode is er vooral geïnvesteerd in de verbinding met gemeenten bij de versterking van de lokale zorg- en veiligheidsketen. Om als expertisecentrum te kunnen

	fungeren is het van belang dat de lokale zorg- en veiligheidsketens goed zijn georganiseerd. Het Zorg- en Veiligheidshuis is nauw betrokken bij de ontwikkelingen binnen de gemeente Arnhem: • Ontwikkeling Persoonsgerichte Aanpak Wijken; • Outreachende en adviserende rol van de procesregisseur Zorg- en Veiligheidshuis daarbij; en • Herpositionering van de Overlast- en Zorgcoördinatoren. Na de zomer wordt een start gemaakt met het eigen huis op orde brengen. Hiervoor wordt een verandermanager aangesteld.

S02 Bereikbaarheid

Onderwerp:	Ontwikkelen duurzaam mobiliteitsplan
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	Het duurzaam mobiliteitsplan wordt in 2023 verder uitgewerkt. De besluitvorming hierover door de raad wordt verwacht in het eerste kwartaal 2024. Hierdoor zal het merendeel van het budget in 2023 worden besteed met mogelijk een kleine overloop naar 2024.

S04 Onderwijs

Onderwerp:	Volwassenen educatie
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	De overgehevelde middelen zijn bedoeld voor de regio Arnhem. Er wordt dit jaar extra geïnvesteerd in communicatie om het onderwerp laaggeletterdheid meer bekendheid te geven in Arnhem en de regio. En er worden meer trainingen herkennen, signaleren en doorverwijzen gegeven. Dit heeft als doel om meer mensen die laaggeletterd zijn te bereiken en hen passend aanbod aan te bieden.

S05 Cultuur

Onderwerp:	Erfgoeddeal
Bedrag:	574.000
Toelichting:	Voor het project "Renaissance van de Velperweg" is in 2021 een bijdrage van € 574.000 toegekend uit de gemeentefondsuitkering. Dit bedrag is dit jaar nog niet benut en zal vanaf volgend jaar, wanneer het project start, nodig zijn. Conform de gehanteerde werkwijze voor de Velperweg waar de bijdrages via de BR Groot Onderhoud lopen, wordt ook deze bijdrage daaraan gedoteerd.

Onderwerp:	Coronamiddelen Cultuur
Bedrag:	€ 1.862.000
Toelichting:	Zowel in 2020 als in 2021 heeft de gemeente Arnhem gelden van het Rijk ontvangen om gevolgen van corona binnen de culturele en creatieve sector op te vangen. Met deze middelen zijn via drie Arnhemse steunpakketten Kunst & Cultuur (dec. 2020, april 2021 en 2022-2023) de culturele basis- en meerjarenvoorzieningen, amateurkunstorganisaties, zelfstandige makers, festivals en particuliere culturele organisaties ondersteund. Hoewel de pandemiefase inmiddels voorbij is, bevindt de culturele sector zich nog steeds in moeilijk vaarwater. In 2022 en 2023 zien instellingen en makers zich geconfronteerd met sterk stijgende lasten voor huisvesting, energie en personeel, en een sterk gestegen inflatie. Het restant van de coronamiddelen zal in 2023 worden ingezet om exploitatietekorten bij culturele instellingen (gedeeltelijk) te compenseren. Na correctie is naar € 1.600.000 naar 2023 overgeheveld. Hiervan besteden we € 1.000.000 aan exploitatietekorten bij culturele instellingen om die (gedeeltelijk) te compenseren (besluit perspectiefnota, beslispunt 14). Mocht uit inventarisatie blijken dat €1.000.000 niet voldoende is, dan zullen wij de resterende € 600.000 geheel of gedeeltelijk inzetten voor de exploitatietekorten in 2023 aan de culturele basis- en meerjarenvoorzieningen.

Onderwerp:	Beeldende Kunst
Bedrag:	€ 60.000
	Uit de Sonsbeektentoonstelling die in de zomer van 2021 heeft plaatsgevonden, wordt in 2023 de aankoop afgerond van het kunstwerk van Jennifer Tee. Hiervoor is in 2022 een bedrag gereserveerd. Het restant van het overgehevelde bedrag wordt ingezet voor kunstopdrachten die in 2023 tot voltooiing worden gebracht.

Onderwerp:	Huisvesting creatieve en culturele sector (subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen)
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Het beschikbare budget wordt in 2023 besteed aan een tweetal doelen. In het kader van het Plan van Aanpak Huisvesting Culturele en Creatieve Sector ontvangt de Stichting Krachtstroom026 een subsidiebijdrage van € 40.000,- om het bedrijfspand aan de Koriander straat 81 in Malburgen-Oost geschikt te maken als culturele broedplaats. In het gebouw wordt voor 24 cultureel en creatief ondernemers een betaalbare werkruimte gerealiseerd. De Stichting Jacobiberg heeft, vanwege gestegen kosten per juli 2023 voor het gebruik van het gebouw op De Hes als popcentrum, te maken met een hogere bruikleenvergoeding aan de eigenaar. De extra subsidiebijdrage van € 60.000,-die de Stichting in 2023 nodig heeft om deze verhoogde vergoeding te kunnen voldoen wordt gedekt uit de beschikbare middelen voor huisvesting van de culturele en creatieve sector.

Onderwerp:	Kerkenvisie
Bedrag:	€ 20.000
Toelichting:	Het overgehevelde budget wordt dit jaar volledig besteed. Het extern bureau is aan de slag met het opstellen van het geplande actieplan.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Onderwerp:	Regionale middelen in het kader van participatie
Bedrag:	€ 1.880.000
Toelichting:	Arnhem ontvangt, als centrumgemeente van onze arbeidsmarktregio, diverse middelen vanuit het rijk in het kader van participatie. Over de inzet van de middelen vindt regionale afstemming plaats, dit gebeurt via het Regionaal Werkbedrijf. Er is uiteindelijk eind 2022 een bedrag van € 2.000.708 overgeheveld naar 2023. Voor 2023 is er een jaarplan vastgesteld met de geplande activiteiten en de hieraan gekoppelde middelen. De (verwachte) overgehevelde middelen vanuit 2022 zijn hierin meegenomen. Op een aantal onderdelen uit het jaarplan heeft de uitvoering vertraging opgelopen, zie hiervoor ook de tekst bij ‘Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023’.

Onderwerp:	Budget Impuls Integraal werken
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	In 2022 is door het rijk € 510.000 beschikbaar gesteld voor het verbeteren van de integrale dienstverlening en de aanpak van meervoudige problematiek binnen het sociaal domein. We hebben deze middelen in 2022 onder andere ingezet voor de voorbereiding op de Wet aanpak meervoudige problematiek in het sociaal domein (WAMS). In 2023 zetten we het restant van de middelen in voor de versterking van de samenwerking in de wijken tussen de teams leefomgeving, sociale wijkteams en de gebiedsteams Werk & Inkomen, verbetering van de monitoring en diverse andere projecten.

Onderwerp:	Onderzoek naar zelf organiseren Schulddienstverlening
Bedrag:	€ 65.000
Toelichting:	Dit budget wordt dit jaar ingezet voor de financiering van een extern projectleider.

Onderwerp:	Tozo
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	In 2023 is dit budget ingezet voor de verdere afwikkeling van (invordering van) Tozo verstrekkingen.

S07 Zorg

Onderwerp:	Projecten jeugdzorg
Bedrag:	€ 380.000
Toelichting:	Vorig jaar zijn er extra rijksmiddelen jeugdzorg beschikbaar gekomen en aan het budget Jeugdzorg toegevoegd. Voorzien was toen dat deze middelen ook zouden worden ingezet ten behoeve van projecten en activiteiten die zouden bijdragen aan de verdere doorontwikkeling van de jeugdzorg en het jeugdbeleid. Dat is in 2022 ten dele gebeurd. Het betreft hier onder andere het project beperken wachtlijsten jeugd-ggz, project monitoren jeugdbeleid, project wijknetwerken werken jeugdbeleid (minder zorgaanbieders) alsook project onderzoek reële tarieven jeugdzorg. Ook dit jaar lijkt niet het volledige bedrag te worden ingezet. Het gaat dan met name om het project monitoren jeugdbeleid en het project wijknetwerken werken. Verwacht wordt dat hier in 2024 wel op wordt uitgegeven. Aan het eind van het jaar zullen de niet bestede middelen worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve WMO & Jeugdzorg, overeenkomstig het door de raad ingestelde doel van deze reserve.

Onderwerp:	Toegang huishoudelijke ondersteuning en stress sensitief werken
Bedrag:	€ 178.000
Toelichting:	De centrale toegang huishoudelijke ondersteuning is eind 2022 belegd bij de sociale wijkteams. De sociale wijkteams pakken alle aanvragen voor de algemene voorziening en de maatwerkvoorziening op en geven op basis van de situatie een prioritering aan de aanvraag. Zo wordt geborgd dat de meest kwetsbare inwoners als eerste in aanmerking komen voor huishoudelijke ondersteuning. Het budget wat beschikbaar is gemaakt voor de pilot fase zal naar verwachting voor het eind van 2023 op zijn. De centrale toegang huishoudelijke ondersteuning zal uiteindelijk geborgd worden in de dienstverleningsovereenkomst. In het kader van stress sensitief werken worden ook diverse activiteiten uitgevoerd. Na de zomer wordt bezien in hoeverre de inbedding voldoende is of dat bijsturing nodig is. Het uitgangspunt is dat het budget wordt besteed in 2023.

S08 Welzijn en inclusie

Onderwerp:	Opvang dakloze jongeren
Bedrag:	€ 950.000
Toelichting:	Deze middelen zijn volledig ingezet voor een tijdelijke voorziening voor dakloze jongeren tussen ‘echte’ opvang en zelfstandig wonen in.

Onderwerp:	Uitvoeringsplan Vrij zijn in Arnhem, voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme
Bedrag:	€ 150.000
Toelichting:	Van het vastgestelde uitvoeringsplan ‘Vrij zijn in Arnhem’, zijn veel acties opgepakt en staan er nog veel op de planning. We zitten in de opstartfase en de inzet van middelen loopt achter op de begroting. Daarnaast zijn er in 2023 relatief veel middelen toegevoegd aan de begroting, waarvoor we steeds in overleg met onze partners vaststellen hoe we die inzetten. Het tot uitvoering brengen van activiteiten vraagt dus tijd. Ook omdat we vanaf het begin het eigenaarschap beleggen bij de betreffende domeinen van de gemeente en de partners in de stad. Zo borgen we de activiteiten duurzaam. Doordat de kosten in de opstartfase lager uitvallen, zijn de naar 2023 overgehevelde middelen nog niet volledig ingezet, maar wel nodig in 2024.

Onderwerp:	Arbeidsmarkttoelage 1,13% welzijn
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Vorig jaar is via het gemeentefonds extra rijksbudget beschikbaar gesteld voor het toekennen van een arbeidsmarkttoelage aan medewerkers in de zorg- en welzijnssector. Deze middelen zijn inmiddels verwerkt in de (regionale) tarieven voor jeugdzorg en wmo, maar bleken niet toereikend voor een extra verhoging van de subsidie aan onze welzijnsinstellingen. Hiervoor zijn bij de turap 2022 en de begroting 2023 extra middelen vrijgemaakt om die deels beschikbaar te houden voor aanspraken door instellingen bij de subsidieafrekening 2022, die dit jaar volgt. Nog niet alle subsidie-afrekeningen 2022 zijn afgerond. Op dit moment is iets minder dan de helft van het overgehevelde bedrag ingezet.

Onderwerp:	Gezins-en kindbescherming
Bedrag:	€ 732.000
Toelichting:	Vorig jaar zijn door het Rijk via de Decentralisatie-Uitkering VrouwenOpvang (DUVO) voor een periode van 4 jaar extra middelen toegevoegd ten behoeve van het programma Gezins-en kindbescherming. Arnhem is centrumgemeente vrouwenopvang en bestrijding huiselijk geweld voor zowel de regio Centraal Gelderland als de regio Achterhoek. Met de regio Achterhoek is afgesproken dat hun aandeel in de extra rijksmiddelen van circa € 250.000 per jaar aan de gemeente Doetinchem zal worden overgemaakt. De verwachting is dat het restant dit jaar niet tot volledige besteding komt. Aan het eind van het jaar zullen daarom de niet bestede middelen worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve Beschermd en Weerbaar, overeenkomstig het door de raad ingestelde doel van deze reserve.

Onderwerp:	Maatschappelijke Opvang
Bedrag:	€ 650.000
Toelichting:	De beoogde ontwikkeling kon geen doorgang vinden en op dit moment wordt er gekeken naar een invulling die aansluit met het Nationaal Actieplan Dakloosheid, in combinatie met huisvesting bijzondere doelgroepen. Tegelijk heeft de eindafrekening van de subsidies een financieel nadeel opgeleverd, dit als gevolg van de hogere kosten van opvang tijdens de winterperiode en de coronacrisis. Deze middelen zijn hiervoor ingezet.

S09 Gezondheid en sport

Onderwerp:	Investeren in preventie en gezondheid (motie 21M52g)
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	Op grond van de motie 21M52g (Investeren in preventie en publieke gezondheid loont) is er budget beschikbaar gesteld voor o.a. inzet op de functiewaardering jeugdartsen en verpleegkundigen bij VGGM Verder heeft het college de incidentele ruimte benut om bestaande preventie-activiteiten uit te breiden, of nieuwe interventies te bekostigen. In 2023 is er, naast de inzet op functiewaardering, uitvoering gegeven aan nieuwe interventies door een incidentele bijdrage voor een gezondheidsplein in Rijnstate en is er een pilot gestart rondom een gezondheidsmakelaar.

S10 Klimaat en energie

Onderwerp:	Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost
Bedrag:	€ 6.100.000
Toelichting:	De hier vermelde € 6,1 miljoen is volledig toegevoegd aan de bestemmingsreserve Volkshuisvestingsfonds (VHF) Arnhem-Oost. Dit betreft een project waarbij het doel is om 1.754 woningen in deze wijk te verduurzamen. De € 6,1 miljoen dient als gemeentelijke co-financiering voor dit project en is zal gedurende de looptijd van dit project (tot en met eind 2031) hiervoor worden ingezet.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Onderwerp:	Bodemonderzoek en sanering
Bedrag:	€ 160.000
Toelichting:	Vanuit het budget van Bodemonderzoek en sanering wordt er een bijdrage van 160.000 aan het project "Renaissance van de Velperweg". Vanwege de vertraging in het start van het project zal deze bijdrage pas vanaf 2024 nodig zijn, hierdoor is dit budget nog niet uitgegeven.

Onderwerp:	Grondwal / uitbreiding woonwagenkamp Bethaniënstraat
Bedrag:	€ 3.865.000
Toelichting:	In maart 2022 zijn er voorbereidingen voor het verwijderen van de grondwal opgestart. Dit is later stopgezet omdat er nog geen besluit over de herinrichting van de woonwagenlocatie genomen was, dit zou dan tegelijkertijd uitgevoerd kunnen worden. Volgens planning kan er in november gestart worden met de werkzaamheden. De sanering van de grond volgt later bij een positief besluit op de herinrichting.

Onderwerp:	Nieuwe Haven - Uitkoopregeling
Bedrag:	€ 65.000
Toelichting:	Van de oorspronkelijk 15 woonboten met ligplaats resteren er nog vier woonboten, van drie verschillende eigenaren. Tot overeenstemming komen met deze laatste drie eigenaren gaat moeizaam. De gesprekken van dit jaar met de eigenaren hebben nog niet geleid tot een positief resultaat, maar ook niet tot een definitief negatief resultaat. Hierdoor zal het resterende budget naar verwachting ook dit jaar niet volledig uitgeput kunnen worden.

Onderwerp:	Invoeringskosten Omgevingswet
Bedrag:	€ 1.019.000
Toelichting:	De datum van inwerkingtreding van de Omgevingswet is verschoven van 1 januari 2023 naar 1 jan 2024. Het zwaartepunt van het inrichten en testen van het digitale systeem, de werkprocessen en de interne en externe communicatie over de veranderingen in de dienstverlening zijn hierdoor op de tweede helft van 2023 en de eerste helft van 2024 komen te liggen. Hierdoor zal niet het volledige budget in 2023 worden benut en is het restant in 2024 nodig.

S12 Wonen en leefomgeving

Onderwerp:	Straatwerk n.a.v. uitgevoerde werkzaamheden Kabels & Leidingen
Bedrag:	€ 125.000
Toelichting:	Als gevolg van personeelsproblemen bij aannemers (gebrek aan stratenmakers) lukte het in 2022 niet om alle herstelwerkzaamheden aan het straatwerk, als gevolg van graafwerkzaamheden kabels en leidingen, af te ronden. In 2023 wordt deze achterstand ingelopen en worden de doorgeschoven middelen volledig besteed.

Onderwerp:	Afvalkoers 2022-2026 "Arnhem Schoner"
Bedrag:	€490.000
Toelichting	De uitvoering van de afvalkoers is in 2022 iets later dan gepland vastgesteld. Inmiddels loopt de uitvoering en zullen de doorgeschoven middelen in 2023 volledig worden besteed.

Onderwerp:	Woonwagenlocaties
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	Na overleg met de bewoners van de Gelderse Rooslaan is besloten om voor een uitbreiding te gaan van twee standplaatsen. Dit wijkt af van de schetsplan dat met de bewoners was besproken in november 2022 waarbij uit was gegaan van vier standplaatsen. Op basis van de gewijzigde schetsplan gaan we met corporatie om de tafel om dit doel te realiseren. Als gevolg van de gewijzigde plannen is de uitvoering vertraagd en zullen de middelen pas in 2024 worden besteed

	In januari is met de bewoners van de Merwedestraat overlegd en op basis daarvan zijn schetsplannen opgesteld. Uitbreiden van het aantal standplaatsen gaat vrijwel altijd ten koste van het parkeren op de naastgelegen parkeerplaats. In het najaar wordt onderzocht wat hiervan de impact is op de omgeving. Als gevolg hiervan zullen de middelen voor de Merwedestraat niet in 2023 worden ingezet.

Onderwerp:	Arnhem-Oost stedelijke vernieuwingsgebieden
Bedrag:	€ 825.377
Toelichting:	Met de kick-off van het Nationaal Programma Arnhem-Oost (NPAO) is de aanpak in 2023 een nieuwe fase ingegaan. Er is een gebiedsplan opgesteld langs drie inhoudelijke lijnen met in totaal 30 geformuleerde acties. We hebben hierbij opnieuw gekeken naar de beschikbare middelen voor de komende jaren en hoe we deze inzetten. We verwachten daarnaast voor de komende jaren extra rijksmiddelen om het nationaal programma uit te voeren vanuit diverse regelingen. Tegelijkertijd zijn we druk bezig met uitwerken en opstarten van diverse initiatieven binnen de drie inhoudelijke lijnen. Daarmee verwachten we de overgehevelde middelen uit 2022 dit jaar volledig te besteden.

Onderwerp:	Wegen
Bedrag:	€ 1.000.000
Toelichting:	In 2022 heeft een tweetal investeringsprojecten vertraging opgelopen. Ten eerste de Hollandweg, waar pas in 2023 gestart kon worden in verband met de beschikbaarheid van vervangend openbaar vervoer. Ten tweede de Groningensingel. De scope is hier groter geworden, omdat we naast regulier onderhoud aan de weg, conform de begroting ook verhardingen opruimen. Beide projecten zijn in 2023 in uitvoering gegaan. De overgehevelde kredietruimte wordt volledig besteed.

Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023

In onderstaande tabellen wordt vooruitgeblikt naar de Nota Budgetoverheveling 2023. Hiermee wordt inzicht gegeven in de onderwerpen waarvan op dit moment al wordt verwacht dat de activiteiten niet of onvolledig worden uitgevoerd dit jaar. Dit is een eerste inschatting en is ter informatie aan deze turap toegevoegd.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Onderwerp:	Verduurzaming gemeentelijk vastgoed
Bedrag:	€ 250.000
Toelichting:	De verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed vraagt meer voorbereidingstijd dan verwacht. Er dient eerst een goede inventarisatie te worden gemaakt van wat nodig is voor welk pand en wanneer dat het meest efficiënt opgepakt kan worden. Van het budget van € 500.000 voor de uitvoering van de wettelijke maatregelen zal naar verwachting € 250.000 overblijven dit jaar en zal nodig blijven voor verduurzaming van de betreffende panden.

S01 Veiligheid

Onderwerp:	Veiligheidshuis
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	Gelderland Midden kent twee veiligheidshuizen, namelijk veiligheidshuis regio Arnhem en veiligheidshuis West Veluwe Vallei (WVV). De gemeenten Arnhem en Ede fungeren als centrumgemeenten en ontvangen budget dat voor regionale doeleinden bestemd is. Op dit moment is de doorontwikkeling van de veiligheidshuizen opgestart. Veel casuïstiek zal moeten worden verplaatst van het VHH naar wijkniveau en het veiligheidshuis zelf zal zich meer moeten gaan positioneren als expertisecentrum voor urgente en geprioriteerde casuïstiek. Hiervoor zijn het komende jaar naar verwachting meer middelen nodig om op organisatorisch en operationeel niveau deze structuurveranderingen door te voeren met expertise en ondersteuning, hiervoor wordt het regionaal ontvangen geld uit 2023 aangewend.

Onderwerp:	Experiment gesloten coffeeshopketen
Bedrag:	€ 380.000
Toelichting:	In het regeerakkoord van 2017 is afgesproken dat er een experiment komt met de teelt en verkoop van hennep of hasjiesj voor recreatief gebruik. Arnhem heeft daarvoor al middelen ontvangen en ontvangt tot en met 2024 elk jaar € 162.500. Van deze gelden dient het gehele project bekostigd te worden. Op dit moment bevindt het experiment zich nog in de opstartfase. De experimenteerfase, met vermoedelijke startdatum Q1 2024, zal hierna volgen en zal 4 jaar duren. De reeds ontvangen middelen (2023 en eerder) zijn tevens noodzakelijk om hieraan uitvoering te geven. Ondanks dat het niet wenselijk is middelen meerdere jaren over te hevelen wordt toch voorgesteld om de reeds ontvangen middelen over te hevelen naar 2024 zodat uitvoering gegeven kan worden aan het experiment.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Onderwerp:	Onderzoek naar zelf organiseren Schuldhulpverlening
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Het beschikbare budget wordt niet volledig in 2023 besteed. Een deel van het onderzoek vindt in 2024 plaats. Daarom wordt er € 100.000 doorgeschoven.

Onderwerp:	Dienstverlening gemeenten aanpak armoede en schulden
Bedrag:	€ 540.000
Toelichting:	In de meicirculaire is hiervoor een incidentele bijdrage ontvangen. € 540.000 hiervan wordt in 2024 ingezet voor de implementatie van zelf organiseren Schuldhulpverlening.

Onderwerp:	Regionale middelen in het kader van participatie
Bedrag:	€ 1.652.770
Toelichting:	Arnhem ontvangt, als centrumgemeente van onze arbeidsmarktregio, diverse middelen vanuit het rijk in het kader van participatie. Over de inzet van de middelen vindt regionale afstemming plaats, dit gebeurt via het Regionaal Werkbedrijf. Voor 2023 is er een jaarplan

	vastgesteld met de geplande activiteiten en de hieraan gekoppelde middelen. Op een aantal onderdelen uit het jaarplan heeft de uitvoering vertraging opgelopen. Daarnaast is er regionaal de wens om een deel van de beschikbare middelen op te nemen in een meerjarenplan, dit wordt nog nader uitgewerkt. Op basis van de 1e rapportage over 2023 verwachten we € 1.652.770 over te hevelen naar 2024.

Onderwerp:	Onderzoek schuldhulpverlening bureau zelfstandigen
Bedrag:	€ 70.000
Toelichting:	Vanuit de circulaire zijn middelen beschikbaar gekomen voor bijzondere bijstand voor zelfstandigen. Dit budget wordt in 2023 ingezet voor onderzoek naar aanbesteding van schuldhulpverlening voor ondernemers. De verwachting is dat een groot deel van dit budget in 2024 pas wordt uitgegeven.

Onderwerp:	Budget pilot bijverdienbeloning
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	In juli 2023 is de tweejarige pilot bijverdienbeloning gestart waarmee we inwoners stimuleren om te werken in deeltijd naast hun uitkering en hen hiervoor belonen. In totaal is er voor de pilot € 3,4 miljoen gereserveerd. In 2023 is het benodigde bedrag ingeschat op € 1,0 miljoen. We schatten nu in dat we in 2023 voor de eerste uitbetaling van de bijverdienbeloning en bijkomende kosten € 0,7 miljoen nodig hebben. De eerste betaling van de bijverdienbeloning vindt in maart 2024 plaats en heeft betrekking op de premieperiode juli–december 2023. De totale verwachte kosten voor de pilot veranderen vooralsnog niet. We stellen daarom voor € 0,3 miljoen over te hevelen naar 2024.

S08 Welzijn en inclusie

Onderwerp:	Herinrichting consultatiebureaus
Bedrag:	€ 145.000
Toelichting:	Vanwege nieuwe zorgpartners in het gebouw van Rijnstate Poli Zuid (RKV) zal het daar gehuisveste consultatiebureau verhuizen naar elders in de wijk. Daarom wordt er in samenspraak met de VGGM gezocht naar een nieuw onderkomen voor dit consultatiebureau. In 2023 worden voor de herinrichting van dit nieuwe consultatiebureau nog geen kosten verwacht. Dit wordt actueel bij aanvang van 2024.Voor deze incidentele herinrichtingskosten wordt het voordeel uit de DVO van vorig jaar overgeheveld naar 2024. Hieruit worden verbouwings- en inrichtingskosten voor de nieuwe locatie van het consultatiebureau bekostigd.

Onderwerp:	Uitbreiding capaciteit dakloosheid
Bedrag:	€ 395.000
Toelichting:	In de Perspectiefnota is aangegeven dat voor uitbreiding van capaciteit van maatschappelijke opvang voor 2023 en voor 2024 (via overheveling) budget beschikbaar is in de brede aanpak middelen dakloosheid. Dekking voor de jaren 2025 tot en met 2027 kan gerealiseerd worden uit de BR Beschermd en Weerbaar. Het gaat om uitbreiding capaciteit Kruispunt, de Duif, gezinsopvang en inzet ervaringsdeskundigheid. Hiervoor is een overheveling van € 395.000 nodig.

Onderwerp:	Maatschappelijke opvang
Bedrag:	€ 450.000
Toelichting:	In 2023 zijn extra middelen beschikbaar gekomen vanuit het Nationaal Actieplan Dakloosheid, die nog niet volledig besteed zijn. Desondanks blijft de opgave in de aanpak van dakloosheid onverminderd urgent en heeft prioriteit, waardoor het noodzakelijk is om deze middelen over te hevelen naar 2024. Momenteel wordt samen met de ketenpartners Maatschappelijke Opvang en de regiogemeenten gewerkt aan een doorvertaling van het Nationaal Actieplan Dakloosheid “Eerst een Thuis” naar de regio Centraal Gelderland. Het is daarom noodzakelijk dat deze middelen beschikbaar blijven voor de verdere aanpak van dakloosheid, waaronder de beweging van Maatschappelijke opvang naar ‘Wonen Eerst’.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Onderwerp:	Milieuplan
Bedrag:	€ 130.000
Toelichting:	Voor de oplevering van het milieuplan, nu genoemd het Plan Gezonde Leefomgeving "Arnhem maakt buiten gezond", is 300.000 euro gereserveerd in 2023. Van deze 300.000 zal 170.000 worden besteed voor de oplevering en het schrijven van het plan in 2023. Verzoek is daarom om de resterende 130.000 over te hevelen naar 2024 om te besteden aan o.a. het begeleiden van de laatste opleverfase en nieuwe monitoring.

Onderwerp:	Grondwal / uitbreiding woonwagenkamp Bethaniënstraat
Bedrag:	€ 3.500.000
Toelichting:	In November staan de werkzaamheden gepland voor de verwijdering van de grondwal. Door de vertraging in de startdatum door het uitblijvende besluit van de herinrichting zal niet het volledige budget besteed kunnen worden in 2023.

S12 Wonen en leefomgeving

Onderwerp:	Woonwagenlocaties
Bedrag:	€ 250.000
Toelichting:	Door de gewijzigde schetsplan van de Gelderse Rooslaan en de noodzaak van een impactanalyse op de Merwedestraat zijn de uitvoeringen van deze projecten vertraagd en zullen de resterende middelen in 2024 opnieuw nodig zijn om onze doelen te realiseren.

Bijlage 3 Investeringen

Jaarlijks wordt het Meerjarig InvesteringsPlan (MIP) in de Begroting geactualiseerd. In deze Turap wordt gerapporteerd over de verwachtingen rondom de realisatie van de begrote investeringen halverwege het jaar 2023. Dit betreft begrote investeringen uit de begroting 2023, vanuit voorgaande jaren naar 2023 doorgeschoven investeringen en tussentijds vastgestelde investeringen door de raad.
In de onderstaande tabel is weergegeven wat de begrote investeringen voor 2023 per programma zijn. In de toelichting onderaan de tabel staat aangegeven bij welke programma's grote afwijkingen worden verwacht, met daarbij een toelichting over de specifieke investeringen die dit betreft.

Nr.	Programma	Begroting 2023
Bedragen x €1.000		
S00	Bestuur, dienstverlening en financiën	6.328
S02	Bereikbaarheid	25.575
S03	Economie	250
S04	Onderwijs	41.246
S05	Cultuur	392
S08	Welzijn en inclusie	8.970
S09	Gezondheid en sport	5.929
S10	Klimaat, energie en milieu	757
S12	Wonen en leefomgeving	13.097
		102.544

Activeren plankosten
Op 31 mei heeft de raad de nota grondbeleid vastgesteld. Besloten is om plankosten van een (her)ontwikkeling te activeren nadat uit een raadsbesluit gebleken is dat er bestuurlijke instemming is voor deze (her)ontwikkeling. Voor de volgende projecten waarvoor nog geen grondexploitatie is vastgesteld, geldt dat de raad al wel een besluit heeft genomen waaruit deze bestuurlijke instemming blijkt: Spoorzone (Schaapsdrift, Rijnpark, Presikhaaf 3), Nijmeegseweg, Woudrichemstraat/Brabantweg, de Kloosterstraat, Koningsplein/Stadstheater en het Bestuurskwartier. De prognose is dat het in 2023 te activeren bedrag aan plankosten voor het totaal van deze ontwikkelingen € 2,4 miljoen zal bedragen. Indien in 2023 de grex van de Nijmeeegseweg wordt vastgesteld bedraagt de prognose van de te activeren plankosten € 2,1 mln.

Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel
Als gevolg van capaciteitsproblemen bij Liander wordt de sporthal pas op 1 november voorzien van de juiste energieaansluiting. Hierdoor vertraagt de geplande oplevering in juli en ingebruikname per 1 september van sporthal Middachtensingel. Er is maximaal gezocht naar oplossingen maar helaas zijn hier geen reële opties voor. Hierdoor wordt de oplevering uitgesteld tot tenminste november 2023, het gebouw kan dan per 1 januari 2024 in gebruik worden genomen. De financiële gevolgen hiervan zijn nog niet volledig in te schatten, maar vooralsnog wordt uitgegaan dat het investeringsbudget met € 75.000 wordt overschreden als gevolg van deze vertraging. Dit leidt tot circa € 4.000 aan hogere kapitaallasten vanaf 2024.

Investeringskrediet MFC De Spil
Medio 2021 is er voor de 3 MFC's in Arnhem een aanvraag ingediend bij RVO voor de zogenaamde SUVIS-regeling (Verbetering Luchtkwaliteit). Voor alle 3 de MFC's heeft het RVO een goedkeurende beschikking afgegeven. Uit de aanbestedingsprocedure van MFC De Spil blijkt dat het beschikbare budget onvoldoende is om de werkzaamheden uit te voeren. De aanbesteding stopzetten is weinig zinvol omdat wij toch verantwoordelijk zijn voor een goede oplossing voor "frisse scholen". Bovendien is het niet de verwachting dat een nieuwe aanbesteding financieel gunstiger zal zijn. Tenslotte lopen we dan het risico om de subsidie van het rijk te verliezen.
De effecten van de overige 2 MFC's zijn nog niet bekend. Als gevolg van gestegen prijzen en begroting op basis van "oude" uitgangspunten als decentrale ventilatie wordt het beschikbare budget voor Suvis-maatregelen voor MFC de Spil overschreden. Het financiële gevolg hiervan betekent een overschrijding van het investeringsbudget met € 395.023. Dit leidt tot circa € 25.281 aan hogere kapitaallasten vanaf 2024 gedekt uit de reeds beschikbare middelen, specifiek uit de middelen scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt.

Gele rijdersplein
November 2021 heeft de raad besloten tot restauratie van het AKU-monument en het aangrenzende openbaar gebied op het Gele Rijdersplein. Het (ontwerp) proces vraagt meer tijd dan vooraf ingeschat. Hierdoor schuift het moment van realisatie op. Dit, in combinatie met de gestegen bouwkosten, maakt dat de initiële indexering van de bouwkosten mogelijk niet toereikend is. Waarmee de kostenraming gebaseerd is op 2021, worden de kosten van de uitvoering nu gerealiseerd in 2024. Dit kan een tekort opleveren bij het definitief ontwerp. Duidelijkheid hierover wordt in het vierde kwartaal van 2023 verwacht.

Bijlage 4 Beheersing verbonden partijen

BVO De Connectie

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De Connectie is een organisatie in die volop in ontwikkeling is en waar de komende jaren veel moet gebeuren. Het is evident dat beheersing en control hierin belangrijk zijn. De beheersing is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. Het bestuur, het OGO (opdrachtgeversoverleg) en de demandorganisatie zijn hierin belangrijke gremia waarin sturing en beheersing nadrukkelijk terugkomen. Het controllersoverleg vervult hierin een belangrijke adviesrol ten aanzien van de P&C-producten van De Connectie.

Er wordt in de begroting een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. De beschreven risico's hebben voor een deel te maken met de uitgevoerde onderzoeken naar de totale ICT-keten van De Connectie. In samenspraak met de drie gemeenten zijn er negen verbeterpaden opgesteld die ertoe moeten leiden dat: 1. Het gewenste niveau van de informatievoorziening wordt bereikt (basis op orde). 2. De governancestructuur verder wordt ingericht waarbij afspraken worden vastgelegd over rollen, verantwoordelijkheden en de wijze van samenwerking.
De Connectie onderschrijft de principes van het risico gestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico’s te beheersen. Afgelopen jaar heeft De Connectie belangrijke stappen gezet ten aanzien van de invulling van het risicomanagement. Zo heeft er een uitgebreide risico-inventarisatie plaatsgevonden, zowel vanuit het perspectief van de organisatiedoelstellingen als vanuit het perspectief van business continuïteit. Waar nodig zijn aanvullende beheersmaatregelen genomen. De komende jaren gaat De Connectie verder met het door ontwikkelen van het risicomanagement door te investeren in het risicobewustzijn binnen de organisatie en het cyclisch en systematisch borgen van het risicomanagement.

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De risico's waarmee BVO DRAN te maken heeft zijn een veranderende relatie met de provincie, een zeer dynamische omgeving, kwetsbare burgers en daarmee politieke gevoeligheid.

De inrichting van het doelgroepenvervoer is gebaseerd op een 'open einde' systematiek. Hierom is de sturingsinformatie frequenter en gericht op continue monitoring. Structureel ontvangen we van de BVO DRAN managementinformatie en zogenaamde rittenbakken. Er is ongeveer tien keer per jaar ambtelijk en 6 keer per jaar bestuurlijk overleg. We zijn voornemens om informatie over het doelgroepenvervoer te verwerken in PowerBI zodat het onderdeel kan gaan uitmaken van de bestuursrapportage. In 2022 is gewerkt aan het opnemen van informatie over regiotaxi in PowerBI. Qua IT heeft dat meer voeten in aarde en kost meer tijd dan vooraf ingeschat. Dit geldt nog meer voor het opnemen van informatie over het routegebonden vervoer omdat de aangeleverde informatie niet uniform is tussen de vervoerders.

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving kunnen grote invloed hebben op de taakomvang en -inhoud van de omgevingsdienst ODRA. De impact van de Omgevingswet is waarschijnlijk groot. De Wet kwaliteitsborging bouwen (WKB) zal invloed hebben op de werkzaamheden die met bouw hebben te maken. Deze wet heeft een gefaseerde invoering. ODRA is samen met de deelnemende gemeenten actief bezig met de invoering van de Omgevingswet en WKB en rapporteert hier geregeld over. Door actief met komende ontwikkelingen bezig te zijn kan beter geanticipeerd worden op eventuele grote consequenties voor het personeelsbestand van ODRA.
In 2022 is gestart met de implementatie van de aanbevelingen uit het in 2021 verschenen rapport ‘Om de leefomgeving’ van de commissie Van Aartsen. De meeste initiatieven zullen vanuit het rijk worden geïnitieerd. Een van de mogelijke uitwerkingen kan zijn dat omgevingsdiensten moeten gaan fuseren.
ODRA heeft voor een aantal vakgebieden last van krapte op de arbeidsmarkt. Daarom is men begonnen met het aannemen van starters die met behulp van interne scholing en begeleiding de werkplekken bezetten waarvoor moeilijk ervaren specialisten te vinden zijn.
De omvang van het takenpakket van ODRA op het gebied van bouw, vergunningverlening en toezicht is direct afhankelijk van initiatieven van particulieren en bedrijven in de stad. Er kunnen grote verschillen zitten tussen jaren. Om hierop te anticiperen houdt ODRA een flexibele schil met personeel aan. Met de systematiek van outputfinanciering en een prognose van de gemeente op de bouwontwikkelingen wordt het beter mogelijk om de kosten voor de gemeente vooraf in te schatten.
De bij omgevingsdienst ODRA onderkende risico's voor gemeente Arnhem worden op de volgende wijzen beheerst. Allereerst is er maandelijks werkoverleg tussen de accounthouders van beide partijen. Relevante ontwikkelingen kunnen daar als eerste gesignaleerd worden. Actuele zaken worden op dagelijkse basis besproken. ODRA levert maandelijks productiecijfers en urenoverzichten. De cijfers worden met deze frequentie ook in het accountoverleg besproken. Realisatie van producten en uren kan zo getoetst worden aan planning en

budget, zo nodig kan worden bijgestuurd en zullen relevante ontwikkelingen gemeld worden in de financiële cyclus van de gemeente.
De portefeuillehouder heeft zitting in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van ODRA. Meerdere keren per jaar worden financiële tussenrapportages van ODRA in de vorm van een financieel dashboard in de bestuursvergaderingen besproken. De business controller Arnhem adviseert de portefeuillehouder op deze rapportages en kan risico's vroegtijdig signaleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan oplopende personeelskosten door schaarste op de arbeidsmarkt of bevindingen van de accountant.

Scalabor B.V.

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Scalabor rapporteert op diverse momenten richting de gemeente Arnhem (100% aandeelhouder) over de inhoudelijke en financiële voortgang inclusief de risico's: via begroting en jaarrekening en via de kwartaalrapportages. In deze stukken wordt expliciet stilgestaan bij de te onderscheiden risico's inclusief de beheersmaatregelen. Als aandeelhouder en belangrijkste klant van Scalabor zijn we hierover ook continu met elkaar in gesprek en houden we elkaar goed op de hoogte van belangrijke ontwikkelingen. Hiermee zorgen we voor inzicht in de risico's en trekken we samen op in de beheersing hiervan.

Sportbedrijf Arnhem

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Sturing
Het Sportbedrijf is de grootste uitvoerder van het sportbeleid van de gemeente Arnhem. Bij de verzelfstandiging van het Sportbedrijf, zijn vanuit de gemeente als opdrachtgever en eigenaar van het Sportbedrijf, afspraken gemaakt over de informatie- en stuurmogelijkheden voor de gemeente. Om de verwachtingen over en weer beter in beeld te hebben voeren de gemeente als eigenaar en opdrachtgever en het Sportbedrijf gezamenlijk, buiten de kwartaalgesprekken om, gedurende 2023, regelmatig overleg.
De organisatie van het Sportbedrijf en de samenwerking met de gemeente Arnhem wordt elk jaar professioneler. De afstemming tussen de teams Leefomgeving en het Sportbedrijf loopt goed, waarmee invulling wordt gegeven aan het uitgangspunt van 'van wijken weten'.

Het opdrachtgeverschap wordt meer gestroomlijnd. Het Sportbedrijf heeft in de kwartaalrapportages steeds conform afgesproken format gerapporteerd. Over de kwaliteit en met name over de (on)mogelijkheden van rapportage over effectiviteit en efficiëntie van interventies in de stad wordt met elkaar gesproken, alsmede wensen voor de toekomst op wijkniveau. Dit is een doorlopend proces, waarmee we verder gaan in 2023. Het inzicht in de kostprijs van de producten is nog onvoldoende. Er is steeds meer inzicht in kosten per locatie en per 'product'. Sportbedrijf en gemeente doorlopen gezamenlijk stappen om dit af te zetten tegen maatschappelijke meerwaarde. Hierdoor komt er steeds meer kennis beschikbaar over in hoeverre uitgaven zich verhouden tot gemeentelijke doelstellingen. Op basis daarvan kunnen beleidskeuzes gemaakt worden.

Financieel
Het eigen vermogen is € 1,6 miljoen. Voor 2022 e.v. is er een taakstelling van € 0,75 miljoen. Het Sportbedrijf heeft in 2022 een resultaat gehaald van omstreeks € 0,9 miljoen. Dit is grotendeels te verklaren door incidentele steun vanuit het Rijk in verband met de coronacrisis. Dit wordt grotendeels aangewend om het in verband met stijgende energieprijzen verwachte tekort van 2023 deels mee op te vangen. Er blijft voor 2023 nog een tekort over van omstreeks 0,5 miljoen en 2,7 miljoen voor 2024. Met de in de begroting opgenomen aanvullende subsidie voor 2023 en 2024 verwachten wij dat het Sportbedrijf bij gelijkblijvende activiteiten voldoende financiële middelen tot haar beschikking heeft.

Samenwerking
Nu het Sportbedrijf stabiel staat, is er weer meer ruimte gekomen om de focus te verleggen naar het gesprek op inhoud en gezamenlijke belangen. De afgelopen jaren is de samenwerking tussen gemeente en Sportbedrijf sterk verbeterd. De samenwerking blijft een onderwerp waarin continu geïnvesteerd wordt, ook in 2023 en verder.
Voorbeelden van inhoudelijke onderwerpen die gezamenlijk worden opgepakt zijn: verenigingsondersteuning, de bezetting van accommodaties en ontwikkeling van een positief sportklimaat. Hierover wordt de gemeenteraad in 2023 verder geïnformeerd.
We verwachten deze ontwikkeling met het MT van het Sportbedrijf in 2023 voort te kunnen zetten. Deze samenwerking zorgt ervoor dat het risicoprofiel van het Sportbedrijf als verbonden partij lager ingeschat wordt.

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De veiligheids- en gezondheidsregio Gelderland Midden is een wettelijk aangewezen regeling waarin wordt samengewerkt met vijftien verschillende gemeenten. De taken zijn onder verdeeld in een vijftal programma's (crisisbeheersing, brandweerzorg, GGD, ambulancezorg en bedrijfsvoering). VGGM wijst in haar begroting 2023 op de volgende risico's:
·Meerjarig effect van het COVID19 virus; preventie ten aanzien van kwetsbare groepen, advisering van hygiënemaatregelen, versterking infectieziektebestrijding, terug op niveau van reguliere diensten voor derden zoals reizigersvaccinaties en binden van medewerkers en vrijwilligers aan de organisatie;
·Naar aanleiding van de implementatie van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren (WNRA) is een complexiteit met betrekking tot de positie van de vrijwilligers ontstaan. Op basis van de huidige wet- en regelgeving is het onderscheid tussen een brandweervrijwilliger
·en een brandweermedewerker nauwelijks te maken. Hiermee heeft de invoering van WNRA een groot financieel risico op de betaalbaarheid van het huidige brandweermodel. Landelijk heeft een Denktank een oplossing voor deze ontstane situatie bedacht in de vorm van taakdifferentiatie. De financiële consequenties van de taakdifferentiatie worden nog nader geanalyseerd;
·Verdeelsleutel huisvestingskosten brandweer. De gemeentelijke bijdragen aan de brandweer zijn op basis van een nieuwe verdeelsleutel vastgesteld. De (regionale) huisvestingskosten van de kazernes en andere brandweeronderdelen zijn daarvan vooralsnog uitgezonderd;
·Arbeidsontwikkelingen, waaronder functiewaardering van verpleegkundigen. Vergelijkbare organisaties hebben verpleegkundigen hoger ingeschaald. Een aanpassing van de functiewaardering heeft grote consequenties op het budget of op de dienstverlening van de Jeugdgezondheidszorg en Algemene gezondheidszorg. Hiervoor is in de gemeentelijke begroting een extra budget opgenomen. Dat geldt ook voor de ICT-lasten;
·Toenemende ICT-lasten als gevolg van verdere digitalisering en plaats onafhankelijk werken. Meerdere (verouderde) systemen dienen op korte termijn vernieuwd te worden gebracht en toenemende gebruikerswensen gebaseerd op maatschappelijke 0ntwikkelingen zijn niet passend binnen de huidige ICT-budgetten.
·De grote druk op (gemeentelijke)financiën en bij andere opdrachtgevers leidt tot continuïteitsrisico's van niet door gemeentelijke bijdrage gefinancierde activiteiten.

De beheersing van bovenstaande risico's is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen. Het regionaal controllersoverleg en de Financiële Commissie die regelmatig bijeen komen vervullen hierin een belangrijke adviesrol, ook ten aanzien van de P&C-producten van de VGGM. Daarnaast wordt er actief samengewerkt bij bestuurlijke opdrachten. Per programma is door de VGGM een doelenboom opgesteld waarbij tevens de belangrijkste risicofactoren en mitiganten zijn genoemd.
Aan de hand van de zogenaamde "kans x effect"-methode wordt jaarlijks door VGGM een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke risico's en een kwantificering daarvan. Bij benadering wordt er een indicatie gegeven van het voor de organisatie benodigde weerstandsvermogen. Dit weerstandsvermogen wordt gevormd door de totale impact van de gekwantificeerde risico's te relateren aan de weerstandscapaciteit (zijnde het beschikbare eigen vermogen).

Daarnaast ontvangen de deelnemende gemeenten gedurende het jaar tussenrapportages van VGGM waarin wordt stilgestaan bij de actuele ontwikkelingen en de verwachtingen met betrekking tot de risico's worden beschreven.

Zowel de burgemeester als de wethouder publieke gezondheid zijn lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van VGGM. Het dagelijks bestuur en algemeen bestuur komen afzonderlijk van elkaar jaarlijks vijf keer bij elkaar. Onderwerp van gesprek is onder andere de P&C cyclus. Begrotingen en jaarrekeningen worden daar vastgesteld. Ook inhoudelijke ontwikkelingen/ risico's worden daar gedeeld.
Ondersteunende ambtenaren adviseren de burgemeester en wethouder als het gaat om de inhoud van de agenda. Deze ondersteunende ambtenaren zijn ook aangesloten op het controllersoverleg zoals eerder genoemd.

De raad krijgt de mogelijkheid om een zienswijze uit te brengen ten aanzien van de begroting en de bestemming van het resultaat na opmaken van de jaarrekening van VGGM. Eventuele financiële risico's worden opgenomen in gemeentelijke risicoprofiel.

In de afgelopen jaren is gebleken dat deze beheersstrategie volstaat.

Bijlage 5 Stand van zaken amendementen en moties

Hieronder is de stand van zaken van de amendementen en moties opgenomen die zijn aangenomen bij de behandeling van de Begroting 2023.

Bestuur, dienstverlening en financiën

22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties

De raad heeft besloten om proactief de mogelijkheden te laten onderzoeken tot het aangaan van een tweede buitenlandse relatie. Het onderzoek wordt op dit moment uitgevoerd.

22M158 Bevordering opkomst verkiezingen

Bureau Verkiezingen heeft diverse moskeeën benaderd en de Turkyem Moskee aan de Eemslaan bereid gevonden om een ruimte beschikbaar te stellen als stembureau. Tevens is hier voorafgaand aan de verkiezingen een proefstembureau ingericht. Ook bij komende verkiezingen zal er in één of meer moskeeën een stembureau worden ingericht, als daar gelegenheid voor is.
De burgemeester heeft vertegenwoordigers van alle moskeeën uitgenodigd voor een gesprek over hun mogelijkheden om hun achterban te stimuleren om hun stem uit te brengen bij verkiezingen.

Veiligheid

22M123 Manifest demonstratierecht

De burgemeester heeft het Manifest getekend. De raad wordt direct na de zomer geïnformeerd. We betrekken de jaarlijkse evaluatie bij de op instigatie van de raad jaarlijks te houden veiligheidstafel.

22M133 Stel aantal BOAs op straat veilig

In de begroting is een straatcapaciteit van 29 fte verwerkt. Voor wat betreft het handhavingsbeleid wordt momenteel de hand gelegd aan het opstellen ervan (met name de keuzes capaciteit versus inzetwensen). Het uitvoeringsplan zal aansluiten bij de jaarlijkse planning die gekoppeld was en is aan de wijkveiligheidsagenda's. Hiermee wordt, naast het focussen op stadsbrede problematieken, ook oog gehouden voor het wijkgericht werken. Per slot van rekening moeten we daar zijn waar we nodig zijn.

Bereikbaarheid

22M141 Kaders voor mobiliteitsingrepen

De motie is afgedaan met de raadsbrief Impact werkzaamheden op genoemde wegen in motie 22M141.

Economie

22A66 Bridge to Liberation

De voorgestelde financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M132 Een brug naar de toekomst

Zoals in de motie is aangegeven, werken we aan een voorstel hoe we na 2024 invulling blijven geven aan de slag om Arnhem herdenking in het algemeen en De Bridge to Liberation in het bijzonder, inclusief een financiële paragraaf. We hebben BMC tevens gevraagd om breed (dus ook buiten gemeente Arnhem) op te halen hoe men omgaat met herdenkingen nu en in de toekomst, hoe geven we invulling nu de veteranen uit WOII er steeds minder aanwezig kunnen zijn, hoe blijft de jonge generatie aangehaakt? Daarvoor gaat BMC in gesprek met een aantal lokale, regionale en landelijke partners. Ook intern worden er gesprekken gevoerd met relevante beleidsvelden, zoals inclusie en diversiteit. De oplevering is begin november gepland.

22M170 Oog voor alle studenten

Arnhem Studiestad gaat drie dingen doen om de informatievoorziening voor deze doelgroep te verbeteren:

- Op de website (Eng/Ned) van Arnhem Studiestad worden links geplaatst naar belangrijke plekken of initiatieven voor deze doelgroep die de kennisinstellingen beschikbaar zijn. Deze informatie is inmiddels beschikbaar (half juli 2023).
- Op de site komt een vlog van een Caribisch Nederlandse student over studeren, werken en leven in Nederland (uiterlijk september 2023)
- Er komt een informatiecampagne over rechten en plichten van studenten rondom studentenhuisvesting. De gemeente is in de lead, overlegt met kennisinstellingen en studenten en SH& is ook betrokken. Het resultaat hiervan wordt zichtbaar op de site van Arnhem Studiestad en de kennisinstellingen (is gestart).

22M179 Living statues op de agenda van 2023
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “Subsidieregeling Producties, Evenementen en Festivals gemeente Arnhem 2023”

Onderwijs
22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin
Samen met Natuurcentrum Arnhem is een kernteam gevormd om de praktische uitvoering vorm te geven. Er is een plan van aanpak opgesteld voor de periode 2023 – 2025.,
Momenteel worden de wensen en behoeften van schoolbesturen en scholen geïnventariseerd. Met behulp van een enquête en diverse gesprekken met zowel de overkoepelende schoolbesturen van Delta, Flores, Onderwijsspecialisten als overleggen met directeuren van individuele scholen worden de komende maanden de wensen, behoeften, kansen en risico’s per school in kaart gebracht. Deze nazomer worden er inspiratiemiddagen en ontwerpsessies met de scholen, schoolbesturen en andere betrokkenen georganiseerd.
Aan de hand van deze inventarisatie zal in het najaar 2023 een maatwerkaanpak worden opgesteld. Deze maatwerkaanpak bestaat uit maximaal vier varianten die aansluiten bij de behoeften en mogelijkheden van scholen. Dit jaar vindt er een pilot-moestuinlesprogramma bij de Witte Vlinder (Flores Onderwijs) in Arnhem Noord en de Johannes school (Delta Scholengroep) in Arnhem Zuid plaats, dat input biedt voor de maatwerkaanpak voor andere scholen.

22A62 Structurele investering in intellectuele ontwikkeling en laaggeletterdheid jeugd & jong volwassenen
In het kader van ‘Een kansrijk Arnhem’ is in de begroting een ophoging van €65.000 per jaar vanaf 2023 tot 2026 voorgesteld, ten gunste van de subsidiëring van Rozet. De uitbreiding van het gratis lidmaatschap voor de leeftijdscategorie tot 24 jaar (ten opzichte van 18 jaar) is ingegaan op 1 januari 2023.
Om het gebruik van dit gratis lidmaatschap te stimuleren zijn verschillende promotieacties opgezet. 1. Flyer in de bibliotheken met de pakkende tekst “Hey harde werker! Toe aan een pauze - leen een boek!” gericht op de studerende jongeren in de Rozetvestigingen. 2. Mailings naar de verschillende doelgroepen en 3. posts op social media (instagram en tiktok).
Hiermee is een grote doelgroep bereikt. Het resultaat van de ophoging van de leeftijdsgrens naar 24 in combinatie met de aandacht voor het lidmaatschap heeft tot een toename van het aantal lidmaatschappen geleid. Daarop aansluitend is het aantal uitleningen gestegen met 31%.

22M121 Niet de energierekening betalen met de kwaliteit van ons onderwijs
Naar aanleiding van de motie is er een uitvraag gedaan bij scholen/onderwijspartners. De meeste scholen gaven aan vaste contracten te hebben met energieleveranciers. In de praktijk zijn de kosten voor deze scholen daarom niet gestegen. Wij hebben geen signalen ontvangen van scholen dat zij eventuele hogere energiekosten betalen uit hun onderwijsbudget.
De stijging van de energiekosten is een landelijk thema. Er is dientengevolge een Rijksregeling ontwikkeld om dit te ondervangen. Scholen kunnen sinds begin 2023 contact opnemen met DUO om tot maatwerk te komen: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/financiering-onderwijs/vraag-en-antwoord/financiele-problemen-school-door-stijgende-energierekeningen. Mochten er financiële problemen ontstaan door gestegen energielasten kunnen scholen zich dus wenden tot het rijk.

22M130 Pilot OCW aanvragen voor hoogbegaafde thuiszitters
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “Voortgangsbrief op het thema hoogbegaafdheid”.

22M137 Verbeter schoolventilatie door coördinatie
Over de implementatie van de SUVIS-plannen (Specifieke Uitkering Ventilatie in Scholen) is de geïnformeerd met de Raadsbrief "Stand van zaken Specifieke Uitkering Ventilatie in Scholen" (SUVIS) van 22 december 2022.

22M139 Plan van aanpak hoogbegaafdheid
Het Plan van aanpak is opgesteld en gedeeld met de onderwijspartners. In de MEAA (Maatschappelijke Educatieve Agenda Arnhem) van 6 juli wordt het Plan van aanpak inhoudelijk verder besproken. We verwachten een raadbrief in september.

Cultuur
22A54 Kansen voor behoud erfgoed benutten
De voorgestelde financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M120 Kansen voor behoud erfgoed benutten
Er wordt gewerkt aan het opstellen van een nieuwe erfgoedagenda. Deze komt in 2023 in conceptvorm gereed en zal begin 2024 voor bestuurlijke besluitvorming worden geagendeerd.
In de erfgoedagenda wordt conform de motie ook gekeken naar de wijze waarop de gemeente vanuit de nu begrote budgetten voor erfgoed of vanuit andere middelen onder bijzondere omstandigheden financieel kan bijdragen aan erfgoedprojecten om voortgang met cofinanciering mogelijk te maken.

22M122 Gezamenlijk aanbod Arnhemse podia
De motie is onderdeel van lopend beleid, zoveel mogelijk samenwerking stimuleren tussen de Arnhemse podia.

22M125 Kaders voor cultuur- en evenementensubsidies
Deze motie hebben we afgedaan met de raadsbrief Inzet extra Programmabudgetten cultuur.

22M157 Gebruik nieuw cultureel centrum in Arnhem-Zuid ook als bastion in de Arnhem-Oost-aanpak
In de raadsbrief Ontwikkelingen Cultuur in Arnhem Zuid geven we aan ook Malburgen / Arnhem-Oost te betrekken.

Participatie en armoedebestrijding
22A73 Houd vast aan ambitie
De tekstuele wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt. Sinds januari 2019 is het gemiddelde bestand van 16 grote gemeenten gedaald met 8,6%. Arnhem heeft als doel het 10% beter te doen, dus dat is een daling van ongeveer 9,5% in die periode. In april 2023 is het bestand van Arnhem 12,5 % afgenomen sinds het begin van de meting. Dus Arnhem voldoet op dit moment ruim aan de doelstelling.

22A77 Geef experiment ‘schuldenvrij’ een kans
De tekstuele en financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt. Het startbedrag van € 150.000 dat beschikbaar is gesteld om de uitvoering van het experiment ‘Immerloo Schuldenvrij’ samen met maatschappelijke partners mogelijk te maken is deels gebruikt voor de voorbereidende fase. De aanpak is met partners geconcretiseerd. Er is echter meer budget nodig om tot uitvoer te komen. Aanvullend budget vanuit het Nationaal Programma Arnhem-Oost is inmiddels toegezegd en op dit moment wordt er nog naar externe financiering gezocht. Doel is om in het najaar het plan tot uitvoer te brengen.

Zorg
22M154 Maak de zorg aantrekkelijk om in te werken
De gemeente Arnhem voert samen met de regionale inkooporganisatie gesprekken met zorgaanbieders over het leveren van kwalitatief goede zorg aan onze inwoners. Zeker bij zorgvormen waar personeelstekorten zijn, zoals de huishoudelijke ondersteuning of behandeling jeugd, wordt ook gesproken over wat nodig is om te zorgen dat voldoende zorgverleners geworven en behouden kunnen worden (binden en boeien van personeel).
Zorgaanbieders hebben zelf ook veel last van de personeelstekorten en zoeken zelf naar allerlei mogelijkheden om personeel te werven en vast te houden, bijvoorbeeld door het creëren van voldoende doorstroommogelijkheden binnen de organisatie.

22M177 Laat pleegouders merken hoe waardevol ze zijn!
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “laat pleegouders merken hoe waardevol ze zijn!’
In februari 2023 is een sessie georganiseerd om gezamenlijk te kijken hoe we de pleegouders kunnen bedanken. In deze sessie geven pleegouders aan dat zij zich gewaardeerd voelen door de zorgorganisatie. Gekeken naar een jaarlijkse waardering hechten pleegouders waarde aan een leuke activiteit met elkaar. Een activiteit die niet te veel tijd kost maar waar zij wel waardering voelen vanuit de gemeente. Op 3 november 2023 wordt een leuke middag voor pleegouders georganiseerd om hen te bedanken voor hun inzet. Op die middag wordt ook het bedankje uitgereikt die pleegouders vanaf nu jaarlijks gaan krijgen. Wij gaan de pleegouders jaarlijks in de Week van Pleegzorg een bedrag schenken dat zij kunnen besteden aan een leuk uitje met het hele gezin. Dit doen we via de Dit is Arnhem pas.

Welzijn en Inclusie
22A70 Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

Voorjaar 2023 heeft een projectteam onder aansturing van een extern projectleider invulling gegeven aan het amendement. Samen met diverse partners, is gewerkt aan een plan voor de invulling van het Centrum voor Levensvragen en Suïcidepreventie. Het plan is in mei aangeboden aan de gemeente. De formele opening van het Centrum is op 1 september 2023. Het Centrum wordt ingevuld door D3rde Verdieping voor een periode van anderhalf jaar. In 2024 evalueren wij het Centrum en stellen we vast welk vervolg het krijgt vanaf 2025.

22A80 Anti-racisme aanpak
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.
Dit amendement is uitgevoerd via de aanpak 'Arnhem tegen Racisme'. In de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023 staat deze aanpak verder omschreven.

22M126 In verbinding beginnen
Deze motie is in behandeling. Na de zomer/richting het najaar informeren we de raad middels brief (over visie / opvang / en integratie vluchtelingen) waarmee we deze motie zullen afdoen.

22M128 Antidiscriminatie en antiracisme aanpak
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023.

22M156 Aan de slag met de lokale coördinator tegen racisme en discriminatie
In de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023, is de stand van zaken van deze motie omschreven. Komend najaar komt er een raadsbrief waarin we de lokale coördinator tegen racisme en discriminatie introduceren en uitleg geven over de rol.

Gezondheid en sport
22M124 Tempo maken met uitbreiden PrEP-zorg
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief 'Afdoen motie Tempo maken met PrEP-zorg'

22M134g Sportmakelpunt
Wij hebben de punten onderzocht die in de motie zijn opgenomen. In afstemming met de Arnhemse Sportfederatie (ASF) zijn wij tot de conclusie gekomen dat er geen behoefte is aan een aanvullend platform. Een aantal verenigingen in Arnhem maken al gebruik van een platform, namelijk Taakie. In de tweede helft van 2023 zullen wij dit platform nogmaals onder de aandacht brengen bij de Arnhemse sportverenigingen. Dit gebeurt in samenwerking met de ASF en Sportbedrijf Arnhem.
Tot slot, is het relevant om te vermelden dat mond-tot-mond reclame altijd een krachtig middel blijft om vrijwilligers te vinden. Een vacaturebank / platform is minder succesvol. Hierover volgt nog in 2023 een raadsbrief waarin we uitvoeriger ingaan op deze motie.

22M178g Maatschappelijke organisaties steunen en verduurzamen
Aan deze motie is uitvoering gegeven. Maatschappelijke organisaties zijn de afgelopen maanden op verschillende manieren inhoudelijk en financieel ondersteund. De meest belangrijke (financiële) maatregel was de ' tijdelijke subsidieregeling compensatie energiekosten maatschappelijke organisaties'. Door middel van een raadsbrief zal in 2023 nader bericht worden over de resultaten in relatie tot de motie.

Klimaat en energie
22M135 Verenigingen verduurzamen
De provinciale staten van Gelderland heeft in februari 2023 €10 miljoen beschikbaar gesteld voor een fonds verduurzaming maatschappelijk vastgoed. Naar verwachting is in het najaar 2023 dit fonds daadwerkelijk beschikbaar waarmee maatschappelijke instellingen, waaronder gebedshuizen, investeringen kunnen doen in energiebesparende maatregelen. Daarnaast ondertekenen naar verwachting minimaal 8 gebedshuizen de Green Deal Gebedshuizen met de gemeente Arnhem, waarmee zij een ondersteuningstraject van 2 jaar ingaan voor brede verduurzaming. Tot slot ondersteunt het onder andere door de gemeente Arnhem gefinancierde ondersteuningstraject van Arnhem Zet de knop om ook gebedshuizen bij energiebesparing. Er is hiermee zowel de gevraagde financiering voor duurzame investeringen, als een kennisloket met voldoende expertise, beschikbaar voor de doelgroep gebedshuizen.

22M136 Duurzame gebedshuizen
Zoals hierboven vermeld, heeft de provinciale staten van Gelderland in februari 2023 € 10 miljoen beschikbaar gesteld voor een fonds verduurzaming maatschappelijk vastgoed. Naar verwachting is in het najaar 2023 dit

fonds daadwerkelijk beschikbaar waarmee maatschappelijke instellingen, waaronder verenigingen, investeringen kunnen doen in energiebesparende maatregelen aan hun pand. Daarnaast kunnen verenigingen een subsidieadvies krijgen met financiële tegemoetkoming van de gemeente van 95% van een maximumbedrag dat is gebaseerd op hun energieverbruik. Dit gaat via de “subsidie energiebesparing ondernemers en maatschappelijke organisaties” van gemeente Arnhem. Hiermee hebben verenigingen toegang tot verschillende bronnen van financiering voor het verduurzamen van hun panden.

22M138 Voor energiecoaches ook budget
In 2022 is budget ingezet voor energiecoaches van de Energiebank Regio Arnhem.

Wonen en leefomgeving
22A55 Sturen op meer betaalbare woningen
De tekstuele wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22A56 Arnhem mooier; grip op Graffiti
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M155 Handen af van Hertenkamp Sonsbeek
We zijn op dit moment aan het onderzoeken hoe we het hertenkamp in Sonsbeek kunnen behouden met in achtneming van dierenwelzijn en de nieuwe huis- en hobbydierenlijst van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Wijkprogramma’s
22A75 Doorzetten buurtconciërges in Arnhemse wijken
De financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22A76 Impuls voor de Drieslag
De financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M129 Kaders voor leefbare wijken
Nu de extra middelen van handhavingscapaciteit structureel zijn gemaakt en er dus sprake is van een duurzame investering, kan het geactualiseerde handhavingsbeleid spoedig worden vastgesteld en verzonden aan de raad. Het handhavingsbeleid is een belangrijke bouwsteen voor het plan voor leefbare wijken, samen met het onlangs gepubliceerde Actieplan Overlast en de wijkveiligheidsplannen. Het plan voor leefbare wijken en het handhavingsbeleid zullen nog dit jaar worden verzonden aan de raad. De kaders en uitgangspunten van deze beleidsstukken zullen dan in 2025 worden geëvalueerd en de evaluatie zal worden voorzien van conclusies en aanbevelingen.

Lopende onderzoeken

Naam van het onderzoek	Doel van het onderzoek	(Verwachte) einddatum (Q=kwartaal)	Thema	Verantwoordelijke portefeuillehouder
Actie-onderzoek Preventie met Gezag (PMG)	Evaluatie aanpak hoogrisico jongeren. Wat is de meerwaarde van Preventie met Gezag?	Q4 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Actie-onderzoek Persoonsgerichte aanpak (PGA)	Het actieonderzoek zetten we in om de werkwijze PGA-PMG inzichtelijk te maken. Welke interventies kunnen worden ingezet, welke belemmeringen komen naar voren?	Q4 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Trajectbegeleiding	Waaruit bestaat de intensieve trajectbegeleiding gericht op kwetsbare jongeren in de wijken Malburgen en Presikhaaf in Arnhem en welke resultaten zijn zichtbaar? Het onderzoek levert kwartaalrapportages t/m 2025.	Q4 2025	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Straatcoaches	Inzicht verkrijgen in de bekendheid van, ervaringen met en waardering van het project Straatcoaches Arnhem onder wijkbewoners en scholieren in de wijken Malburgen, Presikhaaf en Geitenkamp.	Q3 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Afvalbeleid	In het coalitieakkoord 2022-2026 is afgesproken aan het eind van 2023 het huidige afvalbeleid geëvalueerd te hebben. Het huidige beleid inclusief ambities en instrumenten wordt bekeken en beoordeeld.	Q4 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs
Onderzoek Nascheiding plastic afval uit restafval	We onderzoeken de mogelijkheden en scenario's omtrent het nascheiden van plastic afval uit restafval in de Arnhemse situatie.	Q4 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs

Onderzoek Herdenkingen	Ophalen hoe men omgaat met herdenkingen nu en in de toekomst, hoe geven we invulling nu de veteranen uit WOII er steeds minder aanwezig kunnen zijn, hoe blijft de jonge generatie aangehaakt?	Q4 2023	Cultuur en Recreatie	Bob Roelofs
Onderzoek passende personeelsformatie sociale wijkteams	Vaststellen of de huidige personeelsformatie van de sociale wijkteams passend is om de opdracht van de gemeente Arnhem aan de sociale wijkteams uit te voeren.	Q4 2023	Zorg en Gezondheid	Marco van der Wel
Onderzoek inzet bewonersondersteuning	Hoe ziet het Arnhemse aanbod aan bewonersondersteuning er uit en is deze passend binnen de huidige vraag in relatie tot beschikbare budget?	Q4 2023	Zorg en Welzijn	Mark Lauriks
Model Integriteitsysteem Lokale Overheid (uitvoering door Governance & Integrity Nederland)	Door middel van een systeemanalyse inzicht verkrijgen in de sterke en de zwakke punten van het aanwezige integriteitsysteem.	Q3 2023	Bestuur	Maurits van de Geijn
Sporen van slavernijverleden in Arnhem	Het hoofddoel van het onderzoek is het blootleggen van Sporen van Slavernijverleden in Arnhem.	Q1 2024	Inclusie	Maurits van de Geijn

Nederlandse Inclusiviteitsmonitor (NIM)	De Nederlandse InclusiviteitsMonitor bestaat uit twee instrumenten. De Beleidsscan Inclusiviteit brengt in kaart in hoeverre het diversiteits- en inclusiebeleid in onze organisatie samenhangend, systematisch ingericht en geïmplementeerd, en wetenschappelijk gefundeerd is. De Medewerkersscan Inclusiviteit© brengt in beeld hoe onze medewerkers het werkklimaat ervaren. Met behulp van deze metingen en beschikbare wetenschappelijke kennis krijgen we hier inzicht in. Met als doel aanknopingspunten welke vervolgstappen onze organisatie moet zetten voor een inclusieve organisatiecultuur.	Q4 2023	Inclusie	Maurits van de Geijn
3e cohortstudie Veilig Thuis, regio Arnhem-Ede	Onderzoeken of onze werkwijze/aanpak met Veilig Thuis voldoende werkt in gezinnen waar huiselijk geweld en kindermishandeling speelt.	Q4 2023	Zorg en Welzijn	Maurits van de Geijn
CBS Barometer Culturele Diversiteit 2022/2023	Inzicht verkrijgen in de culturele diversiteit van de ambtelijke organisatie.	Q1 2024	Overig	Maurits van de Geijn
Veiligheidsgevoel en acceptatie van LHBTIQ+ groepen in Arnhem	Wat is de trend in veiligheidsgevoel en acceptatie van LHBTIQ+ groepen in Arnhem?	Q1 2024	Inclusie	Maurits van de Geijn
Arnhem Energy Hotspot	Verder bouwen aan internationaal toonaangevend energiecluster in en rond Arnhem, via een geheel van publiek-private projecten en acties en een daarbij passende samenwerking. NB: gemeente is mede-opdrachtgever naast de regionale ontwikkelingsmaatschappij OOSTNL.	Q3 2023	Economie	Nermina Kundić

Circulariteitsscan	Onderzoek naar stand van zaken circulaire inkoop & grondstofstromen analyse voor de stad. De circulariteitsscan geeft inzicht in het niveau van circulariteit van de gemeente Arnhem en de belangrijkste verbeterkansen voor grondstofstromen in vastgoed, facilitaire producten en diensten en de openbare ruimte. Daarnaast wordt in kaart gebracht welke grondstofstromen en de bijbehorende milieuimpact in Arnhem veel voorkomen om ook hier in de verbeterkansen in kaart te brengen. Het onderzoek is onderdeel van een opdracht om niveau 5 op de CO2 prestatieladder te behalen en onderdeel van een afspraak met de raad om het uitvoeringsprogramma circulaire economie te evalueren.	Q4 2023	Economie	Nermina Kundić
Motiveringen van particuliere inwoners om zelf aanpassingen aan de eigen woning te doen	Meer zicht krijgen in de motiveringen om wel of niet aanpassingen aan de eigen woning te doen.	Q1 2024	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders

Afgeronde onderzoeken

Naam van het onderzoek	Doel van het onderzoek	Datum afronding	Thema	Verantwoordelijke portefeuillehouder
Naheffingen aankoop onroerend goed door gemeente Arnhem na en tijdens de Tweede Wereldoorlog	Het onderzoek wordt onder auspiciën van het NIOD uitgevoerd door Blauw Historisch Onderzoek. Door middel van bronnenonderzoek wordt het volgende in kaart gebracht: of de gemeente Arnhem na afloop van de Tweede Wereldoorlog naheffingen heeft gevorderd voor straatbelasting en/of erfpacht bij Joods burgers of hun erfgenamen; tijdens de Tweede Wereldoorlog onroerend goed heeft aangekocht dat in eigendom was van Joodse inwoners; en of er na de oorlog rechtsherstel heeft plaatsgevonden. De gemeenteraad is in de beantwoording van art 44 vragen van de fractie DENK/ Verenigd Arnhem in september 2020 hierover geïnformeerd.	Q4 2022. Op 24-1-2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Bestuur	Ahmed Marcouch
Leerevaluatie meldingen De Wiltstraat 21	Het evalueren van het handelen van de gemeente en van namens de gemeente handelende partijen op de meldingen van overlast en overtredingen van een omwonende en indien van toepassing het ophalen en terugkoppelen van leerpunten voor de gemeente en namens de gemeente handelende partijen.	Q2 2023. Op 11 juli 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch

Gebruiksonderzoek parkeergarage Musis	Begin 2023 start de gemeente Arnhem met een renovatie van een deel van de Parkeergarage Musis, ter verbetering van de gebruikskwaliteit. Ter ondersteuning van deze plannen wil de gemeente inzicht in de waardering door gebruikers van de parkeergarage. Om dit inzicht te verkrijgen is een face-to-face enquête onder deze doelgroep uitgevoerd.	Q1 2023	Verkeer	Bob Roelofs
Samenwerking erfgoedtaken tussen ODRA en gemeente Arnhem	Er is onderzoek uitgevoerd om de samenwerking tussen de afdeling erfgoed en de ODRA te verbeteren.	Q1 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs en Marco van der Wel
Onderzoek Toekomst Sonsbeek en State of Fashion	Het onderzoek is tweeledig en gebeurt in twee fasen. Eerst gericht op de haalbaarheid van een jubileumeditie van Sonsbeek in 2024 (31 oktober 2022) en aansluitend op de toekomstbestendigheid van beide events (afgerond eind maart 2023).	Q1 2023. Op 31 maart 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Cultuur en Recreatie	Cathelijne Bouwkamp
Benchmark Stichting Atelierbeheer SLAK	Inzicht verkrijgen hoe de bedrijfsvoering van SLAK zich verhoudt tot vergelijkbare atelierorganisaties in Nederland. En zo een scherper beeld krijgen van wat mag en kan worden verwacht van SLAK als atelierorganisatie en de eigen rol van gemeenten daarin. In het verlengde: wat vragen de ambities in de coalitieakkoorden in relatie tot de middelen en beschikbaar aanbod personeel.	Q2 2023. Op 30 mei 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Cultuur en Recreatie	Cathelijne Bouwkamp

Rapportage jongerenwerk 12+ verbetertraject van stichting Rijnstad in de Gemeente Arnhem	We zijn een verbetertraject in vijf wijken begonnen met het jongerenwerk 12+ van Rijnstad. Dit onderzoek is een meetmoment waarmee inzichtelijk wordt gemaakt wat de stand van zaken én het effect in de wijk is van de ingezette verbetering van het jongerenwerk.	Q4 2022. Op 6-12-2022 is de raad geïnformeerd over het verbetertraject.	Welzijn, Jongerenwerk	Mark Lauriks
Impactanalyse Wams	Onderzoek naar welke strategische keuzes mogelijk zijn bij de invoering van de Wams en tot welke scenario's deze keuzes leiden.	Q4 2022	Zorg en Welzijn	Mark Lauriks
Samen Beslissen	Onderzoek naar de effecten van de methodiek 'Samen Beslissen', werkwijze voor Werk en Inkomen.	Q1 2023	Werk en Inkomen	Mark Lauriks
Wat W€rkt? Eerder uit de schulden (uitgevoerd door Hogeschool Utrecht met behulp van verschillende onderzoeksbureaus zoals Pharos en Verwey Jonker, gefinancierd door NWO)	In totaal doen 7 gemeenten mee aan dit onderzoek. De centrale vraag is: Wat is de effectiviteit van interventies voor mensen met betalingsachterstanden? De gemeente Arnhem doet mee met de onderdelen 'Samenwerking ketenpartners (signaleren van geldzorgen door huisartsen in Presikhaaf en Schuytgraaf) en 'Jongeren' (de effectiviteit van interventie Opr€cht).	Q1 2023. Eindrapportage is gepubliceerd op de website van Verwey Jonker.	Werk en Inkomen	Mark Lauriks
Onderzoek Financiele Wijksturing Gemeente Arnhem - Analysefase	Doel is het herinrichten van de financiële wijksturing en het realiseren van de cultuurverandering die daarvoor nodig is. Ontwikkelen van een financieel sturingsmodel (o.a. waar sturen we wel en niet op) inclusief implementatieplan/-fasering. Na deze fase volgt de ontwikkelfase, daarna de implementatiefase.	Q2 2023	Financiën	Mark Lauriks

Onderzoek exploitatie Vlindertuin	Bestaan er partijen die onder dezelfde voorwaarden als SLAK en met behoud van maatschappelijke doelstellingen de exploitatie van de Vlindertuin op zich kunnen nemen? Hierbij wordt ook de mogelijkheid onderzocht dat Vlindertuinparticipanten zelf de exploitatie op zich kunnen nemen, bijvoorbeeld als stichting, collectief of cooperatie. Wat zijn de voor/nadelen van exploitatie door een andere partij dan SLAK en wat zijn de kansrijke alternatieven?	Q3 2023	Wijken	Mark Lauriks
CBS Barometer Culturele Diversiteit 2021	Inzicht verkrijgen in de culturele diversiteit van de ambtelijke organisatie.	Q1 2023	Overig	Maurits van de Geijn
Troje challenge (provincie Gelderland)	Het onderzoek is een onderzoek naar hoe informatieveiligheid en privacy in onze organisatie is ingebed. Er wordt gekeken naar het technische aspect maar er is ook een medewerkersonderzoek (niet verplicht) om te kijken naar houding, gedrag en kennis van Arnhemse ambtenaren op gebied van informatieveiligheid en privacy. Dit onderzoek is in het kader van de Troje challenge georganiseerd door provincie Gelderland voor alle Gelderse gemeenten met als doel de digitale weerbaarheid van de gemeenten binnen de provincie te vergroten. De provincie krijgt géén uitslagen van het onderzoek.	Q1 2023	Informatieveiligheid & privacy	Maurits van de Geijn

Woonbehoefteonderzoek Gemeenten Regio Arnhem - Nijmegen	Inzicht in de woonbehoefte (type woningen, prijsklassen, doelgroepen, wonen-met-zorg concepten) voor alle gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen. Voor Arnhem vormt het woonbehoefteonderzoek een belangrijke onderlegger voor woonbeleid en de inzet bij woningbouwprojecten.	Q1 2023. Op 28 maart 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders
Onderzoek behoefte rolstoelgeschikte woningen	Inzicht in aanbod, behoefte en knelpunten als het gaat om rolstoelgeschikte woningen	Q1 2023. Onderzoek is gelijktijdig met het regionale woonbehoefte-onderzoek opgeleverd.	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders
BTW onderzoek Belastingdienst	Op initiatief van de Belastingdienst vindt een boekenonderzoek plaats naar de naleving van de BTW en BCF wetgeving door gemeente Arnhem. In dit boekenonderzoek worden ook de aan Arnhem gelieerde rechtspersonen betrokken, in casu het Sportbedrijf, de Connectie en Scalabor. Onderzoek is afgerond; met de Belastingdienst is een naheffing overeengekomen over de belastingjaren 2017 tot en met 2022 van € 227.000 (exclusief belastingrente). Deze naheffing is verwerkt in de jaarrekening 2022 en toegelicht in het hoofdstuk Bestuur, dienstverlening en financiën en in de paragraaf Bedrijfsvoering.	Q4 2022	Financiën	Paul Smeulders

Begrotingswijziging Exploitatie

Nr. : 23-012
Onderwerp : Turap 2 2023
Raad d.d. :
Zaaknr. : 3904872
Toelichting: : Begrotingswijziging bij Turap 2 2023

Programma's		2023						2024							
		Lasten	Baten	Expl.-result.	Toe-voeg.	Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Toe-voeg.	Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten
Wijkprogramma's															
Geb 0	**Gebied nader te verdelen**	0		**0**			**0**								
Geb 1	**CSA**	35	3	**-32**			**-32**								
Geb 2	**Noordwest**	813	88	**-725**			**-725**								
Geb 3	**Noordoost**	59	46	**-13**			**-13**								
Geb 4	**Presikhaaf**	358	96	**-262**			**-262**								
Geb 5	**Malburgen**	391	119	**-273**			**-273**								
Geb 6	**Schuytgraaf/Elderveld**	1.058	224	**-834**			**-834**								
Geb 7	**De Laar/Elden**	253	14	**-239**			**-239**								
Geb 8	**RKV**	317	13	**-304**			**-304**								
		3.284	**602**	**-2.682**			**-2.682**								
Stedelijke programma's															
S00	**Bestuur, dienstverlening en financ**	8.408	9.086	**678**	-3.397	-135	**3.940**								
S01	**Veiligheid**	816	58	**-758**			**-758**								
S02	**Bereikbaarheid**	-821	2	**823**			**823**								
S03	**Economie**	118	540	**422**			**422**								
S04	**Onderwijs**	130	32	**-99**			**-99**								
S05	**Cultuur**	-59	317	**375**			**375**								
S06	**Participatie en armoedebestrijding**	4.011	470	**-3.541**			**-3.541**								
S07	**Zorg**	195	-308	**-503**	4.748	6.680	**1.429**								
S08	**Welzijn en inclusie**	1.983	7	**-1.977**			**-1.977**								
S09	**Gezondheid en sport**	616	134	**-482**		113	**-369**								
S10	**Klimaat, energie en milieu**				-10.000		**10.000**								
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	417		**-417**			**-417**								
S12	**Wonen en leefomgeving**	350	-380	**-730**	350	-33	**-1.113**								
		16.164	**9.956**	**-6.207**	**-8.299**	**6.625**	**8.717**								
	Totaal	19.448	10.559	**-8.889**	-8.299	6.625	**6.035**								

Begrotingswijziging Exploitatie

2025				2026						2027						20		
Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.
	Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.				

Begrotingswijziging Exploitatie

28			2029					
		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo
Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.	

BEHANDELRESULTAAT

‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’
11-10-2023

‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	M. Lauriks
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Zevenbergen (Volt), Eppich (VVD), Zwijnepoel (D66), Lu (PvdD), Bal (DENK), Razza (Arnhem Centraal), De Boef (GroenLinks), Van Munster (PvdA), Groot (CDA), Elfrink (SP).

Niet aanwezig waren de fracties Burgerbelang Arnhem, ChristenUnie, FvD en PVV.

Bespreking
Er waren geen insprekers, dus er is besloten meteen door te gaan naar de eerste meningsvormende behandeling (M1). De aanwezige fracties hebben daarin vragen aan de wethouder gesteld. De wethouder heeft in zijn termijn die vragen beantwoord. Een aantal fracties heeft aangegeven nog een tweede termijn te wensen.

Toezeggingen
1. Wethouder Lauriks zegt toe verplichte deelname aan het Makelpunt van eigen gemeentelijk vastgoed te onderzoeken en de raad hierover te informeren.

2. Wethouder Lauriks zegt toe via een technische memo antwoord te geven op de vraag of er een verbod moet komen op gokreclames en de vergunningen van gokhallen.

3. Wethouder Lauriks zegt toe na te streven de beoordeling voor degenen die een aanvraag doen voor de energietoeslag op een zo snel mogelijke manier te doen en de raad hierover te informeren.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de eerste meningsvormende behandeling (M1) nog niet is afgerond en daarom wordt vervolgd.

De raadsadviseur,

R. Oosthout

De voorzitter,

J. Brandts

Titel/onderwerp: ‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’

Van:	College van B&W	Ambtenaar:	Natasja Bouwman (0627135094) natasja.bouwman@arnhem.nl
E-mailadres:	technischevragenraad@arnhem.nl	Raadsadviseur	Maaike Piscaer (06-31114892) maaike.piscaer@arnhem.nl
Doel activiteit	Informatief en Meningsvormend 1 (Lees het **Behandeladvies** goed door!)		
Toelichting	**Technische vragen** Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld via technischevragenraad@arnhem.nl Technische vragen ingediend vóór maandag 2 oktober zullen z.s.m. worden beantwoord, met als uiterlijke datum dinsdag 10 oktober. **Hoe lees ik de begroting?** Hieronder vinden jullie de links naar twee informatieve filmpjes welke zijn opgenomen door de afdeling financiën met betrekking tot de begroting algemeen en specifiek voor de begroting 2024. Presentatie over de toelichting bij begroting van de gemeente Arnhem Presentatie over de begroting 2024 van de gemeente Arnhem Naast deze filmpjes zijn er o.a. vanuit de VNG ook algemene e-trainingen voor raadsleden beschikbaar met betrekking tot gemeente financiën, zoals deze: E-learning over Financiën | Raadsleden | VNG academie (vngconnect.nl) **Afdoening moties/amendementen** Met deze begroting stelt het college voor de volgende moties af te doen: motie 19M21 Toegankelijkheidsfonds Arnhemse Standaard Voor 2024 en 2025 is een budget van jaarlijks € 75.000 beschikbaar in het toegankelijkheidsfonds waarvoor bedrijven met veel consumentenbezoek een aanvraag kunnen indienen voor een gedeeltelijke financiering om hun onderneming beter toegankelijk te maken. motie 23M57 Perspectief voor handhavers in leefbare wijken De inzet van handhavers zoals opgenomen in de Begroting 2023 is in deze begroting structureel gemaakt. motie 22M184 ‘Woensdagavond is Raadsavond’ Het college heeft intern gecommuniceerd dat er bij voorkeur geen informatie- en/of inspraakavonden meer organiseren op woensdag, de dag waarop de gemeenteraad bijeen komt. motie 22M158 Bevordering opkomst verkiezingen In aanloop naar de Provinciale Staten- en Waterschapsverkiezingen is het college in gesprek gegaan met de besturen van moskeeën uit Arnhem over het inzetten van hun gebouwen als stemlokaal. Dat heeft bij die verkiezingen geresulteerd in een stembureau in de Türkiyem Moskee. Bij volgende verkiezingen bekijkt het college of uitbreiding van het aantal moskeeën waar gestemd kan worden gewenst is.		

<table>
<tr><td></td><td>Proces bestuurlijke behandeling
I/M1 – Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)
Indienen moties & amendementen voor de M2 – vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober
M2 – Politieke Avond 1 november
Indienen definitieve moties & amendementen – vanaf 2 t/m 6 november
Besluitvorming – Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur
Een uitgebreide beschrijving van het gehele proces rondom de behandeling van de perspectiefnota kunt u vinden in de memo over de behandeling.</td></tr>
<tr><td>Spreekrecht publiek</td><td>Ja</td></tr>
<tr><td>Behandeladvies</td><td>Raadskamerindeling
De I/M1 bespreking vindt plaats in 9 raadskamers. Ter info: in het ‘spoorboekje P&C cyclus 2023 was opgenomen dat de raadskamers thematisch zouden worden ingedeeld. Gezien de ervaring van een thematische indeling bij de behandeling va de Perspectiefnota dit jaar, heeft de agendacommissie op 13 september opnieuw vergaderd over de vergaderorde bij de begroting. Besloten is alsnog te kiezen voor een indeling geordend per portefeuillehouder (inclusief een aparte kamer voor het onderdeel financiën).

Let op: gezien de omvang van het onderwerp en de beperkte vergadertijd is er geen pauze tussen het 2de en 3de blok.

<table>
<tr><th></th><th>Raadszaal</th><th>Landgoed/Festival</th><th>Walburgis</th></tr>
<tr><td>18.45 – 20.15</td><td>Smeulders
(onderdeel financiën)</td><td>Bouwkamp</td><td>Lauriks</td></tr>
<tr><td>20.30 – 22.00</td><td>Smeulders (overige portefeuilles)</td><td>Roelofs</td><td>Kundic</td></tr>
<tr><td>22.00 – 23.15</td><td>Marcouch</td><td>Van der Wel</td><td>Van de Geijn</td></tr>
</table>

In welke raadskamer moet ik zijn met mijn vragen?

Je kunt op 3 manieren kijken in welke raadskamer je met je vragen moet zijn:

1. Overzicht portefeuilleverdeling college B&W
In bijlage 1 (zie hieronder) vinden jullie een overzicht met welke onderwerpen zich binnen de portefeuilles van de collegeleden bevinden. Deze onderwerpen worden ook in iBabs bij de betreffende raadskamer vermeld;

2. Overzicht verdeling portefeuilles B&W in verhouding tot programma’s begroting
In bijlage 2 (zie hieronder) vinden jullie een overzicht van de verdeling van onderwerpen/portefeuilles van het college over de hoofdstukken uit de begroting;

3. Technische vragenbundel
Omdat een technische vraag aanleiding kan zijn voor een politieke vraag in de raadskamer, is in deze technische vragenbundel aangegeven bij welke portefeuillehouder de betreffende technische vraag hoort;

Twijfel je? Neem dan vooral van te voren contact op met de griffie!

Informatieve fase: inspreken
Bij alle raadskamers wordt gestart met een inspreekmoment. Insprekers krijgen 5 minuten het woord waarna de raadskamer vragen kan stellen. Nadat alle insprekers gehoord zijn, zullen de raadskamers starten met de meningsvorming 1.</td></tr>
</table>

	<u>Vergaderorde M1</u> Er wordt in twee termijnen vergaderd. • Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. • De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de portefeuillehouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. • Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. In verband met de grote van het onderwerp en de beperkte vergadertijd zal de voorzitter aan woordvoerders vragen om hier in hun eerste termijn rekening mee te houden (door je bijvoorbeeld te richten op je meest relevante politieke vragen of de kern van je betoog), zodat iedere fractie in de gelegenheid zal worden gesteld om zijn of haar bijdrage te kunnen leveren.
Vervolgbehandeling	Een mogelijk uitloop van de M1 staat geagendeerd voor 25 oktober. Tijdens de M1 kunnen fracties aangeven of zij overwegen moties en/of amendementen in te dienen. Deze moties en amendementen kunnen vanaf dat moment dan ook (in concept) worden ingediend bij de griffie voor agendering op de M2 van 1 november. Het indienen van de concept moties en amendementen voor de M2 kan tot en met vrijdag 27 oktober

Bijlage 1: Portefeuilleverdeling college B&W

Ahmed Marcouch

Portefeuille

- Openbare orde en veiligheid
- Handhaving (onderdeel openbare orde en veiligheid)
- Veiligheidshuis
- Regionale samenwerking (burgemeesterstaken)
- G32 Algemeen Bestuur
- Externe relaties
- Lobby
- Integriteit
- Herdenken

Cathelijne Bouwkamp

Portefeuille

- Arnhem-Oost aanpak
- Cultuur
- Groen en klimaatadaptatie in de stad
- Duurzaamheid, inclusief energietransitie gebouwde omgeving en grootschalige opwek (exclusief energietransitie bedrijven en industrie en duurzame mobiliteit)
- Stedelijke ontwikkeling en ruimtelijke ordening (inclusief Omgevingswet)

Nermina Kundić

Portefeuille

- Onderwijs
- Jeugd
- Mobiliteit
- Economische Zaken
- Circulaire economie
- Duurzaamheid bedrijven en mobiliteit
- Citymarketing
- Toerisme en recreatie (uitgezonderd Slag om Arnhem en Herinneren en Vrijheid)
- Regionale samenwerking (naast de rol van de burgemeester)
- Projecten Kleefse Waard en Stadsblokken Meinerswijk

Bob Roelofs

Portefeuille

- Burgerparticipatie
- Openbare Ruimte
- Binnenstad
- Sport
- Evenementen
- Afval
- Erfgoed (inclusief Slag om Arnhem en Herinneren en Vrijheid)
- Ouderen

- Jeugdzorg

Marco Van der Wel

Portefeuille

- Natuur en stadsparken
- Water, milieu en luchtkwaliteit
- Dierenwelzijn en biodiversiteit
- (stads)Landbouw en stikstof
- Omgevingsdienst, vergunningen, toezicht en handhaving
- Wet Maatschappelijke ondersteuning (Wmo), sociale wijkteams

Mark Lauriks

Portefeuille

- Werk en Inkomen (inclusief toeslagenaffaire)
- Wijken en wijkgericht werken
- Leefbaarheid
- Welzijn (inclusief vrijwilligersbeleid en jongerenwerk)
- Armoedebeleid
- Schulddienstverlening

Paul Smeulders

Portefeuille:

- Financiën
- Wonen
- Grondzaken
- Gemeentelijk vastgoed
- Asiel, Vluchtelingen en inburgering

Maurits van de Geijn

Portefeuille:

- Inclusie (inclusief diversiteit en emancipatie)
- Digitalisering
- Automatisering
- Privacy
- Bedrijfsvoering
- Inkoop
- P&O
- Internationale samenwerking
- Maatschappelijke opvang, vrouwenopvang, huiselijk geweld en kindermishandeling
- Publieke gezondheid en GGD
- Communicatie
- Publieke dienstverlening

Bijlage 2: Overzicht verdeling portefeuilles B&W in verhouding tot programma's begroting

Begrotingsprogramma's		**Portefeuillehouder**
S00	**Bestuur, dienstverlening en financiën**	
	Regionale samenwerking (burgemeester)	Marcouch
	Herdenken	Marcouch
	Regionale samenwerking (wethouder)	Kundić
	Publieke dienstverlening	Van de Geijn
	Wijken en wijkgericht werken	Lauriks
	Financiën	Smeulders
	Digitalisering, automatisering, privacy	Van de Geijn
	Bedrijfsvoering	Van de Geijn
	Burgerparticipatie	Roelofs
S01	**Veiligheid**	
	Openbare orde en veiligheid	Marcouch
	Veiligheidshuis	Marcouch
S02	**Bereikbaarheid**	
	Mobiliteit	Kundić
S03	**Economie**	
	Economische Zaken	Kundić
	Citymarketing	Kundić
	Toerisme en recreatie	Kundić
	Evenementen, Slag om Arnhem	Roelofs
	Communicatie	Van de Geijn
S04	**Onderwijs**	
	Onderwijs	Kundić
S05	**Cultuur**	
	Cultuur	Bouwkamp
	Erfgoed	Roelofs
S06	**Participatie en armoedebestrijding**	
	Werk en Inkomen	Lauriks
	Armoedebeleid	Lauriks
	Schulddienstverlening	Lauriks
S07	**Zorg**	
	Jeugdzorg	Roelofs
	WMO en sociale wijkteams	Van der Wel
S08	**Welzijn en inclusie**	
	Welzijn	Lauriks
	Asiel, Vluchtelingen en inburgering	Smeulders
	Inclusie en Diversiteit	Van de Geijn
	Vrouwenopvang en huiselijk geweld	Van de Geijn
	Ouderen	Roelofs
	Jeugd	Kundić
S09	**Gezondheid en sport**	
	Sport	Roelofs

	Publieke gezondheid en GGD	Van de Geijn
S10	**Klimaat, energie en milieu**	
	Duurzaamheid incl. energietransitie	Bouwkamp
	Duurzaamheid bedrijven en mobiliteit	Kundić
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	
	Stedelijke ontwikkeling, ruimtelijke ordening, omgevingswet	Bouwkamp
	Water, milieu en luchtkwaliteit	Van der Wel
	ODRA, vergunning en handhaving	Van der Wel
	Grondzaken	Smeulders
S12	**Wonen en leefomgeving**	
	Groen en klimaatadaptie in de stad	Bouwkamp
	Openbare ruimte	Roelofs
	Afval	Roelofs
	Natuur en stadsparken	Van der Wel
	Dierenwelzijn en biodiversiteit	Van der Wel
	Wonen	Smeulders

Proces behandeling begroting 2024

Datum : 14 september

Aan : Raadsleden, fractievolgers en college van B&W

Van : Griffie

Betreft : proces behandeling *'Begroting 2024'*

Beste raadsleden, fractievolgers en leden van het college,

Binnenkort staat de behandeling van de *'Begroting 2024'* op de raadsagenda. Het proces rondom de behandeling van de ontwerp begroting is besproken in de auditcommissie van 12 december 2022 en vastgesteld in de agendacommissie van 8 februari 2023 tijdens de behandeling van het 'Spoorboekje P&C cyclus 2023'

Via deze brief wil de griffie jullie informeren over het gehele proces rondom de behandeling van de begroting. Vragen? Neem dan contact op met de griffie.

Oproep agendacommissie: houd je aan de deadlines!

In het proces wordt op twee momenten gewerkt met deadlines: bij het stellen van technische vragen en bij het indienen van de concept en definitieve moties en amendementen. Deze deadlines zijn er voor om te zorgen dat iedereen (raad, college, ambtelijke organisatie en griffie) voldoende tijd heeft, bijvoorbeeld voor de voorbereiding van de M2 en besluitvormende raad. Uiteraard zijn deze deadlines in principe slechts een 'verzoek', omdat het de raad vrij staat om zelfs tijdens de vergadering zelf nog een motie of amendement in te dienen. In het presidium en de agendacommissie is besproken dat ondanks het tijdig communiceren van deze deadlines - met name rondom het indienen van de moties en amendementen - niet alle fracties zich er aan houden. Hierbij dus de oproep u aan de deadline te houden!

Behandeling begroting in samenhang met de Turap-2 2023 en Belastingverordeningen

Turap 2 – 2023

Om de voortgang op de realisatie begroting te kunnen bewaken wordt door het college minimaal een tweetal tussenrapportages aangeboden. In Turap-2 wordt de raad geïnformeerd over verwachte majeure afwijkingen op programmaniveau. De behandeling van de turap-2 loopt gelijk met de begroting.

Belastingverordeningen

Gelijktijdig met de begroting worden ook de Belastingverordeningen aan de raad aangeboden. Om in 2024 de gemeentelijke belastingen en heffingen te kunnen heffen en innen is het nodig dat op 1 januari 2024 de belastingverordeningen zijn vastgesteld en gepubliceerd. In de begroting worden in de paragraaf Lokale Heffingen de kaders opgenomen voor het beleid en voor de financiën. Binnen deze kaders worden de verordeningen van de diverse belastingen en heffingen opgesteld.

Hoe ziet het proces eruit?

1. Publicatie & presentatie ontwerp begroting – *woensdagavond 20 september*
2. Filmpje 'hoe lees ik de begroting? – *online vanaf 20 september*
3. Schriftelijke technische vragen – *vanaf 20 september t/m maandag 2 oktober*
4. Technische vragenmarkt – *Voorafgaand aan de Politieke Avond van 27 september*
5. I/M1 – *Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)*
6. Indienen moties & amendementen voor de M2 – *vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober*
7. M2 – *Politieke Avond 1 november*
8. Indienen definitieve moties & amendementen – *vanaf 2 t/m 6 november*
9. Besluitvorming – *Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur*

---

1. Publicatie & presentatie ontwerp begroting – *woensdagavond 20 september*

De ontwerp begroting zal op woensdagavond 20 september – aan het begin van de Politieke Avond – door het college aan de gemeenteraad worden aangeboden en kort worden gepresenteerd door de wethouder financiën. De ontwerp begroting is vanaf dit moment ook digitaal raadpleegbaar. Er wordt naar gestreefd om tijdens deze presentatie alle raadsleden en fractievolgers ook een geprinte versie van de begroting aan te bieden. Deze liggen dan klaar voor u in de raadszaal. Indien dit onverhoopt niet mogelijk blijkt te zijn, wordt deze zo snel mogelijk via de post verstuurd.

- *De digitale versie van de ontwerp begroting is vanaf 20 september in te zien via: https://financien.arnhem.nl/*

---

2. Filmpjes 'hoe lees ik de begroting? – *online vanaf 20 september*

Net als vorig jaar worden er vanuit de afdeling financiën twee (nieuwe) informatieve filmpje opgenomen over 'hoe lees ik de begroting'. In deze filmpjes wordt onder andere uitgelegd hoe de begroting is ingedeeld, hoe je een financiële tabel leest en wat de verschillende programma's en bijlages inhouden. Daarnaast komt er een filmpje welke zich specifiek richt op de begroting 2024.

Link naar de filmpjes:
Begroting algemeen: https://vimeo.com/866026770/e058c5a9ec?share=copy
Begroting 2024: https://vimeo.com/866041407/49105241e6?share=copy

Naast deze filmpjes (welke echt zijn toegespitst op onze eigen begroting) zijn er o.a. vanuit de VNG ook algemene e-trainingen voor raadsleden beschikbaar met betrekking tot gemeente financiën, een mooi voorbeeld daarvan is deze: E-learning over Financiën | Raadsleden | VNG academie (vngconnect.nl)

---

3. Schriftelijke technische vragen – *vanaf 20 september t/m maandag 2 oktober*

Het stellen van schriftelijke technische vragen is het startpunt van het verkrijgen van informatie. Alle technische vragen dienen – zo veel mogelijk - voorafgaand aan de M1 gesteld te worden. Omdat er bij de behandeling van de begroting meestal veel schriftelijke technische vragen worden gesteld, worden deze verzameld in één document. Deze 'technische vragen bundel' zal tijdens het begrotingsproces telkens worden geüpdate met nieuwe vragen en antwoorden. Bij het publiceren van een nieuwe versie ontvangen jullie via iBabs een notificatie.

Technische vragen ingediend vóór maandag 2 oktober zullen z.s.m. worden beantwoord, met als uiterlijke datum dinsdag 10 oktober. Schriftelijke technische vragen die na afloop van deze periode worden gesteld, worden beantwoord, de termijn waarop is onzeker.

- *Technische vragen kunnen worden ingediend via technischevragenraad@arnhem.nl*

---

4. Technische vragenmarkt – *Voorafgaand aan de Politieke Avond van 27 september*

Ook dit jaar wordt er vanuit de ambtelijke organisatie weer een technische vragenmarkt georganiseerd waar jullie direct aan de verantwoordelijk ambtenaar jullie technische vragen kunnen stellen. Deze vragenmarkt vindt plaats voorafgaand aan de Politieke Avond van woensdagavond 27 september van 17.00 tot 18.30 uur (inclusief buffet). Tijdens deze vragenmarkt zijn er vanuit verschillende beleidsterreinen ambtenaren aanwezig.

- *Jullie ontvangen vlak voor de vragenmarkt een 'plattegrond/overzicht' waar de ambtenaren van de verschillende beleidsterreinen zich in het Stadhuis bevinden voor het beantwoorden van jullie technische vragen.*

---

5. I/M1 – *Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)*

De Politieke Avond van 11 oktober staat volledig in het teken van de I/M1 fase. De bespreking vindt plaats in 9 raadskamers. In het 'spoorboekje P&C cyclus 2023' was opgenomen dat de raadskamers thematisch zouden worden ingedeeld. Gezien de ervaring van een thematische indeling bij de behandeling va de Perspectiefnota dit jaar, heeft de agendacommissie op 13 september opnieuw vergaderd over de vergaderorde bij de begroting. Besloten is alsnog te kiezen voor een indeling geordend per portefeuillehouder (inclusief een aparte kamer voor het onderdeel financiën). Bij alle raadskamers wordt gestart met een inspreekmoment. Insprekers krijgen 5 minuten het woord waarna de raadskamer vragen kan stellen. Nadat alle insprekers gehoord zijn, zullen de raadskamers starten met de meningsvorming 1. De vergaderorde is hetzelfde als bij een reguliere M1 behandeling. Een eventuele uitloop kan plaatsvinden op 25 oktober.

---

6. Indienen moties & amendementen voor de M2 – *vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober 9.00 uur*

Tijdens de M1 kunnen fracties in de tweede termijn aangeven of zij overwegen moties en/of amendementen in te dienen. Deze moties en amendementen kunnen vanaf dat moment dan ook (in concept) worden ingediend bij de griffie voor agendering op de M2. De ingediende moties/amendementen worden bijgeplaatst op iBabs. Jullie ontvangen een notificatie. Alle moties en amendementen dienen uiterlijk op vrijdag 27 oktober 9.00 uur bij de griffie te zijn ingediend, zodat er zowel voor de fracties, het college als de griffie voldoende tijd is om de M2 voor te bereiden. De indeling van de M2 op 1 november wordt gemaakt op basis van de moties en amendementen die er voor de deadline liggen.

---

7. M2 – *Politieke Avond 1 november*

De Politieke Avond van 1 november staat geheel in het teken van de meningsvormende fase 2 (M2). Het bespreken van de concept moties en amendementen vindt - in tegenstelling tot voorafgaande jaren - niet plenair, maar in raadskamerverband plaats. De indeling van de raadskamers is vergelijkbaar met de M2 behandeling van de perspectiefnota dit jaar (met 3 'avondvullende' raadskamers waarbij er in iedere raadskamers meerdere wethouders aanwezig zijn) De indeling (toewijzen van de moties/amendementen over de raadskamers) wordt zo snel mogelijk na de deadline van het indienen van de concept moties en amendementen van vrijdag 27 oktober bekend gemaakt. Er is geen uitloop mogelijk bij de M2.

---

8. Indienen definitieve moties & amendementen – *vanaf 2 t/m 6 november*

Na de M2 kunnen de fracties t/m maandag 6 november hun definitieve moties en amendementen indienen (of aangeven of zij de door hen reeds ingediende concept moties en amendementen intrekken) De griffie maakt naar aanleiding van alle ingediende moties en amendementen een bundel, welke ook zal worden bijgeplaatst op iBabs.

---

9. Besluitvorming – *Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur*

Op 8 november vindt de besluitvorming plaatst. De behandeling van de begroting vindt plaats in samenhang met het raadsvoorstel *Turap 2 2023* en het raadsvoorstel *Belastingverordeningen*. De vergadering start om 16.00 uur. Tussendoor vindt een schorsing plaatst voor de traditionele stamppotmaaltijd. Tijdens deze vergadering zijn twee woordvoerders per fractie toegestaan, waar één algemeen en één financieel. Er wordt gewerkt met de standaard spreektijden, waarbij er voor alle fracties 5 minuten extra zal zijn (voor de algemene politieke beschouwingen). Zoals te doen gebruikelijk bij de raadsvergaderingen waarin de perspectiefnota en de begroting worden vastgesteld voert de grootste oppositiefractie de spreekvolgorde aan. Gevolgd door de grootste coalitiefractie en zo verder. Dit betekent dat de spreekvolgorde tijdens de begrotingsraad als volgt is: VVD, GroenLinks, SP, D66, CDA, ArnhemCentraal, DENK, Partij voor de Dieren, Arnhemse Ouderen Partij, PvdA, ChristenUnie, Volt, PVV, Forum voor Democratie.

- *Over het exacte verloop van de besluitvormende begrotingsraad worden jullie van te voren door de griffie nog verder over geïnformeerd*

Begroting 2024
en Turap-2 2023

Gemeente Arnhem

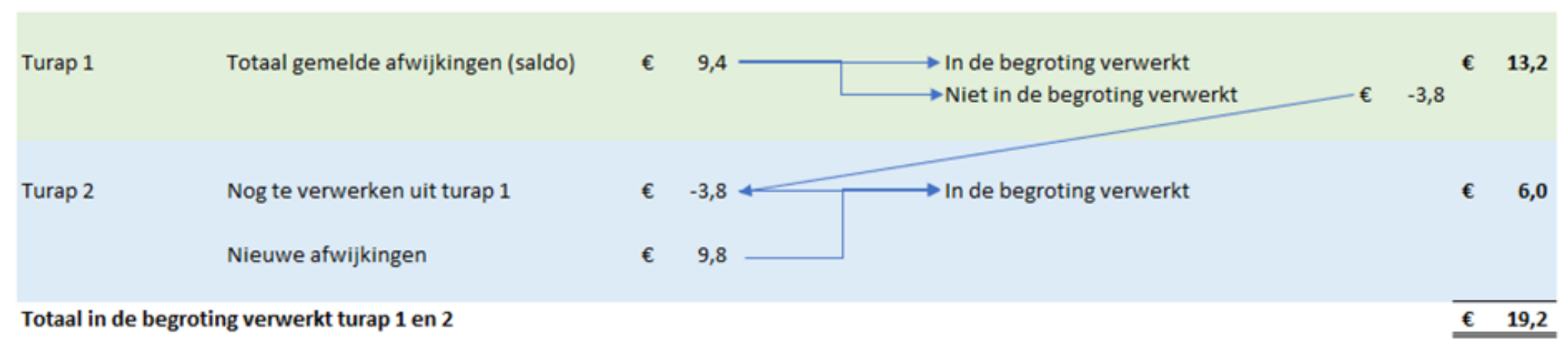

Wethouder Financiën

Paul Smeulders

Arnhem GEMEENTE

Turap-2 2023

Turap 1	Totaal gemelde afwijkingen (saldo)	€	9,4	→ In de begroting verwerkt		€	13,2
				→ Niet in de begroting verwerkt	€ -3,8		
Turap 2	Nog te verwerken uit turap 1	€	-3,8	→ In de begroting verwerkt		€	6,0
	Nieuwe afwijkingen	€	9,8				
Totaal in de begroting verwerkt turap 1 en 2						**€**	**19,2**

- Alle afwijkingen op een rij: zie totaalbeeld in de Turap (p. 6/7)
  Per programma vervolgens toegelicht

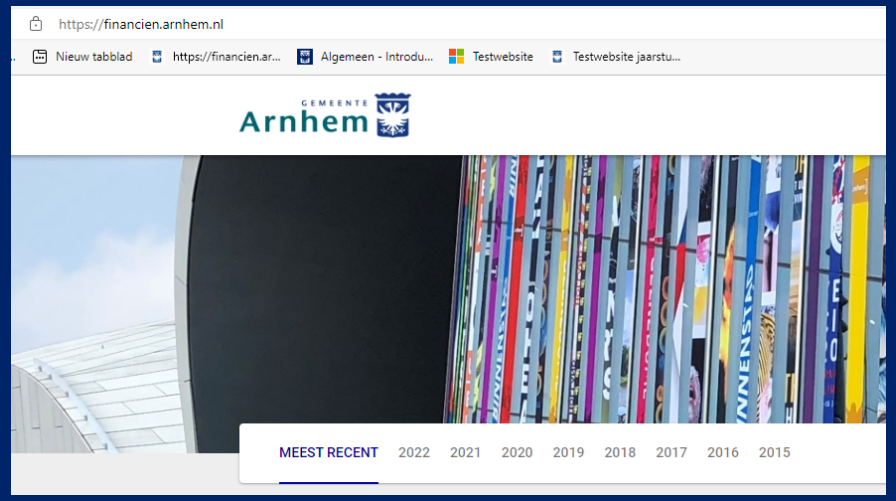
- Slag gemaakt in de toegankelijkheid:
  * gekleurde pijlen ipv gekleurde bollen
  * we streven naar digitaal toegankelijke versie op de website

Arnhem GEMEENTE

Begroting Arnhem

Boekwerk Begroting

Website: portal financien.arnhem.nl

Twee filmpjes met ambtelijke toelichting:
- De Begroting in het algemeen
- De Begroting 2024

GEMEENTE Arnhem

Onderwerpen

- Opbouw van de Begroting
- Financiële ontwikkelingen
- Hoofdlijnen van beleid
- Proces behandeling in de raad

Gemeente Arnhem

Opbouw Begroting Arnhem

- Deel 1: Hoofdlijnen van beleid en financieel kader:
  - Hoofdlijnen van beleid
  - Ontwikkelingen in het financieel kader

- Deel 2: Beleidsbegroting
  - Wijkprogramma en 13 Stedelijke programma's
  - Paragrafen

- Deel 3: Financiële begroting
  - Financiële tabellen

- Bijlagen

GEMEENTE Arnhem

Deze Begroting in perspectief

Structurele ruimte onder druk en onzeker……

- fors beslag nominale ontwikkelingen
- ravijn gemeentefonds (volledig verwerkt)
- opschalingskorting (volledig ingeboekt)
- uitstel verdeelmodel beschermd wonen → voordelen nu, in komende jaren nog steeds rekening houden met oplopende nadelen
- toekomst financieringssystematiek gemeentefonds?

……desondanks ligt er een structureel sluitende Begroting:

- financiële positie in vergelijking met veel andere gemeenten goed
- wel in afgelopen begrotingen noodgedwongen gekozen om incidentele middelen in te zetten ipv structureel te begroten

Begrotingsadvies VNG

Begrotingsadvies VNG:

- maak een sluitende begroting voor jaren 2024 en 2025
- maak voor 2026 en verder reële begroting obv huidig takenpakket en laat eventueel tekort zien

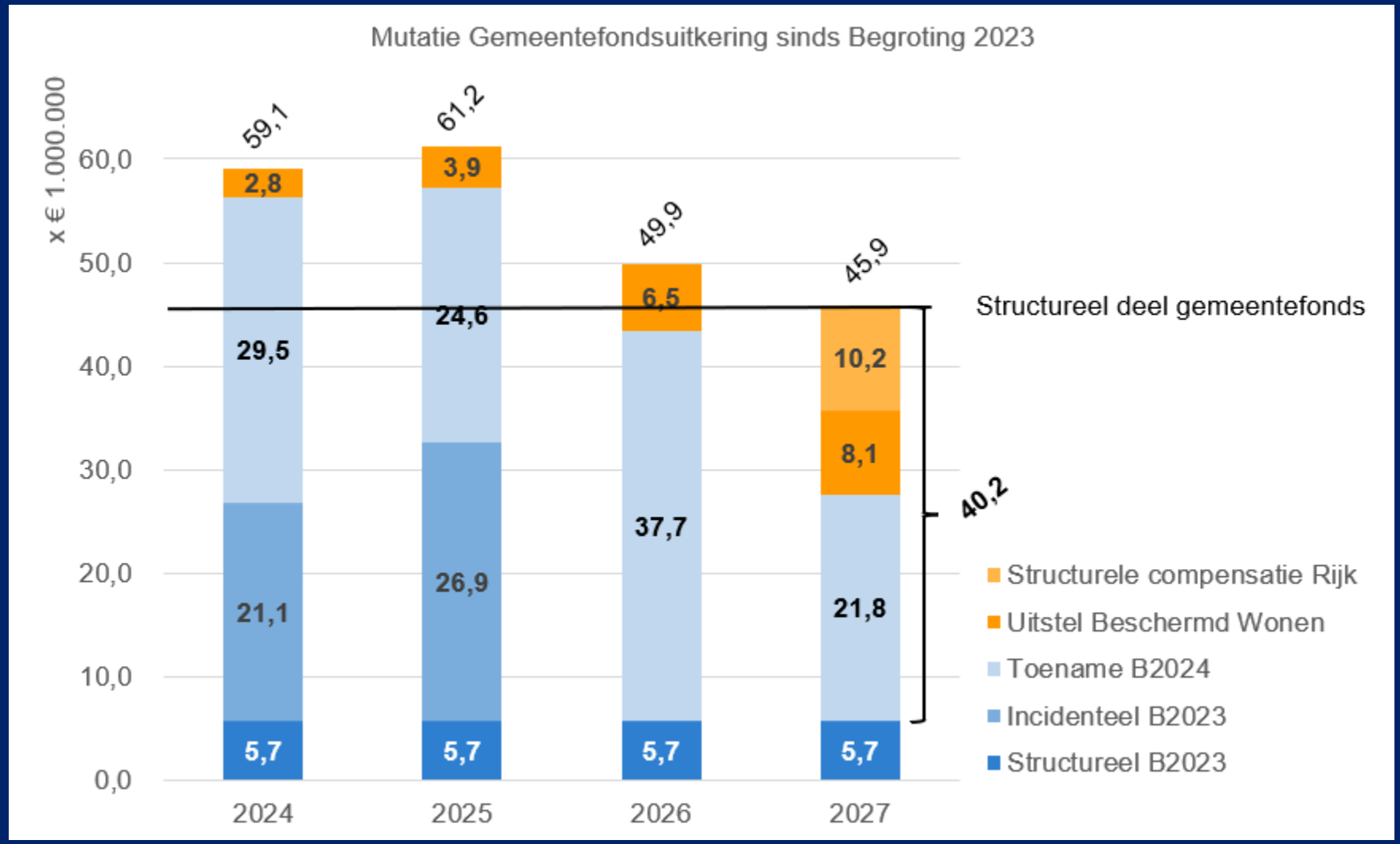
In Arnhem reëel begroot en ondanks onzekerheden vooralsnog structureel sluitend

Financieel kader in Perspectiefnota

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Uitgangspositie Begroting 2023	0	0	0	0
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve voorafgaand aan Perspectiefnota	5.814	25.361	-13.176	-976
Waarvan structureel	*30.629*	*34.904*	*9*	*9*
Waarvan incidenteel	*-24.815*	*-9.543*	*-13.185*	*-985*
Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	-6.072	-3.453	8.582	-10.275
Waarvan structureel	*-4.566*	*-3.839*	*7.317*	*-10.275*
Waarvan incidenteel	*-1.506*	*387*	*1.265*	*0*

Arnhem GEMEENTE

Ontwikkelingen meicirculaire

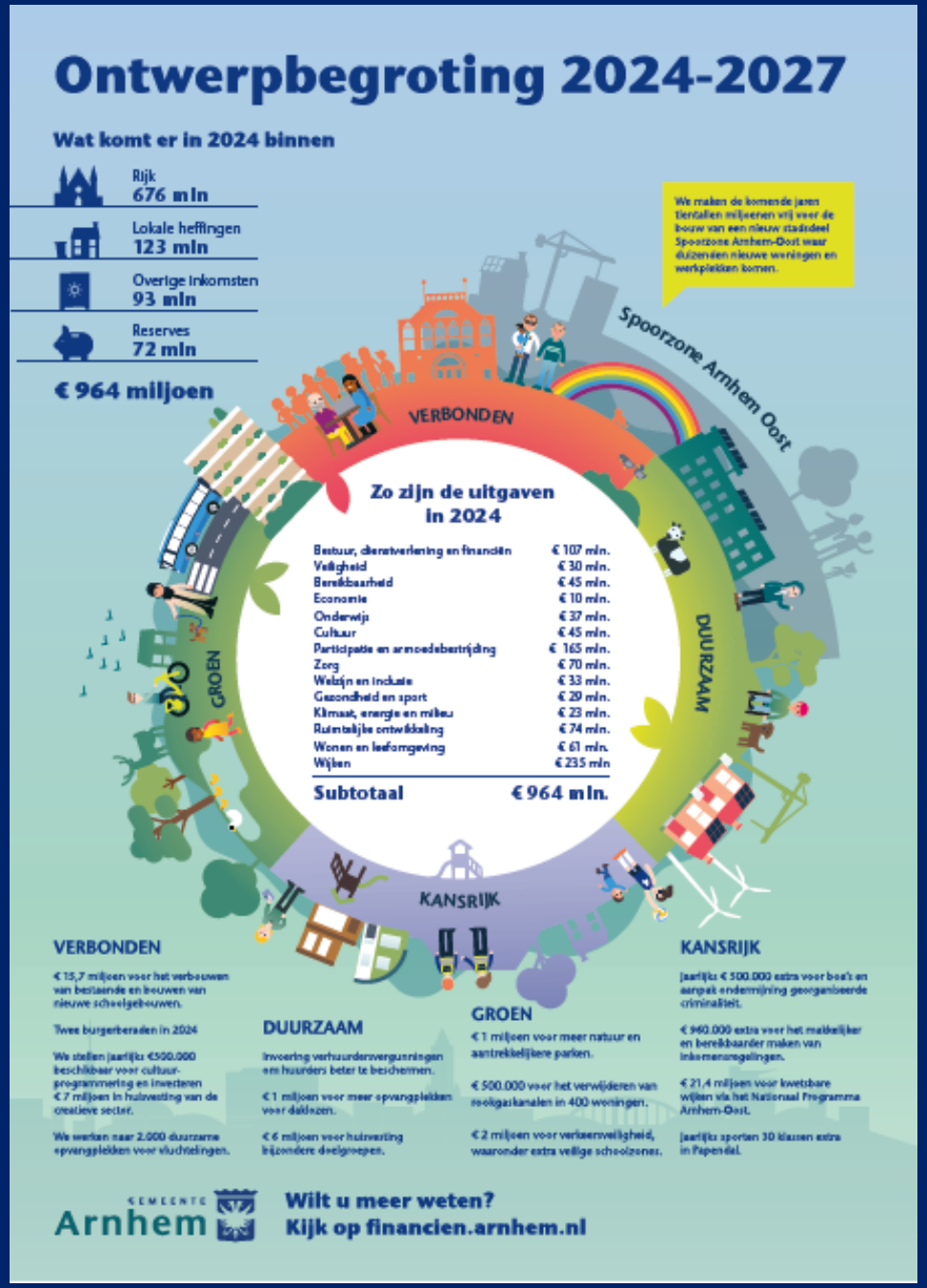
Arnhem GEMEENTE

Financieel kader Begroting

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*
Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-330*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-10.350*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*25.732*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-36.671*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

Gemeente Arnhem

Hoofdlijnen van beleid

GEMEENTE Arnhem

Ambitie Spoorzone Arnhem Oost

- Forse ambitie van naar verwachting € 245 miljoen als totale businesscase
- Bijdrage Rijk van € 108 miljoen toegezegd (€ 131 miljoen incl BTW)
- Substantiële inzet eigen middelen van circa € 90 miljoen benodigd

Wat regelen we in deze Begroting 2024? Een voldoende basis voor de start

- Inzet vanuit bestaande (gereserveerde) middelen van € 11 miljoen
- Opgave van dermate omvang dat inzet algemene middelen nodig is → beoordeeld wat verantwoord is om maximaal vrij te spelen: € 13 miljoen in exploitatie en € 19 miljoen investering
- Daarnaast vooralsnog verhoging risicoprofiel met € 20 miljoen

Daarmee nog circa € 47 miljoen uit bestaande budgetten vrij te spelen → in 2024 in gebiedsexploitatie voor besluitvorming aan de raad

Financiële positie

Weerstandsvermogen (factor)	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	1,0	1,3	1,1	1,1

- weerstandsfactor alle jaren 1,0 of hoger
- zonder ambities verstedelijking: 0,6-0,7 jaarlijks hoger

Solvabiliteitsratio	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	24%	27%	26%	27%

- solvabiliteit alle jaren hoger dan streefcijfer van 14%

- stand bestemmingsreserves: € 185 mln per 1-1-2024 oplopend naar € 199 mln per 31-12-2027

GEMEENTE Arnhem

Ontwikkeling lasten

In paragraaf Lokale heffingen:

- Uitgangspunten voor de begroting en tarieven toegelicht
- Uitgangspunten voor ontwikkeling lokale lastendruk weergegeven
- Diverse overzichten ontwikkeling lokale lastendruk opgenomen

Daaruit blijkt:

- Lastendruk stijgt in 2024 wat harder, maar vlakt daarna af
- Oorzaak: hogere kosten gemeentelijke watertaken en taken voor afval, grotere stap in kostendekkendheid afvalstoffenheffing, correctie OZB en afvalstoffenheffing en verwerken leegstand rioolheffing (eigenaren).

Zero based begroten en meetbare doelen

- Twee programma's zero based opgebouwd: Gezondheid & Sport + Onderwijs
- Jaarlijks 2/3 programma's, zodat over periode van 4 jaar de gehele Begroting vanaf nul is opgebouwd

- Doelensessies en/of slag gemaakt met doelenboom bij programma's Economie, Onderwijs, Veiligheid, Gezondheid & Sport, Groen en klimaatadaptatie, Participatie & Armoedebestrijding
- Vervolgtraject (ook nav bevindingen Duisenberg) met auditcommissie en raad nader bepalen

GEMEENTE Arnhem

Proces Begroting 2024 in de raad

Bestuurlijke planning 2023 behandeling Begroting	
Aanbieden + presentatie Begroting aan raad	Woensdag 20 september (tijdens PA)
Technische vragenmarkt	Woensdag 27 september (tijdens of voorafgaand aan PA)
Deadline indienen technische vragen	Maandag 2 oktober
Deadline beantwoording technische vragen	Dinsdag 10 oktober
Meningsvormende fase 1	Woensdag 11 oktober
Uitloop M1	Woensdag 25 oktober
Meningsvormende fase 2	Woensdag 1 november
Besluitvorming	Woensdag 8 november

Voor alle technische vragen over P&C-producten:

technischevragenraad@arnhem.nl

Gemeente Arnhem

Bedankt voor uw aandacht

GEMEENTE Arnhem

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 3920032

Onderwerp: Ontwerp-Begroting 2024

Kernboodschap

We zijn in Arnhem op de goede weg. De stad groeit en bloeit in vele opzichten. Zo zijn er mooie initiatieven op het gebied van vergroening, verduurzaming en het bouwen van toegankelijke en betaalbare woningen. De behoeften van de stad en haar inwoners sterken ons in onze ambities die onverminderd groot zijn. In 2024 gaan we samen met inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen aan de slag om Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. In de ontwerp-Begroting 2024 staat beschreven hoe we dit willen aanpakken. Daarbij zijn ook de middelen vrijgemaakt om de ambities voor een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem te kunnen verwezenlijken, onder meer voor de ontwikkeling van Spoorzone Oost. Daarnaast zijn de prijsstijgingen en het ‘ravijn’ van het gemeentefonds in deze begroting verwerkt. De begroting is structureel in evenwicht en blijft ook qua weerstandsfactor binnen de kaders die in de financiële verordening zijn beschreven.

Voorstel

1. De ontwerp-Begroting 2024 vast te stellen.
2. De opheffingsdatum voor de BR Inburgering, integratie en asiel drie jaar uit te stellen tot ultimo 2026.
3. De bestemmingsreserves Spoorzone Oost en Huisvesting bijzondere doelgroepen in te stellen met doel, functie en looptijd of plafond conform bijlage 1.
4. Vanaf 2024 de kosten van aanleg van riolering niet meer als kosten van de grondexploitatie aan te merken, maar als investeringen te activeren op de gemeentelijke balans onder de materiële vaste activa.
5. Het geactualiseerde normenkader vast te stellen.

Inleiding

Met dit raadsvoorstel ontvangt u de Begroting 2024. Dit is de tweede begroting in deze raadsperiode. De keuzes uit de Perspectiefnota 2024 en de besluitvorming omtrent de Perspectiefnota 2024 zijn in deze begroting opgenomen. De keuzes die hierin gemaakt zijn vormen ook het vertrekpunt voor het financieel kader waar in deze begroting op wordt voortgebouwd. In deze Begroting zijn ook beleidsmatige en financiële ontwikkelingen, die zich na het opstellen van de Perspectiefnota hebben voorgedaan, verwerkt.

GEMEENTE Arnhem

Conform het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) moet voor 15 november 2023 een door de raad vastgestelde, sluitende Begroting 2024 worden aangeleverd bij de toezichthouder op de gemeentefinanciën, de provincie Gelderland.

In deze begroting wordt invulling gegeven aan een aantal actuele ontwikkelingen zoals de meicirculaire en de opgelopen loon- en prijsontwikkeling. Daarbij worden middelen vrijgemaakt voor de gebiedsontwikkelingen Kronenburg en Spoorzone Arnhem Oost in voorbereiding op de besluitvorming hierover. Ook worden de middelen die in de Begroting 2023 zijn gereserveerd in het Klimaatfonds om de energietransitie een impuls te geven in deze begroting ingezet als klimaatbudget om binnen de kaders van het Klimaatfonds besteed te worden.

De komende jaren gaan we aan de slag met maatregelen zodat het voor mens en dier prettig leven blijft in Arnhem. Samen met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen werken we hard om de uitdagingen het hoofd te bieden en Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. We richten de stad klimaatadaptief in, continueren de uitvoering van de Dierenwelzijnagenda en beschermen onze natuur en biodiversiteit. We zetten forse stappen om binnen één generatie de kloof tussen arm en rijk te doorbreken. We zetten vol in op een energietransitie en streven naar een fikse CO2-reductie door middel van energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven. In het kader van netcongestie zoeken we samen met Arnhemse kennisinstellingen, Arnhemse innovatieve bedrijven op gebied van energie en de netbeheerders, naar oplossingen die nodig zijn om onze ambities te realiseren. We strijden vóór inclusiviteit en diversiteit, en tégen discriminatie. Het voorkomen en bestrijden van criminaliteit voor en achter de voordeur is onze prioriteit en we bieden kwetsbare kinderen en jongeren perspectief. We investeren in opvangplekken om een veilige haven te kunnen zijn voor mensen die op de vlucht zijn voor oorlog en geweld, of die om welke reden dan ook dakloos zijn. Zo zetten we forse stappen richting een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem.

Moties
Met deze begroting wordt een viertal moties afgedaan. Voor 2024 en 2025 is een budget van jaarlijks € 75.000 beschikbaar in het toegankelijkheidsfonds waarvoor bedrijven met veel consumentenbezoek een aanvraag kunnen indienen voor een gedeeltelijke financiering om hun onderneming beter toegankelijk te maken. Daarmee wordt motie 19M21 *Toegankelijkheidsfonds Arnhemse Standaard* afgedaan. Daarnaast is in lijn met motie 23M57 *Perspectief voor handhavers in leefbare wijken* de inzet van handhavers zoals opgenomen in de Begroting 2023 in deze begroting structureel gemaakt. Hiermee wordt deze motie afgedaan.

In januari heeft de gemeenteraad de motie 22M184 ‘Woensdagavond is Raadsavond’ aangenomen. We hebben intern gecommuniceerd dat we bij voorkeur geen informatie- en/of inspraakavonden meer organiseren op woensdag, de dag waarop de gemeenteraad bijeen komt. Zo voorkomen we dat raadsleden vanwege de raadsvergadering niet aanwezig kunnen zijn bij bewonersavonden. Ook blijft het zo ook mogelijk voor inwoners om zowel de raadsvergadering bij te wonen als een bewonersavond. Hiermee beschouwen we deze motie als afgedaan.

Tot slot heeft de raad bij het vaststellen van de begroting vorig jaar motie 22M158 Bevordering opkomst verkiezingen aangenomen. In aanloop naar de Provinciale Staten- en

Waterschapsverkiezingen zijn we in gesprek gegaan met de besturen van moskeeën uit Arnhem over het inzetten van hun gebouwen als stemlokaal. Dat heeft bij die verkiezingen geresulteerd in een stembureau in de Türkiyem Moskee. Bij volgende verkiezingen bekijken we ook nog of een uitbreiding van het aantal moskeeën waar gestemd kan worden gewenst is. Hiermee beschouwen we ook deze motie als afgedaan.

Doorontwikkeling cyclusdocumenten
In deze Begroting hebben we, zoals in het amendement 'financieel samenvoegen wijkprogramma's (23A20) is aangenomen, de 8 afzonderlijke wijkprogramma's financieel samengevoegd tot één wijkbegrotingsprogramma.

Verder hebben we in deze Begroting stappen gezet in de doorontwikkeling en meetbaarheid van de doelenboom. We hebben binnen de programma's Veiligheid, Economie, Onderwijs, Sport en Gezondheid en Wonen en Leefomgeving (onderdelen Groen en Klimaatadaptatie) intern doelensessies gehouden en de doelen meetbaarder geformuleerd en inspanningen concreter gemaakt. Binnen het programma Participatie en armoedebestrijding hebben we stappen gezet naar aanleiding van het Duisenbergonderzoek dat bij de Jaarstukken naar dit programma is uitgevoerd. We hebben stappen gemaakt, maar er zijn nog vervolgstappen nodig. Bij de behandeling van het Duisenbergonderzoek is onder andere aanbevolen om met college en raad gezamenlijk te werken aan focus en prioritering van doelen binnen de Begroting. Samen met de auditcommissie gaan we het gesprek aan hoe we hier een goed vervolg aan kunnen geven.

Ook hebben we de programma's Onderwijs en Gezondheid en Sport zero based opgebouwd. Dat wil zeggen dat we voor deze begroting niet alleen gekeken hebben naar de wijzigingen ten opzichte van de vorige begroting, maar de budgetten zijn opgebouwd op basis van de taken die binnen dit programma worden uitgevoerd.

Beoogd effect

Het beleids- en financiële kader van de gemeente Arnhem voor het jaar 2024 definitief en voor de volgende drie jaren indicatief vast te stellen om de gestelde ambities te realiseren.

Argumenten

1.1 *Dan kan de provincie Gelderland tijdig een begroting worden aangeboden, die voldoet aan de wettelijke vereisten.*

Met de voorliggende begroting voldoen we aan de voorwaarden voor repressief provinciaal toezicht. De begroting is structureel in evenwicht. Daarmee is de verwachting dat wederom repressief toezicht (de minst belaste vorm van toezicht) van toepassing blijft.

2.1 *Met de vaststelling van de Begroting 2022 is het besluit genomen om de bestemmingsreserve Inburgering, integratie en asiel ultimo 2023 op te heffen. Om de invoering van de nieuwe Wet Inburgering goed te kunnen afronden wordt de looptijd van deze reserve met 3 jaar verlengd tot ultimo 2026.*

3.1 In de Begroting 2023 en in deze Begroting 2024 wordt een aantal nieuwe bestemmingsreserves voorgesteld. Conform de nota Reserves en voorzieningen wordt per reserve het doel, de functie en de looptijd of het plafond ter goedkeuring aan de raad voorgelegd.

4.1 Door deze stelselwijziging wordt met deze kosten voortaan op gelijke wijze omgegaan als met de kosten van vervanging van bestaande riolering. In de paragraaf Lokale heffingen in de Begroting 2024 wordt dit nader toegelicht.

5.1 Op 28 juni jl. heeft de raad kennis genomen van het intern controleplan en het normenkader 2023 vastgesteld. Dit normenkader is bij deze begroting geactualiseerd en aangevuld met richtlijnen over hoe om te gaan met de criteria die relevant zijn voor de rechtmatigheidsverantwoording. De richtlijnen komen overeen met de modelverordening van de VNG. De werkwijze is afgestemd met Deloitte.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Besluitvorming door de raad heeft mogelijk invloed op het structurele begrotingsevenwicht.

Er bestaat een mogelijkheid dat er niet vóór 15 november a.s. een vastgestelde begroting aan de provincie kan worden aangeboden. Wanneer het structureel evenwicht als gevolg van de vaststelling van de begroting niet wordt gerealiseerd, kan Arnhem onder preventief in plaats van repressief provinciaal toezicht worden gesteld.

Participatie

Niet van toepassing

Financiën

Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	2024	2025	2026	2027
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Waarvan structureel	*-818*	*-411*	*150*	*-446*
Waarvan incidenteel	*-11.933*	*-4.370*	*-5.370*	*-100*
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Waarvan structureel	*-5*	*-241*	*-660*	*-1.159*
Waarvan incidenteel	*-2.197*	*2.325*	*3.300*	*-200*
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Waarvan structureel	*-4.862*	*-4.647*	*-3.661*	*-818*
Waarvan incidenteel	*-4.690*	*250*	*-530*	*-530*
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Waarvan structureel	*155*	*10*	*292*	*-2.635*
Waarvan incidenteel	*9.980*	*74*	*1.538*	*-785*
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*
Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-1.290*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-9.390*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*24.772*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-35.711*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

In de volgende tabel is samengevat weergegeven hoe de Begroting 2024 zich ontwikkelt ten opzichte van de vorige begroting. In het hoofdstuk 'Ontwikkelingen in het financieel kader' van de ontwerp-Begroting 2024 worden de betreffende posten met uitzondering van de uitgangspositie (stand van Begroting 2023) verder uitgewerkt en toegelicht.

Na verwerking van de aanvullende beleidsontwikkelingen na de Perspectiefnota, blijkt dat met deze Begroting in 2024 een onttrekking van € 10,9 miljoen aan de algemene reserve wordt gedaan. In 2025 wordt € 18,0 miljoen aan de algemene reserve toegevoegd. In 2026 en 2027 wordt respectievelijk € 8,0 miljoen en € 2,5 miljoen aan de algemene reserve onttrokken. Van de onttrekking is € 2,6 miljoen van incidentele aard en wordt dus na 2026 niet meer gedaan. Daarmee is de begroting structureel in evenwicht. In de paragraaf weerstandsvermogen is te lezen dat als gevolg van het opnemen van de gebiedsontwikkelingen Kronenburg en Spoorzone Arnhem Oost het risicoprofiel toeneemt, maar desondanks de weerstandsfactor in 2024 uitkomt op 1,0, voor 2025 op 1,3 en voor 2026 en 2027 op 1,1.. Daarmee wordt voldaan aan de kaders van de financiële verordening. De solvabiliteit komt uit op 24% in 2024 en neemt de komende jaren toe. Daarmee is sprake van een robuuste begroting.

Naast een reëel sluitende begroting, dient de (meerjaren)begroting ook structureel sluitend te zijn. Dit is het geval wanneer de structurele lasten in de begroting voor 2024 volledig worden gedekt door structurele baten. In alle jaren is in deze begroting sprake van een structureel evenwicht. We presenteren ook een reëel evenwicht, omdat de geraamde bedragen in het meerjarenbeeld volledig, realistisch en haalbaar zijn. De in de Begroting opgenomen maatregelen zijn aannemelijk en hard of voorzien van dekking uit een bestemmingsreserve.

Uitvoering

Uitvoering van de vastgestelde begroting is aan het college van burgemeester en wethouders en de haar ondersteunende organisatie. Over de realisatie wordt zoals gebruikelijk in Arnhem gerapporteerd middels Turaps (tussenrapportages) en uiteraard zoals wettelijk verplicht door middel van een Jaarverslag en een Jaarrekening. Tussentijdse voorstellen voor wijziging van de begroting worden aan u voorgelegd. Aldus zijn uitvoering en evaluatie van de Begroting 2024 geborgd.
Na vaststelling van de ontwerp-Begroting 2024 wordt deze aan de toezichthouder op de besluitvorming gemeentefinanciën, de provincie Gelderland, aangeboden.

Communicatie

De Begroting 2024 wordt evenals vorig jaar ook in de vorm van een webbegroting gepresenteerd. Via een link op de website www.arnhem.nl wordt u doorverwezen naar de website financien.arnhem.nl. Op deze webbegroting treft u meer informatie aan dan in de door u vast te stellen ontwerp-Begroting 2024. U treft hier onder andere informatie aan over de taakvelden en (sub)producten.

Om de toegankelijkheid van de begroting voor onze bewoners te vergroten is een infographic (begroting in 1 oogopslag) gemaakt. Deze wordt in de Arnhemse Koerier gepubliceerd.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Bijlage 1 Overzicht doel, type, looptijd en plafond nieuw in te stellen bestemmingsreserves
- Bijlage 2 Ontwerp-Begroting 2024
- Bijlage 3 Infographic

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	3920032

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 19 september 2023, nummer: 3920032;

gelet op artikel 190 en artikel 191 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De ontwerp-Begroting 2024 vast te stellen.
2. De opheffingsdatum voor de BR Inburgering, integratie en asiel drie jaar uit te stellen tot ultimo 2026.
3. De bestemmingsreserves Spoorzone Oost en Huisvesting bijzondere doelgroepen in te stellen met doel, functie en looptijd of plafond conform bijlage 1.
4. Vanaf 2024 de kosten van aanleg van riolering niet meer als kosten van de grondexploitatie worden aangemerkt, maar als investeringen worden geactiveerd op de gemeentelijke balans onder de materiële vaste activa.
5. Het geactualiseerde normenkader vast te stellen

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Bijlage 1 Nieuw in te stellen reserves

In het raadsvoorstel bij de Begroting 2024 wordt een tweetal nieuwe reserves voorgesteld. Hieronder zijn per reserve het doel, type, looptijd en plafond opgenomen.

Naam	Doel	Type	Looptijd Bij egalisatie: n.v.t.	Plafond Bij dekking: n.v.t.
BR Spoorzone Oost	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Spoorzone Oost, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte (inclusief groen/park) en mobiliteit (inclusief duurzame bereikbaarheid gebied): dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten. - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve. - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.	Dekking	2040	n.v.t.
BR Huisvesting bijzondere doelgroepen	Dekking bieden voor het opstellen en uitvoeren van projecten om het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uit te breiden.	Dekking	2027	n.v.t.

Begroting 2024

Begroting 2024

GEMEENTE Arnhem

Ontwerp Begroting 2024

Inhoudsopgave

Deel 1 Hoofdlijnen van beleid en financieel kader ... 1
Hoofdlijnen van beleid ... 2
Ontwikkelingen in het financieel kader ... 8
Leeswijzer ... 33
Deel 2 Beleidsbegroting ... 35
Wijkprogramma's ... 36
Wijken Algemeen ... 37
Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek ... 41
Noordwest ... 44
Noordoost ... 47
Presikhaaf ... 51
Malburgen ... 54
Schuytgraaf/Elderveld ... 58
De Laar/Elden ... 61
Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg ... 64
Stedelijke programma's ... 67
Bestuur, dienstverlening en financiën ... 68
Veiligheid ... 76
Bereikbaarheid ... 84
Economie ... 90
Onderwijs ... 98
Cultuur ... 108
Participatie en armoedebestrijding ... 116
Zorg ... 124
Welzijn en inclusie ... 136
Gezondheid en sport ... 147
Klimaat en energie ... 155
Ruimtelijke ontwikkeling ... 164
Wonen en leefomgeving ... 171
Paragrafen ... 188
Lokale heffingen ... 189
Risicomanagement en weerstandsvermogen ... 198
Onderhoud kapitaalgoederen ... 214
Financiering ... 233
Bedrijfsvoering ... 237
Verbonden partijen ... 244
Grondbeleid ... 259
Investeringen ... 263

Subsidies ... 269
Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid ... 276
Overig programmaplan ... 278
Deel 3 Financiële begroting ... 279
Overzicht van baten en lasten per programma ... 280
Overzicht structureel begrotingssaldo ... 283
Geprognosticeerde balans 2024-2027 ... 284
Reserves en voorzieningen ... 285
EMU-saldo 2024 ... 294
Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld ... 295
Overzicht taakvelden per programma (lasten) ... 302
Overzicht taakvelden per programma (baten) ... 306
Mutaties circulaires ... 310
Bijlagen ... 311
Overzicht BBV-indicatoren ... 312
Overzicht onderdelen stad/wijk ... 316
Normenkader ... 318
Afkortingenlijst ... 322
Begrippenlijst ... 325

Deel 1 Hoofdlijnen van beleid en financieel kader

Deel 1 bestaat uit:

1. Hoofdlijnen van beleid
2. Ontwikkelingen in het financieel kader
3. Leeswijzer

Hoofdlijnen van beleid

De Ontwerp Begroting 2024 die voor u ligt, weerspiegelt de tijd waarin we leven. Arnhemmers worden zowel thuis als op reis geconfronteerd met de zorgwekkende gevolgen van klimaatverandering. Extreme hitte en bovenmatige regenval lijken aan de orde van de dag. De onrust in de wereld duurt voort en zorgt voor een toename van vluchtelingen uit onder meer Oekraïne, die hier een veilig heenkomen zoeken. De energieprijzen en de gestegen inflatie maken het dagelijks leven voor onze inwoners duurder. Woningzoekenden kampen met een overspannen woningmarkt die het kopen of huren van een huis in onze stad tot een moeilijke opgave maakt.

Het zijn grote en complexe problemen die we als Arnhem niet alleen kunnen oplossen. Wel kunnen we lokaal en regionaal een bijdrage aan de oplossing leveren. Daarbij zoeken we de samenwerking met het nieuwe provinciebestuur en het nieuwe kabinet dat na de Tweede Kamerverkiezingen in november hopelijk snel zal worden geïnstalleerd.

De komende jaren gaan we aan de slag met maatregelen zodat het voor mens en dier prettig leven blijft in Arnhem. Samen met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen werken we hard om de uitdagingen het hoofd te bieden. Gelukkig is er ook veel om positief over te zijn. De stad groeit en bloeit in veel opzichten. Zo zijn er mooie initiatieven die laten zien dat we een effectieve bijdrage kunnen leveren aan zaken als vergroening, verduurzaming en het bouwen van toegankelijke en betaalbare woningen. Arnhem is ook een sociale stad. Mensen staan voor elkaar klaar, waar je ook vandaan komt en wie je ook bent. Of je nu vlucht voor oorlog of zorg nodig hebt op je oude dag; in Arnhem telt en doet iedereen - op zijn, haar of hen manier - mee.

De behoeften van de stad en haar inwoners sterken ons in onze ambities die onverminderd groot zijn. In 2024 gaan we samen met inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen aan de slag om Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. We treffen voorbereidingen voor een prachtig nieuw stadsdeel – Spoorzone Arnhem-Oost – waar vele duizenden (nieuwe) Arnhemmers zullen neerstrijken. Waar ze kunnen wonen, werken, recreëren en genieten van alle historie, cultuur en (sport)evenementen die Arnhem te bieden heeft. We richten de stad klimaatadaptief in zodat we voorbereid zijn op weerextremen. Ook continueren we de uitvoering van de Dierenwelzijnagenda en investeren in biodiversiteit zodat Arnhem een fijne stad is en blijft voor mens en dier.

We zetten forse stappen om binnen één generatie de kloof tussen arm en rijk te doorbreken. Daarbij focussen we ons op wonen, bestaanszekerheid en onderwijs. We strijden vóór inclusiviteit en diversiteit, en tégen discriminatie. Het voorkomen en bestrijden van criminaliteit voor en achter de voordeur is onze prioriteit en we bieden kwetsbare kinderen en jongeren perspectief.

We werken hard om de tweedeling in onze stad tegen te gaan en generatiearmoede te doorbreken. We investeren in opvangplekken om een veilige haven te kunnen zijn voor mensen die op de vlucht zijn voor oorlog en geweld, of die om welke reden dan ook dakloos zijn. Zo zetten we forse stappen richting een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem.

Een DUURZAAM Arnhem

Met een nieuw stadsdeel en duizenden extra woningen en werkplaatsen in 2040, staat Arnhem aan de vooravond van forse veranderingen. Voorwaarde voor deze ontwikkelingen is dat onze leefomgeving aantrekkelijk, veilig en gezond blijft voor huidige en toekomstige inwoners. Daarom werken we in 2024 aan een samenhangend beleidsplan voor een gezonde en veilige leefomgeving, een duurzaam mobiliteitsplan, een woonvisie en een stedelijke visie op hoogbouw en verdichting.

Circulaire economie en duurzame samenleving

Zo abstract als de klimaatverandering ooit was, zo concreet is het nu. We zitten midden in een klimaatcrisis. De overgang naar een circulaire economie en duurzame samenleving is dringender dan ooit. We richten ons daarbij vooral op onderdelen waar we het grootste verschil kunnen maken met betrekking tot energiebesparing en duurzaamheid. Om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te kunnen zijn, zetten we vol in op een inclusieve energietransitie. We willen schonere woonomgevingen en hergebruik van grondstoffen verbeteren, zodat de hoeveelheid restafval afneemt. In 2024 organiseren we een burgerberaad over afval zodat Arnhemmers kunnen meedenken over maatregelen die de hoeveelheid afval in Arnhem tot een minimum beperken.

Tegelijkertijd willen we een fikse CO2-reductie realiseren door middel van energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven. We zetten in op het opwekken van duurzame elektriciteit en duurzame warmte als alternatief voor aardgas. Het is ons doel om in 2030 6.500 woningen aardgasvrij te verwarmen. Ook werken we

aan de verduurzaming van onze scholen en ander maatschappelijk vastgoed. Een groot knelpunt waar we tegenaan lopen is de netcongestie. Samen met de Arnhemse kennisinstellingen, Arnhemse innovatieve bedrijven op gebied van energie en de netbeheerders zoeken we naar oplossingen die nodig zijn om onze ambities te kunnen realiseren.

We voeren de Arnhemse Isolatie aanpak uit waarmee we werken aan concrete doelen, voor zowel specifieke wijken als gerichte doelgroepen. Binnen deze aanpak vechten we daarnaast tegen energiearmoede. Het is onder meer ons streven dat meer dan 3200 huishoudens, die kampen met energiearmoede, in 2024 geholpen zijn met een energiecoach traject.

Nieuwe Woonvisie
De woningmarkt zit muurvast. Dit vraagt om een radicale omslag zodat voor woningzoekenden niet langer het recht van de sterkste geldt. We pakken de regie en zetten ons beleid en instrumentarium maximaal en onorthodox in om wonen betaalbaar te krijgen. Daarnaast willen we veel meer goede en duurzame woningen aan de woningvoorraad toevoegen voor alle doelgroepen. Deze woningen plannen we zo veel mogelijk binnen de stad, op en rond OV-knooppunten, waardoor we lage parkeernormen kunnen toepassen.
We streven naar meer gemengde wijken, zodat kwetsbare Arnhemmers verspreid over de stad kunnen wonen. Het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen gaan we verder uitbreiden. Hiervoor trekken we tot en met 2027 jaarlijks 1,5 miljoen euro uit. Van dit geld kunnen we onder meer tussenvoorzieningen voor statushouders ontwikkelen, flexwoningen realiseren of het aantal woningen voor extreme overlastgevers uit te breiden. In de strijd tegen dakloosheid maken we ons hard voor het creëren van zoveel mogelijk woonplekken. Iedereen in Arnhem heeft immers recht op een (t)huis. We zien kansen in het housing first principe en zetten in op de uitstroom uit de opvang en om- en afbouw van de capaciteit van de maatschappelijke opvang.

Om problemen op de huurmarkt en malafide verhuurderschap aan te pakken, versterken we de positie van huurders. Onze ambities voor de volkshuisvesting werken we verder uit in een nieuwe brede Woonvisie voor Arnhem. Vooruitlopend hierop trekken we onder andere extra geld uit voor de invoering van verhuurdersvergunningen, een wooncoach, versterking van de positie van huurders en extra handhaving door de Omgevingsdienst ODRA.

Spoorzone Arnhem Oost
Om de bevolkingsgroei, de verandering van huishoudens en het aantal woningzoekenden te kunnen opvangen, willen we tussen 2023 en 2040 ongeveer 14.000 (veelal betaalbare) woningen bouwen binnen de bebouwde omgeving. In de omgevingsvisie zijn vier gebieden aangewezen waar we deze groei willen verwezenlijken. Ruim de helft hiervan is voorzien in Spoorzone Arnhem Oost, omdat dit gebied in potentie veel ruimte heeft voor nieuwbouwwoningen, bedrijvigheid, verbeterde mobiliteit en meer groen. De mogelijkheid om hier een nieuw stadsdeel te creëren waar straks duizenden woningen met bijbehorende voorzieningen kunnen verrijzen, is een unieke kans voor Arnhem. Om dit te verwezenlijken hebben we veel geld van het Rijk gekregen. Dat neemt echter niet weg dat dit omvangrijke project ook veel en forse investeringen van onszelf vraagt, met de bijbehorende risico's.

Green Deals
Met bedrijven op werklocaties en organisaties zoals gebedshuizen, sluiten we Green Deals omdat ook daar verduurzaming hard nodig is. Hierin maken we onder meer afspraken over het benutten van daken voor zonnepanelen en ondersteunen we ondernemers en organisaties. De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen.

Een GROEN Arnhem
Een groene en biodiverse stad, is een gezonde stad. We investeren daarom de komende jaren fors in onze groene leefomgeving. In het kader van onze missie om Arnhem radicaal te vergroenen, trekken we de stad in om een spoor van groen achter te laten. De wijkgroenagenda's, waarmee we de leefbaarheid in de wijken verbeteren, zijn voor een groot aantal wijken al gereed. Dat betekent dat we in 2024 samen met wijkbewoners aan de slag kunnen met de uitvoering ervan.

Onze groenvisie zet onze koers uit voor een groenere toekomst. Zo reserveren we in 2025 en 2026 geld om meer bomen te planten, en onze aanwezige bomen de kans te geven om uit te groeien. Samen met de pachters van onze agrarische gronden zetten we actief stappen ten behoeve van natuurontwikkeling. Van de prachtige groene gebieden die Arnhem rijk is, gaan we de bodem optimaliseren en de biodiversiteit vergroten. Ook willen we de

gebieden nog beter met elkaar verbinden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens.

Veilige, gezonde en aantrekkelijke leefomgeving
We koesteren onze parken en investeren daarom in 2024 en 2025 in totaal één miljoen om deze nog aantrekkelijker te maken. We intensiveren onze aanpak van overlast die het gevolg is van ongewenste graffiti en zorgen voor een aantrekkelijke openbare ruimte die uitnodigt tot bewegen, wandelen en fietsen. Hiervoor leggen we beweegvoorzieningen aan zoals pumptracks en skatebanen en werken we samen met verenigingen en scholen om open sportparken en open schoolpleinen te realiseren.

We streven naar een schone leefomgeving die maximaal bijdraagt aan de gezondheid van mens en dier. Zo willen we deelnemen aan een subsidieregeling voor het verwijderen of onklaar maken van rookgaskanalen. We reserveren in 2024 geld om de verwijdering van rookgaskanalen in 200 woningen te cofinancieren.

Met klimaatadaptatie maken we Arnhem bestand tegen het veranderende klimaat. Ter voorbereiding op de weersomstandigheden, passen we de stad slim aan. We maken onze stedelijke gebieden weerbaar tegen overstromingen, hevige regenval, hitte en droogte. Aan de hand van onze klimaatadaptatiestrategie zorgen we voor wateropvang in de bodem, een betere afvoer bij zware buien en verminderen we hitteproblemen. Ook daarbij is radicaal vergroenen een belangrijk middel. We werken aan een netwerk met koele plekken, waar (kwetsbare) Arnhemmers tijdens hittegolven gebruik van kunnen maken.

Bereikbare stad
Samen met de stad werken we aan een mobiliteitsvisie. In deze visie vormen de duurzame bereikbaarheid van onze stad, het tegengaan van verkeersoverlast en schone lucht onze uitgangspunten. De ruimte in Arnhem is schaars. Daarom gaan we op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt. Als meer mensen per fiets reizen, vergroot dit de leefbaarheid in de stad terwijl deze wel bereikbaar blijft voor degenen die afhankelijk zijn van de auto.

We kijken breder naar de verkeersstructuur voor de hele stad en specifiek naar het centrum en de singels. We verlagen de maximumsnelheid en verminderen het aantal rijstroken voor de auto waardoor er meer ruimte ontstaat voor groen, voetgangers, fietsers en het openbaar vervoer. Om verkeersonveilige situaties aan te pakken en schoolzones aan te kunnen leggen, trekken we vanaf 2024 geld uit. We verbeteren en breiden we het fietspadennetwerk uit, onder meer door vanaf 2026 te investeren in de snelfietsroute Arnhem-Huissen. Voor de verbetering van het Willemsplein gaan we vanaf 2027 geld reserveren.

Een KANSRIJK Arnhem

We zetten alles op alles om de tweedeling in de stad tegen te gaan en kansenongelijkheid te bestrijden. In Arnhem moet iedereen mee kunnen doen aan de samenleving. Essentieel hiervoor zijn een goede opleiding en een stevig niveau van basisvoorzieningen waarop alle Arnhemmers een beroep kunnen doen als ze laagdrempelig hulp of ondersteuning nodig hebben. We werken aan een Integraal Accommodatiebeleid, zodat we accommodaties voor sport, welzijn cultuur en onderwijsactiviteiten zo passend mogelijk kunnen inzetten bij de vraag uit de stad. Hiervoor reserveren we in 2024 en 2025 extra middelen. Ook maken we geld vrij om zelf maatschappelijke accommodaties aan te kopen om de leefbaarheid in wijken te behouden. Daarnaast ontwikkelen we met onze partners uit het onderwijs en maatschappelijke organisaties een beleidsrijk Integraal Huisvestingsplan (IHP). Het uitgangspunt van dit IHP is toekomstbestendige onderwijshuisvesting, waarbij de gebouwen aansluiten op de ontwikkelbehoefte van kinderen.

Met het onderwijs zetten we in op een passende plek voor elk kind. (Aanstaande) ouders in een kwetsbare positie proberen we zo vroeg mogelijk in beeld te krijgen zodat we ze kunnen ondersteunen. Scholen vormen steeds meer het middelpunt van de wijk en daarmee de basis voor een gezonde en veilige leefomgeving. Kinderen en jongeren krijgen alle kans om het beste uit zichzelf te halen door middel van de pedagogische wijk en de rijke schooldag. We proberen via vroegsignalering schooluitval te voorkomen en jongeren een goede aansluiting te bieden op de arbeidsmarkt.

Met de ondersteuning van inwonersinitiatieven, onze inzet op preventie en goede algemene voorzieningen zoals ontmoetingsplekken, zorgen we voor een sterk basisvoorzieningenniveau op het gebied van welzijn. Ook mantelzorgers en vrijwilligers spelen een essentiële rol. Arnhemmers die hulp, ondersteuning of zorg nodig hebben kunnen hiervoor laagdrempelig in hun wijk terecht. Door hen zo snel mogelijk te helpen, voorkomen we

complexere problemen. Daarbij proberen we zoveel mogelijk de eigen kracht van Arnhemmers te versterken en investeren we in het (sociaal) netwerk rondom inwoners. We werken – onder meer met trainingen – naar een dementievriendelijke samenleving, zodat de groeiende groep mensen die lijdt aan dementie, zo lang mogelijk mee kan blijven doen.

Voor jonge Arnhemmers mag het niet uitmaken in welke wijk je opgroeit. Alle kinderen moeten de kans krijgen om zich te ontwikkelen naar zelfstandigheid en een gezond volwassen leven. Waar dat niet lukt, zetten we tijdig passende hulp in. Dit gebeurt zo dicht mogelijk bij huis of thuis, zodat deze kinderen een zo normaal mogelijk leven kunnen blijven leiden. We werken preventief en signaleren problemen zo vroeg mogelijk. We zien dat sommige problemen, zoals de mentale gezondheid van jongeren, sinds de coronaperiode zijn toegenomen met wachtlijsten als gevolg. Dit vinden we uiteraard onwenselijk. In 2024 trekken we daarom opnieuw geld uit voor de zorgaccounthouder die kinderen op de wachtlijst naar een andere aanbieder bemiddelt zodat zij sneller worden geholpen.

Bestaanszekerheid
We zetten volop in op financiële rust, stabiliteit, een daginvulling en perspectief op een goede toekomst. In deze tijden van bestaanszekerheidscrisis zijn we dan ook voortdurend bezig met het zo vroeg mogelijk vinden van inwoners met geldzorgen en voorkomen dat deze zorgen problematisch worden. We trekken in 2024 geld uit om 600 extra huisbezoeken te doen en 600 extra telefoongesprekken te voeren bij inwoners met betalingsachterstanden en hen onze hulp aan te bieden. Ook verstrekken we deze winter opnieuw de Arnhemse Wintertoeslag van € 250 per huishouden dat hiervoor in aanmerking komt. We gaan door met het vereenvoudigen en toegankelijker maken van inkomensondersteuning voor mensen en trekken daar meer geld voor uit. We gaan (meer) samenwerken met ervaringsdeskundigen om zo goed mogelijk te kunnen aansluiten bij de leefwereld van onze inwoners. Ook gaan we vanaf 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer uitvoeren.

Meer Arnhemmers sporten
Een goede gezondheid is de basis voor een gelukkig leven. Daarom willen we alle Arnhemmers de mogelijkheid geven om zichzelf een gezonde leefstijl eigen te maken. Dat begint al bij onze jeugd. Zo vinden we dat elk kind de kans moet krijgen om volledig rookvrij op te groeien en zorgen we na een succesvolle pilot dat we de sportdag Papendal gaan borgen. We richten ons op het stimuleren van gezond gedrag en het tegengaan van ongezond gedrag, waaronder te weinig beweging, ongezonde voeding, problematisch alcoholgebruik en roken. We willen dat meer Arnhemmers voldoen aan de sportrichtlijn en stimuleren daarom zowel sporten bij verenigingen en beweegaanbieders, als sporten in de openbare ruimte.

Veilige en leefbare wijken
We zetten alles op alles om overlast en criminaliteit in Arnhem tegen te gaan en te voorkomen, zodat het Arnhems misdaadcijfer daalt naar het niveau dat past bij een 100.000+ gemeente. Naar aanleiding van een aangenomen motie, trekken we structureel extra middelen uit voor boa's. Daarnaast pakken we verloedering aan, beëindigen we overlast, pakken we relschoppers aan en zetten we alles op alles om beroepscriminelen een voet dwars te zetten. Ook trekken we vanaf 2024 structureel geld uit voor de aanpak ondermijning georganiseerde criminaliteit.

We breiden het aantal buurtsportcoaches uit. Deze professionals in wijken zetten sport in als middel om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals gezonde leefstijl, het tegengaan van overlast onder jongeren en het terugbrengen van eenzaamheid onder ouderen.

Nationaal programma Arnhem Oost
In de vijf wijken in Arnhem Oost (Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf-West, Malburgen en het Arnhemse Broek) liggen grote opgaven. Met het Nationaal Programma Arnhem-Oost willen we de achterstanden op het gebied van onderwijs, werk & inkomen, wonen, gezondheid, leefbaarheid en veiligheid in deze vijf wijken aanpakken. We willen de huidige en nieuwe generaties een eerlijke en gelijke keuze én kans bieden om hun talenten te ontwikkelen. Het programma is een integrale, lerende aanpak, met een scope van 18 jaar dat wordt uitgevoerd door de Alliantie Arnhem-Oost, waar ook maatschappelijke partners deel van uitmaken.

Wijkveiligheid heeft voor ons prioriteit en is tevens een belangrijk onderdeel van de aanpak Arnhem-Oost. Ook hebben we in het programma aandacht voor kansrijk opvoeden en opgroeien. Daarom wordt de pedagogische wijk daar verder ontwikkeld met onder meer de rijke schooldag, schoolmaaltijden en extra aandacht voor voor- en vroegschoolse educatie en onderwijs achterstanden.

Met de middelen die we in het kader van het Volkshuisvestingfonds hebben gekregen van het Rijk werken wij aan de leefbaarheid en veiligheid in de Arnhem-Oost wijken. Dit doen wij onder meer via een subsidieregeling inclusief advies en begeleiding om de slechtste en meest ongezonde particuliere koopwoningen te verduurzamen.

Een VERBONDEN Arnhem

Door de oorlogen in de wereld leven we in onzekere en onstuimige tijden. Wij zijn solidair met mensen uit andere landen die tegen wil en dank hun land ontvluchten en willen voor hen een gastvrije stad zijn. Momenteel vangen we ongeveer 2500 mensen op in met name tijdelijke opvanglocaties. Het is onze ambitie om de komende jaren 2000 permanente opvangplekken te realiseren.

Iedereen in Arnhem mag zichzelf zijn en moet de kans krijgen om naar zijn, haar of hun vermogen volwaardig mee te doen, ongeacht leeftijd, huidskleur, culturele achtergrond, gender, inkomen, talenten, seksuele oriëntatie, levensbeschouwing of beperking(en). Voor discriminatie en racisme is in Arnhem geen plek. De lokale coördinator tegen discriminatie en racisme moet bijdragen aan het in beeld hebben van de belangrijkste knelpunten in de stad en het aanjagen van de aanpak van die punten. We werken aan een programma dat de bewustwording en kennis over het Koloniaal en Slavernijverleden van Arnhem vergroot bij inwoners, organisaties en collega's. We streven inclusief beleid na dat recht doet aan de diversiteit van al onze inwoners. Dat geldt ook voor onze gemeentelijke organisatie: de komende periode willen we verdere stappen zetten naar een representatieve en inclusieve organisatie.

Betrouwbare overheid

Ook voor Arnhem is een betrouwbare overheid een belangrijk thema. Openbaarheid en transparantie zijn essentieel voor het vertrouwen tussen de samenleving en de overheid. Een betrouwbare overheid is een overheid die dicht bij haar inwoners staat en het belang van haar inwoners voorop stelt, met oog voor de menselijke maat in het beleid en slagkracht in de uitvoering. Doen wat nodig is, in plaats van doen wat regel is, waarbij niet het systeem maar de uitwerking in de praktijk leidend is. Versterking van de burgerparticipatie en ons wijkgericht werken moeten ons daarbij helpen. Om onze ambities met betrekking tot inkoop te verwezenlijken trekken we geld uit zodat we lokaal, sociaal, duurzaam, diervriendelijk en circulair kunnen aanbesteden.

Om de zelfredzaamheid van onze inwoners, ondernemers en organisaties maximaal te faciliteren blijven we uitkijken naar mogelijkheden om onze dienstverlening verder te optimaliseren en te professionaliseren. We gaan digitaal vaardige gebruikers nog meer faciliteren om gemeentelijke diensten en producten af te nemen. Ook bieden we nieuwe digitale producten en diensten aan. Uiteraard blijven we via telefoon en balie ondersteunen voor de inwoner die dat nodig heeft. Daarnaast trekken we geld uit zodat de informatiebalie bij Loket Zuid kan worden voortgezet. Ook investeren we extra middelen om de bereikbaarheid en kwaliteit van de dienstverlening van de Klantenservice te verbeteren.

Kunst en cultuur voor iedereen

Wij willen dat iedereen, van jong tot oud, de kans krijgt om in aanraking te komen met kunst en cultuur, zowel het ervaren als ook het zelf maken ervan. Met kunst en cultuur dragen we bij aan een aantrekkelijk leef- en vestigingsklimaat. Het is onze ambitie om een interessant en aansprekend cultuuraanbod voor de grote diversiteit aan Arnhemmers te realiseren. We voeren de aangenomen raadsmotie uit waardoor de 500.000 euro die gedurende enkele jaren voor culturele programmering beschikbaar is, structureel wordt. Daarmee versterken we het culturele klimaat in de stad. Er is momenteel een grote mismatch tussen vraag en aanbod van huisvesting (ateliers, werkruimtes, oefenruimtes) voor de creatieve en culturele sector in Arnhem. Daarom stellen we geld beschikbaar voor de noodzakelijke investeringen in potentiële cultuurgebouwen.

Samen met onze partners in de stad investeren we blijvend in een aantrekkelijke binnenstad voor inwoners, bezoekers en toeristen. Het huidige cultuurhistorische erfgoed wordt goed onderhouden en daar waar mogelijk toekomstbestendig en duurzaam gemaakt. Evenementen in Arnhem moeten zo divers, inclusief, laagdrempelig en duurzaam mogelijk zijn. Daarbij blijven we inzetten op beeldbepalende evenementen die aansluiten bij onze gewenste uitstraling.

Ambities

Deze Ontwerp Begroting 2024 heeft een duidelijke richting en grote ambities, zoals hierboven op hoofdlijnen aangegeven. We verwachten dat we veel van onze ambities in de komende tijd zullen kunnen realiseren. Er zijn ook ambities waarvan het onzeker is of en in welk tempo ze kunnen worden ingevuld. Dit type onzekerheden

horen bij onze ambitie om complexe maatschappelijke opgaven aan te pakken. De ambities hebben soms het karakter van het doorbreken en het omkeren van lang ingesleten patronen. Dat zijn weerbarstige trajecten die een lange adem vragen. In dossiers zoals de verstedelijking, klimaatadaptatie, mobiliteitsopgave en/of de energietransitie is de komende jaren veel inzet nodig. Deels vanuit onze interne organisatie, maar ook van onze partners. In de huidige arbeidsmarkt met personele schaarste is het de vraag of deze inzet haalbaar is. Daarnaast hebben zowel wij als onze partners te maken met onder meer stijgende kosten, onzekere marktontwikkelingen en stikstofbeperkingen. Uiteraard hebben we hier oog voor. Dat neemt niet weg dat we ook de komende jaren vol energie aan de slag gaan om samen met de stad onze ambities voor Arnhem verder te verwezenlijken.

Ontwikkelingen in het financieel kader

Hoofdlijnen financiën

Het financieel beeld voor gemeenten ziet er op de korte termijn gunstig uit, maar het perspectief voor de langere termijn (vanaf 2026) is onzeker. In de Perspectiefnota 2024-2027 is dit reeds toegelicht. De onzekerheid op de langere termijn komt met name door de verwachte daling van het gemeentefonds dat vanuit de Rijksoverheid wordt verstrekt. Uit de Voorjaarsnota 2023 van het Rijk blijkt dat gemeenten vanaf 2026 structureel € 3 miljard minder krijgen om hun taken uit te voeren. Daarmee is er geen toereikende structurele financiering van de taken van gemeenten, hetgeen onvermijdelijk gevolgen heeft voor het voorzieningenniveau, de leefomgeving, de zorg en de ondersteuning die gemeenten hun inwoners kunnen bieden. Tot op heden heeft het inmiddels demissionaire kabinet niet gezegd dat het hier om een bezuiniging gaat, maar ook niet aangegeven welke taken niet of minder moeten worden uitgevoerd. Hoewel we in Arnhem de financiën op orde hebben en zeker de eerste jaren de middelen nog toereikend zijn, worden hierdoor (net als in elke andere Nederlandse gemeente) onze inhoudelijke ambities beperkt. Desondanks is het gelukt om een meerjarig sluitende begroting te realiseren, waarin ook ruimte is gevonden voor een aantal grote ambities.

Structurele ruimte onder druk

Uit de Perspectiefnota blijkt ook dat de structurele financiële ruimte die er is, (vrijwel) volledig wordt opgeslokt door de (doorwerking van) indexaties die veel hoger zijn dan in eerdere jaren. In deze Begroting is dit beeld nog versterkt: actualisatie van een aantal indexaties na het opstellen van de Perspectiefnota legt een aanvullend beslag op de structurele ruimte. De Rijksoverheid compenseert gemeenten hier onvoldoende voor. Bovendien worden we, zoals hierboven aangegeven, vanaf 2026 geconfronteerd met het ‘ravijn’ in het gemeentefonds, dat slechts gedeeltelijk door aanvullingen in het gemeentefonds is opgelost. Uit de meicirculaire volgt dat ten opzichte van de Perspectiefnota in alle jaren extra ruimte ontstaat. Deze ruimte is noodzakelijk om op de eerste plaats dekking te kunnen bieden aan de autonome en overige financiële ontwikkelingen. De resterende ruimte uit de meicirculaire is in de voorbereiding op de Begroting 2024 meegenomen om een integrale afweging te maken in de ambities en knelpunten zoals onder andere genoemd in de Perspectiefnota. Daarbij is uiteraard rekening gehouden met de besluitvorming met betrekking tot de Perspectiefnota. In dit totaal van ambities, knelpunten en wensen zijn in deze Begroting 2024 afwegingen en keuzes gemaakt.
Vanuit het demissionaire kabinet is erkend dat er sprake is van een disbalans tussen de taken die decentrale overheden worden geacht uit te voeren en de middelen die daar tegenover staan. Een tekort van € 3 miljard kunnen gemeenten niet zomaar wegpoetsen. Deze erkenning is hopelijk een eerste stap om het gesprek verder te kunnen voeren en als één overheid tot een oplossing te komen. Tijdens het overhedenoverleg in september 2023 wordt gesproken over hoe Rijk en gemeenten samen ambities, taken en middelen in evenwicht brengen. De nieuwe landelijke Taskforce Taken en Middelen brengt de consequenties in beeld van het tekort in 2026. Ook komt de taskforce met voorstellen over de wijze waarop taken en middelen structureel in balans gebracht kunnen worden. De inzet van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) in dit gesprek hangt mede af van het al dan niet controversieel verklaren van de nieuwe financieringssystematiek van het gemeentefonds en de consequenties die daar wel of niet aan verbonden worden. Om het huidige takenpakket van gemeenten en de ambities van het kabinet ongewijzigd te kunnen blijven uitvoeren, zal de VNG blijven bepleiten dat verbetering van het meerjarig financieel perspectief op de volgende onderdelen noodzakelijk is:

- herstel van het accres vanaf 2026 en niet pas vanaf 2027;
- definitief schrappen van de opschalingskorting. In Arnhem is deze korting volledig ingeboekt. Vanaf het jaar 2026 gaat het om € 975 miljoen landelijk. Dit betekent voor Arnhem dat we vanaf 2026 rekenen met bijna € 10 miljoen per jaar minder inkomsten door deze opschalingskorting;
- toereikende en stabiele indexering van het gemeentefonds om loon-, prijs- en volumeontwikkelingen op te kunnen vangen, inclusief de stijging van de zorgvraag.

Begrotingsadvies VNG

De VNG heeft naar aanleiding van bovenstaande geschetste situatie een begrotingsadvies aan gemeenten afgegeven:

- maak een sluitende begroting over de jaren 2024/2025;
- maak voor het jaar 2026 en volgende jaren een reële begroting op basis van het huidige takenpakket en de noodzakelijke investeringen, waarbij een eventueel tekort dat ontstaat duidelijk zichtbaar is.

Voor Arnhem geldt dat deze Begroting 2024 een sluitend beeld in 2024 en 2025 laat zien, maar ook (nog net) in de jaren daarna. Daarmee is onze financiële positie in vergelijking met veel andere gemeenten goed. In deze

Begroting 2024, maar vooral in de vorige Begroting 2023 is op een aantal posten noodgedwongen echter gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Als we op onderdelen deze middelen wel structureel willen begroten, dan voorzien we in de komende begrotingen dat inhoudelijke keuzes moeten worden gemaakt om binnen de beperkte(re) financiële kaders te blijven.

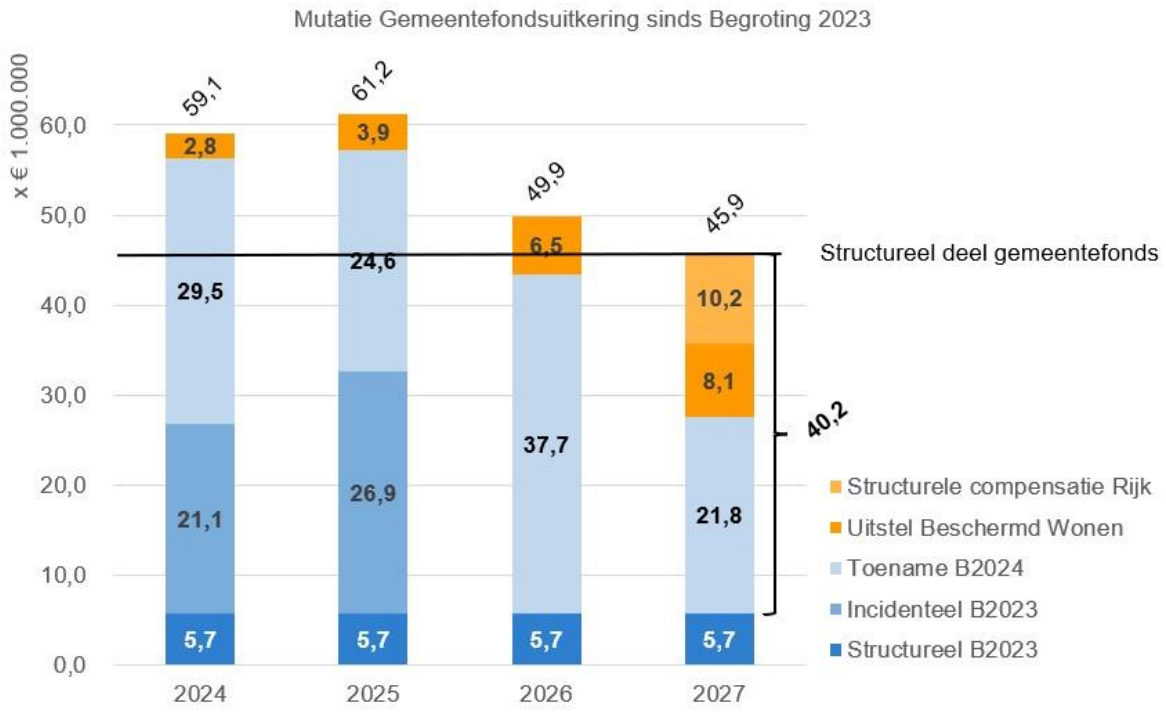
Ruimte voor ambities, specifiek de verstedelijkingsopgave
Zoals hiervoor aangegeven is er naast de dekking van de autonome ontwikkelingen in deze Begroting (beperkte) ruimte voor de financiële vertaling van onze ambities. De raad heeft daarvoor richting gegeven bij de besluitvorming rond de Perspectiefnota.
Een ambitie die een forse impact heeft op het financieel beeld betreft de verstedelijkingsopgave. Specifiek de ontwikkeling in het gebied Spoorzone Arnhem Oost is een grote opgave, die op dit moment wordt ingeschat op circa € 245 miljoen. Hiervoor is bij het Rijk een sterke lobby gevoerd. Dit heeft geleid tot een flinke toegezegde bijdrage vanuit de Rijksoverheid van € 108 miljoen (€ 131 miljoen inclusief BTW), maar dit vraagt tegelijkertijd ook om een substantiële inzet van eigen middelen van naar verwachting circa € 90 miljoen. Aan de ene kant betekent dit dus een enorme kans voor Arnhem, maar tegelijkertijd brengt dit de verantwoordelijkheid met zich mee om eigen budget in te brengen. Deels kan deze inzet gedekt worden voor € 11 miljoen vanuit reeds gereserveerde middelen in het stadsontwikkelfonds en andere reserves. De opgave is echter van dusdanige omvang dat daar bovenop een beroep op algemene middelen nodig is om begin 2024 als raad een investeringsbesluit te kunnen nemen. Op het totaal van alle autonome ontwikkelingen, knelpunten en beleidswensen is een integrale afweging gemaakt welke inzet vanuit de algemene middelen verantwoord is om vrij te kunnen spelen voor deze verstedelijkingsopgave. Vanzelfsprekend zijn de afgesproken financiële spelregels over de weerstandsfactor en solvabiliteit hierbij randvoorwaarden. Als uitkomst van die afweging wordt in deze Begroting voorgesteld om vanuit de algemene middelen eenmalig € 13 miljoen vrij te spelen voor de opgave in Spoorzone Oost en structureel vanaf 2027 € 6 ton en vanaf 2028 € 3 ton kapitaallasten te ramen om een investering van € 19 miljoen in de inrichting van de openbare ruimte mogelijk te maken. Om een start te kunnen maken met de verstedelijkingsopgave in Spoorzone Oost wordt in deze Begroting dus in totaliteit € 24 miljoen gereserveerd en wordt € 19 miljoen als investeringskrediet beschikbaar gemaakt.
Daarnaast houden we rekening met een verhoging van het risicoprofiel met € 20 miljoen om recht te doen aan het hogere risico dat we als gemeente lopen bij een dergelijk omvangrijk traject. Bij het aankomende investeringsvoorstel wordt de daadwerkelijke risico-impact berekend. Daarnaast wordt in deze Begroting voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren: de kosten van de eerste aanleg van riolering bij nieuwbouw worden daarbij niet meer als kosten van de grondexploitatie aangemerkt, maar als investeringen geactiveerd. Bij de aankomende financiële jaarrapportage projecten (FJP) wordt exact berekend welke investeringskredieten in 2024 nodig zijn, tot welke kapitaallasten dit leidt, op welke wijze deze vanaf 2025 via de rioolheffing gedekt kunnen worden en wat de verwachte financiële effecten op de grondexploitaties zijn.
Tot slot wordt in deze Begroting specifiek voor de grondexploitatie Spoorzone voorgesteld een nieuwe BR Spoorzone in te richten, waaraan de bijdragen vanuit de algemene middelen en de BR Stadsontwikkelfonds worden gedoteerd.
Met deze Begroting zijn dus de voorbereidingen getroffen door eerste financiële ruimte te creëren. Alles bij elkaar geeft dit voldoende basis om begin 2024 een gebiedsexploitatie voor te leggen. Op het moment dat de gebiedsexploitatie Spoorzone in 2024 aan de raad wordt voorgelegd, vindt besluitvorming plaats om dit traject daadwerkelijk in gang te zetten. Op dat moment zullen de middelen voor de Spoorzone ook aangevuld worden met dekkingen voor circa € 47 miljoen vanuit overige budgetten zoals bereikbaarheid, mobiliteit, groen, klimaat en parkeerinkomsten. Daarbij vertrouwen we erop dat we samen met het Rijk en de Provincie tot een sluitende businesscase kunnen komen.

Conclusies financieel beeld
Het financieel meerjarenbeeld in deze Begroting 2024 kan dekking bieden aan de autonome ontwikkelingen, waaronder de sterk gestegen nominale kosten. Daarnaast blijft er (beperkte) ruimte over voor dekking van nieuwe ambities, rekening houdend met de financiële spelregels. We realiseren een weerstandsfactor van 1,0 in 2024, hetgeen in lijn met onze financiële verordening is.
Vooral de ambitie op het gebied van de groeiende stad maakt echter dat de financiële positie in deze Begroting fors belast wordt. Dit blijkt uit de impact op het weerstandsvermogen. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027. Hiermee wordt duidelijk dat de voorlopige financiële vertaling van (een deel van) de verstedelijkingsopgave zwaar op de gemeentelijke begroting drukt. Het valt te bezien in hoeverre in de komende jaren deze en andere gemeentelijke opgaven door de

Rijksoverheid binnen de mogelijkheden van passende financiering worden voorzien. Dit zal bepalend zijn voor het daadwerkelijk kunnen realiseren van de gewenste ambities.

Reëel en structureel sluitende begroting

In het financiële beeld in de Perspectiefnota is een raming gemaakt van het gemeentefonds op basis van de september- en decembercirculaires 2022, aangevuld met een inschatting voor loon- en prijscompensatie die in de meicirculaire wordt toegekend. In deze Begroting is de doorrekening van de meicirculaire hier tegenover gezet, waarbij in de meicirculaire zoals gebruikelijk ook alle maatstaven meerjarig zijn geactualiseerd.
Onderstaand plaatje geeft inzicht in de incidentele en structurele ruimte die in de Begroting 2023 en 2024 vanuit het gemeentefonds ontstaat:

Hieruit blijkt dat de structureel beschikbare ruimte in de Begroting 2023 slechts € 5,7 miljoen was, maar in deze Begroting 2024 verruimd is met € 40 miljoen. Dit komt door de toename van het gemeentefonds in de afgelopen circulaires, doordat de eenmalige compensatie van € 10 miljoen in 2026 structureel wordt toegekend en doordat het uitstel van het verdeelmodel beschermd wonen binnen het gemeentefonds valt en daardoor als structurele post wordt beschouwd. De keerzijde van de grotere structurele ruimte is een verkleining van de incidentele ruimte in de jaren 2024 tot en met 2026 (alles boven de streep).
Hiermee is dus gebeurd waar in de Begroting 2023 op deze plek aan gerefereerd is. De aanpassing van de accresberekening heeft geleid tot een grotere structurele ruimte en een kleinere incidentele ruimte. Waar de Begroting 2023 het noodzakelijk maakte om met name een aantal investeringen, in tegenstelling tot de gebruikelijke werkwijze, incidenteel te bekostigen, zodat de structurele lasten zo laag mogelijk zouden blijven, biedt de Begroting 2024 de ruimte om deze investeringen weer op de gebruikelijke wijze te begroten door de kapitaallasten als structurele lasten in de begroting op te nemen.

Op basis van de beschikbare informatie, met name van het Rijk, zijn de verschillende inkomsten in deze begroting volgens de gebruikelijke methode geraamd. Daarnaast zijn geen extra taakstellingen opgenomen, terwijl wel rekening is gehouden met onder andere de forse tegenvallers als gevolg van de loon- en prijsontwikkeling. Daarmee is sprake van een reëel evenwicht in deze begroting.

Binnen deze kaders is de resterende ruimte uit de meicirculaire in de voorbereiding op de Begroting 2024 meegenomen om een integrale afweging te maken in de ambities en knelpunten zoals onder andere genoemd in de Perspectiefnota. Daarbij is uiteraard rekening gehouden met de besluitvorming van de Perspectiefnota. In dit totaal van ambities, knelpunten en wensen zijn in deze Begroting 2024 afwegingen en keuzes gemaakt. Dit leidt tot het volgende totale beeld van de incidentele en structurele verrekeningen met de algemene reserve:

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Uitgangspositie Begroting 2023	0	0	0	0
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve voorafgaand aan Perspectiefnota	5.814	25.361	-13.176	-976
Waarvan structureel	*30.629*	*34.904*	*9*	*9*
Waarvan incidenteel	*-24.815*	*-9.543*	*-13.185*	*-985*
Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	-6.072	-3.453	8.582	-10.275
Waarvan structureel	*-4.566*	*-3.839*	*7.317*	*-10.275*
Waarvan incidenteel	*-1.506*	*387*	*1.265*	*0*
Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota				
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Waarvan structureel	*-818*	*-411*	*150*	*-446*
Waarvan incidenteel	*-11.933*	*-4.370*	*-5.370*	*-100*
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Waarvan structureel	*-5*	*-241*	*-660*	*-1.159*
Waarvan incidenteel	*-2.197*	*2.325*	*3.300*	*-200*
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Waarvan structureel	*-3.902*	*-4.647*	*-3.661*	*-818*
Waarvan incidenteel	*-5.650*	*250*	*-530*	*-530*
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Waarvan structureel	*155*	*10*	*292*	*-2.635*
Waarvan incidenteel	*9.980*	*74*	*1.538*	*-785*
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*

Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-330*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-10.350*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*25.732*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-36.671*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

Uit deze tabel blijkt dat er in 2024 een bedrag van bijna € 11 miljoen aan de algemene reserve wordt onttrokken. Dit bestaat echter uit een structurele toevoeging van ruim € 25 miljoen en een incidentele onttrekking van ruim € 36 miljoen. Dit betekent dat de begroting voor 2024 structureel sluitend is. In het jaar 2025 loopt dit saldo zelfs nog verder op naar ruim € 28 miljoen. In 2026 zakt dit ver terug naar een structureel overschot van ruim € 4 miljoen, terwijl vanaf 2027 een beperkt voordelig saldo van € 1 ton resteert. In alle jaren ontstaat er dus een structureel sluitende begroting, die wel een flinke daling laat zien.

Gemeentefonds en overige (rijks)ontwikkelingen

Het gemeentefonds is de grootste inkomstenbron voor gemeenten. Jaarlijks worden gemeenten op een drietal momenten geïnformeerd over de actuele raming van het gemeentefonds. De meicirculaire is gebaseerd op de Voorjaarsnota van het Rijk en is een belangrijke bouwsteen van de gemeentelijke begroting.

Accres algemene uitkering

Het accres is tot en met 2025 gesplitst in een vaststaand volumedeel en een loon- en prijsdeel dat per circulaire wordt bijgesteld op basis van de laatste inzichten van het Centraal Planbureau (CPB) over de loon- en prijsontwikkeling.

Volumecompensatie

Tot en met 2025 is de volumeontwikkeling van het accres gekoppeld aan de rijksuitgaven (trap-op-trap-af) en voor deze jaren ook vastgezet. In het landelijke coalitieakkoord is besloten om het accres vanaf 2026 echter niet langer te koppelen aan de rijksuitgaven. In de Begroting 2023 ontstond daardoor vanaf 2026 het zogenaamde ‘ravijn’. In de septembercirculaire 2022 heeft het kabinet aanvullend eenmalig € 1 miljard in 2026 voor gemeenten ter beschikking gesteld om dit ravijn te verzachten. Dit is meegenomen in de Perspectiefnota 2024. In de meicirculaire 2023 is aangekondigd dat deze € 1 miljard vanaf 2027 structureel beschikbaar komt. Dit betekent voor Arnhem circa € 10 miljoen meer gemeentefonds vanaf 2027. In de Perspectiefnota 2024 was hiermee nog niet gerekend. Daarnaast heeft het kabinet een nieuwe financieringssystematiek voor gemeenten aangekondigd met als doel een stabiele(re) financiering en meer autonomie voor medeoverheden. De volumeontwikkeling van het gemeentefonds wordt daarbij gebaseerd op een historisch gemiddelde van de ontwikkeling van het bbp. In de Miljoenennota 2024 worden voor 2027 en verder de cijfers op basis van de bbp-systematiek berekend en opgenomen op basis van de op dat moment meest actuele gegevens.
In de meicirculaire is de koppeling aan het bbp vanaf 2027 dus nog niet verwerkt en zoals gebruikelijk verwerken we de meicirculaire in de Begroting. Voor het jaar 2027 is daarom aanvullend een inschatting gemaakt van het volumeaccres dat nog toegevoegd zal worden. Hierbij gaan we uit van het bedrag dat het Rijk voor 2027 hiervoor in de Voorjaarsnota gereserveerd heeft (€ 150 miljoen). Voor Arnhem betekent dit dus € 1,5 miljoen extra ruimte. Dit is prudent ingeschat.
Tot slot is bij de uitwerking van de nieuwe financieringssystematiek de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied betrokken. Op gemeentelijk niveau wordt in samenspraak met de VNG bezien welke mogelijkheden er zijn qua modernisering en uitbreiding van het belastinggebied, waarbij op basis van de uitkomsten een eventueel wetgevingstraject in gang wordt gezet. Omdat dit samenhangt met een mogelijk nieuw nationaal belastingstelsel, verwachten we niet dat dit korte termijn gaat gebeuren.

Loon- en prijscompensatie

In de meicirculaire is voor de jaren 2024 en verder de loon- en prijsontwikkeling meerjarig gestegen ten opzichte van de vorige raming uit de septembercirculaire 2022. Een eerste inschatting daarvan is reeds opgenomen in de

Perspectiefnota 2024. Daarnaast heeft het kabinet besloten dat het gemeentefonds vanaf 2027 geïndexeerd wordt op basis van de ontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp).
De loon- en prijsontwikkeling over 2022 is aanzienlijk gestegen ten opzichte van de oorspronkelijke raming. Om die reden heeft het kabinet bij de Najaarsnota 2022 besloten om bij de Voorjaarsnota 2023 eenmalig een extra structurele prijsbijstelling vanaf 2022 uit te keren. Bij de Najaarsnota werd gesproken over landelijk € 300 miljoen en dat zou op basis van de indexcijfers van maart 2023 nog hoger uitkomen. In de Perspectiefnota is hiermee rekening gehouden. Uit de meicirculaire 2023 blijkt echter dat conform de uiteindelijk gehanteerde grondslag de compensatie lager uitkomt dan de eerder genoemde € 300 miljoen en wel op € 127 miljoen in 2023, aflopend naar € 115 miljoen in 2027. Dit is verwerkt in deze Begroting.

Taakmutaties
Binnen het cluster Jeugdzorg worden in 2024 en 2025 extra middelen toegevoegd aan de algemene uitkering op basis van het principeakkoord over de Hervormingsagenda Jeugd. De beschikbaarstelling van de middelen vanaf 2026 en verder vindt pas plaats na het advies van de deskundigencommissie en de besluitvorming daarover. De middelen die voor 2025 worden toegevoegd aan de algemene uitkering, worden gecorrigeerd voor de afgesproken besparing (€ 500 miljoen) die aanvullend is opgenomen in het landelijke coalitieakkoord. Om die reden valt dit budget binnen het gemeentefonds lager uit dan waarmee in de Begroting 2023 rekening is gehouden. Dit geldt ook voor de jaren vanaf 2026. Uitwerking van de landelijke besparing van ruim € 500 miljoen moet echter ook leiden tot even zo grote lastenverlaging bij het programma jeugdzorg. Om die reden is een stelpost bij dit programma opgenomen. Deze vertaling in de begroting is conform de richtlijn van de Provincie.
In het cluster individuele voorzieningen Wmo worden structureel extra middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten samenhangend met het Integraal Zorgakkoord, ter compensatie van gemeenten voor gestegen kosten als gevolg van de invoering van het abonnementstarief Wmo. Daarnaast wordt het abonnementstarief vanaf 2025 afgeschaft en wordt in plaats daarvan een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo heringevoerd. De gestegen kosten als gevolg van het abonnementstarief deden zich al enkele jaren voor en waren dus al verwerkt in de begroting. Daarom kan dit deel van de extra rijksmiddelen ten gunste van de algemene middelen vallen.

Daarnaast is in de meicirculaire bevestigd dat de invoering van het nieuwe verdeelmodel voor beschermd wonen met een jaar is uitgesteld naar 2025. Ook zijn de verwachte kosten van beschermd wonen voor Arnhem meerjarig geactualiseerd. Dit leidt in 2027 tot een voordeel van ruim € 8 miljoen. Dit is verwerkt in de berekening van de meicirculaire. Zoals in de raadsbrief van 5 september is toegelicht, zijn er met de regio financiële afspraken gemaakt over de transformatie van beschermd wonen naar beschermd thuis, inclusief afspraken over onderlinge solidariteit en risicobeheersing. De financiële afspraken zoals genoemd in de raadsbrief zijn in deze Begroting verwerkt: in 2024 passen de financiële afspraken binnen de bestaande begroting van beschermd wonen en vanaf 2025 zijn de financiële afspraken vertaald door rekening te houden met het beslag op de algemene middelen aangevuld met meerjarige onttrekkingen aan de BR Wmo en jeugdzorg.

In de begroting is tot slot een structurele stelpost van jaarlijks € 1,0 miljoen opgenomen om bovenmatige rentestijgingen op te vangen. In de Perspectiefnota 2022-2025 is besloten om deze voor 2024 incidenteel vrij te laten vallen. Daarmee staat deze stelpost vanaf 2025 structureel in de begroting. Sinds de Perspectiefnota 2022-2025 is de rente wel gestegen, maar op korte termijn is Arnhem hiervoor relatief ongevoelig omdat in de afgelopen periode langlopende leningen tegen lage rentes zijn afgesloten. Daarmee kan de rentebuffer ook in 2025 en 2026 incidenteel vrijvallen. Vanwege prudent financieel beleid blijft de structurele buffer vanaf 2027 gehandhaafd.

Gemeentefonds en overige (rijks)ontwikkelingen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Ontwikkelingen gemeentefonds sept.- en dec.circulaire	23.670	24.894	36.394	19.070	S
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen sept.- en dec.circulaire	-553	-232	-232	-232	S
Gemeentefonds totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*23.118*	*24.662*	*36.162*	*18.838*	
Ontwikkelingen gemeentefonds meicirculaire	9.822	8.490	9.102	24.883	S
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen meicirculaire	-649	394	-1.085	-2.051	S
Vrijval rentebuffer		1.000	1.000		I
Gemeentefonds totaal aanvullend op Perspectiefnota	***9.173***	***9.884***	***9.017***	***22.832***	
Totaal ontwikkelingen gemeentefonds en overige ontwikkelingen	**32.290**	**34.546**	**45.179**	**41.670**	

Financiële koers van de beleidsontwikkelingen

In de Perspectiefnota 2024 - 2027 is een reeks autonome en overige financiële ontwikkelingen opgenomen. De onderstaande tabel met deze ontwikkelingen is overgenomen uit de Perspectiefnota, waarin ook een toelichting op deze ontwikkelingen is opgenomen.

Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Gemeentefonds	23.118	24.662	36.162	18.838	S
OZB indexatie (inkomsten)	1.489	1.489	1.489	1.489	S
Areaalontwikkeling OZB	233	233	233	233	S
OZB indexatie (lasten voor panden in eigen gebruik)	-214	-333	-456	-566	S
Actualisatie MIP	1.583	2.042	1.439	365	S
Indexering MIP	-2.038	-2.625	-2.226	-1.402	S
Planningsrealisme MIP	12	387	1.265		I
Nominaal: Cao	-7.032	-6.956	-6.923	-6.788	S
Nominaal: Zorgcontracten	-6.600	-6.600	-6.600	-6.600	S
Nominaal: Subsidies	-4.000	-4.000	-4.000	-4.000	S
Nominaal: Gemeenschappelijke regelingen	-3.200	-3.200	-3.200	-3.200	S
Nominaal: Overige	-5.200	-5.200	-5.200	-5.200	S
Areaalontwikkeling	-2.051	-2.051	-2.051	-2.051	S
Zorg: Aanvullende indexering zorgtarieven	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	S
Zorg: kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	S
Zorg: verhoging vergoeding/tarief pleegzorg	-300	-300	-300	-300	S
Zorg (Wmo): PGB in verhouding tot uitstroom WLZ	1.200	600	600	600	S

Indexatie contracten parkeergarages	-282	-282	-282	-282	S
Extra loon- en prijsstijgingen 2023 ev bij VGGM	-1.203	-1.203	-1.203	-1.203	S
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ	-600				I
VGGM: Programma Beter Bedrijfsvoeren	-493				I
Actualisatie BUIG	1.718	1.670	1.677	1.633	S
Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	527	527	527	527	S
Onderwijshuisvesting verbouwing Spiekmanlaan	-76	-75	-74	-73	S
Dekking Spiekmanlaan uit onderwijsmiddelen Begroting 2023	76	75	74	73	S
Uitbreiding school Confetti			-57	-57	S
Aanvullend investeringskrediet MFC De Salamander	-99	-98	-97	-96	S
Vervanging ondergrondse containers (OC's)	-194	-340	-484	-626	S
Dekking kosten OC's uit afvalstoffenheffing	194	340	484	626	S
Hogere beheerkosten transferhal Arnhem Centraal	-280	-280	-280	-280	S
Totaal Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	**-5.712**	**-3.518**	**8.517**	**-10.340**	

In deze begroting is de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. In voorgaande begrotingen zijn investeringen in sommige gevallen nog als incidentele last in de exploitatie opgenomen. De investeringen in mobiliteit, verduurzaming vastgoed en cultureel vastgoed worden in deze begroting dan ook als investering met kapitaallasten verwerkt.
De financiële ontwikkelingen ten opzichte van de vorige begroting zijn onderverdeeld in de thema's Duurzaam Arnhem, Groen Arnhem, Kansrijk Arnhem en Verbonden Arnhem. Deze worden in de volgende paragrafen inzichtelijk gemaakt. Daarbij zijn in elke tabel, indien van toepassing, eerst de ontwikkelingen zoals opgenomen in de Perspectiefnota, benoemd. Daaronder zijn de ontwikkelingen die zich na de Perspectiefnota hebben voorgedaan, weergegeven. In iedere paragraaf is eerst een tabel opgenomen met beleidsontwikkelingen die gedekt worden door bestaande budgetten of reserves. Daarna is een tabel opgenomen met ontwikkelingen die gedekt worden vanuit de algemene middelen.

Een DUURZAAM Arnhem

Ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Reservering middelen Spoorzone Oost	12.011	1.000			I
Middelen Stadsontwikkelfonds	-10.501	-1.000			I
Middelen Gebiedsontwikkeling Kronenburg	-1.100				I
Middelen Zuidelijke binnenstad	-410				I
Flexwonen Merwedeterrein	-300				I
Dekking Stadsontwikkelfonds	300				I
Inzet middelen uit Klimaatfonds	-5.000	-5.000	-5.000		I
Dekking Klimaatfonds	5.000				I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***-5.000***	***-5.000***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem	**0**	**-5.000**	**-5.000**	**0**	

Spoorzone Oost
Om invulling te geven aan de opgave tot en met 2030 is in afstemming met het Rijk een businesscase opgesteld voor de realisatie van circa 5.400 woningen in het gebied. De dekking van deze gebiedsontwikkeling komt vanuit het Rijk, de Provincie en gemeentelijke middelen. Een deel van de gemeentelijke middelen is reeds beschikbaar binnen bestaande budgetten en wordt bij elkaar gebracht binnen de nieuw te vormen bestemmingsreserve Spoorzone Oost. Dit betreft middelen vanuit de bestemmingsreserves Stadsontwikkelfonds (€ 9,5 miljoen), Gebiedsontwikkeling Kronenburg (€ 1,1 miljoen) en Zuidelijke binnenstad (€ 0,4 miljoen).

Flexwonen Merwedeterrein
Voor het project Flexwonen Merwedeterrein wordt een aanvullend budget van € 0,3 miljoen in 2024 begroot. Doordat een aanzienlijk deel van de grond afgevoerd dient te worden zijn er extra kosten voor grondwerkzaamheden. Daarnaast is er een aanvullend planbudget nodig om het project tot realisatie te brengen. Zowel de kosten voor onderzoeken als de afstemming met de omgeving en corporaties vraagt meer aandacht en tijd dan waarmee aanvankelijk is rekening gehouden. Deze extra lasten worden gedekt vanuit het Stadsontwikkelfonds.

Klimaatbudget
Om de energietransitie een impuls te geven is in de Begroting 2023 € 15,0 miljoen vrijgemaakt dat is toegevoegd aan het Klimaatfonds. Snelle en effectieve maatregelen zijn nodig om de klimaatcrisis te bestrijden. In de energietransitie is de afgelopen jaren al flink geïnvesteerd en deze zal de komende jaren worden geïntensiveerd. We verwachten in de jaren 2024, 2025 en 2026 jaarlijks € 5 miljoen te besteden. Om die reden wordt de begrote toevoeging van € 10 miljoen in 2023 en van € 5 miljoen in 2024 teruggedraaid en wordt het Klimaatbudget direct in de exploitatie begroot. Dit sluit daarmee aan bij het ritme waarmee de uitgaven worden gedaan. Het klimaatbudget wordt binnen de kaders voor het klimaatfonds besteed.

Ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem tlv Algemene middelen	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**I/S**
Bedragen x € 1.000					
Eenmalige dotatie aan de BR Voorstudies	-500				I
Eenmalige bijdrage aan stadsontwikkelfonds tbv gemeentelijke planontwikkelingskosten grootschalige gebiedsontwikkelingen		-1.000			I
Publiek onrendabele top Spoorzone Oost	-12.000	-1.000			I
Publiek onrendabele top Spoorzone Oost: tbv park en mobiliteit				-600	S
Lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk Inkopen	-270	-270	-270		I
Aanvangsfase Verhuurdersvergunningen (Wet Goed Verhuurderschap)	-600	-75	-75	-75	S
Makelpunt	-100	-100	-100	-100	S
Community manager Merwedeterrein (motie 23M03)	-50	-50	-50	-50	I
Handhaving verbod permanente bewoning vakantieparken	-50	-50	-50	-50	I
Wasbare proefluiers (amendement 22A38)	-63				I
Verduurzamen vastgoed: vrijval	2.500	3.000			I

Verduurzamen vastgoed: kapitaallasten	-118	-236	-375	-371	S
Energieprijzen eigen gebruik vastgoed	-1.500				I
Beëindiging spaarelement rioolheffing			700	700	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***-12.751***	***220***	***-220***	***-546***	
Totaal ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem	**-12.751**	**220**	**-220**	**-546**	

Eenmalige dotatie aan de BR Voorstudies
Wanneer een ruimtelijke ontwikkeling wenselijk is en er nog geen beleid, programma of gebiedsvisie als kader daarvoor is vastgesteld, is er voorstudiebudget beschikbaar om de haalbaarheid te onderzoeken. Deze voorstudie zal in een korte periode worden uitgevoerd en zal leiden tot een raadsbesluit waarna de plankosten kunnen worden geactiveerd. Als er voor het einde van het boekjaar geen dergelijk raadsbesluit wordt genomen, of wanneer de ontwikkeling wordt gestopt blijven de kosten voor rekening van het voorstudiebudget. Voor voorstudies is een jaarlijks budget van € 100.000 beschikbaar. De bestemmingsreserve Voorstudies is volledig uitgeput. Vanwege de verstedelijkingsopgave en een toenemend aantal initiatieven voor nieuwe ontwikkelingen wordt voorgesteld om éénmalig € 0,5 miljoen toe te voegen aan de BR Voorstudies.

Eenmalige bijdrage aan stadsontwikkelfonds tbv gemeentelijke planontwikkelingskosten grootschalige gebiedsontwikkelingen
De omgevingsvisie en verstedelijkingsstrategie geven kaders en richting voor een verdere gezonde groei van de Arnhem in de komende 20 jaar. Hierbinnen is de urgente woningbouwopgave prominent aanwezig. In 2020 hebben we ons de ambitie gesteld om voor 2040 16.000 woningen toe te voegen. Op dit moment, drie jaar later, zijn er in Arnhem nog zo'n 14.000 woningen benodigd. Aan de ontwikkeling hiervan zijn plankosten verbonden die naar verwachting in de ordegrootte van € 2 á € 4 miljoen gaan vallen. De plankosten worden conform de spelregels van grondbeleid onderdeel van de business case of grondexploitatie. Anders dan in het verleden, zijn de binnenstedelijk gebiedsontwikkelingen niet langer winstgevend voor gemeentes, maar vragen deze extra investeringsmiddelen vanuit een publieke onrendabele top. Ter dekking van de plankosten voor de onrendabele top wordt in 2025 € 1,0 miljoen toegevoegd aan het stadsontwikkelfonds.

Publiek onrendabele top Spoorzone Oost
In de huidige businesscase voor de ontwikkeling van Spoorzone Oost waarin 5.400 extra woningen worden gebouwd, zijn behalve middelen uit bestaande gemeentelijke budgetten nog aanvullende middelen nodig. Daarom wordt in 2024 € 12,0 miljoen en in 2025 € 1 miljoen extra toegevoegd aan de bestemmingsreserve Spoorzone, waarmee de totale reservering in 2024 uitkomt op € 23 miljoen en in 2024 op € 24 miljoen.
Voor de inrichting van de openbare ruimte wordt een investeringsbudget van € 19 miljoen vrijgemaakt. Dit leidt tot structurele kapitaallasten van € 0,6 miljoen vanaf 2027 en aanvullend € 0,3 miljoen vanaf 2028.

Lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk inkopen
Arnhem heeft grote ambities op het gebied van lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk inkopen. Om hier een impuls aan te geven wordt in 2024, 2025 en 2026 jaarlijks € 0,3 miljoen geïnvesteerd. Hiermee wordt bewustwording gecreëerd en de gewenste aanpak in onze organisatie en in onze werkprocessen geborgd. Tevens draagt deze impuls ertoe bij dat er meer inzicht komt in gemaakte contractuele maatschappelijke afspraken met leveranciers en hierdoor ook beter gemonitord en gestuurd kan worden.

Aanvangsfase Verhuurdersvergunningen (Wet Goed Verhuurderschap)
In de Begroting 2023 is de ambitie opgenomen om stadsbrede verhuurdersvergunningen in te voeren. Bij een stadsbrede invoering vallen ongeveer 15.000 adressen onder een vergunningsregime. Er is structureel € 0,3 miljoen beschikbaar voor de uitvoering van de vergunningverlening, het toezicht en de handhaving. Gelet op de organisatiekosten van het opzetten van een vergunningverlening- en handhavingsregime en de capaciteit die het vergt om in de beginfase adressen te inventariseren, aan te schrijven en registreren wordt eenmalig € 0,6 miljoen vrijgemaakt en € 75.000 structureel.

Makelpunt
Makelpunt Arnhem is sinds april 2022 online. Inmiddels worden er circa 140 locaties op de site aangeboden en de verwachting is dat dit veel verder wordt uitgebreid met scholen, sportpanden en diverse andere locaties. De huidige aanbieders zijn enthousiast en zien de meerwaarde van Makelpunt Arnhem. In de subsidievoorwaarden is ook opgenomen dat iedereen mee doet met het Makelpunt. Tot en met 2023 wordt dit vanuit ontmoeten en verbinden financieel ondersteund. Om ook na 2023 Makelpunt Arnhem in de lucht te houden wordt een structurele last van € 100.000 opgenomen.

Community manager Merwedeterrein (motie 23M03)
Op het Merwedeterrein worden 149 flexwoningen gerealiseerd. Gelet op de locatie, nabij het kwetsbaardere Presikhaaf 1, heeft de raad met motie 23M03 het college opgedragen om een sociaal beheerder/community manager in te zetten in het gebied. Deze persoon dient zich te ontfermen over de nieuwe huurders en legt actief de verbinding met de rest van de buurt. Er worden nog afspraken met woningcorporaties gemaakt over de financiering van de 'sociale componenten' van de flexwoonontwikkeling bij het Merwedeterrein, en er liggen subsidiekansen liggen bij de Provincie Gelderland. Om er zeker van te zijn dat er met ingang van 2024 dekking is voor een sociaal beheerder, wordt hiervoor tot en met 2027 een budget van jaarlijks € 50.000 in de begroting opgenomen.

Handhaving verbod permanente bewoning vakantieparken
Op Vakantiepark Arnhem wordt al een aantal jaar gehandhaafd op het voorkomen van permanente bewoning. Het aantal permanente bewoners is geslonken naar 42. Ook op de andere vakantieparken vindt permanente bewoning plaats om te voorkomen dat op sommige parken bewoning toeneemt is actief toezicht noodzakelijk. Hiervoor wordt tot en met 2027 jaarlijks € 50.000 vrijgemaakt.

Wasbare proefluiers (amendement 22A38)
Om de hoeveelheid eenmalige luiers die in het restafval belanden te verminderen, wordt zoals ook in de raadsbrief d.d. 16-05-2023 aangegeven (zaaknummer 196737) in 2024 een proefproject gehouden met de uitgifte van een gratis proefluier aan nieuwe ouders bij de aangifte van een geboorte. Op die manier brengen we wasbare luiers actief onder de aandacht bij alle nieuwe ouders en maken we het makkelijk om de wasbare luiers te proberen en te blijven gebruiken. De kosten voor deze proef bedragen eenmalig € 63.000 in 2024.

Verduurzamen vastgoed
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Het investeringsbudget voor het verduurzamen van gemeentelijk vastgoed is één van deze posten. Voor een totaal investeringsbudget van € 8,0 miljoen worden in deze begroting de kapitaallasten opgenomen.

Energieprijzen eigen gebruik vastgoed
De energieprijzen zijn in 2022 en 2023 fors gestegen. Het is onzeker in hoeverre deze stijging structureel is. Voor 2024 is de verwachting dat de energieprijzen nog hoog zullen blijven. Daarom wordt in 2024 € 1,5 miljoen extra aan energielasten in de begroting opgenomen voor het eigen gebruik in gemeentelijk vastgoed.

Beëindiging spaarelement rioolheffing
In de Begroting 2022 is een spaarelement aan de rioolheffing toegevoegd waarmee een voorziening is gevormd voor toekomstige vervangingsinvesteringen. Daarnaast werden hiermee ongewenste tariefschommelingen voorkomen. Op basis van het investeringsplan is een verdere toevoeging aan de voorziening na 2025 niet meer noodzakelijk. Deze heeft dan een omvang van € 2,8 miljoen. Ook is er geen noodzaak meer voor de voorziening om ongewenste tariefschommelingen te voorkomen. Daarmee kan vanaf 2026 het spaarelement van € 0,7 miljoen uit de rioolheffing vervallen.

Een GROEN Arnhem

Er zijn geen ontwikkelingen met dekking binnen het Thema Een GROEN Arnhem.

Ontwikkelingen een GROEN Arnhem tlv Algemene middelen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Willemsplein				-284	S
Verkeersveiligheid	-24	-47	-71	-95	S
Snelfietsroute Arnhem-Huissen			-205	-205	S
Energieprijzen eigen gebruik openbare ruimte	-2.300				I
Prijsindexaties parkeergarages	282	282	282	282	S
Bewaking parkeergarages	-130				I
Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd	-100	-100	-100		I
Werklocaties		-200	-200	-200	I
Veerpolderstraat	-652				I
Bijdrage aan coördinatie milieubeleid ODRA	-50	-50	-50	-50	S
Regeling rookgaskanalen	-125	-125			I
Uitvoering parkenvisie	-500	-500			I
Toevoeging Groenfonds	-350	-350			I
Woonwagenlocatie Bethaniënstraat (incl. grondwal)	-2.540				I
Bomen: continuering extra budget			-20	-41	S
Mobiliteit: vrijval incidentele budgetten	4.500	3.600	3.600		I
Mobiliteit: kapitaallasten	-213	-426	-596	-767	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	**-2.202**	**2.084**	**2.640**	**-1.359**	
Totaal ontwikkelingen een GROEN Arnhem	**-2.202**	**2.084**	**2.640**	**-1.359**	

Willemsplein

Het Willemsplein is een belangrijke plek in de stad en een groot OV knelpunt. De komende jaren zal dit aangepast worden om het ook in de toekomst goed te kunnen blijven gebruiken. De totale investering zal tussen de € 10 en € 20 miljoen bedragen. De dekking hiervoor komt deels vanuit het regulier mobiliteitsbudget en zal mogelijk ook vanuit het Klimaatfonds en de budgetten voor vergroening en groot wegenonderhoud komen. Voorlopig wordt een aanvullend investeringsbudget van € 6,0 miljoen in de begroting opgenomen. De kapitaallasten bedragen hiervoor structureel € 284.000.

Verkeersveiligheid

Bij Arnhem als duurzaam bereikbare stad ligt ook de focus op verkeersveiligheid. De komende vier jaar wordt extra geïnvesteerd in verkeersveiligheidsknelpunten en de realisatie van schoolzones. Hiervoor wordt het investeringsbudget tot en met 2027 jaarlijks met € 500.000 verhoogd0. De kapitaallasten hiervoor lopen op van € 24.000 in 2024 tot structureel € 95.000 vanaf 2027.

Energieprijzen eigen gebruik openbare ruimte

De energieprijzen zijn in 2022 en 2023 fors gestegen. Het is onzeker in hoeverre deze stijging structureel is. Voor 2024 is de verwachting dat de energieprijzen nog hoog zullen blijven. Daarom wordt in 2024 € 2,3 miljoen extra aan energielasten in de begroting opgenomen voor het eigen gebruik in de openbare ruimte.

Prijsindexaties parkeergarages
Zoals aangekondigd in de Perspectiefnota 2024-2027 is voor de Begroting 2024 bekeken of de prijsindexatie van de parkeergarages gedekt kan worden vanuit de bestemmingsreserve Bereikbaarheid. Dit blijkt te kunnen waardoor een structureel voordeel van € 282.000 voor de algemene middelen ontstaat.

Bewaking parkeergarages
Vanwege de toenemende overlast door daklozen in de parkeergarages zijn er maatregelen getroffen om de overlast tegen te gaan. In de dienstverleningsovereenkomst met P1 zijn afspraken gemaakt met betrekking tot het schoonmaken en beheren van de parkeergarages. Daarnaast worden er extra kosten gemaakt voor de beveiliging van de parkeergarages. Hiervoor wordt in 2024 € 130.000 begroot.

Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd
Voor de kwaliteitsimpuls werklocaties wordt voor de jaren 2024 tot en met 2026 jaarlijks een aanvullend budget van € 100.000 begroot. Deze middelen worden onder andere ingezet voor de kwartiermaker voor de Nieuwe Haven en de ambities zoals omschreven in het ambitiedocument Het Broek.

Werklocaties
In de Begroting 2023 is € 200.000 vrijgemaakt in 2023 en 2024 voor de uitvoering en/of cofinanciering van de korte termijn activiteiten uit de uitvoeringsagenda van het implementatieplan Nieuwe Haven. Om constructief te werken aan toekomstbestendige werklocaties wordt ook voor de jaren 2025, 2026 en 2027 een extra budget van jaarlijks € 200.000 begroot.

Veerpolderstraat
Voor het project Veerpolderstraat, waar de realisatie van 37 huurappartementen en de ontwikkeling van een zorgvoorziening voor dementerende ouderen gerealiseerd wordt, zijn we met bewoners in gesprek om hun zorgen bij de ontwikkeling te bespreken en te kijken naar planaanpassing om aan deze zorgen tegemoet te komen. Inzet is een aangepast plan waarin meer ruimte is voor groen en spelen. Hierdoor dalen de opbrengsten van de grondverkoop met € 446.000 in 2024. Voor de aanleg van groen en spelen wordt een extra budget van € 206.000 begroot.

Bijdrage aan coördinatie milieubeleid ODRA
Door de ODRA wordt extra ingezet op coördinatie en afstemming van het gezamenlijk milieubeleid. Hiervoor wordt de formatie uitgebreid. Als gevolg hiervan stijgt de bijdrage aan ODRA voor Arnhem met € 50.000 structureel.

Regeling rookgaskanalen
In de Perspectiefnota is opgenomen dat we werken aan de uitvoering van afspraken uit de Luchtagenda en daarvoor willen deelnemen aan een subsidieregeling voor het verwijderen of onklaar maken van rookgaskanalen. Voor de cofinanciering van deze subsidieregeling wordt in 2024 en 2025 € 125.000 begroot.

Uitvoering parkenvisie
Op dit moment wordt de parkenvisie opgesteld. De Parkenvisie geeft een ruimtelijk beeld voor de toekomst op gebied van cultuurhistorie (rijksmonument), biodiversiteit, klimaatbestendig en gezondheid (recreatie) voor het beheer van bossen en parken. In het kader van de parkenvisie loopt nu voor Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem een aanvraag voor een monumentenvergunning. De parkenvisie zal dit jaar worden vastgesteld en naar de raad worden gestuurd. Voor de uitvoering van de parkenvisie wordt in deze begroting voor 2024 en 2025 vast € 500.000 vrijgemaakt.

Toevoeging Groenfonds
In 2024 en 2025 wordt € 350.000 toegevoegd aan de bestemmingsreserve Groenfonds voor de aankoop van grond voor natuurontwikkeling in het kader van groen en ontmoeten die voorzien is in 2025.

Woonwagenlocatie Bethaniënstraat (incl. grondwal)
In de voorbereiding van de herinrichting van de Bethaniënstraat is gebleken dat hier meer middelen voor nodig zijn. Hiervoor wordt in 2024 € 2,5 miljoen extra in de begroting opgenomen. Dit wordt ingezet voor de extra kosten voor de sanering van de grondwal en een aanpassing van het inrichtingsplan. Daarnaast worden met deze toevoeging aan het budget de kostenstijgingen opgevangen.

Bomen: continuering extra budget
Voor 2025 en 2026 wordt een extra investeringskrediet van € 600.000 begroot om het bestaande bomenbeleid en de groene ambities te kunnen blijven realiseren. De kapitaallasten die hiervoor in de begroting worden opgenomen, bedragen € 20.000 in 20256 en structureel € 41.000 vanaf 2027.

Mobiliteit
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven, is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Hiertoe behoort ook een deel van de middelen die zijn toegekend aan mobiliteitsdoeleinden. Het gaat om de volgende onderwerpen: verlagen maximum snelheid, verminderen aantal rijbanen en de wandel- en fietspromenade Rijnkade. Hiervoor worden in deze Begroting 2024 de kapitaallasten in de begroting opgenomen van € 213.000 in 2024 oplopend tot structureel € 767.000 vanaf 2027 en de investeringen in het meerjareninvesteringsplan meegenomen.

Een KANSRIJK Arnhem

Ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Motie Online bewustwordingsaanpak voor jongeren (21M105)	-168				I
Dekking Online bewustwordingsaanpak jongeren uit BR Beschermd en weerbaar	168				I
Investeren in jongerenwerk zwaardere doelgroepen Geitenkamp	-75	-75			I
Vlindertuin Geitenkamp	-75	-75			I
Immerloo Schuldenvrij	-250	-250			I
Dekking jongerenwerk en Vlindertuin Geitenkamp en Immerloo Schuldenvrij uit middelen Arnhem Oost	400	400			I
Implementatie subsidiehuis	-60				I
Dekking implementatie subsidiehuis uit BR WMO & Jeugdzorg	60				I
Preventieve jeugdbescherming Veilig, Aanwezig, Vertrouwd. Uitbreiding pilot	-180	-180	-180	-180	I
Dekking uit BR Wmo en jeugdzorg: VAV uitbreiding pilot	180	180	180	180	I
Inzet ervaringsdeskundigheid binnen maatschappelijke opvang		-75	-75	-75	I
Dekking uit BR Beschermd en weerbaar: Inzet ervaringsdeskundigheid binnen maatschappelijke opvang		75	75	75	I
Uitbreiding capaciteit Kruispunt en De Duif		-120	-120	-120	I
Uitbreiding gezinsopvang		-200	-200	-200	I
Dekking uitbreiding capaciteit Kruispunt, De Duif en gezinsopvang uit BR Beschermd en weerbaar		320	320	320	I
Buurtconciërges	-425				I
Buurtconciërges dekking uit WIF	425				I
Buurtconciërges overheveling dekking uit WIF	-425				I
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*-425*	*0*	*0*	*0*	
Verlenging zorgaccounthouder (wachtlijsten GGZ)	-75				I
Dekking verlenging zorgaccounthouder uit BR Wmo en Jeugdzorg	75				I
Integraal accommodatiebeleid	-200	-100			I

Dekking integraal accommodatiebeleid uit middelen Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt	200	100			I
Uitbreiding buurtsportcoaches	-113	-113			I
Dekking uitbreiding buurtsportcoaches uit BR Jeugdfonds	113	113			I
Vervanging hockeyveld HCM	-26	-26	-26	-26	S
Vervanging kunstgrasveld Arnhemse Boys Schuytgraaf	-17	-17	-17	-17	S
Sportdag op Papendal	-40	-40	-40	-40	S
Dekking HCM, kunstgrasveld Arnhemse Boys, sportdag Papendal in bestaande budgetten sport	83	83	83	83	S
Huisvesting bijzondere doelgroepen	-1.500	-1.500	-1.500	-1.500	I
Dekking uit BR Huisvesting bijzondere doelgroepen	1.500	1.500	1.500	1.500	I
Opvang dakloze EU-burgers (motie 23M41)	-500	-500			I
Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	500	500			I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***0***	***0***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem	**-425**	**0**	**0**	**0**	

Verlenging zorgaccounthouder (wachtlijsten GGZ)
De zorgaccounthouder die de gemeente extern inhuurt, bemiddelt sinds een jaar bij het terugdringen van de wachtlijsten GGZ in de Jeugdzorg en is daarin succesvol gebleken. Bij de behandeling van de Perspectiefnota heeft het college toegezegd om het contract te verlengen tot 1 oktober 2024. De kosten van de verlenging worden geraamd op € 75.000. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Integraal accommodatiebeleid
In de afgelopen jaren is de wens ontstaan om integraal te kijken naar het gebruik, beheer en exploitatie van maatschappelijke accommodaties. Dit willen we faciliteren middels een status quo analyse op gebiedsniveau. Zo kunnen we groeien naar een stad waar bijvoorbeeld MFC's, buurthuizen, sportclubs en scholen centrale plekken in de wijk zijn door gericht beleid en inspanningen en betere afstemming op elkaar. De verwachting is dat de kaders van het integraal accommodatiebeleid eind 2024 gereed zijn. Hiervoor wordt de huidige inzet voor sociaal beheer verlengd tot en met 2025. Hiervoor wordt in 2024 € 200.000 begroot en in 2025 € 100.000. Dit wordt gedekt vanuit de middelen voor Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt.

Uitbreiding buurtsportcoaches
De gemeente Arnhem werkt al sinds jaren met buurtsportcoaches. Deze professionals in wijken zetten sport als middel in om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals een gezonde leefstijl, het tegengaan van eenzaamheid onder ouderen en het tegengaan van overlast onder jongeren. In een aantal wijken is er behoefte aan (meer) buurtsportcoaches. De buurtsportcoaches worden voornamelijk ingezet in de in de wijken waarop ook in het kader van de Arnhem Oost aanpak wordt ingezet. Omdat een verschuiving van de inzet van de buurtsportcoaches ten koste gaat van de inzet in die wijken, wordt voor de komende twee jaar het aantal buurtsportcoaches uitgebreid. Hiervoor wordt jaarlijks € 112.500 begroot.

Vervanging hockeyveld HCM, vervanging kunstgrasveld Arnhemse Boys Schuytgraaf en sportdag op Papendal
Gezien het ledenaantal van HCM en het aantal jongeren uit de omliggende wijken dat hockeyt, is het vanuit de gemeentelijke beweegdoelstellingen noodzakelijk dat dit veld gerenoveerd wordt. Hiervoor is een investering nodig van € 500.000. Dit leidt tot structureel hogere lasten van € 26.000.

Arnhemse Boys heeft de wens om een natuurgrasveld om te zetten in een (duurzaam) kunstgrasveld. Een kunstgrasveld is namelijk nagenoeg continu bespeelbaar, waar een natuurgrasveld maar zeer beperkt bespeeld kan worden in verband met de kwaliteit van het veld. Hierdoor zal Arnhemse Boys veel meer jeugd kunnen faciliteren. Hiervoor is een investering benodigd van € 115.000, wat leidt tot € 17.000 structurele kapitaallasten vanaf 2024.

Naar aanleiding van de motie 21M103 ‘een Arnhemse Sportdag’ is voor 2022/2023 (één schooljaar) budget beschikbaar gesteld voor uitvoering van deze motie (€ 40.000 incidenteel). Gekozen is voor een langduriger traject van dertig weken gedurende het schooljaar 2022-2023, waarbij elke week een andere groep basisschoolleerlingen (groep 6 t/m 8) langs komt op Papendal voor een dagvullend pedagogisch verantwoord lesprogramma, breder dan enkel sport. Om dit concept navolging te geven wordt vanaf 2024 € 40.000 begroot. Dit wordt samen met de vervanging van de sportvelden gedekt vanuit de huidige middelen binnen sport.

Huisvesting bijzondere doelgroepen
Vanuit de ambities uit de Nota Wonen en Zorg wordt het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uitgebreid. Het kan gaan om bijvoorbeeld het ontwikkelen van een tussenvoorziening voor statushouders, uitbreiding van woningen voor extreme overlastgevers, het realiseren van flexwoningen, aankopen en verbouwen van panden (al dan niet voor specifieke doelgroepen, en/of ten behoeve van een betere spreiding over de wijken). Hiervoor wordt incidenteel € 1,5 miljoen per jaar van 2024 tot en met 2027 begroot voor onder andere projectkosten, plankosten, voorinvesteringen, of voor onrendabele toppen. Ter dekking wordt een nieuwe bestemmingsreserve bijzondere huisvesting gevormd. Deze wordt in 2024 gevoed met € 6,0 miljoen vanuit de bestemmingsreserve Wmo & Jeugdzorg.

Opvang dakloze EU-burgers (motie 23M41)
Voor de opvang van dakloze EU-burgers wordt in 2024 en 2025 elk jaar € 500.000 begroot. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem tlv Algemene middelen	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**I/S**
Bedragen x € 1.000					
Actualisatie WSW	-2.151	-2.270	-1.380	1.447	S
Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire	371	370	345	317	S
Actualisatie BUIG	-1.299	-1.293	-1.172	-1.128	S
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ	102				I
VGGM: Programma Beter Bedrijfsvoeren	247				I
Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds	1.000	1.000			I
Sportbedrijf tekort begroting	-2.800				I
Huur- vs subsidieindexatie maatschappelijke partners	-559	0	0	0	I
Inkomensregelingen	-960				I
Individuele studietoeslag	-400				I
Vroegsignalering	-340				I
Schuldhulpverlening particulieren	-440				I
Bijna gratis OV voor Gelrepashouders	-25	-25	-25	-25	S
Grip op eigen financiële situatie inwoners	-125	-125	-125	-125	S
Verlenging maatregelen energiecrisis	-500	-500			I
Gedeeltelijke dekking uit Energiearmoedefonds	400	400			I
Ervaringsdeskundigen	-100				I
Sportpark Paasberg	-105	-105	-105	-105	S
Doorontwikkeling/implementatie Koersnota 2.0 Wijksturing	-150				I
Formatie functionele gegevensbescherming (JZ)	-120	-120			I
Leefbaarheid en voorzieningen Malburgen-Oost Noord / Amusementsorkest DWS		-132	-132	-132	S

Aankoop Maatschappelijke accommodaties	-19	-19	-19	-19	S
Incidentele subsidies welzijn	-1.000				I
Gedeeltelijke dekking uit BR jeugdfonds	500				I
Taakstelling subsidies welzijn	-545	-545	-545	-545	S
Duurzame opvang vluchtelingen	-500	-500	-500	-500	I
Ecovrede	-30	-30	-30	-30	I
Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel	-4	-4	-4	-4	S
Inzet op handhaving structureel (motie 23M57)		-500	-500	-500	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***-9.552***	***-4.397***	***-4.191***	***-1.348***	
Totaal ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem	**-9.552**	**-4.397**	**-4.191**	**-1.348**	

Actualisatie WSW
De begroting WSW is geactualiseerd. Hierbij wordt uitgegaan van een structurele looncompensatie van tussen 7% en 10% afhankelijk van de inschaling. De actualisatie leidt tot een nadeel van € 2,5 miljoen in 2024 dat afloopt en in 2027 omslaat in een structureel voordeel van € 1,4 miljoen.

Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire
Voor de septembercirculaire 2023 van het gemeentefonds is een compensatie van de verhoging van het minimumloon voor de WSW aangekondigd. Voor Arnhem zal het aandeel hierin uitkomen op € 371.000 in 2024 aflopend tot structureel € 317.000 vanaf 2027.

Actualisatie BUIG
Op basis van de meicirculaire van het gemeentefonds en de realisatie over 2023 is de BUIG geactualiseerd. Deze wordt ten opzichte van de actualisatie bij de Perspectiefnota naar beneden bijgesteld. Hierdoor ontstaat een structureel nadeel van € 1,3 miljoen vanaf 2024. Voor de volgende actualisatie bij de Perspectiefnota van volgend jaar wordt bekeken hoe de voorspelbaarheid vergroot kan worden waarmee fluctuaties in de raming tussen Perspectiefnota en Begroting beperkt kunnen worden.

VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ en Programma Beter Bedrijfsvoeren
In de Perspectiefnota is voor de programma's Basis op orde en Beter Bedrijfsvoeren waarmee VGGM haar dienstverlening voor de toekomst op een hoger niveau wil brengen, rekening gehouden met extra lasten in 2024 van respectievelijk € 600.000 en € 498.000. Hierbij werd aangegeven dat er nog discussie gevoerd werd over deze bedragen. De uiteindelijke bijdragen zijn lager uitgekomen, waarmee voor Arnhem een voordeel ontstaat van € 102.000 en € 247.000 in 2024.

Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds
Actualisatie van de BR Jeugdfonds leidt tot de conclusie dat de begrote dotatie van jaarlijks € 1 miljoen in 2024 en 2025 in beginsel niet noodzakelijk lijkt voor de dekking van het programmaplan Perspectief op Jeugd. Deze dotatie kan teruggedraaid worden ten gunste van de algemene middelen. Wanneer ook de toevoeging voor 2023 wordt teruggedraaid, blijft voor de ambities op dit beleidsterrein in totaal € 4 miljoen aan middelen beschikbaar in deze reserve.

Sportbedrijf tekort begroting
Mede als gevolg van de gestegen energielasten is een tekort op de begroting van het Sportbedrijf ontstaan. Het is onzeker in hoeverre deze stijging van de energielasten structureel is. Daarom wordt vooralsnog het tekort incidenteel in 2024 ingeboekt. Dit levert een nadeel voor de algemene middelen op van € 2,8 miljoen.

Huur- versus subsidie-indexatie maatschappelijke partners
De huurders van onze gebouwen hebben te maken met ongekende kostenstijgingen. De gemeente Arnhem hanteert de kostprijsdekkende huur systematiek voor haar huurders. Jaarlijks indexeren wij de huurprijs per 1 mei met de CPI index..Bij de Perspectiefnota is besloten om dit jaar af te wijken van deze CPI index en voor de huurindexatie uit te gaan van de kerninflatie, welke is vastgesteld op 6,4%.

Er is een inventarisatie gedaan van de huursommen in de verschillende beleidsterreinen. Daarbij is een berekening gemaakt van het verschil tussen de verwachte subsidie indexatie en een huurindexering op basis van de kerninflatie van 6,4%. Uitgangspunt is dat bij cultuur en sport de partners exploitatiesubsidie ontvangen van de gemeente die wordt geïndexeerd in 2023 met 3,1%. Voor de MFC's, de kinderboerderijen en de buurthuizen wordt een volledige compensatie van de huurprijs gerekend, waarbij een exploitatiesubsidie dus niet van toepassing is. Voor deze laatste drie groepen wordt de subsidie in 2024 incidenteel aanvullend geïndexeerd voor in totaal € 559.000.

Inkomensregelingen
Er wordt meer beroep gedaan op diverse onderdelen van de openeinderegeling Bijzondere Bijstand. Dit leidt tot hogere kosten bij Bijzondere Bijstand, Bijzondere Bijstand voor Beschermingsbewind en de Gelrepas. Bij de Gelrepas zien we de effecten van de verbeterslag die in 2021 is gemaakt met de digitalisering en professionalisering van de pas. Meer inwoners gebruiken de Gelrepas en ze besteden daarbij ook een groter bedrag. De totale lasten voor de inkomensregelingen stijgen in 2024 incidenteel met € 960.000.

Individuele studietoeslag
Vanaf april 2022 bestaat er de wettelijk regeling individuele studietoeslag, voor mensen die geen inkomen naast hun studie kunnen verdienen door een structurele fysieke beperking. Deze kan met terugwerkende kracht worden aangevraagd. De aanvragen vallen hoger uit dan eerder geraamd, waardoor in 2024 een incidenteel nadeel van € 400.000 ontstaat.

Vroegsignalering
We zien dat er bij verschillende crediteuren van vaste lasten (energie, huur, water en zorgverzekeringen) meer meldingen van betalingsachterstanden binnenkomen. Om meer inwoners met betalingsachterstanden te kunnen benaderen met ons hulpaanbod, gaan we in 2024 de helft meer inwoners bellen en de helft meer huisbezoeken afleggen dan in 2022. Dit betekent 600 extra huisbezoeken en 600 extra telefoongesprekken. Hiervoor wordt incidenteel € 340.000 vrijgemaakt.

Schuldhulpverlening particulieren
In 2022 is een aanbesteding gestart voor schuldhulpverlening. Vanwege het risico op hogere prijzen is in de Begroting het budget met € 250.000 verhoogd. Uit de aanbesteding bleek dat de prijzen 40% zijn gestegen. We onderzoeken we of het mogelijk is om vanaf 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer te kunnen uitvoeren om een betere regie op de schuldhulpverlening te houden en daarmee een betere dienstverlening aan onze inwoners te kunnen bieden. In voorbereiding daarop wordt in deze begroting een incidenteel budget van € 440.000 in 2024 begroot om een eventuele overname van de activiteiten van de huidige aanbieder voor te kunnen bereiden.

Bijna gratis OV voor Gelrepashouders
In de Begroting 2023 is het voornemen opgenomen om Gelrepashouders voor € 1,- per rit gebruik te kunnen laten maken van het openbaar vervoer. Bij de uitwerking hiervan heeft de provincie Gelderland als opdrachtgever en opbrengstverantwoordelijke aangegeven een beter voorstel te hebben dat aansluit bij de bestaande tarieven. In het nieuwe voorstel kunnen Gelrepashouders voor € 15,- per jaar vervolgens gratis van het openbaar vervoer gebruik maken binnen de gemeentegrenzen. Voor de aangepaste regeling wordt vanaf 2024 aanvullend structureel € 25.000 begroot.

Grip op eigen financiële situatie inwoners
In deze tijden van bestaanszekerheidscrisis willen we voortdurend inzetten op het zo vroeg mogelijk vinden van inwoners met geldzorgen en voorkomen dat geldzorgen problematische schulden worden. In de afgelopen jaren zijn deze activiteiten incidenteel gedekt. Vanaf 2024 wordt hiervoor een structureel budget van € 125.000 in de begroting opgenomen.

Verlenging maatregelen energiecrisis
De energiecrisis heeft veel effect gehad op de bestaanszekerheid van inwoners. Voor 2022 en 2023 is mede daarvoor een crisisaanpak georganiseerd en zijn verschillende regelingen gestart of uitgebreid om de gevolgen van de energiecrisis te beperken. Om deze aanpak ook in 2024 en 2025 voort te kunnen zetten, wordt voor beide jaren een incidenteel budget van € 500.000 begroot. Een bedrag van € 400.000 hiervan wordt jaarlijks uit het energiearmoedefonds gedekt.

Ervaringsdeskundigen
Ervaringsdeskundigen weten als geen ander hoe het beleid en het handelen vanuit de overheid en uitvoerende instanties uitwerkt in de praktijk. Welke knelpunten er zijn en welke impact dit heeft op hun dagelijkse leven. Om van deze ervaringen te leren, wordt een pilot gestart waarin een pool van ervaringsdeskundigen wordt gevormd (ervaringsraad) die meedenkt en advies geeft in de ontwikkeling van beleid. De focus zal daarbij in eerste instantie komen te liggen op bestaanszekerheid, maar met de intentie om dit te verbreden naar andere terreinen. Voor deze pilot wordt in 2024 een bedrag van € 100.000 begroot.

Sportpark Paasberg
In de begroting was een taakstelling opgenomen van € 150.000 op buitensport voor extra opbrengsten die zouden worden gegenereerd door de Paasberg in te zetten voor nieuwbouw. Na het besluit om de Paasberg niet voor nieuwbouw in te zetten kan deze taakstelling niet geheel worden gerealiseerd, daarom wordt het restant van structureel € 105.000 afgeboekt.

Doorontwikkeling/implementatie Koersnota 2.0 Wijksturing
De nieuwe Koersnota 'Van Wijken Weten' wordt in 2023 opgeleverd. Voor de implementatie van het verandertraject dat uit deze nota voort komt, wordt in 2024 € 150.000 in de begroting opgenomen.

Formatie functionele gegevensbescherming (JZ)
Op basis van een extern onderzoek op het gebied van informatieveiligheid en privacy is geconstateerd dat de formatie voor de Functionaris voor Gegevensbescherming binnen Arnhem op dit moment ontoereikend is. Om deze met 1 fte uit te breiden, wordt in 2024 en 2025 € 120.000 begroot.

Leefbaarheid en voorzieningen Malburgen-Oost Noord / Amusementsorkest DWS
De leefbaarheid en sociale cohesie in Malburgen-Oost Noord vraagt aandacht, bijvoorbeeld rond de Veerpolderstraat. De woningbouwplannen daar laten we samen gaan met een impuls in de voorzieningen rond het MFC onder andere met een plek voor Amusementsorkest DWS. Voor het benodigde investeringskrediet van € 1,9 miljoen worden vanaf 2025 structurele kapitaallasten van € 103.000 in de begroting opgenomen. Hiernaast wordt een aanvullende subsidie van € 29.000 begroot voor de servicelasten van de huurders.

Aankoop Maatschappelijke accommodaties
Maatschappelijke accommodaties zijn een belangrijk middel om de leefbaarheid in wijken te behouden. Om invloed te kunnen uitoefenen op het behoud en/of toevoegen van maatschappelijke accommodaties is het van belang om een budget beschikbaar te hebben om deze accommodaties aan te kunnen kopen en/of aan te passen. Hiervoor een eenmalig een investeringskrediet van € 1,0 miljoen begroot. Hiervoor worden de kapitaallasten van structureel € 19.000 vanaf 2024 in de begroting opgenomen.

Subsidies welzijn
De grote uitdagingen voor Arnhem zoals de woonopgave inclusief huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Om ons welzijnsbeleid toekomstbestendig te maken wordt voor 2024 € 1,0 miljoen voor incidentele subsidies vrijgemaakt. Dit wordt deels gedekt door een onttrekking uit het Jeugdfonds van € 500.000. Daarnaast wordt een structurele taakstelling op de welzijnssubsidies van € 545.000 in deze begroting tegen geboekt.

Duurzame opvang vluchtelingen
Ook de komende jaren maken we werk van een gastvrije opvang waarmee vluchtelingen snel onderdeel kunnen worden van de Arnhemse samenleving. Arnhem beschikt inmiddels over ruim 2.500 opvangplekken voor vluchtelingen. Voor het overgrote deel zijn dit tijdelijke plekken. De ambitie is om permanent een aantal van 2.000 plekken aan te houden. In 2027 kan deze ambitie bereikt worden door vanaf 2024 jaarlijks het aantal permanente plekken met 400 uit te breiden. Om dit te realiseren en vluchtelingen snel hun plek te laten vinden in de Arnhemse samenleving wordt vanaf 2024 tot en 2027 jaarlijks een budget van € 500.000 begroot.

EcoVrede
De huisvesting van EcoVrede is in 2022 en 2023 bekostigd vanuit het armoedebudget. Hiervoor wordt vanaf 2024 tot en met 2028 een jaarlijks budget van € 30.000 begroot.
Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel
Als gevolg van capaciteitsproblemen bij Liander wordt sporthal Middachtensingel later opgeleverd. Dit leidt tot hogere kosten, waardoor de kapitaallasten vanaf 2024 met € 4.000 toenemen.

Inzet op handhaving structureel (motie 23M57)
In de Begroting 2023 is voor 2023 en 2024 een budget van € 500.000 opgenomen om intensiever te kunnen handhaven. Bij de behandeling van de Perspectiefnota is motie 'Perspectief voor handhavers in leefbare wijken' (23M57) aangenomen. Hierin wordt het college opgeroepen om, bij voldoende structurele ruimte vanuit de meicirculaire, de incidentele inzet op handhaving vanaf 2024 structureel te maken. De meicirculaire biedt deze ruimte. Daarom wordt vanaf 2025 een structureel budget van € 500.000 voor handhaving in de begroting opgenomen.

Een VERBONDEN Arnhem

Ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Cultuurhistorische Waardenkaart	-60				I
Dekking cultuurhistorische Waardenkaart uit invoeringsbudget Omgevingswet	60				I
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*0*	*0*	*0*	*0*	
Voorbereidingskosten project eigen huisvesting	-500				I
Dekking voorbereidingskosten eigen huisvesting uit BR Zuidelijke Binnenstad	500				I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***0***	***0***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem	**0**	**0**	**0**	**0**	

Voorbereidingskosten project eigen huisvesting
Diverse ontwikkelingen maken (her)oriëntatie op toekomstige gemeentelijke huisvesting noodzakelijk. In onze raadsbrief van 23 mei 2023 hebben we de uitgangspunten geformuleerd voor het op te stellen huisvestingsplan die we eind 2023 aan de raad willen voorleggen. Hiervoor is een projectmanager aangesteld die een projectteam zal samenstellen. Voor de voorbereiding en inrichting wordt in 2024 een startbudget van € 500.000 begroot. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Zuidelijke Binnenstad.

Ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem tlv Algemene middelen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Burgerzaken: Actualisatie kosten verkiezingen	-158	-163	-163	-188	S
Burgerzaken: Doorontwikkeling	-500	-500			I
Burgerzaken: Leges	485	555	687	685	S
Burgerzaken: Formatie agv paspoorthausse/leges	-485	-555	-687	-685	I
Loket Zuid	-72	-72	-72	-72	S
Klantenservice	-328	-328			I

Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)	-68	-68			I
Raadsondersteuning	-50	-50	-50	-50	S
Visie Dienstverlening	-150	-150			I
Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem	-400	-350	-275		I
Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie	-50	-50	-50	-50	S
Bedrijfscontinuïteitsmanagement (Informatieveiligheid)	-120				I
Uitvoering Woo-vragen	-400	-250	-100	-100	S
Incidentele formatie	-200	-100	-100		I
Opgave huisvesting creatieve en culturele sector motie (23M47)		-360	-360	-360	S
Cultuurprogrammering (motie 23M47)				-500	S
Kwartiermaker toekomst rijksmonumentale Synagoge	-50				I
Bewustwording en kennisvergroting slavernijverleden	-100				I
Toegankelijkheidsfonds (19M21)	-75	-75			I
Leefbare Wijken Monitor	56				I
Uitwerking Street art (motie 23M37)	-70	-70	-70	-70	I
Holocaustbewustwordingsprogramma (motie 23M67)	-30	-30	-30	-30	I
Vrijval BR cultureel vastgoed	12.500	2.300	2.700		I
Verwerking cultureel vastgoed in begroting				-2.400	S
Lokale heffingen	400	400	400	400	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***10.135***	***84***	***1.830***	***-3.420***	
Totaal ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem	**10.135**	**84**	**1.830**	**-3.420**	

Burgerzaken: Actualisatie kosten verkiezingen
Her huidige budget voor het organiseren verkiezingen is de afgelopen jaren niet geactualiseerd. In die tijd zijn er wel diverse veranderingen geweest in de wijze waarop verkiezingen worden georganiseerd. Om de begroting weer op een realistisch niveau te brengen wordt het budget voor verkiezingen in 2024 verhoogd met € 158.000 oplopend tot structureel € 188.000.

Burgerzaken: Doorontwikkeling
Burgerzaken heeft te maken gekregen met een structureel hogere aanvraag van het aantal reisdocumenten, maar ook veranderende taken vanuit het Rijk. Om hierop in de toekomst ook goed in te kunnen spelen wordt de afdeling burgerzaken doorontwikkeld. Hiervoor wordt in 2024 en 2025 een incidenteel budget van € 500.000 begroot.

Burgerzaken: Leges en / Formatie agv paspoorthausse/leges
Naar verwachting zal het aantal aanvragen van reisdocumenten op een blijvend hoger niveau uitkomen. Dit zorgt voor extra legesinkomsten van € 485.000 in 2024 oplopend tot structureel € 685. Om aan het grotere aantal aanvragen te kunnen afhandelen wordt met het oog op de doorontwikkeling van burgerzaken de hogere legesinkomsten tot en met 2027 ingezet voor extra formatie.

Loket Zuid
Met de heropening van Loket Zuid in september 2022 is bij wijze van proef gestart met een informatiebalie. De informatiebalie is in april 2023 geëvalueerd en op basis daarvan wordt hiervoor nu een structureel budget van € 72.000 voor Loket Zuid in de begroting opgenomen.

Klantenservice
Voor de verbetering van de bereikbaarheid en de kwaliteit van de dienstverlening van de klantenservice wordt hiervoor in 2024 en 2025 een aanvullend budget van € 328.000 begroot.

Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)
Om de moties 'Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen' (23M09gg) en 'Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen' (21M218) rondom de wijziging van naam en/of geslachtsregistratie uit te voeren, wordt tot en met 2025 een extra budget van € 68.000 in de begroting opgenomen.

Raadsondersteuning
Ter dekking van de personeelslasten van de communicatieadviseur van de raad wordt vanaf € 50.000 structureel in de begroting opgenomen.

Visie Dienstverlening
Om de dienstverlening aan inwoners willen we kansen op het gebied van dienstverlening naar de inwoner, instellingen en bedrijven beter benutten. Hiervoor wordt een visie op gemeentelijke dienstverlening ontwikkeld. Een visie die antwoord geeft op kaderstellende vragen als: Wat mogen inwoners van ons verwachten? Hoe sluiten we aan bij Europese en landelijke dienstverleningskaders? Hoe ver gaan we met onze digitalisering? Hoe bieden we ruimte aan toegankelijke dienstverlening voor iedereen? Welke normen hanteren wij en hoe borgen we dat we deze ook echt halen? Voor deze ontwikkeling wordt in 2024 en 2025 een budget van € 150.000 begroot.

Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem
Onder de noemer "Lekker Werken aan de ambities van Arnhem" wordt gewerkt aan een werkklimaat waarin de organisatie op een goede en prettige manier aan de ambities van de stad kan werken, in een werkomgeving die ervoor zorgt dat dat effectief en efficiënt kan. Dit vertaald zich met name in de opleiding van medewerkers. Hiervoor wordt in 2024 € 400.000, in 2025 € 350.000 en in 2026 € 275.000 begroot.

Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie
Gemeente Arnhem is rijk aan een diversiteit aan collega's. Al die diversiteit, waarin iedereen uniek is, verrijkt onze organisatie. Om blijvend in te kunnen zetten op diversiteit en de verbinding onder collega's wordt vanaf 2024 structureel € 50.000 in de begroting opgenomen.

Bedrijfscontinuïteitsmanagement (Informatieveiligheid)
Met oog op de informatieveiligheid dient het bedrijfscontinuïteitsmanagement goed te worden ingericht volgens de geldende normen. Dit managementsysteem is gericht op het in stand houden van de bedrijfsvoering bij verstoringen of calamiteiten. Hierbij valt te denken aan uitval van systemen en applicaties, maar ook aan de gevolgen van cyberincidenten of een brand. Voor de implementatie hiervan wordt in 2024 incidenteel € 120.000 begroot.

Uitvoering Woo-vragen
Om de vragen die in het kader van de Wet open overheid (Woo) worden gesteld in de toekomst beter en efficiënter te beantwoorden wordt dit proces efficiënter ingericht. Daarbij wordt ook de structurele capaciteit voor de beantwoording van de vragen vergroot. Hiervoor wordt in 2024 € 400.000 begroot, aflopend tot structureel € 100.000 vanaf 2026.

Incidentele formatie vastgoed en cultuur
We staan deze raadsperiode voor verschillende opgaven op het gebied van vastgoed en cultuur. Om deze opgaven goed op te kunnen pakken, wordt de formatie voor vastgoed in 2024 tijdelijk met 1 fte uitgebreid en wordt de formatie voor cultuur in 2024 tot en met 2026 met 1 fte uitgebreid. Totaal wordt voor 2024 € 200.000 aan extra incidentele formatie begroot en voor 2025 en 2026 € 100.000.

Opgave huisvesting creatieve en culturele sector (motie 23M47)
In het rapport Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem door Bureau Buiten (2019) wordt een verwachte mismatch tussen vraag en aanbod van huisvesting (ateliers, werkruimtes, oefenruimtes) voor de creatieve en culturele sector in Arnhem gesignaleerd. Doordat de huidige aanpak waarbij de markt deze mismatch zou moeten oplossen niet volstaat, nemen we zelf de taak over om deze mismatch op te lossen. Hiervoor wordt een

investeringsbudget van € 7,0 miljoen vrijgemaakt. De kapitaallasten hiervoor bedragen structureel € 360.000 vanaf 2025.

Cultuurprogrammering (motie 23M47)
In de Begroting 2023 is voor 2023 tot en met 2026 een jaarlijks budget van € 500.000 opgenomen voor cultuurprogrammering. Bij de behandeling van de Perspectiefnota is motie 'Huisvesting creatieven en cultuurbudget' (23M47) aangenomen. Hierin wordt het college opgeroepen om te kijken of € 500.000 extra middelen voor culturele programmering structureel gemaakt kan worden. De Begroting 2024 biedt deze ruimte. Daarom wordt vanaf 2027 een structureel budget van € 500.000 voor cultuurprogrammering opgenomen.

Kwartiermaker toekomst rijksmonumentale Synagoge
Vanuit de toekomstverkenning religieus erfgoed is naar voren gekomen dat duurzaam behoud van de synagoge (het rijksmonument) in gevaar is. Gezien het belang van dit bijzondere erfgoed willen we op tijd samen met de eigenaar (de joodse gemeente) op zoek naar een oplossing. Hiervoor wordt tijdelijk een kwartiermaker aangesteld. Hiervoor wordt in 2024 € 50.000 begroot.

Bewustwording en kennisvergroting slavernijverleden
in 2024 wordt incidenteel € 100.0000 begroot voor de ontwikkeling van een programma dat volgt op de publicatie van het wetenschappelijk onderzoek ‘Sporen van slavernijverleden in Arnhem’. Dit programma behelst activiteiten die de bewustwording en kennis vergroten over het Koloniaal en Slavernijverleden van Arnhem, bij inwoners, organisaties en collega’s. Over ons gedeelde verleden en de doorwerking naar het heden.

Toegankelijkheidsfonds (19M21)
De raad heeft bij het vaststellen van de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid (AST) bij motie verzocht te onderzoeken of een toegankelijkheidsfonds een bijdrage kan leveren aan het succesvol implementeren van de AST. Een fonds gericht op het verbeteren van de toegankelijkheid van bedrijven met veel consumentenbezoek zoals horeca, detailhandel en dienstverlening met een baliefunctie. Hiervoor genoemde partijen kunnen een aanvraag indienen voor een gedeeltelijke financiering uit het toegankelijkheidsfonds voor hun aanpassingen ter bevordering van toegankelijkheid, zodat de drempel voor deze organisaties om aanpassingen te doen lager is. Hiervoor wordt in 2024 en in 2025 een aanvullend budget van € 75.000 in de begroting opgenomen.

Leefbare Wijken Monitor
Voor de uitvoering van de leefbare wijken monitor was in 2024 een bedrag van € 56.000 begroot. Doordat deze werkzaamheden in 2023 zijn uitgevoerd, vervallen deze lasten in 2023.

Uitwerking Street art (motie 23M37)
In navolging van de motie Graffiti als kunstvorm (23M37) voor 2024 tot en met 2027 een budget van jaarlijks € 70.000 in de begroting opgenomen. Hiervan is € 60.000 bestemd om jaarlijks 3 grote muurschilderingen te maken en € 10.000 voor het aanstellen van een straatcurator. De straatcurator kiest onpartijdig op basis van aandachtspunten en voorwaarden van de gemeente welke kunstenaar een muurschildering maakt.

Holocaustbewustwordingsprogramma (motie23M67g)
Voor de uitvoering van de motie Holocaustbewustwordingsprogramma en bezoek herinneringsinstellingen (23M67g) wordt voor 2024 tot en met 2027 jaarlijks € 30.000 begroot voor het ontwikkelen van een lesprogramma en een bezoek aan kamp Westerbork, Auschwitz of Srebrenica.

Vrijval BR cultureel vastgoed - Verwerking cultureel vastgoed in begroting
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven, is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Voor de financiering van het stadstheater is bij de besluitvorming een constructie gekozen waarbij een bedrag is gereserveerd in de bestemmingsreserve cultureel vastgoed waaraan jaarlijks een toevoeging wordt gedaan. Deze toevoeging wordt jaarlijks geïndexeerd voor de stijging van de bouwkosten.
In deze begroting wordt deze voor de investering in het stadstheater volgens de gebruikelijke werkwijze de structurele kapitaallasten opgenomen. De reservering kan daarmee vervallen. Hierdoor valt in 2024 € 12,5 miljoen vrij, in 2025 € 2,3 miljoen en in 2026 € 2,7 miljoen. Voor de dekking van de kapitaallasten wordt vanaf 2027 aanvullend € 2,4 miljoen in de begroting opgenomen.

Toeristenbelasting
Na de coronacrisis is het aantal overnachtingen in Arnhem toegenomen. Deze stijging was voorzien, maar tot nu toe nog niet in de begroting opgenomen. Op basis van het aantal overnachtingen in 2022 is een reële raming gemaakt van de verwachte inkomsten uit de toeristenbelasting. Op basis hiervan worden vanaf 2024 de inkomsten structureel met € 400.000 verhoogd.

Jaarlijkse bijstellingen

Jaarlijkse bijstellingen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Prijs- en volumeontwikkeling 2024	-28.083	-28.007	-27.974	-27.839	S
Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten	1.722	1.722	1.722	1.722	S
Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	-443	-196	478	-1.037	S
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	-26.804	-26.481	-25.774	-27.154	
Prijs- en volumeontwikkeling 2024	-5.186	-5.182	-5.184	-5.184	S
Onzekere prijsontwikkelingen 2025		-1.000	-1.000	-1.000	S
Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten	-276	-276	-276	-276	S
Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	-21	-365	-986	-935	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	**-5.483**	**-6.823**	**-7.446**	**-7.395**	
Totaal jaarlijkse bijstellingen	**-32.287**	**-33.304**	**-33.220**	**-34.549**	

Prijs- en volumeontwikkeling 2024
In de Perspectiefnota 2024-2027 is een groot deel van de prijs- en volumeontwikkelingen voor 2024 al ingeraamd (jaarlijks circa € 28 miljoen). Hiervan heeft € 7,0 miljoen betrekking op de stijging van de loonkosten voor ambtenaren als gevolg van de nieuwe cao en de verwachte loonontwikkeling van 5,2%. Voor de indexatie van de zorgcontracten is in de Perspectiefnota € 6,6 miljoen geraamd, voor de indexatie van subsidies € 4,0 miljoen, gemeenschappelijke regelingen € 3,2 miljoen en overige indexaties € 5,2 miljoen. Daarnaast is voor de areaalontwikkeling € 2,1 miljoen geraamd op basis van de groei van het aantal inwoners en woningen in Arnhem. Na de Perspectiefnota is op basis van actuele informatie berekend dat aanvullend voor € 5 miljoen structureel aan prijs- en volumeontwikkeling nodig is. De oorzaak hiervan ligt met name in de aangepaste begrotingen van de gemeenschappelijke regelingen en de zorgcontracten.
Gezien de forse kostenstijgingen bij de gemeenschappelijke regelingen en subsidiepartners en de (bestuurlijke) afhankelijkheden hierin wordt voor de Begroting 2025 onderzocht of het mogelijk is om de gemeenschappelijke regelingen en gesubsidieerde instellingen tijdig een kader mee te geven dan wel met hen in gesprek te gaan over de mogelijkheden voor compensatie van autonome kostenstijgingen vanaf 2025. Bij de gemeenschappelijke regelingen doen we dit in samenspraak met de andere betrokken gemeenten.

Onzekere prijsontwikkelingen 2025
Er bestaat een grote onzekerheid over de prijsontwikkeling voor komende jaren. De jaren 2022 en 2023 kennen een bovengemiddelde inflatie. Voor het jaar 2024 houden we rekening met gestegen energiekosten bij bijvoorbeeld vastgoed, openbare ruimte en Sportbedrijf. Met name voor de energieprijzen hebben de toekomstige ramingen een grote onzekerheid. In deze Begroting gaan we ervan uit dat de stijging van de energieprijzen zoals die zich op korte termijn voordoet, niet volledig een structureel karakter zal hebben. Om een prudent financieel beleid te voeren wordt vanaf 2025 € 1,0 miljoen structureel geraamd voor onzekere prijsontwikkelingen. Bij de komende Perspectiefnota zal dit betrokken worden in de raming van de totale prijsontwikkeling voor 2025.

Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten
In de Perspectiefnota 2024-2027 is al rekening gehouden met de afgesproken indexatie van de OZB van in totaal 5% en de verwachte areaalontwikkeling waardoor de opbrengst OZB vergroot wordt.

Na de Perspectiefnota zijn de effecten van de nieuwe Omgevingswet duidelijker geworden. Op 1 januari 2024 treedt deze Omgevingswet in werking. Ook de Wet kwaliteitsborging bouw (Wkb) gaat in per 2024. Als gevolg van de (Wkb) zal voor een deel van de bouwwerken geen bouwtoezicht meer worden uitgevoerd. Hiervoor worden dan ook geen leges meer geheven en dalen de baten voor wat betreft leges Omgevingswet vanaf 2024 met € 275.720.

Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning
De ontwikkelingen in het kader van de Meerjareninvesteringsplanning (zowel in de Perspectiefnota als aanvullend daarop) laten het volgende beeld zien:

Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Actualisatie MIP	2.187	2.226	872	-255	S
Indexatie MIP	-2.112	-2.758	-2.498	-1.717	S
Planningsrealisme MIP	-538	-29	1.118		I
Totaal ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	**-464**	**-561**	**-508**	**-1.972**	

Het Meerjareninvesteringsplan (MIP) is geactualiseerd. Hierbij is gekeken naar de planning van de verschillende investeringen. Bij de Perspectiefnota is het MIP reeds geïndexeerd. De indexering van de investeringsprojecten voor onderwijs en mobiliteit is daarbij verrekend met de bestemmingsreserves Onderwijs en Bereikbaarheid waar de overige mutaties op deze investeringen ook mee worden verrekend.
Naar aanleiding van de motie 23M44 Een realistisch basis voor onderwijshuisvesting is dit nader bekeken en geconcludeerd dat deze indexaties, net als de overige indexaties van het MIP, ten laste van de algemene middelen hadden moeten komen.
Het totale beeld van het MIP laat een oploop zien in de loop van de jaren. Reden hiervoor is dat investeringen getemporiseerd worden. Met name door schaarste van bouwmaterialen en personeel lopen diverse investeringsprojecten vertraging op en verschuift daarmee ook de planning van de volgende investeringen.

Robuustheid van de begroting

De Begroting 2024 laat een structureel sluitend beeld zien, waarbij de weerstandsfactor in alle jaren voldoet aan de norm zoals is vastgelegd in de verordening financieel beleid en beheer. Dit geldt ook voor de solvabiliteit. De solvabiliteit komt uit op 24% in 2024 en neemt de komende jaren toe.

In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen wordt dieper ingegaan op de robuustheid van de begroting, de robuustheid van het weerstandsvermogen en de robuustheid van de balans. Daarbij worden de financiële kengetallen voor de komende jaren in beeld gebracht en toegelicht.

Leeswijzer

Na het lezen van de hoofdlijnen van deze begroting, vindt u voor uw leesgemak een korte toelichting op de bouw van deze begroting. De begroting is een onderdeel uit de P&C-cyclus. In de begroting wordt het gemeentelijk beleid op hoofdlijnen toegelicht. Dit doen we aan de hand van de drie w-vragen:

- *wat willen we bereiken?*
- *wat gaan we doen?*
- *wat mag het kosten?*

Opbouw van de Begroting 2024

In deze leeswijzer wordt aangegeven hoe de indeling van de Begroting eruit ziet.

Deel 1 - hoofdlijnen van beleid en ontwikkelingen in het financieel kader

In de stedelijke en wijkprogramma's worden de prioriteiten van het beleid aangegeven. Een samenvatting van de prioriteiten krijgt een plek in hoofdstuk 1.

In het hoofdstuk Ontwikkelingen in het financieel kader worden de belangrijkste financiële ontwikkelingen weergegeven. Ook wordt in dit hoofdstuk een verklaring van de mutaties gegeven.

Deel 2 - beleidsbegroting

De beleidsbegroting is opgebouwd uit vier onderdelen:

Acht wijkprogramma's (W)

Sinds 2017 zijn acht wijkprogramma's ingesteld. De 24 wijken zijn geclusterd in acht gebieden: Noord-West, Noord-Oost, Presikhaaf, Centrum/Spijkerkwartier/Arnhemse Broek, Malburgen, Rijkerswoerd/ Kronenburg/ Vredenburg, Elden/ De Laar en Schuytgraaf/ Elderveld. In deze Begroting zijn de begrotingen van de wijkprogramma's financieel samengevoegd tot 1 wijkprogramma. Dit is gebeurd naar aanleiding van amendement 23A20 'Financieel samenvoegen wijkprogramma's'. Per wijk zijn wel de doelen en inspanningen inzichtelijk gemaakt.

Dertien stedelijke programma's (S)

In de stedelijke programma's zijn de ambities, doelen, inspanningen en de daarbij behorende budgetten op stedelijk niveau opgenomen.

Doelenboom

Sinds de Begroting 2020 staat doelenboom in de Begroting centraal. Dit doen we in de wijk- en stedelijke programma's. Per programma zijn de ambities (A), doelen (D), inspanningen (I) en indicatoren opgenomen.

- In de ambities staat opgenomen waar we als stad uiteindelijk naar streven
- In de doelen staat aangegeven wat we willen bereiken. Als dit mogelijk is, zo smart (specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden) mogelijk.
- In de inspanningen staat aangegeven wat we als gemeente concreet willen gaan doen om de doelen te bereiken.

Waar mogelijk voegen we ook indicatoren aan de doelenboom toe.

Tien paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting. Er worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. Een deel van de paragrafen zijn in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

De volgende verplichte paragrafen vanuit het BBV zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen - In deze paragraaf wordt stilgestaan bij de diverse gemeentelijke belastingen en heffingen en de consequenties daarvan voor de inwoners.
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen - Het weerstandsvermogen geeft aan hoe solide de financiële positie van de gemeente is. In deze paragraaf zijn ook financiële kengetallen opgenomen, zoals het weerstandsvermogen, de solvabiliteit en de schuldquote
3. Onderhoud kapitaalgoederen - In deze paragraaf wordt toegelicht op welke wijze het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen (zoals wegen, riolering, gebouwen) gewaarborgd is.

4. Financiering - Hier wordt toegelicht op welke wijze met de financieringsbehoefte van de gemeente is omgegaan.
5. Bedrijfsvoering - In de paragraaf wordt gerapporteerd over de voortgang van interne ontwikkelingen binnen de gemeentelijke organisatie.
6. Verbonden partijen - De gemeente werkt samen met andere partijen om bepaalde doelen te bereiken. Als de gemeente een bestuurlijk en financieel belang heeft bij een partij, is dit een zogenoemde verbonden partij. In deze paragraaf worden alle verbonden partijen toegelicht.
7. Grondbeleid - De gemeente speelt een rol in het kopen en verkopen van gronden. Hier wordt verder ingegaan op het gevoerde grondbeleid.

Op verzoek van uw raad zijn twee niet verplichte paragrafen in de begroting opgenomen:
8. Investeringen - In deze paragraaf wordt over de realisatie van de investeringen gerapporteerd.
9. Subsidies - De gemeente verstrekt subsidies aan instellingen die een bijdrage leveren aan gemeentelijke doelstellingen. In deze paragraaf wordt aangegeven welke instellingen subsidie hebben ontvangen inclusief de subsidiebedragen.

In artikel 3.5 (Openbaarheidsparagraaf) van de Wet Open overheid (Woo) wordt voorgeschreven dat bestuursorganen in de jaarlijkse begroting aandacht besteden aan de beleidsvoornemens inzake de uitvoering van deze wet en in de jaarlijkse verantwoording verslag doen van de uitvoering ervan, mede in relatie tot de beleidsvoornemens. Dit geldt vanaf de Jaarrekening 2022 en Begroting 2024 en deze paragraaf is dan ook toegevoegd:
10. Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

Overig programmaplan
Hierin wordt duidelijk gemaakt op welke wijze de overhead in het overzicht baten en lasten tot uitdrukking komt.

Deel 3 - Financiële begroting
In dit onderdeel wordt ingegaan op de ontwikkelingen in het financieel kader, mutaties circulaires van het gemeentefonds en de financiële begroting met de financiële tabellen.

Bijlagen
In de bijlagen zijn de afkortingen- en begrippenlijst en een aantal overzichten opgenomen.

Interactieve website
De Begroting is digitaal beschikbaar op: financien.arnhem.nl. Op deze website is in de wijk- en stedelijke programma's ook de volgende extra informatie te vinden:
- Verdeling budgetten in kostensoorten
- Verdeling budgetten taakvelden
- Verdeling budgetten portefeuilleonderdelen
- Verdeling budgetten producten
- Totaaloverzicht subsidies
- Totaaloverzicht reserves

Deel 2 Beleidsbegroting

De Beleidsbegroting bestaat uit drie onderdelen:

1. Wijkprogramma (W)
2. Stedelijke programma's (S)
3. Paragrafen

Wijkprogramma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op wijkniveau plaatsvinden, zijn opgenomen in de onderstaande 8 wijkprogramma's (bundeling van logisch samenhangende wijken). De begrotingen van de wijkprogramma's zijn samengevoegd in Wijken Algemeen.

W0 **Wijken Algemeen**

W1 **Wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek (CSA)**
Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek

W2 **Wijkprogramma Noordwest**
Burgemeesterswijk, Hoogkamp, Transvaal, Heijenoord, Lombok, Klarendal, Klingelbeek e.o., Schaarsbergen e.o., Sint Marten en Sonsbeekkwartier

W3 **Wijkprogramma Noordoost**
Alteveer, Cranevelt, Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o.

W4 **Wijkprogramma Presikhaaf**
Presikhaaf West en Presikhaaf Oost

W5 **Wijkprogramma Malburgen**
Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder Het Duifje en Immerloo

W6 **Wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld**
Schuytgraaf en Elderveld

W7 **Wijkprogramma De Laar/Elden**
De Laar en Elden

W8 **Wijkprogramma Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg (RKV)**
Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg

Wijken Algemeen

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is/ wordt een levendige en vitale stad waar het volgens inwoners en ondernemers fijn wonen, werken en verblijven is (T)

Arnhemse Wijkaanpak
Jaarlijks worden met inbreng van inwoners en professionals acht wijkprogramma's opgesteld en opgenomen in de begroting. Vanuit de doelen in de verschillende wijken is een vertaling gemaakt naar thema's die in meerdere gebieden spelen. Resultaat hiervan zijn acht stadsbrede thema's. Deze acht thema's zijn verdeeld in drie pijlers die van invloed zijn op de leefbaarheid: sociaal, fysiek en veiligheid.

Sociaal: Meedoen, Kansengelijkheid, Gezondheid
Fysiek: Openbare ruimte, Duurzaamheid, Wonen, Wijkeconomie
Veiligheid: Veiligheid

Voor elk wijkprogramma is de begroting opgebouwd uit deze stadsbrede thema's die in de betreffende wijk van toepassing zijn. Onder deze thema's zijn de inspanningen per gebied geformuleerd.

Betekenis stadsbrede thema's
- Meedoen: Inwoners zijn financieel en sociaal zelfredzaam.
- Kansengelijkheid: Iedere inwoner heeft gelijke kansen.
- Gezondheid: Inwoners kunnen voldoende bewegen en worden geholpen bij het creëren van een gezond levenspatroon.
- Openbare ruimte: De openbare ruimte is schoon, heel en veilig en nodigt uit tot gebruik door de inwoners. In samenwerking met bewoners wordt gewerkt aan de vergroening van de wijken.
- Duurzaamheid: De stad is beschermd tegen hitte, regenoverlast en is energieneutraal.
- Wonen: Inwoners hebben een veilig onderdak, wonen prettig in een huis, een buurt en een wijk die bij hen past.
- Wijkeconomie: De bedrijven in de wijk krijgen de ondersteuning die zij nodig hebben.
- Veiligheid: Inwoners voelen zich prettig en veilig in Arnhem, binnenshuis en buitenshuis. Deze veiligheid zorgt voor ontspanning en vrijheid en laat inwoners onbelemmerd maatschappelijk deelnemen.

De reden om wijkgericht te werken is helder: Arnhem kent grote contrasten tussen de diverse wijken en op deze wijze krijgt iedere wijk of gebied de focus, aandacht en behoeften die nodig zijn op basis van het eigen gebieds-DNA. Daarbij is het voortdurend zoeken naar de balans tussen collectieve oplossingen en maatwerk. Er wordt gestreefd naar levendige wijken waarin mensen van verschillende achtergronden en inkomens de mogelijkheid hebben met elkaar samen te leven. Om dat te bereiken moet onder andere actief gestuurd worden op het divers maken van het woningaanbod in de verschillende wijken. Elke Arnhemmer moet volop kansen krijgen om zijn of haar ambities waar te maken, ook bij een start met een achterstand.

Verkleinen van de kloof tussen inwoners/ondernemers en de lokale overheid (D)

Doorontwikkeling Wijksturing in Arnhem
In 2022 heeft de gemeenteraad besloten om de wijkaanpak onder de naam Van Wijken Weten door te ontwikkelen. In 2023 is gestart met het actualiseren van de eerste Koersnota Van Wijken Weten die stamt uit 2016. De Arnhemse wijkaanpak is in 2021 geëvalueerd. Uit de evaluatie blijkt dat het de afgelopen jaren goed gelukt is om inwoners en andere belanghebbenden in onze wijken daadwerkelijk meer invloed te geven. De gemeente wordt meer dan voorheen het geval was als nabij ervaren. Met de gebiedsgerichte aanpak geven we niet alleen bewoners meer invloed op hun directe leefomgeving, maar zijn we als gemeente ook effectiever in het maken van de goede keuzes in de uitvoering. De wijken van Arnhem zijn hiervoor geclusterd in acht gebieden die elk een eigen team Leefomgeving hebben. Deze teams vormen de schakel tussen de wijk en het gemeentebestuur: zij halen de agenda's op bij inwoners en andere belanghebbenden en vertalen deze naar wijkprogramma's, daarbij rekening houdend met de stedelijke programma's en de consequenties voor de wijken.

Wel is de evaluatie kritisch op onderdelen. Zo moet de uitvoering worden versterkt en ook de (interne) samenwerking in de wijken verdient aandacht. De basis van de wijkaanpak is niets anders dan vraagstukken en ontwikkelingen integraal oppakken, van buiten naar binnen en afgestemd op het DNA van het desbetreffende gebied.

Ontwikkelen nieuwe Koersnota Van Wijken Weten **(I)**

Het college is in 2023 gestart met ontwikkelen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten op basis van de evaluatie van de wijkaanpak uit 2021 en de Rekenkamerbrief over Van Wijken Weten. Voor het opstellen van de Koersnota is een uitvoerig interactief participatieproces doorlopen met inwoners, maatschappelijke partners, ambtelijke organisatie om tot een goede inhoud te komen. In najaar van 2023 wordt de nieuwe Koersnota aangeboden aan de gemeenteraad. In de Koersnota zullen een aantal belangrijke uitgangspunten voor de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem worden benoemd met een eerste aanzet voor de maatregelen die hieruit voortvloeien. Daarbij wordt nadrukkelijk ook gekeken naar de Arnhem-Oost wijken waarbij met name gestuurd vanuit het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Dit Nationaal Programma bepaalt in beginsel de aanpak voor deze wijken. Na vaststelling van de Koersnota zullen deze uitvoeringsmaatregelen verder worden uitgewerkt in een implementatieplan. Belangrijke thema's die aan de orde zullen komen in de Koersnota: het inbedden van wijksturing in de gehele ambtelijke organisatie, samenwerking in de wijken, het karakter van de wijk centraal zetten, hoe te sturen op de leefbaarheid in de wijk en het inzetten van de aanwezige krachten in de wijk.

Uitvoeren veranderplan wijksturing **(I)**

Vooruitlopend op de nieuwe Koersnota Van Wijken Weten is een verandertraject gestart om wijksturing binnen de ambtelijke organisatie te verbeteren. Vanuit verschillende beleidsdisciplines is geïnventariseerd hoe wijksturing binnen de organisatie wordt ervaren en wat er verbeterd kan worden. Vervolgens is hierop een veranderplan ontwikkeld om daadwerkelijk een (cultuur)verandering te bereiken binnen de organisatie. Dit verandertraject loopt door tot en met 2024.

Ontwikkelen van integraal accommodatiebeleid **(I)**

De ambitie is om de komende jaren een adequate, kwalitatieve spreiding van ontmoetingslocaties in de wijken te realiseren. Het aanbod aan accommodaties voor ontmoeting en activiteiten in de wijk moet matchen met de vraag vanuit de wijk. Om dit te realiseren wordt vanaf het najaar van 2023 gewerkt aan het ontwikkelen van integraal accommodatiebeleid. Dit beleid moet september 2024 afgerond zijn.

Vernieuwen Arnhemse Leefbare Wijken Monitor **(I)**

De Arnhemse Leefbare wijken Monitor is een belangrijk instrument om wijkprogramma's en beleidsplannen te voorzien van de juiste input. Op deze wijze kan gemonitord worden op de belangrijkste thema's die de leefbaarheid bepalen in de Arnhemse wijken. Een per twee jaar wordt de monitor geactualiseerd met nieuwe data. In het vierde kwartaal van 2023 wordt hiervoor het veldwerk verricht, de opgehaalde data worden vervolgens verwerkt en in het tweede kwartaal van 2024 opgenomen in de geactualiseerde Arnhemse Leefbare Wijken Monitor.

Thema's en budgetten

	Begroting 2024			
	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Thema's				
Bedrijfsvoering	8.371	16	0	175
Gezondheid	132.892	2.065	318	218
Kansengelijkheid	36.955	8.730	11	404
Meedoen	22.218	989	136	581
Openbare ruimte	19.907	1.453	0	0
Veiligheid	2.455	0	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Wonen	10.916	16.306	1.252	239
Totaal	**233.714**	**29.559**	**1.716**	**1.618**

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	218.629	219.679	232.969	233.714	227.990	224.030	222.482
Baten	25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Saldo lasten en baten	***-192.634***	***-193.384***	***-205.390***	***-204.155***	***-198.776***	***-194.851***	***-193.335***
Toevoegingen aan reserves	6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Onttrekkingen aan reserves	6.009	917	12.981	1.618	1.193	572	410
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-219***	***-5.703***	***6.265***	***-98***	***-523***	***-1.145***	***-1.332***
Gerealiseerd resultaat	**-192.852**	**-199.087**	**-199.125**	**-204.253**	**-199.300**	**-195.995**	**-194.667**

Toelichting

Lasten

Voor wijken algemeen is totaal € 233,7 miljoen aan lasten begroot in 2024. De begrote lasten nemen hiermee met € 0,7 miljoen toe ten opzichte van 2023. De verdeling van de totale lasten over de verschillende thema's is in de tabel "Thema's en budgetten" inzichtelijk gemaakt.

Binnen het thema meedoen wordt er € 0,4 miljoen meer uitgetrokken voor participatie. Hiervan betreft € 0,2 miljoen loon- en prijscompensatie en € 0,2 miljoen een hoger beschikbaar bedrag vanuit het re-integratiebudget. Het budget bewonersondersteuning wordt met € 0,4 miljoen verlaagd ten opzichte van de begroting 2023. In de begroting 2024 is ten opzichte van 2023 € 1 miljoen meer aan incidentele subsidies sociale basis opgenomen onder de wijkbegroting. Dit bedrag is in 2023 onder het programma S07 zorg begroot. Voor jongerenwerk is de begroting 2023 incidenteel opgehoogd met € 0,4 miljoen. In de begroting 2024 is het structurele begrote bedrag gelijk aan de primitieve begroting 2023.

De lasten voor het thema kansengelijkheid dalen met € 11,3 miljoen. De voornaamste reden is de incidentele Energietoeslag van € 14,1 miljoen in 2023. Daarnaast stijgen de lasten voor de Gelrepas met € 0,6 miljoen vanwege extra regelingen waar pashouders gebruik van kunnen maken. De uitvoeringslasten van schuldhulpverlening stijgen met € 0,4 miljoen door het in eigen beheer organiseren van schuldhulpverlening. Tot slot is geconstateerd dat betalingsachterstanden toenemen bij inwoners. Om die reden worden er extra telefoongesprekken gehouden en huisbezoeken gedaan. Dat leidt tot € 0,3 miljoen meer lasten in 2024.

Voor het thema gezondheid wordt € 8,6 miljoen meer uitgetrokken dan in 2023. Dit betreft grotendeels loon- en prijscompensatie, alsook tariefaanpassingen voor bepaalde zorgvormen. De lasten van jeugdzorg stijgen met € 1,7 miljoen, voornamelijk vanwege de indexering en tariefaanpassingen. Daarnaast stijgen de lasten voor huishoudelijke ondersteuning in 2024 met € 1,6 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt enerzijds door tariefaanpassingen vanwege de wettelijke verplichting om de tarieven kostendekkend te maken. Anderzijds is de verwachting dat het aantal mensen met huishoudelijke ondersteuning gaat toenemen vanwege vergrijzing. Vanaf 2025 is de verwachting dat de lasten voor huishoudelijke ondersteuning per saldo dalen. Deze daling wordt veroorzaakt door wijziging van de eigen bijdrage wat er naar verwachting toe leidt dat een deel van de mensen de huishoudelijke ondersteuning niet via de WMO ontvangt. Voor WMO begeleiding worden € 1,2 miljoen hogere lasten begroot in 2024. In de jaren 2025 en verder stabiliseren de verwachte lasten. De lasten voor beschermd wonen stijgen met € 0,9 miljoen in 2024. De verwachte lasten voor beschermd wonen dalen vanaf 2025 vanwege de invoering van het objectieve verdeelmodel per 1 januari 2025. Dat zorgt voor € 0,4 miljoen minder lasten in 2025 oplopend tot € 6,4 miljoen minder lasten in 2027 ten opzichte van 2023. De lasten voor activerend werk en WMO dagbesteding stijgen beide met € 0,8 miljoen en de lasten voor doelgroepenvervoer en vervoersvoorzieningen stijgen beide met € 0,5 miljoen als gevolg van indexeringen.

Voor het thema wonen wordt er € 0,5 miljoen meer lasten verwacht voor gas, warmte en licht voor de gebruikers van de MFC's. Deze worden grotendeels doorbelast aan de gebruikers.

Baten
Voor wijken algemeen is totaal € 29,6 miljoen aan baten begroot. Deze bestaan grotendeels uit begrote baten voor straatparkeren van € 12,2 miljoen, begrote subsidieontvangsten voor aanpak onderwijsachterstanden en voortijdig schoolverlaten van € 8,5 miljoen. En begrote baten voor de verhuur vastgoed met betrekking tot onderwijs, sport en MFC's van € 6,1 miljoen. De begrote baten zijn in 2024 met € 0,6 miljoen afgenomen genomen ten opzichte van 2023. Deze daling is vrijwel volledig afkomstig vanuit het thema kansengelijkheid doordat in 2023 een Rijkssubsidie van € 0,5 miljoen is ontvangen ten behoeve van energietoeslag minima.

Toevoegingen aan reserves
Voor wijken algemeen is totaal € 1,7 miljoen aan toevoegingen aan reserves begroot. Dit betreft een toevoeging van € 0,9 miljoen voor onderhoud vastgoed en € 0,8 miljoen voor straatparkeren.

Onttrekkingen aan reserves
Voor wijken algemeen is totaal € 1,6 miljoen aan onttrekkingen de begroot. Waarvan € 0,5 miljoen voor onderhoud vastgoed, € 0,5 miljoen voor subsidies sociale basis en € 0,4 miljoen voor energiearmoede.

Sociale wijkteams
Van de totale begroting op de wijkprogramma's heeft € 116,8 miljoen betrekking op zorg in natura en persoonsgebonden budget. Groot deel van dit bedrag wordt besteed onder de regie van de Stichting sociale wijkteams Arnhem. De budgetten zijn als volgt verdeeld binnen de wijken:

- € 45,6 miljoen wordt besteed aan Jeugdzorg;
- € 15,2 miljoen wordt besteed aan beschermd wonen;
- € 28,1 miljoen wordt besteed aan WMO;
- € 6,3 miljoen wordt besteed aan doelgroepenvervoer;
- € 17 miljoen wordt besteed aan huishoudelijke ondersteuning;
- € 4,6 miljoen wordt besteed aan Jeugdbescherming en -reclassering**.**

Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek

In het wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA) bevinden zich de wijken Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Bewoners hebben meer contact en ervaren meer sociale cohesie **(D)**

Onderlinge betrokkenheid is belangrijk voor een leefbare wijk. Elkaar kennen in de buurt en bereid zijn je buurtgenoten te helpen hoort daarbij. Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA) is een divers gebied waarin iedereen mee zou kunnen doen. Een goed netwerk is daarbij belangrijk. Passende initiatieven zijn nodig om verbindingen tussen bewoners te leggen en daarmee de veerkracht van de wijk te versterken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We faciliteren bewonersinitiatieven die bijdragen aan een integrale aanpak op het gebied van sociale cohesie.
- We versterken de bestaande plekken in de wijk voor ontmoeting.
- We werken samen met alle externe partners in de wijk om te komen tot een optimaal netwerk van voorzieningen (zoals bijvoorbeeld wijkcentra, Toon Hermanshuis, Thialf).

Bewoners zijn meer (financieel) zelfstandig en staan steviger in de maatschappij **(D)**

Alle mensen moeten de gelegenheid hebben om mee te kunnen doen in de samenleving, zichzelf te ontwikkelen en ervaringen op te kunnen doen. In CSA zijn buurten waar naar verhouding tot de andere wijken in Arnhem meer gezinnen leven in armoede. Zij kunnen zich, om diverse redenen, (financieel) zelf niet redden. Via het programma Arnhem-Oost willen we afscheid nemen van deze ongelijkheid. Het Arnhemse Broek is één van de wijken van de Arnhem-Oost aanpak.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten ons samen met andere externe wijkpartners intensief in op een persoonsgerichte aanpak op het gebied van (arbeids)participatie en financiën.
- We ondersteunen diverse initiatieven op het gebied van zelfredzaamheid (onder andere Broek Omhoog, De Kansen en Stichting Raak).

Kansengelijkheid (T)

Jongeren ervaren meer kansengelijkheid en kunnen hun talenten ontwikkelen (D)

Door de inzet van verschillende projecten hebben meer kinderen de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen. Vanuit de basisscholen in het Arnhemse Broek is er vanaf 2019 een programma opgesteld om de algemene ontwikkeling te verrijken. De basisscholen hebben zicht op de behoeftes van de leerlingen en stemmen zaken af met de gemeente en de partners in de wijk zoals Rijnstad, Rozet, Sportbedrijf en het Sociale wijkteam. Er zijn ook meerdere partners actief voor kinderen tussen de leeftijd - 9 maanden en 4 jaar.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen samen met alle externe partners die werkzaam zijn op het gebied van kinderen -9 maanden tot 4 jaar een samenhangende aanpak.
- We continueren het programma Kansrijk Opgroeien. Hierbij horen Het Fort, De Blokhut, Verlengde schooldag en de Fridayschool. En daarbij zoeken we aansluiting bij de Arnhem-Oost aanpak.

Gezondheid (T)

Meer inwoners hebben een gezonde en actieve leefstijl (D)

In CSA zijn weinig mogelijkheden tot bewegen. Op de commerciële sportscholen na, is er geen actieve sportvereniging. Te veel kinderen in het Arnhemse Broek kampen met ernstig overgewicht. De redenen hiervoor zijn divers. De laatste jaren is het aantal kinderen met overgewicht toegenomen en in het belang van de toekomstige gezondheid van de kinderen zullen we hier op prioriteren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op meer beweegmogelijkheden in de wijk voor 0-100 jaar. Via het programma Arnhem-Oost willen we een beweegroute langs het spoor realiseren.
- Samen met het Sportbedrijf zetten we in op een gezonde leefstijl (bijvoorbeeld de schaatsbaan en de programma's Jongeren Op Gezond Gewicht (JOGG), Gezond Onderweg (GO) en Beweegconcept 2+1+2.
- We maken bewoners bewust van gezonde voeding door inzet van Vitanos en de Blauwe Tomaat.
- We zorgen voor een passende inzet van de subsidiepartners op het gebied van gezondheid.

Openbare Ruimte (T)

Bewoners en bezoekers ervaren CSA als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

In CSA is er veel verharding en verstening, mede omdat het een centrumwijk is met weinig ruimte, veel bebouwing en belangrijke infrastructuur. Vergroening zorgt voor een mooiere en aantrekkelijkere buitenruimte. Dit gaat voor een belangrijk deel hand in hand met het thema Duurzaamheid. Ook biedt het parkeerplan in het Spijkerkwartier mogelijkheden om de buitenruimte aantrekkelijker te maken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We voeren de wijkgroenagenda's (het Arnhemse Broek en Centrum) uit.
- We combineren vergroeningswensen met de ontwikkeling van onder andere de Ir. J.P. Van Muijlwijkstraat.
- We verminderen het aantal rommelige, verwaarloosde plekken in de wijk (schoon, heel en veilig).
- We geven opdracht aan wijkorganisaties (Broek Omhoog en Buurtgroenbedrijf) om opdrachten uit te voeren voor het onderhoud en de vergroening van de wijk.
- We investeren de gelden van het parkeerplan in een extra kwaliteitsimpuls bij het groot onderhoud (vervanging riool en herinrichting straten) in het Spijkerkwartier.

Wijkeconomie (T)

Goed functionerende wijkorganisaties (D)

CSA kent een aantal wijkorganisaties, zoals Broek Omhoog, de Kansen, de Buurtkeuken, het Buurtgroenbedrijf en De Blauwe WijkEconomie (DBWE) die werken aan een verbetering van de wijk. Het Buurtgroenbedrijf begon als klein bewonersinitiatief en is nu ontwikkeld tot een professioneel sociaal bedrijf dat vergroeningsprojecten oppakt, uitwerkt en uitvoert. Hierdoor kunnen er veel meer vergroeningsinitiatieven worden uitgevoerd.

De Blauwe WijkEconomie (DBWE) is een vernieuwend en experimenteel initiatief. De visie van DBWE is in grote lijnen: het behouden en verzilveren van waarden die er in de wijk te vinden zijn. Vanuit deze gedachte worden er verschillende projecten opgezet en doorontwikkeld. Enkele voorbeelden zijn Spijkerbikes en het Buurtbaanbedrijf.

Al deze organisaties dragen bij aan diverse doelstellingen, zoals meedoen, activering, werk, sociale cohesie, duurzaamheid, leefbaarheid en openbare ruimte. Deze initiatieven vinden plaats door en met bewoners van de wijk.

Inspanningen 2024 (I)

- We ondersteunen de wijkorganisaties als partner vanuit de gemeente. We denken mee in mogelijkheden en het grijpen van kansen die in relatie staan met de Arnhemse doelen.
- We zetten in op het maximaal zelfstandig laten functioneren van wijkorganisaties (organisatorisch en financieel).

Veiligheid (T)

Bewoners en ondernemers ervaren minder overlast (D)

In CSA is leefbaarheid een belangrijk thema. Op sommige plekken is sprake van (een gevoel van) onveiligheid. Bewoners vragen aandacht voor verkeersveiligheid, overlast door kamerbewoning, verwarde personen en de aanwezigheid van criminaliteit en drugshandel. Het actieprogramma Schoon Heel Veilig is met deze thema's bezig. Met gerichte acties willen we afrekenen met de verloedering, overlast en criminaliteit in de wijk. Het doel is om ondernemen en wonen in het gebied prettiger en aantrekkelijker te maken.

In de wijken bevinden zich psychisch kwetsbare mensen en dak- en thuislozen (volwassenen en jongeren). Dit heeft blijvende aandacht nodig.

Inspanningen 2024 (I)

- We blijven inzetten op het actieprogramma Schoon Heel en Veilig Steenstraat en omgeving.
- We ontwikkelen een aanpak op het verminderen van weesfietsen, graffiti en zwerfafval.
- We verbeteren de oversteekmogelijkheden van de Johan de Wittlaan.
- We zetten in op goed functionerende wijkveiligheidsoverleggen met onze externe partners.

Noordwest

In het wijkprogramma Noordwest bevinden zich de wijken Klarendal, Burgemeesterswijk/ Hoogkamp, Schaarsbergen en omgeving, Sint Marten/ Sonsbeekkwartier, Heijenoord en Lombok, Hoogstede/Klingelbeek en omgeving.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer inwoners vinden een ontmoetingsplek en nemen deel aan activiteiten (D)

In Noordwest zijn voldoende locaties waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten, soms gerund door bewoners zelf, soms met ondersteuning van professionals, locaties met en zonder dak, voor volwassenen en voor de jeugd. Ontmoeting draagt bij aan het algemeen welbevinden en kan ervoor zorgen dat minder snel een beroep wordt gedaan op specialistische voorzieningen. Ons doel is om de fysieke locaties met een dak (’t Huukske, De Wasplaats, De Bakermat, de Nieuwe Hommel, Jeugdcentrum Vogelwijk, MFC Klarendal) te laten functioneren voor de wijk: toegankelijk, nabij en laagdrempelig.

Ook speelplekken en sportparken in de openbare ruimte zijn belangrijke ontmoetingsplekken. De behoefte om elkaar buiten te ontmoeten is de afgelopen periode toegenomen.

Inspanningen 2024 (I)

- Samen met bewoners en externe partners in de wijk creëren, verbeteren, onderhouden of behouden we ontmoetingsplekken.
- We faciliteren de buurthuizen en stimuleren een passend en goed aanbod aan activiteiten.
- We brengen sociale wijkinitiatieven in Klarendal en Sint Marten bijeen en brengen jaarlijks een sociale kaart uit.
- We passen (speel)plekken en pleinen aan en maken deze aantrekkelijker zodat ontmoeten/verblijven er prettiger is met meer aandacht voor ontmoeting, spelen en bewegen, vergroening en klimaatadaptatie.

Kansengelijkheid (T)

In Klarendal en Sint Marten kunnen kinderen en hun ouders zich beter ontplooien in een stimulerende omgeving (D)

We zien dat bewoners te maken hebben met armoede en schulden. We zien ook dat kinderen en jongeren in hun kansen op een positieve persoonlijke ontwikkeling belemmerd worden doordat ze opgroeien in armoede, hun ouders onvoldoende betrokken zijn bij de opvoeding en er onvoldoende gebruik gemaakt wordt van ondersteuningsstructuren in de wijk.

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich in vrijheid en veiligheid en zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We stimuleren het thuisbezoek door jeugdverpleegkundigen voor alle kinderen op het moment dat ze 18 maanden oud zijn.
- We verbeteren ouderondersteuning voor de kwetsbare inwoners.
- We verbeteren het aanbod van Speelmorgen in Klarendal in samenwerking met Rijnstad.
- We geven vanaf 2024 aan alle aanbieders en organisatoren van jeugdactiviteiten de opdracht om gezonde voeding aan te bieden tijdens de activiteiten.
- We verbeteren het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien 0 tot 18 jaar in samenwerking met het externe wijknetwerk van (basis)scholen, jeugdverpleegkundigen, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet en het Sociaal wijkteam. Het programma richt zich op de onderdelen onderwijs, vrije tijd en thuis en sluit aan bij de Arnhem-Oost aanpak.

Gezondheid (T)

Kwetsbare inwoners leven langer in goede gezondheid en blijven vitaal (D)

In Noordwest neemt de dubbele vergrijzing toe; het aandeel oude ouderen (80 jaar en ouder) onder alle ouderen (vanaf 65 jaar) neemt toe. De vergrijzing heeft grote impact op de ervaren gezondheid en de zorg. Dit gaat vaak gepaard met een toename van het aantal inwoners met een chronische aandoening, in sommige gevallen zelfs meerdere tegelijk. Sociale problemen zoals eenzaamheid nemen eveneens toe. Ouderen wonen langer zelfstandig en vaker ook alleen.

In Klarendal en Sint Marten geeft de fysieke en mentale gezondheid reden tot zorg, met name bij de kwetsbare inwoners. Een deel van de inwoners beweegt te weinig, eet ongezond en heeft last van overgewicht. Sommige inwoners hebben moeite om de juiste keuzes te maken ten aanzien van gezonde voeding en leefstijl en zouden met stimulering om te sporten en bewegen geholpen zijn.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten in op beweeg- en ontmoetingsprogramma's voor ouderen in en rondom de buurthuizen en ontmoetingsplekken in samenwerking met de buurthuizen, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en Sportbedrijf Arnhem.
- We zetten in op bewustwording en regie op de eigen gezondheid en het voorkomen van zorg door de inzet van Welzijn op Recept door Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en Rijnstad.
- In samenwerking met een extern netwerk bestaande uit Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en huisartsenpraktijk Klarendal starten studenten van de HAN een onderzoek naar het verbeteren van de fysieke en mentale gezondheid van kwetsbare oudere inwoners van Klarendal en Sint Marten.
- Vanaf 2024 richten we bij aanpassing van de buitenruimte in Klarendal en Sint Marten de omgeving beweegvriendelijker in.

Veiligheid (T)

Bewoners hebben minder last van gevoelens van onveiligheid (D)

Bewoners ervaren in delen van de wijken Klarendal en St. Marten gevoelens van onveiligheid door overlast door verwarde personen, drugsdealen op straat en verloederde plekken. In de Burgemeesterswijk en Heijenoord wordt overlast ervaren door groepen jongeren die rondhangen rond scholen en parkjes.

Samen met de afdeling veiligheid, handhaving, politie en netwerkpartners is een wijkveiligheidsagenda opgesteld waarmee we met een integrale aanpak de veiligheid in de wijken verbeteren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We initiëren de aanpak van overlast door personen met verward gedrag.
- Vanuit de wijkveiligheidsagenda sturen we samen met politie op meer inzet op het tegengaan van drugs dealen op straat en vanuit woningen.
- We zetten in op de aanpak van verloederde plekken en ondermijning, met name op en rond de Hommelseweg. Hiervoor is het ‘actieplan Hommel & Singel, schoon heel en veilig’ in 2023 van start gegaan. We zorgen hierbij ook voor een goede aansluiting op de Arnhem Oost aanpak.
- We ontwikkelen het jongerenwerk door, waarbij naast Klarendal/St. Marten ook aandacht is voor de jongeren in de Burgemeesterswijk en Heijenoord.

Noordoost

In het wijkprogramma Noordoost bevinden zich de wijken Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o., Alteveer en Cranevelt.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Meer bewoners zijn zelf- en samen redzaam **(D)**

Bewoners willen ontmoetingsplekken die passen bij hun behoefte: dichtbij, kleinschalig en laagdrempelig. Ontmoeting draagt bij aan het algemeen welbevinden en kan ervoor zorgen dat minder snel een beroep wordt gedaan op specialistische voorzieningen. Er is een groeiende behoefte aan meer verbondenheid in en tussen wijken. Aandachtspunt blijft behoud van deze plekken en de financiële dekking ervan.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ondersteunen, faciliteren en stimuleren het gebruik van de verschillende ontmoetingscentra.
- Wij adviseren bij de aanvraag van subsidiemogelijkheden en verbinden de initiatiefnemer met de juiste contactpersonen.
- We zetten extra in op ouderen in ons gebied, wat hebben ze nodig en hoe kunnen we dit gaan realiseren.
- We hebben een herijkte opdracht aan Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) in het gebied Noord-Oost verstrekt die meer recht doet aan de gebiedsspecifieke behoeften vanuit de Geitenkamp.
- We stimuleren en faciliteren het gebruik van het Multifunctioneel Centrum De Wetering.
- We zetten in op het stimuleren van gebruik en bekendheid van deze ontmoetingsplekken maar ook van de toegang naar nulde en eerstelijnszorg.
- In Noord-Oost wonen relatief veel ouderen. In samenspraak met partners onderzoeken we hoe wat ouderen nodig hebben en hoe we hier uitvoering aan kunnen gaan geven.

Meer bewoners participeren in de vorm van (vrijwilligers)werk (D)

De werkloosheid en bijstandsdichtheid in Geitenkamp zijn op het hoogste niveau van de gemeente. Een hoog percentage van de bewoners heeft geen of onvoldoende opleiding, waardoor er onvoldoende aansluiting is op de arbeidsmarkt. Een kwart van de huishoudens heeft een inkomen lager dan 120% van het wettelijk minimum, twee keer zo veel als gemiddeld in Arnhem. Er wordt ingezet op het creëren van werkervaringsplekken in een vertrouwde omgeving dichtbij huis, waar bewoners hun eerste stappen kunnen zetten, op weg naar betaald werk. De focus ligt op ouders met kinderen tot en met 12 jaar.

De Vlindertuin wil de 'kweekplaats' en thuisbasis zijn voor een 'wijk-netwerk' van creatief en sociaal ondernemers in de Geitenkamp. Vinden, verbinden en samenwerken (als middel) staan hierin centraal. Uiteindelijk willen we in de wijk een laagdrempelige opstapmogelijkheid naar (vrijwilligers) werk in de wijk.
Een aantal ontmoetingsplekken, zoals Moes in Plattenburg, ontwikkelen zich door tot leer- en werkervaringsplek.

We stimuleren organisaties om meer inwoners te verleiden tot het doen van vrijwilligerswerk.

Inspanningen 2024 (I)

- We breiden het aantal sociaal ondernemers met leer- en werkervaringsplekken in de Vlindertuin uit door middel van het aanstellen van een kwartiermaker die deze opdracht krijgt.
- We willen een Buurtbaanbureau ontwikkelen in combinatie met het WijkKlusTeam (Geitenkamp gildewijk/ambachtskwartier).
- We borgen en voeren de gebiedsagenda armoede schulden werk uit in samenwerking met onze externe partner het Sociaal wijkteam.
- In samenwerking met Vitesse Betrokken onderzoeken we of Vitesse Betrokken een rol kan spelen om jong volwassenen zonder diploma en/of werk naar school (startkwalificatie) of werk te begeleiden.

Kansengelijkheid (T)

Meer kinderen hebben de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen (D)

In de wijk Geitenkamp groeien veel kinderen in armoede op. Meer dan een derde van de huishoudens heeft een besteedbaar inkomen ≤ 120% van het minimumloon. Er is sprake van generatiearmoede. Het percentage kinderen tot 18 jaar met een toewijzing op grond van de Jeugdwet is hoger dan gemiddeld in Arnhem. Ook Plattenburg heeft onze aandacht.
Wij zetten in op het verrijken van de algemene ontwikkeling van kinderen en jongeren en het vergroten van sociale vaardigheden en een positiever zelfbeeld.
Wij zetten in op het versterken en ondersteunen van ouders bij de opvoeding.

Inspanningen 2024 (I)

- We stellen een jaarlijks uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien (programma verlengde leertijd/rijke schooldag) op in samenwerking met het extern wijknetwerk van basisscholen, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet en het Sociaal wijkteam. Het programma richt zich op de onderdelen onderwijs, vrije tijd en thuis.
- We blijven de verlengde leertijd monitoren en sturen deze eventueel bij in samenwerking met externe wijkpartners.
- We zetten het project Buurtouders op om ouders te stimuleren en bekend te maken met de voorliggende voorzieningen voor kinderen -9 tot 4 jaar zodat ze beter starten op de basisschool.
- We verbeteren het pedagogisch klimaat op de Rommelkist en vergroten de kring van vrijwilligers in samenwerking met het Sportbedrijf Arnhem. We vergroten ook de kring vrijwilligers en leren hen vaardigheden om goed om te kunnen gaan met kinderen.
- We vergroten een veilige omgeving en handelingsbekwaamheid van de professionals en bewaken hun professionaliteit.
- We coördineren de monitoring van extra inzet van VGGM (huisbezoeken bij kinderen van 18 maanden) en brengen de signalen en de vervolgacties in kaart.
- We monitoren het nieuwe jongerenwerk The GOAT (gestart juni 2023).
- We geven opdracht aan professionals om meer te sturen op gedragsverandering.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Geitenkamp worden kleiner (D)

We stimuleren bewoners tot een gezondere leefstijl, zoals meer bewegen, gezonder eten en we zetten ons in om plekken in de wijk toegankelijker te maken zodat meer bewoners er gebruik van maken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We monitoren de inspanningen JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht).
- We koppelen JOGG aan het nieuwe jongerenwerk.
- We realiseren meer en/of betere en nieuwe beweegplekken (onder andere Rommelkist, Calisthenics, Sportpark Paasberg).
- We geven opdracht aan uitvoerders om te werken aan imagoverbetering en aantrekkelijkheid van locaties.
- We zetten meer in op mixen van jeugd bij activiteiten.
- Wij stimuleren externe organisaties in de wijk om gezonde leefstijl te stimuleren (gezond koken, bewust boodschappen doen, gezonde voeding op locaties).

Openbare ruimte (T)

Noord-Oost is klimaatbestendiger (D)

We zetten samen met bewoners in op het vergroenen, verminderen van hittestress en vergroten van de biodiversiteit.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We stimuleren groeninitiatieven van bewoners en scholen en helpen mee deze te realiseren.
- We vergroenen de wijk Geitenkamp door 'oude' ligusterhagen terug te plaatsen in het straatbeeld samen met corporaties.
- We ondersteunen het duurzaamheidsproject Paasberg; op de Paasberg is een actieve bewonersgroep bezig met het verduurzamen en energiezuinig maken van de wijk, zij delen hun kennis actief met andere geïnteresseerden uit de wijk.
- We ondersteunen de initiatiefgroep Beek op de Paasberg bij het realiseren van hun plannen om het gebied aantrekkelijker en toegankelijker te maken (blauw-groene netwerken in de wijk). Daarnaast willen we een actieve bijdrage leveren aan het project 'Sportpark de Paasberg als kloppend hart van de wijk'. Deze ontwikkelingen sluiten aan bij het ontwikkelen van het Beekdal.

Noord-Oost is schoner en aantrekkelijker (D)

Meer bewoners ervaren minder overlast van bijzettingen van afval bij ondergrondse containers.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met bewoners wordt gezocht naar oplossingen om bijplaatsingen tegen te gaan.

Wonen (T)

De wijk Geitenkamp wordt vitaler (D)

We willen inzetten op het vergroten van diversiteit van woningen en bewoners.
In samenwerking met woningbouwcorporaties, Sociaal wijkteam, politie en Werk en Inkomen, zijn de hotspots op de Geitenkamp benoemd. Het gaat om buurtjes/straten waar de leefbaarheid onder druk staat.
Per hotspot is benoemd welke strategie we inzetten; de interventies zijn gericht op het beperken van de instroom van kwetsbare inwoners of op het omgaan met kwetsbare inwoners.

Geitenkamp is een van de wijken van de Arnhem-Oost aanpak, Binnen de Arnhem-Oost aanpak, wordt samen met het Rijk en de provincie stevig ingezet op het versterken, leefbaarder en veiliger maken van Geitenkamp. De Arnhem-Oost aanpak zal de ingezette koers vanuit het Handelingskader verder versterken en een grotere impuls geven.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op het reguleren van de instroom van nieuwe inwoners, via de woningbouwcorporaties.
- Op termijn streven we naar een diverser woningaanbod in de Geitenkamp.
- We zetten in om de leefbaarheid te vergroten door middel van de straataanpak (proactief opbouwwerk).

Wijkeconomie (T)

Bruisender marktplein Geitenkamp (D)

Bewoners van Geitenkamp, Monnikenhuizen en ook de Paasberg maken zich zorgen over het verschralen van het winkelaanbod op het winkelplein Geitenkamp. Zij hebben behoefte aan een bruisend marktplein met een gevarieerd winkel- en horeca-aanbod waar ook ruimte is om te verblijven. De wijk Geitenkamp is in het verleden opgezet om zelfvoorzienend te zijn, de wijk had een geïsoleerde ligging.

Inspanningen 2024 **(I)**

Er ligt een uitvoeringsplan om te komen tot een bruisender marktplein. Eerste noodzakelijke stap is vergroting van de bestaande supermarkt. Door wisseling van de eigenaar van het pand is deze ontwikkeling gestagneerd. Deze stap is nog steeds noodzakelijk voor de vitaliteit van het marktplein.

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder verkeer- en parkeeroverlast (D)

In de wijk Alteveer-Cranevelt is de verkeersdruk hoog (als gevolg van samenloop Rijnstate, Openluchtmuseum en Burgers' Zoo). In Velperweg e.o. bestaat er, door de herontwikkeling van het voormalig AKZO-terrein en omgeving, de transformatie van het oude ING-pand naar appartementen en de komst van het Rijn IJsselcollege zorg over toename van de verkeersintensiteit op de Velperweg. In Klarenbeek is er tijdens drukke dagen van het zwembad overlast in de directe omgeving ervan.

Inspanningen 2024 (I)

- We monitoren de verkeersintensiteit Velperweg e.o. als gevolg van allerlei ontwikkelingen (zoals AKZO, High Park, Rijn IJsselcollege) en Molenbeke en zetten waar nodig vervolgacties in gang.
- We monitoren het burgerparticipatieproces herinrichting Velperweg.
- We treffen maatregelen om de parkeerdruk in Alteveer-Cranevelt te verlagen.

Bewoners ervaren meer veiligheid in hun directe omgeving (D)

Wij zien graag dat Arnhemmers zich nog veiliger gaan voelen in hun stad en in hun eigen woonwijk. Want veiligheid is, samen met een nette en schone omgeving, voorwaarde voor een prettig woon- en leefklimaat. Het gevoel veilig te zijn, maakt bewoners ook vaker sociaal betrokken met de buurt en met de buurtbewoners. De leefbaarheids- en veiligheidsthema’s die spelen zijn parkeeroverlast en overlast van jongeren. Overlast jongeren speelt met name in Geitenkamp en aangrenzende wijken. De partners die op straat actief zijn monitoren de overlast en houden elkaar op de hoogte en spreken af wie er per geval in actie komt.
In samenwerking met veiligheid en de politie wordt in Geitenkamp samenwerking gezocht met belangrijke bewoners (project Bondgenoten) om samen te werken aan een leefbare wijk.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten extra in op vermindering van de jeugdoverlast in samenwerking met ons extern netwerk, bestaande uit jongerenwerk, straathoekwerk, straatcoaches, wijkagent, handhaving en sociaal wijkteam.
- We monitoren de impact van het nieuwe jongerenwerk (locatiegebonden en ambulant).
- We houden wijkschouwen in de verschillende wijken binnen Noord-Oost in samenwerking met externe wijkpartners en vertegenwoordiging vanuit de wijk.
- We participeren in het project Bondgenoten.

Presikhaaf

In het wijkprogramma Presikhaaf bevinden zich de wijken Presikhaaf West en Presikhaaf Oost.

Wat willen we bereiken en wat gaan we doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Bewoners hebben meer contact, zien het belang van een gezonde leefstijl en vergroten hun kansen op participatie **(D)**

Bewoners kunnen te maken krijgen met diverse problematiek. Ze maken zich zorgen, zijn eenzaam, kampen met gezondheidsproblemen, zijn niet taalvaardig en weten niet hoe ze hun rekeningen kunnen betalen. Vaak weten ze ook niet wat waar te doen is en waar ze informatie, advies of hulp kunnen krijgen op het gebied van wonen, werk, inkomen, gezondheid, opvoeding en onderwijs. Dit staat het meedoen aan de maatschappij in de weg.

We willen dat de professionele ondersteuning van wijkpartners op al deze leefgebieden goed aansluit bij de behoeften van bewoners, dat deze goed bekend is en dat deze laagdrempelig en dichtbij bereikbaar is. We vragen van al onze wijkpartners dat ze ook zelf proactief meedoen als onderdeel van een netwerk. We vinden het ook belangrijk dat bewoners elkaar kunnen ondersteunen en elkaar kunnen ontmoeten.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zorgen via de sociale tafel voor een goede programmering en afstemming van inzet van onze externe wijkpartners (zoals Sociale Wijkteams en welzijnspartijen).
- We ondersteunen de bekendheid en het gebruik van laagdrempelige faciliteiten voor informatie, activiteiten, hulp en advies zoals Goed Geregeld Arnhem, Sociale wijkteams en The Point en stimuleren het proactief en preventief werken van onze sociale wijkpartners.
- We faciliteren en versterken ruimtes voor ontmoeting, verbinding en ontwikkeling voor jong en oud, zoals buurthuizen en jongerencentrum Push.
- We stimuleren een passend aanbod van en programmering op plekken in de openbare ruimte voor spelen, bewegen en ontmoeten.
- We ondersteunen bewonersinitiatieven en zorgen voor een goede verbinding met de inzet van de externe wijkpartners in de wijk door netwerkvorming en wijkcommunicatie.
- We investeren permanent in laagdrempelige tafels voor overleg tussen bewoners, overheid en wijkpartners.

Kansengelijkheid (T)

Bewoners kunnen zich financieel redden en kinderen en jongeren hebben gelijke kansen om zich te ontwikkelen (D)

We zien dat bewoners kampen met armoede en schulden. We zien ook dat kinderen en jongeren in hun kansen op een positieve persoonlijke ontwikkeling belemmerd worden doordat ze opgroeien in armoede, hun ouders onvoldoende betrokken zijn bij de opvoeding en er onvoldoende gebruik gemaakt wordt van ondersteuningsstructuren in de wijk.

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich in vrijheid en veiligheid en zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We monitoren de uitvoering van het gebiedsplan participatie, armoede en schulden. Dit plan zet in (met de focus op P1) op de verbetering van de positie van ouders met kinderen met een P-uitkering en schulden, op een gemeenschappelijk spreekuur met het Sociaal Wijkteam en Goed Geregeld Arnhem en een optimaal gebruik van Gelrepas en Stichting Leergeld.
- Het plan om alle kinderen van 18 maanden te laten bezoeken door het consultatiebureau om het belang van taalrijk opvoeden, voorschoolse educatie en opvoedondersteuning onder de aandacht te brengen, is in uitvoering, evenals het plan om alle kinderen tussen 0-4 jaar op de vroeg en voorschoolse educatie te krijgen.
- We onderzoeken de mogelijkheid om een uitnodigend ouder-kind centrum te realiseren in Presikhaaf, bij voorkeur in de Multi Functionele Accommodatie.
- We delen met onze externe wijkpartners op jeugd/kinderen ervaringen, kansen en problemen in het netwerk Kansen voor Kinderen Presikhaaf. Dit netwerk beoogt de onderlinge samenwerking in de wijk van professionals te versterken.
- We beogen de inzet van de in 2023 nieuw gestarte aanbieders op het jongerenwerk (Presikhaaf University en Kansenmakers) bij een positieve evaluatie te borgen en doen daarmee een behoeftedekkend aanbod op (ambulant) jongerenwerk inclusief passende (nieuwe) ontmoetingsplek(ken). De inzet is met name gericht op talentontwikkeling en mentale weerbaarheid. Deze inzet staat in nauwe verbinding met de inzet van onze externe wijkpartners, zoals scholen, sportbedrijf en cultuuraanbieders.
- We vragen aan de externe wijkpartijen om passende interventies te plegen op het gebied van versterking ouderbetrokkenheid, gebruik van voor en vroegschoolse educatie en opvoeden in een taalrijke omgeving.
- We stimuleren de bekendheid en het gebruik van de inzet van energiecoaches zodat bewoners inkomen kunnen besparen door energiebesparende maatregelen te nemen.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren Presikhaaf als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

In Presikhaaf is het gevoel van eigenaarschap over de eigen woon- en leefomgeving laag. Het gevoel van eigenaarschap draagt bij aan meer betrokkenheid en uiteindelijk aan een aantrekkelijkere leefomgeving. We willen bewoners en onze partners (in en extern) in de wijk ondersteunen daarbij. Bij elk fysiek project letten we op betrokkenheid van bewoners en luisteren naar hun wensen en bedenkingen.

We willen dat bewoners in de wijk meer en veilig kunnen wandelen en fietsen. We willen dat jongeren en ouderen faciliteiten (in de openbare ruimte) hebben waar ze elkaar kunnen ontmoeten, kunnen spelen en bewegen. We willen dat bewoners actief betrokken zijn bij het voorkomen of opruimen van zwerfafval. We vinden doorstroming van huidige bewoners belangrijk zodat zij plaats kunnen maken voor starters. We agenderen de realisatie van goed geïsoleerde en betaalbare woningen. We sluiten maximaal aan op de Arnhem Oost aanpak waar integraal en meerjarig wordt ingezet op versterking van de leefbaarheid en veiligheid van Presikhaaf.

Inspanningen 2024 (I)

- We dragen bij aan de realisatie van buurttuinen (vanuit ontwikkelperspectief P3) door het aantrekkelijker maken van de openbare ruimte en het toevoegen van elementen voor ontmoeting en sociale binding.
- We dragen bij aan inrichting van de openbare ruimte op een aantal bijzondere plekken in de wijk waardoor bewoners elkaar kunnen ontmoeten en deze plekken uitnodigen tot buiten spelen en bewegen voor kinderen en ouders: rondom buurthuis de Overkant, speelplek de Regenboog, rondom Dunoweg, rond de Parkschool en op plekken waar de corporaties aan de slag gaan.
- We waken voor een integrale inzet rondom de renovatie van woningen in P1 waarbij extra aandacht is voor het oppakken van zorgvragen van bewoners en het versterken van hun veerkracht (informeel netwerk) en de verbinding met het formele netwerk in de wijk (van de professionals).

- We vragen binnen het ontwikkelperspectief P3 aandacht voor het (in co-creatie met bewoners) verbeteren van de verkeersveiligheid in het algemeen. Uitgangspunt is het bieden van meer ruimte voor de voetganger en fiets en het verminderen van het gevoel van ‘blik op straat’ en voor de realisatie van 30 km zones.
- We zijn nauw betrokken bij de uitvoering van de visie Merwede terrein en met name de sociale aansluiting van deze ontwikkeling op de rest van de wijk.
- We denken mee bij inrichting van en sociale programmering rondom de revitalisering van sportpark Doorwerthlaan (Eendracht, Budosport, open wijkfaciliteiten).
- We faciliteren bewonersinitiatieven gericht op het verbeteren van de leefomgeving en ondersteunen het netwerk van afvalprikkers en de organisatie van opruimdagen.

Veiligheid (T)

Bewoners dragen bij aan een veilige en prettige leefomgeving (D)

Bewoners horen zich thuis te voelen in de wijk en kunnen zichzelf zijn. Signalen van overlast en onveilige situaties dienen (snel) te leiden tot een passende opvolging door professionals. Bewoners zijn en blijven bereid om meldingen te doen en worden door professionals ondersteund bij het omgaan met bewoners van verschillende achtergronden, perspectieven en ideeën. Samen zorgen we voor een omgeving waarin iedereen ideeën naar voren kan brengen, waarin er wordt geluisterd, waarin overlast wordt gemeld en waarin er passend kan worden opgetreden.

Om samen te werken aan een veiligere wijk willen we met medewerkers die betrokken zijn vanuit veiligheid, handhaving, straatcoaches/VIOS (Veilig in om school) en jongerenwerkers integraal samenwerken. Ieder vanuit zijn eigen rol en functie en met focus vanuit een gemeenschappelijke agenda.

Inspanningen 2024 (I)

- We stemmen de inzet van veiligheidsprofessionals in de wijk af op actualiteiten (korte termijn) en op een langetermijnagenda (sociale cohesie, drugsoverlast, draaiboek jongerenoverlast en overlastgevende personen).
- We zetten in op positieve communicatie met betrekking tot bewoners en initiatieven die een succesvolle bijdrage leveren aan de versterking van het veiligheidsgevoel.
- We zetten in op extra communicatie gericht op meldingsbereidheid en de plekken waar bewoners verschillende vormen van overlast kunnen melden.
- We zorgen er voor dat externe partijen betrokken bij het OZO (overlast en zorg) overleg blijvend inzicht hebben en geven op casuïstiek en op trends om escalatie te voorkomen.
- We stimuleren de professionals in de wijk om in te zetten op het verhogen van tolerantie en op het vergroten van de gemeenschapszin van bewoners.
- De inzet van het jongerenwerk nieuwe stijl en het netwerk Kansen voor Kinderen is verbonden met de inzet van de veiligheidspartners.

Malburgen

In het wijkprogramma Malburgen bevinden zich de wijken Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder het Duifje en Immerloo.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Meer inwoners van Malburgen maken gebruik van de buurthuizen/wijkcentra in de wijk **(D)**

We willen dat Malburgers terecht kunnen op een plek in hun buurt voor ontmoeting, deelnemen of organiseren van activiteiten of persoonlijke ontwikkeling. Op deze wijze werken we aan het verbeteren van de sociale cohesie en de zelfredzaamheid van inwoners. Hiervoor moeten we investeren in voorzieningen in de wijk om ontmoeting en ontwikkeling mogelijk te maken en we ondersteunen de partijen die deze voorzieningen beheren. De programmering vanuit de buurthuizen en de multifunctionele accommodaties moet uiteindelijk beter aansluiten bij de behoeften van de Malburgers.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen een duidelijke visie op functie en wijze van beheer van de voorzieningen binnen de deelgebieden (de Hobbit, De Fresh, De Spil, Duiventil en de Malburcht), aansluitend bij de behoefte van de bewoners en de doelen van de sociale basis.
- We organiseren dat bewoners die niet zelfstandig de stap naar deelname van activiteiten kunnen maken hierin begeleid worden.
- We organiseren dat professionals op de hoogte zijn van het voorzieningenaanbod in de wijk en dat voor wijkbewoners inzichtelijk is welke activiteiten in de wijk plaatsvinden.
- We zorgen er voor dat er een uitwerking is van de geïnventariseerde behoeftes van bewoners in 2023 en dat deze is omgezet in een programma.

Nieuwe bewoners voelen zich welkom in de wijk en er ontstaan sociale structuren **(D)**

Er lopen veel uitbreidings- en inbreidingsplannen in Malburgen. Tot 2030 verwachten we de realisatie van tenminste zo'n 800 nieuwe woningen in Malburgen. Dat betekent dat we veel nieuwe wijkbewoners gaan verwelkomen. We vinden het belangrijk dat deze bewoners goed landen in de wijk en deel gaan uitmaken van de buurtgemeenschappen.

Inspanningen 2024 **(I)**

We ontwikkelen op basis van de omvang en de aard van de ontwikkelplannen, met partners een plan op welke wijze we een goede buurtlanding organiseren en we geven daar uitvoering aan.

Meer gezinnen in de bijstand maken stappen op het gebied van participatie en maken gebruik van alle maatwerk- en kindvoorzieningen **(D)**

We vinden perspectief voor kinderen die opgroeien in een gezin met weinig inkomen belangrijk. Daarom geven we prioriteit aan de inzet op gezinnen in de bijstand. Doelstelling is om de gezinnen via persoonlijk contact intensief te volgen in de mogelijkheden en belemmeringen om stappen te zetten op de participatieladder en zowel op groeps- als op individueel niveau hier het passende instrumentarium op in te zetten. Tegelijk willen we weten of alle kinderen in het gezin al gebruik maken van voorliggende voorzieningen en als dat niet zo is deze alsnog in te zetten.

Inspanningen 2024 **(I)**

We maken de afspraak (en monitoren de gemaakte afspraak) om op projectmatige wijze (eenouder)gezinnen in de bijstand intensief te volgen. Onderdeel van het projectmatig werken is een integraal plan per gezin. In het integrale plan is een toets op kindvoorzieningen opgenomen. Op deze wijze krijgen we zicht op het gebruik van de kindvoorzieningen en kunnen we ook sturen op het beter gebruiken van deze voorzieningen.

Kansengelijkheid **(T)**

Eind 2024 werken alle subsidiepartners met een gemeenschappelijk referentiekader met als doel om de ontwikkelingskansen van kinderen in Malburgen te bevorderen **(D)**

De wijk Malburgen vraagt om een extra focus op het perspectief van de jeugd. Veel kinderen starten met een achterstand op het primair onderwijs en ook op latere leeftijd zien we veel jongeren die door de thuissituatie of andere omstandigheden minder kansen hebben om zich goed te kunnen ontwikkelen. Dit heeft ook impact op de wijk.
Het wijkprogramma kent daarom een bijzondere focus op de jeugd (-9 maanden tot 27 jaar), maar dat betekent niet alleen aandacht voor jeugd. Ook de omgeving van de jeugd (waaronder ouders, scholen en sportverenigingen) wordt daarbij betrokken.

In 2024 en de jaren daarna is onze inzet gericht op het werken aan een gezamenlijk referentiekader om op deze wijze de jeugdpartners te helpen om dezelfde taal te spreken en de geleverde ondersteuning beter op elkaar aan te laten sluiten. We doen dit door met elkaar te bespreken wat we verstaan onder de diverse thema's en hoe dit een plek krijgt in de diverse programma's.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We organiseren samen met externe jeugdpartners een proces om inhoud te geven aan dit referentiekader. Thema's in dit referentiekader zijn; effecten van de onlinewereld, vergroten ouderbetrokkenheid, gezonde leefstijl, talentontwikkeling, positieve identiteitsontwikkeling en het vergroten van veerkracht en weerbaarheid. Partners maken afspraken om invulling te geven aan het gemeenschappelijk referentiekader. We vragen en faciliteren jeugdpartners om ervaringen en kennis te (blijven) delen op deze thema's.

Door het bieden van een gezamenlijke programmering aan wijkactiviteiten voor jeugd en jongeren, wordt bijgedragen aan het gezond en veilig opgroeien, waarbij positieve ontwikkeling en ontplooiing centraal staat. **(D)**

Samen met onze externe partners, willen we dat de jeugd van Malburgen zich zowel mentaal, sociaal en fysiek gezond kan ontwikkelen. Vanuit het thema Kansengelijkheid zetten we in op het stimuleren en ondersteunen van de jeugd bij:

- gezonde identiteitsontwikkeling,
- mentale weerbaarheid, binnen de gewenste maatschappelijke kaders (normen en waarden),
- ontwikkelen van zichzelf en met vertrouwen in hun talenten.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We vragen externe partners met een plan te komen dat bijdraagt aan bovenstaande doelen door een gevarieerd aanbod van activiteiten en programma's op verschillende talentgebieden (sport, kunst, muziek, technologie, leiderschap etc.). Voor de 12- doelgroep is dit programma ook afgestemd met de scholen.
- We bevorderen dat externe jeugdwijkpartners zoveel mogelijk op dezelfde wijze de resultaten van de inspanningen meten zodat hier ook beter op (bij)gestuurd kan worden.

Minder kinderen in Malburgen starten met een motorische, taal en/of hechtingsachterstand op het Primair Onderwijs (D)

Veel kinderen in Malburgen starten aan het primair onderwijs met een achterstand in bijvoorbeeld taal, vaardigheden en motoriek. Deze achterstanden zijn in latere jaren lastig in te halen. Er wordt onvoldoende gebruik gemaakt van de voorschoolse voorzieningen die belangrijk zijn om achterstanden in de eerste levensjaren te voorkomen. Daarnaast zijn extra inspanningen nodig in de eerste twee levensjaren van de kinderen. In 2023 is op een rij gezet welke extra inspanningen nodig zijn. In 2024 moeten deze tot uitvoering komen.

Inspanningen 2024 (I)

- We coördineren dat de interventies uit het programma 'investeren in het jonge kind Malburgen' worden uitgevoerd door partijen bij elkaar te brengen, helderheid te brengen in wie waarin welke taak en rol heeft en de randvoorwaarden voor uitvoering te creëren.
- We organiseren met externe partners de doorgaande lijn van consultatiebureau naar de voorschoolse voorzieningen.

De leer- en leefomgeving voor jongeren sluiten beter op elkaar aan (D)

In de driehoek van school-thuis-omgeving is het belangrijk dat deze omgevingen meer zijn aaneengesloten om zo de scholing, vorming en ontwikkeling van jongeren en kinderen te bevorderen.

Inspanningen 2024 (I)

- We bespreken met het primair onderwijs wat nodig is om de aandachtspunten die zij bij kinderen signaleren en die buiten hun invloedsfeer liggen, aan te pakken en een plek te geven in de programma's voor kinderen en jongeren.
- We spannen ons in om de naschoolseprogramma's en de programma's van de subsidiepartners aanvullend te laten zijn.

Gezondheid (T)

Meer jeugd uit Malburgen ontwikkelt een gezonde leefstijl (D)

In Malburgen zijn zorgen om de gezondheid van inwoners, met name onder jongeren in de wijk. Een ongezond leefpatroon op jonge leeftijd resulteert veelal in een ongezonde leefstijl op latere leeftijd met de bijbehorende gezondheidsproblemen. Daarom wordt gewerkt aan het stimuleren van een gezondere leefstijl. De jeugd van Malburgen ontwikkelt een gezonde leefstijl, waar gezonde voeding, sport en beweging een wezenlijk onderdeel van is. Met activiteiten in de wijk wordt de jeugd bewust gemaakt, gestimuleerd, ondersteund en aangesproken om een meer gezonde levensstijl aan te leren.

Inspanningen 2024 (I)

- Vanaf 2024 bieden alle aanbieders en organisatoren van jeugdactiviteiten (tot en met 21 jaar), in opdracht van het team Leefomgeving, gezonde voeding aan tijdens de activiteiten in de wijk. Dit gaat hand in hand met voorlichting over gezonde voeding.
- In samenwerking met de HAN spannen we ons in voor een gezonde wijk Malburgen. In 2024 werken we aan meer inzicht, interprofessionele samenwerking en instrumenten om bewustwording van jongeren over hun gezondheid te vergroten.
- We spannen ons in om meer jongeren te laten sporten in georganiseerd en of verenigingsverband.
- We spannen ons in om meer jongeren te laten voldoen aan de beweegnorm.

Openbare ruimte (T)

Een gezonde leefomgeving (D)

In Malburgen zijn zorgen om de gezondheid van inwoners, met name onder jongeren. Een ongezond leefpatroon op jonge leeftijd resulteert veelal in een ongezonde leefstijl op latere leeftijd met de bijbehorende gezondheidsproblemen. Daarom wordt gewerkt aan het stimuleren van een gezondere leefstijl De openbare ruimte draagt bij aan de gezondheid en het welbevinden van Malburgers. Inwoners krijgen de ruimte en verantwoordelijkheid om de eigen wensen en behoeften te realiseren. Er komt meer groen, meer plekken met beweegaanleidingen en ontmoetingsmogelijkheden, en de inrichting draagt bij aan een gevoel van veiligheid.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten ons in voor het realiseren van beweegaanleidingen en ontmoetingsplekken in de openbare ruimte.
- We spannen ons in voor meer groen in de openbare en private ruimte.
- We zetten ons in voor de verbetering van de leefbaarheid door de vernieuwing van het sportpark de Bakenhof als een kloppend hart van de wijk.

Inwoners van Malburgen voelen zich meer eigenaar van hun leefomgeving (D)

Bewoners voelen zich meer eigenaar van een schone en verzorgde buurt. Ruimtelijke opgaven worden in samenspraak met de omgeving gerealiseerd.

Inspanningen 2024 (I)

- In 2024 werken we in samenwerking met bewoners aan inrichtingsplannen voor de Immerloopleinen, is het benodigde budget voor realisatie gevonden en is de planning voor de realisatie gemaakt.
- In 2024 realiseren we samen met inwoners en ondernemers het actieplan Winkelcentrum de Drieslag en dragen we vanuit onze rol bij in de uitvoering hiervan.

Schuytgraaf/Elderveld

In het wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld bevinden zich de wijken Schuytgraaf en Elderveld.

Wat willen we bereiken en wat gaan we doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelf- en samenredzaam (er is meer sociale cohesie) (D)

Bewoners kunnen te maken krijgen met diverse problematiek. Vaak weten ze ook niet wat waar te doen is en waar ze informatie, advies of hulp kunnen krijgen op het gebied van wonen, werk, inkomen, gezondheid, opvoeding en onderwijs. Dit staat het meedoen aan de maatschappij in de weg. In Schuytgraaf/ Elderveld is er behoefte aan het anders inrichten of uitbreiden van speel-, beweeg- en ontmoetingsvoorzieningen voor oudere kinderen en jongeren. Voor ontmoeting onder volwassenen zijn eerste onderzoeken gedaan en willen we aan de slag met de uitkomsten.

Inspanningen 2024 (I)

- We onderzoeken hoe een passend aanbod voor sport-, spel-, beweeg- en ontmoetingsvoorzieningen voor 8-12 jarigen in Schuytgraaf er uit zou moeten zien.
- We experimenteren samen met bewonersondersteuning en andere partners met de uitkomsten van het behoeftenonderzoek rondom ontmoeten in Schuytgraaf.
- We faciliteren en versterken ruimtes voor ontmoeting, verbinding en ontwikkeling voor jong en oud, zoals jeugdruimte Schuytgraaf en wijkcentrum Elderveld.

Meer bewoners zijn financieel zelfredzaam (D)

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen. Bewoners die het nodig hebben, weten waar zij met hun vragen op het gebied van werk, inkomen, schulden en zorg terecht kunnen. Bewoners zijn sneller in beeld als er sprake is van schulden en/of werkloosheid. Onze focus hierbij ligt op jongeren tot 27 jaar en ouders met kinderen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We creëren contact- en spreekmogelijkheden in Schuytgraaf.
- We monitoren hoe snel bewoners bij schulden en/of werkloosheid in beeld zijn.
- We stimuleren dat partners op het gebied van werkloosheid en schulden elkaar voldoende fysiek weten te vinden en samenwerken.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders en verzorgers zijn zich bewust van hun rol bij het opgroeien van hun kinderen (D)

Veel ouders hebben vragen met betrekking tot de opvoeding en/of hebben behoefte aan contact met andere ouders om te bespreken waar je als ouder tegenaan loopt. Soms zijn er (geld)zorgen, onbekendheid met wat er in de online wereld gebeurt of veel (prestatie)druk, waarbij informatie, advies en ontmoetingsmogelijkheden de druk kunnen verlagen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op sociale structuren (een vangnet) voor ouders passend bij hun behoeften.
- We zorgen voor laagdrempelige opvoedondersteuning waar ouders terecht kunnen voor advies en zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten om ervaringen over opvoeden te delen.
- We versterken en waar nodig breiden we gezinsprogramma's en inzet van het consultatiebureau uit.

Meer kinderen en jongeren 4-18 jaar met ontwikkelingsachterstanden en/of een kwetsbare thuissituatie maken gebruik van naschools aanbod (D)

Er kunnen allerlei redenen zijn waardoor kinderen achterstanden oplopen in hun ontwikkeling, denk aan (geld)zorgen, een (v)echtscheiding van ouders en het ervaren van grote prestatiedruk. We willen dat alle kinderen in Schuytgraaf en Elderveld voldoende mogelijkheden hebben om te werken aan hun cognitieve, motorische en sociaal-emotionele vaardigheden.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We organiseren een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind om ontwikkelingsachterstanden te signaleren en te behandelen door coördinatie van activiteiten met alle betrokken partijen.
- We zetten met elke basisschool in Schuytgraaf en Elderveld een naschools programma op waar verschillende vaardigheden ontwikkeld kunnen worden, passend bij de kinderen van de betreffende school. We ontwikkelen door met scholen waar we al eerder gestart zijn.
- We onderzoeken of er behoefte is aan huiswerkbegeleiding of ander naschools aanbod voor leerlingen in het voortgezet onderwijs.

Meer kinderen en jongeren ontwikkelen een gezonde identiteit (talentontwikkeling, zelfbeeld en mentale veerkracht) (D)

Op steeds jongere leeftijd komen jeugdigen in aanraking met de verlokking van snel geld verdienen. Door ervaren prestatiedruk en onrealistische verwachtingen en beelden op social media is het lastig goede keuzes te maken. Er is niet altijd voldoende budget thuis om talenten op het gebied van kunst & cultuur, sport & bewegen te ontdekken en te ontwikkelen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten met externe wijkpartners een aanbod voor 4-12 jaar in de vrije tijd op dat zich richt op talentontwikkeling en het versterken van de identiteitsontwikkeling. Dit aanbod sluit aan op het naschoolse aanbod.
- We zetten met externe wijkpartners een aanbod voor 12-18 jaar in de vrije tijd op dat zich richt op talentontwikkeling en het versterken van de identiteitsontwikkeling. Hierbij geven we jongeren zoveel mogelijk zelf een actieve rol en stem.
- We zorgen voor ontmoetingsplekken in de wijk met een gevarieerde programmering.

Openbare ruimte (T)

Meer bewoners ervaren een verkeersveilige leefomgeving (D)

Bewoners maken zich zorgen over de verkeerveiligheid, te hard rijden, scooters en fietsers die door winkelcentra rijden, onoverzichtelijke oversteekplaatsen voor fietsers en voetgangers, onoverzichtelijke en gevaarlijke situaties rondom het brengen en halen van kinderen op de basisscholen. We willen dat bewoners zich weer veiliger voelen en zich bewust zijn van hun eigen rol bij verkeersveiligheid.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met school, ouders en partners creëren we een veilige schoolomgeving rondom MFC de Salamander.
- In fases voeren we het definitieve ontwerp inrichting openbare ruimte rondom scholen en sporthal aan het Breezandpad uit.
- We zetten in op fysieke maatregelen bij winkelcentrum Schuytgraaf om rijden met fiets en scooter in voetgangersgebied te ontmoedigen.

Bewoners ervaren minder fysieke verloedering en overlast in hun directe leefomgeving **(D)**

Bewoners maken zich zorgen over woonoverlast, overlast en vernielingen door jeugdgroepen, zwerfafval en verloedering rondom winkelcentra en station Zuid. We willen dat bewoners zich veiliger voelen in hun directe leefomgeving en minder overlast en verloedering ervaren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met ondernemers en bewoners voeren we het plan van aanpak rondom leefbaarheid winkelcentrum Elderhof uit.
- We treden op tegen foutgeparkeerde fietsen bij station Arnhem Zuid middels acties.
- Samen met externe partners voeren we een jeugdaanpak voor hotspots uit.

De Laar/Elden

In het wijkprogramma De Laar/Elden bevinden zich de wijken De Laar en Elden.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Bewoners voelen zich prettig en kunnen meedoen in hun omgeving (sociaal zelfredzaam) (D)

In het gebied werken we aan meer mogelijkheden voor ontmoeting. Daarvoor worden zowel op locaties als in de buitenruimte mogelijkheden gecreëerd. Het streven is dat alle bewoners kunnen meedoen in de samenleving.

Een goed netwerk is daarvoor randvoorwaardelijk. Daarom zijn bewonersinitiatieven, verenigingen en ontmoetingsplekken belangrijk. Zo bieden we ruimte voor participatie en versterken we de verbinding met de leefomgeving. Dit helpt bewoners die zich eenzaam voelen en niet beschikken over een goed sociaal netwerk. Goede wijkcommunicatie draagt bij aan de vindbaarheid van de activiteiten en de voorzieningen in de wijk

We vinden het ook belangrijk dat bewoners elkaar kunnen ondersteunen en elkaar kunnen ontmoeten, en zich makkelijker kunnen verbinden aan hun leefomgeving. We willen dat de wijklocaties en de professionele ondersteuning van wijkpartners goed aansluiten bij de behoeften van bewoners, dat deze goed bekend zijn en dat deze laagdrempelig en dichtbij bereikbaar zijn.
We vinden het belangrijk dat bewoners zich thuis voelen in hun wijk en voldoende mogelijkheden hebben om zich te identificeren en verbinden aan de eigen leefomgeving.

Inspanningen 2024 (I)

- We faciliteren de mogelijkheid tot ontmoeten en creëren van ontmoetingsplekken, maar ook het ontmoeten tussen generaties en tussen bewoners(groepen) met verschillende achtergronden.
- We faciliteren en stimuleren actieve bewoners. Bewoners en bewonersgroepen worden ondersteund door het welzijnswerk.
- We investeren in de begeleiding en borging van kwalitatieve wijkcommunicatie
- We investeren in de viering van 50 jaar De Laar en park De Laar ter versterking van de onderlinge verbinding.

Kansengelijkheid (T)

Kinderen en jongeren hebben gelijke kansen om zich te ontwikkelen (D)

Samen met gezinnen, scholen, Sociaal wijkteam en andere wijkpartners werken we aan het bevorderen van kansengelijkheid en het bieden van de juiste ondersteuning voor wie dit nodig heeft. Onze partners hebben een goed inzicht in wie ondersteuning kan gebruiken en wat de behoeftes zijn. Deze ondersteuning vindt zoveel mogelijk plaats in de eigen wijk/omgeving. Zo groeien kinderen en jongeren op tot zelfbewuste, verantwoordelijke en zelfstandige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We organiseren een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind om ontwikkelingsachterstanden te signaleren en te behandelen door coördinatie van activiteiten met alle betrokken partijen
- We zetten in op een hoger gebruik van voorschoolse voorzieningen door kinderen tot 4 jaar waardoor meer kinderen een kansrijke start maken.
- We zorgen voor laagdrempelige opvoedondersteuning waar ouders terecht kunnen voor advies en zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten om ervaringen over opvoeden te delen.
- We investeren in een beter en passender aanbod van voorzieningen op de scholen voor kwetsbare kinderen tussen de 4 en 12 jaar waardoor meer kwetsbare kinderen zich positief kunnen ontwikkelen.
- Op de basisscholen investeren we in een betere aansluiting op de overgang naar het voortgezet onderwijs en zijn meer ouders actief betrokken bij de activiteiten en de ontwikkeling van hun kinderen.
- Samen met de scholen en Regionaal Bureau Leerling zaken zetten we in op betere monitoring van schooluitval. We investeren in het opstellen van een plan van aanpak voor alle kinderen voor wie dat toch gebeurt of dreigt te gebeuren. Zoveel mogelijk jongeren werken hierdoor aan hun startkwalificatie en gaan aan de slag in een betaalde baan.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren De Laar/Elden als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

Om bij te dragen aan een prettigere leefomgeving willen we het gevoel van betrokkenheid en eigenaarschap bij de eigen woon- en leefomgeving in De Laar verhogen. Bij elk fysiek project letten we op betrokkenheid van bewoners en partners en het luisteren naar hun wensen en bedenkingen. Daarnaast willen we dat jongeren en ouderen faciliteiten (in de openbare ruimte) hebben waar ze elkaar kunnen ontmoeten, kunnen spelen en bewegen. En we willen dat bewoners actief betrokken zijn bij het voorkomen of opruimen van zwerfafval.

Inspanningen 2024 (I)

- We werken via een integrale aanpak met woningstichtingen en andere externe partners aan het terugdringen van overlast en verloedering op locaties waar het samenleven onder druk staat. Hierbij gebruiken we een preventieve insteek.
- We investeren in meer mogelijkheden tot verblijven, ontmoeten, bewegen en spelen in de openbare ruimte. Een extra focus ligt hierbij op de ontwikkeling van Park De Laar aan de Brabantweg.
- Samen met de externe partners ondersteunen en motiveren we bewoners(groepen) die samen aan de slag willen met het groener maken van de eigen leefomgeving.
- We werken verder aan het verbeteren van de speel- en beweeglocaties in De Laar. Een betere verbinding van de verschillende speelplekken is daarbij belangrijk.
- We investeren in de vernieuwing van het speelterrein bij Boerderij de Kroon en ontwikkeling van een inclusieve speeltuin.

Veiligheid (T)

Meer bewoners zijn tevreden over hun leefomgeving (D)

Een veilige en leefbare openbare ruimte is belangrijk om prettig te kunnen wonen. Bewoners horen zich thuis te voelen in de wijk en kunnen zichzelf zijn. Signalen van overlast en onveilige situaties dienen (snel) te leiden tot een passende opvolging door professionals. Bewoners zijn en blijven bereid om meldingen te doen. Samen zorgen we voor een omgeving waarin bewoners elkaar aanspreken, waarin overlast wordt gemeld en waarin er passend kan worden opgetreden.

Er zijn veel bewonersinitiatieven die zich richten op de kwaliteit en het (gezamenlijk) gebruik van de openbare ruimte en in het verlengde daarvan de sociale cohesie. Bewoners, werkgroepen en gemeente trekken samen op. Het is van belang dat kinderen binnen de eigen buurt voldoende en passende speel- en beweegmogelijkheden hebben en dat er mogelijkheden zijn om elkaar te ontmoeten in de openbare ruimte.

Door integrale samenwerking met wijkagenten, de medewerkers van veiligheid, handhaving, en jongerenwerkers dragen we bij aan het verhogen van de sociale en fysieke veiligheid. Ook streven we naar een veilige omgeving op het gebied van verkeer. Met name in de rechtstreekse woonomgevingen en rondom de scholen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Vanuit de ingezette aanpak van buurtoverlast en jeugdoverlast bouwen we samen met de partners verder aan een gebiedsgerichte preventieve aanpak.
- Het wijkveiligheidsoverleg stemt de inzet van veiligheidsprofessionals in de wijk af op actualiteiten en op een langetermijnagenda.
- We ondersteunen de ontwikkeling en uitbreiding van het aantal WhatsApp buurtpreventiegroepen
- We zorgen er voor dat de inzet van het jongerenwerk ‘nieuwe stijl’ verbonden is met de inzet van de veiligheidspartners.
- Samen met de ondernemers zetten we in op het versterken van de onderlinge samenwerking, het vergroten van de veiligheid en het terugdringen van overlast in winkelcentrum Oostburgwal.
- We werken intensief samen met de actieve verkeerswerkgroepen. Samen met bewoners brengen we verkeersknelpunten in beeld en wordt naar buurtgerichte oplossingen gezocht.

Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg

In het wijkprogramma RKV bevinden zich de wijken Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer bewoners weten elkaar te vinden zodat de sociale cohesie en het sociale netwerk onder bewoners vergroot wordt (D)

Op het thema meedoen is de wens voor ontmoetingsplekken in alle wijken duidelijk naar voren gekomen. Ontmoeten is belangrijk om je onderling met elkaar verbonden te voelen. Als advies is meegegeven om vooral ook te kijken naar plekken waar bewoners elkaar van nature al treffen en deze te faciliteren. De wens is ook om een ontmoetingsplek te realiseren waar gezellig een kopje koffie gedronken kan worden, waar muziek kan worden gedraaid, en waar exposities gehouden kunnen worden.

Inspanningen 2024 (I)

- We gaan in gesprek met Stichting Vredenburcht over het aanbod en ontwikkelkansen van wijkcentrum de Vredenburcht.
- We ontwikkelen het programma in de diverse ontmoetingslocaties zodat deze meer aansluiten bij de behoeften in de wijk
- We optimaliseren de bereikbaarheid van ontmoetingslocaties.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders ontvangen opvoedondersteuning (D)

Jeugd en jongeren in RKV krijgen toereikende ondersteuning met als resultaat toekomstperspectief. Jeugd en jongeren in RKV worden gefaciliteerd in activiteiten en locaties waardoor ze zich onderdeel voelen van hun wijk. De rol van de ouders hierin is essentieel. Daarom zetten we ook in op de ondersteuning van de ouders.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We inventariseren welke opvoedondersteuning in het gebied aanwezig is.
- We brengen de ondersteuningsbehoefte van scholen (Ommelander en Da Vinci) in kaart.
- We rollen een plan van aanpak uit (op basis van het geconstateerde aanbod en de behoefte) waarin de opvoedondersteuning voor meer ouders wordt versterkt.

Meer jongeren ronden hun opleiding af, zijn in staat om mee te doen in de maatschappij en vinden hun weg naar een ontmoetingsplek in de wijk **(D)**

Jeugd en jongeren in RKV krijgen toereikende ondersteuning met als resultaat: toekomstperspectief. Jeugd en jongeren in RKV worden gefaciliteerd in activiteiten en locaties waardoor ze zich onderdeel voelen van hun wijk. Een afgeronde opleiding helpt bij het realiseren van toekomstperspectief. Daarnaast zijn ook andere activiteiten en ontmoetingsplekken (fysiek en digitaal) in de wijk van belang om mee te kunnen doen in de maatschappij.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We bieden huiswerkbegeleiding aan vanaf de basisschool.
- We bieden stageplekken waarmee jongeren hun opleiding kunnen vormgeven.
- We ondersteunen jongeren om zich in brede zin te ontwikkelen.
- We bieden een naschoolsprogramma op het gebied van sport, cultuur en weerbaarheid.
- We ontwikkelen programma Nour Al Houda, de Kemphaan en online jongerenwerk door.

In RKV zijn meer voorzieningen en initiatieven op het gebied van (arbeids)participatie voor bewoners met een afstand tot de arbeidsmarkt, vrouwen en jongeren **(D)**

De stap naar de arbeidsmarkt is niet voor iedereen even vanzelfsprekend. Sommige (kwetsbare) jongeren hebben hier ondersteuning bij nodig. Vrouwen ontwikkelen en investeren in zichzelf en vertellen het ook aan anderen. Dit is goed voor hen zelf, maar ook voor de omgeving waar zij deel van uitmaken.
De hulpvraag van bewoners is groot, dit horen we onder andere van het Sociale wijkteam. De voorzieningen daarvoor zijn, in het gebied, op dit moment niet toereikend.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen het programma 'Meer vrouwen in RKV doen mee' door.
- We realiseren een (mobiel) Goed Geregeld Arnhem-loket in RKV, zodat bewoners gebruik kunnen maken van de dienstverlening.
- Lokale partners ontwikkelen samen een proeftuin voor jongeren om zich te ontwikkelen op de arbeidsmarkt.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren een schone wijk met minder hondenpoep **(D)**

Veelgenoemde ergernissen die er bij de meldingen duidelijk uitspringen zijn de aanwezigheid van hondenpoep en afval in de wijk. Om het eigenaarschap van bewoners te vergroten willen we samen met hen kijken hoe we deze ergernissen kunnen voorkomen en gepaste maatregelen treffen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We realiseren een omheinde hondenspeelplek.
- We bekijken de mogelijkheden voor een veiliger hondenlosloopgebied.
- 8-10 hotspots worden door een andere partij dan de gemeente nog extra schoongemaakt.
- We evalueren de depodogdispenser-pilot in Rijkerswoerd.

De omgeving wordt groener en minder stenig, zodat bewoners minder hittestress en een fijnere leefomgeving ervaren **(D)**

De omgeving wordt groener en minder stenig, zodat bewoners minder hittestress en een fijnere leefomgeving ervaren.
Veel bewoners geven aan het prettig te vinden om te wonen in een groene omgeving. De wijk wordt als 'stenig' ervaren, over het algemeen is men voorstander van 'minder stenen en meer groen'. Dit zal tevens een positieve bijdrage leveren aan het verminderen van de huidige problemen van de klimaatverandering zoals wateroverlast en hittestress.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We gaan 7 plekken in het gebied aanwijzen met bewoners waar stenen vervangen worden door groen.
- We planten 100 bomen extra in het gebied.

Een groter gevoel van veiligheid in de wijk **(D)**

Een ander punt is de algehele gesteldheid van de openbare ruimte. Veel plekken kunnen een opknapbeurt gebruiken. De zaken die hier worden genoemd zijn zeer divers, van straten, fiets- en voetpaden, van openbaar groen tot voor- en achtertuinen van bewoners zelf. Wanneer deze niet goed worden bijgehouden geeft dit een beeld van verloedering en verrommeling.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We knappen 5 sleetse plekken op
- Op initiatief van bewoners verbeteren we acht tot tien hofjes.

Meer (toegankelijke) speel- en beweegplekken in de wijk **(D)**

Speelaanbod in de wijken is een punt van aandacht. Het aanbod sluit niet altijd aan bij de leeftijd van de kinderen. De speeltuinen zouden een natuurlijker, avontuurlijker en uitdagender karakter mogen hebben. Daarnaast zouden er voor de 12+ kinderen meer plekken moeten komen zodat zij zich meer verspreiden over de wijk.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We gaan zes beweeg- en speelplekken verbeteren en waar mogelijk inclusief maken.

Minder parkeeroverlast in Rijkerswoerd **(D)**

Met name vanuit de wijk Rijkerswoerd komt de wens om de mogelijkheden voor deelvervoer te onderzoeken. In het hele gebied is er sprake van parkeeroverlast, deelvervoer kan hierin een oplossing bieden.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Voor Rijkerswoerd-Oost gaan we een haalbaarheidsonderzoek doen voor deelvervoer.

Verkeersdeelnemers ervaren meer verkeersveiligheid **(D)**

Op sommige plekken in het gebied is de verkeerssituatie niet helder. Dit maakt dat bewoners niet weten hoe te handelen, dit vergroot het gevoel van onveiligheid.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We verbeteren elf aansluitingen op de Groningensingel, deze worden daarmee veiliger gemaakt.
- We gaan enkele aanpassingen doen aan het Rijn-Waalpad om de verkeersveiligheid te verbeteren.

Stedelijke programma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op stedelijk niveau plaatsvinden, zijn opgenomen in 13 stedelijke programma's:

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

S01 Veiligheid

S02 Bereikbaarheid

S03 Economie

S04 Onderwijs

S05 Cultuur

S06 Participatie en armoedebestrijding

S07 Zorg

S08 Welzijn en inclusie

S09 Gezondheid en sport

S10 Klimaat en energie

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

S12 Wonen en leefomgeving

Bestuur, dienstverlening en financiën

Wat we ook doen, we doen het voor onze inwoners, voor onze bedrijven. Voor mensen die de stad bezoeken. Het is niet meer dan logisch dan dat we bij het verwezenlijken van onze ambities zoveel mogelijk de samenwerking zoeken. Met inwoners en bedrijven en met de regio Arnhem-Nijmegen. De wereld houdt immers niet op bij de gemeentegrens. We willen goed bereikbaar zijn. Dat betekent niet alleen een gastvrij stadhuis, maar ook goede digitale dienstverlening, zodat mensen zoveel mogelijk en makkelijk op afstand dingen kunnen regelen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken (A)

Samen met de stad
We willen bereiken dat inwoners en ondernemers eerder betrokken raken bij beleidsinitiatieven in de stad, in wijken en buurten. We hebben er vertrouwen in dat daarmee de kwaliteit van de uitvoering van beleidsinitiatieven toeneemt en de lokale democratie wordt versterkt. Of het nu gaat om een nieuw parkje met bomen of om nieuw jeugdbeleid.

Samen met de regio
Arnhem wil haar ambities samen met haar partners in de regio bereiken. Arnhem versterkt haar positie in bestuurlijke organen in regionaal, landelijk en Europees verband en maakt de stad en regio sterker door verder te bouwen aan een partnerschap met provincie Gelderland (onder meer via de investeringsagenda) en bij te dragen aan het werken aan een sterkere regionale samenwerking Arnhem-Nijmegen.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar
Arnhemmers kunnen rekenen op een laagdrempelige en betrouwbare publieke dienstverlening die steeds meer mogelijkheden biedt voor digitale dienstverlening. Bij contacten met inwoners en ondernemers ligt de focus op een klantvriendelijke benadering. Wij gaan met inwoners en ondernemers in gesprek over hun vragen (of klachten) om daarmee sneller tot een oplossing te komen. Wij zijn als bestuurders en ambtenaren voor inwoners en ondernemers herkenbaar in de stad.

Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven (D)

Raad
De raad gaat voort op de weg van de versterking van zijn kaderstellende en controlerende rol, mede door onverminderd in te blijven zetten op een begroting die smart vormgegeven is.

De raad streeft naar een positieve en constructieve samenwerking tussen de raadsleden en raadsfracties onderling en tussen raad en college, zonder uit het oog te verliezen dat een stevige confrontatie van opvattingen in de arena van de raad een wezenlijk onderdeel van het lokale debat en de lokale democratie vormt. Gegeven het dynamische politieke karakter van de gemeenteraad blijft de raad aandacht besteden aan een respectvolle wijze van het omgaan met elkaar en aan het investeren in de persoonlijke relaties

In het komende jaar wil de raad de vruchten plukken van de uitbreiding van zijn ondersteuning. De uitbreiding van de personele en financiële mogelijkheden van de griffie, de verbetering van de positie van de fractievolgers en de bestendiging van de raadscommunicatie zullen gaan bijdragen aan het functioneren van de raad. De totstandkoming van een langetermijnagenda zal de raad meer in positie brengen en houden. De diverse raadswerkgroepen vervullen een belangrijke functie in de deskundigheidsbevordering van de raad en in het scheppen van momenten van vruchtbaar overleg en uitwisseling in een politiek gezien wat meer ontspannen entourage.

De participatie van burgers, organisaties en instellingen raakt steeds meer ingebed in de processen die leiden tot kaderstellende raadsbesluiten. Er wordt door de raad met grote belangstelling uitgezien naar het eerste burgerberaad.

Rekenkamer
De rekenkamer ondersteunt vanuit een onafhankelijke positie de gemeenteraad door elk jaar enkele grote en kleine onderzoeken uit te (laten) voeren op basis van gesprekken met de raadsfracties en de politieke actualiteit.

College
Het college streeft naar een open bestuurscultuur, zowel naar de raad als naar de inwoners. Het college zorgt in haar communicatie met de raad voor tijdige en volledige informatievoorziening. Door de raad of door inwoners gevraagde informatie wordt zo snel mogelijk en ruimhartig verstrekt. Het zou voor inwoners niet nodig moeten zijn om informatie op te vragen via een Woo-verzoek.

Een divers Arnhem: meer verschillende Arnhemmers kunnen meedoen
Met participatie willen we de bewoners en andere betrokkenen die mee willen denken en doen in de gelegenheid stellen samen met ons de stad, wijken en buurten vorm te geven. Er zijn steeds meer mensen die vanuit betrokkenheid bij hun buurt of bij grote thema's als de energietransitie en klimaatverandering, mee willen werken aan de toekomst van de stad. Zij willen actief invloed uitoefenen op de totstandkoming van plannen en besluiten. Wij werken graag samen met hen zodat besluiten en plannen breed kunnen worden gedragen en deze kwalitatief beter zijn. We dagen andere partners die werken aan de stad uit, zoals ontwikkelaars en andere initiatiefnemers, dit voorbeeld te volgen.

Betrokkenheid: meer mensen voelen zich betrokken bij de stad Arnhem
We willen een toegankelijke gemeente zijn. Hiermee bedoelen we dat iedereen die wil meedenken of meedoen, zich gehoord en gezien moet voelen. We proberen ook de Arnhemmers te bereiken die niet snel uit zichzelf meedoen of meepraten. We communiceren daarom op een heldere manier die voor iedereen toegankelijk is. Daarnaast faciliteren we zelforganisatie en verbinden we vraag en aanbod van initiatieven in de wijk. Op deze manier vergroten we de betrokkenheid en invloed van inwoners op de sociale en fysieke leefbaarheid.

Samen sterker en wijzer worden: kwaliteitsimpuls in plannen, beleid en projecten
Met participatie willen we de kwaliteit van plannen en besluiten verbeteren door de kennis en ervaring aan te boren van inwoners en andere maatschappelijke betrokkenen. Besluiten worden doorgaans beter als belanghebbenden betrokken zijn. We weten wat er speelt en wat er leeft, spelen daarop in en stellen de opgave centraal. De inzet van effectieve burgerparticipatie hoort in het Arnhems DNA en daarbij in de genen van alle medewerkers van de gemeente Arnhem.

Rekenkamer: Uitvoeren onderzoeksprogramma **(I)**

In 2023 publiceert de Rekenkamer onderzoeken naar armoede/bestaanszekerheid en naar de ODRA. Op dit moment (zomer 2023) is het onderzoeksprogramma 2023-2024 nog in de maak, dat mede op basis van gesprekken met de raadsfracties wordt opgesteld. De Rekenkamer publiceert het onderzoeksprogramma 2024 in het derde kwartaal van 2023.

College: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten **(I)**

Om de zeggenschap van inwoners te vergroten, en om de mogelijkheid te geven mee te praten en mee te beslissen over grote maatschappelijke kwesties, worden er burgerberaden georganiseerd waarvan twee op de thema's afval en klimaat. Het burgerberaad is een representatieve groep willekeurig gelote inwoners die de gemeente adviseert.

College: Eenduidige werkwijze leveren **(I)**

Vanwege de organisatie van de burgerberaden wordt de uitvoeringsagenda van burgerparticipatie (actieprogramma samen maken we Arnhem) bijgesteld. Het opstellen van de inspiratiegids wordt in de planning doorgeschoven. Reden hiervoor is het proces rondom de burgerberaden.

Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken **(D)**

Arnhem werkt in 2024 in de Groene Metropoolregio door aan de bereikbaarheid van de regio, een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt, de gezamenlijke aanpak van de woningbouwopgave, een sterkere economie, de energietransitie en aan een goede verdeling van het culturele aanbod en duurzaam toerisme. Arnhem vervult een actieve rol in de VNG en het stedennetwerk G40. Arnhem werkt ook door aan de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en het stedennetwerk met de grote steden in Noordrijn Westfalen (NRW).

Arnhem werkt in de Groene Metropoolregio samen aan maatschappelijke opgaven die om een regionale aanpak vragen **(I)**

Arnhem werkt in 2024 samen met de andere 17 gemeenten in de Groene Metropoolregio consistent door aan vijf regionale opgaven die om een gezamenlijke aanpak vragen. De regionale agenda 2023-2024 vormt hierbij opnieuw de leidraad. Onze gemeenteraad heeft in december 2022 op alle vijf de opgaven van deze tweejarige agenda ingetekend. De regionale agenda 2023-2024 is voor het jaar 2024 ongewijzigd gebleven. Meer informatie over de opbouw en dekking van de inwonersbijdrage (€ 8,55 in 2024) is opgenomen in het raadsvoorstel Zienswijze Jaarverslag 2022 en Begroting 2024 van de Groene Metropoolregio.

De regionale agenda sluit aan en geeft mede uitvoering aan de eigen Arnhemse ambities, onder meer: versnellen energietransitie, voldoende woningen, fietsbereikbaarheid, duurzame mobiliteit, het passend maken van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt (regionale human capital agenda), een circulaire economie, stimuleren midden- en klein bedrijf, behoud van groene leefomgeving en erfgoed, toegankelijk en breder cultuuraanbod. De resultaten landen in onze stad, bij onze inwoners. De regionale agenda zorgt ervoor dat de regio een stevige partner is in de samenwerking met provincie, Rijk, Europa en anderen en een krachtiger lobby kan voeren. De sterkere positie die beoogd was bij de oprichting van de Groene Metropoolregio begint zich steeds sterker te manifesteren en ook letterlijk uit te betalen.

In 2024 zal de GMR een vierjarige regionale agenda opstellen voor 2025-2028. Met de gemeenteraden van de 18 gemeenten in de regio is afgesproken om vanaf 2024 steeds in het midden van de raadsperiode een vierjarige agenda op te stellen.

In de *opgave verbonden regio* werkt Arnhem samen met de regiogemeenten door aan betere en duurzame verbindingen en vervoersmogelijkheden in en rond de stad, bijvoorbeeld het realiseren van een beter regionaal fietspadennetwerk; ook aan goede verbindingen voor spoor- en wegvervoer (onder andere A12-corridor, spoorcorridor Utrecht-Arnhem-Duitsland). In regioverband wordt gelobbyd en gewerkt aan goede afspraken met het Rijk hierover. Samen met de provincie wordt in 2024 gewerkt aan de realisatie van een regionaal mobiliteitsplan.

Hier ligt ook een verbinding met de regionale *opgave groene groeiregio*. Vanuit de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) werkt het Rijk met Woondeals en Verstedelijkingsstrategieën. Ook binnen de Groene groeiregio zijn deze twee met elkaar verbonden. Binnen deze opgave wordt via de Woondeal Arnhem-Nijmegen samengewerkt aan de woningbouwopgave. De Woondeal richt zich op de versnelling van de woningbouw om zo de grote woningbehoefte in onze regio te verlichten. De Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley (ANF) richt zich op een goede ruimtelijke inpassing van woon- en werklocaties tot 2040, bijbehorende infrastructuur en natuur en leefomgeving.

Binnen de *opgave productieve regio* werkt Arnhem samen met de regiogemeenten, kennisinstellingen en bedrijfsleven aan meer banen, aan een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. In 2024 wordt met bedrijfsleven en kennisinstellingen verder uitvoering gegeven aan het Human Capital Akkoord, dat zich richt op arbeidsmarktvraagstukken. De opgave richt zich ook op het verbeteren en verduurzamen van de werklocaties en het stimuleren van het ondernemerschap in het MKB. Met gemeenten worden verder in het komende jaar afspraken gemaakt in het Regionaal Programma Werklocaties (RPW), waarbij wordt toegewerkt naar een nieuw RPW op 1 januari 2025. Versterking van de internationale clusters Energy, Health en Hightech blijft een belangrijk speerpunt om vanuit de regionale agenda aan te werken. De Economic Board levert hier een bijdrage aan door ondernemerschap, innovaties en kennis bij elkaar te brengen en ook financiering te realiseren vanuit marktpartijen.

Met de *opgave circulaire regio* voeren we een deel van onze duurzaamheidsopgave gezamenlijk uit met de regiogemeenten, onder andere via de Regionale energiestrategie (RES). Het speerpunt circulaire bouw en infrastructuur draagt bij aan de Arnhemse ambities op het gebied van circulaire woningbouw, alles circulair aanbesteden en het ontwikkelen van een regionaal ecosysteem om dit te faciliteren. Ook bij de speerpunten circulaire economie, water en klimaatadaptatie sluiten de doelen en activiteiten goed aan bij het Arnhemse uitvoeringsprogramma.

De *opgave ontspannen regio* herbergt onder andere de samenwerking op het gebied van duurzaam toerisme. Voor Arnhem zit hier de winst in betere afstemming met uitvoeringsorganisaties en de doorontwikkeling van het routesysteem in de regio. Het speerpunt groenblauw raamwerk draagt bij aan een belangrijke ambitie van de regio, namelijk de (stedelijke) groei in goede balans te houden met een aantrekkelijke en prettige leefomgeving en een gezonde natuur. De relatie met de opgave groene groeiregio is hierin belangrijk. Het speerpunt bruisende binnensteden en krachtige kernen is nog in ontwikkeling blijft zich richten op een sterk en complementair aanbod van voorzieningen in de binnensteden en kernen.

De GMR, The Economic Board en de provincie Gelderland hebben in augustus 2023 een Regio Deal afgesloten met het Rijk en zullen hier vanaf 2024 gezamenlijk uitvoering aan geven. De Regio Deal is vanuit de agenda's van de drie partners opgebouwd langs de programmalijnen: gezond leven, toekomstbestendig wonen, sterke bedrijvigheid, werkende arbeidsmarkt, grenzeloos samenwerken en wijk- en dorpsgericht werken. De inzet is om op deze thema's transities te stimuleren, door, complementair aan al geplande investeringen, vernieuwende oplossingen te ontwikkelen, de uitvoeringskracht te versterken en initiatieven te versnellen, verbinden en op te schalen. Er wordt geen generieke cofinanciering voor de Regio Deal als geheel (bijvoorbeeld bepaald bedrag per inwoner of gemeente) gevraagd.

De basiskosten (regiobureau) Groene Metropoolregio zijn opgenomen in dit begrotingsprogramma. De middelen die de uitvoering van de regionale agenda met zich meebrengt worden gepresenteerd in de betreffende begrotingsprogramma's.

Arnhem werkt in netwerken van steden in Nederland en de Euregio én in belangenorganisaties als VNG en G40 samen aan beleidsafstemming en -beïnvloeding en draagt bij aan lobbydossiers richting het Rijk en Europa **(I)**

Arnhem blijft een rol spelen in de landelijke netwerken als de VNG en de G40. Door deelname in verschillende werkgroepen en commissies kan Arnhem bestuurlijk en ambtelijk participeren in kennisontwikkeling en diverse lobbytrajecten, onder andere met betrekking tot gemeentefinanciën en andere specifieke dossiers. Arnhem werkt in netwerken van steden samen waar nodig en nuttig, bijvoorbeeld op het gebied van beleidsafstemming, subsidies en verordeningen, lobby richting het Rijk en kennisdeling. Door deelname aan deze organisaties versterkt Arnhem haar netwerk met de andere grote steden in Nederland en in Den Haag.

Arnhem krijgt daarnaast toegang tot kennis en nieuwe ontwikkelingen bij het Rijk. Deze worden vaak via de sporen VNG en G40 met de steden en regio's opgepakt. Onze inzet blijft gericht op een goede Arnhemse bestuurlijke vertegenwoordiging in landelijke netwerken zoals van de VNG en G40.

Arnhem versterkt de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en met steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) **(I)**

We versterken de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio Rijn-Waal. Dat doen wij onder andere met de grote steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) via het Euregionale stedennetwerk van 100.000+ steden dat sinds 2017 bestaat. In dit Nederlands-Duitse stedennetwerk werkt Arnhem met Nijmegen en Ede samen met Duisburg, Düsseldorf en Moers. Deze samenwerking is in maart 2023 herbevestigd door de gezamenlijke ondertekening van een Memorandum of Understanding. Ook Apeldoorn is toen officieel deelgenoot van dit samenwerkingsverband geworden. De zeven steden richten zich op onderlinge kennisdeling over stedelijke vraagstukken, belangenbehartiging en ze onderzoeken het opzetten van gezamenlijke projecten. Projecten die mogelijk in aanmerking kunnen komen voor Europese subsidiëring, bijvoorbeeld vanuit het Interreg VI-programma waarvoor het Euregiokantoor in Kleef het programmamanagement verzorgt. In 2024 wordt bijgedragen aan de uitwerking van de Strategische Agenda 2025+, die door de Euregioraad is vastgesteld. Arnhem neemt actief deel aan de Euregioraadsvergaderingen. In februari 2023 tekenden wij met Duisburg, The Economic Board en Duisburg Business & Innovation GmbH een Letter of Intent. Deze samenwerkingsafspraken gaan we concretiseren.

In 2024 zal ook gevolg worden gegeven worden aan de uitkomst van het nog lopende onderzoek naar kansen tot uitbreiding van structurele buitenlandse relaties (amendement 22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties). In welke mate en vorm is afhankelijk van nadere keuzes die hierin op basis van het onderzoek gemaakt worden.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers **(D)**

We zorgen ervoor dat informatie online beschikbaar is en dat waar wettelijk mogelijk producten digitaal kunnen worden aangevraagd. De afhandeling van deze aanvragen gaan we steeds verder automatiseren. Niet iedereen is echter even digitaal vaardig. Voor iedereen blijft het mogelijk om met de gemeente zaken fysiek te regelen, al dan niet met ondersteuning van een ambtenaar. Daarnaast wordt voor inwoners en ondernemers met partners in de stad ondersteuning georganiseerd of worden alternatieve kanalen geboden. Het streven is te voldoen aan de kwaliteitsnormen van het Rijk en aan de wens dat inwoners en ondernemers tevreden zijn over deze dienstverlening.

Optimale dienstverlening **(I)**

Klanten hebben verschillende behoeften ten aanzien van onze dienstverlening. We hebben aandacht voor de diversiteit van onze klanten en de daarbij horende behoeften. We streven altijd naar een efficiënte afhandeling van de klantvraag en gemak voor de klant. We realiseren ons dat het aanscherpen van de (nodige) informatieveiligheid tot gevolg kan hebben dat de toegankelijkheid afneemt. Waar dat kan beperken we deze gevolgen en we ondersteunen inwoners waar nodig en mogelijk. We halen ervaringen op bij klanten en partners en gebruiken die om de dienstverlening aan te scherpen.

- We zorgen ervoor dat de verkiezingen voor het Europees Parlement op 6 juni 2024 veilig verlopen en voor alle kiezers toegankelijk zijn.
- We breiden onze bezetting aan de balies uit om de verwachte toename in paspoortaanvragen op te kunnen vangen en inwoners zo snel mogelijk te voorzien in hun klantvraag.
- We zorgen voor voldoende en duidelijke communicatie over veranderende wetgeving die directe gevolgen heeft voor inwoners, zoals over de verruimde mogelijkheden voor naamgeving van een kind.
- We investeren in een betere bereikbaarheid en kwaliteit van de Klantenservice. Verbeterpunten uit de analyse die in het najaar van 2023 wordt uitgevoerd, zijn hiervoor het uitgangspunt.
- De proef met een informatiebalie op Loket Zuid wordt de komende twee jaar doorgezet met de intentie om de informatiebalie structureel te maken.
- We houden doorlopend klanttevredenheidsonderzoek en voeren naar aanleiding daarvan verbeteringen door, bijvoorbeeld in de informatievoorziening aan laaggeletterden of aan dak- of thuislozen.
- We houden contact met onder andere het Arnhems Platform Chronisch Zieken en Gehandicapten en Informatiepunt Digitale Overheid (zoals uitgevoerd door Rozet Arnhem) voor knelpunten en verbeterpunten.
- We werken samen met Hogeschool Arnhem Nijmegen op het gebied van digitale toegankelijkheid.

Digitaliseren van het klantproces **(I)**

We werken verder aan de digitalisering van het klantproces en breiden het aantal eDiensten uit. Waar de dienstverlening niet in een eDienst aangeboden kan worden, sturen we aan op zoveel mogelijk werken via het zaaksysteem, zodat de burger ook daar meer inzicht heeft in het proces en de afhandeltermijn van de aanvraag. Het beveiligen van informatie heeft onze bijzondere aandacht. Wij zetten verder in op datagestuurde dienstverlening: het volgen en sturen van het klantproces van begin tot eind. De concrete plannen vanuit publieke dienstverlening voor 2024 zijn:

- We gaan klantreizen in beeld brengen.
- We zetten de implementatie van eDiensten voor burgerzaken voort.
- We breiden het zaakgericht werken uit.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Toegankelijkheid stemlokalen				**100**	

Eenheid: Percentage

Bron: Bureau Verkiezingen. Streefcijfer: 100% volledig toegankelijk / 0% niet toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking.

Opkomst verkiezingen Tweede kamer			**73,60**		

Eenheid: percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Gemeenteraad				**46,50**	

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Provinciale Staten	**50,70**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Europees Parlement	**39,20**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Waterschappen	**45,50**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Een goede bedrijfsvoering **(A)**

Wij zijn een organisatie die midden in de samenleving staat, in verbinding met de stad, een afspiegeling van de stad en een organisatie die actief meebeweegt met de tijdsgeest. De gemeentelijke bedrijfsvoering verandert mee met de eisen die worden gesteld door de samenleving, het bestuur, de raad en onze eigen professionaliteit. In de paragraaf Bedrijfsvoering wordt verder ingegaan op de ontwikkelingen op het gebied van bedrijfsvoering.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken	**14.825**	**3.413**	**0**	**0**
Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven	5.409	0	0	0
Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken	1.308	91	0	0
Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers	8.109	3.322	0	0
Een goede bedrijfsvoering	**81.964**	**5.696**	**297**	**1.119**
Overig	**9.617**	**606.538**	**0**	**10.955**
Totaal	**106.407**	**615.647**	**298**	**12.074**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	92.278	100.547	92.993	106.407	103.615	102.151	102.406
Baten	587.497	559.387	571.176	615.647	619.106	580.465	573.165
Saldo lasten en baten	***495.219***	***458.840***	***478.183***	***509.240***	***515.491***	***478.314***	***470.759***
Toevoegingen aan reserves	52.002	3.904	4.942	298	18.258	298	298
Onttrekkingen aan reserves	43.521	56.594	59.236	12.074	251	8.192	2.739
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-8.481***	***52.690***	***54.294***	***11.776***	***-18.007***	***7.895***	***2.441***
Gerealiseerd resultaat	**486.738**	**511.530**	**532.476**	**521.016**	**497.484**	**486.208**	**473.200**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 106,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- € 51,6 miljoen voor ICT en facilitaire zaken;
- € 34,6 miljoen voor kosten personeel en organisatie;
- € 8,6 miljoen voor kosten publieke dienstverlening;
- € 5,0 miljoen voor kosten college en raad;
- € 1,3 miljoen voor kosten aan regionale samenwerkingen;
- € 5,4 miljoen voor overige lasten.

De lasten stijgen ten opzichte van 2023 met € 13,4 miljoen. Dit heeft verschillende redenen. Er is onder andere € 7,9 miljoen meer begroot in 2024 in verband met de loon- en prijscompensatie, € 1,1 miljoen voor het energiegebruik binnen het eigen vastgoed en € 1,1 miljoen voor burgerzaken. De lasten voor de afdeling Burgerzaken zijn toegenomen doordat in de eerste plaats de hoeveelheid werk is toegenomen. Dat is enerzijds het logische gevolg van een groeiende bevolking, en anderzijds van nieuwe wet- en regelgeving. Voorbeelden

hiervan zijn de verruimde mogelijkheden voor inschrijving op een briefadres, wijziging ouderlijk gezag bij erkenning en de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen. Deze wijzigingen brengen extra werkzaamheden met zich mee, hiervoor worden we als gemeente echter deels of niet gecompenseerd via het gemeentefonds.
In het geval van de verkiezingen zijn er incidentele extra budgetten toegekend vanuit de raad en het Rijk, onder andere in het kader van de coronamaatregelen. De reguliere budgetten zijn echter al jaren niet verhoogd, terwijl de kosten wel zijn toegenomen.

Baten
De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 615,6 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- € 542,3 miljoen gemeentefonds;
- € 63,1 miljoen voor belastingen;
- € 4,4 miljoen voor bedrijfsvoering;
- € 3,3 miljoen voor publieke dienstverlening;
- € 2,5 miljoen overige inkomsten.

De inkomsten stijgen ten opzichte van 2023 met € 44,5 miljoen. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door de gemeentefondsuitkering die met € 40,3 miljoen toeneemt. Daarnaast is er meer inkomsten begroot op de OZB belastingen voor € 3,3 miljoen. Ook is er voor ongeveer € 1,3 miljoen meer aan inkomsten begroot op de publieke dienstverlening.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 is een toevoeging van € 0,3 miljoen aan de bestemmingsreserve onderhoud vastgoed begroot.

Onttrekkingen aan reserves
De onttrekkingen aan reserves voor 2023 zijn totaal begroot op € 12,1 miljoen. De belangrijkste onderdelen hierbinnen zijn:
- € 10,9 miljoen algemene reserve;
- € 0,6 miljoen bestemmingsreserve onderhoud vastgoed;
- € 0,5 miljoen bestemmingsreserve Zuidelijke binnenstad.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

NV Bank Nederlandse Gemeenten
BVO De Connectie
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
Regionale en andere bovenlokale lichamen
- Economic Board;
- Euregio Rijn-Waal;
- Croydon en Gera (partnersteden).

Publieke dienstverlening
- Werkgroep Tegengaan Identiteitsfraude (WTI);
- Landelijke Aanpak Adreskwaliteit (LAA);
- Samenwerking met Vreemdelingenketen in de BRP-straat Zevenaar.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Evaluatie van de Rekenkamer Arnhem 2015;
- Nota Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- MIRT Agenda stedelijk netwerk Arnhem Nijmegen;
- Discussienotitie Regionale Samenwerking samen steviger en sterker;
- Contourennotitie regio Arnhem-Nijmegen via raadsbrief d.d.21-01-2020;
- Visie Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Regionale agenda Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Gemeenschappelijke regeling regio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Wijzigingsbesluit Gemeenschappelijke regeling Arnhem-Nijmegen (2021);
- Bedrijfsplan versterkte regio (2020);
- Beleid internationale betrekkingen (2021)
- Regionale agenda 2023-2024
- Conceptbegroting 2024-2027 GMR

Veiligheid

Veiligheid is de grond onder onze voeten. Je kunt je pas vrij voelen en je ontwikkelen als je je veilig voelt. In Arnhem moet je je veilig voelen, je moet er gevrijwaard zijn van overlast van buren, in de straat of in de wijk. Criminaliteit en hufterig gedrag tolereren we niet en dat laten we zien aan de Arnhemmers.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem veiliger door minder misdaad en overlast (A)

Het is ons doel om overlast en criminaliteit in Arnhem te voorkomen en tegen te gaan. Het Arnhems misdaadcijfer moet omlaag. Liefst naar nul, maar in ieder geval naar het niveau dat past bij een 100.000+ gemeente. Dit doen we door kwetsbare plekken fysiek aan te pakken, overlast te beëindigen, mensen die overlast veroorzaken aan te pakken en/of zorg te bieden, beroepscriminelen te weren, radicalen en relschoppers aan te pakken en kwetsbare kinderen en jongeren een alternatief te bieden. Door inspanningen en resultaten zichtbaar te maken, laten we inwoners en bezoekers zien dat Arnhem een fijne, vrije en veilige plek is.

Wijkveiligheid: veilige en leefbare wijken (D)

Overlast en (veelvoorkomende) criminaliteit tasten de leefbaarheid en het gevoel van veiligheid in de wijken en buurten aan. Het aantal incidenten moet omlaag en het gevoel van veiligheid omhoog. Daarom pakken we verloedering, overlast en hufterig en crimineel gedrag zichtbaar en voelbaar aan. Zo vergroten we de aangiftebereidheid, zodat we weten wat er op straat gebeurt en we concrete informatie krijgen waarop we met de partners kunnen handelen. De Lokale Driehoek Arnhem (politie, OM en gemeente) geeft de wijkveiligheid prioriteit. Wijkveiligheid is onderdeel van de aanpak Arnhem-Oost, waarin langdurig wordt ingezet om de leefbaarheid in de kwetsbare wijken van Arnhem zichtbaar te verbeteren.

We pakken met de wijkveiligheidsplannen verloedering en overlast aan (I)

We hebben Arnhem opgedeeld in tien gebieden en voor ieder gebied zijn er wijkveiligheidsplannen opgesteld. In de wijkveiligheidsplannen worden prioriteiten en hotspots benoemd, met daaraan gekoppeld een zichtbare aanpak. Dat houdt bijvoorbeeld heel gewoon in dat bewoners worden aangesproken op hufterig gedrag en dat foutparkeerders worden beboet. De inspanningen die de diverse partners in de wijk hiervoor gaan uitvoeren, worden concreet benoemd: aantal controles, acties door handhaving en politie, interventie door straat- en jongerenwerk enz. Een keer per maand (per wijk) worden de inspanningen en resultaten in het wijkveiligheidsoverleg met de partners besproken, waarbij ook de resultaten van de radar-sonar (overlastcijfers) worden betrokken. Bovendien wordt (per wijk) twee keer per jaar een wijkschouw gehouden. Professionals en wijkbewoners toetsen hun gezamenlijke beeld aan de werkelijkheid op straat.

Kwetsbare plekken maken we 'schoon, heel en veilig' (I)

We voeren een integrale aanpak uit in een afgebakend gebied om verloedering en onveiligheid tegen te gaan. Er komt een speciaal hiertoe aangestelde functionarissen die de integrale aanpak regisseert. In het bijzonder zal de aandacht uitgaan naar die plekken in de stad die sinds jaar en dag te vaak schouwtoneel zijn van overlast, denk aan de overlast in het Musispark, het Bartokplein en de parkeergarages of het winkelcentrum aan de Oostburgwal in De Laar. Deze aanpak zetten we in in Klarendal (onder de naam “de Hommel en de Singel”). Een aanpak die veel meer omvat dan enkel de veiligheidsagenda, veel energie en commitment van alle betrokken partijen vergt én voor mooie resultaten zorgt. We hebben ervaring opgedaan in de Steenstraat en omgeving, dat overigens nog steeds is onderworpen aan een integrale aanpak, en ten aanzien van de hardnekkige overlast in de binnenstad.

We sluiten gevaarlijke en overlastgevende panden (I)

We dringen de overlast vanuit panden terug met het integrale Interventieteam Panden. Iedere zes weken vindt een integrale controle plaats van alle overlast gevende panden in de wijken. Naar aanleiding hiervan nemen we maatregelen tegen panden waar inderdaad sprake is van misstanden. Omdat er sprake is van overbewoning, illegale uitbouw, onveilige elektra, illegale huisvesting of woonoverlast.

We zorgen voor voldoende handhavers op straat (I)

Dagelijkse handhaving van de openbare orde is cruciaal voor het slagen van de wijkveiligheidsplannen. Handhavers zijn de zichtbare hand, helpend als het kan en bestraffend als het moet. We zorgen voor een actieve straatcapaciteit van minimaal 29 handhavers. Dit doen we vanaf 2023, in lijn met de aangenomen motie van de raad. Hiervoor is nodig dat we duurzaam aantrekkelijk zijn en blijven voor adspirant handhavers. Hiertoe versterken we onze banden met opleidingscentra en aanpalende beroepsgroepen als politie en de beveiligingssector. We zorgen dat we, binnen de financiële kaders, marktconform belonen. De wijken waarin deze kwetsbare plekken zich bevinden, krijgen een vast handhavingskoppel. Daarmee zorgen we ervoor dat handhaving zichtbaar aanwezig is in de wijk en op de plekken waar zij het verschil moeten maken: we weten van wijken en binnen de wijk weten wij van straten en portieken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Leefbarometer dimensie overlast en onveiligheid		**-0,06**			
Eenheid: Afwijking ten opzichte van landelijk gemiddelde					
Bron: Ministerie van Binnenlandse Zaken					
Sociale veiligheid index overlast	**100**		**103**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Onveiligheidsgevoel (sociale veiligheid indices)	**92**		**92**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Onveiligheidsperceptie (sociale veiligheid indices)	**88**		**92**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Vermijdingsgedrag (sociale veiligheid indices)	**80**		**85**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					

Zorg en veiligheid: minder overlast, meer zorg (D)

Het doel inzake zorg en veiligheid is onveiligheid en overlast terugdringen door mensen die zorg nodig hebben te helpen. Het liefst doen we dat preventief door mensen die een veiligheidsrisico kunnen gaan vormen tijdig in beeld te krijgen en laagdrempelig te helpen. En als dat niet is gelukt en er toch een onveilige situatie is ontstaan willen we de overlast zo snel mogelijk oplossen of beperken. Om de preventie en de opvang beter te maken vormen veiligheids- en zorgprofessionals binnen en buiten de gemeente de komende jaren een sterk vangnet.

We voorkomen veiligheidsproblemen door een persoonsgerichte aanpak op wijkniveau (I)

Door lokale zorg-, welzijns- en veiligheidspartijen nog beter te verbinden, zorgen we ervoor dat personen die significant overlast in een wijk veroorzaken tijdig in beeld zijn. Met deze partijen wordt per overlast gevende inwoner een persoonlijke aanpak bepaald. Door een samenhangende zorg en veiligheidsaanpak te organiseren, worden signalen vroegtijdig herkend en opgepakt en escalerende situaties zoveel mogelijk voorkomen, beperkt of snel beëindigd. In deze aanpak kan bepaald worden of de overlast voortkomt uit relatief enkelvoudig te duiden factoren of dat de oorzaak van de overlast door een inwoner complex en hardnekkig is. Hiervoor is een persoonsgerichte aanpak (PGA) ontwikkeld.

We verbeteren de aanpak van ernstige problematiek in het Zorg- en Veiligheidshuis (I)

Wanneer de problemen ernstig zijn en een direct gevaar vormen voor personen in de omgeving en anderen, wijzen we de casus toe aan het Zorg- en Veiligheidshuis (ZVH). Het ZVH voor Arnhem en omgeving krijgt dit jaar een forse kwaliteitsimpuls. De situatie in Arnhem vraagt zowel om meer zaken te behandelen als een assertievere afhandeling van zaken in samenwerking met hierboven genoemde partners. De focus moet weer op de operatie komen te liggen en minder op processen en governance. Tevens is een goede wisselwerking tussen het lokale niveau (bijvoorbeeld de PGA in de wijken) en het regionale niveau van het ZVH van belang.

We zorgen voor opvang van personen met wie het toch mis gaat (I)

Als het mis gaat en een persoon zorgt voor overlast en onveiligheid op straat, dan heeft de politie tot taak de onveiligheid te beëindigen. We willen ervoor zorgen, in lijn met een recente aangenomen motie van de raad van die strekking, dat de persoon daarna snel kan worden opgevangen en hulp krijgt. Daarvoor is nodig dat snel en vakkundig kan worden geïnventariseerd wat nodig is en zorg- en veiligheidsorganisaties snel schakelen om de best mogelijke opvang te realiseren. We werken de komende periode samen met alle partners binnen en buiten de gemeente om het vangnet voor deze personen te versterken.

We behandelen de binnenkomende meldingen woonoverlast snel en adequaat (I)

Een deel van de problematiek inzake zorg en veiligheid komt voort uit woonoverlast. Wij zetten de aanpak van woonoverlast onverminderd door en verbinden de meldingen beter met het lokale netwerk waarin de OZO-coördinatoren een centrale rol vervullen. Zo richten we ons niet enkel op het beëindigen van de woonoverlast zelf, maar ook op de structurele hulp aan en zorg voor de mensen die deze overlast veroorzaken.

We begeleiden jongeren in en uit detentie **(I)**

We zorgen dat jongeren die in detentie zitten of hebben gezeten een goed toekomstperspectief hebben en voorkomen daarmee recidive. Dit doen we door inzet van de RIO (re-integratie officier) Jeugd. In Arnhem gaan we een re-integratie officier Jeugd (RIO) inzetten voor iedere Arnhemse jeugdige die in detentie komt. De RIO is samen met de jeugdreclassering degene die de jeugdige bij zijn/haar re-integratie in de maatschappij begeleidt in onder andere het vinden van woonruimte, een baan en hulp bij financiële zaken. De RIO blijft zo lang als nodig in beeld.

Ondermijnende criminaliteit: we weren criminelen **(D)**

Ondermijning is een steeds groter wordend probleem in de samenleving. Ondermijnende criminaliteit maakt misbruik van de legale structuren en verstrengelt daarmee de criminele onderwereld met de bovenwereld. En dat heeft grote negatieve gevolgen voor de Arnhemse inwoners, ondernemers en onze wijken. In Arnhem geven we daarom de komende jaren een flinke impuls aan de bestrijding van ondermijnende criminaliteit. In het Plan van Aanpak Ondermijnende Criminaliteit is dat beschreven. Daarmee wordt Arnhem veiliger voor haar bewoners, bezoekers en ondernemers. Zij moeten veilig in Arnhem kunnen leven, leren, verblijven en werken.

We wapenen ons tegen ondermijnende invloed **(I)**

In de afgelopen jaren zien we elders dat ambtenaren onder druk worden gezet of beïnvloed door ondermijnende criminelen. Ook wij moeten ons wapenen tegen ondermijnende invloeden. Dat doen we door onze medewerkers en bestuurders bewust te maken van ondermijnende criminaliteit. We vragen hen ook signalen van ondermijning te herkennen en te melden. We geven voorlichting en opleidingen over ondermijning en over integer handelen van de medewerkers zelf.

We maken burgers bewust **(I)**

Binnen de brede aanpak van ondermijning hoort ook de aandacht voor een weerbare maatschappij. Die is vooral preventief van aard. Bijvoorbeeld door het houden van voorlichtingsbijeenkomsten en aansluiten bij campagnes proberen we burgers, bedrijven en organisaties bewuster te maken van de gevaren van ondermijning. Daarnaast blijven we investeren in meldingsbereidheid: goede tips van burgers maken dat we de ondermijners daadwerkelijk kunnen aanpakken.

We pakken drugslocaties aan **(I)**

We richten ons met de aanpak van drugs op de illegale en gevaarlijke locaties voor productie en handel in de stad. Samen met onze partners zetten we in op een gecoördineerde aanpak van drugscriminaliteit en drugsoverlast door het in kaart brengen van de problematiek. Risicolocaties brengen we in beeld en controleren die in een zo vroeg mogelijke stadium. We houden wijkgerichte acties, zowel preventief als repressief en we krijgen zicht op de hoofdrolspelers in de Arnhemse drugswereld. Met het Arnhemse interventieteam gaan we het toezicht en de controles op bedrijventerreinen, horeca en andere gebieden intensiveren. Daarbij hoort ook dat we de voorbereidingen daarvoor verbeteren. Dat doen we onder andere door te bouwen aan een goede informatiepositie.

We pakken mensenhandel aan **(I)**

Mensenhandel is één van de ernstigste en meest complexe verschijningsvormen van georganiseerde ondermijnende criminaliteit. Als we het hebben over mensenhandel dan hebben we het over seksuele uitbuiting, arbeidsuitbuiting en criminele uitbuiting. We zetten in op de pijlers: voorkomen, signaleren, bestrijden en beschermen. We zorgen voor een netwerk dat door voorlichting en training is geschoold in het herkennen van signalen van uitbuiting. We zetten in op controles van kwetsbare branches als uitzendbureaus, vergunningsplichtige horeca- en seksinrichtingen. Ook de onvergunde seksinrichtingen komen aan bod.

We pakken witwassen aan **(I)**

Criminaliteit mag nooit lonen. Maar door geld dat met criminele activiteiten wordt verdiend, wit te wassen, proberen criminelen hun illegale geld legaal te maken. We intensiveren de inzet van de wet Bibob en hebben we de toepassing ervan naar meer branches uitgebreid: foute ondernemers hebben in Arnhem niks te zoeken. Opkopers worden verplicht een doorlopend en gewaarmerkt inkoopregister bij te houden. Met het regisseren van steeds meer integrale controles krijgen we meer zicht op kwetsbare mensen en bedrijven.

Digitale criminaliteit: door bewustwording minder slachtoffers **(D)**

We willen dat onze inwoners en bewoners zijn gewapend tegen de gevaren van online criminaliteit. Zij moeten zich onbezorgd en vrijelijk kunnen bewegen, ook online. Online criminaliteit heeft gevolgen in de echte wereld: mensen worden bestolen, bedreigd of bezeerd. Digitale criminaliteit is relatief onzichtbaar. Het is betrekkelijk gemakkelijk om van achter een computer ouderen hun digitale inlogcode te ontfutselen of om een jongere te bewegen een bankrekening ter beschikking te stellen voor het doorsluizen van crimineel geld. En dus gebeurt dat in toenemende mate. Ook in Arnhem.

We zetten in op voorlichting van kwetsbare personen **(I)**

We willen slachtofferschap van online criminaliteit terugbrengen. Daarom zetten we in op de kwetsbare inwoners van onze stad. We zetten onze activiteiten gericht op kinderen en jongeren onverminderd voort: met Joinhackshield en het Youth Cyber Team blijven we een vuist maken. Verder organiseren we samen met de politie in de wijken voorlichting aan (met name) de oudere inwoners van de stad en richten we ons op het geven van voorlichting aan ondernemers over de gevaren van cybercrime. Om deze activiteiten op een hoger niveau te tillen zetten we een speciale aanjager online criminaliteit in.

We bouwen een sterk netwerk tegen cybercriminaliteit **(I)**

De online ontwikkelingen inzake digitale criminaliteit en cyberaanvallen gaan razendsnel. Een sterk netwerk is nodig om bij te blijven en leed voor te zijn. Wij zijn gestart met het opbouwen van een netwerk van cybercollega's en experts zodat wij toegang hebben tot de expertise die nodig is voor de ontwikkeling van een lokale aanpak cybercriminaliteit. De gemeente is aangesloten bij de City Deal Cybercrime van het CCV en JenV. Doel van dit consortium is om expertise uit te wisselen, gezamenlijk interventies te ontwikkelen en het effect van deze interventies te meten. We bouwen het netwerk uit en maken het actiever.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage slachtoffers van hacken in Arnhem			**7,10**		
Eenheid: Percentage					
Bron: CBS					

Percentage slachtoffers van online aankoop- en verkoopfraude	**9**
Eenheid: Percentage	
Bron: CBS	

Openbare orde en sociale onrust: een veilige openbare ruimte voor iedereen **(D**

Wij zijn een stad waarin inwoners en bewoners zich vrij en veilig moeten kunnen voelen. Waarin demonstranten welkom zijn, zonder dat zij of omstanders of omwonenden zich zorgen hoeven te maken over geweld of ongeregeldheden. Een stad waar iedereen kan uitgaan en iedereen zich veilig kan voelen. Om dit alles te bewerkstelligen, zorgen we voor een veilige openbare ruimte, veilig uitgaan en veilige demonstraties, manifestaties en evenementen. We handelen onmiddellijk bij grootschalige branden, de vondst van explosieven of andere crisissituaties en maatschappelijke onrust. We pakken extremisten en relschoppers stevig aan, omdat zij het anders verzieken voor de anderen.

We zorgen voor veilige demonstraties, manifestaties en evenementen **(I)**

We versterken het netwerk van partijen die hun steentje bijdragen aan het veilig verloop van demonstraties en manifestaties. We zorgen ervoor dat we beter, sneller en zorgvuldiger relevante signalen over geweldsdreiging zien. Ook zorgen we dat we flexibel kunnen inspelen op onvoorziene ontwikkelingen, met partners binnen en buiten de veiligheidsketen. Tevens is het onze ambitie om in de toekomst meer en meer de verantwoordelijkheid hiervoor bij anderen te beleggen dan bij de politie. Wij zullen eraan bijdragen dat duidelijkheid komt over wat wel en niet is toegestaan op het gebied van online monitoring en dat de politie zijn verantwoordelijkheid hierin kan waarmaken. We bezien de plaatsing van camera's periodiek en meten effect en toegevoegde waarde. Naast politie en handhaving zetten we sfeerteams in van Stichting Veilige Steden op de Korenmarkt. Onze inzet is om de sfeerteams een (gedeelde) verantwoordelijkheid met de ondernemers in het gebied te maken

Arnhem is voorloper op het gebied van "gastvrij en veilig voetbal". Door een combinatie van preventief werk om ervoor te zorgen dat het voetbal een plezier blijft en een harde handhaving voor wie zich daaraan niet houdt. De voetbalclub zelf heeft een grote rol bij de organisatie van de preventieve kant (Vitesse betrokken en het supporterstraject), en onder regie van de gemeente worden relschoppers gericht aangepakt (bijvoorbeeld middels een PGA) en volgt bestraffing op wanordelijkheden in en rondom de stadions (bijvoorbeeld door het generiek weren van supporters die zich hebben misdragen). Samen met andere steden die te maken hebben met betaald voetbal zetten we deze lijn door.

We investeren in brandweer, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg **(I)**

We blijven investeren in een goede gemeentelijke openbare orde en veiligheid piket-functie regionale brandweer, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg. Deze investeringen zijn noodzakelijk om ook in tijden van crisis goed voor onze inwoners te kunnen zorgen en in voorkomende situaties zelfs levensreddend te kunnen zijn. We hebben daarbij extra aandacht voor nieuwe typen crises als gevolg van klimaatverandering en energieopwekking én de risico's die specifiek voor Arnhem gelden. Ook in 2024 wordt fors ingezet op de bedrijfsvoering en governance structuur van onze Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland Midden (VGGM). Tegelijkertijd wordt er gewerkt aan het versterken van de crisisbeheersing en de publieke gezondheid (zowel algemene publieke gezondheidszorg, als jeugdgezondheidszorg.

We investeren in bondgenoten **(I)**

Het duurzame antwoord op maatschappelijke onrust is inclusie. In tijden van crisis is het een antwoord om te verbinden en met de stad samen te werken om de rust te bewaren. Daarom zetten wij de komende periode in om belangrijke sleutelfiguren in de stad bij elkaar te brengen en een bondgenootschap met ons te vormen; voor een stad waar mensen met verschillende anderen samenkomen in wat hen verbindt en waar we polarisatie en agressie geen kans geven.

We leren kinderen en jongeren kritisch denken en verantwoord met informatie om te gaan **(I)**

We helpen Arnhemmers om weerbaar te worden: op het internet en kinderen en jongeren ook specifiek op school. We stimuleren kritisch burgerschap maar accepteren daarbij geen enkele vorm van extremisme. Daarom investeren we in een weerbare samenleving waarbij meedoen aan onze democratische rechtsstaat, goed burgerschap en inclusie centraal staan. Daarom willen wij in staat zijn om samen met ons netwerk van inwoners en maatschappelijk middenveld het polariserende landschap een antwoord te bieden.

We signaleren radicalisering en gaan het tegen **(I)**

We investeren in 2024 in een sociaal stabiele en weerbare samenleving, vroege signalering van problematisch gedrag en het proactief interveniëren bij (signalen van) extremisme. We verbreden onze kennis- en signaleringsnetwerken, vooral ook op het gebied van anti-overheid, extreemrechts/links en (problematische) complottheorieën. In geval van risicocasussen zorgen we voor een Zorg- en Veiligheidshuis dat tijdig en assertief aanpakt en dreiging wegneemt.

Preventieve jeugdaanpak **(D**

De strijd tegen de georganiseerde (drugs)misdaad begint in de huiskamers in onze wijken. Onze jeugd dreigt steeds jonger in handen te vallen van de (drugs)criminaliteit, die de leefbaarheid in bepaalde wijken in Arnhem ondermijnt. Daarom zetten we met de aanpak Preventie met Gezag in Arnhem-Oost in op preventie en repressie: we stellen normen, we handhaven én we houden kinderen en jongeren weg van criminaliteit, doordat wij iets beters voor ze hebben. Thuis, op straat en op school, 24 uur per dag bieden docenten, jongerenwerkers, straatcoaches, wijkagenten en andere opvoeders een pedagogische omgeving.

Jongerenwerk 3.0 **(I)**

We zetten stevig in op de persoonsgerichte begeleiding van kwetsbare jongeren. De focus van Intensieve Trajectbegeleiding binnen Preventie met Gezag ligt op het voorkomen dat jeugd uit Geitenkamp, Presikhaaf en Malburgen in de ondermijnende georganiseerde criminaliteit terecht komt en op het bieden kan kansen en perspectief aan deze jeugd. Deze jongeren, vaak tussen de 11-23 jaar oud, krijgen een begeleidingstraject waarin doelen worden gesteld op het gebied van school, werk, familie en vrienden: (inzet op vergroten van sociaal emotionele ontwikkeling, executieve vaardigheden en metacognitieve vaardigheden). De thuis- / gezinssituatie wordt, waar het kan, geïntegreerd in de aanpak. Een ambitie binnen de aanpak is om de groeiende onlinewereld van kinderen en jongeren beter in het vizier te hebben en hierop beter te kunnen inspelen. Jongerenwerkers van Presikhaaf University en AM Support zijn hierin voorlopers; we zullen hun kennis gebruiken om online in de aanpak de plek te geven die het verdient.

Straat en school **(I)**

We zetten fors in op toezicht in de wijk en rond scholen alsmede vroegtijdige signalering van situaties van overlast of criminaliteit. Straatcoaches zijn zichtbaar aanwezig in de wijken, rond scholen en bij het jognerenwerk. Ze spreken overlast gevende jeugd aan, moedigen positief gedrag aan. Ze surveilleren, de-escaleren, dringen overlast terug en signaleren vroegtijdig situaties die tot overlast of criminaliteit kunnen leiden. De focus ligt op drugshandel en drugsgebruik door jeugdigen in Arnhem-Oost. De straatcoaches nemen de aanpak VIOS op zich, die enerzijds scholen van handelingsperspectief voorziet bij het omgaan met ondermijnende jeugdcriminaliteit. Anderzijds betrekt VIOS scholen bij de wijkgerichte aanpak in Arnhem.

Preventief Interventie Team (PIT) **(I)**

Het PIT helpt kinderen vanaf 6 jaar met een verhoogd risico op afglijden naar druggerelateerde criminaliteit vanwege externaliserend probleemgedrag op primair onderwijs scholen. De PIT-coach biedt een maatwerktraject, waarbij school en ouders belangrijke partners zijn. Het uitgangspunt is doen wat nodig is: zo vroeg mogelijk bijsturen van probleemgedrag waardoor het kind met een relatief lichte interventie geholpen kan worden bij het opbouwen van een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling.

Werk **(I)**

We krijgen jongeren aan betaald werk met Prospect4Cash, bij voorkeur in de eigen wijk, als tegenhanger van het kunnen ‘verkrijgen’ van crimineel geld. Door dit werk kunnen jongeren op een eerlijke manier geld verdienen, werkgeversvaardigheden leren en zicht oriënteren op de arbeidsmarkt. De jongere kan een voorbeeld worden voor anderen jongeren in de wijk, wanneer zij zien dat ‘regulier’ werken loont.

Versterking PGA (Aanpak risicojeugd Veiligheidshuis) **(I)**

We zorgen voor een versterking van de aanpak van jongeren die dreigen af te glijden richting ondermijnende criminaliteit.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem veiliger door minder misdaad en overlast	**13.236**	**3.998**	**0**	**518**
Wijkveiligheid: veilige en leefbare wijken	799	345	0	0
Zorg en veiligheid: minder overlast, meer zorg	1.990	775	0	0
Ondermijnende criminaliteit: we weren criminelen	10.447	2.878	0	518
Digitale criminaliteit: door bewustwording minder slachtoffers	0	0	0	0
Openbare orde en sociale onrust: een veilige openbare ruimte voor iedereen	0	0	0	0
Preventieve jeugdaanpak	0	0	0	0
Overig	**16.197**	**1.444**	**78**	**54**
Totaal	**29.433**	**5.442**	**78**	**572**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	22.864	22.205	26.939	29.433	27.886	25.757	24.630
Baten	5.142	2.289	5.890	5.442	4.409	2.282	2.282
Saldo lasten en baten	***-17.722***	***-19.916***	***-21.049***	***-23.991***	***-23.477***	***-23.475***	***-22.348***
Toevoegingen aan reserves	805	73	78	78	78	78	78
Onttrekkingen aan reserves	1.086	397	1.136	572	400	404	50
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***281***	***324***	***1.058***	***494***	***322***	***326***	***-28***
Gerealiseerd resultaat	**-17.441**	**-19.592**	**-19.990**	**-23.497**	**-23.155**	**-23.148**	**-22.376**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 29,4 miljoen. Dit is als volgt opgebouwd:

- uitgaven van € 16,2 miljoen voor VGGM brandbestrijding en rampenbestrijding;
- uitgaven van € 4,9 miljoen voor openbare orde en Veiligheid en cameratoezicht;
- uitgaven van € 3,0 miljoen voor de uitvoering van Preventie met Gezag;
- uitgaven van € 2,0 miljoen voor het Veiligheidshuis;
- uitgaven van € 1,6 miljoen voor overige projecten binnen veiligheid (zoals de aanpak van radicalisering, ondermijning en seksuele intimidatie);
- uitgaven van € 1,7 miljoen voor Handhaving Openbare orde en veiligheid en vergunningverlening.

De totale lasten stijgen per saldo ten opzichte van 2023 met € 2,5 miljoen.
Deze stijging wordt enerzijds veroorzaakt door een stijging van de middelen voor VGGM als gevolg van indexatie en het programma Beter Bedrijfsvoeren (€ 2,2 miljoen), incidentele middelen in 2024 voor een online bewustwordingsaanpak voor jongeren (€ 0,2 miljoen), indexatie en aanvullende formatie voor aanpak ondermijnende criminaliteit (€ 0,2 miljoen) en het onderbrengen van de OZO-coördinatoren bij veiligheid (€ 0,5 miljoen). Daarnaast worden in 2024 incidenteel extra middelen toegevoegd voor de aanvangsfase van de verhuurdersvergunningen (€ 0.6 miljoen).

Daar staat tegenover dat er in 2024 minder rijksmiddelen ontvangen worden voor onder andere Veiligheid In en Om School en voor het experiment gesloten koffieshopketen (totaal € 0,8 miljoen). En binnen het veiligheidshuis zijn minder middelen beschikbaar (€ 0,4 miljoen) dan in 2023 (vanwege een incidentele budgetoverheveling).
In 2025 dalen de middelen met € 1,5 miljoen ten opzichte van 2024. Dit vanwege de afloop van een aantal incidentele (Rijks)regelingen (in totaal € 1,6 miljoen), het wegvallen de middelen voor VGGM Beter Bedrijfsvoeren (€ 0,2 miljoen) en het wegvallen van de middelen voor een online bewustwordingsaanpak voor jongeren (€ 0,2 miljoen). Er staat vanaf 2025 een budget van € 0,5 miljoen begroot voor de inzet op handhaving (voor de jaren ervoor is dit budget terug te vinden binnen de wijkbegrotingen).
In 2026 dalen de middelen met € 2,1 miljoen wegens het wegvallen van de incidentele Rijksmiddelen voor preventie met gezag. In 2027 is ook de cofinanciering voor preventie met gezag niet meer opgenomen in de begroting.

Baten
Totaal is er voor het jaar 2024 een bedrag van € 5,4 miljoen aan baten begroot. Dit is opgebouwd uit:
- verhuur brandweerkazerne voor een bedrag van € 1,4 miljoen;
- opbrengst leges en vergunningen voor een bedrag van € 0,3 miljoen;
- opbrengst handhaving Openbare orde en veiligheid van € 0,1 miljoen;
- opbrengst deelnemende gemeenten Veiligheidshuis voor totaal een bijdrage van € 0,8 miljoen;
- subsidie van € 2,1 miljoen vanuit het Rijk voor de aanpak Preventie met Gezag;
- subsidie van € 0,6 miljoen vanuit het Rijk voor de lokale integrale aanpak van radicalisering, extremisme en terrorisme.

De totale baten dalen ten opzichte van 2023 met € 0,5 miljoen met name als gevolg van het minder ontvangen van incidentele rijksmiddelen (onder andere voor VIOS en Radicalisering). In 2025 dalen de baten om dezelfde reden met € 1,0 miljoen ten opzichte van 2024 (Radicalisering en Rio & Ipta middelen). En in 2026 dalen de baten met € 2,1 miljoen ten opzichte van 2025 vanwege het wegvallen van de incidentele middelen voor Preventie met Gezag.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt voor een totaal van € 78.000 toegevoegd aan de reserve voor de dekking van onderhoudskosten aan het vastgoed (brandweerkazerne).

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor een totaal van € 0,6 miljoen onttrokken aan reserves:
- € 350.000 aan de bestemmingsreserve jeugdfonds voor de cofinanciering ten behoeve van de uitvoering van het plan van aanpak Preventie met gezag;
- € 168.000 aan de bestemmingsreserve beschermd en weerbaar om uitvoering te geven aan de motie Online bewustwordingsaanpak voor jongeren (21M105);
- € 54.000 uit de bestemmingsreserve in verband met onderhoud aan het vastgoed (brandweerkazerne).

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Politie;
- Brandweer;
- Openbaar Ministerie;
- Veiligheidshuis regio Arnhem;
- Veilig Thuis.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Kadernota veiligheid 2018-2022;
- Meerjarenbeleidsplan politie 2019-2022;
- Uitvoeringsplan aanpak radicalisering Arnhem 2019;
- Een evaluatie van de Arnhemse radicaliseringsaanpak;
- APV wijziging bevoegdheid inzet mobiel cameratoezicht;
- Experiment gesloten coffeeshopketen;
- Regionaal beleidsplan Rampenbestrijding en Crisisbeheersing 2020-2023.

Bereikbaarheid

Een goede bereikbaarheid is en blijft belangrijk. Voor inwoners én voor bezoekers en voor alle vormen van vervoer: te voet, met de (deel)fiets, het openbaar vervoer, of met de (deel)auto. We zien echter ook dat mobiliteit tot leefbaarheidsproblemen leidt. We zetten dan ook vol in op duurzame mobiliteit om onze stad goed bereikbaar, maar ook leefbaar te maken.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Een duurzaam bereikbare stad (A)

Het is onze ambitie om een duurzaam bereikbare stad te worden. We willen dus niet alleen voor alle doelgroepen goed bereikbaar zijn, we willen ook de verkeersoverlast zoveel mogelijk tegengaan en voor een zo schoon en veilig mogelijk leefklimaat zorgen.

Bewerkstelligen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto (D)

Arnhem kent een goede bereikbaarheid. De auto speelt hierin een grote rol. Deze afhankelijkheid van de auto kent echter leefbaarheids- en bereikbaarheidsnadelen en is niet houdbaar bij verdere groei van de stad. Om de afhankelijkheid van de auto te verkleinen zetten we in op een mobiliteitstransitie, waarbij eerst de voetganger komt, dan de fietser en vervolgens het OV en tot slot de auto.

We voeren het mobiliteitsbeleid uit (I)

In 2024 beginnen we met het tot uitvoer brengen van ons nieuwe beleid. Dat zal gebeuren conform de uitvoeringsagenda die bij het duurzaam mobiliteitsplan wordt gevoegd. Dit kan leiden tot herprioritering en wijziging van de bestaande inpassingen.

Groter aandeel fiets en voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We willen meer mensen de fiets laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. De reistijden moeten concurrerend met de reistijden per auto worden en de routes moeten aantrekkelijk zijn. Door meer mensen met de fiets te laten reizen wordt de leefbaarheid in de stad beter maar blijft de stad ook bereikbaar voor mensen die wel met de auto moeten of willen komen.

We verbeteren/ breiden het stedelijk fietspadennetwerk uit, waaronder regionale snelfietsroutes (I)

In 2024 gaan we diverse fietsprojecten uitvoeren, waaronder:

- Snelfietsroute Arnhem - Wageningen;
- Hommelseweg als onderdeel van de snelfietsroute Arnhem Noord - Alteveer;
- Snelfietsroute Schuytgraaf fase 1 (Grote Griet - Gelderse Rooslaan tot Drielsedijk);
- Verbeterplan RijnWaalpad.

Ook gaan we diverse projecten (verder) voorbereiden, zoals de snelfietsroute Arnhem - Huissen, snelfietsroute Om de Noord en het VeluweWaal pad.

We stellen een actieplan aanpak voetgangersknelpunten op (I)

We stellen een actieplan op hoe we de grootste voetgangersknelpunten in ons netwerk kunnen aanpakken.

We realiseren maatregelen uit het fietsparkeerplan (I)

In 2024 werken we verder aan de kortetermijnmaatregelen uit het fietsparkeerplan en zetten we de langetermijnmaatregelen in gang.

We verkennen mogelijkheden van nieuwe fietsbruggen over de Rijn (I)

We zetten het onderzoek naar nieuwe fietsbruggen verder door. We doen nadere verkenningen naar de mogelijke oplossingen en de kosten en effecten (bijvoorbeeld verwacht aantal gebruikers) van die oplossingen. Regionale samenwerking is daarbij belangrijk, ook om de kans op subsidie te vergroten. Ook kijken we hierbij nadrukkelijk naar de ruimtelijke ontwikkelingen in de stad en de regio.

Meer openbaar vervoer om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We willen meer mensen de bus laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. De reistijden zijn betrouwbaar en concurrerend met de reistijden met de auto. Door meer mensen met het openbaar vervoer te laten reizen wordt de leefbaarheid in de stad beter maar blijft de stad ook bereikbaar voor mensen die wel met de auto moeten of willen komen.

We voeren concrete hoogwaardig openbaar vervoer projecten uit (I)

Ook in 2024 blijven we doorgaan met het voorbereiden en uitvoeren van HOV-projecten, waaronder Willemsplein, Westervoortsedijk en kruising Batavierenweg-Eldenseweg.

Beter openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland (D)

Het openbaar vervoer in de stad en in (en naar) de regio moet worden verbeterd. Ook willen we het reizen per openbaar vervoer richting de Randstad en internationale bestemmingen aantrekkelijker maken.

We lobbyen met betrekking tot het spoordossier en het lokale en regionale openbaar vervoer (I)

We werken dit jaar aan de volgende zaken:

- MIRT verkenning Spoorknoop Arnhem Oost;
- Uitplaatsing spooremplacement ten behoeve van woningbouw;
- Goederenroutering (onderzoek nut en noodzaak);
- Een integrale gebiedsontwikkeling A12-corridor Utrecht-Arnhem-Duitse grens.

Daarnaast blijven we lobbyen voor een betere ICE verbinding.

Makkelijker maken van bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties met behulp van parkeerbeleid en daarbij minder auto-afhankelijkheid en overlast van geparkeerde auto's (D)

We willen binnen de stad, bij voorkeur op en rond OV-knooppunten zoveel mogelijk woningen bouwen, met daarbij zo min mogelijk parkeerplaatsen en dus lagere parkeernormen. Om overlast in de omliggende gebieden te voorkomen willen we het gebied met parkeerregulering uitbreiden.

We ontwikkelen stedelijk parkeerbeleid (I)

We ontwikkelen stedelijk parkeerbeleid. Onderdelen van dat stedelijk parkeerbeleid zijn:

- parkeernorm nul in en rond de binnenstad of dicht bij OV-knooppunten;
- lagere parkeernormen voor de hele stad;
- uitbreiding van het gereguleerd gebied.

Zodra dit parkeerbeleid gereed is kunnen vervolginspanningen worden uitgevoerd. Kaders voor de wijze waarop dit kan worden uitgevoerd worden immers bepaald in het parkeerbeleid. Het gaat om de volgende inspanningen:

- parkeerverwijssysteem;
- vaststellen nieuwe parkeernormen;
- uitbreiding van het gereguleerd gebied.

We passen de parkeertarieven aan (I)

In het stedelijk parkeerbeleid bekijken we of verdere aanpassing van de parkeertarieven wenselijk is.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aandeel fiets in modal spit	**21**	**25**	**25**		
Eenheid:	Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers				
Bron:	Odin (Onderweg in Nederland, CBS)				

Aandeel openbaar vervoer in modal split	**7**	**5**	**3**		
Eenheid:	Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers				
Bron:	Odin (Onderweg in Nederland, CBS)				

Tegengaan verkeersoverlast (A)

Mobiliteit en met name automobiliteit kent ook nadelen. Zo leidt mobiliteit tot geluidsoverlast en kunnen snelheidsverschillen tot verkeersonveilige situaties leiden. We werken aan een duurzame mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto.

Meer ruimte voor de voetganger, de fietser en het OV (D)

De ruimte in de stad is schaars. We gaan op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt.

We stellen een verkeersstructuurplan op (I)

Op basis van het mobiliteitsbeleid stellen we een verkeersstructuurplan op. Hierin leggen wij vast hoe de keuzen uit het mobiliteitsbeleid zich vertalen op ons wegennet. Hoe ziet ons hoofd loop- en fietsnetwerk eruit, welke wegen krijgen een andere functie en/of kunnen anders worden ingericht (zoals lagere snelheid, minder rijstroken, fietsstraten)?

Zodra dit verkeersstructuurplan gereed is kunnen vervolginspanningen worden uitgevoerd. Het gaat om de volgende inspanningen:

- afschalen van de auto-infrastructuur;
- maximumsnelheden verlagen;
- verdere aanpassing loop- en fietsnetwerk.

We passen de wegenstructuur aan **(I)**

In 2024 gaan we verder met het (voorbereiden van) het aanpassen van de wegenstructuur. Het gaat daarbij om zowel het verlagen van de maximumsnelheid (van 70 km/u naar 50 km/u, of van 50 km/u naar 30 km/u) als om het verminderen van het aantal rijstroken voor de auto (en dus meer ruimte voor groen, voetgangers, fietsers uit het openbaar vervoer te creëren). Dit doen we in lijn met het duurzaam mobiliteitsplan, maar ook met de quickwin kansen die er geïdentificeerd zijn.

Minder ruimte voor de auto in en rond de binnenstad **(D)**

In de hele stad is de ruimte schaars, maar dat geldt zeker voor de binnenstad. De auto neemt relatief veel ruimte in de binnenstad in. Zowel door de wegen waarover de auto's rijden als door de ruimte die nodig is om deze auto's te parkeren. We willen de ruimte die de auto in de binnenstad inneemt beperken.

We verminderen het aantal straatparkeerplaatsen **(I)**

Het verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen in de binnenstad dient gestructureerd vanuit parkeerbeleid te gebeuren. Zodra het parkeerbeleid is vastgesteld, gaan we hiermee aan de slag.

We richten de Rijnkade in als wandel- en fietspromenade **(I)**

We kijken welke aanvullende maatregelen er nodig zijn nadat het waterschap een nieuwe Rijnkade heeft opgeleverd.

Een betere verkeersveiligheid **(D)**

De verkeersveiligheid op de weg en in het openbaar vervoer moet omhoog. We gaan voor 'nul' verkeersslachtoffers, onder andere door het aanpakken van plekken waar veel ongelukken gebeuren.

We pakken verkeersonveilige locaties aan **(I)**

We bekijken wederom de top-10 meest verkeersonveilige punten op het Arnhemse wegennet. Deze locaties worden geanalyseerd en er worden verbetervoorstellen gedaan om de locaties veiliger te maken. Indien technisch en financieel haalbaar worden deze locaties aangepast. Er wordt hierbij zowel naar de objectief verkeersonveilige locaties als de subjectief verkeersonveilige locaties gekeken. Daarnaast gaan we de schoolomgevingen veiliger maken en leveren we een bijdrage aan de verkeerseducatie.

We leggen schoolzones aan **(I)**

Ook in 2024 blijven we schoolzones aanleggen. Dat doen we in ieder geval bij de volgende scholen:

- Margarethaschool;
- Panoramaschool;
- Pastoor v. Arsschool en Monchyschool);
- Pieter Breughelschool en SO Brouwerij.

Daarnaast gaan we gesprekken aan met andere scholen om nog meer nieuwe schoolzones te kunnen aanleggen.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal verkeersongevallen	**1120,10**	**811,30**	**893,30**		
Eenheid:	Aantal verkeersongevallen in de gemeente Arnhem				
Bron:	Bestand geregistreerde ongevallen in Nederland				

Aantal aangepakte knelpunten	2	1	4	2	
Eenheid:	Aantal knelpunten uit de top verkeersonveilige locaties dat wordt aangepast				
Bron:	Gemeente Arnhem				

Beter en schoner taxivervoer **(D)**

De taxiverordening wordt niet ingevoerd. We blijven wel in overleg met de taxibranche om het taxivervoer beter en schoner te krijgen.

We stellen samen met de taxibranche maatregelen op om het taxivervoer beter en schoner te krijgen **(I)**

We gaan wel in overleg met de taxibranche om het taxivervoer beter en schoner te krijgen. Eventuele verbetervoorstellen proberen we gezamenlijk in te voeren.

Schonere lucht in de stad **(A)**

Mobiliteit en met name automobiliteit heeft als nadeel dat het tot luchtvervuiling leidt. We willen een schonere lucht in de stad door het verkeer in de stad schoner te maken en er het verkeer zoveel mogelijk te beperken.

Minder doorgaand verkeer door de stad **(D)**

Er rijdt relatief veel doorgaand verkeer in de stad (verkeer dat geen herkomst of bestemming in Arnhem heeft, maar alleen maar door de stad rijdt, omdat dit de kortste en/of snelste route is). Deze voertuigen leiden tot overlast en horen hier niet te rijden. Doel is om dat verkeer zoveel mogelijk te beperken en idealiter helemaal niet meer te hebben in de stad.

We stellen een plan op om doorgaand verkeer te weren **(I)**

Nadat we breed mobiliteitsbeleid hebben opgesteld stellen we een plan op om het (onnodig) doorgaand autoverkeer uit Arnhem te weren. We kijken daarbij naar een breed palet van maatregelen, van verkeersmanagement tot infrastructurele maatregelen.

Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs **(D)**

Een goede aansluiting van de verschillende vormen van mobiliteit (auto, trein, bus en (deel)fiets) op elkaar wordt steeds belangrijker. Hubs spelen bij deze overgang een belangrijke rol. Op deze manier kan een volwaardig en duurzaam alternatief voor de (privé)auto worden geboden. Een (mobiliteits)hub kan het beste worden gedefinieerd als een fysieke plek waar verschillende vormen van vervoer en vervoersaanbod samenkomen.

We stellen een visie op Arnhemse hubs op **(I)**

We stellen, in samenhang met het brede mobiliteitsbeleid, een visie op de Arnhemse hubs op.

We voeren de visie Arnhemse hubs uit **(I)**

Als uitwerking op onze visie op hubs willen we enkele locaties gaan uitwerken. Er zijn namelijk al enkele locaties in beeld of al in gang gezet:

- Rozet (is al grotendeels uitgewerkt);
- Kronenburg (is al grotendeels uitgewerkt);
- GelreDome;
- Station Zuid;
- IPKW.

Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad **(D)**

De stad en vooral de binnenstad moet slimmer, veiliger, stiller en schoner worden om verkeersinfarcten, slechte luchtkwaliteit, uitstoot van stikstof, geluidsoverlast en onveilige situaties te voorkomen. Klimaatverandering, economische groei, maar ook woningbouw zorgen er voor dat de goederenstromen en services onder druk staan.
Klanten stellen steeds hogere eisen aan bezorgsnelheid, tijdstip, locatie en duurzaamheid. Hierdoor is de noodzaak voor verminderen, veranderen en verschonen van stadsdistributie hoog. Minder (lege) kilometers en meer schone kilometers betekent minder verkeersbewegingen, minder fijn stof en CO2-uitstoot en minder geluidsoverlast.

We handhaven de milieuzone en waar mogelijk passen we strengere normering en uitbreiding toe **(I)**

In 2022 is de laatste normering strenger geworden: vrachtwagens met emissieklasse 6 en hoger worden alleen toegelaten. In 2023 is de milieuzone in een beheerfase gekomen. We bereiden ons voor op een mogelijk volgende verzwaring in 2025: emissieklasse 5 voor personenwagens. In de tussentijd wordt gewerkt aan het voorbereiden van de zero emissie zone die in 2026 van kracht wordt. De milieuzone en de zero emissiezone moeten op elkaar afgestemd worden.

We stimuleren en faciliteren duurzame stadsdistributie, met name in de binnenstad **(I)**

De gemeente gaat met ondernemers én binnenstadsbewoners in overleg op welke manier de zero-emissiezone het best kan worden ingevoerd. Het gaat om het vinden van de juiste balans tussen adequate bevoorrading en een leefbare stad. De beschikbaarheid en betaalbaarheid van voertuigen en alternatieven zoals overstappen op gedeeld vervoer en levering via stadshubs is een essentieel onderdeel van gesprek. In het verkeersbesluit (naar verwachting eind 2024) wordt een afweging gemaakt tussen verkeersbelangen (effectstudie: luchtkwaliteit, uitstoot, geluidemissie en verkeerseffecten zoals omrijdeffecten en modal-shift) en nadelige gevolgen voor getroffenen.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Een duurzaam bereikbare stad	**3.283**	**0**	**694**	**2.118**
Bewerkstellingen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto.	937	0	694	2.118
Groter aandeel fiets en voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken	988	0		
Meer openbaar vervoer om de stad om de stad duurzaam bereikbaar te maken	421	0		
Beter openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland	421	0		
Makkelijker maken van bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties met behulp van parkeerbeleid en daarbij minder auto-afhankelijkheid en overlast van geparkeerde auto's	514	0		
Tegengaan verkeersoverlast	**547**	**0**	**0**	**0**
Meer ruimte voor de voetganger, fietser het OV	219	0	0	0
Minder ruimte voor de auto in en rond de binnenstad	109	0	0	0
Een betere verkeersveiligheid	164	0	0	0
Beter en schoner taxivervoer	55	0	0	0
Schonere lucht in de stad	**1.641**	**0**	**0**	**0**
Minder doorgaand verkeer door de stad	657	0	0	0
Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs	821	0	0	0
Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad	164	0	0	0
Infrastructuur is op orde	**27.609**	**9.488**	**10.801**	**10.299**
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**33.080**	**9.488**	**11.494**	**12.416**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	21.574	29.718	31.485	33.080	30.692	31.401	31.756
Baten	7.263	9.529	9.532	9.488	9.442	9.396	9.351
Saldo lasten en baten	***-14.311***	***-20.189***	***-21.953***	***-23.592***	***-21.250***	***-22.005***	***-22.405***
Toevoegingen aan reserves	8.936	13.742	15.162	11.494	11.569	11.392	11.271
Onttrekkingen aan reserves	8.121	14.848	15.777	12.416	11.137	10.889	10.798
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-816***	***1.106***	***615***	***922***	***-432***	***-503***	***-473***
Gerealiseerd resultaat	**-15.127**	**-19.083**	**-21.338**	**-22.670**	**-21.683**	**-22.507**	**-22.878**

Toelichting

Lasten

De begrote lasten bedragen in 2024 € 33,1 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:

- beheer wegen, € 18,5 miljoen;
- parkeren, € 9,1 miljoen;
- mobiliteit en openbaar vervoer, € 5,5 miljoen.

De totale lasten zijn in 2024 € 1,7 miljoen hoger dan in 2023:
- prijs- en areaalontwikkelingen (inclusief energiecompensatie): € 2.6 miljoen;
- ontwikkeling kapitaallasten, € 1,4 miljoen;
- extra middelen beheer transferhal Arnhem Centraal, € 0,3 miljoen;
- extra middelen bewaking parkeergarages, € 0,1 miljoen;
- overigen, waaronder eenmalige budgetontwikkelingen 2023 (o.a. verlagen maximumsnelheid, verminderen aantal rijbanen, fiets- en wandelpromenade), € - 2,7 miljoen;

Baten
De baten in 2024 zijn in totaal begroot op € 9,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Parkeren (met name opbrengsten parkeerexploitatie), € 8,1 miljoen;
- Beheer wegen (met name provinciale bijdragen aan beheer trolleynetwerk), € 1,4 miljoen.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoeging aan de reserves in 2024 is begroot op € 11,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Bereikbaarheidsfonds € 10,7 miljoen;
- BR Vastgoed € 0,7 miljoen.

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves in 2024 is begroot op € 12,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Bereikbaarheid € 9,7 miljoen;
- BR Buitengewoon beter € 1,3 miljoen;
- BR Vastgoed € 1,1 miljoen;
- BR Groot onderhoud openbare ruimte € 0,3 miljoen.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Provincie Gelderland;
- Rijkswaterstaat;
- Regio Arnhem-Nijmegen;
- Wijkplatforms en wijkteams;
- Gecontracteerde partijen.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Accentnota Fiets, fietsambitie Arnhem 2019-2024 (januari 2020);
- Toekomstbeeld stedelijk OV Arnhem en Nijmegen;
- De Arnhemse Binnenstad 2015;
- Visie "Ruimte voor beleving in de Arnhemse binnenstad";
- Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV)-Actieplan.

Economie

Om de brede welvaart in Arnhem te versterken is het van belang dat er voor Arnhemmers waardevolle banen zijn op de arbeidsmarkt, ondernemers zich op een duurzame toekomst kunnen richten en dat kennis, innovatie en creativiteit de ruimte krijgt om zich te ontwikkelen. We werken daarom aan een sterke en duurzame economie die bijdraagt aan het waarborgen van de bestaanszekerheid van onze bewoners en die bedrijven en (jong) talent kansen biedt voor de toekomst. Samenwerking en verbindingen tussen ondernemers, onderwijs en overheid zijn daarin van groot belang om bijvoorbeeld vooruitstrevende energy concepten of circulaire ketens succesvol in de praktijk te kunnen brengen.

In de afgelopen jaren is samen met de stad gewerkt aan de economische agenda van de stad die ieder jaar wordt voorzien van een nieuwe uitvoeringsagenda. Hierin zijn ambities en uitdagingen van ondernemend Arnhem (onder andere ondernemers, werkgevers, kennisinstellingen) om een aantrekkelijke stad te zijn samengebracht en wordt gezamenlijk aan de uitvoering gewerkt. Met een sterke gerichtheid op samenwerking en innovatie ten dienste van maatschappelijke opgaven als energietransitie, circulaire economie en duurzame mobiliteit. Andere belangrijke thema's uit deze agenda zijn de aanpak van de krapte op de arbeidsmarkt en een goede inpassing en verduurzaming van werklocaties in onze stad en regio.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Vol energie zetten wij in op een duurzame, creatieve en levendige economie voor het welzijn en de welvaart van de Arnhemmers (A)

Onze ambitie is om de komende jaren de economie van Arnhem en de regio verder te verduurzamen, de creativiteit en innovatie te vergroten en de brede welvaart van Arnhem te versterken, waarbij de groei van de werkgelegenheid in balans is met de ontwikkeling van de stad. We willen koploper zijn in de energietransitie, zowel vanuit duurzaamheids- als vanuit economisch perspectief. Daarbij willen we dat Arnhem een stad is met sterke clusters, een goed functionerende arbeidsmarkt en een krachtig ondernemersklimaat. We zijn een aantrekkelijke stad en omgeving om te verblijven en te recreëren. En we willen dat Arnhem een sterk en dynamisch economisch netwerk heeft, met sector- en bedrijfsoverstijgende verbindingen. Want de kracht van een sterke economie zit in de cross-overs tussen sectoren en ondernemers, de samenwerking met de betrokken partijen in de stad en het stimuleren van nieuwe initiatieven en projecten.
Ondersteunend aan deze ambitie starten we eind 2023 met het uitvoeren van een ondernemersenquête waarin we in beeld brengen welke vraagstukken leven bij ondernemers, hoe men ondernemersdienstverlening ervaart en hoe vestigingsklimaat van Arnhem wordt beoordeeld. In 2024 worden de resultaten daarvan onder andere omgezet in indicatoren die jaarlijks worden geactualiseerd.

Dé Europese Energy hotspot worden (D)

Voor Arnhem vormen de maatschappelijke opgaven op het gebied van duurzaamheid en energietransitie, niet alleen uitdagingen, maar ook economische kansen. Dat komt door de kennis en kunde die vanouds hier zit bij organisaties als KEMA, Tennet, DNV en Alliander. Maar ook door de gespecialiseerde lectoraten en opleidingen bij de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) en het MBO, door de ondersteuning vanuit Connectr. En niet in het minst ook door de vele innovatieve ondernemers die al in de regio zijn gevestigd. Hotspot Energy is vanuit Arnhem opgezet om die kansen voor de stad te verzilveren.
Onze ambitie is dat het regionale energie ecosysteem stevig groeit en binnen Europa bekend staat als 'Hotspot Energy', ideaal voor het versneld ontwikkelen en toepassen van energie-innovaties.

We bouwen aan innovatieve campussen (I)

In 2024 bouwen we verder aan onze innovatieve campussen.

- Bij kenniscampus regio Arnhem gaan we verder met het uitvoeren van het ambitiedocument Kenniscampus regio Arnhem en de daarbij horende acties zoals opgenomen in de samenwerkingsovereenkomst met de onderwijsinstellingen en de gemeente Rheden.
- Ook met IPKW werken we samen aan het verwezenlijken van de ambities die zijn opgenomen in het ambitiedocument IPKW.
- Arnhems Buiten richt zich op het verbeteren van het park en het verduurzamen en verhuurbaar maken van hun vastgoed. Op aanvraag ondersteunen we hen daarbij.

We werken aan het stimuleren, toepassen en zichtbaar maken van energie innovaties (I)

In 2024 richten we ons op het meer toepassen en zichtbaar maken van energie-innovaties. We werken samen met onze partners in de stad zoals Connectr voor de toepassing en de stichting Citymarketing en de creatieve sector voor het zichtbaar maken. Ook door middel van de Arnhem Energy Week kunnen we laten zien wat we als stad en regio aan energie-innovaties hebben.

We versterken onderlinge samenwerking en relaties in het energiecluster (I)

We hebben de Strategische Roadmap Arnhem Energy Hotspot 2025 met onze partners uit het energiecluster opgesteld. Hierin staan de acties die we in energieke coalities uit het cluster gaan uitvoeren om onze ambities te bereiken. We starten in 2024 met de uitvoering van de hierin opgenomen acties om het cluster te versterken.

We versterken de samenwerking van het energie- en creatieve cluster (I)

In Arnhem hebben we twee Nederlandse topsectoren in onze stad, namelijk de energie- en creatieve sector. De samenwerking tussen deze twee sectoren maakt ons nog sterker en onderscheidender. Dit komt echter niet vanzelf tot stand. Daarom hebben we een agenda om deze samenwerking tot stand te brengen en te laten groeien. We gaan aan de slag om de acties uit deze agenda uit te voeren.

We werken aan een betere (inter)nationale positionering van Arnhem als Hotspot Energie (I)

Samen met onze partners blijven we Arnhem als Europese Hotspot Energy profileren. Hierbij hoort het in de (inter)nationale media krijgen van initiatieven uit onze stad en regio op het gebied. Ook organiseren we de Arnhem Energy Week. Voor onze internationale activiteiten sluiten we aan bij OostNL. Ook kijken we samen met hen naar welke (inter)nationale bedrijven ons ecosysteem verder kunnen versterken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Banen in de EMT sector	**7,90**	**8**	**8,80**		

Eenheid: Het aantal banen in de sector EMT, als aandeel van de totale werkgelegenheid.

Bron: PWE

Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen (D)

Arnhem heeft alle ingrediënten om de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland te zijn. Daarvoor zetten we in op het versterken en etaleren van wat Arnhem uniek en mooi maakt, voor zowel onze inwoners en ondernemers als voor bezoekers. Groen, creatief en vrij zijn daarvoor de kernwaarden. De creatieve ontwerpkracht van Arnhem heeft daarin een belangrijke rol. Dat heeft een positief effect op werkgelegenheid en bedrijvigheid in de creatieve en culturele sector, maar ook in horeca en detailhandel.

We werken aan de transformatie van de binnenstad (I)

De binnenstad is belangrijk voor de hele stad. Het is het kloppend hart van de stad en verbindt.
Doordat er meerdere actuele maatschappelijke opgaven zijn op het gebied van werken, wonen, verblijven, verduurzamen, die zowel actuele kansen bieden als uitdagingen vormen, is er sprake van een brede transformatie van de binnenstad. Deze transformatie, en de daarmee gepaard gaande verschuiving in functioneel programma (bijvoorbeeld een compacter winkelhart, meer groen en meer ruimte voor ontmoeten en spelen), vraagt de komende jaren om keuzes, afwegingen en prioritering in de wijze waarop we met elkaar de binnenstad programmeren en profileren en hoe we daar met de stakeholders in de stad actief op sturen.
We nemen een actieve en richtinggevende rol om de transformatie van de binnenstad op integrale wijze te realiseren. We hebben hierbij vijf doelen, te weten:

- meer structuur en hoofdlijnen die richting geven aan de toekomstbestendige ontwikkeling van de binnenstad;
- versterken van de positie van binnenstad als grootste werklocatie;
- realiseren van een aantrekkelijke, aangename, groene en duurzame openbare ruimte;
- het onderscheidend vermogen versterken (Arnhem op de kaart);
- sterker verbinden van de binnenstad met haar omgeving.

Hiervoor werken we aan het opstellen en uitvoeren van het ontwikkelperspectief en een visie openbare ruimte. Daarnaast wordt er gericht gewerkt aan gebiedsontwikkelingen en projecten zoals Koningsplein en Gele Rijdersplein. Met de transitiemanager binnenstad wordt bekeken welke transformatiekansen er zijn en hoe de te stimuleren of ondersteunen. Daarin werken we samen met Platform Binnenstad Arnhem (PBA), als onderdeel van de bestaande en goedlopende samenwerking om de binnenstad te versterken.
Voor het Korenkwartier wordt samen met de ondernemers ingezet op een meer gastvrij horecagebied waar de dagfunctie verder versterkt wordt door bijvoorbeeld een nieuwe terrassenverdeling.
In de compactere binnenstad is ruimte voor functies die verblijfskwaliteit versterken en die Arnhems erfgoed beter beleefbaar maken. Daarom wordt er via een prijsvraag gezocht naar het beste idee / de beste invulling voor de diverse Historische Kelders.
Bij het Sterker verbinden van de binnenstad met haar omgeving wordt verder aandacht gegeven aan het zogenaamde Kwartierenplan waar samen met PBA de identiteit en onderscheidende vermogen van de verschillende delen in de binnenstad uitgedragen worden. Hierbij zijn het Modekwartier en het Spijkerkwartier (met als onderdeel de Steenstraat) ook twee belangrijke kwartieren die een schakel vormen met en naar de binnenstad.
Tot slot, zetten we in op kennisdeling en ontwikkeling via landelijke platformen en houden we in beeld welke kansen er bij provincie of Rijk er zijn voor investeringsregelingen of subsidiefondsen.

We realiseren een aanbod van duurzame en toegankelijke evenementen **(I)**

Evenementen in Arnhem moeten zo divers, inclusief, laagdrempelig en duurzaam mogelijk zijn. Daarvoor worden evenementenlocaties duurzaam gemaakt, worden organisatoren van evenementen gestimuleerd en uiteindelijk verplicht te verduurzamen en worden locatieprofielen opgesteld om duidelijkheid te geven aan organisatoren en bewoners.
Na de drukbezochte bijeenkomst in 2023 over de toegankelijkheid van festivals voor mensen met een beperking, gaan we in 2024 aan de slag met een kennisbank en een aantal workshops en bijeenkomsten voor organisatoren.
Met een kader voor topsportevenementenbeleid maken we keuzes: onze topsportevenementen passen bij Arnhem en sluiten aan bij de sportinfrastructuur of cultuur van onze stad. Met topsportevenementen zorgen we voor maatschappelijke en economische impact. Topsportevenementen moeten andere beleidsdoelstellingen helpen versnellen. In 2024 zorgen we voor een divers programma rond het Olympisch Festival en het EK Beachvolleybal.
In 2024 evalueren we de eerste editie van de centrale licht- of vuurwerkshow die tijdens de jaarwisseling van 2023/2024 heeft plaatsgevonden als alternatief voor het zelf afsteken van vuurwerk.

We werken aan een vitale en duurzame recreatieve sector **(I)**

Arnhem heeft veel te bieden op het gebied van toerisme en recreatie: een groene levendige stad, met een bijzondere geschiedenis, Arnhemse iconen. We brengen de toeristische vraag en het aanbod op een toekomstbestendige en duurzame wijze bij elkaar, met een optimale balans tussen leefbaarheid, leefkwaliteit van mens en dier en bezoekersaantallen. Dat doen we door samen met onze uitvoeringspartners Platform Binnenstad Arnhem, Citymarketing Arnhem en Visit Arnhem Nijmegen op drie niveaus te werken: de binnenstad, Bestemming Arnhem en Arnhem in de regio (Groene Metropoolregio, Veluwezoom, Veluwe en Airborne Region). Om recreërende bewoners en bezoekers beter te spreiden werken we aan betere toegankelijkheid van de Veluwe vanuit Arnhem-Noord en gaan we meer aandacht besteden aan plekken en activiteiten in Arnhem-Zuid. Dat doen we onder meer door het uitbreiden van Wandelnetwerk Zuid en door aan te haken bij de verhaallijn over de Romeinen (waaronder Limes) vanuit de Groene Metropoolregio.
In 2024 herdenken we 80 jaar Slag om Arnhem en besteden daar in de stad en in de regio extra aandacht aan. Voor de herdenkingen vanaf 2025 werken we in 2024 een voorstel uit, waarin we samen met partners in de stad en regio komen tot een toekomstbestendige invulling. De focus voor de toekomst ligt op wat willen wij meegeven aan de toekomstige generaties en op welke manier. Dit doen we met respect, samen, op een duurzame manier en we behouden en versterken wat hiervoor belangrijk is.

We positioneren Arnhem met gerichte citymarketing **(I)**

We positioneren Arnhem als een creatieve energiestad en een stad van duurzame mode. We stimuleren en faciliteren festivals en evenementen die passen bij het DNA van de stad: groen, creatief en vrij. Festivals als Innovate, Fashion + Design Festival (FDFA), State of Fashion, Bridge to Liberation, Sonsbeektentoonstelling, Arnhem Energy Week en de nog te ontwikkelen Dutch Green Week zijn daar voorbeelden van. Door energie-innovaties zichtbaar te maken in de binnenstad, zetten we het profiel van Arnhem sterker neer. In Bestemming Arnhem etaleren we Arnhem als meerdaagse citytrip voor specifieke doelgroepen die oog hebben voor het onderscheidende van Arnhem.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal bezoekers binnenstad	**344**		**214**	**320**	

Eenheid: Aantal bezoekers binnenstad x 1000. In 2020 is door Locatus i.v.m. corona geen passantentelling uitgevoerd.
Bron: Locatus (2019 en 2021), 2022 eigen telling i.s.m. PBA

Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers **(D)**

Geen enkele onderneming is hetzelfde. Bedrijven kennen dan ook een diversiteit aan vestigingseisen. Met de vastgestelde Visie Werklocaties hebben we inzichtelijk gemaakt welke werkmilieus Arnhem kent en dat het belangrijk is om samen te zorgen dat het juiste bedrijf zich op de juiste plaats huisvest. Veel Arnhemse bedrijven zijn mengbaar met wonen in woon-werkmilieus, daarnaast zorgen dergelijke functies vaak ook voor wijk- en maatschappelijke faciliteiten voor inwoners. Tegelijkertijd zijn er ook tal van bedrijven welke niet mengbaar zijn met wonen, hiervoor kennen we in Arnhem andere werkmilieus. Om deze werkmilieus beter te benutten zullen we de locaties klaar moeten maken voor de toekomst en daarbij ook moeten kijken naar het beter, efficiënter benutten van de bestaande locaties.

We bieden ruimte voor ondernemen (I)

- Dit gebeurt onder andere door samen met Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) te werken aan een ambitiedocument voor bedrijventerrein Het Broek 2040.
- In 2024 bouwen we verder aan onze innovatieve campussen IPKW, Arnhems Buiten en de Kenniscampus regio Arnhem en het verbinden van deze campuslocaties aan de andere werklocaties.
- Voor het inpassen van wijkeconomie en maatschappelijke voorzieningen in woonwijken werken we aan het opstellen van een zogenaamde 'barcode', om wonen en werken in evenwicht te laten groeien. Tevens wordt het detailhandelsbeleid van Arnhem herijkt.
- In regionaal verband zal in 2024 herijking van het Regionaal Programma Werklocaties (RPW) plaatsvinden.

We werken samen met partners aan kwalitatief goede werklocaties (I)

Samen met partners in de stad werken we aan de kwaliteit van onze werklocaties. Onderwerpen als duurzaamheid (energietransitie, klimaatadaptatie en circulaire economie), veiligheid (ondermijning en handhaving), bereikbaarheid én organisatiegraad komen hierbij onder andere aan bod. Zo stellen we met en voor meerdere werklocaties Greendeals op en starten we gezamenlijk met het implementeren van deze plannen. Tijdens het periodiek overleg 'Werklocaties Arnhem' pakken we stadsbrede dilemma's op zoals bereikbaarheid en duurzame mobiliteit.
Om dit te bewerkstelligen wordt het budget dat is toegekend voor ‘kwaliteitsimpuls Visie Werklocaties Arnhem 2040’ benut voor het opstellen en uitvoering van projecten in samenwerking met partners en partijen in de stad.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Arbeidsintensiteit per werklocaties	**76,90**	**79,40**	**81,60**	**85,30**	

Eenheid: Gemiddeld aantal banen op de werklocaties per hectare

Bron: Provinciale Werkgelegenheidsenquête (PWE), bewerking O&S

Betere balans tussen vraag en aanbod op de (regionale) arbeidsmarkt (D)

Er zijn meer openstaande vacatures dan ooit te voren. Door de groeiende economie en een vergrijzende bevolking zal de krapte alleen nog maar verder toenemen. Deze krapte is niet op te lossen met meer mensen. Het is noodzakelijk om binnen de drie O’s (overheid, ondernemers en onderwijs) opgaven om te zetten in concrete projecten en innovaties die in sneltreinvaart toepasbaar zijn.
De versnellingstafel waar diverse afdelingen van de gemeente in participeren definiëren samen met partijen in de stad deze opgaven en projecten. Dit wordt momenteel omgezet in een jaarplan voor 2023/2024.

We faciliteren Leven lang ontwikkelen (I)

Onvoldoende talent is opgeleid in benodigde kennis en vaardigheden in de focussectoren; Energy, IT, Zorg, Onderwijs en Kinderopvang, nu en richting de toekomst. Er liggen kansen in het aanbieden van bij- en omscholing in hard en soft skills voor werkende en werkzoekende in technische en/of digitale vaardigheden. We faciliteren en stimuleren een leven lang ontwikkelen om de mismatch tussen vraag en aanbod te verkleinen.

Vanuit het energiecluster in (regio) Arnhem zetten wij onder de noemer Hotspot Energy in op onderwijsinnovatie, praktijkgericht onderzoek en kennisontwikkeling in de driehoek van onderwijs, ondernemers en overheid.
In de regionale Human Capital agenda is Energy voor Arnhem één van de speerpunten. Een toonaangevend project is Plug in & Play op initiatief van Connectr. In samenwerking met onder andere; HAN, IPKW, Kiemt, Oost NL en provincie en werken we samen aan het aantrekken en behouden van talent, in dit project specifiek voor de laadinfra. Ook het omscholen van werkzoekenden en werkenden voor kansrijke beroepen in de Enerysector is een belangrijk speerpunt in de regionale en lokale Human Capital agenda.
Gezamenlijk zetten we het belang van de Energy opgave op de kaart en enthousiasmeren we mensen om te gaan werken in de Energysector. Voor het implementeren van de beroepentuin in Arnhem-Oost zijn we momenteel bezig om een projectplan te schrijven inclusief financiële paragraaf en een haalbaarheidsonderzoek. Het initiatief is zeer succesvol gebleken in het westen van het land.

We begeleiden ondernemers en werkgevers om op een creatieve manier te kijken naar (nieuw) talent en ondersteunen bij bijvoorbeeld competentiegericht werven.
We verkennen loopbaanpaden voor zijinstromers in de kinderopvang in samenwerking met onderwijs, overheid en bedrijfsleven. Dit is één van de focussectoren waar de versnellingstafel 2023-2024 op inzet.

We zetten in op het aantrekken en behouden van talent (I)

We willen talent aantrekken op opleidingen en sectoren waar de krapte het grootst is. Door actief te participeren in het Human Capital akkoord in de regio streven we naar een betere samenwerking tussen de drie o's: onderwijs, overheid en ondernemers.
We fungeren als aanjager van de regionale werktafel aantrekken en behoud van talent waar in 2024 drie projecten gericht op het behoud van talent in de regio worden uitgevoerd. Eén daarvan is het IT studentlab waar studenten opdrachten uitvoeren voor IT bedrijven uit de regio onder begeleiding van professionals.

Via het samenwerkingsverband 'Arnhem studiestad' werken we aan het aantrekken en binden van studenten aan de stad. We dragen via evenementen voor scholieren en studenten bij aan het interesseren van jongeren voor opleidingen in Arnhem.

Daarnaast willen we het onderwijs aantrekkelijker maken door steeds meer onderwijs te verbinden aan maatschappelijke opgaven. Hiervoor wordt samengewerkt door de Arnhemse kennisinstellingen binnen de City Deal Kennis Maken.
Daarnaast maken we onderdeel uit van een nauwe samenwerking met de grote onderwijsinstellingen in Arnhem; Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN), Van Hall Larenstein (VHL) en ROC Rijn IJssel. De Arnhemse Leeragenda is bedacht om studenten te laten samenwerken vanuit verschillende kennisinstellingen aan maatschappelijke opgaven in de wijken, die bijdragen aan gezondheid, leefbaarheid en veiligheid en duurzaamheid.

Tevens zoeken we de verbinding met Stichting Studentenhuisvesting (SSH&) en de wijkteams om de studenten een thuisgevoel te geven tijdens hun studententijd. Met Citymarketing Arnhem werken we nauw samen op het snijvlak aantrekkelijke zijn als studentenstad en op welke manier marketing daar een rol in kan spelen.
Ook wordt er met partners in de stad gewerkt aan het organiseren van een Student City Challenge; een hackaton waar studenten voor opdrachtgevers uit de stad concepten uitwerken die bijdrage aan maatschappelijke opgaven uit de stad.

We activeren onbenut arbeidspotentieel (I)

Ieder talent telt, en ieder talent is nodig om de mismatch tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt te verkleinen. Door middel van maatwerktrajecten begeleiden we Arnhemmers die op dit moment nog langs de zijlaan staan naar (betaald) werk.

- Het succesvolle initiatief genaamd de "Beroepentuin" waar in veel (grote) steden al mee wordt gewerkt, wordt ook in Arnhem geïmplementeerd. Werkende en werkzoekende krijgen gedurende twee weken de kans om zich te oriënteren op een aantal beroepen gerelateerd aan de Energysector. Bestaande vaardigheden worden aangevuld met benodigde en vaardigheden door middel van een scholingstraject.
- Daarnaast verkennen we momenteel op welke manier we drempels kunnen verlagen voor ouders die momenteel nog geen betaald werk uitoefenen. Eén van de initiatieven is het verkennen op welke manier de eigen bijdrage voor de kinderopvang kan komen te vervallen zodat ouders gedurende deze periode van de dag betaald werk kunnen verrichten.

In 2030 hebben we een 50% circulaire economie, in 2050 zijn we volledig circulair (D)

Circulaire economie is gebaseerd op het verbinden van economische, sociale en ecologische waarden.
Het gaat daarbij om slim ontwerp, bewust gebruik en meer en beter hergebruik. Het doel hiervan is om het primair grondstoffen gebruik te verminderen en de milieu-impact van materialen omlaag te brengen. De transitie van een lineaire economie naar een circulaire economie vergt veel werk en inspanning.
Vanuit de visie circulaire economie met het bijbehorende plan van aanpak hebben we de volgende speerpunten benoemd:

- Speerpunt 1: Bedrijven stimuleren en faciliteren;
- Speerpunt 2: Verminderen van restafval;
- Speerpunt 3: Inkoopkracht/het goede voorbeeld geven;
- Speerpunt 4: Ontwikkeling van de stad (circulaire bouw en gebiedsontwikkeling).

We stellen een nieuw uitvoeringsplan circulaire economie op (I)

Het eerste uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 loopt eind 2023 af. Een nieuw plan wordt verwacht in het vierde kwartaal van 2023. Deze plannen worden vergezeld van een evaluatie van het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023.

Het eerste uitvoeringsprogramma 2023-2024 is opgezet als groeimodel. Aangezien de gemeente tot 2022 geen overkoepelend circulair beleid had is de eerste twee jaar gebruikt om de eerste stappen te maken en tegelijkertijd een beleidsprogramma in de steigers te zetten waarmee een versnelling vanaf 2024 binnen handbereik ligt. Veel speerpunten in het eerste uitvoeringsprogramma waren daarom actiegericht en gefocust op het opzetten van circulair beleid en het uitvoeren van pilots.

Op dit moment is het nog onduidelijk waar we precies staan met betrekking tot onze doelstelling van 50 % circulariteit in 2030 op de verschillende speerpunten, met uitzondering van speerpunt 2, verminderen van

restafval. De stand van zaken op dit speerpunt is in deze begroting verder uitgewerkt in het programma Wonen en leefomgeving. Voor de overige speerpunten wordt op dit moment een circulariteitsscan uitgevoerd als onderdeel van de evaluatie. Deze scan dient als nulmeting en startpunt voor een monitoringssysteem en dashboard voor circulaire economie.

Op basis van de evaluatie volgt er een nieuw plan voor 2024 en verder. De verwachting is dat er een stevige versnelling nodig zal zijn om de 50% circulariteit in 2030 in zicht te houden. Deze versnelling zal zich onder andere gaan richten op circulair bouwen, waar we ons via de Woondeal Arnhem-Nijmegen aan hebben gecommitteerd, en op circulair inkopen, waarmee wij als overheid het goede voorbeeld willen geven.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Vol energie zetten wij in op een duurzame, creatieve en levendige economie voor het welzijn en de welvaart van de Arnhemmers	**9.735**	**1.711**	**50**	**200**
Dé Europese Energy hotspot worden	521	0	0	0
Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen	3.366	1.562	50	200
Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers	5.787	149	0	0
In 2030 hebben we een 50% circulaire economie, in 2050 zijn we volledig circulair	0	0	0	0
Betere balans tussen vraag en aanbod op de (regionale) arbeidsmarkt	61	0	0	0
Overig	**34**	**44**	**0**	**0**
Totaal	**9.769**	**1.755**	**50**	**200**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	8.082	9.375	10.664	9.769	8.633	8.148	7.779
Baten	1.239	1.222	1.257	1.755	1.600	1.600	1.755
Saldo lasten en baten	***-6.844***	***-8.153***	***-9.407***	***-8.014***	***-7.034***	***-6.548***	***-6.024***
Toevoegingen aan reserves	358	50	50	50	50	50	50
Onttrekkingen aan reserves	713	0	0	200	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***355***	***-50***	***-50***	***150***	***-50***	***-50***	***-50***
Gerealiseerd resultaat	**-6.488**	**-8.203**	**-9.457**	**-7.864**	**-7.084**	**-6.598**	**-6.074**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 9,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Kosten personeel: € 2,7 miljoen;
- Uitgaven voor evenementen: € 1,1 miljoen;
- Uitgaven in het kader van het Fonds Bedrijfsleven: € 0,9 miljoen;
- Uitgaven voor herdenken: € 1,1 miljoen;
- Uitgaven in het kader van ondernemersdienstverlening: € 0,4 miljoen;
- Overige subsidies: € 1,9 miljoen;
- Overige lasten: € 1,7 miljoen.

De totale lasten dalen ten opzichte van 2023 met € 0,9 miljoen. Dit wordt veroorzaakt door de incidentele middelen in 2023 van € 0,2 miljoen voor het versterken van de circulaire economie en € 0,8 miljoen voor het versterken van de werklocaties.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 1,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Toeristenbelasting: € 1,2 miljoen;
- Bijdragen en subsidies van derden: € 0,3 miljoen;
- Overige baten: € 0,3 miljoen.

De totale opbrengsten stijgen ten opzichte van 2023 met € 0,5 miljoen. Dit komt met name door een stijging van de te ontvangen toeristenbelasting met € 0,4 miljoen.

Toevoegingen aan reserves

In 2024 wordt er voor een totaal van € 50.000 toegevoegd aan de reserve Evenementen voor de kroonjaren van Slag om Arnhem.

Onttrekking aan reserves

In 2024 wordt er voor een totaal van € 200.000 onttrokken aan de bestemmingsreserve Evenementen voor het kroonjaar Slag om Arnhem 2024.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
Recreatieschap Overbetuwe
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Economic Board regio Arnhem Nijmegen;
- Ondernemers Kontakt Arnhem (OKA);
- Platform Binnenstad Arnhem (PBA);
- Stichting Arnhemse bedrijventerreinen (StAB);
- Industriepark Kleefse Waard (IPKW);
- GreenBusinessclub Gelderse Poort (GbcGP)
- Overige werklocaties;
- Oost NL;
- Provincie Gelderland;
- VNO NCW;
- Onderwijs- en kennisinstellingen; HAN, Van Hall Larenstein, ROC Rijn IJssel, ArtEZ;
- Stichting Kiemt;
- Stichting Ondernemersfonds Arnhem;
- Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen (TVAN);
- Stichting Citymarketing Arnhem;
- Veluwe op 1;

- Stichting Airnborne Region;
- DOCKS (Durven Ondernemen Centraal Klarendal & St. Marten);
- Stichting Atelierbeheer SLAK;
- FDFA;
- Ontwerpersplatform Arnhem (OPA);
- Innovate;
- Schakel 025 -Stroomversneller;
- Verenigd Creatief Arnhem;
- Gelrestad Sport;
- Groene Metropoolregio (GMR).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Economische agenda;
- Visie werklocaties;
- Visie Nieuwe Haven (juli 2020 - agendapunt 6.1 bijlage 1);
- Kantoornota 2022-2030;
- Detailhandelsvisie;
- Mise-en-place - de Arnhemse Horecavisie;
- RPW 2021-2024 (juni 2021 - agendapunt 6.10 bijlage 1);
- Evenementenvisie Evenement organiseren - Gemeente Arnhem;
- Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/ Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- New Energy made in Arnhem;
- Standplaatsenbeleid;
- Plan van Aanpak Huisvesting Creatieve en Culturele Sector Arnhem;
- Visie Circulaire Economie en Plan van aanpak CE (juli 2021).

Onderwijs

Goed onderwijs is een cruciale pijler bij het tegengaan van kansenongelijkheid. We investeren in de eerste levensjaren van kinderen om hen een goede startpositie op school te bieden. De school als middelpunt van de wijk vormt de basis voor een gezonde en veilige leefomgeving. Daarom zetten we samen met het onderwijs in op een passende plek voor elk kind. Kinderen en jongeren krijgen alle kans om het beste uit zichzelf te halen. Wie gemotiveerd naar school gaat en een goede opleiding kan afronden, heeft immers later zoveel meer kansen. We zetten in op het behalen van een startkwalificatie, basisvaardigheden en gaan laaggeletterdheid tegen bij jongeren en volwassenen. We zorgen voor goede toekomstbestendige onderwijshuisvesting door een beleidsrijk Integraal Huisvestings Plan (IHP) dat we ontwikkelen samen met maatschappelijke organisaties en partners uit het onderwijs.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen (A)

Alle kinderen in Arnhem kunnen het onderwijs volgen dat past bij hun mogelijkheden en talenten. In alle wijken moeten kinderen kunnen opgroeien in een gezonde en veilige omgeving waar hun kansen gelijk zijn. Passend onderwijs is beschikbaar voor elk kind en elke behoefte. Dit begint al bij de kinderopvang en het peuterspeelzaalwerk. Kinderen maken een goede start op school en hebben daar hun leven lang profijt van. We zetten in op preventieve maatregelen en vroeg signalering om onderwijsachterstanden en schooluitval te voorkomen. We zetten in op basisvaardigheden en het behalen van een startkwalificatie die jongeren een goede aansluiting op de arbeidsmarkt bieden.

Meer Arnhemse kinderen hebben een goede startpositie op school (D)

Investeringen in de eerste levensjaren van een kind zijn essentieel voor de verdere ontwikkeling.
Kinderen met een achterstand worden zo vroeg mogelijk gesignaleerd en goed voorbereid op het reguliere onderwijs. Dit gebeurt in de voorschoolse periode in de peuterspeelzalen en de kinderopvang. Deze locaties zijn inclusieve locaties, alle kinderen zijn welkom en krijgen er een passend aanbod.

Als kinderen onverhoopt toch met een achterstand aan het onderwijs beginnen, wordt extra ondersteuning geboden om de onderwijskansen van deze kinderen te vergroten. Ook voor hoog- en andersbegaafden en anderstalige kinderen is het belangrijk dat er voldoende passend onderwijsaanbod is in of in de buurt van Arnhem. Dit sluit aan bij de rijke schooldag en de ontwikkelingen voor een pedagogische wijk. Daarbij is het ook belangrijk dat de schoolgebouwen van goede kwaliteit en passend zijn.

We vergroten het bereik van peuteropvang en zorgen voor een kwalitatief goed aanbod (I)

Voor VVE (Voor- en vroegschoolse educatie) en het ontwikkelrecht kunnen alle peuters 16 uur per week terecht. Speerpunten voor de komende jaren zijn dat nog meer peuters gebruik maken van het ontwikkelrecht en dat de kwaliteit van de VVE-opvang wordt versterkt. Hierbij streven wij naar:

- realiseren van een 100% aanbod;
- realiseren van een 100% bereik VVE- peuters;
- jaarlijks auditen van 50% VVE- locaties.

Om de speerpunten te bereiken, verlenen we subsidie aan de kinderopvang voor VVE- en Ontwikkelrechtplekken, voor extra medewerkers op de groep, voor scholing en professionalisering aan PAS en voor monitoring door PAS. Ook zorgen we dat ontwikkelingsproblemen zo vroeg mogelijk worden gesignaleerd en behandeld. Dit door met alle betrokken partijen een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind neer te zetten.

We vergroten het aanbod ten behoeve van kansengelijkheid op de 25 AOB-scholen (I)

Onderwijsachterstandenbeleid (OAB) vindt plaats op 25 OAB-scholen. Hierbij wordt de ontwikkeling van kinderen in een minder ondersteunende thuisomgeving op school extra ondersteund, onder andere met extra aandacht voor taal. We willen dat er op alle OAB-scholen een extra aanbod komt om kinderen gelijke kansen te bieden. We organiseren samen met onze partners Zomer- en weekendschool en activiteiten voor nieuwkomers. De monitoring wordt uitgevoerd door PAS.

We investeren in het Nationaal Programma Arnhem-Oost (I)

Binnen het Nationaal Programma Arnhem-Oost zetten we in op een holistische aanpak waarin we bouwen met diverse bewezen elementen aan een nieuwe blik op de toekomst. De aanpak bevat werkzame elementen van ‘De Gezonde Basisschool van de Toekomst’, de Rijke Schooldag, tutoring, een breed aanbod van buitenschoolse activiteiten en armoedebestrijding.

- We kennen allemaal de uitdrukking ‘It takes a village to raise a child’. Die uitdrukking gaat zeker op voor Arnhem-Oost, misschien wel meer dan elders. Daarom draait de lijn opvoeden en opgroeien binnen het Nationaal Programma Arnhem-Oost om het verder ontwikkelen van ‘De Pedagogische Wijk’. In ‘De Pedagogische Wijk’ willen wij een grotere gemeenschap van mensen bewegen om te zorgen voor een positief ontwikkelklimaat voor alle kinderen en jongeren in Arnhem-Oost. Zodat alle jeugd in een gezonde en veilige omgeving kansrijk en inclusief kan opgroeien en zijn of haar talenten kan ontwikkelen.
- 'De Pedagogische Wijk’ heeft een reikwijdte van ‘min 10 maanden’ tot 27 jaar en is dus van invloed op verschillende levensfases. School, thuis en omgeving Kinderen groeien op binnen de driehoek school, gezin (huishouden) en omgeving (wijk en peers). Het blijkt dat de ontwikkeling van kinderen voor ongeveer 40% plaatsvindt in de binnen schoolse leefwereld en voor 60% daar buiten. Voor sommige kinderen en jongeren is het helaas zo dat die buitenschoolse leefwereld onvoldoende ontwikkelmogelijkheden en/of structuur biedt. Het gevolg is dat zij zich niet optimaal kunnen ontwikkelen en er een groot onbenut potentieel ontstaat. Zeker ook als de kwaliteit van het onderwijsaanbod niet (volledig) op orde is. Om het potentieel van de kinderen en jongeren in Arnhem-Oost te zien en tot bloei te laten komen is er meer en aanvullend aanbod in samenwerking met het onderwijs nodig.
- Dat aanbod bieden we in het Nationaal Programma Arnhem-Oost door onder andere te investeren in de zogenaamde Rijke Schooldag. Kinderen en jongeren kunnen hun talenten het beste ontdekken en ontwikkelen in een omgeving die ze daarvoor uitdaagt, stimuleert en de kans geeft. Daarom realiseren we op termijn op alle scholen in het primair en voortgezet onderwijs in Arnhem-Oost een Rijke Schooldag. Binnen de Rijke Schooldag werken scholen en lokale partijen nauw samen aan een verrijkt aanbod tijdens, voor en na schooltijd en in de vakantieperiodes. Het gaat onder meer om meer taal- en rekenonderwijs, sport, kunst en cultuur, huiswerkbegeleiding en persoonlijke ontwikkeling. Daarbij bouwen we voort op hetgeen al is ontwikkeld en bekijken we per school en/ of buurt hoe het huidige aanbod verbreed en verdiept kan worden. We organiseren iedere schooldag een aanbod van 8.00 uur tot 17.00 uur. Dit is inclusief een gezonde schoolmaaltijd. Mogelijk breiden we dit op termijn uit naar een aanbod tot 20.00 uur, en op zaterdag.
- We ontwikkelen en bouwen zo een Arnhem-Oost Curriculum.

We investeren in natuureducatie, zodat meer kinderen leren over natuur, duurzaamheid, gezondheid en groen (I)

Arnhem investeert in natuureducatie omdat we van mening zijn dat het waardevol is om kinderen al op jonge leeftijd kennis en ervaring op te laten doen met thema’s als natuur, milieu en duurzaamheid, zodat:

- kinderen de natuur op waarde weten te schatten en daar in hun gedrag op latere leeftijd naar handelen;
- er meer natuur- en milieubewustzijn wordt gecreëerd.

Hierbij werken we aan drie doelen:

1. Meer kinderen (4-12 jaar) van alle 60 basisscholen binnen de gemeente Arnhem nemen deel aan educatieve programma’s over natuur en duurzaamheid en groeien daardoor natuur- en milieubewust op.
2. Elk schoolgaand kind in de leeftijd van 9-10 jaar in Arnhem zal in groep 6 een jaar lang moestuinieren op de basisschool,
3. 7 basisscholen in Arnhem doen mee aan een pilot Duurzame Arnhemse School (DAS) om het thema duurzaamheid (aan de hand van de thema’s afval, energie, gezondheid en vergroenen) een plek binnen het dagelijks onderwijs te geven.

We zorgen voor goede toekomstbestendige (onderwijs) huisvesting (I)

De fysieke leeromgeving van kinderen is van belang voor hun ontwikkeling. We willen dat onderwijshuisvesting daarom aansluit bij de ontwikkelbehoefte van kinderen, een gezond leerklimaat biedt en aansluit op de manier waarop ruimtes in de toekomst gebruikt zullen worden. We zien de school als middelpunt van de wijk. We benadrukken daarom dat onderwijshuisvesting niet alleen gaat over stenen als eindresultaat, maar een middel is voor het behalen van verschillende maatschappelijke doelen, binnen het onderwijs en daarbuiten, en onderdeel is van bredere (gebieds)ontwikkelingen. We ontwikkelen daartoe een meerjarenperspectief op toekomstbestendige onderwijshuisvesting in de vorm van een beleidsrijk Integraal Huisvestings Plan (IHP) voor het funderend onderwijs (primair, voortgezet en speciaal onderwijs). Beleidsrijk betekent dat we het IHP in bovengenoemd breder perspectief plaatsen. Het ontwikkelen van dit beleidsrijke IHP doen we daarom nadrukkelijk samen met maatschappelijke organisaties en onze partners uit het onderwijs.

Het streven is om het IHP eind 2023 te laten vaststellen door de raad. In de tussentijd voeren we de lopende projecten binnen het jaarprogramma onderwijshuisvesting uit. Deze projecten omvatten nieuwbouw, renovatie en het gebruiksklaar maken van tijdelijke onderwijshuisvesting die nodig is tijdens nieuwbouw en renovatie. Het gaat hier om projecten die voortkomen uit het huidige IHP. We rapporteren over lopende projecten in de terugblik over het jaarprogramma 2023 en kijken vooruit in het jaarprogramma 2024.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Het percentage (doelgroep)peuters dat gebruik maakt van VVE of ontwikkelrecht	**86**	**92**	**86**	**89**	

Eenheid: Doel is om alle peuters met een risico op een taalachterstand (deze kinderen krijgen een VVE-indicatie) te bereiken. Het totaal aantal peuters in Arnhem met deze indicatie was in het schooljaar 2019/2020 488. 2020 staat voor schooljaar 2019/2020.

Bron: Stichting PAS (verplichte BBV-indicator)

Meer Arnhemmers hebben een startkwalificatie en voldoende basisvaardigheden (D)

We vinden het belangrijk dat inwoners van Arnhem mee kunnen doen aan de samenleving. Speciale aandacht gaat uit naar de kansen van en het perspectief bieden aan jongeren. Een startkwalificatie, een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden dragen bij aan een goede (start)positie op de arbeidsmarkt. Om vraag en aanbod op de arbeidsmarkt beter op elkaar te laten aansluiten trekken we intensiever op met het onderwijs en het bedrijfsleven.

We werken er aan dat meer jongeren hun startkwalificatie behalen (I)

Ons doel is dat leerlingen die uitvallen (thuiszitters en vroegtijdig schoolverlaters) zo snel mogelijk weer deelnemen aan het onderwijs om een startkwalificatie te behalen. We gaan thuiszitten tegen door met schoolbesturen, jeugdzorginstellingen en andere betrokken partijen het gesprek te voeren over passende onderwijsplekken voor zoveel mogelijk Arnhemse kinderen en jongeren. Daarbij zorgen we met procesafspraken over de regie voor meer duidelijkheid over de onderlinge samenwerking tussen betrokken partijen bij thuiszitters en daarmee een passend aanbod.

We willen dat Arnhemse kinderen en jongeren zo min mogelijk onderwijs missen. Dit betekent dat we zowel ongeoorloofd afwezig zijn (relatief verzuim) als thuiszitten (absoluut verzuim) tot een minimum willen beperken. We streven er naar het percentage vroegtijdig schoolverlaters (VSV) terug te brengen tot onder het percentage van 2018-2019 van 2,81%.

We zetten in op een verbetering van de samenwerking, door het netwerk in en om school te versterken. We richten ons bij de aanpak op de doelgroepen waarbij uitval het meeste voorkomt. We hechten veel waarde aan de monitoring van resultaten. Dit stelt ons in staat om de effecten van het VSV-beleid beter in beeld te krijgen en meer grip te krijgen op de VSV-problematiek.

We gaan laaggeletterdheid tegen (I)

Het hebben van voldoende basisvaardigheden (lezen, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden) is nodig voor inwoners om volwaardig mee te kunnen doen. De aanpak van laaggeletterdheid is een noodzakelijk onderdeel om de ongelijkheid, die van generatie op generatie over gaat, te kunnen doorbreken. Daarom geven we uitvoering aan het Regionaal Programma Volwasseneneducatie 2020-2024 en de jaarplannen. We willen hiermee onder andere een groter bereik van de doelgroep (NT1/NT2) met het educatieaanbod bereiken en meer participatie van burgers in de samenleving.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Absoluut verzuim	**1,80**	**3,10**	**2**	**1,50**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige jongeren dat absoluut verzuimer is (geweest) gedurende het schooljaar (per 1.000 leerlingen): de jongere is niet ingeschreven bij een onderwijsinstelling en beschikt niet over een vrijstelling. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
Streefwaarde absoluut verzuim: 0,5 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Relatief verzuim	**32**	**30**	**31**	**36**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige leerlingen (per 1.000 leerlingen) waarbij sprake is van meer dan 16 uur ongeoorloofd verzuim gedurende 4 opeenvolgende lesweken. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019".
Streefwaarde relatief verzuim: 20 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	**2,80**	**2,50**	**2,60**	**3,10**	
Eenheid:	Vsv'ers zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma. Het vsv-percentage staat voor het aantal vsv'ers als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers die aan het begin van het schooljaar ingeschreven staan.				
Bron:	DUO/ Ingrado				

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen	**8.966**	**2.266**	**84**	**74**
Meer Arnhemse kinderen hebben een goede startpositie op school	2.928	285	84	74
Meer Arnhemmers hebben een startkwalificatie en voldoende basisvaardigheden	6.038	1.981	0	0
Overig (Onderwijshuisvesting)	**18.539**	**684**	**9.095**	**8.268**
Totaal	**27.504**	**2.951**	**9.179**	**8.343**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	23.516	24.592	25.947	27.504	28.575	29.471	29.194
Baten	4.845	2.417	3.681	2.951	2.951	2.951	2.951
Saldo lasten en baten	***-18.671***	***-22.175***	***-22.265***	***-24.554***	***-25.625***	***-26.520***	***-26.243***
Toevoegingen aan reserves	9.767	8.545	9.547	9.179	9.753	8.395	8.400
Onttrekkingen aan reserves	9.885	7.913	8.039	8.343	9.354	9.733	10.124
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***118***	***-632***	***-1.508***	***-836***	***-398***	***1.338***	***1.724***
Gerealiseerd resultaat	**-18.553**	**-22.807**	**-23.773**	**-25.390**	**-26.023**	**-25.183**	**-24.519**

Toelichting

Het programma onderwijs is deze begroting zero based opgebouwd. De activiteiten die binnen dit programma worden uitgevoerd zijn ingedeeld in 6 onderwerpen: onderwijshuisvesting, voorschools aanbod, goede startpositie, bovenwettelijk onderwijsaanbod, voortijdig schoolverlaten en volwasseneducatie. Er bestaat een grote overlap met de wijkprogramma's in de uitvoering van onderwijs. Diverse onderwijsbudgetten zijn doorgemandateerd, waarmee de beleidsmatige inzet niet op Wijken Algemeen, maar op het programma Onderwijs worden begroot. Daarom is voor zero based naar alle onderwijsmiddelen gekeken. Voor onderwijshuisvesting wordt een nieuw Integraal Huisvestingsplan (IHP) wordt opgesteld. Daarmee wordt de begroting voor onderwijshuisvesting zero based opgebouwd, daarom is onderwijshuisvesting, met uitzondering van de beleidsmatige inzet buiten zero based begroten gehouden.

Zoals ook in het plan van aanpak zero based begroten is opgenomen (maart 2022, zaaknummer 640401), worden afwijkingen in de omvang van de programma's eerst op een stelpost geplaatst, waarna deze bij het eerstvolgende integrale besluitvormingsmoment, de Perspectiefnota 2025-2028, meegenomen worden.

In de tabel hieronder staat het totaaloverzicht met de inkomsten en uitgaven voor onderwijs binnen het programma Onderwijs en binnen Wijken Algemeen. Vervolgens is per onderwerp een uitsplitsing opgenomen.

Programma Onderwijs 2024	Inkomsten		Uitgaven			
	Specifieke uitkering	Vastgoed	Subsidie verlening	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
bedragen x € 1.000						
Onderwerp						
Onderwijshuisvesting	-	684	-	367	18.375	18.742
Voorschools aanbod	-		-	178	31	209
Goede startpositie	-		1.860	309	1.069	3.239
Bovenwettelijk onderwijsaanbod						
Natuur- en milieueducatie	-	285	2.156	-	702	2.857
Taal- en spraakontwikkeling	-		-	-	100	100
Ondersteunend personeel basisscholen	-		-	-	-	-
Voortijdig schoolverlaten	-		-	149	-	149
Volwasseneducatie	1.981		2.163	89	259	2.511
Stelpost	-		-	-198	-104	-303
Totaal	**1.981**	**970**	**6.179**	**1.092**	**20.535**	**27.504**

Wijken Algemeen 2024	Inkomsten		Uitgaven			
	Specifieke uitkering	Vastgoed	Subsidie verlening	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
bedragen x € 1.000						
Onderwerp						
Onderwijshuisvesting	-	4.104	-	-	-	6.168
Voorschools aanbod	-	41	2.345	-	214	2.559
Goede startpositie	7.092		5.252	-	1.882	7.134
Bovenwettelijk onderwijsaanbod						
Natuur- en milieueducatie	-		-	-	-	-
Taal- en spraakontwikkeling	-		-	-	-	-
Ondersteunend personeel basisscholen	-		342	-	-	342
Voortijdig schoolverlaten	1.322		1.035	-	1.667	2.702
Volwasseneducatie	-		-	-	-	-
Stelpost	-		-	-	267	267
Totaal	**8.414**	**4.145**	**8.975**	**0**	**3.763**	**19.173**

Totaal wordt een negatieve stelpost van € 303.000 gevormd in het programma Onderwijs doordat de uitkomsten van zero based hoger uitkomen dan de programmaomvang. Binnen Wijken Algemeen wordt een positieve stelpost gevormd van € 267.000 doordat de uitkomsten van zero based lager uitkomen dan de programmaomvang. Dit wil zeggen dat op basis van zero based de lasten binnen het programma Onderwijs € 303.000 hoger begroot zouden moeten worden en binnen Wijken Algemeen € 267.000 lager. Deze stelposten zullen betrokken, indien noodzakelijk, worden bij de integrale besluitvorming bij de Perspectiefnota volgend jaar.

Van de stelpost op het programma Onderwijs wordt € 198.000 gevormd in verband met een hogere beleidsmatige inzet dan op dit moment begroot. Dit betreft met name onderwijshuisvesting. Op dit moment is er 1,56 fte begroot voor onderwijshuisvesting. Dit wordt op dit moment incidenteel aangevuld voor het opstellen van het IHP. Voor

het jaar 2024 is incidenteel ruimte binnen de huidige exploitatie budgetten om tijdelijke inhuur op te vangen. De verwachting is dat er in totaal 3,5 á 4 fte nodig is voor de beleidsmatige uitvoering van onderwijshuisvesting. Dit effect wordt meegenomen in het IHP. Daarnaast is er een tekort van 0,44 fte voor passend onderwijs, er is geen structurele capaciteit om deze activiteiten binnen goede start op te pakken. Vraagstukken hieromtrent worden op dit moment ad hoc opgepakt.

In de praktijk is er een overlap van de beleidsmatige inzet tussen de verschillende onderwerpen, niet iedereen werkt uitsluitend aan één onderwerp.

Van de overige stelpost (deels administratief tussen stad en wijk) betreft € 163.000 voornamelijk een onderbesteding op een aantal subsidieregelingen. De komende periode wordt bekeken hoe hier invulling aan te geven. Zo nodig wordt ook deze stelpost betrokken bij de integrale besluitvorming bij de Perspectiefnota volgend jaar.

Voorschools aanbod	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**0**	**0**	**0**
Inkomsten vastgoed	**41**	**0**	**41**
Verstrekte subsidies	**2.345**	**0**	**2.345**
St. Entrea Lindenhout	177		177
Stichting De Driestroom	131		131
Kinderopvang SKAR BV	568		568
St. Peutercentra Arnhem	765		765
Partou BV	42		42
Kinderopvang Twins	4		4
Kluppluz BV	493		493
Het Kuikentje BV	13		13
Peuteropvang Zand op de Mat	12		12
St. Kentalis Zorg	139		139
Beleidsmatige inzet	**178**	**178**	
Overig	**245**	**31**	**214**
Regionaal voorschools aanbod	203		203
Nog toe te delen middelen gemeentefonds	31	31	
Vastgoed	11		11
Totaal uitgaven	**2.769**	**209**	**2.559**

Binnen Voorschools aanbod wordt € 41.000 aan inkomsten huurinkomsten begroot van een tweetal peuterspeelzalen die gevestigd zijn in gemeentelijk vastgoed. De kosten voor vastgoed hangen samen met dezelfde panden. De beleidsmatige inzet betreft totaal 1,70 fte. Een deel van de dekking voor Voorschools aanbod wordt geboden vanuit de decentralisatie-uitkering (DU) voorschoolse voorziening peuters in de gemeentefondsuitkering. Omdat deze, anders dan een specifieke uitkering, vrij besteedbaar is, zijn deze inkomsten begroot binnen het programma Bestuur, dienstverlening en financiën. De laatste mutaties van deze DU zullen nog worden ingezet als dekking bij een actualisatie van de subsidies.

Goede startpositie	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**7.092**		**7.092**
Verstrekte subsidies	**7.112**	**1.860**	**5.252**
St. Rijnstad	164		164
St. Pas	2.227		2.227
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	394		394
LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	27		27
SIMON scholen	84		84
Kinderopvang SKAR BV	1.174		1.174
St. Peutercentra Arnhem	1.722	1.566	156
Partou BV	163	158	6
St. Rozet	58		58
Kinderopvang Twins	163	137	26
St. Gym & Turnen Arnhem	147		147
Het Kuikentje BV	22		22
St. Flores Onderwijs	750		750
Peuteropvang Zand op de Mat	17		17
MGR Onderwijs	**1.122**		**1.122**
Beleidsmatige inzet	**309**	**309**	
Overig	**1.829**	**1.069**	**760**
Schoolmaaltijden	520	520	
Versterken kansengelijkheid rond onderwijs	520	520	
Holocaustbewustwordingsprogramma	30	30	
Algemeen aanpak onderwijsachterstand	760		760
Totaal uitgaven	**10.372**	**3.239**	**7.134**

Binnen het onderwerp goede startpositie valt de aanpak van onderwijsachterstanden, maar ook prioriteiten die recent zijn aangebracht, zoals schoolmaaltijden, versterken kansengelijkheid en het holocaustbewustwordingsprogramma. Voor de aanpak van onderwijsachterstanden ontvangt Arnhem een specifieke uitkering van € 7,1 miljoen. Aan deze uitkering zijn voorwaarden verbonden en jaarlijks moet verantwoording worden afgelegd aan het Rijk over hoe deze uitkering is besteed. Daarmee is de beleidsvrijheid voor de aanpak van onderwijsachterstanden beperkt, net als andere activiteiten die gedekt worden door specifieke uitkeringen. Meer doen op basis van de eigen inkomsten kan, wanneer de inzet beperkt wordt, zal mogelijk ook de uitkering worden verlaagd.

De Arnhemse bijdrage aan de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling (MGR) met betrekking tot de aanpak van onderwijsachterstanden bedraagt € 1,1 miljoen. Daarnaast is een algemeen budget van € 760.000 begroot dat voornamelijk ingezet wordt voor aanvullende specifieke opdrachten aan de MGR.

De beleidsmatige inzet betreft 2,6 fte.

Bovenwettelijk onderwijsaanbod	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Natuur- en Milieueducatie			
Inkomsten vastgoed	**285**	**285**	**0**
Verstrekte subsidies	**2.156**	**2.156**	**0**
St. Natuurcentrum Arnhem	2.156	2.156	
Schoolmoestuinen 22A53	**520**	**520**	**0**
Vastgoed	**182**	**182**	**0**
Stadsboerderij Presikhaaf	90	90	
Stadsboerderij De Korenmaat	92	92	
Subtotaal lasten	**2.857**	**2.857**	**0**
Taal- en spraakontwikkeling **Bedragen x € 1.000**			
VGGM	**78**	**78**	**0**
Aanvullende opdrachten	**22**	**22**	**0**
Subtotaal lasten	**100**	**100**	**0**
Ondersteunend personeel basisscholen			
Verstrekte subsidies	**342**	**0**	**342**
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	118		118
St. Flores Onderwijs	225		225
Subtotaal lasten	**342**	**0**	**342**
Totaal uitgaven	**3.299**	**2.957**	**342**

De inkomsten voor vastgoed zijn afkomstig van de stadsboerderijen. Voor taal- en spraakontwikkeling is de reguliere bijdrage aan VGGM voor hun taken die zij als gemeenschappelijke regeling voor alle deelnemende gemeenten uitvoeren. Daarnaast is een budget van € 22.000 begroot dat ingezet wordt voor aanvullende opdrachten.

Voor Bovenwettelijk onderwijsaanbod is geen capaciteit in het overzicht opgenomen. 0,2 fte voor natuur- en milieueducatie wordt vanuit het ruimtelijk domein gedekt, de andere onderwerpen zijn verweven met voorschools aanbod en goede start.

Voortijdig schoolverlaten	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**1.322**		**1.322**
Verstrekte subsidies	**1.035**	**0**	**1.035**
De Onderwijsspecialisten	266		266
Rijn Ijssel Roc	275		275
St. Quadraam Maarten van Rossem	116		116
Passend Onderwijs Samenwerkingsv.	70		70
VMBO 'T Venster	67		67
St. School's cool Arnhem	14		14
JINC Arnhem	42		42
St. Chr Onderw Groep Vallei & Geld	83		83
Aeres MBO Velp	101		101
Gemeenschappelijke regelingen	**1.667**	**0**	**1.667**
MGR RMC/VSV	1.476		1.476
VGGM	191		191
Beleidsmatige inzet	**149**	**149**	**0**
Totaal uitgaven	**2.851**	**149**	**2.702**

Voortijdig schoolverlaten is volledig op Wijken Algemeen begroot, met uitzondering van de beleidsmatige inzet van 1,85 fte. Het beleid wordt uitgevoerd door de gemeenschappelijke regelingen en met het verstrekken van subsidies aan diverse onderwijsinstellingen die daarmee voortijdig schoolverlaten zoveel mogelijk beperkten.

Volwasseneducatie	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**1.943**	**1.943**	**0**
Bijdrage regiogemeenten	**38**	**38**	**0**
Verstrekte subsidies	**2.163**	**2.163**	**0**
St. Rijnstad	45	45	
Rijn IJssel Roc	1.311	1.311	
Stichting Prisma Immerloo	16	16	
St. PRAGO	110	110	
St. Rozet	195	195	
Reg Opleids.centr Graafschap College	41	41	
St. Bibliotheek Veluwezoom	50	50	
St. Welzijn Lingewaard	42	42	
IVIO-Opleidingen	232	232	
St. Vitanos	25	25	
Kunstwerk! Cultur voorz. de Liemers	24	24	
DigiSlim	37	37	
Stichting Sante Partners	23	23	
Locus Fysiotherapie	11	11	
St Openbare Bibliotheek Gelderl Zuid	1	1	
Algemeen volwasseneducatie	**259**	**259**	**0**
Beleidsmatige inzet	**89**	**89**	**0**
Totaal uitgaven	**2.511**	**2.511**	**0**

Volwasseneducatie is een taak die Arnhem voor de regio uitvoert. Naast de specifieke uitkering ontvangt Arnhem ook een gedeeltelijke vergoeding van € 38.000 voor de beleidsmatige inzet. De totale beleidsmatige inzet bedraagt 1 fte.

Toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves
In 2024 wordt totaal € 9,2 toegevoegd aan de reserves. € 9,1 miljoen aan de bestemmingsreserve Onderwijs voor de dekking van toekomstige kapitaallasten en € 119.000 van de bestemmingsreserve Vastgoed voor toekomstig onderhoud.

Daarnaast wordt totaal € 8,3 miljoen onttrokken aan reserves. € 8,2 miljoen aan de bestemmingsreserve Onderwijs ter dekking van kapitaallasten en € 106.000 aan de bestemmingsreserve Vastgoed voor de dekking van het onderhoud.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Op alle gebieden wordt nauw samengewerkt met besturen en medewerkers van onderwijs (primair onderwijs (PO), voortgezet onderwijs (VO), (voortgezet) speciaal onderwijs (V)SO, middelbaar beroepsonderwijs (MBO) en hoger beroepsonderwijs (HBO), voorschoolse voorzieningen, kinderopvang, maatschappelijke partners en sociaal ondernemers.
In de uitvoering worden maatschappelijke partners betrokken.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Subsidieregeling Aanpak voortijdig schoolverlaten;
- Plan van aanpak voortijdig schoolverlaten Arnhem 2021 tot en met 2024;
- Jaarprogramma onderwijshuisvesting 2020;
- Herstelagenda; Arnhemse aanpak onderwijs;
- Subsidieregeling Voorschools Aanbod Arnhem;
- Raadsvoorstel en -besluit Verzelfstandiging Natuurcentrum Arnhem;
- Raadsbesluit om gemeentelijke leerplichttaken regionaal uit te voeren;
- Raadsbesluit om RMC-taken / Team VSV onder te brengen bij het RBL;
- Raadsbesluit d.d. 6 november 2017 wijziging MGR sociaal domein;
- Integraal huisvestingsplan primair onderwijs Arnhem 2017-2026;
- Programma Volwasseneneducatie & aanpak Laaggeletterdheid (2021-2024);
- Vaardig Arnhem (2021-2022).

Cultuur

De waarde van kunst en cultuur voor onze samenleving is groot en is nadrukkelijk méér dan alleen schoonheid, troost of vermaak. De artistieke en intrinsieke waarde van kunst en cultuur zijn de basis van een goed cultuurbeleid. Tegelijkertijd bevinden kunst en cultuur zich niet op een eiland, maar zijn ze onderdeel van een brede maatschappelijke agenda. Kunst, cultuur en creativiteit helpen bij het aangaan van complexe maatschappelijke vraagstukken zoals groeiende kansenongelijkheid, tweedeling en polarisatie, de klimaatcrisis, woningnood en toenemende eenzaamheid onder ouderen en jongeren.
We blijven met ons beleid werken aan versterking van ons culturele aanbod: van de podiumkunsten (dans, toneel, muziek), musea en beeldende kunst tot film, letteren (van' spoken word' tot leesbevordering) en creatieve industrie (zoals mode en design). We zorgen dat talent zich kan ontwikkelen en koppelen talent aan de opgaven in onze stad. We willen zoveel mogelijk mensen laten meedoen, cultuur is er immers voor iedereen.
Cultuurmakers hebben ruimte nodig om te innoveren en nieuwe dingen uit te proberen. Daar hoort bij dat we zorgen voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad. Daarnaast verdient cultuurhistorisch erfgoed een prominente plek in de stad. Mensen moeten het kunnen zien, er meer over te weten kunnen komen en het vooral ook kunnen beleven. Ook dit zorgt voor een aantrekkelijke stad.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar (A)

Kunst verbindt en is het cement van de Arnhemse samenleving. Kunst en cultuur maken de stad mooier en aantrekkelijker om in te wonen, te werken of te verblijven. Cultuur levert een wezenlijke bijdrage aan de levendigheid en leefbaarheid van stad en wijken. Het brengt inwoners bij elkaar en versterkt de onderlinge verbondenheid. Dankzij het bruisende en diverse aanbod dat Arnhem te bieden heeft, kan iedereen meedoen met en genieten van kunst en cultuur, ongeacht achtergrond, leeftijd of inkomen. We investeren in zowel het topsegment, makers als breedtekunst en -cultuur.

Verbreding van cultuurbereik en participatie (D)

Cultuur is van en voor iedereen. We streven ernaar de toegankelijkheid en bereikbaarheid van kunst en cultuur in de breedte te vergroten en daarmee actieve en passieve cultuurdeelname te stimuleren. Dit komt de persoonlijke ontwikkeling van mensen ten goede, maar is ook voor de ontwikkeling van de lokale en regionale samenleving belangrijk, onder andere voor de sociale cohesie.

Cultuur is van en voor iedereen (I)

We zetten in op het vergroten van de cultuurdeelname van jeugd en ouderen en stimuleren kunstbeoefening op amateurniveau.

- Cultuureducatie moet voor elk kind beschikbaar en bereikbaar zijn. In 2023 hebben wij het Convenant Cultuureducatie Arnhem opnieuw afgesloten tot 2030. In het convenant werken onderwijsinstellingen, culturele instellingen en de gemeente samen om cultuureducatie een vaste waarde te laten zijn in het onderwijsprogramma van het Primair Onderwijs. De (landelijke) programma's Cultuureducatie met Kwaliteit en Meer Muziek in de Klas staan hierbij centraal. Daarnaast is een van de pijlers om cultuureducatie te verbreden naar het buitenschoolse onderwijs, waarbij verbinding gezocht wordt met het Nationaal Programma Arnhem Oost. Ook in de programmering van buitenschoolse activiteiten willen we het cultuuraanbod versterken, bijvoorbeeld in het nieuwe jongerencentrum in Schuytgraaf. We werken een voorstel uit zodat jongeren tot 18 jaar gratis naar voorstellingen, concerten of tentoonstellingen kunnen.
- Via het convenant Arnhem Cultuurparticipatie (ACP) 55Plus, waarin Rozet participeert, stimuleren wij samen met culturele, welzijns- en zorginstellingen de maatschappelijke betrokkenheid van ouderen door kunst en cultuur.
- We faciliteren het beoefenen van amateur- en breedtekunst waar het gaat om locaties voor lessen en presentatie via onze subsidies aan Rozet, Huis van Puck en de Jacobiberg. Toch constateren wij dat de vraag naar betaalbare en goed gefaciliteerde ruimtes voor amateurkunst het aanbod overstijgt. Het gemeentebreed te ontwikkelen accommodatiebeleid heeft als doel om maatschappelijke accommodaties zo goed mogelijk in te zetten, passend bij de vraag vanuit de samenleving. Hierin wordt de vraag vanuit de breedtekunst meegenomen.
- Wij ondersteunen de amateurkunst via de Amateurkunstregeling en de subsidieregeling Presentatie Amateurkunst. Daarnaast stellen wij geld beschikbaar voor het organiseren van een jaarlijks amateurkunstfestival. Het platform Amateurkunst Arnhem is de gesprekspartner van de gemeente. Gezamenlijk bezien we hoe het belang van ruimte en programma voor de breedtekunst voldoende kunnen worden geborgd.

De aandacht voor de maatschappelijke impact van kunst en cultuur groeit. In Arnhem biedt dat kansen bij de opgaven op sociaal-maatschappelijk gebied zoals bij het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Kunst en cultuur kunnen bijdragen aan emancipatie, kansengelijkheid, persoonlijke ontwikkeling van onder andere jongeren en aan een prettige en veilige leefomgeving. Hier zetten we de komende jaren sterker op in.

Een artistiek interessant, divers en veelzijdig cultureel aanbod in de stad **(I)**

Cultuurmonitor 025
Bij de totstandkoming van het profiel van cultuurregio 025 Arnhem – Nijmegen is geconstateerd dat beide gemeenten op andere wijze en met andere intensiteit en frequentie aan effectmeting doen. We zijn bezig dit te stroomlijnen, zodat we via dezelfde indicatoren langjarig inzicht krijgen in cultuurgedrag en -waardering in beide steden en tussen beide steden. Zo wordt in Nijmegen vierjaarlijks een enquête onder het publiek van de grotere instellingen gehouden; iets wat Arnhem in dezelfde vorm inmiddels ook doet. We streven ernaar te komen tot een Cultuur Monitor Arnhem Nijmegen om cultuur in Arnhem op een aantal indicatoren langjarig te kunnen volgen. Daarnaast nemen Arnhem en Nijmegen deel aan de recent gestarte Cultuurmonitor Gelderland, die eveneens langjarig het effect van beleid volgt. Beide betrekken we bij de monitoring van ons cultuurbeleid.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal bereikte scholen in Arnhem			**55**	**57**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Aantal bereikte scholen met programma Cultuureducatie met Kwaliteit			**21**	**20**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Aantal bereikte leerlingen in het primair onderwijs met Cultuureducatie met Kwaliteit			**5500**	**6664**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Waardering aanbod culturele voorzieningen in de buurt	**41**		**41**		
Eenheid: % (helemaal) eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten.					
Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)					

Versterking van de culturele infrastructuur **(D)**

Arnhem onderscheidt zich van andere steden door een complete keten educatie-productie-presentatie in nagenoeg alle kunstvormen. Daarin blijven we investeren. Dit is een belangrijke randvoorwaarde voor de doorstroming en vernieuwing van talent, van amateur tot professional.

Stimulering van het makersklimaat **(I)**

Arnhem is een stad van makers waar talent zich kan ontwikkelen, kan doorgroeien en professionaliseren. Arnhem kent een subsidiegebouw dat zowel laagdrempelig is als groei stimuleert en we zorgen voor voldoende voorzieningen (podia en presentatiemogelijkheden) en randvoorwaarden als ateliers, repetitieruimte en regelgeving. Voor programmering is meer geld vrijgemaakt om zo het aanbod meer divers en actueel te maken en beter aan te laten sluiten bij de behoeften van verschillende doelgroepen, onder wie jongeren. We bekijken hoe de debatfunctie in de stad beter kan worden ingevuld, waarbij we de bestaande voorzieningen meenemen.

Cultuurplatform Cultuur Academy (een fusie tussen Schakel025 en Cultuur Academy) bouwt voort op een stevig programma voor de sector waarbij focus ligt op het delen van kennis, ondernemerschap en professionalisering.

Met het vaststellen van het Kader Beeldende Kunst in de Openbare ruimte en het plan Kunst in Uitvoering is er onder andere extra aandacht voor het verstrekken van kunstopdrachten waarmee wordt bijgedragen aan versterking van het makersklimaat. Met kunst en kunstuitingen wordt kwaliteit toegevoegd aan de openbare ruimte en wordt de stad aantrekkelijker voor inwoners en bezoekers. Ook street art krijgt een extra impuls, door muurschilderingen toe te voegen in de stad. Deze geven toegevoegde waarde voor de leefbaarheid en promotie van onze stad en geven een artistiek kwalitatieve impuls.

We ondersteunen de Arnhemse modepartners, ArtEZ, State of Fashion, Fashion + Design Festival Arnhem (FDFA), Museum Arnhem en Rijn IJssel met een bijdrage aan een coördinator die uitvoering geeft aan het meerjarenprogramma. De strategie van Modepartners 025 sluit aan op onze eigen ambities om het mode-ecosysteem in Arnhem en regio te versterken, mode steviger te verbinden met maatschappelijke opgaven, zoals duurzaamheid, circulaire economie en inclusie en de relatie tussen mode en de maakindustrie te versterken.

Zorg voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad (I)

De culturele en creatieve sector is van grote waarde voor onze stad. De werkgelegenheid in de sector groeit. De wachtlijsten voor betaalbare werkplekken lopen op. Het tijdelijke aanbod neemt tegelijkertijd af, en de groei van nieuw aanbod vlakt af. De ruimte in Arnhem is beperkt en er zijn forse (woningbouw)opgaven. We geven uitvoering aan het door de raad vastgestelde 'plan van aanpak huisvesting creatieve en culturele sector' en daarmee willen we 12.000 m2 permanente werkruimte voor de sector realiseren in de periode 2021-2024, waaronder voor makers. Via de regeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen kunnen makers in een vroeg stadium worden ondersteund in hun planvorming voor permanente ruimte. Daarvan wordt goed gebruik gemaakt. We signaleren echter dat het door allerlei oorzaken nog niet is gelukt daadwerkelijk permanente werkruimte te realiseren. Inzet en noodzaak blijft om deze doelstelling te halen zodat we creatieve makers ruimte kunnen bieden in en kunnen behouden voor de stad. We kijken nadrukkelijk naar een nog actievere regierol van de gemeente daarbij. Als gemeentelijk vastgoed vrijkomt kijken we eerst of dit kan worden ingezet voor maatschappelijke functies, zoals voor culturele makers. Waar nodig en met een passende businesscase kunnen voor dit doeleinde ook strategische aankopen worden gedaan.

De businesscase voor de vestiging van Popcentrum Jacobiberg in Arnhem-Zuid aan de Groningensingel wordt verder uitgewerkt. Het nieuwe cultuurgebouw wordt naar verwachting in 2026 opgeleverd. Om die reden wordt ook naar tijdelijke huisvesting voor de Jacobiberg gekeken, wanneer de bruikleen van hun huidige onderkomen op De Hes wordt opgezegd.

Stichting SLAK Ateliers heeft in Arnhem tot doel om woon- en werkruimten en broedplaatsen voor culturele en creatieve professionals te realiseren. De gemeenten Arnhem en Nijmegen hebben in 2022 opdracht gegeven voor een benchmark onderzoek SLAK. Mede naar aanleiding van de uitkomsten van dit onderzoek, hebben wij samen met SLAK en de gemeente Nijmegen geconcludeerd dat er aanpassingen nodig zijn in het huidige model van het creëren, beheren en exploiteren van ateliers, werk- en oefenruimten. Ons hoofddoel is dat de ateliervoorraad in de stad behouden blijft, professioneel wordt beheerd en financieel gezond wordt geëxploiteerd. Voor ons staan betaalbaarheid, verduurzaming en continuïteit daarbij centraal. Met deze uitgangspunten wordt in 2024 een herstructureringstraject van SLAK geïmplementeerd.

Nieuwe multifunctionele cultuurlocatie in Arnhem-Zuid (I)

Het is al langere tijd bekend dat het culturele aanbod niet goed is verdeeld over de stad en dat er relatief weinig culturele voorzieningen zijn in Arnhem-Zuid, terwijl daar steeds meer mensen wonen. We vinden dit onwenselijk, kunst en cultuur moeten voor iedereen bereikbaar zijn. De nabijheid van cultuur is belangrijk en zelfs bepalend voor de deelname aan cultuur. Daarom zetten we in op de versterking van het culturele aanbod en de faciliteiten in Arnhem-Zuid voor cultuureducatie, -participatie en -presentatie. Zo werken we aan een multifunctionele cultuurlocatie in Zuid, waarbij we nadrukkelijk ook kijken naar de behoeften van bewoners. Samen met bewoners, cultuurpartners en andere betrokkenen maken we hiervoor een plan. Ondertussen wordt in samenwerking met Bureau Ruimtekoers geprogrammeerd in Zuid, op diverse locaties. De uitkomsten van deze testprogrammering gelden als opmaat naar een definitieve uitbreiding van het aanbod en de voorzieningen.

Ook de voorgenomen verhuizing van popcentrum Jacobiberg naar de Groningensingel draagt bij aan meer cultuur in Zuid. Dit geldt ook voor de mogelijke verruiming van de openingstijden van Rozet Kronenburg en de uitbreiding van activiteiten die daardoor mogelijk wordt.

We gaan de waardering van het aanbod aan culturele voorzieningen in Arnhem-Zuid de komende jaren meten. Doel is de waardering te verhogen/ gelijk te trekken met de waardering van culturele voorzieningen stadsbreed.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal gerealiseeerde m2 permanente werkruimte voor de sector			**0**	**0**	
Eenheid:	m2 permanente werkruimte. In 2021 mee gestart. Streefwaarde 2022 4.000m2				
Bron:	Gemeente Arnhem				

Waardering aanbod culturele voorzieningen in Arnhem Zuid	**31,60**		**31,10**		
Eenheid:	% (helemaal) eens met de stelling: in Arnhem Zuid zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Profilering en vitalisering van het culturele klimaat (D)

We zetten in op het versterken en behouden van de toppositie die Arnhem heeft als culturele en creatieve stad en dragen zo bij aan werkgelegenheid, innovatie en een aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Daarbij is ook onze rol, positie en samenwerking in de brede regio van belang.

Toekomstbestendige huisvesting van het Stadstheater en onze Rijksgezelschappen Oostpool en Introdans **(I)**

Toekomstbestendige huisvesting van onze culturele instellingen is van groot belang zodat zij kunnen inspelen op de veranderende samenleving en zo relevant blijven voor hun bestaande en toekomstige publiek.
De renovatie en verbouwing van het Stadstheater, inclusief kleine zaal, is in de ontwerpfase en het Stadstheater is vanaf eind 2023 tot in 2027 gesloten. In deze jaren zal een groot deel van de voorstellingen van het Stadstheater in Musis plaatsvinden, dat hiervoor wordt aangepast.

Theater Oostpool en Introdans zijn aan zet om hun eigen nieuwe huisvesting te realiseren. De provincie Gelderland heeft, in navolging van de gemeente, hiervoor geld in het vooruitzicht gesteld: een bedrag van 10 miljoen. We steunen en ondersteunen de twee gezelschappen in dit project en vinden het logisch als de nieuwe huisvesting in de nabijheid van het Stadstheater zou zijn.

Ontwikkeling van de Sonsbeektentoonstelling en State of Fashion **(I)**

Het afgelopen jaar heeft de Sonsbeektentoonstelling flink onder druk gestaan. In opdracht van de gemeente is onderzoek gedaan naar de toekomstbestendigheid van de organisatie en de editie in 2024. Het opstappen van het curatorenteam van Sonsbeek 20-24 is hierin meegenomen. Sonsbeek is een internationaal gerenommeerde tentoonstelling die een grote meerwaarde heeft voor onze stad. Na het haalbaarheidsonderzoek is besloten een RESET uit te voeren en eerst te zorgen voor een toekomstbestendige organisatie van Sonsbeek. De stichting is gesplitst en gaat zich zowel inhoudelijk organisatorisch als financieel versterken.

Er wordt gewerkt aan een nieuwe editie waarin bij het jubileum van 75 jaar Sonsbeek wordt stilgestaan. De jubileumeditie is na onderzoek door BMC naar de haalbaarheid, een jaar verschoven naar 2025. Voor de ‘jubileum’ editie hebben we incidenteel extra middelen gereserveerd zodat Sonsbeek verder kan bouwen. Sonsbeek voert daarover ook het gesprek met onder andere het Rijk, de Provincie en publieke en private fondsen. Wij zullen daarbij ondersteunen. We hebben meegegeven dat voor ons de locatie in het park, stevige betrokkenheid van de stad en verbinding met Arnhemse/regionale kunstenaars(initiatieven) van belang zijn. Ook willen we dat de Sonsbeektentoonstelling bekender wordt bij een bredere groep Arnhemmers.

State of Fashion staat er zowel inhoudelijk, organisatorisch als financieel steviger voor, mede dankzij de opname in de landelijke culturele basisinfrastructuur (BIS) en de samenwerking in Modepartners 025. State of Fashion is nu een eigen stichting na de splitsing van Sonsbeek. Na afronding van de editie 2022 is gestart met de voorbereiding voor de biënnale in 2024. We blijven State of Fashion steunen.

Versterking van de (samenwerking in de) Cultuurregio 025 **(I)**

De samenwerking in Cultuurregio 025 is steeds intensiever. Cultuur maakt integraal onderdeel uit van de regionale opgave van de 'Ontspannen Regio' van de Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen (GMR). We werken met de regio aan het Uitvoeringsplan Transformatievoorstel Cultuurregio 025 waarvoor de provincie Gelderland een bijdrage van € 1,3 miljoen heeft toegekend. Uitgangspunt is werken aan duurzame structuurversterking van de hele culturele keten in de hele regio. Dat betekent dat de acties een regiobreed en blijvend effect moeten hebben op de keten van top- en middensegment, cultuureducatie, kunstvakonderwijs en amateurkunst. We voeren dit samen uit met onze regiogemeenten, provincie en culturele instellingen. Namens de GMR zijn we penvoerder voor de subsidie van de provincie aangezien de GMR geen subsidies kan verstrekken.

De Cultuurregio 025 neemt actief deel aan het structureel overleg van de stedelijke cultuurregio's met het Ministerie van OCW, het IPO en de VNG. De komende periode zijn onder andere innovatie & transitie van de sector, de code diversiteit & inclusie, de code governance en de code fair practice van de culturele sector, net als de ontwikkeling van het landelijk cultuurbestel, belangrijke onderwerpen.

Behoud van werkgelegenheid in de culturele en creatieve sector **(I)**

Kunst- en cultuurinstellingen zijn grote werkgevers in de stad, die we zo goed mogelijk willen faciliteren. In de culturele en creatieve sector werken in Arnhem circa 5.000 mensen; dat is circa 4,6% van de Arnhemse werkgelegenheid. Ons doel is dit aandeel te behouden. Fair practice is een belangrijk thema en blijft daarom een aandachtsgebied. We blijven onze instellingen daar scherp op houden en in ondersteunen. Onder andere de Cultuur Academy organiseert sessies in de stad en heeft contact met relevante partijen zoals Kunsten ’92 en Platform Arbeidsmarkt Culturele en Creatieve Toekomst (ACCT).

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage werkenden in de Arnhemse culturele en creatieve sector	**4,60**	**4,70**	**4,60**	**4,70**	

Eenheid: % werkenden

Bron: Monitor Vitale Economie/ PWE op basis van landelijke definitie/ indeling creatieve sector

Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren (A)

Het Arnhem van nu is het resultaat van een lange ontwikkelingsgeschiedenis. Deze geschiedenis is dagelijks en vrijwel overal te ervaren en bepaalt voor een belangrijk deel het aanzien van de stad. Het aanwezige erfgoed is in meerdere opzichten betekenisvol en waardevol. In cultuurhistorisch opzicht weerspiegelt het erfgoed de geschiedenis van de stad. Dit erfgoed is niet reproduceerbaar en van onvervangbare waarde. Erfgoed vertegenwoordigt daarnaast identiteitswaarde. Het karakter van een buurt of stad maakt dat mensen zich er thuis of ermee verbonden voelen. Vaak gaat dat om plekken en/of gebouwen, maar ook de verhalen die hierbij horen en eigen belevingen zorgen hiervoor. Erfgoed is ook van belang voor de stadseconomie. Het historische karakter van de binnenstad is een belangrijke basis voor het aantrekkelijke winkel- en verblijfsklimaat. Bezoek aan de binnenstad leidt tot bestedingen. Monumentale parken worden intensief gebruikt en trekken mensen en bedrijven aan die zich graag in de buurt van zo'n park willen vestigen. Erfgoed draagt kortom bij aan een aantrekkelijk klimaat voor bewoners, ondernemers en bezoekers van de stad.
Het is de ambitie om goede erfgoedzorg, niet alleen door bescherming van cultuurhistorisch waardevolle objecten, vooral vorm te geven door kennisoverdracht, stimulering en behoud door ontwikkeling. Dit doen we om de cultuurhistorische factor een zichtbare en samenhangende rol te geven in stedelijke ontwikkeling. We zijn trots op deze wijze waarop dit met eigenaren van monumenten wordt gerealiseerd en de stappen die de gemeente aan het maken is op het gebied van verduurzaming van monumenten.

Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed (D)

Het Arnhemse erfgoedbeleid richt zich op behoud en versterking van cultuurhistorische waarden en helpt hiermee bij te dragen aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren. Dit wordt bereikt door:

- Cultuurhistorie als inspiratiebron op te nemen in ontwerpopgaven en gebiedsprocessen, hier vorm aan te geven in (ruimtelijke) plannen en projecten waardoor cultuurhistorie zichtbaar en beleefbaar wordt gemaakt. Een voorbeeld is de herinrichting van de Velperweg waarbij de oude laanstructuur en het landgoedverleden een belangrijk uitgangspunt is.
- (Her-)bestemming van cultuurhistorisch erfgoed, door dit erfgoed een duurzame bestemming te geven en daardoor voor de stad te behouden. Natuurlijk moet hierbij worden gedacht aan de Eusebiuskerk die na 13 jaar restauratie weer klaar is voor de toekomst, maar ook aan het vernieuwde en gerestaureerde Museum Arnhem en monumentale kantoren die tot duurzame woongebouwen zijn herbestemd.
- Het cultuurhistorische erfgoed duurzaam te beschermen, waar de kwetsbaarheid ervan dit noodzakelijk maakt, bijvoorbeeld door plantoetsing en vergunningverlening. Te denken valt hierbij aan renovaties van woningen op de Geitenkamp, in samenwerking met corporaties.
- Kennis over het Arnhemse erfgoed toegankelijk te maken en daarmee het publieksbereik en draagvlak voor het behoud van cultuurhistorisch erfgoed te vergroten, bijvoorbeeld door advisering, erfgoedpublicaties, het organiseren van lezingen en tentoonstellingen, het onderhouden van Planon, een extern te raadplegen monumentendatabase, en het actualiseren van de cultuurhistorische waardenkaart.
- In 2023 is gestart met het maken van een erfgoedagenda. Deze erfgoedagenda wordt begin 2024 voorgelegd aan de raad en de gaat de basis vormen voor ons werk.

Bescherming en herbestemming van cultuurhistorisch erfgoed (I)

Bescherming van cultuurhistorisch erfgoed maakt deel uit van het dagelijkse werk en wordt doorlopend vormgegeven door vergunningverlening en kennisoverdracht, het leveren van bijdragen aan bestemmingsplannen en deelname in projectgroepen ter voorbereiding op de Omgevingswet. In die projectgroepen is erfgoed/het Arnhemse historische DNA als mede-kwaliteitsbepalend bij ruimtelijke ontwikkelingen gepositioneerd en in het Voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 geland. Herbestemmingen worden eveneens afgewogen binnen het kader van de vergunningverlening, met oog voor kansen die deze kunnen bieden. In de monumentenzorg is, zeker met het oog op de klimaatproblematiek en de sterk stijgende energieprijzen, grote aandacht voor verduurzaming. Hierbij is het van belang duurzaamheidsmaatregelen te treffen zonder dat cultuurhistorische waarden wezenlijk worden aangetast. In samenhang met onze opgaven voor duurzaamheid (voorheen NEMIA) wordt vanuit een bestuurlijke opdracht gewerkt aan een beleidskader voor de verduurzaming van monumenten. Voor deze verduurzaming is een energiecoach aangesteld. Een ander speerpunt is het uitwerken van de toekomstverkenning Religieus Erfgoed naar een actieplan. Ook bij de gebedshuizen is aandacht voor duurzaamheid. Hiervoor is een energycafé georganiseerd die de start markeert van een green deal voor deze specifieke categorie objecten. Als speerpunten kunnen worden genoemd het in kaart brengen van gebieden waar erfgoedwaarden nog niet voldoende in beeld zijn maar waar mogelijk wel beschermingsvraagstukken spelen en het voor bestuurlijke vaststelling voorleggen van de geactualiseerde archeologische verwachtingskaart.

Zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed **(I)**

- Erfgoed wordt waar mogelijk zichtbaar en beleefbaar gemaakt in de stad. Zo speelt het laan- en landgoedverleden van de Velperweg een belangrijke rol bij de herinrichting van deze weg, staan de gemeente en de Stichting Eusebius Arnhem in nauw contact als het gaat om de programmering van het ondergrondse verleden van de kerk en wordt gewerkt aan een managementplan voor beheer en verdere zichtbaarheid van de Limes (Romeinse rijksgrens) in Arnhem. We werken verder mee aan de doorontwikkeling van de Historische Kelders, als locatie om het middeleeuwse verleden van Arnhem te beleven.
- In projecten gaan wij ontwikkelkansen agenderen, stakeholders enthousiasmeren en kennis overdragen. Projecten waarin dit op korte termijn gaat spelen houden vooral verband met de verdichtingsopgaven waarvoor de stad staat.
- Er wordt archeologisch vondstmateriaal voor tentoonstellingen geleverd.
- De Open Monumentendag wordt ondersteund, onder meer door het geven van rondleidingen en ambtelijk advies.

Ontsluiting van kennis over erfgoed **(I)**

- Planon, de monumentendatabase die raadpleegbaar is voor monumenten- en andere erfgoedgegevens, wordt, nu deze geactualiseerd is, beheerd en bijgehouden.
- Actuele berichtgeving wordt gedeeld op social media.
- Ondersteuning van Stichting Monuscript die jaarlijks boeken uitbrengt in de Arnhemse Monumenten Reeks. Er wordt nu gewerkt aan een publicatie over de Kleefse Waard, medio 2024 te presenteren.
- Nu het historische deel nagenoeg is afgerond, wordt begonnen met het schrijven van het publieksboek over de archeologische opgravingen in de zuidelijke binnenstad.
- Rapporten van het archeologische onderzoek ter hoogte van de Jansplaats en Schuytgraaf veld 26 (inventariserend onderzoek) komen gereed.
- De archeohotspot vervolgt zijn werkzaamheden met betrekking tot de determinatie van Arnhems archeologisch vondstmateriaal en uitleg daarover aan bezoekers van het Erfgoedcentrum. Na een evaluatie is gekozen voor een gewijzigde vorm van de archeohotspot: afgeslankter qua opzet, maar meer zichtbaar en zich daarmee samenhangend richtend op een groter publieksbereik.
- Archeologisch onderzoek in de stad gaat gepaard met berichtgeving en publiciteit.

Regisseren en uitvoeren van archeologisch onderzoek en archeologisch depotbeheer **(I)**

- In het najaar volgt een opgraving van een deel van het Romeinse grafveld in Schuytgraaf (veld 26).
- Archeologisch onderzoek is daarnaast voorzien in de Rijnwijk, Rijnkade en in de omgeving van het Stadstheater.
- Depotbeheer: het nieuwe depot in Museum Arnhem wordt verder gebruiksklaar gemaakt, inclusief standplaatsregistratie van vondstdozen.
- Bij archeologische projecten wordt vooral ook de regierol aangenomen. Projecten doen zich voor in zowel de historische binnenstad als daarbuiten.

Regioadvisering archeologie **(I)**

De gemeente Arnhem werkt met zeven omliggende gemeenten samen in regionaal verband. De regio-archeoloog adviseert de gemeenten doorlopend over het meenemen van archeologie in ruimtelijke ontwikkelingen en het beleefbaar maken ervan, formuleert beleid en toetst rapporten en adviesdocumenten. De regio-archeologie wordt gefinancierd door de omliggende gemeenten en provinciale subsidie. In 2021 is vanuit de provincie subsidie beschikbaar gesteld tot en met 2024.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar	**39.140**	**8.034**	**3.263**	**13.208**
Verbreding van cultuurbereik en participatie	34.979	8.034	883	371
Versterking van de culturele infrastructuur	4.161	0	2.380	12.838
Profilering en vitalisering van het culturele klimaat				
Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren.	**2.369**	**838**	**304**	**224**
Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed	2.369	838	304	224
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**41.509**	**8.872**	**3.567**	**13.432**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	36.171	38.750	44.042	41.509	40.688	40.655	45.355
Baten	8.059	7.524	8.707	8.872	8.423	8.423	8.423
Saldo lasten en baten	***-28.112***	***-31.227***	***-35.335***	***-32.637***	***-32.265***	***-32.232***	***-36.932***
Toevoegingen aan reserves	4.282	3.204	3.451	3.567	1.040	1.040	1.040
Onttrekkingen aan reserves	4.886	832	4.127	13.432	765	923	791
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***605***	***-2.372***	***676***	***9.865***	***-275***	***-117***	***-249***
Gerealiseerd resultaat	**-27.508**	**-33.599**	**-34.659**	**-22.772**	**-32.540**	**-32.349**	**-37.181**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 41,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Subsidies en gemeenschappelijke regelingen: € 27,7 miljoen;
- Kapitaallasten: € 4,6 miljoen;
- Kosten personeel: € 1,6 miljoen;
- Overige kosten: € 7,6 miljoen.

De totale lasten dalen met € 2,7 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt onder andere door € 2,5 miljoen budgetoverheveling 2022 die in 2023 besteed wordt en € 1,3 miljoen incidentele indexatie van subsidies in 2023. Hier tegenover staat uitbreiding van de formatie van € 0,1 miljoen en een indexatie 2024 van € 1,4 miljoen.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 8,9 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Verhuur panden en accommodaties: € 8,5 miljoen;
- Bijdrage van deelnemende gemeenten voor regioarcheologie: € 0,1 miljoen.
- De specifieke uitkering (SPUK) Impuls jongerencultuur (D21); € 0,3 miljoen.

De totale opbrengsten stijgen met € 0,2 miljoen ten opzichte van 2023. Dit wordt veroorzaakt doordat de specifieke uitkering Impuls jongerencultuur 2022 van € 0,3 miljoen in 2023 is begroot en de huurinkomsten met 0,5 miljoen stijgen.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 3,6 miljoen toegevoegd aan de reserves.
- € 1,0 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Vastgoed;
- € 2,6 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 13,4 miljoen onttrokken aan de reserves.
- € 12,8 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed;
- € 0,6 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Vastgoed;

De onttrekking van € 12,8 miljoen wordt met name veroorzaakt door de vrijval van € 12,5 miljoen uit de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed door het opnemen van structurele lasten voor de verbouwing van het Stadstheater.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Cultuur
De culturele basis- en meerjarenvoorzieningen, het culturele middensegment en makers tot aan de amateurkunstverenigingen.

Erfgoed
Provincie Gelderland, provinciale en lokale erfgoedinstellingen of verenigingen, regiogemeenten en monumenteneigenaren.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Kadernota ‘STROOM – cultuurbeleid Arnhem’ 2021;
- Tussenevaluatie 'Arnhem, Stroomt Door', 2016;
- STROOMversnelling: actualisatie cultuurbeleid, 2020;
- Kadernota Beeldende Kunst in de Openbare ruimte 2022;
- Cultuurprofiel 025 Arnhem Nijmegen, Transformatievoorstel Cultuurregio 025;
- Erfgoedagenda gemeente Arnhem.

Participatie en armoedebestrijding

Alle Arnhemmers moeten mee kunnen doen in de samenleving. Ieder op z'n eigen manier. Daarvoor is financiële rust, stabiliteit, een dag-invulling en perspectief op een goede toekomst nodig. Kortom, we willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen.

We zetten volop in om Arnhemmers zo veel mogelijk te ondersteunen om financieel zo zelfstandig mogelijk te zijn. Door hen te helpen met het vinden van werk, maar ook door het aanpakken van schulden en het voorkomen ervan. We blijven investeren in een gebiedsgerichte aanpak, een meer persoonlijke benadering en een intensievere samenwerking met ketenpartners. We gaan (meer) samenwerken met ervaringsdeskundigen om in ons beleid en uitvoering zo goed mogelijk aan te sluiten bij de leefwereld van de inwoner. Naast deze ontwikkelingen investeren we in onze (professionele en vrijwillige) organisaties, die onze inwoners met geldzorgen bijstaan. Ook zijn we begonnen om de kinderen uit deze gezinnen te stimuleren naar een kansrijke positie.

Deze insteek werpt zijn vruchten af. Tegelijkertijd zien we dat door de huidige maatschappelijke ontwikkelingen we ook in 2024 voor de nodige uitdagingen komen te staan.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen (A)

Juist deze tijd vraagt dat wij inwoners de zekerheid geven dat zij, zelfstandig of met de juiste duurzame begeleiding, in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien. Dit doen wij door mensen aan het werk te helpen. Als dit niet lukt, is er een vangnet. Maar we kijken tegelijkertijd op welke manier ze wel kunnen blijven deelnemen aan onze samenleving. We helpen inwoners laagdrempelig in hun eigen buurt en met (in)formele steun. We hebben hierbij oog voor de persoonlijke situatie van de inwoner. We proberen er zo snel mogelijk bij te zijn om complexere problemen te voorkomen. We kijken breed naar de situatie en werken aan oplossingen met onze partners in stad. Onze partners hebben we de komende jaren hard nodig. Want alleen samen kunnen we zorgen dat iedereen op elk niveau in onze maatschappij mee kan doen.

Voorkomen en vroeg erbij (D)

In financieel onzekere tijden, waarin veel inwoners geldzorgen hebben door stijgende lasten, willen we zoveel mogelijk voorkomen dat inwoners schulden opbouwen en/of in de armoede terecht komen. Als inwoners geldzorgen hebben, willen we hen zo snel mogelijk bereiken en helpen. We focussen ons binnen het doel 'Voorkomen en Vroeg erop af' op:

- Meer Arnhemmers met financiële vragen kunnen ons vinden;
- Meer Arnhemmers met beginnende schulden maken gebruik van een hulpaanbod;
- Jeugdwerkloosheid voorkomen.

Meer Arnhemmers met financiële vragen kunnen ons vinden (I)

Veel Arnhemmers worden nog steeds geconfronteerd met stijgende kosten. Wij willen voorkomen dat zij geldzorgen en/of schulden krijgen. In acht wijken is een Goed Geregeld Arnhem loket. Inwoners kunnen hier terecht voor financiële ondersteuning. Als er sprake is van geldzorgen, zorgt Goed Geregeld Arnhem dat de inwoner terecht komt bij de sociale wijkteams, Opr€cht of Geldzaken en Ondernemers, voor schuldhulpverlening. We beogen met Goed Geregeld Arnhem meer financiële vragen te beantwoorden.

Voor ketenpartners organiseert Rijnstad de training "Alert op geldzorgen", zodat zij geldzorgen kunnen herkennen en bespreekbaar kunnen maken én bekend zijn met de Arnhemse routekaart. We bieden kinderen en jongeren financiële educatie in het onderwijs met als doel te voorkomen dat jongeren in de schulden belanden. Daarnaast is Opr€cht aanwezig op verschillende locaties om proactief contact te leggen met jongeren en hen naar de juiste hulpverlening te leiden. Dit jaar ontwikkelen we een verjaardagskaart voor jongeren die 18 worden. Hiermee geven wij uitvoering aan de overgenomen motie 'feliciteren en informeren' (23M58). Jongeren ontvangen een verjaardagskaart met een link naar een informatief filmpje en informatie over relevante thema's, waaronder geldzaken. Ook worden zij gewezen op de 'Kwikstart' app.

Meer Arnhemmers met beginnende schulden maken gebruik van een hulpaanbod (I)

Sinds 2021 zijn verhuurders, energiemaatschappijen, zorgverzekeraars en waterbedrijf Vitens verplicht om betalingsachterstanden door te geven aan de gemeente. Dit geeft ons de kans om contact te leggen met meer inwoners die mogelijk financiële problemen hebben. Bij vroegsignalering komt de vraag niet vanuit de inwoner, maar bieden wij vanuit de gemeente hulp aan. Op alle signalen die wij ontvangen volgt een hulpaanbod. Dit kan telefonisch, met een huisbezoek, per mail of per brief.
We streven naar een stijging van het aantal Arnhemmers dat we spreken over hun betalingsachterstand en het aantal inwoners dat positief reageert op een hulpaanbod. Hiervoor ontwikkelen we indicatoren. Daarnaast hanteren we als positieve indicator de afnemende schuldenlast bij aanvang van een schuldregeling.

Sinds april 2023 neemt het aantal signalen van betalingsachterstanden toe. Door de economische onzekerheid is het lastig te voorspellen of deze trend zich doorzet. Omdat wij erin geloven dat persoonlijk contact het vaakst resulteert in het aanvaarden van hulp bij het oplossen van betalingsproblemen, benaderen we nog meer inwoners telefonisch of gaan we bij hen thuis langs. Als blijkt dat een inwoner meer schulden heeft, wordt de inwoner doorgeleid naar het sociale wijkteam voor schuldhulpverlening. Wij blijven ook actief op andere plekken om inwoners met mogelijke schulden te bereiken, zoals de rolzittingen van de rechtbank en op het Rijn IJssel college met spreekuren voor jongeren. We zoeken onder meer in 2024 de samenwerking met zogenaamde 'sleutelpersonen' in de wijken; inwoners die een groot netwerk hebben en een rol kunnen spelen in het bespreekbaar maken van geldzorgen en het hulpaanbod.

Met ingang van 2025 gaan we onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer uitvoeren. Dit is in voorbereiding. Vroegsignalering maakt hier samen met het schuldregelen en budgetbeheer/budgetcoaching onderdeel van uit.

Jeugdwerkloosheid voorkomen **(I)**

Voor het thema jeugdwerkloosheid werken we samen met onze regionale ketenpartners om zoveel mogelijk jongeren in onze arbeidsmarktregio te laten participeren in de vorm van een opleiding, een traject naar werk of het hebben van een baan. Er zijn verschillende ondersteuningsmogelijkheden voor jongeren in kwetsbare posities op het voortgezet speciaal onderwijs, praktijkonderwijs en mbo om te begeleiden in de overstap van school naar school of van school naar werk.. De begeleidingsvormen worden geëvalueerd en aangescherpt om nog beter aan te sluiten bij de behoefte van de jongeren.

We geven een vervolg aan de pilot “Jongeren in beeld”. De groep jongeren tussen de 23 en 27 jaar zonder startkwalificatie die nu niet in beeld is wordt in beeld gebracht en krijgt ondersteuning aangeboden. Daarnaast willen we een aantal wijkinitiatieven zoals de Belofte een vervolg geven in samenwerking met het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Een indicator voor de inspanning jeugdwerkloosheid voorkomen is in ontwikkeling.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal gestelde financiële vragen	**1346**	**849**	**785**	**10390**	
Eenheid: Inwoners ingediende vragen bij Sociale Wijkteams Arnhem en Goed Geregeld Arnhem					
Bron: Sociale wijkteams, vanaf 2022 inclusief Rijnstad					

Gemiddelde schuld van huishouden dat start met een schuldregeling		**36000**	**36600**	**36300**	
Eenheid: Schuld in euro's					
Bron: PLANgroep					

Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 1 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	**5000**	**5100**	**4700**		
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: CBS					

Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 4 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	**3000**	**3000**	**3000**		
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: CBS					

Arnhemmers kunnen rondkomen **(D)**

Wij willen onze inwoners bestaanszekerheid en het perspectief van een toekomst zonder problematische schulden bieden. Deze bestaanszekerheid vormt een essentiële randvoorwaarde om stappen te kunnen zetten richting activering, het oplossen van gezondheids- /psychische problemen en werk. Een deel van de wet- en regelgeving bestaanszekerheid wordt landelijk bepaald. Denk hierbij aan de hoogte van het minimumloon en de bijstandsuitkering.
Als gemeente gaan we over de hoogte en toegankelijkheid van onze gemeentelijke inkomensregelingen en indirect over de ondersteunende regelingen in de stad en over onze schuldhulpverlening. We focussen binnen het doel “Arnhemmers kunnen rondkomen” op:

- vergroten van de effectiviteit en het bereik van onze inkomensregelingen;
- het realiseren van een vangnet voor inwoners met een laag inkomen met de partners in de stad;
- meer Arnhemmers zo snel mogelijk duurzaam schuldenvrij krijgen.

Vergroten van effectiviteit en bereik van onze inkomensregelingen (I)

We vereenvoudigen één voor één al onze gemeentelijke inkomensregelingen voor zowel onze inwoners als de uitvoering. Wij kijken daarbij ook naar de mogelijkheden van verdere harmonisatie van de regelingen, daarbij wel rekening houdend met het risico op de zogenoemde armoedeval.

Wij streven ernaar dat inwoners zoveel mogelijk regelingen waarop zij recht hebben direct aangeboden krijgen. Zo wordt momenteel aan inwoners met een participatiewet-uitkering al direct de Gelrepas verstrekt; dit gaan we waar mogelijk verder uitbreiden.

Bij het verder verbeteren van het aanbod van de Gelrepas betrekken wij inwoners met hun wensen en ideeën. Regionaal werken we in het kader van de verdere verbetering van de effectiviteit en het bereik van de Gelrepas nauw samen.

We meten het jaarlijks bereik van de regelingen, het doel is dat het bereik toeneemt. Daarnaast meten we ook het gebruik van de Gelrepas. En meten we op twee inkomensregelingen de klanttevredenheid onder gebruikers.

Met partners in de stad realiseren van een vangnet voor inwoners met een laag inkomen (I)

In Arnhem wonen veel huishoudens met een laag inkomen. Relatief veel huishoudens hebben moeite met rondkomen en veel kinderen groeien op in armoede. We gaan daarom de samenwerking met onze partners in de stad intensiveren met als doel een samenhangend vangnet voor inwoners in armoede te bieden. Tevens moeten kinderen mee kunnen doen, ook als hun ouders met financiële problemen kampen.

Een aantal partners ondersteunen wij in dit kader momenteel al (incidenteel of structureel), denk daarbij onder andere aan de Voedselbank, Stichting Leergeld en het jeugdfonds voor Sport en Cultuur. We willen met deze (en mogelijk andere) partijen komen tot een gedragen uitvoeringsplan waarbij we elkaar versterken. Daarbij ook kijkend naar specifieke thema's die aandacht behoeven en naar de verschillende gebieden/behoeftes in de stad (en daarbij dus de relatie leggend met de gebiedsplannen en de Arnhem-Oost aanpak). Ook willen we de kaders van de financiële ondersteuning van de gemeente aan deze partijen nader uitwerken.

We monitoren het aantal aanvragen dat de betreffende ketenpartner ontvangt van Arnhemmers.

Meer Arnhemmers zo snel mogelijk duurzaam schuldenvrij (I)

Na de coronaperiode en door de energiecrisis is de (landelijke) verwachting dat het aantal inwoners met problematische schulden gaat stijgen. We monitoren daarom het aantal Arnhemmers dat ondersteuning krijgt bij het oplossen van schulden. In het afgelopen jaar zagen we het aantal aanvragen schuldhulpverlening licht stijgen. We zetten daarbij volop in op een effectieve schuldhulpverlening waarin we uitgaan ” van de inwoner. Of we daarin duurzaam effectief zijn beoordelen we aan de hand van het aantal en het percentage inwoners dat zich na een schuldregeling opnieuw aanmeldt met financiële problemen.
Schuldhulpverlening vereist maatwerk. Voor ondernemers en voor jongeren hebben we een eigen aanpak waarbij we ervaringsdeskundigheid inzetten. We blijven gedupeerden van het Kinderopvangtoeslagchandaal onverminderd helpen bij de problemen waar zij tegenaan lopen.

We onderzoeken of we met ingang van 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening (vroegsignalering, schuldregeling en budgetbeheer/budgetcoaching) weer in eigen beheer kunnen gaan uitvoeren. Daarnaast inventariseren we hoe we deze reguliere schuldhulpverlening eventueel kunnen verrijken met aanvullende diensten zoals bijvoorbeeld sociale kredietverlening en bewindvoering.

Via het Nationaal Programma Arnhem-Oost werken we een innovatieve manier van schuldhulp uit. We selecteren in Immerloo (een gebied dat één van de armste postcodegebieden van Nederland is), een groep inwoners die te maken heeft met problematische schulden en creëren rust door schulden in één keer op te kopen en daarna de doorbraakmethode in te zetten. Omdat we weten dat deze groep ook vaak te maken heeft met multi-problematiek verwachten we besparingen op voorliggende voorzieningen. Via een pilot kijken we naar het maatschappelijk rendement daarvan en naar de mogelijkheden om dit verder over Arnhem uit te rollen.

De samenwerking binnen het convenant 'Samen Sterker' met aangesloten bewindvoerders is geëvalueerd en wordt voortgezet. We hebben als doel de doorstroom van deze doelgroep richting schuldhulp te versnellen. We starten daarvoor een pilot om de begeleiding van inwoners onder bewind te verbeteren.

Tenslotte zetten we in op onze rol als schuldeiser (bij bijvoorbeeld vorderingen bij cluster Werk en Inkomen of Gemeentelijke heffingen), in op een zo soepel mogelijk beleid voor inwoners die wel willen betalen, maar niet kunnen betalen. We vertalen landelijke ontwikkelingen op dit vlak naar onze Arnhemse situatie.

Naast de opgenomen indicatoren ontwikkelen we inzicht in het bereik van de inkomensregelingen en de terugval van inwoners die schuldenvrij zijn uitgestroomd.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal inwoners met product Schuldhulpverlening		**995**	**1020**	**1148**	
Eenheid: Aantal					
Bron: PLANgroep					
Gemiddelde aantal schuldeisers van huishouden dat start met een schuldregeling		**13**	**12**	**14**	
Eenheid: Aantal schuldeisers					
Bron: PLANgroep					
Aantal huishoudens schuldenvrij uitgestroomd na traject Schuldhulpverlening	**180**	**333**	**385**		
Eenheid: Aantal per jaar					
Bron: PLANgroep					

Arnhemmers doen mee (D)

Arnhemmers die een beroep doen op de ondersteuning vanuit de Participatiewet willen we zo snel mogelijk op weg helpen naar zelfredzaamheid en hen hierin, zoveel mogelijk op maat, perspectief bieden. We zetten in op ontwikkeling en begeleiding naar vermogen. Bij voorkeur leidt dat tot betaald werk. Elke stap beschouwen we als een resultaat, omdat we weten dat betaald werk niet voor iedereen mogelijk is. Binnen de lijn bestaanszekerheid van het Nationaal programma Arnhem Oost wordt aansluiting gevonden op dit doel door de aanpak van laaggeletterdheid te intensiveren, vrijwilligerswerk te stimuleren en te versterken, activeringstrajecten laagdrempelig in de wijken te organiseren, opleidings- en leerwerktrajecten uit te breiden en meer mogelijkheden voor beschut werk, werk met begeleiding en buurtbedrijven te creëren. We focussen binnen het doel “Arnhemmers doen mee” op:

- we ondersteunen zo veel mogelijk inwoners met een uitkering naar een betaalde baan;
- we belonen en stimuleren Arnhemmers om bij te verdienen naast een uitkering;
- Inwoners participeren naar vermogen.

We ondersteunen zoveel mogelijk inwoners met een uitkering naar een betaalde baan (I)

We willen dat onze inwoners naar vermogen deelnemen aan de Arnhemse samenleving. We kijken samen met hen naar wat kan en beslissen samen wat ondersteunend en passend is bij hun persoonlijke situatie. Deze ondersteuning kan zijn bemiddeling naar betaald werk, inzet van arbeidsontwikkeling, voor nieuwkomers kunnen dit taaltrajecten zijn, voor jongeren ondersteuning bij de keuze voor een opleiding en voor weer anderen werkervaring opdoen in nieuwe branches. Met onze partners in de keten van werk en inkomen optimaliseren wij continu onze dienstverlening door een breed aanbod van trajecten te ontwikkelen. Scalabor speelt een belangrijke rol in het aanbod van arbeidsontwikkeltrajecten aan onze inwoners, door deze zelf aan te bieden, maar ook te bemiddelen naar het best passende traject.

We beogen een dalende trend van het aantal inwoners in de bijstand want dit is een indicator voor het aantal inwoners dat we succesvol begeleiden naar werk. Daarnaast streven we naar een positieve afwijking van het volume bijstand van grote gemeenten.

We belonen en stimuleren Arnhemmers om bij te verdienen naast een uitkering (I)

Het is goed als mensen bijverdienen in de bijstand. Werken in deeltijd houdt bijstandsgerechtigden werkfit en het biedt perspectief om de financiële draagkracht te vergroten. De Participatiewet onderschrijft de waarde van bijverdienen in een uitkeringssituatie. Hiervoor is in de wet de mogelijkheid voor een inkomstenvrijlating opgenomen. Deze inkomstenvrijlating is echter nadrukkelijk beperkt in hoogte en duur.

In mei 2023 werken 562 Arnhemmers met bijstand in deeltijd. Zij geven maandelijks de inkomsten aan ons door, wij verrekenen de inkomsten met de bijstand en passen de inkomstenvrijlating toe binnen de kaders van de Participatiewet. De inkomstenvrijlating is zoals gezegd beperkt in duur en heeft tegelijkertijd een verlagende invloed op de toeslagen van de Belastingdienst. Wij vinden dat het aantal personen dat in deeltijd werkt vanuit de bijstand omhoog kan en moet. Omdat betaald werk, ook in deeltijd, een geweldige manier is om deel te nemen aan de samenleving, je daardoor (meer) inkomen kan krijgen, aan persoonlijke ontwikkeling kan doen en sociale contacten hebt. Maar ook omdat deeltijdwerk een stap kan zijn naar volledige uitstroom uit de bijstand. Er zijn verschillende redenen waarom niet meer inwoners vanuit de bijstand in deeltijd werken, maar één daarvan is dat werken naast de uitkering niet of weinig loont.

Met ingang van 1 juli 2023 start de proef Bijverdienbeloning, voor de duur van 2 jaar. De bijverdienbeloning is een extra beloning en stimulans voor inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd werken of Arnhemmers die vanuit de bijstand in deeltijd gaan werken. Elke zes maanden wordt de beloning uitgekeerd tot

een maximum van € 1.200, - afhankelijk van de inkomsten die de Arnhemmer heeft verdiend met deeltijdwerk in zes maanden. De bijverdienbeloning wordt onbelast uitbetaald en heeft dus geen invloed op de toeslagen van de Belastingdienst.

In mei 2023 werken 562 personen in deeltijd en ontvangen aanvullend een bijstandsuitkering. Met deze proef willen wij een toename bereiken van;
1. Het aantal personen dat in deeltijd gaat werken;
2. De deeltijdinkomsten;
3. Het aantal personen dat vanuit deeltijdwerk in de bijstand volledig uitstroomt.

Het college informeert de gemeenteraad na 1 jaar (medio 2024) over de voortgang en de opgedane inzichten.

Inwoners participeren naar vermogen **(I)**

We zien dat een groot deel van de inwoners met een uitkering relatief veel ondersteuning nodig hebben om stappen te kunnen zetten op weg naar werk. Voor deze inwoners kunnen we ter ondersteuning instrumenten inzetten: basisbaan, loonkostensubsidie, beschut werk en jobcoaching. Er wordt hierbij altijd gekeken naar de meest passende plek voor de inwoner. Het WerkgeversServicepunt is de partij die werkgevers stimuleert om inclusief te ondernemen en hen op de ondersteuningsmogelijkheden en de instrumenten wijst.

Voor een deel van onze inwoners die ondersteuning nodig heeft in hun ontwikkeling naar werk zien we een toename van de inzet van de instrumenten loonkostensubsidie en jobcoaching. Deze aanpak is succesvol. Het aantal inwoners dat hierdoor met begeleiding kan deelnemen aan de arbeidsmarkt stijgt. De loonkostensubsidie en jobcoaching bekostigen we vanuit het re-integratiebudget. We constateren een trendmatige stijging van de uitgaven vanaf het jaar 2023. We verwachten voor 2024 alle middelen hiervoor nodig te hebben.

Beschut werk is een vorm van betaald werk bedoeld voor mensen met een arbeidsbeperking die relatief veel begeleiding en een aangepaste werkplek nodig hebben. We gaan in 2024 de bekendheid van het instrument bij professionals en werkgevers vergroten. Beschut werk is onderdeel van de reguliere dienstverlening en we verwachten in 2024 een toename van het aantal inwoners dat met een beschut werk indicatie aan de slag is.

Arnhem heeft het werkgeverschap van de medewerkers van de sociale werkvoorziening (SW) ondergebracht via de MGR Sociaal Domein bij Scalabor. De CAO-lonen van deze groep medewerkers staan onder druk en er worden acties gevoerd voor een loonstijging. Indien dit leidt tot een stijging van de lonen zal dit leiden tot een stijging van de lasten voor SW in de begroting.

Landelijk wordt gesproken over de hervorming van de arbeidsmarkt en de vorming van regionale werkcentra. We volgen deze ontwikkelingen en bereiden ons hier met de partners in de arbeidsmarktregio gezamenlijk op voor.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Volumeontwikkeling uitkeringen afgezet tegen andere grote gemeenten	**-0,40**	**-1,40**	**-2,10**	**-3,20**	

Eenheid: Percentage volume-ontwikkeling afgezet tegen andere gemeenten vanaf 1-1-2019

Bron: Benchmark 16 grote gemeenten

Aantal inwoners met een bijstandsuitkering	**8956**	**8691**	**8582**	**8077**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Aantal inwoners dat is uitgestroomd uit uitkering vanuit parttime werk	**830**	**672**	**905**	**750**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Aantal inwoners dat bijverdient naast bijstand		**2411**	**1838**	**1289**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Inkomsten uit werk naast de uitkering	**4139199**	**4043484**	**3794686**
Eenheid:	Euro		
Bron:	Administratie Werk en Inkomen		

Inwoners werkend met een vorm van ondersteuning (LKS, jobcoaching en beschut werk)	**284**	**378**	**556**
Eenheid:	Aantal inwoners met een betaling loonkostensubsidie en/of jobcoaching		
Bron:	Administratie Werk en Inkomen		

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**
Arnhemmers kunnen rondkomen	1.910	0	0	0
Voorkomen en vroeg er bij	643	0	0	642
Arnhemmers doen mee	162.694	112.324	0	0
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	169.591	164.795	163.696	165.248	166.785	168.454	166.242
Baten	114.865	114.470	109.871	112.324	114.414	117.300	120.027
Saldo lasten en baten	***-54.726***	***-50.326***	***-53.825***	***-52.924***	***-52.371***	***-51.154***	***-46.215***
Toevoegingen aan reserves	4.543	554	554	0	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	6.994	0	3.833	642	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***2.451***	***-554***	***3.279***	***642***	***0***	***0***	***0***
Gerealiseerd resultaat	**-52.275**	**-50.880**	**-50.546**	**-52.282**	**-52.371**	**-51.154**	**-46.215**

Toelichting

Lasten

De begrote lasten bedragen in 2024 € 165,2 miljoen, onderverdeeld in de volgende onderwerpen:

- Bijstandsverstrekking (waaronder BUIG en uitvoeringskosten): € 124,6 miljoen;
- Participatie (waaronder sociale werkvoorziening (SW), re-integratiebudget en uitvoeringskosten): € 38,7 miljoen;
- Armoedebeleid: € 1,6 miljoen;
- Schulddienstverlening: € 0,3 miljoen.

De totale lasten van het programma Participatie en Armoedebestrijding zijn in 2024 € 1,9 miljoen hoger dan in 2023. Dit komt door:

Bijstandsverstrekking: € 5,9 miljoen hoger dan in 2023
De begrote lasten voor de bijstandsontwikkeling zijn gekoppeld aan de landelijke begroting van de verwachte lasten op de bijstand. Op basis van de landelijke lijn worden de budgetten bepaald die de gemeenten jaarlijks ontvangen voor het betalen van de uitkeringen. Sinds 2021 is er sprake van een landelijke afname van het aantal uitkeringen. Op het moment van opmaken van de begroting is het meerjarig perspectief nog niet geactualiseerd. De lasten dalen minder hard door de inzet van loonkostensubsidie die we het jaar erop pas gecompenseerd krijgen. Verder ontvingen we in 2023 nog een bijdrage van het rijk voor de ToZo-uitkering (€ 0,1 miljoen) en stijgen in 2024 de verwachte lasten voor de individuele studietoeslag (€ 0,4 miljoen).

Participatie: € 4,3 miljoen lager dan in 2023
Dit wordt met name veroorzaakt door incidentele middelen in 2023 die in 2024 niet beschikbaar zijn waaronder een Europese StructuurFonds-subsidie voor de uitvoering (€ 0,9 miljoen), het actieplan Werk dat eind 2023 is afgerond (€ 1,3 miljoen) en middelen impuls integraal werken (€ 0,4 miljoen). Ook waren er in 2023 extra incidentele middelen beschikbaar voor het re-integratiebudget (€ 1,4 miljoen). Verder is de begroting voor de arbeidsmarktregio op dit moment nog € 2,9 miljoen lager dan in 2024. Dit komt omdat de rijksmiddelen jaarlijks worden toegekend en we op dit moment nog niet weten hoeveel er beschikbaar zal zijn in 2024. Ook worden een deel van de middelen uit 2023 nog overgeheveld naar 2024. De begroting voor SW is in 2024 € 1,6 miljoen hoger dan in 2023. Dit komt door de structureel doorgevoerde looncompensatie. In 2024 zijn er verder ook extra middelen beschikbaar voor de pilot bijverdienbeloning (€ 1,1 miljoen).

Armoedebeleid: € 0,2 miljoen lager dan in 2023
Dit wordt veroorzaakt door extra incidenteel budget voor 2023 voor het onderzoek naar het in eigen beheer uitvoeren van Armoederegelingen, schuldhulpverlening en bewindvoering.

Voor schuldhulpverlening is de begroting gelijk aan 2023.

Baten
De begrote baten van het programma Participatie en armoedebestrijding zijn in 2024 € 112,3 miljoen, onderverdeeld in de volgende onderwerpen:

- Bijstandsverstrekking: € 111,8 miljoen;
- Participatie: € 0,5 miljoen.

De totale baten van het programma Participatie en Armoedebestrijding zijn in 2024 € 2,5 miljoen lager dan in 2023. Dit komt door:

Bijstandsverstrekking: € 4,2 miljoen hoger dan in 2023
Dit wordt met name veroorzaakt door een stijging van de rijksbijdrage voor de gebundelde uitkering (BUIG). De begrote baten voor de bijstandsontwikkeling zijn gekoppeld aan de landelijke begroting van de verwachte lasten op de bijstand. Op basis van de landelijke lijn worden de budgetten bepaald die gemeenten ontvangen voor het betalen van de uitkeringen (zie ook de toelichting bij de lasten).

Participatie: € 1,8 miljoen lager dan in 2023
In 2023 ontvingen we een ESF-subsidie voor de uitvoering (€ 0,9 miljoen). De baten voor de arbeidsmarktregio waren in 2023 € 0,8 miljoen hoger vanwege een ontvangen provinciale subsidie (€ 0,4 miljoen) en de bijdrage voor de regionale mobiliteitsteams (€ 0,4 miljoen).

Toevoegingen aan reserves
In 2024 zijn er geen begrote toevoegingen aan reserves.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er voor een totaal aan € 0,6 miljoen onttrokken aan de bestemmingsreserve Taakmutaties Gemeentefonds - Overloop. Dit is de begroting voor de regionale aanpak jeugdwerkloosheid en betreft de meerjarige verdeling van de rijksmiddelen uit 2021 en 2022 op basis van het vastgestelde meerjarenplan.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Scalabor B.V.
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Participatie

- Werkgeversorganisaties;
- Werknemersorganisaties;
- Onderwijsorganisaties;
- Regionaal Werkbedrijf;
- Economic Board;
- Regiogemeenten;
- UWV;
- Stichting Inclusief Midden Gelderland;
- Inclusief Werkgeven Midden Gelderland;
- Woningbouwcorporaties;
- Leerwerkloket Midden Gelderland;
- Werkgeversservicepunt Midden Gelderland;
- Scalabor;
- Centrum voor Activerend Werk;
- Stichting Sociale wijkteams Arnhem.

Armoede en schulddienstverlening

- Stichting Sociale wijkteams Arnhem;
- Dullertsstichting;
- Stichting Leergeld;
- Jeugdfonds Sport en Cultuur;
- Arnhemse Dialoog;
- De Voedselbank Arnhem, De Kledingbank;
- Partners van Vroeg Eropaf (woningcorporaties, energiebedrijven, zorgverzekeraars, waterbedrijven);
- Stichting Rijnstad, Humanitas, SWOA;
- PLANgroep;
- Opr€cht;
- Bewindvoerders aangesloten bij het convenant;
- Zuidweg en Partners;
- Over Rood;
- Landelijke partners (Schuldenlab, Schouders Eronder).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Participatie

- Programmaplan Doorbraak Naar Werk.

Armoede en schulddienstverlening

- Doorontwikkeling Armoedeagenda en schulddienstverlening;
- Zij aan zij: schuldenvrij - De Arnhemse visie op schulddienstverlening;
- De weg uit armoede: werken aan perspectief Arnhemse armoedeaanpak - 2020 e.v.;
- Uitvoeringsagenda Schulddienstverlening 2020-2021.

Zorg

Arnhemmers die hulp, ondersteuning of zorg nodig hebben om mee te kunnen doen in de samenleving krijgen die thuis of kunnen daarvoor laagdrempelig in de wijk of buurt terecht. Door hen zo snel mogelijk te helpen voorkomen we complexere problemen. We organiseren deze hulp en ondersteuning zoveel mogelijk samen met het netwerk rondom inwoners. Waar dat ontbreekt investeren we in het versterken van deze wijknetwerken - formeel en informeel - zo dicht mogelijk bij huis, in de eigen woonomgeving. Op deze manier is hulp laagdrempelig beschikbaar en ondersteuning dichtbij en ontstaat er zo min mogelijk afhankelijkheid van (langdurige) specialistische hulp. Bij het versterken van wijknetwerken werken we intensief samen met Sociale wijkteams, regisseurs Werk & Inkomen, zorgaanbieders, huisartsen, scholen en welzijnsorganisaties in een gebied. Omdat gebieden van elkaar verschillen kan onze aanpak ook per gebied verschillen. Prioriteiten, accenten, werkwijzen en samenwerkingspartners worden daarop aangepast.

Tijdens de coronaperiode hebben aanbieders veel aandacht gegeven aan het voortzetten van hulp en ondersteuning aan onze inwoners en zijn alternatieven gevonden om de continuïteit te borgen. Het is dankzij deze partijen dat de meeste inwoners de coronaperiode goed zijn doorgekomen. Inmiddels is het gebruik van hulp en ondersteuning bijna overal weer op pre-corona niveau. We zien echter ook dat sommige problemen zijn toegenomen en dat extra inzet nodig is om deze op te lossen. Dit geldt bijvoorbeeld voor de mentale gezondheid van jongeren, waarvoor wachtlijsten zijn ontstaan. We maken afspraken en ontwikkelen alternatieven om de jongeren met acute problemen als eersten te helpen.

De komende jaren gebruiken we om de kansengelijkheid en bestaanszekerheid voor alle inwoners te versterken. Ook willen we de ingezette transformatie van zorg voortzetten. Preventie staat voorop om zoveel mogelijk problemen te voorkomen maar we zetten ook in op het bieden van lichtere zorg om zwaardere problemen te voorkomen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving (A)

We vinden het belangrijk dat alle Arnhemmers zo zelfstandig mogelijk kunnen leven, ook als zij daarbij, vanwege beperkingen of chronische ziekte, een steuntje in de rug nodig hebben. We richten ons op een 'Inclusieve stad' waarin alle inwoners mee kunnen doen. Waar dat nodig is bieden we passende hulp en ondersteuning waarbij we zorgen dat inwoners zoveel mogelijk zelf regie houden over hun leven en de kwaliteit daarvan kunnen verbeteren of op peil kunnen houden. Om dat mogelijk te maken zetten we in op het versterken van de eigen kracht, het sociaal netwerk van inwoners en het benutten van algemene voorzieningen in de wijken. Daarbij streven we er naar dat partijen in de wijk een stevig netwerk vormen en wijkgericht gaan werken. We werken preventief en zetten in op het normaliseren van zorg waar dat kan. Dat betekent dat we minder snel willen diagnosticeren en etiketteren en niet altijd direct een specialistische hulpverlener in willen zetten. Liever maken we gebruik van het netwerk en versterken dit waar dat nodig is waarbij we verschillen tussen Arnhemmers accepteren en omarmen. Inwoners met zorg, jong en oud, blijven zoveel mogelijk thuis wonen met de nodige ondersteuning, of maken eerder de overstap van een instelling naar zelfstandig wonen in de wijk. Wanneer inwoners zorg met verblijf nodig hebben zoeken we naar oplossingen die zoveel mogelijk op de thuissituatie lijken; uit huis maar zo 'thuis' mogelijk. Zo bieden we onze inwoners duurzame, passende, effectieve en efficiënte ondersteuning op maat, zo tijdig mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis. Ook stimuleren we daarbij actieve deelname van inwoners aan de Arnhemse samenleving. We willen dat alle Arnhemmers mee kunnen doen.
We zorgen ervoor dat de toegang naar ondersteuning en zorg transparant en laagdrempelig is ingericht. Om kwalitatief goede zorg beschikbaar te hebben en te houden zetten we, met name in de jeugdzorg, extra maatregelen in.

Uitwerking indicatoren
Begin 2022 zijn de Visie Sociaal Domein, de Kadernota ‘Van beschermd wonen naar een beschermd thuis' en het Jeugdbeleid vastgesteld. Op dit moment worden deze kaders vertaald naar inspanningen en effectindicatoren. In de volgende Begroting zullen de nieuwe effectindicatoren worden opgenomen.

Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis **(D)**

Inwoners die er (tijdelijk) niet in slagen zichzelf te redden in het dagelijks leven bieden we hulp, ondersteuning en zorg. We bereiken steeds meer Arnhemmers en uit het inwonerservaringsonderzoek blijkt dat veel Arnhemmers tevreden zijn over de geboden hulp. Tegelijkertijd is de ervaring, met name van de Sociale wijkteams, dat inwoners vaak (te) lang afhankelijk blijven van specialistische hulp. We gaan ons inspannen om deze inwoners zo zelfstandig mogelijk te maken, zodat zijzelf de regie over hun leven terug krijgen en de kwaliteit van leven verbetert. We zetten in op het versterken van de eigen kracht en investeren in het (sociaal) netwerk rondom inwoners waarbij we het gebruik van algemene voorzieningen in de wijken stimuleren. Deze aanpak is ook van belang om in te spelen op de toenemende vergrijzing en de personeelstekorten in de zorg het hoofd te bieden. Bij huishoudelijke ondersteuning zijn deze ontwikkelingen al voelbaar. Via wachtlijstbemiddeling borgen we dat de meest kwetsbare inwoners met acute problemen als eerste geholpen worden door direct huishoudelijke ondersteuning in te zetten. Daarnaast onderzoeken we samen met zorgaanbieders hoe we voldoende personeel kunnen inzetten in de huishoudelijke ondersteuning en welke mogelijkheden er zijn om vraag en aanbod in evenwicht te brengen.

We hebben ook aandacht voor de groeiende groep inwoners (en hun naasten) met een vorm van dementie. We willen van Arnhem een dementievriendelijke samenleving maken. Dit doen we door onder andere bewustwording en trainingen van Arnhemmers en Arnhemse ondernemers over de omgang van inwoners met dementie zodat ook deze groep zo lang mogelijk mee kan blijven doen in Arnhem.

We versterken de (veer)kracht van onze inwoners thuis en in instellingen met een integrale aanpak **(I)**

- We lichten onze inwoners beter voor hoe ze hun zelfstandigheid kunnen behouden; dit doen we met inzet van het eigen netwerk en een betere benutting van algemene voorzieningen in de wijk. We stimuleren het gebruik van deze algemene voorzieningen en we zorgen dat het aanbod bekend is en aansluit bij de behoefte van de inwoners van de wijk. Daarbij wordt onder andere gebruik gemaakt van een website waarop het aanbod aan algemene voorzieningen staat vermeld; deze website ontwikkelen we verder door.
- De huidige versnippering van begeleiding over veel verschillende aanbieders wordt teruggebracht door een sterk netwerk per wijk te organiseren waarin hulpverleners elkaar kennen en intensiever met elkaar samenwerken rondom inwoners. Dit bevordert collectieve en integrale oplossingen voor inwoners en zorgt er voor dat beter gebruik wordt gemaakt van algemene voorzieningen en sociale netwerken in de wijk, zodat de begeleiding effectiever wordt.
- Er is veel samenhang in de opgaven waarvoor we staan. In de jeugdzorg bijvoorbeeld, zien we relaties tussen het opgroeien in armoede, schulden, schooluitval en de inzet van jeugdzorg. Daarnaast heeft een groot deel van de zwerfjongeren een verleden in de jeugdzorg. Om deze reden is een samenhangend jeugdbeleid ontwikkeld als uitwerking van een integrale visie op het sociaal domein. De komende jaren gaan we zorgen dat dit beleid in samenspraak met de betrokken partijen wordt opgepakt en uitgevoerd. Daarbij betrekken we onze gebruikers, jongeren, ouders/verzorgers, ervaringsdeskundigen, om te toetsen of dit goed gebeurt.
- Ook ondersteunen we gezinnen waar meerdere problemen bestaan vanuit de doorbraakmethode. Gespecialiseerde wijkcoaches werken met deze methode. Deze methode houdt in dat we de problemen in samenhang benaderen en tot integrale oplossingen komen waar alle gezinsleden mee worden geholpen. Tevens gaan we bij deze methode de samenwerking met Werk en Inkomen intensiveren.
- Voor jeugdigen en volwassenen die vanuit een zorginstelling uitstromen en zelfstandig gaan wonen, moeten voldoende, passende en betaalbare woningen beschikbaar zijn. Om dit te bereiken leggen we verbinding met andere programma's en werken we samen om voor verschillende doelgroepen zelfstandige woonruimte te realiseren.

We versterken de zorgtoewijzing **(I)**

- De Sociale wijkteams vormen de toegang naar de Wmo, beschermd wonen en Jeugdzorg. Wijkcoaches beoordelen welke ondersteuning onze Arnhemmers nodig hebben om zelfstandig te kunnen wonen en participeren. Daarbij wordt altijd gekozen voor de meest passende, effectieve en efficiënte hulp en ondersteuning vanuit de gedachte dat inwoners zoveel mogelijk zelf de regie houden over hun eigen leven.
- Sociale wijkteams hebben in afstemming met de gemeente hun organisatie doorontwikkeld. Naast Sociale wijkteams met generalistische wijkcoaches zijn stadsteams ingevoerd, die betrokken worden bij meer specialistische casuïstiek. Met deze verdeling verwachten we de benodigde inzet van hulp en ondersteuning te kunnen verbeteren. Daarnaast is de aansturing van de Sociale wijkteams vereenvoudigd door onder andere het aanstellen van één directeur/bestuurder. De doorontwikkeling van de Sociale wijkteams zal ook in 2024 verder worden geïmplementeerd. We voeren een onderzoek uit of de personeelsformatie (wijkcoaches) voldoende is om de opdracht van de gemeente goed uit te voeren. De gemeente is samen met de stichting sociale wijkteams opdrachtgever van dit onderzoek dat door Significant wordt uitgevoerd.

We sturen op kwaliteit en resultaat (I)

- In samenwerking met de regionale inkooporganisatie (Inkoop-SDCG) en Sociale wijkteams monitoren we of aanbieders goede kwaliteit van zorg leveren en de gewenste resultaten realiseren. In 2024 gaan we door met bepalen welke verbeteringen nodig zijn om zorg in te kopen die zo goed mogelijk aansluit bij de hulpvragen van inwoners. Dit doen we samen met Inkoop-SDCG en regiogemeenten en vanuit de kaders en standpunten die beschreven zijn in de raadsbrief Verbeteren regionale inkoop van zorg d.d. 28 maart 2023.
- Het toezicht op rechtmatigheid en kwaliteit van de geleverde zorg is verder geïntensiveerd. Niet alleen op basis van signalen, maar ook via een steekproef worden aanbieders getoetst. Daarbij werken we nauw samen met de Inkoop-SDCG, VGGM (toezicht op kwaliteit), afdeling Handhaving (toezicht rechtmatigheid) en de partners in het RIEC (Regionale Informatie- en Expertise Centra, gericht op bestrijding ondermijnende criminaliteit). Een regionaal Handhavingskader wordt samen met de gemeente Arnhem ontwikkeld door Inkoop-SDCG.
- Met Medipoint hebben we het contract voor hulpmiddelen tot 2026 verlengd. Dit omdat de inwoners en gemeente tevreden zijn over hun dienstverlening. Met Medipoint en de Sociale wijkteams kijken we naar verdere innovatie van het gebruik van hulpmiddelen. Het doel is om te zorgen dat ouderen die minder mobiel zijn ook kunnen meedoen in de samenleving.
- In 2022 hebben we enkele aanbevelingen doorgevoerd in het bestaand beleid rondom Persoonsgebonden Budget (PGB), zoals de informatievoorziening richting inwoners. We blijven investeren in de kwaliteit van de ingekochte zorg via PGB. Bij twijfel over de kwaliteit van PGB-zorg zullen we ook onderzoeken gaan instellen op bijvoorbeeld de juiste kwalificaties van zorgverleners. Dit doen we om kwalitatieve goede zorg te blijven leveren.

We vergroten het inzicht of passende zorg wordt ingezet (monitoring) (I)

- We verbeteren het inzicht in de ontwikkeling van de zorg. We gebruiken een goed ontsloten zorgmonitor waarbij we de ingezette zorg lokaal en op wijkniveau kunnen volgen. Periodiek leveren we (bestuurlijke) rapportages op, om de gewenste transformatie van zorg te monitoren. Dit biedt mogelijkheden om, waar nodig, bij te sturen.
- Op wijkniveau ondersteunen we Sociale wijkteams bij het analyseren van de ontwikkelingen in toegewezen zorg en het uitzetten van acties. Op wijkniveau is een dashboard beschikbaar waarin we de zorg(kosten) tot op detail kunnen monitoren. Waar nodig worden zogenaamde Analyse- en Actieteams (A2-teams) ingezet, die werken met deze data (bijvoorbeeld volumes, producten, duur, kosten, aanbieders, zorgpaden en verwijzers). Het team is samengesteld vanuit verschillende disciplines (inhoudelijk, financieel en data-analisten) en zij gaan op wijkniveau of per zorgvorm in gesprek met het Sociale wijkteam over de data. Daarbij wordt gekeken naar de resultaten en ontwikkelingen in de wijk en de stad en wordt actie ondernomen als dat nodig is.
- We ontwikkelen het inwonerservaringsonderzoek door om meer inzicht te krijgen in het resultaat van en tevredenheid over de geleverde zorg. Met de verbeterde monitoring kunnen we volgen of aanbieders met de ingezette zorg resultaat bereiken en de doelen van de inwoner behalen.

We ontschotten zorgsystemen en verkrijgen toereikend rijksbudget (I)

- We dragen via de G40, VNG en NDSD (Netwerk directeuren sociaal domein) bij aan een actieve lobby om voldoende rijksmiddelen te krijgen om de Wmo en Jeugdwet goed uit te kunnen voeren. We ondersteunen de lobby van VNG en G40 om structureel, ook na 2022, voldoende middelen voor de (jeugd)zorg te krijgen. Het Integraal Zorgakkoord (IZA) is eind 2022 vastgesteld en vraagt inzet van de gemeente. De aanleiding voor het IZA is de druk in de zorg en het doel van het IZA is om zorgtransformaties in gang te zetten. Vanuit het IZA dienen dit jaar een regiobeeld en een regioplan opgeleverd te worden. Vanuit het IZA krijgt de regio Centraal Gelderland ongeveer € 4 miljoen per jaar via een IZA-SPUK en mag de gemeente met zorgaanbieders aanspraak maken op transformatiemiddelen voor impactvolle zorgtransformaties. Meer informatie over het IZA volgt in het derde kwartaal.
- Landelijk wordt gewerkt aan een nieuw verdeelmodel voor beschermd wonen en maatschappelijke opvang (voorlopig uitgesloten). Inzet is een verdeelmodel van middelen op basis van objectieve criteria. De implementatie van het nieuwe model gaat in per 2025. De precieze effecten zijn nog onduidelijk maar we weten al wel dat onze regio Centraal Gelderland een ‘nadeelregio’ is. Dat betekent dat we in de toekomst minder geld krijgen voor beschermd wonen dan nu. Met de regiogemeenten zijn financiële afspraken gemaakt voor de komende jaren en we sluiten een samenwerkingsconvenant waarin we vastleggen hoe we de komende jaren de transformatie van beschermd wonen naar een beschermd thuis verder vormgeven.
- We werken met diverse partijen, zoals het Sociaal wijkteam, zorgaanbieders, zorgverzekeraar en justitie aan gezamenlijk beleid voor de GGZ-doelgroep. We onderzoeken onder andere hoe we een betere aansluiting kunnen realiseren tussen de forensische zorg en de Wmo-zorg en onderzoeken de mogelijkheden voor een meer wijkgerichte GGZ-ondersteuning. Daarbij zetten we ook in op preventie van problemen en een betere acceptatie van de GGZ-doelgroep.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Inwonerstevredenheid over kwaliteit geboden ondersteuning		**79**	**73**	**82**	
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis	**41**	**47**	**50**	**51**	**51**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel specialistisch	**44**	**31**	**29**	**32**	**34**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis + specialistisch	**15**	**22**	**21**	**17**	**15**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel maatwerk	**84**	**65**	**43**	**36**	**33**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel algemeen	**16**	**35**	**57**	**64**	**67**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Gemiddelde zorgkosten per inwoner	**887**	**847**	**713**	**723**	
Eenheid: Gemiddelde zorgkosten in euro per inwoner					
Bron: Gemeente Arnhem					

Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij (D)

We willen dat alle Arnhemmers kunnen meedoen aan de samenleving. Daartoe bieden we Arnhemmers die niet participeren als gevolg van persoonlijke omstandigheden de mogelijkheid om deel te nemen aan de maatschappij, bij voorkeur via betaald werk. Als dit niet haalbaar blijkt, participeren zij via vrijwilligerswerk of activerend werk. We bevorderen de doorstroming vanuit activerend werk richting betaald werk/ opleidingen of vrijwilligerswerk.

Zie de inspanningen benoemd bij het doel 'Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis' (I)

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage inwoners in Activerend Werk met een ontwikkelarrangement	**45**	**42**	**51**	**55**	**52**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg (A)

We willen dat alle kinderen in Arnhem de kans krijgen zich te ontwikkelen naar zelfstandigheid en een gezond volwassen leven. Daarbij mag het niet uitmaken in welke wijk je woont. Als het kinderen met ondersteuning van hun ouders niet lukt om deze ontwikkeling door te maken en ook het eigen netwerk onvoldoende is, ontvangen zij daarbij tijdige passende hulp. Passende hulp betekent dat de hulp kwalitatief goed is en kinderen (of hun ouders) helpt om weer zelf verder te kunnen. Tijdige hulp betekent dat alle kinderen, ook kinderen met acute en complexe problemen, snel hulp krijgen. Deze hulp willen we zo licht mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis of thuis inzetten, zodat het kind zoveel mogelijk een normaal leven kan blijven leiden. Om dat te bereiken werken we preventief en signaleren we problemen zo vroeg mogelijk. We zetten tijdig passende hulp in om complexere problemen te voorkomen. Daarbij richten we ons op kinderen in kwetsbare situaties: kinderen die onze hulp het meest nodig hebben om zich te kunnen (blijven) ontwikkelen. Bij de inzet van hulp houden we oog voor normalisering en voorkomen we het onnodig 'plakken van etiketten'. Ook bespreken we met ouders hoe we ze kunnen ondersteunen bij de opvoeding van hun kinderen; wat kunnen zij zelf doen en wat is 'normaal' bij het opgroeien van hun kind.

Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven (D)

Alle Arnhemse kinderen moeten mee kunnen doen in de samenleving en mogelijkheden krijgen om zich te ontwikkelen. Daarbij mag het niet uitmaken in welke wijk je woont. Om dat te bereiken hebben kinderen en hun ouders een goede sociale basis en voorzieningen in de buurt nodig waar ze gebruik van kunnen maken. Bijvoorbeeld op school, of bij de sport- of cultuurvereniging. Als het netwerk en de sociale basis bij een kind niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, zetten wij (tijdelijk) specialistische jeugdhulp in.

Versterken eigen kracht van jeugdigen, sociaal netwerk en inzet algemene voorzieningen (I)

- Samen met professionals uit onderwijs, zorg, sport, cultuur en welzijn ontwikkelen we samenhangend aanbod van voorzieningen dat past bij de fases die kinderen (en hun ouders) doorlopen bij het opgroeien en opvoeden en aansluit bij de hulpvraag. We baseren dit voorliggende aanbod op de behoeften van kinderen en jongeren zelf (op basis van input van kinderen zelf, bijvoorbeeld in stadsgesprekken conform motie 22m27).
- We stimuleren passend aanbod van algemene voorzieningen dat preventief op, of in combinatie met specialistische jeugdhulp ingezet kan worden, zodat kinderen kunnen blijven meedoen. Denk bijvoorbeeld aan 'steungezinnen', waarbij steunouders een kind een dagdeel in de week opvangen en ondersteunen zodat de biologische ouders op adem kunnen komen.
- We versterken de aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp, zodat kinderen tijdig de juiste ondersteuning krijgen om zich te kunnen blijven ontwikkelen. We maken daarom samen met onderwijsbesturen en de samenwerkingsverbanden duidelijke afspraken over hoe we kinderen gezamenlijk de beste ondersteuning kunnen bieden, ieder vanuit de eigen verantwoordelijkheid. Deze afspraken worden continu waar nodig en waar mogelijk aangescherpt. We hebben de volgende inspanningen opgenomen om de aansluiting tussen onderwijs en jeugdzorg te verbeteren:
    - We zorgen voor een goede samenwerking tussen de Sociale Wijkteams en het Primair Onderwijs (mogelijk vervolg naar het Voortgezet Onderwijs).
    - We zorgen voor meer duidelijkheid over de onderlinge samenwerking tussen betrokken partijen bij thuiszitters (procesafspraken) met heldere afspraken over de regie en het aanbod.
    - We zorgen voor heldere afspraken over jeugdhulp binnen Speciaal (Basis) Onderwijs en onderzoeken of de werkwijze zoals die voor de pilot Lichtenbeek ontwikkeld is, ook op andere S(B)O scholen ingezet kan worden.
- We bieden ‘’passende’’ en inclusieve BSO zodat meer kinderen samen op kunnen groeien in een reguliere setting (in plaats van een aparte BSO+).
- We starten een project waarbij we aandacht besteden aan de mentale gezondheid van jeugdigen, bijvoorbeeld via een podcast en/of een chatfunctie, en zorgen dat er aanbod wordt ontwikkeld om jeugdigen te ondersteunen/adviseren over hun mentale gezondheid. We starten focusgroepen voor jeugdigen tussen 13 en 16 jaar waarin zij leren omgaan met hun mentale gezondheid.

Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis (D)

Veel kinderen hebben helaas te maken met een onveilige thuissituatie. Dit komt onder andere door problematiek van ouders (psychische problematiek, verslavingsproblematiek, vechtscheidingen, huiselijk geweld, armoede of andere sociale problemen). We willen onveilige situaties zoveel mogelijk voorkomen, sneller signaleren als deze zich voordoen en meer kinderen in een kwetsbare situatie een veilig thuis bieden. We organiseren het liefst ambulante zorg bij gezinnen thuis. Als dat niet kan, zoeken we een plek bij pleegouders of gezinshuizen. We plaatsen kinderen alleen uit huis (jeugdzorg met verblijf) als het echt niet anders kan. Jeugdzorg met verblijf is een ingrijpende en vaak onwenselijke maatregel die we zo veel mogelijk willen voorkomen. Als er geen alternatieven zijn die werken, blijven we jongeren volgen om te bezien of dit echt de beste optie is.

We versterken het gezinssysteem zodat jeugdigen zolang mogelijk thuis kunnen blijven wonen (I)

- We bekijken per individueel geval of de hulpvraag met name bij het kind zit of in feite voortkomt uit problemen die zijn of haar ouders betreffen. In die gevallen kijken we of we het hele gezin kunnen helpen en ondersteunen.
- We organiseren nazorg voor jeugdige ex-gedetineerden waarbij jeugdigen na detentie worden begeleid op terugkeer in de samenleving door een Re-integratie Officier (RIO). Hierover zijn afspraken gemaakt met de Raad voor de Kinderbescherming, Sociale wijkteams Arnhem en de Gecertificeerde Instellingen.
- Conform toezegging 1278 werken we aan een plan om de overgang naar het 18e levensjaar voor jeugdigen te verbeteren. Voor de zorgvorm jeugdzorg met verblijf zetten we één regisseur in die vanaf het 17e levensjaar of waar mogelijk eerder samen met de jeugdige de uitstroom voorbereidt. Na uitstroom blijft de regisseur zo lang als nodig in beeld.
- We versnellen en verbeteren het veiligheidsnetwerk rond gezinnen, samen met Veilig Thuis, Sociale wijkteams, Jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming. Zodat kinderen en hun ouders sneller een passend hulpaanbod krijgen om de veiligheid in het gezin te herstellen (uitvoering Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming).
- We versimpelen het complexe veiligheidsnetwerk rondom het gezin door integraal samen te werken waarbij één gezicht in het gezin aanwezig is. Samen met Veilig Thuis, Sociale Wijkteams, Jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming wordt een Toekomsttuin opgestart waarin deze nieuwe werkwijze wordt beproefd.
- We voorkomen uithuisplaatsingen door de inzet van team VAV (Vertrouwd, Aanwezig en Veilig). Dit team kan snel en flexibel bij gezinnen, waar sprake is van onveiligheid, worden ingezet om verdere escalatie te voorkomen.
- We verminderen het aantal jongeren in verblijf door casuïstiek tijdig te bespreken in het Regionaal Expert Team en tijdig ambulante zorg in te zetten om zo uithuisplaatsing te voorkomen. We sturen erop dat jeugdzorginstellingen deze lijn volgen van het voorkomen van uithuisplaatsingen, ook met het op- en afschalen van hulp.
- We werven ouders voor pleegzorg en zetten kleinschalig groepswonen in als alternatief voor jeugdhulp met verblijf.
- We voorkomen complexe scheidingen door ouders vroegtijdig de juiste informatie en hulp op één plaats aan te bieden (Digitaal Scheidingsloket). Ook kinderen waarvan de ouders uit elkaar gaan of gaan scheiden kunnen hier terecht voor informatie en hulp. Bij geëscaleerde situaties helpen professionals van het Digitaal Scheidingsloket mee om de gezinssituatie terug te brengen naar het normale.
- We stimuleren het grondig onderzoeken van welke jeugdhulp best passend is en meest tijdig kan worden ingezet in gezinnen waar onveiligheid heerst. We motiveren het hele gezin voor inzet van de betreffende jeugdhulp om herhaalde meldingen bij Veilig Thuis te voorkomen. Hiermee kan snel richting worden gegeven aan begeleiding en behandeling, als hier een vraag naar is.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal jeugdbeschermingsmaatregelen	**427**	**395**	**382**	**453**	**353**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Aantal jeugdigen in verblijf	**610**	**563**	**512**	**611**	**465**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk (D)

Als kinderen vastlopen in hun ontwikkeling naar zelfstandigheid, dan ontvangen zij passende hulp. Hiervoor kijken we eerst met de ouders, het netwerk en de sociale basis van een kind wat de mogelijkheden zijn. Als deze niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, zetten wij (tijdelijk) specialistische hulp in. We richten ons op kinderen in kwetsbare situaties: kinderen die onze hulp het hardst nodig hebben om zich te kunnen (blijven) ontwikkelen. Een kind mag zijn wie het is, ook als het afwijkt van de norm. Bijvoorbeeld omdat een kind druk is of moeite heeft met leren. We stoppen met onnodig problematiseren van gedrag en normaliseren het gebruik van zorg. Daarbij accepteren we dat sommige problemen horen bij het opgroeien.

We zetten tijdig, best passende zorg in **(I)**

- We zetten de doorbraakmethode in om te werken aan een beter perspectief voor gezinnen met complexe, meervoudige problemen in een kwetsbare, onveilige situatie
- We zorgen dat in iedere wijk passende laagdrempelige opvoedondersteuning voor ouders/ verzorgers beschikbaar is (en zetten zo nodig extra hulp en begeleiding in)
- We herijken de Sociaal Medische Indicatie zodat meer kinderen/ gezinnen die dat nodig hebben gebruik kunnen maken van kinderopvang en buitenschoolse opvang.
- We zorgen voor betere en tijdige zorg en ondersteuning, op de juiste plek en wanneer dit nodig is. Dit doen we door inzet van de Hervormingsagenda Jeugd. Dit moet leiden tot verbetering van de hulpverlening en een financieel beheersbaar en duurzaam jeugdstel (Hervormingsagenda Jeugd)
- We breiden de inzet van praktijkondersteuners jeugd uit bij Arnhemse huisartsenpraktijken. Door de lichte hulp van de praktijkondersteuner bij de huisarts zijn kinderen en jongeren minder afhankelijk van specialistische jeugdzorg. Wanneer deze lichtere hulp niet voldoet, zetten de Sociale wijkteams of huisartsen specialistische jeugdzorg in.
- GGZWachtlijsten in de zorg zijn onwenselijk. We zetten in op snelle ondersteuning van kinderen die toch op een wachtlijst terecht zijn gekomen, waarbij ook kinderen met acute en complexe problemen snel hulp moeten kunnen krijgen. We maken afspraken met jeugdzorginstellingen om de kinderen met de meest acute problemen als eerste te helpen. We zetten een zorgaccounthouder in die bemiddelt om kinderen op de wachtlijst zo snel mogelijk naar zorg te krijgen, bijvoorbeeld bij een andere aanbieder met soortgelijk zorgaanbod. We kijken samen met de Sociale Wijkteams en Gecertificeerde Instellingen naar de aanmeldroute voor behandeling/GGZ.
- Wachtlijsten in de jeugdbescherming zijn onwenselijk. We zetten in op het zo snel mogelijk terugdringen van de wachtlijsten bij de Gecertificeerde Instellingen. Hiervoor hebben de Gecertificeerde Instellingen subsidie ontvangen, onder andere om werkdruk te verlagen en medewerkers te enthousiasmeren voor het werk. We zorgen dat gezinnen die op de wachtlijst staan in beeld zijn door samenwerking tussen Sociale Wijkteams en Gecertificeerde Instellingen te stimuleren.
- We geven de Sociale Wijkteams duidelijke kaders mee zodat ze beter kunnen beoordelen wanneer zij specialistische jeugdhulp wel of niet kunnen inzetten. Daarvoor actualiseren we de beleidskaders op basis van wat er speelt bij kinderen en jongeren. In deze kaders stellen we altijd de vraag of jeugdhulp de beste oplossing is voor het kind, of ouders goed toegerust zijn om zelf hun kind te ondersteunen en of het netwerk of voorzieningen in de buurt al ingezet zijn. Wij vragen ouders hun kinderen meer zelf te ondersteunen, bijvoorbeeld bij opgroeiproblemen, druk gedrag of verdriet in plaats van specialistische begeleiding of behandeling in te zetten. Daardoor ervaren kinderen dat tegenslag en moeilijke periodes bij het leven horen en leren zij daarmee om te gaan.
- We bakenen de inzet van de Jeugdwet en de Verlengde Jeugdwet beter af door afspraken met aanbieders te maken en houden zo de zorg beschikbaar voor de kinderen die het nodig hebben. We vergroten de kennis van de wijkteams over de zorgwetten die voorliggend zijn aan de Jeugdwet (Zvw, Wlz, Wmo) door een periodiek webinar dat we samen met Stimulanz (kenniscentrum) ontwikkelden.
- We stimuleren een goede voorbereiding op uitstroom uit jeugdzorg met verblijf door het gebruik van het Toekomstplan te stimuleren. Wanneer jongeren tijdig zijn voorbereid maar alsnog niet klaar zijn om uit te stromen, kan worden besloten tot inzet van verlengde jeugdwet. Dit is onder andere onderdeel van de campagne van Stichting Het Vergeten Kind: 'laat zorg pas stoppen als kinderen daar klaar voor zijn.

We zorgen voor een wijknetwerk met algemene voorzieningen en zorgaanbod dat aansluit bij de problemen van kinderen en jongeren **(I)**

We gaan meer wijkgericht werken. Dit houdt in dat een beperkt aantal “begeleidingsaanbieders” in de wijken samenwerken en medeverantwoordelijk zijn voor het bieden van de begeleiding in de wijk. Het gaat dan zowel om specialistische zorgaanbieders als om partijen die in het voorliggend veld werkzaam zijn. Met deze aanbieders en de sociale wijkteams wordt een nieuwe werkwijze en manier van samenwerken ontwikkeld. Het uitgangspunt hierbij is dat minder wordt doorverwezen naar gecontracteerde zorgaanbieders, maar dat de aanbieder (tijdelijk) ondersteunt bij de vraag van de inwoner en onderdeel is van het wijknetwerk. We willen een betere samenwerking tussen het voorliggend veld, de begeleidingsaanbieders in de wijken en de Sociale Wijkteams.

- We zorgen per wijk voor een sterk netwerk waarin een beperkt aantal jeugdhulpaanbieders samenwerkt met andere professionals en betrokken partijen in de wijk en met hun aanbod aansluiten bij de zorgvragen van kinderen en jongeren in die wijk.
- We zetten jeugdhulp zo dichtbij als mogelijk in en vormen wijknetwerken om dat mogelijk te maken. Hulp wordt bij voorkeur gegeven bij het kind thuis, op school of in de wijk.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal 0-17-jarigen met een JW-toewijzing	**5338**	**5147**	**5029**	**5233**	**4534**

Eenheid: Aantal

Bron: Gemeente Arnhem

Aantal 18+ers met een JW-toewijzing	**675**	**608**	**523**	**506**	**395**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing CSA	**105**	**117**	**114**	**114**	**101**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Elden en De Laar	**123**	**131**	**122**	**117**	**107**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Malburgen	**156**	**162**	**147**	**150**	**139**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-Oost	**138**	**136**	**124**	**128**	**131**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-West	**172**	**179**	**152**	**145**	**132**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Presikhaaf	**104**	**121**	**113**	**119**	**110**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Schuytgraaf-Elderveld	**154**	**159**	**143**	**147**	**137**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing VKR	**151**	**148**	**121**	**134**	**126**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk (A)

We werken aan de transformatie van beschermd wonen (wonen in een instelling) naar een ‘beschermd thuis’; Arnhemmers die dat nodig hebben ontvangen passende zorg thuis in hun eigen omgeving. Voor wie tijdelijk beschermd wonen nodig is zorgen we op regionaal niveau voor voldoende aanbod. We zetten in op een goede doorstroom vanuit beschermde woonvormen naar zelfstandig wonen en op goede GGZ-zorg in de wijken. Met de inkoop van ondersteuning zetten we ook in op het beter laten aansluiten van de zorgproducten op deze transformatie (zoals het ontwikkelen van geclusterde woonvormen).
De transformatie geven we samen met de gemeenten binnen de regio Centraal Gelderland vorm (regionale Kadernota ‘Van beschermd wonen naar een beschermd thuis’). Alle betrokken gemeenten zorgen voor voldoende geschikte woonvarianten en een breed palet aan (basis)voorzieningen om ‘beschermd thuis’ mogelijk te maken. Ook werken we nauw samen met Sociaal wijkteam, woningcorporaties, zorgaanbieders, zorgverzekeraar en andere partijen.

Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers (D)

We willen voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare inwoners, zodat zij kunnen uitstromen uit beschermd wonen, maatschappelijke opvang en jeugdvoorzieningen. Om dit te bereiken werken we samen met de Arnhemse woningcorporaties.

We koppelen zorg(behoeften) aan wonen (I)

De woningcorporaties stellen jaarlijks 120 woningen beschikbaar voor uitstroom uit, onder andere, Beschermd wonen (BW), Maatschappelijke opvang (MO) en intramurale jeugdvoorzieningen.
De gemeente Arnhem coördineert en voert de woonafspraken uit, die gemaakt zijn met woningcorporaties. Op deze wijze kunnen Arnhemmers die niet zelfstandig aan een woning kunnen komen, toch uitstromen. Daarnaast blijven we met corporaties in gesprek over huisvesting van aandachtsgroepen.
We gebruiken daarvoor het doelgroepenonderzoek 'wonen en zorg', waarin de behoefte en het aanbod aan zorggerelateerd wonen in Arnhem gekwantificeerd is. We komen samen met partners in de stad tot een beleid voor wonen en zorg.

Zorggerelateerde woonoverlast wordt minder (I)

We pakken zorggerelateerde overlast in de stad adequaat aan. Er is een meldpunt woonoverlast, waar inwoners (ook zorggerelateerde) woonoverlast kunnen melden. We blijven, mede op basis van deze meldingen, in gesprek met zorgaanbieders over het treffen van maatregelen om woonoverlast door hun bewoners te beperken. Indien nodig nemen we ook maatregelen via de toewijzing, de inkoop en contractering.
We werken hierbij samen met het Zorgkantoor en de Dienst Justitiële Inrichtingen wat betreft de door hun gecontracteerde zorgaanbieders, als het gaat om langdurige zorg (Wet langdurige zorg), respectievelijk forensische zorg (Wet forensische zorg). Intern werken we binnen de aanpak woonoverlast samen met de teams Leefomgeving en het programma Veiligheid.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Beschermd Wonen, aantal inwoners met verblijf	1013	960	605	454	373

Eenheid: Aantal. NB. m.i.v. 2021 is een groot aantal inwoners vanuit Beschermd Wonen overgeheveld naar de Wet langdurige zorg.
Bron: Gemeente Arnhem

Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen (D)

We stellen meer mensen in staat om met de juiste ondersteuning, zelfstandig te wonen en mee te doen in onze samenleving. Uitgangspunt is zoveel mogelijk een beschermd thuis te bieden door passende zorg en ondersteuning te bieden, in plaats van wonen in een instelling. Tegelijkertijd zorgen we ervoor dat er een regionaal vangnet van intramurale zorg in stand blijft voor wie dat toch nodig heeft.

We ontwikkelen meer preventieve activiteiten (I)

- Iedere gemeente in de regio Centraal Gelderland werkt aan het op orde brengen van de lokale basisinfrastructuur. Dat betekent dat we zorgen voor plekken in de buurt waar inwoners met beschermd wonen elkaar kunnen ontmoeten en onderling steun kunnen vinden (zoveel mogelijk gespreid over de stad). We realiseren voldoende aanbod voor een zinvolle daginvulling (onder andere via Activerend Werk) en zorgen dat deze doelgroep kan wonen op een passende plek (onder andere door woonafspraken met corporaties).
- We zetten Buurtcirkels in, waarmee inwoners met een psychische kwetsbaarheid die vanuit een intramurale instelling zelfstandig gaan wonen, een sociaal netwerk in de wijk opbouwen. Met de inzet van buurtcirkels voorkomen we terugval en eenzaamheid.

Er zijn regionaal sluitende afspraken Beschermd Thuis **(I)**

Per 1 januari 2022 is gestart met de inhoudelijke doordecentralisatie van beschermd wonen. Dat betekent dat niet alleen de 43 centrumgemeenten, maar alle 355 gemeenten zich gaan inzetten en verantwoordelijk worden voor inwoners met een toewijzing voor beschermd wonen. Vanaf 1 januari 2025 komt er naar verwachting een nieuwe financiële verdeling over gemeenten. Dit betekent dat gedurende de periode 2025-2034 de middelen voor Beschermd Wonen - geleidelijk - worden overgeheveld van centrumgemeenten (Arnhem) naar de regiogemeenten. Daarmee wordt ook financieel geregeld dat gemeenten voortaan zelf verantwoordelijk zijn voor beschermd wonen voor de eigen inwoners.
Voor deze doordecentralisatie worden op regionaal niveau (regio Centraal Gelderland) samenwerkingsafspraken gemaakt. Dit is vastgelegd in de Kadernota ‘Van beschermd wonen naar beschermd thuis’. Het betreft afspraken over onder meer de financiële samenwerking, de toegang, contractering, toezicht, lokale basisvoorzieningen, monitoring en woonafspraken. Hiermee geven we uitvoering aan de landelijke Norm voor Opdrachtgeverschap. Daarnaast wordt gewerkt aan een regionaal uitvoeringsplan en lokale uitvoeringsplannen.

Er is een integrale aanpak voor mensen met verward gedrag **(I)**

- In 2024 borgen we de bemoeizorg, die aanvullend is ingezet als preventief instrument, op de al bestaande bemoeizorg (voor dreigend dak- en thuislozen).
- Daarnaast werken we aan de doorontwikkeling van de aanpak waarbij politiemeldingen over personen met verward gedrag worden doorgezet naar het sociaal domein. Er zijn inmiddels afspraken met politie, VGGM, Sociale wijkteams, OZO-coördinatoren en diverse zorgaanbieders.
- In 2024 wordt de pilot 'Noodbed voor mensen met verward gedrag' doorgezet. De pilot heeft nu een meer medisch karakter en is vanaf 15 juni 2023 weer opgestart. De medische noodbedden zijn bij Rijnstate en de sociaal domein noodbedden zijn bij Pro Persona.
- In 2024 voeren we het interventieplan personen met verward of onbegrepen gedrag uit. Aanleiding is de blijvende zorg om het hoge aantal politiemeldingen van personen met verward of onbegrepen gedrag. Doel van het interventieplan is om bestaande en wenselijke interventies samen met onze zorg- en veiligheidspartners (door) te ontwikkelen en uit te voeren.
- Ook in 2024 blijven we de Wet verplichte ggz en de Wet zorg en dwang uitvoeren. Deze wetten regelen de verplichte zorg in crisissituaties. Met name de Wet zorg en dwang zorgt regelmatig voor een aantal uitvoeringsproblemen. Met het Zorgkantoor, Pro Persona, de Verplegings- en Verzorgingssector en de Verstandelijk Gehandicaptensector werken we aan werkafspraken en voeren we een landelijke lobby, voor verbetering van de uitvoering.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving	**32.483**	**2.424**	**3.020**	**680**
Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis	32.483	2.424	3.020	680
Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij				
Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk	**18.879**	**57**	**0**	**0**
Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers	127	57	0	0
Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen	18.752	0	0	0

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg	**15.460**	**0**	**0**	**573**
Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven	13.378	0	0	573
Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk				
Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis	2.082	0	0	0
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**66.822**	**2.481**	**3.020**	**1.253**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	63.584	64.375	66.178	66.822	61.245	65.148	65.959
Baten	5.290	2.898	2.786	2.481	2.481	3.921	3.881
Saldo lasten en baten	***-58.293***	***-61.477***	***-63.391***	***-64.341***	***-58.763***	***-61.227***	***-62.078***
Toevoegingen aan reserves	21.275	1.082	1.082	3.020	4.417	811	0
Onttrekkingen aan reserves	828	81	996	1.253	680	898	3.016
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-20.448***	***-1.001***	***-86***	***-1.767***	***-3.737***	***87***	***3.016***
Gerealiseerd resultaat	**-78.741**	**-62.478**	**-63.477**	**-66.109**	**-62.501**	**-61.141**	**-59.062**

Toelichting

Lasten

De totale lasten voor 2024 voor het stedelijk programma zijn begroot op € 66,8 miljoen. De overige lasten voor zorg zijn opgenomen in de wijkbudgetten. De lasten zijn te verdelen in de volgende categorieën:

- € 31,3 miljoen wordt besteed aan zorg in natura en persoonsgebonden budgetten, verdeeld over Beschermd wonen (€ 15,3 miljoen), Jeugdzorg en jeugdbescherming (€ 11,5 miljoen), Wmo (€ 0,6 miljoen), huishoudelijke hulp toelage (€ 3,1 miljoen) en doelgroepenvervoer (€ 0,1 miljoen);
- € 24,3 miljoen wordt besteed aan uitbestede taken, zoals Stichting Sociale wijkteams (€ 18,7 miljoen), Ambulantisering GGZ (€ 3,3 miljoen), Zorg-lokaal (€ 1,0 miljoen), Inkoop Sociaal Domein Centraal Gelderland (€ 0,9 miljoen) en De connectie (€ 0,6 miljoen);
- € 2 miljoen wordt besteed aan subsidies, zoals aan Stichting Veilig Thuis (€ 1,2 miljoen);
- € 2 miljoen wordt besteed aan maatregelen in de jeugdzorg om kostenbesparingen te realiseren;
- Hiernaast zijn er € 7,2 miljoen overige lasten, zoals beleidsuren (€ 2,6 miljoen), Mantelzorgcompliment (€ 0,8 miljoen) en gemeentelijke backoffice (€ 0,8 miljoen).

De begroting is in 2024 ten opzichte van 2023 € 0,8 miljoen hoger.

- De begroting voor uitbestede werkzaamheden stijgt met € 1,6 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt met name door de verhoogde bijdrage aan Stichting sociale wijkteams (€ 1,1 miljoen) als gevolg van indexering;
- De begroting voor huishoudelijke ondersteuning stijgt met € 0,9 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt met name door tariefstijging;
- De begroting voor beschermd wonen daalt met € 1,9 miljoen ten opzichte van 2023 als gevolg van een toevoeging aan de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Baten

De totale baten voor 2024 zijn begroot op € 2,5 miljoen. Dit is hoofdzakelijk de eigen bijdrage beschermd wonen en eigen bijdrage WMO.

De baten dalen ten opzichte van 2023 door een lagere verwachte eigen bijdrage WMO. Dit komt omdat we rekening houden met de wettelijke wijziging van de eigen bijdrage per 2024. Deze wijziging is uitgesteld naar 2025.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoegingen aan de reserves in 2024 is € 3,0 miljoen. Het betreft één toevoeging aan de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg. Deze wordt gedaan om het oplopende nadeel van de invoering van het nieuwe verdeelmodel Beschermd Wonen komende jaren te kunnen egaliseren

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er € 1,3 miljoen onttrokken uit bestemmingsreserves. € 0,5 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve transformatie zorgbudgetten en € 0,8 miljoen aan de bestemmingsreserve WMO en Jeugdzorg, waarvan € 0,5 miljoen voor de opvang dakloze EU-burgers.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Stichting Sociale wijkteams;
- Zorgaanbieders en welzijnsorganisaties;
- Onze Huisartsen en Arts en Zorg;
- Cliënten- en Adviesraden Sociaal Domein;
- Zorgbelang Gelderland.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Visie sociaal domein 'Sociaal domein in beweging';
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Geconsolideerde versie van de Verordening Jeugdhulp gemeente Arnhem 2019;
- Beleidsregels Leerlingenvervoer gemeente Arnhem;
- Voorstellen tot maatregelen jeugdzorg;
- Kadernota De veerkrachtige samenleving Arnhem;
- Beleidsregels Wmo (2019);
- Beleidsregels Jeugd (2019);
- Beleidsplan Jeugd Wmo;
- Uitvoeringsplan deel Wmo;
- Jeugdbeleid 2021-2025. Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen;
- Inrichtingsplan Jeugdhulp;
- Regionaal Transformatieplan Jeugd;
- Regioaanpak huiselijk geweld en kindermishandeling 'Samen Veilig' 2019-2023;
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Verordening Jeugdzorg Arnhem 2019;
- Verordening doelgroepenvervoer 2020;
- Raadsbrief Ontwikkelingen zorgdomein (december 2018);
- Transformatieplan Beschermd Thuis 2019-2021;
- Raadsbrief bestuurlijke uitgangspunten doordecentralisatie beschermd wonen (maart 2020);
- Raadsbrief kwaliteit, toezicht en handhaving (juni 2019);
- Raadsbrief Voortgang aanpak toezicht op kwaliteit en rechtmatigheid zorg (november 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen (februari 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen vanaf 2022 (juni 2021);
- Raadsbrief afspraken en contracten jeugdbescherming, juli 2021.

Welzijn en inclusie

In Arnhem is iedereen gelijk en krijgt gelijke kansen. Dat is onze ambitie. We willen een stad zijn waar inwoners kunnen zijn wie ze zijn en waar een ieder zijn identiteit en eigenheid met trots kan uitdragen. Waarbij iedereen open staat voor elkaar en elkaar helpt. In veiligheid en vrijheid. Daarbij hebben we speciale aandacht voor het voorkomen en tegengaan van discriminatie. En voor het versterken van de positie van inwoners met een beperking. Ook bieden we statushouders en vluchtelingen een nieuw thuis en toekomstperspectief. En we zetten stevig in op de beweging van maatschappelijke opvang naar wonen.

Om te borgen dat iedereen gelijkwaardige kansen heeft om zich te ontwikkelen en om mee te doen is een stevige sociale basis nodig die de leefbaarheid in de Arnhemse wijken vergroot. Dit creëren we met bijvoorbeeld het ondersteunen van inwonersinitiatieven, door in te zetten op preventie, (woon)overlast te voorkomen, participatie, het geven van ondersteuning bij opgroei- en opvoedvragen en het zorgen voor goede algemene voorzieningen, zoals ontmoetingsplekken. Gezien de grote uitdagingen waar Arnhem voor staat, zoals de groeiende stad met een grote woonopgave de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners, vraagt dit om een preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen.

Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote kwaliteit op alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om laaggeletterdheid tegen te gaan. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave en begroting.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad (A)

We vinden het belangrijk dat iedere inwoner, ongeacht culturele achtergrond, levensbeschouwing, seksuele geaardheid, beperking en/of chronische ziekte, leeftijd en geslacht, mee kan doen en zich thuis voelt in Arnhem. De gemeente draagt daarbij actief uit dat samenleven in diversiteit niet kan zonder gemeenschappelijkheid, wederzijds vertrouwen en respect waarbij iedereen zichzelf kan zijn. Er wordt ingezet op bewustwording en activering in de eigen organisatie, de stad en in de wijken en we bestrijden discriminatie en stimuleren acceptatie op diverse gronden.

We willen dat mensen zich thuis voelen in Arnhem en dat we een toegankelijke gemeente zijn voor mensen met een beperking en/of chronische ziekte. Ons streven is dat nieuwkomers snel hun plek vinden en hun leven opbouwen. Dat kinderen zich goed kunnen ontwikkelen en dat ouderen zo lang mogelijk gezond blijven en actief meedoen. Hiervoor zetten we in op (jeugd)preventie, ondersteuning, algemene voorzieningen en duurzame inburgering. Zodat er een passend vangnet is wanneer het even niet vanzelf gaat.

De grote uitdagingen waar Arnhem voor staat, zoals de groeiende stad met een grote woonopgave de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote kwaliteit op alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om laaggeletterdheid tegen te gaan. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave en begroting.

Opvoeden en opgroeien (D)

We willen dat alle kinderen en jongeren het beste uit zichzelf kunnen halen. Dat er in Arnhem gelijke ontwikkelkansen zijn voor alle kinderen en jongeren en dat er voor iedereen perspectief is op een gelukkige toekomst. Om dit mogelijk te maken kiezen we voor kinderen en jongeren die ons het meest nodig hebben: de kinderen die opgroeien in wijken met veel sociale problematiek, waar kansen niet vanzelfsprekend zijn. We zetten jongerenwerk in voor laagdrempelige ondersteuning bij het opgroeien. Daarbij investeren we extra in de gebieden waar dat nodig is (onder andere in Arnhem Oost) en in wijken waar voorzieningen ontbreken voor opvoeden en opgroeien. We zorgen dat er meer plekken zijn waar jongeren elkaar kunnen ontmoeten met een gevarieerd programma waaraan jongeren kunnen deelnemen (bijvoorbeeld een jongerencentrum in Schuytgraaf).

Sluitende aanpak ketenpartners voor vroegsignalering **(I)**

Kinderen zijn goed en zo vroeg mogelijk in beeld, zodat tijdig een eventuele hulp- of ondersteuningsvraag duidelijk wordt. Met ketenpartners organiseren we een gezamenlijke aanpak om het kind en ouders heen. Ouders hoeven zo niet van de ene naar de andere instantie.
Dit doel staat momenteel enigszins onder druk door de huidige hoge werkdruk onder jeugdartsen en -verpleegkundigen van de GGD, waardoor de GGD zich genoodzaakt ziet de jeugdgezondheidszorg deels af te schalen. We volgen in goede samenspraak met GGD JGZ nauwgezet de ontwikkelingen en consequenties. Op die wijze zien we er ook op toe dat de vroegsignalering door de GGD zoveel mogelijk gewaarborgd blijft en dat de zorg voor kwetsbare kinderen en ouders overeind blijft.

Ontwikkelen van voorliggende voorzieningen **(I)**

Preventieve maatregelen kunnen helpen om ervoor te zorgen dat inwoners uiteindelijk niet in de (zwaardere) zorg belanden. Dit soort maatregelen zijn bijvoorbeeld activiteiten of voorlichting over bepaalde onderwerpen. Ook kan het gaan lichte hulp of ondersteuning, dichtbij de inwoners. Een verzamelnaam voor deze maatregelen zijn voorliggende voorzieningen. Deze voorzieningen hebben daarnaast ook een signaleringsfunctie, zodat tijdig zwaardere hulp kan worden ingeschakeld waardoor (nog) grotere problemen worden voorkomen. Aangezien deze belangrijke voorzieningen belangrijk zijn, blijven we inzetten op de doorontwikkeling van deze voorzieningen. We doen dat op basis van de hierboven genoemde nieuwe blik op welzijn.

Maatschappelijke verbindingen **(D)**

Bewonersondersteuning levert een bijdrage aan actieve, goed geïnformeerde wijkbewoners, die betrokken zijn bij de ontwikkelingen in hun wijk en zich willen inzetten en zich daarvoor verantwoordelijk voelen. Op dit moment wordt, samen met de betrokken partners, onderzocht op welke wijze bewonersondersteuning op wijkniveau ingezet moet worden op een manier die passend is bij de vraag van onze inwoners.

Ontmoeten en Verbinden
Om ontmoetingsplekken in de wijken zo goed mogelijk te faciliteren en toekomstbestendig te maken worden vanuit het budget voor Ontmoeten en Verbinden diverse wijkaccommodaties financieel ondersteund.

Samen werken in en aan de wijk **(I)**

We halen signalen uit de wijk op, geven die een plaats in de wijk- en stadsprogramma's en blijven voortdurend met onze inwoners en partners in gesprek om zo concreet inhoud te geven aan wat nodig is in een wijk. Denk daarbij aan de aanpak van de eenzaamheidscoalitie, gezonde leefstijl, dementievriendelijk stad, levensloopbestendig wonen en inclusieve voorzieningen.

Suïcidepreventie **(I)**

De gemeente Arnhem zet zich in voor het bespreekbaar maken van mentale problemen en het zoveel als mogelijk voorkomen en verminderen van suïcides. Vanaf juli 2021 maakt Arnhem daarom deel uit van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet). Met onze deelname daaraan dragen wij bij aan de Derde Landelijke Agenda Suicidepreventie 2021-2025. Er is een initiatief wet in voorbereiding waarmee suïcidepreventie wordt toegevoegd aan de Wet Publieke Gezondheid. Waarschijnlijk gebeurt dat vanaf 2025. Vooruitlopend op een eventuele wettelijke taak blijft de gemeente Arnhem de aanpak van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet) volgen (zie raadsbrief van 23 mei 2023). Dat betekent dat we gelijktijdige inzetten op vijf pijlers: publiekscampagne (bespreekbaar maken), risicogroepen benaderen, gatekeepers trainen in het herkennen en bespreekbaar maken, het netwerk versterken en de toegang tot dodelijke middelen beperken. Dit doen we met diverse lokale partners en met inzet van ervaringsdeskundigen en naasten. Verder werken we samen met 113 Zelfmoordpreventie. Ook houden we contact met de andere Supranet regio's, om van elkaar te leren. De planning is nu dat we 2025 gebruiken om lokaal en naar verwachting ook regionaal vaststellen hoe we de wettelijke taak invullen. De komende tijd stellen we ook vast of we lokaal en regionaal onderdelen van suïcidepreventie extra aandacht geven in lijn met de Landelijke nota gezondheidsbeleid 2020-2024, de Brede SPUK-regeling (specifieke uitkering) en het Integraal Zorgakkoord (IZA). Het Centrum voor Levensvragen en Suïcidepreventie is op 1 juli gestart. Daarmee geven we invulling aan amendement (22A709) Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen. In 2024 evalueren wij het Centrum en stellen we vast welk vervolg het krijgt vanaf 2025.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Kengetal sociale cohesie	**5,70**		**5,80**		

Eenheid: Het kengetal sociale cohesie geeft aan in hoeverre er sprake is van binding met de buurt en buurtbewoners.
Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)

Actief als vrijwilliger	**33**	**28**
Eenheid:	% inwoners dat actief is als vrijwilliger	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Kengetal emotioneel eenzaam	**2,80**	**2,80**
Eenheid:	Het kengetal emotioneel eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners onvoldoende netwerk om zich heen hebben zoals familie, vrienden, buren.	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Kengetal sociaal eenzaam	**2,60**	**2,70**
Eenheid:	Het kengetal sociaal eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners zich eenzaam voelen.	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Waardering aanbod voorzieningen ouderen	**27**	**27**
Eenheid:	% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor ouderen	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Waardering aanbod voorzieningen jongeren	**22**	**23**
Eenheid:	% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor jongeren	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Zelf- en samenredzaamheid (D)

Arnhemmers zijn zoveel mogelijk zelfredzaam en samen redzaam. Onze inwoners doen mee naar eigen kunnen en maken gebruik van hun sociale netwerk.

Ondersteuning mantelzorgers (I)

Arnhemmers zorgen vaak voor hun geliefden, voor familie en voor buren. Deze informele zorg is van groot belang voor inwoners die hulp nodig hebben en helpt bij het beperken van het beroep. Veel van onze inwoners hebben de dagelijkse zorg voor hun partner, familie, vrienden of buren. Deze informele zorgt levert stevige netwerken maar ook een beperkter beroep op maatwerkvoorzieningen. We stimuleren, ondersteunen en faciliteren de informele zorg. We richten ons daarbij op mantelzorger en op professionals die met mantelzorgers/informele zorg te maken hebben. Wij willen informele zorg stimuleren en helpen hierbij waar dat kan, niet alleen door informele zorgverleners.

Het mantelzorgakkoord dat er ligt wordt uitgevoerd. Zo werken we aan meer (h)erkenning van, en bewustwording over, mantelzorg en de kwetsbare positie van mantelzorgers. We faciliteren de stichting Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp (MVT) die individuele en collectieve ondersteuning biedt aan mantelzorgers en zorgprofessionals en functioneert als Expertisecentrum.

Samenhangend ouderenbeleid (I)

Binnen ons ouderenbeleid zetten we in op twee sporen: samenhangend ouderenbeleid en een dementievriendelijk Arnhem. In het proces hieromtrent gaat de raad, middels een rondetafelgesprek, in gesprek met belanghebbenden in Arnhem om door te praten over deze twee sporen. We zien dit als waardevolle input voor het te ontwikkelen beleid. Het beleid wordt participatief ontwikkeld met de verwachting dit in het eerste kwartaal van 2024 op te leveren.

Zo zijn we met diverse belanghebbenden in gesprek om in beeld te krijgen welke maatschappelijke uitdagingen op het gebied van de vergrijzing op ons afkomen. Zo zijn we met het Sportbedrijf Arnhem aan het onderzoeken hoe we bewegen voor ouderen verder kunnen stimuleren. Met Rozet zijn we in gesprek om te bekijken hoe cultuur kan bijdragen aan deze vraagstukken. Uiteraard zijn we ook met partners in gesprek zoals SWOA die hierin zijn gespecialiseerd.

Met andere organisaties, waaronder het Openluchtmuseum Arnhem, onderzoeken we of we kunnen samenwerken in onze ambitie om dementievriendelijk te worden. In het kader van deze ambitie hebben we inmiddels een GGD scan afgerond, waarmee we op korte termijn inzichtelijk kunnen maken waar we als Arnhem staan en wat er voor nodig is om onze ambitie te verwezenlijken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Mantelzorg	**15**		**14**		
Eenheid:	% inwoners dat het afgelopen jaar mantelzorg heeft gegeven				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Duurzaam opvanglandschap en inburgering (D)

Met alle onrust in de wereld wil Arnhem een gastvrije stad zijn. We vangen vluchtelingen en ontheemden van waar ook ter wereld ruimhartig op en realiseren duurzame en structurele opvang. We bieden vluchtelingen (met en zonder papieren) en ontheemden perspectief. Nieuwkomers heten wij welkom in Arnhem. Wij helpen ze met wonen, werken, geld, opleidingen, sport en gezondheid zodat ze mee kunnen doen in onze Arnhemse samenleving. We bouwen aan een stevig fundament om vluchtelingen de mogelijkheid te bieden aan hun toekomst te werken.

Hoewel het bieden van opvang aan vluchtelingen in principe aan het Rijk is en door het Rijk gefinancierd moet worden, willen we hier als gemeente een actieve rol in nemen. Op dit moment beschikken we in Arnhem over ongeveer 2400 opvangplekken voor vluchtelingen. Voor het overgrote deel zijn dit tijdelijke plekken. Het is onze ambitie om in Arnhem permanent ongeveer 2000 plekken beschikbaar te hebben. Dit doel kunnen we in 2027 bereiken door vanaf 2024 jaarlijks 400 permanente plekken te realiseren. Om dit duurzame opvanglandschap te bereiken werken wij vanuit de hieronder genoemde uitgangspunten.

Opvang voor vluchtelingen (I)

We zorgen dat een vluchteling (asielzoeker, Oekraïense ontheemde of statushouder) vanaf dag één in de opvang zijn toekomst kan vormgeven. De vluchteling kan op de opvangplek blijven tot het moment van vervolghuisvesting, die bij voorkeur in de stad of regio plaatsvindt. De locaties zelf zijn voor langere tijd inzetbaar.

Samen wonen
We zorgen ervoor dat opvanglocaties verspreid worden over de stad. Per locatie wordt bekeken wat de wijk nodig heeft en of de opvang daarin iets kan betekenen. Bij het realiseren of herontwikkelen van een locatie worden de plekken zo gebouwd dat deze bij een lagere instroom voor andere doelgroepen kunnen worden gebruikt. Naast opvang is er op de locatie ruimte voor permanente huisvesting voor regulier woningzoekenden.

Samen leren
Een bewoner van de vluchtelingenopvang krijgt vanaf dag één een aanbod aan cursussen en toekomstgerichte programma's. Daarnaast kan deze bewoner deelnemen aan activiteiten in de wijk, aan de andere kant kunnen wijkbewoners deelnemen aan activiteiten en cursussen op de opvanglocaties. Voor kinderen is extra aandacht, zij kunnen zoveel mogelijk gebruik maken van onderwijsvoorzieningen in de wijk.

Samen leven
De buurt en de vluchtelingenopvang versterken elkaar. We investeren erin dat wijkbewoners, partners en professionals worden betrokken bij (her)ontwikkeling van de vluchtelingenopvang. Wij houden hier regie op. Hierbij is aandacht voor de leefbaarheid in de wijken en het draagvlak in de samenleving.
Wij bieden vluchtelingen een veilig woon- en leefklimaat en zorgen voor een veilige wijk rondom de opvanglocatie.

Inburgering voor vluchtelingen (I)

Zodra vluchtelingen een status hebben starten zij met een inburgeringstraject conform de Wet Inburgering 2021, dit zijn nieuwkomers in Arnhem. Zowel voor nieuwkomers als statushouders onder de oude wet (oudkomers) spannen wij ons maximaal in. Hierbij voorzien we in een doorgaande lijn vanaf dag één tot aan het thuis voelen in onze stad. Door een persoonlijke, cultuursensitieve aanpak wordt de inburgering bevorderd, hetgeen bijdraagt aan het zo snel mogelijk, naar eigen kunnen, mee doen in de Nederlandse maatschappij. We combineren begeleiding naar werk met het leren van taal, persoonlijke ontwikkeling en de juiste zorg en ondersteuning. Dit doen we samen met onze ketenpartners.

Nieuwkomers
Onze ambitie is dat nieuwkomers zo snel mogelijk mee kunnen doen en dat zij tegelijkertijd toewerken naar een zelfstandig bestaan in Arnhem. We hebben als uitgangspunt om vanaf de koppeling aan de gemeente Arnhem in te zetten op de belangrijkste componenten voor inburgering, namelijk taal, werk en deelname in de Nederlandse maatschappij. We bieden daarbij de juiste en benodigde ondersteuning en zorg en houden regie op het gehele proces. Het opstellen van een persoonlijk Plan Inburgering en Participatie voor iedere nieuwkomer helpt ons hierbij.

Oudkomers
In 2023 hebben we een driejarige, Europese subsidie (AMIF) toegekend gekregen om oudkomers, die onder de oude wet inburgering vallen, extra te ondersteunen in hun integratie. Met meerdere externe partners, zoals Scalabor, Newbees, en collega's samen ontwikkelen we een aanpak waarbij er een breed aanbod wordt ontwikkeld op meerdere leefdomeinen zoals gezondheid, sport, werk en financiën. Dit doen we middels een cultuursensitieve benadering door sleutelfiguren uit de wijk in te zetten en landingscoaches om de binding tussen werkgever en werknemer te versterken.

Een passend vangnet **(D)**

Wij hebben de ambitie dat 'Niemand op straat hoeft te slapen of in een onveilige thuissituatie hoeft te leven'. Onze focus ligt bij het zoveel mogelijk voorkomen dat opvang nodig is en bij het bieden van een perspectief. Als opvang toch nodig is, wordt snel opvang en persoonsgerichte ondersteuning geboden, gericht op duurzame uitstroom. Nazorg is belangrijk om terugval te voorkomen. Dit geldt voor iedereen die zich in een kwetsbare situatie bevindt en opvang behoeft.
De komende jaren zetten we in op de transitie van maatschappelijke opvang naar wonen. Voor dak- en thuislozen gaan we extra woonplekken realiseren.
Vluchtelingen van waar ook ter wereld vangen we ruimhartig en gastvrij op. Ook mensen zonder documenten willen we toekomstperspectief bieden.
We brengen in kaart wat we nu al doen, we bespreken met ketenpartners, andere gemeentes en ervaringsdeskundigen wat we daar bovenop zouden kunnen, welke kansen en uitdagingen zich kunnen voordoen en hoe we de beschikbare financiële middelen zo doelmatig mogelijk kunnen inzetten.

In het kader van de monitoring is landelijk het streven om vanaf het najaar van 2023 gegevens over dakloosheid in de monitor Dakloosheid in de Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein (GMSD) op te nemen. Er is op dit moment nog onvoldoende juridische grondslag voor de benodigde gegevensdeling. Het gaat hierbij om de onderdelen: het aantal dak- en thuislozen, tijd tot opvang (zowel direct als langdurig), duur van opvang (zowel direct als langdurig), mate van terugval en aantal gerealiseerde woonplekken t.b.v. uitstroom uit de maatschappelijke opvang.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling **(I)**

Arnhem is centrumgemeente voor de regio Arnhem-Achterhoek. De prioriteiten uit de regioaanpak zijn gebaseerd op 1) meer inzetten op vroegsignalering en preventie van huiselijk geweld, 2) huiselijk geweld stoppen en duurzaam oplossen en 3) aandacht voor specifieke aanpakken (denk bijvoorbeeld aan eergerelateerd geweld en ouderenmishandeling). Om te kunnen ontwikkelen op deze prioriteiten is samenwerking met regionale en lokale partners cruciaal. Denk hierbij aan regiogemeenten, de Sociale wijkteams, Veilig Thuis, jeugdgezondheidszorg, jeugdzorgaanbieders en Moviera. In de uitvoering van de regioaanpak is de subsidie aan Moviera (vrouwenopvang) en Veilig Thuis van belang.

Versterken ketensamenwerking OGGz-partners **(I)**

In de OGGz-structuur werken heel veel partners samen. De regie ligt bij VGGM en is gericht op professionele en naadloze samenwerking waarbij de cliënt centraal staat. Doel is het bieden van een passend vangnet.

Aanpak terugdringing dakloosheid **(I)**

Het Nationaal Actieplan Dakloosheid 'Eerst een Thuis' heeft de ambitie dat in 2030 dakloosheid is beëindigd en iedereen een Thuis heeft. Deze landelijke aanpak richt zich op 6 actielijnen:
1. Versterken bestaanszekerheid: borging van het bestaansminimum
2. Preventie: voorkomen dakloosheid is altijd het beste
3. Wonen Eerst: iedereen een eigen woonplek met ondersteuning op maat
4. Integraal werken in de uitvoering: regie, snelheid en menselijke maat
5. Ervaringskennis inzetten: beleid wordt gemaakt, getoetst en uitgevoerd met mensen met ervaringskennis
6. Inclusieve aanpak: aandacht voor jongeren, LHBTIQ+ en dakloze EU-burgers

In samenspraak met alle partners en regiogemeenten wordt in 2023 in beeld gebracht hoe we -als regio Centraal Gelderland- de komende jaren in samenhang met de uitgangspunten van het Nationaal Actieplan verder uitvoering kunnen geven aan de aanpak van dakloosheid. Wat al vast staat is, dat er maximaal ingezet wordt op preventie en het creëren van woonplekken, want iedereen heeft recht op een (t)huis. We zien kansen in het housing first principe. Gelijktijdig wordt ingezet op de uitstroom uit de opvang en om- en afbouw van de capaciteit van de maatschappelijke opvang. Deze laatste is afhankelijk van de realisatie van het aantal woonplekken als ook van landelijke autonome ontwikkelingen, zoals een toename van dakloosheid als gevolg van de mogelijke effecten op het gebied van bestaanszekerheid. Lukt dit niet tijdig of onvoldoende, dan wordt ingezet op tijdelijke en/of permanente uitbreiding van de bestaande opvangcapaciteit. In ieder geval is nu duidelijk dat vooruitlopend op landelijke en Europese regelgeving opvang georganiseerd moet worden voor kwetsbare niet-rechthebbende EU-burgers en de gezinsopvang moet worden uitgebreid.

Specifiek voor dakloze jongeren zijn de mogelijkheden van een pilot bouwdepot verkend en wordt onderzocht of en hoe dit uitgevoerd kan worden.

Verder wordt onverminderd ingezet op preventie. Dit krijgt vorm in nauwe samenwerking met armoede & schulden, werk en inkomen en zorg en welzijn (voorkomen uitval).

Inclusief Arnhem (D)

Onze ambitie is: 'Arnhem is een inclusieve stad. Een stad waarin iedereen zich gezien, gehoord, gewaardeerd en veilig voelt. Een stad waar iedereen gelijkwaardig is en zo behandeld wordt en waar iedereen dezelfde kansen heeft. Dat is het Arnhem dat we willen zijn'.
Dat vraagt inzet van de hele stad. De doelen die wij daarbij nastreven zijn:

- Meer Arnhemmers herkennen en erkennen dat we nog geen inclusieve samenleving zijn, zien hun eigen rol hierin en hebben inzicht in wat ze zelf kunnen doen.
- Meer Arnhemmers zetten zich actief in, vanuit de eigen bevoorrechte positie, voor een inclusieve samenleving en dragen bij aan het tegengaan van uitsluiting, waardoor meer mensen zich volwaardig onderdeel voelen van de Arnhemse samenleving.
- Arnhemse organisaties (waaronder wijzelf) en bedrijven zijn er nog meer op gericht om diversiteit en inclusie te bevorderen en hun diensten en producten (fysiek en digitaal) zijn nog toegankelijker en inclusiever.

We bereiken dit door ons te richten op de vijf focuspunten uit het uitvoeringsplan Inclusief Arnhem 2020-2022. De ambities, doelen en resultaten van de afzonderlijke focuspunten werken we, waar nodig, uit in uitvoeringsplannen (per focuspunt). Drie focuspunten waar we ons op richten hebben betrekking op de hele stad:

1. Voorkomen en tegengaan van discriminatie;
2. Positie inwoners met beperking versterken;
3. Diversiteit in organisaties;

Voor twee focuspunten zijn we als organisatie aan zet:

4. Inclusieve gemeentelijke organisatie;
5. Inclusieve gemeentelijke communicatie.

Voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme (I)

Aan de hand van het Actieplan 'Vrij zijn in Arnhem', hebben we het uitvoeringsplan 'Vrij zijn in Arnhem' opgesteld. Hiermee laten we zien dat we een gezamenlijke verantwoordelijkheid hebben om discriminatie en racisme te voorkomen en tegen te gaan. Het is een integraal plan voor de periode 2022-2023, met acties voor verschillende (levens)domeinen, zoals wijken, onderwijs, wonen, economie en evenementen. In de begroting zijn daarvoor middelen opgenomen. Eind 2023/ begin 2024 actualiseren we het uitvoeringsplan en bepalen we hoe we verder gaan vanaf 2024. Dit doen we in nauwe samenwerking met de klankbordgroep (vertegenwoordiging uit de stad).
Discriminatie en racisme is een groot probleem dat om daadkracht en continue aandacht vraagt. Hiervoor is een doorlopende, lerende en gezamenlijke aanpak nodig, waarin we de beschikbare kennis en expertise bundelen en vooral ook ruimte geven aan initiatieven van partners. We leggen de stad dus geen blauwdruk voor. Het thema is complex en kent verschillende uitingsvormen en vraagt om een zorgvuldige voorbereiding, strategie, aanpak en monitoring. In de stad zit op dit thema veel energie, die we gebruiken om samen een vuist te maken tegen discriminatie en racisme.

Beoogde resultaten:

- In 2024 wordt het monument Slavernijverleden geplaatst;
- In 2024 zijn de uitkomsten van het onderzoek 'Sporen slavernijverleden Arnhem' op laagdrempelige wijze met de stad gedeeld;
- In 2025 zijn vijf kennisateliers uitgevoerd over sub-thema's van racisme;
- De werkgroep Arnhem tegen Racisme organiseert jaarlijks rondom 21 maart de week tegen racisme;
- In 2025 is de pilot voor de lokale coördinator discriminatie en racisme uitgevoerd en geëvalueerd;
- In 2024 is gestart met een duurzame inzet op het verhogen van meldingstoegankelijkheid van discriminatie en racisme.

Bestendigen regenboogaanpak (I)

We zetten ons in voor het vergroten van de zichtbaarheid, acceptatie en veiligheid van lesbische, homoseksuele, biseksuele, transgender, intersekse en queer personen (LHBTIQ+) in Arnhem. We staan gezamenlijk voor deze opgave, alleen samen maken we deze stad een fijne plek voor alle Arnhemmers, waar iedereen zichzelf kan zijn. Samen met de regenboogpartners geven we invulling aan de regenboogagenda 2023-2026.

Beoogde resultaten:

- In 2024 worden de uitkomsten van de veiligheidsmonitor LHBTIQ+ voor de gemeente Arnhem gepubliceerd.
- Op basis van dit onderzoek worden maatregelen geformuleerd om het veiligheidsgevoel te verbeteren.
- In 2024 ligt er een strategie met haalbare ambities voor het betrekken van VO- en MBO- scholen bij de InDifferent-netwerken.

Positie inwoners met een beperking versterken **(I)**

Om ervoor te zorgen dat de Arnhemse samenleving beter is ingericht, zodat mensen met een beperking volwaardig kunnen deelnemen, voeren we het uitvoeringsplan VN-verdrag Handicap uit. Dit uitvoeringsplan loopt van 2022 tot en met 2024. In het plan beschrijven we de acties die bijdragen aan een toegankelijke en inclusieve inrichting van de Arnhemse samenleving en de resultaten van de acties. Het plan bestrijkt verschillende terreinen, zoals onderwijs, vastgoed, verkiezingen, werk en openbare ruimte. Zo willen we de komende jaren ervoor zorgen dat elke wijk een toegankelijke en inclusieve speeltuin heeft, dat de hoofdlooproutes toegankelijk zijn en dat we werken aan het toegankelijk maken van de 60 gemeentelijke gebouwen. We voeren de acties uit in samenwerking met het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg), Bijzonder in Arnhem en andere betrokken ervaringsdeskundigen. Het uitvoeringsplan is mede gebaseerd op de Arnhemse inclusie-agenda VN-verdrag Handicap 2021-2024, waarin we het verhaal van de stad vertellen op verschillende terreinen. Eind 2024 evalueren we het uitvoeringsplan en bepalen we het vervolg van de lokale invulling van het VN-verdrag Handicap in Arnhem.

Beoogde resultaten:
- In 2026 heeft elke wijk (24) een toegankelijke en inclusieve speeltuin;
- In 2026 zijn de hoofdlooproutes uit het Handboek Toegankelijke Openbare Ruimte Arnhem toegankelijk;
- In 2026 zijn meer werkgevers zich bewust van de kansen die medewerkers met een beperking bieden voor hun organisatie;
- In 2026 zijn meer activiteiten die georganiseerd worden voor kinderen toegankelijk voor kinderen met een beperking;
- In 2026 zijn meer eigenaren van winkels, horeca, culturele instellingen en kantoren zich bewust van het belang van toegankelijkheid;
- In 2024 hebben we in het Integraal Huisvestingsplan (IHP) afspraken gemaakt over het realiseren van inclusieve en toegankelijke onderwijshuisvesting.

Diversiteit in organisaties **(I)**

Ambitie is dat Arnhemse organisaties/werkgevers en voor de gemeente Arnhem werkzame organisaties een afspiegeling zijn van de beroepsbevolking in onze stad/regio. Zo zijn en blijven we herkenbaar en toegankelijk voor onze inwoners en kunnen we ze beter dienen. Verschillende organisaties delen met ons de ambitie om een diverse en inclusieve organisatie te zijn en lopen veelal aan tegen dezelfde uitdagingen op het gebied van diversiteit en inclusie.
Om de krachten te bundelen, te inspireren, kennis en ervaringen uit te wisselen en gezamenlijk projecten uit te voeren is er het netwerk ‘Diversiteitsreis’. Doel is dat dit netwerk verder blijft groeien onder, ook vanuit het traject gericht op onze samenwerkingspartners: verbonden partijen, subsidiepartners en inkooprelaties. Doel is ook dat dit netwerk steeds minder afhankelijk is van de faciliterende rol van de gemeente Arnhem. We blijven uiteraard deelnemer omdat wij als gemeente ook de ambitie hebben om een diverse en inclusieve organisatie/werkgever te zijn (zie focuspunt 4 'Inclusieve gemeentelijke organisatie'). Verder gaan we uitwisselen met het netwerk ‘Samen voor een Baan’, dat zich richt op inclusief werkgeverschap en meer werk voor mensen met een beperking/afstand tot de arbeidsmarkt.
Zoals aangegeven in de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023 streven we er verder naar dat de partners waar we mee samenwerken (verbonden partijen en de subsidie- en inkooprelaties) zich inzetten voor inclusie en diversiteit in hun organisatie en dienstverlening.

Beoogde resultaten:
- Eind 2024 is het netwerk ‘Diversiteitsreis’ weer verder gegroeid.
- Eind 2024 is het netwerk verder geprofessionaliseerd en minder afhankelijk van de faciliterende rol van de gemeente Arnhem.
- Met het oog op mensen met een beperking is eind 2024 uitwisseling ontstaan tussen het netwerk Diversiteitsreis (gericht op culturele diversiteit) en het netwerk Samen voor een Baan (gericht op mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt).
- Vanaf 2025 hebben alle verbonden partijen als samenwerkingspartners van de gemeente Arnhem een plan voor hun inzet op inclusie en diversiteit en is hun inzet onderdeel van de verantwoordingssystematiek.
- Eind 2026 hebben we afspraken gemaakt met alle subsidierelaties als samenwerkingspartners van de gemeente over hun inzet op inclusie en diversiteit bij de uitvoering van hun activiteiten.
- Eind 2026 hebben we inclusie en diversiteit verankerd in ons inkoop-en aanbestedingsbeleid.

Inclusieve gemeentelijke organisatie **(I)**

We blijven streven naar een inclusieve en diverse organisatie waar iedere medewerker zichzelf kan zijn en gezien en gewaardeerd wordt. Het Uitvoeringsplan Inclusieve en Diverse Gemeentelijke Organisatie is hiervoor de basis. Dit plan loopt tot en met 2023. In 2024 actualiseren we dit uitvoeringsplan door inspanningen te prioriteren en dit te vertalen naar een bijpassende planning. We zetten in op meer structurele bewustwording op verschillende lagen binnen de organisatie. Daarnaast blijven we, naast het werken aan een diverse instroom, werken aan het binden en boeien van medewerkers, door aandacht te hebben voor een veilige werkomgeving en ruimte voor ontwikkeling. Ook blijft inclusief leiderschap een belangrijk aandachtspunt.

Beoogde resultaten:
- Inclusie: we werken aan een inclusieve organisatiecultuur, waarin medewerkers zich gezien, gehoord en gewaardeerd voelen. Voor de mate van inclusiviteit willen we minimaal gelijk en bij voorkeur hoger scoren dan de NIM-scan score van zomer 2021 (53,5%);
- Culturele diversiteit: we nemen de eerdere doelstelling onder de loep en waar nodig doen we een herbepaling hiervan, zodat de wijze van meten aansluit bij de beschikbare data van het CBS. We willen meer inzicht krijgen hoe we dit goed kunnen meten om te kunnen blijven monitoren en ook vooruitgang boeken in de representatie op verschillende schalen;
- Bewustwording: we gaan meer inzetten op bewustzijn op inclusie en diversiteit op management-, afdelings- en teamniveau;
- Wet Banenafspraak: minimaal 5 extra banen creëren in 2024 op verschillende schaalniveaus boven op de wettelijke taakstelling;
- Clusteractieplannen: in 2024 hebben alle clusters hun clusteractieplan diversiteit & inclusie verder doorontwikkeld en acties uitgezet;
- Gemeentepool: de werving van diverse kandidaten start in de tweede helft 2023, zodat de eerste nieuwe collega's snel daarna kunnen beginnen. We gaan hen intern opleiden om hen na twee jaar te laten doorstromen naar een vacature.

Inclusieve gemeentelijke communicatie **(I)**

Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken daar op drie manieren aan:

Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites
We werken constant aan het verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps en de inhoud die daar te vinden is. We streven daarbij naar de A-status, wat betekent dat een site of app volledig voldoet aan de wettelijke vereisten. Daarnaast werken we aan de borging van digitale toegankelijkheid binnen de gemeentelijke organisatie. Dat doen we via bewustwording, kennisvergroting en training van medewerkers (inzet speciale aandacht functionaris), door de website-eigenaren te laten rapporteren over digitale toegankelijkheid en door bij nieuwe websites of apps - zoals de nieuwe gemeentelijke website - die toegankelijkheid meteen goed te regelen en daar de doelgroep bij te betrekken.

Schrijven in begrijpelijke taal
Met het Project Direct Duidelijk stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1, door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers. Daarnaast voeren we proeven uit met beeldbrieven en een digitale taaltool.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen
We investeren in bewustwording binnen de organisatie en reiken daarbij concrete adviezen en tips aan om inclusief te communiceren. Hetzelfde doen we met externe partners als vormgevers en fotografen. We nemen periodiek de gepleegde communicatie onder de loep om te leren. We werken aan een genderneutrale aanhef in onze communicatie, nemen in onze uitnodigingen informatie op over de toegankelijkheid van de betreffende bijeenkomst en bieden onze informatie voortaan in meerdere talen aan als dat helpt om inwoners beter te bereiken. Ten slotte zoeken we aansluiting bij de organisaties die deel uitmaken van het Arnhemse netwerk 'diversiteitsreis' om kennis en ervaringen uit te wisselen.

De beoogde resultaten voor bovenstaande punten zijn:
Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites
- Medewerkers die het aangaat, zijn zich meer bewust van het belang van digitale toegankelijkheid.
- Direct betrokken collega's zijn getraind om te werken aan de toegankelijkheid van gemeentelijke websites en apps.
- (Meer) gemeentelijke websites en apps zijn toegankelijk(er)
- De nieuwe gemeentelijke website (www.arnhem.nl) is toegankelijk.

Schrijven in begrijpelijke taal
- Medewerkers zijn zich meer bewust van het belang van schrijven in begrijpelijke taal.
- Meer medewerkers zijn getraind in schrijven op B1-niveau.

- Meer gemeentelijke standaardbrieven en webteksten zijn geschreven in begrijpelijke taal.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een bi-culturele/migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen

- Medewerkers zijn zich meer bewust van het waarom en hoe van inclusief communiceren.
- De gemeentelijke communicatie is steeds inclusiever in woord en beeld.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**
Opvoeden en opgroeien	810	0	0	0
Maatschappelijke verbindingen	1.471	41	31	76
Zelf- en samenredzaamheid	312	0	0	0
Duurzaam opvanglandschap en inburgering	6.479	1.738	0	0
Een passend vangnet	21.615	892	40	22
Inclusief Arnhem	1.614	0	500	25
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	37.900	27.579	52.783	32.301	32.476	31.180	29.502
Baten	13.831	1.784	23.055	2.670	2.670	2.670	2.670
Saldo lasten en baten	***-24.069***	***-25.796***	***-29.728***	***-29.631***	***-29.806***	***-28.510***	***-26.832***
Toevoegingen aan reserves	3.406	1.100	1.708	570	570	570	70
Onttrekkingen aan reserves	2.015	200	3.618	124	535	538	535
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-1.391***	***-900***	***1.910***	***-447***	***-35***	***-32***	***464***
Gerealiseerd resultaat	**-25.459**	**-26.696**	**-27.818**	**-30.078**	**-29.842**	**-28.542**	**-26.368**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 32,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

- Maatschappelijke opvang/verslavingszorg/OGGz: € 12,3 miljoen;
- Vrouwenopvang en huiselijk geweld incl. Veilig Thuis: € 9,4 miljoen;
- Asiel, vluchtelingen en inburgering: € 6,5 miljoen;
- Welzijn incl. preventief jeugdbeleid: € 2,6 miljoen;
- Integratie, anti-discriminatie en inclusie: € 1,6 miljoen.

De totale lasten dalen ten opzichte van 2023 met € 21,9 miljoen. Dit wordt onder andere verklaard door:

- Voor 2023 is incidenteel € 17,4 aan lasten aan de begroting toegevoegd voor de opvang van vluchtelingen uit Oekraïne;
- In de Begroting 2023 is voor 2023 € 1,0 miljoen voor subsidies voor welzijnspartijen opgenomen. Die is verschoven naar de wijken;
- In 2023 is in lijn met de Jaarrekening 2022 € 0,7 miljoen aan overgehevelde budgetten vanuit het gemeentefonds opgenomen voor onder andere de opvang van asielzoekers en maatschappelijke begeleiding;
- In 2023 is een incidenteel budget overgeheveld vanuit 2022 ten behoeve van vrouwenopvang van € 0,7 miljoen;
- In 2023 was een incidentele post begroot van € 0,6 miljoen in het kader van gezond en actief leven akkoord (GALA);
- € 0,6 miljoen voor de coördinatie OZO is overgeheveld naar het programma Veiligheid;
- € 1,5 miljoen is incidenteel jaarlijks in de periode 2024-2027 begroot voor huisvesting bijzondere doelgroepen.

De komende jaren dalen naar verwachting de lasten naar € 29,5 miljoen in 2027 doordat na 2025 het via het gemeentefonds door het Rijk gefinancierde programma gezins- en kindbescherming stopt (€ 0,7 miljoen) en de tijdelijke subsidie aan het Leger des Heils voor dak- en thuislozenopvang (€ 0,5 miljoen). Na 2026 valt er € 0,5 miljoen aan kapitaallasten vrij, daarnaast eindigen de incidentele middelen uit de Begroting 2023 voor toegankelijk vastgoed (€ 0,5 miljoen), opvang en toekomstperspectief vluchtelingen en ongedocumenteerden en actieplan statushouders en oude nieuwkomers (€0,5 miljoen).

Baten
De totale baten voor 2024 zijn begroot op € 2,7 miljoen. Dit bestaat met name uit een specifieke uitkering van het Rijk van € 1,7 miljoen voor inburgering. Hieruit worden voornamelijk leerroutes en taaltrajecten bekostigd. Daarnaast ontvangt Arnhem een specifieke uitkering van € 0,7 miljoen voor de Heroïne-unit (€ 0,7 miljoen).

De baten zijn € 21,1 miljoen lager dan in 2023. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de vergoeding voor de opvang van Oekraïense vluchtelingen (van € 20,5 miljoen) die Arnhem van het Rijk ontvangt.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt er € 0,5 miljoen toegevoegd aan de reserve kapitaallasten voor investeringen die leiden tot het toegankelijk maken van gebouwen in de openbare ruimte en € 70.000 aan de bestemmingsreserve vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er € 0,1 miljoen onttrokken aan de reserves voor onder ander onderhoud en het toegankelijk maken van vastgoed.

Met wie werken we samen

Partners
We werken op het gebied van Welzijn samen met onder andere Rijnstad, SWOA, MvT, AM support, Presikhaaf University en buurthuizen.
Vanuit Inclusie gaat het om Vizier, Arnhem platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg), Bijzonder in Arnhem, InDifferent, COC, Stichting Comité 30 juni-1 juli Arnhem.
De klankbordgroepen in het kader van de Inclusieagenda VN-verdrag Handicap en het actieplan Vrij zijn in Arnhem zijn vanuit hun betrokken- en ervaringsdeskundigheid belangrijke partners als het gaat om meedenken en prioritering.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Eindevaluatie Minder Opvang Beter Leven;
- Actieprogramma Dak- en thuisloze jongeren;
- Kamerbrief over Een (t)huis, een toekomst, De aanpak van dak- en thuisloosheid;
- Plan van Opvang naar wonen ;
- Herijking welzijnsopdracht. Samen werken aan een sterke sociale basis. Richtinggevende notitie;

- Meedoen en Thuis voelen, een nieuw bestaan in Arnhem;
- Arnhemse standaard toegankelijkheid;
- Uitvoeringsplan inclusief Arnhem;
- Actieplan Vrij zijn in Arnhem;
- Arnhemse Inclusieagenda VN-verdrag Handicap;
- Nationaal Actieplan Dakloosheid.

Gezondheid en sport

Een goede gezondheid is de basis voor een gelukkig leven en daarmee de basis voor participatie van inwoners in onze maatschappij. Daarom vinden wij dat alle Arnhemmers gelijke kansen moeten krijgen om te sporten, te bewegen en hun gezondheidspotentieel zo goed mogelijk te benutten. Dit betekent dat elke Arnhemmer de mogelijkheden moet hebben om zichzelf een gezonde leefstijl eigen te maken en zich deze vaardigheden zo jong mogelijk aan te leren. Hierbij willen we oog hebben voor mensen voor wie dit geen vanzelfsprekendheid is.
We richten ons daarbij op het stimuleren van gezond gedrag en het tegengaan van ongezond gedrag, zoals roken, te weinig bewegen, ongezonde voeding en problematisch alcoholgebruik. Met verschillende programma's helpen we onze inwoners een gezonde leefstijl eigen te maken. We stimuleren bewegen voor iedereen, bijvoorbeeld door activiteiten te organiseren en sportaccommodaties te realiseren.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers gezond en fit (A)

Een goede gezondheid vormt de basis voor een gelukkig leven en is daarmee ook de basis voor deelname van inwoners aan onze samenleving. Alle Arnhemmers moeten gelijke kansen krijgen om hun gezondheidspotentieel optimaal te benutten. Een gezonde leefstijl en een goed ingerichte woonomgeving, met oog voor gezondheid en bewegen, zijn daarvoor belangrijke voorwaarden. Dit is de kern van het plan 'Gezond en Fit; Aanpak voor een gezonde leefstijl in Arnhem' (mei 2020) waarin we als gemeente onze ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers presenteren. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar die inwoners voor wie een goede gezondheid niet vanzelfsprekend is. Dit sluit aan bij de Arnhem-Oost-aanpak.

Meer Arnhemmers voldoen aan de beweegrichtlijn en minder Arnhemmers hebben overgewicht (D)

De beweegrichtlijn (vervanging van de oude beweegnorm) houdt in:

- voor kinderen (4 tot en met 17 jaar): 1 uur per dag matig intensief bewegen, 3x per week spier- en botversterkende activiteiten;
- voor volwassenen: 2,5 uur per week matig intensief bewegen, 2x per week spier- en botversterkende activiteiten;
- voor senioren worden extra balansoefeningen geadviseerd.

We stimuleren sporten in de openbare ruimte (I)

- We leggen beweegvoorzieningen aan zoals pumptracks, skatebanen, calisthenics- en freerunobjecten. Hierbij willen we tot 2026 per jaar minimaal 1 beweegvoorziening toevoegen. Hierbij hebben we aandacht voor Arnhem Oost wijken.
- We onderhouden beweegvoorzieningen in de openbare ruimte (zoals playgrounds).
- Waar nodig vindt ook programmering vanuit buurtsportcoaches plaats.
- We zorgen voor een openbare ruimte die uitnodigt om te bewegen, wandelen en te fietsen, door onder andere het aanleggen van aantrekkelijke wandelroutes en beweegroutes.
- We werken samen met verenigingen en scholen om open sportparken en open schoolpleinen te realiseren, zodat deze aansluiten op de openbare ruimte.

We stimuleren Arnhemmers om gezond te eten en drinken (I)

- Het programma GO! (Gezond Onderweg), een wijkgericht behandelprogramma met als component een passend sport- en beweegaanbod voor de doelgroep, is effectief gebleken in de aanpak van overgewicht bij kinderen.
- Het programma JOGG richt de aandacht op een gezonde leefstijl bij kinderen in het algemeen en een gezond gewicht in het bijzonder. Het programma stimuleert gezonder eten en drinken in de omgeving waarin kinderen dagelijks verkeren, zoals op scholen, in kindercentra, bij sportverenigingen, en bevordert een leefomgeving die uitnodigt tot activiteit en tot sportief bewegen.
- Op plekken waar veel kinderen spelen willen we een zo gezond mogelijke omgeving creëren. Daarom plaatsen en onderhouden we watertappunten verspreid over de hele stad. Dit sluit aan bij de ambities in het kader van het JOGG-programma (gezonde jeugd, gezonde toekomst), waarbij gezonde voeding en water drinken belangrijke pijlers zijn.
- We verzorgen leefstijlcoaching via het Sportbedrijf Arnhem door middel van de gecombineerde leefstijlinterventies (Xfitt, COOL). Die interventies richten zich op een combinatie van afvallen, bewegen en gedragsverandering voor duurzaam resultaat.

We stimuleren Arnhemmers om te gaan sporten bij vitale verenigingen of andere beweegaanbieders (I)

- Sportfaciliteiten zijn schoon, heel en veilig en bieden de Arnhemse sportverenigingen ruimte om hun sport te beoefenen. Dit gebeurt door middel van het Sportbedrijf Arnhem, dat voor ons de sportparken, wijkvoorzieningen en zwembaden beheert en exploiteert.
- We willen verenigingen in Arnhem die toekomstbestendig en vitaal zijn. Dit doen we door verenigingsondersteuning via het Sportbedrijf, subsidie aan de Arnhemse sportfederatie, het organiseren van sportcafés, trainingen en we ontsluiten ook aanbod van NOC/NSF of andere sportbonden. Verder hebben we een sportparkmanager die op sportpark de Bakenhof verenigingen ondersteunt en hebben we een clubkadercoach die verenigingen ondersteunt in relatie tot pedagogische vaardigheden.
- We geven uitvoering aan het lokaal sportakkoord.
- We zetten in op een positief sportklimaat. Iedereen voelt zich welkom, iedereen voelt zich veilig, iedereen kan meedoen in de Arnhemse sport.
- We ondersteunen verenigingen die nieuwe sport- en beweegvormen willen aanbieden en waar vraag naar is (padel, urban sport).
- We subsidiëren het gebruik van sportaccommodaties, zodat ‘de sport’ betaalbaar blijft (tarievenmodel).
- Aanvullend verhogen we de toegankelijkheid van de sport voor Arnhemmers door het inzetten van de Sportkaart, de Gelrepas en de studentensportkaart.
- We ondersteunen maatschappelijke organisaties die sport als middel gebruiken voor ontmoeten, verbinden, persoonlijke ontwikkeling en gezonde leefstijl (bijvoorbeeld bij AM, Presikhaaf University).

We stimuleren specifieke doelgroepen Arnhemmers extra om naar vermogen te kunnen sporten en bewegen (doelgroepenbeleid) (I)

- We willen dat alle Arnhemse kinderen van de PO-scholen minimaal vijf uur op en rond school bewegen (via gym, pauzesport, en bijvoorbeeld verlengde schooldag). We voeren samen met de scholen de 2+1+2 aanpak uit. De aanpak houdt in dat kinderen 2 uur per week bewegingsonderwijs ontvangen op school, 1 uur per week onder schooltijd bewegen op en rond school en 2 uur bewegen direct na school. Hiervoor bieden we onder andere aan; skillsboxen, beweegteams op scholen die activiteiten voor kinderen organiseren, schoolsport, voetbaltoernooien. Ook organiseren we voor kinderen hardloopwedstrijden, buurtsportcoaches en het geheim van Papendal. We werken hierin samen met sportverenigingen per wijk.
- We willen ouderen stimuleren om te bewegen. Vanuit het Sportbedrijf zijn er twee consulenten seniorensport die een specifiek aanbod aanbieden (bijvoorbeeld nationale diabetes challenge, natuurwandelen, fietsmaatjes, jeu de boulesbanen, golden sports).
- We stimuleren mensen met een beperking om te sporten. We faciliteren ‘uniek sporten’ (coördinatiefunctie aanbod en ondersteuningen bij hulpmiddelenaanvraag. We geven subsidie aan ISVA (invalidensportvereniging Arnhem).

We zorgen dat de stad en de breedtesport optimaal profiteert van de aanwezigheid van topsport(evenementen) (I)

- Bij het organiseren van (top)sportevenementen zetten we in op ‘side events’. We gebruiken het evenement om een stimulans te geven aan de sport in Arnhem. Dit doen we door ‘evenementversterkende activiteiten', ofwel ‘side events’. Deze hebben altijd de maatschappelijk toegevoegde meerwaarde op het gebied van gezondheid als uitgangspunt. Een recent voorbeeld zijn de fietsclinics verbonden aan het WK BMX, of de versterking van de lokale volleybalvereniging in het kader van het WK volleybal.
- We hebben een convenant met Papendal om ervoor te zorgen dat het topsportcentrum en de stad van elkaars aanwezigheid profiteren. Concreet worden er elke 2 jaar afspraken gemaakt over hoe de lokale sport (verenigingen, onderwijs) profiteert van de aanwezigheid van Papendal.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
% voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen		**54**			
Eenheid:	Percentage inwoners dat voldoet aan de Nederlands Norm Gezond Bewegen (19 en ouder)				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% kinderen beweegt iedere dag 1 uur			**29**		
Eenheid:	Percentage kinderen (0 tot 11 jaar) dat elke dag minstens 1 uur beweegt. *Dit is een inschatting van ouders over het beweeggedrag van hun kinderen. Het vermoeden is dat door de vraagstelling het percentage zeer laag uitvalt. Landelijk gezien voldoet gemiddeld 56,8% van de kinderen 4 tot 12 aan de beweegrichtlijn. Wij vermoeden dat dit in Arnhem hoger ligt. We gaan in gesprek met de GGD om een eenduidiger beeld te krijgen.				
Bron:	Kindmonitor GGD (vierjaarlijks)				

% senioren (65+) dat aan de beweegnorm voldoet			37		
Eenheid:	Percentage senioren dat aan de beweegnorm voldoet				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% lid van sportvereniging		19,50	19,30		
Eenheid:	Percentage inwoners dat is aangesloten bij een sportvereniging				
Bron:	Sportbonden en NOC*NSF. Kennis- en Informatiesysteem Sport (KISS).				

Waardering sportvoorziening		61		64	
Eenheid:	% eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende sportvoorzieningen				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

% kinderen eet minstens elke dag fruit				84	
Eenheid:	Percentage kinderen (0 tot 11 jaar) dat minstens elke dag fruit eet				
Bron:	Kindmonitor GGD				

% goed/ zeer goed ervaren gezondheid			80		68
Eenheid:	Percentage inwoners dat de gezondheid als goed of zeer goed ervaart				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% volwassenen met overgewicht			45		46
Eenheid:	Percentage volwassen met overgewicht				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Meer Arnhemse kinderen een Kansrijke Start (D)

Ieder kind verdient de best mogelijke start van zijn of haar leven en een optimale kans op een goede toekomst. De eerste 1000 dagen (-9 maanden tot 2 jaar) van een kind zijn cruciaal voor een goede start. Juist in deze eerste levensfase is de grootste gezondheidswinst te behalen. De gezondheid van een kind voor, tijdens en na de geboorte blijkt een belangrijke voorspeller te zijn van problemen, zowel fysiek als mentaal, op latere leeftijd. Zo'n 14% van de kinderen heeft geen goede start bij de geboorte door vroeggeboorte, een te laag geboortegewicht of een combinatie ervan. De oorzaak ligt vooral bij sociale risicofactoren en het gebrek aan beschermende factoren.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We zetten in op vroegtijdige signalering van (aanstaande) ouders in een kwetsbare positie (I)

We onderzoeken waar verbeteringsmogelijkheden zijn op het gebied van het signaleren, onder andere:
- de inzet van signaleringsinstrumenten door de professionals;
- het herkennen van (niet-medische) signalen van kwetsbaarheid door professionals;
- de juiste hulpvraag naar boven krijgen door onder andere sensitieve gespreksvoering.

We zorgen voor een passend aanbod aan ondersteuning voor (aanstaande) ouders in een kwetsbare positie (I)

- We brengen het zorglandschap voor de eerste 1000 dagen in beeld voor de professionals, zodat zij weten naar welke ondersteuning zij 'kwetsbare' (aanstaande) ouders kunnen doorverwijzen.
- We brengen het zorglandschap voor de eerste 1000 dagen in beeld voor 'kwetsbare' (aanstaande) ouders, zodat zij weten waar zij met hun hulpvraag terecht kunnen.
- We onderzoeken welk aanbod er aanvullend nodig is om ouders beter voor te bereiden op het ouderschap.
- We continueren bestaande interventies om 'kwetsbare' (aanstaande) ouders passende ondersteuning te bieden, onder andere Nu Niet Zwanger, Centering Pregnancy, Stevig Ouderschap, Voorzorg, Bewust Ouderschap, BabythuisZorg.

We versterken de samenwerking in het netwerk **(I)**

- We verkennen de behoefte aan een MDO (geboortezorgnetwerk): een systematisch intercollegiaal overleg tussen de geboortezorg, JGZ en het sociale domein. Als deze behoefte er is, dan gaan we dit netwerk ontwikkelen.
- We organiseren jaarlijks drie à vier netwerkbijeenkomsten voor professionals om elkaar beter te leren kennen en van elkaar te leren. Om goed samen te werken, moet je elkaar kennen en weten te vinden.
- We onderzoeken en ontwikkelen communicatietools die professionals ondersteunen in de samenwerking (bijvoorbeeld digitale nieuwsbrief en aansluiten bij OZO-verbindzorg).
- De JGZ biedt als belangrijke netwerkpartner laagdrempelige toegankelijk zorg in de wijk, dichtbij de kinderen (en hun ouders) en andere netwerkpartners in de wijk.

Meer Arnhemmers groeien op in een rookvrije omgeving **(D)**

Iedere week opnieuw raken honderden kinderen in Nederland verslaafd aan roken. Ruim de helft van de rokers sterft aan de gevolgen ervan; elk jaar zo'n 20.000 Nederlanders. Ook van meeroken kunnen mensen ernstig ziek worden en er zelfs aan overlijden, tot wel enkele duizenden per jaar. Daarom moet ieder kind dat geboren wordt de kans krijgen om volledig rookvrij op te groeien. Dit kan alleen in een rookvrije omgeving met goede voorbeelden om zich heen. Daarom zetten we ons in om Arnhemmers in een rookvrije omgeving te laten opgroeien. Dit doen we onder andere door te starten met een wijkaanpak voor een Rookvrij Presikhaaf.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We stimuleren laagdrempelige, wijkgerichte en integrale initiatieven voor stoppen met roken **(I)**

- We onderzoeken de mogelijkheden voor wijkgerichte aanpakken op het gebied van stoppen met roken.
- We verbinden initiatieven in de wijk die inzetten op problemen die in samenhang met roken kunnen worden aangepakt.

Op plekken waar vaak kinderen en jongeren komen, zetten wij in op een rookvrije omgeving **(I)**

- We stimuleren sportverenigingen om een rookvrij beleid te voeren.
- We verkennen de mogelijkheden uit de Omgevingsvisie om meer plekken aan te duiden als rookvrije zone.
- We ondersteunen initiatieven van inwoners om speelplekken in hun wijk rookvrij te maken.
- We verkennen de mogelijkheden rookvrij beleid op te nemen in subsidieafspraken.
- We stimuleren en faciliteren de Gezonde Kinderopvang en de Gezonde Schoolaanpak.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
% roken		**21**		**21**	
Eenheid:	Percentage inwoners dat rookt				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Het terugdringen van problematisch alcohol- en drugsgebruik **(D)**

Alcohol- en drugsgebruik, gokken en overmatig gamen en sociale mediagebruik zijn schadelijk voor de gezondheid. Het kan ook leiden tot slechtere schoolprestaties, verzuim of schooluitval. Het is dus belangrijk om alcohol- en drugsgebruik en gokken zo veel mogelijk te voorkomen en te ontmoedigen en met name jongeren te leren op een gezonde manier om te gaan met gamen en sociale mediagebruik.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We richten ons op preventie van middelengebruik bij jongeren onder de 18 jaar **(I)**

Dit doen we door op verschillende domeinen in het leven van jongeren in te zetten:

- School: we stimuleren alle Arnhemse scholen om gebruik te maken van een integrale aanpak voor het voorkomen en terugdringen van (problematisch) middelengebruik.
- Professionals: signaleren en begeleiden van jongeren die beginnende problemen hebben met gebruik en verwijzen van leerlingen met problematisch gebruik.
- Sportomgeving: we stimuleren een verantwoord middelenbeleid bij sportverenigingen.
- Wijk: we zetten in op deskundigheidsbevordering op het gebied van middelengebruik voor professionals in de wijk zoals jongerenwerkers, straatcoaches, handhavers.

We versterken de signaleringsketen	(I)

- We onderzoeken met het kernteam preventie en handhaving van middelengebruik hoe we de samenwerking tussen preventie en handhaving kunnen verbeteren.
- We sluiten aan op landelijke campagnes zoals Zien Drinken, Doet Drinken en IkPas om preventie van middelengebruik onder de aandacht te brengen bij inwoners en professionals.
- Jeugdartsen en -verpleegkundigen van de GGD geven voorlichting en advies en verwijzen door als extra ondersteuning nodig is.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
% voldoet aan de alcoholrichtlijn		43		43	
Eenheid:	Percentage inwoners dat voldoet aan de alcoholrichtlijn				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers gezond en fit	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**
Meer Arnhemmers voldoen aan de beweegrichtlijn en minder Arnhemmers hebben overgewicht	20.386	3.703	431	474
Meer Arnhemse kinderen een Kansrijke Start	3.604	0	0	0
Meer Arnhemmers groeien op in een rookvrije omgeving	5.059	76	0	0
Het terugdringen van problematisch alcohol- en drugsgebruik				
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	25.265	24.684	25.316	29.048	25.567	25.304	25.119
Baten	5.589	3.398	3.690	3.778	3.778	3.717	3.717
Saldo lasten en baten	***-19.676***	***-21.286***	***-21.626***	***-25.270***	***-21.789***	***-21.587***	***-21.402***
Toevoegingen aan reserves	773	418	431	431	431	431	431
Onttrekkingen aan reserves	983	553	846	474	555	460	358
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***210***	***136***	***416***	***44***	***124***	***30***	***-73***
Gerealiseerd resultaat	**-19.465**	**-21.151**	**-21.210**	**-25.226**	**-21.665**	**-21.557**	**-21.475**

Toelichting

Het programma Gezondheid en Sport is deze begroting op hoofdlijnen zero based opgebouwd. Het programma kent twee onderdelen, gezondheid en sport. Er bestaat een aanzienlijke overlap met de wijkprogramma's op de activiteiten voor gezondheid en sport. Doordat een deel van de budgetten is doorgemandateerd, is een deel van de beleidsmatige inzet ook voor de wijkprogramma's. De beleidsmatige inzet vanuit de wijkprogramma's is niet

meegenomen in de analyse. Deze zal worden meegenomen wanneer de wijkprogramma's zero based worden opgebouwd.

Zoals ook in het plan van aanpak zero based begroten is opgenomen (maart 2022, zaaknummer 640401), worden afwijkingen in de omvang van de programma's eerst op een stelpost geplaatst, waarna deze bij het eerstvolgende integrale besluitvormingsmoment, de Perspectiefnota 2025-2028, meegenomen worden.

In de tabel hieronder staat het totaaloverzicht met de inkomsten en uitgaven voor gezondheid en sport binnen het programma Gezondheid en Sport en binnen Wijken Algemeen. Vervolgens is per onderwerp een uitsplitsing opgenomen.

Programma Gezondheid en Sport 2024	Inkomsten		Uitgaven				
	Vastgoed	Overig	VGGM / Sportbedrijf	Vastgoed	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
Bedragen x € 1.000							
Onderwerp							
Gezondheid	-	76	7.075	-	223	1.324	8.622
Sport	3.703	-	15.297	3.094	546	1.489	20.426
Stelpost	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	**3.703**	**76**	**22.372**	**3.094**	**769**	**2.813**	**29.048**

Wijken Algemeen 2024	Inkomsten		Uitgaven				
	Vastgoed	Overig	VGGM / Sportbedrijf	Vastgoed	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
Bedragen x € 1.000							
Onderwerp							
Gezondheid	11	-	-	4	-	86	90
Sport	2.054	-	5.614	1.338	-	-	6.952
Stelpost	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	**2.065**	**0**	**5.614**	**1.343**	**0**	**86**	**7.043**

De totale lasten van het programma Gezondheid en Sport sluiten aan bij de uitkomsten van zero based. Wel verschuift er € 81.000 van Gezondheid naar Sport. Mogelijke verschuivingen tussen het programma Gezondheid en Sport en Wijken Algemeen zullen naar aanleiding van de evaluatie van Van Wijken Weten worden beoordeeld.

Gezondheid	Totaal	Programma Gezond-heid en Sport	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Inkomsten	**87**	**76**	**11**
Vastgoed	11		11
Gezond in de Stad	60	60	
Lijkbezorging	16	16	
Gemeenschappelijke regelingen	**7.075**	**7.075**	**0**
VGGM - gemeenschappelijke regeling	6.478	6.478	
VGGM - Basis op orde JGZ / AGZ	99	99	
VGGM - Programma Beter Bedrijfsvoeren	498	498	
Dienstverleningsovereenkomst VGGM	**985**	**985**	**0**
Gezond in de Stad	**358**	**282**	**76**
Verstrekte subsidies	**67**	**57**	**10**
St. VanHarte	10	2	8
St. Rijnstate Ziekenhuis	57	55	2

Beleidsmatige inzet	**223**	**223**	**0**
Vastgoed	**4**	**0**	**4**
Kapitaallasten	1		1
Belastingen	1		1
Gas water licht verzekeringen	3		3
Totaal uitgaven	**8.712**	**8.622**	**90**

Naast de vastgoedinkomsten voor De Roze Bunker en de specifieke inkomsten voor het programma Gezond in de Stad, is in de begroting een raming opgenomen van € 16.000 aan inkomsten voor lijkbezorging. Voor inwoners zonder nabestaanden verzorgt de gemeente de uitvaart. Hiervoor is binnen de dienstverleningsovereenkomst met VGGM een raming van € 207.000 opgenomen. Een deel van deze kosten wordt uiteindelijk nog vergoed vanuit bijvoorbeeld de boedel van de overledene. Op historisch basis is hiervoor een opbrengst van € 16.000 geraamd.

Naast de reguliere bijdrage aan de VGGM als gemeenschappelijke regeling hebben we een dienstverleningsovereenkomst waarbinnen specifieke dienstverlening van VGGM voor Arnhem valt. Dit betreft onder andere lijkbezorging, maar ook bijvoorbeeld lijkschouwing en maatwerk in het kader van de jeugdgezondheidszorg.

Sport	Totaal	Programma Gezond-heid en Sport	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Inkomsten	**5.757**	**3.703**	**2.054**
Verhuur sportaccommodaties binnensport	5.701	3.647	2.054
Verhuur sportaccommodaties buitensport	56	56	0
Verstrekte subsidies	**21.891**	**16.276**	**5.614**
Sportbedrijf Arnhem BV	20.911	15.297	5.614
St. Zwembad Klarenbeek	355	355	
St. Sportcentrum Rijkerswoerd	555	555	
Arnhemse Sport Federatie	13	13	
St. Beheer Wijk Sportac Vredenburcht	56	56	
Kapitaallasten	**2.730**	**2.126**	**604**
Zwembaden	38	38	
Binnensportaccommodaties	2.566	1.963	604
Buitensportaccommodaties	125	125	
Beheer Vastgoed	**1.702**	**968**	**735**
Belastingen	503	253	250
Gas, water, licht	50	0	50
Onderhoud (incl verzekeringen en schoonmaak)	878	542	337
Aan externe partij door te belasten kosten	270	173	98
Beleidsmatige inzet	**546**	**546**	**0**
Aanvullende opdrachten Sportbedrijf	**551**	**509**	**41**
Totaal uitgaven	**27.419**	**20.426**	**6.994**

De inkomsten op het onderdeel sport bestaan uit de huuropbrengsten van de sportaccommodaties. Voor het grootste deel worden deze betaald door het sportbedrijf wat medebepalend is voor de hoogte van de subsidie die zij ontvangen.

Naast de verstrekte subsidies, de kosten voor de sportaccommodaties en de beleidsmatige inzet is € 469.000 opgenomen voor opdrachten aan het Sportbedrijf die aanvullende zijn op de reguliere subsidieovereenkomst. Het gaat hierbij onder andere om de middelen voor sportpark Paasberg en voor de sportdag op Papendal.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt € 0,4 miljoen toegevoegd aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 0,5 miljoen onttrokken aan de reserves.
- € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten;
- € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed.
- € 0,1 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Jeugdfonds.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Sportbedrijf Arnhem
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Sportbedrijf Arnhem;
- Eerstelijnsgezondheidszorg (onder andere huisartsen);
- Rijnstate;
- Onderwijsinstellingen;
- Sociale Wijkteams;
- Menzis;
- Iriszorg verslavingspreventie;
- Indigo;
- Provincie Gelderland;
- Sportaanbieders;
- Partners uit het Verloskundig Samenwerkingsverband Kracht (Arnhem e.o.).

Daarnaast zijn er nog een aantal kleinere partijen die een preventief aanbod hebben in Arnhem.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Plan Gezond en fit;
- Landelijke Nota Gezondheidsbeleid 2020-2024 ‘Gezondheid breed op de agenda’ (mei 2020);
- Nationaal Preventieakkoord;
- Sport- en beweegakkoord Gemeente Arnhem (juni 2020).

Klimaat en energie

De klimaatverandering wacht niet op ons, het is crisis en we willen die verder tegengaan door vol in te zetten op een inclusieve energietransitie. Arnhem heeft de ambitie om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te zijn. Hoe we dat gaan doen, hebben we vastgelegd in het beleidsplan New Energy Made in Arnhem. Een oude lineaire economie past daar niet bij, die laten we los en een circulaire economische benadering staat centraal in ons omgaan met grondstoffen en afval. Daarbij streven we naar duurzaamheid en brede welvaart en daarbij zijn de 17 Sustainable Development Goals leidend.

We zetten beleidsplan New Energy made in Arnhem door, nemen regie op versnelling en trendbreuk, gebruikmakend van innovaties. Steeds met oog voor kwetsbare inwoners. Stijgende energiekosten vragen acute aanpak bij de meest kwetsbaren.

We streven naar een fikse CO2-reductie door energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven en het opwekken van duurzame elektriciteit (met zonnepanelen en windmolens) en duurzame warmte als alternatief voor aardgas. We betrekken de Arnhemmers en gaan samen aan de slag. De Arnhemse Isolatie aanpak voeren we uit. Met bedrijven op werklocaties sluiten we Green Deals omdat ook daar flinke slagen nodig zijn. De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen. Een steviger duurzaam mobiliteitsplan is in ontwikkeling als basis voor verdere uitvoering.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio) (A)

Arnhem volgt in haar ambities internationale afspraken, het klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord. Arnhem werkt toe naar een klimaatneutrale gemeente in 2050. Om dit te bereiken moet de komende jaren veel gebeuren. De doelstelling van New energy made in Arnhem (NemiA) 2020-2030 is 61% CO2-reductie ten opzichte van 2017, met als tussendoelstelling 25% in 2023. Deze reductie wordt grotendeels gerealiseerd door het actieplan NemiA 2030 en overige programma's binnen de gemeente. Een deel van de reductie komt van autonome ontwikkeling, de resterende opgave zullen wij van buiten de gemeentegrens moeten halen of hier in de komende jaren aanvullende ambities op formuleren.

- De CO2-reductie data laten zien dat er in Arnhem in 2020 en 2021 goede stappen zijn gezet om de klimaatdoelen van 2030 en tussendoelen van 2023 te halen. Echter, de huidige trend zal zich waarschijnlijk niet zo rooskleurig doorzetten vanwege 1) het afvlakken van de verduurzaming van de landelijke elektriciteitsmix en 2) het afnemen van het effect van de coronapandemie. Tegelijk zullen de stijgende energieprijzen, mede als gevolg van de oorlog in Oekraïne, naar verwachting wel een extra impuls geven aan besparingsmaatregelen.
- Bij de sectoren verkeer en vervoer (duurzame mobiliteit) en bedrijven en industrie (inclusief commerciële dienstverlening) is in 2020 en 2021 grote CO2-reductie bereikt. Deze is deels het gevolg van autonome ontwikkelingen, zoals de coronaepidemie. Het is nog onzeker of deze dalende trend de komende jaren doorzet.
- Om het klimaatdoel te halen is een trendbreuk nodig, met name in de gebouwde omgeving en bij de grootschalige opwek van elektriciteit.
- Om de verduurzaming van de sectoren te kunnen blijven faciliteren is het nodig om de netcongestie op te heffen door het versneld realiseren van nieuwe energie-infrastructuur. Denk hierbij aan het verzwaren van het elektriciteitsnet, het aanleggen van warmtenetten, off-grid laadpleinen en het opwekken en opslaan van duurzame energie. Hiervoor zijn we mede afhankelijk van netbeheerders Liander en TenneT.
- Daarnaast is het nodig om technische, organisatorische en financiële innovaties in te zetten om, ondanks de netcongestie, toch verder te komen met de energietransitie.

Gemeenten hebben vanuit het Klimaatakkoord de regie gekregen over de wijkgerichte energietransitie. Gemeenten, zo ook Arnhem, hebben hierbij hoge ambities en hebben als voorwaarde gesteld dat deze transitie haalbaar en betaalbaar is voor inwoners en bedrijven.

In de praktijk blijkt nu al in veel gevallen dat het verduurzamen van woningen en gebouwen naar aardgasvrij en/of energieneutraal onvoldoende rendabel en financierbaar is, in vergelijking met de fossiele oplossingen. Via G40 en VNG hebben we als gemeenten van het Rijk stevige ruggensteun hiervoor gevraagd op instrumentarium, wetgeving en financiering. Hieraan is het afgelopen jaar door het kabinet tegemoet gekomen met:

- het Beleidsprogramma Versnelling Verduurzaming gebouwde omgeving waarin allerlei regelingen, subsidies en financiering voor isolatie en warmtetransitie zijn verankerd, bijvoorbeeld de Nationale Isolatieaanpak, het Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie. de Investeringssubsidie Duurzame Energie en Energiebesparing (ISDE), en het warmtefonds;

- het wetsvoorstel voor de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw,);
- het wetsvoorstel voor de Wet collectieve warmte (Wcw);
  de tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid (CDOKE), waarmee de uitvoeringslasten van het Klimaatakkoord voor gemeenten kunnen worden gefinancierd. Aan Arnhem is ruim € 2,8 miljoen per jaar voor 3 jaar toegekend.

Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

Binnen de gebouwde omgeving is het speerpunt tot 2030 het isoleren van alle woningen en gebouwen tot aan het niveau van de nationale isolatiestandaard. Een forse opgave, waarvoor we in 2023 een specifieke Arnhemse isolatieaanpak hebben opgesteld, die in uitvoering is. We geven daarmee concrete invulling aan de doelstellingen van NemiA en de Transitievisie warmte. We werken met een wijkgerichte aanpak aan energiebesparing en vervangen van aardgas voor een duurzaam alternatief.

Meer dan 3.200 huishoudens in energiearmoede geholpen in 2024 (I)

De Arnhemse aanpak energiearmoede is in 2023 fors geïntensiveerd, met extra middelen van het Rijk. We werken samen met een netwerk van partijen om de doelgroep te bereiken, deelnemers te werven en energiecoaches op te leiden en in te zetten. Dit zijn bijvoorbeeld scholen, huisartsen en moskeeën. We gebruiken de kracht in de wijken, door wijkbewoners op te leiden als energiecoach, in te zetten in wijk-klusteams, en als influencer en ambassadeur. Deze aanpak ‘voor de wijk, door de wijk’ is arbeidsintensief, maar werpt zijn vruchten af.

Verder creëren we in de wijken werkgelegenheid, bijvoorbeeld als energiecoach of als klusser. Ook verwijzen we deelnemers met andere problemen door naar de juiste hulpverleners.
In de Arnhem-Oost wijken wordt de energiearmoede-aanpak afgestemd met betrokken partners en de verduurzaming van particulier bezit.

Beoogde resultaten in 2024:
- 3200 afgeronde energiecoach trajecten bij huishoudens, waarvan 1700 via reguliere aanmeldingen en 1500 via deur-tot-deur aanpak;
- 1500 huishoudens zijn geholpen door klusteams;
- 600 huishoudens hebben nieuw zuinig witgoed;
- 5000 bewoners zijn geactiveerd en 350 doorverwezen naar een energiecoach, via wijkopbouwwerk;
- 1750 leerlingen zijn via scholen bereikt;
- 5,4 kT CO2-besparing.

Voor de extra middelen (ruim € 4 miljoen) die we in de tweede helft van 2023 van het Rijk krijgen, zal naast bovenstaande inspanningen nog een apart plan worden gemaakt.

6.500 woningen aardgasvrij in 2030 (I)

In 2022 heeft de raad de Transitievisie warmte vastgesteld. Hierin zijn tien buurten benoemd (kansrijke wijken) waar we verkennen hoe deze kunnen overstappen van aardgas naar een duurzaam alternatief voor verwarming. Daarnaast zijn vijf ‘onderzoeksgebieden’ benoemd om grootschalig te verkennen of een warmtenet als duurzaam alternatief mogelijk is. De doelstelling is om 6.500 duurzaam te verwarming in 2030 (aardgasvrij). Indien nodig wordt daarvoor een wijkuitvoeringsplan gemaakt. Het opstellen van een wijkuitvoeringsplan als doel laten we vervallen, omdat het een middel is om de doelstelling te bereiken.

In 2024 wordt de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw) van kracht. Daarmee krijgt de raad de bevoegdheid om levering van aardgas in een bepaalde wijk of buurt te stoppen. In de loop van 2024 zullen we de raad voorstellen om in gesprek te gaan over hoe we hiervan in Arnhem gebruik willen maken.

Kansrijke buurten
In 2024 werken we verder aan de ontwikkeling van een warmtenet in Elderveld-Noord en Kronenburg. We gaan door met het stimuleren van individuele warmtepompen in vijf all-electric buurten: Saksen Weimar, Nieuw Monnikenhuizen, Plantagebuurt, Stadseiland en Tuin van Elden. De ontwikkeling van duurzame warmte in Plattenburg en Hoogkamp is in voorbereiding. In de buurt Immerloo zal geleidelijk ook het aardgas verdwijnen voor koken en warm tapwater.

Onderzoeksgebieden
In 2024 zetten we de verkenning voort naar de mogelijkheden voor een grootschalig warmtenet in Malburgen-Oost. Voor een van de andere onderzoeksgebieden starten we de verkenning naar de mogelijkheden voor een duurzaam warmtenet.

Werklocaties
In de transitievisie warmte is aangegeven dat de plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader moeten worden uitgewerkt. Dit gaan we doen, zie hieronder bij bedrijven en industrie.

Duurzame warmtebronnen
We zetten het onderzoek voort naar de mogelijkheden voor geothermie samen met gemeenten Lingewaard, Overbetuwe en Nijmegen. In 2024 onderzoeken we de mogelijkheden voor grootschalige toepassing van energie uit oppervlaktewater (uit de Rijn).

35.000 woningen geïsoleerd in 2030 **(I)**

In 2023 hebben we de doelstelling ‘15% energiebesparing in de gebouwde omgeving in 2030’ uitgewerkt in de 'Arnhemse aanpak woningisolatie’. De operationele doelstelling is 35.000 extra woningen geïsoleerd tot de nationale standaard in 2030. De aanpak volgt 3 sporen:
1. een aanbod voor woningeigenaren en resultaatgerichte afspraken;
2. knelpunten oplossen en integratie met energiearmoede;
3. trendbreuk, door zoeken en testen van nieuwe concepten, het aangaan van nieuwe coalities en het uitvoeren van een innovatie challenge.

De isolatieaanpak is wijkgericht en doelgroepgericht (particuliere eigenaren, verhuurders, corporaties, VvE's en eigenaren van erfgoed/monumenten). In 2024 zetten we de aanpak voort. Beoogde resultaten in 2024 per doelgroep zijn:

Particuliere woningeigenaren:
- 2.500 woningeigenaren hebben een energieadvies gekregen;
- 175 woningeigenaren hebben financiële ondersteuning uit SEWA-regeling gekregen;
- 500 woningeigenaren hebben financiële ondersteuning uit KWAS-regeling gekregen;
- voor 1.900 woningeneigenaren is een collectieve inkoopactie georganiseerd;
- er is een wijkloket geopend.

VvE’s
- 400 woningeigenaren hebben een advies over uitvoering isolatie gekregen;
- 20 grote VvE’s zijn gestart met uitvoering van isolatie.

Particuliere verhuurders
- 20 gebouweigenaren hebben een energiescan uitgevoerd.

Woningcorporaties
- 1150 woningen zijn geïsoleerd als onderdeel van de renovatieopgave;
- 1090 woningen zijn geïsoleerd als onderdeel van het planmatig onderhoud.

Erfgoed
- 206 woningen van Portaal zijn verduurzaamd;
- het hand- en detailboek is in uitvoering genomen.

Doelgroepoverstijgend
- 2 pilots die uit de innovatie challenge zijn gekomen worden geïmplementeerd;
- het nieuwe soortenmanagementbeleid is geïmplementeerd;
- het monitoring- en klantregistratiesysteem is opgeleverd;
- de buurt isolatieteams zijn opgeschaald.

Verder hebben we in het najaar 2023 een aanvraag ingediend bij het Rijk voor middelen uit het Volkshuisvestingsfonds 2023. Als deze worden toegekend, zullen we een aanvullend plan maken om de isolatieopgave te versnellen in 2024 e.v..

250.000 zonnepanelen op daken in 2030 **(I)**

Het doel van 2023 (150.000 zonnepanelen) is gehaald en verwacht wordt dat het doel 2030 (250.000 zonnepanelen) ook wordt gehaald. Deels via autonome ontwikkelingen, deels door extra stimulering, bijvoorbeeld met collectieve inkoopacties. In alle acties gericht op het isoleren van woningen wordt 'zonnepanelen op daken' ook gestimuleerd.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
CO2 uitstoot gebouwde omgeving	**307**	**272**	**285**		

Eenheid: kiloton

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

CO2 reductie gebouwde omgeving t.o.v. peiljaar 2017	**34**	**69**	**56**		

Eenheid: Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

De doelstelling bij bedrijven en industrie is reductie van minimaal 38 KT CO2-uitstoot tot 2030. Om tot deze reductie te komen, wordt gewerkt conform het Arnhems coalitieakkoord 2022 - 2026 aan informeren, stimuleren, reguleren en controleren van bedrijven. Van bedrijven verwachten wij dat ze bijdragen aan een duurzame toekomst. Bedrijven worden gestimuleerd om vanuit maatschappelijke verantwoordelijkheid en/of kostenbesparing duurzaamheidsmaatregelen door te voeren. Daarnaast wordt op de wettelijke verplichtingen gecontroleerd.

Communicatie en bewustwording intensiveren: 100% van bedrijven bekend met verduurzamingsmaatregelen in 2030 (I)

In 2024 blijven we bedrijven en maatschappelijke instellingen informeren over het belang van verduurzamen. Dit doen we door voor specifieke doelgroepen Energycafé's te organiseren die aansluiten bij de wensen en behoeften van de betreffende doelgroep. Ook worden ondernemersbijeenkomsten gehouden in het kader van de gebieds- en sectorgerichte Green deals.

Energiebesparing bevorderen: 15% energiebesparing bij bedrijven en industrie in 2030 (I)

Met een gebiedsgerichte aanpak via Green Deals stimuleren we bedrijven op werklocaties en maatschappelijke instellingen om energiebesparende maatregelen te nemen.
In 2024 zetten we in op Green Deals met de bedrijventerreinen Rijkerswoerd / De Overmaat en nog drie andere werklocaties of sectoren.

In 2023 is in de kantorenvisie de ambitie opgenomen dat er in 2030 alleen nog maar kantoren met minimaal energielabel A zijn. Daarbij wordt bij renovatie gestimuleerd zoveel mogelijk richting label A+++ te renoveren, conform de renovatiestandaard. Hierbij wordt ingezet op een gestructureerde sectorale en gebiedsgerichte aanpak. In 2024 wordt deze aanpak ontwikkeld en wordt gestart met de uitvoering hiervan.

In 2024 zetten we de handhaving door middel van energiecontroles op de verplichte maatregelen bij bedrijven en de energielabel C bij kantoren voort.

Opwek en hergebruik van energie bevorderen: 75.000 zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie en 2 pilots met gebruik restwarmte in 2030 (I)

In 2024 blijven we stimuleren dat bedrijven hun daken gaan benutten voor zonnepanelen. Dit doen we bij voorkeur via de gebiedsgerichte aanpak van de Green Deals. Hierin maken we afspraken over het benutten van daken voor zonnepanelen en ondersteunen we de ondernemers. Indien er problemen zijn met netcongestie helpen we met zoeken naar (innovatieve) oplossingen hiervoor. We blijven maatwerkgesprekken voeren met ondernemers.

Meer bedrijven en industrie aardgasvrij maken: 500 extra bedrijven aardgasvrij in 2030 (I)

In de transitievisie warmte is aangegeven dat de plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader moeten worden uitgewerkt. Hiermee zijn we in de tweede helft van 2023 gestart.
In 2024 werken we de plannen uit voor drie werklocaties.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
CO2-uitstoot bedrijven en industrie	**178**	**139**	**143**		

Eenheid: kiloton

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

CO2-reductie bedrijven en industrie t.o.v. peiljaar 2017	**33**	**73**	**68**		

Eenheid: Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030 **(D)**

De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen. Gedragsverandering speelt een rol bij de werkgeversaanpak, aanpak mobiliteitsbewegingen stadslogistiek en het stimuleren van deelvervoer. Daarnaast zet Arnhem in op zero emissie voertuigen en de benodigde infrastructuur.

Werkgeversaanpak modal shift: doelstelling voor 2023 25% minder autogebruik bij 10 bedrijven **(I)**

In 2023 is gestart, samen met de Groene Metropoolregio, met de ondernemers die al hebben aangegeven hieraan te willen meewerken (netwerk NemiA). Deze aanpak wordt in 2024 voortgezet.

Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit: in 2030 1000 deelauto's en 2000 deelfietsen **(I)**

In 2023 zijn de beleidsregels gepubliceerd en zijn vergunningen verleend. Op basis van de visie Hubs in Arnhem en een plaatsingsplan wordt in 2024 het aantal deelvoertuigen op drie niveaus van hubs verder uitgebreid: stadsrandhubs, knooppunthubs (OV) en buurthubs.

Vergroten aandeel elektrische voertuigen: in 2030 6000 laadpunten en 100 snelladers **(I)**

Op basis van de in 2022 en 2023 verleende concessies wordt in 2024 het aantal laadpunten, met name in laadpleinen, verder uitgebreid met extra aandacht voor de, in de openbare ruimte passende, oplossingen zoals lantaarnpaalladen. De doelstelling 2023, 1000 laadpunten en 20 snelladers, is reeds behaald.

Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek: doel 2025 100% zero emissie bestelvoertuigen in de binnenstad en 25% minder stadslogistieke bewegingen **(I)**

In 2023 is het besluit genomen om in 2026 de zero emissiezone in de binnenstad te realiseren. Komende jaren wordt gewerkt aan de handhavingstechniek (camera's met kentekenherkenning) en de flankerende maatregelen ten behoeve van stadslogistiek.

Taxibeleid verduurzamen: doel 2030 is 100% zero emissie taxi's in de binnenstad **(I)**

Dit is uitgesteld tot 2025.

Zero emissie concessie doelgroepenvervoer: doel in 2030 is 100% zero emissie doelgroepenvervoer **(I)**

Vervoerders hebben hun zero emissieplannen ingediend en doelgroepenvervoer is gegund. De gemeente Arnhem werkt in 2024, samen met regiogemeenten, aan het realiseren van laadinfrastructuur voor doelgroepenvervoer.

Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente: doel 2023 is 100% van nieuw in te zetten bestel- en personenauto's moet zero emissie zijn. **(I)**

In alle aanbestedingen van de gemeente in 2024 in de GWW-sector, onderhoud wegen en groenvoorzieningen wordt inzet van zero emissie personenwagens en bestelauto's geëist.

Zero emissie openbaar vervoer concessie: doel in 2023 is een volledig zero emissie OV concessie **(I)**

In overleg met de provincie Gelderland zorgen we in 2024 voor aanbestedingsdocumenten ten behoeve van de volgende concessie, waarin de zero emissie eisen zijn opgenomen. Deze concessie start in 2026.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
CO2-uitstoot verkeer en vervoer	**379**	**323**	**331**		
Eenheid:	kiloton				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

CO2-reductie verkeer en vervoer t.o.v. 2017	**1**	**55**
Eenheid:	Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017	
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)	

Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030 **(D)**

'Zon op dak' is niet voldoende om aan de Arnhemse elektriciteitsvraag te voldoen. We hebben daarom ook grootschalige opwek op land nodig. De focus hierbij ligt, in ieder geval voor de komende 10 tot 20 jaar, op grondgebonden zonnevelden en windmolens. Dit zijn bewezen technologieën die binnen een afzienbare termijn veel elektriciteit kunnen opwekken. Doel is dus het realiseren van windmolens en zonnevelden. Voor een deel van de elektriciteitsopwekking die we nodig hebben, zijn we afhankelijk van de regio, omdat we een gemeente zijn met een stedelijk karakter en een beperkt beschikbare ruimte in het buitengebied.

5 windmolens in Arnhem in 2030 gerealiseerd **(I)**

In 2024:

- Onderzoeken of, en zo ja welke nieuwe locaties we geschikt kunnen maken voor het opwekken van windenergie, op basis van de uitkomsten van de planMER RES.
- Afwegingskader voor kleine windmolens in gebruik.
- Haalbaarheid windmolen Drielsedijk: afhankelijk van provinciaal onderzoek en herijkt provinciaal beleid vanwege het voorkomen van de wespendief op de Veluwe.
- Doorlopende exploitatie van 4 windmolens Koningspleij en realisatie van buurtprojecten, gefinancierd uit Omgevingsfonds windpark Koningspleij.

Als gevolg van provinciaal beleid is het op dit moment onmogelijk om nog meer grootschalige windmolens te realiseren binnen de gemeentegrenzen van Arnhem.

42 MWp (circa 45 ha) zonnevelden in 2030 gerealiseerd **(I)**

In 2024:

- Voorbereiding, bouw en/of in exploitatie nemen van diverse zonneveld/zonnecarportlocaties.
- Ontwikkelen en stimuleren van innovaties, zoals modulaire zonnecarports, smart energy hubs op bedrijventerreinen, verticale zonnepanelen.
- Rol van gemeente voor grootschalige zon opwek veranderen van facilitair/samenwerkend naar ontwikkelend/regisserend.
- Indien uit haalbaarheidsonderzoek in 2023 blijkt dat er een zonneveld binnen zoeklocatie Deelen haalbaar is, dan zal vanaf 2024 voorbereiding en aanbesteding ervan plaatsvinden.
- Onderzoeken welke nieuwe locaties we geschikt kunnen maken voor het opwekken van zonne-energie, mede op basis van de uitkomsten van de planMER RES.

Regionale energiestrategie 2.0 gereed **(I)**

In 2024 integreren we de resultaten van de Milieueffectrapportage RES Arnhem Nijmegen in de RES 2.0: er komen nieuwe zoekgebieden voor windprojecten in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen bij. Ook geven we een update over de bovenlokale warmteverdeling en starten we een proces voor de omgang met netcongestie en integraal programmeren. Daarnaast werken we een aantal afspraken uit van de RES 1.0. De in de RES 1.0 vastgestelde ambitie voor 2030, te weten 1,62 TWh, blijft hierbij uitgangspunt.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Vermeden CO2-uitstoot door duurzame opwek elektriciteit	**13**	**16**	**20**		
Eenheid:	Vermindering in C02-uitstoot t.o.v. 2017				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

Vermeden CO2 uitstoot door duurzame opwek elektriciteit t.o.v. 2017	**5**	**9**	**13**		
Eenheid:	vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

Meer bewustwording en gedragsverandering (D)

Energie besparen, het opwekken van hernieuwbare energie en het afkoppelen van het aardgas zijn grote opgaven. Het zijn opgaven die we alleen maar succesvol kunnen uitvoeren als we dit samen doen met alle Arnhemmers: inwoners, ondernemers, instellingen, overheden en bezoekers. Met de communicatiecampagne Arnhem Aan bieden we zoveel mogelijk handelingsperspectief voor al deze doelgroepen. Het aanbod wordt doorontwikkeld en aangepast op basis van de input die wordt opgehaald bij bewoners en ondernemers.

Voortzetten communicatiecampagne Arnhem AAN **(I)**

Arnhem Aan is de communicatiecampagne voor de energietransitie. Met Arnhem Aan willen we Arnhemmers enthousiasmeren en motiveren om aan de slag te gaan met energie besparen en hernieuwbare energie. Dit doen wij doelgroepgericht met een aanpak voor woningeigenaren en -huurders, bedrijven en verenigingen; met maatwerk voor huishoudens die leven in energiearmoede en huishoudens met een migratieachtergrond. We spelen daarbij in op de actualiteit, maatschappelijke trends en de belevingswereld van de Arnhemmers. Hiervoor zijn diverse en meerjarige communicatie- en bewustwordingsacties en inspanningen nodig. Al deze communicatie-activiteiten worden onder de vlag van Arnhem Aan gelanceerd.

In 2024 gaan we verder met de intensivering van Arnhem Aan door:

- Uitvoeren van meerdere grote en kleinere acties.
- Uitdragen van goede, inspirerende voorbeelden door inzet van social media en streetmarketing.

- Arnhem Aan wordt online een professioneler inspiratieplatform dat meer aansluit bij de belevingswereld van de Arnhemmers. De content daarbij zal divers en activerend zijn.
- Positioneren van het Energieloket Arnhem bij bewoners en ondernemers. Energieloket Arnhem biedt een overzicht van alle maatregelen en financieringsmogelijkheden voor inwoners, ondernemers en VvE's voor verduurzaming. Daarnaast heeft het een loketfunctie voor vragen van Arnhemmers over hun verduurzamingsplannen.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal unieke bezoekers website Arnhem Aan	**12802**	**15369**	**14106**	**22611**	

Eenheid: Aantal bezoekers

Bron: Gemeente Arnhem

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio)	**22.677**	**11.337**	**10.000**	**40**
Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017	10.039	8.438	38	544
Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017	305	32	0	0
Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030	545	0	0	0
Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030	13	0	0	0
Meer bewustwording en gedragsverandering	17	0	0	0
Overig	11.757	2.867	0	12
Totaal	**22.677**	**11.337**	**38**	**556**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	5.912	5.663	15.841	22.677	17.975	15.644	14.770
Baten	1.224	1.032	10.529	11.337	7.236	4.659	8.786
Saldo lasten en baten	***-4.688***	***-4.631***	***-5.313***	***-11.339***	***-10.739***	***-10.986***	***-5.984***
Toevoegingen aan reserves	7.103	10.000	10.715	38	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	6.743	40	254	556	962	1.215	1.215
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-360***	***-9.960***	***-10.461***	***517***	***962***	***1.215***	***1.215***
Gerealiseerd resultaat	**-5.049**	**-14.591**	**-15.773**	**-10.822**	**-9.777**	**-9.770**	**-4.769**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 22,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Lasten voor reguliere werkzaamheden New Energy Made in Arnhem: € 4,3 miljoen;
- Lasten voor uitvoering volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost: € 5,7 miljoen.
- Lasten voor grote projecten warmteproject Elderveld en Smartpolder: € 4,2 miljoen
- Lasten om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen, hiervoor zijn ook baten ontvangen: € 2,9 miljoen
- Lasten in het kader van nieuwe grote projecten waarvoor in de begroting van 2023 tot en met 2026 €15 miljoen beschikbaar is gesteld. In 2024 wordt hiervan € 5 miljoen besteed.

Vanaf 2025 is begroot dat de projecten Elderveld en Smartpolder gereed zijn en hierdoor zijn de lasten vanaf 2025 ruim € 4 miljoen lager.

De totale lasten stijgen ten opzichte van 2023 met € 6,8 miljoen. Dit komt onder andere doordat er in 2024:

- € 5 miljoen onttrekking aan de BR Duurzaam Arnhem (klimaatfonds) in de begroting wordt opgenomen. (In 2023 is nog gebruik gemaakt van de 10 miljoen die beschikbaar is gesteld in de periode 2020 – 2022).
- € 1,2 miljoen meer uitgegeven wordt binnen het volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost ten opzichte van 2023.
- De lasten om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen zijn € 0,4 miljoen lager dan in 2023.
- Diverse grote projecten zoals Energiearmoede, Warmteproject Elderveld en Smart Polder, die afhankelijk van de fase waarin deze zich bevinden, afwijkende lasten per jaar hebben.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 11,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit diverse rijkssubsidies:

- Warmteproject Elderveld € 2,2 miljoen.
- Warmteproject Smartpolder € 1,9 miljoen.
- Uitvoeringsmiddelen om het klimaat en energiebeleid te versnellen € 2,9 miljoen.
- Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost € 4,3 miljoen.

De totale baten zijn € 0,8 miljoen hoger dan de baten van 2023. Dit komt doordat de baten (ontvangen subsidies) behorende bij de uitvoering van de projecten Elderveld, Smartpolder en volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost zijn opgenomen. Hiertegenover staat dat in 2024 geen middelen ter bestrijding van energiearmoede zijn opgenomen. De middelen om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen zijn iets lager dan in 2023. De verwachting is dat de komende tijd nog diverse subsidies worden aangevraagd en toegekend. Op dat moment zullen zowel de baten als de lasten in de begroting worden aangepast.

Toevoegingen aan reserves

Er wordt in 2024 € 38.000 toegevoegd aan de bestemmingsreserve Volkshuisvesting Arnhem Oost.

Onttrekkingen aan reserves

In 2024 wordt er € 0,6 onttrokken aan de reserves. € 0,5 miljoen aan de bestemmingsreserve Volkshuisvesting Arnhem Oost, € 15.000 aan de bestemmingsreserve Duurzaamheidsleningen en € 12.000 aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Triple helix partners uit het netwerk Energy made in Arnhem, zoals: woningbouwcorporaties, Alliander, Firan, ENGIE, Vattenfall, provincie Gelderland, Rijkswaterstaat, Waterschappen, Rijksvastgoedbedrijf, Rijn- en IJssel Energiecoöperatie, VNO/NCW, HAN, RijnIJssel College, wijkinitiatieven, Clean Mobility Centre, Stichting KiemT, Ondernemersverenigingen, Allego, stichting E-laad, Oost Nederland Energiek, Natuur- en Milieu Gelderland, regiogemeenten, G40 gemeenten.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Programmaplan New Energy Made in Arnhem 2020-2030;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Kaders voor besteding van het klimaatfonds;
- Arnhemse aanpak Energiearmoede;
- Regionale energiestrategie 1.0;
- Transitievisie warmte (2022);
- Criteria voor de locatiekeuze van zonnevelden (2016);
- Uitvoeringskader elektrisch laden in Arnhem;
- Beleidskader deelvervoer.

Ruimtelijke ontwikkeling

Arnhem groeit, de stad is in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. We werken aan een betere benutting, doorstroming en kwaliteit van de woningvoorraad en voldoende stedelijke voorzieningen. Er moeten tot 2040 16.000 woningen in de stad worden bijgebouwd om de wooncrisis aan te pakken en het woningtekort terug te brengen naar 2%. We streven naar een evenwichtige groei van de stad waarbij goed wonen in balans is met werk en voorzieningen in een groene en gezonde leefomgeving.

We zijn ons bewust van de spanning die er is tussen het bouwen van woningen om de wooncrisis aan te pakken en de stad die vraagt om een evenwichtige, kwalitatieve en duurzame stadsontwikkeling. De groei van de stad willen we benutten om de stad aantrekkelijker, socialer en vitaler te maken. Dat gaat niet vanzelf en vraagt om regievoering door de gemeente. Door samenwerking met overheden en ontwikkelende partijen worden robuuste maatschappelijke investeringen mogelijk maakt.

De verstedelijkingsopgave is voor de gemeente een grote financiële opgave. Een groeiende stad vraagt om een organisatie met meer uitvoeringskracht en middelen voor (co)financiering van de woningbouwopgave, daarbij behorende stedelijke voorzieningen en onrendabele grondexploitaties. Met het Rijk zijn afspraken gemaakt over cofinanciering van gebiedsontwikkelingen in de Spoorzone Arnhem Oost. Ruim de helft van de in totaal 16.000 woningen die we tot 2040 in Arnhem gaan bouwen, is voorzien in de Spoorzone Arnhem-Oost. Voorwaarde voor cofinanciering door het Rijk is dat de gemeente voldoende middelen vrij maakt om de ontwikkelingen mogelijk te maken. Hiervoor zijn voorstellen uitgewerkt in deze begroting.

Voorwaarde voor de ontwikkeling van de stad is dat onze leefomgeving aantrekkelijk, veilig en gezond blijft voor huidige en toekomstige inwoners. Om die reden werken we in 2023 en 2024 aan verschillende beleidsproducten als uitwerking van de omgevingsvisie Arnhem 2040: een samenhangend beleidsplan voor een gezonde en veilige leefomgeving, een duurzaam mobiliteitsplan, een woonvisie en een stedelijke visie op hoogbouw en verdichting.

Daarnaast werken we aan de implementatie van de Omgevingswet, die op 1 januari 2024 in werking treedt. Met de Omgevingswet zorgen we voor meer samenhang in het omgevingsrecht, meer transparantie, betere procedures en op termijn een betere (digitale) dienstverlening. Dit vraagt om een grote verandering waarin inwoners, ondernemers en onze collega's weer hun weg moeten vinden. Rond de ingangsdatum besteden we daarom extra aandacht aan communicatie en voorlichting om de overgang zo soepel mogelijk te laten verlopen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Groeiende stad Arnhem 2040 (A)

We werken aan een vitale, sociale en groene stad waarbij groei wordt ingezet als aanjager om onze wijken leefbaar te houden en gebieden in de stad te ontwikkelen, in balans met de bestaande stad. We nemen als gemeente weer de regie over de stadsontwikkeling (in bestaande en nieuwe wijken). We werken vanuit de koers van de omgevingsvisie aan een duurzame en evenwichtige ontwikkeling van de stad, in het belang van de huidige en toekomstige inwoners.

Realiseren van de doelen van de omgevingsvisie (D)

De Groeiende Stad Arnhem 2040 stuurt op de doelen van de omgevingsvisie en ontwerpprincipes van de verstedelijkingsstrategie. Hierbij hanteren we een gebiedsgerichte aanpak gericht op de versterking van het DNA van de bestaande stad in balans met de toekomstige stad. Het programma bewaakt de koers van de omgevingsvisie door deze te vertalen naar planvorming, regievoering op (grootschalige) gebiedsontwikkelingen en kennisontwikkeling/monitoring.

De inhoudelijke doelen voor de groeiende stad zijn beschreven in de omgevingsvisie. Ter illustratie:
- 16.000 huizen bouwen op de juiste plekken in de stad;
- schoner en duurzamer verplaatsen in en naar de stad;
- realiseren van voldoende en duurzame werklocaties;
- gezonder leven in een groene en stedelijke omgeving.

Deze doelen vertalen we naar vier inspanningen waar we integraal en verbindend op sturen.

We implementeren en borgen de omgevingsvisie en verstedelijkingsstrategie (I)

Een belangrijke inspanning in dit programma is het implementeren en borgen van de omgevingsvisie (met name hoofdstuk 7 en 8) als richtinggevend kader voor gebiedsuitwerkingen en ondersteunend beleid. We maken in 2023 de organisatorische randvoorwaarden klaar om integraal aan de doelen uit de omgevingsvisie te kunnen werken.

We voeren regie op grootschalige gebiedsontwikkelingen in balans met de hele stad (I)

Om gebiedsontwikkelingen op een goede manier binnenstedelijk te realiseren is een regisserende gemeente nodig die haar instrumenten waar nodig inzet en koersvast opereert. Naast het faciliteren van initiatieven uit de markt pakt de gemeente voor de grootschalige gebieden uit de omgevingsvisie waar veel opgaven samenkomen een regisserende rol. We streven naar nieuwe verbindingen in het ruimtelijke en sociale DNA van Arnhem en versterken daarmee de stad voor huidige en toekomstige bewoners.

We versterken en bestendigen de (interne en externe) samenwerking (I)

Voor het realiseren van onze doelen zijn we afhankelijk van andere partijen zoals het Rijk, provincie, woningcorporaties, marktpartijen, ondernemers en (collectieven van) bewoners. Samenwerking op alle niveaus, publiek-publiek en publiek-privaat, is noodzakelijk om de ambitie te kunnen realiseren. Naast externe samenwerking vraagt het realiseren van de programmadoelen om versterking van de interne samenwerking.

We ontwikkelen en zetten nieuwe instrumenten en innovatieve werkwijzen in (I)

Door digitale ontsluiting en bewerking van data onderbouwen we planprocessen met informatie. Door te werken met eenduidige beslisdocumenten en uniformeren van werkwijzen willen we de kwaliteit van onze planuitwerking verbeteren en doorlooptijden versnellen. Daarmee ondersteunen we de gebiedsuitwerkingen die de gewenste groei van de stad binnenstedelijk* mogelijk maken.
**binnenstedelijk bouwen brengt complexiteit met zich mee vanwege de vele ruimtelijke claims binnen een compact gebied, samenhang met de bestaande stedelijke omgeving, en draagvlak bij bewoners. Dit vergt een nieuwe manier van werken van onder andere de gemeente.*

Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt (D)

We grijpen de toekomstige Omgevingswet aan om beleid te maken dat werkt, onze processen en (digitale) dienstverlening te verbeteren en transparanter en integraler te werken. We beseffen dat we voor een leefbare en toekomstbestendige stad onze stad hard nodig hebben. Met de omgevingsvisie en het omgevingsplan brengen we meer samenhang en focus in ons beleid voor de fysieke leefomgeving. Als het gaat om initiatieven uit de stad denken we mee en proberen we de initiatiefnemer te helpen om tot een goed plan te komen dat bijdraagt aan onze doelen. Daarnaast zorgen we voor heldere en transparante kaders bij participatie zodat inwoners, ondernemers en andere betrokkenen weten wat er in de stad staat te gebeuren en waarover meegepraat kan worden.

We stellen de Omgevingsvisie 2040 vast en voeren deze uit (I)

De omgevingsvisie ligt ter vaststelling voor aan de gemeenteraad. Met deze visie bieden we ruimte aan de ontwikkeling van de stad vanuit de unieke kwaliteiten van Arnhem. Denk hierbij aan: duurzame mobiliteit, circulaire economie, energietransitie en klimaatadaptatie. De omgevingsvisie bevat onze ruimtelijke strategie, waar opgaven en ambities voor de fysieke leefomgeving samenkomen. In dit streefbeeld wordt aangegeven waar de stad zich verder kan ontwikkelen, waarbij functiemenging en het bijdragen aan een gezonde, veilige en groene leefomgeving voorop staat. De omgevingsvisie stellen we vast voor een langere periode maar het is geen statisch verhaal en daarom actualiseren we het iedere raadsperiode. Bij het actualiseren van de omgevingsvisie wordt de stad intensief betrokken.

Om deze visie uit te voeren gaan we de komende jaren onze instrumenten doorontwikkelen, zodat ze in lijn zijn met de ambities uit de omgevingsvisie. De thematische beleidsuitwerkingen en gebiedsuitwerkingen kunnen in de loop der tijd wijzigen, mochten de opgaven in de stad daarom vragen.

De grote opgaven uit de omgevingsvisie zoals de vergroening en mobiliteitstransitie gaan gepaard met een omvangrijke investeringsopgave. Hierbij kan het wenselijk zijn om voor de uitvoering van de omgevingsvisie een investeringsagenda op te stellen. Deze agenda geeft inzicht in de benodigde investeringen en in de mate waarin deze investeringen reeds gedekt zijn. Dit inzicht helpt ons om samen met de stad en andere partners te bepalen wat er nog meer nodig is. De raad betrekken we bij het opstellen en actualiseren van de investeringsagenda.

We werken toe naar één integraal omgevingsplan voor het hele gemeentelijke grondgebied (I)

Het omgevingsplan bevat alle regels over de fysieke leefomgeving en geeft invulling aan de maatschappelijke opgaven uit de omgevingsvisie en het beleid dat daaruit volgt. Het omgevingsplan richt zich niet alleen op functies en bouwmogelijkheden maar ook op andere aspecten van de fysieke leefomgeving, zoals welstand, erfgoed, groen, klimaatadaptatie, geluid, bodem, duurzaamheid en delen van de APV. Naast onze eigen regels bevat het omgevingsplan regels die het Rijk overhevelt naar gemeenten, zoals vergunningsvrij bouwen en milieuregelgeving.

In Arnhem zijn we al sinds 2019 stapsgewijs bezig met de transitie naar één integraal omgevingsplan voor het hele grondgebied. Dit doen we niet alleen, maar in overleg met andere gemeenten, de VNG en het Rijk. Door toepassing van de Crisis- en herstelwet hebben we ervaring opgedaan met het maken van een integraal omgevingsplan. Dit doen we door toepassing van de regels uit verordeningen nu al toe te voegen aan onze bestemmingsplannen. Een ander belangrijk onderdeel van de voorbereidingsfase is het gebiedsgericht digitaliseren van alle regels zodat we deze straks eenvoudig in het omgevingsplan kunnen integreren. We

merken dat onze systematiek steeds meer navolging krijgt bij andere gemeenten en delen onze kennis en ervaring op dit gebied graag met anderen.

Inmiddels is onze systematiek nagenoeg uitontwikkeld en is het tijd om deze uit te rollen over andere gebieden van de stad. In de eerste helft van 2024 beschikt het grootste deel van ons gemeentelijke grondgebied over een solide basis die verder verrijkt kan worden met regels uit de bruidsschat en onze verordeningen. Hiermee proberen we onze (digitale) dienstverlening na inwerkingtreding van de Omgevingswet zoveel mogelijk op peil te houden en verder te verbeteren.
De samenhangende en gebiedsgerichte benadering van het omgevingsplan gaat bijdragen aan het verbeteren van onze dienstverlening. Inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners kunnen regelgeving, die nu nog verspreid is over verschillende plannen en verordeningen, straks op één digitale locatie raadplegen. Op die manier geven we sneller inzicht in de haalbaarheid van een initiatief.

We toetsen en vergunnen initiatieven (I)

We zorgen ervoor dat het voor initiatiefnemers helder is welke stappen ze moeten zetten om hun initiatief te verwezenlijken. Dit doen we door te zorgen dat informatie goed vindbaar is op één (digitale) plek. Waar overleg noodzakelijk is, vindt dit integraal en met de initiatiefnemer aan tafel plaats, zoveel mogelijk vanuit het credo: ja, mits, maar we beseffen ook dat niet alles kan. De digitale werkwijze met betrekking tot de Omgevingswet is geborgd in de organisatie en de mogelijkheid is gecreëerd dat ketenpartners kunnen samenwerken.

We sluiten aan op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (I)

We werken aan de Arnhemse aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Deze voorziening moet ervoor zorgen dat initiatiefnemers straks een vergunning kunnen aanvragen en de regels die van toepassing zijn kunnen raadplegen. Het is echter nog onzeker in hoeverre het DSO straks functioneert. Vanwege de onzekerheid bereidt het Rijk momenteel zogenaamde alternatieve maatregelen voor. Dit kan betekenen dat het omgevingsplan straks nog niet te raadplegen is via het DSO en we gebruik blijven maken van de huidige planviewer op www.ruimtelijkeplannen.nl. Omdat het DSO straks slechts deels functioneert, is er een kans dat onze digitale dienstverlening tijdelijk slechter wordt. Om dit te verzachten zorgen we voor een goede informatieverstrekking op onze website, extra capaciteit voor het beantwoorden van vragen en versnellen we de digitalisering van beleid en regelgeving.

Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving (D)

We willen dat onze inwoners en bezoekers in een gezonde, veilige leefomgeving kunnen wonen, leven, werken en recreëren. Deze doelstelling staat in de Arnhemse Omgevingsvisie. Om ervoor te zorgen dat deze gezonde leefomgeving wordt beschermd en waar mogelijk verbeterd, stellen we komende maanden het plan Gezonde Leefomgeving op als vertaling van die doelstelling in de Arnhemse Omgevingsvisie. Dit plan bevat (bestaande en nieuwe) ambities op gebiedsniveau, voor onder andere bodem, water, lucht, geluid, licht, geur en externe veiligheid. In dit plan wegen we de gezondheidseffecten van de omgevingskwaliteit niet als losse domeinen, maar maken we integrale afwegingen tussen de verschillende onderwerpen. De Omgevingswet die per 1 januari 2024 ingaat biedt op sommige onderwerpen ook nieuwe instrumenten om een gezonde leefomgeving verder vorm te geven. In het plan worden hier ook concrete invullingen aan gegeven, afgestemd met de totstandkoming van het Arnhemse Omgevingsplan (ook een afgeleide van de Arnhemse Omgevingsvisie).
Voor de ontwikkeling van het plan is voldoende budget geraamd. Het plan zelf kan bepaalde ambities bevatten, bijvoorbeeld voor monitoring, waar mogelijk financiële consequenties aan zitten. Zodra deze ambities worden vertaald in concrete plannen zal naar budget en dekking worden gekeken. Indien nodig zullen deze dan op gepaste momenten in de P&C-cyclus worden opgenomen.
De verwachting is dat het plan in het eerste kwartaal van 2024 aan de raad wordt voorgelegd.

Hieronder volgen een aantal milieu-onderdelen die straks deel uitmaken van het samenhangende beleid.

Uitvoeren activiteiten luchtkwaliteit (I)

In februari 2019 is de uitvoeringsagenda luchtkwaliteit (Luchtagenda) door de raad vastgesteld. De Luchtagenda geeft invulling aan het verminderen van stikstof en fijnstof in de stad, en heeft impact op de uitstoot van CO2, met onder andere een milieuzone, het stimuleren van elektrisch (deel)vervoer en duurzame stadslogistiek.
Ook bevat de Luchtagenda maatregelen om overlast door particuliere houtstook te voorkomen/ verminderen.

Binnen het landelijke Schone Lucht Akkoord zijn we actief deelnemer binnen de themagroep Mobiele Werktuigen, de themagroep Particuliere Houtstook en de themagroep Participatie en Citizen science.
In de Arnhemse omgevingsvisie is de ambitie uitgesproken om de WHO-normen te benaderen. De nieuwe (2021) advieswaarden van de WHO zijn dermate laag, dat deze niet realistisch zijn voor Nederland. De achtergrondvervuiling vanuit het buitenland alleen al zorgt ervoor dat we boven die norm zitten. Momenteel wordt door het RIVM onderzocht hoe de nieuwe WHO-waarden bij het Schone Lucht Akkoord kunnen worden betrokken. Dit haalbaarheidsonderzoek wordt naar verwachting eind dit jaar opgeleverd.

De ambities uit de recent vastgestelde Arnhemse omgevingsvisie worden uitgewerkt in het Plan Gezonde Leefomgeving, waarmee we een gezonde leefomgeving willen beschermen en waar mogelijk verbeteren.

Naast het meten van stikstofdioxide (NO2) en fijn stof (PM10) zal het meetnet uitgebreid worden met een aantal fijn stof (PM2,5) meters. Wel zetten we komende periode als Arnhem extra in op de subsidieregeling om schoorstenen en kachels te laten verwijderen.
We werken samen met regiogemeenten, provincie en het Rijk.

Uitvoeren activiteiten bodem en ondergrond **(I)**

Het is een gemeentelijke taak vanuit de Wet bodembescherming (Wbb) en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) te zorgen voor de instandhouding en het verbeteren van een bodem die geschikt is om op te wonen en om op te werken. Ook draagt de Wbb bij aan de bescherming van kwetsbare gebieden in verband met natuur en drinkwaterwinning. Onder de Omgevingswet houdt Arnhem deze verantwoordelijkheid, en werkt daarbij samen met provincie en omgevingsdienst voor meldingen/vergunningen, toezicht en handhaving. Naast advisering bij ruimtelijke ontwikkelingen, worden ook onderzoek/sanering van huidige en latente spoedlocaties uitgevoerd (met name loodtuinen). Zo mogelijk worden beleidsvoorstellen gedaan in verband met nieuwe verontreinigingen (zoals zeer zorgwekkende stoffen als PFAS) en overlap met andere thema's (klimaatadaptatie, duurzame energie en biodiversiteit).

Uitvoeren activiteiten geluidshinder **(I)**

Geluidshinder wordt steeds meer via een programmatische aanpak onder controle gehouden. Het Actieplan Omgevingslawaai 2021-2023 voor bestaande woningen en wegen is daar een belangrijke stap in. Door bij het onderhoud van de gemeentelijke hoofdwegen stil asfalt toe te passen, worden de hinder van en gezondheidsklachten door omgevingslawaai langs gemeentelijke wegen verminderd.
De aanpak van nieuwe situaties bestaat uit het voorkomen van nieuwe geluidgehinderden.
Op basis van nieuwe geluidsbelastingkaarten (2022) wordt er een actieplan omgevingslawaai voor de periode 2024-2029 opgesteld.
Door het beheersen van het omgevingslawaai dragen we bij aan een gezonde fysieke leefomgeving.

Activiteiten externe veiligheid uitvoeren **(I)**

Externe veiligheid gaat over het beheersen van risico’s die mensen lopen door opslag, productie, gebruik en vervoer van gevaarlijke stoffen in hun omgeving. Arnhem heeft de risicovolle activiteiten in beeld en bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt er rekening gehouden met het aspect externe veiligheid.

Activiteiten milieuhandhaving uitvoeren **(I)**

Vergunningverlening en handhaving dragen bij aan het behalen van de landelijke doelstellingen op het gebied van milieu en gezondheid. Deze taken worden uitgevoerd door de ODRA. De prioriteit ligt op een actueel vergunningenbestand en goed naleefgedrag van bedrijven. Om ongewenste ontwikkelingen tegen te gaan, verstevigen we het milieutoezicht.

Vanaf 2023 voert ODRA enkele nieuwe toezichttaken uit voor de gemeente. Het gaat om specifiek toezicht op maatregelen voor natuurinclusief en klimaatadaptief bouwen, toezicht op de plicht voor herplant van bomen en het toepassen van groencompensatie en om bescherming van bomen op en rondom bouwplaatsen.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Groeiende stad Arnhem 2040	**13.926**	**3.931**	**23.011**	**11.311**
Realiseren van de doelen van de omgevingsvisie	13.926	3.931	23.011	11.311
Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt				
Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving				
Overig	**35.216**	**35.729**	**2.123**	**1.013**
Totaal	**49.142**	**39.661**	**25.134**	**12.324**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	25.993	51.668	64.001	49.142	46.829	32.015	23.250
Baten	16.572	45.341	52.497	39.661	42.629	33.303	22.085
Saldo lasten en baten	***-9.421***	***-6.327***	***-11.504***	***-9.481***	***-4.200***	***1.287***	***-1.164***
Toevoegingen aan reserves	5.107	10.000	11.436	25.134	4.345	7.315	5.559
Onttrekkingen aan reserves	7.309	5.807	11.835	12.324	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***2.202***	***-4.193***	***399***	***-12.810***	***-4.345***	***-7.315***	***-5.559***
Gerealiseerd resultaat	**-7.220**	**-10.520**	**-11.105**	**-22.291**	**-8.545**	**-6.028**	**-6.723**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn begroot op € 49,1 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- kosten van jaarschijf 2024 voor de bouwgronden in exploitatie (BIE), waaronder civiele werken, plankosten, verwerving- en rentekosten: € 30,7 miljoen (inclusief overboeking van het onderhanden werk ultimo 2024 naar de balans);
- kosten van de Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA) : € 7,0 miljoen;
- kosten civiele werken en plankosten van jaarschijf 2024 op de overige meerjarige projecten en anterieure overeenkomsten: € 3,4 miljoen;
- extra budget voor sanering grond en herinrichting woonwagenkamp Bethaniënstraat: € 2,5 miljoen;
- kosten voor de ambtelijke capaciteit voor dit programma: € 2,2 miljoen;
- kosten voor de verstedelijkingsopgave € 0,8 miljoen, voor het op niveau brengen van de organisatiecapaciteit om te komen tot een verstedelijkingsstrategie en uitvoering van diverse gebiedsontwikkelingen;
- kosten voor bodembeheer: € 0,6 miljoen;
- overige lasten: € 1,9 miljoen.

De lasten dalen in 2024 ten opzichte van 2023 met € 15,8 miljoen. De daling zit voor € 12,2 op de bouwgronden in exploitatie en de overige meerjarige projecten. Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten, waarbij de uitgaven de planning binnen de projecten volgen (zie ook de daling van de baten die hier tegenover staan). Verder zijn in 2023 een aantal tijdelijke of eenmalige budgetten ten bedrage van € 3,0 miljoen begroot die in 2024 niet terugkomen. De belangrijkste onderdelen hierin zijn de invoering van de omgevingswet en de visie Nieuwe Haven.

Baten

De baten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 39,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- verkopen en bijdragen voor bouwgronden in exploitatie (BIE): € 30,7 miljoen;
- baten uit bouwvergunningen en andere leges € 4,0 miljoen;
- bijdragen en overige baten op de overige meerjarige projecten en anterieure overeenkomsten; € 2,8 miljoen;
- canons erfpachten € 1,5 miljoen;
- overige baten € 0,7 miljoen.

De baten dalen in 2024 ten opzichte van 2023 met € 12,6 miljoen. Dit wordt voor € 12,8 miljoen veroorzaakt door een daling op de bouwgronden in exploitatie en de overige meerjarige projecten (hier staat een daling op de lasten tegenover). Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten. De baten stijgen met het resultaat op af te sluiten bouwgronden in exploitatie met € 0,5.

Toevoegingen aan reserves

De totale dotatie aan de reserves bedraagt in 2024 € 25,1 miljoen en bestaat uit:

- € 23,0 miljoen voor de vorming van de bestemmingsreserve Spoorzone Oost;

- € 1,0 miljoen aan de BR Kapitaallasten in verband met de gebiedsontwikkeling Kronenburg (zie toelichting onder Onttrekkingen);
- € 0,5 miljoen aan de BR Grondexploitatie met het voordeel uit af te sluiten BIE's;
- € 0,5 miljoen aan de BR Voorstudies vanwege de verstedelijkingsopgave en een toenemend aantal initiatieven voor nieuwe ontwikkelingen;
- € 0,1 miljoen overige.

In 2024 is de totale dotatie € 13,7 miljoen hoger ten opzichte van 2023. In dat jaar was de dotatie € 11,4 waarvan eenmalig € 10,0 miljoen voor de vorming van de BR Stadsontwikkelingsfonds en € 1,4 miljoen aan de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg.

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves bedraagt in 2024 € 12,3 miljoen en bestaat uit:
- € 11,0 miljoen uit de reserves BR Stadsontwikkelingsfonds (€ 9,5), de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg (€ 1,1) en BR Zuidelijke Binnenstad (€ 0,4) voor de vorming van de BR Spoorzone Oost;
- € 1,1 miljoen uit de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg. Dit wordt aangewend voor de dotatie aan de BR Kapitaallasten voor dekking van kapitaallasten van investeringen die worden gedaan in deze gebiedsontwikkeling;
- € 0,3 miljoen uit de BR Stadsontwikkelingsfonds en is bestemd voor het aanvullend budget flexwonen Merwedestraat (zie lasten).

In 2024 is de totale onttrekking € 0,8 miljoen hoger ten opzichte van 2023. In dat jaar was de onttrekking € 12,6 miljoen waarvan:
- € 5,6 miljoen aan de BR Grondexploitatie als gedeeltelijke dekking voor de vorming van de BR Stadsontwikkelingsfonds;
- € 5,3 miljoen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties voor eenmalig naar 2023 doorgeschoven budgetten voor onder meer de omgevingswet en het woonwagenkamp Bethaniënstraat;
- € 1,4 miljoen aan de bestemmingsreserve Groot onderhoud openbare ruimte als voeding van de bestemmingsreserve Gebiedsontwikkeling Kronenburg.

Verloop lasten en baten in de jaren na 2024
In de jaren na 2024 dalen zowel de lasten als baten sterk. Zo dalen de lasten in 2026 ten opzichte van 2025 met € 14,8 miljoen en nog eens met € 8,8 miljoen in 2027. Dit heeft hoofdzakelijk te maken met de bouwgronden in exploitatie (BIE's) en overige projecten waarin de uitgaven in de toekomst gaan dalen door het afnemen van de werkzaamheden. Hiertegenover staat een gelijke daling op de baten, omdat ook de baten op de projecten afnemen en het saldo op de lopende projecten uiteindelijk met het onderhanden werk verrekend worden. Een andere oorzaak op het verloop van de baten is de mutatie op het resultaat van de afgesloten BIE's. Dit resultaat hangt af van hoeveel projecten met welk resultaat worden afgesloten. De baten uit de afgesloten BIE's zijn voor de jaren 2024 tot en met 2027 respectievelijk € 0,5, € 2,3, € 7,4 en € 5,5 miljoen. De mutatie in de jaren leidt ook tot een gelijk verloop op de dotatie van dit resultaat aan de BR Grondexploitatie.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Ruimte
- ODRA;
- Provincie Gelderland;
- Regiogemeenten;
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden(VGGM);
- VNG (Vereniging Nederlandse gemeenten);
- Ministerie van BZK;
- CASA;
- Groenforum.

Milieu

- Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA);
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Ruimte

- Structuurvisie Arnhem 2020;
- Groenvisie 2017-2035;
- Welstandsnota;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Verstedelijkingsstrategie Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen Foodvalley.

Milieu

- Luchtagenda gemeente Arnhem;
- Actieplan Omgevingslawaai;
- Rapportage geluidskaarten;
- Beleidsnota bodem 2012, Provincie Gelderland, gemeente Arnhem en gemeente Nijmegen;
- Nota Bodembeheer;
- Notitie Herijking loodbeleid 2020
- Actualisatie Nota Bodembeheer- addendum 2014 ;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-2017-2018;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK2020;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK- PFAS;
- Collegebesluit vaststelling LMW dossiernummer 2021 dd. 25-1-2022 & Memo Aveco de Bondt Lokale Maximale Waarden (LMW) Meinerseiland, projectnummer 18112508, 10 januari 2022;
- Beleidsplan externe veiligheid.

Wonen en leefomgeving

Onze stad is een groene, levendige, ondernemende en inclusieve stad waar Arnhemmers fijn en betaalbaar moeten kunnen wonen. Grote 'nieuwe' overstijgende opgaven, zoals de energietransitie, wooncrisis en klimaatadaptatie zijn uitdagingen waar Arnhem voor staat. Deze opgaven pakken we lokaal op, maar zeker ook in samenwerking met de regio, de provincie en het Rijk. Arnhem is een groene stad met een unieke ligging aan de Rijn. Zij geeft prioriteit aan ontmoetingsruimte in stadsparken, wijkparken en buurtgroen. Dit programma omvat de onderdelen wonen en een aantal aspecten van de openbare ruimte, zoals water, havenbeheer, stadsreiniging, bossen, parken en ecologie, stedelijk groen, spelen, dierenwelzijn, afval en riolering. Binnen het wonen zetten we vol in op het bijbouwen van voldoende woningen in de betaalbare segmenten. Belangrijk doel is om hierbij de tweedeling in de stad te verkleinen. Ook is voor onze stad klimaatadaptatie een belangrijk aandachtspunt. Met klimaatadaptatie bereiden we Arnhem voor op de effecten van de klimaatverandering, op heviger weer. We passen de stad aan zodat deze minder kwetsbaar is voor hoog en laag water, extreme regenval, hitte en langdurige droogte. We willen het Arnhemse groen versterken. Dat levert een prettige buurt op, maar draagt bijvoorbeeld met verkoeling en wateropname bij aan klimaatadaptatie.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Goede volkshuisvesting (A)

Wonen is een grondrecht: iedereen in Arnhem heeft recht op een betaalbare en goede woning.
Op dit moment constateren we dat huren voor velen zeer moeilijk is en het kopen van een huis voor starters vrijwel onmogelijk. De wooncrisis vraagt om een radicale omslag waarbij voor wonen niet langer het recht van de sterkste geldt. We pakken de wooncrisis aan door te sturen op goede volkshuisvesting. We pakken regie en zetten ons beleid en instrumentarium maximaal en onorthodox in om wonen betaalbaar te krijgen en veel meer woningen toe te voegen voor alle doelgroepen. Voor veel meer Arnhemmers dan nu is er over vier jaar een goede, betaalbare en duurzame woning beschikbaar.

Prioriteit geven wij aan acties en initiatieven die niet alleen woningbouw mogelijk maken, maar die ook verbonden zijn met de sociale opgaven in onze wijken, die de leefomgeving verbeteren, die bijdragen aan lokale werkgelegenheid en de economische kracht van onze stad versterken. Dit sluit ook aan bij de afspraken die gemaakt zijn in de Woondeal 2.0 en vertaald zijn in de Arnhem-Oost aanpak. Dit is meer dan alleen maar sneller meer woningen bouwen. We willen daarmee ook de leefbaarheid van de wijken en de kansen van de inwoners vergroten.

Deze ambities zijn stevig, en werken we verder uit in een nieuwe brede Woonvisie voor Arnhem. Deze woonvisie zal zoveel mogelijk beleid bundelen, en nieuwe afwegingskaders bevatten voor het omgaan met de bestaande woningvoorraad en nieuwe projecten. Deze Woonvisie zal daarbij ook ordening aanbrengen in ons woonbeleid; met bijbehorende - meetbare - doelen. Nadat de raad de Woonvisie heeft vastgesteld, kan de indeling in de begroting en de wijze van rapportage in overeenstemming met de Woonvisie worden aangepast.

In de tussentijd tot een nieuwe Woonvisie zitten we niet stil. Om uitvoering te geven aan belangrijke woondoelen, is sinds vorig jaar de financiële inzet substantieel verhoogd. Zo zijn extra middelen opgenomen voor de invoering van verhuurdersvergunningen, wooncoach, versterking positie huurders en extra handhaving door de ODRA. Aanvullend is per 2023 voor vier jaar een half miljoen euro per jaar vrijgemaakt voor het realiseren van onze volkshuisvestelijke ambities. Deze middelen worden benut voor onder andere uitvoering van het Stadsakkoord, invoeren van de Wet Goed verhuurderschap, regievoering op de huisvesting van bijzondere doelgroepen, het begeleiden van Vereniging van Eigenaren (VvE's), en het faciliteren van bijzondere woonvormen, zoals (collectief) particulier opdrachtgeverschap, wooncoöperaties en andere initiatieven uit de samenleving.

Meer en sneller woningen toevoegen (D)

Iedereen moet goed kunnen wonen in onze stad. Om beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden moeten er in de bestaande stad meer woningen worden gerealiseerd in de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen, waarbij we sturen op het meer divers maken van het woningaanbod in alle wijken.

In de woningbouwplannen wordt rekening gehouden met de werkelijke vraag en behoefte van de Arnhemse woonconsument. Dat betekent: aantrekkelijke, levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, en sociale woningbouw en koopwoningen in de verschillende segmenten. We maken afspraken om woningen voor langere termijn betaalbaar te houden. Dit leggen we vast in omgevingsplannen of anterieure overeenkomsten. Ook is aandacht voor het beter benutten van de bestaande voorraad.

Samen met ontwikkelaars en corporaties spannen we ons in om te zorgen voor een evenwichtig aanbod dat aansluit bij zowel de woningbehoefte de komende jaren als bij de gewenste ruimtelijke kwaliteiten uit de omgevingsvisie. Uiteraard is dat soms moeilijk, omdat de belangen van de partijen niet altijd hetzelfde zijn. Vanuit de Woondeal 2.0. en het Stadsakkoord hebben we met deze partijen afspraken kunnen maken om de komende jaren een stabiele bouwstroom te realiseren.

In maart 2023 zijn de uitkomsten van het driejaarlijkse regionaal woonbehoefteonderzoek gepubliceerd. In samenwerking met Rijk, regio en provincie is ook een nieuwe Woondeal gesloten.

De uitkomsten uit het woonbehoefteonderzoek en de afspraken uit de Woondeal 2.0, nemen we mee in de nieuwe Woonvisie voor Arnhem en vertalen we in programmeringsafspraken met marktpartijen en corporaties. De nieuwe Woonvisie voor Arnhem zal gelden vanaf het jaar 2024 en zal ons beleid actualiseren en herordenen. De begroting passen we daarna conform aan.

De afgelopen jaren hebben we gemerkt dat het niet gemakkelijk is om in een rap tempo de goede woningen bij te bouwen. Er werden te weinig woningen opgeleverd om de behoefte bij te benen. Door middel van het vaart maken met (nieuwe) projecten en het intensiveren van de samenwerking met onze stakeholders proberen we dit tij te keren.

Versnellen en doorprogrammeren van (betaalbare) woningen (I)

De woningmarkt van Arnhem staat onder druk. Versnellen van productie en meer woningen programmeren is daarom noodzakelijk. Het Plan van Aanpak woningbouwontwikkeling dat in juli 2020 is vastgesteld in de raad is hierbij het vertrekpunt. We sturen op een evenwichtig aanbod van woningen. Belangrijk daarbij is dat we streven naar meer gemengde wijken, waarbij er meer spreiding ontstaat van kwetsbare mensen over de stad. We doen dit door:

1. Stimuleren van het realiseren van koop- en huurwoningen in de verschillende categorieën, zoals opgenomen in het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling en de Woondeal 2.0. We sturen daarbij onder andere op minimaal 30% sociale corporatiehuurwoningen over de nieuw te realiseren projecten en op minimaal 66% aan ‘betaalbare’ woningen. Dat betreft sociale en middeldure huur en betaalbare koop conform de definities in de doelgroepenverordening. We maken afspraken met de partijen in het Stadsakkoord over betaalbare en sociale koopwoningen. Ook wordt gekeken naar differentiatie in de wijken en monitoren we de nieuwbouw en de behoefte.
2. We onderzoeken de mogelijkheden om projecten te versnellen en zoeken naar locaties voor doorprogrammeren. Hiervoor betrekken we actief partners; bijvoorbeeld via de prestatieafspraken met de corporaties en via het stadsakkoord. Ook leggen we verbindingen met andere overheden, kennisinstituten en marktpartijen. Zo benutten we de kansen die de regionale samenwerking binnen de Groene Metropoolregio ons biedt en zijn we actief in de Woondeal Arnhem-Nijmegen en de Verstedelijkingsstrategie.
3. Leegstand vinden we onwenselijk. Als bedrijfspanden of woningen leegstaan, willen we de eigenaren actief stimuleren om hun pand te transformeren tot woongebouw of om een huurder in de woning te plaatsen. Hierbij is het belangrijk dat er kwalitatief hoogwaardige woonruimtes worden gerealiseerd, waarbij ook de omliggende openbare ruimte op niveau wordt gebracht.

Evaluatie doelgroepenverordening en implementatie in omgevingsplannen (I)

In 2022 is de doelgroepenverordening geactualiseerd. Hiermee maken we het mogelijk in bestemmingsplannen de segmenten 'sociale huur', 'middenhuur' en 'sociale koop' op te nemen en zorgen we dat de woningen binnen deze categorieën enkel bewoond kunnen worden door een bepaalde doelgroep, en dat de woningen onder een bepaald prijsniveau blijven. Doordat de raad de doelgroepenverordening heeft vastgesteld, kunnen we zowel via omgevingsplannen als privaatrechtelijk betaalbare woningbouw afdwingen. Een evaluatie van de doelgroepenverordening start in 2023.

Bij de vaststelling van de doelgroepenverordening, heeft de gemeenteraad de opdracht meegegeven om na één jaar de doelgroepenverordening te evalueren. Met ontwikkelaars en corporaties hebben via de kopgroep Bouwberaad een startgesprek gevoerd over de evaluatie. Omdat het instrument ‘doelgroepenverordening’ met inwerkingtreding van de Omgevingswet verdwijnt, wachten we nog even af met het evalueren totdat duidelijk is wat de nieuwe mogelijkheden zijn om in omgevingsplannen te kunnen sturen op het woningbouwprogramma. We zullen met ontwikkelaars en corporaties na vaststelling van de Woonvisie dit traject oppakken.

Collectieven, zelfbouw en flexwonen bevorderen **(I)**

Er is een vraag naar collectieven, zelfbouw en flexwonen. Voor deze concepten pakt de markt nieuwbouwontwikkeling niet automatisch op.

Veel inwoners hebben behoefte om zelf vorm te geven aan hun eigen woning of woonomgeving. Collectieve wooninitiatieven leveren een bijdrage aan de sociale cohesie, vaak niet alleen binnen het collectief maar ook voor de omgeving. Zelfbouw geeft mensen de kans hun droom te realiseren en zal hen stevig verankeren in de wijk. Bij woningbouwprojecten waar we de grond zelf in eigendom hebben, bekijken we hoe we ruimte kunnen maken voor collectieve wooninitiatieven. Daarnaast spannen we ons met corporaties, ontwikkelaars en de provincie in om praktische belemmeringen voor wooninitiatieven zoveel mogelijk weg te nemen. Ook zullen we inwoners voorlichten over hoe zij collectieven kunnen vormen en wooncoöperaties kunnen oprichten. In 2023 bevorderen we wederom de realisatie van twee CPO-locaties. Dit levert een bijdrage aan leefbare wijken en een ongedeelde stad.

Voor het Merwedeterrein maken we flinke voortgang om flexibele woningen te plaatsen. Naar verwachting worden in 2024 minimaal 148 woningen op het terrein geplaatst. Omdat we het voor het project Merwedeterrein van belang vinden dat er een goede verbinding komt tussen de bestaande wijk en de nieuwe woningen, zijn in deze begroting extra middelen opgenomen voor de inzet van een community coach. Daarnaast zullen woningcorporaties die de woningen zullen gaan verhuren een sociaal beheerder in het gebied inzetten.

Studentenhuisvesting en starters **(I)**

We zetten blijvend in op voldoende woningen voor studenten en starters. We werken hiervoor onder andere samen met de SSH& om tot vergroting van hun marktaandeel in Arnhem te komen, en zetten in op de bouw van voldoende nieuwbouwwoningen voor kleinere huishoudens.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Woningvoorraad begin van het jaar	**75632**	**76737**	**77839**	**79065**	**79816**
Eenheid: Aantal woningen					
Bron: CBS					
Netto toevoegingen gedurende het jaar	**1105**	**1104**	**1216**	**752**	
Eenheid: Aantal toegevoegde woningen					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: nieuw gebouwde woningen	**9,20**	**11,80**	**5,60**	**7**	
Eenheid: Nieuw gebouwde woningen, exclusief overige toevoegingen, zoals transformaties. Aantal per 1.000 woningen					
Bron: Basisregistraties adressen en gebouwen - bewerking ABF Research					
Aantal nieuwbouwwoningen	**695**	**907**	**432**	**600**	
Eenheid: Het aantal nieuwbouwwoningen					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: overige toevoegingen	**561**	**297**	**937**	**222**	
Eenheid: Het aantal overig toegevoegde woningen (meestal transformatie)					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: aandeel eigendom corporaties nieuwbouwwoningen	**16,30**	**15,60**	**7,50**		
Eenheid: % corporatiewoningen van totaal toegevoegde woningen					
Bron: CBS					

Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen koop		**43,80**	**43,50**	**42,90**	**43**	
Eenheid:	% koopwoningen van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen corporatiebezit		**35,90**	**35,50**	**35,20**	**35**	
Eenheid:	% corporatiewoningen van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen particuliere huur		**19,50**	**19,90**	**21,40**	**22**	
Eenheid:	% woningen particuliere verhuur van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Afgegeven woningbouwvergunningen (nieuwbouw & verbouw)/ transformatie		**1204**	**872**	**1010**	**445**	**339**
Eenheid:	Aantal woningbouwvergunningen per jaar					
Bron:	ODRA/CBS (cijfers 2023 t/m april 2023)					

Betaalbaar wonen (D)

De woningmarkt zit muurvast. Als we ons beperken tot bijbouwen kunnen we de wooncrisis niet op korte termijn oplossen. We willen voorkomen dat bepaalde doelgroepen worden verdrongen. We zetten maximaal in op het betaalbaar houden van de bestaande voorraad en een eerlijke verdeling van deze betaalbare voorraad.

Op de eerste plaats willen we de vrije huursector zoveel mogelijk reguleren, waarbij we maximaal gebruik zullen maken van de ruimte die de Rijksoverheid biedt. Daarbij zullen we ook extra toezien op de (nieuwe) regels. Hierover gaan we afspraken maken met de ODRA. Om excessen te voorkomen gaan we huurders en verhuurders ondersteunen. We geven verder uitvoering aan het Actieplan Arnhem Helpt Huurders. Indien nodig, zullen we dit actieplan in 2024 actualiseren.

Op de tweede plaats moeten schaarse betaalbare woningen eerlijk verdeeld worden. Voor de verdeling van vrijkomende schaarse sociale woonruimte van toegelaten instellingen, hanteren we een rechtvaardige en evenwichtige verdelingssystematiek. Daarbij zetten we in op het bevorderen van doorstroming in de bestaande voorraad.

Opkoopbescherming/zelfbewoningsplicht (I)

Sinds 2022 kent Arnhem de zogeheten opkoopbescherming. Door de opkoopbescherming is het niet meer mogelijk dat goedkope en middeldure koopwoningen in 20 wijken worden opgekocht om te verhuren. Zo blijven deze (koop)woningen beschikbaar voor starters en mensen met een kleinere portemonnee.

Jaarlijks doen we de raad een herijkt voorstel waarin we, indien mogelijk, hogere grenzen zullen hanteren, om zo nog meer woningen te beschermen voor opkopen door particuliere investeerders.

Vanwege aangepaste wetgeving, is het niet meer mogelijk om de opkoopbescherming toe te passen op nieuwbouwwoningen. Om te voorkomen dat de bescherming voor nieuwbouwwoningen wegviel, zijn in 2023 beleidsregels vastgesteld waarmee we een werkwijze borgen waarbij we in overeenkomsten met ontwikkelaars voor nieuwbouwwoningen een zelfbewoningsclausule opnemen. Deze beleidsregels blijven ook in 2024 een belangrijk handelingskader.

Versterken positie huurders **(I)**

Om problemen op de huurmarkt en malafide verhuurderschap aan te pakken, versterken we de positie van huurders. We willen onder andere voorkomen dat huurders te hoge huren betalen. Dat doen we op de volgende manieren, die we hebben vastgelegd in het tienpunten-actieplan 'Arnhem Helpt Huurders'. Dit actieplan heeft de gemeenteraad in januari 2023 ontvangen. In 2024 zetten we de acties voort. De acties houden onder andere in:

- Beter informeren van huurders over hun rechten en over de mogelijkheden voor ondersteuning door de gemeente.
- Extra subsidie en uitbreiding van dienstverlening door partijen die adviseren en ondersteunen op het gebied van huren en wonen, zoals het Huurdershuis.
- Periodiek herhalen van het in 2021 uitgevoerde onderzoek naar discriminatie op de Arnhemse woningmarkt, via mystery calls en mystery mails. Ook geven we voorlichting aan woningzoekenden om de meldingsbereidheid te vergroten.
- Invoeren van een verhuurdersvergunning: We willen in Arnhem een vergunningsplicht introduceren voor verhuurders. Met een verhuurdersvergunning kan de gemeente malafide verhuurderschap aanpakken en beter zicht krijgen op de kwaliteit en onderhoudsstaat van particuliere huurwoningen. Sinds 2023 bestaat er een wettelijke grondslag voor de invoering van een dergelijk vergunningstelsel: De Wet Goed Verhuurderschap. Omdat de in- en uitvoering van verhuurdersvergunningen het nodige vergt van de gemeentelijke organisatie, zijn er in deze begroting extra middelen opgenomen voor de invoering. Reden daarvoor is dat dit een nieuw rechtsgebied betreft waarvoor beperkte expertise en capaciteit beschikbaar zijn binnen de gemeentelijke organisatie. Ook zal de administratieve afhandeling (registratie en toetsing van de vergunningsvoorwaarden) van alle adressen waarop een vergunningsplicht van toepassing is veel tijd en mankracht vergen.

Woningtoewijzingsbeleid **(I)**

Op basis van de Huisvestingswet 2014 kunnen gemeenten via een huisvestingsverordening (schaarse) huurwoningen naar inzicht verdelen. Veelal is de meettijd leidend bij de toewijzing van een woning. Daarnaast worden woningen verdeeld via loting en kan aan bepaalde groepen voorrang worden gegeven. Door regels over bemiddeling, adverteren en urgentie vast te leggen, kunnen gemeenten bijvoorbeeld statushouders en personen die uitstromen uit instellingen of opvang huisvesten.

In de gehele woningmarktregio Arnhem-Nijmegen kennen we dezelfde regels voor woningtoewijzingen. De huidige huisvestingsverordening vervalt op 1 januari 2024. Daarom dient de gemeenteraad in 2023 nieuwe regels vast te stellen. Deze verordening is samen met regiogemeenten opgesteld.

Doorstroming bevorderen **(I)**

Om relatief grote eengezinswoningen, die momenteel door een- of tweepersoonshuishoudens worden bewoond, vrij te kunnen spelen, verkennen we of we doorstroming actief kunnen stimuleren. Met name het stimuleren van doorstroming van senioren leidt tot lange verhuisketens, waardoor veel huishoudens een volgende stap in hun wooncarrière kunnen maken. De ingezette pilots van doorstroommakelaars (en/of gemeentelijke verhuiscoaches) zetten we voort en intensiveren we.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Actieve zoektijd sociale huurwoning - eengezinswoning	**1,50**	**1,50**	**1,80**	**1,50**	
Eenheid: aantal jaar					
Bron: Regionale woningmarktmonitor					
Actieve zoektijd sociale huurwoning - appartement/ meergezinswoning	**1,30**	**1,50**	**1,60**	**1,70**	
Eenheid: aantal jaar					
Bron: Regionale woningmarktmonitor					

Huisvesting van bijzondere doelgroepen (D)

In Arnhem wonen verschillende doelgroepen die in sommige gevallen, bijvoorbeeld door een geestelijke of fysieke beperking, de behoefte hebben aan specifieke eigenschappen van een woning of die met spoed op zoek zijn naar geschikte huisvesting. Zeker voor groepen die niet vanzelfsprekend zelfredzaam zijn, is een dak boven het hoofd en een eigen thuis het begin van perspectief. Wij voelen ons verantwoordelijk dat elke doelgroep geschikte huisvesting heeft of deze binnen een acceptabele termijn kan vinden. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om (jonge) dak- en/of thuislozen, personen die uitstromen uit jeugdzorginstellingen, mensen die uitstromen uit andere opvang- of beschermd wonen-locaties, en ouderen die langer thuis blijven wonen.

Arnhem heeft in de nota 'Wonen-en-Zorg' de ambitie uitgesproken dat we streven naar een inclusieve stad waarin alle Arnhemmers recht hebben op een veilig thuis en perspectief om zich te ontwikkelen. De gemeente gaat hierop sterker regie voeren. Desondanks is het niet realistisch dat we dit vraagstuk binnen een paar jaar hebben opgelost. Het vergt doorzettingsvermogen en lange adem. Om dit te bewerkstelligen gaan we actief aan de slag met onder andere woningcorporaties, ontwikkelaars, zorginstellingen, welzijnspartijen, belangengroepen en regiogemeenten. Hierbij vinden we het van belang dat we in Arnhem voldoende woningen beschikbaar stellen voor personen behorende tot aandachtsgroepen, met oog voor de leefbaarheid van onze buurten, maar ook dat gemeenten in de regio hun 'fair share' nemen en eenzelfde verantwoordelijkheid tonen. Momenteel wordt hard gewerkt aan een regionale woon-zorg visie die de regionale verdeling gaat uitwerken.

Regievoeren: uitvoering geven aan woonzorgnota (I)

Momenteel stagneert de doorstroom naar zelfstandige woonruimte vanuit instellingen. Bewoners die toe zijn aan zelfstandig wonen (al dan niet met begeleiding) verblijven (veel) langer dan nodig in instellingen, met alle maatschappelijke kosten en problemen van dien. Daarnaast wonen steeds meer ouderen in woningen die eigenlijk niet langer geschikt zijn om zelfstandig in te wonen. De oorzaak is het gebrek aan geschikte (betaalbare) woonruimte, waardoor doelgroepen met elkaar concurreren om schaarse woonruimte.

Om meer (passende) woonruimte te realiseren is in deze begroting het voorstel opgenomen voor additionele middelen om uitvoering te geven aan deze opgaven en beter te kunnen sturen op het versneld realiseren van huisvesting.

We gaan de komende jaren regie voeren op dit verdelingsvraagstuk, zodat we een rechtvaardige toewijzing bewerkstelligen en de wachttijden voor uitstroom verkorten. Uiteraard met de ambitie om te streven naar gevarieerde wijken met voldoende veerkracht. De wijze waarop we regie gaan voeren is uitgewerkt in de Nota Wonen-en-Zorg.

Concreet streven we naar passende en tijdige uitstroommogelijkheden naar zelfstandige woonruimte vanuit onder andere de Jeugdzorg, Maatschappelijke Opvang, Centraal Orgaan opvang Asielzoekers en de Wet Langdurige Zorg. Om dit te bereiken is het noodzakelijk dat we als gemeente Arnhem duidelijke uitgangspunten formuleren, het beschikbare aanbod vergroten, een goede verdeelsleutel maken en regie voeren op de uitvoering door samenwerkingspartners.
Dit betekent ook dat er bij de instroom van bijzondere doelgroepen in de wijken niet alleen oog is voor de nieuwe bewoner, maar ook voor de huidige bewoners. Zo nodig maken we met welzijnsorganisaties en zorgpartijen afspraken om dit te faciliteren. Daarnaast vragen we in de nieuwbouw, transformatie, herstructurering en aanpassingen in bestaande bouw aandacht (en stellen we waar mogelijk eisen) voor de woonbehoefte van deze doelgroepen. We stimuleren pilots zoals bijvoorbeeld collectieve woonvormen en Collectief Particulier Opdrachtgeverschap die een bijdrage aan dit vraagstuk leveren. Ook concepten voor flexwonen kunnen hierin bijdragen.

Daarnaast is ons uitgangspunt ook een eerlijke en realistische regionale verdeling. Om te voorkomen dat de uitstroom van voorzieningen voor een onevenredig groot deel in Arnhem ‘landt’, maken we afspraken met omliggende gemeenten voor het huisvesten van deze groepen.

Huisvesting arbeidsmigranten (I)

Arbeidsmigranten vormen een aparte doelgroep die over het algemeen minder zelfredzaam is en specifieke eisen stelt aan huisvesting. Deze groep is echter wel van groot belang voor onze regionale en nationale economie. De komende jaren verwachten we een groei van het aantal in de regio woonachtige en werkzame arbeidsmigranten. Hoewel deze werknemers van groot belang zijn voor onze lokale economie, is er veelal nog geen geschikte huisvesting voorhanden. In Arnhem merken we dat dit gebrek aan geschikte huisvesting tot gevolg heeft dat woningen in woonwijken worden opgekocht voor deze doelgroep en dat dit in sommige gevallen overlast voor omwonenden met zich meebrengt en woningen van een beperkte woonkwaliteit voor de arbeidsmigranten. Ook is er een reëel risico op uitbuiting van arbeidsmigranten.

In Arnhem vinden we het van belang dat arbeidsmigranten goed gehuisvest worden. In 2023 hebben we daarom regels vastgesteld om logiesvoorzieningen voor kortdurende huisvesting te faciliteren. (Arbeidsmigranten die zich hier permanent willen vestigen, zijn uiteraard afhankelijk van de 'reguliere' woningmarkt, en in mindere mate van deze specifieke voorzieningen). Aan deze beleidsregels zullen we in 2024 uitvoering geven. In deze regels

hebben we verduidelijkt op welke locaties huisvesting voor arbeidsmigranten (die hier kortdurend verblijven) denkbaar is. Van belang hierbij is dat de woonkwaliteit op orde is; we hebben daarom vastgelegd dat er een beheerder dient te zijn en dat het wooncontract gescheiden dient te zijn van het werkcontract. Bij het opstellen van deze beleidsregels hebben we de behoefte bij Arnhemse bedrijven aan huisvesting voor arbeidsmigranten gepeild.

Omdat dit bovenal een regionaal vraagstuk is, sluiten we ons aan bij de acties vanuit de Groene Metropoolregio om de komende jaren op regionaal niveau de samenwerking tussen gemeenten, bedrijfsleven en huisvesters te bevorderen.

Uitbreiden woonwagenlocaties **(I)**

We geven uitwerking aan het ‘plan van aanpak uitbreiden woonwagenlocaties’ (juni 2020). We zijn gestart met de uitbreiding van het aantal standplaatsen voor verschillende locaties (Gelderse Rooslaan, Bethaniënstraat, Schuytgraaf). In samenwerking met de woningcorporaties en Huurdersvereniging woonwagenbewoners Arnhem is een nieuw toewijzingssysteem vastgesteld. Dit is een uitwerking van de vigerende Huisvestingsverordening.

Goede woningen in leefbare wijken **(D)**

Naast de betaalbaarheid van de woning is de juiste kwaliteit belangrijk voor de woonbeleving van onze inwoners. Onder woonkwaliteit verstaan we een duurzame, gezonde woning die levensloopgeschikt is en de juiste omvang heeft voor de doelgroep die erin woont en voor de plek waar de woning staat.

Arnhem staat voor het versterken van de identiteit van wijken en het vergroten van de verscheidenheid binnen wijken. Een zekere differentiatie en variatie in huishoudens, inkomens en woningen biedt ruimte aan het maken van een wooncarrière in de wijken. Onze focus ligt op verminderen van de druk op de kwetsbare wijken en voorkomen dat wijken afnemen in leefbaarheid. We werken hiertoe samen met onze partners: corporaties, maatschappelijke partners en medeoverheden. Met ontwikkelende partijen gaan we in het kader van het stadsakkoord het gesprek aan over hoe nieuwbouwinitiatieven kunnen bijdragen aan het creëren van diverse woonmilieus.

Woningen verduurzamen **(I)**

Gezien de stijgende energieprijzen is de urgentie om energie te besparen hoger dan ooit. Voor het verduurzamen van woningen is een Arnhems isolatieprogramma opgesteld. Hierin zijn concrete verduurzamingsdoelen geformuleerd. Voor de corporatiewoningen wordt, in samenhang met dit isolatieprogramma, samen met de woningcorporaties een ‘Versnellingsprogramma verduurzaming bestaande woningen’ opgesteld, en starten we met de uitvoering van dit programma.

Vanuit de Transitievisie warmte, die in 2022 is vastgesteld, werken we samen met de corporaties verder aan de 10 kansrijke wijken (aardgasvrij voor 2030) en starten we met het verkennen van de mogelijkheden voor duurzame warmte in de vijf onderzoeksgebieden (Malburgen, Arnhem-West, Centrum, Presikhaaf en de Geitenkamp).

Met behulp van het Volkshuisvestingsfonds (SEWA-regeling) gaan we verder met het verduurzamen van particuliere woningen in Arnhem-Oost. Omdat dit voor een belangrijk deel om 'gespikkeld bezit' gaat, werken we hiertoe nauw samen met de corporaties. De corporaties en de gemeente werken ook samen in de aanpak energiearmoede.

De uitvoering van de inspanningen rondom het verduurzamen van woningen valt onder het programma NEMIA en is daar meer in detail beschreven.

Hulp aan Verenigingen van Eigenaren **(I)**

Om een toekomstbestendige woonkwaliteit van alle woningen in Arnhem te stimuleren, verkennen we hoe we kwetsbare woningeigenaren en Verenigingen van Eigenaren (VvE’s) aan kunnen spreken en zo nodig helpen bij het goed omgaan met hun onroerend goed. Hiertoe is onder andere een speciaal loket in het leven geroepen om VvE's te helpen met hun energie- en verduurzamingsvragen. In 2024 onderzoeken we of we dit loket kunnen verbreden om VvE's ook te helpen met basisvragen over onderhoud en het tot leven wekken van VvE's.

Levensloopgeschikte woningen ontwikkelen en bestaande woningen levensloopgeschikt maken **(I)**

Bij nieuwbouwontwikkelingen maken we afspraken over levensloopgeschikte woningen in een levensloopgeschikte omgeving. Samen met corporaties proberen we doorstroming van ouderen uit eengezinswoningen te bevorderen (zie de inspanning 'doorstroming bevorderen' onder betaalbaar wonen) en maken we afspraken over de juiste portefeuille in de stad die aansluit bij de doelgroep. Zoals in de Wonen-en-zorg-nota opgenomen voeren we een onderzoek uit om meer inzicht te krijgen in de motiveringen van bewoners om wel/niet de eigen woning geschikt te maken.

Gezond binnenklimaat/gezond wonen **(I)**

In samenwerking met stakeholders brengen wij de aandachtspunten in beeld die spelen op het gebied van gezond wonen. Op dit moment wonen niet alle Arnhemmers in een gezonde, schimmelvrije woning. Met corporaties geven we daarom uitvoering aan een actieplan om vocht- en schimmelproblemen in woningen te voorkomen en te beperken. Hiertoe is onder andere een onafhankelijke ‘schimmelexpert’ aangesteld. Een pilot met deze schimmelexpert loopt tot en met het voorjaar 2024. In samenwerking met de GGD verkennen we in brede zin de (samenhang van) aspecten die horen bij een gezond binnenklimaat, zoals temperatuur, geluid en luchtkwaliteit.

Handhaving minimale woonkwaliteit **(I)**

Bewoners van huurwoningen en kamers ervaren regelmatig achterstallig onderhoud dat dusdanig is dat de woning niet meer aan wet- en regelgeving voldoet. Voor hen was het tot nu toe lastig om meldingen te doen. In afstemming met ODRA verkennen we laagdrempelige manieren om meldingen te maken van ernstige bouwkundige problemen die de veiligheid of gezondheid van bewoners kunnen schaden. De ODRA ontvangt aanvullende middelen om actiever toe te zien op de kwaliteit van woningen. Op basis van deze meldingen kan de ODRA de bestaande handhavingstaken efficiënt uitvoeren.

Gemeenten worden via de Wet goed verhuurderschap verplicht een meldpunt in te richten voor huurders en hun klachten. Hoewel dit meldpunt zich vanuit de wet primair richt op het voorkomen van willekeur, bedreiging en intimidatie vanuit de verhuurder, gaan we in Arnhem ook regelen dat huurders met klachten over het onderhoud bij dit meldpunt terecht kunnen.

Uitvoeren beleid op splitsen en verkameren **(I)**

Om beter te kunnen sturen op de negatieve effecten van woningsplitsing en verkamering, zoals de negatieve effecten op de leefbaarheid in bepaalde wijken en om grip te houden op de ruimtedruk in bepaalde wijken geven we verder uitvoering aan de activiteiten uit het Plan van Aanpak woningsplitsing en verkamering. Hierbij maken we het enerzijds mogelijk dat initiatiefnemers voldoende woonruimte in onze stad kunnen realiseren, maar gaan we anderzijds ook woonoverlast tegen en borgen we een hoogwaardige ruimtelijke kwaliteit.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Rapportcijfer woning	**7,70**		**7,70**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de woning op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Leefbaarheid in eigen buurt	**7,20**		**7,20**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de leefbaarheid in de buurt op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Woonomgeving	**7,40**		**7,40**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de woonomgeving op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte (A)

Een prachtige, groene openbare ruimte vormt de sleutel tot een bruisende en gezonde stad waarin het heerlijk wonen, werken en ontspannen is. Arnhem is gezegend met fraaie openbare ruimtes, waarvan de vele stadsparken absolute parels zijn dankzij de schitterende ligging en rijke geschiedenis. Maar we kunnen niet stilzitten. Klimaatverandering, afname van biodiversiteit, verbetering van leefbaarheid in wijken en de enorme druk op groene gebieden vragen om actie. Daarom moeten we de komende jaren fors investeren in onze groene leefomgeving. We doen dit onder de vlag van het programma ‘radicaal vergroenen’. In dit programma combineren we de vergroeningsopgave met klimaatadaptatie en integreren we die in opgaven op het gebied van mobiliteit, verdichting en leefbaarheid.

Met klimaatadaptatie maken we Arnhem bestand tegen de grillen van het veranderende klimaat, met zijn extreme weersomstandigheden. We passen de stad slim aan en ontwerpen nieuwe stedelijke gebieden die weerbaar zijn tegen overstromingen, hevige regenval, hitte en droogte. Dit alles is vastgelegd in onze klimaatadaptatiestrategie, die in 2021 is aangenomen. Aan de hand van deze strategie zorgen we voor wateropvang in de bodem, een betere afvoer bij zware buien en verminderen we hitteproblemen. Vergroenen is daarbij een belangrijk middel. We gaan de stad radicaal vergroenen.

Onze groenvisie zet daarbij de koers uit voor een groenere toekomst. We gaan bijvoorbeeld meer bomen planten, en onze aanwezige bomen de kans geven om majestueus uit te groeien, zoals we hebben vastgelegd in ons ambitieuze bomenplan. We hebben prachtige groene gebieden die we nóg beter kunnen verbinden, de bodem kunnen optimaliseren en de biodiversiteit kunnen vergroten. En laten we vooral niet vergeten dat er nog steeds wijken zijn met veel te weinig groen! Samen kunnen we Arnhem transformeren tot een groene voorbeeldstad met prachtige plantsoenen, bomen, gezellige pocketparkjes en groene gevels. Arnhem zal zich verder ontwikkelen als een groene stad waar we met recht trots op kunnen zijn.

We werken nauw samen met bewoners en partners om deze uitdagingen aan te gaan. Juist in tijden van crisis, zoals tijdens de pandemie en hittegolven, hebben we geleerd hoe waardevol groen is om onze stad leefbaar te houden. Leefbaarheid, klimaatadaptatie, biodiversiteit en gezondheid zijn de kernthema’s voor de vormgeving en onderhoud van onze groene openbare ruimte.

Naar een klimaatadaptieve stad (D)

De Strategie Klimaatadaptatie geeft aan hoe we Arnhem willen aanpassen aan de extreme weersomstandigheden in het toekomstige klimaat en de stad tegelijkertijd groener en leefbaarder gaan maken. Uitgangspunt van deze strategie is dat we samen met de bewoners, bedrijven en onze partners werken aan de opgaven voor klimaatadaptatie. Hierbij zetten we in op:

- Negatieve effecten van hitte tegen gaan
- Schade en overlast door extreme buien zoveel mogelijk voorkomen
- Negatieve effecten van droogte tegen gaan

Samen met onze partners is de 'Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Arnhem' opgesteld. Dit document geeft een overzicht van de vele acties die we samen uitvoeren om Arnhem klimaatbestendiger te maken. We zullen de uitvoeringsagenda in de loop van 2024 actualiseren. We gaan ook verder onderzoeken welke indicatoren en meetinstrumenten bruikbaar zijn om te meten wat het effect is van onze maatregelen.

We voeren de klimaatadaptatietoets uit (I)

Teneinde de stad klimaatbestendiger te maken gaan we ervoor zorgen dat bij nieuwe projecten de ambities rondom klimaatadaptatie worden meegenomen. Hiervoor werken we in 2023 aan een klimaattoets. Met een klimaattoets zorgen we ervoor dat alle projecten (gebiedsontwikkelingen, herinrichtingen en maatregelen in de openbare ruimte) gaan bijdragen aan een klimaatbestendiger Arnhem en dat daarbij alle aanwezige kansen optimaal worden benut. In 2024 gaan we een eerste versie van deze toets in de praktijk toepassen. Bij de ontwikkeling van de klimaatadaptatietoets sluiten we aan bij de ‘landelijke maatlat’ die hiervoor ontwikkeld wordt.

We voeren het Lokaal hitteplan uit (I)

In 2023 hebben we samen met onze partners een lokaal hitteplan opgesteld. In 2024 zal dit plan leidend zijn wanneer een hittegolf optreedt. Het geeft aan op welke manier verschillende partijen communiceren en hoe met name kwetsbare groepen geïnformeerd worden over de aankomende hitte. Daarbij wijzen we op de risico’s van hitte en informeren we het publiek over wat je kunt doen om de negatieve effecten van hitte zoveel mogelijk te voorkomen.

We vergroenen door projecten Openbare Ruimte en Mobiliteit (I)

Maatregelen voor vergroening en maatregelen voor klimaatadaptatie realiseren we in combinatie met andere maatregelen in de openbare ruimte zoals groot onderhoud en mobiliteitsprojecten. De middelen die beschikbaar zijn in het klimaatadaptatiefonds zetten we in om in deze projecten extra kansen voor vergroening en klimaatadaptatie te realiseren. Het project 'Renaissance Velperweg' is een goed voorbeeld van zo'n project. Naast verkeersmaatregelen en groot onderhoud wordt deze verkeersader opgewaardeerd tot een groene laan die de landgoederen met elkaar verbindt in plaats van scheidt. Ook staan versmalling (en dus vergroening) van de Deelenseweg en delen van de Utrechtseweg op het programma. Ook in de wijken voeren we projecten uit waarbij we meer groen en wateropvang realiseren. Bij de herinrichting van de Hommelseweg die mogelijk al in 2024 plaatsvindt gaan we belangrijke maatregelen nemen om wateroverlast in de toekomst te verminderen.

We realiseren een koel netwerk (I)

We werken in Arnhem aan het realiseren van een koel netwerk. Dit netwerk biedt (kwetsbare) Arnhemmers de mogelijkheid om ook tijdens hittegolven gebruik te blijven maken van de openbare ruimte. Via beschaduwde routes en koele plekken kunnen bewoners de belangrijkste voorzieningen bereiken en gebruik maken van de koele plekken als hun eigen woonomgeving te warm wordt. De verschillende schakels van dit netwerk die al zijn gerealiseerd worden gaandeweg verbonden zodat een samenhangend netwerk ontstaat. In 2023 is een subsidieaanvraag ingediend om in Europees verband verder te werken aan de uitwerking en realisatie van dit netwerk. Maar ook als deze aanvraag niet gehonoreerd wordt gaan we ermee aan de slag.

We stimuleren de bewoners om klimaatadaptieve maatregelen te nemen (I)

Er is in Arnhem veel draagvlak en enthousiasme om de stad klimaatbestendiger te maken. Veel Arnhemmers willen zelf voor hun stad zorgen en vergroenen hun eigen dak, tuin of woonomgeving waaronder ook de openbare ruimte. De gemeente stimuleert dit door bewoners, bedrijven en instellingen te ondersteunen bij het maken van plannen en met een subsidieregeling om de plannen te helpen financieren. De subsidieregeling is in 2023 uitgebreid en toegankelijker gemaakt zodat meer inwoners er makkelijker gebruik van kunnen maken.

We zetten verharding om naar groen (I)

Veel verharding leidt tot een grotere opwarming en meer wateroverlast. In de Strategie Klimaatadaptatie is daarom de ambitie benoemd om de hoeveelheid verharding in Arnhem met 10% terug te dringen. In samenhang met mobiliteit worden bij diverse reconstructies wegen versmald waarbij meer groen ontstaat, vaak in combinatie met het verlagen van de maximum snelheid. Ook bij maatregelen in de woonomgeving benutten we veel kansen om de hoeveelheid verharding terug te dringen. Daarnaast geven we uitvoering aan het groen parkeren, waarbij nieuwe parkeerplaatsen waterdoorlatend of groen worden uitgevoerd. Ook richten we ons op het terugdringen van de verharding in particuliere tuinen.

Arnhems groen versterken (D)

Arnhem is één van de groenste steden van Nederland en dat willen we ook zo houden. Vanwege de klimaatverandering en het verlies van biodiversiteit blijkt meer dan ooit hoe belangrijk het groen is om de stad leefbaar en aantrekkelijk te houden voor zowel mens als dier. Het beleid voor het Arnhemse groen is geformuleerd in de Groenvisie. Het beleid voor bomen is uitgewerkt in het Bomenplan. De komende jaren zullen we ons vooral richten op de volgende thema's:

- Herkenbare stad: Vergroten van de waarden van bossen en (wijk)parken
- Natuurvriendelijke stad: Vergroten van de biodiversiteit
- Groene gezonde stad: Vergroenen van de stad
- Duurzaam beheerde stad: Toekomstbestendig beheer
- Samenwerkende stad: Samen de stad vergroenen

Om doelen meetbaar te maken werken we aan monitoring. Zo monitoren we op verschillende locaties de biodiversiteit en meten we de toe- of afname van boomkroonoppervlakte. Om de effecten en resultaten van deze metingen goed te kunnen interpreteren zijn data van over een langere periode van meerdere jaren noodzakelijk.

We zorgen voor kwalitatief hoogwaardige bossen, natuurterreinen en stads- en wijkparken (herkenbare en duurzaam beheerde stad) (I)

- We houden onze waardevolle bossen en parken op orde en zetten in op het vergroten en versterken van de verbinding van en tussen deze gebieden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens.
- We geven uitvoering aan maatregelen benoemd in beheervisies stadsparken, bossen en natuurterreinen. In 2024 starten we met het uitvoeren van maatregelen benoemd in de nieuwe visie op Sonsbeek, Zijpendaal & Gulden Bodem. We planten bosranden en bijzondere beplantingsraden aan, we knappen de centrale plek in park Gulden Bodem op en passen de parkbebording aan.
- In natuurgebied de Zuidelijke Uiterwaarden realiseren we de verbinding tussen natuurgebied Meinerswijk en de Bakenhof. Het Museumpark aan Onderlangs wordt opgeknapt tot volwaardig stadspark, waarbij een significant aandeel aan asfalt wordt ingeruild voor groen en bomen.
- We starten met het opstellen van een nieuwe beheervisie voor park Klarenbeek en Braamberg.

- We realiseren het Wijkpark Laarkwartier nabij station Arnhem-Zuid. Dit wordt een plek waar stadsnatuur en bewoners elkaar ontmoeten.
- We houden het areaal bos in stand en breiden dit uit door extra bos aan te planten of (bos)grond te verwerven. We versterken de klimaatbestendigheid van het bos waarbij de focus ligt op het vasthouden van water en het verbeteren van de organische stofbalans. We vergroten de biodiversiteit door het verbeteren van de horizontale en verticale gelaagdheid, het vergroten van structuurvariatie en soortvariatie in het bos.

We vergroten de groenmassa van bomen (herkenbare stad) (I)

Bij het streven naar een groene stad kijken we niet alleen naar de hoeveelheid bomen, maar ook naar de 'groenmassa': de omvang van de boomkronen.

- Het vergroten van de groenmassa doen we door het aanplanten van extra bomen, het verbeteren van de groeiplaatsen van bestaande bomen en het beschermen en ouder laten worden van bomen. We gaan extra bomen aanplanten op hitteplekken, in de wijken, in park en buitengebied. Deze bomen krijgen voldoende ondergrondse en bovengrondse groeiruimte op basis van het Bomenplan Arnhem.
- Potentiële plantlocaties voor extra bomen zijn in beeld. Aanplant van extra bomen wordt uitgevoerd in het plantseizoen (november - maart). Het streven is een groot aantal extra straatbomen, plantsoen- en parkbomen aan te planten. Een deel van deze bomen zijn fruit- en nootdragende bomen.
- Op minimaal 50 locaties worden de groeiplaatsomstandigheden van buitengewone bomen verbeterd zodat ze gezond en vitaal blijven en nog ouder kunnen worden. Stadsbomen en lanen krijgen extra zorg en aandacht zodat ze uit kunnen groeien tot Buitengewone bomen. Onder bomen die in gras staan wordt niet meer of veel minder gemaaid om de kwetsbare bodem en groeiplaats te beschermen.
- Jaarlijks monitoren we de voortgang van het boomkroonvolume. Dit is uitgewerkt in de uitvoeringsagenda van het Bomenplan Arnhem.

We stimuleren stadslandbouw verpachte agrarische gronden in eigendom van gemeente Arnhem om deze natuurinclusief te bewerken en te beheren (natuurvriendelijke stad) (I)

Samen met onze partners in de stad wordt in 2024 een nieuwe visie duurzame (stads)landbouw en duurzaam voedsel opgesteld. We stimuleren en ondersteunen (bewoners)initiatieven op het gebied van stadslandbouw en eetbaar groen, onder meer door de subsidieregeling GroenBlauwe Initiatieven. We pakken daarnaast kansen om duurzame stadslandbouw te stimuleren en te faciliteren. Samen met de pachters van onze agrarische gronden zetten we actief stappen ten behoeve van natuurinclusieve landbouw en agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Er zijn twee gebiedsprocessen natuurinclusieve landbouw gaande, in Arnhem Noord (gebiedsproces natuurinclusieve landbouw Arnhem Noord) en het uiterwaardengebied (gebiedsproces natuurinclusieve landbouw Veluwezoom/IJssel). Over een oppervlakte van tientallen hectares landbouwgrond is aandacht voor landschappelijk systeemherstel met focus op herstel van bodem, waterhuishouding en biodiversiteit. Hierbij valt te denken aan de aanleg van landschapselementen als poelen, hagen en struweel, de realisatie van bloemrijke akkerranden en wintervoedselakkers, de toepassing van strokenteelt en duurzame (niet-kerende) bodembewerking. Deze maatregelen vergroten de waarde van het landschap voor dier en plant (biodiversiteit) en mens (gezondheid). Het draagt bij aan het toekomstbestendig houden van de stad op het gebied van klimaat: verbeteren van de bodem leidt tot het beter kunnen vasthouden en bufferen van water en het voorkomen van verdroging en het draagt bij aan de landschappelijke ecosystemen.

We vergroten onze kennis en verbeteren de biodiversiteit en het leefgebied van kenmerkende soorten (natuurvriendelijke stad) (I)

We gaan de kennis vergroten over biodiversiteit in Arnhem. Op basis van deze kennis gaan we gericht maatregelen nemen om de biodiversiteit te vergroten. Dit doen we in diverse gebieden in de stad, park en buitengebied, waarbij elk jaar 3 gebieden worden gemonitord.
We gaan de biodiversiteit in de stad structureel monitoren en van daaruit vergroten. Want wanneer we weten hoe het ervoor staat met de biodiversiteit, weten we gerichter welke maatregelen we moeten uitvoeren. Vanaf 2021 gebeurt dit op 14 plekken in Arnhem. Na elk jaar volgt een beheer- en ontwikkeladvies van de in dat jaar gemonitorde gebieden, dat de gemeente gaat uitvoeren.
Tevens doet stichting EIS (kenniscentrum voor Insecten) onderzoek naar gebieden met bijzondere of kwetsbare wilde bijen en zweefvliegen in Arnhem, inclusief een advies over het verbeteren van de biotoop. Deze kennis gaan we toepassen bij het beheren van de openbare ruimte. We starten een onderzoek naar de aanwezigheid van vleermuizen in de stad.

We hanteren een groennorm van 3-30-300 (groene en gezonde stad) (I)

Een groene en gezonde stad is gebaat bij de aanwezigheid van voldoende groen. Groen verbetert de fysieke en mentale gezondheid van onze inwoners en is een leefgebied voor planten en dieren. De norm houdt in dat elke inwoner vanuit zijn raam minimaal zicht heeft op 3 significante bomen, er 30% bladerdek in de wijk is en er binnen 300 meter van elke woning een stuk groen van minimaal 1 hectare aanwezig is. Dit betekent onder andere dat in alle wijken kleinschalige parkjes komen die ook gebruikt kunnen worden voor verkoeling, spelen van kinderen, het geven van een buitenles enzovoort. In 2024 gaan we verkennen of zo'n parkje in een groenarm deel van Klarendal realiseerbaar is.
In nieuwe ontwikkelingen hanteren we deze norm. In de bestaande stad streven we deze norm na. In 2023 is in beeld gebracht op welke plekken de stad nog niet voldoet aan de norm. In 2024 en de jaren daarna zullen we op deze plekken extra inzetten op het toevoegen van meer groen en bomen.

We stellen wijkgroenagenda's op (samenwerkende stad) **(I)**

De ambities om de leefbaarheid in de wijken te verbeteren door te vergroenen zetten we voort met de wijkgroenagenda's. Inmiddels zijn deze voor een groot aantal wijken gereed. Het accent komt in 2024 meer op de uitvoering te liggen. Het gaat daarbij om Malburgen, Arnhem-West, Rijkerswoerd, Arnhemse Broek, Klarendal, Elderveld, Alteveer/Cranevelt, St. Marten/Sonsbeek en natuurlijk de binnenstad. In de loop van 2024 zal ook gestart worden met het opstellen van wijkgroenagenda's voor de overige wijken.

We voeren de campagne Andere Arnhemmers uit (samenwerkende stad) **(I)**

Via de campagne Andere Arnhemmers brengen we natuur en biodiversiteit onder de aandacht bij onze inwoners. Dit doen we vanuit de Molenplaats Sonsbeek, samen met groene partijen in de stad. In 2022 is een stadsnatuurkaart gemaakt met bijzondere verhalen over dieren en planten. Een mooi product om de natuur in Arnhem te promoten. In 2024 worden diverse lezingen gegeven in de Molenplaats Sonsbeek over natuur in Arnhem. Zo krijgen onze inwoners meer kennis van onze natuur, en worden ze in de gelegenheid gesteld bijzondere plekken op te zoeken om van de natuur in de stad te genieten. Deze campagne streeft ernaar dat onze bewoners zich nog meer gaan inzetten voor de natuur in hun eigen leefomgeving.

Aandacht voor dierenwelzijn **(A)**

In en om onze stad leven niet alleen mensen, maar ook dieren. We willen dat er voor deze dieren plek is en daarom betrekken we hun welzijn bij de keuzes die we maken. De aanwezigheid van dieren is niet altijd alleen maar mooi of bijzonder. Huisdieren worden soms aan hun lot overgelaten. De dieren kunnen zorgen voor gevaar, overlast of schade. We proberen dit op een zo diervriendelijk mogelijke wijze te voorkomen. We vinden het belangrijk dat er geen (verdwaalde of verlaten) gezelschapsdieren rondzwerven en dat zieke of gewonde in het wildlevende dieren die in de openbare ruimte worden aangetroffen kunnen worden opgevangen.
Alle dieren, zowel overlastgevende, gehouden, als in het wild levende dieren, verdienen onze zorg en aandacht. We vinden het belangrijk dat mens en dier in harmonie samen kunnen leven en hebben daarom onze ambities op dit gebied neergelegd in de Visie Dierenwelzijn 2021-2030.

Het dierenwelzijn van dieren in de gemeente Arnhem verbeteren **(D)**

Wij erkennen de intrinsieke waarde van in het wild levende dieren en laten hen zoveel mogelijk met rust. We streven daarbij naar een gezonde leefomgeving met zo min mogelijk onnatuurlijke barrières. Daarom werken we mee aan projecten zoals de zonering van recreatie op de Veluwe en daarom is dierenwelzijn een belangrijk speerpunt bij hoe we het buitengebied gebruiken bij andere doeleinden.

Verbinden en versterken ecologische hoofdstructuur **(I)**

We houden onze waardevolle bossen en parken op orde en zetten in op het vergroten en versterken van de verbinding van en tussen deze gebieden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens. In natuurgebied de Zuidelijke Uiterwaarden realiseren we de verbinding tussen natuurgebied Meinerswijk en de Bakenhof.

We werken aan het vergroten van de biodiversiteit met natuurvolgend beheer, het verbinden van leefgebieden en het opheffen van barrières, zodat dieren (wilde bijen en vlinders, vogels, vleermuizen, das, edelhert en wolf) meer en beter leefgebied hebben en meer mogelijkheden hebben voor migratie.
Verder willen wij, samen met andere zuid-Veluwse gemeenten, in overleg gaan met de provincie over rollen en verantwoordelijkheden ten aanzien van de wolf.

Ondersteuning geven aan eigenaren **(I)**

Soms hebben eigenaren wat ondersteuning nodig bij het zorgen voor hun huisdier. Zo kunnen sommige Arnhemmers de medische kosten van een dierenartsbezoek niet betalen, waardoor hun dier niet de zorg krijgt die het nodig heeft en onnodig lijdt. Gelrepashouders krijgen daarom bij deelnemende dierenartsen 50% korting (tot € 450) op de rekening. Voor mensen die om een andere reden (tijdelijk) niet meer voor hun huisdier kunnen zorgen onderzoeken wij oplossingen. We proberen dieren uit het asiel te houden met alternatieve zorgmogelijkheden voor huisdieren en door het gesprek aan te gaan met zorginstellingen.

Continueren van een goede opvang van (zwerf)dieren **(I)**

Onze overeenkomst voor dierenopvang met het Dierentehuis Arnhem e.o. eindigt op 1 oktober 2023. We spannen ons in om de opvang na deze datum te continueren, waarbij dierenwelzijn, maatschappelijke meerwaarde en duurzaamheid voorop staan. We trekken daarbij zoveel mogelijk gezamenlijk op met de andere gemeenten die hun dierenopvang laten verzorgen door het Dierentehuis.

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling (A)

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling is een essentieel onderdeel van een duurzame woon- en leefomgeving. De gemeentelijke ambitie die past in het landelijk beleid blijft om afval zoveel mogelijk te hergebruiken en daarmee de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden, verder te verkleinen. De criteria die gebruikt worden bij de keuzes voor de manier waarop de afvalinzameling is ingericht, zijn naast dit milieubelang, de gebruiksvriendelijkheid en service voor de inwoner en de kosten die hiermee gemoeid zijn.

In juni 2022 is de nieuwe afvalkoers voor 2022-2026 vastgesteld. De ambitie van het hierin opgenomen Arnhemse afvalbeleid voor de komende jaren is tweeledig. We willen een schonere woonomgeving en we willen het hergebruik van grondstoffen verbeteren en daarmee de hoeveelheid restafval verminderen. Bewustwording bij inwoners van de noodzaak van afvalscheiding en het schoonhouden van de leefomgeving is een rode draad door alle thema's.

Reductie hoeveelheid restafval (D)

Het is de ambitie om de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden naar beneden te brengen. We hebben de afgelopen jaren aangetoond dat er op het gebied van afvalscheiding en reductie van het restafval en het verbeteren van de kwaliteit van de gescheiden ingezamelde stromen, nog veel mogelijk is. Het verder verbeteren van het gescheiden inzamelen van GFT-/GFE-afval, zowel bij laagbouw als bij hoogbouw, biedt nog het nodige perspectief. Daarnaast blijft het voorkomen van afkeur door de bijmenging van ander afval in het gescheiden ingezamelde PBD-afval (Plastic, Blik en Drankenkartons) een belangrijk doel waarmee een de reductie van het aantal kilo's restafval gerealiseerd kan worden. Ook wordt verwacht dat de landelijke invoering van producentenverantwoordelijkheid voor textiel en de intensivering die we op textielinzameling gaan plegen, leidt tot een betere scheiding van deze stroom en daarmee een vermindering van de hoeveelheid restafval.

De afvalstoffenheffing is nu voor 84 procent kostendekkend. Dat betekent dat er geld uit de algemene middelen wordt ingezet om afvalverwerking te betalen. Wij vinden het logisch dat de kosten van afvalverwerking gedragen worden door de gebruikers en dat de heffing zoveel als mogelijk kostendekkend is. Daarom verhogen we de heffing de komende 4 jaar stapsgewijs naar 95 procent kostendekkendheid.

In 2022 hebben we per inwoner 207 kilogram restafval ingezameld. Op 15 juni 2022 heeft de raad de Afvalkoers 2022-2026 vastgesteld. Hierin staat beschreven op welke manier we streven naar minder restafval per inwoner. Over de uitvoering van de Afvalkoers wordt de gemeenteraad op de hoogte gehouden via de kwartaalrapportages Afval. Hier vindt u de meest recente rapportage.
Sinds de vaststelling van Arnhem Schoner hebben we aan de Afvalkoers als volgt uitvoering gegeven:

- Invoering van de Ja/Ja sticker is voorbereid en deze is er vanaf 6 juli 2023.
- Traject verbetering kwaliteit PBD is ingezet met bemoedigende resultaten (zie rapportage eerste kwartaal 2023).
- Instellen van een klankbordgroep met de eerste bijeenkomst in december 2022 en tweede in juli 2023.
- Er zijn stappen gezet met onze toezichthouders op het oneigenlijk gebruik van ondergrondse containers door bedrijven en het aanspreken van die bedrijven op het schoonhouden van hun directe omgeving.
- Een onderzoek naar Groente-, Fruit- en Etensresten (GFE) verzamelcontainers loopt, inclusief een onderzoek naar de toegankelijkheid van deze containers zodat we tot een succesvolle uitrol kunnen komen. Het tijdspad hiervoor is afhankelijk van de uitkomst van dit traject en eventueel een aanbestedingstraject voor toegankelijkere containers.

Beleidsontwikkeling afvalreductie (I)

Helaas zien we dat de hoeveelheid restafval nog ver boven onze doelstelling ligt. Het hergebruiken van grondstoffen door scheiding van afval en zo het verminderen van de hoeveelheid restafval wordt grotendeels bepaald door het scheidingsgedrag. Zelfs bij een technische oplossing als mechanische nascheiding van PBD-afval, is bronscheiding van afvalstromen zoals GFT van belang.
Het veranderen van gedrag vraagt tijd. We hebben er op basis van de resultaten van bijvoorbeeld het kwaliteitsverbeteringstraject van PBD, vertrouwen in dat we nog stappen kunnen maken.
Tegelijkertijd willen we nieuwe sturingsinstrumenten ontwikkelen om de doelstellingen op afvalreductie te bereiken. Dit vraagt een nieuwe aanpak die in de komende begrotingsperiode verder wordt uitgewerkt. Bij het onderzoek naar alternatieve systemen die bijdragen aan de milieudoelen zal nadrukkelijker de inbreng, medewerking en betrokkenheid van de inwoners gevraagd worden. Dit gebeurt onder meer door middel van een burgerberaad en een klankbordgroep afval.

We willen proberen de landelijke (VANG-)doelstelling van 30 kilo in 2025 te halen.
Eind 2023 stuurt het college een evaluatie van het afvalbeleid naar de raad. Mocht blijken dat de geboekte voortgang onvoldoende is om ons doel voor 2025 te halen, dan zijn maatregelen noodzakelijk. Hierbij is alles bespreekbaar en liggen alle mogelijke instrumenten en prikkels op tafel, waaronder diftar (gedifferentieerde tarieven) en nascheiding. De adviezen van het burgerberaad zullen nadrukkelijk overwogen worden bij het opstellen van een pakket van maatregelen.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Omvang huishoudelijk afval	**200,70**	**165,20**	**160,40**		

Eenheid: Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).

Bron: CBS - Huishoudelijk afval De CBS-afvalcijfers over 2022 worden in december 2023 gepubliceerd. In onze eigen afvalrapportages zien we een gemiddelde van 207 kilogram restafval per inwoner in 2022.

Arnhem Schoner **(D)**

Het is de ambitie om de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden naar beneden te brengen.
We willen een schonere woonomgeving. We willen in 2025 de volgende resultaten behalen:

- vermindering van het aantal hotspots met 25% (ten opzichte van 2022);
- 50% reductie van het aantal bijplaatsingen op de top 20 hotspots (ten opzichte van 2022);
- een stadsdekkend netwerk van zwerfafvalvrijwilligers.

Aanpak **(I)**

Als eerste pijler van een schonere woonomgeving zien wij de aanpak van “hotspots” (locaties waar meer dan éénmaal per week afval bij of naast de containers wordt geplaatst). De tweede pijler van een schone woonomgeving is de aanpak van zwerfafval in de openbare ruimte.

Hiertoe zijn en worden de volgende maatregelen ingezet:

- De zwerfafvalparaplu is opgezet en is te vinden op www.arnhemschoner.nl.
- Een hotspots-aanpak is opgezet en de eerste projecten op hotspots zijn nu ingezet.
- Wijkinitiatieven in de vorm van opruimdagen zijn en worden ondersteund.
- De milieubak maakt structureel deel uit van onze inzamelstructuur.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Goede volkshuisvesting	**5.920**	**239**	**9.043**	**7.556**
Meer en sneller woningen toevoegen	5.920	239	9.043	7.556
Betaalbaar wonen				
Huisvesting van bijzondere doelgroepen				
Goede woningen in leefbare wijken				
Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte	**15.278**	**855**	**490**	**462**
Naar een klimaatadaptieve stad	15.278	855	490	462
Arnhems groen versterken				
Aandacht voor dierenwelzijn	**421**	**0**	**0**	**0**
Het dierenwelzijn van dieren in de gemeente Arnhem verbeteren	421	0	0	0
Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling	**15.351**	**25.078**	**0**	**0**
Reductie hoeveelheid restafval	15.351	25.078	0	0
Arnhem Schoner				
Overig	**14.849**	**19.161**	**124**	**360**
Totaal	**51.819**	**45.333**	**9.657**	**8.379**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	37.711	52.517	53.752	51.819	50.654	50.783	50.959
Baten	43.483	42.178	43.039	45.333	46.276	47.198	47.285
Saldo lasten en baten	***5.772***	***-10.339***	***-10.713***	***-6.485***	***-4.378***	***-3.585***	***-3.674***
Toevoegingen aan reserves	8.680	16.097	15.787	9.657	1.162	591	91
Onttrekkingen aan reserves	6.214	3.591	5.507	8.379	2.539	1.941	2.873
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-2.466***	***-12.506***	***-10.280***	***-1.278***	***1.377***	***1.350***	***2.782***
Gerealiseerd resultaat	**3.306**	**-22.844**	**-20.993**	**-7.763**	**-3.001**	**-2.235**	**-892**

Toelichting

Lasten
De lasten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 51,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Openbare Ruimte inclusief Riolering, € 16,7 miljoen;
- Afval, € 15,3 miljoen;
- Groen en klimaatadaptatie, € 7,4 miljoen;
- Natuur en stadsparken, € 6,1 miljoen;
- Wonen, € 5,9 miljoen;
- Dierenwelzijn € 0,4 miljoen.

De totale begrote lasten zijn in 2024 € 1,9 miljoen lager dan in 2023. De daling is met name te verklaren doordat in de begroting 2023 voor € 6,9 miljoen aan eenmalige middelen waren opgenomen. Daartegenover staat een lastenstijging in 2024 met € 5 miljoen met name veroorzaakt door:
- prijs- en areaalontwikkelingen (inclusief energiecompensatie): € 2,8 miljoen;
- ontwikkeling kapitaallasten: € 0,5 miljoen;
- extra middelen voor buurtconciërges € 0,4 miljoen, uitvoering parkenvisie € 0,5 miljoen;
- het doorberekenen van kosten klimaatadaptatie in de rioolheffing, waarmee € 0,3 miljoen extra beschikbaar komt ter dekking van kosten klimaatadaptatie, waaronder kapitaallasten van investeringen.

Baten
De begrote baten bedragen in 2024 € 45,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Afval, € 25,1 miljoen;
- Riolering, € 17,8 miljoen;
- Havenbeheer, € 0,9 miljoen;
- Kabels en leidingen, € 0,5 miljoen;
- Natuur en stadsparken, € 0,7 miljoen;
- Wonen € 0,2 miljoen;
- Overige inkomsten, € 0,1 miljoen.

De totale begrote baten zijn in 2024 € 2,3 miljoen hoger dan in 2023. Belangrijkste ontwikkelingen:
- stijging opbrengsten afvalstoffenheffing als gevolg van doorberekening lastenontwikkeling en het stapsgewijs toewerken naar een kostendekkendheidspercentage van 95% in 2026, € 2,9 miljoen;
- daling opbrengsten volkshuisvesting alg gevolg van eenmalige opbrengsten 2023, € - 0,6 miljoen;
- stijging opbrengsten rioolheffing als gevolg van doorberekening hogere lasten voor de gemeentelijke taken, voornamelijk kosten voor maatregelen klimaatadaptatie en effecten van prijsontwikkeling, € 0,5 miljoen.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoeging aan de reserves in 2024 is begroot op € 9,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Huisvesting bijzondere doelgroepen € 6,0 miljoen;
- BR Arnhem-Oost € 2,5 miljoen;
- BR Volkshuisvesting € 0,6 miljoen:
- BR Groenfonds € 0,4 miljoen;
- Overige bestemmingsreserves € 0,2 miljoen

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves in 2024 is begroot op € 8,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR WMO en jeugdzorg € 6,0 miljoen;
- BR Huisvesting bijzondere doelgroepen € 1,5 miljoen;
- BR Groot onderhoud openbare ruimte € 0,7 miljoen;
- Overige bestemmingsreserves € 0,2 miljoen**.**

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Lingezegen
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Wonen
- Woningcorporaties;
- Particuliere verhuurders;
- Beleggers/ontwikkelaars;
- Provincie Gelderland;
- Ministerie van BZK;
- Zorgpartijen.

Openbare ruimte
- Wijkteams;
- Schouwgroepen en belangengroepen;
- Waterschappen;
- Grondeigenaren (onder andere woningcorporaties, provincie, Hoge Veluwe, Gelders Landschap, Staatsbosbeheer);
- Groen Forum;
- Klimaatbestendig Arnhem;
- Triple Helix partners.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Wonen
- Arnhemse woonprincipes (Woonvisie);
- Volkshuisvestelijk kader 2019-2022;
- Huisvestingsverordening;
- Plan van aanpak woningbouwontwikkeling;
- Plan van aanpak Woningsplitsing en Verkamering;
- Woondeal Regio Arnhem- Nijmegen.

Openbare ruimte
- Structuurvisie 2020-2040;
- Groenvisie 2017-2035;
- Bomenplan Arnhem;
- Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2016-2020;
- Nota Ruimte voor de Jeugd (Spelennota) 2010 - 2020;

- Initiatiefvoorstel Groene Speelplaatsen;
- Aanpak wateroverlast Arnhem Noord 2015.
- Visie en Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2021-2030;
- Strategie klimaatadaptatie Arnhem 2020 - 2030;
- Afvalkoers 2022-2026 Arnhem Schoner.

Paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting, bezien vanuit een bepaald perspectief. Een aantal paragrafen is in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

In de paragrafen worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot relevante beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. De wijze waarop invulling wordt gegeven aan de paragrafen verschilt per onderwerp.

De volgende paragrafen zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen
3. Onderhoud kapitaalgoederen
4. Financiering
5. Bedrijfsvoering
6. Verbonden partijen
7. Grondbeleid
8. Investeringen
9. Subsidies
10. Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

Lokale heffingen

De gemeente legt heffingen op. Die zijn onder te verdelen in algemene belastingen en retributies.
Bij algemene belastingen is sprake van een gedwongen bijdrage, waar geen rechtstreekse individuele tegenprestatie van de overheid tegenover hoeft te staan. De opbrengsten dienen als algemeen dekkingsmiddel. Voorbeelden zijn de onroerendezaakbelasting (OZB), parkeerbelasting en toeristenbelasting.
Retributies vallen uiteen in bestemmingsheffingen, leges en rechten. Bij bestemmingsheffingen zijn de opbrengsten bestemd voor specifieke taken of voorzieningen met een duidelijk algemeen belang. De riool- en afvalstoffenheffing zijn bestemmingsheffingen. Bij leges en rechten wordt er door de overheid een individuele tegenprestatie tegenover de bijdrage gesteld.

Uitgangspunten van beleid en belangrijke ontwikkelingen

Uitgangspunten van beleid

In de Begroting en tarieven van 2024 zijn de volgende uitgangspunten verwerkt:

Onroerende-zaakbelasting (OZB)

- De OZB heeft met de WOZ-waarde een grondslag met een lasten verdelende werking. Voor eigenaren van woningen en bedrijfsgebouwen en huurders van bedrijfsgebouwen geldt: hoe hoger de waarde van de woning / het gebouw, des te hoger de te betalen belasting.
- Elk jaar is een herwaarderingsjaar. Dat betekent dat de WOZ-waarden gebaseerd worden op een nieuwe waardepeildatum. De WOZ-waarde is een zo goed mogelijke schatting van de mogelijke verkoopprijs op de waardepeildatum. Voor de belastingen 2024 geldt de waardepeildatum van 1 januari 2023. Op basis van de bij het opstellen van de Begroting bekende waardeontwikkeling verwachten we dat de waarde van woningen tussen 1 januari 2022 (vorige peildatum) en 1 januari 2023 gemiddeld met 7,14 procent is gestegen. Voor niet-woningen verwachten we een waardestijging van 2,5 procent.
- De OZB-opbrengsten, exclusief areaalontwikkeling, worden in de periode 2022-2026 jaarlijks met 5 procent verhoogd. In beginsel betekent dit ook jaarlijks een gemiddelde lastenstijging OZB van 5 procent. Als de daadwerkelijke waardeontwikkeling in jaar t-1 echter afwijkt van de bij de tariefberekening voor jaar t-1 verwachte waardeontwikkeling, vindt er in jaar t een ‘inhaaleffect’ plaats, waardoor de lastenstijging in dat jaar afwijkt van de 5 procent. Bij woningen is dit voor 2024 het geval.
  Bij de tariefberekening 2023 is uitgegaan van een gemiddelde waardestijging van woningen met ruim 24 procent (van peildatum 1 januari 2021 naar peildatum 1 januari 2022). Nu blijkt dat de waardeontwikkeling lager uit is gekomen, op ongeveer 23 procent. Een huishouden met een koopwoning heeft in 2023 daarom te maken gehad met een lagere lastenstijging OZB, van gemiddeld 4 procent.
  Omdat we voor de tariefberekening 2024 uitgaan van de actuele, lagere waardes zal er in 2024 een correctie plaatsvinden en is de lastenontwikkeling 2024 ten opzichte van 2023 voor woningen niet 5, maar 5 procent plus 1 procent correctie. De hoogte van de gemiddelde lasten OZB in 2024 is gelijk aan de hoogte die er zou zijn zonder inhaaleffect en het ‘voordeel’ voor 2023 blijft behouden voor de belastingplichtigen, maar omdat we voor de lastenontwikkeling vergelijken met de in 2023 lagere lasten, komt de mutatie hoger uit dan 5 procent.
  Overigens geldt ook voor 2024 dat de daadwerkelijke waardeontwikkeling af kan wijken van de waardeontwikkeling waar voor de tariefberekening van uit is gegaan. Met als gevolg dat ook de gemiddelde lastenstijging af kan wijken van de 5 plus 1 procent die nu verwacht wordt. In 2025 zal deze afwijking dan weer gecorrigeerd worden, zodat over een langere periode bezien de lastenontwikkeling OZB gemiddeld 5 procent per jaar is.
  Voor niet-woningen wijkt de daadwerkelijke waardeontwikkeling slechts marginaal af van de bij de tariefberekening verwachte waardeontwikkeling, waardoor hier wel een verwachte lastenontwikkeling van gemiddeld 5 procent geldt.

Rioolheffing

- De tarieven van de rioolheffing zijn kostendekkend. Oftewel: de opbrengsten uit rioolheffing zijn (vrijwel) gelijk aan de kosten voor de gemeentelijke watertaken voor afval-, hemel- en grondwater. De begrote opbrengsten uit rioolheffing stijgen in 2024, doordat de hogere kosten voor de gemeentelijke taken in de rioolheffing worden doorberekend. Het gaat hierbij voornamelijk om kosten voor maatregelen klimaatadaptatie en om de effecten van prijsontwikkeling. Voor een berekening van de kostendekkendheid wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.
- Bij objecten met leegstand kan het gebruikersdeel van de rioolheffing niet worden opgelegd, waardoor minderopbrengsten ontstaan. Met ingang van 2024 verwerken we de effecten van leegstand in de tarieven,

door opbrengstderving als gevolg van leegstand te compenseren met een hoger eigenaarstarief. Dit heeft een lastenverzwaring voor eigenaren tot gevolg. Aangezien alleen eigenaren kunnen sturen op leegstand vinden we dit te rechtvaardigen.
- Net zoals de OZB heeft de rioolheffing met de WOZ-waarde een grondslag met een lasten verdelende werking. De rioolheffing volgt de jaarlijkse herwaardering voor de OZB. Ook bij de rioolheffing is er in 2024 daarom sprake van een 'inhaalslag' bij de lastenontwikkeling (zie OZB voor een toelichting).

Afvalstoffenheffing
- We werken bij de afvalstoffenheffing met twee tarieven, één voor eenpersoonshuishoudens en één voor meerpersoonshuishoudens. Hiermee wordt een relatie gelegd tussen de mate van gebruik en de belasting die iemand betaalt.
- De kostendekkendheid van de tarieven van de afvalstoffenheffing wordt stapsgewijs verhoogd naar 95 procent in 2026. Zoals in de Begroting 2023 aangekondigd zal vanaf 2024 de mate van kostendekkendheid met grotere stappen worden verhoogd. Voor 2024 is deze 90 procent (2023: 85 procent). Voor een berekening van de kostendekkendheid wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.
- De begrote opbrengsten uit afvalstoffenheffing stijgen in 2024 daarnaast doordat de hogere kosten voor inzameling en verwerking van huishoudelijk afval in de afvalstoffenheffing worden doorberekend. Het gaat hierbij voornamelijk om prijsontwikkeling, maar ook om kapitaallasten voor vervanging van ondergrondse afvalcontainers.
- In 2023 is bij de tariefberekening uitgegaan van een te hoog aantal huishoudens, waardoor de tarieven in 2023 eigenlijk hoger hadden moeten liggen. Dit wordt in 2024 hersteld, waardoor dan een ‘tariefsprong’ zichtbaar is.

Parkeerbelasting
- De parkeertarieven worden voor 2024 geïndexeerd met de verwachte inflatie van 3,1 procent. De naheffingsaanslagen ('boetes') worden verhoogd naar het wettelijk toegestane bedrag. De parkeertarieven (en aanverwante tarieven) voor 2025 en verder worden gekoppeld aan het nieuwe parkeerbeleid, dat naar verwachting in het voorjaar van 2024 zal worden vastgesteld.
- De begrote opbrengsten uit parkeerbelasting zijn voor 2024 daarnaast geactualiseerd en naar boven bijgesteld op basis van de gerealiseerde aantallen van het eerste kwartaal 2023 en de laatste drie kwartalen 2022. De (extra) opbrengsten uit parkeerbelasting worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve Bereikbaarheid.

Leges
- De tarieven voor paspoorten, Nederlandse identiteitskaarten en rijbewijzen worden in 2024 verhoogd met de stijging van de af te dragen rijksleges.
- De begrote opbrengsten uit leges publieke dienstverlening en burgerlijke stand stijgen in 2024, doordat vanaf 2024 extra aanvragen voor paspoorten en ID-kaarten worden verwacht ('paspoorthausse'). In 2014 is de termijn om paspoorten en ID-kaarten te verlengen namelijk verlengd naar 10 jaar. Daarnaast is de verhoging van de af te dragen rijksleges in de begroting verwerkt. Dit leidt tot zowel hogere baten als lasten.
- Op 1 januari 2024 treedt de Omgevingswet in werking. Met invoering van de Omgevingswet zijn nieuwe producten en tarieven van kracht. De begrote opbrengsten uit leges Omgevingswet (voorheen Wabo) dalen, omdat als gevolg van de Wkb voor een deel van de bouwwerken geen bouwtoezicht meer wordt uitgevoerd. Hiervoor worden dan ook geen leges meer geheven.
- Voor de overige leges geldt dat de tarieven in 2024 gelijk zijn aan de tarieven van 2023. Voor 2025 gaan we onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om de mate van kostendekkendheid van de leges te verhogen. Voor een overzicht van de kostendekkendheid van de leges wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.

Toeristenbelasting
- De tarieven van de toeristenbelasting zijn in 2024 gelijk aan de tarieven van 2023.
- De begrote opbrengsten uit toeristenbelasting zijn voor 2024 geactualiseerd en naar boven bijgesteld op basis van de gerealiseerde aantallen over 2022.

Belangrijke ontwikkelingen

Ontwikkeling gemeentelijk belastinggebied

In het regeerakkoord heeft het (inmiddels demissionaire) kabinet een nieuwe financieringssystematiek voor gemeenten aangekondigd. Deze nieuwe financieringssystematiek moet zorgen voor een meer stabiele financiering voor gemeenten en ruimte geven voor het maken van autonome keuzes op lokaal niveau.
Bij de herziening wordt ook de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied betrokken. Op gemeentelijk niveau wordt in samenspraak met de VNG bezien welke mogelijkheden er zijn qua modernisering en uitbreiding van het belastinggebied, waarbij op basis van de uitkomsten een eventueel wetgevingstraject in gang wordt gezet. Omdat dit samenhangt met een mogelijk nieuw nationaal belastingstelsel, verwachten we niet dat dit korte termijn gaat gebeuren.

WOZ-bezwaren

We zien al een aantal jaren een toename in het aantal ontvangen bezwaren tegen de WOZ-waarde, mede als gevolg van de opmars van no-cure-no-pay-bureaus. De uitvoeringskosten voor afhandelen van bezwaren en de kosten voor de aan no cure no pay bureaus te betalen proceskostenvergoedingen lopen daardoor op.
Er zijn door de staatssecretaris voor fiscaliteit en belastingdienst maatregelen aangekondigd om de rol van de no-cure-no-pay-bureaus in te perken. Een aantal van deze maatregelen wordt uitgewerkt in het wetsvoorstel Belastingplan 2024 en zijn waarschijnlijk al vanaf 2024 van kracht. De verwachting is dat deze maatregelen een dempend effect zullen hebben op het aantal bezwaren dat wordt ingediend.
We onderzoeken de mogelijkheid om te gaan werken met een WOZ-voormelding, waarmee inwoners bij het waarderingsproces worden betrokken.

Begrote opbrengsten van de lokale heffingen

	2023	2024
Bedragen x € 1.000		
Algemene belastingen		
OZB	59.342	62.672
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-1.450	-1.450
Parkeerbelasting	10.000	12.158
Toeristenbelasting	791	1.191
Subtotaal	**68.682**	**74.571**
Bestemmingsheffingen		
Afvalstoffenheffing	20.223	23.112
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-400	-400
Rioolheffing	17.311	17.766
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-250	-250
Bedrijveninvesteringszone (BIZ) Korenkwartier	121	121
Subtotaal	**37.005**	**40.349**
Leges		
Leges omgevingswet (voorheen Wabo)	4.037	3.750
Leges publieke dienstverlening en burgerlijke stand	1.833	3.154
Overige leges	863	786
Subtotaal	**6.732**	**7.690**
Rechten		
Scheepvaartrechten	536	536
Reinigingsrechten	53	53
Subtotaal	**589**	**589**
Totaal	**113.009**	**123.200**

In bovenstaande tabel zijn de begrote opbrengsten van de lokale heffingen opgenomen. Voor een toelichting op de mutaties ten opzichte van 2023 wordt verwezen naar het onderdeel Uitgangspunten van beleid en belangrijke ontwikkelingen in deze paragraaf.

Lokale lastendruk en kwijtscheldingsbeleid

Ontwikkeling lokale lastendruk in Arnhem

In onderstaande tabellen is voor een aantal 'standaard' huishoudens en (vastgoed)ondernemers in Arnhem de verwachte meerjarige lastenontwikkeling weergegeven. De bedragen en percentages zijn afgerond op hele euro's. De lastenontwikkeling voor 2025 en verder kan afwijken van hier gepresenteerd, als de gegevens op het moment van de tariefberekening afwijken van wat nu de verwachting is. Hierbij geldt dat hoe verder een belastingjaar in de toekomst ligt, des te meer onzekerheid er nu nog is.

Voor de berekeningen zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Er is uitgegaan van een groei van het aantal woningen/huishoudens, gebaseerd op de woningbouwplanning van maart 2023;
- Voor niet-woningen is uitgegaan van een gelijkblijvend aantal objecten;
- Bij de rioolheffing is voor 2025 en verder de opbrengstverhouding woningen / niet-woningen van 2024 aangehouden;
- Voor de toe te rekenen kosten is gerekend met (verwacht) prijspeil 2024;
- Voor de OZB wordt voor 2027 met een stijging van 5% vooralsnog uitgegaan van dezelfde lijn als in de coalitieperiode 2022-2026.

Stelselwijziging kosten riolering
In deze Begroting wordt voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren: de kosten van de eerste aanleg van riolering bij nieuwbouw worden met ingang van 2024 niet meer als kosten van de grondexploitatie aangemerkt, maar als investeringen geactiveerd. Door deze stelselwijziging wordt met deze kosten voortaan op gelijke wijze omgegaan als met de kosten van vervanging van bestaande riolering. De aanleiding voor deze stelselwijziging is dat de woningbouw in Arnhem de komende jaren veelal binnenstedelijk zal worden gerealiseerd. Op plaatsen waar binnenstedelijk gebouwd wordt, ligt vaak een bestaand rioolstelsel. Dit bestaande rioolstelsel wordt vervangen of aangepast voor de nieuwe functies in het binnenstedelijke gebied. Het duidelijke onderscheid tussen eerste aanleg van riolering en vervanging van bestaande riolering verdwijnt hiermee.

Deze stelselwijziging heeft een effect op de hoogte van de te dekken kapitaallasten via de rioolheffing.
Op dit moment betaalt een bewoner van een nieuwe woning de aanleg van riolering via de grondprijs en hiernaast wordt rioolheffing in rekening gebracht (waarin ook de (vervangings)investeringen van riolering opgenomen zijn vanuit andere delen van de stad).
Door alle vervanging en aanleg van riolering voortaan in de rioolinvesteringen op te nemen en niet meer in een grondexploitatie, worden soortgelijke activiteiten / kosten op eenzelfde wijze verrekend via de rioolheffing.
De (kapitaal)lasten voor aanleg en onderhoud van de riolering, die worden meegenomen bij het bepalen van de rioolheffing, nemen hierdoor toe.

Bij de aankomende financiële jaarrapportage projecten (FJP) wordt exact berekend welke investeringskredieten in 2024 nodig zijn, tot welke kapitaallasten dit leidt, op welke wijze deze vanaf 2025 via de rioolheffing gedekt kunnen worden en wat de verwachte financiële effecten op de grondexploitaties zijn.
Om op dit moment toch een inschatting te kunnen maken van de verwachte effecten op de rioolheffing, is voor de lopende grondexploitaties inclusief Nijmeegseweg en Spoorzone in beeld gebracht welke kosten voor riolering naar verwachting uit de grondexploitaties gehaald kunnen worden en als rioolinvesteringen worden aangemerkt. De te dekken kapitaallasten van deze investeringen zijn doorberekend in de te behalen opbrengsten rioolheffing voor 2025 en verder.

Vanwege de verwachte groei van het aantal woningen nemen de gemiddelde lasten rioolheffing voor huishoudens, ook na de voorgestelde stelselwijziging, vanaf 2025 naar verwachting niet toe. De totale kosten voor de gemeentelijke watertaken, inclusief de verwachte extra kapitaallasten als gevolg van de stelselwijziging, kunnen dan verdeeld worden over meer huishoudens. Voor niet-woningen gaan we uit van een gelijkblijvend aantal objecten; vandaar dat hier wel sprake is van een verwachte (beperkte) stijging van de lasten rioolheffing.

Meerpersoonshuishouden koopwoning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 300.000 (2024)					
OZB	€ 304	€ 323	€ 339	€ 356	€ 374
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%+1%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 139	€ 146	€ 145	€ 143	€ 143
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*-1%*	*-1%*	*0%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 739**	**€ 806**	**€ 828**	**€ 845**	**€ 857**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*9%*	*3%*	*2%*	*1%*
WOZ-waarde € 600.000 (2024)					
OZB	€ 608	€ 646	€ 679	€ 712	€ 748
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%+1%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 279	€ 292	€ 291	€ 287	€ 285
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*0%*	*-1%*	*-1%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 1.183**	**€ 1.275**	**€ 1.314**	**€ 1.345**	**€ 1.373**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*8%*	*3%*	*2%*	*2%*

Meerpersoonshuishouden huurwoning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 150.000 (2024)					
OZB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Rioolheffing	€ 35	€ 36	€ 36	€ 35	€ 35
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*3%*	*0%*	*-3%*	*0%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 331**	**€ 373**	**€ 380**	**€ 381**	**€ 375**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*12%*	*2%*	*0%*	*-2%*
WOZ-waarde € 300.000 (2024)					
OZB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Rioolheffing	€ 70	€ 72	€ 72	€ 71	€ 70
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*3%*	*0%*	*-1%*	*-1%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 366**	**€ 409**	**€ 416**	**€ 417**	**€ 410**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*11%*	*2%*	*0%*	*-2%*

Eigenaar niet-woning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 400.000 (2024)					
OZB	€ 2.673	€ 2.810	€ 2.951	€ 3.098	€ 3.253
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 265	€ 291	€ 294	€ 296	€ 299
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*10%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 2.938**	**€ 3.101**	**€ 3.245**	**€ 3.394**	**€ 3.552**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*

WOZ-waarde € 800.000 (2024)					
OZB	€ 5.346	€ 5.621	€ 5.902	€ 6.197	€ 6.507
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 530	€ 582	€ 589	€ 593	€ 599
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*10%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 5.876**	**€ 6.203**	**€ 6.491**	**€ 6.790**	**€ 7.106**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*

Huurder niet-woning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 400.000 (2024)					
OZB	€ 668	€ 702	€ 738	€ 774	€ 813
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 265	€ 275	€ 278	€ 280	€ 282
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*4%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 933**	**€ 977**	**€ 1.016**	**€ 1.054**	**€ 1.095**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*4%*	*4%*	*4%*
WOZ-waarde € 800.000 (2024)					
OZB	€ 1.336	€ 1.405	€ 1.475	€ 1.549	€ 1.626
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 530	€ 550	€ 556	€ 559	€ 565
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*4%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 1.866**	**€ 1.955**	**€ 2.031**	**€ 2.108**	**€ 2.191**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*4%*	*4%*	*4%*

Ontwikkeling lokale lastendruk in landelijk perspectief

Het Centrum voor onderzoek van de economie van de lagere overheden (Coelo) meet jaarlijks de lokale lastendruk in de Nederlandse gemeenten en publiceert deze in de Atlas van de lokale lasten.
De indicator 'woonlasten meerpersoonshuishouden' geeft inzicht in de ontwikkeling van de Arnhemse woonlasten in relatie tot die van de overige gemeenten. Hierbij wordt uitgegaan van een huishouden met een (koop- of huur)woning met een gemiddelde waarde in de betreffende gemeente. Voor 2023 is uitgegaan van een gemiddelde waarde van een koopwoning van € 429.084 en een huurwoning van € 228.916. De indicator bestaat uit de OZB, de afvalstoffenheffing en de rioolheffing.

Het Coelo publiceert de Atlas van de lokale lasten in het eerste kwartaal van het betreffende belastingjaar. De cijfers over 2024 zijn bij het opstellen van deze begroting dan ook nog niet bekend.
In de Atlas van de lokale lasten 2023 is over de woonlasten van een meerpersoonshuishouden opgenomen:

	Huishouden met een koopwoning	Huishouden met een huurwoning
Gemiddelde woonlasten Nederlandse gemeenten 2023	€ 944	€ 436
Gemiddelde woonlasten Arnhem 2023	€ 976	€ 353

Kwijtscheldingsbeleid

Particulieren en kleine zelfstandigen komen in aanmerking voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen als het zogenaamde gecorrigeerde inkomen lager uitvalt dan 100% van het bijstandsniveau. Ook wordt gekeken naar het vermogen van de inwoner, onder andere de vrij te laten financiële middelen. Kwijtschelding kan worden aangevraagd voor de (on)roerende zaakbelasting, afvalstoffenheffing en rioolheffing. Arnhem vult hierbij de beleidsvrijheid die er is voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen zo ruim mogelijk in.

Kostendekkendheid retributies

In de gemeentewet (artikel 229b, lid 1) is opgenomen dat de tarieven die worden geheven voor de retributies maximaal kostendekkend mogen zijn. Dit betekent dat de opbrengsten niet hoger mogen zijn dan de kosten. Zo

wordt voorkomen dat de gemeente 'winst' maakt op deze heffingen en met de ontvangen specifieke belastingen ook andere gemeenteactiviteiten financiert. Het gaat bij de kostendekkendheid om geraamde bedragen, omdat op het moment van het vaststellen van de tarieven alleen nog de verwachtingen bekend zijn.

Hieronder wordt inzicht gegeven in de berekening van de kostendekkendheid van de rioolheffing, afvalstoffenheffing, leges en rechten.

Kosten van overhead
Kosten worden zoveel mogelijk direct toegerekend aan de betreffende activiteit, maar dat gaat niet altijd. Bijvoorbeeld bij de kosten van huisvesting, (algemene) communicatie en bestuursondersteuning. Dit zijn overheadkosten; alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Deze definitie van overheadkosten is vastgelegd in het BBV. Welke kosten de gemeenten als overheadkosten moeten zien, is dus in regelgeving vastgelegd. Gemeenten zijn wel vrij in de keuze van de methodiek voor toerekening van overheadkosten aan de lokale heffingen. Bij de gemeente Arnhem rekenen we de kosten van overhead aan de heffingen toe met behulp van een opslag op de ingezette uren.

Afvalstoffenheffing
De afvalstoffenheffing is een bestemmingsheffing. De opbrengsten uit afvalstoffenheffing mogen alleen ingezet worden voor kosten van inzameling en verwerking van huishoudelijk afval.

We verhogen het percentage kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing stapsgewijs naar 95 procent in 2026. Voor 2024 is deze 90 procent.

Berekening kostendekkenheid Afvalstoffenheffing	
Bedragen x € 1.000	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	23.109
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-1.724
Netto kosten taakvelden	***21.385***
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	751
BTW	3.672
Totale kosten	***25.808***
Opbrengst heffingen	23.112
Dekkingspercentage	**90%**

Rioolheffing
De rioolheffing is een bestemmingsheffing. De opbrengsten uit rioolheffing mogen alleen ingezet worden voor de kosten voor de gemeentelijke watertaken voor afval-, hemel- en grondwater.

De rioolheffing is met 97 procent (vrijwel) kostendekkend.
Bij de rioolheffing hanteren we twee verschillende heffingen: een voor eigenaren en een voor gebruikers. Van de totale kosten van bijna € 17,5 miljoen rekenen we, in lijn met de opbrengstverhoudingen van de verschillende heffingen, 52 procent toe aan de eigenarenheffing en 48 procent aan de gebruikersheffing.

Berekening kostendekkenheid Rioolheffing	
Bedragen x € 1.000	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	15.721
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-
Netto kosten taakvelden	***15.721***
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	768
BTW	1.839
Totale kosten	***18.328***
Opbrengst heffingen	17.766
Dekkingspercentage	**97%**

Leges

In onderstaande tabel is de kostendekkendheid van de leges en rechten voor 2024 opgenomen.

Legesverordening	Lasten 2024	Baten 2024	Kosten-dekkendheid
Bedragen x € 1.000			
Algemene dienstverlening			
Publieke dienstverlening en burgerlijke stand	4.846	3.154	65%
Parkeren	50	44	89%
Algemene plaatselijke verordening en huisvesting	100	98	98%
Subtotaal Algemene dienstverlening	**4.995**	**3.296**	**66%**
Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving			
Omgevingswet (voorheen: Wabo)	5.652	3.750	66%
Kabels/leidingen en Telecommunicatiewet	318	305	96%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning	**5.970**	**4.055**	**68%**
Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn			
Horeca	225	191	85%
Evenementen en markten	135	130	96%
Prostitutiebedrijven	8	8	100%
Winkeltijden	0,5	0,3	68%
Woningsplitsing/verkamering	11	10	92%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn	**379**	**339**	**89%**
Totaal	**11.345**	**7.690**	**68%**
Scheepvaartrechten Bedragen x € 1.000	907	536	59%
Reinigingsrechten Bedragen x € 1.000	53	53	100%

Overzicht lokale heffingen

Onroerende-zaakbelasting

2023	Tarieven			WOZ-waarde	Begrote opbrengsten 2023		
	eigenaar	gebruiker	totaal	totaal	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,1086%	n.v.t.	0,1086%	25.736.156	27.949	n.v.t.	27.949
Niet-woningen	0,6849%	0,1712%	0,8561%	3.593.518	24.612	6.152	30.764
Totaal				**29.329.673**	**52.561**	**6.152**	**58.714**

2024	Tarieven			WOZ-waarde	Begrote opbrengsten 2024		
	eigenaar	gebruiker	totaal	totaal	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,1077%	n.v.t.	0,1077%	27.389.760	29.499	n.v.t.	29.499
Niet-woningen	0,7026%	0,1756%	0,8782%	3.668.965	25.778	6.443	32.221
Totaal				**31.058.725**	**55.277**	**6.443**	**61.720**

De opbrengsten OZB ten behoeve van de tariefberekening (de € 61,7 miljoen uit bovenstaande tabel) wijken af van de OZB-opbrengsten die zijn opgenomen bij het onderdeel Begrote opbrengsten van de lokale heffingen. Het

verschil is te verklaren door opbrengsten uit areaalontwikkeling en correcties voor leegstand, meeropbrengsten en brutering baten naar aanleiding van bezwaar; deze worden niet meegenomen bij de tariefberekening.

Afvalstoffenheffing

	Tarief 2023	Tarief 2024	Aantal huishoudens 2023	Aantal huishoudens 2024	Begrote opbrengsten 2023	Begrote opbrengsten 2024
Bedragen x € 1.000						
Eenpersoonshuishouden	222,24	252,6	30.824	30.949	6.850	7.818
Meerpersoonshuishouden	296,28	336,84	45.137	45.409	13.373	15.296
Totaal			**75.961**	**76.358**	**20.224**	**23.113**

Rioolheffing

De verwerking van de effecten van leegstand in de tarieven (zie het onderdeel Uitgangspunten van beleid) verklaart waarom er in onderstaande tabellen in 2024 gerekend wordt met twee verschillende WOZ-waardes. Voor het gebruikerstarief gaan we uit van de WOZ-waarde van die objecten waarvan we verwachten dat ze voor belastingjaar 2024 een gebruiker hebben.

2023	Tarieven			Aansluiting op riool	Begrote opbrengsten 2023		
	eigenaar	gebruiker	totaal	WOZ-waarde	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,0249%	0,0249%	0,0498%	25.567.749	6.366	6.366	12.733
Niet-woningen	0,0679%	0,0679%	0,1358%	3.345.056	2.271	2.271	4.543
Totaal					**8.638**	**8.638**	**17.275**

2024	Tarieven			Aansluiting op riool WOZ-waarde		Begrote opbrengsten 2024		
	eigenaar	gebruiker	totaal	eigenaar	gebruiker	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000								
Woningen	0,0247%	0,0240%	0,0487%	27.216.212	26.561.372	6.722	6.375	13.097
Niet-woningen	0,0728%	0,0687%	0,1415%	3.400.468	3.192.172	2.476	2.193	4.669
Totaal						**9.198**	**8.568**	**17.766**

De tarieven worden ter vaststelling aan de gemeenteraad aangeboden in de betreffende verordeningen

Risicomanagement en weerstandsvermogen

Het is van belang om inzicht te hebben in de financiële positie (hoe financieel gezond is de gemeente) en de financiële weerbaarheid (welke mogelijkheden zijn er financieel). Met andere woorden hoe financieel robuust is de gemeente Arnhem?
Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre de gemeente Arnhem in staat is om risico's op te vangen.
De financiële positie van Arnhem wordt met een aantal financiële kengetallen (zoals solvabiliteit en schuldquote) in samenhang met het weerstandsvermogen in beeld gebracht en beoordeeld.

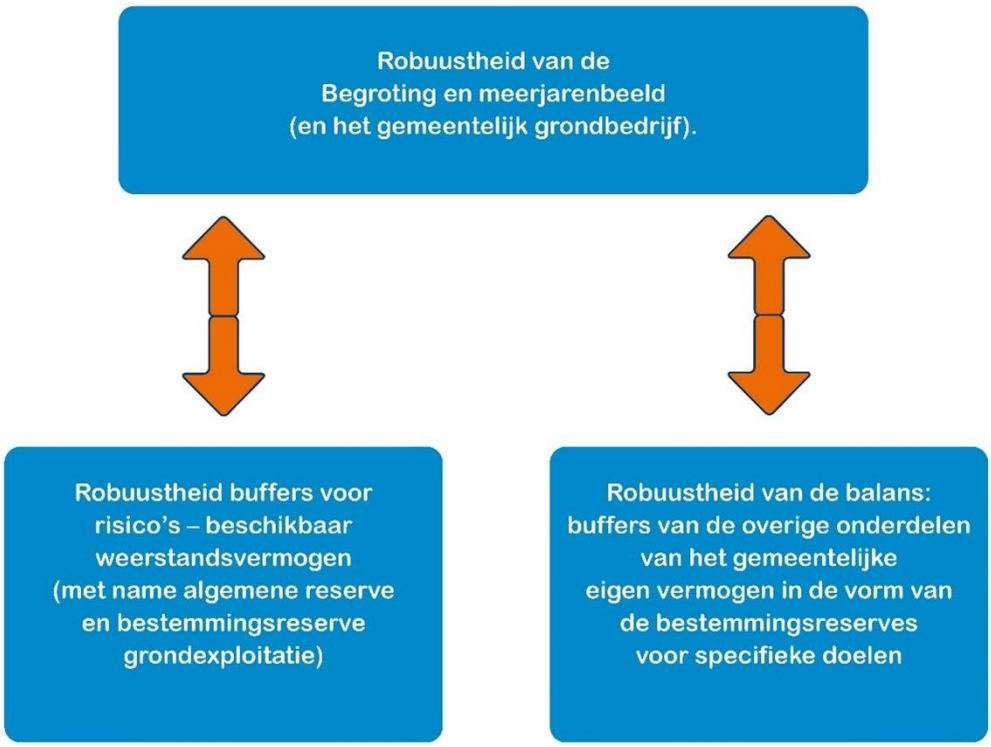
Samenvatting financiële positie

In deze paragraaf gaan we, in aansluiting op de toelichting in het hoofdstuk Ontwikkelingen in het financieel kader in deze Begroting, verder in op de financiële positie van de gemeente Arnhem. Deze paragraaf start met een korte uitleg over de financiële positie van de gemeente en een samenvatting van de belangrijkste punten. Aansluitend volgt een uitvoeriger toelichting op:

- de uitkomsten van de financiële kengetallen;
- de uitgangspunten voor beleid;
- het risicoprofiel en het beschikbare weerstandsvermogen;
- de belangrijkste risico's.

Om op een eenvoudige manier uit te leggen hoe de gemeente naar haar financiële positie kijkt, gebruiken we de metafoor van een privépersoon, die naar de eigen financiële positie kijkt: Zijn mijn inkomsten en uitgaven de komende jaren naar verwachting in evenwicht? Zal ik mijn spaargeld aanspreken of kan ik extra sparen? Heb ik in de toekomst wat extra middelen achter de hand als mijn wasmachine kapot gaat? Als een privépersoon een goed en zeker inkomen heeft om zijn huur of hypotheek te betalen, verder geen grote schulden heeft en ook nog over een spaarsaldo beschikt, is de conclusie dat de eigen financiële positie robuust en solide is.
Zo is het ook bij gemeenten. Is het gemeentelijk huishoudboekje de komende jaren in evenwicht? Of zijn er mogelijk overschotten of tekorten? Heeft de gemeente een redelijk goed gevulde ‘bankrekening’ (algemene reserve) en hoe zit het met de schulden van de gemeente? Zijn er buffers voor risico’s, zodat de gemeentelijke dienstverlening ook als risico’s optreden niet meteen hoeft te stagneren?
Door in samenhang te kijken naar de verschillende onderdelen van de financiële positie kunnen we beoordelen hoe robuust de financiële positie van een gemeente is. Dat is waar we in deze paragraaf bij stilstaan.

Bij de voorbereiding van de Begroting 2024 en de financiële prognoses voor 2025 tot en met 2027 heeft de gemeente te maken met onzekerheden, zoals bijvoorbeeld de val van het kabinet, de voorstellen over een nieuwe financieringssystematiek vanuit het Rijk en de (verdere) gevolgen van de oorlog in Oekraïne. De gemeente is in belangrijke mate afhankelijk van de inkomsten van het Rijk.
Bij de voorbereiding van de Begroting sluiten we aan bij de meest recente informatie die het Rijk de gemeenten geeft over de algemene en specifieke uitkeringen. Zoals in de hoofdlijnen van het financieel beleid aangegeven, zal het gemeentefonds vanaf 2026 niet langer via de huidige normeringssystematiek geïndexeerd worden. Dit zorgt voor een forse daling van de gemeentelijke inkomsten vanaf 2026.
Het Rijk stelt de hoogte van de uitkeringen die gemeenten krijgen regelmatig bij. Ook tijdens deze raadsperiode zal dit het geval zijn. Dit kan leiden tot schommelingen in onze inkomsten als gemeente. Bij het inschatten van de risico’s wordt hier rekening mee gehouden.

In bovenstaande afbeelding wordt grafisch een toelichting gegeven over de robuustheid van de begroting, de mate van robuustheid van de buffers om risico's op te vangen en de mate van robuustheid van de balans. Hierna wordt dit tekstueel toegelicht.

1. De robuustheid van de begroting: De onzekerheden in het financieel beeld zijn terug te zien in het begrotingsbeeld 2024 – 2027. Keuzes zijn daarin noodzakelijk, gelet op de noodzaak om ook voor het jaar 2027 te zorgen dat de uitgaven de inkomsten niet overtreffen. Om die reden is ook in deze Begroting voorgesteld, zolang deze onzekerheid over de inkomsten vanaf 2026 duurt, een deel van de uitgaven een incidenteel karakter te geven. Aangezien dit in de vorige Begroting 2023 in nog grotere mate is opgenomen, zorgt dit ervoor dat de uitgaven vanaf 2026 lager liggen dan in de jaren ervoor. In alle jaren is sprake van een structureel sluitende begroting, waarbij de jaren 2024 en 2025 wel beduidend positiever zijn dan de jaren vanaf 2026. Er is sprake van robuust begrotingsbeeld.

2. De mate van robuustheid van de buffers om risico's op te vangen: Het risicoprofiel (de benodigde weerstandscapaciteit) is opnieuw geactualiseerd. Het risicoprofiel is bij deze begroting met € 26,9 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022 en bedraagt nu € 70,7 miljoen. De belangrijkste wijzigingen in het profiel ten opzichte van het profiel van het jaarverslag 2022 worden later in deze paragraaf toegelicht.
   De weerstandsfactor is ten opzichte van de Begroting 2023 gedaald van 1,4 naar 1,0 in 2024. Dit is nog steeds in lijn met de financiële verordening. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn dat het risicoprofiel van de grondexploitatie Kronenburg en het risicoprofiel van de gebiedsvisie Arnhem Spoorzone-Oost voor het eerst in de benodigde weerstandscapaciteit is meegenomen. Daarnaast is bij de gemeentebrede risico's een stijging te zien, waarbij met name het risico rondom opvang Oekraïners is toegenomen. De beschikbare weerstandscapaciteit neemt juist af, door de incidentele inzet van middelen uit de algemene reserve. In 2025 stijgt de weerstandsfactor naar 1,3, waarna deze in 2026 en 2027 weer afneemt tot 1,1. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027.
   De meerjarige cijfers van de weerstandsfactor hebben beperkte betekenis. Het risicoprofiel wordt twee keer per jaar in combinatie met de omvang van de beschikbare buffers geactualiseerd en opnieuw berekend. Dat zorgt ongetwijfeld voor andere uitkomsten over die jaren dan nu gepresenteerd. de volatiliteit neemt daarbij toe door de gebiedsontwikkeling.

3. De mate van robuustheid van de balans: Hierbij gaat het onder andere om de omvang van de schulden van de gemeente (netto schuldquote) en de verhouding tussen eigen en vreemd vermogen (solvabiliteit). Zoals

later in deze paragraaf wordt toegelicht is de solvabiliteit voor hele begrotingsperiode naar verwachting meer dan 14%. De overige financiële kengetallen zullen zich in 2024 tot en met 2027 in positieve richting ontwikkelen op basis van het beeld, zoals dat nu is opgesteld. De uitkomsten van de financiële kengetallen worden verderop in deze paragraaf toegelicht.

In de meest recente financiële verordening zijn afspraken gemaakt over de financiën van de gemeente Arnhem die invloed kunnen hebben op onderdelen van de financiële robuustheid. De ondergrens van 1,0 en de streefwaarde van 1,4 bij de weerstandsfactor blijven hetzelfde. Nieuw is dat er een streefwaarde van de solvabiliteit opgenomen is van 14%, met 10% als ondergrens. De financiële positie van Arnhem kan op de korte termijn als robuust beschouwd worden.

Uitkomsten financiële kengetallen

Voor de beoordeling van de financiële positie van onze gemeente wordt gebruik gemaakt van de kengetallen, zoals genoemd in art. 11 van de begrotingsvoorschriften (BBV). Ook de weerstandsfactor is uitgedrukt in de vorm van een kengetal:

Een goede toelichting op deze kengetallen en de betekenis daarvan voor de sturing door de raad is opgenomen in de publicatie 'Meerjarig financieel inzicht voor de raad - de samenhang tussen beleid en kengetallen' van de commissie BBV.

De kengetallen volgens art. 11 van de BBV laten over de afgelopen jaren het volgende beeld zien:

Netto schuldquote	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	66%	86%	62%	60%	64%	61%

Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	61%	80%	56%	55%	59%	57%

Solvabiliteitsratio	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	29%	18%	24%	27%	26%	27%

Weerstandsvermogen (factor)	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	2,3	1,4	1,0	1,3	1,1	1,1

Kengetal grondexploitatie	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	5%	2%	5%	6%	5%	7%

Structurele exploitatieruimte	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	15%	3%	3%	3%	0%	0%

Woonlasten meerpersoonshuishouden	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	100%	108%	112%	115%	118%	120%

In de ontwikkeling van de financiële kengetallen ten opzichte van de Begroting 2023 zoals die een jaar geleden door de raad is vastgesteld, is zichtbaar dat de grondexploitaties voor Kronenburg en Spoorzone Oost in deze begroting zijn opgenomen. Dit is met name zichtbaar in de weerstandsfactor (beschikbaar weerstandsvermogen gedeeld door benodigd weerstandsvermogen). Deze daalt ondanks dat in alle jaarschijven van deze begroting de beschikbare weerstandscapaciteit stijgt ten opzichte van de begroting van vorig jaar. De gemeentebrede risico's (het benodigde vermogen) zijn echter met de helft toe genomen. Ondanks deze forse stijging van het risicoprofiel blijft in deze begroting in alle jaren de weerstandsfactor boven de ondergrens van 1,0.

In lijn met het voorgaande neemt ook het kengetal grondexploitatie dat weergeeft hoe groot de omvang van de bouwgronden is in relatie tot de totale Arnhemse begroting, toe. Hoewel hier een toename zichtbaar is, blijft dit nog ruim onder de grens van 20% van de minst risicovolle categorie in de beoordeling door de provincie. Het risico van het afwaarderen van grondexploitaties heeft daarmee slechts een beperkte impact op de Arnhemse financiële positie.

De schuldquote is in deze begroting afgenomen. Dit heeft twee oorzaken. Enerzijds is de omvang van de schulden gedaald en zijn de totale inkomsten, op basis waarvan de quote wordt berekend, gestegen. Deze daling van de schulden is een trend die zich doorzet vanuit de begrotingen van voorgaande jaren. De stijging van de inkomsten is voornamelijk het gevolg van de stijging van de gemeentefondsuitkering. Voor 2024 leidt dit totaal tot een daling van de schuldquote met 5 procentpunt. Daarnaast worden, met ingang van deze begroting, de investeringen zoals geraamd op de geprognosticeerde balans gebaseerd op de gerealiseerde investeringen, in plaats van de omvang van de investeringen uit eerdere begrotingen. De gerealiseerde investeringen zijn doorgaans lager doordat voorgenomen investeringsprojecten soms achterblijven door uitstel. Voor 2024 en

verder zijn de investeringen daarmee meer realistisch geraamd. Deze aanpassing in de raming op de balans leidt tot een evenredige aanpassing van de schulden, doordat investeringen via leningen gefinancierd worden. Deze meer realistische wijze van het opstellen van de geprognosticeerde balans, verklaart de resterende daling van de schuldquote.

Deze dalende ontwikkelingen in de schuld en in de investeringen dragen ook bij aan een verbetering van de solvabiliteit. Door de afgenomen schuld en de afgenomen investeringen is het totale bedrag op de balans verlaagd. Daarnaast is het eigen vermogen gegroeid, mede door de vorming van de bestemmingsreserve Spoorzone Oost. De solvabiliteitsratio, die het aandeel van het eigen vermogen in de omvang van de totale balans weergeeft, is hierdoor toegenomen ten opzichte van de Begroting 2023 en komt alle jaren uit boven de 20%.

De structurele begrotingsruimte wordt in de meerjarenraming ingezet. Zoals in deel 1 is toegelicht, is deze aanzienlijk toegenomen ten opzichte van de structurele begrotingsruimte in de Begroting 2023. Hierdoor konden ook voor een aantal posten, zoals mobiliteit, op de gebruikelijke werkwijze structurele lasten in de begroting worden opgenomen.

De stijging van de woonlasten geeft een vertekend beeld. Voor de jaren 2024 tot en met 2027 worden de woonlasten vergeleken met het door het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO) berekende gemiddelde niveau voor 2023. In de ontwikkeling van de woonlasten is de jaarlijkse stijging van 5% van de OZB opgenomen zoals is vastgesteld in de Begroting 2023. De vergelijking zoals die in deze verplichte indicator wordt gemaakt tussen een impliciet landelijk constant niveau van de lokale lasten vanaf 2023 en het begrote niveau voor de komende jaren is niet realistisch. In de paragraaf lokale heffingen wordt de ontwikkeling van de OZB de komende jaren toegelicht.

In de onderstaande tabel worden de financiële kengetallen vergeleken met de risico-indeling van de provincie. De provincie hanteert daarbij drie categorieën.
Categorie A is het minst risicovol en categorie C is het meest risicovol. De kolom 'Gelders gemiddelde' is ontleend aan de begrotingsbrief 2023. Ten opzichte van de begroting van vorig jaar valt nu ook de netto schuldquote in categorie A.

Kengetal	Gelders gemiddelde 2023	Waarde Arnhem Begroting 2024	Categorie A	Categorie B	Categorie C
1. Netto schuldquote	64%	62%	<90%	90-130%	>130%
2. Netto schuldquote gecorrigeerd	57%	56%	<90%	90-130%	>130%
3. Solvabiliteitsratio	31%	24%	>50%	20-50%	<20%
4. Grondexploitatie	8%	5%	<20%	20-35%	>35%
5a. Structureel exploitatieruimte Begr.	1,50%	3%	Begr en MJR	Begr of MJR	Begr en MJR
5b. Structureel exploitatieruimte MJR	-0,06%	0%	> 0%	> 0%	< 0%
6. Belastingcapaciteit	100%	112%	<95%	95-105%	>105%
7. Weerstandsvermogen	2,7	1,0	> 1,0	0,8 - 1,0	< 0,8

Als aanvulling op deze verplichte kengetallen worden in de begroting en jaarrekening in aansluiting op de zogenaamde stresstesten van de 100.000+ gemeenten op vier aandachtsvelden nog een aantal andere kengetallen doorgerekend. Bij elk kengetal wordt door middel van een kleur aangegeven hoe hierop wordt gescoord: rood is kwetsbaar, oranje is punt van aandacht en groen is voldoende.

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav schuldquote		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Netto schuld per inwoner	€ 3.098	€ 4.055	€ 3.026
b	Schuldevolutie	-13%	9%	-18%
c	Netto rentelasten/exploitatie	1,20%	1,20%	1,18%
d	Aanwezigheid rentereserve/buffer	ja	ja	ja

e	Zekerheden leningen, garantstellingen en waarborgen	96%	95%	95%

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav solvabiliteit		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Weerstandsfactor	2,3	1,4	1,0
b	Mogelijkheden om weerstandscapaciteit te verbeteren	ja	ja	ja

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav grondexploitatie		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Afhankelijkheid van grondexploitatie voor sluitende begroting	nee	nee	nee

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav woonlasten		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Onbenutte belastingcapaciteit OZB	0,21%	-0,05%	0,10%
b	Derving OZB i.v.m. leegstand	1,72%	1,63%	1,56%

Bij het beoordelen van de bovenstaande kengetallen is het belangrijk de kengetallen in onderlinge samenhang te bezien om uitspraken te kunnen doen over én de robuustheid van de begroting/rekening, én de robuustheid van de risicobuffers én de robuustheid van de balans.

Robuustheid van de begroting:
- Zoals hierboven beschreven is de begroting structureel in evenwicht. Daarbij zijn een aantal investeringen die in de Begroting 2023 incidenteel waren gedekt, nu op de gebruikelijke wijze structureel gedekt.
- De Arnhemse begroting is niet direct afhankelijk van de winsten van het grondbedrijf. Positieve resultaten van het grondbedrijf worden gestort in het Stadsontwikkelfonds. Van daaruit kan worden bijgedragen aan de uitvoering van de verstedelijkingsopgave;
- In de Begroting 2023 is een jaarlijkse verhoging van de OZB-opbrengsten met 5% vastgesteld. Daarnaast zal de kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing worden verhoogd naar 95%. Dit werkt door in de financiële kengetallen voor de gemeentelijke belastingen.

Robuustheid van de buffers voor risico's in relatie tot het beschikbare weerstandsvermogen:
- Een belangrijke indicator is de weerstandsfactor die de verhouding uitdrukt tussen de beschikbare weerstandscapaciteit (reserves die het weerstandsvermogen van de gemeente vormen) en de benodigde weerstandscapaciteit (het totaal van de berekende mogelijke nadelige financiële gevolgen van de risico's). In de in 2023 door de Raad vastgestelde financiële verordening is opgenomen dat de weerstandsfactor niet lager mag zijn dan 1,0 en dat bij een weerstandsfactor van meer dan 1,4 de reserves kunnen worden aangewend voor (nieuw) beleid;
- Het totaal bedrag aan benodigde buffers voor risico’s (de benodigde weerstandscapaciteit) is € 70,7 miljoen, bestaande uit € 30 miljoen voor de gemeentebrede risico's en € 40 miljoen voor de risico's verbonden aan de grondexploitaties;
- De beschikbare weerstandscapaciteit, vooral bestaande uit de algemene reserve, bedraagt € 71,3 miljoen;
- De weerstandsfactor voor 2024 komt daarmee uit op 1,0. In 2025 stijgt de weerstandsfactor naar 1,3, waarna deze in 2026 en 2027 weer licht afneemt tot 1,1. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027.

Robuustheid van de balans:
- Belangrijk financiële kengetallen met betrekking tot de balans van een gemeente zijn de solvabiliteit en de netto-schuldquote. Zoals hiervoor beschreven zijn de schulden afgenomen en is de solvabiliteit mede daardoor en door de reserveringen voor Spoorzone Oost toegenomen tot ruim boven de 20%. Toekomstige onttrekkingen uit reserves doen de solvabiliteit op dat moment dalen. De ervaring leert ook dat bij het

opmaken van de jaarrekening het solvabiliteitspercentage hoger is. Dit heeft te maken met de jaarlijkse overhevelingen van het ene begrotingsjaar naar het volgende jaar via de bestemmingsreserve taakmutaties;
- De cijfers van het grondbedrijf zijn relevant voor de beoordeling van de solvabiliteit. De balans van de gemeente Arnhem wordt, ondanks de toename van de grondexploitaties, in vergelijking met andere gemeenten, minder beïnvloed door de resultaten van het grondbedrijf. De gevoeligheid van de balans voor waardefluctuaties hierin blijft daarmee beperkt;
- De schuldquote verbetert in deze Begroting ten opzichte van die van vorig jaar. De schuldquote geeft aan hoe groot de schuld is ten opzichte van de omvang van de begroting. De verbetering van de schuldquote komt enerzijds met name door de daling van de schuldenlast.

Het verloop van de weerstandsfactor en solvabiliteit in de afgelopen jaren wordt in de volgende tabel weergegeven:

Jaartal	Weerstandsfactor		Solvabiliteit	
	primitieve begroting	rekening	primitieve begroting	rekening
2016		1,4	12%	15%
2017	1,3	2,1	10%	16%
2018	2,0	1,4	12%	16%
2019	1,6	1,2	14%	17%
2020	1,0	1,0	15%	19%
2021	1,0	1,9	12%	22%
2022	1,4	2,3	16%	29%
2023	1,4		18%	
2024	1,0		24%	

Uitgangspunten van beleid

Volgens het BBV, de begrotingsvoorschriften van het Rijk voor de opstelling van de begroting en rekening, bevat deze paragraaf een toelichting op het beleid over weerstandsvermogen en de risico's.

Financiële verordening

Een aantal belangrijke Arnhemse spelregels over weerstandsvermogen en risico's ligt vast in de financiële verordening. De raad heeft in 2023 een geactualiseerde versie van deze verordening vastgesteld. De spelregels voor de weerstandsfactor zijn ongewijzigd met een ondergrens van 1,0 en de mogelijkheid om (nieuw) beleid in te zetten bij een weerstandsfactor van meer dan 1,4 blijft bestaan. Nieuw is dat er een streefwaarde van de solvabiliteit opgenomen is van 14%, met 10% als ondergrens. Ook zijn er nu afspraken vastgelegd over hoe we in Arnhem omgaan met grote, risicovolle projecten. Bijvoorbeeld dat een onafhankelijke risicoanalyse verplicht is.

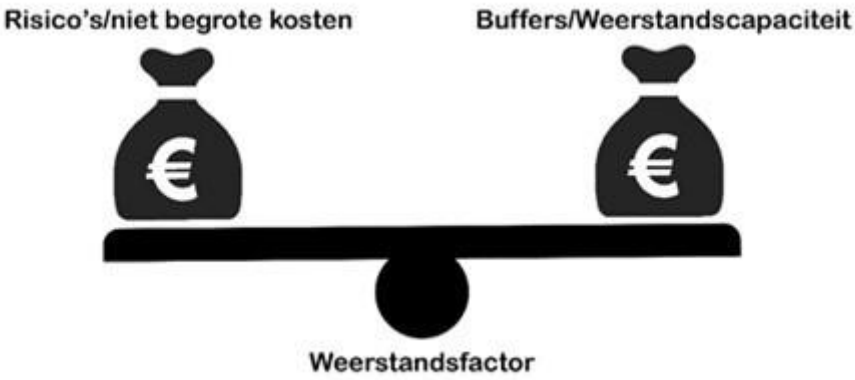
Nota risicomanagement en weerstandsvermogen

In de nota risicomanagement en weerstandsvermogen zijn de beleidsuitgangspunten voor risicomanagement en spelregels voor weerstandsvermogen vastgelegd. Tegelijkertijd met het actualiseren van de financiële verordening is een aantal uitgangspunten in de nota aangepast. De aanpassingen hebben voornamelijk betrekking op de regels rondom grote, risicovolle projecten.

Weerstandsvermogen

In dit deel van de paragraaf is het totaalbeeld opgenomen van de benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit en de daarmee samenhangende weerstandsfactor:
- de gemeentelijke risico's die gevolgen kunnen hebben voor de financiële positie zijn opnieuw beoordeeld, waar nodig aangepast en aangevuld. Op basis van het nieuwe risicoprofiel is met behulp van statistische berekeningen bepaald wat de omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is;
- de omvang van de reserves, waarvan is afgesproken dat deze de beschikbare weerstandscapaciteit vormen, is bepaald;
- door de beschikbare weerstandscapaciteit (reserves als buffer) te delen door de benodigde weerstandscapaciteit (risico's) wordt de weerstandsfactor berekend.

Het volgende plaatje illustreert dit:

Hoe hoger de weerstandsfactor is, des te beter de gemeente in staat is om risico's die zich voordoen op te kunnen vangen. Daalt de weerstandsfactor beneden de 1,0 dan zijn de financiële buffers lager dan het benodigde weerstandsvermogen en kan de gemeente in de financiële problemen komen als de risico's zich daadwerkelijk voordoen. De afspraken over de hoogte van de weerstandsfactor liggen vast in de financiële verordening (artikel 12): "Voor de financiële positie geldt dat de weerstandsfactor niet lager mag zijn dan 1,0 en 1,4 het uitgangspunt is. Indien de weerstandsfactor lager is dan 1,0 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor hoger is dan 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor (nieuw) beleid".

Binnen de gemeente Arnhem kijken we niet alleen naar de weerstandsfactor, maar doen dit in onderlinge samenhang met andere financiële kengetallen. Wanneer er sprake zou zijn van een weerstandsfactor boven de 1,4 en deze ruimte zou worden ingezet voor nieuw beleid heeft dit namelijk ook een ander effect: het eigen vermogen van de gemeente vermindert en de solvabiliteit verslechtert.

Het totaalbeeld ziet er als volgt uit:

Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024	2025	2026	2027
	90%	90%	90%	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000							
Benodigde weerstandscapaciteit							
1. Gemeentebrede risico's	21.727	23.620	30.630	30.630	30.630	30.630	30.630
2. Corona risico's	671	345	0	0	0	0	0
3. Risico opvang vluchtelingen Oekraïne	1.806	1.556	0	0	0	0	0
Gemeentebrede risico's totaal	**24.203**	**25.521**	**30.630**	**30.630**	**30.630**	**30.630**	**30.630**
4. Risico's grondexploitatie	17.428	18.274	20.074	40.074	40.074	40.074	40.074
Totaal	**41.631**	**43.795**	**50.704**	**70.704**	**70.704**	**70.704**	**70.704**
Beschikbare weerstandscapaciteit							
1. Algemene reserve	37.936	81.963	64.079	53.140	71.100	63.136	60.648
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	20.933	15.809	16.609	17.109	17.109	17.109	17.109
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	1.039	1.039	889	1.039	1.039	1.039	1.039
Totaal	**59.907**	**98.810**	**81.576**	**71.288**	**89.247**	**81.283**	**78.795**
Weerstandsfactor	**1,4**	**2,3**	**1,6**	**1,0**	**1,3**	**1,1**	**1,1**
Ruimte t.o.v. weerstandsfactor 1,0	**18.276**	**55.015**	**30.872**	**584**	**18.543**	**10.579**	**8.091**
Ruimte t.o.v. weerstandsfactor 1,4	**1.624**	**37.497**	**10.591**	**-27.698**	**-9.738**	**-17.702**	**-20.190**

Voor 2024 komt de weerstandsfactor uit op 1,0. De toelichting op de verschillende onderdelen die de weerstandsfactor bepalen, is opgenomen in de volgende onderdelen van deze paragraaf.

Benodigde weerstandscapaciteit en risicoprofiel

Het risicoprofiel wordt bepaald door te inventariseren welke risico's er bestaan en de financiële effecten in te schatten wanneer ze zich voor doen. Daarbij wordt voor de gemeentebrede risico's gebruik gemaakt van de volgende indeling:

Risicoscore				
Klasse	Kans		Klasse	Geldgevolg
1	< of 1 x per 10 jaar	10%	1	< € 50.000
2	1 x per 5-10 jaar	30%	2	€ 50.000 - € 200.000
3	1 x per 2-5 jaar	50%	3	€ 200.000 - € 500.000
4	1 x per 1-2 jaar	70%	4	€ 500.000 - € 1.000.000
5	1 x per jaar of >	90%	5	> € 1.000.000

Op basis van een inschatting voor alle risico's van de kans dat het risico zal optreden en het mogelijk financieel gevolg, wordt met behulp van statistische kansberekeningen het mogelijke financieel gevolg van het risicoprofiel van alle risico's samen doorgerekend. De statistische berekeningen, die daarvoor worden gemaakt, zijn een hulpmiddel om te bepalen wat het bedrag is dat we als buffer aan moeten houden om risico's te kunnen afdekken, de zogenaamde benodigde weerstandscapaciteit.
Het voordeel van deze rekenmethodiek is dat rekening gehouden kan worden met het gegeven dat niet alle risico's zich tegelijkertijd voor zullen doen. Daardoor is het bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit lager dan de optelsom van alle risicobedragen bij elkaar. Deze berekeningen zijn in combinatie met de beschikbare weerstandscapaciteit (de buffers voor risico's) de basis voor de hoogte van de weerstandsfactor.
Bij de bespreking van de begroting is het gebruikelijk om grote betekenis toe te kennen aan de hoogte van de weerstandsfactor. Dat is ook logisch, omdat het een belangrijke indicator vormt voor de financiële positie. Hierbij past wel een duidelijke kanttekening. Het inschatten van risico's met daarbij behorende bedragen en kansen is per definitie geen exacte wetenschap. Ook de berekeningen die op basis daarvan plaatsvinden zijn dat dus niet. Ze zijn een hulpmiddel om in totaliteit een bedrag te bepalen om als buffer voor risico's aan te houden. Enige relativering van de waarde van dit gegeven is zeker op zijn plaats. Daarnaast is het van belang om, zoals reeds is aangegeven, de financiële kengetallen in onderlinge samenhang te bezien en niet uit te gaan van één enkel kengetal als de weerstandsfactor.
Ook bij deze begroting zijn de gemeentebrede risico's en de risico's van het grondbedrijf geïnventariseerd om op die manier een beeld te krijgen van het risicoprofiel en benodigde buffer.

De volgende tabel laat zien wat het totale beeld van de benodigde weerstandscapaciteit is:

Benodigde weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Benodigde weerstandscapaciteit				
Gemeentebrede risico's	21.727	23.620	30.630	30.630
Corona risico's	671	345	0	0
Risico opvang vluchtelingen Oekraïne	1.806	1.556	0	0
1. Gemeentebrede risico's totaal	**24.203**	**25.521**	**30.630**	**30.630**
Conjuncturele (marktrisico) en project specifieke risico's grondexploitatie	15.519	16.289	18.089	38.089
Strategisch bezit (mva)	1.813	1.873	1.873	1.873
Anterieure overeenkomsten	96	112	112	112
2. Risico's grondexploitatie	**17.428**	**18.274**	**20.074**	**40.074**
Totaal	**41.631**	**43.795**	**50.704**	**70.704**

Gemeentebrede risico's

Het geactualiseerde gemeentebrede risicoprofiel bestaat voor de begroting 2024 in totaal uit 107 risico's, terwijl het risicoprofiel bij het jaarverslag 2022 bestond uit 112 risico's.
De volgende mutaties in de risico's hebben plaatsgevonden:

- er zijn 14 nieuwe risico's, 19 risico's zijn vervallen en 24 risico's zijn gewijzigd;
- er zijn geen coronarisico’s meer opgenomen in het risicoprofiel. Van de 3 overgebleven coronarisico’s bij het jaarverslag 2022 is 1 risico vervallen en 2 risico’s zijn nu als een regulier gemeentebreed risico meegenomen;
- het algehele risico voor de opvang van vluchtelingen Oekraïne, maakt nog deel uit van de gemeentebrede risicoprofiel maar is in de tabellen niet meer als een aparte categorie weergegeven.
- er zijn 74 risico's met een financieel gevolg die de benodigde weerstandscapaciteit bepalen. In het jaarverslag 2022 waren dit er 77.

Een overzicht van grote gemeentebrede risico's die met name bepalend zijn voor de financiële omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is opgenomen aan het einde van deze paragraaf. Deze risico's hebben op basis van de inschatting van de kans op voorkomen en het financieel gevolg de meeste invloed op het totale risicoprofiel. In het risicoprofiel is een aantal risico’s opgenomen dat niet in deze paragraaf worden beschreven, om mogelijke juridische en financiële benadeling bij openbaarmaking te voorkomen.

Het risicoprofiel voor de totale gemeentebrede risico's is bij deze begroting met € 5,1 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022. Deze toename is vooral veroorzaakt door de belangrijkste stijgers en dalers met een grote financiële impact, dit zijn:

Stijgers:
- *Opvang vluchtelingen Oekraïne*
  Het risico is opnieuw berekend, aantallen vluchtelingen en het bedrag per opvangplek per dag is bijgesteld, het financieel maximum van het risico is verhoogd van € 7,7 miljoen naar € 14,3 miljoen. De kans van het risico is aangepast van 25% in 30%.
- *Tariefstijgingen in de Zorg (Wmo en jeugdzorg)*
  Het risico is doorgerekend en is naar boven bijgesteld. De kans van het risico is op 80% gebleven. Het financieel minimum is verhoogd van 0 naar € 1,5 miljoen. Het financieel maximum is verhoogd van € 3,0 miljoen, naar € 4,0 miljoen.
- *Jeugdzorg – Volumestijging*
  De eerste helft van 2023 laat een groei in de kosten voor jeugdzorg zien, en wordt verwacht dat per jongere gemiddeld, zwaardere trajecten worden ingezet. Hiervoor is een nieuw risico is opgenomen met een kans van 90% en een financieel maximum van € 1,5 miljoen.
- *Jeugdzorg – Hervormingsagenda*
  Het Rijk heeft in het kader van landelijk gemaakte afspraken over de Hervormingsagenda Jeugdzorg voor de komende jaren kortingen ingeboekt op het budget dat gemeenten voor jeugdzorg ontvangen in het Gemeentefonds. Nog onduidelijk is of wettelijke aanpassingen in de Jeugdwet voldoende zijn om deze korting te compenseren. Hiervoor is een nieuw risico is opgenomen met een kans van 70% en een financieel maximum van € 1,5 miljoen.
- *Compensatie stijgende energielasten*
  Het financieel maximum van het risico is naar boven bijgesteld van € 1 miljoen naar € 2 miljoen.
- *Trolleyinfrastructuur*
  Het financieel maximum van het risico is aangepast, de kosten van afbouw van het trolleynet kunnen oplopen tot € 10 miljoen. De kans van het risico is laag ingeschat en is 10% gebleven.
- *Doelgroepenvervoer, aanbesteding in het geval vervoerscontracten niet worden verlengd aansluitend aan de initiële periode*
  Het risico is nu opgenomen met een kans van 90% en een financieel maximum van € 650.000. Het risico was niet gekwantificeerd.
- *Individuele studietoeslag*
  De nieuwe regeling individuele studietoeslag is overgegaan van aanvraag bijzondere bijstand naar een inkomensregeling. Rekening moet worden gehouden met een mogelijk tekort voor de gemeente. Hiervoor is een nieuw risico opgenomen met een kans van 60% en een financieel maximum van € 0,8 miljoen.

Dalers:
- *Inkomensregelingen (BUIG); maximaal eigen risico*
  Het risico is berekend en naar beneden bijgesteld. De kans van het risico is op 70% gebleven. Het financieel maximum is verlaagd van € 8,7 naar € 7,7 miljoen.

- *Zorgpartijen in financiële problemen*
  Het risico is opnieuw ingeschat. Het financieel maximum van het risico is verlaagd naar € 1,5 miljoen dit was € 2 miljoen, de kans van het risico is verlaagd van 90% naar 50%.
- *Aanpassing woonplaatsbeginsel Jeugdzorg*
  Het risico is komen te vervallen, dit is in de begroting opgenomen.

Nieuwe risico's zonder geldgevolg

Van de 33 in het risicoprofiel opgenomen risico's zonder geldgevolg zijn er bij deze begroting 8 nieuw opgenomen. Bij deze risico's is nog niet duidelijk in welke mate ze zich zouden kunnen voordoen. Het gaat hierbij om de volgende risico's:

- *Indexaties incidenteel*
  Gelet op de onzekerheid omtrent toekomstige kostenontwikkelingen zijn bij de Begroting 2024 sommige budgetten alleen incidenteel geïndexeerd. Mogelijk dat er ook in de toekomst sprake zal zijn van bovengemiddelde prijsstijgingen. Hiermee ontstaat het risico dat voor na 2024 de in de begroting opgenomen budgetten ontoereikend zullen zijn als er geen afdoende beheersmaatregelen worden genomen om deze risico's te verkleinen/te elimineren of er geen extra middelen beschikbaar gesteld worden om het structureel te dekken. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om energiekosten voor eigen gebruik, of compensatie voor stijgende (energie)kosten bij subsidiepartners en verbonden partijen.
- *Video Observatie Systeem*
  In 2023 wordt een aanbesteding opgestart voor het onderhoud (en vervanging) van het Video Observatie Systeem. Dit systeem is noodzakelijk voor het zorgen voor een veilige binnenstad. Er is budget beschikbaar maar het is nog onduidelijk of hiervoor een extra investering gedaan moet worden.
- *Indexatie bouwkosten onderwijshuisvesting*
  Scholen ontvangen een beschikking voor de bouw van huisvesting. Bij de hoogte van de beschikking wordt rekening gehouden met indexatie tot aan het moment van oplevering. Risico bestaat echter dat de prijsstijgingen in de periode van beschikking tot aan moment oplevering hoger zijn dan waar bij de indexatie rekening mee is gehouden. In principe is dit het risico voor de scholen echter in de praktijk kunnen deze prijsstijgingen niet altijd door schoolbesturen opgevangen worden waardoor dit mogelijk ook een risico voor de gemeente Arnhem betekent.
- *Beschermd Wonen objectief verdeelmodel*
  Het objectief verdeelmodel Beschermd Wonen wordt met een ingroeipad van 10 jaar ingevoerd. In de eerste 6 jaar vindt een afbouw van historisch budget per centrumgemeente plaats en in 10 jaar een opbouw van objectief budget naar gemeente. De kans bestaat dat de uitstroom van bestaande cliënten langzamer gaat dan de afbouw van historisch budget. Ook bestaat het risico dat het aantal nieuwe cliënten afwijkt van het verwachtte aantal op basis van het objectieve verdeelmodel. Hierdoor ontstaat het risico dat de werkelijke lasten groter zijn dan de begrote lasten. Tot slot bestaat het risico dat het Rijk het budget voor Beschermd Wonen naar beneden bijstelt.
- *Vergrijzing*
  Door toenemende vergrijzing stijgt de vraag naar zorg. Hierdoor ontstaan mogelijk capaciteitsproblemen en financiële tekorten. Dit speelt bij zorgvormen als woningaanpassingen en hulpmiddelen, huishoudelijke hulp, vervoer en groepsbegeleiding.
- *Toekomstbestendige JGZ / AGZ*
  De uitvoering van de verschillende GGD-taken staat onder grote druk als gevolg van diverse ontwikkelingen in de algemene gezondheidszorg (AGZ) en jeugdgezondheidszorg (JGZ). Dit blijkt ook uit een extern gehouden onderzoek.
- *Capaciteit en kwaliteit bezetting JGZ / AGZ*
  Onvoldoende deskundig en bevoegd personeel aanwezig en ondercapaciteit binnen JGZ / AGZ (onder andere op forensisch artsen). Dit geldt ook voor de najaarscampagne en de financiering daarvan.
- *Toekomstbestendig Lokaal Aanbod (DVO)*
  Naast het regionaal basispakket voert VGGM lokaal extra zorg uit voor zowel wettelijke als niet-wettelijke producten. Om dit aanbod toekomstbestendig te houden is er meerjarige financiële dekking nodig en vindt binnen VGGM een efficiencyslag plaats door de administratieve lastendruk op personeel en staf sterk te verminderen. De zorg is complexer geworden, waardoor het aantal producten binnen het lokaal aanbod is toegenomen. Inzet van capaciteit tussen regionaal en lokaal aanbod eveneens. De huidige wijze van financiering van het lokaal aanbod (éénjarig en op basis van P*Q), leidt tot instabiliteit in de begroting, onzekerheid over baangarantie van JGZ-medewerkers, registratiedruk voor professionals en een tijdrovende offerte- en verantwoordingscylus. Om een hogere kostprijs te voorkomen is bredere inzet noodzakelijk. Advies is om te werken met 4jarige financiering in de vorm van lumpsum met inspanningsverplichting.

Zorgprofessionals kunnen dan bijvoorbeeld zelf keuze maken in de te leveren zorg. Gemeente Arnhem zal kritisch moeten kijken welk lokaal aanbod toegevoegd kan worden aan het regionaal aanbod en dit op een andere wijze te in te kopen, te bekostigen en te verantwoorden.

Grondexploitatie risico's

Het risicoprofiel van de grondexploitaties is geactualiseerd bij de opstelling van Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP) 2022. Het geactualiseerde risicoprofiel is meegenomen in het Jaarverslag 2022.
In relatie tot de verplichte tussentijdse winstnemingen wordt in het BBV een onderscheid gemaakt in het conjuncturele risico (marktrisico) en project specifieke risico's.

Gebruikelijk is dat bij de begroting de risico's voor de grondexploitatie worden aangehouden zoals deze zijn geactualiseerd en vastgesteld bij de FJP en meegenomen in het jaarverslag.
Het aangaan van de nieuwe gebiedsexploitaties bij de verstedelijkingsopgave brengt echter ook nieuwe risico's met zich mee, die zich vertalen in een beslag op de beschikbare weerstandscapaciteit en die een aanzienlijke ophoging van het risicoprofiel betekenen. Vanwege de omvang zijn de risico's voor de gebiedsexploitatie Spoorzone Arnhem-Oost en Ontwikkelingsperspectief Kronenburg in beeld gebracht en al bij deze begroting meegenomen:

- *Ontwikkelperspectief Kronenburg*
  De grondexploitatie Kronenburg is in februari 2023 vastgesteld. De projectspecifieke risico's en daarbij opgeteld het conjuncturele risico voor Kronenburg komen uit op een bedrag van € 1,8 miljoen. Dit bedrag is bij het risicoprofiel Begroting 2024 (jaarschijf 2023) opgenomen.
- *Spoorzone Arnhem-Oost*
  Voor de verstedelijkingsopgave Spoorzone Arnhem-Oost worden naar verwachting begin 2024 meerdere grondexploitaties vastgesteld, die dan bij de FJP 2023 worden meegenomen. Voor de totale risico's van de Spoorzone is op basis van meerdere scenario's een inschatting gemaakt, uitgegaan wordt van een bedrag van € 20 miljoen voor het risicoprofiel Begroting 2024. Bij de vaststelling van de grondexploitaties wordt het risicoprofiel geactualiseerd.

Het risicoprofiel voor de grondexploitatie risico's is bij deze begroting met € 21,8 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022.

Conclusie risicoprofiel

Zoals toegelicht is het totale risicoprofiel voor de gemeentebrede en de grondexploitatie risico's, ten opzichte van eerdere inschattingen bij de Jaarrekening 2022, met € 26,9 miljoen gestegen.

Beschikbare weerstandscapaciteit

In dit onderdeel van de paragraaf is een korte toelichting opgenomen op de beschikbare weerstandscapaciteit. In de volgende tabel is het totale beeld van de beschikbare weerstandscapaciteit opgenomen:

Beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Beschikbare weerstandscapaciteit				
Stand Algemene reserve per 1-1	75.634	79.591	81.963	64.079
+ Toevoegingen	0	15.836	0	0
- Onttrekkingen	-37.698	-37.331	-37.130	-10.939
- Resultaat voor resultaatbestemming / Prognose resultaat		23.866	19.246	
1. Algemene reserve per 31-12	**37.936**	**81.963**	**64.079**	**53.140**
BR Grondexploitatie	19.171	14.309	15.109	15.109
BR Strategische posities	1.500	1.500	1.500	1.500
BR Voorstudies	262	0	0	500
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	**20.933**	**15.809**	**16.609**	**17.109**
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	**1.039**	**1.039**	**889**	**1.039**
Totaal	**59.907**	**98.810**	**81.576**	**71.288**

Algemene reserve
De verwachte stand 2024 en het meerjarig verloop van de algemene reserve wordt bepaald door de volgende factoren:

- Besluitvorming uit vorige begrotingsjaren die doorwerkt in het verloop van de algemene reserve.
- De prognose van de uitkomst van het jaarresultaat voor 2023, zoals opgenomen in Turap-2 en Turap-1. Als gevolg van het totale verwachte jaarresultaat neemt de algemene reserve in 2023 (per 31-12) toe met € 19,2 miljoen.
- Voorstellen voor verrekening met de algemene middelen in deze Begroting 2024.

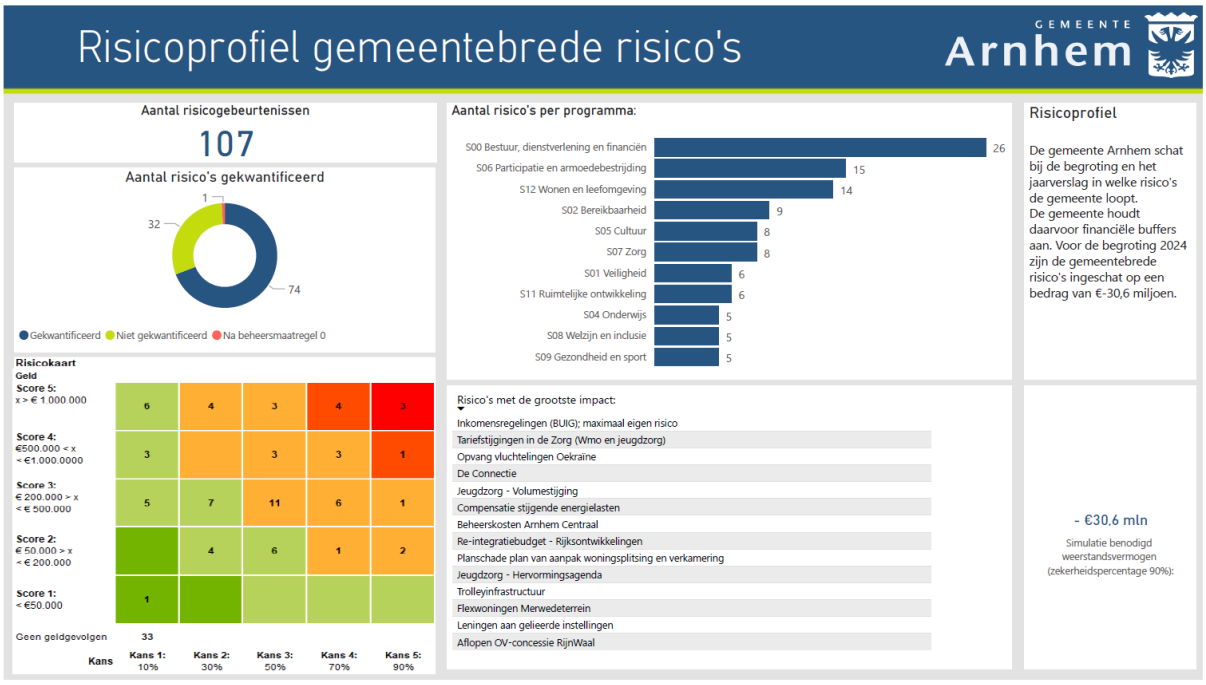
Reserves grondexploitaties
De ontwikkeling van het weerstandsvermogen van het grondbedrijf wordt in de paragraaf Grondbeleid toegelicht. In het verloop van de BR grondexploitatie zijn herziene ramingen van de grondexploitaties conform de Financiële Jaarrapportage Projecten 2022 verwerkt.

Onvoorzien en strikt onvermijdbaar
De post onvoorzien en strikt onvermijdbaar van € 1,0 miljoen is bij de Begroting 2024 ingezet als beschikbare weerstandscapaciteit.

Conclusie beschikbare weerstandscapaciteit
De totale beschikbare weerstandscapaciteit is bij de Begroting 2024 gedaald met € 27,5 miljoen ten opzichte van de vorige stand bij de Jaarrekening 2022.

Belangrijkste risico's

In onderstaande afbeelding worden de gegevens van het gemeentebrede risicoprofiel samengevat weergegeven:

Hieronder worden de belangrijke gemeentebrede risico's (met hoogste invloed% en risicoscore) toegelicht, die samen ongeveer 70% uitmaken van de totale omvang van de benodigde weerstandscapaciteit van € 30,6 miljoen voor het risicoprofiel.

Er wordt een onderverdeling gemaakt van de belangrijke risico's per programma en portefeuilleonderdeel:

Risicogebeurtenis	Kans	Geld	Geld (Max)	Risico score	Invloed (%)	Gewijzigd t.o.v. Jaarrekening 2022
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën						
Bedrijfsvoering						
De Connectie	4	5	€ 3.850.000	20	7,8%	Gewijzigd+
De begroting van de BVO De Connectie kent een aantal onzekerheden dat een risico vormt: -Grote projecten zoals de investeringen in de ICT infrastructuur, informatieveiligheid en privacy leiden mogelijk tot meerkosten (maximaal financieel gevolg € 300.000); -Frictie: risico op frictiekosten als gevolg van: boventalligheid; wegvallen dienstverlening aan De Connectie; afbouw formatie door harmonisering. (maximaal financieel gevolg € 350.000); -Outputfinanciering: risico dat de invoering van outputfinanciering een hogere bijdrage voor Arnhem tot gevolg heeft. (niet gekwantificeerd); - Overige risico's die samenhangen met De Connectie (maximaal financieel gevolg € 3.200.000); -Het risico bestaat dat als de kwaliteit van de uitvoering daalt, dit onvoldoende tijdig wordt gesignaleerd met mogelijke financiële consequenties (meerkosten als gevolg van maat- en meerwerk) tot gevolg.						
Financiën						
Leningen aan gelieerde instellingen	1	5	€ 8.000.000	5	1,8%	Ongewijzigd
De gemeente Arnhem verstrekt leningen aan gelieerde instellingen ten behoeve van het realiseren van activiteiten die nauw grenzen aan het gemeentelijke beleid.						
S02 Bereikbaarheid						
Mobiliteit						
Trolleyinfrastructuur	1	5	€ 10.000.000	5	2,3%	Gewijzigd+
Er bestaat het risico van nieuwe OV concessie door de provincie. Vraag is of de provincie wil meegaan in het in stand houden van Arnhem Trolleystad. Het gaat hier om de OV concessie periode 2026-2036. Kans is erg klein maar mogelijk zou Arnhem met kosten van afbouw trolleynet te maken kunnen krijgen. De kosten van afbouw trolleynet kunnen oplopen tot € 10 miljoen. Naar verwachting zal het bestek voor de nieuwe OV concessie in de zomer van 2024 0f 2025 op de markt gezet worden. Wanneer in dat bestek staat dat de trolley gecontinueerd moet worden kan dit risico komen te vervallen. De gemeente Arnhem zal bij de provincie pleiten voor continuering.						
Aflopen OV-concessie RijnWaal	2	5	€ 1.300.000	10	1,8%	Ongewijzigd
Op dit moment krijgt de gemeente Arnhem een jaarlijkse vergoeding voor de trolley gerelateerde kosten binnen de huidige OV-concessie afspraken. Het aanbesteden van de nieuwe OV-concessie is uitgesteld tot 2024. Voor de periode 2022-december 2024 en december 2024-juni 2026 werkt de provincie met een noodconcessie. De jaarlijkse vergoeding van € 1,3 miljoen van de provincie is tijdens de noodconcessies gecontinueerd. Voor de nieuwe concessieperiode vanaf juni 2026 zullen in 2023/2024 nieuwe afspraken gemaakt worden met de provincie.						
S06 Participatie en armoedebestrijding						
Werk en Inkomen						
Inkomensregelingen (BUIG); maximaal eigen risico	4	5	€ 7.700.000	20	12,5%	Gewijzigd-
Op BUIG geldt, middels de vangnetregeling, een maximaal eigen risico van 10% (gekoppeld aan de hoogte van het budget). Het maximaal eigen risico bedraagt op basis van het voorlopige BUIG € 10,7 mln. Op basis van de begrotingssystematiek BUIG van Arnhem wordt voorgesteld in de exploitatie rekening te houden met een tekort van € 3,0 mln. Het verschil tussen het maximale eigen risico en het tekort in de begroting a € 7,7 mln. is opgenomen.						
Re-integratiebudget - Rijksontwikkelingen	4	5	€ 2.200.000	20	3,2%	Gewijzigd+
Het re-integratiebudget staat onder druk. Er is geen ruimte voor extra zaken. De participatiemiddelen zijn onder andere nodig om de ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Onder andere vanwege rijks ontwikkelingen bestaat het risico dat niet op het juiste moment geld beschikbaar is om in te zetten: We zijn bezig met een intensivering op beschut werk, maar gaan het aantal volgens de behoefteraming van het rijk (218 beschutte werkplekken) voorlopig niet halen. Op basis van deze behoefteraming 2023 bedraagt het maximale financiële risico circa € 2,2 miljoen. Vanaf 2023 hebben we hier (deels) middelen voor gereserveerd. We lopen financieel risico als het rijk besluit de financiering van beschut werk aan te passen. - Om de doelstellingen rondom de banenafspraak te halen zal het aantal mensen dat in aanmerking komt voor de banenafspraak de komende jaren toenemen. Het risico is dat ook hiervoor geen ruimte is in het re-integratiebudget. De omvang van het dekkingstekort bij basisbanen is vergelijkbaar met beschut werk. Op dit moment is hiervoor nog geen financiële vertaling gemaakt. - Door de op 1 januari 2020 in werking getreden Wet Arbeidsmarkt in balans (WAB) bestaat de kans dat de financiële ruimte voor de grote opgave van de verschillende doelgroepen uit de participatiewet steeds kleiner wordt. - Er zijn landelijk ideeën over het toewerken naar een regionaal sociaal werkbedrijf. Dit kan effect hebben op Scalabor en de roep om invloed vanuit de regio kan dan groter worden. - De vertaling van HUG naar inzicht in kans op werk en het traject wat daarbij hoort ontbreekt nog. Door monitoring komt steeds meer zicht op nieuwe instroom, maar van het totale bestand ontbreekt nog een groot deel aan inzicht. Het risico op het maken van een goede						

prognose van zowel kosten als resultaat (op uitstroom) blijft hierdoor lastig.
- Het begrote budget voor re integratie in 2024 is € 8,8 miljoen. Dat maakt het risico 25% van het totale begrote budget.

Armoedebeleid						
Compensatie stijgende energielasten	5	5	€ 2.000.000	25	4,1%	Gewijzigd+

Door de stijgende energielasten kunnen inwoners in de financiële problemen komen. In 2023 wordt er waarschijnlijk weer energietoeslag verstrekt (goedkeuruing wet wordt verwacht in september). We ontvangen hiervoor middelen van het rijk. In Arnhem hanteren we hiervoor ruimere regels dan het rijk en hebben we hogere uitvoeringskosten dan wordt vergoed. Hiervoor hebben we geen dekking. In 2023 worden studenten waarschijnlijk uitgesloten, zij worden doorverwezen naar bijzondere bijstand. Als we hier onvoldoende compensatie voor ontvangen, dan leidt ook dat tot een overschrijding van het budget Bijzondere Bijstand.

S07 Zorg						
WMO en sociale wijkteams en Jeugd /Jeugdzorg						
Tariefstijgingen in de Zorg (Wmo en jeugdzorg)	5	5	€ 4.000.000	25	10,1%	Gewijzigd+

Gemeenten zijn op basis van landelijke regelgeving verplicht reële tarieven voor wmo- en jeugdzorgvoorzieningen te hanteren. Op het moment vinden er in het zorgveld diverse CAO-verhogingen van personeelssalarissen plaats met een doorwerking naar tarieven. Daarnaast moeten we 'concurreren' met zorgaanbod dat wordt geleverd uit andere wetten en vergoedingen die daarin worden gehanteerd (o.a. Wet Langdurige Zorg), en is er sprake van personeelstekorten waardoor salarissen in de zorg extra kunnen stijgen. Ook wordt vanaf medio 2024 opnieuw zorg ingekocht, wat een natuurlijk moment is om het reëele karakter van de tarieven opnieuw te bepalen. Deze ontwikkelingen en factoren kunnen ertoe leiden dat we de zorgtarieven moeten verhogen, hoger dan waar in de begroting rekening mee is gehouden (o.a. via de jaarlijkse indexering).

Jeugd /Jeugdzorg						
Jeugdzorg - Volumestijging	5	5	€ 1.500.000	25	4,2%	Nieuw

In de kostenprognose Jeugdzorg die is afgegeven voor de Perspectiefnota 2024, wordt uitgegaan van een afvlakking van de groei die we met name in de tweede helft van 2022 zagen. Deze verwachting blijkt te positief te zijn geweest en zien we ook in de eerste helft 2023 een groei in de kosten, overigens niet in de aantallen cliënten. Dit laatste duidt erop dat er per jongere gemiddeld intensievere, zwaardere trajecten worden ingezet. Tevens zien we dat het verzilveringspercentage van de toegewezen jeugdzorg op een structureel hoger niveau lijkt uit te komen dan in voorgaande jaren.

Jeugdzorg - Hervormingsagenda	4	5	€ 1.500.000	20	3,0%	Nieuw

Het Rijk heeft in het kader van landelijk gemaakte afspraken over de Hervormingsagenda Jeugdzorg voor de komende jaren kortingen ingeboekt op het budget dat gemeenten voor jeugdzorg ontvangen in het Gemeentefonds. Een heel specifieke korting betreft het bedrag van € 511 miljoen dat het Rijk in 2025 in het Gemeentefonds heeft ingeboekt als uitvloeisel van het landelijk coalitie-akkoord Rutte IV. De afspraak die hierover met de VNG is gemaakt dat deze korting niet ten koste zou gaan van gemeenten omdat hiertegenover landelijke aanpassingen in de Jeugdwet zouden staan. Onduidelijk is nog waaruit deze wettelijke aanpassingen bestaan en of deze voldoende zijn om deze korting te compenseren. In het algemeen geldt of de door het Rijk ingeboekte bezuinigingen op het landelijk budget Jeugdzorg realistisch van aard zijn, zowel macro gezien als op het individuele niveau van de gemeente.

S08 Welzijn en inclusie						
Asiel, Vluchtelingen en inburgering						
Opvang vluchtelingen Oekraïne	2	5	€ 14.300.000	10	10,0%	Gewijzigd+

De oorlog in Oekraïne heeft geleid tot een grote vluchtelingenstroom, ook in Nederland. In Arnhem worden tot nu toe ruim 700 vluchtelingen opgevangen door de gemeente op cruiseschepen en in noodopvang in een voormalige school en tijdelijke woonunits. Daarnaast bieden particulieren nog opvang aan ca. 200 mensen in Arnhem. Het rijk stelt tijdelijk een normbedrag beschikbaar ter dekking van de dagelijkse kosten die de gemeente maakt i.v.m. de opvang. Dit bedrag is € 83 per opvangplek per dag. Het risico bestaat dat de opvang langer duurt of de gemeentelijke kosten hoger zijn dan waarin de tijdelijke regeling voorziet. Het rijk heeft wel aangegeven dat gemeenten de werkelijke kosten vergoed krijgen als in betekenende mate afgeweken wordt van het normbedrag. Daarnaast bestaat het risico dat al aangegane verplichtingen niet vergoed worden na aflopen van de regeling.
De meer indirecte gevolgen van de oorlog, zoals het macro-economisch effect en lange termijn effecten van de vluchtelingenstroom binnen Europa zijn niet nader gekwantificeerd.

S12 Wonen en leefomgeving						
Openbare ruimte						
Beheerskosten Arnhem Centraal	3	5	€ 3.000.000	15	3,4%	Ongewijzigd

Naar aanleiding van de stand van het onderzoek dat wordt uitgevoerd naar alle lekkages op AC is het aannemelijker dat er verregaande herstelmaatregelen noodzakelijk zijn. Het 'slechts' treffen van beheer(s)maatregelen is niet afdoende en kan op de lange termijn naar verwachting ook teveel schade toebrengen aan de levensduur en kwaliteit van het beton.
Aannemer is intussen gedagvaard. Een 'overzichtelijke' lekkage in de fietsenstalling is voor rekening van de gemeente verholpen. Daarnaast lijken veel herstelmaatregelen noodzakelijk te zijn in het gebied wat wordt toegerekend aan de openbare ruimte en daarmee ook onder de verantwoordelijkheid van de gemeente valt. Dit ondanks dat ProRail en NS-stations ook nadrukkelijk partij zijn in het verhelpen van de lekkages.

Wonen						
Planschade plan van aanpak woningsplitsing en verkamering	3	5	€ 2.700.000	15	3,1%	Ongewijzigd

Op 16 december 2020 is het facetbestemmingsplan woningsplitsing en verkamering onherroepelijk geworden. Dit bestemmingsplan beperkt de bouw- en gebruiksmogelijkheden van eigenaren. Hierdoor bestaat er een risico op planschadeclaims van eigenaren en andere rechthebbenden. Het verzoek om planschade kan tot vijf jaar na het onherroepelijk worden van het bestemmingsplan worden ingediend (tot eind 2025). Het risico op planschadeclaims is aan de orde voor het gebied (Spijkerkwartier e.o) waarvoor per juli 2019 een Voorbereidingsbesluit gold. Omdat voor de rest van de stad geldt dat het college tijdig kenbaar maakte dat een facetbestemmingsplan in voorbereiding was, konden eigenaren anticiperen op het nieuwe beleid, en is het risico voor het grootste deel van de stad gemitigeerd.

Flexwoningen Merwedeterrein	1	5	€ 10.000.000	5	2,3%	Ongewijzigd

De corporaties en de gemeente hebben in de intentieovereenkomst afspraken gemaakt waardoor over tien jaar naar verwachting een locatie wordt aangewezen waar de woningen permanent naartoe worden verplaatst. Indien na 10 jaar, na inspanning van de corporaties en gemeente, onverhoopt toch geen vervolglocatie(s) is gevonden, wordt indien en voor zover mogelijk aanspraak gemaakt op de Herplaatsingsgarantie van het Rijk. Bij het nemen van het besluit door de corporaties om te investeren in de bouw van deze woningen hebben zij voldoende zekerheid nodig over een minimale duur dat de woningen geëxploiteerd kunnen worden. De gemeente zegt daarom in de intentieovereenkomst toe dat op minimaal één van de mogelijke vervangende locaties herplaatsing mogelijk wordt gemaakt. Als dit, tegen de verwachting in en ondanks inspanningen van alle partijen, niet lukt, dan is de gemeente aansprakelijk voor de schade die de corporaties dan lijden. Het gaat daarbij om de investeringskosten van de woningen voor zover nog niet terugverdiend uit de verhuur en verkoop aan derden. Indien de corporaties geen of niet voldoende inspanning hebben geleverd voor het vinden van eigen locaties, dan dragen de corporaties 50% van dit risico. De kans is zeer klein dat het risico zich voordoet, maar het heeft wel een grote omvang (tot ca.€ 10 miljoen).

Onderhoud kapitaalgoederen

Kapitaalgoederen zijn investeringsgoederen met een groot maatschappelijk nut die de gemeente nodig heeft voor het uitvoeren van haar taken. Deze goederen hebben doorgaans een hoge vervangingswaarde en gaan meerdere jaren mee. De kapitaalgoederen bestaan uit het groen en water in onze stad, speelplekken, de wegen en riolering civiele kunstwerken (bruggen, tunnels en viaducten), de openbare verlichting, het trolley netwerk, de verkeersregelinstallaties en -voorzieningen, de afvalinzamelvoorzieningen en het gemeentelijk vastgoed.

Inleiding

Deze paragraaf beschrijft de onderhoudstoestand van de kapitaalgoederen die gezamenlijk de openbare ruimte van Arnhem vormen.. Met het onderhoud van deze kapitaalgoederen is een aanzienlijk deel van de begroting gemoeid. De kosten worden deels gedekt uit exploitatiebudgetten en, daar waar het gaat om vervanging of levensduur verlengend (groot)onderhoud, uit investeringsbudgetten. In het laatste deel van de paragraaf is het financiële beeld per onderdeel weergegeven.
De kapitaalgoederen maken een goed gebruik van de openbare ruimte mogelijk en maken deze aantrekkelijk. Onderstaande tabel geeft een indruk van de omvang van kapitaalgoederen in de openbare ruimte van Arnhem.

Onderdelen	**Areaal (afgerond)**
Groen, incl. Bossen en parken	5.850.000 m2 gazon en gras 2.365.000 m2 bos 660.000 m2 struweel 300.000 m2 heesters 130.000 m2 hagen
Bomen	47.000 stadsbomen, waarvan 576 buitengewone/toekomst bomen
Stedelijk Water	800 km (vrij verval) riolering 70 km persleiding 9 km infiltratieriool 51 km drukriolering 24.600 putten
Wegen	2.833.000 m2 gesloten verharding (asfalt en beton) 4.981.000 m2 open verharding (klinkers, tegels etc.) 283.000 m2 half verharding
Openbare verlichting (OVL)	30.000 lichtmasten 31.000 armaturen 930 km OVL netwerk
Civieltechnische kunstwerken	305 bruggen en viaducten 23 tunnels 414 grondwerende constructies 393 trappen
Verkeer	85 verkeersregelinstallaties 29 verkeerscamera's 790 bewegwijzeringsobjecten
Trolley	3.700 masten 57 km bovenleiding 25 km voedingskabel
Spelen	365 speellocaties 2000 speeltoestellen 124 sportvelden
Inzamelvoorzieningen	Verzamelcontainers: 241 GFT 130 glas 328 papier 328 PMD 1306 Restafval Minicontainers aan huis: 141.000 (GFT, PBD, papier)
Beeldende kunst	134 kunstwerken 28 herdenkingsmonumenten

Van beleid naar beheer

Met het beheer van de openbare ruimte kunnen we naast het in stand houden van de bestaande functionaliteiten ook bijdragen aan het realiseren van de vele ambities die Arnhem heeft. We willen de openbare ruimte waarde gestuurd en toekomstgericht beheren, waarbij de gebruiker centraal staat. Daarnaast willen we met het beheer van de openbare ruimte bijdragen aan de hoofddoelen uit het Coalitieakkoord 2022 - 2026: een toekomst bestendig Arnhem, een levendige groene creatieve en kunstzinnige stad. Een stad waar mens en dier prettig wonen in leefbare wijken.

De doelen voor de openbare ruimte zijn afgeleid van wet- en regelgeving, de missie van de gemeente, zoals onder meer bepaald in genoemd coalitieakkoord en door de raad vastgestelde vigerende visie- en beleidsdocumenten. Volgens het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) moet er een structureel sluitende begroting zijn waarbij voldoende middelen moeten worden geraamd voor onderhoud van de kapitaalgoederen. De provincie ziet daar in haar toezichthoudende rol ook op toe.

Naast het voldoen aan de gestelde kaders is het van belang om bij het beheer en onderhoud in te spelen op de dynamiek die de stad kent. De ruimtelijke samenloop van de beheeropgaven wordt in kaart gebracht en de samenhang met andere ruimtelijke ontwikkelingen beoordeeld. Daarna worden vervolgens kosten, kansen en risico's en beschikbare capaciteit afgewogen. Op basis daarvan komt een onderhoudsplanning tot stand. Door te sturen op samenloop werken we zo efficiënt mogelijk en door werkzaamheden te combineren proberen we de overlast zo minimaal mogelijk te houden.

Samen geven beleid en beheer vorm aan de openbare ruimte. We werken hierin samen met de inwoners van Arnhem, bedrijven en andere stakeholders in de openbare ruimte. Een complex proces, waarbij 'beheerbewust ontwerpen' en 'ontwerpbewust beheren' de kerningrediënten moeten zijn. Ambities en transities die hierin expliciet meegenomen worden zijn politieke keuzes/ ambities binnen de gemeente Arnhem en betreffen opgaven op het gebied van energietransitie, klimaatadaptatie, duurzaamheid, gezondheid, en burgerparticipatie.

Meetbare kwaliteit openbare ruimte (beeldkwaliteit)

Met de basiskwaliteit geven we aan wat we in Arnhem nastreven met de openbare ruimte. Deze basiswaarden zijn stabiel en veranderen niet zo snel. De in deze Begroting opgenomen basiskwaliteit vormt de basis voor het bepalen van de beheerstrategie. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de beeldkwaliteit systematiek van CROW om te meten of de openbare ruimte kwalitatief op het gewenste niveau is. In deze systematiek wordt met behulp van beeldmeetlatten vastgelegd aan welke beeldkwaliteit de openbare ruimte moet voldoen. In onderstaande tabel wordt weergegeven welke kwaliteitsniveaus er voor de openbare ruimte door Arnhem als basis worden gehanteerd.

Met uitzondering van het centrum en de winkelcentra is het onderhoud sober en doelmatig te noemen waarbij de opgave is om de stad met zo weinig mogelijk middelen schoon heel en veilig te houden.

Naast het sturen op deze technische staat van onderhoud proberen we ook steeds meer het aspect beleving een rol te laten spelen bij het beheren van de openbare ruimte.

We willen Arnhem radicaal vergroenen. Deze begroting voorziet dan ook in een kwalitatieve en kwantitatieve impuls in onze groenstructuur, groene wijken en bomen maar ook het verminderen van het verharde oppervlak. Dit heeft ook consequenties voor onze beheeropgave. Wat aangelegd wordt moet immers ook onderhouden worden. Vooralsnog lijken de beschikbare middelen toereikend. We gaan dit de komende jaren volgen.

Onderdeel	Centrum	Winkelcentra	Wijken	Bedrijfs-terreinen	Bossen Parken	Hoofd infra	Fietspaden
Groen / bomen	A	A	B / C*	B / C*	A / B*	-	-
Speelvoorzieningen	B	B	B	B	B	-	-
Verhardingen*	A	A	C / D**	B	B	B	A /B
Verkeerregelinstallaties	B	B	B	B	B	B	B
Verkeersvoorzieningen	B	B	B	B	B	B	B
Civieltechnische Kunstwerken	B	B	B	B	B	B	B
Beeldende Kunst	B	B	B	B	B	B	B
Openbare Verlichting	B	B	B	B	B	B	B
Stedelijk Waterbeheer	B	B	B	B	B	B	B
Trolley Infrastructuur	A	A	B	-	-	B	-

Tabel Overzicht beeldkwaliteit die in de gemeente Arnhem worden nagestreefd per onderdeel uitgesplitst naar gebiedstypen.

** Voor nadere toelichting op dit onderscheid zie de tekst bij de onderdelen wijkgroen, bomen en parken en bossen*

*** Toelichting beeldkwaliteit D bij verhardingen; deze beeldkwaliteit wordt toegestaan bij de parkeervakken in de woonwijken.*

Beeldkwaliteitsniveau		Technische kwaliteit
Zeer goed	A+	(Zo goed als) nieuw; perfect onderhouden
Goed	A	Technisch goed in orde
Voldoende	B	Heel en veilig
Matig	C	Discomfort; enige hinder; veiligheid komt in het geding
Slecht	D	kans op kapitaalvernietiging; functieverlies

Beeldkwaliteitsniveaus conform CROW Beeldkwaliteit Systematiek

Samenvattend beeld

Onderstaand is per onderdeel een beschrijving gegeven van de huidige onderhoudssituatie en geplande inzet om de kwaliteit op peil te houden. Samenvattend kan worden gesteld dat het op dit moment lukt om met de beschikbare middelen het areaal op het gewenste niveau te onderhouden. Daarbij streven we er naar ook bij te dragen aan de vele ambities die we in de stad willen realiseren. Het combineren van opgaven en het participatieproces maakt de projecten echter ook steeds complexer en daarmee moeilijker te plannen. De beperking met betrekking tot de beschikbare capaciteit (zowel intern als extern) dwingt ons tot het maken van keuzes wat we wel en niet kunnen doen. De bestemmingsreserve groot onderhoud maakt het mogelijk de fluctuaties in jaarlijkse uitgaven, op te vangen.

Bij het beheer en onderhoud van de openbare ruimte hebben we ook te maken met prijsstijgingen. De jaarlijks repeterende investeringsbudgetten en exploitatiebudgetten voor onderhoud en periodieke vervanging in de openbare ruimte zijn geactualiseerd naar het prijspeil 2024 (ca.5 %). Dit op basis van de BDB-index Grond-, weg, en waterbouw.

Het beheer van veel elementen in de openbare ruimte heeft een sterke relatie met de het stedelijk programma Wonen en leefomgeving (S12). De specifieke ambities en plannen op dit vlak zijn in dat onderdeel van de deze begroting nader beschreven
De beleidsmatige invulling voor de kapitaalgoederen die een relatie hebben met mobiliteit (zoals verhardingen, verkeersvoorzieningen, trolley, openbare verlichting en kunstwerken) is te vinden in programma Bereikbaarheid (S02).
Voor de onderdelen afval en riolering is er een relatie met de afvalstoffenheffing en de rioolheffing. Hierover is nadere informatie te vinden in de paragraaf Lokale heffingen.

Wegen

Goed onderhoud van wegen is van belang voor de bereikbaarheid en leefbaarheid van de stad en de verkeersveiligheid. De keuzes die voor wegenonderhoud gemaakt worden dragen in toenemende mate ook bij aan andere ambities met betrekking tot klimaatadaptatie (bijvoorbeeld 10% minder verharding) en duurzaamheid. Zoals vanuit de wegbeheersystematiek gebruikelijk spreken we over gesloten verhardingen (asfalt en beton) open verhardingen (klinkers, tegels etc.) en half verhardingen en onverhard. Onverharde wegen zitten niet in dit overzicht. Deze vallen bij de gemeente Arnhem onder groenbeheer en zijn dus ook niet opgenomen in het beheersysteem wegen. Het merendeel van de asfaltverhardingen bevindt zich in de hoofdinfrastructuur en wijk- of gebiedsontsluitingswegen. De open elementverhardingen zijn vooral te vinden in de wijken, winkelgebieden en stadscentrum. Half verhardingen wordt in Arnhem vooral toegepast op wandel- en fietspaden. Met name in Arnhem Zuid worden steeds meer recreatieve asfaltpaden omgevormd naar halfverharding paden.
In onderstaande tabel is de huidige kwaliteit van het areaal vergeleken met de kwaliteit van het areaal in 2022.

Kwaliteit per thema

	% Voldoende		% Matig		% Onvoldoende	
Beleidsthema	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Duurzaamheid	97	97	1	1	2	2
Veiligheid	92	93	1	2	7	5
Comfort	92	94	2	2	6	4
Aanzien	91	92	2	2	7	6

Rapportage op Beeldkwaliteitsniveau

Ambitie = A/B/C/D	% A+	% A	% B	% C	% D	% Voldoet aan ambitie
2022	53,55	28,48	8,93	0,55	7,50	90,96 (B)
2023	54,34	28,31	11,61	0,30	5,44	94,26 (B)

Het kwaliteitsniveau is licht verbeterd ten opzichte van 2022. Het is nu vooral van belang deze kwaliteit te handhaven en het percentage onvoldoende (circa 5%) vast te houden. Landelijk wordt tussen de 1-5% als norm gehanteerd. En daar voldoen we dus nagenoeg aan. Het handhaven van maximaal 5% onvoldoende kan echter moeilijk worden aangezien parkeervakken op D-niveau onderhouden worden.

Het zorgen voor goede fietsvoorzieningen heeft hoge prioriteit. Het ambitieniveau voor het onderhoud van fietspaden ligt daarom op het hoogste niveau.

Planning

Voor 2024 staat onder andere groot onderhoud op de planning op de volgende wegen:
Velperweg, Dalweg, Hommelseweg, Lange Water en IJssellaan. Dit onderhoud wordt al dan niet gecombineerd met het verlagen van rijsnelheden en verminderen van asfalt. De wegen die hiervoor in aanmerking komen volgen onder andere uit het Duurzame Mobiliteitsplan. Daarnaast voeren we wegenonderhoud uit in combinatie met rioolvervanging in de wijk Sterrenberg, Geitenkamp en de Spijkerbuurt.

In het kader van het verbeteren van de toegankelijkheid voor mindervaliden op de hoofdlooproutes zal dit in 2024 een vervolg krijgen. Daar waar sprake is van herinrichting van de openbare ruimte is er ook aandacht voor toegankelijkheid.

Openbare Verlichting (OVL)

Een goed functionerende openbare verlichting levert een belangrijke bijdrage aan het realiseren van sociale- en verkeersveiligheid. Daarnaast is de verlichting van invloed op de uitstraling van de openbare ruimte. De hoofdelementen van de openbare verlichting zijn de masten, de armaturen en de kabels en kasten.
Het beheersysteem laat zien dat er een flink aantal lichtmasten, door het bereiken van de technische levensduur van 40 jaar, aan vervanging toe zijn. Ook de leeftijdsopbouw van de armaturen laat zien, zal er een groot deel van de armaturen, vanwege de technische levensduur van 20 jaar, de aankomende jaren vervangen moeten worden. Deze armaturen zullen dan vervangen worden door energiezuinige LED-armaturen.
In de onderstaande tabellen is de opbouw van het areaal weergegeven met de geplande vervangingen in de periode 2024-2027.

Leeftijdsopbouw masten	Aantal	Aantal in vervanging 2024-2027
Tot 1980	795	253
1981-1990	6309	4350
1991-2000	6285	36
2001- 2010	7697	21
2011-2020	7627	26
2021 - heden	964	
Totalen	**29677**	**4686**

Leeftijdsopbouw armaturen	Aantal	Aantal in vervanging 2024-2027
Tot 1990	232	140
1991 - 2000	719	284
2001 - 2010	8739	4825
2011 - 2020	15414	2065
2021 - heden	6120	
Totalen	**31224**	**7314**

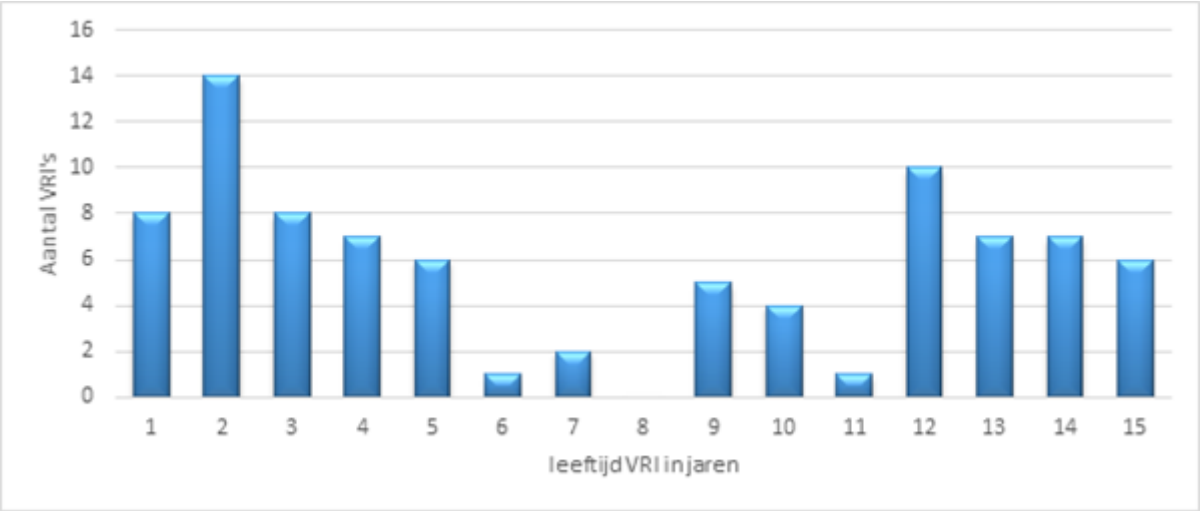
Tracés van het kabelnet worden zo nodig vervangen wanneer sprake is van groot onderhoud of wanneer zich herhaaldelijk kabelstoringen voordoen. Het onderhoud van OVL-kasten wordt gebaseerd op elektrische inspecties.
Inmiddels zijn alle OVL-kasten uitgerust met een slimme energiemeter. Hierdoor kunnen we het energieverbruik op ieder moment van de dag monitoren. Op basis van deze energiegegevens kunnen we een nog betere planning maken welke locaties voor vervanging van LED-armaturen in aanmerking komen om het energieverbruik en de daaraan gekoppelde CO2-uitstoot te reduceren. Ook zijn we gestart met een aantal projecten waarin 'slimme' armaturen gebruikt worden. Dit concept van dynamische verlichting op maat biedt verschillende mogelijkheden. Het licht brandt wanneer dat nodig is door middel van sensoren. Daardoor wordt er een energiereductie behaald, maar ook lichtvervuiling reduceert hierdoor. Er zullen meerdere projecten volgen in de aankomende jaren.
Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjaren investerings planning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen.

Planning
De planning voor de vervanging van de masten, armaturen en kabels wordt zo mogelijk afgestemd op samenloop met overige werkzaamheden voor groot onderhoud in de openbare ruimte. Met behulp van LED-verlichtingsarmaturen wordt gestreefd naar een reductie van 50% op de energiekosten. Hiermee wordt bijgedragen aan de duurzaamheidsambities.

Verkeersregelinstallaties (VRI)
Het goed functioneren van Verkeer Regel Installaties (VRI) is van groot belang voor de verkeersveiligheid en bereikbaarheid van Arnhem. Het beheer en onderhoud richt zich op:

- Doelmatige inzet en beheer van verkeersregelinstallaties (VRI) en andere verkeersmanagementinstallaties zoals het parkeerverwijssysteem en het DBSA (Dynamisch Busstation Systeem Arnhem).
- Een goede technische staat en functionaliteit, vooral gericht op het handhaven van de verkeersveiligheid en doorstroming.
- Bijdrage aan leefbaarheid en bereikbaarheid, met aandacht voor de voetganger en het bevorderen van het gebruik van de fiets en het openbaar vervoer.

Er is geen eenduidige maat voor de kwaliteit van het areaal. Deze wordt dan ook niet bijgehouden.
De leeftijd van de objecten is wel bekend. Dit zegt echter niet alles over de daadwerkelijke kwaliteit. Door technisch onderhoud en tussentijdse updates blijft de kwaliteit goed ondanks de hoger wordende leeftijd. In onderstaand figuur is de leeftijdsopbouw van de verkeerslichten weergegeven (gegevens van begin 2023). De levensduur van een verkeersregelautomaat is gemiddeld ongeveer 15 jaar.
Tabel leeftijdsopbouw VRI’s

Het huidige areaal is zowel technisch als functioneel (verkeerskundig) op orde. Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjaren investering planning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen. Bij vervangingen wordt direct gekozen voor de laatste technologie (iVRI) om voorbereid te zijn op verdergaande data uitwisseling tussen verkeerslicht en voertuigen.

Met de vervanging van overige verkeerssystemen (zoals telkasten, digitale borden en het parkeerverwijssysteem) is in de investeringsplanning vooralsnog geen rekening gehouden. Aan het einde van de technische levensduur moet worden beoordeeld of vervanging gewenst/noodzakelijk is.

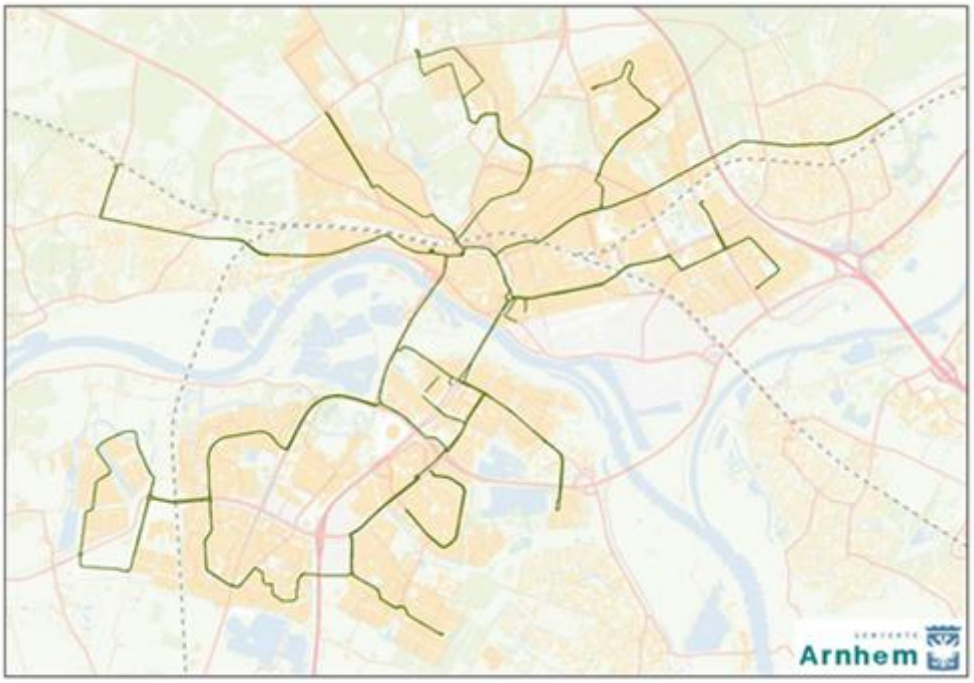
Planning

Voor 2024 staat de vervanging van de volgende VRI's op de planning: Burg. Matsersingel – Marga Klompélaan, Burg. Matsersingel – Mooieweg, Laan van Presikhaaf – Volkerakstraat, IJssellaan – Gildemeestersplein en IJssellaan – Lange Water. Tevens wordt op 6 verkeerslichten rondom winkelcentrum Presikhaaf een moderne netwerkregeling neergezet waardoor beter rekening gehouden kan worden met het sterk wisselende verkeersaanbod rondom het winkelcentrum. Deze verkeerslichten worden allemaal slim en kunnen communiceren met apps in voertuigen en eventueel telefoons van fietsers.

Trolley

Het trolley netwerk is van belang voor een groot deel van het Openbaarvervoer in Arnhem.
De trolleyinfrastructuur van de gemeente Arnhem bestaat uit de technische ondergrondse en bovengrondse infrastructuur. In tegenstelling tot de overige assets strekt de trolleyinfrastructuur zich ook uit over andere gemeentes namelijk gemeente Renkum en gemeente Rheden. Voor die delen van de infrastructuur op het grondgebied van de gemeenten Renkum en Rheden verzorgt gemeente Arnhem de trolleyinfrastructuur.
De trolleyinfrastructuur omvat bovenleiding (inclusief de bovenleiding en de wissels welke zich bevinden in het bedrijvencomplex Westervoortsedijk 4 te Arnhem), masten, gelijkrichterstations, onderstations, kabelnet e.d. in de gemeenten Arnhem, Rheden en Renkum en is 57 km lang.

Onderstaand plaatje geeft een indruk van het complete net.

Afbeelding: het trolleynetwerk in gemeente Arnhem, gemeente Renkum en Velp (gemeente Rheden)
Het openbaar vervoer in Arnhem wordt aanbesteed door provincie Gelderland door middel van een concessie met een lange looptijd (circa 10 jaar).De concessie omvat al het openbaar vervoer per (trolley)bus en auto in de regio Arnhem-Nijmegen en het openbaar vervoer per trein tussen de stations Arnhem en Doetinchem
De vorige concessie liep tot december 2022. Er is nu een overbruggingsconcessie van twee maal twee jaar. Er moet een aanbesteding voor de nieuwe concessie komen. Deze nieuwe concessie zal waarschijnlijk in juni 2026 van kracht worden.

De concessiehouder krijgt van gemeente Arnhem de infrastructuur in bruikleen. Daarvoor is een bruikleenovereenkomst getekend tussen de concessiehouder en de gemeente Arnhem.
Het betreft een overeenkomst van bruikleen, waarin de gemeente de infrastructuur om niet ter beschikking stelt. Dit betekent dat grote delen van de beheertaak bij de concessiehouder belegd zijn, dit in tegenstelling tot bijna alle andere assets waarbij de gemeente ook het beheer daadwerkelijk verzorgt.
Het vervangen van trolleymasten, aan het einde van de technische levensduur, valt niet onder de verantwoordelijkheid van de concessiehouder aangezien dit een investering betreft die veel verder gaat dan de looptijd van de concessie. Komende periode gaan er nieuwe afspraken gemaakt worden met de provincie over de concessie waarbij ook duidelijkheid moet komen over de benodigde vervangingsinvesteringen.

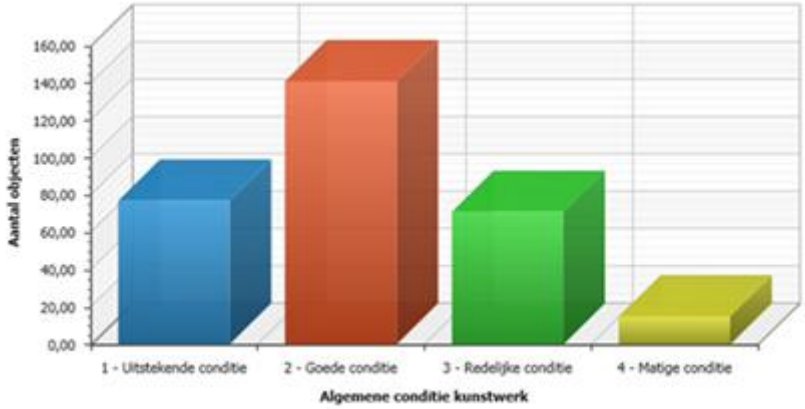
Planning
De oudste trolleymasten zijn de komende jaren aan vervanging toe (circa 700 masten en muurankers, allen ouder dan 60 jaar). Dit speelt in eerste instantie bij de geplande reconstructie van de Velperweg (dit is uitgesteld naar 2024/2025). De verwachte investering hiervoor bedraagt € 0,8 miljoen. Deze investering zal leiden tot een structurele kapitaallast van € 40.000 en is reeds opgenomen in deze begroting.
Bij de herinrichting van de van Muijlwijkstraat zullen ook aanpassingen aan het trolleynet worden uitgevoerd. Dit maakt onderdeel uit van het project.
Naast de masten zijn de komende jaren (tot 2034) 17 gelijkrichterstations aan vervanging toe. Ook zullen enkele delen van het ondergrondse kabelnet vervangen moeten worden.
In de huidige begroting zijn in het MIP (afgezien van de hierboven genoemde €0,8 miljoen voor de Velperweg) geen middelen gereserveerd voor deze vervangingsinvestering. De komende periode zal in aanloop naar de nieuwe OV-concessie een vervangingsplanning voor de trolley uitgewerkt worden met een bijbehorende investeringsplanning. Het risico bestaat dat er versneld vervangingen noodzakelijk zijn als er essentiële onderdelen voortijdig uitvallen, waardoor de OV dienstverlening in de knel komt. Hiervoor zijn nu geen financiële middelen gereserveerd. In Naris is hiervoor een risico reservering opgenomen.

Civieltechnische kunstwerken

Onder de noemer van civieltechnische kunstwerken vallen bruggen, viaducten, tunnels, grondkerende constructies, trappartijen etc. Jaarlijks is er een visuele inspectie waarbij de inspecteur voornamelijk kijkt naar de ambities schoon, netjes, heel en veilig. Daarnaast is er vijfjaarlijks een technische inspectie. Het inspecterende bureau kijkt naar het uitgevoerde regulier onderhoud en geeft waar nodig schades, maatregelen, prijs per maatregel en uiterste datum van uitvoering aan. Indien nodig zal op basis daarvan de cyclus van het reeds ingeplande reguliere onderhoud worden aangepast. Dit vormt de input voor de integrale programmering en dient als basis voor de monodisciplinaire meerjarenplanning. Aan de hand van gegevens uit onder meer de inspecties wordt getracht het duurzame onderhoudsniveau zo goed mogelijk te benaderen. De beschikbare middelen zijn op dit moment hiervoor toereikend

De kwaliteit van het areaal op basis van de laatste inspecties is redelijk tot goed. Een samenvatting is hieronder weergegeven. In 2024 volgt er een nieuwe technische inspectie door een extern gespecialiseerd bureau, waardoor we weer over de nieuwste gegevens zullen beschikken.

Vanaf 2024 zullen we werken met een nieuw raamcontract voor het groot onderhoud en een apart raamcontract voor vervanging en onderhoud houten waterbouwkundige constructies.

Planning

In 2023 hebben we de voegovergangen van de busbaan van de ‘brug over de groene rivier’ (Eldensedijk) vervangen in 2024 doen we dit voor de rest van de brug.

Verder zal er onderhoud worden uitgevoerd aan de 2 tunnelcomplexen Burgemeester Matsersingel, alle bruggen in park Presikhaaf, de bruggen in park Malburgen-west, het Huissens viaduct en de onderzijde van viaduct Waardmanspad.
Vanuit het nieuwe raamcontract houten waterbouwkundige constructies zullen we starten met de vervangingsopgave houten bruggen in Elderveld en De Laar.

Aandachtspunt bij de vervangingsinvesteringen is het viaduct Rijkerswoerdsestraat (over A325). De noodzaak van vervanging is afhankelijk van het soort verkeer dat van het viaduct gebruik mag maken. Hierover zijn we in overleg met de provincie en buurgemeenten. Indien dit viaduct vervangen moet worden, zal dit een investering vragen van grofweg € 1,5 miljoen euro (afhankelijk van ontwerp en co-financiering provincie Gelderland). Deze investering is nog niet opgenomen in de Meerjaren Investerings Planning.

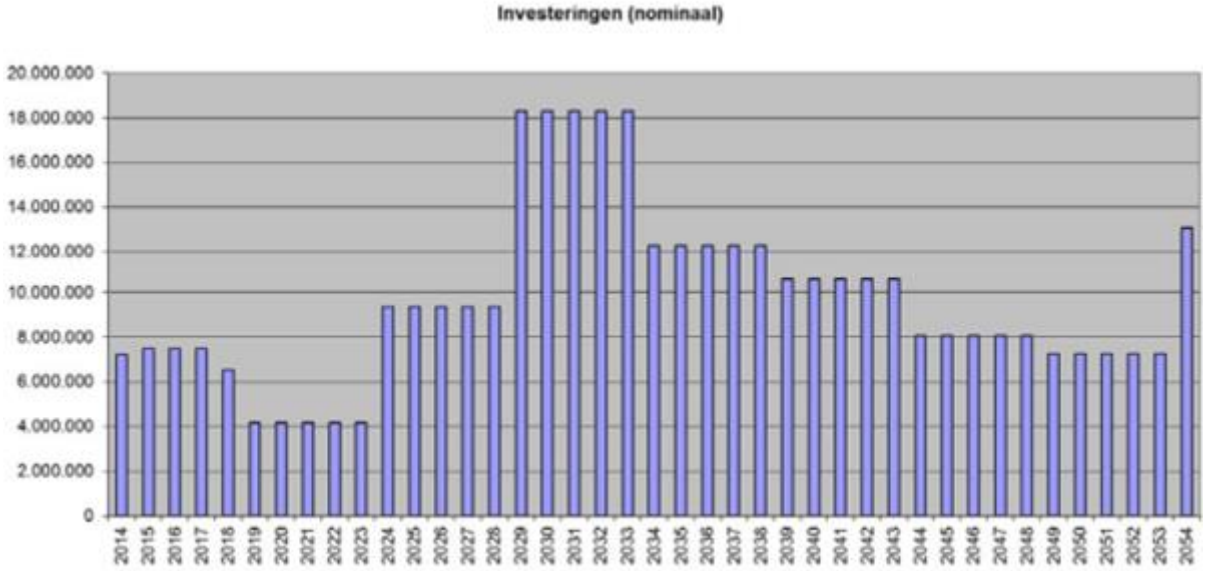
Riolering

Een goed functionerend rioolstelsel is van essentieel belang voor de volksgezondheid en het voorkomen van wateroverlast. Het beheer van het rioolstelsel heeft betrekking op een groot aantal verschillende onderdelen zoals, de vrij vervalriolering met bijbehorende (infiltratie)putten, persleidingen en gemalen, huisaansluitingen, drainage, kolken en lijngoten. Maar ook het aanpassen van de bovengrondse inrichting kan bijdragen aan het beter afvoeren of bufferen van regenwater. Waar zich hiervoor goede kansen voordoen met beperkte meerkosten wordt hierin geïnvesteerd. Vanuit het budget dat beschikbaar is voor klimaatadaptatie wordt een bijdrage geleverd aan de opgave om regenwater in toenemende mate in de bodem vast te houden.

Onderhoud bestaande stelsel
Gelet op de omvang van het netwerk is de vrijvervalriolering met de bijbehorende putten voor wat betreft de benodigde beheerkosten, personele inzet en behoefte aan strategie de belangrijkste voorziening van de riolering. Een belangrijk aspect in het beheer hiervan is het bepalen van de omvang van de noodzakelijke werkzaamheden om het stelsel goed te laten functioneren. Daarbij wordt altijd gezocht naar afstemming en samenloop met projecten binnen en buiten de gemeentelijke organisatie.

In totaal ligt er circa 800 kilometer vrijvervalriolering in Arnhem. Hiervan is bijna 170 km gemengd (vuilwater gecombineerd met regenwater).
In het beheersysteem maken we onderscheid in gemengde-, vuil- en regenwaterriolen, ieder onderverdeeld in hoofd-/transportriolen en 'gewone' riolen. Daarnaast wordt aangegeven welke riolen onder doorgaande wegen liggen. Op de hoofd-/transportriolen en de riolen onder doorgaande wegen gaan we eerder over tot het nemen van maatregelen dan op andere locaties omdat de risico's daar groter zijn.
Voor de lange termijn planning wordt voor het verwachte moment van vervangen uitgegaan van de theoretische levensduur (dit is de verwachte levensduur voor vrijvervalriolen, de economische afschrijving gebeurt in 40 jaar).Voor de theoretische levensduur van de riolering wordt uitgegaan van een periode van 60 jaar. Er liggen echter ook nog vrij veel riolen uit de periode 1870-1930 met een actuele leeftijd van 90 tot 150 jaar. De langetermijnplanning is dan ook niet meer dan een indicatie van de opgaven die op langere termijn in het verschiet liggen.
Onderstaand figuur met de theoretische vervagingsopgave uit het Gemeentelijk Rioleringsplan van 2014 laat zien dat er nog een grote vervangingsopgave aan komt.

Grafiek uit GRP 5 met theoretische rioolvervanginsopgave in euro's.

Voor de korte termijnplanning wordt uitgegaan van de technische levensduur, de werkelijke toestand van de riolering. Deze werkelijke toestand wordt bepaald door middel van video-inspecties van de rioolstelsels en het beoordelen en classificeren van de leidingen en putten.
De vrijvervalriolen worden periodiek gereinigd en geïnspecteerd. Jaarlijks wordt hiervoor een inspectieplan opgesteld. Reiniging en inspectie is meestal een wijk gebonden activiteit. Doelstelling is om de kans op falen van de riolering te minimaliseren. Gemiddeld genomen worden de riolen eens per 13 jaar geïnspecteerd. De inspecties worden mede afgestemd op de ontwikkelingen in de stad en mogelijke risicoplekken.
Op basis van de inspectieresultaten, storingsmeldingen en ontwikkelingen in de stad wordt een rioolvervanginsplanning en daarmee een investeringsplanning gemaakt.

De noodzakelijke investeringen in riolering zijn zoals gebruikelijk langjarig verwerkt in de begroting. Nadere toelichting op de kostendekkendheid van de rioolheffing is opgenomen in de paragraaf lokale heffingen.
Gezien de grote vervangingsopgave in met name de naoorlogse wijken in Arnhem-Zuid wordt voor de verdere toekomst nog een verdere stijging van de rioolinvesteringen verwacht. Dit betreft echter nog niet de huidige begrotingsperiode.

Stelselwijziging aanleg nieuwe riolen
In de jaarrekening van gemeente Arnhem worden tot nu toe binnen een grondexploitatie ook de investeringen in riolering (zoveel als mogelijk) opgenomen. De systematiek van kostenonderbouwing voor de rioolheffing geeft echter de ruimte om deze investeringen kostendekkend onderdeel te laten zijn van de rioolheffing.

In deze Begroting wordt voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren. Dit is nader toegelicht in de paragraaf Lokale heffingen.

Planning
Voor 2024 staan de volgende grote rioolvervanginsprojecten op de planning: Kroonsewal, Hommelseweg, Velperweg, Dalweg Hartogslaan, Rijnkade en mogelijk Land van de Markt - Rijnstraat. Daarnaast lopen de rioolprojecten in Sterrenberg en Spijkerbuurt nog door.

Water
Het onderdeel water omvat onder meer beheer en onderhoud van afkoppelvoorzieningen (deze voorzieningen zorgen er voor dat regenwater niet in het riool terecht komt maar in de bodem zakt), ecozones, moerassen, sloten, paddenpoelen én oppervlaktewater(bodems) zoals de Immerlooplas, Nieuwehaven, Defensiehaven, haven van Coers, Rijnkade, Nieuwe kade en de dijkdoorbraakkolken. Ook het onderhoud aan civieltechnische water gerelateerde werken, zoals beekriolen, duikers, beschoeiingen en fonteinen hoort in deze categorie
De ambitie is:
- het watersysteem op orde brengen en houden;
- met de (water)partners de water gerelateerde opgaven oplossen door zoveel mogelijk voor ruimtelijke oplossingen te kiezen waarbij het water tegelijk een rol kan spelen in het vergroenen en verkoelen van de stad.

In de afgelopen periode is veel energie gestoken in het controleren en corrigeren van de bestaande beheergegevens van de duikers en beekriolen. De locatie, de ouderdom en de onderhoudstoestand van bijna alle duikers en beekriolen onder de hoofdstructuur zijn de afgelopen jaren in kaart gebracht. Daar waar nodig is inmiddels ook groot onderhoud uitgevoerd. Het beheer van de oppervlaktewater(bodems) wordt nu nog projectgewijs vormgegeven en wordt, na deze inhaalslag, omgevormd tot een systematische aanpak.
Aan de fontein op het Gele Rijdersplein (AKU) is geen groot onderhoud geprogrammeerd en gebudgetteerd in afwachting van de herinrichting van dit gebied, wat voorzien is in 2024.

Planning
Het voornemen was om in de periode 2022-2023 alle nog niet gebaggerde havens uit te baggeren.
Het baggeren van Onderlangs en de Praets wat op de planning stond heeft vertraging opgelopen. Er is nog discussie met de verhuurder en met de huurders van de ligplaatsen over de manier waarop hier invulling aan kan worden gegeven. De voorbereidingen voor de baggerwerkzaamheden in de Rosandepolder zijn opgestart en de werkzaamheden zijn gepland in 2024.
Het benodigde groot onderhoud zoals hierboven omschreven wordt gefinancierd uit het exploitatiebudget.
Na deze baggerwerkzaamheden zijn de havens weer op orde voor de komende 20 jaar en kan het jaarlijks baggeronderhoud worden gerealiseerd uit het regulier beschikbare jaarlijkse budget.
Het onderhoud van de waterbodems in de Nieuwe Haven, Rijnkade en Nieuwe Kade wordt de komende jaren uitgevoerd onder regie van het baggerbestek Neder-Rijn/Lek van Rijkswaterstaat.
Komend najaar en voorjaar 2024 staan in Arnhem-Noord de watergangen in woonwijk ’t Broek en in park Angerenstein op de planning. De fontein Roermondsplein (Blauwe Golven) zal in 2024 weer in werking treden.

Wijkgroen
Het groen is van grote waarde in onze stad. Verbetering van het leef- en woonklimaat vraagt vaak ook om het toevoegen van meer groen en/of om het kwalitatief verbeteren van bestaand groen. Hiervoor lopen verschillende initiatieven die toegelicht worden in het programma Wonen en Leefomgeving (S12, Radicaal vergroenen).

Voor het onderhoud van het wijkgroen zijn per wijk exploitatiebudgetten gereserveerd. De teams Leefomgeving hebben een sturende rol bij de inzet van deze middelen.
We monitoren de beeldkwaliteit (gebaseerd op basis van ongewenste kruidengroei en zwerfafval). De door de raad vastgestelde kaders zijn C-niveau voor de beeldkwaliteit in de wijken en A-niveau in de binnenstad en winkelcentra.
We monitoren ook de ecologische kwaliteit. Deze monitoring is recent opgestart, zodat we over een aantal jaren een beeld kunnen schetsen van deze waarde.
De technische kwaliteit van de beplanting (hoe goed is de beplanting) wordt op B-niveau bijgehouden.

Het aandeel ecologisch beheerd groen wordt steeds groter, hierdoor zal de natuurwaarde van het groen naar verwachting ook toenemen. Omdat de CROW normering op beeldkwaliteit nog niet is ingericht op natuurwaarden vinden we hier vaker een beeldkwaliteit C-niveau terug, wat voor de beoogde ecologische doelstellingen juist wenselijk is (meer kruiden/biodiversiteit).

Om het groen te kunnen beheren is het beleid over het groen vertaald naar beheertypen. Elk beheertype heeft haar eigen streefbeeld en bijpassende beheermaatregelen. De functie, het gebruik en de ecologische waarde bepalen het streefbeeld van een beheertype.

De gevolgen van de extreme droogte van de laatste jaren worden nu nog als calamiteit beschouwd. Veel bomen en beplantingen ondervinden hier schade van. De langetermijneffecten hiervan zullen de komende jaren verder duidelijk worden en mogelijk tot extra kosten leiden. Bij aanleg en renovatie van groen houden we hier al rekening mee en doen we aanpassingen in de groeiplaatsinrichting en het sortiment om deze klimaatbestendig te maken.
De gevolgen van de hoge stikstofdepositie wordt ook zichtbaar in de stedelijke plantsoenen. Het leidde onder andere tot een toename van de braam die overlast veroorzaakte op wegen en paden. Hiervoor is inmiddels een passende beheermaatregel in het regulier onderhoud opgenomen.
Een aantal invasieve exoten zoals de Japanse duizendknoop, reuzenberenklauw komen ook voor, met name in het wijkgroen. De huidige aanpak van bestrijding leidt tot een geleidelijke afname van het areaal.

Planning
Arnhem heeft veel ambities op het gebied van groen (zie programma Wonen en Leefomgeving S12, Radicaal vergroenen). Deze ambities zullen mede sturing geven aan de planning van het groenonderhoud. Naast het reguliere onderhoud staan de volgende projecten op de planning voor 2024:
- Vergroeningsprojecten in de wijken in het kader van de Wijkgroenagenda's;
- Herstel beplantingen oostelijk deel Singels (Janssingels t/m Lauwersgrachtpark)
- Groot onderhoud landgoed Sterrenberg;
- Herstel beplantingen (groot onderhoud) in Park Onderlangs;
- Vergroenen Groningensingel in samenloop met wegenproject;
- Versterken ecologische waarden Droge ecozone Schuytgraaf;
- Investeringen in samenloopprojecten zoals de Kroonse Wal en in het Spijkerkwartier;
- Voortzetten van het project aanplanten van extra heesters en struweelgroepen in de wijken in het kader van biodiversiteit en bestrijden hittestress. In 2024 met name in de wijk Schuytgraaf;
- Voortzetten project exotenbestrijding.

Speelvoorzieningen
Om een aantrekkelijke leefomgeving te kunnen bieden is de aanwezigheid van speelplekken met name voor gezinnen met (kleine) kinderen van belang. Daarnaast zijn speelplekken vaak ontmoetingsplekken voor de wijkbewoners.
In de Beheervisie Spelen en Ontmoeten is de ambitie opgenomen om 8 van de 20 grote (groene) speel- en ontmoetingsruimtes te verbeteren. Deze opgave willen we invullen in samenwerking met de teams Leefomgeving. Deze ambitie wordt projectmatig opgepakt. Dat houdt in dat met de betreffende teams Leefomgeving en de buurt wordt bepaald wat de plek nodig heeft om de ambitie te realiseren. Het initiatief ligt bij de teams Leefomgeving omdat het belangrijk is dat de buurt hierin mee participeert en mogelijk ook andere wensen en ideeën uit de buurt hierin gecombineerd kunnen worden.
Ook het maken van toegankelijke en inclusieve speelplekken wordt ook projectmatig opgepakt. De ambitie is om in de komende jaren in iedere wijk (total 24) een toegankelijke en inclusieve speelplek per wijk te realiseren waar ook kinderen met een beperking beter mee kunnen doen. Hiervoor zijn extra middelen gereserveerd.

Alle speeltoestellen moeten veilig bespeelbaar zijn. Dit wordt in de technische inspectie gecontroleerd. Geconstateerde mankementen worden binnen de gestelde termijnen opgelost zodat de onderhoudskwaliteit van het areaal op B ligt.
Daarnaast kan de kwaliteit van het areaal bepaald worden op basis van de leeftijd en de theoretische levensduur van de speeltoestellen. Gemiddeld gaat een speeltoestel 10 tot 15 jaar mee. Hieronder is een overzicht van de leeftijd van de speeltoestellen. Opvallend is het aantal ouder dan 15 jaar. Ongeveer 37% van het areaal heeft haar theoretische levensduur behaald maar is technisch nog wel in orde. De oorzaak hiervan is dat de speeltoestellen van duurzame en kwalitatieve materialen zijn gemaakt. De vraag is hierbij wel in hoeverre of de speelvoorziening nog voldoet aan zijn functie. Mogelijk dat kinderen uitgekeken zijn op deze oude speeltoestellen

en deze niet meer gebruiken, wat aanleiding zou kunnen zijn om tot vervanging over te gaan. Hierover is afstemming met de teams Leefomgeving.

Leeftijd speeltoestellen	Aantal
Ouder dan 15 jaar	701
10-15 jaar	491
5-10 jaar	399
1-5 jaar	311

De beschikbare budgetten voor beheer en vervanging van de speeltoestellen blijken in de praktijk toereikend.

Planning
Jaarlijks worden de speeltoestellen geïnspecteerd en vindt het noodzakelijk onderhoud plaats. Vervangen of plaatsen van toestellen gebeurt in samenspraak met de teams Leefomgeving.

Komende jaren worden nog 3 grote (groene) speel- en ontmoetingsruimtes verbeterd, waarmee de ambitie uit de Beheervisie Spelen en Ontmoeten afgerond wordt. In 2024 wordt de speelplek aan de Noord-Peterstraat in samenwerking met de buurt groen en klimaatbestendig ingericht.

Daarnaast worden zoals aangegeven in de periode tot en met 2026 24 speelplekken toegankelijk en inclusief gemaakt. Hierbij wordt er niet alleen naar onze eigen speelplekken gekeken, maar ook naar andere speelplekken die niet van de gemeente zijn, maar een zelfstandige stichting zoals Bouwspeelplaats De Leuke Linde en de beide Stadsboerderijen Presikhaaf en de Korenmaat.
Als pilot is er gestart met speelplek De Kroon in de wijk De Laar Oost.

Bomen
Bomen zijn belangrijk voor de leefbaarheid, biodiversiteit en beleving en leveren een bijdrage aan een klimaatadaptieve stad. Hittestress en wateroverlast zijn onderwerpen waarbij bomen een onderdeel van de oplossing kunnen zijn. Daarom zijn in het Bomenplan onderstaande doelen beschreven:

- Arnhem wil een groenere stad: meer (buitengewone) bomen en meer groenmassa.
- Arnhem gaat voor kwaliteit en toekomstbestendigheid (juiste boom op de juiste plek), gezonde, veilige en duurzame bomen.
- Arnhem wil bomen beter beschermen.
- Arnhem wil meer biodiversiteit en groen met elkaar verbinden.

Arnhem heeft zo'n 47.000 stadsbomen, het beheer en onderhoud is erop gericht om een jonge boom tot volwassenheid te brengen en daarna zo lang mogelijk te behouden, afgewogen tegen de kosten die daarvoor nodig zijn. Hierbij wordt de ecologische waarde van de boom zoveel mogelijk gevolgd. Dit houdt in dat er alleen gesnoeid wordt op de plekken waar dat nodig is voor de vrije doorgang van het verkeer of wanneer probleemtakken een hoog risico gaan vormen voor de gebruikers. Daarnaast worden knotbomen gefaseerd geknot zodat er voldoende nest- en schuilplekken voor vogels en insecten in stand blijven. Dood hout is van grote waarde voor de ecologie daarom worden dode of gesnoeide takken zoveel mogelijk in de bossen en struwelen verwerkt. Ook het staande dode hout wordt behouden op plekken waar dat kan. Mogelijke risico's voor de weggebruikers worden uit de boom gehaald en de boom kan op die plek gecontroleerd afsterven.
Arnhem heeft, gebaseerd op de beleidsregels uit het Bomenplan 2020, ruim 18.000 buitengewone bomen en toekomstbomen aangewezen. Deze bomen worden extra beschermd en krijgen, indien nodig, extra onderhoud ten gunste van de levensverwachting van deze bomen. De planning is om elk jaar bij ongeveer 50 bomen extra maatregelen (veel al in de bodem) uit te voeren waarbij elk jaar wordt gekeken waar de maatregel het meest noodzakelijk is. Dit is maatwerk.

Het dagelijks onderhoud van stadsbomen wordt op B-niveau gedaan met behoud van de ecologische waarden van de boom, Dit wordt volgens planning uitgevoerd. Alle stadsbomen worden periodiek gecontroleerd middels de BoomVeiligheidsControle. Hierin worden 'onderhoudsstaat', 'boomgebreken', 'toekomstverwachting' en 'ziekte en aantastingen' van de bomen opgenomen. Hieruit volgen onderhoudsmaatregelen of advies tot nader onderzoek, deze worden na de controle uitgevoerd binnen de gestelde termijnen. Boomziektes en plagen worden gevolgd en waar nodig wordt beheersingsmaatregelen ingezet. Vervanging van stadsbomen vindt plaats indien de boom een

te groot risico of hinder vormt voor de weggebruiker en die niet met dagelijks onderhoud of andere maatregelen op te lossen is, een hele lage levensverwachting heeft of dood is. Vervanging van bomen in (laan)structuren is maatwerk, hierover vindt afstemming plaats met het BoomKwaliteitsteam Arnhem.

Financiering bomenonderhoud
Aangeplante stadsbomen worden per 2021 opgenomen op de balans en deze bomen worden afgeschreven in 50 jaar. Voor 2024 wordt er geen kap voorzien van bomen die een waarde op de balans hebben; afboeking van bomen zal dan ook niet aan de orde zijn.

Planning
Voor aanplant en groeiplaatsverbetering van bomen is een investeringskrediet beschikbaar.
De volgende projecten staan hiervoor in 2024 op de planning:
- Aanplant bomen museumpark Onderlangs;
- Aanplant extra bomen in De Laar als onderdeel van gezonde buurten;
- Aanplant extra bomen Groningensingel;
- Aanplant extra fruitbomen Gaardenhaage;
- Aanplant extra bomen groenzones Schuytgraaf;
- Aanplant extra bomen in diverse stadsparken met de focus op Arnhem-zuid;
- Groeiplaatsverbetering 50 stuks buitengewone bomen;
- Groeiplaatsverbetering Lindebomen Rijnkade;
- Groeiplaatsverbetering bestaande bomen rondom Blauwe Golven;
- Groeiplaatsverbetering Lindebomen Velperweg (deel vanaf Velperpoort tot Raapopseweg).

Voor groot onderhoud en herstel van boomstructuren staan de volgende projecten in 2024 op de planning:
- Aanhelen bomenrijen langs Limburgsingel;
- Vervangen boomlaan Velperweg (deel Prümelaan tot viaduct Velp);
- Groeiplaats verbeteren van de bomen op het Gelderse plein.

Parken en bossen
Kenmerkend voor Arnhem zijn de bossen, de natuurterreinen en de vele parken. We zijn trots op dit waardevolle groene kapitaal. Daarom zetten we sterk in op het behouden en verbeteren hiervan. De natuur staat in de parken en bossen op één, in samenhang met klimaatactie en biodiversiteit. De parken en bossen zijn ook van grote recreatieve betekenis voor de inwoners. We investeren hierin door invulling te geven aan recreatiezonering en bijbehorende inrichting voor toekomstbestendig gebruik.

Voor het onderhoud van de bossen en parken zijn exploitatiebudgetten gereserveerd en tijdelijk extra middelen beschikbaar gesteld om ambities te verwezenlijken. Het beheren en onderhouden van de parken doen we aan de hand van beheervisies.
Het areaal en beheerareaal bossen en parken neemt toe. Enerzijds door actieve verwerving van bos- en natuurgebied en anderzijds door huur- en vrijwillige pachtbeëindiging. In 2022/2023 was er een toename van ruim 60 hectare: Rolbaan, Westerveld-Hoefijzer, Klarenbeek . Mogelijk komt er in 2024 nog ruim 30 hectare (Zypendaal-Gulden bodem) beheerareaal bij.

Op basis van coalitieakkoord is houtoogst in de bossen en parken geen doelstelling. Er komt nog wel “surplus” hout vrij uit de bossen en parken dat we circulair gaan toepassen in Arnhem. We monitoren in de periode 2022-2024 wat deze verandering beheersmatig betekend. Om duurzaam & circulair (uitgangspunt wat groeit in Arnhem blijft in Arnhem) te kunnen werken zetten we in om van FSC certificering om te schakelen naar PEFC certificering waarin ook duurzaam gegroeid stadshout in ondergebracht kan worden

Een aantal parken is aangewezen als rijksmonument; Sonsbeek, Zijpendaal, Gulden Bodem en Moscowa. Voor deze parken gelden extra instandhoudingsvoorwaarden. Park Angerenstein is aangewezen als gemeentelijk monument. Al deze parken plus een deel van Park Presikhaaf worden op A-niveau onderhouden. Het overige gebied op B-niveau.

De bossen en parken hebben een robuuste basis. Desalniettemin staat de kwaliteit van onze bossen en parken onder druk. Oorzaken hiervan zijn het intensiever gebruik, verdroging, overmatige stikstofdepositie en klimaatverandering; met als gevolg biodiversiteitsverlies. Bij het beheer en onderhoud van onze bossen en

parken houden we hier rekening mee door zeer gericht en soms intensiever (maatwerk) onderhoud uit te voeren. We doen dit op basis van natuurvolgend beheer.
Specifieke ambities met betrekking tot bossen en parken zijn zo veel mogelijk water vast houden en organische stof (met bijbehorend bodemleven) verbeteren in de groeiplaatsen en zorg dragen voor structuurvariatie. We werken daarmee aan de sleutelfactoren voor klimaatadaptatie en biodiversiteit. Tevens benutten we waar mogelijk de kansen om de agrarische gebieden grenzend aan de bossen en parken natuur inclusief te maken. Door inzet van de extra middelen voor bossen en parken kunnen we werken aan deze ambities. Tevens biedt dit de mogelijkheid extra capaciteit in te zetten om genoemd kwaliteitsverlies en de uitdagingen die hiermee gemoeid gaan, invulling te geven en zorgvuldig te communiceren met onze inwoners.

Planning
In 2024 zal extra worden ingezet op de revitalisering van de bossen en parken (water en organische stof) en het verbeteren van de biodiversiteit (structuurvariatie).

- In de bossen wordt gewerkt aan herstel van structuurrijke bosranden en zaaien en aanplant van rijk strooisel soorten.
- Er wordt een monitoringsprogramma in uitvoering gebracht voor biodiversiteit en bodem.
- De beheervisie Sonsbeek, Zypendaal en Gulden bodem (2023) zal in uitvoering gebracht worden.
- Voor de parken Klarenbeek, Hazegrietje en Braamberg wordt de beheervisie vernieuwd.
- Voor de zuidelijke uiterwaarden, polderlinten en park Westerveld wordt natuurvolgend beheer en het beter ecologisch verbinden van de parken en natuurgebieden in Arnhem-zuid nader uitgewerkt en tot uitvoering gebracht.
- Voor de parken en bossen in het noorden wordt een analyse uitgewerkt ter verbetering van het watersysteem als integraal onderdeel van klimaatadaptief bos.

Inzamelvoorzieningen
In juni 2022 is de Afvalkoers 2022-2026 “Arnhem Schoner” vastgesteld. Omgekeerd Inzamelen blijft het basisprincipe voor de inzameling van huishoudelijk afval in Arnhem. Door dit systeem kunnen inwoners van Arnhem hun afval goed scheiden. Er is een uitgebreid netwerk van ondergrondse verzamelcontainers voor restafval, PBD (plastic verpakkingen, blik en drinkpakken) en papier en bovengrondse verzamelcontainers voor GFT (groente-, fruit- en tuinafval) in de stad aanwezig. Een deel van de herbruikbare reststromen (PBD, GFT, papier) worden bij laagbouw met behulp van minicontainers (kliko’s) aan huis opgehaald. Voor de inzameling van grof vuil zijn er twee afvalbrengstations en rijden we rond met de Milieubak. In het stationsgebied werken we met een ondergronds afvaltransport systeem (OAT). Hieronder wordt op de verschillende onderdelen nader ingegaan.

Ondergrondse verzamelcontainers
De eerste ondergrondse containers zijn in de jaren negentig geplaatst. Het overgrote deel van het containerbestand is geplaatst in de periode van uitrollen van omgekeerd inzamelen: 2015-2019. In totaal staan er bijna 2350. De afschrijvingstermijn die gehanteerd wordt is 10 jaar. De technische levensduur ligt in praktijk beduidend hoger. Sinds 1 januari 2023 jaarlijks een veiligheidskeuring uitgevoerd op alle verzamelcontainers ongeacht het bouwjaar. Op deze manier voldoen we aan de nieuwste eisen en kunnen we de veiligheid nog beter borgen. Gevolg is dat door deze nieuwe wettelijke normen en keuring een relatief groot aantal containers is afgekeurd. Deze containers mogen en kunnen vaak niet gerepareerd worden. Daarnaast worden, daar waar reparatie een optie zou zijn, de kosten zorgvuldig gewogen tegen de technische aspecten, veiligheid, functionaliteit en esthetiek van de container. In vrijwel alle gevallen is en wordt gekozen voor vervanging. Indien mogelijk worden onderdelen uit de afgekeurde containers wel hergebruikt als vervang- of reparatie-onderdeel.
In het nieuwe contract voor onderhoud, reiniging en levering vinden we ook de basis voor een nieuw en herzien beheerssysteem. Dit systeem werken we in de loop van 2023 en 2024 uit en zal samen met het nieuwe Beheerplan Afval in 2024 de basis vormen voor een meer data-gestuurde investeringsplanning voor deze assets.

Bovengrondse GFE containers
Vanaf 2020 zijn ruim 200 bovengrondse containers voor de inzameling van groente, fruit en etensresten (GFE) op hoogbouwlocaties geplaatst.. Naar aanleiding van vragen over de optimale toegankelijkheid door de APCG (Arnhems Platform voor Chronisch zieken en Gehandicapten) wordt er momenteel een proef uitgevoerd met een lagere en beter toegankelijke container. Op basis van dit onderzoek gaan we verder met het uitrollen van het stads dekkende netwerk van GFE containers bij hoogbouw.

Minicontainers
De vervanging en uitbreiding van minicontainers die bij laagbouw worden gebruikt, is opgenomen in de dienstverleningsovereenkomst met de inzamelaar. De aanschafkosten voor nieuwe containers is opgenomen in de exploitatie. Voor de komende jaren wordt voor deze inzamelmiddelen geen grote uitbreiding voorzien.

Ondergronds Afval Transportsysteem (OAT)
In het gebied rond het Centraal Station is het Ondergronds Afval Transportsysteem operationeel.
Het onderhoud aan deze installaties is meerjarig belegd bij de bouwer van het systeem.
Noodzakelijk onderhoud aan het Ondergronds Afval Transportsysteem is voorzien in de meerjaren investeringsraming.

Planning
Het reguliere onderhoud aan de inzamelmiddelen wordt planmatig uitgevoerd. Ten aanzien van de geplande investeringen kan het volgende worden opgemerkt.

Ondergrondse verzamelcontainers
De nieuwe veiligheidskeuring van ondergrondse containers heeft in 2023 geleid tot de conclusie dat er vervangingsinvesteringen nodig zijn. In de jaren 2024-2027 wordt € 1,3 miljoen per jaar gereserveerd voor verder noodzakelijke vervangingsinvesteringen van de ondergrondse verzamelcontainers. De stijgende kapitaallasten volgend uit deze investeringen zijn opgenomen in deze begroting en worden doorberekend in de afvalstoffenheffing.

GFE containers bij hoogbouw
Om op alle hoogbouwlocaties een GFE container te plaatsen is een investeringsbudget van € 1,05 miljoen gereserveerd

Afvalbrengstation (ABS)
Er is een investeringsbudget van € 1,77 miljoen gereserveerd voor nieuwbouw van of aanpassingen aan de twee ABS-en. In 2023 is een haalbaarheidsonderzoek naar een Circulair Ambachtscentrum (CA) gestart. Een ABS kan deel uitmaken van een CA. In 2024 bekijken we de toekomst van de ABS-en mede op basis van de conclusies van het haalbaarheidsonderzoek en maken we plannen voor uitvoering in de jaren 2025 en verder. Het investeringsbudget wordt doorgeschoven naar 2025.

Vastgoed

Actuele beleidskaders
- Het uitvoeringsbeleid vastgoedbedrijf.
- Voor alle panden in permanent beheer zijn er 40-jarige onderhoudsplannen die jaarlijks worden geactualiseerd en opgenomen in de meerjarenprogrammabegroting.
- Bij het vastgoed gelden als deelportefeuilles onderwijsgebouwen, culturele-, erfgoed- en sportvoorzieningen, welzijnsvoorzieningen, gemeentelijke huisvesting, bijzonder vastgoed en vastgoed in de openbare ruimte.

Ambitie
Op dit moment wordt er gewerkt aan de herijking van het uitvoeringsbeleid. In deze nota vastgoedbeleid worden de gemeentelijke ambities, beleidsdoelstellingen uitgangspunten, spelregels en taken en verantwoordelijkheden voor het gemeentelijk vastgoedbeleid omschreven. Deze nota zal bestuurlijk door het college worden vastgesteld. Het beschrijft het instrumentarium voor het vastgoedbeheer en de vastgoedrealisatie en vormt de basis voor vastgoedsturing. Hiermee geeft het richting aan de maatregelen uit het meerjarenperspectief. Kortom: hoe gaan we in Arnhem om met vastgoed.
In afstemming met onze opdrachtgevers vanuit beleid, het op te stellen accommodatiebeleid in relatie tot de functionaliteit en de conditie van de portefeuille geven kaders en uitgangspunten om de juiste keuzes te maken. Zo kunnen we sturen op waarde.

Een onderdeel van deze nota vormt het meerjarenperspectief, het instrument voor het college om sturing te geven aan het gemeentelijk vastgoed. Het geeft op een transparante manier zicht op kansen en risico's voor het vastgoed. Daarmee toont het zowel het college als de ambtelijke organisatie een blik op de toekomst – kijkend naar de wereld van nu en de kansen in de toekomst - voor de middellange termijn van vier jaar (bestuur cyclus). Hiermee kunnen afgewogen beleidskeuzes gemaakt worden. Het document is een tactisch document voor de ambtelijke organisatie en een strategisch document voor het college. Dit document vormt de basis voor

besluitvorming door het college en informatievoorziening richting en de gemeenteraad. Financiële consequenties worden verwerkt in de perspectiefnota.

Dankzij een helder geformuleerde stip op de horizon kan goede regie worden gevoerd. Een jaarplanning is het laatste onderdeel van de vastgoednota. Deze zal jaarlijks worden gemaakt en de tactische keuzes voor het voorliggende jaar verklaren.

De nota wordt in het vierde kwartaal 2023 afgerond, de eerste jaarplanning zal voor 2024 worden gemaakt.

Onderhoud
De ambitie voor de technische staat van het vastgoed is een NEN2767-conditie score van 3 of beter. NEN 2767 is een methode voor het objectief en uniform meten van de fysieke kwaliteit van bouw- en installatiedelen van gebouwen en/of infrastructuur. De score loopt van 1 tot 6, daarbij is 1 zeer goed en 6 zeer slecht. Conditiescore 3 staat gelijk aan een redelijke conditie. Het door de gemeente aangekochte vastgoed voor stedelijke ontwikkelingsprojecten wordt niet op een conditiegerichte manier onderhouden, omdat deze panden tijdelijk in beheer zijn.

Verduurzaming
Het gemeentelijk vastgoed wordt fasegewijs verduurzaamd volgens twee uitgangspunten:

- “Werk met werk maken”; Maatregelen die binnen 5 jaar zijn terug te verdienen plus zonnepanelen plus LED wordt zoveel mogelijk bij alle panden van de gemeente in de komende jaren doorgevoerd, waarbij zoveel mogelijk aansluiting wordt gezocht bij het MJOP onderhoud en in overleg met gebruikers.
- “Projectmatige aanpak”; Begin 2023 is het “pilot project verduurzamen Gemeentewerf – nul op de meter” opgeleverd. Van hieruit is op basis van vooraf bepaalde criteria een inventarisatie gemaakt van het complete Gemeentelijk Vastgoed. Medio 2023 is een shortlist tot stand gekomen met daarin opgenomen mogelijke planvormingen met betrekking tot verschillende duurzaamheidsaspecten. De eerste aanbesteding heeft al plaatsgevonden en uitvoeringsopdrachten zijn gegund. Na de zomer 2023 gaan nog diverse onderzoeken/uitwerkingen van start. In het 3e kwartaal van 2023 zal een globale planning tot en met 2025 worden gepresenteerd. Naar verwachting zullen een groot deel van de projecten in het kader van de Duurzaamheid in 2024 en 2025 worden uitgevoerd.

Inclusie: Toegankelijkheid vastgoed
In twee delen zijn de van het vierde kwartaal 2022 tot nu de 60 gebouwen met de hoogste prioriteit beoordeeld op hun integrale toegankelijkheid. Op basis van de inventarisaties wordt op dit moment bepaald welke maatregelen worden doorgevoerd en welke onevenredig hoge kosten met zich mee brengen. Ook in deze begroting zijn middelen opgenomen om de te nemen maatregelen te realiseren.

Leegstand
Naast strategische leegstand – schuif ruimte voor projecten met name in de onderwijsportefeuille - is er momenteel geen substantiële leegstand in de vastgoedportefeuille.

De vastgoedportefeuille
De gemeente heeft (in principe) geen vastgoed in bezit, tenzij dit noodzakelijk is voor het realiseren van maatschappelijke doelstellingen. Dit maakt dat het vastgoed gekoppeld is aan de verschillende programma’s en deelportefeuilles. Op basis van de programma's zijn de deelportefeuilles ingedeeld. Deze deelportefeuilles hebben elk hun eigen kenmerken en sturing.

Programma	Deelportefeuille	Vastgoedportefeuille	Aantal gebouwen/ assets
S00 Bestuur, dienstverlening en financien	Algemeen college BenW	Gebruiksbeheer	1
	Alg Huisvesting en facilitaire zaken	Eigen Huisvesting	18
	Technisch beheer kantoorpand	Gebruiksbeheer	7
	Wagenpark en overig vervoer	Gebruiksbeheer	48
S01 Veiligheid	Algemeen Brandbestrijding	Eigen Huisvesting	2
S02 Bereikbaarheid	Mobiliteit en OR beheer vastgoed	Mobiliteit	45

	PB vastgoed	Mobiliteit	1
	Garageparkeren	Mobiliteit	4
	Fietsenstallingen	Mobiliteit	1
S03 Economie	Exploitatie historische kelders	Cultuur	1
S04 Onderwijs	Algemeen voor-vroeg-schools onderwijs	Onderwijs	2
	MFC gebruikersexploitatie	Gebruiksbeheer	6
	MFC bedrijfsexploitatie	Sociaal beheer (a.i.)	7
	Vastgoed primair onderwijs	Onderwijs	60
	Huisvesting voortgezet onderwijs	Onderwijs	11
	Huisvesting speciaal onderwijs	Onderwijs	13
	NA Algemeen	Natuurcentrum	17
S05 Cultuur	Algemeen Culturele activiteiten	Cultuur	9
	Alg Erfgoed, archeologie beeldkwaliteit	Niet te vervreemden Vastgoed	28
S06 Participatie en armoedebestrijding	n.v.t.	n.v.t.	
S07 Zorg	n.v.t.	n.v.t.	
S08 Welzijn en inclusie	Ontmoeten en Verbinden	Welzijn	11
	Algemeen Onderst opgroeien en opvoed	Welzijn	2
	Doorstroomvoorziening	Welzijn	1
	Algemeen Asielzoekers en vluchtelingen	Welzijn	6
	Opvang vluchtelingen Oekraïne	Welzijn	3
S09 Gezondheid en sport	Algemeen Binnensport	Sport	139
	Vastgoed publ gezondheidszorg	Welzijn	1
S10 Klimaat, energie en milieu	n.v.t.	n.v.t.	
S11 Ruimtelijke ontwikkeling	Milieubeheer vastgoed	Openbare ruimte	452
	Vastgoed reclame openbare ruimte	Openbare ruimte	19
	Tijdelijk beheer: Strategische posities, GREX projecten, Projecten	Tijdelijk Vastgoed	72
S12 Wonen en leefomgeving	Vastgoed Stedelijk groen	Openbare ruimte	1
	Algemeen oppervlaktewater	Gemalen	16

Uitgangssituatie

Het gemeentelijk vastgoed voldoet aan het gewenste kwaliteitsniveau, met uitzondering van gebouwen die op korte termijn hun functie verliezen of gebouwen die op korte termijn gerenoveerd worden.

Planning

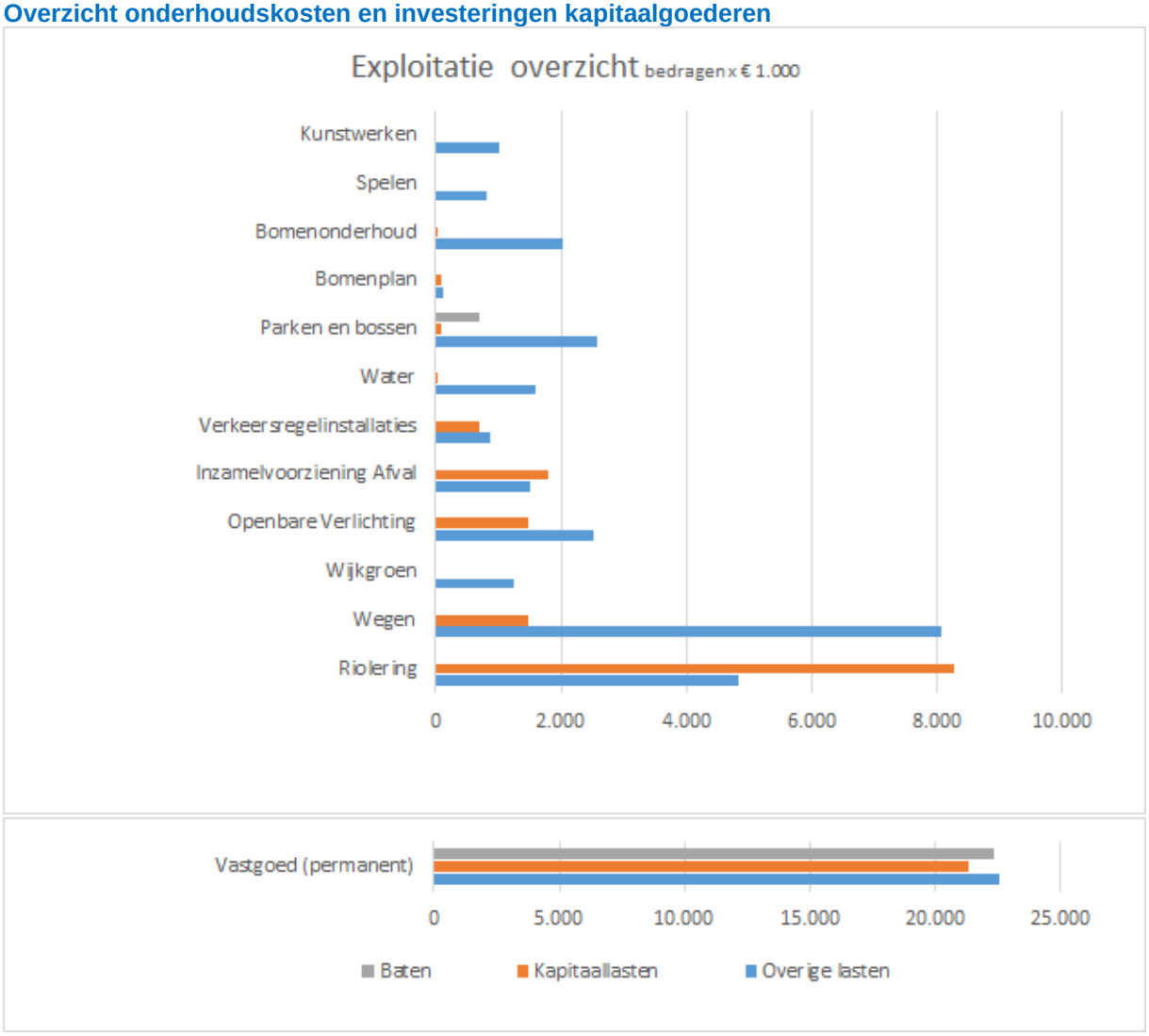
Lasten en baten voor beheer en onderhoud van het permanente vastgoed maken onderdeel uit van diverse programma's in de gemeentebegroting. Voor het planmatig- en storingsonderhoud wordt door de periode 2024-2027 jaarlijks gemiddeld €5,0 miljoen uitgegeven. Daarnaast wordt in diezelfde periode van 2024-2027 gemiddeld € 4,0 miljoen per jaar geïnvesteerd in vervangingsinvesteringen, toegankelijkheid en verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. Voor verduurzaming is dit jaarlijks (structureel) € 0,8 miljoen en nog eens € 2,5 (incidenteel) voor 2024 en € 3,0 miljoen (incidenteel) voor 2025.
Voor toegankelijkheid is dit € 0,5 miljoen in de jaren 2024, 2026 en 2026.
De cijfers voor begroting 2024-2027 zijn afwijkend ten opzichte van vorig jaar. Dit is vooral te verklaren doordat er diverse stelposten zijn opgenomen en een aantal wijzigingen zijn doorgevoerd:

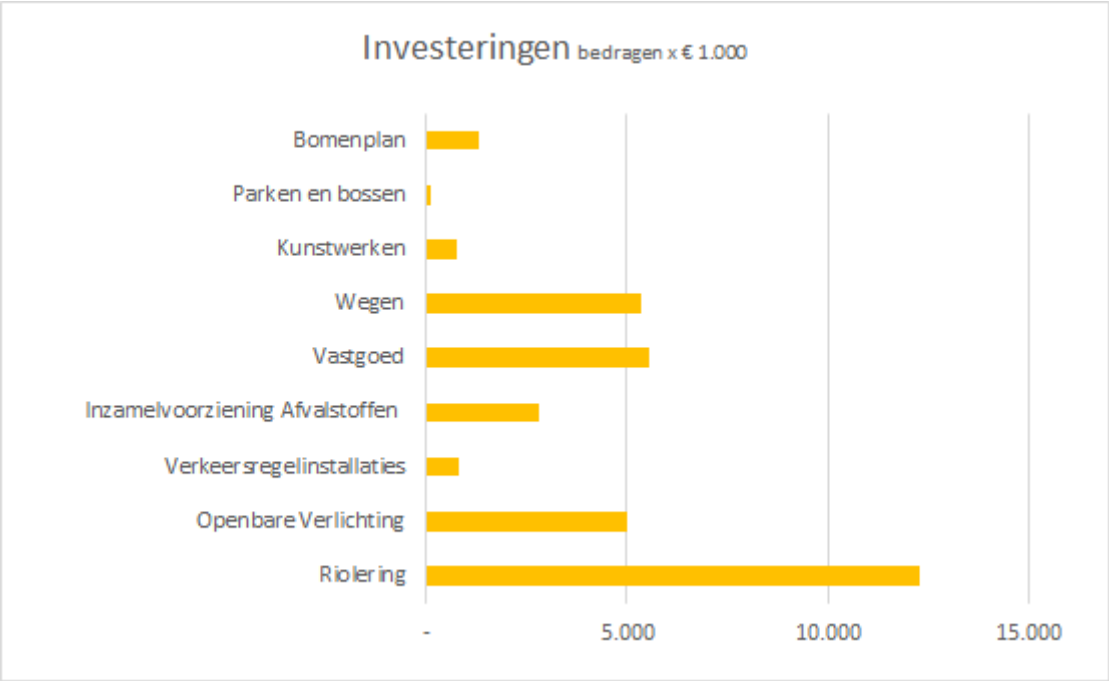
- stijging van de investeringen met name door de intensivering op verduurzaming en toegankelijkheid;

- stijging incidenteel en planmatig onderhoud door actualisatie en indexering als gevolg van extreme bouwkostenstijging.

Wet voorkeursrecht gemeenten (WvG)
Door het vestigen van de WvG op de gebieden Schaapsdrift en Rijnpark koopt de gemeente vastgoed aan dat tijdelijk moet worden beheerd.

Overzicht onderhoudskosten en investeringen kapitaalgoederen

Investeringen bedragen x € 1.000
Bomenplan
Parken en bossen
Kunstwerken
Wegen
Vastgoed
Inzamelvoorziening Afvalstoffen
Verkeersregelinstallaties
Openbare Verlichting
Riolering
-
5.000
10.000
15.000

Financiering

Voor de financieringsfunctie worden de missie en de doelstellingen beschreven in het treasurystatuut van de gemeente Arnhem. In dit statuut wordt ingegaan op de kaderstelling van de werkorganisatie (taken, bevoegdheden, verantwoordelijkheden, mandatering) en op het instrumentarium om de doelstellingen te realiseren.

Deze paragraaf richt zich op de uitwerking van het treasurystatuut naar de begroting voor 2024 en de te hanteren normeringen. Hierbij komen de onderstaande onderwerpen aan de orde:

- Risicomanagement financiering;
- Financieringsvolume (inclusief delegatie / mandatering);
- Kasgeldlimiet;
- Renterisiconorm;
- Overige risico's.

Risicomanagement financiering

Voor wat betreft de financiering wordt onderscheid gemaakt tussen:
a. Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte;
b. Financiering van de sociale woningbouw;
c. Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen.

Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte (a)

Bij de eigen gemeentelijke financieringsbehoefte gaat het om de financiering van de investeringen van de gemeente Arnhem, de overgedragen investeringen aan geprivatiseerde onderdelen van de gemeente en de exploitatie van lasten en baten. Bij de investeringen moet naast de reguliere financieringen van de gemeentelijke taken worden gedacht aan grote stedelijke projecten, zoals de stadsvernieuwing in de binnenstad, de grondexploitatie en onderhoud in de infrastructurele sfeer. Als 'inkoop' van geld (de funding) wordt gebruik gemaakt van de volgende financieringsmiddelen (verwachte stand per 31-12-2024):

- de kapitaalmarkt voor langlopende financieringsmiddelen: € 571,9 miljoen. Het betreft hier de leningenportefeuille opgenomen gelden (O/G);
- de geldmarkt voor kortlopende financiering (< 1 jaar): Naar verwachting zal per ultimo 2024 geen kortlopende financiering nodig zijn voor investeringen en projecten. De ruimte binnen het beschikbare kasgeld kan worden aangewend voor de (goedkope) financiering van de dagelijkse activiteiten van de gemeente: het werkkapitaal;
- de binnen Arnhem beschikbare reserves en voorzieningen met een volume van € 231,8 miljoen.

Binnen de gemeente wordt voor de financiering een omslagrente van 1,6% in rekening gebracht bij de investeringen en de projecten.

De portefeuille door de financieringsfunctie uitgezette gelden (U/G), heeft per 31-12-2024 een verwacht volume van € 28,64 miljoen. Het betreft hier kapitaalverstrekking en leningen aan instellingen en verzelfstandigde organisatieonderdelen. Hieronder vallen niet de verstrekte leningen in het kader van de inkomensondersteuning.

Financiering van de sociale woningbouw (b)

De financiering van de sociale woningbouw vindt bijna volledig plaats door leningen door corporaties, die geborgd worden door het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). Dit landelijke fonds fungeert als waarborg ten aanzien van risico's van wanbetaling en vervult daarmee de garantstellende rol die gemeenten van oudsher hadden. Het WSW kan bij gemeenten en het Rijk aankloppen wanneer de eigen borgingscapaciteit niet meer toereikend is (wat nog nooit is gebeurd). Daarvoor heeft ook de gemeente Arnhem een achtervangovereenkomst met het WSW gesloten. Het bestaan van het WSW samen met ontwikkelingen op het gebied van schaalvergroting en regionalisering van de woningcorporaties verklaart waarom de rol van de gemeente op het terrein van de financiering van woningbouw de afgelopen jaren kleiner is geworden en nu zo goed als uitgespeeld is. In 2024 heeft de gemeente nog maar één lening van minder dan € 6.000 aan de woningcorporatie Omnia Wonen op de balans.

Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen (c)

Bij de financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen gaat het om activiteiten die nauw grenzen aan het beleid van de gemeente Arnhem. Het gaat hier vooral om instellingen in de sectoren zorg, sport en cultuur. Ook bij deze financiering wordt de laatste jaren een terughoudend beleid gevoerd.

Bij de directe (eigen) financiering van de activiteiten van de instellingen heeft de gemeente Arnhem een gericht toezicht op het reilen en zeilen van de betreffende instellingen. Door aan de te verstrekken leningen waarborgen te verbinden kan bij calamiteiten direct worden gereageerd (voorbeeld: executie bij recht van eerste hypotheek). Tevens bestaan er bij de sectoren zorg en sport waarborgfondsen. Met borgstelling door deze waarborgfondsen kunnen instellingen bij banken een lagere rente bedingen en hoeft de gemeente zelf geen lening te verstrekken. De stichting waarborgfonds voor de sport (SWS) garandeert maximaal de helft van de lening en eist een garantie van de gemeente voor het resterende deel van de lening.

Financieringsvolume (delegatie/mandaat)

Bij het vaststellen van de begroting neemt de gemeenteraad een besluit over de omvang van de gemeentelijke activiteiten en daarmee over het financieringsvolume. Afgezien van de eigen middelen in reserves en voorzieningen wordt in de financieringsbehoefte voorzien door middel van leningen voor de lange termijn (vaste financiering) en voor de korte termijn (vlottende financiering).

Lange termijn financiering (vaste financiering)

Zoals reeds toegelicht gaat het hier om de benodigde geldmiddelen voor de eigen gemeentelijke investeringen en projecten en de verstrekking van geldleningen aan instellingen, gelieerd aan het beleid van de gemeente Arnhem. Financiering van sociale woningbouw rechtstreeks door gemeenten komt niet meer voor. Als gemeente houden we rekening met de mogelijkheid dat er behoefte kan ontstaan aan (al dan niet tijdelijk) bijspringen, maar dat zal alleen bij calamiteiten het geval zijn.

Korte termijn financiering (vlottende financiering)

Bij de kortlopende financiering gaat het om de financiering van de lopende activiteiten en werkzaamheden van de gemeente. Hiervoor wordt geld geleend of (in geval van een tijdelijk overschot) uitgezet bij de schatkist voor een periode van maximaal een jaar. Als een extra zekerheid, bijvoorbeeld voor het opvangen van onverwachte fluctuaties in de behoefte aan kasgeld, is een arrangement afgesloten met de Bank Nederlandse Gemeenten waarbij tot een beperkt bedrag (€ 4 miljoen) de gemeente een negatief saldo mag hebben. Insteek is hiervan zo weinig mogelijk gebruik te maken, een kasgeldlening is goedkoper dan rood staan bij de bank.

Financieringsbehoefte per 31-12-2024

Onderstaand schema geeft inzicht in de benodigde geldmiddelen voor de langlopende financiering en de manier waarop deze beschikbaar komen (de funding).

Het totaalvolume van de benodigde financieringen bedraagt € 787,7 miljoen. Vanuit de beschikbare aanwezige middelen (reserves en voorzieningen, obligo's en waarborgsommen) en de verwachte leningenportefeuille voor de vaste financiering is meer dan dit bedrag beschikbaar. Per ultimo 2024 wordt verwacht dat zelfs een bedrag van € 18,4 miljoen in de schatkist van het Ministerie van Financiën gestald moeten worden. De financieringsfunctie is daarmee ruimschoots in staat om voldoende middelen aan te trekken en beschikbaar te stellen voor de dekking van de reeds gepleegde investeringen, de kosten in de grondexploitatie en voor de in 2024 begrote investeringen.

Benodigd voor	Bedrag	Financiering middels	Bedrag
Bedragen x € 1.000			
Activa gemeente Arnhem en grondexploitatie	749.063	Reserves en voorzieningen	231.768
Uitgezette gelden aan gelieerde instellingen en woningcorporaties (kapitaalverstrekking en leningen u/g)	28.563	Opgenomen gelden in de kapitaalmarkt (leningen o/g)	571.852
Overige langlopend uitgezette middelen (o.a. nog te ontvangen erfpacht, leningen inkomensondersteuning)	10.084	Obligo's, waarborgsommen en vooruitontvangen erfpacht	2.452
		Rekening courant BNG, kasgeldleningen en vooruitontvangen bedragen	-18.361
Totaal langlopend te financieren	**787.711**	**Totaal financiering**	**787.711**

Leningenportefeuille 2024

Onderstaand schema geeft inzicht in de samenstelling van de volumes in het jaar 2024 van de huidige leningenportefeuille van de financieringsfunctie. Het betreft leningen opgenomen gelden (O/G) en leningen uitgezette gelden (U/G).

Leningen portefeuille	Verwachte stand 01.01.2024	Opname	Aflossing	Verwachte stand 31.12.2024
Bedragen x € 1.000				
Leningen O/G				
Leningen portefeuille	575.335	76.118	-79.607	571.846
Leningen t.b.v. woningcorporaties	7	0	-1	6
Totaal leningen O/G	**575.342**	**76.118**	**-79.608**	**571.852**
Leningen U/G				
Vaste leningen uitstaand	34.073	0	-5.516	28.557
Woningcorporaties	7	0	-1	6
Totaal leningen U/G	**34.080**	**0**	**-5.517**	**28.563**

Rentevisie

In de afgelopen jaren is als gevolg van de lage rentestand de gemiddeld te betalen rente voor de gemeente gestaag gedaald, maar inmiddels zit hier weer een stijgende lijn in. Als gevolg van gewijzigde wetgeving in het BBV moet de omslagrente binnen marges de gemiddelde marktrente volgen en is de gemeente niet meer vrij in het bepalen van deze intern in rekening te brengen rente. Deze zogeheten omslagrente bedroeg in 2021 1,7% en is in 2022 en 2023 gedaald naar 1,4%. Voor 2024 gaat dit niveau weer omhoog naar 1,6%. Het beteugelen van de inflatie heeft aanleiding gegeven tot de oplopende rentes. De sterke groei van de economie wordt geacht een hogere rente te kunnen dragen. Het is op dit moment nog niet duidelijk of de rente nog verder gaat stijgen, zich stabiliseert op het huidige niveau of toch weer gaat dalen. Om meerjarig gebruik te blijven maken van de historisch gezien nog de steeds lage marktrente kiest de gemeente er al een aantal jaren voor om leningen met lange looptijden aan te trekken. Een belangrijke taak voor het college is de omslagrente de komende jaren stabiel te houden. Voorwaarde daarvoor is dat de markt meewerkt. Bij een snelle stijging van de rente schrijven de regels van het BBV voor dat de omslagrente ook moet stijgen.
Met de in het verleden aangetrokken leningen met lange looptijden van meer dan 20 jaar is ruimte gecreëerd om in toekomstige jaren - wanneer de rente voor nieuwe leningen mogelijk weer op een hoger niveau terecht zal komen - met behulp van nieuwe leningen met kortere looptijden toch een lage gemiddelde rente te realiseren binnen de wettelijke mogelijkheden. Daarvoor is het dan noodzakelijk dat leningen met kortere looptijden een lagere rente hebben dan langer lopende leningen, hetgeen normaal gesproken het geval is.

Mandaat (voor nieuw aan te trekken financieringsmiddelen)

Maximaal toegestane leningen 2024	Maximaal
Bedragen x € 1.000	
Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte	250.000
Financieringsbehoefte sociale woningbouw	100.000
Financieringsbehoefte aan gemeente gelieerde instellingen	50.000

Kasgeldlimiet

De Wet FIDO geeft concrete richtlijnen voor gemeenten voor het beheersen van het renterisico in verband met de korte termijn financiering. De kasgeldlimiet is een wettelijk maximum (plafond) voor het volume geldleningen in de vorm van zogenaamde call- en kasgeldtransacties.
De bovengrens is bij ministeriële regeling voor het jaar 2024 vastgesteld op 8,5 % van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting. De begroting van de gemeente Arnhem voor het jaar 2024 heeft een omvang van € 840,4 miljoen en daarmee komt de kasgeldlimiet uit op € 71,4 miljoen.

Het Rijk geeft gemeenten veel ruimte om maximaal gebruik te maken van (goedkope) financiering met kasgeld. Hoewel het gemeenten formeel niet is toegestaan de kasgeldlimiet te overschrijden (Wet FIDO, art. 4, lid 1), hoeven deze pas aan de toezichthouder te rapporteren wanneer de kasgeldlimiet drie kwartalen op rij wordt overschreden (art. 4, lid 2). Hiermee wordt gedoogd de kasgeldlimiet twee kwartalen op rij te overschrijden. De gemeente Arnhem stuurt er desondanks op onder de kasgeldlimiet te blijven en deze niet te overschrijden.

Renterisiconorm

Het renterisico betreft het risico dat de begroting van de gemeente geconfronteerd wordt met een verzwaring van de rentelasten als gevolg van herfinancieringen van bestaande activa of van herziening van rente van bestaande leningen.
Het doel van de renterisiconorm is om dit risico te beperken tot een handelbaar niveau. Bij een gelijkmatig opgebouwde leningenportefeuille blijft het renterisico binnen verantwoorde marges en zullen de renteaanpassingen zich geleidelijk voordoen en binnen de begroting opgevangen kunnen worden.
In de Wet Financiering Decentrale Overheden (FIDO) is vastgelegd dat jaarlijks een volume ter grootte van 20% van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting (peildatum 1 januari) mag worden geherfinancierd of een renteherziening mag ondergaan. Omdat de gemeente voor de eigen financiering geen leningen heeft aangetrokken waarvan periodiek de rente wordt herzien, heeft voor Arnhem de renterisiconorm alleen betrekking op herfinanciering van aflopende leningen. Op basis van het begrote lastentotaal voor 2024 van € 840,4 miljoen mogen leningen tot een bedrag van € 168,1 miljoen worden geherfinancierd.
Als gevolg van de renterisiconorm mag de gemeente geen leningenportefeuille hebben met een gemiddelde looptijd van leningen van korter dan ongeveer vier jaar. De gemeente zou dan in een jaar meer leningen moeten herfinancieren dan is toegestaan. Gezien de opbouw van de leningenportefeuille met vooral looptijden van 20 jaar en langer hoeft de gemeente nog heel lang niet bang te zijn tegen de limiet van de renterisiconorm aan te lopen.

Schatkistbankieren

Sinds het najaar van 2013 kennen gemeenten en andere decentrale overheden verplicht schatkistbankieren. Decentrale overheden dienen banktegoeden, die een vooraf bepaalde drempelwaarde te boven gaan, af te storten naar een rekening-courant bij het ministerie van Financiën. Voor de gemeente Arnhem bedraagt de drempelwaarde in 2024 € 10,7 miljoen.
Omdat inkomende en uitgaande kasstromen niet op elkaar zijn afgestemd, kunnen hoge positieve of negatieve kassaldi ontstaan. Om ruimte te bieden voor zulke bewegingen moet het gemiddelde van de banksaldi van de gemeente in een kwartaal worden afgezet tegen deze drempelwaarde, niet de dagelijkse stand. Het banksaldo hoeft dus niet continu beneden de drempelwaarde te blijven. Een banksaldo boven de drempelwaarde kan binnen het kwartaal worden gecompenseerd met banksaldi, die lager zijn dan de drempelwaarde.
Bij de controle van de jaarrekening neemt de accountant de verplichting tot schatkistbankieren en het voldoen aan de voorwaarden mee.

Overige risico's

Gezien de samenstelling van de gemeentelijke leningenportefeuille en de kaderstelling vanuit de wet en het treasurystatuut (leningen worden alleen afgesloten in euro’s) is binnen de gemeente Arnhem geen sprake van valutarisico en/of koersrisico.

Bedrijfsvoering

Wij zijn een organisatie die midden in de samenleving staat, in verbinding is met de stad en een afspiegeling van de stad wil zijn. De gemeentelijke bedrijfsvoering verandert mee met de eisen die worden gesteld door de samenleving, het bestuur, de raad en onze eigen professionaliteit.

De bedrijfsvoeringfuncties zorgen ervoor dat het primaire proces hun taken zo optimaal mogelijk kan uitvoeren. De bedrijfsvoeringsfuncties brengen systemen en werkprocessen in lijn met wat we in de stad willen bereiken, bieden inzicht in datgene wat we willen bereiken, schetsen de juridische of financiële randvoorwaarden, ondersteunen bij de strategische en communicatieve opgaves, benutten technologische ontwikkelingen en investeren in nieuwe vaardigheden en competenties van onze medewerkers. Per bedrijfsvoeringsfunctie worden de opgaven geschetst. Een aantal van deze opgaven is niet gekoppeld aan een specifieke bedrijfsvoeringsfunctie. De belangrijkste hiervan is het traject 'Lekker werken aan de ambities van Arnhem.

Ontwikkelingen binnen de bedrijfsvoering

Lekker werken aan de Ambities van Arnhem

Begin 2023 is het organisatieprogramma 'Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem' opgeleverd. Onze ambitie: zorgen voor een werkklimaat waarin de organisatie op een goede en prettige manier aan de ambities van de stad kan werken, in een werkomgeving die ervoor zorgt dat dat effectief en efficiënt kan. Een organisatie waarin medewerkers zich veilig voelen, waarin werkdruk beheersbaar is en waarin de juiste resultaten voor stad en bestuur worden geleverd. Concreet betekent dit dat we in dit organisatieprogramma:

- acht doelen hebben geformuleerd;
- een lijst van zogenoemde 'organisatie-inspanningen' beschrijven voor de komende vier jaar (zaken die ons echt gaan helpen om onze doelen te bereiken);
- en last but not least: het gaat om mensen. Aandacht voor elkaar is de rode draad waarmee we de inspanningen willen leveren en onze doelen willen bereiken.

De eerste resultaten worden al geboekt binnen de organisatie inspanningen, zoals een goede onboarding voor onze nieuwe medewerkers en de start van een leiderschapstraject om leidinggevenden te verbinden met elkaar en hen te ondersteunen in hun opgave.
We blijven continu, op een gestructureerde wijze, in gesprek met de organisatie op verschillende niveaus; van beleid tot uitvoering. De inbreng van collega's dient als input voor de verschillende organisatie inspanningen, net als het medewerkersonderzoek en de Nederlandse InclusiviteitsMonitor. Een continue cirkel van leren en verbeteren, zodat we onze medewerkers optimaal ondersteunen om 'lekker te kunnen werken aan de ambities van Arnhem'.

Ontwikkelingen big data, informatie ontsluiting, Artificial Intelligence

Op het gebied van data(technologie) gaan de ontwikkelingen razendsnel waardoor er kansen maar ook risico's ontstaan. Steeds meer bronnen worden betrokken (eigen data, open data, sensordata, big data) en gebruikt voor en bij analyses en besluitvorming. Het managen, de kwaliteitsbewaking en het ethisch verantwoord gebruik van al deze toegepaste bronnen vraagt om meer aandacht, zodat besluiten op kwalitatief juiste data kan worden gebaseerd.
Deze ontwikkelingen zullen ons werk flink gaan beïnvloeden. De mate waarin dient in de komende tijd ervaren en beoordeeld te worden. Het gebruik van geavanceerde technologie wordt een onderdeel van steeds meer functies en werkprocessen en dat doet een steeds groter beroep op de digitale vaardigheden van medewerkers.

Daarnaast zijn er ontwikkelingen op het gebied van artificial intelligence (zoals ChatGPT), digital twinning en hebben we waarborgen in te bouwen voor het hanteren van algoritmes en sensoren. Technologieën die kansen bieden en ook risico's met zich meebrengen. Toepasbaarheid hiervan vraagt om een juiste beoordeling en het beheersbaar maken van de risico's. In de raadsbrief van 11 juli 2023 is meer specifiek ingegaan op de inventarisatie en stand van zaken van het algoritmeregister.

Cybersecurity heeft inmiddels al de hoogste aandacht en dat zal in de komende jaren zo blijven. Wij moeten alert blijven op ontwikkelingen (zoals deepfake) binnen dit gebied en met een passende organisatie, technische toepassingen en bewustwording bij medewerkers ons afdoende wapenen tegen de bedreigingen. De al genomen en nog te nemen maatregelen zullen eveneens een bijdrage gaan leveren aan digitale volwassenheid van medewerkers en het vertrouwen van de inwoners in de overheid.

Versterken demandmanagement

Een aantal onderdelen van de gemeentelijke bedrijfsvoering zijn uitbesteed aan de Connectie. De eindverantwoordelijkheid voor de bedrijfsvoering ligt echter wel bij de gemeente. Dit vraagt, zowel op

gemeentelijk als op regionaal niveau om goede onderlinge afspraken en een goed ingerichte organisatie op het gebied van demand- en supplymanagement. In de afgelopen periode is hier onvoldoende eenduidig, gestructureerd en gebaseerd op heldere afspraken invulling aan gegeven. De komende periode wordt gebruikt om een inhaalslag te maken waarbij in eerste instantie prioriteit wordt gegeven aan de inrichting en het vastleggen van de gemaakte afspraken.

Huisvesting
Diverse ontwikkelingen maken (her)oriëntatie op toekomstige gemeentelijke huisvesting noodzakelijk. In de raadsbrief van 23 mei 2023 hebben we de uitgangspunten geformuleerd voor het op te stellen huisvestingsplan die we eind 2023 aan de raad willen voorleggen. Hiervoor is een projectmanager aangesteld die een projectteam zal samenstellen. De ambtelijk opdrachtgever wordt bijgestaan door een stuurgroep.

Binnen de huisvestingsagenda is de eerstvolgende stap het opstellen van een strategisch huisvestingsplan waarin verschillende scenario's worden uitgewerkt om de gemeentelijke huisvesting duurzaam en toekomstbestendig te maken. Hierin geven we invulling aan een nieuwe (hybride) manier van werken, verlaten we (eventueel gefaseerd) het Stadskantoor en maken we ons Stadhuis duurzaam en functioneel geschikt voor een groot deel van onze organisatie.

Op termijn willen we het stadhuis als kernlocatie gebruiken. We hebben al langere tijd de wens uitgesproken om zoveel mogelijk van de gemeentelijke organisatie te huisvesten in ons Stadhuis en daarmee deze locatie te bestempelen als onze kernlocatie. Naast dat we hiermee investeren in ons eigendom geeft het ook een plek om te werken in het dynamische centrum van de stad, waarbij we het gevoel versterken vóór de stad te werken.

Het renoveren/aanpassen met respect voor het bestaande gemeentelijk en rijksmonument is op zich al duurzaam en circulair, maar we hebben ambitie op meerdere thema's waarbij CO2-reductie/energie, klimaatadaptatie, natuurinclusiviteit, mobiliteit en gezondheid belangrijke pijlers zijn.

Parallel gaan twee andere opgaven van start: het Integraal Accommodatiebeleid (IAB), en, als onderdeel van strategisch huisvestingsplan, het verder uitwerken van de wens voor gezamenlijke huisvesting in de wijken. Deze wens van het cluster Werk & Inkomen, de teams Leefomgeving (en de Sociale wijkteams) om het wijkgericht werken verder te versterken door integrale dienstverlening dicht bij de inwoner, waarbij er ook voor ketenpartners en medewerkers uit de kernorganisatie mogelijkheden zijn om aan te landen, heeft invloed op de huisvestingsvraag op de kernlocatie stadhuis. Alle drie de opgaven vragen sturing op samenhang en timing.

Reguliere bedrijfsvoering

Personeel en organisatie

Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie
Het werken aan een inclusieve organisatie(cultuur) en een divers medewerkersbestand blijft een prioriteit voor gemeente Arnhem. We werken aan een organisatie waar inwoners zich kunnen herkennen, iedereen op een gelijkwaardige wijze kan deelnemen, de eigen talenten kan inzetten en zich welkom en veilig voelt. Om oordeelvrij te werven en selecteren, hebben we het wervings- en selectieproces vernieuwd. Dit proces ontwikkelen we door, gaan we evalueren en waar nodig aanscherpen. Doel is om ook in 2024 het merendeel van alle openstaande vacatures zelf -met een duidelijke focus op inclusie en diversiteit- in te vullen. Naast werven, hebben we ook aandacht voor behoud, ontwikkeling en (interne) doorstroom van collega's. Het beleid hiervan nemen we onder de loep en we bepalen de koers ervan. Ook willen we meer inzicht krijgen in de reden van uitstroom, Dit gaan we faciliteren in uitstroomgesprekken en de opbrengsten bieden input om van te leren. Zoals bekend is de arbeidsmarkt krap. Dit betekent dat we ons meer en anders willen presenteren en profileren. De komende periode gaan we nog meer investeren in het benaderen van de arbeidsmarkt. We gaan nieuwe netwerken en samenwerkingen aanboren om een diverse groep kandidaten te kunnen bereiken en aantrekken.

Verder willen we inclusief verlof aanbieden, denk hierbij aan inclusieve feestdagen en andere verlofvormen zoals transitieverlof en ouderschapsverlof voor wensouders. We verkennen hoe we dat mogelijk kunnen maken en gaan dat organiseren. Daarnaast blijven we richting de VNG onze wensen en dringende suggesties inbrengen voor een inclusieve cao.
Zorgen voor een veilig werkklimaat is essentieel voor een inclusieve organisatie(cultuur). Het meldingsbeleid van ongewenst gedrag (onder andere discriminatie, racisme, pesten, seksuele intimidatie) willen we verbeteren en beter laten aansluiten bij de behoeften van medewerkers. Daarbij gaan we bijvoorbeeld ons aanbod aan

vertrouwenspersonen verbreden, zodat medewerkers die vertrouwenspersoon kunnen benaderen bij wie ze zich het meest op hun gemak voelen, mocht daar behoefte aan zijn.

Inrichting en start gemeentepool
In 2023 hebben we een start gemaakt met de inrichting van de gemeentepool. De gemeentepool is een aanvullende manier van werving om andere doelgroepen te bereiken. Het doel is vooral medewerkers binden, boeien en het personeelsbestand diverser maken.
Via de gemeentepool gaan we jaarlijks tientallen (nieuwe) medewerkers werven aan de hand van een competentieset, gedragsindicatoren en motivatie. We besteden hierbij extra aandacht aan de werving van medewerkers uit ondervertegenwoordigde groepen. Denk aan mensen met een culturele achtergrond en een arbeidsbeperking. We wachten niet tot er een concrete vacature of opdracht is, maar gaan zelf op zoek naar kandidaten die we een loopbaan bij de gemeente willen aanbieden. Om (voor ons) nieuwe doelgroepen te bereiken, gaan we (aanvullend) anders werven en gaan we kritisch naar ons werkaanbod kijken
We bieden medewerkers in de gemeentepool een ontwikkelprogramma, waarmee ze inzetbaar worden voor een deel van onze vacaturebehoeften van de komende jaren. De gemeentepool is geen vervanging van maar een aanvulling op de bestaande wervingsmethoden..
De werving voor de gemeentepool start in de tweede helft van 2023, zodat de eerste nieuwe collega's in 2024 kunnen beginnen. De dekking van de gemeentepool gebeurt zoveel mogelijk vanuit bestaande vacatureruimte en overige beschikbare uitvoeringsbudgetten.

Vitaliteit en duurzame inzetbaarheid
Op breed vlak gaan we inzetten op duurzame inzetbaarheid van alle medewerkers. Waar we in het verleden vooral aandacht hadden voor het vitaal houden van oudere collega's, zien we dat dit niet tot deze groep beperkt moet blijven. In alle fasen van en situaties in het leven moeten we hier aandacht voor hebben. Het gaat dan niet alleen om voorkomen of beperken van uitval door lichamelijke ziekte en/of psychische problemen, maar juist ook om preventie en het herkennen en bespreekbaar maken van sociale en maatschappelijke (privé-)problemen. Denk hierbij aan geldzorgen en mantelzorg. Maatwerk is daarvoor nodig. We willen komen tot een maatwerkpakket dat we steeds kunnen aanpassen, waar nodig. Dit doen we stapsgewijs en we stellen hierbij prioriteiten. Eerste vragen die we ons hierbij stellen zijn: wat wordt het meest gewenst , wat levert op korte termijn resultaat op, wat draagt wezenlijk bij, wat is snel/eenvoudig uit te voeren?

'Onboarding' en Integriteit
In 2023 is een begin gemaakt met zogeheten 'onboardingsbijeenkomsten' voor nieuwe medewerkers. Hiermee maken zij kennis met elkaar én verschillende aspecten van de gehele organisatie. Denk hierbij aan: informatie over de gemeente, clusters en gemeenteraad, de stadsprogramma's, het organisatieprogramma Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem. Een vast onderdeel van het 'onboardingsprogramma' is diversiteit & inclusie in de vorm van een training om ook nieuwe medewerkers hierover bewust te maken. En omdat we vinden dat iedereen ertoe doet. We willen iedereen horen, zien en mee laten doen. Daarnaast is er aandacht voor praktische informatie over systemen, applicaties en het P&O-plein. Deze vorm van 'onboarding' wordt zeer gewaardeerd en dit ontwikkelen we dan ook verder door in 2024.
Tijdens de bijeenkomst voor het afleggen van de ambtseed/-belofte besteden we structureel aandacht aan het thema integriteit. Dit onderwerp vraagt om steeds meer nadrukkelijke aandacht van zowel medewerkers als gehele organisatie. Gezien het belang van het onderwerp heeft de doorontwikkeling van het ambtelijk Integriteitsbeleid doorlopende aandacht. Dit doen we in de volle breedte. Denk hierbij aan: constante bewustwording van medewerkers, screening, monitoring, gebruik en mogelijkheden van systemen, oog voor (kwetsbare) situaties medewerkers en meldingsbereidheid over misstanden en/of ongewenst gedrag. Uiteraard binnen wettelijke kaders en mogelijkheden. De komende periode gaan we gebruiken om een intern 'integriteitsbureau' (werktitel) op te zetten, om het onderwerp en het belang daarvan prominenter onder de aandacht te brengen.
Daarnaast zijn we ook het VOG-beleid aan het actualiseren. Zoals eerder aangegeven stellen we voor het eind van 2023 een plan van aanpak op voor een aanpassing van het integriteitsbeleid. Dit mede naar aanleiding van motie 23M62 'Motie ter bevordering van integriteit en bestrijding van corruptie onder ambtenaren'. Dit plan verwachten we in het eerste kwartaal 2024 aan de gemeenteraad te kunnen aanbieden.

Informatisering en automatisering
Informatiebeveiliging en privacy
De Baseline Informatiebeveiliging Overheid en de Algemene Verordening Gegevensbescherming zijn ingevoerd als wettelijke kaders waaraan gemeente Arnhem moet voldoen. Nulmetingen hebben tekortkomingen aangetoond welke met een uit te voeren programma in de periode 2023 tot 2026 aangepakt worden en waarvoor middelen in

de begroting zijn toegewezen. Het programma leidt tot een hoger en vereist volwassenheidsniveau op de gebieden informatiebeveiliging en privacy met het daarbij duurzaam borgen van het niveau in de organisatie.

Informatiegestuurd werken
We zetten verder in op een monitor per beleidsprogramma, op basis van meetbare doelen en de benodigde indicatoren. Hiermee zorgen we dat de programma's het beleid en de sturing op de doelen met meer feitelijke basis kunnen vormgeven. We bouwen verder aan onze centrale datapakhuis als gegevensbasis en zetten multidisciplinaire teams in die werken aan analyse en ontwikkeling van de monitoren. We managen het datapakhuis en onderliggende processen om te zorgen dat de data een maximale kwaliteit en validiteit kent.

Digitale Dienstverlening
We werken blijvend aan een optimale dienstverlening met effectieve processen en informatiestromen, waarbij het noodzakelijk is om veel processen nog klantgerichter én toegankelijker te maken. De online-dienstverlening van de gemeente wordt verbeterd en zelfs versneld om de klanttevredenheid te verhogen. Hiervoor wordt onder andere de eigen website flink onderhanden genomen en worden tal van producten vanuit Burgerzaken en het cluster Werk & Inkomen aangeboden met een volledig digitale afhandeling. Belangrijk bij deze digitaliseringsslag is om te zorgen dat we koersen op een inclusieve dienstverlening, wat betreft de digitale toegankelijkheid, de digitale participatie en in de ondersteuning van mensen met minder digitale vaardigheden. In de raadsbrief van 31 januari 2023 is meer specifiek ingegaan op de verbetering van de digitale dienstverlening en de versnelling va de digitalisering.

De Europese Single Digital Gateway Verordening schrijft voor dat we enkele specifieke procedures en alle huidige online formulieren grensoverstijgend en non-discriminatoir toegankelijk dienen te hebben voor EU-burgers en ondernemers. Voor de realisatie ervan volgen we de landelijke adviezen en actielijnen. Het wordt dan voor EU-burgers en ondernemers mogelijk om producten en diensten van de Gemeente Arnhem vanuit het buitenland te kunnen aanvragen. Voor burgers zijn dit: aanvraag van bewijs van registratie van een geboorte, aanvraag van bewijs van verblijf en registratie van adreswijziging. Ondernemers moeten dan bij de gemeente online een bedrijfsactiviteit kunnen starten, uitoefenen, wijzigen en beëindigen.

Financiën en control
In 2021 is koers voor Financiën & Control uitgezet waarbij als centraal thema "Wij brengen Arnhem verder, met betrokkenheid, onafhankelijk advies en ondersteuning, met kennis en innovaties" is gedefinieerd. In de afgelopen jaren zijn diverse trajecten in gang gezet en verbeteringen gerealiseerd. De basis is op orde, zo blijkt ook uit de bevindingen van onze accountant bij interim- en jaarrekeningcontrole. Een mooie positie van waaruit verder gebouwd kan worden.

In de komende periode willen we onze koers herijken en vertalen naar nieuwe opgaven. Naar verwachting liggen deze op het gebied van het versterken van onze planning & controlcyclus, interne sturing en verantwoording, het beter en slimmer ontsluiten van financiële informatie en het herijken van de functies binnen F&C. Dit laatste mede in het licht van de ontwikkelingen die we op ons af zien komen, zoals de steeds toenemende digitalisering en beschikbaarheid van data. Dit betekent doorontwikkeling op ons vakgebied en in de mogelijkheden die dit biedt in de ondersteuning van budgethouders, leidinggevenden en andere collega's.

Auditing en risicomanagement
In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen wordt ingegaan op het beleid voor risicomanagement, het risicoprofiel en de benodigde weerstandscapaciteit, de relatie met de financiële kengetallen en de belangrijkste risico's. De aanpak van risicomanagement is gebaseerd op de nota Risicomanagement en weerstandsvermogen, die in 2023 weer is geactualiseerd.

Belangrijk aandachtspunt voor de komende periode betreft de ambities van de gemeente op het terrein van binnenstedelijke gebiedsontwikkeling, het actieve grondbeleid dat dit vraagt en de complexe grondexploitaties die naar verwachting worden ingericht. Deze ontwikkeling gaat gepaard met nieuwe / extra risico's die zorgvuldig moeten worden bepaald, financieel vertaald en beheerst. In het kader van grote risicovolle projecten zullen hier onafhankelijke risicoanalyses worden uitgevoerd en bij de vaststelling van de grexen worden ingebracht.

Artikel 213a onderzoeken
In de gemeentewet is in art. 213a vastgelegd dat gemeenten onderzoeken doen naar de doeltreffendheid en doelmatigheid en hierover de raad informeren In de financiële verordening (februari 2023) zijn de afspraken

hierover vastgesteld. Het college zal in 2024 minimaal één onderzoek uitvoeren die gekwalificeerd kan worden als 213a en de raad hierover informeren.

Juridische zaken

Advisering

Juridische advisering vindt gemeente breed en in aansluiting op alle programma's plaats. De komende periode wordt extra ingezet op de energietransitie, wonen en bestaanszekerheid. De juridisch adviseurs zullen hierbij naast hun hoogwaardige juridisch kwaliteit ook innovatief moeten adviseren.
De recent versterking van de juridische advisering op zowel veiligheid als openbaarheid/privacy blijft onverminderd van kracht.

Juridische procedures

In 2023 is de gemiddelde doorlooptermijn van bezwaren en klachten substantieel verkort. In 2024 moet dit verder verankerd worden omdat de nagestreefde responsiviteit en betrouwbaarheid alleen behaald kunnen worden als de wettelijke termijnen door de gemeente zelf in acht genomen worden. Los van de wettelijke termijnen zal ook daar waar mogelijk sneller resultaat geboekt moeten worden, omdat de bestaande wettelijke termijn veelvuldig als ruim ervaren worden door burgers.

Zowel bij de behandeling van bezwaren en klachten als bij het maken van regelgeving blijft het belang van maatwerk uitermate groot. De uitdaging zal blijven om maatwerk optimaal invulling te geven met behoud van uitvoerbaarheid en fundamentele rechtszekerheid en rechtsgelijkheid.

Control

De juridische kwaliteitszorg zal in de eerste plaats gericht zijn op de per 1 januari 2024 in te voeren Omgevingswet. Samenwerking met de stadsadvocaat Hekkelman zal intensief gezocht worden.
De lessons learned uit de bezwaren en klachten zullen geïntensiveerd worden en zal zich in 2024 naast de omgevingswet richten op de maatwerktoepassing. Ook zal de samenwerking met de sociale advocatuur en het juridisch netwerk Legal Valley meer gericht ingezet worden voor de interne juridische kwaliteitszorg. Tenslotte zullen de intensieve contacten met de Han en de Radboud input blijven geven voor de juridisch control.

Communicatie

Communicatie is een belangrijk instrument van de gemeente om onze inwoners en bedrijven te betrekken bij de ambities, doelstellingen en dienstverlening. We informeren, betrekken, gaan de dialoog aan en formeren of gaan samenwerkingen aan. Soms moeten we overtuigen en sturen, maar we zijn bovenal gericht op participatie. We willen goed in contact zijn en doen dit op begrijpelijke, toegankelijke en inclusieve wijze.

Onze communicatiestrategie en ieder communicatieplan vloeit voort uit de gemeentelijke communicatievisie en strategie en de daarop gebaseerde bedrijfsplannen op programma- en projectniveau. In 2024 nemen we de tijd om de gemeentelijke communicatievisie, die in Q4 2023 wordt vastgesteld, te vertalen naar een communicatieplan. We gaan gezamenlijk bepalen hoe we deze visie kunnen bewerkstelligen, wat er voor nodig is en hoe we ervoor kunnen zorgen dat de communicatiespecialisten zo worden ingezet dat we de organisatie optimaal kunnen bedienen en mee kunnen bewegen op de periodieke herijking van de programma's en prioriteiten.

Naast communicatie gericht op de Arnhemse inwoners en bedrijven werken we als gemeente ook aan onze zogenaamde corporate communicatie. Dat bestaat o.a. uit de interne communicatie en arbeidsmarktcommunicatie.. Het doel daarvan is dat we zichtbaar zijn en laten zien dat de gemeente aantrekkelijk is onder meer als werkgever en als samenwerkingspartner.

Ook hebben wij een goede samenwerking met de Stichting Citymarketing Arnhem. In 2023 is de basis gelegd voor een intensievere samenwerking in 2024 om Arnhem op de kaart te zetten met aandacht voor de rol van Citymarketing en die van de Gemeente Arnhem. Op dit moment wordt er samen opgetrokken in het kader van de diverse jubilea in 2024 en de viering van 800 jaar Arnhem. Voor 2024 kijken we naar hoe we deze samenwerking kunnen vorm kunnen gaan geven aan de hand van o.a. een gezamenlijke jaarplanning.

Daarnaast gaan we het huidige plan met betrekking tot de visuele identiteit (inclusief huisstijl) van de organisatie actualiseren om deze in lijn te krijgen met de moderne organisatie die we willen zijn. Hier zullen we in 2024 de eerste stappen in zetten en een concreet plan (inclusief benodigd budget) opleveren om hier in 2025 vol mee aan de slag te kunnen.

Inclusieve gemeentelijke communicatie
Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken we op drie manieren aan:

- *Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke website*s

We lieten de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en de informatie die daar op staat, toetsen. Op basis daarvan zijn we onze websites aan het verbeteren en digitale toegankelijkheid aan het borgen binnen de organisatie. Nieuwe websites worden meteen op toegankelijkheid getoetst en betrokken medewerkers getraind.

- *Schrijven in begrijpelijke taal*

Met het Project Direct Duidelijk stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we onder meer door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1, door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers.

- *Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen.*

We lieten het Verwey-Jonker Instituut onderzoeken wat inclusieve communicatie is, wat we al goed doen en wat beter kan. Met de onderzoeksuitkomsten in de hand werken we aan bewustwording en kennisvergroting binnen de gemeentelijke organisatie en bij de externe vormgevers, fotografen en tekstschrijvers om in woord en beeld inclusiever te communiceren.

Een nadere uitwerking van het totale programma voor Inclusie is terug te vinden in programma S08 Welzijn en Inclusie.

Inkoop
De gemeente Arnhem heeft grote ambities op het gebied van lokaal, sociaal, duurzaam, diervriendelijk en circulair inkopen. Hoewel er zeker al goede resultaten worden behaald, is er meer nodig om invulling te kunnen geven aan de geformuleerde maatschappelijke ambities. We gaan een impuls geven, waarbij we de gewenste aanpak borgen in onze organisatie en werkprocessen. Ook willen we meer inzicht krijgen in de gemaakte contractuele maatschappelijke afspraken met leveranciers, waardoor we beter kunnen monitoren en sturen. In de Begroting 2024 zijn hiervoor extra middelen beschikbaar gesteld.

Overzicht formatie

Totaal aantal FTE Arnhem	Realisatie Bezetting 31.12.2022	Begroting Formatie 2023	Begroting Formatie 2024	Begroting Formatie 2025	Begroting Formatie 2026	Begroting Formatie 2027
Aantal FTE College B&W	8	8	8	8	8	7
Aantal FTE ambtelijke organisatie formatie	1.036	1.139	1.115	1.103	1.098	1.077
Totaal personeel gemeente Arnhem	**1.044**	**1.147**	**1.123**	**1.111**	**1.106**	**1.084**

Verloop formatie

	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Aantal FTE ambtelijke organisatie Begroting 2023-2026	**1.043**	**1.026**	**1.018**	**1.016**	**1.002**
Bij: wijz capaciteit C2D/CA 2022 MTA dec 22	50	49	44	41	32
Bij: capaciteit afdeling Nieuwkomers 2023	13	0	0	0	0
Bij: formatie Openbare Ruimte gedekt uit prijs- en areaalontwikkeling	9	9	9	9	9
Bij: formatie Veiligheid	9	12	12	12	11
Bij: PIM van flexibel naar vast	5	5	5	5	5
Bij: Ozo coördinatoren overname Rijnstad	0	5	5	5	5

Bij: formatie uitbreiding DVO De Connectie	3	3	3	3	3
Bij: formatie tbv arbeidsmarktregio	3	2	2	2	2
Bij: fomatie UWV taken in eigen beheer	2	2	2	2	2
Bij: oplossen stelpost formatie vanuit reorganisatie	3	3	3	3	3
Bij: projectleider verkiezingen	1	1	1	1	1
Af: vermindering toezichthouders afval	-2	-2	-2	-2	-2
Afronding	0	0	1	1	4
Aantal FTE ambtelijke organisatie Begroting 2023-2026	**1.139**	**1.115**	**1.103**	**1.098**	**1.077**

Toelichting formatieve mutaties

Om de in de Begroting 2023 geformuleerde opgaven en doelstellingen te kunnen realiseren, is een uitbreiding van de benodigde capaciteit voorzien. De hiervoor beschikbaar gestelde middelen zijn, daar waar de noodzakelijke capaciteit per programma op dat moment in beeld was, in 2023 naar formatie vertaald. Ten aanzien van de programma's waar de middelen nog niet naar formatie waren vertaald, is dat in de Begroting 2024 alsnog gebeurd.

Daarnaast neemt de formatie toe als gevolg van het in eigen beheer uitvoeren van werkzaamheden en activiteiten, zo treden bijvoorbeeld de OZO-coördinatoren in dienst bij de gemeente Arnhem en worden UWV taken in eigen beheer uitgevoerd.

	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Aantal FTE ambtelijke organisatie	**1.036**	**1.139**	**1.115**	**1.103**	**1.098**	**1.077**
Saldo personeelsbudget loonsom (in € 1.000)	**85.985**	**104.275**	**102.182**	**101.059**	**100.671**	**98.546**
Gemiddelde loonsom (in €)	**82.998**	**91.575**	**91.638**	**91.623**	**91.657**	**91.540**

De stijging van de gemiddelde loonsom tussen 2022 en 2023 is voor het grootste gedeelte het gevolg van de cao-loonstijging in 2023.

Verbonden partijen

De gemeente neemt deel in diverse rechtsvormen zowel publiek als privaat. Wanneer de gemeente zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft in een andere partij, is dat voor de gemeente een verbonden partij. Samenwerking met andere partijen is een manier om publieke taken uit te voeren, die bijdragen aan het realiseren van de gemeentelijke doelstellingen. Deelnemingen in andere partijen brengen risico's met zich mee zowel bestuurlijk, maatschappelijk als financieel.

Verbonden partijen twee gemeentelijke rollen

De gemeente vervult twee rollen richting de verbonden partijen: de rol van eigenaar en de rol van opdrachtgever. Tussen beide rollen en de belangen die daaruit voortvloeien, kan een spanningsveld bestaan.

In de eigenaarsrol beslist de gemeente over de oprichting, de missie, de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de verbonden partij. Het gemeentebestuur is mede eigenaar van de verbonden partij en draagt bestuurlijke verantwoordelijkheid (de gemeente neemt deel aan het bestuur). De eigenaarsrol richt zich vooral op de continuïteit en de levensvatbaarheid van de (samenwerkings)organisatie.

De gemeente is ook opdrachtgever van de verbonden partij. De verbonden partij levert diensten of producten of is uitvoerder van gemeentelijk beleid. Veelal in de vorm van een basispakket dat door alle deelnemers in de samenwerking wordt afgenomen, met daarnaast een aanvullend pakket dat voor afzonderlijke deelnemers op maat wordt afgesproken.

Het financieel belang is gekoppeld aan beide rollen. Als opdrachtgever heeft de gemeente belang bij een zo goed mogelijke prijs-/kwaliteitsverhouding voor de afgesproken dienstverlening en deze moet passen binnen de kaders van de gemeentebegroting. Als eigenaar draagt de gemeente het 'ondernemersrisico' van de samenwerking. Als de financiële resultaten tegenvallen, zal de gemeente de tekorten moeten aanvullen.

Actuele kaders

Kadernota verbonden partijen gemeente Arnhem

In 2016 is de visie van de gemeente Arnhem op de verbonden partijen vastgelegd in de kadernota verbonden partijen 2016 gemeente Arnhem, met daarin uitvoeringsrichtlijnen over de wijze van sturen en beheersen. Uitgangspunt is om hierbij uit te gaan van een risicogerichte aanpak, onder andere door het instellen van een governancecode en het toepassen van een 'risicokompas'.

BBV-Notitie verbonden partijen

Ook de Notitie verbonden partijen van de Commissie BBV uit oktober 2016 geeft verplichte en aanbevolen kaders ten aanzien van verbonden partijen. In deze notitie wordt uiteengezet wanneer sprake is van een financieel en bestuurlijk belang. Van een financieel belang is sprake als de gemeente de middelen zoals vermogen of leningen, die aan een partij ter beschikking zijn gesteld, niet terugkrijgt bij faillissement van die partij of indien financiële problemen bij de derde partij kunnen worden verhaald bij de gemeente. Bij een bestuurlijk belang gaat het om het hebben van zeggenschap van de gemeente in een derde partij, hetzij omdat de gemeente een zetel in het bestuur heeft, hetzij omdat ze via aandelen mee kan stemmen.

Wet gemeenschappelijke regeling

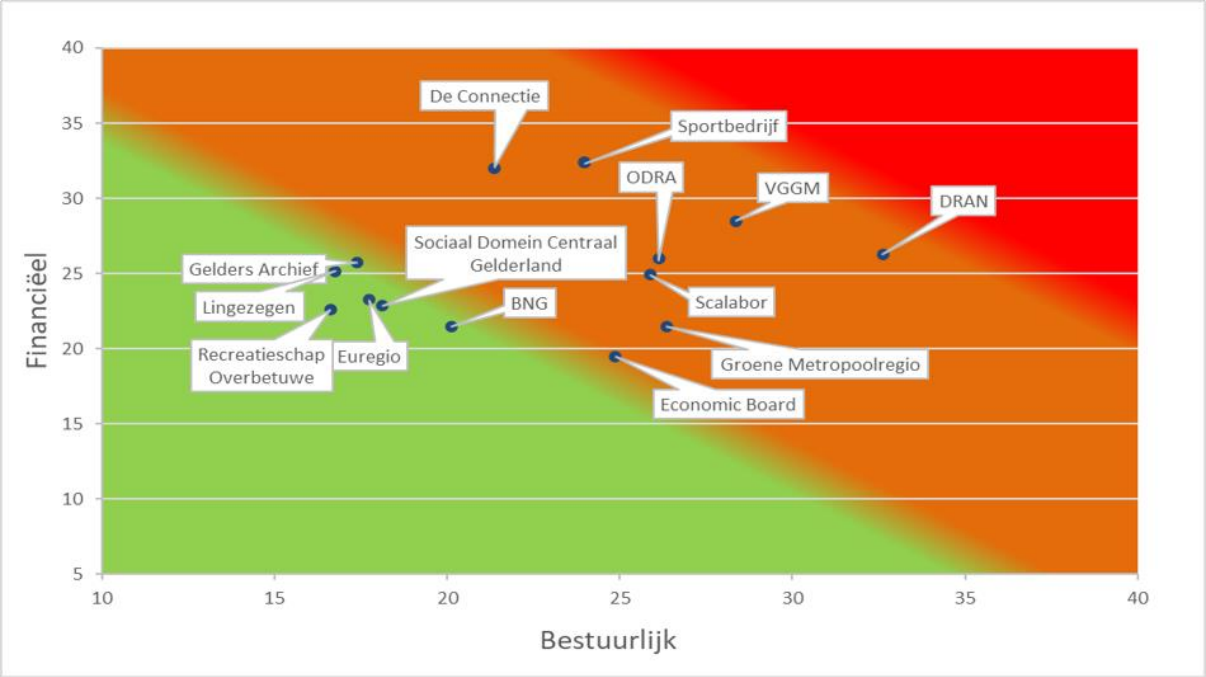
Lokale overheden werken steeds meer en intensiever met elkaar samen. Dat gebeurt op verschillende niveaus en op verschillende manieren. De Wet gemeenschappelijke regeling (Wgr) maakt (publiekrechtelijke) samenwerking mogelijk tussen provincies, gemeenten en waterschappen.
Per 1 juli 2022 is een wijziging van de Wgr in werking getreden. Deze wijziging is erop gericht de kaderstellende en controlerende rol van de gemeenteraad bij taken die in gemeenschappelijke regelingen worden uitgevoerd te versterken. De komende tijd wordt bezien wat de gevolgen van de wijzigingen in de Wgr zijn voor de Arnhemse kadernota en de inbedding van de verbonden partijen in de P&C-cyclus.

Diversiteit en inclusiviteit

We vinden het belangrijk dat alle partners met wie we samenwerken zich inzetten voor een inclusieve en diverse organisatie en dienstverlening en dat we daarin van elkaar leren. In de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023 staat wat we daarin van onze verbonden partijen vragen. Het doel is dat vanaf 2025 alle verbonden partijen in hun plannen de inzet op inclusie en diversiteit hebben opgenomen. We streven daarbij naar een gezamenlijke inzet die in lijn ligt qua doelstellingen. In de betreffende verantwoordingssystematiek zullen we de voortgang monitoren.

Ontwikkelingen risicovolle verbonden partijen

Niet alle verbonden partijen vragen om even veel betrokkenheid. Om de aandacht te geven aan die verbonden partijen die voor de gemeente van het grootste belang zijn, dan wel een belangrijk risico vormen (beleidsmatig of financieel) is het risicokompas toegepast. Het risicokompas is een risicoanalyse die bestaat uit een beoordeling op acht maatstaven. Deze acht maatstaven geven vorm aan de bestuurlijke en financiële verbondenheid met de partij. Door alle verbonden partijen op dezelfde wijze te beoordelen, is het mogelijk de verbonden partijen onderling te vergelijken en te bepalen welke verbonden partijen in verhouding tot elkaar een hoog risicoprofiel hebben. In de aanloop naar de Begroting 2024 heeft een actualisatie plaatsgevonden van het risicokompas. Dit heeft geresulteerd in de volgende risicokaart:

Voor de verbonden partijen die op basis van de risicokaart in onderlinge vergelijking het hoogst scoren is een beheersstrategie opgesteld. Het betreft de volgende partijen:

- DRAN (Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen);
- Sportbedrijf Arnhem;
- De Connectie;
- VGGM (Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden;
- ODRA (Omgevingsdienst Regio Arnhem;
- Scalabor.

In het hierna volgende overzicht met verbonden partijen wordt aangegeven in welke verbonden partijen de gemeente Arnhem deelneemt en aan welke programma's hiermee een bijdrage wordt geleverd. De hierboven genoemde partijen maken onderdeel uit van dit overzicht. De beheersstrategie op deze partijen wordt in het overzicht nader toegelicht.

Relatie met paragraaf Weerstandsvermogen

De risico's die samenhangen met de verbonden partijen zijn meegewogen in de bepaling van de gewenste weerstandscapaciteit (zie paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen).

Toelichting bij overzicht verbonden partijen

Hierna wordt per verbonden partij een aantal gegevens weergegeven. Naast stamgegevens zijn dit het bestuurlijke en financiële belang, financiële gegevens over het vermogen en resultaat, actuele ontwikkelingen en de beheersstrategie (indien van toepassing).
Aanvullend op de hierna weergegeven verbonden partijen neemt de gemeente Arnhem tevens deel in twee Verenigingen van Eigenaars (VVE's). Het betreft de volgende VVE's:

- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 46 en 47 te Arnhem.
- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 27, 28-1 en 28-2 te Arnhem.

De gemeente heeft als eigenaar van een gedeelte van de panden zitting in het bestuur van de VVE's en heeft tevens een (gering) financieel belang. Het risicoprofiel is als laag aan te merken.

Scalabor B.V.

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S06 Participatie en armoedebestrijding		
Doel verbonden partij	Scalabor B.V. is een arbeidsontwikkelbedrijf dat inwoners met een afstand tot de arbeidsmarkt uit de arbeidsmarktregio Midden-Gelderland ondersteunt bij het overbruggen van die afstand. Scalabor begeleidt inwoners die dat nodig hebben naar passend en zo regulier mogelijk werk. Scalabor richt zich op het ontdekken en ontwikkelen van talenten van mensen in een werksituatie. Een belangrijke dienstverlening is het begeleiden van SW-medewerkers van de modulaire gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van Scalabor B.V. De gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW) detacheert SW-medewerkers, in opdracht van de deelnemende gemeenten, bij Scalabor B.V. Daarnaast koopt gemeente Arnhem (als klant) ook ontwikkeltrajecten in bij Scalabor B.V. voor inwoners die een beroep doen op ondersteuning vanuit de Participatiewet. Scalaobr B.V. is ook onze partner in het toeleiden en creëren van beschutte werkplekken.		
Bestuurlijk belang	De concerndirecteur van gemeente Arnhem is gemachtigd om namens de gemeente Arnhem stemrecht uit te oefenen in de vergadering van aandeelhouders.		
Financieel belang	100%		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	7.896.072
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	8.642.731
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	

Ontwikkelingen

Voor 2023 zagen wij:

- een snelle terugloop van het aantal SW-medewerkers (door pensionering ed.);
- door ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en het ontbreken van benodigde vaardigheden van medewerkers het steeds lastiger voor SW-medewerkers wordt om door te stromen naar externe werkgevers;
- landelijke ontwikkelingen rondom sociale ontwikkelbedrijven (SW 2.0) een rol gaan spelen qua positionering;
- dat de cao SW verouderd is en vanwege de hoge inflatie een loonindexatie van 7% inclusief reiskosten vergoeding nodig was;
- we een toekomstbestendige manier hebben gevonden voor de inkoop van arbeidsontwikkeling.

In 2023 en verder vragen deze ontwikkelingen ook onze aandacht.

Risico profiel

Middel

Beheersstrategie

Risico's

1. *Oekraïne / hogere energiekosten / inflatie*
   De prijsstijgingen als gevolg van de oorlog in Oekraïne, de stijging van de rente en het onzekerder en duurder worden van de levering van bepaalde grondstoffen en andere producten uit het buitenland, heeft ook effect op het resultaat van Scalabor.
2. *Instroom trajecten divisie arbeidsontwikkeling*
   De omzet van de divisie arbeidsontwikkeling blijft nog steeds achter bij de verwachting, met name door lagere afname van regiogemeenten. Ook wordt er nog gebruik gemaakt van de mogelijkheden voor beschut werk bij Scalabor.
3. *Effect uitstroom SW op dienstverlening en omzet*
   Door de pensionering van SW-medewerkers en de afschaffing van de WsW in 2015 daalt het aantal medewerkers jaarlijks. Hierdoor wordt het steeds lastiger de dienstverlening van eigen rendabele afdelingen zoals Schoonmaak en Groenvoorziening in de lucht te houden.
4. *Cybersecurity*
   Ook bij Scalabor zien ze een toename van het aantal phishingmails etc. in lijn met de landelijke trend. Dit brengt financiële risico's met zich mee.

Beheersmaatregelen

1. *Oekraïne / hogere energiekosten / inflatie*
   Scalabor kijkt naar mogelijkheden en contractafspraken om met leveranciers in gesprek te gaan. Tegelijkertijd praten ze met hun klanten en afnemers over het doorvoeren van prijsverhogingen. Ook wij als gemeente streven naar het bieden van passende indexatie van de tarieven. Daarnaast is Scalabor actief bezig met het besparen van energie, onder andere door aanpassingen in de huisvesting.
2. *Instroom trajecten divisie arbeidsontwikkeling*
   Vanuit de gemeente Arnhem hebben we nieuwe afspraken met Scalabor gemaakt over de inzet van arbeidsontwikkeling en beschut werk. Tegelijkertijd blijven we ook actief in de regio de mogelijkheden van Scalabor onder de aandacht brengen.
3. *Effect uitstroom SW op dienstverlening en omzet*
   Er zijn regionaal (vanuit de MGR waar de SW onder valt) financiële afspraken gemaakt over SW tot en met 2025. We voeren via de MGR actief regionaal overleg over de ontwikkeling en toekomst van SW.

Cybersecurity
Scalabor heeft diverse beheersmaatregelen getroffen om de risico's te beheersen. Naast de technische en organisatorische maatregelen die er al zijn, gaan ze ook al hun kantoormedewerkers een training laten volgen om meer bewustzijn en kennis op te doen op dit gebied.

Sportbedrijf Arnhem

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	Het Sportbedrijf voert het sportbeleid uit. Arnhem stimuleert en faciliteert bewegen en sporten en Arnhem, voor een beter welzijn van de stad.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem		
Bestuurlijk belang	De gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van de BV Sportbedrijf Arnhem. Als aandeelhouder is de gemeente Arnhem lid van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders. Het mandaat om als aandeelhouder op te treden is door het college neergelegd bij de concerndirecteur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft het volledige eigendom.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	2.519.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	21.034.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	18.100.000
Ontwikkelingen	Het Sportbedrijf heeft te maken met een begrotingstekort op basis van de huidige activiteiten, veroorzaakt door de hoge inflatie en energiekosten. Dit is reeds door middel van een raadsbrief gecommuniceerd. We zijn als gemeente in overleg met het Sportbedrijf hoe het begrotingstekort te overbruggen, zonder ingrijpende maatregelen te nemen.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	**Sturing** Het Sportbedrijf is de grootste uitvoerder van het sportbeleid van de gemeente Arnhem. Bij de verzelfstandiging van het Sportbedrijf, zijn vanuit de gemeente als opdrachtgever en eigenaar van het Sportbedrijf, afspraken gemaakt over de informatie- en stuurmogelijkheden voor de gemeente. Voor 2024 geven we op dezelfde wijze als voorgaande jaren sturing aan het Sportbedrijf. Onderdeel van die sturing is het subsidieproces aan het Sportbedrijf. Dat bestaat uit een gezamenlijke, integrale, uitvraag aan het Sportbedrijf. Gevolgd door een subsidieaanvraag en een gezamenlijke (door sportbeleid, TLO en BC) beoordeling van de aanvraag. Door het jaar heen houden we aan de hand van kwartaalrapportages inhoudelijk en financieel vinger aan de pols wat betreft de voortgang. Ten slotte volgt vaststelling aan de hand van het jaarverslag en de jaarrapportage. Tegelijkertijd voert de gemeente als aandeelhouder ook regelmatig gesprekken met het Sportbedrijf door middel van aandeelhoudersvergaderingen. De dagdagelijkse aansturing gebeurt vanuit de bestuursadviseur sport die fungeert als ambtelijk opdrachtgever. Het verbeteren van inhoudelijk en financieel inzicht is een continu proces waarover Sportbedrijf en gemeente afstemmen met betrekking tot gewenste inzichten. Over de kwaliteit en met name over de (on)mogelijkheden van rapportage over effectiviteit en efficiëntie van interventies in de stad wordt met elkaar gesproken, alsmede wensen voor de toekomst op wijkniveau. Er is steeds meer inzicht in kosten per locatie en per 'product'. Sportbedrijf en		

gemeente doorlopen gezamenlijk stappen om dit af te zetten tegen maatschappelijke meerwaarde. Hierdoor komt er steeds meer kennis beschikbaar over in hoeverre uitgaven zich verhouden tot gemeentelijke doelstellingen. Op basis daarvan kunnen beleidskeuzes gemaakt worden.

Financieel
Het eigen vermogen is € 1,6 miljoen. Voor 2022 e.v. is er een taakstelling van € 0,75 miljoen. Het Sportbedrijf heeft in 2022 een resultaat gehaald van omstreeks € 0,9 miljoen. Dit is grotendeels te verklaren door incidentele steun vanuit het Rijk in verband met de coronacrisis. Dit wordt grotendeels aangewend om het in verband met stijgende energieprijzen verwachte tekort van 2023 deels mee op te vangen. Er blijft voor 2023 nog een tekort over van omstreeks 0,5 miljoen en 2,7 miljoen voor 2024. Met de in de begroting opgenomen aanvullende subsidie voor 2023 en 2024 verwachten wij dat het Sportbedrijf bij gelijkblijvende activiteiten voldoende financiële middelen tot haar beschikking heeft.

Samenwerking
Nu het Sportbedrijf stabiel staat, is er ruimte om de focus te verleggen naar het gesprek op inhoud en gezamenlijke belangen. De afgelopen jaren is de samenwerking tussen gemeente en Sportbedrijf sterk verbeterd. De samenwerking blijft een onderwerp waarin continu geïnvesteerd wordt, ook in 2024 en verder.
Voorbeelden van inhoudelijke onderwerpen die gezamenlijk worden opgepakt zijn: verenigingsondersteuning, de bezetting van accommodaties en ontwikkeling van een positief sportklimaat. Hierover wordt de gemeenteraad in 2023 verder geïnformeerd.
We verwachten deze ontwikkeling met het MT van het Sportbedrijf in 2024 voort te kunnen zetten. Deze samenwerking zorgt ervoor dat het risicoprofiel van het Sportbedrijf als verbonden partij lager ingeschat wordt.

NV Bank Nederlandse Gemeenten

Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën		
Doel verbonden partij	De BNG is de 'bankier ten dienste van overheden', waaronder voor gemeenten.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeente heeft minder dan 1% van de aandelen. De andere aandeelhouders zijn de Staat der Nederlanden (50%), provincies en gemeenten.		
Bestuurlijk belang	De concerntreasurer is gemachtigde voor de aandeelhoudersvergadering.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft 496.470 aandelen van de BNG in bezit (bijna 1%) en is daarmee een van de grootste gemeentelijke aandeelhouders van de BNG		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	4.615.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	107.459
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	-1.300
Ontwikkelingen	Niet van toepassing		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing		

Economic Board regio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats	Nijmegen
Rechtsvorm	Stichting
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie
Doel verbonden partij	Het versterken van de samenwerking tussen ondernemers, kennisinstellingen en overheden op de groeisectoren health, energy en food en de cross-overs daartussen, om daarmee de economische slagkracht van de regio Arnhem-Nijmegen verder te ontwikkelen en regionale groeikansen te benutten met alle voor dat doel dienstige middelen.

Deelnemers in samenwerking	The Economic Board wordt gevormd door achttien leden vanuit de kennisinstellingen, het bedrijfsleven en de overheden.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch (voorzitter) en de wethouder Economische Zaken hebben zitting in de board.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft geen rechtstreekse financiële relatie met The Economic Board. Van onze bijdrage aan de regio wordt 1 euro per inwoner via een subsidie door de Groene Metropoolregio doorgegeven aan The Economic Board.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	44.593
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	103.369
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	162.466
Ontwikkelingen	The Economic Board richting op de samenwerking tussen overheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven op het gebied van economische ontwikkeling, innovatie en werkgelegenheid in de regio. The Economic Board is aanjager en versterker van de economische groei in de regio Arnhem-Nijmegen rondom de thema's Energy, Health, Hightech met cross-over Food, Slimme Duurzaamheid en Arbeidsmarkt. The Economic Board stimuleert innovaties in deze sectoren en de cross-overs daartussen. Dat doet ze onder meer door te communiceren over het bijzonder potentieel en ontwikkelingen in de regio, mogelijke partners aan elkaar te verbinden en bedrijvigheid en innovaties te stimuleren en aan te jagen. The Economic Board representeert een diverse en grote achterban, die zich uitstrekt over een aanzienlijk gebied (ca 800.000 inwoners) met een actief en betrokken MKB, alles zich afspelend binnen de 18 gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen. The Economic Board richt zich onder de noemer Lifeport specifiek op de clusters energy, health en food, vanuit de propositie dat de regio Arnhem-Nijmegen juist met innovaties op deze thema's een bijdrage kan leveren aan grote maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld rond energie en klimaat. Voorbeelden waar de krachtenbundeling van de samenwerking tussen overheid, kennisinstellingen en onderwijs rond innovaties zijn de IPKW Cleantech campus en het Connectr innovation lab in Arnhem of TPN West in Nijmegen en Innofase in Duiven. Op de Noviotech Campus in Nijmegen werken universiteit en het bedrijfsleven samen aan onderwerpen als preventie en pandemische paraatheid in combinatie met verregaande digitalisering van de zorg. Samen met de Groene Metropoolregio en kennisinstellingen in de regio werkt The Economic Board daarnaast via een gezamenlijke regionale arbeidsmarktagenda aan een betere aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Belangrijke partners van The Economic Board zijn de GMR zijn en de provincie Gelderland. De drie partijen hebben in de 2023 een Regio Deal af met het Rijk en zullen hier vanaf 2024 gezamenlijk uitvoering aan geven. De Regio Deal sluit inhoudelijk aan bij de agenda's van The Economic Board, GMR en de gebiedsagenda van de provincie Gelderland.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

BVO De Connectie

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën		
Doel verbonden partij	De Connectie is een gemeenschappelijke regeling met de gemeenten Rheden en Renkum op het gebied van bedrijfsvoering.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem, gemeente Renkum en gemeente Rheden		
Bestuurlijk belang	Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het bestuur.		
Financieel belang	Het Arnhems aandeel in De Connectie bedraagt 72%.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	1.484.000

	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	17.127.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	33.628.000

Ontwikkelingen

Om meer grip te krijgen op de samenwerking, toekomstvisie en het financieel perspectief heeft het bestuur van de Connectie in 2021 een bestuursopdracht vastgesteld. Daarbij gaat het om nieuwe afspraken met betrekking tot de wijze van organiseren van de samenwerking (governance), een duidelijke toekomstvisie omtrent de positie van De Connectie op langere termijn (groeiambitie) en het financieel perspectief van De Connectie in relatie tot de financiële positie van de eigenaar-gemeenten. Na het vaststellen van de bestuursopdracht is door De Connectie en de gemeenten gezamenlijk invulling gegeven aan de doorontwikkeling van de samenwerking. In het kader van deze doorontwikkeling vindt onderzoek plaats naar de verdere professionalisering van het opdrachtgeverschap. Daarbij wordt ook het centraal opdrachtgeverschap van de IV-keten onderzocht. Naast het onderzoek naar de inrichting van het opdrachtgeverschap wordt ook ingezet op de versterking van het demand- en supplymanagement.

Risico profiel

Middel

Beheersstrategie

De beheersing is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. Het bestuur, het OGO (opdrachtgeversoverleg) en de demandorganisatie zijn hierin belangrijke gremia waarin sturing en beheersing nadrukkelijk terugkomen. Het controllersoverleg vervult hierin een belangrijke adviesrol ten aanzien van de P&C-producten van de Connectie.

Er wordt in de begroting van De Connectie een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. De Connectie onderschrijft de principes van het risico gestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico's te beheersen. Afgelopen jaar heeft De Connectie belangrijke stappen gezet ten aanzien van de invulling van het risicomanagement. Zo heeft er een uitgebreide risico-inventarisatie plaatsgevonden, zowel vanuit het perspectief van de organisatiedoelstellingen als vanuit het perspectief van business continuïteit. Waar nodig zijn aanvullende beheersmaatregelen genomen. De komende jaren gaat De Connectie verder met het door ontwikkelen van het risicomanagement door te investeren in het risicobewustzijn binnen de organisatie en het cyclisch en systematisch borgen van het risicomanagement.
De risico's die door De Connectie in de MJPB 2024-2027 zijn beschreven, zijn in omvang gestegen. Dit wordt volledig veroorzaakt door de onzekerheid ten aanzien van de stijgende WOZ-bezwaren en daaraan gekoppelde meerkosten. Afhankelijk van de landelijke ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving is dit als risico opgenomen in het risicoprofiel van de Connectie. In de Begroting 2024 van de gemeente Arnhem is rekening gehouden met deze risico's.

Gelet op het feit dat de Connectie een beleidsarme MJPB heeft gepresenteerd waarin ontwikkelingen en (gemeentelijke) ambities zoals bijvoorbeeld de harmonisatie van applicatielandschap niet zijn verwerkt, vraagt dit in de toekomst mogelijk om aanvullende investeringen.

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

Vestigingsplaats

Arnhem

Rechtsvorm

Gemeenschappelijke regeling

Programma

S07 Zorg

Doel verbonden partij

In april 2016 is de Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen opgericht ten behoeve van het aanvullend vervoer Arnhem Nijmegen (Avan). Het is een gemeenschappelijke regeling, gebaseerd op een bedrijfsvoeringsorganisatie. Eén van de taken van deze Vervoersorganisatie is het regelen van het doelgroepenvervoer, waarbij sprake is van een bundeling van het doelgroepenvervoer (Wmo-vervoer, leerlingenvervoer en instellingsvervoer). Gezamenlijke sturing en (financiële) beheersing van uitvoeringstaken en uitvoering van ondersteunende processen op het gebied van doelgroepenvervoer en aanvullend vervoer voor de deelnemers.

Deelnemers in samenwerking

Regio Arnhem en regio Nijmegen

Bestuurlijk belang

Wethouder Marco van der Wel is lid van het bestuur.

Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt volgens een verdeelsleutel bij aan de exploitatie. De kosten van de bedrijfsvoeringsorganisatie worden bepaald op basis van het inwoneraantal. De vervoerskosten op basis van rekeneenheden van het vervoer. De vervoersorganisatie heeft geen weerstandscapaciteit; tekorten komen voor rekening van de deelnemende gemeenten.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	10.313.756
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	6.282.708
Ontwikkelingen	Met vervoerders zijn in 2020 contracten afgesloten voor een initiële periode van 4 jaren en drie verlengingsopties van elk twee jaren. De uitvoerende partij voor routegebonden vervoer in Arnhem heeft besloten het contract niet te verlengen en daardoor dient dit deel van het vervoer te worden aanbesteed.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	De risico's waarmee BVO DRAN te maken heeft zijn een veranderende relatie met de provincie, een zeer dynamische omgeving, kwetsbare burgers en daarmee politieke gevoeligheid. De inrichting van het doelgroepenvervoer is gebaseerd op een 'open einde' systematiek. Hierom is de sturingsinformatie frequenter en gericht op continue monitoring. Structureel ontvangen we van de BVO DRAN managementinformatie en zogenaamde rittenbakken. Er is ongeveer tien keer per jaar ambtelijk en 6 keer per jaar bestuurlijk overleg. We zijn voornemens om informatie over het doelgroepenvervoer te verwerken in PowerBI zodat het onderdeel kan gaan uitmaken van de bestuursrapportage. In 2022 is gewerkt aan het opnemen van informatie over regiotaxi in PowerBI. Qua IT heeft dat meer voeten in aarde en kost meer tijd dan vooraf ingeschat. Dit geldt nog meer voor het opnemen van informatie over het routegebonden vervoer omdat de aangeleverde informatie niet uniform is tussen de vervoerders.		

Euregio Rijn-Waal

Vestigingsplaats	Kleve (D)		
Rechtsvorm	Openbaar lichaam naar Duits recht		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie		
Doel verbonden partij	De Euregio Rijn-Waal is een Nederlands-Duits openbaar lichaam waarbij ca 55 gemeenten en regionale overheden en Kamer van Koophandels uit de grensregio zijn aangesloten. De bevordering van de integratie van Europa en het slechten van nationale grenzen zijn centrale doelen van deze samenwerking. De Euregio Rijn-Waal zet in op verbetering en intensiveren van grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van economie en maatschappij. In het werkgebied van de Euregio bestaan veel mogelijkheden voor een sterke economische en maatschappelijke ontwikkeling. De Euregio Rijn-Waal brengt partners bij elkaar om gezamenlijke initiatieven te starten en zo gebruik te maken van synergie-effecten. De Euregio verzorgt het programmamanagement voor het EU-programma INTERREG Duitsland-Nederland. De Euregio is geen verbonden partij in de zin van de Wet gemeenschappelijke regelingen. De Euregio is een openbaar lichaam gebaseerd op het Verdrag van Anholt. In overeenstemming met artikel 3 lid 3 van dit verdrag is voor de Euregio het Duitse recht van toepassing. Dit betekent dat voor de Euregio niet dezelfde plichten gelden ten aanzien van bijvoorbeeld de verzending van de begroting aan deelnemende gemeenten. In de statuten van de Euregio is vastgelegd dat de begroting een maand voor het begin van het nieuwe begrotingsjaar een begroting wordt opgeleverd.		
Deelnemers in samenwerking	55 leden, te weten 30 Nederlandse en 20 Duitse gemeenten, 3 regionale instanties en 2 Kamers van Koophandel		
Bestuurlijk belang	In de Euregioraad zitten namens de gemeente Arnhem wethouder Maurits van de Geijn en de raadsleden Alwin van Engelenburg, Joris Brandts en Yildirim Usta.		
Financieel belang	Beperkt. De leden betalen een (inwoneraantal gerelateerde) contributie.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	1.747.124
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	2.917.430

	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	28.000

Ontwikkelingen

De Euregio geeft uitvoering aan de door de Euregioraad vastgestelde Strategische Agenda 2025+. Daarin zijn vier grensuitdagingen geformuleerd: economie en klimaat, arbeidsmarkt en opleiding, leefbaarheid alsmede Euregionale identiteit. Medio 2022 is het Europees Interreg-programma VI 2021-2027 van start gegaan. Daarvoor verzorgt de Euregio het regionale programmamanagement.
Binnen de Groene Metropoolregio worden initiatieven voor Euregionale samenwerking onderzocht, o.a. in het kader van de Regio Deal Groene Groei. Arnhem neemt binnen de Euregio samen met Düsseldorf, Duisburg, Moers, Ede, Apeldoorn en Nijmegen deel aan het zogenaamde 100.000plus-netwerk.

Risico profiel

Laag

Beheersstrategie

Niet van toepassing.

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats

Elst

Rechtsvorm

Gemeenschappelijke regeling

Programma

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S02 Bereikbaarheid; S03 Economie; S10 Klimaat en energie; S12 Wonen en leefomgeving

Doel verbonden partij

De ambitie van de Groene Metropoolregio is gericht op de welvaart van de inwoners in de regio. De Groene Metropoolregio werkt aan maatschappelijke opgaven op het gebied van werken, wonen, duurzaamheid, bereikbaarheid en leefbaarheid. De regio staat voor kwalitatieve groei en dus voor balans tussen groei en leefbaarheid. De ambitie is om de omvangrijke groeiopgave (huisvesting, werk en bereikbaarheid) te faciliteren en de groene leefomgeving en ontspannen leefkwaliteit in de regio te behouden en te versterken. De regio wil zich sterker profileren naar het rijk en Europa als groene, circulaire metropoolregio. De regionale agenda is hierop gericht.

Deelnemers in samenwerking

Arnhem, Berg en Dal, Beuningen, Doesburg, Druten, Duiven, Heumen, Lingewaard, Montferland, Mook en Middelaar, Nijmegen, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Wijchen en Zevenaar.

Bestuurlijk belang

Burgemeester Ahmed Marcouch is lid van het Algemeen Bestuur van de Groene Metropoolregio met wethouder Nermina Kundić als zijn plaatsvervanger. Wethouder Nermina Kundić is voorzitter van het bestuurlijk team Verbonden regio. Maurits van de Geijn, Marco van der Wel en Cathelijne Bouwkamp nemen deel aan de bestuurlijke teams voor respectievelijk de opgaven Productieve regio, Ontspannen regio en Groene Groeiregio.

Financieel belang

De gemeente Arnhem draagt naar rato van inwonertal bij aan de uitvoering van de gemeenschappelijke regeling. Dit betreft de basiskosten. Daar komen jaarlijks de middelen bij voor de uitvoering van de regionale agenda. Het bedrag van € 1.107.261 dat is opgenomen als gerealiseerde bijdrage Arnhem is opgebouwd uit € 420.000 voor basiskosten en € 687.261 voor kosten uitvoering regionale agenda.

Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	347.799
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.928.520
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	418.665

Ontwikkelingen

In de Groene Metropoolregio werken de colleges van de achttien regiogemeenten samen aan de volgende ambitie:

- Samen doorgroeien naar een groene metropoolregio met internationale betekenis en allure.
- Zichtbaar zijn als dé circulaire topregio van ons land en van Europa, in alle facetten van de leefomgeving.
- Hét voorbeeld zijn voor kwalitatieve groei met een goede balans tussen levendige stedelijkheid en ontspannen leefkwaliteit.

De regionale agenda is hierop gericht. In deze agenda zijn vijf opgaven zijn geformuleerd: Verbonden regio, Productieve regio, Circulaire regio, Ontspannen regio en Groene groeiregio. In 2022 is een update van de regionale agenda 2023-2024 vastgesteld.

	Arnhem heeft in 2022 samen met de Groene Metropoolregio mede uitvoering gegeven aan de opgaven in de regionale agenda en de hiermee samenhangende lobbyagenda. Dankzij de inspanningen van de Groene Metropoolregio heeft het Rijk Arnhem-Oost aangewezen als grootschalig woningbouwgebied. Hiermee kunnen we als de gemeente ook aanspraak maken op middelen vanuit Den Haag om te investeren in een leefbare omgeving, betere bereikbaarheid en duurzame economie. Vanuit de regionale agenda is daarnaast onder andere samen met de Economic Board, de provincie en werkgevers gewerkt aan een regionale arbeidsmarktagenda, die moet gaan zorgen voor een betere aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Volgens de opdracht vanuit het Rijk is gewerkt aan de voorbereiding voor de Regionale Energiestrategie 2.0. De bestuurders van de cultuurregio 025 hebben in goede onderlinge samenwerking kaders vastgesteld voor de uitvoering van het transformatievoorstel cultuur. Ook is een inventarisatie uitgevoerd naar natuur, landschap en water in de regio, het zogenaamde groen-blauwraamwerk. Dit is een belangrijke bouwsteen voor het Verstedelijkingsakkoord waar vanuit de opgave groene groeiregio aan wordt gewerkt. In 2022 is doorgewerkt aan de verstedelijkingsstrategie, in het najaar zijn de gebiedsuitwerkingen aan de gemeenteraden aangeboden. Op de valreep van 2022 is de Woondeal 2.0 regio Arnhem-Nijmegen, als samenwerkingsagenda voor de woningbouwopgave in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen, ter vaststelling naar de regiogemeenten gestuurd. In 2022 is door het Algemeen Bestuur van de regio de meerjarige regionale agenda 2023-2024 vastgesteld, waar inmiddels zeventien gemeenten op hebben ingetekend.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Lingezegen

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S12 Wonen en leefomgeving		
Doel verbonden partij	De realisatie en coördinatie van het beheer van Park Lingezegen op basis van het Masterplan, Intergemeentelijke structuurvisie, het Uitvoeringsprogramma en het AB-besluit 2015-004 over de Afronding van de basisuitrusting en de doorontwikkeling (AB, 04 12 2015).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Lingewaard, Overbetuwe, Nijmegen en Arnhem.		
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van het Dagelijks bestuur, Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het Algemeen bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt voor 25% bij aan de gemeenschappelijke regeling.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	5.210.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	249.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	250.000
Ontwikkelingen	De komende jaren werkt de parkorganisatie aan een stevige, relevante positie in de regio en ontwikkelt ze haar identiteit tot een herkenbaar merk Park Lingezegen. Een sterk en betrokken actief netwerk wordt uitgebouwd, waarbij er nauw wordt samengewerkt met regionale stakeholders (de deelnemende gemeenten, provincie, Groene Metropoolregio) en betrokken lokale ondernemers en vrijwilligers. In het park krijgen in 2023 de Herenboeren een plek en worden drie klompenpaden gerealiseerd.		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S04 Onderwijs; S06 Participatie en armoedebestrijding; S07 Zorg

Doel verbonden partij	De Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Regio Centraal Gelderland is door elf gemeenten in 2017 opgericht voor de uitvoering van taken op het terrein van het sociaal domein. De MGR bestaat uit een beheerorganisatie en vijf modules, te weten: Inkoop specialistische zorg, Werkgeversservicepunt, Regionaal Bureau Leerlingzaken, Werkgeverschap SW-medewerkers en Contractmanagement Inburgering.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Wageningen, Westervoort en Zevenaar (niet alle gemeenten doen aan alle modules mee) alsmede het UWV (Werkgeverservicepunt).		
Bestuurlijk belang	Wethouder Paul Smeulders is lid van het bestuur. In de bestuurscommissies zitten wethouders Mark Lauriks (Participatie), Marco van der Wel (Inkoop zorg) en Nermina Kundić (onderwijs).		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten worden verdeeld zijn per module specifieke afspraken vastgelegd. Bij de onderwijsmodule geldt bijvoorbeeld het criterium 'leerlingaantallen en VsV-cijfers van de afgelopen 3 jaren' en bij de module WgSW het aantal inwoners met een SW-verband.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	684.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.388.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	32.123.855
Ontwikkelingen	In opdracht van de deelnemende gemeenten levert de MGR-organisatie een belangrijke bijdrage aan het versterken van de regionale samenwerking, meer integraliteit en ketenoptimalisering in het sociaal domein. De MGR is gevraagd alert te zijn op ontwikkelingen en opgaven die hieraan verder kunnen bijdragen. In 2022 kon daardoor de nieuwe module Contractmanagement Inburgering starten. Het regionaal SROI-steunpunt (Social Return On Investment) wordt in 2024 als submodule aan de samenwerkingsmodule Werkgeverservicepunt toegevoegd. De MGR zet in 2024 de werkzaamheden zoals die in de afgelopen jaren zijn ingezet en afgesproken voort.		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S11 Ruimtelijke ontwikkeling		
Doel verbonden partij	Goede en efficiënte vergunningverlening en handhaving op het gebied van milieu, bouwen, natuur en water.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Zevenaar en provincie Gelderland.		
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van dagelijks bestuur en algemeen bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatiebegroting van deze gemeenschappelijke regeling. De jaarlijkse bijdrage is afhankelijk van het afgesproken werkprogramma.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	862.900
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.929.600
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	6.544.000
Ontwikkelingen	Landelijke ontwikkelingen: zowel de Omgevingswet als de Wet kwaliteitsborging bouw gaan in per 2024. Beiden hebben invloed op de werkprocessen van vergunningverlening en toezicht bij ODRA. Een deel van het bouwtoezicht zal voortaan door de markt worden uitgevoerd. Beide wetten vereisen het inregelen van nieuwe werkprocessen. De landelijke evaluatie van Omgevingsdiensten door de commissie Van Aartsen heeft een aantal maatregelen opgeleverd, waaronder het ‘robuuster’ maken van kleinere omgevingsdiensten. Mogelijk		

	resulteert dit voor ODRA in een fusie of intensieve samenwerking met andere diensten. De krapte op de arbeidsmarkt zorgt ervoor dat ODRA relatief veel capaciteit moet inhuren en inmiddels structureel beginnende werknemers zelf opleidt.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving kunnen grote invloed hebben op de taakomvang en -inhoud van de omgevingsdienst ODRA. De Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging bouwen (WKB) zullen invloed hebben op de werkzaamheden die met bouw hebben te maken. ODRA is samen met de deelnemende gemeenten actief bezig met de invoering van de Omgevingswet en WKB en rapporteert hier geregeld over. Door actief met komende ontwikkelingen bezig te zijn kan beter geanticipeerd worden op eventuele consequenties voor het personeelsbestand van ODRA. De omvang van het takenpakket van ODRA op het gebied van bouw, vergunningverlening en toezicht is direct afhankelijk van initiatieven van particulieren en bedrijven in de stad. Er kunnen grote verschillen zitten tussen jaren. Om hierop te anticiperen houdt ODRA een flexibele schil met personeel aan. Met de systematiek van outputfinanciering en een prognose van de gemeente op de bouwontwikkelingen wordt het beter mogelijk om de kosten voor de gemeente vooraf in te schatten. Echter, ook na afloop van de coronacrisis is er nog steeds sprake van veel dynamiek en onzekerheid. De stikstofregelgeving, hoge prijzen, schaarste aan bouwmaterialen en aan personeel zorgen er voor dat het moeilijk is om goede prognoses te maken. De verwachting is evenwel dat de woningopgave voor flink meer bouwactiviteiten in Arnhem zal leiden. De bij omgevingsdienst ODRA onderkende risico's voor gemeente Arnhem worden op de volgende wijzen beheerst. Allereerst is er maandelijks werkoverleg tussen de accounthouders van beide partijen. Relevante ontwikkelingen kunnen daar als eerste gesignaleerd worden. ODRA levert maandelijks productiecijfers en urenoverzichten. De cijfers worden met deze frequentie ook in het accountoverleg besproken. Realisatie van producten en uren kan zo getoetst worden aan planning en budget, indien nodig kan worden bijgestuurd en zullen relevante ontwikkelingen gemeld worden in de financiële cyclus van de gemeente. De portefeuillehouder heeft zitting in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van ODRA. Meerdere keren per jaar worden financiële tussenrapportages van ODRA in de vorm van een financieel dashboard in de bestuursvergaderingen besproken. De businesscontroller Arnhem adviseert de portefeuillehouder op deze rapportages en kan risico's vroegtijdig signaleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan oplopende personeelskosten door schaarste op de arbeidsmarkt of bevindingen van de accountant.

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S05 Cultuur		
Doel verbonden partij	Het gezamenlijk vorm en inhoud geven aan het Gelders Archief, een samenwerking van de gemeentelijke archieven van Arnhem, Renkum, Rheden, Rozendaal, provincie en het Rijksarchief Gelderland. Aanvullend zijn taken afgesproken op het terrein van het beheer, het behoud, de presentatie en informatieverstrekking van de historie van de stad Arnhem en de omgeving daarvan.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeenten Renkum, Rheden en Rozendaal en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Met de Provincie Gelderland vinden onderhandelingen plaats over toetreding tot de Gemeenschappelijke Regeling.		
Bestuurlijk belang	Wethouders Bob Roelofs en Maurits van de Geijn maken deel uit van het bestuur.		
Financieel belang	Jaarlijkse bijdrage.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	462.852
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	20.371.869
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	1.199.139
Ontwikkelingen	De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heeft aangegeven op termijn (voorzien op 1 januari 2025) uit te willen treden uit de Gemeenschappelijke Regelingen ten behoeve van de Regionale Historische Centra (RHC's), waaronder het Gelders Archief. Het Rijk wil wel de financiering op niveau houden voor het behoud en beheer van de fysieke rijksarchieven binnen de RHC's. De digitale rijksarchieven gaan volledig naar het e-depot van het Nationaal Archief. Daarnaast heeft het Ministerie van OCW eind 2020 aangegeven niet te willen dat de		

	RHC's gebruik blijven maken van het e-depot van het Nationaal Archief, maar dat zij hiervoor een eigen voorziening dienen op te richten. Het ministerie heeft hierbij wel financiële ondersteuning toegezegd, waarmee het Gelders Archief naar verwachting voor vijf jaar de externe kosten kan dekken. Voor de bijkomende kosten heeft het Gelders Archief in 2021 een dotatie gedaan aan de voorziening e-depot. Deze is gedekt uit het resultaat 2021 en een bijdrage uit het eigen vermogen.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S01 Veiligheid; S07 Zorg; S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	In deze regeling participeren (inclusief Arnhem) 15 gemeenten. Het betreft hier een wettelijk aangewezen organisatie met taken op het terrein van de brandweer (hulpverlening), volksgezondheid en rampenbestrijding. Veiligheid en gezondheid zijn in de regio de kerntaken.		
Deelnemers in samenwerking	15 gemeenten (inclusief Arnhem) participeren in de gemeenschappelijke regeling.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch en wethouder Maurits van de Geijn maken deel uit van het (dagelijks) bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten is verdeeld zijn per onderdeel specifieke afspraken gemaakt en vastgelegd.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	8.513.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	51.358.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	21.996.048

Ontwikkelingen

Volksgezondheid
Voor zowel de Algemene Gezondheidzorg (AGZ) als voor de Jeugdgezondheidzorg (JGZ) is er een traject toekomstbestendige dienstverlening ingezet. Dit, om als GGD, verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet Publieke Gezondheid goed in te kunnen spelen op maatschappelijke ontwikkelingen. Zowel wat betreft inhoudelijke dienstverlening als voor het beschikken over een robuuste organisatiestructuur.

De besluitvorming over de consequenties van de adviezen over Toekomstbestendige JGZ en toekomstbestendige AGZ vindt eind 2023 plaats.
De AGZ bestaat uit:
- Preventie AGZ
- Milieu & gezondheid
- Respons op crises

Integraal zorgakkoord (IZA) en Gezond en actief leven akkoord (GALA)
In het Integraal Zorgakkoord (IZA) en het Gezond & Actief Leven Akkoord (GALA) maken gemeenten en verschillende zorgpartijen, waaronder de GGD, afspraken over te bereiken gezondheidsdoelen voor de komende jaren. Beide akkoorden hangen nauw met elkaar samen en passen in een beweging van 'zorg naar gezondheid' die al is ingezet. Het Integraal Zorgakkoord bevat afspraken tussen 13 partijen over het toegankelijk en beheersbaar houden van de zorg. In het GALA maken het rijk, gemeenten en verzekeraars afspraken over preventie, versterking van de sociale basis en sport & bewegen

Brandweer / Crisisbeheersing
Eind 2022 heeft het Kabinet de Contourennota Versterking Crisisbeheersing en Brandweerzorg naar de Tweede Kamer gestuurd. In de bestuurlijke afspraken is besloten tot een geleidelijke opbouwende structurele toevoeging van € 83 miljoen voor alle veiligheidsregio's in de brede doeluitkering rampenbestrijding (BDUR) vanaf 2023. Dit betekent voor VGGM een bedrag van ongeveer € 1,4 miljoen vanaf 2023 oplopend tot ongeveer € 2,6 miljoen in 2026. VGGM zal hiermee de bestaande crisisorganisatie verder ontwikkelen.

Met de komst van de omgevingswet vindt een taakaanpassing plaats op het gebied van brandpreventie, namelijk het toezicht op wooncomplexen waar eveneens zorg wordt aangeboden en op bedrijven met veel gevaarlijke of ontplofbare stoffen of grote hoeveelheden vuurwerk (BEVI instellingen). De volledige implementatie van de Omgevingswet kent een doorlooptijd tot 2029.

In 2024 wordt een nieuw dekkingsplan voor de brandweer ter besluitvorming voorgelegd in het Algemeen Bestuur. Het dekkingsplan wordt gebaseerd op een geactualiseerd risicoprofiel waarin de risico's van de vier kerntaken van de brandweer worden samengebracht: brandbestrijding, hulpverlening, incidentenbestrijding gevaarlijke stoffen en waterongevallen. Aanvankelijk zou in 2022 al een nieuw dekkingsplan worden opgesteld. De planning is bijgesteld. Besloten is om het dekkingsplan samen te laten lopen met het meerjarenbeleidsplan VGGM 2024-2027. Dat betekent dat de beleidstermijn van het huidige dekkingsplan wordt verlengd en daarmee wordt het huidige niveau van de repressieve brandweerzorg gewaarborgd.

In het kader van de inwerkingtreding van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren is landelijk onderzoek gedaan naar de toekomstbestendigheid van het huidige stelsel van de vrijwillige brandweer. De vraag hierbij was in hoeverre het nodig was om te komen tot taakdifferentiatie tussen beroeps en vrijwillig brandweerpersoneel. De resultaten van het laatste onderzoek zijn inmiddels naar de Tweede Kamer gestuurd. De financiële consequenties van deze taakdifferentiatie worden nog verder uitgewerkt.

Beter bedrijfsvoeren
Door de toenemende samenwerking van gemeenten is door VGGM veel energie gestoken in het in beheer nemen van aanvullende taken. Door de aandacht op uitbreiding van taken heeft VGGM zich beperkt ontwikkeld op de verschillende bedrijfsvoering gebieden. Dit blijkt ook uit diverse rapportages. Hierdoor ontstaat het risico dat de organisatie onvoldoende in staat is om zich aan te passen bij toekomstige ontwikkelingen. In 2023 zal het bestuur nader stilstaan bij de toekomstige ambitie van de organisatie en bijbehorende inrichting van management en ondersteunende functies.

Risico profiel
Middel

Beheersstrategie

De veiligheids- en gezondheidsregio Gelderland Midden is een wettelijk aangewezen regeling waarin wordt samengewerkt met 15 verschillende gemeenten. De taken zijn onder verdeeld in een vijftal programma's (crisisbeheersing, brandweerzorg, GGD, ambulancezorg en bedrijfsvoering). VGGM wijst in haar begroting 2024 op de volgende risico's:

- Arbeidsontwikkelingen, waaronder een krappe arbeidsmarkt, vergrijzing en vitaliteit.
- Ziekteverzuim:

De coronabestrijding vroeg ruime tijd veel extra inzet van VGGM-medewerkers, waardoor het risico bestaat van verzuim als gevolg van een (te) hoge belasting.

- Regeling vervroeg uittreden:

In het pensioenakkoord is geregeld dat werkgevers een Regeling Vervroegd Uittreden (RVU) kunnen aanbieden aan medewerkers die 3 jaar of minder van hun AOW-leeftijd verwijderd zijn. De cao Ambulancezorg en de cao VVT hebben inmiddels een RVU-regeling in de cao opgenomen (ieder met verschillende spelregels). Voor de CAO Veiligheidsregio's is de RVU-regeling onderwerp van gesprek in 2024. In overeenstemming met het Besluit Verantwoorden en Begroten heeft VGGM op dit moment geen reservering voor verlofuren. Het risico bestaat dat een van de bronnen voor de RVU-verlof uren, al dan niet reeds opgebouwd, zal worden. Daarmee bestaat een financieel risico afhankelijk van de uitkomst en het toekomstig gebruik van de RVU.

- Consequenties Covid-19 – effect op taken:

Het is nog onduidelijk welke effecten COVID-19 en de bestrijding van het virus heeft op de samenleving op de lange termijn. Denk hierbij aan de impact op kwetsbare jongeren, de vraag naar reizigersvaccinaties, de vaccinatiebereidheid of vraagstukken over gezondheidsbevordering in het algemeen. Deze onzekerheid heeft mogelijk gevolgen op de uitvoering van de omvang en aard van de taken in 2024 en verder.

De beheersing van bovenstaande risico's is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen. Het regionaal controllersoverleg en de Financiële Commissie die regelmatig bijeen komen vervullen hierin een belangrijke adviesrol, ook ten aanzien van de P&C-producten van de VGGM. Daarnaast wordt er actief samengewerkt bij bestuurlijke opdrachten. Per programma is door de VGGM een doelenboom opgesteld waarbij tevens de belangrijkste risicofactoren en migranten zijn genoemd.
Aan de hand van de zogenaamde 'kans x effect'-methode wordt jaarlijks door VGGM een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke risico's en een kwantificering daarvan. Bij benadering wordt er een indicatie gegeven van het voor de organisatie benodigde weerstandsvermogen. Dit weerstandsvermogen wordt gevormd door de totale impact van de gekwantificeerde risico's te relateren aan de weerstandscapaciteit (zijnde het beschikbare eigen vermogen).

Daarnaast ontvangen de deelnemende gemeenten gedurende het jaar tussenrapportages van VGGM waarin wordt stilgestaan bij de actuele ontwikkelingen en de verwachtingen met betrekking tot de risico's worden beschreven.

Zowel de burgemeester als de wethouder publieke gezondheid zijn lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van VGGM. Het dagelijks bestuur en algemeen bestuur komen afzonderlijk van elkaar jaarlijks vijf keer bij elkaar. Onderwerp van gesprek is onder andere de P&C-cyclus. Begrotingen en jaarrekeningen worden daar vastgesteld. Ook inhoudelijke ontwikkelingen/ risico's worden daar gedeeld. Daarnaast is de wethouder publieke gezondheid deelnemer van de begeleidingscommissie programma Beter Bedrijfsvoeren.
Ondersteunende ambtenaren adviseren de burgemeester en wethouder als het gaat om de inhoud van de agenda. Deze ondersteunende ambtenaren zijn ook aangesloten op het controllersoverleg zoals eerder genoemd.

De raad krijgt de mogelijkheid om een zienswijze uit te brengen ten aanzien van de begroting en de jaarrekening van VGGM. Eventuele financiële risico's worden opgenomen in gemeentelijke risicoprofiel.

In de afgelopen jaren is gebleken dat deze beheersstrategie volstaat.

Recreatieschap Overbetuwe

Vestigingsplaats	Kerk - Avezaath
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S03 Economie
Doel verbonden partij	Het Recreatieschap heeft tot taak de gemeenschappelijke behartiging van de belangen van de deelnemende gemeenten op het terrein van de openluchtrecreatie en het toerisme in het rivierengebied.Samen met het Natuur- en Recreatieschap Lingegebied en het Recreatieschap Nederrijn, Lek en Waal wordt deelgenomen in de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied (handelsnaam Uiterwaarde). Uiterwaarde ontwikkelt de recreatiegebieden en land- en routegebonden voorzieningen in het rivierengebied en houdt ze in stand.
Deelnemers in samenwerking	Samen met de gemeenten Lingewaard en Overbetuwe heeft de gemeente Arnhem zitting in het bestuur van het Recreatieschap Overbetuwe. Het recreatieschap Overbetuwe is aandeelhouder van de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied.
Bestuurlijk belang	Vanuit de gemeente Arnhem participeren de portefeuillehouder toerisme en recreatie en raadslid Lea Manders in het algemeen bestuur van Recreatieschap Overbetuwe.
Financieel belang	Eigen vermogen en vreemd vermogen liggen bij de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierenland. Het Recreatieschap Overbetuwe beschikt niet over vermogen.
Eigen vermogen	Per 01-01-2023 €
	Per 31-12-2023 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023 €
	Per 31-12-2023 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2024 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024 €
Ontwikkelingen	Al jaren wordt er gewerkt aan de ontwikkeling van een kleinschalig vakantiepark met Ecolodges bij de Rijkerswoerdse Plassen. De beoogde locatie is Overbetuwe grondgebied, maar vanwege de nabijheid van Arnhemse woonwijken heeft Arnhem ook een belang. Dit plan ligt politiek uitermate gevoelig. Daarom is besloten een alternatief plan te ontwikkelen. In plaats van een vakantiepark wordt nu gesproken met ondernemers die een interactieve golfbaan en Airsoft willen realiseren. De planvorming volgt in 2023-2024.
Risico profiel	Laag
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Grondbeleid

In de paragraaf grondbeleid wordt een overzicht gegeven van de visie op het gemeentelijk grondbeleid en de uitvoering daarvan. Daarnaast worden een aantal specifieke ontwikkelingen van de afgelopen periode binnen het grondbedrijf besproken.

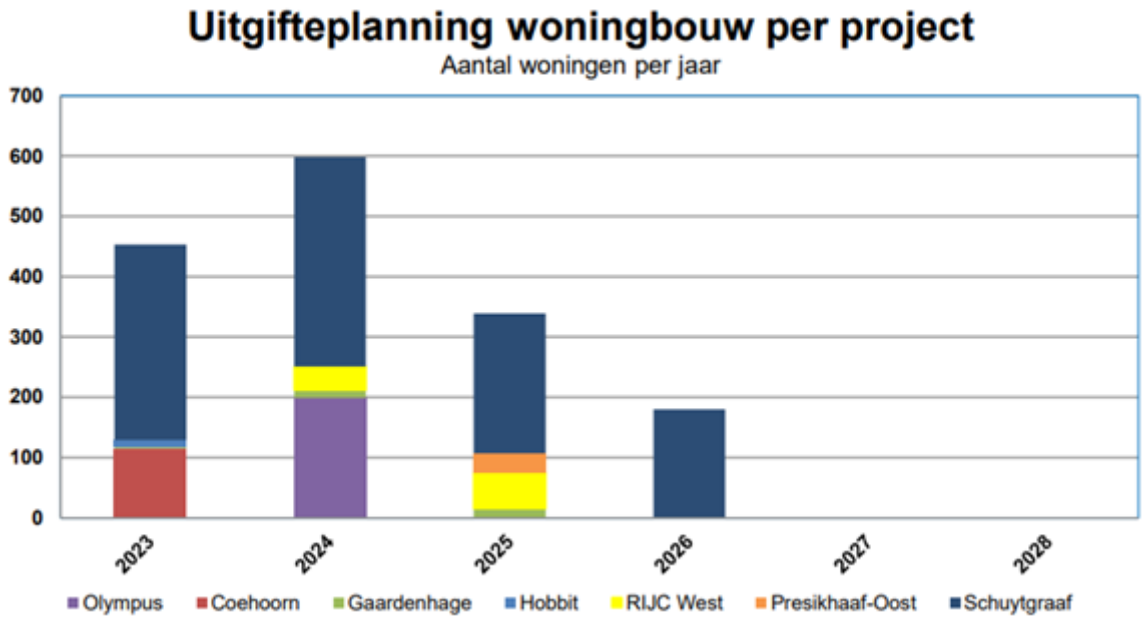
Visie op grondbeleid

De raad van gemeente Arnhem heeft in de eerste helft van 2023 de 'Nota grondbeleid 2023' vastgesteld. Gelet op de huidige ambities en doelstellingen vanuit de Woondeal Arnhem-Nijmegen 2020 (en de geactualiseerde woondeal van dit jaar) en de Omgevingsvisie is een actiever grondbeleid noodzakelijk. De keuze voor een actiever gemeentelijk grondbeleid vormt een trendbreuk met de gemeentelijke werkwijze in de afgelopen jaren.

Uitvoering van het beleid

Wonen

Zoals overeengekomen in de woondeal regio Arnhem – Nijmegen op 4 maart 2020[1] die herzien en aangescherpt is in mei 2023 met de woondeal 2.0[2], ligt er de opgave voor Arnhem om tot en met 2040 in totaal 16.000 woningen te bouwen. Onderstaande grafiek[3] laat daarbij zien wat de geplande uitgifte van woningen is binnen de bestaande woningbouwprojecten.

Gezien de grote woningbouw opgave en binnenstedelijke ambitie uit de omgevingsvisie zet de gemeente actief in de ontwikkeling van Spoorzone Oost. In Schaapsdrift en Rijnpark heeft de gemeente WVG gevestigd, worden objecten aangekocht en worden plannen voor de herontwikkeling uitgewerkt. Daarnaast worden binnenstedelijke projecten zoals Nijmeegseweg, Station Arnhem Zuid verder voorbereid. Voor de kansrijke gebieden zoals Arnhem West worden ontwikkelperspectieven opgesteld. Daarnaast faciliteert de gemeente ontwikkelingen die door ontwikkelaars worden opgepakt zoals Stadsblokken/Meinerswijk, Melkfabriek, Akzo-terrein. Ook is begin 2023 het ontwikkelperspectief en de gebiedsexploitatie Kronenburg vastgesteld.

In de alinea 'onrendabele top' wordt beschreven hoe deze plannen in het huidige woningbouwklimaat vormgegeven worden.

Kantoren

Arnhem heeft van oudsher veel kantoren. Het is belangrijk dat kantoorpanden op goede plekken in de stad beschikbaar blijven voor bedrijven. De beste plek is het stationsgebied Arnhem Centraal. Daar wordt geprobeerd extra kantoren te bouwen en daar mogen bestaande kantoren niet worden getransformeerd naar andere functies. Op minder goede plekken mogen kantoorpanden een andere functie krijgen. Bijvoorbeeld voor wonen. Er is

[1] Nijmegen (2020). Woondeal regio Arnhem-Nijmegen.
[2] Arnhem (2023). Woondeal 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen.
[3] FJP 2022. Financiële Jaarrapportage Projecten. Gemeente Arnhem.

immers nog steeds sprake van een mismatch op de Arnhemse kantorenmarkt. Dit vergroot de kans dat partijen investeren in bestaande kantoorpanden die op goede plekken liggen. Op die manier komen er in Arnhem meer moderne kantoren die duurzaam zijn én geschikt voor de nieuwe manier van werken.

Kleinschalige kantoorruimtes in het kader van wijkeconomie blijven mogelijk. In de Kantorennota 2022-2030, vastgesteld in mei 20234, is aangegeven welke kantoorlocaties toekomstbestendig zijn of met maatregelen toekomstbestendig te maken zijn. Er is in 2025-2026 een tussentijdse evaluatie voorzien van de Kantorennota, omdat dan onder andere duidelijker is wat de structurele effecten van Covid-19 zijn op het gebruik van en de vraag naar kantoren. Er is nog een beperkt aantal locaties of kavels waar de bouw van nieuwe kantoorpanden is voorzien.

Bedrijven

Het oppervlak aan bedrijventerreinen in Arnhem is relatief beperkt ten opzichte van andere steden van een vergelijkbare omvang. Arnhem beschikt op dit moment niet meer over uit te geven kavels ten behoeve van bedrijfsruimte op bedrijventerreinen. Het beschikbare aanbod bestaat dan ook uit bestaand vastgoed. Steeds meer zien we dat er ook wordt over gegaan op herontwikkeling van bedrijfspanden. Om de werkgelegenheid mee te laten groeien met de groei van de stad is het van belang dat bestaande bedrijventerreinen effectiever en efficiënter gebruikt gaan worden. Denk hierbij aan functies stapelen of bijvoorbeeld parkeren centraal regelen waardoor er meer ruimte ontstaat op kavels om bedrijfsmeters te realiseren.

In de vastgestelde Visie Werklocaties (2023) staat omschreven welke werkmilieus we toekennen aan de diverse bedrijventerreinen in Arnhem. Hiermee wordt richting gegeven aan de vormen van bedrijvigheid voor in de toekomst. Voor een aantal bedrijventerreinen geldt dat hierop extra verdieping noodzakelijk is. Zo wordt bijvoorbeeld gewerkt aan een ambitiedocument voor bedrijventerrein Het Broek.

Tevens zien we dat het percentage bedrijfsruimte in wijken verder afneemt, dit heeft ook effecten op de wijkeconomie. Om de wijk economie te stimuleren en werk en voorzieningen goed bereikbaar te houden voor inwoners is bedrijfsruimte in woonwijken van belang. Tevens zien we dat veel vormen van werk mengbaar zijn met wonen en niet noodzakelijkerwijs gehuisvest hoeven zijn op de schaarse grond op de formele bedrijventerreinen. Er wordt dan ook nadrukkelijker in gezet op benutten van milieuruimte op bedrijventerreinen én het toevoegen van bedrijfsruimte in woongebieden.

Binnen de bestaande niet-woningbouwprojecten is er voor kantoren, bedrijven en maatschappelijke functies de volgende uitgifte in vierkante meters gepland[5]:

Uitgifteplanning niet-woningbouw (in m2)

Project	Functie	2023	2024	2025	2026	2027	Totaal
Arnhem Centraal	Kantoren	0	4.000	0	0	0	4.000
Olympus	Maatschappelijk	0	3.275	0	0	0	3.275
Coehoorn	Comercieel/maatschappelijk	2.890	0	0	0	0	2.890
Kleefse Waard	Bedrijven	0	9.216	9.216	5.848	0	24.280
Fluvium	Bedrijven/maatschappelijk	0	3.786	2.188	0	0	5.974
Schuytgraaf	Maatschappelijk/commercieel	2.054	20	0	0	0	2.074
		4.944	20.297	11.404	5.848	0	42.493

Winstneming

Tussentijdse winst nemen op meerjarige grondexploitaties wordt beheerst door het voorzichtigheidsbeginsel[6]. Gemeenten moeten daarbij winsten op hun grondexploitaties nemen zodra er voldoende zekerheid is over het resultaat. De commissie BBV stelt dat er voldoende zekerheid over de grondexploitatie bestaat om winst te nemen indien er aan een drietal voorwaarden is voldaan:

1. Het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat
2. De grond (of het deelperceel) is verkocht
3. De kosten zijn gerealiseerd (winst naar rato van realisatie nemen)

4. Arnhem. Kantorennota 2022-2030. 2023.
5. FJP 2022. Financiële Jaarrapportage Projecten. Gemeente Arnhem.
6. BBV (2019). Vernieuwde notitie grondbeleid, pag. 25.

De hoeveelheid te nemen winst wordt berekend door het percentage kosten af te zetten tegen het percentage opbrengsten. En er wordt rekening gehouden met de onzekerheden in de grondexploitaties door de verwachte risico's van het project te beoordelen. Een eventueel positief saldo op opbrengsten wordt dan als winst genomen. Als hieruit blijkt dat een grondexploitatie niet winstgevend, maar verliesmakend is, moet hiervoor een voorziening worden opgenomen[7]

De eventuele winstneming dan wel verliesvoorziening wordt geraamd bij het opstellen van de Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP), zoals geactualiseerd op 1 januari 2023. Na vaststelling van het FJP bij de jaarverantwoording, worden de uitkomsten meegenomen in de begroting 2024. Winst wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Grex en bestemmingsreserve Stadsontwikkelfonds.

Onrendabele top

Hoe gemeente Arnhem omgaat met risico's en de relatie die dit heeft met het weerstandvermogen, wordt uitvoerig beschreven in de paragraaf weerstandvermogen. Ook wordt er in de nota grondbeleid beschreven hoe wordt omgegaan met project-specifieke risico's binnen de grondexploitaties. Los van de risico's die zich binnen een grondexploitatie voor kunnen doen, lopen we door alle ambities ook aan tegen een 'onrendabele top'.

Als het om woningbouw gaat, heeft de gemeente namelijk grote ambities, die ook overeengekomen zijn in de woondeal[8] De woningbouw moet (1) versnellen. Waarmee kosten naar voren gehaald worden. Het moet (2) betaalbaar zijn, waarbij 67% van de nieuwbouwprogramma's in het betaalbare segment gerealiseerd wordt. Er wordt (3) extra aandacht besteed aan het vormgeven van circulaire leefomgevingen, natuurinclusief en klimaatadaptief bouwen met behoud van groene ruimten. Er is (4) grootschalige samenhang nodig in de aanpak van sociaal-fysieke stadsvernieuwing. De opgave is om (5) binnenstedelijk te bouwen. En er moet (6) rekening gehouden worden met specifieke, kwetsbare doelgroepen.

Met alle ambities, zoals hierboven beschreven, kennen de grondexploitaties in voorbereiding vaak een (grote) onrendabele top. Waarbij de markt deze niet voor z'n rekening neemt. Dit maakt publieke financiering noodzakelijk. Het Rijk subsidieert daarom de woningbouwopgave, maar doet dit alleen door middel van cofinanciering. Dit vraagt om financiële middelen en innovatief denken van de gemeente om de woningbouwopgave, in samenwerking met andere partners, te realiseren.

Voor de Begroting 2024 wordt een stelselwijziging van het gemeentelijke Rioleringsplan (GRP) voorgesteld. Hierna zal de riool aanleg toegerekend worden aan het GRP in plaats van aan de grex zoals tot op heden het geval is. De aanleiding hiervoor is de binnenstedelijke opgave voor woningbouw. Hierbij wordt er beperkter nieuwe riolering aangelegd en is het veelal het omleggen of vervangen van bestaande riolering, welke binnen het GRP opgenomen wordt.

Een andere ontwikkeling is de wijze waarop algemene en project-specifieke risico's worden bepaald en ten laste komen van het weerstandsvermogen. Jaarlijks worden de risico's binnen grondexploitaties geanalyseerd en geactualiseerd. Er wordt uitgezocht of er andere manieren zijn waarop de risico's van grondexploitaties opgenomen kunnen worden in het weerstandsvermogen. Dit met de bedoeling om voortdurend tot een zo realistisch mogelijk beslag op het weerstandsvermogen van de gemeente te komen.

Strategisch bezit

De gemeente kan een (strategische) positie innemen op de grondmarkt of in een toekomstige ontwikkeling voordat een planologische beslissing of ander ruimtelijk besluit is genomen. De aankoop wordt gedaan met een concreet doel of eindresultaat, waarbij de gemeente de realisatie van de ambities denkt te bereiken door een actieve rol. In de nota grondbeleid is het afwegingskader beschreven. Bij vaststelling van de nota grondbeleid 2023 is hierover besloten de totale boekwaarde van het totale strategisch bezit te verhogen van € 50 miljoen naar € 100 miljoen. Waarbij het mandaat van het college tot het aankopen van gronden en vastgoed verhoogd is van € 25 miljoen naar € 50 miljoen per jaar.

Met een huidig saldo van € 18,7 miljoen aan strategische gronden en vastgoed, is er de bewegingsvrijheid om strategische aankopen te doen ten behoeve van de woningbouwopgave. Vanwege het voeren van een actiever grondbeleid in relatie tot de woningbouwopgave en de voorkeursrechten die spelen in Schaapsdrift en Rijnpark,

7. BBV (2019) Vernieuwde notitie grondbeleid, pag. 9.
8. Arnhem (2023). Woondeal 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen.

en de aankopen die bij vaststelling van Spoorzone Arnhem-Oost zullen plaatsvinden, is de verhoging van het aankoopbedragen en de totale boekwaarde van waarde om met passende snelheid te kunnen handelen.

Activeren van plankosten

Voordat een grondexploitatie wordt vastgesteld, worden kosten gemaakt voor onderzoek en inzet van ambtelijke capaciteit. Onder bepaalde voorwaarden biedt het BBV daarbij de mogelijkheid om deze kosten (plankosten) gedurende maximaal vijf jaar te activeren. Daarmee drukken ze als last niet op de exploitatie van de gemeente.

In de nieuwe nota Grondbeleid 2023 is deze werkwijze uitgewerkt en daarmee door de raad goedgekeurd om toe te passen in Arnhem. Door plankosten te activeren en later toe te rekenen aan een grondexploitatie blijven de totale kosten per project inzichtelijk. Dit geeft de raad een beter beeld van de totale businesscase van een project. Daarnaast kunnen de geactiveerde kosten, doordat ze projectgebonden zijn, in aanmerking komen voor cofinanciering. Voor 2024 zal het maximaal te activeren bedrag € 2 miljoen bedragen.

Investeringen

De raad autoriseert op grond van zijn budgetrecht de middelen voor de beleidsuitvoering. Hieronder vallen ook de investeringen. Investeringen vragen, anders dan reguliere begrotingsposten, meerjarig budgetruimte en dienen afzonderlijk te worden vastgesteld door de raad. In de Verordening financieel beleid en beheer van de gemeente Arnhem is opgenomen dat de raad de investeringsruimte autoriseert met het vaststellen van de begroting.

Inleiding

In het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) wordt expliciet aandacht gevraagd voor de investeringen. In artikel 20 van het BBV staat dat de uiteenzetting van de financiële positie een raming moet bevatten voor het begrotingsjaar van de financiële gevolgen van het bestaande en het nieuwe beleid dat in de programma's is opgenomen. Afzonderlijke aandacht moet hierbij worden besteed aan de investeringen.
Naast de wettelijke taak om specifiek aandacht te besteden aan de investeringen is er ook bestuurlijk veel behoefte aan transparantie rond de gemeentelijke investeringsportefeuille. In deze paragraaf wordt de investeringsplanning 2023 – 2027 toegelicht.

Beleid

Het huidige meerjarig investeringsplan is een gedetailleerd plan waarin afzonderlijke investeringen per programma zijn gerangschikt. Hiermee hebben gemeentebestuur en management een middel in handen om goed onderbouwde afwegingen te maken en de realisatie van investeringen door de tijd nauwgezet te volgen.
In deze investeringsplanning is het voor de gemeenteraad mogelijk om investeringen over de programma's tegen elkaar af te wegen om, wanneer nodig, ruimte te creëren voor de ambities met onze stad. De gemeente beschikt daarnaast over een gedetailleerde afschrijvingstabel met daarbij een aangescherpte set van regels rond activering van investeringen.

Investeringen 2023-2027

De investeringsplanning 2023 - 2027 hieronder bevat naast de geplande investeringen in de periode 2024 - 2027 de geactualiseerde jaarschijf 2023 uit het MIP 2023 - 2027. Omdat het geactualiseerde overzicht leidt tot andere kapitaallasten in 2024 dan oorspronkelijk begroot in de Begroting 2023, wordt ook deze jaarschijf ter goedkeuring en vaststelling aan de gemeenteraad voorgelegd.
De voorgenomen investeringen bestaan uit programma- als de bedrijfsvoeringsinvesteringen.
Bedrijfsvoeringsinvesteringen betreffen veelal de reguliere vervanging van bedrijfsmiddelen, zoals het vervangen van de computers, de ICT-infrastructuur, meubilair en dergelijke. De programma-investeringen betreffen naast de reguliere investeringen (zoals in wegen, verkeer en riolering) voornamelijk de voorgenomen investeringen in gebouwen. Voor de investeringen in gebouwen die meer dan € 2 miljoen bedragen, is onderaan de tabel in overeenstemming met de financiële verordening een toelichting opgenomen over de risico's en de belangrijkste beheersingsmaatregelen.
Investeringen in de grondexploitatie en in grootschalige projecten zijn in de meerjarenprogramma raming niet opgenomen. Hierover vindt besluitvorming plaats in de gemeenteraad op basis van afzonderlijke raadsvoorstellen.

Meerjareninvesteringsplan (MIP) Gemeente Arnhem 2023-2027

Nr.	Programma	Omschrijving investering	E / M*	Investeringsbedragen				
	Omschrijving		nut	2023 geactua-liseerd	2024	2025	2026	2027
Bedragen x €1.000								
S00	**Bestuur, dienstverlening en financiën**	Huisvesting en facilitaire zaken	E	5.828	7.970	7.139	1.884	2.186
		ICT	E	500	500	500	500	500
S02	**Bereikbaarheid**	Wegen en verkeer ontwikkeling	M	9.492	14.052	10.579	11.359	1.758
		Verkeersregelinstallaties	M	828	826	826	826	826
		Overige Mobiliteit & OR beheer	M	2.373	656	10.560	0	31
		Wegen beheer en groot onderhoud	M	3.476	5.438	3.815	3.815	3.815

		Kunstwerken	M	917	767	767	767	767
		Openbare verlichting Overige	M	2.732	4.997	1.809	1.770	1.770
		Parkeerexploitatie	E	5.757	1.120	555	277	201
S03	**Economie**	Brandstore	M	250	0	0	0	0
S04	**Onderwijs**	Overige huisvesting onderwijs	E	14.608	3.382	898	645	784
		Huisvesting Primair onderwijs	E	26.638	3.668	25.867	12.109	6.217
		Huisvesting Secundair/primair onderwijs	E	0	0	7.378	0	0
		Huisvesting Speciaal onderwijs	E	0	8.652	5.066	0	0
		Natuur milieu educatie	E	0	0	50	44	0
S05	**Cultuur**	Culturele basisvoorzieningen en activiteiten	E	353	7.144	0	72.732	727
		Erfgoed archeologische beeldkwaliteit	E	39	0	30	0	0
S08	**Welzijn en inclusie**	Inclusie integratie antidiscriminatie	E	500	500	500	500	0
		Asiel- en vluchtelingenzaken	E	8.470	0	0	0	0
S09	**Gezondheid en sport**	Overige Binnensport en huisvesting	E	3.120	188	257	326	187
		Overige algemene publieke gezondheidszorg	E	131	91	83	0	221
		Overige Buitensport	E	920	0	0	0	0
		Zwembad Valkenhuizen	E	1.758	0	0	0	0
S10	**Klimaat, energie en milieu**	Energy Made in Arnhem (EMIA) - Luchtagenda	E	757	0	0	0	0
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	Ruimtelijke ontwikkeling en beheer	M	0	0	338	0	331
S12	**Wonen en leefomgeving**	Havenbeheer	M	0	597	0	0	0
		Parken & bossen	E	200	110	65	65	65
		Vastgoed stedelijk groen	E	50	0	0	0	0
		Groen	E	0	604	0	0	0
		Bomenplan	E	1.367	1.403	1.060	1.060	460
		Overige Afval	E	419	65	71	71	71
		Afvalbeheer	E	2.329	2.823	3.543	1.772	1.772
		GRP Initatieffase	E	8.732	12.400	10.908	10.908	10.908
				102.544	**77.953**	**92.664**	**121.430**	**33.597**

') *Economisch- / Maatschappelijk nut*

Toelichting investeringen in gebouwen

Vernieuwing Stadstheater	
Programma	S05 Cultuur Vernieuwing Stadstheater
	In oktober 2022 en januari 2023 heeft de gemeenteraad besluiten genomen over de vernieuwing van het Stadstheater. Gekozen is voor een volledige vernieuwing van het Stadstheater. en daarvoor middelen beschikbaar te stellen:
Betrokkenen	Musis & Stadstheater Arnhem (MSA)
Planning	Realisatie in 2026, heropening in 2027

Raming	Investeringskrediet: € 62,3 mln voor het gebouw en € 10,4 mln voor een bijdrage aan de vernieuwing van de theatertechniek en inrichting.
Beschikbare middelen	In de begroting zijn de benodigde financiële middelen beschikbaar om de kosten voor de vernieuwing van het stadstheater te dekken.

Speciaal onderwijs, Vredenburg en Kronenburg, De Piramide	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor De Piramide op de locatie aan de Groningensingel.
	De directie en teams van de Piramide en Horizon hebben besloten om samen te gaan werken. Vanwege de verwevenheid van de twee schoolgebouwen is de vervangende nieuwbouw en uitbreiding een bouwkundige uitdaging. Het gevolg hiervan is dat de planvorming meer tijd heeft gekost dan voorzien. Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen.
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,9 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,9 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Malburgen, Mozaïek en Johannes	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor een tweetal scholen (Mozaïk en Johannes)
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores, Delta
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 7,5 mln.
Beschikbare middelen	€ 7,5 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Malburgen, Mozaïek en Parcival	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Mozaïek (Zwanebloem) en Parcival in Arnhem zuid
	De planvorming voor deze nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 8,5 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Flores, Vrije school Altea
Planning	Realisatie in 2026
Raming	Investering: 8,5 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Nieuwbouw Sporthal, Malburgen, Fluitekruidstraat	
Programma	De gymzaal aan de Fluitekruidstraat is een gymzaal annex activiteitengebouw in eigendom van de gemeente Arnhem en dat wordt beheerd door Sportbedrijf Arnhem. De gymzaal wordt vervangen door nieuwbouw.
Betrokkenen	Volkshuisvesting Arnhem en Sportbedrijf Arnhem
Planning	Realisatie in 2024
Raming	Investering: 2,6 mln.
Beschikbare middelen	€ 2,6 mln. Is reeds beschikbaar gesteld. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Alteveer/Cranenvelt, De Zyp	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Basisschool De Zyp
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,6 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,6 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Heiejnoord, Vrije school Parcivalschool-Noord	
Programma	Renovatie en vervangende nieuwbouw voor Vrije school Parcivalschool, vestiging Noord.
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Stichting vrije scholen Athena
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 12,1 mln.
Beschikbare middelen	€ 12,1 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Centrum, De Sterrenkring	
Programma	Renovatie of vervangende nieuwbouw voor Jenaplanschool De Sterrenkring
	Deze renovatie/nieuwbouw is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,0 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,0 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Centrum, De Binnenstad

Programma	Renovatie of vervangende nieuwbouw voor Montessori school De Binnenstad.
	De planvorming voor deze renovatie/nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 4,8 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,8 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Voortgezet onderwijs, Geitenkamp, GSG Guido	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Gereformeerde Scholengemeenschap Guido, vestiging Arnhem.
	Het project is in voorbereiding: een architect is geselecteerd en het ontwerp wordt gemaakt.. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 7 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Schoolbestuur vereniging Guido
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 7,4 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast
Randvoorwaarden	Bijdrage van schoolbestuur

Primair onderwijs, Geitenkamp, De Witte Vlinder	
Programma	Renovatie voor de Witte vlinder
	De planvorming voor deze renovatie is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 2,8 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Delta
Planning	Realisatie in 2026
Raming	Investering:€ 2,8 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Speciaal onderwijs, Spijkerkwartier, Dr. Bosschool en Stijgbeugel	
Programma	Koninklijke Kentalis verzorgt in Arnhem aan de Dr. P.C.M. Bosschool en De Stijgbeugel onderwijs voor kinderen en jongeren met een auditieve en/of communicatieve beperking. Daarnaast heeft zij voorzieningen voor diagnostiekbehandeling en begeleiding. Om haar activiteiten optimaal af te kunnen stemmen op de behoeften van de doelgroep heeft zij besloten tot het ontwikkelen van brede regionale Zorg Onderwijs Combinaties (ZOC) op verschillende locaties in Nederland, onder andere in Arnhem.
Betrokkenen	Kentalis
Planning	Realisatie in 2024
Raming	Investering: 8,7 mln.

Beschikbare middelen	Investeringskrediet van 8,7 mln
Randvoorwaarden	In convenant is afgesproken dat Kentalis een bijdrage doet voor renovatie Dr. Bosschool/De Stijgbeugel en tevens bijdrage in kader van frisse scholen. Vanwege vertraging is nog niet duidelijk of convenant daadwerkelijk zo zal worden uitgevoerd.

Subsidies

De gemeente Arnhem heeft per programma haar doelstellingen met de daarbij behorende beoogde effecten en resultaten geformuleerd. Deze doelen kunnen op verschillende manieren worden bereikt. Een van deze manieren is het verlenen van subsidies. Subsidies zijn financiële bijdragen aan inwoners en/of organisaties voor activiteiten die bijdragen aan de realisatie van de door de gemeenteraad vastgestelde beleidsdoelen van de gemeente.
In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de (verwachte) subsidieverlening in 2024.

Overzicht

Subsidies kunnen op verschillende manieren worden verleend:

1. Subsidies op basis van subsidieregelingen
Volgens de Algemene wet bestuursrecht mag een bestuursorgaan alleen subsidie voor activiteiten verstrekken op grond van een wettelijk voorschrift. Dat kan een rijksregeling, provinciale regeling of een gemeentelijke (subsidie)verordening zijn. Op basis van de Algemene Subsidieverordening Arnhem 2016 (ASV) zijn in Arnhem verschillende subsidieregelingen vastgesteld. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidieverstrekking. Aan de hand van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verdeeld en toegewezen aan de betrokken instellingen.

2. Begrotingssubsidies
Het is niet altijd zinvol om een aparte regeling op te zetten voor het verstrekken van een subsidie. Bijvoorbeeld wanneer er maar één instelling is die een bepaalde gesubsidieerde activiteit kan voeren. Voor die gevallen is in de Algemene wet bestuursrecht een uitzondering gemaakt. Wanneer in de begroting een subsidieontvanger vermeld staat én het bedrag waarop de subsidie ten hoogste kan worden vastgesteld, is geen nader wettelijk voorschrift nodig. Met name de subsidies aan grote organisaties worden op deze wijze verstrekt.

Als het bij onvoorziene omstandigheden wenselijk is om een subsidie te verstrekken, maar zowel een subsidieregeling als een begrotingssubsidie behoren niet tot de mogelijkheden, biedt de wet daarnaast onder andere de mogelijkheid om op incidentele basis subsidie te verstrekken.

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2023	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Subsidieregeling	10.582	9.360	9.410	9.341	9.341
STAD	*5.483*	*4.100*	*4.150*	*4.082*	*4.082*
WIJK	*5.099*	*5.260*	*5.260*	*5.260*	*5.260*
Begroting	89.399	91.930	86.945	86.250	86.497
STAD	*66.574*	*69.063*	*64.008*	*63.397*	*63.870*
WIJK	*22.825*	*22.867*	*22.937*	*22.852*	*22.627*
Incidenteel	5.389	1.489	1.104	914	914
STAD	*2.325*	*576*	*625*	*435*	*435*
WIJK	*3.064*	*914*	*479*	*479*	*479*
Totaal Subsidies	**105.370**	**102.779**	**97.459**	**96.505**	**96.752**

In bovenstaande tabel is de voor 2024 begrote subsidieverstrekking per grondslag weergegeven, op basis van gegevens per augustus 2023.

Het begrote bedrag aan te verstrekken subsidies met de grondslag **begroting** ligt enigszins (2,8%) hoger dan in 2023. Voor een verdere toelichting op de subsidies met de grondslag begroting, wordt verwezen naar het onderdeel 'Begrotingssubsidies' in deze paragraaf.

Voor de **subsidieregelingen** geldt dat de in de tabel opgenomen begrote bedragen niet helemaal representatief zijn voor de budgetten die in de jaarschijven daadwerkelijk beschikbaar voor subsidieverstrekking op grond van een regeling (subsidieplafonds). Redenen hiervoor zijn:

- Het subsidieplafond van een regeling wordt door het college soms vastgesteld voor de gehele looptijd van een regeling. Het bedrag dat voor een bepaald jaar beschikbaar is hangt af van in hoeverre het plafond van de regeling al is 'uitgenut'. Pas na afloop van het lopende jaar (2023) wordt de begroting van het komende jaar (2024) hierop aangepast;
- Voor de regelingen waarbij het college jaarlijks het plafond opnieuw vaststelt, is pas eind 2023 bekend wat de hoogte van het plafond voor 2024 is;
- Gedurende het jaar kunnen door het college nieuwe regelingen worden ingesteld. Middelen hiervoor worden gedekt uit regulier programmabudget, of onttrokken aan een bestemmingsreserve.

Voor een overzicht van de in 2024 lopende subsidieregelingen wordt verwezen naar het onderdeel 'Subsidieregelingen' in deze paragraaf.

Gezien de aard (onvoorziene omstandigheden) geldt voor **incidentele subsidies** dat deze voorafgaand aan het boekjaar lastig te begroten zijn. Enkel in die gevallen waarbij de subsidie meerjarig (voor een beperkt aantal jaar) wordt toegekend, is vooraf duidelijk dat deze verstrekt gaat worden. Het in de begroting opgenomen bedrag voor incidentele subsidieverstrekking betreft dan ook grotendeels een nog niet aan specifieke organisaties gelabeld budget, dat gedurende het jaar ingezet kan worden voor het verstrekken van incidentele subsidies.

Subsidieregelingen

In Arnhem wordt een deel van de subsidies verleend op basis van een subsidieregeling. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidieverstrekking. Op basis van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verleend aan de betrokken instellingen.

Ten tijde van het opstellen van deze begroting is van onderstaande regelingen bekend dat deze actueel zijn in 2024:

- AANjaagfonds
- Aanpak voortijdig schoolverlaten
- Amateurkunstregeling
- Burgerkracht
- Circulaire initiatieven
- Collectieve aanpak particuliere woningen Arnhem-Oost (SEWA)
- Creatieve bedrijfsverzamelgebouwen
- Groenblauwe initiatieven
- Duurzame projecten
- Energiecompensatie maatschappelijke organisaties
- Energiebesparing Ondernemers en Maatschappelijke Instellingen
- Herdenking slavernij en antiracisme
- Non formele educatie regio midden-Gelderland
- Preventie huiselijk geweld en kindermishandeling
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 1; Publieksevenementen, producties en presentaties
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 2; Culturele producties en presentaties en culturele festivals
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 3, Artistieke producties en presentaties en artistieke festivals
- Scouting
- Sport
- Stimuleringsregeling inzet conciërges basisscholen
- Voorschools aanbod
- Wijkinitiatieven

Begrotingssubsidies

In onderstaande lijsten zijn de namen opgenomen van organisaties die naar verwachting in 2024 begrotingssubsidie ontvangen, met daarbij het geraamde bedrag per wijk- en stadsprogramma en op totaal niveau.
Met het vaststellen van de begroting wordt per organisatie het maximale bedrag (de lijst op totaalniveau) aan begrotingssubsidie voor 2024 bepaald. Binnen het maximale bedrag mag het college (programmamanager in mandaat) besluiten over het verstrekken van begrotingssubsidie.

Ten tijde van het opstellen van deze begroting dienen de subsidieaanvragen voor 2024 nog te worden ingediend en toegekend. De begrote bedragen kunnen naar aanleiding hiervan nog wijzigen.
Bij wijziging van activiteiten door de subsidieontvanger wordt het bedrag aan begrotingssubsidie hiermee in lijn gebracht en naar boven of beneden bijgesteld t.o.v. 2023. Er kan ook de wens zijn om een begrotingssubsidie te verstrekken aan een organisatie die niet eerder begrotingssubsidie heeft ontvangen, of om juist de begrotingssubsidie aan een organisatie stop te zetten.
In (vrijwel) alle gevallen betreft het bij de hiervoor beschreven situaties het omzetten van regulier programmabudget in subsidiebudget en vice versa, of om een verschuiving van subsidiebudget van de ene naar de andere organisatie. De gevolgen van beide wijzigingen voor het financieel beeld zijn neutraal.
De toename in het begrote bedrag aan begrotingssubsidie voor 2024 ten opzichte van 2023 die bij veel organisaties te zien is, is te verklaren door de beschikbaar gestelde compensatie voor loon- en prijsstijgingen. Bij het onderdeel 'Ontwikkelingen' wordt deze compensatie verder toegelicht. Op opvallende mutaties wordt hierna een toelichting gegeven.

In bovenstaande lijst is ook de ontvanger '*Subsidies alg'* opgenomen. Deze fictieve ontvanger wordt in de administratie gebruikt voor budget dat nog niet voor een specifieke organisatie bestemd is. De toename in het begrote bedrag ten opzichte van 2023 kan verklaard worden door de extra compensatie die toegekend is als gevolgd van de hoge huurindexatie. Deze compensatie zal later nog verdeeld worden over de diverse organisaties.

Leger des Heils
Er is een toename in het aantal dakloze bezoekers. Hierdoor is een structurele personele krapte ontstaan en wordt er samen met het Leger des Heils momenteel gezocht naar een nieuwe locatie voor woonplekken met ambulante begeleiding voor dakloze gezinnen. De verwachting is dat deze uitbreiding voor de periode vanaf 2023 voor de komende jaren nodig is.

St. Sonsbeek & State of Fashion
In 2024 wordt € 250.000 aan extra middelen beschikbaar gesteld om een stevige jubileumeditie neer te zetten.

Sportbedrijf
Het Sportbedrijf kent een tekort op de begroting. Dit probleem is structureel en de gemeente verstrekt daarom aanvullende subsidie aan het Sportbedrijf. Voor 2024 gaat het om een bedrag van € 2,8 miljoen als gevolg van onder meer hogere energielasten. Daarnaast wordt het aantal buurtsportcoaches uitgebreid met 3FTE.

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2023	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Begroting	89.399	91.930	86.945	86.250	86.497
Arnh Platf Chronisch zieken Gehand	*133*	*135*	*135*	*135*	*135*
Arnhems Fed van Muziekgezelschappen	*6*	*6*	*6*	*6*	*6*
Arnhemse Sport Federatie	*13*	*13*	*13*	*13*	*13*
Bijzonder in Arnhem	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Centrum voor Activerend Werk	*361*	*372*	*372*	*372*	*372*
Coöperatie Dorpsplatform Elden U.A	*6*	*7*	*7*	*7*	*7*
Courage Events	*30*	*31*	*31*	*31*	*31*
De Helling Exp.Werkplaats	*95*	*99*	*99*	*99*	*99*
De Nieuwe Oost	*90*	*89*	*89*	*89*	*89*
Diverzo, COC Midden-Gelderland	*11*	*12*	*12*	*12*	*12*
Dorpsraad Schaarsbergen	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
Elderveld Wijkplatform	*16*	*0*	*0*	*0*	*0*
Expertise Centrum Samenleving	*21*	*21*	*21*	*21*	*21*
Indigo	*18*	*15*	*15*	*15*	*15*
IVIO-Opleidingen	*230*	*232*	*232*	*232*	*232*
Kluppluz BV	*473*	*493*	*493*	*493*	*493*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Leger des Heils Gelderland	*528*	*1.035*	*1.235*	*735*	*735*
LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	*26*	*27*	*27*	*27*	*27*
Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp	*396*	*397*	*397*	*397*	*397*
MEE Gelderse Poort	*143*	*150*	*150*	*150*	*150*
Oprecht BV	*550*	*574*	*574*	*574*	*574*
Pactum	*1.910*	*1.932*	*1.932*	*1.932*	*1.932*
Pro Persona Arnhem	*157*	*164*	*164*	*164*	*164*
Reg Opleids.centr Graafschap College	*41*	*41*	*41*	*41*	*41*
REIJE Energiediensten BV	*80*	*0*	*0*	*0*	*0*
RIBW. Arnhem & Veluwe Vallei	*304*	*301*	*301*	*301*	*301*
Rijn Ijssel Roc	*1.300*	*1.311*	*1.311*	*1.311*	*1.311*
Rooms Kathol Parochie St. Eusebius	*12*	*11*	*11*	*11*	*11*
Scalabor	*561*	*365*	*405*	*322*	*99*
SIMON scholen	*83*	*84*	*84*	*84*	*84*
Slachtofferhulp Nederland, Reg Oost	*34*	*36*	*36*	*36*	*36*
Sportbedrijf Arnhem BV	*18.071*	*20.911*	*18.111*	*17.998*	*17.998*
St StartClub Arnhem	*45*	*0*	*0*	*0*	*0*
ST Toneelgroep Oostpool	*75*	*71*	*71*	*71*	*71*
St Vrienden van de Ernemse Optog	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
St. Airborne Museum	*269*	*273*	*273*	*273*	*273*
St. Airborne Region	*82*	*86*	*86*	*86*	*86*
St. BBA	*110*	*112*	*112*	*112*	*112*
St. Beheer Wijk Sportac Vredenburcht	*56*	*56*	*56*	*56*	*56*
St. Bewoners Spijkerkwartier	*38*	*40*	*40*	*40*	*40*
St. Bewoners Vredenburg	*18*	*19*	*19*	*19*	*19*
St. Bewonersplatform Rijkerswoerd	*34*	*36*	*36*	*36*	*36*
St. Biz Korenkwartier	*119*	*124*	*124*	*124*	*124*
St. Bouwspeelplaats De Leuke Linde	*108*	*161*	*161*	*161*	*161*
St. Bridge to Liberation	*615*	*642*	*27*	*27*	*327*
St. CASA	*23*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Citymarketing Arnhem	*350*	*355*	*355*	*355*	*355*
St. Culturele Evenementen Arnhem	*39*	*38*	*38*	*38*	*38*
St. De Blauwe Wij(k) Economie	*150*	*150*	*0*	*0*	*0*
St. De Innovatiefabriek Arnhem	*52*	*54*	*54*	*54*	*54*
St. De Instap	*248*	*259*	*259*	*259*	*259*
St. De Klup	*16*	*17*	*17*	*17*	*17*
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	*391*	*394*	*394*	*394*	*394*
St. Energiebank Regio Arnhem	*1.539*	*450*	*0*	*0*	*0*
St. Entrea Lindenhout	*170*	*177*	*177*	*177*	*177*
St. Eusebius	*341*	*356*	*356*	*356*	*356*
St. Fashion Festival Arnhem	*52*	*54*	*54*	*54*	*54*
St. Flores Onderwijs	*744*	*750*	*750*	*750*	*750*
St. Focus Filmtheater	*702*	*691*	*691*	*691*	*691*
St. Gym & Turnen Arnhem	*146*	*147*	*147*	*147*	*147*
St. Halt, team Gelderland	*22*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Het Droombankje	*291*	*304*	*304*	*304*	*304*
St. Het Huis van Puck	*231*	*229*	*229*	*229*	*229*
St. Humanitas	*52*	*55*	*55*	*55*	*55*
St. Inloophuis Sint Marten Klarendal	*31*	*31*	*31*	*31*	*31*
St. Introdans	*126*	*125*	*125*	*125*	*125*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
St. IrisZorg	*5.028*	*5.090*	*5.090*	*5.090*	*5.090*
St. Jacobiberg	*241*	*238*	*238*	*238*	*238*
St. Jeugdland	*71*	*74*	*74*	*74*	*74*
St. KAB Posttheater	*216*	*214*	*214*	*214*	*214*
St. Kentalis Zorg	*133*	*139*	*139*	*139*	*139*
St. Koningsdag Arnhem	*10*	*10*	*10*	*10*	*10*
St. Kruispunt	*254*	*258*	*318*	*318*	*318*
St. Leergeld Arnhem	*81*	*84*	*84*	*84*	*84*
St. Luxor Live	*452*	*448*	*448*	*448*	*448*
St. Moviera	*3.794*	*3.787*	*3.787*	*3.787*	*3.787*
St. Museum Arnhem	*4.650*	*4.670*	*4.670*	*4.670*	*4.670*
St. Musis en Stadstheater	*7.838*	*7.770*	*7.770*	*7.770*	*7.770*
St. Natuurcentrum Arnhem	*2.112*	*2.140*	*2.140*	*2.140*	*2.140*
St. Ome Joop's Tour	*22*	*23*	*23*	*23*	*23*
St. Omstand	*50*	*52*	*2*	*2*	*2*
St. Ondernemersfonds Arnhem	*380*	*380*	*380*	*380*	*380*
St. Ontwerp Platform Arnhem	*21*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Pas	*2.208*	*2.227*	*2.227*	*2.227*	*2.227*
St. Peutercentra Arnhem	*154*	*156*	*156*	*156*	*156*
St. Phion	*74*	*73*	*73*	*73*	*73*
St. Platform Binnenstad Arnhem	*56*	*56*	*56*	*56*	*56*
St. PRAGO	*109*	*110*	*110*	*110*	*110*
St. Present	*22*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Productiehuis Plaatsmaken	*204*	*202*	*202*	*202*	*202*
St. Rijnstad	*8.172*	*7.588*	*7.588*	*7.588*	*7.588*
St. Rijnstate Ziekenhuis	*55*	*57*	*57*	*57*	*57*
St. Rozet	*9.840*	*9.783*	*9.783*	*9.783*	*9.783*
St. Sinterklaasintocht Arnhem	*3*	*3*	*3*	*3*	*3*
St. SLAK	*219*	*217*	*217*	*217*	*217*
St. Sonsbeek & State of Fashion	*957*	*1.234*	*484*	*484*	*484*
St. Sportcentrum Rijkerswoerd	*549*	*555*	*555*	*555*	*555*
St. Stoelenproject De Duif	*263*	*267*	*327*	*327*	*327*
St. Streekomroep Middel Gelderland	*238*	*241*	*241*	*241*	*241*
St. VanHarte	*9*	*10*	*10*	*10*	*10*
St. Veilig Thuis Gelderland Midden	*3.152*	*3.191*	*3.191*	*3.191*	*3.191*
St. Viering Nat Feest en Gedenkdagen	*22*	*23*	*23*	*23*	*23*
St. Vitale Verbindingen	*191*	*193*	*193*	*193*	*193*
St. Vitesse Betrokken	*81*	*84*	*84*	*84*	*84*
St. Vluchtelingenwerk Nederland	*513*	*529*	*529*	*529*	*529*
St. Vluchtelingenwerk Oost-Ned	*16*	*0*	*0*	*0*	*0*
St. Vrijwillige Terminale Zorg Arnh	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
St. Welzijn Ouderen Arnhem	*2.293*	*2.323*	*2.323*	*2.323*	*2.323*
St. Wonen in Kronenburg Appelgaard	*12*	*12*	*12*	*12*	*12*
St. Zwembad Klarenbeek	*351*	*355*	*355*	*355*	*355*
Stichting Buddy to Buddy Arnhem	*57*	*58*	*58*	*58*	*58*
Stichting De Driestroom	*125*	*131*	*131*	*131*	*131*
Stichting HAN Hydromotive	*10*	*11*	*11*	*11*	*11*
Stichting Het Huurdershuis	*54*	*56*	*56*	*56*	*56*
Stichting Schakel025	*136*	*132*	*132*	*132*	*132*
Subsidies Alg	*272*	*814*	*284*	*284*	*454*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Toerisme veluwe arnhem nijmegen	*379*	*383*	*383*	*383*	*383*
Voedselbank Arnhem	*30*	*31*	*31*	*31*	*31*
Vrijwilligersgala On Ganse	*31*	*32*	*32*	*32*	*32*
Wijkvereniging Angerenstein	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
Wijkvereniging De Oostelaar	*18*	*16*	*16*	*16*	*16*
Wijkvereniging Elderveld	*16*	*17*	*17*	*17*	*17*
Wijkvereniging Molenbeke	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Wijkvereniging Paasberg Wellenstein	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Wijkvereniging Schuytgraaf	*19*	*17*	*17*	*17*	*17*
Youth for Christ Nederland	*90*	*93*	*93*	*93*	*93*
Zorgbelang Inclusief	*36*	*38*	*38*	*38*	*38*
Totaal Subsidies	**89.399**	**91.930**	**86.945**	**86.250**	**86.497**

Begrotingssubsidies per programma
De voor 2024 begrote omvang van de subsidieverstrekking met de grondslag begroting is € 91,9 miljoen. In onderstaande tabellen is de verdeling naar de programma's zichtbaar. De eerste tabel betreft de stedelijke programma's, de tweede tabel de wijkprogramma's.

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Bestuur, dienstverlening en financien	*27*	*28*	*28*	*28*	*28*
Veiligheid	*111*	*115*	*115*	*115*	*115*
Economie	*2.504*	*2.517*	*1.902*	*1.902*	*2.202*
Onderwijs	*3.829*	*3.992*	*3.846*	*3.846*	*3.846*
Cultuur	*26.369*	*26.745*	*25.747*	*25.747*	*25.917*
Participatie en armoedebestrijding	*119*	*115*	*84*	*86*	*89*
Zorg	*1.962*	*1.987*	*1.987*	*1.987*	*1.987*
Welzijn en inclusie	*16.335*	*16.467*	*16.765*	*16.265*	*16.265*
Gezondheid en sport	*13.549*	*16.499*	*13.534*	*13.421*	*13.421*
Klimaat, energie en milieu	*1.769*	*600*	*0*	*0*	*0*
Totaal Subsidies	**66.574**	**69.063**	**64.008**	**63.397**	**63.870**

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
WIJK	*22.825*	*22.867*	*22.937*	*22.852*	*22.627*
Totaal Subsidies	**22.825**	**22.867**	**22.937**	**22.852**	**22.627**

Ontwikkelingen
Kostenstijgingen bij subsidiepartners
Om onze subsidiepartners tegemoet te komen bij de sterk gestegen lonen en prijzen in 2022 is een aanvullende compensatie over 2022 toegekend bij subsidieverstrekking 2023 aan gesubsidieerde partijen die dit nodig

hadden. Gelet op de onzekerheid omtrent toekomstige kostenontwikkelingen is deze compensatie alleen incidenteel toegekend. Daarnaast geldt een structurele compensatie voor de verwachte loon- en prijsstijgingen in 2023. Ook in 2023 hebben sommige partners al aangegeven dat ze zonder extra subsidie gezien de sterk gestegen kosten niet in staat zullen zijn de afgesproken beleidsopdracht binnen het beschikbaar budget volledig uit te voeren of niet de kwaliteit kunnen leveren die de gemeente van hen gewend is. Voor gesubsidieerde culturele instellingen wordt (gedeeltelijke) compensatie indien nodig ook in 2023 incidenteel mogelijk. Hiertoe worden de coronamiddelen cultuur (zie Turap 2) geheel of gedeeltelijk ingezet. Deze incidentele compensatie staat los van de reguliere structurele compensatie voor loon- en prijsstijgingen van alle gesubsidieerde partijen in 2024 en verder.

Nieuwe wijze subsidiëring sociale basis
Om te zorgen dat we ook in de toekomst goede dingen kunnen doen voor de Arnhemmers, werken we in 2023 aan nieuw, flankerend beleid op Welzijn. Belangrijk daarbij is dat de gemeente de te verstrekken subsidies aan laat sluiten op wat we breder in het sociaal domein en specifiek in de sociale basis willen bereiken. Na de bespreking en besluitvorming gaan we het welzijnsbeleid implementeren. Dan zal ook duidelijk zijn wat de impact is op bestaande subsidies. Voor de tussenliggende periode gaan we bekijken welke onderdelen van de nieuwe aanpak al verwerkt kunnen worden in lopende subsidieafspraken.

Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

De openbaarheidsparagraaf is een recente toevoeging aan de Begroting 2024, voortvloeiend uit het besluit tot actieve openbaarmaking van informatie. Deze nieuwe verplichting is gericht op het verbeteren van de informatiehuishouding binnen overheidsinstanties, Bovendien vereist artikel 3.5 van de Wet open overheid (Woo) dat een bestuursorgaan in de jaarlijkse begroting en verantwoording specifieke aandacht besteedt aan zowel de beleidsvoornemens als de uitvoering van de Wet open overheid.

Inleiding

Transparantie en openbaarheid staat bij ons hoog in het vaandel. Een voortvarende en efficiënte uitvoering van de Wet open overheid (Woo) past hierbij. Deze wet is op 1 mei 2022 in werking getreden. Deze wet richt zich op een transparante overheid en vraagt een cultuurverandering rond de omgang met informatie. Bepaalde informatie moet verplicht en actief openbaar gemaakt worden. We volgen hierbij de landelijke planning waarbij de wettelijke verplichting per informatiecategorie gefaseerd zal worden ingevoerd. Kansen om te versnellen zullen we hierbij niet laten liggen.

Als organisatie hebben we een programmatische aanpak ontwikkeld voor de implementatie van de Woo op de lange termijn. Deze meerjarige aanpak is opgesteld om ervoor te zorgen dat we voldoen aan de vereisten van de Woo en dat we transparantie en openheid bevorderen. In deze begroting is extra geld gereserveerd voor extra capaciteit voor de beantwoording van de vragen (de zogeheten passieve openbaarmaking). We hechten veel waarde aan het informeren van de gemeenteraad over onze voortgang en plannen met betrekking tot de Woo. Om die reden wordt de raad periodiek op de hoogte gehouden van onze activiteiten en vorderingen. Jaarlijks informeren we onze (fundamentele) uitgangspunten, we blikken terug en kijken vooruit met betrekking tot een open overheid via een raadsinformatiebrief.

Onderdelen Woo

De Woo bestaat uit drie onderdelen:

1. De openbaarmaking op eigen initiatief (actieve openbaarmaking)
2. De openbaarmaking op verzoek (passieve openbaarmaking)
3. Verbetering van de informatiehuishouding

Voor 2024 staan hiervoor de volgende activiteiten gepland:

Ad. 1.

We gaan in 2024 actief aan de slag met het verder publiceren van informatie categorieën conform de Woo en volgen zoals eerder aangegeven het tijdspad dat door de landelijke overheid is opgesteld (actieve openbaarmaking). Deze categorieën hebben betrekking op verschillende soorten informatie die binnen de overheid worden gegenereerd en beheerd. Voorbeelden hiervan zijn beleidsdocumenten, besluiten, Woo-verzoeken. Daarnaast publiceren we jaarlijks proactief datasets aan de hand van de lijst die we jaarlijks via een raadsinformatiebrief kenbaar maken. Het proactief publiceren van datasets houdt in dat we regelmatig op eigen initiatief datasets beschikbaar stellen aan het inwoners, instellingen en ondernemingen (zie website: www.opendata.arnhem.nl)

Ad. 2.

We werken in 2024 verder aan het verbeteren van het tijdig afhandelen van de Woo-verzoeken (passieve openbaarmaking). We gaan aan de slag met een verdere kwaliteitsslag en met het ondersteunen en faciliteren van behandelaars. Dit doen we door middel van het verzorgen van onder andere workshops, actualiseren van handreikingen en modellen. Hiermee worden behandelaars meer ontzorgd. De aandacht zal ook gericht zijn op het stroomlijnen van het proces afhandeling Woo-verzoeken. We streven naar maximale transparantie, met behoud van de bescherming van persoonlijke gegevens. In de raadsbrief van 23 mei 2023 , ter beantwoording van artikel 44 vragen van de fractie van Volt, is meer specifiek ingegaan op de wijze van verbetering van de uitvoering van de Woo.

Ad. 3.

Om aan de nieuwe eisen te kunnen voldoen, moet onze gemeentelijke informatiehuishouding op orde zijn. We gaan essentiële aanpassingen doorvoeren in onze informatievoorziening met betrekking tot de Woo. Bijvoorbeeld, de informatie moet transparant zijn, zodat burgers gemakkelijk toegang hebben tot relevante documenten, zoals besluiten en beleidsstukken. Daarnaast moet de informatie duurzaam worden bewaard, zodat het op lange termijn beschikbaar blijft. Verder is het belangrijk dat persoonlijke gegevens beschermd worden en vertrouwelijk blijven, en dat er beveiligingsmaatregelen worden genomen om ongeautoriseerde toegang tot informatie te voorkomen. Ten slotte moet de informatie gestructureerd worden beheerd, met metadata (gegevens

over gegevens) en goede documentatie, zodat het gemakkelijk vindbaar en begrijpelijk is voor zowel interne medewerkers als externe belanghebbenden.

Cultuur, houding en gedrag

De Woo heeft niet alleen betrekking op de informatievoorziening en technische aspecten, maar ook op de houding, het gedrag en de cultuur binnen onze organisatie. Het gaat erom dat onze organisatie transparantie en openheid omarmt als fundamentele waarden. Dit houdt in dat medewerkers en leidinggevenden zich bewust moeten zijn van het belang van transparantie en openheid in hun werk en besluitvormingsprocessen. Het vereist een cultuur waarin informatie actief wordt gedeeld, toegankelijk is en begrijpelijk wordt gemaakt voor het publiek. Om de houding en het gedrag in overeenstemming te brengen met de Woo gaan investeren in bewustwordingsprogramma's en trainingen. Daarnaast is het van belang dat er een cultuur van vertrouwen en samenwerking heerst, waarin medewerkers zich veilig voelen om informatie te delen en kritische vragen te stellen.

Overig programmaplan

Overzicht lastenontwikkeling WOZ-waarde € 300.000	2023	2024	% Lasten-ontwikkeling
Onroerend zaakbelasting	€ 304	€ 323	6%
Rioolheffing	€ 139	€ 146	5%
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	14%
Totaal	**€ 739**	**€ 806**	**9%**

Algemene dekkingsmiddelen	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Treasury	-2.286	2.436	4.722
OZB-woningen	3.985	30.403	26.418
OZB niet-woningen	0	32.270	32.270
Belastingen overig	5	381	376
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0	542.349	542.349
Totaal	**1.704**	**607.839**	**606.135**

Overhead	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Overhead	81.658	3.923	-77.735
Totaal	**81.658**	**3.923**	**-77.735**

Heffing VPB	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Vennootschapsbelasting	600	0	-600
Totaal	**600**	**0**	**-600**

Onvoorzien	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Onvoorzien	1.000	0	-1.000
Totaal	**1.000**	**0**	**-1.000**

Deel 3 Financiële begroting

De financiële begroting is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

Overzicht van baten en lasten per programma
In het overzicht van baten en lasten wordt aangegeven tot welke bedragen de raad het college autoriseert door middel van het vaststellen van de begroting per programma.

Overzicht van geraamde incidentele baten en lasten
Tot de incidentele baten en lasten worden de lasten en baten gerekend die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen. Ook de post onvoorzien wordt tot de incidentele lasten gerekend.

Financiële Staten
- Geprognosticeerde balans;
- Verloop van reserves en voorzieningen;
- EMU-saldo 2024;
- Overzicht van geraamde baten en lasten per taakveld.

Vanuit het Besluit begroting en verantwoording (BBV) is ten behoeve van de onderlinge vergelijkbaarheid van gemeenten voorgeschreven om een taakveldenbegroting op te stellen.

Mutaties circulaires Gemeentefonds

Overzicht van baten en lasten per programma

		Lasten						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		218.629	219.679	232.969	227.554	224.404	225.389	226.417
Totaal		218.629	219.679	232.969	227.554	224.404	225.389	226.417
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	92.278	100.547	92.993	106.407	103.615	102.151	102.406
S01	Veiligheid	22.864	22.205	26.939	29.433	27.886	25.757	24.630
S02	Bereikbaarheid	21.574	29.718	31.485	33.080	30.692	31.401	31.756
S03	Economie	8.082	9.375	10.664	9.769	8.633	8.148	7.779
S04	Onderwijs	23.516	24.592	25.947	27.504	28.575	29.471	29.194
S05	Cultuur	36.171	38.750	44.042	41.509	40.688	40.655	45.355
S06	Participatie en armoedebestrijding	169.591	164.795	163.696	165.248	166.785	168.454	166.242
S07	Zorg	63.584	64.375	66.178	66.822	61.245	65.148	65.959
S08	Welzijn en inclusie	37.900	27.579	52.783	32.301	32.476	31.180	29.502
S09	Gezondheid en sport	25.265	24.684	25.316	29.048	25.567	25.304	25.119
S10	Klimaat, energie en milieu	5.912	5.663	15.841	22.677	17.975	15.644	14.770
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	25.993	51.668	64.001	49.142	46.829	32.015	23.250
S12	Wonen en leefomgeving	37.711	52.517	53.752	51.819	50.654	50.783	50.959
Totaal		570.442	616.469	673.638	664.758	641.621	626.111	616.920
Eindtotaal		789.071	836.148	906.607	898.473	869.610	850.141	839.402

		Baten						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma's								
WIJK		25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Totaal		25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	587.497	559.387	571.176	615.647	619.106	580.465	573.165
S01	Veiligheid	5.142	2.289	5.890	5.442	4.409	2.282	2.282
S02	Bereikbaarheid	7.263	9.529	9.532	9.488	9.442	9.396	9.351
S03	Economie	1.239	1.222	1.257	1.755	1.600	1.600	1.755
S04	Onderwijs	4.845	2.417	3.681	2.951	2.951	2.951	2.951
S05	Cultuur	8.059	7.524	8.707	8.872	8.423	8.423	8.423
S06	Participatie en armoedebestrijding	114.865	114.470	109.871	112.324	114.414	117.300	120.027
S07	Zorg	5.290	2.898	2.786	2.481	2.481	3.921	3.881
S08	Welzijn en inclusie	13.831	1.784	23.055	2.670	2.670	2.670	2.670
S09	Gezondheid en sport	5.589	3.398	3.690	3.778	3.778	3.717	3.717
S10	Klimaat, energie en milieu	1.224	1.032	10.529	11.337	7.236	4.659	8.786
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	16.572	45.341	52.497	39.661	42.629	33.303	22.085
S12	Wonen en leefomgeving	43.483	42.178	43.039	45.333	46.276	47.198	47.285
Totaal		814.899	793.468	845.711	861.739	865.414	817.884	806.378
Eindtotaal		840.894	819.763	873.291	891.298	894.627	847.063	835.525

		Exploitatieresultaat						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		192.634	193.384	205.390	197.994	195.191	196.209	197.270
Totaal		192.634	193.384	205.390	197.994	195.191	196.209	197.270
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	-495.219	-458.840	-478.183	-509.240	-515.491	-478.314	-470.759
S01	Veiligheid	17.722	19.916	21.049	23.991	23.477	23.475	22.348
S02	Bereikbaarheid	14.311	20.189	21.953	23.592	21.250	22.005	22.405
S03	Economie	6.844	8.153	9.407	8.014	7.034	6.548	6.024
S04	Onderwijs	18.671	22.175	22.265	24.554	25.625	26.520	26.243
S05	Cultuur	28.112	31.227	35.335	32.637	32.265	32.232	36.932
S06	Participatie en armoedebestrijding	54.726	50.326	53.825	52.924	52.371	51.154	46.215
S07	Zorg	58.293	61.477	63.391	64.341	58.763	61.227	62.078
S08	Welzijn en inclusie	24.069	25.796	29.728	29.631	29.806	28.510	26.832
S09	Gezondheid en sport	19.676	21.286	21.626	25.270	21.789	21.587	21.402
S10	Klimaat, energie en milieu	4.688	4.631	5.313	11.339	10.739	10.986	5.984
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	9.421	6.327	11.504	9.481	4.200	-1.287	1.164
S12	Wonen en leefomgeving	-5.772	10.339	10.713	6.485	4.378	3.585	3.674
Totaal		-244.457	-177.000	-172.073	-196.980	-223.793	-191.773	-189.458
Eindtotaal		-51.823	16.385	33.316	7.175	-25.017	3.078	3.877

		Toevoegingen aan reserves						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Totaal		6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	52.002	3.904	4.942	298	18.258	298	298
S01	Veiligheid	805	73	78	78	78	78	78
S02	Bereikbaarheid	8.936	13.742	15.162	11.494	11.569	11.392	11.271
S03	Economie	358	50	50	50	50	50	50
S04	Onderwijs	9.767	8.545	9.547	9.179	9.753	8.395	8.400
S05	Cultuur	4.282	3.204	3.451	3.567	1.040	1.040	1.040
S06	Participatie en armoedebestrijding	4.543	554	554	0	0	0	0
S07	Zorg	21.275	1.082	1.082	3.020	4.417	811	0
S08	Welzijn en inclusie	3.406	1.100	1.708	570	570	570	70
S09	Gezondheid en sport	773	418	431	431	431	431	431
S10	Klimaat, energie en milieu	7.103	10.000	10.715	38	0	0	0
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	5.107	10.000	11.436	25.134	4.345	7.315	5.559
S12	Wonen en leefomgeving	8.680	16.097	15.787	9.657	1.162	591	91
Totaal		127.036	68.768	74.943	63.517	51.672	30.971	27.288
Eindtotaal		133.264	75.388	81.659	65.233	53.388	32.688	29.029

		Ontrekkingen aan reserves						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		6.009	917	12.981	718	793	572	410
Totaal		6.009	917	12.981	718	793	572	410
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	52.002	56.594	59.236	12.074	251	8.192	2.739
S01	Veiligheid	805	397	1.136	572	400	404	50
S02	Bereikbaarheid	8.936	14.848	15.777	12.416	11.137	10.889	10.798
S03	Economie	358	0	0	200	0	0	0
S04	Onderwijs	9.767	7.913	8.039	8.343	9.354	9.733	10.124
S05	Cultuur	4.282	832	4.127	13.432	765	923	791
S06	Participatie en armoedebestrijding	4.543	0	3.833	642	0	0	0
S07	Zorg	21.275	81	996	1.253	680	898	3.016
S08	Welzijn en inclusie	3.406	200	3.618	124	535	538	535
S09	Gezondheid en sport	773	553	846	474	555	460	358
S10	Klimaat, energie en milieu	7.103	40	254	556	962	1.215	1.215
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	5.107	5.807	11.835	12.324	0	0	0
S12	Wonen en leefomgeving	8.680	3.591	5.507	8.379	2.539	1.941	2.873
Totaal		99.298	90.855	115.205	70.790	27.179	35.194	32.497
Eindtotaal		105.307	91.772	128.186	72.407	28.372	35.766	32.907

		Saldo Totaal						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		192.852	199.087	199.125	198.992	196.114	197.354	198.602
Totaal		192.852	199.087	199.125	198.992	196.114	197.354	198.602
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	-486.738	-511.530	-532.476	-521.016	-497.484	-486.208	-473.200
S01	Veiligheid	17.441	19.592	19.990	23.497	23.155	23.148	22.376
S02	Bereikbaarheid	15.127	19.083	21.338	22.670	21.683	22.507	22.878
S03	Economie	6.488	8.203	9.457	7.864	7.084	6.598	6.074
S04	Onderwijs	18.553	22.807	23.773	25.390	26.023	25.183	24.519
S05	Cultuur	27.508	33.599	34.659	22.772	32.540	32.349	37.181
S06	Participatie en armoedebestrijding	52.275	50.880	50.546	52.282	52.371	51.154	46.215
S07	Zorg	78.741	62.478	63.477	66.109	62.501	61.141	59.062
S08	Welzijn en inclusie	25.459	26.696	27.818	30.078	29.842	28.542	26.368
S09	Gezondheid en sport	19.465	21.151	21.210	25.226	21.665	21.557	21.475
S10	Klimaat, energie en milieu	5.049	14.591	15.773	10.822	9.777	9.770	4.769
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	7.220	10.520	11.105	22.291	8.545	6.028	6.723
S12	Wonen en leefomgeving	-3.306	22.844	20.993	7.763	3.001	2.235	892
Totaal		-216.718	-199.087	-212.335	-204.253	-199.300	-195.995	-194.667
Eindtotaal		-23.866	0	-13.211	0	0	0	0

Overzicht structureel begrotingssaldo

Structureel saldo

In de onderstaande tabel is te zien hoe het structureel saldo van deze begroting is opgebouwd.

Structureel begrotingssaldo	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Saldo baten en lasten	-7.175	25.017	-3.078	-3.877
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-3.764	-7.057	-4.886	1.390
Saldo na bestemming	**-10.939**	**17.960**	**-7.964**	**-2.488**
Waarvan incidenteel	-36.671	-10.293	-12.128	-2.600
Structureel begrotingssaldo	**24.772**	**28.253**	**4.165**	**112**

In de onderstaande tabel is te zien hoe het structurele saldo zich heeft ontwikkeld ten opzichte van het structurele saldo van de Begroting 2023.

Verloop structureel saldo	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Structureel saldo Begroting 2023	30.629	34.904	9	9
Structureel saldo Perspectiefnota 2024	-4.566	-3.839	7.317	-10.275
Aanvullend op perspectiefnota				
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen	9.173	8.884	8.017	22.832
Een DUURZAAM Arnhem	-818	-411	150	-446
Een GROEN Arnhem	-5	-241	-660	-1.159
Een KANSRIJK Arnhem	-3.902	-4.647	-3.661	-818
Een VERBONDEN Arnhem	155	10	292	-2.635
Jaarlijkse bijstellingen	-4.933	-6.408	-7.300	-7.395
Totaal aanvullend op perspectiefnota	***-330***	***-2.812***	***-3.162***	***10.378***
Structureel saldo Begroting 2024	**25.732**	**28.252**	**4.164**	**112**

In de Perspectiefnota werd een structureel tekort van € 10,3 miljoen gerapporteerd. Dit werd met name veroorzaakt door het 'ravijn' in de gemeentefondsuitkering. Zoals in hoofdstuk 2 Ontwikkelingen in het financieel kader is toegelicht, is er niet langer sprake van een diep ravijn zoals zichtbaar is in het structurele saldo van het gemeentefonds en de overige Rijksontwikkelingen. Met de mutaties aanvullend op de perspectiefnota die in deze Begroting zijn opgenomen, is het structurele begrotingstekort gedicht en is de Begroting 2024 structureel sluitend.

In de tabellen in hoofdstuk 2 is bij de afzonderlijke ontwikkelingen met een "S" aangegeven dat het een structurele ontwikkeling betreft en met een "I" dat het een incidentele ontwikkeling betreft. De incidentele ontwikkelingen uit de Perspectiefnota zijn daarin toegelicht. In hoofdstuk 2 zijn deze incidentele ontwikkelingen toegelicht aanvullend op de perspectiefnota toegelicht.

Geprognosticeerde balans 2024-2027

Activa	2024	2025	2026	2027
Vaste Activa				
Immateriële vaste activa	**9.573**	**9.256**	**8.940**	**8.624**
Materiële vaste activa	**696.676**	**692.204**	**690.008**	**665.622**
Investeringen met een economisch nut	606.703	603.914	603.371	583.065
Investeringen met een maatschappelijk nut	74.972	73.299	71.656	67.586
Gronden uitgegeven in erfpacht	15.001	14.991	14.981	14.971
Financiële vaste activa	**38.647**	**35.294**	**32.339**	**32.189**
Financiële vaste activa: Kapitaalverstrekkingen	4.742	4.742	4.742	4.742
Financiële vaste activa: Leningen	23.821	20.618	17.813	17.813
Financiële vaste activa: Uitzettingen > 1 jaar	10.084	9.934	9.784	9.634
Totaal Vaste Activa	**744.896**	**736.754**	**731.287**	**706.435**
Vlottende Activa				
Voorraden	**42.814**	**60.084**	**69.907**	**60.155**
Uitzettingen < 1 jaar	**60.000**	**60.000**	**60.000**	**60.000**
Liquide middelen	**500**	**500**	**500**	**500**
Overlopende activa	**75.000**	**75.000**	**75.000**	**75.000**
Totaal Vlottende Activa	**178.314**	**195.584**	**205.407**	**195.655**
Totaal Activa	**923.211**	**932.338**	**936.694**	**902.089**

Passiva	2024	2025	2026	2027
Vaste Passiva				
Eigen vermogen	**222.690**	**247.707**	**244.629**	**240.751**
Voorzieningen	**11.187**	**11.187**	**11.187**	**11.187**
Schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar	**576.413**	**565.753**	**589.870**	**562.590**
Totaal Vaste Passiva	**810.290**	**824.647**	**845.685**	**814.529**
Vlottende Passiva				
Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	**37.920**	**32.691**	**16.008**	**12.561**
Overlopende passiva	**75.000**	**75.000**	**75.000**	**75.000**
Totaal Vlottende Passiva	**112.920**	**107.691**	**91.008**	**87.561**
Totaal Passiva	**923.211**	**932.338**	**936.694**	**902.089**

Reserves en voorzieningen

Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per 01-01-2023	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2023 / 01-01-2024	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2024 / 01-01-2025	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2025 / 01-01-2026	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2026 / 01-01-2027	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2027 / 01-01-2028
																Bedragen € 1.000
Algemene Reserve (AR)	81.963	927	37.725	45.165	0	10.939	34.226	17.960	0	52.186	0	7.964	44.222	0	2.488	41.735
Bestemmingsreserves (BR's)	194.416	80.732	90.447	184.700	65.233	61.469	188.464	35.429	28.372	195.521	32.688	27.802	200.407	29.029	30.419	199.017
Totaal Reserves	**276.378**	**81.659**	**128.172**	**229.865**	**65.233**	**72.407**	**222.690**	**53.388**	**28.372**	**247.707**	**32.688**	**35.766**	**244.629**	**29.029**	**32.907**	**240.751**
Totaal Voorzieningen	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
																Bedragen € 1.000
Arnhem Oost	0	2.500	0	2.500	2.500	0	5.000	0	0	5.000	0	0	5.000	0	0	5.000
Bedrijfsvoering	410	1.174	197	1.387	0	0	1.387	0	0	1.388	0	0	1.388	0	0	1.388
Bereikbaarheid	4.813	9.897	13.999	711	11.552	9.652	2.611	11.627	9.710	4.527	11.450	9.672	6.305	11.354	9.667	7.992
Beschermd en Weerbaar	4.006	0	0	4.006	0	168	3.838	0	395	3.443	0	395	3.048	0	395	2.653
Buitengewoon Beter	1.567	0	300	1.267	0	1.267	0									
Burgerberaden	0	600	0	600	0	0	600	0	0	600	0	0	600	0	0	600
Burgerinitiatieven sociaal domein	372	0	175	197	0	175	22	0	0	22	0	0	22	0	0	22
Burgerparticipatie	211	0	165	46	0	0	46	0	0	46	0	0	46	0	0	46
Cultureel vastgoed	8.156	2.412	257	10.311	2.527	12.838	0									
Duurzaam Arnhem	5.730	10.000	50	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680
Duurzaamheidsleningen	340	0	15	325	0	15	310	0	14	295	0	14	281	0	14	268
Energiearmoedefonds	8.528	5.000	8.528	5.000	0	400	4.600	0	400	4.200	0	0	4.200	0	0	4.200
Evenementen	702	50	0	752	50	200	602	50	0	652	50	0	702	50	0	752
Fractieondersteuning	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21
Gebiedsontwikkeling Kronenburg	0	3.042	0	3.042	123	2.113	1.052	68	0	1.120	43	0	1.163	33	0	1.195
Groenfonds	534	0	425	109	350	109	350	350	0	700	0	0	700	0	0	700
Grondexploitatie	19.909	0	5.600	14.309	488	0	14.797	2.277	0	17.073	7.272	0	24.346	5.526	0	29.872
Groot onderhoud en vervanging Openbare Ruimte	7.836	96	3.917	4.015	124	955	3.184	220	1.002	2.403	0	354	2.049	0	1.311	738
Huisvesting bijz doelgroepen				0	6.000	1.500	4.500	0	1.500	3.000	0	1.500	1.500	0	1.500	0
Inburgering, integratie en asiel	3.019	0	806	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
Jeugdfonds	6.591	1.000	350	7.241	0	963	6.279	0	463	5.816	0	350	5.466	0	0	5.466
Kapitaallasten	2.813	8.550	244	11.120	1.513	330	12.302	500	454	12.348	500	511	12.337	0	535	11.802
Klimaat en Energie	1.527	0	25	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502
Klimaatadaptatiefonds	0	12.500	1.000	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500
Omgevingslawaai	393	0	207	186	0	0	186	0	0	186	0	0	186	0	0	186
Onderwijs	25.088	9.428	7.814	26.702	9.059	8.237	27.525	9.633	9.295	27.863	8.276	9.583	26.555	8.280	10.074	24.762
Onderzoek Rekenkamer	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213
Participatie	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39
Plankosten stedelijke ontwikkeling	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552
Raad	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12
Revolverend fonds (duurzaamheid)	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680
Risico en beheer Arnhem Centraal	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469
Sociaal Economisch Fonds	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605
Solvabiliteit	19.504	0	19.504	0												
Spoorzone Oost				0	23.011	0	23.011	1.000	0	24.011	0	0	24.011	0	0	24.011
Stadsontwikkelingsfonds	0	10.000	0	10.000	0	9.801	199	1.000	0	1.199	0	0	1.199	0	0	1.199
Startersleningen	1.657	0	0	1.657	0	13	1.644	0	13	1.631	0	13	1.618	0	13	1.605
Strategische posities	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500
Taakmutaties Gemeentefonds-overlo	22.533	0	21.891	642	0	642	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Transformatie zorgbudgetten	976	0	281	695	0	498	197	0	0	197	0	0	197	0	0	197

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
Vastgoed	2.945	3.743	4.179	2.509	3.743	3.296	2.956	3.743	3.460	3.238	3.743	3.268	3.712	3.743	2.650	4.805
Volkshuisvesting	7.706	658	429	7.935	674	573	8.036	543	985	7.594	543	1.245	6.893	43	1.245	5.692
Voorstudies	0	0	0	0	500	0	500	0	0	500	0	0	500	0	0	500
Wijkfondsen	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129
WMO en jeugdzorg	25.924	82	0	26.006	3.020	6.815	22.211	4.417	680	25.948	811	898	25.861	0	3.016	22.845
Zuidelijke binnenstad	3.405	0	90	3.315	0	910	2.405	0	0	2.405	0	0	2.405	0	0	2.405
Totaal	**194.416**	**80.732**	**90.447**	**184.700**	**65.233**	**61.469**	**188.464**	**35.429**	**28.372**	**195.521**	**32.688**	**27.802**	**200.407**	**29.029**	**30.419**	**199.017**

Doelstelling per bestemmingsreserve.

Naam	**BR Huisvesting bijz. doelgroepen**
Doel	Dekking bieden voor het opstellen en uitvoeren van projecten om het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uit te breiden.

Naam	**BR Spoorzone Oost**
Doel	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Spoorzone Oost, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte (inclusief groen/park) en mobiliteit (inclusief duurzame bereikbaarheid gebied): dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten. - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve. - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Onderzoek Rekenkamer**
Doel	In het jaarbudget van de Rekenkamer is ruimte voor het uitvoeren van ongeveer twee grote onderzoeken per jaar. Echter, de Rekenkamer is de afgelopen jaren, mede door een actieve gemeenteraad, op ad-hoc basis verzocht aanvullende onderzoeken uit te voeren. Het karakter van dit soort onderzoeken in combinatie met de gewenste korte doorlooptijd noodzaken inhuur van externen. Toevoeging van onderbestedingen op het reguliere onderzoeksbudget en eventueel positief saldo op het product Rekenkamer geven Raad en Rekenkamer iets meer ruimte om snel en adequaat onderzoeken op te pakken.

Naam	**BR Raad**
Doel	Ervaringen in den lande wijzen uit dat de kosten voor het uitvoeren van een raadsonderzoek / enquête een veelvoud bedragen van het budget dat de Griffie jaarlijks hiervoor te besteden heeft van € 15.000. Zodoende wordt dit budget, voor zover het niet wordt aangewend, jaarlijks toegevoegd aan de bestemmingsreserve totdat het plafond (ingesteld op € 75.000) hiervoor is bereikt. Als er zich dan in enig jaar een raadsonderzoek wordt uitgevoerd, dan kan deze reserve hiervoor aangewend worden.

Naam	**BR Risico en beheer Arnhem Centraal**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient voor de beheerkosten van de transferhal, de kosten van het 2e deel van het ondergronds afvaltransportsysteem, dekking risico's met financiële tegenvallers en andere onverwachte ontwikkelingen binnen het project Arnhem Centraal.

Naam	**BR Solvabiliteit**
Doel	In de bestemmingsreserve wordt een buffer opgebouwd voor een robuustere financiële positie. Naast de algemene reserve die direct meetelt in de berekening van de beschikbare weerstandscapaciteit, vormt de BR Solvabiliteit een belangrijke bijdrage in de vergroting van het eigen vermogen.

Naam	**BR Fractie-ondersteuning**
Doel	Deze bestemmingsreserve wordt gebruikt ter dekking van de extra kosten die worden veroorzaakt door de afsplitsing van een fractie. Deze extra kosten worden voor 50% betaald uit de bestemmingsreserve en voor 50% uit een korting op de ondersteuning van de af te splitsen fractie en de oorspronkelijke fractie. Hierbij wordt voorkomen dat bij afsplitsingen de financiële gevolgen volledig bij de fracties worden neergelegd.

Naam	**BR Energiearmoedefonds**
Doel	Deze reserve dient om Arnhemmers die de energierekening niet kunnen betalen inkomensondersteuning te verlenen, in de vorm van een wintertoeslag.

Naam	**BR Wijkfondsen**
Doel	In uitzondering op reguliere begrotingsuitgangspunten is budgetoverheveling voor de wijkbudgetten naar een volgend jaar toegestaan. Jaarlijks wordt het surplus of tekort op de wijkbudgetten gestort respectievelijk onttrokken aan de reserve.

Naam	**BR Taakmutaties gemeentefonds-overloop**
Doel	Conform de spelregels gemeentefonds wordt bij elke toevoeging van nieuwe middelen (taakmutaties, decentralisatie- en integratie-uitkeringen) aan de raad voorgelegd of deze middelen ingezet mogen worden voor een onderliggend beleidsdoel of dat de middelen deel uitmaken van de algemene middelen in het gemeentefonds. In deze bestemmingsreserve worden nieuwe toegevoegde middelen aan het Gemeentefonds gereserveerd die gedurende het jaar niet aan de raad voorgelegd kunnen worden. Vooral van de nieuwe toevoegingen die bekend gemaakt zijn in de septembercirculaire en in de november/decembercirculaire is het niet altijd mogelijk om voor het einde van het jaar een raadsvoorstel met begrotingswijziging aan de raad voor te leggen. In het daarop volgende jaar doen de betreffende beleidsvelden een beroep op deze middelen via een raadsvoorstel en een begrotingswijziging, waarbij voorgesteld wordt de middelen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties gemeentefonds te onttrekken. Middelen die na een jaar nog niet via een raadsvoorstel geclaimd zijn voor uitvoering van een bepaald beleid, vallen vrij ten gunste van de Algemene Reserve. (Raadsbesluit 8 februari 2010). In 2010 is het doel van deze bestemmingsreserve uitgebreid ten behoeve van niet bestede budgetten die gereserveerd moeten blijven om bestaand beleid uit te voeren in volgende jaren (raadsbesluit 13 december 2010).

Naam	**BR Vastgoed**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om de kosten van onderhoud van het gemeentelijke vastgoed te egaliseren en om daarmee schommelingen in de jaarlijkse begroting tegen te gaan. De hoogte van deze reserve is gebaseerd op het 40-jarige Meerjarige OnderhoudsPlan (MJOP).

Naam	**BR Kapitaallasten**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient ter dekking van diverse kapitaallasten. Het bedrag van de dotatie is gelijk aan het bedrag van de investering. Het bedrag van de onttrekkingen is gelijk aan het bedrag van de afschrijvingen. Om ook de rentelasten te kunnen dekken wordt de reserve aangemerkt als een rentedragende reserve.

Naam	**BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg**
Doel	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Kronenburg, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte: dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten; - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve; - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Bedrijfsvoering**
Doel	In de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering kunnen voor- en nadelen op de totale bedrijfsvoering worden verwerkt. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan resultaten op de formatie en bezetting, de inhuur en frictiekosten voor afbouw formatie.

Naam	**BR Burgerinitiatieven Sociaal Domein**
Doel	Het stimuleren en organiseren van activiteiten om de betrokkenheid en invloed van inwoners en/of organisaties op hun wijk/buurt in Arnhem te vergroten.

Naam	**BR Wmo en Jeugdzorg**
Doel	De inkomsten en uitgaven op het beleidsveld Zorg zijn nog niet in evenwicht. Dit komt omdat gemeenten nog actief zijn met het ontwikkelen en uitvoeren van de transformatie van de zorg, nog in afwachting zijn van de hervormingsagenda Jeugd en de doorontwikkeling beschermd wonen en maatschappelijke opvang nog afwachten. Naast de dotatie vanuit de extra middelen jeugdzorg (2021-2025) worden de voordelen van het beleidsveld Zorg tijdelijk toegevoegd aan deze reserve, zodat extra maatregelen en (mogelijke) tekorten op het beleidsveld Zorg verrekend kunnen worden met deze reserve.

Naam	**BR Burgerparticipatie**
Doel	Dekking van de afspraken uit het addendum op het coalitieakkoord - Uitbreiding van de griffie met een communicatiemedewerker (2021-2022) - Verlenging bewonersondersteuning (2022) - pilot digitaal wijkpanel (2021)

Naam	**BR Inburgering, integratie en asiel**
Doel	Deze reserve is primair bestemd voor de voorbereidende taken op de nieuwe wet Inburgering die in 2022 ingaat en voor de doelen in het actieplan nieuwkomers. Met de nieuwe wet komen structurele middelen over en de reserve zal beschikbaar blijven tot één jaar na de invoering van de wet.

Naam	**BR Grondexploitatie**
Doel	Deze reserve heeft tot doel risico's in de grondexploitatie op te vangen. De gewenste en tevens maximale omvang wordt bepaald op basis van het benodigde weerstandsvermogen van het grondbedrijf. Het jaarresultaat van het grondbedrijf wordt aan deze reserve toegevoegd (totdat de maximale omvang is bereikt), dan wel onttrokken. Deze reserve wordt meegerekend in het weerstandsvermogen.

Naam	**BR Buitengewoon Beter**
Doel	De middelen uit deze bestemmingsreserve waren bedoeld ter financiering van de incidentele component van het Buiten Gewoon Beter Programma (€ 19,4 miljoen) voor de periode 2009-2016. Tevens is de bestemmingsreserve ontstaan om tempoverschillen in de uitvoering op te kunnen vangen. Het programma bestaat uit een scala aan meerjarige projecten. Bij een jaarovergang bleven op deze wijze de middelen beschikbaar voor het programma Buitengewoon Beter.

Naam	**BR Groot onderhoud en vervanging openbare ruimte**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om schommelingen op te vangen bij de besteding van exploitatiebudgetten voor groot onderhoud en vervanging in de openbare ruimte. Hierbij worden geen schotten gehanteerd tussen de verschillende onderwerpen (Riolering, Buitengewoon Beter, Wegen, Groen, Spelen, Bomen, Verkeersregelinstallaties, Civieltechnische Kunstwerken, Openbare Verlichting, Water). Hierdoor ontstaat flexibiliteit en kan beter worden geanticipeerd op de onderhoudsbehoefte in de stad.

Naam	**BR Bereikbaarheid**
Doel	Deze bestemmingsreserve heeft als doel het verbeteren van de bereikbaarheid van de binnenstad en het ontwikkelen van parkeervoorzieningen. Het exploitatiesaldo van parkeren wordt met deze reserve verrekend.

Naam	**BR Evenementen**
Doel	In de begroting is een budget van € 0,6 miljoen beschikbaar gesteld voor bijdragen in evenementen. De uitgaven worden gebruikt voor evenementen waarvan een groot deel al vastligt. Het overige deel is voor bijdragen welke op ad-hoc basis beschikbaar worden gesteld. Verschillen tussen werkelijkheid en budget worden met deze reserve verrekend.

Naam	**BR Sociaal Economisch Fonds**
Doel	Deze reserve is bestemd voor uitgaven in het kader van het faciliteren van economische stimuleringsprojecten. Verschillen tussen het jaarlijkse budget en werkelijke kosten worden met de reserve verrekend.

Naam	**BR Onderwijs**
Doel	Deze reserve heeft een dekkingsfunctie voor nieuwbouw- en renovatieprojecten in het basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs. Alle in de begroting vrijvallende middelen voor onderwijshuisvesting (door afnemende kapitaallasten en daling van andere onderwijshuisvestingslasten) worden aan deze reserve toegevoegd. Hierdoor blijven alle middelen die in de begroting zijn geraamd voor kapitaallasten onderwijs en voor overige onderwijshuisvestingsbudgetten beschikbaar voor onderwijshuisvesting.

Naam	**BR Cultureel Vastgoed**
Doel	De bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed (voorheen BR Cultuur in Rijnboog) dient ter dekking van kapitaallasten en andere eigenaarslasten van cultureel vastgoed in Arnhem. Eénmalige bijdragen, opbrengsten vertreklocaties en onderbesteding en vrijval van kapitaallasten worden gedoteerd aan deze bestemmingsreserve. Met ingang van de begroting 2021 heeft deze bestemmingsreserve nog uitsluitend betrekking op de vernieuwing van het Stadstheater Arnhem. De baten en lasten van de recente ver- c.q. nieuwbouw van Rozet, Musis, Focus Filmtheater en Museum Arnhem worden vanaf 2021 niet meer met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Participatie**
Doel	De bestemmingreserve is gevormd om diverse kosten op te kunnen vangen die samenhangen met de uitvoering van de participatiewet en het bereiken van de doelstellingen. Het re-integratiebudget staat onder druk. De door het Rijk verstrekte budgetten voor re-integratie zijn in aanloop naar invoering van de nieuwe wetgeving in 2015 sterk teruggelopen. Daarbij is tevens gekozen geen directe koppeling te maken tussen de financiering vanuit het Rijk en de Arnhemse begroting voor re-integratie (extra middelen worden niet automatisch toegevoegd aan het beleidsveld). De huidige re-integratiemiddelen zijn volledig nodig voor inzet op de doelgroep om de huidige ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Er is geen geld in de begroting voor doorontwikkeling beleid, onderzoeken of extra inspanningen binnen het programma participatie en armoedebestrijding. De reserve dient om incidentele kosten voor bijvoorbeeld doorontwikkeling op beleid of kosten voor onderzoek uit te betalen.

Naam	**BR Jeugdfonds**
Doel	Om het integraal Jeugdbeleid de komende jaren een impuls te geven worden de extra Jeugdmiddelen die niet binnen het beleidsveld Zorg ingezet worden (€ 6,59 miljoen in 2022, € 1 miljoen in de jaren 2023, 2024 en 2025), gedoteerd aan deze bestemmingsreserve. Het jeugdbeleid en daarmee de inzet van het jeugdfonds wordt stadsbreed en in samenhang met Arnhem Oost bezien. Extra inzet op Jeugd kan incidenteel gedekt worden uit deze reserve. Een eventueel overschot aan middelen in het jeugdfonds kan overgeheveld worden naar de BR WMO en Jeugdzorg.

Naam	**BR Transformatie Zorgbudgetten**
Doel	De bestemmingsreserve heeft als doel om nieuwe voorzieningen te financieren die voorkomen dat inwoners een beroep moeten doen op specialistische maatwerkvoorzieningen.

Naam	**BR Burgerberaden**
Doel	Het burgerberaad is een groep willekeurig gelote burgers die de gemeente adviseert. Loting zorgt voor een representatieve vertegenwoordiging van inwoners. Voor het organiseren van een aantal burgerberaden gedurende de raadsperiode 2022-2026 is € 600.000 aan deze BR toegevoegd.

Naam	**BR Beschermd en Weerbaar**
Doel	Arnhem ontvangt als centrumgemeente voor de regio's Arnhem en Achterhoek (tezamen 19 regiogemeenten) via de decentralisatie-uitkering Vrouwenopvang van het Rijk jaarlijks middelen ten behoeve van de bestrijding van huiselijk geweld en seksueel geweld, de uitvoering van de vrouwenopvang, en voor de uitvoering van de Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Het betreft hier wettelijke taken die zijn vastgelegd in het Rijksprogramma Geweld in afhankelijkheidsrelaties (GIA) en Geweld hoort nergens thuis (GHNT). De bestemmingsreserve dient om deze (regionale) middelen beschikbaar te houden voor de doelen en activiteiten die daarvoor zijn vastgelegd in de Regiovisie Samen Veilig 2019 - 2022 (aanpak Huiselijk Geweld en Kindermishandeling in de regio Arnhem en Achterhoek). Voor- en nadelige jaarrekeningresultaten op het regionale budget worden verrekend met de bestemmingsreserve.

Naam	**BR Duurzaamheidsleningen**
Doel	Ter dekking van de jaarlijkse beheerskosten en soms ook rentelasten van de duurzaamheidslening en Toekomstbestendigwonen lening (TWL) binnen de gemeente Arnhem. Deze leningen worden verstrekt voor maatregelen op het gebied van energiebesparing en duurzame opwek bij particuliere woningen en de TWL kan ook aanvullend gebruikt worden voor het levensloop bestendig maken van de woning.

Naam	**BR Klimaat en Energie**
Doel	De BR klimaat en energie is een egalisatiereserve, bedoeld om fluctuaties in de uitgaves die de veranderopgave klimaat en energie met zich meebrengt op te vangen. Het zorgt op deze manier voor dekking, van in de toekomst voorziene en noodzakelijke grote uitgaven, om de doelen van het NemiA programma te kunnen realiseren.

Naam	**BR Duurzaam Arnhem**
Doel	Het ondersteunen van investeringen in de stad die bijdragen aan een rechtvaardige transitie naar een klimaatneutraal, aardgasvrij en klimaatadaptief Arnhem. Met deze BR worden onder meer de doelstellingen van NEMiA ondersteund. Voor deze reserve gelden aparte kaders zoals vastgesteld in de raadsvergadering van 15 mei 2019.

Naam	**BR Volkshuisvesting**
Doel	Deze reserve is bestemd om schommelingen op te vangen bij de besteding van het budget dat beschikbaar is voor de inspanningen die bijdragen aan het behalen van de doelen op gebied van wonen. Deze doelen zijn vastgelegd in woonprincipes en in het volkshuisvestelijk kader.

Naam	**BR Plankosten stedelijke ontwikkeling**
Doel	Het egaliseren van fluctuaties in het uitgavenpatroon van het budget voor plankosten stedelijke ontwikkeling.
Naam	**BR Stadsontwikkelfonds**
Doel	Deze reserve wordt ingezet om onze ambities ten aanzien van de stedelijke ontwikkeling te kunnen realiseren of als cofinanciering voor middelen van andere overheden. Naast het borgen van de voortgang of versnelling van projecten, zijn deze middelen ook bedoeld voor onder andere het realiseren van meer sociale huurwoningen, maatschappelijke functies of vergroening van de openbare ruimte. Positieve resultaten van het grondbedrijf die vrij beschikbaar zijn nadat de reserves grondexploitatie conform de nota grondbeleid op het vereiste niveau zijn gebracht, worden toegevoegd aan de reserve Stadsontwikkelfonds. Bijdragen van projectontwikkelaars voor de realisatie van bovenwijkse voorzieningen worden ook toegevoegd aan deze reserve.
Naam	**BR Strategische Posities**
Doel	Deze reserve dient ter financiering van de verwachte kosten voor het beheren en onderhouden van een eigendomssituatie in een gebied (vooruitlopend op beslissingen om te gaan ontwikkelen) op te vangen. In de begroting is hiervoor een bedrag geraamd. Afwijkingen t.o.v. dat budget worden verrekend met deze reserve.
Naam	**BR Omgevingslawaai**
Doel	De gemeente Arnhem heeft deze middelen van het ministerie van Infrastructuur & Milieu (I&M) ontvangen en ze worden ingezet voor maatregelen om het omgevingslawaai terug te dringen, zoals door geluidarm asfalt op de hoofdinvalswegen van Arnhem (zoals Velperweg en Huissensestraat), investeringen in geluidsschermen langs het spoor en andere bronmaatregelen.
Naam	**BR Voorstudies**
Doel	De reserve is bedoeld om uitgaven te dekken uit voorstudies voordat een initiatief tot een project is verheven. Op het moment dat het project daadwerkelijk tot uitvoering komt vloeit de bijdrage die vanuit deze reserve is gedaan terug in de reserve. In de begroting is een bedrag geraamd voor kosten van voorstudies. Afwijkingen ten opzichte van de raming worden verrekend met deze reserve.
Naam	**BR Revolverendfonds (Duurzaam)**
Doel	Uit deze Revolverendfonds reserve worden duurzaamheidsleningen verstrekt volgens de al geldende 'Nadere regels duurzaamheidsleningen Arnhem 2016'. De leningen worden ten laste gebracht van de reserve en de aflossingen vloeien weer terug.
Naam	**BR Groenfonds**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om schommelingen op te vangen bij de besteding van het budget dat beschikbaar is voor het bomenbeleid, en voor andere groene investeringen in gebieden die dringend aan een impuls toe zijn. Opbrengsten uit herplantplicht voor bomen waarbij herplant ter plekke niet mogelijk of wenselijk is, worden toegevoegd aan deze reserve.
Naam	**BR Zuidelijke Binnenstad**
Doel	Deze reserve heeft een dekkingsfunctie t.b.v. de financiering van ruimtelijke plannen in de zuidelijke binnenstad.
Naam	**BR Arnhem Oost**
Doel	Deze reserve wordt ingezet ter dekking van uitvoeringsplannen in het kader van de Arnhem-Oost aanpak.
Naam	**BR Startersleningen**
Doel	De starterslening is bedoeld voor starters op de woningmarkt. Uit de reserve worden jaarlijkse beheerskosten en rentelasten van de startersleningen gedekt.
Naam	**BR Klimaatadaptatiefonds**
Doel	Deze reserve kan worden ingezet als dekking voor maatregelen voor klimaatadaptatie zoals het verminderen van verhardingen en het ontstenen van de openbare ruimte.

EMU-saldo 2024

Sinds 1999 bestaat de Economische en Monetaire Unie (EMU), die in Europa verantwoordelijk is voor het gezamenlijke monetaire beleid van de deelnemende landen. Deze EMU-landen zijn gehouden aan de –met elkaar afgesproken- eis om het begrotingstekort van de overheid niet te laten stijgen boven de 3% van het bruto binnenlands product (BBP). Deze grens van 3% geldt voor de gehele overheid, dus inclusief de gemeenten, provincies en waterschappen.
Europese afspraken over de realisatie van genoemde 3% zijn in Nederland vertaald in de wet Houdbare Overheidsfinanciën (wet Hof). Hierin is benadrukt dat Rijk en decentrale overheden gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de beheersing van het Nederlandse EMU-tekort. Eén van de uitwerkingen van de wet Hof is de verplichting voor decentrale overheden, waaronder gemeenten, in de begroting het EMU-saldo te presenteren, dat voortvloeit uit die begroting.
In Europees verband is afgesproken dat in verband met de uitzonderlijke omstandigheden, de bestrijding van de gevolgen van de coronacrisis, de afspraken over het EMU-saldo en de maximale EMU-schuld van landen (60% van het BBP) tijdelijk buiten werking worden gesteld. De verplichting uit de wet Hof voor gemeenten om het EMU-saldo te presenteren valt daar niet onder. Deze blijft overeind staan.
Het EMU-saldo wordt berekend op een manier die afwijkt van de manier waarop bij gemeenten het begrotingsresultaat wordt bepaald. Decentrale overheden zijn gehouden aan de regelgeving in het BBV, dat uitgaat van een stelsel van baten en lasten. Het zogenaamde EMU-saldo is een saldo van inkomsten en uitgaven (dus op kasbasis) en om dat te kunnen bepalen is bovenop het begrote saldo van lasten en baten een aanvullende berekening nodig. Uitgangspunt is het exploitatiesaldo vóór toevoegingen aan of dekking uit reserves vermeerderd met het saldo van investeringen -/- afschrijvingen
In het overzicht is het EMU-saldo berekend voor de jaren 2023 tot en met 2025, zoals dat voortvloeit uit deze begroting.

	Omschrijving	2023 x € 1000,- Volgens realisatie tot en met sept. 2023, aangevuld met raming resterende periode	2024 x € 1000,- Volgens begroting 2024	2025 x € 1000,- Volgens meerjarenraming in begroting 2025
1.	Exploitatiesaldo **vóór** toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-46.447	-9.555	23.210
2.	Mutatie (im)materiële vaste activa	-32.038	-28.184	-4.789
3.	Mutatie voorzieningen			
4.	Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)			
5.	Verwachte boekwinst/verlies bij de verkoop van financiële vaste activa en (im)materiële vaste activa, alsmede de afwaardering van financiële vaste activa			
Berekend EMU-saldo		**-14.409**	**18.629**	**27.999**

Mutaties in voorzieningen en in voorraden (inclusief GREX) lopen in Arnhem via de reguliere begroting en zijn dus al opgenomen in het exploitatiesaldo.

De vastgestelde macronorm voor de decentrale overheden (gemeenten, provincies en waterschappen) is niet verlaagd en bedraagt ook in 2024 0,4% van het BBP. Bij een begroot BBP van € 768,4 miljard betekent dat een bedrag van € 3,047 miljard. De decentrale overheden hebben in overleg bepaald dat van deze macronorm aan gemeenten een norm van 0,27% wordt toegewezen. De macronorm voor gemeenten zal dus € 2,064 miljard bedragen. De individuele referentiewaarde voor afzonderlijke gemeenten, zoals bekend gemaakt in de septembercirculaire, bedraagt voor de gemeente Arnhem € 32,762 miljoen. Hierbij moet worden opgemerkt dat de individuele referentiewaarde geen norm is in de zin dat die niet mag worden overschreden, maar een indicatie van het aandeel dat de gemeente mag hebben in het genoemde toegestane gezamenlijke EMU-tekort voor decentrale overheden van € 3,047 miljard.

Het verwachte EMU-tekort van 2023 van de gemeente overschrijdt niet het toegestane maximum. De overschrijding in 2023 wordt verklaard door het voorziene begrotingstekort (voor reserves), maar wordt deels gecompenseerd door vermindering van de begrote investeringen. Voor het jaar 2024 wordt geen overschrijding voorzien.

Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld

	Lasten						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	18.273	20.384	20.939	22.115	21.153	21.481	21.450
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	527	527	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	26.955	20.615	24.953	20.996	20.165	22.705	20.683
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	582	1.078	946	450	450	450	82
Begeleiding (WMO)	16.987	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	61	48	48	48	48	48	48
Beheer overige gebouwen en gronden	1.520	2.301	2.729	2.736	2.569	2.146	2.209
Belastingen overig	422	5	5	5	5	5	5
Beschermd wonen (WMO)	24.519	34.882	34.894	34.133	31.361	30.559	29.799
Bestuur	5.171	6.875	6.151	6.309	6.320	6.233	6.147
Burgerzaken	7.379	6.473	7.424	8.551	8.603	7.946	7.894
Crisisbeheersing en brandweer	13.539	14.008	14.028	16.197	16.039	16.037	16.027
Cultureel erfgoed	1.874	1.612	4.753	2.237	2.187	2.023	1.940
Cultuurpresentatie, -prod en -part	19.985	21.981	23.770	23.895	23.445	23.813	28.597
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	1.080	1.013	1.101	1.098	1.095	1.067	1.050
Economische ontwikkeling	4.254	4.770	6.344	5.634	5.326	5.124	4.814
Economische promotie (Arnhem promo)	3.247	3.527	3.374	3.685	2.857	2.573	2.882
Gesloten plaatsing	306	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	14.738	39.741	46.975	34.852	36.023	21.194	11.896
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	168.903	150.506	154.684	150.962	151.361	153.351	155.979
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.621	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.511	4.435	4.407	5.030	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	19.352	20.543	20.541	18.552	18.885	17.650	17.654
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	10.639	12.591	12.665	14.658	15.629	15.617	15.617
Media	9.276	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	9.054	9.837	23.457	29.632	22.200	19.870	18.995
Musea	5.748	5.932	6.072	6.279	6.174	6.174	6.174
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	20.584	19.733	22.134	21.971	21.737	21.265	20.393
Onderwijshuisvesting	20.561	22.591	22.260	24.707	25.447	26.428	26.844
Openb groen en (openlucht) recreatie	13.539	18.891	21.614	19.065	18.321	17.566	17.586
Openbaar vervoer	1.012	860	1.704	1.274	1.272	1.243	1.239
Openbare orde en veiligheid	10.921	10.746	15.366	15.691	13.802	11.674	10.558
Overhead	72.918	76.773	75.269	81.658	78.592	78.048	76.735
Overige baten en lasten	1.465	6.118	-105	6.588	7.374	7.406	7.776
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	3.155	4.071	4.473	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	2.710	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	2.802	3.985	3.985	3.985	3.985	3.985	3.985
Parkeren	9.487	10.429	10.805	12.778	12.137	12.039	12.084
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	12.239	12.853	13.183	13.371	13.499	13.055	13.373
Ruimtelijke ordening	3.389	4.226	4.770	3.570	3.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	37.403	29.094	51.151	33.996	32.366	32.290	30.848
Sportaccommodaties	5.294	4.863	4.977	4.845	4.911	4.914	4.736
Sportbeleid en activering	19.792	19.140	19.767	22.493	19.530	19.330	19.331
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.336	19.922	24.467	25.545	25.375	25.375	25.375
Treasury	-1.071	-1.707	-1.734	-2.286	-2.395	-2.031	-688
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	23.967	35.314	33.747	32.789	30.801	32.206	32.470
Volksgezondheid	7.334	7.995	7.688	8.745	8.152	8.075	7.975
Wonen en bouwen	7.074	8.983	9.970	10.143	9.721	10.025	9.852
WSW en beschut werk	35.842	33.306	36.530	36.782	36.650	33.220	30.168
Eindtotaal	789.071	836.148	906.607	898.473	869.610	850.141	839.402

	Baten						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	22.865	22.420	22.420	25.078	26.020	26.874	27.016
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	521.534	490.209	502.061	542.349	544.419	503.924	496.663
Arbeidsparticipatie	7.778	1.026	3.603	2.181	1.737	1.737	1.737
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	22	44	44	44	44	44	44
Begeleiding (WMO)	105	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	43	16	16	16	16	16	16
Beheer overige gebouwen en gronden	537	794	722	472	271	271	271
Belastingen overig	606	381	381	381	381	381	381
Beschermd wonen (WMO)	945	1.559	1.559	1.559	1.559	1.559	1.559
Bestuur	116	91	91	91	91	91	91
Burgerzaken	2.706	2.013	2.001	3.322	3.399	3.648	3.621
Crisisbeheersing en brandweer	1.679	1.276	1.358	1.444	1.444	1.444	1.444
Cultureel erfgoed	532	606	636	665	665	665	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	7.320	6.645	7.799	7.934	7.640	7.640	7.640
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	896	913	913	913	913	913	913
Economische ontwikkeling	95	137	51	149	149	149	149
Economische promotie (Arnhem promo)	1.121	1.041	1.162	1.562	1.407	1.407	1.562
Gesloten plaatsing	306	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	12.274	40.773	47.866	35.569	38.854	29.528	18.310
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	107.446	115.018	108.828	112.557	115.077	117.975	120.715
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	235	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	457	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	1.092	757	884	892	892	892	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.844	1.339	1.339	922	922	2.362	2.322
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	2.993	2.684	12.222	12.924	8.667	6.089	10.217
Musea	212	273	273	273	118	118	118
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	12.407	9.992	11.644	10.722	10.722	10.722	10.722
Onderwijshuisvesting	4.500	4.204	4.353	4.789	4.504	4.504	4.504
Openb groen en (openlucht) recreatie	621	737	1.598	859	859	872	872
Openbaar vervoer	1.308	1.314	1.314	1.314	1.314	1.314	1.314
Openbare orde en veiligheid	3.470	1.013	4.532	3.998	2.965	838	838
Overhead	3.402	4.106	4.142	3.923	3.894	3.858	3.846
Overige baten en lasten	543	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.195	0	-112	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	29.184	28.706	28.706	32.270	33.064	33.908	33.908
OZB Woningen	26.857	30.636	30.636	30.403	31.151	31.947	31.947
Parkeren	14.932	18.248	18.248	20.315	20.222	20.131	20.040
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	16.807	17.311	17.311	17.766	17.766	17.766	17.766
Ruimtelijke ordening	530	318	318	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	12.405	18	20.894	528	528	528	528
Sportaccommodaties	5.466	5.008	5.458	5.757	5.756	5.755	5.755
Sportbeleid en activering	1.653	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	2.010	2.436	2.436	2.436	2.436	2.436	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	1.441	616	619	577	577	577	577
Volksgezondheid	851	663	182	71	71	11	11
Wonen en bouwen	4.725	4.325	4.325	4.174	4.014	4.069	4.014
WSW en beschut werk	826	100	457	100	100	100	100
Eindtotaal	840.894	819.763	873.291	891.298	894.627	847.063	835.525

	Exploitatieresultaat						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	-4.591	-2.036	-1.481	-2.963	-4.867	-5.393	-5.567
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	-521.534	-489.682	-501.535	-542.349	-544.419	-503.924	-496.663
Arbeidsparticipatie	19.177	19.589	21.350	18.815	18.427	20.967	18.945
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	560	1.034	902	406	406	406	38
Begeleiding (WMO)	16.882	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	18	32	32	32	32	32	32
Beheer overige gebouwen en gronden	982	1.507	2.007	2.265	2.298	1.875	1.938
Belastingen overig	-184	-376	-376	-376	-376	-376	-376
Beschermd wonen (WMO)	23.574	33.323	33.335	32.574	29.801	29.000	28.239
Bestuur	5.055	6.784	6.060	6.218	6.228	6.142	6.056
Burgerzaken	4.673	4.460	5.424	5.228	5.204	4.298	4.273
Crisisbeheersing en brandweer	11.860	12.732	12.670	14.753	14.595	14.593	14.583
Cultureel erfgoed	1.342	1.006	4.117	1.571	1.521	1.358	1.274
Cultuurpresentatie, -prod en -part	12.665	15.336	15.971	15.960	15.805	16.173	20.957
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	184	100	188	185	182	154	137
Economische ontwikkeling	4.159	4.633	6.293	5.485	5.177	4.975	4.665
Economische promotie (Arnhem promo)	2.125	2.486	2.212	2.123	1.450	1.166	1.321
Gesloten plaatsing	0	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	2.464	-1.032	-892	-717	-2.831	-8.334	-6.414
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	61.457	35.488	45.856	38.405	36.285	35.377	35.265
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.386	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.054	4.435	4.407	5.030	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	18.260	19.785	19.658	17.660	17.994	16.758	16.763
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	8.795	11.252	11.326	13.736	14.707	13.255	13.295
Media	9.276	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	6.061	7.153	11.235	16.708	13.534	13.780	8.778
Musea	5.537	5.660	5.799	6.006	6.056	6.056	6.056
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.177	9.741	10.490	11.249	11.015	10.544	9.671
Onderwijshuisvesting	16.061	18.387	17.907	19.918	20.943	21.924	22.340
Openb groen en (openlucht) recreatie	12.918	18.154	20.016	18.206	17.462	16.694	16.714
Openbaar vervoer	-296	-454	389	-40	-43	-72	-75
Openbare orde en veiligheid	7.451	9.733	10.834	11.693	10.837	10.837	9.720
Overhead	69.516	72.667	71.127	77.736	74.699	74.190	72.889
Overige baten en lasten	921	6.118	-105	6.588	7.374	7.406	7.776
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.960	4.071	4.585	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	-26.474	-28.706	-28.706	-32.270	-33.064	-33.908	-33.908
OZB Woningen	-24.055	-26.651	-26.651	-26.418	-27.166	-27.962	-27.962
Parkeren	-5.446	-7.819	-7.442	-7.537	-8.086	-8.091	-7.956
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	-4.567	-4.459	-4.129	-4.396	-4.268	-4.711	-4.394
Ruimtelijke ordening	2.860	3.909	4.452	3.570	3.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	24.998	29.076	30.257	33.468	31.839	31.763	30.321
Sportaccommodaties	-172	-145	-481	-912	-844	-841	-1.018
Sportbeleid en activering	18.138	19.140	19.767	22.493	19.530	19.330	19.331
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.336	19.922	24.467	25.545	25.375	25.375	25.375
Treasury	-3.082	-4.143	-4.170	-4.722	-4.831	-4.467	-3.124
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	22.525	34.698	33.128	32.211	30.224	31.629	31.893
Volksgezondheid	6.482	7.332	7.506	8.675	8.082	8.064	7.964
Wonen en bouwen	2.348	4.658	5.645	5.969	5.707	5.956	5.838
WSW en beschut werk	35.016	33.206	36.073	36.682	36.550	33.120	30.068
Eindtotaal	-51.823	16.385	33.316	7.175	-25.017	3.078	3.877

	Toevoegingen aan de reserve						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	490	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	10.088	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	1.190	554	554	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	3.000	2.500	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	7.986	0	0	3.020	4.417	811	0
Bestuur	0	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	750	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	73	73	78	78	78	78	78
Cultureel erfgoed	904	291	323	323	323	323	323
Cultuurpresentatie, -prod en -part	3.377	2.913	3.148	3.263	736	736	736
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	358	50	50	50	50	50	50
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	-114	0	30	2.123	2.345	7.315	5.559
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	3.022	5.000	5.000	0	0	0	0
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	12.530	1.082	1.082	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	2.976	0	40	40	40	40	40
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	10.469	10.001	10.715	38	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	174	74	95	95	95	95	95
Onderwijshuisvesting	10.086	8.853	9.893	9.524	10.098	8.741	8.745
Openb groen en (openlucht) recreatie	1.828	12.500	12.600	442	350	0	0
Openbaar vervoer	669	0	0	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	732	0	0	0	0	0	0
Overhead	924	284	297	297	297	297	297
Overige baten en lasten	40.480	620	1.545	0	17.960	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	201	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	7.111	10.562	10.560	11.271	11.347	11.172	11.076
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	599	553	144	172	268	48	48
Ruimtelijke ordening	767	10.000	11.406	23.011	2.000	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	572	1.100	2.404	667	667	667	167
Sportaccommodaties	673	658	748	748	748	748	748
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	380	0	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	6.950	3.983	5.404	1.026	1.025	1.024	1.023
Volksgezondheid	534	194	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	3.199	3.043	3.043	9.043	543	543	43
WSW en beschut werk	3.285	0	0	0	0	0	0
Eindtotaal	133.264	75.388	81.659	65.233	53.388	32.688	29.029

Onttrekkingen aan de reserve							
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	0	0	490	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	75	527	527	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	3.880	0	944	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	718	2.836
Bestuur	21	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	999	303	1.079	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	60	47	54	54	50	54	50
Cultureel erfgoed	918	219	2.906	227	291	257	224
Cultuurpresentatie, -prod en -part	3.919	612	1.248	13.208	504	669	570
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	313	0	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	400	0	0	200	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	3.362	0	27	1.013	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	3.336	0	11.781	400	400	0	0
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	99	81	237	498	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	650	0	2.386	22	448	412	420
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	180	180	180	180
Media	50	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	10.191	248	3.828	556	962	1.215	1.215
Musea	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	73	44	205	79	58	148	26
Onderwijshuisvesting	10.329	8.237	8.536	8.504	9.723	9.867	10.235
Openb groen en (openlucht) recreatie	1.427	2.691	3.476	534	437	297	1.254
Openbaar vervoer	386	25	494	25	25	0	0
Openbare orde en veiligheid	1.025	350	1.082	518	350	350	0
Overhead	1.096	162	203	1.119	235	212	235
Overige baten en lasten	41.529	55.761	57.421	11.114	0	7.964	2.488
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	540	0	201	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	5.490	8.513	9.002	8.417	8.611	8.377	8.344
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	700	859	449	289	545	56	30
Ruimtelijke ordening	254	5.600	7.149	11.311	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	2.409	216	1.372	1.198	719	215	271
Sportaccommodaties	1.115	629	634	495	578	589	402
Sportbeleid en activering	85	85	85	197	197	85	85
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	380	75	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	6.463	6.310	6.623	3.974	2.501	2.545	2.487
Volksgezondheid	252	212	417	0	0	0	0
Wonen en bouwen	1.002	41	2.051	7.556	1.556	1.556	1.556
WSW en beschut werk	2.861	0	2.898	642	0	0	0
Eindtotaal	105.307	91.772	128.186	72.407	28.372	35.766	32.907

	Exploitatieresultaat						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	-4.101	-2.036	-1.971	-2.963	-4.867	-5.393	-5.567
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	-511.522	-490.209	-502.061	-542.349	-544.419	-503.924	-496.663
Arbeidsparticipatie	16.488	20.143	20.960	18.815	18.427	20.967	18.945
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	560	1.034	902	406	406	406	38
Begeleiding (WMO)	16.882	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	18	32	32	32	32	32	32
Beheer overige gebouwen en gronden	982	4.507	4.507	2.265	2.298	1.875	1.938
Belastingen overig	-184	-376	-376	-376	-376	-376	-376
Beschermd wonen (WMO)	31.561	33.323	33.335	35.594	34.218	29.093	25.403
Bestuur	5.034	6.784	6.060	6.218	6.228	6.142	6.056
Burgerzaken	4.425	4.157	4.345	5.228	5.204	4.298	4.273
Crisisbeheersing en brandweer	11.873	12.758	12.694	14.777	14.623	14.617	14.611
Cultureel erfgoed	1.328	1.078	1.534	1.667	1.554	1.424	1.374
Cultuurpresentatie, -prod en -part	12.123	17.637	17.870	6.015	16.037	16.241	21.123
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	184	100	188	185	182	154	137
Economische ontwikkeling	3.846	4.633	6.293	5.485	5.177	4.975	4.665
Economische promotie (Arnhem promo)	2.083	2.536	2.262	1.973	1.500	1.216	1.371
Gesloten plaatsing	0	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	-1.012	-1.032	-889	393	-487	-1.019	-855
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	61.142	40.488	39.076	38.005	35.885	35.377	35.265
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.386	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	14.485	5.436	5.252	4.532	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	20.586	19.785	17.311	17.677	17.585	16.385	16.383
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	8.795	11.252	11.326	13.556	14.527	13.075	13.115
Media	9.226	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	6.339	16.907	18.121	16.190	12.572	12.565	7.564
Musea	5.537	5.660	5.799	6.006	6.056	6.056	6.056
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.278	9.771	10.379	11.265	11.052	10.490	9.739
Onderwijshuisvesting	15.819	19.003	19.264	20.939	21.318	20.798	20.850
Openb groen en (openlucht) recreatie	13.318	27.963	29.139	18.114	17.375	16.397	15.460
Openbaar vervoer	-12	-479	-104	-65	-68	-72	-75
Openbare orde en veiligheid	7.158	9.383	9.752	11.175	10.487	10.487	9.720
Overhead	69.344	72.789	71.222	76.914	74.761	74.275	72.951
Overige baten en lasten	-128	-49.023	-55.982	-4.525	25.335	-557	5.288
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.622	4.071	4.384	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	-26.474	-28.706	-28.706	-32.270	-33.064	-33.908	-33.908
OZB Woningen	-24.055	-26.651	-26.651	-26.418	-27.166	-27.962	-27.962
Parkeren	-3.825	-5.770	-5.884	-4.683	-5.349	-5.297	-5.223
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	-4.668	-4.764	-4.434	-4.512	-4.545	-4.719	-4.376
Ruimtelijke ordening	3.373	8.309	8.709	15.270	5.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	23.162	29.960	31.290	32.937	31.786	32.215	30.216
Sportaccommodaties	-613	-116	-366	-659	-674	-683	-672
Sportbeleid en activering	18.053	19.056	19.682	22.296	19.333	19.245	19.246
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.716	19.922	24.087	25.470	25.375	25.375	25.375
Treasury	-3.082	-4.143	-4.170	-4.722	-4.831	-4.467	-3.124
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	23.013	32.370	31.909	29.263	28.748	30.108	30.429
Volksgezondheid	6.764	7.314	7.089	8.675	8.082	8.064	7.964
Wonen en bouwen	4.546	7.660	6.637	7.456	4.694	4.943	4.325
WSW en beschut werk	35.441	33.206	33.175	36.040	36.550	33.120	30.068
Eindtotaal	-23.866	0	-13.211	0	0	0	0

Overzicht taakvelden per programma (lasten)

	Lasten						
	S00	S01	S02	S03	S04	S05	S06
	Bestuur Dienstverlening en financiën	Veiligheid	Bereikbaarheid	Economie	Onderwijs	Cultuur	Patricipatie en armoedebestrijding
Bedragen x € 1.000							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	7.652
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	450	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	2.736	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	5	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	6.309	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	8.551	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	16.197	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	2.227	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	23.717	0
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	5.634	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	3.685	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	126.509
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	9.286	0
Milieubeheer	52	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	6.279	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	8.966	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	18.539	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	1.274	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	13.236	0	0	0	0	0
Overhead	79.465	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	6.588	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	3.985	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	9.140	0	0	0	0
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	402	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	-2.286	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	600	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	22.666	0	0	0	0
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	31.086
Eindtotaal	106.407	29.433	33.080	9.769	27.504	41.509	165.248

	Lasten						
	S07	S08	S09	S10	S11	S12	TOT
	Zorg	Welzijn en Inclusie	Gezondheid en Sport	Klimaat energie en millieu	Ruimtelijke ontwikkeling	Wonen en leefomgeving	Totaal Stad
Afval	0	0	0	0	0	15.351	15.351
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	3.498	0	0	0	0	11.150
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	450
Begeleiding (WMO)	247	0	0	0	0	0	247
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	48	0	0	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	2.736
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	5
Beschermd wonen (WMO)	18.917	0	0	0	0	0	18.917
Bestuur	0	0	0	0	0	0	6.309
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	8.551
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	16.197
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	2.227
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	23.717
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	1.098	1.098
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	5.634
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	3.685
Gesloten plaatsing	297	0	0	0	0	0	297
Gezinsgericht	1.115	0	0	0	0	0	1.115
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	34.852	0	34.852
Huishoudelijke hulp (WMO)	3.102	0	0	0	0	0	3.102
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	126.509
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	221	0	0	0	0	0	221
Jeugdbescherming	650	0	0	0	0	0	650
Jeugdhulp begeleiding	331	0	0	0	0	0	331
Jeugdhulp behandeling	486	0	0	0	0	0	486
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	277	0	0	0	0	0	277
Jeugdhulp met verblijf overig	4.979	0	0	0	0	0	4.979
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.457	0	0	0	0	0	2.457
Jeugdreclassering	193	0	0	0	0	0	193
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	18.542	0	0	0	0	18.542
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.619	0	0	0	0	0	1.619
Media	0	0	0	0	0	0	9.286
Milieubeheer	0	0	0	22.677	6.747	0	29.476
Musea	0	0	0	0	0	0	6.279
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	8.966
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	18.539
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	14.079	14.079
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	1.274
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	13.236
Overhead	0	0	0	0	0	0	79.465
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	6.588
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	2.381	0	0	0	0	0	2.381
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	3.985
Parkeren	0	0	0	0	0	0	9.140
Pleegzorg	1.040	0	0	0	0	0	1.040
Riolering	0	0	0	0	0	13.371	13.371
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	3.320	0	3.320
Samenkracht en burgerparticipattie	5.651	7.257	0	0	0	0	13.311
Sportaccommodaties	0	0	3.507	0	0	0	3.507
Sportbeleid en activering	0	0	16.879	0	0	0	16.879
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	22.486	3.003	0	0	0	0	25.489
Treasury	0	0	0	0	0	0	-2.286
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	600
Verkeer en vervoer	0	0	0	0	0	2.000	24.666
Volksgezondheid	0	0	8.614	0	0	0	8.614
Wonen en bouwen	0	0	0	0	4.223	5.920	10.143
WSW en beschut werk	372	0	0	0	0	0	31.458
Eindtotaal	66.822	32.301	29.048	22.677	49.142	51.819	664.758

	Lasten	
	TOTAAL	TOTAAL
	Wijk	Lasten
Afval	6.765	22.115
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0
Arbeidsparticipatie	9.846	20.996
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	450
Begeleiding (WMO)	19.707	19.954
Begraafplaatsen en crematoria	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	2.736
Belastingen overig	0	5
Beschermd wonen (WMO)	15.217	34.133
Bestuur	0	6.309
Burgerzaken	0	8.551
Crisisbeheersing en brandweer	0	16.197
Cultureel erfgoed	9	2.237
Cultuurpresentatie, -prod en -part	178	23.895
Dagbesteding (WMO)	2.233	2.233
Economische havens en waterwegen	0	1.098
Economische ontwikkeling	0	5.634
Economische promotie (Arnhem promo)	0	3.685
Gesloten plaatsing	537	835
Gezinsgericht	2.015	3.130
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	34.852
Huishoudelijke hulp (WMO)	16.958	20.061
Inkomensregelingen	24.453	150.962
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.496	10.717
Jeugdbescherming	3.503	4.153
Jeugdhulp begeleiding	8.054	8.385
Jeugdhulp behandeling	10.168	10.654
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	277
Jeugdhulp met verblijf overig	9.000	13.979
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.573	5.030
Jeugdreclassering	1.046	1.240
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	9	18.552
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	13.039	14.658
Media	550	9.837
Milieubeheer	156	29.632
Musea	0	6.279
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	13.005	21.971
Onderwijshuisvesting	6.168	24.707
Openb groen en (openlucht) recreatie	4.985	19.065
Openbaar vervoer	0	1.274
Openbare orde en veiligheid	2.455	15.691
Overhead	2.194	81.658
Overige baten en lasten	0	6.588
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.056	3.436
OZB Niet-Woningen	0	0
OZB Woningen	0	3.985
Parkeren	3.638	12.778
Pleegzorg	2.181	3.221
Riolering	0	13.371
Ruimtelijke ordening	250	3.570
Samenkracht en burgerparticipattie	20.685	33.996
Sportaccommodaties	1.338	4.845
Sportbeleid en activering	5.614	22.493
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	55	25.545
Treasury	0	-2.286
Vennootschapsbelasting VpB	0	600
Verkeer en vervoer	8.123	32.789
Volksgezondheid	131	8.745
Wonen en bouwen	0	10.143
WSW en beschut werk	5.324	36.782
Eindtotaal	233.714	898.473

Overzicht taakvelden per programma (baten)

	Baten						
	S00	S01	S02	S03	S04	S05	S06
	Bestuur Dienstverlening en financiën	Veiligheid	Bereikbaarheid	Economie	Onderwijs	Cultuur	Patricipatie en armoedebestrijding
bedragen x € 1.000							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	542.349	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	444
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	44	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	472	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	381	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	91	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	3.322	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	1.444	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	665	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	7.934	0
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	149	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	1.562	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	111.779
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	17	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	273	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	2.266	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	684	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	1.314	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	3.998	0	0	0	0	0
Overhead	3.907	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	32.270	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	30.403	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	8.113	0	0	0	0
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	0	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	2.436	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	61	0	0	0	0
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	100
Eindtotaal	615.647	5.442	9.488	1.755	2.951	8.872	112.324

	Baten						
	S07	S08	S09	S10	S11	S12	TOT
	Zorg	Welzijn en Inclusie	Gezondheid en Sport	Klimaat energie en millieu	Ruimtelijke ontwikkeling	Wonen en leefomgeving	Totaal Stad
Afval	0	0	0	0	0	25.078	25.078
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	542.349
Arbeidsparticipatie	0	1.738	0	0	0	0	2.182
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	44
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	16	0	0	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	472
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	381
Beschermd wonen (WMO)	1.559	0	0	0	0	0	1.559
Bestuur	0	0	0	0	0	0	91
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	3.322
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	1.444
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	7.934
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	913	913
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	149
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	1.562
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	35.569	0	35.569
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	111.779
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	892	0	0	0	0	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	922	0	0	0	0	0	922
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	0	0	0	11.337	156	0	11.510
Musea	0	0	0	0	0	0	273
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	2.266
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	684
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	855	855
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	1.314
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	3.998
Overhead	0	0	0	0	0	0	3.907
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	32.270
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	30.403
Parkeren	0	0	0	0	0	0	8.113
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	17.766	17.766
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	0	41	0	0	0	0	41
Sportaccommodaties	0	0	3.703	0	0	0	3.703
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	0	0	0	482	542
Volksgezondheid	0	0	60	0	0	0	60
Wonen en bouwen	0	0	0	0	3.935	239	4.174
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	100
Eindtotaal	2.481	2.670	3.778	11.337	39.661	45.333	861.739

	Baten	
	TOTAAL	TOTAAL
	Wijk	Baten
Afval	0	25.078
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	542.349
Arbeidsparticipatie	0	2.181
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	44
Begeleiding (WMO)	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	472
Belastingen overig	0	381
Beschermd wonen (WMO)	0	1.559
Bestuur	0	91
Burgerzaken	0	3.322
Crisisbeheersing en brandweer	0	1.444
Cultureel erfgoed	0	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	7.934
Dagbesteding (WMO)	0	0
Economische havens en waterwegen	0	913
Economische ontwikkeling	0	149
Economische promotie (Arnhem promo)	0	1.562
Gesloten plaatsing	0	0
Gezinsgericht	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	35.569
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0
Inkomensregelingen	777	112.557
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0
Jeugdbescherming	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0
Jeugdreclassering	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	922
Media	0	0
Milieubeheer	1.414	12.924
Musea	0	273
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.455	10.722
Onderwijshuisvesting	4.104	4.789
Openb groen en (openlucht) recreatie	4	859
Openbaar vervoer	0	1.314
Openbare orde en veiligheid	0	3.998
Overhead	16	3.923
Overige baten en lasten	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0
OZB Niet-Woningen	0	32.270
OZB Woningen	0	30.403
Parkeren	12.202	20.315
Pleegzorg	0	0
Riolering	0	17.766
Ruimtelijke ordening	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	487	528
Sportaccommodaties	2.054	5.757
Sportbeleid en activering	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0
Treasury	0	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0
Verkeer en vervoer	35	577
Volksgezondheid	11	71
Wonen en bouwen	0	4.174
WSW en beschut werk	0	100
Eindtotaal	29.559	891.298

Mutaties circulaires

In de afgelopen circulaires (september- en decembercirculaire 2022 en meicirculaire 2023) is een aantal taakmutaties en (wijzigingen in) decentralisatie-uitkeringen opgenomen dat verrekend wordt met beleidsvelden. In deze Begroting is het volgende verwerkt:

Decentralisatie-uitkeringen
- Voorschoolse voorziening peuters: Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen.
- Brede impuls combinatiefuncties: De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).
- Uitstapprogramma sekswerkers: Het kabinet stelt sinds 1 januari 2021 geld beschikbaar voor een landelijk dekkend netwerk van uitstapprogramma's om mensen die het sekswerk willen verlaten te ondersteunen. Met de uitkering ontvangen de aangewezen gemeenten middelen voor het ontwikkelen en uitvoeren van regionale uitstapprogramma's voor sekswerkers. Een uitstapprogramma is een programma waarbinnen begeleiding van sekswerkers plaatsvindt bij het vinden van werk of overige dagbesteding buiten het sekswerk. De programma's hebben nadrukkelijk als doel om de stap naar ander werk dan sekswerk te vergemakkelijken en daarin ondersteuning te bieden. Vanaf 2023 is sprake is van een uitbreiding en verbreding van de uitstapprogramma´s.

Taakmutaties:
- In het cluster individuele voorzieningen Wmo worden structureel extra middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten samenhangend met het Integraal Zorgakkoord, ter compensatie van gemeenten voor gestegen kosten als gevolg van de invoering van het abonnementstarief Wmo. Daarnaast wordt het abonnementstarief vanaf 2025 afgeschaft en wordt in plaats daarvan een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo heringevoerd.
- Arnhem ontvangt structurele middelen ter dekking van de kosten van de uitvoering van het wetsvoorstel om malafide verhuurderschap en discriminatie op de huurmarkt gerichter aan te pakken.
- In het bestuurlijk akkoord met betrekking tot de opvang van asielzoekers is afgesproken dat het kabinet voldoende financiële middelen beschikbaar stelt voor integratie. Als gevolg van een hogere instroom van inburgeraars is afgesproken het budget voor de inburgering voor de jaren 2022, 2023 en 2024 landelijk op te hogen met respectievelijk € 20, 40 en 30 miljoen. Hiermee worden gemeenten in staat gesteld alle inburgeraars passende ondersteuning te bieden.
- In het cluster bestuur en ondersteuning worden structureel extra middelen toegekend voor de financiële gevolgen van de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen.

Bijlagen

Overzicht BBV-indicatoren

Indicator						
Indicator		**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Woonlasten éénpersoonshuishouden		**700**	**707**	**694**	**876**	**902**
Eenheid:	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een éénpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.					
Bron:	COELO, Groningen					
Woonlasten meerpersoonshuishouden		**763**	**750**	**711**	**949**	**976**
Eenheid:	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.					
Bron:	COELO, Groningen					
WOZ-waarde woningen		**206**	**221**	**240**	**265**	**324**
Eenheid:	De gemiddelde WOZ waarde van woningen x €1.000.					
Bron:	CBS - Statistiek Waarde Onroerende Zaken					
Formatie ambtelijk apparaat		**5,80**	**5,80**	**6,10**	**5,90**	**6,30**
Eenheid:	Toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat van eigen organisatie voor het begrotingsjaar op peildatum 1 januari. In fte per 1.000 inwoners.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Bezetting ambtelijk apparaat		**5,70**	**5,90**	**6,10**	**6**	**6,20**
Eenheid:	Werkelijk aantal fte dat werkzaam is binnen eigen organisatie. In fte per 1.000 inwoners.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente					
Apparaatskosten per inwoner		**490**	**490**	**406**	**429**	**466**
Eenheid:	De noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor het uitvoeren van de organisatorische taken.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Kosten inhuur externen als % van de loonsom		**21**	**17**	**22,70**	**19,50**	**0**
Eenheid:	Inzet van uitzendkrachten, zzp'ers of detacheringsovereenkomsten in procenten.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Overhead % van totale lasten		**5**	**9,50**	**9**	**8,90**	**9,10**
Eenheid:	Overheadkosten zijn alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces in procenten.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente					
Verwijzigingen Halt		**10**	**13**	**8**	**7**	
Eenheid:	Het aantal verwijzingen Halt per 1.000 inwoners van 12 t/m 17 jaar.					
Bron:	Stichting Halt					
Geweldsmisdrijven		**7,60**	**7,10**	**6,60**	**6,70**	
Eenheid:	Het aantal geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling).					
Bron:	CBS - Geregistreerde criminaliteit					

Vernielingen en beschadigingen	**10**	**10,80**	**10,60**	**10**	

Eenheid: Aantal vernielingen en beschadigingen per 1.000 inwoners. Hieronder vallen brandstichting, alle vormen van vernieling en misdrijven tegen de openbare orde en het openbaar gezag.

Bron: CBS - Geregistreerde criminaliteit

Diefstallen uit woning	**2,90**	**2,20**	**1,80**	**1,70**	

Eenheid: Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners

Bron: CBS - Geregistreerde diefstallen

Winkeldiefstallen	**5,70**	**4,80**	**4,40**	**5**	

Eenheid: Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners

Bron: CBS - Geregistreerde diefstallen

Jongeren met een delict voor de rechter	**1**	**1**	**2**		

Eenheid: Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen

Bron: CBS - Jeugdmonitor

Functiemenging	**58,50**	**58,60**	**58,70**	**59,40**	

Eenheid: De functiemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen (%).

Bron: CBS BAG/LISA - bewerking ABF Research

Vestigingen (van bedrijven)	**145,40**	**153,40**	**158,30**	**171,40**	

Eenheid: Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar

Bron: LISA

Demografische druk	**58,10**	**58**	**57,50**	**57,60**	**57,50**

Eenheid: Het aantal personen van 0 tot 20 jaar én 65 jaar of ouder per honderd personen van 20 tot 65 jaar (percentage).

Bron: CBS - Bevolkingsstatistiek

Banen	**967,70**	**974,60**	**987,80**	**1024,30**	

Eenheid: Onder een baan wordt een vervulde positie verstaan. Dit betreffen zowel fulltimers, parttimers als uitzendkrachten. De indicator betreft het aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 tot en met 64 jaar.

Bron: CBS Bevolkingsstatistiek / LISA-bewerking ABF Research

Absoluut verzuim	**1,80**	**3,10**	**2**	**1,50**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige jongeren dat absoluut verzuimer is (geweest) gedurende het schooljaar (per 1.000 leerlingen): de jongere is niet ingeschreven bij een onderwijsinstelling en beschikt niet over een vrijstelling. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'. Streefwaarde absoluut verzuim: 0,5 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Relatief verzuim	**32**	**30**	**31**	**36**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige leerlingen (per 1.000 leerlingen) waarbij sprake is van meer dan 16 uur ongeoorloofd verzuim gedurende 4 opeenvolgende lesweken. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019".
Streefwaarde relatief verzuim: 20 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	**2,80**	**2,50**	**2,60**	**3,10**	

Eenheid: Vsv'ers zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma. Het vsv-percentage staat voor het aantal vsv'ers als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers die aan het begin van het schooljaar ingeschreven staan.

Bron: DUO/ Ingrado

Kinderen in uitkeringsgezin

Eenheid: Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen.

Bron: Verweij Jonker Instituut - Kinderen in Tel (verplichte BBV-indicator)

Werkloze jongeren	**3**	**3**	**3**	**3**	

Eenheid: Het percentage werkloze jongeren 16-22 jaar

Bron: CBS (verplichte BBV-indicator)

Netto arbeidsparticipatie	**67,80**	**69**	**68,30**	**71,30**	

Eenheid: Percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking

Bron: CBS

Personen met een bijstandsuitkering	**768**	**842,70**	**797,40**		

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners

Bron: CBS

Lopende re-integratievoorzieningen	**69,10**	**72,70**	**75,80**	**156,50**	

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners van 15-64 jaar

Bron: CBS

Jongeren met jeugdhulp			**14,10**	**14,70**	

Eenheid: Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Jongeren met jeugdbescherming			**1,40**	**1,40**	

Eenheid: Het percentage jongeren tot 18 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Jongeren met jeugdreclassering			**0,70**	**0,60**	

Eenheid: Het percentage jongeren (12-22 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo	**780**	**820**	**840**	**820**	

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners in de betreffende bevolkingsgroep

Bron: CBS - Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein Wmo

Niet sporters		**46,90**			

Eenheid: Het percentage niet-wekelijkse sporters t.o.v. bevolking van 19 jaar en ouder. Bevolking van 19 jaar en ouder dat niet minstens één keer per week aan sport doet.

Bron: Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD's, CBS en RIVM

Percentage bekende hernieuwbare elektriciteit	**4**	**6**	**9**		

Eenheid: Deel van de energie die afkomstig is uit natuurlijke hulpbronnen die constant worden aangevuld, zoals uit wind, zon en waterkracht (%)

Bron: Rijkswaterstaat - Klimaatmonitor

Omvang huishoudelijk afval	**200,70**	**165,20**	**160,40**		

Eenheid: Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).

Bron: CBS - Huishoudelijk afval De CBS-afvalcijfers over 2022 worden in december 2023 gepubliceerd. In onze eigen afvalrapportages zien we een gemiddelde van 207 kilogram restafval per inwoner in 2022.

Toevoegingen aan de woningvoorraad: nieuw gebouwde woningen	**9,20**	**11,80**	**5,60**	**7**	

Eenheid: Nieuw gebouwde woningen, exclusief overige toevoegingen, zoals transformaties. Aantal per 1.000 woningen

Bron: Basisregistraties adressen en gebouwen - bewerking ABF Research

Overzicht onderdelen stad/wijk

	STAD					WIJK					TOTAAL
	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen	Totaal	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen	Totaal	
Bedragen x € 1.000											
Bestuur, dienstverlening en financien	**106.407**	**615.647**	**298**	**12.074**	**521.016**	**8.371**	**16**	**0**	**175**	**-8.179**	**512.837**
Bedrijfsvoering en PenO	46.763	4.316	297	1.119	-41.624	2.157	16	0	0	-2.140	-43.765
College	2.091	0	0	0	-2.091	0	0	0	0	0	-2.091
Digitalisering en automatisering	35.202	1.379	0	0	-33.822	37	0	0	0	-37	-33.859
Financiën	9.181	606.538	0	10.939	608.295	0	0	0	175	175	608.470
Herdenken	34	0	0	0	-34	0	0	0	0	0	-34
Internationale samenwerking	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Publieke dienstverlening	8.551	3.322	0	0	-5.228	0	0	0	0	0	-5.228
Raad	2.876	0	0	0	-2.876	0	0	0	0	0	-2.876
Regionale samenwerking BU	1.290	91	0	0	-1.199	0	0	0	0	0	-1.199
Regionale samenwerking WH	17	0	0	0	-17	0	0	0	0	0	-17
Wijken en wijkgericht werken	402	0	0	16	-386	6.177	0	0	0	-6.177	-6.563
Veiligheid	**29.433**	**5.442**	**78**	**572**	**-23.497**	**2.455**	**0**	**0**	**0**	**-2.455**	**-25.952**
Openbare orde en veiligheid	27.444	4.667	78	572	-22.282	2.455	0	0	0	-2.455	-24.737
Veiligheidshuis	1.990	775	0	0	-1.215	0	0	0	0	0	-1.215
Bereikbaarheid	**33.080**	**9.488**	**11.494**	**12.416**	**-22.670**	**9.111**	**12.202**	**803**	**0**	**2.289**	**-20.381**
Mobiliteit	33.080	9.488	11.494	12.416	-22.670	9.111	12.202	803	0	2.289	-20.381
Economie	**9.769**	**1.755**	**50**	**200**	**-7.864**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-7.864**
Economische Zaken en citymarketing	6.439	193	0	0	-6.246	0	0	0	0	0	-6.246
Erfgoed B	1.120	215	50	200	-755	0	0	0	0	0	-755
Evenementen	1.073	35	0	0	-1.038	0	0	0	0	0	-1.038
Toerisme en recreatie	1.137	1.312	0	0	175	0	0	0	0	0	175
Onderwijs	**27.504**	**2.951**	**9.179**	**8.343**	**-25.390**	**19.173**	**12.560**	**441**	**240**	**-6.814**	**-32.204**
Onderwijs	27.504	2.951	9.179	8.343	-25.390	19.173	12.560	441	240	-6.814	-32.204
Cultuur	**41.509**	**8.872**	**3.567**	**13.432**	**-22.772**	**737**	**0**	**19**	**3**	**-753**	**-23.525**
Cultuur	39.140	8.034	3.263	13.208	-21.160	728	0	0	0	-728	-21.888
Erfgoed	2.369	838	304	224	-1.612	9	0	19	3	-25	-1.637
Participatie en armoedebestrijding	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**	**-52.282**	**34.549**	**777**	**0**	**400**	**-33.372**	**-85.654**
Armoedebeleid	1.622	0	0	0	-1.622	18.585	275	0	400	-17.910	-19.532
Schulddienstverlening	288	0	0	0	-288	5.365	0	0	0	-5.365	-5.654
Werk en Inkomen	163.338	112.324	0	642	-50.372	10.599	502	0	0	-10.097	-60.469

Zorg	**66.822**	**2.481**	**3.020**	**1.253**	**-66.109**	**124.789**	**0**	**0**	**0**	**-124.789**	**-190.897**
Jeugdzorg	15.460	0	0	573	-14.887	49.674	0	0	0	-49.674	-64.561
WMO en sociale wijkteams	51.362	2.481	3.020	680	-51.222	75.115	0	0	0	-75.115	-126.336
Welzijn en inclusie	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**	**-30.078**	**12.640**	**487**	**136**	**581**	**-11.707**	**-41.785**
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	6.479	1.738	0	0	-4.742	15	0	0	0	-15	-4.756
Inclusie en integratie	1.614	0	500	25	-2.089	195	0	0	0	-195	-2.285
Maatschap opvang vrouwenopvang en huiselijk geweld	9.361	0	0	0	-9.361	0	0	0	0	0	-9.361
Welzijn	14.846	932	70	99	-13.886	12.430	487	136	581	-11.498	-25.383
Gezondheid en sport	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**	**-25.226**	**7.084**	**2.065**	**318**	**218**	**-5.118**	**-30.344**
Publieke gezondheid en GGD	8.662	76	0	0	-8.587	131	11	0	0	-120	-8.707
Sport	20.386	3.703	431	474	-16.639	6.952	2.054	318	218	-4.998	-21.637
Klimaat, energie en milieu	**22.677**	**11.337**	**38**	**556**	**-10.822**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-10.822**
Duurzaamheid bedrijv en mobiliteit	5.145	32	0	12	-5.101	0	0	0	0	0	-5.101
Duurzaamheid incl energietransitie	17.531	11.305	38	544	-5.721	0	0	0	0	0	-5.721
Ruimtelijke ontwikkeling	**49.142**	**39.661**	**25.134**	**12.324**	**-22.291**	**406**	**1.414**	**0**	**0**	**1.007**	**-21.284**
Grondzaken	35.216	35.729	2.123	1.013	-597	0	0	0	0	0	-597
ODRA, vergunning en handhaving	3.859	3.775	0	0	-84	0	0	0	0	0	-84
Stedel ontw. ruimt ord. omgevingswet	3.320	0	23.011	11.311	-15.020	250	0	0	0	-250	-15.270
Water, milieu en luchtkwaliteit	6.747	156	0	0	-6.591	156	1.414	0	0	1.257	-5.333
Wonen en leefomgeving	**51.819**	**45.333**	**9.657**	**8.379**	**-7.763**	**14.400**	**39**	**0**	**0**	**-14.362**	**-22.125**
Afval	15.351	25.078	0	0	9.727	6.765	0	0	0	-6.765	2.963
Dierenwelzijn en biodiversiteit	421	0	0	0	-421	168	0	0	0	-168	-589
Groen en klimaatadaptie in de stad	7.368	163	442	434	-7.213	4.114	4	0	0	-4.110	-11.323
Natuur en stadsparken	6.072	692	0	0	-5.380	101	0	0	0	-101	-5.482
Openbare ruimte	16.687	19.161	172	389	2.691	3.252	35	0	0	-3.217	-526
Wonen	5.920	239	9.043	7.556	-7.168	0	0	0	0	0	-7.168
Totaal	664.758	861.739	63.517	70.790	204.253	233.714	29.559	1.716	1.618	-204.253	0

Normenkader

Het normenkader rechtmatigheid betreft de inventarisatie van relevante regelgeving, waaruit financiële beheerhandelingen kunnen voortvloeien die bij niet-naleving kunnen leiden tot een onrechtmatigheid. Jaarlijks wordt het normenkader geactualiseerd. Het betreft een dynamisch document aangezien er gedurende het jaar wijzigingen kunnen optreden in de geldende regelgeving. Onderstaand is het geactualiseerde normenkader opgenomen dat door de raad kan worden vastgesteld voor de rechtmatigheidscontrole:

Daarnaast zal voor het rapporteren van fouten en onduidelijkheden een rapportagegrens worden gehanteerd van 0,05% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan de reserves.

Tot slot is onderstaand opgenomen hoe om wordt gegaan met de criteria die relevant zijn voor de rechtmatigheidsverantwoording

Voorwaardencriterium

1. Het voorwaardencriterium is het criterium van rechtmatigheid, dat betrekking heeft op de eisen die worden gesteld bij de uitvoering van de financiële beheershandelingen. De eisen/voorwaarden zijn afkomstig uit diverse wet- en regelgeving en hebben betrekking op aspecten als doelgroep, termijn, grondslag, administratieve bepalingen, normbedragen, bevoegdheden, bewijsstukken, recht, hoogte en duur.
2. Burgemeester en wethouders bieden de raad jaarlijks uiterlijk op 31 december ter vaststelling een normenkader rechtmatigheid aan. Dit kader bestaat uit alle relevante (interne) wet- en regelgeving waaruit financiële beheershandelingen kunnen voortvloeien.

Begrotingscriterium

1. Het begrotingscriterium is een criterium van rechtmatigheid dat betrekking heeft op de grenzen van de baten en lasten in de door de raad geautoriseerde begroting van exploitatie en investeringskredieten en de hiermee samenhangende programma's, waarbinnen de financiële beheershandelingen tot stand moeten zijn gekomen;
2. De begrotingsrechtmatigheid wordt beoordeeld op het niveau waarop de begroting door de raad is geautoriseerd;
3. Bij investeringsprojecten wordt de begrotingsrechtmatigheid beoordeeld op het niveau van het totaal gevoteerde kredietbedrag. Een overschrijding van het jaarbudget, passend binnen het totaal bedrag van het krediet, wordt daarmee als rechtmatig beschouwd.
4. Uitgangspunt is dat iedere afwijking van de begroting als onrechtmatig wordt beschouwd. Afwijkingen worden als acceptabel aangemerkt in de volgende situaties:
   a. Er is sprake van een overschrijding waarbij direct gerelateerde inkomsten de overschrijding compenseren.
   b. Er is sprake van een overschrijding op een open-einde regeling.
   c. De overschrijding is geautoriseerd door middel van de vaststelling van een tussentijdse rapportage .
5. Begrotingsonrechtmatigheden die passen binnen het bestaande beleid van de raad, worden opgenomen in de rechtmatigheidsverantwoording (voor zover de verantwoordingsgrens voor afzonderlijke fouten of onduidelijkheden is overschreden), maar worden niet nader toegelicht in de paragraaf bedrijfsvoering.

Misbruik en oneigenlijk gebruik-criterium

1. Het misbruik en oneigenlijk gebruik-criterium is het criterium van rechtmatigheid, dat betrekking heeft op het voorkomen, detecteren en corrigeren van misbruik en oneigenlijk gebruik van overheidsgelden en gemeentelijke eigendommen bij financiële beheershandelingen.
2. Burgemeester en wethouders zorgen voor en leggen vast de regels voor het voorkomen van misbruik en oneigenlijk gebruik van gemeentelijke regelingen en eigendommen.

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
Gemeentefonds (Financiën)	S00-S12	Circulaires gemeentefonds
Treasury (Financiën)	S00-S12	Wet financiering decentrale overheden (Wet fido) en de bijbehorende ministeriële regelingen zoals de Regeling uitzettingen derivaten decentrale overheden (Ruddo), Wet houdbare overheidsfinanciën (Wet hof), Gemeentewet en het bijbehorende Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV),

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Algemene wet bestuursrecht (Awb), Regelgeving betreffende staatssteun, Wet- en regelgeving toezicht financiële ondernemingen. Treasurystatuut Verordening Arnhemse Starterslening Regeling duurzaamheidsleningen Arnhem
Investeringen (Financiën)	S00-S12	Burgerlijk Wetboek Gemeentewet (artikel 212) Algemene wet bestuursrecht Besluit begroting en Verantwoording Nota Investeren, Waarderen en afschrijven 2021
Jaarrekening (Financiën)	S00-S12	Besluit Begroting en Verantwoording Wet Normering Topinkomens Kadernota rechtmatigheid BADO (Besluit Accountantscontrole Decentrale Overheden) Wet markt en overheid Regeling beleidsindicatoren gemeenten Regeling vaststelling wijze waarop kengetallen worden vastgesteld en opgenomen in begroting en jaarverslag provincies en gemeenten Regeling vaststelling taakvelden en verstrekking informatie voor derden Financiële verordening Nota reserves en voorzieningen Nota risicomanagement en weerstandsvermogen
Relatiebeheer	S00-S12	Geen specifieke wet- en regelgeving
Verplichtingen administratie (Financiën)	S00-S12	
Begroting (MJPB) en budgetbeheer	S00-S12	Besluit Begroting en Verantwoording
Aanbestedingen (Financiën)	S00-S12	Aanbestedingsreglement Werken Europese aanbestedingsregels en -richtlijnen Aanbestedingswet en -besluit
Fiscaal, pensioen, personeel	S00-S12	Fiscale Wet- en regelgeving Wet op het BTW compensatiefonds Wet inkomstenbelasting 2001 Wet op de loonbelasting 1964 Wet modernisering Vpb-plicht overheidsondernemingen Pensioenwetgeving (gericht op een juiste, volledige en tijdige inhouding en afdracht van pensioenpremies Pensioenreglement ABP Wet Normering Topinkomens Wet financiering sociale verzekeringen CAR/UWO Algemene Verordening Gegevensbescherming Wet minimumloon Wetboek burgerlijke rechtsvordering
Verhuur accommodaties (o.a. sport, cultuur etc)	S00-S12	Gemeentewet (art. 160 lid 1 sub e en art. 171) Burgerlijk Wetboek deel 7, titel 4 (Huur) Algemene wet bestuursrecht
Subsidies	S00-S12	Algemene wet bestuursrecht (Awb) Algemene subsidieverordening Arnhem 2016 Kadernota verbonden partijen Arnhem 2016
Verhuur vastgoed	S00-S12	Burgerlijk Wetboek (deel 6 en 7) Gemeentewet (artikel 160 lid 1sub e en artikel 170) Leegstandswet

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte Besluit huurprijzen woonruimte
Opbrengsten parkeergelden	S00-S12	Verordening op de heffing en invordering van parkeren en parkeerbelasting 2023
WMO / Jeugd (Zorg)	S00-S12	Wet Maatschappelijke Ondersteuning 2015 Burgerlijk Wetboek Boek 1 Algemene wet bestuursrecht (Awb) Wet langdurige zorg Zorgverzekeringswet Uitvoeringsbesluit Wmo 2015 Wet op de Jeugdzorg, jeugdhulp bij gemeenten Jeugdwet Met bijbehorende regelingen en besluiten
Participatiewet	S00-S12	Participatiewet (Pw) IOAW IOAZ BUIG SUWI Algemene wet bestuursrecht (Awb) AOW Wet taaleis participatiewet Wijzigingswet participatiewet Verordening individuele inkomenstoeslag gemeente Arnhem TOZO TONK Met bijbehorende regelingen en besluiten
Belastingen - Riool	S00-S12	Gemeentewet (artikel 229) Algemene wet bestuursrecht (Awb) Verordening op de heffing en de invordering van de rioolheffing 2023
Belastingen - afval	S00-S12	Gemeentewet (artikel 229) Algemene wet bestuursrecht (Awb) Verordening op de heffing en de invordering van de afvalstoffenheffing 2023 Verordening op de heffing en de invordering van reinigingsrechten 2023
Bouwleges, lokale heffingen	S00-S12	Gemeentewet (art. 229) Algemene termijnenwet Verordening op de heffing en de invordering van roerende zaakbelasting 2023 Verordening op de heffing en de invordering van leges 2023 Verordening op de heffing en de invordering van scheepvaartrechten 2023 Verordening op de heffing en de invordering van toeristenbelasting 2023
Aankoop gronden, Grondexploitatie	S00-S12	Burgerlijk Wetboek Wet Voorkeursrecht Gemeenten Onteigeningswet Wet Ruimtelijke Ordening Gemeentewet Wet Inrichting Landelijk Gebied BTW Compensatiefonds Besluit Begroting en Verantwoording Nota grondbeleid Arnhem 2023
Belastingen	S00-S12	Gemeentewet Wet WOZ

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Algemene wet bestuursrecht Algemene wet inzake rijksbelastingen Invorderingswet 1990 Algemene termijnenwet Kostenwet Algemene wet bestuursrecht (Awb) Besluit Begroting en Verantwoording; Faillissementswet. Kwijtscheldingsregeling gemeentelijke belastingen Arnhem
Waardebepaling woningen (WOZ proces)	S00-S12	Wet WOZ Hoofdstuk III artikel 16 t/m Art 29;
Belastingen – OZB (Financiën)	S00-S12	Gemeentewet (artikel 220). Gemeentelijke bevoegdheid tot het heffen van OZB Verordening op de heffing en invordering van onroerende zaakbelasting 2023
SiSa		Regeling informatieverstrekking SiSa Financiële verhoudingswet

Afkortingenlijst

A.
Apcg – Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten
APV – Algemene Plaatselijke Verordening
AR – Algemene Reserve
AST - Arnhemse standaard voor toegankelijkheid
ASV – Algemene Subsidieverordening Arnhem
AVG - Algemene Verordening Gegevensbescherming

B.
B&W – Burgemeester & Wethouders
BBV – Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten
BBP- Bruto Binnenlands Product
BNG – Bank Nederlandse Gemeenten
BOTOC - Breed offensief tegen ondermijnende criminaliteit
BR – Bestemmingsreserve
BSO - Buitenschoolse opvang
BUIG – Bundeling Uitkeringen Inkomensvoorzieningen Gemeenten
BV – Besloten Vennootschap
BVO - Bedrijfsvoeringsorganisatie

C.
CAO – Collectieve arbeidsovereenkomst
COA - Centraal Orgaan opvang asielzoekers
CBS – Centraal Bureau voor de Statistiek
CmK - Cultuureducatie met Kwaliteit
COELO – Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden
CPB - Centraal Planbureau
CPI - Consumentenprijsindex
CSA – Centrum, Spijkerkwartier en het Arnhemse Broek

D.
DB – Dagelijks Bestuur
DU - Decentralisatie Uitkering
DSO – Digitaal Stelsel Omgevingswet
DVO – Dienstverleningsovereenkomst

E.
EV – Eigen Vermogen
EN – Europese Norm
EMU – Economische en Monetaire Unie

F.
FDFA - Fashion + Design Festival Arnhem
FIDO – Financiering Decentrale Overheden
FJP – Financiële Jaarrapportage Projecten
FTE – fulltime-equivalent (formatieplaats)

G.
GGD – Gemeentelijke gezondheidsdienst
GGZ - Geestelijke gezondheidszorg
GMR - Groene Metropoolregio
GO – Georganiseerd Overleg
GR – Gemeenschappelijke Regeling
GRP – Gemeentelijk Rioleringsplan
G40 - Netwerk van 40 (middel)grote steden

H.
HAN - Hogeschool Arnhem Nijmegen
HOV - Hoogwaardig Openbaar Vervoer

I.
ICT – Informatie- en communicatietechnologie
IHP - Integraal Huisvestingsplan
IPKW – Industriepark Kleefse Waard

J.
JGZ – Jeugdgezondheidszorg
JOGG – Jongeren Op Gezond Gewicht
JOP - Jongeren Ontmoetingsplek

M.
MBO – Middelbaar beroepsonderwijs
MFC – Multi Functioneel Centrum
MIP – Meerjareninvesteringsplanning
MIRT - Meerjarig investeringsprogramma Ruimte en Infrastructuur
MJPB – Meerjarenprogrammabegroting
MKB - Midden- en Kleinbedrijf

N.
NEN – Nederlandse Norm
NRW - Noordrijn-Westfalen
NV – Naamloze Vennootschap

O.
OAB - Onderwijsachterstandenbeleid
OAT – Ondergronds Afval Transport
ODRA – Omgevingsdienst Regio Arnhem
OCW – Ministerie Onderwijs Cultuur en Wetenschap
OGGz – Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
OKA - OndernemersKontact Arnhem
OM - Openbaar Ministerie
OR – Openbare Ruimte
OV – Openbaar Vervoer
OZB – Onroerend Zaak Belasting
OZO - Overleg Zorg en Overlast

P.
P&O – Personeel & Organisatie
PBA - Platform Binnenstad Arnhem
PGA - Persoonsgerichte aanpak
PGB - Persoonsgebondenbudget
PIP - Persoonlijk inburgeringsplan
PMD - Plastic-, metaalverpakkingen en drankenkartons
PO – Primair onderwijs
POH – Praktijkondersteuner jeugd
PvE - Programma van eisen

R.
RBL - Regionaal Bureau Leerlingzaken
RES – Regionale energiestrategie
RIO - Re-integratie officier
RKV – Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg
RMC – Regionaal Meld- en Coördinatiepunt
ROB - Raad voor het Openbaar Bestuur

ROC – Regionaal opleidingscentrum

S.
SO – speciaal onderwijs
StAB - Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen
SKTA - Stichting Keurmerk Taxi Arnhem
SVB - Sociale Verzekeringsbank
SW – Sociale Werkvoorziening
SWT - Sociale wijkteams
SWOA – Stichting Welzijn Ouderen Arnhem
SZW – Sociale Zaken en Werkgelegenheid

T.
TEB – The Economic Board
TLO - teams Leefomgeving

U.
UWV – Uitvoeringsinstituut Werknemers Verzekeringen

V.
VE - Volwasseneducatie
VHL – Van Hall Larenstein
VGGM – Veiligheid- en Gezondheidsregio Gelderland Midden
VMBO – Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
Vpb - Vennootschapsbelasting
VNG – Vereniging Nederlandse Gemeenten
VO – Voortgezet Onderwijs
VRI – Verkeersregeling installatie
VSO – Voortgezet Speciaal Onderwijs
Vsv – Voortijdig schoolverlaten
VV - Vreemd vermogen
VVE – Voor- en vroegschoolse educatie
VWO – Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
VWS – Volksgezondheid welzijn en sport

W.
Wabo – Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
WAW – Wet Aanpak Woonoverlast
Wcw - Wet collectieve warmte
Wet hof – Wet houdbare overheidsfinanciën
Wgiw - Wet gemeentelijke instrumenten warmetransitie
WGR – Wet gemeenschappelijke regelingen
Wkb Wet kwaliteitsborging bouw
Wlz - Wet langdurige zorg
Wmo – Wet maatschappelijke ondersteuning
Woo - Wet open overheid
WOZ – Wet waardering onroerende zaken
Wsp - Werkgeversservicepunt
Wsw – Wet sociale werkvoorziening
WSW - Waarborgfonds Sociale Woningbouw
Wvggz - Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg

Z.
ZVH - Zorg- en Veiligheidshuis
Zzp - Zelfstandige zonder personeel

Begrippenlijst

A.

Accress
Groei/daling van het gemeentefonds (zie ook trap-op-trap-afmethodiek).

Activa (vaste)
Bezittingen die langer dan één jaar meegaan en die in meerdere jaren worden afgeschreven (bijvoorbeeld gebouwen). Activa staan op de balans.

Afvalstoffenheffing
Betreft een heffing voor het inzamelen en verwerken van huishoudelijke afvalstoffen. De heffing wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar gebruiker is van een woning (waarvoor een verplichting tot inzamelen geldt). De grondslag voor de heffing is het aantal inwoners (betreft twee categorieën: eenpersoons- of meerpersoonshuishouden). De heffing is een tijdvak-belasting en komt in aanmerking voor de ontheffingsregeling. Bij verhuizing naar een woning binnen of buiten Arnhem wordt ontheffing verleend voor de resterende volle maanden, dat de inwoner verhuisd is. Zodra er nieuwe bewoners ingeschreven worden, ontvangen deze bewoners een aanslag afvalstoffenheffing voor de resterende maanden.

Algemene dekkingsmiddelen
Algemene dekkingsmiddelen zijn inkomsten zonder vooraf bepaald bestedingsdoel. De gemeente kan deze vrij besteden. Het gaat om de uitkeringen vanuit het Gemeentefonds, om bepaalde gemeentelijke belastingen (zoals OZB-belasting) en deelnemingen/dividend.

Algemene uitkering
Uitkering uit het gemeentefonds van het Rijk dat de gemeente geheel vrij mag besteden.

Algemene reserve
Het vrij besteedbare eigen vermogen van de gemeente. Dit vormt een buffer voor financiële tegenvallers.

Auditing
Het controleren van een organisatie.

B.

Balans
De balans toont een overzicht van de bezittingen, schulden en eigen vermogen van de gemeente op een bepaald moment.

Baten
Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.

Baten en lasten (stelsel van)
Gemeenten werken met een stelsel van baten en lasten. Dit betekent dat inkomsten en uitgaven moeten worden toegerekend aan het begrotingsjaar waarop zij betrekking hebben (dat wil zeggen het jaar waarin de prestatie geleverd is).

Bedrijfsvoering
De beheersing van, het toezicht op en de verantwoording over de bedrijfsprocessen binnen de gemeentelijke organisatie op basis van een bedrijfsvoeringsfilosofie.

Begroting
Een begroting geeft aan welke beleidsvoornemens de gemeente heeft, hoeveel middelen daarmee gemoeid zijn en uit welke bronnen die middelen afkomstig zijn.

Begrotingsresultaat
Financieel verschil tussen het bedrag dat volgens de begroting is toegestaan en het te verwachten bestede bedrag.

Begrotingstekort
Een begrotingstekort treedt op wanneer de lasten hoger zijn dan de baten.

Beheersmaatregel
Een activiteit die zich richt op het elimineren, vermijden of verkleinen van de oorzaak of het gevolg van een ongewenste gebeurtenis.

Belastingcapaciteit
De OZB is voor gemeenten de belangrijkste eigen belastinginkomsten. De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen of ruimte is voor nieuw beleid. Om deze ruimte weer te kunnen geven is een ijkpunt nodig. In dit geval de landelijk gemiddelde tarieven. Voor gemeenten wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de hoogte van de gemiddelde woonlasten (OZB, rioolheffing en reinigingsheffing). Naast de OZB wordt tevens gekeken naar de riool- en afvalstoffenheffing omdat de heffing niet kostendekkend hoeft te zijn, maar ook lager mag worden vastgesteld (er is dan sprake van belastingcapaciteit die niet benut wordt).
Benodigde weerstandscapaciteit
Het bedrag dat benodigd is om alle risico's in de begroting waarvoor geen maatregelen zijn getroffen, in financiële zin af te dekken.

Beschikbare weerstandscapaciteit
De middelen die beschikbaar zijn om eventuele tegenvallers (risico's) op te kunnen vangen.

Bestaand beleid
Beleid waarover al besluitvorming heeft plaatsgevonden.

Bestemmingsreserve
Naast de Algemene reserve zijn er buffers gevormd die niet worden meegerekend tot de weerstandscapaciteit. Het gaat hier om de bestemmingsreserves. Bestemmingsreserves zijn voor specifieke doeleinden gevormd op basis van een raadsbesluit. Bestemmingsreserves zijn gebonden aan de bestemmingen die door de raad zijn vastgesteld. Wanneer de nood echt hoog is kan er door de raad aan de betreffende bestemmingsreserve een andere bestemming worden gegeven. Aan een deel van de bestemmingsreserves hangen verplichtingen tot bestedingen waarbij er beperkte sprake is sprake is van beleidsvrijheid.

Besluit begroting en verantwoording (BBV)
Het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) beschrijft de regels waaraan onder andere begroting van een gemeente aan moet voldoen.

Bestuurlijk belang
Een gemeente kan een bestuurlijk belang hebben in een verbonden partij doordat zij in het bestuur is vertegenwoordigd. De gemeente kan het ook hebben doordat zij stemrecht heeft in de verbonden partij.

BTW-compensatiefonds
Rijksfonds waaruit gemeenten een bepaald deel van de door hen betaalde BTW kunnen terugvorderen.

C.
Circulaire
Een circulaire informeert de gemeenten over de omvang en de verdeling van de algemene uitkering, de integratie-uitkeringen - inclusief die voor het sociaal domein - en de decentralisatie-uitkeringen uit het gemeentefonds.

Compabiliteitsvoorschriften
Dit zijn de wettelijke voorschriften voor de inrichting van de gemeentelijke begroting en rekening. Sinds 2004 zijn de nieuwe voorschriften volgens het Besluit Begroting en Verantwoording van kracht.

D.

Deelneming
Participatie in een besloten of naamloze vennootschap, waarin de gemeente aandelen heeft.

Dividend
Een vergoeding die wordt uitbetaald aan aandeelhouders.

Doeluitkering
Uitkering door het Rijk aan een lagere overheid voor een nauw omschreven wettelijk vastgesteld doel of taak. De gelden zijn niet vrij besteedbaar.

E.

EMU-saldo
Het geraamde of het gerealiseerde saldo van de ontvangsten en uitgaven van een gemeente. Dit bedrag wordt berekend op transactiebasis en volgens Europese voorschriften.

F.

Financieel belang
Van financieel belang is sprake als de gemeente de middelen die ze ter beschikking stelt verloren gaan in geval van faillissement van de verbonden partij (een derde rechtspersoon) en/ of als financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op de gemeente.

Financiële kengetallen
Getallen waarmee inzicht verkregen kan worden in de financiële positie van de gemeente.

Financieringsmiddelen
Kort- of langlopende geldmiddelen die nodig zijn om de kosten van uitgaven te betalen.

G.

Gemeenschappelijke regeling
Is het publiekrechtelijk juridisch kader waarbinnen twee of meer gemeentebesturen kunnen samenwerken.

Gemeentefonds
Uitkering van het Rijk die de gemeenten in principe vrij mogen besteden.

Grondexploitatie
De afgelopen jaren is gebleken dat grondexploitatie een forse impact kan hebben op de financiële positie van een gemeente. Indien gemeenten leningen hebben afgesloten om grond te kopen voor een (toekomstige) woningbouwproject hebben zij een schuld. Bij de beoordeling van een dergelijke schuld is het van belang om te weten of deze schuld kan worden afgelost wanneer het project wordt uitgevoerd. Van de opbrengst van de verkochte gronden kan immers de schuld worden afgelost. Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale (geraamde) baten.

K.

Kans
De mogelijkheid dat een gebeurtenis zich voordoet uitgedrukt in een waarde tussen 0 en 1.

Kapitaalgoederen
Spullen die de gemeente nodig heeft om de diensten en goederen die zij levert aan inwoners te kunnen produceren. Daarbij gaat het om grotere zaken zoals wegen, riolering, water, groen en gebouwen.

Kapitaallasten
Afschrijvingen en toegerekende rente op activa. De afschrijvingen betreffen de jaarlijkse waardevermindering van de investering. Door middel van de afschrijving worden lasten van de investering uitgespreid over de jaren dat er van de investering gebruik wordt gemaakt. De rente betreft het eigen of geleende geld dat besteed wordt om de investering te financieren.

L.

Lasten
De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.

Leges
Leges zijn vergoedingen voor het genot van diensten of producten, die de gemeente levert. Dat zijn bijvoorbeeld paspoorten, uittreksels uit registers, vergunningen e.d. Daarbij geldt dat de totale opbrengst van de leges niet hoger mogen zijn dan de kosten die de gemeente voor het geheel van de legesplichtige diensten of producten maakt. De leges worden in rekening gebracht bij de aanvrager van de dienst of het product. Voor sommige leges geldt een wettelijk maximum tarief (bijvoorbeeld voor paspoorten).

Lokale heffingen
Een type gemeentelijke belasting. Voorbeelden van heffingen zijn de rioolheffing of de afvalstoffenheffing. Het geld dat gemeenten met heffingen ophalen, moeten gebruikt worden om de kosten te dekken van datgene waarvoor ze in rekening worden gebracht.

M.

Meerjareninvesteringsplanning (MIP)
In de meerjareninvesteringsplanning wordt de planning van de investeringen voor de komende jaren inzichtelijk gemaakt.

Meerjarenraming
Een prognose van de voor meerdere jaren, na het begrotingsjaar, te verwachten baten en lasten alsmede mutaties in reserves.

N.

Netto schuldquote en netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen
Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Een hoge netto schuldquote hoeft op zichzelf geen probleem te zijn. Of dat het geval is valt niet direct af te leiden uit de netto schuldquote zelf, maar hangt af van meerdere factoren. Zo kan een hoge schuld worden veroorzaakt doordat er leningen zijn afgesloten en die gelden vervolgens worden doorgeleend aan bijvoorbeeld woningbouwcorporaties die op hun beurt weer jaarlijks aflossen. In dat geval hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn. Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen).

O.

Onroerende zaakbelasting
Betreft een belasting voor het in eigendom hebben van onroerende zaken in de gemeente Arnhem.
De grondslag van de belasting is de WOZ-waarde van de woning of niet-woning. Het geldende tarief voor eigenaars van woningen of eigenaars en gebruikers van niet-woningen is gebaseerd op een percentage van de WOZ-waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van een onroerende zaak.

Overhead
De kosten van de werkzaamheden of faciliteiten die slechts een indirecte relatie vertonen met de prestaties (bijvoorbeeld leidinggeven, afdelingsadministratie of huisvesting).

Overzicht lasten en baten
Lasten: De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.
Baten: Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.
Toevoeging aan reserve: toevoegingen aan een reserve zijn weergegeven met een minteken (negatief). Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten stijgen.

Onttrekkingen aan reserve: onttrekkingen aan een reserve zijn zonder teken (positief) weergegeven. Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten dalen.
Saldo toevoegingen en onttrekkingen: Bij negatief saldo verwachten we een verhoging van de reserve binnen dit programma. Bij een positief saldo verwachten we een verlaging van de reserve binnen het programma.

P.

Paragrafen
Geven volgens het BBV een dwarsdoorsnede van de begroting op financiële aspecten. Het gaat dan om de beleidslijnen van beheersmatige aspecten die belangrijk zijn, financieel, politiek of anderszins. De paragrafen zijn onderdeel van zowel de beleidsbegroting als het jaarverslag.

Parkeerbelasting
Betreft een belasting voor het parkeren van een voertuig op een plaats waar volgens de belastingverordening parkeerbelasting verschuldigd is. De grondslag is de duur van het parkeren. De parkeertijd maal het tarief bepaalt de hoogte van het bedrag. De belasting wordt geheven door in te loggen op een centrale computer via een GSM, het kopen van een parkeerticket of een parkeervergunning.

Planning- en controlcyclus
De jaarlijks terugkerende werkzaamheden die samenhangen met het opstellen, bespreken, bewaken, bijstellen en verifiëren van budgetten.

Prestatie-indicator
Kwantitatieve en kwalitatieve gegevens die inzicht geven in de resultaten van het gevoerde beleid van de gemeente.

Programma
Is een samenhangende verzameling van activiteiten en geldmiddelen gericht op het bereiken van vooraf bepaalde maatschappelijke effecten.

Programmabegroting
Dit is de typering voor de begroting waarin de programma's centraal staan. Een gemeente is vrij in de keuze van de programma's en het aantal.

R.

Reserve
Bedrag dat is gereserveerd voor toekomstige uitgaven, zonder dat de aard en de omvang van deze uitgaven al bekend zijn. Reserves worden onderverdeeld in algemene reserves en reserves met een specifieke bestemming (bestemmingsreserves).

Restrisico
De inschatting van het risico met medeneming van de effecten van beheersmaatregelen. Risico dat overblijft na risicobeheersing. (netto risico)

Risico
Gebeurtenis die zich al dan niet kan voordoen en die kan leiden tot schade met een financieel gevolg of afwijking van een te behalen beleidsdoel.

Risicobeheersing
Zijn activiteiten (beheersmaatregelen) die de kans op het optreden van risico's dan wel de gevolgen van risico's beïnvloeden (voorkomen of reduceren)

Risico-eigenaar
De persoon of het organisatieonderdeel aan wie het risico gealloceerd is.

Risico in relatie tot weerstandsvermogen
De kans op een gebeurtenis die leidt tot een directe financiële tegenvaller van materiële betekenis, die niet is afgedekt in de begroting.

Risicokaart
De risicokaart geeft inzicht in de spreiding van de risico's naar kans en gevolg.

Risicomanagement
Het geheel aan activiteiten en maatregelen gericht op het expliciet en systematisch omgaan met en beheersen van risico's.

Risicoparagraaf
Is een door het college verstrekt overzicht van alle bekende risico's tot het moment van aanbieden van de begroting.

Risicoprofiel
Overzicht van het geheel aan risico's van het betreffende proces, project, programma of beleidstraject.

Risicoscore
Per risico te bepalen score op basis van kans op voorkomen en gevolg.

Roerende zaakbelasting
Betreft een belasting voor het in eigendom van roerende zaken, zoals woonboten in de gemeente Arnhem. De grondslag van de belasting is een percentage van de RZB- waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van de roerende zaak.

S.
Solvabiliteit
Is de verhouding tussen het eigen vermogen en het totale vermogen.

Solvabiliteitsratio
Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Indien er sprake is van een forse schuld én veel eigen vermogen (het totaal van de algemene en de bestemmingsreserves), hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn voor de financiële positie. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente. De mate van weerbaarheid geeft in combinatie met de andere kengetallen een indicatie over de financiële positie van een gemeente.

Stelpost
Schatting van uitgaven, opgenomen in de begroting terwijl de werkelijke kosten nog niet exact bepaald kunnen worden.

Structurele exploitatieruimte
Voor de beoordeling van de financiële positie is het ook van belang te kijken naar de structurele baten en structurele lasten. Structurele baten zijn bijvoorbeeld de algemene uitkering uit het gemeentefonds en de opbrengsten uit de onroerende zaakbelasting OZB. Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar de structurele baten en structurele lasten en deze worden vergeleken met de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de rente en aflossing van een lening) te dekken.

T.
Taakmutatie
Extra geld uit het gemeentefonds voor de uitvoering van nieuwe en/of bestaande taken.

Taakveld
Eenheid waarin de programma's zijn onderverdeeld.

Trap-op-trap-af systematiek/ accresmethode
Om het totaal beschikbare bedrag te bepalen dat aan de gemeenten wordt uitgekeerd, gebruikt het Rijk de accresmethode, ook wel de 'trap-op-trap-af systematiek' genoemd. Het accress is gekoppeld aan de ontwikkeling van rijksuitgaven (niet van alle uitgaven). Stijgen de uitgaven dan stijgt het accres, dalen de uitgaven dan daalt het accress.

Treasury
Is het geheel van activiteiten in verband met het beheren van de geldstromen.

V.
Verbonden partij
Is een partij waarmee de gemeente een bestuurlijke relatie onderhoudt en waarin zij een financieel belang heeft.

Voorziening
Dit is een reservering (geoormerkte gelden) met als doel het bedrag aan te wenden in de toekomst waar de voorziening oorspronkelijk voor is gecreëerd.

W.
Weerstandsfactor
= Beschikbare weerstandscapaciteit : Benodigde weerstandscapaciteit. Bij een lagere factor dan 1 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor uitkomt boven de 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor nieuw beleid.

Weerstandsvermogen
Het weerstandsvermogen is de mate waarin de gemeente in staat is om de gevolgen van risico's op te vangen, zonder dat het beleid of de uitvoering daarvan in gevaar komt. Het weerstandsvermogen is de verhouding (ratio) tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit.

Z.
Zekerheidspercentage
Voor het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen moet met behulp van de risicosimulatie een keuze worden gemaakt met welke mate van zekerheid de geïdentificeerde risico's worden afgedekt. We noemen dit ook wel het zekerheidspercentage.

Ontwerpbegroting 2024-2027

Wat komt er in 2024 binnen

Rijk	**676 mln**
Lokale heffingen	**123 mln**
Overige inkomsten	**93 mln**
Reserves	**72 mln**

€ 964 miljoen

We maken de komende jaren tientallen miljoenen vrij voor de bouw van een nieuw stadsdeel Spoorzone Arnhem-Oost waar duizenden nieuwe woningen en werkplekken komen.

Zo zijn de uitgaven in 2024

Bestuur, dienstverlening en financiën	€ 107 mln.
Veiligheid	€ 30 mln.
Bereikbaarheid	€ 45 mln.
Economie	€ 10 mln.
Onderwijs	€ 37 mln.
Cultuur	€ 45 mln.
Participatie en armoedebestrijding	€ 165 mln.
Zorg	€ 70 mln.
Welzijn en inclusie	€ 33 mln.
Gezondheid en sport	€ 29 mln.
Klimaat, energie en milieu	€ 23 mln.
Ruimtelijke ontwikkeling	€ 74 mln.
Wonen en leefomgeving	€ 61 mln.
Wijken	€ 235 mln
Subtotaal	**€ 964 mln.**

VERBONDEN

€ 15,7 miljoen voor het verbouwen van bestaande en bouwen van nieuwe schoolgebouwen.

Twee burgerberaden in 2024

We stellen jaarlijks €500.000 beschikbaar voor cultuur-programmering en investeren € 7 miljoen in huisvesting van de creatieve sector.

We werken naar 2.000 duurzame opvangplekken voor vluchtelingen.

DUURZAAM

Invoering verhuurdersvergunningen om huurders beter te beschermen.

€ 1 miljoen voor meer opvangplekken voor daklozen.

€ 6 miljoen voor huisvesting bijzondere doelgroepen.

GROEN

€ 1 miljoen voor meer natuur en aantrekkelijkere parken.

€ 500.000 voor het verwijderen van rookgaskanalen in 400 woningen.

€ 2 miljoen voor verkeersveiligheid, waaronder extra veilige schoolzones.

KANSRIJK

Jaarlijks € 500.000 extra voor boa's en aanpak ondermijning georganiseerde criminaliteit.

€ 960.000 extra voor het makkelijker en bereikbaarder maken van inkomensregelingen.

€ 21.4 miljoen voor kwetsbare wijken via het Nationaal Programma Arnhem-Oost.

Jaarlijks sporten 30 klassen extra in Papendal.

GEMEENTE Arnhem

Wilt u meer weten?
Kijk op financien.arnhem.nl

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 3904872

Onderwerp: Turap-2 2023

Kernboodschap

Om de voortgang op de realisatie van de begroting te kunnen bewaken worden, conform de verordening financieel beleid en beheer gemeente Arnhem, minimaal twee tussenrapportages aan de raad aangeboden. In Turap-2 2023 worden de financiële afwijkingen die over 2023 bekend zijn gerapporteerd.

Voorstel

1. De Turap-2 2023 vast te stellen;
2. De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.

Inleiding

Als regulier onderdeel van de beleidscyclus 2023 is een tweede tussenrapportage (Turap-2 2023) opgesteld. De Turap 2-2023 bevat informatie over de verwachte majeure financiële afwijkingen over het jaar 2023, over het geprognosticeerde financiële resultaat en over de voortgang van de beleidsuitvoering. Daarnaast wordt in Turap 2-2023 gerapporteerd over een aantal andere onderwerpen, zoals de investeringen en de beheersing van belangrijke verbonden partijen. Tevens is een terugkoppeling van de voortgang van de overgehevelde budgetten uit 2022 opgenomen en wordt vooruitgeblikt naar de Nota Budgetoverheveling 2023. Hiermee wordt inzicht gegeven in de onderwerpen waarvan op dit moment al wordt verwacht dat de activiteiten niet of onvolledig worden uitgevoerd dit jaar. Dit is een eerste inschatting en is ter informatie aan deze Turap toegevoegd. Aan het eind van het jaar worden de budgetoverhevelingen 2023 aan de raad ter besluitvorming voorgelegd.

In deze Turap is, net zoals in Turap-2 2022, de inhoudelijke voortgang binnen de programma's opgenomen en niet alleen de afwijkingen. Dit betekent concreet dat in de bijlage de doelen die 'op koers lopen', 'gedeeltelijk op koers', 'niet op koers liggen' en 'reeds gerealiseerd zijn' zijn opgenomen. Vanuit toegankelijkheid is gekozen om de ‘bolletjes’ te wijzigen in ‘pijltjes’.

In het kader van het Duisenbergonderzoek naar de jaarstukken is geconcludeerd dat de interpretatie van de oordelen en de criteria van de beoordeling niet altijd duidelijk zijn. Een mogelijke verbeterslag is om bij de doelen aan te geven of de doelen en inspanningen behaald, dan wel niet behaald zijn. Om dit echter goed te kunnen doen, zullen de doelen smart geformuleerd moeten zijn met daarbij goed meetbare (effect)indicatoren. In de Begroting 2024

Gemeente Arnhem

wordt daarin weer een stap gemaakt, maar dit is een proces dat tijd kost. In deze Turap is er dan ook voor gekozen dat de oordelen een interpretatie geven hoe de voortgang verloopt (van 'op koers', 'gedeeltelijk op koers' naar 'niet op koers') en dat dit in de tekst wordt toegelicht.

Turap 2-2023 is opgesteld op basis van ontwikkelingen in de eerste 7 maanden van 2023, waarbij ook rekening is gehouden met de structurele componenten in de resultaten van voorgaand jaar. Bij deze Turap is een begrotingswijziging opgenomen. De afwijkingen in de Turap die zijn opgenomen in de begrotingswijziging moeten namelijk in het kader van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting verwerkt worden.

Daarnaast zijn in deze Turap de reeds aangenomen moties, waar van toepassing, financieel vertaald.
Het gaat hierbij om de volgende moties:

- Vergoeding aanpassing paspoort (23M09gg)
- Kosteloze naamsverandering (21M218)
- Opvang dakloze EU-burgers (23M41)

Aan deze Turap is ter informatie als bijlage de inventarisatie met externe onderzoeken toegevoegd, zoals al eerder is aangekondigd in de raadsbrief van 15 november 2022. Het gaat in deze inventarisatie om onderzoeken naar de effectiviteit van beleid of het functioneren van de eigen organisatie.

Beoogd effect

De raad krijgt een prognose van de beleidsmatige voortgang, de financiële afwijkingen en het resultaat over 2023. Daarbij wordt de begroting aangepast aan de meest actuele stand van de prognose, in het kader van begrotingsrechtmatigheid. Ten slotte is het beoogde effect om transparant te zijn over alle relevante facetten die van belang zijn voor de raad om haar controlerende taak volledig te kunnen uitvoeren, zoals de financiële effecten van het uitvoeren van aangenomen moties en van aanpassingen op beleid die niet kunnen wachten.

Argumenten

1.1	*De Turap-2 2023 vast te stellen;*
	Met Turap-2 2023 wordt een actueel inzicht verschaft in majeure afwijkingen in beleid en financiën, hiermee krijgt de raad inzicht in de voortgang van het bereiken van de doelen in 2023 en de financiële afwijkingen die zich daarbij voor doen.
2.1	*De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.*
	De afwijkingen worden meegenomen in een begrotingswijziging omdat dit vanwege de begrotingsrechtmatigheid noodzakelijk is. Alle afwijkingen die genoemd zijn in deze Turap worden in de begroting gewijzigd.

Kanttekeningen en risico's

1.1	*De Turap-2 2023 vast te stellen;*
	Er is met de best mogelijke inschattingen gewerkt op het moment van opmaken van de Turap, maar deze inschattingen kunnen aan het einde van het jaar mogelijk afwijken van de daadwerkelijke realisatie.

Participatie

Op verschillende thema's binnen de stedelijke en wijkprogramma's zijn de ambities, het beleid en de uitvoering daarvan mede tot stand gekomen met inbreng vanuit diverse partijen uit de stad.

Financiën

De prognose over heel 2023 laat een resultaat van €19,2 miljoen zien ten opzichte van de primitieve begroting. Dit resultaat wordt met name veroorzaakt door een hogere bijdrage uit het gemeentefonds voor 2023 en de wijziging in de administratieve verwerking van de dotatie uit de BR Klimaatfonds. Voorgesteld wordt om alle verwachte afwijkingen die nog niet eerder verwerkt zijn met bijgaande begrotingswijziging op grond van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting te verwerken.

In de bijlagen bij Turap-2 is per programma een uitputtend overzicht gegeven van alle verwachte afwijkingen. In een aantal gevallen is een afwijking op één programma benoemd, maar vindt de vertaling in de administratie plaats door de begrotingswijziging over diverse (wijk)programma's te verdelen. Voor een uitvoerige toelichting wordt verwezen naar de Turap-2 2023 en bijlagen.

Uitvoering

Na vaststelling door de raad wordt de begroting gewijzigd met de bijgevoegde wijziging.

Communicatie

De Turap-2 2023 wordt gepubliceerd op website financien.arnhem.nl.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Raadsvoorstel Turap-2 2023
- Turap-2 2023
- Inventarisatie externe onderzoeken
- Begrotingswijziging 23-012 bij Turap-2 2023

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	3904872

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 19 september 2023, nummer: 3904872;

gelet op artikel 192 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De Turap-2 2023 vast te stellen;
2. De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Turap 2 - 2023

Inhoudsopgave

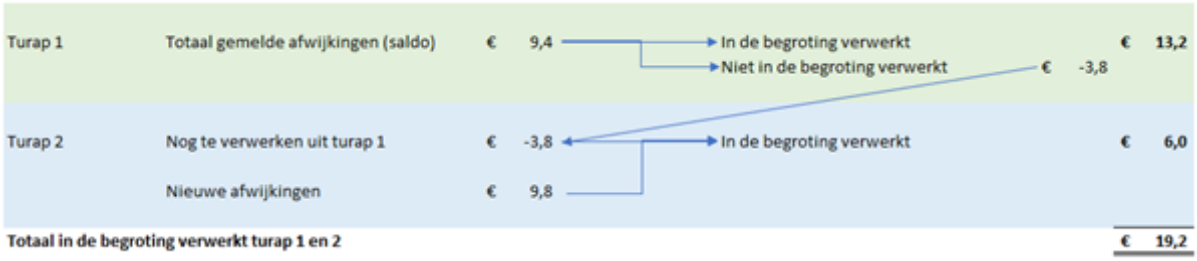
Hoofdlijnen Turap 2 2023 3
Totaalbeeld financiën 6
Bijlage 1 Voortgang doelen en financiële afwijkingen per programma 8
Wijken Algemeen 8
W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek 14
W2 Noordwest 16
W3 Noordoost 18
W4 Presikhaaf 21
W5 Malburgen 25
W6 Schuytgraaf/ Elderveld 29
W7 De Laar/ Elden 32
W8 Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg 34
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën 38
S01 Veiligheid 47
S02 Bereikbaarheid 50
S03 Economie 56
S04 Onderwijs 64
S05 Cultuur 69
S06 Participatie en armoedebestrijding 75
S07 Zorg 81
S08 Welzijn en inclusie 89
S09 Gezondheid en sport 98
S10 Klimaat en energie 102
S11 Ruimtelijke ontwikkeling 107
S12 Wonen en leefomgeving 110
Bijlage 2 Budgetoverhevelingen 121
Terugblik Nota budgetoverhevelingen 2022 121
Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023 128
Bijlage 3 Investeringen 131
Bijlage 4 Beheersing verbonden partijen 133
Bijlage 5 Stand van zaken amendementen en moties 136

Hoofdlijnen Turap 2 2023

Twee keer per jaar maakt het college een tussenrapportage - de 'Turap' - voor de gemeenteraad. In de Turap is de stand van zaken geduid rondom de uitvoering van de in de begroting voor 2023 opgenomen ambities, doelen en inspanningen binnen de verschillende programma's. Ook worden de verwachte financiële afwijkingen over het lopende jaar 2023 vermeld. Die ontstaan door autonome ontwikkelingen, maar ook door de uitvoering van moties en het aanpakken van urgente knelpunten in lopend beleid.

Financieel beeld

In Turap-1 verwachtten we een voordeel van € 9,4 miljoen. Dit is een saldo van positieve en negatieve afwijkingen. Alleen de afwijkingen die zeker zijn en waar gedurende het jaar niet meer op gestuurd kan worden, worden in de begroting verwerkt. Dit heeft bij Turap-1 geleid tot een aanpassing van € 13,2 miljoen (aangezien er meer voor- dan nadelen een vaststaand karakter hadden) en is niet het volledige saldo van € 9,4 miljoen in de begroting verwerkt, waardoor er nog een nadeel van € 3,8 miljoen resteert.
Dit nadeel komt terug in deze Turap-2, aangevuld met nieuwe ontwikkelingen die in totaal tot een voordeel van € 9,8 miljoen leiden. In totaal wordt dan ook met deze Turap een voordelige afwijking van € 6,0 miljoen in de begroting verwerkt. De totale (verwachte) afwijking voor 2023 op basis van beide Turaps komt uit op een positief resultaat van € 19,2 miljoen. In de jaarrekening over 2023 zal de definitieve afwijking bekend worden.
Schematisch is dit als volgt weer te geven:

Het totaalbedrag aan afwijking van € 19,2 miljoen bestaat met name uit extra baten uit het gemeentefonds, toegelicht op programma S00 en de inzet middelen impuls energietransitie, toegelicht op programma S10.

Op koers

In deze Turap liggen de meeste doelen en inspanningen op koers. Een greep hieruit: We zetten goede stappen om de veiligheid in Arnhem te vergroten. Zo is de handhavingscapaciteit op straat versterkt. We zijn bezig met het opstellen van het duurzaam mobiliteitsplan en deze wordt eind 2023 aan de raad voorgelegd. Ons stedelijk fietsnetwerk wordt verbeterd en uitgebreid, met nadruk op hoogwaardige doorfietsroutes.
We werken we samen met de stad aan een nieuwe Woonvisie, die wonen in Arnhem eerlijker moet gaan maken. De startnotitie van deze Woonvisie is in 2023 door de gemeenteraad vastgesteld.
In juni is het programma Arnhem-Oost tijdens een drukbezochte bijeenkomst in het Posttheater gelanceerd en werd het programma ondertekend door een alliantie van partijen.
We zijn gestart met de proef Bijverdienbeloning, waarmee we inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd (gaan) werken een extra stimulans geven.
We helpen huishoudens die te maken hebben met energiearmoede, door energiecoaches, buurtklusteams, via wijkteams, scholen en vanuit de witgoedregeling. We hebben van het Rijk een grote bijdrage ontvangen voor de ontwikkeling van Spoorzone Arnhem-Oost, daarbij wordt ingezet om deze forse ambitie nader vorm te geven en uit te werken naar concrete investeringsplannen en grondexploitaties. Daarnaast is Arnhem op maandag 9 oktober de gastheer van het jaarlijkse evenement Dag van de Stad. Dit jaar is het thema "De stad dichtbij", want in de wijk wordt alles zichtbaar. De grote transitieopgaven van deze tijd, maar ook de energie en de inspiratie om die uitdagingen aan te pakken.

Er zijn ook onderwerpen die (nog) niet geheel op koers liggen. Dit komt onder meer door de huidige arbeidsmarkt met personele schaarste waardoor we op onderdelen onvoldoende capaciteit hebben om onze ambities uit te voeren. Daarnaast speelt werkdruk een rol. Bovendien hebben zowel wij als onze partners te maken met onder meer stijgende kosten, onzekere marktontwikkelingen en stikstofbeperkingen.
Een voorbeeld van onderwerpen die (nog) niet geheel op koers liggen, is de toevoeging van woningen; we hebben de afgelopen 2 jaar minder vergunningen afgegeven en minder woningen gebouwd dan de jaren daarvoor. Ook de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen heeft vertraging opgelopen. In onze

stad is een tekort aan voldoende beschikbare ateliers, werk- en oefenruimtes voor culturele en creatieve makers. Ook wordt de doelstelling van hoeveelheid restafval (30 kilo per inwoner per jaar) nog niet bereikt.

Toelichting doelen en inspanningen
In Turap 2 wordt de voortgang aangegeven van de doelen en inspanningen die in de Begroting 2023 zijn opgenomen. Per doel en inspanning is de stand van zaken beschreven. Ook wordt bij de doelen en inspanningen de status aangegeven door middel van verschillende icoontjes. Deze icoontjes houden het volgende in:

- Groene pijl schuin omhoog - Het doel/ de activiteit loopt op koers
- Oranje pijl naar rechts - Het doel/ de activiteit loopt gedeeltelijk op koers
- Rode pijl schuin omlaag - Het doel/ de activiteiten lopen niet op koers
- Groen vinkje - Het doel/ de activiteit is gerealiseerd

Toegankelijkheid Turap
In het kader van de toegankelijkheid van de Turap is er in de bovengenoemde vormgeving een aantal wijzigingen aangebracht ten opzichte van de vormgeving van de Jaarstukken 2022. We hebben de vormgeving en locatie van de bolletjes (icoontjes) gewijzigd (zie hierboven) en in de regels van de ambities, doelen en inspanningen hebben we de letters A (=ambitie), D (=doel), I (= inspanning) toegevoegd. We willen hier de komende periode verdere stappen in zetten en streven er naar om op de financiële portal (financien.arnhem.nl) na vaststelling van de Turap in de raad een digitale toegankelijke versie te publiceren.

Turap en bestuursrapportages
De afgelopen jaren werd gelijktijdig met de Turap de bestuursrapportages Zorgdomein en Bestaanszekerheid opgesteld en aan de raad aangeboden. Beide bestuursrapportages worden dit najaar digitaal beschikbaar gesteld aan de raad met ‘realtime’ informatie. Over deze digitale dashboards en de mogelijkheid om deel te nemen aan optionele aanvullende bijeenkomsten, zal dit najaar een separate raadsbrief aan de gemeenteraad gestuurd worden.

Presentatie baten en lasten
De presentatie van de baten en de lasten die in de begroting van 2023 is gebruikt, is doorgezet in deze Turap. Daarom wordt een positief bedrag gepresenteerd op het moment dat er sprake is van meer baten of meer lasten. Concreet betekent dit dat als er hogere lasten zijn, dit als een positief bedrag in de lasten is gepresenteerd. Dit veroorzaakt een nadeel voor de algemene reserve. Wanneer een negatief bedrag als afwijking in de lasten is gepresenteerd, betekent dit dat er sprake is van minder lasten, dus een voordeel voor de algemene reserve. Wat betreft de baten werkt dit hetzelfde: een positieve afwijking in de baten betekent hogere baten en een voordeel voor de algemene reserve. Of een afwijking een voordeel of nadeel voor de algemene reserve veroorzaakt, is eveneens weergegeven in de kolommen in de bijlagen.

Tabel afwijkingen
Per afwijking is in de tabellen de nodige informatie verstrekt. Hieronder is per kolom aangegeven welke informatie wordt weergegeven:

- T1: is de afwijking al in Turap 1 opgenomen;
- I/S: Is de afwijking incidenteel of structureel;
- AR/BR: Komt de afwijking ten gunste of laste van de algemene reserve (AR) of een bestemmingsreserve (BR);
- B: Wordt de afwijking in de begroting verwerkt met bijgevoegde begrotingswijziging.

Begrotingswijziging
Bij deze Turap is een begrotingswijziging opgenomen. De afwijkingen in de Turap welke zijn opgenomen in de begrotingswijziging moeten namelijk in het kader van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting verwerkt worden. Alle in de turap genoemde afwijkingen in bijlage 1 worden in de begroting verwerkt.

Leeswijzer
In het volgende hoofdstuk wordt het financiële totaalbeeld geschetst, waarbij toegelicht wordt hoe Turap 1 en Turap 2 in samenhang met elkaar gelezen moeten worden. Waar Turap 1 alleen de verwachte financiële afwijkingen beschrijft, wordt in deze Turap 2 in de bijlagen een integraal overzicht gegeven van de voortgang op de beleidsdoelen en inspanningen in combinatie met een verwachte financiële prognose. De financiële

afwijkingen in de wijkprogramma's worden op één plek toegelicht bij het onderdeel Wijken algemeen. Dit is in de Turaps reeds een gebruikelijke lijn, vanaf de Begroting 2024 gebeurt dit op basis van amendement 23A20 'Financieel samenvoegen wijkprogramma's' ook in de andere documenten in de P&C-cyclus.
Zowel de exploitatie als de voortgang op de investeringen wordt toegelicht. Tevens staan we stil bij de beheersing van de verbonden partijen en lichten we de voortgang op de overgehevelde budgetten uit 2022 toe. Tot slot wordt een overzicht gegeven van de stand van zaken op de bij de Begroting 2023 aangenomen moties en amendementen.

Totaalbeeld financiën

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	909.868	20.749	930.617
Baten	873.615	12.068	885.683
Saldo lasten en baten	**-36.253**	**-8.681**	**-44.934**
Toevoegingen aan reserves	81.659	-8.095	73.564
Onttrekkingen aan reserves	131.119	6.625	137.744
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	**49.460**	**14.720**	**64.180**
Prognose resultaat	13.207	6.039	19.246

In bovenstaande tabel is zichtbaar dat bij de begroting voor het opstellen van Turap 2, uit is gegaan van een saldo van lasten en baten ad € 36,3 miljoen en dat € 49,5 miljoen per saldo aan de reserves onttrokken zou worden. Met de afwijkingen die in deze Turap 2 gemeld zijn, wordt het saldo van lasten en baten € 44,9 miljoen en wordt per saldo € 64,2 miljoen aan de reserves onttrokken.

In onderstaande tabel is weergegeven welke afwijkingen in Turap 2 verwerkt zijn. Wanneer een afwijking betrekking heeft op meerdere programma's, is deze in de Turap over deze programma's verdeeld. Uit onderstaande tabel blijkt het totaal van de desbetreffende afwijkingen.

Onderwerp	Bedrag turap 1	Verwerkt / gewijzigd	Bedrag turap 2
Afwijkingen gemeld in Turap 1	**9.396**	**13.210**	**-3.814**
Nieuwe afwijkingen turap 2			
Gemeentefonds: meicirculaire (saldo gemeentefonds en DU's / TM's)			627
Actualisatie meerjareninvesteringsplanning (MIP)			-259
Actualisatie WSW			-2.509
Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire			395
Actualisatie BUIG			-1.318
Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021			527
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ			174
Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds			1.000
Sportbedrijf tekort begroting			-422
Huur- vs subsidieindexatie maatschappelijke partners			-559
Inkomensregelingen			-40
Individuele studietoeslag			-350
Sportpark Paasberg			-105
Loket Zuid			-39
Klantenservice			-150
Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)			-68
Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd			-100
Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten			350
Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten			-350

Koers Molenplaats	-62
Verduurzamen vastgoed: vrijval	2.500
Mobiliteit: vrijval incidentele budgetten	4.500
Lokale heffingen	-1.445
Integraal accommodatiebeleid	-190
Dekking integraal accommodatiebeleid uit middelen Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt (320k structureel)	190
Uitbreiding buurtsportcoaches	-113
Dekking uitbreiding buurtsportcoaches uit BR jeugdfonds	113
Opvang dakloze EU-burgers (motie)	-250
Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	250
Loon- en prijsontwikkelingen De Connectie	-1.253
Nadeel implementatie eHRM systeem De Connectie	-200
Grofvuil - afval	350
ODRA	-300
Huisvesting gemeentelijke organisatie	-522
Verkiezingen	-466
Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten	-526
Leges	474
Burgerparticipatie	135
Burgerparticipatie	-135
Restantnadeel Jeugdzorg	3.600
Restantnadeel Jeugdzorg	-3.600
Doelgroepenvervoer	807
Toevoeging resultaat doelgroepenvervoer aan BR WMO en Jeugdzorg	-807
Beschermd wonen	1.512
Lagere eigen bijdrage beschermd wonen	-918
Toevoeging resultaat beschermd wonen aan BR WMO en Jeugdzorg	-595
Voordeel WMO	3.736
Hogere eigen bijdrage WMO	610
Saldo voordeel WMO	-4.346
Inzet middelen impuls energietransitie	10.000
Nieuwe afwijkingen in turap 2	**9.854**
Totaal afwijkingen turap 2	**6.039**

Bijlage 1 Voortgang doelen en financiële afwijkingen per programma

Wijken Algemeen

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is / wordt een levendige en vitale stad waar het volgens inwoners en ondernemers fijn wonen, werken en verblijven is (T)

Samen met inwoners - Het inzicht en de kracht van burgers wordt maatgevend voor gemeentelijk handelen (D)

De ontwikkeling van de gemeente als gebiedsgerichte organisatie is ingezet door de start van het opstellen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten. Deze Koersnota gaat in op de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem.

De aanpak voor leefbare wijken in de wijken die vallen onder Arnhem-Oost aanpak heeft in juni 2023 een impuls gekregen door het opleveren van het Actieplan Nationaal Programma Arnhem Oost. In dit actieplan zijn meerjarige inspanningen benoemd voor de 5 Arnhem-Oost wijken waarbij financiering vanuit de Rijksoverheid inzetbaar is om deze inspanningen aan te jagen.

Ook naar de ondersteuning die bewoners nodig hebben om betrokken te zijn bij hun wijk, is in 2023 een onderzoek gestart. Het beschikbare budget aan bewonersondersteuning moet op een zodanige wijze worden ingezet dat deze aansluit bij de behoefte aan ondersteuning in de verschillende wijken. Het onderzoek wordt in het najaar afgerond met een advies hoe deze verdeling tot stand zou moeten komen en wat hiervoor nodig is.

De gemeente als wijkgerichte organisatie en vergroten van invloed en betrokkenheid inwoners: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten (I)

In 2023 is gestart met het ontwikkelen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten. Deze Koersnota moet richting geven aan de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem op basis van de evaluatie uit 2021. Om de juiste input hiervoor op te halen, zijn verschillende bijeenkomsten georganiseerd met inwoners, maatschappelijke partners, ambtenaren en raadsleden. De Koersnota zal in september worden aangeboden aan het college.

Leefbare wijken (I)

De Arnhemse Leefbaarheidsmonitor wordt ingezet om de leefbaarheid in alle wijken te monitoren. Door de inzet van de gebiedsanalyse is het mogelijk ook wijken ten opzichte van elkaar in beeld te brengen. Het vergroten van kansen voor kinderen en jongeren in Arnhem krijgt in 2023 stadsbreed vorm door zowel de inspanningen op deze doelgroep in het actieplan Nationaal Programma Arnhem Oost en onze eigen gemeentelijke inspanningen. Voor beide geldt dat de uitvoering per wijk kan verschillen.

Maatschappelijke accommodaties: een visie ontwikkelen (I)

Inmiddels is een projectplan voor het opstellen van het integraal accommodatiebeleid goedgekeurd en is een offerte uitvraag gedaan bij drie partijen om het projectleiderschap voor deze opdracht in te vullen. De ontwikkeling van het beleid start vervolgens in september 2023.

Monitor leefbare wijken (I)

De resultaten van de Leefbare Wijken monitor worden consequent door de gemeente ingezet om ontwikkelingen in de wijk te monitoren en vormen een belangrijk startpunt voor het vaststellen van de belangrijkste doelen in de wijken. Deze data wordt in alle wijken ingezet om het gesprek in de wijken op gang te helpen met inwoners en maatschappelijke partners. Daarbij wordt veelal gekozen om deze data te gebruiken bij de actualisatie van de wijkprogrammering, zodat dit ook een natuurlijk moment betreft. De huidige monitor bevat informatie uit 2021 en in 2023 zal het veldwerk starten om de inhoud van de monitor te actualiseren.

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	235.264	3.281	238.545
Baten	27.579	603	28.182
Saldo lasten en baten	-207.685	-2.678	-210.363
Toevoegingen aan reserves	6.716	0	6.716
Onttrekkingen aan reserves	15.275	0	15.275
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	8.559	0	8.559
Prognose resultaat	-199.126	-2.678	-201.804

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	3.281	N					
Sociale wijkteams (SWT)	565	N					
Jeugdzorg	3.600	N	Restantnadeel Jeugdzorg	N	S	BR	J
Jeugdzorg	800	N	Pluryn tariefsverhogingen	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	730	N	Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	600	N	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	400	N	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	300	N	Verhoging pleegzorgvergoeding	J	S	BR	J
Onderwijs	190	N	Integraal accommodatiebeleid	N	I	AR	J
WMO en sociale wijkteams	-807	V	Doelgroepenvervoer	N	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	-1.512	V	Beschermd wonen	N	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	-3.736	V	Voordeel WMO	N	I	BR	J
Teams Leefomgeving(TLO)	2.716	N					
Onderwijs	877	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Armoedebeleid	822	N	TM Flankerend beleid energiearmoede	N	I	AR	J
Schulddienstverlening	658	N	TM Dienstverlening gemeenten aanpak schulden en armoede	N	I	AR	J
Onderwijs	222	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J
Mobiliteit	85	N	Indexatie contracten parkeergarages	J	S	AR	J
Armoedebeleid	40	N	Inkomensregelingen	N	S	AR	J
Water, milieu en luchtkwaliteit	7	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Werk en Inkomen	5	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J

Baten	603	V					
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	603	V					
Onderwijs	438	V	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Onderwijs	81	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Sport	66	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Welzijn	18	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	0						

Stijging tarieven en kosten jeugdzorg
De kosten van de jeugdzorg nemen meer toe dan aanvankelijk voor dit jaar is geprognosticeerd.
Het betreft hier met name de specialistische voorzieningen die in natura worden verstrekt. Bij de verleende zorg in de vorm van persoonsgebonden budget (PGB) zien we een daling van de kosten. Dat geldt ook voor de kosten van jeugdbescherming.

De kostenstijging in de specialistische voorzieningen in natura is in hoofdzaak op twee factoren terug te voeren:

- Tariefstijgingen - Het betreft hier regionale tariefsverhogingen die ten dele al eerder in het kader van de Perspectiefnota zijn gemeld, namelijk tariefsverhogingen bij jeugdzorgaanbieder Pluryn voor verblijf (€ 0,8 miljoen) en pleegzorgvergoedingen (€ 0,3 miljoen).
- Een stijging in het verzilveringspercentage van de toegewezen zorg - Ten opzichte van voorgaande jaren is een duidelijke toename in de uitnutting van toegewezen, geïndiceerde zorg, ook wel het verzilveringspercentage genoemd, zichtbaar. Daar staat tegenover dat het aantal jeugdigen dat specialistische jeugdzorg toegewezen krijgt, redelijk stabiel blijft. Gecombineerd betekent dit dat de gemiddelde zorgkosten per jeugdige toenemen, wat erop duidt dat de gemiddelde intensiteit en/of de duur van het jeugdzorgtraject groeiend is. Nadeel: € 3,6 miljoen.

Tezamen met de indexering van de zorgtarieven leidt dit tot een totaal nadeel van afgerond € 5,1 miljoen op de jeugdzorg (incl. jeugdbescherming). Dit nadeel wordt gedekt door een onttrekking uit de reserve WMO & Jeugdzorg, welke gepresenteerd staat op S07.

De ontwikkelingen van de kosten in de jeugdzorg worden in het najaar nader geanalyseerd in het kader van het meerjarenbeeld.

Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning
Het tarief dat gemeente Arnhem betaalt aan aanbieders van Huishoudelijke Ondersteuning is vanaf 2023 verhoogd, omdat het wettelijk verplicht is om een kostendekkend tarief te betalen. Zo worden de aanbieders in staat gesteld een gezonde bedrijfsvoering te hebben. Hiertoe heeft het college op 31 januari 2023 besloten.
Door de hogere tarieven voor huishoudelijke ondersteuning zijn de kosten in 2023 naar verwachting € 730.000 hoger dan begroot. In het beschikbare budget van huishoudelijke ondersteuning wordt rekening gehouden met de vergrijzing en door personeelstekorten bij zorgaanbieders kan niet volledig voldaan worden aan de vraag naar huishoudelijke ondersteuning. Via wachtlijstbemiddeling borgen we wel dat de meest kwetsbare inwoners als

eerste huishoudelijke ondersteuning ontvangen. Door het negatieve verwachte resultaat zal een onttrekking uit de bestemmingsreserve Wmo & Jeugdzorg nodig zijn, welke op S07 is gepresenteerd.

Aanvullende indexatie zorgtarieven
Jaarlijks worden de tarieven jeugdzorg en Wmo door onze regionale inkooporganisatie geïndexeerd op basis van voorjaarsramingen van het Centraal Planbureau (CPB). Naar aanleiding van de sterk gestegen prijzen in de afgelopen periode zijn de zorgtarieven 2023 aanvullend met 0,73% geïndexeerd. In de eerste tussenrapportage is aangegeven dat dit - berekend over de totale zorgbegroting - een extra structurele kostenpost van ca € 1 miljoen betekent. Daarvan heeft € 0,4 miljoen betrekking op Jeugdzorg en € 0,6 miljoen op Wmo en sociale wijkteams. Dit tekort wordt gedekt vanuit de reserve, welke is gepresenteerd op programma S07 Zorg.

Doelgroepenvervoer WMO
Bij de gewijzigde begroting 2023 van de BVO DRAN heeft de gemeente Arnhem de verwachting uitgesproken dat het vervoersvolume van het vraagafhankelijk vervoer binnen deze gemeente in 2023 niet meer uit zal komen op het niveau van 2019, vanuit de Kaderbrief 2024 het algemene uitgangspunt voor de gewijzigde begroting 2023 vraagafhankelijk vervoer. Door de gemeente Arnhem is daardoor verzocht om een aframing van € 500.000 door te voeren op de begroting 2023 vraagafhankelijk vervoer volgens de algemene uitgangspunten. Na deze aframing resteert voor 2023 een voordeel van € 807.000.
Het betreft een incidenteel voordeel. Voorstel is om dit voordeel van 2023 toe te voegen aan de BR WMO & Jeugdzorg en daarmee beschikbaar te houden voor dekking van de indexatie van doelgroepenvervoer in 2024. Deze toevoeging aan de reserve is opgenomen op programma S07 Zorg.

Beschermd wonen
Sinds 2021 is een voordeel ontstaan bij Beschermd Wonen. Vanaf 2021 is de Wet Langdurige Zorg (Wlz) opengesteld voor mensen met psychiatrische problematiek. Een aanzienlijk deel van de inwoners die een toewijzing Beschermd Wonen hadden, is doorgestroomd naar de Wlz. De lasten zijn in 2021 door de uitstroom van cliënten harder gedaald dan de uitname van het budget, dit effect werkt door tot de invoering van het objectieve verdeelmodel per 1 januari 2025. Inmiddels zijn er regionale financiële afspraken gemaakt, zoals aangegeven in de raadsinformatiebrief voortgang regionale afspraken beschermd wonen. Deze financiële afspraken betreffen de jaren 2022 en verder. Dit betekent dat in dit jaar de afspraken voor 2022 en 2023 verwerkt worden. Op het lastenbudget geeft dit een voordeel van circa € 1,5 miljoen, welke zichtbaar wordt op wijken algemeen. Bij de baten is er een nadeel van € 920.000, welke zichtbaar wordt op S07. Gesaldeerd blijft er een positief voordeel over van € 595.000. Voorgesteld wordt om het verwachtte positieve resultaat op het onderdeel beschermd wonen van € 595.000 toe te voegen aan de BR WMO & Jeugdzorg en daarmee beschikbaar te houden voor dekking van de kosten van Beschermd Wonen in de toekomst. De toevoeging aan de reserve is gepresenteerd op programma S07 Zorg.

Begeleiding- en overige Wmo
Wmo begeleiding
In eerdere jaren is het beroep op Wmo-begeleiding sterk gestegen. De laatste 2 jaar is deze trend echter doorbroken en zijn de kosten van begeleiding beheersbaar geworden. De verhouding tussen gespecialiseerde begeleiding en basisbegeleiding is beter in balans gekomen en het beroep op begeleiding is gestabiliseerd. Dit leidt nu tot een voordeel van € 1,5 miljoen over 2023. De komende periode wordt door de regionale inkooporganisatie een tariefonderzoek uitgevoerd naar de kosten van begeleiding. Dit kan leiden tot een tariefsverhoging en daarmee extra kosten van begeleiding.

WRV
Binnen Wonen, rollen en vervoer wordt een positief saldo verwacht van € 0,4 miljoen. Dat komt met name doordat er minder woonvoorzieningen zijn verstrekt dan begroot op dit moment. De uitgaven hiervoor fluctueren over de jaren.

Wmo - PGB’s
De verwachte realisatie van de PGB’s is € 1,9 miljoen lager dan begroot. Door meer aandacht voor toetsing door de wijkteams is de verwachting dat we op de PGB’s uitkomen op een onderbesteding.

In totaal geeft dit een voordeel van €3,7 miljoen, welke op wijken algemeen gepresenteerd wordt.

Tezamen met het voordeel vanwege hoge eigen bijdragen WMO van € 0,61 miljoen, gepresenteerd op S07, resteert op Wmo (excl. beschermd wonen, doelgroepenvervoer en Huishoudelijke Ondersteuning) een voordeel van ruim € 4,3 miljoen. Dit voordeel wordt toegevoegd aan de BR WMO en Jeugdzorg. Deze toevoeging is eveneens gepresenteerd op S07.

Integraal accommodatiebeleid
De jaarlijkse lasten voor gerichte inzet van beheerders in samenwerking met de gebruikers bedragen tot op heden € 150.000. Dit in tegenstelling tot de eerdere afgesproken afbouw naar € 100.000 in 2023 en naar € 50.000 voor de jaren daarna. Deze afbouw blijkt niet realistisch, zonder kaders. Dat betekent dat een extra last van € 90.000 in 2023 nodig zal zijn, bestaande uit € 50.000 voor de inzet van beheerders MFC's en € 40.000 voor een projectleider om kaders t.b.v. de uitvoering op te stellen.
De dekking van deze extra last € 90.000 is beschikbaar uit de middelen scholen en ander vastgoed als verbindende plek (totaal € 320.000 in 2023). Deze is daarom zichtbaar op S04.

Naast de afwijking van € 90.000 is sprake van een administratieve wijziging van € 100.000 omdat het afgesproken budget op S04 staat, terwijl deze op de wijken wordt uitgegeven. Per saldo maakt dit een afwijking van € 190.000 op de wijken, welke gedekt wordt uit een overschot op S04.

Energieprijzen eigen gebruik
In het afgelopen jaar zijn de prijzen voor energie fors gestegen. Voor de gemeente Arnhem stond het tarief grotendeels vast tot eind 2022. Voor 2023 zijn eind vorig jaar de nieuwe prijzen voor gas en elektriciteit vastgesteld (voor 1 jaar). De vernieuwde tarieven zijn voortgekomen uit de participatie aan de Groene Metropoolregio, welke een aanbesteding gehouden heeft voor de inkoop van energie. Specifiek voor gas geldt dat deze afspraken per 01-01-2023 gewijzigd zijn: een nieuwe leverancier, en ook nieuwe tarieven. Voor elektriciteit hebben we met behoud van leverancier de tarieven omhoog zien gaan. Dit leidt tot een forse stijging van de energielasten en een knelpunt in de begroting. De grootste stijging van kosten voor elektriciteit zit bij openbare ruimte (openbare verlichting, verkeerslichten, etc.); er wordt een tekort verwacht van € 4,0 miljoen, verspreid over begrotingsprogramma S02 Bereikbaarheid en S12 Wonen en leefomgeving. Daarnaast is sprake van een verwachte overschrijding van de begrote budgetten bij Vastgoed van € 2,3 miljoen (na doorbelasting), hier betreffen het de panden in eigen gebruik en de MFC's waar zowel voor gas als elektra een tekort voorzien is. De hogere energieprijzen leiden volgens verwachting tot hogere energiekosten (+ € 877.000) bij de MFC's. Een deel daarvan (naar schatting 50%) zal kunnen worden doorbelast naar de huurders van de MFC's.
Daarnaast wordt geprobeerd directer energie te besparen door de verwarming lager te zetten en op middellange termijn te werken aan het verduurzamen van de gebouwen.

Het totale financiële effect is verspreid over wijken algemeen en over de programma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën, S02 Bereikbaarheid, S03 Economie, S05 Cultuur, S09 Gezondheid en sport en S12 Wonen en leefomgeving. De kostenstijging wordt aan alle gebruikers één op één doorberekend conform de afgelopen jaren ook het geval was, dit geldt dus zowel voor huurders van gemeentelijk vastgoed als voor gebruikers van walstroom of de markten. Het in kaart brengen van het exacte tekort is een ingewikkeld proces omdat op aansluitingsniveau bekeken moet worden wat de effecten zijn. Dit traject wordt nu voor alle objecten doorlopen. Uiteraard wordt gemeentebreed gekeken naar energiebesparingsmogelijkheden, waar deze al bekend zijn, zijn deze meegenomen in de berekeningen. De eerste inschatting is dat het totale financiële knelpunt van stijging energielasten € 6,3 miljoen bedraagt.

Taakmutatie Flankerend beleid energieamoede
Voor extra inspanningen op het gebied van vroegsignalering en voor het verwachte extra beroep op bijzondere bijstand wordt rekening gehouden met een stijging van de lasten met € 822.000. In het kader van flankerend beleid energiearmoede ontvangen gemeenten in 2023 hiervoor een bedrag van € 50 miljoen landelijk, Arnhem krijgt € 822.000. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de beleidsvelden binnen de begrotingsprogramma's, in dit geval het programma Wijken algemeen.

Taakmutatie Dienstverlening gemeenten aanpak schulden en armoede
Voor een betere dienstverlening op het gebied van armoede en schulden wordt rekening gehouden met een stijging van de lasten van € 658.000. In het kader van aanpak schulden en armoede wordt hiervoor € 40 miljoen landelijk in 2023 ter beschikking gesteld, Arnhem ontvangt € 658.000. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De

bijbehorende lasten worden verantwoord op de beleidsvelden binnen de begrotingsprogramma's, in dit geval het programma Wijken algemeen.

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
De gemeente Arnhem heeft de modules Inkoop Zorg, Onderwijs, Contractmanagement Inburgering, WsW en WSP en Beheer ondergebracht bij de Modulair Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein (MGR-SD) en betaalt hiervoor tezamen met de andere gemeenten van de regio Centraal Gelderland een jaarlijkse bijdrage. De MGR verwacht bovenop haar primaire begroting 2023, structureel een extra indexatie voor loon- en prijsstijgingen (als huisvesting en ICT) door te voeren op deze modules.
De effecten voor de module WSP zijn meegenomen in het re-integratiebudget. Voor de overige modules is op basis van de nu voorliggende begroting bekend dat een tekort op jaarlijkse bijdrage van Arnhem ontstaat van € 428.000 in 2023.
Het nadeel is verdeeld over wijken algemeen (€227.000) en de programma's S06 Participatie en armoedebestrijding, S07 Zorg en S08 Welzijn en inclusie.

Indexatie contracten parkeergarages
Conform overeenkomsten zijn er prijsindexaties toegepast op bijvoorbeeld de dienstverleningsovereenkomst P1 en de verschillende onderhoudscontracten. Deze indexaties leveren een structureel knelpunt van € 282.000 op dat al in 2023 wordt voorzien.
Het nadeel valt zowel op wijken algemeen (€ 85.000) als op S02 Bereikbaarheid.

Inkomensregelingen
Er wordt meer beroep gedaan op diverse onderdelen van de openeinderegeling Bijzondere Bijstand. Dit leidt tot hogere kosten bij Bijzondere Bijstand (€ 135.000), Bijzondere Bijstand voor Beschermingsbewind (€ 100.000) en Gelrepas (€ 625.000). Bij Gelrepas zien we de effecten van de verbeterslag die in 2021 is gemaakt met de digitalisering en professionalisering van de pas. Meer inwoners gebruiken de Gelrepas en ze besteden daarbij ook een groter bedrag. We zien dat de extra regelingen Schoolkostenregeling en (Sport)kledingtegoed voor kinderen, die sinds medio 2022 zijn toegevoegd, meer worden gebruikt dan we vooraf hadden ingeschat. Eind 2022 zijn de tegoeden voor deze regelingen extra verhoogd in verband met de crisis, dit leidt ook tot een kostenstijging.
De overschrijding is in 2023 € 860.000. In de meicirculaire is aan het gemeentefonds een extra bedrag voor Bijzondere Bijstand toegevoegd (€ 820.000 in 2023). Daarom leidt dit tot een tekort van € 40.000 in 2023.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
De gemeente Arnhem hanteert de systematiek van kostprijsdekkende huur. Jaarlijks indexeren wij per 1 mei de huurprijs met de CPI (Consumenten Prijs Index) zoals deze wordt gepubliceerd door het CBS. De indexering van de huurbedragen op basis van de CPI-index levert een indexering op per 1 mei 2023 van ongeveer 8% (ten opzichte van 2% voorgaande jaren en 4,5% afgelopen jaar).
Sinds de start van de CPI index is deze nog nooit zo hoog geweest. In de markt, ook de commerciële verhuurmarkt, wordt opgeroepen tot coulance afspraken. Hoewel CPI de norm is en ook wij te maken hebben met gestegen bouw- en beheerkosten van ons vastgoed zien we mogelijkheden om onze huurders enigszins tegemoet te komen. Wij wijken, zoals al benoemd in de Perspectiefnota 2024-2027, eenmalig af van de CPI als index en hanteren een lager indexpercentage, namelijk de "kerninflatie", te hanteren voor de huurprijsindexering (vanaf 1 mei 2023). Dit alleen indien de kerninflatie lager is dan de CPI indexatie. De kerninflatie, gepubliceerd als SA20 bij CBS, is nu 6,7%. Voorgaande jaren hielden de indexeringen van de huuropbrengsten en de stijging van de kosten van het onderhoud van vastgoed elkaar redelijk in evenwicht. Met de hogere indexatie van de huren (+ € 758.000) ontstaat echter een verschil ten opzichte van de ontwikkeling van de lasten (+ € 465.000), een groot deel betreft namelijk kapitaallasten die gelijk blijven. Het positieve resultaat dat hierdoor ontstaat kan ten gunste van de algemene middelen vallen. Uitgaande van de kerninflatie is dit € 294.000 in 2023.
De afwijking met betrekking tot de hogere energielasten heeft betrekking op meerdere programma's en wordt daarom zichtbaar op wijken algemeen (€ 165.000), S00 Bestuur, dienstverlening en financiën, S01 Veiligheid, S02 Bereikbaarheid, S04 Onderwijs, S05 Cultuur, S08 Welzijn en inclusie en S09 Gezondheid en sport.

W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Versterken van sociale cohesie (D)

De sociale cohesie in het gebied wordt versterkt door te investeren in goed functionerende wijkorganisaties en een goed wijknetwerk. Vanuit een goede sociale basis in de wijk kan de sociale samenhang verder worden versterkt.

Inspanningen 2023 (I)

- Via het bewonersbudget of waar nodig met bewonersondersteuning (van onder andere Sportbedrijf en Rijnstad) worden diverse bewonersinitiatieven ontplooid.
- De verbouwing om het buurtcentrum De Lommerd toegankelijker te maken is afgerond. Het is hiermee een duurzamer en toegankelijker gebouw geworden. Ook in de Symfonie wordt het informatiepunt goed bezocht. Hier werken sociaal raadslieden, Werk en Inkomen, Sociaal wijkteam en team Leefomgeving samen. In het centrum is de Buurtkeuken actief.

Meer (financiële) zelfredzaamheid (D)

Financiële zelfredzaamheid blijft een aandachtspunt. We hebben in de wijk ervoor gezorgd dat (financiële) hulp laagdrempelig toegankelijk is.

Inspanningen 2023 (I)

Het informatiepunt in de Symfonie wordt goed bezocht. Hier werken we vanuit het Sociale wijkteam, Werk en Inkomen en welzijnspartners (onder andere sociaal raadslieden) samen om inwoners zo goed mogelijk te helpen met individuele vragen.

Kansengelijkheid (T)

Bevorderen kansengelijkheid: bewoners zijn zelfstandiger en staan steviger in de maatschappij (D)

De bewoners/deelnemers die verbonden zijn aan de diverse initiatieven in de wijk worden goed begeleid om zelfstandiger te kunnen functioneren.

Inspanningen 2023 (I)

Organisaties die actief zijn op het gebied van kansengelijkheid worden ondersteund.

Minder onderwijsterugval (D)

Op de basisscholen is sterk ingezet op een extra programma voor de leerlingen, waardoor de schoolresultaten zijn verbeterd.

Inspanningen 2023 (I)

Het programma Kansrijk Opgroeien is gecontinueerd.

Gezondheid (T)

Integrale aanpak gezonde leefstijl (D)

Door programma's op scholen, Thialf en in de wijkcentra is ingezet op een gezonde leefstijl. Het aantal kinderen met overgewicht blijft hoog. De inspanningen die worden geleverd (zie ook hieronder) dragen bij aan een gezonde levensstijl, maar het is op korte termijn nog niet voldoende om het overgewicht (gemiddeld genomen) te doen afnemen. Het is daarom een blijvend aandachtspunt.

Inspanningen 2023 (I)

JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht), GO (Gezond Onderweg) en beweegconcept 2+1+2 worden ingezet. Met de programma's worden kinderen met overgewicht gecoacht binnen hun eigen omgeving naar een gezondere leefstijl. De activiteiten van Vitanos en Blauwe Tomaat zorgen voor aandacht voor gezonde voeding.
Op dit moment onderzoeken we de mogelijkheid voor een wandelpad langs het spoor, zodat er een (beweeg)route ontstaat door de wijk.

Openbare Ruimte (T)

Aantrekkelijkere buitenruimte (D)

In CSA is veel vergroend of daar zijn plannen voor in ontwikkeling. Bewonersinitiatieven dragen bij aan dit doel.

Inspanningen 2023 (I)

Er zijn in de wijken Arnhemse Broek en Centrum wijkgroenagenda's opgesteld, die worden uitgevoerd. Meerdere verwaarloosde plekken zijn verbeterd door het toevoegen van groen. Wijkorganisaties zijn actief om de wijk schoon te houden en verder te vergroenen.

Wonen (T)

Meer diversiteit in de woningvoorraad (D)

Bij de kansen die zich voordoen op het gebied van transformatie of nieuwbouw van woningen zetten we in op de diversiteit van de woningvoorraad.

Inspanningen 2023 (I)

Bij grote nieuwbouwplannen (zoals Rietgrachtstraat en Thorbeckestraat) worden levensloopbestendig wonen en huizen voor gezinnen in de planvorming meegenomen.
Het nieuwe facetplan Woningsplitsing en Verkamering heeft een rem gezet op de verkamering van panden in het gebied. Zo wordt er in het Spijkerkwartier geen omgevingsvergunning verleend als er binnen een straal van 50 meter al een ander verkamerd pand aanwezig is. Dit heeft een gunstig effect op de woningvoorraad. Bij overtredingen wordt gehandhaafd.

Wijkeconomie (T)

Goed functionerende wijkorganisaties (D)

Wijkorganisaties dragen veel bij aan de verbetering van de wijk. Blauwe Wijkeconomie, Broek Omhoog, buurtgroenbedrijf zijn goede voorbeelden waarbij bewoners, overheid en andere partners samenwerken.

Inspanningen 2023 (I)

De wijkorganisaties hebben moeite om zich duurzaam te ontwikkelen, onder andere door de manier van subsidiëren door de gemeente. We zijn daarom in gesprek met deze partners en het verkennen de mogelijkheden om de activiteiten van deze organisaties langdurig in het wijkprogramma te verankeren.

Veiligheid (T)

Minder overlast (D)

Wijkveiligheid blijft een belangrijk thema in het gebied. Het aantal registraties van delicten daalt, maar het gevoel van veiligheid bij bewoners blijft een punt van aandacht. Er worden veel gerichte acties opgezet om af te rekenen met de verloedering, overlast en criminaliteit. Dit heeft een lange adem nodig.

Inspanningen 2023 (I)

Binnen het actieprogramma Steenstraat en omgeving zijn tien actielijnen met bijbehorende acties uitgevoerd, zoals bijvoorbeeld het aanpakken en opknappen van verloederde plekken, verwijderen van graffiti, realisatie van camera’s en handhavingsacties. Ook is in 2023 begonnen met het aanspreken en aanschrijven van winkels die te veel beplakking op hun ruiten hebben en daarmee geen transparante gevel hebben. In 2024 wordt hiermee doorgegaan.

W2 Noordwest

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Ontmoetingsplekken voor sociale cohesie en maatschappelijk participeren (D)

Om de sociale cohesie en de maximale participatie van inwoners te bevorderen is het van belang om ontmoetingsplekken in de wijk te creëren die passen bij de vraag uit de wijk. Deze fysieke ontmoetingsplekken moeten toegankelijk, nabij en laagdrempelig zijn.

Inspanningen 2023 (I)

- Minimaal elk kwartaal en zo nodig vaker hebben we afstemmingsoverleg met een vertegenwoordiging van de verschillende buurthuizen.
- Het Graaf Ottoplein is heringericht.
- De inclusieve speelplaats naast de skatebaan bij Rosorum wordt dit jaar afgerond.
- De gesprekken over herinrichting Peterplein hebben plaatsgevonden. De realisatie start het laatste kwartaal 2023.
- Het inloopspreekuur is begin 2023 gestart.

Versterken sociale netwerken en inzicht in voorzieningen in de wijk (D)

De netwerkpartners in de wijken kennen elkaar en weten elkaar te vinden. We werken als teams Leefomgeving, Sociaal wijkteams en gebiedsteams Werk en Inkomen gebiedsgericht: we handelen vanuit de leefwereld van bewoners, dichtbij en met focus op specifieke doelgroepen in de wijk.

Inspanningen 2023 (I)

- De gebiedsagenda Werk, Inkomen en Schulden 2023 is tot stand gekomen. Monitoring van de benoemde actiepunten volgt via overleg sociale tafel met Sociaal Wijkteam, , gebiedsteams Werk en Inkomen en partners Rijnstad en Stichting Welzijn Ouderen Arnhem.
- De basis training Eigen-Wijs is gestart in samenwerking met team Leefomgeving Noord-Oost.

Kansengelijkheid (T)

Meer ontplooiingskansen voor kinderen (D)

In Noordwest willen we kinderen die dat nodig hebben betere ontplooiingskansen bieden zodat zij kansrijk kunnen opgroeien. We richten ons daarbij vooral op kinderen in Klarendal en Sint Marten en hebben een aanpak voor de verschillende doelgroepen.

Inspanningen 2023 (I)

- Het thuisbezoek door de jeugdverpleegkundige is in Klarendal mogelijk gemaakt op indicatie en wordt in 2024 standaard ingevoerd. We zijn gestart om samen met betrokken (keten)partners de backoffice goed in te regelen zodat signalen ook direct opgepakt en bij voorkeur opgelost kunnen worden.
- Het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien wordt verder doorontwikkeld en geïntegreerd binnen de pedagogische wijk in het kader van de Arnhem Oost aanpak. Daarbij is ook de overgang van primair naar voorgezet onderwijs een belangrijk aandachtspunt.

Veiligheid (T)

Bewoners hebben minder last van gevoelens van onveiligheid (D)

We verbeteren het woon- en leefklimaat van bewoners door de aanpak van overlast op de thema's verloedering, parkeer/verkeersveiligheid, overlastgevende personen, jeugdoverlast en drugsoverlast. Onze focus ligt daarbij op de wijken Klarendal en Sint Marten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Tijdens maandelijks wijkveiligheidsoverleg vindt monitoring plaats en initiëren we passende acties. Ook zijn we samen met veiligheid en politie gestart met het actieplan 'Hommel en Singel': schoon, heel en veilig met speciale aandacht voor verloederde plekken en ondermijning.
- Via de sociale tafel monitoren we de inzet van partners in het sociaal domein.
- In het najaar starten we met een proces met alle betrokken partijen hoe we in ons gebied de doorontwikkeling van jongerenwerk vorm gaan geven.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Klarendal worden kleiner (D)

We zijn in samenwerking met de WUR,HAN en GGD aan de slag om de sociaaleconomische gezondheidsverschillen te verkleinen in de wijk Klarendal. We willen een beweging in gang zetten waarbij bewoners weer trots op hun wijk zijn, en de leefomgeving als positieve stimulans ervaren om verder te komen in het leven.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De uitvoering van Welzijn op recept wordt gemonitord met de uitvoerende partijen Stichting Welzijn voor Ouderen Arnhem en Rijnstad.
- Studenten van de Praktijk Leerroute Regionaal Opleidingscentrum Rijn-IJssel starten in september met onderzoek op welke wijze het spel Positieve Gezondheid ingezet kan worden bij activiteiten in de wijk.

W3 Noordoost

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelfredzaam (D)

Er is een mooie verdeling van ontmoeting in de wijken, zowel binnen als buiten. Voor jong en oud zijn er plekken in de wijken om laagdrempelig te ontmoeten. Speelplekken zijn er genoeg en worden aangepakt, waar nodig. Er zijn pedagogisch medewerkers in de wijk die de ontmoeting faciliteren en er zijn heel veel vrijwilligers die hun bijdrage leveren aan de ontmoetingsplekken.

Inspanningen 2023 (I)

Noord-Oost heeft een mooie dekking van ontmoetingscentra. In iedere wijk zijn er ontmoetingsplekken, waar we structureel mee overleggen voor de toekomst. Ook werken we aan de organisatie van structurele financiering voor huisvesting.

Meer bewoners participeren in de vorm van (vrijwilligers)werk (D)

Er lopen verschillende processen die moeten bijdragen aan de aanpak op de werkloosheid en participatie (meedoen) van de bewoners Geitenkamp. Deze uitdaging zal een meerjarenplan zijn en heeft met veel verschillende factoren te maken (huur/koop verhouding, generatiepatronen, normen en waarden van de cultuur in de wijk). Er wordt hard gewerkt aan nieuwe plekken in de wijk die stimuleren om te leren en te werken, maar een aantal initiatieven stagneren. We zijn op de goede weg. Na corona zijn er verschillende initiatieven die herstart zijn. Maar we zijn er nog niet. We horen een toename van deelnemers en bezoekers via samenwerkingspartners in de wijken. Er participeren meer mensen, maar we zitten nog steeds in een opbouw na corona.

Inspanningen 2023 (I)

- De inspanning op uitbreiding van sociaal ondernemers in de Vlindertuin stagneert. De huidige exploitant is er niet in geslaagd om voldoende sociaal ondernemers te binden aan de Vlindertuin. Hier is ook een onderzoek op geweest en deze wordt besproken met SLAK.
- Voor het creëren van een wijknetwerk is een kwartiermaker nodig. De middelen zijn beschikbaar en we gaan na de zomervakantie werven (afhankelijk van keuzes naar aanleiding onderzoek).
- De mogelijkheid om een buurtbaanbureau (in samenwerking met Enjoy & Learn) te starten wordt onderzocht en er wordt via Arnhem-Oost gekeken naar coaching voor toeleiding naar werk en school voor jong volwassenen.
- De gebiedsagenda is opgesteld en wordt voor 2024 geactualiseerd.
- Ter vervanging van training EigenWijs komt er een pilot Eigenwijze Diamant, het gebied wordt uitgebreid met Noord-West en de training wordt nog laagdrempeliger aangeboden. De start is na de zomervakantie en de evaluatie vindt voor het einde van het jaar plaats.

Kansengelijkheid (T)

Meer kinderen hebben de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen (D)

Afgelopen jaar zijn er verschillende positieve ontwikkelingen geweest in het aanbod, waardoor de jeugd hun talenten kunnen ontwikkelen:

- nieuw jongerenwerk;
- verlengde schooldag in samenwerking met Sportbedrijf, Rijnstad en Rozet;
- uitbreiding speelmorgen;
- samenwerking met creatief makers voor maatschappelijke vraagstukken (jeugd, Sperwer);
- betrekken van jongeren bij cultuur (Podium van de wijk).

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien is verwoord voor 2023 en in uitvoering. (Rijke schooldag, NPO gelden). Deze wordt gemonitord en waar nodig bijgesteld voor 2024.
- De sportpedagogisch medewerker is aangesteld en heeft een plan opgesteld voor het klimaat van de Rommelkist. Er is een groep vrijwilligers, die meewerken met specifieke evenementen. Voor structurele taken, toezicht en bekwaamheid zijn er nog acties nodig. tevens ligt er een masterplan voor de Rommelkist. Deze heeft een fysiek component om het aantrekkelijker te maken en een component om het sociaal veiliger te maken met meer aantrekkingskracht, breder dan de bestaande doelgroep.
- Monitoring op 18 maanden gesprekken door VGGM loopt. Het zal een vervolg krijgen in de Arnhem-Oost aanpak. Wegens succes wordt het in alle Arnhem-Oost wijken toegepast.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Geitenkamp worden kleiner (D)

Vanuit de samenwerking HAN, GGD is geadviseerd om te werken met wijkgezondheidsprofielen. Door de kennis en opvolgende interventies van de wijkgezondheidsprofielen nemen de gezondheidsverschillen af. De bewustwording wordt verhoogd en er zijn voorzieningen in de wijk die bijdragen aan een gezonde leefstijl.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Twee watertappunten zijn geplaatst, een derde kon niet worden geplaatst in verband met hoogteverschillen op de beoogde locatie.
- Het experimenteren met Gezondheidschecks loopt, dit is wel afhankelijk van de beschikbaarheid van studenten.
- Het programma 2Diabeat loopt, wordt getrokken door Locus (de Beijer). Er wordt hierin samengewerkt met Rijnstate en het Sociaal Wijkteam.
- Het onderzoek van de WUR naar vergroening van de wijk en gezondheid is afgerond.

Openbare ruimte (T)

De wijk Geitenkamp is klimaatbestendiger (D)

Klimaatadaptatie
We zetten in op hittestress door middel van tegelwippen en het herplaatsen van ligusterhagen, het stimuleren van geveltuintjes en boomspiegels in eigen beheer. We werken samen met de scholen en kijken naar de mogelijkheden voor groene schoolpleinen (Jozef Sartoschool, locatie Spiekmanlaan).

Energie besparen
We brengen de bewoners in contact met het project energiearmoede. Samen wordt gekeken naar wat werkt voor de bewoners en hoe we dit kunnen organiseren. Er wordt veel aandacht gegeven aan de regelingen die bewoners kunnen genieten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In samenwerking met bewoners en openbare ruimte zijn er boomspiegels vergroot en teruggeven in beheer van de bewoners en pleintjes zijn vergroend.
- Jaarlijks is er een actie met aandacht voor het herplaatsen van de ligusterhagen. Samen met de coöperaties wordt gekeken bij mutaties om de haag meteen terug te plaatsen, voordat er nieuwe verhuurd wordt.
- Inmiddels is er een projectleider en opdrachtgever aangetrokken om het Icoonproject Beekdal te leiden. Het project gaat met name over het meer zichtbaar en beleefbaar maken van de Beek en het bestaande groen uit te breiden. Door onder andere een herinrichting van het sportpark De Paasberg en de infrastructuur is er meer groen toegevoegd.
- Twee keer per jaar organiseren bewoners in samenwerking met coöperaties en gemeente een opruimdag.
- Er loopt momenteel een pilot (bij een hotspot op de Geitenkamp) waar gekeken en onderzocht wordt hoe bijzettingen en zwerfafval verminderd kunnen worden. Op welke wijze kunnen inwoners het afval goed aanbieden?

Wonen (T)

De wijk Geitenkamp wordt vitaler (D)

Om de leefbaarheid en vitaliteit van de Geitenkamp de komende jaren verder te verbeteren worden een aantal maatregelen onderzocht. Een belangrijke maatregel is het creëren van meer diversiteit in de bevolkingssamenstelling van de wijk. Een van de knoppen om hier verandering in te brengen is het aanpassen van de woningvoorraad en dan in het bijzonder de verhouding tussen koop en sociale huur in de wijk. Onderzocht gaat worden in hoeverre het haalbaar is om op deze wijze de diversiteit van de bevolkingssamenstelling te beïnvloeden.

Inspanningen 2023 (I)

Met de corporaties is een pilot gestart om op de hotspots de toewijzingen te reguleren. Dit wordt toegepast en wordt positief ervaren. De opgave rondom het vergroten van de diversiteit van de bevolkingssamenstelling (en daarmee samenhangend de verhouding tussen koop- en huurwoningen in wijk) wordt in het najaar van 2023 verder opgepakt. We werken vanuit verschillende participatieve processen aan het trots zijn op de wijk:

- Buurtbaanbureau – mensen laagdrempelig bemiddelen naar een gezonde dagbesteding;
- De Vlindertuin – Ruimte voor bewoners voor dagbesteding en persoonlijke ontwikkeling;
- De Rommelkist – ruimte voor kinderen om zich op verschillende gebieden spelenderwijs te ontwikkelen.

Wijkeconomie (T)

Bruisender marktplein Geitenkamp (D)

De ruimtestudie is gedaan. Het pand van de Coöp is van eigenaar gewisseld, hierdoor stagneert de gewenste ontwikkeling van het marktplein. Er trekken nog steeds winkels weg van het marktplein. Het is lastig voor de winkeliers om hun hoofd boven water te houden.
Bewoners maken zich nog steeds zorgen over het verschralen van het winkelaanbod op het winkelplein Geitenkamp

Inspanningen 2023 (I)

Gezamenlijk met bewoners, ondernemers, winkeliers, corporaties uitvoering geven aan het uitvoeringsplan stagneert door het stilvallen van de ontwikkeling met betrekking tot de supermarkt en de ruimtelijke opgave eromheen. Het huidige marktplein wordt wel vergroend. Verder uitwerking geven aan het uitvoeringsplan is afhankelijk van het wel of niet doorgaan van de ontwikkeling vergroten supermarkt (is gestagneerd).

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder parkeeroverlast (D)

De maatregelen om de parkeerdruk in Alteveer-Cranevelt te verlagen zijn nog niet getroffen. Er wordt gewacht op het duurzaam mobiliteitsplan.

Inspanningen 2023 (I)

- Het monitoren van de verkeersintensiteit Velperweg e.o. als gevolg van allerlei ontwikkelingen moet nog in gang gezet worden.
- Het burgerparticipatieproces herinrichting Velperweg loopt nog. De planning is met een half jaar vertraagd en wordt nu in het eerste kwartaal 2024 uitgevoerd.
- Verkeersremmende maatregelen aan Bronbeeklaan en Monnikensteeg worden gemonitord. Deze maatregelen werken en de klachten zijn afgenomen.

Bewoners ervaren meer veiligheid in hun directe omgeving (D)

Vanuit het wijkveiligheidsoverleg is er tevredenheid. Het is zelfs ‘rustig’. Dit wordt gemonitord op parkeer- en verkeersoverlast, verloedering, criminaliteit, drugscriminaliteit, jongerenoverlast en verwarde personen.

Inspanningen 2023 (I)

- De persoonsgerichte aanpak is tijdelijk gestopt. AVG technisch moet eerst het convenant afgesloten worden.
- Extra inzet op vermindering jeugdoverlast is op de Geitenkamp gerealiseerd. Nieuwe jongerenwerk zal zich nadrukkelijk positioneren en onderdeel uitmaken van dit actiepunt. De formatieve inzet is verdubbeld.

W4 Presikhaaf

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners doen mee (D)

We blijven investeren in ruimte voor ontmoeten, verbinding en ontwikkeling.

Inspanningen 2023 (I)

- We stimuleren buurtbewoners aanvragen te doen bij het wijkplatform en de regeling Burgerkracht, helpen bewoners met motivatie in de aanvraag (zoals ontmoeting, armoedebestrijding) en ondersteunen we hen in het platformoverleg.
- Op meerdere plekken breiden we ontmoetingsplekken uit, zowel in de openbare ruimte als binnen.
- We hebben meerdere netwerken opgezet met behulp van de participatiemedewerker.

Meer bewoners ervaren gemeenschapsgevoel in de buurt (D)

Er is een broze sociale structuur in de wijk (met name na corona). Er zijn veel verschillende culturen in Presikhaaf die elkaar graag binnen de eigen kring willen ontmoeten.

Inspanningen 2023 (I)

- Onze maatschappelijke partners in de wijk benaderen de verschillende culturen te weinig afzonderlijk en te weinig vraaggericht. Daarom gaan we meer inzetten op cultuursensitiviteit.
- Onze partners in de wijk wordt gevraagd om informeel aanbod zoals theemiddagen, samenkomst in Rozet rond taal en cultuur te faciliteren, zodat bewoners makkelijk kunnen aansluiten. De toeloop is nog niet goed. Daartoe vragen we een meer proactieve houding aan onze partners in de wijk.
- Er is aandacht voor duurzame relatieopbouw nodig met de gemeenschap om vraag en aanbod bij elkaar te brengen. Dit heeft door corona een knauw gekregen. We ondersteunen vragen voor ontmoetingstuinen, speelplekken, theemiddagen, buurtfeesten en opruimdagen. Dit proces heeft meer tijd nodig.

Meer bewoners hebben een gezonde leefstijl (D)

In de wijk worden speel-, beweeg- en ontmoetingsplekken beter benut.

Inspanningen 2023 (I)

- In park Presikhaaf, in de buurt Over Het Lange Water, evenals bij de Overkant hebben we geïnventariseerd wat de speel-, beweeg en ontmoetingsbehoefte is.
- Eind 2023 starten we met de aanleg van een speel- en beweegplek in de buurt Over Het Lange Water.

Meer bewoners spreken, lezen en schrijven de Nederlandse taal (D)

De oude Inburgeringswet heeft ertoe geleid dat er een grote groep niet goed is ingeburgerd en kampt met taalachterstand. Er is geen goed beeld wat er nodig is om de groepen laag geletterden te bereiken. Er is een grote groep vrouwen die veelal binnenshuis hebben geopereerd en hierdoor de Nederlandse taal niet goed machtig zijn.

Inspanningen 2023 (I)

- Veel aanbod is nog gericht op het individu, waar we afgelopen jaar gemerkt hebben dat collectief aanbod beter aansluit bij de wijkculturen. Dit vraagt een cultuuromslag binnen de sociale basis. Er komen nog te weinig bewoners naar het collectief aanbod. Dit vraagt meer proactief werken van de maatschappelijke partijen.
- Wij brengen informeel taalaanbod in contact met Rozet en Rijnstad, zodat behoeftes in beeld komen en vertrouwen ontstaat richting het formele aanbod. Hiervoor is het belangrijk dat taalaanbieders proactief gaan werken gericht op het collectief.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders en verzorgers maken gebruik van voorschoolse voorzieningen en opvoedondersteuning (D)

We zetten acties in op ouderbewustzijn bij kinderen van -10 maanden tot 4 jaar om te voorkomen dat kinderen met een achterstand op de basisschool starten.

Inspanningen 2023 (I)

- De 18 maanden bezoeken zijn gestart.
- Het onderzoek met ouders/ verzorgers wat er nodig is om van het MFC een uitnodigend ouder- en kindcentrum te maken loopt.
- Het Kansen voor Kinderen netwerk wordt optimaal benut.
- Ouderbetrokkenheid is een terugkerend onderwerp op de sociale tafel.

Meer kinderen groeien op tot zelfstandige en veerkrachtige volwassenen (D)

Het ondersteunen van Presikhaafse kinderen bij de ontwikkeling van een positief zelfbeeld, bij het verplaatsen in en omgaan met anderen en bij het ontwikkelen van hun talenten, blijft een aandachtspunt.

Inspanningen 2023 (I)

- Door de ontwikkelingen rondom jongerenwerk in Presikhaaf is er geen stevig netwerk rondom alle jongeren Kansenmakers en PU hebben nog tijd nodig om alle jongeren te bereiken na de wisseling met Rijnstad.
- De training mediawijsheid is afgerond. Dit heeft bij de jongeren bewustzijn opgeleverd, Met onze maatschappelijke partners zorgen wij voor borging van deze pilot, omdat aandacht nodig blijft.
- Het netwerk Kansen Voor Kinderen wordt goed gebruikt om ervaringen te delen. Daardoor ontstaat een sterke werkwijze binnen het netwerk zoals bewust ouderschap, buitenspelen, breed aanbod van sport tot en met cultuur. We bereiken nog niet alle kinderen, dit vraagt meer tijd.

Meer jongeren ontwikkelen een gezonde identiteit (talentontwikkeling, zelfbeeld en mentale veerkracht) (D)

We zetten er op in dat meer kinderen en jongeren een positief zelfbeeld hebben.

Inspanningen 2023 (I)

- De meidengroepen en verschillende groepen worden bereikt door het reguliere jongerenwerk.
- Jongeren met een beperking zijn nog niet in beeld en onvoldoende aangesloten op het aanbod jongerenwerk.
- Identiteitsontwikkeling is een regulier thema binnen het huidige jongerenwerk.
- Het te ontwikkelen programma heeft vertraging opgelopen door de ontwikkelingen rondom jongerenwerk in Presikhaaf.
- Afstemming tussen de huidige aanbieders rondom jongerenwerk is goed. Partijen versterken elkaar en erkennen elkaars corebusiness.
- Bij zowel kinderen- als jongerenwerk is ouderbetrokkenheid goed onder de aandacht.

Minder bewoners met schulden (D)

We zetten er op in dat bewoners hun eigen financiële situatie kunnen overzien, vinden tijdig passende en laagdrempelige ondersteuning bij hun financiële/ administratieve problemen en voeren hun eigen financiële administratie.

Inspanningen 2023 (I)

- Er wordt dit jaar gestart met een gezamenlijk open inloopspreekuur van regisseurs Werk en Inkomen, Rijnstad en de Sociale Wijkteams.
- Het gebiedsteam Werk en Inkomen, Rijnstad en Sociaal wijkteam hebben proactief gewerkt in een project rondom de renovatie van 104 woningen in Presikhaaf 1. Deze nieuwe vorm van proactief samenwerken wordt doorontwikkeld.
- Het onderzoek naar schuldenproblematiek loopt.

Minder kinderen groeien op in armoede (D)

Door kinderen een kans te geven om zich persoonlijk en vrij te ontwikkelen kunnen we latere (financiële) problemen voorkomen. We zetten in op het vergroten van kansen en mogelijkheden zodat kinderen een betere startpositie krijgen om later zelfstandig te functioneren in de maatschappij.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De combinatiemogelijkheden cultuur en sport op de Gelrepas zijn beter op elkaar afgestemd.
- Het Onderzoek naar gebruik minimavoorzieningen loopt.
- Mobility Mentoring (een stress-sensitieve aanpak) is in de gebiedsagenda opgenomen.

Meer bewoners leven energiezuinig (D)

We blijven inzetten op het vergroten van kennis over verduurzaming met de verwachting dat dit leidt tot lagere vaste lasten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De coöperaties en Arnhem oost zetten stevig in op de energietransitie, vanuit het Volkshuisvestingsfonds worden particuliere woningen aangepakt.
- De bouw van energiezuinige woningen is standaard bij de coöperaties.
- Verduurzamen van scholen, multifunctionele centra (MFC) en buurthuizen vraagt nog veel aandacht. Gemeente en coöperaties brengen de prioriteiten aan.

Veiligheid **(T)**

Meer bewoners dragen bij aan een veilige en prettige leefomgeving (D)

We zetten in op een omgeving waarin iedereen ideeën naar voren kan brengen en waarin er wordt geluisterd. Mensen melden overlast.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het Overlast en Zorg Overleg in de wijk heeft ertoe geleid dat de bewoners met multi-problematiek bekend zijn in het netwerk.
- Professionals in de wijk, zoals wijkconciërges, kinderwerk, jongerenwerk en wijkagenten zorgen voor meer tolerantie en gevoel van veiligheid in de wijk.

Meer jongeren zijn in staat hun grenzen aan te geven en verleidingen te weerstaan (D)

In samenwerking met jongeren, hun verzorgers, onderwijs en wijkpartijen wordt er een gemeenschap gebouwd rond de jongeren zodat hun kans om een minimum startkwalificatie te halen vergroot wordt.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Wijkprofessionals hebben jongeren in Presikhaaf behoorlijk goed in beeld en ontwikkelen hun aanbod rondom weerbaarheid, assertiviteit en ontwikkeling
- Netwerkvorming is nog niet optimaal door ontwikkelingen jongerenwerk Rijnstad
- De samenwerking Presikhaaf University, scholen, de Kansenmakers en het Sportbedrijf Arnhem is kansrijk.

Openbare ruimte **(T)**

Meer bewoners wandelen en fietsen met een prettig gevoel in Presikhaaf (D)

We onderzoeken samen met bewoners wat er nodig is om vaker de fiets te pakken of te gaan wandelen en een aantal wegen om te vormen naar een 30km weg.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Bewoners krijgen ruimte om mee te denken over mobiliteitsvisie en snelheidsbeperkende maatregelen.
- Laan van Presikhaaf en de Weg Over Het Lange Water worden ter hoogte van de doorgaande fietsroute afgewaardeerd naar 30 km.
- Keulse Slag is gedeeltelijk afgewaardeerd door snelheidsbeperkende maatregelen.

Er zijn geschikte plekken voor jongeren om te ontmoeten en zich te ontwikkelen (D)

We zetten in op dat jongeren elkaar kunnen ontmoeten in een veilige (buiten)ruimte, waar ze zichzelf kunnen zijn, zich ontwikkelen en bewegen.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De behoefte van jongeren wordt in kaart gebracht met de jongeren en de wijkpartijen, Presikhaaf University en het Sportbedrijf.
- Toegankelijkheid van de verschillende speel- en ontmoetingsplekken wordt standaard meegenomen in de opdracht naar de wijkpartijen en beheer.

Bewoners ervaren minder last van zwerfafval (D)

Bewoners zijn actief in het opruimen van zwerfafval door afval te prikken. Dit gebeurt samen met Heel Arnhem Schoon en professionals.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Met bewoners en Portaal worden verschillende opruimdagen georganiseerd, hierbij kunnen bewoners ook vuilknijpers krijgen om vaker een schoonmaakronde door de wijk te doen.
- Het schoonhouden van de winkelcentra krijgt meer aandacht, maar resulteert nog niet altijd in een hoger onderhoudsniveau door vervuilingssnelheid. Wel worden de winkelcentra groener.

Wonen (T)

Meer bewoners kunnen wooncarrière maken in de wijk (D)

Bij nieuwbouw houden we rekening met de wensen van de huidige bewoners zodat zij door kunnen stromen en plaats maken voor starters.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In Presikhaaf krijgt het doorstromen veel aandacht, onder andere met flexwonen en nieuwbouwlocaties Presikhaaf 3. Dit resulteert de komende twee jaar in een ruimer woonaanbod.
- Arnhem Oost Aanpak en Ontwikkelperspectief zetten in op betaalbare goed geïsoleerde woningen.

W5 Malburgen

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Verbeteren van de voorzieningen in de wijk (D)

Samen met de verschillende buurthuizen en wijkcentra worden de functie en rol van de voorzieningen beter uitgewerkt. Daarbij is aan de orde hoe zij aanvullend op elkaar zijn en wat zij nodig hebben om hun rol te kunnen vervullen. Verder wordt door het team leefomgeving en de verschillende partners geïnventariseerd welke behoeften er leven bij de bewoners met als doel deze te verwerken in de programmering van de verschillende plekken.

Inspanningen 2023 (I)

Er is gestart met het in beeld brengen van alle activiteiten en voorzieningen in de wijk voor jongeren en volwassenen. Daarnaast vindt er een behoefteinventarisatie plaats onder bewoners. De opbrengst daarvan wordt verwerkt in de programmering van de voorzieningen.
Het overzicht van activiteiten is helpend voor Werk en Inkomen en de wijkteams om bewoners te stimuleren tot maatschappelijke participatie. Binnen de buurthuizen werken de partners zoveel mogelijk met vrijwilligers bij de organisatie van de activiteiten en het beheer van de buurthuizen.

Meer huishoudens in Malburgen zetten een stap op de participatieladder en vinden werk (D)

We liggen op koers met dit doel. Het aantal huishoudens met een participatiewet uitkering ten opzichte van 2022 is gedaald. Ook zijn er 19 kandidaten voor het Malburgs BuurtBaanBureau.
Het arbeids- en participatiepotentieel van Malburgers in de bijstand is in beeld. Vooralsnog zijn geen extra voorzieningen nodig voor de mensen die op de lagere treden van de participatieladder staan.

Inspanningen 2023 (I)

- Afspraken met Buurtbaanbureau zijn gemaakt over het aantal bewoners uit Immerloo en het Duifje dat vanuit het Buurtbaanbureau kan worden begeleid. In samenwerking met Werk en Inkomen het Malburgse buurtbaanbureau (MBBB) in het huis voor de wijk, zijn bewoners uit Immerloo en Malburgers in de bijstand uitgenodigd om kennis te maken met het MBBB en de mogelijkheden die het MBBB biedt.
- Vanuit Werk en Inkomen wordt gewerkt aan een extra vrijstelling voor mensen die parttime werken zodat werken meer loont.
- Regisseurs signaleren en hebben aandacht voor de taalproblematiek en verwijzen hierop door.
- Er zijn twee spreekuren van Goed Geregeld Arnhem in de wijk waarbij ook het Sociaal Wijkteam, Het Taalhuis en Werk en Inkomen (deels op afstand) aangesloten zijn, die een goede bekendheid in de wijk hebben.
- Team Leefomgeving heeft wijksafari's georganiseerd om de regisseurs van Werk en Inkomen en de coaches van het Sociaal Wijkteam bekend te maken met de voorzieningen in de wijk zodat bewoners daar naar doorverwezen kunnen worden.

Minder Malburgers in Duifje en Immerloo hebben problematische schulden (D)

Er is besloten te starten met de aanpak Immerloo schuldenvrij. Daarbij worden schulden van in eerste instantie 20 tot 50 bewoners overgenomen door ons. Doelstelling is om door het wegnemen van de schulden ontwikkeling mogelijk te maken en de bewoner weer toekomstperspectief te bieden. Het project zit nog in fase van planvorming en wordt opgenomen in het Nationaal Programma Arnhem Oost. Op dit moment zijn er nog geen schulden overgenomen.

Inspanningen 2023 (I)

De aanpak is onderzocht en wordt nu vormgegeven. Er wordt gestart met een beperkte groep bewoners om hier lering uit te trekken.

Kansengelijkheid (T)

Partners (waaronder het onderwijs) werken meer en integraal samen op het gebied van jeugd. Kansrijk opgroeien is integraal onderdeel van het programma van de samenwerkende partijen (D)

Het is gelukt om partners op het gebied van de jeugd meer en beter samen te laten werken. Het gezamenlijke zomerprogramma en afgestemde programmering voor de jeugd in Malburgen was een product hiervan. En daarnaast is er op de onderwerpen ouderbetrokkenheid en gezonde leefstijl een gezamenlijk referentiekader ontwikkeld.

De afstemming tussen de programma's Kansrijk Opgroeien vanuit de scholen en de programma's van de partners vindt op individueel schoolniveau plaats.

Inspanningen 2023 **(I)**

Door het bijeenbrengen van de jeugdpartners en agendering van de thema's van aan de jeugdtafel is deze doelstelling bereikt. Hierdoor is er een gezamenlijke zomerprogramma en afgestemde programmering voor de jeugd in Malburgen. En daarnaast is er op de onderwerpen ouderbetrokkenheid en gezonde leefstijl een gezamenlijk referentiekader ontwikkeld.

De jeugd heeft meer vertrouwen in hun toekomstperspectief en zijn beter hun grenzen aan te geven. hiermee wordt schooluitval , psychosociale problematiek en jeugdcriminaliteit voorkomen. (D)

Er is relatief weinig jeugdoverlast in Malburgen. De cijfers van schooluitval 2023 zijn nog niet bekend. In 2022 was er aanzienlijke stijging (3,3% t.o.v. 2,3 % in 2021) vanwege de coronajaren. De monitoring en het inzichtelijk maken van de effecten op individueel niveau en in samenhang met het wijkniveau is een vervolgstap.

Inspanningen 2023 **(I)**

Alle programma's van de jeugdpartners richten zich op thema's als versterken weerbaarheid, talentontwikkeling, stimuleren van en gezonde leefstijl en het omgaan met de online wereld en verleidingen vanuit het criminele circuit.

Ouders maken meer gebruik van voorschoolse voorzieningen (D)

Dit doel ligt op koers. We zijn gestart met voorbereidingen voor samenhangend interventieprogramma. Het is nog te vroeg in het proces om de resultaten hiervan terug te zien in de monitoring.

Inspanningen 2023 **(I)**

Er is met de partners een programma opgesteld met interventies voor investeren in het jonge kind in Malburgen. Daarmee wordt een samenhangend voorzieningenniveau voor ouders en jonge gerealiseerd. Daarmee verwachten we ook een toename van het gebruik van deze voorzieningen.
De uitvoering van het programma start de tweede helft van het jaar. Een aantal acties, wordt samen met de andere Arnhem Oost wijken in werkgroepvorm verder uitgewerkt en opgepakt.

Er komt met ingang van 1 maart 2024 een consultatiebureau in de Multi Functionele Accommodatie De Spil. In de tweede helft van het jaar vindt de noodzakelijke verbouwing hiervoor plaats.

De jeugd heeft een breder netwerk door een rijk aanbod in de sociale vrijtijdsbesteding buiten school , het aantal jongeren dat van het gezamenlijk programma voor de jeugd gebruik maakt, groeit jaarlijks (D)

Door de ambulante inzet van het jongerenwerk, in samenwerking met het locatie gebonden jongerenwerk, groeit de deelname aan de programma's.
Er heeft uitbreiding van het kinderwerk plaatsgevonden waardoor meer naschoolse activiteiten plaatsvinden.

Inspanningen 2023 **(I)**

Partners hebben een samenhangend aanbod voor de verschillende doelgroepen in de wijk. Daarin wordt ook verbinding gemaakt met de sportverenigingen op de Bakenhof om deelname aan de sportverenigingen te stimuleren.
Er is een samenwerking tussen de HAN en diverse partijen in de wijk rond het thema gezonde wijk. De tweede helft van het jaar wordt gebruikt om instrumenten te ontwikkelen om met name met jongeren in gesprek te komen over hun eigen gezondheid.

Gezondheid (T)

Meer Malburgers zijn gezond en maken minder gebruik van specialistische zorg. Meer inwoners en met name jeugdigen bewegen meer en weten beter wat gezonde voeding is en eten en leven gezonder (D)

We zitten op koers. Bij jeugdpartners is een toename van nieuwe unieke deelnemers die gebruik maken van het sport- en beweegaanbod. Daarnaast is het thema gezonde leefstijl onderdeel van de activiteiten van de jeugdpartners in Malburgen, waardoor meer jongeren kennis hebben over dit thema.

Inspanningen 2023 (I)

Er is een samenwerking opgezet tussen kennisinstellingen en organisaties in de wijk om programmatisch te werken aan de gezonde wijk Malburgen. Hierbij hanteren we het model van positieve gezondheid als uitgangspunt. Met inzet van studenten willen we de gezondheidsopgave en het gezondheid bewustzijn van jongeren in beeld brengen.

Het 1e half jaar is het resultaat van de samenwerking met de studenten van de Hogeschool Arnhem Nijmegen minder succesvol dan verwacht omdat dat de uitvoering van de opdracht (welke methode is bij jongeren geschikt om in gesprek te komen over een gezonde leefstijl) kwalitatief onvoldoende was.

De subsidiepartners bieden gezonde voeding aan tijdens activiteiten en passend bij de activiteiten, er is een gezamenlijk begrip onder de subsidiepartners over gezonde levensstijl.
Het is echter te ambitieus gebleken om alle organisatoren, dus ook informele en/of niet gesubsidieerde organisaties, van jeugdactiviteiten gezonde voeding aan te laten bieden. Deze inspanning schuift op naar 2024.

Veiligheid (T)

Minder Malburgers ervaren jeugdoverlast (D)

De jeugdoverlast is beperkt in Malburgen. Er is een goede samenwerking tussen de jeugdpartners en handhavende partners in Malburgen en er is veel kennis over de jongeren in de wijk.

Inspanningen 2023 (I)

Via het wijkveiligheidsoverleg waarin diverse partners zijn aangesloten (waaronder jongerenwerk en straatcoaches) wordt de situatie nauwlettend gevolgd en opgetreden waar nodig of contacten gelegd. Wekelijks monitoren we op cijfers en acteren hier op. Op basis van de meldingen en ingebrachte expertise van veiligheidspartners wordt met de partners bepaald, waar en welke aanpak wordt ingezet op jeugdoverlast.

Ook worden activiteiten voor jongeren georganiseerd die aansluiten bij hun behoeften.
Vanuit Veilig in en om School (VIOS) is aandacht voor veiligheidssituaties rond school.

Bezoekers van De Drieslag ervaren minder overlast (D)

De concrete maatregelen moeten nog genomen worden. We zitten op koers met de uitvoeringsmaatregelen. Het is nog te vroeg om de afname van de overlast te meten.

Inspanningen 2023 (I)

Voor de Drieslag is een projectleider aangesteld die samen met ondernemers, bewoners en gemeente een aanpak ontwikkelt om overlast tegen te gaan en de uitstraling van de Drieslag te verbeteren. Alle wensen en behoeften vanuit ondernemers, bewoners en gemeente zijn geïnventariseerd. Er wordt gewerkt aan een actieplan om de maatregelen gecoördineerd uit te voeren.

Bewoners ervaren meer dat misdaad niet loont en wordt aangepakt (D)

Doel was om via een persoongerichte en projectmatige aanpak de 'wijkkoningen en windhappers' in de wijk aan te pakken en de resultaten daarvan breed te delen via de (social) media zodat bewoners in de wijk ervaren dat misdaad niet loont. Dit doel is niet gehaald vanuit het delen van de resultaten van dit project. Voor het overige is het doel wel behaald.

Inspanningen 2023 **(I)**

Vanuit het project wijkkoningen en windhappers is niet tot een resultaat gekomen, omdat het project afhankelijk is van een convenant tussen politie, Uitkeringsinstituut Werknemersverzekeringen en Werk en Inkomen. Dit convenant is nog niet tot stand gekomen. De verwachting is nu dat dit eind van het jaar kan worden afgesloten. De aanpak gaat dan volgend jaar plaatsvinden.

Resultaten van reguliere handhavingsacties in de wijk worden actief verspreid en gedeeld onder andere op social media door handhaving en politie wat wel bijdraagt aan deze doelstelling.

Openbare ruimte (T)

Verbeteren inrichting openbare ruimte (D)

Op tal van plekken is de openbare verbeterd doordat er meer ruimte is gecreëerd voor sporten en ontmoeten. Daarnaast lopen we op koers met de vergroening van de openbare ruimte en het verbeteren van de verkeersveiligheid in Malburgen West.

Inspanningen 2023 **(I)**

Dit jaar is de ‘freerun course’ geopend in het toekomstig Olympuskwartier. Ook zijn er plannen in samenwerking met bewoners van de Dragonstraat gemaakt voor nieuwe spel en beweegaanleidingen in hun straat en zijn er plannen voor de vernieuwing van Sportpark de Bakenhof.

De ontwikkeling van het realiseren van een buitenspeellocatie rondom de Malburcht maakt deel uit van de totaalontwikkeling Veerpolderstraat. De procesgang van de ontwikkeling Veerpolderstraat heeft een aantal wendingen gehad. Daardoor is de ontwikkeling van de buitenspeellocatie vertraagd.

We onderzoeken hoe de inrichting van de openbare ruimte rond de pleinen in Immerloo kan bijdragen aan het doel en welke behoeften er bij de bewoners leven. Het zit in de fase van onderzoek naar kansen tussen verschillende gemeentelijke disciplines om de openbare ruimte van Immerloo pleinen aantrekkelijker te maken voor bewegen, sporten, vergroening en ontmoeten.

Vanuit het onderzoek verbeteren verkeersveiligheid in Malburgen-West liggen er de eerste voorstellen voor de aanpak van een aantal straten.

Er is een wijkgroenagenda opgesteld. De uitvoering daarvan wordt de tweede helft van het jaar ter hand genomen.

W6 Schuytgraaf/ Elderveld

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelf- en samenredzaam (er is meer sociale cohesie) (D)

Bewonersondersteuning speelt een verbindende rol bij activiteiten en jaagt aan. Partners stemmen hun activiteiten met elkaar af en werken samen bij het realiseren van gezamenlijk bepaalde doelen. Op verschillende plekken wordt gewerkt aan ontmoetingsvoorzieningen, zoals bijvoorbeeld rondom het Breezandpad, het plaatsen van Mobiele Ontmoetingsplekken en het realiseren van een jeugdruimte in Schuytgraaf.

Inspanningen 2023 (I)

- In alle subsidieopdrachten is het leveren van maatwerk, passend bij de wijken en haar doelgroepen, verankerd. Met partners zijn gezamenlijke wijkdoelen en activiteiten bepaald. Activiteiten worden flexibel en verspreid over het jaar ingezet en aan diverse tafels doorlopend afgestemd en bijgesteld.
- In Elderveld is bewonersondersteuning en ouderenwerk actief om initiatieven te ondersteunen, te adviseren (bijvoorbeeld met een financiële aanvraag naar het wijkplatform) en te verbinden in de wijk. Hierbij wordt nauw samengewerkt met partners in de wijk, zoals jeugdwerk, Rozet en Sportbedrijf. Bewonersondersteuning is in Schuytgraaf aan het inventariseren op welk vlak initiatieven en bewoners ondersteuning nodig hebben en hoe geïnvesteerd kan worden in sociale cohesie in de wijk.
- Het netwerk op gebied van eenzaamheid is verstevigd, men kent elkaar en weet elkaar te vinden. Zo wordt er voor gezorgd dat er tijdens de zomermaanden en rondom de feestdagen aan het einde van het jaar genoeg aandacht is en er extra activiteiten zijn voor eenzame ouderen.
- Er is een tijdelijke Mobiele Ontmoetingsplek geplaatst bij sportpark Schuytgraaf. Voor de realisatie van een jeugdruimte voor 10 jaar is een voorstel opgesteld. Daarnaast is een Mobiele Ontmoetingsplek bij skatebaan Schuytgraaf vervangen door een grotere en wordt er een extra geplaatst in de wijk. In verschillende andere projecten, zoals de herinrichting van de openbare ruimte rondom de scholen en sporthal aan het Breezandpad en de aanleg van een multifunctioneel sport- en spelveld in Schuytgraaf wordt ruimte voor ontmoeting ingepast.

Meer jongeren tot 27 jaar en alleenstaande ouders kunnen zichzelf financieel redden (D)

Het Goed Geregeld Loket in Elderveld wordt goed gevonden en er zijn contact- en spreekmogelijkheden. Werk en Inkomen heeft focus op de doelgroepen jongeren tot 27 jaar en ouders met kinderen.

Inspanningen 2023 (I)

- De aanpak die achter de voordeur gaat bij bewoners aan het Schipholplein is in volle gang, inmiddels is de helft van de bewoners gesproken. Jongeren die behoefte hebben aan ondersteuning en participatiebegeleiding hebben een traject toegewezen gekregen vanuit een integrale aanpak vanuit de gemeente en in samenwerking met andere partners.
- Vanuit Werk en Inkomen wordt er extra ingezet op begeleiding van alleenstaande ouders met kinderen, onder andere met kinderopvang en optimalisatie van inkomensregelingen.
- In Elderveld is het Goed Geregeld Arnhem loket, waar bewoners de weg naartoe goed weten te vinden. Ook zijn hier spreeklocaties. Bewoners van Schuytgraaf kunnen van deze locatie gebruik maken. Wens is nog om ook mogelijkheden in Schuytgraaf te creëren.

Meer 55+ers wonen zo lang mogelijk prettig en zelfstandig (D)

De tien actiepunten uit het 'prettig oud worden in Elderveld' plan zijn uitgevoerd of belegd.

Inspanningen 2023 (I)

Korte termijn acties zijn uitgevoerd en middellange- en lange termijn acties zijn belegd bij partners.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders zijn in staat om hun rol en verantwoordelijkheid te nemen als het gaat om opvoedingsvraagstukken (D)

Er worden ontmoetingsactiviteiten met en voor ouders georganiseerd. Zij worden betrokken bij activiteiten voor hun kinderen en er wordt actief ingezet op het bekend maken van plekken waar ouders informatie en advies kunnen krijgen.

Inspanningen 2023 (I)

- In beide wijken is een speelmorgen actief. Daarnaast heeft bewonersondersteuning en jeugdwerk de opdracht om te inventariseren waar ouders verder nog behoefte aan hebben.
- Samenwerking met ouders wordt standaard in subsidiebeschikkingen opgenomen en gemonitord in kwartaalgesprekken.
- Samen met het Sociaal wijkteam wordt bekeken hoe ouders via bijvoorbeeld de basisscholen sneller en laagdrempeliger bereikt kunnen worden. Het lukt nog niet altijd goede afspraken met scholen te maken en/of zichtbaar genoeg te zijn voor ouders.

Meer jeugd van 0-18 jaar kan zich op cognitief, motorisch en sociaal-emotioneel vlak ontwikkelen tot gezonde en zelfredzame burgers (D)

We zetten in op dat kinderen en jongeren weten waar hun talenten liggen en die kunnen ontwikkelen. Kinderen en jongeren weten waar ze terecht kunnen voor informatie en advies.

Inspanningen 2023 (I)

- Er ligt een voorstel voor realisatie van een jongerenruimte op de parkeerplaats van sportpark Schuytgraaf.
- Op vier scholen zijn doorlopende programma's na school, die steeds geëvalueerd en bijgesteld worden. Met de andere scholen worden gesprekken gevoerd over waar behoefte aan is.
- In de welzijnsactiviteiten in de wijk zijn het ontwikkelen van talenten, gezonde leefstijl, omgaan met sociaal media, weerbaarheid en identiteitsontwikkeling prominente onderwerpen in de programmering. Jeugdwerkers zijn een belangrijke toegang tot informatie en advies voor kinderen en jongeren.
- Met de keuze om jongerenwerk opnieuw in te gaan richten, is het inzetten op de online leefwereld en op social media proactief zijn nog beperkt opgepakt.

Openbare Ruimte (T)

Bewoners zijn meer tevreden over de inrichting en het onderhoud van de openbare ruimte (D)

Bewonersvragen en –initiatieven worden waar nodig opgepakt en ondersteund.

Inspanningen 2023 (I)

- Er is regelmatig contact met bewonersinitiatieven in de openbare ruimte en waar nodig worden bewoners ondersteund bij het beantwoord krijgen van hun vragen en het uitvoeren van hun initiatieven.
- Op vraag van bewoners of wijkpartners worden schouwen georganiseerd, bijvoorbeeld bij winkelcentrum Elderhof en winkelcentrum Schuytgraaf.
- Voor de omgeving van het Breezandpad wordt een definitief ontwerp gemaakt op basis van overleg met alle belanghebbenden. Het plan zal, afhankelijk van beschikbare financiën, in fases worden uitgevoerd. Voor het multifunctioneel sport- en spelveld ligt er een definitief ontwerp en wordt nu overgegaan tot realisatie.

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder last van fysieke verloedering (D)

Er zijn veel bewonersinitiatieven in de openbare ruimte rondom bijvoorbeeld groenonderhoud en zwerfafval ruimen. Met partners zetten we in op het tegengaan en zo spoedig mogelijk verminderen van (jeugd)overlast.

Inspanningen 2023 (I)

- In het wijkveiligheidsoverleg worden acties met betrekking tot (sociale) veiligheid afgesproken en uitvoering gemonitord. Met de partners van het overleg is het wijkveiligheidsplan geactualiseerd.
- Jongeren die elkaar in de openbare ruimte ontmoeten worden aangesproken op hun houding en gedrag. In het wijkveiligheidsoverleg worden groepen gemonitord en afspraken gemaakt over uit te voeren acties bij overlast.
- Er is nagedacht over het samen met Vivare aanpakken van een straat in Elderveld, daar is ook een enquête gehouden onder bewoners door Vivare. Onze partners sluiten aan bij deze aanpak.

Bewoners ervaren minder woonoverlast (D)

Er melden zich (nieuwe) bewoners die zich actief in willen zetten en andere bewoners willen aanspreken. Veel jongerengroepen in de openbare ruimte zijn goed aanspreekbaar, niet alle bewoners durven dit te doen.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het team Leefomgeving en partners zijn actief op social media en wijzen bewoners in persoonlijke gesprekken op meldmogelijkheden en wat zij zelf kunnen doen.
- Het team Leefomgeving zorgt in samenwerking met partners voor een snelle signalering en afhandeling van overlastmeldingen.

W7 De Laar/ Elden

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Bewoners voelen zich prettig en kunnen meedoen in hun omgeving (sociaal zelfredzaam) (D)

De samenwerkingslocaties worden verder ontwikkeld en versterkt. Het aanbod wordt beter afgestemd en er wordt geïnvesteerd op wijkcommunicatie.

Inspanningen 2023 (I)

- Het aanbod bij ontmoetingslocaties wordt op elkaar afgestemd en geborgd. Bewonersinitiatieven krijgen een maximale rol bij de programmering en uitvoering.
- Er worden samen met bewoners plannen ontwikkeld die buitenruimtes aantrekkelijker maken voor intensiever gebruik.
- Vanuit de nieuwe wijkvisie op spelen en bewegen worden de speel- en beweeglocaties in de wijk indien nodig aangepakt en verbonden.
- Werkgroepen en bewonersinitiatieven worden waar nodig ondersteund. Er wordt gewerkt aan een goede onderlinge verbinding tussen de actieve groepen en meer betrokkenheid op de wijk als geheel.
- In samenwerking met het Sociaal wijkteam en andere wijkpartners worden kansen in de eigen omgeving vergroot door het versterken van het aanbod van voorliggende voorzieningen.

Sterker zelforganiserend vermogen van bewoners (financieel zelfredzaam) (D)

De partijen weten elkaar op uitvoeringsniveau inmiddels goed te vinden. Door bezettingsproblemen en andere prioriteiten bij zowel Sociaal wijkteam als Werk en Inkomen is een intensievere gebiedssamenwerking met wijkpartners dit jaar niet haalbaar.

Inspanningen 2023 (I)

Aansluiting op gebiedsnetwerken door de gemeente is in ontwikkeling. Voor het opzetten van informatie- en adviespunten is stedelijke regievoering randvoorwaardelijk. Zodra dit start zullen we vanuit het gebied hierop aanhaken.

Kansengelijkheid (T)

Bewoners de mogelijkheid bieden om zelfstandiger en steviger in de maatschappij te staan en indien nodig meer zelf de regie te kunnen voeren over hun leven (D)

Voor een substantiële verbetering op dit thema is een intensievere samenwerking en integrale en gebiedsgerichte aanpak randvoorwaardelijk. Door bezettingsproblemen en andere prioriteiten bij partners is een intensievere gebiedssamenwerking met wijkpartners dit jaar helaas niet haalbaar.

Inspanningen 2023 (I)

Dit jaar zijn al stappen gemaakt rondom de integrale aanpak per inwoner. Er zijn stappen gezet om toe te werken naar de ambitie om een meer gebiedsgerichte participatieaanpak op te zetten in intensieve samenwerking met de andere gebiedspartners. Dit met als doel om beter aan te sluiten op de behoeften en (participatie) kansen van de inwoner. Zo worden trajecten vanuit Scalabor al dichter bij in de wijk georganiseerd.

Meer kinderen bereiken die extra ondersteuning kunnen gebruiken in hun ontwikkeling en hier een goed en passend programma voor aan te bieden (D)

Door extra aandacht binnen het programma Kansrijk opgroeien voor de overgang tussen basis- naar voortgezet onderwijs en de koppeling met het jongerenwerk wordt de doorgaande lijn verder verstevigd. De ontwikkeling van het nieuwe jongerenwerk in afstemming met de omliggende gebieden krijgt verder vorm.

Inspanningen 2023 (I)

De uitvoering van het programma 2023 en de samenwerking tussen de partners loopt voorspoedig. Met de wijkpartners werken we aan een toename van deelnemers uit de doelgroep, verhoging van het gebruik, verhoging van de ouderbetrokkenheid en de aansluiting met de wijkpartners en het voortgezet onderwijs.

Openbare ruimte (T)

Bewoners zijn tevreden over hun leefomgeving (D)

De verbetering en verbinding van de verschillende speellocaties en het versterken van mogelijkheden voor ontmoeten krijgt steeds meer vorm. Het ondersteunen van de bewonersinitiatieven wordt voortgezet.

Inspanningen 2023 (I)

We zijn gestart op twee hotspots in De Laar en het Winkelcentrum Oostburgwal. Samen met wijkpartners werken we aan een integrale (preventieve) aanpak ter verbetering van de leefbaarheid.
De volgende hotspots voor een vergelijkbare aanpak zijn al in kaart gebracht. We hebben aanpassingen gedaan in de openbare ruimte, gericht op bewegen, spelen en ontmoeten, zoals aan speellocaties, bankjes, jeu de boules baan en een schaaktafel.

Veiligheid (T)

Bewoners voelen zich veilig en zijn betrokken in hun buurt (D)

Samen met de partners worden overlast locaties tijdig en steeds vaker preventief aangepakt.

Inspanningen 2023 (I)

Een brede preventieve aanpak is het uitgangspunt voor het nieuw vorm te geven jongerenwerk in de wijk.
We zijn gestart op twee hotspots samen met Vivare in De Laar en het winkelcentrum Oostburgwal. We zijn gekomen tot een verbeterplan, dat al gedeeltelijk is gerealiseerd. Samen met wijkpartners werken we aan een integrale (preventieve) aanpak ter verbetering van de leefbaarheid.
We zijn met verschillende verkeerswerkgroepen en actieve wijkbewoners in gesprek om verkeersknelpunten aan te pakken.

W8 Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer ontmoetingsplekken (D)

In alle drie de wijken wordt gekeken naar mogelijkheden om bestaande ontmoetingsplekken te optimaliseren en daar waar nodig nieuwe ontmoetingsplekken te realiseren.
Daarnaast activeren we het netwerk van partners (vrijwillig en professioneel) via netwerkbijeenkomsten. Om op deze wijze de verbinding te versterken en zo voor bewoners meer kansen tot ontmoeten te creëren.

Inspanningen 2023 (I)

De Fontein kent steeds ruimere openingstijden en is inmiddels 6 dagen in de week open.
In samenwerking met de cultuuracademy wordt er gekeken naar mogelijkheden om bewoners die nog niet vanzelfsprekend de weg naar de Fontein weten te vinden toch te verleiden om te komen.

De Stichting Immerloopark buigt zich over de alternatieven in het Immerloopark. Dat heeft nog geen alternatief plan opgeleverd dat met de gemeente gedeeld is.

Er worden gesprekken gevoerd met verschillende partijen voor ontmoetingsplekken in RKV. Deze richten zich niet alleen op Rijkerswoerd. In Rijkerswoerd is een ontmoetingsplek voor jongeren gerealiseerd.

In de eerste helft van 2023 is er een netwerkbijeenkomst geweest voor vrijwilligers en professionals in de wijk. Dit wordt in de tweede helft van het jaar herhaald. Het verbinden van bestaande ontmoetingsplekken krijgt hier ook een plek in.

Meer ommetjes (D)

In RKV loopt nu een project om de mogelijkheden voor looproutes in kaart te brengen. Onlangs is er een boekje met cultuurroutes in Kronenburg en Vredenburg uitgebracht.
In het ontwikkelperspectief Kronenbrug wordt gekeken naar de looproutes in de wijk.
In Rijkerswoerd wordt onderzocht of het Zeegbos mogelijkheden kan bieden voor ommetjes.

Inspanningen 2023 (I)

Er zijn geen bankjes gerealiseerd, omdat de - door bewoners - aan te leveren informatie daaromtrent nog niet beschikbaar is.

De partners in de wijk zijn gestimuleerd om gezamenlijk een programma te ontwikkelen in de openbare ruimte. Na het boekje met kunstroutes in Rijkerswoerd heeft Rozet in samenwerking met bewoners een boekje met kunstroutes in Kronenburg en Vredenburg uitgebracht.

Kansengelijkheid (T)

Bevorderen kansengelijkheid (D)

Jeugd in Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg heeft de mogelijkheid gekregen om zich persoonlijk te ontwikkelen op het vlak van cultuur, sport, zelfstandigheid en weerbaarheid. De jeugd staat steviger in de schoenen en is beter voorbereid op volgende stappen in hun leven.

Inspanningen 2023 (I)

Binnen het programma Kansrijk Opgroeien is er met de scholen gewerkt aan naschoolse programma's op het gebied van sport, cultuur, weerbaarheid, ontwikkeling et cetera. Inmiddels zijn daar bijna alle basisscholen uit het gebied bij aangesloten. In aansluiting daarop heeft er tijdelijk een schaatsbaan in de wijk gestaan, The Big Draw in Kronenburg, social mediatraining, Vitesse Hattrick, Run4Fun en het vakantiekamp hebben plaatsgevonden.
Via de scholen is voor individuele kinderen budget beschikbaar gesteld voor kleding, schoeisel, persoonlijke hygiëne en is sinterklaasviering voor kinderen in armoede mogelijk gemaakt.
Een beurs voor tweedehands schoolspullen, sportartikelen en buitenspeelartikelen heeft plaatsgevonden.
Voor de kinderen van het voortgezet onderwijs is via PowerPlug Academy de mogelijkheid geboden voor huiswerkbegeleiding, persoonlijke ontwikkeling en loopbaanonderzoek.
Vanuit Rijnstad en The Point worden jongeren vaardigheden aangeleerd om zich in de huidige maatschappij te redden. Powerplug en Rijnstad zijn in contact gebracht met Prospect4Cash. Deze partij helpt jongeren aan werk en begeleidt ze daar langdurig in.
Het netwerk voor opvoedondersteuning wordt in kaart gebracht en zal in 2023 afgerond worden. Dit zal gedeeld worden met de scholen.

Het project Huiselijk Geweld en Kindermishandeling is afgerond en krijgt een vervolg in de opvoedondersteuning plan Nieuw-Zuid.

De regisseurs van Werk en Inkomen hebben op woensdagochtend een locatie in de Fontein tot hun beschikking en op donderdag bij het Sociaal wijkteam. Mogelijkheden tot uitbreiding worden nog onderzocht.

Er is extra inzet geweest op de jonge-moedergroep. Dit heeft plaatsgevonden in de vorm van een verdiepende training op het gebied van opvoedondersteuning.

Naast het programma voor de jeugd hebben wij in 2022 een opdracht verstrekt voor kansengelijkheid voor volwassenen. Hier wordt met name ingezet op kansengelijkheid voor (allochtone) vrouwen. Deze opdracht wordt door Rijnbrugcoaching uitgevoerd. In september zal een evaluatie plaatsvinden.

Openbare ruimte (T)

Vergroenen van de wijk (D)

Dit doel blijft onverminderd van kracht. Met bewoners en professionals is gesproken over de mogelijkheden om de wijk te vergroenen. Daar waar mogelijk is er ook al uitvoering aan gegeven (een opsomming van de concrete resultaten is hieronder bij de inspanningen weergegeven). Daarbij zijn het tegengaan van wateroverlast en hittestress belangrijke onderwerpen.
In Rijkerswoerd is een werkgroep Groen actief en een werkgroep Duurzaamheid in oprichting.

Inspanningen 2023 (I)

- Boomspiegels Schepen te Boeckoppad zijn vergroot.
- Aan de Schepen van Hemertstraat zijn stenen verwijderd en is groen aangebracht.
- De herinrichting van de Heiligerleeplaats is gerealiseerd.
- Adorppad, de gesprekken met bewoners zijn gestart, met als doel het plein te verbeteren. Minder steen, meer groen is de insteek.
- Bronsveenhof, de gesprekken met bewoners zijn gestart, met als doel het plein te verbeteren. Minder steen, meer groen is de insteek.
- Groningerpark is uitgebreid. Het versteende plein van de scholen is met de nieuwbouw verkleind. Het overgebleven gedeelte is vergroend en samengevoegd met het achterliggende Groningerpark. Hierdoor is een mooiere speelruimte voor de jeugd ontstaan.
- Allerlei kleine vergroeningsprojecten in het gebied tussen de busbaan en de Huissensedijk zijn in ontwikkeling.
- In Rijkerswoerd is een zeer actieve werkgroep Groen.
- In een groot stuk weide aan de Mooieweg worden bomen geplant.

Er wordt nauw samengewerkt tussen de projectgroep Ontwikkelperspectief Kronenburg en het team Leefomgeving RKV. Dit zorgt er mede voor dat projecten in zicht blijven als deze wel/niet binnen het ontwikkelperspectief vallen.

We ondersteunen de werkgroep Groen in Rijkerswoerd. Hier vindt nauwe samenwerking plaats. De werkgroep Groen heeft een uitgebreid plan ingediend met kansrijke plekken om te vergroenen. Een selectie van deze plekken, die in overleg met de werkgroep Groen tot stand is gekomen, is opgenomen in de wijkgroenagenda.

We zijn bezig met het opzetten van een programma voor ontmoeting in het Groen. Er is inmiddels subsidie verleend voor drie pilot activiteiten.
De gesprekken rondom de verplaatsing van de Tuinmaat lopen. Vanuit het team Leefomgeving zijn, naast formatieve inzet, middelen beschikbaar gesteld voor een eventuele verhuizing.

Verbeteren algehele gesteldheid van de wijk (D)

Dit onderwerp blijft voor bewoners onverminderd belangrijk. Helaas zien we dat sommige bewoners er voor kiezen hun huisraad naast containers te zetten. Ook verwaarloosde achtertuinen vormen regelmatig een ergernis bij bewoners in de wijk.
Opschoondag met wijkpartners staat op de planning voor het gebied rondom het Stedumhof in Vredenburg.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In Kronenburg wordt een wijkschouw gehouden.
- In Rijkerswoerd heeft de werkgroep Groen een uitgebreid overzicht van kansrijke vergroeningsplekken opgesteld, een selectie van deze plekken is opgenomen in de wijkgroenagenda.
- De ongediertebestrijder in het gebied heeft het verzoek gekregen om meer inzet te plegen in Kronenburg ten aanzien van de overlast van ratten en andere ongedierte. Er wordt gewerkt aan een risico-inventarisatieplan voor Kronenburg.

Betere balans in het speelaanbod (D)

Spelen is een belangrijk onderdeel van de ontwikkeling van kinderen. Op dit moment concentreren we ons op de speelplekken die onderhoud nodig hebben of waar bewoners zelf initiatief nemen en aangeven dat ze graag verandering willen.
Daarnaast houden we bij het aanpassen of aanleggen van speelplekken rekening met inclusief spelen.
Het natuurcentrum heeft een plan ingediend voor het aanpassen en inclusief maken van de stadsboerderij in Rijkerswoerd.

Inspanningen 2023 **(I)**

Op basis van de vraag vanuit bewoners worden speelplekken aangepast. Dit kan het vervangen of aanpassen aan de leeftijdscategorie van speeltoestellen zijn.

Los van de fysieke plekken kijken we ook naar het aanbod op de verschillende speellocaties. Voorbeelden hiervan zijn de inzet van de spelcontainers, Run4Fun en het programma op de skatebaan.

In samenwerking met het Sportbedrijf, maar ook met input van Rijnstad, is gekeken naar de ontwikkeling van het sportaanbod. Denk bijvoorbeeld aan het pimpen van helmen om het belang van veilig sporten te benadrukken.

Adorppad en Bronsveenhof: er is ter plaatse een uitvraag geweest en momenteel wordt er gewerkt aan de hand van input door ouders, bewoners en kinderen aan het verbeteren van deze speelplek.

Parkeerkrapte en foutparkeren (D)

Samen met de bewoners wordt gekeken wat de mogelijkheden zijn om parkeerkrapte en -overlast aan te pakken. Het is lastig om een balans te vinden tussen de verschillende ambities (vergroening) en belangen (parkeerbehoefte). Vooralsnog weten we de parkeerkrapte en foutparkeren onvoldoende terug te dringen

Inspanningen 2023 **(I)**

Naar aanleiding van een parkeeronderzoek in Rijkerswoerd is gebleken dat in bepaalde gebieden de parkeerdruk hoog is (soms meer dan 100%). Aan de hand hiervan is er getoetst of er mogelijkheden zijn om parkeerplekken te realiseren zonder af te doen aan het groen.
Dit is een zeer lastig probleem om op te lossen. Vooralsnog is er geen zicht op een passende oplossing.

Meer handhaving en stimuleren eigen verantwoordelijkheid (D)

Met bewoners in de wijk wordt samengewerkt aan de overlast van hondenbezit. Met de resultaten van deze werkgroep gaan we ook kijken of dit toepasbaar is in de andere wijken.

De mogelijkheid om reclassering in te zetten voor extra opruimacties is helaas niet gelukt.

Inspanningen 2023 **(I)**

Er zijn depodag-uitgiftepunten geplaatst in Rijkerswoerd. Bewoners hebben zich gecommitteerd om deze regelmatig te controleren en van zakjes te voorzien.
De mogelijkheden voor een omheind hondenlosloopveld worden kleiner nu blijkt dat bij een kansrijke plek afspraken gemaakt zijn met de aangrenzende ondernemer.

Op het gebied van handhaving wordt gestuurd op de inzet van de huidige handhavers. Via het veiligheidsoverleg wordt gekeken welke prioriteiten er gesteld moeten worden.

Veiligheid (T)

Minder overlast (D)

Voor de reguliere handhaving is een proces tot stand gekomen om beter richting te geven aan de prioriteiten van de handhavers, in de vorm van een jaarplanning en het bepalen van de prioriteiten in het wijkveiligheidsoverleg. De uitvoering hiervan is gestart. Hoewel veiligheid objectief moeilijk meetbaar is hebben we de indruk dat de hotspots goed in beeld zijn en dat er door gerichte inzet minder klachten over komen. Daar waar klachten zijn wordt de inzet hierop besproken in het maandelijkse wijkveiligheidsoverleg. Klachten over overlast bij de skatebaan doen zich niet meer voor.

Inspanningen 2023 **(I)**

Het jeugdpreventieplan staat volop in de aandacht. Er wordt door de drie gebieden in Zuid die er bij betrokken zijn hard aan gewerkt.
De aanpak voor de plekken waar drugshandel plaatsvind is in het recent opgestelde veiligheidsplan opgenomen en geborgd in de wijkveiligheidsoverleggen.

Meer verkeersveiligheid (D)

Veiligheid in de wijk is heel belangrijk. In Rijkerswoerd is een werkgroep actief die dit onderwerp in kaart brengt en met het team Leefomgeving bespreekt.
Oversteekplaatsen zijn niet de enige optie (en creëren schijnveiligheid) om een straat veiliger te maken. Er is en wordt blijvend breder gekeken naar mogelijkheden om de Marga Klompélaan veiliger te maken.

Inspanningen 2023 **(I)**

Het aanbrengen van de oversteekplaatsen blijkt op de Marga Klompélaan niet de oplossing voor de ervaren onveiligheid te zijn. Dit is met de bewoners besproken.
We kijken verder naar mogelijkheden om de veiligheid te verhogen. Hierbij valt onder andere te denken aan het periodiek plaatsen van matrixborden. Vooralsnog is er nog geen extra handhavingscapaciteit beschikbaar om de onveiligheid te kunnen bestrijden.

In 2022 zijn de voorbereidingen gestart voor de aanpassing van de Groningensingel en de Kruisstraat (RijnWaalpad). De uitvoering van beide projecten is gestart.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken (A)

Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven (D)

Zie onderstaande toelichtingen.

Rekenkamer: Uitvoeren onderzoeksprogramma (I)

De rekenkamer heeft in eind 2022 het vooronderzoek naar armoede afgerond en het vervolgonderzoek opgestart. Daarbij heeft de rekenkamer onder andere uitvoerige gesprekken gevoerd met klanten van de Voedselbank. De beschouwingen uit het vooronderzoek zijn gedeeld met de raadsfracties. Het vooronderzoek diende als basis voor het hoofdonderzoek naar generatiearmoede. Het hoofdonderzoek is begin 2023 opgestart. In het kader van dit hoofdonderzoek is onder andere gesproken met vijftien gezinnen, netwerkpartners en betrokken ambtenaren. De nota van bevindingen zal in de loop van augustus worden aangeboden voor ambtelijk wederhoor. In september is een expertsessie gepland, in oktober zal bestuurlijk wederhoor plaatsvinden waarna het rapport aan de raad kan worden aangeboden.

Sinds de start van het onderzoek is er, onder andere door het uitvallen van medewerkers van de rekenkamer, het vertrek van betrokken ambtenaren en een wisseling van de wacht bij de onderzoekers enige vertraging opgetreden.

Odra
In het voorjaar van 2023 heeft een onderzoek plaatsgevonden naar de Odra (omgevingsdienst). De resultaten worden kort na de zomer aangeboden.

Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV)
De rijksoverheid heeft een programma opgezet voor een langjarige inzet van het Rijk om samen met gemeenten en andere lokale partijen de leefbaarheid en veiligheid in 20 focusgebieden in 19 steden weer op orde te krijgen en de bewoners weer perspectief te bieden. De rekenkamers van Heerlen, Arnhem en Groningen hebben besloten om dit grote programma in hun gemeente (Arnhem-Oost) langjarig met onderzoek te gaan volgen. In een dergelijk lange periode van twintig jaar zullen er naar verwachting veel wisselingen in de raad en het lokale bestuur plaatsvinden, waardoor de raad niet altijd meer de kennis heeft over in het verleden gemaakte keuzes. De rekenkamer kan ten behoeve van de raad het historisch overzicht bewaren en bewaken.

Na de gemeenteraadsverkiezingen heeft de rekenkamer met een groot deel van de fracties gesproken over het onderzoeksprogramma 2023-2024.

College: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten (I)

Het jaar van de eerste kinderburgemeester zit er bijna op. De tussenevaluatie hiervan laat de voortgang zien, maar geeft ook punten voor verbetering. Deze zijn benoemd in aanbevelingen op korte en lange termijn. Waar mogelijk nemen we een deel van deze aanbevelingen mee in het proces van het volgend jaar. Voor het volgend jaar van de tweede Arnhemse kinderburgemeester zijn de voorbereidingen in volle gang.

De pilot digitale wijkpanels draait in twee wijken: Presikhaaf en de Laar. In beide wijken is eerste enquête uitgezet en zijn de resultaten inmiddels binnen. Het ultieme resultaat is een permanent digitaal wijkpanel waar inwoners eigenaar zijn van het wijkpanel en gevraagd en ongevraagd (wijk)wethouder, college en raad adviseren over onderwerpen die spelen in de wijk.

Het proces rond het organiseren van het eerste Arnhemse burgerberaad met als onderwerp afval is in volle gang. Via een proces van bijeenkomsten en discussies zal het burgerberaad adviezen formuleren. Burgerberaden zijn bedoeld om te laten zien wat er leeft in de samenleving en welke ideeën door mensen uit de samenleving kunnen worden ontwikkeld. Voor de organisatie van een burgerberaad wordt een (of meerdere) externe partij(en) aangetrokken, die ervaring heeft met het in goede banen leiden van het proces en een groot deel van de organisatie op zich kan nemen.

College: Eenduidige werkwijze leveren **(I)**

We blijven leren van onze participatie met inwoners en andere belanghebbenden. Bij de jaarlijkse evaluatie zijn drie projecten geëvalueerd. Er wordt intern bij gemeentelijke plannen, projecten en beleid gewerkt met het stappenplan Participatie. Dit beleidskader helpt om voorafgaand van een project of bij de start van nieuw beleid (plan) helder te maken wat het doel is van de participatie, wie meepraten, wie welke rol heeft, binnen welke kaders er participatie mogelijk is er wat er gebeurt met de opbrengsten. De essentie is dat we het participatieproces goed inrichten en het speelveld helder maken: waar zit wel of geen ruimte tot participatie. Verwachtingsmanagement is essentieel. Medewerkers van onze gemeente worden getraind op inzet van effectieve burgerparticipatie door hen leren te laten werken met het Arnhems stappenplan participatie en te oefenen met verschillende casussen.

Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken (D)

De samenwerking en partnerschappen liggen op koers. Tussentijdse resultaten voor de GMR, de VNG en G40 en de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en grote steden in Noordrijn-Westfalen zijn hieronder per onderdeel aangegeven.

Arnhem werkt in de Groene Metropoolregio samen aan maatschappelijke opgaven die om een regionale aanpak vragen **(I)**

Arnhem geeft in 2023 samen met de Groene Metropoolregio mede uitvoering aan de opgaven in de regionale agenda en de hiermee samenhangende lobbyagenda. In de eerste helft van het jaar zijn op alle vijf de opgaven in de regionale agenda 2023-2024 resultaten geboekt. Het eerste en tweede kwartaalbericht geven hier een goede indruk van. Onder meer is vanuit de opgave verbonden regio een startnotitie verschenen voor het regionale mobiliteitsplan dat samen met de provincie wordt opgesteld. In de context van de productieve regio vond tussen de GMR, The Economic Board en de provincie op 13 april de ondertekening van het Human Capital Akkoord plaats. Dit moet ondernemers, onderwijsinstellingen en overheden gaan helpen bij het arbeidsmarkt-vraagstuk. Vanuit de opgave circulaire regio is het Uitvoeringsprogramma RES 2024-2030 verschenen. In dit plan is beschreven wat de RES-organisatie gaat leveren en welke middelen hiermee gemoeid zijn. Dit wordt structureel verwerkt in de begroting van de GMR voor de jaren 2024 en verder.

In februari 2023 is bekend geworden dat het Rijk met de regio Arnhem-Nijmegen een Regio Deal wil sluiten naar aanleiding van de ingediende propositie Gezonde Groene Groei. Het Rijk heeft hiervoor een bedrag gereserveerd van € 15 miljoen. Er wordt nu toegewerkt naar een convenant met het Rijk. De Regio Deal is opgezet rond de thema's die aansluiten bij de regionale agenda: gezond leven, toekomstbestendig wonen, sterke bedrijvigheid, werkende arbeidsmarkt, grenzeloos samenwerken en wijk en dorpsgericht werken. De inzet is om op deze thema's transities te stimuleren, door, aanvullende aan al geplande investeringen, vernieuwende oplossingen te ontwikkelen, de uitvoeringskracht te versterken en initiatieven te versnellen, verbinden en op te schalen.

In juni 2023 is bekend geworden dat er geld vanuit Den Haag is toegekend om de leefomgeving in de regio te verbeteren. Met dit geld kunnen er in de regio tot en met 2030 betaalbare woningen worden gebouwd en kunnen de gebieden klimaat adaptief worden ingericht. De nieuwe Rijksgelden komen voort uit de samenwerking via de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen en nieuwe afspraken die staan in de Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley. Arnhem ontvangt € 54,4 miljoen van het Rijk voor de ontwikkeling van Spoorzone Arnhem-Oost. Dit geldt komt bovenop de € 72 miljoen euro die de gemeente in november ontving.

Arnhem werkt in netwerken van steden in Nederland en de Euregio én in belangenorganisaties als VNG en G40 samen aan beleidsafstemming en -beïnvloeding en draagt bij aan lobbydossiers richting het Rijk en Europa **(I)**

Na de bestuurswisseling zijn portefeuillehouders Smeulders en Van de Geijn lid geworden van een landelijke VNG-commissie, namelijk de commissie Financiën respectievelijk Informatiesamenleving.

Arnhem versterkt de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en met steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) **(I)**

In februari 2023 werd samen met the Economic Board en het DNBC een werkbezoek aan Duisburg georganiseerd. Daar werd een samenwerkingsovereenkomst met Duisburgse partners ondertekend.
Voor het eerst na de coronaperiode ontmoetten de burgemeesters van het 100.000-plus stedennetwerk elkaar weer. Zij spraken over vervolgstappen in hun onderlinge samenwerking.

Uitbreiding structurele buitenlandse relaties (Amendement 22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties) **(I)**

Door gebrek aan personele capaciteit kon het raadsbesluit niet direct ter hand genomen worden. Inmiddels is er een inventarisatie gedaan en wordt een onderzoek voorbereid.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers (D)

We hebben ingezet op een versnelling van de digitalisering van de afdeling Burgerzaken. Tegelijk blijven we ook inzetten op dienstverlening via persoonlijk contact. In Loket Zuid is vorig jaar bij wijze van proef gestart met een informatiebalie, bemenst door medewerkers van de afdeling Klantenservice. Inwoners kunnen hier spontaan binnenlopen wanneer zij vragen hebben over gemeentelijke producten of diensten, of om hun aangevraagde product op te halen. Naar aanleiding van de positieve ervaringen zetten wij deze dienstverlening voort. De telefonische bereikbaarheid van de klantenservice kan beter. Er wordt een analyse gemaakt van de bereikbaarheid, de knelpunten die hierbij spelen en de manier waarop deze verbeterd kan worden. Deze analyse wordt begin oktober verwacht. Om de bereikbaarheid op korte termijn te verhogen worden extra medewerkers ingezet en wordt ingezet op verbeteren kwaliteit en procesoptimalisatie.
In het daklozenloket kunnen mensen die dak- en thuisloos zijn geraakt binnenlopen voor ondersteuning. Inmiddels is hier, naast de inzet van Werk en Inkomen en de VGGM, ook een medewerker van Burgerzaken op aangesloten voor informatie en hulp bij het aanvragen van het briefadres.
De capaciteit in de BRP-straat Zevenaar voor de inschrijving van asielzoekers en statushouders is uitgebreid. In 2022 is het aantal inschrijvingen toegenomen met 11% ten opzichte van 2021. In 2023 rekenen we op een verdere toename van 23% ten opzichte van 2022. Ondanks de uitbreiding blijft opschaling een aandachtspunt. De vraag om inschrijvingen is groot, terwijl de capaciteit en de financiering vanuit het Rijk achterblijft.

Ruim 1.000 klanten gaven in de eerste helft van 2023 bij de smileyzuilen bij de balies een rapportcijfer voor de dienstverlening. De gemiddelde cijfers per maand lagen tussen de 8,1 en 8,6.

Naast de directe dienstverlening aan de burger, gaat ook tijd en aandacht uit naar de vele wetswijzigingen die zijn of worden doorgevoerd op het gebied van Burgerzaken. Ook bereiden we ons voor op de periodieke piek (2024-2028) in de aanvragen voor reisdocumenten. Voor 2024 komt dit neer op een verdubbeling van het aantal te verwachten aanvragen, van 15.000 in 2023 naar 30.000 in 2024, wat vervolgens oploopt naar 37.000 in het piekjaar 2027. Hiervoor zetten we nu al in op de werving en het opleiden van nieuwe medewerkers.

Veel vast werk is de laatste jaren ingevuld door inhuur. Dit zijn wettelijke taken. Er is uitstroom door collega's die met pensioen gaan. Hiermee verdwijnt veel vakkennis. De opvulling hiervan kost tijd en geld. Deze posities zijn slecht in te vullen door gekwalificeerd personeel. We investeren daarom in het opleiden van nieuwe onervaren mensen. Om het vakgebied burgerzaken eigen te maken vraagt dat een opleidingstraject van minimaal twee jaar voor de basiswerkzaamheden en minimaal vijf jaar voor specialistische werkzaamheden. De rijksoverheid wil toe naar verplichte certificering van alle burgerzakenmedewerkers en opname in een landelijk register in het kader van fraudebestrijding en ondermijning. Dit maakt deze opleidingstrajecten des te belangrijker en het werk complexer en tijdrovender. We investeren ook in het digitaliseren van werk en van aanvraagprocessen voor inwoners. Zo zijn we als afdeling toekomstbestendig en toekomstgericht.

Optimale dienstverlening **(I)**

De verkiezingen voor de waterschappen en de Provinciale Staten zijn veilig en zonder noemenswaardige incidenten verlopen. We hebben volop ingezet op toegankelijkheid zodat iedere Arnhemmer die mocht stemmen, kon stemmen. Hiervoor werkten we onder andere samen met het Arnhems Platform Chronisch Zieken & Gehandicapten (APCG).
Zo was er de stemmal ter ondersteuning voor visueel beperkte kiezers, een gebarentalig stembureau voor mensen met een auditieve beperking en konden kiezers die moeilijk ter been zijn, en mensen met een lichamelijke- of visuele beperking gebruik maken van de stemtaxi. Ook konden mensen in het proefstembureau vooruitlopend op de verkiezingen bekend raken met het stemmen. Voor het eerst was er een stembureau ingericht in een moskee.

Als gemeente Arnhem waren we aangesloten op de landelijke pilot om inwoners ondersteuning te geven bij het verhogen van het beveiligingsniveau van hun DigiD. Hiervoor wordt het DigiD gekoppeld aan het identiteitsbewijs. Burgers kunnen dit in principe zelf regelen. Voor wie minder digitaal vaardig is, is op initiatief van de Rijksdienst voor Identiteitsgegevens een pilot gestart om inwoners hierbij te helpen. Helaas is de pilot eind 2022 door technische problemen op landelijk niveau gestopt. Hierdoor is het voor Arnhem niet meer mogelijk om de beoogde ondersteuning aan te bieden aan inwoners. We hebben op landelijk niveau kenbaar gemaakt dat de gemeente Arnhem bereid is om weer aan te haken, mocht besloten worden om een doorstart te maken.

Via de smileyzuilen bij de balies monitoren we voortdurend de klanttevredenheid. In aanvulling daarop gaan we ook een geautomatiseerd en structureel klanttevredenheidsonderzoek (KTO) invoeren. De voorbereidingen zijn hiervoor getroffen. Zodra de testfase is afgerond, wordt het KTO uitgerold. Daarnaast hebben we ook contact met het Informatiepunt Digitale Overheid om op te halen welke signalen zij van inwoners binnenkrijgen met betrekking tot de dienstverlening van de gemeente.

In 2022 is een convenant getekend door de gemeente Arnhem en de HAN, academie IT en Mediadesign. In het convenant is afgesproken om voor de duur van drie jaar samen te werken en kennis te delen, waaronder op het

gebied van inclusieve digitale dienstverlening. In dit kader hebben studenten onder meer meegekeken in het proces rond het briefadres.

Digitaliseren van het klantproces **(I)**

In 2023 zijn en worden verschillende eDiensten uitgerold. Zoals de digitale aangifte overlijden, uittreksel BRP en aangifte verhuizing. Dit maakt deel uit van een meerjarenprogramma voor de doorontwikkeling van de afdeling Burgerzaken, waarin we over de hele linie van de burgerzakendienstverlening volle aandacht geven aan optimalisatie van de klantreis en de achterliggende processen. We hebben het eerste half jaar meerdere stappen gezet. Daarmee is de achterstand die in voorgaande jaren is ontstaan wat ingelopen, maar nog niet volledig weggewerkt. Dit en zal de komende periode nog aandacht vragen.
Meer eDiensten en zaakgericht werken moeten op den duur gaan leiden tot meer gemak en meer mogelijkheden voor de inwoner en een snellere afhandeling van aanvragen en aangiften. In 2024 gaat het digitaliseren verder. We investeren in meer eDiensten en meer zaakgericht werken. Dit voeren we door met een consequente projectmatige aanpak.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	92.993	8.406	101.399
Baten	571.703	9.086	580.789
Saldo lasten en baten	478.710	680	479.390
Toevoegingen aan reserves	4.942	-3.397	1.545
Onttrekkingen aan reserves	59.236	-135	59.101
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	54.294	3.262	57.556
Prognose resultaat	533.004	3.942	536.946

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	8.406	N					
Financiën	1.821	N	CAO ambtelijke organisatie	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	1.755	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Financiën	1.465	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Digitalisering en automatisering	1.253	N	Loon- en prijsontwikkelingen De Connectie	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	526	N	Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	466	N	Verkiezingen	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	465	N	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	432	N	Huisvesting gemeentelijke organisatie	N	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	200	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	200	N	eHRM	N	I	AR	J
Financiën	192	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	150	N	Klantenservice	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	68	N	Uitvoering moties 23M09gg en 21M218	N	S	AR	J
Publieke dienstverlening	39	N	Loket Zuid	N	S	AR	J
Publieke dienstverlening	28	N	TM Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslag	N	S	AR	J

Bedrijfsvoering en PenO	8	N	OZB indexatie	J	S	AR	J
Wijken en wijkgericht werken	-135	V	Burgerparticipatie	N	I	BR	J
Financiën	-527	V	Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021	N	I	AR	J
Baten	9.086	V					
Financiën	4.980	V	Gemeentefonds: verwacht extra accres nacalculatie	N	I	AR	J
Financiën	3.601	V	Gemeentefonds: meicirculaire	J	I	AR	J
Publieke dienstverlening	474	V	Leges	N	I	AR	J
Financiën	395	V	Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	46	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	-90	N	Huisvesting gemeentelijke organisatie	N	S	AR	J
Financiën	-320	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	-3.397	V					
Financiën	-897	V	Actualisatie MIP	J	I	AR	J
Bedrijfsvoering	-2.500	V	Verduurzaming vastgoed	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	-135	N					
Wijken en wijkgericht werken	-135	N	Burgerparticipatie	N	I	BR	J

CAO ambtelijke organisatie
De loonontwikkeling van de ambtelijke organisatie volgt uit de cao-afspraken. Op 22 februari jl. is een principeakkoord gesloten voor de cao van gemeenten. Deze cao loopt tot en met 31 december 2023. De effecten hiervan voor 2023 worden in deze Turap verwerkt. Daarnaast ontstaan er wijzigingen in diverse premies op basis van actualisaties per 1 januari, dit leidt tot een voordeel. Per saldo ontstaat een negatief effect van € 1,8 miljoen in 2023 voor de algemene middelen.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Lokale heffingen
Met betrekking tot de lokale heffingen worden over 2023 de volgende afwijkingen verwacht. Onder de tabel is een toelichting op de afwijkingen opgenomen.

	Afwijking 2023
Baten	
Toeristenbelasting	540.000
Rioolheffing	0 (-380.000)
OZB	-320.000
Effecten toename WOZ-bezwaren (lasten)	
Proceskostenvergoedingen bezwaarfase	-895.000
Proceskostenvergoedingen beroepsfase	-200.000
Extra capaciteit bezwaarafhandeling bij de Connectie	-570.000
Totaal	**-1.445.000**

Toeristenbelasting
De opbrengsten uit toeristenbelasting zijn naar verwachting € 540.000 hoger dan begroot, te verklaren door meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2022. Voor 2022 waren de begrote opbrengsten naar beneden bijgesteld vanwege de beperkingen door corona. Nu blijkt dat het aantal overnachtingen in 2022 hoger

uit is gevallen dan verwacht, waardoor een meeropbrengst ontstaat. Daarnaast heeft er een optimalisatie plaatsgevonden, waardoor een aantal nieuwe locaties in de aanslagoplegging is betrokken.

Rioolheffing
De opbrengsten uit rioolheffing vallen naar verwachting € 380.000 lager uit dan begroot. Deze minderopbrengsten zijn het gevolg van:
- Leegstand. Bij objecten met leegstand kan het gebruikersdeel van de rioolheffing niet worden opgelegd.
- Bij de woningen heeft de WOZ-waarde zich negatiever ontwikkeld dan waarmee bij de tariefberekening rekening is gehouden.

De minderopbrengsten door leegstand en een afwijkende waardeontwikkeling bij woningen worden deels gecompenseerd met meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2021 en 2022.

Het tekort dat naar verwachting op het product riolering ontstaat kan gedekt worden uit de voorziening rioolheffing die bij de jaarrekening 2021 op grond van BBV artikel 44 lid 2 is gevormd, omdat de opbrengsten uit rioolheffing in 2021 hoger waren dan de kosten van het product riolering. De middelen uit deze voorziening worden aangewend voor toekomstige kosten van het product riolering die niet gedekt kunnen worden uit de opbrengsten rioolheffing. Het effect op de algemene middelen van de verwachte minderopbrengsten 2023 is daarom per saldo neutraal.

OZB
De opbrengsten uit OZB zijn naar verwachting € 320.000 lager dan begroot. Bij de woningen heeft de WOZ-waarde zich negatiever ontwikkeld dan waarmee bij de tariefberekening rekening is gehouden. De minderopbrengsten die hierdoor zijn ontstaan, worden echter meer dan gecompenseerd door meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2021 en 2022, voornamelijk bij niet-woningen. Dat er per saldo naar verwachting toch een negatief resultaat wordt gerealiseerd, is te verklaren door een bij de begroting 2011 opgenomen structureel begrote meeropbrengst van € 860.000, die losstaat van de jaarlijkse tariefberekening. De reden voor het opnemen van deze stelpost was dat destijds elk jaar bleek dat er op de OZB een positief resultaat werd behaald. De afgelopen jaren laten zien dat de realisatie van deze meeropbrengsten onder druk staat. De verschillen tussen de feitelijke waardeontwikkeling en de bij de tariefberekening gehanteerde te verwachten waardeontwikkeling zijn beperkt, waardoor ook afwijkingen op de op basis van de tariefberekening begrote opbrengsten minder te verwachten zijn en de stelpost minder realistisch is. We bekijken welke mogelijkheden er zijn om deze stelpost af te bouwen.

Effecten toename WOZ-bezwaren
Door de sterke toename in het aantal ontvangen bezwaren tegen de WOZ-waarde ontstaat er naar verwachting een nadeel op de aan no cure no pay bureaus te betalen proceskostenvergoedingen en op de uitvoeringskosten voor afhandelen van de bezwaren. Er zijn door de staatssecretaris maatregelen aangekondigd om de rol van de no cure no pay bureaus in te perken, die waarschijnlijk al vanaf 2024 van kracht zijn. Daarnaast geldt dat de sterke waardestijging van woningen die voor belastingjaar 2023 zichtbaar was zich niet door zal zetten, wat waarschijnlijk een dempend effect heeft op het aantal te ontvangen bezwaren. De genoemde nadelen zijn naar verwachting dan ook incidenteel van aard.
Ondanks de toename in het aantal bezwaren is de verwachting dat het in de begroting opgenomen bedrag ter dekking van kosten voor verminderingen OZB en rioolheffing toereikend is. Er heeft namelijk tegelijkertijd een verschuiving plaatsgevonden van bezwaren bij niet-woningen naar woningen. Bij de laatste groep is het bedrag dat verminderd wordt over het algemeen lager.

Het totale nadeel is verwerkt op de begrotingsprogramma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€1.985.000), S03 Economie en S12 Wonen en leefomgeving.

Loon- en prijsontwikkelingen de Connectie
Op 5 april 2023 is de nieuwe collectieve arbeidsovereenkomst (CAO) voor Samenwerkende Gemeentelijke Organisaties definitief goedgekeurd. Deze nieuwe CAO gaat met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2023 in. De brutosalarissen stijgen met € 240 op basis van een 36-urige werkweek en vervolgens met 2% over het nieuwe totaal. De gemeentelijke bijdrage wordt op deze ontwikkeling aangepast.

In de eerste bestuursrapportage 2023 van de Connectie is voorgesteld om de autonome prijsontwikkelingen te corrigeren op basis van de meest recente raming uit het Sociaal Economisch plan (CEP) van het CPB van respectievelijk augustus 2022 en maart 2023. Hiermee is gehandeld naar de uitgangspunten voor de begroting

zoals deze door het bestuur zijn vastgesteld. Niettemin is geconstateerd dat per abuis niet de prijsindexatie voor de materiële overheidsconsumptie is gehanteerd (IMOC), maar voor de inflatie geharmoniseerde consumentenprijsindex (HICP). De oorzaak hiervan is gelegen in het feit dat de percentages tot voor kort gelijk op liepen. Daarnaast is De Connectie in de primitieve begroting 2023-2026 gecompenseerd voor bovengemiddelde kostenontwikkelingen bij ICT ten opzichte van de prijsindexatie voor de materiële overheidsconsumptie. Het CPB heeft haar ramingen bijgesteld en nadere analyse heeft uitgewezen dat deze bijstelling voldoende is om de meerkosten bij ICT, als gevolg van autonome prijsontwikkelingen, hieruit te kunnen dekken.

In financiële zin worden de hierboven geschetste effecten van de nieuwe CAO en de prijsontwikkelingen structureel verwerkt in de begroting 2024. Voor 2023 levert dit een nadelig resultaat op van € 1,2 mln. Een eerste voorzichtige prognose van de Connectie laat over 2023 een voordelig resultaat zien. Op dit moment is het nog te prematuur om dit te verwerken in deze turap. Het eventuele voordelige resultaat wordt bij de jaarrekening inzichtelijk gemaakt.

Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten
In de begroting was geen rekening gehouden met formatie betreffende het hoger aantal uit (te) geven (reis)documenten. De overschrijding van € 526.000 in de lasten staat in relatie tot de hogere baten uit de leges (reis)documenten van € 474.000.

Verkiezingen
De organisatielasten van de provinciale- en waterschapsverkiezingen van 2023 laten een overschrijding zien van € 86.500 in verband met hogere kosten stembureau/leden en logistieke kosten. Deze hogere kosten hebben hun oorsprong in de prijsverhogingen die met name afgelopen jaar zijn ontstaan als gevolg van de inflatie. Daarbovenop zullen er aanstaande november Tweede Kamer verkiezingen plaatsvinden, waarmee in 2023 geen rekening is gehouden. Vooralsnog geeft het ministerie van Binnenlandse Zaken aan dat gemeenten niet gecompenseerd worden voor deze extra kosten. Dat betekent een extra last van € 379.000.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

Huisvesting gemeentelijke organisatie
Met ingang van 1 juli 2023 is de overeengekomen tijdelijke huurkorting van het Stadskantoor geëindigd. Omdat hier in de begroting geen rekening mee is gehouden, heeft dit in 2023 een nadelig resultaat tot gevolg van € 432.000. Daarnaast ontstaat een nadeel van € 90.000 aan verhuuropbrengsten omdat een onderhuurder per 1 juli is vertrokken.

E-HRM
Het project E-HRM heeft vertraging opgelopen en de scope van het project is uitgebreid. Dit leidt in 2023 tot een incidenteel nadelig resultaat van € 200.000. De vertraging is opgelopen doordat harmoniseren meer tijd kost dan verwacht. Er is gekozen om de harmonisatieproblemen goed op te pakken. Ten tijde van de aanbesteding was de intentie om voor het grootste deel van de processen uit te gaan van best practices. In de praktijk is dat niet haalbaar gebleken doordat de wensen en processen van de gemeenten verder uit elkaar liggen dan verwacht. De scope van het project is daarnaast onder andere uitgebreid met een applicatie die personeelsdossiers zodanig kan digitaliseren dat aan de vernieuwde archiefwet wordt voldaan.

Actualisatie MIP
Jaarlijks worden de kapitaallasten voor het lopende jaar geactualiseerd aan de hand van de realisatie van het MIP van het jaar daarvoor. De verschillen tussen de begrote en de werkelijke kapitaallasten worden in principe met de algemene reserve verrekend, echter voor een tweetal investeringsgebieden (Parkeren en Onderwijs) vindt hiervoor verrekening plaats met een bestemmingsreserve. Op basis van de realisatie is de planning van diverse investeringen aangepast. Dit leidt per saldo tot een voordeel van € 0,6 miljoen voor de algemene middelen. In Verzamelbesluit 2 is € 0,9 miljoen verwerkt, welke aan de algemene reserve is toegevoegd, waardoor er nog een correctie van € 0,3 miljoen bij deze turap gemaakt zal worden. Deze € 0,3 miljoen is verdeeld over de begrotingsprogramma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€ 192.000), S05 Cultuur en S12 Wonen en leefomgeving.

Omdat vanaf voorgaand jaar de keuze is gemaakt om tussentijdse afwijkingen uit de turap niet meer in de algemene reserve toe te voegen om het inzicht in het financiële resultaat te vergroten, wordt eveneens in deze

turap de toevoeging aan de algemene reserve uit verzamelbesluit 2 van € 0,9 miljoen teruggedraaid. Hierdoor is in deze turap het totaal voordeel van het MIP van €0,6 miljoen verwerkt.

Klantenservice
Om de bereikbaarheid te verhogen en de kwaliteit van de dienstverlening te verbeteren wordt hiervoor in de Begroting 2024 voor de jaren 2024 en 2025 voorgesteld incidenteel rekening te houden met een extra jaarlijkse last van € 328.000. Dit is nodig om het huidige aantal FTE in overeenstemming te brengen met het huidige werkaanbod. Vooruitlopend op de uitkomsten van een onderzoek naar de precieze oorzaken van de lage bereikbaarheid is geconstateerd dat directe actie nu nodig is. De hiervoor extra benodigde inzet betekent voor het komende half jaar, een extra last van € 150.000.

Uitvoering moties 23M09gg en 21M218
De gemeente Arnhem vindt het belangrijk om inwoners te ondersteunen die hun geslachtsregistratie willen aanpassen of hun naam vanwege zwaarwegende redenen willen veranderen. Voor hen is de uiteindelijke formele wijziging van geslacht of naam een belangrijke erkenning van hun identiteit. Om hen daarin tegemoet te komen, heeft de gemeenteraad de moties ‘Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijk zwaarwegende gevallen’ (23M09gg) en motie ‘Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen’ (21M218) aangenomen. Er wordt een subsidieregeling ingesteld met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2023, indien de raad daartoe besluit. De regeling kent een subsidieplafond. Er is € 68.500 per jaar voor nodig.

Loket Zuid
Met de heropening van Loket Zuid in september 2022 is bij wijze van proef gestart met een informatiebalie. Deze balie is in april 2023 geëvalueerd en continuïteit wordt noodzakelijk geacht. In de Begroting 2024 wordt voorgesteld rekening te houden met een structurele extra last van € 72.000 ten behoeve van 1,2 FTE voor medewerker(s) receptie. Voor 2023 betekent dit dat voor de helft van dit jaarlijkse bedrag een extra last van € 39.000 nodig zal zijn.

Taakmutatie Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslag
In het gemeentefonds worden vanaf 2023 structureel extra middelen toegekend voor de financiële gevolgen van de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma’s, in dit geval ook programma Bestuur, dienstverlening en financiën.

OZB indexatie
In de begroting is besloten dat de opbrengst OZB jaarlijks met 5% wordt geïndexeerd. Dat heeft ook gevolgen voor de panden die in het bezit zijn van de gemeente zelf. In de meeste gevallen wordt dit gecompenseerd door een verhoging van de door de gemeente te ontvangen huur. Voor een beperkt aantal panden is er echter geen sprake van een huurrelatie. Bij de onderwijspanden en de panden in gebruik voor de eigen ambtelijke organisatie is er geen huurrelatie en leidt de verhoging van de OZB tot een verhoging van de exploitatielasten.

Dit effect wordt in meerdere begrotingsprogramma's (S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€ 8.000) en S04 Onderwijs) zichtbaar als gevolg van de verdeling van de gemeentelijke panden over deze programma's.

Burgerparticipatie
Het blijkt door de beperkte omvang van het team niet mogelijk om dit jaar alle voorgenomen activiteiten van het actieprogramma ‘Samen maken we Arnhem’ inclusief kinderburgermeester, digitale wijkpanels en burgerberaden uit te voeren. Van de voor dit jaar begrote lasten van € 165.000 verwachten we daarom maximaal € 30.000 te besteden. We moeten onze ambities bijstellen, de overige activiteiten worden naar verwachting in de jaren 2024 en 2025 uitgevoerd. Daarom wordt voorgesteld het budget dat niet in 2023 wordt besteed (€ 135.000) ook niet te onttrekken aan de reserve Burgerparticipatie zodat deze middelen beschikbaar blijven voor de toekomst.

Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021
De belastingdienst heeft, conform de ingediende aangifte Vennootschapsbelasting 2021 een vermindering van de voorlopige aanslag Vennootschapsbelasting 2021 opgelegd. Over het jaar 2021 is op basis van deze vermindering geen Vennootschapsbelasting verschuldigd.
Op grond van eerder opgelegde voorlopige aanslagen had de gemeente Arnhem reeds een bedrag van

€ 527.060 voldaan. Dit bedrag zal door de Belastingdienst worden teruggestort.

Volledigheidshalve benadrukken wij dat het een voorlopige aanslag betreft. De Belastingdienst kan bij het opleggen van de (uiteindelijke) definitieve aanslag afwijken van de ingediende aangifte en opgelegde aanslagen.

Gemeentefonds: meicirculaire
Het voordeel op het gemeentefonds ontstaat voornamelijk door een hoger accres als gevolg van hogere loon- en prijscompensatie dan waarmee in de voorgaande circulaires is gerekend. In 2023 gaat het om circa € 6 miljoen. Daarnaast ontstaat er een nadeel van circa € 5 ton als gevolg van actualisatie van maatstaven (voornamelijk hogere WOZ-waarde die tot een lagere algemene uitkering leidt). Zoals gebruikelijk worden in de meicirculaire ook nieuwe middelen toegekend in de vorm van decentralisatie-uitkeringen en/of taakmutaties (in totaal circa € 3 miljoen). Deze middelen dienen ter dekking van lasten die op andere programma's worden voorzien. In deze Turap zijn bij de betreffende programma’s deze lasten nader toegelicht.

Leges
Het aantal verwachte reisdocumenten zal ten opzichte van de huidige begroting hoger zijn en zorgt voor extra baten van € 474.000. De aantallen zijn berekend op basis van het beschikbare model van de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken. Om het aantal verwachte aanvragen van reisdocumenten te kunnen afhandelen is ook extra personeel ingezet (zie genoemde afwijking bij lasten).

Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire
In de meicirculaire is een structurele integratie uitkering van € 26,6 miljoen (landelijk) Participatie aangekondigd. Dit bedrag is ter compensatie van de verhoging van het minimumloon voor de SW lonen die onder het verhoogde minimumloon uitkomen. De geplande verhoging is doorgeschoven naar de septembercirculaire. Op basis van het verdeelmodel van de meicirculaire zijn de bedragen voor Arnhem berekend.

Verduurzamen vastgoed
In de Begroting 2023 zijn middelen vrijgemaakt voor de verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. Totaal € 8,0 miljoen van deze middelen is bestemd voor investeringen. Dit investeringsbudget is incidenteel in 2023 (€ 2,5 miljoen), 2024 (€ 2,5 miljoen) en 2025 (€ 3,0 miljoen) aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten toegevoegd. In de Begroting 2024 wordt de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. De investering in verduurzaming vastgoed wordt in deze begroting dan ook als investering met kapitaallasten verwerkt. Met deze wijziging in de Turap wordt ook de Begroting 2023 volgens deze methode aangepast. Hiermee hanteren we een consistente gedragslijn.

S01 Veiligheid

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem: een veilige stad! (A)

Criminaliteit maakt geen kans (D)

Het aantal misdrijven per 1.000 inwoners kwam in 2022 nog steeds meer in de buurt van een gemeente van 300.000+ dan van een gemeente met 100.000-300.000 inwoners, maar zat er meer tussenin dan daarvoor. In het eerste kwartaal van 2023 komt het cijfer zelfs dichterbij dat van een gemeente met 100.000-300.000 inwoners. Het is te vroeg om hieruit conclusies te trekken. De wet Bibob wordt veelvuldig toegepast; een evaluatie leert dat het beleid in Arnhem goed staat en uitbreiding verdient. Het Arnhems interventieteam controleert en voert speciale acties uit naar aanleiding van signalen en onderzoek. De handhavingscapaciteit op straat is versterkt tot het ambitieniveau van de benchmark handhaving (29 fte).

Omvang criminaliteit in verhouding tot centrumstad van 100.000+ (I)

Het Arnhems misdaadcijfer lijkt meer op te schuiven richting het gemiddelde van gemeenten met 100.000-300.000 inwoners, al is het te vroeg om conclusies te trekken. High Impact Crimes blijven de aandacht krijgen. Uit een recente evaluatie, die wordt gedeeld met de raad, blijkt dat cameratoezicht blijft voorzien in een veiligheidsbehoefte.

Misdaad mag niet lonen (I)

Conform het plan van aanpak bestrijden we de ondermijnende criminaliteit in Arnhem. Een recente evaluatie van het Arnhems gebruik van de Wet Bibob wijst uit dat uitbreiding van het domein moet worden overwogen. Dit wordt uitgewerkt in een voorstel. Dankzij de bibob-toetsing en de activiteiten van het Arnhems interventieteam worden criminele ondernemers geweerd uit Arnhem. De raad heeft de APV gewijzigd, zodat het mogelijk is om, concreet onderbouwd, een branche of gebied of gebouw vergunningsplichtig te maken en daarmee onder het Bibob-domein te brengen. We werken door aan het opzetten van het digitale informatieknooppunt. De aanpak Preventie met Gezag wordt op alle fronten uitgevoerd. Het experiment gesloten coffeeshopketen bevindt zich helaas nog steeds in de voorbereidingsfase. We houden rekening met een start volgend jaar en hebben capaciteit geworven die ter voorbereiding extra preventieve en controlerende activiteiten uitvoert ten aanzien van deze sector. Conform planning zijn alle coffeeshops onderworpen aan een Bibob-toetsing.

Online criminaliteit voorkomen (I)

Ook de afgelopen tijd zijn jongeren bewust gemaakt van de gevaren van digitale criminaliteit. We hebben evenwel meer ambitie dan we nu kunnen waarmaken. Zo is nodig dat ook andere (kwetsbare) groepen, zoals ouderen en het MKB, goede voorlichting krijgen en dient te worden geïnvesteerd in een netwerk dat zich kan weren tegen cybercriminaliteit. In het Integraal Veiligheidsplan (IVP) is deze ambitie verwoord, de komende tijd wordt gebruikt voor de verdere planvorming.

Crisisbeheersing op orde (D)

Dankzij de incidentele versterking is de gemeentelijke coördinatie ten aanzien van de veiligheid van evenementen, manifestaties en demonstraties versterkt. De crisisorganisatie wordt versterkt en toekomstbestendig gemaakt mede door de verhoging van de Arnhemse bijdrage aan VGGM.

Beschermd tegen calamiteiten en rampen (I)

Via de VGGM is de bescherming tegen en de inzet bij rampen en calamiteiten voor Arnhem geborgd. De bijdrage van Arnhem aan de middelen van de VGGM is verhoogd zodat ook in de toekomst deze inzet gewaarborgd blijft.

Veiligheid voor de wijk en als persoon (D)

We werken aan een interventieplan voor personen met verward gedrag die een veiligheidsrisico vormen. De handhavingscapaciteit op straat is versterkt. De aanpak Preventie met Gezag loopt. De aanpak Veilig In en Om School (VIOS) is succesvol overgedragen aan de Stichting Arnhemse Straatcoaches (SAS), vanaf nu dan ook de Stichting Aanpak School en Straat veiligheid (SASS).

Steun bij aanpak woonoverlast **(I)**

Dankzij de incidentele toekenning van middelen wordt de aanpak van woonoverlast onverminderd voortgezet. Arnhemmers weten het meldpunt goed te vinden: zo werden in de eerste helft van 2023 al bijna evenveel meldingen gedaan als het hele jaar daarvoor. Het overgrote deel van deze meldingen kunnen we succesvol voorzien van een aanpak. Het aanpakken van woonoverlast is maatwerk.

Veiligheid als basis voor persoonlijke ontwikkeling **(I)**

Het bestrijden van discriminatie, radicalisering en extremisme gaat onverminderd voort. De aanpak van radicalisering en extremisme is vervat in het Integraal Veiligheidsplan (IVP), dat in de zomer is verzonden aan de raad. Criminele jeugdgroepen, risicojeugd en High Impact Crime blijven aandacht krijgen. Ten aanzien van de aanpak personen met verward gedrag wordt gewerkt aan het beter sluiten van het netwerk van veiligheids- en zorgpartners.

Iedere wijk heeft evenveel recht op veiligheid **(I)**

We hebben voor iedere wijk een wijkveiligheidsplan opgesteld, waarin we de aanpak neerzetten om te komen tot een veiliger en leefbaarder wijk. We hebben hiertoe een beeld gemaakt op basis van beschikbare data uit de radar/sonar-methodiek, schouw en/of de duiding van de wijkprofessionals. De wijkveiligheidsplannen beschrijven concreet de plekken waar (fysieke) verbeteringen nodig zijn en de (categorieën) personen die voor overlast en criminaliteit zorgen en moeten worden aangepakt. De plannen bevatten prioriteiten, waaraan we de komende maanden met alle partners een extra inspanning op willen plegen.
Het Actieplan Overlast heeft onder meer vanwege het opstellen van deze wijkveiligheidsplannen vertraging opgelopen, maar zal deze zomer worden verzonden aan de raad.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	26.887	816	27.703
Baten	5.890	58	5.948
Saldo lasten en baten	-20.997	-758	-21.755
Toevoegingen aan reserves	78	0	78
Onttrekkingen aan reserves	1.084	0	1.084
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.006	0	1.006
Prognose resultaat	-19.991	-758	-20.749

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	816	N					
Openbare orde en veiligheid	861	N	VGGM: extra loon- en prijsstijgingen	J	S	AR	J
Openbare orde en veiligheid	-45	V	VGGM: Incidenteel resultaat 2022	N	I	AR	J
Baten	58	V					
Openbare orde en veiligheid	58	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

VGGM: Extra loon- en prijsstijgingen
Ondanks de reeds opgenomen loon- en prijsindex in de Begroting 2023 ontstaat bij de VGGM een tekort als gevolg van de fors hogere prijsontwikkeling ten opzichte van deze toegekende indexatie over 2023. De impact is niet op te vangen met het weerstandsvermogen van VGGM. Dit leidt tot een structurele verhoging van de gemeentelijke bijdragen aan de VGGM van in totaal € 1,2 miljoen vanaf 2023, voor de onderdelen gezondheidszorg en brandweer gezamenlijk. Voor het onderdeel brandweer is dit € 861.000.

VGGM: Incidenteel resultaat 2022
Dit betreft het resultaat van de gemeenschappelijke regeling VGGM over het jaar 2022 dat in het boekjaar 2023 wordt ontvangen. Het voordeel valt zowel op begrotingsprogramma S01 Veiligheid (€ 45.000) als op S09 Gezondheid en sport.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S02 Bereikbaarheid

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Een duurzaam bereikbare stad (A)

Bewerkstellingen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto. (D)

Om de afhankelijkheid van de auto te verkleinen, zetten we in op een mobiliteitstransitie, waarbij eerst de voetganger komt, dan de fietser en vervolgens het OV en tot slot de auto. Het nieuwe mobilteitsbeleid vormt de basis voor verdere inspanningen om de gewenste mobiliteitstransitie te bewerkstelligen.

Opstellen mobiliteitsbeleid (I)

In het opstellen van het duurzaam mobiliteitsplan zijn goede stappen gezet. De startnotitie participatie duurzaam mobiliteitsplan en parkeerbeleid is vastgesteld en het participatieplan is met de gemeenteraad gedeeld. Voor de zomer is de eerste participatieronde uitgevoerd en is er ook in de interne organisatie veel informatie opgehaald. Op basis van de intern en extern opgehaalde input zijn scenario's ontwikkeld. Deze scenario's zullen nog worden doorgerekend op hun verkeerskundige en milieueffecten. Daarna volgt verdere uitwerking richting één voorstel/ scenario (inclusief een tweede participatieronde). Verwachting is nog steeds dat het duurzaam mobiliteitsplan in 2023 aan de raad wordt voorgelegd ter goedkeuring.

Vergroten van het aandeel fiets om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We werken er aan meer mensen de fiets laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. We blijven fietsprojecten verkennen en voorbereiden. Het gaat daarbij zowel om fietspaden en -straten als voorzieningen om de fiets te parkeren.

Verbeteren/uitbreiden stedelijk fietspadennetwerk, waaronder regionale snelfietsroutes (I)

We blijven stappen zetten in de verbetering en uitbreiding van ons stedelijk fietsnetwerk, met nadruk op hoogwaardige doorfietsroutes.

- Momenteel zijn de laatste delen van de snelfietsroute Arnhem - Velp in uitvoering. Met realisatie van de ontbrekende schakel naar Velp ontstaat een nieuwe verbinding door het groen.
- Uitvoeren fietspaden Onderlangs als onderdeel van de SFR Wageningen start later, met inbegrip van radicaal vergroenen.
- Voorbereiding voor de herinrichting van de Hommelseweg als fietsstraat (uitvoering 2024).
- Voorbereiding van de verbreding van de fietspaden Grote Griet (verkeersveiligheid) start 1e helft 2024.
- Verbeterplan RijnWaalpad start eind 2023, begin 2024.
- Voorzien van bestaande fietspaden met comfortabele asfaltverharding zoals Velperweg is in uitvoering.
- Voorbereidingen zijn gestart voor de nieuwe regionale doorfietsroutes Arnhem Huissen en VeluweWaalpad (Arnhem - Elst- Nijmegen).

Vergroten van het aandeel voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken (I)

Er is goede voortgang geboekt in het opstellen van het hoofdnetwerk voor voetgangers. Er is bepaald welke locaties verbonden moeten zijn met dit hoofdnetwerk en er zijn conceptroutes vastgesteld. Tegelijkertijd is er een analyse van het bestaande voetgangersnetwerk uitgevoerd. Daarin is bepaald wat de kenmerken (met name breedte) van onze voetgangersvoorzieningen zijn. Beide analyses zullen input vormen voor het duurzaam mobiliteitsplan. Afhankelijk van exacte vormgeving van het hoofdnetwerk en de inventarisatie zullen we de komende periode verbeterlocaties inzichtelijk gaan maken.

Realiseren maatregelen uit het fietsparkeerplan (I)

De focus heeft de afgelopen periode voornamelijk gelegen op het verbeteren van het fietsruimen (weesfietsenactie). Hierna zullen de overige maatregelen worden opgepakt.

Verkennen mogelijkheden van nieuwe fietsbruggen over de Rijn **(I)**

Er wordt momenteel nader onderzoek gedaan om meer inzicht te krijgen in het aantal gebruikers van een fietsbrug tussen Malburgen en Arnhem Oost. Dit in het kader van alle verkeerskundige onderzoeken voor de Spoorzone Arnhem Oost. Daarbij wordt ook nagedacht over de aanlanding van de brug in bestaand stedelijk gebied. De brug is onderdeel van de regionale doorfietsroute naar Huissen.
Aan de westkant van de stad is de beoogde fietsbrug bij Arnhem West onderdeel van het VeluweWaalpad, de hoogwaardige doorfietsroute vanuit Elst e.v. naar Arnhem. Uit onderzoek blijken de kansen en betekenis van deze nieuwe verbinding voor de mobiliteitstransitie in Arnhem en de regio.
Zowel regionaal als landelijk voeren we lobby voor beide fietsbruggen.

Vergroten van het aandeel van het openbaar vervoer om de stad om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We werken er aan meer mensen de bus laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. We blijven openbaarvervoerprojecten verkennen en voorbereiden.

Uitvoeren van concrete hoogwaardig openbaar vervoer projecten **(I)**

De uitvoering van de projecten Velperweg en Westervoortsedijk - Lelyweg is nog niet gestart in 2023. Er zijn wel veel positieve ontwikkelingen geweest voor deze beide projecten. Voor de Westervoortsedijk is een subsidieaanvraag ingediend bij de provincie. De uitvoering is gepland voor de zomer van 2024. De uitvoering van de Velperweg heeft vertraging opgelopen door een tekort aan personeel bij Connexxion. De start van de uitvoering staat nu gepland voor 2024.

Tegelijkertijd zijn ook diverse openbaar vervoer projecten afgerond in 2023:
- HOV-Bushalte Rijnstraat;
- Oude Zevenaarseweg;
- Westervoortsedijk ter hoogte van IPKW;
- Kruising Hollandweg-Brabantweg-Burg. Matsersingel;
- Trolleyficering van Oosterbeek als voorbereiding op de Trolley 2.0 richting Wageningen.

Arnhem beschikt over goed openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland (D)

Het openbaar vervoer in de stad en in (en naar) de regio moet worden verbeterd. Ook willen we het reizen per openbaar vervoer richting de Randstad en internationale bestemmingen aantrekkelijker maken.

Lobbyen met betrekking tot het spoordossier en het lokale en regionale openbaar vervoer **(I)**

Mede door ons lobbywerk zijn er enkele belangrijke besluiten genomen over het spoordossier:
- Er wordt een vervolg gegeven aan het uitplaatsen van het spooremplacement door een procesmanager aan te stellen.
- Het plan van aanpak met betrekking tot het MIRT onderzoek naar de vrije spoorkruising is vastgesteld.
- Voordat nader onderzoek wordt gedaan naar een goederenroutering door Oost-Nederland wordt eerst een onderzoek naar nut en noodzaak gedaan.

Op de andere dossiers, zoals het verbeteren van de ICE naar Frankfurt, is nu geen voortgang geboekt. Ook op die dossiers blijven we echter lobbyen.

Voor het regionale openbaar vervoer hebben we intensief contact gehad met de provincie Gelderland. Dit lobbywerk heeft eraan bijgedragen dat de Provinciale Staten van Gelderland besloten hebben om voor 2023 €13 miljoen extra te investeren in het openbaar vervoer, zodat het huidige vervoersaanbod kan blijven bestaan.

Met behulp van parkeerbeleid het bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties makkelijker maken en daarbij de auto-afhankelijkheid verminderen en de overlast van geparkeerde auto's verminderen (D)

We willen binnen de stad, bij voorkeur op en rond OV-knooppunten zoveel mogelijk woningen bouwen, met daarbij zo min mogelijk parkeerplaatsen en dus lagere parkeernormen. Om overlast in de omliggende gebieden te voorkomen willen we het gebied met parkeerregulering uitbreiden.

Ontwikkeling stedelijk parkeerbeleid **(I)**

Ontwikkeling van het parkeerbeleid volgt op het duurzaam mobiliteitsplan. Er zijn eerste stappen gezet. Ontwikkeling van het parkeerbeleid zal echter pas echt uitgewerkt kunnen worden zodra de contouren van het duurzaam mobiliteitsplan bekend zijn.

Verhoging parkeertarieven **(I)**

De parkeertarieven zijn aangepast.

Tegengaan verkeersoverlast (A)

Tot een nieuwe verdeling van de ruimte voor de voetganger, fietser het OV en de auto komen (D)

De ruimte in de stad is schaars. We gaan op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt.

Verkeersstructuurplan opstellen **(I)**

In het kader van het duurzaam mobiliteitsplan wordt nagedacht over de nieuwe verkeersstructuur. Dit kan echter pas na vaststelling van het duurzaam mobiliteitsplan worden uitgewerkt.

Aanpassen wegenstructuur **(I)**

Op verzoek van de gemeenteraad wordt er met grote aanpassingen aan de wegenstructuur gewacht totdat het duurzaam mobiliteitsplan is vastgesteld. Ondertussen zijn echter al wel analyses uitgevoerd op welke wegen de snelheid kan worden aangepast, of de hoeveelheid asfalt kan worden verminderd.

De ruimte voor de auto in en rond de binnenstad beperken (D)

In de hele stad is de ruimte schaars, maar dat geldt zeker voor de binnenstad. De auto neemt relatief veel ruimte in de binnenstad in. Zowel door de wegen waarover de auto's rijden als door de ruimte die nodig is om deze auto's te parkeren. We willen de ruimte die de auto in de binnenstad inneemt beperken.

Opheffen flitsparkeren **(I)**

Het ambtelijk voorstel is gereed. Momenteel wordt een laatste afstemronde uitgevoerd over de exacte invulling van de flitsparkeerplaatsen. Daarna zal het flitsparkeren worden opgeheven.

Verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen **(I)**

Het verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen in de binnenstad dient gestructureerd vanuit parkeerbeleid te gebeuren. Dit is dus een inspanning die volgt uit het parkeerbeleid (zie ontwikkeling stedelijk parkeerbeleid).

Inrichting Rijnkade als wandel- en fietspromenade **(I)**

Het ontwerp van de Rijnkade, zoals dat door het waterschap is gemaakt en door een aannemer zal worden gebouwd, is vrijwel volledig gebaseerd op input die wij hebben geleverd. Uitgangspunt daarbij was een inrichting als wandel- en fietspromenade van de hoge kade. Hiermee wordt dus al een flinke stap gezet richting de inrichting als wandel- en fietspromenade. Dit ontwerp zal de komende jaren worden gerealiseerd.

Indien nodig kunnen en zullen dan nog enkele aanvullende maatregelen worden genomen om de Rijnkade nog fiets- en wandelvriendelijker te maken, dan dat deze al wordt gemaakt door het waterschap. Naar verwachting gaat het dan echter om beperkte wijzigingen ten opzichte van hetgeen nu gaat worden aangelegd.

Verbeteren verkeersveiligheid (D)

Het verkeersveiligheidsgevoel op de weg en in het openbaar vervoer moet omhoog. We gaan voor 'nul' verkeersslachtoffers, onder andere door het aanpakken van plekken waar veel ongelukken gebeuren. Ook willen we dat scholieren veilig naar school kunnen fietsen.

Aanpak verkeersonveilige locaties (I)

De volgende verkeersonveilige locaties zijn of worden momenteel aangepast:
- Ir. J.P. van Muijlwijkstraat (diverse kruispunten);
- Groningensingel (diverse kruispunten);
- Minervasingel- Vakwerkbrug;
- RijnWaalpad - Rijkerswoerdsestraat.

Daarnaast worden de aanpassing van de volgende verkeersonveilige situaties voorbereid:
- Fietsoversteek Onderlangs, ter hoogte van de Boterdijk;
- Fietsoversteek Onderlangs, ter hoogte van het Rijnhotel;
- Graaf Lodewijkstraat - J.P. Heijestraat - Hommelseweg;
- Hommelseweg - Agnietenstraat;
- Marga Klompélaan – Hoogwaardige fietsroute RijnWaalpad (F325);
- Metamorfoseallee – Marasingel – Minervasingel (rotonde met fietsoversteek);
- Velperweg (diverse kruispunten).

Daarnaast zijn we diverse diepte analyses aan het uitvoeren om tot goede verbetervoorstellen voor de top-10 meest verkeersonveilige punten op het Arnhemse wegennet te komen.

Naast de aanpak van verkeeronveilige locaties werken we aan het verbeteren van de verkeersveiligheid door de aanleg van schoolzones. De volgende schoolzones zijn uitgevoerd en/of in uitvoering:
- Bethanienstraat;
- Callunastraat – Gentiaan (Heijenoordschool);
- Rijksweg-West (Jozefschool);
- Brabantweg (De laarakker en De Expeditie);
- Bauwerstraat (Pieter Breughelschool).

Beter en schoner taxivervoer (D)

Taxivervoer is voor sommige bezoekers van de stad het visitekaartje van onze stad. We willen de kwaliteit van het taxivervoer in onze stad verbeteren en verschonen.

Maatregelen uitvoeren uit taxiverordening (I)

Er is geconstateerd dat implementatie van de taxiverordening nu niet zinvol is. Eerst dient het Rijk wetgeving op te stellen voor de volledige taxibranche (bel en opstapmarkt). Implementatie is dus tot nadere orde uitgesteld. We zijn contact blijven houden met de taxibranche om het taxivervoer te verbeteren en schoner te maken. Enerzijds in algemene zin, maar ook in het kader van concrete projecten zoals het Willemsplein.

Schonere lucht in de stad (A)

Doorgaand verkeer door de stad beperken (D)

Er rijdt relatief veel doorgaand verkeer in de stad (verkeer dat geen herkomst of bestemming in Arnhem heeft, maar alleen maar door de stad rijdt, omdat dit de kortste en/of snelste route is). Deze voertuigen leiden tot overlast en horen hier niet te rijden. Doel is om dat verkeer zoveel mogelijk te beperken en idealiter helemaal niet meer te hebben in de stad.

Plan weren doorgaand verkeer (I)

Nadat we het duurzaam mobiliteitsplan hebben opgesteld stellen we een plan op om het (onnodig) doorgaand autoverkeer uit Arnhem te weren. We kijken daarbij naar een breed palet van maatregelen, van verkeersmanagement tot infrastructurele maatregelen. Het duurzaam mobiliteitsplan is nog niet gereed en daarom wordt hiermee nog niet gestart.

Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs (D)

Een goede aansluiting van de verschillende vormen van mobiliteit (auto, trein, bus en (deel)fiets) op elkaar wordt steeds belangrijker. Hubs spelen bij deze overgang een belangrijke rol. Op deze manier kan een volwaardig en duurzaam alternatief voor de (privé)auto worden geboden. Een (mobiliteits)hub kan het beste worden gedefinieerd als een fysieke plek waar verschillende vormen van vervoer en vervoersaanbod samenkomen.

Opstellen visie op Arnhemse hubs (I)

De hubvisie is in concept vastgesteld door het college en er worden verkenningen gedaan naar enkele locaties. Pas nadat het duurzaam mobiliteitsplan is vastgesteld kan hiermee echt verder worden gegaan. Er ligt dan dus al een stevige basis om snel tot een definitieve visie te komen en verdere uitrol.

Uitvoeren van de visie Arnhemse hubs (I)

Er is gewerkt aan de verkenning, voorbereiding, uitwerking en realisatie van de volgende locaties:

- Rozet: voorbereiding;
- Kronenburg: realisatie;
- Gelredome: verkenning;
- IPKW: verkenning;
- Station Zuid: voorbereiding.

Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad (D)

Zie toelichtingen bij de inspanningen hieronder.

Handhaven van de milieuzone en waar mogelijk strengere normering en uitbreiding (I)

We hebben in 2023 de milieuzone in stand gehouden en bereiden ons voor op de volgende stap in 2025.

Stimuleren en faciliteren van duurzame stadsdistributie, met name in de binnenstad (I)

De invoering van de Zero Emissie-zone voor stadslogistiek vanaf juni 206 is aangekondigd. De ambitie is gericht op het verminderen, veranderen en verschonen van de stadslogistiek in de binnenstad van Arnhem.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	31.366	-249	31.117
Baten	9.532	778	10.310
Saldo lasten en baten	-21.834	1.027	-20.807
Toevoegingen aan reserves	15.162	204	15.366
Onttrekkingen aan reserves	15.658	0	15.658
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	496	-204	292
Prognose resultaat	-21.338	823	-20.515

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	-249	V					
Mobiliteit	3.150	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Mobiliteit	572	N	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Mobiliteit	280	N	Hogere beheerskosten transferhal Arnhem Centraal	J	S	AR	J
Mobiliteit	197	N	Indexatie contracten parkeergarages	J	S	AR	J
Mobiliteit	52	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Mobiliteit	-4.500	V	Omzetten exploitatiebudgetten naar investeringskredieten mobiliteitsprojecten	N	I	AR	J

Baten	778	V					
Mobiliteit	776	V	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Mobiliteit	2	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	204	N					
Mobiliteit	204	N	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	0						

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie
Jaarlijks worden de baten en lasten van de parkeerexploitatie geactualiseerd ten opzichte van de begroting en wordt het saldo hiervan verwerkt via de bestemmingsreserve bereikbaarheid.
Voor het jaar 2023 leidt dit tot € 776.000 hogere baten, € 572.000 hogere lasten en per saldo daarmee een hogere dotatie aan de bestemmingsreserve bereikbaarheid van € 204.000.

Hierin zit een budgetneutrale correctie van € 303.000 hogere baten en lasten doordat kosten voor invordering van de naheffingsaanslagen vanaf 2023 niet meer gesaldeerd worden met de baten, maar separaat als last worden geboekt.
Er worden meer naheffingsaanslagen parkeerbelasting opgelegd dan geraamd waardoor we de parkeeropbrengsten straatparkeren zien stijgen. Daartegenover zien we dat er minder parkeerabonnementen door bedrijven worden aangeschaft en dat er minder zakelijke kort parkeerders zijn in de parkeergarages . Bedrijven stimuleren het thuiswerken en passen hun intern mobiliteitsplan aan waardoor er minder behoefte is aan parkeerabonnementen. Het is nog niet duidelijk of deze ontwikkeling zich verder doorzet of niet.
Aan de lastenzijde maken we meer kosten onder meer voor schoonmaak- en extra beveiligingskosten bij de parkeergarages, dit vooral door overlast van daklozen in de parkeergarages

Hogere beheerkosten transferhal Arnhem Centraal
De gemeente onderhoudt samen met Prorail en de NS de transferhal van Arnhem Centraal. De uitvoeringsorganisatie die het beheer uitvoert heeft aangegeven dat de kosten van het beheer van de transferhal voor de gemeente zullen stijgen. De stijging heeft voornamelijk betrekking op energie, schoonmaakkosten en procesmatig onderhoud. Op basis van begroting en tussenrapportages 2023 van de uitvoeringsorganisaties is het nadeel € 280.000.

Indexatie contracten parkeergarages
Zie toelichting op wijken algemeen.

Omzetten exploitatiebudgetten naar investeringskredieten mobiliteitsprojecten
In de Begroting 2023 zijn middelen vrijgemaakt voor diverse mobiliteitsonderwerpen. Voor drie van deze onderwerpen, te weten maximum snelheid, verminderen aantal rijbanen en wandel- en fietspromenade Rijnkade, is een groot deel van deze middelen bestemd voor investeringen. Deze investeringsbudgetten zijn incidenteel (€ 4,5 mln in 2023 en 2024 en € 3,6 mln in 2025 en 2026) aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten toegevoegd.
In de Begroting 2024 wordt de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. De investeringen in mobiliteitsprojecten worden in deze begroting dan ook als investeringen met kapitaallasten verwerkt. Met deze wijziging in de Turap wordt ook de Begroting 2023 volgens deze methode aangepast. Hiermee hanteren we een consistente gedragslijn.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S03 Economie

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Vol energie zetten wij in op een aantrekkelijk woon-, werk- en leefklimaat om maximale werkgelegenheid in Arnhem en de regio te creëren, waarbij iedereen zijn talenten benut (A)

Toekomstgericht ondernemerschap (D)

In samenwerkingsverband genaamd energieke coalities (onderwijs-overheid-ondernemers) dragen we bij aan het versterken van het ondernemersklimaat. Ondernemerschap en ondernemers zijn van belangrijke waarde voor onze stad. Zij zorgen voor werkgelegenheid en innovatie.

Professionalisering dienstverlening aan ondernemers en optimale informatievoorziening (I)

De ondernemersdienstverlening van de gemeente werkt integraal en vanuit een één-loket gedachte, waarbij de ondernemer ervaart dat vraagstukken efficiënt worden opgepakt en de informatievoorziening van de gemeente aansluit op de behoeftes. De gedachte 'van aanbod gericht naar vraaggericht.'
Dit betekent onder andere dat de ondernemersdesk verder geoptimaliseerd is in samenwerking met de klantenservice, dat het Multi Disciplinaire Team (met gemeentebrede vertegenwoordiging) complexe vraagstukken van ondernemers heeft opgepakt en dat de bestaande informatievoorziening naar ondernemers verder is uitgebouwd.
Op basis van gesprekken met ondernemers en ondernemersnetwerken zijn de wensen en behoeften van ondernemers op het gebied van gemeentelijke dienstverlening opgehaald. Deze input is meegenomen in de visie op ondernemersdienstverlening, vanuit deze visie zijn ambities en doelstellingen geformuleerd waar in de aankomende periode verder invulling aan gegeven wordt. De accountmanagers zorgen ervoor dat alle collega's die met ondernemers werken hen te allen tijde centraal stellen en gastvrij behandelen.
De website van de gemeente Arnhem voor ondernemers is verder geprofessionaliseerd en geoptimaliseerd. Iedere maand wordt er een nieuwsbrief verstuurd naar ondernemers met waardevolle informatie en evenementen.
Vanuit het gedachtegoed van 'Van Bedrijven Weten' is de ondernemersdesk verder geprofessionaliseerd en is de samenwerking tussen beleid en uitvoering verder geïntensiveerd.

Ondersteunen en stimuleren van (nieuw) ondernemerschap bij starters en mkb'ers (I)

De Midden-klein bedrijf (MKB SMART) Together Deal is gecontinueerd. Dit samenwerkingsverband helpt bedrijven in de regio Arnhem en Nijmegen een digitaliseringsslag te maken.

Diverse projecten onder de MKB Smart Together deal:

- Het 'Zelfscan programma' is een online vragenlijst die de huidige situatie in het kader van de mate van digitalisering bepaalt van jouw bedrijf. Na het invullen van deze vragenlijst ontvangt de ondernemer direct een adviesrapport. Reeds 42 ondernemers hebben hiervan gebruik gemaakt, wat in lijn is met de gestelde doelstelling. Via samenwerkingspartners wordt nu tijd en aandacht besteed aan het vergroten van het bereik.
- Het 'MKB programma' gericht op MKB-ers tussen de 10-100 medewerkers, (waarvoor een programma van vijf middagen georganiseerd die in het teken staan van netwerken en verbinden, gericht op het vergroten van business) gestelde doelstelling is hierin niet behaald, target is teruggebracht naar aansluiten van 60 ondernemers.
- Van de voucher-regeling' waarmee we het versneld te kunnen digitaliseren een steuntje in de rug te geven, hebben tot op heden 178 bedrijven gebruik gemaakt. Dit is in lijn met de gestelde doelstellingen.

De startclub Arnhem blijft haar netwerk verder uitbreiden, de stijgende lijn van starters die zich verbinden aan de startclub zet zich voort. Ook het aantal evenementen die zij integraal met de gemeente Arnhem en kennisinstellingen organiseren is uitgebreid.
Startclub Arnhem heeft vanuit de economische uitvoeringsagenda 2023 de informele opdracht gekregen om te verkennen welke behoefte er leeft bij de kennisinstellingen voor het gezamenlijk opzetten van een incubator programma. Deze verkenning wordt momenteel uitgevoerd door de startclub Arnhem.

Tevens stimuleren we op allerlei manieren, onder andere via het netwerk van ondernemers in de stad lokaal, sociaal en duurzaam inkopen. We bevorderen dit door in gesprek met ondernemersverenigingen activiteiten te organiseren voor de stad wat bijdraagt aan vergroten van lokaal inkopen in Arnhem.

Verbeteren en verbinden van (ondernemers)netwerken **(I)**

Het belang van een goed functionerend netwerk tussen de verschillende ondernemersnetwerken onderling én met de gemeente is groot. Als ondernemers elkaar goed kennen, werken ze samen en gunnen ze elkaar opdrachten waarmee ze van grote toegevoegde waarde zijn voor de (circulaire) economie van de stad. Netwerken dragen bij aan het laten bloeien van (circulaire) economie, en een belangrijk aspect hierbij is een 'sterke organisatiegraad'. Dit stimuleren en faciliteren wij vanuit de gemeente waar mogelijk. Dat bevordert ook de bestaande samenwerking met ondernemersverenigingen zoals Ondernemers Kontakt Arnhem (OKA), Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) en Verenigd Creatief Arnhem. We nemen daarbij actief deel aan netwerkbijeenkomsten en organiseren zelf ook netwerkbijeenkomsten met voor ondernemers relevante en actuele thema's, zoals (circulaire) economie, duurzaamheid en werkgelegenheid/aanpak krapte op de arbeidsmarkt. Voorbeelden van dit jaar zijn het Arnhems Ondernemersevent, The Power of Connecting, over het energiecluster, Arnhem Bedrijft en het jaarlijkse Citymarketing event.

In samenwerking met Pre Zero is er een succesvol exclusief directienetwerk (DNA) in het teken van circulariteit georganiseerd, waar toonaangevende ondernemers in thematafels gesproken hebben over circulariteit en afvalstromen. Evenals een zeer succesvol ondernemersevenement (200 deelnemers) georganiseerd door de gemeente Arnhem in samenwerking met partijen uit de stad, waar het thema verbinden centraal stond. Ook hier zijn ondernemers middels themasessies geïnspireerd en is de gemeente faciliterend geweest in het verspreiden van kennis.

Vanuit de Economische Agenda 2022-2025 is er ook dit jaar een uitvoeringsagenda voor 2023 samengesteld met en door ondernemers uit de stad, in samenwerking met de gemeente Arnhem. Integraal wordt er gewerkt aan een aantal (maatschappelijke) opgaven in en voor de stad.

Gericht acquisitie en accountmanagement **(I)**

Bedrijven moeten het gevoel hebben welkom te zijn in Arnhem en goed bediend te worden als het gaat om hun vraagstukken over onder andere huisvesting, financieringsmogelijkheden, vergunningen en contacten/netwerken. Ons accountmanagement is grotendeels gericht op een proactieve houding (dienstverlenend), meedenken, duidelijkheid, integraliteit en voortgang. Daarbij zetten we in op het verbinden van bedrijven, instellingen en organisaties onderling maar ook aan de doelstellingen van de gemeente Arnhem.
Een van deze doelstellingen is 'De gemeente Arnhem koopt bij voorkeur lokaal in'. De accountmanagers kennen veel bedrijven en verbinden hen proactief aan andere bedrijven en organisaties die van toegevoegde waarde zijn voor deze ondernemer. Tevens verwijst de accountmanager proactief op het inschrijven bij het ondernemersregister.

De acquisitie-inspanningen zijn gericht op nieuwe (duurzame) bedrijvigheid naar Arnhem halen, waarbij Energy een belangrijke focussector is. We zijn actief door bijvoorbeeld ons te presenteren op een beurs in Rotterdam en door intensief op te trekken met Oost NL en IPKW als zich kansen voordoen. De bedrijven, ook buiten de Energy-sector, waarop de inspanningen gericht zijn moeten aansluiten op de Arnhemse sectoren en arbeidsmarkt. In onze zoektocht naar nieuwe bedrijven houden we rekening met het feit dat we zoveel mogelijk banen willen genereren voor alle scholingsniveaus. Daarbij wordt ook de verbinding gelegd met bestaande initiatieven uit het sociaal domein om het invullen en creëren van arbeidsplaatsen bij Arnhemse bedrijven te ondersteunen.

Data-gestuurde economische vernieuwing **(I)**

Door ondernemers mee te laten denken of te laten reflecteren op beoogd beleid en de uitvoering ervan, kan het beoogd beleid getoetst en aangescherpt worden. Dit krijgt vorm met het opzetten van een ondernemerspanel, een MKB-toets waarin (een selectie van) bedrijven gericht meedenken over vraagstukken die spelen, en bij het opstellen/ evalueren van gemeentelijk beleid. Het organiseren van ondernemersenquêtes is een gerichte manier om breed op te halen in de stad welke vraagstukken leven bij ondernemers, hoe men ondernemersdienstverlening ervaart en hoe men het vestigingsklimaat van Arnhem beoordeelt. We streven naar een toename van de ondernemerstevredenheid, die we meten via een jaarlijkse ondernemersenquête. We reflecteren kritisch op de uitkomsten van deze enquête en stellen waar nodig beleid bij.
Voor het uitbrengen van de jaarlijkse ondernemersenquête zijn de nodige voorbereidende werkzaamheden uitgevoerd. De volgende stap in het uitbrengen van een ondernemersenquête zal eind 2023 worden gerealiseerd. En als vervolg in het eerste kwartaal van 2024 de verdere implementatie van de MKB-toets evenals het ondernemerspanel.

Toekomstbestendiger vestigingsklimaat (D)

Op de diverse werklocaties in Arnhem wordt in samenwerking met vastgoedeigenaren en ondernemers gewerkt aan het verbeteren van de kwaliteit van de betreffende werklocatie. Zo worden op enkele terreinen Greendeals opgesteld waarmee men gezamenlijk wil gaan werken aan verduurzamen en circulariteit. op andere terreinen wordt gewerkt aan toekomstperspectieven in het kader van slim en efficiënt ruimtegebruik.

Voldoende en kwalitatief aanbod van werklocaties (I)

De visie Werklocaties Arnhem 2040 in door de gemeenteraad vastgesteld, even als de Kantorennota 2022-2030. Uit de Visie Werklocaties kwam onder andere naar voren dat wij aan de slag gaan met herstructurering van bedrijventerrein Het Broek. Hiertoe is inmiddels met Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) een start gemaakt voor gezamenlijk een ambitiedocument op te gaan stellen met horizon 2040.

Betere bereikbaarheid van werklocaties (I)

- In het kader van duurzaam mobiliteitsplan zijn we gesprek aan over werklocaties (expertmeetings werklocaties, maar ook expertmeetings centra (Centrum, Kronenburg).
- De werkgeversaanpak is vertraagd doordat opdracht mobiliteitsmakelaars vertraagd is (opdrachtgeverschap ligt in de regio). Lokaal staat alles voor klaar om zo snel mogelijk aan de slag te gaan in het najaar van 2023.

Aantrekkelijk woon- en leefklimaat voor werkgevers en werknemers (I)

Er wordt gewerkt aan continuering en professionalisering van het samenwerkingsverband Arnhem Studiestad, evenals de ontwikkelen met CityMarktering op energiegebied ten behoeve van studenten.
Vanuit Arnhem Studiestad wordt steeds intensiever samengewerkt met CityMarketing over hoe we Citymarketing van Arnhem nog efficiënter ingezet kan worden ten behoeve van het behoud van studenten voor de stad. En op welke manier we hen in een vroeg stadium van hun studie kunnen verbinden aan Arnhemse bedrijven (diverse initiatieven lopen en worden verder ontwikkeld).

In woningbouwontwikkelingen wordt nadrukkelijk gekeken naar een divers en gevarieerd aanbod, dat ook past bij de doelgroepen starters, expats en studenten. Op basis van de resultaten van een woonbehoefte onderzoek dat in het derde kwartaal wordt opgestart, wordt dit concreter gemaakt.

Levendige stad in en voor de regio (D)

Arnhem is een stad waar bewoners en bezoekers kunnen genieten van een levendige, creatieve stad in een prachtige groene omgeving. In samenwerking met onze partners versterken we aanbod, (recreatieve) voorzieningen, en werken we aan een bruisende binnenstad.

Onze bruisende binnenstad koesteren en versterken (I)

Op diverse plekken in de binnenstad ondersteunen en stimuleren we transformaties op vastgoed- en gebiedsniveau. De Varkensstraat is daar een goed voorbeeld van. Hier verwerft de gemeente zelf eigendommen om vervolgens de bestaande horecafunctie in te wisselen voor creatieve bedrijvigheid. Ook faciliteert de gemeente in die straat transformaties van nachthoreca naar wonen, ook op de begane grond.
Het vastgestelde Omgevingsplan binnenstad helpt daarbij net als de inzet van de transitiemanager. Met het Omgevingsplan kan ingespeeld worden op nieuwe transformatie ontwikkelingen die bijdragen aan een vitale en leefbare binnenstad met een compact winkelhart. De transitiemanager zorgt in de aanjaagrol er voor dat de gemeente en betrokken partijen adviezen en waar mogelijk ondersteuning krijgen bij transformatiekansen.
De goede samenwerking met Platform Binnenstad Arnhem (PBA) wordt verder gecontinueerd, onder andere via de PBA-werkgroepen Transformatie binnenstad, Mobiliteit en Bruisende binnenstad. Hierin leveren stakeholders gezamenlijk een bijdrage aan het aanpakken van opgaven en uitdagingen van de binnenstad.
Op de Korenmarkt wordt op dit moment het achterplein (westzijde Korenmarkt) aangepakt en verfraait. Daarnaast is in het gebied de BIZ Korenkwartier in werking getreden wat zorgt voor een financiële impuls.
We stellen ons tot doel de gemiddelde tijd die bezoekers in de binnenstad van Arnhem doorbrengen te vergroten, We meten dit nu nog niet, maar gaan op zoek naar de juiste manier om dit inzichtelijk te maken.
Met Bestemming Arnhem (samenwerking tussen Platform binnenstad Arnhem, Citymarketing Arnhem en Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen) is de eerste campagne uitgevoerd met als doel om meerdaags bezoek aan Arnhem te stimuleren (Arnhem als citytrip).

Laagdrempelige evenementen voor iedereen (I)

De locatieprofielen worden eind dit jaar door het college vastgesteld en hierover wordt de raad geïnformeerd. De subsidieregeling voor evenementen en festivals is aangepast om meer ruimte te bieden aan laagdrempelige publieksevenementen: organisatoren kunnen voortaan 40% van de begroting als subsidie aan de gemeente vragen.
In 2023 heeft de kopgroep de rest van het veld geïnformeerd en geïnspireerd hoe Arnhemse evenementen en festivals toegankelijker worden voor mensen met een beperking. Er is samen met de APCG en het veld verder gewerkt aan de Arnhemse Standaard voor Toegankelijke evenementen (AST).

Eind dit jaar is er voor het eerst een centrale vuurwerk- en lichtshow in Arnhem als alternatief voor het zelf afsteken van vuurwerk.

Genieten van onze groene stad en omgeving **(I)**

We maken actief deel uit van regionale samenwerking op het gebied van toerisme en recreatie. Om bezoekers meer naar Arnhem-Zuid te trekken investeren we in het wandelnetwerk Zuid. We bevinden ons op dit moment in de ontwerpfase. De aanleg is gepland in 2024. Ook sluiten we aan bij de verhaallijn over de Romeinen vanuit de Groene Metropoolregio. Er wordt een regiobreed masterplan Romeins verleden opgesteld in opdracht van Nijmegen & GMR. Arnhem maakt hier onderdeel van uit met onder andere aandacht voor publieksbereik, aanbodontwikkeling, beheer en conservatie en kennisdeling (= Unesco verplichtingen). Het masterplan wordt eind 2023 opgeleverd.
De Arnhemse acties binnen de Airborne Region worden verder uitgewerkt. De projectleider voor het kroonjaar (80 jaar Airborne) is gestart. Ook is een onderzoek gestart door een adviesbureau naar wat we mee willen geven aan nieuwe generaties en het Montessori college laat leerlingen een advies opstellen hoe we jongeren beter kunnen betrekken bij het levend houden van de Slag om Arnhem en de herdenking.

Arnhem Hotspot Energy (D)

We werken aan en sterk energiecluster dat een bijdrage levert aan de maatschappelijke opgave van de energietransitie. Dit geeft de stad in economisch opzicht een onderscheidende positie in de regio, nationaal en internationaal. Dit doen we door in energieke coalities te bouwen aan de versterking van onze innovatieve campussen zoals Kenniscampus regio Arnhem en IPKW en door het toepassen en zichtbaar maken van Arnhemse innovaties en het verbeteren van de onderlinge samenwerking in het energiecluster. Ook werken we met onze partners aan het (inter)nationaal zichtbaar maken van onze onderscheidende positie op het gebied van energie.

Bouwen aan energie-innovatiecampussen **(I)**

We hebben een ambitiedocument gemaakt en samenwerkingsovereenkomst gesloten met onze partners voor de verdere ontwikkeling van de kenniscampus regio Arnhem. Daarnaast werken we samen met de IPKW aan een ambitiedocument om IPKW op een goede wijze te laten aansluiten op de ontwikkelingen op bedrijventerrein De Nieuwe Haven en spoorzone Arnhem-oost.

Stimuleren Arnhemse energie-innovaties **(I)**

Ook in 2023 hebben we de energievouchers waarmee we nieuwe haalbaarheidsstudies mogelijk maken voor een drietal speerpunten van de Arnhemse energie-innovaties die vallen binnen het innovatieprogramma van Connectr: elektrische energietechniek, elektrochemische energieopslag en duurzame aandrijfsystemen. Er zijn dit jaar tot dusverre drie energievouchers verstrekt.

Op ons initiatief hebben netwerkorganisatie Kiemt, Connectr samen met The Economic Board een overzicht gemaakt van alle innovaties op energiegebied in de regio Arnhem Nijmegen. Het overzicht is vanaf nu online beschikbaar. Hiermee willen we innovaties uit onze regio zichtbaar maken en meer toegepast krijgen. Deze actie is onderdeel van de economische uitvoeringsagenda 2023.

Versterken van de onderlinge relaties en samenwerking binnen het energiecluster **(I)**

We hebben in samenwerking met OostNL een onderzoek laten uitvoeren naar hoe we de groei van Arnhem als Hotspot Energy kunnen verstevigen, versterken en organiseren. Hiervoor zijn twintig stakeholders geïnterviewd en twee brainstormmiddagen met het betrokkenen uit het cluster georganiseerd. Hiermee willen we een door het cluster gedragen ambitie met concrete publiek-private acties die we kunnen uitvoeren de komende jaren.

Betere (inter)nationale positionering van Arnhem als Hotspot Energy **(I)**

Dit jaar heeft een energieke coalitie met als trekker de stichting Citymarketing het evenement 'The power of connecting' georganiseerd. Dit bestond uit rondetafelgesprekken op IPKW en Arnhems Buiten georganiseerd door het cluster zelf en de internationale 'Access to Energy dialogue' in de Eusebiuskerk met Tennet en de OECD als sprekers. Hiermee hebben we Arnhem verder gepositioneerd als Energy Hotspot.
Daarnaast zijn we zoals opgenomen in het uitvoeringsprogramma 2023 van de Economische Agenda samen met OostNL, Connectr en de NFIA bezig een internationale routekaart te maken voor de komende jaren om te bepalen op welke momenten Arnhem kan aansluiten bij de internationale activiteiten van de NFIA en OostNL.

Voldoende gekwalificeerd talent energietransitie **(I)**

Onder regie van Connectr wordt gewerkt aan Plug in & Play. Dit is een publiek-privaat samenwerkingsverband (PPS). Een structureel verband waarin mensen van allerlei niveaus worden opgeleid om aan de slag te gaan in de laadinfrastructuur. Hierbij worden ook nieuwe opleidingsmodules ontwikkeld. Daarnaast organiseert Connectr in 2023 diverse masterclasses ten behoeve van de talentontwikkeling in de energietransitie. Wij nemen vanuit de gemeente deel aan de werkgroep leven lang ontwikkelen energie binnen de regionale human capital agenda.

Voldoende gekwalificeerd personeel aanwezig voor werkgevers (D)

Aantrekkelijk, excellent onderwijs én een aantrekkelijke stad zorgen ervoor dat de kennisinstellingen nieuwe (internationale) studenten blijven aantrekken om er te studeren. Waarna ze mogelijk ook blijven om te wonen, werken en ondernemen. Goed opgeleid sociaal kapitaal en aanwezigheid van kennis die aansluit op wat werkgevers nodig hebben, maakt de regio Arnhem aantrekkelijk voor bedrijven om zich hier te vestigen. We willen de zichtbaarheid in de regio voor studenten vergroten wat de (economische) ontwikkeling en werkgelegenheid in stad en regio ten goede komt.

Het aantrekken en binden van studenten **(I)**

Aantrekkelijk, excellent onderwijs én een aantrekkelijke stad zorgen ervoor dat de kennisinstellingen nieuwe (internationale) studenten blijven aantrekken om er te studeren. Waarna ze mogelijk ook blijven om te wonen, werken en ondernemen. Goed opgeleid sociaal kapitaal en aanwezigheid van kennis die aansluit op wat werkgevers nodig hebben, maakt de regio Arnhem aantrekkelijk voor bedrijven om zich hier te vestigen. We willen de zichtbaarheid in de regio voor studenten vergroten wat de (economische) ontwikkeling en werkgelegenheid in stad en regio ten goede komt.

Via het samenwerkingsverband 'Arnhem studiestad' werken we aan het aantrekken en binden van studenten aan de stad. Daarnaast dragen we via evenementen voor scholieren en studenten bij aan het interesseren van jongeren voor opleidingen in Arnhem. We zoeken en selecteren innovatieve projecten die bijdrage aan het behoud van talent in deze regio. Zo verkennen we talentlabs en bouwen we de samenwerking met partners in de stad zoals het bedrijfsleven en Connectr steeds verder uit. Middels de samenwerking Arnhem Studiestad organiseren we met studentambassadeurs voor studenten diverse activiteiten gedurende het gehele studiejaar die gericht zijn op het welkom heten in Arnhem. Deze activiteiten zijn dan ook gelinkt aan onze kernwaarden; groen, vrij en creatief en worden in samenwerking met diverse partners in de stad georganiseerd. Een concreet voorbeeld van een geslaagd project is project the Nature, waar studenten samen met de boswachter een bijdrage leveren aan het onderhouden van een stuk bos in Arnhem.

Daarnaast professionaliseren we continue de informatievoorziening voor studenten, middels de website van Arnhem Studiestad en socials. Er is gewerkt volgens een jaarkalender waar diverse activiteiten in opgenomen zijn en georganiseerd worden met, voor en door studenten.

Daarnaast willen we het onderwijs aantrekkelijker maken door steeds meer onderwijs te verbinden aan maatschappelijke opgaven. Hiervoor wordt samengewerkt door de Arnhemse kennisinstellingen binnen de City Deal Kennis Maken. Daarnaast maken we onderdeel uit van een nauwe samenwerking met de grote onderwijsinstellingen in Arnhem; Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN), Van Hall Larenstein (VHL) en ROC Rijn IJssel. De Arnhemse Leeragenda is bedacht om studenten te laten samenwerken vanuit verschillende kennisinstellingen aan maatschappelijke opgaven in de wijken, die bijdragen aan gezondheid, leefbaarheid en veiligheid en duurzaamheid.
Reeds zijn we succesvol geweest in het binnenhalen van een subsidie (City Deal Kennis Maken) om de Arnhemse leeragenda en het samen leren en onderzoeken verder te professionaliseren en uit te bouwen.

Tevens zoeken we de verbinding met Stichting Studentenhuisvesting (SSH&) en de wijkteams om de studenten een thuisgevoel te geven tijdens hun studententijd.
De samenwerking met CityMarketing Arnhem wordt verder geïntensiveerd voor de gezamenlijke doelstelling ook talent in Arnhem aan te trekken en te behouden. De Citymarketing van Arnhem speelt hierin een belangrijke rol. Daarnaast wordt er met partners in de stad gewerkt aan het organiseren van een Student City Challenge. Waar studenten vanuit diverse kennisinstellingen voor opdrachtgevers uit de stad middels de hackathon, waar studenten een x aantal uur in multidisciplinaire teams samenwerken en ideeën uitwerken die bijdrage aan maatschappelijke opgaven uit de stad. Die vervolgens ook direct toepasbaar zijn en bijdrage aan de leefbaarheid in Arnhem.

Het participeren in de werktafel 'aantrekken en behoud talent' in de regio wordt voorgezet.

Leven lang ontwikkelen **(I)**

Stimuleren en faciliteren van bijscholing voor iedereen om competenties en vaardigheden te laten aansluiten bij de arbeidsmarkt nu en in de toekomst. We trekken intensiever op met het bedrijfsleven om omscholing van werkende en werkzoekende naar kansrijke beroepen te organiseren. We werken regionaal en lokaal samen met diverse partners en zoeken naar waardevolle projecten die bijdrage aan een leven lang ontwikkelen. We begeleiden ondernemers en werkgevers om op een creatieve manier te kijken naar (nieuw) talent en ondersteunen bij bijvoorbeeld competentiegericht werven.
Daarnaast verkennen we hoe we de 'Beroepentuin', wat een zeer succesvol initiatief is in diverse grote steden ook in Arnhem kunnen implementeren.
Door middel van een fysieke locatie waar diverse handelingen uit bepaalde sectoren en beroepen uitgevoerd kunnen worden, krijgt een ieder de kans om te ervaren welke skills, competenties en vaardigheden er nodig zijn voor diverse beroepen in de Energysector.
Met onderwijs, overheid en ondernemers schrijven we momenteel een projectplan en zoeken we de verbinding met het programma Arnhem-Oost.

Inzicht op sectorspecifieke human capital uitdagingen om de krapte op de arbeidsmarkt tegen te gaan **(I)**

De stijging van de vraag naar arbeid richting 2030 is het grootst in de sectoren Energy, Health en Hightech. Er worden blijvende tekorten voorzien in deze beroepssectoren.
Vanuit het energiecluster in (regio) Arnhem zetten wij onder de noemer Hotspot Energy in op onderwijsinnovatie, praktijkgericht onderzoek en kennisontwikkeling in de driehoek van onderwijs, ondernemers en overheid.
In de regionale Human Capital agenda is Energy voor Arnhem één van de speerpunten. Een toonaangevend project is Plug in & Play op initiatief van Connectr. In trippel helix verband (onderwijs, overheid en bedrijfsleven) met onder andere; HAN, Industriepark kleefsewaard, Kiemt, Oost NL, provincie en gemeente Arnhem werken we samen op het aantrekken en behoud van talent, in dit project specifiek voor de laad-infra.
Ook het omscholen van werkende en tevens werkzoekende naar kansrijke beroepen in de Energysector is een belangrijk speerpunt in de regionale Human Capital agenda.
Er liggen relaties met de Hotspot Energy aanpak, en de wijkgerichte energietransitie/ aardgasvrije wijken vanuit New Energy Made in Arnhem (NemiA). Daar leggen we de verbinding en werken we nauw samen met de Groene Metropoolregio (GMR), provincie en The Economic Board (TEB).
Het participeren in de diverse werkgroepen vanuit de regionale Human Capital agenda is gecontinueerd.

Vanuit de Arnhemse aanpak krapte op de arbeidsmarkt zijn er een drietal speerpunten aangemerkt waar in trippel helix verband gewerkt wordt aan concrete projecten in de regio die het verschil maken in de uitdagingen die er zijn als het gaat om de krapte op de arbeidsmarkt:
1. Leven Lang ontwikkelen;
2. Aantrekken en behoud talent in de regio;
3. Activeren onbenut arbeidspotentieel.

Het beleidsdocument de ‘Arnhemse aanpak krapte’ dat door het college is goedgekeurd heeft een uitvoeringsagenda voor 2023. Vanuit deze uitvoeringsagenda is er een versnellingstafel geïmplementeerd. Deze versnellingstafel bestaat uit bestuursadviseurs uit diverse afdelingen en samenwerkingspartners uit de stad.

Hier wordt gewerkt aan twee concrete projecten:
- Beroepentuin - Kandidaten oriënteren zich in korte tijd op een aantal geselecteerde beroepen in de energiesector. Via deze laagdrempelige manier van kennismaken met de inhoud van een aantal beroepen komen zij er al snel achter wat hen aanspreekt. In samenwerking met Move To Match zal een passend opleidingsaanbod samengesteld worden om deze kandidaat ook op te leiden voor een baan in het betreffende beroep.
- Kinderopvang - Wegnemen van de (financiële) drempel bij ouders voor het organiseren van kinderopvang (activeren onbenut potentieel). Enthousiasmeren van onbenut arbeidspotentieel (doelgroep die wij niet in beeld hebben) voor het werken in de kinderopvang, aanbieden van trajecten die kosteloos kunnen worden doorlopen.

Circulaire economie (D)

Onze gemeentelijke doelstelling is 50 % circulariteit in 2030 en 100 % in 2050. Of we op schema zitten is op dit moment nog onduidelijk omdat er nog niet gemonitord wordt. Op basis van landelijke cijfers, zoals bijgehouden door het PBL in de ICER 2023, is er weinig reden tot optimisme. Hierin wordt niet tot nauwelijks een afname van primair grondstoffengebruik gemeld. Om hier meer helderheid in te krijgen wordt het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 geëvalueerd. Deze evaluatie wordt zowel intern als extern, en kwalitatief als kwantitatief uitgevoerd. De kwantitatieve analyse betreft een circulariteitsscan of 'nulmeting' waarin uitgezocht wordt hoe circulair onze eigen organisatie is, en hoe ver de stad is. Deze nulmeting dient direct als startpunt voor een jaarlijkse monitoring.
De kwalitatieve analyse focust op de manier waarop onze rol als gemeente wordt ervaren door partners in de stad, en in hoeverre circulariteit geborgd is in onze eigen gemeentelijk werkzaamheden zoals gebiedsontwikkeling en inkoop.
De rapportage van de evaluatie wordt meegeleverd met het nog te ontwikkelen nieuwe plan van aanpak voor 2024 en verder. Deze documenten worden naar verwachting in het vierde kwartaal van 2023 opgeleverd en naar de raad gestuurd.

Inspanningen circulaire economie (I)

De uitvoering van de acties zoals opgenomen in het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 verloopt op schema. Verwacht wordt dat we vrijwel alle acties, zoals in het programma beschreven, eind 2023 ingevuld zullen hebben.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	10.664	118	10.782
Baten	1.257	540	1.797
Saldo lasten en baten	-9.407	422	-8.985
Toevoegingen aan reserves	50	0	50
Onttrekkingen aan reserves	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-50	0	-50
Prognose resultaat	-9.457	422	-9.035

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	118	N					
Economischie zaken	100	N	Kwaliteitsimpuls overige locaties	N	S	AR	J
Toerisme en recreatie	18	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Baten	540	V					
Toerisme en recreatie	540	V	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Kwaliteitsimpuls overige locaties
Voor de ontwikkeling van specifieke Arnhemse werklocaties zoals Rijnpark en Het Broek is een jaarlijks (structureel) bedrag beschikbaar. Dit is echter niet toereikend om ook een kwaliteitsimpuls te geven aan overige werklocaties zoals Bakenhof en Overmaat / Rijkerswoerd. Dit leidt tot een knelpunt van € 100.000.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Lokale heffingen
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

S04 Onderwijs

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen (inclusief onderwijshuisvesting) (A)

Een goede startpositie op school (D)

De doelstelling ligt op koers. Er zijn wel extra uitdagingen door personeelstekorten in de kinderopvang en steeds meer zichtbaar worden effecten van corona op kinderen en hebben we te maken met grote wachtlijsten aan de kant van jeugdhulpaanbieders.

Doorontwikkeling passende kinderopvang, ontwikkelrecht en onderwijsachterstandenbeleid (OAB) (I)

De activiteiten liggen op koers. Op alle voorschoolse locaties zijn inclusie en kansengelijkheid (een passend aanbod voor ieder kind) de speerpunten. Er zijn inmiddels wel extra uitdagingen door aan de ene kant de grote personeelstekorten in de kinderopvang (en in het bijzonder in de kwetsbare wijken) en aan de andere kant duidelijk meer kinderen met een ondersteuningsvraag (waarschijnlijk als gevolg van corona), ook hebben we te maken met grote wachtlijsten aan de kant van jeugdhulpaanbieders.

Onderwijsachterstandenbeleid
Corona blijft zichtbaar in de ondersteuningsvraag van de kinderen die nu instromen in het onderwijs. We ondersteunen de scholen door middel van OAB subsidies. De focus ligt naast inzet op taal ook op sociaal emotionele ondersteuning. Er zijn nieuwe procesafspraken gemaakt rondom OAB subsidies met onderwijspartners die OAB subsidies ontvangen. De implementatie van de gehele nieuwe procedure vindt plaats in schooljaar 2024-2025.

Aansluiting passend onderwijs en jeugdhulp (I)

Samen met ketenpartners wordt onderzocht wat er nodig is op het snijvlak van onderwijs en zorg om tot betere maatwerkoplossingen te komen. De samenwerking tussen ketenpartners dient geoptimaliseerd te worden om ervoor te zorgen dat er voor ieder kind een passende plek is. Hierover zijn bestuurlijke afspraken gemaakt en gaan we leren van goede voorbeelden in het land.

Natuurcentrum Arnhem (I)

Zie de toelichting hieronder bij de inspanning 'Elk Arnhems kind een schoolmoestuin (Amendement 22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin),

Elk Arnhems kind een schoolmoestuin (Amendement 22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin) (I)

Samen met Natuurcentrum Arnhem is een kernteam gevormd rondom moestuinen voor Arnhemse kinderen. Er is een plan van aanpak opgesteld voor de periode 2023 – 2025. Momenteel worden de wensen en behoeften van schoolbesturen en scholen geïnventariseerd. Met behulp van een enquête en diverse gesprekken met zowel de overkoepelende schoolbesturen van Delta, Flores, Onderwijsspecialisten als overleggen met directeuren van individuele scholen worden de komende maanden de wensen, behoeften, kansen en risico's per school in kaart gebracht. Deze nazomer worden er inspiratiemiddagen en ontwerpsessies met de scholen, schoolbesturen en andere betrokkenen georganiseerd.

Aan de hand van deze inventarisatie zal in het najaar 2023 een maatwerkaanpak worden opgesteld. Deze maatwerkaanpak bestaat uit maximaal vier varianten die aansluiten bij de behoeften en mogelijkheden van scholen. Dit jaar vindt er een pilot-moestuinlesprogramma bij de Witte Vlinder (Flores Onderwijs) in Arnhem Noord en de Johannes school (Delta Scholengroep) in Arnhem Zuid plaats, dat input biedt voor de maatwerkaanpak voor andere scholen.

Goede toekomstbestendige (onderwijs)huisvesting **(I)**

De projecten bevinden zich in verschillende fasen. De vernieuwbouw van KC Vredenburg (voorheen "De Krakeling") en Ibn-i Sina en Parkschool zijn inmiddels afgerond en opgeleverd. Na de zomervakantie worden deze officieel in gebruik genomen. Voor GSG Guido is het ontwerp in ontwikkeling vooruitlopend op het IHP is de ambitie aanpalend beleid op het gebied van duurzaamheid en maatschappelijke meerwaarde voor de wijk te verwezenlijken. Voor de nieuwbouw van Kentalis is de definitiefase bijna afgerond, het project is kleiner dan oorspronkelijk voorzien en beperkt zicht vrijwel volledig tot renovatie van de bestaande huisvesting. Verder zijn een aantal vernieuwbouwprojecten in bouwvoorbereiding. Dat zijn achtereenvolgens; de Piramide, de Johannes en de Sterrenkring. Andere projecten gaan later in bouwvoorbereiding. Dit zijn Het Mozaïek, de Zyp en de uitbreiding van het Panorama.

Daarnaast is onder verantwoordelijkheid van de schoolbesturen en voor de Multifunctionele centra (MFC's) door de gemeente uitvoering gegeven aan maatregelen ter verbetering van de ventilatie in scholen. Deze maatregelen vallen onder de specifieke uitkering ventilatie scholen (SUVIS). De eerste werkzaamheden in de scholen zijn reeds gestart en de werkzaamheden voor een eerste MFC gaan naar verwachting in 2024 starten.

Verder heeft de raad heeft op 18 mei 2022 de nota "Op weg naar een Integraal Huisvestingsplan voor het voortgezet onderwijs in Arnhem" bestuurlijk vastgesteld. De ambitie is om uiteindelijk te komen tot één integraal beleidsrijk huisvestingsplan waar het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs deel van uitmaken. Hiervoor heeft de raad eind december 2021 een motie aangenomen. Voor de aanpak van dit huisvestingsplan is, na schriftelijke consultatie van de schoolbesturen, een procesvoorstel opgesteld en ter informatie verzonden naar de raad.

Het voorgestelde proces is inmiddels in uitvoering genomen door Twijnstra & Gudde in opdracht van de gemeente Arnhem. Hierbij wordt ook aansluiting gezocht op de onderwijsagenda die onlangs is opgesteld. Daarnaast is er nauwe samenwerking tussen de verschillende schoolbesturen de gemeente om tot een beleidsrijk IHP te komen. De definitieve oplevering van het nieuwe Integraal Huisvestingsplan staat gepland voor eind 2023

Iedereen doet mee (D)

Voor het welbevinden is het belangrijk dat mensen mee kunnen doen aan de samenleving. Een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden zijn daarvoor essentiële uitgangspunten. Ook dragen een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden bij aan een goede (start)positie op de arbeidsmarkt.

Minder verzuim en voortijdig schoolverlaters (VSV) **(I)**

Bekend is dat het hebben van een startkwalificatie bijdraagt aan een goede start op de arbeidsmarkt, maar ook vermindert het risico op bijvoorbeeld criminaliteit. (Veel) verzuim kan een voorspeller zijn van voortijdig schoolverlaten. Daarom zetten we zoveel mogelijk preventieve acties in om verzuim en vsv tegen te gaan. Dit doen we met het Regionaal Bureau Leerlingzaken Midden-Gelre, dat alle kinderen en jongeren die verzuimen of voortijdig de school verlaten spreken en ondersteunen, door de activiteiten in het regionaal vsv programma en ten slotte zetten we hier vanuit Arnhem nog extra op in door een lokaal vsv programma.

Ons lokaal programma omvat onder andere ondersteuning en financiële bijdragen (co-financiering) aan jongerenwerk/maatschappelijk werk op school, stichting Schoolscool, We-restart, playing for success, en een project van de Onderwijsspecialisten waarbij onderzocht wordt hoe de overstap van vso naar mbo verbeterd kan worden.

Uitvoeren van en sturen op het plan voorkomen voortijdig schoolverlaten (VSV) **(I)**

Landelijk is het percentage VSV gestegen in 21-22, zo ook in Arnhem. De stijging in Arnhem is minder groot dan de landelijke trend. In het eerste schooljaar na corona zijn problemen meer zichtbaar geworden, in combinatie met een aantrekkelijke arbeidsmarkt (groenpluk en jongeren die zelf willen werken in plaats van hun schooltraject willen vervolgen).

Vanuit de lokale vsv-regeling wordt ingezet op 13 projecten. Voorbeelden van wat gefinancierd wordt zijn jongerenwerk op school, ondersteuning van Stichting School's Cool en de Wijkaanpak van onder andere Rijn IJssel waar gewerkt wordt in de Point op winkelcentra Presikhaaf en Kronenburg.

Najaar 2023 wordt een netwerkbijeenkomst met alle partijen die een rol hebben in vsv vanuit de lokale regeling. Regionale uitvoering wordt hieraan verbonden om lokale en regionale aanpak meer samen op te laten gaan.

Verstevigen van de basisvaardigheden (volwasseneneducatie) **(I)**

In januari is het regionale jaarplan 2023 volwasseneducatie en aanpak laaggeletterdheid vastgesteld in het RPO. Op 4 juli 2023 is er een raadsbrief over de vorderingen aangeboden aan de raad.

Daarbij aansluitend is in de eerste helft van 2023 gewerkt aan het verstevigen van de positionering het taalhuis, zoals ondersteuning bij het certificeringstraject dat nu loopt. Het convenant voor het taalhuis is ontwikkeld en in de besluitfase (wachtend op ondertekening). In Q3 ontwikkelen de stuurgroep en kernteam taalhuis een passender governance structuur om de taken, rollen en verantwoordelijkheden duidelijker af te bakenen ihkv sturing op de doelen.

Een andere concreet project in het kader van 'Een kansrijk Arnhem', is de ophoging in de begroting van € 65.000 per jaar vanaf 2023 tot 2026 voorgesteld, ten gunste van de subsidiëring van Rozet. Zij financieren hiermee de uitbreiding van het gratis lidmaatschap voor de leeftijdscategorie tot 24 jaar (ten opzichte van 18 jaar). Deze is ingegaan op 1 januari 2023 en heeft geleid tot een verhoging van het aantal gratis lidmaatschappen en aantal uitleningen in deze leeftijdscategorie.

Betere uitstroom vanuit het onderwijs naar de arbeidsmarkt **(I)**

Er zijn verschillende organisaties die ondersteunen bij de overgang van school naar werk. Veel van deze projecten worden bekostigd vanuit de regionale aanpak jeugdwerkeloosheid die loopt t/m 2024. Ook is er bekostiging vanuit het regionaal vsv programma. Zo heeft het RBL midden-Gelre bijvoorbeeld het schakelpunt onderwijs-werk, waarbij uitstroom mbo 1 en 2 naar werk wordt begeleid.

Voor alle jongeren in kwetsbare posities is er een regionaal aanbod. Voorbeeld van aanbod is bijvoorbeeld de combinatiefunctionaris die jongeren vanuit het praktijkonderwijs en vso ondersteunt in een duurzame overgang naar de arbeidsmarkt. Projecten die jongeren helpen om zich te oriënteren zijn onder andere Busses for Jobs en Stage Cupido

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	26.047	131	26.178
Baten	3.681	31	3.712
Saldo lasten en baten	-22.366	-100	-22.466
Toevoegingen aan reserves	9.547	0	9.547
Onttrekkingen aan reserves	8.139	0	8.139
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-1.408	0	-1.408
Prognose resultaat	-23.774	-100	-23.874

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	131	N					
Onderwijs	146	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Onderwijs	94	N	OZB indexatie	J	S	AR	J
Onderwijs	62	N	Koers molenplaats	N	I	AR	J
Onderwijs	19	N	DU Voorschoolse voorziening peuters	N	I	AR	J
Onderwijs	-190	V	Integraal accommodatiebeleid	N	I	AR	J
Baten	31	V					
Onderwijs	31	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Huur- vs subsidieindexatie
Dit betreft een hogere subsidie voor maatschappelijke partners als compensatie voor stijging van huurbedragen die de gemeente aan hen in rekening brengt
De huurders van onze gebouwen c.q. onze maatschappelijke partners hebben te maken met hoge kostenstijgingen voor goederen, diensten en energie. Dit heeft een flinke negatieve impact op de bedrijfsvoering van veel onze huurders. De (kostprijsdekkende) huur die de gemeente in rekening brengt aan haar huurders stijgt dit jaar met 6,4%. De subsidie die de gemeente aan deze instellingen verstrekt stijgt minder hard, namelijk gemiddeld met 3,1%. Om de maatschappelijke partners hierin tegemoet te komen wordt een extra indexatie op de subsidie toegepast voor het verschil (gemiddeld 3,3% van de huur).

Deze afwijking is verdeeld over de programma's S04, S05, S08 en S09.

OZB indexatie
In de begroting is besloten dat de opbrengst OZB jaarlijks met 5% wordt geïndexeerd. Dat heeft ook gevolgen voor de panden die in het bezit zijn van de gemeente zelf. In de meeste gevallen wordt dit gecompenseerd door een verhoging van de door de gemeente te ontvangen huur. Voor een beperkt aantal panden is er echter geen sprake van een huurrelatie. Bij de onderwijspanden en de panden in gebruik voor de eigen ambtelijke organisatie is er geen huurrelatie en leidt de verhoging van de OZB tot een verhoging van de exploitatielasten.
Dit effect wordt in meerdere programma's (S00 Bestuur, dienstverlening en financiën en S04 Onderwijs) zichtbaar als gevolg van de verdeling van de gemeentelijke panden over deze programma's.

Koers molenplaats
In de begrotingssubsidie van Natuurcentrum is het beheer van bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek en de Witte Watermolen als één van vier brede doelstellingen opgenomen. Zolang Natuurcentrum geen geschikte horeca-uitbater vindt, loopt zij de inkomsten uit huur mis. Daarnaast mist Natuurcentrum door de afwezigheid van een geschikte horeca-uitbater vakbekwaam personeel om de Molenplaats voldoende te bemensen, waardoor de Molenplaats tijdelijk noodgedwongen gesloten was. Met de inkomsten uit huur van de horecapartner hadden zij een sluitende begroting. Daartegenover staat dat ze nu wel zelf de inkomsten uit zaalverhuur ontvangen. Bij ongewijzigde omstandigheden wordt hierdoor per saldo op jaarbasis een tekort verwacht van € 62.000 dat niet was voorzien. De komende periode wordt onderzocht of dit tekort gedekt kan worden uit exploitatiemiddelen.

Decentralisatie-uitkering (DU) Voorschoolse voorziening peuters
Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Onderwijs.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

Integraal accommodatiebeleid
Zie toelichting op wijken algemeen.

S05 Cultuur

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar (A)

Verbreding van cultuurbereik en participatie (D)

Cultuur is van en voor iedereen. We streven ernaar de toegankelijkheid en bereikbaarheid van kunst en cultuur te verbreden en daarmee actieve en passieve cultuurdeelname te stimuleren. Dit komt de persoonlijke ontwikkeling van mensen ten goede, maar is ook voor de ontwikkeling van de lokale en regionale samenleving belangrijk.

Cultuur is van en voor iedereen (I)

We zetten in op het vergroten van cultuurdeelname van jeugd en ouderen en stimuleren kunstbeoefening op amateurniveau.

Cultuureducatie moet voor elk kind beschikbaar zijn. Hiertoe hebben we in 2015 samen met partners in het primair onderwijs en de culturele sector in Arnhem het lokale Convenant Cultuureducatie Primair Onderwijs 2015 - 2023 afgesloten. Onderdeel van dit convenant is het uitvoering geven aan de landelijke programma's Cultuureducatie met Kwaliteit en Meer Muziek in de Klas. Daarnaast zetten we ons in om cultuureducatie te verbreden naar het buitenschoolse onderwijs. Hierbij zoeken wij nadrukkelijk verbinding met het Nationaal Programma Arnhem-Oost. In september 2023 is met de partners in het convenant een voortzetting hiervan voor de periode 2023 – 2030 afgesloten, om de behaalde resultaten te borgen en de ingezette lijn om cultuureducatie een vaste plek in het onderwijsprogramma van het Primair Onderwijs door te zetten en te verstevigen.

We werken een voorstel uit voor gratis cultuurdeelname door jongeren tot 18 jaar. Daarnaast werken we met culturele partners in de stad samen om een impuls te geven aan initiatieven voor en door jongeren om zich creatief te ontwikkelen. Door culturele initiatieven vanuit de leefwereld van jongeren te stimuleren, willen wij het welbevinden en de ontwikkeling van deze kwetsbare groep versterken.

In het convenant Arnhem Cultuurparticipatie (ACP) 55Plus (een voortzetting van het programma Age Friendly Cultural Cities) werken culturele, welzijns- en zorginstellingen samen om de maatschappelijke betrokkenheid van ouderen door kunst en cultuur te vergroten. Dit convenant zal in het najaar van 2023 voortgezet worden.

Wij benadrukken het belang van de amateur- en breedtekunst als voedingsbodem voor de culturele sector in Arnhem en voor de ontwikkeling op individueel niveau en de verbondenheid onderling van de Arnhemmers. Wij ondersteunen de sector met de subsidieregeling Amateurkunst. Daarnaast stellen wij met ingang van 2023 extra middelen beschikbaar voor de productie en presentatie van amateurkunst én voor de ontwikkeling van een jaarlijks terugkerend amateurkunstfestival.

Met het Platform Amateurkunst Arnhem zetten wij in op de ontwikkeling van de sector en onderzoeken wij de mogelijkheden voor meer en betere ruimte en faciliteiten voor de beoefening van amateurkunst. Voor dit laatste ondersteunen wij ook Rozet, Huis van Puck en Popcentrum Jacobiberg.

Mediafonds Arnhem
Het Mediafonds heeft tot doel de kwaliteit van de lokale journalistiek in Arnhem een impuls te geven. Bij de aanvangsperiode had het fonds nog te maken met onderbesteding van de beschikbare middelen. In 2023 ontving het Mediafonds dusdanig veel kwalitatief goede aanvragen dat het bij aanvang beschikbaar gestelde fondsbudget inmiddels uitgeput is. De verwachting is dat het aantal aanvragen voor een bijdrage blijft groeien nu het Mediafonds steeds meer bekend raakt. In de begroting is met ingang van 2023 een structureel bedrag van € 65.000 opgenomen voor het Mediafonds.

Een artistiek interessant, divers en veelzijdig cultureel aanbod in de stad **(I)**

Het publiek weet gelukkig na de terugval in de coronajaren het culturele aanbod weer te vinden. De meeste culturele instellingen geven aan dat het publieksbereik zich weer op het niveau van 2019 bevindt en soms zelfs daarboven. In de Begroting 2023 zijn extra middelen (€ 250.000 en € 500.000) voor programmabudgetten cultuur vrijgemaakt. In april heeft het college een voorstel gedaan voor de inzet van deze middelen:

- Crossovers en experimenten: deze houden de cultuursector bruisend, levendig en aantrekkelijk.
- Voldoende aanbod op het gebied van literatuur en spoken word.
- We realiseren een herkenbare en neutrale plek waar Arnhemmers elkaar kunnen ontmoeten en in dialoog kunnen treden of in debat kunnen gaan. Zo willen we de toenemende polarisatie in de stad en in de samenleving tegengaan.
- Extra programmabudgetten voor onder andere beginnende makers (ophoging budget regeling Stroomversneller), voor meer gevorderde makers (ophoging budget regeling Producties Evenementen Festivals), en voor initiatieven op het snijvlak met het sociale domein en voor de breedtekunst.
- Herijking van het cultuurbeleid.
- Op dit moment wordt gewerkt aan maatregelen om deze middelen aan de sector toe te doen komen en maken we een start met de herijking van het cultuurbeleid.

Versterking van de culturele infrastructuur (D)

Arnhem onderscheidt zich van andere steden door een complete keten educatie-productie-presentatie in nagenoeg alle kunstvormen. Daarin blijven we investeren. Dit is een belangrijke randvoorwaarde voor de doorstroming en vernieuwing van talent, van amateur tot professional.

Stimulering van het makersklimaat **(I)**

De fusie van Schakel025 met de Cultuur Academy begin 2023 heeft geleid tot een kennisplatform voor zowel makers als mogelijkmakers in Arnhem, Nijmegen en de regio 025.

We geven uitvoering aan het actieplan Kunst in uitvoering. We verstrekken als gemeente opdrachten aan kunstenaars en ondersteunen kunstinitiatieven uit de stad. Zo gaat dit jaar het kunstwerk wat is aangekocht naar aanleiding van de Sonsbeektentoonstelling in 2021 van Jennifer Tee in productie. Via een participatief project is een muurschildering in de Spoorhoek geplaatst. Ook zijn in drie wijken elektriciteitskastjes voorzien van ontwerpen door kunstenaars en gaan we dit uitbreiden naar andere wijken.
Met het project ‘Doe je mee’, gecoördineerd door de Cultuur Academy, zijn kunstenaars ingezet binnen vier projecten die maatschappelijke impact maken in de wijken die onderdeel zijn van het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Dit laat zien dat kunst en creatieve denkkracht bijdragen aan actuele maatschappelijke thema’s waar we als stad aan werken. In 2023 kijken we naar een vervolg hiervan in de komende jaren.

Zorg voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad **(I)**

De beschikbaarheid van voldoende ateliers, werk- en oefenruimte is geen vanzelfsprekendheid. Het aantal betaalbare ateliers in de stad staat al zeker tien jaar flink onder druk. Het tijdelijke aanbod neemt af, en de groei van nieuw aanbod vlakt af. De ruimte in Arnhem is beperkt en er zijn forse (woningbouw)opgaven. Op basis van het rapport ‘Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem’ is in 2020 het ‘Plan van Aanpak Huisvesting Creatieve en Culturele sector 2021-2024’ vastgesteld. Hierin wordt ingezet op het tegengaan van een verwacht tekort van op termijn 15.500m2 aan werk- en oefenruimten in de stad voor culturele en creatieve makers. Gestelde opgave is om 12.000m2 permanente werkruimte te realiseren. Onderdeel hiervan is de toekomstige huisvesting van Popcentrum
Jacobiberg aan de Groningensingel in Arnhem-Zuid. Met in totaal 4.000m2 voor de toekomstige Jacobiberg aan de Groningensingel wordt een eerste flinke stap gezet in het realiseren van permanente werkruimte. Een technisch programma van eisen wordt nu opgesteld.

Via de subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen kunnen creatieve makers en cultureel ondernemers in een vroeg stadium worden ondersteund in hun planvorming voor permanente ruimte. Daarvan wordt goed gebruik gemaakt. De verwachting is dat in 2023 het gestelde subsidieplafond van EUR 150.000,- wordt bereikt. Buiten de verhuizing van de Jacobiberg om signaleren we echter dat het langs deze weg nog niet is gelukt permanente werkruimte toe te voegen. Terwijl de urgentie nu dringt en talentvolle makers de stad mogelijk verlaten. We gaan meer regie nemen om extra werkplekken te realiseren. Dat kan door strategische gebouwaankopen te doen en noodzakelijke gebouwaanpassingen te financieren om zo potentiële creatieve broedplaatsen en ateliergebouwen geschikt te maken.

Nieuw cultureel centrum in Arnhem-Zuid **(I)**

We versterken het culturele aanbod en de faciliteiten in Arnhem-Zuid voor cultuureducatie, -participatie en -presentatie. We betrekken hier nadrukkelijk de behoeften van bewoners bij: onderzoeksbureau Spectrum voert in opdracht van de gemeente dit najaar een kwalitatief behoefteonderzoek uit. Daarnaast wordt dit najaar, in samenwerking met tal van culturele organisaties en makers, geprogrammeerd in Zuid, op diverse locaties. De coördinatie hiervan ligt bij Ruimtekoers, in opdracht van de gemeente. De uitkomsten van deze testprogrammering en het behoefteonderzoek gelden als opmaat naar een definitieve uitbreiding van het aanbod en de voorzieningen.
Ook de voorgenomen verhuizing van popcentrum Jacobiberg naar de Groningensingel draagt bij aan meer cultuur in Zuid. Dit geldt ook voor de mogelijke verruiming van de openingstijden van Rozet Kronenburg en de uitbreiding van activiteiten die daardoor mogelijk wordt.

Profilering en vitalisering van het culturele klimaat (D)

We zetten in op het versterken en behouden van de toppositie die Arnhem heeft als cultuur- en creatieve stad en dragen zo bij aan werkgelegenheid, innovatie en een aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Daarbij is ook onze rol, positie en samenwerking in de brede regio van belang.

Toekomstbestendige huisvesting van het Stadstheater en onze Rijksgezelschappen Oostpool en Introdans **(I)**

De renovatie van het Stadstheater bevindt zich in de ontwerpfase, in september vindt de laatste voorstelling in het gebouw plaats. Het Stadstheater is dan tot in 2027 gesloten. In deze jaren zal een groot deel van de voorstellingen van het Stadstheater in Musis plaatsvinden, dat hiervoor wordt aangepast. Theater Oostpool en Introdans zijn aan zet om hun eigen nieuwe huisvesting te realiseren. De provincie Gelderland heeft, in navolging van de gemeente, hiervoor een bedrag van € 10 miljoen in het vooruitzicht gesteld. We steunen en ondersteunen de twee gezelschappen in dit project en vinden het logisch als de nieuwe huisvesting in de nabijheid van het Stadstheater zou zijn. Deze twee trajecten worden in nauwe samenhang bekeken.

De Sonsbeektentoonstelling en State of Fashion zijn onze beeldbepalende, internationale culturele events **(I)**

Beide evenementen vallen niet meer onder de noemer van één stichting. Bureau BMC is als kwartiermaker aangesteld om de stichting Sonsbeek op te richten. De voorzitter van de Raad van Toezicht is gevonden, overige leden worden dit najaar aangesteld en dan volgt ook de werving voor een directeur-bestuurder. Planning is om in 2025 weer een internationaal beeldbepalende tentoonstelling te organiseren waarbij de samenwerking met Arnhemse instellingen alsmede de inwoners een belangrijk uitgangspunt is. State of Fashion, dat onder de landelijke basisinfrastructuur (BIS) valt, heeft de al bestaande stichting als basis overgenomen en heeft per juni een directeur-bestuurder benoemd. De eerstvolgende editie is in 2024 in samenwerking met internationale partners.

Versterking van de (samenwerking in de) Cultuurregio 025 **(I)**

De Cultuurregio 025 heeft een stevige positie gekregen binnen de maatschappelijke opgave 'Ontspannen Regio' van de GMR. Op basis van het Transformatievoorstel Cultuurregio 025 is een Uitvoeringsplan opgesteld met de regiogemeenten, dat momenteel wordt gerealiseerd. Belangrijk uitgangspunt is duurzame structuurversterking van de hele culturele keten in de hele regio. Dat betekent dat de acties een regio-breed en blijvend effect moeten hebben op de keten van top- en middensegment, cultuureducatie, kunstvakonderwijs en amateurkunst. De provincie Gelderland draagt € 1,3 miljoen bij. De gemeente Arnhem is penvoerder namens de GMR omdat deze geen subsidies kan verstrekken.

Behoud van werkgelegenheid in de culturele en creatieve sector **(I)**

Het aantal mensen dat in de culturele en creatieve sector werkt, is goed voor 4,6 procent van de werkgelegenheid. Onder andere ArtEZ en de vele BIS instellingen die Arnhem rijk is, dragen hieraan bij. Instellingen en makers worden echter geconfronteerd met stijgende lasten op diverse terreinen, zoals huur en energie. Dit kan de werkgelegenheid negatief beïnvloeden als deze lasten hoger worden en de baten niet stijgen. Dit is een van de aandachtspunten bij de herijking van het cultuurbeleid. Ook de via de subsidievoorwaarden verplichte implementatie van de Code Fair Practice (eerlijke betaling en hiermee verbetering van de arbeidsvoorwaarden van werken in de culturele en creatieve sector) is een aandachtspunt om de werkgelegenheid in de sector te behouden.

Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren (A)

Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed (D)

De gemeente heeft veel hoogwaardig erfgoed. Ook merken we dat de vraag naar advisering over ons erfgoed toeneemt. Dit legt een druk op het erfgoedteam en de beperkte middelen. Ondanks deze kwetsbaarheid hebben we het afgelopen jaar wel invulling kunnen geven aan onze doelen. Wel wordt een knelpunt ervaren als het gaat om naar buiten toe te treden met het erfgoed en beschikbare middelen en capaciteit.
Arnhem is een voorbeeld als het gaat om de combinatie groen erfgoed, klimaatadaptatie en burgerparticipatie. In het juryrapport dat werd opgesteld in relatie tot de BNG Bank Erfgoedprijs 2023 viel Arnhem samen met andere genomineerden op vanwege de innovatieve en creatieve manieren waarop enerzijds het groene erfgoed wordt hersteld en onderhouden en het anderzijds ook wordt ingezet om de leefomgeving te verbeteren en klimaatbewustzijn te stimuleren.
Er is onderzoek gedaan naar de samenwerking ODRA- erfgoed. Dit heeft geleid tot verbeterde proces-werkafspraken en deze zullen we jaarlijks herijken.

Bescherming en herbestemming van cultuurhistorisch erfgoed (I)

- We hebben op oplossingsgerichte wijze meegedacht met duurzame herbestemming van diverse monumenten in onze stad. In het oog springende voorbeelden van projecten waarin is geparticipeerd zijn: de Koepelgevangenis en Steenfabriek Elden.
- We hebben een Actieplan Verduurzaming Erfgoed opgesteld, waarmee we het verduurzamen van erfgoed de komende tijd willen versoepelen en versnellen. Vanaf januari 2023 wordt gewerkt aan de uitvoering van het actieplan. Zo wordt er gewerkt aan een handboek voor eigenaren en bewoners die hun pand willen verduurzamen en aan een nieuw toetsingskader dat veel meer mogelijkheden biedt aan zonnepanelen op erfgoed. In de Geitenkamp wordt in samenwerking met Portaal een pilot uitgevoerd met rode zonnepanelen. Daarnaast is er sinds januari 2023 een adviseur duurzaam erfgoed beschikbaar die eigenaren/bewoners kosteloos en op een laagdrempelige manier op weg kan helpen.
- We hebben in 2022 een Toekomstverkenning Religieus Erfgoed uitgevoerd. Hierin is in beeld gebracht wat de stand van zaken is van de gebedshuizen in onze gemeente en wat de toekomstverwachting van het huidige gebruik is. In 2023 wordt vanuit deze toekomstverkenning een Actieplan Religieus Erfgoed opgesteld.
- Vanaf januari 2023 wordt gewerkt aan een Cultuurhistorische Waardenkaart, voor wat betreft het thema landschap. De bedoeling is om in 2024 het gebouwd erfgoed aan deze kaart toe te voegen, zodat een compleet beeld ontstaat van de erfgoedwaarden in onze gemeente.
- De archeologische verwachtingskaart is gereed om in de bestuurlijke procedure te brengen.
- We werken aan Erfgoedagenda 2024-2028. Hiervoor is de startnotitie gereed gekomen.

Zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed (I)

- Samen met de Stichting Eusebius Arnhem werken we aan restauratie en beleefbaar maken van de Cuyperskamer van Eusebiuskerk.
- We geven rondleidingen in het stadhuis met Open Monumentendag en staan het Comité Open Monumentendag Arnhem bij met advies.
- Iedere maand wordt de archeologische vondst van de maand in het erfgoedcentrum getoond. En wordt er door een Arnhemse kunstenaar een verbeelding hierover gemaakt

Ontsluiting van kennis over erfgoed (I)

- In voorbereiding op de Omgevingswet en de werkwijze rondom omgevingsplannen is de monumentendatabase van Planon omgezet naar een GIS-database. Dit heeft de monumentendatabase beter te raadplegen en te beheren gemaakt.
- De actuele berichtgeving op social media is opgepakt.
- Er zijn archeologische publicaties gereed gekomen en in de reeks Monuscript is een uitgave verschenen over het Romeinse castellum in Meinerswijk.
- We hebben verschillende presentaties op het gebied van archeologie en erfgoed gegeven, met archeologisch vondstmateriaal bijdragen geleverd aan tentoonstellingen.

Regisseren en uitvoeren van archeologisch onderzoek en archeologisch depotbeheer (I)

- Het archeologiedepot is verhuisd naar de nieuwe locatie in Museum Arnhem. Daarbij is tevens een slag gemaakt in beter beheer van de archeologiecollectie.
- Er zijn systemen in beeld gebracht voor digitale administratie van de collectie.
- Er is regie gevoerd op verschillende archeologische projecten van bedrijven in de stad. Hierbij kan worden gedacht aan de opgravingen op het Cobercoterrein en Coehoorn.

Regioadvisering archeologie (I)

- Er is een nieuwe regio-archeoloog aangetrokken ter vervanging van de vorige regio-archeoloog
- Het handboek voor de regio-archeologie, waar Arnhem ook onderdeel van is, is geupdated.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	44.255	272	44.527
Baten	8.707	648	9.355
Saldo lasten en baten	-35.548	376	-35.172
Toevoegingen aan reserves	3.451	0	3.451
Onttrekkingen aan reserves	4.340	0	4.340
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	889	0	889
Prognose resultaat	-34.659	376	-34.283

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	272	N					
Cultuur	226	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Cultuur	25	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Cultuur	21	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Baten	648	V					
Cultuur	331	V	DU Brede impuls combinatiefuncties (deel Cultuur)	N	S	AR	J
Cultuur	297	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Erfgoed	20	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Actualisatie MIP
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Decentralisatie-uitkering (DU) Brede impuls combinatiefuncties (deel Cultuur)
De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van via het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen (A)

Voorkomen en vroeg erbij (D)

In financieel onzekere tijden, waarin veel inwoners geldzorgen hebben door stijgende lasten, willen we zoveel mogelijk voorkomen dat inwoners schulden opbouwen en/of in de armoede terecht komen. We investeren daarvoor in een laagdrempelige ingang voor inwoners met financiële vragen, en in het vergroten van bewustwording en financiële vaardigheden bij vooral jongeren en nieuwkomers.

Zo investeren we samen met ketenpartners in de stad in het voorkomen van schulden, krijgen inwoners met betalingsachterstanden bij vaste lasten een hulpaanbod en werken we intensief samen met het onderwijs om jeugdwerkloosheid te voorkomen.

Aanpak kinderarmoede (I)

Op het gebied van kinderarmoede werken we samen met partners in de stad die met dit thema bezig zijn zoals stichting leergeld, consultatiebureaus, verloskundigen, huisartsen en scholen. We hebben met lokale partners de eerste stappen gezet naar een gezamenlijk te ontwikkelen pact om samen kinderarmoede nog sterker te bestrijden.

De Rekenkamer voert op dit moment een onderzoek uit naar generatiearmoede. De uitkomsten worden aan het einde van het jaar verwacht. De resultaten nemen we mee in de verdere doorontwikkeling van onze visie en beleid op het gebied van (kinder)armoede.

Schuldpreventie (I)

We willen zoveel mogelijk voorkomen dat mensen geldzorgen en/of schulden krijgen. Dat doen we samen met Rijnstad. Er zijn op acht locaties in Arnhem Goed Geregeld Arnhem-loketten actief. Daar krijgt de inwoner laagdrempelig informatie en advies over financiële en juridische zaken. Bij geldzorgen wordt snel geschakeld met de Sociale Wijkteams, Opr€cht en Geldzaken en Ondernemers zodat inwoners een beroep kunnen doen op schuldhulpverlening

Daarnaast coördineert (en voert deels ook zelf uit) Rijnstad voor ons preventieactiviteiten in de stad. Om inwoners met financiële vragen te vinden en te helpen, werken we samen met veel ketenpartners. Met de training “Alert op geldzorgen” worden ketenpartners ondersteund in het signaleren en bespreekbaar maken van geldzorgen bij inwoners en bij het doorgeleiden naar ons gemeentelijke hulpaanbod. Om ketenpartners nog beter te kunnen informeren over dit hulpaanbod is de “routekaart Alert op Geldzorgen” vernieuwd in samenwerking met de betrokken instanties.

Verder waren wij in maart actief in het kader van de landelijke Week van het Geld en zijn er door MoneyStart lessen gegeven op de praktijk-, vmbo en mbo-scholen.

(Vroeg) erop af (I)

Om inwoners met geldzorgen snel te bereiken wordt ingezet op vroegsignalering. Bij vroegsignalering ontvangen wij signalen van betalingsachterstanden bij vaste lasten partners. Het aantal signalen stijgt sinds april 2023 met 50% naar 1000 á 1100 per maand. Wij schatten in dat dit deels wordt veroorzaakt door stijgende energiekosten en deels door de landelijke regelingen en verscherpte afspraken met energiebedrijven die gelden sinds 1 april 2023. Ook zorgverzekeraars sturen meer signalen.

Op alle signalen die wij ontvangen volgt een hulpaanbod (huisbezoeken, telefonisch contact, email of brief). Omdat het aantal signalen is gestegen en persoonlijk contact de beste resultaten geeft, wordt vanaf september 2023 nog meer ingezet op telefonisch contact en huisbezoeken. We bereiken hiermee ook inwoners die nog niet bekend zijn met ons hulpaanbod. Met netbeheerder Liander hebben wij de handen ineen geslagen en zijn wij, mede naar aanleiding van een toezegging aan de SP, een samenwerking aangegaan . Hierdoor kunnen wij, samen met de gemeente Amsterdam, ook hulp bieden aan inwoners waarbij het energiecontract toch is beëindigd door de energieleverancier. Voordat de netbeheerder daadwerkelijk tot afsluiting van gas en/of energie overgaat, kunnen wij de inwoner helpen om een nieuw contract af te sluiten bij een andere leverancier.

Jeugdwerkloosheid voorkomen **(I)**

Er zijn verschillende lopende initiatieven die jongeren in een kwetsbare positie ondersteunen en werkloosheid onder deze jongeren voorkomen. Het aanbod voor deze doelgroep is steeds beter geworden en beter in beeld bij professionals. Het is de verwachting dat we dit najaar starten met een pilot waarbij we ons richten op jongeren tussen de 23 en 27 jaar die (nog) niet bij ons of bij onze ketenpartners in beeld zijn. In de tweede helft van 2023 gaan we met onze ketenpartners goed lopende initiatieven borgen die zich richten op het bieden van extra begeleiding aan kwetsbare jongeren van school naar werk. Voor jongeren die bijstand aanvragen wordt er sinds juni van dit jaar niet langer gewerkt met een zoekperiode van 4 weken. Door de gemeente kan er zo meteen gestart worden met de begeleiding naar werk of een opleiding.

Arnhemmers kunnen rondkomen (D)

Om Arnhemmers perspectief te bieden op een schuldenvrij bestaan, of naar financiële zelfredzaamheid is een belangrijke randvoorwaarde dat zij maandelijks kunnen rondkomen met hun inkomsten. De bestaanszekerheid vormt een essentiële randvoorwaarde om stappen te kunnen zetten richting activering, (gezondheids-/ psychische) problemen oplossen en werk. Een deel van deze bestaanszekerheid wordt landelijk bepaald (Participatiewet), denk aan de hoogte van het minimumloon en hoogte van de bijstandsuitkering Als gemeente hebben we daar nu weinig invloed op.

Waar we wel invloed op hebben is de toegankelijkheid van onze gemeentelijke inkomensregelingen en het aanbieden van een aantal extra mogelijkheden. Zo is besloten dat inwoners met een Gelrepas per 1 mei 2023 goedkoop kunnen reizen met het openbaar vervoer en kunnen 600 Arnhemmers sinds eind maart subsidie aanvragen voor een energiezuinige koelkast, wasmachine of vriezer. Aanvullend zijn de regels voor bijzondere bijstand voor de aanschaf van energiezuinig witgoed dit jaar verruimd.
Daarnaast onderzoeken we momenteel op welke manier onze gemeentelijke inkomensregelingen op een eenvoudigere manier zijn aan te vragen/toe te kennen.

Ook ondersteunen wij financieel een aantal ketenpartners, die er samen met ons voor zorgen dat er een vangnet is voor Arnhemmers met weinig financiële middelen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het Jeugdfonds Sport en cultuur, Stichting Leergeld, Ecovrede, de Voedselbank en kledingbank.

Inkomenszekerheid (zie spoor 1a en 1b nieuwe Participatiewet, bijverdienpremie) **(I)**

Het wetsvoorstel Participatiewet in Balans treedt naar verwachting 1 januari 2025 in werking. Het uitgangspunt in de hervorming van de Participatiewet is dat niet de regels, maar de mens centraal wordt gesteld. Arnhem laat de zoekperiode voor jongeren buiten toepassing. Dus niet alleen voor kwetsbare jongeren, maar alle jongeren tot 27 jaar. De "pauzeknop" wordt op basis van maatwerk ingezet om te voorkomen dat Arnhemmer financieel verder in de knel komen. Daarnaast heeft Arnhem de ruimte voor giften voor inwoners in de bijstand verruimd tot een bedrag van € 1.800,-

Met ingang van 1 juli 2023 start de proef Bijverdienbeloning, voor de duur van 2 jaar. De bijverdienbeloning is een extra beloning en stimulans voor inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd werken of Arnhemmers die vanuit de bijstand in deeltijd gaan werken.

Schulddienstverlening **(I)**

De dienstverlening van Plangroep is sinds begin 2022 weer op orde en er zijn nieuwe samenwerkingsafspraken gemaakt met de Sociale Wijkteams over snelle en warme overdracht van inwoners met schulden en begeleiding gedurende het schuldtraject. Jongeren met schulden worden geholpen en hierbij bieden we hen perspectief op activering of werk. De schuldhulpverlening voor ondernemers is geborgd binnen het cluster Werk en Inkomen.

In het najaar van 2023 vindt besluitvorming plaats rondom het in eigen beheer nemen van de Vroegsignalering en een aantal onderdelen van de Schuldhulpverlening. Na besluitvorming kan gestart worden met de implementatie. De planning is om in januari 2025 deze onderdelen weer in eigen beheer uit te voeren.
Via het Nationaal Programma Arnhem-Oost werken we een innovatieve manier van schuldhulp uit. We selecteren in Immerloo (een gebied dat één van de armste postcodegebieden van Nederland is), een groep inwoners die te maken heeft met problematische schulden en creëren rust door schulden in één keer op te kopen en daarna de doorbraakmethode in te zetten. Omdat we weten dat deze groep ook vaak te maken heeft met multi-problematiek verwachten we besparingen op voorliggende voorzieningen. Via een pilot kijken we naar het maatschappelijk rendement daarvan en naar de mogelijkheden om dit verder over Arnhem uit te rollen.

De samenwerking met aangesloten Bewindvoerders rondom het Convenant “Samen Sterker” is geëvalueerd. Zowel gemeente, bewindvoerders als Sociale Wijkteams en Plangroep zijn blij met de samenwerking. We maken met onder andere de Sociale Wijkteams nieuwe afspraken over de nazorg en uitstroom van inwoners onder bewind na een schuldtraject. Hiervoor starten we eind 2023 met een pilot om ervaring op te doen welke begeleiding een inwoner nodig heeft om stappen richting financiële zelfredzaamheid te zetten.

Energiearmoede **(I)**

Het maatwerkbudget bij Goed Geregeld Arnhem voor hoge energiekosten is per 1 mei 2023 vervangen door de mogelijkheid om individuele bijzondere bijstand aan te vragen bij de gemeente Arnhem. Dit is besloten nadat landelijk duidelijk werd dat individuele bijzondere bijstand hiervoor het geëigende middel is. Het omzetten is volgens planning verlopen. Wanneer inwoners geconfronteerd worden met (te) hoge energiekosten, kan een aanvraag ingediend worden.

De landelijke energietoeslag 2023 laat op zich wachten. De gemeente Arnhem is nauw aangesloten op deze de landelijke ontwikkelingen en heeft goed voorgesorteerd om direct in actie te kunnen komen zodra de wetswijziging Energietoeslag 2023 een feit is. Ook dit jaar is er Lokale Wintertoeslag om onze inwoners met een laag inkomen tegemoet te komen in de energiekosten.
De verbinding met het verduurzamen en isoleren van de woning wordt steeds gelegd; er wordt samengewerkt met en verwezen naar de energiecoaches. Vanuit de energiecoaches wordt vanaf eind maart 2023 ook de tijdelijke subsidieregeling energiezuinig witgoed geboden.

Arnhemmers doen mee (D)

Arnhemmers die een beroep doen op de ondersteuning vanuit de Participatiewet willen we zo snel mogelijk op weg helpen naar grip op hun eigen leven en perspectief. We zetten in op ontwikkeling en begeleiding naar vermogen volgens de participatiewaaier. Waar mogelijk leidt dat tot betaald werk. Elke stap op het gebied van participatie beschouwen we als een resultaat, omdat we weten dat betaald werk niet voor iedereen mogelijk is. In dat kader ondersteunen we sociaal ondernemende wijkinitiatieven waar inwoners op een laagdrempelige manier kunnen participeren en zetten we met ketenpartpartners in op cultuurparticipatie als alternatieve manier om mensen te activeren.

Ontwikkeling/ begeleiding inwoners naar vermogen op de participatieladder **(I)**

Steeds minder Arnhemmers zijn afhankelijk van een bijstandsuitkering. Het aantal Arnhemmers met een uitkering daalt met enkele procenten meer dan bij gemeenten van vergelijkbare grootte. We gaan met onze inwoners in gesprek om samen te beslissen wat het best passende traject is. Inmiddels zijn bijna alle inwoners met een uitkering gesproken. We zien, ondanks de krapte op de arbeidsmarkt, dat een deel van de inwoners meer ondersteuning nodig heeft om uit te stromen naar betaald werk, dan wel voor wie deze stap niet haalbaar blijkt. Voor deze groep moeten we blijvend een beroep doen op het re-integratiebudget voor ondersteuning. De inzet van instrumentarium om passende ondersteuning aan te bieden neemt toe. Ter ondersteuning hiervan intensiveren we de ketensamenwerking met partners in het werkveld. Het aantal inwoners dat via de loonkostensubsidie en jobcoaching kan deelnemen aan arbeidsmarkt stijgt hierdoor. We zien daarom ook een toename in onze uitgaven voor loonkostensubsidie en jobcoaching. Daar waar nodig zoeken we samenwerking met het Sociaal Wijkteam en zetten we maatwerk of de doorbraakmethode in indien bredere ondersteuning nodig is, ook op andere leefgebieden.

Vanuit het werkinvesteringsfonds ondersteunen we initiatieven die toezien op uitbreiding en ontwikkeling van ondersteuningstrajecten of instrumentarium, zoals buurtconciërges, sociaal ondernemende wijkinitiatieven, buurtbaanbureaus, buurtklus- en buurtgroenteams, het partnerschap van jongerenwerk en ondernemers in de winkelcentra Presikhaaf en Kronenburg en het bewonersinitiatief Collectief Kapitaal.

Ondersteuning doelgroepen: statushouders en jongeren **(I)**

In 2023 hebben we een Europese subsidie (AMIF) toegekend gekregen om statushouders, die onder de oude wet inburgering vallen, extra te ondersteunen in hun integratie. Met meerdere externe partners en collega's samen ontwikkelen we een aanpak waarbij er een breed aanbod wordt ontwikkeld op meerdere leefdomeinen zoals gezondheid, sport en werk. Dit doen we door sleutelfiguren uit de wijk in te zetten en de binding tussen werkgever en werknemer te versterken.

We hebben aandacht voor de doelgroep jongeren. Binnen het cluster Werk en Inkomen wordt gewerkt met aandachtsfunctionarissen jongeren die het contact met en kennis over deze doelgroep warm houden. Voor jongeren waarbij betaald werk (nog) niet haalbaar is wordt gekeken naar andere vormen van participatie zoals activerend werk of het volgen van een opleiding.

Passende werkplekken (I)

Het Werkgeversservicepunt Midden Gelderland, UWV, Scalabor, het Centrum Activerend werk en de Stichting Inclusief Midden Gelderland zijn voor de gemeente belangrijke partners om inclusief werkgeverschap te stimuleren. Met hen komen we tot steeds betere afspraken wie wat doet in het passend maken van werkplekken voor onze inwoners en de ondersteuning hierbij voor werkgevers. Daarnaast ondersteunen we sociaal ondernemende wijkinitiatieven waar inwoners werkervaring op kunnen doen en stappen kunnen zetten richting betaald werk. Zo zijn er inwoners als buurtconciërge, buurtklusser en energiecoach aan de slag gegaan.
In de regio werken we samen met onze partners in de arbeidsmarkt. Zo hebben er in het eerste kwartaal 43 inwoners deelgenomen aan Oriëntatiecarrousels georganiseerd door het LeerWerkLoket. Ook was er veel interesse voor informatiebijeenkomsten voor professionals over praktijkleren en is er in mei gestart met een project rondom praktijkleren. Het Steunpunt Social Return Midden Gelderland is sinds begin dit jaar ondergebracht bij de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein. In het eerste kwartaal zijn er 9 plaatsingen (dienstverband, opleidings- of werkervaringsplek) gerealiseerd op basis van een Social Return verplichting. We volgen landelijk de gesprekken over de hervorming van de arbeidsmarkt en kijken wat dit voor Arnhem betekent.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	163.897	4.010	167.907
Baten	109.871	470	110.341
Saldo lasten en baten	-54.026	-3.540	-57.566
Toevoegingen aan reserves	554	0	554
Onttrekkingen aan reserves	3.507	0	3.507
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	2.953	0	2.953
Prognose resultaat	-51.073	-3.540	-54.613

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	4.010	N					
Werk en Inkomen	2.509	N	Actualisatie WSW	N	S	AR	J
Werk en Inkomen	1.788	N	Actualisatie BUIG	N	S	AR	J
Werk en Inkomen	350	N	Individuele studietoeslag	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	208	N	DU Begeleiding jongeren naar werk	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	5	N	Compensatie MGR	J	S	AR	J
Werk en Inkomen	0		Voordeel WSW	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	-850	V	Buurtcongiërges	J	I	AR	J
Baten	470	V					
Werk en Inkomen	470	V	Actualisatie BUIG	N	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Actualisatie WSW
De lasten voor de uitvoering van de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) vallen in 2023 naar verwachting € 2,5 miljoen hoger uit dan begroot. Dit komt door de doorgevoerde structurele looncompensatie van 7% voor de werknemers binnen de Sociale Werkvoorziening.

Actualisatie BUIG
Voor de betaling van de gebundelde uitkeringen ontvangt de gemeente een specifieke uitkering van het Rijk, de BUIG. Begin mei 2023 is het bijgestelde macrobudget bekend geworden (het nader voorlopig budget). Arnhem ontvangt in 2023 € 104,9 miljoen. Het verwachte saldo van baten en lasten BUIG is iets verslechterd, de lasten zijn minder hard gedaald dan werd verwacht. De afgelopen jaren hebben wij vol ingezet op de ondersteuning van Arnhemmers naar betaald werk. Het aantal personen dat afhankelijk is van een bijstandsuitkering is afgenomen en het aantal personen dat met ondersteuning betaald aan het werk is gegaan, is verdubbeld. Ten opzichte van de huidige begroting stijgt het nadeel per saldo van € 1,7 miljoen naar € 3,0 miljoen. Het financieel beeld verslechtert hierdoor met € 1,3 miljoen. Ten opzichte van de totale begrote lasten is dat 1,3%.
Het nadeel van € 1,3 miljoen wordt verrekend met de algemene middelen, in overeenstemming met de afgesproken begrotingssystematiek voor BUIG. Het nadeel is verdeeld over € 1,79 miljoen meer lasten en € 0,47 miljoen meer baten.

Individuele studietoeslag
Vanaf april 2022 is de wettelijk regeling individuele studietoeslag herzien. Deze regeling is bedoeld voor inwoners die geen inkomen naast hun studie kunnen verdienen door een structurele fysieke beperking. De herziening gaat met terugwerkende kracht in. We verwachten daarom in 2023 € 350.000 extra kosten.

Decentralisatie-uitkering (DU) Begeleiding jongeren naar werk
Arnhem ontvangt in 2023 € 208.000 voor de coördinatie van de regionale aanpak jeugdwerkloosheid, ondersteunen naar werk van kwetsbare aankomend mbo-gediplomeerden en ondersteunen naar werk van voortijdig schoolverlaters. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Participatie en armoedebestrijding.

Compensatie Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Voordeel WSW
Doordat er meer medewerkers van de Sociale Werkvoorziening zijn uitgestroomd dan begroot, heeft de bestuurscommissie participatie afgesproken om de middelen die hierdoor beschikbaar zijn gekomen in te zetten voor een eenmalige vergoeding aan alle medewerkers van de Sociale Werkvoorziening. Het gaat om een bedrag van € 440.000 en het is bedoeld als een financiële tegemoetkoming. De praktijk laat namelijk zien dat ook deze groep inwoners afgelopen jaar kampte met de hoge inflatie en hoge energiekosten. De huidige cao Sociale Werkvoorziening kent echter geen compensatie voor de gestegen kosten als gevolg van de inflatie. De uitbetaling van de tegemoetkoming gebeurt in de tweede helft van 2023. Als voorwaarde heeft de bestuurscommissie aangegeven dat er wel eerst helderheid moet zijn over de huidige cao-aanpassingen voor medewerkers van de Sociale Werkvoorziening. We willen voor alle werknemers die vallen onder de CAO 'Sociale Werkvoorziening' voorwaarden die recht doen aan het werk dat wordt gedaan en ook deze inwoners zekerheid geven om rond te kunnen komen. Daarom hebben wij als gemeente onze steun uitgesproken bij de resolutie van de VNG om de cao open te breken voor een loonsverhoging. De VNG en Cedris hebben onlangs het overleg met de vakbonden hervat over verbetering van de arbeidsvoorwaarden. Het is nog niet tot een akkoord gekomen.

Buurtconciërges
De verlengde pilot van de buurtconciërges loopt nog tot in 2024. Voor de dekking van deze pilot worden de middelen van € 425.000 uit het Werkinvesteringsfonds ingezet die in 2023 in de begroting zijn opgenomen. Om deze middelen in 2024 beschikbaar te maken worden deze in 2023 toegevoegd aan de algemene reserve. In de Begroting 2024 zullen deze middelen in 2024 worden onttrokken aan de algemene reserve, zo is ons voorstel.

De pilot buurtconciërges is begroot in het programma S12 Wonen en leefomgeving. Ook de dekking in 2023 vindt vanuit het werkinvesteringsfonds plaats. Hiervoor wordt deze dekking overgeheveld naar dit programma. Daarvoor worden de lasten in het programma S06 Participatie en armoedebestrijding met € 425.000 verlaagd en in het programma S12 met € 425.000 verhoogd. De totale lastendaling in S06 komt daarmee op € 850.000.

S07 Zorg

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving (A)

Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis (D)

In 2020 zijn beleidsregels in werking getreden, waardoor duidelijker is geworden wat onder passende, effectieve en efficiënte zorg wordt verstaan. Ook zorgaanbieders zijn via de inkoop en met hogere kwaliteitseisen opnieuw geselecteerd om vanaf 1 juli 2020 zorg te verlenen. Binnen deze nieuwe kaders werken Sociale wijkteams en aanbieders samen om passende zorg te verlenen, waardoor kwetsbare inwoners ondersteund worden om zo zelfstandig en zo thuis mogelijk te kunnen leven. Vanuit de inwonerservaringsonderzoeken blijkt dat deze zorg helpt om inwoners zo zelfstandig mogelijk te laten functioneren en dat de ingezette zorg goed gewaardeerd wordt.
Bij de huishoudelijke ondersteuning hebben we te maken met wachtlijsten in verband met vergrijzing en personeelstekorten. Via wachtlijstbemiddeling borgen we dat de meest kwetsbare inwoners met acute problemen als eerste geholpen worden door direct huishoudelijke ondersteuning in te zetten. Daarnaast onderzoeken we samen met zorgaanbieders hoe we voldoende personeel kunnen inzetten in de huishoudelijke ondersteuning en welke mogelijkheden er zijn om vraag en aanbod in evenwicht te brengen.

We versterken de (veer)kracht van onze inwoners thuis en in instellingen met een integrale aanpak (I)

Bij de inzet van passende zorg wordt beter gekeken of deze er toe leidt dat de eigen kracht en het sociale netwerk van inwoners wordt versterkt en algemene voorzieningen in wijken beter worden benut. Sociale wijkteams spreken inwoners en aanbieders hierop aan. Ook in de nieuwe aanbestedingseisen en beleidsregels staat deze aanpak centraal. Via de ontwikkeling van wijknetwerken, waarin zorgaanbieders en aanbieders van de sociale basis op wijkniveau beter gaan samenwerken, verwachten we de integrale aanpak verder te stimuleren. Daarnaast wordt in complexe (veelal multiprobleem-)situaties samen met het Instituut voor Publieke Waarden (IPW) de doorbraakmethode toegepast. Waar nodig wordt via onorthodoxe maatwerkoplossingen ervoor gezorgd dat inwoners weer stappen kunnen zetten in hun ontwikkeling. We doen ervaring op met deze aanpak en hebben inmiddels veel inwoners geholpen. De kennis over de doorbraakmethode wordt door het IPW overgebracht naar onze Sociale wijkteams. Een speciaal team wijkcoaches zal vanaf 2023 deze doorbraakmethode gaan uitvoeren.

Ook hebben we dit jaar Arnhemmers ondersteund die door fysieke beperkingen hinder ondervonden in het leiden van een zelfstandig leven. Bijvoorbeeld door het beschikbaar stellen van een hulpmiddel, een aanpassing aan hun woning of het bieden van ondersteuning/advisering aan inwoners die willen doorstromen naar een andere woning die beter past bij hun (fysieke) gezondheid.

We versterken de zorgtoewijzing (I)

De beleidsregels voor zorg zijn in 2020 ingevoerd en zijn in 2022 geëvalueerd. Hierover is de raad geïnformeerd. Sociale wijkteams gebruiken deze beleidsregels om te bepalen welke zorg passend is voor inwoners. Ook zijn nieuwe aanbestedingseisen opgesteld voor aanbieders over de kwaliteit en gewenste transformatie van zorg. In periodieke contractgesprekken wordt besproken welke verbeteringen aanbieders hierin kunnen aanbrengen. Wij voeren deze gesprekken samen met de regionale inkooporganisatie. De Sociale wijkteams worden ondersteund in de zorgtoewijzing. Door gezamenlijk te kijken naar ontwikkelingen in de zorg, via een verbeterde Zorgmonitor, kunnen patronen en trends worden herkend. Deze Zorgmonitor vormt de basis voor de periodieke bestuursrapportage.

In 2022 hebben de Sociale wijkteams in afstemming met de gemeente Arnhem een aanpassing van de organisatie doorgevoerd. Naast Sociale wijkteams met generalistische wijkcoaches zijn stadsteams ingesteld. De coaches in deze stadsteams werken aan de uitvoering en toewijzing van een aantal specifieke zorgtaken. Er zijn stadsteams op het gebied van Wonen-rollen-vervoer-huishoudelijke ondersteuning, onderwijs; veiligheid en beschermd wonen. Daarnaast is de aansturing van de Sociale wijkteams vereenvoudigd door het aanstellen van één directeur/bestuurder die leiding geeft aan een aantal teamleiders. Inmiddels is gestart met een onderzoek of de personeelsformatie (wijkcoaches) van de stichting sociale wijkteams voldoende is om de opdracht van de gemeente Arnhem uit te voeren. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door Significant in opdracht van de gemeente Arnhem en de sociale wijkteams.

We sturen op kwaliteit en resultaat **(I)**

Per 1 juli 2020 is de nieuwe aanbesteding ingegaan. Daarbij zijn alle ingeschreven aanbieders getoetst aan de hogere kwaliteitseisen met als gevolg dat het aantal gecontracteerde aanbieders sterk is verminderd. In de aanbesteding zijn ook de eisen bij de verschillende zorgvormen verduidelijkt en aangescherpt. Via periodieke contractgesprekken monitoren we of aanbieders hieraan voldoen en zo nodig spreken we hen hierop aan. We blijven kwaliteits- en rechtmatigheidscontroles uitvoeren, zowel door de VGGM (kwaliteit) als door onze afdeling Handhaving. Daarbij werken we niet alleen signaalgestuurd, maar voeren we ook steekproefsgewijze controles uit en analyses van de jaarrekeningen en andere financiële gegevens. In de raadsbrief van 9 november 2021 is uitgebreid gerapporteerd over het intensiveren van het toezicht op de kwaliteit en rechtmatigheid van de Wmo- en jeugdzorg. In de bestuursrapportage is informatie te vinden over de uitgevoerde kwaliteits- en rechtmatigheidsonderzoeken en het totale bedrag aan onrechtmatig gedeclareerde zorg dat wordt teruggevorderd bij aanbieders.

In de afgelopen periode is gewerkt aan het verbeteren van het PGB-beleid (Persoonsgebonden budget). De verbeteringen zijn onder meer doorgevoerd in de informatievoorziening en communicatie, toerusten van de sociale wijkteams en intensiveren van de kwaliteit van de geleverde zorg. We blijven ook aandacht besteden aan de bewustwording en eigen regie van PGB-houders. Ondertussen werkt het Rijk aan de actieagenda PGB. We blijven deze landelijke ontwikkelen volgen.

We vergroten het inzicht of passende zorg wordt ingezet (monitoring) **(I)**

De raad ontvangt periodiek een bestuursrapportage over de ontwikkelingen in het sociale domein. Op wijkniveau is een dashboard beschikbaar waarin we de zorg(kosten) tot op detail kunnen monitoren. Gemeente en Sociale wijkteams werken met deze data (bijvoorbeeld volumes, producten, duur, kosten, aanbieders, zorgpaden en verwijzers) en bekijken of er aanleiding is om maatregelen te nemen. Daarbij wordt ook gekeken naar ontwikkelingen en resultaten in de wijk en de stad.
In 2022 zijn de beleidsregels geëvalueerd en is vanuit verschillende perspectieven bekeken of passende zorg wordt ingezet. Ook is het inwonerservaringsonderzoek uitgevoerd. Over beide onderzoeken is de raad geïnformeerd.

We ontschotten zorgsystemen en verkrijgen toereikend rijksbudget **(I)**

Het Rijk heeft voor de jaren 2021, 2022 en 2023 inmiddels extra middelen toegekend en voor latere jaren wordt verwacht dat het nieuwe kabinet nog extra middelen beschikbaar zal stellen. Ondertussen is in het kader van de hervomingsagenda door het Rijk en VNG gewerkt aan het ontwerpen en toetsen van mogelijk kostenbesparende maatregelen in de jeugdzorg. De rijksmiddelen zullen daarop in de komende jaren worden aangepast.

Het Integraal Zorgakkoord (IZA) is eind 2022 vastgesteld en vraagt inzet van de gemeente. De aanleiding voor het IZA is de toenemende druk op de zorg en het doel van het IZA is om zorgtransformaties in gang te zetten. Vanuit het IZA dienen dit jaar een regiobeeld en een regioplan opgeleverd te worden. Vanuit het IZA krijgt de regio Centraal Gelderland ongeveer € 4 miljoen per jaar via een IZA-SPUK en mag de gemeente met zorgaanbieders aanspraak maken op transformatiemiddelen voor impactvolle zorgtransformaties. Meer informatie over het IZA volgt in het derde kwartaal.

Het nieuwe verdeelmodel voor beschermd wonen is opnieuw met een jaar uitgesteld. Het wetsvoorstel woonplaatsbeginsel (en de daarmee gepaard gaande financiële doordecentralisatie) wordt momenteel door het Rijk voorbereid en het streven is om met ingang van 1 januari 2025 te starten met de invoering van het nieuwe verdeelmodel.

Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij (D)

Er wordt in de participatieketen steeds beter samengewerkt ter ondersteuning van de inwoners die willen werken. Ontwikkeling van de inwoner staat centraal. Waar mogelijk is dit gericht op een stapje verder op de participatieladder en op doorstroom of uitstroom naar een vorm van betaald werk. Met de introductie van de basisbanen is er een extra mogelijkheid gekomen om de stap van activerend werk naar betaald werk te maken. Bij de inwoners waarbij doorstroom of uitstroom niet mogelijk is gaat het om het versterken of stabiliseren van de mate van participatie: meedoen naar vermogen. Er is voldoende passend aanbod.

Een rendementsmeting Activerend Werk (AW) laat zien dat deelnemers van een traject Activerend Werk (zowel nieuwe als die al bezig waren met Activerend Werk) in één jaar tijd gemiddeld 1, 2 trede zijn gestegen op de participatieladder. En van deze groep is 16% begeleid naar een vorm van betaald werk.

In de afgelopen periode is het aantal inwoners dat actief aan de slag is met Activerend Werk aan het dalen. Gezien de huidige krappe arbeidsmarkt zijn er meer kansen op betaald werk. Er wordt actief ingezet om inwoners vanuit Activerend Werktrajecten door te laten stromen naar een vorm van betaald werk. Hiervoor wordt intensief samen gewerkt met diverse organisaties in de participatieketen. Daarnaast wordt er nauw samengewerkt op het

grensvlak Onderwijs en Activerend werk om kwetsbare jongeren de juiste ondersteuning te bieden in hun ontwikkeling naar zelfstandigheid.

Zie de inspanningen benoemd bij het doel 'Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis' **(I)**

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg (A)

Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven (D)

We willen dat kinderen zo veel mogelijk op eigen kracht meedoen aan het dagelijkse leven. Daarvoor hebben zij een goede sociale basis in de buurt nodig waar ze op kunnen terugvallen. Bijvoorbeeld op school, of bij de sport- of cultuurvereniging. Als het netwerk en de sociale basis bij een kind niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, dan zetten wij (tijdelijk) specialistische jeugdzorg in.

Versterken eigen kracht van jeugdigen, sociaal netwerk en inzet algemene voorzieningen **(I)**

- We hebben zes nieuwe matches gemaakt tussen steunouders en vraaggezinnen. Het is lastig om voldoende steunouders te werven. We hebben de samenwerking met de pleegzorgcampagne geïntensiveerd. Dit zorgt naast aandacht voor pleegzorg ook voor meer aandacht voor de werving van steunouders. 15 kinderen maken gebruik van een steungezin. Dit is lager dan de doelstelling. Dit komt omdat we moeilijk steungezinnen kunnen vinden.
- We hebben afspraken over de inzet van Jeugdhulp Binnen Onderwijs (JBO). Deze afspraken zijn opgesteld in afstemming met de Samenwerkingsverbanden voor Primair Onderwijs en Voortgezet Onderwijs. We hebben met het wijkteam richtlijnen opgesteld over de inzet van Jeugdhulp Binnen Onderwijs (inclusief thuiszitters).
- We hebben een regionale werkwijze ontwikkeld om de inzet van jeugdhulp op Lichtenbeek (speciaal onderwijs) efficiënter en effectiever te organiseren. Deze werkwijze is opgesteld in afstemming met Lichtenbeek, Samenwerkingsband voor Primair Onderwijs, zorgaanbieders, de Regiogemeenten en het sociaal wijkteam. Doel van deze werkwijze is om de inzet van JBO efficiënter en effectiever te organiseren, zodat kinderen zich beter kunnen ontwikkelen.
- We hebben een plan van aanpak hoogbegaafden opgesteld met verschillende partners uit het veld en de betrokken ouders.
- De inspanningen die we gepleegd hebben, zijn conform de doelstellingen. We lopen op koers.

Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis (D)

- We hebben in 2023 in de regio Centraal Gelderland een communicatiecampagne georganiseerd voor het Digitaal Scheidingsloket. Het aantal bezoekers van het Digitaal Scheidingsloket is dankzij deze campagne flink gestegen. De stijging van het aantal bezoekers heeft (nog) niet geleid tot een stijgend aantal inwoners dat gebruik heeft gemaakt van de chatfunctie. We onderzoeken of het Digitaal Scheidingsloket een permanente plek kan krijgen bij een welzijnsorganisatie.
- We voorkomen uithuisplaatsingen vaker door de inzet van Team VAV (Vertrouwd, Aanwezig en Veilig) dat snel en flexibel bij kwetsbare gezinnen thuis ingezet kan worden en escalatie helpt te voorkomen. De evaluatie over kalenderjaar 2022 laat zien dat door de inzet van VAV bij 12 nieuwe gezinnen zwaardere vormen van zorg en uithuisplaatsingen worden voorkomen. Het team VAV wordt uitgebreid zodat 25 gezinnen worden geholpen.
- In de afgelopen twee jaar is het aantal jeugdbeschermingsmaatregelen en het aantal jongeren in verblijf licht afgenomen. We boeken resultaat met de maatregelen die de inzet van jeugdbescherming en verblijf moeten voorkomen. Het verbeteren en versnellen van het veiligheidsnetwerk vergt een lange adem. We hebben in het afgelopen half jaar stappen gezet in de samenwerking tussen de jeugdbescherming en de lokale toegang.
- We versnellen en verbeteren het veiligheidsnetwerk: Veilig Thuis, Sociale wijkteams, jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming. Zodat kinderen en hun ouders sneller passend hulpaanbod krijgen om de veiligheid in het gezin te herstellen. De afspraken vanuit de Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming zijn op 1 april 2022 doorgevoerd, waardoor de samenwerking een nieuwe impuls heeft gekregen. We werken aan de inrichting van een toekomststuin voor kind- en gezinsbescherming, waarbij medewerkers van Sociale Wijkteams intensief samenwerken met medewerkers van Veilig Thuis, Jeugdbescherming en Raad voor Kinderbescherming.
- We zetten de doorbraakmethode in om te werken aan een beter perspectief voor gezinnen met complexe, meervoudige problemen in een onveilige situatie. De doorbraakmethode is geborgd binnen de Sociale Wijkteams. We hebben afgesproken dat jaarlijks 40 casussen vanuit de doorbraakmethode worden opgepakt.
- Het Regionaal Expert Team (RET) ondersteunt bij het bepalen en tijdig inzetten van passende jeugdhulp en het aanbieden van ambulante alternatieven voor verblijf. Met dit regionale overleg doen we er alles aan om

uithuisplaatsing te voorkomen en zetten we in op betere uitstroom uit de jeugdzorg. Er is sprake van een lichte daling van het aantal Arnhemse jeugdigen in verblijf. In januari 2022 zaten 470 jeugdigen in verblijf en in maart 2023 455 jeugdigen. We zien deze daling voornamelijk bij pleegzorg en verblijf op terrein. Het RET helpt te bepalen welke zorg noodzakelijk. Het is nog niet altijd gelukt om een passende plek voor de jeugdigen te vinden. Om sneller een passende verblijfsplek voor jeugdigen te organiseren wordt in 2023 de 'Samenwerkende Voordeuren' opgezet waarbij een jeugdige op één plek wordt aangemeld waarna in samenwerking met het RET en zorgaanbieders een verblijfsplek wordt gerealiseerd. Deze ontwikkeling sluit aan bij de Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming en het RET.

- We werven ouders voor pleegzorg en zetten gezinsvormen in als alternatieven voor jeugdhulp met verblijf. In samenwerking met de pleegzorgaanbieders en Steunouder Arnhem is een vernieuwde regionaal pleegzorgcampagne uitgevoerd. Met als doel het werven van meer pleegouders en steunouders, zodat kinderen in onveiligheid zo thuis mogelijk kunnen opgroeien. Niet alleen het werven van nieuwe pleegouders is belangrijk, maar ook het behouden van pleegouders. We organiseren in de week van pleegzorg een aantal activiteiten.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling **(I)**

Zie de toelichting bij deze inspanning binnen het programma Welzijn en Inclusie.

Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk (D)

- In het afgelopen jaar zijn veel inspanningen geleverd om kinderen zo dichtbij huis mogelijk ondersteuning te bieden als zij vastlopen in hun ontwikkeling.
- De doelstelling van het project was het werven en inzetten van de praktijkondersteuner. Deze doelstelling is behaald. Gekeken naar de resultaten zien we dat ten opzichte van 2022 meer kinderen bij de praktijkondersteuner zijn geweest en de ernst van de problematiek toeneemt. 45 procent van de kinderen die bij de praktijkondersteuner kwam, werd verwezen naar specialistische zorg. De rest van de kinderen (55 procent) is geholpen door de praktijkondersteuner of is doorverwezen naar een algemene voorziening. Deze resultaten zijn lager vergeleken met de resultaten in 2022 (75 procent). In het najaar gaan we verder in gesprek met OnzeHuisartsen om te kijken wat de oorzaak is van de daling van het percentage. Daarna is bijsturing wellicht wenselijk.
- De zorgaccounthouder is in februari 2022 gestart met als doel bemiddelen bij de zorgvraag van kinderen op de wachtlijst (behandeling/GGZ), zodat zij sneller kunnen starten met hun zorgtraject. Bemiddelingen waren vrijwel in alle gevallen succesvol: er kon een alternatief worden aangeboden met een kortere wachttijd en in een groot aantal bemiddelingen kon een lichtere vorm van behandeling worden ingezet bij alternatieve aanbieders. Dit heeft tot gevolg dat kinderen die direct hulp nodig hebben deze ook kunnen ontvangen. In 2022 is de wachtlijsten van behandeling/GGZ met 15% gedaald. Dit is conform de doelstelling.
- In februari 2022 hebben we samen met vier zorgaanbieders bijeenkomsten ontwikkeld voor ouders en hun kinderen die op de wachtlijst staan. Tot op heden zijn er vijf aanmeldingen. Eén aanbieder biedt deze groepsbijeenkomsten standaard aan bij de aanmelding van de jeugdigen. We gaan kijken naar een alternatieve oplossing waardoor de groepsbijeenkomsten laagdrempelig worden aangeboden en voor iedere jeugdige toegankelijk is.
- Samen met de wijkteams hebben we een aantal acties ondernomen met als doel inzet van de juiste wet (Jeugdwet, Verlengde Jeugdwet of Wet Langdurige Zorg). We hebben ingezet op deskundigheidsbevordering van de Sociale wijkteams over inzet van de Verlengde Jeugdwet. We kijken of de Verlengde Jeugdwet correct is ingezet door de verwijzers of dat een voorliggende voorziening (WLZ, WMO, Zorgverzekeringswet) van toepassing is. 196 unieke jeugdigen hebben een toewijzing op basis van de verlengde Jeugdwet.

We zorgen voor een wijknetwerk met algemene voorzieningen en zorgaanbod dat aansluit bij de problemen van kinderen en jongeren **(I)**

We hebben de afgelopen 2,5 jaar in vier wijken de pilot Begeleiding Jeugd en Wmo uitgevoerd waarbij wijkcoaches zelf begeleiding boden in plaats van te verwijzen naar gecontracteerde aanbieders in de Wmo en Jeugdzorg. In mei 2023 is deze pilot afgerond. Zo is gebleken dat de meerwaarde van de pilot beperkt is. Eén belangrijke doelstelling van de pilot is dat de begeleiding door wijkcoaches er toe zou leiden dat gecontracteerde zorgaanbieders minder begeleiding zouden hoeven te bieden. Dit resultaat is niet gerealiseerd. Tegelijkertijd blijkt ook dat een belangrijke randvoorwaarde nog niet op orde is om de pilot tot een succes te maken. Passende voorliggende voorzieningen ontbreken, waardoor begeleidingstrajecten niet snel kunnen worden afgesloten. We gaan de komende tijd de positieve ervaringen van de pilot (bijvoorbeeld het dichtbij, in de wijk, bieden van zorg) bestendigen in structureel beleid.

In het najaar starten we in de gebieden De Laar, Elderveld, Elden en Schuytgraaf om laagdrempelige opvoedondersteuning aan ouders aan te bieden en daarnaast te zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten voor ontspanning en het uitwisselen van ervaringen over opvoeden.

Het uitgangspunt blijft om meer wijkgericht te gaan werken. Dit houdt in dat een beperkt aantal 'begeleidingsaanbieders' in de wijken samenwerken en medeverantwoordelijk zijn voor het bieden van de begeleiding in de wijk.

Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk (A)

Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers (D)

Zie de toelichting bij de inspanningen hieronder.

We koppelen zorg(behoeften) aan wonen (I)

In nauwe samenwerking met vier woningbouwcorporaties stromen iedere maand cliënten uit naar een zelfstandige woning. Deze zogenaamde convenantroute is speciaal bedoeld voor cliënten in beschermd wonen of de maatschappelijke opvang, die klaar zijn voor een volgende stap, maar via de reguliere routes niet aan een woning kunnen komen.

De druk op de convenantroute is verder toegenomen doordat cliënten die vanuit intramurale zorg uit wensen te stromen moeilijk via de reguliere routes aan een woning kunnen komen. Naast de aanvragen vanuit beschermd wonen ontvangen we ook aanvragen vanuit de WLZ, ouder-kindhuizen en de instellingen voor jeugdzorg. Vooral deze laatste groep zorgt voor complexe aanvragen omdat er te weinig geschikte woningen zijn. De vraag naar kamerwoningen en goedkope eenpersoonswoningen (zoals studio's) is veel groter dan het aanbod.

Zorggerelateerde woonoverlast wordt minder (I)

Bij het meldpunt woonoverlast kan ook zorggerelateerde overlast worden gemeld. Als er meldingen zijn, worden deze met de betreffende zorgaanbieder besproken om passende maatregelen te treffen.
In 2020 is het casusoverleg 'complexe casuïstiek beschermd wonen' gestart en is een werkwijze afgesproken. Naast de primaire bedoeling, het invullen van de zorg voor mensen met een intensieve en complexe zorgvraag, heeft het meerwaarde voor aanbieders, doordat zij meer onderling afstemmen.
Regelmatig vindt afstemming over zorgoverlast plaats tussen de gemeente, het Zorgkantoor en de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI). Hierbij worden signalen van zorgoverlast gedeeld met het verzoek deze op te pakken om maatregelen te treffen.

Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen (D)

De gemeenten binnen de regio Centraal Gelderland, inclusief Arnhem, sturen samen met de Inkooporganisatie op deze transformatie, waarbij een belangrijke ontwikkelopdracht bij de gecontracteerde zorgaanbieders ligt. De eerste slag hierin is gemaakt met de nieuwe inkoopronde die is ingegaan op 1-7-2020. Met de recente contractverlenging van de aanbieders voor beschermd wonen is een tweede slag gemaakt door diverse verbeteringen in de producten door te voeren. Daarnaast werkt iedere gemeente aan de lokale basisinfrastructuur, zorgt voor voldoende geschikte woningen om de doorstroom mogelijk te maken en stimuleert wooninnovatie: voldoende diversiteit aan woonvoorzieningen die niet locatie-gebonden zijn (wonen-zorg losgekoppeld). In de praktijk is het 'omklappen' van woningen nog niet altijd mogelijk en moet de inwoner bij afschaling verhuizen. Voldoende geschikte woningen en een gevarieerd aanbod in Arnhem en de regio zijn hiervoor noodzakelijk. Dit blijft een belangrijk aandachts- en ontwikkelpunt de komende jaren en is een belangrijk onderdeel van de nieuwe regionale samenwerkingsafspraken.

We ontwikkelen meer preventieve activiteiten (I)

Regionaal (binnen het programma 'Samen aan Zet') is afgesproken dat iedere gemeente in de regio Centraal Gelderland werkt aan het op orde brengen van de lokale basisinfrastructuur. Dat betekent dat we zorgen voor plekken/activiteiten in de buurt waar inwoners die beschermd of begeleid wonen, elkaar kunnen ontmoeten en onderling steun kunnen vinden (zoveel mogelijk verspreid over de stad). We realiseren voldoende aanbod voor een zinvolle daginvulling en zorgen dat de deze doelgroep kan wonen op een passende plek (onder andere door woonafspraken met corporaties). We zorgen voor lokale samenwerking via de ontwikkeling van de wijknetwerken en werken hierbij samen met andere gemeenten, aanbieders, zorgverzekeraars en woningcorporaties. Eén van de huidige activiteiten is de voorziening 'buurtcirkels'. Deze wordt door de Regionale Instelling voor Beschermd Wonen in de regio Arnhem Veluwe Vallei (RIBW AVV) verspreid over de stad aangeboden. Hier kunnen zorgcliënten elkaar ontmoeten en elkaar ondersteunen in de problemen waar zij in het dagelijks leven tegenaan lopen. De gesprekken vinden plaats onder supervisie van een zorgprofessional. Door de buurtcirkels wordt de zelf- en samenredzaamheid vergroot en wordt bijgedragen aan een verantwoorde afschaling van zorg met een verkleinde kans op terugval.

Er zijn regionaal sluitende afspraken Beschermd Thuis **(I)**

Vanaf 1-1-2022 is gestart met de inhoudelijke doordecentralisatie van Beschermd Wonen. Dit houdt in dat alle gemeenten zich volledig gaan inzetten om voor hun eigen inwoners beschermd wonen te bieden. Hiervoor worden regionale samenwerkingsafspraken gemaakt. Dit is onder andere vastgelegd in de Kadernota ‘Samen aan Zet’ (de vervolgkoers op het Transformatieplan). Daarnaast wordt gewerkt aan een regionaal uitvoeringsplan en lokale uitvoeringsplannen.
De financiële doordecentralisatie is echter opnieuw uitgesteld. De verwachting is dat deze met ingang van 1-1-2025 plaatsvindt (invoering van het woonplaatsbeginsel en objectief verdeelmodel). Vanaf dat moment zijn de gemeenten zelf verantwoordelijk voor de eigen inwoners die (nieuw) willen instromen in beschermd wonen en ontvangt elke gemeente de bijbehorende middelen.
Deze verdeling van middelen vindt geleidelijk plaats. Als centrumgemeente Arnhem ontvangen wij nu nog alle middelen maar dat wordt straks verdeeld over de regiogemeenten. Bovendien gaat dat gepaard met een vermindering van het huidig budget. De financiële afspraken met de regiogemeenten voor de komende jaren zijn afgerond. Er wordt toegewerkt naar een convenant waarin afspraken worden vastgelegd over de financiën, de regionale besluitvorming hierover, de toegang, contractering, toezicht, de lokale basisvoorzieningen, monitoring en woonafspraken. Hiermee geven we invulling aan de van rijkswege vastgelegde Norm voor Opdrachtgeverschap voor Beschermd Wonen.

Er is een integrale aanpak voor mensen met verward gedrag **(I)**

In 2021 is bemoeizorg in de gemeente Arnhem uitgebreid. Naast de al bestaande mogelijkheden die de Regionale Instelling voor Beschermd Wonen in de regio Arnhem Veluwe Vallei (RIBW AVV) biedt voor (dreigend) dak- en thuislozen, zijn het Leger des Heils en Siza gestart met bemoeizorg voor een bredere doelgroep. We zijn aan het onderzoeken of we deze vormen van bemoeizorg kunnen samenvoegen tot een breed bemoeizorgteam.
De pilot 'Welkom in je wijk!' is afgerond. De bewustwordingsbijeenkomsten van deze pilot, hadden tot doel stigma van onbegrepen gedrag tegen te gaan en buurtbewoners meer begrip voor psychische kwetsbaarheden te geven. Er zijn weinig mensen bereikt met deze bewustwordingsbijeenkomsten, wellicht mede door de coronacrisis.
De pilot 'Noodbed voor mensen met verward gedrag' is in oktober 2021 van start gegaan. De partners hebben met elkaar afgesproken gedurende 2022 deze pilot door te laten lopen. Eind 2022 is een evaluatie geweest. Daaruit blijkt dat er nauwelijks gebruik is gemaakt van het noodbed. In 2023 is met de partners onderzocht of de pilot in gewijzigde vorm voortgezet kan worden. De pilot heeft nu een meer medisch karakter en is per 15 juni 2023 weer opgestart. De medische noodbedden zijn bij Rijnstate en de sociaal domein noodbedden zijn bij Pro Persona.
Onze bestuurders hebben op landelijk niveau aandacht gevraagd voor de uitvoeringsproblemen die we tegen komen in de Wet zorg en dwang. Met onze partners voeren we overleg om op lokaal en regionaal niveau tot verbeteringen te komen in de uitvoering van deze wet.
Met politie, VGGM, Sociaal wijkteam en de Overlast en Zorgoverleg-coördinatoren en IrisZorg werken we preventiever, door politiemeldingen over verward gedrag (waarbij geen strafbare feiten zijn gepleegd) te laten landen in het sociaal domein. Doordat de meldingen bekend zijn bij zorgpartners, kan zorg worden geïntensiveerd. Waar geen zorg wordt geboden kan onderzocht worden of hier een vraag om ondersteuning ligt.

Er zijn in Arnhem diverse aanpakken en interventies om de problematieken rond onbegrepen gedrag aan te pakken. Ondanks de inspanningen blijven de aantallen meldingen hoog en staat in sommige wijken mede door overlast de leefbaarheid onder druk. Om deze reden werken we met verschillende partijen Zorg en Veiligheid aan een interventieplan personen met verward of onbegrepen gedrag. Doel van het interventieplan is om vanuit de verschillende disciplines te komen tot aanvullende interventies binnen de aanpak voor personen met verward of onbegrepen gedrag.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	65.977	195	66.172
Baten	2.898	-308	2.590
Saldo lasten en baten	-63.079	-503	-63.582
Toevoegingen aan reserves	1.082	4.748	5.830
Onttrekkingen aan reserves	996	6.430	7.426
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-86	1.682	1.596
Prognose resultaat	-63.165	1.179	-61.986

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	195	N					
WMO en sociale wijkteams	195	N	Compensatie MGR	J	S	AR	J
Baten	-308	N					
WMO en sociale wijkteams	610	V	Hogere eigen bijdrage WMO	N	S	AR	J
WMO en sociale wijkteams	-918	N	Lagere eigen bijdrage beschermd wonen	N	S	BR	J
Toevoegingen aan reserves	4.748	N					
WMO en sociale wijkteams	4.346	N	Saldo voordeel WMO	N	I	BR	J
WMO en sociale wijkteams	807	N	Toevoeging resultaat doelgroepenvervoer aan BR WMO en Jeugdzorg	N	I	BR	J
WMO en sociale wijkteams	595	N	Toevoeging resultaat beschermd wonen aan BR WMO en Jeugdzorg	N	I	BR	J
Jeugdzorg	-1.000	V	Vrijval dotatie aan BR Jeugdfonds	N	S	AR	J
Onttrekkingen aan reserves	6.430	V					
Jeugdzorg	3.600	V	Restantnadeel Jeugdzorg	J	S	BR	J
Jeugdzorg	800	V	Pluryn tariefsverhoging	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	730	V	Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	600	V	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	400	V	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	300	V	Verhoging pleegzorgvergoeding	J	S	BR	J

Algemeen

Per onderdeel van de zorgbegroting wordt geprognosticeerd wat de totale kosten 2023 zullen zijn. Hierbij wordt rekening gehouden met verhoogde tarieven en de trends en ontwikkelingen in aantallen cliënten en zorg per cliënt.

Jeugdzorg: stijging tarieven en kosten

Zie toelichting op wijken algemeen.

Wmo-zorg: Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Aanvullende indexatie zorgtarieven
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Wmo-zorg: doelgroepenvervoer
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Beschermd wonen
Zie toelichting op Wijken algemeen.

WMO-zorg: begeleiding- en overige Wmo
Betreft hogere eigen bijdrage WMO en Zorg: Saldo voordeel WMO. Zie hiervoor toelichting op wijken algemeen

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Vrijval dotatie aan BR Jeugdfonds
Actualisatie van de BR Jeugdfonds leidt tot de conclusie dat de begrote dotatie van 3 jaar van € 1 miljoen jaarlijks in beginsel niet noodzakelijk lijkt voor de dekking van de ambities binnen Perspectief op Jeugd. De begrote toevoeging in de jaren 2023, 2024 en 2025 wordt daarom teruggedraaid. Voor dit jaar alsook voor de jaren 2024 en 2025 valt daarmee € 1 miljoen vrij ten gunste van de algemene middelen.

S08 Welzijn en inclusie

Voortgang doelen en inspanningen

Arnhem staat voor een aantal grote uitdagingen die vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid dat onder andere inzet op een sterke sociale basis. Deze uitdagingen zijn bijvoorbeeld een groeiende stad met een grote woonopgave voor onder andere de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, het versterken van de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, het werken aan een inclusieve samenleving en het voorkomen of verlagen van de hoge (jeugd)zorgvraag van inwoners.

Arnhem wil daarom wijken met voldoende voorzieningen, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Het beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote invloed op de kwaliteit van alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om bijvoorbeeld laaggeletterdheid tegen te gaan.

Deze ambities die de gemeenteraad in de begroting heeft vastgesteld, vragen om een stevige sociale basis aan welzijn. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave.

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad (A)

Opvoeden en opgroeien (D)

We werken volgens de principes van de Pedagogische Wijkaanpak aan het gezond- en veilig opgroeien van kinderen- en jongeren. In samenwerking met onze partners in de stad kijken we per wijk waar de prioritering in het jongerenwerk zit. Zij maken, in afstemming met ons, een programma om op die manier de jongeren te bereiken.

Sluitende aanpak ketenpartners voor vroegsignalering (I)

Met het aanbod gezinsprogramma's worden ouders met jonge kinderen ondersteund bij vragen over opvoeden en de (taal)ontwikkeling van hun kind. Dit aanbod is van belang voor vroegsignalering en preventie en leidt toe naar het aanbod peuteropvang dat voor alle kinderen vanaf 2 jaar beschikbaar is.
Ook wordt Veilig In en Om School (VIOS) verder voortgezet. De pedagogische driehoek staat daarin centraal: school, thuis, straat. Om deze verbinding goed te kunnen maken worden jongerenwerkers ook ingezet op school. Door op deze manier te werken zijn de lijnen kort, is de informatievoorziening zo actueel en nauwkeurig als mogelijk en worden signalen vroegtijdig opgepakt. Ook andere partners op jeugd- en jongerenwerk, sport, onderwijs, en jeugd(gezondheids)zorg werken goed samen en kunnen elkaar steeds beter vinden, maar dit blijft om aandacht vragen.

Ontwikkelen van voorliggende voorzieningen (I)

We vinden het belangrijk om passende ondersteuning te leveren aan onze inwoners, zo licht en dichtbij mogelijk. Daarvoor (door)ontwikkelen we aanbod in het kader van afschalen of het voorkomen van zwaardere zorg. Daar speelt vroegsignalering en doorverwijzing een belangrijk rol in. De vorming van wijknetwerken speelt hier een rol in. Hierin trekken we samen op met het programma zorg en wordt deze preventieve aanpak doorontwikkeld.

Maatschappelijke verbindingen (D)

In de eerste helft van 2023 is de Arnhemse Buurthuizenvisie 2022-2032 ‘Buurthuizen, Arnhems Goud!’ aan onze gemeenteraad aangeboden.
Deze visie van de samenwerkende Arnhemse buurthuizen is tot stand gekomen in een vorm van cocreatie van de buurthuizen, gemeente Arnhem en maatschappelijke partners, waarbij de gemeente onder meer een faciliterende rol heeft gespeeld door de procesbegeleider te financieren.

Op basis van deze visie worden stappen gezet om de buurthuizen in Arnhem een duurzame toekomst te geven. Hierin wordt de verbinding gezocht met het op te stellen accommodatiebeleid. Accommodaties, waaronder buurthuizen, maken het mogelijk dat ontmoeting en verbinding in de wijk kan plaatsvinden, doordat daar bijvoorbeeld wordt gesport of dat er activiteiten georganiseerd worden. Echter, ruimtes zijn niet altijd geschikt voor elke activiteit of worden door inwoners gezien als prettige plek. In de afgelopen jaren is de wens ontstaan om integraal te kijken naar het gebruik, beheer en exploitatie van maatschappelijke accommodaties.

In het verlengde hiervan zijn de subsidies in het kader van Ontmoeten en Verbinden in 2023 doorgezet, waardoor diverse buurthuizen en ontmoetingsplekken in Arnhem financieel ondersteund worden. Door deze financiële steun kan ontmoeting in de wijk worden gestimuleerd.

Samen werken in en aan de wijk (I)

We zijn continue in gesprek met de wijk, met partners en bewoners. Dit doen we samen met de wijkmanagers.

Suïcidepreventie (amendement 22A70 Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen) (I)

Vanaf juli 2021 tot 1 juli 2023 maakte Arnhem deel uit van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet). Een stad/regio die deelneemt aan het Actienetwerk doet dat onder regie van 113 Zelfmoordpreventie en met de intentie om het duurzaam een plek te geven. Zoals aangegeven in de raadsbrief van 23 mei, blijven we ook na 1 juli 2023 de aanpak van Supranet volgen. Dat betekent dat we gelijktijdige inzetten op vijf pijlers: publiekscampagne (bespreekbaar maken), risicogroepen benaderen, gatekeepers trainen in het herkennen en bespreekbaar maken, het netwerk versterken en de toegang tot dodelijke middelen beperken. Dit doen we met veel lokale partners en met inzet van ervaringsdeskundigen en naasten. Najaar 2023 is er een publiekscampagne voor de risicogroep jongeren en diverse activiteiten.

Zelf- en samenredzaamheid (D)

In 2023 starten we met het opzetten van wijknetwerken. Deze wijknetwerken dragen bij aan het langer zelfstandig en zelfredzaam thuis blijven wonen. Deze wijknetwerken bieden toegang tot laagdrempelige ondersteuning die zorg op lange termijn voorkomt. Het vormgeven van deze wijknetwerken doen we samen met onze partners in de stad op het gebied van welzijn en zorg.

Ondersteuning mantelzorgers (I)

Op 1 maart 2023 is het ‘Arnhems jaar van de Mantelzorg’ van start gegaan, op het 25 jarig jubileum van MVT (Mantelzorg Vrijwillige Thuishulp). Op communicatievlak is dit jaar sterk ingezet om het belang van mantelzorgers te benadrukken en in te zetten op een mantelzorgvriendelijk klimaat in Arnhem. Er vinden diverse evenementen en gesprekken plaats die de basis vormen van het jaar van de mantelzorg. Begin 2023 is de gemeenteraad hiervan op de hoogte gebracht tijdens een politieke avond.

Samenhangend ouderenbeleid (I)

Binnen ons ouderenbeleid zetten we in op twee sporen: samenhangend ouderenbeleid en een dementievriendelijk Arnhem. In het proces hieromtrent gaat de raad, middels een rondetafelgesprek, in gesprek met belanghebbenden in Arnhem om door te praten over deze twee sporen. We zien dit als waardevolle input voor het te ontwikkelen beleid. Het beleid wordt participatief ontwikkeld met de verwachting dit in het eerste kwartaal van 2024 op te leveren.

Zo zijn we met diverse belanghebbenden in gesprek om in beeld te krijgen welke maatschappelijke uitdagingen op het gebied van de vergrijzing op ons afkomen. Zo zijn we met het Sportbedrijf Arnhem aan het onderzoeken hoe we bewegen voor ouderen verder kunnen stimuleren. Met Rozet zijn we in gesprek om te bekijken hoe cultuur kan bijdragen aan deze vraagstukken. Uiteraard zijn we ook met partners in gesprek zoals SWOA die hierin zijn gespecialiseerd.

Met andere organisaties, waaronder het Openluchtmuseum Arnhem, onderzoeken we of we kunnen samenwerken in onze ambitie om dementievriendelijk te worden. In het kader van deze ambitie hebben we

inmiddels een GGD scan afgerond, waarmee we op korte termijn inzichtelijk kunnen maken waar we als Arnhem staan en wat er voor nodig is om onze ambitie te verwezenlijken.

Duurzame inburgering (D)

In Arnhem streven we ernaar dat de nieuwkomer zich vanaf dag één thuis voelt en mee kan doen in de stad, zodat ze sneller een bijdrage kunnen leveren aan de samenleving en eerder een zelfstandig bestaan kunnen opbouwen.

Nieuwkomers doen mee (I)

Voor de nieuwe wet inburgering is de focus dat taal en participatie, het liefst, worden gecombineerd om een snelle integratie in de Nederlandse samenleving mogelijk te maken. Taal- en participatie aanbieders passen hun aanbod aan daar waar het nodig is, op basis van de ervaringen die zij opdoen. Denk hierbij aan het uitbreiden van het netwerk van werkgevers om vrijwilligerswerk en het liefst betaald werk mogelijk te kunnen maken. Vóór de koppeling met gemeente Arnhem heeft COA de wettelijke taak voor de voorinburgering. Hiermee hebben wij afspraken gemaakt. Nadat de nieuwkomer is gekoppeld aan gemeente Arnhem nemen wij de regie over en is de regisseur inburgering het aanspreekpunt. Hiernaast zetten wij ook in op activiteiten die door asielzoekers en statushouders al vanaf het AZC gevolgd kunnen worden, zodat nieuwkomers vanaf dag één kunnen meedoen. Denk hierbij aan de meedoenbalies, aanbod fiets- en zwemlessen en creëren van een ontmoetingsplek.

Nieuwkomers voelen zich thuis (I)

Nieuwkomers staan centraal in de gemeentelijke aanpak. Zodra een statushouder aan de gemeente Arnhem wordt gekoppeld, krijgt deze statushouder een regisseur Inburgering toegewezen. Er wordt, vaak al in het AZC, een kennismakingsgesprek gevoerd. Indien mogelijk wordt de brede intake afgenomen op 13 leefgebieden. Hierdoor krijgen wij een goed beeld van de statushouder en wordt er samen met de statushouder een persoonlijk inburgeringsplan (PIP) opgesteld. Aan de hand van dit plan wordt de best passende leerroute, zorg en ondersteuning ingezet. De regisseurs Inburgering spreken zelf meerdere talen en zijn vaak ervaringsdeskundigen. Zij fungeren als cultuurtolken. Via een cultuursensitieve benadering wordt er, samen met de nieuwkomer, een persoonlijk inburgeringsplan (PIP) opgesteld. Samen beslissen is hierin van belang. De keten is inzichtelijk voor de nieuwkomers, waardoor zij de weg sneller weten te vinden in de Nederlandse samenleving. Wij breiden de keten uit als hier behoefte naar is en verstevigen de samenwerking in de keten door onder andere bijeenkomsten te organiseren.

Een passend vangnet (D)

Deze doelstelling ligt gedeeltelijk op koers, want de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen loopt vertraging op. Een van de oorzaken daarvan is de wooncrisis.

We streven ernaar dat niemand op straat hoeft te slapen of in een onveilige thuissituatie hoeft te leven. Preventie en nazorg hebben structureel de aandacht. Hierop wordt ingezet door onder meer het intensiveren van de ketensamenwerking, de inzet van ervaringsdeskundigen en het bieden van (ambulante) begeleiding voor iedereen die opvang behoeft.
Voor de resultaten op de inzet van de transitie van maatschappelijke opvang naar wonen, zie hieronder de inspanning 'Aanpak terugdringing dakloosheid'.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling (I)

De drie thema's die centraal staan liggen allemaal op koers:
- meer inzetten op vroegsignalering en preventie van huiselijk geweld;
- huiselijk geweld stoppen en duurzaam oplossen;
- aandacht voor specifieke doelgroepen.

Afgelopen half jaar hebben we ingezet op het bereiken van professionals via de leersessies huiselijk geweld en op deskundigheidsbevordering door middel van de subsidieregeling preventie huiselijk geweld en kindermishandeling, welke we onlangs hebben aangepast. We zijn aan het onderzoeken hoe we burgers meer en beter kunnen informeren over signalen van huiselijk geweld en wat daarmee gedaan kan/ moet worden gedaan. Daarnaast hebben we onze nieuwsbrief geëvalueerd om meer aansluiting te zoeken op de kennisbehoeften van professionals. We zijn bezig met de herijking van onze regiovisie in samenwerking met de regiogemeenten. We nemen actief deel aan de ontwikkelingen toekomstscenario Kind en Gezinsbescherming; een 0-100 aanpak voor alle gezinssamenstellingen die te maken hebben met een vorm van huiselijk geweld of problemen op meerdere levensgebieden. En werken nauw samen met partijen die aandacht hebben voor bijzondere doelgroepen zoals slachtoffers van schadelijke praktijken, personen met een licht verstandelijke beperkingen of (dementerende) ouderen en hun mantelzorgers.

We ondersteunen de doorontwikkeling van de Multidisciplinaire Aanpak (MDA++) en beschrijven wat we goed doen en waar we nog verbetering behoeven. In MDA++ werken we aan het duurzaam stoppen van huiselijk geweld/ kindermishandeling. De tweede helft van dit jaar gaan we hiermee verder en sorteren we voor op 2024.

Versterken ketensamenwerking OGGz-partners **(I)**

De keten neemt de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het realiseren van een passend vangnet. Met de voorziening het daklozenloket wordt de ketensamenwerking nog meer versterkt. Professionals treffen elkaar en leren elkaar beter kennen, waarmee integraal werken nog meer bevorderd wordt. Met ingang van juni 2023 worden periodiek werksessies voor alle betrokken partijen georganiseerd met als doel kennismaking, kennisdeling en samenwerking.

Aanpak terugdringing dakloosheid **(I)**

Algemeen
In december 2022 is door VWS het Nationaal Actieplan Dakloosheid: Eerst een Thuis gelanceerd. Dit plan is een doorontwikkeling van de landelijke brede aanpak 'terugdringen dakloosheid'. De ambitie is dat in 2030 dakloosheid is beëindigd en iedereen een thuis heeft. De regio Centraal Gelderland committeert zich aan de uitgangspunten van dit plan. In de afgelopen periode is dit thema regionaal aan de orde geweest in de bestaande overlegstructuren Beschermd Wonen/Beschermd Thuis en is er een werksessie voor alle partners en regiogemeenten georganiseerd. Op deze wijze wordt beoogd om dit jaar te komen tot een regionaal uitvoeringsplan voor de komende jaren.

In de afgelopen periode is de inzet op het terugdringen van dakloosheid langs de drie sporen onverminderd gecontinueerd:

- Preventie (het voorkomen van dakloosheid)

In samenwerking met Armoede en Schulden, Werk en Inkomen en Zorg (voorkomen uitval) wordt onverminderd ingezet op preventie. De regelruimte wordt maximaal benut, waaronder het niet meer toepassen van de kostendelersnorm in de Participatiewet en de vier weken zoektermijn voor jongeren. Daarnaast wordt ingezet op het voorkomen van huisuitzettingen en vroegsignalering.
Het daklozenloket wordt continue doorontwikkeld, zo is het multidisciplinair team aan het loket eerder uitgebreid met bemensing vanuit het Sociaal Wijkteam en draait nu ook stichting Barka mee. Dit om de hulp en ondersteuning aan dakloze kwetsbare EU-burgers te intensiveren. Nieuw is ook dat besloten is om het wekelijks verpleegkundig spreekuur van de GGD op het loket te laten plaatsvinden. Het loket is een voorziening met een preventieve werking, waarbij (dreigend) dakloze mensen laagdrempelig, snel en persoonlijk geholpen.
Verder heeft de regio Centraal Gelderland besloten om deel te nemen aan de preventiescanner Dakloosheid. Met deelname aan deze preventiescanner krijgen we in beeld waar we als regio, maar ook als gemeente individueel staan als het gaat om onze inzet op het voorkomen van dakloosheid.

- Vernieuwing van de opvang

De vernieuwing van de opvang is reeds gerealiseerd, waarmee ook een sluitend gedifferentieerd aanbod is ontstaan. De afbouw van de capaciteit heeft nog niet kunnen plaatsvinden. De belangrijkste redenen hiervoor zijn:

1. Onvoldoende woonplekken beschikbaar door krapte op de woningmarkt;
2. de instroom van de Maatschappelijke opvang blijft doorlopen, echter stagneert door- en uitstroom;
3. steeds meer dakloze personen met 'zwaardere' psychische problematiek en;
4. een toename van dakloze kwetsbare EU-burgers.

Als gevolg van deze ontwikkelingen is de druk op de opvangcapaciteit in het afgelopen jaar toegenomen. Om deze reden is er sprake van een (tijdelijke) uitbreiding van de opvang.

- Zelfstandig wonen (eventueel met begeleiding)

De beweging van opvang naar wonen is in 2021 verbonden met de brede gemeentelijke huisvestingsopgave 'Voldoende huisvesting voor aandachtsgroepen' en opgenomen in de onlangs vastgestelde nota Wonen & Zorg, waarbij duidelijk is dat de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen vertraging oploopt. Een van de oorzaken daarvan is de wooncrisis.

Specifiek voor dakloze jongeren zijn de mogelijkheden van een pilot bouwdepot verkend en wordt onderzocht of en hoe dit uitgevoerd kan worden.

Inclusief Arnhem (D)

Het programma Inclusief Arnhem werkt sinds 2020 met vijf focuspunten:
1. voorkomen en tegengaan van discriminatie;
2. positie inwoners met een beperking versterken;
3. diversiteit in organisaties;
4. inclusieve gemeentelijke organisatie;
5. inclusieve gemeentelijke communicatie.

Op de vijf focuspunten zijn veel inspanningen verricht en die liggen grotendeels op koers, zie daarvoor de toelichting bij de focuspunten. Voor het kunnen beantwoorden van de vraag of we de gestelde doelen van het programma halen, stellen we in 2023 en de eerste helft van 2024 de effectindicatoren vast. Deze indicatoren nemen we op in de begroting van 2025.

Het uitvoeringsplan Inclusief Arnhem 2020-2022 is voor het programma en de vijf focuspunten nog een prima kader voor onze inzet op inclusie en diversiteit. Actualisatie van dat plan schuiven we vooralsnog op. We richten ons dit jaar en ook in 2024 op het uitvoeren van de plannen voor de verschillende focuspunten en het monitoren van de voortgang. Als te zijner tijd blijkt dat evaluatie en actualisatie van het kader nodig is dan geven we daar invulling aan. We volgen dit jaarlijks in de Turap en de Begroting.

Voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme (I)

Het uitvoeringsplan Vrij zijn in Arnhem is de basis voor de acties die we in gang hebben gezet. Dit doen we op verschillende domeinen, zoals wonen, onderwijs, sport, welzijn en zorg. In de stad doen we dit in samenwerking met partners zoals COC, Vizier, InDifferent en het Comité 30 juni/1juli. In 2023 zijn we begonnen met de aanpak ‘Arnhem tegen Racisme’ (zie daarvoor raadsbrief ‘Stand van zaken Arnhem tegen Racisme’ van 9 mei 2023). In de week van 20 tot en met 24 maart 2023 is de eerste Arnhemse Week tegen Racisme uitgevoerd. Er zijn diverse activiteiten georganiseerd om stil te staan bij de Internationale Dag tegen Racisme (21 maart). De subsidieregeling ‘herdenkingsjaar slavernijverleden en antiracisme’ is opengesteld. De werkgroep ‘Arnhem tegen Racisme’ is gestart en we geven een kennisimpuls aan professionals over sub-thema’s van racisme. De vele activiteiten rondom de herdenking en viering van Keti Koti en de inleiding van het herdenkingsjaar afschaffing slavernij hebben op grote aandacht van Arnhemmers kunnen rekenen.
De gemeente heeft in het kader van het herdenkingsjaar het Comité 30 juni/1 juli en de werkgroep Keti Koti op het vlak van projectmanagement en communicatie ondersteund. Het onderzoek naar de sporen van Slavernijverleden loopt en wordt in maart 2024 opgeleverd.

Bestendigen regenboogaanpak (I)

De nieuwe regenboogagenda, die we samen met de betrokken partners in de stad opstellen, volgt in het najaar.

Met InDifferent zijn meerdere gesprekken geweest over de ‘InDifferent-netwerken’. InDifferent voert diverse activiteiten uit op verschillende VO-scholen en bindt veel vrijwilligers aan zich die bereid zijn daaraan een bijdrage te leveren. Het lukt (nog) niet altijd om duurzame netwerken en relaties op te bouwen met scholen. Dit heeft soms te maken met de druk die scholen ervaren waardoor ze geen tijd hebben voor ‘extra’ programma’s naast het curriculum. Ook zijn er scholen die aangeven dat ze al erg inclusief zijn en daarom geen behoefte hebben aan het programma. Een andere reden is dat sommige scholen geen middelen kunnen vrijmaken voor extra inzet op het bevorderen van inclusie. Het goede nieuws is dat het netwerk van de scholen waar Indifferent mee samenwerkt, gestaag groeit.
Samen met de collega's van de afdeling onderwijs wordt er in het najaar een strategie opgesteld om de VO-scholen nog beter te betrekken bij de Indifferent-netwerken. In dit plan worden haalbare ambities voor het betrekken van VO en MBO scholen bij de Indifferent- netwerken opgenomen.

De organisatie van de ‘Liberation pride’ heeft zich teruggetrokken en is niet meer actief. De regenboogpartners zijn in overleg om in de toekomst een pride te organiseren met een eigen Arnhems karakter.

Positie inwoners met een beperking versterken (I)

Het uitvoeringsplan VN-verdrag Handicap is de basis voor de acties en activiteiten die we inzetten op dit focuspunt. Dit doen we op een reeks aan domeinen, zoals openbare ruimte, vastgoed, burgerzaken, onderwijs en zorg. Het principe ‘niets over ons, zonder ons’ is hierbij leidend. We werken samen met het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg) en Bijzonder in Arnhem. Bewustwording vergroten over de positie van inwoners met een beperking binnen de gemeentelijke organisatie en het onderdeel maken van andere opgaves vormt een rode draad door de inspanningen. Zo hebben we bijvoorbeeld het volgende gerealiseerd of gepland voor komend najaar:

- In januari was de bijeenkomst toegankelijke evenementen voor Arnhemse evenementenorganisatoren. De koplopersgroep van evenementenorganisatoren deelde ervaringen en inzichten die ze hebben opgedaan met het werken aan toegankelijkheid en het inzetten van ervaringsdeskundigheid;
- Het eerste deel van de hoofdlooproute van Malburgen is toegankelijk opgeleverd;

- De organisatie Bijzonder in Arnhem heeft in opdracht van de gemeente verschillende organisaties die activiteiten voor kinderen organiseren geadviseerd hoe ze deze activiteiten zo kunnen opzetten dat alle kinderen mee kunnen doen. Dit leidt tot een toegankelijker programma van zomeractiviteiten voor alle kinderen.
- Najaar 2023 organiseert Bijzonder in Arnhem in opdracht van de gemeente een bijeenkomst voor diverse organisaties over toegankelijke en inclusieve activiteiten voor kinderen volgend op de bijeenkomst van 2022 ('Iedereen doet mee').
- Uitwerken van een plan voor de realisatie van de 24 speeltuinen in samenspraak met onder andere het Apcg en Bijzonder in Arnhem. Bouwspeelplaats de Leuke Linde werkt met ondersteuning van de gemeente aan een plan voor het toegankelijk en inclusief maken van de bouwspeelplaats. Dit najaar wordt er een nieuw ontwerp gemaakt, samen met ouders en kinderen met en zonder een beperking.

Naast het uitvoeringsplan, spelen we ook in op nieuwe ontwikkelen en signalen van ervaringsdeskundigen. Op een aantal onderdelen (twee van de elf domeinen) van het uitvoeringsplan is meer tijd en inzet nodig dan voorzien, waardoor merkbare resultaten voor inwoners op die onderdelen voorlopig nog achterblijven.

Diversiteit in organisaties **(I)**

Onder dit focuspunt valt het netwerk ‘Diversiteitsreis’ en onze inzet richting verbonden partijen en subsidie- en inkooprelaties.

Voor het netwerk de ‘Diversiteitsreis’ zijn in de eerste helft van 2023 twee bijeenkomsten geweest en volgen er na de zomer nog twee. Negen nieuwe organisaties hebben zich aangesloten, waaronder een partnerorganisatie (InDifferent) en diverse verbonden partijen en subsidierelaties.

Met het oog op verdere professionalisering van het netwerk Diversiteitsreis is een verkenning gestart naar de mogelijke uitwisseling met het netwerk ‘Samen voor een Baan’. Een netwerk dat zich richt op inclusief werkgeverschap en meer werk voor mensen met een beperking/afstand tot de arbeidsmarkt.

In de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023, staat wat we van verbonden partijen en subsidie- en inkooprelaties vragen qua inzet op een inclusieve en diverse organisatie en dienstverlening. In 2023 richten we ons op alle verbonden partijen en een aantal grote subsidiepartners. Deze partijen krijgen daarbij het aanbod deel te nemen aan het netwerk de ‘Diversteitsreis’ en dat heeft zoals hiervoor aangegeven geleid tot diverse aanmeldingen.

Inclusieve gemeentelijke organisatie **(I)**

In 2023 zijn we verdergegaan met de acties en inspanningen die in het Uitvoeringsplan Inclusieve en Diverse Gemeentelijke Organisatie zijn opgenomen. De volgende voortgang kunnen we melden:

- In het voorjaar is een informele themasessie met raadsleden geweest, waarin is gedeeld wat goed gaat en waar de dilemma’s liggen. Hier is het gesprek over gevoerd en zijn inzichten gedeeld en opgehaald;
- Alle clusters hebben een eerste versie clusteractieplan Diversiteit & Inclusie geschreven. Deze plannen hebben nog verdere uitwerking, verdieping en uitvoering nodig;
- Binnen een aantal clusters zijn bewustwordingssessies voor de managementteams georganiseerd;
- Gender: de verdeling van mannen en vrouwen binnen de gemeentelijke organisatie is nog steeds goed in evenwicht. Het is iets verschoven ten opzichte van 2022.
    - 2023: 55% vrouwen en 45% mannen (peildatum 31-08-2023).
      2022: 54% vrouwen en 46% mannen (peildatum 1-1-2022)

  In de strategische top is de verdeling:
    - 2023: 56,25% vrouwen en 44% mannen (peildatum 1-8-2023)
      2022: 55,6% mannen en 44,4% vrouwen (peildatum 1-1-2022)
- Leeftijd: we zien hier een lichte verjonging. Gemiddelde leeftijd is 48 ten opzichte van 49 vorig jaar;
- Het verzorgen van trainingen voor meer bewustwording op (onbewuste) vooroordelen. Zo hebben de teams Leefomgeving en de afdeling communicatie trainingen gehad en onze partner de Sociale Wijkteams Arnhem;
- We hebben een ‘onboardingsprogramma’ opgezet, waarvan diversiteit & inclusie een vast onderdeel is in de vorm van een training om ook nieuwe medewerkers hierover bewust te maken;
- Inclusief leiderschap: er zijn twee bijeenkomsten georganiseerd waarbij gewerkt is aan verbinding, bespreken van patronen en verkennen van leiderschapsrol in Arnhem.
- Inclusie: De NIM is medio 2023 uitgezet. Eerste resultaten verwachten we najaar 2023;
- De wervings- en selectieprocedures worden nog steeds oordeelvrij uitgevoerd;
- De doelstellingen op de Wet Banenafspraak lopen kwantitatief op koers wel willen we een kwaliteitsslag maken;
- Bewustwording: er zijn diverse activiteiten en campagnes georganiseerd tijdens onder andere de Diversiteitsweek, de Week tegen racisme en discriminatie en het personeelsevent ‘Arnhem Viert’;
- Inclusieve interne communicatie: we hebben dit jaar intern online aandacht besteed aan feestdagen van diverse religies. Daarnaast is er een handreiking inclusief communiceren ontwikkeld voor medewerkers.

Afwijkingen:

- We hebben de eerste helft van het jaar volop gewerkt aan de voorbereidingen van de start van de gemeentepool. De werving van de eerste lichting deelnemers start in de tweede helft van 2023. We hebben de start verplaatst van het voorjaar naar het najaar omdat we de randvoorwaarden en begeleiding voor de kandidaten vanaf het begin op een goed niveau willen hebben om direct een succesvolle uitstraling rond de gemeentepool te krijgen;
- We kunnen geen voortgang geven op de kwantitatieve doelstellingen van de culturele diversiteit van 2022. Het CBS heeft medio 2022 de definitie ‘westers’ en ‘niet-westers’ gewijzigd en heeft ook een herindeling van de data gemaakt naar ‘Nederland, Europa, buiten Europa’. Hierdoor kunnen we de doelstelling niet meten, zoals we dat eerder deden via de CBS-Barometer, omdat deze was gebaseerd op de oude indeling en data (westers en niet-westers);
- Een aantal inspanningen uit het uitvoeringsplan kost meer tijd en/of capaciteit dan ingeschat. Het gaat bijvoorbeeld om vrijwillige uitstroomgesprekken, fysieke toegankelijkheid, inclusief doorstroom- en promotiebeleid, medewerkersnetwerk, vertrouwenspersonen, leren en ontwikkelen. We gaan verkennen hoe we deze inspanningen verder kunnen brengen.

Inclusieve gemeentelijke communicatie **(I)**

Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken daar op drie manieren aan:

Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps
We werken aan het verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps. We pasten huisstijlsjablonen aan en trainden collega’s. Onze websites zijn toegankelijker geworden, maar hebben nog niet allemaal het gewenste niveau. Er komt een nieuwe gemeentelijke website waarbij de toegankelijkheid meteen goed is geregeld. Dat doen we samen met (vertegenwoordigers van) de doelgroep. Om het onderwerp te borgen is geregeld dat website-eigenaren rapporteren hoe het staat met de digitale toegankelijkheid én wordt bij iedere wens voor een nieuwe website of app meteen naar de toegankelijkheid gekeken. Ten slotte gaan we dit jaar nog binnen de afdeling Communicatie tijdelijk het takenpakket beleggen voor toezicht, controle en advisering op digitale toegankelijkheid van websites en apps.

Schrijven in begrijpelijke taal
Met het Project Direct Duidelijk (gestart in 2021) stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1 (de training wordt inmiddels ook via het interne Leerplein aangeboden), door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers. Daarnaast voeren we proeven uit met beeldbrieven en een digitale taaltool.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega’s met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen.
We investeerden en investeren in deskundigheidsbevordering van de gemeentelijke communicatieprofessionals en bewustwording bij andere collega’s. We hebben een handreiking inclusief woord- en beeldgebruik, een kalender met voor het thema inclusie belangrijke (feest)dagen waar we als gemeente aandacht aan besteden. En we formuleerden beleid voor het schriftelijk communiceren in meerdere talen. Bij de nieuwe aanbesteding voor vormgevingsbureaus, is nadrukkelijk stilgestaan bij het belang van inclusie en toegankelijkheid.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	52.783	1.983	54.766
Baten	22.854	6	22.860
Saldo lasten en baten	-29.929	-1.977	-31.906
Toevoegingen aan reserves	1.708	0	1.708
Onttrekkingen aan reserves	3.618	250	3.868
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.910	250	2.160
Prognose resultaat	-28.019	-1.727	-29.746

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	1.983	N					
Welzijn	1.203	N	DU actieplan dakloosheid	N	I	AR	J
Welzijn	250	N	Opvang dakloze EU-burgers (motie)	N	S	BR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	200	N	DU leerlingenvervoer Oekraïne	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	145	N	DU Maatschappelijke begeleiding	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	130	N	DU Taal Oekraïne	N	I	AR	J
Sport	21	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Welzijn	20	N	DU Voorschoolse educatie	N	S	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	12	N	DU Einde lening inburgeringsplichtigen	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	2	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J
Baten	6	V					
Welzijn	6	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	250	V					
Jeugdzorg	250	V	Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	N	S	BR	J

Decentralisatie-uitkering (DU) actieplan dakloosheid
Arnhem ontvangt in 2023 € 1,2 miljoen ter dekking van de kosten in 2023 en 2024 voor het voorkomen van dakloosheid en het realiseren van woonplekken met passende ondersteuning voor (dreigend) dakloze jongeren en volwassenen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Welzijn en inclusie.

Opvang dakloze EU-burgers (motie)
Bij de vaststelling van de Perspectiefnota is een motie aangenomen voor de opvang van dakloze niet-rechthebbende EU-burgers (23M41). Gevraagd is om met een voorstel te komen om opvangplaatsen te realiseren en dit zo spoedig mogelijk te realiseren. Vooruitlopend daarop is een bedrag van € 250.000 vanuit de BR WMO en Jeugdzorg gereserveerd voor het realiseren van deze opvang. Dit is zichtbaar op programma S07 Zorg.

Decentralisatie-uitkering (DU) Maatschappelijke begeleiding
Arnhem ontvangt in 2023 € 145.000 voor de maatschappelijke begeleiding van inburgeringsplichtige asielmigranten en hun gezinsleden. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Decentralisatie-uitkering (DU) leerlingenvervoer Oekraïne en DU taal Oekraïne
Arnhem ontvangt in 2023 € 130.000 voor dekking van de kosten voor het leren van de Nederlandse taal aan Oekraïners en € 200.000 voor het leerlingenvervoer aan leerlingen uit Oekraïne. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De

bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Decentralisatie-uitkering (DU) Voorschoolse voorziening peuters
In Arnhem willen we alle peuters met 2 jaar in beeld hebben en een passende plek bieden op de peuteropvang. Wanneer ouders geen recht op kinderopvangtoeslag hebben wordt er gezocht naar een oplossing en betekent dit veelal een door de gemeente gesubsidieerde plek. Jonge kinderen met een achterstand in ontwikkeling en met een ondersteuningsbehoefte krijgen ook een passende plek op de gesubsidieerde peuteropvang. Het aantal peuters met een extra ondersteuningsvraag neemt nog steeds toe, waarvoor deze ontvangen middelen ingezet kunnen worden.

Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Decentralisatie-uitkering (DU) Einde lening inburgeringsplichtigen
In 2023 ontvangt Arnhem € 12.000 om inburgeraars die nog steeds inburgeringsplichtig zijn, maar waarvan de lening voor inburgering (vrijwel) is uitgeput, hulp en begeleiding te kunnen bieden. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op Wijken algemeen.

S09 Gezondheid en sport

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers gezonder en fitter (A)

Gezonde levensstijl (D)

Een goede gezondheid vormt de basis voor een gelukkig leven en is daarmee ook de basis voor deelname van inwoners aan onze samenleving. Alle Arnhemmers moeten gelijke kansen krijgen om hun gezondheidspotentieel optimaal te benutten. Een gezonde leefstijl en een goed ingerichte woonomgeving, met oog voor gezondheid en bewegen, zijn daarvoor belangrijke voorwaarden. Dit is de kern van het plan 'Gezond en Fit; Aanpak voor een gezonde leefstijl in Arnhem' (mei 2020) waarin we als gemeente onze ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers presenteren. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar die inwoners voor wie een goede gezondheid niet vanzelfsprekend is. Dit sluit aan bij de Arnhem-Oost-aanpak.

Achter een verminderde gezondheid van inwoners gaan vaak problemen schuil die zich manifesteren buiten het gezondheidsdomein. Armoede en schulden, problemen rondom huisvesting, een lage opleiding, werkloosheid en ook de kwaliteit en inrichting van de woonomgeving kunnen van invloed zijn op de gezondheid. Dit vraagt om een aanpak die beleidsdomeinen overstijgt. Om die reden betrekken we bij onze plannen diverse partijen in de stad: beheerders openbare ruimte, zorginstellingen, het Sportbedrijf en sportaanbieders, wijkteams, onderwijs en het bedrijfsleven.

We sluiten aan bij het Nationaal Preventieakkoord en het Nationaal Sportakkoord II (2023) en kiezen ervoor te investeren in preventieve maatregelen, ook omdat dit op lange termijn ertoe kan bijdragen dat minder inwoners gebruik (moeten) maken van zorg. We bouwen voort op de stappen die in het verleden al zijn gezet en continueren de interventies op het vlak van bewegen en publieke gezondheid die effectief zijn gebleken.

We herijken het Arnhems Lokaal Sportakkoord waarmee we inzetten op samenwerking met betrokken partijen om bewegen te stimuleren voor alle Arnhemmers. De uitvoering loopt door in de komende jaren. We sluiten aan bij het GALA (Gezond en Actief Leven Akkoord) en het IZA. We geven invulling aan de extra (financiële) mogelijkheden die deze akkoorden ons bieden op het gebied van valpreventie, gezonde leefomgeving en combinatiefunctionarissen.

Daarnaast blijven we inzetten op Urban Sports. Breder dan voor de doelgroep die Urban Sport interessant vindt (10-30 jaar), zetten we in op het beter benutten van de openbare ruimte voor bewegen.
De komende jaren vervangen we gefaseerd de oude, met SBR- (autobanden)infill, kunstgrasvelden voor duurzamere en milieuvriendelijkere alternatieven. De manier waarop dit het beste uitgevoerd kan worden wordt onderzocht. De technologische ontwikkelingen op dit vlak gaan snel, waardoor we waarschijnlijk met verschillende pilots (organisch materiaal, infill-loze velden) gaan werken.

Kinderen hebben rond en na hun geboorte een kansrijke start (I)

Het werken aan meer kansengelijkheid voor onze allerjongste Arnhemse kinderen vraagt om een integrale en structurele aanpak. Daarom is op 6 maart 2023 door zo'n 15 partners uit de geboortezorg, het sociale domein en de gemeente Arnhem een intentieverklaring Kansrijke Start getekend. Hierin verklaren deze partijen dat zij zich gezamenlijk zullen inspannen om meer Arnhemse kinderen een kansrijke start te bieden. In 2023 geven we samen met deze netwerkpartners uitvoering aan de thema's uit de uitvoeringsagenda Kansrijke Start 2023: het beter signaleren van kwetsbare (aanstaande) ouders, het inzichtelijk en toegankelijk maken van het zorglandschap, het ontwikkelen van een MDO, ouders beter voorbereiden op het ouderschap en het verbeteren van de samenwerking in het netwerk. Intussen hebben in 2023 twee netwerkbijeenkomsten plaatsgevonden. Deze bijeenkomsten zijn waardevolle momenten voor professionals om kennis op te halen en te delen en elkaar beter te leren kennen. Elkaar kennen is een belangrijke voorwaarde om goed met elkaar samen te werken en de zorg rondom 'kwetsbare' gezinnen goed te organiseren. Door acute uitval van de projectleider starten de werkgroepen die aan de thema's uit de uitvoeringsagenda werken helaas pas na de zomer op. Intussen is een nieuwe interim projectleider aangesteld. Vanaf dit najaar wordt alle jeugdgezondheidszorg voor de jongste doelgroep 0 tot 4 jaar weer uitgevoerd conform het 'oude' uitvoeringsniveau van voor de afschaling in 2022. Dit betekent dat de jeugdgezondheidszorg (JGZ) weer volledig inzetbaar is voor Kansrijke Start.

Minder inwoners hebben overgewicht **(I)**

Het programma GO! draait volledig in de vijf Arnhem-Oost wijken. Steeds meer kinderen nemen deel aan dit programma en worden samen met het gezin begeleid naar een gezondere leefstijl. In 2022 volgen 98 kinderen het programma GO!. Het streven is dat er in 2023 minimaal 20 kinderen per wijk deelnemen aan GO!, wat neerkomt op minimaal 100 kinderen.

Het programma JOGG draait op volle toeren. Steeds meer sportkantines worden gezond en alle basisscholen in de Arnhem-Oost wijken worden voorzien van schoolfruit voor alle leerlingen. Het aanbod van voedingseducatie op scholen is uitgebreid. De gratis e-learning 'Basiskennis Schijf van Vijf' voorziet alle professionals die met kinderen werken van kennis op het gebied van gezonde voeding. Inmiddels werken alle buurtsportcoaches met het programma ENERGIE. In dit programma leren kinderen spelenderwijs tijdens de gymles of naschools beweegaanbod wat gezonde voeding is. Het streven voor 2023 is dat er bij alle scholen, die een rijke schooldag aanbieden, voedingseducatie in combinatie met bewegen bekend is.

Meer (jonge) Arnhemmers voldoen aan de beweegnorm **(I)**

Het 2+1+2 concept (5 uur bewegen op en rondom school) breidt zich nog steeds uit en vindt inmiddels elders in het land ook navolging. Steeds meer scholen doen mee en steeds meer scholen voldoen ook aan de 2 uur bewegingsonderwijs per week. De urban sports voorzieningen in de stad worden nog steeds zeer goed gebruikt, denk hierbij aan de pumptracks bij Olympus en Rijkerswoerd maar ook aan verschillende skateplekken zoals het nieuwe skatepark bij Rosorum. In mei 2023 zijn ook free-run elementen toegevoegd aan het Olympus-kwartier; hiermee voegen wij een extra 'urban' beweegvoorziening toe aan de stad. Ook vordert de planfase voor de groene, beweegvriendelijke invulling rondom Sportpark 't Lange Water gestaag; deze plek zal naar verwachting in 2024 gerealiseerd worden. Al met al wordt de openbare ruimte in Arnhem steeds beweegvriendelijker.

Wij blijven daarnaast inzetten op de groei van padel in Arnhem. Inmiddels liggen er 10 padelbanen in Arnhem en is de populariteit van de sport enorm. We zien dat in Arnhem nog steeds weinig mensen lid zijn van een vereniging. Daarom zetten we stappen om onze sportparken anders te gebruiken (beter te benutten). Met name op sportpark de Bakenhof zijn stappen gezet om het sportpark veel meer een centrale ontmoetingsplek van de wijk te maken, zo is er extra aanbod toegevoegd door de Hockey Foundation en werken de verenigingen op het sportpark goed samen om meer Arnhemmers te laten bewegen. We blijven inzetten op het versterken van verenigingen waar dat kan en daarnaast zetten wij in op aanvullend gebruik van de sportparken door de wijk, welzijnspartijen en het onderwijs.

In begin 2023 is ook de uitvoering van het lokaal sportakkoord 1 afgerond. De resultaten hiervan waren erg positief: Opbrengsten Sport- en beweegakkoord 1. In juli 2023 is het lokaal sport- en beweegakkoord herijkt en is de uitvoering van sportakkoord 2 gestart. Wij gaan ook de komende jaren samen met de Arnhemse sportsector werken aan het in beweging krijgen van de Arnhemmers, aan vitale verenigingen en aan een positief sportklimaat in Arnhem.

Voor ouderen is het aanbod op niveau gehouden, er zijn weer meer wandelgroepen opgericht en verschillende interventies lopen door, zoals soople (cursus om weer te starten met bewegen) en valpreventie. In aansluiting op het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) gaan wij in na de zomer 2023 het aanbod voor ouderen verder uitbreiden. Ook is er steeds meer aandacht voor beweegplekken voor ouderen in de openbare ruimte zoals door middel van het aanleggen jeu-de-boules banen.

Problematisch alcohol- en druggebruik terugdringen/ Kinderen en jongeren kunnen rookvrij opgroeien **(I)**

Wij zetten goede stappen richting een rookvrije generatie. Scholen en sportverenigingen zijn rookvrij en de speeltuinen en bushaltes in Arnhem zijn aangeduid als rookvrije zone.

Met het preventieakkoord blijven we aandacht vragen voor een rookvrije generatie en stoppen met roken. Tijdens Stoptober besteden we extra aandacht aan stoppen met roken en roken zal weer één van de aandachtspunten zijn tijdens de gezondheidsmaand in 2024. We streven ernaar om in 2024 aan de slag te gaan met een wijkaanpak voor een rookvrij Presikhaaf. Hiervoor zijn twee subsidieaanvragen ingediend; Kanker Lokaal op de Kaart en een Rookvrij Leven voor Iedereen.

Alcoholgebruik en mentale gezondheid bij onder andere jongeren zijn ook belangrijke thema's in het preventieakkoord. We streven ernaar om in 2023 het programma Helder op School, of een ander integraal preventieprogramma, op alle middelbare scholen in Arnhem te implementeren. Vier middelbare scholen in Arnhem zijn inmiddels aan de slag gegaan met Helder op School en veertien scholen zijn of worden opgeleid in gespreksvaardigheden bij (vermoedens van) middelengebruik en het signaleren van middelengebruik. In de zomer van 2023 vindt de buitententoonstelling KIND VAN plaats in Arnhem. Hiermee richten we ons op kinderen van ouders met psychische problemen of verslaving. Met de tentoonstelling KIND VAN geven we een extra

impuls aan de vindbaarheid van preventieve hulp en dragen we bij aan het bespreekbaar maken van psychische- en verslavingsproblemen.

We besteden ook aandacht aan de mentale gezondheid van scholieren; daarbij zoeken we naar nieuwe vormen om hen te ondersteunen bijvoorbeeld via een podcast en/of een chatfunctie. Daarnaast zorgen we, in samenwerking met zorgaanbieders, dat er aanbod wordt ontwikkeld om jongeren te ondersteunen/adviseren over hun mentale gezondheid.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	25.326	1.022	26.348
Baten	3.578	536	4.114
Saldo lasten en baten	-21.748	-486	-22.234
Toevoegingen aan reserves	431	0	431
Onttrekkingen aan reserves	856	113	969
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	425	113	538
Prognose resultaat	-21.323	-373	-21.696

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	1.022	N					
Sport	422	N	Sportbedrijf tekort begroting	N	S	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	342	N	Compensatie VGGM	J	S	AR	J
Sport	166	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Sport	113	N	Uitbreiding buurtsportcoaches	N	S	BR	J
Sport	104	N	Sportpark Paasberg	N	S	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	4	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	-129	V	VGGM: Incidenteel resultaat 2022	N	I	AR	J
Baten	536	V					
Sport	402	V	DU Brede impuls combinatiefuncties (deel Sport)	N	S	AR	J
Gezondheid	134	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	113	V					
Sport	113	V	Uitbreiding buurtsportcoaches	N	S	BR	J

Sportbedrijf tekort begroting
Bij het sportbedrijf is er voor 2023 sprake van problematiek in de begroting. Concreet is er na aanwending van het positieve resultaat 2022 nog een tekort op de begroting 2023 van het Sportbedrijf van € 0,6 miljoen, waarvan € 0,166 miljoen compensatie van huurindexatie betreft. In deze prognose zit wel een inschatting van aanvullende subsidie vanuit het Rijk voor energiekosten, de zogenaamde TEK-regeling en Energiecompensatie voor zwembaden. Deze rijkscompensatie kan anders uitpakken dan nu verwacht, dit zal dan van invloed zijn op het exploitatietekort 2023. We verstrekken daarom €0,422 miljoen aanvullende subsidie aan het sportbedrijf en verrekenen hierop de rijkssteun als deze anders uitpakt dan verwacht

Compensatie VGGM: Extra loon- en prijsstijgingen
Ondanks de reeds opgenomen loon- / prijsindex voor de Begroting 2023 ontstaat een tekort als gevolg van de fors hogere prijsontwikkeling ten opzichte van de indexatie van gemeentelijke bijdrage. Deze impact is niet op te vangen met het weerstandsvermogen van VGGM. Begin 2023 is de loon- en prijsindex voor 2023 bijgesteld en dit leidt tot een structurele verhoging van de/onze gemeentelijke bijdragen van in totaal € 1.200.000. Voor het onderdeel gezondheidszorg bedraagt dit € 342.000.

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Uitbreiding buurtsportcoaches
De gemeente Arnhem werkt al sinds jaren met buurtsportcoaches. Deze professionals in wijken zetten sport als middel in om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals een gezonde leefstijl, het tegengaan van eenzaamheid onder ouderen en het tegengaan van overlast onder jongeren. In een aantal wijken is er behoefte aan (meer) buurtsportcoaches. De buurtsportcoaches worden voornamelijk ingezet in de in de wijken waarop ook in het kader van de Arnhem Oost aanpak wordt ingezet. Omdat een verschuiving van de inzet van de buurtsportcoaches ten koste gaat van de inzet in die wijken, wordt voor de komende twee jaar het aantal buurtsportcoaches uitgebreid. Hiervoor wordt jaarlijks € 112.500 begroot.

Sportpark Paasberg
De oude (structurele) taakstelling op buitensport van €150.000 is niet geheel gerealiseerd, omdat de oorspronkelijk geplande ontwikkeling van woningbouw op de Paasberg niet doorgaat. Er is één veld afgestoten, daardoor is € 46.000 taakstelling wel gerealiseerd. De overige taakstelling van € 104.000 kan niet gerealiseerd worden omdat de sportvelden in gebruik blijven.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

VGGM: Incidenteel resultaat 2022
Zie toelichting op S01 Veiligheid.

Decentralisatie-uitkering (DU) Brede impuls combinatiefuncties (deel Sport)
De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op Wijken algemeen.

S10 Klimaat en energie

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio) (A)

Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

De meest recente data over CO2-uitstoot (Landelijke klimaatmonitor) zijn van 2021. Hieruit is een dalende trend voor de gebouwde omgeving (woningen en publieke gebouwen) zichtbaar sinds 2015. Sinds referentiejaar 2017 is 61 kT CO2 gereduceerd. Welk deel hiervan een gevolg is van autonome ontwikkelingen en welk deel van programma-inspanningen is niet te achterhalen, zie ook voortgangsrapportage New energy made in Arnhem. In deze rapportage is van alle doelen en inspanningen aangegeven wat de voortgang is. Ook is duiding gegeven aan de cijfers.

2.500 huishoudens in energiearmoede geholpen in 2023 (I)

Van 2020 tot en met 2e kwartaal 2023 zijn ruim 2.500 huishoudens geholpen en bereikt, door energiecoaches, buurt-klusteams, via wijkteams en scholen en vanuit de witgoedregeling. De werkzaamheden op energiearmoede gaan op volle kracht door in 2023, 2024 en 2025, met nieuwe middelen en doelen. Hierbij zetten we o.a zwaarder in op buurtklusteams.

Uitvoeringsplan per wijk opstellen (8 jaar voor aardgasvrij) (I)

Het opstellen van uitvoeringsplannen per wijk is een middel om de doelstelling aardgasvrij van de hele stad te halen. Met een uitvoeringsplan geven we de inwoners ruim van te voren aan welk alternatief voor hun wijk beschikbaar is.

15% energiebesparing in gebouwde omgeving in 2030 (I)

In de eerste helft van 2023 heeft het college de Arnhemse aanpak woningisolatie vastgesteld en is de uitvoering daarvan gestart. We hebben de toekomstbestendig wonen lening uitgebreid naar VvE's en het budget fors verhoogd. Met de corporaties hebben we afspraken gemaakt over verduurzaming van hun bezit, wat volop in uitvoering is. Verder is de Subsidieregeling Eigen Woning Aanpak (SEWA) opgesteld, aangepast en in uitvoering.

250.000 zonnepanelen op daken in 2030 (I)

Eind 2022 lagen en circa 159.000 zonnepanelen op daken in Arnhem; de doelstelling voor 2023 is daarmee reeds gerealiseerd. Door autonome ontwikkeling, en acties zoals de toekomst bestendig wonen lening groeit het aantal panelen nog steeds.

De aanleg en aansluiting van zonnepanelen op daken met een grootverbruik aansluiting stagneert door netcongestie. Deze daken mogen nu de opgewekte stroom niet terugleveren aan het elektriciteitsnet. Op daken met een klein verbruik aansluiting is dit nog wel mogelijk.

6.500 woningen en publieke gebouwen aardgasvrij in 2030 (I)

Eind 2023 staat de teller met aardgasvrije woningen op circa 1.100 woningen. Dit komt grotendeels door het volledig aardgasvrij maken van woningen in Immerloo en 't Duifje door Volkshuisvesting. De overige aantallen zijn ontstaan door autonome groei. Dit is 400 woningen minder dan de doelstelling voor 2023. Om de doelstelling voor 2030 te behalen werken wij op dit moment in een aantal kansrijke wijken Elderveld-Noord, Kronenburg, Plattenburg, Hoogkamp en 5 all-electric buurten aan projecten. Hiernaast zijn wij in het onderzoekgebied Malburgen-Oost een samenwerking met Volkshuisvesting en Vattenfall aan het verkennen over de uitrol van een warmtenet.

Het realiseren van het doel (6.500 woningen aardgasvrij) is complex en erg dynamisch. Door huidige marktomstandigheden blijkt het moeilijk om met veel partijen rendabele businesscases op te stellen.

10 Arnhemse innovaties in wijken getest in 2030 **(I)**

Op initiatief van de gemeente zijn vijf (Arnhemse) innovaties getest en in pilotvorm gerealiseerd in Arnhem/Arnhemse wijken. Samen met de innovatiepartijen zijn we bezig met opschaling hiervan.

- oplaadpunten voor auto's aan lantaarnpalen in Schuytgraaf, ontwikkeld in Arnhem;
- een batterijopslag met energiemanagementsysteem (EMS) op Koningspleij noord, dat aangesloten is op het zonneveld en weer gekoppeld is aan autolaadpunten in de stad;
- mobiele generatoren op zonne-energie, ontwikkeld in Arnhem en toegepast bij GWW projecten en evenementen;
- zonnefolie van een Arnhems bedrijf op gemeentelijk vastgoed;
- in Geitenkamp zijn rode zonnepanelen toegepast op huizen binnen een beschermd stadsgezicht met rode daken.

Verder is een Arnhemse innovatie op het gebied van aquathermie, in de plannen voor de toekomstig aardgasvrije wijk Kronenburg (project Smart Polder);

Naast de gemeente hebben andere Arnhemse partijen ook Arnhemse innovaties getest en toegepast. Bijvoorbeeld op Industriepark Kleefse Waard zijn gerealiseerd: een innovatief laadplein met een beperkt formaat van de laadpalen en slimme aansturing ervan, een laadpaal met oplaadmogelijkheden voor vrachtwagens en een waterstoftankstation waar lokaal waterstof wordt gemaakt met Arnhemse technieken.
Daarnaast lopen diverse onderzoeken op de toepassing van innovaties, bijvoorbeeld restwarmte uit een datacenter, een buurtenergiesysteem, batterij-opslagsystemen en smart energy hubs.

Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

In 2021 was de CO2 reductie 68 kT ten opzichte van 2017. Er is een sterke daling te zien in 2020, en weer een lichte stijging in 2021. In deze CO2 data is geen onderscheid te maken tussen het beïnvloedbare deel van CO2 reductie en het deel dat is toe te schrijven aan autonome ontwikkelingen. Het is daarnaast nog niet zeker of deze daling de komende jaren doorzet

Het is goed mogelijk dat na het opheffen van de coronamaatregelen vanaf 2022 het energieverbruik en ook de CO2 uitstoot van bedrijven en industrie weer gaat stijgen.

Zie ook voortgangsrapportage New energy made in Arnhem.

Communicatie en bewustwording intensiveren: 100% van bedrijven bekend met verduurzamingsmaatregelen in 2030 **(I)**

We hebben twee energycafé's georganiseerd voor specifieke doelgroepen. Eén voor buurthuizen en één voor gebedshuizen. Voor de gebedshuizen was dit tevens de start om te komen tot een Green deal voor deze doelgroep. Ook hebben we een informatiebijeenkomst gehouden in samenwerking met de Wereldhave voor winkeliers van winkelcentra Kronenburg en Presikhaaf. Ook is er een bijeenkomst georganiseerd om bedrijven en maatschappelijke instellingen te informeren over de ketenaanpak 'Arnhem zet de knop om'. De website ArnhemAAN is gevuld met actuele informatie en inspirerende voorbeelden.

Energiebesparing bevorderen: 15% energiebesparing bij bedrijven en industrie in 2030 **(I)**

Met een gebiedsgerichte aanpak via Green Deals stimuleren we bedrijven op werklocaties en maatschappelijke instellingen om energiebesparende maatregelen te nemen.
Op dit moment hebben alle deelnemende kantoren aan de Green deal Gelderse Poort met uitzondering van één de afgesproken energielabel A. Het laatste kantoor vraagt een energielabel aan op het moment dat alle verduurzamingsmaatregelen zijn uitgevoerd.
We hebben ook een Green Deal gesloten met de bedrijventerrein IJsseloord I. Met het sluiten van Green Deals met bedrijventerrein De Nieuwe Haven en de gebedshuizen zijn we nog bezig.

Ook hebben we in het kader van de ketenaanpak 'Arnhem zet de knop om' de subsidieregeling energiebesparing ondernemers en maatschappelijke organisaties ingevoerd. Arnhemse ondernemers en maatschappelijke organisaties kunnen hiermee een bijdrage ontvangen als zij energiebesparende maatregelen doorvoeren. Ze krijgen de subsidie voor bijvoorbeeld een energiescan, advies of als hulp wordt gezocht bij de ondersteuning in de uitvoer.

We handhaven door middel van energiecontroles op de verplichte maatregelen bij bedrijven en op de energielabel C verplichting bij kantoren. Dit doen we via de ODRA.

Opwek en hergebruik van energie bevorderen: 75.000 zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie en 2 pilots met gebruik restwarmte in 2030 **(I)**

We liggen op koers om de doelstelling van 75.000 extra zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie in 2030 te halen.

Via de Green Deals blijven we inzetten op het benutten van bedrijfsdaken voor het opwekken van energie. Inmiddels wordt hierbij ook gekeken of het mogelijk is om parkeerplaatsen op de werklocaties te benutten voor zonnecarports.

Meer bedrijven en industrie aardgasvrij maken: 500 extra bedrijven aardgasvrij in 2030 **(I)**

We hebben 5 green deals (zo goed) als afgesloten met bedrijven of maatschappelijke doelgroepen. In deze green deals wordt ook aandacht besteed aan aardgasvrij. Dit zal naar verwachting opleveren dat een aantal deelnemende bedrijven/maatschappelijke instellingen aardgasvrij wordt.
In samenhang met de green deals zullen we plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader uitwerken. Twee van de gebiedsgerichte green deals fungeren hiervoor als pilot. Hiermee zijn we in de tweede helft van 2023 gestart. Op basis daarvan maken we plannen voor extra inzet om tot realisatie te komen.

Door het gebrek aan geschikte monitoringsmethode kennen we alleen het aantal bedrijven dat aardgasvrij is geworden met behulp van onze projecten zoals de green deals. We gaan onderzoeken of er een adviesbureau is dat door open data te combineren hier een oplossing voor kan bieden.

We zetten veel extra in om de doelstelling te bereiken, maar kunnen nu nog niet met zekerheid inschatten of de doelstelling in 2030 geheel zal worden bereikt.

Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030 (D)

Per jaar wordt nu 6,4 kT gereduceerd. Uiteindelijk is 52 kT haalbaar, door de focus te leggen op aanleg van laadvoorzieningen, zero emissie bouw en zero emissie doelgroepenvervoer.

Werkgeversaanpak modal shift: doelstelling voor 2023 25% minder autogebruik bij 10 bedrijven **(I)**

De werkgeversaanpak is in 2023 gestart door het aanstellen van een coördinator van de regionale aanpak.

Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit: in 2030 1000 deelauto's en 2000 deelfietsen **(I)**

Na vertraging is in zomer 2023 een set beleidsregels gepubliceerd en kunnen we starten met vergunningen.

Vergroten aandeel elektrische voertuigen: in 2023 1000 laadpunten en 20 snelladers **(I)**

Het aantal snelladers is inmiddels 48. Aantal openbare laadpunten lag in juni rond de 800, maar er worden verscheidene projecten uitgevoerd in 2023 waarmee de 1000 gehaald kan worden.

Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek: doel 2025 100% zero emissie bestelvoertuigen in de binnenstad en 25% minder stadslogistieke bewegingen. **(I)**

In juni 2023 wordt een collegebesluit genomen over de invoer van de zero emissie zone in de binnenstad per 2026 en is een start gemaakt met de uitvoering van flankerende maatregelen.

Taxibeleid verduurzamen: doel 2030 is 100% zero emissie taxi's in de binnenstad **(I)**

Er is geconstateerd dat implementatie van de taxiverordening nu niet zinvol is. Eerst dient het Rijk wetgeving op te stellen voor de volledige taxibranche (bel en opstapmarkt). Implementatie is dus tot nadere orde uitgesteld. We zijn contact blijven houden met de taxibranche om het taxivervoer te verbeteren en schoner te maken. Enerzijds in algemene zin, maar ook in het kader van concrete projecten zoals het Willemsplein.

Zero emissie concessie doelgroepenvervoer: doel in 2030 is 100% zero emissie doelgroepenvervoer **(I)**

Bij de tussenevaluatie hebben bijna alle ondernemers een plan ingediend voor volledig zero emissie in 2030. Nu al rijden de meeste ondernemers met elektrische personenwagens en elektrische busjes. Alleen de rolstoeltaxi's nog niet.

Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente: doel 2023 is 100% van nieuw in te zetten bestel- en personenauto's moet zero emissie zijn. **(I)**

Het gebruik van zero emissievoertuigen is nog niet in alle aanbestedingen meegenomen, wel in GWW-opdrachten.

Zero emissie openbaar vervoer concessie: doel in 2023 is een volledig zero emissie OV concessie **(I)**

Tussen 2023 en 2026 wordt er gewerkt met noodconcessies. Voor de concessie 2026 wordt ingezet op volledig zero emissie.

Stimulering waterstofmobiliteit: in 2022 80 waterstof-elektrische personenwagens in Arnhem **(I)**

Aantal van 80 verschillende waterstof elektrische auto's die in Arnhem tanken is al gerealiseerd.

Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030 (D)

De tussendoelstelling voor 2023 is 4 windmolens en 18 MWp opgesteld vermogen aan zonnevelden. Eind 2022 zijn er 4 windmolens gerealiseerd, en 15,2 MWp zonneveld.
Er wordt nu circa 9 kT CO2 gereduceerd door opwek van hernieuwbare energie, inclusief zon op daken.

5 windmolens in Arnhem in 2030 gerealiseerd **(I)**

De tussendoelstelling voor 2023 is 4 windmolens gerealiseerd. De 4 windmolens van Koningspleij-noord zijn gebouwd. Drie ervan hebben al een jaar gedraaid en de vierde is eind 2022 met de testfase begonnen. Door het besluit van Gedeputeerde Staten 'Geen windparken in Natura2000 gebied Veluwe en beperkt in zone van 1-8 km eromheen' (december 2022) en een nieuwe provinciale windvisie die in voorbereiding is, is het op dit moment niet mogelijk om in Arnhem een vijfde windturbine te ontwikkelen aan de Drielse Dijk, zoals beoogd in het programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030. De provincie onderzoekt of door maatregelen, zoals zwarte wieken en stilstandvoorzieningen, meer ruimte komt voor windmolens. Als dit geen ruimte oplevert in Arnhem, betekent het dat circa 10% (3,3 kT CO2-reductie) van de doelstelling van grootschalige opwek (34 kT CO2) niet gerealiseerd kan worden.

Het alsnog realiseren van dit deel van de CO2-reductiedoelstelling door andere energieopwekmaatregelen voor 2030, bijvoorbeeld door de ontwikkeling van (nog) meer zonnevelden, is niet zonder meer haalbaar. Er is op dit moment namelijk al een disbalans op het elektriciteitsnet doordat er meer zonne-energie dan windenergie wordt opgewekt. Dit alles maakt dat we als Arnhem voor het behalen van onze doelstellingen voor grootschalige opwek afhankelijker zijn van de regio dan voor dit besluit.

42 MWp (circa 45 ha) zonnevelden in 2030 gerealiseerd **(I)**

Er zijn 2 gerealiseerde zonnevelden: bij de rioolwaterzuiveringsinstallatie van Waterschap Rivierenland aan de Drielsedijk (1,4 hectare, 7.200 zonnepanelen, 2,2 MWp) en op Koningspleij noord (8,5 ha, 34.000 panelen, 13 MWp). Opgeteld ruim 15 MWp. Een vergunning en SDE-subsidie voor een zonnepark op de bult IJsseloord 2 zijn verleend. De businesscase moet nog sluitend gemaakt worden (4 ha, 6 MWp). De haalbaarheid van een locatie voor een zonneveld in de omgeving van vliegbasis Deelen is verder onderzocht. Gezien de vele belangen die in het gebied spelen, is hierover nog geen besluit genomen.

Zie ook de voortgangsrapportage New energy made in Arnhem 2022. In deze rapportage is van alle doelen en inspanningen aangegeven wat de voortgang is. Ook is duiding gegeven aan de cijfers.

Meer bewustwording en gedragsverandering (D)

Met de communicatiecampagne Arnhem Aan bieden we zoveel mogelijk handelingsperspectief voor al deze doelgroepen, rekening houdend met de maatschappelijke trends en actualiteit. Het ondersteuningsaanbod is aangepast op basis van de input die is opgehaald bij de verschillende doelgroepen.

Steeds meer Arnhemmers zien de noodzaak van energie besparen en weten de weg te vinden naar de website Arnhem Aan en/of het Energieloket Arnhem, waar ze geholpen worden om stappen te zetten.

De communicatie over energiearmoede loopt ook via scholen.

Voortzetten communicatiecampagne Arnhem AAN **(I)**

In de eerste helft van 2023 hebben meerdere kleine en een grote acties plaatsgevonden en hebben we de social media berichten geïntensiveerd. Met oog op de energiecrisis in het afgelopen jaar is het ondersteuningsaanbod vanuit duurzaamheid in de online en offline communicatie gecombineerd met het aanbod voor Arnhemmers met geldzorgen. Daarnaast hebben we de online communicatie vanuit Arnhem Aan geïntensiveerd. Goede voorbeelden uit verschillende doelgroepen zijn gedeeld. Per 1 april 2023 is het Energieloket Arnhem gelanceerd, dat een overzicht biedt van al het ondersteuningsaanbod voor de verschillende doelgroepen.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	15.841	0	15.841
Baten	10.529	0	10.529
Saldo lasten en baten	-5.312	0	-5.312
Toevoegingen aan reserves	10.715	-10.000	715
Onttrekkingen aan reserves	254	0	254
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-10.461	10.000	-461
Prognose resultaat	-15.773	10.000	-5.773

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	0						
Baten	0						
Toevoegingen aan reserves	-10.000	V					
Duurzaamheid bedrijv en mobiliteit	-10.000	V	Inzet middelen impuls energietransitie	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	0						

Inzet middelen impuls energietransitie

Om de energietransitie een impuls te geven is in de Begroting 2023 € 15,0 miljoen vrijgemaakt waarvan in 2023 € 10,0 miljoen is toegevoegd aan het Klimaatfonds. Deze middelen worden in de jaren 2024 tot en met 2026 besteed, waarbij de lasten direct in de begroting worden opgenomen. Om die reden kan de begrote toevoeging van € 10 miljoen in 2023 teruggedraaid worden, omdat de lasten in de jaren 2024 tot en met 2026 dus op de rekening drukken op het moment dat deze gemaakt worden.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Verstedelijkingsopgave Arnhem: stad in balans (A)

Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt (D)

Deze doelstelling is op koers, zie de toelichting bij onderstaande inspanningen.

Omgevingsvisie 2040 (I)

Het college heeft de definitieve omgevingsvisie vastgesteld en deze is voorgelegd aan de gemeenteraad voor definitieve vaststelling. Het voorontwerp van de omgevingsvisie is op inhoud al door de vorige raad vastgesteld. We gaan dan ook door met het ontwikkelen van diverse beleidsuitwerkingen die volgen uit de omgevingsvisie voor de verschillende thema's zoals mobiliteit, gezonde en veilige leefomgeving en een visie op hoogbouw en verdichting. Daarnaast gaan we verder met de gebiedsuitwerkingen voor spoorzone Arnhem Oost, Kronenburg en Centrum.

Toewerken naar één integraal omgevingsplan voor het hele gemeentelijke grondgebied (I)

De Eerste Kamer heeft positief besloten voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet op 1 januari 2024. De verwachting is echter dat de functionaliteiten van het landelijke digitale stelsel omgevingswet (DSO) op datum van inwerkingtreding van de Omgevingswet beperkt zijn. Dit kan in 2024 gevolgen hebben voor onze (digitale) dienstverlening. Om de eventuele gevolgen zoveel mogelijk te verzachten gebruiken we de tweede helft van 2023 om ons systeem en de koppelingen met het landelijk systeem op orde te hebben en zetten we extra inspanning op communicatie en support over dit nieuwe digitale systeem en de opzet van het omgevingsplan. We zorgen dat we extra capaciteit beschikbaar hebben om inwoners, ondernemers en ook onze collega's te helpen met hun vragen over de nieuwe systematiek van het omgevingsplan.
Ook zetten we een deel van onze bestemmingsplannen vast om in een omgevingsplan en richten we het systeem van regels in, zodat we als gemeente zelf in ieder geval beschikken over een goede basis.

De benodigde raadsbesluiten zoals delegatiebesluit en het besluit Bindend Adviesrecht zijn inmiddels genomen. In het vierde kwartaal van 2023 legt het college de aangepaste legesverordening ter besluitvorming voor aan de raad.

Toetsen en vergunnen van initiatieven (D)

De gemeentelijke inspanningen liggen op koers, zie de toelichting bij de inspanning hieronder.

Aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (I)

Inmiddels is de inwerkingtredingsdatum van de Omgevingswet vastgesteld op 1 januari 2024. Het goed kunnen werken met de digitale systemen van het Rijk is essentieel voor onze dienstverlening. Het DSO is echter nog niet stabiel wat het oefenen belemmert. Op dit moment is het ook nog onzeker hoe het DSO gaat functioneren. Arnhem is in ieder geval klaar om aan te sluiten op het DSO. Daarnaast bereid het Rijk momenteel alternatieve maatregelen voor om te voorkomen dat planvorming onaanvaardbare vertraging oploopt bij de invoering van de Omgevingswet. Vanwege de onduidelijkheid over het digitaal stelsel kunnen we niet uitsluiten dat de digitale dienstverlening na 1 januari 2024 verslechtert. Om dit zoveel mogelijk te voorkomen zorgen we voor actuele informatie op de websites van de gemeente en ODRA en zorgen we voor meer capaciteit bij het klantcontact.

Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving (D)

Inmiddels is een start gemaakt met het opstellen van het Plan Gezonde Leefomgeving, als vertaling van die doelstelling in de Arnhemse Omgevingsvisie. De raad is geïnformeerd over context, scope en globale inhoud van het plan.
Om tot een integraal plan te kunnen komen, zijn we gestart met het inventariseren van de huidige staat van de verschillende onderwerpen van omgevingskwaliteit. Een korte beschrijving van het huidige beleid, hoe dat beleid in het kader van de Arnhemse Omgevingsvisie en de Omgevingswet gaat veranderen en welke (nieuwe) ambities er nu al te benoemen zijn. Ook is gestart met het bepalen van indicatoren die ons kunnen helpen om te monitoren hoe het met de omgevingskwaliteit gaat.

Luchtkwaliteit **(I)**

Sinds 2019 werken we met de Arnhemse Luchtagenda. De ontwikkeling van de luchtkwaliteit laat zien dat we inmiddels onder de grenswaarden van de EU zitten. Wel heeft Arnhem veel last van achtergrondvervuiling vanuit het Ruhrgebied. Dit zorgt ervoor dat zeer veel inspanning nodig is om een schone lucht te realiseren. Het behalen van de nieuwe advieswaarden van de WHO (2021), die vier keer zo laag zijn dan voorheen, is daardoor geen haalbaar scenario. In de Arnhemse Omgevingsvisie spreken we de ambitie uit de WHO normen na te streven.

De belangrijkste winst voor onze luchtkwaliteit zit bij mobiliteit. Het plan sluit daarom aan bij de mobiliteitsvisie. We hebben een ambitieuze milieuzone ingesteld en het duurzaam mobiliteitsplan dat in ontwikkeling is gaat een belangrijke bijdrage leveren aan een schonere lucht.

Huidige maatregelen in de Luchtagenda met betrekking tot houtstook zijn tot nu toe met name gericht op voorlichting geven. Arnhem doet mee met de landelijke subsidieregeling voor het onklaar maken van rookkanalen om overlast door houtstook tegen te gaan. Naar verwachting zal deze regeling in 2024 worden ingevoerd (zie Begroting 2024).

Bodem en ondergrond **(I)**

De aanpak van locaties met een milieurisico ligt op koers. Halverwege 2023 zijn er nog 16 (voormalige) bedrijfslocaties waar een (meerjarige) sanering loopt of sprake is van nazorg. Hierbij is geen sprake van gezondheidsrisico's maar vanwege een te grote verontreiniging in het grondwater (verspreidingsrisico) is er een saneringsplicht. Vanwege de actuele loodproblematiek is in 2019 gestart met de sanering van tuinen waar al een gezondheidsrisico bekend was, dit is in 2021 afgerond. Begin 2021 is gestart met de vervolgfase: door middel van nieuw onderzoek brengen we de verontreinigingssituatie in beeld van tuinen in het Spijkerkwartier, St. Marten en een deel van het Arnhemse Broek. Dit project loopt door tot in 2023-2024. In tuinen met lood zullen de actuele risico's worden weggenomen (naar schatting 20-40 tuinen).

Geluidshinder **(I)**

In 2022 is het Actieplan Omgevingslawaai 2021-2023 vastgesteld op basis waarvan voor een aantal belangrijke gemeentelijke wegen stil asfalt wordt toegepast. Hierdoor zal het aantal geluidgehinderden langs gemeentelijke wegen afnemen.

In 2021 is de Nota locatiegebonden evenementenbeleid Arnhem vastgesteld. In deze nota zijn de maximale geluidsnormen voor evenementen in de openbare ruimte vastgelegd.
Op basis van deze nota worden voor de verschillende evenementenlocaties locatieprofielen opgesteld waarbij onder andere aandacht zal zijn voor geluid.

Activiteiten milieuhandhaving uitvoeren **(I)**

Het werk wordt uitgevoerd conform de toezichtstrategie 2022-2025 voor milieutoezicht bij bedrijven.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	64.816	417	65.233
Baten	52.497	0	52.497
Saldo lasten en baten	-12.319	-417	-12.736
Toevoegingen aan reserves	11.436	0	11.436
Onttrekkingen aan reserves	12.649	0	12.649
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.213	0	1.213
Prognose resultaat	-11.106	-417	-11.523

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	417	N					
ODRA, vergunning en handhaving	180	N	ODRA	N	I	AR	J
Water, milieu en luchtkwaliteit	120	N	ODRA	N	I	AR	J
Grondzaken	117	N	Bommenregeling	N	I	AR	J
Baten	0						
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

ODRA
De ODRA bereidt een begrotingswijziging voor het jaar 2023 voor. Het uurtarief van ODRA is vanaf 2021 gefixeerd op € 92. De recentelijk afgesloten CAO heeft geleid tot een loonindexatie van 7% en zijn in de CAO extra bovenwettelijke verlofdagen afgesproken (=lagere productiviteit). Daarnaast heeft het ABP de pensioenpremie vanaf 2023 verhoogd met 2% punt. Tot slot heeft de oorlog in Oekraïne en de daaropvolgende energiecrisis geleid tot kostenstijgingen/ inflatie.
Door het kunnen realiseren van aanvullende opdrachten en projecten, is ODRA in staat geweest om de kostenontwikkelingen 2021-2022 op te vangen, zonder de tarieven te indexeren. Over 2023 lukt dit echter niet meer door de genoemde ontwikkelingen en stelt de ODRA een verhoging met 3,2% voor naar € 95.
Na besluitvorming van het bestuur van de ODRA zal de gewijzigde begroting 2023 voor zienswijzen aan de raden en staten toegezonden worden.
De verwachting is dat de gemeentelijke begroting voor 2023 nog een aanvullend budget van € 300.000 nodig is om deze begrotingswijziging in 2023 te kunnen betalen.

Bommenregeling
Ter dekking van de kosten van het opsporen en ruimen van explosieven ontvangt Arnhem in 2023 een bedrag van € 116.619. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Ruimtelijke ontwikkeling.

S12 Wonen en leefomgeving

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Goede volkshuisvesting (A)

Meer en sneller woningen toevoegen (D)

Onze ambitie is dat er voldoende woningen zijn voor alle Arnhemmers. Hoewel er de afgelopen jaren al flink wat woningen bijkwamen, zijn we er nog niet. Om ons doel te halen, zouden er eigenlijk jaarlijks minimaal 800 tot 1.000 woningen bij moeten komen en evenveel woningvergunningen moeten worden verleend. Ook zou een groot deel van de woningtoevoegingen moeten bestaan uit sociale en betaalbare woningen. Uit de meest recente cijfers blijkt echter dat we dat in 2022 niet hebben gehaald.

In 2022 en 2023 werden minder vergunningen afgegeven voor nieuwe woningen en minder woningen gebouwd dan de jaren daarvoor. Deze gegevens zijn zorgelijk, omdat we hierdoor de woningtekorten dit jaar niet inlopen en de betaalbare woningcrisis beperkt verhelpen. Dit is overigens niet alleen in Arnhem het geval, maar in heel Nederland. De gestegen bouwkosten, de hogere rente en belemmeringen zoals hoge personeelskosten en onderzoek naar stikstofdepositie spelen hierin een rol.

Uiteraard hebben we activiteiten in gang gezet om dit tij te keren:

Om voldoende woningen te realiseren is samenwerking met onze partners van groot belang. Met woningcorporaties en marktpartijen in de woningbouw hebben we de handen ineen geslagen om aan de slag te gaan met het bouwen van voldoende woningen en om de woningbouw te versnellen. Met deze partijen tekenden we in februari 2022 een Stadsakkoord, waarin is afgesproken op welke wijze we dat gezamenlijk doen. Het akkoord is door ruim 25 partijen ondertekend. Na het sluiten van dit akkoord is het Woningbouw Platform Arnhem opgericht, waar thema's en zorgen tijdig onder de loep worden genomen en besproken.

Ook is de samenwerking met het Rijk, de provincie Gelderland en de regio herbevestigd door het sluiten van een nieuwe Woondeal (2.0) in maart 2023. In navolging van deze Woondeal hebben we direct met ontwikkelaars afspraken gemaakt over versnelling van projecten en de betaalbaarheid van woningen binnen deze projecten. De raad kan daardoor van een aantal belangrijke Arnhemse projecten op korte termijn (bestemmings)plannen verwachten. Daarbij hebben we voor de drie grote projecten Nijmeegseweg Fase 2, Rijnpark en Schaapsdrift startnotities met de gemeenteraad besproken en vastgesteld. Bij deze projecten zijn de kaders nu van tevoren helder, waardoor we nu snel vooruit kunnen om in hoger tempo veel woningen te realiseren. In deze startnotities is als uitgangspunt verankerd dat minimaal 30% van de woningen sociale huur dient te zijn en minimaal 66% een betaalbare woning, waardoor de balans in de harde planvoorraad op termijn om zal slaan.

Waar het Rijk de ambitie van Arnhem in het gebied Spoorzone Arnhem-Oost al onderschreef door het aan te wijzen als 1 van de 17 grootschalige NOVEX-woningbouwlocaties en we afspraken hebben kunnen maken in het BO-MIRT en BO-Leefomgeving, hebben we recentelijk ook een bijdrage van € 3,9 miljoen ontvangen vanuit de Woningbouwimpuls-gelden om project Nijmeegseweg mogelijk te maken.

Om te weten voor welke opgaven we staan en wat de woningbehoefte is in Arnhem in de regio hebben we dit jaar het driejaarlijkse woonbehoefteonderzoek afgerond. De gemeenteraad ontving dit onderzoek in maart 2023.

Versnellen en doorprogrammeren van (betaalbare) woningen (I)

Zie de toelichting bij bovenstaande doelstelling 'meer en sneller woningen toevoegen'.

Evaluatie doelgroepenverordening en implementatie in omgevingsplannen (I)

In 2022 is de doelgroepenverordening door de gemeenteraad vastgesteld. De doelgroepenverordening heeft vooral 'op de achtegrond' effect. Dat was ook de bedoeling. De doelgroepenverordening gebruiken we expliciet enkel als 'stok achter de deur'. Doordat de gemeenteraad in de verordening kenbaar heeft gemaakt wat zij verstaat onder sociale huur- en koopwoningen, lukt het gemakkelijker om met ontwikkelaars en corporaties afspraken te maken over de woonprogramma's bij projecten. Door de doelgroepenverordening is het gemakkelijker geworden om corporaties in positie te brengen en te zorgen dat zij bij projecten minimaal 30% van de woningen zullen verhuren.

Bij de vaststelling van de doelgroepenverordening, heeft de gemeenteraad de opdracht meegegeven om na één jaar de doelgroepenverordening te evalueren. Met ontwikkelaars en corporaties hebben via de kopgroep Bouwberaad een startgesprek gevoerd over de evaluatie. Omdat het instrument ‘doelgroepenverordening’ met

inwerkingtreding van de Omgevingswet verdwijnt, wachten we nog even af met het evalueren totdat duidelijk is wat de nieuwe mogelijkheden zijn om in omgevingsplannen te kunnen sturen op het woningbouwprogramma. We zullen met ontwikkelaars en corporaties na vaststelling van de Woonvisie dit traject oppakken.

Collectieven, zelfbouw en flexwonen bevorderen **(I)**

Om mensen zelf te laten beslissen hoe zij hun woon- en leefomgeving vormgeven, willen we meer ruimte maken voor collectieve wooninitiatieven en zelfbouwmogelijkheden. In 2022 is door de gemeenteraad het bestemmingsplan voor Gaardenhage vastgesteld. In dit plan is ruimte voor een CPO-ontwikkeling en worden 12 kleine kavels beschikbaar gesteld voor zelfbouw. Momenteel wordt binnen enkele concrete 'zachte' projecten bekeken óf en hoe we CPO-projecten mogelijk kunnen maken, hierbij bekijken we ook hoe we collectieve wooninitiatieven door middel van informatieavonden en via beleid en ruimtelijk instrumentarium kunnen stimuleren. Bij project Coehoorn worden de verdere voorbereidingen getroffen om een 'cohousing'-project te realiseren. Ook binnen project Nijmeegseweg maken we ruimte vrij voor een CWI-ontwikkeling (collectief wooninitiatief).

In 2023 is een startnotitie voor een nieuwe Woonvisie aan de gemeenteraad vastgesteld. In deze visie willen we plannen om coöperatieve woonvormen te stimuleren verder concretiseren.

Om te voorzien in de grote vraag naar woningen, zetten we in Arnhem ook in op de bouw van flexwoningen. Op dit moment zijn plannen om op het Merwedeterrein 150 flexwoningen toe te voegen al ver in de planproces. De woningen lijken in 2024 te kunnen worden geplaatst.

Studentenhuisvesting en starters **(I)**

In 2023 hebben wij ons samen met onze partners ingezet voor voldoende studentenkamers in de stad. In 2023 heeft de SSH& zich ingezet voor het verduurzamen /verbeteren van de woningvoorraad. Bovendien heeft de SSH& een tweetal locaties toegevoegd aan hun vastgoedportefeuille

Op basis van het Kences onderzoek naar de kamermarkt voor studenten was ook in 2023 onze kamermarkt kwantitatief in evenwicht. Om deze resultaten nader te duiden hebben we een opdracht gegeven aan onderzoeksbureau Companen om meer inzicht te geven in de dynamiek op de Arnhemse studentenhuisvestingsmarkt, en om samen met onderwijsinstellingen en studenten de daadwerkelijke vraag te bepalen. Gelet op de ambities voor Arnhem als studiestad, zijn we met de SSH& blijvend in gesprek over het toevoegen van meer eenheden in Arnhem. Hiervoor voeren we momenteel een locatieonderzoek uit.

Naast het toevoegen van meer eenheden, zijn we samen met de onderwijsinstellingen, de SSH& en de studentenbelangenorganisatie een traject ingegaan om discriminatie/ uitsluiting van (internationale) studenten tegen te gaan. Hierbij focussen wij ons op discriminatie/uitsluiting op de Arnhemse kamermarkt.

Betaalbaar wonen (D)

De afgelopen jaren zijn helaas niet genoeg sociale en betaalbare woningen opgeleverd. Kijkende naar de realisatiecijfers, dan constateren we vooral dat het vrije huursegment hard groeide. Deze cijfers tonen de noodzaak aan om binnen projecten nadrukkelijker te sturen op het woonprogramma en hier afdwingbare afspraken over te maken. Waar er jaren terug in beperkte mate op deze manier werd gestuurd, zullen de komende periode vaker plannen 'hard' worden of gerealiseerd worden waarin meer sociale huur- en betaalbare (koop)woningen zijn opgenomen. Dat is overigens helaas nog niet voor alle plannen het geval waarvoor de gemeenteraad een uitgewerkt plan kunt verwachten. Voor sommige plannen zijn bijvoorbeeld al kaders vastgesteld voordat we hogere eisen stelden aan betaalbaarheid.

Het afgelopen jaar is ons beleid al wel meer op orde gebracht; via de Woondeal hebben we ons aan geconformeerd om voor ten minste 30% aan sociale huurwoningen te programmeren en 66% binnen het betaalbare segment. Deze ambitie is daarna direct verankerd in startnotities van belangrijke projecten.

Beleidsmatig doen we ons best om de bestaande schaarste aan sociale huurwoningen eerlijk te verdelen; een nieuwe huisvestingsverordening hiertoe is in voorbereiding. Gedurende het jaar hebben we de gemeenteraad hierover meermaals geïnformeerd.

In juli 2023 is de Wet Goed Verhuurderschap van kracht geworden; deze wet biedt ons de mogelijkheid om malafide verhuurderschap tegen te gaan en meer grip te krijgen op de vrije huursector. We zijn begonnen met de voorbereidingen deze wet op korte termijn in Arnhem uit te voeren.

Opkoopbescherming/zelfbewoningsplicht (I)

Arnhem kent een opkoopbescherming waardoor we in 20 wijken (koop)woningen met een WOZ-waarde tot € 355.000 beschermen tegen opkoopgedrag door beleggers. Zo houden we deze woningen beschikbaar voor starters en doorstromers met een lager- of middeninkomen. Uit lokaal en landelijk onderzoek is gebleken dat de opkoopbescherming helpt. In gemeenten die de bescherming invoerden is het aantal aankopen door beleggers aanzienlijk afgenomen.

In 2023 is de WOZ-waardegrens verhoogd.

Versterken positie huurders (I)

In januari 2023 maakten we het Actieplan Arnhem Helpt Huurders 2023 bekend. De meeste acties uit dit plan zijn al uitgevoerd of in uitvoering. Voorbeelden van de acties zijn onder andere de verhoogde subsidie voor het Huurdershuis en een subsidie voor de huurdersvereniging van woonwagenbewoners. Naast deze reeds uitgevoerde acties, willen we een deel van de beschikbare middelen inzetten voor een heldere website en een campagne voor huurdersrechten. De uitvoering hiervan kunnen we pas op een iets later moment oppakken, omdat het tijd vergt de ICT-infrastructuur hiervoor gereed te hebben.

Woningtoewijzingsbeleid (I)

In 2023 is een start gemaakt om te komen tot een nieuwe verordening. De gemeenteraad is in januari 2023 per raadsbrief geïnformeerd over deze start en de inzet van dit college en de regionale projectgroep. In juni is een concept-verordening opgesteld die in de inspraak is gelegd. In de bijgevoegde raadsbrief is informatie opgenomen over het doorlopen participatietraject en de rol van gemeenteraden. De huidige verordening loopt af per 31-12-2023, dat betekent dat de gemeenteraden in de regio vóór die datum een nieuwe verordening dienen te hebben vastgesteld. Op het moment van schrijven (september 2023) is de verordening in Arnhem ter besluitvorming aan de gemeenteraad aangeboden.

Doorstroming bevorderen (I)

Voor doorstroming in het corporatiebezit heeft de gemeente in samenwerking met de provincie en de drie grote corporaties een verhuiscoach aangesteld. De verhuiscoach voert momenteel de eerste gesprekken met (senioren) inwoners van onze stad. De verhuiscoach begeleidt deze (potentiële) groep verhuizende senioren nu al naar een (nieuwe) woning. In 2022 hebben de eerste verhuizingen plaatsgevonden van corporatiehuurders naar andere, passendere (sociale) huurwoningen.

Een belangrijk middel om doorstroming te bevorderen is om woningen te bouwen die aansluiten bij de woonwensen van senioren. Onze aanname is dat als we deze doorstroomkansen weten te benutten, er veel woningen vrij kunnen komen met relatief lage prijzen. In nieuwbouwprojecten geven we in toenemende mate ruimte voor woonvormen voor senioren, waarbij we het van belang vinden dat mensen in de eigen wijk kunnen doorstromen, dichtbij bekende voorzieningen. In 2023 is we de nota wonen-en-zorg vastgesteld, deze nota gaat in op verschillende uitdagingen om doorstroming te bevorderen

Huisvesting van bijzondere doelgroepen (D)

Arnhem wil een inclusieve stad zijn. Die ambitie wordt breed gedragen. Arnhemmers hebben recht op een veilig thuis in een prettige wijk met perspectief om zich te ontwikkelen. Arnhem voelt zich ervoor verantwoordelijk dat elke inwoner geschikte huisvesting heeft (of deze binnen een acceptabele termijn kan vinden) in een prettige leefomgeving met voldoende (zorg)voorzieningen.

Ten behoeve van deze opgave is aan de gemeenteraad eind 2022 een woon-zorg-nota aangeboden. Deze nota is in 2023 vastgesteld. Uit deze nota volgen 24 acties waar we uitvoering aan geven. Belangrijk punt hierbij is dat we in de regio afspraken maken over hoe we deze opgave gezamenlijk beter kunnen oppakken, waarbij we het van belang vinden dat regiogemeenten ook hun 'fair share' nemen.

Om de huisvestingskansen van personen behorende tot aandachtsgroepen te vergroten, geven we uitvoering aan een aantal afspraken. Ook dit jaar reserveren we weer 120 sociale huurwoningen voor personen die uitstromen uit instellingen en opvang. Daarnaast blijven we ons ervoor inzetten om aan de taakstelling voor de huisvesting van statushouders te voldoen. Dit jaar begonnen we met een administratieve achterstand, die vanwege het administratieve karakter vrij snel was weggewerkt: Bij het COA waren nog niet alle huurders goed geregistreerd. De taakstelling vormt in 2023 een grote uitdaging, omdat de halfjaarlijkse taakstelling al een aantal halfjaren op rij flink toeneemt.

Omdat er een grote groep ‘spoedzoekers’ blijft die nu vaak tussen wal en schip valt, is aan de gemeenteraad een flexwoningplan aangeboden. Intentie is om op het Merwedeterrein op de korte termijn 150 woningen te realiseren voor mensen met een urgente woonvraag. Vijftig woningen zijn bedoeld voor statushouders.

Regievoeren: uitvoering geven aan woonzorgnota (I)

Zie de toelichting bij bovenstaande doelstelling 'huisvesting bijzondere doelgroepen'.

Huisvesting arbeidsmigranten (I)

Het organiseren van goede en veilige huisvesting voor arbeidsmigranten is een taak van veel partijen zoals gemeenten, provincies, werkgevers en huisvesters. Omdat arbeidsmigranten veelal niet gebonden zijn aan een specifieke plek, maar wonen en werken over gemeentegrenzen heen, pakken we dit thema in de regio op. De Groene Metropoolregio is in de regio nog zoekende hoe deze samenwerking het beste vormgegeven kan worden. In 2022 is vanuit de regio al wel een handreiking opgesteld, die gemeenten kunnen gebruiken bij het vormgeven van lokaal beleid.

Om in Arnhem goede en veilige woonplekken voor arbeidsmigranten te kunnen faciliteren, zijn in 2023 beleidsregels vastgesteld. Hierdoor hebben we helderheid gecreëerd over op welke plekken en onder welke voorwaarden we short-stay-huisvesting toestaan.

In de tussentijd is door het ‘facetbestemmingsplan verkamering en woningsplitsing’ al geregeld dat panden niet meer verkamerd kunnen worden ten behoeve van het kortdurende verblijf van internationale werknemers. Op die wijze proberen we te voorkomen dat in woonwijken verschillende bewoners samenwonen met zeer conflicterende woon- en leefritmes.

Uitbreiden woonwagenlocaties (I)

Voor woonwagenbewoners staat het leven in een woonwagen voor veel meer dan een woonplek alleen. Het gaat om cultuur, traditie en een lange geschiedenis. Ook gaat het over toekomst: voor woonwagenbewoners is het van groot belang dat het leven in een woonwagen kan worden voortgezet door de kinderen en kleinkinderen, zodat de woonwagencultuur behouden kan blijven.
In 2022 zijn nadere regels voor de toewijzing van woonwagenstandplaatsen vastgesteld. Dat is van belang, omdat een groot deel van de bestaande algemene en gemeentelijke regels
voor toewijzing van standplaatsen/woonwagens niet aansloten bij de wensen van woonwagenbewoners. Dit gold ook voor de bestemmingsplanregels voor woonwagenlocaties. Juli 2023 heeft college nieuwe regels vastgesteld die beter aansluiten bij de woonwensen van de bewoners.

Er zijn nog geen extra standplaatsen gerealiseerd. Wel zijn er op meerdere locaties projecten opgestart om het aantal woonwagenplaatsen uit te breiden. In overleg met de bewoners blijft de uitbreiding op ‘Gelderse Rooslaan’ beperkt tot 2 standplaatsen. Hiervoor wordt nu een schetsplan gemaakt.. Voor de locatie Bethaniënstraat is een nieuw inrichtingsplan gemaakt dat de instemming heeft van de meeste bewoners. Voor de uitbreiding van de Merwedestraat zijn schetsplannen in voorbereiding. Omdat deze uitbreiding altijd ten koste gaat van de naastgelegen parkeerplaatsen is besloten om eerst te onderzoeken wat de gevolgen zijn voor de omgeving als de parkeerplaatsen verdwijnen.
Er worden stappen gezet in de ontwikkeling van de voorgenomen uitbreidingslocaties. Het blijkt wel dat de praktijk weerbarstig is en elke uitbreidingslocatie zijn eigen problemen kent.

Goede woningen in leefbare wijken (D)

Prestatieafspraken met corporaties
Uit de samenwerkingservaring met corporaties en zorgpartijen blijkt dat de vitaliteit en leefbaarheid van wooncomplexen in belangrijke mate wordt bepaald door een goede mix van bewoners. Met corporaties werken wij verder samen aan de toepassing van de vrije toewijzingsruimte als de situatie in een wijk of buurt daar aanleiding toe geeft. Vrije toewijzingsruimte is essentieel voor goede leefbaarheid. Hiermee kunnen wooncomplexen en de leefomgeving waarbij de leefbaarheid onder druk staat, weer vitaal worden gemaakt.

In 2023 is de nota wonen-en-zorg vastgesteld, die nader ingaat op de huisvestingskansen van personen behorende tot aandachtsgroepen en het vitaal houden van wijken.

Sturing op ruimtelijke plannen
Bij ruimtelijke initiatieven wordt nadrukkelijk rekening gehouden met de veerkracht van een wijk. Bij ontwikkelperspectieven die we opstellen voor wijken in kwetsbare gebieden staat het woningbouwprogramma mede in dienst van het verbeteren van de leefbaarheid in wijken. Dat is bijvoorbeeld het geval in Presikhaaf-3.

Aanpak goed verhuurderschap
Zie inspanning ‘goed verhuurderschap’

Uitvoering Plan van Aanpak Verkamering en Woningsplitsing
Door het verkameringsbeleid zorgen we dat voorkomen wordt dat hierdoor extra druk op de leefbaarheid ontstaat. We maximeren bijvoorbeeld het aantal personen dat in een woning mag wonen. Zie verder de inspanning ‘beleid op splitsen en verkameren.

Woningen verduurzamen **(I)**

Zie voor informatie over deze inspanning het programma Klimaat en energie.

Hulp aan Verenigingen van Eigenaren **(I)**

In Arnhem is een VvE-Loket ingesteld voor bewoners met hun energie- en verduurzamingsvragen. Daarmee liggen we gedeeltelijk op koers voor dit doel.

Bij veel VvE's in Arnhem zijn echter de basiszaken nog niet op orde. Het VvE-loket willen in 2024 uitbreiden waardoor ook hulp geboden kan worden aan VvE's die hun vereniging weer tot leven willen brengen en die de basis op orde willen krijgen.

Levensloopgeschikte woningen ontwikkelen en bestaande woningen levensloopgeschikt maken **(I)**

De wetgever heeft via het Bouwbesluit geregeld dat alle nieuwbouwwoningen tot op zekere hoogte levensloopbestendig moeten zijn.
Conform de nota wonen-en-zorg houden we rekening met levensloopgeschikt wonen in onze gemeente. In de sociale huursector kennen we duidelijke normen over wanneer een woning wordt aangemerkt als ‘levensloopgeschikt’ of ‘rolstoeltoegankelijk’. Met corporaties en huurdersorganisaties bekijken we continue hoe we een geschikte match kunnen maken tussen woningen en mensen in verschillende levensfases.

Doorstroming in de verhuisketen voor senioren blijft wel een aandachtspunt. Een verhuiscoach is sinds kort actief in onze gemeente om deze doorstroming teweeg te brengen. Het toevoegen van voldoende levensloopgeschikte betaalbare (huur)woningen voor senioren inwoners vergt extra aandacht. Er zijn wel steeds meer projecten in voorbereiding, waarbij we inzetten op woningen voor senioren. Hierbij bestuderen we ook of de hele omgeving geschikt is voor rolstoel en/of rollator.

Daarbij voeren wij met de corporaties en huurdersorganisaties gesprekken over flexibiliteit binnen het woningaanbod van levensloopgeschikt wonen. Door inventief naar ons aanbod corporatiewoningen te kijken zijn mogelijk meer woningen in te zetten als levensloopgeschikt ('light').

In 2023 is de wonen-en-zorg nota vastgesteld. Dit kader biedt handvatten om meer geschikte woningen voor alle levensfasen in Arnhem te realiseren.

Om meer zicht te krijgen over motiveringen van particuliere inwoners om wel/niet zelf aanpassingen in de eigen woningen te plegen, hebben we een onderzoeksopdracht uitgezet.

Gezond binnenklimaat/gezond wonen **(I)**

Het aanpakken van vocht en schimmel heeft voor ons prioriteit. Omdat we zelf niet de eigenaar zijn van woningen in onze stad, stimuleren we woningcorporaties en verhuurders om een gezond binnenklimaat te realiseren. Waar mogelijk, maken we hierover harde afspraken.

Om huurders met vocht- en schimmelproblemen te helpen, hebben we een stappenplan gepubliceerd op onze website. Huurders kunnen met hun klachten terecht bij het Huurdershuis. Het Huurdershuis ontvangt een gemeentelijke subsidie voor de ondersteuning en advisering van huurders. Mede door het stappenplan hebben zich het afgelopen anderhalf jaar een recordaantal huurders gemeld bij het Huurdershuis.

We hebben de gemeenteraad per raadsbrief geïnformeerd over onze acties ter bevordering van een gezond binnenklimaat. De inzet van een onafhankelijke vocht- en schimmelexpert is hiervan een belangrijk onderdeel. Afspraken over deze expert en over gezond wonen zijn vastgelegd in de prestatieafspraken.

Handhaving minimale woonkwaliteit (I)

Op dit moment is er nog geen heldere, eenduidige, manier die huurders in staat stelt ernstig gebrekkig onderhoud te melden bij de gemeente of de ODRA. Omdat deze actie meer vergt dan enkel het beschikbaar maken van een meldingssysteem, maar meldingen ook opgevolgd moeten worden, met een juiste wettelijke grondslag, is voor de uitvoering van dit doel meer tijd nodig.

Per 2023 wordt het voor gemeenten verplicht een meldpunt in te richten voor huurders en hun problemen met verhuurders. Hoewel dit meldpunt zich vanuit de wet primair richt op het voorkomen van willekeur, bedreiging en intimidatie vanuit de verhuurder, gaan we in Arnhem ook regelen dat huurders met klachten over het onderhoud bij dit meldpunt terecht kunnen. Het meldpunt zal uiterlijk 1 januari 2024 beschikbaar zijn.

Uitvoeren beleid op splitsen en verkameren (I)

In het Plan van Aanpak Verkamering en Woningsplitsing zijn zes acties opgenomen. Al deze acties zijn uitgevoerd of in uitvoering genomen. Zo is er een facetbestemmingsplan vastgesteld waarin regels over nieuwe verkameringen en splitsingen zijn verankerd. Daarnaast zijn regels over het beheer van kamerverhuurbedrijven opgenomen in de APV. Ook werken we samen met huurders, verhuurders en de omgevingsdienst aan een aanpak ‘goed verhuurderschap’. We merken dat vanuit het Rijk steeds meer instrumenten en mogelijkheden ter beschikking worden gesteld om te sturen op de woningvoorraad en malafide verhuurderschap. De komende jaren zullen we deze nieuwe instrumenten afwegen tegen bestaand instrumentarium en de bestaande inzet.

Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte (A)

Naar een klimaatadaptieve stad (D)

Ook dit jaar wordt er weer volop gewerkt aan het klimaatadaptiever maken van de stad. Op grote en kleine schaal nemen we voortdurend maatregelen die Arnhem groener en koeler maken. Ook nemen we maatregelen om de waterafvoer bij hevige regenbuien te verminderen en tegelijkertijd water op te slaan voor droge perioden. De werkzaamheden uit de uitvoeringsagenda klimaatadaptatie zijn hierbij leidraad en verlopen grotendeels volgens planning.

Stimuleren en faciliteren (I)

De nieuwe en gebruiksvriendelijke subsidieregeling is inmiddels van kracht. Veel bewoners dienen aanvragen in en worden ondersteund in hun plannen om Arnhem groener en klimaatadaptiever te maken. We stimuleren bewoners ook actief om van deze regeling gebruik te maken, vooral in de wijken waar weinig groen is en het voor bewoners soms lastig is om zelf een plan te maken.

Klimaattoets (I)

Een eerste versie van de klimaatadaptatietoets wordt in het najaar afgerond. Implementatie volgt in 2024. Met een klimaattoets kunnen we ervoor zorgen dat nieuwe ontwikkelingen bijdragen aan een groenere en klimaatadaptievere stad.

Lokaal hitteplan (I)

Het hitteplan is afgerond en is voorgelegd aan het college. Dit plan beschrijft hoe de gemeente en haar partners samenwerken wanneer zich een hittegolf voordoet.

Gebiedsgerichte maatregelen (I)

In diverse projecten zijn maatregelen genomen ten behoeve van klimaatadaptatie en vergroenen. De nadruk ligt daarbij op de focusgebieden. Het gaat daarbij om grote en kleinschalige maatregelen. De van Muijlwijkstraat is natuurlijk een in het oog springend project. Maar ook bewonersinitiatieven zoals de Groene Route in Malburgen en vergroening van de Groen van Prinstererstraat (Spijkerkwartier) zijn mooie voorbeelden.

Koel netwerk (I)

De exacte omvang en locatie van het netwerk wordt uitgewerkt. Daar waar zich kansen voordoen realiseren we alvast schakels van het netwerk. Met dit netwerk, dat zich over heel Arnhem uitstrekt, leveren we een belangrijke basis voor een klimaatadaptieve en gezonde stad.

Minder verharding (I)

In diverse mobiliteits- en onderhoudsprojecten verwijderen we overbodige verharding en brengen daar groen voor terug. Een in het oog springend voorbeeld is de Groningensingel in Vredenburg. Het verwijderen van verharding combineren we veel met het terugdringen van de maximumsnelheid zoals onlangs bij de Apeldoornseweg is gebeurd. Maar ook op kleine schaal zetten we overbodige verharding om in groenvakken. Hierbij werken we samen met de bewoners.

Arnhem als koploper (I)

Arnhem neemt deel aan diverse landelijke onderzoekstrajecten en werkt samen met Europese partners aan het klimaatadaptief maken van de stad. We zien steeds meer dat Arnhem bekend wordt als koploper op het gebied van klimaatadaptatie; regelmatig vinden excursies in Arnhem plaats en we worden overspoeld met aanvragen van (groene) stagiaires. Dit najaar vindt de Nationale Groendag in Arnhem plaats.

Arnhems groen versterken (D)

De groenvisie vormt het uitgangspunt voor allerlei maatregelen die we nemen om het Arnhemse groen te verbeteren en te versterken.

Herkenbare stad: Kwalitatief hoogwaardige bossen, natuurterreinen en parken dragen bij aan de identiteit van Arnhem (I)

Diverse maatregelen in de bossen en parken hebben bijgedragen aan het vergroten van de kwaliteit en de biodiversiteit. Dit doen we met natuurvolgend beheer. En ook door de omvorming van gazons naar bloemrijke graslanden en het aanleggen van bosranden en amfibiepoelen. Vanwege het later gereed komen van de beheervisie Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem hebben het realiseren van de in deze beheervisie beschreven uitvoeringsmaatregelen wat achterstand opgelopen.

Herkenbare stad: Duidelijke spelregels in bossen en parken (I)

Deze inspanning is uitgevoerd en afgerond.

Herkenbare stad: Vergroten groenmassa bomen (I)

In het plantseizoen zijn op diverse plaatsen bomen geplant en zijn de groeiplaatsen van bestaande bomen verbeterd.

Natuurvriendelijke stad: Stadslandbouw Verpachte agrarische gronden in eigendom van gemeente Arnhem worden natuurinclusief bewerkt en beheerd (I)

Het betreft hier een gevoelig traject waarbij we grote zorgvuldigheid betrachten en waarvoor ook bij de betrokken partijen tijd nodig is maar het proces loopt nu volgens planning.

Natuurvriendelijke stad: Vergroten kennis en verbeteren biodiversiteit (I)

De monitoring van de biodiversiteit en het onderzoek naar wilde bijen loopt volgens planning.

Natuurvriendelijke stad: Kennis van de biodiversiteit en verbeteren leefgebieden kenmerkende soorten (I)

Loopt volgens planning. Op basis van de monitoring biodiversiteit hebben meer gazons omgevormd naar bloemrijke graslanden, planten we meer struiken aan in de wijken en zijn bosranden en amfibiepoelen aangelegd in de bossen en parken.

Groene en gezonde stad: We hanteren een groennorm van 3-30-300 (I)

We werken aan een analyse van de 3-30-300 norm. Daaruit wordt duidelijk op welke plaatsen we in de stad al voldoen aan de norm en op welke plaatsen extra vergroening nodig is.

Duurzaam beheerde stad: We verbeteren de vitaliteit en biodiversiteit van onze bossen en parken (I)

In het beheer worden maatregelen genomen om de biodiversiteit te vergroten.

Samenwerkende stad: Wijkgroenagenda's (I)

Dit jaar werken we aan de voltooiing van de wijkgroenagenda's voor Arnhem-west, Malburgen en Rijkerswoerd. Verder voeren we maatregelen uit voor de wijkgroenagenda's die al gereed zijn.

Andere Arnhemmers **(I)**

Loopt volgens planning. Samen met Natuurcentrum Arnhem en Arnhem Klimaat bestendig communiceren we over biodiversiteit in de stad.

Aandacht voor dierenwelzijn **(A)**

De leefomgeving van in het wild levende dieren verbeteren en vergroten (D)

We nemen diverse maatregelen om de leefomgeving van dieren te verbeteren. De visie dierenwelzijn vormt hierbij onze basis.

Verbinden en versterken ecologische hoofdstructuur **(I)**

Waar kansen liggen verbinden we natuurgebieden met elkaar. Gaandeweg wordt de groenstructuur hierdoor versterkt.

In het wild levende dieren zoveel mogelijk met rust laten **(I)**

We zijn in gesprek met diverse grondeigenaren om barrières zoveel mogelijk te verminderen.

Omgaan met de wolf **(I)**

Met andere zuid-Veluwse gemeenten en de provincie gaan we in gesprek over rollen en verantwoordelijkheden ten aanzien van de wolf.

Zwerfdieren en zieke of gewonde wilde dieren opvangen (D)

Onze overeenkomst voor dierenopvang met het Dierentehuis Arnhem e.o. eindigt op 1 oktober 2023. We spannen ons in om de opvang na deze datum te continueren, waarbij dierenwelzijn, maatschappelijke meerwaarde en duurzaamheid voorop staan. We trekken daarbij zoveel mogelijk gezamenlijk op met de andere gemeenten die hun dierenopvang laten verzorgen door het Dierentehuis. De gesprekken hierover lopen nog.

Continueren van een goede opvang van (zwerf)dieren **(I)**

De gesprekken tussen het Dierentehuis en de gemeenten waarin we hierin samenwerken lopen nog. De overeenkomst met het Dierentehuis is intussen verlengd met drie maanden t/m 1 oktober 2023.

Op diervriendelijke wijze voorkomen of bestrijden van schade, overlast en gevaar door dieren (D)

Overlast van ratten, duiven, en ganzen wordt op diervriendelijke manier bestreden In 2023 gaan we door met het subsidiëren van de Duiventil en hebben we IPM (integrated pest management) ingevoerd in de gemeente.

Bestrijding van overlast door plaagdieren **(I)**

Bestrijding van ratten gaat sinds 2023 via IPM. Pas als allerlaatste redmiddel wordt gif ingezet.

Bestrijding van overlast door honden **(I)**

In overleg met betrokkenen proberen we tot een juiste afweging te komen tussen de behoeften van de honden(bezitters) en de natuur.

Bestrijding van overlast door duiven en ganzen **(I)**

Stichting Duiventil Arnhem beheerst met een subsidie van de gemeente de duivenpopulatie in Elderveld. In bepaalde wijken wordt bij grauwe ganzen populatiecontrole uitgevoerd. Begin 2023 is hier een nieuw contract voor afgesloten.

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling (A)

Reductie hoeveelheid restafval (D)

- PBD (Plastic, Blik, Drankenkartons) maximaal 30% afkeur ligt op koers.
- Afvalstoffenheffing 95% kostendekken ligt op koers.
- Jaarlijks 15% minder fijn huishoudelijk restafval ten opzichte van 2019 (toen was het 201 kg per inwoner) ligt niet op koers. De ingezette maatregelen leveren nog niet het gewenste resultaat op. De gemiddelde hoeveelheid restafval ligt op dit moment rond de 200 kg per inwoner per jaar.

Beleidsontwikkeling afvalreductie (I)

De voorbereiding voor het organiseren van een bugerberaad over afval loopt maar de uitvoering zal in 2024 zijn. De adviezen van het burgerberaad zullen in 2024 verwerkt worden in nieuwe plannen. De klankbordgroep afval is opgezet en heeft in 2022 en 2023 plaatsgevonden.

De evaluatie van het afvalbeleid (inclusief diftar) en het onderzoek naar nascheiding eind 2023 liggen op koers.

Arnhem Schoner (D)

De raad wordt elk kwartaal middels een raadsbrief geïnformeerd over de ontwikkelingen met betrekking tot Arnhem Schoner. De laatste raadsbrief dateert van 27 juni 2023 en had betrekking op het eerste kwartaal van 2023. Een volgende rapportage zal na de zomer volgen.

Aanpak (I)

We werken aan de ontwikkeling van de zwerfafvalparaplu ter ondersteuning van de zwerfafvalvrijwilligers. Er is hiervoor een website gebouwd te vinden op www.arnhemschoner.nl. Deze wordt in samenspraak met de stakeholders nog verder verbeterd.

Deze website is bedoeld om onze inwoners beter en duidelijker te informeren over zwerfafval en over wat en hoe zij zelf iets kunnen betekenen als zij daar interesse in hebben.

Het verminderen van het naast en in de nabijheid van containers geplaatst vraagt om een locatie-specifieke aanpak. Een traject is ingezet en inmiddels zijn we op drie locaties gestart met projecten om een duurzame verbetering op die locatie te realiseren.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	53.752	350	54.102
Baten	43.039	-380	42.659
Saldo lasten en baten	-10.713	-730	-11.443
Toevoegingen aan reserves	15.787	350	16.137
Onttrekkingen aan reserves	5.507	-33	5.474
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-10.280	-383	-10.663
Prognose resultaat	-20.993	-1.113	-22.106

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	350	N					
Openbare ruimte	510	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Groen en klimaatadaptie in de stad	425	N	Buurtcongiërges	J	I	AR	J
Natuur en stadsparken	275	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Wonen	146	N	DU Wet goed Verhuurderschap	N	I	AR	J
Afval	65	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Openbare ruimte	9	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Natuur en stadsparken	-350	V	Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten	N	I	BR	J
Afval	-350	V	Grofvuil afval	N	I	AR	J
Openbare ruimte	-380	V	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Baten	-380	N					
Openbare ruimte	-380	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	350	N					
Natuur en stadsparken	350	N	Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	-33	N					
Openbare ruimte	-33	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op Wijken algemeen.

Buurtconciërges
Zie toelichting op S06 Participatie en armoedebestrijding.

Decentralisatie-uitkering (DU) Wet goed Verhuurderschap
Arnhem ontvangt in 2023 € 146.000 ter dekking van de kosten van de uitvoering van het wetsvoorstel om malafide verhuurderschap en discriminatie op de huurmarkt gerichter aan te pakken. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Wonen en leefomgeving.

Actualisatie MIP
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten
Het budget Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten (€ 350.000 voor 2023) wordt overgeheveld naar BR Groenfonds en zal naast mogelijkheden voor stadslandbouw ook ingezet kunnen worden voor aankopen voor het versterken van de groenstructuur.

Grofvuil afval
Inwoners hebben de mogelijkheid om grofvuil aan te bieden op onze afvalbrengstations. In 2023 en 2024 wordt aan inwoners bij wijze van proef de mogelijkheid geboden om daarnaast ook twee maal per jaar een afspraak te maken om gratis grofvuil aan huis op te laten halen door onze inzamelaar.

Bij het opstellen van de begroting is daarom rekening gehouden met een stijging van de kosten (€ 750.000). Enerzijds doordat inzameling aan huis duurder is dan via de afvalbrengstations; anderzijds omdat door de mogelijkheid van gratis afspraken een hoger totaalvolume van grofvuil werd verwacht.
Tot nog toe zien we echter dat het aantal afspraken aan huis en de daarmee gepaard gaande kosten lager zijn dan begroot. Ook zien we dat er voornamelijk sprake is een verschuiving van het aanbiedgedrag, waarbij inwoners nu meer kiezen voor de gratis afspraak in plaats van het aanbieden op de afvalbrengstations. In totaal is er geen sprake van een toename van de hoeveelheid grofvuil, en dus ook geen toename van de verwerkingskosten op dit punt (was wel begroot).
Per saldo verwachten we eind 2023 € 350.000 over te houden.

Lokale heffingen
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Bijlage 2 Budgetoverhevelingen

Terugblik Nota budgetoverhevelingen 2022

Hieronder wordt een terugkoppeling gegeven van de voortgang van de budgetten die via de Nota Budgetoverhevelingen 2022 overgeheveld zijn.

Wijken algemeen

Onderwerp:	Uitvoeringsplannen
Bedrag:	€ 80.000
Toelichting:	Deze middelen worden in 2023 volledig ingezet voor de tijdelijke jongerenvoorziening bij Sportpark Schuytgraaf, conform raadsvoorstel nr. 3836088 (€ 62.000) en overige lasten rondom jeugdprogrammering voor het gebied Schuytgraaf/Elderveld.

Onderwerp:	Energietoeslag 2022
Bedrag:	€ 2.170.000
Toelichting:	Deze overheveling is bedoeld voor de uitbetaling van Energietoeslag 2022, die in 2023 pas is uitgekeerd. Inmiddels is het grootste deel van dit budget besteed. Het restant zou kunnen dienen als dekking voor de Energietoeslag 2023, indien de dekking van het Rijk ontoereikend is. De verwachting is dat dit bedrag volledig wordt besteed.

Onderwerp:	Energiearmoedefonds
Bedrag:	€ 3.000.000
Toelichting:	De overheveling wordt naar verwachting volledig ingezet ter dekking van o.a. Wintertoeslag 2023 en diverse andere maatregelen, zoals ondernemers, kindvoorzieningen, witgoedregeling en verruiming Gelrepas.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Onderwerp:	Burgerzaken
Bedrag:	€ 750.000
Toelichting:	Dit budget wordt in 2023 geheel besteed aan externe inhuur ten behoeve van de doorontwikkeling van afdeling Burgerzaken en om de reguliere dienstverlening op peil te houden.

Onderwerp:	Budget transformatie interne organisatie
Bedrag:	€ 150.000
Toelichting:	Deze middelen worden in 2023 volledig aangewend ten behoeve van de doorontwikkeling van wijksturing, zoals de nieuwe koersnota en de trajecten uitgevoerd door Twynstra & Gudde rondom de (financiële) sturing. Deze inspanningen komen voort uit de verbeterpunten van de evaluatie Van Wijken Weten 2021.

S01 Veiligheid

Onderwerp:	Experiment Gesloten Coffeeshopketen
Bedrag:	€ 280.000
Toelichting:	Vooralsnog zijn de overgehevelde middelen om uitvoering te geven aan het experiment nog niet besteed. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat het experiment nog niet is aangevangen. Naar verwachting wordt het experiment in het eerste kwartaal van 2024 opgestart. Daarom is wel ter voorbereiding capaciteit geworven voor preventieve en controlerende activiteiten ten aanzien van de sector.

Onderwerp:	Veiligheidshuis
Bedrag:	€ 400.000
Toelichting:	Gelderland Midden kent twee veiligheidshuizen, namelijk veiligheidshuis regio Arnhem en veiligheidshuis West Veluwe Vallei (WVV). De gemeenten Arnhem en Ede fungeren als centrumgemeenten en ontvangen budget dat voor regionale doeleinden bestemd is. Er is uiteindelijk een budget van € 452.000 overgeheveld naar 2023. In de afgelopen periode is er vooral geïnvesteerd in de verbinding met gemeenten bij de versterking van de lokale zorg- en veiligheidsketen. Om als expertisecentrum te kunnen

	fungeren is het van belang dat de lokale zorg- en veiligheidsketens goed zijn georganiseerd. Het Zorg- en Veiligheidshuis is nauw betrokken bij de ontwikkelingen binnen de gemeente Arnhem: • Ontwikkeling Persoonsgerichte Aanpak Wijken; • Outreachende en adviserende rol van de procesregisseur Zorg- en Veiligheidshuis daarbij; en • Herpositionering van de Overlast- en Zorgcoördinatoren. Na de zomer wordt een start gemaakt met het eigen huis op orde brengen. Hiervoor wordt een verandermanager aangesteld.

S02 Bereikbaarheid

Onderwerp:	Ontwikkelen duurzaam mobiliteitsplan
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	Het duurzaam mobiliteitsplan wordt in 2023 verder uitgewerkt. De besluitvorming hierover door de raad wordt verwacht in het eerste kwartaal 2024. Hierdoor zal het merendeel van het budget in 2023 worden besteed met mogelijk een kleine overloop naar 2024.

S04 Onderwijs

Onderwerp:	Volwassenen educatie
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	De overgehevelde middelen zijn bedoeld voor de regio Arnhem. Er wordt dit jaar extra geïnvesteerd in communicatie om het onderwerp laaggeletterdheid meer bekendheid te geven in Arnhem en de regio. En er worden meer trainingen herkennen, signaleren en doorverwijzen gegeven. Dit heeft als doel om meer mensen die laaggeletterd zijn te bereiken en hen passend aanbod aan te bieden.

S05 Cultuur

Onderwerp:	Erfgoeddeal
Bedrag:	574.000
Toelichting:	Voor het project "Renaissance van de Velperweg" is in 2021 een bijdrage van € 574.000 toegekend uit de gemeentefondsuitkering. Dit bedrag is dit jaar nog niet benut en zal vanaf volgend jaar, wanneer het project start, nodig zijn. Conform de gehanteerde werkwijze voor de Velperweg waar de bijdrages via de BR Groot Onderhoud lopen, wordt ook deze bijdrage daaraan gedoteerd.

Onderwerp:	Coronamiddelen Cultuur
Bedrag:	€ 1.862.000
Toelichting:	Zowel in 2020 als in 2021 heeft de gemeente Arnhem gelden van het Rijk ontvangen om gevolgen van corona binnen de culturele en creatieve sector op te vangen. Met deze middelen zijn via drie Arnhemse steunpakketten Kunst & Cultuur (dec. 2020, april 2021 en 2022-2023) de culturele basis- en meerjarenvoorzieningen, amateurkunstorganisaties, zelfstandige makers, festivals en particuliere culturele organisaties ondersteund. Hoewel de pandemiefase inmiddels voorbij is, bevindt de culturele sector zich nog steeds in moeilijk vaarwater. In 2022 en 2023 zien instellingen en makers zich geconfronteerd met sterk stijgende lasten voor huisvesting, energie en personeel, en een sterk gestegen inflatie. Het restant van de coronamiddelen zal in 2023 worden ingezet om exploitatietekorten bij culturele instellingen (gedeeltelijk) te compenseren. Na correctie is naar € 1.600.000 naar 2023 overgeheveld. Hiervan besteden we € 1.000.000 aan exploitatietekorten bij culturele instellingen om die (gedeeltelijk) te compenseren (besluit perspectiefnota, beslispunt 14). Mocht uit inventarisatie blijken dat €1.000.000 niet voldoende is, dan zullen wij de resterende € 600.000 geheel of gedeeltelijk inzetten voor de exploitatietekorten in 2023 aan de culturele basis- en meerjarenvoorzieningen.

Onderwerp:	Beeldende Kunst
Bedrag:	€ 60.000
	Uit de Sonsbeektentoonstelling die in de zomer van 2021 heeft plaatsgevonden, wordt in 2023 de aankoop afgerond van het kunstwerk van Jennifer Tee. Hiervoor is in 2022 een bedrag gereserveerd. Het restant van het overgehevelde bedrag wordt ingezet voor kunstopdrachten die in 2023 tot voltooiing worden gebracht.

Onderwerp:	Huisvesting creatieve en culturele sector (subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen)
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Het beschikbare budget wordt in 2023 besteed aan een tweetal doelen. In het kader van het Plan van Aanpak Huisvesting Culturele en Creatieve Sector ontvangt de Stichting Krachtstroom026 een subsidiebijdrage van € 40.000,- om het bedrijfspand aan de Koriander straat 81 in Malburgen-Oost geschikt te maken als culturele broedplaats. In het gebouw wordt voor 24 cultureel en creatief ondernemers een betaalbare werkruimte gerealiseerd. De Stichting Jacobiberg heeft, vanwege gestegen kosten per juli 2023 voor het gebruik van het gebouw op De Hes als popcentrum, te maken met een hogere bruikleenvergoeding aan de eigenaar. De extra subsidiebijdrage van € 60.000,-die de Stichting in 2023 nodig heeft om deze verhoogde vergoeding te kunnen voldoen wordt gedekt uit de beschikbare middelen voor huisvesting van de culturele en creatieve sector.

Onderwerp:	Kerkenvisie
Bedrag:	€ 20.000
Toelichting:	Het overgehevelde budget wordt dit jaar volledig besteed. Het extern bureau is aan de slag met het opstellen van het geplande actieplan.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Onderwerp:	Regionale middelen in het kader van participatie
Bedrag:	€ 1.880.000
Toelichting:	Arnhem ontvangt, als centrumgemeente van onze arbeidsmarktregio, diverse middelen vanuit het rijk in het kader van participatie. Over de inzet van de middelen vindt regionale afstemming plaats, dit gebeurt via het Regionaal Werkbedrijf. Er is uiteindelijk eind 2022 een bedrag van € 2.000.708 overgeheveld naar 2023. Voor 2023 is er een jaarplan vastgesteld met de geplande activiteiten en de hieraan gekoppelde middelen. De (verwachte) overgehevelde middelen vanuit 2022 zijn hierin meegenomen. Op een aantal onderdelen uit het jaarplan heeft de uitvoering vertraging opgelopen, zie hiervoor ook de tekst bij ‘Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023’.

Onderwerp:	Budget Impuls Integraal werken
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	In 2022 is door het rijk € 510.000 beschikbaar gesteld voor het verbeteren van de integrale dienstverlening en de aanpak van meervoudige problematiek binnen het sociaal domein. We hebben deze middelen in 2022 onder andere ingezet voor de voorbereiding op de Wet aanpak meervoudige problematiek in het sociaal domein (WAMS). In 2023 zetten we het restant van de middelen in voor de versterking van de samenwerking in de wijken tussen de teams leefomgeving, sociale wijkteams en de gebiedsteams Werk & Inkomen, verbetering van de monitoring en diverse andere projecten.

Onderwerp:	Onderzoek naar zelf organiseren Schulddienstverlening
Bedrag:	€ 65.000
Toelichting:	Dit budget wordt dit jaar ingezet voor de financiering van een extern projectleider.

Onderwerp:	Tozo
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	In 2023 is dit budget ingezet voor de verdere afwikkeling van (invordering van) Tozo verstrekkingen.

S07 Zorg

Onderwerp:	Projecten jeugdzorg
Bedrag:	€ 380.000
Toelichting:	Vorig jaar zijn er extra rijksmiddelen jeugdzorg beschikbaar gekomen en aan het budget Jeugdzorg toegevoegd. Voorzien was toen dat deze middelen ook zouden worden ingezet ten behoeve van projecten en activiteiten die zouden bijdragen aan de verdere doorontwikkeling van de jeugdzorg en het jeugdbeleid. Dat is in 2022 ten dele gebeurd. Het betreft hier onder andere het project beperken wachtlijsten jeugd-ggz, project monitoren jeugdbeleid, project wijknetwerken werken jeugdbeleid (minder zorgaanbieders) alsook project onderzoek reële tarieven jeugdzorg. Ook dit jaar lijkt niet het volledige bedrag te worden ingezet. Het gaat dan met name om het project monitoren jeugdbeleid en het project wijknetwerken werken. Verwacht wordt dat hier in 2024 wel op wordt uitgegeven. Aan het eind van het jaar zullen de niet bestede middelen worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve WMO & Jeugdzorg, overeenkomstig het door de raad ingestelde doel van deze reserve.

Onderwerp:	Toegang huishoudelijke ondersteuning en stress sensitief werken
Bedrag:	€ 178.000
Toelichting:	De centrale toegang huishoudelijke ondersteuning is eind 2022 belegd bij de sociale wijkteams. De sociale wijkteams pakken alle aanvragen voor de algemene voorziening en de maatwerkvoorziening op en geven op basis van de situatie een prioritering aan de aanvraag. Zo wordt geborgd dat de meest kwetsbare inwoners als eerste in aanmerking komen voor huishoudelijke ondersteuning. Het budget wat beschikbaar is gemaakt voor de pilot fase zal naar verwachting voor het eind van 2023 op zijn. De centrale toegang huishoudelijke ondersteuning zal uiteindelijk geborgd worden in de dienstverleningsovereenkomst. In het kader van stress sensitief werken worden ook diverse activiteiten uitgevoerd. Na de zomer wordt bezien in hoeverre de inbedding voldoende is of dat bijsturing nodig is. Het uitgangspunt is dat het budget wordt besteed in 2023.

S08 Welzijn en inclusie

Onderwerp:	Opvang dakloze jongeren
Bedrag:	€ 950.000
Toelichting:	Deze middelen zijn volledig ingezet voor een tijdelijke voorziening voor dakloze jongeren tussen ‘echte’ opvang en zelfstandig wonen in.

Onderwerp:	Uitvoeringsplan Vrij zijn in Arnhem, voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme
Bedrag:	€ 150.000
Toelichting:	Van het vastgestelde uitvoeringsplan ‘Vrij zijn in Arnhem’, zijn veel acties opgepakt en staan er nog veel op de planning. We zitten in de opstartfase en de inzet van middelen loopt achter op de begroting. Daarnaast zijn er in 2023 relatief veel middelen toegevoegd aan de begroting, waarvoor we steeds in overleg met onze partners vaststellen hoe we die inzetten. Het tot uitvoering brengen van activiteiten vraagt dus tijd. Ook omdat we vanaf het begin het eigenaarschap beleggen bij de betreffende domeinen van de gemeente en de partners in de stad. Zo borgen we de activiteiten duurzaam. Doordat de kosten in de opstartfase lager uitvallen, zijn de naar 2023 overgehevelde middelen nog niet volledig ingezet, maar wel nodig in 2024.

Onderwerp:	Arbeidsmarkttoelage 1,13% welzijn
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Vorig jaar is via het gemeentefonds extra rijksbudget beschikbaar gesteld voor het toekennen van een arbeidsmarkttoelage aan medewerkers in de zorg- en welzijnssector. Deze middelen zijn inmiddels verwerkt in de (regionale) tarieven voor jeugdzorg en wmo, maar bleken niet toereikend voor een extra verhoging van de subsidie aan onze welzijnsinstellingen. Hiervoor zijn bij de turap 2022 en de begroting 2023 extra middelen vrijgemaakt om die deels beschikbaar te houden voor aanspraken door instellingen bij de subsidieafrekening 2022, die dit jaar volgt. Nog niet alle subsidie-afrekeningen 2022 zijn afgerond. Op dit moment is iets minder dan de helft van het overgehevelde bedrag ingezet.

Onderwerp:	Gezins-en kindbescherming
Bedrag:	€ 732.000
Toelichting:	Vorig jaar zijn door het Rijk via de Decentralisatie-Uitkering VrouwenOpvang (DUVO) voor een periode van 4 jaar extra middelen toegevoegd ten behoeve van het programma Gezins-en kindbescherming. Arnhem is centrumgemeente vrouwenopvang en bestrijding huiselijk geweld voor zowel de regio Centraal Gelderland als de regio Achterhoek. Met de regio Achterhoek is afgesproken dat hun aandeel in de extra rijksmiddelen van circa € 250.000 per jaar aan de gemeente Doetinchem zal worden overgemaakt. De verwachting is dat het restant dit jaar niet tot volledige besteding komt. Aan het eind van het jaar zullen daarom de niet bestede middelen worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve Beschermd en Weerbaar, overeenkomstig het door de raad ingestelde doel van deze reserve.

Onderwerp:	Maatschappelijke Opvang
Bedrag:	€ 650.000
Toelichting:	De beoogde ontwikkeling kon geen doorgang vinden en op dit moment wordt er gekeken naar een invulling die aansluit met het Nationaal Actieplan Dakloosheid, in combinatie met huisvesting bijzondere doelgroepen. Tegelijk heeft de eindafrekening van de subsidies een financieel nadeel opgeleverd, dit als gevolg van de hogere kosten van opvang tijdens de winterperiode en de coronacrisis. Deze middelen zijn hiervoor ingezet.

S09 Gezondheid en sport

Onderwerp:	Investeren in preventie en gezondheid (motie 21M52g)
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	Op grond van de motie 21M52g (Investeren in preventie en publieke gezondheid loont) is er budget beschikbaar gesteld voor o.a. inzet op de functiewaardering jeugdartsen en verpleegkundigen bij VGGM Verder heeft het college de incidentele ruimte benut om bestaande preventie-activiteiten uit te breiden, of nieuwe interventies te bekostigen. In 2023 is er, naast de inzet op functiewaardering, uitvoering gegeven aan nieuwe interventies door een incidentele bijdrage voor een gezondheidsplein in Rijnstate en is er een pilot gestart rondom een gezondheidsmakelaar.

S10 Klimaat en energie

Onderwerp:	Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost
Bedrag:	€ 6.100.000
Toelichting:	De hier vermelde € 6,1 miljoen is volledig toegevoegd aan de bestemmingsreserve Volkshuisvestingsfonds (VHF) Arnhem-Oost. Dit betreft een project waarbij het doel is om 1.754 woningen in deze wijk te verduurzamen. De € 6,1 miljoen dient als gemeentelijke co-financiering voor dit project en is zal gedurende de looptijd van dit project (tot en met eind 2031) hiervoor worden ingezet.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Onderwerp:	Bodemonderzoek en sanering
Bedrag:	€ 160.000
Toelichting:	Vanuit het budget van Bodemonderzoek en sanering wordt er een bijdrage van 160.000 aan het project "Renaissance van de Velperweg". Vanwege de vertraging in het start van het project zal deze bijdrage pas vanaf 2024 nodig zijn, hierdoor is dit budget nog niet uitgegeven.

Onderwerp:	Grondwal / uitbreiding woonwagenkamp Bethaniënstraat
Bedrag:	€ 3.865.000
Toelichting:	In maart 2022 zijn er voorbereidingen voor het verwijderen van de grondwal opgestart. Dit is later stopgezet omdat er nog geen besluit over de herinrichting van de woonwagenlocatie genomen was, dit zou dan tegelijkertijd uitgevoerd kunnen worden. Volgens planning kan er in november gestart worden met de werkzaamheden. De sanering van de grond volgt later bij een positief besluit op de herinrichting.

Onderwerp:	Nieuwe Haven - Uitkoopregeling
Bedrag:	€ 65.000
Toelichting:	Van de oorspronkelijk 15 woonboten met ligplaats resteren er nog vier woonboten, van drie verschillende eigenaren. Tot overeenstemming komen met deze laatste drie eigenaren gaat moeizaam. De gesprekken van dit jaar met de eigenaren hebben nog niet geleid tot een positief resultaat, maar ook niet tot een definitief negatief resultaat. Hierdoor zal het resterende budget naar verwachting ook dit jaar niet volledig uitgeput kunnen worden.

Onderwerp:	Invoeringskosten Omgevingswet
Bedrag:	€ 1.019.000
Toelichting:	De datum van inwerkingtreding van de Omgevingswet is verschoven van 1 januari 2023 naar 1 jan 2024. Het zwaartepunt van het inrichten en testen van het digitale systeem, de werkprocessen en de interne en externe communicatie over de veranderingen in de dienstverlening zijn hierdoor op de tweede helft van 2023 en de eerste helft van 2024 komen te liggen. Hierdoor zal niet het volledige budget in 2023 worden benut en is het restant in 2024 nodig.

S12 Wonen en leefomgeving

Onderwerp:	Straatwerk n.a.v. uitgevoerde werkzaamheden Kabels & Leidingen
Bedrag:	€ 125.000
Toelichting:	Als gevolg van personeelsproblemen bij aannemers (gebrek aan stratenmakers) lukte het in 2022 niet om alle herstelwerkzaamheden aan het straatwerk, als gevolg van graafwerkzaamheden kabels en leidingen, af te ronden. In 2023 wordt deze achterstand ingelopen en worden de doorgeschoven middelen volledig besteed.

Onderwerp:	Afvalkoers 2022-2026 "Arnhem Schoner"
Bedrag:	€490.000
Toelichting	De uitvoering van de afvalkoers is in 2022 iets later dan gepland vastgesteld. Inmiddels loopt de uitvoering en zullen de doorgeschoven middelen in 2023 volledig worden besteed.

Onderwerp:	Woonwagenlocaties
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	Na overleg met de bewoners van de Gelderse Rooslaan is besloten om voor een uitbreiding te gaan van twee standplaatsen. Dit wijkt af van de schetsplan dat met de bewoners was besproken in november 2022 waarbij uit was gegaan van vier standplaatsen. Op basis van de gewijzigde schetsplan gaan we met corporatie om de tafel om dit doel te realiseren. Als gevolg van de gewijzigde plannen is de uitvoering vertraagd en zullen de middelen pas in 2024 worden besteed

	In januari is met de bewoners van de Merwedestraat overlegd en op basis daarvan zijn schetsplannen opgesteld. Uitbreiden van het aantal standplaatsen gaat vrijwel altijd ten koste van het parkeren op de naastgelegen parkeerplaats. In het najaar wordt onderzocht wat hiervan de impact is op de omgeving. Als gevolg hiervan zullen de middelen voor de Merwedestraat niet in 2023 worden ingezet.

Onderwerp:	Arnhem-Oost stedelijke vernieuwingsgebieden
Bedrag:	€ 825.377
Toelichting:	Met de kick-off van het Nationaal Programma Arnhem-Oost (NPAO) is de aanpak in 2023 een nieuwe fase ingegaan. Er is een gebiedsplan opgesteld langs drie inhoudelijke lijnen met in totaal 30 geformuleerde acties. We hebben hierbij opnieuw gekeken naar de beschikbare middelen voor de komende jaren en hoe we deze inzetten. We verwachten daarnaast voor de komende jaren extra rijksmiddelen om het nationaal programma uit te voeren vanuit diverse regelingen. Tegelijkertijd zijn we druk bezig met uitwerken en opstarten van diverse initiatieven binnen de drie inhoudelijke lijnen. Daarmee verwachten we de overgehevelde middelen uit 2022 dit jaar volledig te besteden.

Onderwerp:	Wegen
Bedrag:	€ 1.000.000
Toelichting:	In 2022 heeft een tweetal investeringsprojecten vertraging opgelopen. Ten eerste de Hollandweg, waar pas in 2023 gestart kon worden in verband met de beschikbaarheid van vervangend openbaar vervoer. Ten tweede de Groningensingel. De scope is hier groter geworden, omdat we naast regulier onderhoud aan de weg, conform de begroting ook verhardingen opruimen. Beide projecten zijn in 2023 in uitvoering gegaan. De overgehevelde kredietruimte wordt volledig besteed.

Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023

In onderstaande tabellen wordt vooruitgeblikt naar de Nota Budgetoverheveling 2023. Hiermee wordt inzicht gegeven in de onderwerpen waarvan op dit moment al wordt verwacht dat de activiteiten niet of onvolledig worden uitgevoerd dit jaar. Dit is een eerste inschatting en is ter informatie aan deze turap toegevoegd.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Onderwerp:	Verduurzaming gemeentelijk vastgoed
Bedrag:	€ 250.000
Toelichting:	De verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed vraagt meer voorbereidingstijd dan verwacht. Er dient eerst een goede inventarisatie te worden gemaakt van wat nodig is voor welk pand en wanneer dat het meest efficiënt opgepakt kan worden. Van het budget van € 500.000 voor de uitvoering van de wettelijke maatregelen zal naar verwachting € 250.000 overblijven dit jaar en zal nodig blijven voor verduurzaming van de betreffende panden.

S01 Veiligheid

Onderwerp:	Veiligheidshuis
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	Gelderland Midden kent twee veiligheidshuizen, namelijk veiligheidshuis regio Arnhem en veiligheidshuis West Veluwe Vallei (WVV). De gemeenten Arnhem en Ede fungeren als centrumgemeenten en ontvangen budget dat voor regionale doeleinden bestemd is. Op dit moment is de doorontwikkeling van de veiligheidshuizen opgestart. Veel casuïstiek zal moeten worden verplaatst van het VHH naar wijkniveau en het veiligheidshuis zelf zal zich meer moeten gaan positioneren als expertisecentrum voor urgente en geprioriteerde casuïstiek. Hiervoor zijn het komende jaar naar verwachting meer middelen nodig om op organisatorisch en operationeel niveau deze structuurveranderingen door te voeren met expertise en ondersteuning, hiervoor wordt het regionaal ontvangen geld uit 2023 aangewend.

Onderwerp:	Experiment gesloten coffeeshopketen
Bedrag:	€ 380.000
Toelichting:	In het regeerakkoord van 2017 is afgesproken dat er een experiment komt met de teelt en verkoop van hennep of hasjiesj voor recreatief gebruik. Arnhem heeft daarvoor al middelen ontvangen en ontvangt tot en met 2024 elk jaar € 162.500. Van deze gelden dient het gehele project bekostigd te worden. Op dit moment bevindt het experiment zich nog in de opstartfase. De experimenteerfase, met vermoedelijke startdatum Q1 2024, zal hierna volgen en zal 4 jaar duren. De reeds ontvangen middelen (2023 en eerder) zijn tevens noodzakelijk om hieraan uitvoering te geven. Ondanks dat het niet wenselijk is middelen meerdere jaren over te hevelen wordt toch voorgesteld om de reeds ontvangen middelen over te hevelen naar 2024 zodat uitvoering gegeven kan worden aan het experiment.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Onderwerp:	Onderzoek naar zelf organiseren Schuldhulpverlening
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Het beschikbare budget wordt niet volledig in 2023 besteed. Een deel van het onderzoek vindt in 2024 plaats. Daarom wordt er € 100.000 doorgeschoven.

Onderwerp:	Dienstverlening gemeenten aanpak armoede en schulden
Bedrag:	€ 540.000
Toelichting:	In de meicirculaire is hiervoor een incidentele bijdrage ontvangen. € 540.000 hiervan wordt in 2024 ingezet voor de implementatie van zelf organiseren Schuldhulpverlening.

Onderwerp:	Regionale middelen in het kader van participatie
Bedrag:	€ 1.652.770
Toelichting:	Arnhem ontvangt, als centrumgemeente van onze arbeidsmarktregio, diverse middelen vanuit het rijk in het kader van participatie. Over de inzet van de middelen vindt regionale afstemming plaats, dit gebeurt via het Regionaal Werkbedrijf. Voor 2023 is er een jaarplan

	vastgesteld met de geplande activiteiten en de hieraan gekoppelde middelen. Op een aantal onderdelen uit het jaarplan heeft de uitvoering vertraging opgelopen. Daarnaast is er regionaal de wens om een deel van de beschikbare middelen op te nemen in een meerjarenplan, dit wordt nog nader uitgewerkt. Op basis van de 1e rapportage over 2023 verwachten we € 1.652.770 over te hevelen naar 2024.

Onderwerp:	Onderzoek schuldhulpverlening bureau zelfstandigen
Bedrag:	€ 70.000
Toelichting:	Vanuit de circulaire zijn middelen beschikbaar gekomen voor bijzondere bijstand voor zelfstandigen. Dit budget wordt in 2023 ingezet voor onderzoek naar aanbesteding van schuldhulpverlening voor ondernemers. De verwachting is dat een groot deel van dit budget in 2024 pas wordt uitgegeven.

Onderwerp:	Budget pilot bijverdienbeloning
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	In juli 2023 is de tweejarige pilot bijverdienbeloning gestart waarmee we inwoners stimuleren om te werken in deeltijd naast hun uitkering en hen hiervoor belonen. In totaal is er voor de pilot € 3,4 miljoen gereserveerd. In 2023 is het benodigde bedrag ingeschat op € 1,0 miljoen. We schatten nu in dat we in 2023 voor de eerste uitbetaling van de bijverdienbeloning en bijkomende kosten € 0,7 miljoen nodig hebben. De eerste betaling van de bijverdienbeloning vindt in maart 2024 plaats en heeft betrekking op de premieperiode juli–december 2023. De totale verwachte kosten voor de pilot veranderen vooralsnog niet. We stellen daarom voor € 0,3 miljoen over te hevelen naar 2024.

S08 Welzijn en inclusie

Onderwerp:	Herinrichting consultatiebureaus
Bedrag:	€ 145.000
Toelichting:	Vanwege nieuwe zorgpartners in het gebouw van Rijnstate Poli Zuid (RKV) zal het daar gehuisveste consultatiebureau verhuizen naar elders in de wijk. Daarom wordt er in samenspraak met de VGGM gezocht naar een nieuw onderkomen voor dit consultatiebureau. In 2023 worden voor de herinrichting van dit nieuwe consultatiebureau nog geen kosten verwacht. Dit wordt actueel bij aanvang van 2024.Voor deze incidentele herinrichtingskosten wordt het voordeel uit de DVO van vorig jaar overgeheveld naar 2024. Hieruit worden verbouwings- en inrichtingskosten voor de nieuwe locatie van het consultatiebureau bekostigd.

Onderwerp:	Uitbreiding capaciteit dakloosheid
Bedrag:	€ 395.000
Toelichting:	In de Perspectiefnota is aangegeven dat voor uitbreiding van capaciteit van maatschappelijke opvang voor 2023 en voor 2024 (via overheveling) budget beschikbaar is in de brede aanpak middelen dakloosheid. Dekking voor de jaren 2025 tot en met 2027 kan gerealiseerd worden uit de BR Beschermd en Weerbaar. Het gaat om uitbreiding capaciteit Kruispunt, de Duif, gezinsopvang en inzet ervaringsdeskundigheid. Hiervoor is een overheveling van € 395.000 nodig.

Onderwerp:	Maatschappelijke opvang
Bedrag:	€ 450.000
Toelichting:	In 2023 zijn extra middelen beschikbaar gekomen vanuit het Nationaal Actieplan Dakloosheid, die nog niet volledig besteed zijn. Desondanks blijft de opgave in de aanpak van dakloosheid onverminderd urgent en heeft prioriteit, waardoor het noodzakelijk is om deze middelen over te hevelen naar 2024. Momenteel wordt samen met de ketenpartners Maatschappelijke Opvang en de regiogemeenten gewerkt aan een doorvertaling van het Nationaal Actieplan Dakloosheid “Eerst een Thuis” naar de regio Centraal Gelderland. Het is daarom noodzakelijk dat deze middelen beschikbaar blijven voor de verdere aanpak van dakloosheid, waaronder de beweging van Maatschappelijke opvang naar ‘Wonen Eerst’.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Onderwerp:	Milieuplan
Bedrag:	€ 130.000
Toelichting:	Voor de oplevering van het milieuplan, nu genoemd het Plan Gezonde Leefomgeving "Arnhem maakt buiten gezond", is 300.000 euro gereserveerd in 2023. Van deze 300.000 zal 170.000 worden besteed voor de oplevering en het schrijven van het plan in 2023. Verzoek is daarom om de resterende 130.000 over te hevelen naar 2024 om te besteden aan o.a. het begeleiden van de laatste opleverfase en nieuwe monitoring.

Onderwerp:	Grondwal / uitbreiding woonwagenkamp Bethaniënstraat
Bedrag:	€ 3.500.000
Toelichting:	In November staan de werkzaamheden gepland voor de verwijdering van de grondwal. Door de vertraging in de startdatum door het uitblijvende besluit van de herinrichting zal niet het volledige budget besteed kunnen worden in 2023.

S12 Wonen en leefomgeving

Onderwerp:	Woonwagenlocaties
Bedrag:	€ 250.000
Toelichting:	Door de gewijzigde schetsplan van de Gelderse Rooslaan en de noodzaak van een impactanalyse op de Merwedestraat zijn de uitvoeringen van deze projecten vertraagd en zullen de resterende middelen in 2024 opnieuw nodig zijn om onze doelen te realiseren.

Bijlage 3 Investeringen

Jaarlijks wordt het Meerjarig InvesteringsPlan (MIP) in de Begroting geactualiseerd. In deze Turap wordt gerapporteerd over de verwachtingen rondom de realisatie van de begrote investeringen halverwege het jaar 2023. Dit betreft begrote investeringen uit de begroting 2023, vanuit voorgaande jaren naar 2023 doorgeschoven investeringen en tussentijds vastgestelde investeringen door de raad.
In de onderstaande tabel is weergegeven wat de begrote investeringen voor 2023 per programma zijn. In de toelichting onderaan de tabel staat aangegeven bij welke programma's grote afwijkingen worden verwacht, met daarbij een toelichting over de specifieke investeringen die dit betreft.

Nr.	Programma	Begroting 2023
Bedragen x €1.000		
S00	Bestuur, dienstverlening en financiën	6.328
S02	Bereikbaarheid	25.575
S03	Economie	250
S04	Onderwijs	41.246
S05	Cultuur	392
S08	Welzijn en inclusie	8.970
S09	Gezondheid en sport	5.929
S10	Klimaat, energie en milieu	757
S12	Wonen en leefomgeving	13.097
		102.544

Activeren plankosten
Op 31 mei heeft de raad de nota grondbeleid vastgesteld. Besloten is om plankosten van een (her)ontwikkeling te activeren nadat uit een raadsbesluit gebleken is dat er bestuurlijke instemming is voor deze (her)ontwikkeling. Voor de volgende projecten waarvoor nog geen grondexploitatie is vastgesteld, geldt dat de raad al wel een besluit heeft genomen waaruit deze bestuurlijke instemming blijkt: Spoorzone (Schaapsdrift, Rijnpark, Presikhaaf 3), Nijmeegseweg, Woudrichemstraat/Brabantweg, de Kloosterstraat, Koningsplein/Stadstheater en het Bestuurskwartier. De prognose is dat het in 2023 te activeren bedrag aan plankosten voor het totaal van deze ontwikkelingen € 2,4 miljoen zal bedragen. Indien in 2023 de grex van de Nijmeeegseweg wordt vastgesteld bedraagt de prognose van de te activeren plankosten € 2,1 mln.

Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel
Als gevolg van capaciteitsproblemen bij Liander wordt de sporthal pas op 1 november voorzien van de juiste energieaansluiting. Hierdoor vertraagt de geplande oplevering in juli en ingebruikname per 1 september van sporthal Middachtensingel. Er is maximaal gezocht naar oplossingen maar helaas zijn hier geen reële opties voor. Hierdoor wordt de oplevering uitgesteld tot tenminste november 2023, het gebouw kan dan per 1 januari 2024 in gebruik worden genomen. De financiële gevolgen hiervan zijn nog niet volledig in te schatten, maar vooralsnog wordt uitgegaan dat het investeringsbudget met € 75.000 wordt overschreden als gevolg van deze vertraging. Dit leidt tot circa € 4.000 aan hogere kapitaallasten vanaf 2024.

Investeringskrediet MFC De Spil
Medio 2021 is er voor de 3 MFC's in Arnhem een aanvraag ingediend bij RVO voor de zogenaamde SUVIS-regeling (Verbetering Luchtkwaliteit). Voor alle 3 de MFC's heeft het RVO een goedkeurende beschikking afgegeven. Uit de aanbestedingsprocedure van MFC De Spil blijkt dat het beschikbare budget onvoldoende is om de werkzaamheden uit te voeren. De aanbesteding stopzetten is weinig zinvol omdat wij toch verantwoordelijk zijn voor een goede oplossing voor "frisse scholen". Bovendien is het niet de verwachting dat een nieuwe aanbesteding financieel gunstiger zal zijn. Tenslotte lopen we dan het risico om de subsidie van het rijk te verliezen.
De effecten van de overige 2 MFC's zijn nog niet bekend. Als gevolg van gestegen prijzen en begroting op basis van "oude" uitgangspunten als decentrale ventilatie wordt het beschikbare budget voor Suvis-maatregelen voor MFC de Spil overschreden. Het financiële gevolg hiervan betekent een overschrijding van het investeringsbudget met € 395.023. Dit leidt tot circa € 25.281 aan hogere kapitaallasten vanaf 2024 gedekt uit de reeds beschikbare middelen, specifiek uit de middelen scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt.

Gele rijdersplein
November 2021 heeft de raad besloten tot restauratie van het AKU-monument en het aangrenzende openbaar gebied op het Gele Rijdersplein. Het (ontwerp) proces vraagt meer tijd dan vooraf ingeschat. Hierdoor schuift het moment van realisatie op. Dit, in combinatie met de gestegen bouwkosten, maakt dat de initiële indexering van de bouwkosten mogelijk niet toereikend is. Waarmee de kostenraming gebaseerd is op 2021, worden de kosten van de uitvoering nu gerealiseerd in 2024. Dit kan een tekort opleveren bij het definitief ontwerp. Duidelijkheid hierover wordt in het vierde kwartaal van 2023 verwacht.

Bijlage 4 Beheersing verbonden partijen

BVO De Connectie

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De Connectie is een organisatie in die volop in ontwikkeling is en waar de komende jaren veel moet gebeuren. Het is evident dat beheersing en control hierin belangrijk zijn. De beheersing is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. Het bestuur, het OGO (opdrachtgeversoverleg) en de demandorganisatie zijn hierin belangrijke gremia waarin sturing en beheersing nadrukkelijk terugkomen. Het controllersoverleg vervult hierin een belangrijke adviesrol ten aanzien van de P&C-producten van De Connectie.

Er wordt in de begroting een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. De beschreven risico's hebben voor een deel te maken met de uitgevoerde onderzoeken naar de totale ICT-keten van De Connectie. In samenspraak met de drie gemeenten zijn er negen verbeterpaden opgesteld die ertoe moeten leiden dat: 1. Het gewenste niveau van de informatievoorziening wordt bereikt (basis op orde). 2. De governancestructuur verder wordt ingericht waarbij afspraken worden vastgelegd over rollen, verantwoordelijkheden en de wijze van samenwerking.
De Connectie onderschrijft de principes van het risico gestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico’s te beheersen. Afgelopen jaar heeft De Connectie belangrijke stappen gezet ten aanzien van de invulling van het risicomanagement. Zo heeft er een uitgebreide risico-inventarisatie plaatsgevonden, zowel vanuit het perspectief van de organisatiedoelstellingen als vanuit het perspectief van business continuïteit. Waar nodig zijn aanvullende beheersmaatregelen genomen. De komende jaren gaat De Connectie verder met het door ontwikkelen van het risicomanagement door te investeren in het risicobewustzijn binnen de organisatie en het cyclisch en systematisch borgen van het risicomanagement.

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De risico's waarmee BVO DRAN te maken heeft zijn een veranderende relatie met de provincie, een zeer dynamische omgeving, kwetsbare burgers en daarmee politieke gevoeligheid.

De inrichting van het doelgroepenvervoer is gebaseerd op een 'open einde' systematiek. Hierom is de sturingsinformatie frequenter en gericht op continue monitoring. Structureel ontvangen we van de BVO DRAN managementinformatie en zogenaamde rittenbakken. Er is ongeveer tien keer per jaar ambtelijk en 6 keer per jaar bestuurlijk overleg. We zijn voornemens om informatie over het doelgroepenvervoer te verwerken in PowerBI zodat het onderdeel kan gaan uitmaken van de bestuursrapportage. In 2022 is gewerkt aan het opnemen van informatie over regiotaxi in PowerBI. Qua IT heeft dat meer voeten in aarde en kost meer tijd dan vooraf ingeschat. Dit geldt nog meer voor het opnemen van informatie over het routegebonden vervoer omdat de aangeleverde informatie niet uniform is tussen de vervoerders.

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving kunnen grote invloed hebben op de taakomvang en -inhoud van de omgevingsdienst ODRA. De impact van de Omgevingswet is waarschijnlijk groot. De Wet kwaliteitsborging bouwen (WKB) zal invloed hebben op de werkzaamheden die met bouw hebben te maken. Deze wet heeft een gefaseerde invoering. ODRA is samen met de deelnemende gemeenten actief bezig met de invoering van de Omgevingswet en WKB en rapporteert hier geregeld over. Door actief met komende ontwikkelingen bezig te zijn kan beter geanticipeerd worden op eventuele grote consequenties voor het personeelsbestand van ODRA.
In 2022 is gestart met de implementatie van de aanbevelingen uit het in 2021 verschenen rapport ‘Om de leefomgeving’ van de commissie Van Aartsen. De meeste initiatieven zullen vanuit het rijk worden geïnitieerd. Een van de mogelijke uitwerkingen kan zijn dat omgevingsdiensten moeten gaan fuseren.
ODRA heeft voor een aantal vakgebieden last van krapte op de arbeidsmarkt. Daarom is men begonnen met het aannemen van starters die met behulp van interne scholing en begeleiding de werkplekken bezetten waarvoor moeilijk ervaren specialisten te vinden zijn.
De omvang van het takenpakket van ODRA op het gebied van bouw, vergunningverlening en toezicht is direct afhankelijk van initiatieven van particulieren en bedrijven in de stad. Er kunnen grote verschillen zitten tussen jaren. Om hierop te anticiperen houdt ODRA een flexibele schil met personeel aan. Met de systematiek van outputfinanciering en een prognose van de gemeente op de bouwontwikkelingen wordt het beter mogelijk om de kosten voor de gemeente vooraf in te schatten.
De bij omgevingsdienst ODRA onderkende risico's voor gemeente Arnhem worden op de volgende wijzen beheerst. Allereerst is er maandelijks werkoverleg tussen de accounthouders van beide partijen. Relevante ontwikkelingen kunnen daar als eerste gesignaleerd worden. Actuele zaken worden op dagelijkse basis besproken. ODRA levert maandelijks productiecijfers en urenoverzichten. De cijfers worden met deze frequentie ook in het accountoverleg besproken. Realisatie van producten en uren kan zo getoetst worden aan planning en

budget, zo nodig kan worden bijgestuurd en zullen relevante ontwikkelingen gemeld worden in de financiële cyclus van de gemeente.
De portefeuillehouder heeft zitting in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van ODRA. Meerdere keren per jaar worden financiële tussenrapportages van ODRA in de vorm van een financieel dashboard in de bestuursvergaderingen besproken. De business controller Arnhem adviseert de portefeuillehouder op deze rapportages en kan risico's vroegtijdig signaleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan oplopende personeelskosten door schaarste op de arbeidsmarkt of bevindingen van de accountant.

Scalabor B.V.

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Scalabor rapporteert op diverse momenten richting de gemeente Arnhem (100% aandeelhouder) over de inhoudelijke en financiële voortgang inclusief de risico's: via begroting en jaarrekening en via de kwartaalrapportages. In deze stukken wordt expliciet stilgestaan bij de te onderscheiden risico's inclusief de beheersmaatregelen. Als aandeelhouder en belangrijkste klant van Scalabor zijn we hierover ook continu met elkaar in gesprek en houden we elkaar goed op de hoogte van belangrijke ontwikkelingen. Hiermee zorgen we voor inzicht in de risico's en trekken we samen op in de beheersing hiervan.

Sportbedrijf Arnhem

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Sturing
Het Sportbedrijf is de grootste uitvoerder van het sportbeleid van de gemeente Arnhem. Bij de verzelfstandiging van het Sportbedrijf, zijn vanuit de gemeente als opdrachtgever en eigenaar van het Sportbedrijf, afspraken gemaakt over de informatie- en stuurmogelijkheden voor de gemeente. Om de verwachtingen over en weer beter in beeld te hebben voeren de gemeente als eigenaar en opdrachtgever en het Sportbedrijf gezamenlijk, buiten de kwartaalgesprekken om, gedurende 2023, regelmatig overleg.
De organisatie van het Sportbedrijf en de samenwerking met de gemeente Arnhem wordt elk jaar professioneler. De afstemming tussen de teams Leefomgeving en het Sportbedrijf loopt goed, waarmee invulling wordt gegeven aan het uitgangspunt van 'van wijken weten'.

Het opdrachtgeverschap wordt meer gestroomlijnd. Het Sportbedrijf heeft in de kwartaalrapportages steeds conform afgesproken format gerapporteerd. Over de kwaliteit en met name over de (on)mogelijkheden van rapportage over effectiviteit en efficiëntie van interventies in de stad wordt met elkaar gesproken, alsmede wensen voor de toekomst op wijkniveau. Dit is een doorlopend proces, waarmee we verder gaan in 2023. Het inzicht in de kostprijs van de producten is nog onvoldoende. Er is steeds meer inzicht in kosten per locatie en per 'product'. Sportbedrijf en gemeente doorlopen gezamenlijk stappen om dit af te zetten tegen maatschappelijke meerwaarde. Hierdoor komt er steeds meer kennis beschikbaar over in hoeverre uitgaven zich verhouden tot gemeentelijke doelstellingen. Op basis daarvan kunnen beleidskeuzes gemaakt worden.

Financieel
Het eigen vermogen is € 1,6 miljoen. Voor 2022 e.v. is er een taakstelling van € 0,75 miljoen. Het Sportbedrijf heeft in 2022 een resultaat gehaald van omstreeks € 0,9 miljoen. Dit is grotendeels te verklaren door incidentele steun vanuit het Rijk in verband met de coronacrisis. Dit wordt grotendeels aangewend om het in verband met stijgende energieprijzen verwachte tekort van 2023 deels mee op te vangen. Er blijft voor 2023 nog een tekort over van omstreeks 0,5 miljoen en 2,7 miljoen voor 2024. Met de in de begroting opgenomen aanvullende subsidie voor 2023 en 2024 verwachten wij dat het Sportbedrijf bij gelijkblijvende activiteiten voldoende financiële middelen tot haar beschikking heeft.

Samenwerking
Nu het Sportbedrijf stabiel staat, is er weer meer ruimte gekomen om de focus te verleggen naar het gesprek op inhoud en gezamenlijke belangen. De afgelopen jaren is de samenwerking tussen gemeente en Sportbedrijf sterk verbeterd. De samenwerking blijft een onderwerp waarin continu geïnvesteerd wordt, ook in 2023 en verder.
Voorbeelden van inhoudelijke onderwerpen die gezamenlijk worden opgepakt zijn: verenigingsondersteuning, de bezetting van accommodaties en ontwikkeling van een positief sportklimaat. Hierover wordt de gemeenteraad in 2023 verder geïnformeerd.
We verwachten deze ontwikkeling met het MT van het Sportbedrijf in 2023 voort te kunnen zetten. Deze samenwerking zorgt ervoor dat het risicoprofiel van het Sportbedrijf als verbonden partij lager ingeschat wordt.

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De veiligheids- en gezondheidsregio Gelderland Midden is een wettelijk aangewezen regeling waarin wordt samengewerkt met vijftien verschillende gemeenten. De taken zijn onder verdeeld in een vijftal programma's (crisisbeheersing, brandweerzorg, GGD, ambulancezorg en bedrijfsvoering). VGGM wijst in haar begroting 2023 op de volgende risico's:
·Meerjarig effect van het COVID19 virus; preventie ten aanzien van kwetsbare groepen, advisering van hygiënemaatregelen, versterking infectieziektebestrijding, terug op niveau van reguliere diensten voor derden zoals reizigersvaccinaties en binden van medewerkers en vrijwilligers aan de organisatie;
·Naar aanleiding van de implementatie van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren (WNRA) is een complexiteit met betrekking tot de positie van de vrijwilligers ontstaan. Op basis van de huidige wet- en regelgeving is het onderscheid tussen een brandweervrijwilliger
·en een brandweermedewerker nauwelijks te maken. Hiermee heeft de invoering van WNRA een groot financieel risico op de betaalbaarheid van het huidige brandweermodel. Landelijk heeft een Denktank een oplossing voor deze ontstane situatie bedacht in de vorm van taakdifferentiatie. De financiële consequenties van de taakdifferentiatie worden nog nader geanalyseerd;
·Verdeelsleutel huisvestingskosten brandweer. De gemeentelijke bijdragen aan de brandweer zijn op basis van een nieuwe verdeelsleutel vastgesteld. De (regionale) huisvestingskosten van de kazernes en andere brandweeronderdelen zijn daarvan vooralsnog uitgezonderd;
·Arbeidsontwikkelingen, waaronder functiewaardering van verpleegkundigen. Vergelijkbare organisaties hebben verpleegkundigen hoger ingeschaald. Een aanpassing van de functiewaardering heeft grote consequenties op het budget of op de dienstverlening van de Jeugdgezondheidszorg en Algemene gezondheidszorg. Hiervoor is in de gemeentelijke begroting een extra budget opgenomen. Dat geldt ook voor de ICT-lasten;
·Toenemende ICT-lasten als gevolg van verdere digitalisering en plaats onafhankelijk werken. Meerdere (verouderde) systemen dienen op korte termijn vernieuwd te worden gebracht en toenemende gebruikerswensen gebaseerd op maatschappelijke 0ntwikkelingen zijn niet passend binnen de huidige ICT-budgetten.
·De grote druk op (gemeentelijke)financiën en bij andere opdrachtgevers leidt tot continuïteitsrisico's van niet door gemeentelijke bijdrage gefinancierde activiteiten.

De beheersing van bovenstaande risico's is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen. Het regionaal controllersoverleg en de Financiële Commissie die regelmatig bijeen komen vervullen hierin een belangrijke adviesrol, ook ten aanzien van de P&C-producten van de VGGM. Daarnaast wordt er actief samengewerkt bij bestuurlijke opdrachten. Per programma is door de VGGM een doelenboom opgesteld waarbij tevens de belangrijkste risicofactoren en mitiganten zijn genoemd.
Aan de hand van de zogenaamde "kans x effect"-methode wordt jaarlijks door VGGM een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke risico's en een kwantificering daarvan. Bij benadering wordt er een indicatie gegeven van het voor de organisatie benodigde weerstandsvermogen. Dit weerstandsvermogen wordt gevormd door de totale impact van de gekwantificeerde risico's te relateren aan de weerstandscapaciteit (zijnde het beschikbare eigen vermogen).

Daarnaast ontvangen de deelnemende gemeenten gedurende het jaar tussenrapportages van VGGM waarin wordt stilgestaan bij de actuele ontwikkelingen en de verwachtingen met betrekking tot de risico's worden beschreven.

Zowel de burgemeester als de wethouder publieke gezondheid zijn lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van VGGM. Het dagelijks bestuur en algemeen bestuur komen afzonderlijk van elkaar jaarlijks vijf keer bij elkaar. Onderwerp van gesprek is onder andere de P&C cyclus. Begrotingen en jaarrekeningen worden daar vastgesteld. Ook inhoudelijke ontwikkelingen/ risico's worden daar gedeeld.
Ondersteunende ambtenaren adviseren de burgemeester en wethouder als het gaat om de inhoud van de agenda. Deze ondersteunende ambtenaren zijn ook aangesloten op het controllersoverleg zoals eerder genoemd.

De raad krijgt de mogelijkheid om een zienswijze uit te brengen ten aanzien van de begroting en de bestemming van het resultaat na opmaken van de jaarrekening van VGGM. Eventuele financiële risico's worden opgenomen in gemeentelijke risicoprofiel.

In de afgelopen jaren is gebleken dat deze beheersstrategie volstaat.

Bijlage 5 Stand van zaken amendementen en moties

Hieronder is de stand van zaken van de amendementen en moties opgenomen die zijn aangenomen bij de behandeling van de Begroting 2023.

Bestuur, dienstverlening en financiën

22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties

De raad heeft besloten om proactief de mogelijkheden te laten onderzoeken tot het aangaan van een tweede buitenlandse relatie. Het onderzoek wordt op dit moment uitgevoerd.

22M158 Bevordering opkomst verkiezingen

Bureau Verkiezingen heeft diverse moskeeën benaderd en de Turkyem Moskee aan de Eemslaan bereid gevonden om een ruimte beschikbaar te stellen als stembureau. Tevens is hier voorafgaand aan de verkiezingen een proefstembureau ingericht. Ook bij komende verkiezingen zal er in één of meer moskeeën een stembureau worden ingericht, als daar gelegenheid voor is.
De burgemeester heeft vertegenwoordigers van alle moskeeën uitgenodigd voor een gesprek over hun mogelijkheden om hun achterban te stimuleren om hun stem uit te brengen bij verkiezingen.

Veiligheid

22M123 Manifest demonstratierecht

De burgemeester heeft het Manifest getekend. De raad wordt direct na de zomer geïnformeerd. We betrekken de jaarlijkse evaluatie bij de op instigatie van de raad jaarlijks te houden veiligheidstafel.

22M133 Stel aantal BOAs op straat veilig

In de begroting is een straatcapaciteit van 29 fte verwerkt. Voor wat betreft het handhavingsbeleid wordt momenteel de hand gelegd aan het opstellen ervan (met name de keuzes capaciteit versus inzetwensen). Het uitvoeringsplan zal aansluiten bij de jaarlijkse planning die gekoppeld was en is aan de wijkveiligheidsagenda's. Hiermee wordt, naast het focussen op stadsbrede problematieken, ook oog gehouden voor het wijkgericht werken. Per slot van rekening moeten we daar zijn waar we nodig zijn.

Bereikbaarheid

22M141 Kaders voor mobiliteitsingrepen

De motie is afgedaan met de raadsbrief Impact werkzaamheden op genoemde wegen in motie 22M141.

Economie

22A66 Bridge to Liberation

De voorgestelde financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M132 Een brug naar de toekomst

Zoals in de motie is aangegeven, werken we aan een voorstel hoe we na 2024 invulling blijven geven aan de slag om Arnhem herdenking in het algemeen en De Bridge to Liberation in het bijzonder, inclusief een financiële paragraaf. We hebben BMC tevens gevraagd om breed (dus ook buiten gemeente Arnhem) op te halen hoe men omgaat met herdenkingen nu en in de toekomst, hoe geven we invulling nu de veteranen uit WOII er steeds minder aanwezig kunnen zijn, hoe blijft de jonge generatie aangehaakt? Daarvoor gaat BMC in gesprek met een aantal lokale, regionale en landelijke partners. Ook intern worden er gesprekken gevoerd met relevante beleidsvelden, zoals inclusie en diversiteit. De oplevering is begin november gepland.

22M170 Oog voor alle studenten

Arnhem Studiestad gaat drie dingen doen om de informatievoorziening voor deze doelgroep te verbeteren:

- Op de website (Eng/Ned) van Arnhem Studiestad worden links geplaatst naar belangrijke plekken of initiatieven voor deze doelgroep die de kennisinstellingen beschikbaar zijn. Deze informatie is inmiddels beschikbaar (half juli 2023).
- Op de site komt een vlog van een Caribisch Nederlandse student over studeren, werken en leven in Nederland (uiterlijk september 2023)
- Er komt een informatiecampagne over rechten en plichten van studenten rondom studentenhuisvesting. De gemeente is in de lead, overlegt met kennisinstellingen en studenten en SH& is ook betrokken. Het resultaat hiervan wordt zichtbaar op de site van Arnhem Studiestad en de kennisinstellingen (is gestart).

22M179 Living statues op de agenda van 2023
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “Subsidieregeling Producties, Evenementen en Festivals gemeente Arnhem 2023”

Onderwijs
22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin
Samen met Natuurcentrum Arnhem is een kernteam gevormd om de praktische uitvoering vorm te geven. Er is een plan van aanpak opgesteld voor de periode 2023 – 2025.,
Momenteel worden de wensen en behoeften van schoolbesturen en scholen geïnventariseerd. Met behulp van een enquête en diverse gesprekken met zowel de overkoepelende schoolbesturen van Delta, Flores, Onderwijsspecialisten als overleggen met directeuren van individuele scholen worden de komende maanden de wensen, behoeften, kansen en risico’s per school in kaart gebracht. Deze nazomer worden er inspiratiemiddagen en ontwerpsessies met de scholen, schoolbesturen en andere betrokkenen georganiseerd.
Aan de hand van deze inventarisatie zal in het najaar 2023 een maatwerkaanpak worden opgesteld. Deze maatwerkaanpak bestaat uit maximaal vier varianten die aansluiten bij de behoeften en mogelijkheden van scholen. Dit jaar vindt er een pilot-moestuinlesprogramma bij de Witte Vlinder (Flores Onderwijs) in Arnhem Noord en de Johannes school (Delta Scholengroep) in Arnhem Zuid plaats, dat input biedt voor de maatwerkaanpak voor andere scholen.

22A62 Structurele investering in intellectuele ontwikkeling en laaggeletterdheid jeugd & jong volwassenen
In het kader van ‘Een kansrijk Arnhem’ is in de begroting een ophoging van €65.000 per jaar vanaf 2023 tot 2026 voorgesteld, ten gunste van de subsidiëring van Rozet. De uitbreiding van het gratis lidmaatschap voor de leeftijdscategorie tot 24 jaar (ten opzichte van 18 jaar) is ingegaan op 1 januari 2023.
Om het gebruik van dit gratis lidmaatschap te stimuleren zijn verschillende promotieacties opgezet. 1. Flyer in de bibliotheken met de pakkende tekst “Hey harde werker! Toe aan een pauze - leen een boek!” gericht op de studerende jongeren in de Rozetvestigingen. 2. Mailings naar de verschillende doelgroepen en 3. posts op social media (instagram en tiktok).
Hiermee is een grote doelgroep bereikt. Het resultaat van de ophoging van de leeftijdsgrens naar 24 in combinatie met de aandacht voor het lidmaatschap heeft tot een toename van het aantal lidmaatschappen geleid. Daarop aansluitend is het aantal uitleningen gestegen met 31%.

22M121 Niet de energierekening betalen met de kwaliteit van ons onderwijs
Naar aanleiding van de motie is er een uitvraag gedaan bij scholen/onderwijspartners. De meeste scholen gaven aan vaste contracten te hebben met energieleveranciers. In de praktijk zijn de kosten voor deze scholen daarom niet gestegen. Wij hebben geen signalen ontvangen van scholen dat zij eventuele hogere energiekosten betalen uit hun onderwijsbudget.
De stijging van de energiekosten is een landelijk thema. Er is dientengevolge een Rijksregeling ontwikkeld om dit te ondervangen. Scholen kunnen sinds begin 2023 contact opnemen met DUO om tot maatwerk te komen: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/financiering-onderwijs/vraag-en-antwoord/financiele-problemen-school-door-stijgende-energierekeningen. Mochten er financiële problemen ontstaan door gestegen energielasten kunnen scholen zich dus wenden tot het rijk.

22M130 Pilot OCW aanvragen voor hoogbegaafde thuiszitters
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “Voortgangsbrief op het thema hoogbegaafdheid”.

22M137 Verbeter schoolventilatie door coördinatie
Over de implementatie van de SUVIS-plannen (Specifieke Uitkering Ventilatie in Scholen) is de geïnformeerd met de Raadsbrief "Stand van zaken Specifieke Uitkering Ventilatie in Scholen" (SUVIS) van 22 december 2022.

22M139 Plan van aanpak hoogbegaafdheid
Het Plan van aanpak is opgesteld en gedeeld met de onderwijspartners. In de MEAA (Maatschappelijke Educatieve Agenda Arnhem) van 6 juli wordt het Plan van aanpak inhoudelijk verder besproken. We verwachten een raadbrief in september.

Cultuur
22A54 Kansen voor behoud erfgoed benutten
De voorgestelde financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M120 Kansen voor behoud erfgoed benutten
Er wordt gewerkt aan het opstellen van een nieuwe erfgoedagenda. Deze komt in 2023 in conceptvorm gereed en zal begin 2024 voor bestuurlijke besluitvorming worden geagendeerd.
In de erfgoedagenda wordt conform de motie ook gekeken naar de wijze waarop de gemeente vanuit de nu begrote budgetten voor erfgoed of vanuit andere middelen onder bijzondere omstandigheden financieel kan bijdragen aan erfgoedprojecten om voortgang met cofinanciering mogelijk te maken.

22M122 Gezamenlijk aanbod Arnhemse podia
De motie is onderdeel van lopend beleid, zoveel mogelijk samenwerking stimuleren tussen de Arnhemse podia.

22M125 Kaders voor cultuur- en evenementensubsidies
Deze motie hebben we afgedaan met de raadsbrief Inzet extra Programmabudgetten cultuur.

22M157 Gebruik nieuw cultureel centrum in Arnhem-Zuid ook als bastion in de Arnhem-Oost-aanpak
In de raadsbrief Ontwikkelingen Cultuur in Arnhem Zuid geven we aan ook Malburgen / Arnhem-Oost te betrekken.

Participatie en armoedebestrijding
22A73 Houd vast aan ambitie
De tekstuele wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt. Sinds januari 2019 is het gemiddelde bestand van 16 grote gemeenten gedaald met 8,6%. Arnhem heeft als doel het 10% beter te doen, dus dat is een daling van ongeveer 9,5% in die periode. In april 2023 is het bestand van Arnhem 12,5 % afgenomen sinds het begin van de meting. Dus Arnhem voldoet op dit moment ruim aan de doelstelling.

22A77 Geef experiment ‘schuldenvrij’ een kans
De tekstuele en financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt. Het startbedrag van € 150.000 dat beschikbaar is gesteld om de uitvoering van het experiment ‘Immerloo Schuldenvrij’ samen met maatschappelijke partners mogelijk te maken is deels gebruikt voor de voorbereidende fase. De aanpak is met partners geconcretiseerd. Er is echter meer budget nodig om tot uitvoer te komen. Aanvullend budget vanuit het Nationaal Programma Arnhem-Oost is inmiddels toegezegd en op dit moment wordt er nog naar externe financiering gezocht. Doel is om in het najaar het plan tot uitvoer te brengen.

Zorg
22M154 Maak de zorg aantrekkelijk om in te werken
De gemeente Arnhem voert samen met de regionale inkooporganisatie gesprekken met zorgaanbieders over het leveren van kwalitatief goede zorg aan onze inwoners. Zeker bij zorgvormen waar personeelstekorten zijn, zoals de huishoudelijke ondersteuning of behandeling jeugd, wordt ook gesproken over wat nodig is om te zorgen dat voldoende zorgverleners geworven en behouden kunnen worden (binden en boeien van personeel).
Zorgaanbieders hebben zelf ook veel last van de personeelstekorten en zoeken zelf naar allerlei mogelijkheden om personeel te werven en vast te houden, bijvoorbeeld door het creëren van voldoende doorstroommogelijkheden binnen de organisatie.

22M177 Laat pleegouders merken hoe waardevol ze zijn!
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “laat pleegouders merken hoe waardevol ze zijn!’
In februari 2023 is een sessie georganiseerd om gezamenlijk te kijken hoe we de pleegouders kunnen bedanken. In deze sessie geven pleegouders aan dat zij zich gewaardeerd voelen door de zorgorganisatie. Gekeken naar een jaarlijkse waardering hechten pleegouders waarde aan een leuke activiteit met elkaar. Een activiteit die niet te veel tijd kost maar waar zij wel waardering voelen vanuit de gemeente. Op 3 november 2023 wordt een leuke middag voor pleegouders georganiseerd om hen te bedanken voor hun inzet. Op die middag wordt ook het bedankje uitgereikt die pleegouders vanaf nu jaarlijks gaan krijgen. Wij gaan de pleegouders jaarlijks in de Week van Pleegzorg een bedrag schenken dat zij kunnen besteden aan een leuk uitje met het hele gezin. Dit doen we via de Dit is Arnhem pas.

Welzijn en Inclusie
22A70 Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

Voorjaar 2023 heeft een projectteam onder aansturing van een extern projectleider invulling gegeven aan het amendement. Samen met diverse partners, is gewerkt aan een plan voor de invulling van het Centrum voor Levensvragen en Suïcidepreventie. Het plan is in mei aangeboden aan de gemeente. De formele opening van het Centrum is op 1 september 2023. Het Centrum wordt ingevuld door D3rde Verdieping voor een periode van anderhalf jaar. In 2024 evalueren wij het Centrum en stellen we vast welk vervolg het krijgt vanaf 2025.

22A80 Anti-racisme aanpak
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.
Dit amendement is uitgevoerd via de aanpak 'Arnhem tegen Racisme'. In de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023 staat deze aanpak verder omschreven.

22M126 In verbinding beginnen
Deze motie is in behandeling. Na de zomer/richting het najaar informeren we de raad middels brief (over visie / opvang / en integratie vluchtelingen) waarmee we deze motie zullen afdoen.

22M128 Antidiscriminatie en antiracisme aanpak
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023.

22M156 Aan de slag met de lokale coördinator tegen racisme en discriminatie
In de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023, is de stand van zaken van deze motie omschreven. Komend najaar komt er een raadsbrief waarin we de lokale coördinator tegen racisme en discriminatie introduceren en uitleg geven over de rol.

Gezondheid en sport
22M124 Tempo maken met uitbreiden PrEP-zorg
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief 'Afdoen motie Tempo maken met PrEP-zorg'

22M134g Sportmakelpunt
Wij hebben de punten onderzocht die in de motie zijn opgenomen. In afstemming met de Arnhemse Sportfederatie (ASF) zijn wij tot de conclusie gekomen dat er geen behoefte is aan een aanvullend platform. Een aantal verenigingen in Arnhem maken al gebruik van een platform, namelijk Taakie. In de tweede helft van 2023 zullen wij dit platform nogmaals onder de aandacht brengen bij de Arnhemse sportverenigingen. Dit gebeurt in samenwerking met de ASF en Sportbedrijf Arnhem.
Tot slot, is het relevant om te vermelden dat mond-tot-mond reclame altijd een krachtig middel blijft om vrijwilligers te vinden. Een vacaturebank / platform is minder succesvol. Hierover volgt nog in 2023 een raadsbrief waarin we uitvoeriger ingaan op deze motie.

22M178g Maatschappelijke organisaties steunen en verduurzamen
Aan deze motie is uitvoering gegeven. Maatschappelijke organisaties zijn de afgelopen maanden op verschillende manieren inhoudelijk en financieel ondersteund. De meest belangrijke (financiële) maatregel was de ' tijdelijke subsidieregeling compensatie energiekosten maatschappelijke organisaties'. Door middel van een raadsbrief zal in 2023 nader bericht worden over de resultaten in relatie tot de motie.

Klimaat en energie
22M135 Verenigingen verduurzamen
De provinciale staten van Gelderland heeft in februari 2023 €10 miljoen beschikbaar gesteld voor een fonds verduurzaming maatschappelijk vastgoed. Naar verwachting is in het najaar 2023 dit fonds daadwerkelijk beschikbaar waarmee maatschappelijke instellingen, waaronder gebedshuizen, investeringen kunnen doen in energiebesparende maatregelen. Daarnaast ondertekenen naar verwachting minimaal 8 gebedshuizen de Green Deal Gebedshuizen met de gemeente Arnhem, waarmee zij een ondersteuningstraject van 2 jaar ingaan voor brede verduurzaming. Tot slot ondersteunt het onder andere door de gemeente Arnhem gefinancierde ondersteuningstraject van Arnhem Zet de knop om ook gebedshuizen bij energiebesparing. Er is hiermee zowel de gevraagde financiering voor duurzame investeringen, als een kennisloket met voldoende expertise, beschikbaar voor de doelgroep gebedshuizen.

22M136 Duurzame gebedshuizen
Zoals hierboven vermeld, heeft de provinciale staten van Gelderland in februari 2023 € 10 miljoen beschikbaar gesteld voor een fonds verduurzaming maatschappelijk vastgoed. Naar verwachting is in het najaar 2023 dit

fonds daadwerkelijk beschikbaar waarmee maatschappelijke instellingen, waaronder verenigingen, investeringen kunnen doen in energiebesparende maatregelen aan hun pand. Daarnaast kunnen verenigingen een subsidieadvies krijgen met financiële tegemoetkoming van de gemeente van 95% van een maximumbedrag dat is gebaseerd op hun energieverbruik. Dit gaat via de “subsidie energiebesparing ondernemers en maatschappelijke organisaties” van gemeente Arnhem. Hiermee hebben verenigingen toegang tot verschillende bronnen van financiering voor het verduurzamen van hun panden.

22M138 Voor energiecoaches ook budget
In 2022 is budget ingezet voor energiecoaches van de Energiebank Regio Arnhem.

Wonen en leefomgeving
22A55 Sturen op meer betaalbare woningen
De tekstuele wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22A56 Arnhem mooier; grip op Graffiti
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M155 Handen af van Hertenkamp Sonsbeek
We zijn op dit moment aan het onderzoeken hoe we het hertenkamp in Sonsbeek kunnen behouden met in achtneming van dierenwelzijn en de nieuwe huis- en hobbydierenlijst van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Wijkprogramma’s
22A75 Doorzetten buurtconciërges in Arnhemse wijken
De financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22A76 Impuls voor de Drieslag
De financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M129 Kaders voor leefbare wijken
Nu de extra middelen van handhavingscapaciteit structureel zijn gemaakt en er dus sprake is van een duurzame investering, kan het geactualiseerde handhavingsbeleid spoedig worden vastgesteld en verzonden aan de raad. Het handhavingsbeleid is een belangrijke bouwsteen voor het plan voor leefbare wijken, samen met het onlangs gepubliceerde Actieplan Overlast en de wijkveiligheidsplannen. Het plan voor leefbare wijken en het handhavingsbeleid zullen nog dit jaar worden verzonden aan de raad. De kaders en uitgangspunten van deze beleidsstukken zullen dan in 2025 worden geëvalueerd en de evaluatie zal worden voorzien van conclusies en aanbevelingen.

Lopende onderzoeken

Naam van het onderzoek	Doel van het onderzoek	(Verwachte) einddatum (Q=kwartaal)	Thema	Verantwoordelijke portefeuillehouder
Actie-onderzoek Preventie met Gezag (PMG)	Evaluatie aanpak hoogrisico jongeren. Wat is de meerwaarde van Preventie met Gezag?	Q4 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Actie-onderzoek Persoonsgerichte aanpak (PGA)	Het actieonderzoek zetten we in om de werkwijze PGA-PMG inzichtelijk te maken. Welke interventies kunnen worden ingezet, welke belemmeringen komen naar voren?	Q4 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Trajectbegeleiding	Waaruit bestaat de intensieve trajectbegeleiding gericht op kwetsbare jongeren in de wijken Malburgen en Presikhaaf in Arnhem en welke resultaten zijn zichtbaar? Het onderzoek levert kwartaalrapportages t/m 2025.	Q4 2025	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Straatcoaches	Inzicht verkrijgen in de bekendheid van, ervaringen met en waardering van het project Straatcoaches Arnhem onder wijkbewoners en scholieren in de wijken Malburgen, Presikhaaf en Geitenkamp.	Q3 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Afvalbeleid	In het coalitieakkoord 2022-2026 is afgesproken aan het eind van 2023 het huidige afvalbeleid geëvalueerd te hebben. Het huidige beleid inclusief ambities en instrumenten wordt bekeken en beoordeeld.	Q4 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs
Onderzoek Nascheiding plastic afval uit restafval	We onderzoeken de mogelijkheden en scenario's omtrent het nascheiden van plastic afval uit restafval in de Arnhemse situatie.	Q4 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs

Onderzoek Herdenkingen	Ophalen hoe men omgaat met herdenkingen nu en in de toekomst, hoe geven we invulling nu de veteranen uit WOII er steeds minder aanwezig kunnen zijn, hoe blijft de jonge generatie aangehaakt?	Q4 2023	Cultuur en Recreatie	Bob Roelofs
Onderzoek passende personeelsformatie sociale wijkteams	Vaststellen of de huidige personeelsformatie van de sociale wijkteams passend is om de opdracht van de gemeente Arnhem aan de sociale wijkteams uit te voeren.	Q4 2023	Zorg en Gezondheid	Marco van der Wel
Onderzoek inzet bewonersondersteuning	Hoe ziet het Arnhemse aanbod aan bewonersondersteuning er uit en is deze passend binnen de huidige vraag in relatie tot beschikbare budget?	Q4 2023	Zorg en Welzijn	Mark Lauriks
Model Integriteitsysteem Lokale Overheid (uitvoering door Governance & Integrity Nederland)	Door middel van een systeemanalyse inzicht verkrijgen in de sterke en de zwakke punten van het aanwezige integriteitsysteem.	Q3 2023	Bestuur	Maurits van de Geijn
Sporen van slavernijverleden in Arnhem	Het hoofddoel van het onderzoek is het blootleggen van Sporen van Slavernijverleden in Arnhem.	Q1 2024	Inclusie	Maurits van de Geijn

Nederlandse Inclusiviteitsmonitor (NIM)	De Nederlandse InclusiviteitsMonitor bestaat uit twee instrumenten. De Beleidsscan Inclusiviteit brengt in kaart in hoeverre het diversiteits- en inclusiebeleid in onze organisatie samenhangend, systematisch ingericht en geïmplementeerd, en wetenschappelijk gefundeerd is. De Medewerkersscan Inclusiviteit© brengt in beeld hoe onze medewerkers het werkklimaat ervaren. Met behulp van deze metingen en beschikbare wetenschappelijke kennis krijgen we hier inzicht in. Met als doel aanknopingspunten welke vervolgstappen onze organisatie moet zetten voor een inclusieve organisatiecultuur.	Q4 2023	Inclusie	Maurits van de Geijn
3e cohortstudie Veilig Thuis, regio Arnhem-Ede	Onderzoeken of onze werkwijze/aanpak met Veilig Thuis voldoende werkt in gezinnen waar huiselijk geweld en kindermishandeling speelt.	Q4 2023	Zorg en Welzijn	Maurits van de Geijn
CBS Barometer Culturele Diversiteit 2022/2023	Inzicht verkrijgen in de culturele diversiteit van de ambtelijke organisatie.	Q1 2024	Overig	Maurits van de Geijn
Veiligheidsgevoel en acceptatie van LHBTIQ+ groepen in Arnhem	Wat is de trend in veiligheidsgevoel en acceptatie van LHBTIQ+ groepen in Arnhem?	Q1 2024	Inclusie	Maurits van de Geijn
Arnhem Energy Hotspot	Verder bouwen aan internationaal toonaangevend energiecluster in en rond Arnhem, via een geheel van publiek-private projecten en acties en een daarbij passende samenwerking. NB: gemeente is mede-opdrachtgever naast de regionale ontwikkelingsmaatschappij OOSTNL.	Q3 2023	Economie	Nermina Kundić

Circulariteitsscan	Onderzoek naar stand van zaken circulaire inkoop & grondstofstromen analyse voor de stad. De circulariteitsscan geeft inzicht in het niveau van circulariteit van de gemeente Arnhem en de belangrijkste verbeterkansen voor grondstofstromen in vastgoed, facilitaire producten en diensten en de openbare ruimte. Daarnaast wordt in kaart gebracht welke grondstofstromen en de bijbehorende milieuimpact in Arnhem veel voorkomen om ook hier in de verbeterkansen in kaart te brengen. Het onderzoek is onderdeel van een opdracht om niveau 5 op de CO2 prestatieladder te behalen en onderdeel van een afspraak met de raad om het uitvoeringsprogramma circulaire economie te evalueren.	Q4 2023	Economie	Nermina Kundić
Motiveringen van particuliere inwoners om zelf aanpassingen aan de eigen woning te doen	Meer zicht krijgen in de motiveringen om wel of niet aanpassingen aan de eigen woning te doen.	Q1 2024	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders

Afgeronde onderzoeken

Naam van het onderzoek	Doel van het onderzoek	Datum afronding	Thema	Verantwoordelijke portefeuillehouder
Naheffingen aankoop onroerend goed door gemeente Arnhem na en tijdens de Tweede Wereldoorlog	Het onderzoek wordt onder auspiciën van het NIOD uitgevoerd door Blauw Historisch Onderzoek. Door middel van bronnenonderzoek wordt het volgende in kaart gebracht: of de gemeente Arnhem na afloop van de Tweede Wereldoorlog naheffingen heeft gevorderd voor straatbelasting en/of erfpacht bij Joods burgers of hun erfgenamen; tijdens de Tweede Wereldoorlog onroerend goed heeft aangekocht dat in eigendom was van Joodse inwoners; en of er na de oorlog rechtsherstel heeft plaatsgevonden. De gemeenteraad is in de beantwoording van art 44 vragen van de fractie DENK/ Verenigd Arnhem in september 2020 hierover geïnformeerd.	Q4 2022. Op 24-1-2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Bestuur	Ahmed Marcouch
Leerevaluatie meldingen De Wiltstraat 21	Het evalueren van het handelen van de gemeente en van namens de gemeente handelende partijen op de meldingen van overlast en overtredingen van een omwonende en indien van toepassing het ophalen en terugkoppelen van leerpunten voor de gemeente en namens de gemeente handelende partijen.	Q2 2023. Op 11 juli 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch

Gebruiksonderzoek parkeergarage Musis	Begin 2023 start de gemeente Arnhem met een renovatie van een deel van de Parkeergarage Musis, ter verbetering van de gebruikskwaliteit. Ter ondersteuning van deze plannen wil de gemeente inzicht in de waardering door gebruikers van de parkeergarage. Om dit inzicht te verkrijgen is een face-to-face enquête onder deze doelgroep uitgevoerd.	Q1 2023	Verkeer	Bob Roelofs
Samenwerking erfgoedtaken tussen ODRA en gemeente Arnhem	Er is onderzoek uitgevoerd om de samenwerking tussen de afdeling erfgoed en de ODRA te verbeteren.	Q1 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs en Marco van der Wel
Onderzoek Toekomst Sonsbeek en State of Fashion	Het onderzoek is tweeledig en gebeurt in twee fasen. Eerst gericht op de haalbaarheid van een jubileumeditie van Sonsbeek in 2024 (31 oktober 2022) en aansluitend op de toekomstbestendigheid van beide events (afgerond eind maart 2023).	Q1 2023. Op 31 maart 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Cultuur en Recreatie	Cathelijne Bouwkamp
Benchmark Stichting Atelierbeheer SLAK	Inzicht verkrijgen hoe de bedrijfsvoering van SLAK zich verhoudt tot vergelijkbare atelierorganisaties in Nederland. En zo een scherper beeld krijgen van wat mag en kan worden verwacht van SLAK als atelierorganisatie en de eigen rol van gemeenten daarin. In het verlengde: wat vragen de ambities in de coalitieakkoorden in relatie tot de middelen en beschikbaar aanbod personeel.	Q2 2023. Op 30 mei 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Cultuur en Recreatie	Cathelijne Bouwkamp

Rapportage jongerenwerk 12+ verbetertraject van stichting Rijnstad in de Gemeente Arnhem	We zijn een verbetertraject in vijf wijken begonnen met het jongerenwerk 12+ van Rijnstad. Dit onderzoek is een meetmoment waarmee inzichtelijk wordt gemaakt wat de stand van zaken én het effect in de wijk is van de ingezette verbetering van het jongerenwerk.	Q4 2022. Op 6-12-2022 is de raad geïnformeerd over het verbetertraject.	Welzijn, Jongerenwerk	Mark Lauriks
Impactanalyse Wams	Onderzoek naar welke strategische keuzes mogelijk zijn bij de invoering van de Wams en tot welke scenario's deze keuzes leiden.	Q4 2022	Zorg en Welzijn	Mark Lauriks
Samen Beslissen	Onderzoek naar de effecten van de methodiek 'Samen Beslissen', werkwijze voor Werk en Inkomen.	Q1 2023	Werk en Inkomen	Mark Lauriks
Wat W€rkt? Eerder uit de schulden (uitgevoerd door Hogeschool Utrecht met behulp van verschillende onderzoeksbureaus zoals Pharos en Verwey Jonker, gefinancierd door NWO)	In totaal doen 7 gemeenten mee aan dit onderzoek. De centrale vraag is: Wat is de effectiviteit van interventies voor mensen met betalingsachterstanden? De gemeente Arnhem doet mee met de onderdelen 'Samenwerking ketenpartners (signaleren van geldzorgen door huisartsen in Presikhaaf en Schuytgraaf) en 'Jongeren' (de effectiviteit van interventie Opr€cht).	Q1 2023. Eindrapportage is gepubliceerd op de website van Verwey Jonker.	Werk en Inkomen	Mark Lauriks
Onderzoek Financiele Wijksturing Gemeente Arnhem - Analysefase	Doel is het herinrichten van de financiële wijksturing en het realiseren van de cultuurverandering die daarvoor nodig is. Ontwikkelen van een financieel sturingsmodel (o.a. waar sturen we wel en niet op) inclusief implementatieplan/-fasering. Na deze fase volgt de ontwikkelfase, daarna de implementatiefase.	Q2 2023	Financiën	Mark Lauriks

Onderzoek exploitatie Vlindertuin	Bestaan er partijen die onder dezelfde voorwaarden als SLAK en met behoud van maatschappelijke doelstellingen de exploitatie van de Vlindertuin op zich kunnen nemen? Hierbij wordt ook de mogelijkheid onderzocht dat Vlindertuinparticipanten zelf de exploitatie op zich kunnen nemen, bijvoorbeeld als stichting, collectief of cooperatie. Wat zijn de voor/nadelen van exploitatie door een andere partij dan SLAK en wat zijn de kansrijke alternatieven?	Q3 2023	Wijken	Mark Lauriks
CBS Barometer Culturele Diversiteit 2021	Inzicht verkrijgen in de culturele diversiteit van de ambtelijke organisatie.	Q1 2023	Overig	Maurits van de Geijn
Troje challenge (provincie Gelderland)	Het onderzoek is een onderzoek naar hoe informatieveiligheid en privacy in onze organisatie is ingebed. Er wordt gekeken naar het technische aspect maar er is ook een medewerkersonderzoek (niet verplicht) om te kijken naar houding, gedrag en kennis van Arnhemse ambtenaren op gebied van informatieveiligheid en privacy. Dit onderzoek is in het kader van de Troje challenge georganiseerd door provincie Gelderland voor alle Gelderse gemeenten met als doel de digitale weerbaarheid van de gemeenten binnen de provincie te vergroten. De provincie krijgt géén uitslagen van het onderzoek.	Q1 2023	Informatieveiligheid & privacy	Maurits van de Geijn

Woonbehoefteonderzoek Gemeenten Regio Arnhem - Nijmegen	Inzicht in de woonbehoefte (type woningen, prijsklassen, doelgroepen, wonen-met-zorg concepten) voor alle gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen. Voor Arnhem vormt het woonbehoefteonderzoek een belangrijke onderlegger voor woonbeleid en de inzet bij woningbouwprojecten.	Q1 2023. Op 28 maart 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders
Onderzoek behoefte rolstoelgeschikte woningen	Inzicht in aanbod, behoefte en knelpunten als het gaat om rolstoelgeschikte woningen	Q1 2023. Onderzoek is gelijktijdig met het regionale woonbehoefte-onderzoek opgeleverd.	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders
BTW onderzoek Belastingdienst	Op initiatief van de Belastingdienst vindt een boekenonderzoek plaats naar de naleving van de BTW en BCF wetgeving door gemeente Arnhem. In dit boekenonderzoek worden ook de aan Arnhem gelieerde rechtspersonen betrokken, in casu het Sportbedrijf, de Connectie en Scalabor. Onderzoek is afgerond; met de Belastingdienst is een naheffing overeengekomen over de belastingjaren 2017 tot en met 2022 van € 227.000 (exclusief belastingrente). Deze naheffing is verwerkt in de jaarrekening 2022 en toegelicht in het hoofdstuk Bestuur, dienstverlening en financiën en in de paragraaf Bedrijfsvoering.	Q4 2022	Financiën	Paul Smeulders

Begrotingswijziging Exploitatie

Nr. : 23-012
Onderwerp : Turap 2 2023
Raad d.d. :
Zaaknr. : 3904872
Toelichting: : Begrotingswijziging bij Turap 2 2023

Programma's		2023						2024							
		Lasten	Baten	Expl.-result.	Toe-voeg.	Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Toe-voeg.	Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten
Wijkprogramma's															
Geb 0	**Gebied nader te verdelen**	0		**0**			**0**								
Geb 1	**CSA**	35	3	**-32**			**-32**								
Geb 2	**Noordwest**	813	88	**-725**			**-725**								
Geb 3	**Noordoost**	59	46	**-13**			**-13**								
Geb 4	**Presikhaaf**	358	96	**-262**			**-262**								
Geb 5	**Malburgen**	391	119	**-273**			**-273**								
Geb 6	**Schuytgraaf/Elderveld**	1.058	224	**-834**			**-834**								
Geb 7	**De Laar/Elden**	253	14	**-239**			**-239**								
Geb 8	**RKV**	317	13	**-304**			**-304**								
		3.284	**602**	**-2.682**			**-2.682**								
Stedelijke programma's															
S00	**Bestuur, dienstverlening en financ**	8.408	9.086	**678**	-3.397	-135	**3.940**								
S01	**Veiligheid**	816	58	**-758**			**-758**								
S02	**Bereikbaarheid**	-821	2	**823**			**823**								
S03	**Economie**	118	540	**422**			**422**								
S04	**Onderwijs**	130	32	**-99**			**-99**								
S05	**Cultuur**	-59	317	**375**			**375**								
S06	**Participatie en armoedebestrijding**	4.011	470	**-3.541**			**-3.541**								
S07	**Zorg**	195	-308	**-503**	4.748	6.680	**1.429**								
S08	**Welzijn en inclusie**	1.983	7	**-1.977**			**-1.977**								
S09	**Gezondheid en sport**	616	134	**-482**		113	**-369**								
S10	**Klimaat, energie en milieu**				-10.000		**10.000**								
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	417		**-417**			**-417**								
S12	**Wonen en leefomgeving**	350	-380	**-730**	350	-33	**-1.113**								
		16.164	**9.956**	**-6.207**	**-8.299**	**6.625**	**8.717**								
	Totaal	19.448	10.559	**-8.889**	-8.299	6.625	**6.035**								

Begrotingswijziging Exploitatie

2025				2026						2027						20		
Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.
	Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.				

Begrotingswijziging Exploitatie

28			2029					
		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo
Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.	

BEHANDELRESULTAAT

‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’
11-10-2023

‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’ – Smeulders niet-financiën

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Paul Smeulders
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Scholten (Volt); Van Engelenburg (VVD), Koorn (CDA), Loor (D66), Aydemir (DENK), Prinsen (GroenLinks), Dobbe (SP), Luurssen (FvD), Zijlstra (ChristenUnie), Visser (PvdA) en Groot (Arnhem Centraal)

Niet aanwezig: de fracties BBA en PVV.

Bespreking
Gestart is met de eerste meningsvormende behandeling (M1). De aanwezige fracties hebben in twee termijnen vragen aan de wethouder gesteld. De wethouder heeft in zijn termijnen die vragen beantwoord.

Schriftelijk beantwoorden
Doorgeleiden van vragen gesteld over:
- woonwagenbewoners door het CDA en D66 aan wethouder Lauriks
- SLAK door D66 aan wethouder Bouwkamp

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat het voorstel kan worden doorgeleid, voor wat betreft de portefeuilles van wethouder Smeulders, naar de meningsvormende fase 2 bespreking.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

L. Manders

Titel/onderwerp: ‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’

Van:	College van B&W	Ambtenaar:	Natasja Bouwman (0627135094) natasja.bouwman@arnhem.nl
E-mailadres:	technischevragenraad@arnhem.nl	Raadsadviseur	Maaike Piscaer (06-31114892) maaike.piscaer@arnhem.nl
Doel activiteit	Informatief en Meningsvormend 1 (Lees het **Behandeladvies** goed door!)		
Toelichting	**Technische vragen** Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld via technischevragenraad@arnhem.nl Technische vragen ingediend vóór maandag 2 oktober zullen z.s.m. worden beantwoord, met als uiterlijke datum dinsdag 10 oktober. **Hoe lees ik de begroting?** Hieronder vinden jullie de links naar twee informatieve filmpjes welke zijn opgenomen door de afdeling financiën met betrekking tot de begroting algemeen en specifiek voor de begroting 2024. Presentatie over de toelichting bij begroting van de gemeente Arnhem Presentatie over de begroting 2024 van de gemeente Arnhem Naast deze filmpjes zijn er o.a. vanuit de VNG ook algemene e-trainingen voor raadsleden beschikbaar met betrekking tot gemeente financiën, zoals deze: E-learning over Financiën | Raadsleden | VNG academie (vngconnect.nl) **Afdoening moties/amendementen** Met deze begroting stelt het college voor de volgende moties af te doen: motie 19M21 Toegankelijkheidsfonds Arnhemse Standaard Voor 2024 en 2025 is een budget van jaarlijks € 75.000 beschikbaar in het toegankelijkheidsfonds waarvoor bedrijven met veel consumentenbezoek een aanvraag kunnen indienen voor een gedeeltelijke financiering om hun onderneming beter toegankelijk te maken. motie 23M57 Perspectief voor handhavers in leefbare wijken De inzet van handhavers zoals opgenomen in de Begroting 2023 is in deze begroting structureel gemaakt. motie 22M184 ‘Woensdagavond is Raadsavond’ Het college heeft intern gecommuniceerd dat er bij voorkeur geen informatie- en/of inspraakavonden meer organiseren op woensdag, de dag waarop de gemeenteraad bijeen komt. motie 22M158 Bevordering opkomst verkiezingen In aanloop naar de Provinciale Staten- en Waterschapsverkiezingen is het college in gesprek gegaan met de besturen van moskeeën uit Arnhem over het inzetten van hun gebouwen als stemlokaal. Dat heeft bij die verkiezingen geresulteerd in een stembureau in de Türkiyem Moskee. Bij volgende verkiezingen bekijkt het college of uitbreiding van het aantal moskeeën waar gestemd kan worden gewenst is.		

<table>
<tr><td></td><td>Proces bestuurlijke behandeling
I/M1 – Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)
Indienen moties & amendementen voor de M2 – vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober
M2 – Politieke Avond 1 november
Indienen definitieve moties & amendementen – vanaf 2 t/m 6 november
Besluitvorming – Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur
Een uitgebreide beschrijving van het gehele proces rondom de behandeling van de perspectiefnota kunt u vinden in de memo over de behandeling.</td></tr>
<tr><td>Spreekrecht publiek</td><td>Ja</td></tr>
<tr><td>Behandeladvies</td><td>Raadskamerindeling
De I/M1 bespreking vindt plaats in 9 raadskamers. Ter info: in het ‘spoorboekje P&C cyclus 2023 was opgenomen dat de raadskamers thematisch zouden worden ingedeeld. Gezien de ervaring van een thematische indeling bij de behandeling va de Perspectiefnota dit jaar, heeft de agendacommissie op 13 september opnieuw vergaderd over de vergaderorde bij de begroting. Besloten is alsnog te kiezen voor een indeling geordend per portefeuillehouder (inclusief een aparte kamer voor het onderdeel financiën).

Let op: gezien de omvang van het onderwerp en de beperkte vergadertijd is er geen pauze tussen het 2de en 3de blok.

<table>
<tr><th></th><th>Raadszaal</th><th>Landgoed/Festival</th><th>Walburgis</th></tr>
<tr><td>18.45 – 20.15</td><td>Smeulders
(onderdeel financiën)</td><td>Bouwkamp</td><td>Lauriks</td></tr>
<tr><td>20.30 – 22.00</td><td>Smeulders (overige portefeuilles)</td><td>Roelofs</td><td>Kundic</td></tr>
<tr><td>22.00 – 23.15</td><td>Marcouch</td><td>Van der Wel</td><td>Van de Geijn</td></tr>
</table>

In welke raadskamer moet ik zijn met mijn vragen?

Je kunt op 3 manieren kijken in welke raadskamer je met je vragen moet zijn:

1. Overzicht portefeuilleverdeling college B&W
In bijlage 1 (zie hieronder) vinden jullie een overzicht met welke onderwerpen zich binnen de portefeuilles van de collegeleden bevinden. Deze onderwerpen worden ook in iBabs bij de betreffende raadskamer vermeld;

2. Overzicht verdeling portefeuilles B&W in verhouding tot programma’s begroting
In bijlage 2 (zie hieronder) vinden jullie een overzicht van de verdeling van onderwerpen/portefeuilles van het college over de hoofdstukken uit de begroting;

3. Technische vragenbundel
Omdat een technische vraag aanleiding kan zijn voor een politieke vraag in de raadskamer, is in deze technische vragenbundel aangegeven bij welke portefeuillehouder de betreffende technische vraag hoort;

Twijfel je? Neem dan vooral van te voren contact op met de griffie!

Informatieve fase: inspreken
Bij alle raadskamers wordt gestart met een inspreekmoment. Insprekers krijgen 5 minuten het woord waarna de raadskamer vragen kan stellen. Nadat alle insprekers gehoord zijn, zullen de raadskamers starten met de meningsvorming 1.</td></tr>
</table>

	<u>Vergaderorde M1</u> Er wordt in twee termijnen vergaderd. • Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. • De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de portefeuillehouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. • Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. In verband met de grote van het onderwerp en de beperkte vergadertijd zal de voorzitter aan woordvoerders vragen om hier in hun eerste termijn rekening mee te houden (door je bijvoorbeeld te richten op je meest relevante politieke vragen of de kern van je betoog), zodat iedere fractie in de gelegenheid zal worden gesteld om zijn of haar bijdrage te kunnen leveren.
Vervolgbehandeling	Een mogelijk uitloop van de M1 staat geagendeerd voor 25 oktober. Tijdens de M1 kunnen fracties aangeven of zij overwegen moties en/of amendementen in te dienen. Deze moties en amendementen kunnen vanaf dat moment dan ook (in concept) worden ingediend bij de griffie voor agendering op de M2 van 1 november. Het indienen van de concept moties en amendementen voor de M2 kan tot en met vrijdag 27 oktober

Bijlage 1: Portefeuilleverdeling college B&W

Ahmed Marcouch

Portefeuille

- Openbare orde en veiligheid
- Handhaving (onderdeel openbare orde en veiligheid)
- Veiligheidshuis
- Regionale samenwerking (burgemeesterstaken)
- G32 Algemeen Bestuur
- Externe relaties
- Lobby
- Integriteit
- Herdenken

Cathelijne Bouwkamp

Portefeuille

- Arnhem-Oost aanpak
- Cultuur
- Groen en klimaatadaptatie in de stad
- Duurzaamheid, inclusief energietransitie gebouwde omgeving en grootschalige opwek (exclusief energietransitie bedrijven en industrie en duurzame mobiliteit)
- Stedelijke ontwikkeling en ruimtelijke ordening (inclusief Omgevingswet)

Nermina Kundić

Portefeuille

- Onderwijs
- Jeugd
- Mobiliteit
- Economische Zaken
- Circulaire economie
- Duurzaamheid bedrijven en mobiliteit
- Citymarketing
- Toerisme en recreatie (uitgezonderd Slag om Arnhem en Herinneren en Vrijheid)
- Regionale samenwerking (naast de rol van de burgemeester)
- Projecten Kleefse Waard en Stadsblokken Meinerswijk

Bob Roelofs

Portefeuille

- Burgerparticipatie
- Openbare Ruimte
- Binnenstad
- Sport
- Evenementen
- Afval
- Erfgoed (inclusief Slag om Arnhem en Herinneren en Vrijheid)
- Ouderen

- Jeugdzorg

Marco Van der Wel

Portefeuille

- Natuur en stadsparken
- Water, milieu en luchtkwaliteit
- Dierenwelzijn en biodiversiteit
- (stads)Landbouw en stikstof
- Omgevingsdienst, vergunningen, toezicht en handhaving
- Wet Maatschappelijke ondersteuning (Wmo), sociale wijkteams

Mark Lauriks

Portefeuille

- Werk en Inkomen (inclusief toeslagenaffaire)
- Wijken en wijkgericht werken
- Leefbaarheid
- Welzijn (inclusief vrijwilligersbeleid en jongerenwerk)
- Armoedebeleid
- Schulddienstverlening

Paul Smeulders

Portefeuille:

- Financiën
- Wonen
- Grondzaken
- Gemeentelijk vastgoed
- Asiel, Vluchtelingen en inburgering

Maurits van de Geijn

Portefeuille:

- Inclusie (inclusief diversiteit en emancipatie)
- Digitalisering
- Automatisering
- Privacy
- Bedrijfsvoering
- Inkoop
- P&O
- Internationale samenwerking
- Maatschappelijke opvang, vrouwenopvang, huiselijk geweld en kindermishandeling
- Publieke gezondheid en GGD
- Communicatie
- Publieke dienstverlening

Bijlage 2: Overzicht verdeling portefeuilles B&W in verhouding tot programma's begroting

Begrotingsprogramma's		**Portefeuillehouder**
S00	**Bestuur, dienstverlening en financiën**	
	Regionale samenwerking (burgemeester)	Marcouch
	Herdenken	Marcouch
	Regionale samenwerking (wethouder)	Kundić
	Publieke dienstverlening	Van de Geijn
	Wijken en wijkgericht werken	Lauriks
	Financiën	Smeulders
	Digitalisering, automatisering, privacy	Van de Geijn
	Bedrijfsvoering	Van de Geijn
	Burgerparticipatie	Roelofs
S01	**Veiligheid**	
	Openbare orde en veiligheid	Marcouch
	Veiligheidshuis	Marcouch
S02	**Bereikbaarheid**	
	Mobiliteit	Kundić
S03	**Economie**	
	Economische Zaken	Kundić
	Citymarketing	Kundić
	Toerisme en recreatie	Kundić
	Evenementen, Slag om Arnhem	Roelofs
	Communicatie	Van de Geijn
S04	**Onderwijs**	
	Onderwijs	Kundić
S05	**Cultuur**	
	Cultuur	Bouwkamp
	Erfgoed	Roelofs
S06	**Participatie en armoedebestrijding**	
	Werk en Inkomen	Lauriks
	Armoedebeleid	Lauriks
	Schulddienstverlening	Lauriks
S07	**Zorg**	
	Jeugdzorg	Roelofs
	WMO en sociale wijkteams	Van der Wel
S08	**Welzijn en inclusie**	
	Welzijn	Lauriks
	Asiel, Vluchtelingen en inburgering	Smeulders
	Inclusie en Diversiteit	Van de Geijn
	Vrouwenopvang en huiselijk geweld	Van de Geijn
	Ouderen	Roelofs
	Jeugd	Kundić
S09	**Gezondheid en sport**	
	Sport	Roelofs

	Publieke gezondheid en GGD	Van de Geijn
S10	**Klimaat, energie en milieu**	
	Duurzaamheid incl. energietransitie	Bouwkamp
	Duurzaamheid bedrijven en mobiliteit	Kundić
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	
	Stedelijke ontwikkeling, ruimtelijke ordening, omgevingswet	Bouwkamp
	Water, milieu en luchtkwaliteit	Van der Wel
	ODRA, vergunning en handhaving	Van der Wel
	Grondzaken	Smeulders
S12	**Wonen en leefomgeving**	
	Groen en klimaatadaptie in de stad	Bouwkamp
	Openbare ruimte	Roelofs
	Afval	Roelofs
	Natuur en stadsparken	Van der Wel
	Dierenwelzijn en biodiversiteit	Van der Wel
	Wonen	Smeulders

Proces behandeling begroting 2024

Datum : 14 september

Aan : Raadsleden, fractievolgers en college van B&W

Van : Griffie

Betreft : proces behandeling *'Begroting 2024'*

Beste raadsleden, fractievolgers en leden van het college,

Binnenkort staat de behandeling van de *'Begroting 2024'* op de raadsagenda. Het proces rondom de behandeling van de ontwerp begroting is besproken in de auditcommissie van 12 december 2022 en vastgesteld in de agendacommissie van 8 februari 2023 tijdens de behandeling van het 'Spoorboekje P&C cyclus 2023'

Via deze brief wil de griffie jullie informeren over het gehele proces rondom de behandeling van de begroting. Vragen? Neem dan contact op met de griffie.

Oproep agendacommissie: houd je aan de deadlines!

In het proces wordt op twee momenten gewerkt met deadlines: bij het stellen van technische vragen en bij het indienen van de concept en definitieve moties en amendementen. Deze deadlines zijn er voor om te zorgen dat iedereen (raad, college, ambtelijke organisatie en griffie) voldoende tijd heeft, bijvoorbeeld voor de voorbereiding van de M2 en besluitvormende raad. Uiteraard zijn deze deadlines in principe slechts een 'verzoek', omdat het de raad vrij staat om zelfs tijdens de vergadering zelf nog een motie of amendement in te dienen. In het presidium en de agendacommissie is besproken dat ondanks het tijdig communiceren van deze deadlines - met name rondom het indienen van de moties en amendementen - niet alle fracties zich er aan houden. Hierbij dus de oproep u aan de deadline te houden!

Behandeling begroting in samenhang met de Turap-2 2023 en Belastingverordeningen

Turap 2 – 2023

Om de voortgang op de realisatie begroting te kunnen bewaken wordt door het college minimaal een tweetal tussenrapportages aangeboden. In Turap-2 wordt de raad geïnformeerd over verwachte majeure afwijkingen op programmaniveau. De behandeling van de turap-2 loopt gelijk met de begroting.

Belastingverordeningen

Gelijktijdig met de begroting worden ook de Belastingverordeningen aan de raad aangeboden. Om in 2024 de gemeentelijke belastingen en heffingen te kunnen heffen en innen is het nodig dat op 1 januari 2024 de belastingverordeningen zijn vastgesteld en gepubliceerd. In de begroting worden in de paragraaf Lokale Heffingen de kaders opgenomen voor het beleid en voor de financiën. Binnen deze kaders worden de verordeningen van de diverse belastingen en heffingen opgesteld.

Hoe ziet het proces eruit?

1. Publicatie & presentatie ontwerp begroting – *woensdagavond 20 september*
2. Filmpje 'hoe lees ik de begroting? – *online vanaf 20 september*
3. Schriftelijke technische vragen – *vanaf 20 september t/m maandag 2 oktober*
4. Technische vragenmarkt – *Voorafgaand aan de Politieke Avond van 27 september*
5. I/M1 – *Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)*
6. Indienen moties & amendementen voor de M2 – *vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober*
7. M2 – *Politieke Avond 1 november*
8. Indienen definitieve moties & amendementen – *vanaf 2 t/m 6 november*
9. Besluitvorming – *Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur*

---

1. Publicatie & presentatie ontwerp begroting – *woensdagavond 20 september*

De ontwerp begroting zal op woensdagavond 20 september – aan het begin van de Politieke Avond – door het college aan de gemeenteraad worden aangeboden en kort worden gepresenteerd door de wethouder financiën. De ontwerp begroting is vanaf dit moment ook digitaal raadpleegbaar. Er wordt naar gestreefd om tijdens deze presentatie alle raadsleden en fractievolgers ook een geprinte versie van de begroting aan te bieden. Deze liggen dan klaar voor u in de raadszaal. Indien dit onverhoopt niet mogelijk blijkt te zijn, wordt deze zo snel mogelijk via de post verstuurd.

- *De digitale versie van de ontwerp begroting is vanaf 20 september in te zien via: https://financien.arnhem.nl/*

---

2. Filmpjes 'hoe lees ik de begroting? – *online vanaf 20 september*

Net als vorig jaar worden er vanuit de afdeling financiën twee (nieuwe) informatieve filmpje opgenomen over 'hoe lees ik de begroting'. In deze filmpjes wordt onder andere uitgelegd hoe de begroting is ingedeeld, hoe je een financiële tabel leest en wat de verschillende programma's en bijlages inhouden. Daarnaast komt er een filmpje welke zich specifiek richt op de begroting 2024.

Link naar de filmpjes:
Begroting algemeen: https://vimeo.com/866026770/e058c5a9ec?share=copy
Begroting 2024: https://vimeo.com/866041407/49105241e6?share=copy

Naast deze filmpjes (welke echt zijn toegespitst op onze eigen begroting) zijn er o.a. vanuit de VNG ook algemene e-trainingen voor raadsleden beschikbaar met betrekking tot gemeente financiën, een mooi voorbeeld daarvan is deze: E-learning over Financiën | Raadsleden | VNG academie (vngconnect.nl)

---

3. Schriftelijke technische vragen – *vanaf 20 september t/m maandag 2 oktober*

Het stellen van schriftelijke technische vragen is het startpunt van het verkrijgen van informatie. Alle technische vragen dienen – zo veel mogelijk - voorafgaand aan de M1 gesteld te worden. Omdat er bij de behandeling van de begroting meestal veel schriftelijke technische vragen worden gesteld, worden deze verzameld in één document. Deze 'technische vragen bundel' zal tijdens het begrotingsproces telkens worden geüpdate met nieuwe vragen en antwoorden. Bij het publiceren van een nieuwe versie ontvangen jullie via iBabs een notificatie.

Technische vragen ingediend vóór maandag 2 oktober zullen z.s.m. worden beantwoord, met als uiterlijke datum dinsdag 10 oktober. Schriftelijke technische vragen die na afloop van deze periode worden gesteld, worden beantwoord, de termijn waarop is onzeker.

- *Technische vragen kunnen worden ingediend via technischevragenraad@arnhem.nl*

---

4. Technische vragenmarkt – *Voorafgaand aan de Politieke Avond van 27 september*

Ook dit jaar wordt er vanuit de ambtelijke organisatie weer een technische vragenmarkt georganiseerd waar jullie direct aan de verantwoordelijk ambtenaar jullie technische vragen kunnen stellen. Deze vragenmarkt vindt plaats voorafgaand aan de Politieke Avond van woensdagavond 27 september van 17.00 tot 18.30 uur (inclusief buffet). Tijdens deze vragenmarkt zijn er vanuit verschillende beleidsterreinen ambtenaren aanwezig.

- *Jullie ontvangen vlak voor de vragenmarkt een 'plattegrond/overzicht' waar de ambtenaren van de verschillende beleidsterreinen zich in het Stadhuis bevinden voor het beantwoorden van jullie technische vragen.*

---

5. I/M1 – *Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)*

De Politieke Avond van 11 oktober staat volledig in het teken van de I/M1 fase. De bespreking vindt plaats in 9 raadskamers. In het 'spoorboekje P&C cyclus 2023' was opgenomen dat de raadskamers thematisch zouden worden ingedeeld. Gezien de ervaring van een thematische indeling bij de behandeling va de Perspectiefnota dit jaar, heeft de agendacommissie op 13 september opnieuw vergaderd over de vergaderorde bij de begroting. Besloten is alsnog te kiezen voor een indeling geordend per portefeuillehouder (inclusief een aparte kamer voor het onderdeel financiën). Bij alle raadskamers wordt gestart met een inspreekmoment. Insprekers krijgen 5 minuten het woord waarna de raadskamer vragen kan stellen. Nadat alle insprekers gehoord zijn, zullen de raadskamers starten met de meningsvorming 1. De vergaderorde is hetzelfde als bij een reguliere M1 behandeling. Een eventuele uitloop kan plaatsvinden op 25 oktober.

---

6. Indienen moties & amendementen voor de M2 – *vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober 9.00 uur*

Tijdens de M1 kunnen fracties in de tweede termijn aangeven of zij overwegen moties en/of amendementen in te dienen. Deze moties en amendementen kunnen vanaf dat moment dan ook (in concept) worden ingediend bij de griffie voor agendering op de M2. De ingediende moties/amendementen worden bijgeplaatst op iBabs. Jullie ontvangen een notificatie. Alle moties en amendementen dienen uiterlijk op vrijdag 27 oktober 9.00 uur bij de griffie te zijn ingediend, zodat er zowel voor de fracties, het college als de griffie voldoende tijd is om de M2 voor te bereiden. De indeling van de M2 op 1 november wordt gemaakt op basis van de moties en amendementen die er voor de deadline liggen.

---

7. M2 – *Politieke Avond 1 november*

De Politieke Avond van 1 november staat geheel in het teken van de meningsvormende fase 2 (M2). Het bespreken van de concept moties en amendementen vindt - in tegenstelling tot voorafgaande jaren - niet plenair, maar in raadskamerverband plaats. De indeling van de raadskamers is vergelijkbaar met de M2 behandeling van de perspectiefnota dit jaar (met 3 'avondvullende' raadskamers waarbij er in iedere raadskamers meerdere wethouders aanwezig zijn) De indeling (toewijzen van de moties/amendementen over de raadskamers) wordt zo snel mogelijk na de deadline van het indienen van de concept moties en amendementen van vrijdag 27 oktober bekend gemaakt. Er is geen uitloop mogelijk bij de M2.

---

8. Indienen definitieve moties & amendementen – *vanaf 2 t/m 6 november*

Na de M2 kunnen de fracties t/m maandag 6 november hun definitieve moties en amendementen indienen (of aangeven of zij de door hen reeds ingediende concept moties en amendementen intrekken) De griffie maakt naar aanleiding van alle ingediende moties en amendementen een bundel, welke ook zal worden bijgeplaatst op iBabs.

---

9. Besluitvorming – *Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur*

Op 8 november vindt de besluitvorming plaatst. De behandeling van de begroting vindt plaats in samenhang met het raadsvoorstel *Turap 2 2023* en het raadsvoorstel *Belastingverordeningen*. De vergadering start om 16.00 uur. Tussendoor vindt een schorsing plaatst voor de traditionele stamppotmaaltijd. Tijdens deze vergadering zijn twee woordvoerders per fractie toegestaan, waar één algemeen en één financieel. Er wordt gewerkt met de standaard spreektijden, waarbij er voor alle fracties 5 minuten extra zal zijn (voor de algemene politieke beschouwingen). Zoals te doen gebruikelijk bij de raadsvergaderingen waarin de perspectiefnota en de begroting worden vastgesteld voert de grootste oppositiefractie de spreekvolgorde aan. Gevolgd door de grootste coalitiefractie en zo verder. Dit betekent dat de spreekvolgorde tijdens de begrotingsraad als volgt is: VVD, GroenLinks, SP, D66, CDA, ArnhemCentraal, DENK, Partij voor de Dieren, Arnhemse Ouderen Partij, PvdA, ChristenUnie, Volt, PVV, Forum voor Democratie.

- *Over het exacte verloop van de besluitvormende begrotingsraad worden jullie van te voren door de griffie nog verder over geïnformeerd*

Begroting 2024
en Turap-2 2023

Gemeente Arnhem

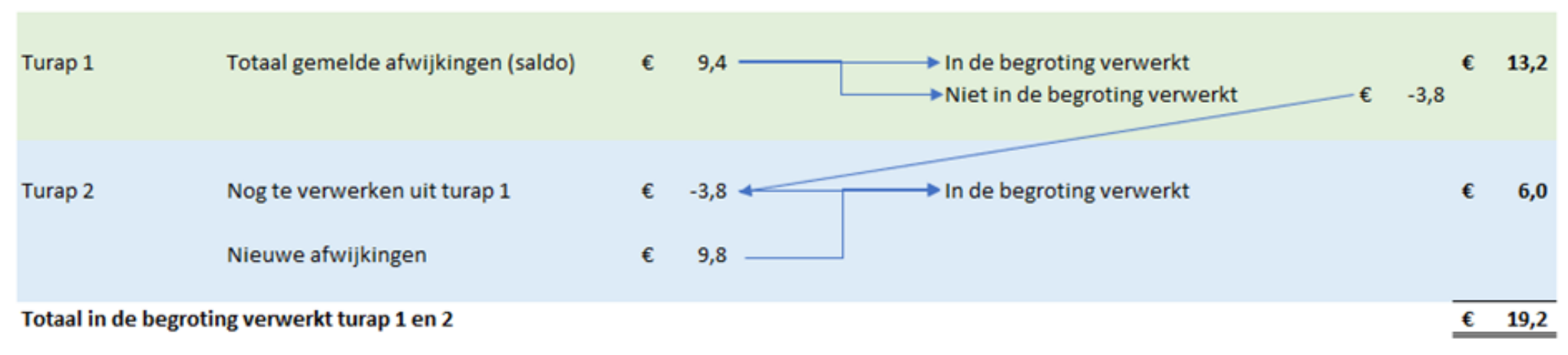

Wethouder Financiën

Paul Smeulders

Arnhem GEMEENTE

Turap-2 2023

Turap 1	Totaal gemelde afwijkingen (saldo)	€	9,4	→ In de begroting verwerkt		€	13,2
				→ Niet in de begroting verwerkt	€ -3,8		
Turap 2	Nog te verwerken uit turap 1	€	-3,8	→ In de begroting verwerkt		€	6,0
	Nieuwe afwijkingen	€	9,8				
Totaal in de begroting verwerkt turap 1 en 2						**€**	**19,2**

- Alle afwijkingen op een rij: zie totaalbeeld in de Turap (p. 6/7)
  Per programma vervolgens toegelicht

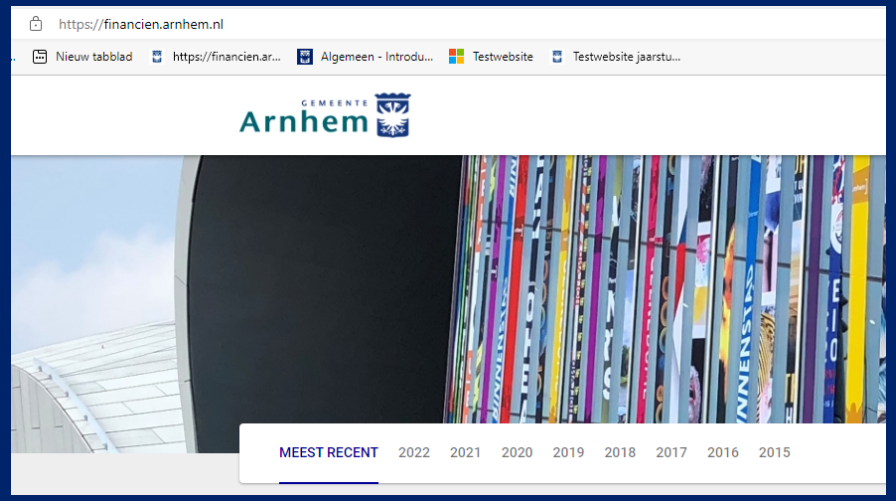
- Slag gemaakt in de toegankelijkheid:
  * gekleurde pijlen ipv gekleurde bollen
  * we streven naar digitaal toegankelijke versie op de website

Arnhem GEMEENTE

Begroting Arnhem

Boekwerk Begroting

Website: portal financien.arnhem.nl

Twee filmpjes met ambtelijke toelichting:
- De Begroting in het algemeen
- De Begroting 2024

GEMEENTE Arnhem

Onderwerpen

- Opbouw van de Begroting
- Financiële ontwikkelingen
- Hoofdlijnen van beleid
- Proces behandeling in de raad

Gemeente Arnhem

Opbouw Begroting Arnhem

- Deel 1: Hoofdlijnen van beleid en financieel kader:
  - Hoofdlijnen van beleid
  - Ontwikkelingen in het financieel kader

- Deel 2: Beleidsbegroting
  - Wijkprogramma en 13 Stedelijke programma's
  - Paragrafen

- Deel 3: Financiële begroting
  - Financiële tabellen

- Bijlagen

GEMEENTE Arnhem

Deze Begroting in perspectief

Structurele ruimte onder druk en onzeker……

- fors beslag nominale ontwikkelingen
- ravijn gemeentefonds (volledig verwerkt)
- opschalingskorting (volledig ingeboekt)
- uitstel verdeelmodel beschermd wonen → voordelen nu, in komende jaren nog steeds rekening houden met oplopende nadelen
- toekomst financieringssystematiek gemeentefonds?

……desondanks ligt er een structureel sluitende Begroting:

- financiële positie in vergelijking met veel andere gemeenten goed
- wel in afgelopen begrotingen noodgedwongen gekozen om incidentele middelen in te zetten ipv structureel te begroten

Begrotingsadvies VNG

Begrotingsadvies VNG:

- maak een sluitende begroting voor jaren 2024 en 2025
- maak voor 2026 en verder reële begroting obv huidig takenpakket en laat eventueel tekort zien

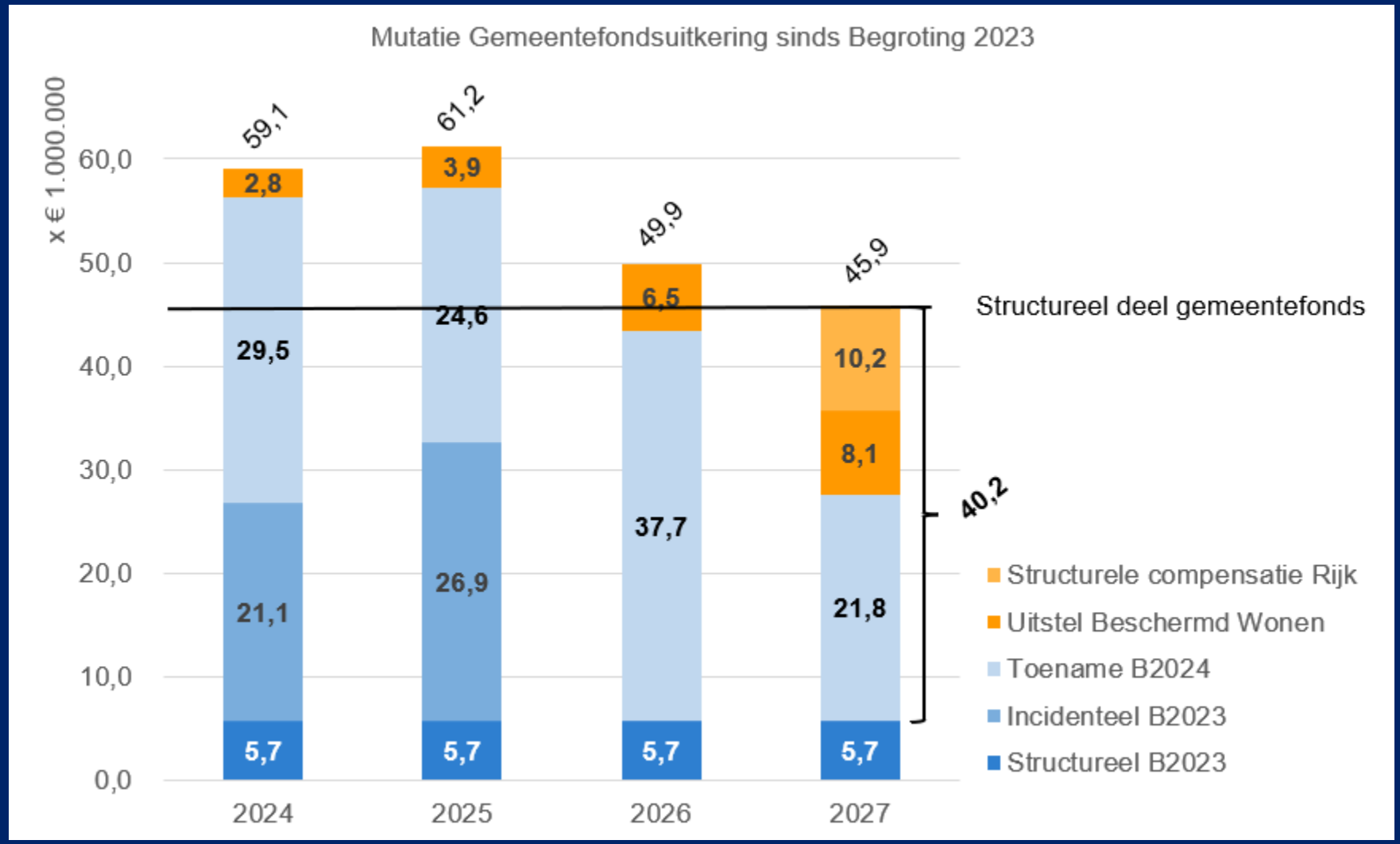
In Arnhem reëel begroot en ondanks onzekerheden vooralsnog structureel sluitend

Financieel kader in Perspectiefnota

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Uitgangspositie Begroting 2023	0	0	0	0
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve voorafgaand aan Perspectiefnota	5.814	25.361	-13.176	-976
Waarvan structureel	*30.629*	*34.904*	*9*	*9*
Waarvan incidenteel	*-24.815*	*-9.543*	*-13.185*	*-985*
Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	-6.072	-3.453	8.582	-10.275
Waarvan structureel	*-4.566*	*-3.839*	*7.317*	*-10.275*
Waarvan incidenteel	*-1.506*	*387*	*1.265*	*0*

Arnhem GEMEENTE

Ontwikkelingen meicirculaire

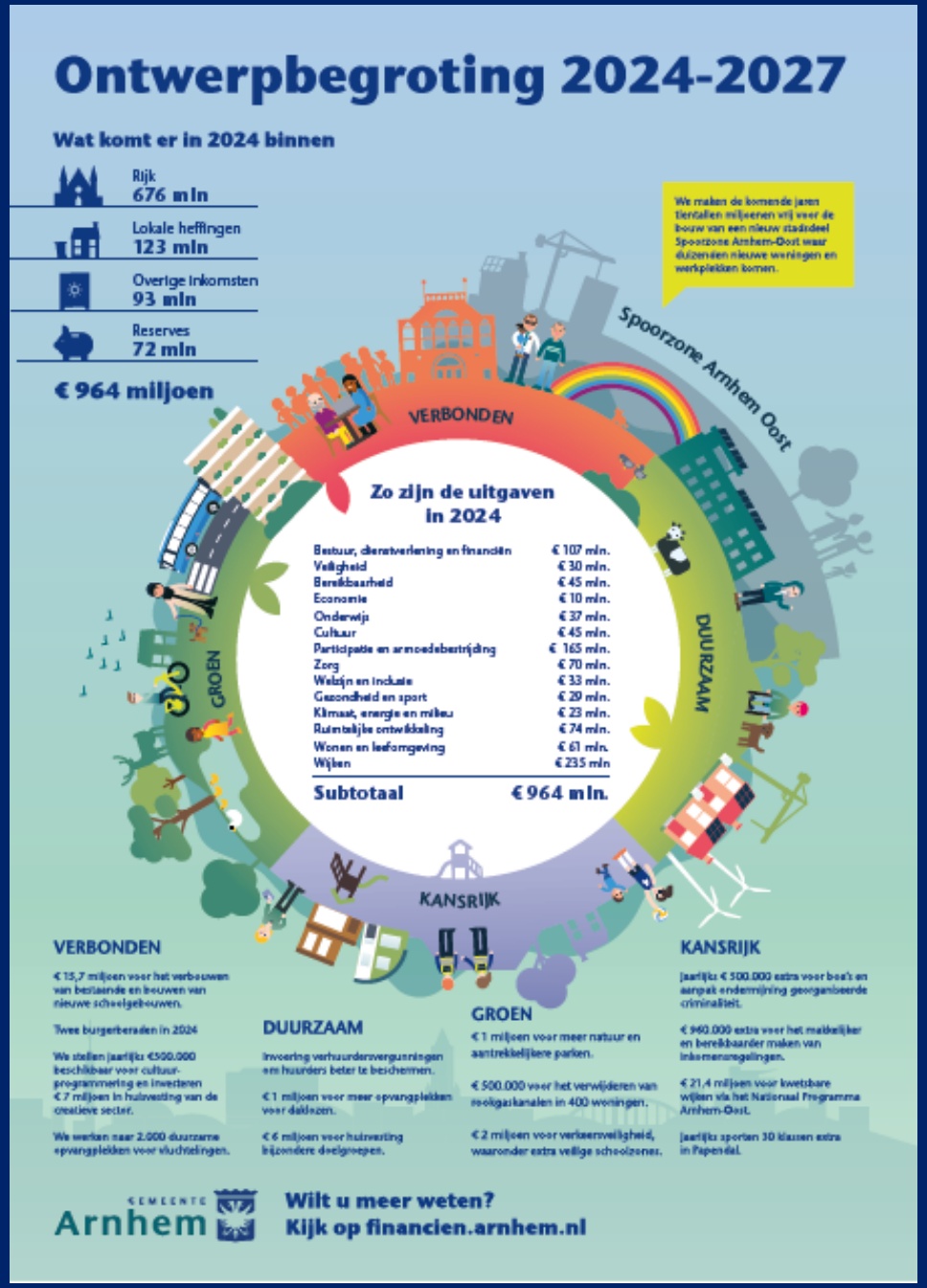
Arnhem GEMEENTE

Financieel kader Begroting

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*
Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-330*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-10.350*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*25.732*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-36.671*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

Gemeente Arnhem

Hoofdlijnen van beleid

GEMEENTE Arnhem

Ambitie Spoorzone Arnhem Oost

- Forse ambitie van naar verwachting € 245 miljoen als totale businesscase
- Bijdrage Rijk van € 108 miljoen toegezegd (€ 131 miljoen incl BTW)
- Substantiële inzet eigen middelen van circa € 90 miljoen benodigd

Wat regelen we in deze Begroting 2024? Een voldoende basis voor de start

- Inzet vanuit bestaande (gereserveerde) middelen van € 11 miljoen
- Opgave van dermate omvang dat inzet algemene middelen nodig is → beoordeeld wat verantwoord is om maximaal vrij te spelen: € 13 miljoen in exploitatie en € 19 miljoen investering
- Daarnaast vooralsnog verhoging risicoprofiel met € 20 miljoen

Daarmee nog circa € 47 miljoen uit bestaande budgetten vrij te spelen → in 2024 in gebiedsexploitatie voor besluitvorming aan de raad

Financiële positie

Weerstandsvermogen (factor)	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	1,0	1,3	1,1	1,1

- weerstandsfactor alle jaren 1,0 of hoger
- zonder ambities verstedelijking: 0,6-0,7 jaarlijks hoger

Solvabiliteitsratio	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	24%	27%	26%	27%

- solvabiliteit alle jaren hoger dan streefcijfer van 14%

- stand bestemmingsreserves: € 185 mln per 1-1-2024 oplopend naar € 199 mln per 31-12-2027

GEMEENTE Arnhem

Ontwikkeling lasten

In paragraaf Lokale heffingen:

- Uitgangspunten voor de begroting en tarieven toegelicht
- Uitgangspunten voor ontwikkeling lokale lastendruk weergegeven
- Diverse overzichten ontwikkeling lokale lastendruk opgenomen

Daaruit blijkt:

- Lastendruk stijgt in 2024 wat harder, maar vlakt daarna af
- Oorzaak: hogere kosten gemeentelijke watertaken en taken voor afval, grotere stap in kostendekkendheid afvalstoffenheffing, correctie OZB en afvalstoffenheffing en verwerken leegstand rioolheffing (eigenaren).

Zero based begroten en meetbare doelen

- Twee programma's zero based opgebouwd: Gezondheid & Sport + Onderwijs
- Jaarlijks 2/3 programma's, zodat over periode van 4 jaar de gehele Begroting vanaf nul is opgebouwd

- Doelensessies en/of slag gemaakt met doelenboom bij programma's Economie, Onderwijs, Veiligheid, Gezondheid & Sport, Groen en klimaatadaptatie, Participatie & Armoedebestrijding
- Vervolgtraject (ook nav bevindingen Duisenberg) met auditcommissie en raad nader bepalen

GEMEENTE Arnhem

Proces Begroting 2024 in de raad

Bestuurlijke planning 2023 behandeling Begroting	
Aanbieden + presentatie Begroting aan raad	Woensdag 20 september (tijdens PA)
Technische vragenmarkt	Woensdag 27 september (tijdens of voorafgaand aan PA)
Deadline indienen technische vragen	Maandag 2 oktober
Deadline beantwoording technische vragen	Dinsdag 10 oktober
Meningsvormende fase 1	Woensdag 11 oktober
Uitloop M1	Woensdag 25 oktober
Meningsvormende fase 2	Woensdag 1 november
Besluitvorming	Woensdag 8 november

Voor alle technische vragen over P&C-producten:

technischevragenraad@arnhem.nl

Gemeente Arnhem

Bedankt voor uw aandacht

GEMEENTE Arnhem

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 3920032

Onderwerp: Ontwerp-Begroting 2024

Kernboodschap

We zijn in Arnhem op de goede weg. De stad groeit en bloeit in vele opzichten. Zo zijn er mooie initiatieven op het gebied van vergroening, verduurzaming en het bouwen van toegankelijke en betaalbare woningen. De behoeften van de stad en haar inwoners sterken ons in onze ambities die onverminderd groot zijn. In 2024 gaan we samen met inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen aan de slag om Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. In de ontwerp-Begroting 2024 staat beschreven hoe we dit willen aanpakken. Daarbij zijn ook de middelen vrijgemaakt om de ambities voor een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem te kunnen verwezenlijken, onder meer voor de ontwikkeling van Spoorzone Oost. Daarnaast zijn de prijsstijgingen en het ‘ravijn’ van het gemeentefonds in deze begroting verwerkt. De begroting is structureel in evenwicht en blijft ook qua weerstandsfactor binnen de kaders die in de financiële verordening zijn beschreven.

Voorstel

1. De ontwerp-Begroting 2024 vast te stellen.
2. De opheffingsdatum voor de BR Inburgering, integratie en asiel drie jaar uit te stellen tot ultimo 2026.
3. De bestemmingsreserves Spoorzone Oost en Huisvesting bijzondere doelgroepen in te stellen met doel, functie en looptijd of plafond conform bijlage 1.
4. Vanaf 2024 de kosten van aanleg van riolering niet meer als kosten van de grondexploitatie aan te merken, maar als investeringen te activeren op de gemeentelijke balans onder de materiële vaste activa.
5. Het geactualiseerde normenkader vast te stellen.

Inleiding

Met dit raadsvoorstel ontvangt u de Begroting 2024. Dit is de tweede begroting in deze raadsperiode. De keuzes uit de Perspectiefnota 2024 en de besluitvorming omtrent de Perspectiefnota 2024 zijn in deze begroting opgenomen. De keuzes die hierin gemaakt zijn vormen ook het vertrekpunt voor het financieel kader waar in deze begroting op wordt voortgebouwd. In deze Begroting zijn ook beleidsmatige en financiële ontwikkelingen, die zich na het opstellen van de Perspectiefnota hebben voorgedaan, verwerkt.

GEMEENTE Arnhem

Conform het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) moet voor 15 november 2023 een door de raad vastgestelde, sluitende Begroting 2024 worden aangeleverd bij de toezichthouder op de gemeentefinanciën, de provincie Gelderland.

In deze begroting wordt invulling gegeven aan een aantal actuele ontwikkelingen zoals de meicirculaire en de opgelopen loon- en prijsontwikkeling. Daarbij worden middelen vrijgemaakt voor de gebiedsontwikkelingen Kronenburg en Spoorzone Arnhem Oost in voorbereiding op de besluitvorming hierover. Ook worden de middelen die in de Begroting 2023 zijn gereserveerd in het Klimaatfonds om de energietransitie een impuls te geven in deze begroting ingezet als klimaatbudget om binnen de kaders van het Klimaatfonds besteed te worden.

De komende jaren gaan we aan de slag met maatregelen zodat het voor mens en dier prettig leven blijft in Arnhem. Samen met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen werken we hard om de uitdagingen het hoofd te bieden en Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. We richten de stad klimaatadaptief in, continueren de uitvoering van de Dierenwelzijnagenda en beschermen onze natuur en biodiversiteit. We zetten forse stappen om binnen één generatie de kloof tussen arm en rijk te doorbreken. We zetten vol in op een energietransitie en streven naar een fikse CO2-reductie door middel van energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven. In het kader van netcongestie zoeken we samen met Arnhemse kennisinstellingen, Arnhemse innovatieve bedrijven op gebied van energie en de netbeheerders, naar oplossingen die nodig zijn om onze ambities te realiseren. We strijden vóór inclusiviteit en diversiteit, en tégen discriminatie. Het voorkomen en bestrijden van criminaliteit voor en achter de voordeur is onze prioriteit en we bieden kwetsbare kinderen en jongeren perspectief. We investeren in opvangplekken om een veilige haven te kunnen zijn voor mensen die op de vlucht zijn voor oorlog en geweld, of die om welke reden dan ook dakloos zijn. Zo zetten we forse stappen richting een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem.

Moties
Met deze begroting wordt een viertal moties afgedaan. Voor 2024 en 2025 is een budget van jaarlijks € 75.000 beschikbaar in het toegankelijkheidsfonds waarvoor bedrijven met veel consumentenbezoek een aanvraag kunnen indienen voor een gedeeltelijke financiering om hun onderneming beter toegankelijk te maken. Daarmee wordt motie 19M21 *Toegankelijkheidsfonds Arnhemse Standaard* afgedaan. Daarnaast is in lijn met motie 23M57 *Perspectief voor handhavers in leefbare wijken* de inzet van handhavers zoals opgenomen in de Begroting 2023 in deze begroting structureel gemaakt. Hiermee wordt deze motie afgedaan.

In januari heeft de gemeenteraad de motie 22M184 ‘Woensdagavond is Raadsavond’ aangenomen. We hebben intern gecommuniceerd dat we bij voorkeur geen informatie- en/of inspraakavonden meer organiseren op woensdag, de dag waarop de gemeenteraad bijeen komt. Zo voorkomen we dat raadsleden vanwege de raadsvergadering niet aanwezig kunnen zijn bij bewonersavonden. Ook blijft het zo ook mogelijk voor inwoners om zowel de raadsvergadering bij te wonen als een bewonersavond. Hiermee beschouwen we deze motie als afgedaan.

Tot slot heeft de raad bij het vaststellen van de begroting vorig jaar motie 22M158 Bevordering opkomst verkiezingen aangenomen. In aanloop naar de Provinciale Staten- en

Waterschapsverkiezingen zijn we in gesprek gegaan met de besturen van moskeeën uit Arnhem over het inzetten van hun gebouwen als stemlokaal. Dat heeft bij die verkiezingen geresulteerd in een stembureau in de Türkiyem Moskee. Bij volgende verkiezingen bekijken we ook nog of een uitbreiding van het aantal moskeeën waar gestemd kan worden gewenst is. Hiermee beschouwen we ook deze motie als afgedaan.

Doorontwikkeling cyclusdocumenten
In deze Begroting hebben we, zoals in het amendement 'financieel samenvoegen wijkprogramma's (23A20) is aangenomen, de 8 afzonderlijke wijkprogramma's financieel samengevoegd tot één wijkbegrotingsprogramma.

Verder hebben we in deze Begroting stappen gezet in de doorontwikkeling en meetbaarheid van de doelenboom. We hebben binnen de programma's Veiligheid, Economie, Onderwijs, Sport en Gezondheid en Wonen en Leefomgeving (onderdelen Groen en Klimaatadaptatie) intern doelensessies gehouden en de doelen meetbaarder geformuleerd en inspanningen concreter gemaakt. Binnen het programma Participatie en armoedebestrijding hebben we stappen gezet naar aanleiding van het Duisenbergonderzoek dat bij de Jaarstukken naar dit programma is uitgevoerd. We hebben stappen gemaakt, maar er zijn nog vervolgstappen nodig. Bij de behandeling van het Duisenbergonderzoek is onder andere aanbevolen om met college en raad gezamenlijk te werken aan focus en prioritering van doelen binnen de Begroting. Samen met de auditcommissie gaan we het gesprek aan hoe we hier een goed vervolg aan kunnen geven.

Ook hebben we de programma's Onderwijs en Gezondheid en Sport zero based opgebouwd. Dat wil zeggen dat we voor deze begroting niet alleen gekeken hebben naar de wijzigingen ten opzichte van de vorige begroting, maar de budgetten zijn opgebouwd op basis van de taken die binnen dit programma worden uitgevoerd.

Beoogd effect

Het beleids- en financiële kader van de gemeente Arnhem voor het jaar 2024 definitief en voor de volgende drie jaren indicatief vast te stellen om de gestelde ambities te realiseren.

Argumenten

1.1 *Dan kan de provincie Gelderland tijdig een begroting worden aangeboden, die voldoet aan de wettelijke vereisten.*

Met de voorliggende begroting voldoen we aan de voorwaarden voor repressief provinciaal toezicht. De begroting is structureel in evenwicht. Daarmee is de verwachting dat wederom repressief toezicht (de minst belaste vorm van toezicht) van toepassing blijft.

2.1 *Met de vaststelling van de Begroting 2022 is het besluit genomen om de bestemmingsreserve Inburgering, integratie en asiel ultimo 2023 op te heffen. Om de invoering van de nieuwe Wet Inburgering goed te kunnen afronden wordt de looptijd van deze reserve met 3 jaar verlengd tot ultimo 2026.*

3.1 In de Begroting 2023 en in deze Begroting 2024 wordt een aantal nieuwe bestemmingsreserves voorgesteld. Conform de nota Reserves en voorzieningen wordt per reserve het doel, de functie en de looptijd of het plafond ter goedkeuring aan de raad voorgelegd.

4.1 Door deze stelselwijziging wordt met deze kosten voortaan op gelijke wijze omgegaan als met de kosten van vervanging van bestaande riolering. In de paragraaf Lokale heffingen in de Begroting 2024 wordt dit nader toegelicht.

5.1 Op 28 juni jl. heeft de raad kennis genomen van het intern controleplan en het normenkader 2023 vastgesteld. Dit normenkader is bij deze begroting geactualiseerd en aangevuld met richtlijnen over hoe om te gaan met de criteria die relevant zijn voor de rechtmatigheidsverantwoording. De richtlijnen komen overeen met de modelverordening van de VNG. De werkwijze is afgestemd met Deloitte.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Besluitvorming door de raad heeft mogelijk invloed op het structurele begrotingsevenwicht.

Er bestaat een mogelijkheid dat er niet vóór 15 november a.s. een vastgestelde begroting aan de provincie kan worden aangeboden. Wanneer het structureel evenwicht als gevolg van de vaststelling van de begroting niet wordt gerealiseerd, kan Arnhem onder preventief in plaats van repressief provinciaal toezicht worden gesteld.

Participatie

Niet van toepassing

Financiën

Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	2024	2025	2026	2027
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Waarvan structureel	*-818*	*-411*	*150*	*-446*
Waarvan incidenteel	*-11.933*	*-4.370*	*-5.370*	*-100*
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Waarvan structureel	*-5*	*-241*	*-660*	*-1.159*
Waarvan incidenteel	*-2.197*	*2.325*	*3.300*	*-200*
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Waarvan structureel	*-4.862*	*-4.647*	*-3.661*	*-818*
Waarvan incidenteel	*-4.690*	*250*	*-530*	*-530*
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Waarvan structureel	*155*	*10*	*292*	*-2.635*
Waarvan incidenteel	*9.980*	*74*	*1.538*	*-785*
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*
Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-1.290*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-9.390*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*24.772*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-35.711*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

In de volgende tabel is samengevat weergegeven hoe de Begroting 2024 zich ontwikkelt ten opzichte van de vorige begroting. In het hoofdstuk 'Ontwikkelingen in het financieel kader' van de ontwerp-Begroting 2024 worden de betreffende posten met uitzondering van de uitgangspositie (stand van Begroting 2023) verder uitgewerkt en toegelicht.

Na verwerking van de aanvullende beleidsontwikkelingen na de Perspectiefnota, blijkt dat met deze Begroting in 2024 een onttrekking van € 10,9 miljoen aan de algemene reserve wordt gedaan. In 2025 wordt € 18,0 miljoen aan de algemene reserve toegevoegd. In 2026 en 2027 wordt respectievelijk € 8,0 miljoen en € 2,5 miljoen aan de algemene reserve onttrokken. Van de onttrekking is € 2,6 miljoen van incidentele aard en wordt dus na 2026 niet meer gedaan. Daarmee is de begroting structureel in evenwicht. In de paragraaf weerstandsvermogen is te lezen dat als gevolg van het opnemen van de gebiedsontwikkelingen Kronenburg en Spoorzone Arnhem Oost het risicoprofiel toeneemt, maar desondanks de weerstandsfactor in 2024 uitkomt op 1,0, voor 2025 op 1,3 en voor 2026 en 2027 op 1,1.. Daarmee wordt voldaan aan de kaders van de financiële verordening. De solvabiliteit komt uit op 24% in 2024 en neemt de komende jaren toe. Daarmee is sprake van een robuuste begroting.

Naast een reëel sluitende begroting, dient de (meerjaren)begroting ook structureel sluitend te zijn. Dit is het geval wanneer de structurele lasten in de begroting voor 2024 volledig worden gedekt door structurele baten. In alle jaren is in deze begroting sprake van een structureel evenwicht. We presenteren ook een reëel evenwicht, omdat de geraamde bedragen in het meerjarenbeeld volledig, realistisch en haalbaar zijn. De in de Begroting opgenomen maatregelen zijn aannemelijk en hard of voorzien van dekking uit een bestemmingsreserve.

Uitvoering

Uitvoering van de vastgestelde begroting is aan het college van burgemeester en wethouders en de haar ondersteunende organisatie. Over de realisatie wordt zoals gebruikelijk in Arnhem gerapporteerd middels Turaps (tussenrapportages) en uiteraard zoals wettelijk verplicht door middel van een Jaarverslag en een Jaarrekening. Tussentijdse voorstellen voor wijziging van de begroting worden aan u voorgelegd. Aldus zijn uitvoering en evaluatie van de Begroting 2024 geborgd.
Na vaststelling van de ontwerp-Begroting 2024 wordt deze aan de toezichthouder op de besluitvorming gemeentefinanciën, de provincie Gelderland, aangeboden.

Communicatie

De Begroting 2024 wordt evenals vorig jaar ook in de vorm van een webbegroting gepresenteerd. Via een link op de website www.arnhem.nl wordt u doorverwezen naar de website financien.arnhem.nl. Op deze webbegroting treft u meer informatie aan dan in de door u vast te stellen ontwerp-Begroting 2024. U treft hier onder andere informatie aan over de taakvelden en (sub)producten.

Om de toegankelijkheid van de begroting voor onze bewoners te vergroten is een infographic (begroting in 1 oogopslag) gemaakt. Deze wordt in de Arnhemse Koerier gepubliceerd.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Bijlage 1 Overzicht doel, type, looptijd en plafond nieuw in te stellen bestemmingsreserves
- Bijlage 2 Ontwerp-Begroting 2024
- Bijlage 3 Infographic

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	3920032

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 19 september 2023, nummer: 3920032;

gelet op artikel 190 en artikel 191 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De ontwerp-Begroting 2024 vast te stellen.
2. De opheffingsdatum voor de BR Inburgering, integratie en asiel drie jaar uit te stellen tot ultimo 2026.
3. De bestemmingsreserves Spoorzone Oost en Huisvesting bijzondere doelgroepen in te stellen met doel, functie en looptijd of plafond conform bijlage 1.
4. Vanaf 2024 de kosten van aanleg van riolering niet meer als kosten van de grondexploitatie worden aangemerkt, maar als investeringen worden geactiveerd op de gemeentelijke balans onder de materiële vaste activa.
5. Het geactualiseerde normenkader vast te stellen

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Bijlage 1 Nieuw in te stellen reserves

In het raadsvoorstel bij de Begroting 2024 wordt een tweetal nieuwe reserves voorgesteld. Hieronder zijn per reserve het doel, type, looptijd en plafond opgenomen.

Naam	Doel	Type	Looptijd Bij egalisatie: n.v.t.	Plafond Bij dekking: n.v.t.
BR Spoorzone Oost	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Spoorzone Oost, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte (inclusief groen/park) en mobiliteit (inclusief duurzame bereikbaarheid gebied): dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten. - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve. - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.	Dekking	2040	n.v.t.
BR Huisvesting bijzondere doelgroepen	Dekking bieden voor het opstellen en uitvoeren van projecten om het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uit te breiden.	Dekking	2027	n.v.t.

Begroting 2024

Begroting 2024

GEMEENTE Arnhem

Ontwerp Begroting 2024

Inhoudsopgave

Deel 1 Hoofdlijnen van beleid en financieel kader ... 1
Hoofdlijnen van beleid ... 2
Ontwikkelingen in het financieel kader ... 8
Leeswijzer ... 33
Deel 2 Beleidsbegroting ... 35
Wijkprogramma's ... 36
Wijken Algemeen ... 37
Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek ... 41
Noordwest ... 44
Noordoost ... 47
Presikhaaf ... 51
Malburgen ... 54
Schuytgraaf/Elderveld ... 58
De Laar/Elden ... 61
Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg ... 64
Stedelijke programma's ... 67
Bestuur, dienstverlening en financiën ... 68
Veiligheid ... 76
Bereikbaarheid ... 84
Economie ... 90
Onderwijs ... 98
Cultuur ... 108
Participatie en armoedebestrijding ... 116
Zorg ... 124
Welzijn en inclusie ... 136
Gezondheid en sport ... 147
Klimaat en energie ... 155
Ruimtelijke ontwikkeling ... 164
Wonen en leefomgeving ... 171
Paragrafen ... 188
Lokale heffingen ... 189
Risicomanagement en weerstandsvermogen ... 198
Onderhoud kapitaalgoederen ... 214
Financiering ... 233
Bedrijfsvoering ... 237
Verbonden partijen ... 244
Grondbeleid ... 259
Investeringen ... 263

Subsidies ... 269
Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid ... 276
Overig programmaplan ... 278
Deel 3 Financiële begroting ... 279
Overzicht van baten en lasten per programma ... 280
Overzicht structureel begrotingssaldo ... 283
Geprognosticeerde balans 2024-2027 ... 284
Reserves en voorzieningen ... 285
EMU-saldo 2024 ... 294
Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld ... 295
Overzicht taakvelden per programma (lasten) ... 302
Overzicht taakvelden per programma (baten) ... 306
Mutaties circulaires ... 310
Bijlagen ... 311
Overzicht BBV-indicatoren ... 312
Overzicht onderdelen stad/wijk ... 316
Normenkader ... 318
Afkortingenlijst ... 322
Begrippenlijst ... 325

Deel 1 Hoofdlijnen van beleid en financieel kader

Deel 1 bestaat uit:

1. Hoofdlijnen van beleid
2. Ontwikkelingen in het financieel kader
3. Leeswijzer

Hoofdlijnen van beleid

De Ontwerp Begroting 2024 die voor u ligt, weerspiegelt de tijd waarin we leven. Arnhemmers worden zowel thuis als op reis geconfronteerd met de zorgwekkende gevolgen van klimaatverandering. Extreme hitte en bovenmatige regenval lijken aan de orde van de dag. De onrust in de wereld duurt voort en zorgt voor een toename van vluchtelingen uit onder meer Oekraïne, die hier een veilig heenkomen zoeken. De energieprijzen en de gestegen inflatie maken het dagelijks leven voor onze inwoners duurder. Woningzoekenden kampen met een overspannen woningmarkt die het kopen of huren van een huis in onze stad tot een moeilijke opgave maakt.

Het zijn grote en complexe problemen die we als Arnhem niet alleen kunnen oplossen. Wel kunnen we lokaal en regionaal een bijdrage aan de oplossing leveren. Daarbij zoeken we de samenwerking met het nieuwe provinciebestuur en het nieuwe kabinet dat na de Tweede Kamerverkiezingen in november hopelijk snel zal worden geïnstalleerd.

De komende jaren gaan we aan de slag met maatregelen zodat het voor mens en dier prettig leven blijft in Arnhem. Samen met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen werken we hard om de uitdagingen het hoofd te bieden. Gelukkig is er ook veel om positief over te zijn. De stad groeit en bloeit in veel opzichten. Zo zijn er mooie initiatieven die laten zien dat we een effectieve bijdrage kunnen leveren aan zaken als vergroening, verduurzaming en het bouwen van toegankelijke en betaalbare woningen. Arnhem is ook een sociale stad. Mensen staan voor elkaar klaar, waar je ook vandaan komt en wie je ook bent. Of je nu vlucht voor oorlog of zorg nodig hebt op je oude dag; in Arnhem telt en doet iedereen - op zijn, haar of hen manier - mee.

De behoeften van de stad en haar inwoners sterken ons in onze ambities die onverminderd groot zijn. In 2024 gaan we samen met inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen aan de slag om Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. We treffen voorbereidingen voor een prachtig nieuw stadsdeel – Spoorzone Arnhem-Oost – waar vele duizenden (nieuwe) Arnhemmers zullen neerstrijken. Waar ze kunnen wonen, werken, recreëren en genieten van alle historie, cultuur en (sport)evenementen die Arnhem te bieden heeft. We richten de stad klimaatadaptief in zodat we voorbereid zijn op weerextremen. Ook continueren we de uitvoering van de Dierenwelzijnagenda en investeren in biodiversiteit zodat Arnhem een fijne stad is en blijft voor mens en dier.

We zetten forse stappen om binnen één generatie de kloof tussen arm en rijk te doorbreken. Daarbij focussen we ons op wonen, bestaanszekerheid en onderwijs. We strijden vóór inclusiviteit en diversiteit, en tégen discriminatie. Het voorkomen en bestrijden van criminaliteit voor en achter de voordeur is onze prioriteit en we bieden kwetsbare kinderen en jongeren perspectief.

We werken hard om de tweedeling in onze stad tegen te gaan en generatiearmoede te doorbreken. We investeren in opvangplekken om een veilige haven te kunnen zijn voor mensen die op de vlucht zijn voor oorlog en geweld, of die om welke reden dan ook dakloos zijn. Zo zetten we forse stappen richting een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem.

Een DUURZAAM Arnhem

Met een nieuw stadsdeel en duizenden extra woningen en werkplaatsen in 2040, staat Arnhem aan de vooravond van forse veranderingen. Voorwaarde voor deze ontwikkelingen is dat onze leefomgeving aantrekkelijk, veilig en gezond blijft voor huidige en toekomstige inwoners. Daarom werken we in 2024 aan een samenhangend beleidsplan voor een gezonde en veilige leefomgeving, een duurzaam mobiliteitsplan, een woonvisie en een stedelijke visie op hoogbouw en verdichting.

Circulaire economie en duurzame samenleving

Zo abstract als de klimaatverandering ooit was, zo concreet is het nu. We zitten midden in een klimaatcrisis. De overgang naar een circulaire economie en duurzame samenleving is dringender dan ooit. We richten ons daarbij vooral op onderdelen waar we het grootste verschil kunnen maken met betrekking tot energiebesparing en duurzaamheid. Om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te kunnen zijn, zetten we vol in op een inclusieve energietransitie. We willen schonere woonomgevingen en hergebruik van grondstoffen verbeteren, zodat de hoeveelheid restafval afneemt. In 2024 organiseren we een burgerberaad over afval zodat Arnhemmers kunnen meedenken over maatregelen die de hoeveelheid afval in Arnhem tot een minimum beperken.

Tegelijkertijd willen we een fikse CO2-reductie realiseren door middel van energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven. We zetten in op het opwekken van duurzame elektriciteit en duurzame warmte als alternatief voor aardgas. Het is ons doel om in 2030 6.500 woningen aardgasvrij te verwarmen. Ook werken we

aan de verduurzaming van onze scholen en ander maatschappelijk vastgoed. Een groot knelpunt waar we tegenaan lopen is de netcongestie. Samen met de Arnhemse kennisinstellingen, Arnhemse innovatieve bedrijven op gebied van energie en de netbeheerders zoeken we naar oplossingen die nodig zijn om onze ambities te kunnen realiseren.

We voeren de Arnhemse Isolatie aanpak uit waarmee we werken aan concrete doelen, voor zowel specifieke wijken als gerichte doelgroepen. Binnen deze aanpak vechten we daarnaast tegen energiearmoede. Het is onder meer ons streven dat meer dan 3200 huishoudens, die kampen met energiearmoede, in 2024 geholpen zijn met een energiecoach traject.

Nieuwe Woonvisie
De woningmarkt zit muurvast. Dit vraagt om een radicale omslag zodat voor woningzoekenden niet langer het recht van de sterkste geldt. We pakken de regie en zetten ons beleid en instrumentarium maximaal en onorthodox in om wonen betaalbaar te krijgen. Daarnaast willen we veel meer goede en duurzame woningen aan de woningvoorraad toevoegen voor alle doelgroepen. Deze woningen plannen we zo veel mogelijk binnen de stad, op en rond OV-knooppunten, waardoor we lage parkeernormen kunnen toepassen.
We streven naar meer gemengde wijken, zodat kwetsbare Arnhemmers verspreid over de stad kunnen wonen. Het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen gaan we verder uitbreiden. Hiervoor trekken we tot en met 2027 jaarlijks 1,5 miljoen euro uit. Van dit geld kunnen we onder meer tussenvoorzieningen voor statushouders ontwikkelen, flexwoningen realiseren of het aantal woningen voor extreme overlastgevers uit te breiden. In de strijd tegen dakloosheid maken we ons hard voor het creëren van zoveel mogelijk woonplekken. Iedereen in Arnhem heeft immers recht op een (t)huis. We zien kansen in het housing first principe en zetten in op de uitstroom uit de opvang en om- en afbouw van de capaciteit van de maatschappelijke opvang.

Om problemen op de huurmarkt en malafide verhuurderschap aan te pakken, versterken we de positie van huurders. Onze ambities voor de volkshuisvesting werken we verder uit in een nieuwe brede Woonvisie voor Arnhem. Vooruitlopend hierop trekken we onder andere extra geld uit voor de invoering van verhuurdersvergunningen, een wooncoach, versterking van de positie van huurders en extra handhaving door de Omgevingsdienst ODRA.

Spoorzone Arnhem Oost
Om de bevolkingsgroei, de verandering van huishoudens en het aantal woningzoekenden te kunnen opvangen, willen we tussen 2023 en 2040 ongeveer 14.000 (veelal betaalbare) woningen bouwen binnen de bebouwde omgeving. In de omgevingsvisie zijn vier gebieden aangewezen waar we deze groei willen verwezenlijken. Ruim de helft hiervan is voorzien in Spoorzone Arnhem Oost, omdat dit gebied in potentie veel ruimte heeft voor nieuwbouwwoningen, bedrijvigheid, verbeterde mobiliteit en meer groen. De mogelijkheid om hier een nieuw stadsdeel te creëren waar straks duizenden woningen met bijbehorende voorzieningen kunnen verrijzen, is een unieke kans voor Arnhem. Om dit te verwezenlijken hebben we veel geld van het Rijk gekregen. Dat neemt echter niet weg dat dit omvangrijke project ook veel en forse investeringen van onszelf vraagt, met de bijbehorende risico's.

Green Deals
Met bedrijven op werklocaties en organisaties zoals gebedshuizen, sluiten we Green Deals omdat ook daar verduurzaming hard nodig is. Hierin maken we onder meer afspraken over het benutten van daken voor zonnepanelen en ondersteunen we ondernemers en organisaties. De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen.

Een GROEN Arnhem
Een groene en biodiverse stad, is een gezonde stad. We investeren daarom de komende jaren fors in onze groene leefomgeving. In het kader van onze missie om Arnhem radicaal te vergroenen, trekken we de stad in om een spoor van groen achter te laten. De wijkgroenagenda's, waarmee we de leefbaarheid in de wijken verbeteren, zijn voor een groot aantal wijken al gereed. Dat betekent dat we in 2024 samen met wijkbewoners aan de slag kunnen met de uitvoering ervan.

Onze groenvisie zet onze koers uit voor een groenere toekomst. Zo reserveren we in 2025 en 2026 geld om meer bomen te planten, en onze aanwezige bomen de kans te geven om uit te groeien. Samen met de pachters van onze agrarische gronden zetten we actief stappen ten behoeve van natuurontwikkeling. Van de prachtige groene gebieden die Arnhem rijk is, gaan we de bodem optimaliseren en de biodiversiteit vergroten. Ook willen we de

gebieden nog beter met elkaar verbinden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens.

Veilige, gezonde en aantrekkelijke leefomgeving
We koesteren onze parken en investeren daarom in 2024 en 2025 in totaal één miljoen om deze nog aantrekkelijker te maken. We intensiveren onze aanpak van overlast die het gevolg is van ongewenste graffiti en zorgen voor een aantrekkelijke openbare ruimte die uitnodigt tot bewegen, wandelen en fietsen. Hiervoor leggen we beweegvoorzieningen aan zoals pumptracks en skatebanen en werken we samen met verenigingen en scholen om open sportparken en open schoolpleinen te realiseren.

We streven naar een schone leefomgeving die maximaal bijdraagt aan de gezondheid van mens en dier. Zo willen we deelnemen aan een subsidieregeling voor het verwijderen of onklaar maken van rookgaskanalen. We reserveren in 2024 geld om de verwijdering van rookgaskanalen in 200 woningen te cofinancieren.

Met klimaatadaptatie maken we Arnhem bestand tegen het veranderende klimaat. Ter voorbereiding op de weersomstandigheden, passen we de stad slim aan. We maken onze stedelijke gebieden weerbaar tegen overstromingen, hevige regenval, hitte en droogte. Aan de hand van onze klimaatadaptatiestrategie zorgen we voor wateropvang in de bodem, een betere afvoer bij zware buien en verminderen we hitteproblemen. Ook daarbij is radicaal vergroenen een belangrijk middel. We werken aan een netwerk met koele plekken, waar (kwetsbare) Arnhemmers tijdens hittegolven gebruik van kunnen maken.

Bereikbare stad
Samen met de stad werken we aan een mobiliteitsvisie. In deze visie vormen de duurzame bereikbaarheid van onze stad, het tegengaan van verkeersoverlast en schone lucht onze uitgangspunten. De ruimte in Arnhem is schaars. Daarom gaan we op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt. Als meer mensen per fiets reizen, vergroot dit de leefbaarheid in de stad terwijl deze wel bereikbaar blijft voor degenen die afhankelijk zijn van de auto.

We kijken breder naar de verkeersstructuur voor de hele stad en specifiek naar het centrum en de singels. We verlagen de maximumsnelheid en verminderen het aantal rijstroken voor de auto waardoor er meer ruimte ontstaat voor groen, voetgangers, fietsers en het openbaar vervoer. Om verkeersonveilige situaties aan te pakken en schoolzones aan te kunnen leggen, trekken we vanaf 2024 geld uit. We verbeteren en breiden we het fietspadennetwerk uit, onder meer door vanaf 2026 te investeren in de snelfietsroute Arnhem-Huissen. Voor de verbetering van het Willemsplein gaan we vanaf 2027 geld reserveren.

Een KANSRIJK Arnhem

We zetten alles op alles om de tweedeling in de stad tegen te gaan en kansenongelijkheid te bestrijden. In Arnhem moet iedereen mee kunnen doen aan de samenleving. Essentieel hiervoor zijn een goede opleiding en een stevig niveau van basisvoorzieningen waarop alle Arnhemmers een beroep kunnen doen als ze laagdrempelig hulp of ondersteuning nodig hebben. We werken aan een Integraal Accommodatiebeleid, zodat we accommodaties voor sport, welzijn cultuur en onderwijsactiviteiten zo passend mogelijk kunnen inzetten bij de vraag uit de stad. Hiervoor reserveren we in 2024 en 2025 extra middelen. Ook maken we geld vrij om zelf maatschappelijke accommodaties aan te kopen om de leefbaarheid in wijken te behouden. Daarnaast ontwikkelen we met onze partners uit het onderwijs en maatschappelijke organisaties een beleidsrijk Integraal Huisvestingsplan (IHP). Het uitgangspunt van dit IHP is toekomstbestendige onderwijshuisvesting, waarbij de gebouwen aansluiten op de ontwikkelbehoefte van kinderen.

Met het onderwijs zetten we in op een passende plek voor elk kind. (Aanstaande) ouders in een kwetsbare positie proberen we zo vroeg mogelijk in beeld te krijgen zodat we ze kunnen ondersteunen. Scholen vormen steeds meer het middelpunt van de wijk en daarmee de basis voor een gezonde en veilige leefomgeving. Kinderen en jongeren krijgen alle kans om het beste uit zichzelf te halen door middel van de pedagogische wijk en de rijke schooldag. We proberen via vroegsignalering schooluitval te voorkomen en jongeren een goede aansluiting te bieden op de arbeidsmarkt.

Met de ondersteuning van inwonersinitiatieven, onze inzet op preventie en goede algemene voorzieningen zoals ontmoetingsplekken, zorgen we voor een sterk basisvoorzieningenniveau op het gebied van welzijn. Ook mantelzorgers en vrijwilligers spelen een essentiële rol. Arnhemmers die hulp, ondersteuning of zorg nodig hebben kunnen hiervoor laagdrempelig in hun wijk terecht. Door hen zo snel mogelijk te helpen, voorkomen we

complexere problemen. Daarbij proberen we zoveel mogelijk de eigen kracht van Arnhemmers te versterken en investeren we in het (sociaal) netwerk rondom inwoners. We werken – onder meer met trainingen – naar een dementievriendelijke samenleving, zodat de groeiende groep mensen die lijdt aan dementie, zo lang mogelijk mee kan blijven doen.

Voor jonge Arnhemmers mag het niet uitmaken in welke wijk je opgroeit. Alle kinderen moeten de kans krijgen om zich te ontwikkelen naar zelfstandigheid en een gezond volwassen leven. Waar dat niet lukt, zetten we tijdig passende hulp in. Dit gebeurt zo dicht mogelijk bij huis of thuis, zodat deze kinderen een zo normaal mogelijk leven kunnen blijven leiden. We werken preventief en signaleren problemen zo vroeg mogelijk. We zien dat sommige problemen, zoals de mentale gezondheid van jongeren, sinds de coronaperiode zijn toegenomen met wachtlijsten als gevolg. Dit vinden we uiteraard onwenselijk. In 2024 trekken we daarom opnieuw geld uit voor de zorgaccounthouder die kinderen op de wachtlijst naar een andere aanbieder bemiddelt zodat zij sneller worden geholpen.

Bestaanszekerheid
We zetten volop in op financiële rust, stabiliteit, een daginvulling en perspectief op een goede toekomst. In deze tijden van bestaanszekerheidscrisis zijn we dan ook voortdurend bezig met het zo vroeg mogelijk vinden van inwoners met geldzorgen en voorkomen dat deze zorgen problematisch worden. We trekken in 2024 geld uit om 600 extra huisbezoeken te doen en 600 extra telefoongesprekken te voeren bij inwoners met betalingsachterstanden en hen onze hulp aan te bieden. Ook verstrekken we deze winter opnieuw de Arnhemse Wintertoeslag van € 250 per huishouden dat hiervoor in aanmerking komt. We gaan door met het vereenvoudigen en toegankelijker maken van inkomensondersteuning voor mensen en trekken daar meer geld voor uit. We gaan (meer) samenwerken met ervaringsdeskundigen om zo goed mogelijk te kunnen aansluiten bij de leefwereld van onze inwoners. Ook gaan we vanaf 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer uitvoeren.

Meer Arnhemmers sporten
Een goede gezondheid is de basis voor een gelukkig leven. Daarom willen we alle Arnhemmers de mogelijkheid geven om zichzelf een gezonde leefstijl eigen te maken. Dat begint al bij onze jeugd. Zo vinden we dat elk kind de kans moet krijgen om volledig rookvrij op te groeien en zorgen we na een succesvolle pilot dat we de sportdag Papendal gaan borgen. We richten ons op het stimuleren van gezond gedrag en het tegengaan van ongezond gedrag, waaronder te weinig beweging, ongezonde voeding, problematisch alcoholgebruik en roken. We willen dat meer Arnhemmers voldoen aan de sportrichtlijn en stimuleren daarom zowel sporten bij verenigingen en beweegaanbieders, als sporten in de openbare ruimte.

Veilige en leefbare wijken
We zetten alles op alles om overlast en criminaliteit in Arnhem tegen te gaan en te voorkomen, zodat het Arnhems misdaadcijfer daalt naar het niveau dat past bij een 100.000+ gemeente. Naar aanleiding van een aangenomen motie, trekken we structureel extra middelen uit voor boa's. Daarnaast pakken we verloedering aan, beëindigen we overlast, pakken we relschoppers aan en zetten we alles op alles om beroepscriminelen een voet dwars te zetten. Ook trekken we vanaf 2024 structureel geld uit voor de aanpak ondermijning georganiseerde criminaliteit.

We breiden het aantal buurtsportcoaches uit. Deze professionals in wijken zetten sport in als middel om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals gezonde leefstijl, het tegengaan van overlast onder jongeren en het terugbrengen van eenzaamheid onder ouderen.

Nationaal programma Arnhem Oost
In de vijf wijken in Arnhem Oost (Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf-West, Malburgen en het Arnhemse Broek) liggen grote opgaven. Met het Nationaal Programma Arnhem-Oost willen we de achterstanden op het gebied van onderwijs, werk & inkomen, wonen, gezondheid, leefbaarheid en veiligheid in deze vijf wijken aanpakken. We willen de huidige en nieuwe generaties een eerlijke en gelijke keuze én kans bieden om hun talenten te ontwikkelen. Het programma is een integrale, lerende aanpak, met een scope van 18 jaar dat wordt uitgevoerd door de Alliantie Arnhem-Oost, waar ook maatschappelijke partners deel van uitmaken.

Wijkveiligheid heeft voor ons prioriteit en is tevens een belangrijk onderdeel van de aanpak Arnhem-Oost. Ook hebben we in het programma aandacht voor kansrijk opvoeden en opgroeien. Daarom wordt de pedagogische wijk daar verder ontwikkeld met onder meer de rijke schooldag, schoolmaaltijden en extra aandacht voor voor- en vroegschoolse educatie en onderwijs achterstanden.

Met de middelen die we in het kader van het Volkshuisvestingfonds hebben gekregen van het Rijk werken wij aan de leefbaarheid en veiligheid in de Arnhem-Oost wijken. Dit doen wij onder meer via een subsidieregeling inclusief advies en begeleiding om de slechtste en meest ongezonde particuliere koopwoningen te verduurzamen.

Een VERBONDEN Arnhem

Door de oorlogen in de wereld leven we in onzekere en onstuimige tijden. Wij zijn solidair met mensen uit andere landen die tegen wil en dank hun land ontvluchten en willen voor hen een gastvrije stad zijn. Momenteel vangen we ongeveer 2500 mensen op in met name tijdelijke opvanglocaties. Het is onze ambitie om de komende jaren 2000 permanente opvangplekken te realiseren.

Iedereen in Arnhem mag zichzelf zijn en moet de kans krijgen om naar zijn, haar of hun vermogen volwaardig mee te doen, ongeacht leeftijd, huidskleur, culturele achtergrond, gender, inkomen, talenten, seksuele oriëntatie, levensbeschouwing of beperking(en). Voor discriminatie en racisme is in Arnhem geen plek. De lokale coördinator tegen discriminatie en racisme moet bijdragen aan het in beeld hebben van de belangrijkste knelpunten in de stad en het aanjagen van de aanpak van die punten. We werken aan een programma dat de bewustwording en kennis over het Koloniaal en Slavernijverleden van Arnhem vergroot bij inwoners, organisaties en collega's. We streven inclusief beleid na dat recht doet aan de diversiteit van al onze inwoners. Dat geldt ook voor onze gemeentelijke organisatie: de komende periode willen we verdere stappen zetten naar een representatieve en inclusieve organisatie.

Betrouwbare overheid

Ook voor Arnhem is een betrouwbare overheid een belangrijk thema. Openbaarheid en transparantie zijn essentieel voor het vertrouwen tussen de samenleving en de overheid. Een betrouwbare overheid is een overheid die dicht bij haar inwoners staat en het belang van haar inwoners voorop stelt, met oog voor de menselijke maat in het beleid en slagkracht in de uitvoering. Doen wat nodig is, in plaats van doen wat regel is, waarbij niet het systeem maar de uitwerking in de praktijk leidend is. Versterking van de burgerparticipatie en ons wijkgericht werken moeten ons daarbij helpen. Om onze ambities met betrekking tot inkoop te verwezenlijken trekken we geld uit zodat we lokaal, sociaal, duurzaam, diervriendelijk en circulair kunnen aanbesteden.

Om de zelfredzaamheid van onze inwoners, ondernemers en organisaties maximaal te faciliteren blijven we uitkijken naar mogelijkheden om onze dienstverlening verder te optimaliseren en te professionaliseren. We gaan digitaal vaardige gebruikers nog meer faciliteren om gemeentelijke diensten en producten af te nemen. Ook bieden we nieuwe digitale producten en diensten aan. Uiteraard blijven we via telefoon en balie ondersteunen voor de inwoner die dat nodig heeft. Daarnaast trekken we geld uit zodat de informatiebalie bij Loket Zuid kan worden voortgezet. Ook investeren we extra middelen om de bereikbaarheid en kwaliteit van de dienstverlening van de Klantenservice te verbeteren.

Kunst en cultuur voor iedereen

Wij willen dat iedereen, van jong tot oud, de kans krijgt om in aanraking te komen met kunst en cultuur, zowel het ervaren als ook het zelf maken ervan. Met kunst en cultuur dragen we bij aan een aantrekkelijk leef- en vestigingsklimaat. Het is onze ambitie om een interessant en aansprekend cultuuraanbod voor de grote diversiteit aan Arnhemmers te realiseren. We voeren de aangenomen raadsmotie uit waardoor de 500.000 euro die gedurende enkele jaren voor culturele programmering beschikbaar is, structureel wordt. Daarmee versterken we het culturele klimaat in de stad. Er is momenteel een grote mismatch tussen vraag en aanbod van huisvesting (ateliers, werkruimtes, oefenruimtes) voor de creatieve en culturele sector in Arnhem. Daarom stellen we geld beschikbaar voor de noodzakelijke investeringen in potentiële cultuurgebouwen.

Samen met onze partners in de stad investeren we blijvend in een aantrekkelijke binnenstad voor inwoners, bezoekers en toeristen. Het huidige cultuurhistorische erfgoed wordt goed onderhouden en daar waar mogelijk toekomstbestendig en duurzaam gemaakt. Evenementen in Arnhem moeten zo divers, inclusief, laagdrempelig en duurzaam mogelijk zijn. Daarbij blijven we inzetten op beeldbepalende evenementen die aansluiten bij onze gewenste uitstraling.

Ambities

Deze Ontwerp Begroting 2024 heeft een duidelijke richting en grote ambities, zoals hierboven op hoofdlijnen aangegeven. We verwachten dat we veel van onze ambities in de komende tijd zullen kunnen realiseren. Er zijn ook ambities waarvan het onzeker is of en in welk tempo ze kunnen worden ingevuld. Dit type onzekerheden

horen bij onze ambitie om complexe maatschappelijke opgaven aan te pakken. De ambities hebben soms het karakter van het doorbreken en het omkeren van lang ingesleten patronen. Dat zijn weerbarstige trajecten die een lange adem vragen. In dossiers zoals de verstedelijking, klimaatadaptatie, mobiliteitsopgave en/of de energietransitie is de komende jaren veel inzet nodig. Deels vanuit onze interne organisatie, maar ook van onze partners. In de huidige arbeidsmarkt met personele schaarste is het de vraag of deze inzet haalbaar is. Daarnaast hebben zowel wij als onze partners te maken met onder meer stijgende kosten, onzekere marktontwikkelingen en stikstofbeperkingen. Uiteraard hebben we hier oog voor. Dat neemt niet weg dat we ook de komende jaren vol energie aan de slag gaan om samen met de stad onze ambities voor Arnhem verder te verwezenlijken.

Ontwikkelingen in het financieel kader

Hoofdlijnen financiën

Het financieel beeld voor gemeenten ziet er op de korte termijn gunstig uit, maar het perspectief voor de langere termijn (vanaf 2026) is onzeker. In de Perspectiefnota 2024-2027 is dit reeds toegelicht. De onzekerheid op de langere termijn komt met name door de verwachte daling van het gemeentefonds dat vanuit de Rijksoverheid wordt verstrekt. Uit de Voorjaarsnota 2023 van het Rijk blijkt dat gemeenten vanaf 2026 structureel € 3 miljard minder krijgen om hun taken uit te voeren. Daarmee is er geen toereikende structurele financiering van de taken van gemeenten, hetgeen onvermijdelijk gevolgen heeft voor het voorzieningenniveau, de leefomgeving, de zorg en de ondersteuning die gemeenten hun inwoners kunnen bieden. Tot op heden heeft het inmiddels demissionaire kabinet niet gezegd dat het hier om een bezuiniging gaat, maar ook niet aangegeven welke taken niet of minder moeten worden uitgevoerd. Hoewel we in Arnhem de financiën op orde hebben en zeker de eerste jaren de middelen nog toereikend zijn, worden hierdoor (net als in elke andere Nederlandse gemeente) onze inhoudelijke ambities beperkt. Desondanks is het gelukt om een meerjarig sluitende begroting te realiseren, waarin ook ruimte is gevonden voor een aantal grote ambities.

Structurele ruimte onder druk

Uit de Perspectiefnota blijkt ook dat de structurele financiële ruimte die er is, (vrijwel) volledig wordt opgeslokt door de (doorwerking van) indexaties die veel hoger zijn dan in eerdere jaren. In deze Begroting is dit beeld nog versterkt: actualisatie van een aantal indexaties na het opstellen van de Perspectiefnota legt een aanvullend beslag op de structurele ruimte. De Rijksoverheid compenseert gemeenten hier onvoldoende voor. Bovendien worden we, zoals hierboven aangegeven, vanaf 2026 geconfronteerd met het ‘ravijn’ in het gemeentefonds, dat slechts gedeeltelijk door aanvullingen in het gemeentefonds is opgelost. Uit de meicirculaire volgt dat ten opzichte van de Perspectiefnota in alle jaren extra ruimte ontstaat. Deze ruimte is noodzakelijk om op de eerste plaats dekking te kunnen bieden aan de autonome en overige financiële ontwikkelingen. De resterende ruimte uit de meicirculaire is in de voorbereiding op de Begroting 2024 meegenomen om een integrale afweging te maken in de ambities en knelpunten zoals onder andere genoemd in de Perspectiefnota. Daarbij is uiteraard rekening gehouden met de besluitvorming met betrekking tot de Perspectiefnota. In dit totaal van ambities, knelpunten en wensen zijn in deze Begroting 2024 afwegingen en keuzes gemaakt.
Vanuit het demissionaire kabinet is erkend dat er sprake is van een disbalans tussen de taken die decentrale overheden worden geacht uit te voeren en de middelen die daar tegenover staan. Een tekort van € 3 miljard kunnen gemeenten niet zomaar wegpoetsen. Deze erkenning is hopelijk een eerste stap om het gesprek verder te kunnen voeren en als één overheid tot een oplossing te komen. Tijdens het overhedenoverleg in september 2023 wordt gesproken over hoe Rijk en gemeenten samen ambities, taken en middelen in evenwicht brengen. De nieuwe landelijke Taskforce Taken en Middelen brengt de consequenties in beeld van het tekort in 2026. Ook komt de taskforce met voorstellen over de wijze waarop taken en middelen structureel in balans gebracht kunnen worden. De inzet van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) in dit gesprek hangt mede af van het al dan niet controversieel verklaren van de nieuwe financieringssystematiek van het gemeentefonds en de consequenties die daar wel of niet aan verbonden worden. Om het huidige takenpakket van gemeenten en de ambities van het kabinet ongewijzigd te kunnen blijven uitvoeren, zal de VNG blijven bepleiten dat verbetering van het meerjarig financieel perspectief op de volgende onderdelen noodzakelijk is:

- herstel van het accres vanaf 2026 en niet pas vanaf 2027;
- definitief schrappen van de opschalingskorting. In Arnhem is deze korting volledig ingeboekt. Vanaf het jaar 2026 gaat het om € 975 miljoen landelijk. Dit betekent voor Arnhem dat we vanaf 2026 rekenen met bijna € 10 miljoen per jaar minder inkomsten door deze opschalingskorting;
- toereikende en stabiele indexering van het gemeentefonds om loon-, prijs- en volumeontwikkelingen op te kunnen vangen, inclusief de stijging van de zorgvraag.

Begrotingsadvies VNG

De VNG heeft naar aanleiding van bovenstaande geschetste situatie een begrotingsadvies aan gemeenten afgegeven:

- maak een sluitende begroting over de jaren 2024/2025;
- maak voor het jaar 2026 en volgende jaren een reële begroting op basis van het huidige takenpakket en de noodzakelijke investeringen, waarbij een eventueel tekort dat ontstaat duidelijk zichtbaar is.

Voor Arnhem geldt dat deze Begroting 2024 een sluitend beeld in 2024 en 2025 laat zien, maar ook (nog net) in de jaren daarna. Daarmee is onze financiële positie in vergelijking met veel andere gemeenten goed. In deze

Begroting 2024, maar vooral in de vorige Begroting 2023 is op een aantal posten noodgedwongen echter gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Als we op onderdelen deze middelen wel structureel willen begroten, dan voorzien we in de komende begrotingen dat inhoudelijke keuzes moeten worden gemaakt om binnen de beperkte(re) financiële kaders te blijven.

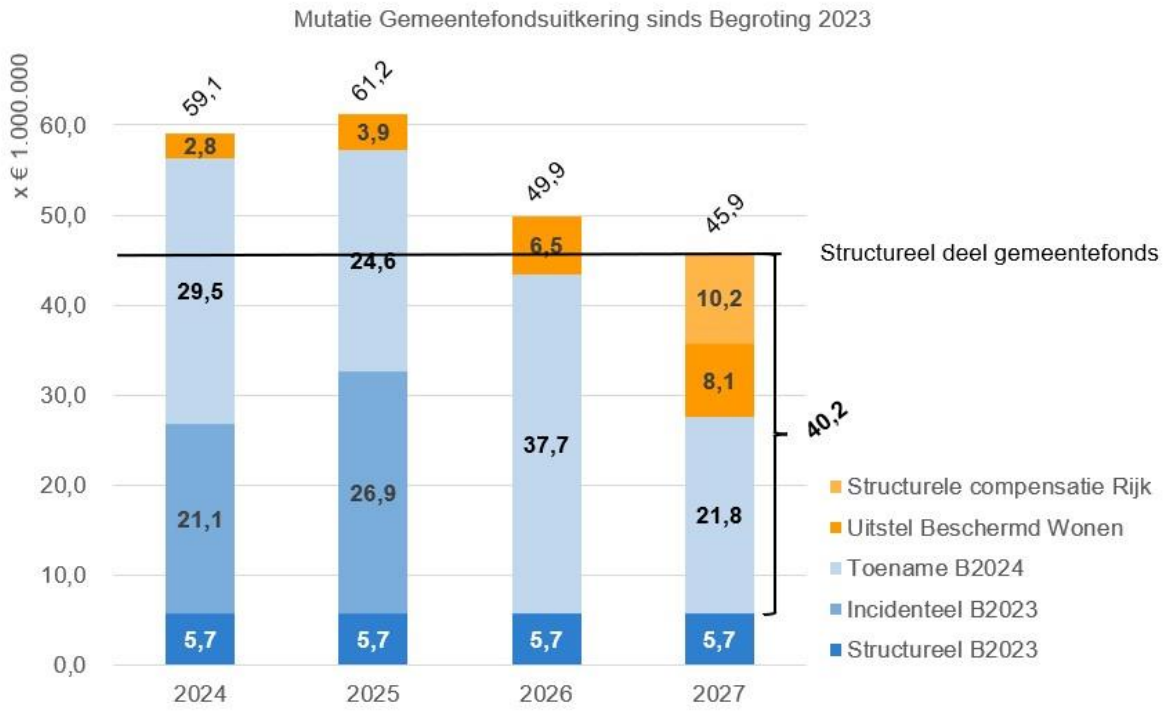
Ruimte voor ambities, specifiek de verstedelijkingsopgave
Zoals hiervoor aangegeven is er naast de dekking van de autonome ontwikkelingen in deze Begroting (beperkte) ruimte voor de financiële vertaling van onze ambities. De raad heeft daarvoor richting gegeven bij de besluitvorming rond de Perspectiefnota.
Een ambitie die een forse impact heeft op het financieel beeld betreft de verstedelijkingsopgave. Specifiek de ontwikkeling in het gebied Spoorzone Arnhem Oost is een grote opgave, die op dit moment wordt ingeschat op circa € 245 miljoen. Hiervoor is bij het Rijk een sterke lobby gevoerd. Dit heeft geleid tot een flinke toegezegde bijdrage vanuit de Rijksoverheid van € 108 miljoen (€ 131 miljoen inclusief BTW), maar dit vraagt tegelijkertijd ook om een substantiële inzet van eigen middelen van naar verwachting circa € 90 miljoen. Aan de ene kant betekent dit dus een enorme kans voor Arnhem, maar tegelijkertijd brengt dit de verantwoordelijkheid met zich mee om eigen budget in te brengen. Deels kan deze inzet gedekt worden voor € 11 miljoen vanuit reeds gereserveerde middelen in het stadsontwikkelfonds en andere reserves. De opgave is echter van dusdanige omvang dat daar bovenop een beroep op algemene middelen nodig is om begin 2024 als raad een investeringsbesluit te kunnen nemen. Op het totaal van alle autonome ontwikkelingen, knelpunten en beleidswensen is een integrale afweging gemaakt welke inzet vanuit de algemene middelen verantwoord is om vrij te kunnen spelen voor deze verstedelijkingsopgave. Vanzelfsprekend zijn de afgesproken financiële spelregels over de weerstandsfactor en solvabiliteit hierbij randvoorwaarden. Als uitkomst van die afweging wordt in deze Begroting voorgesteld om vanuit de algemene middelen eenmalig € 13 miljoen vrij te spelen voor de opgave in Spoorzone Oost en structureel vanaf 2027 € 6 ton en vanaf 2028 € 3 ton kapitaallasten te ramen om een investering van € 19 miljoen in de inrichting van de openbare ruimte mogelijk te maken. Om een start te kunnen maken met de verstedelijkingsopgave in Spoorzone Oost wordt in deze Begroting dus in totaliteit € 24 miljoen gereserveerd en wordt € 19 miljoen als investeringskrediet beschikbaar gemaakt.
Daarnaast houden we rekening met een verhoging van het risicoprofiel met € 20 miljoen om recht te doen aan het hogere risico dat we als gemeente lopen bij een dergelijk omvangrijk traject. Bij het aankomende investeringsvoorstel wordt de daadwerkelijke risico-impact berekend. Daarnaast wordt in deze Begroting voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren: de kosten van de eerste aanleg van riolering bij nieuwbouw worden daarbij niet meer als kosten van de grondexploitatie aangemerkt, maar als investeringen geactiveerd. Bij de aankomende financiële jaarrapportage projecten (FJP) wordt exact berekend welke investeringskredieten in 2024 nodig zijn, tot welke kapitaallasten dit leidt, op welke wijze deze vanaf 2025 via de rioolheffing gedekt kunnen worden en wat de verwachte financiële effecten op de grondexploitaties zijn.
Tot slot wordt in deze Begroting specifiek voor de grondexploitatie Spoorzone voorgesteld een nieuwe BR Spoorzone in te richten, waaraan de bijdragen vanuit de algemene middelen en de BR Stadsontwikkelfonds worden gedoteerd.
Met deze Begroting zijn dus de voorbereidingen getroffen door eerste financiële ruimte te creëren. Alles bij elkaar geeft dit voldoende basis om begin 2024 een gebiedsexploitatie voor te leggen. Op het moment dat de gebiedsexploitatie Spoorzone in 2024 aan de raad wordt voorgelegd, vindt besluitvorming plaats om dit traject daadwerkelijk in gang te zetten. Op dat moment zullen de middelen voor de Spoorzone ook aangevuld worden met dekkingen voor circa € 47 miljoen vanuit overige budgetten zoals bereikbaarheid, mobiliteit, groen, klimaat en parkeerinkomsten. Daarbij vertrouwen we erop dat we samen met het Rijk en de Provincie tot een sluitende businesscase kunnen komen.

Conclusies financieel beeld
Het financieel meerjarenbeeld in deze Begroting 2024 kan dekking bieden aan de autonome ontwikkelingen, waaronder de sterk gestegen nominale kosten. Daarnaast blijft er (beperkte) ruimte over voor dekking van nieuwe ambities, rekening houdend met de financiële spelregels. We realiseren een weerstandsfactor van 1,0 in 2024, hetgeen in lijn met onze financiële verordening is.
Vooral de ambitie op het gebied van de groeiende stad maakt echter dat de financiële positie in deze Begroting fors belast wordt. Dit blijkt uit de impact op het weerstandsvermogen. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027. Hiermee wordt duidelijk dat de voorlopige financiële vertaling van (een deel van) de verstedelijkingsopgave zwaar op de gemeentelijke begroting drukt. Het valt te bezien in hoeverre in de komende jaren deze en andere gemeentelijke opgaven door de

Rijksoverheid binnen de mogelijkheden van passende financiering worden voorzien. Dit zal bepalend zijn voor het daadwerkelijk kunnen realiseren van de gewenste ambities.

Reëel en structureel sluitende begroting

In het financiële beeld in de Perspectiefnota is een raming gemaakt van het gemeentefonds op basis van de september- en decembercirculaires 2022, aangevuld met een inschatting voor loon- en prijscompensatie die in de meicirculaire wordt toegekend. In deze Begroting is de doorrekening van de meicirculaire hier tegenover gezet, waarbij in de meicirculaire zoals gebruikelijk ook alle maatstaven meerjarig zijn geactualiseerd.
Onderstaand plaatje geeft inzicht in de incidentele en structurele ruimte die in de Begroting 2023 en 2024 vanuit het gemeentefonds ontstaat:

Hieruit blijkt dat de structureel beschikbare ruimte in de Begroting 2023 slechts € 5,7 miljoen was, maar in deze Begroting 2024 verruimd is met € 40 miljoen. Dit komt door de toename van het gemeentefonds in de afgelopen circulaires, doordat de eenmalige compensatie van € 10 miljoen in 2026 structureel wordt toegekend en doordat het uitstel van het verdeelmodel beschermd wonen binnen het gemeentefonds valt en daardoor als structurele post wordt beschouwd. De keerzijde van de grotere structurele ruimte is een verkleining van de incidentele ruimte in de jaren 2024 tot en met 2026 (alles boven de streep).
Hiermee is dus gebeurd waar in de Begroting 2023 op deze plek aan gerefereerd is. De aanpassing van de accresberekening heeft geleid tot een grotere structurele ruimte en een kleinere incidentele ruimte. Waar de Begroting 2023 het noodzakelijk maakte om met name een aantal investeringen, in tegenstelling tot de gebruikelijke werkwijze, incidenteel te bekostigen, zodat de structurele lasten zo laag mogelijk zouden blijven, biedt de Begroting 2024 de ruimte om deze investeringen weer op de gebruikelijke wijze te begroten door de kapitaallasten als structurele lasten in de begroting op te nemen.

Op basis van de beschikbare informatie, met name van het Rijk, zijn de verschillende inkomsten in deze begroting volgens de gebruikelijke methode geraamd. Daarnaast zijn geen extra taakstellingen opgenomen, terwijl wel rekening is gehouden met onder andere de forse tegenvallers als gevolg van de loon- en prijsontwikkeling. Daarmee is sprake van een reëel evenwicht in deze begroting.

Binnen deze kaders is de resterende ruimte uit de meicirculaire in de voorbereiding op de Begroting 2024 meegenomen om een integrale afweging te maken in de ambities en knelpunten zoals onder andere genoemd in de Perspectiefnota. Daarbij is uiteraard rekening gehouden met de besluitvorming van de Perspectiefnota. In dit totaal van ambities, knelpunten en wensen zijn in deze Begroting 2024 afwegingen en keuzes gemaakt. Dit leidt tot het volgende totale beeld van de incidentele en structurele verrekeningen met de algemene reserve:

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Uitgangspositie Begroting 2023	0	0	0	0
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve voorafgaand aan Perspectiefnota	5.814	25.361	-13.176	-976
Waarvan structureel	*30.629*	*34.904*	*9*	*9*
Waarvan incidenteel	*-24.815*	*-9.543*	*-13.185*	*-985*
Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	-6.072	-3.453	8.582	-10.275
Waarvan structureel	*-4.566*	*-3.839*	*7.317*	*-10.275*
Waarvan incidenteel	*-1.506*	*387*	*1.265*	*0*
Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota				
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Waarvan structureel	*-818*	*-411*	*150*	*-446*
Waarvan incidenteel	*-11.933*	*-4.370*	*-5.370*	*-100*
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Waarvan structureel	*-5*	*-241*	*-660*	*-1.159*
Waarvan incidenteel	*-2.197*	*2.325*	*3.300*	*-200*
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Waarvan structureel	*-3.902*	*-4.647*	*-3.661*	*-818*
Waarvan incidenteel	*-5.650*	*250*	*-530*	*-530*
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Waarvan structureel	*155*	*10*	*292*	*-2.635*
Waarvan incidenteel	*9.980*	*74*	*1.538*	*-785*
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*

Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-330*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-10.350*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*25.732*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-36.671*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

Uit deze tabel blijkt dat er in 2024 een bedrag van bijna € 11 miljoen aan de algemene reserve wordt onttrokken. Dit bestaat echter uit een structurele toevoeging van ruim € 25 miljoen en een incidentele onttrekking van ruim € 36 miljoen. Dit betekent dat de begroting voor 2024 structureel sluitend is. In het jaar 2025 loopt dit saldo zelfs nog verder op naar ruim € 28 miljoen. In 2026 zakt dit ver terug naar een structureel overschot van ruim € 4 miljoen, terwijl vanaf 2027 een beperkt voordelig saldo van € 1 ton resteert. In alle jaren ontstaat er dus een structureel sluitende begroting, die wel een flinke daling laat zien.

Gemeentefonds en overige (rijks)ontwikkelingen

Het gemeentefonds is de grootste inkomstenbron voor gemeenten. Jaarlijks worden gemeenten op een drietal momenten geïnformeerd over de actuele raming van het gemeentefonds. De meicirculaire is gebaseerd op de Voorjaarsnota van het Rijk en is een belangrijke bouwsteen van de gemeentelijke begroting.

Accres algemene uitkering

Het accres is tot en met 2025 gesplitst in een vaststaand volumedeel en een loon- en prijsdeel dat per circulaire wordt bijgesteld op basis van de laatste inzichten van het Centraal Planbureau (CPB) over de loon- en prijsontwikkeling.

Volumecompensatie

Tot en met 2025 is de volumeontwikkeling van het accres gekoppeld aan de rijksuitgaven (trap-op-trap-af) en voor deze jaren ook vastgezet. In het landelijke coalitieakkoord is besloten om het accres vanaf 2026 echter niet langer te koppelen aan de rijksuitgaven. In de Begroting 2023 ontstond daardoor vanaf 2026 het zogenaamde ‘ravijn’. In de septembercirculaire 2022 heeft het kabinet aanvullend eenmalig € 1 miljard in 2026 voor gemeenten ter beschikking gesteld om dit ravijn te verzachten. Dit is meegenomen in de Perspectiefnota 2024. In de meicirculaire 2023 is aangekondigd dat deze € 1 miljard vanaf 2027 structureel beschikbaar komt. Dit betekent voor Arnhem circa € 10 miljoen meer gemeentefonds vanaf 2027. In de Perspectiefnota 2024 was hiermee nog niet gerekend. Daarnaast heeft het kabinet een nieuwe financieringssystematiek voor gemeenten aangekondigd met als doel een stabiele(re) financiering en meer autonomie voor medeoverheden. De volumeontwikkeling van het gemeentefonds wordt daarbij gebaseerd op een historisch gemiddelde van de ontwikkeling van het bbp. In de Miljoenennota 2024 worden voor 2027 en verder de cijfers op basis van de bbp-systematiek berekend en opgenomen op basis van de op dat moment meest actuele gegevens.
In de meicirculaire is de koppeling aan het bbp vanaf 2027 dus nog niet verwerkt en zoals gebruikelijk verwerken we de meicirculaire in de Begroting. Voor het jaar 2027 is daarom aanvullend een inschatting gemaakt van het volumeaccres dat nog toegevoegd zal worden. Hierbij gaan we uit van het bedrag dat het Rijk voor 2027 hiervoor in de Voorjaarsnota gereserveerd heeft (€ 150 miljoen). Voor Arnhem betekent dit dus € 1,5 miljoen extra ruimte. Dit is prudent ingeschat.
Tot slot is bij de uitwerking van de nieuwe financieringssystematiek de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied betrokken. Op gemeentelijk niveau wordt in samenspraak met de VNG bezien welke mogelijkheden er zijn qua modernisering en uitbreiding van het belastinggebied, waarbij op basis van de uitkomsten een eventueel wetgevingstraject in gang wordt gezet. Omdat dit samenhangt met een mogelijk nieuw nationaal belastingstelsel, verwachten we niet dat dit korte termijn gaat gebeuren.

Loon- en prijscompensatie

In de meicirculaire is voor de jaren 2024 en verder de loon- en prijsontwikkeling meerjarig gestegen ten opzichte van de vorige raming uit de septembercirculaire 2022. Een eerste inschatting daarvan is reeds opgenomen in de

Perspectiefnota 2024. Daarnaast heeft het kabinet besloten dat het gemeentefonds vanaf 2027 geïndexeerd wordt op basis van de ontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp).
De loon- en prijsontwikkeling over 2022 is aanzienlijk gestegen ten opzichte van de oorspronkelijke raming. Om die reden heeft het kabinet bij de Najaarsnota 2022 besloten om bij de Voorjaarsnota 2023 eenmalig een extra structurele prijsbijstelling vanaf 2022 uit te keren. Bij de Najaarsnota werd gesproken over landelijk € 300 miljoen en dat zou op basis van de indexcijfers van maart 2023 nog hoger uitkomen. In de Perspectiefnota is hiermee rekening gehouden. Uit de meicirculaire 2023 blijkt echter dat conform de uiteindelijk gehanteerde grondslag de compensatie lager uitkomt dan de eerder genoemde € 300 miljoen en wel op € 127 miljoen in 2023, aflopend naar € 115 miljoen in 2027. Dit is verwerkt in deze Begroting.

Taakmutaties
Binnen het cluster Jeugdzorg worden in 2024 en 2025 extra middelen toegevoegd aan de algemene uitkering op basis van het principeakkoord over de Hervormingsagenda Jeugd. De beschikbaarstelling van de middelen vanaf 2026 en verder vindt pas plaats na het advies van de deskundigencommissie en de besluitvorming daarover. De middelen die voor 2025 worden toegevoegd aan de algemene uitkering, worden gecorrigeerd voor de afgesproken besparing (€ 500 miljoen) die aanvullend is opgenomen in het landelijke coalitieakkoord. Om die reden valt dit budget binnen het gemeentefonds lager uit dan waarmee in de Begroting 2023 rekening is gehouden. Dit geldt ook voor de jaren vanaf 2026. Uitwerking van de landelijke besparing van ruim € 500 miljoen moet echter ook leiden tot even zo grote lastenverlaging bij het programma jeugdzorg. Om die reden is een stelpost bij dit programma opgenomen. Deze vertaling in de begroting is conform de richtlijn van de Provincie.
In het cluster individuele voorzieningen Wmo worden structureel extra middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten samenhangend met het Integraal Zorgakkoord, ter compensatie van gemeenten voor gestegen kosten als gevolg van de invoering van het abonnementstarief Wmo. Daarnaast wordt het abonnementstarief vanaf 2025 afgeschaft en wordt in plaats daarvan een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo heringevoerd. De gestegen kosten als gevolg van het abonnementstarief deden zich al enkele jaren voor en waren dus al verwerkt in de begroting. Daarom kan dit deel van de extra rijksmiddelen ten gunste van de algemene middelen vallen.

Daarnaast is in de meicirculaire bevestigd dat de invoering van het nieuwe verdeelmodel voor beschermd wonen met een jaar is uitgesteld naar 2025. Ook zijn de verwachte kosten van beschermd wonen voor Arnhem meerjarig geactualiseerd. Dit leidt in 2027 tot een voordeel van ruim € 8 miljoen. Dit is verwerkt in de berekening van de meicirculaire. Zoals in de raadsbrief van 5 september is toegelicht, zijn er met de regio financiële afspraken gemaakt over de transformatie van beschermd wonen naar beschermd thuis, inclusief afspraken over onderlinge solidariteit en risicobeheersing. De financiële afspraken zoals genoemd in de raadsbrief zijn in deze Begroting verwerkt: in 2024 passen de financiële afspraken binnen de bestaande begroting van beschermd wonen en vanaf 2025 zijn de financiële afspraken vertaald door rekening te houden met het beslag op de algemene middelen aangevuld met meerjarige onttrekkingen aan de BR Wmo en jeugdzorg.

In de begroting is tot slot een structurele stelpost van jaarlijks € 1,0 miljoen opgenomen om bovenmatige rentestijgingen op te vangen. In de Perspectiefnota 2022-2025 is besloten om deze voor 2024 incidenteel vrij te laten vallen. Daarmee staat deze stelpost vanaf 2025 structureel in de begroting. Sinds de Perspectiefnota 2022-2025 is de rente wel gestegen, maar op korte termijn is Arnhem hiervoor relatief ongevoelig omdat in de afgelopen periode langlopende leningen tegen lage rentes zijn afgesloten. Daarmee kan de rentebuffer ook in 2025 en 2026 incidenteel vrijvallen. Vanwege prudent financieel beleid blijft de structurele buffer vanaf 2027 gehandhaafd.

Gemeentefonds en overige (rijks)ontwikkelingen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Ontwikkelingen gemeentefonds sept.- en dec.circulaire	23.670	24.894	36.394	19.070	S
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen sept.- en dec.circulaire	-553	-232	-232	-232	S
Gemeentefonds totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*23.118*	*24.662*	*36.162*	*18.838*	
Ontwikkelingen gemeentefonds meicirculaire	9.822	8.490	9.102	24.883	S
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen meicirculaire	-649	394	-1.085	-2.051	S
Vrijval rentebuffer		1.000	1.000		I
Gemeentefonds totaal aanvullend op Perspectiefnota	***9.173***	***9.884***	***9.017***	***22.832***	
Totaal ontwikkelingen gemeentefonds en overige ontwikkelingen	**32.290**	**34.546**	**45.179**	**41.670**	

Financiële koers van de beleidsontwikkelingen

In de Perspectiefnota 2024 - 2027 is een reeks autonome en overige financiële ontwikkelingen opgenomen. De onderstaande tabel met deze ontwikkelingen is overgenomen uit de Perspectiefnota, waarin ook een toelichting op deze ontwikkelingen is opgenomen.

Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Gemeentefonds	23.118	24.662	36.162	18.838	S
OZB indexatie (inkomsten)	1.489	1.489	1.489	1.489	S
Areaalontwikkeling OZB	233	233	233	233	S
OZB indexatie (lasten voor panden in eigen gebruik)	-214	-333	-456	-566	S
Actualisatie MIP	1.583	2.042	1.439	365	S
Indexering MIP	-2.038	-2.625	-2.226	-1.402	S
Planningsrealisme MIP	12	387	1.265		I
Nominaal: Cao	-7.032	-6.956	-6.923	-6.788	S
Nominaal: Zorgcontracten	-6.600	-6.600	-6.600	-6.600	S
Nominaal: Subsidies	-4.000	-4.000	-4.000	-4.000	S
Nominaal: Gemeenschappelijke regelingen	-3.200	-3.200	-3.200	-3.200	S
Nominaal: Overige	-5.200	-5.200	-5.200	-5.200	S
Areaalontwikkeling	-2.051	-2.051	-2.051	-2.051	S
Zorg: Aanvullende indexering zorgtarieven	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	S
Zorg: kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	S
Zorg: verhoging vergoeding/tarief pleegzorg	-300	-300	-300	-300	S
Zorg (Wmo): PGB in verhouding tot uitstroom WLZ	1.200	600	600	600	S

Indexatie contracten parkeergarages	-282	-282	-282	-282	S
Extra loon- en prijsstijgingen 2023 ev bij VGGM	-1.203	-1.203	-1.203	-1.203	S
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ	-600				I
VGGM: Programma Beter Bedrijfsvoeren	-493				I
Actualisatie BUIG	1.718	1.670	1.677	1.633	S
Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	527	527	527	527	S
Onderwijshuisvesting verbouwing Spiekmanlaan	-76	-75	-74	-73	S
Dekking Spiekmanlaan uit onderwijsmiddelen Begroting 2023	76	75	74	73	S
Uitbreiding school Confetti			-57	-57	S
Aanvullend investeringskrediet MFC De Salamander	-99	-98	-97	-96	S
Vervanging ondergrondse containers (OC's)	-194	-340	-484	-626	S
Dekking kosten OC's uit afvalstoffenheffing	194	340	484	626	S
Hogere beheerkosten transferhal Arnhem Centraal	-280	-280	-280	-280	S
Totaal Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	**-5.712**	**-3.518**	**8.517**	**-10.340**	

In deze begroting is de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. In voorgaande begrotingen zijn investeringen in sommige gevallen nog als incidentele last in de exploitatie opgenomen. De investeringen in mobiliteit, verduurzaming vastgoed en cultureel vastgoed worden in deze begroting dan ook als investering met kapitaallasten verwerkt.
De financiële ontwikkelingen ten opzichte van de vorige begroting zijn onderverdeeld in de thema's Duurzaam Arnhem, Groen Arnhem, Kansrijk Arnhem en Verbonden Arnhem. Deze worden in de volgende paragrafen inzichtelijk gemaakt. Daarbij zijn in elke tabel, indien van toepassing, eerst de ontwikkelingen zoals opgenomen in de Perspectiefnota, benoemd. Daaronder zijn de ontwikkelingen die zich na de Perspectiefnota hebben voorgedaan, weergegeven. In iedere paragraaf is eerst een tabel opgenomen met beleidsontwikkelingen die gedekt worden door bestaande budgetten of reserves. Daarna is een tabel opgenomen met ontwikkelingen die gedekt worden vanuit de algemene middelen.

Een DUURZAAM Arnhem

Ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Reservering middelen Spoorzone Oost	12.011	1.000			I
Middelen Stadsontwikkelfonds	-10.501	-1.000			I
Middelen Gebiedsontwikkeling Kronenburg	-1.100				I
Middelen Zuidelijke binnenstad	-410				I
Flexwonen Merwedeterrein	-300				I
Dekking Stadsontwikkelfonds	300				I
Inzet middelen uit Klimaatfonds	-5.000	-5.000	-5.000		I
Dekking Klimaatfonds	5.000				I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***-5.000***	***-5.000***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem	**0**	**-5.000**	**-5.000**	**0**	

Spoorzone Oost
Om invulling te geven aan de opgave tot en met 2030 is in afstemming met het Rijk een businesscase opgesteld voor de realisatie van circa 5.400 woningen in het gebied. De dekking van deze gebiedsontwikkeling komt vanuit het Rijk, de Provincie en gemeentelijke middelen. Een deel van de gemeentelijke middelen is reeds beschikbaar binnen bestaande budgetten en wordt bij elkaar gebracht binnen de nieuw te vormen bestemmingsreserve Spoorzone Oost. Dit betreft middelen vanuit de bestemmingsreserves Stadsontwikkelfonds (€ 9,5 miljoen), Gebiedsontwikkeling Kronenburg (€ 1,1 miljoen) en Zuidelijke binnenstad (€ 0,4 miljoen).

Flexwonen Merwedeterrein
Voor het project Flexwonen Merwedeterrein wordt een aanvullend budget van € 0,3 miljoen in 2024 begroot. Doordat een aanzienlijk deel van de grond afgevoerd dient te worden zijn er extra kosten voor grondwerkzaamheden. Daarnaast is er een aanvullend planbudget nodig om het project tot realisatie te brengen. Zowel de kosten voor onderzoeken als de afstemming met de omgeving en corporaties vraagt meer aandacht en tijd dan waarmee aanvankelijk is rekening gehouden. Deze extra lasten worden gedekt vanuit het Stadsontwikkelfonds.

Klimaatbudget
Om de energietransitie een impuls te geven is in de Begroting 2023 € 15,0 miljoen vrijgemaakt dat is toegevoegd aan het Klimaatfonds. Snelle en effectieve maatregelen zijn nodig om de klimaatcrisis te bestrijden. In de energietransitie is de afgelopen jaren al flink geïnvesteerd en deze zal de komende jaren worden geïntensiveerd. We verwachten in de jaren 2024, 2025 en 2026 jaarlijks € 5 miljoen te besteden. Om die reden wordt de begrote toevoeging van € 10 miljoen in 2023 en van € 5 miljoen in 2024 teruggedraaid en wordt het Klimaatbudget direct in de exploitatie begroot. Dit sluit daarmee aan bij het ritme waarmee de uitgaven worden gedaan. Het klimaatbudget wordt binnen de kaders voor het klimaatfonds besteed.

Ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem tlv Algemene middelen	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**I/S**
Bedragen x € 1.000					
Eenmalige dotatie aan de BR Voorstudies	-500				I
Eenmalige bijdrage aan stadsontwikkelfonds tbv gemeentelijke planontwikkelingskosten grootschalige gebiedsontwikkelingen		-1.000			I
Publiek onrendabele top Spoorzone Oost	-12.000	-1.000			I
Publiek onrendabele top Spoorzone Oost: tbv park en mobiliteit				-600	S
Lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk Inkopen	-270	-270	-270		I
Aanvangsfase Verhuurdersvergunningen (Wet Goed Verhuurderschap)	-600	-75	-75	-75	S
Makelpunt	-100	-100	-100	-100	S
Community manager Merwedeterrein (motie 23M03)	-50	-50	-50	-50	I
Handhaving verbod permanente bewoning vakantieparken	-50	-50	-50	-50	I
Wasbare proefluiers (amendement 22A38)	-63				I
Verduurzamen vastgoed: vrijval	2.500	3.000			I

Verduurzamen vastgoed: kapitaallasten	-118	-236	-375	-371	S
Energieprijzen eigen gebruik vastgoed	-1.500				I
Beëindiging spaarelement rioolheffing			700	700	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***-12.751***	***220***	***-220***	***-546***	
Totaal ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem	**-12.751**	**220**	**-220**	**-546**	

Eenmalige dotatie aan de BR Voorstudies
Wanneer een ruimtelijke ontwikkeling wenselijk is en er nog geen beleid, programma of gebiedsvisie als kader daarvoor is vastgesteld, is er voorstudiebudget beschikbaar om de haalbaarheid te onderzoeken. Deze voorstudie zal in een korte periode worden uitgevoerd en zal leiden tot een raadsbesluit waarna de plankosten kunnen worden geactiveerd. Als er voor het einde van het boekjaar geen dergelijk raadsbesluit wordt genomen, of wanneer de ontwikkeling wordt gestopt blijven de kosten voor rekening van het voorstudiebudget. Voor voorstudies is een jaarlijks budget van € 100.000 beschikbaar. De bestemmingsreserve Voorstudies is volledig uitgeput. Vanwege de verstedelijkingsopgave en een toenemend aantal initiatieven voor nieuwe ontwikkelingen wordt voorgesteld om éénmalig € 0,5 miljoen toe te voegen aan de BR Voorstudies.

Eenmalige bijdrage aan stadsontwikkelfonds tbv gemeentelijke planontwikkelingskosten grootschalige gebiedsontwikkelingen
De omgevingsvisie en verstedelijkingsstrategie geven kaders en richting voor een verdere gezonde groei van de Arnhem in de komende 20 jaar. Hierbinnen is de urgente woningbouwopgave prominent aanwezig. In 2020 hebben we ons de ambitie gesteld om voor 2040 16.000 woningen toe te voegen. Op dit moment, drie jaar later, zijn er in Arnhem nog zo'n 14.000 woningen benodigd. Aan de ontwikkeling hiervan zijn plankosten verbonden die naar verwachting in de ordegrootte van € 2 á € 4 miljoen gaan vallen. De plankosten worden conform de spelregels van grondbeleid onderdeel van de business case of grondexploitatie. Anders dan in het verleden, zijn de binnenstedelijk gebiedsontwikkelingen niet langer winstgevend voor gemeentes, maar vragen deze extra investeringsmiddelen vanuit een publieke onrendabele top. Ter dekking van de plankosten voor de onrendabele top wordt in 2025 € 1,0 miljoen toegevoegd aan het stadsontwikkelfonds.

Publiek onrendabele top Spoorzone Oost
In de huidige businesscase voor de ontwikkeling van Spoorzone Oost waarin 5.400 extra woningen worden gebouwd, zijn behalve middelen uit bestaande gemeentelijke budgetten nog aanvullende middelen nodig. Daarom wordt in 2024 € 12,0 miljoen en in 2025 € 1 miljoen extra toegevoegd aan de bestemmingsreserve Spoorzone, waarmee de totale reservering in 2024 uitkomt op € 23 miljoen en in 2024 op € 24 miljoen.
Voor de inrichting van de openbare ruimte wordt een investeringsbudget van € 19 miljoen vrijgemaakt. Dit leidt tot structurele kapitaallasten van € 0,6 miljoen vanaf 2027 en aanvullend € 0,3 miljoen vanaf 2028.

Lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk inkopen
Arnhem heeft grote ambities op het gebied van lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk inkopen. Om hier een impuls aan te geven wordt in 2024, 2025 en 2026 jaarlijks € 0,3 miljoen geïnvesteerd. Hiermee wordt bewustwording gecreëerd en de gewenste aanpak in onze organisatie en in onze werkprocessen geborgd. Tevens draagt deze impuls ertoe bij dat er meer inzicht komt in gemaakte contractuele maatschappelijke afspraken met leveranciers en hierdoor ook beter gemonitord en gestuurd kan worden.

Aanvangsfase Verhuurdersvergunningen (Wet Goed Verhuurderschap)
In de Begroting 2023 is de ambitie opgenomen om stadsbrede verhuurdersvergunningen in te voeren. Bij een stadsbrede invoering vallen ongeveer 15.000 adressen onder een vergunningsregime. Er is structureel € 0,3 miljoen beschikbaar voor de uitvoering van de vergunningverlening, het toezicht en de handhaving. Gelet op de organisatiekosten van het opzetten van een vergunningverlening- en handhavingsregime en de capaciteit die het vergt om in de beginfase adressen te inventariseren, aan te schrijven en registreren wordt eenmalig € 0,6 miljoen vrijgemaakt en € 75.000 structureel.

Makelpunt
Makelpunt Arnhem is sinds april 2022 online. Inmiddels worden er circa 140 locaties op de site aangeboden en de verwachting is dat dit veel verder wordt uitgebreid met scholen, sportpanden en diverse andere locaties. De huidige aanbieders zijn enthousiast en zien de meerwaarde van Makelpunt Arnhem. In de subsidievoorwaarden is ook opgenomen dat iedereen mee doet met het Makelpunt. Tot en met 2023 wordt dit vanuit ontmoeten en verbinden financieel ondersteund. Om ook na 2023 Makelpunt Arnhem in de lucht te houden wordt een structurele last van € 100.000 opgenomen.

Community manager Merwedeterrein (motie 23M03)
Op het Merwedeterrein worden 149 flexwoningen gerealiseerd. Gelet op de locatie, nabij het kwetsbaardere Presikhaaf 1, heeft de raad met motie 23M03 het college opgedragen om een sociaal beheerder/community manager in te zetten in het gebied. Deze persoon dient zich te ontfermen over de nieuwe huurders en legt actief de verbinding met de rest van de buurt. Er worden nog afspraken met woningcorporaties gemaakt over de financiering van de 'sociale componenten' van de flexwoonontwikkeling bij het Merwedeterrein, en er liggen subsidiekansen liggen bij de Provincie Gelderland. Om er zeker van te zijn dat er met ingang van 2024 dekking is voor een sociaal beheerder, wordt hiervoor tot en met 2027 een budget van jaarlijks € 50.000 in de begroting opgenomen.

Handhaving verbod permanente bewoning vakantieparken
Op Vakantiepark Arnhem wordt al een aantal jaar gehandhaafd op het voorkomen van permanente bewoning. Het aantal permanente bewoners is geslonken naar 42. Ook op de andere vakantieparken vindt permanente bewoning plaats om te voorkomen dat op sommige parken bewoning toeneemt is actief toezicht noodzakelijk. Hiervoor wordt tot en met 2027 jaarlijks € 50.000 vrijgemaakt.

Wasbare proefluiers (amendement 22A38)
Om de hoeveelheid eenmalige luiers die in het restafval belanden te verminderen, wordt zoals ook in de raadsbrief d.d. 16-05-2023 aangegeven (zaaknummer 196737) in 2024 een proefproject gehouden met de uitgifte van een gratis proefluier aan nieuwe ouders bij de aangifte van een geboorte. Op die manier brengen we wasbare luiers actief onder de aandacht bij alle nieuwe ouders en maken we het makkelijk om de wasbare luiers te proberen en te blijven gebruiken. De kosten voor deze proef bedragen eenmalig € 63.000 in 2024.

Verduurzamen vastgoed
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Het investeringsbudget voor het verduurzamen van gemeentelijk vastgoed is één van deze posten. Voor een totaal investeringsbudget van € 8,0 miljoen worden in deze begroting de kapitaallasten opgenomen.

Energieprijzen eigen gebruik vastgoed
De energieprijzen zijn in 2022 en 2023 fors gestegen. Het is onzeker in hoeverre deze stijging structureel is. Voor 2024 is de verwachting dat de energieprijzen nog hoog zullen blijven. Daarom wordt in 2024 € 1,5 miljoen extra aan energielasten in de begroting opgenomen voor het eigen gebruik in gemeentelijk vastgoed.

Beëindiging spaarelement rioolheffing
In de Begroting 2022 is een spaarelement aan de rioolheffing toegevoegd waarmee een voorziening is gevormd voor toekomstige vervangingsinvesteringen. Daarnaast werden hiermee ongewenste tariefschommelingen voorkomen. Op basis van het investeringsplan is een verdere toevoeging aan de voorziening na 2025 niet meer noodzakelijk. Deze heeft dan een omvang van € 2,8 miljoen. Ook is er geen noodzaak meer voor de voorziening om ongewenste tariefschommelingen te voorkomen. Daarmee kan vanaf 2026 het spaarelement van € 0,7 miljoen uit de rioolheffing vervallen.

Een GROEN Arnhem

Er zijn geen ontwikkelingen met dekking binnen het Thema Een GROEN Arnhem.

Ontwikkelingen een GROEN Arnhem tlv Algemene middelen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Willemsplein				-284	S
Verkeersveiligheid	-24	-47	-71	-95	S
Snelfietsroute Arnhem-Huissen			-205	-205	S
Energieprijzen eigen gebruik openbare ruimte	-2.300				I
Prijsindexaties parkeergarages	282	282	282	282	S
Bewaking parkeergarages	-130				I
Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd	-100	-100	-100		I
Werklocaties		-200	-200	-200	I
Veerpolderstraat	-652				I
Bijdrage aan coördinatie milieubeleid ODRA	-50	-50	-50	-50	S
Regeling rookgaskanalen	-125	-125			I
Uitvoering parkenvisie	-500	-500			I
Toevoeging Groenfonds	-350	-350			I
Woonwagenlocatie Bethaniënstraat (incl. grondwal)	-2.540				I
Bomen: continuering extra budget			-20	-41	S
Mobiliteit: vrijval incidentele budgetten	4.500	3.600	3.600		I
Mobiliteit: kapitaallasten	-213	-426	-596	-767	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	**-2.202**	**2.084**	**2.640**	**-1.359**	
Totaal ontwikkelingen een GROEN Arnhem	**-2.202**	**2.084**	**2.640**	**-1.359**	

Willemsplein

Het Willemsplein is een belangrijke plek in de stad en een groot OV knelpunt. De komende jaren zal dit aangepast worden om het ook in de toekomst goed te kunnen blijven gebruiken. De totale investering zal tussen de € 10 en € 20 miljoen bedragen. De dekking hiervoor komt deels vanuit het regulier mobiliteitsbudget en zal mogelijk ook vanuit het Klimaatfonds en de budgetten voor vergroening en groot wegenonderhoud komen. Voorlopig wordt een aanvullend investeringsbudget van € 6,0 miljoen in de begroting opgenomen. De kapitaallasten bedragen hiervoor structureel € 284.000.

Verkeersveiligheid

Bij Arnhem als duurzaam bereikbare stad ligt ook de focus op verkeersveiligheid. De komende vier jaar wordt extra geïnvesteerd in verkeersveiligheidsknelpunten en de realisatie van schoolzones. Hiervoor wordt het investeringsbudget tot en met 2027 jaarlijks met € 500.000 verhoogd0. De kapitaallasten hiervoor lopen op van € 24.000 in 2024 tot structureel € 95.000 vanaf 2027.

Energieprijzen eigen gebruik openbare ruimte

De energieprijzen zijn in 2022 en 2023 fors gestegen. Het is onzeker in hoeverre deze stijging structureel is. Voor 2024 is de verwachting dat de energieprijzen nog hoog zullen blijven. Daarom wordt in 2024 € 2,3 miljoen extra aan energielasten in de begroting opgenomen voor het eigen gebruik in de openbare ruimte.

Prijsindexaties parkeergarages
Zoals aangekondigd in de Perspectiefnota 2024-2027 is voor de Begroting 2024 bekeken of de prijsindexatie van de parkeergarages gedekt kan worden vanuit de bestemmingsreserve Bereikbaarheid. Dit blijkt te kunnen waardoor een structureel voordeel van € 282.000 voor de algemene middelen ontstaat.

Bewaking parkeergarages
Vanwege de toenemende overlast door daklozen in de parkeergarages zijn er maatregelen getroffen om de overlast tegen te gaan. In de dienstverleningsovereenkomst met P1 zijn afspraken gemaakt met betrekking tot het schoonmaken en beheren van de parkeergarages. Daarnaast worden er extra kosten gemaakt voor de beveiliging van de parkeergarages. Hiervoor wordt in 2024 € 130.000 begroot.

Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd
Voor de kwaliteitsimpuls werklocaties wordt voor de jaren 2024 tot en met 2026 jaarlijks een aanvullend budget van € 100.000 begroot. Deze middelen worden onder andere ingezet voor de kwartiermaker voor de Nieuwe Haven en de ambities zoals omschreven in het ambitiedocument Het Broek.

Werklocaties
In de Begroting 2023 is € 200.000 vrijgemaakt in 2023 en 2024 voor de uitvoering en/of cofinanciering van de korte termijn activiteiten uit de uitvoeringsagenda van het implementatieplan Nieuwe Haven. Om constructief te werken aan toekomstbestendige werklocaties wordt ook voor de jaren 2025, 2026 en 2027 een extra budget van jaarlijks € 200.000 begroot.

Veerpolderstraat
Voor het project Veerpolderstraat, waar de realisatie van 37 huurappartementen en de ontwikkeling van een zorgvoorziening voor dementerende ouderen gerealiseerd wordt, zijn we met bewoners in gesprek om hun zorgen bij de ontwikkeling te bespreken en te kijken naar planaanpassing om aan deze zorgen tegemoet te komen. Inzet is een aangepast plan waarin meer ruimte is voor groen en spelen. Hierdoor dalen de opbrengsten van de grondverkoop met € 446.000 in 2024. Voor de aanleg van groen en spelen wordt een extra budget van € 206.000 begroot.

Bijdrage aan coördinatie milieubeleid ODRA
Door de ODRA wordt extra ingezet op coördinatie en afstemming van het gezamenlijk milieubeleid. Hiervoor wordt de formatie uitgebreid. Als gevolg hiervan stijgt de bijdrage aan ODRA voor Arnhem met € 50.000 structureel.

Regeling rookgaskanalen
In de Perspectiefnota is opgenomen dat we werken aan de uitvoering van afspraken uit de Luchtagenda en daarvoor willen deelnemen aan een subsidieregeling voor het verwijderen of onklaar maken van rookgaskanalen. Voor de cofinanciering van deze subsidieregeling wordt in 2024 en 2025 € 125.000 begroot.

Uitvoering parkenvisie
Op dit moment wordt de parkenvisie opgesteld. De Parkenvisie geeft een ruimtelijk beeld voor de toekomst op gebied van cultuurhistorie (rijksmonument), biodiversiteit, klimaatbestendig en gezondheid (recreatie) voor het beheer van bossen en parken. In het kader van de parkenvisie loopt nu voor Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem een aanvraag voor een monumentenvergunning. De parkenvisie zal dit jaar worden vastgesteld en naar de raad worden gestuurd. Voor de uitvoering van de parkenvisie wordt in deze begroting voor 2024 en 2025 vast € 500.000 vrijgemaakt.

Toevoeging Groenfonds
In 2024 en 2025 wordt € 350.000 toegevoegd aan de bestemmingsreserve Groenfonds voor de aankoop van grond voor natuurontwikkeling in het kader van groen en ontmoeten die voorzien is in 2025.

Woonwagenlocatie Bethaniënstraat (incl. grondwal)
In de voorbereiding van de herinrichting van de Bethaniënstraat is gebleken dat hier meer middelen voor nodig zijn. Hiervoor wordt in 2024 € 2,5 miljoen extra in de begroting opgenomen. Dit wordt ingezet voor de extra kosten voor de sanering van de grondwal en een aanpassing van het inrichtingsplan. Daarnaast worden met deze toevoeging aan het budget de kostenstijgingen opgevangen.

Bomen: continuering extra budget
Voor 2025 en 2026 wordt een extra investeringskrediet van € 600.000 begroot om het bestaande bomenbeleid en de groene ambities te kunnen blijven realiseren. De kapitaallasten die hiervoor in de begroting worden opgenomen, bedragen € 20.000 in 20256 en structureel € 41.000 vanaf 2027.

Mobiliteit
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven, is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Hiertoe behoort ook een deel van de middelen die zijn toegekend aan mobiliteitsdoeleinden. Het gaat om de volgende onderwerpen: verlagen maximum snelheid, verminderen aantal rijbanen en de wandel- en fietspromenade Rijnkade. Hiervoor worden in deze Begroting 2024 de kapitaallasten in de begroting opgenomen van € 213.000 in 2024 oplopend tot structureel € 767.000 vanaf 2027 en de investeringen in het meerjareninvesteringsplan meegenomen.

Een KANSRIJK Arnhem

Ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Motie Online bewustwordingsaanpak voor jongeren (21M105)	-168				I
Dekking Online bewustwordingsaanpak jongeren uit BR Beschermd en weerbaar	168				I
Investeren in jongerenwerk zwaardere doelgroepen Geitenkamp	-75	-75			I
Vlindertuin Geitenkamp	-75	-75			I
Immerloo Schuldenvrij	-250	-250			I
Dekking jongerenwerk en Vlindertuin Geitenkamp en Immerloo Schuldenvrij uit middelen Arnhem Oost	400	400			I
Implementatie subsidiehuis	-60				I
Dekking implementatie subsidiehuis uit BR WMO & Jeugdzorg	60				I
Preventieve jeugdbescherming Veilig, Aanwezig, Vertrouwd. Uitbreiding pilot	-180	-180	-180	-180	I
Dekking uit BR Wmo en jeugdzorg: VAV uitbreiding pilot	180	180	180	180	I
Inzet ervaringsdeskundigheid binnen maatschappelijke opvang		-75	-75	-75	I
Dekking uit BR Beschermd en weerbaar: Inzet ervaringsdeskundigheid binnen maatschappelijke opvang		75	75	75	I
Uitbreiding capaciteit Kruispunt en De Duif		-120	-120	-120	I
Uitbreiding gezinsopvang		-200	-200	-200	I
Dekking uitbreiding capaciteit Kruispunt, De Duif en gezinsopvang uit BR Beschermd en weerbaar		320	320	320	I
Buurtconciërges	-425				I
Buurtconciërges dekking uit WIF	425				I
Buurtconciërges overheveling dekking uit WIF	-425				I
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*-425*	*0*	*0*	*0*	
Verlenging zorgaccounthouder (wachtlijsten GGZ)	-75				I
Dekking verlenging zorgaccounthouder uit BR Wmo en Jeugdzorg	75				I
Integraal accommodatiebeleid	-200	-100			I

Dekking integraal accommodatiebeleid uit middelen Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt	200	100			I
Uitbreiding buurtsportcoaches	-113	-113			I
Dekking uitbreiding buurtsportcoaches uit BR Jeugdfonds	113	113			I
Vervanging hockeyveld HCM	-26	-26	-26	-26	S
Vervanging kunstgrasveld Arnhemse Boys Schuytgraaf	-17	-17	-17	-17	S
Sportdag op Papendal	-40	-40	-40	-40	S
Dekking HCM, kunstgrasveld Arnhemse Boys, sportdag Papendal in bestaande budgetten sport	83	83	83	83	S
Huisvesting bijzondere doelgroepen	-1.500	-1.500	-1.500	-1.500	I
Dekking uit BR Huisvesting bijzondere doelgroepen	1.500	1.500	1.500	1.500	I
Opvang dakloze EU-burgers (motie 23M41)	-500	-500			I
Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	500	500			I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***0***	***0***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem	**-425**	**0**	**0**	**0**	

Verlenging zorgaccounthouder (wachtlijsten GGZ)
De zorgaccounthouder die de gemeente extern inhuurt, bemiddelt sinds een jaar bij het terugdringen van de wachtlijsten GGZ in de Jeugdzorg en is daarin succesvol gebleken. Bij de behandeling van de Perspectiefnota heeft het college toegezegd om het contract te verlengen tot 1 oktober 2024. De kosten van de verlenging worden geraamd op € 75.000. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Integraal accommodatiebeleid
In de afgelopen jaren is de wens ontstaan om integraal te kijken naar het gebruik, beheer en exploitatie van maatschappelijke accommodaties. Dit willen we faciliteren middels een status quo analyse op gebiedsniveau. Zo kunnen we groeien naar een stad waar bijvoorbeeld MFC's, buurthuizen, sportclubs en scholen centrale plekken in de wijk zijn door gericht beleid en inspanningen en betere afstemming op elkaar. De verwachting is dat de kaders van het integraal accommodatiebeleid eind 2024 gereed zijn. Hiervoor wordt de huidige inzet voor sociaal beheer verlengd tot en met 2025. Hiervoor wordt in 2024 € 200.000 begroot en in 2025 € 100.000. Dit wordt gedekt vanuit de middelen voor Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt.

Uitbreiding buurtsportcoaches
De gemeente Arnhem werkt al sinds jaren met buurtsportcoaches. Deze professionals in wijken zetten sport als middel in om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals een gezonde leefstijl, het tegengaan van eenzaamheid onder ouderen en het tegengaan van overlast onder jongeren. In een aantal wijken is er behoefte aan (meer) buurtsportcoaches. De buurtsportcoaches worden voornamelijk ingezet in de in de wijken waarop ook in het kader van de Arnhem Oost aanpak wordt ingezet. Omdat een verschuiving van de inzet van de buurtsportcoaches ten koste gaat van de inzet in die wijken, wordt voor de komende twee jaar het aantal buurtsportcoaches uitgebreid. Hiervoor wordt jaarlijks € 112.500 begroot.

Vervanging hockeyveld HCM, vervanging kunstgrasveld Arnhemse Boys Schuytgraaf en sportdag op Papendal
Gezien het ledenaantal van HCM en het aantal jongeren uit de omliggende wijken dat hockeyt, is het vanuit de gemeentelijke beweegdoelstellingen noodzakelijk dat dit veld gerenoveerd wordt. Hiervoor is een investering nodig van € 500.000. Dit leidt tot structureel hogere lasten van € 26.000.

Arnhemse Boys heeft de wens om een natuurgrasveld om te zetten in een (duurzaam) kunstgrasveld. Een kunstgrasveld is namelijk nagenoeg continu bespeelbaar, waar een natuurgrasveld maar zeer beperkt bespeeld kan worden in verband met de kwaliteit van het veld. Hierdoor zal Arnhemse Boys veel meer jeugd kunnen faciliteren. Hiervoor is een investering benodigd van € 115.000, wat leidt tot € 17.000 structurele kapitaallasten vanaf 2024.

Naar aanleiding van de motie 21M103 ‘een Arnhemse Sportdag’ is voor 2022/2023 (één schooljaar) budget beschikbaar gesteld voor uitvoering van deze motie (€ 40.000 incidenteel). Gekozen is voor een langduriger traject van dertig weken gedurende het schooljaar 2022-2023, waarbij elke week een andere groep basisschoolleerlingen (groep 6 t/m 8) langs komt op Papendal voor een dagvullend pedagogisch verantwoord lesprogramma, breder dan enkel sport. Om dit concept navolging te geven wordt vanaf 2024 € 40.000 begroot. Dit wordt samen met de vervanging van de sportvelden gedekt vanuit de huidige middelen binnen sport.

Huisvesting bijzondere doelgroepen
Vanuit de ambities uit de Nota Wonen en Zorg wordt het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uitgebreid. Het kan gaan om bijvoorbeeld het ontwikkelen van een tussenvoorziening voor statushouders, uitbreiding van woningen voor extreme overlastgevers, het realiseren van flexwoningen, aankopen en verbouwen van panden (al dan niet voor specifieke doelgroepen, en/of ten behoeve van een betere spreiding over de wijken). Hiervoor wordt incidenteel € 1,5 miljoen per jaar van 2024 tot en met 2027 begroot voor onder andere projectkosten, plankosten, voorinvesteringen, of voor onrendabele toppen. Ter dekking wordt een nieuwe bestemmingsreserve bijzondere huisvesting gevormd. Deze wordt in 2024 gevoed met € 6,0 miljoen vanuit de bestemmingsreserve Wmo & Jeugdzorg.

Opvang dakloze EU-burgers (motie 23M41)
Voor de opvang van dakloze EU-burgers wordt in 2024 en 2025 elk jaar € 500.000 begroot. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem tlv Algemene middelen	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**I/S**
Bedragen x € 1.000					
Actualisatie WSW	-2.151	-2.270	-1.380	1.447	S
Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire	371	370	345	317	S
Actualisatie BUIG	-1.299	-1.293	-1.172	-1.128	S
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ	102				I
VGGM: Programma Beter Bedrijfsvoeren	247				I
Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds	1.000	1.000			I
Sportbedrijf tekort begroting	-2.800				I
Huur- vs subsidieindexatie maatschappelijke partners	-559	0	0	0	I
Inkomensregelingen	-960				I
Individuele studietoeslag	-400				I
Vroegsignalering	-340				I
Schuldhulpverlening particulieren	-440				I
Bijna gratis OV voor Gelrepashouders	-25	-25	-25	-25	S
Grip op eigen financiële situatie inwoners	-125	-125	-125	-125	S
Verlenging maatregelen energiecrisis	-500	-500			I
Gedeeltelijke dekking uit Energiearmoedefonds	400	400			I
Ervaringsdeskundigen	-100				I
Sportpark Paasberg	-105	-105	-105	-105	S
Doorontwikkeling/implementatie Koersnota 2.0 Wijksturing	-150				I
Formatie functionele gegevensbescherming (JZ)	-120	-120			I
Leefbaarheid en voorzieningen Malburgen-Oost Noord / Amusementsorkest DWS		-132	-132	-132	S

Aankoop Maatschappelijke accommodaties	-19	-19	-19	-19	S
Incidentele subsidies welzijn	-1.000				I
Gedeeltelijke dekking uit BR jeugdfonds	500				I
Taakstelling subsidies welzijn	-545	-545	-545	-545	S
Duurzame opvang vluchtelingen	-500	-500	-500	-500	I
Ecovrede	-30	-30	-30	-30	I
Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel	-4	-4	-4	-4	S
Inzet op handhaving structureel (motie 23M57)		-500	-500	-500	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***-9.552***	***-4.397***	***-4.191***	***-1.348***	
Totaal ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem	**-9.552**	**-4.397**	**-4.191**	**-1.348**	

Actualisatie WSW
De begroting WSW is geactualiseerd. Hierbij wordt uitgegaan van een structurele looncompensatie van tussen 7% en 10% afhankelijk van de inschaling. De actualisatie leidt tot een nadeel van € 2,5 miljoen in 2024 dat afloopt en in 2027 omslaat in een structureel voordeel van € 1,4 miljoen.

Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire
Voor de septembercirculaire 2023 van het gemeentefonds is een compensatie van de verhoging van het minimumloon voor de WSW aangekondigd. Voor Arnhem zal het aandeel hierin uitkomen op € 371.000 in 2024 aflopend tot structureel € 317.000 vanaf 2027.

Actualisatie BUIG
Op basis van de meicirculaire van het gemeentefonds en de realisatie over 2023 is de BUIG geactualiseerd. Deze wordt ten opzichte van de actualisatie bij de Perspectiefnota naar beneden bijgesteld. Hierdoor ontstaat een structureel nadeel van € 1,3 miljoen vanaf 2024. Voor de volgende actualisatie bij de Perspectiefnota van volgend jaar wordt bekeken hoe de voorspelbaarheid vergroot kan worden waarmee fluctuaties in de raming tussen Perspectiefnota en Begroting beperkt kunnen worden.

VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ en Programma Beter Bedrijfsvoeren
In de Perspectiefnota is voor de programma's Basis op orde en Beter Bedrijfsvoeren waarmee VGGM haar dienstverlening voor de toekomst op een hoger niveau wil brengen, rekening gehouden met extra lasten in 2024 van respectievelijk € 600.000 en € 498.000. Hierbij werd aangegeven dat er nog discussie gevoerd werd over deze bedragen. De uiteindelijke bijdragen zijn lager uitgekomen, waarmee voor Arnhem een voordeel ontstaat van € 102.000 en € 247.000 in 2024.

Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds
Actualisatie van de BR Jeugdfonds leidt tot de conclusie dat de begrote dotatie van jaarlijks € 1 miljoen in 2024 en 2025 in beginsel niet noodzakelijk lijkt voor de dekking van het programmaplan Perspectief op Jeugd. Deze dotatie kan teruggedraaid worden ten gunste van de algemene middelen. Wanneer ook de toevoeging voor 2023 wordt teruggedraaid, blijft voor de ambities op dit beleidsterrein in totaal € 4 miljoen aan middelen beschikbaar in deze reserve.

Sportbedrijf tekort begroting
Mede als gevolg van de gestegen energielasten is een tekort op de begroting van het Sportbedrijf ontstaan. Het is onzeker in hoeverre deze stijging van de energielasten structureel is. Daarom wordt vooralsnog het tekort incidenteel in 2024 ingeboekt. Dit levert een nadeel voor de algemene middelen op van € 2,8 miljoen.

Huur- versus subsidie-indexatie maatschappelijke partners
De huurders van onze gebouwen hebben te maken met ongekende kostenstijgingen. De gemeente Arnhem hanteert de kostprijsdekkende huur systematiek voor haar huurders. Jaarlijks indexeren wij de huurprijs per 1 mei met de CPI index..Bij de Perspectiefnota is besloten om dit jaar af te wijken van deze CPI index en voor de huurindexatie uit te gaan van de kerninflatie, welke is vastgesteld op 6,4%.

Er is een inventarisatie gedaan van de huursommen in de verschillende beleidsterreinen. Daarbij is een berekening gemaakt van het verschil tussen de verwachte subsidie indexatie en een huurindexering op basis van de kerninflatie van 6,4%. Uitgangspunt is dat bij cultuur en sport de partners exploitatiesubsidie ontvangen van de gemeente die wordt geïndexeerd in 2023 met 3,1%. Voor de MFC's, de kinderboerderijen en de buurthuizen wordt een volledige compensatie van de huurprijs gerekend, waarbij een exploitatiesubsidie dus niet van toepassing is. Voor deze laatste drie groepen wordt de subsidie in 2024 incidenteel aanvullend geïndexeerd voor in totaal € 559.000.

Inkomensregelingen
Er wordt meer beroep gedaan op diverse onderdelen van de openeinderegeling Bijzondere Bijstand. Dit leidt tot hogere kosten bij Bijzondere Bijstand, Bijzondere Bijstand voor Beschermingsbewind en de Gelrepas. Bij de Gelrepas zien we de effecten van de verbeterslag die in 2021 is gemaakt met de digitalisering en professionalisering van de pas. Meer inwoners gebruiken de Gelrepas en ze besteden daarbij ook een groter bedrag. De totale lasten voor de inkomensregelingen stijgen in 2024 incidenteel met € 960.000.

Individuele studietoeslag
Vanaf april 2022 bestaat er de wettelijk regeling individuele studietoeslag, voor mensen die geen inkomen naast hun studie kunnen verdienen door een structurele fysieke beperking. Deze kan met terugwerkende kracht worden aangevraagd. De aanvragen vallen hoger uit dan eerder geraamd, waardoor in 2024 een incidenteel nadeel van € 400.000 ontstaat.

Vroegsignalering
We zien dat er bij verschillende crediteuren van vaste lasten (energie, huur, water en zorgverzekeringen) meer meldingen van betalingsachterstanden binnenkomen. Om meer inwoners met betalingsachterstanden te kunnen benaderen met ons hulpaanbod, gaan we in 2024 de helft meer inwoners bellen en de helft meer huisbezoeken afleggen dan in 2022. Dit betekent 600 extra huisbezoeken en 600 extra telefoongesprekken. Hiervoor wordt incidenteel € 340.000 vrijgemaakt.

Schuldhulpverlening particulieren
In 2022 is een aanbesteding gestart voor schuldhulpverlening. Vanwege het risico op hogere prijzen is in de Begroting het budget met € 250.000 verhoogd. Uit de aanbesteding bleek dat de prijzen 40% zijn gestegen. We onderzoeken we of het mogelijk is om vanaf 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer te kunnen uitvoeren om een betere regie op de schuldhulpverlening te houden en daarmee een betere dienstverlening aan onze inwoners te kunnen bieden. In voorbereiding daarop wordt in deze begroting een incidenteel budget van € 440.000 in 2024 begroot om een eventuele overname van de activiteiten van de huidige aanbieder voor te kunnen bereiden.

Bijna gratis OV voor Gelrepashouders
In de Begroting 2023 is het voornemen opgenomen om Gelrepashouders voor € 1,- per rit gebruik te kunnen laten maken van het openbaar vervoer. Bij de uitwerking hiervan heeft de provincie Gelderland als opdrachtgever en opbrengstverantwoordelijke aangegeven een beter voorstel te hebben dat aansluit bij de bestaande tarieven. In het nieuwe voorstel kunnen Gelrepashouders voor € 15,- per jaar vervolgens gratis van het openbaar vervoer gebruik maken binnen de gemeentegrenzen. Voor de aangepaste regeling wordt vanaf 2024 aanvullend structureel € 25.000 begroot.

Grip op eigen financiële situatie inwoners
In deze tijden van bestaanszekerheidscrisis willen we voortdurend inzetten op het zo vroeg mogelijk vinden van inwoners met geldzorgen en voorkomen dat geldzorgen problematische schulden worden. In de afgelopen jaren zijn deze activiteiten incidenteel gedekt. Vanaf 2024 wordt hiervoor een structureel budget van € 125.000 in de begroting opgenomen.

Verlenging maatregelen energiecrisis
De energiecrisis heeft veel effect gehad op de bestaanszekerheid van inwoners. Voor 2022 en 2023 is mede daarvoor een crisisaanpak georganiseerd en zijn verschillende regelingen gestart of uitgebreid om de gevolgen van de energiecrisis te beperken. Om deze aanpak ook in 2024 en 2025 voort te kunnen zetten, wordt voor beide jaren een incidenteel budget van € 500.000 begroot. Een bedrag van € 400.000 hiervan wordt jaarlijks uit het energiearmoedefonds gedekt.

Ervaringsdeskundigen
Ervaringsdeskundigen weten als geen ander hoe het beleid en het handelen vanuit de overheid en uitvoerende instanties uitwerkt in de praktijk. Welke knelpunten er zijn en welke impact dit heeft op hun dagelijkse leven. Om van deze ervaringen te leren, wordt een pilot gestart waarin een pool van ervaringsdeskundigen wordt gevormd (ervaringsraad) die meedenkt en advies geeft in de ontwikkeling van beleid. De focus zal daarbij in eerste instantie komen te liggen op bestaanszekerheid, maar met de intentie om dit te verbreden naar andere terreinen. Voor deze pilot wordt in 2024 een bedrag van € 100.000 begroot.

Sportpark Paasberg
In de begroting was een taakstelling opgenomen van € 150.000 op buitensport voor extra opbrengsten die zouden worden gegenereerd door de Paasberg in te zetten voor nieuwbouw. Na het besluit om de Paasberg niet voor nieuwbouw in te zetten kan deze taakstelling niet geheel worden gerealiseerd, daarom wordt het restant van structureel € 105.000 afgeboekt.

Doorontwikkeling/implementatie Koersnota 2.0 Wijksturing
De nieuwe Koersnota 'Van Wijken Weten' wordt in 2023 opgeleverd. Voor de implementatie van het verandertraject dat uit deze nota voort komt, wordt in 2024 € 150.000 in de begroting opgenomen.

Formatie functionele gegevensbescherming (JZ)
Op basis van een extern onderzoek op het gebied van informatieveiligheid en privacy is geconstateerd dat de formatie voor de Functionaris voor Gegevensbescherming binnen Arnhem op dit moment ontoereikend is. Om deze met 1 fte uit te breiden, wordt in 2024 en 2025 € 120.000 begroot.

Leefbaarheid en voorzieningen Malburgen-Oost Noord / Amusementsorkest DWS
De leefbaarheid en sociale cohesie in Malburgen-Oost Noord vraagt aandacht, bijvoorbeeld rond de Veerpolderstraat. De woningbouwplannen daar laten we samen gaan met een impuls in de voorzieningen rond het MFC onder andere met een plek voor Amusementsorkest DWS. Voor het benodigde investeringskrediet van € 1,9 miljoen worden vanaf 2025 structurele kapitaallasten van € 103.000 in de begroting opgenomen. Hiernaast wordt een aanvullende subsidie van € 29.000 begroot voor de servicelasten van de huurders.

Aankoop Maatschappelijke accommodaties
Maatschappelijke accommodaties zijn een belangrijk middel om de leefbaarheid in wijken te behouden. Om invloed te kunnen uitoefenen op het behoud en/of toevoegen van maatschappelijke accommodaties is het van belang om een budget beschikbaar te hebben om deze accommodaties aan te kunnen kopen en/of aan te passen. Hiervoor een eenmalig een investeringskrediet van € 1,0 miljoen begroot. Hiervoor worden de kapitaallasten van structureel € 19.000 vanaf 2024 in de begroting opgenomen.

Subsidies welzijn
De grote uitdagingen voor Arnhem zoals de woonopgave inclusief huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Om ons welzijnsbeleid toekomstbestendig te maken wordt voor 2024 € 1,0 miljoen voor incidentele subsidies vrijgemaakt. Dit wordt deels gedekt door een onttrekking uit het Jeugdfonds van € 500.000. Daarnaast wordt een structurele taakstelling op de welzijnssubsidies van € 545.000 in deze begroting tegen geboekt.

Duurzame opvang vluchtelingen
Ook de komende jaren maken we werk van een gastvrije opvang waarmee vluchtelingen snel onderdeel kunnen worden van de Arnhemse samenleving. Arnhem beschikt inmiddels over ruim 2.500 opvangplekken voor vluchtelingen. Voor het overgrote deel zijn dit tijdelijke plekken. De ambitie is om permanent een aantal van 2.000 plekken aan te houden. In 2027 kan deze ambitie bereikt worden door vanaf 2024 jaarlijks het aantal permanente plekken met 400 uit te breiden. Om dit te realiseren en vluchtelingen snel hun plek te laten vinden in de Arnhemse samenleving wordt vanaf 2024 tot en 2027 jaarlijks een budget van € 500.000 begroot.

EcoVrede
De huisvesting van EcoVrede is in 2022 en 2023 bekostigd vanuit het armoedebudget. Hiervoor wordt vanaf 2024 tot en met 2028 een jaarlijks budget van € 30.000 begroot.
Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel
Als gevolg van capaciteitsproblemen bij Liander wordt sporthal Middachtensingel later opgeleverd. Dit leidt tot hogere kosten, waardoor de kapitaallasten vanaf 2024 met € 4.000 toenemen.

Inzet op handhaving structureel (motie 23M57)
In de Begroting 2023 is voor 2023 en 2024 een budget van € 500.000 opgenomen om intensiever te kunnen handhaven. Bij de behandeling van de Perspectiefnota is motie 'Perspectief voor handhavers in leefbare wijken' (23M57) aangenomen. Hierin wordt het college opgeroepen om, bij voldoende structurele ruimte vanuit de meicirculaire, de incidentele inzet op handhaving vanaf 2024 structureel te maken. De meicirculaire biedt deze ruimte. Daarom wordt vanaf 2025 een structureel budget van € 500.000 voor handhaving in de begroting opgenomen.

Een VERBONDEN Arnhem

Ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Cultuurhistorische Waardenkaart	-60				I
Dekking cultuurhistorische Waardenkaart uit invoeringsbudget Omgevingswet	60				I
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*0*	*0*	*0*	*0*	
Voorbereidingskosten project eigen huisvesting	-500				I
Dekking voorbereidingskosten eigen huisvesting uit BR Zuidelijke Binnenstad	500				I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***0***	***0***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem	**0**	**0**	**0**	**0**	

Voorbereidingskosten project eigen huisvesting
Diverse ontwikkelingen maken (her)oriëntatie op toekomstige gemeentelijke huisvesting noodzakelijk. In onze raadsbrief van 23 mei 2023 hebben we de uitgangspunten geformuleerd voor het op te stellen huisvestingsplan die we eind 2023 aan de raad willen voorleggen. Hiervoor is een projectmanager aangesteld die een projectteam zal samenstellen. Voor de voorbereiding en inrichting wordt in 2024 een startbudget van € 500.000 begroot. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Zuidelijke Binnenstad.

Ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem tlv Algemene middelen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Burgerzaken: Actualisatie kosten verkiezingen	-158	-163	-163	-188	S
Burgerzaken: Doorontwikkeling	-500	-500			I
Burgerzaken: Leges	485	555	687	685	S
Burgerzaken: Formatie agv paspoorthausse/leges	-485	-555	-687	-685	I
Loket Zuid	-72	-72	-72	-72	S
Klantenservice	-328	-328			I

Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)	-68	-68			I
Raadsondersteuning	-50	-50	-50	-50	S
Visie Dienstverlening	-150	-150			I
Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem	-400	-350	-275		I
Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie	-50	-50	-50	-50	S
Bedrijfscontinuïteitsmanagement (Informatieveiligheid)	-120				I
Uitvoering Woo-vragen	-400	-250	-100	-100	S
Incidentele formatie	-200	-100	-100		I
Opgave huisvesting creatieve en culturele sector motie (23M47)		-360	-360	-360	S
Cultuurprogrammering (motie 23M47)				-500	S
Kwartiermaker toekomst rijksmonumentale Synagoge	-50				I
Bewustwording en kennisvergroting slavernijverleden	-100				I
Toegankelijkheidsfonds (19M21)	-75	-75			I
Leefbare Wijken Monitor	56				I
Uitwerking Street art (motie 23M37)	-70	-70	-70	-70	I
Holocaustbewustwordingsprogramma (motie 23M67)	-30	-30	-30	-30	I
Vrijval BR cultureel vastgoed	12.500	2.300	2.700		I
Verwerking cultureel vastgoed in begroting				-2.400	S
Lokale heffingen	400	400	400	400	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***10.135***	***84***	***1.830***	***-3.420***	
Totaal ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem	**10.135**	**84**	**1.830**	**-3.420**	

Burgerzaken: Actualisatie kosten verkiezingen
Her huidige budget voor het organiseren verkiezingen is de afgelopen jaren niet geactualiseerd. In die tijd zijn er wel diverse veranderingen geweest in de wijze waarop verkiezingen worden georganiseerd. Om de begroting weer op een realistisch niveau te brengen wordt het budget voor verkiezingen in 2024 verhoogd met € 158.000 oplopend tot structureel € 188.000.

Burgerzaken: Doorontwikkeling
Burgerzaken heeft te maken gekregen met een structureel hogere aanvraag van het aantal reisdocumenten, maar ook veranderende taken vanuit het Rijk. Om hierop in de toekomst ook goed in te kunnen spelen wordt de afdeling burgerzaken doorontwikkeld. Hiervoor wordt in 2024 en 2025 een incidenteel budget van € 500.000 begroot.

Burgerzaken: Leges en / Formatie agv paspoorthausse/leges
Naar verwachting zal het aantal aanvragen van reisdocumenten op een blijvend hoger niveau uitkomen. Dit zorgt voor extra legesinkomsten van € 485.000 in 2024 oplopend tot structureel € 685. Om aan het grotere aantal aanvragen te kunnen afhandelen wordt met het oog op de doorontwikkeling van burgerzaken de hogere legesinkomsten tot en met 2027 ingezet voor extra formatie.

Loket Zuid
Met de heropening van Loket Zuid in september 2022 is bij wijze van proef gestart met een informatiebalie. De informatiebalie is in april 2023 geëvalueerd en op basis daarvan wordt hiervoor nu een structureel budget van € 72.000 voor Loket Zuid in de begroting opgenomen.

Klantenservice
Voor de verbetering van de bereikbaarheid en de kwaliteit van de dienstverlening van de klantenservice wordt hiervoor in 2024 en 2025 een aanvullend budget van € 328.000 begroot.

Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)
Om de moties 'Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen' (23M09gg) en 'Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen' (21M218) rondom de wijziging van naam en/of geslachtsregistratie uit te voeren, wordt tot en met 2025 een extra budget van € 68.000 in de begroting opgenomen.

Raadsondersteuning
Ter dekking van de personeelslasten van de communicatieadviseur van de raad wordt vanaf € 50.000 structureel in de begroting opgenomen.

Visie Dienstverlening
Om de dienstverlening aan inwoners willen we kansen op het gebied van dienstverlening naar de inwoner, instellingen en bedrijven beter benutten. Hiervoor wordt een visie op gemeentelijke dienstverlening ontwikkeld. Een visie die antwoord geeft op kaderstellende vragen als: Wat mogen inwoners van ons verwachten? Hoe sluiten we aan bij Europese en landelijke dienstverleningskaders? Hoe ver gaan we met onze digitalisering? Hoe bieden we ruimte aan toegankelijke dienstverlening voor iedereen? Welke normen hanteren wij en hoe borgen we dat we deze ook echt halen? Voor deze ontwikkeling wordt in 2024 en 2025 een budget van € 150.000 begroot.

Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem
Onder de noemer "Lekker Werken aan de ambities van Arnhem" wordt gewerkt aan een werkklimaat waarin de organisatie op een goede en prettige manier aan de ambities van de stad kan werken, in een werkomgeving die ervoor zorgt dat dat effectief en efficiënt kan. Dit vertaald zich met name in de opleiding van medewerkers. Hiervoor wordt in 2024 € 400.000, in 2025 € 350.000 en in 2026 € 275.000 begroot.

Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie
Gemeente Arnhem is rijk aan een diversiteit aan collega's. Al die diversiteit, waarin iedereen uniek is, verrijkt onze organisatie. Om blijvend in te kunnen zetten op diversiteit en de verbinding onder collega's wordt vanaf 2024 structureel € 50.000 in de begroting opgenomen.

Bedrijfscontinuïteitsmanagement (Informatieveiligheid)
Met oog op de informatieveiligheid dient het bedrijfscontinuïteitsmanagement goed te worden ingericht volgens de geldende normen. Dit managementsysteem is gericht op het in stand houden van de bedrijfsvoering bij verstoringen of calamiteiten. Hierbij valt te denken aan uitval van systemen en applicaties, maar ook aan de gevolgen van cyberincidenten of een brand. Voor de implementatie hiervan wordt in 2024 incidenteel € 120.000 begroot.

Uitvoering Woo-vragen
Om de vragen die in het kader van de Wet open overheid (Woo) worden gesteld in de toekomst beter en efficiënter te beantwoorden wordt dit proces efficiënter ingericht. Daarbij wordt ook de structurele capaciteit voor de beantwoording van de vragen vergroot. Hiervoor wordt in 2024 € 400.000 begroot, aflopend tot structureel € 100.000 vanaf 2026.

Incidentele formatie vastgoed en cultuur
We staan deze raadsperiode voor verschillende opgaven op het gebied van vastgoed en cultuur. Om deze opgaven goed op te kunnen pakken, wordt de formatie voor vastgoed in 2024 tijdelijk met 1 fte uitgebreid en wordt de formatie voor cultuur in 2024 tot en met 2026 met 1 fte uitgebreid. Totaal wordt voor 2024 € 200.000 aan extra incidentele formatie begroot en voor 2025 en 2026 € 100.000.

Opgave huisvesting creatieve en culturele sector (motie 23M47)
In het rapport Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem door Bureau Buiten (2019) wordt een verwachte mismatch tussen vraag en aanbod van huisvesting (ateliers, werkruimtes, oefenruimtes) voor de creatieve en culturele sector in Arnhem gesignaleerd. Doordat de huidige aanpak waarbij de markt deze mismatch zou moeten oplossen niet volstaat, nemen we zelf de taak over om deze mismatch op te lossen. Hiervoor wordt een

investeringsbudget van € 7,0 miljoen vrijgemaakt. De kapitaallasten hiervoor bedragen structureel € 360.000 vanaf 2025.

Cultuurprogrammering (motie 23M47)
In de Begroting 2023 is voor 2023 tot en met 2026 een jaarlijks budget van € 500.000 opgenomen voor cultuurprogrammering. Bij de behandeling van de Perspectiefnota is motie 'Huisvesting creatieven en cultuurbudget' (23M47) aangenomen. Hierin wordt het college opgeroepen om te kijken of € 500.000 extra middelen voor culturele programmering structureel gemaakt kan worden. De Begroting 2024 biedt deze ruimte. Daarom wordt vanaf 2027 een structureel budget van € 500.000 voor cultuurprogrammering opgenomen.

Kwartiermaker toekomst rijksmonumentale Synagoge
Vanuit de toekomstverkenning religieus erfgoed is naar voren gekomen dat duurzaam behoud van de synagoge (het rijksmonument) in gevaar is. Gezien het belang van dit bijzondere erfgoed willen we op tijd samen met de eigenaar (de joodse gemeente) op zoek naar een oplossing. Hiervoor wordt tijdelijk een kwartiermaker aangesteld. Hiervoor wordt in 2024 € 50.000 begroot.

Bewustwording en kennisvergroting slavernijverleden
in 2024 wordt incidenteel € 100.0000 begroot voor de ontwikkeling van een programma dat volgt op de publicatie van het wetenschappelijk onderzoek ‘Sporen van slavernijverleden in Arnhem’. Dit programma behelst activiteiten die de bewustwording en kennis vergroten over het Koloniaal en Slavernijverleden van Arnhem, bij inwoners, organisaties en collega’s. Over ons gedeelde verleden en de doorwerking naar het heden.

Toegankelijkheidsfonds (19M21)
De raad heeft bij het vaststellen van de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid (AST) bij motie verzocht te onderzoeken of een toegankelijkheidsfonds een bijdrage kan leveren aan het succesvol implementeren van de AST. Een fonds gericht op het verbeteren van de toegankelijkheid van bedrijven met veel consumentenbezoek zoals horeca, detailhandel en dienstverlening met een baliefunctie. Hiervoor genoemde partijen kunnen een aanvraag indienen voor een gedeeltelijke financiering uit het toegankelijkheidsfonds voor hun aanpassingen ter bevordering van toegankelijkheid, zodat de drempel voor deze organisaties om aanpassingen te doen lager is. Hiervoor wordt in 2024 en in 2025 een aanvullend budget van € 75.000 in de begroting opgenomen.

Leefbare Wijken Monitor
Voor de uitvoering van de leefbare wijken monitor was in 2024 een bedrag van € 56.000 begroot. Doordat deze werkzaamheden in 2023 zijn uitgevoerd, vervallen deze lasten in 2023.

Uitwerking Street art (motie 23M37)
In navolging van de motie Graffiti als kunstvorm (23M37) voor 2024 tot en met 2027 een budget van jaarlijks € 70.000 in de begroting opgenomen. Hiervan is € 60.000 bestemd om jaarlijks 3 grote muurschilderingen te maken en € 10.000 voor het aanstellen van een straatcurator. De straatcurator kiest onpartijdig op basis van aandachtspunten en voorwaarden van de gemeente welke kunstenaar een muurschildering maakt.

Holocaustbewustwordingsprogramma (motie23M67g)
Voor de uitvoering van de motie Holocaustbewustwordingsprogramma en bezoek herinneringsinstellingen (23M67g) wordt voor 2024 tot en met 2027 jaarlijks € 30.000 begroot voor het ontwikkelen van een lesprogramma en een bezoek aan kamp Westerbork, Auschwitz of Srebrenica.

Vrijval BR cultureel vastgoed - Verwerking cultureel vastgoed in begroting
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven, is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Voor de financiering van het stadstheater is bij de besluitvorming een constructie gekozen waarbij een bedrag is gereserveerd in de bestemmingsreserve cultureel vastgoed waaraan jaarlijks een toevoeging wordt gedaan. Deze toevoeging wordt jaarlijks geïndexeerd voor de stijging van de bouwkosten.
In deze begroting wordt deze voor de investering in het stadstheater volgens de gebruikelijke werkwijze de structurele kapitaallasten opgenomen. De reservering kan daarmee vervallen. Hierdoor valt in 2024 € 12,5 miljoen vrij, in 2025 € 2,3 miljoen en in 2026 € 2,7 miljoen. Voor de dekking van de kapitaallasten wordt vanaf 2027 aanvullend € 2,4 miljoen in de begroting opgenomen.

Toeristenbelasting
Na de coronacrisis is het aantal overnachtingen in Arnhem toegenomen. Deze stijging was voorzien, maar tot nu toe nog niet in de begroting opgenomen. Op basis van het aantal overnachtingen in 2022 is een reële raming gemaakt van de verwachte inkomsten uit de toeristenbelasting. Op basis hiervan worden vanaf 2024 de inkomsten structureel met € 400.000 verhoogd.

Jaarlijkse bijstellingen

Jaarlijkse bijstellingen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Prijs- en volumeontwikkeling 2024	-28.083	-28.007	-27.974	-27.839	S
Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten	1.722	1.722	1.722	1.722	S
Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	-443	-196	478	-1.037	S
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	-26.804	-26.481	-25.774	-27.154	
Prijs- en volumeontwikkeling 2024	-5.186	-5.182	-5.184	-5.184	S
Onzekere prijsontwikkelingen 2025		-1.000	-1.000	-1.000	S
Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten	-276	-276	-276	-276	S
Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	-21	-365	-986	-935	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	**-5.483**	**-6.823**	**-7.446**	**-7.395**	
Totaal jaarlijkse bijstellingen	**-32.287**	**-33.304**	**-33.220**	**-34.549**	

Prijs- en volumeontwikkeling 2024
In de Perspectiefnota 2024-2027 is een groot deel van de prijs- en volumeontwikkelingen voor 2024 al ingeraamd (jaarlijks circa € 28 miljoen). Hiervan heeft € 7,0 miljoen betrekking op de stijging van de loonkosten voor ambtenaren als gevolg van de nieuwe cao en de verwachte loonontwikkeling van 5,2%. Voor de indexatie van de zorgcontracten is in de Perspectiefnota € 6,6 miljoen geraamd, voor de indexatie van subsidies € 4,0 miljoen, gemeenschappelijke regelingen € 3,2 miljoen en overige indexaties € 5,2 miljoen. Daarnaast is voor de areaalontwikkeling € 2,1 miljoen geraamd op basis van de groei van het aantal inwoners en woningen in Arnhem. Na de Perspectiefnota is op basis van actuele informatie berekend dat aanvullend voor € 5 miljoen structureel aan prijs- en volumeontwikkeling nodig is. De oorzaak hiervan ligt met name in de aangepaste begrotingen van de gemeenschappelijke regelingen en de zorgcontracten.
Gezien de forse kostenstijgingen bij de gemeenschappelijke regelingen en subsidiepartners en de (bestuurlijke) afhankelijkheden hierin wordt voor de Begroting 2025 onderzocht of het mogelijk is om de gemeenschappelijke regelingen en gesubsidieerde instellingen tijdig een kader mee te geven dan wel met hen in gesprek te gaan over de mogelijkheden voor compensatie van autonome kostenstijgingen vanaf 2025. Bij de gemeenschappelijke regelingen doen we dit in samenspraak met de andere betrokken gemeenten.

Onzekere prijsontwikkelingen 2025
Er bestaat een grote onzekerheid over de prijsontwikkeling voor komende jaren. De jaren 2022 en 2023 kennen een bovengemiddelde inflatie. Voor het jaar 2024 houden we rekening met gestegen energiekosten bij bijvoorbeeld vastgoed, openbare ruimte en Sportbedrijf. Met name voor de energieprijzen hebben de toekomstige ramingen een grote onzekerheid. In deze Begroting gaan we ervan uit dat de stijging van de energieprijzen zoals die zich op korte termijn voordoet, niet volledig een structureel karakter zal hebben. Om een prudent financieel beleid te voeren wordt vanaf 2025 € 1,0 miljoen structureel geraamd voor onzekere prijsontwikkelingen. Bij de komende Perspectiefnota zal dit betrokken worden in de raming van de totale prijsontwikkeling voor 2025.

Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten
In de Perspectiefnota 2024-2027 is al rekening gehouden met de afgesproken indexatie van de OZB van in totaal 5% en de verwachte areaalontwikkeling waardoor de opbrengst OZB vergroot wordt.

Na de Perspectiefnota zijn de effecten van de nieuwe Omgevingswet duidelijker geworden. Op 1 januari 2024 treedt deze Omgevingswet in werking. Ook de Wet kwaliteitsborging bouw (Wkb) gaat in per 2024. Als gevolg van de (Wkb) zal voor een deel van de bouwwerken geen bouwtoezicht meer worden uitgevoerd. Hiervoor worden dan ook geen leges meer geheven en dalen de baten voor wat betreft leges Omgevingswet vanaf 2024 met € 275.720.

Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning
De ontwikkelingen in het kader van de Meerjareninvesteringsplanning (zowel in de Perspectiefnota als aanvullend daarop) laten het volgende beeld zien:

Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Actualisatie MIP	2.187	2.226	872	-255	S
Indexatie MIP	-2.112	-2.758	-2.498	-1.717	S
Planningsrealisme MIP	-538	-29	1.118		I
Totaal ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	**-464**	**-561**	**-508**	**-1.972**	

Het Meerjareninvesteringsplan (MIP) is geactualiseerd. Hierbij is gekeken naar de planning van de verschillende investeringen. Bij de Perspectiefnota is het MIP reeds geïndexeerd. De indexering van de investeringsprojecten voor onderwijs en mobiliteit is daarbij verrekend met de bestemmingsreserves Onderwijs en Bereikbaarheid waar de overige mutaties op deze investeringen ook mee worden verrekend.
Naar aanleiding van de motie 23M44 Een realistisch basis voor onderwijshuisvesting is dit nader bekeken en geconcludeerd dat deze indexaties, net als de overige indexaties van het MIP, ten laste van de algemene middelen hadden moeten komen.
Het totale beeld van het MIP laat een oploop zien in de loop van de jaren. Reden hiervoor is dat investeringen getemporiseerd worden. Met name door schaarste van bouwmaterialen en personeel lopen diverse investeringsprojecten vertraging op en verschuift daarmee ook de planning van de volgende investeringen.

Robuustheid van de begroting

De Begroting 2024 laat een structureel sluitend beeld zien, waarbij de weerstandsfactor in alle jaren voldoet aan de norm zoals is vastgelegd in de verordening financieel beleid en beheer. Dit geldt ook voor de solvabiliteit. De solvabiliteit komt uit op 24% in 2024 en neemt de komende jaren toe.

In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen wordt dieper ingegaan op de robuustheid van de begroting, de robuustheid van het weerstandsvermogen en de robuustheid van de balans. Daarbij worden de financiële kengetallen voor de komende jaren in beeld gebracht en toegelicht.

Leeswijzer

Na het lezen van de hoofdlijnen van deze begroting, vindt u voor uw leesgemak een korte toelichting op de bouw van deze begroting. De begroting is een onderdeel uit de P&C-cyclus. In de begroting wordt het gemeentelijk beleid op hoofdlijnen toegelicht. Dit doen we aan de hand van de drie w-vragen:

- *wat willen we bereiken?*
- *wat gaan we doen?*
- *wat mag het kosten?*

Opbouw van de Begroting 2024

In deze leeswijzer wordt aangegeven hoe de indeling van de Begroting eruit ziet.

Deel 1 - hoofdlijnen van beleid en ontwikkelingen in het financieel kader

In de stedelijke en wijkprogramma's worden de prioriteiten van het beleid aangegeven. Een samenvatting van de prioriteiten krijgt een plek in hoofdstuk 1.

In het hoofdstuk Ontwikkelingen in het financieel kader worden de belangrijkste financiële ontwikkelingen weergegeven. Ook wordt in dit hoofdstuk een verklaring van de mutaties gegeven.

Deel 2 - beleidsbegroting

De beleidsbegroting is opgebouwd uit vier onderdelen:

Acht wijkprogramma's (W)

Sinds 2017 zijn acht wijkprogramma's ingesteld. De 24 wijken zijn geclusterd in acht gebieden: Noord-West, Noord-Oost, Presikhaaf, Centrum/Spijkerkwartier/Arnhemse Broek, Malburgen, Rijkerswoerd/ Kronenburg/ Vredenburg, Elden/ De Laar en Schuytgraaf/ Elderveld. In deze Begroting zijn de begrotingen van de wijkprogramma's financieel samengevoegd tot 1 wijkprogramma. Dit is gebeurd naar aanleiding van amendement 23A20 'Financieel samenvoegen wijkprogramma's'. Per wijk zijn wel de doelen en inspanningen inzichtelijk gemaakt.

Dertien stedelijke programma's (S)

In de stedelijke programma's zijn de ambities, doelen, inspanningen en de daarbij behorende budgetten op stedelijk niveau opgenomen.

Doelenboom

Sinds de Begroting 2020 staat doelenboom in de Begroting centraal. Dit doen we in de wijk- en stedelijke programma's. Per programma zijn de ambities (A), doelen (D), inspanningen (I) en indicatoren opgenomen.

- In de ambities staat opgenomen waar we als stad uiteindelijk naar streven
- In de doelen staat aangegeven wat we willen bereiken. Als dit mogelijk is, zo smart (specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden) mogelijk.
- In de inspanningen staat aangegeven wat we als gemeente concreet willen gaan doen om de doelen te bereiken.

Waar mogelijk voegen we ook indicatoren aan de doelenboom toe.

Tien paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting. Er worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. Een deel van de paragrafen zijn in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

De volgende verplichte paragrafen vanuit het BBV zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen - In deze paragraaf wordt stilgestaan bij de diverse gemeentelijke belastingen en heffingen en de consequenties daarvan voor de inwoners.
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen - Het weerstandsvermogen geeft aan hoe solide de financiële positie van de gemeente is. In deze paragraaf zijn ook financiële kengetallen opgenomen, zoals het weerstandsvermogen, de solvabiliteit en de schuldquote
3. Onderhoud kapitaalgoederen - In deze paragraaf wordt toegelicht op welke wijze het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen (zoals wegen, riolering, gebouwen) gewaarborgd is.

4. Financiering - Hier wordt toegelicht op welke wijze met de financieringsbehoefte van de gemeente is omgegaan.
5. Bedrijfsvoering - In de paragraaf wordt gerapporteerd over de voortgang van interne ontwikkelingen binnen de gemeentelijke organisatie.
6. Verbonden partijen - De gemeente werkt samen met andere partijen om bepaalde doelen te bereiken. Als de gemeente een bestuurlijk en financieel belang heeft bij een partij, is dit een zogenoemde verbonden partij. In deze paragraaf worden alle verbonden partijen toegelicht.
7. Grondbeleid - De gemeente speelt een rol in het kopen en verkopen van gronden. Hier wordt verder ingegaan op het gevoerde grondbeleid.

Op verzoek van uw raad zijn twee niet verplichte paragrafen in de begroting opgenomen:
8. Investeringen - In deze paragraaf wordt over de realisatie van de investeringen gerapporteerd.
9. Subsidies - De gemeente verstrekt subsidies aan instellingen die een bijdrage leveren aan gemeentelijke doelstellingen. In deze paragraaf wordt aangegeven welke instellingen subsidie hebben ontvangen inclusief de subsidiebedragen.

In artikel 3.5 (Openbaarheidsparagraaf) van de Wet Open overheid (Woo) wordt voorgeschreven dat bestuursorganen in de jaarlijkse begroting aandacht besteden aan de beleidsvoornemens inzake de uitvoering van deze wet en in de jaarlijkse verantwoording verslag doen van de uitvoering ervan, mede in relatie tot de beleidsvoornemens. Dit geldt vanaf de Jaarrekening 2022 en Begroting 2024 en deze paragraaf is dan ook toegevoegd:
10. Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

Overig programmaplan
Hierin wordt duidelijk gemaakt op welke wijze de overhead in het overzicht baten en lasten tot uitdrukking komt.

Deel 3 - Financiële begroting
In dit onderdeel wordt ingegaan op de ontwikkelingen in het financieel kader, mutaties circulaires van het gemeentefonds en de financiële begroting met de financiële tabellen.

Bijlagen
In de bijlagen zijn de afkortingen- en begrippenlijst en een aantal overzichten opgenomen.

Interactieve website
De Begroting is digitaal beschikbaar op: financien.arnhem.nl. Op deze website is in de wijk- en stedelijke programma's ook de volgende extra informatie te vinden:
- Verdeling budgetten in kostensoorten
- Verdeling budgetten taakvelden
- Verdeling budgetten portefeuilleonderdelen
- Verdeling budgetten producten
- Totaaloverzicht subsidies
- Totaaloverzicht reserves

Deel 2 Beleidsbegroting

De Beleidsbegroting bestaat uit drie onderdelen:

1. Wijkprogramma (W)
2. Stedelijke programma's (S)
3. Paragrafen

Wijkprogramma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op wijkniveau plaatsvinden, zijn opgenomen in de onderstaande 8 wijkprogramma's (bundeling van logisch samenhangende wijken). De begrotingen van de wijkprogramma's zijn samengevoegd in Wijken Algemeen.

W0 **Wijken Algemeen**

W1 **Wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek (CSA)**
Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek

W2 **Wijkprogramma Noordwest**
Burgemeesterswijk, Hoogkamp, Transvaal, Heijenoord, Lombok, Klarendal, Klingelbeek e.o., Schaarsbergen e.o., Sint Marten en Sonsbeekkwartier

W3 **Wijkprogramma Noordoost**
Alteveer, Cranevelt, Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o.

W4 **Wijkprogramma Presikhaaf**
Presikhaaf West en Presikhaaf Oost

W5 **Wijkprogramma Malburgen**
Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder Het Duifje en Immerloo

W6 **Wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld**
Schuytgraaf en Elderveld

W7 **Wijkprogramma De Laar/Elden**
De Laar en Elden

W8 **Wijkprogramma Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg (RKV)**
Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg

Wijken Algemeen

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is/ wordt een levendige en vitale stad waar het volgens inwoners en ondernemers fijn wonen, werken en verblijven is (T)

Arnhemse Wijkaanpak
Jaarlijks worden met inbreng van inwoners en professionals acht wijkprogramma's opgesteld en opgenomen in de begroting. Vanuit de doelen in de verschillende wijken is een vertaling gemaakt naar thema's die in meerdere gebieden spelen. Resultaat hiervan zijn acht stadsbrede thema's. Deze acht thema's zijn verdeeld in drie pijlers die van invloed zijn op de leefbaarheid: sociaal, fysiek en veiligheid.

Sociaal: Meedoen, Kansengelijkheid, Gezondheid
Fysiek: Openbare ruimte, Duurzaamheid, Wonen, Wijkeconomie
Veiligheid: Veiligheid

Voor elk wijkprogramma is de begroting opgebouwd uit deze stadsbrede thema's die in de betreffende wijk van toepassing zijn. Onder deze thema's zijn de inspanningen per gebied geformuleerd.

Betekenis stadsbrede thema's
- Meedoen: Inwoners zijn financieel en sociaal zelfredzaam.
- Kansengelijkheid: Iedere inwoner heeft gelijke kansen.
- Gezondheid: Inwoners kunnen voldoende bewegen en worden geholpen bij het creëren van een gezond levenspatroon.
- Openbare ruimte: De openbare ruimte is schoon, heel en veilig en nodigt uit tot gebruik door de inwoners. In samenwerking met bewoners wordt gewerkt aan de vergroening van de wijken.
- Duurzaamheid: De stad is beschermd tegen hitte, regenoverlast en is energieneutraal.
- Wonen: Inwoners hebben een veilig onderdak, wonen prettig in een huis, een buurt en een wijk die bij hen past.
- Wijkeconomie: De bedrijven in de wijk krijgen de ondersteuning die zij nodig hebben.
- Veiligheid: Inwoners voelen zich prettig en veilig in Arnhem, binnenshuis en buitenshuis. Deze veiligheid zorgt voor ontspanning en vrijheid en laat inwoners onbelemmerd maatschappelijk deelnemen.

De reden om wijkgericht te werken is helder: Arnhem kent grote contrasten tussen de diverse wijken en op deze wijze krijgt iedere wijk of gebied de focus, aandacht en behoeften die nodig zijn op basis van het eigen gebieds-DNA. Daarbij is het voortdurend zoeken naar de balans tussen collectieve oplossingen en maatwerk. Er wordt gestreefd naar levendige wijken waarin mensen van verschillende achtergronden en inkomens de mogelijkheid hebben met elkaar samen te leven. Om dat te bereiken moet onder andere actief gestuurd worden op het divers maken van het woningaanbod in de verschillende wijken. Elke Arnhemmer moet volop kansen krijgen om zijn of haar ambities waar te maken, ook bij een start met een achterstand.

Verkleinen van de kloof tussen inwoners/ondernemers en de lokale overheid (D)

Doorontwikkeling Wijksturing in Arnhem
In 2022 heeft de gemeenteraad besloten om de wijkaanpak onder de naam Van Wijken Weten door te ontwikkelen. In 2023 is gestart met het actualiseren van de eerste Koersnota Van Wijken Weten die stamt uit 2016. De Arnhemse wijkaanpak is in 2021 geëvalueerd. Uit de evaluatie blijkt dat het de afgelopen jaren goed gelukt is om inwoners en andere belanghebbenden in onze wijken daadwerkelijk meer invloed te geven. De gemeente wordt meer dan voorheen het geval was als nabij ervaren. Met de gebiedsgerichte aanpak geven we niet alleen bewoners meer invloed op hun directe leefomgeving, maar zijn we als gemeente ook effectiever in het maken van de goede keuzes in de uitvoering. De wijken van Arnhem zijn hiervoor geclusterd in acht gebieden die elk een eigen team Leefomgeving hebben. Deze teams vormen de schakel tussen de wijk en het gemeentebestuur: zij halen de agenda's op bij inwoners en andere belanghebbenden en vertalen deze naar wijkprogramma's, daarbij rekening houdend met de stedelijke programma's en de consequenties voor de wijken.

Wel is de evaluatie kritisch op onderdelen. Zo moet de uitvoering worden versterkt en ook de (interne) samenwerking in de wijken verdient aandacht. De basis van de wijkaanpak is niets anders dan vraagstukken en ontwikkelingen integraal oppakken, van buiten naar binnen en afgestemd op het DNA van het desbetreffende gebied.

Ontwikkelen nieuwe Koersnota Van Wijken Weten **(I)**

Het college is in 2023 gestart met ontwikkelen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten op basis van de evaluatie van de wijkaanpak uit 2021 en de Rekenkamerbrief over Van Wijken Weten. Voor het opstellen van de Koersnota is een uitvoerig interactief participatieproces doorlopen met inwoners, maatschappelijke partners, ambtelijke organisatie om tot een goede inhoud te komen. In najaar van 2023 wordt de nieuwe Koersnota aangeboden aan de gemeenteraad. In de Koersnota zullen een aantal belangrijke uitgangspunten voor de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem worden benoemd met een eerste aanzet voor de maatregelen die hieruit voortvloeien. Daarbij wordt nadrukkelijk ook gekeken naar de Arnhem-Oost wijken waarbij met name gestuurd vanuit het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Dit Nationaal Programma bepaalt in beginsel de aanpak voor deze wijken. Na vaststelling van de Koersnota zullen deze uitvoeringsmaatregelen verder worden uitgewerkt in een implementatieplan. Belangrijke thema's die aan de orde zullen komen in de Koersnota: het inbedden van wijksturing in de gehele ambtelijke organisatie, samenwerking in de wijken, het karakter van de wijk centraal zetten, hoe te sturen op de leefbaarheid in de wijk en het inzetten van de aanwezige krachten in de wijk.

Uitvoeren veranderplan wijksturing **(I)**

Vooruitlopend op de nieuwe Koersnota Van Wijken Weten is een verandertraject gestart om wijksturing binnen de ambtelijke organisatie te verbeteren. Vanuit verschillende beleidsdisciplines is geïnventariseerd hoe wijksturing binnen de organisatie wordt ervaren en wat er verbeterd kan worden. Vervolgens is hierop een veranderplan ontwikkeld om daadwerkelijk een (cultuur)verandering te bereiken binnen de organisatie. Dit verandertraject loopt door tot en met 2024.

Ontwikkelen van integraal accommodatiebeleid **(I)**

De ambitie is om de komende jaren een adequate, kwalitatieve spreiding van ontmoetingslocaties in de wijken te realiseren. Het aanbod aan accommodaties voor ontmoeting en activiteiten in de wijk moet matchen met de vraag vanuit de wijk. Om dit te realiseren wordt vanaf het najaar van 2023 gewerkt aan het ontwikkelen van integraal accommodatiebeleid. Dit beleid moet september 2024 afgerond zijn.

Vernieuwen Arnhemse Leefbare Wijken Monitor **(I)**

De Arnhemse Leefbare wijken Monitor is een belangrijk instrument om wijkprogramma's en beleidsplannen te voorzien van de juiste input. Op deze wijze kan gemonitord worden op de belangrijkste thema's die de leefbaarheid bepalen in de Arnhemse wijken. Een per twee jaar wordt de monitor geactualiseerd met nieuwe data. In het vierde kwartaal van 2023 wordt hiervoor het veldwerk verricht, de opgehaalde data worden vervolgens verwerkt en in het tweede kwartaal van 2024 opgenomen in de geactualiseerde Arnhemse Leefbare Wijken Monitor.

Thema's en budgetten

	Begroting 2024			
	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Thema's				
Bedrijfsvoering	8.371	16	0	175
Gezondheid	132.892	2.065	318	218
Kansengelijkheid	36.955	8.730	11	404
Meedoen	22.218	989	136	581
Openbare ruimte	19.907	1.453	0	0
Veiligheid	2.455	0	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Wonen	10.916	16.306	1.252	239
Totaal	**233.714**	**29.559**	**1.716**	**1.618**

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	218.629	219.679	232.969	233.714	227.990	224.030	222.482
Baten	25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Saldo lasten en baten	***-192.634***	***-193.384***	***-205.390***	***-204.155***	***-198.776***	***-194.851***	***-193.335***
Toevoegingen aan reserves	6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Onttrekkingen aan reserves	6.009	917	12.981	1.618	1.193	572	410
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-219***	***-5.703***	***6.265***	***-98***	***-523***	***-1.145***	***-1.332***
Gerealiseerd resultaat	**-192.852**	**-199.087**	**-199.125**	**-204.253**	**-199.300**	**-195.995**	**-194.667**

Toelichting

Lasten

Voor wijken algemeen is totaal € 233,7 miljoen aan lasten begroot in 2024. De begrote lasten nemen hiermee met € 0,7 miljoen toe ten opzichte van 2023. De verdeling van de totale lasten over de verschillende thema's is in de tabel "Thema's en budgetten" inzichtelijk gemaakt.

Binnen het thema meedoen wordt er € 0,4 miljoen meer uitgetrokken voor participatie. Hiervan betreft € 0,2 miljoen loon- en prijscompensatie en € 0,2 miljoen een hoger beschikbaar bedrag vanuit het re-integratiebudget. Het budget bewonersondersteuning wordt met € 0,4 miljoen verlaagd ten opzichte van de begroting 2023. In de begroting 2024 is ten opzichte van 2023 € 1 miljoen meer aan incidentele subsidies sociale basis opgenomen onder de wijkbegroting. Dit bedrag is in 2023 onder het programma S07 zorg begroot. Voor jongerenwerk is de begroting 2023 incidenteel opgehoogd met € 0,4 miljoen. In de begroting 2024 is het structurele begrote bedrag gelijk aan de primitieve begroting 2023.

De lasten voor het thema kansengelijkheid dalen met € 11,3 miljoen. De voornaamste reden is de incidentele Energietoeslag van € 14,1 miljoen in 2023. Daarnaast stijgen de lasten voor de Gelrepas met € 0,6 miljoen vanwege extra regelingen waar pashouders gebruik van kunnen maken. De uitvoeringslasten van schuldhulpverlening stijgen met € 0,4 miljoen door het in eigen beheer organiseren van schuldhulpverlening. Tot slot is geconstateerd dat betalingsachterstanden toenemen bij inwoners. Om die reden worden er extra telefoongesprekken gehouden en huisbezoeken gedaan. Dat leidt tot € 0,3 miljoen meer lasten in 2024.

Voor het thema gezondheid wordt € 8,6 miljoen meer uitgetrokken dan in 2023. Dit betreft grotendeels loon- en prijscompensatie, alsook tariefaanpassingen voor bepaalde zorgvormen. De lasten van jeugdzorg stijgen met € 1,7 miljoen, voornamelijk vanwege de indexering en tariefaanpassingen. Daarnaast stijgen de lasten voor huishoudelijke ondersteuning in 2024 met € 1,6 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt enerzijds door tariefaanpassingen vanwege de wettelijke verplichting om de tarieven kostendekkend te maken. Anderzijds is de verwachting dat het aantal mensen met huishoudelijke ondersteuning gaat toenemen vanwege vergrijzing. Vanaf 2025 is de verwachting dat de lasten voor huishoudelijke ondersteuning per saldo dalen. Deze daling wordt veroorzaakt door wijziging van de eigen bijdrage wat er naar verwachting toe leidt dat een deel van de mensen de huishoudelijke ondersteuning niet via de WMO ontvangt. Voor WMO begeleiding worden € 1,2 miljoen hogere lasten begroot in 2024. In de jaren 2025 en verder stabiliseren de verwachte lasten. De lasten voor beschermd wonen stijgen met € 0,9 miljoen in 2024. De verwachte lasten voor beschermd wonen dalen vanaf 2025 vanwege de invoering van het objectieve verdeelmodel per 1 januari 2025. Dat zorgt voor € 0,4 miljoen minder lasten in 2025 oplopend tot € 6,4 miljoen minder lasten in 2027 ten opzichte van 2023. De lasten voor activerend werk en WMO dagbesteding stijgen beide met € 0,8 miljoen en de lasten voor doelgroepenvervoer en vervoersvoorzieningen stijgen beide met € 0,5 miljoen als gevolg van indexeringen.

Voor het thema wonen wordt er € 0,5 miljoen meer lasten verwacht voor gas, warmte en licht voor de gebruikers van de MFC's. Deze worden grotendeels doorbelast aan de gebruikers.

Baten
Voor wijken algemeen is totaal € 29,6 miljoen aan baten begroot. Deze bestaan grotendeels uit begrote baten voor straatparkeren van € 12,2 miljoen, begrote subsidieontvangsten voor aanpak onderwijsachterstanden en voortijdig schoolverlaten van € 8,5 miljoen. En begrote baten voor de verhuur vastgoed met betrekking tot onderwijs, sport en MFC's van € 6,1 miljoen. De begrote baten zijn in 2024 met € 0,6 miljoen afgenomen genomen ten opzichte van 2023. Deze daling is vrijwel volledig afkomstig vanuit het thema kansengelijkheid doordat in 2023 een Rijkssubsidie van € 0,5 miljoen is ontvangen ten behoeve van energietoeslag minima.

Toevoegingen aan reserves
Voor wijken algemeen is totaal € 1,7 miljoen aan toevoegingen aan reserves begroot. Dit betreft een toevoeging van € 0,9 miljoen voor onderhoud vastgoed en € 0,8 miljoen voor straatparkeren.

Onttrekkingen aan reserves
Voor wijken algemeen is totaal € 1,6 miljoen aan onttrekkingen de begroot. Waarvan € 0,5 miljoen voor onderhoud vastgoed, € 0,5 miljoen voor subsidies sociale basis en € 0,4 miljoen voor energiearmoede.

Sociale wijkteams
Van de totale begroting op de wijkprogramma's heeft € 116,8 miljoen betrekking op zorg in natura en persoonsgebonden budget. Groot deel van dit bedrag wordt besteed onder de regie van de Stichting sociale wijkteams Arnhem. De budgetten zijn als volgt verdeeld binnen de wijken:

- € 45,6 miljoen wordt besteed aan Jeugdzorg;
- € 15,2 miljoen wordt besteed aan beschermd wonen;
- € 28,1 miljoen wordt besteed aan WMO;
- € 6,3 miljoen wordt besteed aan doelgroepenvervoer;
- € 17 miljoen wordt besteed aan huishoudelijke ondersteuning;
- € 4,6 miljoen wordt besteed aan Jeugdbescherming en -reclassering**.**

Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek

In het wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA) bevinden zich de wijken Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Bewoners hebben meer contact en ervaren meer sociale cohesie **(D)**

Onderlinge betrokkenheid is belangrijk voor een leefbare wijk. Elkaar kennen in de buurt en bereid zijn je buurtgenoten te helpen hoort daarbij. Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA) is een divers gebied waarin iedereen mee zou kunnen doen. Een goed netwerk is daarbij belangrijk. Passende initiatieven zijn nodig om verbindingen tussen bewoners te leggen en daarmee de veerkracht van de wijk te versterken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We faciliteren bewonersinitiatieven die bijdragen aan een integrale aanpak op het gebied van sociale cohesie.
- We versterken de bestaande plekken in de wijk voor ontmoeting.
- We werken samen met alle externe partners in de wijk om te komen tot een optimaal netwerk van voorzieningen (zoals bijvoorbeeld wijkcentra, Toon Hermanshuis, Thialf).

Bewoners zijn meer (financieel) zelfstandig en staan steviger in de maatschappij **(D)**

Alle mensen moeten de gelegenheid hebben om mee te kunnen doen in de samenleving, zichzelf te ontwikkelen en ervaringen op te kunnen doen. In CSA zijn buurten waar naar verhouding tot de andere wijken in Arnhem meer gezinnen leven in armoede. Zij kunnen zich, om diverse redenen, (financieel) zelf niet redden. Via het programma Arnhem-Oost willen we afscheid nemen van deze ongelijkheid. Het Arnhemse Broek is één van de wijken van de Arnhem-Oost aanpak.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten ons samen met andere externe wijkpartners intensief in op een persoonsgerichte aanpak op het gebied van (arbeids)participatie en financiën.
- We ondersteunen diverse initiatieven op het gebied van zelfredzaamheid (onder andere Broek Omhoog, De Kansen en Stichting Raak).

Kansengelijkheid (T)

Jongeren ervaren meer kansengelijkheid en kunnen hun talenten ontwikkelen (D)

Door de inzet van verschillende projecten hebben meer kinderen de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen. Vanuit de basisscholen in het Arnhemse Broek is er vanaf 2019 een programma opgesteld om de algemene ontwikkeling te verrijken. De basisscholen hebben zicht op de behoeftes van de leerlingen en stemmen zaken af met de gemeente en de partners in de wijk zoals Rijnstad, Rozet, Sportbedrijf en het Sociale wijkteam. Er zijn ook meerdere partners actief voor kinderen tussen de leeftijd - 9 maanden en 4 jaar.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen samen met alle externe partners die werkzaam zijn op het gebied van kinderen -9 maanden tot 4 jaar een samenhangende aanpak.
- We continueren het programma Kansrijk Opgroeien. Hierbij horen Het Fort, De Blokhut, Verlengde schooldag en de Fridayschool. En daarbij zoeken we aansluiting bij de Arnhem-Oost aanpak.

Gezondheid (T)

Meer inwoners hebben een gezonde en actieve leefstijl (D)

In CSA zijn weinig mogelijkheden tot bewegen. Op de commerciële sportscholen na, is er geen actieve sportvereniging. Te veel kinderen in het Arnhemse Broek kampen met ernstig overgewicht. De redenen hiervoor zijn divers. De laatste jaren is het aantal kinderen met overgewicht toegenomen en in het belang van de toekomstige gezondheid van de kinderen zullen we hier op prioriteren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op meer beweegmogelijkheden in de wijk voor 0-100 jaar. Via het programma Arnhem-Oost willen we een beweegroute langs het spoor realiseren.
- Samen met het Sportbedrijf zetten we in op een gezonde leefstijl (bijvoorbeeld de schaatsbaan en de programma's Jongeren Op Gezond Gewicht (JOGG), Gezond Onderweg (GO) en Beweegconcept 2+1+2.
- We maken bewoners bewust van gezonde voeding door inzet van Vitanos en de Blauwe Tomaat.
- We zorgen voor een passende inzet van de subsidiepartners op het gebied van gezondheid.

Openbare Ruimte (T)

Bewoners en bezoekers ervaren CSA als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

In CSA is er veel verharding en verstening, mede omdat het een centrumwijk is met weinig ruimte, veel bebouwing en belangrijke infrastructuur. Vergroening zorgt voor een mooiere en aantrekkelijkere buitenruimte. Dit gaat voor een belangrijk deel hand in hand met het thema Duurzaamheid. Ook biedt het parkeerplan in het Spijkerkwartier mogelijkheden om de buitenruimte aantrekkelijker te maken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We voeren de wijkgroenagenda's (het Arnhemse Broek en Centrum) uit.
- We combineren vergroeningswensen met de ontwikkeling van onder andere de Ir. J.P. Van Muijlwijkstraat.
- We verminderen het aantal rommelige, verwaarloosde plekken in de wijk (schoon, heel en veilig).
- We geven opdracht aan wijkorganisaties (Broek Omhoog en Buurtgroenbedrijf) om opdrachten uit te voeren voor het onderhoud en de vergroening van de wijk.
- We investeren de gelden van het parkeerplan in een extra kwaliteitsimpuls bij het groot onderhoud (vervanging riool en herinrichting straten) in het Spijkerkwartier.

Wijkeconomie (T)

Goed functionerende wijkorganisaties (D)

CSA kent een aantal wijkorganisaties, zoals Broek Omhoog, de Kansen, de Buurtkeuken, het Buurtgroenbedrijf en De Blauwe WijkEconomie (DBWE) die werken aan een verbetering van de wijk. Het Buurtgroenbedrijf begon als klein bewonersinitiatief en is nu ontwikkeld tot een professioneel sociaal bedrijf dat vergroeningsprojecten oppakt, uitwerkt en uitvoert. Hierdoor kunnen er veel meer vergroeningsinitiatieven worden uitgevoerd.

De Blauwe WijkEconomie (DBWE) is een vernieuwend en experimenteel initiatief. De visie van DBWE is in grote lijnen: het behouden en verzilveren van waarden die er in de wijk te vinden zijn. Vanuit deze gedachte worden er verschillende projecten opgezet en doorontwikkeld. Enkele voorbeelden zijn Spijkerbikes en het Buurtbaanbedrijf.

Al deze organisaties dragen bij aan diverse doelstellingen, zoals meedoen, activering, werk, sociale cohesie, duurzaamheid, leefbaarheid en openbare ruimte. Deze initiatieven vinden plaats door en met bewoners van de wijk.

Inspanningen 2024 (I)

- We ondersteunen de wijkorganisaties als partner vanuit de gemeente. We denken mee in mogelijkheden en het grijpen van kansen die in relatie staan met de Arnhemse doelen.
- We zetten in op het maximaal zelfstandig laten functioneren van wijkorganisaties (organisatorisch en financieel).

Veiligheid (T)

Bewoners en ondernemers ervaren minder overlast (D)

In CSA is leefbaarheid een belangrijk thema. Op sommige plekken is sprake van (een gevoel van) onveiligheid. Bewoners vragen aandacht voor verkeersveiligheid, overlast door kamerbewoning, verwarde personen en de aanwezigheid van criminaliteit en drugshandel. Het actieprogramma Schoon Heel Veilig is met deze thema's bezig. Met gerichte acties willen we afrekenen met de verloedering, overlast en criminaliteit in de wijk. Het doel is om ondernemen en wonen in het gebied prettiger en aantrekkelijker te maken.

In de wijken bevinden zich psychisch kwetsbare mensen en dak- en thuislozen (volwassenen en jongeren). Dit heeft blijvende aandacht nodig.

Inspanningen 2024 (I)

- We blijven inzetten op het actieprogramma Schoon Heel en Veilig Steenstraat en omgeving.
- We ontwikkelen een aanpak op het verminderen van weesfietsen, graffiti en zwerfafval.
- We verbeteren de oversteekmogelijkheden van de Johan de Wittlaan.
- We zetten in op goed functionerende wijkveiligheidsoverleggen met onze externe partners.

Noordwest

In het wijkprogramma Noordwest bevinden zich de wijken Klarendal, Burgemeesterswijk/ Hoogkamp, Schaarsbergen en omgeving, Sint Marten/ Sonsbeekkwartier, Heijenoord en Lombok, Hoogstede/Klingelbeek en omgeving.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer inwoners vinden een ontmoetingsplek en nemen deel aan activiteiten (D)

In Noordwest zijn voldoende locaties waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten, soms gerund door bewoners zelf, soms met ondersteuning van professionals, locaties met en zonder dak, voor volwassenen en voor de jeugd. Ontmoeting draagt bij aan het algemeen welbevinden en kan ervoor zorgen dat minder snel een beroep wordt gedaan op specialistische voorzieningen. Ons doel is om de fysieke locaties met een dak (’t Huukske, De Wasplaats, De Bakermat, de Nieuwe Hommel, Jeugdcentrum Vogelwijk, MFC Klarendal) te laten functioneren voor de wijk: toegankelijk, nabij en laagdrempelig.

Ook speelplekken en sportparken in de openbare ruimte zijn belangrijke ontmoetingsplekken. De behoefte om elkaar buiten te ontmoeten is de afgelopen periode toegenomen.

Inspanningen 2024 (I)

- Samen met bewoners en externe partners in de wijk creëren, verbeteren, onderhouden of behouden we ontmoetingsplekken.
- We faciliteren de buurthuizen en stimuleren een passend en goed aanbod aan activiteiten.
- We brengen sociale wijkinitiatieven in Klarendal en Sint Marten bijeen en brengen jaarlijks een sociale kaart uit.
- We passen (speel)plekken en pleinen aan en maken deze aantrekkelijker zodat ontmoeten/verblijven er prettiger is met meer aandacht voor ontmoeting, spelen en bewegen, vergroening en klimaatadaptatie.

Kansengelijkheid (T)

In Klarendal en Sint Marten kunnen kinderen en hun ouders zich beter ontplooien in een stimulerende omgeving (D)

We zien dat bewoners te maken hebben met armoede en schulden. We zien ook dat kinderen en jongeren in hun kansen op een positieve persoonlijke ontwikkeling belemmerd worden doordat ze opgroeien in armoede, hun ouders onvoldoende betrokken zijn bij de opvoeding en er onvoldoende gebruik gemaakt wordt van ondersteuningsstructuren in de wijk.

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich in vrijheid en veiligheid en zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We stimuleren het thuisbezoek door jeugdverpleegkundigen voor alle kinderen op het moment dat ze 18 maanden oud zijn.
- We verbeteren ouderondersteuning voor de kwetsbare inwoners.
- We verbeteren het aanbod van Speelmorgen in Klarendal in samenwerking met Rijnstad.
- We geven vanaf 2024 aan alle aanbieders en organisatoren van jeugdactiviteiten de opdracht om gezonde voeding aan te bieden tijdens de activiteiten.
- We verbeteren het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien 0 tot 18 jaar in samenwerking met het externe wijknetwerk van (basis)scholen, jeugdverpleegkundigen, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet en het Sociaal wijkteam. Het programma richt zich op de onderdelen onderwijs, vrije tijd en thuis en sluit aan bij de Arnhem-Oost aanpak.

Gezondheid (T)

Kwetsbare inwoners leven langer in goede gezondheid en blijven vitaal (D)

In Noordwest neemt de dubbele vergrijzing toe; het aandeel oude ouderen (80 jaar en ouder) onder alle ouderen (vanaf 65 jaar) neemt toe. De vergrijzing heeft grote impact op de ervaren gezondheid en de zorg. Dit gaat vaak gepaard met een toename van het aantal inwoners met een chronische aandoening, in sommige gevallen zelfs meerdere tegelijk. Sociale problemen zoals eenzaamheid nemen eveneens toe. Ouderen wonen langer zelfstandig en vaker ook alleen.

In Klarendal en Sint Marten geeft de fysieke en mentale gezondheid reden tot zorg, met name bij de kwetsbare inwoners. Een deel van de inwoners beweegt te weinig, eet ongezond en heeft last van overgewicht. Sommige inwoners hebben moeite om de juiste keuzes te maken ten aanzien van gezonde voeding en leefstijl en zouden met stimulering om te sporten en bewegen geholpen zijn.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten in op beweeg- en ontmoetingsprogramma's voor ouderen in en rondom de buurthuizen en ontmoetingsplekken in samenwerking met de buurthuizen, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en Sportbedrijf Arnhem.
- We zetten in op bewustwording en regie op de eigen gezondheid en het voorkomen van zorg door de inzet van Welzijn op Recept door Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en Rijnstad.
- In samenwerking met een extern netwerk bestaande uit Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en huisartsenpraktijk Klarendal starten studenten van de HAN een onderzoek naar het verbeteren van de fysieke en mentale gezondheid van kwetsbare oudere inwoners van Klarendal en Sint Marten.
- Vanaf 2024 richten we bij aanpassing van de buitenruimte in Klarendal en Sint Marten de omgeving beweegvriendelijker in.

Veiligheid (T)

Bewoners hebben minder last van gevoelens van onveiligheid (D)

Bewoners ervaren in delen van de wijken Klarendal en St. Marten gevoelens van onveiligheid door overlast door verwarde personen, drugsdealen op straat en verloederde plekken. In de Burgemeesterswijk en Heijenoord wordt overlast ervaren door groepen jongeren die rondhangen rond scholen en parkjes.

Samen met de afdeling veiligheid, handhaving, politie en netwerkpartners is een wijkveiligheidsagenda opgesteld waarmee we met een integrale aanpak de veiligheid in de wijken verbeteren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We initiëren de aanpak van overlast door personen met verward gedrag.
- Vanuit de wijkveiligheidsagenda sturen we samen met politie op meer inzet op het tegengaan van drugs dealen op straat en vanuit woningen.
- We zetten in op de aanpak van verloederde plekken en ondermijning, met name op en rond de Hommelseweg. Hiervoor is het ‘actieplan Hommel & Singel, schoon heel en veilig’ in 2023 van start gegaan. We zorgen hierbij ook voor een goede aansluiting op de Arnhem Oost aanpak.
- We ontwikkelen het jongerenwerk door, waarbij naast Klarendal/St. Marten ook aandacht is voor de jongeren in de Burgemeesterswijk en Heijenoord.

Noordoost

In het wijkprogramma Noordoost bevinden zich de wijken Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o., Alteveer en Cranevelt.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Meer bewoners zijn zelf- en samen redzaam **(D)**

Bewoners willen ontmoetingsplekken die passen bij hun behoefte: dichtbij, kleinschalig en laagdrempelig. Ontmoeting draagt bij aan het algemeen welbevinden en kan ervoor zorgen dat minder snel een beroep wordt gedaan op specialistische voorzieningen. Er is een groeiende behoefte aan meer verbondenheid in en tussen wijken. Aandachtspunt blijft behoud van deze plekken en de financiële dekking ervan.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ondersteunen, faciliteren en stimuleren het gebruik van de verschillende ontmoetingscentra.
- Wij adviseren bij de aanvraag van subsidiemogelijkheden en verbinden de initiatiefnemer met de juiste contactpersonen.
- We zetten extra in op ouderen in ons gebied, wat hebben ze nodig en hoe kunnen we dit gaan realiseren.
- We hebben een herijkte opdracht aan Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) in het gebied Noord-Oost verstrekt die meer recht doet aan de gebiedsspecifieke behoeften vanuit de Geitenkamp.
- We stimuleren en faciliteren het gebruik van het Multifunctioneel Centrum De Wetering.
- We zetten in op het stimuleren van gebruik en bekendheid van deze ontmoetingsplekken maar ook van de toegang naar nulde en eerstelijnszorg.
- In Noord-Oost wonen relatief veel ouderen. In samenspraak met partners onderzoeken we hoe wat ouderen nodig hebben en hoe we hier uitvoering aan kunnen gaan geven.

Meer bewoners participeren in de vorm van (vrijwilligers)werk (D)

De werkloosheid en bijstandsdichtheid in Geitenkamp zijn op het hoogste niveau van de gemeente. Een hoog percentage van de bewoners heeft geen of onvoldoende opleiding, waardoor er onvoldoende aansluiting is op de arbeidsmarkt. Een kwart van de huishoudens heeft een inkomen lager dan 120% van het wettelijk minimum, twee keer zo veel als gemiddeld in Arnhem. Er wordt ingezet op het creëren van werkervaringsplekken in een vertrouwde omgeving dichtbij huis, waar bewoners hun eerste stappen kunnen zetten, op weg naar betaald werk. De focus ligt op ouders met kinderen tot en met 12 jaar.

De Vlindertuin wil de 'kweekplaats' en thuisbasis zijn voor een 'wijk-netwerk' van creatief en sociaal ondernemers in de Geitenkamp. Vinden, verbinden en samenwerken (als middel) staan hierin centraal. Uiteindelijk willen we in de wijk een laagdrempelige opstapmogelijkheid naar (vrijwilligers) werk in de wijk.
Een aantal ontmoetingsplekken, zoals Moes in Plattenburg, ontwikkelen zich door tot leer- en werkervaringsplek.

We stimuleren organisaties om meer inwoners te verleiden tot het doen van vrijwilligerswerk.

Inspanningen 2024 (I)

- We breiden het aantal sociaal ondernemers met leer- en werkervaringsplekken in de Vlindertuin uit door middel van het aanstellen van een kwartiermaker die deze opdracht krijgt.
- We willen een Buurtbaanbureau ontwikkelen in combinatie met het WijkKlusTeam (Geitenkamp gildewijk/ambachtskwartier).
- We borgen en voeren de gebiedsagenda armoede schulden werk uit in samenwerking met onze externe partner het Sociaal wijkteam.
- In samenwerking met Vitesse Betrokken onderzoeken we of Vitesse Betrokken een rol kan spelen om jong volwassenen zonder diploma en/of werk naar school (startkwalificatie) of werk te begeleiden.

Kansengelijkheid (T)

Meer kinderen hebben de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen (D)

In de wijk Geitenkamp groeien veel kinderen in armoede op. Meer dan een derde van de huishoudens heeft een besteedbaar inkomen ≤ 120% van het minimumloon. Er is sprake van generatiearmoede. Het percentage kinderen tot 18 jaar met een toewijzing op grond van de Jeugdwet is hoger dan gemiddeld in Arnhem. Ook Plattenburg heeft onze aandacht.
Wij zetten in op het verrijken van de algemene ontwikkeling van kinderen en jongeren en het vergroten van sociale vaardigheden en een positiever zelfbeeld.
Wij zetten in op het versterken en ondersteunen van ouders bij de opvoeding.

Inspanningen 2024 (I)

- We stellen een jaarlijks uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien (programma verlengde leertijd/rijke schooldag) op in samenwerking met het extern wijknetwerk van basisscholen, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet en het Sociaal wijkteam. Het programma richt zich op de onderdelen onderwijs, vrije tijd en thuis.
- We blijven de verlengde leertijd monitoren en sturen deze eventueel bij in samenwerking met externe wijkpartners.
- We zetten het project Buurtouders op om ouders te stimuleren en bekend te maken met de voorliggende voorzieningen voor kinderen -9 tot 4 jaar zodat ze beter starten op de basisschool.
- We verbeteren het pedagogisch klimaat op de Rommelkist en vergroten de kring van vrijwilligers in samenwerking met het Sportbedrijf Arnhem. We vergroten ook de kring vrijwilligers en leren hen vaardigheden om goed om te kunnen gaan met kinderen.
- We vergroten een veilige omgeving en handelingsbekwaamheid van de professionals en bewaken hun professionaliteit.
- We coördineren de monitoring van extra inzet van VGGM (huisbezoeken bij kinderen van 18 maanden) en brengen de signalen en de vervolgacties in kaart.
- We monitoren het nieuwe jongerenwerk The GOAT (gestart juni 2023).
- We geven opdracht aan professionals om meer te sturen op gedragsverandering.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Geitenkamp worden kleiner (D)

We stimuleren bewoners tot een gezondere leefstijl, zoals meer bewegen, gezonder eten en we zetten ons in om plekken in de wijk toegankelijker te maken zodat meer bewoners er gebruik van maken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We monitoren de inspanningen JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht).
- We koppelen JOGG aan het nieuwe jongerenwerk.
- We realiseren meer en/of betere en nieuwe beweegplekken (onder andere Rommelkist, Calisthenics, Sportpark Paasberg).
- We geven opdracht aan uitvoerders om te werken aan imagoverbetering en aantrekkelijkheid van locaties.
- We zetten meer in op mixen van jeugd bij activiteiten.
- Wij stimuleren externe organisaties in de wijk om gezonde leefstijl te stimuleren (gezond koken, bewust boodschappen doen, gezonde voeding op locaties).

Openbare ruimte (T)

Noord-Oost is klimaatbestendiger (D)

We zetten samen met bewoners in op het vergroenen, verminderen van hittestress en vergroten van de biodiversiteit.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We stimuleren groeninitiatieven van bewoners en scholen en helpen mee deze te realiseren.
- We vergroenen de wijk Geitenkamp door 'oude' ligusterhagen terug te plaatsen in het straatbeeld samen met corporaties.
- We ondersteunen het duurzaamheidsproject Paasberg; op de Paasberg is een actieve bewonersgroep bezig met het verduurzamen en energiezuinig maken van de wijk, zij delen hun kennis actief met andere geïnteresseerden uit de wijk.
- We ondersteunen de initiatiefgroep Beek op de Paasberg bij het realiseren van hun plannen om het gebied aantrekkelijker en toegankelijker te maken (blauw-groene netwerken in de wijk). Daarnaast willen we een actieve bijdrage leveren aan het project 'Sportpark de Paasberg als kloppend hart van de wijk'. Deze ontwikkelingen sluiten aan bij het ontwikkelen van het Beekdal.

Noord-Oost is schoner en aantrekkelijker (D)

Meer bewoners ervaren minder overlast van bijzettingen van afval bij ondergrondse containers.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met bewoners wordt gezocht naar oplossingen om bijplaatsingen tegen te gaan.

Wonen (T)

De wijk Geitenkamp wordt vitaler (D)

We willen inzetten op het vergroten van diversiteit van woningen en bewoners.
In samenwerking met woningbouwcorporaties, Sociaal wijkteam, politie en Werk en Inkomen, zijn de hotspots op de Geitenkamp benoemd. Het gaat om buurtjes/straten waar de leefbaarheid onder druk staat.
Per hotspot is benoemd welke strategie we inzetten; de interventies zijn gericht op het beperken van de instroom van kwetsbare inwoners of op het omgaan met kwetsbare inwoners.

Geitenkamp is een van de wijken van de Arnhem-Oost aanpak, Binnen de Arnhem-Oost aanpak, wordt samen met het Rijk en de provincie stevig ingezet op het versterken, leefbaarder en veiliger maken van Geitenkamp. De Arnhem-Oost aanpak zal de ingezette koers vanuit het Handelingskader verder versterken en een grotere impuls geven.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op het reguleren van de instroom van nieuwe inwoners, via de woningbouwcorporaties.
- Op termijn streven we naar een diverser woningaanbod in de Geitenkamp.
- We zetten in om de leefbaarheid te vergroten door middel van de straataanpak (proactief opbouwwerk).

Wijkeconomie (T)

Bruisender marktplein Geitenkamp (D)

Bewoners van Geitenkamp, Monnikenhuizen en ook de Paasberg maken zich zorgen over het verschralen van het winkelaanbod op het winkelplein Geitenkamp. Zij hebben behoefte aan een bruisend marktplein met een gevarieerd winkel- en horeca-aanbod waar ook ruimte is om te verblijven. De wijk Geitenkamp is in het verleden opgezet om zelfvoorzienend te zijn, de wijk had een geïsoleerde ligging.

Inspanningen 2024 **(I)**

Er ligt een uitvoeringsplan om te komen tot een bruisender marktplein. Eerste noodzakelijke stap is vergroting van de bestaande supermarkt. Door wisseling van de eigenaar van het pand is deze ontwikkeling gestagneerd. Deze stap is nog steeds noodzakelijk voor de vitaliteit van het marktplein.

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder verkeer- en parkeeroverlast (D)

In de wijk Alteveer-Cranevelt is de verkeersdruk hoog (als gevolg van samenloop Rijnstate, Openluchtmuseum en Burgers' Zoo). In Velperweg e.o. bestaat er, door de herontwikkeling van het voormalig AKZO-terrein en omgeving, de transformatie van het oude ING-pand naar appartementen en de komst van het Rijn IJsselcollege zorg over toename van de verkeersintensiteit op de Velperweg. In Klarenbeek is er tijdens drukke dagen van het zwembad overlast in de directe omgeving ervan.

Inspanningen 2024 (I)

- We monitoren de verkeersintensiteit Velperweg e.o. als gevolg van allerlei ontwikkelingen (zoals AKZO, High Park, Rijn IJsselcollege) en Molenbeke en zetten waar nodig vervolgacties in gang.
- We monitoren het burgerparticipatieproces herinrichting Velperweg.
- We treffen maatregelen om de parkeerdruk in Alteveer-Cranevelt te verlagen.

Bewoners ervaren meer veiligheid in hun directe omgeving (D)

Wij zien graag dat Arnhemmers zich nog veiliger gaan voelen in hun stad en in hun eigen woonwijk. Want veiligheid is, samen met een nette en schone omgeving, voorwaarde voor een prettig woon- en leefklimaat. Het gevoel veilig te zijn, maakt bewoners ook vaker sociaal betrokken met de buurt en met de buurtbewoners. De leefbaarheids- en veiligheidsthema’s die spelen zijn parkeeroverlast en overlast van jongeren. Overlast jongeren speelt met name in Geitenkamp en aangrenzende wijken. De partners die op straat actief zijn monitoren de overlast en houden elkaar op de hoogte en spreken af wie er per geval in actie komt.
In samenwerking met veiligheid en de politie wordt in Geitenkamp samenwerking gezocht met belangrijke bewoners (project Bondgenoten) om samen te werken aan een leefbare wijk.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten extra in op vermindering van de jeugdoverlast in samenwerking met ons extern netwerk, bestaande uit jongerenwerk, straathoekwerk, straatcoaches, wijkagent, handhaving en sociaal wijkteam.
- We monitoren de impact van het nieuwe jongerenwerk (locatiegebonden en ambulant).
- We houden wijkschouwen in de verschillende wijken binnen Noord-Oost in samenwerking met externe wijkpartners en vertegenwoordiging vanuit de wijk.
- We participeren in het project Bondgenoten.

Presikhaaf

In het wijkprogramma Presikhaaf bevinden zich de wijken Presikhaaf West en Presikhaaf Oost.

Wat willen we bereiken en wat gaan we doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Bewoners hebben meer contact, zien het belang van een gezonde leefstijl en vergroten hun kansen op participatie **(D)**

Bewoners kunnen te maken krijgen met diverse problematiek. Ze maken zich zorgen, zijn eenzaam, kampen met gezondheidsproblemen, zijn niet taalvaardig en weten niet hoe ze hun rekeningen kunnen betalen. Vaak weten ze ook niet wat waar te doen is en waar ze informatie, advies of hulp kunnen krijgen op het gebied van wonen, werk, inkomen, gezondheid, opvoeding en onderwijs. Dit staat het meedoen aan de maatschappij in de weg.

We willen dat de professionele ondersteuning van wijkpartners op al deze leefgebieden goed aansluit bij de behoeften van bewoners, dat deze goed bekend is en dat deze laagdrempelig en dichtbij bereikbaar is. We vragen van al onze wijkpartners dat ze ook zelf proactief meedoen als onderdeel van een netwerk. We vinden het ook belangrijk dat bewoners elkaar kunnen ondersteunen en elkaar kunnen ontmoeten.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zorgen via de sociale tafel voor een goede programmering en afstemming van inzet van onze externe wijkpartners (zoals Sociale Wijkteams en welzijnspartijen).
- We ondersteunen de bekendheid en het gebruik van laagdrempelige faciliteiten voor informatie, activiteiten, hulp en advies zoals Goed Geregeld Arnhem, Sociale wijkteams en The Point en stimuleren het proactief en preventief werken van onze sociale wijkpartners.
- We faciliteren en versterken ruimtes voor ontmoeting, verbinding en ontwikkeling voor jong en oud, zoals buurthuizen en jongerencentrum Push.
- We stimuleren een passend aanbod van en programmering op plekken in de openbare ruimte voor spelen, bewegen en ontmoeten.
- We ondersteunen bewonersinitiatieven en zorgen voor een goede verbinding met de inzet van de externe wijkpartners in de wijk door netwerkvorming en wijkcommunicatie.
- We investeren permanent in laagdrempelige tafels voor overleg tussen bewoners, overheid en wijkpartners.

Kansengelijkheid (T)

Bewoners kunnen zich financieel redden en kinderen en jongeren hebben gelijke kansen om zich te ontwikkelen (D)

We zien dat bewoners kampen met armoede en schulden. We zien ook dat kinderen en jongeren in hun kansen op een positieve persoonlijke ontwikkeling belemmerd worden doordat ze opgroeien in armoede, hun ouders onvoldoende betrokken zijn bij de opvoeding en er onvoldoende gebruik gemaakt wordt van ondersteuningsstructuren in de wijk.

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich in vrijheid en veiligheid en zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We monitoren de uitvoering van het gebiedsplan participatie, armoede en schulden. Dit plan zet in (met de focus op P1) op de verbetering van de positie van ouders met kinderen met een P-uitkering en schulden, op een gemeenschappelijk spreekuur met het Sociaal Wijkteam en Goed Geregeld Arnhem en een optimaal gebruik van Gelrepas en Stichting Leergeld.
- Het plan om alle kinderen van 18 maanden te laten bezoeken door het consultatiebureau om het belang van taalrijk opvoeden, voorschoolse educatie en opvoedondersteuning onder de aandacht te brengen, is in uitvoering, evenals het plan om alle kinderen tussen 0-4 jaar op de vroeg en voorschoolse educatie te krijgen.
- We onderzoeken de mogelijkheid om een uitnodigend ouder-kind centrum te realiseren in Presikhaaf, bij voorkeur in de Multi Functionele Accommodatie.
- We delen met onze externe wijkpartners op jeugd/kinderen ervaringen, kansen en problemen in het netwerk Kansen voor Kinderen Presikhaaf. Dit netwerk beoogt de onderlinge samenwerking in de wijk van professionals te versterken.
- We beogen de inzet van de in 2023 nieuw gestarte aanbieders op het jongerenwerk (Presikhaaf University en Kansenmakers) bij een positieve evaluatie te borgen en doen daarmee een behoeftedekkend aanbod op (ambulant) jongerenwerk inclusief passende (nieuwe) ontmoetingsplek(ken). De inzet is met name gericht op talentontwikkeling en mentale weerbaarheid. Deze inzet staat in nauwe verbinding met de inzet van onze externe wijkpartners, zoals scholen, sportbedrijf en cultuuraanbieders.
- We vragen aan de externe wijkpartijen om passende interventies te plegen op het gebied van versterking ouderbetrokkenheid, gebruik van voor en vroegschoolse educatie en opvoeden in een taalrijke omgeving.
- We stimuleren de bekendheid en het gebruik van de inzet van energiecoaches zodat bewoners inkomen kunnen besparen door energiebesparende maatregelen te nemen.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren Presikhaaf als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

In Presikhaaf is het gevoel van eigenaarschap over de eigen woon- en leefomgeving laag. Het gevoel van eigenaarschap draagt bij aan meer betrokkenheid en uiteindelijk aan een aantrekkelijkere leefomgeving. We willen bewoners en onze partners (in en extern) in de wijk ondersteunen daarbij. Bij elk fysiek project letten we op betrokkenheid van bewoners en luisteren naar hun wensen en bedenkingen.

We willen dat bewoners in de wijk meer en veilig kunnen wandelen en fietsen. We willen dat jongeren en ouderen faciliteiten (in de openbare ruimte) hebben waar ze elkaar kunnen ontmoeten, kunnen spelen en bewegen. We willen dat bewoners actief betrokken zijn bij het voorkomen of opruimen van zwerfafval. We vinden doorstroming van huidige bewoners belangrijk zodat zij plaats kunnen maken voor starters. We agenderen de realisatie van goed geïsoleerde en betaalbare woningen. We sluiten maximaal aan op de Arnhem Oost aanpak waar integraal en meerjarig wordt ingezet op versterking van de leefbaarheid en veiligheid van Presikhaaf.

Inspanningen 2024 (I)

- We dragen bij aan de realisatie van buurttuinen (vanuit ontwikkelperspectief P3) door het aantrekkelijker maken van de openbare ruimte en het toevoegen van elementen voor ontmoeting en sociale binding.
- We dragen bij aan inrichting van de openbare ruimte op een aantal bijzondere plekken in de wijk waardoor bewoners elkaar kunnen ontmoeten en deze plekken uitnodigen tot buiten spelen en bewegen voor kinderen en ouders: rondom buurthuis de Overkant, speelplek de Regenboog, rondom Dunoweg, rond de Parkschool en op plekken waar de corporaties aan de slag gaan.
- We waken voor een integrale inzet rondom de renovatie van woningen in P1 waarbij extra aandacht is voor het oppakken van zorgvragen van bewoners en het versterken van hun veerkracht (informeel netwerk) en de verbinding met het formele netwerk in de wijk (van de professionals).

- We vragen binnen het ontwikkelperspectief P3 aandacht voor het (in co-creatie met bewoners) verbeteren van de verkeersveiligheid in het algemeen. Uitgangspunt is het bieden van meer ruimte voor de voetganger en fiets en het verminderen van het gevoel van ‘blik op straat’ en voor de realisatie van 30 km zones.
- We zijn nauw betrokken bij de uitvoering van de visie Merwede terrein en met name de sociale aansluiting van deze ontwikkeling op de rest van de wijk.
- We denken mee bij inrichting van en sociale programmering rondom de revitalisering van sportpark Doorwerthlaan (Eendracht, Budosport, open wijkfaciliteiten).
- We faciliteren bewonersinitiatieven gericht op het verbeteren van de leefomgeving en ondersteunen het netwerk van afvalprikkers en de organisatie van opruimdagen.

Veiligheid (T)

Bewoners dragen bij aan een veilige en prettige leefomgeving (D)

Bewoners horen zich thuis te voelen in de wijk en kunnen zichzelf zijn. Signalen van overlast en onveilige situaties dienen (snel) te leiden tot een passende opvolging door professionals. Bewoners zijn en blijven bereid om meldingen te doen en worden door professionals ondersteund bij het omgaan met bewoners van verschillende achtergronden, perspectieven en ideeën. Samen zorgen we voor een omgeving waarin iedereen ideeën naar voren kan brengen, waarin er wordt geluisterd, waarin overlast wordt gemeld en waarin er passend kan worden opgetreden.

Om samen te werken aan een veiligere wijk willen we met medewerkers die betrokken zijn vanuit veiligheid, handhaving, straatcoaches/VIOS (Veilig in om school) en jongerenwerkers integraal samenwerken. Ieder vanuit zijn eigen rol en functie en met focus vanuit een gemeenschappelijke agenda.

Inspanningen 2024 (I)

- We stemmen de inzet van veiligheidsprofessionals in de wijk af op actualiteiten (korte termijn) en op een langetermijnagenda (sociale cohesie, drugsoverlast, draaiboek jongerenoverlast en overlastgevende personen).
- We zetten in op positieve communicatie met betrekking tot bewoners en initiatieven die een succesvolle bijdrage leveren aan de versterking van het veiligheidsgevoel.
- We zetten in op extra communicatie gericht op meldingsbereidheid en de plekken waar bewoners verschillende vormen van overlast kunnen melden.
- We zorgen er voor dat externe partijen betrokken bij het OZO (overlast en zorg) overleg blijvend inzicht hebben en geven op casuïstiek en op trends om escalatie te voorkomen.
- We stimuleren de professionals in de wijk om in te zetten op het verhogen van tolerantie en op het vergroten van de gemeenschapszin van bewoners.
- De inzet van het jongerenwerk nieuwe stijl en het netwerk Kansen voor Kinderen is verbonden met de inzet van de veiligheidspartners.

Malburgen

In het wijkprogramma Malburgen bevinden zich de wijken Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder het Duifje en Immerloo.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Meer inwoners van Malburgen maken gebruik van de buurthuizen/wijkcentra in de wijk **(D)**

We willen dat Malburgers terecht kunnen op een plek in hun buurt voor ontmoeting, deelnemen of organiseren van activiteiten of persoonlijke ontwikkeling. Op deze wijze werken we aan het verbeteren van de sociale cohesie en de zelfredzaamheid van inwoners. Hiervoor moeten we investeren in voorzieningen in de wijk om ontmoeting en ontwikkeling mogelijk te maken en we ondersteunen de partijen die deze voorzieningen beheren. De programmering vanuit de buurthuizen en de multifunctionele accommodaties moet uiteindelijk beter aansluiten bij de behoeften van de Malburgers.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen een duidelijke visie op functie en wijze van beheer van de voorzieningen binnen de deelgebieden (de Hobbit, De Fresh, De Spil, Duiventil en de Malburcht), aansluitend bij de behoefte van de bewoners en de doelen van de sociale basis.
- We organiseren dat bewoners die niet zelfstandig de stap naar deelname van activiteiten kunnen maken hierin begeleid worden.
- We organiseren dat professionals op de hoogte zijn van het voorzieningenaanbod in de wijk en dat voor wijkbewoners inzichtelijk is welke activiteiten in de wijk plaatsvinden.
- We zorgen er voor dat er een uitwerking is van de geïnventariseerde behoeftes van bewoners in 2023 en dat deze is omgezet in een programma.

Nieuwe bewoners voelen zich welkom in de wijk en er ontstaan sociale structuren **(D)**

Er lopen veel uitbreidings- en inbreidingsplannen in Malburgen. Tot 2030 verwachten we de realisatie van tenminste zo'n 800 nieuwe woningen in Malburgen. Dat betekent dat we veel nieuwe wijkbewoners gaan verwelkomen. We vinden het belangrijk dat deze bewoners goed landen in de wijk en deel gaan uitmaken van de buurtgemeenschappen.

Inspanningen 2024 **(I)**

We ontwikkelen op basis van de omvang en de aard van de ontwikkelplannen, met partners een plan op welke wijze we een goede buurtlanding organiseren en we geven daar uitvoering aan.

Meer gezinnen in de bijstand maken stappen op het gebied van participatie en maken gebruik van alle maatwerk- en kindvoorzieningen **(D)**

We vinden perspectief voor kinderen die opgroeien in een gezin met weinig inkomen belangrijk. Daarom geven we prioriteit aan de inzet op gezinnen in de bijstand. Doelstelling is om de gezinnen via persoonlijk contact intensief te volgen in de mogelijkheden en belemmeringen om stappen te zetten op de participatieladder en zowel op groeps- als op individueel niveau hier het passende instrumentarium op in te zetten. Tegelijk willen we weten of alle kinderen in het gezin al gebruik maken van voorliggende voorzieningen en als dat niet zo is deze alsnog in te zetten.

Inspanningen 2024 **(I)**

We maken de afspraak (en monitoren de gemaakte afspraak) om op projectmatige wijze (eenouder)gezinnen in de bijstand intensief te volgen. Onderdeel van het projectmatig werken is een integraal plan per gezin. In het integrale plan is een toets op kindvoorzieningen opgenomen. Op deze wijze krijgen we zicht op het gebruik van de kindvoorzieningen en kunnen we ook sturen op het beter gebruiken van deze voorzieningen.

Kansengelijkheid **(T)**

Eind 2024 werken alle subsidiepartners met een gemeenschappelijk referentiekader met als doel om de ontwikkelingskansen van kinderen in Malburgen te bevorderen **(D)**

De wijk Malburgen vraagt om een extra focus op het perspectief van de jeugd. Veel kinderen starten met een achterstand op het primair onderwijs en ook op latere leeftijd zien we veel jongeren die door de thuissituatie of andere omstandigheden minder kansen hebben om zich goed te kunnen ontwikkelen. Dit heeft ook impact op de wijk.
Het wijkprogramma kent daarom een bijzondere focus op de jeugd (-9 maanden tot 27 jaar), maar dat betekent niet alleen aandacht voor jeugd. Ook de omgeving van de jeugd (waaronder ouders, scholen en sportverenigingen) wordt daarbij betrokken.

In 2024 en de jaren daarna is onze inzet gericht op het werken aan een gezamenlijk referentiekader om op deze wijze de jeugdpartners te helpen om dezelfde taal te spreken en de geleverde ondersteuning beter op elkaar aan te laten sluiten. We doen dit door met elkaar te bespreken wat we verstaan onder de diverse thema's en hoe dit een plek krijgt in de diverse programma's.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We organiseren samen met externe jeugdpartners een proces om inhoud te geven aan dit referentiekader. Thema's in dit referentiekader zijn; effecten van de onlinewereld, vergroten ouderbetrokkenheid, gezonde leefstijl, talentontwikkeling, positieve identiteitsontwikkeling en het vergroten van veerkracht en weerbaarheid. Partners maken afspraken om invulling te geven aan het gemeenschappelijk referentiekader. We vragen en faciliteren jeugdpartners om ervaringen en kennis te (blijven) delen op deze thema's.

Door het bieden van een gezamenlijke programmering aan wijkactiviteiten voor jeugd en jongeren, wordt bijgedragen aan het gezond en veilig opgroeien, waarbij positieve ontwikkeling en ontplooiing centraal staat. **(D)**

Samen met onze externe partners, willen we dat de jeugd van Malburgen zich zowel mentaal, sociaal en fysiek gezond kan ontwikkelen. Vanuit het thema Kansengelijkheid zetten we in op het stimuleren en ondersteunen van de jeugd bij:

- gezonde identiteitsontwikkeling,
- mentale weerbaarheid, binnen de gewenste maatschappelijke kaders (normen en waarden),
- ontwikkelen van zichzelf en met vertrouwen in hun talenten.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We vragen externe partners met een plan te komen dat bijdraagt aan bovenstaande doelen door een gevarieerd aanbod van activiteiten en programma's op verschillende talentgebieden (sport, kunst, muziek, technologie, leiderschap etc.). Voor de 12- doelgroep is dit programma ook afgestemd met de scholen.
- We bevorderen dat externe jeugdwijkpartners zoveel mogelijk op dezelfde wijze de resultaten van de inspanningen meten zodat hier ook beter op (bij)gestuurd kan worden.

Minder kinderen in Malburgen starten met een motorische, taal en/of hechtingsachterstand op het Primair Onderwijs (D)

Veel kinderen in Malburgen starten aan het primair onderwijs met een achterstand in bijvoorbeeld taal, vaardigheden en motoriek. Deze achterstanden zijn in latere jaren lastig in te halen. Er wordt onvoldoende gebruik gemaakt van de voorschoolse voorzieningen die belangrijk zijn om achterstanden in de eerste levensjaren te voorkomen. Daarnaast zijn extra inspanningen nodig in de eerste twee levensjaren van de kinderen. In 2023 is op een rij gezet welke extra inspanningen nodig zijn. In 2024 moeten deze tot uitvoering komen.

Inspanningen 2024 (I)

- We coördineren dat de interventies uit het programma 'investeren in het jonge kind Malburgen' worden uitgevoerd door partijen bij elkaar te brengen, helderheid te brengen in wie waarin welke taak en rol heeft en de randvoorwaarden voor uitvoering te creëren.
- We organiseren met externe partners de doorgaande lijn van consultatiebureau naar de voorschoolse voorzieningen.

De leer- en leefomgeving voor jongeren sluiten beter op elkaar aan (D)

In de driehoek van school-thuis-omgeving is het belangrijk dat deze omgevingen meer zijn aaneengesloten om zo de scholing, vorming en ontwikkeling van jongeren en kinderen te bevorderen.

Inspanningen 2024 (I)

- We bespreken met het primair onderwijs wat nodig is om de aandachtspunten die zij bij kinderen signaleren en die buiten hun invloedsfeer liggen, aan te pakken en een plek te geven in de programma's voor kinderen en jongeren.
- We spannen ons in om de naschoolseprogramma's en de programma's van de subsidiepartners aanvullend te laten zijn.

Gezondheid (T)

Meer jeugd uit Malburgen ontwikkelt een gezonde leefstijl (D)

In Malburgen zijn zorgen om de gezondheid van inwoners, met name onder jongeren in de wijk. Een ongezond leefpatroon op jonge leeftijd resulteert veelal in een ongezonde leefstijl op latere leeftijd met de bijbehorende gezondheidsproblemen. Daarom wordt gewerkt aan het stimuleren van een gezondere leefstijl. De jeugd van Malburgen ontwikkelt een gezonde leefstijl, waar gezonde voeding, sport en beweging een wezenlijk onderdeel van is. Met activiteiten in de wijk wordt de jeugd bewust gemaakt, gestimuleerd, ondersteund en aangesproken om een meer gezonde levensstijl aan te leren.

Inspanningen 2024 (I)

- Vanaf 2024 bieden alle aanbieders en organisatoren van jeugdactiviteiten (tot en met 21 jaar), in opdracht van het team Leefomgeving, gezonde voeding aan tijdens de activiteiten in de wijk. Dit gaat hand in hand met voorlichting over gezonde voeding.
- In samenwerking met de HAN spannen we ons in voor een gezonde wijk Malburgen. In 2024 werken we aan meer inzicht, interprofessionele samenwerking en instrumenten om bewustwording van jongeren over hun gezondheid te vergroten.
- We spannen ons in om meer jongeren te laten sporten in georganiseerd en of verenigingsverband.
- We spannen ons in om meer jongeren te laten voldoen aan de beweegnorm.

Openbare ruimte (T)

Een gezonde leefomgeving (D)

In Malburgen zijn zorgen om de gezondheid van inwoners, met name onder jongeren. Een ongezond leefpatroon op jonge leeftijd resulteert veelal in een ongezonde leefstijl op latere leeftijd met de bijbehorende gezondheidsproblemen. Daarom wordt gewerkt aan het stimuleren van een gezondere leefstijl De openbare ruimte draagt bij aan de gezondheid en het welbevinden van Malburgers. Inwoners krijgen de ruimte en verantwoordelijkheid om de eigen wensen en behoeften te realiseren. Er komt meer groen, meer plekken met beweegaanleidingen en ontmoetingsmogelijkheden, en de inrichting draagt bij aan een gevoel van veiligheid.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten ons in voor het realiseren van beweegaanleidingen en ontmoetingsplekken in de openbare ruimte.
- We spannen ons in voor meer groen in de openbare en private ruimte.
- We zetten ons in voor de verbetering van de leefbaarheid door de vernieuwing van het sportpark de Bakenhof als een kloppend hart van de wijk.

Inwoners van Malburgen voelen zich meer eigenaar van hun leefomgeving (D)

Bewoners voelen zich meer eigenaar van een schone en verzorgde buurt. Ruimtelijke opgaven worden in samenspraak met de omgeving gerealiseerd.

Inspanningen 2024 (I)

- In 2024 werken we in samenwerking met bewoners aan inrichtingsplannen voor de Immerloopleinen, is het benodigde budget voor realisatie gevonden en is de planning voor de realisatie gemaakt.
- In 2024 realiseren we samen met inwoners en ondernemers het actieplan Winkelcentrum de Drieslag en dragen we vanuit onze rol bij in de uitvoering hiervan.

Schuytgraaf/Elderveld

In het wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld bevinden zich de wijken Schuytgraaf en Elderveld.

Wat willen we bereiken en wat gaan we doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelf- en samenredzaam (er is meer sociale cohesie) (D)

Bewoners kunnen te maken krijgen met diverse problematiek. Vaak weten ze ook niet wat waar te doen is en waar ze informatie, advies of hulp kunnen krijgen op het gebied van wonen, werk, inkomen, gezondheid, opvoeding en onderwijs. Dit staat het meedoen aan de maatschappij in de weg. In Schuytgraaf/ Elderveld is er behoefte aan het anders inrichten of uitbreiden van speel-, beweeg- en ontmoetingsvoorzieningen voor oudere kinderen en jongeren. Voor ontmoeting onder volwassenen zijn eerste onderzoeken gedaan en willen we aan de slag met de uitkomsten.

Inspanningen 2024 (I)

- We onderzoeken hoe een passend aanbod voor sport-, spel-, beweeg- en ontmoetingsvoorzieningen voor 8-12 jarigen in Schuytgraaf er uit zou moeten zien.
- We experimenteren samen met bewonersondersteuning en andere partners met de uitkomsten van het behoeftenonderzoek rondom ontmoeten in Schuytgraaf.
- We faciliteren en versterken ruimtes voor ontmoeting, verbinding en ontwikkeling voor jong en oud, zoals jeugdruimte Schuytgraaf en wijkcentrum Elderveld.

Meer bewoners zijn financieel zelfredzaam (D)

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen. Bewoners die het nodig hebben, weten waar zij met hun vragen op het gebied van werk, inkomen, schulden en zorg terecht kunnen. Bewoners zijn sneller in beeld als er sprake is van schulden en/of werkloosheid. Onze focus hierbij ligt op jongeren tot 27 jaar en ouders met kinderen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We creëren contact- en spreekmogelijkheden in Schuytgraaf.
- We monitoren hoe snel bewoners bij schulden en/of werkloosheid in beeld zijn.
- We stimuleren dat partners op het gebied van werkloosheid en schulden elkaar voldoende fysiek weten te vinden en samenwerken.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders en verzorgers zijn zich bewust van hun rol bij het opgroeien van hun kinderen (D)

Veel ouders hebben vragen met betrekking tot de opvoeding en/of hebben behoefte aan contact met andere ouders om te bespreken waar je als ouder tegenaan loopt. Soms zijn er (geld)zorgen, onbekendheid met wat er in de online wereld gebeurt of veel (prestatie)druk, waarbij informatie, advies en ontmoetingsmogelijkheden de druk kunnen verlagen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op sociale structuren (een vangnet) voor ouders passend bij hun behoeften.
- We zorgen voor laagdrempelige opvoedondersteuning waar ouders terecht kunnen voor advies en zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten om ervaringen over opvoeden te delen.
- We versterken en waar nodig breiden we gezinsprogramma's en inzet van het consultatiebureau uit.

Meer kinderen en jongeren 4-18 jaar met ontwikkelingsachterstanden en/of een kwetsbare thuissituatie maken gebruik van naschools aanbod (D)

Er kunnen allerlei redenen zijn waardoor kinderen achterstanden oplopen in hun ontwikkeling, denk aan (geld)zorgen, een (v)echtscheiding van ouders en het ervaren van grote prestatiedruk. We willen dat alle kinderen in Schuytgraaf en Elderveld voldoende mogelijkheden hebben om te werken aan hun cognitieve, motorische en sociaal-emotionele vaardigheden.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We organiseren een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind om ontwikkelingsachterstanden te signaleren en te behandelen door coördinatie van activiteiten met alle betrokken partijen.
- We zetten met elke basisschool in Schuytgraaf en Elderveld een naschools programma op waar verschillende vaardigheden ontwikkeld kunnen worden, passend bij de kinderen van de betreffende school. We ontwikkelen door met scholen waar we al eerder gestart zijn.
- We onderzoeken of er behoefte is aan huiswerkbegeleiding of ander naschools aanbod voor leerlingen in het voortgezet onderwijs.

Meer kinderen en jongeren ontwikkelen een gezonde identiteit (talentontwikkeling, zelfbeeld en mentale veerkracht) (D)

Op steeds jongere leeftijd komen jeugdigen in aanraking met de verlokking van snel geld verdienen. Door ervaren prestatiedruk en onrealistische verwachtingen en beelden op social media is het lastig goede keuzes te maken. Er is niet altijd voldoende budget thuis om talenten op het gebied van kunst & cultuur, sport & bewegen te ontdekken en te ontwikkelen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten met externe wijkpartners een aanbod voor 4-12 jaar in de vrije tijd op dat zich richt op talentontwikkeling en het versterken van de identiteitsontwikkeling. Dit aanbod sluit aan op het naschoolse aanbod.
- We zetten met externe wijkpartners een aanbod voor 12-18 jaar in de vrije tijd op dat zich richt op talentontwikkeling en het versterken van de identiteitsontwikkeling. Hierbij geven we jongeren zoveel mogelijk zelf een actieve rol en stem.
- We zorgen voor ontmoetingsplekken in de wijk met een gevarieerde programmering.

Openbare ruimte (T)

Meer bewoners ervaren een verkeersveilige leefomgeving (D)

Bewoners maken zich zorgen over de verkeerveiligheid, te hard rijden, scooters en fietsers die door winkelcentra rijden, onoverzichtelijke oversteekplaatsen voor fietsers en voetgangers, onoverzichtelijke en gevaarlijke situaties rondom het brengen en halen van kinderen op de basisscholen. We willen dat bewoners zich weer veiliger voelen en zich bewust zijn van hun eigen rol bij verkeersveiligheid.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met school, ouders en partners creëren we een veilige schoolomgeving rondom MFC de Salamander.
- In fases voeren we het definitieve ontwerp inrichting openbare ruimte rondom scholen en sporthal aan het Breezandpad uit.
- We zetten in op fysieke maatregelen bij winkelcentrum Schuytgraaf om rijden met fiets en scooter in voetgangersgebied te ontmoedigen.

Bewoners ervaren minder fysieke verloedering en overlast in hun directe leefomgeving **(D)**

Bewoners maken zich zorgen over woonoverlast, overlast en vernielingen door jeugdgroepen, zwerfafval en verloedering rondom winkelcentra en station Zuid. We willen dat bewoners zich veiliger voelen in hun directe leefomgeving en minder overlast en verloedering ervaren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met ondernemers en bewoners voeren we het plan van aanpak rondom leefbaarheid winkelcentrum Elderhof uit.
- We treden op tegen foutgeparkeerde fietsen bij station Arnhem Zuid middels acties.
- Samen met externe partners voeren we een jeugdaanpak voor hotspots uit.

De Laar/Elden

In het wijkprogramma De Laar/Elden bevinden zich de wijken De Laar en Elden.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Bewoners voelen zich prettig en kunnen meedoen in hun omgeving (sociaal zelfredzaam) (D)

In het gebied werken we aan meer mogelijkheden voor ontmoeting. Daarvoor worden zowel op locaties als in de buitenruimte mogelijkheden gecreëerd. Het streven is dat alle bewoners kunnen meedoen in de samenleving.

Een goed netwerk is daarvoor randvoorwaardelijk. Daarom zijn bewonersinitiatieven, verenigingen en ontmoetingsplekken belangrijk. Zo bieden we ruimte voor participatie en versterken we de verbinding met de leefomgeving. Dit helpt bewoners die zich eenzaam voelen en niet beschikken over een goed sociaal netwerk. Goede wijkcommunicatie draagt bij aan de vindbaarheid van de activiteiten en de voorzieningen in de wijk

We vinden het ook belangrijk dat bewoners elkaar kunnen ondersteunen en elkaar kunnen ontmoeten, en zich makkelijker kunnen verbinden aan hun leefomgeving. We willen dat de wijklocaties en de professionele ondersteuning van wijkpartners goed aansluiten bij de behoeften van bewoners, dat deze goed bekend zijn en dat deze laagdrempelig en dichtbij bereikbaar zijn.
We vinden het belangrijk dat bewoners zich thuis voelen in hun wijk en voldoende mogelijkheden hebben om zich te identificeren en verbinden aan de eigen leefomgeving.

Inspanningen 2024 (I)

- We faciliteren de mogelijkheid tot ontmoeten en creëren van ontmoetingsplekken, maar ook het ontmoeten tussen generaties en tussen bewoners(groepen) met verschillende achtergronden.
- We faciliteren en stimuleren actieve bewoners. Bewoners en bewonersgroepen worden ondersteund door het welzijnswerk.
- We investeren in de begeleiding en borging van kwalitatieve wijkcommunicatie
- We investeren in de viering van 50 jaar De Laar en park De Laar ter versterking van de onderlinge verbinding.

Kansengelijkheid (T)

Kinderen en jongeren hebben gelijke kansen om zich te ontwikkelen (D)

Samen met gezinnen, scholen, Sociaal wijkteam en andere wijkpartners werken we aan het bevorderen van kansengelijkheid en het bieden van de juiste ondersteuning voor wie dit nodig heeft. Onze partners hebben een goed inzicht in wie ondersteuning kan gebruiken en wat de behoeftes zijn. Deze ondersteuning vindt zoveel mogelijk plaats in de eigen wijk/omgeving. Zo groeien kinderen en jongeren op tot zelfbewuste, verantwoordelijke en zelfstandige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We organiseren een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind om ontwikkelingsachterstanden te signaleren en te behandelen door coördinatie van activiteiten met alle betrokken partijen
- We zetten in op een hoger gebruik van voorschoolse voorzieningen door kinderen tot 4 jaar waardoor meer kinderen een kansrijke start maken.
- We zorgen voor laagdrempelige opvoedondersteuning waar ouders terecht kunnen voor advies en zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten om ervaringen over opvoeden te delen.
- We investeren in een beter en passender aanbod van voorzieningen op de scholen voor kwetsbare kinderen tussen de 4 en 12 jaar waardoor meer kwetsbare kinderen zich positief kunnen ontwikkelen.
- Op de basisscholen investeren we in een betere aansluiting op de overgang naar het voortgezet onderwijs en zijn meer ouders actief betrokken bij de activiteiten en de ontwikkeling van hun kinderen.
- Samen met de scholen en Regionaal Bureau Leerling zaken zetten we in op betere monitoring van schooluitval. We investeren in het opstellen van een plan van aanpak voor alle kinderen voor wie dat toch gebeurt of dreigt te gebeuren. Zoveel mogelijk jongeren werken hierdoor aan hun startkwalificatie en gaan aan de slag in een betaalde baan.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren De Laar/Elden als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

Om bij te dragen aan een prettigere leefomgeving willen we het gevoel van betrokkenheid en eigenaarschap bij de eigen woon- en leefomgeving in De Laar verhogen. Bij elk fysiek project letten we op betrokkenheid van bewoners en partners en het luisteren naar hun wensen en bedenkingen. Daarnaast willen we dat jongeren en ouderen faciliteiten (in de openbare ruimte) hebben waar ze elkaar kunnen ontmoeten, kunnen spelen en bewegen. En we willen dat bewoners actief betrokken zijn bij het voorkomen of opruimen van zwerfafval.

Inspanningen 2024 (I)

- We werken via een integrale aanpak met woningstichtingen en andere externe partners aan het terugdringen van overlast en verloedering op locaties waar het samenleven onder druk staat. Hierbij gebruiken we een preventieve insteek.
- We investeren in meer mogelijkheden tot verblijven, ontmoeten, bewegen en spelen in de openbare ruimte. Een extra focus ligt hierbij op de ontwikkeling van Park De Laar aan de Brabantweg.
- Samen met de externe partners ondersteunen en motiveren we bewoners(groepen) die samen aan de slag willen met het groener maken van de eigen leefomgeving.
- We werken verder aan het verbeteren van de speel- en beweeglocaties in De Laar. Een betere verbinding van de verschillende speelplekken is daarbij belangrijk.
- We investeren in de vernieuwing van het speelterrein bij Boerderij de Kroon en ontwikkeling van een inclusieve speeltuin.

Veiligheid (T)

Meer bewoners zijn tevreden over hun leefomgeving (D)

Een veilige en leefbare openbare ruimte is belangrijk om prettig te kunnen wonen. Bewoners horen zich thuis te voelen in de wijk en kunnen zichzelf zijn. Signalen van overlast en onveilige situaties dienen (snel) te leiden tot een passende opvolging door professionals. Bewoners zijn en blijven bereid om meldingen te doen. Samen zorgen we voor een omgeving waarin bewoners elkaar aanspreken, waarin overlast wordt gemeld en waarin er passend kan worden opgetreden.

Er zijn veel bewonersinitiatieven die zich richten op de kwaliteit en het (gezamenlijk) gebruik van de openbare ruimte en in het verlengde daarvan de sociale cohesie. Bewoners, werkgroepen en gemeente trekken samen op. Het is van belang dat kinderen binnen de eigen buurt voldoende en passende speel- en beweegmogelijkheden hebben en dat er mogelijkheden zijn om elkaar te ontmoeten in de openbare ruimte.

Door integrale samenwerking met wijkagenten, de medewerkers van veiligheid, handhaving, en jongerenwerkers dragen we bij aan het verhogen van de sociale en fysieke veiligheid. Ook streven we naar een veilige omgeving op het gebied van verkeer. Met name in de rechtstreekse woonomgevingen en rondom de scholen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Vanuit de ingezette aanpak van buurtoverlast en jeugdoverlast bouwen we samen met de partners verder aan een gebiedsgerichte preventieve aanpak.
- Het wijkveiligheidsoverleg stemt de inzet van veiligheidsprofessionals in de wijk af op actualiteiten en op een langetermijnagenda.
- We ondersteunen de ontwikkeling en uitbreiding van het aantal WhatsApp buurtpreventiegroepen
- We zorgen er voor dat de inzet van het jongerenwerk ‘nieuwe stijl’ verbonden is met de inzet van de veiligheidspartners.
- Samen met de ondernemers zetten we in op het versterken van de onderlinge samenwerking, het vergroten van de veiligheid en het terugdringen van overlast in winkelcentrum Oostburgwal.
- We werken intensief samen met de actieve verkeerswerkgroepen. Samen met bewoners brengen we verkeersknelpunten in beeld en wordt naar buurtgerichte oplossingen gezocht.

Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg

In het wijkprogramma RKV bevinden zich de wijken Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer bewoners weten elkaar te vinden zodat de sociale cohesie en het sociale netwerk onder bewoners vergroot wordt (D)

Op het thema meedoen is de wens voor ontmoetingsplekken in alle wijken duidelijk naar voren gekomen. Ontmoeten is belangrijk om je onderling met elkaar verbonden te voelen. Als advies is meegegeven om vooral ook te kijken naar plekken waar bewoners elkaar van nature al treffen en deze te faciliteren. De wens is ook om een ontmoetingsplek te realiseren waar gezellig een kopje koffie gedronken kan worden, waar muziek kan worden gedraaid, en waar exposities gehouden kunnen worden.

Inspanningen 2024 (I)

- We gaan in gesprek met Stichting Vredenburcht over het aanbod en ontwikkelkansen van wijkcentrum de Vredenburcht.
- We ontwikkelen het programma in de diverse ontmoetingslocaties zodat deze meer aansluiten bij de behoeften in de wijk
- We optimaliseren de bereikbaarheid van ontmoetingslocaties.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders ontvangen opvoedondersteuning (D)

Jeugd en jongeren in RKV krijgen toereikende ondersteuning met als resultaat toekomstperspectief. Jeugd en jongeren in RKV worden gefaciliteerd in activiteiten en locaties waardoor ze zich onderdeel voelen van hun wijk. De rol van de ouders hierin is essentieel. Daarom zetten we ook in op de ondersteuning van de ouders.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We inventariseren welke opvoedondersteuning in het gebied aanwezig is.
- We brengen de ondersteuningsbehoefte van scholen (Ommelander en Da Vinci) in kaart.
- We rollen een plan van aanpak uit (op basis van het geconstateerde aanbod en de behoefte) waarin de opvoedondersteuning voor meer ouders wordt versterkt.

Meer jongeren ronden hun opleiding af, zijn in staat om mee te doen in de maatschappij en vinden hun weg naar een ontmoetingsplek in de wijk **(D)**

Jeugd en jongeren in RKV krijgen toereikende ondersteuning met als resultaat: toekomstperspectief. Jeugd en jongeren in RKV worden gefaciliteerd in activiteiten en locaties waardoor ze zich onderdeel voelen van hun wijk. Een afgeronde opleiding helpt bij het realiseren van toekomstperspectief. Daarnaast zijn ook andere activiteiten en ontmoetingsplekken (fysiek en digitaal) in de wijk van belang om mee te kunnen doen in de maatschappij.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We bieden huiswerkbegeleiding aan vanaf de basisschool.
- We bieden stageplekken waarmee jongeren hun opleiding kunnen vormgeven.
- We ondersteunen jongeren om zich in brede zin te ontwikkelen.
- We bieden een naschoolsprogramma op het gebied van sport, cultuur en weerbaarheid.
- We ontwikkelen programma Nour Al Houda, de Kemphaan en online jongerenwerk door.

In RKV zijn meer voorzieningen en initiatieven op het gebied van (arbeids)participatie voor bewoners met een afstand tot de arbeidsmarkt, vrouwen en jongeren **(D)**

De stap naar de arbeidsmarkt is niet voor iedereen even vanzelfsprekend. Sommige (kwetsbare) jongeren hebben hier ondersteuning bij nodig. Vrouwen ontwikkelen en investeren in zichzelf en vertellen het ook aan anderen. Dit is goed voor hen zelf, maar ook voor de omgeving waar zij deel van uitmaken.
De hulpvraag van bewoners is groot, dit horen we onder andere van het Sociale wijkteam. De voorzieningen daarvoor zijn, in het gebied, op dit moment niet toereikend.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen het programma 'Meer vrouwen in RKV doen mee' door.
- We realiseren een (mobiel) Goed Geregeld Arnhem-loket in RKV, zodat bewoners gebruik kunnen maken van de dienstverlening.
- Lokale partners ontwikkelen samen een proeftuin voor jongeren om zich te ontwikkelen op de arbeidsmarkt.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren een schone wijk met minder hondenpoep **(D)**

Veelgenoemde ergernissen die er bij de meldingen duidelijk uitspringen zijn de aanwezigheid van hondenpoep en afval in de wijk. Om het eigenaarschap van bewoners te vergroten willen we samen met hen kijken hoe we deze ergernissen kunnen voorkomen en gepaste maatregelen treffen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We realiseren een omheinde hondenspeelplek.
- We bekijken de mogelijkheden voor een veiliger hondenlosloopgebied.
- 8-10 hotspots worden door een andere partij dan de gemeente nog extra schoongemaakt.
- We evalueren de depodogdispenser-pilot in Rijkerswoerd.

De omgeving wordt groener en minder stenig, zodat bewoners minder hittestress en een fijnere leefomgeving ervaren **(D)**

De omgeving wordt groener en minder stenig, zodat bewoners minder hittestress en een fijnere leefomgeving ervaren.
Veel bewoners geven aan het prettig te vinden om te wonen in een groene omgeving. De wijk wordt als 'stenig' ervaren, over het algemeen is men voorstander van 'minder stenen en meer groen'. Dit zal tevens een positieve bijdrage leveren aan het verminderen van de huidige problemen van de klimaatverandering zoals wateroverlast en hittestress.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We gaan 7 plekken in het gebied aanwijzen met bewoners waar stenen vervangen worden door groen.
- We planten 100 bomen extra in het gebied.

Een groter gevoel van veiligheid in de wijk **(D)**

Een ander punt is de algehele gesteldheid van de openbare ruimte. Veel plekken kunnen een opknapbeurt gebruiken. De zaken die hier worden genoemd zijn zeer divers, van straten, fiets- en voetpaden, van openbaar groen tot voor- en achtertuinen van bewoners zelf. Wanneer deze niet goed worden bijgehouden geeft dit een beeld van verloedering en verrommeling.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We knappen 5 sleetse plekken op
- Op initiatief van bewoners verbeteren we acht tot tien hofjes.

Meer (toegankelijke) speel- en beweegplekken in de wijk **(D)**

Speelaanbod in de wijken is een punt van aandacht. Het aanbod sluit niet altijd aan bij de leeftijd van de kinderen. De speeltuinen zouden een natuurlijker, avontuurlijker en uitdagender karakter mogen hebben. Daarnaast zouden er voor de 12+ kinderen meer plekken moeten komen zodat zij zich meer verspreiden over de wijk.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We gaan zes beweeg- en speelplekken verbeteren en waar mogelijk inclusief maken.

Minder parkeeroverlast in Rijkerswoerd **(D)**

Met name vanuit de wijk Rijkerswoerd komt de wens om de mogelijkheden voor deelvervoer te onderzoeken. In het hele gebied is er sprake van parkeeroverlast, deelvervoer kan hierin een oplossing bieden.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Voor Rijkerswoerd-Oost gaan we een haalbaarheidsonderzoek doen voor deelvervoer.

Verkeersdeelnemers ervaren meer verkeersveiligheid **(D)**

Op sommige plekken in het gebied is de verkeerssituatie niet helder. Dit maakt dat bewoners niet weten hoe te handelen, dit vergroot het gevoel van onveiligheid.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We verbeteren elf aansluitingen op de Groningensingel, deze worden daarmee veiliger gemaakt.
- We gaan enkele aanpassingen doen aan het Rijn-Waalpad om de verkeersveiligheid te verbeteren.

Stedelijke programma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op stedelijk niveau plaatsvinden, zijn opgenomen in 13 stedelijke programma's:

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

S01 Veiligheid

S02 Bereikbaarheid

S03 Economie

S04 Onderwijs

S05 Cultuur

S06 Participatie en armoedebestrijding

S07 Zorg

S08 Welzijn en inclusie

S09 Gezondheid en sport

S10 Klimaat en energie

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

S12 Wonen en leefomgeving

Bestuur, dienstverlening en financiën

Wat we ook doen, we doen het voor onze inwoners, voor onze bedrijven. Voor mensen die de stad bezoeken. Het is niet meer dan logisch dan dat we bij het verwezenlijken van onze ambities zoveel mogelijk de samenwerking zoeken. Met inwoners en bedrijven en met de regio Arnhem-Nijmegen. De wereld houdt immers niet op bij de gemeentegrens. We willen goed bereikbaar zijn. Dat betekent niet alleen een gastvrij stadhuis, maar ook goede digitale dienstverlening, zodat mensen zoveel mogelijk en makkelijk op afstand dingen kunnen regelen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken (A)

Samen met de stad
We willen bereiken dat inwoners en ondernemers eerder betrokken raken bij beleidsinitiatieven in de stad, in wijken en buurten. We hebben er vertrouwen in dat daarmee de kwaliteit van de uitvoering van beleidsinitiatieven toeneemt en de lokale democratie wordt versterkt. Of het nu gaat om een nieuw parkje met bomen of om nieuw jeugdbeleid.

Samen met de regio
Arnhem wil haar ambities samen met haar partners in de regio bereiken. Arnhem versterkt haar positie in bestuurlijke organen in regionaal, landelijk en Europees verband en maakt de stad en regio sterker door verder te bouwen aan een partnerschap met provincie Gelderland (onder meer via de investeringsagenda) en bij te dragen aan het werken aan een sterkere regionale samenwerking Arnhem-Nijmegen.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar
Arnhemmers kunnen rekenen op een laagdrempelige en betrouwbare publieke dienstverlening die steeds meer mogelijkheden biedt voor digitale dienstverlening. Bij contacten met inwoners en ondernemers ligt de focus op een klantvriendelijke benadering. Wij gaan met inwoners en ondernemers in gesprek over hun vragen (of klachten) om daarmee sneller tot een oplossing te komen. Wij zijn als bestuurders en ambtenaren voor inwoners en ondernemers herkenbaar in de stad.

Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven (D)

Raad
De raad gaat voort op de weg van de versterking van zijn kaderstellende en controlerende rol, mede door onverminderd in te blijven zetten op een begroting die smart vormgegeven is.

De raad streeft naar een positieve en constructieve samenwerking tussen de raadsleden en raadsfracties onderling en tussen raad en college, zonder uit het oog te verliezen dat een stevige confrontatie van opvattingen in de arena van de raad een wezenlijk onderdeel van het lokale debat en de lokale democratie vormt. Gegeven het dynamische politieke karakter van de gemeenteraad blijft de raad aandacht besteden aan een respectvolle wijze van het omgaan met elkaar en aan het investeren in de persoonlijke relaties

In het komende jaar wil de raad de vruchten plukken van de uitbreiding van zijn ondersteuning. De uitbreiding van de personele en financiële mogelijkheden van de griffie, de verbetering van de positie van de fractievolgers en de bestendiging van de raadscommunicatie zullen gaan bijdragen aan het functioneren van de raad. De totstandkoming van een langetermijnagenda zal de raad meer in positie brengen en houden. De diverse raadswerkgroepen vervullen een belangrijke functie in de deskundigheidsbevordering van de raad en in het scheppen van momenten van vruchtbaar overleg en uitwisseling in een politiek gezien wat meer ontspannen entourage.

De participatie van burgers, organisaties en instellingen raakt steeds meer ingebed in de processen die leiden tot kaderstellende raadsbesluiten. Er wordt door de raad met grote belangstelling uitgezien naar het eerste burgerberaad.

Rekenkamer
De rekenkamer ondersteunt vanuit een onafhankelijke positie de gemeenteraad door elk jaar enkele grote en kleine onderzoeken uit te (laten) voeren op basis van gesprekken met de raadsfracties en de politieke actualiteit.

College
Het college streeft naar een open bestuurscultuur, zowel naar de raad als naar de inwoners. Het college zorgt in haar communicatie met de raad voor tijdige en volledige informatievoorziening. Door de raad of door inwoners gevraagde informatie wordt zo snel mogelijk en ruimhartig verstrekt. Het zou voor inwoners niet nodig moeten zijn om informatie op te vragen via een Woo-verzoek.

Een divers Arnhem: meer verschillende Arnhemmers kunnen meedoen
Met participatie willen we de bewoners en andere betrokkenen die mee willen denken en doen in de gelegenheid stellen samen met ons de stad, wijken en buurten vorm te geven. Er zijn steeds meer mensen die vanuit betrokkenheid bij hun buurt of bij grote thema's als de energietransitie en klimaatverandering, mee willen werken aan de toekomst van de stad. Zij willen actief invloed uitoefenen op de totstandkoming van plannen en besluiten. Wij werken graag samen met hen zodat besluiten en plannen breed kunnen worden gedragen en deze kwalitatief beter zijn. We dagen andere partners die werken aan de stad uit, zoals ontwikkelaars en andere initiatiefnemers, dit voorbeeld te volgen.

Betrokkenheid: meer mensen voelen zich betrokken bij de stad Arnhem
We willen een toegankelijke gemeente zijn. Hiermee bedoelen we dat iedereen die wil meedenken of meedoen, zich gehoord en gezien moet voelen. We proberen ook de Arnhemmers te bereiken die niet snel uit zichzelf meedoen of meepraten. We communiceren daarom op een heldere manier die voor iedereen toegankelijk is. Daarnaast faciliteren we zelforganisatie en verbinden we vraag en aanbod van initiatieven in de wijk. Op deze manier vergroten we de betrokkenheid en invloed van inwoners op de sociale en fysieke leefbaarheid.

Samen sterker en wijzer worden: kwaliteitsimpuls in plannen, beleid en projecten
Met participatie willen we de kwaliteit van plannen en besluiten verbeteren door de kennis en ervaring aan te boren van inwoners en andere maatschappelijke betrokkenen. Besluiten worden doorgaans beter als belanghebbenden betrokken zijn. We weten wat er speelt en wat er leeft, spelen daarop in en stellen de opgave centraal. De inzet van effectieve burgerparticipatie hoort in het Arnhems DNA en daarbij in de genen van alle medewerkers van de gemeente Arnhem.

Rekenkamer: Uitvoeren onderzoeksprogramma **(I)**

In 2023 publiceert de Rekenkamer onderzoeken naar armoede/bestaanszekerheid en naar de ODRA. Op dit moment (zomer 2023) is het onderzoeksprogramma 2023-2024 nog in de maak, dat mede op basis van gesprekken met de raadsfracties wordt opgesteld. De Rekenkamer publiceert het onderzoeksprogramma 2024 in het derde kwartaal van 2023.

College: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten **(I)**

Om de zeggenschap van inwoners te vergroten, en om de mogelijkheid te geven mee te praten en mee te beslissen over grote maatschappelijke kwesties, worden er burgerberaden georganiseerd waarvan twee op de thema's afval en klimaat. Het burgerberaad is een representatieve groep willekeurig gelote inwoners die de gemeente adviseert.

College: Eenduidige werkwijze leveren **(I)**

Vanwege de organisatie van de burgerberaden wordt de uitvoeringsagenda van burgerparticipatie (actieprogramma samen maken we Arnhem) bijgesteld. Het opstellen van de inspiratiegids wordt in de planning doorgeschoven. Reden hiervoor is het proces rondom de burgerberaden.

Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken **(D)**

Arnhem werkt in 2024 in de Groene Metropoolregio door aan de bereikbaarheid van de regio, een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt, de gezamenlijke aanpak van de woningbouwopgave, een sterkere economie, de energietransitie en aan een goede verdeling van het culturele aanbod en duurzaam toerisme. Arnhem vervult een actieve rol in de VNG en het stedennetwerk G40. Arnhem werkt ook door aan de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en het stedennetwerk met de grote steden in Noordrijn Westfalen (NRW).

Arnhem werkt in de Groene Metropoolregio samen aan maatschappelijke opgaven die om een regionale aanpak vragen **(I)**

Arnhem werkt in 2024 samen met de andere 17 gemeenten in de Groene Metropoolregio consistent door aan vijf regionale opgaven die om een gezamenlijke aanpak vragen. De regionale agenda 2023-2024 vormt hierbij opnieuw de leidraad. Onze gemeenteraad heeft in december 2022 op alle vijf de opgaven van deze tweejarige agenda ingetekend. De regionale agenda 2023-2024 is voor het jaar 2024 ongewijzigd gebleven. Meer informatie over de opbouw en dekking van de inwonersbijdrage (€ 8,55 in 2024) is opgenomen in het raadsvoorstel Zienswijze Jaarverslag 2022 en Begroting 2024 van de Groene Metropoolregio.

De regionale agenda sluit aan en geeft mede uitvoering aan de eigen Arnhemse ambities, onder meer: versnellen energietransitie, voldoende woningen, fietsbereikbaarheid, duurzame mobiliteit, het passend maken van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt (regionale human capital agenda), een circulaire economie, stimuleren midden- en klein bedrijf, behoud van groene leefomgeving en erfgoed, toegankelijk en breder cultuuraanbod. De resultaten landen in onze stad, bij onze inwoners. De regionale agenda zorgt ervoor dat de regio een stevige partner is in de samenwerking met provincie, Rijk, Europa en anderen en een krachtiger lobby kan voeren. De sterkere positie die beoogd was bij de oprichting van de Groene Metropoolregio begint zich steeds sterker te manifesteren en ook letterlijk uit te betalen.

In 2024 zal de GMR een vierjarige regionale agenda opstellen voor 2025-2028. Met de gemeenteraden van de 18 gemeenten in de regio is afgesproken om vanaf 2024 steeds in het midden van de raadsperiode een vierjarige agenda op te stellen.

In de *opgave verbonden regio* werkt Arnhem samen met de regiogemeenten door aan betere en duurzame verbindingen en vervoersmogelijkheden in en rond de stad, bijvoorbeeld het realiseren van een beter regionaal fietspadennetwerk; ook aan goede verbindingen voor spoor- en wegvervoer (onder andere A12-corridor, spoorcorridor Utrecht-Arnhem-Duitsland). In regioverband wordt gelobbyd en gewerkt aan goede afspraken met het Rijk hierover. Samen met de provincie wordt in 2024 gewerkt aan de realisatie van een regionaal mobiliteitsplan.

Hier ligt ook een verbinding met de regionale *opgave groene groeiregio*. Vanuit de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) werkt het Rijk met Woondeals en Verstedelijkingsstrategieën. Ook binnen de Groene groeiregio zijn deze twee met elkaar verbonden. Binnen deze opgave wordt via de Woondeal Arnhem-Nijmegen samengewerkt aan de woningbouwopgave. De Woondeal richt zich op de versnelling van de woningbouw om zo de grote woningbehoefte in onze regio te verlichten. De Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley (ANF) richt zich op een goede ruimtelijke inpassing van woon- en werklocaties tot 2040, bijbehorende infrastructuur en natuur en leefomgeving.

Binnen de *opgave productieve regio* werkt Arnhem samen met de regiogemeenten, kennisinstellingen en bedrijfsleven aan meer banen, aan een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. In 2024 wordt met bedrijfsleven en kennisinstellingen verder uitvoering gegeven aan het Human Capital Akkoord, dat zich richt op arbeidsmarktvraagstukken. De opgave richt zich ook op het verbeteren en verduurzamen van de werklocaties en het stimuleren van het ondernemerschap in het MKB. Met gemeenten worden verder in het komende jaar afspraken gemaakt in het Regionaal Programma Werklocaties (RPW), waarbij wordt toegewerkt naar een nieuw RPW op 1 januari 2025. Versterking van de internationale clusters Energy, Health en Hightech blijft een belangrijk speerpunt om vanuit de regionale agenda aan te werken. De Economic Board levert hier een bijdrage aan door ondernemerschap, innovaties en kennis bij elkaar te brengen en ook financiering te realiseren vanuit marktpartijen.

Met de *opgave circulaire regio* voeren we een deel van onze duurzaamheidsopgave gezamenlijk uit met de regiogemeenten, onder andere via de Regionale energiestrategie (RES). Het speerpunt circulaire bouw en infrastructuur draagt bij aan de Arnhemse ambities op het gebied van circulaire woningbouw, alles circulair aanbesteden en het ontwikkelen van een regionaal ecosysteem om dit te faciliteren. Ook bij de speerpunten circulaire economie, water en klimaatadaptatie sluiten de doelen en activiteiten goed aan bij het Arnhemse uitvoeringsprogramma.

De *opgave ontspannen regio* herbergt onder andere de samenwerking op het gebied van duurzaam toerisme. Voor Arnhem zit hier de winst in betere afstemming met uitvoeringsorganisaties en de doorontwikkeling van het routesysteem in de regio. Het speerpunt groenblauw raamwerk draagt bij aan een belangrijke ambitie van de regio, namelijk de (stedelijke) groei in goede balans te houden met een aantrekkelijke en prettige leefomgeving en een gezonde natuur. De relatie met de opgave groene groeiregio is hierin belangrijk. Het speerpunt bruisende binnensteden en krachtige kernen is nog in ontwikkeling blijft zich richten op een sterk en complementair aanbod van voorzieningen in de binnensteden en kernen.

De GMR, The Economic Board en de provincie Gelderland hebben in augustus 2023 een Regio Deal afgesloten met het Rijk en zullen hier vanaf 2024 gezamenlijk uitvoering aan geven. De Regio Deal is vanuit de agenda's van de drie partners opgebouwd langs de programmalijnen: gezond leven, toekomstbestendig wonen, sterke bedrijvigheid, werkende arbeidsmarkt, grenzeloos samenwerken en wijk- en dorpsgericht werken. De inzet is om op deze thema's transities te stimuleren, door, complementair aan al geplande investeringen, vernieuwende oplossingen te ontwikkelen, de uitvoeringskracht te versterken en initiatieven te versnellen, verbinden en op te schalen. Er wordt geen generieke cofinanciering voor de Regio Deal als geheel (bijvoorbeeld bepaald bedrag per inwoner of gemeente) gevraagd.

De basiskosten (regiobureau) Groene Metropoolregio zijn opgenomen in dit begrotingsprogramma. De middelen die de uitvoering van de regionale agenda met zich meebrengt worden gepresenteerd in de betreffende begrotingsprogramma's.

Arnhem werkt in netwerken van steden in Nederland en de Euregio én in belangenorganisaties als VNG en G40 samen aan beleidsafstemming en -beïnvloeding en draagt bij aan lobbydossiers richting het Rijk en Europa **(I)**

Arnhem blijft een rol spelen in de landelijke netwerken als de VNG en de G40. Door deelname in verschillende werkgroepen en commissies kan Arnhem bestuurlijk en ambtelijk participeren in kennisontwikkeling en diverse lobbytrajecten, onder andere met betrekking tot gemeentefinanciën en andere specifieke dossiers. Arnhem werkt in netwerken van steden samen waar nodig en nuttig, bijvoorbeeld op het gebied van beleidsafstemming, subsidies en verordeningen, lobby richting het Rijk en kennisdeling. Door deelname aan deze organisaties versterkt Arnhem haar netwerk met de andere grote steden in Nederland en in Den Haag.

Arnhem krijgt daarnaast toegang tot kennis en nieuwe ontwikkelingen bij het Rijk. Deze worden vaak via de sporen VNG en G40 met de steden en regio's opgepakt. Onze inzet blijft gericht op een goede Arnhemse bestuurlijke vertegenwoordiging in landelijke netwerken zoals van de VNG en G40.

Arnhem versterkt de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en met steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) **(I)**

We versterken de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio Rijn-Waal. Dat doen wij onder andere met de grote steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) via het Euregionale stedennetwerk van 100.000+ steden dat sinds 2017 bestaat. In dit Nederlands-Duitse stedennetwerk werkt Arnhem met Nijmegen en Ede samen met Duisburg, Düsseldorf en Moers. Deze samenwerking is in maart 2023 herbevestigd door de gezamenlijke ondertekening van een Memorandum of Understanding. Ook Apeldoorn is toen officieel deelgenoot van dit samenwerkingsverband geworden. De zeven steden richten zich op onderlinge kennisdeling over stedelijke vraagstukken, belangenbehartiging en ze onderzoeken het opzetten van gezamenlijke projecten. Projecten die mogelijk in aanmerking kunnen komen voor Europese subsidiëring, bijvoorbeeld vanuit het Interreg VI-programma waarvoor het Euregiokantoor in Kleef het programmamanagement verzorgt. In 2024 wordt bijgedragen aan de uitwerking van de Strategische Agenda 2025+, die door de Euregioraad is vastgesteld. Arnhem neemt actief deel aan de Euregioraadsvergaderingen. In februari 2023 tekenden wij met Duisburg, The Economic Board en Duisburg Business & Innovation GmbH een Letter of Intent. Deze samenwerkingsafspraken gaan we concretiseren.

In 2024 zal ook gevolg worden gegeven worden aan de uitkomst van het nog lopende onderzoek naar kansen tot uitbreiding van structurele buitenlandse relaties (amendement 22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties). In welke mate en vorm is afhankelijk van nadere keuzes die hierin op basis van het onderzoek gemaakt worden.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers **(D)**

We zorgen ervoor dat informatie online beschikbaar is en dat waar wettelijk mogelijk producten digitaal kunnen worden aangevraagd. De afhandeling van deze aanvragen gaan we steeds verder automatiseren. Niet iedereen is echter even digitaal vaardig. Voor iedereen blijft het mogelijk om met de gemeente zaken fysiek te regelen, al dan niet met ondersteuning van een ambtenaar. Daarnaast wordt voor inwoners en ondernemers met partners in de stad ondersteuning georganiseerd of worden alternatieve kanalen geboden. Het streven is te voldoen aan de kwaliteitsnormen van het Rijk en aan de wens dat inwoners en ondernemers tevreden zijn over deze dienstverlening.

Optimale dienstverlening **(I)**

Klanten hebben verschillende behoeften ten aanzien van onze dienstverlening. We hebben aandacht voor de diversiteit van onze klanten en de daarbij horende behoeften. We streven altijd naar een efficiënte afhandeling van de klantvraag en gemak voor de klant. We realiseren ons dat het aanscherpen van de (nodige) informatieveiligheid tot gevolg kan hebben dat de toegankelijkheid afneemt. Waar dat kan beperken we deze gevolgen en we ondersteunen inwoners waar nodig en mogelijk. We halen ervaringen op bij klanten en partners en gebruiken die om de dienstverlening aan te scherpen.

- We zorgen ervoor dat de verkiezingen voor het Europees Parlement op 6 juni 2024 veilig verlopen en voor alle kiezers toegankelijk zijn.
- We breiden onze bezetting aan de balies uit om de verwachte toename in paspoortaanvragen op te kunnen vangen en inwoners zo snel mogelijk te voorzien in hun klantvraag.
- We zorgen voor voldoende en duidelijke communicatie over veranderende wetgeving die directe gevolgen heeft voor inwoners, zoals over de verruimde mogelijkheden voor naamgeving van een kind.
- We investeren in een betere bereikbaarheid en kwaliteit van de Klantenservice. Verbeterpunten uit de analyse die in het najaar van 2023 wordt uitgevoerd, zijn hiervoor het uitgangspunt.
- De proef met een informatiebalie op Loket Zuid wordt de komende twee jaar doorgezet met de intentie om de informatiebalie structureel te maken.
- We houden doorlopend klanttevredenheidsonderzoek en voeren naar aanleiding daarvan verbeteringen door, bijvoorbeeld in de informatievoorziening aan laaggeletterden of aan dak- of thuislozen.
- We houden contact met onder andere het Arnhems Platform Chronisch Zieken en Gehandicapten en Informatiepunt Digitale Overheid (zoals uitgevoerd door Rozet Arnhem) voor knelpunten en verbeterpunten.
- We werken samen met Hogeschool Arnhem Nijmegen op het gebied van digitale toegankelijkheid.

Digitaliseren van het klantproces **(I)**

We werken verder aan de digitalisering van het klantproces en breiden het aantal eDiensten uit. Waar de dienstverlening niet in een eDienst aangeboden kan worden, sturen we aan op zoveel mogelijk werken via het zaaksysteem, zodat de burger ook daar meer inzicht heeft in het proces en de afhandeltermijn van de aanvraag. Het beveiligen van informatie heeft onze bijzondere aandacht. Wij zetten verder in op datagestuurde dienstverlening: het volgen en sturen van het klantproces van begin tot eind. De concrete plannen vanuit publieke dienstverlening voor 2024 zijn:

- We gaan klantreizen in beeld brengen.
- We zetten de implementatie van eDiensten voor burgerzaken voort.
- We breiden het zaakgericht werken uit.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Toegankelijkheid stemlokalen				**100**	

Eenheid: Percentage

Bron: Bureau Verkiezingen. Streefcijfer: 100% volledig toegankelijk / 0% niet toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking.

Opkomst verkiezingen Tweede kamer			**73,60**		

Eenheid: percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Gemeenteraad				**46,50**	

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Provinciale Staten	**50,70**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Europees Parlement	**39,20**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Waterschappen	**45,50**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Een goede bedrijfsvoering **(A)**

Wij zijn een organisatie die midden in de samenleving staat, in verbinding met de stad, een afspiegeling van de stad en een organisatie die actief meebeweegt met de tijdsgeest. De gemeentelijke bedrijfsvoering verandert mee met de eisen die worden gesteld door de samenleving, het bestuur, de raad en onze eigen professionaliteit. In de paragraaf Bedrijfsvoering wordt verder ingegaan op de ontwikkelingen op het gebied van bedrijfsvoering.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken	**14.825**	**3.413**	**0**	**0**
Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven	5.409	0	0	0
Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken	1.308	91	0	0
Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers	8.109	3.322	0	0
Een goede bedrijfsvoering	**81.964**	**5.696**	**297**	**1.119**
Overig	**9.617**	**606.538**	**0**	**10.955**
Totaal	**106.407**	**615.647**	**298**	**12.074**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	92.278	100.547	92.993	106.407	103.615	102.151	102.406
Baten	587.497	559.387	571.176	615.647	619.106	580.465	573.165
Saldo lasten en baten	***495.219***	***458.840***	***478.183***	***509.240***	***515.491***	***478.314***	***470.759***
Toevoegingen aan reserves	52.002	3.904	4.942	298	18.258	298	298
Onttrekkingen aan reserves	43.521	56.594	59.236	12.074	251	8.192	2.739
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-8.481***	***52.690***	***54.294***	***11.776***	***-18.007***	***7.895***	***2.441***
Gerealiseerd resultaat	**486.738**	**511.530**	**532.476**	**521.016**	**497.484**	**486.208**	**473.200**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 106,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- € 51,6 miljoen voor ICT en facilitaire zaken;
- € 34,6 miljoen voor kosten personeel en organisatie;
- € 8,6 miljoen voor kosten publieke dienstverlening;
- € 5,0 miljoen voor kosten college en raad;
- € 1,3 miljoen voor kosten aan regionale samenwerkingen;
- € 5,4 miljoen voor overige lasten.

De lasten stijgen ten opzichte van 2023 met € 13,4 miljoen. Dit heeft verschillende redenen. Er is onder andere € 7,9 miljoen meer begroot in 2024 in verband met de loon- en prijscompensatie, € 1,1 miljoen voor het energiegebruik binnen het eigen vastgoed en € 1,1 miljoen voor burgerzaken. De lasten voor de afdeling Burgerzaken zijn toegenomen doordat in de eerste plaats de hoeveelheid werk is toegenomen. Dat is enerzijds het logische gevolg van een groeiende bevolking, en anderzijds van nieuwe wet- en regelgeving. Voorbeelden

hiervan zijn de verruimde mogelijkheden voor inschrijving op een briefadres, wijziging ouderlijk gezag bij erkenning en de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen. Deze wijzigingen brengen extra werkzaamheden met zich mee, hiervoor worden we als gemeente echter deels of niet gecompenseerd via het gemeentefonds.
In het geval van de verkiezingen zijn er incidentele extra budgetten toegekend vanuit de raad en het Rijk, onder andere in het kader van de coronamaatregelen. De reguliere budgetten zijn echter al jaren niet verhoogd, terwijl de kosten wel zijn toegenomen.

Baten
De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 615,6 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- € 542,3 miljoen gemeentefonds;
- € 63,1 miljoen voor belastingen;
- € 4,4 miljoen voor bedrijfsvoering;
- € 3,3 miljoen voor publieke dienstverlening;
- € 2,5 miljoen overige inkomsten.

De inkomsten stijgen ten opzichte van 2023 met € 44,5 miljoen. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door de gemeentefondsuitkering die met € 40,3 miljoen toeneemt. Daarnaast is er meer inkomsten begroot op de OZB belastingen voor € 3,3 miljoen. Ook is er voor ongeveer € 1,3 miljoen meer aan inkomsten begroot op de publieke dienstverlening.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 is een toevoeging van € 0,3 miljoen aan de bestemmingsreserve onderhoud vastgoed begroot.

Onttrekkingen aan reserves
De onttrekkingen aan reserves voor 2023 zijn totaal begroot op € 12,1 miljoen. De belangrijkste onderdelen hierbinnen zijn:
- € 10,9 miljoen algemene reserve;
- € 0,6 miljoen bestemmingsreserve onderhoud vastgoed;
- € 0,5 miljoen bestemmingsreserve Zuidelijke binnenstad.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

NV Bank Nederlandse Gemeenten
BVO De Connectie
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
Regionale en andere bovenlokale lichamen
- Economic Board;
- Euregio Rijn-Waal;
- Croydon en Gera (partnersteden).

Publieke dienstverlening
- Werkgroep Tegengaan Identiteitsfraude (WTI);
- Landelijke Aanpak Adreskwaliteit (LAA);
- Samenwerking met Vreemdelingenketen in de BRP-straat Zevenaar.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Evaluatie van de Rekenkamer Arnhem 2015;
- Nota Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- MIRT Agenda stedelijk netwerk Arnhem Nijmegen;
- Discussienotitie Regionale Samenwerking samen steviger en sterker;
- Contourennotitie regio Arnhem-Nijmegen via raadsbrief d.d.21-01-2020;
- Visie Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Regionale agenda Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Gemeenschappelijke regeling regio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Wijzigingsbesluit Gemeenschappelijke regeling Arnhem-Nijmegen (2021);
- Bedrijfsplan versterkte regio (2020);
- Beleid internationale betrekkingen (2021)
- Regionale agenda 2023-2024
- Conceptbegroting 2024-2027 GMR

Veiligheid

Veiligheid is de grond onder onze voeten. Je kunt je pas vrij voelen en je ontwikkelen als je je veilig voelt. In Arnhem moet je je veilig voelen, je moet er gevrijwaard zijn van overlast van buren, in de straat of in de wijk. Criminaliteit en hufterig gedrag tolereren we niet en dat laten we zien aan de Arnhemmers.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem veiliger door minder misdaad en overlast (A)

Het is ons doel om overlast en criminaliteit in Arnhem te voorkomen en tegen te gaan. Het Arnhems misdaadcijfer moet omlaag. Liefst naar nul, maar in ieder geval naar het niveau dat past bij een 100.000+ gemeente. Dit doen we door kwetsbare plekken fysiek aan te pakken, overlast te beëindigen, mensen die overlast veroorzaken aan te pakken en/of zorg te bieden, beroepscriminelen te weren, radicalen en relschoppers aan te pakken en kwetsbare kinderen en jongeren een alternatief te bieden. Door inspanningen en resultaten zichtbaar te maken, laten we inwoners en bezoekers zien dat Arnhem een fijne, vrije en veilige plek is.

Wijkveiligheid: veilige en leefbare wijken (D)

Overlast en (veelvoorkomende) criminaliteit tasten de leefbaarheid en het gevoel van veiligheid in de wijken en buurten aan. Het aantal incidenten moet omlaag en het gevoel van veiligheid omhoog. Daarom pakken we verloedering, overlast en hufterig en crimineel gedrag zichtbaar en voelbaar aan. Zo vergroten we de aangiftebereidheid, zodat we weten wat er op straat gebeurt en we concrete informatie krijgen waarop we met de partners kunnen handelen. De Lokale Driehoek Arnhem (politie, OM en gemeente) geeft de wijkveiligheid prioriteit. Wijkveiligheid is onderdeel van de aanpak Arnhem-Oost, waarin langdurig wordt ingezet om de leefbaarheid in de kwetsbare wijken van Arnhem zichtbaar te verbeteren.

We pakken met de wijkveiligheidsplannen verloedering en overlast aan (I)

We hebben Arnhem opgedeeld in tien gebieden en voor ieder gebied zijn er wijkveiligheidsplannen opgesteld. In de wijkveiligheidsplannen worden prioriteiten en hotspots benoemd, met daaraan gekoppeld een zichtbare aanpak. Dat houdt bijvoorbeeld heel gewoon in dat bewoners worden aangesproken op hufterig gedrag en dat foutparkeerders worden beboet. De inspanningen die de diverse partners in de wijk hiervoor gaan uitvoeren, worden concreet benoemd: aantal controles, acties door handhaving en politie, interventie door straat- en jongerenwerk enz. Een keer per maand (per wijk) worden de inspanningen en resultaten in het wijkveiligheidsoverleg met de partners besproken, waarbij ook de resultaten van de radar-sonar (overlastcijfers) worden betrokken. Bovendien wordt (per wijk) twee keer per jaar een wijkschouw gehouden. Professionals en wijkbewoners toetsen hun gezamenlijke beeld aan de werkelijkheid op straat.

Kwetsbare plekken maken we 'schoon, heel en veilig' (I)

We voeren een integrale aanpak uit in een afgebakend gebied om verloedering en onveiligheid tegen te gaan. Er komt een speciaal hiertoe aangestelde functionarissen die de integrale aanpak regisseert. In het bijzonder zal de aandacht uitgaan naar die plekken in de stad die sinds jaar en dag te vaak schouwtoneel zijn van overlast, denk aan de overlast in het Musispark, het Bartokplein en de parkeergarages of het winkelcentrum aan de Oostburgwal in De Laar. Deze aanpak zetten we in in Klarendal (onder de naam “de Hommel en de Singel”). Een aanpak die veel meer omvat dan enkel de veiligheidsagenda, veel energie en commitment van alle betrokken partijen vergt én voor mooie resultaten zorgt. We hebben ervaring opgedaan in de Steenstraat en omgeving, dat overigens nog steeds is onderworpen aan een integrale aanpak, en ten aanzien van de hardnekkige overlast in de binnenstad.

We sluiten gevaarlijke en overlastgevende panden (I)

We dringen de overlast vanuit panden terug met het integrale Interventieteam Panden. Iedere zes weken vindt een integrale controle plaats van alle overlast gevende panden in de wijken. Naar aanleiding hiervan nemen we maatregelen tegen panden waar inderdaad sprake is van misstanden. Omdat er sprake is van overbewoning, illegale uitbouw, onveilige elektra, illegale huisvesting of woonoverlast.

We zorgen voor voldoende handhavers op straat (I)

Dagelijkse handhaving van de openbare orde is cruciaal voor het slagen van de wijkveiligheidsplannen. Handhavers zijn de zichtbare hand, helpend als het kan en bestraffend als het moet. We zorgen voor een actieve straatcapaciteit van minimaal 29 handhavers. Dit doen we vanaf 2023, in lijn met de aangenomen motie van de raad. Hiervoor is nodig dat we duurzaam aantrekkelijk zijn en blijven voor adspirant handhavers. Hiertoe versterken we onze banden met opleidingscentra en aanpalende beroepsgroepen als politie en de beveiligingssector. We zorgen dat we, binnen de financiële kaders, marktconform belonen. De wijken waarin deze kwetsbare plekken zich bevinden, krijgen een vast handhavingskoppel. Daarmee zorgen we ervoor dat handhaving zichtbaar aanwezig is in de wijk en op de plekken waar zij het verschil moeten maken: we weten van wijken en binnen de wijk weten wij van straten en portieken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Leefbarometer dimensie overlast en onveiligheid		**-0,06**			
Eenheid: Afwijking ten opzichte van landelijk gemiddelde					
Bron: Ministerie van Binnenlandse Zaken					
Sociale veiligheid index overlast	**100**		**103**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Onveiligheidsgevoel (sociale veiligheid indices)	**92**		**92**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Onveiligheidsperceptie (sociale veiligheid indices)	**88**		**92**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Vermijdingsgedrag (sociale veiligheid indices)	**80**		**85**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					

Zorg en veiligheid: minder overlast, meer zorg (D)

Het doel inzake zorg en veiligheid is onveiligheid en overlast terugdringen door mensen die zorg nodig hebben te helpen. Het liefst doen we dat preventief door mensen die een veiligheidsrisico kunnen gaan vormen tijdig in beeld te krijgen en laagdrempelig te helpen. En als dat niet is gelukt en er toch een onveilige situatie is ontstaan willen we de overlast zo snel mogelijk oplossen of beperken. Om de preventie en de opvang beter te maken vormen veiligheids- en zorgprofessionals binnen en buiten de gemeente de komende jaren een sterk vangnet.

We voorkomen veiligheidsproblemen door een persoonsgerichte aanpak op wijkniveau (I)

Door lokale zorg-, welzijns- en veiligheidspartijen nog beter te verbinden, zorgen we ervoor dat personen die significant overlast in een wijk veroorzaken tijdig in beeld zijn. Met deze partijen wordt per overlast gevende inwoner een persoonlijke aanpak bepaald. Door een samenhangende zorg en veiligheidsaanpak te organiseren, worden signalen vroegtijdig herkend en opgepakt en escalerende situaties zoveel mogelijk voorkomen, beperkt of snel beëindigd. In deze aanpak kan bepaald worden of de overlast voortkomt uit relatief enkelvoudig te duiden factoren of dat de oorzaak van de overlast door een inwoner complex en hardnekkig is. Hiervoor is een persoonsgerichte aanpak (PGA) ontwikkeld.

We verbeteren de aanpak van ernstige problematiek in het Zorg- en Veiligheidshuis (I)

Wanneer de problemen ernstig zijn en een direct gevaar vormen voor personen in de omgeving en anderen, wijzen we de casus toe aan het Zorg- en Veiligheidshuis (ZVH). Het ZVH voor Arnhem en omgeving krijgt dit jaar een forse kwaliteitsimpuls. De situatie in Arnhem vraagt zowel om meer zaken te behandelen als een assertievere afhandeling van zaken in samenwerking met hierboven genoemde partners. De focus moet weer op de operatie komen te liggen en minder op processen en governance. Tevens is een goede wisselwerking tussen het lokale niveau (bijvoorbeeld de PGA in de wijken) en het regionale niveau van het ZVH van belang.

We zorgen voor opvang van personen met wie het toch mis gaat (I)

Als het mis gaat en een persoon zorgt voor overlast en onveiligheid op straat, dan heeft de politie tot taak de onveiligheid te beëindigen. We willen ervoor zorgen, in lijn met een recente aangenomen motie van de raad van die strekking, dat de persoon daarna snel kan worden opgevangen en hulp krijgt. Daarvoor is nodig dat snel en vakkundig kan worden geïnventariseerd wat nodig is en zorg- en veiligheidsorganisaties snel schakelen om de best mogelijke opvang te realiseren. We werken de komende periode samen met alle partners binnen en buiten de gemeente om het vangnet voor deze personen te versterken.

We behandelen de binnenkomende meldingen woonoverlast snel en adequaat (I)

Een deel van de problematiek inzake zorg en veiligheid komt voort uit woonoverlast. Wij zetten de aanpak van woonoverlast onverminderd door en verbinden de meldingen beter met het lokale netwerk waarin de OZO-coördinatoren een centrale rol vervullen. Zo richten we ons niet enkel op het beëindigen van de woonoverlast zelf, maar ook op de structurele hulp aan en zorg voor de mensen die deze overlast veroorzaken.

We begeleiden jongeren in en uit detentie **(I)**

We zorgen dat jongeren die in detentie zitten of hebben gezeten een goed toekomstperspectief hebben en voorkomen daarmee recidive. Dit doen we door inzet van de RIO (re-integratie officier) Jeugd. In Arnhem gaan we een re-integratie officier Jeugd (RIO) inzetten voor iedere Arnhemse jeugdige die in detentie komt. De RIO is samen met de jeugdreclassering degene die de jeugdige bij zijn/haar re-integratie in de maatschappij begeleidt in onder andere het vinden van woonruimte, een baan en hulp bij financiële zaken. De RIO blijft zo lang als nodig in beeld.

Ondermijnende criminaliteit: we weren criminelen **(D)**

Ondermijning is een steeds groter wordend probleem in de samenleving. Ondermijnende criminaliteit maakt misbruik van de legale structuren en verstrengelt daarmee de criminele onderwereld met de bovenwereld. En dat heeft grote negatieve gevolgen voor de Arnhemse inwoners, ondernemers en onze wijken. In Arnhem geven we daarom de komende jaren een flinke impuls aan de bestrijding van ondermijnende criminaliteit. In het Plan van Aanpak Ondermijnende Criminaliteit is dat beschreven. Daarmee wordt Arnhem veiliger voor haar bewoners, bezoekers en ondernemers. Zij moeten veilig in Arnhem kunnen leven, leren, verblijven en werken.

We wapenen ons tegen ondermijnende invloed **(I)**

In de afgelopen jaren zien we elders dat ambtenaren onder druk worden gezet of beïnvloed door ondermijnende criminelen. Ook wij moeten ons wapenen tegen ondermijnende invloeden. Dat doen we door onze medewerkers en bestuurders bewust te maken van ondermijnende criminaliteit. We vragen hen ook signalen van ondermijning te herkennen en te melden. We geven voorlichting en opleidingen over ondermijning en over integer handelen van de medewerkers zelf.

We maken burgers bewust **(I)**

Binnen de brede aanpak van ondermijning hoort ook de aandacht voor een weerbare maatschappij. Die is vooral preventief van aard. Bijvoorbeeld door het houden van voorlichtingsbijeenkomsten en aansluiten bij campagnes proberen we burgers, bedrijven en organisaties bewuster te maken van de gevaren van ondermijning. Daarnaast blijven we investeren in meldingsbereidheid: goede tips van burgers maken dat we de ondermijners daadwerkelijk kunnen aanpakken.

We pakken drugslocaties aan **(I)**

We richten ons met de aanpak van drugs op de illegale en gevaarlijke locaties voor productie en handel in de stad. Samen met onze partners zetten we in op een gecoördineerde aanpak van drugscriminaliteit en drugsoverlast door het in kaart brengen van de problematiek. Risicolocaties brengen we in beeld en controleren die in een zo vroeg mogelijke stadium. We houden wijkgerichte acties, zowel preventief als repressief en we krijgen zicht op de hoofdrolspelers in de Arnhemse drugswereld. Met het Arnhemse interventieteam gaan we het toezicht en de controles op bedrijventerreinen, horeca en andere gebieden intensiveren. Daarbij hoort ook dat we de voorbereidingen daarvoor verbeteren. Dat doen we onder andere door te bouwen aan een goede informatiepositie.

We pakken mensenhandel aan **(I)**

Mensenhandel is één van de ernstigste en meest complexe verschijningsvormen van georganiseerde ondermijnende criminaliteit. Als we het hebben over mensenhandel dan hebben we het over seksuele uitbuiting, arbeidsuitbuiting en criminele uitbuiting. We zetten in op de pijlers: voorkomen, signaleren, bestrijden en beschermen. We zorgen voor een netwerk dat door voorlichting en training is geschoold in het herkennen van signalen van uitbuiting. We zetten in op controles van kwetsbare branches als uitzendbureaus, vergunningsplichtige horeca- en seksinrichtingen. Ook de onvergunde seksinrichtingen komen aan bod.

We pakken witwassen aan **(I)**

Criminaliteit mag nooit lonen. Maar door geld dat met criminele activiteiten wordt verdiend, wit te wassen, proberen criminelen hun illegale geld legaal te maken. We intensiveren de inzet van de wet Bibob en hebben we de toepassing ervan naar meer branches uitgebreid: foute ondernemers hebben in Arnhem niks te zoeken. Opkopers worden verplicht een doorlopend en gewaarmerkt inkoopregister bij te houden. Met het regisseren van steeds meer integrale controles krijgen we meer zicht op kwetsbare mensen en bedrijven.

Digitale criminaliteit: door bewustwording minder slachtoffers **(D)**

We willen dat onze inwoners en bewoners zijn gewapend tegen de gevaren van online criminaliteit. Zij moeten zich onbezorgd en vrijelijk kunnen bewegen, ook online. Online criminaliteit heeft gevolgen in de echte wereld: mensen worden bestolen, bedreigd of bezeerd. Digitale criminaliteit is relatief onzichtbaar. Het is betrekkelijk gemakkelijk om van achter een computer ouderen hun digitale inlogcode te ontfutselen of om een jongere te bewegen een bankrekening ter beschikking te stellen voor het doorsluizen van crimineel geld. En dus gebeurt dat in toenemende mate. Ook in Arnhem.

We zetten in op voorlichting van kwetsbare personen **(I)**

We willen slachtofferschap van online criminaliteit terugbrengen. Daarom zetten we in op de kwetsbare inwoners van onze stad. We zetten onze activiteiten gericht op kinderen en jongeren onverminderd voort: met Joinhackshield en het Youth Cyber Team blijven we een vuist maken. Verder organiseren we samen met de politie in de wijken voorlichting aan (met name) de oudere inwoners van de stad en richten we ons op het geven van voorlichting aan ondernemers over de gevaren van cybercrime. Om deze activiteiten op een hoger niveau te tillen zetten we een speciale aanjager online criminaliteit in.

We bouwen een sterk netwerk tegen cybercriminaliteit **(I)**

De online ontwikkelingen inzake digitale criminaliteit en cyberaanvallen gaan razendsnel. Een sterk netwerk is nodig om bij te blijven en leed voor te zijn. Wij zijn gestart met het opbouwen van een netwerk van cybercollega's en experts zodat wij toegang hebben tot de expertise die nodig is voor de ontwikkeling van een lokale aanpak cybercriminaliteit. De gemeente is aangesloten bij de City Deal Cybercrime van het CCV en JenV. Doel van dit consortium is om expertise uit te wisselen, gezamenlijk interventies te ontwikkelen en het effect van deze interventies te meten. We bouwen het netwerk uit en maken het actiever.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage slachtoffers van hacken in Arnhem			**7,10**		
Eenheid: Percentage					
Bron: CBS					

Percentage slachtoffers van online aankoop- en verkoopfraude	**9**
Eenheid: Percentage	
Bron: CBS	

Openbare orde en sociale onrust: een veilige openbare ruimte voor iedereen **(D**

Wij zijn een stad waarin inwoners en bewoners zich vrij en veilig moeten kunnen voelen. Waarin demonstranten welkom zijn, zonder dat zij of omstanders of omwonenden zich zorgen hoeven te maken over geweld of ongeregeldheden. Een stad waar iedereen kan uitgaan en iedereen zich veilig kan voelen. Om dit alles te bewerkstelligen, zorgen we voor een veilige openbare ruimte, veilig uitgaan en veilige demonstraties, manifestaties en evenementen. We handelen onmiddellijk bij grootschalige branden, de vondst van explosieven of andere crisissituaties en maatschappelijke onrust. We pakken extremisten en relschoppers stevig aan, omdat zij het anders verzieken voor de anderen.

We zorgen voor veilige demonstraties, manifestaties en evenementen **(I)**

We versterken het netwerk van partijen die hun steentje bijdragen aan het veilig verloop van demonstraties en manifestaties. We zorgen ervoor dat we beter, sneller en zorgvuldiger relevante signalen over geweldsdreiging zien. Ook zorgen we dat we flexibel kunnen inspelen op onvoorziene ontwikkelingen, met partners binnen en buiten de veiligheidsketen. Tevens is het onze ambitie om in de toekomst meer en meer de verantwoordelijkheid hiervoor bij anderen te beleggen dan bij de politie. Wij zullen eraan bijdragen dat duidelijkheid komt over wat wel en niet is toegestaan op het gebied van online monitoring en dat de politie zijn verantwoordelijkheid hierin kan waarmaken. We bezien de plaatsing van camera's periodiek en meten effect en toegevoegde waarde. Naast politie en handhaving zetten we sfeerteams in van Stichting Veilige Steden op de Korenmarkt. Onze inzet is om de sfeerteams een (gedeelde) verantwoordelijkheid met de ondernemers in het gebied te maken

Arnhem is voorloper op het gebied van "gastvrij en veilig voetbal". Door een combinatie van preventief werk om ervoor te zorgen dat het voetbal een plezier blijft en een harde handhaving voor wie zich daaraan niet houdt. De voetbalclub zelf heeft een grote rol bij de organisatie van de preventieve kant (Vitesse betrokken en het supporterstraject), en onder regie van de gemeente worden relschoppers gericht aangepakt (bijvoorbeeld middels een PGA) en volgt bestraffing op wanordelijkheden in en rondom de stadions (bijvoorbeeld door het generiek weren van supporters die zich hebben misdragen). Samen met andere steden die te maken hebben met betaald voetbal zetten we deze lijn door.

We investeren in brandweer, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg **(I)**

We blijven investeren in een goede gemeentelijke openbare orde en veiligheid piket-functie regionale brandweer, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg. Deze investeringen zijn noodzakelijk om ook in tijden van crisis goed voor onze inwoners te kunnen zorgen en in voorkomende situaties zelfs levensreddend te kunnen zijn. We hebben daarbij extra aandacht voor nieuwe typen crises als gevolg van klimaatverandering en energieopwekking én de risico's die specifiek voor Arnhem gelden. Ook in 2024 wordt fors ingezet op de bedrijfsvoering en governance structuur van onze Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland Midden (VGGM). Tegelijkertijd wordt er gewerkt aan het versterken van de crisisbeheersing en de publieke gezondheid (zowel algemene publieke gezondheidszorg, als jeugdgezondheidszorg.

We investeren in bondgenoten **(I)**

Het duurzame antwoord op maatschappelijke onrust is inclusie. In tijden van crisis is het een antwoord om te verbinden en met de stad samen te werken om de rust te bewaren. Daarom zetten wij de komende periode in om belangrijke sleutelfiguren in de stad bij elkaar te brengen en een bondgenootschap met ons te vormen; voor een stad waar mensen met verschillende anderen samenkomen in wat hen verbindt en waar we polarisatie en agressie geen kans geven.

We leren kinderen en jongeren kritisch denken en verantwoord met informatie om te gaan **(I)**

We helpen Arnhemmers om weerbaar te worden: op het internet en kinderen en jongeren ook specifiek op school. We stimuleren kritisch burgerschap maar accepteren daarbij geen enkele vorm van extremisme. Daarom investeren we in een weerbare samenleving waarbij meedoen aan onze democratische rechtsstaat, goed burgerschap en inclusie centraal staan. Daarom willen wij in staat zijn om samen met ons netwerk van inwoners en maatschappelijk middenveld het polariserende landschap een antwoord te bieden.

We signaleren radicalisering en gaan het tegen **(I)**

We investeren in 2024 in een sociaal stabiele en weerbare samenleving, vroege signalering van problematisch gedrag en het proactief interveniëren bij (signalen van) extremisme. We verbreden onze kennis- en signaleringsnetwerken, vooral ook op het gebied van anti-overheid, extreemrechts/links en (problematische) complottheorieën. In geval van risicocasussen zorgen we voor een Zorg- en Veiligheidshuis dat tijdig en assertief aanpakt en dreiging wegneemt.

Preventieve jeugdaanpak **(D**

De strijd tegen de georganiseerde (drugs)misdaad begint in de huiskamers in onze wijken. Onze jeugd dreigt steeds jonger in handen te vallen van de (drugs)criminaliteit, die de leefbaarheid in bepaalde wijken in Arnhem ondermijnt. Daarom zetten we met de aanpak Preventie met Gezag in Arnhem-Oost in op preventie en repressie: we stellen normen, we handhaven én we houden kinderen en jongeren weg van criminaliteit, doordat wij iets beters voor ze hebben. Thuis, op straat en op school, 24 uur per dag bieden docenten, jongerenwerkers, straatcoaches, wijkagenten en andere opvoeders een pedagogische omgeving.

Jongerenwerk 3.0 **(I)**

We zetten stevig in op de persoonsgerichte begeleiding van kwetsbare jongeren. De focus van Intensieve Trajectbegeleiding binnen Preventie met Gezag ligt op het voorkomen dat jeugd uit Geitenkamp, Presikhaaf en Malburgen in de ondermijnende georganiseerde criminaliteit terecht komt en op het bieden kan kansen en perspectief aan deze jeugd. Deze jongeren, vaak tussen de 11-23 jaar oud, krijgen een begeleidingstraject waarin doelen worden gesteld op het gebied van school, werk, familie en vrienden: (inzet op vergroten van sociaal emotionele ontwikkeling, executieve vaardigheden en metacognitieve vaardigheden). De thuis- / gezinssituatie wordt, waar het kan, geïntegreerd in de aanpak. Een ambitie binnen de aanpak is om de groeiende onlinewereld van kinderen en jongeren beter in het vizier te hebben en hierop beter te kunnen inspelen. Jongerenwerkers van Presikhaaf University en AM Support zijn hierin voorlopers; we zullen hun kennis gebruiken om online in de aanpak de plek te geven die het verdient.

Straat en school **(I)**

We zetten fors in op toezicht in de wijk en rond scholen alsmede vroegtijdige signalering van situaties van overlast of criminaliteit. Straatcoaches zijn zichtbaar aanwezig in de wijken, rond scholen en bij het jognerenwerk. Ze spreken overlast gevende jeugd aan, moedigen positief gedrag aan. Ze surveilleren, de-escaleren, dringen overlast terug en signaleren vroegtijdig situaties die tot overlast of criminaliteit kunnen leiden. De focus ligt op drugshandel en drugsgebruik door jeugdigen in Arnhem-Oost. De straatcoaches nemen de aanpak VIOS op zich, die enerzijds scholen van handelingsperspectief voorziet bij het omgaan met ondermijnende jeugdcriminaliteit. Anderzijds betrekt VIOS scholen bij de wijkgerichte aanpak in Arnhem.

Preventief Interventie Team (PIT) **(I)**

Het PIT helpt kinderen vanaf 6 jaar met een verhoogd risico op afglijden naar druggerelateerde criminaliteit vanwege externaliserend probleemgedrag op primair onderwijs scholen. De PIT-coach biedt een maatwerktraject, waarbij school en ouders belangrijke partners zijn. Het uitgangspunt is doen wat nodig is: zo vroeg mogelijk bijsturen van probleemgedrag waardoor het kind met een relatief lichte interventie geholpen kan worden bij het opbouwen van een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling.

Werk **(I)**

We krijgen jongeren aan betaald werk met Prospect4Cash, bij voorkeur in de eigen wijk, als tegenhanger van het kunnen ‘verkrijgen’ van crimineel geld. Door dit werk kunnen jongeren op een eerlijke manier geld verdienen, werkgeversvaardigheden leren en zicht oriënteren op de arbeidsmarkt. De jongere kan een voorbeeld worden voor anderen jongeren in de wijk, wanneer zij zien dat ‘regulier’ werken loont.

Versterking PGA (Aanpak risicojeugd Veiligheidshuis) **(I)**

We zorgen voor een versterking van de aanpak van jongeren die dreigen af te glijden richting ondermijnende criminaliteit.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem veiliger door minder misdaad en overlast	**13.236**	**3.998**	**0**	**518**
Wijkveiligheid: veilige en leefbare wijken	799	345	0	0
Zorg en veiligheid: minder overlast, meer zorg	1.990	775	0	0
Ondermijnende criminaliteit: we weren criminelen	10.447	2.878	0	518
Digitale criminaliteit: door bewustwording minder slachtoffers	0	0	0	0
Openbare orde en sociale onrust: een veilige openbare ruimte voor iedereen	0	0	0	0
Preventieve jeugdaanpak	0	0	0	0
Overig	**16.197**	**1.444**	**78**	**54**
Totaal	**29.433**	**5.442**	**78**	**572**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	22.864	22.205	26.939	29.433	27.886	25.757	24.630
Baten	5.142	2.289	5.890	5.442	4.409	2.282	2.282
Saldo lasten en baten	***-17.722***	***-19.916***	***-21.049***	***-23.991***	***-23.477***	***-23.475***	***-22.348***
Toevoegingen aan reserves	805	73	78	78	78	78	78
Onttrekkingen aan reserves	1.086	397	1.136	572	400	404	50
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***281***	***324***	***1.058***	***494***	***322***	***326***	***-28***
Gerealiseerd resultaat	**-17.441**	**-19.592**	**-19.990**	**-23.497**	**-23.155**	**-23.148**	**-22.376**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 29,4 miljoen. Dit is als volgt opgebouwd:

- uitgaven van € 16,2 miljoen voor VGGM brandbestrijding en rampenbestrijding;
- uitgaven van € 4,9 miljoen voor openbare orde en Veiligheid en cameratoezicht;
- uitgaven van € 3,0 miljoen voor de uitvoering van Preventie met Gezag;
- uitgaven van € 2,0 miljoen voor het Veiligheidshuis;
- uitgaven van € 1,6 miljoen voor overige projecten binnen veiligheid (zoals de aanpak van radicalisering, ondermijning en seksuele intimidatie);
- uitgaven van € 1,7 miljoen voor Handhaving Openbare orde en veiligheid en vergunningverlening.

De totale lasten stijgen per saldo ten opzichte van 2023 met € 2,5 miljoen.
Deze stijging wordt enerzijds veroorzaakt door een stijging van de middelen voor VGGM als gevolg van indexatie en het programma Beter Bedrijfsvoeren (€ 2,2 miljoen), incidentele middelen in 2024 voor een online bewustwordingsaanpak voor jongeren (€ 0,2 miljoen), indexatie en aanvullende formatie voor aanpak ondermijnende criminaliteit (€ 0,2 miljoen) en het onderbrengen van de OZO-coördinatoren bij veiligheid (€ 0,5 miljoen). Daarnaast worden in 2024 incidenteel extra middelen toegevoegd voor de aanvangsfase van de verhuurdersvergunningen (€ 0.6 miljoen).

Daar staat tegenover dat er in 2024 minder rijksmiddelen ontvangen worden voor onder andere Veiligheid In en Om School en voor het experiment gesloten koffieshopketen (totaal € 0,8 miljoen). En binnen het veiligheidshuis zijn minder middelen beschikbaar (€ 0,4 miljoen) dan in 2023 (vanwege een incidentele budgetoverheveling).
In 2025 dalen de middelen met € 1,5 miljoen ten opzichte van 2024. Dit vanwege de afloop van een aantal incidentele (Rijks)regelingen (in totaal € 1,6 miljoen), het wegvallen de middelen voor VGGM Beter Bedrijfsvoeren (€ 0,2 miljoen) en het wegvallen van de middelen voor een online bewustwordingsaanpak voor jongeren (€ 0,2 miljoen). Er staat vanaf 2025 een budget van € 0,5 miljoen begroot voor de inzet op handhaving (voor de jaren ervoor is dit budget terug te vinden binnen de wijkbegrotingen).
In 2026 dalen de middelen met € 2,1 miljoen wegens het wegvallen van de incidentele Rijksmiddelen voor preventie met gezag. In 2027 is ook de cofinanciering voor preventie met gezag niet meer opgenomen in de begroting.

Baten
Totaal is er voor het jaar 2024 een bedrag van € 5,4 miljoen aan baten begroot. Dit is opgebouwd uit:
- verhuur brandweerkazerne voor een bedrag van € 1,4 miljoen;
- opbrengst leges en vergunningen voor een bedrag van € 0,3 miljoen;
- opbrengst handhaving Openbare orde en veiligheid van € 0,1 miljoen;
- opbrengst deelnemende gemeenten Veiligheidshuis voor totaal een bijdrage van € 0,8 miljoen;
- subsidie van € 2,1 miljoen vanuit het Rijk voor de aanpak Preventie met Gezag;
- subsidie van € 0,6 miljoen vanuit het Rijk voor de lokale integrale aanpak van radicalisering, extremisme en terrorisme.

De totale baten dalen ten opzichte van 2023 met € 0,5 miljoen met name als gevolg van het minder ontvangen van incidentele rijksmiddelen (onder andere voor VIOS en Radicalisering). In 2025 dalen de baten om dezelfde reden met € 1,0 miljoen ten opzichte van 2024 (Radicalisering en Rio & Ipta middelen). En in 2026 dalen de baten met € 2,1 miljoen ten opzichte van 2025 vanwege het wegvallen van de incidentele middelen voor Preventie met Gezag.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt voor een totaal van € 78.000 toegevoegd aan de reserve voor de dekking van onderhoudskosten aan het vastgoed (brandweerkazerne).

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor een totaal van € 0,6 miljoen onttrokken aan reserves:
- € 350.000 aan de bestemmingsreserve jeugdfonds voor de cofinanciering ten behoeve van de uitvoering van het plan van aanpak Preventie met gezag;
- € 168.000 aan de bestemmingsreserve beschermd en weerbaar om uitvoering te geven aan de motie Online bewustwordingsaanpak voor jongeren (21M105);
- € 54.000 uit de bestemmingsreserve in verband met onderhoud aan het vastgoed (brandweerkazerne).

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Politie;
- Brandweer;
- Openbaar Ministerie;
- Veiligheidshuis regio Arnhem;
- Veilig Thuis.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Kadernota veiligheid 2018-2022;
- Meerjarenbeleidsplan politie 2019-2022;
- Uitvoeringsplan aanpak radicalisering Arnhem 2019;
- Een evaluatie van de Arnhemse radicaliseringsaanpak;
- APV wijziging bevoegdheid inzet mobiel cameratoezicht;
- Experiment gesloten coffeeshopketen;
- Regionaal beleidsplan Rampenbestrijding en Crisisbeheersing 2020-2023.

Bereikbaarheid

Een goede bereikbaarheid is en blijft belangrijk. Voor inwoners én voor bezoekers en voor alle vormen van vervoer: te voet, met de (deel)fiets, het openbaar vervoer, of met de (deel)auto. We zien echter ook dat mobiliteit tot leefbaarheidsproblemen leidt. We zetten dan ook vol in op duurzame mobiliteit om onze stad goed bereikbaar, maar ook leefbaar te maken.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Een duurzaam bereikbare stad (A)

Het is onze ambitie om een duurzaam bereikbare stad te worden. We willen dus niet alleen voor alle doelgroepen goed bereikbaar zijn, we willen ook de verkeersoverlast zoveel mogelijk tegengaan en voor een zo schoon en veilig mogelijk leefklimaat zorgen.

Bewerkstelligen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto (D)

Arnhem kent een goede bereikbaarheid. De auto speelt hierin een grote rol. Deze afhankelijkheid van de auto kent echter leefbaarheids- en bereikbaarheidsnadelen en is niet houdbaar bij verdere groei van de stad. Om de afhankelijkheid van de auto te verkleinen zetten we in op een mobiliteitstransitie, waarbij eerst de voetganger komt, dan de fietser en vervolgens het OV en tot slot de auto.

We voeren het mobiliteitsbeleid uit (I)

In 2024 beginnen we met het tot uitvoer brengen van ons nieuwe beleid. Dat zal gebeuren conform de uitvoeringsagenda die bij het duurzaam mobiliteitsplan wordt gevoegd. Dit kan leiden tot herprioritering en wijziging van de bestaande inpassingen.

Groter aandeel fiets en voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We willen meer mensen de fiets laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. De reistijden moeten concurrerend met de reistijden per auto worden en de routes moeten aantrekkelijk zijn. Door meer mensen met de fiets te laten reizen wordt de leefbaarheid in de stad beter maar blijft de stad ook bereikbaar voor mensen die wel met de auto moeten of willen komen.

We verbeteren/ breiden het stedelijk fietspadennetwerk uit, waaronder regionale snelfietsroutes (I)

In 2024 gaan we diverse fietsprojecten uitvoeren, waaronder:

- Snelfietsroute Arnhem - Wageningen;
- Hommelseweg als onderdeel van de snelfietsroute Arnhem Noord - Alteveer;
- Snelfietsroute Schuytgraaf fase 1 (Grote Griet - Gelderse Rooslaan tot Drielsedijk);
- Verbeterplan RijnWaalpad.

Ook gaan we diverse projecten (verder) voorbereiden, zoals de snelfietsroute Arnhem - Huissen, snelfietsroute Om de Noord en het VeluweWaal pad.

We stellen een actieplan aanpak voetgangersknelpunten op (I)

We stellen een actieplan op hoe we de grootste voetgangersknelpunten in ons netwerk kunnen aanpakken.

We realiseren maatregelen uit het fietsparkeerplan (I)

In 2024 werken we verder aan de kortetermijnmaatregelen uit het fietsparkeerplan en zetten we de langetermijnmaatregelen in gang.

We verkennen mogelijkheden van nieuwe fietsbruggen over de Rijn (I)

We zetten het onderzoek naar nieuwe fietsbruggen verder door. We doen nadere verkenningen naar de mogelijke oplossingen en de kosten en effecten (bijvoorbeeld verwacht aantal gebruikers) van die oplossingen. Regionale samenwerking is daarbij belangrijk, ook om de kans op subsidie te vergroten. Ook kijken we hierbij nadrukkelijk naar de ruimtelijke ontwikkelingen in de stad en de regio.

Meer openbaar vervoer om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We willen meer mensen de bus laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. De reistijden zijn betrouwbaar en concurrerend met de reistijden met de auto. Door meer mensen met het openbaar vervoer te laten reizen wordt de leefbaarheid in de stad beter maar blijft de stad ook bereikbaar voor mensen die wel met de auto moeten of willen komen.

We voeren concrete hoogwaardig openbaar vervoer projecten uit (I)

Ook in 2024 blijven we doorgaan met het voorbereiden en uitvoeren van HOV-projecten, waaronder Willemsplein, Westervoortsedijk en kruising Batavierenweg-Eldenseweg.

Beter openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland (D)

Het openbaar vervoer in de stad en in (en naar) de regio moet worden verbeterd. Ook willen we het reizen per openbaar vervoer richting de Randstad en internationale bestemmingen aantrekkelijker maken.

We lobbyen met betrekking tot het spoordossier en het lokale en regionale openbaar vervoer (I)

We werken dit jaar aan de volgende zaken:

- MIRT verkenning Spoorknoop Arnhem Oost;
- Uitplaatsing spooremplacement ten behoeve van woningbouw;
- Goederenroutering (onderzoek nut en noodzaak);
- Een integrale gebiedsontwikkeling A12-corridor Utrecht-Arnhem-Duitse grens.

Daarnaast blijven we lobbyen voor een betere ICE verbinding.

Makkelijker maken van bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties met behulp van parkeerbeleid en daarbij minder auto-afhankelijkheid en overlast van geparkeerde auto's (D)

We willen binnen de stad, bij voorkeur op en rond OV-knooppunten zoveel mogelijk woningen bouwen, met daarbij zo min mogelijk parkeerplaatsen en dus lagere parkeernormen. Om overlast in de omliggende gebieden te voorkomen willen we het gebied met parkeerregulering uitbreiden.

We ontwikkelen stedelijk parkeerbeleid (I)

We ontwikkelen stedelijk parkeerbeleid. Onderdelen van dat stedelijk parkeerbeleid zijn:

- parkeernorm nul in en rond de binnenstad of dicht bij OV-knooppunten;
- lagere parkeernormen voor de hele stad;
- uitbreiding van het gereguleerd gebied.

Zodra dit parkeerbeleid gereed is kunnen vervolginspanningen worden uitgevoerd. Kaders voor de wijze waarop dit kan worden uitgevoerd worden immers bepaald in het parkeerbeleid. Het gaat om de volgende inspanningen:

- parkeerverwijssysteem;
- vaststellen nieuwe parkeernormen;
- uitbreiding van het gereguleerd gebied.

We passen de parkeertarieven aan (I)

In het stedelijk parkeerbeleid bekijken we of verdere aanpassing van de parkeertarieven wenselijk is.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aandeel fiets in modal spit	**21**	**25**	**25**		
Eenheid:	Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers				
Bron:	Odin (Onderweg in Nederland, CBS)				

Aandeel openbaar vervoer in modal split	**7**	**5**	**3**		
Eenheid:	Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers				
Bron:	Odin (Onderweg in Nederland, CBS)				

Tegengaan verkeersoverlast (A)

Mobiliteit en met name automobiliteit kent ook nadelen. Zo leidt mobiliteit tot geluidsoverlast en kunnen snelheidsverschillen tot verkeersonveilige situaties leiden. We werken aan een duurzame mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto.

Meer ruimte voor de voetganger, de fietser en het OV (D)

De ruimte in de stad is schaars. We gaan op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt.

We stellen een verkeersstructuurplan op (I)

Op basis van het mobiliteitsbeleid stellen we een verkeersstructuurplan op. Hierin leggen wij vast hoe de keuzen uit het mobiliteitsbeleid zich vertalen op ons wegennet. Hoe ziet ons hoofd loop- en fietsnetwerk eruit, welke wegen krijgen een andere functie en/of kunnen anders worden ingericht (zoals lagere snelheid, minder rijstroken, fietsstraten)?

Zodra dit verkeersstructuurplan gereed is kunnen vervolginspanningen worden uitgevoerd. Het gaat om de volgende inspanningen:

- afschalen van de auto-infrastructuur;
- maximumsnelheden verlagen;
- verdere aanpassing loop- en fietsnetwerk.

We passen de wegenstructuur aan **(I)**

In 2024 gaan we verder met het (voorbereiden van) het aanpassen van de wegenstructuur. Het gaat daarbij om zowel het verlagen van de maximumsnelheid (van 70 km/u naar 50 km/u, of van 50 km/u naar 30 km/u) als om het verminderen van het aantal rijstroken voor de auto (en dus meer ruimte voor groen, voetgangers, fietsers uit het openbaar vervoer te creëren). Dit doen we in lijn met het duurzaam mobiliteitsplan, maar ook met de quickwin kansen die er geïdentificeerd zijn.

Minder ruimte voor de auto in en rond de binnenstad **(D)**

In de hele stad is de ruimte schaars, maar dat geldt zeker voor de binnenstad. De auto neemt relatief veel ruimte in de binnenstad in. Zowel door de wegen waarover de auto's rijden als door de ruimte die nodig is om deze auto's te parkeren. We willen de ruimte die de auto in de binnenstad inneemt beperken.

We verminderen het aantal straatparkeerplaatsen **(I)**

Het verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen in de binnenstad dient gestructureerd vanuit parkeerbeleid te gebeuren. Zodra het parkeerbeleid is vastgesteld, gaan we hiermee aan de slag.

We richten de Rijnkade in als wandel- en fietspromenade **(I)**

We kijken welke aanvullende maatregelen er nodig zijn nadat het waterschap een nieuwe Rijnkade heeft opgeleverd.

Een betere verkeersveiligheid **(D)**

De verkeersveiligheid op de weg en in het openbaar vervoer moet omhoog. We gaan voor 'nul' verkeersslachtoffers, onder andere door het aanpakken van plekken waar veel ongelukken gebeuren.

We pakken verkeersonveilige locaties aan **(I)**

We bekijken wederom de top-10 meest verkeersonveilige punten op het Arnhemse wegennet. Deze locaties worden geanalyseerd en er worden verbetervoorstellen gedaan om de locaties veiliger te maken. Indien technisch en financieel haalbaar worden deze locaties aangepast. Er wordt hierbij zowel naar de objectief verkeersonveilige locaties als de subjectief verkeersonveilige locaties gekeken. Daarnaast gaan we de schoolomgevingen veiliger maken en leveren we een bijdrage aan de verkeerseducatie.

We leggen schoolzones aan **(I)**

Ook in 2024 blijven we schoolzones aanleggen. Dat doen we in ieder geval bij de volgende scholen:

- Margarethaschool;
- Panoramaschool;
- Pastoor v. Arsschool en Monchyschool);
- Pieter Breughelschool en SO Brouwerij.

Daarnaast gaan we gesprekken aan met andere scholen om nog meer nieuwe schoolzones te kunnen aanleggen.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal verkeersongevallen	**1120,10**	**811,30**	**893,30**		
Eenheid:	Aantal verkeersongevallen in de gemeente Arnhem				
Bron:	Bestand geregistreerde ongevallen in Nederland				

Aantal aangepakte knelpunten	2	1	4	2	
Eenheid:	Aantal knelpunten uit de top verkeersonveilige locaties dat wordt aangepast				
Bron:	Gemeente Arnhem				

Beter en schoner taxivervoer **(D)**

De taxiverordening wordt niet ingevoerd. We blijven wel in overleg met de taxibranche om het taxivervoer beter en schoner te krijgen.

We stellen samen met de taxibranche maatregelen op om het taxivervoer beter en schoner te krijgen **(I)**

We gaan wel in overleg met de taxibranche om het taxivervoer beter en schoner te krijgen. Eventuele verbetervoorstellen proberen we gezamenlijk in te voeren.

Schonere lucht in de stad **(A)**

Mobiliteit en met name automobiliteit heeft als nadeel dat het tot luchtvervuiling leidt. We willen een schonere lucht in de stad door het verkeer in de stad schoner te maken en er het verkeer zoveel mogelijk te beperken.

Minder doorgaand verkeer door de stad **(D)**

Er rijdt relatief veel doorgaand verkeer in de stad (verkeer dat geen herkomst of bestemming in Arnhem heeft, maar alleen maar door de stad rijdt, omdat dit de kortste en/of snelste route is). Deze voertuigen leiden tot overlast en horen hier niet te rijden. Doel is om dat verkeer zoveel mogelijk te beperken en idealiter helemaal niet meer te hebben in de stad.

We stellen een plan op om doorgaand verkeer te weren **(I)**

Nadat we breed mobiliteitsbeleid hebben opgesteld stellen we een plan op om het (onnodig) doorgaand autoverkeer uit Arnhem te weren. We kijken daarbij naar een breed palet van maatregelen, van verkeersmanagement tot infrastructurele maatregelen.

Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs **(D)**

Een goede aansluiting van de verschillende vormen van mobiliteit (auto, trein, bus en (deel)fiets) op elkaar wordt steeds belangrijker. Hubs spelen bij deze overgang een belangrijke rol. Op deze manier kan een volwaardig en duurzaam alternatief voor de (privé)auto worden geboden. Een (mobiliteits)hub kan het beste worden gedefinieerd als een fysieke plek waar verschillende vormen van vervoer en vervoersaanbod samenkomen.

We stellen een visie op Arnhemse hubs op **(I)**

We stellen, in samenhang met het brede mobiliteitsbeleid, een visie op de Arnhemse hubs op.

We voeren de visie Arnhemse hubs uit **(I)**

Als uitwerking op onze visie op hubs willen we enkele locaties gaan uitwerken. Er zijn namelijk al enkele locaties in beeld of al in gang gezet:

- Rozet (is al grotendeels uitgewerkt);
- Kronenburg (is al grotendeels uitgewerkt);
- GelreDome;
- Station Zuid;
- IPKW.

Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad **(D)**

De stad en vooral de binnenstad moet slimmer, veiliger, stiller en schoner worden om verkeersinfarcten, slechte luchtkwaliteit, uitstoot van stikstof, geluidsoverlast en onveilige situaties te voorkomen. Klimaatverandering, economische groei, maar ook woningbouw zorgen er voor dat de goederenstromen en services onder druk staan.
Klanten stellen steeds hogere eisen aan bezorgsnelheid, tijdstip, locatie en duurzaamheid. Hierdoor is de noodzaak voor verminderen, veranderen en verschonen van stadsdistributie hoog. Minder (lege) kilometers en meer schone kilometers betekent minder verkeersbewegingen, minder fijn stof en CO2-uitstoot en minder geluidsoverlast.

We handhaven de milieuzone en waar mogelijk passen we strengere normering en uitbreiding toe **(I)**

In 2022 is de laatste normering strenger geworden: vrachtwagens met emissieklasse 6 en hoger worden alleen toegelaten. In 2023 is de milieuzone in een beheerfase gekomen. We bereiden ons voor op een mogelijk volgende verzwaring in 2025: emissieklasse 5 voor personenwagens. In de tussentijd wordt gewerkt aan het voorbereiden van de zero emissie zone die in 2026 van kracht wordt. De milieuzone en de zero emissiezone moeten op elkaar afgestemd worden.

We stimuleren en faciliteren duurzame stadsdistributie, met name in de binnenstad **(I)**

De gemeente gaat met ondernemers én binnenstadsbewoners in overleg op welke manier de zero-emissiezone het best kan worden ingevoerd. Het gaat om het vinden van de juiste balans tussen adequate bevoorrading en een leefbare stad. De beschikbaarheid en betaalbaarheid van voertuigen en alternatieven zoals overstappen op gedeeld vervoer en levering via stadshubs is een essentieel onderdeel van gesprek. In het verkeersbesluit (naar verwachting eind 2024) wordt een afweging gemaakt tussen verkeersbelangen (effectstudie: luchtkwaliteit, uitstoot, geluidemissie en verkeerseffecten zoals omrijdeffecten en modal-shift) en nadelige gevolgen voor getroffenen.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Een duurzaam bereikbare stad	**3.283**	**0**	**694**	**2.118**
Bewerkstellingen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto.	937	0	694	2.118
Groter aandeel fiets en voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken	988	0		
Meer openbaar vervoer om de stad om de stad duurzaam bereikbaar te maken	421	0		
Beter openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland	421	0		
Makkelijker maken van bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties met behulp van parkeerbeleid en daarbij minder auto-afhankelijkheid en overlast van geparkeerde auto's	514	0		
Tegengaan verkeersoverlast	**547**	**0**	**0**	**0**
Meer ruimte voor de voetganger, fietser het OV	219	0	0	0
Minder ruimte voor de auto in en rond de binnenstad	109	0	0	0
Een betere verkeersveiligheid	164	0	0	0
Beter en schoner taxivervoer	55	0	0	0
Schonere lucht in de stad	**1.641**	**0**	**0**	**0**
Minder doorgaand verkeer door de stad	657	0	0	0
Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs	821	0	0	0
Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad	164	0	0	0
Infrastructuur is op orde	**27.609**	**9.488**	**10.801**	**10.299**
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**33.080**	**9.488**	**11.494**	**12.416**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	21.574	29.718	31.485	33.080	30.692	31.401	31.756
Baten	7.263	9.529	9.532	9.488	9.442	9.396	9.351
Saldo lasten en baten	***-14.311***	***-20.189***	***-21.953***	***-23.592***	***-21.250***	***-22.005***	***-22.405***
Toevoegingen aan reserves	8.936	13.742	15.162	11.494	11.569	11.392	11.271
Onttrekkingen aan reserves	8.121	14.848	15.777	12.416	11.137	10.889	10.798
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-816***	***1.106***	***615***	***922***	***-432***	***-503***	***-473***
Gerealiseerd resultaat	**-15.127**	**-19.083**	**-21.338**	**-22.670**	**-21.683**	**-22.507**	**-22.878**

Toelichting

Lasten

De begrote lasten bedragen in 2024 € 33,1 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:

- beheer wegen, € 18,5 miljoen;
- parkeren, € 9,1 miljoen;
- mobiliteit en openbaar vervoer, € 5,5 miljoen.

De totale lasten zijn in 2024 € 1,7 miljoen hoger dan in 2023:
- prijs- en areaalontwikkelingen (inclusief energiecompensatie): € 2.6 miljoen;
- ontwikkeling kapitaallasten, € 1,4 miljoen;
- extra middelen beheer transferhal Arnhem Centraal, € 0,3 miljoen;
- extra middelen bewaking parkeergarages, € 0,1 miljoen;
- overigen, waaronder eenmalige budgetontwikkelingen 2023 (o.a. verlagen maximumsnelheid, verminderen aantal rijbanen, fiets- en wandelpromenade), € - 2,7 miljoen;

Baten
De baten in 2024 zijn in totaal begroot op € 9,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Parkeren (met name opbrengsten parkeerexploitatie), € 8,1 miljoen;
- Beheer wegen (met name provinciale bijdragen aan beheer trolleynetwerk), € 1,4 miljoen.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoeging aan de reserves in 2024 is begroot op € 11,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Bereikbaarheidsfonds € 10,7 miljoen;
- BR Vastgoed € 0,7 miljoen.

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves in 2024 is begroot op € 12,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Bereikbaarheid € 9,7 miljoen;
- BR Buitengewoon beter € 1,3 miljoen;
- BR Vastgoed € 1,1 miljoen;
- BR Groot onderhoud openbare ruimte € 0,3 miljoen.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Provincie Gelderland;
- Rijkswaterstaat;
- Regio Arnhem-Nijmegen;
- Wijkplatforms en wijkteams;
- Gecontracteerde partijen.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Accentnota Fiets, fietsambitie Arnhem 2019-2024 (januari 2020);
- Toekomstbeeld stedelijk OV Arnhem en Nijmegen;
- De Arnhemse Binnenstad 2015;
- Visie "Ruimte voor beleving in de Arnhemse binnenstad";
- Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV)-Actieplan.

Economie

Om de brede welvaart in Arnhem te versterken is het van belang dat er voor Arnhemmers waardevolle banen zijn op de arbeidsmarkt, ondernemers zich op een duurzame toekomst kunnen richten en dat kennis, innovatie en creativiteit de ruimte krijgt om zich te ontwikkelen. We werken daarom aan een sterke en duurzame economie die bijdraagt aan het waarborgen van de bestaanszekerheid van onze bewoners en die bedrijven en (jong) talent kansen biedt voor de toekomst. Samenwerking en verbindingen tussen ondernemers, onderwijs en overheid zijn daarin van groot belang om bijvoorbeeld vooruitstrevende energy concepten of circulaire ketens succesvol in de praktijk te kunnen brengen.

In de afgelopen jaren is samen met de stad gewerkt aan de economische agenda van de stad die ieder jaar wordt voorzien van een nieuwe uitvoeringsagenda. Hierin zijn ambities en uitdagingen van ondernemend Arnhem (onder andere ondernemers, werkgevers, kennisinstellingen) om een aantrekkelijke stad te zijn samengebracht en wordt gezamenlijk aan de uitvoering gewerkt. Met een sterke gerichtheid op samenwerking en innovatie ten dienste van maatschappelijke opgaven als energietransitie, circulaire economie en duurzame mobiliteit. Andere belangrijke thema's uit deze agenda zijn de aanpak van de krapte op de arbeidsmarkt en een goede inpassing en verduurzaming van werklocaties in onze stad en regio.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Vol energie zetten wij in op een duurzame, creatieve en levendige economie voor het welzijn en de welvaart van de Arnhemmers (A)

Onze ambitie is om de komende jaren de economie van Arnhem en de regio verder te verduurzamen, de creativiteit en innovatie te vergroten en de brede welvaart van Arnhem te versterken, waarbij de groei van de werkgelegenheid in balans is met de ontwikkeling van de stad. We willen koploper zijn in de energietransitie, zowel vanuit duurzaamheids- als vanuit economisch perspectief. Daarbij willen we dat Arnhem een stad is met sterke clusters, een goed functionerende arbeidsmarkt en een krachtig ondernemersklimaat. We zijn een aantrekkelijke stad en omgeving om te verblijven en te recreëren. En we willen dat Arnhem een sterk en dynamisch economisch netwerk heeft, met sector- en bedrijfsoverstijgende verbindingen. Want de kracht van een sterke economie zit in de cross-overs tussen sectoren en ondernemers, de samenwerking met de betrokken partijen in de stad en het stimuleren van nieuwe initiatieven en projecten.
Ondersteunend aan deze ambitie starten we eind 2023 met het uitvoeren van een ondernemersenquête waarin we in beeld brengen welke vraagstukken leven bij ondernemers, hoe men ondernemersdienstverlening ervaart en hoe vestigingsklimaat van Arnhem wordt beoordeeld. In 2024 worden de resultaten daarvan onder andere omgezet in indicatoren die jaarlijks worden geactualiseerd.

Dé Europese Energy hotspot worden (D)

Voor Arnhem vormen de maatschappelijke opgaven op het gebied van duurzaamheid en energietransitie, niet alleen uitdagingen, maar ook economische kansen. Dat komt door de kennis en kunde die vanouds hier zit bij organisaties als KEMA, Tennet, DNV en Alliander. Maar ook door de gespecialiseerde lectoraten en opleidingen bij de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) en het MBO, door de ondersteuning vanuit Connectr. En niet in het minst ook door de vele innovatieve ondernemers die al in de regio zijn gevestigd. Hotspot Energy is vanuit Arnhem opgezet om die kansen voor de stad te verzilveren.
Onze ambitie is dat het regionale energie ecosysteem stevig groeit en binnen Europa bekend staat als 'Hotspot Energy', ideaal voor het versneld ontwikkelen en toepassen van energie-innovaties.

We bouwen aan innovatieve campussen (I)

In 2024 bouwen we verder aan onze innovatieve campussen.

- Bij kenniscampus regio Arnhem gaan we verder met het uitvoeren van het ambitiedocument Kenniscampus regio Arnhem en de daarbij horende acties zoals opgenomen in de samenwerkingsovereenkomst met de onderwijsinstellingen en de gemeente Rheden.
- Ook met IPKW werken we samen aan het verwezenlijken van de ambities die zijn opgenomen in het ambitiedocument IPKW.
- Arnhems Buiten richt zich op het verbeteren van het park en het verduurzamen en verhuurbaar maken van hun vastgoed. Op aanvraag ondersteunen we hen daarbij.

We werken aan het stimuleren, toepassen en zichtbaar maken van energie innovaties (I)

In 2024 richten we ons op het meer toepassen en zichtbaar maken van energie-innovaties. We werken samen met onze partners in de stad zoals Connectr voor de toepassing en de stichting Citymarketing en de creatieve sector voor het zichtbaar maken. Ook door middel van de Arnhem Energy Week kunnen we laten zien wat we als stad en regio aan energie-innovaties hebben.

We versterken onderlinge samenwerking en relaties in het energiecluster (I)

We hebben de Strategische Roadmap Arnhem Energy Hotspot 2025 met onze partners uit het energiecluster opgesteld. Hierin staan de acties die we in energieke coalities uit het cluster gaan uitvoeren om onze ambities te bereiken. We starten in 2024 met de uitvoering van de hierin opgenomen acties om het cluster te versterken.

We versterken de samenwerking van het energie- en creatieve cluster (I)

In Arnhem hebben we twee Nederlandse topsectoren in onze stad, namelijk de energie- en creatieve sector. De samenwerking tussen deze twee sectoren maakt ons nog sterker en onderscheidender. Dit komt echter niet vanzelf tot stand. Daarom hebben we een agenda om deze samenwerking tot stand te brengen en te laten groeien. We gaan aan de slag om de acties uit deze agenda uit te voeren.

We werken aan een betere (inter)nationale positionering van Arnhem als Hotspot Energie (I)

Samen met onze partners blijven we Arnhem als Europese Hotspot Energy profileren. Hierbij hoort het in de (inter)nationale media krijgen van initiatieven uit onze stad en regio op het gebied. Ook organiseren we de Arnhem Energy Week. Voor onze internationale activiteiten sluiten we aan bij OostNL. Ook kijken we samen met hen naar welke (inter)nationale bedrijven ons ecosysteem verder kunnen versterken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Banen in de EMT sector	**7,90**	**8**	**8,80**		

Eenheid: Het aantal banen in de sector EMT, als aandeel van de totale werkgelegenheid.

Bron: PWE

Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen (D)

Arnhem heeft alle ingrediënten om de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland te zijn. Daarvoor zetten we in op het versterken en etaleren van wat Arnhem uniek en mooi maakt, voor zowel onze inwoners en ondernemers als voor bezoekers. Groen, creatief en vrij zijn daarvoor de kernwaarden. De creatieve ontwerpkracht van Arnhem heeft daarin een belangrijke rol. Dat heeft een positief effect op werkgelegenheid en bedrijvigheid in de creatieve en culturele sector, maar ook in horeca en detailhandel.

We werken aan de transformatie van de binnenstad (I)

De binnenstad is belangrijk voor de hele stad. Het is het kloppend hart van de stad en verbindt.
Doordat er meerdere actuele maatschappelijke opgaven zijn op het gebied van werken, wonen, verblijven, verduurzamen, die zowel actuele kansen bieden als uitdagingen vormen, is er sprake van een brede transformatie van de binnenstad. Deze transformatie, en de daarmee gepaard gaande verschuiving in functioneel programma (bijvoorbeeld een compacter winkelhart, meer groen en meer ruimte voor ontmoeten en spelen), vraagt de komende jaren om keuzes, afwegingen en prioritering in de wijze waarop we met elkaar de binnenstad programmeren en profileren en hoe we daar met de stakeholders in de stad actief op sturen.
We nemen een actieve en richtinggevende rol om de transformatie van de binnenstad op integrale wijze te realiseren. We hebben hierbij vijf doelen, te weten:

- meer structuur en hoofdlijnen die richting geven aan de toekomstbestendige ontwikkeling van de binnenstad;
- versterken van de positie van binnenstad als grootste werklocatie;
- realiseren van een aantrekkelijke, aangename, groene en duurzame openbare ruimte;
- het onderscheidend vermogen versterken (Arnhem op de kaart);
- sterker verbinden van de binnenstad met haar omgeving.

Hiervoor werken we aan het opstellen en uitvoeren van het ontwikkelperspectief en een visie openbare ruimte. Daarnaast wordt er gericht gewerkt aan gebiedsontwikkelingen en projecten zoals Koningsplein en Gele Rijdersplein. Met de transitiemanager binnenstad wordt bekeken welke transformatiekansen er zijn en hoe de te stimuleren of ondersteunen. Daarin werken we samen met Platform Binnenstad Arnhem (PBA), als onderdeel van de bestaande en goedlopende samenwerking om de binnenstad te versterken.
Voor het Korenkwartier wordt samen met de ondernemers ingezet op een meer gastvrij horecagebied waar de dagfunctie verder versterkt wordt door bijvoorbeeld een nieuwe terrassenverdeling.
In de compactere binnenstad is ruimte voor functies die verblijfskwaliteit versterken en die Arnhems erfgoed beter beleefbaar maken. Daarom wordt er via een prijsvraag gezocht naar het beste idee / de beste invulling voor de diverse Historische Kelders.
Bij het Sterker verbinden van de binnenstad met haar omgeving wordt verder aandacht gegeven aan het zogenaamde Kwartierenplan waar samen met PBA de identiteit en onderscheidende vermogen van de verschillende delen in de binnenstad uitgedragen worden. Hierbij zijn het Modekwartier en het Spijkerkwartier (met als onderdeel de Steenstraat) ook twee belangrijke kwartieren die een schakel vormen met en naar de binnenstad.
Tot slot, zetten we in op kennisdeling en ontwikkeling via landelijke platformen en houden we in beeld welke kansen er bij provincie of Rijk er zijn voor investeringsregelingen of subsidiefondsen.

We realiseren een aanbod van duurzame en toegankelijke evenementen **(I)**

Evenementen in Arnhem moeten zo divers, inclusief, laagdrempelig en duurzaam mogelijk zijn. Daarvoor worden evenementenlocaties duurzaam gemaakt, worden organisatoren van evenementen gestimuleerd en uiteindelijk verplicht te verduurzamen en worden locatieprofielen opgesteld om duidelijkheid te geven aan organisatoren en bewoners.
Na de drukbezochte bijeenkomst in 2023 over de toegankelijkheid van festivals voor mensen met een beperking, gaan we in 2024 aan de slag met een kennisbank en een aantal workshops en bijeenkomsten voor organisatoren.
Met een kader voor topsportevenementenbeleid maken we keuzes: onze topsportevenementen passen bij Arnhem en sluiten aan bij de sportinfrastructuur of cultuur van onze stad. Met topsportevenementen zorgen we voor maatschappelijke en economische impact. Topsportevenementen moeten andere beleidsdoelstellingen helpen versnellen. In 2024 zorgen we voor een divers programma rond het Olympisch Festival en het EK Beachvolleybal.
In 2024 evalueren we de eerste editie van de centrale licht- of vuurwerkshow die tijdens de jaarwisseling van 2023/2024 heeft plaatsgevonden als alternatief voor het zelf afsteken van vuurwerk.

We werken aan een vitale en duurzame recreatieve sector **(I)**

Arnhem heeft veel te bieden op het gebied van toerisme en recreatie: een groene levendige stad, met een bijzondere geschiedenis, Arnhemse iconen. We brengen de toeristische vraag en het aanbod op een toekomstbestendige en duurzame wijze bij elkaar, met een optimale balans tussen leefbaarheid, leefkwaliteit van mens en dier en bezoekersaantallen. Dat doen we door samen met onze uitvoeringspartners Platform Binnenstad Arnhem, Citymarketing Arnhem en Visit Arnhem Nijmegen op drie niveaus te werken: de binnenstad, Bestemming Arnhem en Arnhem in de regio (Groene Metropoolregio, Veluwezoom, Veluwe en Airborne Region). Om recreërende bewoners en bezoekers beter te spreiden werken we aan betere toegankelijkheid van de Veluwe vanuit Arnhem-Noord en gaan we meer aandacht besteden aan plekken en activiteiten in Arnhem-Zuid. Dat doen we onder meer door het uitbreiden van Wandelnetwerk Zuid en door aan te haken bij de verhaallijn over de Romeinen (waaronder Limes) vanuit de Groene Metropoolregio.
In 2024 herdenken we 80 jaar Slag om Arnhem en besteden daar in de stad en in de regio extra aandacht aan. Voor de herdenkingen vanaf 2025 werken we in 2024 een voorstel uit, waarin we samen met partners in de stad en regio komen tot een toekomstbestendige invulling. De focus voor de toekomst ligt op wat willen wij meegeven aan de toekomstige generaties en op welke manier. Dit doen we met respect, samen, op een duurzame manier en we behouden en versterken wat hiervoor belangrijk is.

We positioneren Arnhem met gerichte citymarketing **(I)**

We positioneren Arnhem als een creatieve energiestad en een stad van duurzame mode. We stimuleren en faciliteren festivals en evenementen die passen bij het DNA van de stad: groen, creatief en vrij. Festivals als Innovate, Fashion + Design Festival (FDFA), State of Fashion, Bridge to Liberation, Sonsbeektentoonstelling, Arnhem Energy Week en de nog te ontwikkelen Dutch Green Week zijn daar voorbeelden van. Door energie-innovaties zichtbaar te maken in de binnenstad, zetten we het profiel van Arnhem sterker neer. In Bestemming Arnhem etaleren we Arnhem als meerdaagse citytrip voor specifieke doelgroepen die oog hebben voor het onderscheidende van Arnhem.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal bezoekers binnenstad	**344**		**214**	**320**	

Eenheid: Aantal bezoekers binnenstad x 1000. In 2020 is door Locatus i.v.m. corona geen passantentelling uitgevoerd.
Bron: Locatus (2019 en 2021), 2022 eigen telling i.s.m. PBA

Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers **(D)**

Geen enkele onderneming is hetzelfde. Bedrijven kennen dan ook een diversiteit aan vestigingseisen. Met de vastgestelde Visie Werklocaties hebben we inzichtelijk gemaakt welke werkmilieus Arnhem kent en dat het belangrijk is om samen te zorgen dat het juiste bedrijf zich op de juiste plaats huisvest. Veel Arnhemse bedrijven zijn mengbaar met wonen in woon-werkmilieus, daarnaast zorgen dergelijke functies vaak ook voor wijk- en maatschappelijke faciliteiten voor inwoners. Tegelijkertijd zijn er ook tal van bedrijven welke niet mengbaar zijn met wonen, hiervoor kennen we in Arnhem andere werkmilieus. Om deze werkmilieus beter te benutten zullen we de locaties klaar moeten maken voor de toekomst en daarbij ook moeten kijken naar het beter, efficiënter benutten van de bestaande locaties.

We bieden ruimte voor ondernemen (I)

- Dit gebeurt onder andere door samen met Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) te werken aan een ambitiedocument voor bedrijventerrein Het Broek 2040.
- In 2024 bouwen we verder aan onze innovatieve campussen IPKW, Arnhems Buiten en de Kenniscampus regio Arnhem en het verbinden van deze campuslocaties aan de andere werklocaties.
- Voor het inpassen van wijkeconomie en maatschappelijke voorzieningen in woonwijken werken we aan het opstellen van een zogenaamde 'barcode', om wonen en werken in evenwicht te laten groeien. Tevens wordt het detailhandelsbeleid van Arnhem herijkt.
- In regionaal verband zal in 2024 herijking van het Regionaal Programma Werklocaties (RPW) plaatsvinden.

We werken samen met partners aan kwalitatief goede werklocaties (I)

Samen met partners in de stad werken we aan de kwaliteit van onze werklocaties. Onderwerpen als duurzaamheid (energietransitie, klimaatadaptatie en circulaire economie), veiligheid (ondermijning en handhaving), bereikbaarheid én organisatiegraad komen hierbij onder andere aan bod. Zo stellen we met en voor meerdere werklocaties Greendeals op en starten we gezamenlijk met het implementeren van deze plannen. Tijdens het periodiek overleg 'Werklocaties Arnhem' pakken we stadsbrede dilemma's op zoals bereikbaarheid en duurzame mobiliteit.
Om dit te bewerkstelligen wordt het budget dat is toegekend voor ‘kwaliteitsimpuls Visie Werklocaties Arnhem 2040’ benut voor het opstellen en uitvoering van projecten in samenwerking met partners en partijen in de stad.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Arbeidsintensiteit per werklocaties	**76,90**	**79,40**	**81,60**	**85,30**	

Eenheid: Gemiddeld aantal banen op de werklocaties per hectare

Bron: Provinciale Werkgelegenheidsenquête (PWE), bewerking O&S

Betere balans tussen vraag en aanbod op de (regionale) arbeidsmarkt (D)

Er zijn meer openstaande vacatures dan ooit te voren. Door de groeiende economie en een vergrijzende bevolking zal de krapte alleen nog maar verder toenemen. Deze krapte is niet op te lossen met meer mensen. Het is noodzakelijk om binnen de drie O’s (overheid, ondernemers en onderwijs) opgaven om te zetten in concrete projecten en innovaties die in sneltreinvaart toepasbaar zijn.
De versnellingstafel waar diverse afdelingen van de gemeente in participeren definiëren samen met partijen in de stad deze opgaven en projecten. Dit wordt momenteel omgezet in een jaarplan voor 2023/2024.

We faciliteren Leven lang ontwikkelen (I)

Onvoldoende talent is opgeleid in benodigde kennis en vaardigheden in de focussectoren; Energy, IT, Zorg, Onderwijs en Kinderopvang, nu en richting de toekomst. Er liggen kansen in het aanbieden van bij- en omscholing in hard en soft skills voor werkende en werkzoekende in technische en/of digitale vaardigheden. We faciliteren en stimuleren een leven lang ontwikkelen om de mismatch tussen vraag en aanbod te verkleinen.

Vanuit het energiecluster in (regio) Arnhem zetten wij onder de noemer Hotspot Energy in op onderwijsinnovatie, praktijkgericht onderzoek en kennisontwikkeling in de driehoek van onderwijs, ondernemers en overheid.
In de regionale Human Capital agenda is Energy voor Arnhem één van de speerpunten. Een toonaangevend project is Plug in & Play op initiatief van Connectr. In samenwerking met onder andere; HAN, IPKW, Kiemt, Oost NL en provincie en werken we samen aan het aantrekken en behouden van talent, in dit project specifiek voor de laadinfra. Ook het omscholen van werkzoekenden en werkenden voor kansrijke beroepen in de Enerysector is een belangrijk speerpunt in de regionale en lokale Human Capital agenda.
Gezamenlijk zetten we het belang van de Energy opgave op de kaart en enthousiasmeren we mensen om te gaan werken in de Energysector. Voor het implementeren van de beroepentuin in Arnhem-Oost zijn we momenteel bezig om een projectplan te schrijven inclusief financiële paragraaf en een haalbaarheidsonderzoek. Het initiatief is zeer succesvol gebleken in het westen van het land.

We begeleiden ondernemers en werkgevers om op een creatieve manier te kijken naar (nieuw) talent en ondersteunen bij bijvoorbeeld competentiegericht werven.
We verkennen loopbaanpaden voor zijinstromers in de kinderopvang in samenwerking met onderwijs, overheid en bedrijfsleven. Dit is één van de focussectoren waar de versnellingstafel 2023-2024 op inzet.

We zetten in op het aantrekken en behouden van talent (I)

We willen talent aantrekken op opleidingen en sectoren waar de krapte het grootst is. Door actief te participeren in het Human Capital akkoord in de regio streven we naar een betere samenwerking tussen de drie o's: onderwijs, overheid en ondernemers.
We fungeren als aanjager van de regionale werktafel aantrekken en behoud van talent waar in 2024 drie projecten gericht op het behoud van talent in de regio worden uitgevoerd. Eén daarvan is het IT studentlab waar studenten opdrachten uitvoeren voor IT bedrijven uit de regio onder begeleiding van professionals.

Via het samenwerkingsverband 'Arnhem studiestad' werken we aan het aantrekken en binden van studenten aan de stad. We dragen via evenementen voor scholieren en studenten bij aan het interesseren van jongeren voor opleidingen in Arnhem.

Daarnaast willen we het onderwijs aantrekkelijker maken door steeds meer onderwijs te verbinden aan maatschappelijke opgaven. Hiervoor wordt samengewerkt door de Arnhemse kennisinstellingen binnen de City Deal Kennis Maken.
Daarnaast maken we onderdeel uit van een nauwe samenwerking met de grote onderwijsinstellingen in Arnhem; Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN), Van Hall Larenstein (VHL) en ROC Rijn IJssel. De Arnhemse Leeragenda is bedacht om studenten te laten samenwerken vanuit verschillende kennisinstellingen aan maatschappelijke opgaven in de wijken, die bijdragen aan gezondheid, leefbaarheid en veiligheid en duurzaamheid.

Tevens zoeken we de verbinding met Stichting Studentenhuisvesting (SSH&) en de wijkteams om de studenten een thuisgevoel te geven tijdens hun studententijd. Met Citymarketing Arnhem werken we nauw samen op het snijvlak aantrekkelijke zijn als studentenstad en op welke manier marketing daar een rol in kan spelen.
Ook wordt er met partners in de stad gewerkt aan het organiseren van een Student City Challenge; een hackaton waar studenten voor opdrachtgevers uit de stad concepten uitwerken die bijdrage aan maatschappelijke opgaven uit de stad.

We activeren onbenut arbeidspotentieel (I)

Ieder talent telt, en ieder talent is nodig om de mismatch tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt te verkleinen. Door middel van maatwerktrajecten begeleiden we Arnhemmers die op dit moment nog langs de zijlaan staan naar (betaald) werk.

- Het succesvolle initiatief genaamd de "Beroepentuin" waar in veel (grote) steden al mee wordt gewerkt, wordt ook in Arnhem geïmplementeerd. Werkende en werkzoekende krijgen gedurende twee weken de kans om zich te oriënteren op een aantal beroepen gerelateerd aan de Energysector. Bestaande vaardigheden worden aangevuld met benodigde en vaardigheden door middel van een scholingstraject.
- Daarnaast verkennen we momenteel op welke manier we drempels kunnen verlagen voor ouders die momenteel nog geen betaald werk uitoefenen. Eén van de initiatieven is het verkennen op welke manier de eigen bijdrage voor de kinderopvang kan komen te vervallen zodat ouders gedurende deze periode van de dag betaald werk kunnen verrichten.

In 2030 hebben we een 50% circulaire economie, in 2050 zijn we volledig circulair (D)

Circulaire economie is gebaseerd op het verbinden van economische, sociale en ecologische waarden.
Het gaat daarbij om slim ontwerp, bewust gebruik en meer en beter hergebruik. Het doel hiervan is om het primair grondstoffen gebruik te verminderen en de milieu-impact van materialen omlaag te brengen. De transitie van een lineaire economie naar een circulaire economie vergt veel werk en inspanning.
Vanuit de visie circulaire economie met het bijbehorende plan van aanpak hebben we de volgende speerpunten benoemd:

- Speerpunt 1: Bedrijven stimuleren en faciliteren;
- Speerpunt 2: Verminderen van restafval;
- Speerpunt 3: Inkoopkracht/het goede voorbeeld geven;
- Speerpunt 4: Ontwikkeling van de stad (circulaire bouw en gebiedsontwikkeling).

We stellen een nieuw uitvoeringsplan circulaire economie op (I)

Het eerste uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 loopt eind 2023 af. Een nieuw plan wordt verwacht in het vierde kwartaal van 2023. Deze plannen worden vergezeld van een evaluatie van het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023.

Het eerste uitvoeringsprogramma 2023-2024 is opgezet als groeimodel. Aangezien de gemeente tot 2022 geen overkoepelend circulair beleid had is de eerste twee jaar gebruikt om de eerste stappen te maken en tegelijkertijd een beleidsprogramma in de steigers te zetten waarmee een versnelling vanaf 2024 binnen handbereik ligt. Veel speerpunten in het eerste uitvoeringsprogramma waren daarom actiegericht en gefocust op het opzetten van circulair beleid en het uitvoeren van pilots.

Op dit moment is het nog onduidelijk waar we precies staan met betrekking tot onze doelstelling van 50 % circulariteit in 2030 op de verschillende speerpunten, met uitzondering van speerpunt 2, verminderen van

restafval. De stand van zaken op dit speerpunt is in deze begroting verder uitgewerkt in het programma Wonen en leefomgeving. Voor de overige speerpunten wordt op dit moment een circulariteitsscan uitgevoerd als onderdeel van de evaluatie. Deze scan dient als nulmeting en startpunt voor een monitoringssysteem en dashboard voor circulaire economie.

Op basis van de evaluatie volgt er een nieuw plan voor 2024 en verder. De verwachting is dat er een stevige versnelling nodig zal zijn om de 50% circulariteit in 2030 in zicht te houden. Deze versnelling zal zich onder andere gaan richten op circulair bouwen, waar we ons via de Woondeal Arnhem-Nijmegen aan hebben gecommitteerd, en op circulair inkopen, waarmee wij als overheid het goede voorbeeld willen geven.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Vol energie zetten wij in op een duurzame, creatieve en levendige economie voor het welzijn en de welvaart van de Arnhemmers	**9.735**	**1.711**	**50**	**200**
Dé Europese Energy hotspot worden	521	0	0	0
Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen	3.366	1.562	50	200
Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers	5.787	149	0	0
In 2030 hebben we een 50% circulaire economie, in 2050 zijn we volledig circulair	0	0	0	0
Betere balans tussen vraag en aanbod op de (regionale) arbeidsmarkt	61	0	0	0
Overig	**34**	**44**	**0**	**0**
Totaal	**9.769**	**1.755**	**50**	**200**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	8.082	9.375	10.664	9.769	8.633	8.148	7.779
Baten	1.239	1.222	1.257	1.755	1.600	1.600	1.755
Saldo lasten en baten	***-6.844***	***-8.153***	***-9.407***	***-8.014***	***-7.034***	***-6.548***	***-6.024***
Toevoegingen aan reserves	358	50	50	50	50	50	50
Onttrekkingen aan reserves	713	0	0	200	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***355***	***-50***	***-50***	***150***	***-50***	***-50***	***-50***
Gerealiseerd resultaat	**-6.488**	**-8.203**	**-9.457**	**-7.864**	**-7.084**	**-6.598**	**-6.074**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 9,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Kosten personeel: € 2,7 miljoen;
- Uitgaven voor evenementen: € 1,1 miljoen;
- Uitgaven in het kader van het Fonds Bedrijfsleven: € 0,9 miljoen;
- Uitgaven voor herdenken: € 1,1 miljoen;
- Uitgaven in het kader van ondernemersdienstverlening: € 0,4 miljoen;
- Overige subsidies: € 1,9 miljoen;
- Overige lasten: € 1,7 miljoen.

De totale lasten dalen ten opzichte van 2023 met € 0,9 miljoen. Dit wordt veroorzaakt door de incidentele middelen in 2023 van € 0,2 miljoen voor het versterken van de circulaire economie en € 0,8 miljoen voor het versterken van de werklocaties.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 1,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Toeristenbelasting: € 1,2 miljoen;
- Bijdragen en subsidies van derden: € 0,3 miljoen;
- Overige baten: € 0,3 miljoen.

De totale opbrengsten stijgen ten opzichte van 2023 met € 0,5 miljoen. Dit komt met name door een stijging van de te ontvangen toeristenbelasting met € 0,4 miljoen.

Toevoegingen aan reserves

In 2024 wordt er voor een totaal van € 50.000 toegevoegd aan de reserve Evenementen voor de kroonjaren van Slag om Arnhem.

Onttrekking aan reserves

In 2024 wordt er voor een totaal van € 200.000 onttrokken aan de bestemmingsreserve Evenementen voor het kroonjaar Slag om Arnhem 2024.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
Recreatieschap Overbetuwe
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Economic Board regio Arnhem Nijmegen;
- Ondernemers Kontakt Arnhem (OKA);
- Platform Binnenstad Arnhem (PBA);
- Stichting Arnhemse bedrijventerreinen (StAB);
- Industriepark Kleefse Waard (IPKW);
- GreenBusinessclub Gelderse Poort (GbcGP)
- Overige werklocaties;
- Oost NL;
- Provincie Gelderland;
- VNO NCW;
- Onderwijs- en kennisinstellingen; HAN, Van Hall Larenstein, ROC Rijn IJssel, ArtEZ;
- Stichting Kiemt;
- Stichting Ondernemersfonds Arnhem;
- Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen (TVAN);
- Stichting Citymarketing Arnhem;
- Veluwe op 1;

- Stichting Airnborne Region;
- DOCKS (Durven Ondernemen Centraal Klarendal & St. Marten);
- Stichting Atelierbeheer SLAK;
- FDFA;
- Ontwerpersplatform Arnhem (OPA);
- Innovate;
- Schakel 025 -Stroomversneller;
- Verenigd Creatief Arnhem;
- Gelrestad Sport;
- Groene Metropoolregio (GMR).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Economische agenda;
- Visie werklocaties;
- Visie Nieuwe Haven (juli 2020 - agendapunt 6.1 bijlage 1);
- Kantoornota 2022-2030;
- Detailhandelsvisie;
- Mise-en-place - de Arnhemse Horecavisie;
- RPW 2021-2024 (juni 2021 - agendapunt 6.10 bijlage 1);
- Evenementenvisie Evenement organiseren - Gemeente Arnhem;
- Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/ Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- New Energy made in Arnhem;
- Standplaatsenbeleid;
- Plan van Aanpak Huisvesting Creatieve en Culturele Sector Arnhem;
- Visie Circulaire Economie en Plan van aanpak CE (juli 2021).

Onderwijs

Goed onderwijs is een cruciale pijler bij het tegengaan van kansenongelijkheid. We investeren in de eerste levensjaren van kinderen om hen een goede startpositie op school te bieden. De school als middelpunt van de wijk vormt de basis voor een gezonde en veilige leefomgeving. Daarom zetten we samen met het onderwijs in op een passende plek voor elk kind. Kinderen en jongeren krijgen alle kans om het beste uit zichzelf te halen. Wie gemotiveerd naar school gaat en een goede opleiding kan afronden, heeft immers later zoveel meer kansen. We zetten in op het behalen van een startkwalificatie, basisvaardigheden en gaan laaggeletterdheid tegen bij jongeren en volwassenen. We zorgen voor goede toekomstbestendige onderwijshuisvesting door een beleidsrijk Integraal Huisvestings Plan (IHP) dat we ontwikkelen samen met maatschappelijke organisaties en partners uit het onderwijs.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen (A)

Alle kinderen in Arnhem kunnen het onderwijs volgen dat past bij hun mogelijkheden en talenten. In alle wijken moeten kinderen kunnen opgroeien in een gezonde en veilige omgeving waar hun kansen gelijk zijn. Passend onderwijs is beschikbaar voor elk kind en elke behoefte. Dit begint al bij de kinderopvang en het peuterspeelzaalwerk. Kinderen maken een goede start op school en hebben daar hun leven lang profijt van. We zetten in op preventieve maatregelen en vroeg signalering om onderwijsachterstanden en schooluitval te voorkomen. We zetten in op basisvaardigheden en het behalen van een startkwalificatie die jongeren een goede aansluiting op de arbeidsmarkt bieden.

Meer Arnhemse kinderen hebben een goede startpositie op school (D)

Investeringen in de eerste levensjaren van een kind zijn essentieel voor de verdere ontwikkeling.
Kinderen met een achterstand worden zo vroeg mogelijk gesignaleerd en goed voorbereid op het reguliere onderwijs. Dit gebeurt in de voorschoolse periode in de peuterspeelzalen en de kinderopvang. Deze locaties zijn inclusieve locaties, alle kinderen zijn welkom en krijgen er een passend aanbod.

Als kinderen onverhoopt toch met een achterstand aan het onderwijs beginnen, wordt extra ondersteuning geboden om de onderwijskansen van deze kinderen te vergroten. Ook voor hoog- en andersbegaafden en anderstalige kinderen is het belangrijk dat er voldoende passend onderwijsaanbod is in of in de buurt van Arnhem. Dit sluit aan bij de rijke schooldag en de ontwikkelingen voor een pedagogische wijk. Daarbij is het ook belangrijk dat de schoolgebouwen van goede kwaliteit en passend zijn.

We vergroten het bereik van peuteropvang en zorgen voor een kwalitatief goed aanbod (I)

Voor VVE (Voor- en vroegschoolse educatie) en het ontwikkelrecht kunnen alle peuters 16 uur per week terecht. Speerpunten voor de komende jaren zijn dat nog meer peuters gebruik maken van het ontwikkelrecht en dat de kwaliteit van de VVE-opvang wordt versterkt. Hierbij streven wij naar:

- realiseren van een 100% aanbod;
- realiseren van een 100% bereik VVE- peuters;
- jaarlijks auditen van 50% VVE- locaties.

Om de speerpunten te bereiken, verlenen we subsidie aan de kinderopvang voor VVE- en Ontwikkelrechtplekken, voor extra medewerkers op de groep, voor scholing en professionalisering aan PAS en voor monitoring door PAS. Ook zorgen we dat ontwikkelingsproblemen zo vroeg mogelijk worden gesignaleerd en behandeld. Dit door met alle betrokken partijen een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind neer te zetten.

We vergroten het aanbod ten behoeve van kansengelijkheid op de 25 AOB-scholen (I)

Onderwijsachterstandenbeleid (OAB) vindt plaats op 25 OAB-scholen. Hierbij wordt de ontwikkeling van kinderen in een minder ondersteunende thuisomgeving op school extra ondersteund, onder andere met extra aandacht voor taal. We willen dat er op alle OAB-scholen een extra aanbod komt om kinderen gelijke kansen te bieden. We organiseren samen met onze partners Zomer- en weekendschool en activiteiten voor nieuwkomers. De monitoring wordt uitgevoerd door PAS.

We investeren in het Nationaal Programma Arnhem-Oost (I)

Binnen het Nationaal Programma Arnhem-Oost zetten we in op een holistische aanpak waarin we bouwen met diverse bewezen elementen aan een nieuwe blik op de toekomst. De aanpak bevat werkzame elementen van ‘De Gezonde Basisschool van de Toekomst’, de Rijke Schooldag, tutoring, een breed aanbod van buitenschoolse activiteiten en armoedebestrijding.

- We kennen allemaal de uitdrukking ‘It takes a village to raise a child’. Die uitdrukking gaat zeker op voor Arnhem-Oost, misschien wel meer dan elders. Daarom draait de lijn opvoeden en opgroeien binnen het Nationaal Programma Arnhem-Oost om het verder ontwikkelen van ‘De Pedagogische Wijk’. In ‘De Pedagogische Wijk’ willen wij een grotere gemeenschap van mensen bewegen om te zorgen voor een positief ontwikkelklimaat voor alle kinderen en jongeren in Arnhem-Oost. Zodat alle jeugd in een gezonde en veilige omgeving kansrijk en inclusief kan opgroeien en zijn of haar talenten kan ontwikkelen.
- 'De Pedagogische Wijk’ heeft een reikwijdte van ‘min 10 maanden’ tot 27 jaar en is dus van invloed op verschillende levensfases. School, thuis en omgeving Kinderen groeien op binnen de driehoek school, gezin (huishouden) en omgeving (wijk en peers). Het blijkt dat de ontwikkeling van kinderen voor ongeveer 40% plaatsvindt in de binnen schoolse leefwereld en voor 60% daar buiten. Voor sommige kinderen en jongeren is het helaas zo dat die buitenschoolse leefwereld onvoldoende ontwikkelmogelijkheden en/of structuur biedt. Het gevolg is dat zij zich niet optimaal kunnen ontwikkelen en er een groot onbenut potentieel ontstaat. Zeker ook als de kwaliteit van het onderwijsaanbod niet (volledig) op orde is. Om het potentieel van de kinderen en jongeren in Arnhem-Oost te zien en tot bloei te laten komen is er meer en aanvullend aanbod in samenwerking met het onderwijs nodig.
- Dat aanbod bieden we in het Nationaal Programma Arnhem-Oost door onder andere te investeren in de zogenaamde Rijke Schooldag. Kinderen en jongeren kunnen hun talenten het beste ontdekken en ontwikkelen in een omgeving die ze daarvoor uitdaagt, stimuleert en de kans geeft. Daarom realiseren we op termijn op alle scholen in het primair en voortgezet onderwijs in Arnhem-Oost een Rijke Schooldag. Binnen de Rijke Schooldag werken scholen en lokale partijen nauw samen aan een verrijkt aanbod tijdens, voor en na schooltijd en in de vakantieperiodes. Het gaat onder meer om meer taal- en rekenonderwijs, sport, kunst en cultuur, huiswerkbegeleiding en persoonlijke ontwikkeling. Daarbij bouwen we voort op hetgeen al is ontwikkeld en bekijken we per school en/ of buurt hoe het huidige aanbod verbreed en verdiept kan worden. We organiseren iedere schooldag een aanbod van 8.00 uur tot 17.00 uur. Dit is inclusief een gezonde schoolmaaltijd. Mogelijk breiden we dit op termijn uit naar een aanbod tot 20.00 uur, en op zaterdag.
- We ontwikkelen en bouwen zo een Arnhem-Oost Curriculum.

We investeren in natuureducatie, zodat meer kinderen leren over natuur, duurzaamheid, gezondheid en groen (I)

Arnhem investeert in natuureducatie omdat we van mening zijn dat het waardevol is om kinderen al op jonge leeftijd kennis en ervaring op te laten doen met thema’s als natuur, milieu en duurzaamheid, zodat:

- kinderen de natuur op waarde weten te schatten en daar in hun gedrag op latere leeftijd naar handelen;
- er meer natuur- en milieubewustzijn wordt gecreëerd.

Hierbij werken we aan drie doelen:

1. Meer kinderen (4-12 jaar) van alle 60 basisscholen binnen de gemeente Arnhem nemen deel aan educatieve programma’s over natuur en duurzaamheid en groeien daardoor natuur- en milieubewust op.
2. Elk schoolgaand kind in de leeftijd van 9-10 jaar in Arnhem zal in groep 6 een jaar lang moestuinieren op de basisschool,
3. 7 basisscholen in Arnhem doen mee aan een pilot Duurzame Arnhemse School (DAS) om het thema duurzaamheid (aan de hand van de thema’s afval, energie, gezondheid en vergroenen) een plek binnen het dagelijks onderwijs te geven.

We zorgen voor goede toekomstbestendige (onderwijs) huisvesting (I)

De fysieke leeromgeving van kinderen is van belang voor hun ontwikkeling. We willen dat onderwijshuisvesting daarom aansluit bij de ontwikkelbehoefte van kinderen, een gezond leerklimaat biedt en aansluit op de manier waarop ruimtes in de toekomst gebruikt zullen worden. We zien de school als middelpunt van de wijk. We benadrukken daarom dat onderwijshuisvesting niet alleen gaat over stenen als eindresultaat, maar een middel is voor het behalen van verschillende maatschappelijke doelen, binnen het onderwijs en daarbuiten, en onderdeel is van bredere (gebieds)ontwikkelingen. We ontwikkelen daartoe een meerjarenperspectief op toekomstbestendige onderwijshuisvesting in de vorm van een beleidsrijk Integraal Huisvestings Plan (IHP) voor het funderend onderwijs (primair, voortgezet en speciaal onderwijs). Beleidsrijk betekent dat we het IHP in bovengenoemd breder perspectief plaatsen. Het ontwikkelen van dit beleidsrijke IHP doen we daarom nadrukkelijk samen met maatschappelijke organisaties en onze partners uit het onderwijs.

Het streven is om het IHP eind 2023 te laten vaststellen door de raad. In de tussentijd voeren we de lopende projecten binnen het jaarprogramma onderwijshuisvesting uit. Deze projecten omvatten nieuwbouw, renovatie en het gebruiksklaar maken van tijdelijke onderwijshuisvesting die nodig is tijdens nieuwbouw en renovatie. Het gaat hier om projecten die voortkomen uit het huidige IHP. We rapporteren over lopende projecten in de terugblik over het jaarprogramma 2023 en kijken vooruit in het jaarprogramma 2024.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Het percentage (doelgroep)peuters dat gebruik maakt van VVE of ontwikkelrecht	**86**	**92**	**86**	**89**	

Eenheid: Doel is om alle peuters met een risico op een taalachterstand (deze kinderen krijgen een VVE-indicatie) te bereiken. Het totaal aantal peuters in Arnhem met deze indicatie was in het schooljaar 2019/2020 488. 2020 staat voor schooljaar 2019/2020.

Bron: Stichting PAS (verplichte BBV-indicator)

Meer Arnhemmers hebben een startkwalificatie en voldoende basisvaardigheden (D)

We vinden het belangrijk dat inwoners van Arnhem mee kunnen doen aan de samenleving. Speciale aandacht gaat uit naar de kansen van en het perspectief bieden aan jongeren. Een startkwalificatie, een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden dragen bij aan een goede (start)positie op de arbeidsmarkt. Om vraag en aanbod op de arbeidsmarkt beter op elkaar te laten aansluiten trekken we intensiever op met het onderwijs en het bedrijfsleven.

We werken er aan dat meer jongeren hun startkwalificatie behalen (I)

Ons doel is dat leerlingen die uitvallen (thuiszitters en vroegtijdig schoolverlaters) zo snel mogelijk weer deelnemen aan het onderwijs om een startkwalificatie te behalen. We gaan thuiszitten tegen door met schoolbesturen, jeugdzorginstellingen en andere betrokken partijen het gesprek te voeren over passende onderwijsplekken voor zoveel mogelijk Arnhemse kinderen en jongeren. Daarbij zorgen we met procesafspraken over de regie voor meer duidelijkheid over de onderlinge samenwerking tussen betrokken partijen bij thuiszitters en daarmee een passend aanbod.

We willen dat Arnhemse kinderen en jongeren zo min mogelijk onderwijs missen. Dit betekent dat we zowel ongeoorloofd afwezig zijn (relatief verzuim) als thuiszitten (absoluut verzuim) tot een minimum willen beperken. We streven er naar het percentage vroegtijdig schoolverlaters (VSV) terug te brengen tot onder het percentage van 2018-2019 van 2,81%.

We zetten in op een verbetering van de samenwerking, door het netwerk in en om school te versterken. We richten ons bij de aanpak op de doelgroepen waarbij uitval het meeste voorkomt. We hechten veel waarde aan de monitoring van resultaten. Dit stelt ons in staat om de effecten van het VSV-beleid beter in beeld te krijgen en meer grip te krijgen op de VSV-problematiek.

We gaan laaggeletterdheid tegen (I)

Het hebben van voldoende basisvaardigheden (lezen, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden) is nodig voor inwoners om volwaardig mee te kunnen doen. De aanpak van laaggeletterdheid is een noodzakelijk onderdeel om de ongelijkheid, die van generatie op generatie over gaat, te kunnen doorbreken. Daarom geven we uitvoering aan het Regionaal Programma Volwasseneneducatie 2020-2024 en de jaarplannen. We willen hiermee onder andere een groter bereik van de doelgroep (NT1/NT2) met het educatieaanbod bereiken en meer participatie van burgers in de samenleving.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Absoluut verzuim	**1,80**	**3,10**	**2**	**1,50**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige jongeren dat absoluut verzuimer is (geweest) gedurende het schooljaar (per 1.000 leerlingen): de jongere is niet ingeschreven bij een onderwijsinstelling en beschikt niet over een vrijstelling. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
Streefwaarde absoluut verzuim: 0,5 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Relatief verzuim	**32**	**30**	**31**	**36**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige leerlingen (per 1.000 leerlingen) waarbij sprake is van meer dan 16 uur ongeoorloofd verzuim gedurende 4 opeenvolgende lesweken. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019".
Streefwaarde relatief verzuim: 20 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	**2,80**	**2,50**	**2,60**	**3,10**	
Eenheid:	Vsv'ers zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma. Het vsv-percentage staat voor het aantal vsv'ers als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers die aan het begin van het schooljaar ingeschreven staan.				
Bron:	DUO/ Ingrado				

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen	**8.966**	**2.266**	**84**	**74**
Meer Arnhemse kinderen hebben een goede startpositie op school	2.928	285	84	74
Meer Arnhemmers hebben een startkwalificatie en voldoende basisvaardigheden	6.038	1.981	0	0
Overig (Onderwijshuisvesting)	**18.539**	**684**	**9.095**	**8.268**
Totaal	**27.504**	**2.951**	**9.179**	**8.343**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	23.516	24.592	25.947	27.504	28.575	29.471	29.194
Baten	4.845	2.417	3.681	2.951	2.951	2.951	2.951
Saldo lasten en baten	***-18.671***	***-22.175***	***-22.265***	***-24.554***	***-25.625***	***-26.520***	***-26.243***
Toevoegingen aan reserves	9.767	8.545	9.547	9.179	9.753	8.395	8.400
Onttrekkingen aan reserves	9.885	7.913	8.039	8.343	9.354	9.733	10.124
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***118***	***-632***	***-1.508***	***-836***	***-398***	***1.338***	***1.724***
Gerealiseerd resultaat	**-18.553**	**-22.807**	**-23.773**	**-25.390**	**-26.023**	**-25.183**	**-24.519**

Toelichting

Het programma onderwijs is deze begroting zero based opgebouwd. De activiteiten die binnen dit programma worden uitgevoerd zijn ingedeeld in 6 onderwerpen: onderwijshuisvesting, voorschools aanbod, goede startpositie, bovenwettelijk onderwijsaanbod, voortijdig schoolverlaten en volwasseneducatie. Er bestaat een grote overlap met de wijkprogramma's in de uitvoering van onderwijs. Diverse onderwijsbudgetten zijn doorgemandateerd, waarmee de beleidsmatige inzet niet op Wijken Algemeen, maar op het programma Onderwijs worden begroot. Daarom is voor zero based naar alle onderwijsmiddelen gekeken. Voor onderwijshuisvesting wordt een nieuw Integraal Huisvestingsplan (IHP) wordt opgesteld. Daarmee wordt de begroting voor onderwijshuisvesting zero based opgebouwd, daarom is onderwijshuisvesting, met uitzondering van de beleidsmatige inzet buiten zero based begroten gehouden.

Zoals ook in het plan van aanpak zero based begroten is opgenomen (maart 2022, zaaknummer 640401), worden afwijkingen in de omvang van de programma's eerst op een stelpost geplaatst, waarna deze bij het eerstvolgende integrale besluitvormingsmoment, de Perspectiefnota 2025-2028, meegenomen worden.

In de tabel hieronder staat het totaaloverzicht met de inkomsten en uitgaven voor onderwijs binnen het programma Onderwijs en binnen Wijken Algemeen. Vervolgens is per onderwerp een uitsplitsing opgenomen.

Programma Onderwijs 2024	Inkomsten		Uitgaven			
	Specifieke uitkering	Vastgoed	Subsidie verlening	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
bedragen x € 1.000						
Onderwerp						
Onderwijshuisvesting	-	684	-	367	18.375	18.742
Voorschools aanbod	-		-	178	31	209
Goede startpositie	-		1.860	309	1.069	3.239
Bovenwettelijk onderwijsaanbod						
Natuur- en milieueducatie	-	285	2.156	-	702	2.857
Taal- en spraakontwikkeling	-		-	-	100	100
Ondersteunend personeel basisscholen	-		-	-	-	-
Voortijdig schoolverlaten	-		-	149	-	149
Volwasseneducatie	1.981		2.163	89	259	2.511
Stelpost	-		-	-198	-104	-303
Totaal	**1.981**	**970**	**6.179**	**1.092**	**20.535**	**27.504**

Wijken Algemeen 2024	Inkomsten		Uitgaven			
	Specifieke uitkering	Vastgoed	Subsidie verlening	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
bedragen x € 1.000						
Onderwerp						
Onderwijshuisvesting	-	4.104	-	-	-	6.168
Voorschools aanbod	-	41	2.345	-	214	2.559
Goede startpositie	7.092		5.252	-	1.882	7.134
Bovenwettelijk onderwijsaanbod						
Natuur- en milieueducatie	-		-	-	-	-
Taal- en spraakontwikkeling	-		-	-	-	-
Ondersteunend personeel basisscholen	-		342	-	-	342
Voortijdig schoolverlaten	1.322		1.035	-	1.667	2.702
Volwasseneducatie	-		-	-	-	-
Stelpost	-		-	-	267	267
Totaal	**8.414**	**4.145**	**8.975**	**0**	**3.763**	**19.173**

Totaal wordt een negatieve stelpost van € 303.000 gevormd in het programma Onderwijs doordat de uitkomsten van zero based hoger uitkomen dan de programmaomvang. Binnen Wijken Algemeen wordt een positieve stelpost gevormd van € 267.000 doordat de uitkomsten van zero based lager uitkomen dan de programmaomvang. Dit wil zeggen dat op basis van zero based de lasten binnen het programma Onderwijs € 303.000 hoger begroot zouden moeten worden en binnen Wijken Algemeen € 267.000 lager. Deze stelposten zullen betrokken, indien noodzakelijk, worden bij de integrale besluitvorming bij de Perspectiefnota volgend jaar.

Van de stelpost op het programma Onderwijs wordt € 198.000 gevormd in verband met een hogere beleidsmatige inzet dan op dit moment begroot. Dit betreft met name onderwijshuisvesting. Op dit moment is er 1,56 fte begroot voor onderwijshuisvesting. Dit wordt op dit moment incidenteel aangevuld voor het opstellen van het IHP. Voor

het jaar 2024 is incidenteel ruimte binnen de huidige exploitatie budgetten om tijdelijke inhuur op te vangen. De verwachting is dat er in totaal 3,5 á 4 fte nodig is voor de beleidsmatige uitvoering van onderwijshuisvesting. Dit effect wordt meegenomen in het IHP. Daarnaast is er een tekort van 0,44 fte voor passend onderwijs, er is geen structurele capaciteit om deze activiteiten binnen goede start op te pakken. Vraagstukken hieromtrent worden op dit moment ad hoc opgepakt.

In de praktijk is er een overlap van de beleidsmatige inzet tussen de verschillende onderwerpen, niet iedereen werkt uitsluitend aan één onderwerp.

Van de overige stelpost (deels administratief tussen stad en wijk) betreft € 163.000 voornamelijk een onderbesteding op een aantal subsidieregelingen. De komende periode wordt bekeken hoe hier invulling aan te geven. Zo nodig wordt ook deze stelpost betrokken bij de integrale besluitvorming bij de Perspectiefnota volgend jaar.

Voorschools aanbod	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**0**	**0**	**0**
Inkomsten vastgoed	**41**	**0**	**41**
Verstrekte subsidies	**2.345**	**0**	**2.345**
St. Entrea Lindenhout	177		177
Stichting De Driestroom	131		131
Kinderopvang SKAR BV	568		568
St. Peutercentra Arnhem	765		765
Partou BV	42		42
Kinderopvang Twins	4		4
Kluppluz BV	493		493
Het Kuikentje BV	13		13
Peuteropvang Zand op de Mat	12		12
St. Kentalis Zorg	139		139
Beleidsmatige inzet	**178**	**178**	
Overig	**245**	**31**	**214**
Regionaal voorschools aanbod	203		203
Nog toe te delen middelen gemeentefonds	31	31	
Vastgoed	11		11
Totaal uitgaven	**2.769**	**209**	**2.559**

Binnen Voorschools aanbod wordt € 41.000 aan inkomsten huurinkomsten begroot van een tweetal peuterspeelzalen die gevestigd zijn in gemeentelijk vastgoed. De kosten voor vastgoed hangen samen met dezelfde panden. De beleidsmatige inzet betreft totaal 1,70 fte. Een deel van de dekking voor Voorschools aanbod wordt geboden vanuit de decentralisatie-uitkering (DU) voorschoolse voorziening peuters in de gemeentefondsuitkering. Omdat deze, anders dan een specifieke uitkering, vrij besteedbaar is, zijn deze inkomsten begroot binnen het programma Bestuur, dienstverlening en financiën. De laatste mutaties van deze DU zullen nog worden ingezet als dekking bij een actualisatie van de subsidies.

Goede startpositie	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**7.092**		**7.092**
Verstrekte subsidies	**7.112**	**1.860**	**5.252**
St. Rijnstad	164		164
St. Pas	2.227		2.227
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	394		394
LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	27		27
SIMON scholen	84		84
Kinderopvang SKAR BV	1.174		1.174
St. Peutercentra Arnhem	1.722	1.566	156
Partou BV	163	158	6
St. Rozet	58		58
Kinderopvang Twins	163	137	26
St. Gym & Turnen Arnhem	147		147
Het Kuikentje BV	22		22
St. Flores Onderwijs	750		750
Peuteropvang Zand op de Mat	17		17
MGR Onderwijs	**1.122**		**1.122**
Beleidsmatige inzet	**309**	**309**	
Overig	**1.829**	**1.069**	**760**
Schoolmaaltijden	520	520	
Versterken kansengelijkheid rond onderwijs	520	520	
Holocaustbewustwordingsprogramma	30	30	
Algemeen aanpak onderwijsachterstand	760		760
Totaal uitgaven	**10.372**	**3.239**	**7.134**

Binnen het onderwerp goede startpositie valt de aanpak van onderwijsachterstanden, maar ook prioriteiten die recent zijn aangebracht, zoals schoolmaaltijden, versterken kansengelijkheid en het holocaustbewustwordingsprogramma. Voor de aanpak van onderwijsachterstanden ontvangt Arnhem een specifieke uitkering van € 7,1 miljoen. Aan deze uitkering zijn voorwaarden verbonden en jaarlijks moet verantwoording worden afgelegd aan het Rijk over hoe deze uitkering is besteed. Daarmee is de beleidsvrijheid voor de aanpak van onderwijsachterstanden beperkt, net als andere activiteiten die gedekt worden door specifieke uitkeringen. Meer doen op basis van de eigen inkomsten kan, wanneer de inzet beperkt wordt, zal mogelijk ook de uitkering worden verlaagd.

De Arnhemse bijdrage aan de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling (MGR) met betrekking tot de aanpak van onderwijsachterstanden bedraagt € 1,1 miljoen. Daarnaast is een algemeen budget van € 760.000 begroot dat voornamelijk ingezet wordt voor aanvullende specifieke opdrachten aan de MGR.

De beleidsmatige inzet betreft 2,6 fte.

Bovenwettelijk onderwijsaanbod	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Natuur- en Milieueducatie			
Inkomsten vastgoed	**285**	**285**	**0**
Verstrekte subsidies	**2.156**	**2.156**	**0**
St. Natuurcentrum Arnhem	2.156	2.156	
Schoolmoestuinen 22A53	**520**	**520**	**0**
Vastgoed	**182**	**182**	**0**
Stadsboerderij Presikhaaf	90	90	
Stadsboerderij De Korenmaat	92	92	
Subtotaal lasten	**2.857**	**2.857**	**0**
Taal- en spraakontwikkeling **Bedragen x € 1.000**			
VGGM	**78**	**78**	**0**
Aanvullende opdrachten	**22**	**22**	**0**
Subtotaal lasten	**100**	**100**	**0**
Ondersteunend personeel basisscholen			
Verstrekte subsidies	**342**	**0**	**342**
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	118		118
St. Flores Onderwijs	225		225
Subtotaal lasten	**342**	**0**	**342**
Totaal uitgaven	**3.299**	**2.957**	**342**

De inkomsten voor vastgoed zijn afkomstig van de stadsboerderijen. Voor taal- en spraakontwikkeling is de reguliere bijdrage aan VGGM voor hun taken die zij als gemeenschappelijke regeling voor alle deelnemende gemeenten uitvoeren. Daarnaast is een budget van € 22.000 begroot dat ingezet wordt voor aanvullende opdrachten.

Voor Bovenwettelijk onderwijsaanbod is geen capaciteit in het overzicht opgenomen. 0,2 fte voor natuur- en milieueducatie wordt vanuit het ruimtelijk domein gedekt, de andere onderwerpen zijn verweven met voorschools aanbod en goede start.

Voortijdig schoolverlaten	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**1.322**		**1.322**
Verstrekte subsidies	**1.035**	**0**	**1.035**
De Onderwijsspecialisten	266		266
Rijn Ijssel Roc	275		275
St. Quadraam Maarten van Rossem	116		116
Passend Onderwijs Samenwerkingsv.	70		70
VMBO 'T Venster	67		67
St. School's cool Arnhem	14		14
JINC Arnhem	42		42
St. Chr Onderw Groep Vallei & Geld	83		83
Aeres MBO Velp	101		101
Gemeenschappelijke regelingen	**1.667**	**0**	**1.667**
MGR RMC/VSV	1.476		1.476
VGGM	191		191
Beleidsmatige inzet	**149**	**149**	**0**
Totaal uitgaven	**2.851**	**149**	**2.702**

Voortijdig schoolverlaten is volledig op Wijken Algemeen begroot, met uitzondering van de beleidsmatige inzet van 1,85 fte. Het beleid wordt uitgevoerd door de gemeenschappelijke regelingen en met het verstrekken van subsidies aan diverse onderwijsinstellingen die daarmee voortijdig schoolverlaten zoveel mogelijk beperkten.

Volwasseneducatie	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**1.943**	**1.943**	**0**
Bijdrage regiogemeenten	**38**	**38**	**0**
Verstrekte subsidies	**2.163**	**2.163**	**0**
St. Rijnstad	45	45	
Rijn IJssel Roc	1.311	1.311	
Stichting Prisma Immerloo	16	16	
St. PRAGO	110	110	
St. Rozet	195	195	
Reg Opleids.centr Graafschap College	41	41	
St. Bibliotheek Veluwezoom	50	50	
St. Welzijn Lingewaard	42	42	
IVIO-Opleidingen	232	232	
St. Vitanos	25	25	
Kunstwerk! Cultur voorz. de Liemers	24	24	
DigiSlim	37	37	
Stichting Sante Partners	23	23	
Locus Fysiotherapie	11	11	
St Openbare Bibliotheek Gelderl Zuid	1	1	
Algemeen volwasseneducatie	**259**	**259**	**0**
Beleidsmatige inzet	**89**	**89**	**0**
Totaal uitgaven	**2.511**	**2.511**	**0**

Volwasseneducatie is een taak die Arnhem voor de regio uitvoert. Naast de specifieke uitkering ontvangt Arnhem ook een gedeeltelijke vergoeding van € 38.000 voor de beleidsmatige inzet. De totale beleidsmatige inzet bedraagt 1 fte.

Toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves
In 2024 wordt totaal € 9,2 toegevoegd aan de reserves. € 9,1 miljoen aan de bestemmingsreserve Onderwijs voor de dekking van toekomstige kapitaallasten en € 119.000 van de bestemmingsreserve Vastgoed voor toekomstig onderhoud.

Daarnaast wordt totaal € 8,3 miljoen onttrokken aan reserves. € 8,2 miljoen aan de bestemmingsreserve Onderwijs ter dekking van kapitaallasten en € 106.000 aan de bestemmingsreserve Vastgoed voor de dekking van het onderhoud.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Op alle gebieden wordt nauw samengewerkt met besturen en medewerkers van onderwijs (primair onderwijs (PO), voortgezet onderwijs (VO), (voortgezet) speciaal onderwijs (V)SO, middelbaar beroepsonderwijs (MBO) en hoger beroepsonderwijs (HBO), voorschoolse voorzieningen, kinderopvang, maatschappelijke partners en sociaal ondernemers.
In de uitvoering worden maatschappelijke partners betrokken.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Subsidieregeling Aanpak voortijdig schoolverlaten;
- Plan van aanpak voortijdig schoolverlaten Arnhem 2021 tot en met 2024;
- Jaarprogramma onderwijshuisvesting 2020;
- Herstelagenda; Arnhemse aanpak onderwijs;
- Subsidieregeling Voorschools Aanbod Arnhem;
- Raadsvoorstel en -besluit Verzelfstandiging Natuurcentrum Arnhem;
- Raadsbesluit om gemeentelijke leerplichttaken regionaal uit te voeren;
- Raadsbesluit om RMC-taken / Team VSV onder te brengen bij het RBL;
- Raadsbesluit d.d. 6 november 2017 wijziging MGR sociaal domein;
- Integraal huisvestingsplan primair onderwijs Arnhem 2017-2026;
- Programma Volwasseneneducatie & aanpak Laaggeletterdheid (2021-2024);
- Vaardig Arnhem (2021-2022).

Cultuur

De waarde van kunst en cultuur voor onze samenleving is groot en is nadrukkelijk méér dan alleen schoonheid, troost of vermaak. De artistieke en intrinsieke waarde van kunst en cultuur zijn de basis van een goed cultuurbeleid. Tegelijkertijd bevinden kunst en cultuur zich niet op een eiland, maar zijn ze onderdeel van een brede maatschappelijke agenda. Kunst, cultuur en creativiteit helpen bij het aangaan van complexe maatschappelijke vraagstukken zoals groeiende kansenongelijkheid, tweedeling en polarisatie, de klimaatcrisis, woningnood en toenemende eenzaamheid onder ouderen en jongeren.
We blijven met ons beleid werken aan versterking van ons culturele aanbod: van de podiumkunsten (dans, toneel, muziek), musea en beeldende kunst tot film, letteren (van' spoken word' tot leesbevordering) en creatieve industrie (zoals mode en design). We zorgen dat talent zich kan ontwikkelen en koppelen talent aan de opgaven in onze stad. We willen zoveel mogelijk mensen laten meedoen, cultuur is er immers voor iedereen.
Cultuurmakers hebben ruimte nodig om te innoveren en nieuwe dingen uit te proberen. Daar hoort bij dat we zorgen voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad. Daarnaast verdient cultuurhistorisch erfgoed een prominente plek in de stad. Mensen moeten het kunnen zien, er meer over te weten kunnen komen en het vooral ook kunnen beleven. Ook dit zorgt voor een aantrekkelijke stad.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar (A)

Kunst verbindt en is het cement van de Arnhemse samenleving. Kunst en cultuur maken de stad mooier en aantrekkelijker om in te wonen, te werken of te verblijven. Cultuur levert een wezenlijke bijdrage aan de levendigheid en leefbaarheid van stad en wijken. Het brengt inwoners bij elkaar en versterkt de onderlinge verbondenheid. Dankzij het bruisende en diverse aanbod dat Arnhem te bieden heeft, kan iedereen meedoen met en genieten van kunst en cultuur, ongeacht achtergrond, leeftijd of inkomen. We investeren in zowel het topsegment, makers als breedtekunst en -cultuur.

Verbreding van cultuurbereik en participatie (D)

Cultuur is van en voor iedereen. We streven ernaar de toegankelijkheid en bereikbaarheid van kunst en cultuur in de breedte te vergroten en daarmee actieve en passieve cultuurdeelname te stimuleren. Dit komt de persoonlijke ontwikkeling van mensen ten goede, maar is ook voor de ontwikkeling van de lokale en regionale samenleving belangrijk, onder andere voor de sociale cohesie.

Cultuur is van en voor iedereen (I)

We zetten in op het vergroten van de cultuurdeelname van jeugd en ouderen en stimuleren kunstbeoefening op amateurniveau.

- Cultuureducatie moet voor elk kind beschikbaar en bereikbaar zijn. In 2023 hebben wij het Convenant Cultuureducatie Arnhem opnieuw afgesloten tot 2030. In het convenant werken onderwijsinstellingen, culturele instellingen en de gemeente samen om cultuureducatie een vaste waarde te laten zijn in het onderwijsprogramma van het Primair Onderwijs. De (landelijke) programma's Cultuureducatie met Kwaliteit en Meer Muziek in de Klas staan hierbij centraal. Daarnaast is een van de pijlers om cultuureducatie te verbreden naar het buitenschoolse onderwijs, waarbij verbinding gezocht wordt met het Nationaal Programma Arnhem Oost. Ook in de programmering van buitenschoolse activiteiten willen we het cultuuraanbod versterken, bijvoorbeeld in het nieuwe jongerencentrum in Schuytgraaf. We werken een voorstel uit zodat jongeren tot 18 jaar gratis naar voorstellingen, concerten of tentoonstellingen kunnen.
- Via het convenant Arnhem Cultuurparticipatie (ACP) 55Plus, waarin Rozet participeert, stimuleren wij samen met culturele, welzijns- en zorginstellingen de maatschappelijke betrokkenheid van ouderen door kunst en cultuur.
- We faciliteren het beoefenen van amateur- en breedtekunst waar het gaat om locaties voor lessen en presentatie via onze subsidies aan Rozet, Huis van Puck en de Jacobiberg. Toch constateren wij dat de vraag naar betaalbare en goed gefaciliteerde ruimtes voor amateurkunst het aanbod overstijgt. Het gemeentebreed te ontwikkelen accommodatiebeleid heeft als doel om maatschappelijke accommodaties zo goed mogelijk in te zetten, passend bij de vraag vanuit de samenleving. Hierin wordt de vraag vanuit de breedtekunst meegenomen.
- Wij ondersteunen de amateurkunst via de Amateurkunstregeling en de subsidieregeling Presentatie Amateurkunst. Daarnaast stellen wij geld beschikbaar voor het organiseren van een jaarlijks amateurkunstfestival. Het platform Amateurkunst Arnhem is de gesprekspartner van de gemeente. Gezamenlijk bezien we hoe het belang van ruimte en programma voor de breedtekunst voldoende kunnen worden geborgd.

De aandacht voor de maatschappelijke impact van kunst en cultuur groeit. In Arnhem biedt dat kansen bij de opgaven op sociaal-maatschappelijk gebied zoals bij het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Kunst en cultuur kunnen bijdragen aan emancipatie, kansengelijkheid, persoonlijke ontwikkeling van onder andere jongeren en aan een prettige en veilige leefomgeving. Hier zetten we de komende jaren sterker op in.

Een artistiek interessant, divers en veelzijdig cultureel aanbod in de stad **(I)**

Cultuurmonitor 025
Bij de totstandkoming van het profiel van cultuurregio 025 Arnhem – Nijmegen is geconstateerd dat beide gemeenten op andere wijze en met andere intensiteit en frequentie aan effectmeting doen. We zijn bezig dit te stroomlijnen, zodat we via dezelfde indicatoren langjarig inzicht krijgen in cultuurgedrag en -waardering in beide steden en tussen beide steden. Zo wordt in Nijmegen vierjaarlijks een enquête onder het publiek van de grotere instellingen gehouden; iets wat Arnhem in dezelfde vorm inmiddels ook doet. We streven ernaar te komen tot een Cultuur Monitor Arnhem Nijmegen om cultuur in Arnhem op een aantal indicatoren langjarig te kunnen volgen. Daarnaast nemen Arnhem en Nijmegen deel aan de recent gestarte Cultuurmonitor Gelderland, die eveneens langjarig het effect van beleid volgt. Beide betrekken we bij de monitoring van ons cultuurbeleid.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal bereikte scholen in Arnhem			**55**	**57**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Aantal bereikte scholen met programma Cultuureducatie met Kwaliteit			**21**	**20**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Aantal bereikte leerlingen in het primair onderwijs met Cultuureducatie met Kwaliteit			**5500**	**6664**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Waardering aanbod culturele voorzieningen in de buurt	**41**		**41**		
Eenheid: % (helemaal) eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten.					
Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)					

Versterking van de culturele infrastructuur **(D)**

Arnhem onderscheidt zich van andere steden door een complete keten educatie-productie-presentatie in nagenoeg alle kunstvormen. Daarin blijven we investeren. Dit is een belangrijke randvoorwaarde voor de doorstroming en vernieuwing van talent, van amateur tot professional.

Stimulering van het makersklimaat **(I)**

Arnhem is een stad van makers waar talent zich kan ontwikkelen, kan doorgroeien en professionaliseren. Arnhem kent een subsidiegebouw dat zowel laagdrempelig is als groei stimuleert en we zorgen voor voldoende voorzieningen (podia en presentatiemogelijkheden) en randvoorwaarden als ateliers, repetitieruimte en regelgeving. Voor programmering is meer geld vrijgemaakt om zo het aanbod meer divers en actueel te maken en beter aan te laten sluiten bij de behoeften van verschillende doelgroepen, onder wie jongeren. We bekijken hoe de debatfunctie in de stad beter kan worden ingevuld, waarbij we de bestaande voorzieningen meenemen.

Cultuurplatform Cultuur Academy (een fusie tussen Schakel025 en Cultuur Academy) bouwt voort op een stevig programma voor de sector waarbij focus ligt op het delen van kennis, ondernemerschap en professionalisering.

Met het vaststellen van het Kader Beeldende Kunst in de Openbare ruimte en het plan Kunst in Uitvoering is er onder andere extra aandacht voor het verstrekken van kunstopdrachten waarmee wordt bijgedragen aan versterking van het makersklimaat. Met kunst en kunstuitingen wordt kwaliteit toegevoegd aan de openbare ruimte en wordt de stad aantrekkelijker voor inwoners en bezoekers. Ook street art krijgt een extra impuls, door muurschilderingen toe te voegen in de stad. Deze geven toegevoegde waarde voor de leefbaarheid en promotie van onze stad en geven een artistiek kwalitatieve impuls.

We ondersteunen de Arnhemse modepartners, ArtEZ, State of Fashion, Fashion + Design Festival Arnhem (FDFA), Museum Arnhem en Rijn IJssel met een bijdrage aan een coördinator die uitvoering geeft aan het meerjarenprogramma. De strategie van Modepartners 025 sluit aan op onze eigen ambities om het mode-ecosysteem in Arnhem en regio te versterken, mode steviger te verbinden met maatschappelijke opgaven, zoals duurzaamheid, circulaire economie en inclusie en de relatie tussen mode en de maakindustrie te versterken.

Zorg voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad (I)

De culturele en creatieve sector is van grote waarde voor onze stad. De werkgelegenheid in de sector groeit. De wachtlijsten voor betaalbare werkplekken lopen op. Het tijdelijke aanbod neemt tegelijkertijd af, en de groei van nieuw aanbod vlakt af. De ruimte in Arnhem is beperkt en er zijn forse (woningbouw)opgaven. We geven uitvoering aan het door de raad vastgestelde 'plan van aanpak huisvesting creatieve en culturele sector' en daarmee willen we 12.000 m2 permanente werkruimte voor de sector realiseren in de periode 2021-2024, waaronder voor makers. Via de regeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen kunnen makers in een vroeg stadium worden ondersteund in hun planvorming voor permanente ruimte. Daarvan wordt goed gebruik gemaakt. We signaleren echter dat het door allerlei oorzaken nog niet is gelukt daadwerkelijk permanente werkruimte te realiseren. Inzet en noodzaak blijft om deze doelstelling te halen zodat we creatieve makers ruimte kunnen bieden in en kunnen behouden voor de stad. We kijken nadrukkelijk naar een nog actievere regierol van de gemeente daarbij. Als gemeentelijk vastgoed vrijkomt kijken we eerst of dit kan worden ingezet voor maatschappelijke functies, zoals voor culturele makers. Waar nodig en met een passende businesscase kunnen voor dit doeleinde ook strategische aankopen worden gedaan.

De businesscase voor de vestiging van Popcentrum Jacobiberg in Arnhem-Zuid aan de Groningensingel wordt verder uitgewerkt. Het nieuwe cultuurgebouw wordt naar verwachting in 2026 opgeleverd. Om die reden wordt ook naar tijdelijke huisvesting voor de Jacobiberg gekeken, wanneer de bruikleen van hun huidige onderkomen op De Hes wordt opgezegd.

Stichting SLAK Ateliers heeft in Arnhem tot doel om woon- en werkruimten en broedplaatsen voor culturele en creatieve professionals te realiseren. De gemeenten Arnhem en Nijmegen hebben in 2022 opdracht gegeven voor een benchmark onderzoek SLAK. Mede naar aanleiding van de uitkomsten van dit onderzoek, hebben wij samen met SLAK en de gemeente Nijmegen geconcludeerd dat er aanpassingen nodig zijn in het huidige model van het creëren, beheren en exploiteren van ateliers, werk- en oefenruimten. Ons hoofddoel is dat de ateliervoorraad in de stad behouden blijft, professioneel wordt beheerd en financieel gezond wordt geëxploiteerd. Voor ons staan betaalbaarheid, verduurzaming en continuïteit daarbij centraal. Met deze uitgangspunten wordt in 2024 een herstructureringstraject van SLAK geïmplementeerd.

Nieuwe multifunctionele cultuurlocatie in Arnhem-Zuid (I)

Het is al langere tijd bekend dat het culturele aanbod niet goed is verdeeld over de stad en dat er relatief weinig culturele voorzieningen zijn in Arnhem-Zuid, terwijl daar steeds meer mensen wonen. We vinden dit onwenselijk, kunst en cultuur moeten voor iedereen bereikbaar zijn. De nabijheid van cultuur is belangrijk en zelfs bepalend voor de deelname aan cultuur. Daarom zetten we in op de versterking van het culturele aanbod en de faciliteiten in Arnhem-Zuid voor cultuureducatie, -participatie en -presentatie. Zo werken we aan een multifunctionele cultuurlocatie in Zuid, waarbij we nadrukkelijk ook kijken naar de behoeften van bewoners. Samen met bewoners, cultuurpartners en andere betrokkenen maken we hiervoor een plan. Ondertussen wordt in samenwerking met Bureau Ruimtekoers geprogrammeerd in Zuid, op diverse locaties. De uitkomsten van deze testprogrammering gelden als opmaat naar een definitieve uitbreiding van het aanbod en de voorzieningen.

Ook de voorgenomen verhuizing van popcentrum Jacobiberg naar de Groningensingel draagt bij aan meer cultuur in Zuid. Dit geldt ook voor de mogelijke verruiming van de openingstijden van Rozet Kronenburg en de uitbreiding van activiteiten die daardoor mogelijk wordt.

We gaan de waardering van het aanbod aan culturele voorzieningen in Arnhem-Zuid de komende jaren meten. Doel is de waardering te verhogen/ gelijk te trekken met de waardering van culturele voorzieningen stadsbreed.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal gerealiseeerde m2 permanente werkruimte voor de sector			**0**	**0**	
Eenheid:	m2 permanente werkruimte. In 2021 mee gestart. Streefwaarde 2022 4.000m2				
Bron:	Gemeente Arnhem				

Waardering aanbod culturele voorzieningen in Arnhem Zuid	**31,60**		**31,10**		
Eenheid:	% (helemaal) eens met de stelling: in Arnhem Zuid zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Profilering en vitalisering van het culturele klimaat (D)

We zetten in op het versterken en behouden van de toppositie die Arnhem heeft als culturele en creatieve stad en dragen zo bij aan werkgelegenheid, innovatie en een aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Daarbij is ook onze rol, positie en samenwerking in de brede regio van belang.

Toekomstbestendige huisvesting van het Stadstheater en onze Rijksgezelschappen Oostpool en Introdans **(I)**

Toekomstbestendige huisvesting van onze culturele instellingen is van groot belang zodat zij kunnen inspelen op de veranderende samenleving en zo relevant blijven voor hun bestaande en toekomstige publiek.
De renovatie en verbouwing van het Stadstheater, inclusief kleine zaal, is in de ontwerpfase en het Stadstheater is vanaf eind 2023 tot in 2027 gesloten. In deze jaren zal een groot deel van de voorstellingen van het Stadstheater in Musis plaatsvinden, dat hiervoor wordt aangepast.

Theater Oostpool en Introdans zijn aan zet om hun eigen nieuwe huisvesting te realiseren. De provincie Gelderland heeft, in navolging van de gemeente, hiervoor geld in het vooruitzicht gesteld: een bedrag van 10 miljoen. We steunen en ondersteunen de twee gezelschappen in dit project en vinden het logisch als de nieuwe huisvesting in de nabijheid van het Stadstheater zou zijn.

Ontwikkeling van de Sonsbeektentoonstelling en State of Fashion **(I)**

Het afgelopen jaar heeft de Sonsbeektentoonstelling flink onder druk gestaan. In opdracht van de gemeente is onderzoek gedaan naar de toekomstbestendigheid van de organisatie en de editie in 2024. Het opstappen van het curatorenteam van Sonsbeek 20-24 is hierin meegenomen. Sonsbeek is een internationaal gerenommeerde tentoonstelling die een grote meerwaarde heeft voor onze stad. Na het haalbaarheidsonderzoek is besloten een RESET uit te voeren en eerst te zorgen voor een toekomstbestendige organisatie van Sonsbeek. De stichting is gesplitst en gaat zich zowel inhoudelijk organisatorisch als financieel versterken.

Er wordt gewerkt aan een nieuwe editie waarin bij het jubileum van 75 jaar Sonsbeek wordt stilgestaan. De jubileumeditie is na onderzoek door BMC naar de haalbaarheid, een jaar verschoven naar 2025. Voor de ‘jubileum’ editie hebben we incidenteel extra middelen gereserveerd zodat Sonsbeek verder kan bouwen. Sonsbeek voert daarover ook het gesprek met onder andere het Rijk, de Provincie en publieke en private fondsen. Wij zullen daarbij ondersteunen. We hebben meegegeven dat voor ons de locatie in het park, stevige betrokkenheid van de stad en verbinding met Arnhemse/regionale kunstenaars(initiatieven) van belang zijn. Ook willen we dat de Sonsbeektentoonstelling bekender wordt bij een bredere groep Arnhemmers.

State of Fashion staat er zowel inhoudelijk, organisatorisch als financieel steviger voor, mede dankzij de opname in de landelijke culturele basisinfrastructuur (BIS) en de samenwerking in Modepartners 025. State of Fashion is nu een eigen stichting na de splitsing van Sonsbeek. Na afronding van de editie 2022 is gestart met de voorbereiding voor de biënnale in 2024. We blijven State of Fashion steunen.

Versterking van de (samenwerking in de) Cultuurregio 025 **(I)**

De samenwerking in Cultuurregio 025 is steeds intensiever. Cultuur maakt integraal onderdeel uit van de regionale opgave van de 'Ontspannen Regio' van de Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen (GMR). We werken met de regio aan het Uitvoeringsplan Transformatievoorstel Cultuurregio 025 waarvoor de provincie Gelderland een bijdrage van € 1,3 miljoen heeft toegekend. Uitgangspunt is werken aan duurzame structuurversterking van de hele culturele keten in de hele regio. Dat betekent dat de acties een regiobreed en blijvend effect moeten hebben op de keten van top- en middensegment, cultuureducatie, kunstvakonderwijs en amateurkunst. We voeren dit samen uit met onze regiogemeenten, provincie en culturele instellingen. Namens de GMR zijn we penvoerder voor de subsidie van de provincie aangezien de GMR geen subsidies kan verstrekken.

De Cultuurregio 025 neemt actief deel aan het structureel overleg van de stedelijke cultuurregio's met het Ministerie van OCW, het IPO en de VNG. De komende periode zijn onder andere innovatie & transitie van de sector, de code diversiteit & inclusie, de code governance en de code fair practice van de culturele sector, net als de ontwikkeling van het landelijk cultuurbestel, belangrijke onderwerpen.

Behoud van werkgelegenheid in de culturele en creatieve sector **(I)**

Kunst- en cultuurinstellingen zijn grote werkgevers in de stad, die we zo goed mogelijk willen faciliteren. In de culturele en creatieve sector werken in Arnhem circa 5.000 mensen; dat is circa 4,6% van de Arnhemse werkgelegenheid. Ons doel is dit aandeel te behouden. Fair practice is een belangrijk thema en blijft daarom een aandachtsgebied. We blijven onze instellingen daar scherp op houden en in ondersteunen. Onder andere de Cultuur Academy organiseert sessies in de stad en heeft contact met relevante partijen zoals Kunsten ’92 en Platform Arbeidsmarkt Culturele en Creatieve Toekomst (ACCT).

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage werkenden in de Arnhemse culturele en creatieve sector	**4,60**	**4,70**	**4,60**	**4,70**	

Eenheid: % werkenden

Bron: Monitor Vitale Economie/ PWE op basis van landelijke definitie/ indeling creatieve sector

Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren (A)

Het Arnhem van nu is het resultaat van een lange ontwikkelingsgeschiedenis. Deze geschiedenis is dagelijks en vrijwel overal te ervaren en bepaalt voor een belangrijk deel het aanzien van de stad. Het aanwezige erfgoed is in meerdere opzichten betekenisvol en waardevol. In cultuurhistorisch opzicht weerspiegelt het erfgoed de geschiedenis van de stad. Dit erfgoed is niet reproduceerbaar en van onvervangbare waarde. Erfgoed vertegenwoordigt daarnaast identiteitswaarde. Het karakter van een buurt of stad maakt dat mensen zich er thuis of ermee verbonden voelen. Vaak gaat dat om plekken en/of gebouwen, maar ook de verhalen die hierbij horen en eigen belevingen zorgen hiervoor. Erfgoed is ook van belang voor de stadseconomie. Het historische karakter van de binnenstad is een belangrijke basis voor het aantrekkelijke winkel- en verblijfsklimaat. Bezoek aan de binnenstad leidt tot bestedingen. Monumentale parken worden intensief gebruikt en trekken mensen en bedrijven aan die zich graag in de buurt van zo'n park willen vestigen. Erfgoed draagt kortom bij aan een aantrekkelijk klimaat voor bewoners, ondernemers en bezoekers van de stad.
Het is de ambitie om goede erfgoedzorg, niet alleen door bescherming van cultuurhistorisch waardevolle objecten, vooral vorm te geven door kennisoverdracht, stimulering en behoud door ontwikkeling. Dit doen we om de cultuurhistorische factor een zichtbare en samenhangende rol te geven in stedelijke ontwikkeling. We zijn trots op deze wijze waarop dit met eigenaren van monumenten wordt gerealiseerd en de stappen die de gemeente aan het maken is op het gebied van verduurzaming van monumenten.

Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed (D)

Het Arnhemse erfgoedbeleid richt zich op behoud en versterking van cultuurhistorische waarden en helpt hiermee bij te dragen aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren. Dit wordt bereikt door:

- Cultuurhistorie als inspiratiebron op te nemen in ontwerpopgaven en gebiedsprocessen, hier vorm aan te geven in (ruimtelijke) plannen en projecten waardoor cultuurhistorie zichtbaar en beleefbaar wordt gemaakt. Een voorbeeld is de herinrichting van de Velperweg waarbij de oude laanstructuur en het landgoedverleden een belangrijk uitgangspunt is.
- (Her-)bestemming van cultuurhistorisch erfgoed, door dit erfgoed een duurzame bestemming te geven en daardoor voor de stad te behouden. Natuurlijk moet hierbij worden gedacht aan de Eusebiuskerk die na 13 jaar restauratie weer klaar is voor de toekomst, maar ook aan het vernieuwde en gerestaureerde Museum Arnhem en monumentale kantoren die tot duurzame woongebouwen zijn herbestemd.
- Het cultuurhistorische erfgoed duurzaam te beschermen, waar de kwetsbaarheid ervan dit noodzakelijk maakt, bijvoorbeeld door plantoetsing en vergunningverlening. Te denken valt hierbij aan renovaties van woningen op de Geitenkamp, in samenwerking met corporaties.
- Kennis over het Arnhemse erfgoed toegankelijk te maken en daarmee het publieksbereik en draagvlak voor het behoud van cultuurhistorisch erfgoed te vergroten, bijvoorbeeld door advisering, erfgoedpublicaties, het organiseren van lezingen en tentoonstellingen, het onderhouden van Planon, een extern te raadplegen monumentendatabase, en het actualiseren van de cultuurhistorische waardenkaart.
- In 2023 is gestart met het maken van een erfgoedagenda. Deze erfgoedagenda wordt begin 2024 voorgelegd aan de raad en de gaat de basis vormen voor ons werk.

Bescherming en herbestemming van cultuurhistorisch erfgoed (I)

Bescherming van cultuurhistorisch erfgoed maakt deel uit van het dagelijkse werk en wordt doorlopend vormgegeven door vergunningverlening en kennisoverdracht, het leveren van bijdragen aan bestemmingsplannen en deelname in projectgroepen ter voorbereiding op de Omgevingswet. In die projectgroepen is erfgoed/het Arnhemse historische DNA als mede-kwaliteitsbepalend bij ruimtelijke ontwikkelingen gepositioneerd en in het Voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 geland. Herbestemmingen worden eveneens afgewogen binnen het kader van de vergunningverlening, met oog voor kansen die deze kunnen bieden. In de monumentenzorg is, zeker met het oog op de klimaatproblematiek en de sterk stijgende energieprijzen, grote aandacht voor verduurzaming. Hierbij is het van belang duurzaamheidsmaatregelen te treffen zonder dat cultuurhistorische waarden wezenlijk worden aangetast. In samenhang met onze opgaven voor duurzaamheid (voorheen NEMIA) wordt vanuit een bestuurlijke opdracht gewerkt aan een beleidskader voor de verduurzaming van monumenten. Voor deze verduurzaming is een energiecoach aangesteld. Een ander speerpunt is het uitwerken van de toekomstverkenning Religieus Erfgoed naar een actieplan. Ook bij de gebedshuizen is aandacht voor duurzaamheid. Hiervoor is een energycafé georganiseerd die de start markeert van een green deal voor deze specifieke categorie objecten. Als speerpunten kunnen worden genoemd het in kaart brengen van gebieden waar erfgoedwaarden nog niet voldoende in beeld zijn maar waar mogelijk wel beschermingsvraagstukken spelen en het voor bestuurlijke vaststelling voorleggen van de geactualiseerde archeologische verwachtingskaart.

Zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed **(I)**

- Erfgoed wordt waar mogelijk zichtbaar en beleefbaar gemaakt in de stad. Zo speelt het laan- en landgoedverleden van de Velperweg een belangrijke rol bij de herinrichting van deze weg, staan de gemeente en de Stichting Eusebius Arnhem in nauw contact als het gaat om de programmering van het ondergrondse verleden van de kerk en wordt gewerkt aan een managementplan voor beheer en verdere zichtbaarheid van de Limes (Romeinse rijksgrens) in Arnhem. We werken verder mee aan de doorontwikkeling van de Historische Kelders, als locatie om het middeleeuwse verleden van Arnhem te beleven.
- In projecten gaan wij ontwikkelkansen agenderen, stakeholders enthousiasmeren en kennis overdragen. Projecten waarin dit op korte termijn gaat spelen houden vooral verband met de verdichtingsopgaven waarvoor de stad staat.
- Er wordt archeologisch vondstmateriaal voor tentoonstellingen geleverd.
- De Open Monumentendag wordt ondersteund, onder meer door het geven van rondleidingen en ambtelijk advies.

Ontsluiting van kennis over erfgoed **(I)**

- Planon, de monumentendatabase die raadpleegbaar is voor monumenten- en andere erfgoedgegevens, wordt, nu deze geactualiseerd is, beheerd en bijgehouden.
- Actuele berichtgeving wordt gedeeld op social media.
- Ondersteuning van Stichting Monuscript die jaarlijks boeken uitbrengt in de Arnhemse Monumenten Reeks. Er wordt nu gewerkt aan een publicatie over de Kleefse Waard, medio 2024 te presenteren.
- Nu het historische deel nagenoeg is afgerond, wordt begonnen met het schrijven van het publieksboek over de archeologische opgravingen in de zuidelijke binnenstad.
- Rapporten van het archeologische onderzoek ter hoogte van de Jansplaats en Schuytgraaf veld 26 (inventariserend onderzoek) komen gereed.
- De archeohotspot vervolgt zijn werkzaamheden met betrekking tot de determinatie van Arnhems archeologisch vondstmateriaal en uitleg daarover aan bezoekers van het Erfgoedcentrum. Na een evaluatie is gekozen voor een gewijzigde vorm van de archeohotspot: afgeslankter qua opzet, maar meer zichtbaar en zich daarmee samenhangend richtend op een groter publieksbereik.
- Archeologisch onderzoek in de stad gaat gepaard met berichtgeving en publiciteit.

Regisseren en uitvoeren van archeologisch onderzoek en archeologisch depotbeheer **(I)**

- In het najaar volgt een opgraving van een deel van het Romeinse grafveld in Schuytgraaf (veld 26).
- Archeologisch onderzoek is daarnaast voorzien in de Rijnwijk, Rijnkade en in de omgeving van het Stadstheater.
- Depotbeheer: het nieuwe depot in Museum Arnhem wordt verder gebruiksklaar gemaakt, inclusief standplaatsregistratie van vondstdozen.
- Bij archeologische projecten wordt vooral ook de regierol aangenomen. Projecten doen zich voor in zowel de historische binnenstad als daarbuiten.

Regioadvisering archeologie **(I)**

De gemeente Arnhem werkt met zeven omliggende gemeenten samen in regionaal verband. De regio-archeoloog adviseert de gemeenten doorlopend over het meenemen van archeologie in ruimtelijke ontwikkelingen en het beleefbaar maken ervan, formuleert beleid en toetst rapporten en adviesdocumenten. De regio-archeologie wordt gefinancierd door de omliggende gemeenten en provinciale subsidie. In 2021 is vanuit de provincie subsidie beschikbaar gesteld tot en met 2024.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar	**39.140**	**8.034**	**3.263**	**13.208**
Verbreding van cultuurbereik en participatie	34.979	8.034	883	371
Versterking van de culturele infrastructuur	4.161	0	2.380	12.838
Profilering en vitalisering van het culturele klimaat				
Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren.	**2.369**	**838**	**304**	**224**
Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed	2.369	838	304	224
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**41.509**	**8.872**	**3.567**	**13.432**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	36.171	38.750	44.042	41.509	40.688	40.655	45.355
Baten	8.059	7.524	8.707	8.872	8.423	8.423	8.423
Saldo lasten en baten	***-28.112***	***-31.227***	***-35.335***	***-32.637***	***-32.265***	***-32.232***	***-36.932***
Toevoegingen aan reserves	4.282	3.204	3.451	3.567	1.040	1.040	1.040
Onttrekkingen aan reserves	4.886	832	4.127	13.432	765	923	791
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***605***	***-2.372***	***676***	***9.865***	***-275***	***-117***	***-249***
Gerealiseerd resultaat	**-27.508**	**-33.599**	**-34.659**	**-22.772**	**-32.540**	**-32.349**	**-37.181**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 41,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Subsidies en gemeenschappelijke regelingen: € 27,7 miljoen;
- Kapitaallasten: € 4,6 miljoen;
- Kosten personeel: € 1,6 miljoen;
- Overige kosten: € 7,6 miljoen.

De totale lasten dalen met € 2,7 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt onder andere door € 2,5 miljoen budgetoverheveling 2022 die in 2023 besteed wordt en € 1,3 miljoen incidentele indexatie van subsidies in 2023. Hier tegenover staat uitbreiding van de formatie van € 0,1 miljoen en een indexatie 2024 van € 1,4 miljoen.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 8,9 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Verhuur panden en accommodaties: € 8,5 miljoen;
- Bijdrage van deelnemende gemeenten voor regioarcheologie: € 0,1 miljoen.
- De specifieke uitkering (SPUK) Impuls jongerencultuur (D21); € 0,3 miljoen.

De totale opbrengsten stijgen met € 0,2 miljoen ten opzichte van 2023. Dit wordt veroorzaakt doordat de specifieke uitkering Impuls jongerencultuur 2022 van € 0,3 miljoen in 2023 is begroot en de huurinkomsten met 0,5 miljoen stijgen.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 3,6 miljoen toegevoegd aan de reserves.
- € 1,0 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Vastgoed;
- € 2,6 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 13,4 miljoen onttrokken aan de reserves.
- € 12,8 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed;
- € 0,6 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Vastgoed;

De onttrekking van € 12,8 miljoen wordt met name veroorzaakt door de vrijval van € 12,5 miljoen uit de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed door het opnemen van structurele lasten voor de verbouwing van het Stadstheater.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Cultuur
De culturele basis- en meerjarenvoorzieningen, het culturele middensegment en makers tot aan de amateurkunstverenigingen.

Erfgoed
Provincie Gelderland, provinciale en lokale erfgoedinstellingen of verenigingen, regiogemeenten en monumenteneigenaren.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Kadernota ‘STROOM – cultuurbeleid Arnhem’ 2021;
- Tussenevaluatie 'Arnhem, Stroomt Door', 2016;
- STROOMversnelling: actualisatie cultuurbeleid, 2020;
- Kadernota Beeldende Kunst in de Openbare ruimte 2022;
- Cultuurprofiel 025 Arnhem Nijmegen, Transformatievoorstel Cultuurregio 025;
- Erfgoedagenda gemeente Arnhem.

Participatie en armoedebestrijding

Alle Arnhemmers moeten mee kunnen doen in de samenleving. Ieder op z'n eigen manier. Daarvoor is financiële rust, stabiliteit, een dag-invulling en perspectief op een goede toekomst nodig. Kortom, we willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen.

We zetten volop in om Arnhemmers zo veel mogelijk te ondersteunen om financieel zo zelfstandig mogelijk te zijn. Door hen te helpen met het vinden van werk, maar ook door het aanpakken van schulden en het voorkomen ervan. We blijven investeren in een gebiedsgerichte aanpak, een meer persoonlijke benadering en een intensievere samenwerking met ketenpartners. We gaan (meer) samenwerken met ervaringsdeskundigen om in ons beleid en uitvoering zo goed mogelijk aan te sluiten bij de leefwereld van de inwoner. Naast deze ontwikkelingen investeren we in onze (professionele en vrijwillige) organisaties, die onze inwoners met geldzorgen bijstaan. Ook zijn we begonnen om de kinderen uit deze gezinnen te stimuleren naar een kansrijke positie.

Deze insteek werpt zijn vruchten af. Tegelijkertijd zien we dat door de huidige maatschappelijke ontwikkelingen we ook in 2024 voor de nodige uitdagingen komen te staan.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen (A)

Juist deze tijd vraagt dat wij inwoners de zekerheid geven dat zij, zelfstandig of met de juiste duurzame begeleiding, in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien. Dit doen wij door mensen aan het werk te helpen. Als dit niet lukt, is er een vangnet. Maar we kijken tegelijkertijd op welke manier ze wel kunnen blijven deelnemen aan onze samenleving. We helpen inwoners laagdrempelig in hun eigen buurt en met (in)formele steun. We hebben hierbij oog voor de persoonlijke situatie van de inwoner. We proberen er zo snel mogelijk bij te zijn om complexere problemen te voorkomen. We kijken breed naar de situatie en werken aan oplossingen met onze partners in stad. Onze partners hebben we de komende jaren hard nodig. Want alleen samen kunnen we zorgen dat iedereen op elk niveau in onze maatschappij mee kan doen.

Voorkomen en vroeg erbij (D)

In financieel onzekere tijden, waarin veel inwoners geldzorgen hebben door stijgende lasten, willen we zoveel mogelijk voorkomen dat inwoners schulden opbouwen en/of in de armoede terecht komen. Als inwoners geldzorgen hebben, willen we hen zo snel mogelijk bereiken en helpen. We focussen ons binnen het doel 'Voorkomen en Vroeg erop af' op:

- Meer Arnhemmers met financiële vragen kunnen ons vinden;
- Meer Arnhemmers met beginnende schulden maken gebruik van een hulpaanbod;
- Jeugdwerkloosheid voorkomen.

Meer Arnhemmers met financiële vragen kunnen ons vinden (I)

Veel Arnhemmers worden nog steeds geconfronteerd met stijgende kosten. Wij willen voorkomen dat zij geldzorgen en/of schulden krijgen. In acht wijken is een Goed Geregeld Arnhem loket. Inwoners kunnen hier terecht voor financiële ondersteuning. Als er sprake is van geldzorgen, zorgt Goed Geregeld Arnhem dat de inwoner terecht komt bij de sociale wijkteams, Opr€cht of Geldzaken en Ondernemers, voor schuldhulpverlening. We beogen met Goed Geregeld Arnhem meer financiële vragen te beantwoorden.

Voor ketenpartners organiseert Rijnstad de training "Alert op geldzorgen", zodat zij geldzorgen kunnen herkennen en bespreekbaar kunnen maken én bekend zijn met de Arnhemse routekaart. We bieden kinderen en jongeren financiële educatie in het onderwijs met als doel te voorkomen dat jongeren in de schulden belanden. Daarnaast is Opr€cht aanwezig op verschillende locaties om proactief contact te leggen met jongeren en hen naar de juiste hulpverlening te leiden. Dit jaar ontwikkelen we een verjaardagskaart voor jongeren die 18 worden. Hiermee geven wij uitvoering aan de overgenomen motie 'feliciteren en informeren' (23M58). Jongeren ontvangen een verjaardagskaart met een link naar een informatief filmpje en informatie over relevante thema's, waaronder geldzaken. Ook worden zij gewezen op de 'Kwikstart' app.

Meer Arnhemmers met beginnende schulden maken gebruik van een hulpaanbod (I)

Sinds 2021 zijn verhuurders, energiemaatschappijen, zorgverzekeraars en waterbedrijf Vitens verplicht om betalingsachterstanden door te geven aan de gemeente. Dit geeft ons de kans om contact te leggen met meer inwoners die mogelijk financiële problemen hebben. Bij vroegsignalering komt de vraag niet vanuit de inwoner, maar bieden wij vanuit de gemeente hulp aan. Op alle signalen die wij ontvangen volgt een hulpaanbod. Dit kan telefonisch, met een huisbezoek, per mail of per brief.
We streven naar een stijging van het aantal Arnhemmers dat we spreken over hun betalingsachterstand en het aantal inwoners dat positief reageert op een hulpaanbod. Hiervoor ontwikkelen we indicatoren. Daarnaast hanteren we als positieve indicator de afnemende schuldenlast bij aanvang van een schuldregeling.

Sinds april 2023 neemt het aantal signalen van betalingsachterstanden toe. Door de economische onzekerheid is het lastig te voorspellen of deze trend zich doorzet. Omdat wij erin geloven dat persoonlijk contact het vaakst resulteert in het aanvaarden van hulp bij het oplossen van betalingsproblemen, benaderen we nog meer inwoners telefonisch of gaan we bij hen thuis langs. Als blijkt dat een inwoner meer schulden heeft, wordt de inwoner doorgeleid naar het sociale wijkteam voor schuldhulpverlening. Wij blijven ook actief op andere plekken om inwoners met mogelijke schulden te bereiken, zoals de rolzittingen van de rechtbank en op het Rijn IJssel college met spreekuren voor jongeren. We zoeken onder meer in 2024 de samenwerking met zogenaamde 'sleutelpersonen' in de wijken; inwoners die een groot netwerk hebben en een rol kunnen spelen in het bespreekbaar maken van geldzorgen en het hulpaanbod.

Met ingang van 2025 gaan we onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer uitvoeren. Dit is in voorbereiding. Vroegsignalering maakt hier samen met het schuldregelen en budgetbeheer/budgetcoaching onderdeel van uit.

Jeugdwerkloosheid voorkomen **(I)**

Voor het thema jeugdwerkloosheid werken we samen met onze regionale ketenpartners om zoveel mogelijk jongeren in onze arbeidsmarktregio te laten participeren in de vorm van een opleiding, een traject naar werk of het hebben van een baan. Er zijn verschillende ondersteuningsmogelijkheden voor jongeren in kwetsbare posities op het voortgezet speciaal onderwijs, praktijkonderwijs en mbo om te begeleiden in de overstap van school naar school of van school naar werk.. De begeleidingsvormen worden geëvalueerd en aangescherpt om nog beter aan te sluiten bij de behoefte van de jongeren.

We geven een vervolg aan de pilot “Jongeren in beeld”. De groep jongeren tussen de 23 en 27 jaar zonder startkwalificatie die nu niet in beeld is wordt in beeld gebracht en krijgt ondersteuning aangeboden. Daarnaast willen we een aantal wijkinitiatieven zoals de Belofte een vervolg geven in samenwerking met het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Een indicator voor de inspanning jeugdwerkloosheid voorkomen is in ontwikkeling.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal gestelde financiële vragen	**1346**	**849**	**785**	**10390**	
Eenheid: Inwoners ingediende vragen bij Sociale Wijkteams Arnhem en Goed Geregeld Arnhem					
Bron: Sociale wijkteams, vanaf 2022 inclusief Rijnstad					

Gemiddelde schuld van huishouden dat start met een schuldregeling		**36000**	**36600**	**36300**	
Eenheid: Schuld in euro's					
Bron: PLANgroep					

Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 1 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	**5000**	**5100**	**4700**		
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: CBS					

Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 4 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	**3000**	**3000**	**3000**		
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: CBS					

Arnhemmers kunnen rondkomen **(D)**

Wij willen onze inwoners bestaanszekerheid en het perspectief van een toekomst zonder problematische schulden bieden. Deze bestaanszekerheid vormt een essentiële randvoorwaarde om stappen te kunnen zetten richting activering, het oplossen van gezondheids- /psychische problemen en werk. Een deel van de wet- en regelgeving bestaanszekerheid wordt landelijk bepaald. Denk hierbij aan de hoogte van het minimumloon en de bijstandsuitkering.
Als gemeente gaan we over de hoogte en toegankelijkheid van onze gemeentelijke inkomensregelingen en indirect over de ondersteunende regelingen in de stad en over onze schuldhulpverlening. We focussen binnen het doel “Arnhemmers kunnen rondkomen” op:

- vergroten van de effectiviteit en het bereik van onze inkomensregelingen;
- het realiseren van een vangnet voor inwoners met een laag inkomen met de partners in de stad;
- meer Arnhemmers zo snel mogelijk duurzaam schuldenvrij krijgen.

Vergroten van effectiviteit en bereik van onze inkomensregelingen (I)

We vereenvoudigen één voor één al onze gemeentelijke inkomensregelingen voor zowel onze inwoners als de uitvoering. Wij kijken daarbij ook naar de mogelijkheden van verdere harmonisatie van de regelingen, daarbij wel rekening houdend met het risico op de zogenoemde armoedeval.

Wij streven ernaar dat inwoners zoveel mogelijk regelingen waarop zij recht hebben direct aangeboden krijgen. Zo wordt momenteel aan inwoners met een participatiewet-uitkering al direct de Gelrepas verstrekt; dit gaan we waar mogelijk verder uitbreiden.

Bij het verder verbeteren van het aanbod van de Gelrepas betrekken wij inwoners met hun wensen en ideeën. Regionaal werken we in het kader van de verdere verbetering van de effectiviteit en het bereik van de Gelrepas nauw samen.

We meten het jaarlijks bereik van de regelingen, het doel is dat het bereik toeneemt. Daarnaast meten we ook het gebruik van de Gelrepas. En meten we op twee inkomensregelingen de klanttevredenheid onder gebruikers.

Met partners in de stad realiseren van een vangnet voor inwoners met een laag inkomen (I)

In Arnhem wonen veel huishoudens met een laag inkomen. Relatief veel huishoudens hebben moeite met rondkomen en veel kinderen groeien op in armoede. We gaan daarom de samenwerking met onze partners in de stad intensiveren met als doel een samenhangend vangnet voor inwoners in armoede te bieden. Tevens moeten kinderen mee kunnen doen, ook als hun ouders met financiële problemen kampen.

Een aantal partners ondersteunen wij in dit kader momenteel al (incidenteel of structureel), denk daarbij onder andere aan de Voedselbank, Stichting Leergeld en het jeugdfonds voor Sport en Cultuur. We willen met deze (en mogelijk andere) partijen komen tot een gedragen uitvoeringsplan waarbij we elkaar versterken. Daarbij ook kijkend naar specifieke thema's die aandacht behoeven en naar de verschillende gebieden/behoeftes in de stad (en daarbij dus de relatie leggend met de gebiedsplannen en de Arnhem-Oost aanpak). Ook willen we de kaders van de financiële ondersteuning van de gemeente aan deze partijen nader uitwerken.

We monitoren het aantal aanvragen dat de betreffende ketenpartner ontvangt van Arnhemmers.

Meer Arnhemmers zo snel mogelijk duurzaam schuldenvrij (I)

Na de coronaperiode en door de energiecrisis is de (landelijke) verwachting dat het aantal inwoners met problematische schulden gaat stijgen. We monitoren daarom het aantal Arnhemmers dat ondersteuning krijgt bij het oplossen van schulden. In het afgelopen jaar zagen we het aantal aanvragen schuldhulpverlening licht stijgen. We zetten daarbij volop in op een effectieve schuldhulpverlening waarin we uitgaan ” van de inwoner. Of we daarin duurzaam effectief zijn beoordelen we aan de hand van het aantal en het percentage inwoners dat zich na een schuldregeling opnieuw aanmeldt met financiële problemen.
Schuldhulpverlening vereist maatwerk. Voor ondernemers en voor jongeren hebben we een eigen aanpak waarbij we ervaringsdeskundigheid inzetten. We blijven gedupeerden van het Kinderopvangtoeslagchandaal onverminderd helpen bij de problemen waar zij tegenaan lopen.

We onderzoeken of we met ingang van 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening (vroegsignalering, schuldregeling en budgetbeheer/budgetcoaching) weer in eigen beheer kunnen gaan uitvoeren. Daarnaast inventariseren we hoe we deze reguliere schuldhulpverlening eventueel kunnen verrijken met aanvullende diensten zoals bijvoorbeeld sociale kredietverlening en bewindvoering.

Via het Nationaal Programma Arnhem-Oost werken we een innovatieve manier van schuldhulp uit. We selecteren in Immerloo (een gebied dat één van de armste postcodegebieden van Nederland is), een groep inwoners die te maken heeft met problematische schulden en creëren rust door schulden in één keer op te kopen en daarna de doorbraakmethode in te zetten. Omdat we weten dat deze groep ook vaak te maken heeft met multi-problematiek verwachten we besparingen op voorliggende voorzieningen. Via een pilot kijken we naar het maatschappelijk rendement daarvan en naar de mogelijkheden om dit verder over Arnhem uit te rollen.

De samenwerking binnen het convenant 'Samen Sterker' met aangesloten bewindvoerders is geëvalueerd en wordt voortgezet. We hebben als doel de doorstroom van deze doelgroep richting schuldhulp te versnellen. We starten daarvoor een pilot om de begeleiding van inwoners onder bewind te verbeteren.

Tenslotte zetten we in op onze rol als schuldeiser (bij bijvoorbeeld vorderingen bij cluster Werk en Inkomen of Gemeentelijke heffingen), in op een zo soepel mogelijk beleid voor inwoners die wel willen betalen, maar niet kunnen betalen. We vertalen landelijke ontwikkelingen op dit vlak naar onze Arnhemse situatie.

Naast de opgenomen indicatoren ontwikkelen we inzicht in het bereik van de inkomensregelingen en de terugval van inwoners die schuldenvrij zijn uitgestroomd.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal inwoners met product Schuldhulpverlening		**995**	**1020**	**1148**	
Eenheid: Aantal					
Bron: PLANgroep					
Gemiddelde aantal schuldeisers van huishouden dat start met een schuldregeling		**13**	**12**	**14**	
Eenheid: Aantal schuldeisers					
Bron: PLANgroep					
Aantal huishoudens schuldenvrij uitgestroomd na traject Schuldhulpverlening	**180**	**333**	**385**		
Eenheid: Aantal per jaar					
Bron: PLANgroep					

Arnhemmers doen mee (D)

Arnhemmers die een beroep doen op de ondersteuning vanuit de Participatiewet willen we zo snel mogelijk op weg helpen naar zelfredzaamheid en hen hierin, zoveel mogelijk op maat, perspectief bieden. We zetten in op ontwikkeling en begeleiding naar vermogen. Bij voorkeur leidt dat tot betaald werk. Elke stap beschouwen we als een resultaat, omdat we weten dat betaald werk niet voor iedereen mogelijk is. Binnen de lijn bestaanszekerheid van het Nationaal programma Arnhem Oost wordt aansluiting gevonden op dit doel door de aanpak van laaggeletterdheid te intensiveren, vrijwilligerswerk te stimuleren en te versterken, activeringstrajecten laagdrempelig in de wijken te organiseren, opleidings- en leerwerktrajecten uit te breiden en meer mogelijkheden voor beschut werk, werk met begeleiding en buurtbedrijven te creëren. We focussen binnen het doel “Arnhemmers doen mee” op:

- we ondersteunen zo veel mogelijk inwoners met een uitkering naar een betaalde baan;
- we belonen en stimuleren Arnhemmers om bij te verdienen naast een uitkering;
- Inwoners participeren naar vermogen.

We ondersteunen zoveel mogelijk inwoners met een uitkering naar een betaalde baan (I)

We willen dat onze inwoners naar vermogen deelnemen aan de Arnhemse samenleving. We kijken samen met hen naar wat kan en beslissen samen wat ondersteunend en passend is bij hun persoonlijke situatie. Deze ondersteuning kan zijn bemiddeling naar betaald werk, inzet van arbeidsontwikkeling, voor nieuwkomers kunnen dit taaltrajecten zijn, voor jongeren ondersteuning bij de keuze voor een opleiding en voor weer anderen werkervaring opdoen in nieuwe branches. Met onze partners in de keten van werk en inkomen optimaliseren wij continu onze dienstverlening door een breed aanbod van trajecten te ontwikkelen. Scalabor speelt een belangrijke rol in het aanbod van arbeidsontwikkeltrajecten aan onze inwoners, door deze zelf aan te bieden, maar ook te bemiddelen naar het best passende traject.

We beogen een dalende trend van het aantal inwoners in de bijstand want dit is een indicator voor het aantal inwoners dat we succesvol begeleiden naar werk. Daarnaast streven we naar een positieve afwijking van het volume bijstand van grote gemeenten.

We belonen en stimuleren Arnhemmers om bij te verdienen naast een uitkering (I)

Het is goed als mensen bijverdienen in de bijstand. Werken in deeltijd houdt bijstandsgerechtigden werkfit en het biedt perspectief om de financiële draagkracht te vergroten. De Participatiewet onderschrijft de waarde van bijverdienen in een uitkeringssituatie. Hiervoor is in de wet de mogelijkheid voor een inkomstenvrijlating opgenomen. Deze inkomstenvrijlating is echter nadrukkelijk beperkt in hoogte en duur.

In mei 2023 werken 562 Arnhemmers met bijstand in deeltijd. Zij geven maandelijks de inkomsten aan ons door, wij verrekenen de inkomsten met de bijstand en passen de inkomstenvrijlating toe binnen de kaders van de Participatiewet. De inkomstenvrijlating is zoals gezegd beperkt in duur en heeft tegelijkertijd een verlagende invloed op de toeslagen van de Belastingdienst. Wij vinden dat het aantal personen dat in deeltijd werkt vanuit de bijstand omhoog kan en moet. Omdat betaald werk, ook in deeltijd, een geweldige manier is om deel te nemen aan de samenleving, je daardoor (meer) inkomen kan krijgen, aan persoonlijke ontwikkeling kan doen en sociale contacten hebt. Maar ook omdat deeltijdwerk een stap kan zijn naar volledige uitstroom uit de bijstand. Er zijn verschillende redenen waarom niet meer inwoners vanuit de bijstand in deeltijd werken, maar één daarvan is dat werken naast de uitkering niet of weinig loont.

Met ingang van 1 juli 2023 start de proef Bijverdienbeloning, voor de duur van 2 jaar. De bijverdienbeloning is een extra beloning en stimulans voor inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd werken of Arnhemmers die vanuit de bijstand in deeltijd gaan werken. Elke zes maanden wordt de beloning uitgekeerd tot

een maximum van € 1.200, - afhankelijk van de inkomsten die de Arnhemmer heeft verdiend met deeltijdwerk in zes maanden. De bijverdienbeloning wordt onbelast uitbetaald en heeft dus geen invloed op de toeslagen van de Belastingdienst.

In mei 2023 werken 562 personen in deeltijd en ontvangen aanvullend een bijstandsuitkering. Met deze proef willen wij een toename bereiken van;
1. Het aantal personen dat in deeltijd gaat werken;
2. De deeltijdinkomsten;
3. Het aantal personen dat vanuit deeltijdwerk in de bijstand volledig uitstroomt.

Het college informeert de gemeenteraad na 1 jaar (medio 2024) over de voortgang en de opgedane inzichten.

Inwoners participeren naar vermogen **(I)**

We zien dat een groot deel van de inwoners met een uitkering relatief veel ondersteuning nodig hebben om stappen te kunnen zetten op weg naar werk. Voor deze inwoners kunnen we ter ondersteuning instrumenten inzetten: basisbaan, loonkostensubsidie, beschut werk en jobcoaching. Er wordt hierbij altijd gekeken naar de meest passende plek voor de inwoner. Het WerkgeversServicepunt is de partij die werkgevers stimuleert om inclusief te ondernemen en hen op de ondersteuningsmogelijkheden en de instrumenten wijst.

Voor een deel van onze inwoners die ondersteuning nodig heeft in hun ontwikkeling naar werk zien we een toename van de inzet van de instrumenten loonkostensubsidie en jobcoaching. Deze aanpak is succesvol. Het aantal inwoners dat hierdoor met begeleiding kan deelnemen aan de arbeidsmarkt stijgt. De loonkostensubsidie en jobcoaching bekostigen we vanuit het re-integratiebudget. We constateren een trendmatige stijging van de uitgaven vanaf het jaar 2023. We verwachten voor 2024 alle middelen hiervoor nodig te hebben.

Beschut werk is een vorm van betaald werk bedoeld voor mensen met een arbeidsbeperking die relatief veel begeleiding en een aangepaste werkplek nodig hebben. We gaan in 2024 de bekendheid van het instrument bij professionals en werkgevers vergroten. Beschut werk is onderdeel van de reguliere dienstverlening en we verwachten in 2024 een toename van het aantal inwoners dat met een beschut werk indicatie aan de slag is.

Arnhem heeft het werkgeverschap van de medewerkers van de sociale werkvoorziening (SW) ondergebracht via de MGR Sociaal Domein bij Scalabor. De CAO-lonen van deze groep medewerkers staan onder druk en er worden acties gevoerd voor een loonstijging. Indien dit leidt tot een stijging van de lonen zal dit leiden tot een stijging van de lasten voor SW in de begroting.

Landelijk wordt gesproken over de hervorming van de arbeidsmarkt en de vorming van regionale werkcentra. We volgen deze ontwikkelingen en bereiden ons hier met de partners in de arbeidsmarktregio gezamenlijk op voor.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Volumeontwikkeling uitkeringen afgezet tegen andere grote gemeenten	**-0,40**	**-1,40**	**-2,10**	**-3,20**	

Eenheid: Percentage volume-ontwikkeling afgezet tegen andere gemeenten vanaf 1-1-2019

Bron: Benchmark 16 grote gemeenten

Aantal inwoners met een bijstandsuitkering	**8956**	**8691**	**8582**	**8077**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Aantal inwoners dat is uitgestroomd uit uitkering vanuit parttime werk	**830**	**672**	**905**	**750**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Aantal inwoners dat bijverdient naast bijstand		**2411**	**1838**	**1289**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Inkomsten uit werk naast de uitkering	**4139199**	**4043484**	**3794686**
Eenheid:	Euro		
Bron:	Administratie Werk en Inkomen		

Inwoners werkend met een vorm van ondersteuning (LKS, jobcoaching en beschut werk)	**284**	**378**	**556**
Eenheid:	Aantal inwoners met een betaling loonkostensubsidie en/of jobcoaching		
Bron:	Administratie Werk en Inkomen		

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**
Arnhemmers kunnen rondkomen	1.910	0	0	0
Voorkomen en vroeg er bij	643	0	0	642
Arnhemmers doen mee	162.694	112.324	0	0
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	169.591	164.795	163.696	165.248	166.785	168.454	166.242
Baten	114.865	114.470	109.871	112.324	114.414	117.300	120.027
Saldo lasten en baten	***-54.726***	***-50.326***	***-53.825***	***-52.924***	***-52.371***	***-51.154***	***-46.215***
Toevoegingen aan reserves	4.543	554	554	0	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	6.994	0	3.833	642	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***2.451***	***-554***	***3.279***	***642***	***0***	***0***	***0***
Gerealiseerd resultaat	**-52.275**	**-50.880**	**-50.546**	**-52.282**	**-52.371**	**-51.154**	**-46.215**

Toelichting

Lasten

De begrote lasten bedragen in 2024 € 165,2 miljoen, onderverdeeld in de volgende onderwerpen:

- Bijstandsverstrekking (waaronder BUIG en uitvoeringskosten): € 124,6 miljoen;
- Participatie (waaronder sociale werkvoorziening (SW), re-integratiebudget en uitvoeringskosten): € 38,7 miljoen;
- Armoedebeleid: € 1,6 miljoen;
- Schulddienstverlening: € 0,3 miljoen.

De totale lasten van het programma Participatie en Armoedebestrijding zijn in 2024 € 1,9 miljoen hoger dan in 2023. Dit komt door:

Bijstandsverstrekking: € 5,9 miljoen hoger dan in 2023
De begrote lasten voor de bijstandsontwikkeling zijn gekoppeld aan de landelijke begroting van de verwachte lasten op de bijstand. Op basis van de landelijke lijn worden de budgetten bepaald die de gemeenten jaarlijks ontvangen voor het betalen van de uitkeringen. Sinds 2021 is er sprake van een landelijke afname van het aantal uitkeringen. Op het moment van opmaken van de begroting is het meerjarig perspectief nog niet geactualiseerd. De lasten dalen minder hard door de inzet van loonkostensubsidie die we het jaar erop pas gecompenseerd krijgen. Verder ontvingen we in 2023 nog een bijdrage van het rijk voor de ToZo-uitkering (€ 0,1 miljoen) en stijgen in 2024 de verwachte lasten voor de individuele studietoeslag (€ 0,4 miljoen).

Participatie: € 4,3 miljoen lager dan in 2023
Dit wordt met name veroorzaakt door incidentele middelen in 2023 die in 2024 niet beschikbaar zijn waaronder een Europese StructuurFonds-subsidie voor de uitvoering (€ 0,9 miljoen), het actieplan Werk dat eind 2023 is afgerond (€ 1,3 miljoen) en middelen impuls integraal werken (€ 0,4 miljoen). Ook waren er in 2023 extra incidentele middelen beschikbaar voor het re-integratiebudget (€ 1,4 miljoen). Verder is de begroting voor de arbeidsmarktregio op dit moment nog € 2,9 miljoen lager dan in 2024. Dit komt omdat de rijksmiddelen jaarlijks worden toegekend en we op dit moment nog niet weten hoeveel er beschikbaar zal zijn in 2024. Ook worden een deel van de middelen uit 2023 nog overgeheveld naar 2024. De begroting voor SW is in 2024 € 1,6 miljoen hoger dan in 2023. Dit komt door de structureel doorgevoerde looncompensatie. In 2024 zijn er verder ook extra middelen beschikbaar voor de pilot bijverdienbeloning (€ 1,1 miljoen).

Armoedebeleid: € 0,2 miljoen lager dan in 2023
Dit wordt veroorzaakt door extra incidenteel budget voor 2023 voor het onderzoek naar het in eigen beheer uitvoeren van Armoederegelingen, schuldhulpverlening en bewindvoering.

Voor schuldhulpverlening is de begroting gelijk aan 2023.

Baten
De begrote baten van het programma Participatie en armoedebestrijding zijn in 2024 € 112,3 miljoen, onderverdeeld in de volgende onderwerpen:

- Bijstandsverstrekking: € 111,8 miljoen;
- Participatie: € 0,5 miljoen.

De totale baten van het programma Participatie en Armoedebestrijding zijn in 2024 € 2,5 miljoen lager dan in 2023. Dit komt door:

Bijstandsverstrekking: € 4,2 miljoen hoger dan in 2023
Dit wordt met name veroorzaakt door een stijging van de rijksbijdrage voor de gebundelde uitkering (BUIG). De begrote baten voor de bijstandsontwikkeling zijn gekoppeld aan de landelijke begroting van de verwachte lasten op de bijstand. Op basis van de landelijke lijn worden de budgetten bepaald die gemeenten ontvangen voor het betalen van de uitkeringen (zie ook de toelichting bij de lasten).

Participatie: € 1,8 miljoen lager dan in 2023
In 2023 ontvingen we een ESF-subsidie voor de uitvoering (€ 0,9 miljoen). De baten voor de arbeidsmarktregio waren in 2023 € 0,8 miljoen hoger vanwege een ontvangen provinciale subsidie (€ 0,4 miljoen) en de bijdrage voor de regionale mobiliteitsteams (€ 0,4 miljoen).

Toevoegingen aan reserves
In 2024 zijn er geen begrote toevoegingen aan reserves.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er voor een totaal aan € 0,6 miljoen onttrokken aan de bestemmingsreserve Taakmutaties Gemeentefonds - Overloop. Dit is de begroting voor de regionale aanpak jeugdwerkloosheid en betreft de meerjarige verdeling van de rijksmiddelen uit 2021 en 2022 op basis van het vastgestelde meerjarenplan.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Scalabor B.V.
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Participatie

- Werkgeversorganisaties;
- Werknemersorganisaties;
- Onderwijsorganisaties;
- Regionaal Werkbedrijf;
- Economic Board;
- Regiogemeenten;
- UWV;
- Stichting Inclusief Midden Gelderland;
- Inclusief Werkgeven Midden Gelderland;
- Woningbouwcorporaties;
- Leerwerkloket Midden Gelderland;
- Werkgeversservicepunt Midden Gelderland;
- Scalabor;
- Centrum voor Activerend Werk;
- Stichting Sociale wijkteams Arnhem.

Armoede en schulddienstverlening

- Stichting Sociale wijkteams Arnhem;
- Dullertsstichting;
- Stichting Leergeld;
- Jeugdfonds Sport en Cultuur;
- Arnhemse Dialoog;
- De Voedselbank Arnhem, De Kledingbank;
- Partners van Vroeg Eropaf (woningcorporaties, energiebedrijven, zorgverzekeraars, waterbedrijven);
- Stichting Rijnstad, Humanitas, SWOA;
- PLANgroep;
- Opr€cht;
- Bewindvoerders aangesloten bij het convenant;
- Zuidweg en Partners;
- Over Rood;
- Landelijke partners (Schuldenlab, Schouders Eronder).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Participatie

- Programmaplan Doorbraak Naar Werk.

Armoede en schulddienstverlening

- Doorontwikkeling Armoedeagenda en schulddienstverlening;
- Zij aan zij: schuldenvrij - De Arnhemse visie op schulddienstverlening;
- De weg uit armoede: werken aan perspectief Arnhemse armoedeaanpak - 2020 e.v.;
- Uitvoeringsagenda Schulddienstverlening 2020-2021.

Zorg

Arnhemmers die hulp, ondersteuning of zorg nodig hebben om mee te kunnen doen in de samenleving krijgen die thuis of kunnen daarvoor laagdrempelig in de wijk of buurt terecht. Door hen zo snel mogelijk te helpen voorkomen we complexere problemen. We organiseren deze hulp en ondersteuning zoveel mogelijk samen met het netwerk rondom inwoners. Waar dat ontbreekt investeren we in het versterken van deze wijknetwerken - formeel en informeel - zo dicht mogelijk bij huis, in de eigen woonomgeving. Op deze manier is hulp laagdrempelig beschikbaar en ondersteuning dichtbij en ontstaat er zo min mogelijk afhankelijkheid van (langdurige) specialistische hulp. Bij het versterken van wijknetwerken werken we intensief samen met Sociale wijkteams, regisseurs Werk & Inkomen, zorgaanbieders, huisartsen, scholen en welzijnsorganisaties in een gebied. Omdat gebieden van elkaar verschillen kan onze aanpak ook per gebied verschillen. Prioriteiten, accenten, werkwijzen en samenwerkingspartners worden daarop aangepast.

Tijdens de coronaperiode hebben aanbieders veel aandacht gegeven aan het voortzetten van hulp en ondersteuning aan onze inwoners en zijn alternatieven gevonden om de continuïteit te borgen. Het is dankzij deze partijen dat de meeste inwoners de coronaperiode goed zijn doorgekomen. Inmiddels is het gebruik van hulp en ondersteuning bijna overal weer op pre-corona niveau. We zien echter ook dat sommige problemen zijn toegenomen en dat extra inzet nodig is om deze op te lossen. Dit geldt bijvoorbeeld voor de mentale gezondheid van jongeren, waarvoor wachtlijsten zijn ontstaan. We maken afspraken en ontwikkelen alternatieven om de jongeren met acute problemen als eersten te helpen.

De komende jaren gebruiken we om de kansengelijkheid en bestaanszekerheid voor alle inwoners te versterken. Ook willen we de ingezette transformatie van zorg voortzetten. Preventie staat voorop om zoveel mogelijk problemen te voorkomen maar we zetten ook in op het bieden van lichtere zorg om zwaardere problemen te voorkomen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving (A)

We vinden het belangrijk dat alle Arnhemmers zo zelfstandig mogelijk kunnen leven, ook als zij daarbij, vanwege beperkingen of chronische ziekte, een steuntje in de rug nodig hebben. We richten ons op een 'Inclusieve stad' waarin alle inwoners mee kunnen doen. Waar dat nodig is bieden we passende hulp en ondersteuning waarbij we zorgen dat inwoners zoveel mogelijk zelf regie houden over hun leven en de kwaliteit daarvan kunnen verbeteren of op peil kunnen houden. Om dat mogelijk te maken zetten we in op het versterken van de eigen kracht, het sociaal netwerk van inwoners en het benutten van algemene voorzieningen in de wijken. Daarbij streven we er naar dat partijen in de wijk een stevig netwerk vormen en wijkgericht gaan werken. We werken preventief en zetten in op het normaliseren van zorg waar dat kan. Dat betekent dat we minder snel willen diagnosticeren en etiketteren en niet altijd direct een specialistische hulpverlener in willen zetten. Liever maken we gebruik van het netwerk en versterken dit waar dat nodig is waarbij we verschillen tussen Arnhemmers accepteren en omarmen. Inwoners met zorg, jong en oud, blijven zoveel mogelijk thuis wonen met de nodige ondersteuning, of maken eerder de overstap van een instelling naar zelfstandig wonen in de wijk. Wanneer inwoners zorg met verblijf nodig hebben zoeken we naar oplossingen die zoveel mogelijk op de thuissituatie lijken; uit huis maar zo 'thuis' mogelijk. Zo bieden we onze inwoners duurzame, passende, effectieve en efficiënte ondersteuning op maat, zo tijdig mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis. Ook stimuleren we daarbij actieve deelname van inwoners aan de Arnhemse samenleving. We willen dat alle Arnhemmers mee kunnen doen.
We zorgen ervoor dat de toegang naar ondersteuning en zorg transparant en laagdrempelig is ingericht. Om kwalitatief goede zorg beschikbaar te hebben en te houden zetten we, met name in de jeugdzorg, extra maatregelen in.

Uitwerking indicatoren
Begin 2022 zijn de Visie Sociaal Domein, de Kadernota ‘Van beschermd wonen naar een beschermd thuis' en het Jeugdbeleid vastgesteld. Op dit moment worden deze kaders vertaald naar inspanningen en effectindicatoren. In de volgende Begroting zullen de nieuwe effectindicatoren worden opgenomen.

Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis **(D)**

Inwoners die er (tijdelijk) niet in slagen zichzelf te redden in het dagelijks leven bieden we hulp, ondersteuning en zorg. We bereiken steeds meer Arnhemmers en uit het inwonerservaringsonderzoek blijkt dat veel Arnhemmers tevreden zijn over de geboden hulp. Tegelijkertijd is de ervaring, met name van de Sociale wijkteams, dat inwoners vaak (te) lang afhankelijk blijven van specialistische hulp. We gaan ons inspannen om deze inwoners zo zelfstandig mogelijk te maken, zodat zijzelf de regie over hun leven terug krijgen en de kwaliteit van leven verbetert. We zetten in op het versterken van de eigen kracht en investeren in het (sociaal) netwerk rondom inwoners waarbij we het gebruik van algemene voorzieningen in de wijken stimuleren. Deze aanpak is ook van belang om in te spelen op de toenemende vergrijzing en de personeelstekorten in de zorg het hoofd te bieden. Bij huishoudelijke ondersteuning zijn deze ontwikkelingen al voelbaar. Via wachtlijstbemiddeling borgen we dat de meest kwetsbare inwoners met acute problemen als eerste geholpen worden door direct huishoudelijke ondersteuning in te zetten. Daarnaast onderzoeken we samen met zorgaanbieders hoe we voldoende personeel kunnen inzetten in de huishoudelijke ondersteuning en welke mogelijkheden er zijn om vraag en aanbod in evenwicht te brengen.

We hebben ook aandacht voor de groeiende groep inwoners (en hun naasten) met een vorm van dementie. We willen van Arnhem een dementievriendelijke samenleving maken. Dit doen we door onder andere bewustwording en trainingen van Arnhemmers en Arnhemse ondernemers over de omgang van inwoners met dementie zodat ook deze groep zo lang mogelijk mee kan blijven doen in Arnhem.

We versterken de (veer)kracht van onze inwoners thuis en in instellingen met een integrale aanpak **(I)**

- We lichten onze inwoners beter voor hoe ze hun zelfstandigheid kunnen behouden; dit doen we met inzet van het eigen netwerk en een betere benutting van algemene voorzieningen in de wijk. We stimuleren het gebruik van deze algemene voorzieningen en we zorgen dat het aanbod bekend is en aansluit bij de behoefte van de inwoners van de wijk. Daarbij wordt onder andere gebruik gemaakt van een website waarop het aanbod aan algemene voorzieningen staat vermeld; deze website ontwikkelen we verder door.
- De huidige versnippering van begeleiding over veel verschillende aanbieders wordt teruggebracht door een sterk netwerk per wijk te organiseren waarin hulpverleners elkaar kennen en intensiever met elkaar samenwerken rondom inwoners. Dit bevordert collectieve en integrale oplossingen voor inwoners en zorgt er voor dat beter gebruik wordt gemaakt van algemene voorzieningen en sociale netwerken in de wijk, zodat de begeleiding effectiever wordt.
- Er is veel samenhang in de opgaven waarvoor we staan. In de jeugdzorg bijvoorbeeld, zien we relaties tussen het opgroeien in armoede, schulden, schooluitval en de inzet van jeugdzorg. Daarnaast heeft een groot deel van de zwerfjongeren een verleden in de jeugdzorg. Om deze reden is een samenhangend jeugdbeleid ontwikkeld als uitwerking van een integrale visie op het sociaal domein. De komende jaren gaan we zorgen dat dit beleid in samenspraak met de betrokken partijen wordt opgepakt en uitgevoerd. Daarbij betrekken we onze gebruikers, jongeren, ouders/verzorgers, ervaringsdeskundigen, om te toetsen of dit goed gebeurt.
- Ook ondersteunen we gezinnen waar meerdere problemen bestaan vanuit de doorbraakmethode. Gespecialiseerde wijkcoaches werken met deze methode. Deze methode houdt in dat we de problemen in samenhang benaderen en tot integrale oplossingen komen waar alle gezinsleden mee worden geholpen. Tevens gaan we bij deze methode de samenwerking met Werk en Inkomen intensiveren.
- Voor jeugdigen en volwassenen die vanuit een zorginstelling uitstromen en zelfstandig gaan wonen, moeten voldoende, passende en betaalbare woningen beschikbaar zijn. Om dit te bereiken leggen we verbinding met andere programma's en werken we samen om voor verschillende doelgroepen zelfstandige woonruimte te realiseren.

We versterken de zorgtoewijzing **(I)**

- De Sociale wijkteams vormen de toegang naar de Wmo, beschermd wonen en Jeugdzorg. Wijkcoaches beoordelen welke ondersteuning onze Arnhemmers nodig hebben om zelfstandig te kunnen wonen en participeren. Daarbij wordt altijd gekozen voor de meest passende, effectieve en efficiënte hulp en ondersteuning vanuit de gedachte dat inwoners zoveel mogelijk zelf de regie houden over hun eigen leven.
- Sociale wijkteams hebben in afstemming met de gemeente hun organisatie doorontwikkeld. Naast Sociale wijkteams met generalistische wijkcoaches zijn stadsteams ingevoerd, die betrokken worden bij meer specialistische casuïstiek. Met deze verdeling verwachten we de benodigde inzet van hulp en ondersteuning te kunnen verbeteren. Daarnaast is de aansturing van de Sociale wijkteams vereenvoudigd door onder andere het aanstellen van één directeur/bestuurder. De doorontwikkeling van de Sociale wijkteams zal ook in 2024 verder worden geïmplementeerd. We voeren een onderzoek uit of de personeelsformatie (wijkcoaches) voldoende is om de opdracht van de gemeente goed uit te voeren. De gemeente is samen met de stichting sociale wijkteams opdrachtgever van dit onderzoek dat door Significant wordt uitgevoerd.

We sturen op kwaliteit en resultaat (I)

- In samenwerking met de regionale inkooporganisatie (Inkoop-SDCG) en Sociale wijkteams monitoren we of aanbieders goede kwaliteit van zorg leveren en de gewenste resultaten realiseren. In 2024 gaan we door met bepalen welke verbeteringen nodig zijn om zorg in te kopen die zo goed mogelijk aansluit bij de hulpvragen van inwoners. Dit doen we samen met Inkoop-SDCG en regiogemeenten en vanuit de kaders en standpunten die beschreven zijn in de raadsbrief Verbeteren regionale inkoop van zorg d.d. 28 maart 2023.
- Het toezicht op rechtmatigheid en kwaliteit van de geleverde zorg is verder geïntensiveerd. Niet alleen op basis van signalen, maar ook via een steekproef worden aanbieders getoetst. Daarbij werken we nauw samen met de Inkoop-SDCG, VGGM (toezicht op kwaliteit), afdeling Handhaving (toezicht rechtmatigheid) en de partners in het RIEC (Regionale Informatie- en Expertise Centra, gericht op bestrijding ondermijnende criminaliteit). Een regionaal Handhavingskader wordt samen met de gemeente Arnhem ontwikkeld door Inkoop-SDCG.
- Met Medipoint hebben we het contract voor hulpmiddelen tot 2026 verlengd. Dit omdat de inwoners en gemeente tevreden zijn over hun dienstverlening. Met Medipoint en de Sociale wijkteams kijken we naar verdere innovatie van het gebruik van hulpmiddelen. Het doel is om te zorgen dat ouderen die minder mobiel zijn ook kunnen meedoen in de samenleving.
- In 2022 hebben we enkele aanbevelingen doorgevoerd in het bestaand beleid rondom Persoonsgebonden Budget (PGB), zoals de informatievoorziening richting inwoners. We blijven investeren in de kwaliteit van de ingekochte zorg via PGB. Bij twijfel over de kwaliteit van PGB-zorg zullen we ook onderzoeken gaan instellen op bijvoorbeeld de juiste kwalificaties van zorgverleners. Dit doen we om kwalitatieve goede zorg te blijven leveren.

We vergroten het inzicht of passende zorg wordt ingezet (monitoring) (I)

- We verbeteren het inzicht in de ontwikkeling van de zorg. We gebruiken een goed ontsloten zorgmonitor waarbij we de ingezette zorg lokaal en op wijkniveau kunnen volgen. Periodiek leveren we (bestuurlijke) rapportages op, om de gewenste transformatie van zorg te monitoren. Dit biedt mogelijkheden om, waar nodig, bij te sturen.
- Op wijkniveau ondersteunen we Sociale wijkteams bij het analyseren van de ontwikkelingen in toegewezen zorg en het uitzetten van acties. Op wijkniveau is een dashboard beschikbaar waarin we de zorg(kosten) tot op detail kunnen monitoren. Waar nodig worden zogenaamde Analyse- en Actieteams (A2-teams) ingezet, die werken met deze data (bijvoorbeeld volumes, producten, duur, kosten, aanbieders, zorgpaden en verwijzers). Het team is samengesteld vanuit verschillende disciplines (inhoudelijk, financieel en data-analisten) en zij gaan op wijkniveau of per zorgvorm in gesprek met het Sociale wijkteam over de data. Daarbij wordt gekeken naar de resultaten en ontwikkelingen in de wijk en de stad en wordt actie ondernomen als dat nodig is.
- We ontwikkelen het inwonerservaringsonderzoek door om meer inzicht te krijgen in het resultaat van en tevredenheid over de geleverde zorg. Met de verbeterde monitoring kunnen we volgen of aanbieders met de ingezette zorg resultaat bereiken en de doelen van de inwoner behalen.

We ontschotten zorgsystemen en verkrijgen toereikend rijksbudget (I)

- We dragen via de G40, VNG en NDSD (Netwerk directeuren sociaal domein) bij aan een actieve lobby om voldoende rijksmiddelen te krijgen om de Wmo en Jeugdwet goed uit te kunnen voeren. We ondersteunen de lobby van VNG en G40 om structureel, ook na 2022, voldoende middelen voor de (jeugd)zorg te krijgen. Het Integraal Zorgakkoord (IZA) is eind 2022 vastgesteld en vraagt inzet van de gemeente. De aanleiding voor het IZA is de druk in de zorg en het doel van het IZA is om zorgtransformaties in gang te zetten. Vanuit het IZA dienen dit jaar een regiobeeld en een regioplan opgeleverd te worden. Vanuit het IZA krijgt de regio Centraal Gelderland ongeveer € 4 miljoen per jaar via een IZA-SPUK en mag de gemeente met zorgaanbieders aanspraak maken op transformatiemiddelen voor impactvolle zorgtransformaties. Meer informatie over het IZA volgt in het derde kwartaal.
- Landelijk wordt gewerkt aan een nieuw verdeelmodel voor beschermd wonen en maatschappelijke opvang (voorlopig uitgesloten). Inzet is een verdeelmodel van middelen op basis van objectieve criteria. De implementatie van het nieuwe model gaat in per 2025. De precieze effecten zijn nog onduidelijk maar we weten al wel dat onze regio Centraal Gelderland een ‘nadeelregio’ is. Dat betekent dat we in de toekomst minder geld krijgen voor beschermd wonen dan nu. Met de regiogemeenten zijn financiële afspraken gemaakt voor de komende jaren en we sluiten een samenwerkingsconvenant waarin we vastleggen hoe we de komende jaren de transformatie van beschermd wonen naar een beschermd thuis verder vormgeven.
- We werken met diverse partijen, zoals het Sociaal wijkteam, zorgaanbieders, zorgverzekeraar en justitie aan gezamenlijk beleid voor de GGZ-doelgroep. We onderzoeken onder andere hoe we een betere aansluiting kunnen realiseren tussen de forensische zorg en de Wmo-zorg en onderzoeken de mogelijkheden voor een meer wijkgerichte GGZ-ondersteuning. Daarbij zetten we ook in op preventie van problemen en een betere acceptatie van de GGZ-doelgroep.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Inwonerstevredenheid over kwaliteit geboden ondersteuning		**79**	**73**	**82**	
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis	**41**	**47**	**50**	**51**	**51**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel specialistisch	**44**	**31**	**29**	**32**	**34**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis + specialistisch	**15**	**22**	**21**	**17**	**15**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel maatwerk	**84**	**65**	**43**	**36**	**33**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel algemeen	**16**	**35**	**57**	**64**	**67**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Gemiddelde zorgkosten per inwoner	**887**	**847**	**713**	**723**	
Eenheid: Gemiddelde zorgkosten in euro per inwoner					
Bron: Gemeente Arnhem					

Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij (D)

We willen dat alle Arnhemmers kunnen meedoen aan de samenleving. Daartoe bieden we Arnhemmers die niet participeren als gevolg van persoonlijke omstandigheden de mogelijkheid om deel te nemen aan de maatschappij, bij voorkeur via betaald werk. Als dit niet haalbaar blijkt, participeren zij via vrijwilligerswerk of activerend werk. We bevorderen de doorstroming vanuit activerend werk richting betaald werk/ opleidingen of vrijwilligerswerk.

Zie de inspanningen benoemd bij het doel 'Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis' (I)

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage inwoners in Activerend Werk met een ontwikkelarrangement	**45**	**42**	**51**	**55**	**52**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg (A)

We willen dat alle kinderen in Arnhem de kans krijgen zich te ontwikkelen naar zelfstandigheid en een gezond volwassen leven. Daarbij mag het niet uitmaken in welke wijk je woont. Als het kinderen met ondersteuning van hun ouders niet lukt om deze ontwikkeling door te maken en ook het eigen netwerk onvoldoende is, ontvangen zij daarbij tijdige passende hulp. Passende hulp betekent dat de hulp kwalitatief goed is en kinderen (of hun ouders) helpt om weer zelf verder te kunnen. Tijdige hulp betekent dat alle kinderen, ook kinderen met acute en complexe problemen, snel hulp krijgen. Deze hulp willen we zo licht mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis of thuis inzetten, zodat het kind zoveel mogelijk een normaal leven kan blijven leiden. Om dat te bereiken werken we preventief en signaleren we problemen zo vroeg mogelijk. We zetten tijdig passende hulp in om complexere problemen te voorkomen. Daarbij richten we ons op kinderen in kwetsbare situaties: kinderen die onze hulp het meest nodig hebben om zich te kunnen (blijven) ontwikkelen. Bij de inzet van hulp houden we oog voor normalisering en voorkomen we het onnodig 'plakken van etiketten'. Ook bespreken we met ouders hoe we ze kunnen ondersteunen bij de opvoeding van hun kinderen; wat kunnen zij zelf doen en wat is 'normaal' bij het opgroeien van hun kind.

Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven (D)

Alle Arnhemse kinderen moeten mee kunnen doen in de samenleving en mogelijkheden krijgen om zich te ontwikkelen. Daarbij mag het niet uitmaken in welke wijk je woont. Om dat te bereiken hebben kinderen en hun ouders een goede sociale basis en voorzieningen in de buurt nodig waar ze gebruik van kunnen maken. Bijvoorbeeld op school, of bij de sport- of cultuurvereniging. Als het netwerk en de sociale basis bij een kind niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, zetten wij (tijdelijk) specialistische jeugdhulp in.

Versterken eigen kracht van jeugdigen, sociaal netwerk en inzet algemene voorzieningen (I)

- Samen met professionals uit onderwijs, zorg, sport, cultuur en welzijn ontwikkelen we samenhangend aanbod van voorzieningen dat past bij de fases die kinderen (en hun ouders) doorlopen bij het opgroeien en opvoeden en aansluit bij de hulpvraag. We baseren dit voorliggende aanbod op de behoeften van kinderen en jongeren zelf (op basis van input van kinderen zelf, bijvoorbeeld in stadsgesprekken conform motie 22m27).
- We stimuleren passend aanbod van algemene voorzieningen dat preventief op, of in combinatie met specialistische jeugdhulp ingezet kan worden, zodat kinderen kunnen blijven meedoen. Denk bijvoorbeeld aan 'steungezinnen', waarbij steunouders een kind een dagdeel in de week opvangen en ondersteunen zodat de biologische ouders op adem kunnen komen.
- We versterken de aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp, zodat kinderen tijdig de juiste ondersteuning krijgen om zich te kunnen blijven ontwikkelen. We maken daarom samen met onderwijsbesturen en de samenwerkingsverbanden duidelijke afspraken over hoe we kinderen gezamenlijk de beste ondersteuning kunnen bieden, ieder vanuit de eigen verantwoordelijkheid. Deze afspraken worden continu waar nodig en waar mogelijk aangescherpt. We hebben de volgende inspanningen opgenomen om de aansluiting tussen onderwijs en jeugdzorg te verbeteren:
    - We zorgen voor een goede samenwerking tussen de Sociale Wijkteams en het Primair Onderwijs (mogelijk vervolg naar het Voortgezet Onderwijs).
    - We zorgen voor meer duidelijkheid over de onderlinge samenwerking tussen betrokken partijen bij thuiszitters (procesafspraken) met heldere afspraken over de regie en het aanbod.
    - We zorgen voor heldere afspraken over jeugdhulp binnen Speciaal (Basis) Onderwijs en onderzoeken of de werkwijze zoals die voor de pilot Lichtenbeek ontwikkeld is, ook op andere S(B)O scholen ingezet kan worden.
- We bieden ‘’passende’’ en inclusieve BSO zodat meer kinderen samen op kunnen groeien in een reguliere setting (in plaats van een aparte BSO+).
- We starten een project waarbij we aandacht besteden aan de mentale gezondheid van jeugdigen, bijvoorbeeld via een podcast en/of een chatfunctie, en zorgen dat er aanbod wordt ontwikkeld om jeugdigen te ondersteunen/adviseren over hun mentale gezondheid. We starten focusgroepen voor jeugdigen tussen 13 en 16 jaar waarin zij leren omgaan met hun mentale gezondheid.

Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis (D)

Veel kinderen hebben helaas te maken met een onveilige thuissituatie. Dit komt onder andere door problematiek van ouders (psychische problematiek, verslavingsproblematiek, vechtscheidingen, huiselijk geweld, armoede of andere sociale problemen). We willen onveilige situaties zoveel mogelijk voorkomen, sneller signaleren als deze zich voordoen en meer kinderen in een kwetsbare situatie een veilig thuis bieden. We organiseren het liefst ambulante zorg bij gezinnen thuis. Als dat niet kan, zoeken we een plek bij pleegouders of gezinshuizen. We plaatsen kinderen alleen uit huis (jeugdzorg met verblijf) als het echt niet anders kan. Jeugdzorg met verblijf is een ingrijpende en vaak onwenselijke maatregel die we zo veel mogelijk willen voorkomen. Als er geen alternatieven zijn die werken, blijven we jongeren volgen om te bezien of dit echt de beste optie is.

We versterken het gezinssysteem zodat jeugdigen zolang mogelijk thuis kunnen blijven wonen (I)

- We bekijken per individueel geval of de hulpvraag met name bij het kind zit of in feite voortkomt uit problemen die zijn of haar ouders betreffen. In die gevallen kijken we of we het hele gezin kunnen helpen en ondersteunen.
- We organiseren nazorg voor jeugdige ex-gedetineerden waarbij jeugdigen na detentie worden begeleid op terugkeer in de samenleving door een Re-integratie Officier (RIO). Hierover zijn afspraken gemaakt met de Raad voor de Kinderbescherming, Sociale wijkteams Arnhem en de Gecertificeerde Instellingen.
- Conform toezegging 1278 werken we aan een plan om de overgang naar het 18e levensjaar voor jeugdigen te verbeteren. Voor de zorgvorm jeugdzorg met verblijf zetten we één regisseur in die vanaf het 17e levensjaar of waar mogelijk eerder samen met de jeugdige de uitstroom voorbereidt. Na uitstroom blijft de regisseur zo lang als nodig in beeld.
- We versnellen en verbeteren het veiligheidsnetwerk rond gezinnen, samen met Veilig Thuis, Sociale wijkteams, Jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming. Zodat kinderen en hun ouders sneller een passend hulpaanbod krijgen om de veiligheid in het gezin te herstellen (uitvoering Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming).
- We versimpelen het complexe veiligheidsnetwerk rondom het gezin door integraal samen te werken waarbij één gezicht in het gezin aanwezig is. Samen met Veilig Thuis, Sociale Wijkteams, Jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming wordt een Toekomsttuin opgestart waarin deze nieuwe werkwijze wordt beproefd.
- We voorkomen uithuisplaatsingen door de inzet van team VAV (Vertrouwd, Aanwezig en Veilig). Dit team kan snel en flexibel bij gezinnen, waar sprake is van onveiligheid, worden ingezet om verdere escalatie te voorkomen.
- We verminderen het aantal jongeren in verblijf door casuïstiek tijdig te bespreken in het Regionaal Expert Team en tijdig ambulante zorg in te zetten om zo uithuisplaatsing te voorkomen. We sturen erop dat jeugdzorginstellingen deze lijn volgen van het voorkomen van uithuisplaatsingen, ook met het op- en afschalen van hulp.
- We werven ouders voor pleegzorg en zetten kleinschalig groepswonen in als alternatief voor jeugdhulp met verblijf.
- We voorkomen complexe scheidingen door ouders vroegtijdig de juiste informatie en hulp op één plaats aan te bieden (Digitaal Scheidingsloket). Ook kinderen waarvan de ouders uit elkaar gaan of gaan scheiden kunnen hier terecht voor informatie en hulp. Bij geëscaleerde situaties helpen professionals van het Digitaal Scheidingsloket mee om de gezinssituatie terug te brengen naar het normale.
- We stimuleren het grondig onderzoeken van welke jeugdhulp best passend is en meest tijdig kan worden ingezet in gezinnen waar onveiligheid heerst. We motiveren het hele gezin voor inzet van de betreffende jeugdhulp om herhaalde meldingen bij Veilig Thuis te voorkomen. Hiermee kan snel richting worden gegeven aan begeleiding en behandeling, als hier een vraag naar is.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal jeugdbeschermingsmaatregelen	**427**	**395**	**382**	**453**	**353**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Aantal jeugdigen in verblijf	**610**	**563**	**512**	**611**	**465**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk (D)

Als kinderen vastlopen in hun ontwikkeling naar zelfstandigheid, dan ontvangen zij passende hulp. Hiervoor kijken we eerst met de ouders, het netwerk en de sociale basis van een kind wat de mogelijkheden zijn. Als deze niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, zetten wij (tijdelijk) specialistische hulp in. We richten ons op kinderen in kwetsbare situaties: kinderen die onze hulp het hardst nodig hebben om zich te kunnen (blijven) ontwikkelen. Een kind mag zijn wie het is, ook als het afwijkt van de norm. Bijvoorbeeld omdat een kind druk is of moeite heeft met leren. We stoppen met onnodig problematiseren van gedrag en normaliseren het gebruik van zorg. Daarbij accepteren we dat sommige problemen horen bij het opgroeien.

We zetten tijdig, best passende zorg in **(I)**

- We zetten de doorbraakmethode in om te werken aan een beter perspectief voor gezinnen met complexe, meervoudige problemen in een kwetsbare, onveilige situatie
- We zorgen dat in iedere wijk passende laagdrempelige opvoedondersteuning voor ouders/ verzorgers beschikbaar is (en zetten zo nodig extra hulp en begeleiding in)
- We herijken de Sociaal Medische Indicatie zodat meer kinderen/ gezinnen die dat nodig hebben gebruik kunnen maken van kinderopvang en buitenschoolse opvang.
- We zorgen voor betere en tijdige zorg en ondersteuning, op de juiste plek en wanneer dit nodig is. Dit doen we door inzet van de Hervormingsagenda Jeugd. Dit moet leiden tot verbetering van de hulpverlening en een financieel beheersbaar en duurzaam jeugdstel (Hervormingsagenda Jeugd)
- We breiden de inzet van praktijkondersteuners jeugd uit bij Arnhemse huisartsenpraktijken. Door de lichte hulp van de praktijkondersteuner bij de huisarts zijn kinderen en jongeren minder afhankelijk van specialistische jeugdzorg. Wanneer deze lichtere hulp niet voldoet, zetten de Sociale wijkteams of huisartsen specialistische jeugdzorg in.
- GGZWachtlijsten in de zorg zijn onwenselijk. We zetten in op snelle ondersteuning van kinderen die toch op een wachtlijst terecht zijn gekomen, waarbij ook kinderen met acute en complexe problemen snel hulp moeten kunnen krijgen. We maken afspraken met jeugdzorginstellingen om de kinderen met de meest acute problemen als eerste te helpen. We zetten een zorgaccounthouder in die bemiddelt om kinderen op de wachtlijst zo snel mogelijk naar zorg te krijgen, bijvoorbeeld bij een andere aanbieder met soortgelijk zorgaanbod. We kijken samen met de Sociale Wijkteams en Gecertificeerde Instellingen naar de aanmeldroute voor behandeling/GGZ.
- Wachtlijsten in de jeugdbescherming zijn onwenselijk. We zetten in op het zo snel mogelijk terugdringen van de wachtlijsten bij de Gecertificeerde Instellingen. Hiervoor hebben de Gecertificeerde Instellingen subsidie ontvangen, onder andere om werkdruk te verlagen en medewerkers te enthousiasmeren voor het werk. We zorgen dat gezinnen die op de wachtlijst staan in beeld zijn door samenwerking tussen Sociale Wijkteams en Gecertificeerde Instellingen te stimuleren.
- We geven de Sociale Wijkteams duidelijke kaders mee zodat ze beter kunnen beoordelen wanneer zij specialistische jeugdhulp wel of niet kunnen inzetten. Daarvoor actualiseren we de beleidskaders op basis van wat er speelt bij kinderen en jongeren. In deze kaders stellen we altijd de vraag of jeugdhulp de beste oplossing is voor het kind, of ouders goed toegerust zijn om zelf hun kind te ondersteunen en of het netwerk of voorzieningen in de buurt al ingezet zijn. Wij vragen ouders hun kinderen meer zelf te ondersteunen, bijvoorbeeld bij opgroeiproblemen, druk gedrag of verdriet in plaats van specialistische begeleiding of behandeling in te zetten. Daardoor ervaren kinderen dat tegenslag en moeilijke periodes bij het leven horen en leren zij daarmee om te gaan.
- We bakenen de inzet van de Jeugdwet en de Verlengde Jeugdwet beter af door afspraken met aanbieders te maken en houden zo de zorg beschikbaar voor de kinderen die het nodig hebben. We vergroten de kennis van de wijkteams over de zorgwetten die voorliggend zijn aan de Jeugdwet (Zvw, Wlz, Wmo) door een periodiek webinar dat we samen met Stimulanz (kenniscentrum) ontwikkelden.
- We stimuleren een goede voorbereiding op uitstroom uit jeugdzorg met verblijf door het gebruik van het Toekomstplan te stimuleren. Wanneer jongeren tijdig zijn voorbereid maar alsnog niet klaar zijn om uit te stromen, kan worden besloten tot inzet van verlengde jeugdwet. Dit is onder andere onderdeel van de campagne van Stichting Het Vergeten Kind: 'laat zorg pas stoppen als kinderen daar klaar voor zijn.

We zorgen voor een wijknetwerk met algemene voorzieningen en zorgaanbod dat aansluit bij de problemen van kinderen en jongeren **(I)**

We gaan meer wijkgericht werken. Dit houdt in dat een beperkt aantal “begeleidingsaanbieders” in de wijken samenwerken en medeverantwoordelijk zijn voor het bieden van de begeleiding in de wijk. Het gaat dan zowel om specialistische zorgaanbieders als om partijen die in het voorliggend veld werkzaam zijn. Met deze aanbieders en de sociale wijkteams wordt een nieuwe werkwijze en manier van samenwerken ontwikkeld. Het uitgangspunt hierbij is dat minder wordt doorverwezen naar gecontracteerde zorgaanbieders, maar dat de aanbieder (tijdelijk) ondersteunt bij de vraag van de inwoner en onderdeel is van het wijknetwerk. We willen een betere samenwerking tussen het voorliggend veld, de begeleidingsaanbieders in de wijken en de Sociale Wijkteams.

- We zorgen per wijk voor een sterk netwerk waarin een beperkt aantal jeugdhulpaanbieders samenwerkt met andere professionals en betrokken partijen in de wijk en met hun aanbod aansluiten bij de zorgvragen van kinderen en jongeren in die wijk.
- We zetten jeugdhulp zo dichtbij als mogelijk in en vormen wijknetwerken om dat mogelijk te maken. Hulp wordt bij voorkeur gegeven bij het kind thuis, op school of in de wijk.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal 0-17-jarigen met een JW-toewijzing	**5338**	**5147**	**5029**	**5233**	**4534**

Eenheid: Aantal

Bron: Gemeente Arnhem

Aantal 18+ers met een JW-toewijzing	**675**	**608**	**523**	**506**	**395**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing CSA	**105**	**117**	**114**	**114**	**101**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Elden en De Laar	**123**	**131**	**122**	**117**	**107**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Malburgen	**156**	**162**	**147**	**150**	**139**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-Oost	**138**	**136**	**124**	**128**	**131**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-West	**172**	**179**	**152**	**145**	**132**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Presikhaaf	**104**	**121**	**113**	**119**	**110**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Schuytgraaf-Elderveld	**154**	**159**	**143**	**147**	**137**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing VKR	**151**	**148**	**121**	**134**	**126**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk (A)

We werken aan de transformatie van beschermd wonen (wonen in een instelling) naar een ‘beschermd thuis’; Arnhemmers die dat nodig hebben ontvangen passende zorg thuis in hun eigen omgeving. Voor wie tijdelijk beschermd wonen nodig is zorgen we op regionaal niveau voor voldoende aanbod. We zetten in op een goede doorstroom vanuit beschermde woonvormen naar zelfstandig wonen en op goede GGZ-zorg in de wijken. Met de inkoop van ondersteuning zetten we ook in op het beter laten aansluiten van de zorgproducten op deze transformatie (zoals het ontwikkelen van geclusterde woonvormen).
De transformatie geven we samen met de gemeenten binnen de regio Centraal Gelderland vorm (regionale Kadernota ‘Van beschermd wonen naar een beschermd thuis’). Alle betrokken gemeenten zorgen voor voldoende geschikte woonvarianten en een breed palet aan (basis)voorzieningen om ‘beschermd thuis’ mogelijk te maken. Ook werken we nauw samen met Sociaal wijkteam, woningcorporaties, zorgaanbieders, zorgverzekeraar en andere partijen.

Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers (D)

We willen voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare inwoners, zodat zij kunnen uitstromen uit beschermd wonen, maatschappelijke opvang en jeugdvoorzieningen. Om dit te bereiken werken we samen met de Arnhemse woningcorporaties.

We koppelen zorg(behoeften) aan wonen (I)

De woningcorporaties stellen jaarlijks 120 woningen beschikbaar voor uitstroom uit, onder andere, Beschermd wonen (BW), Maatschappelijke opvang (MO) en intramurale jeugdvoorzieningen.
De gemeente Arnhem coördineert en voert de woonafspraken uit, die gemaakt zijn met woningcorporaties. Op deze wijze kunnen Arnhemmers die niet zelfstandig aan een woning kunnen komen, toch uitstromen. Daarnaast blijven we met corporaties in gesprek over huisvesting van aandachtsgroepen.
We gebruiken daarvoor het doelgroepenonderzoek 'wonen en zorg', waarin de behoefte en het aanbod aan zorggerelateerd wonen in Arnhem gekwantificeerd is. We komen samen met partners in de stad tot een beleid voor wonen en zorg.

Zorggerelateerde woonoverlast wordt minder (I)

We pakken zorggerelateerde overlast in de stad adequaat aan. Er is een meldpunt woonoverlast, waar inwoners (ook zorggerelateerde) woonoverlast kunnen melden. We blijven, mede op basis van deze meldingen, in gesprek met zorgaanbieders over het treffen van maatregelen om woonoverlast door hun bewoners te beperken. Indien nodig nemen we ook maatregelen via de toewijzing, de inkoop en contractering.
We werken hierbij samen met het Zorgkantoor en de Dienst Justitiële Inrichtingen wat betreft de door hun gecontracteerde zorgaanbieders, als het gaat om langdurige zorg (Wet langdurige zorg), respectievelijk forensische zorg (Wet forensische zorg). Intern werken we binnen de aanpak woonoverlast samen met de teams Leefomgeving en het programma Veiligheid.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Beschermd Wonen, aantal inwoners met verblijf	1013	960	605	454	373

Eenheid: Aantal. NB. m.i.v. 2021 is een groot aantal inwoners vanuit Beschermd Wonen overgeheveld naar de Wet langdurige zorg.
Bron: Gemeente Arnhem

Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen (D)

We stellen meer mensen in staat om met de juiste ondersteuning, zelfstandig te wonen en mee te doen in onze samenleving. Uitgangspunt is zoveel mogelijk een beschermd thuis te bieden door passende zorg en ondersteuning te bieden, in plaats van wonen in een instelling. Tegelijkertijd zorgen we ervoor dat er een regionaal vangnet van intramurale zorg in stand blijft voor wie dat toch nodig heeft.

We ontwikkelen meer preventieve activiteiten (I)

- Iedere gemeente in de regio Centraal Gelderland werkt aan het op orde brengen van de lokale basisinfrastructuur. Dat betekent dat we zorgen voor plekken in de buurt waar inwoners met beschermd wonen elkaar kunnen ontmoeten en onderling steun kunnen vinden (zoveel mogelijk gespreid over de stad). We realiseren voldoende aanbod voor een zinvolle daginvulling (onder andere via Activerend Werk) en zorgen dat deze doelgroep kan wonen op een passende plek (onder andere door woonafspraken met corporaties).
- We zetten Buurtcirkels in, waarmee inwoners met een psychische kwetsbaarheid die vanuit een intramurale instelling zelfstandig gaan wonen, een sociaal netwerk in de wijk opbouwen. Met de inzet van buurtcirkels voorkomen we terugval en eenzaamheid.

Er zijn regionaal sluitende afspraken Beschermd Thuis **(I)**

Per 1 januari 2022 is gestart met de inhoudelijke doordecentralisatie van beschermd wonen. Dat betekent dat niet alleen de 43 centrumgemeenten, maar alle 355 gemeenten zich gaan inzetten en verantwoordelijk worden voor inwoners met een toewijzing voor beschermd wonen. Vanaf 1 januari 2025 komt er naar verwachting een nieuwe financiële verdeling over gemeenten. Dit betekent dat gedurende de periode 2025-2034 de middelen voor Beschermd Wonen - geleidelijk - worden overgeheveld van centrumgemeenten (Arnhem) naar de regiogemeenten. Daarmee wordt ook financieel geregeld dat gemeenten voortaan zelf verantwoordelijk zijn voor beschermd wonen voor de eigen inwoners.
Voor deze doordecentralisatie worden op regionaal niveau (regio Centraal Gelderland) samenwerkingsafspraken gemaakt. Dit is vastgelegd in de Kadernota ‘Van beschermd wonen naar beschermd thuis’. Het betreft afspraken over onder meer de financiële samenwerking, de toegang, contractering, toezicht, lokale basisvoorzieningen, monitoring en woonafspraken. Hiermee geven we uitvoering aan de landelijke Norm voor Opdrachtgeverschap. Daarnaast wordt gewerkt aan een regionaal uitvoeringsplan en lokale uitvoeringsplannen.

Er is een integrale aanpak voor mensen met verward gedrag **(I)**

- In 2024 borgen we de bemoeizorg, die aanvullend is ingezet als preventief instrument, op de al bestaande bemoeizorg (voor dreigend dak- en thuislozen).
- Daarnaast werken we aan de doorontwikkeling van de aanpak waarbij politiemeldingen over personen met verward gedrag worden doorgezet naar het sociaal domein. Er zijn inmiddels afspraken met politie, VGGM, Sociale wijkteams, OZO-coördinatoren en diverse zorgaanbieders.
- In 2024 wordt de pilot 'Noodbed voor mensen met verward gedrag' doorgezet. De pilot heeft nu een meer medisch karakter en is vanaf 15 juni 2023 weer opgestart. De medische noodbedden zijn bij Rijnstate en de sociaal domein noodbedden zijn bij Pro Persona.
- In 2024 voeren we het interventieplan personen met verward of onbegrepen gedrag uit. Aanleiding is de blijvende zorg om het hoge aantal politiemeldingen van personen met verward of onbegrepen gedrag. Doel van het interventieplan is om bestaande en wenselijke interventies samen met onze zorg- en veiligheidspartners (door) te ontwikkelen en uit te voeren.
- Ook in 2024 blijven we de Wet verplichte ggz en de Wet zorg en dwang uitvoeren. Deze wetten regelen de verplichte zorg in crisissituaties. Met name de Wet zorg en dwang zorgt regelmatig voor een aantal uitvoeringsproblemen. Met het Zorgkantoor, Pro Persona, de Verplegings- en Verzorgingssector en de Verstandelijk Gehandicaptensector werken we aan werkafspraken en voeren we een landelijke lobby, voor verbetering van de uitvoering.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving	**32.483**	**2.424**	**3.020**	**680**
Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis	32.483	2.424	3.020	680
Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij				
Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk	**18.879**	**57**	**0**	**0**
Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers	127	57	0	0
Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen	18.752	0	0	0

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg	**15.460**	**0**	**0**	**573**
Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven	13.378	0	0	573
Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk				
Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis	2.082	0	0	0
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**66.822**	**2.481**	**3.020**	**1.253**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	63.584	64.375	66.178	66.822	61.245	65.148	65.959
Baten	5.290	2.898	2.786	2.481	2.481	3.921	3.881
Saldo lasten en baten	***-58.293***	***-61.477***	***-63.391***	***-64.341***	***-58.763***	***-61.227***	***-62.078***
Toevoegingen aan reserves	21.275	1.082	1.082	3.020	4.417	811	0
Onttrekkingen aan reserves	828	81	996	1.253	680	898	3.016
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-20.448***	***-1.001***	***-86***	***-1.767***	***-3.737***	***87***	***3.016***
Gerealiseerd resultaat	**-78.741**	**-62.478**	**-63.477**	**-66.109**	**-62.501**	**-61.141**	**-59.062**

Toelichting

Lasten

De totale lasten voor 2024 voor het stedelijk programma zijn begroot op € 66,8 miljoen. De overige lasten voor zorg zijn opgenomen in de wijkbudgetten. De lasten zijn te verdelen in de volgende categorieën:

- € 31,3 miljoen wordt besteed aan zorg in natura en persoonsgebonden budgetten, verdeeld over Beschermd wonen (€ 15,3 miljoen), Jeugdzorg en jeugdbescherming (€ 11,5 miljoen), Wmo (€ 0,6 miljoen), huishoudelijke hulp toelage (€ 3,1 miljoen) en doelgroepenvervoer (€ 0,1 miljoen);
- € 24,3 miljoen wordt besteed aan uitbestede taken, zoals Stichting Sociale wijkteams (€ 18,7 miljoen), Ambulantisering GGZ (€ 3,3 miljoen), Zorg-lokaal (€ 1,0 miljoen), Inkoop Sociaal Domein Centraal Gelderland (€ 0,9 miljoen) en De connectie (€ 0,6 miljoen);
- € 2 miljoen wordt besteed aan subsidies, zoals aan Stichting Veilig Thuis (€ 1,2 miljoen);
- € 2 miljoen wordt besteed aan maatregelen in de jeugdzorg om kostenbesparingen te realiseren;
- Hiernaast zijn er € 7,2 miljoen overige lasten, zoals beleidsuren (€ 2,6 miljoen), Mantelzorgcompliment (€ 0,8 miljoen) en gemeentelijke backoffice (€ 0,8 miljoen).

De begroting is in 2024 ten opzichte van 2023 € 0,8 miljoen hoger.

- De begroting voor uitbestede werkzaamheden stijgt met € 1,6 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt met name door de verhoogde bijdrage aan Stichting sociale wijkteams (€ 1,1 miljoen) als gevolg van indexering;
- De begroting voor huishoudelijke ondersteuning stijgt met € 0,9 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt met name door tariefstijging;
- De begroting voor beschermd wonen daalt met € 1,9 miljoen ten opzichte van 2023 als gevolg van een toevoeging aan de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Baten

De totale baten voor 2024 zijn begroot op € 2,5 miljoen. Dit is hoofdzakelijk de eigen bijdrage beschermd wonen en eigen bijdrage WMO.

De baten dalen ten opzichte van 2023 door een lagere verwachte eigen bijdrage WMO. Dit komt omdat we rekening houden met de wettelijke wijziging van de eigen bijdrage per 2024. Deze wijziging is uitgesteld naar 2025.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoegingen aan de reserves in 2024 is € 3,0 miljoen. Het betreft één toevoeging aan de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg. Deze wordt gedaan om het oplopende nadeel van de invoering van het nieuwe verdeelmodel Beschermd Wonen komende jaren te kunnen egaliseren

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er € 1,3 miljoen onttrokken uit bestemmingsreserves. € 0,5 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve transformatie zorgbudgetten en € 0,8 miljoen aan de bestemmingsreserve WMO en Jeugdzorg, waarvan € 0,5 miljoen voor de opvang dakloze EU-burgers.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Stichting Sociale wijkteams;
- Zorgaanbieders en welzijnsorganisaties;
- Onze Huisartsen en Arts en Zorg;
- Cliënten- en Adviesraden Sociaal Domein;
- Zorgbelang Gelderland.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Visie sociaal domein 'Sociaal domein in beweging';
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Geconsolideerde versie van de Verordening Jeugdhulp gemeente Arnhem 2019;
- Beleidsregels Leerlingenvervoer gemeente Arnhem;
- Voorstellen tot maatregelen jeugdzorg;
- Kadernota De veerkrachtige samenleving Arnhem;
- Beleidsregels Wmo (2019);
- Beleidsregels Jeugd (2019);
- Beleidsplan Jeugd Wmo;
- Uitvoeringsplan deel Wmo;
- Jeugdbeleid 2021-2025. Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen;
- Inrichtingsplan Jeugdhulp;
- Regionaal Transformatieplan Jeugd;
- Regioaanpak huiselijk geweld en kindermishandeling 'Samen Veilig' 2019-2023;
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Verordening Jeugdzorg Arnhem 2019;
- Verordening doelgroepenvervoer 2020;
- Raadsbrief Ontwikkelingen zorgdomein (december 2018);
- Transformatieplan Beschermd Thuis 2019-2021;
- Raadsbrief bestuurlijke uitgangspunten doordecentralisatie beschermd wonen (maart 2020);
- Raadsbrief kwaliteit, toezicht en handhaving (juni 2019);
- Raadsbrief Voortgang aanpak toezicht op kwaliteit en rechtmatigheid zorg (november 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen (februari 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen vanaf 2022 (juni 2021);
- Raadsbrief afspraken en contracten jeugdbescherming, juli 2021.

Welzijn en inclusie

In Arnhem is iedereen gelijk en krijgt gelijke kansen. Dat is onze ambitie. We willen een stad zijn waar inwoners kunnen zijn wie ze zijn en waar een ieder zijn identiteit en eigenheid met trots kan uitdragen. Waarbij iedereen open staat voor elkaar en elkaar helpt. In veiligheid en vrijheid. Daarbij hebben we speciale aandacht voor het voorkomen en tegengaan van discriminatie. En voor het versterken van de positie van inwoners met een beperking. Ook bieden we statushouders en vluchtelingen een nieuw thuis en toekomstperspectief. En we zetten stevig in op de beweging van maatschappelijke opvang naar wonen.

Om te borgen dat iedereen gelijkwaardige kansen heeft om zich te ontwikkelen en om mee te doen is een stevige sociale basis nodig die de leefbaarheid in de Arnhemse wijken vergroot. Dit creëren we met bijvoorbeeld het ondersteunen van inwonersinitiatieven, door in te zetten op preventie, (woon)overlast te voorkomen, participatie, het geven van ondersteuning bij opgroei- en opvoedvragen en het zorgen voor goede algemene voorzieningen, zoals ontmoetingsplekken. Gezien de grote uitdagingen waar Arnhem voor staat, zoals de groeiende stad met een grote woonopgave de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners, vraagt dit om een preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen.

Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote kwaliteit op alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om laaggeletterdheid tegen te gaan. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave en begroting.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad (A)

We vinden het belangrijk dat iedere inwoner, ongeacht culturele achtergrond, levensbeschouwing, seksuele geaardheid, beperking en/of chronische ziekte, leeftijd en geslacht, mee kan doen en zich thuis voelt in Arnhem. De gemeente draagt daarbij actief uit dat samenleven in diversiteit niet kan zonder gemeenschappelijkheid, wederzijds vertrouwen en respect waarbij iedereen zichzelf kan zijn. Er wordt ingezet op bewustwording en activering in de eigen organisatie, de stad en in de wijken en we bestrijden discriminatie en stimuleren acceptatie op diverse gronden.

We willen dat mensen zich thuis voelen in Arnhem en dat we een toegankelijke gemeente zijn voor mensen met een beperking en/of chronische ziekte. Ons streven is dat nieuwkomers snel hun plek vinden en hun leven opbouwen. Dat kinderen zich goed kunnen ontwikkelen en dat ouderen zo lang mogelijk gezond blijven en actief meedoen. Hiervoor zetten we in op (jeugd)preventie, ondersteuning, algemene voorzieningen en duurzame inburgering. Zodat er een passend vangnet is wanneer het even niet vanzelf gaat.

De grote uitdagingen waar Arnhem voor staat, zoals de groeiende stad met een grote woonopgave de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote kwaliteit op alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om laaggeletterdheid tegen te gaan. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave en begroting.

Opvoeden en opgroeien (D)

We willen dat alle kinderen en jongeren het beste uit zichzelf kunnen halen. Dat er in Arnhem gelijke ontwikkelkansen zijn voor alle kinderen en jongeren en dat er voor iedereen perspectief is op een gelukkige toekomst. Om dit mogelijk te maken kiezen we voor kinderen en jongeren die ons het meest nodig hebben: de kinderen die opgroeien in wijken met veel sociale problematiek, waar kansen niet vanzelfsprekend zijn. We zetten jongerenwerk in voor laagdrempelige ondersteuning bij het opgroeien. Daarbij investeren we extra in de gebieden waar dat nodig is (onder andere in Arnhem Oost) en in wijken waar voorzieningen ontbreken voor opvoeden en opgroeien. We zorgen dat er meer plekken zijn waar jongeren elkaar kunnen ontmoeten met een gevarieerd programma waaraan jongeren kunnen deelnemen (bijvoorbeeld een jongerencentrum in Schuytgraaf).

Sluitende aanpak ketenpartners voor vroegsignalering **(I)**

Kinderen zijn goed en zo vroeg mogelijk in beeld, zodat tijdig een eventuele hulp- of ondersteuningsvraag duidelijk wordt. Met ketenpartners organiseren we een gezamenlijke aanpak om het kind en ouders heen. Ouders hoeven zo niet van de ene naar de andere instantie.
Dit doel staat momenteel enigszins onder druk door de huidige hoge werkdruk onder jeugdartsen en -verpleegkundigen van de GGD, waardoor de GGD zich genoodzaakt ziet de jeugdgezondheidszorg deels af te schalen. We volgen in goede samenspraak met GGD JGZ nauwgezet de ontwikkelingen en consequenties. Op die wijze zien we er ook op toe dat de vroegsignalering door de GGD zoveel mogelijk gewaarborgd blijft en dat de zorg voor kwetsbare kinderen en ouders overeind blijft.

Ontwikkelen van voorliggende voorzieningen **(I)**

Preventieve maatregelen kunnen helpen om ervoor te zorgen dat inwoners uiteindelijk niet in de (zwaardere) zorg belanden. Dit soort maatregelen zijn bijvoorbeeld activiteiten of voorlichting over bepaalde onderwerpen. Ook kan het gaan lichte hulp of ondersteuning, dichtbij de inwoners. Een verzamelnaam voor deze maatregelen zijn voorliggende voorzieningen. Deze voorzieningen hebben daarnaast ook een signaleringsfunctie, zodat tijdig zwaardere hulp kan worden ingeschakeld waardoor (nog) grotere problemen worden voorkomen. Aangezien deze belangrijke voorzieningen belangrijk zijn, blijven we inzetten op de doorontwikkeling van deze voorzieningen. We doen dat op basis van de hierboven genoemde nieuwe blik op welzijn.

Maatschappelijke verbindingen **(D)**

Bewonersondersteuning levert een bijdrage aan actieve, goed geïnformeerde wijkbewoners, die betrokken zijn bij de ontwikkelingen in hun wijk en zich willen inzetten en zich daarvoor verantwoordelijk voelen. Op dit moment wordt, samen met de betrokken partners, onderzocht op welke wijze bewonersondersteuning op wijkniveau ingezet moet worden op een manier die passend is bij de vraag van onze inwoners.

Ontmoeten en Verbinden
Om ontmoetingsplekken in de wijken zo goed mogelijk te faciliteren en toekomstbestendig te maken worden vanuit het budget voor Ontmoeten en Verbinden diverse wijkaccommodaties financieel ondersteund.

Samen werken in en aan de wijk **(I)**

We halen signalen uit de wijk op, geven die een plaats in de wijk- en stadsprogramma's en blijven voortdurend met onze inwoners en partners in gesprek om zo concreet inhoud te geven aan wat nodig is in een wijk. Denk daarbij aan de aanpak van de eenzaamheidscoalitie, gezonde leefstijl, dementievriendelijk stad, levensloopbestendig wonen en inclusieve voorzieningen.

Suïcidepreventie **(I)**

De gemeente Arnhem zet zich in voor het bespreekbaar maken van mentale problemen en het zoveel als mogelijk voorkomen en verminderen van suïcides. Vanaf juli 2021 maakt Arnhem daarom deel uit van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet). Met onze deelname daaraan dragen wij bij aan de Derde Landelijke Agenda Suicidepreventie 2021-2025. Er is een initiatief wet in voorbereiding waarmee suïcidepreventie wordt toegevoegd aan de Wet Publieke Gezondheid. Waarschijnlijk gebeurt dat vanaf 2025. Vooruitlopend op een eventuele wettelijke taak blijft de gemeente Arnhem de aanpak van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet) volgen (zie raadsbrief van 23 mei 2023). Dat betekent dat we gelijktijdige inzetten op vijf pijlers: publiekscampagne (bespreekbaar maken), risicogroepen benaderen, gatekeepers trainen in het herkennen en bespreekbaar maken, het netwerk versterken en de toegang tot dodelijke middelen beperken. Dit doen we met diverse lokale partners en met inzet van ervaringsdeskundigen en naasten. Verder werken we samen met 113 Zelfmoordpreventie. Ook houden we contact met de andere Supranet regio's, om van elkaar te leren. De planning is nu dat we 2025 gebruiken om lokaal en naar verwachting ook regionaal vaststellen hoe we de wettelijke taak invullen. De komende tijd stellen we ook vast of we lokaal en regionaal onderdelen van suïcidepreventie extra aandacht geven in lijn met de Landelijke nota gezondheidsbeleid 2020-2024, de Brede SPUK-regeling (specifieke uitkering) en het Integraal Zorgakkoord (IZA). Het Centrum voor Levensvragen en Suïcidepreventie is op 1 juli gestart. Daarmee geven we invulling aan amendement (22A709) Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen. In 2024 evalueren wij het Centrum en stellen we vast welk vervolg het krijgt vanaf 2025.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Kengetal sociale cohesie	**5,70**		**5,80**		

Eenheid: Het kengetal sociale cohesie geeft aan in hoeverre er sprake is van binding met de buurt en buurtbewoners.
Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)

Actief als vrijwilliger	**33**	**28**
Eenheid:	% inwoners dat actief is als vrijwilliger	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Kengetal emotioneel eenzaam	**2,80**	**2,80**
Eenheid:	Het kengetal emotioneel eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners onvoldoende netwerk om zich heen hebben zoals familie, vrienden, buren.	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Kengetal sociaal eenzaam	**2,60**	**2,70**
Eenheid:	Het kengetal sociaal eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners zich eenzaam voelen.	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Waardering aanbod voorzieningen ouderen	**27**	**27**
Eenheid:	% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor ouderen	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Waardering aanbod voorzieningen jongeren	**22**	**23**
Eenheid:	% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor jongeren	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Zelf- en samenredzaamheid (D)

Arnhemmers zijn zoveel mogelijk zelfredzaam en samen redzaam. Onze inwoners doen mee naar eigen kunnen en maken gebruik van hun sociale netwerk.

Ondersteuning mantelzorgers (I)

Arnhemmers zorgen vaak voor hun geliefden, voor familie en voor buren. Deze informele zorg is van groot belang voor inwoners die hulp nodig hebben en helpt bij het beperken van het beroep. Veel van onze inwoners hebben de dagelijkse zorg voor hun partner, familie, vrienden of buren. Deze informele zorgt levert stevige netwerken maar ook een beperkter beroep op maatwerkvoorzieningen. We stimuleren, ondersteunen en faciliteren de informele zorg. We richten ons daarbij op mantelzorger en op professionals die met mantelzorgers/informele zorg te maken hebben. Wij willen informele zorg stimuleren en helpen hierbij waar dat kan, niet alleen door informele zorgverleners.

Het mantelzorgakkoord dat er ligt wordt uitgevoerd. Zo werken we aan meer (h)erkenning van, en bewustwording over, mantelzorg en de kwetsbare positie van mantelzorgers. We faciliteren de stichting Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp (MVT) die individuele en collectieve ondersteuning biedt aan mantelzorgers en zorgprofessionals en functioneert als Expertisecentrum.

Samenhangend ouderenbeleid (I)

Binnen ons ouderenbeleid zetten we in op twee sporen: samenhangend ouderenbeleid en een dementievriendelijk Arnhem. In het proces hieromtrent gaat de raad, middels een rondetafelgesprek, in gesprek met belanghebbenden in Arnhem om door te praten over deze twee sporen. We zien dit als waardevolle input voor het te ontwikkelen beleid. Het beleid wordt participatief ontwikkeld met de verwachting dit in het eerste kwartaal van 2024 op te leveren.

Zo zijn we met diverse belanghebbenden in gesprek om in beeld te krijgen welke maatschappelijke uitdagingen op het gebied van de vergrijzing op ons afkomen. Zo zijn we met het Sportbedrijf Arnhem aan het onderzoeken hoe we bewegen voor ouderen verder kunnen stimuleren. Met Rozet zijn we in gesprek om te bekijken hoe cultuur kan bijdragen aan deze vraagstukken. Uiteraard zijn we ook met partners in gesprek zoals SWOA die hierin zijn gespecialiseerd.

Met andere organisaties, waaronder het Openluchtmuseum Arnhem, onderzoeken we of we kunnen samenwerken in onze ambitie om dementievriendelijk te worden. In het kader van deze ambitie hebben we inmiddels een GGD scan afgerond, waarmee we op korte termijn inzichtelijk kunnen maken waar we als Arnhem staan en wat er voor nodig is om onze ambitie te verwezenlijken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Mantelzorg	**15**		**14**		
Eenheid:	% inwoners dat het afgelopen jaar mantelzorg heeft gegeven				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Duurzaam opvanglandschap en inburgering (D)

Met alle onrust in de wereld wil Arnhem een gastvrije stad zijn. We vangen vluchtelingen en ontheemden van waar ook ter wereld ruimhartig op en realiseren duurzame en structurele opvang. We bieden vluchtelingen (met en zonder papieren) en ontheemden perspectief. Nieuwkomers heten wij welkom in Arnhem. Wij helpen ze met wonen, werken, geld, opleidingen, sport en gezondheid zodat ze mee kunnen doen in onze Arnhemse samenleving. We bouwen aan een stevig fundament om vluchtelingen de mogelijkheid te bieden aan hun toekomst te werken.

Hoewel het bieden van opvang aan vluchtelingen in principe aan het Rijk is en door het Rijk gefinancierd moet worden, willen we hier als gemeente een actieve rol in nemen. Op dit moment beschikken we in Arnhem over ongeveer 2400 opvangplekken voor vluchtelingen. Voor het overgrote deel zijn dit tijdelijke plekken. Het is onze ambitie om in Arnhem permanent ongeveer 2000 plekken beschikbaar te hebben. Dit doel kunnen we in 2027 bereiken door vanaf 2024 jaarlijks 400 permanente plekken te realiseren. Om dit duurzame opvanglandschap te bereiken werken wij vanuit de hieronder genoemde uitgangspunten.

Opvang voor vluchtelingen (I)

We zorgen dat een vluchteling (asielzoeker, Oekraïense ontheemde of statushouder) vanaf dag één in de opvang zijn toekomst kan vormgeven. De vluchteling kan op de opvangplek blijven tot het moment van vervolghuisvesting, die bij voorkeur in de stad of regio plaatsvindt. De locaties zelf zijn voor langere tijd inzetbaar.

Samen wonen
We zorgen ervoor dat opvanglocaties verspreid worden over de stad. Per locatie wordt bekeken wat de wijk nodig heeft en of de opvang daarin iets kan betekenen. Bij het realiseren of herontwikkelen van een locatie worden de plekken zo gebouwd dat deze bij een lagere instroom voor andere doelgroepen kunnen worden gebruikt. Naast opvang is er op de locatie ruimte voor permanente huisvesting voor regulier woningzoekenden.

Samen leren
Een bewoner van de vluchtelingenopvang krijgt vanaf dag één een aanbod aan cursussen en toekomstgerichte programma's. Daarnaast kan deze bewoner deelnemen aan activiteiten in de wijk, aan de andere kant kunnen wijkbewoners deelnemen aan activiteiten en cursussen op de opvanglocaties. Voor kinderen is extra aandacht, zij kunnen zoveel mogelijk gebruik maken van onderwijsvoorzieningen in de wijk.

Samen leven
De buurt en de vluchtelingenopvang versterken elkaar. We investeren erin dat wijkbewoners, partners en professionals worden betrokken bij (her)ontwikkeling van de vluchtelingenopvang. Wij houden hier regie op. Hierbij is aandacht voor de leefbaarheid in de wijken en het draagvlak in de samenleving.
Wij bieden vluchtelingen een veilig woon- en leefklimaat en zorgen voor een veilige wijk rondom de opvanglocatie.

Inburgering voor vluchtelingen (I)

Zodra vluchtelingen een status hebben starten zij met een inburgeringstraject conform de Wet Inburgering 2021, dit zijn nieuwkomers in Arnhem. Zowel voor nieuwkomers als statushouders onder de oude wet (oudkomers) spannen wij ons maximaal in. Hierbij voorzien we in een doorgaande lijn vanaf dag één tot aan het thuis voelen in onze stad. Door een persoonlijke, cultuursensitieve aanpak wordt de inburgering bevorderd, hetgeen bijdraagt aan het zo snel mogelijk, naar eigen kunnen, mee doen in de Nederlandse maatschappij. We combineren begeleiding naar werk met het leren van taal, persoonlijke ontwikkeling en de juiste zorg en ondersteuning. Dit doen we samen met onze ketenpartners.

Nieuwkomers
Onze ambitie is dat nieuwkomers zo snel mogelijk mee kunnen doen en dat zij tegelijkertijd toewerken naar een zelfstandig bestaan in Arnhem. We hebben als uitgangspunt om vanaf de koppeling aan de gemeente Arnhem in te zetten op de belangrijkste componenten voor inburgering, namelijk taal, werk en deelname in de Nederlandse maatschappij. We bieden daarbij de juiste en benodigde ondersteuning en zorg en houden regie op het gehele proces. Het opstellen van een persoonlijk Plan Inburgering en Participatie voor iedere nieuwkomer helpt ons hierbij.

Oudkomers
In 2023 hebben we een driejarige, Europese subsidie (AMIF) toegekend gekregen om oudkomers, die onder de oude wet inburgering vallen, extra te ondersteunen in hun integratie. Met meerdere externe partners, zoals Scalabor, Newbees, en collega's samen ontwikkelen we een aanpak waarbij er een breed aanbod wordt ontwikkeld op meerdere leefdomeinen zoals gezondheid, sport, werk en financiën. Dit doen we middels een cultuursensitieve benadering door sleutelfiguren uit de wijk in te zetten en landingscoaches om de binding tussen werkgever en werknemer te versterken.

Een passend vangnet **(D)**

Wij hebben de ambitie dat 'Niemand op straat hoeft te slapen of in een onveilige thuissituatie hoeft te leven'. Onze focus ligt bij het zoveel mogelijk voorkomen dat opvang nodig is en bij het bieden van een perspectief. Als opvang toch nodig is, wordt snel opvang en persoonsgerichte ondersteuning geboden, gericht op duurzame uitstroom. Nazorg is belangrijk om terugval te voorkomen. Dit geldt voor iedereen die zich in een kwetsbare situatie bevindt en opvang behoeft.
De komende jaren zetten we in op de transitie van maatschappelijke opvang naar wonen. Voor dak- en thuislozen gaan we extra woonplekken realiseren.
Vluchtelingen van waar ook ter wereld vangen we ruimhartig en gastvrij op. Ook mensen zonder documenten willen we toekomstperspectief bieden.
We brengen in kaart wat we nu al doen, we bespreken met ketenpartners, andere gemeentes en ervaringsdeskundigen wat we daar bovenop zouden kunnen, welke kansen en uitdagingen zich kunnen voordoen en hoe we de beschikbare financiële middelen zo doelmatig mogelijk kunnen inzetten.

In het kader van de monitoring is landelijk het streven om vanaf het najaar van 2023 gegevens over dakloosheid in de monitor Dakloosheid in de Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein (GMSD) op te nemen. Er is op dit moment nog onvoldoende juridische grondslag voor de benodigde gegevensdeling. Het gaat hierbij om de onderdelen: het aantal dak- en thuislozen, tijd tot opvang (zowel direct als langdurig), duur van opvang (zowel direct als langdurig), mate van terugval en aantal gerealiseerde woonplekken t.b.v. uitstroom uit de maatschappelijke opvang.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling **(I)**

Arnhem is centrumgemeente voor de regio Arnhem-Achterhoek. De prioriteiten uit de regioaanpak zijn gebaseerd op 1) meer inzetten op vroegsignalering en preventie van huiselijk geweld, 2) huiselijk geweld stoppen en duurzaam oplossen en 3) aandacht voor specifieke aanpakken (denk bijvoorbeeld aan eergerelateerd geweld en ouderenmishandeling). Om te kunnen ontwikkelen op deze prioriteiten is samenwerking met regionale en lokale partners cruciaal. Denk hierbij aan regiogemeenten, de Sociale wijkteams, Veilig Thuis, jeugdgezondheidszorg, jeugdzorgaanbieders en Moviera. In de uitvoering van de regioaanpak is de subsidie aan Moviera (vrouwenopvang) en Veilig Thuis van belang.

Versterken ketensamenwerking OGGz-partners **(I)**

In de OGGz-structuur werken heel veel partners samen. De regie ligt bij VGGM en is gericht op professionele en naadloze samenwerking waarbij de cliënt centraal staat. Doel is het bieden van een passend vangnet.

Aanpak terugdringing dakloosheid **(I)**

Het Nationaal Actieplan Dakloosheid 'Eerst een Thuis' heeft de ambitie dat in 2030 dakloosheid is beëindigd en iedereen een Thuis heeft. Deze landelijke aanpak richt zich op 6 actielijnen:
1. Versterken bestaanszekerheid: borging van het bestaansminimum
2. Preventie: voorkomen dakloosheid is altijd het beste
3. Wonen Eerst: iedereen een eigen woonplek met ondersteuning op maat
4. Integraal werken in de uitvoering: regie, snelheid en menselijke maat
5. Ervaringskennis inzetten: beleid wordt gemaakt, getoetst en uitgevoerd met mensen met ervaringskennis
6. Inclusieve aanpak: aandacht voor jongeren, LHBTIQ+ en dakloze EU-burgers

In samenspraak met alle partners en regiogemeenten wordt in 2023 in beeld gebracht hoe we -als regio Centraal Gelderland- de komende jaren in samenhang met de uitgangspunten van het Nationaal Actieplan verder uitvoering kunnen geven aan de aanpak van dakloosheid. Wat al vast staat is, dat er maximaal ingezet wordt op preventie en het creëren van woonplekken, want iedereen heeft recht op een (t)huis. We zien kansen in het housing first principe. Gelijktijdig wordt ingezet op de uitstroom uit de opvang en om- en afbouw van de capaciteit van de maatschappelijke opvang. Deze laatste is afhankelijk van de realisatie van het aantal woonplekken als ook van landelijke autonome ontwikkelingen, zoals een toename van dakloosheid als gevolg van de mogelijke effecten op het gebied van bestaanszekerheid. Lukt dit niet tijdig of onvoldoende, dan wordt ingezet op tijdelijke en/of permanente uitbreiding van de bestaande opvangcapaciteit. In ieder geval is nu duidelijk dat vooruitlopend op landelijke en Europese regelgeving opvang georganiseerd moet worden voor kwetsbare niet-rechthebbende EU-burgers en de gezinsopvang moet worden uitgebreid.

Specifiek voor dakloze jongeren zijn de mogelijkheden van een pilot bouwdepot verkend en wordt onderzocht of en hoe dit uitgevoerd kan worden.

Verder wordt onverminderd ingezet op preventie. Dit krijgt vorm in nauwe samenwerking met armoede & schulden, werk en inkomen en zorg en welzijn (voorkomen uitval).

Inclusief Arnhem (D)

Onze ambitie is: 'Arnhem is een inclusieve stad. Een stad waarin iedereen zich gezien, gehoord, gewaardeerd en veilig voelt. Een stad waar iedereen gelijkwaardig is en zo behandeld wordt en waar iedereen dezelfde kansen heeft. Dat is het Arnhem dat we willen zijn'.
Dat vraagt inzet van de hele stad. De doelen die wij daarbij nastreven zijn:

- Meer Arnhemmers herkennen en erkennen dat we nog geen inclusieve samenleving zijn, zien hun eigen rol hierin en hebben inzicht in wat ze zelf kunnen doen.
- Meer Arnhemmers zetten zich actief in, vanuit de eigen bevoorrechte positie, voor een inclusieve samenleving en dragen bij aan het tegengaan van uitsluiting, waardoor meer mensen zich volwaardig onderdeel voelen van de Arnhemse samenleving.
- Arnhemse organisaties (waaronder wijzelf) en bedrijven zijn er nog meer op gericht om diversiteit en inclusie te bevorderen en hun diensten en producten (fysiek en digitaal) zijn nog toegankelijker en inclusiever.

We bereiken dit door ons te richten op de vijf focuspunten uit het uitvoeringsplan Inclusief Arnhem 2020-2022. De ambities, doelen en resultaten van de afzonderlijke focuspunten werken we, waar nodig, uit in uitvoeringsplannen (per focuspunt). Drie focuspunten waar we ons op richten hebben betrekking op de hele stad:

1. Voorkomen en tegengaan van discriminatie;
2. Positie inwoners met beperking versterken;
3. Diversiteit in organisaties;

Voor twee focuspunten zijn we als organisatie aan zet:

4. Inclusieve gemeentelijke organisatie;
5. Inclusieve gemeentelijke communicatie.

Voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme (I)

Aan de hand van het Actieplan 'Vrij zijn in Arnhem', hebben we het uitvoeringsplan 'Vrij zijn in Arnhem' opgesteld. Hiermee laten we zien dat we een gezamenlijke verantwoordelijkheid hebben om discriminatie en racisme te voorkomen en tegen te gaan. Het is een integraal plan voor de periode 2022-2023, met acties voor verschillende (levens)domeinen, zoals wijken, onderwijs, wonen, economie en evenementen. In de begroting zijn daarvoor middelen opgenomen. Eind 2023/ begin 2024 actualiseren we het uitvoeringsplan en bepalen we hoe we verder gaan vanaf 2024. Dit doen we in nauwe samenwerking met de klankbordgroep (vertegenwoordiging uit de stad).
Discriminatie en racisme is een groot probleem dat om daadkracht en continue aandacht vraagt. Hiervoor is een doorlopende, lerende en gezamenlijke aanpak nodig, waarin we de beschikbare kennis en expertise bundelen en vooral ook ruimte geven aan initiatieven van partners. We leggen de stad dus geen blauwdruk voor. Het thema is complex en kent verschillende uitingsvormen en vraagt om een zorgvuldige voorbereiding, strategie, aanpak en monitoring. In de stad zit op dit thema veel energie, die we gebruiken om samen een vuist te maken tegen discriminatie en racisme.

Beoogde resultaten:

- In 2024 wordt het monument Slavernijverleden geplaatst;
- In 2024 zijn de uitkomsten van het onderzoek 'Sporen slavernijverleden Arnhem' op laagdrempelige wijze met de stad gedeeld;
- In 2025 zijn vijf kennisateliers uitgevoerd over sub-thema's van racisme;
- De werkgroep Arnhem tegen Racisme organiseert jaarlijks rondom 21 maart de week tegen racisme;
- In 2025 is de pilot voor de lokale coördinator discriminatie en racisme uitgevoerd en geëvalueerd;
- In 2024 is gestart met een duurzame inzet op het verhogen van meldingstoegankelijkheid van discriminatie en racisme.

Bestendigen regenboogaanpak (I)

We zetten ons in voor het vergroten van de zichtbaarheid, acceptatie en veiligheid van lesbische, homoseksuele, biseksuele, transgender, intersekse en queer personen (LHBTIQ+) in Arnhem. We staan gezamenlijk voor deze opgave, alleen samen maken we deze stad een fijne plek voor alle Arnhemmers, waar iedereen zichzelf kan zijn. Samen met de regenboogpartners geven we invulling aan de regenboogagenda 2023-2026.

Beoogde resultaten:

- In 2024 worden de uitkomsten van de veiligheidsmonitor LHBTIQ+ voor de gemeente Arnhem gepubliceerd.
- Op basis van dit onderzoek worden maatregelen geformuleerd om het veiligheidsgevoel te verbeteren.
- In 2024 ligt er een strategie met haalbare ambities voor het betrekken van VO- en MBO- scholen bij de InDifferent-netwerken.

Positie inwoners met een beperking versterken **(I)**

Om ervoor te zorgen dat de Arnhemse samenleving beter is ingericht, zodat mensen met een beperking volwaardig kunnen deelnemen, voeren we het uitvoeringsplan VN-verdrag Handicap uit. Dit uitvoeringsplan loopt van 2022 tot en met 2024. In het plan beschrijven we de acties die bijdragen aan een toegankelijke en inclusieve inrichting van de Arnhemse samenleving en de resultaten van de acties. Het plan bestrijkt verschillende terreinen, zoals onderwijs, vastgoed, verkiezingen, werk en openbare ruimte. Zo willen we de komende jaren ervoor zorgen dat elke wijk een toegankelijke en inclusieve speeltuin heeft, dat de hoofdlooproutes toegankelijk zijn en dat we werken aan het toegankelijk maken van de 60 gemeentelijke gebouwen. We voeren de acties uit in samenwerking met het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg), Bijzonder in Arnhem en andere betrokken ervaringsdeskundigen. Het uitvoeringsplan is mede gebaseerd op de Arnhemse inclusie-agenda VN-verdrag Handicap 2021-2024, waarin we het verhaal van de stad vertellen op verschillende terreinen. Eind 2024 evalueren we het uitvoeringsplan en bepalen we het vervolg van de lokale invulling van het VN-verdrag Handicap in Arnhem.

Beoogde resultaten:
- In 2026 heeft elke wijk (24) een toegankelijke en inclusieve speeltuin;
- In 2026 zijn de hoofdlooproutes uit het Handboek Toegankelijke Openbare Ruimte Arnhem toegankelijk;
- In 2026 zijn meer werkgevers zich bewust van de kansen die medewerkers met een beperking bieden voor hun organisatie;
- In 2026 zijn meer activiteiten die georganiseerd worden voor kinderen toegankelijk voor kinderen met een beperking;
- In 2026 zijn meer eigenaren van winkels, horeca, culturele instellingen en kantoren zich bewust van het belang van toegankelijkheid;
- In 2024 hebben we in het Integraal Huisvestingsplan (IHP) afspraken gemaakt over het realiseren van inclusieve en toegankelijke onderwijshuisvesting.

Diversiteit in organisaties **(I)**

Ambitie is dat Arnhemse organisaties/werkgevers en voor de gemeente Arnhem werkzame organisaties een afspiegeling zijn van de beroepsbevolking in onze stad/regio. Zo zijn en blijven we herkenbaar en toegankelijk voor onze inwoners en kunnen we ze beter dienen. Verschillende organisaties delen met ons de ambitie om een diverse en inclusieve organisatie te zijn en lopen veelal aan tegen dezelfde uitdagingen op het gebied van diversiteit en inclusie.
Om de krachten te bundelen, te inspireren, kennis en ervaringen uit te wisselen en gezamenlijk projecten uit te voeren is er het netwerk ‘Diversiteitsreis’. Doel is dat dit netwerk verder blijft groeien onder, ook vanuit het traject gericht op onze samenwerkingspartners: verbonden partijen, subsidiepartners en inkooprelaties. Doel is ook dat dit netwerk steeds minder afhankelijk is van de faciliterende rol van de gemeente Arnhem. We blijven uiteraard deelnemer omdat wij als gemeente ook de ambitie hebben om een diverse en inclusieve organisatie/werkgever te zijn (zie focuspunt 4 'Inclusieve gemeentelijke organisatie'). Verder gaan we uitwisselen met het netwerk ‘Samen voor een Baan’, dat zich richt op inclusief werkgeverschap en meer werk voor mensen met een beperking/afstand tot de arbeidsmarkt.
Zoals aangegeven in de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023 streven we er verder naar dat de partners waar we mee samenwerken (verbonden partijen en de subsidie- en inkooprelaties) zich inzetten voor inclusie en diversiteit in hun organisatie en dienstverlening.

Beoogde resultaten:
- Eind 2024 is het netwerk ‘Diversiteitsreis’ weer verder gegroeid.
- Eind 2024 is het netwerk verder geprofessionaliseerd en minder afhankelijk van de faciliterende rol van de gemeente Arnhem.
- Met het oog op mensen met een beperking is eind 2024 uitwisseling ontstaan tussen het netwerk Diversiteitsreis (gericht op culturele diversiteit) en het netwerk Samen voor een Baan (gericht op mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt).
- Vanaf 2025 hebben alle verbonden partijen als samenwerkingspartners van de gemeente Arnhem een plan voor hun inzet op inclusie en diversiteit en is hun inzet onderdeel van de verantwoordingssystematiek.
- Eind 2026 hebben we afspraken gemaakt met alle subsidierelaties als samenwerkingspartners van de gemeente over hun inzet op inclusie en diversiteit bij de uitvoering van hun activiteiten.
- Eind 2026 hebben we inclusie en diversiteit verankerd in ons inkoop-en aanbestedingsbeleid.

Inclusieve gemeentelijke organisatie **(I)**

We blijven streven naar een inclusieve en diverse organisatie waar iedere medewerker zichzelf kan zijn en gezien en gewaardeerd wordt. Het Uitvoeringsplan Inclusieve en Diverse Gemeentelijke Organisatie is hiervoor de basis. Dit plan loopt tot en met 2023. In 2024 actualiseren we dit uitvoeringsplan door inspanningen te prioriteren en dit te vertalen naar een bijpassende planning. We zetten in op meer structurele bewustwording op verschillende lagen binnen de organisatie. Daarnaast blijven we, naast het werken aan een diverse instroom, werken aan het binden en boeien van medewerkers, door aandacht te hebben voor een veilige werkomgeving en ruimte voor ontwikkeling. Ook blijft inclusief leiderschap een belangrijk aandachtspunt.

Beoogde resultaten:
- Inclusie: we werken aan een inclusieve organisatiecultuur, waarin medewerkers zich gezien, gehoord en gewaardeerd voelen. Voor de mate van inclusiviteit willen we minimaal gelijk en bij voorkeur hoger scoren dan de NIM-scan score van zomer 2021 (53,5%);
- Culturele diversiteit: we nemen de eerdere doelstelling onder de loep en waar nodig doen we een herbepaling hiervan, zodat de wijze van meten aansluit bij de beschikbare data van het CBS. We willen meer inzicht krijgen hoe we dit goed kunnen meten om te kunnen blijven monitoren en ook vooruitgang boeken in de representatie op verschillende schalen;
- Bewustwording: we gaan meer inzetten op bewustzijn op inclusie en diversiteit op management-, afdelings- en teamniveau;
- Wet Banenafspraak: minimaal 5 extra banen creëren in 2024 op verschillende schaalniveaus boven op de wettelijke taakstelling;
- Clusteractieplannen: in 2024 hebben alle clusters hun clusteractieplan diversiteit & inclusie verder doorontwikkeld en acties uitgezet;
- Gemeentepool: de werving van diverse kandidaten start in de tweede helft 2023, zodat de eerste nieuwe collega's snel daarna kunnen beginnen. We gaan hen intern opleiden om hen na twee jaar te laten doorstromen naar een vacature.

Inclusieve gemeentelijke communicatie **(I)**

Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken daar op drie manieren aan:

Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites
We werken constant aan het verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps en de inhoud die daar te vinden is. We streven daarbij naar de A-status, wat betekent dat een site of app volledig voldoet aan de wettelijke vereisten. Daarnaast werken we aan de borging van digitale toegankelijkheid binnen de gemeentelijke organisatie. Dat doen we via bewustwording, kennisvergroting en training van medewerkers (inzet speciale aandacht functionaris), door de website-eigenaren te laten rapporteren over digitale toegankelijkheid en door bij nieuwe websites of apps - zoals de nieuwe gemeentelijke website - die toegankelijkheid meteen goed te regelen en daar de doelgroep bij te betrekken.

Schrijven in begrijpelijke taal
Met het Project Direct Duidelijk stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1, door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers. Daarnaast voeren we proeven uit met beeldbrieven en een digitale taaltool.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen
We investeren in bewustwording binnen de organisatie en reiken daarbij concrete adviezen en tips aan om inclusief te communiceren. Hetzelfde doen we met externe partners als vormgevers en fotografen. We nemen periodiek de gepleegde communicatie onder de loep om te leren. We werken aan een genderneutrale aanhef in onze communicatie, nemen in onze uitnodigingen informatie op over de toegankelijkheid van de betreffende bijeenkomst en bieden onze informatie voortaan in meerdere talen aan als dat helpt om inwoners beter te bereiken. Ten slotte zoeken we aansluiting bij de organisaties die deel uitmaken van het Arnhemse netwerk 'diversiteitsreis' om kennis en ervaringen uit te wisselen.

De beoogde resultaten voor bovenstaande punten zijn:
Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites
- Medewerkers die het aangaat, zijn zich meer bewust van het belang van digitale toegankelijkheid.
- Direct betrokken collega's zijn getraind om te werken aan de toegankelijkheid van gemeentelijke websites en apps.
- (Meer) gemeentelijke websites en apps zijn toegankelijk(er)
- De nieuwe gemeentelijke website (www.arnhem.nl) is toegankelijk.

Schrijven in begrijpelijke taal
- Medewerkers zijn zich meer bewust van het belang van schrijven in begrijpelijke taal.
- Meer medewerkers zijn getraind in schrijven op B1-niveau.

- Meer gemeentelijke standaardbrieven en webteksten zijn geschreven in begrijpelijke taal.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een bi-culturele/migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen

- Medewerkers zijn zich meer bewust van het waarom en hoe van inclusief communiceren.
- De gemeentelijke communicatie is steeds inclusiever in woord en beeld.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**
Opvoeden en opgroeien	810	0	0	0
Maatschappelijke verbindingen	1.471	41	31	76
Zelf- en samenredzaamheid	312	0	0	0
Duurzaam opvanglandschap en inburgering	6.479	1.738	0	0
Een passend vangnet	21.615	892	40	22
Inclusief Arnhem	1.614	0	500	25
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	37.900	27.579	52.783	32.301	32.476	31.180	29.502
Baten	13.831	1.784	23.055	2.670	2.670	2.670	2.670
Saldo lasten en baten	***-24.069***	***-25.796***	***-29.728***	***-29.631***	***-29.806***	***-28.510***	***-26.832***
Toevoegingen aan reserves	3.406	1.100	1.708	570	570	570	70
Onttrekkingen aan reserves	2.015	200	3.618	124	535	538	535
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-1.391***	***-900***	***1.910***	***-447***	***-35***	***-32***	***464***
Gerealiseerd resultaat	**-25.459**	**-26.696**	**-27.818**	**-30.078**	**-29.842**	**-28.542**	**-26.368**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 32,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

- Maatschappelijke opvang/verslavingszorg/OGGz: € 12,3 miljoen;
- Vrouwenopvang en huiselijk geweld incl. Veilig Thuis: € 9,4 miljoen;
- Asiel, vluchtelingen en inburgering: € 6,5 miljoen;
- Welzijn incl. preventief jeugdbeleid: € 2,6 miljoen;
- Integratie, anti-discriminatie en inclusie: € 1,6 miljoen.

De totale lasten dalen ten opzichte van 2023 met € 21,9 miljoen. Dit wordt onder andere verklaard door:

- Voor 2023 is incidenteel € 17,4 aan lasten aan de begroting toegevoegd voor de opvang van vluchtelingen uit Oekraïne;
- In de Begroting 2023 is voor 2023 € 1,0 miljoen voor subsidies voor welzijnspartijen opgenomen. Die is verschoven naar de wijken;
- In 2023 is in lijn met de Jaarrekening 2022 € 0,7 miljoen aan overgehevelde budgetten vanuit het gemeentefonds opgenomen voor onder andere de opvang van asielzoekers en maatschappelijke begeleiding;
- In 2023 is een incidenteel budget overgeheveld vanuit 2022 ten behoeve van vrouwenopvang van € 0,7 miljoen;
- In 2023 was een incidentele post begroot van € 0,6 miljoen in het kader van gezond en actief leven akkoord (GALA);
- € 0,6 miljoen voor de coördinatie OZO is overgeheveld naar het programma Veiligheid;
- € 1,5 miljoen is incidenteel jaarlijks in de periode 2024-2027 begroot voor huisvesting bijzondere doelgroepen.

De komende jaren dalen naar verwachting de lasten naar € 29,5 miljoen in 2027 doordat na 2025 het via het gemeentefonds door het Rijk gefinancierde programma gezins- en kindbescherming stopt (€ 0,7 miljoen) en de tijdelijke subsidie aan het Leger des Heils voor dak- en thuislozenopvang (€ 0,5 miljoen). Na 2026 valt er € 0,5 miljoen aan kapitaallasten vrij, daarnaast eindigen de incidentele middelen uit de Begroting 2023 voor toegankelijk vastgoed (€ 0,5 miljoen), opvang en toekomstperspectief vluchtelingen en ongedocumenteerden en actieplan statushouders en oude nieuwkomers (€0,5 miljoen).

Baten
De totale baten voor 2024 zijn begroot op € 2,7 miljoen. Dit bestaat met name uit een specifieke uitkering van het Rijk van € 1,7 miljoen voor inburgering. Hieruit worden voornamelijk leerroutes en taaltrajecten bekostigd. Daarnaast ontvangt Arnhem een specifieke uitkering van € 0,7 miljoen voor de Heroïne-unit (€ 0,7 miljoen).

De baten zijn € 21,1 miljoen lager dan in 2023. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de vergoeding voor de opvang van Oekraïense vluchtelingen (van € 20,5 miljoen) die Arnhem van het Rijk ontvangt.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt er € 0,5 miljoen toegevoegd aan de reserve kapitaallasten voor investeringen die leiden tot het toegankelijk maken van gebouwen in de openbare ruimte en € 70.000 aan de bestemmingsreserve vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er € 0,1 miljoen onttrokken aan de reserves voor onder ander onderhoud en het toegankelijk maken van vastgoed.

Met wie werken we samen

Partners
We werken op het gebied van Welzijn samen met onder andere Rijnstad, SWOA, MvT, AM support, Presikhaaf University en buurthuizen.
Vanuit Inclusie gaat het om Vizier, Arnhem platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg), Bijzonder in Arnhem, InDifferent, COC, Stichting Comité 30 juni-1 juli Arnhem.
De klankbordgroepen in het kader van de Inclusieagenda VN-verdrag Handicap en het actieplan Vrij zijn in Arnhem zijn vanuit hun betrokken- en ervaringsdeskundigheid belangrijke partners als het gaat om meedenken en prioritering.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Eindevaluatie Minder Opvang Beter Leven;
- Actieprogramma Dak- en thuisloze jongeren;
- Kamerbrief over Een (t)huis, een toekomst, De aanpak van dak- en thuisloosheid;
- Plan van Opvang naar wonen ;
- Herijking welzijnsopdracht. Samen werken aan een sterke sociale basis. Richtinggevende notitie;

- Meedoen en Thuis voelen, een nieuw bestaan in Arnhem;
- Arnhemse standaard toegankelijkheid;
- Uitvoeringsplan inclusief Arnhem;
- Actieplan Vrij zijn in Arnhem;
- Arnhemse Inclusieagenda VN-verdrag Handicap;
- Nationaal Actieplan Dakloosheid.

Gezondheid en sport

Een goede gezondheid is de basis voor een gelukkig leven en daarmee de basis voor participatie van inwoners in onze maatschappij. Daarom vinden wij dat alle Arnhemmers gelijke kansen moeten krijgen om te sporten, te bewegen en hun gezondheidspotentieel zo goed mogelijk te benutten. Dit betekent dat elke Arnhemmer de mogelijkheden moet hebben om zichzelf een gezonde leefstijl eigen te maken en zich deze vaardigheden zo jong mogelijk aan te leren. Hierbij willen we oog hebben voor mensen voor wie dit geen vanzelfsprekendheid is.
We richten ons daarbij op het stimuleren van gezond gedrag en het tegengaan van ongezond gedrag, zoals roken, te weinig bewegen, ongezonde voeding en problematisch alcoholgebruik. Met verschillende programma's helpen we onze inwoners een gezonde leefstijl eigen te maken. We stimuleren bewegen voor iedereen, bijvoorbeeld door activiteiten te organiseren en sportaccommodaties te realiseren.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers gezond en fit (A)

Een goede gezondheid vormt de basis voor een gelukkig leven en is daarmee ook de basis voor deelname van inwoners aan onze samenleving. Alle Arnhemmers moeten gelijke kansen krijgen om hun gezondheidspotentieel optimaal te benutten. Een gezonde leefstijl en een goed ingerichte woonomgeving, met oog voor gezondheid en bewegen, zijn daarvoor belangrijke voorwaarden. Dit is de kern van het plan 'Gezond en Fit; Aanpak voor een gezonde leefstijl in Arnhem' (mei 2020) waarin we als gemeente onze ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers presenteren. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar die inwoners voor wie een goede gezondheid niet vanzelfsprekend is. Dit sluit aan bij de Arnhem-Oost-aanpak.

Meer Arnhemmers voldoen aan de beweegrichtlijn en minder Arnhemmers hebben overgewicht (D)

De beweegrichtlijn (vervanging van de oude beweegnorm) houdt in:

- voor kinderen (4 tot en met 17 jaar): 1 uur per dag matig intensief bewegen, 3x per week spier- en botversterkende activiteiten;
- voor volwassenen: 2,5 uur per week matig intensief bewegen, 2x per week spier- en botversterkende activiteiten;
- voor senioren worden extra balansoefeningen geadviseerd.

We stimuleren sporten in de openbare ruimte (I)

- We leggen beweegvoorzieningen aan zoals pumptracks, skatebanen, calisthenics- en freerunobjecten. Hierbij willen we tot 2026 per jaar minimaal 1 beweegvoorziening toevoegen. Hierbij hebben we aandacht voor Arnhem Oost wijken.
- We onderhouden beweegvoorzieningen in de openbare ruimte (zoals playgrounds).
- Waar nodig vindt ook programmering vanuit buurtsportcoaches plaats.
- We zorgen voor een openbare ruimte die uitnodigt om te bewegen, wandelen en te fietsen, door onder andere het aanleggen van aantrekkelijke wandelroutes en beweegroutes.
- We werken samen met verenigingen en scholen om open sportparken en open schoolpleinen te realiseren, zodat deze aansluiten op de openbare ruimte.

We stimuleren Arnhemmers om gezond te eten en drinken (I)

- Het programma GO! (Gezond Onderweg), een wijkgericht behandelprogramma met als component een passend sport- en beweegaanbod voor de doelgroep, is effectief gebleken in de aanpak van overgewicht bij kinderen.
- Het programma JOGG richt de aandacht op een gezonde leefstijl bij kinderen in het algemeen en een gezond gewicht in het bijzonder. Het programma stimuleert gezonder eten en drinken in de omgeving waarin kinderen dagelijks verkeren, zoals op scholen, in kindercentra, bij sportverenigingen, en bevordert een leefomgeving die uitnodigt tot activiteit en tot sportief bewegen.
- Op plekken waar veel kinderen spelen willen we een zo gezond mogelijke omgeving creëren. Daarom plaatsen en onderhouden we watertappunten verspreid over de hele stad. Dit sluit aan bij de ambities in het kader van het JOGG-programma (gezonde jeugd, gezonde toekomst), waarbij gezonde voeding en water drinken belangrijke pijlers zijn.
- We verzorgen leefstijlcoaching via het Sportbedrijf Arnhem door middel van de gecombineerde leefstijlinterventies (Xfitt, COOL). Die interventies richten zich op een combinatie van afvallen, bewegen en gedragsverandering voor duurzaam resultaat.

We stimuleren Arnhemmers om te gaan sporten bij vitale verenigingen of andere beweegaanbieders (I)

- Sportfaciliteiten zijn schoon, heel en veilig en bieden de Arnhemse sportverenigingen ruimte om hun sport te beoefenen. Dit gebeurt door middel van het Sportbedrijf Arnhem, dat voor ons de sportparken, wijkvoorzieningen en zwembaden beheert en exploiteert.
- We willen verenigingen in Arnhem die toekomstbestendig en vitaal zijn. Dit doen we door verenigingsondersteuning via het Sportbedrijf, subsidie aan de Arnhemse sportfederatie, het organiseren van sportcafés, trainingen en we ontsluiten ook aanbod van NOC/NSF of andere sportbonden. Verder hebben we een sportparkmanager die op sportpark de Bakenhof verenigingen ondersteunt en hebben we een clubkadercoach die verenigingen ondersteunt in relatie tot pedagogische vaardigheden.
- We geven uitvoering aan het lokaal sportakkoord.
- We zetten in op een positief sportklimaat. Iedereen voelt zich welkom, iedereen voelt zich veilig, iedereen kan meedoen in de Arnhemse sport.
- We ondersteunen verenigingen die nieuwe sport- en beweegvormen willen aanbieden en waar vraag naar is (padel, urban sport).
- We subsidiëren het gebruik van sportaccommodaties, zodat ‘de sport’ betaalbaar blijft (tarievenmodel).
- Aanvullend verhogen we de toegankelijkheid van de sport voor Arnhemmers door het inzetten van de Sportkaart, de Gelrepas en de studentensportkaart.
- We ondersteunen maatschappelijke organisaties die sport als middel gebruiken voor ontmoeten, verbinden, persoonlijke ontwikkeling en gezonde leefstijl (bijvoorbeeld bij AM, Presikhaaf University).

We stimuleren specifieke doelgroepen Arnhemmers extra om naar vermogen te kunnen sporten en bewegen (doelgroepenbeleid) (I)

- We willen dat alle Arnhemse kinderen van de PO-scholen minimaal vijf uur op en rond school bewegen (via gym, pauzesport, en bijvoorbeeld verlengde schooldag). We voeren samen met de scholen de 2+1+2 aanpak uit. De aanpak houdt in dat kinderen 2 uur per week bewegingsonderwijs ontvangen op school, 1 uur per week onder schooltijd bewegen op en rond school en 2 uur bewegen direct na school. Hiervoor bieden we onder andere aan; skillsboxen, beweegteams op scholen die activiteiten voor kinderen organiseren, schoolsport, voetbaltoernooien. Ook organiseren we voor kinderen hardloopwedstrijden, buurtsportcoaches en het geheim van Papendal. We werken hierin samen met sportverenigingen per wijk.
- We willen ouderen stimuleren om te bewegen. Vanuit het Sportbedrijf zijn er twee consulenten seniorensport die een specifiek aanbod aanbieden (bijvoorbeeld nationale diabetes challenge, natuurwandelen, fietsmaatjes, jeu de boulesbanen, golden sports).
- We stimuleren mensen met een beperking om te sporten. We faciliteren ‘uniek sporten’ (coördinatiefunctie aanbod en ondersteuningen bij hulpmiddelenaanvraag. We geven subsidie aan ISVA (invalidensportvereniging Arnhem).

We zorgen dat de stad en de breedtesport optimaal profiteert van de aanwezigheid van topsport(evenementen) (I)

- Bij het organiseren van (top)sportevenementen zetten we in op ‘side events’. We gebruiken het evenement om een stimulans te geven aan de sport in Arnhem. Dit doen we door ‘evenementversterkende activiteiten', ofwel ‘side events’. Deze hebben altijd de maatschappelijk toegevoegde meerwaarde op het gebied van gezondheid als uitgangspunt. Een recent voorbeeld zijn de fietsclinics verbonden aan het WK BMX, of de versterking van de lokale volleybalvereniging in het kader van het WK volleybal.
- We hebben een convenant met Papendal om ervoor te zorgen dat het topsportcentrum en de stad van elkaars aanwezigheid profiteren. Concreet worden er elke 2 jaar afspraken gemaakt over hoe de lokale sport (verenigingen, onderwijs) profiteert van de aanwezigheid van Papendal.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
% voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen		**54**			
Eenheid:	Percentage inwoners dat voldoet aan de Nederlands Norm Gezond Bewegen (19 en ouder)				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% kinderen beweegt iedere dag 1 uur			**29**		
Eenheid:	Percentage kinderen (0 tot 11 jaar) dat elke dag minstens 1 uur beweegt. *Dit is een inschatting van ouders over het beweeggedrag van hun kinderen. Het vermoeden is dat door de vraagstelling het percentage zeer laag uitvalt. Landelijk gezien voldoet gemiddeld 56,8% van de kinderen 4 tot 12 aan de beweegrichtlijn. Wij vermoeden dat dit in Arnhem hoger ligt. We gaan in gesprek met de GGD om een eenduidiger beeld te krijgen.				
Bron:	Kindmonitor GGD (vierjaarlijks)				

% senioren (65+) dat aan de beweegnorm voldoet			37		
Eenheid:	Percentage senioren dat aan de beweegnorm voldoet				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% lid van sportvereniging		19,50	19,30		
Eenheid:	Percentage inwoners dat is aangesloten bij een sportvereniging				
Bron:	Sportbonden en NOC*NSF. Kennis- en Informatiesysteem Sport (KISS).				

Waardering sportvoorziening		61		64	
Eenheid:	% eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende sportvoorzieningen				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

% kinderen eet minstens elke dag fruit				84	
Eenheid:	Percentage kinderen (0 tot 11 jaar) dat minstens elke dag fruit eet				
Bron:	Kindmonitor GGD				

% goed/ zeer goed ervaren gezondheid			80		68
Eenheid:	Percentage inwoners dat de gezondheid als goed of zeer goed ervaart				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% volwassenen met overgewicht			45		46
Eenheid:	Percentage volwassen met overgewicht				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Meer Arnhemse kinderen een Kansrijke Start (D)

Ieder kind verdient de best mogelijke start van zijn of haar leven en een optimale kans op een goede toekomst. De eerste 1000 dagen (-9 maanden tot 2 jaar) van een kind zijn cruciaal voor een goede start. Juist in deze eerste levensfase is de grootste gezondheidswinst te behalen. De gezondheid van een kind voor, tijdens en na de geboorte blijkt een belangrijke voorspeller te zijn van problemen, zowel fysiek als mentaal, op latere leeftijd. Zo'n 14% van de kinderen heeft geen goede start bij de geboorte door vroeggeboorte, een te laag geboortegewicht of een combinatie ervan. De oorzaak ligt vooral bij sociale risicofactoren en het gebrek aan beschermende factoren.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We zetten in op vroegtijdige signalering van (aanstaande) ouders in een kwetsbare positie (I)

We onderzoeken waar verbeteringsmogelijkheden zijn op het gebied van het signaleren, onder andere:
- de inzet van signaleringsinstrumenten door de professionals;
- het herkennen van (niet-medische) signalen van kwetsbaarheid door professionals;
- de juiste hulpvraag naar boven krijgen door onder andere sensitieve gespreksvoering.

We zorgen voor een passend aanbod aan ondersteuning voor (aanstaande) ouders in een kwetsbare positie (I)

- We brengen het zorglandschap voor de eerste 1000 dagen in beeld voor de professionals, zodat zij weten naar welke ondersteuning zij 'kwetsbare' (aanstaande) ouders kunnen doorverwijzen.
- We brengen het zorglandschap voor de eerste 1000 dagen in beeld voor 'kwetsbare' (aanstaande) ouders, zodat zij weten waar zij met hun hulpvraag terecht kunnen.
- We onderzoeken welk aanbod er aanvullend nodig is om ouders beter voor te bereiden op het ouderschap.
- We continueren bestaande interventies om 'kwetsbare' (aanstaande) ouders passende ondersteuning te bieden, onder andere Nu Niet Zwanger, Centering Pregnancy, Stevig Ouderschap, Voorzorg, Bewust Ouderschap, BabythuisZorg.

We versterken de samenwerking in het netwerk **(I)**

- We verkennen de behoefte aan een MDO (geboortezorgnetwerk): een systematisch intercollegiaal overleg tussen de geboortezorg, JGZ en het sociale domein. Als deze behoefte er is, dan gaan we dit netwerk ontwikkelen.
- We organiseren jaarlijks drie à vier netwerkbijeenkomsten voor professionals om elkaar beter te leren kennen en van elkaar te leren. Om goed samen te werken, moet je elkaar kennen en weten te vinden.
- We onderzoeken en ontwikkelen communicatietools die professionals ondersteunen in de samenwerking (bijvoorbeeld digitale nieuwsbrief en aansluiten bij OZO-verbindzorg).
- De JGZ biedt als belangrijke netwerkpartner laagdrempelige toegankelijk zorg in de wijk, dichtbij de kinderen (en hun ouders) en andere netwerkpartners in de wijk.

Meer Arnhemmers groeien op in een rookvrije omgeving **(D)**

Iedere week opnieuw raken honderden kinderen in Nederland verslaafd aan roken. Ruim de helft van de rokers sterft aan de gevolgen ervan; elk jaar zo'n 20.000 Nederlanders. Ook van meeroken kunnen mensen ernstig ziek worden en er zelfs aan overlijden, tot wel enkele duizenden per jaar. Daarom moet ieder kind dat geboren wordt de kans krijgen om volledig rookvrij op te groeien. Dit kan alleen in een rookvrije omgeving met goede voorbeelden om zich heen. Daarom zetten we ons in om Arnhemmers in een rookvrije omgeving te laten opgroeien. Dit doen we onder andere door te starten met een wijkaanpak voor een Rookvrij Presikhaaf.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We stimuleren laagdrempelige, wijkgerichte en integrale initiatieven voor stoppen met roken **(I)**

- We onderzoeken de mogelijkheden voor wijkgerichte aanpakken op het gebied van stoppen met roken.
- We verbinden initiatieven in de wijk die inzetten op problemen die in samenhang met roken kunnen worden aangepakt.

Op plekken waar vaak kinderen en jongeren komen, zetten wij in op een rookvrije omgeving **(I)**

- We stimuleren sportverenigingen om een rookvrij beleid te voeren.
- We verkennen de mogelijkheden uit de Omgevingsvisie om meer plekken aan te duiden als rookvrije zone.
- We ondersteunen initiatieven van inwoners om speelplekken in hun wijk rookvrij te maken.
- We verkennen de mogelijkheden rookvrij beleid op te nemen in subsidieafspraken.
- We stimuleren en faciliteren de Gezonde Kinderopvang en de Gezonde Schoolaanpak.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
% roken		**21**		**21**	
Eenheid:	Percentage inwoners dat rookt				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Het terugdringen van problematisch alcohol- en drugsgebruik **(D)**

Alcohol- en drugsgebruik, gokken en overmatig gamen en sociale mediagebruik zijn schadelijk voor de gezondheid. Het kan ook leiden tot slechtere schoolprestaties, verzuim of schooluitval. Het is dus belangrijk om alcohol- en drugsgebruik en gokken zo veel mogelijk te voorkomen en te ontmoedigen en met name jongeren te leren op een gezonde manier om te gaan met gamen en sociale mediagebruik.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We richten ons op preventie van middelengebruik bij jongeren onder de 18 jaar **(I)**

Dit doen we door op verschillende domeinen in het leven van jongeren in te zetten:

- School: we stimuleren alle Arnhemse scholen om gebruik te maken van een integrale aanpak voor het voorkomen en terugdringen van (problematisch) middelengebruik.
- Professionals: signaleren en begeleiden van jongeren die beginnende problemen hebben met gebruik en verwijzen van leerlingen met problematisch gebruik.
- Sportomgeving: we stimuleren een verantwoord middelenbeleid bij sportverenigingen.
- Wijk: we zetten in op deskundigheidsbevordering op het gebied van middelengebruik voor professionals in de wijk zoals jongerenwerkers, straatcoaches, handhavers.

We versterken de signaleringsketen	(I)

- We onderzoeken met het kernteam preventie en handhaving van middelengebruik hoe we de samenwerking tussen preventie en handhaving kunnen verbeteren.
- We sluiten aan op landelijke campagnes zoals Zien Drinken, Doet Drinken en IkPas om preventie van middelengebruik onder de aandacht te brengen bij inwoners en professionals.
- Jeugdartsen en -verpleegkundigen van de GGD geven voorlichting en advies en verwijzen door als extra ondersteuning nodig is.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
% voldoet aan de alcoholrichtlijn		43		43	
Eenheid:	Percentage inwoners dat voldoet aan de alcoholrichtlijn				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers gezond en fit	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**
Meer Arnhemmers voldoen aan de beweegrichtlijn en minder Arnhemmers hebben overgewicht	20.386	3.703	431	474
Meer Arnhemse kinderen een Kansrijke Start	3.604	0	0	0
Meer Arnhemmers groeien op in een rookvrije omgeving	5.059	76	0	0
Het terugdringen van problematisch alcohol- en drugsgebruik				
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	25.265	24.684	25.316	29.048	25.567	25.304	25.119
Baten	5.589	3.398	3.690	3.778	3.778	3.717	3.717
Saldo lasten en baten	***-19.676***	***-21.286***	***-21.626***	***-25.270***	***-21.789***	***-21.587***	***-21.402***
Toevoegingen aan reserves	773	418	431	431	431	431	431
Onttrekkingen aan reserves	983	553	846	474	555	460	358
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***210***	***136***	***416***	***44***	***124***	***30***	***-73***
Gerealiseerd resultaat	**-19.465**	**-21.151**	**-21.210**	**-25.226**	**-21.665**	**-21.557**	**-21.475**

Toelichting

Het programma Gezondheid en Sport is deze begroting op hoofdlijnen zero based opgebouwd. Het programma kent twee onderdelen, gezondheid en sport. Er bestaat een aanzienlijke overlap met de wijkprogramma's op de activiteiten voor gezondheid en sport. Doordat een deel van de budgetten is doorgemandateerd, is een deel van de beleidsmatige inzet ook voor de wijkprogramma's. De beleidsmatige inzet vanuit de wijkprogramma's is niet

meegenomen in de analyse. Deze zal worden meegenomen wanneer de wijkprogramma's zero based worden opgebouwd.

Zoals ook in het plan van aanpak zero based begroten is opgenomen (maart 2022, zaaknummer 640401), worden afwijkingen in de omvang van de programma's eerst op een stelpost geplaatst, waarna deze bij het eerstvolgende integrale besluitvormingsmoment, de Perspectiefnota 2025-2028, meegenomen worden.

In de tabel hieronder staat het totaaloverzicht met de inkomsten en uitgaven voor gezondheid en sport binnen het programma Gezondheid en Sport en binnen Wijken Algemeen. Vervolgens is per onderwerp een uitsplitsing opgenomen.

Programma Gezondheid en Sport 2024	Inkomsten		Uitgaven				
	Vastgoed	Overig	VGGM / Sportbedrijf	Vastgoed	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
Bedragen x € 1.000							
Onderwerp							
Gezondheid	-	76	7.075	-	223	1.324	8.622
Sport	3.703	-	15.297	3.094	546	1.489	20.426
Stelpost	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	**3.703**	**76**	**22.372**	**3.094**	**769**	**2.813**	**29.048**

Wijken Algemeen 2024	Inkomsten		Uitgaven				
	Vastgoed	Overig	VGGM / Sportbedrijf	Vastgoed	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
Bedragen x € 1.000							
Onderwerp							
Gezondheid	11	-	-	4	-	86	90
Sport	2.054	-	5.614	1.338	-	-	6.952
Stelpost	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	**2.065**	**0**	**5.614**	**1.343**	**0**	**86**	**7.043**

De totale lasten van het programma Gezondheid en Sport sluiten aan bij de uitkomsten van zero based. Wel verschuift er € 81.000 van Gezondheid naar Sport. Mogelijke verschuivingen tussen het programma Gezondheid en Sport en Wijken Algemeen zullen naar aanleiding van de evaluatie van Van Wijken Weten worden beoordeeld.

Gezondheid	Totaal	Programma Gezond-heid en Sport	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Inkomsten	**87**	**76**	**11**
Vastgoed	11		11
Gezond in de Stad	60	60	
Lijkbezorging	16	16	
Gemeenschappelijke regelingen	**7.075**	**7.075**	**0**
VGGM - gemeenschappelijke regeling	6.478	6.478	
VGGM - Basis op orde JGZ / AGZ	99	99	
VGGM - Programma Beter Bedrijfsvoeren	498	498	
Dienstverleningsovereenkomst VGGM	**985**	**985**	**0**
Gezond in de Stad	**358**	**282**	**76**
Verstrekte subsidies	**67**	**57**	**10**
St. VanHarte	10	2	8
St. Rijnstate Ziekenhuis	57	55	2

Beleidsmatige inzet	**223**	**223**	**0**
Vastgoed	**4**	**0**	**4**
Kapitaallasten	1		1
Belastingen	1		1
Gas water licht verzekeringen	3		3
Totaal uitgaven	**8.712**	**8.622**	**90**

Naast de vastgoedinkomsten voor De Roze Bunker en de specifieke inkomsten voor het programma Gezond in de Stad, is in de begroting een raming opgenomen van € 16.000 aan inkomsten voor lijkbezorging. Voor inwoners zonder nabestaanden verzorgt de gemeente de uitvaart. Hiervoor is binnen de dienstverleningsovereenkomst met VGGM een raming van € 207.000 opgenomen. Een deel van deze kosten wordt uiteindelijk nog vergoed vanuit bijvoorbeeld de boedel van de overledene. Op historisch basis is hiervoor een opbrengst van € 16.000 geraamd.

Naast de reguliere bijdrage aan de VGGM als gemeenschappelijke regeling hebben we een dienstverleningsovereenkomst waarbinnen specifieke dienstverlening van VGGM voor Arnhem valt. Dit betreft onder andere lijkbezorging, maar ook bijvoorbeeld lijkschouwing en maatwerk in het kader van de jeugdgezondheidszorg.

Sport	Totaal	Programma Gezond-heid en Sport	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Inkomsten	**5.757**	**3.703**	**2.054**
Verhuur sportaccommodaties binnensport	5.701	3.647	2.054
Verhuur sportaccommodaties buitensport	56	56	0
Verstrekte subsidies	**21.891**	**16.276**	**5.614**
Sportbedrijf Arnhem BV	20.911	15.297	5.614
St. Zwembad Klarenbeek	355	355	
St. Sportcentrum Rijkerswoerd	555	555	
Arnhemse Sport Federatie	13	13	
St. Beheer Wijk Sportac Vredenburcht	56	56	
Kapitaallasten	**2.730**	**2.126**	**604**
Zwembaden	38	38	
Binnensportaccommodaties	2.566	1.963	604
Buitensportaccommodaties	125	125	
Beheer Vastgoed	**1.702**	**968**	**735**
Belastingen	503	253	250
Gas, water, licht	50	0	50
Onderhoud (incl verzekeringen en schoonmaak)	878	542	337
Aan externe partij door te belasten kosten	270	173	98
Beleidsmatige inzet	**546**	**546**	**0**
Aanvullende opdrachten Sportbedrijf	**551**	**509**	**41**
Totaal uitgaven	**27.419**	**20.426**	**6.994**

De inkomsten op het onderdeel sport bestaan uit de huuropbrengsten van de sportaccommodaties. Voor het grootste deel worden deze betaald door het sportbedrijf wat medebepalend is voor de hoogte van de subsidie die zij ontvangen.

Naast de verstrekte subsidies, de kosten voor de sportaccommodaties en de beleidsmatige inzet is € 469.000 opgenomen voor opdrachten aan het Sportbedrijf die aanvullende zijn op de reguliere subsidieovereenkomst. Het gaat hierbij onder andere om de middelen voor sportpark Paasberg en voor de sportdag op Papendal.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt € 0,4 miljoen toegevoegd aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 0,5 miljoen onttrokken aan de reserves.
- € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten;
- € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed.
- € 0,1 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Jeugdfonds.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Sportbedrijf Arnhem
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Sportbedrijf Arnhem;
- Eerstelijnsgezondheidszorg (onder andere huisartsen);
- Rijnstate;
- Onderwijsinstellingen;
- Sociale Wijkteams;
- Menzis;
- Iriszorg verslavingspreventie;
- Indigo;
- Provincie Gelderland;
- Sportaanbieders;
- Partners uit het Verloskundig Samenwerkingsverband Kracht (Arnhem e.o.).

Daarnaast zijn er nog een aantal kleinere partijen die een preventief aanbod hebben in Arnhem.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Plan Gezond en fit;
- Landelijke Nota Gezondheidsbeleid 2020-2024 ‘Gezondheid breed op de agenda’ (mei 2020);
- Nationaal Preventieakkoord;
- Sport- en beweegakkoord Gemeente Arnhem (juni 2020).

Klimaat en energie

De klimaatverandering wacht niet op ons, het is crisis en we willen die verder tegengaan door vol in te zetten op een inclusieve energietransitie. Arnhem heeft de ambitie om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te zijn. Hoe we dat gaan doen, hebben we vastgelegd in het beleidsplan New Energy Made in Arnhem. Een oude lineaire economie past daar niet bij, die laten we los en een circulaire economische benadering staat centraal in ons omgaan met grondstoffen en afval. Daarbij streven we naar duurzaamheid en brede welvaart en daarbij zijn de 17 Sustainable Development Goals leidend.

We zetten beleidsplan New Energy made in Arnhem door, nemen regie op versnelling en trendbreuk, gebruikmakend van innovaties. Steeds met oog voor kwetsbare inwoners. Stijgende energiekosten vragen acute aanpak bij de meest kwetsbaren.

We streven naar een fikse CO2-reductie door energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven en het opwekken van duurzame elektriciteit (met zonnepanelen en windmolens) en duurzame warmte als alternatief voor aardgas. We betrekken de Arnhemmers en gaan samen aan de slag. De Arnhemse Isolatie aanpak voeren we uit. Met bedrijven op werklocaties sluiten we Green Deals omdat ook daar flinke slagen nodig zijn. De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen. Een steviger duurzaam mobiliteitsplan is in ontwikkeling als basis voor verdere uitvoering.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio) (A)

Arnhem volgt in haar ambities internationale afspraken, het klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord. Arnhem werkt toe naar een klimaatneutrale gemeente in 2050. Om dit te bereiken moet de komende jaren veel gebeuren. De doelstelling van New energy made in Arnhem (NemiA) 2020-2030 is 61% CO2-reductie ten opzichte van 2017, met als tussendoelstelling 25% in 2023. Deze reductie wordt grotendeels gerealiseerd door het actieplan NemiA 2030 en overige programma's binnen de gemeente. Een deel van de reductie komt van autonome ontwikkeling, de resterende opgave zullen wij van buiten de gemeentegrens moeten halen of hier in de komende jaren aanvullende ambities op formuleren.

- De CO2-reductie data laten zien dat er in Arnhem in 2020 en 2021 goede stappen zijn gezet om de klimaatdoelen van 2030 en tussendoelen van 2023 te halen. Echter, de huidige trend zal zich waarschijnlijk niet zo rooskleurig doorzetten vanwege 1) het afvlakken van de verduurzaming van de landelijke elektriciteitsmix en 2) het afnemen van het effect van de coronapandemie. Tegelijk zullen de stijgende energieprijzen, mede als gevolg van de oorlog in Oekraïne, naar verwachting wel een extra impuls geven aan besparingsmaatregelen.
- Bij de sectoren verkeer en vervoer (duurzame mobiliteit) en bedrijven en industrie (inclusief commerciële dienstverlening) is in 2020 en 2021 grote CO2-reductie bereikt. Deze is deels het gevolg van autonome ontwikkelingen, zoals de coronaepidemie. Het is nog onzeker of deze dalende trend de komende jaren doorzet.
- Om het klimaatdoel te halen is een trendbreuk nodig, met name in de gebouwde omgeving en bij de grootschalige opwek van elektriciteit.
- Om de verduurzaming van de sectoren te kunnen blijven faciliteren is het nodig om de netcongestie op te heffen door het versneld realiseren van nieuwe energie-infrastructuur. Denk hierbij aan het verzwaren van het elektriciteitsnet, het aanleggen van warmtenetten, off-grid laadpleinen en het opwekken en opslaan van duurzame energie. Hiervoor zijn we mede afhankelijk van netbeheerders Liander en TenneT.
- Daarnaast is het nodig om technische, organisatorische en financiële innovaties in te zetten om, ondanks de netcongestie, toch verder te komen met de energietransitie.

Gemeenten hebben vanuit het Klimaatakkoord de regie gekregen over de wijkgerichte energietransitie. Gemeenten, zo ook Arnhem, hebben hierbij hoge ambities en hebben als voorwaarde gesteld dat deze transitie haalbaar en betaalbaar is voor inwoners en bedrijven.

In de praktijk blijkt nu al in veel gevallen dat het verduurzamen van woningen en gebouwen naar aardgasvrij en/of energieneutraal onvoldoende rendabel en financierbaar is, in vergelijking met de fossiele oplossingen. Via G40 en VNG hebben we als gemeenten van het Rijk stevige ruggensteun hiervoor gevraagd op instrumentarium, wetgeving en financiering. Hieraan is het afgelopen jaar door het kabinet tegemoet gekomen met:

- het Beleidsprogramma Versnelling Verduurzaming gebouwde omgeving waarin allerlei regelingen, subsidies en financiering voor isolatie en warmtetransitie zijn verankerd, bijvoorbeeld de Nationale Isolatieaanpak, het Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie. de Investeringssubsidie Duurzame Energie en Energiebesparing (ISDE), en het warmtefonds;

- het wetsvoorstel voor de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw,);
- het wetsvoorstel voor de Wet collectieve warmte (Wcw);
  de tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid (CDOKE), waarmee de uitvoeringslasten van het Klimaatakkoord voor gemeenten kunnen worden gefinancierd. Aan Arnhem is ruim € 2,8 miljoen per jaar voor 3 jaar toegekend.

Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

Binnen de gebouwde omgeving is het speerpunt tot 2030 het isoleren van alle woningen en gebouwen tot aan het niveau van de nationale isolatiestandaard. Een forse opgave, waarvoor we in 2023 een specifieke Arnhemse isolatieaanpak hebben opgesteld, die in uitvoering is. We geven daarmee concrete invulling aan de doelstellingen van NemiA en de Transitievisie warmte. We werken met een wijkgerichte aanpak aan energiebesparing en vervangen van aardgas voor een duurzaam alternatief.

Meer dan 3.200 huishoudens in energiearmoede geholpen in 2024 (I)

De Arnhemse aanpak energiearmoede is in 2023 fors geïntensiveerd, met extra middelen van het Rijk. We werken samen met een netwerk van partijen om de doelgroep te bereiken, deelnemers te werven en energiecoaches op te leiden en in te zetten. Dit zijn bijvoorbeeld scholen, huisartsen en moskeeën. We gebruiken de kracht in de wijken, door wijkbewoners op te leiden als energiecoach, in te zetten in wijk-klusteams, en als influencer en ambassadeur. Deze aanpak ‘voor de wijk, door de wijk’ is arbeidsintensief, maar werpt zijn vruchten af.

Verder creëren we in de wijken werkgelegenheid, bijvoorbeeld als energiecoach of als klusser. Ook verwijzen we deelnemers met andere problemen door naar de juiste hulpverleners.
In de Arnhem-Oost wijken wordt de energiearmoede-aanpak afgestemd met betrokken partners en de verduurzaming van particulier bezit.

Beoogde resultaten in 2024:
- 3200 afgeronde energiecoach trajecten bij huishoudens, waarvan 1700 via reguliere aanmeldingen en 1500 via deur-tot-deur aanpak;
- 1500 huishoudens zijn geholpen door klusteams;
- 600 huishoudens hebben nieuw zuinig witgoed;
- 5000 bewoners zijn geactiveerd en 350 doorverwezen naar een energiecoach, via wijkopbouwwerk;
- 1750 leerlingen zijn via scholen bereikt;
- 5,4 kT CO2-besparing.

Voor de extra middelen (ruim € 4 miljoen) die we in de tweede helft van 2023 van het Rijk krijgen, zal naast bovenstaande inspanningen nog een apart plan worden gemaakt.

6.500 woningen aardgasvrij in 2030 (I)

In 2022 heeft de raad de Transitievisie warmte vastgesteld. Hierin zijn tien buurten benoemd (kansrijke wijken) waar we verkennen hoe deze kunnen overstappen van aardgas naar een duurzaam alternatief voor verwarming. Daarnaast zijn vijf ‘onderzoeksgebieden’ benoemd om grootschalig te verkennen of een warmtenet als duurzaam alternatief mogelijk is. De doelstelling is om 6.500 duurzaam te verwarming in 2030 (aardgasvrij). Indien nodig wordt daarvoor een wijkuitvoeringsplan gemaakt. Het opstellen van een wijkuitvoeringsplan als doel laten we vervallen, omdat het een middel is om de doelstelling te bereiken.

In 2024 wordt de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw) van kracht. Daarmee krijgt de raad de bevoegdheid om levering van aardgas in een bepaalde wijk of buurt te stoppen. In de loop van 2024 zullen we de raad voorstellen om in gesprek te gaan over hoe we hiervan in Arnhem gebruik willen maken.

Kansrijke buurten
In 2024 werken we verder aan de ontwikkeling van een warmtenet in Elderveld-Noord en Kronenburg. We gaan door met het stimuleren van individuele warmtepompen in vijf all-electric buurten: Saksen Weimar, Nieuw Monnikenhuizen, Plantagebuurt, Stadseiland en Tuin van Elden. De ontwikkeling van duurzame warmte in Plattenburg en Hoogkamp is in voorbereiding. In de buurt Immerloo zal geleidelijk ook het aardgas verdwijnen voor koken en warm tapwater.

Onderzoeksgebieden
In 2024 zetten we de verkenning voort naar de mogelijkheden voor een grootschalig warmtenet in Malburgen-Oost. Voor een van de andere onderzoeksgebieden starten we de verkenning naar de mogelijkheden voor een duurzaam warmtenet.

Werklocaties
In de transitievisie warmte is aangegeven dat de plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader moeten worden uitgewerkt. Dit gaan we doen, zie hieronder bij bedrijven en industrie.

Duurzame warmtebronnen
We zetten het onderzoek voort naar de mogelijkheden voor geothermie samen met gemeenten Lingewaard, Overbetuwe en Nijmegen. In 2024 onderzoeken we de mogelijkheden voor grootschalige toepassing van energie uit oppervlaktewater (uit de Rijn).

35.000 woningen geïsoleerd in 2030 **(I)**

In 2023 hebben we de doelstelling ‘15% energiebesparing in de gebouwde omgeving in 2030’ uitgewerkt in de 'Arnhemse aanpak woningisolatie’. De operationele doelstelling is 35.000 extra woningen geïsoleerd tot de nationale standaard in 2030. De aanpak volgt 3 sporen:
1. een aanbod voor woningeigenaren en resultaatgerichte afspraken;
2. knelpunten oplossen en integratie met energiearmoede;
3. trendbreuk, door zoeken en testen van nieuwe concepten, het aangaan van nieuwe coalities en het uitvoeren van een innovatie challenge.

De isolatieaanpak is wijkgericht en doelgroepgericht (particuliere eigenaren, verhuurders, corporaties, VvE's en eigenaren van erfgoed/monumenten). In 2024 zetten we de aanpak voort. Beoogde resultaten in 2024 per doelgroep zijn:

Particuliere woningeigenaren:
- 2.500 woningeigenaren hebben een energieadvies gekregen;
- 175 woningeigenaren hebben financiële ondersteuning uit SEWA-regeling gekregen;
- 500 woningeigenaren hebben financiële ondersteuning uit KWAS-regeling gekregen;
- voor 1.900 woningeneigenaren is een collectieve inkoopactie georganiseerd;
- er is een wijkloket geopend.

VvE’s
- 400 woningeigenaren hebben een advies over uitvoering isolatie gekregen;
- 20 grote VvE’s zijn gestart met uitvoering van isolatie.

Particuliere verhuurders
- 20 gebouweigenaren hebben een energiescan uitgevoerd.

Woningcorporaties
- 1150 woningen zijn geïsoleerd als onderdeel van de renovatieopgave;
- 1090 woningen zijn geïsoleerd als onderdeel van het planmatig onderhoud.

Erfgoed
- 206 woningen van Portaal zijn verduurzaamd;
- het hand- en detailboek is in uitvoering genomen.

Doelgroepoverstijgend
- 2 pilots die uit de innovatie challenge zijn gekomen worden geïmplementeerd;
- het nieuwe soortenmanagementbeleid is geïmplementeerd;
- het monitoring- en klantregistratiesysteem is opgeleverd;
- de buurt isolatieteams zijn opgeschaald.

Verder hebben we in het najaar 2023 een aanvraag ingediend bij het Rijk voor middelen uit het Volkshuisvestingsfonds 2023. Als deze worden toegekend, zullen we een aanvullend plan maken om de isolatieopgave te versnellen in 2024 e.v..

250.000 zonnepanelen op daken in 2030 **(I)**

Het doel van 2023 (150.000 zonnepanelen) is gehaald en verwacht wordt dat het doel 2030 (250.000 zonnepanelen) ook wordt gehaald. Deels via autonome ontwikkelingen, deels door extra stimulering, bijvoorbeeld met collectieve inkoopacties. In alle acties gericht op het isoleren van woningen wordt 'zonnepanelen op daken' ook gestimuleerd.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
CO2 uitstoot gebouwde omgeving	**307**	**272**	**285**		

Eenheid: kiloton

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

CO2 reductie gebouwde omgeving t.o.v. peiljaar 2017	**34**	**69**	**56**		

Eenheid: Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

De doelstelling bij bedrijven en industrie is reductie van minimaal 38 KT CO2-uitstoot tot 2030. Om tot deze reductie te komen, wordt gewerkt conform het Arnhems coalitieakkoord 2022 - 2026 aan informeren, stimuleren, reguleren en controleren van bedrijven. Van bedrijven verwachten wij dat ze bijdragen aan een duurzame toekomst. Bedrijven worden gestimuleerd om vanuit maatschappelijke verantwoordelijkheid en/of kostenbesparing duurzaamheidsmaatregelen door te voeren. Daarnaast wordt op de wettelijke verplichtingen gecontroleerd.

Communicatie en bewustwording intensiveren: 100% van bedrijven bekend met verduurzamingsmaatregelen in 2030 (I)

In 2024 blijven we bedrijven en maatschappelijke instellingen informeren over het belang van verduurzamen. Dit doen we door voor specifieke doelgroepen Energycafé's te organiseren die aansluiten bij de wensen en behoeften van de betreffende doelgroep. Ook worden ondernemersbijeenkomsten gehouden in het kader van de gebieds- en sectorgerichte Green deals.

Energiebesparing bevorderen: 15% energiebesparing bij bedrijven en industrie in 2030 (I)

Met een gebiedsgerichte aanpak via Green Deals stimuleren we bedrijven op werklocaties en maatschappelijke instellingen om energiebesparende maatregelen te nemen.
In 2024 zetten we in op Green Deals met de bedrijventerreinen Rijkerswoerd / De Overmaat en nog drie andere werklocaties of sectoren.

In 2023 is in de kantorenvisie de ambitie opgenomen dat er in 2030 alleen nog maar kantoren met minimaal energielabel A zijn. Daarbij wordt bij renovatie gestimuleerd zoveel mogelijk richting label A+++ te renoveren, conform de renovatiestandaard. Hierbij wordt ingezet op een gestructureerde sectorale en gebiedsgerichte aanpak. In 2024 wordt deze aanpak ontwikkeld en wordt gestart met de uitvoering hiervan.

In 2024 zetten we de handhaving door middel van energiecontroles op de verplichte maatregelen bij bedrijven en de energielabel C bij kantoren voort.

Opwek en hergebruik van energie bevorderen: 75.000 zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie en 2 pilots met gebruik restwarmte in 2030 (I)

In 2024 blijven we stimuleren dat bedrijven hun daken gaan benutten voor zonnepanelen. Dit doen we bij voorkeur via de gebiedsgerichte aanpak van de Green Deals. Hierin maken we afspraken over het benutten van daken voor zonnepanelen en ondersteunen we de ondernemers. Indien er problemen zijn met netcongestie helpen we met zoeken naar (innovatieve) oplossingen hiervoor. We blijven maatwerkgesprekken voeren met ondernemers.

Meer bedrijven en industrie aardgasvrij maken: 500 extra bedrijven aardgasvrij in 2030 (I)

In de transitievisie warmte is aangegeven dat de plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader moeten worden uitgewerkt. Hiermee zijn we in de tweede helft van 2023 gestart.
In 2024 werken we de plannen uit voor drie werklocaties.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
CO2-uitstoot bedrijven en industrie	**178**	**139**	**143**		

Eenheid: kiloton

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

CO2-reductie bedrijven en industrie t.o.v. peiljaar 2017	**33**	**73**	**68**		

Eenheid: Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030 **(D)**

De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen. Gedragsverandering speelt een rol bij de werkgeversaanpak, aanpak mobiliteitsbewegingen stadslogistiek en het stimuleren van deelvervoer. Daarnaast zet Arnhem in op zero emissie voertuigen en de benodigde infrastructuur.

Werkgeversaanpak modal shift: doelstelling voor 2023 25% minder autogebruik bij 10 bedrijven **(I)**

In 2023 is gestart, samen met de Groene Metropoolregio, met de ondernemers die al hebben aangegeven hieraan te willen meewerken (netwerk NemiA). Deze aanpak wordt in 2024 voortgezet.

Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit: in 2030 1000 deelauto's en 2000 deelfietsen **(I)**

In 2023 zijn de beleidsregels gepubliceerd en zijn vergunningen verleend. Op basis van de visie Hubs in Arnhem en een plaatsingsplan wordt in 2024 het aantal deelvoertuigen op drie niveaus van hubs verder uitgebreid: stadsrandhubs, knooppunthubs (OV) en buurthubs.

Vergroten aandeel elektrische voertuigen: in 2030 6000 laadpunten en 100 snelladers **(I)**

Op basis van de in 2022 en 2023 verleende concessies wordt in 2024 het aantal laadpunten, met name in laadpleinen, verder uitgebreid met extra aandacht voor de, in de openbare ruimte passende, oplossingen zoals lantaarnpaalladen. De doelstelling 2023, 1000 laadpunten en 20 snelladers, is reeds behaald.

Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek: doel 2025 100% zero emissie bestelvoertuigen in de binnenstad en 25% minder stadslogistieke bewegingen **(I)**

In 2023 is het besluit genomen om in 2026 de zero emissiezone in de binnenstad te realiseren. Komende jaren wordt gewerkt aan de handhavingstechniek (camera's met kentekenherkenning) en de flankerende maatregelen ten behoeve van stadslogistiek.

Taxibeleid verduurzamen: doel 2030 is 100% zero emissie taxi's in de binnenstad **(I)**

Dit is uitgesteld tot 2025.

Zero emissie concessie doelgroepenvervoer: doel in 2030 is 100% zero emissie doelgroepenvervoer **(I)**

Vervoerders hebben hun zero emissieplannen ingediend en doelgroepenvervoer is gegund. De gemeente Arnhem werkt in 2024, samen met regiogemeenten, aan het realiseren van laadinfrastructuur voor doelgroepenvervoer.

Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente: doel 2023 is 100% van nieuw in te zetten bestel- en personenauto's moet zero emissie zijn. **(I)**

In alle aanbestedingen van de gemeente in 2024 in de GWW-sector, onderhoud wegen en groenvoorzieningen wordt inzet van zero emissie personenwagens en bestelauto's geëist.

Zero emissie openbaar vervoer concessie: doel in 2023 is een volledig zero emissie OV concessie **(I)**

In overleg met de provincie Gelderland zorgen we in 2024 voor aanbestedingsdocumenten ten behoeve van de volgende concessie, waarin de zero emissie eisen zijn opgenomen. Deze concessie start in 2026.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
CO2-uitstoot verkeer en vervoer	**379**	**323**	**331**		
Eenheid:	kiloton				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

CO2-reductie verkeer en vervoer t.o.v. 2017	**1**	**55**
Eenheid:	Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017	
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)	

Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030 **(D)**

'Zon op dak' is niet voldoende om aan de Arnhemse elektriciteitsvraag te voldoen. We hebben daarom ook grootschalige opwek op land nodig. De focus hierbij ligt, in ieder geval voor de komende 10 tot 20 jaar, op grondgebonden zonnevelden en windmolens. Dit zijn bewezen technologieën die binnen een afzienbare termijn veel elektriciteit kunnen opwekken. Doel is dus het realiseren van windmolens en zonnevelden. Voor een deel van de elektriciteitsopwekking die we nodig hebben, zijn we afhankelijk van de regio, omdat we een gemeente zijn met een stedelijk karakter en een beperkt beschikbare ruimte in het buitengebied.

5 windmolens in Arnhem in 2030 gerealiseerd **(I)**

In 2024:

- Onderzoeken of, en zo ja welke nieuwe locaties we geschikt kunnen maken voor het opwekken van windenergie, op basis van de uitkomsten van de planMER RES.
- Afwegingskader voor kleine windmolens in gebruik.
- Haalbaarheid windmolen Drielsedijk: afhankelijk van provinciaal onderzoek en herijkt provinciaal beleid vanwege het voorkomen van de wespendief op de Veluwe.
- Doorlopende exploitatie van 4 windmolens Koningspleij en realisatie van buurtprojecten, gefinancierd uit Omgevingsfonds windpark Koningspleij.

Als gevolg van provinciaal beleid is het op dit moment onmogelijk om nog meer grootschalige windmolens te realiseren binnen de gemeentegrenzen van Arnhem.

42 MWp (circa 45 ha) zonnevelden in 2030 gerealiseerd **(I)**

In 2024:

- Voorbereiding, bouw en/of in exploitatie nemen van diverse zonneveld/zonnecarportlocaties.
- Ontwikkelen en stimuleren van innovaties, zoals modulaire zonnecarports, smart energy hubs op bedrijventerreinen, verticale zonnepanelen.
- Rol van gemeente voor grootschalige zon opwek veranderen van facilitair/samenwerkend naar ontwikkelend/regisserend.
- Indien uit haalbaarheidsonderzoek in 2023 blijkt dat er een zonneveld binnen zoeklocatie Deelen haalbaar is, dan zal vanaf 2024 voorbereiding en aanbesteding ervan plaatsvinden.
- Onderzoeken welke nieuwe locaties we geschikt kunnen maken voor het opwekken van zonne-energie, mede op basis van de uitkomsten van de planMER RES.

Regionale energiestrategie 2.0 gereed **(I)**

In 2024 integreren we de resultaten van de Milieueffectrapportage RES Arnhem Nijmegen in de RES 2.0: er komen nieuwe zoekgebieden voor windprojecten in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen bij. Ook geven we een update over de bovenlokale warmteverdeling en starten we een proces voor de omgang met netcongestie en integraal programmeren. Daarnaast werken we een aantal afspraken uit van de RES 1.0. De in de RES 1.0 vastgestelde ambitie voor 2030, te weten 1,62 TWh, blijft hierbij uitgangspunt.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Vermeden CO2-uitstoot door duurzame opwek elektriciteit	**13**	**16**	**20**		
Eenheid:	Vermindering in C02-uitstoot t.o.v. 2017				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

Vermeden CO2 uitstoot door duurzame opwek elektriciteit t.o.v. 2017	**5**	**9**	**13**		
Eenheid:	vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

Meer bewustwording en gedragsverandering (D)

Energie besparen, het opwekken van hernieuwbare energie en het afkoppelen van het aardgas zijn grote opgaven. Het zijn opgaven die we alleen maar succesvol kunnen uitvoeren als we dit samen doen met alle Arnhemmers: inwoners, ondernemers, instellingen, overheden en bezoekers. Met de communicatiecampagne Arnhem Aan bieden we zoveel mogelijk handelingsperspectief voor al deze doelgroepen. Het aanbod wordt doorontwikkeld en aangepast op basis van de input die wordt opgehaald bij bewoners en ondernemers.

Voortzetten communicatiecampagne Arnhem AAN **(I)**

Arnhem Aan is de communicatiecampagne voor de energietransitie. Met Arnhem Aan willen we Arnhemmers enthousiasmeren en motiveren om aan de slag te gaan met energie besparen en hernieuwbare energie. Dit doen wij doelgroepgericht met een aanpak voor woningeigenaren en -huurders, bedrijven en verenigingen; met maatwerk voor huishoudens die leven in energiearmoede en huishoudens met een migratieachtergrond. We spelen daarbij in op de actualiteit, maatschappelijke trends en de belevingswereld van de Arnhemmers. Hiervoor zijn diverse en meerjarige communicatie- en bewustwordingsacties en inspanningen nodig. Al deze communicatie-activiteiten worden onder de vlag van Arnhem Aan gelanceerd.

In 2024 gaan we verder met de intensivering van Arnhem Aan door:

- Uitvoeren van meerdere grote en kleinere acties.
- Uitdragen van goede, inspirerende voorbeelden door inzet van social media en streetmarketing.

- Arnhem Aan wordt online een professioneler inspiratieplatform dat meer aansluit bij de belevingswereld van de Arnhemmers. De content daarbij zal divers en activerend zijn.
- Positioneren van het Energieloket Arnhem bij bewoners en ondernemers. Energieloket Arnhem biedt een overzicht van alle maatregelen en financieringsmogelijkheden voor inwoners, ondernemers en VvE's voor verduurzaming. Daarnaast heeft het een loketfunctie voor vragen van Arnhemmers over hun verduurzamingsplannen.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal unieke bezoekers website Arnhem Aan	**12802**	**15369**	**14106**	**22611**	

Eenheid: Aantal bezoekers

Bron: Gemeente Arnhem

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio)	**22.677**	**11.337**	**10.000**	**40**
Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017	10.039	8.438	38	544
Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017	305	32	0	0
Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030	545	0	0	0
Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030	13	0	0	0
Meer bewustwording en gedragsverandering	17	0	0	0
Overig	11.757	2.867	0	12
Totaal	**22.677**	**11.337**	**38**	**556**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	5.912	5.663	15.841	22.677	17.975	15.644	14.770
Baten	1.224	1.032	10.529	11.337	7.236	4.659	8.786
Saldo lasten en baten	***-4.688***	***-4.631***	***-5.313***	***-11.339***	***-10.739***	***-10.986***	***-5.984***
Toevoegingen aan reserves	7.103	10.000	10.715	38	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	6.743	40	254	556	962	1.215	1.215
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-360***	***-9.960***	***-10.461***	***517***	***962***	***1.215***	***1.215***
Gerealiseerd resultaat	**-5.049**	**-14.591**	**-15.773**	**-10.822**	**-9.777**	**-9.770**	**-4.769**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 22,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Lasten voor reguliere werkzaamheden New Energy Made in Arnhem: € 4,3 miljoen;
- Lasten voor uitvoering volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost: € 5,7 miljoen.
- Lasten voor grote projecten warmteproject Elderveld en Smartpolder: € 4,2 miljoen
- Lasten om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen, hiervoor zijn ook baten ontvangen: € 2,9 miljoen
- Lasten in het kader van nieuwe grote projecten waarvoor in de begroting van 2023 tot en met 2026 €15 miljoen beschikbaar is gesteld. In 2024 wordt hiervan € 5 miljoen besteed.

Vanaf 2025 is begroot dat de projecten Elderveld en Smartpolder gereed zijn en hierdoor zijn de lasten vanaf 2025 ruim € 4 miljoen lager.

De totale lasten stijgen ten opzichte van 2023 met € 6,8 miljoen. Dit komt onder andere doordat er in 2024:

- € 5 miljoen onttrekking aan de BR Duurzaam Arnhem (klimaatfonds) in de begroting wordt opgenomen. (In 2023 is nog gebruik gemaakt van de 10 miljoen die beschikbaar is gesteld in de periode 2020 – 2022).
- € 1,2 miljoen meer uitgegeven wordt binnen het volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost ten opzichte van 2023.
- De lasten om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen zijn € 0,4 miljoen lager dan in 2023.
- Diverse grote projecten zoals Energiearmoede, Warmteproject Elderveld en Smart Polder, die afhankelijk van de fase waarin deze zich bevinden, afwijkende lasten per jaar hebben.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 11,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit diverse rijkssubsidies:

- Warmteproject Elderveld € 2,2 miljoen.
- Warmteproject Smartpolder € 1,9 miljoen.
- Uitvoeringsmiddelen om het klimaat en energiebeleid te versnellen € 2,9 miljoen.
- Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost € 4,3 miljoen.

De totale baten zijn € 0,8 miljoen hoger dan de baten van 2023. Dit komt doordat de baten (ontvangen subsidies) behorende bij de uitvoering van de projecten Elderveld, Smartpolder en volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost zijn opgenomen. Hiertegenover staat dat in 2024 geen middelen ter bestrijding van energiearmoede zijn opgenomen. De middelen om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen zijn iets lager dan in 2023. De verwachting is dat de komende tijd nog diverse subsidies worden aangevraagd en toegekend. Op dat moment zullen zowel de baten als de lasten in de begroting worden aangepast.

Toevoegingen aan reserves

Er wordt in 2024 € 38.000 toegevoegd aan de bestemmingsreserve Volkshuisvesting Arnhem Oost.

Onttrekkingen aan reserves

In 2024 wordt er € 0,6 onttrokken aan de reserves. € 0,5 miljoen aan de bestemmingsreserve Volkshuisvesting Arnhem Oost, € 15.000 aan de bestemmingsreserve Duurzaamheidsleningen en € 12.000 aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Triple helix partners uit het netwerk Energy made in Arnhem, zoals: woningbouwcorporaties, Alliander, Firan, ENGIE, Vattenfall, provincie Gelderland, Rijkswaterstaat, Waterschappen, Rijksvastgoedbedrijf, Rijn- en IJssel Energiecoöperatie, VNO/NCW, HAN, RijnIJssel College, wijkinitiatieven, Clean Mobility Centre, Stichting KiemT, Ondernemersverenigingen, Allego, stichting E-laad, Oost Nederland Energiek, Natuur- en Milieu Gelderland, regiogemeenten, G40 gemeenten.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Programmaplan New Energy Made in Arnhem 2020-2030;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Kaders voor besteding van het klimaatfonds;
- Arnhemse aanpak Energiearmoede;
- Regionale energiestrategie 1.0;
- Transitievisie warmte (2022);
- Criteria voor de locatiekeuze van zonnevelden (2016);
- Uitvoeringskader elektrisch laden in Arnhem;
- Beleidskader deelvervoer.

Ruimtelijke ontwikkeling

Arnhem groeit, de stad is in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. We werken aan een betere benutting, doorstroming en kwaliteit van de woningvoorraad en voldoende stedelijke voorzieningen. Er moeten tot 2040 16.000 woningen in de stad worden bijgebouwd om de wooncrisis aan te pakken en het woningtekort terug te brengen naar 2%. We streven naar een evenwichtige groei van de stad waarbij goed wonen in balans is met werk en voorzieningen in een groene en gezonde leefomgeving.

We zijn ons bewust van de spanning die er is tussen het bouwen van woningen om de wooncrisis aan te pakken en de stad die vraagt om een evenwichtige, kwalitatieve en duurzame stadsontwikkeling. De groei van de stad willen we benutten om de stad aantrekkelijker, socialer en vitaler te maken. Dat gaat niet vanzelf en vraagt om regievoering door de gemeente. Door samenwerking met overheden en ontwikkelende partijen worden robuuste maatschappelijke investeringen mogelijk maakt.

De verstedelijkingsopgave is voor de gemeente een grote financiële opgave. Een groeiende stad vraagt om een organisatie met meer uitvoeringskracht en middelen voor (co)financiering van de woningbouwopgave, daarbij behorende stedelijke voorzieningen en onrendabele grondexploitaties. Met het Rijk zijn afspraken gemaakt over cofinanciering van gebiedsontwikkelingen in de Spoorzone Arnhem Oost. Ruim de helft van de in totaal 16.000 woningen die we tot 2040 in Arnhem gaan bouwen, is voorzien in de Spoorzone Arnhem-Oost. Voorwaarde voor cofinanciering door het Rijk is dat de gemeente voldoende middelen vrij maakt om de ontwikkelingen mogelijk te maken. Hiervoor zijn voorstellen uitgewerkt in deze begroting.

Voorwaarde voor de ontwikkeling van de stad is dat onze leefomgeving aantrekkelijk, veilig en gezond blijft voor huidige en toekomstige inwoners. Om die reden werken we in 2023 en 2024 aan verschillende beleidsproducten als uitwerking van de omgevingsvisie Arnhem 2040: een samenhangend beleidsplan voor een gezonde en veilige leefomgeving, een duurzaam mobiliteitsplan, een woonvisie en een stedelijke visie op hoogbouw en verdichting.

Daarnaast werken we aan de implementatie van de Omgevingswet, die op 1 januari 2024 in werking treedt. Met de Omgevingswet zorgen we voor meer samenhang in het omgevingsrecht, meer transparantie, betere procedures en op termijn een betere (digitale) dienstverlening. Dit vraagt om een grote verandering waarin inwoners, ondernemers en onze collega's weer hun weg moeten vinden. Rond de ingangsdatum besteden we daarom extra aandacht aan communicatie en voorlichting om de overgang zo soepel mogelijk te laten verlopen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Groeiende stad Arnhem 2040 (A)

We werken aan een vitale, sociale en groene stad waarbij groei wordt ingezet als aanjager om onze wijken leefbaar te houden en gebieden in de stad te ontwikkelen, in balans met de bestaande stad. We nemen als gemeente weer de regie over de stadsontwikkeling (in bestaande en nieuwe wijken). We werken vanuit de koers van de omgevingsvisie aan een duurzame en evenwichtige ontwikkeling van de stad, in het belang van de huidige en toekomstige inwoners.

Realiseren van de doelen van de omgevingsvisie (D)

De Groeiende Stad Arnhem 2040 stuurt op de doelen van de omgevingsvisie en ontwerpprincipes van de verstedelijkingsstrategie. Hierbij hanteren we een gebiedsgerichte aanpak gericht op de versterking van het DNA van de bestaande stad in balans met de toekomstige stad. Het programma bewaakt de koers van de omgevingsvisie door deze te vertalen naar planvorming, regievoering op (grootschalige) gebiedsontwikkelingen en kennisontwikkeling/monitoring.

De inhoudelijke doelen voor de groeiende stad zijn beschreven in de omgevingsvisie. Ter illustratie:
- 16.000 huizen bouwen op de juiste plekken in de stad;
- schoner en duurzamer verplaatsen in en naar de stad;
- realiseren van voldoende en duurzame werklocaties;
- gezonder leven in een groene en stedelijke omgeving.

Deze doelen vertalen we naar vier inspanningen waar we integraal en verbindend op sturen.

We implementeren en borgen de omgevingsvisie en verstedelijkingsstrategie (I)

Een belangrijke inspanning in dit programma is het implementeren en borgen van de omgevingsvisie (met name hoofdstuk 7 en 8) als richtinggevend kader voor gebiedsuitwerkingen en ondersteunend beleid. We maken in 2023 de organisatorische randvoorwaarden klaar om integraal aan de doelen uit de omgevingsvisie te kunnen werken.

We voeren regie op grootschalige gebiedsontwikkelingen in balans met de hele stad (I)

Om gebiedsontwikkelingen op een goede manier binnenstedelijk te realiseren is een regisserende gemeente nodig die haar instrumenten waar nodig inzet en koersvast opereert. Naast het faciliteren van initiatieven uit de markt pakt de gemeente voor de grootschalige gebieden uit de omgevingsvisie waar veel opgaven samenkomen een regisserende rol. We streven naar nieuwe verbindingen in het ruimtelijke en sociale DNA van Arnhem en versterken daarmee de stad voor huidige en toekomstige bewoners.

We versterken en bestendigen de (interne en externe) samenwerking (I)

Voor het realiseren van onze doelen zijn we afhankelijk van andere partijen zoals het Rijk, provincie, woningcorporaties, marktpartijen, ondernemers en (collectieven van) bewoners. Samenwerking op alle niveaus, publiek-publiek en publiek-privaat, is noodzakelijk om de ambitie te kunnen realiseren. Naast externe samenwerking vraagt het realiseren van de programmadoelen om versterking van de interne samenwerking.

We ontwikkelen en zetten nieuwe instrumenten en innovatieve werkwijzen in (I)

Door digitale ontsluiting en bewerking van data onderbouwen we planprocessen met informatie. Door te werken met eenduidige beslisdocumenten en uniformeren van werkwijzen willen we de kwaliteit van onze planuitwerking verbeteren en doorlooptijden versnellen. Daarmee ondersteunen we de gebiedsuitwerkingen die de gewenste groei van de stad binnenstedelijk* mogelijk maken.
**binnenstedelijk bouwen brengt complexiteit met zich mee vanwege de vele ruimtelijke claims binnen een compact gebied, samenhang met de bestaande stedelijke omgeving, en draagvlak bij bewoners. Dit vergt een nieuwe manier van werken van onder andere de gemeente.*

Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt (D)

We grijpen de toekomstige Omgevingswet aan om beleid te maken dat werkt, onze processen en (digitale) dienstverlening te verbeteren en transparanter en integraler te werken. We beseffen dat we voor een leefbare en toekomstbestendige stad onze stad hard nodig hebben. Met de omgevingsvisie en het omgevingsplan brengen we meer samenhang en focus in ons beleid voor de fysieke leefomgeving. Als het gaat om initiatieven uit de stad denken we mee en proberen we de initiatiefnemer te helpen om tot een goed plan te komen dat bijdraagt aan onze doelen. Daarnaast zorgen we voor heldere en transparante kaders bij participatie zodat inwoners, ondernemers en andere betrokkenen weten wat er in de stad staat te gebeuren en waarover meegepraat kan worden.

We stellen de Omgevingsvisie 2040 vast en voeren deze uit (I)

De omgevingsvisie ligt ter vaststelling voor aan de gemeenteraad. Met deze visie bieden we ruimte aan de ontwikkeling van de stad vanuit de unieke kwaliteiten van Arnhem. Denk hierbij aan: duurzame mobiliteit, circulaire economie, energietransitie en klimaatadaptatie. De omgevingsvisie bevat onze ruimtelijke strategie, waar opgaven en ambities voor de fysieke leefomgeving samenkomen. In dit streefbeeld wordt aangegeven waar de stad zich verder kan ontwikkelen, waarbij functiemenging en het bijdragen aan een gezonde, veilige en groene leefomgeving voorop staat. De omgevingsvisie stellen we vast voor een langere periode maar het is geen statisch verhaal en daarom actualiseren we het iedere raadsperiode. Bij het actualiseren van de omgevingsvisie wordt de stad intensief betrokken.

Om deze visie uit te voeren gaan we de komende jaren onze instrumenten doorontwikkelen, zodat ze in lijn zijn met de ambities uit de omgevingsvisie. De thematische beleidsuitwerkingen en gebiedsuitwerkingen kunnen in de loop der tijd wijzigen, mochten de opgaven in de stad daarom vragen.

De grote opgaven uit de omgevingsvisie zoals de vergroening en mobiliteitstransitie gaan gepaard met een omvangrijke investeringsopgave. Hierbij kan het wenselijk zijn om voor de uitvoering van de omgevingsvisie een investeringsagenda op te stellen. Deze agenda geeft inzicht in de benodigde investeringen en in de mate waarin deze investeringen reeds gedekt zijn. Dit inzicht helpt ons om samen met de stad en andere partners te bepalen wat er nog meer nodig is. De raad betrekken we bij het opstellen en actualiseren van de investeringsagenda.

We werken toe naar één integraal omgevingsplan voor het hele gemeentelijke grondgebied (I)

Het omgevingsplan bevat alle regels over de fysieke leefomgeving en geeft invulling aan de maatschappelijke opgaven uit de omgevingsvisie en het beleid dat daaruit volgt. Het omgevingsplan richt zich niet alleen op functies en bouwmogelijkheden maar ook op andere aspecten van de fysieke leefomgeving, zoals welstand, erfgoed, groen, klimaatadaptatie, geluid, bodem, duurzaamheid en delen van de APV. Naast onze eigen regels bevat het omgevingsplan regels die het Rijk overhevelt naar gemeenten, zoals vergunningsvrij bouwen en milieuregelgeving.

In Arnhem zijn we al sinds 2019 stapsgewijs bezig met de transitie naar één integraal omgevingsplan voor het hele grondgebied. Dit doen we niet alleen, maar in overleg met andere gemeenten, de VNG en het Rijk. Door toepassing van de Crisis- en herstelwet hebben we ervaring opgedaan met het maken van een integraal omgevingsplan. Dit doen we door toepassing van de regels uit verordeningen nu al toe te voegen aan onze bestemmingsplannen. Een ander belangrijk onderdeel van de voorbereidingsfase is het gebiedsgericht digitaliseren van alle regels zodat we deze straks eenvoudig in het omgevingsplan kunnen integreren. We

merken dat onze systematiek steeds meer navolging krijgt bij andere gemeenten en delen onze kennis en ervaring op dit gebied graag met anderen.

Inmiddels is onze systematiek nagenoeg uitontwikkeld en is het tijd om deze uit te rollen over andere gebieden van de stad. In de eerste helft van 2024 beschikt het grootste deel van ons gemeentelijke grondgebied over een solide basis die verder verrijkt kan worden met regels uit de bruidsschat en onze verordeningen. Hiermee proberen we onze (digitale) dienstverlening na inwerkingtreding van de Omgevingswet zoveel mogelijk op peil te houden en verder te verbeteren.
De samenhangende en gebiedsgerichte benadering van het omgevingsplan gaat bijdragen aan het verbeteren van onze dienstverlening. Inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners kunnen regelgeving, die nu nog verspreid is over verschillende plannen en verordeningen, straks op één digitale locatie raadplegen. Op die manier geven we sneller inzicht in de haalbaarheid van een initiatief.

We toetsen en vergunnen initiatieven (I)

We zorgen ervoor dat het voor initiatiefnemers helder is welke stappen ze moeten zetten om hun initiatief te verwezenlijken. Dit doen we door te zorgen dat informatie goed vindbaar is op één (digitale) plek. Waar overleg noodzakelijk is, vindt dit integraal en met de initiatiefnemer aan tafel plaats, zoveel mogelijk vanuit het credo: ja, mits, maar we beseffen ook dat niet alles kan. De digitale werkwijze met betrekking tot de Omgevingswet is geborgd in de organisatie en de mogelijkheid is gecreëerd dat ketenpartners kunnen samenwerken.

We sluiten aan op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (I)

We werken aan de Arnhemse aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Deze voorziening moet ervoor zorgen dat initiatiefnemers straks een vergunning kunnen aanvragen en de regels die van toepassing zijn kunnen raadplegen. Het is echter nog onzeker in hoeverre het DSO straks functioneert. Vanwege de onzekerheid bereidt het Rijk momenteel zogenaamde alternatieve maatregelen voor. Dit kan betekenen dat het omgevingsplan straks nog niet te raadplegen is via het DSO en we gebruik blijven maken van de huidige planviewer op www.ruimtelijkeplannen.nl. Omdat het DSO straks slechts deels functioneert, is er een kans dat onze digitale dienstverlening tijdelijk slechter wordt. Om dit te verzachten zorgen we voor een goede informatieverstrekking op onze website, extra capaciteit voor het beantwoorden van vragen en versnellen we de digitalisering van beleid en regelgeving.

Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving (D)

We willen dat onze inwoners en bezoekers in een gezonde, veilige leefomgeving kunnen wonen, leven, werken en recreëren. Deze doelstelling staat in de Arnhemse Omgevingsvisie. Om ervoor te zorgen dat deze gezonde leefomgeving wordt beschermd en waar mogelijk verbeterd, stellen we komende maanden het plan Gezonde Leefomgeving op als vertaling van die doelstelling in de Arnhemse Omgevingsvisie. Dit plan bevat (bestaande en nieuwe) ambities op gebiedsniveau, voor onder andere bodem, water, lucht, geluid, licht, geur en externe veiligheid. In dit plan wegen we de gezondheidseffecten van de omgevingskwaliteit niet als losse domeinen, maar maken we integrale afwegingen tussen de verschillende onderwerpen. De Omgevingswet die per 1 januari 2024 ingaat biedt op sommige onderwerpen ook nieuwe instrumenten om een gezonde leefomgeving verder vorm te geven. In het plan worden hier ook concrete invullingen aan gegeven, afgestemd met de totstandkoming van het Arnhemse Omgevingsplan (ook een afgeleide van de Arnhemse Omgevingsvisie).
Voor de ontwikkeling van het plan is voldoende budget geraamd. Het plan zelf kan bepaalde ambities bevatten, bijvoorbeeld voor monitoring, waar mogelijk financiële consequenties aan zitten. Zodra deze ambities worden vertaald in concrete plannen zal naar budget en dekking worden gekeken. Indien nodig zullen deze dan op gepaste momenten in de P&C-cyclus worden opgenomen.
De verwachting is dat het plan in het eerste kwartaal van 2024 aan de raad wordt voorgelegd.

Hieronder volgen een aantal milieu-onderdelen die straks deel uitmaken van het samenhangende beleid.

Uitvoeren activiteiten luchtkwaliteit (I)

In februari 2019 is de uitvoeringsagenda luchtkwaliteit (Luchtagenda) door de raad vastgesteld. De Luchtagenda geeft invulling aan het verminderen van stikstof en fijnstof in de stad, en heeft impact op de uitstoot van CO2, met onder andere een milieuzone, het stimuleren van elektrisch (deel)vervoer en duurzame stadslogistiek.
Ook bevat de Luchtagenda maatregelen om overlast door particuliere houtstook te voorkomen/ verminderen.

Binnen het landelijke Schone Lucht Akkoord zijn we actief deelnemer binnen de themagroep Mobiele Werktuigen, de themagroep Particuliere Houtstook en de themagroep Participatie en Citizen science.
In de Arnhemse omgevingsvisie is de ambitie uitgesproken om de WHO-normen te benaderen. De nieuwe (2021) advieswaarden van de WHO zijn dermate laag, dat deze niet realistisch zijn voor Nederland. De achtergrondvervuiling vanuit het buitenland alleen al zorgt ervoor dat we boven die norm zitten. Momenteel wordt door het RIVM onderzocht hoe de nieuwe WHO-waarden bij het Schone Lucht Akkoord kunnen worden betrokken. Dit haalbaarheidsonderzoek wordt naar verwachting eind dit jaar opgeleverd.

De ambities uit de recent vastgestelde Arnhemse omgevingsvisie worden uitgewerkt in het Plan Gezonde Leefomgeving, waarmee we een gezonde leefomgeving willen beschermen en waar mogelijk verbeteren.

Naast het meten van stikstofdioxide (NO2) en fijn stof (PM10) zal het meetnet uitgebreid worden met een aantal fijn stof (PM2,5) meters. Wel zetten we komende periode als Arnhem extra in op de subsidieregeling om schoorstenen en kachels te laten verwijderen.
We werken samen met regiogemeenten, provincie en het Rijk.

Uitvoeren activiteiten bodem en ondergrond **(I)**

Het is een gemeentelijke taak vanuit de Wet bodembescherming (Wbb) en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) te zorgen voor de instandhouding en het verbeteren van een bodem die geschikt is om op te wonen en om op te werken. Ook draagt de Wbb bij aan de bescherming van kwetsbare gebieden in verband met natuur en drinkwaterwinning. Onder de Omgevingswet houdt Arnhem deze verantwoordelijkheid, en werkt daarbij samen met provincie en omgevingsdienst voor meldingen/vergunningen, toezicht en handhaving. Naast advisering bij ruimtelijke ontwikkelingen, worden ook onderzoek/sanering van huidige en latente spoedlocaties uitgevoerd (met name loodtuinen). Zo mogelijk worden beleidsvoorstellen gedaan in verband met nieuwe verontreinigingen (zoals zeer zorgwekkende stoffen als PFAS) en overlap met andere thema's (klimaatadaptatie, duurzame energie en biodiversiteit).

Uitvoeren activiteiten geluidshinder **(I)**

Geluidshinder wordt steeds meer via een programmatische aanpak onder controle gehouden. Het Actieplan Omgevingslawaai 2021-2023 voor bestaande woningen en wegen is daar een belangrijke stap in. Door bij het onderhoud van de gemeentelijke hoofdwegen stil asfalt toe te passen, worden de hinder van en gezondheidsklachten door omgevingslawaai langs gemeentelijke wegen verminderd.
De aanpak van nieuwe situaties bestaat uit het voorkomen van nieuwe geluidgehinderden.
Op basis van nieuwe geluidsbelastingkaarten (2022) wordt er een actieplan omgevingslawaai voor de periode 2024-2029 opgesteld.
Door het beheersen van het omgevingslawaai dragen we bij aan een gezonde fysieke leefomgeving.

Activiteiten externe veiligheid uitvoeren **(I)**

Externe veiligheid gaat over het beheersen van risico’s die mensen lopen door opslag, productie, gebruik en vervoer van gevaarlijke stoffen in hun omgeving. Arnhem heeft de risicovolle activiteiten in beeld en bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt er rekening gehouden met het aspect externe veiligheid.

Activiteiten milieuhandhaving uitvoeren **(I)**

Vergunningverlening en handhaving dragen bij aan het behalen van de landelijke doelstellingen op het gebied van milieu en gezondheid. Deze taken worden uitgevoerd door de ODRA. De prioriteit ligt op een actueel vergunningenbestand en goed naleefgedrag van bedrijven. Om ongewenste ontwikkelingen tegen te gaan, verstevigen we het milieutoezicht.

Vanaf 2023 voert ODRA enkele nieuwe toezichttaken uit voor de gemeente. Het gaat om specifiek toezicht op maatregelen voor natuurinclusief en klimaatadaptief bouwen, toezicht op de plicht voor herplant van bomen en het toepassen van groencompensatie en om bescherming van bomen op en rondom bouwplaatsen.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Groeiende stad Arnhem 2040	**13.926**	**3.931**	**23.011**	**11.311**
Realiseren van de doelen van de omgevingsvisie	13.926	3.931	23.011	11.311
Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt				
Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving				
Overig	**35.216**	**35.729**	**2.123**	**1.013**
Totaal	**49.142**	**39.661**	**25.134**	**12.324**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	25.993	51.668	64.001	49.142	46.829	32.015	23.250
Baten	16.572	45.341	52.497	39.661	42.629	33.303	22.085
Saldo lasten en baten	***-9.421***	***-6.327***	***-11.504***	***-9.481***	***-4.200***	***1.287***	***-1.164***
Toevoegingen aan reserves	5.107	10.000	11.436	25.134	4.345	7.315	5.559
Onttrekkingen aan reserves	7.309	5.807	11.835	12.324	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***2.202***	***-4.193***	***399***	***-12.810***	***-4.345***	***-7.315***	***-5.559***
Gerealiseerd resultaat	**-7.220**	**-10.520**	**-11.105**	**-22.291**	**-8.545**	**-6.028**	**-6.723**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn begroot op € 49,1 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- kosten van jaarschijf 2024 voor de bouwgronden in exploitatie (BIE), waaronder civiele werken, plankosten, verwerving- en rentekosten: € 30,7 miljoen (inclusief overboeking van het onderhanden werk ultimo 2024 naar de balans);
- kosten van de Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA) : € 7,0 miljoen;
- kosten civiele werken en plankosten van jaarschijf 2024 op de overige meerjarige projecten en anterieure overeenkomsten: € 3,4 miljoen;
- extra budget voor sanering grond en herinrichting woonwagenkamp Bethaniënstraat: € 2,5 miljoen;
- kosten voor de ambtelijke capaciteit voor dit programma: € 2,2 miljoen;
- kosten voor de verstedelijkingsopgave € 0,8 miljoen, voor het op niveau brengen van de organisatiecapaciteit om te komen tot een verstedelijkingsstrategie en uitvoering van diverse gebiedsontwikkelingen;
- kosten voor bodembeheer: € 0,6 miljoen;
- overige lasten: € 1,9 miljoen.

De lasten dalen in 2024 ten opzichte van 2023 met € 15,8 miljoen. De daling zit voor € 12,2 op de bouwgronden in exploitatie en de overige meerjarige projecten. Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten, waarbij de uitgaven de planning binnen de projecten volgen (zie ook de daling van de baten die hier tegenover staan). Verder zijn in 2023 een aantal tijdelijke of eenmalige budgetten ten bedrage van € 3,0 miljoen begroot die in 2024 niet terugkomen. De belangrijkste onderdelen hierin zijn de invoering van de omgevingswet en de visie Nieuwe Haven.

Baten

De baten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 39,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- verkopen en bijdragen voor bouwgronden in exploitatie (BIE): € 30,7 miljoen;
- baten uit bouwvergunningen en andere leges € 4,0 miljoen;
- bijdragen en overige baten op de overige meerjarige projecten en anterieure overeenkomsten; € 2,8 miljoen;
- canons erfpachten € 1,5 miljoen;
- overige baten € 0,7 miljoen.

De baten dalen in 2024 ten opzichte van 2023 met € 12,6 miljoen. Dit wordt voor € 12,8 miljoen veroorzaakt door een daling op de bouwgronden in exploitatie en de overige meerjarige projecten (hier staat een daling op de lasten tegenover). Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten. De baten stijgen met het resultaat op af te sluiten bouwgronden in exploitatie met € 0,5.

Toevoegingen aan reserves

De totale dotatie aan de reserves bedraagt in 2024 € 25,1 miljoen en bestaat uit:

- € 23,0 miljoen voor de vorming van de bestemmingsreserve Spoorzone Oost;

- € 1,0 miljoen aan de BR Kapitaallasten in verband met de gebiedsontwikkeling Kronenburg (zie toelichting onder Onttrekkingen);
- € 0,5 miljoen aan de BR Grondexploitatie met het voordeel uit af te sluiten BIE's;
- € 0,5 miljoen aan de BR Voorstudies vanwege de verstedelijkingsopgave en een toenemend aantal initiatieven voor nieuwe ontwikkelingen;
- € 0,1 miljoen overige.

In 2024 is de totale dotatie € 13,7 miljoen hoger ten opzichte van 2023. In dat jaar was de dotatie € 11,4 waarvan eenmalig € 10,0 miljoen voor de vorming van de BR Stadsontwikkelingsfonds en € 1,4 miljoen aan de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg.

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves bedraagt in 2024 € 12,3 miljoen en bestaat uit:
- € 11,0 miljoen uit de reserves BR Stadsontwikkelingsfonds (€ 9,5), de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg (€ 1,1) en BR Zuidelijke Binnenstad (€ 0,4) voor de vorming van de BR Spoorzone Oost;
- € 1,1 miljoen uit de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg. Dit wordt aangewend voor de dotatie aan de BR Kapitaallasten voor dekking van kapitaallasten van investeringen die worden gedaan in deze gebiedsontwikkeling;
- € 0,3 miljoen uit de BR Stadsontwikkelingsfonds en is bestemd voor het aanvullend budget flexwonen Merwedestraat (zie lasten).

In 2024 is de totale onttrekking € 0,8 miljoen hoger ten opzichte van 2023. In dat jaar was de onttrekking € 12,6 miljoen waarvan:
- € 5,6 miljoen aan de BR Grondexploitatie als gedeeltelijke dekking voor de vorming van de BR Stadsontwikkelingsfonds;
- € 5,3 miljoen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties voor eenmalig naar 2023 doorgeschoven budgetten voor onder meer de omgevingswet en het woonwagenkamp Bethaniënstraat;
- € 1,4 miljoen aan de bestemmingsreserve Groot onderhoud openbare ruimte als voeding van de bestemmingsreserve Gebiedsontwikkeling Kronenburg.

Verloop lasten en baten in de jaren na 2024
In de jaren na 2024 dalen zowel de lasten als baten sterk. Zo dalen de lasten in 2026 ten opzichte van 2025 met € 14,8 miljoen en nog eens met € 8,8 miljoen in 2027. Dit heeft hoofdzakelijk te maken met de bouwgronden in exploitatie (BIE's) en overige projecten waarin de uitgaven in de toekomst gaan dalen door het afnemen van de werkzaamheden. Hiertegenover staat een gelijke daling op de baten, omdat ook de baten op de projecten afnemen en het saldo op de lopende projecten uiteindelijk met het onderhanden werk verrekend worden. Een andere oorzaak op het verloop van de baten is de mutatie op het resultaat van de afgesloten BIE's. Dit resultaat hangt af van hoeveel projecten met welk resultaat worden afgesloten. De baten uit de afgesloten BIE's zijn voor de jaren 2024 tot en met 2027 respectievelijk € 0,5, € 2,3, € 7,4 en € 5,5 miljoen. De mutatie in de jaren leidt ook tot een gelijk verloop op de dotatie van dit resultaat aan de BR Grondexploitatie.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Ruimte
- ODRA;
- Provincie Gelderland;
- Regiogemeenten;
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden(VGGM);
- VNG (Vereniging Nederlandse gemeenten);
- Ministerie van BZK;
- CASA;
- Groenforum.

Milieu

- Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA);
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Ruimte

- Structuurvisie Arnhem 2020;
- Groenvisie 2017-2035;
- Welstandsnota;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Verstedelijkingsstrategie Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen Foodvalley.

Milieu

- Luchtagenda gemeente Arnhem;
- Actieplan Omgevingslawaai;
- Rapportage geluidskaarten;
- Beleidsnota bodem 2012, Provincie Gelderland, gemeente Arnhem en gemeente Nijmegen;
- Nota Bodembeheer;
- Notitie Herijking loodbeleid 2020
- Actualisatie Nota Bodembeheer- addendum 2014 ;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-2017-2018;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK2020;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK- PFAS;
- Collegebesluit vaststelling LMW dossiernummer 2021 dd. 25-1-2022 & Memo Aveco de Bondt Lokale Maximale Waarden (LMW) Meinerseiland, projectnummer 18112508, 10 januari 2022;
- Beleidsplan externe veiligheid.

Wonen en leefomgeving

Onze stad is een groene, levendige, ondernemende en inclusieve stad waar Arnhemmers fijn en betaalbaar moeten kunnen wonen. Grote 'nieuwe' overstijgende opgaven, zoals de energietransitie, wooncrisis en klimaatadaptatie zijn uitdagingen waar Arnhem voor staat. Deze opgaven pakken we lokaal op, maar zeker ook in samenwerking met de regio, de provincie en het Rijk. Arnhem is een groene stad met een unieke ligging aan de Rijn. Zij geeft prioriteit aan ontmoetingsruimte in stadsparken, wijkparken en buurtgroen. Dit programma omvat de onderdelen wonen en een aantal aspecten van de openbare ruimte, zoals water, havenbeheer, stadsreiniging, bossen, parken en ecologie, stedelijk groen, spelen, dierenwelzijn, afval en riolering. Binnen het wonen zetten we vol in op het bijbouwen van voldoende woningen in de betaalbare segmenten. Belangrijk doel is om hierbij de tweedeling in de stad te verkleinen. Ook is voor onze stad klimaatadaptatie een belangrijk aandachtspunt. Met klimaatadaptatie bereiden we Arnhem voor op de effecten van de klimaatverandering, op heviger weer. We passen de stad aan zodat deze minder kwetsbaar is voor hoog en laag water, extreme regenval, hitte en langdurige droogte. We willen het Arnhemse groen versterken. Dat levert een prettige buurt op, maar draagt bijvoorbeeld met verkoeling en wateropname bij aan klimaatadaptatie.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Goede volkshuisvesting (A)

Wonen is een grondrecht: iedereen in Arnhem heeft recht op een betaalbare en goede woning.
Op dit moment constateren we dat huren voor velen zeer moeilijk is en het kopen van een huis voor starters vrijwel onmogelijk. De wooncrisis vraagt om een radicale omslag waarbij voor wonen niet langer het recht van de sterkste geldt. We pakken de wooncrisis aan door te sturen op goede volkshuisvesting. We pakken regie en zetten ons beleid en instrumentarium maximaal en onorthodox in om wonen betaalbaar te krijgen en veel meer woningen toe te voegen voor alle doelgroepen. Voor veel meer Arnhemmers dan nu is er over vier jaar een goede, betaalbare en duurzame woning beschikbaar.

Prioriteit geven wij aan acties en initiatieven die niet alleen woningbouw mogelijk maken, maar die ook verbonden zijn met de sociale opgaven in onze wijken, die de leefomgeving verbeteren, die bijdragen aan lokale werkgelegenheid en de economische kracht van onze stad versterken. Dit sluit ook aan bij de afspraken die gemaakt zijn in de Woondeal 2.0 en vertaald zijn in de Arnhem-Oost aanpak. Dit is meer dan alleen maar sneller meer woningen bouwen. We willen daarmee ook de leefbaarheid van de wijken en de kansen van de inwoners vergroten.

Deze ambities zijn stevig, en werken we verder uit in een nieuwe brede Woonvisie voor Arnhem. Deze woonvisie zal zoveel mogelijk beleid bundelen, en nieuwe afwegingskaders bevatten voor het omgaan met de bestaande woningvoorraad en nieuwe projecten. Deze Woonvisie zal daarbij ook ordening aanbrengen in ons woonbeleid; met bijbehorende - meetbare - doelen. Nadat de raad de Woonvisie heeft vastgesteld, kan de indeling in de begroting en de wijze van rapportage in overeenstemming met de Woonvisie worden aangepast.

In de tussentijd tot een nieuwe Woonvisie zitten we niet stil. Om uitvoering te geven aan belangrijke woondoelen, is sinds vorig jaar de financiële inzet substantieel verhoogd. Zo zijn extra middelen opgenomen voor de invoering van verhuurdersvergunningen, wooncoach, versterking positie huurders en extra handhaving door de ODRA. Aanvullend is per 2023 voor vier jaar een half miljoen euro per jaar vrijgemaakt voor het realiseren van onze volkshuisvestelijke ambities. Deze middelen worden benut voor onder andere uitvoering van het Stadsakkoord, invoeren van de Wet Goed verhuurderschap, regievoering op de huisvesting van bijzondere doelgroepen, het begeleiden van Vereniging van Eigenaren (VvE's), en het faciliteren van bijzondere woonvormen, zoals (collectief) particulier opdrachtgeverschap, wooncoöperaties en andere initiatieven uit de samenleving.

Meer en sneller woningen toevoegen (D)

Iedereen moet goed kunnen wonen in onze stad. Om beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden moeten er in de bestaande stad meer woningen worden gerealiseerd in de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen, waarbij we sturen op het meer divers maken van het woningaanbod in alle wijken.

In de woningbouwplannen wordt rekening gehouden met de werkelijke vraag en behoefte van de Arnhemse woonconsument. Dat betekent: aantrekkelijke, levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, en sociale woningbouw en koopwoningen in de verschillende segmenten. We maken afspraken om woningen voor langere termijn betaalbaar te houden. Dit leggen we vast in omgevingsplannen of anterieure overeenkomsten. Ook is aandacht voor het beter benutten van de bestaande voorraad.

Samen met ontwikkelaars en corporaties spannen we ons in om te zorgen voor een evenwichtig aanbod dat aansluit bij zowel de woningbehoefte de komende jaren als bij de gewenste ruimtelijke kwaliteiten uit de omgevingsvisie. Uiteraard is dat soms moeilijk, omdat de belangen van de partijen niet altijd hetzelfde zijn. Vanuit de Woondeal 2.0. en het Stadsakkoord hebben we met deze partijen afspraken kunnen maken om de komende jaren een stabiele bouwstroom te realiseren.

In maart 2023 zijn de uitkomsten van het driejaarlijkse regionaal woonbehoefteonderzoek gepubliceerd. In samenwerking met Rijk, regio en provincie is ook een nieuwe Woondeal gesloten.

De uitkomsten uit het woonbehoefteonderzoek en de afspraken uit de Woondeal 2.0, nemen we mee in de nieuwe Woonvisie voor Arnhem en vertalen we in programmeringsafspraken met marktpartijen en corporaties. De nieuwe Woonvisie voor Arnhem zal gelden vanaf het jaar 2024 en zal ons beleid actualiseren en herordenen. De begroting passen we daarna conform aan.

De afgelopen jaren hebben we gemerkt dat het niet gemakkelijk is om in een rap tempo de goede woningen bij te bouwen. Er werden te weinig woningen opgeleverd om de behoefte bij te benen. Door middel van het vaart maken met (nieuwe) projecten en het intensiveren van de samenwerking met onze stakeholders proberen we dit tij te keren.

Versnellen en doorprogrammeren van (betaalbare) woningen (I)

De woningmarkt van Arnhem staat onder druk. Versnellen van productie en meer woningen programmeren is daarom noodzakelijk. Het Plan van Aanpak woningbouwontwikkeling dat in juli 2020 is vastgesteld in de raad is hierbij het vertrekpunt. We sturen op een evenwichtig aanbod van woningen. Belangrijk daarbij is dat we streven naar meer gemengde wijken, waarbij er meer spreiding ontstaat van kwetsbare mensen over de stad. We doen dit door:

1. Stimuleren van het realiseren van koop- en huurwoningen in de verschillende categorieën, zoals opgenomen in het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling en de Woondeal 2.0. We sturen daarbij onder andere op minimaal 30% sociale corporatiehuurwoningen over de nieuw te realiseren projecten en op minimaal 66% aan ‘betaalbare’ woningen. Dat betreft sociale en middeldure huur en betaalbare koop conform de definities in de doelgroepenverordening. We maken afspraken met de partijen in het Stadsakkoord over betaalbare en sociale koopwoningen. Ook wordt gekeken naar differentiatie in de wijken en monitoren we de nieuwbouw en de behoefte.
2. We onderzoeken de mogelijkheden om projecten te versnellen en zoeken naar locaties voor doorprogrammeren. Hiervoor betrekken we actief partners; bijvoorbeeld via de prestatieafspraken met de corporaties en via het stadsakkoord. Ook leggen we verbindingen met andere overheden, kennisinstituten en marktpartijen. Zo benutten we de kansen die de regionale samenwerking binnen de Groene Metropoolregio ons biedt en zijn we actief in de Woondeal Arnhem-Nijmegen en de Verstedelijkingsstrategie.
3. Leegstand vinden we onwenselijk. Als bedrijfspanden of woningen leegstaan, willen we de eigenaren actief stimuleren om hun pand te transformeren tot woongebouw of om een huurder in de woning te plaatsen. Hierbij is het belangrijk dat er kwalitatief hoogwaardige woonruimtes worden gerealiseerd, waarbij ook de omliggende openbare ruimte op niveau wordt gebracht.

Evaluatie doelgroepenverordening en implementatie in omgevingsplannen (I)

In 2022 is de doelgroepenverordening geactualiseerd. Hiermee maken we het mogelijk in bestemmingsplannen de segmenten 'sociale huur', 'middenhuur' en 'sociale koop' op te nemen en zorgen we dat de woningen binnen deze categorieën enkel bewoond kunnen worden door een bepaalde doelgroep, en dat de woningen onder een bepaald prijsniveau blijven. Doordat de raad de doelgroepenverordening heeft vastgesteld, kunnen we zowel via omgevingsplannen als privaatrechtelijk betaalbare woningbouw afdwingen. Een evaluatie van de doelgroepenverordening start in 2023.

Bij de vaststelling van de doelgroepenverordening, heeft de gemeenteraad de opdracht meegegeven om na één jaar de doelgroepenverordening te evalueren. Met ontwikkelaars en corporaties hebben via de kopgroep Bouwberaad een startgesprek gevoerd over de evaluatie. Omdat het instrument ‘doelgroepenverordening’ met inwerkingtreding van de Omgevingswet verdwijnt, wachten we nog even af met het evalueren totdat duidelijk is wat de nieuwe mogelijkheden zijn om in omgevingsplannen te kunnen sturen op het woningbouwprogramma. We zullen met ontwikkelaars en corporaties na vaststelling van de Woonvisie dit traject oppakken.

Collectieven, zelfbouw en flexwonen bevorderen **(I)**

Er is een vraag naar collectieven, zelfbouw en flexwonen. Voor deze concepten pakt de markt nieuwbouwontwikkeling niet automatisch op.

Veel inwoners hebben behoefte om zelf vorm te geven aan hun eigen woning of woonomgeving. Collectieve wooninitiatieven leveren een bijdrage aan de sociale cohesie, vaak niet alleen binnen het collectief maar ook voor de omgeving. Zelfbouw geeft mensen de kans hun droom te realiseren en zal hen stevig verankeren in de wijk. Bij woningbouwprojecten waar we de grond zelf in eigendom hebben, bekijken we hoe we ruimte kunnen maken voor collectieve wooninitiatieven. Daarnaast spannen we ons met corporaties, ontwikkelaars en de provincie in om praktische belemmeringen voor wooninitiatieven zoveel mogelijk weg te nemen. Ook zullen we inwoners voorlichten over hoe zij collectieven kunnen vormen en wooncoöperaties kunnen oprichten. In 2023 bevorderen we wederom de realisatie van twee CPO-locaties. Dit levert een bijdrage aan leefbare wijken en een ongedeelde stad.

Voor het Merwedeterrein maken we flinke voortgang om flexibele woningen te plaatsen. Naar verwachting worden in 2024 minimaal 148 woningen op het terrein geplaatst. Omdat we het voor het project Merwedeterrein van belang vinden dat er een goede verbinding komt tussen de bestaande wijk en de nieuwe woningen, zijn in deze begroting extra middelen opgenomen voor de inzet van een community coach. Daarnaast zullen woningcorporaties die de woningen zullen gaan verhuren een sociaal beheerder in het gebied inzetten.

Studentenhuisvesting en starters **(I)**

We zetten blijvend in op voldoende woningen voor studenten en starters. We werken hiervoor onder andere samen met de SSH& om tot vergroting van hun marktaandeel in Arnhem te komen, en zetten in op de bouw van voldoende nieuwbouwwoningen voor kleinere huishoudens.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Woningvoorraad begin van het jaar	**75632**	**76737**	**77839**	**79065**	**79816**
Eenheid: Aantal woningen					
Bron: CBS					
Netto toevoegingen gedurende het jaar	**1105**	**1104**	**1216**	**752**	
Eenheid: Aantal toegevoegde woningen					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: nieuw gebouwde woningen	**9,20**	**11,80**	**5,60**	**7**	
Eenheid: Nieuw gebouwde woningen, exclusief overige toevoegingen, zoals transformaties. Aantal per 1.000 woningen					
Bron: Basisregistraties adressen en gebouwen - bewerking ABF Research					
Aantal nieuwbouwwoningen	**695**	**907**	**432**	**600**	
Eenheid: Het aantal nieuwbouwwoningen					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: overige toevoegingen	**561**	**297**	**937**	**222**	
Eenheid: Het aantal overig toegevoegde woningen (meestal transformatie)					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: aandeel eigendom corporaties nieuwbouwwoningen	**16,30**	**15,60**	**7,50**		
Eenheid: % corporatiewoningen van totaal toegevoegde woningen					
Bron: CBS					

Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen koop		**43,80**	**43,50**	**42,90**	**43**	
Eenheid:	% koopwoningen van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen corporatiebezit		**35,90**	**35,50**	**35,20**	**35**	
Eenheid:	% corporatiewoningen van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen particuliere huur		**19,50**	**19,90**	**21,40**	**22**	
Eenheid:	% woningen particuliere verhuur van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Afgegeven woningbouwvergunningen (nieuwbouw & verbouw)/ transformatie		**1204**	**872**	**1010**	**445**	**339**
Eenheid:	Aantal woningbouwvergunningen per jaar					
Bron:	ODRA/CBS (cijfers 2023 t/m april 2023)					

Betaalbaar wonen (D)

De woningmarkt zit muurvast. Als we ons beperken tot bijbouwen kunnen we de wooncrisis niet op korte termijn oplossen. We willen voorkomen dat bepaalde doelgroepen worden verdrongen. We zetten maximaal in op het betaalbaar houden van de bestaande voorraad en een eerlijke verdeling van deze betaalbare voorraad.

Op de eerste plaats willen we de vrije huursector zoveel mogelijk reguleren, waarbij we maximaal gebruik zullen maken van de ruimte die de Rijksoverheid biedt. Daarbij zullen we ook extra toezien op de (nieuwe) regels. Hierover gaan we afspraken maken met de ODRA. Om excessen te voorkomen gaan we huurders en verhuurders ondersteunen. We geven verder uitvoering aan het Actieplan Arnhem Helpt Huurders. Indien nodig, zullen we dit actieplan in 2024 actualiseren.

Op de tweede plaats moeten schaarse betaalbare woningen eerlijk verdeeld worden. Voor de verdeling van vrijkomende schaarse sociale woonruimte van toegelaten instellingen, hanteren we een rechtvaardige en evenwichtige verdelingssystematiek. Daarbij zetten we in op het bevorderen van doorstroming in de bestaande voorraad.

Opkoopbescherming/zelfbewoningsplicht (I)

Sinds 2022 kent Arnhem de zogeheten opkoopbescherming. Door de opkoopbescherming is het niet meer mogelijk dat goedkope en middeldure koopwoningen in 20 wijken worden opgekocht om te verhuren. Zo blijven deze (koop)woningen beschikbaar voor starters en mensen met een kleinere portemonnee.

Jaarlijks doen we de raad een herijkt voorstel waarin we, indien mogelijk, hogere grenzen zullen hanteren, om zo nog meer woningen te beschermen voor opkopen door particuliere investeerders.

Vanwege aangepaste wetgeving, is het niet meer mogelijk om de opkoopbescherming toe te passen op nieuwbouwwoningen. Om te voorkomen dat de bescherming voor nieuwbouwwoningen wegviel, zijn in 2023 beleidsregels vastgesteld waarmee we een werkwijze borgen waarbij we in overeenkomsten met ontwikkelaars voor nieuwbouwwoningen een zelfbewoningsclausule opnemen. Deze beleidsregels blijven ook in 2024 een belangrijk handelingskader.

Versterken positie huurders **(I)**

Om problemen op de huurmarkt en malafide verhuurderschap aan te pakken, versterken we de positie van huurders. We willen onder andere voorkomen dat huurders te hoge huren betalen. Dat doen we op de volgende manieren, die we hebben vastgelegd in het tienpunten-actieplan 'Arnhem Helpt Huurders'. Dit actieplan heeft de gemeenteraad in januari 2023 ontvangen. In 2024 zetten we de acties voort. De acties houden onder andere in:

- Beter informeren van huurders over hun rechten en over de mogelijkheden voor ondersteuning door de gemeente.
- Extra subsidie en uitbreiding van dienstverlening door partijen die adviseren en ondersteunen op het gebied van huren en wonen, zoals het Huurdershuis.
- Periodiek herhalen van het in 2021 uitgevoerde onderzoek naar discriminatie op de Arnhemse woningmarkt, via mystery calls en mystery mails. Ook geven we voorlichting aan woningzoekenden om de meldingsbereidheid te vergroten.
- Invoeren van een verhuurdersvergunning: We willen in Arnhem een vergunningsplicht introduceren voor verhuurders. Met een verhuurdersvergunning kan de gemeente malafide verhuurderschap aanpakken en beter zicht krijgen op de kwaliteit en onderhoudsstaat van particuliere huurwoningen. Sinds 2023 bestaat er een wettelijke grondslag voor de invoering van een dergelijk vergunningstelsel: De Wet Goed Verhuurderschap. Omdat de in- en uitvoering van verhuurdersvergunningen het nodige vergt van de gemeentelijke organisatie, zijn er in deze begroting extra middelen opgenomen voor de invoering. Reden daarvoor is dat dit een nieuw rechtsgebied betreft waarvoor beperkte expertise en capaciteit beschikbaar zijn binnen de gemeentelijke organisatie. Ook zal de administratieve afhandeling (registratie en toetsing van de vergunningsvoorwaarden) van alle adressen waarop een vergunningsplicht van toepassing is veel tijd en mankracht vergen.

Woningtoewijzingsbeleid **(I)**

Op basis van de Huisvestingswet 2014 kunnen gemeenten via een huisvestingsverordening (schaarse) huurwoningen naar inzicht verdelen. Veelal is de meettijd leidend bij de toewijzing van een woning. Daarnaast worden woningen verdeeld via loting en kan aan bepaalde groepen voorrang worden gegeven. Door regels over bemiddeling, adverteren en urgentie vast te leggen, kunnen gemeenten bijvoorbeeld statushouders en personen die uitstromen uit instellingen of opvang huisvesten.

In de gehele woningmarktregio Arnhem-Nijmegen kennen we dezelfde regels voor woningtoewijzingen. De huidige huisvestingsverordening vervalt op 1 januari 2024. Daarom dient de gemeenteraad in 2023 nieuwe regels vast te stellen. Deze verordening is samen met regiogemeenten opgesteld.

Doorstroming bevorderen **(I)**

Om relatief grote eengezinswoningen, die momenteel door een- of tweepersoonshuishoudens worden bewoond, vrij te kunnen spelen, verkennen we of we doorstroming actief kunnen stimuleren. Met name het stimuleren van doorstroming van senioren leidt tot lange verhuisketens, waardoor veel huishoudens een volgende stap in hun wooncarrière kunnen maken. De ingezette pilots van doorstroommakelaars (en/of gemeentelijke verhuiscoaches) zetten we voort en intensiveren we.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Actieve zoektijd sociale huurwoning - eengezinswoning	**1,50**	**1,50**	**1,80**	**1,50**	
Eenheid: aantal jaar					
Bron: Regionale woningmarktmonitor					
Actieve zoektijd sociale huurwoning - appartement/ meergezinswoning	**1,30**	**1,50**	**1,60**	**1,70**	
Eenheid: aantal jaar					
Bron: Regionale woningmarktmonitor					

Huisvesting van bijzondere doelgroepen (D)

In Arnhem wonen verschillende doelgroepen die in sommige gevallen, bijvoorbeeld door een geestelijke of fysieke beperking, de behoefte hebben aan specifieke eigenschappen van een woning of die met spoed op zoek zijn naar geschikte huisvesting. Zeker voor groepen die niet vanzelfsprekend zelfredzaam zijn, is een dak boven het hoofd en een eigen thuis het begin van perspectief. Wij voelen ons verantwoordelijk dat elke doelgroep geschikte huisvesting heeft of deze binnen een acceptabele termijn kan vinden. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om (jonge) dak- en/of thuislozen, personen die uitstromen uit jeugdzorginstellingen, mensen die uitstromen uit andere opvang- of beschermd wonen-locaties, en ouderen die langer thuis blijven wonen.

Arnhem heeft in de nota 'Wonen-en-Zorg' de ambitie uitgesproken dat we streven naar een inclusieve stad waarin alle Arnhemmers recht hebben op een veilig thuis en perspectief om zich te ontwikkelen. De gemeente gaat hierop sterker regie voeren. Desondanks is het niet realistisch dat we dit vraagstuk binnen een paar jaar hebben opgelost. Het vergt doorzettingsvermogen en lange adem. Om dit te bewerkstelligen gaan we actief aan de slag met onder andere woningcorporaties, ontwikkelaars, zorginstellingen, welzijnspartijen, belangengroepen en regiogemeenten. Hierbij vinden we het van belang dat we in Arnhem voldoende woningen beschikbaar stellen voor personen behorende tot aandachtsgroepen, met oog voor de leefbaarheid van onze buurten, maar ook dat gemeenten in de regio hun 'fair share' nemen en eenzelfde verantwoordelijkheid tonen. Momenteel wordt hard gewerkt aan een regionale woon-zorg visie die de regionale verdeling gaat uitwerken.

Regievoeren: uitvoering geven aan woonzorgnota (I)

Momenteel stagneert de doorstroom naar zelfstandige woonruimte vanuit instellingen. Bewoners die toe zijn aan zelfstandig wonen (al dan niet met begeleiding) verblijven (veel) langer dan nodig in instellingen, met alle maatschappelijke kosten en problemen van dien. Daarnaast wonen steeds meer ouderen in woningen die eigenlijk niet langer geschikt zijn om zelfstandig in te wonen. De oorzaak is het gebrek aan geschikte (betaalbare) woonruimte, waardoor doelgroepen met elkaar concurreren om schaarse woonruimte.

Om meer (passende) woonruimte te realiseren is in deze begroting het voorstel opgenomen voor additionele middelen om uitvoering te geven aan deze opgaven en beter te kunnen sturen op het versneld realiseren van huisvesting.

We gaan de komende jaren regie voeren op dit verdelingsvraagstuk, zodat we een rechtvaardige toewijzing bewerkstelligen en de wachttijden voor uitstroom verkorten. Uiteraard met de ambitie om te streven naar gevarieerde wijken met voldoende veerkracht. De wijze waarop we regie gaan voeren is uitgewerkt in de Nota Wonen-en-Zorg.

Concreet streven we naar passende en tijdige uitstroommogelijkheden naar zelfstandige woonruimte vanuit onder andere de Jeugdzorg, Maatschappelijke Opvang, Centraal Orgaan opvang Asielzoekers en de Wet Langdurige Zorg. Om dit te bereiken is het noodzakelijk dat we als gemeente Arnhem duidelijke uitgangspunten formuleren, het beschikbare aanbod vergroten, een goede verdeelsleutel maken en regie voeren op de uitvoering door samenwerkingspartners.
Dit betekent ook dat er bij de instroom van bijzondere doelgroepen in de wijken niet alleen oog is voor de nieuwe bewoner, maar ook voor de huidige bewoners. Zo nodig maken we met welzijnsorganisaties en zorgpartijen afspraken om dit te faciliteren. Daarnaast vragen we in de nieuwbouw, transformatie, herstructurering en aanpassingen in bestaande bouw aandacht (en stellen we waar mogelijk eisen) voor de woonbehoefte van deze doelgroepen. We stimuleren pilots zoals bijvoorbeeld collectieve woonvormen en Collectief Particulier Opdrachtgeverschap die een bijdrage aan dit vraagstuk leveren. Ook concepten voor flexwonen kunnen hierin bijdragen.

Daarnaast is ons uitgangspunt ook een eerlijke en realistische regionale verdeling. Om te voorkomen dat de uitstroom van voorzieningen voor een onevenredig groot deel in Arnhem ‘landt’, maken we afspraken met omliggende gemeenten voor het huisvesten van deze groepen.

Huisvesting arbeidsmigranten (I)

Arbeidsmigranten vormen een aparte doelgroep die over het algemeen minder zelfredzaam is en specifieke eisen stelt aan huisvesting. Deze groep is echter wel van groot belang voor onze regionale en nationale economie. De komende jaren verwachten we een groei van het aantal in de regio woonachtige en werkzame arbeidsmigranten. Hoewel deze werknemers van groot belang zijn voor onze lokale economie, is er veelal nog geen geschikte huisvesting voorhanden. In Arnhem merken we dat dit gebrek aan geschikte huisvesting tot gevolg heeft dat woningen in woonwijken worden opgekocht voor deze doelgroep en dat dit in sommige gevallen overlast voor omwonenden met zich meebrengt en woningen van een beperkte woonkwaliteit voor de arbeidsmigranten. Ook is er een reëel risico op uitbuiting van arbeidsmigranten.

In Arnhem vinden we het van belang dat arbeidsmigranten goed gehuisvest worden. In 2023 hebben we daarom regels vastgesteld om logiesvoorzieningen voor kortdurende huisvesting te faciliteren. (Arbeidsmigranten die zich hier permanent willen vestigen, zijn uiteraard afhankelijk van de 'reguliere' woningmarkt, en in mindere mate van deze specifieke voorzieningen). Aan deze beleidsregels zullen we in 2024 uitvoering geven. In deze regels

hebben we verduidelijkt op welke locaties huisvesting voor arbeidsmigranten (die hier kortdurend verblijven) denkbaar is. Van belang hierbij is dat de woonkwaliteit op orde is; we hebben daarom vastgelegd dat er een beheerder dient te zijn en dat het wooncontract gescheiden dient te zijn van het werkcontract. Bij het opstellen van deze beleidsregels hebben we de behoefte bij Arnhemse bedrijven aan huisvesting voor arbeidsmigranten gepeild.

Omdat dit bovenal een regionaal vraagstuk is, sluiten we ons aan bij de acties vanuit de Groene Metropoolregio om de komende jaren op regionaal niveau de samenwerking tussen gemeenten, bedrijfsleven en huisvesters te bevorderen.

Uitbreiden woonwagenlocaties **(I)**

We geven uitwerking aan het ‘plan van aanpak uitbreiden woonwagenlocaties’ (juni 2020). We zijn gestart met de uitbreiding van het aantal standplaatsen voor verschillende locaties (Gelderse Rooslaan, Bethaniënstraat, Schuytgraaf). In samenwerking met de woningcorporaties en Huurdersvereniging woonwagenbewoners Arnhem is een nieuw toewijzingssysteem vastgesteld. Dit is een uitwerking van de vigerende Huisvestingsverordening.

Goede woningen in leefbare wijken **(D)**

Naast de betaalbaarheid van de woning is de juiste kwaliteit belangrijk voor de woonbeleving van onze inwoners. Onder woonkwaliteit verstaan we een duurzame, gezonde woning die levensloopgeschikt is en de juiste omvang heeft voor de doelgroep die erin woont en voor de plek waar de woning staat.

Arnhem staat voor het versterken van de identiteit van wijken en het vergroten van de verscheidenheid binnen wijken. Een zekere differentiatie en variatie in huishoudens, inkomens en woningen biedt ruimte aan het maken van een wooncarrière in de wijken. Onze focus ligt op verminderen van de druk op de kwetsbare wijken en voorkomen dat wijken afnemen in leefbaarheid. We werken hiertoe samen met onze partners: corporaties, maatschappelijke partners en medeoverheden. Met ontwikkelende partijen gaan we in het kader van het stadsakkoord het gesprek aan over hoe nieuwbouwinitiatieven kunnen bijdragen aan het creëren van diverse woonmilieus.

Woningen verduurzamen **(I)**

Gezien de stijgende energieprijzen is de urgentie om energie te besparen hoger dan ooit. Voor het verduurzamen van woningen is een Arnhems isolatieprogramma opgesteld. Hierin zijn concrete verduurzamingsdoelen geformuleerd. Voor de corporatiewoningen wordt, in samenhang met dit isolatieprogramma, samen met de woningcorporaties een ‘Versnellingsprogramma verduurzaming bestaande woningen’ opgesteld, en starten we met de uitvoering van dit programma.

Vanuit de Transitievisie warmte, die in 2022 is vastgesteld, werken we samen met de corporaties verder aan de 10 kansrijke wijken (aardgasvrij voor 2030) en starten we met het verkennen van de mogelijkheden voor duurzame warmte in de vijf onderzoeksgebieden (Malburgen, Arnhem-West, Centrum, Presikhaaf en de Geitenkamp).

Met behulp van het Volkshuisvestingsfonds (SEWA-regeling) gaan we verder met het verduurzamen van particuliere woningen in Arnhem-Oost. Omdat dit voor een belangrijk deel om 'gespikkeld bezit' gaat, werken we hiertoe nauw samen met de corporaties. De corporaties en de gemeente werken ook samen in de aanpak energiearmoede.

De uitvoering van de inspanningen rondom het verduurzamen van woningen valt onder het programma NEMIA en is daar meer in detail beschreven.

Hulp aan Verenigingen van Eigenaren **(I)**

Om een toekomstbestendige woonkwaliteit van alle woningen in Arnhem te stimuleren, verkennen we hoe we kwetsbare woningeigenaren en Verenigingen van Eigenaren (VvE’s) aan kunnen spreken en zo nodig helpen bij het goed omgaan met hun onroerend goed. Hiertoe is onder andere een speciaal loket in het leven geroepen om VvE's te helpen met hun energie- en verduurzamingsvragen. In 2024 onderzoeken we of we dit loket kunnen verbreden om VvE's ook te helpen met basisvragen over onderhoud en het tot leven wekken van VvE's.

Levensloopgeschikte woningen ontwikkelen en bestaande woningen levensloopgeschikt maken **(I)**

Bij nieuwbouwontwikkelingen maken we afspraken over levensloopgeschikte woningen in een levensloopgeschikte omgeving. Samen met corporaties proberen we doorstroming van ouderen uit eengezinswoningen te bevorderen (zie de inspanning 'doorstroming bevorderen' onder betaalbaar wonen) en maken we afspraken over de juiste portefeuille in de stad die aansluit bij de doelgroep. Zoals in de Wonen-en-zorg-nota opgenomen voeren we een onderzoek uit om meer inzicht te krijgen in de motiveringen van bewoners om wel/niet de eigen woning geschikt te maken.

Gezond binnenklimaat/gezond wonen **(I)**

In samenwerking met stakeholders brengen wij de aandachtspunten in beeld die spelen op het gebied van gezond wonen. Op dit moment wonen niet alle Arnhemmers in een gezonde, schimmelvrije woning. Met corporaties geven we daarom uitvoering aan een actieplan om vocht- en schimmelproblemen in woningen te voorkomen en te beperken. Hiertoe is onder andere een onafhankelijke ‘schimmelexpert’ aangesteld. Een pilot met deze schimmelexpert loopt tot en met het voorjaar 2024. In samenwerking met de GGD verkennen we in brede zin de (samenhang van) aspecten die horen bij een gezond binnenklimaat, zoals temperatuur, geluid en luchtkwaliteit.

Handhaving minimale woonkwaliteit **(I)**

Bewoners van huurwoningen en kamers ervaren regelmatig achterstallig onderhoud dat dusdanig is dat de woning niet meer aan wet- en regelgeving voldoet. Voor hen was het tot nu toe lastig om meldingen te doen. In afstemming met ODRA verkennen we laagdrempelige manieren om meldingen te maken van ernstige bouwkundige problemen die de veiligheid of gezondheid van bewoners kunnen schaden. De ODRA ontvangt aanvullende middelen om actiever toe te zien op de kwaliteit van woningen. Op basis van deze meldingen kan de ODRA de bestaande handhavingstaken efficiënt uitvoeren.

Gemeenten worden via de Wet goed verhuurderschap verplicht een meldpunt in te richten voor huurders en hun klachten. Hoewel dit meldpunt zich vanuit de wet primair richt op het voorkomen van willekeur, bedreiging en intimidatie vanuit de verhuurder, gaan we in Arnhem ook regelen dat huurders met klachten over het onderhoud bij dit meldpunt terecht kunnen.

Uitvoeren beleid op splitsen en verkameren **(I)**

Om beter te kunnen sturen op de negatieve effecten van woningsplitsing en verkamering, zoals de negatieve effecten op de leefbaarheid in bepaalde wijken en om grip te houden op de ruimtedruk in bepaalde wijken geven we verder uitvoering aan de activiteiten uit het Plan van Aanpak woningsplitsing en verkamering. Hierbij maken we het enerzijds mogelijk dat initiatiefnemers voldoende woonruimte in onze stad kunnen realiseren, maar gaan we anderzijds ook woonoverlast tegen en borgen we een hoogwaardige ruimtelijke kwaliteit.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Rapportcijfer woning	**7,70**		**7,70**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de woning op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Leefbaarheid in eigen buurt	**7,20**		**7,20**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de leefbaarheid in de buurt op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Woonomgeving	**7,40**		**7,40**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de woonomgeving op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte (A)

Een prachtige, groene openbare ruimte vormt de sleutel tot een bruisende en gezonde stad waarin het heerlijk wonen, werken en ontspannen is. Arnhem is gezegend met fraaie openbare ruimtes, waarvan de vele stadsparken absolute parels zijn dankzij de schitterende ligging en rijke geschiedenis. Maar we kunnen niet stilzitten. Klimaatverandering, afname van biodiversiteit, verbetering van leefbaarheid in wijken en de enorme druk op groene gebieden vragen om actie. Daarom moeten we de komende jaren fors investeren in onze groene leefomgeving. We doen dit onder de vlag van het programma ‘radicaal vergroenen’. In dit programma combineren we de vergroeningsopgave met klimaatadaptatie en integreren we die in opgaven op het gebied van mobiliteit, verdichting en leefbaarheid.

Met klimaatadaptatie maken we Arnhem bestand tegen de grillen van het veranderende klimaat, met zijn extreme weersomstandigheden. We passen de stad slim aan en ontwerpen nieuwe stedelijke gebieden die weerbaar zijn tegen overstromingen, hevige regenval, hitte en droogte. Dit alles is vastgelegd in onze klimaatadaptatiestrategie, die in 2021 is aangenomen. Aan de hand van deze strategie zorgen we voor wateropvang in de bodem, een betere afvoer bij zware buien en verminderen we hitteproblemen. Vergroenen is daarbij een belangrijk middel. We gaan de stad radicaal vergroenen.

Onze groenvisie zet daarbij de koers uit voor een groenere toekomst. We gaan bijvoorbeeld meer bomen planten, en onze aanwezige bomen de kans geven om majestueus uit te groeien, zoals we hebben vastgelegd in ons ambitieuze bomenplan. We hebben prachtige groene gebieden die we nóg beter kunnen verbinden, de bodem kunnen optimaliseren en de biodiversiteit kunnen vergroten. En laten we vooral niet vergeten dat er nog steeds wijken zijn met veel te weinig groen! Samen kunnen we Arnhem transformeren tot een groene voorbeeldstad met prachtige plantsoenen, bomen, gezellige pocketparkjes en groene gevels. Arnhem zal zich verder ontwikkelen als een groene stad waar we met recht trots op kunnen zijn.

We werken nauw samen met bewoners en partners om deze uitdagingen aan te gaan. Juist in tijden van crisis, zoals tijdens de pandemie en hittegolven, hebben we geleerd hoe waardevol groen is om onze stad leefbaar te houden. Leefbaarheid, klimaatadaptatie, biodiversiteit en gezondheid zijn de kernthema’s voor de vormgeving en onderhoud van onze groene openbare ruimte.

Naar een klimaatadaptieve stad (D)

De Strategie Klimaatadaptatie geeft aan hoe we Arnhem willen aanpassen aan de extreme weersomstandigheden in het toekomstige klimaat en de stad tegelijkertijd groener en leefbaarder gaan maken. Uitgangspunt van deze strategie is dat we samen met de bewoners, bedrijven en onze partners werken aan de opgaven voor klimaatadaptatie. Hierbij zetten we in op:

- Negatieve effecten van hitte tegen gaan
- Schade en overlast door extreme buien zoveel mogelijk voorkomen
- Negatieve effecten van droogte tegen gaan

Samen met onze partners is de 'Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Arnhem' opgesteld. Dit document geeft een overzicht van de vele acties die we samen uitvoeren om Arnhem klimaatbestendiger te maken. We zullen de uitvoeringsagenda in de loop van 2024 actualiseren. We gaan ook verder onderzoeken welke indicatoren en meetinstrumenten bruikbaar zijn om te meten wat het effect is van onze maatregelen.

We voeren de klimaatadaptatietoets uit (I)

Teneinde de stad klimaatbestendiger te maken gaan we ervoor zorgen dat bij nieuwe projecten de ambities rondom klimaatadaptatie worden meegenomen. Hiervoor werken we in 2023 aan een klimaattoets. Met een klimaattoets zorgen we ervoor dat alle projecten (gebiedsontwikkelingen, herinrichtingen en maatregelen in de openbare ruimte) gaan bijdragen aan een klimaatbestendiger Arnhem en dat daarbij alle aanwezige kansen optimaal worden benut. In 2024 gaan we een eerste versie van deze toets in de praktijk toepassen. Bij de ontwikkeling van de klimaatadaptatietoets sluiten we aan bij de ‘landelijke maatlat’ die hiervoor ontwikkeld wordt.

We voeren het Lokaal hitteplan uit (I)

In 2023 hebben we samen met onze partners een lokaal hitteplan opgesteld. In 2024 zal dit plan leidend zijn wanneer een hittegolf optreedt. Het geeft aan op welke manier verschillende partijen communiceren en hoe met name kwetsbare groepen geïnformeerd worden over de aankomende hitte. Daarbij wijzen we op de risico’s van hitte en informeren we het publiek over wat je kunt doen om de negatieve effecten van hitte zoveel mogelijk te voorkomen.

We vergroenen door projecten Openbare Ruimte en Mobiliteit (I)

Maatregelen voor vergroening en maatregelen voor klimaatadaptatie realiseren we in combinatie met andere maatregelen in de openbare ruimte zoals groot onderhoud en mobiliteitsprojecten. De middelen die beschikbaar zijn in het klimaatadaptatiefonds zetten we in om in deze projecten extra kansen voor vergroening en klimaatadaptatie te realiseren. Het project 'Renaissance Velperweg' is een goed voorbeeld van zo'n project. Naast verkeersmaatregelen en groot onderhoud wordt deze verkeersader opgewaardeerd tot een groene laan die de landgoederen met elkaar verbindt in plaats van scheidt. Ook staan versmalling (en dus vergroening) van de Deelenseweg en delen van de Utrechtseweg op het programma. Ook in de wijken voeren we projecten uit waarbij we meer groen en wateropvang realiseren. Bij de herinrichting van de Hommelseweg die mogelijk al in 2024 plaatsvindt gaan we belangrijke maatregelen nemen om wateroverlast in de toekomst te verminderen.

We realiseren een koel netwerk (I)

We werken in Arnhem aan het realiseren van een koel netwerk. Dit netwerk biedt (kwetsbare) Arnhemmers de mogelijkheid om ook tijdens hittegolven gebruik te blijven maken van de openbare ruimte. Via beschaduwde routes en koele plekken kunnen bewoners de belangrijkste voorzieningen bereiken en gebruik maken van de koele plekken als hun eigen woonomgeving te warm wordt. De verschillende schakels van dit netwerk die al zijn gerealiseerd worden gaandeweg verbonden zodat een samenhangend netwerk ontstaat. In 2023 is een subsidieaanvraag ingediend om in Europees verband verder te werken aan de uitwerking en realisatie van dit netwerk. Maar ook als deze aanvraag niet gehonoreerd wordt gaan we ermee aan de slag.

We stimuleren de bewoners om klimaatadaptieve maatregelen te nemen (I)

Er is in Arnhem veel draagvlak en enthousiasme om de stad klimaatbestendiger te maken. Veel Arnhemmers willen zelf voor hun stad zorgen en vergroenen hun eigen dak, tuin of woonomgeving waaronder ook de openbare ruimte. De gemeente stimuleert dit door bewoners, bedrijven en instellingen te ondersteunen bij het maken van plannen en met een subsidieregeling om de plannen te helpen financieren. De subsidieregeling is in 2023 uitgebreid en toegankelijker gemaakt zodat meer inwoners er makkelijker gebruik van kunnen maken.

We zetten verharding om naar groen (I)

Veel verharding leidt tot een grotere opwarming en meer wateroverlast. In de Strategie Klimaatadaptatie is daarom de ambitie benoemd om de hoeveelheid verharding in Arnhem met 10% terug te dringen. In samenhang met mobiliteit worden bij diverse reconstructies wegen versmald waarbij meer groen ontstaat, vaak in combinatie met het verlagen van de maximum snelheid. Ook bij maatregelen in de woonomgeving benutten we veel kansen om de hoeveelheid verharding terug te dringen. Daarnaast geven we uitvoering aan het groen parkeren, waarbij nieuwe parkeerplaatsen waterdoorlatend of groen worden uitgevoerd. Ook richten we ons op het terugdringen van de verharding in particuliere tuinen.

Arnhems groen versterken (D)

Arnhem is één van de groenste steden van Nederland en dat willen we ook zo houden. Vanwege de klimaatverandering en het verlies van biodiversiteit blijkt meer dan ooit hoe belangrijk het groen is om de stad leefbaar en aantrekkelijk te houden voor zowel mens als dier. Het beleid voor het Arnhemse groen is geformuleerd in de Groenvisie. Het beleid voor bomen is uitgewerkt in het Bomenplan. De komende jaren zullen we ons vooral richten op de volgende thema's:

- Herkenbare stad: Vergroten van de waarden van bossen en (wijk)parken
- Natuurvriendelijke stad: Vergroten van de biodiversiteit
- Groene gezonde stad: Vergroenen van de stad
- Duurzaam beheerde stad: Toekomstbestendig beheer
- Samenwerkende stad: Samen de stad vergroenen

Om doelen meetbaar te maken werken we aan monitoring. Zo monitoren we op verschillende locaties de biodiversiteit en meten we de toe- of afname van boomkroonoppervlakte. Om de effecten en resultaten van deze metingen goed te kunnen interpreteren zijn data van over een langere periode van meerdere jaren noodzakelijk.

We zorgen voor kwalitatief hoogwaardige bossen, natuurterreinen en stads- en wijkparken (herkenbare en duurzaam beheerde stad) (I)

- We houden onze waardevolle bossen en parken op orde en zetten in op het vergroten en versterken van de verbinding van en tussen deze gebieden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens.
- We geven uitvoering aan maatregelen benoemd in beheervisies stadsparken, bossen en natuurterreinen. In 2024 starten we met het uitvoeren van maatregelen benoemd in de nieuwe visie op Sonsbeek, Zijpendaal & Gulden Bodem. We planten bosranden en bijzondere beplantingsraden aan, we knappen de centrale plek in park Gulden Bodem op en passen de parkbebording aan.
- In natuurgebied de Zuidelijke Uiterwaarden realiseren we de verbinding tussen natuurgebied Meinerswijk en de Bakenhof. Het Museumpark aan Onderlangs wordt opgeknapt tot volwaardig stadspark, waarbij een significant aandeel aan asfalt wordt ingeruild voor groen en bomen.
- We starten met het opstellen van een nieuwe beheervisie voor park Klarenbeek en Braamberg.

- We realiseren het Wijkpark Laarkwartier nabij station Arnhem-Zuid. Dit wordt een plek waar stadsnatuur en bewoners elkaar ontmoeten.
- We houden het areaal bos in stand en breiden dit uit door extra bos aan te planten of (bos)grond te verwerven. We versterken de klimaatbestendigheid van het bos waarbij de focus ligt op het vasthouden van water en het verbeteren van de organische stofbalans. We vergroten de biodiversiteit door het verbeteren van de horizontale en verticale gelaagdheid, het vergroten van structuurvariatie en soortvariatie in het bos.

We vergroten de groenmassa van bomen (herkenbare stad) (I)

Bij het streven naar een groene stad kijken we niet alleen naar de hoeveelheid bomen, maar ook naar de 'groenmassa': de omvang van de boomkronen.

- Het vergroten van de groenmassa doen we door het aanplanten van extra bomen, het verbeteren van de groeiplaatsen van bestaande bomen en het beschermen en ouder laten worden van bomen. We gaan extra bomen aanplanten op hitteplekken, in de wijken, in park en buitengebied. Deze bomen krijgen voldoende ondergrondse en bovengrondse groeiruimte op basis van het Bomenplan Arnhem.
- Potentiële plantlocaties voor extra bomen zijn in beeld. Aanplant van extra bomen wordt uitgevoerd in het plantseizoen (november - maart). Het streven is een groot aantal extra straatbomen, plantsoen- en parkbomen aan te planten. Een deel van deze bomen zijn fruit- en nootdragende bomen.
- Op minimaal 50 locaties worden de groeiplaatsomstandigheden van buitengewone bomen verbeterd zodat ze gezond en vitaal blijven en nog ouder kunnen worden. Stadsbomen en lanen krijgen extra zorg en aandacht zodat ze uit kunnen groeien tot Buitengewone bomen. Onder bomen die in gras staan wordt niet meer of veel minder gemaaid om de kwetsbare bodem en groeiplaats te beschermen.
- Jaarlijks monitoren we de voortgang van het boomkroonvolume. Dit is uitgewerkt in de uitvoeringsagenda van het Bomenplan Arnhem.

We stimuleren stadslandbouw verpachte agrarische gronden in eigendom van gemeente Arnhem om deze natuurinclusief te bewerken en te beheren (natuurvriendelijke stad) (I)

Samen met onze partners in de stad wordt in 2024 een nieuwe visie duurzame (stads)landbouw en duurzaam voedsel opgesteld. We stimuleren en ondersteunen (bewoners)initiatieven op het gebied van stadslandbouw en eetbaar groen, onder meer door de subsidieregeling GroenBlauwe Initiatieven. We pakken daarnaast kansen om duurzame stadslandbouw te stimuleren en te faciliteren. Samen met de pachters van onze agrarische gronden zetten we actief stappen ten behoeve van natuurinclusieve landbouw en agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Er zijn twee gebiedsprocessen natuurinclusieve landbouw gaande, in Arnhem Noord (gebiedsproces natuurinclusieve landbouw Arnhem Noord) en het uiterwaardengebied (gebiedsproces natuurinclusieve landbouw Veluwezoom/IJssel). Over een oppervlakte van tientallen hectares landbouwgrond is aandacht voor landschappelijk systeemherstel met focus op herstel van bodem, waterhuishouding en biodiversiteit. Hierbij valt te denken aan de aanleg van landschapselementen als poelen, hagen en struweel, de realisatie van bloemrijke akkerranden en wintervoedselakkers, de toepassing van strokenteelt en duurzame (niet-kerende) bodembewerking. Deze maatregelen vergroten de waarde van het landschap voor dier en plant (biodiversiteit) en mens (gezondheid). Het draagt bij aan het toekomstbestendig houden van de stad op het gebied van klimaat: verbeteren van de bodem leidt tot het beter kunnen vasthouden en bufferen van water en het voorkomen van verdroging en het draagt bij aan de landschappelijke ecosystemen.

We vergroten onze kennis en verbeteren de biodiversiteit en het leefgebied van kenmerkende soorten (natuurvriendelijke stad) (I)

We gaan de kennis vergroten over biodiversiteit in Arnhem. Op basis van deze kennis gaan we gericht maatregelen nemen om de biodiversiteit te vergroten. Dit doen we in diverse gebieden in de stad, park en buitengebied, waarbij elk jaar 3 gebieden worden gemonitord.
We gaan de biodiversiteit in de stad structureel monitoren en van daaruit vergroten. Want wanneer we weten hoe het ervoor staat met de biodiversiteit, weten we gerichter welke maatregelen we moeten uitvoeren. Vanaf 2021 gebeurt dit op 14 plekken in Arnhem. Na elk jaar volgt een beheer- en ontwikkeladvies van de in dat jaar gemonitorde gebieden, dat de gemeente gaat uitvoeren.
Tevens doet stichting EIS (kenniscentrum voor Insecten) onderzoek naar gebieden met bijzondere of kwetsbare wilde bijen en zweefvliegen in Arnhem, inclusief een advies over het verbeteren van de biotoop. Deze kennis gaan we toepassen bij het beheren van de openbare ruimte. We starten een onderzoek naar de aanwezigheid van vleermuizen in de stad.

We hanteren een groennorm van 3-30-300 (groene en gezonde stad) (I)

Een groene en gezonde stad is gebaat bij de aanwezigheid van voldoende groen. Groen verbetert de fysieke en mentale gezondheid van onze inwoners en is een leefgebied voor planten en dieren. De norm houdt in dat elke inwoner vanuit zijn raam minimaal zicht heeft op 3 significante bomen, er 30% bladerdek in de wijk is en er binnen 300 meter van elke woning een stuk groen van minimaal 1 hectare aanwezig is. Dit betekent onder andere dat in alle wijken kleinschalige parkjes komen die ook gebruikt kunnen worden voor verkoeling, spelen van kinderen, het geven van een buitenles enzovoort. In 2024 gaan we verkennen of zo'n parkje in een groenarm deel van Klarendal realiseerbaar is.
In nieuwe ontwikkelingen hanteren we deze norm. In de bestaande stad streven we deze norm na. In 2023 is in beeld gebracht op welke plekken de stad nog niet voldoet aan de norm. In 2024 en de jaren daarna zullen we op deze plekken extra inzetten op het toevoegen van meer groen en bomen.

We stellen wijkgroenagenda's op (samenwerkende stad) **(I)**

De ambities om de leefbaarheid in de wijken te verbeteren door te vergroenen zetten we voort met de wijkgroenagenda's. Inmiddels zijn deze voor een groot aantal wijken gereed. Het accent komt in 2024 meer op de uitvoering te liggen. Het gaat daarbij om Malburgen, Arnhem-West, Rijkerswoerd, Arnhemse Broek, Klarendal, Elderveld, Alteveer/Cranevelt, St. Marten/Sonsbeek en natuurlijk de binnenstad. In de loop van 2024 zal ook gestart worden met het opstellen van wijkgroenagenda's voor de overige wijken.

We voeren de campagne Andere Arnhemmers uit (samenwerkende stad) **(I)**

Via de campagne Andere Arnhemmers brengen we natuur en biodiversiteit onder de aandacht bij onze inwoners. Dit doen we vanuit de Molenplaats Sonsbeek, samen met groene partijen in de stad. In 2022 is een stadsnatuurkaart gemaakt met bijzondere verhalen over dieren en planten. Een mooi product om de natuur in Arnhem te promoten. In 2024 worden diverse lezingen gegeven in de Molenplaats Sonsbeek over natuur in Arnhem. Zo krijgen onze inwoners meer kennis van onze natuur, en worden ze in de gelegenheid gesteld bijzondere plekken op te zoeken om van de natuur in de stad te genieten. Deze campagne streeft ernaar dat onze bewoners zich nog meer gaan inzetten voor de natuur in hun eigen leefomgeving.

Aandacht voor dierenwelzijn **(A)**

In en om onze stad leven niet alleen mensen, maar ook dieren. We willen dat er voor deze dieren plek is en daarom betrekken we hun welzijn bij de keuzes die we maken. De aanwezigheid van dieren is niet altijd alleen maar mooi of bijzonder. Huisdieren worden soms aan hun lot overgelaten. De dieren kunnen zorgen voor gevaar, overlast of schade. We proberen dit op een zo diervriendelijk mogelijke wijze te voorkomen. We vinden het belangrijk dat er geen (verdwaalde of verlaten) gezelschapsdieren rondzwerven en dat zieke of gewonde in het wildlevende dieren die in de openbare ruimte worden aangetroffen kunnen worden opgevangen.
Alle dieren, zowel overlastgevende, gehouden, als in het wild levende dieren, verdienen onze zorg en aandacht. We vinden het belangrijk dat mens en dier in harmonie samen kunnen leven en hebben daarom onze ambities op dit gebied neergelegd in de Visie Dierenwelzijn 2021-2030.

Het dierenwelzijn van dieren in de gemeente Arnhem verbeteren **(D)**

Wij erkennen de intrinsieke waarde van in het wild levende dieren en laten hen zoveel mogelijk met rust. We streven daarbij naar een gezonde leefomgeving met zo min mogelijk onnatuurlijke barrières. Daarom werken we mee aan projecten zoals de zonering van recreatie op de Veluwe en daarom is dierenwelzijn een belangrijk speerpunt bij hoe we het buitengebied gebruiken bij andere doeleinden.

Verbinden en versterken ecologische hoofdstructuur **(I)**

We houden onze waardevolle bossen en parken op orde en zetten in op het vergroten en versterken van de verbinding van en tussen deze gebieden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens. In natuurgebied de Zuidelijke Uiterwaarden realiseren we de verbinding tussen natuurgebied Meinerswijk en de Bakenhof.

We werken aan het vergroten van de biodiversiteit met natuurvolgend beheer, het verbinden van leefgebieden en het opheffen van barrières, zodat dieren (wilde bijen en vlinders, vogels, vleermuizen, das, edelhert en wolf) meer en beter leefgebied hebben en meer mogelijkheden hebben voor migratie.
Verder willen wij, samen met andere zuid-Veluwse gemeenten, in overleg gaan met de provincie over rollen en verantwoordelijkheden ten aanzien van de wolf.

Ondersteuning geven aan eigenaren **(I)**

Soms hebben eigenaren wat ondersteuning nodig bij het zorgen voor hun huisdier. Zo kunnen sommige Arnhemmers de medische kosten van een dierenartsbezoek niet betalen, waardoor hun dier niet de zorg krijgt die het nodig heeft en onnodig lijdt. Gelrepashouders krijgen daarom bij deelnemende dierenartsen 50% korting (tot € 450) op de rekening. Voor mensen die om een andere reden (tijdelijk) niet meer voor hun huisdier kunnen zorgen onderzoeken wij oplossingen. We proberen dieren uit het asiel te houden met alternatieve zorgmogelijkheden voor huisdieren en door het gesprek aan te gaan met zorginstellingen.

Continueren van een goede opvang van (zwerf)dieren **(I)**

Onze overeenkomst voor dierenopvang met het Dierentehuis Arnhem e.o. eindigt op 1 oktober 2023. We spannen ons in om de opvang na deze datum te continueren, waarbij dierenwelzijn, maatschappelijke meerwaarde en duurzaamheid voorop staan. We trekken daarbij zoveel mogelijk gezamenlijk op met de andere gemeenten die hun dierenopvang laten verzorgen door het Dierentehuis.

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling (A)

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling is een essentieel onderdeel van een duurzame woon- en leefomgeving. De gemeentelijke ambitie die past in het landelijk beleid blijft om afval zoveel mogelijk te hergebruiken en daarmee de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden, verder te verkleinen. De criteria die gebruikt worden bij de keuzes voor de manier waarop de afvalinzameling is ingericht, zijn naast dit milieubelang, de gebruiksvriendelijkheid en service voor de inwoner en de kosten die hiermee gemoeid zijn.

In juni 2022 is de nieuwe afvalkoers voor 2022-2026 vastgesteld. De ambitie van het hierin opgenomen Arnhemse afvalbeleid voor de komende jaren is tweeledig. We willen een schonere woonomgeving en we willen het hergebruik van grondstoffen verbeteren en daarmee de hoeveelheid restafval verminderen. Bewustwording bij inwoners van de noodzaak van afvalscheiding en het schoonhouden van de leefomgeving is een rode draad door alle thema's.

Reductie hoeveelheid restafval (D)

Het is de ambitie om de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden naar beneden te brengen. We hebben de afgelopen jaren aangetoond dat er op het gebied van afvalscheiding en reductie van het restafval en het verbeteren van de kwaliteit van de gescheiden ingezamelde stromen, nog veel mogelijk is. Het verder verbeteren van het gescheiden inzamelen van GFT-/GFE-afval, zowel bij laagbouw als bij hoogbouw, biedt nog het nodige perspectief. Daarnaast blijft het voorkomen van afkeur door de bijmenging van ander afval in het gescheiden ingezamelde PBD-afval (Plastic, Blik en Drankenkartons) een belangrijk doel waarmee een de reductie van het aantal kilo's restafval gerealiseerd kan worden. Ook wordt verwacht dat de landelijke invoering van producentenverantwoordelijkheid voor textiel en de intensivering die we op textielinzameling gaan plegen, leidt tot een betere scheiding van deze stroom en daarmee een vermindering van de hoeveelheid restafval.

De afvalstoffenheffing is nu voor 84 procent kostendekkend. Dat betekent dat er geld uit de algemene middelen wordt ingezet om afvalverwerking te betalen. Wij vinden het logisch dat de kosten van afvalverwerking gedragen worden door de gebruikers en dat de heffing zoveel als mogelijk kostendekkend is. Daarom verhogen we de heffing de komende 4 jaar stapsgewijs naar 95 procent kostendekkendheid.

In 2022 hebben we per inwoner 207 kilogram restafval ingezameld. Op 15 juni 2022 heeft de raad de Afvalkoers 2022-2026 vastgesteld. Hierin staat beschreven op welke manier we streven naar minder restafval per inwoner. Over de uitvoering van de Afvalkoers wordt de gemeenteraad op de hoogte gehouden via de kwartaalrapportages Afval. Hier vindt u de meest recente rapportage.
Sinds de vaststelling van Arnhem Schoner hebben we aan de Afvalkoers als volgt uitvoering gegeven:

- Invoering van de Ja/Ja sticker is voorbereid en deze is er vanaf 6 juli 2023.
- Traject verbetering kwaliteit PBD is ingezet met bemoedigende resultaten (zie rapportage eerste kwartaal 2023).
- Instellen van een klankbordgroep met de eerste bijeenkomst in december 2022 en tweede in juli 2023.
- Er zijn stappen gezet met onze toezichthouders op het oneigenlijk gebruik van ondergrondse containers door bedrijven en het aanspreken van die bedrijven op het schoonhouden van hun directe omgeving.
- Een onderzoek naar Groente-, Fruit- en Etensresten (GFE) verzamelcontainers loopt, inclusief een onderzoek naar de toegankelijkheid van deze containers zodat we tot een succesvolle uitrol kunnen komen. Het tijdspad hiervoor is afhankelijk van de uitkomst van dit traject en eventueel een aanbestedingstraject voor toegankelijkere containers.

Beleidsontwikkeling afvalreductie (I)

Helaas zien we dat de hoeveelheid restafval nog ver boven onze doelstelling ligt. Het hergebruiken van grondstoffen door scheiding van afval en zo het verminderen van de hoeveelheid restafval wordt grotendeels bepaald door het scheidingsgedrag. Zelfs bij een technische oplossing als mechanische nascheiding van PBD-afval, is bronscheiding van afvalstromen zoals GFT van belang.
Het veranderen van gedrag vraagt tijd. We hebben er op basis van de resultaten van bijvoorbeeld het kwaliteitsverbeteringstraject van PBD, vertrouwen in dat we nog stappen kunnen maken.
Tegelijkertijd willen we nieuwe sturingsinstrumenten ontwikkelen om de doelstellingen op afvalreductie te bereiken. Dit vraagt een nieuwe aanpak die in de komende begrotingsperiode verder wordt uitgewerkt. Bij het onderzoek naar alternatieve systemen die bijdragen aan de milieudoelen zal nadrukkelijker de inbreng, medewerking en betrokkenheid van de inwoners gevraagd worden. Dit gebeurt onder meer door middel van een burgerberaad en een klankbordgroep afval.

We willen proberen de landelijke (VANG-)doelstelling van 30 kilo in 2025 te halen.
Eind 2023 stuurt het college een evaluatie van het afvalbeleid naar de raad. Mocht blijken dat de geboekte voortgang onvoldoende is om ons doel voor 2025 te halen, dan zijn maatregelen noodzakelijk. Hierbij is alles bespreekbaar en liggen alle mogelijke instrumenten en prikkels op tafel, waaronder diftar (gedifferentieerde tarieven) en nascheiding. De adviezen van het burgerberaad zullen nadrukkelijk overwogen worden bij het opstellen van een pakket van maatregelen.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Omvang huishoudelijk afval	**200,70**	**165,20**	**160,40**		

Eenheid: Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).

Bron: CBS - Huishoudelijk afval De CBS-afvalcijfers over 2022 worden in december 2023 gepubliceerd. In onze eigen afvalrapportages zien we een gemiddelde van 207 kilogram restafval per inwoner in 2022.

Arnhem Schoner **(D)**

Het is de ambitie om de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden naar beneden te brengen.
We willen een schonere woonomgeving. We willen in 2025 de volgende resultaten behalen:

- vermindering van het aantal hotspots met 25% (ten opzichte van 2022);
- 50% reductie van het aantal bijplaatsingen op de top 20 hotspots (ten opzichte van 2022);
- een stadsdekkend netwerk van zwerfafvalvrijwilligers.

Aanpak **(I)**

Als eerste pijler van een schonere woonomgeving zien wij de aanpak van “hotspots” (locaties waar meer dan éénmaal per week afval bij of naast de containers wordt geplaatst). De tweede pijler van een schone woonomgeving is de aanpak van zwerfafval in de openbare ruimte.

Hiertoe zijn en worden de volgende maatregelen ingezet:

- De zwerfafvalparaplu is opgezet en is te vinden op www.arnhemschoner.nl.
- Een hotspots-aanpak is opgezet en de eerste projecten op hotspots zijn nu ingezet.
- Wijkinitiatieven in de vorm van opruimdagen zijn en worden ondersteund.
- De milieubak maakt structureel deel uit van onze inzamelstructuur.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Goede volkshuisvesting	**5.920**	**239**	**9.043**	**7.556**
Meer en sneller woningen toevoegen	5.920	239	9.043	7.556
Betaalbaar wonen				
Huisvesting van bijzondere doelgroepen				
Goede woningen in leefbare wijken				
Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte	**15.278**	**855**	**490**	**462**
Naar een klimaatadaptieve stad	15.278	855	490	462
Arnhems groen versterken				
Aandacht voor dierenwelzijn	**421**	**0**	**0**	**0**
Het dierenwelzijn van dieren in de gemeente Arnhem verbeteren	421	0	0	0
Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling	**15.351**	**25.078**	**0**	**0**
Reductie hoeveelheid restafval	15.351	25.078	0	0
Arnhem Schoner				
Overig	**14.849**	**19.161**	**124**	**360**
Totaal	**51.819**	**45.333**	**9.657**	**8.379**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	37.711	52.517	53.752	51.819	50.654	50.783	50.959
Baten	43.483	42.178	43.039	45.333	46.276	47.198	47.285
Saldo lasten en baten	***5.772***	***-10.339***	***-10.713***	***-6.485***	***-4.378***	***-3.585***	***-3.674***
Toevoegingen aan reserves	8.680	16.097	15.787	9.657	1.162	591	91
Onttrekkingen aan reserves	6.214	3.591	5.507	8.379	2.539	1.941	2.873
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-2.466***	***-12.506***	***-10.280***	***-1.278***	***1.377***	***1.350***	***2.782***
Gerealiseerd resultaat	**3.306**	**-22.844**	**-20.993**	**-7.763**	**-3.001**	**-2.235**	**-892**

Toelichting

Lasten
De lasten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 51,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Openbare Ruimte inclusief Riolering, € 16,7 miljoen;
- Afval, € 15,3 miljoen;
- Groen en klimaatadaptatie, € 7,4 miljoen;
- Natuur en stadsparken, € 6,1 miljoen;
- Wonen, € 5,9 miljoen;
- Dierenwelzijn € 0,4 miljoen.

De totale begrote lasten zijn in 2024 € 1,9 miljoen lager dan in 2023. De daling is met name te verklaren doordat in de begroting 2023 voor € 6,9 miljoen aan eenmalige middelen waren opgenomen. Daartegenover staat een lastenstijging in 2024 met € 5 miljoen met name veroorzaakt door:
- prijs- en areaalontwikkelingen (inclusief energiecompensatie): € 2,8 miljoen;
- ontwikkeling kapitaallasten: € 0,5 miljoen;
- extra middelen voor buurtconciërges € 0,4 miljoen, uitvoering parkenvisie € 0,5 miljoen;
- het doorberekenen van kosten klimaatadaptatie in de rioolheffing, waarmee € 0,3 miljoen extra beschikbaar komt ter dekking van kosten klimaatadaptatie, waaronder kapitaallasten van investeringen.

Baten
De begrote baten bedragen in 2024 € 45,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Afval, € 25,1 miljoen;
- Riolering, € 17,8 miljoen;
- Havenbeheer, € 0,9 miljoen;
- Kabels en leidingen, € 0,5 miljoen;
- Natuur en stadsparken, € 0,7 miljoen;
- Wonen € 0,2 miljoen;
- Overige inkomsten, € 0,1 miljoen.

De totale begrote baten zijn in 2024 € 2,3 miljoen hoger dan in 2023. Belangrijkste ontwikkelingen:
- stijging opbrengsten afvalstoffenheffing als gevolg van doorberekening lastenontwikkeling en het stapsgewijs toewerken naar een kostendekkendheidspercentage van 95% in 2026, € 2,9 miljoen;
- daling opbrengsten volkshuisvesting alg gevolg van eenmalige opbrengsten 2023, € - 0,6 miljoen;
- stijging opbrengsten rioolheffing als gevolg van doorberekening hogere lasten voor de gemeentelijke taken, voornamelijk kosten voor maatregelen klimaatadaptatie en effecten van prijsontwikkeling, € 0,5 miljoen.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoeging aan de reserves in 2024 is begroot op € 9,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Huisvesting bijzondere doelgroepen € 6,0 miljoen;
- BR Arnhem-Oost € 2,5 miljoen;
- BR Volkshuisvesting € 0,6 miljoen:
- BR Groenfonds € 0,4 miljoen;
- Overige bestemmingsreserves € 0,2 miljoen

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves in 2024 is begroot op € 8,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR WMO en jeugdzorg € 6,0 miljoen;
- BR Huisvesting bijzondere doelgroepen € 1,5 miljoen;
- BR Groot onderhoud openbare ruimte € 0,7 miljoen;
- Overige bestemmingsreserves € 0,2 miljoen**.**

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Lingezegen
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Wonen
- Woningcorporaties;
- Particuliere verhuurders;
- Beleggers/ontwikkelaars;
- Provincie Gelderland;
- Ministerie van BZK;
- Zorgpartijen.

Openbare ruimte
- Wijkteams;
- Schouwgroepen en belangengroepen;
- Waterschappen;
- Grondeigenaren (onder andere woningcorporaties, provincie, Hoge Veluwe, Gelders Landschap, Staatsbosbeheer);
- Groen Forum;
- Klimaatbestendig Arnhem;
- Triple Helix partners.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Wonen
- Arnhemse woonprincipes (Woonvisie);
- Volkshuisvestelijk kader 2019-2022;
- Huisvestingsverordening;
- Plan van aanpak woningbouwontwikkeling;
- Plan van aanpak Woningsplitsing en Verkamering;
- Woondeal Regio Arnhem- Nijmegen.

Openbare ruimte
- Structuurvisie 2020-2040;
- Groenvisie 2017-2035;
- Bomenplan Arnhem;
- Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2016-2020;
- Nota Ruimte voor de Jeugd (Spelennota) 2010 - 2020;

- Initiatiefvoorstel Groene Speelplaatsen;
- Aanpak wateroverlast Arnhem Noord 2015.
- Visie en Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2021-2030;
- Strategie klimaatadaptatie Arnhem 2020 - 2030;
- Afvalkoers 2022-2026 Arnhem Schoner.

Paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting, bezien vanuit een bepaald perspectief. Een aantal paragrafen is in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

In de paragrafen worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot relevante beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. De wijze waarop invulling wordt gegeven aan de paragrafen verschilt per onderwerp.

De volgende paragrafen zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen
3. Onderhoud kapitaalgoederen
4. Financiering
5. Bedrijfsvoering
6. Verbonden partijen
7. Grondbeleid
8. Investeringen
9. Subsidies
10. Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

Lokale heffingen

De gemeente legt heffingen op. Die zijn onder te verdelen in algemene belastingen en retributies.
Bij algemene belastingen is sprake van een gedwongen bijdrage, waar geen rechtstreekse individuele tegenprestatie van de overheid tegenover hoeft te staan. De opbrengsten dienen als algemeen dekkingsmiddel. Voorbeelden zijn de onroerendezaakbelasting (OZB), parkeerbelasting en toeristenbelasting.
Retributies vallen uiteen in bestemmingsheffingen, leges en rechten. Bij bestemmingsheffingen zijn de opbrengsten bestemd voor specifieke taken of voorzieningen met een duidelijk algemeen belang. De riool- en afvalstoffenheffing zijn bestemmingsheffingen. Bij leges en rechten wordt er door de overheid een individuele tegenprestatie tegenover de bijdrage gesteld.

Uitgangspunten van beleid en belangrijke ontwikkelingen

Uitgangspunten van beleid

In de Begroting en tarieven van 2024 zijn de volgende uitgangspunten verwerkt:

Onroerende-zaakbelasting (OZB)

- De OZB heeft met de WOZ-waarde een grondslag met een lasten verdelende werking. Voor eigenaren van woningen en bedrijfsgebouwen en huurders van bedrijfsgebouwen geldt: hoe hoger de waarde van de woning / het gebouw, des te hoger de te betalen belasting.
- Elk jaar is een herwaarderingsjaar. Dat betekent dat de WOZ-waarden gebaseerd worden op een nieuwe waardepeildatum. De WOZ-waarde is een zo goed mogelijke schatting van de mogelijke verkoopprijs op de waardepeildatum. Voor de belastingen 2024 geldt de waardepeildatum van 1 januari 2023. Op basis van de bij het opstellen van de Begroting bekende waardeontwikkeling verwachten we dat de waarde van woningen tussen 1 januari 2022 (vorige peildatum) en 1 januari 2023 gemiddeld met 7,14 procent is gestegen. Voor niet-woningen verwachten we een waardestijging van 2,5 procent.
- De OZB-opbrengsten, exclusief areaalontwikkeling, worden in de periode 2022-2026 jaarlijks met 5 procent verhoogd. In beginsel betekent dit ook jaarlijks een gemiddelde lastenstijging OZB van 5 procent. Als de daadwerkelijke waardeontwikkeling in jaar t-1 echter afwijkt van de bij de tariefberekening voor jaar t-1 verwachte waardeontwikkeling, vindt er in jaar t een ‘inhaaleffect’ plaats, waardoor de lastenstijging in dat jaar afwijkt van de 5 procent. Bij woningen is dit voor 2024 het geval.
  Bij de tariefberekening 2023 is uitgegaan van een gemiddelde waardestijging van woningen met ruim 24 procent (van peildatum 1 januari 2021 naar peildatum 1 januari 2022). Nu blijkt dat de waardeontwikkeling lager uit is gekomen, op ongeveer 23 procent. Een huishouden met een koopwoning heeft in 2023 daarom te maken gehad met een lagere lastenstijging OZB, van gemiddeld 4 procent.
  Omdat we voor de tariefberekening 2024 uitgaan van de actuele, lagere waardes zal er in 2024 een correctie plaatsvinden en is de lastenontwikkeling 2024 ten opzichte van 2023 voor woningen niet 5, maar 5 procent plus 1 procent correctie. De hoogte van de gemiddelde lasten OZB in 2024 is gelijk aan de hoogte die er zou zijn zonder inhaaleffect en het ‘voordeel’ voor 2023 blijft behouden voor de belastingplichtigen, maar omdat we voor de lastenontwikkeling vergelijken met de in 2023 lagere lasten, komt de mutatie hoger uit dan 5 procent.
  Overigens geldt ook voor 2024 dat de daadwerkelijke waardeontwikkeling af kan wijken van de waardeontwikkeling waar voor de tariefberekening van uit is gegaan. Met als gevolg dat ook de gemiddelde lastenstijging af kan wijken van de 5 plus 1 procent die nu verwacht wordt. In 2025 zal deze afwijking dan weer gecorrigeerd worden, zodat over een langere periode bezien de lastenontwikkeling OZB gemiddeld 5 procent per jaar is.
  Voor niet-woningen wijkt de daadwerkelijke waardeontwikkeling slechts marginaal af van de bij de tariefberekening verwachte waardeontwikkeling, waardoor hier wel een verwachte lastenontwikkeling van gemiddeld 5 procent geldt.

Rioolheffing

- De tarieven van de rioolheffing zijn kostendekkend. Oftewel: de opbrengsten uit rioolheffing zijn (vrijwel) gelijk aan de kosten voor de gemeentelijke watertaken voor afval-, hemel- en grondwater. De begrote opbrengsten uit rioolheffing stijgen in 2024, doordat de hogere kosten voor de gemeentelijke taken in de rioolheffing worden doorberekend. Het gaat hierbij voornamelijk om kosten voor maatregelen klimaatadaptatie en om de effecten van prijsontwikkeling. Voor een berekening van de kostendekkendheid wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.
- Bij objecten met leegstand kan het gebruikersdeel van de rioolheffing niet worden opgelegd, waardoor minderopbrengsten ontstaan. Met ingang van 2024 verwerken we de effecten van leegstand in de tarieven,

door opbrengstderving als gevolg van leegstand te compenseren met een hoger eigenaarstarief. Dit heeft een lastenverzwaring voor eigenaren tot gevolg. Aangezien alleen eigenaren kunnen sturen op leegstand vinden we dit te rechtvaardigen.
- Net zoals de OZB heeft de rioolheffing met de WOZ-waarde een grondslag met een lasten verdelende werking. De rioolheffing volgt de jaarlijkse herwaardering voor de OZB. Ook bij de rioolheffing is er in 2024 daarom sprake van een 'inhaalslag' bij de lastenontwikkeling (zie OZB voor een toelichting).

Afvalstoffenheffing
- We werken bij de afvalstoffenheffing met twee tarieven, één voor eenpersoonshuishoudens en één voor meerpersoonshuishoudens. Hiermee wordt een relatie gelegd tussen de mate van gebruik en de belasting die iemand betaalt.
- De kostendekkendheid van de tarieven van de afvalstoffenheffing wordt stapsgewijs verhoogd naar 95 procent in 2026. Zoals in de Begroting 2023 aangekondigd zal vanaf 2024 de mate van kostendekkendheid met grotere stappen worden verhoogd. Voor 2024 is deze 90 procent (2023: 85 procent). Voor een berekening van de kostendekkendheid wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.
- De begrote opbrengsten uit afvalstoffenheffing stijgen in 2024 daarnaast doordat de hogere kosten voor inzameling en verwerking van huishoudelijk afval in de afvalstoffenheffing worden doorberekend. Het gaat hierbij voornamelijk om prijsontwikkeling, maar ook om kapitaallasten voor vervanging van ondergrondse afvalcontainers.
- In 2023 is bij de tariefberekening uitgegaan van een te hoog aantal huishoudens, waardoor de tarieven in 2023 eigenlijk hoger hadden moeten liggen. Dit wordt in 2024 hersteld, waardoor dan een ‘tariefsprong’ zichtbaar is.

Parkeerbelasting
- De parkeertarieven worden voor 2024 geïndexeerd met de verwachte inflatie van 3,1 procent. De naheffingsaanslagen ('boetes') worden verhoogd naar het wettelijk toegestane bedrag. De parkeertarieven (en aanverwante tarieven) voor 2025 en verder worden gekoppeld aan het nieuwe parkeerbeleid, dat naar verwachting in het voorjaar van 2024 zal worden vastgesteld.
- De begrote opbrengsten uit parkeerbelasting zijn voor 2024 daarnaast geactualiseerd en naar boven bijgesteld op basis van de gerealiseerde aantallen van het eerste kwartaal 2023 en de laatste drie kwartalen 2022. De (extra) opbrengsten uit parkeerbelasting worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve Bereikbaarheid.

Leges
- De tarieven voor paspoorten, Nederlandse identiteitskaarten en rijbewijzen worden in 2024 verhoogd met de stijging van de af te dragen rijksleges.
- De begrote opbrengsten uit leges publieke dienstverlening en burgerlijke stand stijgen in 2024, doordat vanaf 2024 extra aanvragen voor paspoorten en ID-kaarten worden verwacht ('paspoorthausse'). In 2014 is de termijn om paspoorten en ID-kaarten te verlengen namelijk verlengd naar 10 jaar. Daarnaast is de verhoging van de af te dragen rijksleges in de begroting verwerkt. Dit leidt tot zowel hogere baten als lasten.
- Op 1 januari 2024 treedt de Omgevingswet in werking. Met invoering van de Omgevingswet zijn nieuwe producten en tarieven van kracht. De begrote opbrengsten uit leges Omgevingswet (voorheen Wabo) dalen, omdat als gevolg van de Wkb voor een deel van de bouwwerken geen bouwtoezicht meer wordt uitgevoerd. Hiervoor worden dan ook geen leges meer geheven.
- Voor de overige leges geldt dat de tarieven in 2024 gelijk zijn aan de tarieven van 2023. Voor 2025 gaan we onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om de mate van kostendekkendheid van de leges te verhogen. Voor een overzicht van de kostendekkendheid van de leges wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.

Toeristenbelasting
- De tarieven van de toeristenbelasting zijn in 2024 gelijk aan de tarieven van 2023.
- De begrote opbrengsten uit toeristenbelasting zijn voor 2024 geactualiseerd en naar boven bijgesteld op basis van de gerealiseerde aantallen over 2022.

Belangrijke ontwikkelingen

Ontwikkeling gemeentelijk belastinggebied

In het regeerakkoord heeft het (inmiddels demissionaire) kabinet een nieuwe financieringssystematiek voor gemeenten aangekondigd. Deze nieuwe financieringssystematiek moet zorgen voor een meer stabiele financiering voor gemeenten en ruimte geven voor het maken van autonome keuzes op lokaal niveau.
Bij de herziening wordt ook de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied betrokken. Op gemeentelijk niveau wordt in samenspraak met de VNG bezien welke mogelijkheden er zijn qua modernisering en uitbreiding van het belastinggebied, waarbij op basis van de uitkomsten een eventueel wetgevingstraject in gang wordt gezet. Omdat dit samenhangt met een mogelijk nieuw nationaal belastingstelsel, verwachten we niet dat dit korte termijn gaat gebeuren.

WOZ-bezwaren

We zien al een aantal jaren een toename in het aantal ontvangen bezwaren tegen de WOZ-waarde, mede als gevolg van de opmars van no-cure-no-pay-bureaus. De uitvoeringskosten voor afhandelen van bezwaren en de kosten voor de aan no cure no pay bureaus te betalen proceskostenvergoedingen lopen daardoor op.
Er zijn door de staatssecretaris voor fiscaliteit en belastingdienst maatregelen aangekondigd om de rol van de no-cure-no-pay-bureaus in te perken. Een aantal van deze maatregelen wordt uitgewerkt in het wetsvoorstel Belastingplan 2024 en zijn waarschijnlijk al vanaf 2024 van kracht. De verwachting is dat deze maatregelen een dempend effect zullen hebben op het aantal bezwaren dat wordt ingediend.
We onderzoeken de mogelijkheid om te gaan werken met een WOZ-voormelding, waarmee inwoners bij het waarderingsproces worden betrokken.

Begrote opbrengsten van de lokale heffingen

	2023	2024
Bedragen x € 1.000		
Algemene belastingen		
OZB	59.342	62.672
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-1.450	-1.450
Parkeerbelasting	10.000	12.158
Toeristenbelasting	791	1.191
Subtotaal	**68.682**	**74.571**
Bestemmingsheffingen		
Afvalstoffenheffing	20.223	23.112
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-400	-400
Rioolheffing	17.311	17.766
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-250	-250
Bedrijveninvesteringszone (BIZ) Korenkwartier	121	121
Subtotaal	**37.005**	**40.349**
Leges		
Leges omgevingswet (voorheen Wabo)	4.037	3.750
Leges publieke dienstverlening en burgerlijke stand	1.833	3.154
Overige leges	863	786
Subtotaal	**6.732**	**7.690**
Rechten		
Scheepvaartrechten	536	536
Reinigingsrechten	53	53
Subtotaal	**589**	**589**
Totaal	**113.009**	**123.200**

In bovenstaande tabel zijn de begrote opbrengsten van de lokale heffingen opgenomen. Voor een toelichting op de mutaties ten opzichte van 2023 wordt verwezen naar het onderdeel Uitgangspunten van beleid en belangrijke ontwikkelingen in deze paragraaf.

Lokale lastendruk en kwijtscheldingsbeleid

Ontwikkeling lokale lastendruk in Arnhem

In onderstaande tabellen is voor een aantal 'standaard' huishoudens en (vastgoed)ondernemers in Arnhem de verwachte meerjarige lastenontwikkeling weergegeven. De bedragen en percentages zijn afgerond op hele euro's. De lastenontwikkeling voor 2025 en verder kan afwijken van hier gepresenteerd, als de gegevens op het moment van de tariefberekening afwijken van wat nu de verwachting is. Hierbij geldt dat hoe verder een belastingjaar in de toekomst ligt, des te meer onzekerheid er nu nog is.

Voor de berekeningen zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Er is uitgegaan van een groei van het aantal woningen/huishoudens, gebaseerd op de woningbouwplanning van maart 2023;
- Voor niet-woningen is uitgegaan van een gelijkblijvend aantal objecten;
- Bij de rioolheffing is voor 2025 en verder de opbrengstverhouding woningen / niet-woningen van 2024 aangehouden;
- Voor de toe te rekenen kosten is gerekend met (verwacht) prijspeil 2024;
- Voor de OZB wordt voor 2027 met een stijging van 5% vooralsnog uitgegaan van dezelfde lijn als in de coalitieperiode 2022-2026.

Stelselwijziging kosten riolering
In deze Begroting wordt voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren: de kosten van de eerste aanleg van riolering bij nieuwbouw worden met ingang van 2024 niet meer als kosten van de grondexploitatie aangemerkt, maar als investeringen geactiveerd. Door deze stelselwijziging wordt met deze kosten voortaan op gelijke wijze omgegaan als met de kosten van vervanging van bestaande riolering. De aanleiding voor deze stelselwijziging is dat de woningbouw in Arnhem de komende jaren veelal binnenstedelijk zal worden gerealiseerd. Op plaatsen waar binnenstedelijk gebouwd wordt, ligt vaak een bestaand rioolstelsel. Dit bestaande rioolstelsel wordt vervangen of aangepast voor de nieuwe functies in het binnenstedelijke gebied. Het duidelijke onderscheid tussen eerste aanleg van riolering en vervanging van bestaande riolering verdwijnt hiermee.

Deze stelselwijziging heeft een effect op de hoogte van de te dekken kapitaallasten via de rioolheffing.
Op dit moment betaalt een bewoner van een nieuwe woning de aanleg van riolering via de grondprijs en hiernaast wordt rioolheffing in rekening gebracht (waarin ook de (vervangings)investeringen van riolering opgenomen zijn vanuit andere delen van de stad).
Door alle vervanging en aanleg van riolering voortaan in de rioolinvesteringen op te nemen en niet meer in een grondexploitatie, worden soortgelijke activiteiten / kosten op eenzelfde wijze verrekend via de rioolheffing.
De (kapitaal)lasten voor aanleg en onderhoud van de riolering, die worden meegenomen bij het bepalen van de rioolheffing, nemen hierdoor toe.

Bij de aankomende financiële jaarrapportage projecten (FJP) wordt exact berekend welke investeringskredieten in 2024 nodig zijn, tot welke kapitaallasten dit leidt, op welke wijze deze vanaf 2025 via de rioolheffing gedekt kunnen worden en wat de verwachte financiële effecten op de grondexploitaties zijn.
Om op dit moment toch een inschatting te kunnen maken van de verwachte effecten op de rioolheffing, is voor de lopende grondexploitaties inclusief Nijmeegseweg en Spoorzone in beeld gebracht welke kosten voor riolering naar verwachting uit de grondexploitaties gehaald kunnen worden en als rioolinvesteringen worden aangemerkt. De te dekken kapitaallasten van deze investeringen zijn doorberekend in de te behalen opbrengsten rioolheffing voor 2025 en verder.

Vanwege de verwachte groei van het aantal woningen nemen de gemiddelde lasten rioolheffing voor huishoudens, ook na de voorgestelde stelselwijziging, vanaf 2025 naar verwachting niet toe. De totale kosten voor de gemeentelijke watertaken, inclusief de verwachte extra kapitaallasten als gevolg van de stelselwijziging, kunnen dan verdeeld worden over meer huishoudens. Voor niet-woningen gaan we uit van een gelijkblijvend aantal objecten; vandaar dat hier wel sprake is van een verwachte (beperkte) stijging van de lasten rioolheffing.

Meerpersoonshuishouden koopwoning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 300.000 (2024)					
OZB	€ 304	€ 323	€ 339	€ 356	€ 374
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%+1%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 139	€ 146	€ 145	€ 143	€ 143
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*-1%*	*-1%*	*0%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 739**	**€ 806**	**€ 828**	**€ 845**	**€ 857**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*9%*	*3%*	*2%*	*1%*
WOZ-waarde € 600.000 (2024)					
OZB	€ 608	€ 646	€ 679	€ 712	€ 748
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%+1%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 279	€ 292	€ 291	€ 287	€ 285
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*0%*	*-1%*	*-1%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 1.183**	**€ 1.275**	**€ 1.314**	**€ 1.345**	**€ 1.373**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*8%*	*3%*	*2%*	*2%*

Meerpersoonshuishouden huurwoning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 150.000 (2024)					
OZB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Rioolheffing	€ 35	€ 36	€ 36	€ 35	€ 35
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*3%*	*0%*	*-3%*	*0%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 331**	**€ 373**	**€ 380**	**€ 381**	**€ 375**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*12%*	*2%*	*0%*	*-2%*
WOZ-waarde € 300.000 (2024)					
OZB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Rioolheffing	€ 70	€ 72	€ 72	€ 71	€ 70
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*3%*	*0%*	*-1%*	*-1%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 366**	**€ 409**	**€ 416**	**€ 417**	**€ 410**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*11%*	*2%*	*0%*	*-2%*

Eigenaar niet-woning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 400.000 (2024)					
OZB	€ 2.673	€ 2.810	€ 2.951	€ 3.098	€ 3.253
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 265	€ 291	€ 294	€ 296	€ 299
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*10%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 2.938**	**€ 3.101**	**€ 3.245**	**€ 3.394**	**€ 3.552**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*

WOZ-waarde € 800.000 (2024)					
OZB	€ 5.346	€ 5.621	€ 5.902	€ 6.197	€ 6.507
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 530	€ 582	€ 589	€ 593	€ 599
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*10%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 5.876**	**€ 6.203**	**€ 6.491**	**€ 6.790**	**€ 7.106**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*

Huurder niet-woning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 400.000 (2024)					
OZB	€ 668	€ 702	€ 738	€ 774	€ 813
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 265	€ 275	€ 278	€ 280	€ 282
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*4%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 933**	**€ 977**	**€ 1.016**	**€ 1.054**	**€ 1.095**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*4%*	*4%*	*4%*
WOZ-waarde € 800.000 (2024)					
OZB	€ 1.336	€ 1.405	€ 1.475	€ 1.549	€ 1.626
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 530	€ 550	€ 556	€ 559	€ 565
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*4%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 1.866**	**€ 1.955**	**€ 2.031**	**€ 2.108**	**€ 2.191**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*4%*	*4%*	*4%*

Ontwikkeling lokale lastendruk in landelijk perspectief

Het Centrum voor onderzoek van de economie van de lagere overheden (Coelo) meet jaarlijks de lokale lastendruk in de Nederlandse gemeenten en publiceert deze in de Atlas van de lokale lasten.
De indicator 'woonlasten meerpersoonshuishouden' geeft inzicht in de ontwikkeling van de Arnhemse woonlasten in relatie tot die van de overige gemeenten. Hierbij wordt uitgegaan van een huishouden met een (koop- of huur)woning met een gemiddelde waarde in de betreffende gemeente. Voor 2023 is uitgegaan van een gemiddelde waarde van een koopwoning van € 429.084 en een huurwoning van € 228.916. De indicator bestaat uit de OZB, de afvalstoffenheffing en de rioolheffing.

Het Coelo publiceert de Atlas van de lokale lasten in het eerste kwartaal van het betreffende belastingjaar. De cijfers over 2024 zijn bij het opstellen van deze begroting dan ook nog niet bekend.
In de Atlas van de lokale lasten 2023 is over de woonlasten van een meerpersoonshuishouden opgenomen:

	Huishouden met een koopwoning	Huishouden met een huurwoning
Gemiddelde woonlasten Nederlandse gemeenten 2023	€ 944	€ 436
Gemiddelde woonlasten Arnhem 2023	€ 976	€ 353

Kwijtscheldingsbeleid

Particulieren en kleine zelfstandigen komen in aanmerking voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen als het zogenaamde gecorrigeerde inkomen lager uitvalt dan 100% van het bijstandsniveau. Ook wordt gekeken naar het vermogen van de inwoner, onder andere de vrij te laten financiële middelen. Kwijtschelding kan worden aangevraagd voor de (on)roerende zaakbelasting, afvalstoffenheffing en rioolheffing. Arnhem vult hierbij de beleidsvrijheid die er is voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen zo ruim mogelijk in.

Kostendekkendheid retributies

In de gemeentewet (artikel 229b, lid 1) is opgenomen dat de tarieven die worden geheven voor de retributies maximaal kostendekkend mogen zijn. Dit betekent dat de opbrengsten niet hoger mogen zijn dan de kosten. Zo

wordt voorkomen dat de gemeente 'winst' maakt op deze heffingen en met de ontvangen specifieke belastingen ook andere gemeenteactiviteiten financiert. Het gaat bij de kostendekkendheid om geraamde bedragen, omdat op het moment van het vaststellen van de tarieven alleen nog de verwachtingen bekend zijn.

Hieronder wordt inzicht gegeven in de berekening van de kostendekkendheid van de rioolheffing, afvalstoffenheffing, leges en rechten.

Kosten van overhead
Kosten worden zoveel mogelijk direct toegerekend aan de betreffende activiteit, maar dat gaat niet altijd. Bijvoorbeeld bij de kosten van huisvesting, (algemene) communicatie en bestuursondersteuning. Dit zijn overheadkosten; alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Deze definitie van overheadkosten is vastgelegd in het BBV. Welke kosten de gemeenten als overheadkosten moeten zien, is dus in regelgeving vastgelegd. Gemeenten zijn wel vrij in de keuze van de methodiek voor toerekening van overheadkosten aan de lokale heffingen. Bij de gemeente Arnhem rekenen we de kosten van overhead aan de heffingen toe met behulp van een opslag op de ingezette uren.

Afvalstoffenheffing
De afvalstoffenheffing is een bestemmingsheffing. De opbrengsten uit afvalstoffenheffing mogen alleen ingezet worden voor kosten van inzameling en verwerking van huishoudelijk afval.

We verhogen het percentage kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing stapsgewijs naar 95 procent in 2026. Voor 2024 is deze 90 procent.

Berekening kostendekkenheid Afvalstoffenheffing	
Bedragen x € 1.000	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	23.109
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-1.724
Netto kosten taakvelden	***21.385***
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	751
BTW	3.672
Totale kosten	***25.808***
Opbrengst heffingen	23.112
Dekkingspercentage	**90%**

Rioolheffing
De rioolheffing is een bestemmingsheffing. De opbrengsten uit rioolheffing mogen alleen ingezet worden voor de kosten voor de gemeentelijke watertaken voor afval-, hemel- en grondwater.

De rioolheffing is met 97 procent (vrijwel) kostendekkend.
Bij de rioolheffing hanteren we twee verschillende heffingen: een voor eigenaren en een voor gebruikers. Van de totale kosten van bijna € 17,5 miljoen rekenen we, in lijn met de opbrengstverhoudingen van de verschillende heffingen, 52 procent toe aan de eigenarenheffing en 48 procent aan de gebruikersheffing.

Berekening kostendekkenheid Rioolheffing	
Bedragen x € 1.000	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	15.721
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-
Netto kosten taakvelden	***15.721***
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	768
BTW	1.839
Totale kosten	***18.328***
Opbrengst heffingen	17.766
Dekkingspercentage	**97%**

Leges

In onderstaande tabel is de kostendekkendheid van de leges en rechten voor 2024 opgenomen.

Legesverordening	Lasten 2024	Baten 2024	Kosten-dekkendheid
Bedragen x € 1.000			
Algemene dienstverlening			
Publieke dienstverlening en burgerlijke stand	4.846	3.154	65%
Parkeren	50	44	89%
Algemene plaatselijke verordening en huisvesting	100	98	98%
Subtotaal Algemene dienstverlening	**4.995**	**3.296**	**66%**
Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving			
Omgevingswet (voorheen: Wabo)	5.652	3.750	66%
Kabels/leidingen en Telecommunicatiewet	318	305	96%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning	**5.970**	**4.055**	**68%**
Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn			
Horeca	225	191	85%
Evenementen en markten	135	130	96%
Prostitutiebedrijven	8	8	100%
Winkeltijden	0,5	0,3	68%
Woningsplitsing/verkamering	11	10	92%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn	**379**	**339**	**89%**
Totaal	**11.345**	**7.690**	**68%**
Scheepvaartrechten Bedragen x € 1.000	907	536	59%
Reinigingsrechten Bedragen x € 1.000	53	53	100%

Overzicht lokale heffingen

Onroerende-zaakbelasting

2023	Tarieven			WOZ-waarde	Begrote opbrengsten 2023		
	eigenaar	gebruiker	totaal	totaal	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,1086%	n.v.t.	0,1086%	25.736.156	27.949	n.v.t.	27.949
Niet-woningen	0,6849%	0,1712%	0,8561%	3.593.518	24.612	6.152	30.764
Totaal				**29.329.673**	**52.561**	**6.152**	**58.714**

2024	Tarieven			WOZ-waarde	Begrote opbrengsten 2024		
	eigenaar	gebruiker	totaal	totaal	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,1077%	n.v.t.	0,1077%	27.389.760	29.499	n.v.t.	29.499
Niet-woningen	0,7026%	0,1756%	0,8782%	3.668.965	25.778	6.443	32.221
Totaal				**31.058.725**	**55.277**	**6.443**	**61.720**

De opbrengsten OZB ten behoeve van de tariefberekening (de € 61,7 miljoen uit bovenstaande tabel) wijken af van de OZB-opbrengsten die zijn opgenomen bij het onderdeel Begrote opbrengsten van de lokale heffingen. Het

verschil is te verklaren door opbrengsten uit areaalontwikkeling en correcties voor leegstand, meeropbrengsten en brutering baten naar aanleiding van bezwaar; deze worden niet meegenomen bij de tariefberekening.

Afvalstoffenheffing

	Tarief 2023	Tarief 2024	Aantal huishoudens 2023	Aantal huishoudens 2024	Begrote opbrengsten 2023	Begrote opbrengsten 2024
Bedragen x € 1.000						
Eenpersoonshuishouden	222,24	252,6	30.824	30.949	6.850	7.818
Meerpersoonshuishouden	296,28	336,84	45.137	45.409	13.373	15.296
Totaal			**75.961**	**76.358**	**20.224**	**23.113**

Rioolheffing

De verwerking van de effecten van leegstand in de tarieven (zie het onderdeel Uitgangspunten van beleid) verklaart waarom er in onderstaande tabellen in 2024 gerekend wordt met twee verschillende WOZ-waardes. Voor het gebruikerstarief gaan we uit van de WOZ-waarde van die objecten waarvan we verwachten dat ze voor belastingjaar 2024 een gebruiker hebben.

2023	Tarieven			Aansluiting op riool	Begrote opbrengsten 2023		
	eigenaar	gebruiker	totaal	WOZ-waarde	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,0249%	0,0249%	0,0498%	25.567.749	6.366	6.366	12.733
Niet-woningen	0,0679%	0,0679%	0,1358%	3.345.056	2.271	2.271	4.543
Totaal					**8.638**	**8.638**	**17.275**

2024	Tarieven			Aansluiting op riool WOZ-waarde		Begrote opbrengsten 2024		
	eigenaar	gebruiker	totaal	eigenaar	gebruiker	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000								
Woningen	0,0247%	0,0240%	0,0487%	27.216.212	26.561.372	6.722	6.375	13.097
Niet-woningen	0,0728%	0,0687%	0,1415%	3.400.468	3.192.172	2.476	2.193	4.669
Totaal						**9.198**	**8.568**	**17.766**

De tarieven worden ter vaststelling aan de gemeenteraad aangeboden in de betreffende verordeningen

Risicomanagement en weerstandsvermogen

Het is van belang om inzicht te hebben in de financiële positie (hoe financieel gezond is de gemeente) en de financiële weerbaarheid (welke mogelijkheden zijn er financieel). Met andere woorden hoe financieel robuust is de gemeente Arnhem?
Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre de gemeente Arnhem in staat is om risico's op te vangen.
De financiële positie van Arnhem wordt met een aantal financiële kengetallen (zoals solvabiliteit en schuldquote) in samenhang met het weerstandsvermogen in beeld gebracht en beoordeeld.

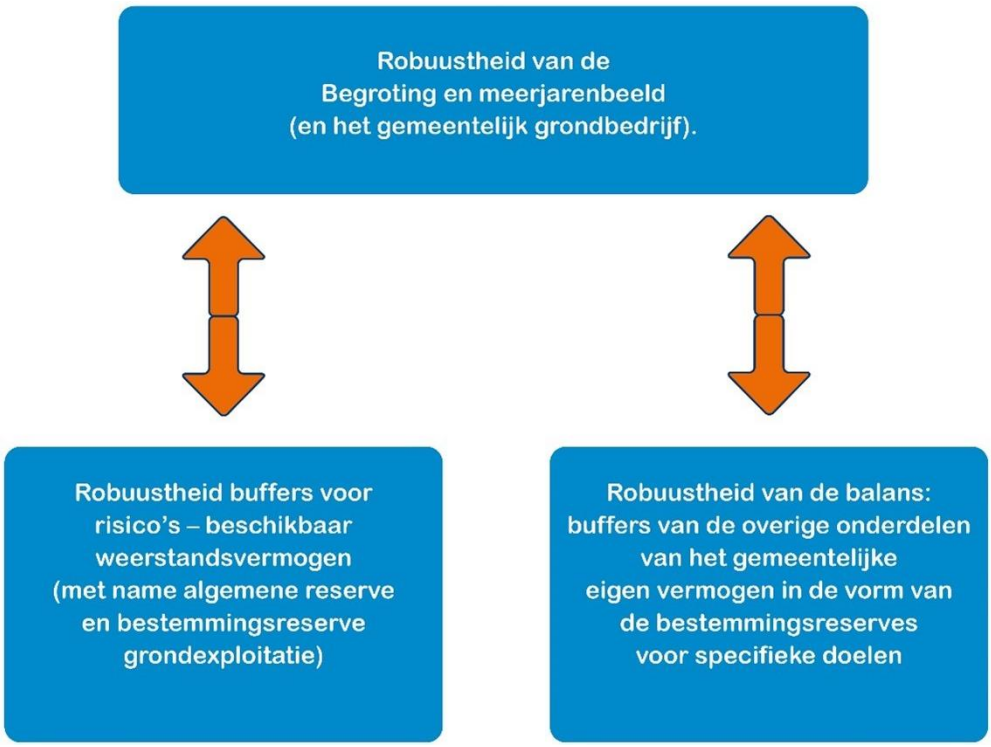
Samenvatting financiële positie

In deze paragraaf gaan we, in aansluiting op de toelichting in het hoofdstuk Ontwikkelingen in het financieel kader in deze Begroting, verder in op de financiële positie van de gemeente Arnhem. Deze paragraaf start met een korte uitleg over de financiële positie van de gemeente en een samenvatting van de belangrijkste punten. Aansluitend volgt een uitvoeriger toelichting op:

- de uitkomsten van de financiële kengetallen;
- de uitgangspunten voor beleid;
- het risicoprofiel en het beschikbare weerstandsvermogen;
- de belangrijkste risico's.

Om op een eenvoudige manier uit te leggen hoe de gemeente naar haar financiële positie kijkt, gebruiken we de metafoor van een privépersoon, die naar de eigen financiële positie kijkt: Zijn mijn inkomsten en uitgaven de komende jaren naar verwachting in evenwicht? Zal ik mijn spaargeld aanspreken of kan ik extra sparen? Heb ik in de toekomst wat extra middelen achter de hand als mijn wasmachine kapot gaat? Als een privépersoon een goed en zeker inkomen heeft om zijn huur of hypotheek te betalen, verder geen grote schulden heeft en ook nog over een spaarsaldo beschikt, is de conclusie dat de eigen financiële positie robuust en solide is.
Zo is het ook bij gemeenten. Is het gemeentelijk huishoudboekje de komende jaren in evenwicht? Of zijn er mogelijk overschotten of tekorten? Heeft de gemeente een redelijk goed gevulde ‘bankrekening’ (algemene reserve) en hoe zit het met de schulden van de gemeente? Zijn er buffers voor risico’s, zodat de gemeentelijke dienstverlening ook als risico’s optreden niet meteen hoeft te stagneren?
Door in samenhang te kijken naar de verschillende onderdelen van de financiële positie kunnen we beoordelen hoe robuust de financiële positie van een gemeente is. Dat is waar we in deze paragraaf bij stilstaan.

Bij de voorbereiding van de Begroting 2024 en de financiële prognoses voor 2025 tot en met 2027 heeft de gemeente te maken met onzekerheden, zoals bijvoorbeeld de val van het kabinet, de voorstellen over een nieuwe financieringssystematiek vanuit het Rijk en de (verdere) gevolgen van de oorlog in Oekraïne. De gemeente is in belangrijke mate afhankelijk van de inkomsten van het Rijk.
Bij de voorbereiding van de Begroting sluiten we aan bij de meest recente informatie die het Rijk de gemeenten geeft over de algemene en specifieke uitkeringen. Zoals in de hoofdlijnen van het financieel beleid aangegeven, zal het gemeentefonds vanaf 2026 niet langer via de huidige normeringssystematiek geïndexeerd worden. Dit zorgt voor een forse daling van de gemeentelijke inkomsten vanaf 2026.
Het Rijk stelt de hoogte van de uitkeringen die gemeenten krijgen regelmatig bij. Ook tijdens deze raadsperiode zal dit het geval zijn. Dit kan leiden tot schommelingen in onze inkomsten als gemeente. Bij het inschatten van de risico’s wordt hier rekening mee gehouden.

In bovenstaande afbeelding wordt grafisch een toelichting gegeven over de robuustheid van de begroting, de mate van robuustheid van de buffers om risico's op te vangen en de mate van robuustheid van de balans. Hierna wordt dit tekstueel toegelicht.

1. De robuustheid van de begroting: De onzekerheden in het financieel beeld zijn terug te zien in het begrotingsbeeld 2024 – 2027. Keuzes zijn daarin noodzakelijk, gelet op de noodzaak om ook voor het jaar 2027 te zorgen dat de uitgaven de inkomsten niet overtreffen. Om die reden is ook in deze Begroting voorgesteld, zolang deze onzekerheid over de inkomsten vanaf 2026 duurt, een deel van de uitgaven een incidenteel karakter te geven. Aangezien dit in de vorige Begroting 2023 in nog grotere mate is opgenomen, zorgt dit ervoor dat de uitgaven vanaf 2026 lager liggen dan in de jaren ervoor. In alle jaren is sprake van een structureel sluitende begroting, waarbij de jaren 2024 en 2025 wel beduidend positiever zijn dan de jaren vanaf 2026. Er is sprake van robuust begrotingsbeeld.

2. De mate van robuustheid van de buffers om risico's op te vangen: Het risicoprofiel (de benodigde weerstandscapaciteit) is opnieuw geactualiseerd. Het risicoprofiel is bij deze begroting met € 26,9 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022 en bedraagt nu € 70,7 miljoen. De belangrijkste wijzigingen in het profiel ten opzichte van het profiel van het jaarverslag 2022 worden later in deze paragraaf toegelicht.
   De weerstandsfactor is ten opzichte van de Begroting 2023 gedaald van 1,4 naar 1,0 in 2024. Dit is nog steeds in lijn met de financiële verordening. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn dat het risicoprofiel van de grondexploitatie Kronenburg en het risicoprofiel van de gebiedsvisie Arnhem Spoorzone-Oost voor het eerst in de benodigde weerstandscapaciteit is meegenomen. Daarnaast is bij de gemeentebrede risico's een stijging te zien, waarbij met name het risico rondom opvang Oekraïners is toegenomen. De beschikbare weerstandscapaciteit neemt juist af, door de incidentele inzet van middelen uit de algemene reserve. In 2025 stijgt de weerstandsfactor naar 1,3, waarna deze in 2026 en 2027 weer afneemt tot 1,1. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027.
   De meerjarige cijfers van de weerstandsfactor hebben beperkte betekenis. Het risicoprofiel wordt twee keer per jaar in combinatie met de omvang van de beschikbare buffers geactualiseerd en opnieuw berekend. Dat zorgt ongetwijfeld voor andere uitkomsten over die jaren dan nu gepresenteerd. de volatiliteit neemt daarbij toe door de gebiedsontwikkeling.

3. De mate van robuustheid van de balans: Hierbij gaat het onder andere om de omvang van de schulden van de gemeente (netto schuldquote) en de verhouding tussen eigen en vreemd vermogen (solvabiliteit). Zoals

later in deze paragraaf wordt toegelicht is de solvabiliteit voor hele begrotingsperiode naar verwachting meer dan 14%. De overige financiële kengetallen zullen zich in 2024 tot en met 2027 in positieve richting ontwikkelen op basis van het beeld, zoals dat nu is opgesteld. De uitkomsten van de financiële kengetallen worden verderop in deze paragraaf toegelicht.

In de meest recente financiële verordening zijn afspraken gemaakt over de financiën van de gemeente Arnhem die invloed kunnen hebben op onderdelen van de financiële robuustheid. De ondergrens van 1,0 en de streefwaarde van 1,4 bij de weerstandsfactor blijven hetzelfde. Nieuw is dat er een streefwaarde van de solvabiliteit opgenomen is van 14%, met 10% als ondergrens. De financiële positie van Arnhem kan op de korte termijn als robuust beschouwd worden.

Uitkomsten financiële kengetallen

Voor de beoordeling van de financiële positie van onze gemeente wordt gebruik gemaakt van de kengetallen, zoals genoemd in art. 11 van de begrotingsvoorschriften (BBV). Ook de weerstandsfactor is uitgedrukt in de vorm van een kengetal:

Een goede toelichting op deze kengetallen en de betekenis daarvan voor de sturing door de raad is opgenomen in de publicatie 'Meerjarig financieel inzicht voor de raad - de samenhang tussen beleid en kengetallen' van de commissie BBV.

De kengetallen volgens art. 11 van de BBV laten over de afgelopen jaren het volgende beeld zien:

Netto schuldquote	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	66%	86%	62%	60%	64%	61%

Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	61%	80%	56%	55%	59%	57%

Solvabiliteitsratio	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	29%	18%	24%	27%	26%	27%

Weerstandsvermogen (factor)	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	2,3	1,4	1,0	1,3	1,1	1,1

Kengetal grondexploitatie	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	5%	2%	5%	6%	5%	7%

Structurele exploitatieruimte	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	15%	3%	3%	3%	0%	0%

Woonlasten meerpersoonshuishouden	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	100%	108%	112%	115%	118%	120%

In de ontwikkeling van de financiële kengetallen ten opzichte van de Begroting 2023 zoals die een jaar geleden door de raad is vastgesteld, is zichtbaar dat de grondexploitaties voor Kronenburg en Spoorzone Oost in deze begroting zijn opgenomen. Dit is met name zichtbaar in de weerstandsfactor (beschikbaar weerstandsvermogen gedeeld door benodigd weerstandsvermogen). Deze daalt ondanks dat in alle jaarschijven van deze begroting de beschikbare weerstandscapaciteit stijgt ten opzichte van de begroting van vorig jaar. De gemeentebrede risico's (het benodigde vermogen) zijn echter met de helft toe genomen. Ondanks deze forse stijging van het risicoprofiel blijft in deze begroting in alle jaren de weerstandsfactor boven de ondergrens van 1,0.

In lijn met het voorgaande neemt ook het kengetal grondexploitatie dat weergeeft hoe groot de omvang van de bouwgronden is in relatie tot de totale Arnhemse begroting, toe. Hoewel hier een toename zichtbaar is, blijft dit nog ruim onder de grens van 20% van de minst risicovolle categorie in de beoordeling door de provincie. Het risico van het afwaarderen van grondexploitaties heeft daarmee slechts een beperkte impact op de Arnhemse financiële positie.

De schuldquote is in deze begroting afgenomen. Dit heeft twee oorzaken. Enerzijds is de omvang van de schulden gedaald en zijn de totale inkomsten, op basis waarvan de quote wordt berekend, gestegen. Deze daling van de schulden is een trend die zich doorzet vanuit de begrotingen van voorgaande jaren. De stijging van de inkomsten is voornamelijk het gevolg van de stijging van de gemeentefondsuitkering. Voor 2024 leidt dit totaal tot een daling van de schuldquote met 5 procentpunt. Daarnaast worden, met ingang van deze begroting, de investeringen zoals geraamd op de geprognosticeerde balans gebaseerd op de gerealiseerde investeringen, in plaats van de omvang van de investeringen uit eerdere begrotingen. De gerealiseerde investeringen zijn doorgaans lager doordat voorgenomen investeringsprojecten soms achterblijven door uitstel. Voor 2024 en

verder zijn de investeringen daarmee meer realistisch geraamd. Deze aanpassing in de raming op de balans leidt tot een evenredige aanpassing van de schulden, doordat investeringen via leningen gefinancierd worden. Deze meer realistische wijze van het opstellen van de geprognosticeerde balans, verklaart de resterende daling van de schuldquote.

Deze dalende ontwikkelingen in de schuld en in de investeringen dragen ook bij aan een verbetering van de solvabiliteit. Door de afgenomen schuld en de afgenomen investeringen is het totale bedrag op de balans verlaagd. Daarnaast is het eigen vermogen gegroeid, mede door de vorming van de bestemmingsreserve Spoorzone Oost. De solvabiliteitsratio, die het aandeel van het eigen vermogen in de omvang van de totale balans weergeeft, is hierdoor toegenomen ten opzichte van de Begroting 2023 en komt alle jaren uit boven de 20%.

De structurele begrotingsruimte wordt in de meerjarenraming ingezet. Zoals in deel 1 is toegelicht, is deze aanzienlijk toegenomen ten opzichte van de structurele begrotingsruimte in de Begroting 2023. Hierdoor konden ook voor een aantal posten, zoals mobiliteit, op de gebruikelijke werkwijze structurele lasten in de begroting worden opgenomen.

De stijging van de woonlasten geeft een vertekend beeld. Voor de jaren 2024 tot en met 2027 worden de woonlasten vergeleken met het door het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO) berekende gemiddelde niveau voor 2023. In de ontwikkeling van de woonlasten is de jaarlijkse stijging van 5% van de OZB opgenomen zoals is vastgesteld in de Begroting 2023. De vergelijking zoals die in deze verplichte indicator wordt gemaakt tussen een impliciet landelijk constant niveau van de lokale lasten vanaf 2023 en het begrote niveau voor de komende jaren is niet realistisch. In de paragraaf lokale heffingen wordt de ontwikkeling van de OZB de komende jaren toegelicht.

In de onderstaande tabel worden de financiële kengetallen vergeleken met de risico-indeling van de provincie. De provincie hanteert daarbij drie categorieën.
Categorie A is het minst risicovol en categorie C is het meest risicovol. De kolom 'Gelders gemiddelde' is ontleend aan de begrotingsbrief 2023. Ten opzichte van de begroting van vorig jaar valt nu ook de netto schuldquote in categorie A.

Kengetal	Gelders gemiddelde 2023	Waarde Arnhem Begroting 2024	Categorie A	Categorie B	Categorie C
1. Netto schuldquote	64%	62%	<90%	90-130%	>130%
2. Netto schuldquote gecorrigeerd	57%	56%	<90%	90-130%	>130%
3. Solvabiliteitsratio	31%	24%	>50%	20-50%	<20%
4. Grondexploitatie	8%	5%	<20%	20-35%	>35%
5a. Structureel exploitatieruimte Begr.	1,50%	3%	Begr en MJR	Begr of MJR	Begr en MJR
5b. Structureel exploitatieruimte MJR	-0,06%	0%	> 0%	> 0%	< 0%
6. Belastingcapaciteit	100%	112%	<95%	95-105%	>105%
7. Weerstandsvermogen	2,7	1,0	> 1,0	0,8 - 1,0	< 0,8

Als aanvulling op deze verplichte kengetallen worden in de begroting en jaarrekening in aansluiting op de zogenaamde stresstesten van de 100.000+ gemeenten op vier aandachtsvelden nog een aantal andere kengetallen doorgerekend. Bij elk kengetal wordt door middel van een kleur aangegeven hoe hierop wordt gescoord: rood is kwetsbaar, oranje is punt van aandacht en groen is voldoende.

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav schuldquote		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Netto schuld per inwoner	€ 3.098	€ 4.055	€ 3.026
b	Schuldevolutie	-13%	9%	-18%
c	Netto rentelasten/exploitatie	1,20%	1,20%	1,18%
d	Aanwezigheid rentereserve/buffer	ja	ja	ja

e	Zekerheden leningen, garantstellingen en waarborgen	96%	95%	95%

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav solvabiliteit		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Weerstandsfactor	2,3	1,4	1,0
b	Mogelijkheden om weerstandscapaciteit te verbeteren	ja	ja	ja

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav grondexploitatie		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Afhankelijkheid van grondexploitatie voor sluitende begroting	nee	nee	nee

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav woonlasten		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Onbenutte belastingcapaciteit OZB	0,21%	-0,05%	0,10%
b	Derving OZB i.v.m. leegstand	1,72%	1,63%	1,56%

Bij het beoordelen van de bovenstaande kengetallen is het belangrijk de kengetallen in onderlinge samenhang te bezien om uitspraken te kunnen doen over én de robuustheid van de begroting/rekening, én de robuustheid van de risicobuffers én de robuustheid van de balans.

Robuustheid van de begroting:
- Zoals hierboven beschreven is de begroting structureel in evenwicht. Daarbij zijn een aantal investeringen die in de Begroting 2023 incidenteel waren gedekt, nu op de gebruikelijke wijze structureel gedekt.
- De Arnhemse begroting is niet direct afhankelijk van de winsten van het grondbedrijf. Positieve resultaten van het grondbedrijf worden gestort in het Stadsontwikkelfonds. Van daaruit kan worden bijgedragen aan de uitvoering van de verstedelijkingsopgave;
- In de Begroting 2023 is een jaarlijkse verhoging van de OZB-opbrengsten met 5% vastgesteld. Daarnaast zal de kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing worden verhoogd naar 95%. Dit werkt door in de financiële kengetallen voor de gemeentelijke belastingen.

Robuustheid van de buffers voor risico's in relatie tot het beschikbare weerstandsvermogen:
- Een belangrijke indicator is de weerstandsfactor die de verhouding uitdrukt tussen de beschikbare weerstandscapaciteit (reserves die het weerstandsvermogen van de gemeente vormen) en de benodigde weerstandscapaciteit (het totaal van de berekende mogelijke nadelige financiële gevolgen van de risico's). In de in 2023 door de Raad vastgestelde financiële verordening is opgenomen dat de weerstandsfactor niet lager mag zijn dan 1,0 en dat bij een weerstandsfactor van meer dan 1,4 de reserves kunnen worden aangewend voor (nieuw) beleid;
- Het totaal bedrag aan benodigde buffers voor risico’s (de benodigde weerstandscapaciteit) is € 70,7 miljoen, bestaande uit € 30 miljoen voor de gemeentebrede risico's en € 40 miljoen voor de risico's verbonden aan de grondexploitaties;
- De beschikbare weerstandscapaciteit, vooral bestaande uit de algemene reserve, bedraagt € 71,3 miljoen;
- De weerstandsfactor voor 2024 komt daarmee uit op 1,0. In 2025 stijgt de weerstandsfactor naar 1,3, waarna deze in 2026 en 2027 weer licht afneemt tot 1,1. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027.

Robuustheid van de balans:
- Belangrijk financiële kengetallen met betrekking tot de balans van een gemeente zijn de solvabiliteit en de netto-schuldquote. Zoals hiervoor beschreven zijn de schulden afgenomen en is de solvabiliteit mede daardoor en door de reserveringen voor Spoorzone Oost toegenomen tot ruim boven de 20%. Toekomstige onttrekkingen uit reserves doen de solvabiliteit op dat moment dalen. De ervaring leert ook dat bij het

opmaken van de jaarrekening het solvabiliteitspercentage hoger is. Dit heeft te maken met de jaarlijkse overhevelingen van het ene begrotingsjaar naar het volgende jaar via de bestemmingsreserve taakmutaties;
- De cijfers van het grondbedrijf zijn relevant voor de beoordeling van de solvabiliteit. De balans van de gemeente Arnhem wordt, ondanks de toename van de grondexploitaties, in vergelijking met andere gemeenten, minder beïnvloed door de resultaten van het grondbedrijf. De gevoeligheid van de balans voor waardefluctuaties hierin blijft daarmee beperkt;
- De schuldquote verbetert in deze Begroting ten opzichte van die van vorig jaar. De schuldquote geeft aan hoe groot de schuld is ten opzichte van de omvang van de begroting. De verbetering van de schuldquote komt enerzijds met name door de daling van de schuldenlast.

Het verloop van de weerstandsfactor en solvabiliteit in de afgelopen jaren wordt in de volgende tabel weergegeven:

Jaartal	Weerstandsfactor		Solvabiliteit	
	primitieve begroting	rekening	primitieve begroting	rekening
2016		1,4	12%	15%
2017	1,3	2,1	10%	16%
2018	2,0	1,4	12%	16%
2019	1,6	1,2	14%	17%
2020	1,0	1,0	15%	19%
2021	1,0	1,9	12%	22%
2022	1,4	2,3	16%	29%
2023	1,4		18%	
2024	1,0		24%	

Uitgangspunten van beleid

Volgens het BBV, de begrotingsvoorschriften van het Rijk voor de opstelling van de begroting en rekening, bevat deze paragraaf een toelichting op het beleid over weerstandsvermogen en de risico's.

Financiële verordening

Een aantal belangrijke Arnhemse spelregels over weerstandsvermogen en risico's ligt vast in de financiële verordening. De raad heeft in 2023 een geactualiseerde versie van deze verordening vastgesteld. De spelregels voor de weerstandsfactor zijn ongewijzigd met een ondergrens van 1,0 en de mogelijkheid om (nieuw) beleid in te zetten bij een weerstandsfactor van meer dan 1,4 blijft bestaan. Nieuw is dat er een streefwaarde van de solvabiliteit opgenomen is van 14%, met 10% als ondergrens. Ook zijn er nu afspraken vastgelegd over hoe we in Arnhem omgaan met grote, risicovolle projecten. Bijvoorbeeld dat een onafhankelijke risicoanalyse verplicht is.

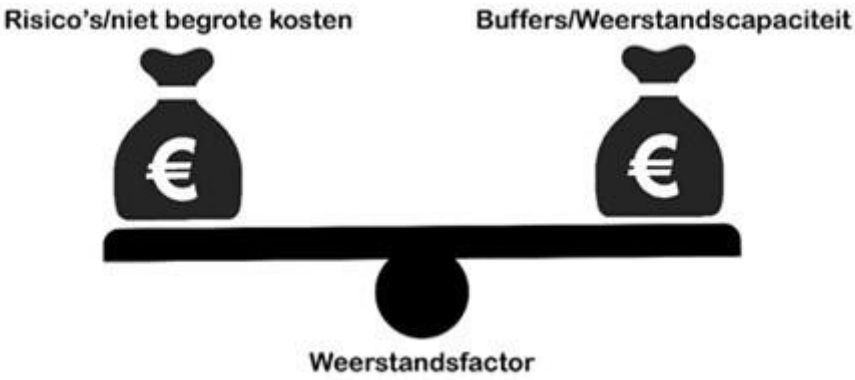
Nota risicomanagement en weerstandsvermogen

In de nota risicomanagement en weerstandsvermogen zijn de beleidsuitgangspunten voor risicomanagement en spelregels voor weerstandsvermogen vastgelegd. Tegelijkertijd met het actualiseren van de financiële verordening is een aantal uitgangspunten in de nota aangepast. De aanpassingen hebben voornamelijk betrekking op de regels rondom grote, risicovolle projecten.

Weerstandsvermogen

In dit deel van de paragraaf is het totaalbeeld opgenomen van de benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit en de daarmee samenhangende weerstandsfactor:
- de gemeentelijke risico's die gevolgen kunnen hebben voor de financiële positie zijn opnieuw beoordeeld, waar nodig aangepast en aangevuld. Op basis van het nieuwe risicoprofiel is met behulp van statistische berekeningen bepaald wat de omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is;
- de omvang van de reserves, waarvan is afgesproken dat deze de beschikbare weerstandscapaciteit vormen, is bepaald;
- door de beschikbare weerstandscapaciteit (reserves als buffer) te delen door de benodigde weerstandscapaciteit (risico's) wordt de weerstandsfactor berekend.

Het volgende plaatje illustreert dit:

Hoe hoger de weerstandsfactor is, des te beter de gemeente in staat is om risico's die zich voordoen op te kunnen vangen. Daalt de weerstandsfactor beneden de 1,0 dan zijn de financiële buffers lager dan het benodigde weerstandsvermogen en kan de gemeente in de financiële problemen komen als de risico's zich daadwerkelijk voordoen. De afspraken over de hoogte van de weerstandsfactor liggen vast in de financiële verordening (artikel 12): "Voor de financiële positie geldt dat de weerstandsfactor niet lager mag zijn dan 1,0 en 1,4 het uitgangspunt is. Indien de weerstandsfactor lager is dan 1,0 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor hoger is dan 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor (nieuw) beleid".

Binnen de gemeente Arnhem kijken we niet alleen naar de weerstandsfactor, maar doen dit in onderlinge samenhang met andere financiële kengetallen. Wanneer er sprake zou zijn van een weerstandsfactor boven de 1,4 en deze ruimte zou worden ingezet voor nieuw beleid heeft dit namelijk ook een ander effect: het eigen vermogen van de gemeente vermindert en de solvabiliteit verslechtert.

Het totaalbeeld ziet er als volgt uit:

Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024	2025	2026	2027
	90%	90%	90%	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000							
Benodigde weerstandscapaciteit							
1. Gemeentebrede risico's	21.727	23.620	30.630	30.630	30.630	30.630	30.630
2. Corona risico's	671	345	0	0	0	0	0
3. Risico opvang vluchtelingen Oekraïne	1.806	1.556	0	0	0	0	0
Gemeentebrede risico's totaal	**24.203**	**25.521**	**30.630**	**30.630**	**30.630**	**30.630**	**30.630**
4. Risico's grondexploitatie	17.428	18.274	20.074	40.074	40.074	40.074	40.074
Totaal	**41.631**	**43.795**	**50.704**	**70.704**	**70.704**	**70.704**	**70.704**
Beschikbare weerstandscapaciteit							
1. Algemene reserve	37.936	81.963	64.079	53.140	71.100	63.136	60.648
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	20.933	15.809	16.609	17.109	17.109	17.109	17.109
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	1.039	1.039	889	1.039	1.039	1.039	1.039
Totaal	**59.907**	**98.810**	**81.576**	**71.288**	**89.247**	**81.283**	**78.795**
Weerstandsfactor	**1,4**	**2,3**	**1,6**	**1,0**	**1,3**	**1,1**	**1,1**
Ruimte t.o.v. weerstandsfactor 1,0	**18.276**	**55.015**	**30.872**	**584**	**18.543**	**10.579**	**8.091**
Ruimte t.o.v. weerstandsfactor 1,4	**1.624**	**37.497**	**10.591**	**-27.698**	**-9.738**	**-17.702**	**-20.190**

Voor 2024 komt de weerstandsfactor uit op 1,0. De toelichting op de verschillende onderdelen die de weerstandsfactor bepalen, is opgenomen in de volgende onderdelen van deze paragraaf.

Benodigde weerstandscapaciteit en risicoprofiel

Het risicoprofiel wordt bepaald door te inventariseren welke risico's er bestaan en de financiële effecten in te schatten wanneer ze zich voor doen. Daarbij wordt voor de gemeentebrede risico's gebruik gemaakt van de volgende indeling:

Risicoscore				
Klasse	Kans		Klasse	Geldgevolg
1	< of 1 x per 10 jaar	10%	1	< € 50.000
2	1 x per 5-10 jaar	30%	2	€ 50.000 - € 200.000
3	1 x per 2-5 jaar	50%	3	€ 200.000 - € 500.000
4	1 x per 1-2 jaar	70%	4	€ 500.000 - € 1.000.000
5	1 x per jaar of >	90%	5	> € 1.000.000

Op basis van een inschatting voor alle risico's van de kans dat het risico zal optreden en het mogelijk financieel gevolg, wordt met behulp van statistische kansberekeningen het mogelijke financieel gevolg van het risicoprofiel van alle risico's samen doorgerekend. De statistische berekeningen, die daarvoor worden gemaakt, zijn een hulpmiddel om te bepalen wat het bedrag is dat we als buffer aan moeten houden om risico's te kunnen afdekken, de zogenaamde benodigde weerstandscapaciteit.
Het voordeel van deze rekenmethodiek is dat rekening gehouden kan worden met het gegeven dat niet alle risico's zich tegelijkertijd voor zullen doen. Daardoor is het bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit lager dan de optelsom van alle risicobedragen bij elkaar. Deze berekeningen zijn in combinatie met de beschikbare weerstandscapaciteit (de buffers voor risico's) de basis voor de hoogte van de weerstandsfactor.
Bij de bespreking van de begroting is het gebruikelijk om grote betekenis toe te kennen aan de hoogte van de weerstandsfactor. Dat is ook logisch, omdat het een belangrijke indicator vormt voor de financiële positie. Hierbij past wel een duidelijke kanttekening. Het inschatten van risico's met daarbij behorende bedragen en kansen is per definitie geen exacte wetenschap. Ook de berekeningen die op basis daarvan plaatsvinden zijn dat dus niet. Ze zijn een hulpmiddel om in totaliteit een bedrag te bepalen om als buffer voor risico's aan te houden. Enige relativering van de waarde van dit gegeven is zeker op zijn plaats. Daarnaast is het van belang om, zoals reeds is aangegeven, de financiële kengetallen in onderlinge samenhang te bezien en niet uit te gaan van één enkel kengetal als de weerstandsfactor.
Ook bij deze begroting zijn de gemeentebrede risico's en de risico's van het grondbedrijf geïnventariseerd om op die manier een beeld te krijgen van het risicoprofiel en benodigde buffer.

De volgende tabel laat zien wat het totale beeld van de benodigde weerstandscapaciteit is:

Benodigde weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Benodigde weerstandscapaciteit				
Gemeentebrede risico's	21.727	23.620	30.630	30.630
Corona risico's	671	345	0	0
Risico opvang vluchtelingen Oekraïne	1.806	1.556	0	0
1. Gemeentebrede risico's totaal	**24.203**	**25.521**	**30.630**	**30.630**
Conjuncturele (marktrisico) en project specifieke risico's grondexploitatie	15.519	16.289	18.089	38.089
Strategisch bezit (mva)	1.813	1.873	1.873	1.873
Anterieure overeenkomsten	96	112	112	112
2. Risico's grondexploitatie	**17.428**	**18.274**	**20.074**	**40.074**
Totaal	**41.631**	**43.795**	**50.704**	**70.704**

Gemeentebrede risico's

Het geactualiseerde gemeentebrede risicoprofiel bestaat voor de begroting 2024 in totaal uit 107 risico's, terwijl het risicoprofiel bij het jaarverslag 2022 bestond uit 112 risico's.
De volgende mutaties in de risico's hebben plaatsgevonden:

- er zijn 14 nieuwe risico's, 19 risico's zijn vervallen en 24 risico's zijn gewijzigd;
- er zijn geen coronarisico’s meer opgenomen in het risicoprofiel. Van de 3 overgebleven coronarisico’s bij het jaarverslag 2022 is 1 risico vervallen en 2 risico’s zijn nu als een regulier gemeentebreed risico meegenomen;
- het algehele risico voor de opvang van vluchtelingen Oekraïne, maakt nog deel uit van de gemeentebrede risicoprofiel maar is in de tabellen niet meer als een aparte categorie weergegeven.
- er zijn 74 risico's met een financieel gevolg die de benodigde weerstandscapaciteit bepalen. In het jaarverslag 2022 waren dit er 77.

Een overzicht van grote gemeentebrede risico's die met name bepalend zijn voor de financiële omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is opgenomen aan het einde van deze paragraaf. Deze risico's hebben op basis van de inschatting van de kans op voorkomen en het financieel gevolg de meeste invloed op het totale risicoprofiel. In het risicoprofiel is een aantal risico’s opgenomen dat niet in deze paragraaf worden beschreven, om mogelijke juridische en financiële benadeling bij openbaarmaking te voorkomen.

Het risicoprofiel voor de totale gemeentebrede risico's is bij deze begroting met € 5,1 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022. Deze toename is vooral veroorzaakt door de belangrijkste stijgers en dalers met een grote financiële impact, dit zijn:

Stijgers:
- *Opvang vluchtelingen Oekraïne*
  Het risico is opnieuw berekend, aantallen vluchtelingen en het bedrag per opvangplek per dag is bijgesteld, het financieel maximum van het risico is verhoogd van € 7,7 miljoen naar € 14,3 miljoen. De kans van het risico is aangepast van 25% in 30%.
- *Tariefstijgingen in de Zorg (Wmo en jeugdzorg)*
  Het risico is doorgerekend en is naar boven bijgesteld. De kans van het risico is op 80% gebleven. Het financieel minimum is verhoogd van 0 naar € 1,5 miljoen. Het financieel maximum is verhoogd van € 3,0 miljoen, naar € 4,0 miljoen.
- *Jeugdzorg – Volumestijging*
  De eerste helft van 2023 laat een groei in de kosten voor jeugdzorg zien, en wordt verwacht dat per jongere gemiddeld, zwaardere trajecten worden ingezet. Hiervoor is een nieuw risico is opgenomen met een kans van 90% en een financieel maximum van € 1,5 miljoen.
- *Jeugdzorg – Hervormingsagenda*
  Het Rijk heeft in het kader van landelijk gemaakte afspraken over de Hervormingsagenda Jeugdzorg voor de komende jaren kortingen ingeboekt op het budget dat gemeenten voor jeugdzorg ontvangen in het Gemeentefonds. Nog onduidelijk is of wettelijke aanpassingen in de Jeugdwet voldoende zijn om deze korting te compenseren. Hiervoor is een nieuw risico is opgenomen met een kans van 70% en een financieel maximum van € 1,5 miljoen.
- *Compensatie stijgende energielasten*
  Het financieel maximum van het risico is naar boven bijgesteld van € 1 miljoen naar € 2 miljoen.
- *Trolleyinfrastructuur*
  Het financieel maximum van het risico is aangepast, de kosten van afbouw van het trolleynet kunnen oplopen tot € 10 miljoen. De kans van het risico is laag ingeschat en is 10% gebleven.
- *Doelgroepenvervoer, aanbesteding in het geval vervoerscontracten niet worden verlengd aansluitend aan de initiële periode*
  Het risico is nu opgenomen met een kans van 90% en een financieel maximum van € 650.000. Het risico was niet gekwantificeerd.
- *Individuele studietoeslag*
  De nieuwe regeling individuele studietoeslag is overgegaan van aanvraag bijzondere bijstand naar een inkomensregeling. Rekening moet worden gehouden met een mogelijk tekort voor de gemeente. Hiervoor is een nieuw risico opgenomen met een kans van 60% en een financieel maximum van € 0,8 miljoen.

Dalers:
- *Inkomensregelingen (BUIG); maximaal eigen risico*
  Het risico is berekend en naar beneden bijgesteld. De kans van het risico is op 70% gebleven. Het financieel maximum is verlaagd van € 8,7 naar € 7,7 miljoen.

- *Zorgpartijen in financiële problemen*
  Het risico is opnieuw ingeschat. Het financieel maximum van het risico is verlaagd naar € 1,5 miljoen dit was € 2 miljoen, de kans van het risico is verlaagd van 90% naar 50%.
- *Aanpassing woonplaatsbeginsel Jeugdzorg*
  Het risico is komen te vervallen, dit is in de begroting opgenomen.

Nieuwe risico's zonder geldgevolg

Van de 33 in het risicoprofiel opgenomen risico's zonder geldgevolg zijn er bij deze begroting 8 nieuw opgenomen. Bij deze risico's is nog niet duidelijk in welke mate ze zich zouden kunnen voordoen. Het gaat hierbij om de volgende risico's:

- *Indexaties incidenteel*
  Gelet op de onzekerheid omtrent toekomstige kostenontwikkelingen zijn bij de Begroting 2024 sommige budgetten alleen incidenteel geïndexeerd. Mogelijk dat er ook in de toekomst sprake zal zijn van bovengemiddelde prijsstijgingen. Hiermee ontstaat het risico dat voor na 2024 de in de begroting opgenomen budgetten ontoereikend zullen zijn als er geen afdoende beheersmaatregelen worden genomen om deze risico's te verkleinen/te elimineren of er geen extra middelen beschikbaar gesteld worden om het structureel te dekken. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om energiekosten voor eigen gebruik, of compensatie voor stijgende (energie)kosten bij subsidiepartners en verbonden partijen.
- *Video Observatie Systeem*
  In 2023 wordt een aanbesteding opgestart voor het onderhoud (en vervanging) van het Video Observatie Systeem. Dit systeem is noodzakelijk voor het zorgen voor een veilige binnenstad. Er is budget beschikbaar maar het is nog onduidelijk of hiervoor een extra investering gedaan moet worden.
- *Indexatie bouwkosten onderwijshuisvesting*
  Scholen ontvangen een beschikking voor de bouw van huisvesting. Bij de hoogte van de beschikking wordt rekening gehouden met indexatie tot aan het moment van oplevering. Risico bestaat echter dat de prijsstijgingen in de periode van beschikking tot aan moment oplevering hoger zijn dan waar bij de indexatie rekening mee is gehouden. In principe is dit het risico voor de scholen echter in de praktijk kunnen deze prijsstijgingen niet altijd door schoolbesturen opgevangen worden waardoor dit mogelijk ook een risico voor de gemeente Arnhem betekent.
- *Beschermd Wonen objectief verdeelmodel*
  Het objectief verdeelmodel Beschermd Wonen wordt met een ingroeipad van 10 jaar ingevoerd. In de eerste 6 jaar vindt een afbouw van historisch budget per centrumgemeente plaats en in 10 jaar een opbouw van objectief budget naar gemeente. De kans bestaat dat de uitstroom van bestaande cliënten langzamer gaat dan de afbouw van historisch budget. Ook bestaat het risico dat het aantal nieuwe cliënten afwijkt van het verwachtte aantal op basis van het objectieve verdeelmodel. Hierdoor ontstaat het risico dat de werkelijke lasten groter zijn dan de begrote lasten. Tot slot bestaat het risico dat het Rijk het budget voor Beschermd Wonen naar beneden bijstelt.
- *Vergrijzing*
  Door toenemende vergrijzing stijgt de vraag naar zorg. Hierdoor ontstaan mogelijk capaciteitsproblemen en financiële tekorten. Dit speelt bij zorgvormen als woningaanpassingen en hulpmiddelen, huishoudelijke hulp, vervoer en groepsbegeleiding.
- *Toekomstbestendige JGZ / AGZ*
  De uitvoering van de verschillende GGD-taken staat onder grote druk als gevolg van diverse ontwikkelingen in de algemene gezondheidszorg (AGZ) en jeugdgezondheidszorg (JGZ). Dit blijkt ook uit een extern gehouden onderzoek.
- *Capaciteit en kwaliteit bezetting JGZ / AGZ*
  Onvoldoende deskundig en bevoegd personeel aanwezig en ondercapaciteit binnen JGZ / AGZ (onder andere op forensisch artsen). Dit geldt ook voor de najaarscampagne en de financiering daarvan.
- *Toekomstbestendig Lokaal Aanbod (DVO)*
  Naast het regionaal basispakket voert VGGM lokaal extra zorg uit voor zowel wettelijke als niet-wettelijke producten. Om dit aanbod toekomstbestendig te houden is er meerjarige financiële dekking nodig en vindt binnen VGGM een efficiencyslag plaats door de administratieve lastendruk op personeel en staf sterk te verminderen. De zorg is complexer geworden, waardoor het aantal producten binnen het lokaal aanbod is toegenomen. Inzet van capaciteit tussen regionaal en lokaal aanbod eveneens. De huidige wijze van financiering van het lokaal aanbod (éénjarig en op basis van P*Q), leidt tot instabiliteit in de begroting, onzekerheid over baangarantie van JGZ-medewerkers, registratiedruk voor professionals en een tijdrovende offerte- en verantwoordingscylus. Om een hogere kostprijs te voorkomen is bredere inzet noodzakelijk. Advies is om te werken met 4jarige financiering in de vorm van lumpsum met inspanningsverplichting.

Zorgprofessionals kunnen dan bijvoorbeeld zelf keuze maken in de te leveren zorg. Gemeente Arnhem zal kritisch moeten kijken welk lokaal aanbod toegevoegd kan worden aan het regionaal aanbod en dit op een andere wijze te in te kopen, te bekostigen en te verantwoorden.

Grondexploitatie risico's

Het risicoprofiel van de grondexploitaties is geactualiseerd bij de opstelling van Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP) 2022. Het geactualiseerde risicoprofiel is meegenomen in het Jaarverslag 2022.
In relatie tot de verplichte tussentijdse winstnemingen wordt in het BBV een onderscheid gemaakt in het conjuncturele risico (marktrisico) en project specifieke risico's.

Gebruikelijk is dat bij de begroting de risico's voor de grondexploitatie worden aangehouden zoals deze zijn geactualiseerd en vastgesteld bij de FJP en meegenomen in het jaarverslag.
Het aangaan van de nieuwe gebiedsexploitaties bij de verstedelijkingsopgave brengt echter ook nieuwe risico's met zich mee, die zich vertalen in een beslag op de beschikbare weerstandscapaciteit en die een aanzienlijke ophoging van het risicoprofiel betekenen. Vanwege de omvang zijn de risico's voor de gebiedsexploitatie Spoorzone Arnhem-Oost en Ontwikkelingsperspectief Kronenburg in beeld gebracht en al bij deze begroting meegenomen:

- *Ontwikkelperspectief Kronenburg*
  De grondexploitatie Kronenburg is in februari 2023 vastgesteld. De projectspecifieke risico's en daarbij opgeteld het conjuncturele risico voor Kronenburg komen uit op een bedrag van € 1,8 miljoen. Dit bedrag is bij het risicoprofiel Begroting 2024 (jaarschijf 2023) opgenomen.
- *Spoorzone Arnhem-Oost*
  Voor de verstedelijkingsopgave Spoorzone Arnhem-Oost worden naar verwachting begin 2024 meerdere grondexploitaties vastgesteld, die dan bij de FJP 2023 worden meegenomen. Voor de totale risico's van de Spoorzone is op basis van meerdere scenario's een inschatting gemaakt, uitgegaan wordt van een bedrag van € 20 miljoen voor het risicoprofiel Begroting 2024. Bij de vaststelling van de grondexploitaties wordt het risicoprofiel geactualiseerd.

Het risicoprofiel voor de grondexploitatie risico's is bij deze begroting met € 21,8 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022.

Conclusie risicoprofiel

Zoals toegelicht is het totale risicoprofiel voor de gemeentebrede en de grondexploitatie risico's, ten opzichte van eerdere inschattingen bij de Jaarrekening 2022, met € 26,9 miljoen gestegen.

Beschikbare weerstandscapaciteit

In dit onderdeel van de paragraaf is een korte toelichting opgenomen op de beschikbare weerstandscapaciteit. In de volgende tabel is het totale beeld van de beschikbare weerstandscapaciteit opgenomen:

Beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Beschikbare weerstandscapaciteit				
Stand Algemene reserve per 1-1	75.634	79.591	81.963	64.079
+ Toevoegingen	0	15.836	0	0
- Onttrekkingen	-37.698	-37.331	-37.130	-10.939
- Resultaat voor resultaatbestemming / Prognose resultaat		23.866	19.246	
1. Algemene reserve per 31-12	**37.936**	**81.963**	**64.079**	**53.140**
BR Grondexploitatie	19.171	14.309	15.109	15.109
BR Strategische posities	1.500	1.500	1.500	1.500
BR Voorstudies	262	0	0	500
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	**20.933**	**15.809**	**16.609**	**17.109**
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	**1.039**	**1.039**	**889**	**1.039**
Totaal	**59.907**	**98.810**	**81.576**	**71.288**

Algemene reserve
De verwachte stand 2024 en het meerjarig verloop van de algemene reserve wordt bepaald door de volgende factoren:

- Besluitvorming uit vorige begrotingsjaren die doorwerkt in het verloop van de algemene reserve.
- De prognose van de uitkomst van het jaarresultaat voor 2023, zoals opgenomen in Turap-2 en Turap-1. Als gevolg van het totale verwachte jaarresultaat neemt de algemene reserve in 2023 (per 31-12) toe met € 19,2 miljoen.
- Voorstellen voor verrekening met de algemene middelen in deze Begroting 2024.

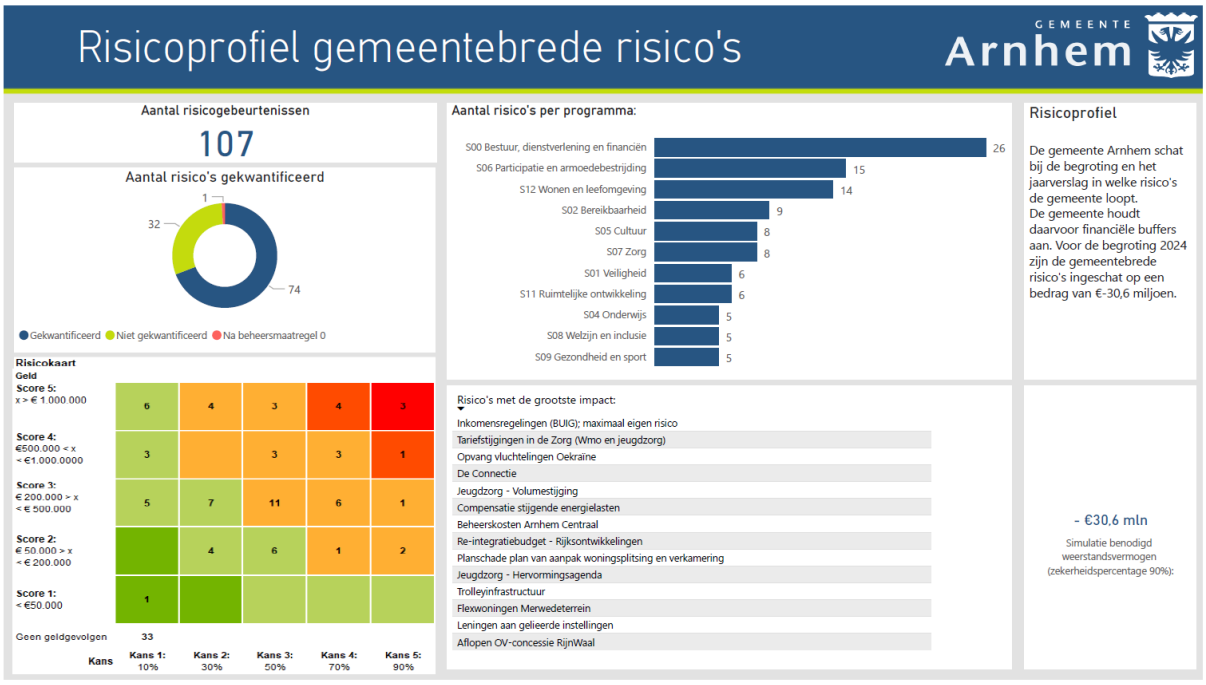
Reserves grondexploitaties
De ontwikkeling van het weerstandsvermogen van het grondbedrijf wordt in de paragraaf Grondbeleid toegelicht. In het verloop van de BR grondexploitatie zijn herziene ramingen van de grondexploitaties conform de Financiële Jaarrapportage Projecten 2022 verwerkt.

Onvoorzien en strikt onvermijdbaar
De post onvoorzien en strikt onvermijdbaar van € 1,0 miljoen is bij de Begroting 2024 ingezet als beschikbare weerstandscapaciteit.

Conclusie beschikbare weerstandscapaciteit
De totale beschikbare weerstandscapaciteit is bij de Begroting 2024 gedaald met € 27,5 miljoen ten opzichte van de vorige stand bij de Jaarrekening 2022.

Belangrijkste risico's

In onderstaande afbeelding worden de gegevens van het gemeentebrede risicoprofiel samengevat weergegeven:

Hieronder worden de belangrijke gemeentebrede risico's (met hoogste invloed% en risicoscore) toegelicht, die samen ongeveer 70% uitmaken van de totale omvang van de benodigde weerstandscapaciteit van € 30,6 miljoen voor het risicoprofiel.

Er wordt een onderverdeling gemaakt van de belangrijke risico's per programma en portefeuilleonderdeel:

Risicogebeurtenis	Kans	Geld	Geld (Max)	Risico score	Invloed (%)	Gewijzigd t.o.v. Jaarrekening 2022
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën						
Bedrijfsvoering						
De Connectie	4	5	€ 3.850.000	20	7,8%	Gewijzigd+
De begroting van de BVO De Connectie kent een aantal onzekerheden dat een risico vormt: -Grote projecten zoals de investeringen in de ICT infrastructuur, informatieveiligheid en privacy leiden mogelijk tot meerkosten (maximaal financieel gevolg € 300.000); -Frictie: risico op frictiekosten als gevolg van: boventalligheid; wegvallen dienstverlening aan De Connectie; afbouw formatie door harmonisering. (maximaal financieel gevolg € 350.000); -Outputfinanciering: risico dat de invoering van outputfinanciering een hogere bijdrage voor Arnhem tot gevolg heeft. (niet gekwantificeerd); - Overige risico's die samenhangen met De Connectie (maximaal financieel gevolg € 3.200.000); -Het risico bestaat dat als de kwaliteit van de uitvoering daalt, dit onvoldoende tijdig wordt gesignaleerd met mogelijke financiële consequenties (meerkosten als gevolg van maat- en meerwerk) tot gevolg.						
Financiën						
Leningen aan gelieerde instellingen	1	5	€ 8.000.000	5	1,8%	Ongewijzigd
De gemeente Arnhem verstrekt leningen aan gelieerde instellingen ten behoeve van het realiseren van activiteiten die nauw grenzen aan het gemeentelijke beleid.						
S02 Bereikbaarheid						
Mobiliteit						
Trolleyinfrastructuur	1	5	€ 10.000.000	5	2,3%	Gewijzigd+
Er bestaat het risico van nieuwe OV concessie door de provincie. Vraag is of de provincie wil meegaan in het in stand houden van Arnhem Trolleystad. Het gaat hier om de OV concessie periode 2026-2036. Kans is erg klein maar mogelijk zou Arnhem met kosten van afbouw trolleynet te maken kunnen krijgen. De kosten van afbouw trolleynet kunnen oplopen tot € 10 miljoen. Naar verwachting zal het bestek voor de nieuwe OV concessie in de zomer van 2024 0f 2025 op de markt gezet worden. Wanneer in dat bestek staat dat de trolley gecontinueerd moet worden kan dit risico komen te vervallen. De gemeente Arnhem zal bij de provincie pleiten voor continuering.						
Aflopen OV-concessie RijnWaal	2	5	€ 1.300.000	10	1,8%	Ongewijzigd
Op dit moment krijgt de gemeente Arnhem een jaarlijkse vergoeding voor de trolley gerelateerde kosten binnen de huidige OV-concessie afspraken. Het aanbesteden van de nieuwe OV-concessie is uitgesteld tot 2024. Voor de periode 2022-december 2024 en december 2024-juni 2026 werkt de provincie met een noodconcessie. De jaarlijkse vergoeding van € 1,3 miljoen van de provincie is tijdens de noodconcessies gecontinueerd. Voor de nieuwe concessieperiode vanaf juni 2026 zullen in 2023/2024 nieuwe afspraken gemaakt worden met de provincie.						
S06 Participatie en armoedebestrijding						
Werk en Inkomen						
Inkomensregelingen (BUIG); maximaal eigen risico	4	5	€ 7.700.000	20	12,5%	Gewijzigd-
Op BUIG geldt, middels de vangnetregeling, een maximaal eigen risico van 10% (gekoppeld aan de hoogte van het budget). Het maximaal eigen risico bedraagt op basis van het voorlopige BUIG € 10,7 mln. Op basis van de begrotingssystematiek BUIG van Arnhem wordt voorgesteld in de exploitatie rekening te houden met een tekort van € 3,0 mln. Het verschil tussen het maximale eigen risico en het tekort in de begroting a € 7,7 mln. is opgenomen.						
Re-integratiebudget - Rijksontwikkelingen	4	5	€ 2.200.000	20	3,2%	Gewijzigd+
Het re-integratiebudget staat onder druk. Er is geen ruimte voor extra zaken. De participatiemiddelen zijn onder andere nodig om de ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Onder andere vanwege rijks ontwikkelingen bestaat het risico dat niet op het juiste moment geld beschikbaar is om in te zetten: We zijn bezig met een intensivering op beschut werk, maar gaan het aantal volgens de behoefteraming van het rijk (218 beschutte werkplekken) voorlopig niet halen. Op basis van deze behoefteraming 2023 bedraagt het maximale financiële risico circa € 2,2 miljoen. Vanaf 2023 hebben we hier (deels) middelen voor gereserveerd. We lopen financieel risico als het rijk besluit de financiering van beschut werk aan te passen. - Om de doelstellingen rondom de banenafspraak te halen zal het aantal mensen dat in aanmerking komt voor de banenafspraak de komende jaren toenemen. Het risico is dat ook hiervoor geen ruimte is in het re-integratiebudget. De omvang van het dekkingstekort bij basisbanen is vergelijkbaar met beschut werk. Op dit moment is hiervoor nog geen financiële vertaling gemaakt. - Door de op 1 januari 2020 in werking getreden Wet Arbeidsmarkt in balans (WAB) bestaat de kans dat de financiële ruimte voor de grote opgave van de verschillende doelgroepen uit de participatiewet steeds kleiner wordt. - Er zijn landelijk ideeën over het toewerken naar een regionaal sociaal werkbedrijf. Dit kan effect hebben op Scalabor en de roep om invloed vanuit de regio kan dan groter worden. - De vertaling van HUG naar inzicht in kans op werk en het traject wat daarbij hoort ontbreekt nog. Door monitoring komt steeds meer zicht op nieuwe instroom, maar van het totale bestand ontbreekt nog een groot deel aan inzicht. Het risico op het maken van een goede						

prognose van zowel kosten als resultaat (op uitstroom) blijft hierdoor lastig.
- Het begrote budget voor re integratie in 2024 is € 8,8 miljoen. Dat maakt het risico 25% van het totale begrote budget.

Armoedebeleid						
Compensatie stijgende energielasten	5	5	€ 2.000.000	25	4,1%	Gewijzigd+

Door de stijgende energielasten kunnen inwoners in de financiële problemen komen. In 2023 wordt er waarschijnlijk weer energietoeslag verstrekt (goedkeuruing wet wordt verwacht in september). We ontvangen hiervoor middelen van het rijk. In Arnhem hanteren we hiervoor ruimere regels dan het rijk en hebben we hogere uitvoeringskosten dan wordt vergoed. Hiervoor hebben we geen dekking. In 2023 worden studenten waarschijnlijk uitgesloten, zij worden doorverwezen naar bijzondere bijstand. Als we hier onvoldoende compensatie voor ontvangen, dan leidt ook dat tot een overschrijding van het budget Bijzondere Bijstand.

S07 Zorg						
WMO en sociale wijkteams en Jeugd /Jeugdzorg						
Tariefstijgingen in de Zorg (Wmo en jeugdzorg)	5	5	€ 4.000.000	25	10,1%	Gewijzigd+

Gemeenten zijn op basis van landelijke regelgeving verplicht reële tarieven voor wmo- en jeugdzorgvoorzieningen te hanteren. Op het moment vinden er in het zorgveld diverse CAO-verhogingen van personeelssalarissen plaats met een doorwerking naar tarieven. Daarnaast moeten we 'concurreren' met zorgaanbod dat wordt geleverd uit andere wetten en vergoedingen die daarin worden gehanteerd (o.a. Wet Langdurige Zorg), en is er sprake van personeelstekorten waardoor salarissen in de zorg extra kunnen stijgen. Ook wordt vanaf medio 2024 opnieuw zorg ingekocht, wat een natuurlijk moment is om het reëele karakter van de tarieven opnieuw te bepalen. Deze ontwikkelingen en factoren kunnen ertoe leiden dat we de zorgtarieven moeten verhogen, hoger dan waar in de begroting rekening mee is gehouden (o.a. via de jaarlijkse indexering).

Jeugd /Jeugdzorg						
Jeugdzorg - Volumestijging	5	5	€ 1.500.000	25	4,2%	Nieuw

In de kostenprognose Jeugdzorg die is afgegeven voor de Perspectiefnota 2024, wordt uitgegaan van een afvlakking van de groei die we met name in de tweede helft van 2022 zagen. Deze verwachting blijkt te positief te zijn geweest en zien we ook in de eerste helft 2023 een groei in de kosten, overigens niet in de aantallen cliënten. Dit laatste duidt erop dat er per jongere gemiddeld intensievere, zwaardere trajecten worden ingezet. Tevens zien we dat het verzilveringspercentage van de toegewezen jeugdzorg op een structureel hoger niveau lijkt uit te komen dan in voorgaande jaren.

Jeugdzorg - Hervormingsagenda	4	5	€ 1.500.000	20	3,0%	Nieuw

Het Rijk heeft in het kader van landelijk gemaakte afspraken over de Hervormingsagenda Jeugdzorg voor de komende jaren kortingen ingeboekt op het budget dat gemeenten voor jeugdzorg ontvangen in het Gemeentefonds. Een heel specifieke korting betreft het bedrag van € 511 miljoen dat het Rijk in 2025 in het Gemeentefonds heeft ingeboekt als uitvloeisel van het landelijk coalitie-akkoord Rutte IV. De afspraak die hierover met de VNG is gemaakt dat deze korting niet ten koste zou gaan van gemeenten omdat hiertegenover landelijke aanpassingen in de Jeugdwet zouden staan. Onduidelijk is nog waaruit deze wettelijke aanpassingen bestaan en of deze voldoende zijn om deze korting te compenseren. In het algemeen geldt of de door het Rijk ingeboekte bezuinigingen op het landelijk budget Jeugdzorg realistisch van aard zijn, zowel macro gezien als op het individuele niveau van de gemeente.

S08 Welzijn en inclusie						
Asiel, Vluchtelingen en inburgering						
Opvang vluchtelingen Oekraïne	2	5	€ 14.300.000	10	10,0%	Gewijzigd+

De oorlog in Oekraïne heeft geleid tot een grote vluchtelingenstroom, ook in Nederland. In Arnhem worden tot nu toe ruim 700 vluchtelingen opgevangen door de gemeente op cruiseschepen en in noodopvang in een voormalige school en tijdelijke woonunits. Daarnaast bieden particulieren nog opvang aan ca. 200 mensen in Arnhem. Het rijk stelt tijdelijk een normbedrag beschikbaar ter dekking van de dagelijkse kosten die de gemeente maakt i.v.m. de opvang. Dit bedrag is € 83 per opvangplek per dag. Het risico bestaat dat de opvang langer duurt of de gemeentelijke kosten hoger zijn dan waarin de tijdelijke regeling voorziet. Het rijk heeft wel aangegeven dat gemeenten de werkelijke kosten vergoed krijgen als in betekenende mate afgeweken wordt van het normbedrag. Daarnaast bestaat het risico dat al aangegane verplichtingen niet vergoed worden na aflopen van de regeling.
De meer indirecte gevolgen van de oorlog, zoals het macro-economisch effect en lange termijn effecten van de vluchtelingenstroom binnen Europa zijn niet nader gekwantificeerd.

S12 Wonen en leefomgeving						
Openbare ruimte						
Beheerskosten Arnhem Centraal	3	5	€ 3.000.000	15	3,4%	Ongewijzigd

Naar aanleiding van de stand van het onderzoek dat wordt uitgevoerd naar alle lekkages op AC is het aannemelijker dat er verregaande herstelmaatregelen noodzakelijk zijn. Het 'slechts' treffen van beheer(s)maatregelen is niet afdoende en kan op de lange termijn naar verwachting ook teveel schade toebrengen aan de levensduur en kwaliteit van het beton.
Aannemer is intussen gedagvaard. Een 'overzichtelijke' lekkage in de fietsenstalling is voor rekening van de gemeente verholpen. Daarnaast lijken veel herstelmaatregelen noodzakelijk te zijn in het gebied wat wordt toegerekend aan de openbare ruimte en daarmee ook onder de verantwoordelijkheid van de gemeente valt. Dit ondanks dat ProRail en NS-stations ook nadrukkelijk partij zijn in het verhelpen van de lekkages.

Wonen						
Planschade plan van aanpak woningsplitsing en verkamering	3	5	€ 2.700.000	15	3,1%	Ongewijzigd

Op 16 december 2020 is het facetbestemmingsplan woningsplitsing en verkamering onherroepelijk geworden. Dit bestemmingsplan beperkt de bouw- en gebruiksmogelijkheden van eigenaren. Hierdoor bestaat er een risico op planschadeclaims van eigenaren en andere rechthebbenden. Het verzoek om planschade kan tot vijf jaar na het onherroepelijk worden van het bestemmingsplan worden ingediend (tot eind 2025). Het risico op planschadeclaims is aan de orde voor het gebied (Spijkerkwartier e.o) waarvoor per juli 2019 een Voorbereidingsbesluit gold. Omdat voor de rest van de stad geldt dat het college tijdig kenbaar maakte dat een facetbestemmingsplan in voorbereiding was, konden eigenaren anticiperen op het nieuwe beleid, en is het risico voor het grootste deel van de stad gemitigeerd.

Flexwoningen Merwedeterrein	1	5	€ 10.000.000	5	2,3%	Ongewijzigd

De corporaties en de gemeente hebben in de intentieovereenkomst afspraken gemaakt waardoor over tien jaar naar verwachting een locatie wordt aangewezen waar de woningen permanent naartoe worden verplaatst. Indien na 10 jaar, na inspanning van de corporaties en gemeente, onverhoopt toch geen vervolglocatie(s) is gevonden, wordt indien en voor zover mogelijk aanspraak gemaakt op de Herplaatsingsgarantie van het Rijk. Bij het nemen van het besluit door de corporaties om te investeren in de bouw van deze woningen hebben zij voldoende zekerheid nodig over een minimale duur dat de woningen geëxploiteerd kunnen worden. De gemeente zegt daarom in de intentieovereenkomst toe dat op minimaal één van de mogelijke vervangende locaties herplaatsing mogelijk wordt gemaakt. Als dit, tegen de verwachting in en ondanks inspanningen van alle partijen, niet lukt, dan is de gemeente aansprakelijk voor de schade die de corporaties dan lijden. Het gaat daarbij om de investeringskosten van de woningen voor zover nog niet terugverdiend uit de verhuur en verkoop aan derden. Indien de corporaties geen of niet voldoende inspanning hebben geleverd voor het vinden van eigen locaties, dan dragen de corporaties 50% van dit risico. De kans is zeer klein dat het risico zich voordoet, maar het heeft wel een grote omvang (tot ca.€ 10 miljoen).

Onderhoud kapitaalgoederen

Kapitaalgoederen zijn investeringsgoederen met een groot maatschappelijk nut die de gemeente nodig heeft voor het uitvoeren van haar taken. Deze goederen hebben doorgaans een hoge vervangingswaarde en gaan meerdere jaren mee. De kapitaalgoederen bestaan uit het groen en water in onze stad, speelplekken, de wegen en riolering civiele kunstwerken (bruggen, tunnels en viaducten), de openbare verlichting, het trolley netwerk, de verkeersregelinstallaties en -voorzieningen, de afvalinzamelvoorzieningen en het gemeentelijk vastgoed.

Inleiding

Deze paragraaf beschrijft de onderhoudstoestand van de kapitaalgoederen die gezamenlijk de openbare ruimte van Arnhem vormen.. Met het onderhoud van deze kapitaalgoederen is een aanzienlijk deel van de begroting gemoeid. De kosten worden deels gedekt uit exploitatiebudgetten en, daar waar het gaat om vervanging of levensduur verlengend (groot)onderhoud, uit investeringsbudgetten. In het laatste deel van de paragraaf is het financiële beeld per onderdeel weergegeven.
De kapitaalgoederen maken een goed gebruik van de openbare ruimte mogelijk en maken deze aantrekkelijk. Onderstaande tabel geeft een indruk van de omvang van kapitaalgoederen in de openbare ruimte van Arnhem.

Onderdelen	**Areaal (afgerond)**
Groen, incl. Bossen en parken	5.850.000 m2 gazon en gras 2.365.000 m2 bos 660.000 m2 struweel 300.000 m2 heesters 130.000 m2 hagen
Bomen	47.000 stadsbomen, waarvan 576 buitengewone/toekomst bomen
Stedelijk Water	800 km (vrij verval) riolering 70 km persleiding 9 km infiltratieriool 51 km drukriolering 24.600 putten
Wegen	2.833.000 m2 gesloten verharding (asfalt en beton) 4.981.000 m2 open verharding (klinkers, tegels etc.) 283.000 m2 half verharding
Openbare verlichting (OVL)	30.000 lichtmasten 31.000 armaturen 930 km OVL netwerk
Civieltechnische kunstwerken	305 bruggen en viaducten 23 tunnels 414 grondwerende constructies 393 trappen
Verkeer	85 verkeersregelinstallaties 29 verkeerscamera's 790 bewegwijzeringsobjecten
Trolley	3.700 masten 57 km bovenleiding 25 km voedingskabel
Spelen	365 speellocaties 2000 speeltoestellen 124 sportvelden
Inzamelvoorzieningen	Verzamelcontainers: 241 GFT 130 glas 328 papier 328 PMD 1306 Restafval Minicontainers aan huis: 141.000 (GFT, PBD, papier)
Beeldende kunst	134 kunstwerken 28 herdenkingsmonumenten

Van beleid naar beheer

Met het beheer van de openbare ruimte kunnen we naast het in stand houden van de bestaande functionaliteiten ook bijdragen aan het realiseren van de vele ambities die Arnhem heeft. We willen de openbare ruimte waarde gestuurd en toekomstgericht beheren, waarbij de gebruiker centraal staat. Daarnaast willen we met het beheer van de openbare ruimte bijdragen aan de hoofddoelen uit het Coalitieakkoord 2022 - 2026: een toekomst bestendig Arnhem, een levendige groene creatieve en kunstzinnige stad. Een stad waar mens en dier prettig wonen in leefbare wijken.

De doelen voor de openbare ruimte zijn afgeleid van wet- en regelgeving, de missie van de gemeente, zoals onder meer bepaald in genoemd coalitieakkoord en door de raad vastgestelde vigerende visie- en beleidsdocumenten. Volgens het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) moet er een structureel sluitende begroting zijn waarbij voldoende middelen moeten worden geraamd voor onderhoud van de kapitaalgoederen. De provincie ziet daar in haar toezichthoudende rol ook op toe.

Naast het voldoen aan de gestelde kaders is het van belang om bij het beheer en onderhoud in te spelen op de dynamiek die de stad kent. De ruimtelijke samenloop van de beheeropgaven wordt in kaart gebracht en de samenhang met andere ruimtelijke ontwikkelingen beoordeeld. Daarna worden vervolgens kosten, kansen en risico's en beschikbare capaciteit afgewogen. Op basis daarvan komt een onderhoudsplanning tot stand. Door te sturen op samenloop werken we zo efficiënt mogelijk en door werkzaamheden te combineren proberen we de overlast zo minimaal mogelijk te houden.

Samen geven beleid en beheer vorm aan de openbare ruimte. We werken hierin samen met de inwoners van Arnhem, bedrijven en andere stakeholders in de openbare ruimte. Een complex proces, waarbij 'beheerbewust ontwerpen' en 'ontwerpbewust beheren' de kerningrediënten moeten zijn. Ambities en transities die hierin expliciet meegenomen worden zijn politieke keuzes/ ambities binnen de gemeente Arnhem en betreffen opgaven op het gebied van energietransitie, klimaatadaptatie, duurzaamheid, gezondheid, en burgerparticipatie.

Meetbare kwaliteit openbare ruimte (beeldkwaliteit)

Met de basiskwaliteit geven we aan wat we in Arnhem nastreven met de openbare ruimte. Deze basiswaarden zijn stabiel en veranderen niet zo snel. De in deze Begroting opgenomen basiskwaliteit vormt de basis voor het bepalen van de beheerstrategie. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de beeldkwaliteit systematiek van CROW om te meten of de openbare ruimte kwalitatief op het gewenste niveau is. In deze systematiek wordt met behulp van beeldmeetlatten vastgelegd aan welke beeldkwaliteit de openbare ruimte moet voldoen. In onderstaande tabel wordt weergegeven welke kwaliteitsniveaus er voor de openbare ruimte door Arnhem als basis worden gehanteerd.

Met uitzondering van het centrum en de winkelcentra is het onderhoud sober en doelmatig te noemen waarbij de opgave is om de stad met zo weinig mogelijk middelen schoon heel en veilig te houden.

Naast het sturen op deze technische staat van onderhoud proberen we ook steeds meer het aspect beleving een rol te laten spelen bij het beheren van de openbare ruimte.

We willen Arnhem radicaal vergroenen. Deze begroting voorziet dan ook in een kwalitatieve en kwantitatieve impuls in onze groenstructuur, groene wijken en bomen maar ook het verminderen van het verharde oppervlak. Dit heeft ook consequenties voor onze beheeropgave. Wat aangelegd wordt moet immers ook onderhouden worden. Vooralsnog lijken de beschikbare middelen toereikend. We gaan dit de komende jaren volgen.

Onderdeel	Centrum	Winkelcentra	Wijken	Bedrijfs-terreinen	Bossen Parken	Hoofd infra	Fietspaden
Groen / bomen	A	A	B / C*	B / C*	A / B*	-	-
Speelvoorzieningen	B	B	B	B	B	-	-
Verhardingen*	A	A	C / D**	B	B	B	A /B
Verkeerregelinstallaties	B	B	B	B	B	B	B
Verkeersvoorzieningen	B	B	B	B	B	B	B
Civieltechnische Kunstwerken	B	B	B	B	B	B	B
Beeldende Kunst	B	B	B	B	B	B	B
Openbare Verlichting	B	B	B	B	B	B	B
Stedelijk Waterbeheer	B	B	B	B	B	B	B
Trolley Infrastructuur	A	A	B	-	-	B	-

Tabel Overzicht beeldkwaliteit die in de gemeente Arnhem worden nagestreefd per onderdeel uitgesplitst naar gebiedstypen.

** Voor nadere toelichting op dit onderscheid zie de tekst bij de onderdelen wijkgroen, bomen en parken en bossen*

*** Toelichting beeldkwaliteit D bij verhardingen; deze beeldkwaliteit wordt toegestaan bij de parkeervakken in de woonwijken.*

Beeldkwaliteitsniveau		Technische kwaliteit
Zeer goed	A+	(Zo goed als) nieuw; perfect onderhouden
Goed	A	Technisch goed in orde
Voldoende	B	Heel en veilig
Matig	C	Discomfort; enige hinder; veiligheid komt in het geding
Slecht	D	kans op kapitaalvernietiging; functieverlies

Beeldkwaliteitsniveaus conform CROW Beeldkwaliteit Systematiek

Samenvattend beeld

Onderstaand is per onderdeel een beschrijving gegeven van de huidige onderhoudssituatie en geplande inzet om de kwaliteit op peil te houden. Samenvattend kan worden gesteld dat het op dit moment lukt om met de beschikbare middelen het areaal op het gewenste niveau te onderhouden. Daarbij streven we er naar ook bij te dragen aan de vele ambities die we in de stad willen realiseren. Het combineren van opgaven en het participatieproces maakt de projecten echter ook steeds complexer en daarmee moeilijker te plannen. De beperking met betrekking tot de beschikbare capaciteit (zowel intern als extern) dwingt ons tot het maken van keuzes wat we wel en niet kunnen doen. De bestemmingsreserve groot onderhoud maakt het mogelijk de fluctuaties in jaarlijkse uitgaven, op te vangen.

Bij het beheer en onderhoud van de openbare ruimte hebben we ook te maken met prijsstijgingen. De jaarlijks repeterende investeringsbudgetten en exploitatiebudgetten voor onderhoud en periodieke vervanging in de openbare ruimte zijn geactualiseerd naar het prijspeil 2024 (ca.5 %). Dit op basis van de BDB-index Grond-, weg, en waterbouw.

Het beheer van veel elementen in de openbare ruimte heeft een sterke relatie met de het stedelijk programma Wonen en leefomgeving (S12). De specifieke ambities en plannen op dit vlak zijn in dat onderdeel van de deze begroting nader beschreven
De beleidsmatige invulling voor de kapitaalgoederen die een relatie hebben met mobiliteit (zoals verhardingen, verkeersvoorzieningen, trolley, openbare verlichting en kunstwerken) is te vinden in programma Bereikbaarheid (S02).
Voor de onderdelen afval en riolering is er een relatie met de afvalstoffenheffing en de rioolheffing. Hierover is nadere informatie te vinden in de paragraaf Lokale heffingen.

Wegen

Goed onderhoud van wegen is van belang voor de bereikbaarheid en leefbaarheid van de stad en de verkeersveiligheid. De keuzes die voor wegenonderhoud gemaakt worden dragen in toenemende mate ook bij aan andere ambities met betrekking tot klimaatadaptatie (bijvoorbeeld 10% minder verharding) en duurzaamheid. Zoals vanuit de wegbeheersystematiek gebruikelijk spreken we over gesloten verhardingen (asfalt en beton) open verhardingen (klinkers, tegels etc.) en half verhardingen en onverhard. Onverharde wegen zitten niet in dit overzicht. Deze vallen bij de gemeente Arnhem onder groenbeheer en zijn dus ook niet opgenomen in het beheersysteem wegen. Het merendeel van de asfaltverhardingen bevindt zich in de hoofdinfrastructuur en wijk- of gebiedsontsluitingswegen. De open elementverhardingen zijn vooral te vinden in de wijken, winkelgebieden en stadscentrum. Half verhardingen wordt in Arnhem vooral toegepast op wandel- en fietspaden. Met name in Arnhem Zuid worden steeds meer recreatieve asfaltpaden omgevormd naar halfverharding paden.
In onderstaande tabel is de huidige kwaliteit van het areaal vergeleken met de kwaliteit van het areaal in 2022.

Kwaliteit per thema

	% Voldoende		% Matig		% Onvoldoende	
Beleidsthema	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Duurzaamheid	97	97	1	1	2	2
Veiligheid	92	93	1	2	7	5
Comfort	92	94	2	2	6	4
Aanzien	91	92	2	2	7	6

Rapportage op Beeldkwaliteitsniveau

Ambitie = A/B/C/D	% A+	% A	% B	% C	% D	% Voldoet aan ambitie
2022	53,55	28,48	8,93	0,55	7,50	90,96 (B)
2023	54,34	28,31	11,61	0,30	5,44	94,26 (B)

Het kwaliteitsniveau is licht verbeterd ten opzichte van 2022. Het is nu vooral van belang deze kwaliteit te handhaven en het percentage onvoldoende (circa 5%) vast te houden. Landelijk wordt tussen de 1-5% als norm gehanteerd. En daar voldoen we dus nagenoeg aan. Het handhaven van maximaal 5% onvoldoende kan echter moeilijk worden aangezien parkeervakken op D-niveau onderhouden worden.

Het zorgen voor goede fietsvoorzieningen heeft hoge prioriteit. Het ambitieniveau voor het onderhoud van fietspaden ligt daarom op het hoogste niveau.

Planning

Voor 2024 staat onder andere groot onderhoud op de planning op de volgende wegen:
Velperweg, Dalweg, Hommelseweg, Lange Water en IJssellaan. Dit onderhoud wordt al dan niet gecombineerd met het verlagen van rijsnelheden en verminderen van asfalt. De wegen die hiervoor in aanmerking komen volgen onder andere uit het Duurzame Mobiliteitsplan. Daarnaast voeren we wegenonderhoud uit in combinatie met rioolvervanging in de wijk Sterrenberg, Geitenkamp en de Spijkerbuurt.

In het kader van het verbeteren van de toegankelijkheid voor mindervaliden op de hoofdlooproutes zal dit in 2024 een vervolg krijgen. Daar waar sprake is van herinrichting van de openbare ruimte is er ook aandacht voor toegankelijkheid.

Openbare Verlichting (OVL)

Een goed functionerende openbare verlichting levert een belangrijke bijdrage aan het realiseren van sociale- en verkeersveiligheid. Daarnaast is de verlichting van invloed op de uitstraling van de openbare ruimte. De hoofdelementen van de openbare verlichting zijn de masten, de armaturen en de kabels en kasten.
Het beheersysteem laat zien dat er een flink aantal lichtmasten, door het bereiken van de technische levensduur van 40 jaar, aan vervanging toe zijn. Ook de leeftijdsopbouw van de armaturen laat zien, zal er een groot deel van de armaturen, vanwege de technische levensduur van 20 jaar, de aankomende jaren vervangen moeten worden. Deze armaturen zullen dan vervangen worden door energiezuinige LED-armaturen.
In de onderstaande tabellen is de opbouw van het areaal weergegeven met de geplande vervangingen in de periode 2024-2027.

Leeftijdsopbouw masten	Aantal	Aantal in vervanging 2024-2027
Tot 1980	795	253
1981-1990	6309	4350
1991-2000	6285	36
2001- 2010	7697	21
2011-2020	7627	26
2021 - heden	964	
Totalen	**29677**	**4686**

Leeftijdsopbouw armaturen	Aantal	Aantal in vervanging 2024-2027
Tot 1990	232	140
1991 - 2000	719	284
2001 - 2010	8739	4825
2011 - 2020	15414	2065
2021 - heden	6120	
Totalen	**31224**	**7314**

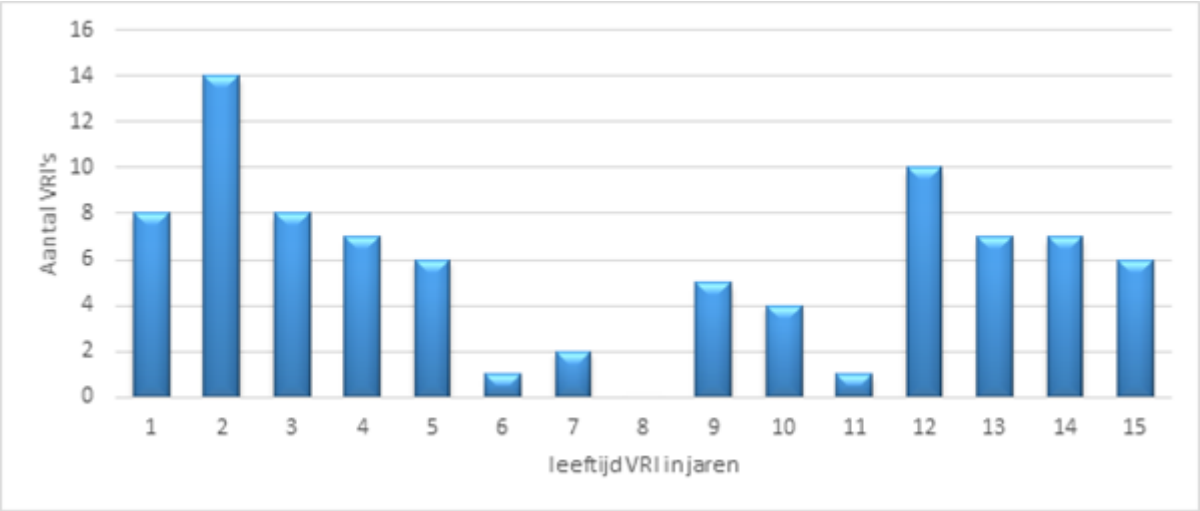
Tracés van het kabelnet worden zo nodig vervangen wanneer sprake is van groot onderhoud of wanneer zich herhaaldelijk kabelstoringen voordoen. Het onderhoud van OVL-kasten wordt gebaseerd op elektrische inspecties.
Inmiddels zijn alle OVL-kasten uitgerust met een slimme energiemeter. Hierdoor kunnen we het energieverbruik op ieder moment van de dag monitoren. Op basis van deze energiegegevens kunnen we een nog betere planning maken welke locaties voor vervanging van LED-armaturen in aanmerking komen om het energieverbruik en de daaraan gekoppelde CO2-uitstoot te reduceren. Ook zijn we gestart met een aantal projecten waarin 'slimme' armaturen gebruikt worden. Dit concept van dynamische verlichting op maat biedt verschillende mogelijkheden. Het licht brandt wanneer dat nodig is door middel van sensoren. Daardoor wordt er een energiereductie behaald, maar ook lichtvervuiling reduceert hierdoor. Er zullen meerdere projecten volgen in de aankomende jaren.
Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjaren investerings planning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen.

Planning
De planning voor de vervanging van de masten, armaturen en kabels wordt zo mogelijk afgestemd op samenloop met overige werkzaamheden voor groot onderhoud in de openbare ruimte. Met behulp van LED-verlichtingsarmaturen wordt gestreefd naar een reductie van 50% op de energiekosten. Hiermee wordt bijgedragen aan de duurzaamheidsambities.

Verkeersregelinstallaties (VRI)
Het goed functioneren van Verkeer Regel Installaties (VRI) is van groot belang voor de verkeersveiligheid en bereikbaarheid van Arnhem. Het beheer en onderhoud richt zich op:

- Doelmatige inzet en beheer van verkeersregelinstallaties (VRI) en andere verkeersmanagementinstallaties zoals het parkeerverwijssysteem en het DBSA (Dynamisch Busstation Systeem Arnhem).
- Een goede technische staat en functionaliteit, vooral gericht op het handhaven van de verkeersveiligheid en doorstroming.
- Bijdrage aan leefbaarheid en bereikbaarheid, met aandacht voor de voetganger en het bevorderen van het gebruik van de fiets en het openbaar vervoer.

Er is geen eenduidige maat voor de kwaliteit van het areaal. Deze wordt dan ook niet bijgehouden.
De leeftijd van de objecten is wel bekend. Dit zegt echter niet alles over de daadwerkelijke kwaliteit. Door technisch onderhoud en tussentijdse updates blijft de kwaliteit goed ondanks de hoger wordende leeftijd. In onderstaand figuur is de leeftijdsopbouw van de verkeerslichten weergegeven (gegevens van begin 2023). De levensduur van een verkeersregelautomaat is gemiddeld ongeveer 15 jaar.
Tabel leeftijdsopbouw VRI’s

Het huidige areaal is zowel technisch als functioneel (verkeerskundig) op orde. Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjaren investering planning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen. Bij vervangingen wordt direct gekozen voor de laatste technologie (iVRI) om voorbereid te zijn op verdergaande data uitwisseling tussen verkeerslicht en voertuigen.

Met de vervanging van overige verkeerssystemen (zoals telkasten, digitale borden en het parkeerverwijssysteem) is in de investeringsplanning vooralsnog geen rekening gehouden. Aan het einde van de technische levensduur moet worden beoordeeld of vervanging gewenst/noodzakelijk is.

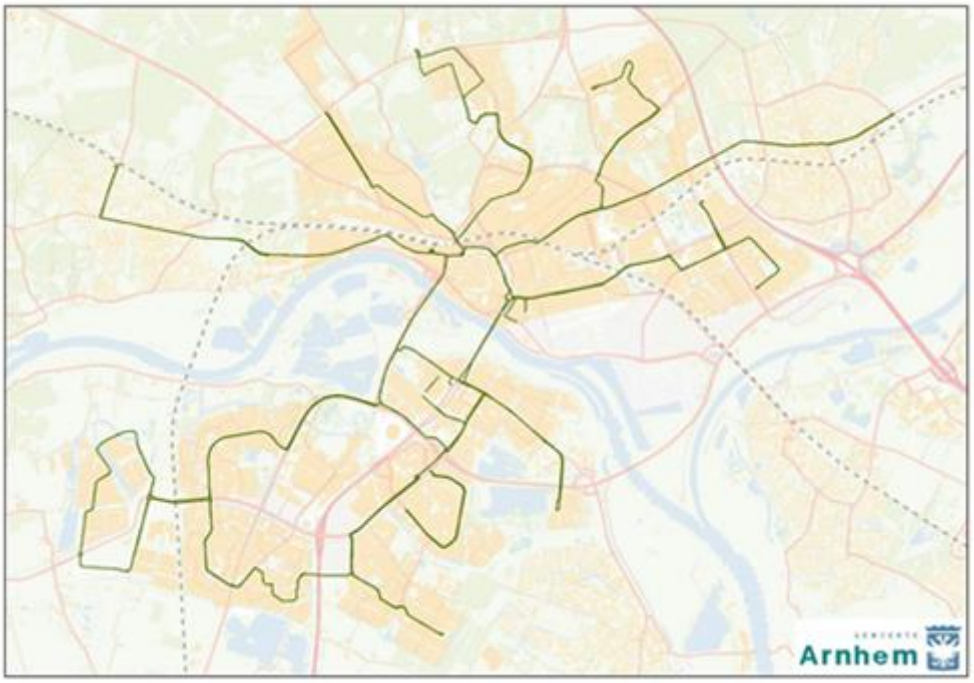
Planning

Voor 2024 staat de vervanging van de volgende VRI's op de planning: Burg. Matsersingel – Marga Klompélaan, Burg. Matsersingel – Mooieweg, Laan van Presikhaaf – Volkerakstraat, IJssellaan – Gildemeestersplein en IJssellaan – Lange Water. Tevens wordt op 6 verkeerslichten rondom winkelcentrum Presikhaaf een moderne netwerkregeling neergezet waardoor beter rekening gehouden kan worden met het sterk wisselende verkeersaanbod rondom het winkelcentrum. Deze verkeerslichten worden allemaal slim en kunnen communiceren met apps in voertuigen en eventueel telefoons van fietsers.

Trolley

Het trolley netwerk is van belang voor een groot deel van het Openbaarvervoer in Arnhem.
De trolleyinfrastructuur van de gemeente Arnhem bestaat uit de technische ondergrondse en bovengrondse infrastructuur. In tegenstelling tot de overige assets strekt de trolleyinfrastructuur zich ook uit over andere gemeentes namelijk gemeente Renkum en gemeente Rheden. Voor die delen van de infrastructuur op het grondgebied van de gemeenten Renkum en Rheden verzorgt gemeente Arnhem de trolleyinfrastructuur.
De trolleyinfrastructuur omvat bovenleiding (inclusief de bovenleiding en de wissels welke zich bevinden in het bedrijvencomplex Westervoortsedijk 4 te Arnhem), masten, gelijkrichterstations, onderstations, kabelnet e.d. in de gemeenten Arnhem, Rheden en Renkum en is 57 km lang.

Onderstaand plaatje geeft een indruk van het complete net.

Afbeelding: het trolleynetwerk in gemeente Arnhem, gemeente Renkum en Velp (gemeente Rheden)
Het openbaar vervoer in Arnhem wordt aanbesteed door provincie Gelderland door middel van een concessie met een lange looptijd (circa 10 jaar).De concessie omvat al het openbaar vervoer per (trolley)bus en auto in de regio Arnhem-Nijmegen en het openbaar vervoer per trein tussen de stations Arnhem en Doetinchem
De vorige concessie liep tot december 2022. Er is nu een overbruggingsconcessie van twee maal twee jaar. Er moet een aanbesteding voor de nieuwe concessie komen. Deze nieuwe concessie zal waarschijnlijk in juni 2026 van kracht worden.

De concessiehouder krijgt van gemeente Arnhem de infrastructuur in bruikleen. Daarvoor is een bruikleenovereenkomst getekend tussen de concessiehouder en de gemeente Arnhem.
Het betreft een overeenkomst van bruikleen, waarin de gemeente de infrastructuur om niet ter beschikking stelt. Dit betekent dat grote delen van de beheertaak bij de concessiehouder belegd zijn, dit in tegenstelling tot bijna alle andere assets waarbij de gemeente ook het beheer daadwerkelijk verzorgt.
Het vervangen van trolleymasten, aan het einde van de technische levensduur, valt niet onder de verantwoordelijkheid van de concessiehouder aangezien dit een investering betreft die veel verder gaat dan de looptijd van de concessie. Komende periode gaan er nieuwe afspraken gemaakt worden met de provincie over de concessie waarbij ook duidelijkheid moet komen over de benodigde vervangingsinvesteringen.

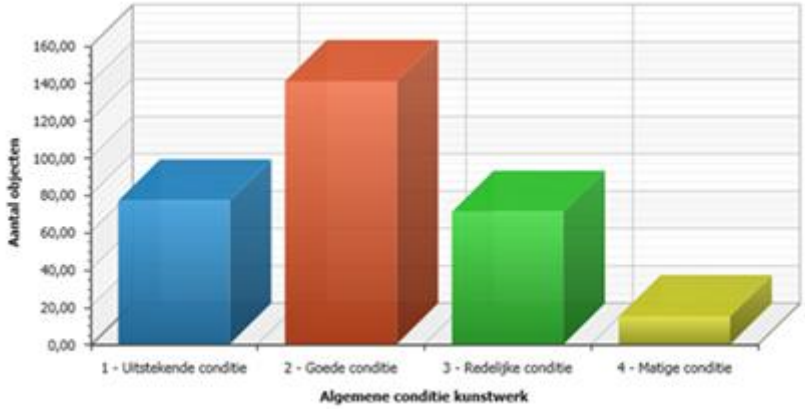
Planning
De oudste trolleymasten zijn de komende jaren aan vervanging toe (circa 700 masten en muurankers, allen ouder dan 60 jaar). Dit speelt in eerste instantie bij de geplande reconstructie van de Velperweg (dit is uitgesteld naar 2024/2025). De verwachte investering hiervoor bedraagt € 0,8 miljoen. Deze investering zal leiden tot een structurele kapitaallast van € 40.000 en is reeds opgenomen in deze begroting.
Bij de herinrichting van de van Muijlwijkstraat zullen ook aanpassingen aan het trolleynet worden uitgevoerd. Dit maakt onderdeel uit van het project.
Naast de masten zijn de komende jaren (tot 2034) 17 gelijkrichterstations aan vervanging toe. Ook zullen enkele delen van het ondergrondse kabelnet vervangen moeten worden.
In de huidige begroting zijn in het MIP (afgezien van de hierboven genoemde €0,8 miljoen voor de Velperweg) geen middelen gereserveerd voor deze vervangingsinvestering. De komende periode zal in aanloop naar de nieuwe OV-concessie een vervangingsplanning voor de trolley uitgewerkt worden met een bijbehorende investeringsplanning. Het risico bestaat dat er versneld vervangingen noodzakelijk zijn als er essentiële onderdelen voortijdig uitvallen, waardoor de OV dienstverlening in de knel komt. Hiervoor zijn nu geen financiële middelen gereserveerd. In Naris is hiervoor een risico reservering opgenomen.

Civieltechnische kunstwerken

Onder de noemer van civieltechnische kunstwerken vallen bruggen, viaducten, tunnels, grondkerende constructies, trappartijen etc. Jaarlijks is er een visuele inspectie waarbij de inspecteur voornamelijk kijkt naar de ambities schoon, netjes, heel en veilig. Daarnaast is er vijfjaarlijks een technische inspectie. Het inspecterende bureau kijkt naar het uitgevoerde regulier onderhoud en geeft waar nodig schades, maatregelen, prijs per maatregel en uiterste datum van uitvoering aan. Indien nodig zal op basis daarvan de cyclus van het reeds ingeplande reguliere onderhoud worden aangepast. Dit vormt de input voor de integrale programmering en dient als basis voor de monodisciplinaire meerjarenplanning. Aan de hand van gegevens uit onder meer de inspecties wordt getracht het duurzame onderhoudsniveau zo goed mogelijk te benaderen. De beschikbare middelen zijn op dit moment hiervoor toereikend

De kwaliteit van het areaal op basis van de laatste inspecties is redelijk tot goed. Een samenvatting is hieronder weergegeven. In 2024 volgt er een nieuwe technische inspectie door een extern gespecialiseerd bureau, waardoor we weer over de nieuwste gegevens zullen beschikken.

Vanaf 2024 zullen we werken met een nieuw raamcontract voor het groot onderhoud en een apart raamcontract voor vervanging en onderhoud houten waterbouwkundige constructies.

Planning

In 2023 hebben we de voegovergangen van de busbaan van de ‘brug over de groene rivier’ (Eldensedijk) vervangen in 2024 doen we dit voor de rest van de brug.

Verder zal er onderhoud worden uitgevoerd aan de 2 tunnelcomplexen Burgemeester Matsersingel, alle bruggen in park Presikhaaf, de bruggen in park Malburgen-west, het Huissens viaduct en de onderzijde van viaduct Waardmanspad.
Vanuit het nieuwe raamcontract houten waterbouwkundige constructies zullen we starten met de vervangingsopgave houten bruggen in Elderveld en De Laar.

Aandachtspunt bij de vervangingsinvesteringen is het viaduct Rijkerswoerdsestraat (over A325). De noodzaak van vervanging is afhankelijk van het soort verkeer dat van het viaduct gebruik mag maken. Hierover zijn we in overleg met de provincie en buurgemeenten. Indien dit viaduct vervangen moet worden, zal dit een investering vragen van grofweg € 1,5 miljoen euro (afhankelijk van ontwerp en co-financiering provincie Gelderland). Deze investering is nog niet opgenomen in de Meerjaren Investerings Planning.

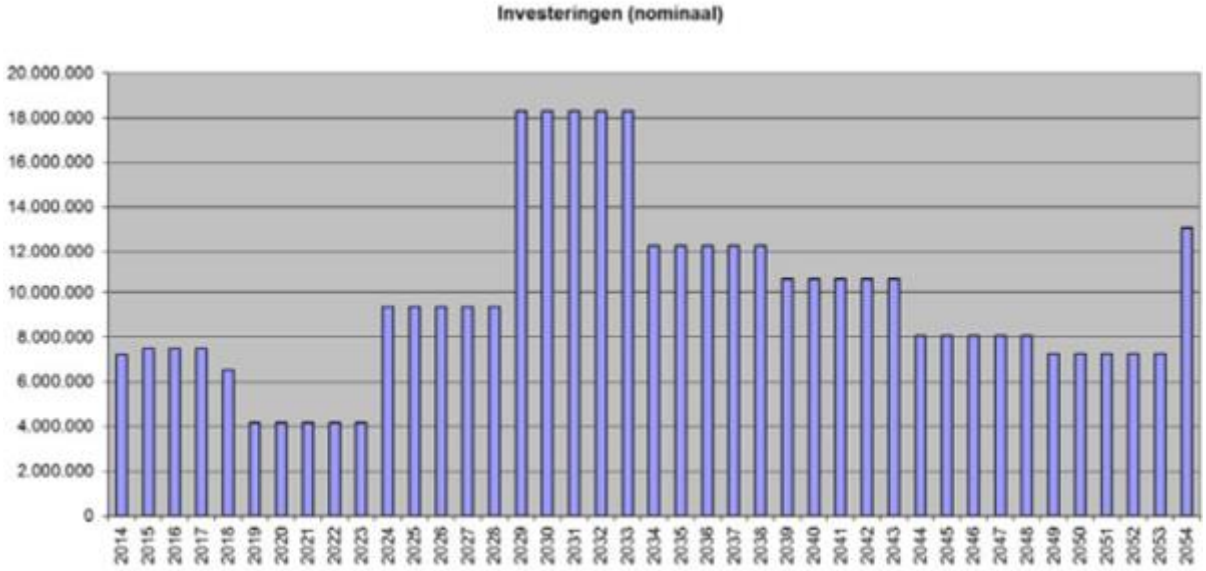
Riolering

Een goed functionerend rioolstelsel is van essentieel belang voor de volksgezondheid en het voorkomen van wateroverlast. Het beheer van het rioolstelsel heeft betrekking op een groot aantal verschillende onderdelen zoals, de vrij vervalriolering met bijbehorende (infiltratie)putten, persleidingen en gemalen, huisaansluitingen, drainage, kolken en lijngoten. Maar ook het aanpassen van de bovengrondse inrichting kan bijdragen aan het beter afvoeren of bufferen van regenwater. Waar zich hiervoor goede kansen voordoen met beperkte meerkosten wordt hierin geïnvesteerd. Vanuit het budget dat beschikbaar is voor klimaatadaptatie wordt een bijdrage geleverd aan de opgave om regenwater in toenemende mate in de bodem vast te houden.

Onderhoud bestaande stelsel
Gelet op de omvang van het netwerk is de vrijvervalriolering met de bijbehorende putten voor wat betreft de benodigde beheerkosten, personele inzet en behoefte aan strategie de belangrijkste voorziening van de riolering. Een belangrijk aspect in het beheer hiervan is het bepalen van de omvang van de noodzakelijke werkzaamheden om het stelsel goed te laten functioneren. Daarbij wordt altijd gezocht naar afstemming en samenloop met projecten binnen en buiten de gemeentelijke organisatie.

In totaal ligt er circa 800 kilometer vrijvervalriolering in Arnhem. Hiervan is bijna 170 km gemengd (vuilwater gecombineerd met regenwater).
In het beheersysteem maken we onderscheid in gemengde-, vuil- en regenwaterriolen, ieder onderverdeeld in hoofd-/transportriolen en 'gewone' riolen. Daarnaast wordt aangegeven welke riolen onder doorgaande wegen liggen. Op de hoofd-/transportriolen en de riolen onder doorgaande wegen gaan we eerder over tot het nemen van maatregelen dan op andere locaties omdat de risico's daar groter zijn.
Voor de lange termijn planning wordt voor het verwachte moment van vervangen uitgegaan van de theoretische levensduur (dit is de verwachte levensduur voor vrijvervalriolen, de economische afschrijving gebeurt in 40 jaar).Voor de theoretische levensduur van de riolering wordt uitgegaan van een periode van 60 jaar. Er liggen echter ook nog vrij veel riolen uit de periode 1870-1930 met een actuele leeftijd van 90 tot 150 jaar. De langetermijnplanning is dan ook niet meer dan een indicatie van de opgaven die op langere termijn in het verschiet liggen.
Onderstaand figuur met de theoretische vervagingsopgave uit het Gemeentelijk Rioleringsplan van 2014 laat zien dat er nog een grote vervangingsopgave aan komt.

Grafiek uit GRP 5 met theoretische rioolvervanginsopgave in euro's.

Voor de korte termijnplanning wordt uitgegaan van de technische levensduur, de werkelijke toestand van de riolering. Deze werkelijke toestand wordt bepaald door middel van video-inspecties van de rioolstelsels en het beoordelen en classificeren van de leidingen en putten.
De vrijvervalriolen worden periodiek gereinigd en geïnspecteerd. Jaarlijks wordt hiervoor een inspectieplan opgesteld. Reiniging en inspectie is meestal een wijk gebonden activiteit. Doelstelling is om de kans op falen van de riolering te minimaliseren. Gemiddeld genomen worden de riolen eens per 13 jaar geïnspecteerd. De inspecties worden mede afgestemd op de ontwikkelingen in de stad en mogelijke risicoplekken.
Op basis van de inspectieresultaten, storingsmeldingen en ontwikkelingen in de stad wordt een rioolvervanginsplanning en daarmee een investeringsplanning gemaakt.

De noodzakelijke investeringen in riolering zijn zoals gebruikelijk langjarig verwerkt in de begroting. Nadere toelichting op de kostendekkendheid van de rioolheffing is opgenomen in de paragraaf lokale heffingen.
Gezien de grote vervangingsopgave in met name de naoorlogse wijken in Arnhem-Zuid wordt voor de verdere toekomst nog een verdere stijging van de rioolinvesteringen verwacht. Dit betreft echter nog niet de huidige begrotingsperiode.

Stelselwijziging aanleg nieuwe riolen
In de jaarrekening van gemeente Arnhem worden tot nu toe binnen een grondexploitatie ook de investeringen in riolering (zoveel als mogelijk) opgenomen. De systematiek van kostenonderbouwing voor de rioolheffing geeft echter de ruimte om deze investeringen kostendekkend onderdeel te laten zijn van de rioolheffing.

In deze Begroting wordt voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren. Dit is nader toegelicht in de paragraaf Lokale heffingen.

Planning
Voor 2024 staan de volgende grote rioolvervanginsprojecten op de planning: Kroonsewal, Hommelseweg, Velperweg, Dalweg Hartogslaan, Rijnkade en mogelijk Land van de Markt - Rijnstraat. Daarnaast lopen de rioolprojecten in Sterrenberg en Spijkerbuurt nog door.

Water
Het onderdeel water omvat onder meer beheer en onderhoud van afkoppelvoorzieningen (deze voorzieningen zorgen er voor dat regenwater niet in het riool terecht komt maar in de bodem zakt), ecozones, moerassen, sloten, paddenpoelen én oppervlaktewater(bodems) zoals de Immerlooplas, Nieuwehaven, Defensiehaven, haven van Coers, Rijnkade, Nieuwe kade en de dijkdoorbraakkolken. Ook het onderhoud aan civieltechnische water gerelateerde werken, zoals beekriolen, duikers, beschoeiingen en fonteinen hoort in deze categorie
De ambitie is:
- het watersysteem op orde brengen en houden;
- met de (water)partners de water gerelateerde opgaven oplossen door zoveel mogelijk voor ruimtelijke oplossingen te kiezen waarbij het water tegelijk een rol kan spelen in het vergroenen en verkoelen van de stad.

In de afgelopen periode is veel energie gestoken in het controleren en corrigeren van de bestaande beheergegevens van de duikers en beekriolen. De locatie, de ouderdom en de onderhoudstoestand van bijna alle duikers en beekriolen onder de hoofdstructuur zijn de afgelopen jaren in kaart gebracht. Daar waar nodig is inmiddels ook groot onderhoud uitgevoerd. Het beheer van de oppervlaktewater(bodems) wordt nu nog projectgewijs vormgegeven en wordt, na deze inhaalslag, omgevormd tot een systematische aanpak.
Aan de fontein op het Gele Rijdersplein (AKU) is geen groot onderhoud geprogrammeerd en gebudgetteerd in afwachting van de herinrichting van dit gebied, wat voorzien is in 2024.

Planning
Het voornemen was om in de periode 2022-2023 alle nog niet gebaggerde havens uit te baggeren.
Het baggeren van Onderlangs en de Praets wat op de planning stond heeft vertraging opgelopen. Er is nog discussie met de verhuurder en met de huurders van de ligplaatsen over de manier waarop hier invulling aan kan worden gegeven. De voorbereidingen voor de baggerwerkzaamheden in de Rosandepolder zijn opgestart en de werkzaamheden zijn gepland in 2024.
Het benodigde groot onderhoud zoals hierboven omschreven wordt gefinancierd uit het exploitatiebudget.
Na deze baggerwerkzaamheden zijn de havens weer op orde voor de komende 20 jaar en kan het jaarlijks baggeronderhoud worden gerealiseerd uit het regulier beschikbare jaarlijkse budget.
Het onderhoud van de waterbodems in de Nieuwe Haven, Rijnkade en Nieuwe Kade wordt de komende jaren uitgevoerd onder regie van het baggerbestek Neder-Rijn/Lek van Rijkswaterstaat.
Komend najaar en voorjaar 2024 staan in Arnhem-Noord de watergangen in woonwijk ’t Broek en in park Angerenstein op de planning. De fontein Roermondsplein (Blauwe Golven) zal in 2024 weer in werking treden.

Wijkgroen
Het groen is van grote waarde in onze stad. Verbetering van het leef- en woonklimaat vraagt vaak ook om het toevoegen van meer groen en/of om het kwalitatief verbeteren van bestaand groen. Hiervoor lopen verschillende initiatieven die toegelicht worden in het programma Wonen en Leefomgeving (S12, Radicaal vergroenen).

Voor het onderhoud van het wijkgroen zijn per wijk exploitatiebudgetten gereserveerd. De teams Leefomgeving hebben een sturende rol bij de inzet van deze middelen.
We monitoren de beeldkwaliteit (gebaseerd op basis van ongewenste kruidengroei en zwerfafval). De door de raad vastgestelde kaders zijn C-niveau voor de beeldkwaliteit in de wijken en A-niveau in de binnenstad en winkelcentra.
We monitoren ook de ecologische kwaliteit. Deze monitoring is recent opgestart, zodat we over een aantal jaren een beeld kunnen schetsen van deze waarde.
De technische kwaliteit van de beplanting (hoe goed is de beplanting) wordt op B-niveau bijgehouden.

Het aandeel ecologisch beheerd groen wordt steeds groter, hierdoor zal de natuurwaarde van het groen naar verwachting ook toenemen. Omdat de CROW normering op beeldkwaliteit nog niet is ingericht op natuurwaarden vinden we hier vaker een beeldkwaliteit C-niveau terug, wat voor de beoogde ecologische doelstellingen juist wenselijk is (meer kruiden/biodiversiteit).

Om het groen te kunnen beheren is het beleid over het groen vertaald naar beheertypen. Elk beheertype heeft haar eigen streefbeeld en bijpassende beheermaatregelen. De functie, het gebruik en de ecologische waarde bepalen het streefbeeld van een beheertype.

De gevolgen van de extreme droogte van de laatste jaren worden nu nog als calamiteit beschouwd. Veel bomen en beplantingen ondervinden hier schade van. De langetermijneffecten hiervan zullen de komende jaren verder duidelijk worden en mogelijk tot extra kosten leiden. Bij aanleg en renovatie van groen houden we hier al rekening mee en doen we aanpassingen in de groeiplaatsinrichting en het sortiment om deze klimaatbestendig te maken.
De gevolgen van de hoge stikstofdepositie wordt ook zichtbaar in de stedelijke plantsoenen. Het leidde onder andere tot een toename van de braam die overlast veroorzaakte op wegen en paden. Hiervoor is inmiddels een passende beheermaatregel in het regulier onderhoud opgenomen.
Een aantal invasieve exoten zoals de Japanse duizendknoop, reuzenberenklauw komen ook voor, met name in het wijkgroen. De huidige aanpak van bestrijding leidt tot een geleidelijke afname van het areaal.

Planning
Arnhem heeft veel ambities op het gebied van groen (zie programma Wonen en Leefomgeving S12, Radicaal vergroenen). Deze ambities zullen mede sturing geven aan de planning van het groenonderhoud. Naast het reguliere onderhoud staan de volgende projecten op de planning voor 2024:
- Vergroeningsprojecten in de wijken in het kader van de Wijkgroenagenda's;
- Herstel beplantingen oostelijk deel Singels (Janssingels t/m Lauwersgrachtpark)
- Groot onderhoud landgoed Sterrenberg;
- Herstel beplantingen (groot onderhoud) in Park Onderlangs;
- Vergroenen Groningensingel in samenloop met wegenproject;
- Versterken ecologische waarden Droge ecozone Schuytgraaf;
- Investeringen in samenloopprojecten zoals de Kroonse Wal en in het Spijkerkwartier;
- Voortzetten van het project aanplanten van extra heesters en struweelgroepen in de wijken in het kader van biodiversiteit en bestrijden hittestress. In 2024 met name in de wijk Schuytgraaf;
- Voortzetten project exotenbestrijding.

Speelvoorzieningen
Om een aantrekkelijke leefomgeving te kunnen bieden is de aanwezigheid van speelplekken met name voor gezinnen met (kleine) kinderen van belang. Daarnaast zijn speelplekken vaak ontmoetingsplekken voor de wijkbewoners.
In de Beheervisie Spelen en Ontmoeten is de ambitie opgenomen om 8 van de 20 grote (groene) speel- en ontmoetingsruimtes te verbeteren. Deze opgave willen we invullen in samenwerking met de teams Leefomgeving. Deze ambitie wordt projectmatig opgepakt. Dat houdt in dat met de betreffende teams Leefomgeving en de buurt wordt bepaald wat de plek nodig heeft om de ambitie te realiseren. Het initiatief ligt bij de teams Leefomgeving omdat het belangrijk is dat de buurt hierin mee participeert en mogelijk ook andere wensen en ideeën uit de buurt hierin gecombineerd kunnen worden.
Ook het maken van toegankelijke en inclusieve speelplekken wordt ook projectmatig opgepakt. De ambitie is om in de komende jaren in iedere wijk (total 24) een toegankelijke en inclusieve speelplek per wijk te realiseren waar ook kinderen met een beperking beter mee kunnen doen. Hiervoor zijn extra middelen gereserveerd.

Alle speeltoestellen moeten veilig bespeelbaar zijn. Dit wordt in de technische inspectie gecontroleerd. Geconstateerde mankementen worden binnen de gestelde termijnen opgelost zodat de onderhoudskwaliteit van het areaal op B ligt.
Daarnaast kan de kwaliteit van het areaal bepaald worden op basis van de leeftijd en de theoretische levensduur van de speeltoestellen. Gemiddeld gaat een speeltoestel 10 tot 15 jaar mee. Hieronder is een overzicht van de leeftijd van de speeltoestellen. Opvallend is het aantal ouder dan 15 jaar. Ongeveer 37% van het areaal heeft haar theoretische levensduur behaald maar is technisch nog wel in orde. De oorzaak hiervan is dat de speeltoestellen van duurzame en kwalitatieve materialen zijn gemaakt. De vraag is hierbij wel in hoeverre of de speelvoorziening nog voldoet aan zijn functie. Mogelijk dat kinderen uitgekeken zijn op deze oude speeltoestellen

en deze niet meer gebruiken, wat aanleiding zou kunnen zijn om tot vervanging over te gaan. Hierover is afstemming met de teams Leefomgeving.

Leeftijd speeltoestellen	Aantal
Ouder dan 15 jaar	701
10-15 jaar	491
5-10 jaar	399
1-5 jaar	311

De beschikbare budgetten voor beheer en vervanging van de speeltoestellen blijken in de praktijk toereikend.

Planning
Jaarlijks worden de speeltoestellen geïnspecteerd en vindt het noodzakelijk onderhoud plaats. Vervangen of plaatsen van toestellen gebeurt in samenspraak met de teams Leefomgeving.

Komende jaren worden nog 3 grote (groene) speel- en ontmoetingsruimtes verbeterd, waarmee de ambitie uit de Beheervisie Spelen en Ontmoeten afgerond wordt. In 2024 wordt de speelplek aan de Noord-Peterstraat in samenwerking met de buurt groen en klimaatbestendig ingericht.

Daarnaast worden zoals aangegeven in de periode tot en met 2026 24 speelplekken toegankelijk en inclusief gemaakt. Hierbij wordt er niet alleen naar onze eigen speelplekken gekeken, maar ook naar andere speelplekken die niet van de gemeente zijn, maar een zelfstandige stichting zoals Bouwspeelplaats De Leuke Linde en de beide Stadsboerderijen Presikhaaf en de Korenmaat.
Als pilot is er gestart met speelplek De Kroon in de wijk De Laar Oost.

Bomen
Bomen zijn belangrijk voor de leefbaarheid, biodiversiteit en beleving en leveren een bijdrage aan een klimaatadaptieve stad. Hittestress en wateroverlast zijn onderwerpen waarbij bomen een onderdeel van de oplossing kunnen zijn. Daarom zijn in het Bomenplan onderstaande doelen beschreven:

- Arnhem wil een groenere stad: meer (buitengewone) bomen en meer groenmassa.
- Arnhem gaat voor kwaliteit en toekomstbestendigheid (juiste boom op de juiste plek), gezonde, veilige en duurzame bomen.
- Arnhem wil bomen beter beschermen.
- Arnhem wil meer biodiversiteit en groen met elkaar verbinden.

Arnhem heeft zo'n 47.000 stadsbomen, het beheer en onderhoud is erop gericht om een jonge boom tot volwassenheid te brengen en daarna zo lang mogelijk te behouden, afgewogen tegen de kosten die daarvoor nodig zijn. Hierbij wordt de ecologische waarde van de boom zoveel mogelijk gevolgd. Dit houdt in dat er alleen gesnoeid wordt op de plekken waar dat nodig is voor de vrije doorgang van het verkeer of wanneer probleemtakken een hoog risico gaan vormen voor de gebruikers. Daarnaast worden knotbomen gefaseerd geknot zodat er voldoende nest- en schuilplekken voor vogels en insecten in stand blijven. Dood hout is van grote waarde voor de ecologie daarom worden dode of gesnoeide takken zoveel mogelijk in de bossen en struwelen verwerkt. Ook het staande dode hout wordt behouden op plekken waar dat kan. Mogelijke risico's voor de weggebruikers worden uit de boom gehaald en de boom kan op die plek gecontroleerd afsterven.
Arnhem heeft, gebaseerd op de beleidsregels uit het Bomenplan 2020, ruim 18.000 buitengewone bomen en toekomstbomen aangewezen. Deze bomen worden extra beschermd en krijgen, indien nodig, extra onderhoud ten gunste van de levensverwachting van deze bomen. De planning is om elk jaar bij ongeveer 50 bomen extra maatregelen (veel al in de bodem) uit te voeren waarbij elk jaar wordt gekeken waar de maatregel het meest noodzakelijk is. Dit is maatwerk.

Het dagelijks onderhoud van stadsbomen wordt op B-niveau gedaan met behoud van de ecologische waarden van de boom, Dit wordt volgens planning uitgevoerd. Alle stadsbomen worden periodiek gecontroleerd middels de BoomVeiligheidsControle. Hierin worden 'onderhoudsstaat', 'boomgebreken', 'toekomstverwachting' en 'ziekte en aantastingen' van de bomen opgenomen. Hieruit volgen onderhoudsmaatregelen of advies tot nader onderzoek, deze worden na de controle uitgevoerd binnen de gestelde termijnen. Boomziektes en plagen worden gevolgd en waar nodig wordt beheersingsmaatregelen ingezet. Vervanging van stadsbomen vindt plaats indien de boom een

te groot risico of hinder vormt voor de weggebruiker en die niet met dagelijks onderhoud of andere maatregelen op te lossen is, een hele lage levensverwachting heeft of dood is. Vervanging van bomen in (laan)structuren is maatwerk, hierover vindt afstemming plaats met het BoomKwaliteitsteam Arnhem.

Financiering bomenonderhoud
Aangeplante stadsbomen worden per 2021 opgenomen op de balans en deze bomen worden afgeschreven in 50 jaar. Voor 2024 wordt er geen kap voorzien van bomen die een waarde op de balans hebben; afboeking van bomen zal dan ook niet aan de orde zijn.

Planning
Voor aanplant en groeiplaatsverbetering van bomen is een investeringskrediet beschikbaar.
De volgende projecten staan hiervoor in 2024 op de planning:
- Aanplant bomen museumpark Onderlangs;
- Aanplant extra bomen in De Laar als onderdeel van gezonde buurten;
- Aanplant extra bomen Groningensingel;
- Aanplant extra fruitbomen Gaardenhaage;
- Aanplant extra bomen groenzones Schuytgraaf;
- Aanplant extra bomen in diverse stadsparken met de focus op Arnhem-zuid;
- Groeiplaatsverbetering 50 stuks buitengewone bomen;
- Groeiplaatsverbetering Lindebomen Rijnkade;
- Groeiplaatsverbetering bestaande bomen rondom Blauwe Golven;
- Groeiplaatsverbetering Lindebomen Velperweg (deel vanaf Velperpoort tot Raapopseweg).

Voor groot onderhoud en herstel van boomstructuren staan de volgende projecten in 2024 op de planning:
- Aanhelen bomenrijen langs Limburgsingel;
- Vervangen boomlaan Velperweg (deel Prümelaan tot viaduct Velp);
- Groeiplaats verbeteren van de bomen op het Gelderse plein.

Parken en bossen
Kenmerkend voor Arnhem zijn de bossen, de natuurterreinen en de vele parken. We zijn trots op dit waardevolle groene kapitaal. Daarom zetten we sterk in op het behouden en verbeteren hiervan. De natuur staat in de parken en bossen op één, in samenhang met klimaatactie en biodiversiteit. De parken en bossen zijn ook van grote recreatieve betekenis voor de inwoners. We investeren hierin door invulling te geven aan recreatiezonering en bijbehorende inrichting voor toekomstbestendig gebruik.

Voor het onderhoud van de bossen en parken zijn exploitatiebudgetten gereserveerd en tijdelijk extra middelen beschikbaar gesteld om ambities te verwezenlijken. Het beheren en onderhouden van de parken doen we aan de hand van beheervisies.
Het areaal en beheerareaal bossen en parken neemt toe. Enerzijds door actieve verwerving van bos- en natuurgebied en anderzijds door huur- en vrijwillige pachtbeëindiging. In 2022/2023 was er een toename van ruim 60 hectare: Rolbaan, Westerveld-Hoefijzer, Klarenbeek . Mogelijk komt er in 2024 nog ruim 30 hectare (Zypendaal-Gulden bodem) beheerareaal bij.

Op basis van coalitieakkoord is houtoogst in de bossen en parken geen doelstelling. Er komt nog wel “surplus” hout vrij uit de bossen en parken dat we circulair gaan toepassen in Arnhem. We monitoren in de periode 2022-2024 wat deze verandering beheersmatig betekend. Om duurzaam & circulair (uitgangspunt wat groeit in Arnhem blijft in Arnhem) te kunnen werken zetten we in om van FSC certificering om te schakelen naar PEFC certificering waarin ook duurzaam gegroeid stadshout in ondergebracht kan worden

Een aantal parken is aangewezen als rijksmonument; Sonsbeek, Zijpendaal, Gulden Bodem en Moscowa. Voor deze parken gelden extra instandhoudingsvoorwaarden. Park Angerenstein is aangewezen als gemeentelijk monument. Al deze parken plus een deel van Park Presikhaaf worden op A-niveau onderhouden. Het overige gebied op B-niveau.

De bossen en parken hebben een robuuste basis. Desalniettemin staat de kwaliteit van onze bossen en parken onder druk. Oorzaken hiervan zijn het intensiever gebruik, verdroging, overmatige stikstofdepositie en klimaatverandering; met als gevolg biodiversiteitsverlies. Bij het beheer en onderhoud van onze bossen en

parken houden we hier rekening mee door zeer gericht en soms intensiever (maatwerk) onderhoud uit te voeren. We doen dit op basis van natuurvolgend beheer.
Specifieke ambities met betrekking tot bossen en parken zijn zo veel mogelijk water vast houden en organische stof (met bijbehorend bodemleven) verbeteren in de groeiplaatsen en zorg dragen voor structuurvariatie. We werken daarmee aan de sleutelfactoren voor klimaatadaptatie en biodiversiteit. Tevens benutten we waar mogelijk de kansen om de agrarische gebieden grenzend aan de bossen en parken natuur inclusief te maken. Door inzet van de extra middelen voor bossen en parken kunnen we werken aan deze ambities. Tevens biedt dit de mogelijkheid extra capaciteit in te zetten om genoemd kwaliteitsverlies en de uitdagingen die hiermee gemoeid gaan, invulling te geven en zorgvuldig te communiceren met onze inwoners.

Planning
In 2024 zal extra worden ingezet op de revitalisering van de bossen en parken (water en organische stof) en het verbeteren van de biodiversiteit (structuurvariatie).

- In de bossen wordt gewerkt aan herstel van structuurrijke bosranden en zaaien en aanplant van rijk strooisel soorten.
- Er wordt een monitoringsprogramma in uitvoering gebracht voor biodiversiteit en bodem.
- De beheervisie Sonsbeek, Zypendaal en Gulden bodem (2023) zal in uitvoering gebracht worden.
- Voor de parken Klarenbeek, Hazegrietje en Braamberg wordt de beheervisie vernieuwd.
- Voor de zuidelijke uiterwaarden, polderlinten en park Westerveld wordt natuurvolgend beheer en het beter ecologisch verbinden van de parken en natuurgebieden in Arnhem-zuid nader uitgewerkt en tot uitvoering gebracht.
- Voor de parken en bossen in het noorden wordt een analyse uitgewerkt ter verbetering van het watersysteem als integraal onderdeel van klimaatadaptief bos.

Inzamelvoorzieningen
In juni 2022 is de Afvalkoers 2022-2026 “Arnhem Schoner” vastgesteld. Omgekeerd Inzamelen blijft het basisprincipe voor de inzameling van huishoudelijk afval in Arnhem. Door dit systeem kunnen inwoners van Arnhem hun afval goed scheiden. Er is een uitgebreid netwerk van ondergrondse verzamelcontainers voor restafval, PBD (plastic verpakkingen, blik en drinkpakken) en papier en bovengrondse verzamelcontainers voor GFT (groente-, fruit- en tuinafval) in de stad aanwezig. Een deel van de herbruikbare reststromen (PBD, GFT, papier) worden bij laagbouw met behulp van minicontainers (kliko’s) aan huis opgehaald. Voor de inzameling van grof vuil zijn er twee afvalbrengstations en rijden we rond met de Milieubak. In het stationsgebied werken we met een ondergronds afvaltransport systeem (OAT). Hieronder wordt op de verschillende onderdelen nader ingegaan.

Ondergrondse verzamelcontainers
De eerste ondergrondse containers zijn in de jaren negentig geplaatst. Het overgrote deel van het containerbestand is geplaatst in de periode van uitrollen van omgekeerd inzamelen: 2015-2019. In totaal staan er bijna 2350. De afschrijvingstermijn die gehanteerd wordt is 10 jaar. De technische levensduur ligt in praktijk beduidend hoger. Sinds 1 januari 2023 jaarlijks een veiligheidskeuring uitgevoerd op alle verzamelcontainers ongeacht het bouwjaar. Op deze manier voldoen we aan de nieuwste eisen en kunnen we de veiligheid nog beter borgen. Gevolg is dat door deze nieuwe wettelijke normen en keuring een relatief groot aantal containers is afgekeurd. Deze containers mogen en kunnen vaak niet gerepareerd worden. Daarnaast worden, daar waar reparatie een optie zou zijn, de kosten zorgvuldig gewogen tegen de technische aspecten, veiligheid, functionaliteit en esthetiek van de container. In vrijwel alle gevallen is en wordt gekozen voor vervanging. Indien mogelijk worden onderdelen uit de afgekeurde containers wel hergebruikt als vervang- of reparatie-onderdeel.
In het nieuwe contract voor onderhoud, reiniging en levering vinden we ook de basis voor een nieuw en herzien beheerssysteem. Dit systeem werken we in de loop van 2023 en 2024 uit en zal samen met het nieuwe Beheerplan Afval in 2024 de basis vormen voor een meer data-gestuurde investeringsplanning voor deze assets.

Bovengrondse GFE containers
Vanaf 2020 zijn ruim 200 bovengrondse containers voor de inzameling van groente, fruit en etensresten (GFE) op hoogbouwlocaties geplaatst.. Naar aanleiding van vragen over de optimale toegankelijkheid door de APCG (Arnhems Platform voor Chronisch zieken en Gehandicapten) wordt er momenteel een proef uitgevoerd met een lagere en beter toegankelijke container. Op basis van dit onderzoek gaan we verder met het uitrollen van het stads dekkende netwerk van GFE containers bij hoogbouw.

Minicontainers
De vervanging en uitbreiding van minicontainers die bij laagbouw worden gebruikt, is opgenomen in de dienstverleningsovereenkomst met de inzamelaar. De aanschafkosten voor nieuwe containers is opgenomen in de exploitatie. Voor de komende jaren wordt voor deze inzamelmiddelen geen grote uitbreiding voorzien.

Ondergronds Afval Transportsysteem (OAT)
In het gebied rond het Centraal Station is het Ondergronds Afval Transportsysteem operationeel.
Het onderhoud aan deze installaties is meerjarig belegd bij de bouwer van het systeem.
Noodzakelijk onderhoud aan het Ondergronds Afval Transportsysteem is voorzien in de meerjaren investeringsraming.

Planning
Het reguliere onderhoud aan de inzamelmiddelen wordt planmatig uitgevoerd. Ten aanzien van de geplande investeringen kan het volgende worden opgemerkt.

Ondergrondse verzamelcontainers
De nieuwe veiligheidskeuring van ondergrondse containers heeft in 2023 geleid tot de conclusie dat er vervangingsinvesteringen nodig zijn. In de jaren 2024-2027 wordt € 1,3 miljoen per jaar gereserveerd voor verder noodzakelijke vervangingsinvesteringen van de ondergrondse verzamelcontainers. De stijgende kapitaallasten volgend uit deze investeringen zijn opgenomen in deze begroting en worden doorberekend in de afvalstoffenheffing.

GFE containers bij hoogbouw
Om op alle hoogbouwlocaties een GFE container te plaatsen is een investeringsbudget van € 1,05 miljoen gereserveerd

Afvalbrengstation (ABS)
Er is een investeringsbudget van € 1,77 miljoen gereserveerd voor nieuwbouw van of aanpassingen aan de twee ABS-en. In 2023 is een haalbaarheidsonderzoek naar een Circulair Ambachtscentrum (CA) gestart. Een ABS kan deel uitmaken van een CA. In 2024 bekijken we de toekomst van de ABS-en mede op basis van de conclusies van het haalbaarheidsonderzoek en maken we plannen voor uitvoering in de jaren 2025 en verder. Het investeringsbudget wordt doorgeschoven naar 2025.

Vastgoed

Actuele beleidskaders
- Het uitvoeringsbeleid vastgoedbedrijf.
- Voor alle panden in permanent beheer zijn er 40-jarige onderhoudsplannen die jaarlijks worden geactualiseerd en opgenomen in de meerjarenprogrammabegroting.
- Bij het vastgoed gelden als deelportefeuilles onderwijsgebouwen, culturele-, erfgoed- en sportvoorzieningen, welzijnsvoorzieningen, gemeentelijke huisvesting, bijzonder vastgoed en vastgoed in de openbare ruimte.

Ambitie
Op dit moment wordt er gewerkt aan de herijking van het uitvoeringsbeleid. In deze nota vastgoedbeleid worden de gemeentelijke ambities, beleidsdoelstellingen uitgangspunten, spelregels en taken en verantwoordelijkheden voor het gemeentelijk vastgoedbeleid omschreven. Deze nota zal bestuurlijk door het college worden vastgesteld. Het beschrijft het instrumentarium voor het vastgoedbeheer en de vastgoedrealisatie en vormt de basis voor vastgoedsturing. Hiermee geeft het richting aan de maatregelen uit het meerjarenperspectief. Kortom: hoe gaan we in Arnhem om met vastgoed.
In afstemming met onze opdrachtgevers vanuit beleid, het op te stellen accommodatiebeleid in relatie tot de functionaliteit en de conditie van de portefeuille geven kaders en uitgangspunten om de juiste keuzes te maken. Zo kunnen we sturen op waarde.

Een onderdeel van deze nota vormt het meerjarenperspectief, het instrument voor het college om sturing te geven aan het gemeentelijk vastgoed. Het geeft op een transparante manier zicht op kansen en risico's voor het vastgoed. Daarmee toont het zowel het college als de ambtelijke organisatie een blik op de toekomst – kijkend naar de wereld van nu en de kansen in de toekomst - voor de middellange termijn van vier jaar (bestuur cyclus). Hiermee kunnen afgewogen beleidskeuzes gemaakt worden. Het document is een tactisch document voor de ambtelijke organisatie en een strategisch document voor het college. Dit document vormt de basis voor

besluitvorming door het college en informatievoorziening richting en de gemeenteraad. Financiële consequenties worden verwerkt in de perspectiefnota.

Dankzij een helder geformuleerde stip op de horizon kan goede regie worden gevoerd. Een jaarplanning is het laatste onderdeel van de vastgoednota. Deze zal jaarlijks worden gemaakt en de tactische keuzes voor het voorliggende jaar verklaren.

De nota wordt in het vierde kwartaal 2023 afgerond, de eerste jaarplanning zal voor 2024 worden gemaakt.

Onderhoud
De ambitie voor de technische staat van het vastgoed is een NEN2767-conditie score van 3 of beter. NEN 2767 is een methode voor het objectief en uniform meten van de fysieke kwaliteit van bouw- en installatiedelen van gebouwen en/of infrastructuur. De score loopt van 1 tot 6, daarbij is 1 zeer goed en 6 zeer slecht. Conditiescore 3 staat gelijk aan een redelijke conditie. Het door de gemeente aangekochte vastgoed voor stedelijke ontwikkelingsprojecten wordt niet op een conditiegerichte manier onderhouden, omdat deze panden tijdelijk in beheer zijn.

Verduurzaming
Het gemeentelijk vastgoed wordt fasegewijs verduurzaamd volgens twee uitgangspunten:

- “Werk met werk maken”; Maatregelen die binnen 5 jaar zijn terug te verdienen plus zonnepanelen plus LED wordt zoveel mogelijk bij alle panden van de gemeente in de komende jaren doorgevoerd, waarbij zoveel mogelijk aansluiting wordt gezocht bij het MJOP onderhoud en in overleg met gebruikers.
- “Projectmatige aanpak”; Begin 2023 is het “pilot project verduurzamen Gemeentewerf – nul op de meter” opgeleverd. Van hieruit is op basis van vooraf bepaalde criteria een inventarisatie gemaakt van het complete Gemeentelijk Vastgoed. Medio 2023 is een shortlist tot stand gekomen met daarin opgenomen mogelijke planvormingen met betrekking tot verschillende duurzaamheidsaspecten. De eerste aanbesteding heeft al plaatsgevonden en uitvoeringsopdrachten zijn gegund. Na de zomer 2023 gaan nog diverse onderzoeken/uitwerkingen van start. In het 3e kwartaal van 2023 zal een globale planning tot en met 2025 worden gepresenteerd. Naar verwachting zullen een groot deel van de projecten in het kader van de Duurzaamheid in 2024 en 2025 worden uitgevoerd.

Inclusie: Toegankelijkheid vastgoed
In twee delen zijn de van het vierde kwartaal 2022 tot nu de 60 gebouwen met de hoogste prioriteit beoordeeld op hun integrale toegankelijkheid. Op basis van de inventarisaties wordt op dit moment bepaald welke maatregelen worden doorgevoerd en welke onevenredig hoge kosten met zich mee brengen. Ook in deze begroting zijn middelen opgenomen om de te nemen maatregelen te realiseren.

Leegstand
Naast strategische leegstand – schuif ruimte voor projecten met name in de onderwijsportefeuille - is er momenteel geen substantiële leegstand in de vastgoedportefeuille.

De vastgoedportefeuille
De gemeente heeft (in principe) geen vastgoed in bezit, tenzij dit noodzakelijk is voor het realiseren van maatschappelijke doelstellingen. Dit maakt dat het vastgoed gekoppeld is aan de verschillende programma’s en deelportefeuilles. Op basis van de programma's zijn de deelportefeuilles ingedeeld. Deze deelportefeuilles hebben elk hun eigen kenmerken en sturing.

Programma	Deelportefeuille	Vastgoedportefeuille	Aantal gebouwen/ assets
S00 Bestuur, dienstverlening en financien	Algemeen college BenW	Gebruiksbeheer	1
	Alg Huisvesting en facilitaire zaken	Eigen Huisvesting	18
	Technisch beheer kantoorpand	Gebruiksbeheer	7
	Wagenpark en overig vervoer	Gebruiksbeheer	48
S01 Veiligheid	Algemeen Brandbestrijding	Eigen Huisvesting	2
S02 Bereikbaarheid	Mobiliteit en OR beheer vastgoed	Mobiliteit	45

	PB vastgoed	Mobiliteit	1
	Garageparkeren	Mobiliteit	4
	Fietsenstallingen	Mobiliteit	1
S03 Economie	Exploitatie historische kelders	Cultuur	1
S04 Onderwijs	Algemeen voor-vroeg-schools onderwijs	Onderwijs	2
	MFC gebruikersexploitatie	Gebruiksbeheer	6
	MFC bedrijfsexploitatie	Sociaal beheer (a.i.)	7
	Vastgoed primair onderwijs	Onderwijs	60
	Huisvesting voortgezet onderwijs	Onderwijs	11
	Huisvesting speciaal onderwijs	Onderwijs	13
	NA Algemeen	Natuurcentrum	17
S05 Cultuur	Algemeen Culturele activiteiten	Cultuur	9
	Alg Erfgoed, archeologie beeldkwaliteit	Niet te vervreemden Vastgoed	28
S06 Participatie en armoedebestrijding	n.v.t.	n.v.t.	
S07 Zorg	n.v.t.	n.v.t.	
S08 Welzijn en inclusie	Ontmoeten en Verbinden	Welzijn	11
	Algemeen Onderst opgroeien en opvoed	Welzijn	2
	Doorstroomvoorziening	Welzijn	1
	Algemeen Asielzoekers en vluchtelingen	Welzijn	6
	Opvang vluchtelingen Oekraïne	Welzijn	3
S09 Gezondheid en sport	Algemeen Binnensport	Sport	139
	Vastgoed publ gezondheidszorg	Welzijn	1
S10 Klimaat, energie en milieu	n.v.t.	n.v.t.	
S11 Ruimtelijke ontwikkeling	Milieubeheer vastgoed	Openbare ruimte	452
	Vastgoed reclame openbare ruimte	Openbare ruimte	19
	Tijdelijk beheer: Strategische posities, GREX projecten, Projecten	Tijdelijk Vastgoed	72
S12 Wonen en leefomgeving	Vastgoed Stedelijk groen	Openbare ruimte	1
	Algemeen oppervlaktewater	Gemalen	16

Uitgangssituatie

Het gemeentelijk vastgoed voldoet aan het gewenste kwaliteitsniveau, met uitzondering van gebouwen die op korte termijn hun functie verliezen of gebouwen die op korte termijn gerenoveerd worden.

Planning

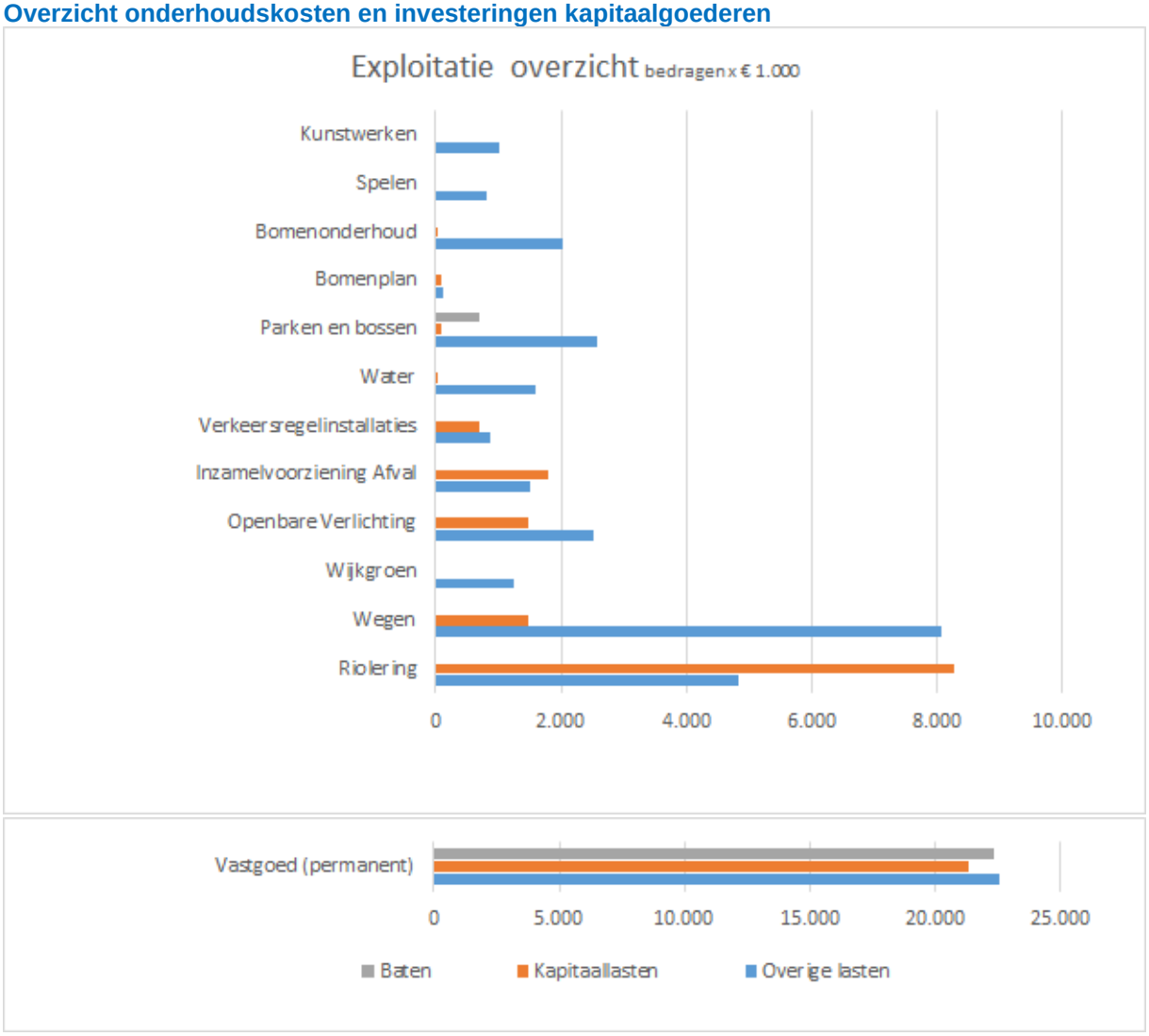
Lasten en baten voor beheer en onderhoud van het permanente vastgoed maken onderdeel uit van diverse programma's in de gemeentebegroting. Voor het planmatig- en storingsonderhoud wordt door de periode 2024-2027 jaarlijks gemiddeld €5,0 miljoen uitgegeven. Daarnaast wordt in diezelfde periode van 2024-2027 gemiddeld € 4,0 miljoen per jaar geïnvesteerd in vervangingsinvesteringen, toegankelijkheid en verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. Voor verduurzaming is dit jaarlijks (structureel) € 0,8 miljoen en nog eens € 2,5 (incidenteel) voor 2024 en € 3,0 miljoen (incidenteel) voor 2025.
Voor toegankelijkheid is dit € 0,5 miljoen in de jaren 2024, 2026 en 2026.
De cijfers voor begroting 2024-2027 zijn afwijkend ten opzichte van vorig jaar. Dit is vooral te verklaren doordat er diverse stelposten zijn opgenomen en een aantal wijzigingen zijn doorgevoerd:

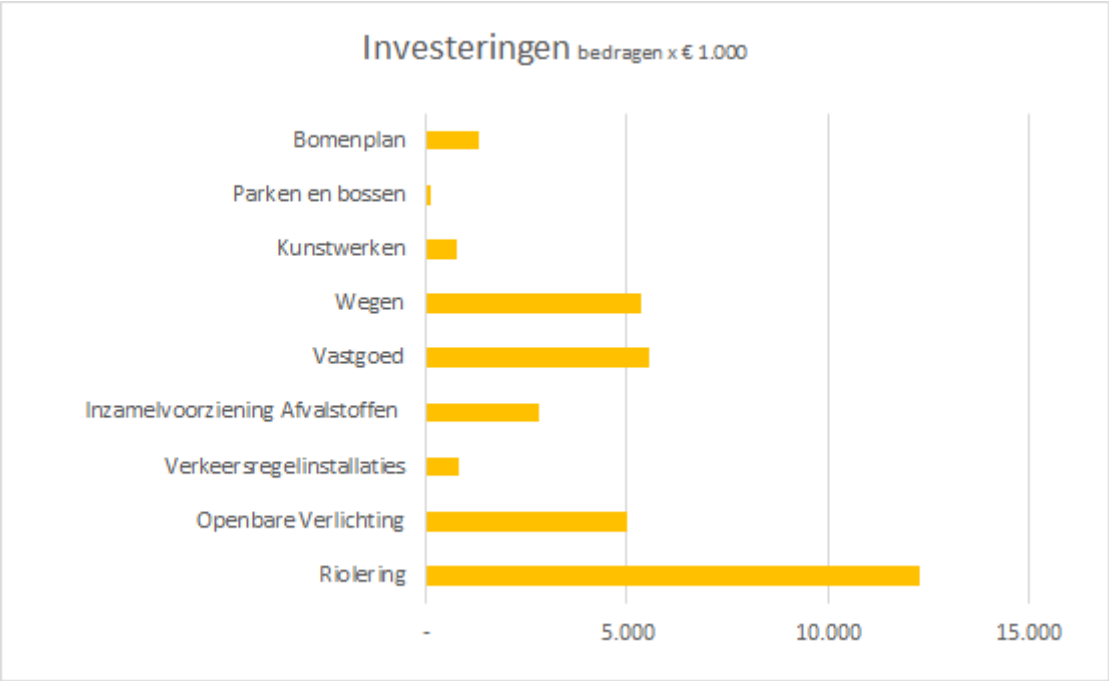
- stijging van de investeringen met name door de intensivering op verduurzaming en toegankelijkheid;

- stijging incidenteel en planmatig onderhoud door actualisatie en indexering als gevolg van extreme bouwkostenstijging.

Wet voorkeursrecht gemeenten (WvG)
Door het vestigen van de WvG op de gebieden Schaapsdrift en Rijnpark koopt de gemeente vastgoed aan dat tijdelijk moet worden beheerd.

Overzicht onderhoudskosten en investeringen kapitaalgoederen

Investeringen bedragen x € 1.000
Bomenplan
Parken en bossen
Kunstwerken
Wegen
Vastgoed
Inzamelvoorziening Afvalstoffen
Verkeersregelinstallaties
Openbare Verlichting
Riolering
-
5.000
10.000
15.000

Financiering

Voor de financieringsfunctie worden de missie en de doelstellingen beschreven in het treasurystatuut van de gemeente Arnhem. In dit statuut wordt ingegaan op de kaderstelling van de werkorganisatie (taken, bevoegdheden, verantwoordelijkheden, mandatering) en op het instrumentarium om de doelstellingen te realiseren.

Deze paragraaf richt zich op de uitwerking van het treasurystatuut naar de begroting voor 2024 en de te hanteren normeringen. Hierbij komen de onderstaande onderwerpen aan de orde:

- Risicomanagement financiering;
- Financieringsvolume (inclusief delegatie / mandatering);
- Kasgeldlimiet;
- Renterisiconorm;
- Overige risico's.

Risicomanagement financiering

Voor wat betreft de financiering wordt onderscheid gemaakt tussen:
a. Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte;
b. Financiering van de sociale woningbouw;
c. Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen.

Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte (a)

Bij de eigen gemeentelijke financieringsbehoefte gaat het om de financiering van de investeringen van de gemeente Arnhem, de overgedragen investeringen aan geprivatiseerde onderdelen van de gemeente en de exploitatie van lasten en baten. Bij de investeringen moet naast de reguliere financieringen van de gemeentelijke taken worden gedacht aan grote stedelijke projecten, zoals de stadsvernieuwing in de binnenstad, de grondexploitatie en onderhoud in de infrastructurele sfeer. Als 'inkoop' van geld (de funding) wordt gebruik gemaakt van de volgende financieringsmiddelen (verwachte stand per 31-12-2024):

- de kapitaalmarkt voor langlopende financieringsmiddelen: € 571,9 miljoen. Het betreft hier de leningenportefeuille opgenomen gelden (O/G);
- de geldmarkt voor kortlopende financiering (< 1 jaar): Naar verwachting zal per ultimo 2024 geen kortlopende financiering nodig zijn voor investeringen en projecten. De ruimte binnen het beschikbare kasgeld kan worden aangewend voor de (goedkope) financiering van de dagelijkse activiteiten van de gemeente: het werkkapitaal;
- de binnen Arnhem beschikbare reserves en voorzieningen met een volume van € 231,8 miljoen.

Binnen de gemeente wordt voor de financiering een omslagrente van 1,6% in rekening gebracht bij de investeringen en de projecten.

De portefeuille door de financieringsfunctie uitgezette gelden (U/G), heeft per 31-12-2024 een verwacht volume van € 28,64 miljoen. Het betreft hier kapitaalverstrekking en leningen aan instellingen en verzelfstandigde organisatieonderdelen. Hieronder vallen niet de verstrekte leningen in het kader van de inkomensondersteuning.

Financiering van de sociale woningbouw (b)

De financiering van de sociale woningbouw vindt bijna volledig plaats door leningen door corporaties, die geborgd worden door het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). Dit landelijke fonds fungeert als waarborg ten aanzien van risico's van wanbetaling en vervult daarmee de garantstellende rol die gemeenten van oudsher hadden. Het WSW kan bij gemeenten en het Rijk aankloppen wanneer de eigen borgingscapaciteit niet meer toereikend is (wat nog nooit is gebeurd). Daarvoor heeft ook de gemeente Arnhem een achtervangovereenkomst met het WSW gesloten. Het bestaan van het WSW samen met ontwikkelingen op het gebied van schaalvergroting en regionalisering van de woningcorporaties verklaart waarom de rol van de gemeente op het terrein van de financiering van woningbouw de afgelopen jaren kleiner is geworden en nu zo goed als uitgespeeld is. In 2024 heeft de gemeente nog maar één lening van minder dan € 6.000 aan de woningcorporatie Omnia Wonen op de balans.

Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen (c)

Bij de financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen gaat het om activiteiten die nauw grenzen aan het beleid van de gemeente Arnhem. Het gaat hier vooral om instellingen in de sectoren zorg, sport en cultuur. Ook bij deze financiering wordt de laatste jaren een terughoudend beleid gevoerd.

Bij de directe (eigen) financiering van de activiteiten van de instellingen heeft de gemeente Arnhem een gericht toezicht op het reilen en zeilen van de betreffende instellingen. Door aan de te verstrekken leningen waarborgen te verbinden kan bij calamiteiten direct worden gereageerd (voorbeeld: executie bij recht van eerste hypotheek). Tevens bestaan er bij de sectoren zorg en sport waarborgfondsen. Met borgstelling door deze waarborgfondsen kunnen instellingen bij banken een lagere rente bedingen en hoeft de gemeente zelf geen lening te verstrekken. De stichting waarborgfonds voor de sport (SWS) garandeert maximaal de helft van de lening en eist een garantie van de gemeente voor het resterende deel van de lening.

Financieringsvolume (delegatie/mandaat)

Bij het vaststellen van de begroting neemt de gemeenteraad een besluit over de omvang van de gemeentelijke activiteiten en daarmee over het financieringsvolume. Afgezien van de eigen middelen in reserves en voorzieningen wordt in de financieringsbehoefte voorzien door middel van leningen voor de lange termijn (vaste financiering) en voor de korte termijn (vlottende financiering).

Lange termijn financiering (vaste financiering)

Zoals reeds toegelicht gaat het hier om de benodigde geldmiddelen voor de eigen gemeentelijke investeringen en projecten en de verstrekking van geldleningen aan instellingen, gelieerd aan het beleid van de gemeente Arnhem. Financiering van sociale woningbouw rechtstreeks door gemeenten komt niet meer voor. Als gemeente houden we rekening met de mogelijkheid dat er behoefte kan ontstaan aan (al dan niet tijdelijk) bijspringen, maar dat zal alleen bij calamiteiten het geval zijn.

Korte termijn financiering (vlottende financiering)

Bij de kortlopende financiering gaat het om de financiering van de lopende activiteiten en werkzaamheden van de gemeente. Hiervoor wordt geld geleend of (in geval van een tijdelijk overschot) uitgezet bij de schatkist voor een periode van maximaal een jaar. Als een extra zekerheid, bijvoorbeeld voor het opvangen van onverwachte fluctuaties in de behoefte aan kasgeld, is een arrangement afgesloten met de Bank Nederlandse Gemeenten waarbij tot een beperkt bedrag (€ 4 miljoen) de gemeente een negatief saldo mag hebben. Insteek is hiervan zo weinig mogelijk gebruik te maken, een kasgeldlening is goedkoper dan rood staan bij de bank.

Financieringsbehoefte per 31-12-2024

Onderstaand schema geeft inzicht in de benodigde geldmiddelen voor de langlopende financiering en de manier waarop deze beschikbaar komen (de funding).

Het totaalvolume van de benodigde financieringen bedraagt € 787,7 miljoen. Vanuit de beschikbare aanwezige middelen (reserves en voorzieningen, obligo's en waarborgsommen) en de verwachte leningenportefeuille voor de vaste financiering is meer dan dit bedrag beschikbaar. Per ultimo 2024 wordt verwacht dat zelfs een bedrag van € 18,4 miljoen in de schatkist van het Ministerie van Financiën gestald moeten worden. De financieringsfunctie is daarmee ruimschoots in staat om voldoende middelen aan te trekken en beschikbaar te stellen voor de dekking van de reeds gepleegde investeringen, de kosten in de grondexploitatie en voor de in 2024 begrote investeringen.

Benodigd voor	Bedrag	Financiering middels	Bedrag
Bedragen x € 1.000			
Activa gemeente Arnhem en grondexploitatie	749.063	Reserves en voorzieningen	231.768
Uitgezette gelden aan gelieerde instellingen en woningcorporaties (kapitaalverstrekking en leningen u/g)	28.563	Opgenomen gelden in de kapitaalmarkt (leningen o/g)	571.852
Overige langlopend uitgezette middelen (o.a. nog te ontvangen erfpacht, leningen inkomensondersteuning)	10.084	Obligo's, waarborgsommen en vooruitontvangen erfpacht	2.452
		Rekening courant BNG, kasgeldleningen en vooruitontvangen bedragen	-18.361
Totaal langlopend te financieren	**787.711**	**Totaal financiering**	**787.711**

Leningenportefeuille 2024

Onderstaand schema geeft inzicht in de samenstelling van de volumes in het jaar 2024 van de huidige leningenportefeuille van de financieringsfunctie. Het betreft leningen opgenomen gelden (O/G) en leningen uitgezette gelden (U/G).

Leningen portefeuille	Verwachte stand 01.01.2024	Opname	Aflossing	Verwachte stand 31.12.2024
Bedragen x € 1.000				
Leningen O/G				
Leningen portefeuille	575.335	76.118	-79.607	571.846
Leningen t.b.v. woningcorporaties	7	0	-1	6
Totaal leningen O/G	**575.342**	**76.118**	**-79.608**	**571.852**
Leningen U/G				
Vaste leningen uitstaand	34.073	0	-5.516	28.557
Woningcorporaties	7	0	-1	6
Totaal leningen U/G	**34.080**	**0**	**-5.517**	**28.563**

Rentevisie

In de afgelopen jaren is als gevolg van de lage rentestand de gemiddeld te betalen rente voor de gemeente gestaag gedaald, maar inmiddels zit hier weer een stijgende lijn in. Als gevolg van gewijzigde wetgeving in het BBV moet de omslagrente binnen marges de gemiddelde marktrente volgen en is de gemeente niet meer vrij in het bepalen van deze intern in rekening te brengen rente. Deze zogeheten omslagrente bedroeg in 2021 1,7% en is in 2022 en 2023 gedaald naar 1,4%. Voor 2024 gaat dit niveau weer omhoog naar 1,6%. Het beteugelen van de inflatie heeft aanleiding gegeven tot de oplopende rentes. De sterke groei van de economie wordt geacht een hogere rente te kunnen dragen. Het is op dit moment nog niet duidelijk of de rente nog verder gaat stijgen, zich stabiliseert op het huidige niveau of toch weer gaat dalen. Om meerjarig gebruik te blijven maken van de historisch gezien nog de steeds lage marktrente kiest de gemeente er al een aantal jaren voor om leningen met lange looptijden aan te trekken. Een belangrijke taak voor het college is de omslagrente de komende jaren stabiel te houden. Voorwaarde daarvoor is dat de markt meewerkt. Bij een snelle stijging van de rente schrijven de regels van het BBV voor dat de omslagrente ook moet stijgen.
Met de in het verleden aangetrokken leningen met lange looptijden van meer dan 20 jaar is ruimte gecreëerd om in toekomstige jaren - wanneer de rente voor nieuwe leningen mogelijk weer op een hoger niveau terecht zal komen - met behulp van nieuwe leningen met kortere looptijden toch een lage gemiddelde rente te realiseren binnen de wettelijke mogelijkheden. Daarvoor is het dan noodzakelijk dat leningen met kortere looptijden een lagere rente hebben dan langer lopende leningen, hetgeen normaal gesproken het geval is.

Mandaat (voor nieuw aan te trekken financieringsmiddelen)

Maximaal toegestane leningen 2024	Maximaal
Bedragen x € 1.000	
Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte	250.000
Financieringsbehoefte sociale woningbouw	100.000
Financieringsbehoefte aan gemeente gelieerde instellingen	50.000

Kasgeldlimiet

De Wet FIDO geeft concrete richtlijnen voor gemeenten voor het beheersen van het renterisico in verband met de korte termijn financiering. De kasgeldlimiet is een wettelijk maximum (plafond) voor het volume geldleningen in de vorm van zogenaamde call- en kasgeldtransacties.
De bovengrens is bij ministeriële regeling voor het jaar 2024 vastgesteld op 8,5 % van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting. De begroting van de gemeente Arnhem voor het jaar 2024 heeft een omvang van € 840,4 miljoen en daarmee komt de kasgeldlimiet uit op € 71,4 miljoen.

Het Rijk geeft gemeenten veel ruimte om maximaal gebruik te maken van (goedkope) financiering met kasgeld. Hoewel het gemeenten formeel niet is toegestaan de kasgeldlimiet te overschrijden (Wet FIDO, art. 4, lid 1), hoeven deze pas aan de toezichthouder te rapporteren wanneer de kasgeldlimiet drie kwartalen op rij wordt overschreden (art. 4, lid 2). Hiermee wordt gedoogd de kasgeldlimiet twee kwartalen op rij te overschrijden. De gemeente Arnhem stuurt er desondanks op onder de kasgeldlimiet te blijven en deze niet te overschrijden.

Renterisiconorm

Het renterisico betreft het risico dat de begroting van de gemeente geconfronteerd wordt met een verzwaring van de rentelasten als gevolg van herfinancieringen van bestaande activa of van herziening van rente van bestaande leningen.
Het doel van de renterisiconorm is om dit risico te beperken tot een handelbaar niveau. Bij een gelijkmatig opgebouwde leningenportefeuille blijft het renterisico binnen verantwoorde marges en zullen de renteaanpassingen zich geleidelijk voordoen en binnen de begroting opgevangen kunnen worden.
In de Wet Financiering Decentrale Overheden (FIDO) is vastgelegd dat jaarlijks een volume ter grootte van 20% van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting (peildatum 1 januari) mag worden geherfinancierd of een renteherziening mag ondergaan. Omdat de gemeente voor de eigen financiering geen leningen heeft aangetrokken waarvan periodiek de rente wordt herzien, heeft voor Arnhem de renterisiconorm alleen betrekking op herfinanciering van aflopende leningen. Op basis van het begrote lastentotaal voor 2024 van € 840,4 miljoen mogen leningen tot een bedrag van € 168,1 miljoen worden geherfinancierd.
Als gevolg van de renterisiconorm mag de gemeente geen leningenportefeuille hebben met een gemiddelde looptijd van leningen van korter dan ongeveer vier jaar. De gemeente zou dan in een jaar meer leningen moeten herfinancieren dan is toegestaan. Gezien de opbouw van de leningenportefeuille met vooral looptijden van 20 jaar en langer hoeft de gemeente nog heel lang niet bang te zijn tegen de limiet van de renterisiconorm aan te lopen.

Schatkistbankieren

Sinds het najaar van 2013 kennen gemeenten en andere decentrale overheden verplicht schatkistbankieren. Decentrale overheden dienen banktegoeden, die een vooraf bepaalde drempelwaarde te boven gaan, af te storten naar een rekening-courant bij het ministerie van Financiën. Voor de gemeente Arnhem bedraagt de drempelwaarde in 2024 € 10,7 miljoen.
Omdat inkomende en uitgaande kasstromen niet op elkaar zijn afgestemd, kunnen hoge positieve of negatieve kassaldi ontstaan. Om ruimte te bieden voor zulke bewegingen moet het gemiddelde van de banksaldi van de gemeente in een kwartaal worden afgezet tegen deze drempelwaarde, niet de dagelijkse stand. Het banksaldo hoeft dus niet continu beneden de drempelwaarde te blijven. Een banksaldo boven de drempelwaarde kan binnen het kwartaal worden gecompenseerd met banksaldi, die lager zijn dan de drempelwaarde.
Bij de controle van de jaarrekening neemt de accountant de verplichting tot schatkistbankieren en het voldoen aan de voorwaarden mee.

Overige risico's

Gezien de samenstelling van de gemeentelijke leningenportefeuille en de kaderstelling vanuit de wet en het treasurystatuut (leningen worden alleen afgesloten in euro’s) is binnen de gemeente Arnhem geen sprake van valutarisico en/of koersrisico.

Bedrijfsvoering

Wij zijn een organisatie die midden in de samenleving staat, in verbinding is met de stad en een afspiegeling van de stad wil zijn. De gemeentelijke bedrijfsvoering verandert mee met de eisen die worden gesteld door de samenleving, het bestuur, de raad en onze eigen professionaliteit.

De bedrijfsvoeringfuncties zorgen ervoor dat het primaire proces hun taken zo optimaal mogelijk kan uitvoeren. De bedrijfsvoeringsfuncties brengen systemen en werkprocessen in lijn met wat we in de stad willen bereiken, bieden inzicht in datgene wat we willen bereiken, schetsen de juridische of financiële randvoorwaarden, ondersteunen bij de strategische en communicatieve opgaves, benutten technologische ontwikkelingen en investeren in nieuwe vaardigheden en competenties van onze medewerkers. Per bedrijfsvoeringsfunctie worden de opgaven geschetst. Een aantal van deze opgaven is niet gekoppeld aan een specifieke bedrijfsvoeringsfunctie. De belangrijkste hiervan is het traject 'Lekker werken aan de ambities van Arnhem.

Ontwikkelingen binnen de bedrijfsvoering

Lekker werken aan de Ambities van Arnhem

Begin 2023 is het organisatieprogramma 'Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem' opgeleverd. Onze ambitie: zorgen voor een werkklimaat waarin de organisatie op een goede en prettige manier aan de ambities van de stad kan werken, in een werkomgeving die ervoor zorgt dat dat effectief en efficiënt kan. Een organisatie waarin medewerkers zich veilig voelen, waarin werkdruk beheersbaar is en waarin de juiste resultaten voor stad en bestuur worden geleverd. Concreet betekent dit dat we in dit organisatieprogramma:

- acht doelen hebben geformuleerd;
- een lijst van zogenoemde 'organisatie-inspanningen' beschrijven voor de komende vier jaar (zaken die ons echt gaan helpen om onze doelen te bereiken);
- en last but not least: het gaat om mensen. Aandacht voor elkaar is de rode draad waarmee we de inspanningen willen leveren en onze doelen willen bereiken.

De eerste resultaten worden al geboekt binnen de organisatie inspanningen, zoals een goede onboarding voor onze nieuwe medewerkers en de start van een leiderschapstraject om leidinggevenden te verbinden met elkaar en hen te ondersteunen in hun opgave.
We blijven continu, op een gestructureerde wijze, in gesprek met de organisatie op verschillende niveaus; van beleid tot uitvoering. De inbreng van collega's dient als input voor de verschillende organisatie inspanningen, net als het medewerkersonderzoek en de Nederlandse InclusiviteitsMonitor. Een continue cirkel van leren en verbeteren, zodat we onze medewerkers optimaal ondersteunen om 'lekker te kunnen werken aan de ambities van Arnhem'.

Ontwikkelingen big data, informatie ontsluiting, Artificial Intelligence

Op het gebied van data(technologie) gaan de ontwikkelingen razendsnel waardoor er kansen maar ook risico's ontstaan. Steeds meer bronnen worden betrokken (eigen data, open data, sensordata, big data) en gebruikt voor en bij analyses en besluitvorming. Het managen, de kwaliteitsbewaking en het ethisch verantwoord gebruik van al deze toegepaste bronnen vraagt om meer aandacht, zodat besluiten op kwalitatief juiste data kan worden gebaseerd.
Deze ontwikkelingen zullen ons werk flink gaan beïnvloeden. De mate waarin dient in de komende tijd ervaren en beoordeeld te worden. Het gebruik van geavanceerde technologie wordt een onderdeel van steeds meer functies en werkprocessen en dat doet een steeds groter beroep op de digitale vaardigheden van medewerkers.

Daarnaast zijn er ontwikkelingen op het gebied van artificial intelligence (zoals ChatGPT), digital twinning en hebben we waarborgen in te bouwen voor het hanteren van algoritmes en sensoren. Technologieën die kansen bieden en ook risico's met zich meebrengen. Toepasbaarheid hiervan vraagt om een juiste beoordeling en het beheersbaar maken van de risico's. In de raadsbrief van 11 juli 2023 is meer specifiek ingegaan op de inventarisatie en stand van zaken van het algoritmeregister.

Cybersecurity heeft inmiddels al de hoogste aandacht en dat zal in de komende jaren zo blijven. Wij moeten alert blijven op ontwikkelingen (zoals deepfake) binnen dit gebied en met een passende organisatie, technische toepassingen en bewustwording bij medewerkers ons afdoende wapenen tegen de bedreigingen. De al genomen en nog te nemen maatregelen zullen eveneens een bijdrage gaan leveren aan digitale volwassenheid van medewerkers en het vertrouwen van de inwoners in de overheid.

Versterken demandmanagement

Een aantal onderdelen van de gemeentelijke bedrijfsvoering zijn uitbesteed aan de Connectie. De eindverantwoordelijkheid voor de bedrijfsvoering ligt echter wel bij de gemeente. Dit vraagt, zowel op

gemeentelijk als op regionaal niveau om goede onderlinge afspraken en een goed ingerichte organisatie op het gebied van demand- en supplymanagement. In de afgelopen periode is hier onvoldoende eenduidig, gestructureerd en gebaseerd op heldere afspraken invulling aan gegeven. De komende periode wordt gebruikt om een inhaalslag te maken waarbij in eerste instantie prioriteit wordt gegeven aan de inrichting en het vastleggen van de gemaakte afspraken.

Huisvesting
Diverse ontwikkelingen maken (her)oriëntatie op toekomstige gemeentelijke huisvesting noodzakelijk. In de raadsbrief van 23 mei 2023 hebben we de uitgangspunten geformuleerd voor het op te stellen huisvestingsplan die we eind 2023 aan de raad willen voorleggen. Hiervoor is een projectmanager aangesteld die een projectteam zal samenstellen. De ambtelijk opdrachtgever wordt bijgestaan door een stuurgroep.

Binnen de huisvestingsagenda is de eerstvolgende stap het opstellen van een strategisch huisvestingsplan waarin verschillende scenario's worden uitgewerkt om de gemeentelijke huisvesting duurzaam en toekomstbestendig te maken. Hierin geven we invulling aan een nieuwe (hybride) manier van werken, verlaten we (eventueel gefaseerd) het Stadskantoor en maken we ons Stadhuis duurzaam en functioneel geschikt voor een groot deel van onze organisatie.

Op termijn willen we het stadhuis als kernlocatie gebruiken. We hebben al langere tijd de wens uitgesproken om zoveel mogelijk van de gemeentelijke organisatie te huisvesten in ons Stadhuis en daarmee deze locatie te bestempelen als onze kernlocatie. Naast dat we hiermee investeren in ons eigendom geeft het ook een plek om te werken in het dynamische centrum van de stad, waarbij we het gevoel versterken vóór de stad te werken.

Het renoveren/aanpassen met respect voor het bestaande gemeentelijk en rijksmonument is op zich al duurzaam en circulair, maar we hebben ambitie op meerdere thema's waarbij CO2-reductie/energie, klimaatadaptatie, natuurinclusiviteit, mobiliteit en gezondheid belangrijke pijlers zijn.

Parallel gaan twee andere opgaven van start: het Integraal Accommodatiebeleid (IAB), en, als onderdeel van strategisch huisvestingsplan, het verder uitwerken van de wens voor gezamenlijke huisvesting in de wijken. Deze wens van het cluster Werk & Inkomen, de teams Leefomgeving (en de Sociale wijkteams) om het wijkgericht werken verder te versterken door integrale dienstverlening dicht bij de inwoner, waarbij er ook voor ketenpartners en medewerkers uit de kernorganisatie mogelijkheden zijn om aan te landen, heeft invloed op de huisvestingsvraag op de kernlocatie stadhuis. Alle drie de opgaven vragen sturing op samenhang en timing.

Reguliere bedrijfsvoering

Personeel en organisatie

Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie
Het werken aan een inclusieve organisatie(cultuur) en een divers medewerkersbestand blijft een prioriteit voor gemeente Arnhem. We werken aan een organisatie waar inwoners zich kunnen herkennen, iedereen op een gelijkwaardige wijze kan deelnemen, de eigen talenten kan inzetten en zich welkom en veilig voelt. Om oordeelvrij te werven en selecteren, hebben we het wervings- en selectieproces vernieuwd. Dit proces ontwikkelen we door, gaan we evalueren en waar nodig aanscherpen. Doel is om ook in 2024 het merendeel van alle openstaande vacatures zelf -met een duidelijke focus op inclusie en diversiteit- in te vullen. Naast werven, hebben we ook aandacht voor behoud, ontwikkeling en (interne) doorstroom van collega's. Het beleid hiervan nemen we onder de loep en we bepalen de koers ervan. Ook willen we meer inzicht krijgen in de reden van uitstroom, Dit gaan we faciliteren in uitstroomgesprekken en de opbrengsten bieden input om van te leren. Zoals bekend is de arbeidsmarkt krap. Dit betekent dat we ons meer en anders willen presenteren en profileren. De komende periode gaan we nog meer investeren in het benaderen van de arbeidsmarkt. We gaan nieuwe netwerken en samenwerkingen aanboren om een diverse groep kandidaten te kunnen bereiken en aantrekken.

Verder willen we inclusief verlof aanbieden, denk hierbij aan inclusieve feestdagen en andere verlofvormen zoals transitieverlof en ouderschapsverlof voor wensouders. We verkennen hoe we dat mogelijk kunnen maken en gaan dat organiseren. Daarnaast blijven we richting de VNG onze wensen en dringende suggesties inbrengen voor een inclusieve cao.
Zorgen voor een veilig werkklimaat is essentieel voor een inclusieve organisatie(cultuur). Het meldingsbeleid van ongewenst gedrag (onder andere discriminatie, racisme, pesten, seksuele intimidatie) willen we verbeteren en beter laten aansluiten bij de behoeften van medewerkers. Daarbij gaan we bijvoorbeeld ons aanbod aan

vertrouwenspersonen verbreden, zodat medewerkers die vertrouwenspersoon kunnen benaderen bij wie ze zich het meest op hun gemak voelen, mocht daar behoefte aan zijn.

Inrichting en start gemeentepool
In 2023 hebben we een start gemaakt met de inrichting van de gemeentepool. De gemeentepool is een aanvullende manier van werving om andere doelgroepen te bereiken. Het doel is vooral medewerkers binden, boeien en het personeelsbestand diverser maken.
Via de gemeentepool gaan we jaarlijks tientallen (nieuwe) medewerkers werven aan de hand van een competentieset, gedragsindicatoren en motivatie. We besteden hierbij extra aandacht aan de werving van medewerkers uit ondervertegenwoordigde groepen. Denk aan mensen met een culturele achtergrond en een arbeidsbeperking. We wachten niet tot er een concrete vacature of opdracht is, maar gaan zelf op zoek naar kandidaten die we een loopbaan bij de gemeente willen aanbieden. Om (voor ons) nieuwe doelgroepen te bereiken, gaan we (aanvullend) anders werven en gaan we kritisch naar ons werkaanbod kijken
We bieden medewerkers in de gemeentepool een ontwikkelprogramma, waarmee ze inzetbaar worden voor een deel van onze vacaturebehoeften van de komende jaren. De gemeentepool is geen vervanging van maar een aanvulling op de bestaande wervingsmethoden..
De werving voor de gemeentepool start in de tweede helft van 2023, zodat de eerste nieuwe collega's in 2024 kunnen beginnen. De dekking van de gemeentepool gebeurt zoveel mogelijk vanuit bestaande vacatureruimte en overige beschikbare uitvoeringsbudgetten.

Vitaliteit en duurzame inzetbaarheid
Op breed vlak gaan we inzetten op duurzame inzetbaarheid van alle medewerkers. Waar we in het verleden vooral aandacht hadden voor het vitaal houden van oudere collega's, zien we dat dit niet tot deze groep beperkt moet blijven. In alle fasen van en situaties in het leven moeten we hier aandacht voor hebben. Het gaat dan niet alleen om voorkomen of beperken van uitval door lichamelijke ziekte en/of psychische problemen, maar juist ook om preventie en het herkennen en bespreekbaar maken van sociale en maatschappelijke (privé-)problemen. Denk hierbij aan geldzorgen en mantelzorg. Maatwerk is daarvoor nodig. We willen komen tot een maatwerkpakket dat we steeds kunnen aanpassen, waar nodig. Dit doen we stapsgewijs en we stellen hierbij prioriteiten. Eerste vragen die we ons hierbij stellen zijn: wat wordt het meest gewenst , wat levert op korte termijn resultaat op, wat draagt wezenlijk bij, wat is snel/eenvoudig uit te voeren?

'Onboarding' en Integriteit
In 2023 is een begin gemaakt met zogeheten 'onboardingsbijeenkomsten' voor nieuwe medewerkers. Hiermee maken zij kennis met elkaar én verschillende aspecten van de gehele organisatie. Denk hierbij aan: informatie over de gemeente, clusters en gemeenteraad, de stadsprogramma's, het organisatieprogramma Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem. Een vast onderdeel van het 'onboardingsprogramma' is diversiteit & inclusie in de vorm van een training om ook nieuwe medewerkers hierover bewust te maken. En omdat we vinden dat iedereen ertoe doet. We willen iedereen horen, zien en mee laten doen. Daarnaast is er aandacht voor praktische informatie over systemen, applicaties en het P&O-plein. Deze vorm van 'onboarding' wordt zeer gewaardeerd en dit ontwikkelen we dan ook verder door in 2024.
Tijdens de bijeenkomst voor het afleggen van de ambtseed/-belofte besteden we structureel aandacht aan het thema integriteit. Dit onderwerp vraagt om steeds meer nadrukkelijke aandacht van zowel medewerkers als gehele organisatie. Gezien het belang van het onderwerp heeft de doorontwikkeling van het ambtelijk Integriteitsbeleid doorlopende aandacht. Dit doen we in de volle breedte. Denk hierbij aan: constante bewustwording van medewerkers, screening, monitoring, gebruik en mogelijkheden van systemen, oog voor (kwetsbare) situaties medewerkers en meldingsbereidheid over misstanden en/of ongewenst gedrag. Uiteraard binnen wettelijke kaders en mogelijkheden. De komende periode gaan we gebruiken om een intern 'integriteitsbureau' (werktitel) op te zetten, om het onderwerp en het belang daarvan prominenter onder de aandacht te brengen.
Daarnaast zijn we ook het VOG-beleid aan het actualiseren. Zoals eerder aangegeven stellen we voor het eind van 2023 een plan van aanpak op voor een aanpassing van het integriteitsbeleid. Dit mede naar aanleiding van motie 23M62 'Motie ter bevordering van integriteit en bestrijding van corruptie onder ambtenaren'. Dit plan verwachten we in het eerste kwartaal 2024 aan de gemeenteraad te kunnen aanbieden.

Informatisering en automatisering
Informatiebeveiliging en privacy
De Baseline Informatiebeveiliging Overheid en de Algemene Verordening Gegevensbescherming zijn ingevoerd als wettelijke kaders waaraan gemeente Arnhem moet voldoen. Nulmetingen hebben tekortkomingen aangetoond welke met een uit te voeren programma in de periode 2023 tot 2026 aangepakt worden en waarvoor middelen in

de begroting zijn toegewezen. Het programma leidt tot een hoger en vereist volwassenheidsniveau op de gebieden informatiebeveiliging en privacy met het daarbij duurzaam borgen van het niveau in de organisatie.

Informatiegestuurd werken
We zetten verder in op een monitor per beleidsprogramma, op basis van meetbare doelen en de benodigde indicatoren. Hiermee zorgen we dat de programma's het beleid en de sturing op de doelen met meer feitelijke basis kunnen vormgeven. We bouwen verder aan onze centrale datapakhuis als gegevensbasis en zetten multidisciplinaire teams in die werken aan analyse en ontwikkeling van de monitoren. We managen het datapakhuis en onderliggende processen om te zorgen dat de data een maximale kwaliteit en validiteit kent.

Digitale Dienstverlening
We werken blijvend aan een optimale dienstverlening met effectieve processen en informatiestromen, waarbij het noodzakelijk is om veel processen nog klantgerichter én toegankelijker te maken. De online-dienstverlening van de gemeente wordt verbeterd en zelfs versneld om de klanttevredenheid te verhogen. Hiervoor wordt onder andere de eigen website flink onderhanden genomen en worden tal van producten vanuit Burgerzaken en het cluster Werk & Inkomen aangeboden met een volledig digitale afhandeling. Belangrijk bij deze digitaliseringsslag is om te zorgen dat we koersen op een inclusieve dienstverlening, wat betreft de digitale toegankelijkheid, de digitale participatie en in de ondersteuning van mensen met minder digitale vaardigheden. In de raadsbrief van 31 januari 2023 is meer specifiek ingegaan op de verbetering van de digitale dienstverlening en de versnelling va de digitalisering.

De Europese Single Digital Gateway Verordening schrijft voor dat we enkele specifieke procedures en alle huidige online formulieren grensoverstijgend en non-discriminatoir toegankelijk dienen te hebben voor EU-burgers en ondernemers. Voor de realisatie ervan volgen we de landelijke adviezen en actielijnen. Het wordt dan voor EU-burgers en ondernemers mogelijk om producten en diensten van de Gemeente Arnhem vanuit het buitenland te kunnen aanvragen. Voor burgers zijn dit: aanvraag van bewijs van registratie van een geboorte, aanvraag van bewijs van verblijf en registratie van adreswijziging. Ondernemers moeten dan bij de gemeente online een bedrijfsactiviteit kunnen starten, uitoefenen, wijzigen en beëindigen.

Financiën en control
In 2021 is koers voor Financiën & Control uitgezet waarbij als centraal thema "Wij brengen Arnhem verder, met betrokkenheid, onafhankelijk advies en ondersteuning, met kennis en innovaties" is gedefinieerd. In de afgelopen jaren zijn diverse trajecten in gang gezet en verbeteringen gerealiseerd. De basis is op orde, zo blijkt ook uit de bevindingen van onze accountant bij interim- en jaarrekeningcontrole. Een mooie positie van waaruit verder gebouwd kan worden.

In de komende periode willen we onze koers herijken en vertalen naar nieuwe opgaven. Naar verwachting liggen deze op het gebied van het versterken van onze planning & controlcyclus, interne sturing en verantwoording, het beter en slimmer ontsluiten van financiële informatie en het herijken van de functies binnen F&C. Dit laatste mede in het licht van de ontwikkelingen die we op ons af zien komen, zoals de steeds toenemende digitalisering en beschikbaarheid van data. Dit betekent doorontwikkeling op ons vakgebied en in de mogelijkheden die dit biedt in de ondersteuning van budgethouders, leidinggevenden en andere collega's.

Auditing en risicomanagement
In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen wordt ingegaan op het beleid voor risicomanagement, het risicoprofiel en de benodigde weerstandscapaciteit, de relatie met de financiële kengetallen en de belangrijkste risico's. De aanpak van risicomanagement is gebaseerd op de nota Risicomanagement en weerstandsvermogen, die in 2023 weer is geactualiseerd.

Belangrijk aandachtspunt voor de komende periode betreft de ambities van de gemeente op het terrein van binnenstedelijke gebiedsontwikkeling, het actieve grondbeleid dat dit vraagt en de complexe grondexploitaties die naar verwachting worden ingericht. Deze ontwikkeling gaat gepaard met nieuwe / extra risico's die zorgvuldig moeten worden bepaald, financieel vertaald en beheerst. In het kader van grote risicovolle projecten zullen hier onafhankelijke risicoanalyses worden uitgevoerd en bij de vaststelling van de grexen worden ingebracht.

Artikel 213a onderzoeken
In de gemeentewet is in art. 213a vastgelegd dat gemeenten onderzoeken doen naar de doeltreffendheid en doelmatigheid en hierover de raad informeren In de financiële verordening (februari 2023) zijn de afspraken

hierover vastgesteld. Het college zal in 2024 minimaal één onderzoek uitvoeren die gekwalificeerd kan worden als 213a en de raad hierover informeren.

Juridische zaken

Advisering

Juridische advisering vindt gemeente breed en in aansluiting op alle programma's plaats. De komende periode wordt extra ingezet op de energietransitie, wonen en bestaanszekerheid. De juridisch adviseurs zullen hierbij naast hun hoogwaardige juridisch kwaliteit ook innovatief moeten adviseren.
De recent versterking van de juridische advisering op zowel veiligheid als openbaarheid/privacy blijft onverminderd van kracht.

Juridische procedures

In 2023 is de gemiddelde doorlooptermijn van bezwaren en klachten substantieel verkort. In 2024 moet dit verder verankerd worden omdat de nagestreefde responsiviteit en betrouwbaarheid alleen behaald kunnen worden als de wettelijke termijnen door de gemeente zelf in acht genomen worden. Los van de wettelijke termijnen zal ook daar waar mogelijk sneller resultaat geboekt moeten worden, omdat de bestaande wettelijke termijn veelvuldig als ruim ervaren worden door burgers.

Zowel bij de behandeling van bezwaren en klachten als bij het maken van regelgeving blijft het belang van maatwerk uitermate groot. De uitdaging zal blijven om maatwerk optimaal invulling te geven met behoud van uitvoerbaarheid en fundamentele rechtszekerheid en rechtsgelijkheid.

Control

De juridische kwaliteitszorg zal in de eerste plaats gericht zijn op de per 1 januari 2024 in te voeren Omgevingswet. Samenwerking met de stadsadvocaat Hekkelman zal intensief gezocht worden.
De lessons learned uit de bezwaren en klachten zullen geïntensiveerd worden en zal zich in 2024 naast de omgevingswet richten op de maatwerktoepassing. Ook zal de samenwerking met de sociale advocatuur en het juridisch netwerk Legal Valley meer gericht ingezet worden voor de interne juridische kwaliteitszorg. Tenslotte zullen de intensieve contacten met de Han en de Radboud input blijven geven voor de juridisch control.

Communicatie

Communicatie is een belangrijk instrument van de gemeente om onze inwoners en bedrijven te betrekken bij de ambities, doelstellingen en dienstverlening. We informeren, betrekken, gaan de dialoog aan en formeren of gaan samenwerkingen aan. Soms moeten we overtuigen en sturen, maar we zijn bovenal gericht op participatie. We willen goed in contact zijn en doen dit op begrijpelijke, toegankelijke en inclusieve wijze.

Onze communicatiestrategie en ieder communicatieplan vloeit voort uit de gemeentelijke communicatievisie en strategie en de daarop gebaseerde bedrijfsplannen op programma- en projectniveau. In 2024 nemen we de tijd om de gemeentelijke communicatievisie, die in Q4 2023 wordt vastgesteld, te vertalen naar een communicatieplan. We gaan gezamenlijk bepalen hoe we deze visie kunnen bewerkstelligen, wat er voor nodig is en hoe we ervoor kunnen zorgen dat de communicatiespecialisten zo worden ingezet dat we de organisatie optimaal kunnen bedienen en mee kunnen bewegen op de periodieke herijking van de programma's en prioriteiten.

Naast communicatie gericht op de Arnhemse inwoners en bedrijven werken we als gemeente ook aan onze zogenaamde corporate communicatie. Dat bestaat o.a. uit de interne communicatie en arbeidsmarktcommunicatie.. Het doel daarvan is dat we zichtbaar zijn en laten zien dat de gemeente aantrekkelijk is onder meer als werkgever en als samenwerkingspartner.

Ook hebben wij een goede samenwerking met de Stichting Citymarketing Arnhem. In 2023 is de basis gelegd voor een intensievere samenwerking in 2024 om Arnhem op de kaart te zetten met aandacht voor de rol van Citymarketing en die van de Gemeente Arnhem. Op dit moment wordt er samen opgetrokken in het kader van de diverse jubilea in 2024 en de viering van 800 jaar Arnhem. Voor 2024 kijken we naar hoe we deze samenwerking kunnen vorm kunnen gaan geven aan de hand van o.a. een gezamenlijke jaarplanning.

Daarnaast gaan we het huidige plan met betrekking tot de visuele identiteit (inclusief huisstijl) van de organisatie actualiseren om deze in lijn te krijgen met de moderne organisatie die we willen zijn. Hier zullen we in 2024 de eerste stappen in zetten en een concreet plan (inclusief benodigd budget) opleveren om hier in 2025 vol mee aan de slag te kunnen.

Inclusieve gemeentelijke communicatie
Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken we op drie manieren aan:

- *Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke website*s

We lieten de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en de informatie die daar op staat, toetsen. Op basis daarvan zijn we onze websites aan het verbeteren en digitale toegankelijkheid aan het borgen binnen de organisatie. Nieuwe websites worden meteen op toegankelijkheid getoetst en betrokken medewerkers getraind.

- *Schrijven in begrijpelijke taal*

Met het Project Direct Duidelijk stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we onder meer door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1, door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers.

- *Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen.*

We lieten het Verwey-Jonker Instituut onderzoeken wat inclusieve communicatie is, wat we al goed doen en wat beter kan. Met de onderzoeksuitkomsten in de hand werken we aan bewustwording en kennisvergroting binnen de gemeentelijke organisatie en bij de externe vormgevers, fotografen en tekstschrijvers om in woord en beeld inclusiever te communiceren.

Een nadere uitwerking van het totale programma voor Inclusie is terug te vinden in programma S08 Welzijn en Inclusie.

Inkoop
De gemeente Arnhem heeft grote ambities op het gebied van lokaal, sociaal, duurzaam, diervriendelijk en circulair inkopen. Hoewel er zeker al goede resultaten worden behaald, is er meer nodig om invulling te kunnen geven aan de geformuleerde maatschappelijke ambities. We gaan een impuls geven, waarbij we de gewenste aanpak borgen in onze organisatie en werkprocessen. Ook willen we meer inzicht krijgen in de gemaakte contractuele maatschappelijke afspraken met leveranciers, waardoor we beter kunnen monitoren en sturen. In de Begroting 2024 zijn hiervoor extra middelen beschikbaar gesteld.

Overzicht formatie

Totaal aantal FTE Arnhem	Realisatie Bezetting 31.12.2022	Begroting Formatie 2023	Begroting Formatie 2024	Begroting Formatie 2025	Begroting Formatie 2026	Begroting Formatie 2027
Aantal FTE College B&W	8	8	8	8	8	7
Aantal FTE ambtelijke organisatie formatie	1.036	1.139	1.115	1.103	1.098	1.077
Totaal personeel gemeente Arnhem	**1.044**	**1.147**	**1.123**	**1.111**	**1.106**	**1.084**

Verloop formatie

	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Aantal FTE ambtelijke organisatie Begroting 2023-2026	**1.043**	**1.026**	**1.018**	**1.016**	**1.002**
Bij: wijz capaciteit C2D/CA 2022 MTA dec 22	50	49	44	41	32
Bij: capaciteit afdeling Nieuwkomers 2023	13	0	0	0	0
Bij: formatie Openbare Ruimte gedekt uit prijs- en areaalontwikkeling	9	9	9	9	9
Bij: formatie Veiligheid	9	12	12	12	11
Bij: PIM van flexibel naar vast	5	5	5	5	5
Bij: Ozo coördinatoren overname Rijnstad	0	5	5	5	5

Bij: formatie uitbreiding DVO De Connectie	3	3	3	3	3
Bij: formatie tbv arbeidsmarktregio	3	2	2	2	2
Bij: fomatie UWV taken in eigen beheer	2	2	2	2	2
Bij: oplossen stelpost formatie vanuit reorganisatie	3	3	3	3	3
Bij: projectleider verkiezingen	1	1	1	1	1
Af: vermindering toezichthouders afval	-2	-2	-2	-2	-2
Afronding	0	0	1	1	4
Aantal FTE ambtelijke organisatie Begroting 2023-2026	**1.139**	**1.115**	**1.103**	**1.098**	**1.077**

Toelichting formatieve mutaties

Om de in de Begroting 2023 geformuleerde opgaven en doelstellingen te kunnen realiseren, is een uitbreiding van de benodigde capaciteit voorzien. De hiervoor beschikbaar gestelde middelen zijn, daar waar de noodzakelijke capaciteit per programma op dat moment in beeld was, in 2023 naar formatie vertaald. Ten aanzien van de programma's waar de middelen nog niet naar formatie waren vertaald, is dat in de Begroting 2024 alsnog gebeurd.

Daarnaast neemt de formatie toe als gevolg van het in eigen beheer uitvoeren van werkzaamheden en activiteiten, zo treden bijvoorbeeld de OZO-coördinatoren in dienst bij de gemeente Arnhem en worden UWV taken in eigen beheer uitgevoerd.

	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Aantal FTE ambtelijke organisatie	**1.036**	**1.139**	**1.115**	**1.103**	**1.098**	**1.077**
Saldo personeelsbudget loonsom (in € 1.000)	**85.985**	**104.275**	**102.182**	**101.059**	**100.671**	**98.546**
Gemiddelde loonsom (in €)	**82.998**	**91.575**	**91.638**	**91.623**	**91.657**	**91.540**

De stijging van de gemiddelde loonsom tussen 2022 en 2023 is voor het grootste gedeelte het gevolg van de cao-loonstijging in 2023.

Verbonden partijen

De gemeente neemt deel in diverse rechtsvormen zowel publiek als privaat. Wanneer de gemeente zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft in een andere partij, is dat voor de gemeente een verbonden partij. Samenwerking met andere partijen is een manier om publieke taken uit te voeren, die bijdragen aan het realiseren van de gemeentelijke doelstellingen. Deelnemingen in andere partijen brengen risico's met zich mee zowel bestuurlijk, maatschappelijk als financieel.

Verbonden partijen twee gemeentelijke rollen

De gemeente vervult twee rollen richting de verbonden partijen: de rol van eigenaar en de rol van opdrachtgever. Tussen beide rollen en de belangen die daaruit voortvloeien, kan een spanningsveld bestaan.

In de eigenaarsrol beslist de gemeente over de oprichting, de missie, de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de verbonden partij. Het gemeentebestuur is mede eigenaar van de verbonden partij en draagt bestuurlijke verantwoordelijkheid (de gemeente neemt deel aan het bestuur). De eigenaarsrol richt zich vooral op de continuïteit en de levensvatbaarheid van de (samenwerkings)organisatie.

De gemeente is ook opdrachtgever van de verbonden partij. De verbonden partij levert diensten of producten of is uitvoerder van gemeentelijk beleid. Veelal in de vorm van een basispakket dat door alle deelnemers in de samenwerking wordt afgenomen, met daarnaast een aanvullend pakket dat voor afzonderlijke deelnemers op maat wordt afgesproken.

Het financieel belang is gekoppeld aan beide rollen. Als opdrachtgever heeft de gemeente belang bij een zo goed mogelijke prijs-/kwaliteitsverhouding voor de afgesproken dienstverlening en deze moet passen binnen de kaders van de gemeentebegroting. Als eigenaar draagt de gemeente het 'ondernemersrisico' van de samenwerking. Als de financiële resultaten tegenvallen, zal de gemeente de tekorten moeten aanvullen.

Actuele kaders

Kadernota verbonden partijen gemeente Arnhem

In 2016 is de visie van de gemeente Arnhem op de verbonden partijen vastgelegd in de kadernota verbonden partijen 2016 gemeente Arnhem, met daarin uitvoeringsrichtlijnen over de wijze van sturen en beheersen. Uitgangspunt is om hierbij uit te gaan van een risicogerichte aanpak, onder andere door het instellen van een governancecode en het toepassen van een 'risicokompas'.

BBV-Notitie verbonden partijen

Ook de Notitie verbonden partijen van de Commissie BBV uit oktober 2016 geeft verplichte en aanbevolen kaders ten aanzien van verbonden partijen. In deze notitie wordt uiteengezet wanneer sprake is van een financieel en bestuurlijk belang. Van een financieel belang is sprake als de gemeente de middelen zoals vermogen of leningen, die aan een partij ter beschikking zijn gesteld, niet terugkrijgt bij faillissement van die partij of indien financiële problemen bij de derde partij kunnen worden verhaald bij de gemeente. Bij een bestuurlijk belang gaat het om het hebben van zeggenschap van de gemeente in een derde partij, hetzij omdat de gemeente een zetel in het bestuur heeft, hetzij omdat ze via aandelen mee kan stemmen.

Wet gemeenschappelijke regeling

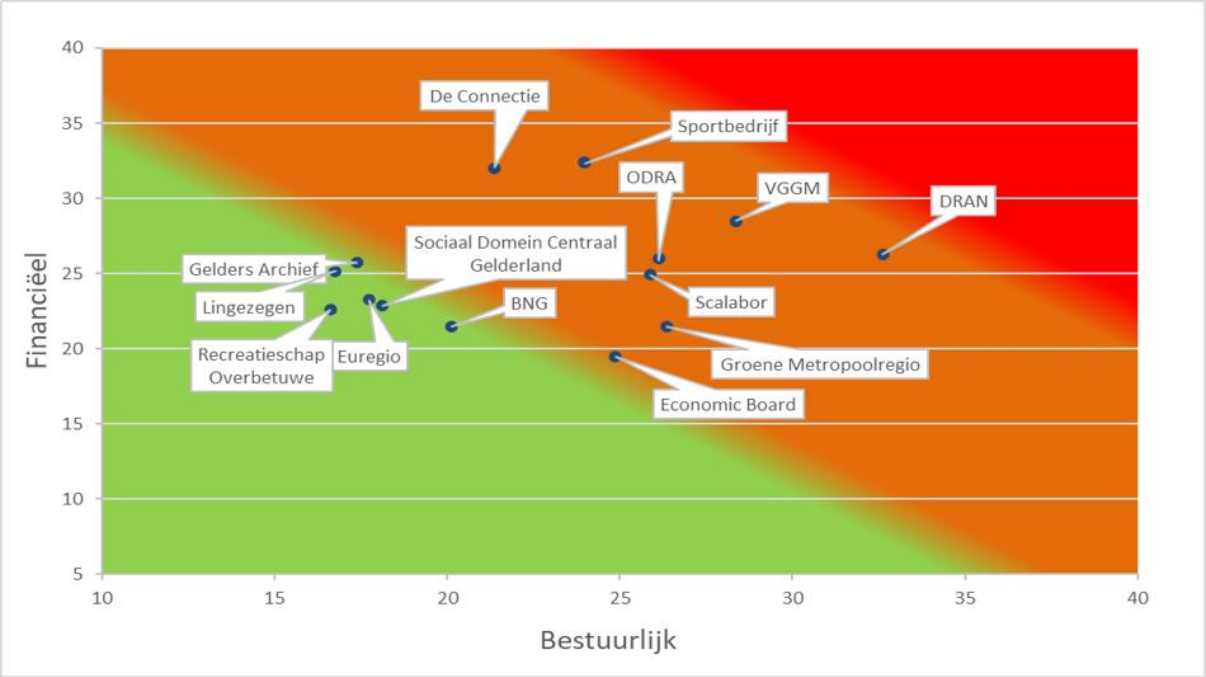
Lokale overheden werken steeds meer en intensiever met elkaar samen. Dat gebeurt op verschillende niveaus en op verschillende manieren. De Wet gemeenschappelijke regeling (Wgr) maakt (publiekrechtelijke) samenwerking mogelijk tussen provincies, gemeenten en waterschappen.
Per 1 juli 2022 is een wijziging van de Wgr in werking getreden. Deze wijziging is erop gericht de kaderstellende en controlerende rol van de gemeenteraad bij taken die in gemeenschappelijke regelingen worden uitgevoerd te versterken. De komende tijd wordt bezien wat de gevolgen van de wijzigingen in de Wgr zijn voor de Arnhemse kadernota en de inbedding van de verbonden partijen in de P&C-cyclus.

Diversiteit en inclusiviteit

We vinden het belangrijk dat alle partners met wie we samenwerken zich inzetten voor een inclusieve en diverse organisatie en dienstverlening en dat we daarin van elkaar leren. In de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023 staat wat we daarin van onze verbonden partijen vragen. Het doel is dat vanaf 2025 alle verbonden partijen in hun plannen de inzet op inclusie en diversiteit hebben opgenomen. We streven daarbij naar een gezamenlijke inzet die in lijn ligt qua doelstellingen. In de betreffende verantwoordingssystematiek zullen we de voortgang monitoren.

Ontwikkelingen risicovolle verbonden partijen

Niet alle verbonden partijen vragen om even veel betrokkenheid. Om de aandacht te geven aan die verbonden partijen die voor de gemeente van het grootste belang zijn, dan wel een belangrijk risico vormen (beleidsmatig of financieel) is het risicokompas toegepast. Het risicokompas is een risicoanalyse die bestaat uit een beoordeling op acht maatstaven. Deze acht maatstaven geven vorm aan de bestuurlijke en financiële verbondenheid met de partij. Door alle verbonden partijen op dezelfde wijze te beoordelen, is het mogelijk de verbonden partijen onderling te vergelijken en te bepalen welke verbonden partijen in verhouding tot elkaar een hoog risicoprofiel hebben. In de aanloop naar de Begroting 2024 heeft een actualisatie plaatsgevonden van het risicokompas. Dit heeft geresulteerd in de volgende risicokaart:

Voor de verbonden partijen die op basis van de risicokaart in onderlinge vergelijking het hoogst scoren is een beheersstrategie opgesteld. Het betreft de volgende partijen:

- DRAN (Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen);
- Sportbedrijf Arnhem;
- De Connectie;
- VGGM (Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden;
- ODRA (Omgevingsdienst Regio Arnhem;
- Scalabor.

In het hierna volgende overzicht met verbonden partijen wordt aangegeven in welke verbonden partijen de gemeente Arnhem deelneemt en aan welke programma's hiermee een bijdrage wordt geleverd. De hierboven genoemde partijen maken onderdeel uit van dit overzicht. De beheersstrategie op deze partijen wordt in het overzicht nader toegelicht.

Relatie met paragraaf Weerstandsvermogen

De risico's die samenhangen met de verbonden partijen zijn meegewogen in de bepaling van de gewenste weerstandscapaciteit (zie paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen).

Toelichting bij overzicht verbonden partijen

Hierna wordt per verbonden partij een aantal gegevens weergegeven. Naast stamgegevens zijn dit het bestuurlijke en financiële belang, financiële gegevens over het vermogen en resultaat, actuele ontwikkelingen en de beheersstrategie (indien van toepassing).
Aanvullend op de hierna weergegeven verbonden partijen neemt de gemeente Arnhem tevens deel in twee Verenigingen van Eigenaars (VVE's). Het betreft de volgende VVE's:

- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 46 en 47 te Arnhem.
- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 27, 28-1 en 28-2 te Arnhem.

De gemeente heeft als eigenaar van een gedeelte van de panden zitting in het bestuur van de VVE's en heeft tevens een (gering) financieel belang. Het risicoprofiel is als laag aan te merken.

Scalabor B.V.

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S06 Participatie en armoedebestrijding		
Doel verbonden partij	Scalabor B.V. is een arbeidsontwikkelbedrijf dat inwoners met een afstand tot de arbeidsmarkt uit de arbeidsmarktregio Midden-Gelderland ondersteunt bij het overbruggen van die afstand. Scalabor begeleidt inwoners die dat nodig hebben naar passend en zo regulier mogelijk werk. Scalabor richt zich op het ontdekken en ontwikkelen van talenten van mensen in een werksituatie. Een belangrijke dienstverlening is het begeleiden van SW-medewerkers van de modulaire gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van Scalabor B.V. De gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW) detacheert SW-medewerkers, in opdracht van de deelnemende gemeenten, bij Scalabor B.V. Daarnaast koopt gemeente Arnhem (als klant) ook ontwikkeltrajecten in bij Scalabor B.V. voor inwoners die een beroep doen op ondersteuning vanuit de Participatiewet. Scalaobr B.V. is ook onze partner in het toeleiden en creëren van beschutte werkplekken.		
Bestuurlijk belang	De concerndirecteur van gemeente Arnhem is gemachtigd om namens de gemeente Arnhem stemrecht uit te oefenen in de vergadering van aandeelhouders.		
Financieel belang	100%		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	7.896.072
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	8.642.731
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	

Ontwikkelingen

Voor 2023 zagen wij:

- een snelle terugloop van het aantal SW-medewerkers (door pensionering ed.);
- door ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en het ontbreken van benodigde vaardigheden van medewerkers het steeds lastiger voor SW-medewerkers wordt om door te stromen naar externe werkgevers;
- landelijke ontwikkelingen rondom sociale ontwikkelbedrijven (SW 2.0) een rol gaan spelen qua positionering;
- dat de cao SW verouderd is en vanwege de hoge inflatie een loonindexatie van 7% inclusief reiskosten vergoeding nodig was;
- we een toekomstbestendige manier hebben gevonden voor de inkoop van arbeidsontwikkeling.

In 2023 en verder vragen deze ontwikkelingen ook onze aandacht.

Risico profiel

Middel

Beheersstrategie

Risico's

1. *Oekraïne / hogere energiekosten / inflatie*
   De prijsstijgingen als gevolg van de oorlog in Oekraïne, de stijging van de rente en het onzekerder en duurder worden van de levering van bepaalde grondstoffen en andere producten uit het buitenland, heeft ook effect op het resultaat van Scalabor.
2. *Instroom trajecten divisie arbeidsontwikkeling*
   De omzet van de divisie arbeidsontwikkeling blijft nog steeds achter bij de verwachting, met name door lagere afname van regiogemeenten. Ook wordt er nog gebruik gemaakt van de mogelijkheden voor beschut werk bij Scalabor.
3. *Effect uitstroom SW op dienstverlening en omzet*
   Door de pensionering van SW-medewerkers en de afschaffing van de WsW in 2015 daalt het aantal medewerkers jaarlijks. Hierdoor wordt het steeds lastiger de dienstverlening van eigen rendabele afdelingen zoals Schoonmaak en Groenvoorziening in de lucht te houden.
4. *Cybersecurity*
   Ook bij Scalabor zien ze een toename van het aantal phishingmails etc. in lijn met de landelijke trend. Dit brengt financiële risico's met zich mee.

Beheersmaatregelen

1. *Oekraïne / hogere energiekosten / inflatie*
   Scalabor kijkt naar mogelijkheden en contractafspraken om met leveranciers in gesprek te gaan. Tegelijkertijd praten ze met hun klanten en afnemers over het doorvoeren van prijsverhogingen. Ook wij als gemeente streven naar het bieden van passende indexatie van de tarieven. Daarnaast is Scalabor actief bezig met het besparen van energie, onder andere door aanpassingen in de huisvesting.
2. *Instroom trajecten divisie arbeidsontwikkeling*
   Vanuit de gemeente Arnhem hebben we nieuwe afspraken met Scalabor gemaakt over de inzet van arbeidsontwikkeling en beschut werk. Tegelijkertijd blijven we ook actief in de regio de mogelijkheden van Scalabor onder de aandacht brengen.
3. *Effect uitstroom SW op dienstverlening en omzet*
   Er zijn regionaal (vanuit de MGR waar de SW onder valt) financiële afspraken gemaakt over SW tot en met 2025. We voeren via de MGR actief regionaal overleg over de ontwikkeling en toekomst van SW.

Cybersecurity
Scalabor heeft diverse beheersmaatregelen getroffen om de risico's te beheersen. Naast de technische en organisatorische maatregelen die er al zijn, gaan ze ook al hun kantoormedewerkers een training laten volgen om meer bewustzijn en kennis op te doen op dit gebied.

Sportbedrijf Arnhem

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	Het Sportbedrijf voert het sportbeleid uit. Arnhem stimuleert en faciliteert bewegen en sporten en Arnhem, voor een beter welzijn van de stad.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem		
Bestuurlijk belang	De gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van de BV Sportbedrijf Arnhem. Als aandeelhouder is de gemeente Arnhem lid van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders. Het mandaat om als aandeelhouder op te treden is door het college neergelegd bij de concerndirecteur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft het volledige eigendom.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	2.519.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	21.034.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	18.100.000
Ontwikkelingen	Het Sportbedrijf heeft te maken met een begrotingstekort op basis van de huidige activiteiten, veroorzaakt door de hoge inflatie en energiekosten. Dit is reeds door middel van een raadsbrief gecommuniceerd. We zijn als gemeente in overleg met het Sportbedrijf hoe het begrotingstekort te overbruggen, zonder ingrijpende maatregelen te nemen.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	**Sturing** Het Sportbedrijf is de grootste uitvoerder van het sportbeleid van de gemeente Arnhem. Bij de verzelfstandiging van het Sportbedrijf, zijn vanuit de gemeente als opdrachtgever en eigenaar van het Sportbedrijf, afspraken gemaakt over de informatie- en stuurmogelijkheden voor de gemeente. Voor 2024 geven we op dezelfde wijze als voorgaande jaren sturing aan het Sportbedrijf. Onderdeel van die sturing is het subsidieproces aan het Sportbedrijf. Dat bestaat uit een gezamenlijke, integrale, uitvraag aan het Sportbedrijf. Gevolgd door een subsidieaanvraag en een gezamenlijke (door sportbeleid, TLO en BC) beoordeling van de aanvraag. Door het jaar heen houden we aan de hand van kwartaalrapportages inhoudelijk en financieel vinger aan de pols wat betreft de voortgang. Ten slotte volgt vaststelling aan de hand van het jaarverslag en de jaarrapportage. Tegelijkertijd voert de gemeente als aandeelhouder ook regelmatig gesprekken met het Sportbedrijf door middel van aandeelhoudersvergaderingen. De dagdagelijkse aansturing gebeurt vanuit de bestuursadviseur sport die fungeert als ambtelijk opdrachtgever. Het verbeteren van inhoudelijk en financieel inzicht is een continu proces waarover Sportbedrijf en gemeente afstemmen met betrekking tot gewenste inzichten. Over de kwaliteit en met name over de (on)mogelijkheden van rapportage over effectiviteit en efficiëntie van interventies in de stad wordt met elkaar gesproken, alsmede wensen voor de toekomst op wijkniveau. Er is steeds meer inzicht in kosten per locatie en per 'product'. Sportbedrijf en		

gemeente doorlopen gezamenlijk stappen om dit af te zetten tegen maatschappelijke meerwaarde. Hierdoor komt er steeds meer kennis beschikbaar over in hoeverre uitgaven zich verhouden tot gemeentelijke doelstellingen. Op basis daarvan kunnen beleidskeuzes gemaakt worden.

Financieel
Het eigen vermogen is € 1,6 miljoen. Voor 2022 e.v. is er een taakstelling van € 0,75 miljoen. Het Sportbedrijf heeft in 2022 een resultaat gehaald van omstreeks € 0,9 miljoen. Dit is grotendeels te verklaren door incidentele steun vanuit het Rijk in verband met de coronacrisis. Dit wordt grotendeels aangewend om het in verband met stijgende energieprijzen verwachte tekort van 2023 deels mee op te vangen. Er blijft voor 2023 nog een tekort over van omstreeks 0,5 miljoen en 2,7 miljoen voor 2024. Met de in de begroting opgenomen aanvullende subsidie voor 2023 en 2024 verwachten wij dat het Sportbedrijf bij gelijkblijvende activiteiten voldoende financiële middelen tot haar beschikking heeft.

Samenwerking
Nu het Sportbedrijf stabiel staat, is er ruimte om de focus te verleggen naar het gesprek op inhoud en gezamenlijke belangen. De afgelopen jaren is de samenwerking tussen gemeente en Sportbedrijf sterk verbeterd. De samenwerking blijft een onderwerp waarin continu geïnvesteerd wordt, ook in 2024 en verder.
Voorbeelden van inhoudelijke onderwerpen die gezamenlijk worden opgepakt zijn: verenigingsondersteuning, de bezetting van accommodaties en ontwikkeling van een positief sportklimaat. Hierover wordt de gemeenteraad in 2023 verder geïnformeerd.
We verwachten deze ontwikkeling met het MT van het Sportbedrijf in 2024 voort te kunnen zetten. Deze samenwerking zorgt ervoor dat het risicoprofiel van het Sportbedrijf als verbonden partij lager ingeschat wordt.

NV Bank Nederlandse Gemeenten

Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën		
Doel verbonden partij	De BNG is de 'bankier ten dienste van overheden', waaronder voor gemeenten.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeente heeft minder dan 1% van de aandelen. De andere aandeelhouders zijn de Staat der Nederlanden (50%), provincies en gemeenten.		
Bestuurlijk belang	De concerntreasurer is gemachtigde voor de aandeelhoudersvergadering.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft 496.470 aandelen van de BNG in bezit (bijna 1%) en is daarmee een van de grootste gemeentelijke aandeelhouders van de BNG		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	4.615.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	107.459
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	-1.300
Ontwikkelingen	Niet van toepassing		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing		

Economic Board regio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats	Nijmegen
Rechtsvorm	Stichting
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie
Doel verbonden partij	Het versterken van de samenwerking tussen ondernemers, kennisinstellingen en overheden op de groeisectoren health, energy en food en de cross-overs daartussen, om daarmee de economische slagkracht van de regio Arnhem-Nijmegen verder te ontwikkelen en regionale groeikansen te benutten met alle voor dat doel dienstige middelen.

Deelnemers in samenwerking	The Economic Board wordt gevormd door achttien leden vanuit de kennisinstellingen, het bedrijfsleven en de overheden.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch (voorzitter) en de wethouder Economische Zaken hebben zitting in de board.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft geen rechtstreekse financiële relatie met The Economic Board. Van onze bijdrage aan de regio wordt 1 euro per inwoner via een subsidie door de Groene Metropoolregio doorgegeven aan The Economic Board.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	44.593
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	103.369
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	162.466
Ontwikkelingen	The Economic Board richting op de samenwerking tussen overheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven op het gebied van economische ontwikkeling, innovatie en werkgelegenheid in de regio. The Economic Board is aanjager en versterker van de economische groei in de regio Arnhem-Nijmegen rondom de thema's Energy, Health, Hightech met cross-over Food, Slimme Duurzaamheid en Arbeidsmarkt. The Economic Board stimuleert innovaties in deze sectoren en de cross-overs daartussen. Dat doet ze onder meer door te communiceren over het bijzonder potentieel en ontwikkelingen in de regio, mogelijke partners aan elkaar te verbinden en bedrijvigheid en innovaties te stimuleren en aan te jagen. The Economic Board representeert een diverse en grote achterban, die zich uitstrekt over een aanzienlijk gebied (ca 800.000 inwoners) met een actief en betrokken MKB, alles zich afspelend binnen de 18 gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen. The Economic Board richt zich onder de noemer Lifeport specifiek op de clusters energy, health en food, vanuit de propositie dat de regio Arnhem-Nijmegen juist met innovaties op deze thema's een bijdrage kan leveren aan grote maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld rond energie en klimaat. Voorbeelden waar de krachtenbundeling van de samenwerking tussen overheid, kennisinstellingen en onderwijs rond innovaties zijn de IPKW Cleantech campus en het Connectr innovation lab in Arnhem of TPN West in Nijmegen en Innofase in Duiven. Op de Noviotech Campus in Nijmegen werken universiteit en het bedrijfsleven samen aan onderwerpen als preventie en pandemische paraatheid in combinatie met verregaande digitalisering van de zorg. Samen met de Groene Metropoolregio en kennisinstellingen in de regio werkt The Economic Board daarnaast via een gezamenlijke regionale arbeidsmarktagenda aan een betere aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Belangrijke partners van The Economic Board zijn de GMR zijn en de provincie Gelderland. De drie partijen hebben in de 2023 een Regio Deal af met het Rijk en zullen hier vanaf 2024 gezamenlijk uitvoering aan geven. De Regio Deal sluit inhoudelijk aan bij de agenda's van The Economic Board, GMR en de gebiedsagenda van de provincie Gelderland.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

BVO De Connectie

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën		
Doel verbonden partij	De Connectie is een gemeenschappelijke regeling met de gemeenten Rheden en Renkum op het gebied van bedrijfsvoering.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem, gemeente Renkum en gemeente Rheden		
Bestuurlijk belang	Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het bestuur.		
Financieel belang	Het Arnhems aandeel in De Connectie bedraagt 72%.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	1.484.000

	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	17.127.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	33.628.000

Ontwikkelingen

Om meer grip te krijgen op de samenwerking, toekomstvisie en het financieel perspectief heeft het bestuur van de Connectie in 2021 een bestuursopdracht vastgesteld. Daarbij gaat het om nieuwe afspraken met betrekking tot de wijze van organiseren van de samenwerking (governance), een duidelijke toekomstvisie omtrent de positie van De Connectie op langere termijn (groeiambitie) en het financieel perspectief van De Connectie in relatie tot de financiële positie van de eigenaar-gemeenten. Na het vaststellen van de bestuursopdracht is door De Connectie en de gemeenten gezamenlijk invulling gegeven aan de doorontwikkeling van de samenwerking. In het kader van deze doorontwikkeling vindt onderzoek plaats naar de verdere professionalisering van het opdrachtgeverschap. Daarbij wordt ook het centraal opdrachtgeverschap van de IV-keten onderzocht. Naast het onderzoek naar de inrichting van het opdrachtgeverschap wordt ook ingezet op de versterking van het demand- en supplymanagement.

Risico profiel

Middel

Beheersstrategie

De beheersing is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. Het bestuur, het OGO (opdrachtgeversoverleg) en de demandorganisatie zijn hierin belangrijke gremia waarin sturing en beheersing nadrukkelijk terugkomen. Het controllersoverleg vervult hierin een belangrijke adviesrol ten aanzien van de P&C-producten van de Connectie.

Er wordt in de begroting van De Connectie een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. De Connectie onderschrijft de principes van het risico gestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico's te beheersen. Afgelopen jaar heeft De Connectie belangrijke stappen gezet ten aanzien van de invulling van het risicomanagement. Zo heeft er een uitgebreide risico-inventarisatie plaatsgevonden, zowel vanuit het perspectief van de organisatiedoelstellingen als vanuit het perspectief van business continuïteit. Waar nodig zijn aanvullende beheersmaatregelen genomen. De komende jaren gaat De Connectie verder met het door ontwikkelen van het risicomanagement door te investeren in het risicobewustzijn binnen de organisatie en het cyclisch en systematisch borgen van het risicomanagement.
De risico's die door De Connectie in de MJPB 2024-2027 zijn beschreven, zijn in omvang gestegen. Dit wordt volledig veroorzaakt door de onzekerheid ten aanzien van de stijgende WOZ-bezwaren en daaraan gekoppelde meerkosten. Afhankelijk van de landelijke ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving is dit als risico opgenomen in het risicoprofiel van de Connectie. In de Begroting 2024 van de gemeente Arnhem is rekening gehouden met deze risico's.

Gelet op het feit dat de Connectie een beleidsarme MJPB heeft gepresenteerd waarin ontwikkelingen en (gemeentelijke) ambities zoals bijvoorbeeld de harmonisatie van applicatielandschap niet zijn verwerkt, vraagt dit in de toekomst mogelijk om aanvullende investeringen.

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

Vestigingsplaats

Arnhem

Rechtsvorm

Gemeenschappelijke regeling

Programma

S07 Zorg

Doel verbonden partij

In april 2016 is de Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen opgericht ten behoeve van het aanvullend vervoer Arnhem Nijmegen (Avan). Het is een gemeenschappelijke regeling, gebaseerd op een bedrijfsvoeringsorganisatie. Eén van de taken van deze Vervoersorganisatie is het regelen van het doelgroepenvervoer, waarbij sprake is van een bundeling van het doelgroepenvervoer (Wmo-vervoer, leerlingenvervoer en instellingsvervoer). Gezamenlijke sturing en (financiële) beheersing van uitvoeringstaken en uitvoering van ondersteunende processen op het gebied van doelgroepenvervoer en aanvullend vervoer voor de deelnemers.

Deelnemers in samenwerking

Regio Arnhem en regio Nijmegen

Bestuurlijk belang

Wethouder Marco van der Wel is lid van het bestuur.

Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt volgens een verdeelsleutel bij aan de exploitatie. De kosten van de bedrijfsvoeringsorganisatie worden bepaald op basis van het inwoneraantal. De vervoerskosten op basis van rekeneenheden van het vervoer. De vervoersorganisatie heeft geen weerstandscapaciteit; tekorten komen voor rekening van de deelnemende gemeenten.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	10.313.756
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	6.282.708
Ontwikkelingen	Met vervoerders zijn in 2020 contracten afgesloten voor een initiële periode van 4 jaren en drie verlengingsopties van elk twee jaren. De uitvoerende partij voor routegebonden vervoer in Arnhem heeft besloten het contract niet te verlengen en daardoor dient dit deel van het vervoer te worden aanbesteed.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	De risico's waarmee BVO DRAN te maken heeft zijn een veranderende relatie met de provincie, een zeer dynamische omgeving, kwetsbare burgers en daarmee politieke gevoeligheid. De inrichting van het doelgroepenvervoer is gebaseerd op een 'open einde' systematiek. Hierom is de sturingsinformatie frequenter en gericht op continue monitoring. Structureel ontvangen we van de BVO DRAN managementinformatie en zogenaamde rittenbakken. Er is ongeveer tien keer per jaar ambtelijk en 6 keer per jaar bestuurlijk overleg. We zijn voornemens om informatie over het doelgroepenvervoer te verwerken in PowerBI zodat het onderdeel kan gaan uitmaken van de bestuursrapportage. In 2022 is gewerkt aan het opnemen van informatie over regiotaxi in PowerBI. Qua IT heeft dat meer voeten in aarde en kost meer tijd dan vooraf ingeschat. Dit geldt nog meer voor het opnemen van informatie over het routegebonden vervoer omdat de aangeleverde informatie niet uniform is tussen de vervoerders.		

Euregio Rijn-Waal

Vestigingsplaats	Kleve (D)		
Rechtsvorm	Openbaar lichaam naar Duits recht		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie		
Doel verbonden partij	De Euregio Rijn-Waal is een Nederlands-Duits openbaar lichaam waarbij ca 55 gemeenten en regionale overheden en Kamer van Koophandels uit de grensregio zijn aangesloten. De bevordering van de integratie van Europa en het slechten van nationale grenzen zijn centrale doelen van deze samenwerking. De Euregio Rijn-Waal zet in op verbetering en intensiveren van grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van economie en maatschappij. In het werkgebied van de Euregio bestaan veel mogelijkheden voor een sterke economische en maatschappelijke ontwikkeling. De Euregio Rijn-Waal brengt partners bij elkaar om gezamenlijke initiatieven te starten en zo gebruik te maken van synergie-effecten. De Euregio verzorgt het programmamanagement voor het EU-programma INTERREG Duitsland-Nederland. De Euregio is geen verbonden partij in de zin van de Wet gemeenschappelijke regelingen. De Euregio is een openbaar lichaam gebaseerd op het Verdrag van Anholt. In overeenstemming met artikel 3 lid 3 van dit verdrag is voor de Euregio het Duitse recht van toepassing. Dit betekent dat voor de Euregio niet dezelfde plichten gelden ten aanzien van bijvoorbeeld de verzending van de begroting aan deelnemende gemeenten. In de statuten van de Euregio is vastgelegd dat de begroting een maand voor het begin van het nieuwe begrotingsjaar een begroting wordt opgeleverd.		
Deelnemers in samenwerking	55 leden, te weten 30 Nederlandse en 20 Duitse gemeenten, 3 regionale instanties en 2 Kamers van Koophandel		
Bestuurlijk belang	In de Euregioraad zitten namens de gemeente Arnhem wethouder Maurits van de Geijn en de raadsleden Alwin van Engelenburg, Joris Brandts en Yildirim Usta.		
Financieel belang	Beperkt. De leden betalen een (inwoneraantal gerelateerde) contributie.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	1.747.124
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	2.917.430

	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	28.000

Ontwikkelingen

De Euregio geeft uitvoering aan de door de Euregioraad vastgestelde Strategische Agenda 2025+. Daarin zijn vier grensuitdagingen geformuleerd: economie en klimaat, arbeidsmarkt en opleiding, leefbaarheid alsmede Euregionale identiteit. Medio 2022 is het Europees Interreg-programma VI 2021-2027 van start gegaan. Daarvoor verzorgt de Euregio het regionale programmamanagement.
Binnen de Groene Metropoolregio worden initiatieven voor Euregionale samenwerking onderzocht, o.a. in het kader van de Regio Deal Groene Groei. Arnhem neemt binnen de Euregio samen met Düsseldorf, Duisburg, Moers, Ede, Apeldoorn en Nijmegen deel aan het zogenaamde 100.000plus-netwerk.

Risico profiel

Laag

Beheersstrategie

Niet van toepassing.

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats

Elst

Rechtsvorm

Gemeenschappelijke regeling

Programma

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S02 Bereikbaarheid; S03 Economie; S10 Klimaat en energie; S12 Wonen en leefomgeving

Doel verbonden partij

De ambitie van de Groene Metropoolregio is gericht op de welvaart van de inwoners in de regio. De Groene Metropoolregio werkt aan maatschappelijke opgaven op het gebied van werken, wonen, duurzaamheid, bereikbaarheid en leefbaarheid. De regio staat voor kwalitatieve groei en dus voor balans tussen groei en leefbaarheid. De ambitie is om de omvangrijke groeiopgave (huisvesting, werk en bereikbaarheid) te faciliteren en de groene leefomgeving en ontspannen leefkwaliteit in de regio te behouden en te versterken. De regio wil zich sterker profileren naar het rijk en Europa als groene, circulaire metropoolregio. De regionale agenda is hierop gericht.

Deelnemers in samenwerking

Arnhem, Berg en Dal, Beuningen, Doesburg, Druten, Duiven, Heumen, Lingewaard, Montferland, Mook en Middelaar, Nijmegen, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Wijchen en Zevenaar.

Bestuurlijk belang

Burgemeester Ahmed Marcouch is lid van het Algemeen Bestuur van de Groene Metropoolregio met wethouder Nermina Kundić als zijn plaatsvervanger. Wethouder Nermina Kundić is voorzitter van het bestuurlijk team Verbonden regio. Maurits van de Geijn, Marco van der Wel en Cathelijne Bouwkamp nemen deel aan de bestuurlijke teams voor respectievelijk de opgaven Productieve regio, Ontspannen regio en Groene Groeiregio.

Financieel belang

De gemeente Arnhem draagt naar rato van inwonertal bij aan de uitvoering van de gemeenschappelijke regeling. Dit betreft de basiskosten. Daar komen jaarlijks de middelen bij voor de uitvoering van de regionale agenda. Het bedrag van € 1.107.261 dat is opgenomen als gerealiseerde bijdrage Arnhem is opgebouwd uit € 420.000 voor basiskosten en € 687.261 voor kosten uitvoering regionale agenda.

Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	347.799
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.928.520
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	418.665

Ontwikkelingen

In de Groene Metropoolregio werken de colleges van de achttien regiogemeenten samen aan de volgende ambitie:

- Samen doorgroeien naar een groene metropoolregio met internationale betekenis en allure.
- Zichtbaar zijn als dé circulaire topregio van ons land en van Europa, in alle facetten van de leefomgeving.
- Hét voorbeeld zijn voor kwalitatieve groei met een goede balans tussen levendige stedelijkheid en ontspannen leefkwaliteit.

De regionale agenda is hierop gericht. In deze agenda zijn vijf opgaven zijn geformuleerd: Verbonden regio, Productieve regio, Circulaire regio, Ontspannen regio en Groene groeiregio. In 2022 is een update van de regionale agenda 2023-2024 vastgesteld.

	Arnhem heeft in 2022 samen met de Groene Metropoolregio mede uitvoering gegeven aan de opgaven in de regionale agenda en de hiermee samenhangende lobbyagenda. Dankzij de inspanningen van de Groene Metropoolregio heeft het Rijk Arnhem-Oost aangewezen als grootschalig woningbouwgebied. Hiermee kunnen we als de gemeente ook aanspraak maken op middelen vanuit Den Haag om te investeren in een leefbare omgeving, betere bereikbaarheid en duurzame economie. Vanuit de regionale agenda is daarnaast onder andere samen met de Economic Board, de provincie en werkgevers gewerkt aan een regionale arbeidsmarktagenda, die moet gaan zorgen voor een betere aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Volgens de opdracht vanuit het Rijk is gewerkt aan de voorbereiding voor de Regionale Energiestrategie 2.0. De bestuurders van de cultuurregio 025 hebben in goede onderlinge samenwerking kaders vastgesteld voor de uitvoering van het transformatievoorstel cultuur. Ook is een inventarisatie uitgevoerd naar natuur, landschap en water in de regio, het zogenaamde groen-blauwraamwerk. Dit is een belangrijke bouwsteen voor het Verstedelijkingsakkoord waar vanuit de opgave groene groeiregio aan wordt gewerkt. In 2022 is doorgewerkt aan de verstedelijkingsstrategie, in het najaar zijn de gebiedsuitwerkingen aan de gemeenteraden aangeboden. Op de valreep van 2022 is de Woondeal 2.0 regio Arnhem-Nijmegen, als samenwerkingsagenda voor de woningbouwopgave in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen, ter vaststelling naar de regiogemeenten gestuurd. In 2022 is door het Algemeen Bestuur van de regio de meerjarige regionale agenda 2023-2024 vastgesteld, waar inmiddels zeventien gemeenten op hebben ingetekend.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Lingezegen

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S12 Wonen en leefomgeving		
Doel verbonden partij	De realisatie en coördinatie van het beheer van Park Lingezegen op basis van het Masterplan, Intergemeentelijke structuurvisie, het Uitvoeringsprogramma en het AB-besluit 2015-004 over de Afronding van de basisuitrusting en de doorontwikkeling (AB, 04 12 2015).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Lingewaard, Overbetuwe, Nijmegen en Arnhem.		
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van het Dagelijks bestuur, Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het Algemeen bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt voor 25% bij aan de gemeenschappelijke regeling.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	5.210.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	249.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	250.000
Ontwikkelingen	De komende jaren werkt de parkorganisatie aan een stevige, relevante positie in de regio en ontwikkelt ze haar identiteit tot een herkenbaar merk Park Lingezegen. Een sterk en betrokken actief netwerk wordt uitgebouwd, waarbij er nauw wordt samengewerkt met regionale stakeholders (de deelnemende gemeenten, provincie, Groene Metropoolregio) en betrokken lokale ondernemers en vrijwilligers. In het park krijgen in 2023 de Herenboeren een plek en worden drie klompenpaden gerealiseerd.		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S04 Onderwijs; S06 Participatie en armoedebestrijding; S07 Zorg

Doel verbonden partij	De Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Regio Centraal Gelderland is door elf gemeenten in 2017 opgericht voor de uitvoering van taken op het terrein van het sociaal domein. De MGR bestaat uit een beheerorganisatie en vijf modules, te weten: Inkoop specialistische zorg, Werkgeversservicepunt, Regionaal Bureau Leerlingzaken, Werkgeverschap SW-medewerkers en Contractmanagement Inburgering.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Wageningen, Westervoort en Zevenaar (niet alle gemeenten doen aan alle modules mee) alsmede het UWV (Werkgeverservicepunt).		
Bestuurlijk belang	Wethouder Paul Smeulders is lid van het bestuur. In de bestuurscommissies zitten wethouders Mark Lauriks (Participatie), Marco van der Wel (Inkoop zorg) en Nermina Kundić (onderwijs).		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten worden verdeeld zijn per module specifieke afspraken vastgelegd. Bij de onderwijsmodule geldt bijvoorbeeld het criterium 'leerlingaantallen en VsV-cijfers van de afgelopen 3 jaren' en bij de module WgSW het aantal inwoners met een SW-verband.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	684.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.388.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	32.123.855
Ontwikkelingen	In opdracht van de deelnemende gemeenten levert de MGR-organisatie een belangrijke bijdrage aan het versterken van de regionale samenwerking, meer integraliteit en ketenoptimalisering in het sociaal domein. De MGR is gevraagd alert te zijn op ontwikkelingen en opgaven die hieraan verder kunnen bijdragen. In 2022 kon daardoor de nieuwe module Contractmanagement Inburgering starten. Het regionaal SROI-steunpunt (Social Return On Investment) wordt in 2024 als submodule aan de samenwerkingsmodule Werkgeverservicepunt toegevoegd. De MGR zet in 2024 de werkzaamheden zoals die in de afgelopen jaren zijn ingezet en afgesproken voort.		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S11 Ruimtelijke ontwikkeling		
Doel verbonden partij	Goede en efficiënte vergunningverlening en handhaving op het gebied van milieu, bouwen, natuur en water.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Zevenaar en provincie Gelderland.		
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van dagelijks bestuur en algemeen bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatiebegroting van deze gemeenschappelijke regeling. De jaarlijkse bijdrage is afhankelijk van het afgesproken werkprogramma.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	862.900
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.929.600
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	6.544.000
Ontwikkelingen	Landelijke ontwikkelingen: zowel de Omgevingswet als de Wet kwaliteitsborging bouw gaan in per 2024. Beiden hebben invloed op de werkprocessen van vergunningverlening en toezicht bij ODRA. Een deel van het bouwtoezicht zal voortaan door de markt worden uitgevoerd. Beide wetten vereisen het inregelen van nieuwe werkprocessen. De landelijke evaluatie van Omgevingsdiensten door de commissie Van Aartsen heeft een aantal maatregelen opgeleverd, waaronder het ‘robuuster’ maken van kleinere omgevingsdiensten. Mogelijk		

	resulteert dit voor ODRA in een fusie of intensieve samenwerking met andere diensten. De krapte op de arbeidsmarkt zorgt ervoor dat ODRA relatief veel capaciteit moet inhuren en inmiddels structureel beginnende werknemers zelf opleidt.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving kunnen grote invloed hebben op de taakomvang en -inhoud van de omgevingsdienst ODRA. De Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging bouwen (WKB) zullen invloed hebben op de werkzaamheden die met bouw hebben te maken. ODRA is samen met de deelnemende gemeenten actief bezig met de invoering van de Omgevingswet en WKB en rapporteert hier geregeld over. Door actief met komende ontwikkelingen bezig te zijn kan beter geanticipeerd worden op eventuele consequenties voor het personeelsbestand van ODRA. De omvang van het takenpakket van ODRA op het gebied van bouw, vergunningverlening en toezicht is direct afhankelijk van initiatieven van particulieren en bedrijven in de stad. Er kunnen grote verschillen zitten tussen jaren. Om hierop te anticiperen houdt ODRA een flexibele schil met personeel aan. Met de systematiek van outputfinanciering en een prognose van de gemeente op de bouwontwikkelingen wordt het beter mogelijk om de kosten voor de gemeente vooraf in te schatten. Echter, ook na afloop van de coronacrisis is er nog steeds sprake van veel dynamiek en onzekerheid. De stikstofregelgeving, hoge prijzen, schaarste aan bouwmaterialen en aan personeel zorgen er voor dat het moeilijk is om goede prognoses te maken. De verwachting is evenwel dat de woningopgave voor flink meer bouwactiviteiten in Arnhem zal leiden. De bij omgevingsdienst ODRA onderkende risico's voor gemeente Arnhem worden op de volgende wijzen beheerst. Allereerst is er maandelijks werkoverleg tussen de accounthouders van beide partijen. Relevante ontwikkelingen kunnen daar als eerste gesignaleerd worden. ODRA levert maandelijks productiecijfers en urenoverzichten. De cijfers worden met deze frequentie ook in het accountoverleg besproken. Realisatie van producten en uren kan zo getoetst worden aan planning en budget, indien nodig kan worden bijgestuurd en zullen relevante ontwikkelingen gemeld worden in de financiële cyclus van de gemeente. De portefeuillehouder heeft zitting in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van ODRA. Meerdere keren per jaar worden financiële tussenrapportages van ODRA in de vorm van een financieel dashboard in de bestuursvergaderingen besproken. De businesscontroller Arnhem adviseert de portefeuillehouder op deze rapportages en kan risico's vroegtijdig signaleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan oplopende personeelskosten door schaarste op de arbeidsmarkt of bevindingen van de accountant.

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S05 Cultuur		
Doel verbonden partij	Het gezamenlijk vorm en inhoud geven aan het Gelders Archief, een samenwerking van de gemeentelijke archieven van Arnhem, Renkum, Rheden, Rozendaal, provincie en het Rijksarchief Gelderland. Aanvullend zijn taken afgesproken op het terrein van het beheer, het behoud, de presentatie en informatieverstrekking van de historie van de stad Arnhem en de omgeving daarvan.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeenten Renkum, Rheden en Rozendaal en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Met de Provincie Gelderland vinden onderhandelingen plaats over toetreding tot de Gemeenschappelijke Regeling.		
Bestuurlijk belang	Wethouders Bob Roelofs en Maurits van de Geijn maken deel uit van het bestuur.		
Financieel belang	Jaarlijkse bijdrage.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	462.852
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	20.371.869
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	1.199.139
Ontwikkelingen	De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heeft aangegeven op termijn (voorzien op 1 januari 2025) uit te willen treden uit de Gemeenschappelijke Regelingen ten behoeve van de Regionale Historische Centra (RHC's), waaronder het Gelders Archief. Het Rijk wil wel de financiering op niveau houden voor het behoud en beheer van de fysieke rijksarchieven binnen de RHC's. De digitale rijksarchieven gaan volledig naar het e-depot van het Nationaal Archief. Daarnaast heeft het Ministerie van OCW eind 2020 aangegeven niet te willen dat de		

	RHC's gebruik blijven maken van het e-depot van het Nationaal Archief, maar dat zij hiervoor een eigen voorziening dienen op te richten. Het ministerie heeft hierbij wel financiële ondersteuning toegezegd, waarmee het Gelders Archief naar verwachting voor vijf jaar de externe kosten kan dekken. Voor de bijkomende kosten heeft het Gelders Archief in 2021 een dotatie gedaan aan de voorziening e-depot. Deze is gedekt uit het resultaat 2021 en een bijdrage uit het eigen vermogen.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S01 Veiligheid; S07 Zorg; S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	In deze regeling participeren (inclusief Arnhem) 15 gemeenten. Het betreft hier een wettelijk aangewezen organisatie met taken op het terrein van de brandweer (hulpverlening), volksgezondheid en rampenbestrijding. Veiligheid en gezondheid zijn in de regio de kerntaken.		
Deelnemers in samenwerking	15 gemeenten (inclusief Arnhem) participeren in de gemeenschappelijke regeling.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch en wethouder Maurits van de Geijn maken deel uit van het (dagelijks) bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten is verdeeld zijn per onderdeel specifieke afspraken gemaakt en vastgelegd.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	8.513.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	51.358.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	21.996.048

Ontwikkelingen

Volksgezondheid
Voor zowel de Algemene Gezondheidzorg (AGZ) als voor de Jeugdgezondheidzorg (JGZ) is er een traject toekomstbestendige dienstverlening ingezet. Dit, om als GGD, verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet Publieke Gezondheid goed in te kunnen spelen op maatschappelijke ontwikkelingen. Zowel wat betreft inhoudelijke dienstverlening als voor het beschikken over een robuuste organisatiestructuur.

De besluitvorming over de consequenties van de adviezen over Toekomstbestendige JGZ en toekomstbestendige AGZ vindt eind 2023 plaats.
De AGZ bestaat uit:
- Preventie AGZ
- Milieu & gezondheid
- Respons op crises

Integraal zorgakkoord (IZA) en Gezond en actief leven akkoord (GALA)
In het Integraal Zorgakkoord (IZA) en het Gezond & Actief Leven Akkoord (GALA) maken gemeenten en verschillende zorgpartijen, waaronder de GGD, afspraken over te bereiken gezondheidsdoelen voor de komende jaren. Beide akkoorden hangen nauw met elkaar samen en passen in een beweging van 'zorg naar gezondheid' die al is ingezet. Het Integraal Zorgakkoord bevat afspraken tussen 13 partijen over het toegankelijk en beheersbaar houden van de zorg. In het GALA maken het rijk, gemeenten en verzekeraars afspraken over preventie, versterking van de sociale basis en sport & bewegen

Brandweer / Crisisbeheersing
Eind 2022 heeft het Kabinet de Contourennota Versterking Crisisbeheersing en Brandweerzorg naar de Tweede Kamer gestuurd. In de bestuurlijke afspraken is besloten tot een geleidelijke opbouwende structurele toevoeging van € 83 miljoen voor alle veiligheidsregio's in de brede doeluitkering rampenbestrijding (BDUR) vanaf 2023. Dit betekent voor VGGM een bedrag van ongeveer € 1,4 miljoen vanaf 2023 oplopend tot ongeveer € 2,6 miljoen in 2026. VGGM zal hiermee de bestaande crisisorganisatie verder ontwikkelen.

Met de komst van de omgevingswet vindt een taakaanpassing plaats op het gebied van brandpreventie, namelijk het toezicht op wooncomplexen waar eveneens zorg wordt aangeboden en op bedrijven met veel gevaarlijke of ontplofbare stoffen of grote hoeveelheden vuurwerk (BEVI instellingen). De volledige implementatie van de Omgevingswet kent een doorlooptijd tot 2029.

In 2024 wordt een nieuw dekkingsplan voor de brandweer ter besluitvorming voorgelegd in het Algemeen Bestuur. Het dekkingsplan wordt gebaseerd op een geactualiseerd risicoprofiel waarin de risico's van de vier kerntaken van de brandweer worden samengebracht: brandbestrijding, hulpverlening, incidentenbestrijding gevaarlijke stoffen en waterongevallen. Aanvankelijk zou in 2022 al een nieuw dekkingsplan worden opgesteld. De planning is bijgesteld. Besloten is om het dekkingsplan samen te laten lopen met het meerjarenbeleidsplan VGGM 2024-2027. Dat betekent dat de beleidstermijn van het huidige dekkingsplan wordt verlengd en daarmee wordt het huidige niveau van de repressieve brandweerzorg gewaarborgd.

In het kader van de inwerkingtreding van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren is landelijk onderzoek gedaan naar de toekomstbestendigheid van het huidige stelsel van de vrijwillige brandweer. De vraag hierbij was in hoeverre het nodig was om te komen tot taakdifferentiatie tussen beroeps en vrijwillig brandweerpersoneel. De resultaten van het laatste onderzoek zijn inmiddels naar de Tweede Kamer gestuurd. De financiële consequenties van deze taakdifferentiatie worden nog verder uitgewerkt.

Beter bedrijfsvoeren
Door de toenemende samenwerking van gemeenten is door VGGM veel energie gestoken in het in beheer nemen van aanvullende taken. Door de aandacht op uitbreiding van taken heeft VGGM zich beperkt ontwikkeld op de verschillende bedrijfsvoering gebieden. Dit blijkt ook uit diverse rapportages. Hierdoor ontstaat het risico dat de organisatie onvoldoende in staat is om zich aan te passen bij toekomstige ontwikkelingen. In 2023 zal het bestuur nader stilstaan bij de toekomstige ambitie van de organisatie en bijbehorende inrichting van management en ondersteunende functies.

Risico profiel
Middel

Beheersstrategie

De veiligheids- en gezondheidsregio Gelderland Midden is een wettelijk aangewezen regeling waarin wordt samengewerkt met 15 verschillende gemeenten. De taken zijn onder verdeeld in een vijftal programma's (crisisbeheersing, brandweerzorg, GGD, ambulancezorg en bedrijfsvoering). VGGM wijst in haar begroting 2024 op de volgende risico's:

- Arbeidsontwikkelingen, waaronder een krappe arbeidsmarkt, vergrijzing en vitaliteit.
- Ziekteverzuim:

De coronabestrijding vroeg ruime tijd veel extra inzet van VGGM-medewerkers, waardoor het risico bestaat van verzuim als gevolg van een (te) hoge belasting.

- Regeling vervroeg uittreden:

In het pensioenakkoord is geregeld dat werkgevers een Regeling Vervroegd Uittreden (RVU) kunnen aanbieden aan medewerkers die 3 jaar of minder van hun AOW-leeftijd verwijderd zijn. De cao Ambulancezorg en de cao VVT hebben inmiddels een RVU-regeling in de cao opgenomen (ieder met verschillende spelregels). Voor de CAO Veiligheidsregio's is de RVU-regeling onderwerp van gesprek in 2024. In overeenstemming met het Besluit Verantwoorden en Begroten heeft VGGM op dit moment geen reservering voor verlofuren. Het risico bestaat dat een van de bronnen voor de RVU-verlof uren, al dan niet reeds opgebouwd, zal worden. Daarmee bestaat een financieel risico afhankelijk van de uitkomst en het toekomstig gebruik van de RVU.

- Consequenties Covid-19 – effect op taken:

Het is nog onduidelijk welke effecten COVID-19 en de bestrijding van het virus heeft op de samenleving op de lange termijn. Denk hierbij aan de impact op kwetsbare jongeren, de vraag naar reizigersvaccinaties, de vaccinatiebereidheid of vraagstukken over gezondheidsbevordering in het algemeen. Deze onzekerheid heeft mogelijk gevolgen op de uitvoering van de omvang en aard van de taken in 2024 en verder.

De beheersing van bovenstaande risico's is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen. Het regionaal controllersoverleg en de Financiële Commissie die regelmatig bijeen komen vervullen hierin een belangrijke adviesrol, ook ten aanzien van de P&C-producten van de VGGM. Daarnaast wordt er actief samengewerkt bij bestuurlijke opdrachten. Per programma is door de VGGM een doelenboom opgesteld waarbij tevens de belangrijkste risicofactoren en migranten zijn genoemd.
Aan de hand van de zogenaamde 'kans x effect'-methode wordt jaarlijks door VGGM een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke risico's en een kwantificering daarvan. Bij benadering wordt er een indicatie gegeven van het voor de organisatie benodigde weerstandsvermogen. Dit weerstandsvermogen wordt gevormd door de totale impact van de gekwantificeerde risico's te relateren aan de weerstandscapaciteit (zijnde het beschikbare eigen vermogen).

Daarnaast ontvangen de deelnemende gemeenten gedurende het jaar tussenrapportages van VGGM waarin wordt stilgestaan bij de actuele ontwikkelingen en de verwachtingen met betrekking tot de risico's worden beschreven.

Zowel de burgemeester als de wethouder publieke gezondheid zijn lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van VGGM. Het dagelijks bestuur en algemeen bestuur komen afzonderlijk van elkaar jaarlijks vijf keer bij elkaar. Onderwerp van gesprek is onder andere de P&C-cyclus. Begrotingen en jaarrekeningen worden daar vastgesteld. Ook inhoudelijke ontwikkelingen/ risico's worden daar gedeeld. Daarnaast is de wethouder publieke gezondheid deelnemer van de begeleidingscommissie programma Beter Bedrijfsvoeren.
Ondersteunende ambtenaren adviseren de burgemeester en wethouder als het gaat om de inhoud van de agenda. Deze ondersteunende ambtenaren zijn ook aangesloten op het controllersoverleg zoals eerder genoemd.

De raad krijgt de mogelijkheid om een zienswijze uit te brengen ten aanzien van de begroting en de jaarrekening van VGGM. Eventuele financiële risico's worden opgenomen in gemeentelijke risicoprofiel.

In de afgelopen jaren is gebleken dat deze beheersstrategie volstaat.

Recreatieschap Overbetuwe

Vestigingsplaats	Kerk - Avezaath
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S03 Economie
Doel verbonden partij	Het Recreatieschap heeft tot taak de gemeenschappelijke behartiging van de belangen van de deelnemende gemeenten op het terrein van de openluchtrecreatie en het toerisme in het rivierengebied.Samen met het Natuur- en Recreatieschap Lingegebied en het Recreatieschap Nederrijn, Lek en Waal wordt deelgenomen in de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied (handelsnaam Uiterwaarde). Uiterwaarde ontwikkelt de recreatiegebieden en land- en routegebonden voorzieningen in het rivierengebied en houdt ze in stand.
Deelnemers in samenwerking	Samen met de gemeenten Lingewaard en Overbetuwe heeft de gemeente Arnhem zitting in het bestuur van het Recreatieschap Overbetuwe. Het recreatieschap Overbetuwe is aandeelhouder van de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied.
Bestuurlijk belang	Vanuit de gemeente Arnhem participeren de portefeuillehouder toerisme en recreatie en raadslid Lea Manders in het algemeen bestuur van Recreatieschap Overbetuwe.
Financieel belang	Eigen vermogen en vreemd vermogen liggen bij de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierenland. Het Recreatieschap Overbetuwe beschikt niet over vermogen.
Eigen vermogen	Per 01-01-2023 €
	Per 31-12-2023 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023 €
	Per 31-12-2023 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2024 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024 €
Ontwikkelingen	Al jaren wordt er gewerkt aan de ontwikkeling van een kleinschalig vakantiepark met Ecolodges bij de Rijkerswoerdse Plassen. De beoogde locatie is Overbetuwe grondgebied, maar vanwege de nabijheid van Arnhemse woonwijken heeft Arnhem ook een belang. Dit plan ligt politiek uitermate gevoelig. Daarom is besloten een alternatief plan te ontwikkelen. In plaats van een vakantiepark wordt nu gesproken met ondernemers die een interactieve golfbaan en Airsoft willen realiseren. De planvorming volgt in 2023-2024.
Risico profiel	Laag
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Grondbeleid

In de paragraaf grondbeleid wordt een overzicht gegeven van de visie op het gemeentelijk grondbeleid en de uitvoering daarvan. Daarnaast worden een aantal specifieke ontwikkelingen van de afgelopen periode binnen het grondbedrijf besproken.

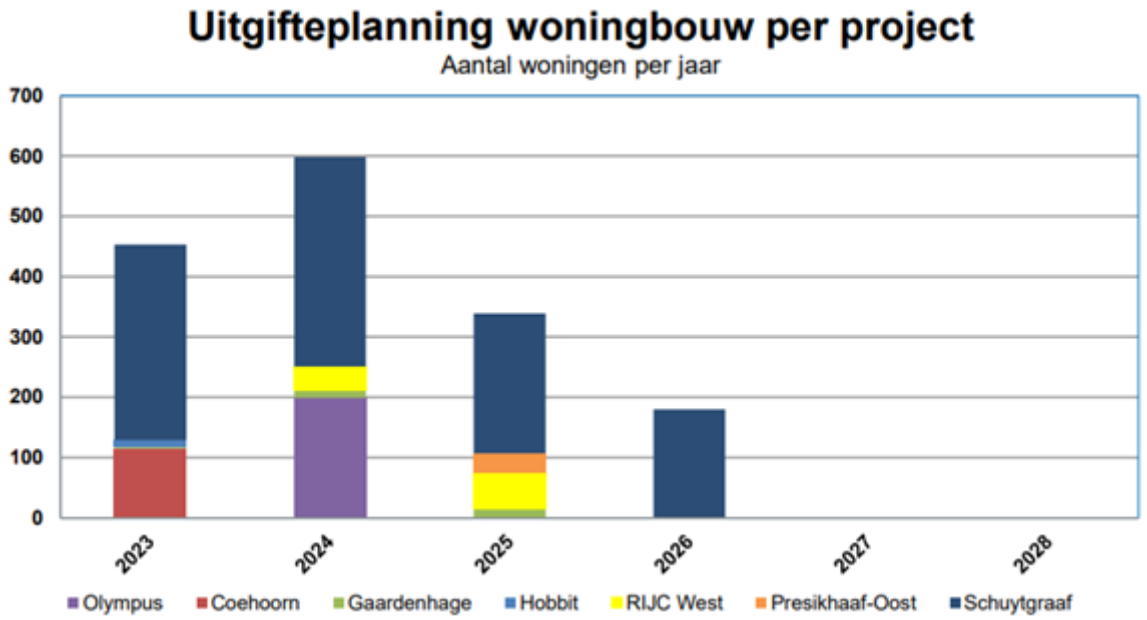
Visie op grondbeleid

De raad van gemeente Arnhem heeft in de eerste helft van 2023 de 'Nota grondbeleid 2023' vastgesteld. Gelet op de huidige ambities en doelstellingen vanuit de Woondeal Arnhem-Nijmegen 2020 (en de geactualiseerde woondeal van dit jaar) en de Omgevingsvisie is een actiever grondbeleid noodzakelijk. De keuze voor een actiever gemeentelijk grondbeleid vormt een trendbreuk met de gemeentelijke werkwijze in de afgelopen jaren.

Uitvoering van het beleid

Wonen

Zoals overeengekomen in de woondeal regio Arnhem – Nijmegen op 4 maart 2020[1] die herzien en aangescherpt is in mei 2023 met de woondeal 2.0[2], ligt er de opgave voor Arnhem om tot en met 2040 in totaal 16.000 woningen te bouwen. Onderstaande grafiek[3] laat daarbij zien wat de geplande uitgifte van woningen is binnen de bestaande woningbouwprojecten.

Gezien de grote woningbouw opgave en binnenstedelijke ambitie uit de omgevingsvisie zet de gemeente actief in de ontwikkeling van Spoorzone Oost. In Schaapsdrift en Rijnpark heeft de gemeente WVG gevestigd, worden objecten aangekocht en worden plannen voor de herontwikkeling uitgewerkt. Daarnaast worden binnenstedelijke projecten zoals Nijmeegseweg, Station Arnhem Zuid verder voorbereid. Voor de kansrijke gebieden zoals Arnhem West worden ontwikkelperspectieven opgesteld. Daarnaast faciliteert de gemeente ontwikkelingen die door ontwikkelaars worden opgepakt zoals Stadsblokken/Meinerswijk, Melkfabriek, Akzo-terrein. Ook is begin 2023 het ontwikkelperspectief en de gebiedsexploitatie Kronenburg vastgesteld.

In de alinea 'onrendabele top' wordt beschreven hoe deze plannen in het huidige woningbouwklimaat vormgegeven worden.

Kantoren

Arnhem heeft van oudsher veel kantoren. Het is belangrijk dat kantoorpanden op goede plekken in de stad beschikbaar blijven voor bedrijven. De beste plek is het stationsgebied Arnhem Centraal. Daar wordt geprobeerd extra kantoren te bouwen en daar mogen bestaande kantoren niet worden getransformeerd naar andere functies. Op minder goede plekken mogen kantoorpanden een andere functie krijgen. Bijvoorbeeld voor wonen. Er is

[1] Nijmegen (2020). Woondeal regio Arnhem-Nijmegen.
[2] Arnhem (2023). Woondeal 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen.
[3] FJP 2022. Financiële Jaarrapportage Projecten. Gemeente Arnhem.

immers nog steeds sprake van een mismatch op de Arnhemse kantorenmarkt. Dit vergroot de kans dat partijen investeren in bestaande kantoorpanden die op goede plekken liggen. Op die manier komen er in Arnhem meer moderne kantoren die duurzaam zijn én geschikt voor de nieuwe manier van werken.

Kleinschalige kantoorruimtes in het kader van wijkeconomie blijven mogelijk. In de Kantorennota 2022-2030, vastgesteld in mei 20234, is aangegeven welke kantoorlocaties toekomstbestendig zijn of met maatregelen toekomstbestendig te maken zijn. Er is in 2025-2026 een tussentijdse evaluatie voorzien van de Kantorennota, omdat dan onder andere duidelijker is wat de structurele effecten van Covid-19 zijn op het gebruik van en de vraag naar kantoren. Er is nog een beperkt aantal locaties of kavels waar de bouw van nieuwe kantoorpanden is voorzien.

Bedrijven

Het oppervlak aan bedrijventerreinen in Arnhem is relatief beperkt ten opzichte van andere steden van een vergelijkbare omvang. Arnhem beschikt op dit moment niet meer over uit te geven kavels ten behoeve van bedrijfsruimte op bedrijventerreinen. Het beschikbare aanbod bestaat dan ook uit bestaand vastgoed. Steeds meer zien we dat er ook wordt over gegaan op herontwikkeling van bedrijfspanden. Om de werkgelegenheid mee te laten groeien met de groei van de stad is het van belang dat bestaande bedrijventerreinen effectiever en efficiënter gebruikt gaan worden. Denk hierbij aan functies stapelen of bijvoorbeeld parkeren centraal regelen waardoor er meer ruimte ontstaat op kavels om bedrijfsmeters te realiseren.

In de vastgestelde Visie Werklocaties (2023) staat omschreven welke werkmilieus we toekennen aan de diverse bedrijventerreinen in Arnhem. Hiermee wordt richting gegeven aan de vormen van bedrijvigheid voor in de toekomst. Voor een aantal bedrijventerreinen geldt dat hierop extra verdieping noodzakelijk is. Zo wordt bijvoorbeeld gewerkt aan een ambitiedocument voor bedrijventerrein Het Broek.

Tevens zien we dat het percentage bedrijfsruimte in wijken verder afneemt, dit heeft ook effecten op de wijkeconomie. Om de wijk economie te stimuleren en werk en voorzieningen goed bereikbaar te houden voor inwoners is bedrijfsruimte in woonwijken van belang. Tevens zien we dat veel vormen van werk mengbaar zijn met wonen en niet noodzakelijkerwijs gehuisvest hoeven zijn op de schaarse grond op de formele bedrijventerreinen. Er wordt dan ook nadrukkelijker in gezet op benutten van milieuruimte op bedrijventerreinen én het toevoegen van bedrijfsruimte in woongebieden.

Binnen de bestaande niet-woningbouwprojecten is er voor kantoren, bedrijven en maatschappelijke functies de volgende uitgifte in vierkante meters gepland[5]:

Uitgifteplanning niet-woningbouw (in m2)

Project	Functie	2023	2024	2025	2026	2027	Totaal
Arnhem Centraal	Kantoren	0	4.000	0	0	0	4.000
Olympus	Maatschappelijk	0	3.275	0	0	0	3.275
Coehoorn	Comercieel/maatschappelijk	2.890	0	0	0	0	2.890
Kleefse Waard	Bedrijven	0	9.216	9.216	5.848	0	24.280
Fluvium	Bedrijven/maatschappelijk	0	3.786	2.188	0	0	5.974
Schuytgraaf	Maatschappelijk/commercieel	2.054	20	0	0	0	2.074
		4.944	20.297	11.404	5.848	0	42.493

Winstneming

Tussentijdse winst nemen op meerjarige grondexploitaties wordt beheerst door het voorzichtigheidsbeginsel[6]. Gemeenten moeten daarbij winsten op hun grondexploitaties nemen zodra er voldoende zekerheid is over het resultaat. De commissie BBV stelt dat er voldoende zekerheid over de grondexploitatie bestaat om winst te nemen indien er aan een drietal voorwaarden is voldaan:

1. Het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat
2. De grond (of het deelperceel) is verkocht
3. De kosten zijn gerealiseerd (winst naar rato van realisatie nemen)

4. Arnhem. Kantorennota 2022-2030. 2023.
5. FJP 2022. Financiële Jaarrapportage Projecten. Gemeente Arnhem.
6. BBV (2019). Vernieuwde notitie grondbeleid, pag. 25.

De hoeveelheid te nemen winst wordt berekend door het percentage kosten af te zetten tegen het percentage opbrengsten. En er wordt rekening gehouden met de onzekerheden in de grondexploitaties door de verwachte risico's van het project te beoordelen. Een eventueel positief saldo op opbrengsten wordt dan als winst genomen. Als hieruit blijkt dat een grondexploitatie niet winstgevend, maar verliesmakend is, moet hiervoor een voorziening worden opgenomen[7]

De eventuele winstneming dan wel verliesvoorziening wordt geraamd bij het opstellen van de Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP), zoals geactualiseerd op 1 januari 2023. Na vaststelling van het FJP bij de jaarverantwoording, worden de uitkomsten meegenomen in de begroting 2024. Winst wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Grex en bestemmingsreserve Stadsontwikkelfonds.

Onrendabele top

Hoe gemeente Arnhem omgaat met risico's en de relatie die dit heeft met het weerstandvermogen, wordt uitvoerig beschreven in de paragraaf weerstandvermogen. Ook wordt er in de nota grondbeleid beschreven hoe wordt omgegaan met project-specifieke risico's binnen de grondexploitaties. Los van de risico's die zich binnen een grondexploitatie voor kunnen doen, lopen we door alle ambities ook aan tegen een 'onrendabele top'.

Als het om woningbouw gaat, heeft de gemeente namelijk grote ambities, die ook overeengekomen zijn in de woondeal[8] De woningbouw moet (1) versnellen. Waarmee kosten naar voren gehaald worden. Het moet (2) betaalbaar zijn, waarbij 67% van de nieuwbouwprogramma's in het betaalbare segment gerealiseerd wordt. Er wordt (3) extra aandacht besteed aan het vormgeven van circulaire leefomgevingen, natuurinclusief en klimaatadaptief bouwen met behoud van groene ruimten. Er is (4) grootschalige samenhang nodig in de aanpak van sociaal-fysieke stadsvernieuwing. De opgave is om (5) binnenstedelijk te bouwen. En er moet (6) rekening gehouden worden met specifieke, kwetsbare doelgroepen.

Met alle ambities, zoals hierboven beschreven, kennen de grondexploitaties in voorbereiding vaak een (grote) onrendabele top. Waarbij de markt deze niet voor z'n rekening neemt. Dit maakt publieke financiering noodzakelijk. Het Rijk subsidieert daarom de woningbouwopgave, maar doet dit alleen door middel van cofinanciering. Dit vraagt om financiële middelen en innovatief denken van de gemeente om de woningbouwopgave, in samenwerking met andere partners, te realiseren.

Voor de Begroting 2024 wordt een stelselwijziging van het gemeentelijke Rioleringsplan (GRP) voorgesteld. Hierna zal de riool aanleg toegerekend worden aan het GRP in plaats van aan de grex zoals tot op heden het geval is. De aanleiding hiervoor is de binnenstedelijke opgave voor woningbouw. Hierbij wordt er beperkter nieuwe riolering aangelegd en is het veelal het omleggen of vervangen van bestaande riolering, welke binnen het GRP opgenomen wordt.

Een andere ontwikkeling is de wijze waarop algemene en project-specifieke risico's worden bepaald en ten laste komen van het weerstandsvermogen. Jaarlijks worden de risico's binnen grondexploitaties geanalyseerd en geactualiseerd. Er wordt uitgezocht of er andere manieren zijn waarop de risico's van grondexploitaties opgenomen kunnen worden in het weerstandsvermogen. Dit met de bedoeling om voortdurend tot een zo realistisch mogelijk beslag op het weerstandsvermogen van de gemeente te komen.

Strategisch bezit

De gemeente kan een (strategische) positie innemen op de grondmarkt of in een toekomstige ontwikkeling voordat een planologische beslissing of ander ruimtelijk besluit is genomen. De aankoop wordt gedaan met een concreet doel of eindresultaat, waarbij de gemeente de realisatie van de ambities denkt te bereiken door een actieve rol. In de nota grondbeleid is het afwegingskader beschreven. Bij vaststelling van de nota grondbeleid 2023 is hierover besloten de totale boekwaarde van het totale strategisch bezit te verhogen van € 50 miljoen naar € 100 miljoen. Waarbij het mandaat van het college tot het aankopen van gronden en vastgoed verhoogd is van € 25 miljoen naar € 50 miljoen per jaar.

Met een huidig saldo van € 18,7 miljoen aan strategische gronden en vastgoed, is er de bewegingsvrijheid om strategische aankopen te doen ten behoeve van de woningbouwopgave. Vanwege het voeren van een actiever grondbeleid in relatie tot de woningbouwopgave en de voorkeursrechten die spelen in Schaapsdrift en Rijnpark,

7. BBV (2019) Vernieuwde notitie grondbeleid, pag. 9.
8. Arnhem (2023). Woondeal 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen.

en de aankopen die bij vaststelling van Spoorzone Arnhem-Oost zullen plaatsvinden, is de verhoging van het aankoopbedragen en de totale boekwaarde van waarde om met passende snelheid te kunnen handelen.

Activeren van plankosten

Voordat een grondexploitatie wordt vastgesteld, worden kosten gemaakt voor onderzoek en inzet van ambtelijke capaciteit. Onder bepaalde voorwaarden biedt het BBV daarbij de mogelijkheid om deze kosten (plankosten) gedurende maximaal vijf jaar te activeren. Daarmee drukken ze als last niet op de exploitatie van de gemeente.

In de nieuwe nota Grondbeleid 2023 is deze werkwijze uitgewerkt en daarmee door de raad goedgekeurd om toe te passen in Arnhem. Door plankosten te activeren en later toe te rekenen aan een grondexploitatie blijven de totale kosten per project inzichtelijk. Dit geeft de raad een beter beeld van de totale businesscase van een project. Daarnaast kunnen de geactiveerde kosten, doordat ze projectgebonden zijn, in aanmerking komen voor cofinanciering. Voor 2024 zal het maximaal te activeren bedrag € 2 miljoen bedragen.

Investeringen

De raad autoriseert op grond van zijn budgetrecht de middelen voor de beleidsuitvoering. Hieronder vallen ook de investeringen. Investeringen vragen, anders dan reguliere begrotingsposten, meerjarig budgetruimte en dienen afzonderlijk te worden vastgesteld door de raad. In de Verordening financieel beleid en beheer van de gemeente Arnhem is opgenomen dat de raad de investeringsruimte autoriseert met het vaststellen van de begroting.

Inleiding

In het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) wordt expliciet aandacht gevraagd voor de investeringen. In artikel 20 van het BBV staat dat de uiteenzetting van de financiële positie een raming moet bevatten voor het begrotingsjaar van de financiële gevolgen van het bestaande en het nieuwe beleid dat in de programma's is opgenomen. Afzonderlijke aandacht moet hierbij worden besteed aan de investeringen.
Naast de wettelijke taak om specifiek aandacht te besteden aan de investeringen is er ook bestuurlijk veel behoefte aan transparantie rond de gemeentelijke investeringsportefeuille. In deze paragraaf wordt de investeringsplanning 2023 – 2027 toegelicht.

Beleid

Het huidige meerjarig investeringsplan is een gedetailleerd plan waarin afzonderlijke investeringen per programma zijn gerangschikt. Hiermee hebben gemeentebestuur en management een middel in handen om goed onderbouwde afwegingen te maken en de realisatie van investeringen door de tijd nauwgezet te volgen.
In deze investeringsplanning is het voor de gemeenteraad mogelijk om investeringen over de programma's tegen elkaar af te wegen om, wanneer nodig, ruimte te creëren voor de ambities met onze stad. De gemeente beschikt daarnaast over een gedetailleerde afschrijvingstabel met daarbij een aangescherpte set van regels rond activering van investeringen.

Investeringen 2023-2027

De investeringsplanning 2023 - 2027 hieronder bevat naast de geplande investeringen in de periode 2024 - 2027 de geactualiseerde jaarschijf 2023 uit het MIP 2023 - 2027. Omdat het geactualiseerde overzicht leidt tot andere kapitaallasten in 2024 dan oorspronkelijk begroot in de Begroting 2023, wordt ook deze jaarschijf ter goedkeuring en vaststelling aan de gemeenteraad voorgelegd.
De voorgenomen investeringen bestaan uit programma- als de bedrijfsvoeringsinvesteringen.
Bedrijfsvoeringsinvesteringen betreffen veelal de reguliere vervanging van bedrijfsmiddelen, zoals het vervangen van de computers, de ICT-infrastructuur, meubilair en dergelijke. De programma-investeringen betreffen naast de reguliere investeringen (zoals in wegen, verkeer en riolering) voornamelijk de voorgenomen investeringen in gebouwen. Voor de investeringen in gebouwen die meer dan € 2 miljoen bedragen, is onderaan de tabel in overeenstemming met de financiële verordening een toelichting opgenomen over de risico's en de belangrijkste beheersingsmaatregelen.
Investeringen in de grondexploitatie en in grootschalige projecten zijn in de meerjarenprogramma raming niet opgenomen. Hierover vindt besluitvorming plaats in de gemeenteraad op basis van afzonderlijke raadsvoorstellen.

Meerjareninvesteringsplan (MIP) Gemeente Arnhem 2023-2027

Nr.	Programma	Omschrijving investering	E / M*	Investeringsbedragen				
	Omschrijving		nut	2023 geactua-liseerd	2024	2025	2026	2027
Bedragen x €1.000								
S00	**Bestuur, dienstverlening en financiën**	Huisvesting en facilitaire zaken	E	5.828	7.970	7.139	1.884	2.186
		ICT	E	500	500	500	500	500
S02	**Bereikbaarheid**	Wegen en verkeer ontwikkeling	M	9.492	14.052	10.579	11.359	1.758
		Verkeersregelinstallaties	M	828	826	826	826	826
		Overige Mobiliteit & OR beheer	M	2.373	656	10.560	0	31
		Wegen beheer en groot onderhoud	M	3.476	5.438	3.815	3.815	3.815

		Kunstwerken	M	917	767	767	767	767
		Openbare verlichting Overige	M	2.732	4.997	1.809	1.770	1.770
		Parkeerexploitatie	E	5.757	1.120	555	277	201
S03	**Economie**	Brandstore	M	250	0	0	0	0
S04	**Onderwijs**	Overige huisvesting onderwijs	E	14.608	3.382	898	645	784
		Huisvesting Primair onderwijs	E	26.638	3.668	25.867	12.109	6.217
		Huisvesting Secundair/primair onderwijs	E	0	0	7.378	0	0
		Huisvesting Speciaal onderwijs	E	0	8.652	5.066	0	0
		Natuur milieu educatie	E	0	0	50	44	0
S05	**Cultuur**	Culturele basisvoorzieningen en activiteiten	E	353	7.144	0	72.732	727
		Erfgoed archeologische beeldkwaliteit	E	39	0	30	0	0
S08	**Welzijn en inclusie**	Inclusie integratie antidiscriminatie	E	500	500	500	500	0
		Asiel- en vluchtelingenzaken	E	8.470	0	0	0	0
S09	**Gezondheid en sport**	Overige Binnensport en huisvesting	E	3.120	188	257	326	187
		Overige algemene publieke gezondheidszorg	E	131	91	83	0	221
		Overige Buitensport	E	920	0	0	0	0
		Zwembad Valkenhuizen	E	1.758	0	0	0	0
S10	**Klimaat, energie en milieu**	Energy Made in Arnhem (EMIA) - Luchtagenda	E	757	0	0	0	0
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	Ruimtelijke ontwikkeling en beheer	M	0	0	338	0	331
S12	**Wonen en leefomgeving**	Havenbeheer	M	0	597	0	0	0
		Parken & bossen	E	200	110	65	65	65
		Vastgoed stedelijk groen	E	50	0	0	0	0
		Groen	E	0	604	0	0	0
		Bomenplan	E	1.367	1.403	1.060	1.060	460
		Overige Afval	E	419	65	71	71	71
		Afvalbeheer	E	2.329	2.823	3.543	1.772	1.772
		GRP Initatieffase	E	8.732	12.400	10.908	10.908	10.908
				102.544	**77.953**	**92.664**	**121.430**	**33.597**

') *Economisch- / Maatschappelijk nut*

Toelichting investeringen in gebouwen

Vernieuwing Stadstheater	
Programma	S05 Cultuur Vernieuwing Stadstheater
	In oktober 2022 en januari 2023 heeft de gemeenteraad besluiten genomen over de vernieuwing van het Stadstheater. Gekozen is voor een volledige vernieuwing van het Stadstheater. en daarvoor middelen beschikbaar te stellen:
Betrokkenen	Musis & Stadstheater Arnhem (MSA)
Planning	Realisatie in 2026, heropening in 2027

Raming	Investeringskrediet: € 62,3 mln voor het gebouw en € 10,4 mln voor een bijdrage aan de vernieuwing van de theatertechniek en inrichting.
Beschikbare middelen	In de begroting zijn de benodigde financiële middelen beschikbaar om de kosten voor de vernieuwing van het stadstheater te dekken.

Speciaal onderwijs, Vredenburg en Kronenburg, De Piramide	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor De Piramide op de locatie aan de Groningensingel.
	De directie en teams van de Piramide en Horizon hebben besloten om samen te gaan werken. Vanwege de verwevenheid van de twee schoolgebouwen is de vervangende nieuwbouw en uitbreiding een bouwkundige uitdaging. Het gevolg hiervan is dat de planvorming meer tijd heeft gekost dan voorzien. Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen.
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,9 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,9 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Malburgen, Mozaïek en Johannes	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor een tweetal scholen (Mozaïk en Johannes)
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores, Delta
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 7,5 mln.
Beschikbare middelen	€ 7,5 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Malburgen, Mozaïek en Parcival	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Mozaïek (Zwanebloem) en Parcival in Arnhem zuid
	De planvorming voor deze nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 8,5 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Flores, Vrije school Altea
Planning	Realisatie in 2026
Raming	Investering: 8,5 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Nieuwbouw Sporthal, Malburgen, Fluitekruidstraat	
Programma	De gymzaal aan de Fluitekruidstraat is een gymzaal annex activiteitengebouw in eigendom van de gemeente Arnhem en dat wordt beheerd door Sportbedrijf Arnhem. De gymzaal wordt vervangen door nieuwbouw.
Betrokkenen	Volkshuisvesting Arnhem en Sportbedrijf Arnhem
Planning	Realisatie in 2024
Raming	Investering: 2,6 mln.
Beschikbare middelen	€ 2,6 mln. Is reeds beschikbaar gesteld. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Alteveer/Cranenvelt, De Zyp	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Basisschool De Zyp
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,6 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,6 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Heiejnoord, Vrije school Parcivalschool-Noord	
Programma	Renovatie en vervangende nieuwbouw voor Vrije school Parcivalschool, vestiging Noord.
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Stichting vrije scholen Athena
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 12,1 mln.
Beschikbare middelen	€ 12,1 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Centrum, De Sterrenkring	
Programma	Renovatie of vervangende nieuwbouw voor Jenaplanschool De Sterrenkring
	Deze renovatie/nieuwbouw is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,0 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,0 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Centrum, De Binnenstad

Programma	Renovatie of vervangende nieuwbouw voor Montessori school De Binnenstad.
	De planvorming voor deze renovatie/nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 4,8 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,8 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Voortgezet onderwijs, Geitenkamp, GSG Guido	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Gereformeerde Scholengemeenschap Guido, vestiging Arnhem.
	Het project is in voorbereiding: een architect is geselecteerd en het ontwerp wordt gemaakt.. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 7 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Schoolbestuur vereniging Guido
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 7,4 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast
Randvoorwaarden	Bijdrage van schoolbestuur

Primair onderwijs, Geitenkamp, De Witte Vlinder	
Programma	Renovatie voor de Witte vlinder
	De planvorming voor deze renovatie is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 2,8 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Delta
Planning	Realisatie in 2026
Raming	Investering:€ 2,8 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Speciaal onderwijs, Spijkerkwartier, Dr. Bosschool en Stijgbeugel	
Programma	Koninklijke Kentalis verzorgt in Arnhem aan de Dr. P.C.M. Bosschool en De Stijgbeugel onderwijs voor kinderen en jongeren met een auditieve en/of communicatieve beperking. Daarnaast heeft zij voorzieningen voor diagnostiekbehandeling en begeleiding. Om haar activiteiten optimaal af te kunnen stemmen op de behoeften van de doelgroep heeft zij besloten tot het ontwikkelen van brede regionale Zorg Onderwijs Combinaties (ZOC) op verschillende locaties in Nederland, onder andere in Arnhem.
Betrokkenen	Kentalis
Planning	Realisatie in 2024
Raming	Investering: 8,7 mln.

Beschikbare middelen	Investeringskrediet van 8,7 mln
Randvoorwaarden	In convenant is afgesproken dat Kentalis een bijdrage doet voor renovatie Dr. Bosschool/De Stijgbeugel en tevens bijdrage in kader van frisse scholen. Vanwege vertraging is nog niet duidelijk of convenant daadwerkelijk zo zal worden uitgevoerd.

Subsidies

De gemeente Arnhem heeft per programma haar doelstellingen met de daarbij behorende beoogde effecten en resultaten geformuleerd. Deze doelen kunnen op verschillende manieren worden bereikt. Een van deze manieren is het verlenen van subsidies. Subsidies zijn financiële bijdragen aan inwoners en/of organisaties voor activiteiten die bijdragen aan de realisatie van de door de gemeenteraad vastgestelde beleidsdoelen van de gemeente.
In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de (verwachte) subsidieverlening in 2024.

Overzicht

Subsidies kunnen op verschillende manieren worden verleend:

1. Subsidies op basis van subsidieregelingen
Volgens de Algemene wet bestuursrecht mag een bestuursorgaan alleen subsidie voor activiteiten verstrekken op grond van een wettelijk voorschrift. Dat kan een rijksregeling, provinciale regeling of een gemeentelijke (subsidie)verordening zijn. Op basis van de Algemene Subsidieverordening Arnhem 2016 (ASV) zijn in Arnhem verschillende subsidieregelingen vastgesteld. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidieverstrekking. Aan de hand van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verdeeld en toegewezen aan de betrokken instellingen.

2. Begrotingssubsidies
Het is niet altijd zinvol om een aparte regeling op te zetten voor het verstrekken van een subsidie. Bijvoorbeeld wanneer er maar één instelling is die een bepaalde gesubsidieerde activiteit kan voeren. Voor die gevallen is in de Algemene wet bestuursrecht een uitzondering gemaakt. Wanneer in de begroting een subsidieontvanger vermeld staat én het bedrag waarop de subsidie ten hoogste kan worden vastgesteld, is geen nader wettelijk voorschrift nodig. Met name de subsidies aan grote organisaties worden op deze wijze verstrekt.

Als het bij onvoorziene omstandigheden wenselijk is om een subsidie te verstrekken, maar zowel een subsidieregeling als een begrotingssubsidie behoren niet tot de mogelijkheden, biedt de wet daarnaast onder andere de mogelijkheid om op incidentele basis subsidie te verstrekken.

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2023	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Subsidieregeling	10.582	9.360	9.410	9.341	9.341
STAD	*5.483*	*4.100*	*4.150*	*4.082*	*4.082*
WIJK	*5.099*	*5.260*	*5.260*	*5.260*	*5.260*
Begroting	89.399	91.930	86.945	86.250	86.497
STAD	*66.574*	*69.063*	*64.008*	*63.397*	*63.870*
WIJK	*22.825*	*22.867*	*22.937*	*22.852*	*22.627*
Incidenteel	5.389	1.489	1.104	914	914
STAD	*2.325*	*576*	*625*	*435*	*435*
WIJK	*3.064*	*914*	*479*	*479*	*479*
Totaal Subsidies	**105.370**	**102.779**	**97.459**	**96.505**	**96.752**

In bovenstaande tabel is de voor 2024 begrote subsidieverstrekking per grondslag weergegeven, op basis van gegevens per augustus 2023.

Het begrote bedrag aan te verstrekken subsidies met de grondslag **begroting** ligt enigszins (2,8%) hoger dan in 2023. Voor een verdere toelichting op de subsidies met de grondslag begroting, wordt verwezen naar het onderdeel 'Begrotingssubsidies' in deze paragraaf.

Voor de **subsidieregelingen** geldt dat de in de tabel opgenomen begrote bedragen niet helemaal representatief zijn voor de budgetten die in de jaarschijven daadwerkelijk beschikbaar voor subsidieverstrekking op grond van een regeling (subsidieplafonds). Redenen hiervoor zijn:

- Het subsidieplafond van een regeling wordt door het college soms vastgesteld voor de gehele looptijd van een regeling. Het bedrag dat voor een bepaald jaar beschikbaar is hangt af van in hoeverre het plafond van de regeling al is 'uitgenut'. Pas na afloop van het lopende jaar (2023) wordt de begroting van het komende jaar (2024) hierop aangepast;
- Voor de regelingen waarbij het college jaarlijks het plafond opnieuw vaststelt, is pas eind 2023 bekend wat de hoogte van het plafond voor 2024 is;
- Gedurende het jaar kunnen door het college nieuwe regelingen worden ingesteld. Middelen hiervoor worden gedekt uit regulier programmabudget, of onttrokken aan een bestemmingsreserve.

Voor een overzicht van de in 2024 lopende subsidieregelingen wordt verwezen naar het onderdeel 'Subsidieregelingen' in deze paragraaf.

Gezien de aard (onvoorziene omstandigheden) geldt voor **incidentele subsidies** dat deze voorafgaand aan het boekjaar lastig te begroten zijn. Enkel in die gevallen waarbij de subsidie meerjarig (voor een beperkt aantal jaar) wordt toegekend, is vooraf duidelijk dat deze verstrekt gaat worden. Het in de begroting opgenomen bedrag voor incidentele subsidieverstrekking betreft dan ook grotendeels een nog niet aan specifieke organisaties gelabeld budget, dat gedurende het jaar ingezet kan worden voor het verstrekken van incidentele subsidies.

Subsidieregelingen

In Arnhem wordt een deel van de subsidies verleend op basis van een subsidieregeling. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidieverstrekking. Op basis van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verleend aan de betrokken instellingen.

Ten tijde van het opstellen van deze begroting is van onderstaande regelingen bekend dat deze actueel zijn in 2024:

- AANjaagfonds
- Aanpak voortijdig schoolverlaten
- Amateurkunstregeling
- Burgerkracht
- Circulaire initiatieven
- Collectieve aanpak particuliere woningen Arnhem-Oost (SEWA)
- Creatieve bedrijfsverzamelgebouwen
- Groenblauwe initiatieven
- Duurzame projecten
- Energiecompensatie maatschappelijke organisaties
- Energiebesparing Ondernemers en Maatschappelijke Instellingen
- Herdenking slavernij en antiracisme
- Non formele educatie regio midden-Gelderland
- Preventie huiselijk geweld en kindermishandeling
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 1; Publieksevenementen, producties en presentaties
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 2; Culturele producties en presentaties en culturele festivals
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 3, Artistieke producties en presentaties en artistieke festivals
- Scouting
- Sport
- Stimuleringsregeling inzet conciërges basisscholen
- Voorschools aanbod
- Wijkinitiatieven

Begrotingssubsidies

In onderstaande lijsten zijn de namen opgenomen van organisaties die naar verwachting in 2024 begrotingssubsidie ontvangen, met daarbij het geraamde bedrag per wijk- en stadsprogramma en op totaal niveau.
Met het vaststellen van de begroting wordt per organisatie het maximale bedrag (de lijst op totaalniveau) aan begrotingssubsidie voor 2024 bepaald. Binnen het maximale bedrag mag het college (programmamanager in mandaat) besluiten over het verstrekken van begrotingssubsidie.

Ten tijde van het opstellen van deze begroting dienen de subsidieaanvragen voor 2024 nog te worden ingediend en toegekend. De begrote bedragen kunnen naar aanleiding hiervan nog wijzigen.
Bij wijziging van activiteiten door de subsidieontvanger wordt het bedrag aan begrotingssubsidie hiermee in lijn gebracht en naar boven of beneden bijgesteld t.o.v. 2023. Er kan ook de wens zijn om een begrotingssubsidie te verstrekken aan een organisatie die niet eerder begrotingssubsidie heeft ontvangen, of om juist de begrotingssubsidie aan een organisatie stop te zetten.
In (vrijwel) alle gevallen betreft het bij de hiervoor beschreven situaties het omzetten van regulier programmabudget in subsidiebudget en vice versa, of om een verschuiving van subsidiebudget van de ene naar de andere organisatie. De gevolgen van beide wijzigingen voor het financieel beeld zijn neutraal.
De toename in het begrote bedrag aan begrotingssubsidie voor 2024 ten opzichte van 2023 die bij veel organisaties te zien is, is te verklaren door de beschikbaar gestelde compensatie voor loon- en prijsstijgingen. Bij het onderdeel 'Ontwikkelingen' wordt deze compensatie verder toegelicht. Op opvallende mutaties wordt hierna een toelichting gegeven.

In bovenstaande lijst is ook de ontvanger '*Subsidies alg'* opgenomen. Deze fictieve ontvanger wordt in de administratie gebruikt voor budget dat nog niet voor een specifieke organisatie bestemd is. De toename in het begrote bedrag ten opzichte van 2023 kan verklaard worden door de extra compensatie die toegekend is als gevolgd van de hoge huurindexatie. Deze compensatie zal later nog verdeeld worden over de diverse organisaties.

Leger des Heils
Er is een toename in het aantal dakloze bezoekers. Hierdoor is een structurele personele krapte ontstaan en wordt er samen met het Leger des Heils momenteel gezocht naar een nieuwe locatie voor woonplekken met ambulante begeleiding voor dakloze gezinnen. De verwachting is dat deze uitbreiding voor de periode vanaf 2023 voor de komende jaren nodig is.

St. Sonsbeek & State of Fashion
In 2024 wordt € 250.000 aan extra middelen beschikbaar gesteld om een stevige jubileumeditie neer te zetten.

Sportbedrijf
Het Sportbedrijf kent een tekort op de begroting. Dit probleem is structureel en de gemeente verstrekt daarom aanvullende subsidie aan het Sportbedrijf. Voor 2024 gaat het om een bedrag van € 2,8 miljoen als gevolg van onder meer hogere energielasten. Daarnaast wordt het aantal buurtsportcoaches uitgebreid met 3FTE.

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2023	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Begroting	89.399	91.930	86.945	86.250	86.497
Arnh Platf Chronisch zieken Gehand	*133*	*135*	*135*	*135*	*135*
Arnhems Fed van Muziekgezelschappen	*6*	*6*	*6*	*6*	*6*
Arnhemse Sport Federatie	*13*	*13*	*13*	*13*	*13*
Bijzonder in Arnhem	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Centrum voor Activerend Werk	*361*	*372*	*372*	*372*	*372*
Coöperatie Dorpsplatform Elden U.A	*6*	*7*	*7*	*7*	*7*
Courage Events	*30*	*31*	*31*	*31*	*31*
De Helling Exp.Werkplaats	*95*	*99*	*99*	*99*	*99*
De Nieuwe Oost	*90*	*89*	*89*	*89*	*89*
Diverzo, COC Midden-Gelderland	*11*	*12*	*12*	*12*	*12*
Dorpsraad Schaarsbergen	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
Elderveld Wijkplatform	*16*	*0*	*0*	*0*	*0*
Expertise Centrum Samenleving	*21*	*21*	*21*	*21*	*21*
Indigo	*18*	*15*	*15*	*15*	*15*
IVIO-Opleidingen	*230*	*232*	*232*	*232*	*232*
Kluppluz BV	*473*	*493*	*493*	*493*	*493*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Leger des Heils Gelderland	*528*	*1.035*	*1.235*	*735*	*735*
LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	*26*	*27*	*27*	*27*	*27*
Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp	*396*	*397*	*397*	*397*	*397*
MEE Gelderse Poort	*143*	*150*	*150*	*150*	*150*
Oprecht BV	*550*	*574*	*574*	*574*	*574*
Pactum	*1.910*	*1.932*	*1.932*	*1.932*	*1.932*
Pro Persona Arnhem	*157*	*164*	*164*	*164*	*164*
Reg Opleids.centr Graafschap College	*41*	*41*	*41*	*41*	*41*
REIJE Energiediensten BV	*80*	*0*	*0*	*0*	*0*
RIBW. Arnhem & Veluwe Vallei	*304*	*301*	*301*	*301*	*301*
Rijn Ijssel Roc	*1.300*	*1.311*	*1.311*	*1.311*	*1.311*
Rooms Kathol Parochie St. Eusebius	*12*	*11*	*11*	*11*	*11*
Scalabor	*561*	*365*	*405*	*322*	*99*
SIMON scholen	*83*	*84*	*84*	*84*	*84*
Slachtofferhulp Nederland, Reg Oost	*34*	*36*	*36*	*36*	*36*
Sportbedrijf Arnhem BV	*18.071*	*20.911*	*18.111*	*17.998*	*17.998*
St StartClub Arnhem	*45*	*0*	*0*	*0*	*0*
ST Toneelgroep Oostpool	*75*	*71*	*71*	*71*	*71*
St Vrienden van de Ernemse Optog	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
St. Airborne Museum	*269*	*273*	*273*	*273*	*273*
St. Airborne Region	*82*	*86*	*86*	*86*	*86*
St. BBA	*110*	*112*	*112*	*112*	*112*
St. Beheer Wijk Sportac Vredenburcht	*56*	*56*	*56*	*56*	*56*
St. Bewoners Spijkerkwartier	*38*	*40*	*40*	*40*	*40*
St. Bewoners Vredenburg	*18*	*19*	*19*	*19*	*19*
St. Bewonersplatform Rijkerswoerd	*34*	*36*	*36*	*36*	*36*
St. Biz Korenkwartier	*119*	*124*	*124*	*124*	*124*
St. Bouwspeelplaats De Leuke Linde	*108*	*161*	*161*	*161*	*161*
St. Bridge to Liberation	*615*	*642*	*27*	*27*	*327*
St. CASA	*23*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Citymarketing Arnhem	*350*	*355*	*355*	*355*	*355*
St. Culturele Evenementen Arnhem	*39*	*38*	*38*	*38*	*38*
St. De Blauwe Wij(k) Economie	*150*	*150*	*0*	*0*	*0*
St. De Innovatiefabriek Arnhem	*52*	*54*	*54*	*54*	*54*
St. De Instap	*248*	*259*	*259*	*259*	*259*
St. De Klup	*16*	*17*	*17*	*17*	*17*
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	*391*	*394*	*394*	*394*	*394*
St. Energiebank Regio Arnhem	*1.539*	*450*	*0*	*0*	*0*
St. Entrea Lindenhout	*170*	*177*	*177*	*177*	*177*
St. Eusebius	*341*	*356*	*356*	*356*	*356*
St. Fashion Festival Arnhem	*52*	*54*	*54*	*54*	*54*
St. Flores Onderwijs	*744*	*750*	*750*	*750*	*750*
St. Focus Filmtheater	*702*	*691*	*691*	*691*	*691*
St. Gym & Turnen Arnhem	*146*	*147*	*147*	*147*	*147*
St. Halt, team Gelderland	*22*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Het Droombankje	*291*	*304*	*304*	*304*	*304*
St. Het Huis van Puck	*231*	*229*	*229*	*229*	*229*
St. Humanitas	*52*	*55*	*55*	*55*	*55*
St. Inloophuis Sint Marten Klarendal	*31*	*31*	*31*	*31*	*31*
St. Introdans	*126*	*125*	*125*	*125*	*125*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
St. IrisZorg	*5.028*	*5.090*	*5.090*	*5.090*	*5.090*
St. Jacobiberg	*241*	*238*	*238*	*238*	*238*
St. Jeugdland	*71*	*74*	*74*	*74*	*74*
St. KAB Posttheater	*216*	*214*	*214*	*214*	*214*
St. Kentalis Zorg	*133*	*139*	*139*	*139*	*139*
St. Koningsdag Arnhem	*10*	*10*	*10*	*10*	*10*
St. Kruispunt	*254*	*258*	*318*	*318*	*318*
St. Leergeld Arnhem	*81*	*84*	*84*	*84*	*84*
St. Luxor Live	*452*	*448*	*448*	*448*	*448*
St. Moviera	*3.794*	*3.787*	*3.787*	*3.787*	*3.787*
St. Museum Arnhem	*4.650*	*4.670*	*4.670*	*4.670*	*4.670*
St. Musis en Stadstheater	*7.838*	*7.770*	*7.770*	*7.770*	*7.770*
St. Natuurcentrum Arnhem	*2.112*	*2.140*	*2.140*	*2.140*	*2.140*
St. Ome Joop's Tour	*22*	*23*	*23*	*23*	*23*
St. Omstand	*50*	*52*	*2*	*2*	*2*
St. Ondernemersfonds Arnhem	*380*	*380*	*380*	*380*	*380*
St. Ontwerp Platform Arnhem	*21*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Pas	*2.208*	*2.227*	*2.227*	*2.227*	*2.227*
St. Peutercentra Arnhem	*154*	*156*	*156*	*156*	*156*
St. Phion	*74*	*73*	*73*	*73*	*73*
St. Platform Binnenstad Arnhem	*56*	*56*	*56*	*56*	*56*
St. PRAGO	*109*	*110*	*110*	*110*	*110*
St. Present	*22*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Productiehuis Plaatsmaken	*204*	*202*	*202*	*202*	*202*
St. Rijnstad	*8.172*	*7.588*	*7.588*	*7.588*	*7.588*
St. Rijnstate Ziekenhuis	*55*	*57*	*57*	*57*	*57*
St. Rozet	*9.840*	*9.783*	*9.783*	*9.783*	*9.783*
St. Sinterklaasintocht Arnhem	*3*	*3*	*3*	*3*	*3*
St. SLAK	*219*	*217*	*217*	*217*	*217*
St. Sonsbeek & State of Fashion	*957*	*1.234*	*484*	*484*	*484*
St. Sportcentrum Rijkerswoerd	*549*	*555*	*555*	*555*	*555*
St. Stoelenproject De Duif	*263*	*267*	*327*	*327*	*327*
St. Streekomroep Middel Gelderland	*238*	*241*	*241*	*241*	*241*
St. VanHarte	*9*	*10*	*10*	*10*	*10*
St. Veilig Thuis Gelderland Midden	*3.152*	*3.191*	*3.191*	*3.191*	*3.191*
St. Viering Nat Feest en Gedenkdagen	*22*	*23*	*23*	*23*	*23*
St. Vitale Verbindingen	*191*	*193*	*193*	*193*	*193*
St. Vitesse Betrokken	*81*	*84*	*84*	*84*	*84*
St. Vluchtelingenwerk Nederland	*513*	*529*	*529*	*529*	*529*
St. Vluchtelingenwerk Oost-Ned	*16*	*0*	*0*	*0*	*0*
St. Vrijwillige Terminale Zorg Arnh	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
St. Welzijn Ouderen Arnhem	*2.293*	*2.323*	*2.323*	*2.323*	*2.323*
St. Wonen in Kronenburg Appelgaard	*12*	*12*	*12*	*12*	*12*
St. Zwembad Klarenbeek	*351*	*355*	*355*	*355*	*355*
Stichting Buddy to Buddy Arnhem	*57*	*58*	*58*	*58*	*58*
Stichting De Driestroom	*125*	*131*	*131*	*131*	*131*
Stichting HAN Hydromotive	*10*	*11*	*11*	*11*	*11*
Stichting Het Huurdershuis	*54*	*56*	*56*	*56*	*56*
Stichting Schakel025	*136*	*132*	*132*	*132*	*132*
Subsidies Alg	*272*	*814*	*284*	*284*	*454*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Toerisme veluwe arnhem nijmegen	*379*	*383*	*383*	*383*	*383*
Voedselbank Arnhem	*30*	*31*	*31*	*31*	*31*
Vrijwilligersgala On Ganse	*31*	*32*	*32*	*32*	*32*
Wijkvereniging Angerenstein	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
Wijkvereniging De Oostelaar	*18*	*16*	*16*	*16*	*16*
Wijkvereniging Elderveld	*16*	*17*	*17*	*17*	*17*
Wijkvereniging Molenbeke	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Wijkvereniging Paasberg Wellenstein	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Wijkvereniging Schuytgraaf	*19*	*17*	*17*	*17*	*17*
Youth for Christ Nederland	*90*	*93*	*93*	*93*	*93*
Zorgbelang Inclusief	*36*	*38*	*38*	*38*	*38*
Totaal Subsidies	**89.399**	**91.930**	**86.945**	**86.250**	**86.497**

Begrotingssubsidies per programma
De voor 2024 begrote omvang van de subsidieverstrekking met de grondslag begroting is € 91,9 miljoen. In onderstaande tabellen is de verdeling naar de programma's zichtbaar. De eerste tabel betreft de stedelijke programma's, de tweede tabel de wijkprogramma's.

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Bestuur, dienstverlening en financien	*27*	*28*	*28*	*28*	*28*
Veiligheid	*111*	*115*	*115*	*115*	*115*
Economie	*2.504*	*2.517*	*1.902*	*1.902*	*2.202*
Onderwijs	*3.829*	*3.992*	*3.846*	*3.846*	*3.846*
Cultuur	*26.369*	*26.745*	*25.747*	*25.747*	*25.917*
Participatie en armoedebestrijding	*119*	*115*	*84*	*86*	*89*
Zorg	*1.962*	*1.987*	*1.987*	*1.987*	*1.987*
Welzijn en inclusie	*16.335*	*16.467*	*16.765*	*16.265*	*16.265*
Gezondheid en sport	*13.549*	*16.499*	*13.534*	*13.421*	*13.421*
Klimaat, energie en milieu	*1.769*	*600*	*0*	*0*	*0*
Totaal Subsidies	**66.574**	**69.063**	**64.008**	**63.397**	**63.870**

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
WIJK	*22.825*	*22.867*	*22.937*	*22.852*	*22.627*
Totaal Subsidies	**22.825**	**22.867**	**22.937**	**22.852**	**22.627**

Ontwikkelingen
Kostenstijgingen bij subsidiepartners
Om onze subsidiepartners tegemoet te komen bij de sterk gestegen lonen en prijzen in 2022 is een aanvullende compensatie over 2022 toegekend bij subsidieverstrekking 2023 aan gesubsidieerde partijen die dit nodig

hadden. Gelet op de onzekerheid omtrent toekomstige kostenontwikkelingen is deze compensatie alleen incidenteel toegekend. Daarnaast geldt een structurele compensatie voor de verwachte loon- en prijsstijgingen in 2023. Ook in 2023 hebben sommige partners al aangegeven dat ze zonder extra subsidie gezien de sterk gestegen kosten niet in staat zullen zijn de afgesproken beleidsopdracht binnen het beschikbaar budget volledig uit te voeren of niet de kwaliteit kunnen leveren die de gemeente van hen gewend is. Voor gesubsidieerde culturele instellingen wordt (gedeeltelijke) compensatie indien nodig ook in 2023 incidenteel mogelijk. Hiertoe worden de coronamiddelen cultuur (zie Turap 2) geheel of gedeeltelijk ingezet. Deze incidentele compensatie staat los van de reguliere structurele compensatie voor loon- en prijsstijgingen van alle gesubsidieerde partijen in 2024 en verder.

Nieuwe wijze subsidiëring sociale basis
Om te zorgen dat we ook in de toekomst goede dingen kunnen doen voor de Arnhemmers, werken we in 2023 aan nieuw, flankerend beleid op Welzijn. Belangrijk daarbij is dat de gemeente de te verstrekken subsidies aan laat sluiten op wat we breder in het sociaal domein en specifiek in de sociale basis willen bereiken. Na de bespreking en besluitvorming gaan we het welzijnsbeleid implementeren. Dan zal ook duidelijk zijn wat de impact is op bestaande subsidies. Voor de tussenliggende periode gaan we bekijken welke onderdelen van de nieuwe aanpak al verwerkt kunnen worden in lopende subsidieafspraken.

Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

De openbaarheidsparagraaf is een recente toevoeging aan de Begroting 2024, voortvloeiend uit het besluit tot actieve openbaarmaking van informatie. Deze nieuwe verplichting is gericht op het verbeteren van de informatiehuishouding binnen overheidsinstanties, Bovendien vereist artikel 3.5 van de Wet open overheid (Woo) dat een bestuursorgaan in de jaarlijkse begroting en verantwoording specifieke aandacht besteedt aan zowel de beleidsvoornemens als de uitvoering van de Wet open overheid.

Inleiding

Transparantie en openbaarheid staat bij ons hoog in het vaandel. Een voortvarende en efficiënte uitvoering van de Wet open overheid (Woo) past hierbij. Deze wet is op 1 mei 2022 in werking getreden. Deze wet richt zich op een transparante overheid en vraagt een cultuurverandering rond de omgang met informatie. Bepaalde informatie moet verplicht en actief openbaar gemaakt worden. We volgen hierbij de landelijke planning waarbij de wettelijke verplichting per informatiecategorie gefaseerd zal worden ingevoerd. Kansen om te versnellen zullen we hierbij niet laten liggen.

Als organisatie hebben we een programmatische aanpak ontwikkeld voor de implementatie van de Woo op de lange termijn. Deze meerjarige aanpak is opgesteld om ervoor te zorgen dat we voldoen aan de vereisten van de Woo en dat we transparantie en openheid bevorderen. In deze begroting is extra geld gereserveerd voor extra capaciteit voor de beantwoording van de vragen (de zogeheten passieve openbaarmaking). We hechten veel waarde aan het informeren van de gemeenteraad over onze voortgang en plannen met betrekking tot de Woo. Om die reden wordt de raad periodiek op de hoogte gehouden van onze activiteiten en vorderingen. Jaarlijks informeren we onze (fundamentele) uitgangspunten, we blikken terug en kijken vooruit met betrekking tot een open overheid via een raadsinformatiebrief.

Onderdelen Woo

De Woo bestaat uit drie onderdelen:

1. De openbaarmaking op eigen initiatief (actieve openbaarmaking)
2. De openbaarmaking op verzoek (passieve openbaarmaking)
3. Verbetering van de informatiehuishouding

Voor 2024 staan hiervoor de volgende activiteiten gepland:

Ad. 1.

We gaan in 2024 actief aan de slag met het verder publiceren van informatie categorieën conform de Woo en volgen zoals eerder aangegeven het tijdspad dat door de landelijke overheid is opgesteld (actieve openbaarmaking). Deze categorieën hebben betrekking op verschillende soorten informatie die binnen de overheid worden gegenereerd en beheerd. Voorbeelden hiervan zijn beleidsdocumenten, besluiten, Woo-verzoeken. Daarnaast publiceren we jaarlijks proactief datasets aan de hand van de lijst die we jaarlijks via een raadsinformatiebrief kenbaar maken. Het proactief publiceren van datasets houdt in dat we regelmatig op eigen initiatief datasets beschikbaar stellen aan het inwoners, instellingen en ondernemingen (zie website: www.opendata.arnhem.nl)

Ad. 2.

We werken in 2024 verder aan het verbeteren van het tijdig afhandelen van de Woo-verzoeken (passieve openbaarmaking). We gaan aan de slag met een verdere kwaliteitsslag en met het ondersteunen en faciliteren van behandelaars. Dit doen we door middel van het verzorgen van onder andere workshops, actualiseren van handreikingen en modellen. Hiermee worden behandelaars meer ontzorgd. De aandacht zal ook gericht zijn op het stroomlijnen van het proces afhandeling Woo-verzoeken. We streven naar maximale transparantie, met behoud van de bescherming van persoonlijke gegevens. In de raadsbrief van 23 mei 2023 , ter beantwoording van artikel 44 vragen van de fractie van Volt, is meer specifiek ingegaan op de wijze van verbetering van de uitvoering van de Woo.

Ad. 3.

Om aan de nieuwe eisen te kunnen voldoen, moet onze gemeentelijke informatiehuishouding op orde zijn. We gaan essentiële aanpassingen doorvoeren in onze informatievoorziening met betrekking tot de Woo. Bijvoorbeeld, de informatie moet transparant zijn, zodat burgers gemakkelijk toegang hebben tot relevante documenten, zoals besluiten en beleidsstukken. Daarnaast moet de informatie duurzaam worden bewaard, zodat het op lange termijn beschikbaar blijft. Verder is het belangrijk dat persoonlijke gegevens beschermd worden en vertrouwelijk blijven, en dat er beveiligingsmaatregelen worden genomen om ongeautoriseerde toegang tot informatie te voorkomen. Ten slotte moet de informatie gestructureerd worden beheerd, met metadata (gegevens

over gegevens) en goede documentatie, zodat het gemakkelijk vindbaar en begrijpelijk is voor zowel interne medewerkers als externe belanghebbenden.

Cultuur, houding en gedrag

De Woo heeft niet alleen betrekking op de informatievoorziening en technische aspecten, maar ook op de houding, het gedrag en de cultuur binnen onze organisatie. Het gaat erom dat onze organisatie transparantie en openheid omarmt als fundamentele waarden. Dit houdt in dat medewerkers en leidinggevenden zich bewust moeten zijn van het belang van transparantie en openheid in hun werk en besluitvormingsprocessen. Het vereist een cultuur waarin informatie actief wordt gedeeld, toegankelijk is en begrijpelijk wordt gemaakt voor het publiek. Om de houding en het gedrag in overeenstemming te brengen met de Woo gaan investeren in bewustwordingsprogramma's en trainingen. Daarnaast is het van belang dat er een cultuur van vertrouwen en samenwerking heerst, waarin medewerkers zich veilig voelen om informatie te delen en kritische vragen te stellen.

Overig programmaplan

Overzicht lastenontwikkeling WOZ-waarde € 300.000	2023	2024	% Lasten-ontwikkeling
Onroerend zaakbelasting	€ 304	€ 323	6%
Rioolheffing	€ 139	€ 146	5%
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	14%
Totaal	**€ 739**	**€ 806**	**9%**

Algemene dekkingsmiddelen	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Treasury	-2.286	2.436	4.722
OZB-woningen	3.985	30.403	26.418
OZB niet-woningen	0	32.270	32.270
Belastingen overig	5	381	376
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0	542.349	542.349
Totaal	**1.704**	**607.839**	**606.135**

Overhead	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Overhead	81.658	3.923	-77.735
Totaal	**81.658**	**3.923**	**-77.735**

Heffing VPB	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Vennootschapsbelasting	600	0	-600
Totaal	**600**	**0**	**-600**

Onvoorzien	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Onvoorzien	1.000	0	-1.000
Totaal	**1.000**	**0**	**-1.000**

Deel 3 Financiële begroting

De financiële begroting is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

Overzicht van baten en lasten per programma
In het overzicht van baten en lasten wordt aangegeven tot welke bedragen de raad het college autoriseert door middel van het vaststellen van de begroting per programma.

Overzicht van geraamde incidentele baten en lasten
Tot de incidentele baten en lasten worden de lasten en baten gerekend die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen. Ook de post onvoorzien wordt tot de incidentele lasten gerekend.

Financiële Staten
- Geprognosticeerde balans;
- Verloop van reserves en voorzieningen;
- EMU-saldo 2024;
- Overzicht van geraamde baten en lasten per taakveld.

Vanuit het Besluit begroting en verantwoording (BBV) is ten behoeve van de onderlinge vergelijkbaarheid van gemeenten voorgeschreven om een taakveldenbegroting op te stellen.

Mutaties circulaires Gemeentefonds

Overzicht van baten en lasten per programma

		Lasten						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		218.629	219.679	232.969	227.554	224.404	225.389	226.417
Totaal		218.629	219.679	232.969	227.554	224.404	225.389	226.417
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	92.278	100.547	92.993	106.407	103.615	102.151	102.406
S01	Veiligheid	22.864	22.205	26.939	29.433	27.886	25.757	24.630
S02	Bereikbaarheid	21.574	29.718	31.485	33.080	30.692	31.401	31.756
S03	Economie	8.082	9.375	10.664	9.769	8.633	8.148	7.779
S04	Onderwijs	23.516	24.592	25.947	27.504	28.575	29.471	29.194
S05	Cultuur	36.171	38.750	44.042	41.509	40.688	40.655	45.355
S06	Participatie en armoedebestrijding	169.591	164.795	163.696	165.248	166.785	168.454	166.242
S07	Zorg	63.584	64.375	66.178	66.822	61.245	65.148	65.959
S08	Welzijn en inclusie	37.900	27.579	52.783	32.301	32.476	31.180	29.502
S09	Gezondheid en sport	25.265	24.684	25.316	29.048	25.567	25.304	25.119
S10	Klimaat, energie en milieu	5.912	5.663	15.841	22.677	17.975	15.644	14.770
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	25.993	51.668	64.001	49.142	46.829	32.015	23.250
S12	Wonen en leefomgeving	37.711	52.517	53.752	51.819	50.654	50.783	50.959
Totaal		570.442	616.469	673.638	664.758	641.621	626.111	616.920
Eindtotaal		789.071	836.148	906.607	898.473	869.610	850.141	839.402

		Baten						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma's								
WIJK		25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Totaal		25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	587.497	559.387	571.176	615.647	619.106	580.465	573.165
S01	Veiligheid	5.142	2.289	5.890	5.442	4.409	2.282	2.282
S02	Bereikbaarheid	7.263	9.529	9.532	9.488	9.442	9.396	9.351
S03	Economie	1.239	1.222	1.257	1.755	1.600	1.600	1.755
S04	Onderwijs	4.845	2.417	3.681	2.951	2.951	2.951	2.951
S05	Cultuur	8.059	7.524	8.707	8.872	8.423	8.423	8.423
S06	Participatie en armoedebestrijding	114.865	114.470	109.871	112.324	114.414	117.300	120.027
S07	Zorg	5.290	2.898	2.786	2.481	2.481	3.921	3.881
S08	Welzijn en inclusie	13.831	1.784	23.055	2.670	2.670	2.670	2.670
S09	Gezondheid en sport	5.589	3.398	3.690	3.778	3.778	3.717	3.717
S10	Klimaat, energie en milieu	1.224	1.032	10.529	11.337	7.236	4.659	8.786
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	16.572	45.341	52.497	39.661	42.629	33.303	22.085
S12	Wonen en leefomgeving	43.483	42.178	43.039	45.333	46.276	47.198	47.285
Totaal		814.899	793.468	845.711	861.739	865.414	817.884	806.378
Eindtotaal		840.894	819.763	873.291	891.298	894.627	847.063	835.525

		Exploitatieresultaat						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		192.634	193.384	205.390	197.994	195.191	196.209	197.270
Totaal		192.634	193.384	205.390	197.994	195.191	196.209	197.270
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	-495.219	-458.840	-478.183	-509.240	-515.491	-478.314	-470.759
S01	Veiligheid	17.722	19.916	21.049	23.991	23.477	23.475	22.348
S02	Bereikbaarheid	14.311	20.189	21.953	23.592	21.250	22.005	22.405
S03	Economie	6.844	8.153	9.407	8.014	7.034	6.548	6.024
S04	Onderwijs	18.671	22.175	22.265	24.554	25.625	26.520	26.243
S05	Cultuur	28.112	31.227	35.335	32.637	32.265	32.232	36.932
S06	Participatie en armoedebestrijding	54.726	50.326	53.825	52.924	52.371	51.154	46.215
S07	Zorg	58.293	61.477	63.391	64.341	58.763	61.227	62.078
S08	Welzijn en inclusie	24.069	25.796	29.728	29.631	29.806	28.510	26.832
S09	Gezondheid en sport	19.676	21.286	21.626	25.270	21.789	21.587	21.402
S10	Klimaat, energie en milieu	4.688	4.631	5.313	11.339	10.739	10.986	5.984
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	9.421	6.327	11.504	9.481	4.200	-1.287	1.164
S12	Wonen en leefomgeving	-5.772	10.339	10.713	6.485	4.378	3.585	3.674
Totaal		-244.457	-177.000	-172.073	-196.980	-223.793	-191.773	-189.458
Eindtotaal		-51.823	16.385	33.316	7.175	-25.017	3.078	3.877

		Toevoegingen aan reserves						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Totaal		6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	52.002	3.904	4.942	298	18.258	298	298
S01	Veiligheid	805	73	78	78	78	78	78
S02	Bereikbaarheid	8.936	13.742	15.162	11.494	11.569	11.392	11.271
S03	Economie	358	50	50	50	50	50	50
S04	Onderwijs	9.767	8.545	9.547	9.179	9.753	8.395	8.400
S05	Cultuur	4.282	3.204	3.451	3.567	1.040	1.040	1.040
S06	Participatie en armoedebestrijding	4.543	554	554	0	0	0	0
S07	Zorg	21.275	1.082	1.082	3.020	4.417	811	0
S08	Welzijn en inclusie	3.406	1.100	1.708	570	570	570	70
S09	Gezondheid en sport	773	418	431	431	431	431	431
S10	Klimaat, energie en milieu	7.103	10.000	10.715	38	0	0	0
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	5.107	10.000	11.436	25.134	4.345	7.315	5.559
S12	Wonen en leefomgeving	8.680	16.097	15.787	9.657	1.162	591	91
Totaal		127.036	68.768	74.943	63.517	51.672	30.971	27.288
Eindtotaal		133.264	75.388	81.659	65.233	53.388	32.688	29.029

		Ontrekkingen aan reserves						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		6.009	917	12.981	718	793	572	410
Totaal		6.009	917	12.981	718	793	572	410
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	52.002	56.594	59.236	12.074	251	8.192	2.739
S01	Veiligheid	805	397	1.136	572	400	404	50
S02	Bereikbaarheid	8.936	14.848	15.777	12.416	11.137	10.889	10.798
S03	Economie	358	0	0	200	0	0	0
S04	Onderwijs	9.767	7.913	8.039	8.343	9.354	9.733	10.124
S05	Cultuur	4.282	832	4.127	13.432	765	923	791
S06	Participatie en armoedebestrijding	4.543	0	3.833	642	0	0	0
S07	Zorg	21.275	81	996	1.253	680	898	3.016
S08	Welzijn en inclusie	3.406	200	3.618	124	535	538	535
S09	Gezondheid en sport	773	553	846	474	555	460	358
S10	Klimaat, energie en milieu	7.103	40	254	556	962	1.215	1.215
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	5.107	5.807	11.835	12.324	0	0	0
S12	Wonen en leefomgeving	8.680	3.591	5.507	8.379	2.539	1.941	2.873
Totaal		99.298	90.855	115.205	70.790	27.179	35.194	32.497
Eindtotaal		105.307	91.772	128.186	72.407	28.372	35.766	32.907

		Saldo Totaal						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		192.852	199.087	199.125	198.992	196.114	197.354	198.602
Totaal		192.852	199.087	199.125	198.992	196.114	197.354	198.602
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	-486.738	-511.530	-532.476	-521.016	-497.484	-486.208	-473.200
S01	Veiligheid	17.441	19.592	19.990	23.497	23.155	23.148	22.376
S02	Bereikbaarheid	15.127	19.083	21.338	22.670	21.683	22.507	22.878
S03	Economie	6.488	8.203	9.457	7.864	7.084	6.598	6.074
S04	Onderwijs	18.553	22.807	23.773	25.390	26.023	25.183	24.519
S05	Cultuur	27.508	33.599	34.659	22.772	32.540	32.349	37.181
S06	Participatie en armoedebestrijding	52.275	50.880	50.546	52.282	52.371	51.154	46.215
S07	Zorg	78.741	62.478	63.477	66.109	62.501	61.141	59.062
S08	Welzijn en inclusie	25.459	26.696	27.818	30.078	29.842	28.542	26.368
S09	Gezondheid en sport	19.465	21.151	21.210	25.226	21.665	21.557	21.475
S10	Klimaat, energie en milieu	5.049	14.591	15.773	10.822	9.777	9.770	4.769
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	7.220	10.520	11.105	22.291	8.545	6.028	6.723
S12	Wonen en leefomgeving	-3.306	22.844	20.993	7.763	3.001	2.235	892
Totaal		-216.718	-199.087	-212.335	-204.253	-199.300	-195.995	-194.667
Eindtotaal		-23.866	0	-13.211	0	0	0	0

Overzicht structureel begrotingssaldo

Structureel saldo

In de onderstaande tabel is te zien hoe het structureel saldo van deze begroting is opgebouwd.

Structureel begrotingssaldo	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Saldo baten en lasten	-7.175	25.017	-3.078	-3.877
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-3.764	-7.057	-4.886	1.390
Saldo na bestemming	**-10.939**	**17.960**	**-7.964**	**-2.488**
Waarvan incidenteel	-36.671	-10.293	-12.128	-2.600
Structureel begrotingssaldo	**24.772**	**28.253**	**4.165**	**112**

In de onderstaande tabel is te zien hoe het structurele saldo zich heeft ontwikkeld ten opzichte van het structurele saldo van de Begroting 2023.

Verloop structureel saldo	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Structureel saldo Begroting 2023	30.629	34.904	9	9
Structureel saldo Perspectiefnota 2024	-4.566	-3.839	7.317	-10.275
Aanvullend op perspectiefnota				
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen	9.173	8.884	8.017	22.832
Een DUURZAAM Arnhem	-818	-411	150	-446
Een GROEN Arnhem	-5	-241	-660	-1.159
Een KANSRIJK Arnhem	-3.902	-4.647	-3.661	-818
Een VERBONDEN Arnhem	155	10	292	-2.635
Jaarlijkse bijstellingen	-4.933	-6.408	-7.300	-7.395
Totaal aanvullend op perspectiefnota	***-330***	***-2.812***	***-3.162***	***10.378***
Structureel saldo Begroting 2024	**25.732**	**28.252**	**4.164**	**112**

In de Perspectiefnota werd een structureel tekort van € 10,3 miljoen gerapporteerd. Dit werd met name veroorzaakt door het 'ravijn' in de gemeentefondsuitkering. Zoals in hoofdstuk 2 Ontwikkelingen in het financieel kader is toegelicht, is er niet langer sprake van een diep ravijn zoals zichtbaar is in het structurele saldo van het gemeentefonds en de overige Rijksontwikkelingen. Met de mutaties aanvullend op de perspectiefnota die in deze Begroting zijn opgenomen, is het structurele begrotingstekort gedicht en is de Begroting 2024 structureel sluitend.

In de tabellen in hoofdstuk 2 is bij de afzonderlijke ontwikkelingen met een "S" aangegeven dat het een structurele ontwikkeling betreft en met een "I" dat het een incidentele ontwikkeling betreft. De incidentele ontwikkelingen uit de Perspectiefnota zijn daarin toegelicht. In hoofdstuk 2 zijn deze incidentele ontwikkelingen toegelicht aanvullend op de perspectiefnota toegelicht.

Geprognosticeerde balans 2024-2027

Activa	2024	2025	2026	2027
Vaste Activa				
Immateriële vaste activa	**9.573**	**9.256**	**8.940**	**8.624**
Materiële vaste activa	**696.676**	**692.204**	**690.008**	**665.622**
Investeringen met een economisch nut	606.703	603.914	603.371	583.065
Investeringen met een maatschappelijk nut	74.972	73.299	71.656	67.586
Gronden uitgegeven in erfpacht	15.001	14.991	14.981	14.971
Financiële vaste activa	**38.647**	**35.294**	**32.339**	**32.189**
Financiële vaste activa: Kapitaalverstrekkingen	4.742	4.742	4.742	4.742
Financiële vaste activa: Leningen	23.821	20.618	17.813	17.813
Financiële vaste activa: Uitzettingen > 1 jaar	10.084	9.934	9.784	9.634
Totaal Vaste Activa	**744.896**	**736.754**	**731.287**	**706.435**
Vlottende Activa				
Voorraden	**42.814**	**60.084**	**69.907**	**60.155**
Uitzettingen < 1 jaar	**60.000**	**60.000**	**60.000**	**60.000**
Liquide middelen	**500**	**500**	**500**	**500**
Overlopende activa	**75.000**	**75.000**	**75.000**	**75.000**
Totaal Vlottende Activa	**178.314**	**195.584**	**205.407**	**195.655**
Totaal Activa	**923.211**	**932.338**	**936.694**	**902.089**

Passiva	2024	2025	2026	2027
Vaste Passiva				
Eigen vermogen	**222.690**	**247.707**	**244.629**	**240.751**
Voorzieningen	**11.187**	**11.187**	**11.187**	**11.187**
Schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar	**576.413**	**565.753**	**589.870**	**562.590**
Totaal Vaste Passiva	**810.290**	**824.647**	**845.685**	**814.529**
Vlottende Passiva				
Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	**37.920**	**32.691**	**16.008**	**12.561**
Overlopende passiva	**75.000**	**75.000**	**75.000**	**75.000**
Totaal Vlottende Passiva	**112.920**	**107.691**	**91.008**	**87.561**
Totaal Passiva	**923.211**	**932.338**	**936.694**	**902.089**

Reserves en voorzieningen

Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per 01-01-2023	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2023 / 01-01-2024	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2024 / 01-01-2025	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2025 / 01-01-2026	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2026 / 01-01-2027	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2027 / 01-01-2028
																Bedragen € 1.000
Algemene Reserve (AR)	81.963	927	37.725	45.165	0	10.939	34.226	17.960	0	52.186	0	7.964	44.222	0	2.488	41.735
Bestemmingsreserves (BR's)	194.416	80.732	90.447	184.700	65.233	61.469	188.464	35.429	28.372	195.521	32.688	27.802	200.407	29.029	30.419	199.017
Totaal Reserves	**276.378**	**81.659**	**128.172**	**229.865**	**65.233**	**72.407**	**222.690**	**53.388**	**28.372**	**247.707**	**32.688**	**35.766**	**244.629**	**29.029**	**32.907**	**240.751**
Totaal Voorzieningen	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
																Bedragen € 1.000
Arnhem Oost	0	2.500	0	2.500	2.500	0	5.000	0	0	5.000	0	0	5.000	0	0	5.000
Bedrijfsvoering	410	1.174	197	1.387	0	0	1.387	0	0	1.388	0	0	1.388	0	0	1.388
Bereikbaarheid	4.813	9.897	13.999	711	11.552	9.652	2.611	11.627	9.710	4.527	11.450	9.672	6.305	11.354	9.667	7.992
Beschermd en Weerbaar	4.006	0	0	4.006	0	168	3.838	0	395	3.443	0	395	3.048	0	395	2.653
Buitengewoon Beter	1.567	0	300	1.267	0	1.267	0									
Burgerberaden	0	600	0	600	0	0	600	0	0	600	0	0	600	0	0	600
Burgerinitiatieven sociaal domein	372	0	175	197	0	175	22	0	0	22	0	0	22	0	0	22
Burgerparticipatie	211	0	165	46	0	0	46	0	0	46	0	0	46	0	0	46
Cultureel vastgoed	8.156	2.412	257	10.311	2.527	12.838	0									
Duurzaam Arnhem	5.730	10.000	50	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680
Duurzaamheidsleningen	340	0	15	325	0	15	310	0	14	295	0	14	281	0	14	268
Energiearmoedefonds	8.528	5.000	8.528	5.000	0	400	4.600	0	400	4.200	0	0	4.200	0	0	4.200
Evenementen	702	50	0	752	50	200	602	50	0	652	50	0	702	50	0	752
Fractieondersteuning	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21
Gebiedsontwikkeling Kronenburg	0	3.042	0	3.042	123	2.113	1.052	68	0	1.120	43	0	1.163	33	0	1.195
Groenfonds	534	0	425	109	350	109	350	350	0	700	0	0	700	0	0	700
Grondexploitatie	19.909	0	5.600	14.309	488	0	14.797	2.277	0	17.073	7.272	0	24.346	5.526	0	29.872
Groot onderhoud en vervanging Openbare Ruimte	7.836	96	3.917	4.015	124	955	3.184	220	1.002	2.403	0	354	2.049	0	1.311	738
Huisvesting bijz doelgroepen				0	6.000	1.500	4.500	0	1.500	3.000	0	1.500	1.500	0	1.500	0
Inburgering, integratie en asiel	3.019	0	806	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
Jeugdfonds	6.591	1.000	350	7.241	0	963	6.279	0	463	5.816	0	350	5.466	0	0	5.466
Kapitaallasten	2.813	8.550	244	11.120	1.513	330	12.302	500	454	12.348	500	511	12.337	0	535	11.802
Klimaat en Energie	1.527	0	25	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502
Klimaatadaptatiefonds	0	12.500	1.000	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500
Omgevingslawaai	393	0	207	186	0	0	186	0	0	186	0	0	186	0	0	186
Onderwijs	25.088	9.428	7.814	26.702	9.059	8.237	27.525	9.633	9.295	27.863	8.276	9.583	26.555	8.280	10.074	24.762
Onderzoek Rekenkamer	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213
Participatie	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39
Plankosten stedelijke ontwikkeling	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552
Raad	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12
Revolverend fonds (duurzaamheid)	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680
Risico en beheer Arnhem Centraal	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469
Sociaal Economisch Fonds	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605
Solvabiliteit	19.504	0	19.504	0												
Spoorzone Oost				0	23.011	0	23.011	1.000	0	24.011	0	0	24.011	0	0	24.011
Stadsontwikkelingsfonds	0	10.000	0	10.000	0	9.801	199	1.000	0	1.199	0	0	1.199	0	0	1.199
Startersleningen	1.657	0	0	1.657	0	13	1.644	0	13	1.631	0	13	1.618	0	13	1.605
Strategische posities	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500
Taakmutaties Gemeentefonds-overlo	22.533	0	21.891	642	0	642	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Transformatie zorgbudgetten	976	0	281	695	0	498	197	0	0	197	0	0	197	0	0	197

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
Vastgoed	2.945	3.743	4.179	2.509	3.743	3.296	2.956	3.743	3.460	3.238	3.743	3.268	3.712	3.743	2.650	4.805
Volkshuisvesting	7.706	658	429	7.935	674	573	8.036	543	985	7.594	543	1.245	6.893	43	1.245	5.692
Voorstudies	0	0	0	0	500	0	500	0	0	500	0	0	500	0	0	500
Wijkfondsen	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129
WMO en jeugdzorg	25.924	82	0	26.006	3.020	6.815	22.211	4.417	680	25.948	811	898	25.861	0	3.016	22.845
Zuidelijke binnenstad	3.405	0	90	3.315	0	910	2.405	0	0	2.405	0	0	2.405	0	0	2.405
Totaal	**194.416**	**80.732**	**90.447**	**184.700**	**65.233**	**61.469**	**188.464**	**35.429**	**28.372**	**195.521**	**32.688**	**27.802**	**200.407**	**29.029**	**30.419**	**199.017**

Doelstelling per bestemmingsreserve.

Naam	**BR Huisvesting bijz. doelgroepen**
Doel	Dekking bieden voor het opstellen en uitvoeren van projecten om het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uit te breiden.

Naam	**BR Spoorzone Oost**
Doel	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Spoorzone Oost, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte (inclusief groen/park) en mobiliteit (inclusief duurzame bereikbaarheid gebied): dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten. - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve. - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Onderzoek Rekenkamer**
Doel	In het jaarbudget van de Rekenkamer is ruimte voor het uitvoeren van ongeveer twee grote onderzoeken per jaar. Echter, de Rekenkamer is de afgelopen jaren, mede door een actieve gemeenteraad, op ad-hoc basis verzocht aanvullende onderzoeken uit te voeren. Het karakter van dit soort onderzoeken in combinatie met de gewenste korte doorlooptijd noodzaken inhuur van externen. Toevoeging van onderbestedingen op het reguliere onderzoeksbudget en eventueel positief saldo op het product Rekenkamer geven Raad en Rekenkamer iets meer ruimte om snel en adequaat onderzoeken op te pakken.

Naam	**BR Raad**
Doel	Ervaringen in den lande wijzen uit dat de kosten voor het uitvoeren van een raadsonderzoek / enquête een veelvoud bedragen van het budget dat de Griffie jaarlijks hiervoor te besteden heeft van € 15.000. Zodoende wordt dit budget, voor zover het niet wordt aangewend, jaarlijks toegevoegd aan de bestemmingsreserve totdat het plafond (ingesteld op € 75.000) hiervoor is bereikt. Als er zich dan in enig jaar een raadsonderzoek wordt uitgevoerd, dan kan deze reserve hiervoor aangewend worden.

Naam	**BR Risico en beheer Arnhem Centraal**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient voor de beheerkosten van de transferhal, de kosten van het 2e deel van het ondergronds afvaltransportsysteem, dekking risico's met financiële tegenvallers en andere onverwachte ontwikkelingen binnen het project Arnhem Centraal.

Naam	**BR Solvabiliteit**
Doel	In de bestemmingsreserve wordt een buffer opgebouwd voor een robuustere financiële positie. Naast de algemene reserve die direct meetelt in de berekening van de beschikbare weerstandscapaciteit, vormt de BR Solvabiliteit een belangrijke bijdrage in de vergroting van het eigen vermogen.

Naam	**BR Fractie-ondersteuning**
Doel	Deze bestemmingsreserve wordt gebruikt ter dekking van de extra kosten die worden veroorzaakt door de afsplitsing van een fractie. Deze extra kosten worden voor 50% betaald uit de bestemmingsreserve en voor 50% uit een korting op de ondersteuning van de af te splitsen fractie en de oorspronkelijke fractie. Hierbij wordt voorkomen dat bij afsplitsingen de financiële gevolgen volledig bij de fracties worden neergelegd.

Naam	**BR Energiearmoedefonds**
Doel	Deze reserve dient om Arnhemmers die de energierekening niet kunnen betalen inkomensondersteuning te verlenen, in de vorm van een wintertoeslag.

Naam	**BR Wijkfondsen**
Doel	In uitzondering op reguliere begrotingsuitgangspunten is budgetoverheveling voor de wijkbudgetten naar een volgend jaar toegestaan. Jaarlijks wordt het surplus of tekort op de wijkbudgetten gestort respectievelijk onttrokken aan de reserve.

Naam	**BR Taakmutaties gemeentefonds-overloop**
Doel	Conform de spelregels gemeentefonds wordt bij elke toevoeging van nieuwe middelen (taakmutaties, decentralisatie- en integratie-uitkeringen) aan de raad voorgelegd of deze middelen ingezet mogen worden voor een onderliggend beleidsdoel of dat de middelen deel uitmaken van de algemene middelen in het gemeentefonds. In deze bestemmingsreserve worden nieuwe toegevoegde middelen aan het Gemeentefonds gereserveerd die gedurende het jaar niet aan de raad voorgelegd kunnen worden. Vooral van de nieuwe toevoegingen die bekend gemaakt zijn in de septembercirculaire en in de november/decembercirculaire is het niet altijd mogelijk om voor het einde van het jaar een raadsvoorstel met begrotingswijziging aan de raad voor te leggen. In het daarop volgende jaar doen de betreffende beleidsvelden een beroep op deze middelen via een raadsvoorstel en een begrotingswijziging, waarbij voorgesteld wordt de middelen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties gemeentefonds te onttrekken. Middelen die na een jaar nog niet via een raadsvoorstel geclaimd zijn voor uitvoering van een bepaald beleid, vallen vrij ten gunste van de Algemene Reserve. (Raadsbesluit 8 februari 2010). In 2010 is het doel van deze bestemmingsreserve uitgebreid ten behoeve van niet bestede budgetten die gereserveerd moeten blijven om bestaand beleid uit te voeren in volgende jaren (raadsbesluit 13 december 2010).

Naam	**BR Vastgoed**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om de kosten van onderhoud van het gemeentelijke vastgoed te egaliseren en om daarmee schommelingen in de jaarlijkse begroting tegen te gaan. De hoogte van deze reserve is gebaseerd op het 40-jarige Meerjarige OnderhoudsPlan (MJOP).

Naam	**BR Kapitaallasten**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient ter dekking van diverse kapitaallasten. Het bedrag van de dotatie is gelijk aan het bedrag van de investering. Het bedrag van de onttrekkingen is gelijk aan het bedrag van de afschrijvingen. Om ook de rentelasten te kunnen dekken wordt de reserve aangemerkt als een rentedragende reserve.

Naam	**BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg**
Doel	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Kronenburg, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte: dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten; - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve; - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Bedrijfsvoering**
Doel	In de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering kunnen voor- en nadelen op de totale bedrijfsvoering worden verwerkt. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan resultaten op de formatie en bezetting, de inhuur en frictiekosten voor afbouw formatie.

Naam	**BR Burgerinitiatieven Sociaal Domein**
Doel	Het stimuleren en organiseren van activiteiten om de betrokkenheid en invloed van inwoners en/of organisaties op hun wijk/buurt in Arnhem te vergroten.

Naam	**BR Wmo en Jeugdzorg**
Doel	De inkomsten en uitgaven op het beleidsveld Zorg zijn nog niet in evenwicht. Dit komt omdat gemeenten nog actief zijn met het ontwikkelen en uitvoeren van de transformatie van de zorg, nog in afwachting zijn van de hervormingsagenda Jeugd en de doorontwikkeling beschermd wonen en maatschappelijke opvang nog afwachten. Naast de dotatie vanuit de extra middelen jeugdzorg (2021-2025) worden de voordelen van het beleidsveld Zorg tijdelijk toegevoegd aan deze reserve, zodat extra maatregelen en (mogelijke) tekorten op het beleidsveld Zorg verrekend kunnen worden met deze reserve.

Naam	**BR Burgerparticipatie**
Doel	Dekking van de afspraken uit het addendum op het coalitieakkoord - Uitbreiding van de griffie met een communicatiemedewerker (2021-2022) - Verlenging bewonersondersteuning (2022) - pilot digitaal wijkpanel (2021)

Naam	**BR Inburgering, integratie en asiel**
Doel	Deze reserve is primair bestemd voor de voorbereidende taken op de nieuwe wet Inburgering die in 2022 ingaat en voor de doelen in het actieplan nieuwkomers. Met de nieuwe wet komen structurele middelen over en de reserve zal beschikbaar blijven tot één jaar na de invoering van de wet.

Naam	**BR Grondexploitatie**
Doel	Deze reserve heeft tot doel risico's in de grondexploitatie op te vangen. De gewenste en tevens maximale omvang wordt bepaald op basis van het benodigde weerstandsvermogen van het grondbedrijf. Het jaarresultaat van het grondbedrijf wordt aan deze reserve toegevoegd (totdat de maximale omvang is bereikt), dan wel onttrokken. Deze reserve wordt meegerekend in het weerstandsvermogen.

Naam	**BR Buitengewoon Beter**
Doel	De middelen uit deze bestemmingsreserve waren bedoeld ter financiering van de incidentele component van het Buiten Gewoon Beter Programma (€ 19,4 miljoen) voor de periode 2009-2016. Tevens is de bestemmingsreserve ontstaan om tempoverschillen in de uitvoering op te kunnen vangen. Het programma bestaat uit een scala aan meerjarige projecten. Bij een jaarovergang bleven op deze wijze de middelen beschikbaar voor het programma Buitengewoon Beter.

Naam	**BR Groot onderhoud en vervanging openbare ruimte**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om schommelingen op te vangen bij de besteding van exploitatiebudgetten voor groot onderhoud en vervanging in de openbare ruimte. Hierbij worden geen schotten gehanteerd tussen de verschillende onderwerpen (Riolering, Buitengewoon Beter, Wegen, Groen, Spelen, Bomen, Verkeersregelinstallaties, Civieltechnische Kunstwerken, Openbare Verlichting, Water). Hierdoor ontstaat flexibiliteit en kan beter worden geanticipeerd op de onderhoudsbehoefte in de stad.

Naam	**BR Bereikbaarheid**
Doel	Deze bestemmingsreserve heeft als doel het verbeteren van de bereikbaarheid van de binnenstad en het ontwikkelen van parkeervoorzieningen. Het exploitatiesaldo van parkeren wordt met deze reserve verrekend.

Naam	**BR Evenementen**
Doel	In de begroting is een budget van € 0,6 miljoen beschikbaar gesteld voor bijdragen in evenementen. De uitgaven worden gebruikt voor evenementen waarvan een groot deel al vastligt. Het overige deel is voor bijdragen welke op ad-hoc basis beschikbaar worden gesteld. Verschillen tussen werkelijkheid en budget worden met deze reserve verrekend.

Naam	**BR Sociaal Economisch Fonds**
Doel	Deze reserve is bestemd voor uitgaven in het kader van het faciliteren van economische stimuleringsprojecten. Verschillen tussen het jaarlijkse budget en werkelijke kosten worden met de reserve verrekend.

Naam	**BR Onderwijs**
Doel	Deze reserve heeft een dekkingsfunctie voor nieuwbouw- en renovatieprojecten in het basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs. Alle in de begroting vrijvallende middelen voor onderwijshuisvesting (door afnemende kapitaallasten en daling van andere onderwijshuisvestingslasten) worden aan deze reserve toegevoegd. Hierdoor blijven alle middelen die in de begroting zijn geraamd voor kapitaallasten onderwijs en voor overige onderwijshuisvestingsbudgetten beschikbaar voor onderwijshuisvesting.

Naam	**BR Cultureel Vastgoed**
Doel	De bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed (voorheen BR Cultuur in Rijnboog) dient ter dekking van kapitaallasten en andere eigenaarslasten van cultureel vastgoed in Arnhem. Eénmalige bijdragen, opbrengsten vertreklocaties en onderbesteding en vrijval van kapitaallasten worden gedoteerd aan deze bestemmingsreserve. Met ingang van de begroting 2021 heeft deze bestemmingsreserve nog uitsluitend betrekking op de vernieuwing van het Stadstheater Arnhem. De baten en lasten van de recente ver- c.q. nieuwbouw van Rozet, Musis, Focus Filmtheater en Museum Arnhem worden vanaf 2021 niet meer met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Participatie**
Doel	De bestemmingreserve is gevormd om diverse kosten op te kunnen vangen die samenhangen met de uitvoering van de participatiewet en het bereiken van de doelstellingen. Het re-integratiebudget staat onder druk. De door het Rijk verstrekte budgetten voor re-integratie zijn in aanloop naar invoering van de nieuwe wetgeving in 2015 sterk teruggelopen. Daarbij is tevens gekozen geen directe koppeling te maken tussen de financiering vanuit het Rijk en de Arnhemse begroting voor re-integratie (extra middelen worden niet automatisch toegevoegd aan het beleidsveld). De huidige re-integratiemiddelen zijn volledig nodig voor inzet op de doelgroep om de huidige ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Er is geen geld in de begroting voor doorontwikkeling beleid, onderzoeken of extra inspanningen binnen het programma participatie en armoedebestrijding. De reserve dient om incidentele kosten voor bijvoorbeeld doorontwikkeling op beleid of kosten voor onderzoek uit te betalen.

Naam	**BR Jeugdfonds**
Doel	Om het integraal Jeugdbeleid de komende jaren een impuls te geven worden de extra Jeugdmiddelen die niet binnen het beleidsveld Zorg ingezet worden (€ 6,59 miljoen in 2022, € 1 miljoen in de jaren 2023, 2024 en 2025), gedoteerd aan deze bestemmingsreserve. Het jeugdbeleid en daarmee de inzet van het jeugdfonds wordt stadsbreed en in samenhang met Arnhem Oost bezien. Extra inzet op Jeugd kan incidenteel gedekt worden uit deze reserve. Een eventueel overschot aan middelen in het jeugdfonds kan overgeheveld worden naar de BR WMO en Jeugdzorg.

Naam	**BR Transformatie Zorgbudgetten**
Doel	De bestemmingsreserve heeft als doel om nieuwe voorzieningen te financieren die voorkomen dat inwoners een beroep moeten doen op specialistische maatwerkvoorzieningen.

Naam	**BR Burgerberaden**
Doel	Het burgerberaad is een groep willekeurig gelote burgers die de gemeente adviseert. Loting zorgt voor een representatieve vertegenwoordiging van inwoners. Voor het organiseren van een aantal burgerberaden gedurende de raadsperiode 2022-2026 is € 600.000 aan deze BR toegevoegd.

Naam	**BR Beschermd en Weerbaar**
Doel	Arnhem ontvangt als centrumgemeente voor de regio's Arnhem en Achterhoek (tezamen 19 regiogemeenten) via de decentralisatie-uitkering Vrouwenopvang van het Rijk jaarlijks middelen ten behoeve van de bestrijding van huiselijk geweld en seksueel geweld, de uitvoering van de vrouwenopvang, en voor de uitvoering van de Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Het betreft hier wettelijke taken die zijn vastgelegd in het Rijksprogramma Geweld in afhankelijkheidsrelaties (GIA) en Geweld hoort nergens thuis (GHNT). De bestemmingsreserve dient om deze (regionale) middelen beschikbaar te houden voor de doelen en activiteiten die daarvoor zijn vastgelegd in de Regiovisie Samen Veilig 2019 - 2022 (aanpak Huiselijk Geweld en Kindermishandeling in de regio Arnhem en Achterhoek). Voor- en nadelige jaarrekeningresultaten op het regionale budget worden verrekend met de bestemmingsreserve.

Naam	**BR Duurzaamheidsleningen**
Doel	Ter dekking van de jaarlijkse beheerskosten en soms ook rentelasten van de duurzaamheidslening en Toekomstbestendigwonen lening (TWL) binnen de gemeente Arnhem. Deze leningen worden verstrekt voor maatregelen op het gebied van energiebesparing en duurzame opwek bij particuliere woningen en de TWL kan ook aanvullend gebruikt worden voor het levensloop bestendig maken van de woning.

Naam	**BR Klimaat en Energie**
Doel	De BR klimaat en energie is een egalisatiereserve, bedoeld om fluctuaties in de uitgaves die de veranderopgave klimaat en energie met zich meebrengt op te vangen. Het zorgt op deze manier voor dekking, van in de toekomst voorziene en noodzakelijke grote uitgaven, om de doelen van het NemiA programma te kunnen realiseren.

Naam	**BR Duurzaam Arnhem**
Doel	Het ondersteunen van investeringen in de stad die bijdragen aan een rechtvaardige transitie naar een klimaatneutraal, aardgasvrij en klimaatadaptief Arnhem. Met deze BR worden onder meer de doelstellingen van NEMiA ondersteund. Voor deze reserve gelden aparte kaders zoals vastgesteld in de raadsvergadering van 15 mei 2019.

Naam	**BR Volkshuisvesting**
Doel	Deze reserve is bestemd om schommelingen op te vangen bij de besteding van het budget dat beschikbaar is voor de inspanningen die bijdragen aan het behalen van de doelen op gebied van wonen. Deze doelen zijn vastgelegd in woonprincipes en in het volkshuisvestelijk kader.

Naam	**BR Plankosten stedelijke ontwikkeling**
Doel	Het egaliseren van fluctuaties in het uitgavenpatroon van het budget voor plankosten stedelijke ontwikkeling.
Naam	**BR Stadsontwikkelfonds**
Doel	Deze reserve wordt ingezet om onze ambities ten aanzien van de stedelijke ontwikkeling te kunnen realiseren of als cofinanciering voor middelen van andere overheden. Naast het borgen van de voortgang of versnelling van projecten, zijn deze middelen ook bedoeld voor onder andere het realiseren van meer sociale huurwoningen, maatschappelijke functies of vergroening van de openbare ruimte. Positieve resultaten van het grondbedrijf die vrij beschikbaar zijn nadat de reserves grondexploitatie conform de nota grondbeleid op het vereiste niveau zijn gebracht, worden toegevoegd aan de reserve Stadsontwikkelfonds. Bijdragen van projectontwikkelaars voor de realisatie van bovenwijkse voorzieningen worden ook toegevoegd aan deze reserve.
Naam	**BR Strategische Posities**
Doel	Deze reserve dient ter financiering van de verwachte kosten voor het beheren en onderhouden van een eigendomssituatie in een gebied (vooruitlopend op beslissingen om te gaan ontwikkelen) op te vangen. In de begroting is hiervoor een bedrag geraamd. Afwijkingen t.o.v. dat budget worden verrekend met deze reserve.
Naam	**BR Omgevingslawaai**
Doel	De gemeente Arnhem heeft deze middelen van het ministerie van Infrastructuur & Milieu (I&M) ontvangen en ze worden ingezet voor maatregelen om het omgevingslawaai terug te dringen, zoals door geluidarm asfalt op de hoofdinvalswegen van Arnhem (zoals Velperweg en Huissensestraat), investeringen in geluidsschermen langs het spoor en andere bronmaatregelen.
Naam	**BR Voorstudies**
Doel	De reserve is bedoeld om uitgaven te dekken uit voorstudies voordat een initiatief tot een project is verheven. Op het moment dat het project daadwerkelijk tot uitvoering komt vloeit de bijdrage die vanuit deze reserve is gedaan terug in de reserve. In de begroting is een bedrag geraamd voor kosten van voorstudies. Afwijkingen ten opzichte van de raming worden verrekend met deze reserve.
Naam	**BR Revolverendfonds (Duurzaam)**
Doel	Uit deze Revolverendfonds reserve worden duurzaamheidsleningen verstrekt volgens de al geldende 'Nadere regels duurzaamheidsleningen Arnhem 2016'. De leningen worden ten laste gebracht van de reserve en de aflossingen vloeien weer terug.
Naam	**BR Groenfonds**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om schommelingen op te vangen bij de besteding van het budget dat beschikbaar is voor het bomenbeleid, en voor andere groene investeringen in gebieden die dringend aan een impuls toe zijn. Opbrengsten uit herplantplicht voor bomen waarbij herplant ter plekke niet mogelijk of wenselijk is, worden toegevoegd aan deze reserve.
Naam	**BR Zuidelijke Binnenstad**
Doel	Deze reserve heeft een dekkingsfunctie t.b.v. de financiering van ruimtelijke plannen in de zuidelijke binnenstad.
Naam	**BR Arnhem Oost**
Doel	Deze reserve wordt ingezet ter dekking van uitvoeringsplannen in het kader van de Arnhem-Oost aanpak.
Naam	**BR Startersleningen**
Doel	De starterslening is bedoeld voor starters op de woningmarkt. Uit de reserve worden jaarlijkse beheerskosten en rentelasten van de startersleningen gedekt.
Naam	**BR Klimaatadaptatiefonds**
Doel	Deze reserve kan worden ingezet als dekking voor maatregelen voor klimaatadaptatie zoals het verminderen van verhardingen en het ontstenen van de openbare ruimte.

EMU-saldo 2024

Sinds 1999 bestaat de Economische en Monetaire Unie (EMU), die in Europa verantwoordelijk is voor het gezamenlijke monetaire beleid van de deelnemende landen. Deze EMU-landen zijn gehouden aan de –met elkaar afgesproken- eis om het begrotingstekort van de overheid niet te laten stijgen boven de 3% van het bruto binnenlands product (BBP). Deze grens van 3% geldt voor de gehele overheid, dus inclusief de gemeenten, provincies en waterschappen.
Europese afspraken over de realisatie van genoemde 3% zijn in Nederland vertaald in de wet Houdbare Overheidsfinanciën (wet Hof). Hierin is benadrukt dat Rijk en decentrale overheden gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de beheersing van het Nederlandse EMU-tekort. Eén van de uitwerkingen van de wet Hof is de verplichting voor decentrale overheden, waaronder gemeenten, in de begroting het EMU-saldo te presenteren, dat voortvloeit uit die begroting.
In Europees verband is afgesproken dat in verband met de uitzonderlijke omstandigheden, de bestrijding van de gevolgen van de coronacrisis, de afspraken over het EMU-saldo en de maximale EMU-schuld van landen (60% van het BBP) tijdelijk buiten werking worden gesteld. De verplichting uit de wet Hof voor gemeenten om het EMU-saldo te presenteren valt daar niet onder. Deze blijft overeind staan.
Het EMU-saldo wordt berekend op een manier die afwijkt van de manier waarop bij gemeenten het begrotingsresultaat wordt bepaald. Decentrale overheden zijn gehouden aan de regelgeving in het BBV, dat uitgaat van een stelsel van baten en lasten. Het zogenaamde EMU-saldo is een saldo van inkomsten en uitgaven (dus op kasbasis) en om dat te kunnen bepalen is bovenop het begrote saldo van lasten en baten een aanvullende berekening nodig. Uitgangspunt is het exploitatiesaldo vóór toevoegingen aan of dekking uit reserves vermeerderd met het saldo van investeringen -/- afschrijvingen
In het overzicht is het EMU-saldo berekend voor de jaren 2023 tot en met 2025, zoals dat voortvloeit uit deze begroting.

	Omschrijving	2023 x € 1000,- Volgens realisatie tot en met sept. 2023, aangevuld met raming resterende periode	2024 x € 1000,- Volgens begroting 2024	2025 x € 1000,- Volgens meerjarenraming in begroting 2025
1.	Exploitatiesaldo **vóór** toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-46.447	-9.555	23.210
2.	Mutatie (im)materiële vaste activa	-32.038	-28.184	-4.789
3.	Mutatie voorzieningen			
4.	Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)			
5.	Verwachte boekwinst/verlies bij de verkoop van financiële vaste activa en (im)materiële vaste activa, alsmede de afwaardering van financiële vaste activa			
Berekend EMU-saldo		**-14.409**	**18.629**	**27.999**

Mutaties in voorzieningen en in voorraden (inclusief GREX) lopen in Arnhem via de reguliere begroting en zijn dus al opgenomen in het exploitatiesaldo.

De vastgestelde macronorm voor de decentrale overheden (gemeenten, provincies en waterschappen) is niet verlaagd en bedraagt ook in 2024 0,4% van het BBP. Bij een begroot BBP van € 768,4 miljard betekent dat een bedrag van € 3,047 miljard. De decentrale overheden hebben in overleg bepaald dat van deze macronorm aan gemeenten een norm van 0,27% wordt toegewezen. De macronorm voor gemeenten zal dus € 2,064 miljard bedragen. De individuele referentiewaarde voor afzonderlijke gemeenten, zoals bekend gemaakt in de septembercirculaire, bedraagt voor de gemeente Arnhem € 32,762 miljoen. Hierbij moet worden opgemerkt dat de individuele referentiewaarde geen norm is in de zin dat die niet mag worden overschreden, maar een indicatie van het aandeel dat de gemeente mag hebben in het genoemde toegestane gezamenlijke EMU-tekort voor decentrale overheden van € 3,047 miljard.

Het verwachte EMU-tekort van 2023 van de gemeente overschrijdt niet het toegestane maximum. De overschrijding in 2023 wordt verklaard door het voorziene begrotingstekort (voor reserves), maar wordt deels gecompenseerd door vermindering van de begrote investeringen. Voor het jaar 2024 wordt geen overschrijding voorzien.

Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld

	Lasten						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	18.273	20.384	20.939	22.115	21.153	21.481	21.450
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	527	527	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	26.955	20.615	24.953	20.996	20.165	22.705	20.683
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	582	1.078	946	450	450	450	82
Begeleiding (WMO)	16.987	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	61	48	48	48	48	48	48
Beheer overige gebouwen en gronden	1.520	2.301	2.729	2.736	2.569	2.146	2.209
Belastingen overig	422	5	5	5	5	5	5
Beschermd wonen (WMO)	24.519	34.882	34.894	34.133	31.361	30.559	29.799
Bestuur	5.171	6.875	6.151	6.309	6.320	6.233	6.147
Burgerzaken	7.379	6.473	7.424	8.551	8.603	7.946	7.894
Crisisbeheersing en brandweer	13.539	14.008	14.028	16.197	16.039	16.037	16.027
Cultureel erfgoed	1.874	1.612	4.753	2.237	2.187	2.023	1.940
Cultuurpresentatie, -prod en -part	19.985	21.981	23.770	23.895	23.445	23.813	28.597
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	1.080	1.013	1.101	1.098	1.095	1.067	1.050
Economische ontwikkeling	4.254	4.770	6.344	5.634	5.326	5.124	4.814
Economische promotie (Arnhem promo)	3.247	3.527	3.374	3.685	2.857	2.573	2.882
Gesloten plaatsing	306	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	14.738	39.741	46.975	34.852	36.023	21.194	11.896
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	168.903	150.506	154.684	150.962	151.361	153.351	155.979
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.621	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.511	4.435	4.407	5.030	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	19.352	20.543	20.541	18.552	18.885	17.650	17.654
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	10.639	12.591	12.665	14.658	15.629	15.617	15.617
Media	9.276	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	9.054	9.837	23.457	29.632	22.200	19.870	18.995
Musea	5.748	5.932	6.072	6.279	6.174	6.174	6.174
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	20.584	19.733	22.134	21.971	21.737	21.265	20.393
Onderwijshuisvesting	20.561	22.591	22.260	24.707	25.447	26.428	26.844
Openb groen en (openlucht) recreatie	13.539	18.891	21.614	19.065	18.321	17.566	17.586
Openbaar vervoer	1.012	860	1.704	1.274	1.272	1.243	1.239
Openbare orde en veiligheid	10.921	10.746	15.366	15.691	13.802	11.674	10.558
Overhead	72.918	76.773	75.269	81.658	78.592	78.048	76.735
Overige baten en lasten	1.465	6.118	-105	6.588	7.374	7.406	7.776
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	3.155	4.071	4.473	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	2.710	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	2.802	3.985	3.985	3.985	3.985	3.985	3.985
Parkeren	9.487	10.429	10.805	12.778	12.137	12.039	12.084
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	12.239	12.853	13.183	13.371	13.499	13.055	13.373
Ruimtelijke ordening	3.389	4.226	4.770	3.570	3.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	37.403	29.094	51.151	33.996	32.366	32.290	30.848
Sportaccommodaties	5.294	4.863	4.977	4.845	4.911	4.914	4.736
Sportbeleid en activering	19.792	19.140	19.767	22.493	19.530	19.330	19.331
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.336	19.922	24.467	25.545	25.375	25.375	25.375
Treasury	-1.071	-1.707	-1.734	-2.286	-2.395	-2.031	-688
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	23.967	35.314	33.747	32.789	30.801	32.206	32.470
Volksgezondheid	7.334	7.995	7.688	8.745	8.152	8.075	7.975
Wonen en bouwen	7.074	8.983	9.970	10.143	9.721	10.025	9.852
WSW en beschut werk	35.842	33.306	36.530	36.782	36.650	33.220	30.168
Eindtotaal	789.071	836.148	906.607	898.473	869.610	850.141	839.402

	Baten						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	22.865	22.420	22.420	25.078	26.020	26.874	27.016
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	521.534	490.209	502.061	542.349	544.419	503.924	496.663
Arbeidsparticipatie	7.778	1.026	3.603	2.181	1.737	1.737	1.737
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	22	44	44	44	44	44	44
Begeleiding (WMO)	105	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	43	16	16	16	16	16	16
Beheer overige gebouwen en gronden	537	794	722	472	271	271	271
Belastingen overig	606	381	381	381	381	381	381
Beschermd wonen (WMO)	945	1.559	1.559	1.559	1.559	1.559	1.559
Bestuur	116	91	91	91	91	91	91
Burgerzaken	2.706	2.013	2.001	3.322	3.399	3.648	3.621
Crisisbeheersing en brandweer	1.679	1.276	1.358	1.444	1.444	1.444	1.444
Cultureel erfgoed	532	606	636	665	665	665	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	7.320	6.645	7.799	7.934	7.640	7.640	7.640
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	896	913	913	913	913	913	913
Economische ontwikkeling	95	137	51	149	149	149	149
Economische promotie (Arnhem promo)	1.121	1.041	1.162	1.562	1.407	1.407	1.562
Gesloten plaatsing	306	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	12.274	40.773	47.866	35.569	38.854	29.528	18.310
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	107.446	115.018	108.828	112.557	115.077	117.975	120.715
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	235	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	457	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	1.092	757	884	892	892	892	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.844	1.339	1.339	922	922	2.362	2.322
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	2.993	2.684	12.222	12.924	8.667	6.089	10.217
Musea	212	273	273	273	118	118	118
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	12.407	9.992	11.644	10.722	10.722	10.722	10.722
Onderwijshuisvesting	4.500	4.204	4.353	4.789	4.504	4.504	4.504
Openb groen en (openlucht) recreatie	621	737	1.598	859	859	872	872
Openbaar vervoer	1.308	1.314	1.314	1.314	1.314	1.314	1.314
Openbare orde en veiligheid	3.470	1.013	4.532	3.998	2.965	838	838
Overhead	3.402	4.106	4.142	3.923	3.894	3.858	3.846
Overige baten en lasten	543	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.195	0	-112	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	29.184	28.706	28.706	32.270	33.064	33.908	33.908
OZB Woningen	26.857	30.636	30.636	30.403	31.151	31.947	31.947
Parkeren	14.932	18.248	18.248	20.315	20.222	20.131	20.040
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	16.807	17.311	17.311	17.766	17.766	17.766	17.766
Ruimtelijke ordening	530	318	318	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	12.405	18	20.894	528	528	528	528
Sportaccommodaties	5.466	5.008	5.458	5.757	5.756	5.755	5.755
Sportbeleid en activering	1.653	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	2.010	2.436	2.436	2.436	2.436	2.436	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	1.441	616	619	577	577	577	577
Volksgezondheid	851	663	182	71	71	11	11
Wonen en bouwen	4.725	4.325	4.325	4.174	4.014	4.069	4.014
WSW en beschut werk	826	100	457	100	100	100	100
Eindtotaal	840.894	819.763	873.291	891.298	894.627	847.063	835.525

	Exploitatieresultaat						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	-4.591	-2.036	-1.481	-2.963	-4.867	-5.393	-5.567
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	-521.534	-489.682	-501.535	-542.349	-544.419	-503.924	-496.663
Arbeidsparticipatie	19.177	19.589	21.350	18.815	18.427	20.967	18.945
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	560	1.034	902	406	406	406	38
Begeleiding (WMO)	16.882	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	18	32	32	32	32	32	32
Beheer overige gebouwen en gronden	982	1.507	2.007	2.265	2.298	1.875	1.938
Belastingen overig	-184	-376	-376	-376	-376	-376	-376
Beschermd wonen (WMO)	23.574	33.323	33.335	32.574	29.801	29.000	28.239
Bestuur	5.055	6.784	6.060	6.218	6.228	6.142	6.056
Burgerzaken	4.673	4.460	5.424	5.228	5.204	4.298	4.273
Crisisbeheersing en brandweer	11.860	12.732	12.670	14.753	14.595	14.593	14.583
Cultureel erfgoed	1.342	1.006	4.117	1.571	1.521	1.358	1.274
Cultuurpresentatie, -prod en -part	12.665	15.336	15.971	15.960	15.805	16.173	20.957
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	184	100	188	185	182	154	137
Economische ontwikkeling	4.159	4.633	6.293	5.485	5.177	4.975	4.665
Economische promotie (Arnhem promo)	2.125	2.486	2.212	2.123	1.450	1.166	1.321
Gesloten plaatsing	0	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	2.464	-1.032	-892	-717	-2.831	-8.334	-6.414
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	61.457	35.488	45.856	38.405	36.285	35.377	35.265
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.386	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.054	4.435	4.407	5.030	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	18.260	19.785	19.658	17.660	17.994	16.758	16.763
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	8.795	11.252	11.326	13.736	14.707	13.255	13.295
Media	9.276	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	6.061	7.153	11.235	16.708	13.534	13.780	8.778
Musea	5.537	5.660	5.799	6.006	6.056	6.056	6.056
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.177	9.741	10.490	11.249	11.015	10.544	9.671
Onderwijshuisvesting	16.061	18.387	17.907	19.918	20.943	21.924	22.340
Openb groen en (openlucht) recreatie	12.918	18.154	20.016	18.206	17.462	16.694	16.714
Openbaar vervoer	-296	-454	389	-40	-43	-72	-75
Openbare orde en veiligheid	7.451	9.733	10.834	11.693	10.837	10.837	9.720
Overhead	69.516	72.667	71.127	77.736	74.699	74.190	72.889
Overige baten en lasten	921	6.118	-105	6.588	7.374	7.406	7.776
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.960	4.071	4.585	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	-26.474	-28.706	-28.706	-32.270	-33.064	-33.908	-33.908
OZB Woningen	-24.055	-26.651	-26.651	-26.418	-27.166	-27.962	-27.962
Parkeren	-5.446	-7.819	-7.442	-7.537	-8.086	-8.091	-7.956
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	-4.567	-4.459	-4.129	-4.396	-4.268	-4.711	-4.394
Ruimtelijke ordening	2.860	3.909	4.452	3.570	3.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	24.998	29.076	30.257	33.468	31.839	31.763	30.321
Sportaccommodaties	-172	-145	-481	-912	-844	-841	-1.018
Sportbeleid en activering	18.138	19.140	19.767	22.493	19.530	19.330	19.331
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.336	19.922	24.467	25.545	25.375	25.375	25.375
Treasury	-3.082	-4.143	-4.170	-4.722	-4.831	-4.467	-3.124
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	22.525	34.698	33.128	32.211	30.224	31.629	31.893
Volksgezondheid	6.482	7.332	7.506	8.675	8.082	8.064	7.964
Wonen en bouwen	2.348	4.658	5.645	5.969	5.707	5.956	5.838
WSW en beschut werk	35.016	33.206	36.073	36.682	36.550	33.120	30.068
Eindtotaal	-51.823	16.385	33.316	7.175	-25.017	3.078	3.877

	Toevoegingen aan de reserve						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	490	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	10.088	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	1.190	554	554	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	3.000	2.500	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	7.986	0	0	3.020	4.417	811	0
Bestuur	0	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	750	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	73	73	78	78	78	78	78
Cultureel erfgoed	904	291	323	323	323	323	323
Cultuurpresentatie, -prod en -part	3.377	2.913	3.148	3.263	736	736	736
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	358	50	50	50	50	50	50
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	-114	0	30	2.123	2.345	7.315	5.559
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	3.022	5.000	5.000	0	0	0	0
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	12.530	1.082	1.082	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	2.976	0	40	40	40	40	40
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	10.469	10.001	10.715	38	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	174	74	95	95	95	95	95
Onderwijshuisvesting	10.086	8.853	9.893	9.524	10.098	8.741	8.745
Openb groen en (openlucht) recreatie	1.828	12.500	12.600	442	350	0	0
Openbaar vervoer	669	0	0	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	732	0	0	0	0	0	0
Overhead	924	284	297	297	297	297	297
Overige baten en lasten	40.480	620	1.545	0	17.960	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	201	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	7.111	10.562	10.560	11.271	11.347	11.172	11.076
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	599	553	144	172	268	48	48
Ruimtelijke ordening	767	10.000	11.406	23.011	2.000	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	572	1.100	2.404	667	667	667	167
Sportaccommodaties	673	658	748	748	748	748	748
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	380	0	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	6.950	3.983	5.404	1.026	1.025	1.024	1.023
Volksgezondheid	534	194	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	3.199	3.043	3.043	9.043	543	543	43
WSW en beschut werk	3.285	0	0	0	0	0	0
Eindtotaal	133.264	75.388	81.659	65.233	53.388	32.688	29.029

Onttrekkingen aan de reserve							
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	0	0	490	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	75	527	527	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	3.880	0	944	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	718	2.836
Bestuur	21	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	999	303	1.079	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	60	47	54	54	50	54	50
Cultureel erfgoed	918	219	2.906	227	291	257	224
Cultuurpresentatie, -prod en -part	3.919	612	1.248	13.208	504	669	570
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	313	0	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	400	0	0	200	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	3.362	0	27	1.013	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	3.336	0	11.781	400	400	0	0
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	99	81	237	498	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	650	0	2.386	22	448	412	420
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	180	180	180	180
Media	50	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	10.191	248	3.828	556	962	1.215	1.215
Musea	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	73	44	205	79	58	148	26
Onderwijshuisvesting	10.329	8.237	8.536	8.504	9.723	9.867	10.235
Openb groen en (openlucht) recreatie	1.427	2.691	3.476	534	437	297	1.254
Openbaar vervoer	386	25	494	25	25	0	0
Openbare orde en veiligheid	1.025	350	1.082	518	350	350	0
Overhead	1.096	162	203	1.119	235	212	235
Overige baten en lasten	41.529	55.761	57.421	11.114	0	7.964	2.488
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	540	0	201	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	5.490	8.513	9.002	8.417	8.611	8.377	8.344
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	700	859	449	289	545	56	30
Ruimtelijke ordening	254	5.600	7.149	11.311	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	2.409	216	1.372	1.198	719	215	271
Sportaccommodaties	1.115	629	634	495	578	589	402
Sportbeleid en activering	85	85	85	197	197	85	85
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	380	75	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	6.463	6.310	6.623	3.974	2.501	2.545	2.487
Volksgezondheid	252	212	417	0	0	0	0
Wonen en bouwen	1.002	41	2.051	7.556	1.556	1.556	1.556
WSW en beschut werk	2.861	0	2.898	642	0	0	0
Eindtotaal	105.307	91.772	128.186	72.407	28.372	35.766	32.907

	Exploitatieresultaat						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	-4.101	-2.036	-1.971	-2.963	-4.867	-5.393	-5.567
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	-511.522	-490.209	-502.061	-542.349	-544.419	-503.924	-496.663
Arbeidsparticipatie	16.488	20.143	20.960	18.815	18.427	20.967	18.945
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	560	1.034	902	406	406	406	38
Begeleiding (WMO)	16.882	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	18	32	32	32	32	32	32
Beheer overige gebouwen en gronden	982	4.507	4.507	2.265	2.298	1.875	1.938
Belastingen overig	-184	-376	-376	-376	-376	-376	-376
Beschermd wonen (WMO)	31.561	33.323	33.335	35.594	34.218	29.093	25.403
Bestuur	5.034	6.784	6.060	6.218	6.228	6.142	6.056
Burgerzaken	4.425	4.157	4.345	5.228	5.204	4.298	4.273
Crisisbeheersing en brandweer	11.873	12.758	12.694	14.777	14.623	14.617	14.611
Cultureel erfgoed	1.328	1.078	1.534	1.667	1.554	1.424	1.374
Cultuurpresentatie, -prod en -part	12.123	17.637	17.870	6.015	16.037	16.241	21.123
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	184	100	188	185	182	154	137
Economische ontwikkeling	3.846	4.633	6.293	5.485	5.177	4.975	4.665
Economische promotie (Arnhem promo)	2.083	2.536	2.262	1.973	1.500	1.216	1.371
Gesloten plaatsing	0	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	-1.012	-1.032	-889	393	-487	-1.019	-855
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	61.142	40.488	39.076	38.005	35.885	35.377	35.265
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.386	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	14.485	5.436	5.252	4.532	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	20.586	19.785	17.311	17.677	17.585	16.385	16.383
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	8.795	11.252	11.326	13.556	14.527	13.075	13.115
Media	9.226	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	6.339	16.907	18.121	16.190	12.572	12.565	7.564
Musea	5.537	5.660	5.799	6.006	6.056	6.056	6.056
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.278	9.771	10.379	11.265	11.052	10.490	9.739
Onderwijshuisvesting	15.819	19.003	19.264	20.939	21.318	20.798	20.850
Openb groen en (openlucht) recreatie	13.318	27.963	29.139	18.114	17.375	16.397	15.460
Openbaar vervoer	-12	-479	-104	-65	-68	-72	-75
Openbare orde en veiligheid	7.158	9.383	9.752	11.175	10.487	10.487	9.720
Overhead	69.344	72.789	71.222	76.914	74.761	74.275	72.951
Overige baten en lasten	-128	-49.023	-55.982	-4.525	25.335	-557	5.288
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.622	4.071	4.384	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	-26.474	-28.706	-28.706	-32.270	-33.064	-33.908	-33.908
OZB Woningen	-24.055	-26.651	-26.651	-26.418	-27.166	-27.962	-27.962
Parkeren	-3.825	-5.770	-5.884	-4.683	-5.349	-5.297	-5.223
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	-4.668	-4.764	-4.434	-4.512	-4.545	-4.719	-4.376
Ruimtelijke ordening	3.373	8.309	8.709	15.270	5.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	23.162	29.960	31.290	32.937	31.786	32.215	30.216
Sportaccommodaties	-613	-116	-366	-659	-674	-683	-672
Sportbeleid en activering	18.053	19.056	19.682	22.296	19.333	19.245	19.246
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.716	19.922	24.087	25.470	25.375	25.375	25.375
Treasury	-3.082	-4.143	-4.170	-4.722	-4.831	-4.467	-3.124
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	23.013	32.370	31.909	29.263	28.748	30.108	30.429
Volksgezondheid	6.764	7.314	7.089	8.675	8.082	8.064	7.964
Wonen en bouwen	4.546	7.660	6.637	7.456	4.694	4.943	4.325
WSW en beschut werk	35.441	33.206	33.175	36.040	36.550	33.120	30.068
Eindtotaal	-23.866	0	-13.211	0	0	0	0

Overzicht taakvelden per programma (lasten)

	Lasten						
	S00	S01	S02	S03	S04	S05	S06
	Bestuur Dienstverlening en financiën	Veiligheid	Bereikbaarheid	Economie	Onderwijs	Cultuur	Patricipatie en armoedebestrijding
Bedragen x € 1.000							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	7.652
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	450	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	2.736	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	5	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	6.309	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	8.551	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	16.197	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	2.227	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	23.717	0
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	5.634	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	3.685	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	126.509
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	9.286	0
Milieubeheer	52	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	6.279	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	8.966	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	18.539	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	1.274	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	13.236	0	0	0	0	0
Overhead	79.465	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	6.588	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	3.985	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	9.140	0	0	0	0
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	402	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	-2.286	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	600	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	22.666	0	0	0	0
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	31.086
Eindtotaal	106.407	29.433	33.080	9.769	27.504	41.509	165.248

	Lasten						
	S07	S08	S09	S10	S11	S12	TOT
	Zorg	Welzijn en Inclusie	Gezondheid en Sport	Klimaat energie en millieu	Ruimtelijke ontwikkeling	Wonen en leefomgeving	Totaal Stad
Afval	0	0	0	0	0	15.351	15.351
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	3.498	0	0	0	0	11.150
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	450
Begeleiding (WMO)	247	0	0	0	0	0	247
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	48	0	0	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	2.736
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	5
Beschermd wonen (WMO)	18.917	0	0	0	0	0	18.917
Bestuur	0	0	0	0	0	0	6.309
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	8.551
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	16.197
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	2.227
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	23.717
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	1.098	1.098
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	5.634
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	3.685
Gesloten plaatsing	297	0	0	0	0	0	297
Gezinsgericht	1.115	0	0	0	0	0	1.115
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	34.852	0	34.852
Huishoudelijke hulp (WMO)	3.102	0	0	0	0	0	3.102
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	126.509
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	221	0	0	0	0	0	221
Jeugdbescherming	650	0	0	0	0	0	650
Jeugdhulp begeleiding	331	0	0	0	0	0	331
Jeugdhulp behandeling	486	0	0	0	0	0	486
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	277	0	0	0	0	0	277
Jeugdhulp met verblijf overig	4.979	0	0	0	0	0	4.979
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.457	0	0	0	0	0	2.457
Jeugdreclassering	193	0	0	0	0	0	193
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	18.542	0	0	0	0	18.542
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.619	0	0	0	0	0	1.619
Media	0	0	0	0	0	0	9.286
Milieubeheer	0	0	0	22.677	6.747	0	29.476
Musea	0	0	0	0	0	0	6.279
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	8.966
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	18.539
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	14.079	14.079
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	1.274
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	13.236
Overhead	0	0	0	0	0	0	79.465
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	6.588
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	2.381	0	0	0	0	0	2.381
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	3.985
Parkeren	0	0	0	0	0	0	9.140
Pleegzorg	1.040	0	0	0	0	0	1.040
Riolering	0	0	0	0	0	13.371	13.371
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	3.320	0	3.320
Samenkracht en burgerparticipattie	5.651	7.257	0	0	0	0	13.311
Sportaccommodaties	0	0	3.507	0	0	0	3.507
Sportbeleid en activering	0	0	16.879	0	0	0	16.879
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	22.486	3.003	0	0	0	0	25.489
Treasury	0	0	0	0	0	0	-2.286
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	600
Verkeer en vervoer	0	0	0	0	0	2.000	24.666
Volksgezondheid	0	0	8.614	0	0	0	8.614
Wonen en bouwen	0	0	0	0	4.223	5.920	10.143
WSW en beschut werk	372	0	0	0	0	0	31.458
Eindtotaal	66.822	32.301	29.048	22.677	49.142	51.819	664.758

	Lasten	
	TOTAAL	TOTAAL
	Wijk	Lasten
Afval	6.765	22.115
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0
Arbeidsparticipatie	9.846	20.996
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	450
Begeleiding (WMO)	19.707	19.954
Begraafplaatsen en crematoria	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	2.736
Belastingen overig	0	5
Beschermd wonen (WMO)	15.217	34.133
Bestuur	0	6.309
Burgerzaken	0	8.551
Crisisbeheersing en brandweer	0	16.197
Cultureel erfgoed	9	2.237
Cultuurpresentatie, -prod en -part	178	23.895
Dagbesteding (WMO)	2.233	2.233
Economische havens en waterwegen	0	1.098
Economische ontwikkeling	0	5.634
Economische promotie (Arnhem promo)	0	3.685
Gesloten plaatsing	537	835
Gezinsgericht	2.015	3.130
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	34.852
Huishoudelijke hulp (WMO)	16.958	20.061
Inkomensregelingen	24.453	150.962
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.496	10.717
Jeugdbescherming	3.503	4.153
Jeugdhulp begeleiding	8.054	8.385
Jeugdhulp behandeling	10.168	10.654
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	277
Jeugdhulp met verblijf overig	9.000	13.979
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.573	5.030
Jeugdreclassering	1.046	1.240
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	9	18.552
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	13.039	14.658
Media	550	9.837
Milieubeheer	156	29.632
Musea	0	6.279
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	13.005	21.971
Onderwijshuisvesting	6.168	24.707
Openb groen en (openlucht) recreatie	4.985	19.065
Openbaar vervoer	0	1.274
Openbare orde en veiligheid	2.455	15.691
Overhead	2.194	81.658
Overige baten en lasten	0	6.588
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.056	3.436
OZB Niet-Woningen	0	0
OZB Woningen	0	3.985
Parkeren	3.638	12.778
Pleegzorg	2.181	3.221
Riolering	0	13.371
Ruimtelijke ordening	250	3.570
Samenkracht en burgerparticipattie	20.685	33.996
Sportaccommodaties	1.338	4.845
Sportbeleid en activering	5.614	22.493
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	55	25.545
Treasury	0	-2.286
Vennootschapsbelasting VpB	0	600
Verkeer en vervoer	8.123	32.789
Volksgezondheid	131	8.745
Wonen en bouwen	0	10.143
WSW en beschut werk	5.324	36.782
Eindtotaal	233.714	898.473

Overzicht taakvelden per programma (baten)

	Baten						
	S00	S01	S02	S03	S04	S05	S06
	Bestuur Dienstverlening en financiën	Veiligheid	Bereikbaarheid	Economie	Onderwijs	Cultuur	Patricipatie en armoedebestrijding
bedragen x € 1.000							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	542.349	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	444
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	44	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	472	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	381	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	91	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	3.322	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	1.444	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	665	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	7.934	0
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	149	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	1.562	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	111.779
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	17	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	273	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	2.266	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	684	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	1.314	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	3.998	0	0	0	0	0
Overhead	3.907	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	32.270	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	30.403	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	8.113	0	0	0	0
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	0	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	2.436	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	61	0	0	0	0
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	100
Eindtotaal	615.647	5.442	9.488	1.755	2.951	8.872	112.324

	Baten						
	S07	S08	S09	S10	S11	S12	TOT
	Zorg	Welzijn en Inclusie	Gezondheid en Sport	Klimaat energie en millieu	Ruimtelijke ontwikkeling	Wonen en leefomgeving	Totaal Stad
Afval	0	0	0	0	0	25.078	25.078
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	542.349
Arbeidsparticipatie	0	1.738	0	0	0	0	2.182
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	44
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	16	0	0	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	472
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	381
Beschermd wonen (WMO)	1.559	0	0	0	0	0	1.559
Bestuur	0	0	0	0	0	0	91
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	3.322
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	1.444
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	7.934
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	913	913
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	149
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	1.562
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	35.569	0	35.569
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	111.779
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	892	0	0	0	0	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	922	0	0	0	0	0	922
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	0	0	0	11.337	156	0	11.510
Musea	0	0	0	0	0	0	273
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	2.266
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	684
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	855	855
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	1.314
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	3.998
Overhead	0	0	0	0	0	0	3.907
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	32.270
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	30.403
Parkeren	0	0	0	0	0	0	8.113
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	17.766	17.766
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	0	41	0	0	0	0	41
Sportaccommodaties	0	0	3.703	0	0	0	3.703
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	0	0	0	482	542
Volksgezondheid	0	0	60	0	0	0	60
Wonen en bouwen	0	0	0	0	3.935	239	4.174
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	100
Eindtotaal	2.481	2.670	3.778	11.337	39.661	45.333	861.739

	Baten	
	TOTAAL	TOTAAL
	Wijk	Baten
Afval	0	25.078
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	542.349
Arbeidsparticipatie	0	2.181
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	44
Begeleiding (WMO)	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	472
Belastingen overig	0	381
Beschermd wonen (WMO)	0	1.559
Bestuur	0	91
Burgerzaken	0	3.322
Crisisbeheersing en brandweer	0	1.444
Cultureel erfgoed	0	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	7.934
Dagbesteding (WMO)	0	0
Economische havens en waterwegen	0	913
Economische ontwikkeling	0	149
Economische promotie (Arnhem promo)	0	1.562
Gesloten plaatsing	0	0
Gezinsgericht	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	35.569
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0
Inkomensregelingen	777	112.557
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0
Jeugdbescherming	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0
Jeugdreclassering	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	922
Media	0	0
Milieubeheer	1.414	12.924
Musea	0	273
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.455	10.722
Onderwijshuisvesting	4.104	4.789
Openb groen en (openlucht) recreatie	4	859
Openbaar vervoer	0	1.314
Openbare orde en veiligheid	0	3.998
Overhead	16	3.923
Overige baten en lasten	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0
OZB Niet-Woningen	0	32.270
OZB Woningen	0	30.403
Parkeren	12.202	20.315
Pleegzorg	0	0
Riolering	0	17.766
Ruimtelijke ordening	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	487	528
Sportaccommodaties	2.054	5.757
Sportbeleid en activering	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0
Treasury	0	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0
Verkeer en vervoer	35	577
Volksgezondheid	11	71
Wonen en bouwen	0	4.174
WSW en beschut werk	0	100
Eindtotaal	29.559	891.298

Mutaties circulaires

In de afgelopen circulaires (september- en decembercirculaire 2022 en meicirculaire 2023) is een aantal taakmutaties en (wijzigingen in) decentralisatie-uitkeringen opgenomen dat verrekend wordt met beleidsvelden. In deze Begroting is het volgende verwerkt:

Decentralisatie-uitkeringen
- Voorschoolse voorziening peuters: Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen.
- Brede impuls combinatiefuncties: De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).
- Uitstapprogramma sekswerkers: Het kabinet stelt sinds 1 januari 2021 geld beschikbaar voor een landelijk dekkend netwerk van uitstapprogramma's om mensen die het sekswerk willen verlaten te ondersteunen. Met de uitkering ontvangen de aangewezen gemeenten middelen voor het ontwikkelen en uitvoeren van regionale uitstapprogramma's voor sekswerkers. Een uitstapprogramma is een programma waarbinnen begeleiding van sekswerkers plaatsvindt bij het vinden van werk of overige dagbesteding buiten het sekswerk. De programma's hebben nadrukkelijk als doel om de stap naar ander werk dan sekswerk te vergemakkelijken en daarin ondersteuning te bieden. Vanaf 2023 is sprake is van een uitbreiding en verbreding van de uitstapprogramma´s.

Taakmutaties:
- In het cluster individuele voorzieningen Wmo worden structureel extra middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten samenhangend met het Integraal Zorgakkoord, ter compensatie van gemeenten voor gestegen kosten als gevolg van de invoering van het abonnementstarief Wmo. Daarnaast wordt het abonnementstarief vanaf 2025 afgeschaft en wordt in plaats daarvan een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo heringevoerd.
- Arnhem ontvangt structurele middelen ter dekking van de kosten van de uitvoering van het wetsvoorstel om malafide verhuurderschap en discriminatie op de huurmarkt gerichter aan te pakken.
- In het bestuurlijk akkoord met betrekking tot de opvang van asielzoekers is afgesproken dat het kabinet voldoende financiële middelen beschikbaar stelt voor integratie. Als gevolg van een hogere instroom van inburgeraars is afgesproken het budget voor de inburgering voor de jaren 2022, 2023 en 2024 landelijk op te hogen met respectievelijk € 20, 40 en 30 miljoen. Hiermee worden gemeenten in staat gesteld alle inburgeraars passende ondersteuning te bieden.
- In het cluster bestuur en ondersteuning worden structureel extra middelen toegekend voor de financiële gevolgen van de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen.

Bijlagen

Overzicht BBV-indicatoren

Indicator						
Indicator		**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Woonlasten éénpersoonshuishouden		**700**	**707**	**694**	**876**	**902**
Eenheid:	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een éénpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.					
Bron:	COELO, Groningen					
Woonlasten meerpersoonshuishouden		**763**	**750**	**711**	**949**	**976**
Eenheid:	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.					
Bron:	COELO, Groningen					
WOZ-waarde woningen		**206**	**221**	**240**	**265**	**324**
Eenheid:	De gemiddelde WOZ waarde van woningen x €1.000.					
Bron:	CBS - Statistiek Waarde Onroerende Zaken					
Formatie ambtelijk apparaat		**5,80**	**5,80**	**6,10**	**5,90**	**6,30**
Eenheid:	Toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat van eigen organisatie voor het begrotingsjaar op peildatum 1 januari. In fte per 1.000 inwoners.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Bezetting ambtelijk apparaat		**5,70**	**5,90**	**6,10**	**6**	**6,20**
Eenheid:	Werkelijk aantal fte dat werkzaam is binnen eigen organisatie. In fte per 1.000 inwoners.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente					
Apparaatskosten per inwoner		**490**	**490**	**406**	**429**	**466**
Eenheid:	De noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor het uitvoeren van de organisatorische taken.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Kosten inhuur externen als % van de loonsom		**21**	**17**	**22,70**	**19,50**	**0**
Eenheid:	Inzet van uitzendkrachten, zzp'ers of detacheringsovereenkomsten in procenten.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Overhead % van totale lasten		**5**	**9,50**	**9**	**8,90**	**9,10**
Eenheid:	Overheadkosten zijn alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces in procenten.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente					
Verwijzigingen Halt		**10**	**13**	**8**	**7**	
Eenheid:	Het aantal verwijzingen Halt per 1.000 inwoners van 12 t/m 17 jaar.					
Bron:	Stichting Halt					
Geweldsmisdrijven		**7,60**	**7,10**	**6,60**	**6,70**	
Eenheid:	Het aantal geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling).					
Bron:	CBS - Geregistreerde criminaliteit					

Vernielingen en beschadigingen	**10**	**10,80**	**10,60**	**10**	

Eenheid: Aantal vernielingen en beschadigingen per 1.000 inwoners. Hieronder vallen brandstichting, alle vormen van vernieling en misdrijven tegen de openbare orde en het openbaar gezag.

Bron: CBS - Geregistreerde criminaliteit

Diefstallen uit woning	**2,90**	**2,20**	**1,80**	**1,70**	

Eenheid: Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners

Bron: CBS - Geregistreerde diefstallen

Winkeldiefstallen	**5,70**	**4,80**	**4,40**	**5**	

Eenheid: Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners

Bron: CBS - Geregistreerde diefstallen

Jongeren met een delict voor de rechter	**1**	**1**	**2**		

Eenheid: Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen

Bron: CBS - Jeugdmonitor

Functiemenging	**58,50**	**58,60**	**58,70**	**59,40**	

Eenheid: De functiemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen (%).

Bron: CBS BAG/LISA - bewerking ABF Research

Vestigingen (van bedrijven)	**145,40**	**153,40**	**158,30**	**171,40**	

Eenheid: Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar

Bron: LISA

Demografische druk	**58,10**	**58**	**57,50**	**57,60**	**57,50**

Eenheid: Het aantal personen van 0 tot 20 jaar én 65 jaar of ouder per honderd personen van 20 tot 65 jaar (percentage).

Bron: CBS - Bevolkingsstatistiek

Banen	**967,70**	**974,60**	**987,80**	**1024,30**	

Eenheid: Onder een baan wordt een vervulde positie verstaan. Dit betreffen zowel fulltimers, parttimers als uitzendkrachten. De indicator betreft het aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 tot en met 64 jaar.

Bron: CBS Bevolkingsstatistiek / LISA-bewerking ABF Research

Absoluut verzuim	**1,80**	**3,10**	**2**	**1,50**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige jongeren dat absoluut verzuimer is (geweest) gedurende het schooljaar (per 1.000 leerlingen): de jongere is niet ingeschreven bij een onderwijsinstelling en beschikt niet over een vrijstelling. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'. Streefwaarde absoluut verzuim: 0,5 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Relatief verzuim	**32**	**30**	**31**	**36**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige leerlingen (per 1.000 leerlingen) waarbij sprake is van meer dan 16 uur ongeoorloofd verzuim gedurende 4 opeenvolgende lesweken. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019".
Streefwaarde relatief verzuim: 20 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	**2,80**	**2,50**	**2,60**	**3,10**	

Eenheid: Vsv'ers zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma. Het vsv-percentage staat voor het aantal vsv'ers als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers die aan het begin van het schooljaar ingeschreven staan.

Bron: DUO/ Ingrado

Kinderen in uitkeringsgezin

Eenheid: Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen.

Bron: Verweij Jonker Instituut - Kinderen in Tel (verplichte BBV-indicator)

Werkloze jongeren	**3**	**3**	**3**	**3**	

Eenheid: Het percentage werkloze jongeren 16-22 jaar

Bron: CBS (verplichte BBV-indicator)

Netto arbeidsparticipatie	**67,80**	**69**	**68,30**	**71,30**	

Eenheid: Percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking

Bron: CBS

Personen met een bijstandsuitkering	**768**	**842,70**	**797,40**		

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners

Bron: CBS

Lopende re-integratievoorzieningen	**69,10**	**72,70**	**75,80**	**156,50**	

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners van 15-64 jaar

Bron: CBS

Jongeren met jeugdhulp			**14,10**	**14,70**	

Eenheid: Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Jongeren met jeugdbescherming			**1,40**	**1,40**	

Eenheid: Het percentage jongeren tot 18 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Jongeren met jeugdreclassering			**0,70**	**0,60**	

Eenheid: Het percentage jongeren (12-22 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo	**780**	**820**	**840**	**820**	

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners in de betreffende bevolkingsgroep

Bron: CBS - Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein Wmo

Niet sporters		**46,90**			

Eenheid: Het percentage niet-wekelijkse sporters t.o.v. bevolking van 19 jaar en ouder. Bevolking van 19 jaar en ouder dat niet minstens één keer per week aan sport doet.

Bron: Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD's, CBS en RIVM

Percentage bekende hernieuwbare elektriciteit	**4**	**6**	**9**		

Eenheid: Deel van de energie die afkomstig is uit natuurlijke hulpbronnen die constant worden aangevuld, zoals uit wind, zon en waterkracht (%)

Bron: Rijkswaterstaat - Klimaatmonitor

Omvang huishoudelijk afval	**200,70**	**165,20**	**160,40**		

Eenheid: Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).

Bron: CBS - Huishoudelijk afval De CBS-afvalcijfers over 2022 worden in december 2023 gepubliceerd. In onze eigen afvalrapportages zien we een gemiddelde van 207 kilogram restafval per inwoner in 2022.

Toevoegingen aan de woningvoorraad: nieuw gebouwde woningen	**9,20**	**11,80**	**5,60**	**7**	

Eenheid: Nieuw gebouwde woningen, exclusief overige toevoegingen, zoals transformaties. Aantal per 1.000 woningen

Bron: Basisregistraties adressen en gebouwen - bewerking ABF Research

Overzicht onderdelen stad/wijk

	STAD					WIJK					TOTAAL
	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen	Totaal	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen	Totaal	
Bedragen x € 1.000											
Bestuur, dienstverlening en financien	**106.407**	**615.647**	**298**	**12.074**	**521.016**	**8.371**	**16**	**0**	**175**	**-8.179**	**512.837**
Bedrijfsvoering en PenO	46.763	4.316	297	1.119	-41.624	2.157	16	0	0	-2.140	-43.765
College	2.091	0	0	0	-2.091	0	0	0	0	0	-2.091
Digitalisering en automatisering	35.202	1.379	0	0	-33.822	37	0	0	0	-37	-33.859
Financiën	9.181	606.538	0	10.939	608.295	0	0	0	175	175	608.470
Herdenken	34	0	0	0	-34	0	0	0	0	0	-34
Internationale samenwerking	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Publieke dienstverlening	8.551	3.322	0	0	-5.228	0	0	0	0	0	-5.228
Raad	2.876	0	0	0	-2.876	0	0	0	0	0	-2.876
Regionale samenwerking BU	1.290	91	0	0	-1.199	0	0	0	0	0	-1.199
Regionale samenwerking WH	17	0	0	0	-17	0	0	0	0	0	-17
Wijken en wijkgericht werken	402	0	0	16	-386	6.177	0	0	0	-6.177	-6.563
Veiligheid	**29.433**	**5.442**	**78**	**572**	**-23.497**	**2.455**	**0**	**0**	**0**	**-2.455**	**-25.952**
Openbare orde en veiligheid	27.444	4.667	78	572	-22.282	2.455	0	0	0	-2.455	-24.737
Veiligheidshuis	1.990	775	0	0	-1.215	0	0	0	0	0	-1.215
Bereikbaarheid	**33.080**	**9.488**	**11.494**	**12.416**	**-22.670**	**9.111**	**12.202**	**803**	**0**	**2.289**	**-20.381**
Mobiliteit	33.080	9.488	11.494	12.416	-22.670	9.111	12.202	803	0	2.289	-20.381
Economie	**9.769**	**1.755**	**50**	**200**	**-7.864**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-7.864**
Economische Zaken en citymarketing	6.439	193	0	0	-6.246	0	0	0	0	0	-6.246
Erfgoed B	1.120	215	50	200	-755	0	0	0	0	0	-755
Evenementen	1.073	35	0	0	-1.038	0	0	0	0	0	-1.038
Toerisme en recreatie	1.137	1.312	0	0	175	0	0	0	0	0	175
Onderwijs	**27.504**	**2.951**	**9.179**	**8.343**	**-25.390**	**19.173**	**12.560**	**441**	**240**	**-6.814**	**-32.204**
Onderwijs	27.504	2.951	9.179	8.343	-25.390	19.173	12.560	441	240	-6.814	-32.204
Cultuur	**41.509**	**8.872**	**3.567**	**13.432**	**-22.772**	**737**	**0**	**19**	**3**	**-753**	**-23.525**
Cultuur	39.140	8.034	3.263	13.208	-21.160	728	0	0	0	-728	-21.888
Erfgoed	2.369	838	304	224	-1.612	9	0	19	3	-25	-1.637
Participatie en armoedebestrijding	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**	**-52.282**	**34.549**	**777**	**0**	**400**	**-33.372**	**-85.654**
Armoedebeleid	1.622	0	0	0	-1.622	18.585	275	0	400	-17.910	-19.532
Schulddienstverlening	288	0	0	0	-288	5.365	0	0	0	-5.365	-5.654
Werk en Inkomen	163.338	112.324	0	642	-50.372	10.599	502	0	0	-10.097	-60.469

Zorg	**66.822**	**2.481**	**3.020**	**1.253**	**-66.109**	**124.789**	**0**	**0**	**0**	**-124.789**	**-190.897**
Jeugdzorg	15.460	0	0	573	-14.887	49.674	0	0	0	-49.674	-64.561
WMO en sociale wijkteams	51.362	2.481	3.020	680	-51.222	75.115	0	0	0	-75.115	-126.336
Welzijn en inclusie	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**	**-30.078**	**12.640**	**487**	**136**	**581**	**-11.707**	**-41.785**
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	6.479	1.738	0	0	-4.742	15	0	0	0	-15	-4.756
Inclusie en integratie	1.614	0	500	25	-2.089	195	0	0	0	-195	-2.285
Maatschap opvang vrouwenopvang en huiselijk geweld	9.361	0	0	0	-9.361	0	0	0	0	0	-9.361
Welzijn	14.846	932	70	99	-13.886	12.430	487	136	581	-11.498	-25.383
Gezondheid en sport	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**	**-25.226**	**7.084**	**2.065**	**318**	**218**	**-5.118**	**-30.344**
Publieke gezondheid en GGD	8.662	76	0	0	-8.587	131	11	0	0	-120	-8.707
Sport	20.386	3.703	431	474	-16.639	6.952	2.054	318	218	-4.998	-21.637
Klimaat, energie en milieu	**22.677**	**11.337**	**38**	**556**	**-10.822**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-10.822**
Duurzaamheid bedrijv en mobiliteit	5.145	32	0	12	-5.101	0	0	0	0	0	-5.101
Duurzaamheid incl energietransitie	17.531	11.305	38	544	-5.721	0	0	0	0	0	-5.721
Ruimtelijke ontwikkeling	**49.142**	**39.661**	**25.134**	**12.324**	**-22.291**	**406**	**1.414**	**0**	**0**	**1.007**	**-21.284**
Grondzaken	35.216	35.729	2.123	1.013	-597	0	0	0	0	0	-597
ODRA, vergunning en handhaving	3.859	3.775	0	0	-84	0	0	0	0	0	-84
Stedel ontw. ruimt ord. omgevingswet	3.320	0	23.011	11.311	-15.020	250	0	0	0	-250	-15.270
Water, milieu en luchtkwaliteit	6.747	156	0	0	-6.591	156	1.414	0	0	1.257	-5.333
Wonen en leefomgeving	**51.819**	**45.333**	**9.657**	**8.379**	**-7.763**	**14.400**	**39**	**0**	**0**	**-14.362**	**-22.125**
Afval	15.351	25.078	0	0	9.727	6.765	0	0	0	-6.765	2.963
Dierenwelzijn en biodiversiteit	421	0	0	0	-421	168	0	0	0	-168	-589
Groen en klimaatadaptie in de stad	7.368	163	442	434	-7.213	4.114	4	0	0	-4.110	-11.323
Natuur en stadsparken	6.072	692	0	0	-5.380	101	0	0	0	-101	-5.482
Openbare ruimte	16.687	19.161	172	389	2.691	3.252	35	0	0	-3.217	-526
Wonen	5.920	239	9.043	7.556	-7.168	0	0	0	0	0	-7.168
Totaal	664.758	861.739	63.517	70.790	204.253	233.714	29.559	1.716	1.618	-204.253	0

Normenkader

Het normenkader rechtmatigheid betreft de inventarisatie van relevante regelgeving, waaruit financiële beheerhandelingen kunnen voortvloeien die bij niet-naleving kunnen leiden tot een onrechtmatigheid. Jaarlijks wordt het normenkader geactualiseerd. Het betreft een dynamisch document aangezien er gedurende het jaar wijzigingen kunnen optreden in de geldende regelgeving. Onderstaand is het geactualiseerde normenkader opgenomen dat door de raad kan worden vastgesteld voor de rechtmatigheidscontrole:

Daarnaast zal voor het rapporteren van fouten en onduidelijkheden een rapportagegrens worden gehanteerd van 0,05% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan de reserves.

Tot slot is onderstaand opgenomen hoe om wordt gegaan met de criteria die relevant zijn voor de rechtmatigheidsverantwoording

Voorwaardencriterium

1. Het voorwaardencriterium is het criterium van rechtmatigheid, dat betrekking heeft op de eisen die worden gesteld bij de uitvoering van de financiële beheershandelingen. De eisen/voorwaarden zijn afkomstig uit diverse wet- en regelgeving en hebben betrekking op aspecten als doelgroep, termijn, grondslag, administratieve bepalingen, normbedragen, bevoegdheden, bewijsstukken, recht, hoogte en duur.
2. Burgemeester en wethouders bieden de raad jaarlijks uiterlijk op 31 december ter vaststelling een normenkader rechtmatigheid aan. Dit kader bestaat uit alle relevante (interne) wet- en regelgeving waaruit financiële beheershandelingen kunnen voortvloeien.

Begrotingscriterium

1. Het begrotingscriterium is een criterium van rechtmatigheid dat betrekking heeft op de grenzen van de baten en lasten in de door de raad geautoriseerde begroting van exploitatie en investeringskredieten en de hiermee samenhangende programma's, waarbinnen de financiële beheershandelingen tot stand moeten zijn gekomen;
2. De begrotingsrechtmatigheid wordt beoordeeld op het niveau waarop de begroting door de raad is geautoriseerd;
3. Bij investeringsprojecten wordt de begrotingsrechtmatigheid beoordeeld op het niveau van het totaal gevoteerde kredietbedrag. Een overschrijding van het jaarbudget, passend binnen het totaal bedrag van het krediet, wordt daarmee als rechtmatig beschouwd.
4. Uitgangspunt is dat iedere afwijking van de begroting als onrechtmatig wordt beschouwd. Afwijkingen worden als acceptabel aangemerkt in de volgende situaties:
   a. Er is sprake van een overschrijding waarbij direct gerelateerde inkomsten de overschrijding compenseren.
   b. Er is sprake van een overschrijding op een open-einde regeling.
   c. De overschrijding is geautoriseerd door middel van de vaststelling van een tussentijdse rapportage .
5. Begrotingsonrechtmatigheden die passen binnen het bestaande beleid van de raad, worden opgenomen in de rechtmatigheidsverantwoording (voor zover de verantwoordingsgrens voor afzonderlijke fouten of onduidelijkheden is overschreden), maar worden niet nader toegelicht in de paragraaf bedrijfsvoering.

Misbruik en oneigenlijk gebruik-criterium

1. Het misbruik en oneigenlijk gebruik-criterium is het criterium van rechtmatigheid, dat betrekking heeft op het voorkomen, detecteren en corrigeren van misbruik en oneigenlijk gebruik van overheidsgelden en gemeentelijke eigendommen bij financiële beheershandelingen.
2. Burgemeester en wethouders zorgen voor en leggen vast de regels voor het voorkomen van misbruik en oneigenlijk gebruik van gemeentelijke regelingen en eigendommen.

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
Gemeentefonds (Financiën)	S00-S12	Circulaires gemeentefonds
Treasury (Financiën)	S00-S12	Wet financiering decentrale overheden (Wet fido) en de bijbehorende ministeriële regelingen zoals de Regeling uitzettingen derivaten decentrale overheden (Ruddo), Wet houdbare overheidsfinanciën (Wet hof), Gemeentewet en het bijbehorende Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV),

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Algemene wet bestuursrecht (Awb), Regelgeving betreffende staatssteun, Wet- en regelgeving toezicht financiële ondernemingen. Treasurystatuut Verordening Arnhemse Starterslening Regeling duurzaamheidsleningen Arnhem
Investeringen (Financiën)	S00-S12	Burgerlijk Wetboek Gemeentewet (artikel 212) Algemene wet bestuursrecht Besluit begroting en Verantwoording Nota Investeren, Waarderen en afschrijven 2021
Jaarrekening (Financiën)	S00-S12	Besluit Begroting en Verantwoording Wet Normering Topinkomens Kadernota rechtmatigheid BADO (Besluit Accountantscontrole Decentrale Overheden) Wet markt en overheid Regeling beleidsindicatoren gemeenten Regeling vaststelling wijze waarop kengetallen worden vastgesteld en opgenomen in begroting en jaarverslag provincies en gemeenten Regeling vaststelling taakvelden en verstrekking informatie voor derden Financiële verordening Nota reserves en voorzieningen Nota risicomanagement en weerstandsvermogen
Relatiebeheer	S00-S12	Geen specifieke wet- en regelgeving
Verplichtingen administratie (Financiën)	S00-S12	
Begroting (MJPB) en budgetbeheer	S00-S12	Besluit Begroting en Verantwoording
Aanbestedingen (Financiën)	S00-S12	Aanbestedingsreglement Werken Europese aanbestedingsregels en -richtlijnen Aanbestedingswet en -besluit
Fiscaal, pensioen, personeel	S00-S12	Fiscale Wet- en regelgeving Wet op het BTW compensatiefonds Wet inkomstenbelasting 2001 Wet op de loonbelasting 1964 Wet modernisering Vpb-plicht overheidsondernemingen Pensioenwetgeving (gericht op een juiste, volledige en tijdige inhouding en afdracht van pensioenpremies Pensioenreglement ABP Wet Normering Topinkomens Wet financiering sociale verzekeringen CAR/UWO Algemene Verordening Gegevensbescherming Wet minimumloon Wetboek burgerlijke rechtsvordering
Verhuur accommodaties (o.a. sport, cultuur etc)	S00-S12	Gemeentewet (art. 160 lid 1 sub e en art. 171) Burgerlijk Wetboek deel 7, titel 4 (Huur) Algemene wet bestuursrecht
Subsidies	S00-S12	Algemene wet bestuursrecht (Awb) Algemene subsidieverordening Arnhem 2016 Kadernota verbonden partijen Arnhem 2016
Verhuur vastgoed	S00-S12	Burgerlijk Wetboek (deel 6 en 7) Gemeentewet (artikel 160 lid 1sub e en artikel 170) Leegstandswet

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte Besluit huurprijzen woonruimte
Opbrengsten parkeergelden	S00-S12	Verordening op de heffing en invordering van parkeren en parkeerbelasting 2023
WMO / Jeugd (Zorg)	S00-S12	Wet Maatschappelijke Ondersteuning 2015 Burgerlijk Wetboek Boek 1 Algemene wet bestuursrecht (Awb) Wet langdurige zorg Zorgverzekeringswet Uitvoeringsbesluit Wmo 2015 Wet op de Jeugdzorg, jeugdhulp bij gemeenten Jeugdwet Met bijbehorende regelingen en besluiten
Participatiewet	S00-S12	Participatiewet (Pw) IOAW IOAZ BUIG SUWI Algemene wet bestuursrecht (Awb) AOW Wet taaleis participatiewet Wijzigingswet participatiewet Verordening individuele inkomenstoeslag gemeente Arnhem TOZO TONK Met bijbehorende regelingen en besluiten
Belastingen - Riool	S00-S12	Gemeentewet (artikel 229) Algemene wet bestuursrecht (Awb) Verordening op de heffing en de invordering van de rioolheffing 2023
Belastingen - afval	S00-S12	Gemeentewet (artikel 229) Algemene wet bestuursrecht (Awb) Verordening op de heffing en de invordering van de afvalstoffenheffing 2023 Verordening op de heffing en de invordering van reinigingsrechten 2023
Bouwleges, lokale heffingen	S00-S12	Gemeentewet (art. 229) Algemene termijnenwet Verordening op de heffing en de invordering van roerende zaakbelasting 2023 Verordening op de heffing en de invordering van leges 2023 Verordening op de heffing en de invordering van scheepvaartrechten 2023 Verordening op de heffing en de invordering van toeristenbelasting 2023
Aankoop gronden, Grondexploitatie	S00-S12	Burgerlijk Wetboek Wet Voorkeursrecht Gemeenten Onteigeningswet Wet Ruimtelijke Ordening Gemeentewet Wet Inrichting Landelijk Gebied BTW Compensatiefonds Besluit Begroting en Verantwoording Nota grondbeleid Arnhem 2023
Belastingen	S00-S12	Gemeentewet Wet WOZ

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Algemene wet bestuursrecht Algemene wet inzake rijksbelastingen Invorderingswet 1990 Algemene termijnenwet Kostenwet Algemene wet bestuursrecht (Awb) Besluit Begroting en Verantwoording; Faillissementswet. Kwijtscheldingsregeling gemeentelijke belastingen Arnhem
Waardebepaling woningen (WOZ proces)	S00-S12	Wet WOZ Hoofdstuk III artikel 16 t/m Art 29;
Belastingen – OZB (Financiën)	S00-S12	Gemeentewet (artikel 220). Gemeentelijke bevoegdheid tot het heffen van OZB Verordening op de heffing en invordering van onroerende zaakbelasting 2023
SiSa		Regeling informatieverstrekking SiSa Financiële verhoudingswet

Afkortingenlijst

A.
Apcg – Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten
APV – Algemene Plaatselijke Verordening
AR – Algemene Reserve
AST - Arnhemse standaard voor toegankelijkheid
ASV – Algemene Subsidieverordening Arnhem
AVG - Algemene Verordening Gegevensbescherming

B.
B&W – Burgemeester & Wethouders
BBV – Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten
BBP- Bruto Binnenlands Product
BNG – Bank Nederlandse Gemeenten
BOTOC - Breed offensief tegen ondermijnende criminaliteit
BR – Bestemmingsreserve
BSO - Buitenschoolse opvang
BUIG – Bundeling Uitkeringen Inkomensvoorzieningen Gemeenten
BV – Besloten Vennootschap
BVO - Bedrijfsvoeringsorganisatie

C.
CAO – Collectieve arbeidsovereenkomst
COA - Centraal Orgaan opvang asielzoekers
CBS – Centraal Bureau voor de Statistiek
CmK - Cultuureducatie met Kwaliteit
COELO – Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden
CPB - Centraal Planbureau
CPI - Consumentenprijsindex
CSA – Centrum, Spijkerkwartier en het Arnhemse Broek

D.
DB – Dagelijks Bestuur
DU - Decentralisatie Uitkering
DSO – Digitaal Stelsel Omgevingswet
DVO – Dienstverleningsovereenkomst

E.
EV – Eigen Vermogen
EN – Europese Norm
EMU – Economische en Monetaire Unie

F.
FDFA - Fashion + Design Festival Arnhem
FIDO – Financiering Decentrale Overheden
FJP – Financiële Jaarrapportage Projecten
FTE – fulltime-equivalent (formatieplaats)

G.
GGD – Gemeentelijke gezondheidsdienst
GGZ - Geestelijke gezondheidszorg
GMR - Groene Metropoolregio
GO – Georganiseerd Overleg
GR – Gemeenschappelijke Regeling
GRP – Gemeentelijk Rioleringsplan
G40 - Netwerk van 40 (middel)grote steden

H.
HAN - Hogeschool Arnhem Nijmegen
HOV - Hoogwaardig Openbaar Vervoer

I.
ICT – Informatie- en communicatietechnologie
IHP - Integraal Huisvestingsplan
IPKW – Industriepark Kleefse Waard

J.
JGZ – Jeugdgezondheidszorg
JOGG – Jongeren Op Gezond Gewicht
JOP - Jongeren Ontmoetingsplek

M.
MBO – Middelbaar beroepsonderwijs
MFC – Multi Functioneel Centrum
MIP – Meerjareninvesteringsplanning
MIRT - Meerjarig investeringsprogramma Ruimte en Infrastructuur
MJPB – Meerjarenprogrammabegroting
MKB - Midden- en Kleinbedrijf

N.
NEN – Nederlandse Norm
NRW - Noordrijn-Westfalen
NV – Naamloze Vennootschap

O.
OAB - Onderwijsachterstandenbeleid
OAT – Ondergronds Afval Transport
ODRA – Omgevingsdienst Regio Arnhem
OCW – Ministerie Onderwijs Cultuur en Wetenschap
OGGz – Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
OKA - OndernemersKontact Arnhem
OM - Openbaar Ministerie
OR – Openbare Ruimte
OV – Openbaar Vervoer
OZB – Onroerend Zaak Belasting
OZO - Overleg Zorg en Overlast

P.
P&O – Personeel & Organisatie
PBA - Platform Binnenstad Arnhem
PGA - Persoonsgerichte aanpak
PGB - Persoonsgebondenbudget
PIP - Persoonlijk inburgeringsplan
PMD - Plastic-, metaalverpakkingen en drankenkartons
PO – Primair onderwijs
POH – Praktijkondersteuner jeugd
PvE - Programma van eisen

R.
RBL - Regionaal Bureau Leerlingzaken
RES – Regionale energiestrategie
RIO - Re-integratie officier
RKV – Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg
RMC – Regionaal Meld- en Coördinatiepunt
ROB - Raad voor het Openbaar Bestuur

ROC – Regionaal opleidingscentrum

S.
SO – speciaal onderwijs
StAB - Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen
SKTA - Stichting Keurmerk Taxi Arnhem
SVB - Sociale Verzekeringsbank
SW – Sociale Werkvoorziening
SWT - Sociale wijkteams
SWOA – Stichting Welzijn Ouderen Arnhem
SZW – Sociale Zaken en Werkgelegenheid

T.
TEB – The Economic Board
TLO - teams Leefomgeving

U.
UWV – Uitvoeringsinstituut Werknemers Verzekeringen

V.
VE - Volwasseneducatie
VHL – Van Hall Larenstein
VGGM – Veiligheid- en Gezondheidsregio Gelderland Midden
VMBO – Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
Vpb - Vennootschapsbelasting
VNG – Vereniging Nederlandse Gemeenten
VO – Voortgezet Onderwijs
VRI – Verkeersregeling installatie
VSO – Voortgezet Speciaal Onderwijs
Vsv – Voortijdig schoolverlaten
VV - Vreemd vermogen
VVE – Voor- en vroegschoolse educatie
VWO – Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
VWS – Volksgezondheid welzijn en sport

W.
Wabo – Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
WAW – Wet Aanpak Woonoverlast
Wcw - Wet collectieve warmte
Wet hof – Wet houdbare overheidsfinanciën
Wgiw - Wet gemeentelijke instrumenten warmetransitie
WGR – Wet gemeenschappelijke regelingen
Wkb Wet kwaliteitsborging bouw
Wlz - Wet langdurige zorg
Wmo – Wet maatschappelijke ondersteuning
Woo - Wet open overheid
WOZ – Wet waardering onroerende zaken
Wsp - Werkgeversservicepunt
Wsw – Wet sociale werkvoorziening
WSW - Waarborgfonds Sociale Woningbouw
Wvggz - Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg

Z.
ZVH - Zorg- en Veiligheidshuis
Zzp - Zelfstandige zonder personeel

Begrippenlijst

A.

Accress
Groei/daling van het gemeentefonds (zie ook trap-op-trap-afmethodiek).

Activa (vaste)
Bezittingen die langer dan één jaar meegaan en die in meerdere jaren worden afgeschreven (bijvoorbeeld gebouwen). Activa staan op de balans.

Afvalstoffenheffing
Betreft een heffing voor het inzamelen en verwerken van huishoudelijke afvalstoffen. De heffing wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar gebruiker is van een woning (waarvoor een verplichting tot inzamelen geldt). De grondslag voor de heffing is het aantal inwoners (betreft twee categorieën: eenpersoons- of meerpersoonshuishouden). De heffing is een tijdvak-belasting en komt in aanmerking voor de ontheffingsregeling. Bij verhuizing naar een woning binnen of buiten Arnhem wordt ontheffing verleend voor de resterende volle maanden, dat de inwoner verhuisd is. Zodra er nieuwe bewoners ingeschreven worden, ontvangen deze bewoners een aanslag afvalstoffenheffing voor de resterende maanden.

Algemene dekkingsmiddelen
Algemene dekkingsmiddelen zijn inkomsten zonder vooraf bepaald bestedingsdoel. De gemeente kan deze vrij besteden. Het gaat om de uitkeringen vanuit het Gemeentefonds, om bepaalde gemeentelijke belastingen (zoals OZB-belasting) en deelnemingen/dividend.

Algemene uitkering
Uitkering uit het gemeentefonds van het Rijk dat de gemeente geheel vrij mag besteden.

Algemene reserve
Het vrij besteedbare eigen vermogen van de gemeente. Dit vormt een buffer voor financiële tegenvallers.

Auditing
Het controleren van een organisatie.

B.

Balans
De balans toont een overzicht van de bezittingen, schulden en eigen vermogen van de gemeente op een bepaald moment.

Baten
Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.

Baten en lasten (stelsel van)
Gemeenten werken met een stelsel van baten en lasten. Dit betekent dat inkomsten en uitgaven moeten worden toegerekend aan het begrotingsjaar waarop zij betrekking hebben (dat wil zeggen het jaar waarin de prestatie geleverd is).

Bedrijfsvoering
De beheersing van, het toezicht op en de verantwoording over de bedrijfsprocessen binnen de gemeentelijke organisatie op basis van een bedrijfsvoeringsfilosofie.

Begroting
Een begroting geeft aan welke beleidsvoornemens de gemeente heeft, hoeveel middelen daarmee gemoeid zijn en uit welke bronnen die middelen afkomstig zijn.

Begrotingsresultaat
Financieel verschil tussen het bedrag dat volgens de begroting is toegestaan en het te verwachten bestede bedrag.

Begrotingstekort
Een begrotingstekort treedt op wanneer de lasten hoger zijn dan de baten.

Beheersmaatregel
Een activiteit die zich richt op het elimineren, vermijden of verkleinen van de oorzaak of het gevolg van een ongewenste gebeurtenis.

Belastingcapaciteit
De OZB is voor gemeenten de belangrijkste eigen belastinginkomsten. De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen of ruimte is voor nieuw beleid. Om deze ruimte weer te kunnen geven is een ijkpunt nodig. In dit geval de landelijk gemiddelde tarieven. Voor gemeenten wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de hoogte van de gemiddelde woonlasten (OZB, rioolheffing en reinigingsheffing). Naast de OZB wordt tevens gekeken naar de riool- en afvalstoffenheffing omdat de heffing niet kostendekkend hoeft te zijn, maar ook lager mag worden vastgesteld (er is dan sprake van belastingcapaciteit die niet benut wordt).
Benodigde weerstandscapaciteit
Het bedrag dat benodigd is om alle risico's in de begroting waarvoor geen maatregelen zijn getroffen, in financiële zin af te dekken.

Beschikbare weerstandscapaciteit
De middelen die beschikbaar zijn om eventuele tegenvallers (risico's) op te kunnen vangen.

Bestaand beleid
Beleid waarover al besluitvorming heeft plaatsgevonden.

Bestemmingsreserve
Naast de Algemene reserve zijn er buffers gevormd die niet worden meegerekend tot de weerstandscapaciteit. Het gaat hier om de bestemmingsreserves. Bestemmingsreserves zijn voor specifieke doeleinden gevormd op basis van een raadsbesluit. Bestemmingsreserves zijn gebonden aan de bestemmingen die door de raad zijn vastgesteld. Wanneer de nood echt hoog is kan er door de raad aan de betreffende bestemmingsreserve een andere bestemming worden gegeven. Aan een deel van de bestemmingsreserves hangen verplichtingen tot bestedingen waarbij er beperkte sprake is sprake is van beleidsvrijheid.

Besluit begroting en verantwoording (BBV)
Het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) beschrijft de regels waaraan onder andere begroting van een gemeente aan moet voldoen.

Bestuurlijk belang
Een gemeente kan een bestuurlijk belang hebben in een verbonden partij doordat zij in het bestuur is vertegenwoordigd. De gemeente kan het ook hebben doordat zij stemrecht heeft in de verbonden partij.

BTW-compensatiefonds
Rijksfonds waaruit gemeenten een bepaald deel van de door hen betaalde BTW kunnen terugvorderen.

C.
Circulaire
Een circulaire informeert de gemeenten over de omvang en de verdeling van de algemene uitkering, de integratie-uitkeringen - inclusief die voor het sociaal domein - en de decentralisatie-uitkeringen uit het gemeentefonds.

Compabiliteitsvoorschriften
Dit zijn de wettelijke voorschriften voor de inrichting van de gemeentelijke begroting en rekening. Sinds 2004 zijn de nieuwe voorschriften volgens het Besluit Begroting en Verantwoording van kracht.

D.

Deelneming
Participatie in een besloten of naamloze vennootschap, waarin de gemeente aandelen heeft.

Dividend
Een vergoeding die wordt uitbetaald aan aandeelhouders.

Doeluitkering
Uitkering door het Rijk aan een lagere overheid voor een nauw omschreven wettelijk vastgesteld doel of taak. De gelden zijn niet vrij besteedbaar.

E.

EMU-saldo
Het geraamde of het gerealiseerde saldo van de ontvangsten en uitgaven van een gemeente. Dit bedrag wordt berekend op transactiebasis en volgens Europese voorschriften.

F.

Financieel belang
Van financieel belang is sprake als de gemeente de middelen die ze ter beschikking stelt verloren gaan in geval van faillissement van de verbonden partij (een derde rechtspersoon) en/ of als financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op de gemeente.

Financiële kengetallen
Getallen waarmee inzicht verkregen kan worden in de financiële positie van de gemeente.

Financieringsmiddelen
Kort- of langlopende geldmiddelen die nodig zijn om de kosten van uitgaven te betalen.

G.

Gemeenschappelijke regeling
Is het publiekrechtelijk juridisch kader waarbinnen twee of meer gemeentebesturen kunnen samenwerken.

Gemeentefonds
Uitkering van het Rijk die de gemeenten in principe vrij mogen besteden.

Grondexploitatie
De afgelopen jaren is gebleken dat grondexploitatie een forse impact kan hebben op de financiële positie van een gemeente. Indien gemeenten leningen hebben afgesloten om grond te kopen voor een (toekomstige) woningbouwproject hebben zij een schuld. Bij de beoordeling van een dergelijke schuld is het van belang om te weten of deze schuld kan worden afgelost wanneer het project wordt uitgevoerd. Van de opbrengst van de verkochte gronden kan immers de schuld worden afgelost. Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale (geraamde) baten.

K.

Kans
De mogelijkheid dat een gebeurtenis zich voordoet uitgedrukt in een waarde tussen 0 en 1.

Kapitaalgoederen
Spullen die de gemeente nodig heeft om de diensten en goederen die zij levert aan inwoners te kunnen produceren. Daarbij gaat het om grotere zaken zoals wegen, riolering, water, groen en gebouwen.

Kapitaallasten
Afschrijvingen en toegerekende rente op activa. De afschrijvingen betreffen de jaarlijkse waardevermindering van de investering. Door middel van de afschrijving worden lasten van de investering uitgespreid over de jaren dat er van de investering gebruik wordt gemaakt. De rente betreft het eigen of geleende geld dat besteed wordt om de investering te financieren.

L.

Lasten
De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.

Leges
Leges zijn vergoedingen voor het genot van diensten of producten, die de gemeente levert. Dat zijn bijvoorbeeld paspoorten, uittreksels uit registers, vergunningen e.d. Daarbij geldt dat de totale opbrengst van de leges niet hoger mogen zijn dan de kosten die de gemeente voor het geheel van de legesplichtige diensten of producten maakt. De leges worden in rekening gebracht bij de aanvrager van de dienst of het product. Voor sommige leges geldt een wettelijk maximum tarief (bijvoorbeeld voor paspoorten).

Lokale heffingen
Een type gemeentelijke belasting. Voorbeelden van heffingen zijn de rioolheffing of de afvalstoffenheffing. Het geld dat gemeenten met heffingen ophalen, moeten gebruikt worden om de kosten te dekken van datgene waarvoor ze in rekening worden gebracht.

M.

Meerjareninvesteringsplanning (MIP)
In de meerjareninvesteringsplanning wordt de planning van de investeringen voor de komende jaren inzichtelijk gemaakt.

Meerjarenraming
Een prognose van de voor meerdere jaren, na het begrotingsjaar, te verwachten baten en lasten alsmede mutaties in reserves.

N.

Netto schuldquote en netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen
Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Een hoge netto schuldquote hoeft op zichzelf geen probleem te zijn. Of dat het geval is valt niet direct af te leiden uit de netto schuldquote zelf, maar hangt af van meerdere factoren. Zo kan een hoge schuld worden veroorzaakt doordat er leningen zijn afgesloten en die gelden vervolgens worden doorgeleend aan bijvoorbeeld woningbouwcorporaties die op hun beurt weer jaarlijks aflossen. In dat geval hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn. Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen).

O.

Onroerende zaakbelasting
Betreft een belasting voor het in eigendom hebben van onroerende zaken in de gemeente Arnhem.
De grondslag van de belasting is de WOZ-waarde van de woning of niet-woning. Het geldende tarief voor eigenaars van woningen of eigenaars en gebruikers van niet-woningen is gebaseerd op een percentage van de WOZ-waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van een onroerende zaak.

Overhead
De kosten van de werkzaamheden of faciliteiten die slechts een indirecte relatie vertonen met de prestaties (bijvoorbeeld leidinggeven, afdelingsadministratie of huisvesting).

Overzicht lasten en baten
Lasten: De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.
Baten: Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.
Toevoeging aan reserve: toevoegingen aan een reserve zijn weergegeven met een minteken (negatief). Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten stijgen.

Onttrekkingen aan reserve: onttrekkingen aan een reserve zijn zonder teken (positief) weergegeven. Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten dalen.
Saldo toevoegingen en onttrekkingen: Bij negatief saldo verwachten we een verhoging van de reserve binnen dit programma. Bij een positief saldo verwachten we een verlaging van de reserve binnen het programma.

P.

Paragrafen
Geven volgens het BBV een dwarsdoorsnede van de begroting op financiële aspecten. Het gaat dan om de beleidslijnen van beheersmatige aspecten die belangrijk zijn, financieel, politiek of anderszins. De paragrafen zijn onderdeel van zowel de beleidsbegroting als het jaarverslag.

Parkeerbelasting
Betreft een belasting voor het parkeren van een voertuig op een plaats waar volgens de belastingverordening parkeerbelasting verschuldigd is. De grondslag is de duur van het parkeren. De parkeertijd maal het tarief bepaalt de hoogte van het bedrag. De belasting wordt geheven door in te loggen op een centrale computer via een GSM, het kopen van een parkeerticket of een parkeervergunning.

Planning- en controlcyclus
De jaarlijks terugkerende werkzaamheden die samenhangen met het opstellen, bespreken, bewaken, bijstellen en verifiëren van budgetten.

Prestatie-indicator
Kwantitatieve en kwalitatieve gegevens die inzicht geven in de resultaten van het gevoerde beleid van de gemeente.

Programma
Is een samenhangende verzameling van activiteiten en geldmiddelen gericht op het bereiken van vooraf bepaalde maatschappelijke effecten.

Programmabegroting
Dit is de typering voor de begroting waarin de programma's centraal staan. Een gemeente is vrij in de keuze van de programma's en het aantal.

R.

Reserve
Bedrag dat is gereserveerd voor toekomstige uitgaven, zonder dat de aard en de omvang van deze uitgaven al bekend zijn. Reserves worden onderverdeeld in algemene reserves en reserves met een specifieke bestemming (bestemmingsreserves).

Restrisico
De inschatting van het risico met medeneming van de effecten van beheersmaatregelen. Risico dat overblijft na risicobeheersing. (netto risico)

Risico
Gebeurtenis die zich al dan niet kan voordoen en die kan leiden tot schade met een financieel gevolg of afwijking van een te behalen beleidsdoel.

Risicobeheersing
Zijn activiteiten (beheersmaatregelen) die de kans op het optreden van risico's dan wel de gevolgen van risico's beïnvloeden (voorkomen of reduceren)

Risico-eigenaar
De persoon of het organisatieonderdeel aan wie het risico gealloceerd is.

Risico in relatie tot weerstandsvermogen
De kans op een gebeurtenis die leidt tot een directe financiële tegenvaller van materiële betekenis, die niet is afgedekt in de begroting.

Risicokaart
De risicokaart geeft inzicht in de spreiding van de risico's naar kans en gevolg.

Risicomanagement
Het geheel aan activiteiten en maatregelen gericht op het expliciet en systematisch omgaan met en beheersen van risico's.

Risicoparagraaf
Is een door het college verstrekt overzicht van alle bekende risico's tot het moment van aanbieden van de begroting.

Risicoprofiel
Overzicht van het geheel aan risico's van het betreffende proces, project, programma of beleidstraject.

Risicoscore
Per risico te bepalen score op basis van kans op voorkomen en gevolg.

Roerende zaakbelasting
Betreft een belasting voor het in eigendom van roerende zaken, zoals woonboten in de gemeente Arnhem. De grondslag van de belasting is een percentage van de RZB- waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van de roerende zaak.

S.
Solvabiliteit
Is de verhouding tussen het eigen vermogen en het totale vermogen.

Solvabiliteitsratio
Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Indien er sprake is van een forse schuld én veel eigen vermogen (het totaal van de algemene en de bestemmingsreserves), hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn voor de financiële positie. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente. De mate van weerbaarheid geeft in combinatie met de andere kengetallen een indicatie over de financiële positie van een gemeente.

Stelpost
Schatting van uitgaven, opgenomen in de begroting terwijl de werkelijke kosten nog niet exact bepaald kunnen worden.

Structurele exploitatieruimte
Voor de beoordeling van de financiële positie is het ook van belang te kijken naar de structurele baten en structurele lasten. Structurele baten zijn bijvoorbeeld de algemene uitkering uit het gemeentefonds en de opbrengsten uit de onroerende zaakbelasting OZB. Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar de structurele baten en structurele lasten en deze worden vergeleken met de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de rente en aflossing van een lening) te dekken.

T.
Taakmutatie
Extra geld uit het gemeentefonds voor de uitvoering van nieuwe en/of bestaande taken.

Taakveld
Eenheid waarin de programma's zijn onderverdeeld.

Trap-op-trap-af systematiek/ accresmethode
Om het totaal beschikbare bedrag te bepalen dat aan de gemeenten wordt uitgekeerd, gebruikt het Rijk de accresmethode, ook wel de 'trap-op-trap-af systematiek' genoemd. Het accress is gekoppeld aan de ontwikkeling van rijksuitgaven (niet van alle uitgaven). Stijgen de uitgaven dan stijgt het accres, dalen de uitgaven dan daalt het accress.

Treasury
Is het geheel van activiteiten in verband met het beheren van de geldstromen.

V.
Verbonden partij
Is een partij waarmee de gemeente een bestuurlijke relatie onderhoudt en waarin zij een financieel belang heeft.

Voorziening
Dit is een reservering (geoormerkte gelden) met als doel het bedrag aan te wenden in de toekomst waar de voorziening oorspronkelijk voor is gecreëerd.

W.
Weerstandsfactor
= Beschikbare weerstandscapaciteit : Benodigde weerstandscapaciteit. Bij een lagere factor dan 1 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor uitkomt boven de 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor nieuw beleid.

Weerstandsvermogen
Het weerstandsvermogen is de mate waarin de gemeente in staat is om de gevolgen van risico's op te vangen, zonder dat het beleid of de uitvoering daarvan in gevaar komt. Het weerstandsvermogen is de verhouding (ratio) tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit.

Z.
Zekerheidspercentage
Voor het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen moet met behulp van de risicosimulatie een keuze worden gemaakt met welke mate van zekerheid de geïdentificeerde risico's worden afgedekt. We noemen dit ook wel het zekerheidspercentage.

Ontwerpbegroting 2024-2027

Wat komt er in 2024 binnen

Rijk	**676 mln**
Lokale heffingen	**123 mln**
Overige inkomsten	**93 mln**
Reserves	**72 mln**

€ 964 miljoen

We maken de komende jaren tientallen miljoenen vrij voor de bouw van een nieuw stadsdeel Spoorzone Arnhem-Oost waar duizenden nieuwe woningen en werkplekken komen.

Zo zijn de uitgaven in 2024

Bestuur, dienstverlening en financiën	€ 107 mln.
Veiligheid	€ 30 mln.
Bereikbaarheid	€ 45 mln.
Economie	€ 10 mln.
Onderwijs	€ 37 mln.
Cultuur	€ 45 mln.
Participatie en armoedebestrijding	€ 165 mln.
Zorg	€ 70 mln.
Welzijn en inclusie	€ 33 mln.
Gezondheid en sport	€ 29 mln.
Klimaat, energie en milieu	€ 23 mln.
Ruimtelijke ontwikkeling	€ 74 mln.
Wonen en leefomgeving	€ 61 mln.
Wijken	€ 235 mln
Subtotaal	**€ 964 mln.**

VERBONDEN

€ 15,7 miljoen voor het verbouwen van bestaande en bouwen van nieuwe schoolgebouwen.

Twee burgerberaden in 2024

We stellen jaarlijks €500.000 beschikbaar voor cultuur-programmering en investeren € 7 miljoen in huisvesting van de creatieve sector.

We werken naar 2.000 duurzame opvangplekken voor vluchtelingen.

DUURZAAM

Invoering verhuurdersvergunningen om huurders beter te beschermen.

€ 1 miljoen voor meer opvangplekken voor daklozen.

€ 6 miljoen voor huisvesting bijzondere doelgroepen.

GROEN

€ 1 miljoen voor meer natuur en aantrekkelijkere parken.

€ 500.000 voor het verwijderen van rookgaskanalen in 400 woningen.

€ 2 miljoen voor verkeersveiligheid, waaronder extra veilige schoolzones.

KANSRIJK

Jaarlijks € 500.000 extra voor boa's en aanpak ondermijning georganiseerde criminaliteit.

€ 960.000 extra voor het makkelijker en bereikbaarder maken van inkomensregelingen.

€ 21.4 miljoen voor kwetsbare wijken via het Nationaal Programma Arnhem-Oost.

Jaarlijks sporten 30 klassen extra in Papendal.

GEMEENTE Arnhem

Wilt u meer weten?
Kijk op financien.arnhem.nl

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 3904872

Onderwerp: Turap-2 2023

Kernboodschap

Om de voortgang op de realisatie van de begroting te kunnen bewaken worden, conform de verordening financieel beleid en beheer gemeente Arnhem, minimaal twee tussenrapportages aan de raad aangeboden. In Turap-2 2023 worden de financiële afwijkingen die over 2023 bekend zijn gerapporteerd.

Voorstel

1. De Turap-2 2023 vast te stellen;
2. De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.

Inleiding

Als regulier onderdeel van de beleidscyclus 2023 is een tweede tussenrapportage (Turap-2 2023) opgesteld. De Turap 2-2023 bevat informatie over de verwachte majeure financiële afwijkingen over het jaar 2023, over het geprognosticeerde financiële resultaat en over de voortgang van de beleidsuitvoering. Daarnaast wordt in Turap 2-2023 gerapporteerd over een aantal andere onderwerpen, zoals de investeringen en de beheersing van belangrijke verbonden partijen. Tevens is een terugkoppeling van de voortgang van de overgehevelde budgetten uit 2022 opgenomen en wordt vooruitgeblikt naar de Nota Budgetoverheveling 2023. Hiermee wordt inzicht gegeven in de onderwerpen waarvan op dit moment al wordt verwacht dat de activiteiten niet of onvolledig worden uitgevoerd dit jaar. Dit is een eerste inschatting en is ter informatie aan deze Turap toegevoegd. Aan het eind van het jaar worden de budgetoverhevelingen 2023 aan de raad ter besluitvorming voorgelegd.

In deze Turap is, net zoals in Turap-2 2022, de inhoudelijke voortgang binnen de programma's opgenomen en niet alleen de afwijkingen. Dit betekent concreet dat in de bijlage de doelen die 'op koers lopen', 'gedeeltelijk op koers', 'niet op koers liggen' en 'reeds gerealiseerd zijn' zijn opgenomen. Vanuit toegankelijkheid is gekozen om de ‘bolletjes’ te wijzigen in ‘pijltjes’.

In het kader van het Duisenbergonderzoek naar de jaarstukken is geconcludeerd dat de interpretatie van de oordelen en de criteria van de beoordeling niet altijd duidelijk zijn. Een mogelijke verbeterslag is om bij de doelen aan te geven of de doelen en inspanningen behaald, dan wel niet behaald zijn. Om dit echter goed te kunnen doen, zullen de doelen smart geformuleerd moeten zijn met daarbij goed meetbare (effect)indicatoren. In de Begroting 2024

Gemeente Arnhem

wordt daarin weer een stap gemaakt, maar dit is een proces dat tijd kost. In deze Turap is er dan ook voor gekozen dat de oordelen een interpretatie geven hoe de voortgang verloopt (van 'op koers', 'gedeeltelijk op koers' naar 'niet op koers') en dat dit in de tekst wordt toegelicht.

Turap 2-2023 is opgesteld op basis van ontwikkelingen in de eerste 7 maanden van 2023, waarbij ook rekening is gehouden met de structurele componenten in de resultaten van voorgaand jaar. Bij deze Turap is een begrotingswijziging opgenomen. De afwijkingen in de Turap die zijn opgenomen in de begrotingswijziging moeten namelijk in het kader van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting verwerkt worden.

Daarnaast zijn in deze Turap de reeds aangenomen moties, waar van toepassing, financieel vertaald.
Het gaat hierbij om de volgende moties:

- Vergoeding aanpassing paspoort (23M09gg)
- Kosteloze naamsverandering (21M218)
- Opvang dakloze EU-burgers (23M41)

Aan deze Turap is ter informatie als bijlage de inventarisatie met externe onderzoeken toegevoegd, zoals al eerder is aangekondigd in de raadsbrief van 15 november 2022. Het gaat in deze inventarisatie om onderzoeken naar de effectiviteit van beleid of het functioneren van de eigen organisatie.

Beoogd effect

De raad krijgt een prognose van de beleidsmatige voortgang, de financiële afwijkingen en het resultaat over 2023. Daarbij wordt de begroting aangepast aan de meest actuele stand van de prognose, in het kader van begrotingsrechtmatigheid. Ten slotte is het beoogde effect om transparant te zijn over alle relevante facetten die van belang zijn voor de raad om haar controlerende taak volledig te kunnen uitvoeren, zoals de financiële effecten van het uitvoeren van aangenomen moties en van aanpassingen op beleid die niet kunnen wachten.

Argumenten

1.1	*De Turap-2 2023 vast te stellen;*
	Met Turap-2 2023 wordt een actueel inzicht verschaft in majeure afwijkingen in beleid en financiën, hiermee krijgt de raad inzicht in de voortgang van het bereiken van de doelen in 2023 en de financiële afwijkingen die zich daarbij voor doen.
2.1	*De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.*
	De afwijkingen worden meegenomen in een begrotingswijziging omdat dit vanwege de begrotingsrechtmatigheid noodzakelijk is. Alle afwijkingen die genoemd zijn in deze Turap worden in de begroting gewijzigd.

Kanttekeningen en risico's

1.1	*De Turap-2 2023 vast te stellen;*
	Er is met de best mogelijke inschattingen gewerkt op het moment van opmaken van de Turap, maar deze inschattingen kunnen aan het einde van het jaar mogelijk afwijken van de daadwerkelijke realisatie.

Participatie

Op verschillende thema's binnen de stedelijke en wijkprogramma's zijn de ambities, het beleid en de uitvoering daarvan mede tot stand gekomen met inbreng vanuit diverse partijen uit de stad.

Financiën

De prognose over heel 2023 laat een resultaat van €19,2 miljoen zien ten opzichte van de primitieve begroting. Dit resultaat wordt met name veroorzaakt door een hogere bijdrage uit het gemeentefonds voor 2023 en de wijziging in de administratieve verwerking van de dotatie uit de BR Klimaatfonds. Voorgesteld wordt om alle verwachte afwijkingen die nog niet eerder verwerkt zijn met bijgaande begrotingswijziging op grond van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting te verwerken.

In de bijlagen bij Turap-2 is per programma een uitputtend overzicht gegeven van alle verwachte afwijkingen. In een aantal gevallen is een afwijking op één programma benoemd, maar vindt de vertaling in de administratie plaats door de begrotingswijziging over diverse (wijk)programma's te verdelen. Voor een uitvoerige toelichting wordt verwezen naar de Turap-2 2023 en bijlagen.

Uitvoering

Na vaststelling door de raad wordt de begroting gewijzigd met de bijgevoegde wijziging.

Communicatie

De Turap-2 2023 wordt gepubliceerd op website financien.arnhem.nl.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Raadsvoorstel Turap-2 2023
- Turap-2 2023
- Inventarisatie externe onderzoeken
- Begrotingswijziging 23-012 bij Turap-2 2023

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	3904872

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 19 september 2023, nummer: 3904872;

gelet op artikel 192 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De Turap-2 2023 vast te stellen;
2. De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Turap 2 - 2023

Inhoudsopgave

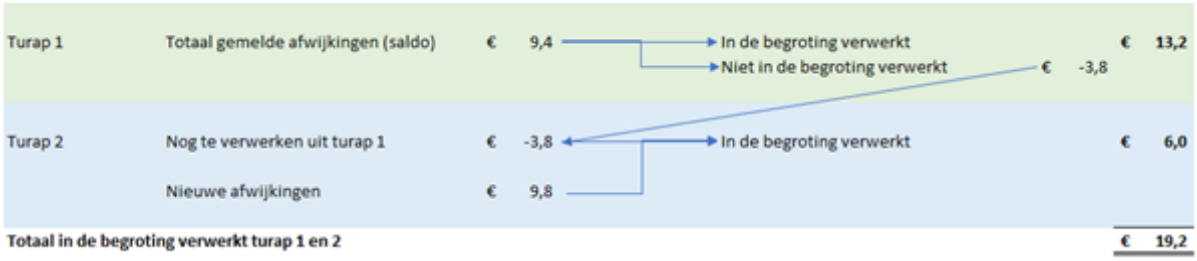
Hoofdlijnen Turap 2 2023 3
Totaalbeeld financiën 6
Bijlage 1 Voortgang doelen en financiële afwijkingen per programma 8
Wijken Algemeen 8
W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek 14
W2 Noordwest 16
W3 Noordoost 18
W4 Presikhaaf 21
W5 Malburgen 25
W6 Schuytgraaf/ Elderveld 29
W7 De Laar/ Elden 32
W8 Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg 34
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën 38
S01 Veiligheid 47
S02 Bereikbaarheid 50
S03 Economie 56
S04 Onderwijs 64
S05 Cultuur 69
S06 Participatie en armoedebestrijding 75
S07 Zorg 81
S08 Welzijn en inclusie 89
S09 Gezondheid en sport 98
S10 Klimaat en energie 102
S11 Ruimtelijke ontwikkeling 107
S12 Wonen en leefomgeving 110
Bijlage 2 Budgetoverhevelingen 121
Terugblik Nota budgetoverhevelingen 2022 121
Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023 128
Bijlage 3 Investeringen 131
Bijlage 4 Beheersing verbonden partijen 133
Bijlage 5 Stand van zaken amendementen en moties 136

Hoofdlijnen Turap 2 2023

Twee keer per jaar maakt het college een tussenrapportage - de 'Turap' - voor de gemeenteraad. In de Turap is de stand van zaken geduid rondom de uitvoering van de in de begroting voor 2023 opgenomen ambities, doelen en inspanningen binnen de verschillende programma's. Ook worden de verwachte financiële afwijkingen over het lopende jaar 2023 vermeld. Die ontstaan door autonome ontwikkelingen, maar ook door de uitvoering van moties en het aanpakken van urgente knelpunten in lopend beleid.

Financieel beeld

In Turap-1 verwachtten we een voordeel van € 9,4 miljoen. Dit is een saldo van positieve en negatieve afwijkingen. Alleen de afwijkingen die zeker zijn en waar gedurende het jaar niet meer op gestuurd kan worden, worden in de begroting verwerkt. Dit heeft bij Turap-1 geleid tot een aanpassing van € 13,2 miljoen (aangezien er meer voor- dan nadelen een vaststaand karakter hadden) en is niet het volledige saldo van € 9,4 miljoen in de begroting verwerkt, waardoor er nog een nadeel van € 3,8 miljoen resteert.
Dit nadeel komt terug in deze Turap-2, aangevuld met nieuwe ontwikkelingen die in totaal tot een voordeel van € 9,8 miljoen leiden. In totaal wordt dan ook met deze Turap een voordelige afwijking van € 6,0 miljoen in de begroting verwerkt. De totale (verwachte) afwijking voor 2023 op basis van beide Turaps komt uit op een positief resultaat van € 19,2 miljoen. In de jaarrekening over 2023 zal de definitieve afwijking bekend worden.
Schematisch is dit als volgt weer te geven:

Het totaalbedrag aan afwijking van € 19,2 miljoen bestaat met name uit extra baten uit het gemeentefonds, toegelicht op programma S00 en de inzet middelen impuls energietransitie, toegelicht op programma S10.

Op koers

In deze Turap liggen de meeste doelen en inspanningen op koers. Een greep hieruit: We zetten goede stappen om de veiligheid in Arnhem te vergroten. Zo is de handhavingscapaciteit op straat versterkt. We zijn bezig met het opstellen van het duurzaam mobiliteitsplan en deze wordt eind 2023 aan de raad voorgelegd. Ons stedelijk fietsnetwerk wordt verbeterd en uitgebreid, met nadruk op hoogwaardige doorfietsroutes.
We werken we samen met de stad aan een nieuwe Woonvisie, die wonen in Arnhem eerlijker moet gaan maken. De startnotitie van deze Woonvisie is in 2023 door de gemeenteraad vastgesteld.
In juni is het programma Arnhem-Oost tijdens een drukbezochte bijeenkomst in het Posttheater gelanceerd en werd het programma ondertekend door een alliantie van partijen.
We zijn gestart met de proef Bijverdienbeloning, waarmee we inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd (gaan) werken een extra stimulans geven.
We helpen huishoudens die te maken hebben met energiearmoede, door energiecoaches, buurtklusteams, via wijkteams, scholen en vanuit de witgoedregeling. We hebben van het Rijk een grote bijdrage ontvangen voor de ontwikkeling van Spoorzone Arnhem-Oost, daarbij wordt ingezet om deze forse ambitie nader vorm te geven en uit te werken naar concrete investeringsplannen en grondexploitaties. Daarnaast is Arnhem op maandag 9 oktober de gastheer van het jaarlijkse evenement Dag van de Stad. Dit jaar is het thema "De stad dichtbij", want in de wijk wordt alles zichtbaar. De grote transitieopgaven van deze tijd, maar ook de energie en de inspiratie om die uitdagingen aan te pakken.

Er zijn ook onderwerpen die (nog) niet geheel op koers liggen. Dit komt onder meer door de huidige arbeidsmarkt met personele schaarste waardoor we op onderdelen onvoldoende capaciteit hebben om onze ambities uit te voeren. Daarnaast speelt werkdruk een rol. Bovendien hebben zowel wij als onze partners te maken met onder meer stijgende kosten, onzekere marktontwikkelingen en stikstofbeperkingen.
Een voorbeeld van onderwerpen die (nog) niet geheel op koers liggen, is de toevoeging van woningen; we hebben de afgelopen 2 jaar minder vergunningen afgegeven en minder woningen gebouwd dan de jaren daarvoor. Ook de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen heeft vertraging opgelopen. In onze

stad is een tekort aan voldoende beschikbare ateliers, werk- en oefenruimtes voor culturele en creatieve makers. Ook wordt de doelstelling van hoeveelheid restafval (30 kilo per inwoner per jaar) nog niet bereikt.

Toelichting doelen en inspanningen
In Turap 2 wordt de voortgang aangegeven van de doelen en inspanningen die in de Begroting 2023 zijn opgenomen. Per doel en inspanning is de stand van zaken beschreven. Ook wordt bij de doelen en inspanningen de status aangegeven door middel van verschillende icoontjes. Deze icoontjes houden het volgende in:

- Groene pijl schuin omhoog - Het doel/ de activiteit loopt op koers
- Oranje pijl naar rechts - Het doel/ de activiteit loopt gedeeltelijk op koers
- Rode pijl schuin omlaag - Het doel/ de activiteiten lopen niet op koers
- Groen vinkje - Het doel/ de activiteit is gerealiseerd

Toegankelijkheid Turap
In het kader van de toegankelijkheid van de Turap is er in de bovengenoemde vormgeving een aantal wijzigingen aangebracht ten opzichte van de vormgeving van de Jaarstukken 2022. We hebben de vormgeving en locatie van de bolletjes (icoontjes) gewijzigd (zie hierboven) en in de regels van de ambities, doelen en inspanningen hebben we de letters A (=ambitie), D (=doel), I (= inspanning) toegevoegd. We willen hier de komende periode verdere stappen in zetten en streven er naar om op de financiële portal (financien.arnhem.nl) na vaststelling van de Turap in de raad een digitale toegankelijke versie te publiceren.

Turap en bestuursrapportages
De afgelopen jaren werd gelijktijdig met de Turap de bestuursrapportages Zorgdomein en Bestaanszekerheid opgesteld en aan de raad aangeboden. Beide bestuursrapportages worden dit najaar digitaal beschikbaar gesteld aan de raad met ‘realtime’ informatie. Over deze digitale dashboards en de mogelijkheid om deel te nemen aan optionele aanvullende bijeenkomsten, zal dit najaar een separate raadsbrief aan de gemeenteraad gestuurd worden.

Presentatie baten en lasten
De presentatie van de baten en de lasten die in de begroting van 2023 is gebruikt, is doorgezet in deze Turap. Daarom wordt een positief bedrag gepresenteerd op het moment dat er sprake is van meer baten of meer lasten. Concreet betekent dit dat als er hogere lasten zijn, dit als een positief bedrag in de lasten is gepresenteerd. Dit veroorzaakt een nadeel voor de algemene reserve. Wanneer een negatief bedrag als afwijking in de lasten is gepresenteerd, betekent dit dat er sprake is van minder lasten, dus een voordeel voor de algemene reserve. Wat betreft de baten werkt dit hetzelfde: een positieve afwijking in de baten betekent hogere baten en een voordeel voor de algemene reserve. Of een afwijking een voordeel of nadeel voor de algemene reserve veroorzaakt, is eveneens weergegeven in de kolommen in de bijlagen.

Tabel afwijkingen
Per afwijking is in de tabellen de nodige informatie verstrekt. Hieronder is per kolom aangegeven welke informatie wordt weergegeven:

- T1: is de afwijking al in Turap 1 opgenomen;
- I/S: Is de afwijking incidenteel of structureel;
- AR/BR: Komt de afwijking ten gunste of laste van de algemene reserve (AR) of een bestemmingsreserve (BR);
- B: Wordt de afwijking in de begroting verwerkt met bijgevoegde begrotingswijziging.

Begrotingswijziging
Bij deze Turap is een begrotingswijziging opgenomen. De afwijkingen in de Turap welke zijn opgenomen in de begrotingswijziging moeten namelijk in het kader van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting verwerkt worden. Alle in de turap genoemde afwijkingen in bijlage 1 worden in de begroting verwerkt.

Leeswijzer
In het volgende hoofdstuk wordt het financiële totaalbeeld geschetst, waarbij toegelicht wordt hoe Turap 1 en Turap 2 in samenhang met elkaar gelezen moeten worden. Waar Turap 1 alleen de verwachte financiële afwijkingen beschrijft, wordt in deze Turap 2 in de bijlagen een integraal overzicht gegeven van de voortgang op de beleidsdoelen en inspanningen in combinatie met een verwachte financiële prognose. De financiële

afwijkingen in de wijkprogramma's worden op één plek toegelicht bij het onderdeel Wijken algemeen. Dit is in de Turaps reeds een gebruikelijke lijn, vanaf de Begroting 2024 gebeurt dit op basis van amendement 23A20 'Financieel samenvoegen wijkprogramma's' ook in de andere documenten in de P&C-cyclus.
Zowel de exploitatie als de voortgang op de investeringen wordt toegelicht. Tevens staan we stil bij de beheersing van de verbonden partijen en lichten we de voortgang op de overgehevelde budgetten uit 2022 toe. Tot slot wordt een overzicht gegeven van de stand van zaken op de bij de Begroting 2023 aangenomen moties en amendementen.

Totaalbeeld financiën

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	909.868	20.749	930.617
Baten	873.615	12.068	885.683
Saldo lasten en baten	**-36.253**	**-8.681**	**-44.934**
Toevoegingen aan reserves	81.659	-8.095	73.564
Onttrekkingen aan reserves	131.119	6.625	137.744
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	**49.460**	**14.720**	**64.180**
Prognose resultaat	13.207	6.039	19.246

In bovenstaande tabel is zichtbaar dat bij de begroting voor het opstellen van Turap 2, uit is gegaan van een saldo van lasten en baten ad € 36,3 miljoen en dat € 49,5 miljoen per saldo aan de reserves onttrokken zou worden. Met de afwijkingen die in deze Turap 2 gemeld zijn, wordt het saldo van lasten en baten € 44,9 miljoen en wordt per saldo € 64,2 miljoen aan de reserves onttrokken.

In onderstaande tabel is weergegeven welke afwijkingen in Turap 2 verwerkt zijn. Wanneer een afwijking betrekking heeft op meerdere programma's, is deze in de Turap over deze programma's verdeeld. Uit onderstaande tabel blijkt het totaal van de desbetreffende afwijkingen.

Onderwerp	Bedrag turap 1	Verwerkt / gewijzigd	Bedrag turap 2
Afwijkingen gemeld in Turap 1	**9.396**	**13.210**	**-3.814**
Nieuwe afwijkingen turap 2			
Gemeentefonds: meicirculaire (saldo gemeentefonds en DU's / TM's)			627
Actualisatie meerjareninvesteringsplanning (MIP)			-259
Actualisatie WSW			-2.509
Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire			395
Actualisatie BUIG			-1.318
Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021			527
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ			174
Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds			1.000
Sportbedrijf tekort begroting			-422
Huur- vs subsidieindexatie maatschappelijke partners			-559
Inkomensregelingen			-40
Individuele studietoeslag			-350
Sportpark Paasberg			-105
Loket Zuid			-39
Klantenservice			-150
Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)			-68
Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd			-100
Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten			350
Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten			-350

Koers Molenplaats	-62
Verduurzamen vastgoed: vrijval	2.500
Mobiliteit: vrijval incidentele budgetten	4.500
Lokale heffingen	-1.445
Integraal accommodatiebeleid	-190
Dekking integraal accommodatiebeleid uit middelen Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt (320k structureel)	190
Uitbreiding buurtsportcoaches	-113
Dekking uitbreiding buurtsportcoaches uit BR jeugdfonds	113
Opvang dakloze EU-burgers (motie)	-250
Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	250
Loon- en prijsontwikkelingen De Connectie	-1.253
Nadeel implementatie eHRM systeem De Connectie	-200
Grofvuil - afval	350
ODRA	-300
Huisvesting gemeentelijke organisatie	-522
Verkiezingen	-466
Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten	-526
Leges	474
Burgerparticipatie	135
Burgerparticipatie	-135
Restantnadeel Jeugdzorg	3.600
Restantnadeel Jeugdzorg	-3.600
Doelgroepenvervoer	807
Toevoeging resultaat doelgroepenvervoer aan BR WMO en Jeugdzorg	-807
Beschermd wonen	1.512
Lagere eigen bijdrage beschermd wonen	-918
Toevoeging resultaat beschermd wonen aan BR WMO en Jeugdzorg	-595
Voordeel WMO	3.736
Hogere eigen bijdrage WMO	610
Saldo voordeel WMO	-4.346
Inzet middelen impuls energietransitie	10.000
Nieuwe afwijkingen in turap 2	**9.854**
Totaal afwijkingen turap 2	**6.039**

Bijlage 1 Voortgang doelen en financiële afwijkingen per programma

Wijken Algemeen

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is / wordt een levendige en vitale stad waar het volgens inwoners en ondernemers fijn wonen, werken en verblijven is (T)

Samen met inwoners - Het inzicht en de kracht van burgers wordt maatgevend voor gemeentelijk handelen (D)

De ontwikkeling van de gemeente als gebiedsgerichte organisatie is ingezet door de start van het opstellen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten. Deze Koersnota gaat in op de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem.

De aanpak voor leefbare wijken in de wijken die vallen onder Arnhem-Oost aanpak heeft in juni 2023 een impuls gekregen door het opleveren van het Actieplan Nationaal Programma Arnhem Oost. In dit actieplan zijn meerjarige inspanningen benoemd voor de 5 Arnhem-Oost wijken waarbij financiering vanuit de Rijksoverheid inzetbaar is om deze inspanningen aan te jagen.

Ook naar de ondersteuning die bewoners nodig hebben om betrokken te zijn bij hun wijk, is in 2023 een onderzoek gestart. Het beschikbare budget aan bewonersondersteuning moet op een zodanige wijze worden ingezet dat deze aansluit bij de behoefte aan ondersteuning in de verschillende wijken. Het onderzoek wordt in het najaar afgerond met een advies hoe deze verdeling tot stand zou moeten komen en wat hiervoor nodig is.

De gemeente als wijkgerichte organisatie en vergroten van invloed en betrokkenheid inwoners: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten (I)

In 2023 is gestart met het ontwikkelen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten. Deze Koersnota moet richting geven aan de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem op basis van de evaluatie uit 2021. Om de juiste input hiervoor op te halen, zijn verschillende bijeenkomsten georganiseerd met inwoners, maatschappelijke partners, ambtenaren en raadsleden. De Koersnota zal in september worden aangeboden aan het college.

Leefbare wijken (I)

De Arnhemse Leefbaarheidsmonitor wordt ingezet om de leefbaarheid in alle wijken te monitoren. Door de inzet van de gebiedsanalyse is het mogelijk ook wijken ten opzichte van elkaar in beeld te brengen. Het vergroten van kansen voor kinderen en jongeren in Arnhem krijgt in 2023 stadsbreed vorm door zowel de inspanningen op deze doelgroep in het actieplan Nationaal Programma Arnhem Oost en onze eigen gemeentelijke inspanningen. Voor beide geldt dat de uitvoering per wijk kan verschillen.

Maatschappelijke accommodaties: een visie ontwikkelen (I)

Inmiddels is een projectplan voor het opstellen van het integraal accommodatiebeleid goedgekeurd en is een offerte uitvraag gedaan bij drie partijen om het projectleiderschap voor deze opdracht in te vullen. De ontwikkeling van het beleid start vervolgens in september 2023.

Monitor leefbare wijken (I)

De resultaten van de Leefbare Wijken monitor worden consequent door de gemeente ingezet om ontwikkelingen in de wijk te monitoren en vormen een belangrijk startpunt voor het vaststellen van de belangrijkste doelen in de wijken. Deze data wordt in alle wijken ingezet om het gesprek in de wijken op gang te helpen met inwoners en maatschappelijke partners. Daarbij wordt veelal gekozen om deze data te gebruiken bij de actualisatie van de wijkprogrammering, zodat dit ook een natuurlijk moment betreft. De huidige monitor bevat informatie uit 2021 en in 2023 zal het veldwerk starten om de inhoud van de monitor te actualiseren.

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	235.264	3.281	238.545
Baten	27.579	603	28.182
Saldo lasten en baten	-207.685	-2.678	-210.363
Toevoegingen aan reserves	6.716	0	6.716
Onttrekkingen aan reserves	15.275	0	15.275
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	8.559	0	8.559
Prognose resultaat	-199.126	-2.678	-201.804

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	3.281	N					
Sociale wijkteams (SWT)	565	N					
Jeugdzorg	3.600	N	Restantnadeel Jeugdzorg	N	S	BR	J
Jeugdzorg	800	N	Pluryn tariefsverhogingen	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	730	N	Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	600	N	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	400	N	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	300	N	Verhoging pleegzorgvergoeding	J	S	BR	J
Onderwijs	190	N	Integraal accommodatiebeleid	N	I	AR	J
WMO en sociale wijkteams	-807	V	Doelgroepenvervoer	N	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	-1.512	V	Beschermd wonen	N	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	-3.736	V	Voordeel WMO	N	I	BR	J
Teams Leefomgeving(TLO)	2.716	N					
Onderwijs	877	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Armoedebeleid	822	N	TM Flankerend beleid energiearmoede	N	I	AR	J
Schulddienstverlening	658	N	TM Dienstverlening gemeenten aanpak schulden en armoede	N	I	AR	J
Onderwijs	222	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J
Mobiliteit	85	N	Indexatie contracten parkeergarages	J	S	AR	J
Armoedebeleid	40	N	Inkomensregelingen	N	S	AR	J
Water, milieu en luchtkwaliteit	7	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Werk en Inkomen	5	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J

Baten	603	V					
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	603	V					
Onderwijs	438	V	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Onderwijs	81	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Sport	66	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Welzijn	18	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	0						

Stijging tarieven en kosten jeugdzorg
De kosten van de jeugdzorg nemen meer toe dan aanvankelijk voor dit jaar is geprognosticeerd.
Het betreft hier met name de specialistische voorzieningen die in natura worden verstrekt. Bij de verleende zorg in de vorm van persoonsgebonden budget (PGB) zien we een daling van de kosten. Dat geldt ook voor de kosten van jeugdbescherming.

De kostenstijging in de specialistische voorzieningen in natura is in hoofdzaak op twee factoren terug te voeren:

- Tariefstijgingen - Het betreft hier regionale tariefsverhogingen die ten dele al eerder in het kader van de Perspectiefnota zijn gemeld, namelijk tariefsverhogingen bij jeugdzorgaanbieder Pluryn voor verblijf (€ 0,8 miljoen) en pleegzorgvergoedingen (€ 0,3 miljoen).
- Een stijging in het verzilveringspercentage van de toegewezen zorg - Ten opzichte van voorgaande jaren is een duidelijke toename in de uitnutting van toegewezen, geïndiceerde zorg, ook wel het verzilveringspercentage genoemd, zichtbaar. Daar staat tegenover dat het aantal jeugdigen dat specialistische jeugdzorg toegewezen krijgt, redelijk stabiel blijft. Gecombineerd betekent dit dat de gemiddelde zorgkosten per jeugdige toenemen, wat erop duidt dat de gemiddelde intensiteit en/of de duur van het jeugdzorgtraject groeiend is. Nadeel: € 3,6 miljoen.

Tezamen met de indexering van de zorgtarieven leidt dit tot een totaal nadeel van afgerond € 5,1 miljoen op de jeugdzorg (incl. jeugdbescherming). Dit nadeel wordt gedekt door een onttrekking uit de reserve WMO & Jeugdzorg, welke gepresenteerd staat op S07.

De ontwikkelingen van de kosten in de jeugdzorg worden in het najaar nader geanalyseerd in het kader van het meerjarenbeeld.

Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning
Het tarief dat gemeente Arnhem betaalt aan aanbieders van Huishoudelijke Ondersteuning is vanaf 2023 verhoogd, omdat het wettelijk verplicht is om een kostendekkend tarief te betalen. Zo worden de aanbieders in staat gesteld een gezonde bedrijfsvoering te hebben. Hiertoe heeft het college op 31 januari 2023 besloten.
Door de hogere tarieven voor huishoudelijke ondersteuning zijn de kosten in 2023 naar verwachting € 730.000 hoger dan begroot. In het beschikbare budget van huishoudelijke ondersteuning wordt rekening gehouden met de vergrijzing en door personeelstekorten bij zorgaanbieders kan niet volledig voldaan worden aan de vraag naar huishoudelijke ondersteuning. Via wachtlijstbemiddeling borgen we wel dat de meest kwetsbare inwoners als

eerste huishoudelijke ondersteuning ontvangen. Door het negatieve verwachte resultaat zal een onttrekking uit de bestemmingsreserve Wmo & Jeugdzorg nodig zijn, welke op S07 is gepresenteerd.

Aanvullende indexatie zorgtarieven
Jaarlijks worden de tarieven jeugdzorg en Wmo door onze regionale inkooporganisatie geïndexeerd op basis van voorjaarsramingen van het Centraal Planbureau (CPB). Naar aanleiding van de sterk gestegen prijzen in de afgelopen periode zijn de zorgtarieven 2023 aanvullend met 0,73% geïndexeerd. In de eerste tussenrapportage is aangegeven dat dit - berekend over de totale zorgbegroting - een extra structurele kostenpost van ca € 1 miljoen betekent. Daarvan heeft € 0,4 miljoen betrekking op Jeugdzorg en € 0,6 miljoen op Wmo en sociale wijkteams. Dit tekort wordt gedekt vanuit de reserve, welke is gepresenteerd op programma S07 Zorg.

Doelgroepenvervoer WMO
Bij de gewijzigde begroting 2023 van de BVO DRAN heeft de gemeente Arnhem de verwachting uitgesproken dat het vervoersvolume van het vraagafhankelijk vervoer binnen deze gemeente in 2023 niet meer uit zal komen op het niveau van 2019, vanuit de Kaderbrief 2024 het algemene uitgangspunt voor de gewijzigde begroting 2023 vraagafhankelijk vervoer. Door de gemeente Arnhem is daardoor verzocht om een aframing van € 500.000 door te voeren op de begroting 2023 vraagafhankelijk vervoer volgens de algemene uitgangspunten. Na deze aframing resteert voor 2023 een voordeel van € 807.000.
Het betreft een incidenteel voordeel. Voorstel is om dit voordeel van 2023 toe te voegen aan de BR WMO & Jeugdzorg en daarmee beschikbaar te houden voor dekking van de indexatie van doelgroepenvervoer in 2024. Deze toevoeging aan de reserve is opgenomen op programma S07 Zorg.

Beschermd wonen
Sinds 2021 is een voordeel ontstaan bij Beschermd Wonen. Vanaf 2021 is de Wet Langdurige Zorg (Wlz) opengesteld voor mensen met psychiatrische problematiek. Een aanzienlijk deel van de inwoners die een toewijzing Beschermd Wonen hadden, is doorgestroomd naar de Wlz. De lasten zijn in 2021 door de uitstroom van cliënten harder gedaald dan de uitname van het budget, dit effect werkt door tot de invoering van het objectieve verdeelmodel per 1 januari 2025. Inmiddels zijn er regionale financiële afspraken gemaakt, zoals aangegeven in de raadsinformatiebrief voortgang regionale afspraken beschermd wonen. Deze financiële afspraken betreffen de jaren 2022 en verder. Dit betekent dat in dit jaar de afspraken voor 2022 en 2023 verwerkt worden. Op het lastenbudget geeft dit een voordeel van circa € 1,5 miljoen, welke zichtbaar wordt op wijken algemeen. Bij de baten is er een nadeel van € 920.000, welke zichtbaar wordt op S07. Gesaldeerd blijft er een positief voordeel over van € 595.000. Voorgesteld wordt om het verwachtte positieve resultaat op het onderdeel beschermd wonen van € 595.000 toe te voegen aan de BR WMO & Jeugdzorg en daarmee beschikbaar te houden voor dekking van de kosten van Beschermd Wonen in de toekomst. De toevoeging aan de reserve is gepresenteerd op programma S07 Zorg.

Begeleiding- en overige Wmo
Wmo begeleiding
In eerdere jaren is het beroep op Wmo-begeleiding sterk gestegen. De laatste 2 jaar is deze trend echter doorbroken en zijn de kosten van begeleiding beheersbaar geworden. De verhouding tussen gespecialiseerde begeleiding en basisbegeleiding is beter in balans gekomen en het beroep op begeleiding is gestabiliseerd. Dit leidt nu tot een voordeel van € 1,5 miljoen over 2023. De komende periode wordt door de regionale inkooporganisatie een tariefonderzoek uitgevoerd naar de kosten van begeleiding. Dit kan leiden tot een tariefsverhoging en daarmee extra kosten van begeleiding.

WRV
Binnen Wonen, rollen en vervoer wordt een positief saldo verwacht van € 0,4 miljoen. Dat komt met name doordat er minder woonvoorzieningen zijn verstrekt dan begroot op dit moment. De uitgaven hiervoor fluctueren over de jaren.

Wmo - PGB’s
De verwachte realisatie van de PGB’s is € 1,9 miljoen lager dan begroot. Door meer aandacht voor toetsing door de wijkteams is de verwachting dat we op de PGB’s uitkomen op een onderbesteding.

In totaal geeft dit een voordeel van €3,7 miljoen, welke op wijken algemeen gepresenteerd wordt.

Tezamen met het voordeel vanwege hoge eigen bijdragen WMO van € 0,61 miljoen, gepresenteerd op S07, resteert op Wmo (excl. beschermd wonen, doelgroepenvervoer en Huishoudelijke Ondersteuning) een voordeel van ruim € 4,3 miljoen. Dit voordeel wordt toegevoegd aan de BR WMO en Jeugdzorg. Deze toevoeging is eveneens gepresenteerd op S07.

Integraal accommodatiebeleid
De jaarlijkse lasten voor gerichte inzet van beheerders in samenwerking met de gebruikers bedragen tot op heden € 150.000. Dit in tegenstelling tot de eerdere afgesproken afbouw naar € 100.000 in 2023 en naar € 50.000 voor de jaren daarna. Deze afbouw blijkt niet realistisch, zonder kaders. Dat betekent dat een extra last van € 90.000 in 2023 nodig zal zijn, bestaande uit € 50.000 voor de inzet van beheerders MFC's en € 40.000 voor een projectleider om kaders t.b.v. de uitvoering op te stellen.
De dekking van deze extra last € 90.000 is beschikbaar uit de middelen scholen en ander vastgoed als verbindende plek (totaal € 320.000 in 2023). Deze is daarom zichtbaar op S04.

Naast de afwijking van € 90.000 is sprake van een administratieve wijziging van € 100.000 omdat het afgesproken budget op S04 staat, terwijl deze op de wijken wordt uitgegeven. Per saldo maakt dit een afwijking van € 190.000 op de wijken, welke gedekt wordt uit een overschot op S04.

Energieprijzen eigen gebruik
In het afgelopen jaar zijn de prijzen voor energie fors gestegen. Voor de gemeente Arnhem stond het tarief grotendeels vast tot eind 2022. Voor 2023 zijn eind vorig jaar de nieuwe prijzen voor gas en elektriciteit vastgesteld (voor 1 jaar). De vernieuwde tarieven zijn voortgekomen uit de participatie aan de Groene Metropoolregio, welke een aanbesteding gehouden heeft voor de inkoop van energie. Specifiek voor gas geldt dat deze afspraken per 01-01-2023 gewijzigd zijn: een nieuwe leverancier, en ook nieuwe tarieven. Voor elektriciteit hebben we met behoud van leverancier de tarieven omhoog zien gaan. Dit leidt tot een forse stijging van de energielasten en een knelpunt in de begroting. De grootste stijging van kosten voor elektriciteit zit bij openbare ruimte (openbare verlichting, verkeerslichten, etc.); er wordt een tekort verwacht van € 4,0 miljoen, verspreid over begrotingsprogramma S02 Bereikbaarheid en S12 Wonen en leefomgeving. Daarnaast is sprake van een verwachte overschrijding van de begrote budgetten bij Vastgoed van € 2,3 miljoen (na doorbelasting), hier betreffen het de panden in eigen gebruik en de MFC's waar zowel voor gas als elektra een tekort voorzien is. De hogere energieprijzen leiden volgens verwachting tot hogere energiekosten (+ € 877.000) bij de MFC's. Een deel daarvan (naar schatting 50%) zal kunnen worden doorbelast naar de huurders van de MFC's.
Daarnaast wordt geprobeerd directer energie te besparen door de verwarming lager te zetten en op middellange termijn te werken aan het verduurzamen van de gebouwen.

Het totale financiële effect is verspreid over wijken algemeen en over de programma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën, S02 Bereikbaarheid, S03 Economie, S05 Cultuur, S09 Gezondheid en sport en S12 Wonen en leefomgeving. De kostenstijging wordt aan alle gebruikers één op één doorberekend conform de afgelopen jaren ook het geval was, dit geldt dus zowel voor huurders van gemeentelijk vastgoed als voor gebruikers van walstroom of de markten. Het in kaart brengen van het exacte tekort is een ingewikkeld proces omdat op aansluitingsniveau bekeken moet worden wat de effecten zijn. Dit traject wordt nu voor alle objecten doorlopen. Uiteraard wordt gemeentebreed gekeken naar energiebesparingsmogelijkheden, waar deze al bekend zijn, zijn deze meegenomen in de berekeningen. De eerste inschatting is dat het totale financiële knelpunt van stijging energielasten € 6,3 miljoen bedraagt.

Taakmutatie Flankerend beleid energieamoede
Voor extra inspanningen op het gebied van vroegsignalering en voor het verwachte extra beroep op bijzondere bijstand wordt rekening gehouden met een stijging van de lasten met € 822.000. In het kader van flankerend beleid energiearmoede ontvangen gemeenten in 2023 hiervoor een bedrag van € 50 miljoen landelijk, Arnhem krijgt € 822.000. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de beleidsvelden binnen de begrotingsprogramma's, in dit geval het programma Wijken algemeen.

Taakmutatie Dienstverlening gemeenten aanpak schulden en armoede
Voor een betere dienstverlening op het gebied van armoede en schulden wordt rekening gehouden met een stijging van de lasten van € 658.000. In het kader van aanpak schulden en armoede wordt hiervoor € 40 miljoen landelijk in 2023 ter beschikking gesteld, Arnhem ontvangt € 658.000. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De

bijbehorende lasten worden verantwoord op de beleidsvelden binnen de begrotingsprogramma's, in dit geval het programma Wijken algemeen.

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
De gemeente Arnhem heeft de modules Inkoop Zorg, Onderwijs, Contractmanagement Inburgering, WsW en WSP en Beheer ondergebracht bij de Modulair Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein (MGR-SD) en betaalt hiervoor tezamen met de andere gemeenten van de regio Centraal Gelderland een jaarlijkse bijdrage. De MGR verwacht bovenop haar primaire begroting 2023, structureel een extra indexatie voor loon- en prijsstijgingen (als huisvesting en ICT) door te voeren op deze modules.
De effecten voor de module WSP zijn meegenomen in het re-integratiebudget. Voor de overige modules is op basis van de nu voorliggende begroting bekend dat een tekort op jaarlijkse bijdrage van Arnhem ontstaat van € 428.000 in 2023.
Het nadeel is verdeeld over wijken algemeen (€227.000) en de programma's S06 Participatie en armoedebestrijding, S07 Zorg en S08 Welzijn en inclusie.

Indexatie contracten parkeergarages
Conform overeenkomsten zijn er prijsindexaties toegepast op bijvoorbeeld de dienstverleningsovereenkomst P1 en de verschillende onderhoudscontracten. Deze indexaties leveren een structureel knelpunt van € 282.000 op dat al in 2023 wordt voorzien.
Het nadeel valt zowel op wijken algemeen (€ 85.000) als op S02 Bereikbaarheid.

Inkomensregelingen
Er wordt meer beroep gedaan op diverse onderdelen van de openeinderegeling Bijzondere Bijstand. Dit leidt tot hogere kosten bij Bijzondere Bijstand (€ 135.000), Bijzondere Bijstand voor Beschermingsbewind (€ 100.000) en Gelrepas (€ 625.000). Bij Gelrepas zien we de effecten van de verbeterslag die in 2021 is gemaakt met de digitalisering en professionalisering van de pas. Meer inwoners gebruiken de Gelrepas en ze besteden daarbij ook een groter bedrag. We zien dat de extra regelingen Schoolkostenregeling en (Sport)kledingtegoed voor kinderen, die sinds medio 2022 zijn toegevoegd, meer worden gebruikt dan we vooraf hadden ingeschat. Eind 2022 zijn de tegoeden voor deze regelingen extra verhoogd in verband met de crisis, dit leidt ook tot een kostenstijging.
De overschrijding is in 2023 € 860.000. In de meicirculaire is aan het gemeentefonds een extra bedrag voor Bijzondere Bijstand toegevoegd (€ 820.000 in 2023). Daarom leidt dit tot een tekort van € 40.000 in 2023.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
De gemeente Arnhem hanteert de systematiek van kostprijsdekkende huur. Jaarlijks indexeren wij per 1 mei de huurprijs met de CPI (Consumenten Prijs Index) zoals deze wordt gepubliceerd door het CBS. De indexering van de huurbedragen op basis van de CPI-index levert een indexering op per 1 mei 2023 van ongeveer 8% (ten opzichte van 2% voorgaande jaren en 4,5% afgelopen jaar).
Sinds de start van de CPI index is deze nog nooit zo hoog geweest. In de markt, ook de commerciële verhuurmarkt, wordt opgeroepen tot coulance afspraken. Hoewel CPI de norm is en ook wij te maken hebben met gestegen bouw- en beheerkosten van ons vastgoed zien we mogelijkheden om onze huurders enigszins tegemoet te komen. Wij wijken, zoals al benoemd in de Perspectiefnota 2024-2027, eenmalig af van de CPI als index en hanteren een lager indexpercentage, namelijk de "kerninflatie", te hanteren voor de huurprijsindexering (vanaf 1 mei 2023). Dit alleen indien de kerninflatie lager is dan de CPI indexatie. De kerninflatie, gepubliceerd als SA20 bij CBS, is nu 6,7%. Voorgaande jaren hielden de indexeringen van de huuropbrengsten en de stijging van de kosten van het onderhoud van vastgoed elkaar redelijk in evenwicht. Met de hogere indexatie van de huren (+ € 758.000) ontstaat echter een verschil ten opzichte van de ontwikkeling van de lasten (+ € 465.000), een groot deel betreft namelijk kapitaallasten die gelijk blijven. Het positieve resultaat dat hierdoor ontstaat kan ten gunste van de algemene middelen vallen. Uitgaande van de kerninflatie is dit € 294.000 in 2023.
De afwijking met betrekking tot de hogere energielasten heeft betrekking op meerdere programma's en wordt daarom zichtbaar op wijken algemeen (€ 165.000), S00 Bestuur, dienstverlening en financiën, S01 Veiligheid, S02 Bereikbaarheid, S04 Onderwijs, S05 Cultuur, S08 Welzijn en inclusie en S09 Gezondheid en sport.

W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Versterken van sociale cohesie (D)

De sociale cohesie in het gebied wordt versterkt door te investeren in goed functionerende wijkorganisaties en een goed wijknetwerk. Vanuit een goede sociale basis in de wijk kan de sociale samenhang verder worden versterkt.

Inspanningen 2023 (I)

- Via het bewonersbudget of waar nodig met bewonersondersteuning (van onder andere Sportbedrijf en Rijnstad) worden diverse bewonersinitiatieven ontplooid.
- De verbouwing om het buurtcentrum De Lommerd toegankelijker te maken is afgerond. Het is hiermee een duurzamer en toegankelijker gebouw geworden. Ook in de Symfonie wordt het informatiepunt goed bezocht. Hier werken sociaal raadslieden, Werk en Inkomen, Sociaal wijkteam en team Leefomgeving samen. In het centrum is de Buurtkeuken actief.

Meer (financiële) zelfredzaamheid (D)

Financiële zelfredzaamheid blijft een aandachtspunt. We hebben in de wijk ervoor gezorgd dat (financiële) hulp laagdrempelig toegankelijk is.

Inspanningen 2023 (I)

Het informatiepunt in de Symfonie wordt goed bezocht. Hier werken we vanuit het Sociale wijkteam, Werk en Inkomen en welzijnspartners (onder andere sociaal raadslieden) samen om inwoners zo goed mogelijk te helpen met individuele vragen.

Kansengelijkheid (T)

Bevorderen kansengelijkheid: bewoners zijn zelfstandiger en staan steviger in de maatschappij (D)

De bewoners/deelnemers die verbonden zijn aan de diverse initiatieven in de wijk worden goed begeleid om zelfstandiger te kunnen functioneren.

Inspanningen 2023 (I)

Organisaties die actief zijn op het gebied van kansengelijkheid worden ondersteund.

Minder onderwijsterugval (D)

Op de basisscholen is sterk ingezet op een extra programma voor de leerlingen, waardoor de schoolresultaten zijn verbeterd.

Inspanningen 2023 (I)

Het programma Kansrijk Opgroeien is gecontinueerd.

Gezondheid (T)

Integrale aanpak gezonde leefstijl (D)

Door programma's op scholen, Thialf en in de wijkcentra is ingezet op een gezonde leefstijl. Het aantal kinderen met overgewicht blijft hoog. De inspanningen die worden geleverd (zie ook hieronder) dragen bij aan een gezonde levensstijl, maar het is op korte termijn nog niet voldoende om het overgewicht (gemiddeld genomen) te doen afnemen. Het is daarom een blijvend aandachtspunt.

Inspanningen 2023 (I)

JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht), GO (Gezond Onderweg) en beweegconcept 2+1+2 worden ingezet. Met de programma's worden kinderen met overgewicht gecoacht binnen hun eigen omgeving naar een gezondere leefstijl. De activiteiten van Vitanos en Blauwe Tomaat zorgen voor aandacht voor gezonde voeding.
Op dit moment onderzoeken we de mogelijkheid voor een wandelpad langs het spoor, zodat er een (beweeg)route ontstaat door de wijk.

Openbare Ruimte (T)

Aantrekkelijkere buitenruimte (D)

In CSA is veel vergroend of daar zijn plannen voor in ontwikkeling. Bewonersinitiatieven dragen bij aan dit doel.

Inspanningen 2023 (I)

Er zijn in de wijken Arnhemse Broek en Centrum wijkgroenagenda's opgesteld, die worden uitgevoerd. Meerdere verwaarloosde plekken zijn verbeterd door het toevoegen van groen. Wijkorganisaties zijn actief om de wijk schoon te houden en verder te vergroenen.

Wonen (T)

Meer diversiteit in de woningvoorraad (D)

Bij de kansen die zich voordoen op het gebied van transformatie of nieuwbouw van woningen zetten we in op de diversiteit van de woningvoorraad.

Inspanningen 2023 (I)

Bij grote nieuwbouwplannen (zoals Rietgrachtstraat en Thorbeckestraat) worden levensloopbestendig wonen en huizen voor gezinnen in de planvorming meegenomen.
Het nieuwe facetplan Woningsplitsing en Verkamering heeft een rem gezet op de verkamering van panden in het gebied. Zo wordt er in het Spijkerkwartier geen omgevingsvergunning verleend als er binnen een straal van 50 meter al een ander verkamerd pand aanwezig is. Dit heeft een gunstig effect op de woningvoorraad. Bij overtredingen wordt gehandhaafd.

Wijkeconomie (T)

Goed functionerende wijkorganisaties (D)

Wijkorganisaties dragen veel bij aan de verbetering van de wijk. Blauwe Wijkeconomie, Broek Omhoog, buurtgroenbedrijf zijn goede voorbeelden waarbij bewoners, overheid en andere partners samenwerken.

Inspanningen 2023 (I)

De wijkorganisaties hebben moeite om zich duurzaam te ontwikkelen, onder andere door de manier van subsidiëren door de gemeente. We zijn daarom in gesprek met deze partners en het verkennen de mogelijkheden om de activiteiten van deze organisaties langdurig in het wijkprogramma te verankeren.

Veiligheid (T)

Minder overlast (D)

Wijkveiligheid blijft een belangrijk thema in het gebied. Het aantal registraties van delicten daalt, maar het gevoel van veiligheid bij bewoners blijft een punt van aandacht. Er worden veel gerichte acties opgezet om af te rekenen met de verloedering, overlast en criminaliteit. Dit heeft een lange adem nodig.

Inspanningen 2023 (I)

Binnen het actieprogramma Steenstraat en omgeving zijn tien actielijnen met bijbehorende acties uitgevoerd, zoals bijvoorbeeld het aanpakken en opknappen van verloederde plekken, verwijderen van graffiti, realisatie van camera’s en handhavingsacties. Ook is in 2023 begonnen met het aanspreken en aanschrijven van winkels die te veel beplakking op hun ruiten hebben en daarmee geen transparante gevel hebben. In 2024 wordt hiermee doorgegaan.

W2 Noordwest

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Ontmoetingsplekken voor sociale cohesie en maatschappelijk participeren (D)

Om de sociale cohesie en de maximale participatie van inwoners te bevorderen is het van belang om ontmoetingsplekken in de wijk te creëren die passen bij de vraag uit de wijk. Deze fysieke ontmoetingsplekken moeten toegankelijk, nabij en laagdrempelig zijn.

Inspanningen 2023 (I)

- Minimaal elk kwartaal en zo nodig vaker hebben we afstemmingsoverleg met een vertegenwoordiging van de verschillende buurthuizen.
- Het Graaf Ottoplein is heringericht.
- De inclusieve speelplaats naast de skatebaan bij Rosorum wordt dit jaar afgerond.
- De gesprekken over herinrichting Peterplein hebben plaatsgevonden. De realisatie start het laatste kwartaal 2023.
- Het inloopspreekuur is begin 2023 gestart.

Versterken sociale netwerken en inzicht in voorzieningen in de wijk (D)

De netwerkpartners in de wijken kennen elkaar en weten elkaar te vinden. We werken als teams Leefomgeving, Sociaal wijkteams en gebiedsteams Werk en Inkomen gebiedsgericht: we handelen vanuit de leefwereld van bewoners, dichtbij en met focus op specifieke doelgroepen in de wijk.

Inspanningen 2023 (I)

- De gebiedsagenda Werk, Inkomen en Schulden 2023 is tot stand gekomen. Monitoring van de benoemde actiepunten volgt via overleg sociale tafel met Sociaal Wijkteam, , gebiedsteams Werk en Inkomen en partners Rijnstad en Stichting Welzijn Ouderen Arnhem.
- De basis training Eigen-Wijs is gestart in samenwerking met team Leefomgeving Noord-Oost.

Kansengelijkheid (T)

Meer ontplooiingskansen voor kinderen (D)

In Noordwest willen we kinderen die dat nodig hebben betere ontplooiingskansen bieden zodat zij kansrijk kunnen opgroeien. We richten ons daarbij vooral op kinderen in Klarendal en Sint Marten en hebben een aanpak voor de verschillende doelgroepen.

Inspanningen 2023 (I)

- Het thuisbezoek door de jeugdverpleegkundige is in Klarendal mogelijk gemaakt op indicatie en wordt in 2024 standaard ingevoerd. We zijn gestart om samen met betrokken (keten)partners de backoffice goed in te regelen zodat signalen ook direct opgepakt en bij voorkeur opgelost kunnen worden.
- Het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien wordt verder doorontwikkeld en geïntegreerd binnen de pedagogische wijk in het kader van de Arnhem Oost aanpak. Daarbij is ook de overgang van primair naar voorgezet onderwijs een belangrijk aandachtspunt.

Veiligheid (T)

Bewoners hebben minder last van gevoelens van onveiligheid (D)

We verbeteren het woon- en leefklimaat van bewoners door de aanpak van overlast op de thema's verloedering, parkeer/verkeersveiligheid, overlastgevende personen, jeugdoverlast en drugsoverlast. Onze focus ligt daarbij op de wijken Klarendal en Sint Marten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Tijdens maandelijks wijkveiligheidsoverleg vindt monitoring plaats en initiëren we passende acties. Ook zijn we samen met veiligheid en politie gestart met het actieplan 'Hommel en Singel': schoon, heel en veilig met speciale aandacht voor verloederde plekken en ondermijning.
- Via de sociale tafel monitoren we de inzet van partners in het sociaal domein.
- In het najaar starten we met een proces met alle betrokken partijen hoe we in ons gebied de doorontwikkeling van jongerenwerk vorm gaan geven.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Klarendal worden kleiner (D)

We zijn in samenwerking met de WUR,HAN en GGD aan de slag om de sociaaleconomische gezondheidsverschillen te verkleinen in de wijk Klarendal. We willen een beweging in gang zetten waarbij bewoners weer trots op hun wijk zijn, en de leefomgeving als positieve stimulans ervaren om verder te komen in het leven.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De uitvoering van Welzijn op recept wordt gemonitord met de uitvoerende partijen Stichting Welzijn voor Ouderen Arnhem en Rijnstad.
- Studenten van de Praktijk Leerroute Regionaal Opleidingscentrum Rijn-IJssel starten in september met onderzoek op welke wijze het spel Positieve Gezondheid ingezet kan worden bij activiteiten in de wijk.

W3 Noordoost

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelfredzaam (D)

Er is een mooie verdeling van ontmoeting in de wijken, zowel binnen als buiten. Voor jong en oud zijn er plekken in de wijken om laagdrempelig te ontmoeten. Speelplekken zijn er genoeg en worden aangepakt, waar nodig. Er zijn pedagogisch medewerkers in de wijk die de ontmoeting faciliteren en er zijn heel veel vrijwilligers die hun bijdrage leveren aan de ontmoetingsplekken.

Inspanningen 2023 (I)

Noord-Oost heeft een mooie dekking van ontmoetingscentra. In iedere wijk zijn er ontmoetingsplekken, waar we structureel mee overleggen voor de toekomst. Ook werken we aan de organisatie van structurele financiering voor huisvesting.

Meer bewoners participeren in de vorm van (vrijwilligers)werk (D)

Er lopen verschillende processen die moeten bijdragen aan de aanpak op de werkloosheid en participatie (meedoen) van de bewoners Geitenkamp. Deze uitdaging zal een meerjarenplan zijn en heeft met veel verschillende factoren te maken (huur/koop verhouding, generatiepatronen, normen en waarden van de cultuur in de wijk). Er wordt hard gewerkt aan nieuwe plekken in de wijk die stimuleren om te leren en te werken, maar een aantal initiatieven stagneren. We zijn op de goede weg. Na corona zijn er verschillende initiatieven die herstart zijn. Maar we zijn er nog niet. We horen een toename van deelnemers en bezoekers via samenwerkingspartners in de wijken. Er participeren meer mensen, maar we zitten nog steeds in een opbouw na corona.

Inspanningen 2023 (I)

- De inspanning op uitbreiding van sociaal ondernemers in de Vlindertuin stagneert. De huidige exploitant is er niet in geslaagd om voldoende sociaal ondernemers te binden aan de Vlindertuin. Hier is ook een onderzoek op geweest en deze wordt besproken met SLAK.
- Voor het creëren van een wijknetwerk is een kwartiermaker nodig. De middelen zijn beschikbaar en we gaan na de zomervakantie werven (afhankelijk van keuzes naar aanleiding onderzoek).
- De mogelijkheid om een buurtbaanbureau (in samenwerking met Enjoy & Learn) te starten wordt onderzocht en er wordt via Arnhem-Oost gekeken naar coaching voor toeleiding naar werk en school voor jong volwassenen.
- De gebiedsagenda is opgesteld en wordt voor 2024 geactualiseerd.
- Ter vervanging van training EigenWijs komt er een pilot Eigenwijze Diamant, het gebied wordt uitgebreid met Noord-West en de training wordt nog laagdrempeliger aangeboden. De start is na de zomervakantie en de evaluatie vindt voor het einde van het jaar plaats.

Kansengelijkheid (T)

Meer kinderen hebben de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen (D)

Afgelopen jaar zijn er verschillende positieve ontwikkelingen geweest in het aanbod, waardoor de jeugd hun talenten kunnen ontwikkelen:

- nieuw jongerenwerk;
- verlengde schooldag in samenwerking met Sportbedrijf, Rijnstad en Rozet;
- uitbreiding speelmorgen;
- samenwerking met creatief makers voor maatschappelijke vraagstukken (jeugd, Sperwer);
- betrekken van jongeren bij cultuur (Podium van de wijk).

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien is verwoord voor 2023 en in uitvoering. (Rijke schooldag, NPO gelden). Deze wordt gemonitord en waar nodig bijgesteld voor 2024.
- De sportpedagogisch medewerker is aangesteld en heeft een plan opgesteld voor het klimaat van de Rommelkist. Er is een groep vrijwilligers, die meewerken met specifieke evenementen. Voor structurele taken, toezicht en bekwaamheid zijn er nog acties nodig. tevens ligt er een masterplan voor de Rommelkist. Deze heeft een fysiek component om het aantrekkelijker te maken en een component om het sociaal veiliger te maken met meer aantrekkingskracht, breder dan de bestaande doelgroep.
- Monitoring op 18 maanden gesprekken door VGGM loopt. Het zal een vervolg krijgen in de Arnhem-Oost aanpak. Wegens succes wordt het in alle Arnhem-Oost wijken toegepast.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Geitenkamp worden kleiner (D)

Vanuit de samenwerking HAN, GGD is geadviseerd om te werken met wijkgezondheidsprofielen. Door de kennis en opvolgende interventies van de wijkgezondheidsprofielen nemen de gezondheidsverschillen af. De bewustwording wordt verhoogd en er zijn voorzieningen in de wijk die bijdragen aan een gezonde leefstijl.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Twee watertappunten zijn geplaatst, een derde kon niet worden geplaatst in verband met hoogteverschillen op de beoogde locatie.
- Het experimenteren met Gezondheidschecks loopt, dit is wel afhankelijk van de beschikbaarheid van studenten.
- Het programma 2Diabeat loopt, wordt getrokken door Locus (de Beijer). Er wordt hierin samengewerkt met Rijnstate en het Sociaal Wijkteam.
- Het onderzoek van de WUR naar vergroening van de wijk en gezondheid is afgerond.

Openbare ruimte (T)

De wijk Geitenkamp is klimaatbestendiger (D)

Klimaatadaptatie
We zetten in op hittestress door middel van tegelwippen en het herplaatsen van ligusterhagen, het stimuleren van geveltuintjes en boomspiegels in eigen beheer. We werken samen met de scholen en kijken naar de mogelijkheden voor groene schoolpleinen (Jozef Sartoschool, locatie Spiekmanlaan).

Energie besparen
We brengen de bewoners in contact met het project energiearmoede. Samen wordt gekeken naar wat werkt voor de bewoners en hoe we dit kunnen organiseren. Er wordt veel aandacht gegeven aan de regelingen die bewoners kunnen genieten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In samenwerking met bewoners en openbare ruimte zijn er boomspiegels vergroot en teruggeven in beheer van de bewoners en pleintjes zijn vergroend.
- Jaarlijks is er een actie met aandacht voor het herplaatsen van de ligusterhagen. Samen met de coöperaties wordt gekeken bij mutaties om de haag meteen terug te plaatsen, voordat er nieuwe verhuurd wordt.
- Inmiddels is er een projectleider en opdrachtgever aangetrokken om het Icoonproject Beekdal te leiden. Het project gaat met name over het meer zichtbaar en beleefbaar maken van de Beek en het bestaande groen uit te breiden. Door onder andere een herinrichting van het sportpark De Paasberg en de infrastructuur is er meer groen toegevoegd.
- Twee keer per jaar organiseren bewoners in samenwerking met coöperaties en gemeente een opruimdag.
- Er loopt momenteel een pilot (bij een hotspot op de Geitenkamp) waar gekeken en onderzocht wordt hoe bijzettingen en zwerfafval verminderd kunnen worden. Op welke wijze kunnen inwoners het afval goed aanbieden?

Wonen (T)

De wijk Geitenkamp wordt vitaler (D)

Om de leefbaarheid en vitaliteit van de Geitenkamp de komende jaren verder te verbeteren worden een aantal maatregelen onderzocht. Een belangrijke maatregel is het creëren van meer diversiteit in de bevolkingssamenstelling van de wijk. Een van de knoppen om hier verandering in te brengen is het aanpassen van de woningvoorraad en dan in het bijzonder de verhouding tussen koop en sociale huur in de wijk. Onderzocht gaat worden in hoeverre het haalbaar is om op deze wijze de diversiteit van de bevolkingssamenstelling te beïnvloeden.

Inspanningen 2023 (I)

Met de corporaties is een pilot gestart om op de hotspots de toewijzingen te reguleren. Dit wordt toegepast en wordt positief ervaren. De opgave rondom het vergroten van de diversiteit van de bevolkingssamenstelling (en daarmee samenhangend de verhouding tussen koop- en huurwoningen in wijk) wordt in het najaar van 2023 verder opgepakt. We werken vanuit verschillende participatieve processen aan het trots zijn op de wijk:

- Buurtbaanbureau – mensen laagdrempelig bemiddelen naar een gezonde dagbesteding;
- De Vlindertuin – Ruimte voor bewoners voor dagbesteding en persoonlijke ontwikkeling;
- De Rommelkist – ruimte voor kinderen om zich op verschillende gebieden spelenderwijs te ontwikkelen.

Wijkeconomie (T)

Bruisender marktplein Geitenkamp (D)

De ruimtestudie is gedaan. Het pand van de Coöp is van eigenaar gewisseld, hierdoor stagneert de gewenste ontwikkeling van het marktplein. Er trekken nog steeds winkels weg van het marktplein. Het is lastig voor de winkeliers om hun hoofd boven water te houden.
Bewoners maken zich nog steeds zorgen over het verschralen van het winkelaanbod op het winkelplein Geitenkamp

Inspanningen 2023 (I)

Gezamenlijk met bewoners, ondernemers, winkeliers, corporaties uitvoering geven aan het uitvoeringsplan stagneert door het stilvallen van de ontwikkeling met betrekking tot de supermarkt en de ruimtelijke opgave eromheen. Het huidige marktplein wordt wel vergroend. Verder uitwerking geven aan het uitvoeringsplan is afhankelijk van het wel of niet doorgaan van de ontwikkeling vergroten supermarkt (is gestagneerd).

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder parkeeroverlast (D)

De maatregelen om de parkeerdruk in Alteveer-Cranevelt te verlagen zijn nog niet getroffen. Er wordt gewacht op het duurzaam mobiliteitsplan.

Inspanningen 2023 (I)

- Het monitoren van de verkeersintensiteit Velperweg e.o. als gevolg van allerlei ontwikkelingen moet nog in gang gezet worden.
- Het burgerparticipatieproces herinrichting Velperweg loopt nog. De planning is met een half jaar vertraagd en wordt nu in het eerste kwartaal 2024 uitgevoerd.
- Verkeersremmende maatregelen aan Bronbeeklaan en Monnikensteeg worden gemonitord. Deze maatregelen werken en de klachten zijn afgenomen.

Bewoners ervaren meer veiligheid in hun directe omgeving (D)

Vanuit het wijkveiligheidsoverleg is er tevredenheid. Het is zelfs ‘rustig’. Dit wordt gemonitord op parkeer- en verkeersoverlast, verloedering, criminaliteit, drugscriminaliteit, jongerenoverlast en verwarde personen.

Inspanningen 2023 (I)

- De persoonsgerichte aanpak is tijdelijk gestopt. AVG technisch moet eerst het convenant afgesloten worden.
- Extra inzet op vermindering jeugdoverlast is op de Geitenkamp gerealiseerd. Nieuwe jongerenwerk zal zich nadrukkelijk positioneren en onderdeel uitmaken van dit actiepunt. De formatieve inzet is verdubbeld.

W4 Presikhaaf

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners doen mee (D)

We blijven investeren in ruimte voor ontmoeten, verbinding en ontwikkeling.

Inspanningen 2023 (I)

- We stimuleren buurtbewoners aanvragen te doen bij het wijkplatform en de regeling Burgerkracht, helpen bewoners met motivatie in de aanvraag (zoals ontmoeting, armoedebestrijding) en ondersteunen we hen in het platformoverleg.
- Op meerdere plekken breiden we ontmoetingsplekken uit, zowel in de openbare ruimte als binnen.
- We hebben meerdere netwerken opgezet met behulp van de participatiemedewerker.

Meer bewoners ervaren gemeenschapsgevoel in de buurt (D)

Er is een broze sociale structuur in de wijk (met name na corona). Er zijn veel verschillende culturen in Presikhaaf die elkaar graag binnen de eigen kring willen ontmoeten.

Inspanningen 2023 (I)

- Onze maatschappelijke partners in de wijk benaderen de verschillende culturen te weinig afzonderlijk en te weinig vraaggericht. Daarom gaan we meer inzetten op cultuursensitiviteit.
- Onze partners in de wijk wordt gevraagd om informeel aanbod zoals theemiddagen, samenkomst in Rozet rond taal en cultuur te faciliteren, zodat bewoners makkelijk kunnen aansluiten. De toeloop is nog niet goed. Daartoe vragen we een meer proactieve houding aan onze partners in de wijk.
- Er is aandacht voor duurzame relatieopbouw nodig met de gemeenschap om vraag en aanbod bij elkaar te brengen. Dit heeft door corona een knauw gekregen. We ondersteunen vragen voor ontmoetingstuinen, speelplekken, theemiddagen, buurtfeesten en opruimdagen. Dit proces heeft meer tijd nodig.

Meer bewoners hebben een gezonde leefstijl (D)

In de wijk worden speel-, beweeg- en ontmoetingsplekken beter benut.

Inspanningen 2023 (I)

- In park Presikhaaf, in de buurt Over Het Lange Water, evenals bij de Overkant hebben we geïnventariseerd wat de speel-, beweeg en ontmoetingsbehoefte is.
- Eind 2023 starten we met de aanleg van een speel- en beweegplek in de buurt Over Het Lange Water.

Meer bewoners spreken, lezen en schrijven de Nederlandse taal (D)

De oude Inburgeringswet heeft ertoe geleid dat er een grote groep niet goed is ingeburgerd en kampt met taalachterstand. Er is geen goed beeld wat er nodig is om de groepen laag geletterden te bereiken. Er is een grote groep vrouwen die veelal binnenshuis hebben geopereerd en hierdoor de Nederlandse taal niet goed machtig zijn.

Inspanningen 2023 (I)

- Veel aanbod is nog gericht op het individu, waar we afgelopen jaar gemerkt hebben dat collectief aanbod beter aansluit bij de wijkculturen. Dit vraagt een cultuuromslag binnen de sociale basis. Er komen nog te weinig bewoners naar het collectief aanbod. Dit vraagt meer proactief werken van de maatschappelijke partijen.
- Wij brengen informeel taalaanbod in contact met Rozet en Rijnstad, zodat behoeftes in beeld komen en vertrouwen ontstaat richting het formele aanbod. Hiervoor is het belangrijk dat taalaanbieders proactief gaan werken gericht op het collectief.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders en verzorgers maken gebruik van voorschoolse voorzieningen en opvoedondersteuning (D)

We zetten acties in op ouderbewustzijn bij kinderen van -10 maanden tot 4 jaar om te voorkomen dat kinderen met een achterstand op de basisschool starten.

Inspanningen 2023 (I)

- De 18 maanden bezoeken zijn gestart.
- Het onderzoek met ouders/ verzorgers wat er nodig is om van het MFC een uitnodigend ouder- en kindcentrum te maken loopt.
- Het Kansen voor Kinderen netwerk wordt optimaal benut.
- Ouderbetrokkenheid is een terugkerend onderwerp op de sociale tafel.

Meer kinderen groeien op tot zelfstandige en veerkrachtige volwassenen (D)

Het ondersteunen van Presikhaafse kinderen bij de ontwikkeling van een positief zelfbeeld, bij het verplaatsen in en omgaan met anderen en bij het ontwikkelen van hun talenten, blijft een aandachtspunt.

Inspanningen 2023 (I)

- Door de ontwikkelingen rondom jongerenwerk in Presikhaaf is er geen stevig netwerk rondom alle jongeren Kansenmakers en PU hebben nog tijd nodig om alle jongeren te bereiken na de wisseling met Rijnstad.
- De training mediawijsheid is afgerond. Dit heeft bij de jongeren bewustzijn opgeleverd, Met onze maatschappelijke partners zorgen wij voor borging van deze pilot, omdat aandacht nodig blijft.
- Het netwerk Kansen Voor Kinderen wordt goed gebruikt om ervaringen te delen. Daardoor ontstaat een sterke werkwijze binnen het netwerk zoals bewust ouderschap, buitenspelen, breed aanbod van sport tot en met cultuur. We bereiken nog niet alle kinderen, dit vraagt meer tijd.

Meer jongeren ontwikkelen een gezonde identiteit (talentontwikkeling, zelfbeeld en mentale veerkracht) (D)

We zetten er op in dat meer kinderen en jongeren een positief zelfbeeld hebben.

Inspanningen 2023 (I)

- De meidengroepen en verschillende groepen worden bereikt door het reguliere jongerenwerk.
- Jongeren met een beperking zijn nog niet in beeld en onvoldoende aangesloten op het aanbod jongerenwerk.
- Identiteitsontwikkeling is een regulier thema binnen het huidige jongerenwerk.
- Het te ontwikkelen programma heeft vertraging opgelopen door de ontwikkelingen rondom jongerenwerk in Presikhaaf.
- Afstemming tussen de huidige aanbieders rondom jongerenwerk is goed. Partijen versterken elkaar en erkennen elkaars corebusiness.
- Bij zowel kinderen- als jongerenwerk is ouderbetrokkenheid goed onder de aandacht.

Minder bewoners met schulden (D)

We zetten er op in dat bewoners hun eigen financiële situatie kunnen overzien, vinden tijdig passende en laagdrempelige ondersteuning bij hun financiële/ administratieve problemen en voeren hun eigen financiële administratie.

Inspanningen 2023 (I)

- Er wordt dit jaar gestart met een gezamenlijk open inloopspreekuur van regisseurs Werk en Inkomen, Rijnstad en de Sociale Wijkteams.
- Het gebiedsteam Werk en Inkomen, Rijnstad en Sociaal wijkteam hebben proactief gewerkt in een project rondom de renovatie van 104 woningen in Presikhaaf 1. Deze nieuwe vorm van proactief samenwerken wordt doorontwikkeld.
- Het onderzoek naar schuldenproblematiek loopt.

Minder kinderen groeien op in armoede (D)

Door kinderen een kans te geven om zich persoonlijk en vrij te ontwikkelen kunnen we latere (financiële) problemen voorkomen. We zetten in op het vergroten van kansen en mogelijkheden zodat kinderen een betere startpositie krijgen om later zelfstandig te functioneren in de maatschappij.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De combinatiemogelijkheden cultuur en sport op de Gelrepas zijn beter op elkaar afgestemd.
- Het Onderzoek naar gebruik minimavoorzieningen loopt.
- Mobility Mentoring (een stress-sensitieve aanpak) is in de gebiedsagenda opgenomen.

Meer bewoners leven energiezuinig (D)

We blijven inzetten op het vergroten van kennis over verduurzaming met de verwachting dat dit leidt tot lagere vaste lasten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De coöperaties en Arnhem oost zetten stevig in op de energietransitie, vanuit het Volkshuisvestingsfonds worden particuliere woningen aangepakt.
- De bouw van energiezuinige woningen is standaard bij de coöperaties.
- Verduurzamen van scholen, multifunctionele centra (MFC) en buurthuizen vraagt nog veel aandacht. Gemeente en coöperaties brengen de prioriteiten aan.

Veiligheid **(T)**

Meer bewoners dragen bij aan een veilige en prettige leefomgeving (D)

We zetten in op een omgeving waarin iedereen ideeën naar voren kan brengen en waarin er wordt geluisterd. Mensen melden overlast.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het Overlast en Zorg Overleg in de wijk heeft ertoe geleid dat de bewoners met multi-problematiek bekend zijn in het netwerk.
- Professionals in de wijk, zoals wijkconciërges, kinderwerk, jongerenwerk en wijkagenten zorgen voor meer tolerantie en gevoel van veiligheid in de wijk.

Meer jongeren zijn in staat hun grenzen aan te geven en verleidingen te weerstaan (D)

In samenwerking met jongeren, hun verzorgers, onderwijs en wijkpartijen wordt er een gemeenschap gebouwd rond de jongeren zodat hun kans om een minimum startkwalificatie te halen vergroot wordt.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Wijkprofessionals hebben jongeren in Presikhaaf behoorlijk goed in beeld en ontwikkelen hun aanbod rondom weerbaarheid, assertiviteit en ontwikkeling
- Netwerkvorming is nog niet optimaal door ontwikkelingen jongerenwerk Rijnstad
- De samenwerking Presikhaaf University, scholen, de Kansenmakers en het Sportbedrijf Arnhem is kansrijk.

Openbare ruimte **(T)**

Meer bewoners wandelen en fietsen met een prettig gevoel in Presikhaaf (D)

We onderzoeken samen met bewoners wat er nodig is om vaker de fiets te pakken of te gaan wandelen en een aantal wegen om te vormen naar een 30km weg.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Bewoners krijgen ruimte om mee te denken over mobiliteitsvisie en snelheidsbeperkende maatregelen.
- Laan van Presikhaaf en de Weg Over Het Lange Water worden ter hoogte van de doorgaande fietsroute afgewaardeerd naar 30 km.
- Keulse Slag is gedeeltelijk afgewaardeerd door snelheidsbeperkende maatregelen.

Er zijn geschikte plekken voor jongeren om te ontmoeten en zich te ontwikkelen (D)

We zetten in op dat jongeren elkaar kunnen ontmoeten in een veilige (buiten)ruimte, waar ze zichzelf kunnen zijn, zich ontwikkelen en bewegen.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De behoefte van jongeren wordt in kaart gebracht met de jongeren en de wijkpartijen, Presikhaaf University en het Sportbedrijf.
- Toegankelijkheid van de verschillende speel- en ontmoetingsplekken wordt standaard meegenomen in de opdracht naar de wijkpartijen en beheer.

Bewoners ervaren minder last van zwerfafval (D)

Bewoners zijn actief in het opruimen van zwerfafval door afval te prikken. Dit gebeurt samen met Heel Arnhem Schoon en professionals.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Met bewoners en Portaal worden verschillende opruimdagen georganiseerd, hierbij kunnen bewoners ook vuilknijpers krijgen om vaker een schoonmaakronde door de wijk te doen.
- Het schoonhouden van de winkelcentra krijgt meer aandacht, maar resulteert nog niet altijd in een hoger onderhoudsniveau door vervuilingssnelheid. Wel worden de winkelcentra groener.

Wonen (T)

Meer bewoners kunnen wooncarrière maken in de wijk (D)

Bij nieuwbouw houden we rekening met de wensen van de huidige bewoners zodat zij door kunnen stromen en plaats maken voor starters.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In Presikhaaf krijgt het doorstromen veel aandacht, onder andere met flexwonen en nieuwbouwlocaties Presikhaaf 3. Dit resulteert de komende twee jaar in een ruimer woonaanbod.
- Arnhem Oost Aanpak en Ontwikkelperspectief zetten in op betaalbare goed geïsoleerde woningen.

W5 Malburgen

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Verbeteren van de voorzieningen in de wijk (D)

Samen met de verschillende buurthuizen en wijkcentra worden de functie en rol van de voorzieningen beter uitgewerkt. Daarbij is aan de orde hoe zij aanvullend op elkaar zijn en wat zij nodig hebben om hun rol te kunnen vervullen. Verder wordt door het team leefomgeving en de verschillende partners geïnventariseerd welke behoeften er leven bij de bewoners met als doel deze te verwerken in de programmering van de verschillende plekken.

Inspanningen 2023 (I)

Er is gestart met het in beeld brengen van alle activiteiten en voorzieningen in de wijk voor jongeren en volwassenen. Daarnaast vindt er een behoefteinventarisatie plaats onder bewoners. De opbrengst daarvan wordt verwerkt in de programmering van de voorzieningen.
Het overzicht van activiteiten is helpend voor Werk en Inkomen en de wijkteams om bewoners te stimuleren tot maatschappelijke participatie. Binnen de buurthuizen werken de partners zoveel mogelijk met vrijwilligers bij de organisatie van de activiteiten en het beheer van de buurthuizen.

Meer huishoudens in Malburgen zetten een stap op de participatieladder en vinden werk (D)

We liggen op koers met dit doel. Het aantal huishoudens met een participatiewet uitkering ten opzichte van 2022 is gedaald. Ook zijn er 19 kandidaten voor het Malburgs BuurtBaanBureau.
Het arbeids- en participatiepotentieel van Malburgers in de bijstand is in beeld. Vooralsnog zijn geen extra voorzieningen nodig voor de mensen die op de lagere treden van de participatieladder staan.

Inspanningen 2023 (I)

- Afspraken met Buurtbaanbureau zijn gemaakt over het aantal bewoners uit Immerloo en het Duifje dat vanuit het Buurtbaanbureau kan worden begeleid. In samenwerking met Werk en Inkomen het Malburgse buurtbaanbureau (MBBB) in het huis voor de wijk, zijn bewoners uit Immerloo en Malburgers in de bijstand uitgenodigd om kennis te maken met het MBBB en de mogelijkheden die het MBBB biedt.
- Vanuit Werk en Inkomen wordt gewerkt aan een extra vrijstelling voor mensen die parttime werken zodat werken meer loont.
- Regisseurs signaleren en hebben aandacht voor de taalproblematiek en verwijzen hierop door.
- Er zijn twee spreekuren van Goed Geregeld Arnhem in de wijk waarbij ook het Sociaal Wijkteam, Het Taalhuis en Werk en Inkomen (deels op afstand) aangesloten zijn, die een goede bekendheid in de wijk hebben.
- Team Leefomgeving heeft wijksafari's georganiseerd om de regisseurs van Werk en Inkomen en de coaches van het Sociaal Wijkteam bekend te maken met de voorzieningen in de wijk zodat bewoners daar naar doorverwezen kunnen worden.

Minder Malburgers in Duifje en Immerloo hebben problematische schulden (D)

Er is besloten te starten met de aanpak Immerloo schuldenvrij. Daarbij worden schulden van in eerste instantie 20 tot 50 bewoners overgenomen door ons. Doelstelling is om door het wegnemen van de schulden ontwikkeling mogelijk te maken en de bewoner weer toekomstperspectief te bieden. Het project zit nog in fase van planvorming en wordt opgenomen in het Nationaal Programma Arnhem Oost. Op dit moment zijn er nog geen schulden overgenomen.

Inspanningen 2023 (I)

De aanpak is onderzocht en wordt nu vormgegeven. Er wordt gestart met een beperkte groep bewoners om hier lering uit te trekken.

Kansengelijkheid (T)

Partners (waaronder het onderwijs) werken meer en integraal samen op het gebied van jeugd. Kansrijk opgroeien is integraal onderdeel van het programma van de samenwerkende partijen (D)

Het is gelukt om partners op het gebied van de jeugd meer en beter samen te laten werken. Het gezamenlijke zomerprogramma en afgestemde programmering voor de jeugd in Malburgen was een product hiervan. En daarnaast is er op de onderwerpen ouderbetrokkenheid en gezonde leefstijl een gezamenlijk referentiekader ontwikkeld.

De afstemming tussen de programma's Kansrijk Opgroeien vanuit de scholen en de programma's van de partners vindt op individueel schoolniveau plaats.

Inspanningen 2023 **(I)**

Door het bijeenbrengen van de jeugdpartners en agendering van de thema's van aan de jeugdtafel is deze doelstelling bereikt. Hierdoor is er een gezamenlijke zomerprogramma en afgestemde programmering voor de jeugd in Malburgen. En daarnaast is er op de onderwerpen ouderbetrokkenheid en gezonde leefstijl een gezamenlijk referentiekader ontwikkeld.

De jeugd heeft meer vertrouwen in hun toekomstperspectief en zijn beter hun grenzen aan te geven. hiermee wordt schooluitval , psychosociale problematiek en jeugdcriminaliteit voorkomen. (D)

Er is relatief weinig jeugdoverlast in Malburgen. De cijfers van schooluitval 2023 zijn nog niet bekend. In 2022 was er aanzienlijke stijging (3,3% t.o.v. 2,3 % in 2021) vanwege de coronajaren. De monitoring en het inzichtelijk maken van de effecten op individueel niveau en in samenhang met het wijkniveau is een vervolgstap.

Inspanningen 2023 **(I)**

Alle programma's van de jeugdpartners richten zich op thema's als versterken weerbaarheid, talentontwikkeling, stimuleren van en gezonde leefstijl en het omgaan met de online wereld en verleidingen vanuit het criminele circuit.

Ouders maken meer gebruik van voorschoolse voorzieningen (D)

Dit doel ligt op koers. We zijn gestart met voorbereidingen voor samenhangend interventieprogramma. Het is nog te vroeg in het proces om de resultaten hiervan terug te zien in de monitoring.

Inspanningen 2023 **(I)**

Er is met de partners een programma opgesteld met interventies voor investeren in het jonge kind in Malburgen. Daarmee wordt een samenhangend voorzieningenniveau voor ouders en jonge gerealiseerd. Daarmee verwachten we ook een toename van het gebruik van deze voorzieningen.
De uitvoering van het programma start de tweede helft van het jaar. Een aantal acties, wordt samen met de andere Arnhem Oost wijken in werkgroepvorm verder uitgewerkt en opgepakt.

Er komt met ingang van 1 maart 2024 een consultatiebureau in de Multi Functionele Accommodatie De Spil. In de tweede helft van het jaar vindt de noodzakelijke verbouwing hiervoor plaats.

De jeugd heeft een breder netwerk door een rijk aanbod in de sociale vrijtijdsbesteding buiten school , het aantal jongeren dat van het gezamenlijk programma voor de jeugd gebruik maakt, groeit jaarlijks (D)

Door de ambulante inzet van het jongerenwerk, in samenwerking met het locatie gebonden jongerenwerk, groeit de deelname aan de programma's.
Er heeft uitbreiding van het kinderwerk plaatsgevonden waardoor meer naschoolse activiteiten plaatsvinden.

Inspanningen 2023 **(I)**

Partners hebben een samenhangend aanbod voor de verschillende doelgroepen in de wijk. Daarin wordt ook verbinding gemaakt met de sportverenigingen op de Bakenhof om deelname aan de sportverenigingen te stimuleren.
Er is een samenwerking tussen de HAN en diverse partijen in de wijk rond het thema gezonde wijk. De tweede helft van het jaar wordt gebruikt om instrumenten te ontwikkelen om met name met jongeren in gesprek te komen over hun eigen gezondheid.

Gezondheid (T)

Meer Malburgers zijn gezond en maken minder gebruik van specialistische zorg. Meer inwoners en met name jeugdigen bewegen meer en weten beter wat gezonde voeding is en eten en leven gezonder (D)

We zitten op koers. Bij jeugdpartners is een toename van nieuwe unieke deelnemers die gebruik maken van het sport- en beweegaanbod. Daarnaast is het thema gezonde leefstijl onderdeel van de activiteiten van de jeugdpartners in Malburgen, waardoor meer jongeren kennis hebben over dit thema.

Inspanningen 2023 (I)

Er is een samenwerking opgezet tussen kennisinstellingen en organisaties in de wijk om programmatisch te werken aan de gezonde wijk Malburgen. Hierbij hanteren we het model van positieve gezondheid als uitgangspunt. Met inzet van studenten willen we de gezondheidsopgave en het gezondheid bewustzijn van jongeren in beeld brengen.

Het 1e half jaar is het resultaat van de samenwerking met de studenten van de Hogeschool Arnhem Nijmegen minder succesvol dan verwacht omdat dat de uitvoering van de opdracht (welke methode is bij jongeren geschikt om in gesprek te komen over een gezonde leefstijl) kwalitatief onvoldoende was.

De subsidiepartners bieden gezonde voeding aan tijdens activiteiten en passend bij de activiteiten, er is een gezamenlijk begrip onder de subsidiepartners over gezonde levensstijl.
Het is echter te ambitieus gebleken om alle organisatoren, dus ook informele en/of niet gesubsidieerde organisaties, van jeugdactiviteiten gezonde voeding aan te laten bieden. Deze inspanning schuift op naar 2024.

Veiligheid (T)

Minder Malburgers ervaren jeugdoverlast (D)

De jeugdoverlast is beperkt in Malburgen. Er is een goede samenwerking tussen de jeugdpartners en handhavende partners in Malburgen en er is veel kennis over de jongeren in de wijk.

Inspanningen 2023 (I)

Via het wijkveiligheidsoverleg waarin diverse partners zijn aangesloten (waaronder jongerenwerk en straatcoaches) wordt de situatie nauwlettend gevolgd en opgetreden waar nodig of contacten gelegd. Wekelijks monitoren we op cijfers en acteren hier op. Op basis van de meldingen en ingebrachte expertise van veiligheidspartners wordt met de partners bepaald, waar en welke aanpak wordt ingezet op jeugdoverlast.

Ook worden activiteiten voor jongeren georganiseerd die aansluiten bij hun behoeften.
Vanuit Veilig in en om School (VIOS) is aandacht voor veiligheidssituaties rond school.

Bezoekers van De Drieslag ervaren minder overlast (D)

De concrete maatregelen moeten nog genomen worden. We zitten op koers met de uitvoeringsmaatregelen. Het is nog te vroeg om de afname van de overlast te meten.

Inspanningen 2023 (I)

Voor de Drieslag is een projectleider aangesteld die samen met ondernemers, bewoners en gemeente een aanpak ontwikkelt om overlast tegen te gaan en de uitstraling van de Drieslag te verbeteren. Alle wensen en behoeften vanuit ondernemers, bewoners en gemeente zijn geïnventariseerd. Er wordt gewerkt aan een actieplan om de maatregelen gecoördineerd uit te voeren.

Bewoners ervaren meer dat misdaad niet loont en wordt aangepakt (D)

Doel was om via een persoongerichte en projectmatige aanpak de 'wijkkoningen en windhappers' in de wijk aan te pakken en de resultaten daarvan breed te delen via de (social) media zodat bewoners in de wijk ervaren dat misdaad niet loont. Dit doel is niet gehaald vanuit het delen van de resultaten van dit project. Voor het overige is het doel wel behaald.

Inspanningen 2023 **(I)**

Vanuit het project wijkkoningen en windhappers is niet tot een resultaat gekomen, omdat het project afhankelijk is van een convenant tussen politie, Uitkeringsinstituut Werknemersverzekeringen en Werk en Inkomen. Dit convenant is nog niet tot stand gekomen. De verwachting is nu dat dit eind van het jaar kan worden afgesloten. De aanpak gaat dan volgend jaar plaatsvinden.

Resultaten van reguliere handhavingsacties in de wijk worden actief verspreid en gedeeld onder andere op social media door handhaving en politie wat wel bijdraagt aan deze doelstelling.

Openbare ruimte (T)

Verbeteren inrichting openbare ruimte (D)

Op tal van plekken is de openbare verbeterd doordat er meer ruimte is gecreëerd voor sporten en ontmoeten. Daarnaast lopen we op koers met de vergroening van de openbare ruimte en het verbeteren van de verkeersveiligheid in Malburgen West.

Inspanningen 2023 **(I)**

Dit jaar is de ‘freerun course’ geopend in het toekomstig Olympuskwartier. Ook zijn er plannen in samenwerking met bewoners van de Dragonstraat gemaakt voor nieuwe spel en beweegaanleidingen in hun straat en zijn er plannen voor de vernieuwing van Sportpark de Bakenhof.

De ontwikkeling van het realiseren van een buitenspeellocatie rondom de Malburcht maakt deel uit van de totaalontwikkeling Veerpolderstraat. De procesgang van de ontwikkeling Veerpolderstraat heeft een aantal wendingen gehad. Daardoor is de ontwikkeling van de buitenspeellocatie vertraagd.

We onderzoeken hoe de inrichting van de openbare ruimte rond de pleinen in Immerloo kan bijdragen aan het doel en welke behoeften er bij de bewoners leven. Het zit in de fase van onderzoek naar kansen tussen verschillende gemeentelijke disciplines om de openbare ruimte van Immerloo pleinen aantrekkelijker te maken voor bewegen, sporten, vergroening en ontmoeten.

Vanuit het onderzoek verbeteren verkeersveiligheid in Malburgen-West liggen er de eerste voorstellen voor de aanpak van een aantal straten.

Er is een wijkgroenagenda opgesteld. De uitvoering daarvan wordt de tweede helft van het jaar ter hand genomen.

W6 Schuytgraaf/ Elderveld

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelf- en samenredzaam (er is meer sociale cohesie) (D)

Bewonersondersteuning speelt een verbindende rol bij activiteiten en jaagt aan. Partners stemmen hun activiteiten met elkaar af en werken samen bij het realiseren van gezamenlijk bepaalde doelen. Op verschillende plekken wordt gewerkt aan ontmoetingsvoorzieningen, zoals bijvoorbeeld rondom het Breezandpad, het plaatsen van Mobiele Ontmoetingsplekken en het realiseren van een jeugdruimte in Schuytgraaf.

Inspanningen 2023 (I)

- In alle subsidieopdrachten is het leveren van maatwerk, passend bij de wijken en haar doelgroepen, verankerd. Met partners zijn gezamenlijke wijkdoelen en activiteiten bepaald. Activiteiten worden flexibel en verspreid over het jaar ingezet en aan diverse tafels doorlopend afgestemd en bijgesteld.
- In Elderveld is bewonersondersteuning en ouderenwerk actief om initiatieven te ondersteunen, te adviseren (bijvoorbeeld met een financiële aanvraag naar het wijkplatform) en te verbinden in de wijk. Hierbij wordt nauw samengewerkt met partners in de wijk, zoals jeugdwerk, Rozet en Sportbedrijf. Bewonersondersteuning is in Schuytgraaf aan het inventariseren op welk vlak initiatieven en bewoners ondersteuning nodig hebben en hoe geïnvesteerd kan worden in sociale cohesie in de wijk.
- Het netwerk op gebied van eenzaamheid is verstevigd, men kent elkaar en weet elkaar te vinden. Zo wordt er voor gezorgd dat er tijdens de zomermaanden en rondom de feestdagen aan het einde van het jaar genoeg aandacht is en er extra activiteiten zijn voor eenzame ouderen.
- Er is een tijdelijke Mobiele Ontmoetingsplek geplaatst bij sportpark Schuytgraaf. Voor de realisatie van een jeugdruimte voor 10 jaar is een voorstel opgesteld. Daarnaast is een Mobiele Ontmoetingsplek bij skatebaan Schuytgraaf vervangen door een grotere en wordt er een extra geplaatst in de wijk. In verschillende andere projecten, zoals de herinrichting van de openbare ruimte rondom de scholen en sporthal aan het Breezandpad en de aanleg van een multifunctioneel sport- en spelveld in Schuytgraaf wordt ruimte voor ontmoeting ingepast.

Meer jongeren tot 27 jaar en alleenstaande ouders kunnen zichzelf financieel redden (D)

Het Goed Geregeld Loket in Elderveld wordt goed gevonden en er zijn contact- en spreekmogelijkheden. Werk en Inkomen heeft focus op de doelgroepen jongeren tot 27 jaar en ouders met kinderen.

Inspanningen 2023 (I)

- De aanpak die achter de voordeur gaat bij bewoners aan het Schipholplein is in volle gang, inmiddels is de helft van de bewoners gesproken. Jongeren die behoefte hebben aan ondersteuning en participatiebegeleiding hebben een traject toegewezen gekregen vanuit een integrale aanpak vanuit de gemeente en in samenwerking met andere partners.
- Vanuit Werk en Inkomen wordt er extra ingezet op begeleiding van alleenstaande ouders met kinderen, onder andere met kinderopvang en optimalisatie van inkomensregelingen.
- In Elderveld is het Goed Geregeld Arnhem loket, waar bewoners de weg naartoe goed weten te vinden. Ook zijn hier spreeklocaties. Bewoners van Schuytgraaf kunnen van deze locatie gebruik maken. Wens is nog om ook mogelijkheden in Schuytgraaf te creëren.

Meer 55+ers wonen zo lang mogelijk prettig en zelfstandig (D)

De tien actiepunten uit het 'prettig oud worden in Elderveld' plan zijn uitgevoerd of belegd.

Inspanningen 2023 (I)

Korte termijn acties zijn uitgevoerd en middellange- en lange termijn acties zijn belegd bij partners.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders zijn in staat om hun rol en verantwoordelijkheid te nemen als het gaat om opvoedingsvraagstukken (D)

Er worden ontmoetingsactiviteiten met en voor ouders georganiseerd. Zij worden betrokken bij activiteiten voor hun kinderen en er wordt actief ingezet op het bekend maken van plekken waar ouders informatie en advies kunnen krijgen.

Inspanningen 2023 (I)

- In beide wijken is een speelmorgen actief. Daarnaast heeft bewonersondersteuning en jeugdwerk de opdracht om te inventariseren waar ouders verder nog behoefte aan hebben.
- Samenwerking met ouders wordt standaard in subsidiebeschikkingen opgenomen en gemonitord in kwartaalgesprekken.
- Samen met het Sociaal wijkteam wordt bekeken hoe ouders via bijvoorbeeld de basisscholen sneller en laagdrempeliger bereikt kunnen worden. Het lukt nog niet altijd goede afspraken met scholen te maken en/of zichtbaar genoeg te zijn voor ouders.

Meer jeugd van 0-18 jaar kan zich op cognitief, motorisch en sociaal-emotioneel vlak ontwikkelen tot gezonde en zelfredzame burgers (D)

We zetten in op dat kinderen en jongeren weten waar hun talenten liggen en die kunnen ontwikkelen. Kinderen en jongeren weten waar ze terecht kunnen voor informatie en advies.

Inspanningen 2023 (I)

- Er ligt een voorstel voor realisatie van een jongerenruimte op de parkeerplaats van sportpark Schuytgraaf.
- Op vier scholen zijn doorlopende programma's na school, die steeds geëvalueerd en bijgesteld worden. Met de andere scholen worden gesprekken gevoerd over waar behoefte aan is.
- In de welzijnsactiviteiten in de wijk zijn het ontwikkelen van talenten, gezonde leefstijl, omgaan met sociaal media, weerbaarheid en identiteitsontwikkeling prominente onderwerpen in de programmering. Jeugdwerkers zijn een belangrijke toegang tot informatie en advies voor kinderen en jongeren.
- Met de keuze om jongerenwerk opnieuw in te gaan richten, is het inzetten op de online leefwereld en op social media proactief zijn nog beperkt opgepakt.

Openbare Ruimte (T)

Bewoners zijn meer tevreden over de inrichting en het onderhoud van de openbare ruimte (D)

Bewonersvragen en –initiatieven worden waar nodig opgepakt en ondersteund.

Inspanningen 2023 (I)

- Er is regelmatig contact met bewonersinitiatieven in de openbare ruimte en waar nodig worden bewoners ondersteund bij het beantwoord krijgen van hun vragen en het uitvoeren van hun initiatieven.
- Op vraag van bewoners of wijkpartners worden schouwen georganiseerd, bijvoorbeeld bij winkelcentrum Elderhof en winkelcentrum Schuytgraaf.
- Voor de omgeving van het Breezandpad wordt een definitief ontwerp gemaakt op basis van overleg met alle belanghebbenden. Het plan zal, afhankelijk van beschikbare financiën, in fases worden uitgevoerd. Voor het multifunctioneel sport- en spelveld ligt er een definitief ontwerp en wordt nu overgegaan tot realisatie.

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder last van fysieke verloedering (D)

Er zijn veel bewonersinitiatieven in de openbare ruimte rondom bijvoorbeeld groenonderhoud en zwerfafval ruimen. Met partners zetten we in op het tegengaan en zo spoedig mogelijk verminderen van (jeugd)overlast.

Inspanningen 2023 (I)

- In het wijkveiligheidsoverleg worden acties met betrekking tot (sociale) veiligheid afgesproken en uitvoering gemonitord. Met de partners van het overleg is het wijkveiligheidsplan geactualiseerd.
- Jongeren die elkaar in de openbare ruimte ontmoeten worden aangesproken op hun houding en gedrag. In het wijkveiligheidsoverleg worden groepen gemonitord en afspraken gemaakt over uit te voeren acties bij overlast.
- Er is nagedacht over het samen met Vivare aanpakken van een straat in Elderveld, daar is ook een enquête gehouden onder bewoners door Vivare. Onze partners sluiten aan bij deze aanpak.

Bewoners ervaren minder woonoverlast (D)

Er melden zich (nieuwe) bewoners die zich actief in willen zetten en andere bewoners willen aanspreken. Veel jongerengroepen in de openbare ruimte zijn goed aanspreekbaar, niet alle bewoners durven dit te doen.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het team Leefomgeving en partners zijn actief op social media en wijzen bewoners in persoonlijke gesprekken op meldmogelijkheden en wat zij zelf kunnen doen.
- Het team Leefomgeving zorgt in samenwerking met partners voor een snelle signalering en afhandeling van overlastmeldingen.

W7 De Laar/ Elden

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Bewoners voelen zich prettig en kunnen meedoen in hun omgeving (sociaal zelfredzaam) (D)

De samenwerkingslocaties worden verder ontwikkeld en versterkt. Het aanbod wordt beter afgestemd en er wordt geïnvesteerd op wijkcommunicatie.

Inspanningen 2023 (I)

- Het aanbod bij ontmoetingslocaties wordt op elkaar afgestemd en geborgd. Bewonersinitiatieven krijgen een maximale rol bij de programmering en uitvoering.
- Er worden samen met bewoners plannen ontwikkeld die buitenruimtes aantrekkelijker maken voor intensiever gebruik.
- Vanuit de nieuwe wijkvisie op spelen en bewegen worden de speel- en beweeglocaties in de wijk indien nodig aangepakt en verbonden.
- Werkgroepen en bewonersinitiatieven worden waar nodig ondersteund. Er wordt gewerkt aan een goede onderlinge verbinding tussen de actieve groepen en meer betrokkenheid op de wijk als geheel.
- In samenwerking met het Sociaal wijkteam en andere wijkpartners worden kansen in de eigen omgeving vergroot door het versterken van het aanbod van voorliggende voorzieningen.

Sterker zelforganiserend vermogen van bewoners (financieel zelfredzaam) (D)

De partijen weten elkaar op uitvoeringsniveau inmiddels goed te vinden. Door bezettingsproblemen en andere prioriteiten bij zowel Sociaal wijkteam als Werk en Inkomen is een intensievere gebiedssamenwerking met wijkpartners dit jaar niet haalbaar.

Inspanningen 2023 (I)

Aansluiting op gebiedsnetwerken door de gemeente is in ontwikkeling. Voor het opzetten van informatie- en adviespunten is stedelijke regievoering randvoorwaardelijk. Zodra dit start zullen we vanuit het gebied hierop aanhaken.

Kansengelijkheid (T)

Bewoners de mogelijkheid bieden om zelfstandiger en steviger in de maatschappij te staan en indien nodig meer zelf de regie te kunnen voeren over hun leven (D)

Voor een substantiële verbetering op dit thema is een intensievere samenwerking en integrale en gebiedsgerichte aanpak randvoorwaardelijk. Door bezettingsproblemen en andere prioriteiten bij partners is een intensievere gebiedssamenwerking met wijkpartners dit jaar helaas niet haalbaar.

Inspanningen 2023 (I)

Dit jaar zijn al stappen gemaakt rondom de integrale aanpak per inwoner. Er zijn stappen gezet om toe te werken naar de ambitie om een meer gebiedsgerichte participatieaanpak op te zetten in intensieve samenwerking met de andere gebiedspartners. Dit met als doel om beter aan te sluiten op de behoeften en (participatie) kansen van de inwoner. Zo worden trajecten vanuit Scalabor al dichter bij in de wijk georganiseerd.

Meer kinderen bereiken die extra ondersteuning kunnen gebruiken in hun ontwikkeling en hier een goed en passend programma voor aan te bieden (D)

Door extra aandacht binnen het programma Kansrijk opgroeien voor de overgang tussen basis- naar voortgezet onderwijs en de koppeling met het jongerenwerk wordt de doorgaande lijn verder verstevigd. De ontwikkeling van het nieuwe jongerenwerk in afstemming met de omliggende gebieden krijgt verder vorm.

Inspanningen 2023 (I)

De uitvoering van het programma 2023 en de samenwerking tussen de partners loopt voorspoedig. Met de wijkpartners werken we aan een toename van deelnemers uit de doelgroep, verhoging van het gebruik, verhoging van de ouderbetrokkenheid en de aansluiting met de wijkpartners en het voortgezet onderwijs.

Openbare ruimte (T)

Bewoners zijn tevreden over hun leefomgeving (D)

De verbetering en verbinding van de verschillende speellocaties en het versterken van mogelijkheden voor ontmoeten krijgt steeds meer vorm. Het ondersteunen van de bewonersinitiatieven wordt voortgezet.

Inspanningen 2023 (I)

We zijn gestart op twee hotspots in De Laar en het Winkelcentrum Oostburgwal. Samen met wijkpartners werken we aan een integrale (preventieve) aanpak ter verbetering van de leefbaarheid.
De volgende hotspots voor een vergelijkbare aanpak zijn al in kaart gebracht. We hebben aanpassingen gedaan in de openbare ruimte, gericht op bewegen, spelen en ontmoeten, zoals aan speellocaties, bankjes, jeu de boules baan en een schaaktafel.

Veiligheid (T)

Bewoners voelen zich veilig en zijn betrokken in hun buurt (D)

Samen met de partners worden overlast locaties tijdig en steeds vaker preventief aangepakt.

Inspanningen 2023 (I)

Een brede preventieve aanpak is het uitgangspunt voor het nieuw vorm te geven jongerenwerk in de wijk.
We zijn gestart op twee hotspots samen met Vivare in De Laar en het winkelcentrum Oostburgwal. We zijn gekomen tot een verbeterplan, dat al gedeeltelijk is gerealiseerd. Samen met wijkpartners werken we aan een integrale (preventieve) aanpak ter verbetering van de leefbaarheid.
We zijn met verschillende verkeerswerkgroepen en actieve wijkbewoners in gesprek om verkeersknelpunten aan te pakken.

W8 Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer ontmoetingsplekken (D)

In alle drie de wijken wordt gekeken naar mogelijkheden om bestaande ontmoetingsplekken te optimaliseren en daar waar nodig nieuwe ontmoetingsplekken te realiseren.
Daarnaast activeren we het netwerk van partners (vrijwillig en professioneel) via netwerkbijeenkomsten. Om op deze wijze de verbinding te versterken en zo voor bewoners meer kansen tot ontmoeten te creëren.

Inspanningen 2023 (I)

De Fontein kent steeds ruimere openingstijden en is inmiddels 6 dagen in de week open.
In samenwerking met de cultuuracademy wordt er gekeken naar mogelijkheden om bewoners die nog niet vanzelfsprekend de weg naar de Fontein weten te vinden toch te verleiden om te komen.

De Stichting Immerloopark buigt zich over de alternatieven in het Immerloopark. Dat heeft nog geen alternatief plan opgeleverd dat met de gemeente gedeeld is.

Er worden gesprekken gevoerd met verschillende partijen voor ontmoetingsplekken in RKV. Deze richten zich niet alleen op Rijkerswoerd. In Rijkerswoerd is een ontmoetingsplek voor jongeren gerealiseerd.

In de eerste helft van 2023 is er een netwerkbijeenkomst geweest voor vrijwilligers en professionals in de wijk. Dit wordt in de tweede helft van het jaar herhaald. Het verbinden van bestaande ontmoetingsplekken krijgt hier ook een plek in.

Meer ommetjes (D)

In RKV loopt nu een project om de mogelijkheden voor looproutes in kaart te brengen. Onlangs is er een boekje met cultuurroutes in Kronenburg en Vredenburg uitgebracht.
In het ontwikkelperspectief Kronenbrug wordt gekeken naar de looproutes in de wijk.
In Rijkerswoerd wordt onderzocht of het Zeegbos mogelijkheden kan bieden voor ommetjes.

Inspanningen 2023 (I)

Er zijn geen bankjes gerealiseerd, omdat de - door bewoners - aan te leveren informatie daaromtrent nog niet beschikbaar is.

De partners in de wijk zijn gestimuleerd om gezamenlijk een programma te ontwikkelen in de openbare ruimte. Na het boekje met kunstroutes in Rijkerswoerd heeft Rozet in samenwerking met bewoners een boekje met kunstroutes in Kronenburg en Vredenburg uitgebracht.

Kansengelijkheid (T)

Bevorderen kansengelijkheid (D)

Jeugd in Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg heeft de mogelijkheid gekregen om zich persoonlijk te ontwikkelen op het vlak van cultuur, sport, zelfstandigheid en weerbaarheid. De jeugd staat steviger in de schoenen en is beter voorbereid op volgende stappen in hun leven.

Inspanningen 2023 (I)

Binnen het programma Kansrijk Opgroeien is er met de scholen gewerkt aan naschoolse programma's op het gebied van sport, cultuur, weerbaarheid, ontwikkeling et cetera. Inmiddels zijn daar bijna alle basisscholen uit het gebied bij aangesloten. In aansluiting daarop heeft er tijdelijk een schaatsbaan in de wijk gestaan, The Big Draw in Kronenburg, social mediatraining, Vitesse Hattrick, Run4Fun en het vakantiekamp hebben plaatsgevonden.
Via de scholen is voor individuele kinderen budget beschikbaar gesteld voor kleding, schoeisel, persoonlijke hygiëne en is sinterklaasviering voor kinderen in armoede mogelijk gemaakt.
Een beurs voor tweedehands schoolspullen, sportartikelen en buitenspeelartikelen heeft plaatsgevonden.
Voor de kinderen van het voortgezet onderwijs is via PowerPlug Academy de mogelijkheid geboden voor huiswerkbegeleiding, persoonlijke ontwikkeling en loopbaanonderzoek.
Vanuit Rijnstad en The Point worden jongeren vaardigheden aangeleerd om zich in de huidige maatschappij te redden. Powerplug en Rijnstad zijn in contact gebracht met Prospect4Cash. Deze partij helpt jongeren aan werk en begeleidt ze daar langdurig in.
Het netwerk voor opvoedondersteuning wordt in kaart gebracht en zal in 2023 afgerond worden. Dit zal gedeeld worden met de scholen.

Het project Huiselijk Geweld en Kindermishandeling is afgerond en krijgt een vervolg in de opvoedondersteuning plan Nieuw-Zuid.

De regisseurs van Werk en Inkomen hebben op woensdagochtend een locatie in de Fontein tot hun beschikking en op donderdag bij het Sociaal wijkteam. Mogelijkheden tot uitbreiding worden nog onderzocht.

Er is extra inzet geweest op de jonge-moedergroep. Dit heeft plaatsgevonden in de vorm van een verdiepende training op het gebied van opvoedondersteuning.

Naast het programma voor de jeugd hebben wij in 2022 een opdracht verstrekt voor kansengelijkheid voor volwassenen. Hier wordt met name ingezet op kansengelijkheid voor (allochtone) vrouwen. Deze opdracht wordt door Rijnbrugcoaching uitgevoerd. In september zal een evaluatie plaatsvinden.

Openbare ruimte (T)

Vergroenen van de wijk (D)

Dit doel blijft onverminderd van kracht. Met bewoners en professionals is gesproken over de mogelijkheden om de wijk te vergroenen. Daar waar mogelijk is er ook al uitvoering aan gegeven (een opsomming van de concrete resultaten is hieronder bij de inspanningen weergegeven). Daarbij zijn het tegengaan van wateroverlast en hittestress belangrijke onderwerpen.
In Rijkerswoerd is een werkgroep Groen actief en een werkgroep Duurzaamheid in oprichting.

Inspanningen 2023 (I)

- Boomspiegels Schepen te Boeckoppad zijn vergroot.
- Aan de Schepen van Hemertstraat zijn stenen verwijderd en is groen aangebracht.
- De herinrichting van de Heiligerleeplaats is gerealiseerd.
- Adorppad, de gesprekken met bewoners zijn gestart, met als doel het plein te verbeteren. Minder steen, meer groen is de insteek.
- Bronsveenhof, de gesprekken met bewoners zijn gestart, met als doel het plein te verbeteren. Minder steen, meer groen is de insteek.
- Groningerpark is uitgebreid. Het versteende plein van de scholen is met de nieuwbouw verkleind. Het overgebleven gedeelte is vergroend en samengevoegd met het achterliggende Groningerpark. Hierdoor is een mooiere speelruimte voor de jeugd ontstaan.
- Allerlei kleine vergroeningsprojecten in het gebied tussen de busbaan en de Huissensedijk zijn in ontwikkeling.
- In Rijkerswoerd is een zeer actieve werkgroep Groen.
- In een groot stuk weide aan de Mooieweg worden bomen geplant.

Er wordt nauw samengewerkt tussen de projectgroep Ontwikkelperspectief Kronenburg en het team Leefomgeving RKV. Dit zorgt er mede voor dat projecten in zicht blijven als deze wel/niet binnen het ontwikkelperspectief vallen.

We ondersteunen de werkgroep Groen in Rijkerswoerd. Hier vindt nauwe samenwerking plaats. De werkgroep Groen heeft een uitgebreid plan ingediend met kansrijke plekken om te vergroenen. Een selectie van deze plekken, die in overleg met de werkgroep Groen tot stand is gekomen, is opgenomen in de wijkgroenagenda.

We zijn bezig met het opzetten van een programma voor ontmoeting in het Groen. Er is inmiddels subsidie verleend voor drie pilot activiteiten.
De gesprekken rondom de verplaatsing van de Tuinmaat lopen. Vanuit het team Leefomgeving zijn, naast formatieve inzet, middelen beschikbaar gesteld voor een eventuele verhuizing.

Verbeteren algehele gesteldheid van de wijk (D)

Dit onderwerp blijft voor bewoners onverminderd belangrijk. Helaas zien we dat sommige bewoners er voor kiezen hun huisraad naast containers te zetten. Ook verwaarloosde achtertuinen vormen regelmatig een ergernis bij bewoners in de wijk.
Opschoondag met wijkpartners staat op de planning voor het gebied rondom het Stedumhof in Vredenburg.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In Kronenburg wordt een wijkschouw gehouden.
- In Rijkerswoerd heeft de werkgroep Groen een uitgebreid overzicht van kansrijke vergroeningsplekken opgesteld, een selectie van deze plekken is opgenomen in de wijkgroenagenda.
- De ongediertebestrijder in het gebied heeft het verzoek gekregen om meer inzet te plegen in Kronenburg ten aanzien van de overlast van ratten en andere ongedierte. Er wordt gewerkt aan een risico-inventarisatieplan voor Kronenburg.

Betere balans in het speelaanbod (D)

Spelen is een belangrijk onderdeel van de ontwikkeling van kinderen. Op dit moment concentreren we ons op de speelplekken die onderhoud nodig hebben of waar bewoners zelf initiatief nemen en aangeven dat ze graag verandering willen.
Daarnaast houden we bij het aanpassen of aanleggen van speelplekken rekening met inclusief spelen.
Het natuurcentrum heeft een plan ingediend voor het aanpassen en inclusief maken van de stadsboerderij in Rijkerswoerd.

Inspanningen 2023 **(I)**

Op basis van de vraag vanuit bewoners worden speelplekken aangepast. Dit kan het vervangen of aanpassen aan de leeftijdscategorie van speeltoestellen zijn.

Los van de fysieke plekken kijken we ook naar het aanbod op de verschillende speellocaties. Voorbeelden hiervan zijn de inzet van de spelcontainers, Run4Fun en het programma op de skatebaan.

In samenwerking met het Sportbedrijf, maar ook met input van Rijnstad, is gekeken naar de ontwikkeling van het sportaanbod. Denk bijvoorbeeld aan het pimpen van helmen om het belang van veilig sporten te benadrukken.

Adorppad en Bronsveenhof: er is ter plaatse een uitvraag geweest en momenteel wordt er gewerkt aan de hand van input door ouders, bewoners en kinderen aan het verbeteren van deze speelplek.

Parkeerkrapte en foutparkeren (D)

Samen met de bewoners wordt gekeken wat de mogelijkheden zijn om parkeerkrapte en -overlast aan te pakken. Het is lastig om een balans te vinden tussen de verschillende ambities (vergroening) en belangen (parkeerbehoefte). Vooralsnog weten we de parkeerkrapte en foutparkeren onvoldoende terug te dringen

Inspanningen 2023 **(I)**

Naar aanleiding van een parkeeronderzoek in Rijkerswoerd is gebleken dat in bepaalde gebieden de parkeerdruk hoog is (soms meer dan 100%). Aan de hand hiervan is er getoetst of er mogelijkheden zijn om parkeerplekken te realiseren zonder af te doen aan het groen.
Dit is een zeer lastig probleem om op te lossen. Vooralsnog is er geen zicht op een passende oplossing.

Meer handhaving en stimuleren eigen verantwoordelijkheid (D)

Met bewoners in de wijk wordt samengewerkt aan de overlast van hondenbezit. Met de resultaten van deze werkgroep gaan we ook kijken of dit toepasbaar is in de andere wijken.

De mogelijkheid om reclassering in te zetten voor extra opruimacties is helaas niet gelukt.

Inspanningen 2023 **(I)**

Er zijn depodag-uitgiftepunten geplaatst in Rijkerswoerd. Bewoners hebben zich gecommitteerd om deze regelmatig te controleren en van zakjes te voorzien.
De mogelijkheden voor een omheind hondenlosloopveld worden kleiner nu blijkt dat bij een kansrijke plek afspraken gemaakt zijn met de aangrenzende ondernemer.

Op het gebied van handhaving wordt gestuurd op de inzet van de huidige handhavers. Via het veiligheidsoverleg wordt gekeken welke prioriteiten er gesteld moeten worden.

Veiligheid (T)

Minder overlast (D)

Voor de reguliere handhaving is een proces tot stand gekomen om beter richting te geven aan de prioriteiten van de handhavers, in de vorm van een jaarplanning en het bepalen van de prioriteiten in het wijkveiligheidsoverleg. De uitvoering hiervan is gestart. Hoewel veiligheid objectief moeilijk meetbaar is hebben we de indruk dat de hotspots goed in beeld zijn en dat er door gerichte inzet minder klachten over komen. Daar waar klachten zijn wordt de inzet hierop besproken in het maandelijkse wijkveiligheidsoverleg. Klachten over overlast bij de skatebaan doen zich niet meer voor.

Inspanningen 2023 **(I)**

Het jeugdpreventieplan staat volop in de aandacht. Er wordt door de drie gebieden in Zuid die er bij betrokken zijn hard aan gewerkt.
De aanpak voor de plekken waar drugshandel plaatsvind is in het recent opgestelde veiligheidsplan opgenomen en geborgd in de wijkveiligheidsoverleggen.

Meer verkeersveiligheid (D)

Veiligheid in de wijk is heel belangrijk. In Rijkerswoerd is een werkgroep actief die dit onderwerp in kaart brengt en met het team Leefomgeving bespreekt.
Oversteekplaatsen zijn niet de enige optie (en creëren schijnveiligheid) om een straat veiliger te maken. Er is en wordt blijvend breder gekeken naar mogelijkheden om de Marga Klompélaan veiliger te maken.

Inspanningen 2023 **(I)**

Het aanbrengen van de oversteekplaatsen blijkt op de Marga Klompélaan niet de oplossing voor de ervaren onveiligheid te zijn. Dit is met de bewoners besproken.
We kijken verder naar mogelijkheden om de veiligheid te verhogen. Hierbij valt onder andere te denken aan het periodiek plaatsen van matrixborden. Vooralsnog is er nog geen extra handhavingscapaciteit beschikbaar om de onveiligheid te kunnen bestrijden.

In 2022 zijn de voorbereidingen gestart voor de aanpassing van de Groningensingel en de Kruisstraat (RijnWaalpad). De uitvoering van beide projecten is gestart.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken (A)

Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven (D)

Zie onderstaande toelichtingen.

Rekenkamer: Uitvoeren onderzoeksprogramma (I)

De rekenkamer heeft in eind 2022 het vooronderzoek naar armoede afgerond en het vervolgonderzoek opgestart. Daarbij heeft de rekenkamer onder andere uitvoerige gesprekken gevoerd met klanten van de Voedselbank. De beschouwingen uit het vooronderzoek zijn gedeeld met de raadsfracties. Het vooronderzoek diende als basis voor het hoofdonderzoek naar generatiearmoede. Het hoofdonderzoek is begin 2023 opgestart. In het kader van dit hoofdonderzoek is onder andere gesproken met vijftien gezinnen, netwerkpartners en betrokken ambtenaren. De nota van bevindingen zal in de loop van augustus worden aangeboden voor ambtelijk wederhoor. In september is een expertsessie gepland, in oktober zal bestuurlijk wederhoor plaatsvinden waarna het rapport aan de raad kan worden aangeboden.

Sinds de start van het onderzoek is er, onder andere door het uitvallen van medewerkers van de rekenkamer, het vertrek van betrokken ambtenaren en een wisseling van de wacht bij de onderzoekers enige vertraging opgetreden.

Odra
In het voorjaar van 2023 heeft een onderzoek plaatsgevonden naar de Odra (omgevingsdienst). De resultaten worden kort na de zomer aangeboden.

Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV)
De rijksoverheid heeft een programma opgezet voor een langjarige inzet van het Rijk om samen met gemeenten en andere lokale partijen de leefbaarheid en veiligheid in 20 focusgebieden in 19 steden weer op orde te krijgen en de bewoners weer perspectief te bieden. De rekenkamers van Heerlen, Arnhem en Groningen hebben besloten om dit grote programma in hun gemeente (Arnhem-Oost) langjarig met onderzoek te gaan volgen. In een dergelijk lange periode van twintig jaar zullen er naar verwachting veel wisselingen in de raad en het lokale bestuur plaatsvinden, waardoor de raad niet altijd meer de kennis heeft over in het verleden gemaakte keuzes. De rekenkamer kan ten behoeve van de raad het historisch overzicht bewaren en bewaken.

Na de gemeenteraadsverkiezingen heeft de rekenkamer met een groot deel van de fracties gesproken over het onderzoeksprogramma 2023-2024.

College: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten (I)

Het jaar van de eerste kinderburgemeester zit er bijna op. De tussenevaluatie hiervan laat de voortgang zien, maar geeft ook punten voor verbetering. Deze zijn benoemd in aanbevelingen op korte en lange termijn. Waar mogelijk nemen we een deel van deze aanbevelingen mee in het proces van het volgend jaar. Voor het volgend jaar van de tweede Arnhemse kinderburgemeester zijn de voorbereidingen in volle gang.

De pilot digitale wijkpanels draait in twee wijken: Presikhaaf en de Laar. In beide wijken is eerste enquête uitgezet en zijn de resultaten inmiddels binnen. Het ultieme resultaat is een permanent digitaal wijkpanel waar inwoners eigenaar zijn van het wijkpanel en gevraagd en ongevraagd (wijk)wethouder, college en raad adviseren over onderwerpen die spelen in de wijk.

Het proces rond het organiseren van het eerste Arnhemse burgerberaad met als onderwerp afval is in volle gang. Via een proces van bijeenkomsten en discussies zal het burgerberaad adviezen formuleren. Burgerberaden zijn bedoeld om te laten zien wat er leeft in de samenleving en welke ideeën door mensen uit de samenleving kunnen worden ontwikkeld. Voor de organisatie van een burgerberaad wordt een (of meerdere) externe partij(en) aangetrokken, die ervaring heeft met het in goede banen leiden van het proces en een groot deel van de organisatie op zich kan nemen.

College: Eenduidige werkwijze leveren **(I)**

We blijven leren van onze participatie met inwoners en andere belanghebbenden. Bij de jaarlijkse evaluatie zijn drie projecten geëvalueerd. Er wordt intern bij gemeentelijke plannen, projecten en beleid gewerkt met het stappenplan Participatie. Dit beleidskader helpt om voorafgaand van een project of bij de start van nieuw beleid (plan) helder te maken wat het doel is van de participatie, wie meepraten, wie welke rol heeft, binnen welke kaders er participatie mogelijk is er wat er gebeurt met de opbrengsten. De essentie is dat we het participatieproces goed inrichten en het speelveld helder maken: waar zit wel of geen ruimte tot participatie. Verwachtingsmanagement is essentieel. Medewerkers van onze gemeente worden getraind op inzet van effectieve burgerparticipatie door hen leren te laten werken met het Arnhems stappenplan participatie en te oefenen met verschillende casussen.

Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken (D)

De samenwerking en partnerschappen liggen op koers. Tussentijdse resultaten voor de GMR, de VNG en G40 en de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en grote steden in Noordrijn-Westfalen zijn hieronder per onderdeel aangegeven.

Arnhem werkt in de Groene Metropoolregio samen aan maatschappelijke opgaven die om een regionale aanpak vragen **(I)**

Arnhem geeft in 2023 samen met de Groene Metropoolregio mede uitvoering aan de opgaven in de regionale agenda en de hiermee samenhangende lobbyagenda. In de eerste helft van het jaar zijn op alle vijf de opgaven in de regionale agenda 2023-2024 resultaten geboekt. Het eerste en tweede kwartaalbericht geven hier een goede indruk van. Onder meer is vanuit de opgave verbonden regio een startnotitie verschenen voor het regionale mobiliteitsplan dat samen met de provincie wordt opgesteld. In de context van de productieve regio vond tussen de GMR, The Economic Board en de provincie op 13 april de ondertekening van het Human Capital Akkoord plaats. Dit moet ondernemers, onderwijsinstellingen en overheden gaan helpen bij het arbeidsmarkt-vraagstuk. Vanuit de opgave circulaire regio is het Uitvoeringsprogramma RES 2024-2030 verschenen. In dit plan is beschreven wat de RES-organisatie gaat leveren en welke middelen hiermee gemoeid zijn. Dit wordt structureel verwerkt in de begroting van de GMR voor de jaren 2024 en verder.

In februari 2023 is bekend geworden dat het Rijk met de regio Arnhem-Nijmegen een Regio Deal wil sluiten naar aanleiding van de ingediende propositie Gezonde Groene Groei. Het Rijk heeft hiervoor een bedrag gereserveerd van € 15 miljoen. Er wordt nu toegewerkt naar een convenant met het Rijk. De Regio Deal is opgezet rond de thema's die aansluiten bij de regionale agenda: gezond leven, toekomstbestendig wonen, sterke bedrijvigheid, werkende arbeidsmarkt, grenzeloos samenwerken en wijk en dorpsgericht werken. De inzet is om op deze thema's transities te stimuleren, door, aanvullende aan al geplande investeringen, vernieuwende oplossingen te ontwikkelen, de uitvoeringskracht te versterken en initiatieven te versnellen, verbinden en op te schalen.

In juni 2023 is bekend geworden dat er geld vanuit Den Haag is toegekend om de leefomgeving in de regio te verbeteren. Met dit geld kunnen er in de regio tot en met 2030 betaalbare woningen worden gebouwd en kunnen de gebieden klimaat adaptief worden ingericht. De nieuwe Rijksgelden komen voort uit de samenwerking via de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen en nieuwe afspraken die staan in de Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley. Arnhem ontvangt € 54,4 miljoen van het Rijk voor de ontwikkeling van Spoorzone Arnhem-Oost. Dit geldt komt bovenop de € 72 miljoen euro die de gemeente in november ontving.

Arnhem werkt in netwerken van steden in Nederland en de Euregio én in belangenorganisaties als VNG en G40 samen aan beleidsafstemming en -beïnvloeding en draagt bij aan lobbydossiers richting het Rijk en Europa **(I)**

Na de bestuurswisseling zijn portefeuillehouders Smeulders en Van de Geijn lid geworden van een landelijke VNG-commissie, namelijk de commissie Financiën respectievelijk Informatiesamenleving.

Arnhem versterkt de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en met steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) **(I)**

In februari 2023 werd samen met the Economic Board en het DNBC een werkbezoek aan Duisburg georganiseerd. Daar werd een samenwerkingsovereenkomst met Duisburgse partners ondertekend.
Voor het eerst na de coronaperiode ontmoetten de burgemeesters van het 100.000-plus stedennetwerk elkaar weer. Zij spraken over vervolgstappen in hun onderlinge samenwerking.

Uitbreiding structurele buitenlandse relaties (Amendement 22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties) **(I)**

Door gebrek aan personele capaciteit kon het raadsbesluit niet direct ter hand genomen worden. Inmiddels is er een inventarisatie gedaan en wordt een onderzoek voorbereid.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers (D)

We hebben ingezet op een versnelling van de digitalisering van de afdeling Burgerzaken. Tegelijk blijven we ook inzetten op dienstverlening via persoonlijk contact. In Loket Zuid is vorig jaar bij wijze van proef gestart met een informatiebalie, bemenst door medewerkers van de afdeling Klantenservice. Inwoners kunnen hier spontaan binnenlopen wanneer zij vragen hebben over gemeentelijke producten of diensten, of om hun aangevraagde product op te halen. Naar aanleiding van de positieve ervaringen zetten wij deze dienstverlening voort. De telefonische bereikbaarheid van de klantenservice kan beter. Er wordt een analyse gemaakt van de bereikbaarheid, de knelpunten die hierbij spelen en de manier waarop deze verbeterd kan worden. Deze analyse wordt begin oktober verwacht. Om de bereikbaarheid op korte termijn te verhogen worden extra medewerkers ingezet en wordt ingezet op verbeteren kwaliteit en procesoptimalisatie.
In het daklozenloket kunnen mensen die dak- en thuisloos zijn geraakt binnenlopen voor ondersteuning. Inmiddels is hier, naast de inzet van Werk en Inkomen en de VGGM, ook een medewerker van Burgerzaken op aangesloten voor informatie en hulp bij het aanvragen van het briefadres.
De capaciteit in de BRP-straat Zevenaar voor de inschrijving van asielzoekers en statushouders is uitgebreid. In 2022 is het aantal inschrijvingen toegenomen met 11% ten opzichte van 2021. In 2023 rekenen we op een verdere toename van 23% ten opzichte van 2022. Ondanks de uitbreiding blijft opschaling een aandachtspunt. De vraag om inschrijvingen is groot, terwijl de capaciteit en de financiering vanuit het Rijk achterblijft.

Ruim 1.000 klanten gaven in de eerste helft van 2023 bij de smileyzuilen bij de balies een rapportcijfer voor de dienstverlening. De gemiddelde cijfers per maand lagen tussen de 8,1 en 8,6.

Naast de directe dienstverlening aan de burger, gaat ook tijd en aandacht uit naar de vele wetswijzigingen die zijn of worden doorgevoerd op het gebied van Burgerzaken. Ook bereiden we ons voor op de periodieke piek (2024-2028) in de aanvragen voor reisdocumenten. Voor 2024 komt dit neer op een verdubbeling van het aantal te verwachten aanvragen, van 15.000 in 2023 naar 30.000 in 2024, wat vervolgens oploopt naar 37.000 in het piekjaar 2027. Hiervoor zetten we nu al in op de werving en het opleiden van nieuwe medewerkers.

Veel vast werk is de laatste jaren ingevuld door inhuur. Dit zijn wettelijke taken. Er is uitstroom door collega's die met pensioen gaan. Hiermee verdwijnt veel vakkennis. De opvulling hiervan kost tijd en geld. Deze posities zijn slecht in te vullen door gekwalificeerd personeel. We investeren daarom in het opleiden van nieuwe onervaren mensen. Om het vakgebied burgerzaken eigen te maken vraagt dat een opleidingstraject van minimaal twee jaar voor de basiswerkzaamheden en minimaal vijf jaar voor specialistische werkzaamheden. De rijksoverheid wil toe naar verplichte certificering van alle burgerzakenmedewerkers en opname in een landelijk register in het kader van fraudebestrijding en ondermijning. Dit maakt deze opleidingstrajecten des te belangrijker en het werk complexer en tijdrovender. We investeren ook in het digitaliseren van werk en van aanvraagprocessen voor inwoners. Zo zijn we als afdeling toekomstbestendig en toekomstgericht.

Optimale dienstverlening **(I)**

De verkiezingen voor de waterschappen en de Provinciale Staten zijn veilig en zonder noemenswaardige incidenten verlopen. We hebben volop ingezet op toegankelijkheid zodat iedere Arnhemmer die mocht stemmen, kon stemmen. Hiervoor werkten we onder andere samen met het Arnhems Platform Chronisch Zieken & Gehandicapten (APCG).
Zo was er de stemmal ter ondersteuning voor visueel beperkte kiezers, een gebarentalig stembureau voor mensen met een auditieve beperking en konden kiezers die moeilijk ter been zijn, en mensen met een lichamelijke- of visuele beperking gebruik maken van de stemtaxi. Ook konden mensen in het proefstembureau vooruitlopend op de verkiezingen bekend raken met het stemmen. Voor het eerst was er een stembureau ingericht in een moskee.

Als gemeente Arnhem waren we aangesloten op de landelijke pilot om inwoners ondersteuning te geven bij het verhogen van het beveiligingsniveau van hun DigiD. Hiervoor wordt het DigiD gekoppeld aan het identiteitsbewijs. Burgers kunnen dit in principe zelf regelen. Voor wie minder digitaal vaardig is, is op initiatief van de Rijksdienst voor Identiteitsgegevens een pilot gestart om inwoners hierbij te helpen. Helaas is de pilot eind 2022 door technische problemen op landelijk niveau gestopt. Hierdoor is het voor Arnhem niet meer mogelijk om de beoogde ondersteuning aan te bieden aan inwoners. We hebben op landelijk niveau kenbaar gemaakt dat de gemeente Arnhem bereid is om weer aan te haken, mocht besloten worden om een doorstart te maken.

Via de smileyzuilen bij de balies monitoren we voortdurend de klanttevredenheid. In aanvulling daarop gaan we ook een geautomatiseerd en structureel klanttevredenheidsonderzoek (KTO) invoeren. De voorbereidingen zijn hiervoor getroffen. Zodra de testfase is afgerond, wordt het KTO uitgerold. Daarnaast hebben we ook contact met het Informatiepunt Digitale Overheid om op te halen welke signalen zij van inwoners binnenkrijgen met betrekking tot de dienstverlening van de gemeente.

In 2022 is een convenant getekend door de gemeente Arnhem en de HAN, academie IT en Mediadesign. In het convenant is afgesproken om voor de duur van drie jaar samen te werken en kennis te delen, waaronder op het

gebied van inclusieve digitale dienstverlening. In dit kader hebben studenten onder meer meegekeken in het proces rond het briefadres.

Digitaliseren van het klantproces **(I)**

In 2023 zijn en worden verschillende eDiensten uitgerold. Zoals de digitale aangifte overlijden, uittreksel BRP en aangifte verhuizing. Dit maakt deel uit van een meerjarenprogramma voor de doorontwikkeling van de afdeling Burgerzaken, waarin we over de hele linie van de burgerzakendienstverlening volle aandacht geven aan optimalisatie van de klantreis en de achterliggende processen. We hebben het eerste half jaar meerdere stappen gezet. Daarmee is de achterstand die in voorgaande jaren is ontstaan wat ingelopen, maar nog niet volledig weggewerkt. Dit en zal de komende periode nog aandacht vragen.
Meer eDiensten en zaakgericht werken moeten op den duur gaan leiden tot meer gemak en meer mogelijkheden voor de inwoner en een snellere afhandeling van aanvragen en aangiften. In 2024 gaat het digitaliseren verder. We investeren in meer eDiensten en meer zaakgericht werken. Dit voeren we door met een consequente projectmatige aanpak.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	92.993	8.406	101.399
Baten	571.703	9.086	580.789
Saldo lasten en baten	478.710	680	479.390
Toevoegingen aan reserves	4.942	-3.397	1.545
Onttrekkingen aan reserves	59.236	-135	59.101
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	54.294	3.262	57.556
Prognose resultaat	533.004	3.942	536.946

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	8.406	N					
Financiën	1.821	N	CAO ambtelijke organisatie	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	1.755	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Financiën	1.465	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Digitalisering en automatisering	1.253	N	Loon- en prijsontwikkelingen De Connectie	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	526	N	Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	466	N	Verkiezingen	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	465	N	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	432	N	Huisvesting gemeentelijke organisatie	N	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	200	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	200	N	eHRM	N	I	AR	J
Financiën	192	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	150	N	Klantenservice	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	68	N	Uitvoering moties 23M09gg en 21M218	N	S	AR	J
Publieke dienstverlening	39	N	Loket Zuid	N	S	AR	J
Publieke dienstverlening	28	N	TM Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslag	N	S	AR	J

Bedrijfsvoering en PenO	8	N	OZB indexatie	J	S	AR	J
Wijken en wijkgericht werken	-135	V	Burgerparticipatie	N	I	BR	J
Financiën	-527	V	Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021	N	I	AR	J
Baten	9.086	V					
Financiën	4.980	V	Gemeentefonds: verwacht extra accres nacalculatie	N	I	AR	J
Financiën	3.601	V	Gemeentefonds: meicirculaire	J	I	AR	J
Publieke dienstverlening	474	V	Leges	N	I	AR	J
Financiën	395	V	Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	46	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	-90	N	Huisvesting gemeentelijke organisatie	N	S	AR	J
Financiën	-320	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	-3.397	V					
Financiën	-897	V	Actualisatie MIP	J	I	AR	J
Bedrijfsvoering	-2.500	V	Verduurzaming vastgoed	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	-135	N					
Wijken en wijkgericht werken	-135	N	Burgerparticipatie	N	I	BR	J

CAO ambtelijke organisatie
De loonontwikkeling van de ambtelijke organisatie volgt uit de cao-afspraken. Op 22 februari jl. is een principeakkoord gesloten voor de cao van gemeenten. Deze cao loopt tot en met 31 december 2023. De effecten hiervan voor 2023 worden in deze Turap verwerkt. Daarnaast ontstaan er wijzigingen in diverse premies op basis van actualisaties per 1 januari, dit leidt tot een voordeel. Per saldo ontstaat een negatief effect van € 1,8 miljoen in 2023 voor de algemene middelen.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Lokale heffingen
Met betrekking tot de lokale heffingen worden over 2023 de volgende afwijkingen verwacht. Onder de tabel is een toelichting op de afwijkingen opgenomen.

	Afwijking 2023
Baten	
Toeristenbelasting	540.000
Rioolheffing	0 (-380.000)
OZB	-320.000
Effecten toename WOZ-bezwaren (lasten)	
Proceskostenvergoedingen bezwaarfase	-895.000
Proceskostenvergoedingen beroepsfase	-200.000
Extra capaciteit bezwaarafhandeling bij de Connectie	-570.000
Totaal	**-1.445.000**

Toeristenbelasting
De opbrengsten uit toeristenbelasting zijn naar verwachting € 540.000 hoger dan begroot, te verklaren door meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2022. Voor 2022 waren de begrote opbrengsten naar beneden bijgesteld vanwege de beperkingen door corona. Nu blijkt dat het aantal overnachtingen in 2022 hoger

uit is gevallen dan verwacht, waardoor een meeropbrengst ontstaat. Daarnaast heeft er een optimalisatie plaatsgevonden, waardoor een aantal nieuwe locaties in de aanslagoplegging is betrokken.

Rioolheffing
De opbrengsten uit rioolheffing vallen naar verwachting € 380.000 lager uit dan begroot. Deze minderopbrengsten zijn het gevolg van:
- Leegstand. Bij objecten met leegstand kan het gebruikersdeel van de rioolheffing niet worden opgelegd.
- Bij de woningen heeft de WOZ-waarde zich negatiever ontwikkeld dan waarmee bij de tariefberekening rekening is gehouden.

De minderopbrengsten door leegstand en een afwijkende waardeontwikkeling bij woningen worden deels gecompenseerd met meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2021 en 2022.

Het tekort dat naar verwachting op het product riolering ontstaat kan gedekt worden uit de voorziening rioolheffing die bij de jaarrekening 2021 op grond van BBV artikel 44 lid 2 is gevormd, omdat de opbrengsten uit rioolheffing in 2021 hoger waren dan de kosten van het product riolering. De middelen uit deze voorziening worden aangewend voor toekomstige kosten van het product riolering die niet gedekt kunnen worden uit de opbrengsten rioolheffing. Het effect op de algemene middelen van de verwachte minderopbrengsten 2023 is daarom per saldo neutraal.

OZB
De opbrengsten uit OZB zijn naar verwachting € 320.000 lager dan begroot. Bij de woningen heeft de WOZ-waarde zich negatiever ontwikkeld dan waarmee bij de tariefberekening rekening is gehouden. De minderopbrengsten die hierdoor zijn ontstaan, worden echter meer dan gecompenseerd door meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2021 en 2022, voornamelijk bij niet-woningen. Dat er per saldo naar verwachting toch een negatief resultaat wordt gerealiseerd, is te verklaren door een bij de begroting 2011 opgenomen structureel begrote meeropbrengst van € 860.000, die losstaat van de jaarlijkse tariefberekening. De reden voor het opnemen van deze stelpost was dat destijds elk jaar bleek dat er op de OZB een positief resultaat werd behaald. De afgelopen jaren laten zien dat de realisatie van deze meeropbrengsten onder druk staat. De verschillen tussen de feitelijke waardeontwikkeling en de bij de tariefberekening gehanteerde te verwachten waardeontwikkeling zijn beperkt, waardoor ook afwijkingen op de op basis van de tariefberekening begrote opbrengsten minder te verwachten zijn en de stelpost minder realistisch is. We bekijken welke mogelijkheden er zijn om deze stelpost af te bouwen.

Effecten toename WOZ-bezwaren
Door de sterke toename in het aantal ontvangen bezwaren tegen de WOZ-waarde ontstaat er naar verwachting een nadeel op de aan no cure no pay bureaus te betalen proceskostenvergoedingen en op de uitvoeringskosten voor afhandelen van de bezwaren. Er zijn door de staatssecretaris maatregelen aangekondigd om de rol van de no cure no pay bureaus in te perken, die waarschijnlijk al vanaf 2024 van kracht zijn. Daarnaast geldt dat de sterke waardestijging van woningen die voor belastingjaar 2023 zichtbaar was zich niet door zal zetten, wat waarschijnlijk een dempend effect heeft op het aantal te ontvangen bezwaren. De genoemde nadelen zijn naar verwachting dan ook incidenteel van aard.
Ondanks de toename in het aantal bezwaren is de verwachting dat het in de begroting opgenomen bedrag ter dekking van kosten voor verminderingen OZB en rioolheffing toereikend is. Er heeft namelijk tegelijkertijd een verschuiving plaatsgevonden van bezwaren bij niet-woningen naar woningen. Bij de laatste groep is het bedrag dat verminderd wordt over het algemeen lager.

Het totale nadeel is verwerkt op de begrotingsprogramma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€1.985.000), S03 Economie en S12 Wonen en leefomgeving.

Loon- en prijsontwikkelingen de Connectie
Op 5 april 2023 is de nieuwe collectieve arbeidsovereenkomst (CAO) voor Samenwerkende Gemeentelijke Organisaties definitief goedgekeurd. Deze nieuwe CAO gaat met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2023 in. De brutosalarissen stijgen met € 240 op basis van een 36-urige werkweek en vervolgens met 2% over het nieuwe totaal. De gemeentelijke bijdrage wordt op deze ontwikkeling aangepast.

In de eerste bestuursrapportage 2023 van de Connectie is voorgesteld om de autonome prijsontwikkelingen te corrigeren op basis van de meest recente raming uit het Sociaal Economisch plan (CEP) van het CPB van respectievelijk augustus 2022 en maart 2023. Hiermee is gehandeld naar de uitgangspunten voor de begroting

zoals deze door het bestuur zijn vastgesteld. Niettemin is geconstateerd dat per abuis niet de prijsindexatie voor de materiële overheidsconsumptie is gehanteerd (IMOC), maar voor de inflatie geharmoniseerde consumentenprijsindex (HICP). De oorzaak hiervan is gelegen in het feit dat de percentages tot voor kort gelijk op liepen. Daarnaast is De Connectie in de primitieve begroting 2023-2026 gecompenseerd voor bovengemiddelde kostenontwikkelingen bij ICT ten opzichte van de prijsindexatie voor de materiële overheidsconsumptie. Het CPB heeft haar ramingen bijgesteld en nadere analyse heeft uitgewezen dat deze bijstelling voldoende is om de meerkosten bij ICT, als gevolg van autonome prijsontwikkelingen, hieruit te kunnen dekken.

In financiële zin worden de hierboven geschetste effecten van de nieuwe CAO en de prijsontwikkelingen structureel verwerkt in de begroting 2024. Voor 2023 levert dit een nadelig resultaat op van € 1,2 mln. Een eerste voorzichtige prognose van de Connectie laat over 2023 een voordelig resultaat zien. Op dit moment is het nog te prematuur om dit te verwerken in deze turap. Het eventuele voordelige resultaat wordt bij de jaarrekening inzichtelijk gemaakt.

Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten
In de begroting was geen rekening gehouden met formatie betreffende het hoger aantal uit (te) geven (reis)documenten. De overschrijding van € 526.000 in de lasten staat in relatie tot de hogere baten uit de leges (reis)documenten van € 474.000.

Verkiezingen
De organisatielasten van de provinciale- en waterschapsverkiezingen van 2023 laten een overschrijding zien van € 86.500 in verband met hogere kosten stembureau/leden en logistieke kosten. Deze hogere kosten hebben hun oorsprong in de prijsverhogingen die met name afgelopen jaar zijn ontstaan als gevolg van de inflatie. Daarbovenop zullen er aanstaande november Tweede Kamer verkiezingen plaatsvinden, waarmee in 2023 geen rekening is gehouden. Vooralsnog geeft het ministerie van Binnenlandse Zaken aan dat gemeenten niet gecompenseerd worden voor deze extra kosten. Dat betekent een extra last van € 379.000.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

Huisvesting gemeentelijke organisatie
Met ingang van 1 juli 2023 is de overeengekomen tijdelijke huurkorting van het Stadskantoor geëindigd. Omdat hier in de begroting geen rekening mee is gehouden, heeft dit in 2023 een nadelig resultaat tot gevolg van € 432.000. Daarnaast ontstaat een nadeel van € 90.000 aan verhuuropbrengsten omdat een onderhuurder per 1 juli is vertrokken.

E-HRM
Het project E-HRM heeft vertraging opgelopen en de scope van het project is uitgebreid. Dit leidt in 2023 tot een incidenteel nadelig resultaat van € 200.000. De vertraging is opgelopen doordat harmoniseren meer tijd kost dan verwacht. Er is gekozen om de harmonisatieproblemen goed op te pakken. Ten tijde van de aanbesteding was de intentie om voor het grootste deel van de processen uit te gaan van best practices. In de praktijk is dat niet haalbaar gebleken doordat de wensen en processen van de gemeenten verder uit elkaar liggen dan verwacht. De scope van het project is daarnaast onder andere uitgebreid met een applicatie die personeelsdossiers zodanig kan digitaliseren dat aan de vernieuwde archiefwet wordt voldaan.

Actualisatie MIP
Jaarlijks worden de kapitaallasten voor het lopende jaar geactualiseerd aan de hand van de realisatie van het MIP van het jaar daarvoor. De verschillen tussen de begrote en de werkelijke kapitaallasten worden in principe met de algemene reserve verrekend, echter voor een tweetal investeringsgebieden (Parkeren en Onderwijs) vindt hiervoor verrekening plaats met een bestemmingsreserve. Op basis van de realisatie is de planning van diverse investeringen aangepast. Dit leidt per saldo tot een voordeel van € 0,6 miljoen voor de algemene middelen. In Verzamelbesluit 2 is € 0,9 miljoen verwerkt, welke aan de algemene reserve is toegevoegd, waardoor er nog een correctie van € 0,3 miljoen bij deze turap gemaakt zal worden. Deze € 0,3 miljoen is verdeeld over de begrotingsprogramma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€ 192.000), S05 Cultuur en S12 Wonen en leefomgeving.

Omdat vanaf voorgaand jaar de keuze is gemaakt om tussentijdse afwijkingen uit de turap niet meer in de algemene reserve toe te voegen om het inzicht in het financiële resultaat te vergroten, wordt eveneens in deze

turap de toevoeging aan de algemene reserve uit verzamelbesluit 2 van € 0,9 miljoen teruggedraaid. Hierdoor is in deze turap het totaal voordeel van het MIP van €0,6 miljoen verwerkt.

Klantenservice
Om de bereikbaarheid te verhogen en de kwaliteit van de dienstverlening te verbeteren wordt hiervoor in de Begroting 2024 voor de jaren 2024 en 2025 voorgesteld incidenteel rekening te houden met een extra jaarlijkse last van € 328.000. Dit is nodig om het huidige aantal FTE in overeenstemming te brengen met het huidige werkaanbod. Vooruitlopend op de uitkomsten van een onderzoek naar de precieze oorzaken van de lage bereikbaarheid is geconstateerd dat directe actie nu nodig is. De hiervoor extra benodigde inzet betekent voor het komende half jaar, een extra last van € 150.000.

Uitvoering moties 23M09gg en 21M218
De gemeente Arnhem vindt het belangrijk om inwoners te ondersteunen die hun geslachtsregistratie willen aanpassen of hun naam vanwege zwaarwegende redenen willen veranderen. Voor hen is de uiteindelijke formele wijziging van geslacht of naam een belangrijke erkenning van hun identiteit. Om hen daarin tegemoet te komen, heeft de gemeenteraad de moties ‘Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijk zwaarwegende gevallen’ (23M09gg) en motie ‘Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen’ (21M218) aangenomen. Er wordt een subsidieregeling ingesteld met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2023, indien de raad daartoe besluit. De regeling kent een subsidieplafond. Er is € 68.500 per jaar voor nodig.

Loket Zuid
Met de heropening van Loket Zuid in september 2022 is bij wijze van proef gestart met een informatiebalie. Deze balie is in april 2023 geëvalueerd en continuïteit wordt noodzakelijk geacht. In de Begroting 2024 wordt voorgesteld rekening te houden met een structurele extra last van € 72.000 ten behoeve van 1,2 FTE voor medewerker(s) receptie. Voor 2023 betekent dit dat voor de helft van dit jaarlijkse bedrag een extra last van € 39.000 nodig zal zijn.

Taakmutatie Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslag
In het gemeentefonds worden vanaf 2023 structureel extra middelen toegekend voor de financiële gevolgen van de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma’s, in dit geval ook programma Bestuur, dienstverlening en financiën.

OZB indexatie
In de begroting is besloten dat de opbrengst OZB jaarlijks met 5% wordt geïndexeerd. Dat heeft ook gevolgen voor de panden die in het bezit zijn van de gemeente zelf. In de meeste gevallen wordt dit gecompenseerd door een verhoging van de door de gemeente te ontvangen huur. Voor een beperkt aantal panden is er echter geen sprake van een huurrelatie. Bij de onderwijspanden en de panden in gebruik voor de eigen ambtelijke organisatie is er geen huurrelatie en leidt de verhoging van de OZB tot een verhoging van de exploitatielasten.

Dit effect wordt in meerdere begrotingsprogramma's (S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€ 8.000) en S04 Onderwijs) zichtbaar als gevolg van de verdeling van de gemeentelijke panden over deze programma's.

Burgerparticipatie
Het blijkt door de beperkte omvang van het team niet mogelijk om dit jaar alle voorgenomen activiteiten van het actieprogramma ‘Samen maken we Arnhem’ inclusief kinderburgermeester, digitale wijkpanels en burgerberaden uit te voeren. Van de voor dit jaar begrote lasten van € 165.000 verwachten we daarom maximaal € 30.000 te besteden. We moeten onze ambities bijstellen, de overige activiteiten worden naar verwachting in de jaren 2024 en 2025 uitgevoerd. Daarom wordt voorgesteld het budget dat niet in 2023 wordt besteed (€ 135.000) ook niet te onttrekken aan de reserve Burgerparticipatie zodat deze middelen beschikbaar blijven voor de toekomst.

Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021
De belastingdienst heeft, conform de ingediende aangifte Vennootschapsbelasting 2021 een vermindering van de voorlopige aanslag Vennootschapsbelasting 2021 opgelegd. Over het jaar 2021 is op basis van deze vermindering geen Vennootschapsbelasting verschuldigd.
Op grond van eerder opgelegde voorlopige aanslagen had de gemeente Arnhem reeds een bedrag van

€ 527.060 voldaan. Dit bedrag zal door de Belastingdienst worden teruggestort.

Volledigheidshalve benadrukken wij dat het een voorlopige aanslag betreft. De Belastingdienst kan bij het opleggen van de (uiteindelijke) definitieve aanslag afwijken van de ingediende aangifte en opgelegde aanslagen.

Gemeentefonds: meicirculaire
Het voordeel op het gemeentefonds ontstaat voornamelijk door een hoger accres als gevolg van hogere loon- en prijscompensatie dan waarmee in de voorgaande circulaires is gerekend. In 2023 gaat het om circa € 6 miljoen. Daarnaast ontstaat er een nadeel van circa € 5 ton als gevolg van actualisatie van maatstaven (voornamelijk hogere WOZ-waarde die tot een lagere algemene uitkering leidt). Zoals gebruikelijk worden in de meicirculaire ook nieuwe middelen toegekend in de vorm van decentralisatie-uitkeringen en/of taakmutaties (in totaal circa € 3 miljoen). Deze middelen dienen ter dekking van lasten die op andere programma's worden voorzien. In deze Turap zijn bij de betreffende programma’s deze lasten nader toegelicht.

Leges
Het aantal verwachte reisdocumenten zal ten opzichte van de huidige begroting hoger zijn en zorgt voor extra baten van € 474.000. De aantallen zijn berekend op basis van het beschikbare model van de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken. Om het aantal verwachte aanvragen van reisdocumenten te kunnen afhandelen is ook extra personeel ingezet (zie genoemde afwijking bij lasten).

Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire
In de meicirculaire is een structurele integratie uitkering van € 26,6 miljoen (landelijk) Participatie aangekondigd. Dit bedrag is ter compensatie van de verhoging van het minimumloon voor de SW lonen die onder het verhoogde minimumloon uitkomen. De geplande verhoging is doorgeschoven naar de septembercirculaire. Op basis van het verdeelmodel van de meicirculaire zijn de bedragen voor Arnhem berekend.

Verduurzamen vastgoed
In de Begroting 2023 zijn middelen vrijgemaakt voor de verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. Totaal € 8,0 miljoen van deze middelen is bestemd voor investeringen. Dit investeringsbudget is incidenteel in 2023 (€ 2,5 miljoen), 2024 (€ 2,5 miljoen) en 2025 (€ 3,0 miljoen) aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten toegevoegd. In de Begroting 2024 wordt de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. De investering in verduurzaming vastgoed wordt in deze begroting dan ook als investering met kapitaallasten verwerkt. Met deze wijziging in de Turap wordt ook de Begroting 2023 volgens deze methode aangepast. Hiermee hanteren we een consistente gedragslijn.

S01 Veiligheid

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem: een veilige stad! (A)

Criminaliteit maakt geen kans (D)

Het aantal misdrijven per 1.000 inwoners kwam in 2022 nog steeds meer in de buurt van een gemeente van 300.000+ dan van een gemeente met 100.000-300.000 inwoners, maar zat er meer tussenin dan daarvoor. In het eerste kwartaal van 2023 komt het cijfer zelfs dichterbij dat van een gemeente met 100.000-300.000 inwoners. Het is te vroeg om hieruit conclusies te trekken. De wet Bibob wordt veelvuldig toegepast; een evaluatie leert dat het beleid in Arnhem goed staat en uitbreiding verdient. Het Arnhems interventieteam controleert en voert speciale acties uit naar aanleiding van signalen en onderzoek. De handhavingscapaciteit op straat is versterkt tot het ambitieniveau van de benchmark handhaving (29 fte).

Omvang criminaliteit in verhouding tot centrumstad van 100.000+ (I)

Het Arnhems misdaadcijfer lijkt meer op te schuiven richting het gemiddelde van gemeenten met 100.000-300.000 inwoners, al is het te vroeg om conclusies te trekken. High Impact Crimes blijven de aandacht krijgen. Uit een recente evaluatie, die wordt gedeeld met de raad, blijkt dat cameratoezicht blijft voorzien in een veiligheidsbehoefte.

Misdaad mag niet lonen (I)

Conform het plan van aanpak bestrijden we de ondermijnende criminaliteit in Arnhem. Een recente evaluatie van het Arnhems gebruik van de Wet Bibob wijst uit dat uitbreiding van het domein moet worden overwogen. Dit wordt uitgewerkt in een voorstel. Dankzij de bibob-toetsing en de activiteiten van het Arnhems interventieteam worden criminele ondernemers geweerd uit Arnhem. De raad heeft de APV gewijzigd, zodat het mogelijk is om, concreet onderbouwd, een branche of gebied of gebouw vergunningsplichtig te maken en daarmee onder het Bibob-domein te brengen. We werken door aan het opzetten van het digitale informatieknooppunt. De aanpak Preventie met Gezag wordt op alle fronten uitgevoerd. Het experiment gesloten coffeeshopketen bevindt zich helaas nog steeds in de voorbereidingsfase. We houden rekening met een start volgend jaar en hebben capaciteit geworven die ter voorbereiding extra preventieve en controlerende activiteiten uitvoert ten aanzien van deze sector. Conform planning zijn alle coffeeshops onderworpen aan een Bibob-toetsing.

Online criminaliteit voorkomen (I)

Ook de afgelopen tijd zijn jongeren bewust gemaakt van de gevaren van digitale criminaliteit. We hebben evenwel meer ambitie dan we nu kunnen waarmaken. Zo is nodig dat ook andere (kwetsbare) groepen, zoals ouderen en het MKB, goede voorlichting krijgen en dient te worden geïnvesteerd in een netwerk dat zich kan weren tegen cybercriminaliteit. In het Integraal Veiligheidsplan (IVP) is deze ambitie verwoord, de komende tijd wordt gebruikt voor de verdere planvorming.

Crisisbeheersing op orde (D)

Dankzij de incidentele versterking is de gemeentelijke coördinatie ten aanzien van de veiligheid van evenementen, manifestaties en demonstraties versterkt. De crisisorganisatie wordt versterkt en toekomstbestendig gemaakt mede door de verhoging van de Arnhemse bijdrage aan VGGM.

Beschermd tegen calamiteiten en rampen (I)

Via de VGGM is de bescherming tegen en de inzet bij rampen en calamiteiten voor Arnhem geborgd. De bijdrage van Arnhem aan de middelen van de VGGM is verhoogd zodat ook in de toekomst deze inzet gewaarborgd blijft.

Veiligheid voor de wijk en als persoon (D)

We werken aan een interventieplan voor personen met verward gedrag die een veiligheidsrisico vormen. De handhavingscapaciteit op straat is versterkt. De aanpak Preventie met Gezag loopt. De aanpak Veilig In en Om School (VIOS) is succesvol overgedragen aan de Stichting Arnhemse Straatcoaches (SAS), vanaf nu dan ook de Stichting Aanpak School en Straat veiligheid (SASS).

Steun bij aanpak woonoverlast **(I)**

Dankzij de incidentele toekenning van middelen wordt de aanpak van woonoverlast onverminderd voortgezet. Arnhemmers weten het meldpunt goed te vinden: zo werden in de eerste helft van 2023 al bijna evenveel meldingen gedaan als het hele jaar daarvoor. Het overgrote deel van deze meldingen kunnen we succesvol voorzien van een aanpak. Het aanpakken van woonoverlast is maatwerk.

Veiligheid als basis voor persoonlijke ontwikkeling **(I)**

Het bestrijden van discriminatie, radicalisering en extremisme gaat onverminderd voort. De aanpak van radicalisering en extremisme is vervat in het Integraal Veiligheidsplan (IVP), dat in de zomer is verzonden aan de raad. Criminele jeugdgroepen, risicojeugd en High Impact Crime blijven aandacht krijgen. Ten aanzien van de aanpak personen met verward gedrag wordt gewerkt aan het beter sluiten van het netwerk van veiligheids- en zorgpartners.

Iedere wijk heeft evenveel recht op veiligheid **(I)**

We hebben voor iedere wijk een wijkveiligheidsplan opgesteld, waarin we de aanpak neerzetten om te komen tot een veiliger en leefbaarder wijk. We hebben hiertoe een beeld gemaakt op basis van beschikbare data uit de radar/sonar-methodiek, schouw en/of de duiding van de wijkprofessionals. De wijkveiligheidsplannen beschrijven concreet de plekken waar (fysieke) verbeteringen nodig zijn en de (categorieën) personen die voor overlast en criminaliteit zorgen en moeten worden aangepakt. De plannen bevatten prioriteiten, waaraan we de komende maanden met alle partners een extra inspanning op willen plegen.
Het Actieplan Overlast heeft onder meer vanwege het opstellen van deze wijkveiligheidsplannen vertraging opgelopen, maar zal deze zomer worden verzonden aan de raad.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	26.887	816	27.703
Baten	5.890	58	5.948
Saldo lasten en baten	-20.997	-758	-21.755
Toevoegingen aan reserves	78	0	78
Onttrekkingen aan reserves	1.084	0	1.084
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.006	0	1.006
Prognose resultaat	-19.991	-758	-20.749

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	816	N					
Openbare orde en veiligheid	861	N	VGGM: extra loon- en prijsstijgingen	J	S	AR	J
Openbare orde en veiligheid	-45	V	VGGM: Incidenteel resultaat 2022	N	I	AR	J
Baten	58	V					
Openbare orde en veiligheid	58	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

VGGM: Extra loon- en prijsstijgingen
Ondanks de reeds opgenomen loon- en prijsindex in de Begroting 2023 ontstaat bij de VGGM een tekort als gevolg van de fors hogere prijsontwikkeling ten opzichte van deze toegekende indexatie over 2023. De impact is niet op te vangen met het weerstandsvermogen van VGGM. Dit leidt tot een structurele verhoging van de gemeentelijke bijdragen aan de VGGM van in totaal € 1,2 miljoen vanaf 2023, voor de onderdelen gezondheidszorg en brandweer gezamenlijk. Voor het onderdeel brandweer is dit € 861.000.

VGGM: Incidenteel resultaat 2022
Dit betreft het resultaat van de gemeenschappelijke regeling VGGM over het jaar 2022 dat in het boekjaar 2023 wordt ontvangen. Het voordeel valt zowel op begrotingsprogramma S01 Veiligheid (€ 45.000) als op S09 Gezondheid en sport.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S02 Bereikbaarheid

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Een duurzaam bereikbare stad (A)

Bewerkstellingen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto. (D)

Om de afhankelijkheid van de auto te verkleinen, zetten we in op een mobiliteitstransitie, waarbij eerst de voetganger komt, dan de fietser en vervolgens het OV en tot slot de auto. Het nieuwe mobilteitsbeleid vormt de basis voor verdere inspanningen om de gewenste mobiliteitstransitie te bewerkstelligen.

Opstellen mobiliteitsbeleid (I)

In het opstellen van het duurzaam mobiliteitsplan zijn goede stappen gezet. De startnotitie participatie duurzaam mobiliteitsplan en parkeerbeleid is vastgesteld en het participatieplan is met de gemeenteraad gedeeld. Voor de zomer is de eerste participatieronde uitgevoerd en is er ook in de interne organisatie veel informatie opgehaald. Op basis van de intern en extern opgehaalde input zijn scenario's ontwikkeld. Deze scenario's zullen nog worden doorgerekend op hun verkeerskundige en milieueffecten. Daarna volgt verdere uitwerking richting één voorstel/ scenario (inclusief een tweede participatieronde). Verwachting is nog steeds dat het duurzaam mobiliteitsplan in 2023 aan de raad wordt voorgelegd ter goedkeuring.

Vergroten van het aandeel fiets om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We werken er aan meer mensen de fiets laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. We blijven fietsprojecten verkennen en voorbereiden. Het gaat daarbij zowel om fietspaden en -straten als voorzieningen om de fiets te parkeren.

Verbeteren/uitbreiden stedelijk fietspadennetwerk, waaronder regionale snelfietsroutes (I)

We blijven stappen zetten in de verbetering en uitbreiding van ons stedelijk fietsnetwerk, met nadruk op hoogwaardige doorfietsroutes.

- Momenteel zijn de laatste delen van de snelfietsroute Arnhem - Velp in uitvoering. Met realisatie van de ontbrekende schakel naar Velp ontstaat een nieuwe verbinding door het groen.
- Uitvoeren fietspaden Onderlangs als onderdeel van de SFR Wageningen start later, met inbegrip van radicaal vergroenen.
- Voorbereiding voor de herinrichting van de Hommelseweg als fietsstraat (uitvoering 2024).
- Voorbereiding van de verbreding van de fietspaden Grote Griet (verkeersveiligheid) start 1e helft 2024.
- Verbeterplan RijnWaalpad start eind 2023, begin 2024.
- Voorzien van bestaande fietspaden met comfortabele asfaltverharding zoals Velperweg is in uitvoering.
- Voorbereidingen zijn gestart voor de nieuwe regionale doorfietsroutes Arnhem Huissen en VeluweWaalpad (Arnhem - Elst- Nijmegen).

Vergroten van het aandeel voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken (I)

Er is goede voortgang geboekt in het opstellen van het hoofdnetwerk voor voetgangers. Er is bepaald welke locaties verbonden moeten zijn met dit hoofdnetwerk en er zijn conceptroutes vastgesteld. Tegelijkertijd is er een analyse van het bestaande voetgangersnetwerk uitgevoerd. Daarin is bepaald wat de kenmerken (met name breedte) van onze voetgangersvoorzieningen zijn. Beide analyses zullen input vormen voor het duurzaam mobiliteitsplan. Afhankelijk van exacte vormgeving van het hoofdnetwerk en de inventarisatie zullen we de komende periode verbeterlocaties inzichtelijk gaan maken.

Realiseren maatregelen uit het fietsparkeerplan (I)

De focus heeft de afgelopen periode voornamelijk gelegen op het verbeteren van het fietsruimen (weesfietsenactie). Hierna zullen de overige maatregelen worden opgepakt.

Verkennen mogelijkheden van nieuwe fietsbruggen over de Rijn **(I)**

Er wordt momenteel nader onderzoek gedaan om meer inzicht te krijgen in het aantal gebruikers van een fietsbrug tussen Malburgen en Arnhem Oost. Dit in het kader van alle verkeerskundige onderzoeken voor de Spoorzone Arnhem Oost. Daarbij wordt ook nagedacht over de aanlanding van de brug in bestaand stedelijk gebied. De brug is onderdeel van de regionale doorfietsroute naar Huissen.
Aan de westkant van de stad is de beoogde fietsbrug bij Arnhem West onderdeel van het VeluweWaalpad, de hoogwaardige doorfietsroute vanuit Elst e.v. naar Arnhem. Uit onderzoek blijken de kansen en betekenis van deze nieuwe verbinding voor de mobiliteitstransitie in Arnhem en de regio.
Zowel regionaal als landelijk voeren we lobby voor beide fietsbruggen.

Vergroten van het aandeel van het openbaar vervoer om de stad om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We werken er aan meer mensen de bus laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. We blijven openbaarvervoerprojecten verkennen en voorbereiden.

Uitvoeren van concrete hoogwaardig openbaar vervoer projecten **(I)**

De uitvoering van de projecten Velperweg en Westervoortsedijk - Lelyweg is nog niet gestart in 2023. Er zijn wel veel positieve ontwikkelingen geweest voor deze beide projecten. Voor de Westervoortsedijk is een subsidieaanvraag ingediend bij de provincie. De uitvoering is gepland voor de zomer van 2024. De uitvoering van de Velperweg heeft vertraging opgelopen door een tekort aan personeel bij Connexxion. De start van de uitvoering staat nu gepland voor 2024.

Tegelijkertijd zijn ook diverse openbaar vervoer projecten afgerond in 2023:
- HOV-Bushalte Rijnstraat;
- Oude Zevenaarseweg;
- Westervoortsedijk ter hoogte van IPKW;
- Kruising Hollandweg-Brabantweg-Burg. Matsersingel;
- Trolleyficering van Oosterbeek als voorbereiding op de Trolley 2.0 richting Wageningen.

Arnhem beschikt over goed openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland (D)

Het openbaar vervoer in de stad en in (en naar) de regio moet worden verbeterd. Ook willen we het reizen per openbaar vervoer richting de Randstad en internationale bestemmingen aantrekkelijker maken.

Lobbyen met betrekking tot het spoordossier en het lokale en regionale openbaar vervoer **(I)**

Mede door ons lobbywerk zijn er enkele belangrijke besluiten genomen over het spoordossier:
- Er wordt een vervolg gegeven aan het uitplaatsen van het spooremplacement door een procesmanager aan te stellen.
- Het plan van aanpak met betrekking tot het MIRT onderzoek naar de vrije spoorkruising is vastgesteld.
- Voordat nader onderzoek wordt gedaan naar een goederenroutering door Oost-Nederland wordt eerst een onderzoek naar nut en noodzaak gedaan.

Op de andere dossiers, zoals het verbeteren van de ICE naar Frankfurt, is nu geen voortgang geboekt. Ook op die dossiers blijven we echter lobbyen.

Voor het regionale openbaar vervoer hebben we intensief contact gehad met de provincie Gelderland. Dit lobbywerk heeft eraan bijgedragen dat de Provinciale Staten van Gelderland besloten hebben om voor 2023 €13 miljoen extra te investeren in het openbaar vervoer, zodat het huidige vervoersaanbod kan blijven bestaan.

Met behulp van parkeerbeleid het bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties makkelijker maken en daarbij de auto-afhankelijkheid verminderen en de overlast van geparkeerde auto's verminderen (D)

We willen binnen de stad, bij voorkeur op en rond OV-knooppunten zoveel mogelijk woningen bouwen, met daarbij zo min mogelijk parkeerplaatsen en dus lagere parkeernormen. Om overlast in de omliggende gebieden te voorkomen willen we het gebied met parkeerregulering uitbreiden.

Ontwikkeling stedelijk parkeerbeleid **(I)**

Ontwikkeling van het parkeerbeleid volgt op het duurzaam mobiliteitsplan. Er zijn eerste stappen gezet. Ontwikkeling van het parkeerbeleid zal echter pas echt uitgewerkt kunnen worden zodra de contouren van het duurzaam mobiliteitsplan bekend zijn.

Verhoging parkeertarieven **(I)**

De parkeertarieven zijn aangepast.

Tegengaan verkeersoverlast (A)

Tot een nieuwe verdeling van de ruimte voor de voetganger, fietser het OV en de auto komen (D)

De ruimte in de stad is schaars. We gaan op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt.

Verkeersstructuurplan opstellen **(I)**

In het kader van het duurzaam mobiliteitsplan wordt nagedacht over de nieuwe verkeersstructuur. Dit kan echter pas na vaststelling van het duurzaam mobiliteitsplan worden uitgewerkt.

Aanpassen wegenstructuur **(I)**

Op verzoek van de gemeenteraad wordt er met grote aanpassingen aan de wegenstructuur gewacht totdat het duurzaam mobiliteitsplan is vastgesteld. Ondertussen zijn echter al wel analyses uitgevoerd op welke wegen de snelheid kan worden aangepast, of de hoeveelheid asfalt kan worden verminderd.

De ruimte voor de auto in en rond de binnenstad beperken (D)

In de hele stad is de ruimte schaars, maar dat geldt zeker voor de binnenstad. De auto neemt relatief veel ruimte in de binnenstad in. Zowel door de wegen waarover de auto's rijden als door de ruimte die nodig is om deze auto's te parkeren. We willen de ruimte die de auto in de binnenstad inneemt beperken.

Opheffen flitsparkeren **(I)**

Het ambtelijk voorstel is gereed. Momenteel wordt een laatste afstemronde uitgevoerd over de exacte invulling van de flitsparkeerplaatsen. Daarna zal het flitsparkeren worden opgeheven.

Verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen **(I)**

Het verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen in de binnenstad dient gestructureerd vanuit parkeerbeleid te gebeuren. Dit is dus een inspanning die volgt uit het parkeerbeleid (zie ontwikkeling stedelijk parkeerbeleid).

Inrichting Rijnkade als wandel- en fietspromenade **(I)**

Het ontwerp van de Rijnkade, zoals dat door het waterschap is gemaakt en door een aannemer zal worden gebouwd, is vrijwel volledig gebaseerd op input die wij hebben geleverd. Uitgangspunt daarbij was een inrichting als wandel- en fietspromenade van de hoge kade. Hiermee wordt dus al een flinke stap gezet richting de inrichting als wandel- en fietspromenade. Dit ontwerp zal de komende jaren worden gerealiseerd.

Indien nodig kunnen en zullen dan nog enkele aanvullende maatregelen worden genomen om de Rijnkade nog fiets- en wandelvriendelijker te maken, dan dat deze al wordt gemaakt door het waterschap. Naar verwachting gaat het dan echter om beperkte wijzigingen ten opzichte van hetgeen nu gaat worden aangelegd.

Verbeteren verkeersveiligheid (D)

Het verkeersveiligheidsgevoel op de weg en in het openbaar vervoer moet omhoog. We gaan voor 'nul' verkeersslachtoffers, onder andere door het aanpakken van plekken waar veel ongelukken gebeuren. Ook willen we dat scholieren veilig naar school kunnen fietsen.

Aanpak verkeersonveilige locaties (I)

De volgende verkeersonveilige locaties zijn of worden momenteel aangepast:
- Ir. J.P. van Muijlwijkstraat (diverse kruispunten);
- Groningensingel (diverse kruispunten);
- Minervasingel- Vakwerkbrug;
- RijnWaalpad - Rijkerswoerdsestraat.

Daarnaast worden de aanpassing van de volgende verkeersonveilige situaties voorbereid:
- Fietsoversteek Onderlangs, ter hoogte van de Boterdijk;
- Fietsoversteek Onderlangs, ter hoogte van het Rijnhotel;
- Graaf Lodewijkstraat - J.P. Heijestraat - Hommelseweg;
- Hommelseweg - Agnietenstraat;
- Marga Klompélaan – Hoogwaardige fietsroute RijnWaalpad (F325);
- Metamorfoseallee – Marasingel – Minervasingel (rotonde met fietsoversteek);
- Velperweg (diverse kruispunten).

Daarnaast zijn we diverse diepte analyses aan het uitvoeren om tot goede verbetervoorstellen voor de top-10 meest verkeersonveilige punten op het Arnhemse wegennet te komen.

Naast de aanpak van verkeeronveilige locaties werken we aan het verbeteren van de verkeersveiligheid door de aanleg van schoolzones. De volgende schoolzones zijn uitgevoerd en/of in uitvoering:
- Bethanienstraat;
- Callunastraat – Gentiaan (Heijenoordschool);
- Rijksweg-West (Jozefschool);
- Brabantweg (De laarakker en De Expeditie);
- Bauwerstraat (Pieter Breughelschool).

Beter en schoner taxivervoer (D)

Taxivervoer is voor sommige bezoekers van de stad het visitekaartje van onze stad. We willen de kwaliteit van het taxivervoer in onze stad verbeteren en verschonen.

Maatregelen uitvoeren uit taxiverordening (I)

Er is geconstateerd dat implementatie van de taxiverordening nu niet zinvol is. Eerst dient het Rijk wetgeving op te stellen voor de volledige taxibranche (bel en opstapmarkt). Implementatie is dus tot nadere orde uitgesteld. We zijn contact blijven houden met de taxibranche om het taxivervoer te verbeteren en schoner te maken. Enerzijds in algemene zin, maar ook in het kader van concrete projecten zoals het Willemsplein.

Schonere lucht in de stad (A)

Doorgaand verkeer door de stad beperken (D)

Er rijdt relatief veel doorgaand verkeer in de stad (verkeer dat geen herkomst of bestemming in Arnhem heeft, maar alleen maar door de stad rijdt, omdat dit de kortste en/of snelste route is). Deze voertuigen leiden tot overlast en horen hier niet te rijden. Doel is om dat verkeer zoveel mogelijk te beperken en idealiter helemaal niet meer te hebben in de stad.

Plan weren doorgaand verkeer (I)

Nadat we het duurzaam mobiliteitsplan hebben opgesteld stellen we een plan op om het (onnodig) doorgaand autoverkeer uit Arnhem te weren. We kijken daarbij naar een breed palet van maatregelen, van verkeersmanagement tot infrastructurele maatregelen. Het duurzaam mobiliteitsplan is nog niet gereed en daarom wordt hiermee nog niet gestart.

Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs (D)

Een goede aansluiting van de verschillende vormen van mobiliteit (auto, trein, bus en (deel)fiets) op elkaar wordt steeds belangrijker. Hubs spelen bij deze overgang een belangrijke rol. Op deze manier kan een volwaardig en duurzaam alternatief voor de (privé)auto worden geboden. Een (mobiliteits)hub kan het beste worden gedefinieerd als een fysieke plek waar verschillende vormen van vervoer en vervoersaanbod samenkomen.

Opstellen visie op Arnhemse hubs (I)

De hubvisie is in concept vastgesteld door het college en er worden verkenningen gedaan naar enkele locaties. Pas nadat het duurzaam mobiliteitsplan is vastgesteld kan hiermee echt verder worden gegaan. Er ligt dan dus al een stevige basis om snel tot een definitieve visie te komen en verdere uitrol.

Uitvoeren van de visie Arnhemse hubs (I)

Er is gewerkt aan de verkenning, voorbereiding, uitwerking en realisatie van de volgende locaties:

- Rozet: voorbereiding;
- Kronenburg: realisatie;
- Gelredome: verkenning;
- IPKW: verkenning;
- Station Zuid: voorbereiding.

Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad (D)

Zie toelichtingen bij de inspanningen hieronder.

Handhaven van de milieuzone en waar mogelijk strengere normering en uitbreiding (I)

We hebben in 2023 de milieuzone in stand gehouden en bereiden ons voor op de volgende stap in 2025.

Stimuleren en faciliteren van duurzame stadsdistributie, met name in de binnenstad (I)

De invoering van de Zero Emissie-zone voor stadslogistiek vanaf juni 206 is aangekondigd. De ambitie is gericht op het verminderen, veranderen en verschonen van de stadslogistiek in de binnenstad van Arnhem.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	31.366	-249	31.117
Baten	9.532	778	10.310
Saldo lasten en baten	-21.834	1.027	-20.807
Toevoegingen aan reserves	15.162	204	15.366
Onttrekkingen aan reserves	15.658	0	15.658
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	496	-204	292
Prognose resultaat	-21.338	823	-20.515

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	-249	V					
Mobiliteit	3.150	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Mobiliteit	572	N	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Mobiliteit	280	N	Hogere beheerskosten transferhal Arnhem Centraal	J	S	AR	J
Mobiliteit	197	N	Indexatie contracten parkeergarages	J	S	AR	J
Mobiliteit	52	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Mobiliteit	-4.500	V	Omzetten exploitatiebudgetten naar investeringskredieten mobiliteitsprojecten	N	I	AR	J

Baten	778	V					
Mobiliteit	776	V	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Mobiliteit	2	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	204	N					
Mobiliteit	204	N	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	0						

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie
Jaarlijks worden de baten en lasten van de parkeerexploitatie geactualiseerd ten opzichte van de begroting en wordt het saldo hiervan verwerkt via de bestemmingsreserve bereikbaarheid.
Voor het jaar 2023 leidt dit tot € 776.000 hogere baten, € 572.000 hogere lasten en per saldo daarmee een hogere dotatie aan de bestemmingsreserve bereikbaarheid van € 204.000.

Hierin zit een budgetneutrale correctie van € 303.000 hogere baten en lasten doordat kosten voor invordering van de naheffingsaanslagen vanaf 2023 niet meer gesaldeerd worden met de baten, maar separaat als last worden geboekt.
Er worden meer naheffingsaanslagen parkeerbelasting opgelegd dan geraamd waardoor we de parkeeropbrengsten straatparkeren zien stijgen. Daartegenover zien we dat er minder parkeerabonnementen door bedrijven worden aangeschaft en dat er minder zakelijke kort parkeerders zijn in de parkeergarages . Bedrijven stimuleren het thuiswerken en passen hun intern mobiliteitsplan aan waardoor er minder behoefte is aan parkeerabonnementen. Het is nog niet duidelijk of deze ontwikkeling zich verder doorzet of niet.
Aan de lastenzijde maken we meer kosten onder meer voor schoonmaak- en extra beveiligingskosten bij de parkeergarages, dit vooral door overlast van daklozen in de parkeergarages

Hogere beheerkosten transferhal Arnhem Centraal
De gemeente onderhoudt samen met Prorail en de NS de transferhal van Arnhem Centraal. De uitvoeringsorganisatie die het beheer uitvoert heeft aangegeven dat de kosten van het beheer van de transferhal voor de gemeente zullen stijgen. De stijging heeft voornamelijk betrekking op energie, schoonmaakkosten en procesmatig onderhoud. Op basis van begroting en tussenrapportages 2023 van de uitvoeringsorganisaties is het nadeel € 280.000.

Indexatie contracten parkeergarages
Zie toelichting op wijken algemeen.

Omzetten exploitatiebudgetten naar investeringskredieten mobiliteitsprojecten
In de Begroting 2023 zijn middelen vrijgemaakt voor diverse mobiliteitsonderwerpen. Voor drie van deze onderwerpen, te weten maximum snelheid, verminderen aantal rijbanen en wandel- en fietspromenade Rijnkade, is een groot deel van deze middelen bestemd voor investeringen. Deze investeringsbudgetten zijn incidenteel (€ 4,5 mln in 2023 en 2024 en € 3,6 mln in 2025 en 2026) aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten toegevoegd.
In de Begroting 2024 wordt de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. De investeringen in mobiliteitsprojecten worden in deze begroting dan ook als investeringen met kapitaallasten verwerkt. Met deze wijziging in de Turap wordt ook de Begroting 2023 volgens deze methode aangepast. Hiermee hanteren we een consistente gedragslijn.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S03 Economie

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Vol energie zetten wij in op een aantrekkelijk woon-, werk- en leefklimaat om maximale werkgelegenheid in Arnhem en de regio te creëren, waarbij iedereen zijn talenten benut (A)

Toekomstgericht ondernemerschap (D)

In samenwerkingsverband genaamd energieke coalities (onderwijs-overheid-ondernemers) dragen we bij aan het versterken van het ondernemersklimaat. Ondernemerschap en ondernemers zijn van belangrijke waarde voor onze stad. Zij zorgen voor werkgelegenheid en innovatie.

Professionalisering dienstverlening aan ondernemers en optimale informatievoorziening (I)

De ondernemersdienstverlening van de gemeente werkt integraal en vanuit een één-loket gedachte, waarbij de ondernemer ervaart dat vraagstukken efficiënt worden opgepakt en de informatievoorziening van de gemeente aansluit op de behoeftes. De gedachte 'van aanbod gericht naar vraaggericht.'
Dit betekent onder andere dat de ondernemersdesk verder geoptimaliseerd is in samenwerking met de klantenservice, dat het Multi Disciplinaire Team (met gemeentebrede vertegenwoordiging) complexe vraagstukken van ondernemers heeft opgepakt en dat de bestaande informatievoorziening naar ondernemers verder is uitgebouwd.
Op basis van gesprekken met ondernemers en ondernemersnetwerken zijn de wensen en behoeften van ondernemers op het gebied van gemeentelijke dienstverlening opgehaald. Deze input is meegenomen in de visie op ondernemersdienstverlening, vanuit deze visie zijn ambities en doelstellingen geformuleerd waar in de aankomende periode verder invulling aan gegeven wordt. De accountmanagers zorgen ervoor dat alle collega's die met ondernemers werken hen te allen tijde centraal stellen en gastvrij behandelen.
De website van de gemeente Arnhem voor ondernemers is verder geprofessionaliseerd en geoptimaliseerd. Iedere maand wordt er een nieuwsbrief verstuurd naar ondernemers met waardevolle informatie en evenementen.
Vanuit het gedachtegoed van 'Van Bedrijven Weten' is de ondernemersdesk verder geprofessionaliseerd en is de samenwerking tussen beleid en uitvoering verder geïntensiveerd.

Ondersteunen en stimuleren van (nieuw) ondernemerschap bij starters en mkb'ers (I)

De Midden-klein bedrijf (MKB SMART) Together Deal is gecontinueerd. Dit samenwerkingsverband helpt bedrijven in de regio Arnhem en Nijmegen een digitaliseringsslag te maken.

Diverse projecten onder de MKB Smart Together deal:

- Het 'Zelfscan programma' is een online vragenlijst die de huidige situatie in het kader van de mate van digitalisering bepaalt van jouw bedrijf. Na het invullen van deze vragenlijst ontvangt de ondernemer direct een adviesrapport. Reeds 42 ondernemers hebben hiervan gebruik gemaakt, wat in lijn is met de gestelde doelstelling. Via samenwerkingspartners wordt nu tijd en aandacht besteed aan het vergroten van het bereik.
- Het 'MKB programma' gericht op MKB-ers tussen de 10-100 medewerkers, (waarvoor een programma van vijf middagen georganiseerd die in het teken staan van netwerken en verbinden, gericht op het vergroten van business) gestelde doelstelling is hierin niet behaald, target is teruggebracht naar aansluiten van 60 ondernemers.
- Van de voucher-regeling' waarmee we het versneld te kunnen digitaliseren een steuntje in de rug te geven, hebben tot op heden 178 bedrijven gebruik gemaakt. Dit is in lijn met de gestelde doelstellingen.

De startclub Arnhem blijft haar netwerk verder uitbreiden, de stijgende lijn van starters die zich verbinden aan de startclub zet zich voort. Ook het aantal evenementen die zij integraal met de gemeente Arnhem en kennisinstellingen organiseren is uitgebreid.
Startclub Arnhem heeft vanuit de economische uitvoeringsagenda 2023 de informele opdracht gekregen om te verkennen welke behoefte er leeft bij de kennisinstellingen voor het gezamenlijk opzetten van een incubator programma. Deze verkenning wordt momenteel uitgevoerd door de startclub Arnhem.

Tevens stimuleren we op allerlei manieren, onder andere via het netwerk van ondernemers in de stad lokaal, sociaal en duurzaam inkopen. We bevorderen dit door in gesprek met ondernemersverenigingen activiteiten te organiseren voor de stad wat bijdraagt aan vergroten van lokaal inkopen in Arnhem.

Verbeteren en verbinden van (ondernemers)netwerken **(I)**

Het belang van een goed functionerend netwerk tussen de verschillende ondernemersnetwerken onderling én met de gemeente is groot. Als ondernemers elkaar goed kennen, werken ze samen en gunnen ze elkaar opdrachten waarmee ze van grote toegevoegde waarde zijn voor de (circulaire) economie van de stad. Netwerken dragen bij aan het laten bloeien van (circulaire) economie, en een belangrijk aspect hierbij is een 'sterke organisatiegraad'. Dit stimuleren en faciliteren wij vanuit de gemeente waar mogelijk. Dat bevordert ook de bestaande samenwerking met ondernemersverenigingen zoals Ondernemers Kontakt Arnhem (OKA), Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) en Verenigd Creatief Arnhem. We nemen daarbij actief deel aan netwerkbijeenkomsten en organiseren zelf ook netwerkbijeenkomsten met voor ondernemers relevante en actuele thema's, zoals (circulaire) economie, duurzaamheid en werkgelegenheid/aanpak krapte op de arbeidsmarkt. Voorbeelden van dit jaar zijn het Arnhems Ondernemersevent, The Power of Connecting, over het energiecluster, Arnhem Bedrijft en het jaarlijkse Citymarketing event.

In samenwerking met Pre Zero is er een succesvol exclusief directienetwerk (DNA) in het teken van circulariteit georganiseerd, waar toonaangevende ondernemers in thematafels gesproken hebben over circulariteit en afvalstromen. Evenals een zeer succesvol ondernemersevenement (200 deelnemers) georganiseerd door de gemeente Arnhem in samenwerking met partijen uit de stad, waar het thema verbinden centraal stond. Ook hier zijn ondernemers middels themasessies geïnspireerd en is de gemeente faciliterend geweest in het verspreiden van kennis.

Vanuit de Economische Agenda 2022-2025 is er ook dit jaar een uitvoeringsagenda voor 2023 samengesteld met en door ondernemers uit de stad, in samenwerking met de gemeente Arnhem. Integraal wordt er gewerkt aan een aantal (maatschappelijke) opgaven in en voor de stad.

Gericht acquisitie en accountmanagement **(I)**

Bedrijven moeten het gevoel hebben welkom te zijn in Arnhem en goed bediend te worden als het gaat om hun vraagstukken over onder andere huisvesting, financieringsmogelijkheden, vergunningen en contacten/netwerken. Ons accountmanagement is grotendeels gericht op een proactieve houding (dienstverlenend), meedenken, duidelijkheid, integraliteit en voortgang. Daarbij zetten we in op het verbinden van bedrijven, instellingen en organisaties onderling maar ook aan de doelstellingen van de gemeente Arnhem.
Een van deze doelstellingen is 'De gemeente Arnhem koopt bij voorkeur lokaal in'. De accountmanagers kennen veel bedrijven en verbinden hen proactief aan andere bedrijven en organisaties die van toegevoegde waarde zijn voor deze ondernemer. Tevens verwijst de accountmanager proactief op het inschrijven bij het ondernemersregister.

De acquisitie-inspanningen zijn gericht op nieuwe (duurzame) bedrijvigheid naar Arnhem halen, waarbij Energy een belangrijke focussector is. We zijn actief door bijvoorbeeld ons te presenteren op een beurs in Rotterdam en door intensief op te trekken met Oost NL en IPKW als zich kansen voordoen. De bedrijven, ook buiten de Energy-sector, waarop de inspanningen gericht zijn moeten aansluiten op de Arnhemse sectoren en arbeidsmarkt. In onze zoektocht naar nieuwe bedrijven houden we rekening met het feit dat we zoveel mogelijk banen willen genereren voor alle scholingsniveaus. Daarbij wordt ook de verbinding gelegd met bestaande initiatieven uit het sociaal domein om het invullen en creëren van arbeidsplaatsen bij Arnhemse bedrijven te ondersteunen.

Data-gestuurde economische vernieuwing **(I)**

Door ondernemers mee te laten denken of te laten reflecteren op beoogd beleid en de uitvoering ervan, kan het beoogd beleid getoetst en aangescherpt worden. Dit krijgt vorm met het opzetten van een ondernemerspanel, een MKB-toets waarin (een selectie van) bedrijven gericht meedenken over vraagstukken die spelen, en bij het opstellen/ evalueren van gemeentelijk beleid. Het organiseren van ondernemersenquêtes is een gerichte manier om breed op te halen in de stad welke vraagstukken leven bij ondernemers, hoe men ondernemersdienstverlening ervaart en hoe men het vestigingsklimaat van Arnhem beoordeelt. We streven naar een toename van de ondernemerstevredenheid, die we meten via een jaarlijkse ondernemersenquête. We reflecteren kritisch op de uitkomsten van deze enquête en stellen waar nodig beleid bij.
Voor het uitbrengen van de jaarlijkse ondernemersenquête zijn de nodige voorbereidende werkzaamheden uitgevoerd. De volgende stap in het uitbrengen van een ondernemersenquête zal eind 2023 worden gerealiseerd. En als vervolg in het eerste kwartaal van 2024 de verdere implementatie van de MKB-toets evenals het ondernemerspanel.

Toekomstbestendiger vestigingsklimaat (D)

Op de diverse werklocaties in Arnhem wordt in samenwerking met vastgoedeigenaren en ondernemers gewerkt aan het verbeteren van de kwaliteit van de betreffende werklocatie. Zo worden op enkele terreinen Greendeals opgesteld waarmee men gezamenlijk wil gaan werken aan verduurzamen en circulariteit. op andere terreinen wordt gewerkt aan toekomstperspectieven in het kader van slim en efficiënt ruimtegebruik.

Voldoende en kwalitatief aanbod van werklocaties (I)

De visie Werklocaties Arnhem 2040 in door de gemeenteraad vastgesteld, even als de Kantorennota 2022-2030. Uit de Visie Werklocaties kwam onder andere naar voren dat wij aan de slag gaan met herstructurering van bedrijventerrein Het Broek. Hiertoe is inmiddels met Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) een start gemaakt voor gezamenlijk een ambitiedocument op te gaan stellen met horizon 2040.

Betere bereikbaarheid van werklocaties (I)

- In het kader van duurzaam mobiliteitsplan zijn we gesprek aan over werklocaties (expertmeetings werklocaties, maar ook expertmeetings centra (Centrum, Kronenburg).
- De werkgeversaanpak is vertraagd doordat opdracht mobiliteitsmakelaars vertraagd is (opdrachtgeverschap ligt in de regio). Lokaal staat alles voor klaar om zo snel mogelijk aan de slag te gaan in het najaar van 2023.

Aantrekkelijk woon- en leefklimaat voor werkgevers en werknemers (I)

Er wordt gewerkt aan continuering en professionalisering van het samenwerkingsverband Arnhem Studiestad, evenals de ontwikkelen met CityMarktering op energiegebied ten behoeve van studenten.
Vanuit Arnhem Studiestad wordt steeds intensiever samengewerkt met CityMarketing over hoe we Citymarketing van Arnhem nog efficiënter ingezet kan worden ten behoeve van het behoud van studenten voor de stad. En op welke manier we hen in een vroeg stadium van hun studie kunnen verbinden aan Arnhemse bedrijven (diverse initiatieven lopen en worden verder ontwikkeld).

In woningbouwontwikkelingen wordt nadrukkelijk gekeken naar een divers en gevarieerd aanbod, dat ook past bij de doelgroepen starters, expats en studenten. Op basis van de resultaten van een woonbehoefte onderzoek dat in het derde kwartaal wordt opgestart, wordt dit concreter gemaakt.

Levendige stad in en voor de regio (D)

Arnhem is een stad waar bewoners en bezoekers kunnen genieten van een levendige, creatieve stad in een prachtige groene omgeving. In samenwerking met onze partners versterken we aanbod, (recreatieve) voorzieningen, en werken we aan een bruisende binnenstad.

Onze bruisende binnenstad koesteren en versterken (I)

Op diverse plekken in de binnenstad ondersteunen en stimuleren we transformaties op vastgoed- en gebiedsniveau. De Varkensstraat is daar een goed voorbeeld van. Hier verwerft de gemeente zelf eigendommen om vervolgens de bestaande horecafunctie in te wisselen voor creatieve bedrijvigheid. Ook faciliteert de gemeente in die straat transformaties van nachthoreca naar wonen, ook op de begane grond.
Het vastgestelde Omgevingsplan binnenstad helpt daarbij net als de inzet van de transitiemanager. Met het Omgevingsplan kan ingespeeld worden op nieuwe transformatie ontwikkelingen die bijdragen aan een vitale en leefbare binnenstad met een compact winkelhart. De transitiemanager zorgt in de aanjaagrol er voor dat de gemeente en betrokken partijen adviezen en waar mogelijk ondersteuning krijgen bij transformatiekansen.
De goede samenwerking met Platform Binnenstad Arnhem (PBA) wordt verder gecontinueerd, onder andere via de PBA-werkgroepen Transformatie binnenstad, Mobiliteit en Bruisende binnenstad. Hierin leveren stakeholders gezamenlijk een bijdrage aan het aanpakken van opgaven en uitdagingen van de binnenstad.
Op de Korenmarkt wordt op dit moment het achterplein (westzijde Korenmarkt) aangepakt en verfraait. Daarnaast is in het gebied de BIZ Korenkwartier in werking getreden wat zorgt voor een financiële impuls.
We stellen ons tot doel de gemiddelde tijd die bezoekers in de binnenstad van Arnhem doorbrengen te vergroten, We meten dit nu nog niet, maar gaan op zoek naar de juiste manier om dit inzichtelijk te maken.
Met Bestemming Arnhem (samenwerking tussen Platform binnenstad Arnhem, Citymarketing Arnhem en Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen) is de eerste campagne uitgevoerd met als doel om meerdaags bezoek aan Arnhem te stimuleren (Arnhem als citytrip).

Laagdrempelige evenementen voor iedereen (I)

De locatieprofielen worden eind dit jaar door het college vastgesteld en hierover wordt de raad geïnformeerd. De subsidieregeling voor evenementen en festivals is aangepast om meer ruimte te bieden aan laagdrempelige publieksevenementen: organisatoren kunnen voortaan 40% van de begroting als subsidie aan de gemeente vragen.
In 2023 heeft de kopgroep de rest van het veld geïnformeerd en geïnspireerd hoe Arnhemse evenementen en festivals toegankelijker worden voor mensen met een beperking. Er is samen met de APCG en het veld verder gewerkt aan de Arnhemse Standaard voor Toegankelijke evenementen (AST).

Eind dit jaar is er voor het eerst een centrale vuurwerk- en lichtshow in Arnhem als alternatief voor het zelf afsteken van vuurwerk.

Genieten van onze groene stad en omgeving **(I)**

We maken actief deel uit van regionale samenwerking op het gebied van toerisme en recreatie. Om bezoekers meer naar Arnhem-Zuid te trekken investeren we in het wandelnetwerk Zuid. We bevinden ons op dit moment in de ontwerpfase. De aanleg is gepland in 2024. Ook sluiten we aan bij de verhaallijn over de Romeinen vanuit de Groene Metropoolregio. Er wordt een regiobreed masterplan Romeins verleden opgesteld in opdracht van Nijmegen & GMR. Arnhem maakt hier onderdeel van uit met onder andere aandacht voor publieksbereik, aanbodontwikkeling, beheer en conservatie en kennisdeling (= Unesco verplichtingen). Het masterplan wordt eind 2023 opgeleverd.
De Arnhemse acties binnen de Airborne Region worden verder uitgewerkt. De projectleider voor het kroonjaar (80 jaar Airborne) is gestart. Ook is een onderzoek gestart door een adviesbureau naar wat we mee willen geven aan nieuwe generaties en het Montessori college laat leerlingen een advies opstellen hoe we jongeren beter kunnen betrekken bij het levend houden van de Slag om Arnhem en de herdenking.

Arnhem Hotspot Energy (D)

We werken aan en sterk energiecluster dat een bijdrage levert aan de maatschappelijke opgave van de energietransitie. Dit geeft de stad in economisch opzicht een onderscheidende positie in de regio, nationaal en internationaal. Dit doen we door in energieke coalities te bouwen aan de versterking van onze innovatieve campussen zoals Kenniscampus regio Arnhem en IPKW en door het toepassen en zichtbaar maken van Arnhemse innovaties en het verbeteren van de onderlinge samenwerking in het energiecluster. Ook werken we met onze partners aan het (inter)nationaal zichtbaar maken van onze onderscheidende positie op het gebied van energie.

Bouwen aan energie-innovatiecampussen **(I)**

We hebben een ambitiedocument gemaakt en samenwerkingsovereenkomst gesloten met onze partners voor de verdere ontwikkeling van de kenniscampus regio Arnhem. Daarnaast werken we samen met de IPKW aan een ambitiedocument om IPKW op een goede wijze te laten aansluiten op de ontwikkelingen op bedrijventerrein De Nieuwe Haven en spoorzone Arnhem-oost.

Stimuleren Arnhemse energie-innovaties **(I)**

Ook in 2023 hebben we de energievouchers waarmee we nieuwe haalbaarheidsstudies mogelijk maken voor een drietal speerpunten van de Arnhemse energie-innovaties die vallen binnen het innovatieprogramma van Connectr: elektrische energietechniek, elektrochemische energieopslag en duurzame aandrijfsystemen. Er zijn dit jaar tot dusverre drie energievouchers verstrekt.

Op ons initiatief hebben netwerkorganisatie Kiemt, Connectr samen met The Economic Board een overzicht gemaakt van alle innovaties op energiegebied in de regio Arnhem Nijmegen. Het overzicht is vanaf nu online beschikbaar. Hiermee willen we innovaties uit onze regio zichtbaar maken en meer toegepast krijgen. Deze actie is onderdeel van de economische uitvoeringsagenda 2023.

Versterken van de onderlinge relaties en samenwerking binnen het energiecluster **(I)**

We hebben in samenwerking met OostNL een onderzoek laten uitvoeren naar hoe we de groei van Arnhem als Hotspot Energy kunnen verstevigen, versterken en organiseren. Hiervoor zijn twintig stakeholders geïnterviewd en twee brainstormmiddagen met het betrokkenen uit het cluster georganiseerd. Hiermee willen we een door het cluster gedragen ambitie met concrete publiek-private acties die we kunnen uitvoeren de komende jaren.

Betere (inter)nationale positionering van Arnhem als Hotspot Energy **(I)**

Dit jaar heeft een energieke coalitie met als trekker de stichting Citymarketing het evenement 'The power of connecting' georganiseerd. Dit bestond uit rondetafelgesprekken op IPKW en Arnhems Buiten georganiseerd door het cluster zelf en de internationale 'Access to Energy dialogue' in de Eusebiuskerk met Tennet en de OECD als sprekers. Hiermee hebben we Arnhem verder gepositioneerd als Energy Hotspot.
Daarnaast zijn we zoals opgenomen in het uitvoeringsprogramma 2023 van de Economische Agenda samen met OostNL, Connectr en de NFIA bezig een internationale routekaart te maken voor de komende jaren om te bepalen op welke momenten Arnhem kan aansluiten bij de internationale activiteiten van de NFIA en OostNL.

Voldoende gekwalificeerd talent energietransitie **(I)**

Onder regie van Connectr wordt gewerkt aan Plug in & Play. Dit is een publiek-privaat samenwerkingsverband (PPS). Een structureel verband waarin mensen van allerlei niveaus worden opgeleid om aan de slag te gaan in de laadinfrastructuur. Hierbij worden ook nieuwe opleidingsmodules ontwikkeld. Daarnaast organiseert Connectr in 2023 diverse masterclasses ten behoeve van de talentontwikkeling in de energietransitie. Wij nemen vanuit de gemeente deel aan de werkgroep leven lang ontwikkelen energie binnen de regionale human capital agenda.

Voldoende gekwalificeerd personeel aanwezig voor werkgevers (D)

Aantrekkelijk, excellent onderwijs én een aantrekkelijke stad zorgen ervoor dat de kennisinstellingen nieuwe (internationale) studenten blijven aantrekken om er te studeren. Waarna ze mogelijk ook blijven om te wonen, werken en ondernemen. Goed opgeleid sociaal kapitaal en aanwezigheid van kennis die aansluit op wat werkgevers nodig hebben, maakt de regio Arnhem aantrekkelijk voor bedrijven om zich hier te vestigen. We willen de zichtbaarheid in de regio voor studenten vergroten wat de (economische) ontwikkeling en werkgelegenheid in stad en regio ten goede komt.

Het aantrekken en binden van studenten **(I)**

Aantrekkelijk, excellent onderwijs én een aantrekkelijke stad zorgen ervoor dat de kennisinstellingen nieuwe (internationale) studenten blijven aantrekken om er te studeren. Waarna ze mogelijk ook blijven om te wonen, werken en ondernemen. Goed opgeleid sociaal kapitaal en aanwezigheid van kennis die aansluit op wat werkgevers nodig hebben, maakt de regio Arnhem aantrekkelijk voor bedrijven om zich hier te vestigen. We willen de zichtbaarheid in de regio voor studenten vergroten wat de (economische) ontwikkeling en werkgelegenheid in stad en regio ten goede komt.

Via het samenwerkingsverband 'Arnhem studiestad' werken we aan het aantrekken en binden van studenten aan de stad. Daarnaast dragen we via evenementen voor scholieren en studenten bij aan het interesseren van jongeren voor opleidingen in Arnhem. We zoeken en selecteren innovatieve projecten die bijdrage aan het behoud van talent in deze regio. Zo verkennen we talentlabs en bouwen we de samenwerking met partners in de stad zoals het bedrijfsleven en Connectr steeds verder uit. Middels de samenwerking Arnhem Studiestad organiseren we met studentambassadeurs voor studenten diverse activiteiten gedurende het gehele studiejaar die gericht zijn op het welkom heten in Arnhem. Deze activiteiten zijn dan ook gelinkt aan onze kernwaarden; groen, vrij en creatief en worden in samenwerking met diverse partners in de stad georganiseerd. Een concreet voorbeeld van een geslaagd project is project the Nature, waar studenten samen met de boswachter een bijdrage leveren aan het onderhouden van een stuk bos in Arnhem.

Daarnaast professionaliseren we continue de informatievoorziening voor studenten, middels de website van Arnhem Studiestad en socials. Er is gewerkt volgens een jaarkalender waar diverse activiteiten in opgenomen zijn en georganiseerd worden met, voor en door studenten.

Daarnaast willen we het onderwijs aantrekkelijker maken door steeds meer onderwijs te verbinden aan maatschappelijke opgaven. Hiervoor wordt samengewerkt door de Arnhemse kennisinstellingen binnen de City Deal Kennis Maken. Daarnaast maken we onderdeel uit van een nauwe samenwerking met de grote onderwijsinstellingen in Arnhem; Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN), Van Hall Larenstein (VHL) en ROC Rijn IJssel. De Arnhemse Leeragenda is bedacht om studenten te laten samenwerken vanuit verschillende kennisinstellingen aan maatschappelijke opgaven in de wijken, die bijdragen aan gezondheid, leefbaarheid en veiligheid en duurzaamheid.
Reeds zijn we succesvol geweest in het binnenhalen van een subsidie (City Deal Kennis Maken) om de Arnhemse leeragenda en het samen leren en onderzoeken verder te professionaliseren en uit te bouwen.

Tevens zoeken we de verbinding met Stichting Studentenhuisvesting (SSH&) en de wijkteams om de studenten een thuisgevoel te geven tijdens hun studententijd.
De samenwerking met CityMarketing Arnhem wordt verder geïntensiveerd voor de gezamenlijke doelstelling ook talent in Arnhem aan te trekken en te behouden. De Citymarketing van Arnhem speelt hierin een belangrijke rol. Daarnaast wordt er met partners in de stad gewerkt aan het organiseren van een Student City Challenge. Waar studenten vanuit diverse kennisinstellingen voor opdrachtgevers uit de stad middels de hackathon, waar studenten een x aantal uur in multidisciplinaire teams samenwerken en ideeën uitwerken die bijdrage aan maatschappelijke opgaven uit de stad. Die vervolgens ook direct toepasbaar zijn en bijdrage aan de leefbaarheid in Arnhem.

Het participeren in de werktafel 'aantrekken en behoud talent' in de regio wordt voorgezet.

Leven lang ontwikkelen **(I)**

Stimuleren en faciliteren van bijscholing voor iedereen om competenties en vaardigheden te laten aansluiten bij de arbeidsmarkt nu en in de toekomst. We trekken intensiever op met het bedrijfsleven om omscholing van werkende en werkzoekende naar kansrijke beroepen te organiseren. We werken regionaal en lokaal samen met diverse partners en zoeken naar waardevolle projecten die bijdrage aan een leven lang ontwikkelen. We begeleiden ondernemers en werkgevers om op een creatieve manier te kijken naar (nieuw) talent en ondersteunen bij bijvoorbeeld competentiegericht werven.
Daarnaast verkennen we hoe we de 'Beroepentuin', wat een zeer succesvol initiatief is in diverse grote steden ook in Arnhem kunnen implementeren.
Door middel van een fysieke locatie waar diverse handelingen uit bepaalde sectoren en beroepen uitgevoerd kunnen worden, krijgt een ieder de kans om te ervaren welke skills, competenties en vaardigheden er nodig zijn voor diverse beroepen in de Energysector.
Met onderwijs, overheid en ondernemers schrijven we momenteel een projectplan en zoeken we de verbinding met het programma Arnhem-Oost.

Inzicht op sectorspecifieke human capital uitdagingen om de krapte op de arbeidsmarkt tegen te gaan **(I)**

De stijging van de vraag naar arbeid richting 2030 is het grootst in de sectoren Energy, Health en Hightech. Er worden blijvende tekorten voorzien in deze beroepssectoren.
Vanuit het energiecluster in (regio) Arnhem zetten wij onder de noemer Hotspot Energy in op onderwijsinnovatie, praktijkgericht onderzoek en kennisontwikkeling in de driehoek van onderwijs, ondernemers en overheid.
In de regionale Human Capital agenda is Energy voor Arnhem één van de speerpunten. Een toonaangevend project is Plug in & Play op initiatief van Connectr. In trippel helix verband (onderwijs, overheid en bedrijfsleven) met onder andere; HAN, Industriepark kleefsewaard, Kiemt, Oost NL, provincie en gemeente Arnhem werken we samen op het aantrekken en behoud van talent, in dit project specifiek voor de laad-infra.
Ook het omscholen van werkende en tevens werkzoekende naar kansrijke beroepen in de Energysector is een belangrijk speerpunt in de regionale Human Capital agenda.
Er liggen relaties met de Hotspot Energy aanpak, en de wijkgerichte energietransitie/ aardgasvrije wijken vanuit New Energy Made in Arnhem (NemiA). Daar leggen we de verbinding en werken we nauw samen met de Groene Metropoolregio (GMR), provincie en The Economic Board (TEB).
Het participeren in de diverse werkgroepen vanuit de regionale Human Capital agenda is gecontinueerd.

Vanuit de Arnhemse aanpak krapte op de arbeidsmarkt zijn er een drietal speerpunten aangemerkt waar in trippel helix verband gewerkt wordt aan concrete projecten in de regio die het verschil maken in de uitdagingen die er zijn als het gaat om de krapte op de arbeidsmarkt:
1. Leven Lang ontwikkelen;
2. Aantrekken en behoud talent in de regio;
3. Activeren onbenut arbeidspotentieel.

Het beleidsdocument de ‘Arnhemse aanpak krapte’ dat door het college is goedgekeurd heeft een uitvoeringsagenda voor 2023. Vanuit deze uitvoeringsagenda is er een versnellingstafel geïmplementeerd. Deze versnellingstafel bestaat uit bestuursadviseurs uit diverse afdelingen en samenwerkingspartners uit de stad.

Hier wordt gewerkt aan twee concrete projecten:
- Beroepentuin - Kandidaten oriënteren zich in korte tijd op een aantal geselecteerde beroepen in de energiesector. Via deze laagdrempelige manier van kennismaken met de inhoud van een aantal beroepen komen zij er al snel achter wat hen aanspreekt. In samenwerking met Move To Match zal een passend opleidingsaanbod samengesteld worden om deze kandidaat ook op te leiden voor een baan in het betreffende beroep.
- Kinderopvang - Wegnemen van de (financiële) drempel bij ouders voor het organiseren van kinderopvang (activeren onbenut potentieel). Enthousiasmeren van onbenut arbeidspotentieel (doelgroep die wij niet in beeld hebben) voor het werken in de kinderopvang, aanbieden van trajecten die kosteloos kunnen worden doorlopen.

Circulaire economie (D)

Onze gemeentelijke doelstelling is 50 % circulariteit in 2030 en 100 % in 2050. Of we op schema zitten is op dit moment nog onduidelijk omdat er nog niet gemonitord wordt. Op basis van landelijke cijfers, zoals bijgehouden door het PBL in de ICER 2023, is er weinig reden tot optimisme. Hierin wordt niet tot nauwelijks een afname van primair grondstoffengebruik gemeld. Om hier meer helderheid in te krijgen wordt het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 geëvalueerd. Deze evaluatie wordt zowel intern als extern, en kwalitatief als kwantitatief uitgevoerd. De kwantitatieve analyse betreft een circulariteitsscan of 'nulmeting' waarin uitgezocht wordt hoe circulair onze eigen organisatie is, en hoe ver de stad is. Deze nulmeting dient direct als startpunt voor een jaarlijkse monitoring.
De kwalitatieve analyse focust op de manier waarop onze rol als gemeente wordt ervaren door partners in de stad, en in hoeverre circulariteit geborgd is in onze eigen gemeentelijk werkzaamheden zoals gebiedsontwikkeling en inkoop.
De rapportage van de evaluatie wordt meegeleverd met het nog te ontwikkelen nieuwe plan van aanpak voor 2024 en verder. Deze documenten worden naar verwachting in het vierde kwartaal van 2023 opgeleverd en naar de raad gestuurd.

Inspanningen circulaire economie (I)

De uitvoering van de acties zoals opgenomen in het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 verloopt op schema. Verwacht wordt dat we vrijwel alle acties, zoals in het programma beschreven, eind 2023 ingevuld zullen hebben.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	10.664	118	10.782
Baten	1.257	540	1.797
Saldo lasten en baten	-9.407	422	-8.985
Toevoegingen aan reserves	50	0	50
Onttrekkingen aan reserves	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-50	0	-50
Prognose resultaat	-9.457	422	-9.035

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	118	N					
Economischie zaken	100	N	Kwaliteitsimpuls overige locaties	N	S	AR	J
Toerisme en recreatie	18	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Baten	540	V					
Toerisme en recreatie	540	V	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Kwaliteitsimpuls overige locaties
Voor de ontwikkeling van specifieke Arnhemse werklocaties zoals Rijnpark en Het Broek is een jaarlijks (structureel) bedrag beschikbaar. Dit is echter niet toereikend om ook een kwaliteitsimpuls te geven aan overige werklocaties zoals Bakenhof en Overmaat / Rijkerswoerd. Dit leidt tot een knelpunt van € 100.000.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Lokale heffingen
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

S04 Onderwijs

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen (inclusief onderwijshuisvesting) (A)

Een goede startpositie op school (D)

De doelstelling ligt op koers. Er zijn wel extra uitdagingen door personeelstekorten in de kinderopvang en steeds meer zichtbaar worden effecten van corona op kinderen en hebben we te maken met grote wachtlijsten aan de kant van jeugdhulpaanbieders.

Doorontwikkeling passende kinderopvang, ontwikkelrecht en onderwijsachterstandenbeleid (OAB) (I)

De activiteiten liggen op koers. Op alle voorschoolse locaties zijn inclusie en kansengelijkheid (een passend aanbod voor ieder kind) de speerpunten. Er zijn inmiddels wel extra uitdagingen door aan de ene kant de grote personeelstekorten in de kinderopvang (en in het bijzonder in de kwetsbare wijken) en aan de andere kant duidelijk meer kinderen met een ondersteuningsvraag (waarschijnlijk als gevolg van corona), ook hebben we te maken met grote wachtlijsten aan de kant van jeugdhulpaanbieders.

Onderwijsachterstandenbeleid
Corona blijft zichtbaar in de ondersteuningsvraag van de kinderen die nu instromen in het onderwijs. We ondersteunen de scholen door middel van OAB subsidies. De focus ligt naast inzet op taal ook op sociaal emotionele ondersteuning. Er zijn nieuwe procesafspraken gemaakt rondom OAB subsidies met onderwijspartners die OAB subsidies ontvangen. De implementatie van de gehele nieuwe procedure vindt plaats in schooljaar 2024-2025.

Aansluiting passend onderwijs en jeugdhulp (I)

Samen met ketenpartners wordt onderzocht wat er nodig is op het snijvlak van onderwijs en zorg om tot betere maatwerkoplossingen te komen. De samenwerking tussen ketenpartners dient geoptimaliseerd te worden om ervoor te zorgen dat er voor ieder kind een passende plek is. Hierover zijn bestuurlijke afspraken gemaakt en gaan we leren van goede voorbeelden in het land.

Natuurcentrum Arnhem (I)

Zie de toelichting hieronder bij de inspanning 'Elk Arnhems kind een schoolmoestuin (Amendement 22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin),

Elk Arnhems kind een schoolmoestuin (Amendement 22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin) (I)

Samen met Natuurcentrum Arnhem is een kernteam gevormd rondom moestuinen voor Arnhemse kinderen. Er is een plan van aanpak opgesteld voor de periode 2023 – 2025. Momenteel worden de wensen en behoeften van schoolbesturen en scholen geïnventariseerd. Met behulp van een enquête en diverse gesprekken met zowel de overkoepelende schoolbesturen van Delta, Flores, Onderwijsspecialisten als overleggen met directeuren van individuele scholen worden de komende maanden de wensen, behoeften, kansen en risico's per school in kaart gebracht. Deze nazomer worden er inspiratiemiddagen en ontwerpsessies met de scholen, schoolbesturen en andere betrokkenen georganiseerd.

Aan de hand van deze inventarisatie zal in het najaar 2023 een maatwerkaanpak worden opgesteld. Deze maatwerkaanpak bestaat uit maximaal vier varianten die aansluiten bij de behoeften en mogelijkheden van scholen. Dit jaar vindt er een pilot-moestuinlesprogramma bij de Witte Vlinder (Flores Onderwijs) in Arnhem Noord en de Johannes school (Delta Scholengroep) in Arnhem Zuid plaats, dat input biedt voor de maatwerkaanpak voor andere scholen.

Goede toekomstbestendige (onderwijs)huisvesting **(I)**

De projecten bevinden zich in verschillende fasen. De vernieuwbouw van KC Vredenburg (voorheen "De Krakeling") en Ibn-i Sina en Parkschool zijn inmiddels afgerond en opgeleverd. Na de zomervakantie worden deze officieel in gebruik genomen. Voor GSG Guido is het ontwerp in ontwikkeling vooruitlopend op het IHP is de ambitie aanpalend beleid op het gebied van duurzaamheid en maatschappelijke meerwaarde voor de wijk te verwezenlijken. Voor de nieuwbouw van Kentalis is de definitiefase bijna afgerond, het project is kleiner dan oorspronkelijk voorzien en beperkt zicht vrijwel volledig tot renovatie van de bestaande huisvesting. Verder zijn een aantal vernieuwbouwprojecten in bouwvoorbereiding. Dat zijn achtereenvolgens; de Piramide, de Johannes en de Sterrenkring. Andere projecten gaan later in bouwvoorbereiding. Dit zijn Het Mozaïek, de Zyp en de uitbreiding van het Panorama.

Daarnaast is onder verantwoordelijkheid van de schoolbesturen en voor de Multifunctionele centra (MFC's) door de gemeente uitvoering gegeven aan maatregelen ter verbetering van de ventilatie in scholen. Deze maatregelen vallen onder de specifieke uitkering ventilatie scholen (SUVIS). De eerste werkzaamheden in de scholen zijn reeds gestart en de werkzaamheden voor een eerste MFC gaan naar verwachting in 2024 starten.

Verder heeft de raad heeft op 18 mei 2022 de nota "Op weg naar een Integraal Huisvestingsplan voor het voortgezet onderwijs in Arnhem" bestuurlijk vastgesteld. De ambitie is om uiteindelijk te komen tot één integraal beleidsrijk huisvestingsplan waar het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs deel van uitmaken. Hiervoor heeft de raad eind december 2021 een motie aangenomen. Voor de aanpak van dit huisvestingsplan is, na schriftelijke consultatie van de schoolbesturen, een procesvoorstel opgesteld en ter informatie verzonden naar de raad.

Het voorgestelde proces is inmiddels in uitvoering genomen door Twijnstra & Gudde in opdracht van de gemeente Arnhem. Hierbij wordt ook aansluiting gezocht op de onderwijsagenda die onlangs is opgesteld. Daarnaast is er nauwe samenwerking tussen de verschillende schoolbesturen de gemeente om tot een beleidsrijk IHP te komen. De definitieve oplevering van het nieuwe Integraal Huisvestingsplan staat gepland voor eind 2023

Iedereen doet mee (D)

Voor het welbevinden is het belangrijk dat mensen mee kunnen doen aan de samenleving. Een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden zijn daarvoor essentiële uitgangspunten. Ook dragen een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden bij aan een goede (start)positie op de arbeidsmarkt.

Minder verzuim en voortijdig schoolverlaters (VSV) **(I)**

Bekend is dat het hebben van een startkwalificatie bijdraagt aan een goede start op de arbeidsmarkt, maar ook vermindert het risico op bijvoorbeeld criminaliteit. (Veel) verzuim kan een voorspeller zijn van voortijdig schoolverlaten. Daarom zetten we zoveel mogelijk preventieve acties in om verzuim en vsv tegen te gaan. Dit doen we met het Regionaal Bureau Leerlingzaken Midden-Gelre, dat alle kinderen en jongeren die verzuimen of voortijdig de school verlaten spreken en ondersteunen, door de activiteiten in het regionaal vsv programma en ten slotte zetten we hier vanuit Arnhem nog extra op in door een lokaal vsv programma.

Ons lokaal programma omvat onder andere ondersteuning en financiële bijdragen (co-financiering) aan jongerenwerk/maatschappelijk werk op school, stichting Schoolscool, We-restart, playing for success, en een project van de Onderwijsspecialisten waarbij onderzocht wordt hoe de overstap van vso naar mbo verbeterd kan worden.

Uitvoeren van en sturen op het plan voorkomen voortijdig schoolverlaten (VSV) **(I)**

Landelijk is het percentage VSV gestegen in 21-22, zo ook in Arnhem. De stijging in Arnhem is minder groot dan de landelijke trend. In het eerste schooljaar na corona zijn problemen meer zichtbaar geworden, in combinatie met een aantrekkelijke arbeidsmarkt (groenpluk en jongeren die zelf willen werken in plaats van hun schooltraject willen vervolgen).

Vanuit de lokale vsv-regeling wordt ingezet op 13 projecten. Voorbeelden van wat gefinancierd wordt zijn jongerenwerk op school, ondersteuning van Stichting School's Cool en de Wijkaanpak van onder andere Rijn IJssel waar gewerkt wordt in de Point op winkelcentra Presikhaaf en Kronenburg.

Najaar 2023 wordt een netwerkbijeenkomst met alle partijen die een rol hebben in vsv vanuit de lokale regeling. Regionale uitvoering wordt hieraan verbonden om lokale en regionale aanpak meer samen op te laten gaan.

Verstevigen van de basisvaardigheden (volwasseneneducatie) **(I)**

In januari is het regionale jaarplan 2023 volwasseneducatie en aanpak laaggeletterdheid vastgesteld in het RPO. Op 4 juli 2023 is er een raadsbrief over de vorderingen aangeboden aan de raad.

Daarbij aansluitend is in de eerste helft van 2023 gewerkt aan het verstevigen van de positionering het taalhuis, zoals ondersteuning bij het certificeringstraject dat nu loopt. Het convenant voor het taalhuis is ontwikkeld en in de besluitfase (wachtend op ondertekening). In Q3 ontwikkelen de stuurgroep en kernteam taalhuis een passender governance structuur om de taken, rollen en verantwoordelijkheden duidelijker af te bakenen ihkv sturing op de doelen.

Een andere concreet project in het kader van 'Een kansrijk Arnhem', is de ophoging in de begroting van € 65.000 per jaar vanaf 2023 tot 2026 voorgesteld, ten gunste van de subsidiëring van Rozet. Zij financieren hiermee de uitbreiding van het gratis lidmaatschap voor de leeftijdscategorie tot 24 jaar (ten opzichte van 18 jaar). Deze is ingegaan op 1 januari 2023 en heeft geleid tot een verhoging van het aantal gratis lidmaatschappen en aantal uitleningen in deze leeftijdscategorie.

Betere uitstroom vanuit het onderwijs naar de arbeidsmarkt **(I)**

Er zijn verschillende organisaties die ondersteunen bij de overgang van school naar werk. Veel van deze projecten worden bekostigd vanuit de regionale aanpak jeugdwerkeloosheid die loopt t/m 2024. Ook is er bekostiging vanuit het regionaal vsv programma. Zo heeft het RBL midden-Gelre bijvoorbeeld het schakelpunt onderwijs-werk, waarbij uitstroom mbo 1 en 2 naar werk wordt begeleid.

Voor alle jongeren in kwetsbare posities is er een regionaal aanbod. Voorbeeld van aanbod is bijvoorbeeld de combinatiefunctionaris die jongeren vanuit het praktijkonderwijs en vso ondersteunt in een duurzame overgang naar de arbeidsmarkt. Projecten die jongeren helpen om zich te oriënteren zijn onder andere Busses for Jobs en Stage Cupido

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	26.047	131	26.178
Baten	3.681	31	3.712
Saldo lasten en baten	-22.366	-100	-22.466
Toevoegingen aan reserves	9.547	0	9.547
Onttrekkingen aan reserves	8.139	0	8.139
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-1.408	0	-1.408
Prognose resultaat	-23.774	-100	-23.874

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	131	N					
Onderwijs	146	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Onderwijs	94	N	OZB indexatie	J	S	AR	J
Onderwijs	62	N	Koers molenplaats	N	I	AR	J
Onderwijs	19	N	DU Voorschoolse voorziening peuters	N	I	AR	J
Onderwijs	-190	V	Integraal accommodatiebeleid	N	I	AR	J
Baten	31	V					
Onderwijs	31	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Huur- vs subsidieindexatie
Dit betreft een hogere subsidie voor maatschappelijke partners als compensatie voor stijging van huurbedragen die de gemeente aan hen in rekening brengt
De huurders van onze gebouwen c.q. onze maatschappelijke partners hebben te maken met hoge kostenstijgingen voor goederen, diensten en energie. Dit heeft een flinke negatieve impact op de bedrijfsvoering van veel onze huurders. De (kostprijsdekkende) huur die de gemeente in rekening brengt aan haar huurders stijgt dit jaar met 6,4%. De subsidie die de gemeente aan deze instellingen verstrekt stijgt minder hard, namelijk gemiddeld met 3,1%. Om de maatschappelijke partners hierin tegemoet te komen wordt een extra indexatie op de subsidie toegepast voor het verschil (gemiddeld 3,3% van de huur).

Deze afwijking is verdeeld over de programma's S04, S05, S08 en S09.

OZB indexatie
In de begroting is besloten dat de opbrengst OZB jaarlijks met 5% wordt geïndexeerd. Dat heeft ook gevolgen voor de panden die in het bezit zijn van de gemeente zelf. In de meeste gevallen wordt dit gecompenseerd door een verhoging van de door de gemeente te ontvangen huur. Voor een beperkt aantal panden is er echter geen sprake van een huurrelatie. Bij de onderwijspanden en de panden in gebruik voor de eigen ambtelijke organisatie is er geen huurrelatie en leidt de verhoging van de OZB tot een verhoging van de exploitatielasten.
Dit effect wordt in meerdere programma's (S00 Bestuur, dienstverlening en financiën en S04 Onderwijs) zichtbaar als gevolg van de verdeling van de gemeentelijke panden over deze programma's.

Koers molenplaats
In de begrotingssubsidie van Natuurcentrum is het beheer van bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek en de Witte Watermolen als één van vier brede doelstellingen opgenomen. Zolang Natuurcentrum geen geschikte horeca-uitbater vindt, loopt zij de inkomsten uit huur mis. Daarnaast mist Natuurcentrum door de afwezigheid van een geschikte horeca-uitbater vakbekwaam personeel om de Molenplaats voldoende te bemensen, waardoor de Molenplaats tijdelijk noodgedwongen gesloten was. Met de inkomsten uit huur van de horecapartner hadden zij een sluitende begroting. Daartegenover staat dat ze nu wel zelf de inkomsten uit zaalverhuur ontvangen. Bij ongewijzigde omstandigheden wordt hierdoor per saldo op jaarbasis een tekort verwacht van € 62.000 dat niet was voorzien. De komende periode wordt onderzocht of dit tekort gedekt kan worden uit exploitatiemiddelen.

Decentralisatie-uitkering (DU) Voorschoolse voorziening peuters
Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Onderwijs.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

Integraal accommodatiebeleid
Zie toelichting op wijken algemeen.

S05 Cultuur

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar (A)

Verbreding van cultuurbereik en participatie (D)

Cultuur is van en voor iedereen. We streven ernaar de toegankelijkheid en bereikbaarheid van kunst en cultuur te verbreden en daarmee actieve en passieve cultuurdeelname te stimuleren. Dit komt de persoonlijke ontwikkeling van mensen ten goede, maar is ook voor de ontwikkeling van de lokale en regionale samenleving belangrijk.

Cultuur is van en voor iedereen (I)

We zetten in op het vergroten van cultuurdeelname van jeugd en ouderen en stimuleren kunstbeoefening op amateurniveau.

Cultuureducatie moet voor elk kind beschikbaar zijn. Hiertoe hebben we in 2015 samen met partners in het primair onderwijs en de culturele sector in Arnhem het lokale Convenant Cultuureducatie Primair Onderwijs 2015 - 2023 afgesloten. Onderdeel van dit convenant is het uitvoering geven aan de landelijke programma's Cultuureducatie met Kwaliteit en Meer Muziek in de Klas. Daarnaast zetten we ons in om cultuureducatie te verbreden naar het buitenschoolse onderwijs. Hierbij zoeken wij nadrukkelijk verbinding met het Nationaal Programma Arnhem-Oost. In september 2023 is met de partners in het convenant een voortzetting hiervan voor de periode 2023 – 2030 afgesloten, om de behaalde resultaten te borgen en de ingezette lijn om cultuureducatie een vaste plek in het onderwijsprogramma van het Primair Onderwijs door te zetten en te verstevigen.

We werken een voorstel uit voor gratis cultuurdeelname door jongeren tot 18 jaar. Daarnaast werken we met culturele partners in de stad samen om een impuls te geven aan initiatieven voor en door jongeren om zich creatief te ontwikkelen. Door culturele initiatieven vanuit de leefwereld van jongeren te stimuleren, willen wij het welbevinden en de ontwikkeling van deze kwetsbare groep versterken.

In het convenant Arnhem Cultuurparticipatie (ACP) 55Plus (een voortzetting van het programma Age Friendly Cultural Cities) werken culturele, welzijns- en zorginstellingen samen om de maatschappelijke betrokkenheid van ouderen door kunst en cultuur te vergroten. Dit convenant zal in het najaar van 2023 voortgezet worden.

Wij benadrukken het belang van de amateur- en breedtekunst als voedingsbodem voor de culturele sector in Arnhem en voor de ontwikkeling op individueel niveau en de verbondenheid onderling van de Arnhemmers. Wij ondersteunen de sector met de subsidieregeling Amateurkunst. Daarnaast stellen wij met ingang van 2023 extra middelen beschikbaar voor de productie en presentatie van amateurkunst én voor de ontwikkeling van een jaarlijks terugkerend amateurkunstfestival.

Met het Platform Amateurkunst Arnhem zetten wij in op de ontwikkeling van de sector en onderzoeken wij de mogelijkheden voor meer en betere ruimte en faciliteiten voor de beoefening van amateurkunst. Voor dit laatste ondersteunen wij ook Rozet, Huis van Puck en Popcentrum Jacobiberg.

Mediafonds Arnhem
Het Mediafonds heeft tot doel de kwaliteit van de lokale journalistiek in Arnhem een impuls te geven. Bij de aanvangsperiode had het fonds nog te maken met onderbesteding van de beschikbare middelen. In 2023 ontving het Mediafonds dusdanig veel kwalitatief goede aanvragen dat het bij aanvang beschikbaar gestelde fondsbudget inmiddels uitgeput is. De verwachting is dat het aantal aanvragen voor een bijdrage blijft groeien nu het Mediafonds steeds meer bekend raakt. In de begroting is met ingang van 2023 een structureel bedrag van € 65.000 opgenomen voor het Mediafonds.

Een artistiek interessant, divers en veelzijdig cultureel aanbod in de stad **(I)**

Het publiek weet gelukkig na de terugval in de coronajaren het culturele aanbod weer te vinden. De meeste culturele instellingen geven aan dat het publieksbereik zich weer op het niveau van 2019 bevindt en soms zelfs daarboven. In de Begroting 2023 zijn extra middelen (€ 250.000 en € 500.000) voor programmabudgetten cultuur vrijgemaakt. In april heeft het college een voorstel gedaan voor de inzet van deze middelen:

- Crossovers en experimenten: deze houden de cultuursector bruisend, levendig en aantrekkelijk.
- Voldoende aanbod op het gebied van literatuur en spoken word.
- We realiseren een herkenbare en neutrale plek waar Arnhemmers elkaar kunnen ontmoeten en in dialoog kunnen treden of in debat kunnen gaan. Zo willen we de toenemende polarisatie in de stad en in de samenleving tegengaan.
- Extra programmabudgetten voor onder andere beginnende makers (ophoging budget regeling Stroomversneller), voor meer gevorderde makers (ophoging budget regeling Producties Evenementen Festivals), en voor initiatieven op het snijvlak met het sociale domein en voor de breedtekunst.
- Herijking van het cultuurbeleid.
- Op dit moment wordt gewerkt aan maatregelen om deze middelen aan de sector toe te doen komen en maken we een start met de herijking van het cultuurbeleid.

Versterking van de culturele infrastructuur (D)

Arnhem onderscheidt zich van andere steden door een complete keten educatie-productie-presentatie in nagenoeg alle kunstvormen. Daarin blijven we investeren. Dit is een belangrijke randvoorwaarde voor de doorstroming en vernieuwing van talent, van amateur tot professional.

Stimulering van het makersklimaat **(I)**

De fusie van Schakel025 met de Cultuur Academy begin 2023 heeft geleid tot een kennisplatform voor zowel makers als mogelijkmakers in Arnhem, Nijmegen en de regio 025.

We geven uitvoering aan het actieplan Kunst in uitvoering. We verstrekken als gemeente opdrachten aan kunstenaars en ondersteunen kunstinitiatieven uit de stad. Zo gaat dit jaar het kunstwerk wat is aangekocht naar aanleiding van de Sonsbeektentoonstelling in 2021 van Jennifer Tee in productie. Via een participatief project is een muurschildering in de Spoorhoek geplaatst. Ook zijn in drie wijken elektriciteitskastjes voorzien van ontwerpen door kunstenaars en gaan we dit uitbreiden naar andere wijken.
Met het project ‘Doe je mee’, gecoördineerd door de Cultuur Academy, zijn kunstenaars ingezet binnen vier projecten die maatschappelijke impact maken in de wijken die onderdeel zijn van het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Dit laat zien dat kunst en creatieve denkkracht bijdragen aan actuele maatschappelijke thema’s waar we als stad aan werken. In 2023 kijken we naar een vervolg hiervan in de komende jaren.

Zorg voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad **(I)**

De beschikbaarheid van voldoende ateliers, werk- en oefenruimte is geen vanzelfsprekendheid. Het aantal betaalbare ateliers in de stad staat al zeker tien jaar flink onder druk. Het tijdelijke aanbod neemt af, en de groei van nieuw aanbod vlakt af. De ruimte in Arnhem is beperkt en er zijn forse (woningbouw)opgaven. Op basis van het rapport ‘Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem’ is in 2020 het ‘Plan van Aanpak Huisvesting Creatieve en Culturele sector 2021-2024’ vastgesteld. Hierin wordt ingezet op het tegengaan van een verwacht tekort van op termijn 15.500m2 aan werk- en oefenruimten in de stad voor culturele en creatieve makers. Gestelde opgave is om 12.000m2 permanente werkruimte te realiseren. Onderdeel hiervan is de toekomstige huisvesting van Popcentrum
Jacobiberg aan de Groningensingel in Arnhem-Zuid. Met in totaal 4.000m2 voor de toekomstige Jacobiberg aan de Groningensingel wordt een eerste flinke stap gezet in het realiseren van permanente werkruimte. Een technisch programma van eisen wordt nu opgesteld.

Via de subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen kunnen creatieve makers en cultureel ondernemers in een vroeg stadium worden ondersteund in hun planvorming voor permanente ruimte. Daarvan wordt goed gebruik gemaakt. De verwachting is dat in 2023 het gestelde subsidieplafond van EUR 150.000,- wordt bereikt. Buiten de verhuizing van de Jacobiberg om signaleren we echter dat het langs deze weg nog niet is gelukt permanente werkruimte toe te voegen. Terwijl de urgentie nu dringt en talentvolle makers de stad mogelijk verlaten. We gaan meer regie nemen om extra werkplekken te realiseren. Dat kan door strategische gebouwaankopen te doen en noodzakelijke gebouwaanpassingen te financieren om zo potentiële creatieve broedplaatsen en ateliergebouwen geschikt te maken.

Nieuw cultureel centrum in Arnhem-Zuid **(I)**

We versterken het culturele aanbod en de faciliteiten in Arnhem-Zuid voor cultuureducatie, -participatie en -presentatie. We betrekken hier nadrukkelijk de behoeften van bewoners bij: onderzoeksbureau Spectrum voert in opdracht van de gemeente dit najaar een kwalitatief behoefteonderzoek uit. Daarnaast wordt dit najaar, in samenwerking met tal van culturele organisaties en makers, geprogrammeerd in Zuid, op diverse locaties. De coördinatie hiervan ligt bij Ruimtekoers, in opdracht van de gemeente. De uitkomsten van deze testprogrammering en het behoefteonderzoek gelden als opmaat naar een definitieve uitbreiding van het aanbod en de voorzieningen.
Ook de voorgenomen verhuizing van popcentrum Jacobiberg naar de Groningensingel draagt bij aan meer cultuur in Zuid. Dit geldt ook voor de mogelijke verruiming van de openingstijden van Rozet Kronenburg en de uitbreiding van activiteiten die daardoor mogelijk wordt.

Profilering en vitalisering van het culturele klimaat (D)

We zetten in op het versterken en behouden van de toppositie die Arnhem heeft als cultuur- en creatieve stad en dragen zo bij aan werkgelegenheid, innovatie en een aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Daarbij is ook onze rol, positie en samenwerking in de brede regio van belang.

Toekomstbestendige huisvesting van het Stadstheater en onze Rijksgezelschappen Oostpool en Introdans **(I)**

De renovatie van het Stadstheater bevindt zich in de ontwerpfase, in september vindt de laatste voorstelling in het gebouw plaats. Het Stadstheater is dan tot in 2027 gesloten. In deze jaren zal een groot deel van de voorstellingen van het Stadstheater in Musis plaatsvinden, dat hiervoor wordt aangepast. Theater Oostpool en Introdans zijn aan zet om hun eigen nieuwe huisvesting te realiseren. De provincie Gelderland heeft, in navolging van de gemeente, hiervoor een bedrag van € 10 miljoen in het vooruitzicht gesteld. We steunen en ondersteunen de twee gezelschappen in dit project en vinden het logisch als de nieuwe huisvesting in de nabijheid van het Stadstheater zou zijn. Deze twee trajecten worden in nauwe samenhang bekeken.

De Sonsbeektentoonstelling en State of Fashion zijn onze beeldbepalende, internationale culturele events **(I)**

Beide evenementen vallen niet meer onder de noemer van één stichting. Bureau BMC is als kwartiermaker aangesteld om de stichting Sonsbeek op te richten. De voorzitter van de Raad van Toezicht is gevonden, overige leden worden dit najaar aangesteld en dan volgt ook de werving voor een directeur-bestuurder. Planning is om in 2025 weer een internationaal beeldbepalende tentoonstelling te organiseren waarbij de samenwerking met Arnhemse instellingen alsmede de inwoners een belangrijk uitgangspunt is. State of Fashion, dat onder de landelijke basisinfrastructuur (BIS) valt, heeft de al bestaande stichting als basis overgenomen en heeft per juni een directeur-bestuurder benoemd. De eerstvolgende editie is in 2024 in samenwerking met internationale partners.

Versterking van de (samenwerking in de) Cultuurregio 025 **(I)**

De Cultuurregio 025 heeft een stevige positie gekregen binnen de maatschappelijke opgave 'Ontspannen Regio' van de GMR. Op basis van het Transformatievoorstel Cultuurregio 025 is een Uitvoeringsplan opgesteld met de regiogemeenten, dat momenteel wordt gerealiseerd. Belangrijk uitgangspunt is duurzame structuurversterking van de hele culturele keten in de hele regio. Dat betekent dat de acties een regio-breed en blijvend effect moeten hebben op de keten van top- en middensegment, cultuureducatie, kunstvakonderwijs en amateurkunst. De provincie Gelderland draagt € 1,3 miljoen bij. De gemeente Arnhem is penvoerder namens de GMR omdat deze geen subsidies kan verstrekken.

Behoud van werkgelegenheid in de culturele en creatieve sector **(I)**

Het aantal mensen dat in de culturele en creatieve sector werkt, is goed voor 4,6 procent van de werkgelegenheid. Onder andere ArtEZ en de vele BIS instellingen die Arnhem rijk is, dragen hieraan bij. Instellingen en makers worden echter geconfronteerd met stijgende lasten op diverse terreinen, zoals huur en energie. Dit kan de werkgelegenheid negatief beïnvloeden als deze lasten hoger worden en de baten niet stijgen. Dit is een van de aandachtspunten bij de herijking van het cultuurbeleid. Ook de via de subsidievoorwaarden verplichte implementatie van de Code Fair Practice (eerlijke betaling en hiermee verbetering van de arbeidsvoorwaarden van werken in de culturele en creatieve sector) is een aandachtspunt om de werkgelegenheid in de sector te behouden.

Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren (A)

Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed (D)

De gemeente heeft veel hoogwaardig erfgoed. Ook merken we dat de vraag naar advisering over ons erfgoed toeneemt. Dit legt een druk op het erfgoedteam en de beperkte middelen. Ondanks deze kwetsbaarheid hebben we het afgelopen jaar wel invulling kunnen geven aan onze doelen. Wel wordt een knelpunt ervaren als het gaat om naar buiten toe te treden met het erfgoed en beschikbare middelen en capaciteit.
Arnhem is een voorbeeld als het gaat om de combinatie groen erfgoed, klimaatadaptatie en burgerparticipatie. In het juryrapport dat werd opgesteld in relatie tot de BNG Bank Erfgoedprijs 2023 viel Arnhem samen met andere genomineerden op vanwege de innovatieve en creatieve manieren waarop enerzijds het groene erfgoed wordt hersteld en onderhouden en het anderzijds ook wordt ingezet om de leefomgeving te verbeteren en klimaatbewustzijn te stimuleren.
Er is onderzoek gedaan naar de samenwerking ODRA- erfgoed. Dit heeft geleid tot verbeterde proces-werkafspraken en deze zullen we jaarlijks herijken.

Bescherming en herbestemming van cultuurhistorisch erfgoed (I)

- We hebben op oplossingsgerichte wijze meegedacht met duurzame herbestemming van diverse monumenten in onze stad. In het oog springende voorbeelden van projecten waarin is geparticipeerd zijn: de Koepelgevangenis en Steenfabriek Elden.
- We hebben een Actieplan Verduurzaming Erfgoed opgesteld, waarmee we het verduurzamen van erfgoed de komende tijd willen versoepelen en versnellen. Vanaf januari 2023 wordt gewerkt aan de uitvoering van het actieplan. Zo wordt er gewerkt aan een handboek voor eigenaren en bewoners die hun pand willen verduurzamen en aan een nieuw toetsingskader dat veel meer mogelijkheden biedt aan zonnepanelen op erfgoed. In de Geitenkamp wordt in samenwerking met Portaal een pilot uitgevoerd met rode zonnepanelen. Daarnaast is er sinds januari 2023 een adviseur duurzaam erfgoed beschikbaar die eigenaren/bewoners kosteloos en op een laagdrempelige manier op weg kan helpen.
- We hebben in 2022 een Toekomstverkenning Religieus Erfgoed uitgevoerd. Hierin is in beeld gebracht wat de stand van zaken is van de gebedshuizen in onze gemeente en wat de toekomstverwachting van het huidige gebruik is. In 2023 wordt vanuit deze toekomstverkenning een Actieplan Religieus Erfgoed opgesteld.
- Vanaf januari 2023 wordt gewerkt aan een Cultuurhistorische Waardenkaart, voor wat betreft het thema landschap. De bedoeling is om in 2024 het gebouwd erfgoed aan deze kaart toe te voegen, zodat een compleet beeld ontstaat van de erfgoedwaarden in onze gemeente.
- De archeologische verwachtingskaart is gereed om in de bestuurlijke procedure te brengen.
- We werken aan Erfgoedagenda 2024-2028. Hiervoor is de startnotitie gereed gekomen.

Zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed (I)

- Samen met de Stichting Eusebius Arnhem werken we aan restauratie en beleefbaar maken van de Cuyperskamer van Eusebiuskerk.
- We geven rondleidingen in het stadhuis met Open Monumentendag en staan het Comité Open Monumentendag Arnhem bij met advies.
- Iedere maand wordt de archeologische vondst van de maand in het erfgoedcentrum getoond. En wordt er door een Arnhemse kunstenaar een verbeelding hierover gemaakt

Ontsluiting van kennis over erfgoed (I)

- In voorbereiding op de Omgevingswet en de werkwijze rondom omgevingsplannen is de monumentendatabase van Planon omgezet naar een GIS-database. Dit heeft de monumentendatabase beter te raadplegen en te beheren gemaakt.
- De actuele berichtgeving op social media is opgepakt.
- Er zijn archeologische publicaties gereed gekomen en in de reeks Monuscript is een uitgave verschenen over het Romeinse castellum in Meinerswijk.
- We hebben verschillende presentaties op het gebied van archeologie en erfgoed gegeven, met archeologisch vondstmateriaal bijdragen geleverd aan tentoonstellingen.

Regisseren en uitvoeren van archeologisch onderzoek en archeologisch depotbeheer (I)

- Het archeologiedepot is verhuisd naar de nieuwe locatie in Museum Arnhem. Daarbij is tevens een slag gemaakt in beter beheer van de archeologiecollectie.
- Er zijn systemen in beeld gebracht voor digitale administratie van de collectie.
- Er is regie gevoerd op verschillende archeologische projecten van bedrijven in de stad. Hierbij kan worden gedacht aan de opgravingen op het Cobercoterrein en Coehoorn.

Regioadvisering archeologie (I)

- Er is een nieuwe regio-archeoloog aangetrokken ter vervanging van de vorige regio-archeoloog
- Het handboek voor de regio-archeologie, waar Arnhem ook onderdeel van is, is geupdated.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	44.255	272	44.527
Baten	8.707	648	9.355
Saldo lasten en baten	-35.548	376	-35.172
Toevoegingen aan reserves	3.451	0	3.451
Onttrekkingen aan reserves	4.340	0	4.340
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	889	0	889
Prognose resultaat	-34.659	376	-34.283

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	272	N					
Cultuur	226	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Cultuur	25	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Cultuur	21	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Baten	648	V					
Cultuur	331	V	DU Brede impuls combinatiefuncties (deel Cultuur)	N	S	AR	J
Cultuur	297	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Erfgoed	20	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Actualisatie MIP
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Decentralisatie-uitkering (DU) Brede impuls combinatiefuncties (deel Cultuur)
De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van via het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen (A)

Voorkomen en vroeg erbij (D)

In financieel onzekere tijden, waarin veel inwoners geldzorgen hebben door stijgende lasten, willen we zoveel mogelijk voorkomen dat inwoners schulden opbouwen en/of in de armoede terecht komen. We investeren daarvoor in een laagdrempelige ingang voor inwoners met financiële vragen, en in het vergroten van bewustwording en financiële vaardigheden bij vooral jongeren en nieuwkomers.

Zo investeren we samen met ketenpartners in de stad in het voorkomen van schulden, krijgen inwoners met betalingsachterstanden bij vaste lasten een hulpaanbod en werken we intensief samen met het onderwijs om jeugdwerkloosheid te voorkomen.

Aanpak kinderarmoede (I)

Op het gebied van kinderarmoede werken we samen met partners in de stad die met dit thema bezig zijn zoals stichting leergeld, consultatiebureaus, verloskundigen, huisartsen en scholen. We hebben met lokale partners de eerste stappen gezet naar een gezamenlijk te ontwikkelen pact om samen kinderarmoede nog sterker te bestrijden.

De Rekenkamer voert op dit moment een onderzoek uit naar generatiearmoede. De uitkomsten worden aan het einde van het jaar verwacht. De resultaten nemen we mee in de verdere doorontwikkeling van onze visie en beleid op het gebied van (kinder)armoede.

Schuldpreventie (I)

We willen zoveel mogelijk voorkomen dat mensen geldzorgen en/of schulden krijgen. Dat doen we samen met Rijnstad. Er zijn op acht locaties in Arnhem Goed Geregeld Arnhem-loketten actief. Daar krijgt de inwoner laagdrempelig informatie en advies over financiële en juridische zaken. Bij geldzorgen wordt snel geschakeld met de Sociale Wijkteams, Opr€cht en Geldzaken en Ondernemers zodat inwoners een beroep kunnen doen op schuldhulpverlening

Daarnaast coördineert (en voert deels ook zelf uit) Rijnstad voor ons preventieactiviteiten in de stad. Om inwoners met financiële vragen te vinden en te helpen, werken we samen met veel ketenpartners. Met de training “Alert op geldzorgen” worden ketenpartners ondersteund in het signaleren en bespreekbaar maken van geldzorgen bij inwoners en bij het doorgeleiden naar ons gemeentelijke hulpaanbod. Om ketenpartners nog beter te kunnen informeren over dit hulpaanbod is de “routekaart Alert op Geldzorgen” vernieuwd in samenwerking met de betrokken instanties.

Verder waren wij in maart actief in het kader van de landelijke Week van het Geld en zijn er door MoneyStart lessen gegeven op de praktijk-, vmbo en mbo-scholen.

(Vroeg) erop af (I)

Om inwoners met geldzorgen snel te bereiken wordt ingezet op vroegsignalering. Bij vroegsignalering ontvangen wij signalen van betalingsachterstanden bij vaste lasten partners. Het aantal signalen stijgt sinds april 2023 met 50% naar 1000 á 1100 per maand. Wij schatten in dat dit deels wordt veroorzaakt door stijgende energiekosten en deels door de landelijke regelingen en verscherpte afspraken met energiebedrijven die gelden sinds 1 april 2023. Ook zorgverzekeraars sturen meer signalen.

Op alle signalen die wij ontvangen volgt een hulpaanbod (huisbezoeken, telefonisch contact, email of brief). Omdat het aantal signalen is gestegen en persoonlijk contact de beste resultaten geeft, wordt vanaf september 2023 nog meer ingezet op telefonisch contact en huisbezoeken. We bereiken hiermee ook inwoners die nog niet bekend zijn met ons hulpaanbod. Met netbeheerder Liander hebben wij de handen ineen geslagen en zijn wij, mede naar aanleiding van een toezegging aan de SP, een samenwerking aangegaan . Hierdoor kunnen wij, samen met de gemeente Amsterdam, ook hulp bieden aan inwoners waarbij het energiecontract toch is beëindigd door de energieleverancier. Voordat de netbeheerder daadwerkelijk tot afsluiting van gas en/of energie overgaat, kunnen wij de inwoner helpen om een nieuw contract af te sluiten bij een andere leverancier.

Jeugdwerkloosheid voorkomen **(I)**

Er zijn verschillende lopende initiatieven die jongeren in een kwetsbare positie ondersteunen en werkloosheid onder deze jongeren voorkomen. Het aanbod voor deze doelgroep is steeds beter geworden en beter in beeld bij professionals. Het is de verwachting dat we dit najaar starten met een pilot waarbij we ons richten op jongeren tussen de 23 en 27 jaar die (nog) niet bij ons of bij onze ketenpartners in beeld zijn. In de tweede helft van 2023 gaan we met onze ketenpartners goed lopende initiatieven borgen die zich richten op het bieden van extra begeleiding aan kwetsbare jongeren van school naar werk. Voor jongeren die bijstand aanvragen wordt er sinds juni van dit jaar niet langer gewerkt met een zoekperiode van 4 weken. Door de gemeente kan er zo meteen gestart worden met de begeleiding naar werk of een opleiding.

Arnhemmers kunnen rondkomen (D)

Om Arnhemmers perspectief te bieden op een schuldenvrij bestaan, of naar financiële zelfredzaamheid is een belangrijke randvoorwaarde dat zij maandelijks kunnen rondkomen met hun inkomsten. De bestaanszekerheid vormt een essentiële randvoorwaarde om stappen te kunnen zetten richting activering, (gezondheids-/ psychische) problemen oplossen en werk. Een deel van deze bestaanszekerheid wordt landelijk bepaald (Participatiewet), denk aan de hoogte van het minimumloon en hoogte van de bijstandsuitkering Als gemeente hebben we daar nu weinig invloed op.

Waar we wel invloed op hebben is de toegankelijkheid van onze gemeentelijke inkomensregelingen en het aanbieden van een aantal extra mogelijkheden. Zo is besloten dat inwoners met een Gelrepas per 1 mei 2023 goedkoop kunnen reizen met het openbaar vervoer en kunnen 600 Arnhemmers sinds eind maart subsidie aanvragen voor een energiezuinige koelkast, wasmachine of vriezer. Aanvullend zijn de regels voor bijzondere bijstand voor de aanschaf van energiezuinig witgoed dit jaar verruimd.
Daarnaast onderzoeken we momenteel op welke manier onze gemeentelijke inkomensregelingen op een eenvoudigere manier zijn aan te vragen/toe te kennen.

Ook ondersteunen wij financieel een aantal ketenpartners, die er samen met ons voor zorgen dat er een vangnet is voor Arnhemmers met weinig financiële middelen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het Jeugdfonds Sport en cultuur, Stichting Leergeld, Ecovrede, de Voedselbank en kledingbank.

Inkomenszekerheid (zie spoor 1a en 1b nieuwe Participatiewet, bijverdienpremie) **(I)**

Het wetsvoorstel Participatiewet in Balans treedt naar verwachting 1 januari 2025 in werking. Het uitgangspunt in de hervorming van de Participatiewet is dat niet de regels, maar de mens centraal wordt gesteld. Arnhem laat de zoekperiode voor jongeren buiten toepassing. Dus niet alleen voor kwetsbare jongeren, maar alle jongeren tot 27 jaar. De "pauzeknop" wordt op basis van maatwerk ingezet om te voorkomen dat Arnhemmer financieel verder in de knel komen. Daarnaast heeft Arnhem de ruimte voor giften voor inwoners in de bijstand verruimd tot een bedrag van € 1.800,-

Met ingang van 1 juli 2023 start de proef Bijverdienbeloning, voor de duur van 2 jaar. De bijverdienbeloning is een extra beloning en stimulans voor inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd werken of Arnhemmers die vanuit de bijstand in deeltijd gaan werken.

Schulddienstverlening **(I)**

De dienstverlening van Plangroep is sinds begin 2022 weer op orde en er zijn nieuwe samenwerkingsafspraken gemaakt met de Sociale Wijkteams over snelle en warme overdracht van inwoners met schulden en begeleiding gedurende het schuldtraject. Jongeren met schulden worden geholpen en hierbij bieden we hen perspectief op activering of werk. De schuldhulpverlening voor ondernemers is geborgd binnen het cluster Werk en Inkomen.

In het najaar van 2023 vindt besluitvorming plaats rondom het in eigen beheer nemen van de Vroegsignalering en een aantal onderdelen van de Schuldhulpverlening. Na besluitvorming kan gestart worden met de implementatie. De planning is om in januari 2025 deze onderdelen weer in eigen beheer uit te voeren.
Via het Nationaal Programma Arnhem-Oost werken we een innovatieve manier van schuldhulp uit. We selecteren in Immerloo (een gebied dat één van de armste postcodegebieden van Nederland is), een groep inwoners die te maken heeft met problematische schulden en creëren rust door schulden in één keer op te kopen en daarna de doorbraakmethode in te zetten. Omdat we weten dat deze groep ook vaak te maken heeft met multi-problematiek verwachten we besparingen op voorliggende voorzieningen. Via een pilot kijken we naar het maatschappelijk rendement daarvan en naar de mogelijkheden om dit verder over Arnhem uit te rollen.

De samenwerking met aangesloten Bewindvoerders rondom het Convenant “Samen Sterker” is geëvalueerd. Zowel gemeente, bewindvoerders als Sociale Wijkteams en Plangroep zijn blij met de samenwerking. We maken met onder andere de Sociale Wijkteams nieuwe afspraken over de nazorg en uitstroom van inwoners onder bewind na een schuldtraject. Hiervoor starten we eind 2023 met een pilot om ervaring op te doen welke begeleiding een inwoner nodig heeft om stappen richting financiële zelfredzaamheid te zetten.

Energiearmoede **(I)**

Het maatwerkbudget bij Goed Geregeld Arnhem voor hoge energiekosten is per 1 mei 2023 vervangen door de mogelijkheid om individuele bijzondere bijstand aan te vragen bij de gemeente Arnhem. Dit is besloten nadat landelijk duidelijk werd dat individuele bijzondere bijstand hiervoor het geëigende middel is. Het omzetten is volgens planning verlopen. Wanneer inwoners geconfronteerd worden met (te) hoge energiekosten, kan een aanvraag ingediend worden.

De landelijke energietoeslag 2023 laat op zich wachten. De gemeente Arnhem is nauw aangesloten op deze de landelijke ontwikkelingen en heeft goed voorgesorteerd om direct in actie te kunnen komen zodra de wetswijziging Energietoeslag 2023 een feit is. Ook dit jaar is er Lokale Wintertoeslag om onze inwoners met een laag inkomen tegemoet te komen in de energiekosten.
De verbinding met het verduurzamen en isoleren van de woning wordt steeds gelegd; er wordt samengewerkt met en verwezen naar de energiecoaches. Vanuit de energiecoaches wordt vanaf eind maart 2023 ook de tijdelijke subsidieregeling energiezuinig witgoed geboden.

Arnhemmers doen mee (D)

Arnhemmers die een beroep doen op de ondersteuning vanuit de Participatiewet willen we zo snel mogelijk op weg helpen naar grip op hun eigen leven en perspectief. We zetten in op ontwikkeling en begeleiding naar vermogen volgens de participatiewaaier. Waar mogelijk leidt dat tot betaald werk. Elke stap op het gebied van participatie beschouwen we als een resultaat, omdat we weten dat betaald werk niet voor iedereen mogelijk is. In dat kader ondersteunen we sociaal ondernemende wijkinitiatieven waar inwoners op een laagdrempelige manier kunnen participeren en zetten we met ketenpartpartners in op cultuurparticipatie als alternatieve manier om mensen te activeren.

Ontwikkeling/ begeleiding inwoners naar vermogen op de participatieladder **(I)**

Steeds minder Arnhemmers zijn afhankelijk van een bijstandsuitkering. Het aantal Arnhemmers met een uitkering daalt met enkele procenten meer dan bij gemeenten van vergelijkbare grootte. We gaan met onze inwoners in gesprek om samen te beslissen wat het best passende traject is. Inmiddels zijn bijna alle inwoners met een uitkering gesproken. We zien, ondanks de krapte op de arbeidsmarkt, dat een deel van de inwoners meer ondersteuning nodig heeft om uit te stromen naar betaald werk, dan wel voor wie deze stap niet haalbaar blijkt. Voor deze groep moeten we blijvend een beroep doen op het re-integratiebudget voor ondersteuning. De inzet van instrumentarium om passende ondersteuning aan te bieden neemt toe. Ter ondersteuning hiervan intensiveren we de ketensamenwerking met partners in het werkveld. Het aantal inwoners dat via de loonkostensubsidie en jobcoaching kan deelnemen aan arbeidsmarkt stijgt hierdoor. We zien daarom ook een toename in onze uitgaven voor loonkostensubsidie en jobcoaching. Daar waar nodig zoeken we samenwerking met het Sociaal Wijkteam en zetten we maatwerk of de doorbraakmethode in indien bredere ondersteuning nodig is, ook op andere leefgebieden.

Vanuit het werkinvesteringsfonds ondersteunen we initiatieven die toezien op uitbreiding en ontwikkeling van ondersteuningstrajecten of instrumentarium, zoals buurtconciërges, sociaal ondernemende wijkinitiatieven, buurtbaanbureaus, buurtklus- en buurtgroenteams, het partnerschap van jongerenwerk en ondernemers in de winkelcentra Presikhaaf en Kronenburg en het bewonersinitiatief Collectief Kapitaal.

Ondersteuning doelgroepen: statushouders en jongeren **(I)**

In 2023 hebben we een Europese subsidie (AMIF) toegekend gekregen om statushouders, die onder de oude wet inburgering vallen, extra te ondersteunen in hun integratie. Met meerdere externe partners en collega's samen ontwikkelen we een aanpak waarbij er een breed aanbod wordt ontwikkeld op meerdere leefdomeinen zoals gezondheid, sport en werk. Dit doen we door sleutelfiguren uit de wijk in te zetten en de binding tussen werkgever en werknemer te versterken.

We hebben aandacht voor de doelgroep jongeren. Binnen het cluster Werk en Inkomen wordt gewerkt met aandachtsfunctionarissen jongeren die het contact met en kennis over deze doelgroep warm houden. Voor jongeren waarbij betaald werk (nog) niet haalbaar is wordt gekeken naar andere vormen van participatie zoals activerend werk of het volgen van een opleiding.

Passende werkplekken (I)

Het Werkgeversservicepunt Midden Gelderland, UWV, Scalabor, het Centrum Activerend werk en de Stichting Inclusief Midden Gelderland zijn voor de gemeente belangrijke partners om inclusief werkgeverschap te stimuleren. Met hen komen we tot steeds betere afspraken wie wat doet in het passend maken van werkplekken voor onze inwoners en de ondersteuning hierbij voor werkgevers. Daarnaast ondersteunen we sociaal ondernemende wijkinitiatieven waar inwoners werkervaring op kunnen doen en stappen kunnen zetten richting betaald werk. Zo zijn er inwoners als buurtconciërge, buurtklusser en energiecoach aan de slag gegaan.
In de regio werken we samen met onze partners in de arbeidsmarkt. Zo hebben er in het eerste kwartaal 43 inwoners deelgenomen aan Oriëntatiecarrousels georganiseerd door het LeerWerkLoket. Ook was er veel interesse voor informatiebijeenkomsten voor professionals over praktijkleren en is er in mei gestart met een project rondom praktijkleren. Het Steunpunt Social Return Midden Gelderland is sinds begin dit jaar ondergebracht bij de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein. In het eerste kwartaal zijn er 9 plaatsingen (dienstverband, opleidings- of werkervaringsplek) gerealiseerd op basis van een Social Return verplichting. We volgen landelijk de gesprekken over de hervorming van de arbeidsmarkt en kijken wat dit voor Arnhem betekent.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	163.897	4.010	167.907
Baten	109.871	470	110.341
Saldo lasten en baten	-54.026	-3.540	-57.566
Toevoegingen aan reserves	554	0	554
Onttrekkingen aan reserves	3.507	0	3.507
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	2.953	0	2.953
Prognose resultaat	-51.073	-3.540	-54.613

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	4.010	N					
Werk en Inkomen	2.509	N	Actualisatie WSW	N	S	AR	J
Werk en Inkomen	1.788	N	Actualisatie BUIG	N	S	AR	J
Werk en Inkomen	350	N	Individuele studietoeslag	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	208	N	DU Begeleiding jongeren naar werk	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	5	N	Compensatie MGR	J	S	AR	J
Werk en Inkomen	0		Voordeel WSW	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	-850	V	Buurtcongiërges	J	I	AR	J
Baten	470	V					
Werk en Inkomen	470	V	Actualisatie BUIG	N	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Actualisatie WSW
De lasten voor de uitvoering van de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) vallen in 2023 naar verwachting € 2,5 miljoen hoger uit dan begroot. Dit komt door de doorgevoerde structurele looncompensatie van 7% voor de werknemers binnen de Sociale Werkvoorziening.

Actualisatie BUIG
Voor de betaling van de gebundelde uitkeringen ontvangt de gemeente een specifieke uitkering van het Rijk, de BUIG. Begin mei 2023 is het bijgestelde macrobudget bekend geworden (het nader voorlopig budget). Arnhem ontvangt in 2023 € 104,9 miljoen. Het verwachte saldo van baten en lasten BUIG is iets verslechterd, de lasten zijn minder hard gedaald dan werd verwacht. De afgelopen jaren hebben wij vol ingezet op de ondersteuning van Arnhemmers naar betaald werk. Het aantal personen dat afhankelijk is van een bijstandsuitkering is afgenomen en het aantal personen dat met ondersteuning betaald aan het werk is gegaan, is verdubbeld. Ten opzichte van de huidige begroting stijgt het nadeel per saldo van € 1,7 miljoen naar € 3,0 miljoen. Het financieel beeld verslechtert hierdoor met € 1,3 miljoen. Ten opzichte van de totale begrote lasten is dat 1,3%.
Het nadeel van € 1,3 miljoen wordt verrekend met de algemene middelen, in overeenstemming met de afgesproken begrotingssystematiek voor BUIG. Het nadeel is verdeeld over € 1,79 miljoen meer lasten en € 0,47 miljoen meer baten.

Individuele studietoeslag
Vanaf april 2022 is de wettelijk regeling individuele studietoeslag herzien. Deze regeling is bedoeld voor inwoners die geen inkomen naast hun studie kunnen verdienen door een structurele fysieke beperking. De herziening gaat met terugwerkende kracht in. We verwachten daarom in 2023 € 350.000 extra kosten.

Decentralisatie-uitkering (DU) Begeleiding jongeren naar werk
Arnhem ontvangt in 2023 € 208.000 voor de coördinatie van de regionale aanpak jeugdwerkloosheid, ondersteunen naar werk van kwetsbare aankomend mbo-gediplomeerden en ondersteunen naar werk van voortijdig schoolverlaters. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Participatie en armoedebestrijding.

Compensatie Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Voordeel WSW
Doordat er meer medewerkers van de Sociale Werkvoorziening zijn uitgestroomd dan begroot, heeft de bestuurscommissie participatie afgesproken om de middelen die hierdoor beschikbaar zijn gekomen in te zetten voor een eenmalige vergoeding aan alle medewerkers van de Sociale Werkvoorziening. Het gaat om een bedrag van € 440.000 en het is bedoeld als een financiële tegemoetkoming. De praktijk laat namelijk zien dat ook deze groep inwoners afgelopen jaar kampte met de hoge inflatie en hoge energiekosten. De huidige cao Sociale Werkvoorziening kent echter geen compensatie voor de gestegen kosten als gevolg van de inflatie. De uitbetaling van de tegemoetkoming gebeurt in de tweede helft van 2023. Als voorwaarde heeft de bestuurscommissie aangegeven dat er wel eerst helderheid moet zijn over de huidige cao-aanpassingen voor medewerkers van de Sociale Werkvoorziening. We willen voor alle werknemers die vallen onder de CAO 'Sociale Werkvoorziening' voorwaarden die recht doen aan het werk dat wordt gedaan en ook deze inwoners zekerheid geven om rond te kunnen komen. Daarom hebben wij als gemeente onze steun uitgesproken bij de resolutie van de VNG om de cao open te breken voor een loonsverhoging. De VNG en Cedris hebben onlangs het overleg met de vakbonden hervat over verbetering van de arbeidsvoorwaarden. Het is nog niet tot een akkoord gekomen.

Buurtconciërges
De verlengde pilot van de buurtconciërges loopt nog tot in 2024. Voor de dekking van deze pilot worden de middelen van € 425.000 uit het Werkinvesteringsfonds ingezet die in 2023 in de begroting zijn opgenomen. Om deze middelen in 2024 beschikbaar te maken worden deze in 2023 toegevoegd aan de algemene reserve. In de Begroting 2024 zullen deze middelen in 2024 worden onttrokken aan de algemene reserve, zo is ons voorstel.

De pilot buurtconciërges is begroot in het programma S12 Wonen en leefomgeving. Ook de dekking in 2023 vindt vanuit het werkinvesteringsfonds plaats. Hiervoor wordt deze dekking overgeheveld naar dit programma. Daarvoor worden de lasten in het programma S06 Participatie en armoedebestrijding met € 425.000 verlaagd en in het programma S12 met € 425.000 verhoogd. De totale lastendaling in S06 komt daarmee op € 850.000.

S07 Zorg

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving (A)

Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis (D)

In 2020 zijn beleidsregels in werking getreden, waardoor duidelijker is geworden wat onder passende, effectieve en efficiënte zorg wordt verstaan. Ook zorgaanbieders zijn via de inkoop en met hogere kwaliteitseisen opnieuw geselecteerd om vanaf 1 juli 2020 zorg te verlenen. Binnen deze nieuwe kaders werken Sociale wijkteams en aanbieders samen om passende zorg te verlenen, waardoor kwetsbare inwoners ondersteund worden om zo zelfstandig en zo thuis mogelijk te kunnen leven. Vanuit de inwonerservaringsonderzoeken blijkt dat deze zorg helpt om inwoners zo zelfstandig mogelijk te laten functioneren en dat de ingezette zorg goed gewaardeerd wordt.
Bij de huishoudelijke ondersteuning hebben we te maken met wachtlijsten in verband met vergrijzing en personeelstekorten. Via wachtlijstbemiddeling borgen we dat de meest kwetsbare inwoners met acute problemen als eerste geholpen worden door direct huishoudelijke ondersteuning in te zetten. Daarnaast onderzoeken we samen met zorgaanbieders hoe we voldoende personeel kunnen inzetten in de huishoudelijke ondersteuning en welke mogelijkheden er zijn om vraag en aanbod in evenwicht te brengen.

We versterken de (veer)kracht van onze inwoners thuis en in instellingen met een integrale aanpak (I)

Bij de inzet van passende zorg wordt beter gekeken of deze er toe leidt dat de eigen kracht en het sociale netwerk van inwoners wordt versterkt en algemene voorzieningen in wijken beter worden benut. Sociale wijkteams spreken inwoners en aanbieders hierop aan. Ook in de nieuwe aanbestedingseisen en beleidsregels staat deze aanpak centraal. Via de ontwikkeling van wijknetwerken, waarin zorgaanbieders en aanbieders van de sociale basis op wijkniveau beter gaan samenwerken, verwachten we de integrale aanpak verder te stimuleren. Daarnaast wordt in complexe (veelal multiprobleem-)situaties samen met het Instituut voor Publieke Waarden (IPW) de doorbraakmethode toegepast. Waar nodig wordt via onorthodoxe maatwerkoplossingen ervoor gezorgd dat inwoners weer stappen kunnen zetten in hun ontwikkeling. We doen ervaring op met deze aanpak en hebben inmiddels veel inwoners geholpen. De kennis over de doorbraakmethode wordt door het IPW overgebracht naar onze Sociale wijkteams. Een speciaal team wijkcoaches zal vanaf 2023 deze doorbraakmethode gaan uitvoeren.

Ook hebben we dit jaar Arnhemmers ondersteund die door fysieke beperkingen hinder ondervonden in het leiden van een zelfstandig leven. Bijvoorbeeld door het beschikbaar stellen van een hulpmiddel, een aanpassing aan hun woning of het bieden van ondersteuning/advisering aan inwoners die willen doorstromen naar een andere woning die beter past bij hun (fysieke) gezondheid.

We versterken de zorgtoewijzing (I)

De beleidsregels voor zorg zijn in 2020 ingevoerd en zijn in 2022 geëvalueerd. Hierover is de raad geïnformeerd. Sociale wijkteams gebruiken deze beleidsregels om te bepalen welke zorg passend is voor inwoners. Ook zijn nieuwe aanbestedingseisen opgesteld voor aanbieders over de kwaliteit en gewenste transformatie van zorg. In periodieke contractgesprekken wordt besproken welke verbeteringen aanbieders hierin kunnen aanbrengen. Wij voeren deze gesprekken samen met de regionale inkooporganisatie. De Sociale wijkteams worden ondersteund in de zorgtoewijzing. Door gezamenlijk te kijken naar ontwikkelingen in de zorg, via een verbeterde Zorgmonitor, kunnen patronen en trends worden herkend. Deze Zorgmonitor vormt de basis voor de periodieke bestuursrapportage.

In 2022 hebben de Sociale wijkteams in afstemming met de gemeente Arnhem een aanpassing van de organisatie doorgevoerd. Naast Sociale wijkteams met generalistische wijkcoaches zijn stadsteams ingesteld. De coaches in deze stadsteams werken aan de uitvoering en toewijzing van een aantal specifieke zorgtaken. Er zijn stadsteams op het gebied van Wonen-rollen-vervoer-huishoudelijke ondersteuning, onderwijs; veiligheid en beschermd wonen. Daarnaast is de aansturing van de Sociale wijkteams vereenvoudigd door het aanstellen van één directeur/bestuurder die leiding geeft aan een aantal teamleiders. Inmiddels is gestart met een onderzoek of de personeelsformatie (wijkcoaches) van de stichting sociale wijkteams voldoende is om de opdracht van de gemeente Arnhem uit te voeren. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door Significant in opdracht van de gemeente Arnhem en de sociale wijkteams.

We sturen op kwaliteit en resultaat **(I)**

Per 1 juli 2020 is de nieuwe aanbesteding ingegaan. Daarbij zijn alle ingeschreven aanbieders getoetst aan de hogere kwaliteitseisen met als gevolg dat het aantal gecontracteerde aanbieders sterk is verminderd. In de aanbesteding zijn ook de eisen bij de verschillende zorgvormen verduidelijkt en aangescherpt. Via periodieke contractgesprekken monitoren we of aanbieders hieraan voldoen en zo nodig spreken we hen hierop aan. We blijven kwaliteits- en rechtmatigheidscontroles uitvoeren, zowel door de VGGM (kwaliteit) als door onze afdeling Handhaving. Daarbij werken we niet alleen signaalgestuurd, maar voeren we ook steekproefsgewijze controles uit en analyses van de jaarrekeningen en andere financiële gegevens. In de raadsbrief van 9 november 2021 is uitgebreid gerapporteerd over het intensiveren van het toezicht op de kwaliteit en rechtmatigheid van de Wmo- en jeugdzorg. In de bestuursrapportage is informatie te vinden over de uitgevoerde kwaliteits- en rechtmatigheidsonderzoeken en het totale bedrag aan onrechtmatig gedeclareerde zorg dat wordt teruggevorderd bij aanbieders.

In de afgelopen periode is gewerkt aan het verbeteren van het PGB-beleid (Persoonsgebonden budget). De verbeteringen zijn onder meer doorgevoerd in de informatievoorziening en communicatie, toerusten van de sociale wijkteams en intensiveren van de kwaliteit van de geleverde zorg. We blijven ook aandacht besteden aan de bewustwording en eigen regie van PGB-houders. Ondertussen werkt het Rijk aan de actieagenda PGB. We blijven deze landelijke ontwikkelen volgen.

We vergroten het inzicht of passende zorg wordt ingezet (monitoring) **(I)**

De raad ontvangt periodiek een bestuursrapportage over de ontwikkelingen in het sociale domein. Op wijkniveau is een dashboard beschikbaar waarin we de zorg(kosten) tot op detail kunnen monitoren. Gemeente en Sociale wijkteams werken met deze data (bijvoorbeeld volumes, producten, duur, kosten, aanbieders, zorgpaden en verwijzers) en bekijken of er aanleiding is om maatregelen te nemen. Daarbij wordt ook gekeken naar ontwikkelingen en resultaten in de wijk en de stad.
In 2022 zijn de beleidsregels geëvalueerd en is vanuit verschillende perspectieven bekeken of passende zorg wordt ingezet. Ook is het inwonerservaringsonderzoek uitgevoerd. Over beide onderzoeken is de raad geïnformeerd.

We ontschotten zorgsystemen en verkrijgen toereikend rijksbudget **(I)**

Het Rijk heeft voor de jaren 2021, 2022 en 2023 inmiddels extra middelen toegekend en voor latere jaren wordt verwacht dat het nieuwe kabinet nog extra middelen beschikbaar zal stellen. Ondertussen is in het kader van de hervomingsagenda door het Rijk en VNG gewerkt aan het ontwerpen en toetsen van mogelijk kostenbesparende maatregelen in de jeugdzorg. De rijksmiddelen zullen daarop in de komende jaren worden aangepast.

Het Integraal Zorgakkoord (IZA) is eind 2022 vastgesteld en vraagt inzet van de gemeente. De aanleiding voor het IZA is de toenemende druk op de zorg en het doel van het IZA is om zorgtransformaties in gang te zetten. Vanuit het IZA dienen dit jaar een regiobeeld en een regioplan opgeleverd te worden. Vanuit het IZA krijgt de regio Centraal Gelderland ongeveer € 4 miljoen per jaar via een IZA-SPUK en mag de gemeente met zorgaanbieders aanspraak maken op transformatiemiddelen voor impactvolle zorgtransformaties. Meer informatie over het IZA volgt in het derde kwartaal.

Het nieuwe verdeelmodel voor beschermd wonen is opnieuw met een jaar uitgesteld. Het wetsvoorstel woonplaatsbeginsel (en de daarmee gepaard gaande financiële doordecentralisatie) wordt momenteel door het Rijk voorbereid en het streven is om met ingang van 1 januari 2025 te starten met de invoering van het nieuwe verdeelmodel.

Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij (D)

Er wordt in de participatieketen steeds beter samengewerkt ter ondersteuning van de inwoners die willen werken. Ontwikkeling van de inwoner staat centraal. Waar mogelijk is dit gericht op een stapje verder op de participatieladder en op doorstroom of uitstroom naar een vorm van betaald werk. Met de introductie van de basisbanen is er een extra mogelijkheid gekomen om de stap van activerend werk naar betaald werk te maken. Bij de inwoners waarbij doorstroom of uitstroom niet mogelijk is gaat het om het versterken of stabiliseren van de mate van participatie: meedoen naar vermogen. Er is voldoende passend aanbod.

Een rendementsmeting Activerend Werk (AW) laat zien dat deelnemers van een traject Activerend Werk (zowel nieuwe als die al bezig waren met Activerend Werk) in één jaar tijd gemiddeld 1, 2 trede zijn gestegen op de participatieladder. En van deze groep is 16% begeleid naar een vorm van betaald werk.

In de afgelopen periode is het aantal inwoners dat actief aan de slag is met Activerend Werk aan het dalen. Gezien de huidige krappe arbeidsmarkt zijn er meer kansen op betaald werk. Er wordt actief ingezet om inwoners vanuit Activerend Werktrajecten door te laten stromen naar een vorm van betaald werk. Hiervoor wordt intensief samen gewerkt met diverse organisaties in de participatieketen. Daarnaast wordt er nauw samengewerkt op het

grensvlak Onderwijs en Activerend werk om kwetsbare jongeren de juiste ondersteuning te bieden in hun ontwikkeling naar zelfstandigheid.

Zie de inspanningen benoemd bij het doel 'Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis' **(I)**

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg (A)

Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven (D)

We willen dat kinderen zo veel mogelijk op eigen kracht meedoen aan het dagelijkse leven. Daarvoor hebben zij een goede sociale basis in de buurt nodig waar ze op kunnen terugvallen. Bijvoorbeeld op school, of bij de sport- of cultuurvereniging. Als het netwerk en de sociale basis bij een kind niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, dan zetten wij (tijdelijk) specialistische jeugdzorg in.

Versterken eigen kracht van jeugdigen, sociaal netwerk en inzet algemene voorzieningen **(I)**

- We hebben zes nieuwe matches gemaakt tussen steunouders en vraaggezinnen. Het is lastig om voldoende steunouders te werven. We hebben de samenwerking met de pleegzorgcampagne geïntensiveerd. Dit zorgt naast aandacht voor pleegzorg ook voor meer aandacht voor de werving van steunouders. 15 kinderen maken gebruik van een steungezin. Dit is lager dan de doelstelling. Dit komt omdat we moeilijk steungezinnen kunnen vinden.
- We hebben afspraken over de inzet van Jeugdhulp Binnen Onderwijs (JBO). Deze afspraken zijn opgesteld in afstemming met de Samenwerkingsverbanden voor Primair Onderwijs en Voortgezet Onderwijs. We hebben met het wijkteam richtlijnen opgesteld over de inzet van Jeugdhulp Binnen Onderwijs (inclusief thuiszitters).
- We hebben een regionale werkwijze ontwikkeld om de inzet van jeugdhulp op Lichtenbeek (speciaal onderwijs) efficiënter en effectiever te organiseren. Deze werkwijze is opgesteld in afstemming met Lichtenbeek, Samenwerkingsband voor Primair Onderwijs, zorgaanbieders, de Regiogemeenten en het sociaal wijkteam. Doel van deze werkwijze is om de inzet van JBO efficiënter en effectiever te organiseren, zodat kinderen zich beter kunnen ontwikkelen.
- We hebben een plan van aanpak hoogbegaafden opgesteld met verschillende partners uit het veld en de betrokken ouders.
- De inspanningen die we gepleegd hebben, zijn conform de doelstellingen. We lopen op koers.

Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis (D)

- We hebben in 2023 in de regio Centraal Gelderland een communicatiecampagne georganiseerd voor het Digitaal Scheidingsloket. Het aantal bezoekers van het Digitaal Scheidingsloket is dankzij deze campagne flink gestegen. De stijging van het aantal bezoekers heeft (nog) niet geleid tot een stijgend aantal inwoners dat gebruik heeft gemaakt van de chatfunctie. We onderzoeken of het Digitaal Scheidingsloket een permanente plek kan krijgen bij een welzijnsorganisatie.
- We voorkomen uithuisplaatsingen vaker door de inzet van Team VAV (Vertrouwd, Aanwezig en Veilig) dat snel en flexibel bij kwetsbare gezinnen thuis ingezet kan worden en escalatie helpt te voorkomen. De evaluatie over kalenderjaar 2022 laat zien dat door de inzet van VAV bij 12 nieuwe gezinnen zwaardere vormen van zorg en uithuisplaatsingen worden voorkomen. Het team VAV wordt uitgebreid zodat 25 gezinnen worden geholpen.
- In de afgelopen twee jaar is het aantal jeugdbeschermingsmaatregelen en het aantal jongeren in verblijf licht afgenomen. We boeken resultaat met de maatregelen die de inzet van jeugdbescherming en verblijf moeten voorkomen. Het verbeteren en versnellen van het veiligheidsnetwerk vergt een lange adem. We hebben in het afgelopen half jaar stappen gezet in de samenwerking tussen de jeugdbescherming en de lokale toegang.
- We versnellen en verbeteren het veiligheidsnetwerk: Veilig Thuis, Sociale wijkteams, jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming. Zodat kinderen en hun ouders sneller passend hulpaanbod krijgen om de veiligheid in het gezin te herstellen. De afspraken vanuit de Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming zijn op 1 april 2022 doorgevoerd, waardoor de samenwerking een nieuwe impuls heeft gekregen. We werken aan de inrichting van een toekomststuin voor kind- en gezinsbescherming, waarbij medewerkers van Sociale Wijkteams intensief samenwerken met medewerkers van Veilig Thuis, Jeugdbescherming en Raad voor Kinderbescherming.
- We zetten de doorbraakmethode in om te werken aan een beter perspectief voor gezinnen met complexe, meervoudige problemen in een onveilige situatie. De doorbraakmethode is geborgd binnen de Sociale Wijkteams. We hebben afgesproken dat jaarlijks 40 casussen vanuit de doorbraakmethode worden opgepakt.
- Het Regionaal Expert Team (RET) ondersteunt bij het bepalen en tijdig inzetten van passende jeugdhulp en het aanbieden van ambulante alternatieven voor verblijf. Met dit regionale overleg doen we er alles aan om

uithuisplaatsing te voorkomen en zetten we in op betere uitstroom uit de jeugdzorg. Er is sprake van een lichte daling van het aantal Arnhemse jeugdigen in verblijf. In januari 2022 zaten 470 jeugdigen in verblijf en in maart 2023 455 jeugdigen. We zien deze daling voornamelijk bij pleegzorg en verblijf op terrein. Het RET helpt te bepalen welke zorg noodzakelijk. Het is nog niet altijd gelukt om een passende plek voor de jeugdigen te vinden. Om sneller een passende verblijfsplek voor jeugdigen te organiseren wordt in 2023 de 'Samenwerkende Voordeuren' opgezet waarbij een jeugdige op één plek wordt aangemeld waarna in samenwerking met het RET en zorgaanbieders een verblijfsplek wordt gerealiseerd. Deze ontwikkeling sluit aan bij de Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming en het RET.

- We werven ouders voor pleegzorg en zetten gezinsvormen in als alternatieven voor jeugdhulp met verblijf. In samenwerking met de pleegzorgaanbieders en Steunouder Arnhem is een vernieuwde regionaal pleegzorgcampagne uitgevoerd. Met als doel het werven van meer pleegouders en steunouders, zodat kinderen in onveiligheid zo thuis mogelijk kunnen opgroeien. Niet alleen het werven van nieuwe pleegouders is belangrijk, maar ook het behouden van pleegouders. We organiseren in de week van pleegzorg een aantal activiteiten.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling **(I)**

Zie de toelichting bij deze inspanning binnen het programma Welzijn en Inclusie.

Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk (D)

- In het afgelopen jaar zijn veel inspanningen geleverd om kinderen zo dichtbij huis mogelijk ondersteuning te bieden als zij vastlopen in hun ontwikkeling.
- De doelstelling van het project was het werven en inzetten van de praktijkondersteuner. Deze doelstelling is behaald. Gekeken naar de resultaten zien we dat ten opzichte van 2022 meer kinderen bij de praktijkondersteuner zijn geweest en de ernst van de problematiek toeneemt. 45 procent van de kinderen die bij de praktijkondersteuner kwam, werd verwezen naar specialistische zorg. De rest van de kinderen (55 procent) is geholpen door de praktijkondersteuner of is doorverwezen naar een algemene voorziening. Deze resultaten zijn lager vergeleken met de resultaten in 2022 (75 procent). In het najaar gaan we verder in gesprek met OnzeHuisartsen om te kijken wat de oorzaak is van de daling van het percentage. Daarna is bijsturing wellicht wenselijk.
- De zorgaccounthouder is in februari 2022 gestart met als doel bemiddelen bij de zorgvraag van kinderen op de wachtlijst (behandeling/GGZ), zodat zij sneller kunnen starten met hun zorgtraject. Bemiddelingen waren vrijwel in alle gevallen succesvol: er kon een alternatief worden aangeboden met een kortere wachttijd en in een groot aantal bemiddelingen kon een lichtere vorm van behandeling worden ingezet bij alternatieve aanbieders. Dit heeft tot gevolg dat kinderen die direct hulp nodig hebben deze ook kunnen ontvangen. In 2022 is de wachtlijsten van behandeling/GGZ met 15% gedaald. Dit is conform de doelstelling.
- In februari 2022 hebben we samen met vier zorgaanbieders bijeenkomsten ontwikkeld voor ouders en hun kinderen die op de wachtlijst staan. Tot op heden zijn er vijf aanmeldingen. Eén aanbieder biedt deze groepsbijeenkomsten standaard aan bij de aanmelding van de jeugdigen. We gaan kijken naar een alternatieve oplossing waardoor de groepsbijeenkomsten laagdrempelig worden aangeboden en voor iedere jeugdige toegankelijk is.
- Samen met de wijkteams hebben we een aantal acties ondernomen met als doel inzet van de juiste wet (Jeugdwet, Verlengde Jeugdwet of Wet Langdurige Zorg). We hebben ingezet op deskundigheidsbevordering van de Sociale wijkteams over inzet van de Verlengde Jeugdwet. We kijken of de Verlengde Jeugdwet correct is ingezet door de verwijzers of dat een voorliggende voorziening (WLZ, WMO, Zorgverzekeringswet) van toepassing is. 196 unieke jeugdigen hebben een toewijzing op basis van de verlengde Jeugdwet.

We zorgen voor een wijknetwerk met algemene voorzieningen en zorgaanbod dat aansluit bij de problemen van kinderen en jongeren **(I)**

We hebben de afgelopen 2,5 jaar in vier wijken de pilot Begeleiding Jeugd en Wmo uitgevoerd waarbij wijkcoaches zelf begeleiding boden in plaats van te verwijzen naar gecontracteerde aanbieders in de Wmo en Jeugdzorg. In mei 2023 is deze pilot afgerond. Zo is gebleken dat de meerwaarde van de pilot beperkt is. Eén belangrijke doelstelling van de pilot is dat de begeleiding door wijkcoaches er toe zou leiden dat gecontracteerde zorgaanbieders minder begeleiding zouden hoeven te bieden. Dit resultaat is niet gerealiseerd. Tegelijkertijd blijkt ook dat een belangrijke randvoorwaarde nog niet op orde is om de pilot tot een succes te maken. Passende voorliggende voorzieningen ontbreken, waardoor begeleidingstrajecten niet snel kunnen worden afgesloten. We gaan de komende tijd de positieve ervaringen van de pilot (bijvoorbeeld het dichtbij, in de wijk, bieden van zorg) bestendigen in structureel beleid.

In het najaar starten we in de gebieden De Laar, Elderveld, Elden en Schuytgraaf om laagdrempelige opvoedondersteuning aan ouders aan te bieden en daarnaast te zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten voor ontspanning en het uitwisselen van ervaringen over opvoeden.

Het uitgangspunt blijft om meer wijkgericht te gaan werken. Dit houdt in dat een beperkt aantal 'begeleidingsaanbieders' in de wijken samenwerken en medeverantwoordelijk zijn voor het bieden van de begeleiding in de wijk.

Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk (A)

Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers (D)

Zie de toelichting bij de inspanningen hieronder.

We koppelen zorg(behoeften) aan wonen (I)

In nauwe samenwerking met vier woningbouwcorporaties stromen iedere maand cliënten uit naar een zelfstandige woning. Deze zogenaamde convenantroute is speciaal bedoeld voor cliënten in beschermd wonen of de maatschappelijke opvang, die klaar zijn voor een volgende stap, maar via de reguliere routes niet aan een woning kunnen komen.

De druk op de convenantroute is verder toegenomen doordat cliënten die vanuit intramurale zorg uit wensen te stromen moeilijk via de reguliere routes aan een woning kunnen komen. Naast de aanvragen vanuit beschermd wonen ontvangen we ook aanvragen vanuit de WLZ, ouder-kindhuizen en de instellingen voor jeugdzorg. Vooral deze laatste groep zorgt voor complexe aanvragen omdat er te weinig geschikte woningen zijn. De vraag naar kamerwoningen en goedkope eenpersoonswoningen (zoals studio's) is veel groter dan het aanbod.

Zorggerelateerde woonoverlast wordt minder (I)

Bij het meldpunt woonoverlast kan ook zorggerelateerde overlast worden gemeld. Als er meldingen zijn, worden deze met de betreffende zorgaanbieder besproken om passende maatregelen te treffen.
In 2020 is het casusoverleg 'complexe casuïstiek beschermd wonen' gestart en is een werkwijze afgesproken. Naast de primaire bedoeling, het invullen van de zorg voor mensen met een intensieve en complexe zorgvraag, heeft het meerwaarde voor aanbieders, doordat zij meer onderling afstemmen.
Regelmatig vindt afstemming over zorgoverlast plaats tussen de gemeente, het Zorgkantoor en de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI). Hierbij worden signalen van zorgoverlast gedeeld met het verzoek deze op te pakken om maatregelen te treffen.

Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen (D)

De gemeenten binnen de regio Centraal Gelderland, inclusief Arnhem, sturen samen met de Inkooporganisatie op deze transformatie, waarbij een belangrijke ontwikkelopdracht bij de gecontracteerde zorgaanbieders ligt. De eerste slag hierin is gemaakt met de nieuwe inkoopronde die is ingegaan op 1-7-2020. Met de recente contractverlenging van de aanbieders voor beschermd wonen is een tweede slag gemaakt door diverse verbeteringen in de producten door te voeren. Daarnaast werkt iedere gemeente aan de lokale basisinfrastructuur, zorgt voor voldoende geschikte woningen om de doorstroom mogelijk te maken en stimuleert wooninnovatie: voldoende diversiteit aan woonvoorzieningen die niet locatie-gebonden zijn (wonen-zorg losgekoppeld). In de praktijk is het 'omklappen' van woningen nog niet altijd mogelijk en moet de inwoner bij afschaling verhuizen. Voldoende geschikte woningen en een gevarieerd aanbod in Arnhem en de regio zijn hiervoor noodzakelijk. Dit blijft een belangrijk aandachts- en ontwikkelpunt de komende jaren en is een belangrijk onderdeel van de nieuwe regionale samenwerkingsafspraken.

We ontwikkelen meer preventieve activiteiten (I)

Regionaal (binnen het programma 'Samen aan Zet') is afgesproken dat iedere gemeente in de regio Centraal Gelderland werkt aan het op orde brengen van de lokale basisinfrastructuur. Dat betekent dat we zorgen voor plekken/activiteiten in de buurt waar inwoners die beschermd of begeleid wonen, elkaar kunnen ontmoeten en onderling steun kunnen vinden (zoveel mogelijk verspreid over de stad). We realiseren voldoende aanbod voor een zinvolle daginvulling en zorgen dat de deze doelgroep kan wonen op een passende plek (onder andere door woonafspraken met corporaties). We zorgen voor lokale samenwerking via de ontwikkeling van de wijknetwerken en werken hierbij samen met andere gemeenten, aanbieders, zorgverzekeraars en woningcorporaties. Eén van de huidige activiteiten is de voorziening 'buurtcirkels'. Deze wordt door de Regionale Instelling voor Beschermd Wonen in de regio Arnhem Veluwe Vallei (RIBW AVV) verspreid over de stad aangeboden. Hier kunnen zorgcliënten elkaar ontmoeten en elkaar ondersteunen in de problemen waar zij in het dagelijks leven tegenaan lopen. De gesprekken vinden plaats onder supervisie van een zorgprofessional. Door de buurtcirkels wordt de zelf- en samenredzaamheid vergroot en wordt bijgedragen aan een verantwoorde afschaling van zorg met een verkleinde kans op terugval.

Er zijn regionaal sluitende afspraken Beschermd Thuis **(I)**

Vanaf 1-1-2022 is gestart met de inhoudelijke doordecentralisatie van Beschermd Wonen. Dit houdt in dat alle gemeenten zich volledig gaan inzetten om voor hun eigen inwoners beschermd wonen te bieden. Hiervoor worden regionale samenwerkingsafspraken gemaakt. Dit is onder andere vastgelegd in de Kadernota ‘Samen aan Zet’ (de vervolgkoers op het Transformatieplan). Daarnaast wordt gewerkt aan een regionaal uitvoeringsplan en lokale uitvoeringsplannen.
De financiële doordecentralisatie is echter opnieuw uitgesteld. De verwachting is dat deze met ingang van 1-1-2025 plaatsvindt (invoering van het woonplaatsbeginsel en objectief verdeelmodel). Vanaf dat moment zijn de gemeenten zelf verantwoordelijk voor de eigen inwoners die (nieuw) willen instromen in beschermd wonen en ontvangt elke gemeente de bijbehorende middelen.
Deze verdeling van middelen vindt geleidelijk plaats. Als centrumgemeente Arnhem ontvangen wij nu nog alle middelen maar dat wordt straks verdeeld over de regiogemeenten. Bovendien gaat dat gepaard met een vermindering van het huidig budget. De financiële afspraken met de regiogemeenten voor de komende jaren zijn afgerond. Er wordt toegewerkt naar een convenant waarin afspraken worden vastgelegd over de financiën, de regionale besluitvorming hierover, de toegang, contractering, toezicht, de lokale basisvoorzieningen, monitoring en woonafspraken. Hiermee geven we invulling aan de van rijkswege vastgelegde Norm voor Opdrachtgeverschap voor Beschermd Wonen.

Er is een integrale aanpak voor mensen met verward gedrag **(I)**

In 2021 is bemoeizorg in de gemeente Arnhem uitgebreid. Naast de al bestaande mogelijkheden die de Regionale Instelling voor Beschermd Wonen in de regio Arnhem Veluwe Vallei (RIBW AVV) biedt voor (dreigend) dak- en thuislozen, zijn het Leger des Heils en Siza gestart met bemoeizorg voor een bredere doelgroep. We zijn aan het onderzoeken of we deze vormen van bemoeizorg kunnen samenvoegen tot een breed bemoeizorgteam.
De pilot 'Welkom in je wijk!' is afgerond. De bewustwordingsbijeenkomsten van deze pilot, hadden tot doel stigma van onbegrepen gedrag tegen te gaan en buurtbewoners meer begrip voor psychische kwetsbaarheden te geven. Er zijn weinig mensen bereikt met deze bewustwordingsbijeenkomsten, wellicht mede door de coronacrisis.
De pilot 'Noodbed voor mensen met verward gedrag' is in oktober 2021 van start gegaan. De partners hebben met elkaar afgesproken gedurende 2022 deze pilot door te laten lopen. Eind 2022 is een evaluatie geweest. Daaruit blijkt dat er nauwelijks gebruik is gemaakt van het noodbed. In 2023 is met de partners onderzocht of de pilot in gewijzigde vorm voortgezet kan worden. De pilot heeft nu een meer medisch karakter en is per 15 juni 2023 weer opgestart. De medische noodbedden zijn bij Rijnstate en de sociaal domein noodbedden zijn bij Pro Persona.
Onze bestuurders hebben op landelijk niveau aandacht gevraagd voor de uitvoeringsproblemen die we tegen komen in de Wet zorg en dwang. Met onze partners voeren we overleg om op lokaal en regionaal niveau tot verbeteringen te komen in de uitvoering van deze wet.
Met politie, VGGM, Sociaal wijkteam en de Overlast en Zorgoverleg-coördinatoren en IrisZorg werken we preventiever, door politiemeldingen over verward gedrag (waarbij geen strafbare feiten zijn gepleegd) te laten landen in het sociaal domein. Doordat de meldingen bekend zijn bij zorgpartners, kan zorg worden geïntensiveerd. Waar geen zorg wordt geboden kan onderzocht worden of hier een vraag om ondersteuning ligt.

Er zijn in Arnhem diverse aanpakken en interventies om de problematieken rond onbegrepen gedrag aan te pakken. Ondanks de inspanningen blijven de aantallen meldingen hoog en staat in sommige wijken mede door overlast de leefbaarheid onder druk. Om deze reden werken we met verschillende partijen Zorg en Veiligheid aan een interventieplan personen met verward of onbegrepen gedrag. Doel van het interventieplan is om vanuit de verschillende disciplines te komen tot aanvullende interventies binnen de aanpak voor personen met verward of onbegrepen gedrag.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	65.977	195	66.172
Baten	2.898	-308	2.590
Saldo lasten en baten	-63.079	-503	-63.582
Toevoegingen aan reserves	1.082	4.748	5.830
Onttrekkingen aan reserves	996	6.430	7.426
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-86	1.682	1.596
Prognose resultaat	-63.165	1.179	-61.986

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	195	N					
WMO en sociale wijkteams	195	N	Compensatie MGR	J	S	AR	J
Baten	-308	N					
WMO en sociale wijkteams	610	V	Hogere eigen bijdrage WMO	N	S	AR	J
WMO en sociale wijkteams	-918	N	Lagere eigen bijdrage beschermd wonen	N	S	BR	J
Toevoegingen aan reserves	4.748	N					
WMO en sociale wijkteams	4.346	N	Saldo voordeel WMO	N	I	BR	J
WMO en sociale wijkteams	807	N	Toevoeging resultaat doelgroepenvervoer aan BR WMO en Jeugdzorg	N	I	BR	J
WMO en sociale wijkteams	595	N	Toevoeging resultaat beschermd wonen aan BR WMO en Jeugdzorg	N	I	BR	J
Jeugdzorg	-1.000	V	Vrijval dotatie aan BR Jeugdfonds	N	S	AR	J
Onttrekkingen aan reserves	6.430	V					
Jeugdzorg	3.600	V	Restantnadeel Jeugdzorg	J	S	BR	J
Jeugdzorg	800	V	Pluryn tariefsverhoging	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	730	V	Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	600	V	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	400	V	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	300	V	Verhoging pleegzorgvergoeding	J	S	BR	J

Algemeen

Per onderdeel van de zorgbegroting wordt geprognosticeerd wat de totale kosten 2023 zullen zijn. Hierbij wordt rekening gehouden met verhoogde tarieven en de trends en ontwikkelingen in aantallen cliënten en zorg per cliënt.

Jeugdzorg: stijging tarieven en kosten

Zie toelichting op wijken algemeen.

Wmo-zorg: Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Aanvullende indexatie zorgtarieven
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Wmo-zorg: doelgroepenvervoer
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Beschermd wonen
Zie toelichting op Wijken algemeen.

WMO-zorg: begeleiding- en overige Wmo
Betreft hogere eigen bijdrage WMO en Zorg: Saldo voordeel WMO. Zie hiervoor toelichting op wijken algemeen

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Vrijval dotatie aan BR Jeugdfonds
Actualisatie van de BR Jeugdfonds leidt tot de conclusie dat de begrote dotatie van 3 jaar van € 1 miljoen jaarlijks in beginsel niet noodzakelijk lijkt voor de dekking van de ambities binnen Perspectief op Jeugd. De begrote toevoeging in de jaren 2023, 2024 en 2025 wordt daarom teruggedraaid. Voor dit jaar alsook voor de jaren 2024 en 2025 valt daarmee € 1 miljoen vrij ten gunste van de algemene middelen.

S08 Welzijn en inclusie

Voortgang doelen en inspanningen

Arnhem staat voor een aantal grote uitdagingen die vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid dat onder andere inzet op een sterke sociale basis. Deze uitdagingen zijn bijvoorbeeld een groeiende stad met een grote woonopgave voor onder andere de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, het versterken van de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, het werken aan een inclusieve samenleving en het voorkomen of verlagen van de hoge (jeugd)zorgvraag van inwoners.

Arnhem wil daarom wijken met voldoende voorzieningen, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Het beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote invloed op de kwaliteit van alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om bijvoorbeeld laaggeletterdheid tegen te gaan.

Deze ambities die de gemeenteraad in de begroting heeft vastgesteld, vragen om een stevige sociale basis aan welzijn. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave.

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad (A)

Opvoeden en opgroeien (D)

We werken volgens de principes van de Pedagogische Wijkaanpak aan het gezond- en veilig opgroeien van kinderen- en jongeren. In samenwerking met onze partners in de stad kijken we per wijk waar de prioritering in het jongerenwerk zit. Zij maken, in afstemming met ons, een programma om op die manier de jongeren te bereiken.

Sluitende aanpak ketenpartners voor vroegsignalering (I)

Met het aanbod gezinsprogramma's worden ouders met jonge kinderen ondersteund bij vragen over opvoeden en de (taal)ontwikkeling van hun kind. Dit aanbod is van belang voor vroegsignalering en preventie en leidt toe naar het aanbod peuteropvang dat voor alle kinderen vanaf 2 jaar beschikbaar is.
Ook wordt Veilig In en Om School (VIOS) verder voortgezet. De pedagogische driehoek staat daarin centraal: school, thuis, straat. Om deze verbinding goed te kunnen maken worden jongerenwerkers ook ingezet op school. Door op deze manier te werken zijn de lijnen kort, is de informatievoorziening zo actueel en nauwkeurig als mogelijk en worden signalen vroegtijdig opgepakt. Ook andere partners op jeugd- en jongerenwerk, sport, onderwijs, en jeugd(gezondheids)zorg werken goed samen en kunnen elkaar steeds beter vinden, maar dit blijft om aandacht vragen.

Ontwikkelen van voorliggende voorzieningen (I)

We vinden het belangrijk om passende ondersteuning te leveren aan onze inwoners, zo licht en dichtbij mogelijk. Daarvoor (door)ontwikkelen we aanbod in het kader van afschalen of het voorkomen van zwaardere zorg. Daar speelt vroegsignalering en doorverwijzing een belangrijk rol in. De vorming van wijknetwerken speelt hier een rol in. Hierin trekken we samen op met het programma zorg en wordt deze preventieve aanpak doorontwikkeld.

Maatschappelijke verbindingen (D)

In de eerste helft van 2023 is de Arnhemse Buurthuizenvisie 2022-2032 ‘Buurthuizen, Arnhems Goud!’ aan onze gemeenteraad aangeboden.
Deze visie van de samenwerkende Arnhemse buurthuizen is tot stand gekomen in een vorm van cocreatie van de buurthuizen, gemeente Arnhem en maatschappelijke partners, waarbij de gemeente onder meer een faciliterende rol heeft gespeeld door de procesbegeleider te financieren.

Op basis van deze visie worden stappen gezet om de buurthuizen in Arnhem een duurzame toekomst te geven. Hierin wordt de verbinding gezocht met het op te stellen accommodatiebeleid. Accommodaties, waaronder buurthuizen, maken het mogelijk dat ontmoeting en verbinding in de wijk kan plaatsvinden, doordat daar bijvoorbeeld wordt gesport of dat er activiteiten georganiseerd worden. Echter, ruimtes zijn niet altijd geschikt voor elke activiteit of worden door inwoners gezien als prettige plek. In de afgelopen jaren is de wens ontstaan om integraal te kijken naar het gebruik, beheer en exploitatie van maatschappelijke accommodaties.

In het verlengde hiervan zijn de subsidies in het kader van Ontmoeten en Verbinden in 2023 doorgezet, waardoor diverse buurthuizen en ontmoetingsplekken in Arnhem financieel ondersteund worden. Door deze financiële steun kan ontmoeting in de wijk worden gestimuleerd.

Samen werken in en aan de wijk (I)

We zijn continue in gesprek met de wijk, met partners en bewoners. Dit doen we samen met de wijkmanagers.

Suïcidepreventie (amendement 22A70 Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen) (I)

Vanaf juli 2021 tot 1 juli 2023 maakte Arnhem deel uit van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet). Een stad/regio die deelneemt aan het Actienetwerk doet dat onder regie van 113 Zelfmoordpreventie en met de intentie om het duurzaam een plek te geven. Zoals aangegeven in de raadsbrief van 23 mei, blijven we ook na 1 juli 2023 de aanpak van Supranet volgen. Dat betekent dat we gelijktijdige inzetten op vijf pijlers: publiekscampagne (bespreekbaar maken), risicogroepen benaderen, gatekeepers trainen in het herkennen en bespreekbaar maken, het netwerk versterken en de toegang tot dodelijke middelen beperken. Dit doen we met veel lokale partners en met inzet van ervaringsdeskundigen en naasten. Najaar 2023 is er een publiekscampagne voor de risicogroep jongeren en diverse activiteiten.

Zelf- en samenredzaamheid (D)

In 2023 starten we met het opzetten van wijknetwerken. Deze wijknetwerken dragen bij aan het langer zelfstandig en zelfredzaam thuis blijven wonen. Deze wijknetwerken bieden toegang tot laagdrempelige ondersteuning die zorg op lange termijn voorkomt. Het vormgeven van deze wijknetwerken doen we samen met onze partners in de stad op het gebied van welzijn en zorg.

Ondersteuning mantelzorgers (I)

Op 1 maart 2023 is het ‘Arnhems jaar van de Mantelzorg’ van start gegaan, op het 25 jarig jubileum van MVT (Mantelzorg Vrijwillige Thuishulp). Op communicatievlak is dit jaar sterk ingezet om het belang van mantelzorgers te benadrukken en in te zetten op een mantelzorgvriendelijk klimaat in Arnhem. Er vinden diverse evenementen en gesprekken plaats die de basis vormen van het jaar van de mantelzorg. Begin 2023 is de gemeenteraad hiervan op de hoogte gebracht tijdens een politieke avond.

Samenhangend ouderenbeleid (I)

Binnen ons ouderenbeleid zetten we in op twee sporen: samenhangend ouderenbeleid en een dementievriendelijk Arnhem. In het proces hieromtrent gaat de raad, middels een rondetafelgesprek, in gesprek met belanghebbenden in Arnhem om door te praten over deze twee sporen. We zien dit als waardevolle input voor het te ontwikkelen beleid. Het beleid wordt participatief ontwikkeld met de verwachting dit in het eerste kwartaal van 2024 op te leveren.

Zo zijn we met diverse belanghebbenden in gesprek om in beeld te krijgen welke maatschappelijke uitdagingen op het gebied van de vergrijzing op ons afkomen. Zo zijn we met het Sportbedrijf Arnhem aan het onderzoeken hoe we bewegen voor ouderen verder kunnen stimuleren. Met Rozet zijn we in gesprek om te bekijken hoe cultuur kan bijdragen aan deze vraagstukken. Uiteraard zijn we ook met partners in gesprek zoals SWOA die hierin zijn gespecialiseerd.

Met andere organisaties, waaronder het Openluchtmuseum Arnhem, onderzoeken we of we kunnen samenwerken in onze ambitie om dementievriendelijk te worden. In het kader van deze ambitie hebben we

inmiddels een GGD scan afgerond, waarmee we op korte termijn inzichtelijk kunnen maken waar we als Arnhem staan en wat er voor nodig is om onze ambitie te verwezenlijken.

Duurzame inburgering (D)

In Arnhem streven we ernaar dat de nieuwkomer zich vanaf dag één thuis voelt en mee kan doen in de stad, zodat ze sneller een bijdrage kunnen leveren aan de samenleving en eerder een zelfstandig bestaan kunnen opbouwen.

Nieuwkomers doen mee (I)

Voor de nieuwe wet inburgering is de focus dat taal en participatie, het liefst, worden gecombineerd om een snelle integratie in de Nederlandse samenleving mogelijk te maken. Taal- en participatie aanbieders passen hun aanbod aan daar waar het nodig is, op basis van de ervaringen die zij opdoen. Denk hierbij aan het uitbreiden van het netwerk van werkgevers om vrijwilligerswerk en het liefst betaald werk mogelijk te kunnen maken. Vóór de koppeling met gemeente Arnhem heeft COA de wettelijke taak voor de voorinburgering. Hiermee hebben wij afspraken gemaakt. Nadat de nieuwkomer is gekoppeld aan gemeente Arnhem nemen wij de regie over en is de regisseur inburgering het aanspreekpunt. Hiernaast zetten wij ook in op activiteiten die door asielzoekers en statushouders al vanaf het AZC gevolgd kunnen worden, zodat nieuwkomers vanaf dag één kunnen meedoen. Denk hierbij aan de meedoenbalies, aanbod fiets- en zwemlessen en creëren van een ontmoetingsplek.

Nieuwkomers voelen zich thuis (I)

Nieuwkomers staan centraal in de gemeentelijke aanpak. Zodra een statushouder aan de gemeente Arnhem wordt gekoppeld, krijgt deze statushouder een regisseur Inburgering toegewezen. Er wordt, vaak al in het AZC, een kennismakingsgesprek gevoerd. Indien mogelijk wordt de brede intake afgenomen op 13 leefgebieden. Hierdoor krijgen wij een goed beeld van de statushouder en wordt er samen met de statushouder een persoonlijk inburgeringsplan (PIP) opgesteld. Aan de hand van dit plan wordt de best passende leerroute, zorg en ondersteuning ingezet. De regisseurs Inburgering spreken zelf meerdere talen en zijn vaak ervaringsdeskundigen. Zij fungeren als cultuurtolken. Via een cultuursensitieve benadering wordt er, samen met de nieuwkomer, een persoonlijk inburgeringsplan (PIP) opgesteld. Samen beslissen is hierin van belang. De keten is inzichtelijk voor de nieuwkomers, waardoor zij de weg sneller weten te vinden in de Nederlandse samenleving. Wij breiden de keten uit als hier behoefte naar is en verstevigen de samenwerking in de keten door onder andere bijeenkomsten te organiseren.

Een passend vangnet (D)

Deze doelstelling ligt gedeeltelijk op koers, want de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen loopt vertraging op. Een van de oorzaken daarvan is de wooncrisis.

We streven ernaar dat niemand op straat hoeft te slapen of in een onveilige thuissituatie hoeft te leven. Preventie en nazorg hebben structureel de aandacht. Hierop wordt ingezet door onder meer het intensiveren van de ketensamenwerking, de inzet van ervaringsdeskundigen en het bieden van (ambulante) begeleiding voor iedereen die opvang behoeft.
Voor de resultaten op de inzet van de transitie van maatschappelijke opvang naar wonen, zie hieronder de inspanning 'Aanpak terugdringing dakloosheid'.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling (I)

De drie thema's die centraal staan liggen allemaal op koers:
- meer inzetten op vroegsignalering en preventie van huiselijk geweld;
- huiselijk geweld stoppen en duurzaam oplossen;
- aandacht voor specifieke doelgroepen.

Afgelopen half jaar hebben we ingezet op het bereiken van professionals via de leersessies huiselijk geweld en op deskundigheidsbevordering door middel van de subsidieregeling preventie huiselijk geweld en kindermishandeling, welke we onlangs hebben aangepast. We zijn aan het onderzoeken hoe we burgers meer en beter kunnen informeren over signalen van huiselijk geweld en wat daarmee gedaan kan/ moet worden gedaan. Daarnaast hebben we onze nieuwsbrief geëvalueerd om meer aansluiting te zoeken op de kennisbehoeften van professionals. We zijn bezig met de herijking van onze regiovisie in samenwerking met de regiogemeenten. We nemen actief deel aan de ontwikkelingen toekomstscenario Kind en Gezinsbescherming; een 0-100 aanpak voor alle gezinssamenstellingen die te maken hebben met een vorm van huiselijk geweld of problemen op meerdere levensgebieden. En werken nauw samen met partijen die aandacht hebben voor bijzondere doelgroepen zoals slachtoffers van schadelijke praktijken, personen met een licht verstandelijke beperkingen of (dementerende) ouderen en hun mantelzorgers.

We ondersteunen de doorontwikkeling van de Multidisciplinaire Aanpak (MDA++) en beschrijven wat we goed doen en waar we nog verbetering behoeven. In MDA++ werken we aan het duurzaam stoppen van huiselijk geweld/ kindermishandeling. De tweede helft van dit jaar gaan we hiermee verder en sorteren we voor op 2024.

Versterken ketensamenwerking OGGz-partners **(I)**

De keten neemt de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het realiseren van een passend vangnet. Met de voorziening het daklozenloket wordt de ketensamenwerking nog meer versterkt. Professionals treffen elkaar en leren elkaar beter kennen, waarmee integraal werken nog meer bevorderd wordt. Met ingang van juni 2023 worden periodiek werksessies voor alle betrokken partijen georganiseerd met als doel kennismaking, kennisdeling en samenwerking.

Aanpak terugdringing dakloosheid **(I)**

Algemeen
In december 2022 is door VWS het Nationaal Actieplan Dakloosheid: Eerst een Thuis gelanceerd. Dit plan is een doorontwikkeling van de landelijke brede aanpak 'terugdringen dakloosheid'. De ambitie is dat in 2030 dakloosheid is beëindigd en iedereen een thuis heeft. De regio Centraal Gelderland committeert zich aan de uitgangspunten van dit plan. In de afgelopen periode is dit thema regionaal aan de orde geweest in de bestaande overlegstructuren Beschermd Wonen/Beschermd Thuis en is er een werksessie voor alle partners en regiogemeenten georganiseerd. Op deze wijze wordt beoogd om dit jaar te komen tot een regionaal uitvoeringsplan voor de komende jaren.

In de afgelopen periode is de inzet op het terugdringen van dakloosheid langs de drie sporen onverminderd gecontinueerd:

- Preventie (het voorkomen van dakloosheid)

In samenwerking met Armoede en Schulden, Werk en Inkomen en Zorg (voorkomen uitval) wordt onverminderd ingezet op preventie. De regelruimte wordt maximaal benut, waaronder het niet meer toepassen van de kostendelersnorm in de Participatiewet en de vier weken zoektermijn voor jongeren. Daarnaast wordt ingezet op het voorkomen van huisuitzettingen en vroegsignalering.
Het daklozenloket wordt continue doorontwikkeld, zo is het multidisciplinair team aan het loket eerder uitgebreid met bemensing vanuit het Sociaal Wijkteam en draait nu ook stichting Barka mee. Dit om de hulp en ondersteuning aan dakloze kwetsbare EU-burgers te intensiveren. Nieuw is ook dat besloten is om het wekelijks verpleegkundig spreekuur van de GGD op het loket te laten plaatsvinden. Het loket is een voorziening met een preventieve werking, waarbij (dreigend) dakloze mensen laagdrempelig, snel en persoonlijk geholpen.
Verder heeft de regio Centraal Gelderland besloten om deel te nemen aan de preventiescanner Dakloosheid. Met deelname aan deze preventiescanner krijgen we in beeld waar we als regio, maar ook als gemeente individueel staan als het gaat om onze inzet op het voorkomen van dakloosheid.

- Vernieuwing van de opvang

De vernieuwing van de opvang is reeds gerealiseerd, waarmee ook een sluitend gedifferentieerd aanbod is ontstaan. De afbouw van de capaciteit heeft nog niet kunnen plaatsvinden. De belangrijkste redenen hiervoor zijn:

1. Onvoldoende woonplekken beschikbaar door krapte op de woningmarkt;
2. de instroom van de Maatschappelijke opvang blijft doorlopen, echter stagneert door- en uitstroom;
3. steeds meer dakloze personen met 'zwaardere' psychische problematiek en;
4. een toename van dakloze kwetsbare EU-burgers.

Als gevolg van deze ontwikkelingen is de druk op de opvangcapaciteit in het afgelopen jaar toegenomen. Om deze reden is er sprake van een (tijdelijke) uitbreiding van de opvang.

- Zelfstandig wonen (eventueel met begeleiding)

De beweging van opvang naar wonen is in 2021 verbonden met de brede gemeentelijke huisvestingsopgave 'Voldoende huisvesting voor aandachtsgroepen' en opgenomen in de onlangs vastgestelde nota Wonen & Zorg, waarbij duidelijk is dat de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen vertraging oploopt. Een van de oorzaken daarvan is de wooncrisis.

Specifiek voor dakloze jongeren zijn de mogelijkheden van een pilot bouwdepot verkend en wordt onderzocht of en hoe dit uitgevoerd kan worden.

Inclusief Arnhem (D)

Het programma Inclusief Arnhem werkt sinds 2020 met vijf focuspunten:
1. voorkomen en tegengaan van discriminatie;
2. positie inwoners met een beperking versterken;
3. diversiteit in organisaties;
4. inclusieve gemeentelijke organisatie;
5. inclusieve gemeentelijke communicatie.

Op de vijf focuspunten zijn veel inspanningen verricht en die liggen grotendeels op koers, zie daarvoor de toelichting bij de focuspunten. Voor het kunnen beantwoorden van de vraag of we de gestelde doelen van het programma halen, stellen we in 2023 en de eerste helft van 2024 de effectindicatoren vast. Deze indicatoren nemen we op in de begroting van 2025.

Het uitvoeringsplan Inclusief Arnhem 2020-2022 is voor het programma en de vijf focuspunten nog een prima kader voor onze inzet op inclusie en diversiteit. Actualisatie van dat plan schuiven we vooralsnog op. We richten ons dit jaar en ook in 2024 op het uitvoeren van de plannen voor de verschillende focuspunten en het monitoren van de voortgang. Als te zijner tijd blijkt dat evaluatie en actualisatie van het kader nodig is dan geven we daar invulling aan. We volgen dit jaarlijks in de Turap en de Begroting.

Voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme (I)

Het uitvoeringsplan Vrij zijn in Arnhem is de basis voor de acties die we in gang hebben gezet. Dit doen we op verschillende domeinen, zoals wonen, onderwijs, sport, welzijn en zorg. In de stad doen we dit in samenwerking met partners zoals COC, Vizier, InDifferent en het Comité 30 juni/1juli. In 2023 zijn we begonnen met de aanpak ‘Arnhem tegen Racisme’ (zie daarvoor raadsbrief ‘Stand van zaken Arnhem tegen Racisme’ van 9 mei 2023). In de week van 20 tot en met 24 maart 2023 is de eerste Arnhemse Week tegen Racisme uitgevoerd. Er zijn diverse activiteiten georganiseerd om stil te staan bij de Internationale Dag tegen Racisme (21 maart). De subsidieregeling ‘herdenkingsjaar slavernijverleden en antiracisme’ is opengesteld. De werkgroep ‘Arnhem tegen Racisme’ is gestart en we geven een kennisimpuls aan professionals over sub-thema’s van racisme. De vele activiteiten rondom de herdenking en viering van Keti Koti en de inleiding van het herdenkingsjaar afschaffing slavernij hebben op grote aandacht van Arnhemmers kunnen rekenen.
De gemeente heeft in het kader van het herdenkingsjaar het Comité 30 juni/1 juli en de werkgroep Keti Koti op het vlak van projectmanagement en communicatie ondersteund. Het onderzoek naar de sporen van Slavernijverleden loopt en wordt in maart 2024 opgeleverd.

Bestendigen regenboogaanpak (I)

De nieuwe regenboogagenda, die we samen met de betrokken partners in de stad opstellen, volgt in het najaar.

Met InDifferent zijn meerdere gesprekken geweest over de ‘InDifferent-netwerken’. InDifferent voert diverse activiteiten uit op verschillende VO-scholen en bindt veel vrijwilligers aan zich die bereid zijn daaraan een bijdrage te leveren. Het lukt (nog) niet altijd om duurzame netwerken en relaties op te bouwen met scholen. Dit heeft soms te maken met de druk die scholen ervaren waardoor ze geen tijd hebben voor ‘extra’ programma’s naast het curriculum. Ook zijn er scholen die aangeven dat ze al erg inclusief zijn en daarom geen behoefte hebben aan het programma. Een andere reden is dat sommige scholen geen middelen kunnen vrijmaken voor extra inzet op het bevorderen van inclusie. Het goede nieuws is dat het netwerk van de scholen waar Indifferent mee samenwerkt, gestaag groeit.
Samen met de collega's van de afdeling onderwijs wordt er in het najaar een strategie opgesteld om de VO-scholen nog beter te betrekken bij de Indifferent-netwerken. In dit plan worden haalbare ambities voor het betrekken van VO en MBO scholen bij de Indifferent- netwerken opgenomen.

De organisatie van de ‘Liberation pride’ heeft zich teruggetrokken en is niet meer actief. De regenboogpartners zijn in overleg om in de toekomst een pride te organiseren met een eigen Arnhems karakter.

Positie inwoners met een beperking versterken (I)

Het uitvoeringsplan VN-verdrag Handicap is de basis voor de acties en activiteiten die we inzetten op dit focuspunt. Dit doen we op een reeks aan domeinen, zoals openbare ruimte, vastgoed, burgerzaken, onderwijs en zorg. Het principe ‘niets over ons, zonder ons’ is hierbij leidend. We werken samen met het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg) en Bijzonder in Arnhem. Bewustwording vergroten over de positie van inwoners met een beperking binnen de gemeentelijke organisatie en het onderdeel maken van andere opgaves vormt een rode draad door de inspanningen. Zo hebben we bijvoorbeeld het volgende gerealiseerd of gepland voor komend najaar:

- In januari was de bijeenkomst toegankelijke evenementen voor Arnhemse evenementenorganisatoren. De koplopersgroep van evenementenorganisatoren deelde ervaringen en inzichten die ze hebben opgedaan met het werken aan toegankelijkheid en het inzetten van ervaringsdeskundigheid;
- Het eerste deel van de hoofdlooproute van Malburgen is toegankelijk opgeleverd;

- De organisatie Bijzonder in Arnhem heeft in opdracht van de gemeente verschillende organisaties die activiteiten voor kinderen organiseren geadviseerd hoe ze deze activiteiten zo kunnen opzetten dat alle kinderen mee kunnen doen. Dit leidt tot een toegankelijker programma van zomeractiviteiten voor alle kinderen.
- Najaar 2023 organiseert Bijzonder in Arnhem in opdracht van de gemeente een bijeenkomst voor diverse organisaties over toegankelijke en inclusieve activiteiten voor kinderen volgend op de bijeenkomst van 2022 ('Iedereen doet mee').
- Uitwerken van een plan voor de realisatie van de 24 speeltuinen in samenspraak met onder andere het Apcg en Bijzonder in Arnhem. Bouwspeelplaats de Leuke Linde werkt met ondersteuning van de gemeente aan een plan voor het toegankelijk en inclusief maken van de bouwspeelplaats. Dit najaar wordt er een nieuw ontwerp gemaakt, samen met ouders en kinderen met en zonder een beperking.

Naast het uitvoeringsplan, spelen we ook in op nieuwe ontwikkelen en signalen van ervaringsdeskundigen. Op een aantal onderdelen (twee van de elf domeinen) van het uitvoeringsplan is meer tijd en inzet nodig dan voorzien, waardoor merkbare resultaten voor inwoners op die onderdelen voorlopig nog achterblijven.

Diversiteit in organisaties **(I)**

Onder dit focuspunt valt het netwerk ‘Diversiteitsreis’ en onze inzet richting verbonden partijen en subsidie- en inkooprelaties.

Voor het netwerk de ‘Diversiteitsreis’ zijn in de eerste helft van 2023 twee bijeenkomsten geweest en volgen er na de zomer nog twee. Negen nieuwe organisaties hebben zich aangesloten, waaronder een partnerorganisatie (InDifferent) en diverse verbonden partijen en subsidierelaties.

Met het oog op verdere professionalisering van het netwerk Diversiteitsreis is een verkenning gestart naar de mogelijke uitwisseling met het netwerk ‘Samen voor een Baan’. Een netwerk dat zich richt op inclusief werkgeverschap en meer werk voor mensen met een beperking/afstand tot de arbeidsmarkt.

In de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023, staat wat we van verbonden partijen en subsidie- en inkooprelaties vragen qua inzet op een inclusieve en diverse organisatie en dienstverlening. In 2023 richten we ons op alle verbonden partijen en een aantal grote subsidiepartners. Deze partijen krijgen daarbij het aanbod deel te nemen aan het netwerk de ‘Diversteitsreis’ en dat heeft zoals hiervoor aangegeven geleid tot diverse aanmeldingen.

Inclusieve gemeentelijke organisatie **(I)**

In 2023 zijn we verdergegaan met de acties en inspanningen die in het Uitvoeringsplan Inclusieve en Diverse Gemeentelijke Organisatie zijn opgenomen. De volgende voortgang kunnen we melden:

- In het voorjaar is een informele themasessie met raadsleden geweest, waarin is gedeeld wat goed gaat en waar de dilemma’s liggen. Hier is het gesprek over gevoerd en zijn inzichten gedeeld en opgehaald;
- Alle clusters hebben een eerste versie clusteractieplan Diversiteit & Inclusie geschreven. Deze plannen hebben nog verdere uitwerking, verdieping en uitvoering nodig;
- Binnen een aantal clusters zijn bewustwordingssessies voor de managementteams georganiseerd;
- Gender: de verdeling van mannen en vrouwen binnen de gemeentelijke organisatie is nog steeds goed in evenwicht. Het is iets verschoven ten opzichte van 2022.
    - 2023: 55% vrouwen en 45% mannen (peildatum 31-08-2023).
      2022: 54% vrouwen en 46% mannen (peildatum 1-1-2022)

  In de strategische top is de verdeling:
    - 2023: 56,25% vrouwen en 44% mannen (peildatum 1-8-2023)
      2022: 55,6% mannen en 44,4% vrouwen (peildatum 1-1-2022)
- Leeftijd: we zien hier een lichte verjonging. Gemiddelde leeftijd is 48 ten opzichte van 49 vorig jaar;
- Het verzorgen van trainingen voor meer bewustwording op (onbewuste) vooroordelen. Zo hebben de teams Leefomgeving en de afdeling communicatie trainingen gehad en onze partner de Sociale Wijkteams Arnhem;
- We hebben een ‘onboardingsprogramma’ opgezet, waarvan diversiteit & inclusie een vast onderdeel is in de vorm van een training om ook nieuwe medewerkers hierover bewust te maken;
- Inclusief leiderschap: er zijn twee bijeenkomsten georganiseerd waarbij gewerkt is aan verbinding, bespreken van patronen en verkennen van leiderschapsrol in Arnhem.
- Inclusie: De NIM is medio 2023 uitgezet. Eerste resultaten verwachten we najaar 2023;
- De wervings- en selectieprocedures worden nog steeds oordeelvrij uitgevoerd;
- De doelstellingen op de Wet Banenafspraak lopen kwantitatief op koers wel willen we een kwaliteitsslag maken;
- Bewustwording: er zijn diverse activiteiten en campagnes georganiseerd tijdens onder andere de Diversiteitsweek, de Week tegen racisme en discriminatie en het personeelsevent ‘Arnhem Viert’;
- Inclusieve interne communicatie: we hebben dit jaar intern online aandacht besteed aan feestdagen van diverse religies. Daarnaast is er een handreiking inclusief communiceren ontwikkeld voor medewerkers.

Afwijkingen:

- We hebben de eerste helft van het jaar volop gewerkt aan de voorbereidingen van de start van de gemeentepool. De werving van de eerste lichting deelnemers start in de tweede helft van 2023. We hebben de start verplaatst van het voorjaar naar het najaar omdat we de randvoorwaarden en begeleiding voor de kandidaten vanaf het begin op een goed niveau willen hebben om direct een succesvolle uitstraling rond de gemeentepool te krijgen;
- We kunnen geen voortgang geven op de kwantitatieve doelstellingen van de culturele diversiteit van 2022. Het CBS heeft medio 2022 de definitie ‘westers’ en ‘niet-westers’ gewijzigd en heeft ook een herindeling van de data gemaakt naar ‘Nederland, Europa, buiten Europa’. Hierdoor kunnen we de doelstelling niet meten, zoals we dat eerder deden via de CBS-Barometer, omdat deze was gebaseerd op de oude indeling en data (westers en niet-westers);
- Een aantal inspanningen uit het uitvoeringsplan kost meer tijd en/of capaciteit dan ingeschat. Het gaat bijvoorbeeld om vrijwillige uitstroomgesprekken, fysieke toegankelijkheid, inclusief doorstroom- en promotiebeleid, medewerkersnetwerk, vertrouwenspersonen, leren en ontwikkelen. We gaan verkennen hoe we deze inspanningen verder kunnen brengen.

Inclusieve gemeentelijke communicatie **(I)**

Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken daar op drie manieren aan:

Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps
We werken aan het verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps. We pasten huisstijlsjablonen aan en trainden collega’s. Onze websites zijn toegankelijker geworden, maar hebben nog niet allemaal het gewenste niveau. Er komt een nieuwe gemeentelijke website waarbij de toegankelijkheid meteen goed is geregeld. Dat doen we samen met (vertegenwoordigers van) de doelgroep. Om het onderwerp te borgen is geregeld dat website-eigenaren rapporteren hoe het staat met de digitale toegankelijkheid én wordt bij iedere wens voor een nieuwe website of app meteen naar de toegankelijkheid gekeken. Ten slotte gaan we dit jaar nog binnen de afdeling Communicatie tijdelijk het takenpakket beleggen voor toezicht, controle en advisering op digitale toegankelijkheid van websites en apps.

Schrijven in begrijpelijke taal
Met het Project Direct Duidelijk (gestart in 2021) stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1 (de training wordt inmiddels ook via het interne Leerplein aangeboden), door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers. Daarnaast voeren we proeven uit met beeldbrieven en een digitale taaltool.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega’s met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen.
We investeerden en investeren in deskundigheidsbevordering van de gemeentelijke communicatieprofessionals en bewustwording bij andere collega’s. We hebben een handreiking inclusief woord- en beeldgebruik, een kalender met voor het thema inclusie belangrijke (feest)dagen waar we als gemeente aandacht aan besteden. En we formuleerden beleid voor het schriftelijk communiceren in meerdere talen. Bij de nieuwe aanbesteding voor vormgevingsbureaus, is nadrukkelijk stilgestaan bij het belang van inclusie en toegankelijkheid.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	52.783	1.983	54.766
Baten	22.854	6	22.860
Saldo lasten en baten	-29.929	-1.977	-31.906
Toevoegingen aan reserves	1.708	0	1.708
Onttrekkingen aan reserves	3.618	250	3.868
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.910	250	2.160
Prognose resultaat	-28.019	-1.727	-29.746

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	1.983	N					
Welzijn	1.203	N	DU actieplan dakloosheid	N	I	AR	J
Welzijn	250	N	Opvang dakloze EU-burgers (motie)	N	S	BR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	200	N	DU leerlingenvervoer Oekraïne	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	145	N	DU Maatschappelijke begeleiding	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	130	N	DU Taal Oekraïne	N	I	AR	J
Sport	21	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Welzijn	20	N	DU Voorschoolse educatie	N	S	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	12	N	DU Einde lening inburgeringsplichtigen	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	2	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J
Baten	6	V					
Welzijn	6	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	250	V					
Jeugdzorg	250	V	Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	N	S	BR	J

Decentralisatie-uitkering (DU) actieplan dakloosheid
Arnhem ontvangt in 2023 € 1,2 miljoen ter dekking van de kosten in 2023 en 2024 voor het voorkomen van dakloosheid en het realiseren van woonplekken met passende ondersteuning voor (dreigend) dakloze jongeren en volwassenen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Welzijn en inclusie.

Opvang dakloze EU-burgers (motie)
Bij de vaststelling van de Perspectiefnota is een motie aangenomen voor de opvang van dakloze niet-rechthebbende EU-burgers (23M41). Gevraagd is om met een voorstel te komen om opvangplaatsen te realiseren en dit zo spoedig mogelijk te realiseren. Vooruitlopend daarop is een bedrag van € 250.000 vanuit de BR WMO en Jeugdzorg gereserveerd voor het realiseren van deze opvang. Dit is zichtbaar op programma S07 Zorg.

Decentralisatie-uitkering (DU) Maatschappelijke begeleiding
Arnhem ontvangt in 2023 € 145.000 voor de maatschappelijke begeleiding van inburgeringsplichtige asielmigranten en hun gezinsleden. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Decentralisatie-uitkering (DU) leerlingenvervoer Oekraïne en DU taal Oekraïne
Arnhem ontvangt in 2023 € 130.000 voor dekking van de kosten voor het leren van de Nederlandse taal aan Oekraïners en € 200.000 voor het leerlingenvervoer aan leerlingen uit Oekraïne. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De

bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Decentralisatie-uitkering (DU) Voorschoolse voorziening peuters
In Arnhem willen we alle peuters met 2 jaar in beeld hebben en een passende plek bieden op de peuteropvang. Wanneer ouders geen recht op kinderopvangtoeslag hebben wordt er gezocht naar een oplossing en betekent dit veelal een door de gemeente gesubsidieerde plek. Jonge kinderen met een achterstand in ontwikkeling en met een ondersteuningsbehoefte krijgen ook een passende plek op de gesubsidieerde peuteropvang. Het aantal peuters met een extra ondersteuningsvraag neemt nog steeds toe, waarvoor deze ontvangen middelen ingezet kunnen worden.

Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Decentralisatie-uitkering (DU) Einde lening inburgeringsplichtigen
In 2023 ontvangt Arnhem € 12.000 om inburgeraars die nog steeds inburgeringsplichtig zijn, maar waarvan de lening voor inburgering (vrijwel) is uitgeput, hulp en begeleiding te kunnen bieden. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op Wijken algemeen.

S09 Gezondheid en sport

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers gezonder en fitter (A)

Gezonde levensstijl (D)

Een goede gezondheid vormt de basis voor een gelukkig leven en is daarmee ook de basis voor deelname van inwoners aan onze samenleving. Alle Arnhemmers moeten gelijke kansen krijgen om hun gezondheidspotentieel optimaal te benutten. Een gezonde leefstijl en een goed ingerichte woonomgeving, met oog voor gezondheid en bewegen, zijn daarvoor belangrijke voorwaarden. Dit is de kern van het plan 'Gezond en Fit; Aanpak voor een gezonde leefstijl in Arnhem' (mei 2020) waarin we als gemeente onze ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers presenteren. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar die inwoners voor wie een goede gezondheid niet vanzelfsprekend is. Dit sluit aan bij de Arnhem-Oost-aanpak.

Achter een verminderde gezondheid van inwoners gaan vaak problemen schuil die zich manifesteren buiten het gezondheidsdomein. Armoede en schulden, problemen rondom huisvesting, een lage opleiding, werkloosheid en ook de kwaliteit en inrichting van de woonomgeving kunnen van invloed zijn op de gezondheid. Dit vraagt om een aanpak die beleidsdomeinen overstijgt. Om die reden betrekken we bij onze plannen diverse partijen in de stad: beheerders openbare ruimte, zorginstellingen, het Sportbedrijf en sportaanbieders, wijkteams, onderwijs en het bedrijfsleven.

We sluiten aan bij het Nationaal Preventieakkoord en het Nationaal Sportakkoord II (2023) en kiezen ervoor te investeren in preventieve maatregelen, ook omdat dit op lange termijn ertoe kan bijdragen dat minder inwoners gebruik (moeten) maken van zorg. We bouwen voort op de stappen die in het verleden al zijn gezet en continueren de interventies op het vlak van bewegen en publieke gezondheid die effectief zijn gebleken.

We herijken het Arnhems Lokaal Sportakkoord waarmee we inzetten op samenwerking met betrokken partijen om bewegen te stimuleren voor alle Arnhemmers. De uitvoering loopt door in de komende jaren. We sluiten aan bij het GALA (Gezond en Actief Leven Akkoord) en het IZA. We geven invulling aan de extra (financiële) mogelijkheden die deze akkoorden ons bieden op het gebied van valpreventie, gezonde leefomgeving en combinatiefunctionarissen.

Daarnaast blijven we inzetten op Urban Sports. Breder dan voor de doelgroep die Urban Sport interessant vindt (10-30 jaar), zetten we in op het beter benutten van de openbare ruimte voor bewegen.
De komende jaren vervangen we gefaseerd de oude, met SBR- (autobanden)infill, kunstgrasvelden voor duurzamere en milieuvriendelijkere alternatieven. De manier waarop dit het beste uitgevoerd kan worden wordt onderzocht. De technologische ontwikkelingen op dit vlak gaan snel, waardoor we waarschijnlijk met verschillende pilots (organisch materiaal, infill-loze velden) gaan werken.

Kinderen hebben rond en na hun geboorte een kansrijke start (I)

Het werken aan meer kansengelijkheid voor onze allerjongste Arnhemse kinderen vraagt om een integrale en structurele aanpak. Daarom is op 6 maart 2023 door zo'n 15 partners uit de geboortezorg, het sociale domein en de gemeente Arnhem een intentieverklaring Kansrijke Start getekend. Hierin verklaren deze partijen dat zij zich gezamenlijk zullen inspannen om meer Arnhemse kinderen een kansrijke start te bieden. In 2023 geven we samen met deze netwerkpartners uitvoering aan de thema's uit de uitvoeringsagenda Kansrijke Start 2023: het beter signaleren van kwetsbare (aanstaande) ouders, het inzichtelijk en toegankelijk maken van het zorglandschap, het ontwikkelen van een MDO, ouders beter voorbereiden op het ouderschap en het verbeteren van de samenwerking in het netwerk. Intussen hebben in 2023 twee netwerkbijeenkomsten plaatsgevonden. Deze bijeenkomsten zijn waardevolle momenten voor professionals om kennis op te halen en te delen en elkaar beter te leren kennen. Elkaar kennen is een belangrijke voorwaarde om goed met elkaar samen te werken en de zorg rondom 'kwetsbare' gezinnen goed te organiseren. Door acute uitval van de projectleider starten de werkgroepen die aan de thema's uit de uitvoeringsagenda werken helaas pas na de zomer op. Intussen is een nieuwe interim projectleider aangesteld. Vanaf dit najaar wordt alle jeugdgezondheidszorg voor de jongste doelgroep 0 tot 4 jaar weer uitgevoerd conform het 'oude' uitvoeringsniveau van voor de afschaling in 2022. Dit betekent dat de jeugdgezondheidszorg (JGZ) weer volledig inzetbaar is voor Kansrijke Start.

Minder inwoners hebben overgewicht **(I)**

Het programma GO! draait volledig in de vijf Arnhem-Oost wijken. Steeds meer kinderen nemen deel aan dit programma en worden samen met het gezin begeleid naar een gezondere leefstijl. In 2022 volgen 98 kinderen het programma GO!. Het streven is dat er in 2023 minimaal 20 kinderen per wijk deelnemen aan GO!, wat neerkomt op minimaal 100 kinderen.

Het programma JOGG draait op volle toeren. Steeds meer sportkantines worden gezond en alle basisscholen in de Arnhem-Oost wijken worden voorzien van schoolfruit voor alle leerlingen. Het aanbod van voedingseducatie op scholen is uitgebreid. De gratis e-learning 'Basiskennis Schijf van Vijf' voorziet alle professionals die met kinderen werken van kennis op het gebied van gezonde voeding. Inmiddels werken alle buurtsportcoaches met het programma ENERGIE. In dit programma leren kinderen spelenderwijs tijdens de gymles of naschools beweegaanbod wat gezonde voeding is. Het streven voor 2023 is dat er bij alle scholen, die een rijke schooldag aanbieden, voedingseducatie in combinatie met bewegen bekend is.

Meer (jonge) Arnhemmers voldoen aan de beweegnorm **(I)**

Het 2+1+2 concept (5 uur bewegen op en rondom school) breidt zich nog steeds uit en vindt inmiddels elders in het land ook navolging. Steeds meer scholen doen mee en steeds meer scholen voldoen ook aan de 2 uur bewegingsonderwijs per week. De urban sports voorzieningen in de stad worden nog steeds zeer goed gebruikt, denk hierbij aan de pumptracks bij Olympus en Rijkerswoerd maar ook aan verschillende skateplekken zoals het nieuwe skatepark bij Rosorum. In mei 2023 zijn ook free-run elementen toegevoegd aan het Olympus-kwartier; hiermee voegen wij een extra 'urban' beweegvoorziening toe aan de stad. Ook vordert de planfase voor de groene, beweegvriendelijke invulling rondom Sportpark 't Lange Water gestaag; deze plek zal naar verwachting in 2024 gerealiseerd worden. Al met al wordt de openbare ruimte in Arnhem steeds beweegvriendelijker.

Wij blijven daarnaast inzetten op de groei van padel in Arnhem. Inmiddels liggen er 10 padelbanen in Arnhem en is de populariteit van de sport enorm. We zien dat in Arnhem nog steeds weinig mensen lid zijn van een vereniging. Daarom zetten we stappen om onze sportparken anders te gebruiken (beter te benutten). Met name op sportpark de Bakenhof zijn stappen gezet om het sportpark veel meer een centrale ontmoetingsplek van de wijk te maken, zo is er extra aanbod toegevoegd door de Hockey Foundation en werken de verenigingen op het sportpark goed samen om meer Arnhemmers te laten bewegen. We blijven inzetten op het versterken van verenigingen waar dat kan en daarnaast zetten wij in op aanvullend gebruik van de sportparken door de wijk, welzijnspartijen en het onderwijs.

In begin 2023 is ook de uitvoering van het lokaal sportakkoord 1 afgerond. De resultaten hiervan waren erg positief: Opbrengsten Sport- en beweegakkoord 1. In juli 2023 is het lokaal sport- en beweegakkoord herijkt en is de uitvoering van sportakkoord 2 gestart. Wij gaan ook de komende jaren samen met de Arnhemse sportsector werken aan het in beweging krijgen van de Arnhemmers, aan vitale verenigingen en aan een positief sportklimaat in Arnhem.

Voor ouderen is het aanbod op niveau gehouden, er zijn weer meer wandelgroepen opgericht en verschillende interventies lopen door, zoals soople (cursus om weer te starten met bewegen) en valpreventie. In aansluiting op het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) gaan wij in na de zomer 2023 het aanbod voor ouderen verder uitbreiden. Ook is er steeds meer aandacht voor beweegplekken voor ouderen in de openbare ruimte zoals door middel van het aanleggen jeu-de-boules banen.

Problematisch alcohol- en druggebruik terugdringen/ Kinderen en jongeren kunnen rookvrij opgroeien **(I)**

Wij zetten goede stappen richting een rookvrije generatie. Scholen en sportverenigingen zijn rookvrij en de speeltuinen en bushaltes in Arnhem zijn aangeduid als rookvrije zone.

Met het preventieakkoord blijven we aandacht vragen voor een rookvrije generatie en stoppen met roken. Tijdens Stoptober besteden we extra aandacht aan stoppen met roken en roken zal weer één van de aandachtspunten zijn tijdens de gezondheidsmaand in 2024. We streven ernaar om in 2024 aan de slag te gaan met een wijkaanpak voor een rookvrij Presikhaaf. Hiervoor zijn twee subsidieaanvragen ingediend; Kanker Lokaal op de Kaart en een Rookvrij Leven voor Iedereen.

Alcoholgebruik en mentale gezondheid bij onder andere jongeren zijn ook belangrijke thema's in het preventieakkoord. We streven ernaar om in 2023 het programma Helder op School, of een ander integraal preventieprogramma, op alle middelbare scholen in Arnhem te implementeren. Vier middelbare scholen in Arnhem zijn inmiddels aan de slag gegaan met Helder op School en veertien scholen zijn of worden opgeleid in gespreksvaardigheden bij (vermoedens van) middelengebruik en het signaleren van middelengebruik. In de zomer van 2023 vindt de buitententoonstelling KIND VAN plaats in Arnhem. Hiermee richten we ons op kinderen van ouders met psychische problemen of verslaving. Met de tentoonstelling KIND VAN geven we een extra

impuls aan de vindbaarheid van preventieve hulp en dragen we bij aan het bespreekbaar maken van psychische- en verslavingsproblemen.

We besteden ook aandacht aan de mentale gezondheid van scholieren; daarbij zoeken we naar nieuwe vormen om hen te ondersteunen bijvoorbeeld via een podcast en/of een chatfunctie. Daarnaast zorgen we, in samenwerking met zorgaanbieders, dat er aanbod wordt ontwikkeld om jongeren te ondersteunen/adviseren over hun mentale gezondheid.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	25.326	1.022	26.348
Baten	3.578	536	4.114
Saldo lasten en baten	-21.748	-486	-22.234
Toevoegingen aan reserves	431	0	431
Onttrekkingen aan reserves	856	113	969
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	425	113	538
Prognose resultaat	-21.323	-373	-21.696

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	1.022	N					
Sport	422	N	Sportbedrijf tekort begroting	N	S	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	342	N	Compensatie VGGM	J	S	AR	J
Sport	166	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Sport	113	N	Uitbreiding buurtsportcoaches	N	S	BR	J
Sport	104	N	Sportpark Paasberg	N	S	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	4	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	-129	V	VGGM: Incidenteel resultaat 2022	N	I	AR	J
Baten	536	V					
Sport	402	V	DU Brede impuls combinatiefuncties (deel Sport)	N	S	AR	J
Gezondheid	134	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	113	V					
Sport	113	V	Uitbreiding buurtsportcoaches	N	S	BR	J

Sportbedrijf tekort begroting
Bij het sportbedrijf is er voor 2023 sprake van problematiek in de begroting. Concreet is er na aanwending van het positieve resultaat 2022 nog een tekort op de begroting 2023 van het Sportbedrijf van € 0,6 miljoen, waarvan € 0,166 miljoen compensatie van huurindexatie betreft. In deze prognose zit wel een inschatting van aanvullende subsidie vanuit het Rijk voor energiekosten, de zogenaamde TEK-regeling en Energiecompensatie voor zwembaden. Deze rijkscompensatie kan anders uitpakken dan nu verwacht, dit zal dan van invloed zijn op het exploitatietekort 2023. We verstrekken daarom €0,422 miljoen aanvullende subsidie aan het sportbedrijf en verrekenen hierop de rijkssteun als deze anders uitpakt dan verwacht

Compensatie VGGM: Extra loon- en prijsstijgingen
Ondanks de reeds opgenomen loon- / prijsindex voor de Begroting 2023 ontstaat een tekort als gevolg van de fors hogere prijsontwikkeling ten opzichte van de indexatie van gemeentelijke bijdrage. Deze impact is niet op te vangen met het weerstandsvermogen van VGGM. Begin 2023 is de loon- en prijsindex voor 2023 bijgesteld en dit leidt tot een structurele verhoging van de/onze gemeentelijke bijdragen van in totaal € 1.200.000. Voor het onderdeel gezondheidszorg bedraagt dit € 342.000.

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Uitbreiding buurtsportcoaches
De gemeente Arnhem werkt al sinds jaren met buurtsportcoaches. Deze professionals in wijken zetten sport als middel in om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals een gezonde leefstijl, het tegengaan van eenzaamheid onder ouderen en het tegengaan van overlast onder jongeren. In een aantal wijken is er behoefte aan (meer) buurtsportcoaches. De buurtsportcoaches worden voornamelijk ingezet in de in de wijken waarop ook in het kader van de Arnhem Oost aanpak wordt ingezet. Omdat een verschuiving van de inzet van de buurtsportcoaches ten koste gaat van de inzet in die wijken, wordt voor de komende twee jaar het aantal buurtsportcoaches uitgebreid. Hiervoor wordt jaarlijks € 112.500 begroot.

Sportpark Paasberg
De oude (structurele) taakstelling op buitensport van €150.000 is niet geheel gerealiseerd, omdat de oorspronkelijk geplande ontwikkeling van woningbouw op de Paasberg niet doorgaat. Er is één veld afgestoten, daardoor is € 46.000 taakstelling wel gerealiseerd. De overige taakstelling van € 104.000 kan niet gerealiseerd worden omdat de sportvelden in gebruik blijven.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

VGGM: Incidenteel resultaat 2022
Zie toelichting op S01 Veiligheid.

Decentralisatie-uitkering (DU) Brede impuls combinatiefuncties (deel Sport)
De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op Wijken algemeen.

S10 Klimaat en energie

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio) (A)

Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

De meest recente data over CO2-uitstoot (Landelijke klimaatmonitor) zijn van 2021. Hieruit is een dalende trend voor de gebouwde omgeving (woningen en publieke gebouwen) zichtbaar sinds 2015. Sinds referentiejaar 2017 is 61 kT CO2 gereduceerd. Welk deel hiervan een gevolg is van autonome ontwikkelingen en welk deel van programma-inspanningen is niet te achterhalen, zie ook voortgangsrapportage New energy made in Arnhem. In deze rapportage is van alle doelen en inspanningen aangegeven wat de voortgang is. Ook is duiding gegeven aan de cijfers.

2.500 huishoudens in energiearmoede geholpen in 2023 (I)

Van 2020 tot en met 2e kwartaal 2023 zijn ruim 2.500 huishoudens geholpen en bereikt, door energiecoaches, buurt-klusteams, via wijkteams en scholen en vanuit de witgoedregeling. De werkzaamheden op energiearmoede gaan op volle kracht door in 2023, 2024 en 2025, met nieuwe middelen en doelen. Hierbij zetten we o.a zwaarder in op buurtklusteams.

Uitvoeringsplan per wijk opstellen (8 jaar voor aardgasvrij) (I)

Het opstellen van uitvoeringsplannen per wijk is een middel om de doelstelling aardgasvrij van de hele stad te halen. Met een uitvoeringsplan geven we de inwoners ruim van te voren aan welk alternatief voor hun wijk beschikbaar is.

15% energiebesparing in gebouwde omgeving in 2030 (I)

In de eerste helft van 2023 heeft het college de Arnhemse aanpak woningisolatie vastgesteld en is de uitvoering daarvan gestart. We hebben de toekomstbestendig wonen lening uitgebreid naar VvE's en het budget fors verhoogd. Met de corporaties hebben we afspraken gemaakt over verduurzaming van hun bezit, wat volop in uitvoering is. Verder is de Subsidieregeling Eigen Woning Aanpak (SEWA) opgesteld, aangepast en in uitvoering.

250.000 zonnepanelen op daken in 2030 (I)

Eind 2022 lagen en circa 159.000 zonnepanelen op daken in Arnhem; de doelstelling voor 2023 is daarmee reeds gerealiseerd. Door autonome ontwikkeling, en acties zoals de toekomst bestendig wonen lening groeit het aantal panelen nog steeds.

De aanleg en aansluiting van zonnepanelen op daken met een grootverbruik aansluiting stagneert door netcongestie. Deze daken mogen nu de opgewekte stroom niet terugleveren aan het elektriciteitsnet. Op daken met een klein verbruik aansluiting is dit nog wel mogelijk.

6.500 woningen en publieke gebouwen aardgasvrij in 2030 (I)

Eind 2023 staat de teller met aardgasvrije woningen op circa 1.100 woningen. Dit komt grotendeels door het volledig aardgasvrij maken van woningen in Immerloo en 't Duifje door Volkshuisvesting. De overige aantallen zijn ontstaan door autonome groei. Dit is 400 woningen minder dan de doelstelling voor 2023. Om de doelstelling voor 2030 te behalen werken wij op dit moment in een aantal kansrijke wijken Elderveld-Noord, Kronenburg, Plattenburg, Hoogkamp en 5 all-electric buurten aan projecten. Hiernaast zijn wij in het onderzoekgebied Malburgen-Oost een samenwerking met Volkshuisvesting en Vattenfall aan het verkennen over de uitrol van een warmtenet.

Het realiseren van het doel (6.500 woningen aardgasvrij) is complex en erg dynamisch. Door huidige marktomstandigheden blijkt het moeilijk om met veel partijen rendabele businesscases op te stellen.

10 Arnhemse innovaties in wijken getest in 2030 **(I)**

Op initiatief van de gemeente zijn vijf (Arnhemse) innovaties getest en in pilotvorm gerealiseerd in Arnhem/Arnhemse wijken. Samen met de innovatiepartijen zijn we bezig met opschaling hiervan.

- oplaadpunten voor auto's aan lantaarnpalen in Schuytgraaf, ontwikkeld in Arnhem;
- een batterijopslag met energiemanagementsysteem (EMS) op Koningspleij noord, dat aangesloten is op het zonneveld en weer gekoppeld is aan autolaadpunten in de stad;
- mobiele generatoren op zonne-energie, ontwikkeld in Arnhem en toegepast bij GWW projecten en evenementen;
- zonnefolie van een Arnhems bedrijf op gemeentelijk vastgoed;
- in Geitenkamp zijn rode zonnepanelen toegepast op huizen binnen een beschermd stadsgezicht met rode daken.

Verder is een Arnhemse innovatie op het gebied van aquathermie, in de plannen voor de toekomstig aardgasvrije wijk Kronenburg (project Smart Polder);

Naast de gemeente hebben andere Arnhemse partijen ook Arnhemse innovaties getest en toegepast. Bijvoorbeeld op Industriepark Kleefse Waard zijn gerealiseerd: een innovatief laadplein met een beperkt formaat van de laadpalen en slimme aansturing ervan, een laadpaal met oplaadmogelijkheden voor vrachtwagens en een waterstoftankstation waar lokaal waterstof wordt gemaakt met Arnhemse technieken.
Daarnaast lopen diverse onderzoeken op de toepassing van innovaties, bijvoorbeeld restwarmte uit een datacenter, een buurtenergiesysteem, batterij-opslagsystemen en smart energy hubs.

Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

In 2021 was de CO2 reductie 68 kT ten opzichte van 2017. Er is een sterke daling te zien in 2020, en weer een lichte stijging in 2021. In deze CO2 data is geen onderscheid te maken tussen het beïnvloedbare deel van CO2 reductie en het deel dat is toe te schrijven aan autonome ontwikkelingen. Het is daarnaast nog niet zeker of deze daling de komende jaren doorzet

Het is goed mogelijk dat na het opheffen van de coronamaatregelen vanaf 2022 het energieverbruik en ook de CO2 uitstoot van bedrijven en industrie weer gaat stijgen.

Zie ook voortgangsrapportage New energy made in Arnhem.

Communicatie en bewustwording intensiveren: 100% van bedrijven bekend met verduurzamingsmaatregelen in 2030 **(I)**

We hebben twee energycafé's georganiseerd voor specifieke doelgroepen. Eén voor buurthuizen en één voor gebedshuizen. Voor de gebedshuizen was dit tevens de start om te komen tot een Green deal voor deze doelgroep. Ook hebben we een informatiebijeenkomst gehouden in samenwerking met de Wereldhave voor winkeliers van winkelcentra Kronenburg en Presikhaaf. Ook is er een bijeenkomst georganiseerd om bedrijven en maatschappelijke instellingen te informeren over de ketenaanpak 'Arnhem zet de knop om'. De website ArnhemAAN is gevuld met actuele informatie en inspirerende voorbeelden.

Energiebesparing bevorderen: 15% energiebesparing bij bedrijven en industrie in 2030 **(I)**

Met een gebiedsgerichte aanpak via Green Deals stimuleren we bedrijven op werklocaties en maatschappelijke instellingen om energiebesparende maatregelen te nemen.
Op dit moment hebben alle deelnemende kantoren aan de Green deal Gelderse Poort met uitzondering van één de afgesproken energielabel A. Het laatste kantoor vraagt een energielabel aan op het moment dat alle verduurzamingsmaatregelen zijn uitgevoerd.
We hebben ook een Green Deal gesloten met de bedrijventerrein IJsseloord I. Met het sluiten van Green Deals met bedrijventerrein De Nieuwe Haven en de gebedshuizen zijn we nog bezig.

Ook hebben we in het kader van de ketenaanpak 'Arnhem zet de knop om' de subsidieregeling energiebesparing ondernemers en maatschappelijke organisaties ingevoerd. Arnhemse ondernemers en maatschappelijke organisaties kunnen hiermee een bijdrage ontvangen als zij energiebesparende maatregelen doorvoeren. Ze krijgen de subsidie voor bijvoorbeeld een energiescan, advies of als hulp wordt gezocht bij de ondersteuning in de uitvoer.

We handhaven door middel van energiecontroles op de verplichte maatregelen bij bedrijven en op de energielabel C verplichting bij kantoren. Dit doen we via de ODRA.

Opwek en hergebruik van energie bevorderen: 75.000 zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie en 2 pilots met gebruik restwarmte in 2030 **(I)**

We liggen op koers om de doelstelling van 75.000 extra zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie in 2030 te halen.

Via de Green Deals blijven we inzetten op het benutten van bedrijfsdaken voor het opwekken van energie. Inmiddels wordt hierbij ook gekeken of het mogelijk is om parkeerplaatsen op de werklocaties te benutten voor zonnecarports.

Meer bedrijven en industrie aardgasvrij maken: 500 extra bedrijven aardgasvrij in 2030 **(I)**

We hebben 5 green deals (zo goed) als afgesloten met bedrijven of maatschappelijke doelgroepen. In deze green deals wordt ook aandacht besteed aan aardgasvrij. Dit zal naar verwachting opleveren dat een aantal deelnemende bedrijven/maatschappelijke instellingen aardgasvrij wordt.
In samenhang met de green deals zullen we plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader uitwerken. Twee van de gebiedsgerichte green deals fungeren hiervoor als pilot. Hiermee zijn we in de tweede helft van 2023 gestart. Op basis daarvan maken we plannen voor extra inzet om tot realisatie te komen.

Door het gebrek aan geschikte monitoringsmethode kennen we alleen het aantal bedrijven dat aardgasvrij is geworden met behulp van onze projecten zoals de green deals. We gaan onderzoeken of er een adviesbureau is dat door open data te combineren hier een oplossing voor kan bieden.

We zetten veel extra in om de doelstelling te bereiken, maar kunnen nu nog niet met zekerheid inschatten of de doelstelling in 2030 geheel zal worden bereikt.

Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030 (D)

Per jaar wordt nu 6,4 kT gereduceerd. Uiteindelijk is 52 kT haalbaar, door de focus te leggen op aanleg van laadvoorzieningen, zero emissie bouw en zero emissie doelgroepenvervoer.

Werkgeversaanpak modal shift: doelstelling voor 2023 25% minder autogebruik bij 10 bedrijven **(I)**

De werkgeversaanpak is in 2023 gestart door het aanstellen van een coördinator van de regionale aanpak.

Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit: in 2030 1000 deelauto's en 2000 deelfietsen **(I)**

Na vertraging is in zomer 2023 een set beleidsregels gepubliceerd en kunnen we starten met vergunningen.

Vergroten aandeel elektrische voertuigen: in 2023 1000 laadpunten en 20 snelladers **(I)**

Het aantal snelladers is inmiddels 48. Aantal openbare laadpunten lag in juni rond de 800, maar er worden verscheidene projecten uitgevoerd in 2023 waarmee de 1000 gehaald kan worden.

Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek: doel 2025 100% zero emissie bestelvoertuigen in de binnenstad en 25% minder stadslogistieke bewegingen. **(I)**

In juni 2023 wordt een collegebesluit genomen over de invoer van de zero emissie zone in de binnenstad per 2026 en is een start gemaakt met de uitvoering van flankerende maatregelen.

Taxibeleid verduurzamen: doel 2030 is 100% zero emissie taxi's in de binnenstad **(I)**

Er is geconstateerd dat implementatie van de taxiverordening nu niet zinvol is. Eerst dient het Rijk wetgeving op te stellen voor de volledige taxibranche (bel en opstapmarkt). Implementatie is dus tot nadere orde uitgesteld. We zijn contact blijven houden met de taxibranche om het taxivervoer te verbeteren en schoner te maken. Enerzijds in algemene zin, maar ook in het kader van concrete projecten zoals het Willemsplein.

Zero emissie concessie doelgroepenvervoer: doel in 2030 is 100% zero emissie doelgroepenvervoer **(I)**

Bij de tussenevaluatie hebben bijna alle ondernemers een plan ingediend voor volledig zero emissie in 2030. Nu al rijden de meeste ondernemers met elektrische personenwagens en elektrische busjes. Alleen de rolstoeltaxi's nog niet.

Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente: doel 2023 is 100% van nieuw in te zetten bestel- en personenauto's moet zero emissie zijn. **(I)**

Het gebruik van zero emissievoertuigen is nog niet in alle aanbestedingen meegenomen, wel in GWW-opdrachten.

Zero emissie openbaar vervoer concessie: doel in 2023 is een volledig zero emissie OV concessie **(I)**

Tussen 2023 en 2026 wordt er gewerkt met noodconcessies. Voor de concessie 2026 wordt ingezet op volledig zero emissie.

Stimulering waterstofmobiliteit: in 2022 80 waterstof-elektrische personenwagens in Arnhem **(I)**

Aantal van 80 verschillende waterstof elektrische auto's die in Arnhem tanken is al gerealiseerd.

Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030 (D)

De tussendoelstelling voor 2023 is 4 windmolens en 18 MWp opgesteld vermogen aan zonnevelden. Eind 2022 zijn er 4 windmolens gerealiseerd, en 15,2 MWp zonneveld.
Er wordt nu circa 9 kT CO2 gereduceerd door opwek van hernieuwbare energie, inclusief zon op daken.

5 windmolens in Arnhem in 2030 gerealiseerd **(I)**

De tussendoelstelling voor 2023 is 4 windmolens gerealiseerd. De 4 windmolens van Koningspleij-noord zijn gebouwd. Drie ervan hebben al een jaar gedraaid en de vierde is eind 2022 met de testfase begonnen. Door het besluit van Gedeputeerde Staten 'Geen windparken in Natura2000 gebied Veluwe en beperkt in zone van 1-8 km eromheen' (december 2022) en een nieuwe provinciale windvisie die in voorbereiding is, is het op dit moment niet mogelijk om in Arnhem een vijfde windturbine te ontwikkelen aan de Drielse Dijk, zoals beoogd in het programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030. De provincie onderzoekt of door maatregelen, zoals zwarte wieken en stilstandvoorzieningen, meer ruimte komt voor windmolens. Als dit geen ruimte oplevert in Arnhem, betekent het dat circa 10% (3,3 kT CO2-reductie) van de doelstelling van grootschalige opwek (34 kT CO2) niet gerealiseerd kan worden.

Het alsnog realiseren van dit deel van de CO2-reductiedoelstelling door andere energieopwekmaatregelen voor 2030, bijvoorbeeld door de ontwikkeling van (nog) meer zonnevelden, is niet zonder meer haalbaar. Er is op dit moment namelijk al een disbalans op het elektriciteitsnet doordat er meer zonne-energie dan windenergie wordt opgewekt. Dit alles maakt dat we als Arnhem voor het behalen van onze doelstellingen voor grootschalige opwek afhankelijker zijn van de regio dan voor dit besluit.

42 MWp (circa 45 ha) zonnevelden in 2030 gerealiseerd **(I)**

Er zijn 2 gerealiseerde zonnevelden: bij de rioolwaterzuiveringsinstallatie van Waterschap Rivierenland aan de Drielsedijk (1,4 hectare, 7.200 zonnepanelen, 2,2 MWp) en op Koningspleij noord (8,5 ha, 34.000 panelen, 13 MWp). Opgeteld ruim 15 MWp. Een vergunning en SDE-subsidie voor een zonnepark op de bult IJsseloord 2 zijn verleend. De businesscase moet nog sluitend gemaakt worden (4 ha, 6 MWp). De haalbaarheid van een locatie voor een zonneveld in de omgeving van vliegbasis Deelen is verder onderzocht. Gezien de vele belangen die in het gebied spelen, is hierover nog geen besluit genomen.

Zie ook de voortgangsrapportage New energy made in Arnhem 2022. In deze rapportage is van alle doelen en inspanningen aangegeven wat de voortgang is. Ook is duiding gegeven aan de cijfers.

Meer bewustwording en gedragsverandering (D)

Met de communicatiecampagne Arnhem Aan bieden we zoveel mogelijk handelingsperspectief voor al deze doelgroepen, rekening houdend met de maatschappelijke trends en actualiteit. Het ondersteuningsaanbod is aangepast op basis van de input die is opgehaald bij de verschillende doelgroepen.

Steeds meer Arnhemmers zien de noodzaak van energie besparen en weten de weg te vinden naar de website Arnhem Aan en/of het Energieloket Arnhem, waar ze geholpen worden om stappen te zetten.

De communicatie over energiearmoede loopt ook via scholen.

Voortzetten communicatiecampagne Arnhem AAN **(I)**

In de eerste helft van 2023 hebben meerdere kleine en een grote acties plaatsgevonden en hebben we de social media berichten geïntensiveerd. Met oog op de energiecrisis in het afgelopen jaar is het ondersteuningsaanbod vanuit duurzaamheid in de online en offline communicatie gecombineerd met het aanbod voor Arnhemmers met geldzorgen. Daarnaast hebben we de online communicatie vanuit Arnhem Aan geïntensiveerd. Goede voorbeelden uit verschillende doelgroepen zijn gedeeld. Per 1 april 2023 is het Energieloket Arnhem gelanceerd, dat een overzicht biedt van al het ondersteuningsaanbod voor de verschillende doelgroepen.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	15.841	0	15.841
Baten	10.529	0	10.529
Saldo lasten en baten	-5.312	0	-5.312
Toevoegingen aan reserves	10.715	-10.000	715
Onttrekkingen aan reserves	254	0	254
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-10.461	10.000	-461
Prognose resultaat	-15.773	10.000	-5.773

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	0						
Baten	0						
Toevoegingen aan reserves	-10.000	V					
Duurzaamheid bedrijv en mobiliteit	-10.000	V	Inzet middelen impuls energietransitie	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	0						

Inzet middelen impuls energietransitie

Om de energietransitie een impuls te geven is in de Begroting 2023 € 15,0 miljoen vrijgemaakt waarvan in 2023 € 10,0 miljoen is toegevoegd aan het Klimaatfonds. Deze middelen worden in de jaren 2024 tot en met 2026 besteed, waarbij de lasten direct in de begroting worden opgenomen. Om die reden kan de begrote toevoeging van € 10 miljoen in 2023 teruggedraaid worden, omdat de lasten in de jaren 2024 tot en met 2026 dus op de rekening drukken op het moment dat deze gemaakt worden.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Verstedelijkingsopgave Arnhem: stad in balans (A)

Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt (D)

Deze doelstelling is op koers, zie de toelichting bij onderstaande inspanningen.

Omgevingsvisie 2040 (I)

Het college heeft de definitieve omgevingsvisie vastgesteld en deze is voorgelegd aan de gemeenteraad voor definitieve vaststelling. Het voorontwerp van de omgevingsvisie is op inhoud al door de vorige raad vastgesteld. We gaan dan ook door met het ontwikkelen van diverse beleidsuitwerkingen die volgen uit de omgevingsvisie voor de verschillende thema's zoals mobiliteit, gezonde en veilige leefomgeving en een visie op hoogbouw en verdichting. Daarnaast gaan we verder met de gebiedsuitwerkingen voor spoorzone Arnhem Oost, Kronenburg en Centrum.

Toewerken naar één integraal omgevingsplan voor het hele gemeentelijke grondgebied (I)

De Eerste Kamer heeft positief besloten voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet op 1 januari 2024. De verwachting is echter dat de functionaliteiten van het landelijke digitale stelsel omgevingswet (DSO) op datum van inwerkingtreding van de Omgevingswet beperkt zijn. Dit kan in 2024 gevolgen hebben voor onze (digitale) dienstverlening. Om de eventuele gevolgen zoveel mogelijk te verzachten gebruiken we de tweede helft van 2023 om ons systeem en de koppelingen met het landelijk systeem op orde te hebben en zetten we extra inspanning op communicatie en support over dit nieuwe digitale systeem en de opzet van het omgevingsplan. We zorgen dat we extra capaciteit beschikbaar hebben om inwoners, ondernemers en ook onze collega's te helpen met hun vragen over de nieuwe systematiek van het omgevingsplan.
Ook zetten we een deel van onze bestemmingsplannen vast om in een omgevingsplan en richten we het systeem van regels in, zodat we als gemeente zelf in ieder geval beschikken over een goede basis.

De benodigde raadsbesluiten zoals delegatiebesluit en het besluit Bindend Adviesrecht zijn inmiddels genomen. In het vierde kwartaal van 2023 legt het college de aangepaste legesverordening ter besluitvorming voor aan de raad.

Toetsen en vergunnen van initiatieven (D)

De gemeentelijke inspanningen liggen op koers, zie de toelichting bij de inspanning hieronder.

Aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (I)

Inmiddels is de inwerkingtredingsdatum van de Omgevingswet vastgesteld op 1 januari 2024. Het goed kunnen werken met de digitale systemen van het Rijk is essentieel voor onze dienstverlening. Het DSO is echter nog niet stabiel wat het oefenen belemmert. Op dit moment is het ook nog onzeker hoe het DSO gaat functioneren. Arnhem is in ieder geval klaar om aan te sluiten op het DSO. Daarnaast bereid het Rijk momenteel alternatieve maatregelen voor om te voorkomen dat planvorming onaanvaardbare vertraging oploopt bij de invoering van de Omgevingswet. Vanwege de onduidelijkheid over het digitaal stelsel kunnen we niet uitsluiten dat de digitale dienstverlening na 1 januari 2024 verslechtert. Om dit zoveel mogelijk te voorkomen zorgen we voor actuele informatie op de websites van de gemeente en ODRA en zorgen we voor meer capaciteit bij het klantcontact.

Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving (D)

Inmiddels is een start gemaakt met het opstellen van het Plan Gezonde Leefomgeving, als vertaling van die doelstelling in de Arnhemse Omgevingsvisie. De raad is geïnformeerd over context, scope en globale inhoud van het plan.
Om tot een integraal plan te kunnen komen, zijn we gestart met het inventariseren van de huidige staat van de verschillende onderwerpen van omgevingskwaliteit. Een korte beschrijving van het huidige beleid, hoe dat beleid in het kader van de Arnhemse Omgevingsvisie en de Omgevingswet gaat veranderen en welke (nieuwe) ambities er nu al te benoemen zijn. Ook is gestart met het bepalen van indicatoren die ons kunnen helpen om te monitoren hoe het met de omgevingskwaliteit gaat.

Luchtkwaliteit **(I)**

Sinds 2019 werken we met de Arnhemse Luchtagenda. De ontwikkeling van de luchtkwaliteit laat zien dat we inmiddels onder de grenswaarden van de EU zitten. Wel heeft Arnhem veel last van achtergrondvervuiling vanuit het Ruhrgebied. Dit zorgt ervoor dat zeer veel inspanning nodig is om een schone lucht te realiseren. Het behalen van de nieuwe advieswaarden van de WHO (2021), die vier keer zo laag zijn dan voorheen, is daardoor geen haalbaar scenario. In de Arnhemse Omgevingsvisie spreken we de ambitie uit de WHO normen na te streven.

De belangrijkste winst voor onze luchtkwaliteit zit bij mobiliteit. Het plan sluit daarom aan bij de mobiliteitsvisie. We hebben een ambitieuze milieuzone ingesteld en het duurzaam mobiliteitsplan dat in ontwikkeling is gaat een belangrijke bijdrage leveren aan een schonere lucht.

Huidige maatregelen in de Luchtagenda met betrekking tot houtstook zijn tot nu toe met name gericht op voorlichting geven. Arnhem doet mee met de landelijke subsidieregeling voor het onklaar maken van rookkanalen om overlast door houtstook tegen te gaan. Naar verwachting zal deze regeling in 2024 worden ingevoerd (zie Begroting 2024).

Bodem en ondergrond **(I)**

De aanpak van locaties met een milieurisico ligt op koers. Halverwege 2023 zijn er nog 16 (voormalige) bedrijfslocaties waar een (meerjarige) sanering loopt of sprake is van nazorg. Hierbij is geen sprake van gezondheidsrisico's maar vanwege een te grote verontreiniging in het grondwater (verspreidingsrisico) is er een saneringsplicht. Vanwege de actuele loodproblematiek is in 2019 gestart met de sanering van tuinen waar al een gezondheidsrisico bekend was, dit is in 2021 afgerond. Begin 2021 is gestart met de vervolgfase: door middel van nieuw onderzoek brengen we de verontreinigingssituatie in beeld van tuinen in het Spijkerkwartier, St. Marten en een deel van het Arnhemse Broek. Dit project loopt door tot in 2023-2024. In tuinen met lood zullen de actuele risico's worden weggenomen (naar schatting 20-40 tuinen).

Geluidshinder **(I)**

In 2022 is het Actieplan Omgevingslawaai 2021-2023 vastgesteld op basis waarvan voor een aantal belangrijke gemeentelijke wegen stil asfalt wordt toegepast. Hierdoor zal het aantal geluidgehinderden langs gemeentelijke wegen afnemen.

In 2021 is de Nota locatiegebonden evenementenbeleid Arnhem vastgesteld. In deze nota zijn de maximale geluidsnormen voor evenementen in de openbare ruimte vastgelegd.
Op basis van deze nota worden voor de verschillende evenementenlocaties locatieprofielen opgesteld waarbij onder andere aandacht zal zijn voor geluid.

Activiteiten milieuhandhaving uitvoeren **(I)**

Het werk wordt uitgevoerd conform de toezichtstrategie 2022-2025 voor milieutoezicht bij bedrijven.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	64.816	417	65.233
Baten	52.497	0	52.497
Saldo lasten en baten	-12.319	-417	-12.736
Toevoegingen aan reserves	11.436	0	11.436
Onttrekkingen aan reserves	12.649	0	12.649
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.213	0	1.213
Prognose resultaat	-11.106	-417	-11.523

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	417	N					
ODRA, vergunning en handhaving	180	N	ODRA	N	I	AR	J
Water, milieu en luchtkwaliteit	120	N	ODRA	N	I	AR	J
Grondzaken	117	N	Bommenregeling	N	I	AR	J
Baten	0						
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

ODRA
De ODRA bereidt een begrotingswijziging voor het jaar 2023 voor. Het uurtarief van ODRA is vanaf 2021 gefixeerd op € 92. De recentelijk afgesloten CAO heeft geleid tot een loonindexatie van 7% en zijn in de CAO extra bovenwettelijke verlofdagen afgesproken (=lagere productiviteit). Daarnaast heeft het ABP de pensioenpremie vanaf 2023 verhoogd met 2% punt. Tot slot heeft de oorlog in Oekraïne en de daaropvolgende energiecrisis geleid tot kostenstijgingen/ inflatie.
Door het kunnen realiseren van aanvullende opdrachten en projecten, is ODRA in staat geweest om de kostenontwikkelingen 2021-2022 op te vangen, zonder de tarieven te indexeren. Over 2023 lukt dit echter niet meer door de genoemde ontwikkelingen en stelt de ODRA een verhoging met 3,2% voor naar € 95.
Na besluitvorming van het bestuur van de ODRA zal de gewijzigde begroting 2023 voor zienswijzen aan de raden en staten toegezonden worden.
De verwachting is dat de gemeentelijke begroting voor 2023 nog een aanvullend budget van € 300.000 nodig is om deze begrotingswijziging in 2023 te kunnen betalen.

Bommenregeling
Ter dekking van de kosten van het opsporen en ruimen van explosieven ontvangt Arnhem in 2023 een bedrag van € 116.619. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Ruimtelijke ontwikkeling.

S12 Wonen en leefomgeving

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Goede volkshuisvesting (A)

Meer en sneller woningen toevoegen (D)

Onze ambitie is dat er voldoende woningen zijn voor alle Arnhemmers. Hoewel er de afgelopen jaren al flink wat woningen bijkwamen, zijn we er nog niet. Om ons doel te halen, zouden er eigenlijk jaarlijks minimaal 800 tot 1.000 woningen bij moeten komen en evenveel woningvergunningen moeten worden verleend. Ook zou een groot deel van de woningtoevoegingen moeten bestaan uit sociale en betaalbare woningen. Uit de meest recente cijfers blijkt echter dat we dat in 2022 niet hebben gehaald.

In 2022 en 2023 werden minder vergunningen afgegeven voor nieuwe woningen en minder woningen gebouwd dan de jaren daarvoor. Deze gegevens zijn zorgelijk, omdat we hierdoor de woningtekorten dit jaar niet inlopen en de betaalbare woningcrisis beperkt verhelpen. Dit is overigens niet alleen in Arnhem het geval, maar in heel Nederland. De gestegen bouwkosten, de hogere rente en belemmeringen zoals hoge personeelskosten en onderzoek naar stikstofdepositie spelen hierin een rol.

Uiteraard hebben we activiteiten in gang gezet om dit tij te keren:

Om voldoende woningen te realiseren is samenwerking met onze partners van groot belang. Met woningcorporaties en marktpartijen in de woningbouw hebben we de handen ineen geslagen om aan de slag te gaan met het bouwen van voldoende woningen en om de woningbouw te versnellen. Met deze partijen tekenden we in februari 2022 een Stadsakkoord, waarin is afgesproken op welke wijze we dat gezamenlijk doen. Het akkoord is door ruim 25 partijen ondertekend. Na het sluiten van dit akkoord is het Woningbouw Platform Arnhem opgericht, waar thema's en zorgen tijdig onder de loep worden genomen en besproken.

Ook is de samenwerking met het Rijk, de provincie Gelderland en de regio herbevestigd door het sluiten van een nieuwe Woondeal (2.0) in maart 2023. In navolging van deze Woondeal hebben we direct met ontwikkelaars afspraken gemaakt over versnelling van projecten en de betaalbaarheid van woningen binnen deze projecten. De raad kan daardoor van een aantal belangrijke Arnhemse projecten op korte termijn (bestemmings)plannen verwachten. Daarbij hebben we voor de drie grote projecten Nijmeegseweg Fase 2, Rijnpark en Schaapsdrift startnotities met de gemeenteraad besproken en vastgesteld. Bij deze projecten zijn de kaders nu van tevoren helder, waardoor we nu snel vooruit kunnen om in hoger tempo veel woningen te realiseren. In deze startnotities is als uitgangspunt verankerd dat minimaal 30% van de woningen sociale huur dient te zijn en minimaal 66% een betaalbare woning, waardoor de balans in de harde planvoorraad op termijn om zal slaan.

Waar het Rijk de ambitie van Arnhem in het gebied Spoorzone Arnhem-Oost al onderschreef door het aan te wijzen als 1 van de 17 grootschalige NOVEX-woningbouwlocaties en we afspraken hebben kunnen maken in het BO-MIRT en BO-Leefomgeving, hebben we recentelijk ook een bijdrage van € 3,9 miljoen ontvangen vanuit de Woningbouwimpuls-gelden om project Nijmeegseweg mogelijk te maken.

Om te weten voor welke opgaven we staan en wat de woningbehoefte is in Arnhem in de regio hebben we dit jaar het driejaarlijkse woonbehoefteonderzoek afgerond. De gemeenteraad ontving dit onderzoek in maart 2023.

Versnellen en doorprogrammeren van (betaalbare) woningen (I)

Zie de toelichting bij bovenstaande doelstelling 'meer en sneller woningen toevoegen'.

Evaluatie doelgroepenverordening en implementatie in omgevingsplannen (I)

In 2022 is de doelgroepenverordening door de gemeenteraad vastgesteld. De doelgroepenverordening heeft vooral 'op de achtegrond' effect. Dat was ook de bedoeling. De doelgroepenverordening gebruiken we expliciet enkel als 'stok achter de deur'. Doordat de gemeenteraad in de verordening kenbaar heeft gemaakt wat zij verstaat onder sociale huur- en koopwoningen, lukt het gemakkelijker om met ontwikkelaars en corporaties afspraken te maken over de woonprogramma's bij projecten. Door de doelgroepenverordening is het gemakkelijker geworden om corporaties in positie te brengen en te zorgen dat zij bij projecten minimaal 30% van de woningen zullen verhuren.

Bij de vaststelling van de doelgroepenverordening, heeft de gemeenteraad de opdracht meegegeven om na één jaar de doelgroepenverordening te evalueren. Met ontwikkelaars en corporaties hebben via de kopgroep Bouwberaad een startgesprek gevoerd over de evaluatie. Omdat het instrument ‘doelgroepenverordening’ met

inwerkingtreding van de Omgevingswet verdwijnt, wachten we nog even af met het evalueren totdat duidelijk is wat de nieuwe mogelijkheden zijn om in omgevingsplannen te kunnen sturen op het woningbouwprogramma. We zullen met ontwikkelaars en corporaties na vaststelling van de Woonvisie dit traject oppakken.

Collectieven, zelfbouw en flexwonen bevorderen **(I)**

Om mensen zelf te laten beslissen hoe zij hun woon- en leefomgeving vormgeven, willen we meer ruimte maken voor collectieve wooninitiatieven en zelfbouwmogelijkheden. In 2022 is door de gemeenteraad het bestemmingsplan voor Gaardenhage vastgesteld. In dit plan is ruimte voor een CPO-ontwikkeling en worden 12 kleine kavels beschikbaar gesteld voor zelfbouw. Momenteel wordt binnen enkele concrete 'zachte' projecten bekeken óf en hoe we CPO-projecten mogelijk kunnen maken, hierbij bekijken we ook hoe we collectieve wooninitiatieven door middel van informatieavonden en via beleid en ruimtelijk instrumentarium kunnen stimuleren. Bij project Coehoorn worden de verdere voorbereidingen getroffen om een 'cohousing'-project te realiseren. Ook binnen project Nijmeegseweg maken we ruimte vrij voor een CWI-ontwikkeling (collectief wooninitiatief).

In 2023 is een startnotitie voor een nieuwe Woonvisie aan de gemeenteraad vastgesteld. In deze visie willen we plannen om coöperatieve woonvormen te stimuleren verder concretiseren.

Om te voorzien in de grote vraag naar woningen, zetten we in Arnhem ook in op de bouw van flexwoningen. Op dit moment zijn plannen om op het Merwedeterrein 150 flexwoningen toe te voegen al ver in de planproces. De woningen lijken in 2024 te kunnen worden geplaatst.

Studentenhuisvesting en starters **(I)**

In 2023 hebben wij ons samen met onze partners ingezet voor voldoende studentenkamers in de stad. In 2023 heeft de SSH& zich ingezet voor het verduurzamen /verbeteren van de woningvoorraad. Bovendien heeft de SSH& een tweetal locaties toegevoegd aan hun vastgoedportefeuille

Op basis van het Kences onderzoek naar de kamermarkt voor studenten was ook in 2023 onze kamermarkt kwantitatief in evenwicht. Om deze resultaten nader te duiden hebben we een opdracht gegeven aan onderzoeksbureau Companen om meer inzicht te geven in de dynamiek op de Arnhemse studentenhuisvestingsmarkt, en om samen met onderwijsinstellingen en studenten de daadwerkelijke vraag te bepalen. Gelet op de ambities voor Arnhem als studiestad, zijn we met de SSH& blijvend in gesprek over het toevoegen van meer eenheden in Arnhem. Hiervoor voeren we momenteel een locatieonderzoek uit.

Naast het toevoegen van meer eenheden, zijn we samen met de onderwijsinstellingen, de SSH& en de studentenbelangenorganisatie een traject ingegaan om discriminatie/ uitsluiting van (internationale) studenten tegen te gaan. Hierbij focussen wij ons op discriminatie/uitsluiting op de Arnhemse kamermarkt.

Betaalbaar wonen (D)

De afgelopen jaren zijn helaas niet genoeg sociale en betaalbare woningen opgeleverd. Kijkende naar de realisatiecijfers, dan constateren we vooral dat het vrije huursegment hard groeide. Deze cijfers tonen de noodzaak aan om binnen projecten nadrukkelijker te sturen op het woonprogramma en hier afdwingbare afspraken over te maken. Waar er jaren terug in beperkte mate op deze manier werd gestuurd, zullen de komende periode vaker plannen 'hard' worden of gerealiseerd worden waarin meer sociale huur- en betaalbare (koop)woningen zijn opgenomen. Dat is overigens helaas nog niet voor alle plannen het geval waarvoor de gemeenteraad een uitgewerkt plan kunt verwachten. Voor sommige plannen zijn bijvoorbeeld al kaders vastgesteld voordat we hogere eisen stelden aan betaalbaarheid.

Het afgelopen jaar is ons beleid al wel meer op orde gebracht; via de Woondeal hebben we ons aan geconformeerd om voor ten minste 30% aan sociale huurwoningen te programmeren en 66% binnen het betaalbare segment. Deze ambitie is daarna direct verankerd in startnotities van belangrijke projecten.

Beleidsmatig doen we ons best om de bestaande schaarste aan sociale huurwoningen eerlijk te verdelen; een nieuwe huisvestingsverordening hiertoe is in voorbereiding. Gedurende het jaar hebben we de gemeenteraad hierover meermaals geïnformeerd.

In juli 2023 is de Wet Goed Verhuurderschap van kracht geworden; deze wet biedt ons de mogelijkheid om malafide verhuurderschap tegen te gaan en meer grip te krijgen op de vrije huursector. We zijn begonnen met de voorbereidingen deze wet op korte termijn in Arnhem uit te voeren.

Opkoopbescherming/zelfbewoningsplicht (I)

Arnhem kent een opkoopbescherming waardoor we in 20 wijken (koop)woningen met een WOZ-waarde tot € 355.000 beschermen tegen opkoopgedrag door beleggers. Zo houden we deze woningen beschikbaar voor starters en doorstromers met een lager- of middeninkomen. Uit lokaal en landelijk onderzoek is gebleken dat de opkoopbescherming helpt. In gemeenten die de bescherming invoerden is het aantal aankopen door beleggers aanzienlijk afgenomen.

In 2023 is de WOZ-waardegrens verhoogd.

Versterken positie huurders (I)

In januari 2023 maakten we het Actieplan Arnhem Helpt Huurders 2023 bekend. De meeste acties uit dit plan zijn al uitgevoerd of in uitvoering. Voorbeelden van de acties zijn onder andere de verhoogde subsidie voor het Huurdershuis en een subsidie voor de huurdersvereniging van woonwagenbewoners. Naast deze reeds uitgevoerde acties, willen we een deel van de beschikbare middelen inzetten voor een heldere website en een campagne voor huurdersrechten. De uitvoering hiervan kunnen we pas op een iets later moment oppakken, omdat het tijd vergt de ICT-infrastructuur hiervoor gereed te hebben.

Woningtoewijzingsbeleid (I)

In 2023 is een start gemaakt om te komen tot een nieuwe verordening. De gemeenteraad is in januari 2023 per raadsbrief geïnformeerd over deze start en de inzet van dit college en de regionale projectgroep. In juni is een concept-verordening opgesteld die in de inspraak is gelegd. In de bijgevoegde raadsbrief is informatie opgenomen over het doorlopen participatietraject en de rol van gemeenteraden. De huidige verordening loopt af per 31-12-2023, dat betekent dat de gemeenteraden in de regio vóór die datum een nieuwe verordening dienen te hebben vastgesteld. Op het moment van schrijven (september 2023) is de verordening in Arnhem ter besluitvorming aan de gemeenteraad aangeboden.

Doorstroming bevorderen (I)

Voor doorstroming in het corporatiebezit heeft de gemeente in samenwerking met de provincie en de drie grote corporaties een verhuiscoach aangesteld. De verhuiscoach voert momenteel de eerste gesprekken met (senioren) inwoners van onze stad. De verhuiscoach begeleidt deze (potentiële) groep verhuizende senioren nu al naar een (nieuwe) woning. In 2022 hebben de eerste verhuizingen plaatsgevonden van corporatiehuurders naar andere, passendere (sociale) huurwoningen.

Een belangrijk middel om doorstroming te bevorderen is om woningen te bouwen die aansluiten bij de woonwensen van senioren. Onze aanname is dat als we deze doorstroomkansen weten te benutten, er veel woningen vrij kunnen komen met relatief lage prijzen. In nieuwbouwprojecten geven we in toenemende mate ruimte voor woonvormen voor senioren, waarbij we het van belang vinden dat mensen in de eigen wijk kunnen doorstromen, dichtbij bekende voorzieningen. In 2023 is we de nota wonen-en-zorg vastgesteld, deze nota gaat in op verschillende uitdagingen om doorstroming te bevorderen

Huisvesting van bijzondere doelgroepen (D)

Arnhem wil een inclusieve stad zijn. Die ambitie wordt breed gedragen. Arnhemmers hebben recht op een veilig thuis in een prettige wijk met perspectief om zich te ontwikkelen. Arnhem voelt zich ervoor verantwoordelijk dat elke inwoner geschikte huisvesting heeft (of deze binnen een acceptabele termijn kan vinden) in een prettige leefomgeving met voldoende (zorg)voorzieningen.

Ten behoeve van deze opgave is aan de gemeenteraad eind 2022 een woon-zorg-nota aangeboden. Deze nota is in 2023 vastgesteld. Uit deze nota volgen 24 acties waar we uitvoering aan geven. Belangrijk punt hierbij is dat we in de regio afspraken maken over hoe we deze opgave gezamenlijk beter kunnen oppakken, waarbij we het van belang vinden dat regiogemeenten ook hun 'fair share' nemen.

Om de huisvestingskansen van personen behorende tot aandachtsgroepen te vergroten, geven we uitvoering aan een aantal afspraken. Ook dit jaar reserveren we weer 120 sociale huurwoningen voor personen die uitstromen uit instellingen en opvang. Daarnaast blijven we ons ervoor inzetten om aan de taakstelling voor de huisvesting van statushouders te voldoen. Dit jaar begonnen we met een administratieve achterstand, die vanwege het administratieve karakter vrij snel was weggewerkt: Bij het COA waren nog niet alle huurders goed geregistreerd. De taakstelling vormt in 2023 een grote uitdaging, omdat de halfjaarlijkse taakstelling al een aantal halfjaren op rij flink toeneemt.

Omdat er een grote groep ‘spoedzoekers’ blijft die nu vaak tussen wal en schip valt, is aan de gemeenteraad een flexwoningplan aangeboden. Intentie is om op het Merwedeterrein op de korte termijn 150 woningen te realiseren voor mensen met een urgente woonvraag. Vijftig woningen zijn bedoeld voor statushouders.

Regievoeren: uitvoering geven aan woonzorgnota (I)

Zie de toelichting bij bovenstaande doelstelling 'huisvesting bijzondere doelgroepen'.

Huisvesting arbeidsmigranten (I)

Het organiseren van goede en veilige huisvesting voor arbeidsmigranten is een taak van veel partijen zoals gemeenten, provincies, werkgevers en huisvesters. Omdat arbeidsmigranten veelal niet gebonden zijn aan een specifieke plek, maar wonen en werken over gemeentegrenzen heen, pakken we dit thema in de regio op. De Groene Metropoolregio is in de regio nog zoekende hoe deze samenwerking het beste vormgegeven kan worden. In 2022 is vanuit de regio al wel een handreiking opgesteld, die gemeenten kunnen gebruiken bij het vormgeven van lokaal beleid.

Om in Arnhem goede en veilige woonplekken voor arbeidsmigranten te kunnen faciliteren, zijn in 2023 beleidsregels vastgesteld. Hierdoor hebben we helderheid gecreëerd over op welke plekken en onder welke voorwaarden we short-stay-huisvesting toestaan.

In de tussentijd is door het ‘facetbestemmingsplan verkamering en woningsplitsing’ al geregeld dat panden niet meer verkamerd kunnen worden ten behoeve van het kortdurende verblijf van internationale werknemers. Op die wijze proberen we te voorkomen dat in woonwijken verschillende bewoners samenwonen met zeer conflicterende woon- en leefritmes.

Uitbreiden woonwagenlocaties (I)

Voor woonwagenbewoners staat het leven in een woonwagen voor veel meer dan een woonplek alleen. Het gaat om cultuur, traditie en een lange geschiedenis. Ook gaat het over toekomst: voor woonwagenbewoners is het van groot belang dat het leven in een woonwagen kan worden voortgezet door de kinderen en kleinkinderen, zodat de woonwagencultuur behouden kan blijven.
In 2022 zijn nadere regels voor de toewijzing van woonwagenstandplaatsen vastgesteld. Dat is van belang, omdat een groot deel van de bestaande algemene en gemeentelijke regels
voor toewijzing van standplaatsen/woonwagens niet aansloten bij de wensen van woonwagenbewoners. Dit gold ook voor de bestemmingsplanregels voor woonwagenlocaties. Juli 2023 heeft college nieuwe regels vastgesteld die beter aansluiten bij de woonwensen van de bewoners.

Er zijn nog geen extra standplaatsen gerealiseerd. Wel zijn er op meerdere locaties projecten opgestart om het aantal woonwagenplaatsen uit te breiden. In overleg met de bewoners blijft de uitbreiding op ‘Gelderse Rooslaan’ beperkt tot 2 standplaatsen. Hiervoor wordt nu een schetsplan gemaakt.. Voor de locatie Bethaniënstraat is een nieuw inrichtingsplan gemaakt dat de instemming heeft van de meeste bewoners. Voor de uitbreiding van de Merwedestraat zijn schetsplannen in voorbereiding. Omdat deze uitbreiding altijd ten koste gaat van de naastgelegen parkeerplaatsen is besloten om eerst te onderzoeken wat de gevolgen zijn voor de omgeving als de parkeerplaatsen verdwijnen.
Er worden stappen gezet in de ontwikkeling van de voorgenomen uitbreidingslocaties. Het blijkt wel dat de praktijk weerbarstig is en elke uitbreidingslocatie zijn eigen problemen kent.

Goede woningen in leefbare wijken (D)

Prestatieafspraken met corporaties
Uit de samenwerkingservaring met corporaties en zorgpartijen blijkt dat de vitaliteit en leefbaarheid van wooncomplexen in belangrijke mate wordt bepaald door een goede mix van bewoners. Met corporaties werken wij verder samen aan de toepassing van de vrije toewijzingsruimte als de situatie in een wijk of buurt daar aanleiding toe geeft. Vrije toewijzingsruimte is essentieel voor goede leefbaarheid. Hiermee kunnen wooncomplexen en de leefomgeving waarbij de leefbaarheid onder druk staat, weer vitaal worden gemaakt.

In 2023 is de nota wonen-en-zorg vastgesteld, die nader ingaat op de huisvestingskansen van personen behorende tot aandachtsgroepen en het vitaal houden van wijken.

Sturing op ruimtelijke plannen
Bij ruimtelijke initiatieven wordt nadrukkelijk rekening gehouden met de veerkracht van een wijk. Bij ontwikkelperspectieven die we opstellen voor wijken in kwetsbare gebieden staat het woningbouwprogramma mede in dienst van het verbeteren van de leefbaarheid in wijken. Dat is bijvoorbeeld het geval in Presikhaaf-3.

Aanpak goed verhuurderschap
Zie inspanning ‘goed verhuurderschap’

Uitvoering Plan van Aanpak Verkamering en Woningsplitsing
Door het verkameringsbeleid zorgen we dat voorkomen wordt dat hierdoor extra druk op de leefbaarheid ontstaat. We maximeren bijvoorbeeld het aantal personen dat in een woning mag wonen. Zie verder de inspanning ‘beleid op splitsen en verkameren.

Woningen verduurzamen **(I)**

Zie voor informatie over deze inspanning het programma Klimaat en energie.

Hulp aan Verenigingen van Eigenaren **(I)**

In Arnhem is een VvE-Loket ingesteld voor bewoners met hun energie- en verduurzamingsvragen. Daarmee liggen we gedeeltelijk op koers voor dit doel.

Bij veel VvE's in Arnhem zijn echter de basiszaken nog niet op orde. Het VvE-loket willen in 2024 uitbreiden waardoor ook hulp geboden kan worden aan VvE's die hun vereniging weer tot leven willen brengen en die de basis op orde willen krijgen.

Levensloopgeschikte woningen ontwikkelen en bestaande woningen levensloopgeschikt maken **(I)**

De wetgever heeft via het Bouwbesluit geregeld dat alle nieuwbouwwoningen tot op zekere hoogte levensloopbestendig moeten zijn.
Conform de nota wonen-en-zorg houden we rekening met levensloopgeschikt wonen in onze gemeente. In de sociale huursector kennen we duidelijke normen over wanneer een woning wordt aangemerkt als ‘levensloopgeschikt’ of ‘rolstoeltoegankelijk’. Met corporaties en huurdersorganisaties bekijken we continue hoe we een geschikte match kunnen maken tussen woningen en mensen in verschillende levensfases.

Doorstroming in de verhuisketen voor senioren blijft wel een aandachtspunt. Een verhuiscoach is sinds kort actief in onze gemeente om deze doorstroming teweeg te brengen. Het toevoegen van voldoende levensloopgeschikte betaalbare (huur)woningen voor senioren inwoners vergt extra aandacht. Er zijn wel steeds meer projecten in voorbereiding, waarbij we inzetten op woningen voor senioren. Hierbij bestuderen we ook of de hele omgeving geschikt is voor rolstoel en/of rollator.

Daarbij voeren wij met de corporaties en huurdersorganisaties gesprekken over flexibiliteit binnen het woningaanbod van levensloopgeschikt wonen. Door inventief naar ons aanbod corporatiewoningen te kijken zijn mogelijk meer woningen in te zetten als levensloopgeschikt ('light').

In 2023 is de wonen-en-zorg nota vastgesteld. Dit kader biedt handvatten om meer geschikte woningen voor alle levensfasen in Arnhem te realiseren.

Om meer zicht te krijgen over motiveringen van particuliere inwoners om wel/niet zelf aanpassingen in de eigen woningen te plegen, hebben we een onderzoeksopdracht uitgezet.

Gezond binnenklimaat/gezond wonen **(I)**

Het aanpakken van vocht en schimmel heeft voor ons prioriteit. Omdat we zelf niet de eigenaar zijn van woningen in onze stad, stimuleren we woningcorporaties en verhuurders om een gezond binnenklimaat te realiseren. Waar mogelijk, maken we hierover harde afspraken.

Om huurders met vocht- en schimmelproblemen te helpen, hebben we een stappenplan gepubliceerd op onze website. Huurders kunnen met hun klachten terecht bij het Huurdershuis. Het Huurdershuis ontvangt een gemeentelijke subsidie voor de ondersteuning en advisering van huurders. Mede door het stappenplan hebben zich het afgelopen anderhalf jaar een recordaantal huurders gemeld bij het Huurdershuis.

We hebben de gemeenteraad per raadsbrief geïnformeerd over onze acties ter bevordering van een gezond binnenklimaat. De inzet van een onafhankelijke vocht- en schimmelexpert is hiervan een belangrijk onderdeel. Afspraken over deze expert en over gezond wonen zijn vastgelegd in de prestatieafspraken.

Handhaving minimale woonkwaliteit (I)

Op dit moment is er nog geen heldere, eenduidige, manier die huurders in staat stelt ernstig gebrekkig onderhoud te melden bij de gemeente of de ODRA. Omdat deze actie meer vergt dan enkel het beschikbaar maken van een meldingssysteem, maar meldingen ook opgevolgd moeten worden, met een juiste wettelijke grondslag, is voor de uitvoering van dit doel meer tijd nodig.

Per 2023 wordt het voor gemeenten verplicht een meldpunt in te richten voor huurders en hun problemen met verhuurders. Hoewel dit meldpunt zich vanuit de wet primair richt op het voorkomen van willekeur, bedreiging en intimidatie vanuit de verhuurder, gaan we in Arnhem ook regelen dat huurders met klachten over het onderhoud bij dit meldpunt terecht kunnen. Het meldpunt zal uiterlijk 1 januari 2024 beschikbaar zijn.

Uitvoeren beleid op splitsen en verkameren (I)

In het Plan van Aanpak Verkamering en Woningsplitsing zijn zes acties opgenomen. Al deze acties zijn uitgevoerd of in uitvoering genomen. Zo is er een facetbestemmingsplan vastgesteld waarin regels over nieuwe verkameringen en splitsingen zijn verankerd. Daarnaast zijn regels over het beheer van kamerverhuurbedrijven opgenomen in de APV. Ook werken we samen met huurders, verhuurders en de omgevingsdienst aan een aanpak ‘goed verhuurderschap’. We merken dat vanuit het Rijk steeds meer instrumenten en mogelijkheden ter beschikking worden gesteld om te sturen op de woningvoorraad en malafide verhuurderschap. De komende jaren zullen we deze nieuwe instrumenten afwegen tegen bestaand instrumentarium en de bestaande inzet.

Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte (A)

Naar een klimaatadaptieve stad (D)

Ook dit jaar wordt er weer volop gewerkt aan het klimaatadaptiever maken van de stad. Op grote en kleine schaal nemen we voortdurend maatregelen die Arnhem groener en koeler maken. Ook nemen we maatregelen om de waterafvoer bij hevige regenbuien te verminderen en tegelijkertijd water op te slaan voor droge perioden. De werkzaamheden uit de uitvoeringsagenda klimaatadaptatie zijn hierbij leidraad en verlopen grotendeels volgens planning.

Stimuleren en faciliteren (I)

De nieuwe en gebruiksvriendelijke subsidieregeling is inmiddels van kracht. Veel bewoners dienen aanvragen in en worden ondersteund in hun plannen om Arnhem groener en klimaatadaptiever te maken. We stimuleren bewoners ook actief om van deze regeling gebruik te maken, vooral in de wijken waar weinig groen is en het voor bewoners soms lastig is om zelf een plan te maken.

Klimaattoets (I)

Een eerste versie van de klimaatadaptatietoets wordt in het najaar afgerond. Implementatie volgt in 2024. Met een klimaattoets kunnen we ervoor zorgen dat nieuwe ontwikkelingen bijdragen aan een groenere en klimaatadaptievere stad.

Lokaal hitteplan (I)

Het hitteplan is afgerond en is voorgelegd aan het college. Dit plan beschrijft hoe de gemeente en haar partners samenwerken wanneer zich een hittegolf voordoet.

Gebiedsgerichte maatregelen (I)

In diverse projecten zijn maatregelen genomen ten behoeve van klimaatadaptatie en vergroenen. De nadruk ligt daarbij op de focusgebieden. Het gaat daarbij om grote en kleinschalige maatregelen. De van Muijlwijkstraat is natuurlijk een in het oog springend project. Maar ook bewonersinitiatieven zoals de Groene Route in Malburgen en vergroening van de Groen van Prinstererstraat (Spijkerkwartier) zijn mooie voorbeelden.

Koel netwerk (I)

De exacte omvang en locatie van het netwerk wordt uitgewerkt. Daar waar zich kansen voordoen realiseren we alvast schakels van het netwerk. Met dit netwerk, dat zich over heel Arnhem uitstrekt, leveren we een belangrijke basis voor een klimaatadaptieve en gezonde stad.

Minder verharding (I)

In diverse mobiliteits- en onderhoudsprojecten verwijderen we overbodige verharding en brengen daar groen voor terug. Een in het oog springend voorbeeld is de Groningensingel in Vredenburg. Het verwijderen van verharding combineren we veel met het terugdringen van de maximumsnelheid zoals onlangs bij de Apeldoornseweg is gebeurd. Maar ook op kleine schaal zetten we overbodige verharding om in groenvakken. Hierbij werken we samen met de bewoners.

Arnhem als koploper (I)

Arnhem neemt deel aan diverse landelijke onderzoekstrajecten en werkt samen met Europese partners aan het klimaatadaptief maken van de stad. We zien steeds meer dat Arnhem bekend wordt als koploper op het gebied van klimaatadaptatie; regelmatig vinden excursies in Arnhem plaats en we worden overspoeld met aanvragen van (groene) stagiaires. Dit najaar vindt de Nationale Groendag in Arnhem plaats.

Arnhems groen versterken (D)

De groenvisie vormt het uitgangspunt voor allerlei maatregelen die we nemen om het Arnhemse groen te verbeteren en te versterken.

Herkenbare stad: Kwalitatief hoogwaardige bossen, natuurterreinen en parken dragen bij aan de identiteit van Arnhem (I)

Diverse maatregelen in de bossen en parken hebben bijgedragen aan het vergroten van de kwaliteit en de biodiversiteit. Dit doen we met natuurvolgend beheer. En ook door de omvorming van gazons naar bloemrijke graslanden en het aanleggen van bosranden en amfibiepoelen. Vanwege het later gereed komen van de beheervisie Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem hebben het realiseren van de in deze beheervisie beschreven uitvoeringsmaatregelen wat achterstand opgelopen.

Herkenbare stad: Duidelijke spelregels in bossen en parken (I)

Deze inspanning is uitgevoerd en afgerond.

Herkenbare stad: Vergroten groenmassa bomen (I)

In het plantseizoen zijn op diverse plaatsen bomen geplant en zijn de groeiplaatsen van bestaande bomen verbeterd.

Natuurvriendelijke stad: Stadslandbouw Verpachte agrarische gronden in eigendom van gemeente Arnhem worden natuurinclusief bewerkt en beheerd (I)

Het betreft hier een gevoelig traject waarbij we grote zorgvuldigheid betrachten en waarvoor ook bij de betrokken partijen tijd nodig is maar het proces loopt nu volgens planning.

Natuurvriendelijke stad: Vergroten kennis en verbeteren biodiversiteit (I)

De monitoring van de biodiversiteit en het onderzoek naar wilde bijen loopt volgens planning.

Natuurvriendelijke stad: Kennis van de biodiversiteit en verbeteren leefgebieden kenmerkende soorten (I)

Loopt volgens planning. Op basis van de monitoring biodiversiteit hebben meer gazons omgevormd naar bloemrijke graslanden, planten we meer struiken aan in de wijken en zijn bosranden en amfibiepoelen aangelegd in de bossen en parken.

Groene en gezonde stad: We hanteren een groennorm van 3-30-300 (I)

We werken aan een analyse van de 3-30-300 norm. Daaruit wordt duidelijk op welke plaatsen we in de stad al voldoen aan de norm en op welke plaatsen extra vergroening nodig is.

Duurzaam beheerde stad: We verbeteren de vitaliteit en biodiversiteit van onze bossen en parken (I)

In het beheer worden maatregelen genomen om de biodiversiteit te vergroten.

Samenwerkende stad: Wijkgroenagenda's (I)

Dit jaar werken we aan de voltooiing van de wijkgroenagenda's voor Arnhem-west, Malburgen en Rijkerswoerd. Verder voeren we maatregelen uit voor de wijkgroenagenda's die al gereed zijn.

Andere Arnhemmers **(I)**

Loopt volgens planning. Samen met Natuurcentrum Arnhem en Arnhem Klimaat bestendig communiceren we over biodiversiteit in de stad.

Aandacht voor dierenwelzijn **(A)**

De leefomgeving van in het wild levende dieren verbeteren en vergroten (D)

We nemen diverse maatregelen om de leefomgeving van dieren te verbeteren. De visie dierenwelzijn vormt hierbij onze basis.

Verbinden en versterken ecologische hoofdstructuur **(I)**

Waar kansen liggen verbinden we natuurgebieden met elkaar. Gaandeweg wordt de groenstructuur hierdoor versterkt.

In het wild levende dieren zoveel mogelijk met rust laten **(I)**

We zijn in gesprek met diverse grondeigenaren om barrières zoveel mogelijk te verminderen.

Omgaan met de wolf **(I)**

Met andere zuid-Veluwse gemeenten en de provincie gaan we in gesprek over rollen en verantwoordelijkheden ten aanzien van de wolf.

Zwerfdieren en zieke of gewonde wilde dieren opvangen (D)

Onze overeenkomst voor dierenopvang met het Dierentehuis Arnhem e.o. eindigt op 1 oktober 2023. We spannen ons in om de opvang na deze datum te continueren, waarbij dierenwelzijn, maatschappelijke meerwaarde en duurzaamheid voorop staan. We trekken daarbij zoveel mogelijk gezamenlijk op met de andere gemeenten die hun dierenopvang laten verzorgen door het Dierentehuis. De gesprekken hierover lopen nog.

Continueren van een goede opvang van (zwerf)dieren **(I)**

De gesprekken tussen het Dierentehuis en de gemeenten waarin we hierin samenwerken lopen nog. De overeenkomst met het Dierentehuis is intussen verlengd met drie maanden t/m 1 oktober 2023.

Op diervriendelijke wijze voorkomen of bestrijden van schade, overlast en gevaar door dieren (D)

Overlast van ratten, duiven, en ganzen wordt op diervriendelijke manier bestreden In 2023 gaan we door met het subsidiëren van de Duiventil en hebben we IPM (integrated pest management) ingevoerd in de gemeente.

Bestrijding van overlast door plaagdieren **(I)**

Bestrijding van ratten gaat sinds 2023 via IPM. Pas als allerlaatste redmiddel wordt gif ingezet.

Bestrijding van overlast door honden **(I)**

In overleg met betrokkenen proberen we tot een juiste afweging te komen tussen de behoeften van de honden(bezitters) en de natuur.

Bestrijding van overlast door duiven en ganzen **(I)**

Stichting Duiventil Arnhem beheerst met een subsidie van de gemeente de duivenpopulatie in Elderveld. In bepaalde wijken wordt bij grauwe ganzen populatiecontrole uitgevoerd. Begin 2023 is hier een nieuw contract voor afgesloten.

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling (A)

Reductie hoeveelheid restafval (D)

- PBD (Plastic, Blik, Drankenkartons) maximaal 30% afkeur ligt op koers.
- Afvalstoffenheffing 95% kostendekken ligt op koers.
- Jaarlijks 15% minder fijn huishoudelijk restafval ten opzichte van 2019 (toen was het 201 kg per inwoner) ligt niet op koers. De ingezette maatregelen leveren nog niet het gewenste resultaat op. De gemiddelde hoeveelheid restafval ligt op dit moment rond de 200 kg per inwoner per jaar.

Beleidsontwikkeling afvalreductie (I)

De voorbereiding voor het organiseren van een bugerberaad over afval loopt maar de uitvoering zal in 2024 zijn. De adviezen van het burgerberaad zullen in 2024 verwerkt worden in nieuwe plannen. De klankbordgroep afval is opgezet en heeft in 2022 en 2023 plaatsgevonden.

De evaluatie van het afvalbeleid (inclusief diftar) en het onderzoek naar nascheiding eind 2023 liggen op koers.

Arnhem Schoner (D)

De raad wordt elk kwartaal middels een raadsbrief geïnformeerd over de ontwikkelingen met betrekking tot Arnhem Schoner. De laatste raadsbrief dateert van 27 juni 2023 en had betrekking op het eerste kwartaal van 2023. Een volgende rapportage zal na de zomer volgen.

Aanpak (I)

We werken aan de ontwikkeling van de zwerfafvalparaplu ter ondersteuning van de zwerfafvalvrijwilligers. Er is hiervoor een website gebouwd te vinden op www.arnhemschoner.nl. Deze wordt in samenspraak met de stakeholders nog verder verbeterd.

Deze website is bedoeld om onze inwoners beter en duidelijker te informeren over zwerfafval en over wat en hoe zij zelf iets kunnen betekenen als zij daar interesse in hebben.

Het verminderen van het naast en in de nabijheid van containers geplaatst vraagt om een locatie-specifieke aanpak. Een traject is ingezet en inmiddels zijn we op drie locaties gestart met projecten om een duurzame verbetering op die locatie te realiseren.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	53.752	350	54.102
Baten	43.039	-380	42.659
Saldo lasten en baten	-10.713	-730	-11.443
Toevoegingen aan reserves	15.787	350	16.137
Onttrekkingen aan reserves	5.507	-33	5.474
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-10.280	-383	-10.663
Prognose resultaat	-20.993	-1.113	-22.106

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	350	N					
Openbare ruimte	510	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Groen en klimaatadaptie in de stad	425	N	Buurtcongiërges	J	I	AR	J
Natuur en stadsparken	275	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Wonen	146	N	DU Wet goed Verhuurderschap	N	I	AR	J
Afval	65	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Openbare ruimte	9	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Natuur en stadsparken	-350	V	Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten	N	I	BR	J
Afval	-350	V	Grofvuil afval	N	I	AR	J
Openbare ruimte	-380	V	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Baten	-380	N					
Openbare ruimte	-380	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	350	N					
Natuur en stadsparken	350	N	Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	-33	N					
Openbare ruimte	-33	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op Wijken algemeen.

Buurtconciërges
Zie toelichting op S06 Participatie en armoedebestrijding.

Decentralisatie-uitkering (DU) Wet goed Verhuurderschap
Arnhem ontvangt in 2023 € 146.000 ter dekking van de kosten van de uitvoering van het wetsvoorstel om malafide verhuurderschap en discriminatie op de huurmarkt gerichter aan te pakken. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Wonen en leefomgeving.

Actualisatie MIP
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten
Het budget Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten (€ 350.000 voor 2023) wordt overgeheveld naar BR Groenfonds en zal naast mogelijkheden voor stadslandbouw ook ingezet kunnen worden voor aankopen voor het versterken van de groenstructuur.

Grofvuil afval
Inwoners hebben de mogelijkheid om grofvuil aan te bieden op onze afvalbrengstations. In 2023 en 2024 wordt aan inwoners bij wijze van proef de mogelijkheid geboden om daarnaast ook twee maal per jaar een afspraak te maken om gratis grofvuil aan huis op te laten halen door onze inzamelaar.

Bij het opstellen van de begroting is daarom rekening gehouden met een stijging van de kosten (€ 750.000). Enerzijds doordat inzameling aan huis duurder is dan via de afvalbrengstations; anderzijds omdat door de mogelijkheid van gratis afspraken een hoger totaalvolume van grofvuil werd verwacht.
Tot nog toe zien we echter dat het aantal afspraken aan huis en de daarmee gepaard gaande kosten lager zijn dan begroot. Ook zien we dat er voornamelijk sprake is een verschuiving van het aanbiedgedrag, waarbij inwoners nu meer kiezen voor de gratis afspraak in plaats van het aanbieden op de afvalbrengstations. In totaal is er geen sprake van een toename van de hoeveelheid grofvuil, en dus ook geen toename van de verwerkingskosten op dit punt (was wel begroot).
Per saldo verwachten we eind 2023 € 350.000 over te houden.

Lokale heffingen
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Bijlage 2 Budgetoverhevelingen

Terugblik Nota budgetoverhevelingen 2022

Hieronder wordt een terugkoppeling gegeven van de voortgang van de budgetten die via de Nota Budgetoverhevelingen 2022 overgeheveld zijn.

Wijken algemeen

Onderwerp:	Uitvoeringsplannen
Bedrag:	€ 80.000
Toelichting:	Deze middelen worden in 2023 volledig ingezet voor de tijdelijke jongerenvoorziening bij Sportpark Schuytgraaf, conform raadsvoorstel nr. 3836088 (€ 62.000) en overige lasten rondom jeugdprogrammering voor het gebied Schuytgraaf/Elderveld.

Onderwerp:	Energietoeslag 2022
Bedrag:	€ 2.170.000
Toelichting:	Deze overheveling is bedoeld voor de uitbetaling van Energietoeslag 2022, die in 2023 pas is uitgekeerd. Inmiddels is het grootste deel van dit budget besteed. Het restant zou kunnen dienen als dekking voor de Energietoeslag 2023, indien de dekking van het Rijk ontoereikend is. De verwachting is dat dit bedrag volledig wordt besteed.

Onderwerp:	Energiearmoedefonds
Bedrag:	€ 3.000.000
Toelichting:	De overheveling wordt naar verwachting volledig ingezet ter dekking van o.a. Wintertoeslag 2023 en diverse andere maatregelen, zoals ondernemers, kindvoorzieningen, witgoedregeling en verruiming Gelrepas.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Onderwerp:	Burgerzaken
Bedrag:	€ 750.000
Toelichting:	Dit budget wordt in 2023 geheel besteed aan externe inhuur ten behoeve van de doorontwikkeling van afdeling Burgerzaken en om de reguliere dienstverlening op peil te houden.

Onderwerp:	Budget transformatie interne organisatie
Bedrag:	€ 150.000
Toelichting:	Deze middelen worden in 2023 volledig aangewend ten behoeve van de doorontwikkeling van wijksturing, zoals de nieuwe koersnota en de trajecten uitgevoerd door Twynstra & Gudde rondom de (financiële) sturing. Deze inspanningen komen voort uit de verbeterpunten van de evaluatie Van Wijken Weten 2021.

S01 Veiligheid

Onderwerp:	Experiment Gesloten Coffeeshopketen
Bedrag:	€ 280.000
Toelichting:	Vooralsnog zijn de overgehevelde middelen om uitvoering te geven aan het experiment nog niet besteed. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat het experiment nog niet is aangevangen. Naar verwachting wordt het experiment in het eerste kwartaal van 2024 opgestart. Daarom is wel ter voorbereiding capaciteit geworven voor preventieve en controlerende activiteiten ten aanzien van de sector.

Onderwerp:	Veiligheidshuis
Bedrag:	€ 400.000
Toelichting:	Gelderland Midden kent twee veiligheidshuizen, namelijk veiligheidshuis regio Arnhem en veiligheidshuis West Veluwe Vallei (WVV). De gemeenten Arnhem en Ede fungeren als centrumgemeenten en ontvangen budget dat voor regionale doeleinden bestemd is. Er is uiteindelijk een budget van € 452.000 overgeheveld naar 2023. In de afgelopen periode is er vooral geïnvesteerd in de verbinding met gemeenten bij de versterking van de lokale zorg- en veiligheidsketen. Om als expertisecentrum te kunnen

	fungeren is het van belang dat de lokale zorg- en veiligheidsketens goed zijn georganiseerd. Het Zorg- en Veiligheidshuis is nauw betrokken bij de ontwikkelingen binnen de gemeente Arnhem: • Ontwikkeling Persoonsgerichte Aanpak Wijken; • Outreachende en adviserende rol van de procesregisseur Zorg- en Veiligheidshuis daarbij; en • Herpositionering van de Overlast- en Zorgcoördinatoren. Na de zomer wordt een start gemaakt met het eigen huis op orde brengen. Hiervoor wordt een verandermanager aangesteld.

S02 Bereikbaarheid

Onderwerp:	Ontwikkelen duurzaam mobiliteitsplan
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	Het duurzaam mobiliteitsplan wordt in 2023 verder uitgewerkt. De besluitvorming hierover door de raad wordt verwacht in het eerste kwartaal 2024. Hierdoor zal het merendeel van het budget in 2023 worden besteed met mogelijk een kleine overloop naar 2024.

S04 Onderwijs

Onderwerp:	Volwassenen educatie
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	De overgehevelde middelen zijn bedoeld voor de regio Arnhem. Er wordt dit jaar extra geïnvesteerd in communicatie om het onderwerp laaggeletterdheid meer bekendheid te geven in Arnhem en de regio. En er worden meer trainingen herkennen, signaleren en doorverwijzen gegeven. Dit heeft als doel om meer mensen die laaggeletterd zijn te bereiken en hen passend aanbod aan te bieden.

S05 Cultuur

Onderwerp:	Erfgoeddeal
Bedrag:	574.000
Toelichting:	Voor het project "Renaissance van de Velperweg" is in 2021 een bijdrage van € 574.000 toegekend uit de gemeentefondsuitkering. Dit bedrag is dit jaar nog niet benut en zal vanaf volgend jaar, wanneer het project start, nodig zijn. Conform de gehanteerde werkwijze voor de Velperweg waar de bijdrages via de BR Groot Onderhoud lopen, wordt ook deze bijdrage daaraan gedoteerd.

Onderwerp:	Coronamiddelen Cultuur
Bedrag:	€ 1.862.000
Toelichting:	Zowel in 2020 als in 2021 heeft de gemeente Arnhem gelden van het Rijk ontvangen om gevolgen van corona binnen de culturele en creatieve sector op te vangen. Met deze middelen zijn via drie Arnhemse steunpakketten Kunst & Cultuur (dec. 2020, april 2021 en 2022-2023) de culturele basis- en meerjarenvoorzieningen, amateurkunstorganisaties, zelfstandige makers, festivals en particuliere culturele organisaties ondersteund. Hoewel de pandemiefase inmiddels voorbij is, bevindt de culturele sector zich nog steeds in moeilijk vaarwater. In 2022 en 2023 zien instellingen en makers zich geconfronteerd met sterk stijgende lasten voor huisvesting, energie en personeel, en een sterk gestegen inflatie. Het restant van de coronamiddelen zal in 2023 worden ingezet om exploitatietekorten bij culturele instellingen (gedeeltelijk) te compenseren. Na correctie is naar € 1.600.000 naar 2023 overgeheveld. Hiervan besteden we € 1.000.000 aan exploitatietekorten bij culturele instellingen om die (gedeeltelijk) te compenseren (besluit perspectiefnota, beslispunt 14). Mocht uit inventarisatie blijken dat €1.000.000 niet voldoende is, dan zullen wij de resterende € 600.000 geheel of gedeeltelijk inzetten voor de exploitatietekorten in 2023 aan de culturele basis- en meerjarenvoorzieningen.

Onderwerp:	Beeldende Kunst
Bedrag:	€ 60.000
	Uit de Sonsbeektentoonstelling die in de zomer van 2021 heeft plaatsgevonden, wordt in 2023 de aankoop afgerond van het kunstwerk van Jennifer Tee. Hiervoor is in 2022 een bedrag gereserveerd. Het restant van het overgehevelde bedrag wordt ingezet voor kunstopdrachten die in 2023 tot voltooiing worden gebracht.

Onderwerp:	Huisvesting creatieve en culturele sector (subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen)
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Het beschikbare budget wordt in 2023 besteed aan een tweetal doelen. In het kader van het Plan van Aanpak Huisvesting Culturele en Creatieve Sector ontvangt de Stichting Krachtstroom026 een subsidiebijdrage van € 40.000,- om het bedrijfspand aan de Koriander straat 81 in Malburgen-Oost geschikt te maken als culturele broedplaats. In het gebouw wordt voor 24 cultureel en creatief ondernemers een betaalbare werkruimte gerealiseerd. De Stichting Jacobiberg heeft, vanwege gestegen kosten per juli 2023 voor het gebruik van het gebouw op De Hes als popcentrum, te maken met een hogere bruikleenvergoeding aan de eigenaar. De extra subsidiebijdrage van € 60.000,-die de Stichting in 2023 nodig heeft om deze verhoogde vergoeding te kunnen voldoen wordt gedekt uit de beschikbare middelen voor huisvesting van de culturele en creatieve sector.

Onderwerp:	Kerkenvisie
Bedrag:	€ 20.000
Toelichting:	Het overgehevelde budget wordt dit jaar volledig besteed. Het extern bureau is aan de slag met het opstellen van het geplande actieplan.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Onderwerp:	Regionale middelen in het kader van participatie
Bedrag:	€ 1.880.000
Toelichting:	Arnhem ontvangt, als centrumgemeente van onze arbeidsmarktregio, diverse middelen vanuit het rijk in het kader van participatie. Over de inzet van de middelen vindt regionale afstemming plaats, dit gebeurt via het Regionaal Werkbedrijf. Er is uiteindelijk eind 2022 een bedrag van € 2.000.708 overgeheveld naar 2023. Voor 2023 is er een jaarplan vastgesteld met de geplande activiteiten en de hieraan gekoppelde middelen. De (verwachte) overgehevelde middelen vanuit 2022 zijn hierin meegenomen. Op een aantal onderdelen uit het jaarplan heeft de uitvoering vertraging opgelopen, zie hiervoor ook de tekst bij ‘Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023’.

Onderwerp:	Budget Impuls Integraal werken
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	In 2022 is door het rijk € 510.000 beschikbaar gesteld voor het verbeteren van de integrale dienstverlening en de aanpak van meervoudige problematiek binnen het sociaal domein. We hebben deze middelen in 2022 onder andere ingezet voor de voorbereiding op de Wet aanpak meervoudige problematiek in het sociaal domein (WAMS). In 2023 zetten we het restant van de middelen in voor de versterking van de samenwerking in de wijken tussen de teams leefomgeving, sociale wijkteams en de gebiedsteams Werk & Inkomen, verbetering van de monitoring en diverse andere projecten.

Onderwerp:	Onderzoek naar zelf organiseren Schulddienstverlening
Bedrag:	€ 65.000
Toelichting:	Dit budget wordt dit jaar ingezet voor de financiering van een extern projectleider.

Onderwerp:	Tozo
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	In 2023 is dit budget ingezet voor de verdere afwikkeling van (invordering van) Tozo verstrekkingen.

S07 Zorg

Onderwerp:	Projecten jeugdzorg
Bedrag:	€ 380.000
Toelichting:	Vorig jaar zijn er extra rijksmiddelen jeugdzorg beschikbaar gekomen en aan het budget Jeugdzorg toegevoegd. Voorzien was toen dat deze middelen ook zouden worden ingezet ten behoeve van projecten en activiteiten die zouden bijdragen aan de verdere doorontwikkeling van de jeugdzorg en het jeugdbeleid. Dat is in 2022 ten dele gebeurd. Het betreft hier onder andere het project beperken wachtlijsten jeugd-ggz, project monitoren jeugdbeleid, project wijknetwerken werken jeugdbeleid (minder zorgaanbieders) alsook project onderzoek reële tarieven jeugdzorg. Ook dit jaar lijkt niet het volledige bedrag te worden ingezet. Het gaat dan met name om het project monitoren jeugdbeleid en het project wijknetwerken werken. Verwacht wordt dat hier in 2024 wel op wordt uitgegeven. Aan het eind van het jaar zullen de niet bestede middelen worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve WMO & Jeugdzorg, overeenkomstig het door de raad ingestelde doel van deze reserve.

Onderwerp:	Toegang huishoudelijke ondersteuning en stress sensitief werken
Bedrag:	€ 178.000
Toelichting:	De centrale toegang huishoudelijke ondersteuning is eind 2022 belegd bij de sociale wijkteams. De sociale wijkteams pakken alle aanvragen voor de algemene voorziening en de maatwerkvoorziening op en geven op basis van de situatie een prioritering aan de aanvraag. Zo wordt geborgd dat de meest kwetsbare inwoners als eerste in aanmerking komen voor huishoudelijke ondersteuning. Het budget wat beschikbaar is gemaakt voor de pilot fase zal naar verwachting voor het eind van 2023 op zijn. De centrale toegang huishoudelijke ondersteuning zal uiteindelijk geborgd worden in de dienstverleningsovereenkomst. In het kader van stress sensitief werken worden ook diverse activiteiten uitgevoerd. Na de zomer wordt bezien in hoeverre de inbedding voldoende is of dat bijsturing nodig is. Het uitgangspunt is dat het budget wordt besteed in 2023.

S08 Welzijn en inclusie

Onderwerp:	Opvang dakloze jongeren
Bedrag:	€ 950.000
Toelichting:	Deze middelen zijn volledig ingezet voor een tijdelijke voorziening voor dakloze jongeren tussen ‘echte’ opvang en zelfstandig wonen in.

Onderwerp:	Uitvoeringsplan Vrij zijn in Arnhem, voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme
Bedrag:	€ 150.000
Toelichting:	Van het vastgestelde uitvoeringsplan ‘Vrij zijn in Arnhem’, zijn veel acties opgepakt en staan er nog veel op de planning. We zitten in de opstartfase en de inzet van middelen loopt achter op de begroting. Daarnaast zijn er in 2023 relatief veel middelen toegevoegd aan de begroting, waarvoor we steeds in overleg met onze partners vaststellen hoe we die inzetten. Het tot uitvoering brengen van activiteiten vraagt dus tijd. Ook omdat we vanaf het begin het eigenaarschap beleggen bij de betreffende domeinen van de gemeente en de partners in de stad. Zo borgen we de activiteiten duurzaam. Doordat de kosten in de opstartfase lager uitvallen, zijn de naar 2023 overgehevelde middelen nog niet volledig ingezet, maar wel nodig in 2024.

Onderwerp:	Arbeidsmarkttoelage 1,13% welzijn
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Vorig jaar is via het gemeentefonds extra rijksbudget beschikbaar gesteld voor het toekennen van een arbeidsmarkttoelage aan medewerkers in de zorg- en welzijnssector. Deze middelen zijn inmiddels verwerkt in de (regionale) tarieven voor jeugdzorg en wmo, maar bleken niet toereikend voor een extra verhoging van de subsidie aan onze welzijnsinstellingen. Hiervoor zijn bij de turap 2022 en de begroting 2023 extra middelen vrijgemaakt om die deels beschikbaar te houden voor aanspraken door instellingen bij de subsidieafrekening 2022, die dit jaar volgt. Nog niet alle subsidie-afrekeningen 2022 zijn afgerond. Op dit moment is iets minder dan de helft van het overgehevelde bedrag ingezet.

Onderwerp:	Gezins-en kindbescherming
Bedrag:	€ 732.000
Toelichting:	Vorig jaar zijn door het Rijk via de Decentralisatie-Uitkering VrouwenOpvang (DUVO) voor een periode van 4 jaar extra middelen toegevoegd ten behoeve van het programma Gezins-en kindbescherming. Arnhem is centrumgemeente vrouwenopvang en bestrijding huiselijk geweld voor zowel de regio Centraal Gelderland als de regio Achterhoek. Met de regio Achterhoek is afgesproken dat hun aandeel in de extra rijksmiddelen van circa € 250.000 per jaar aan de gemeente Doetinchem zal worden overgemaakt. De verwachting is dat het restant dit jaar niet tot volledige besteding komt. Aan het eind van het jaar zullen daarom de niet bestede middelen worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve Beschermd en Weerbaar, overeenkomstig het door de raad ingestelde doel van deze reserve.

Onderwerp:	Maatschappelijke Opvang
Bedrag:	€ 650.000
Toelichting:	De beoogde ontwikkeling kon geen doorgang vinden en op dit moment wordt er gekeken naar een invulling die aansluit met het Nationaal Actieplan Dakloosheid, in combinatie met huisvesting bijzondere doelgroepen. Tegelijk heeft de eindafrekening van de subsidies een financieel nadeel opgeleverd, dit als gevolg van de hogere kosten van opvang tijdens de winterperiode en de coronacrisis. Deze middelen zijn hiervoor ingezet.

S09 Gezondheid en sport

Onderwerp:	Investeren in preventie en gezondheid (motie 21M52g)
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	Op grond van de motie 21M52g (Investeren in preventie en publieke gezondheid loont) is er budget beschikbaar gesteld voor o.a. inzet op de functiewaardering jeugdartsen en verpleegkundigen bij VGGM Verder heeft het college de incidentele ruimte benut om bestaande preventie-activiteiten uit te breiden, of nieuwe interventies te bekostigen. In 2023 is er, naast de inzet op functiewaardering, uitvoering gegeven aan nieuwe interventies door een incidentele bijdrage voor een gezondheidsplein in Rijnstate en is er een pilot gestart rondom een gezondheidsmakelaar.

S10 Klimaat en energie

Onderwerp:	Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost
Bedrag:	€ 6.100.000
Toelichting:	De hier vermelde € 6,1 miljoen is volledig toegevoegd aan de bestemmingsreserve Volkshuisvestingsfonds (VHF) Arnhem-Oost. Dit betreft een project waarbij het doel is om 1.754 woningen in deze wijk te verduurzamen. De € 6,1 miljoen dient als gemeentelijke co-financiering voor dit project en is zal gedurende de looptijd van dit project (tot en met eind 2031) hiervoor worden ingezet.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Onderwerp:	Bodemonderzoek en sanering
Bedrag:	€ 160.000
Toelichting:	Vanuit het budget van Bodemonderzoek en sanering wordt er een bijdrage van 160.000 aan het project "Renaissance van de Velperweg". Vanwege de vertraging in het start van het project zal deze bijdrage pas vanaf 2024 nodig zijn, hierdoor is dit budget nog niet uitgegeven.

Onderwerp:	Grondwal / uitbreiding woonwagenkamp Bethaniënstraat
Bedrag:	€ 3.865.000
Toelichting:	In maart 2022 zijn er voorbereidingen voor het verwijderen van de grondwal opgestart. Dit is later stopgezet omdat er nog geen besluit over de herinrichting van de woonwagenlocatie genomen was, dit zou dan tegelijkertijd uitgevoerd kunnen worden. Volgens planning kan er in november gestart worden met de werkzaamheden. De sanering van de grond volgt later bij een positief besluit op de herinrichting.

Onderwerp:	Nieuwe Haven - Uitkoopregeling
Bedrag:	€ 65.000
Toelichting:	Van de oorspronkelijk 15 woonboten met ligplaats resteren er nog vier woonboten, van drie verschillende eigenaren. Tot overeenstemming komen met deze laatste drie eigenaren gaat moeizaam. De gesprekken van dit jaar met de eigenaren hebben nog niet geleid tot een positief resultaat, maar ook niet tot een definitief negatief resultaat. Hierdoor zal het resterende budget naar verwachting ook dit jaar niet volledig uitgeput kunnen worden.

Onderwerp:	Invoeringskosten Omgevingswet
Bedrag:	€ 1.019.000
Toelichting:	De datum van inwerkingtreding van de Omgevingswet is verschoven van 1 januari 2023 naar 1 jan 2024. Het zwaartepunt van het inrichten en testen van het digitale systeem, de werkprocessen en de interne en externe communicatie over de veranderingen in de dienstverlening zijn hierdoor op de tweede helft van 2023 en de eerste helft van 2024 komen te liggen. Hierdoor zal niet het volledige budget in 2023 worden benut en is het restant in 2024 nodig.

S12 Wonen en leefomgeving

Onderwerp:	Straatwerk n.a.v. uitgevoerde werkzaamheden Kabels & Leidingen
Bedrag:	€ 125.000
Toelichting:	Als gevolg van personeelsproblemen bij aannemers (gebrek aan stratenmakers) lukte het in 2022 niet om alle herstelwerkzaamheden aan het straatwerk, als gevolg van graafwerkzaamheden kabels en leidingen, af te ronden. In 2023 wordt deze achterstand ingelopen en worden de doorgeschoven middelen volledig besteed.

Onderwerp:	Afvalkoers 2022-2026 "Arnhem Schoner"
Bedrag:	€490.000
Toelichting	De uitvoering van de afvalkoers is in 2022 iets later dan gepland vastgesteld. Inmiddels loopt de uitvoering en zullen de doorgeschoven middelen in 2023 volledig worden besteed.

Onderwerp:	Woonwagenlocaties
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	Na overleg met de bewoners van de Gelderse Rooslaan is besloten om voor een uitbreiding te gaan van twee standplaatsen. Dit wijkt af van de schetsplan dat met de bewoners was besproken in november 2022 waarbij uit was gegaan van vier standplaatsen. Op basis van de gewijzigde schetsplan gaan we met corporatie om de tafel om dit doel te realiseren. Als gevolg van de gewijzigde plannen is de uitvoering vertraagd en zullen de middelen pas in 2024 worden besteed

	In januari is met de bewoners van de Merwedestraat overlegd en op basis daarvan zijn schetsplannen opgesteld. Uitbreiden van het aantal standplaatsen gaat vrijwel altijd ten koste van het parkeren op de naastgelegen parkeerplaats. In het najaar wordt onderzocht wat hiervan de impact is op de omgeving. Als gevolg hiervan zullen de middelen voor de Merwedestraat niet in 2023 worden ingezet.

Onderwerp:	Arnhem-Oost stedelijke vernieuwingsgebieden
Bedrag:	€ 825.377
Toelichting:	Met de kick-off van het Nationaal Programma Arnhem-Oost (NPAO) is de aanpak in 2023 een nieuwe fase ingegaan. Er is een gebiedsplan opgesteld langs drie inhoudelijke lijnen met in totaal 30 geformuleerde acties. We hebben hierbij opnieuw gekeken naar de beschikbare middelen voor de komende jaren en hoe we deze inzetten. We verwachten daarnaast voor de komende jaren extra rijksmiddelen om het nationaal programma uit te voeren vanuit diverse regelingen. Tegelijkertijd zijn we druk bezig met uitwerken en opstarten van diverse initiatieven binnen de drie inhoudelijke lijnen. Daarmee verwachten we de overgehevelde middelen uit 2022 dit jaar volledig te besteden.

Onderwerp:	Wegen
Bedrag:	€ 1.000.000
Toelichting:	In 2022 heeft een tweetal investeringsprojecten vertraging opgelopen. Ten eerste de Hollandweg, waar pas in 2023 gestart kon worden in verband met de beschikbaarheid van vervangend openbaar vervoer. Ten tweede de Groningensingel. De scope is hier groter geworden, omdat we naast regulier onderhoud aan de weg, conform de begroting ook verhardingen opruimen. Beide projecten zijn in 2023 in uitvoering gegaan. De overgehevelde kredietruimte wordt volledig besteed.

Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023

In onderstaande tabellen wordt vooruitgeblikt naar de Nota Budgetoverheveling 2023. Hiermee wordt inzicht gegeven in de onderwerpen waarvan op dit moment al wordt verwacht dat de activiteiten niet of onvolledig worden uitgevoerd dit jaar. Dit is een eerste inschatting en is ter informatie aan deze turap toegevoegd.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Onderwerp:	Verduurzaming gemeentelijk vastgoed
Bedrag:	€ 250.000
Toelichting:	De verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed vraagt meer voorbereidingstijd dan verwacht. Er dient eerst een goede inventarisatie te worden gemaakt van wat nodig is voor welk pand en wanneer dat het meest efficiënt opgepakt kan worden. Van het budget van € 500.000 voor de uitvoering van de wettelijke maatregelen zal naar verwachting € 250.000 overblijven dit jaar en zal nodig blijven voor verduurzaming van de betreffende panden.

S01 Veiligheid

Onderwerp:	Veiligheidshuis
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	Gelderland Midden kent twee veiligheidshuizen, namelijk veiligheidshuis regio Arnhem en veiligheidshuis West Veluwe Vallei (WVV). De gemeenten Arnhem en Ede fungeren als centrumgemeenten en ontvangen budget dat voor regionale doeleinden bestemd is. Op dit moment is de doorontwikkeling van de veiligheidshuizen opgestart. Veel casuïstiek zal moeten worden verplaatst van het VHH naar wijkniveau en het veiligheidshuis zelf zal zich meer moeten gaan positioneren als expertisecentrum voor urgente en geprioriteerde casuïstiek. Hiervoor zijn het komende jaar naar verwachting meer middelen nodig om op organisatorisch en operationeel niveau deze structuurveranderingen door te voeren met expertise en ondersteuning, hiervoor wordt het regionaal ontvangen geld uit 2023 aangewend.

Onderwerp:	Experiment gesloten coffeeshopketen
Bedrag:	€ 380.000
Toelichting:	In het regeerakkoord van 2017 is afgesproken dat er een experiment komt met de teelt en verkoop van hennep of hasjiesj voor recreatief gebruik. Arnhem heeft daarvoor al middelen ontvangen en ontvangt tot en met 2024 elk jaar € 162.500. Van deze gelden dient het gehele project bekostigd te worden. Op dit moment bevindt het experiment zich nog in de opstartfase. De experimenteerfase, met vermoedelijke startdatum Q1 2024, zal hierna volgen en zal 4 jaar duren. De reeds ontvangen middelen (2023 en eerder) zijn tevens noodzakelijk om hieraan uitvoering te geven. Ondanks dat het niet wenselijk is middelen meerdere jaren over te hevelen wordt toch voorgesteld om de reeds ontvangen middelen over te hevelen naar 2024 zodat uitvoering gegeven kan worden aan het experiment.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Onderwerp:	Onderzoek naar zelf organiseren Schuldhulpverlening
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Het beschikbare budget wordt niet volledig in 2023 besteed. Een deel van het onderzoek vindt in 2024 plaats. Daarom wordt er € 100.000 doorgeschoven.

Onderwerp:	Dienstverlening gemeenten aanpak armoede en schulden
Bedrag:	€ 540.000
Toelichting:	In de meicirculaire is hiervoor een incidentele bijdrage ontvangen. € 540.000 hiervan wordt in 2024 ingezet voor de implementatie van zelf organiseren Schuldhulpverlening.

Onderwerp:	Regionale middelen in het kader van participatie
Bedrag:	€ 1.652.770
Toelichting:	Arnhem ontvangt, als centrumgemeente van onze arbeidsmarktregio, diverse middelen vanuit het rijk in het kader van participatie. Over de inzet van de middelen vindt regionale afstemming plaats, dit gebeurt via het Regionaal Werkbedrijf. Voor 2023 is er een jaarplan

	vastgesteld met de geplande activiteiten en de hieraan gekoppelde middelen. Op een aantal onderdelen uit het jaarplan heeft de uitvoering vertraging opgelopen. Daarnaast is er regionaal de wens om een deel van de beschikbare middelen op te nemen in een meerjarenplan, dit wordt nog nader uitgewerkt. Op basis van de 1e rapportage over 2023 verwachten we € 1.652.770 over te hevelen naar 2024.

Onderwerp:	Onderzoek schuldhulpverlening bureau zelfstandigen
Bedrag:	€ 70.000
Toelichting:	Vanuit de circulaire zijn middelen beschikbaar gekomen voor bijzondere bijstand voor zelfstandigen. Dit budget wordt in 2023 ingezet voor onderzoek naar aanbesteding van schuldhulpverlening voor ondernemers. De verwachting is dat een groot deel van dit budget in 2024 pas wordt uitgegeven.

Onderwerp:	Budget pilot bijverdienbeloning
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	In juli 2023 is de tweejarige pilot bijverdienbeloning gestart waarmee we inwoners stimuleren om te werken in deeltijd naast hun uitkering en hen hiervoor belonen. In totaal is er voor de pilot € 3,4 miljoen gereserveerd. In 2023 is het benodigde bedrag ingeschat op € 1,0 miljoen. We schatten nu in dat we in 2023 voor de eerste uitbetaling van de bijverdienbeloning en bijkomende kosten € 0,7 miljoen nodig hebben. De eerste betaling van de bijverdienbeloning vindt in maart 2024 plaats en heeft betrekking op de premieperiode juli–december 2023. De totale verwachte kosten voor de pilot veranderen vooralsnog niet. We stellen daarom voor € 0,3 miljoen over te hevelen naar 2024.

S08 Welzijn en inclusie

Onderwerp:	Herinrichting consultatiebureaus
Bedrag:	€ 145.000
Toelichting:	Vanwege nieuwe zorgpartners in het gebouw van Rijnstate Poli Zuid (RKV) zal het daar gehuisveste consultatiebureau verhuizen naar elders in de wijk. Daarom wordt er in samenspraak met de VGGM gezocht naar een nieuw onderkomen voor dit consultatiebureau. In 2023 worden voor de herinrichting van dit nieuwe consultatiebureau nog geen kosten verwacht. Dit wordt actueel bij aanvang van 2024.Voor deze incidentele herinrichtingskosten wordt het voordeel uit de DVO van vorig jaar overgeheveld naar 2024. Hieruit worden verbouwings- en inrichtingskosten voor de nieuwe locatie van het consultatiebureau bekostigd.

Onderwerp:	Uitbreiding capaciteit dakloosheid
Bedrag:	€ 395.000
Toelichting:	In de Perspectiefnota is aangegeven dat voor uitbreiding van capaciteit van maatschappelijke opvang voor 2023 en voor 2024 (via overheveling) budget beschikbaar is in de brede aanpak middelen dakloosheid. Dekking voor de jaren 2025 tot en met 2027 kan gerealiseerd worden uit de BR Beschermd en Weerbaar. Het gaat om uitbreiding capaciteit Kruispunt, de Duif, gezinsopvang en inzet ervaringsdeskundigheid. Hiervoor is een overheveling van € 395.000 nodig.

Onderwerp:	Maatschappelijke opvang
Bedrag:	€ 450.000
Toelichting:	In 2023 zijn extra middelen beschikbaar gekomen vanuit het Nationaal Actieplan Dakloosheid, die nog niet volledig besteed zijn. Desondanks blijft de opgave in de aanpak van dakloosheid onverminderd urgent en heeft prioriteit, waardoor het noodzakelijk is om deze middelen over te hevelen naar 2024. Momenteel wordt samen met de ketenpartners Maatschappelijke Opvang en de regiogemeenten gewerkt aan een doorvertaling van het Nationaal Actieplan Dakloosheid “Eerst een Thuis” naar de regio Centraal Gelderland. Het is daarom noodzakelijk dat deze middelen beschikbaar blijven voor de verdere aanpak van dakloosheid, waaronder de beweging van Maatschappelijke opvang naar ‘Wonen Eerst’.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Onderwerp:	Milieuplan
Bedrag:	€ 130.000
Toelichting:	Voor de oplevering van het milieuplan, nu genoemd het Plan Gezonde Leefomgeving "Arnhem maakt buiten gezond", is 300.000 euro gereserveerd in 2023. Van deze 300.000 zal 170.000 worden besteed voor de oplevering en het schrijven van het plan in 2023. Verzoek is daarom om de resterende 130.000 over te hevelen naar 2024 om te besteden aan o.a. het begeleiden van de laatste opleverfase en nieuwe monitoring.

Onderwerp:	Grondwal / uitbreiding woonwagenkamp Bethaniënstraat
Bedrag:	€ 3.500.000
Toelichting:	In November staan de werkzaamheden gepland voor de verwijdering van de grondwal. Door de vertraging in de startdatum door het uitblijvende besluit van de herinrichting zal niet het volledige budget besteed kunnen worden in 2023.

S12 Wonen en leefomgeving

Onderwerp:	Woonwagenlocaties
Bedrag:	€ 250.000
Toelichting:	Door de gewijzigde schetsplan van de Gelderse Rooslaan en de noodzaak van een impactanalyse op de Merwedestraat zijn de uitvoeringen van deze projecten vertraagd en zullen de resterende middelen in 2024 opnieuw nodig zijn om onze doelen te realiseren.

Bijlage 3 Investeringen

Jaarlijks wordt het Meerjarig InvesteringsPlan (MIP) in de Begroting geactualiseerd. In deze Turap wordt gerapporteerd over de verwachtingen rondom de realisatie van de begrote investeringen halverwege het jaar 2023. Dit betreft begrote investeringen uit de begroting 2023, vanuit voorgaande jaren naar 2023 doorgeschoven investeringen en tussentijds vastgestelde investeringen door de raad.
In de onderstaande tabel is weergegeven wat de begrote investeringen voor 2023 per programma zijn. In de toelichting onderaan de tabel staat aangegeven bij welke programma's grote afwijkingen worden verwacht, met daarbij een toelichting over de specifieke investeringen die dit betreft.

Nr.	Programma	Begroting 2023
Bedragen x €1.000		
S00	Bestuur, dienstverlening en financiën	6.328
S02	Bereikbaarheid	25.575
S03	Economie	250
S04	Onderwijs	41.246
S05	Cultuur	392
S08	Welzijn en inclusie	8.970
S09	Gezondheid en sport	5.929
S10	Klimaat, energie en milieu	757
S12	Wonen en leefomgeving	13.097
		102.544

Activeren plankosten
Op 31 mei heeft de raad de nota grondbeleid vastgesteld. Besloten is om plankosten van een (her)ontwikkeling te activeren nadat uit een raadsbesluit gebleken is dat er bestuurlijke instemming is voor deze (her)ontwikkeling. Voor de volgende projecten waarvoor nog geen grondexploitatie is vastgesteld, geldt dat de raad al wel een besluit heeft genomen waaruit deze bestuurlijke instemming blijkt: Spoorzone (Schaapsdrift, Rijnpark, Presikhaaf 3), Nijmeegseweg, Woudrichemstraat/Brabantweg, de Kloosterstraat, Koningsplein/Stadstheater en het Bestuurskwartier. De prognose is dat het in 2023 te activeren bedrag aan plankosten voor het totaal van deze ontwikkelingen € 2,4 miljoen zal bedragen. Indien in 2023 de grex van de Nijmeeegseweg wordt vastgesteld bedraagt de prognose van de te activeren plankosten € 2,1 mln.

Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel
Als gevolg van capaciteitsproblemen bij Liander wordt de sporthal pas op 1 november voorzien van de juiste energieaansluiting. Hierdoor vertraagt de geplande oplevering in juli en ingebruikname per 1 september van sporthal Middachtensingel. Er is maximaal gezocht naar oplossingen maar helaas zijn hier geen reële opties voor. Hierdoor wordt de oplevering uitgesteld tot tenminste november 2023, het gebouw kan dan per 1 januari 2024 in gebruik worden genomen. De financiële gevolgen hiervan zijn nog niet volledig in te schatten, maar vooralsnog wordt uitgegaan dat het investeringsbudget met € 75.000 wordt overschreden als gevolg van deze vertraging. Dit leidt tot circa € 4.000 aan hogere kapitaallasten vanaf 2024.

Investeringskrediet MFC De Spil
Medio 2021 is er voor de 3 MFC's in Arnhem een aanvraag ingediend bij RVO voor de zogenaamde SUVIS-regeling (Verbetering Luchtkwaliteit). Voor alle 3 de MFC's heeft het RVO een goedkeurende beschikking afgegeven. Uit de aanbestedingsprocedure van MFC De Spil blijkt dat het beschikbare budget onvoldoende is om de werkzaamheden uit te voeren. De aanbesteding stopzetten is weinig zinvol omdat wij toch verantwoordelijk zijn voor een goede oplossing voor "frisse scholen". Bovendien is het niet de verwachting dat een nieuwe aanbesteding financieel gunstiger zal zijn. Tenslotte lopen we dan het risico om de subsidie van het rijk te verliezen.
De effecten van de overige 2 MFC's zijn nog niet bekend. Als gevolg van gestegen prijzen en begroting op basis van "oude" uitgangspunten als decentrale ventilatie wordt het beschikbare budget voor Suvis-maatregelen voor MFC de Spil overschreden. Het financiële gevolg hiervan betekent een overschrijding van het investeringsbudget met € 395.023. Dit leidt tot circa € 25.281 aan hogere kapitaallasten vanaf 2024 gedekt uit de reeds beschikbare middelen, specifiek uit de middelen scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt.

Gele rijdersplein
November 2021 heeft de raad besloten tot restauratie van het AKU-monument en het aangrenzende openbaar gebied op het Gele Rijdersplein. Het (ontwerp) proces vraagt meer tijd dan vooraf ingeschat. Hierdoor schuift het moment van realisatie op. Dit, in combinatie met de gestegen bouwkosten, maakt dat de initiële indexering van de bouwkosten mogelijk niet toereikend is. Waarmee de kostenraming gebaseerd is op 2021, worden de kosten van de uitvoering nu gerealiseerd in 2024. Dit kan een tekort opleveren bij het definitief ontwerp. Duidelijkheid hierover wordt in het vierde kwartaal van 2023 verwacht.

Bijlage 4 Beheersing verbonden partijen

BVO De Connectie

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De Connectie is een organisatie in die volop in ontwikkeling is en waar de komende jaren veel moet gebeuren. Het is evident dat beheersing en control hierin belangrijk zijn. De beheersing is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. Het bestuur, het OGO (opdrachtgeversoverleg) en de demandorganisatie zijn hierin belangrijke gremia waarin sturing en beheersing nadrukkelijk terugkomen. Het controllersoverleg vervult hierin een belangrijke adviesrol ten aanzien van de P&C-producten van De Connectie.

Er wordt in de begroting een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. De beschreven risico's hebben voor een deel te maken met de uitgevoerde onderzoeken naar de totale ICT-keten van De Connectie. In samenspraak met de drie gemeenten zijn er negen verbeterpaden opgesteld die ertoe moeten leiden dat: 1. Het gewenste niveau van de informatievoorziening wordt bereikt (basis op orde). 2. De governancestructuur verder wordt ingericht waarbij afspraken worden vastgelegd over rollen, verantwoordelijkheden en de wijze van samenwerking.
De Connectie onderschrijft de principes van het risico gestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico’s te beheersen. Afgelopen jaar heeft De Connectie belangrijke stappen gezet ten aanzien van de invulling van het risicomanagement. Zo heeft er een uitgebreide risico-inventarisatie plaatsgevonden, zowel vanuit het perspectief van de organisatiedoelstellingen als vanuit het perspectief van business continuïteit. Waar nodig zijn aanvullende beheersmaatregelen genomen. De komende jaren gaat De Connectie verder met het door ontwikkelen van het risicomanagement door te investeren in het risicobewustzijn binnen de organisatie en het cyclisch en systematisch borgen van het risicomanagement.

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De risico's waarmee BVO DRAN te maken heeft zijn een veranderende relatie met de provincie, een zeer dynamische omgeving, kwetsbare burgers en daarmee politieke gevoeligheid.

De inrichting van het doelgroepenvervoer is gebaseerd op een 'open einde' systematiek. Hierom is de sturingsinformatie frequenter en gericht op continue monitoring. Structureel ontvangen we van de BVO DRAN managementinformatie en zogenaamde rittenbakken. Er is ongeveer tien keer per jaar ambtelijk en 6 keer per jaar bestuurlijk overleg. We zijn voornemens om informatie over het doelgroepenvervoer te verwerken in PowerBI zodat het onderdeel kan gaan uitmaken van de bestuursrapportage. In 2022 is gewerkt aan het opnemen van informatie over regiotaxi in PowerBI. Qua IT heeft dat meer voeten in aarde en kost meer tijd dan vooraf ingeschat. Dit geldt nog meer voor het opnemen van informatie over het routegebonden vervoer omdat de aangeleverde informatie niet uniform is tussen de vervoerders.

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving kunnen grote invloed hebben op de taakomvang en -inhoud van de omgevingsdienst ODRA. De impact van de Omgevingswet is waarschijnlijk groot. De Wet kwaliteitsborging bouwen (WKB) zal invloed hebben op de werkzaamheden die met bouw hebben te maken. Deze wet heeft een gefaseerde invoering. ODRA is samen met de deelnemende gemeenten actief bezig met de invoering van de Omgevingswet en WKB en rapporteert hier geregeld over. Door actief met komende ontwikkelingen bezig te zijn kan beter geanticipeerd worden op eventuele grote consequenties voor het personeelsbestand van ODRA.
In 2022 is gestart met de implementatie van de aanbevelingen uit het in 2021 verschenen rapport ‘Om de leefomgeving’ van de commissie Van Aartsen. De meeste initiatieven zullen vanuit het rijk worden geïnitieerd. Een van de mogelijke uitwerkingen kan zijn dat omgevingsdiensten moeten gaan fuseren.
ODRA heeft voor een aantal vakgebieden last van krapte op de arbeidsmarkt. Daarom is men begonnen met het aannemen van starters die met behulp van interne scholing en begeleiding de werkplekken bezetten waarvoor moeilijk ervaren specialisten te vinden zijn.
De omvang van het takenpakket van ODRA op het gebied van bouw, vergunningverlening en toezicht is direct afhankelijk van initiatieven van particulieren en bedrijven in de stad. Er kunnen grote verschillen zitten tussen jaren. Om hierop te anticiperen houdt ODRA een flexibele schil met personeel aan. Met de systematiek van outputfinanciering en een prognose van de gemeente op de bouwontwikkelingen wordt het beter mogelijk om de kosten voor de gemeente vooraf in te schatten.
De bij omgevingsdienst ODRA onderkende risico's voor gemeente Arnhem worden op de volgende wijzen beheerst. Allereerst is er maandelijks werkoverleg tussen de accounthouders van beide partijen. Relevante ontwikkelingen kunnen daar als eerste gesignaleerd worden. Actuele zaken worden op dagelijkse basis besproken. ODRA levert maandelijks productiecijfers en urenoverzichten. De cijfers worden met deze frequentie ook in het accountoverleg besproken. Realisatie van producten en uren kan zo getoetst worden aan planning en

budget, zo nodig kan worden bijgestuurd en zullen relevante ontwikkelingen gemeld worden in de financiële cyclus van de gemeente.
De portefeuillehouder heeft zitting in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van ODRA. Meerdere keren per jaar worden financiële tussenrapportages van ODRA in de vorm van een financieel dashboard in de bestuursvergaderingen besproken. De business controller Arnhem adviseert de portefeuillehouder op deze rapportages en kan risico's vroegtijdig signaleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan oplopende personeelskosten door schaarste op de arbeidsmarkt of bevindingen van de accountant.

Scalabor B.V.

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Scalabor rapporteert op diverse momenten richting de gemeente Arnhem (100% aandeelhouder) over de inhoudelijke en financiële voortgang inclusief de risico's: via begroting en jaarrekening en via de kwartaalrapportages. In deze stukken wordt expliciet stilgestaan bij de te onderscheiden risico's inclusief de beheersmaatregelen. Als aandeelhouder en belangrijkste klant van Scalabor zijn we hierover ook continu met elkaar in gesprek en houden we elkaar goed op de hoogte van belangrijke ontwikkelingen. Hiermee zorgen we voor inzicht in de risico's en trekken we samen op in de beheersing hiervan.

Sportbedrijf Arnhem

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Sturing
Het Sportbedrijf is de grootste uitvoerder van het sportbeleid van de gemeente Arnhem. Bij de verzelfstandiging van het Sportbedrijf, zijn vanuit de gemeente als opdrachtgever en eigenaar van het Sportbedrijf, afspraken gemaakt over de informatie- en stuurmogelijkheden voor de gemeente. Om de verwachtingen over en weer beter in beeld te hebben voeren de gemeente als eigenaar en opdrachtgever en het Sportbedrijf gezamenlijk, buiten de kwartaalgesprekken om, gedurende 2023, regelmatig overleg.
De organisatie van het Sportbedrijf en de samenwerking met de gemeente Arnhem wordt elk jaar professioneler. De afstemming tussen de teams Leefomgeving en het Sportbedrijf loopt goed, waarmee invulling wordt gegeven aan het uitgangspunt van 'van wijken weten'.

Het opdrachtgeverschap wordt meer gestroomlijnd. Het Sportbedrijf heeft in de kwartaalrapportages steeds conform afgesproken format gerapporteerd. Over de kwaliteit en met name over de (on)mogelijkheden van rapportage over effectiviteit en efficiëntie van interventies in de stad wordt met elkaar gesproken, alsmede wensen voor de toekomst op wijkniveau. Dit is een doorlopend proces, waarmee we verder gaan in 2023. Het inzicht in de kostprijs van de producten is nog onvoldoende. Er is steeds meer inzicht in kosten per locatie en per 'product'. Sportbedrijf en gemeente doorlopen gezamenlijk stappen om dit af te zetten tegen maatschappelijke meerwaarde. Hierdoor komt er steeds meer kennis beschikbaar over in hoeverre uitgaven zich verhouden tot gemeentelijke doelstellingen. Op basis daarvan kunnen beleidskeuzes gemaakt worden.

Financieel
Het eigen vermogen is € 1,6 miljoen. Voor 2022 e.v. is er een taakstelling van € 0,75 miljoen. Het Sportbedrijf heeft in 2022 een resultaat gehaald van omstreeks € 0,9 miljoen. Dit is grotendeels te verklaren door incidentele steun vanuit het Rijk in verband met de coronacrisis. Dit wordt grotendeels aangewend om het in verband met stijgende energieprijzen verwachte tekort van 2023 deels mee op te vangen. Er blijft voor 2023 nog een tekort over van omstreeks 0,5 miljoen en 2,7 miljoen voor 2024. Met de in de begroting opgenomen aanvullende subsidie voor 2023 en 2024 verwachten wij dat het Sportbedrijf bij gelijkblijvende activiteiten voldoende financiële middelen tot haar beschikking heeft.

Samenwerking
Nu het Sportbedrijf stabiel staat, is er weer meer ruimte gekomen om de focus te verleggen naar het gesprek op inhoud en gezamenlijke belangen. De afgelopen jaren is de samenwerking tussen gemeente en Sportbedrijf sterk verbeterd. De samenwerking blijft een onderwerp waarin continu geïnvesteerd wordt, ook in 2023 en verder.
Voorbeelden van inhoudelijke onderwerpen die gezamenlijk worden opgepakt zijn: verenigingsondersteuning, de bezetting van accommodaties en ontwikkeling van een positief sportklimaat. Hierover wordt de gemeenteraad in 2023 verder geïnformeerd.
We verwachten deze ontwikkeling met het MT van het Sportbedrijf in 2023 voort te kunnen zetten. Deze samenwerking zorgt ervoor dat het risicoprofiel van het Sportbedrijf als verbonden partij lager ingeschat wordt.

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De veiligheids- en gezondheidsregio Gelderland Midden is een wettelijk aangewezen regeling waarin wordt samengewerkt met vijftien verschillende gemeenten. De taken zijn onder verdeeld in een vijftal programma's (crisisbeheersing, brandweerzorg, GGD, ambulancezorg en bedrijfsvoering). VGGM wijst in haar begroting 2023 op de volgende risico's:
·Meerjarig effect van het COVID19 virus; preventie ten aanzien van kwetsbare groepen, advisering van hygiënemaatregelen, versterking infectieziektebestrijding, terug op niveau van reguliere diensten voor derden zoals reizigersvaccinaties en binden van medewerkers en vrijwilligers aan de organisatie;
·Naar aanleiding van de implementatie van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren (WNRA) is een complexiteit met betrekking tot de positie van de vrijwilligers ontstaan. Op basis van de huidige wet- en regelgeving is het onderscheid tussen een brandweervrijwilliger
·en een brandweermedewerker nauwelijks te maken. Hiermee heeft de invoering van WNRA een groot financieel risico op de betaalbaarheid van het huidige brandweermodel. Landelijk heeft een Denktank een oplossing voor deze ontstane situatie bedacht in de vorm van taakdifferentiatie. De financiële consequenties van de taakdifferentiatie worden nog nader geanalyseerd;
·Verdeelsleutel huisvestingskosten brandweer. De gemeentelijke bijdragen aan de brandweer zijn op basis van een nieuwe verdeelsleutel vastgesteld. De (regionale) huisvestingskosten van de kazernes en andere brandweeronderdelen zijn daarvan vooralsnog uitgezonderd;
·Arbeidsontwikkelingen, waaronder functiewaardering van verpleegkundigen. Vergelijkbare organisaties hebben verpleegkundigen hoger ingeschaald. Een aanpassing van de functiewaardering heeft grote consequenties op het budget of op de dienstverlening van de Jeugdgezondheidszorg en Algemene gezondheidszorg. Hiervoor is in de gemeentelijke begroting een extra budget opgenomen. Dat geldt ook voor de ICT-lasten;
·Toenemende ICT-lasten als gevolg van verdere digitalisering en plaats onafhankelijk werken. Meerdere (verouderde) systemen dienen op korte termijn vernieuwd te worden gebracht en toenemende gebruikerswensen gebaseerd op maatschappelijke 0ntwikkelingen zijn niet passend binnen de huidige ICT-budgetten.
·De grote druk op (gemeentelijke)financiën en bij andere opdrachtgevers leidt tot continuïteitsrisico's van niet door gemeentelijke bijdrage gefinancierde activiteiten.

De beheersing van bovenstaande risico's is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen. Het regionaal controllersoverleg en de Financiële Commissie die regelmatig bijeen komen vervullen hierin een belangrijke adviesrol, ook ten aanzien van de P&C-producten van de VGGM. Daarnaast wordt er actief samengewerkt bij bestuurlijke opdrachten. Per programma is door de VGGM een doelenboom opgesteld waarbij tevens de belangrijkste risicofactoren en mitiganten zijn genoemd.
Aan de hand van de zogenaamde "kans x effect"-methode wordt jaarlijks door VGGM een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke risico's en een kwantificering daarvan. Bij benadering wordt er een indicatie gegeven van het voor de organisatie benodigde weerstandsvermogen. Dit weerstandsvermogen wordt gevormd door de totale impact van de gekwantificeerde risico's te relateren aan de weerstandscapaciteit (zijnde het beschikbare eigen vermogen).

Daarnaast ontvangen de deelnemende gemeenten gedurende het jaar tussenrapportages van VGGM waarin wordt stilgestaan bij de actuele ontwikkelingen en de verwachtingen met betrekking tot de risico's worden beschreven.

Zowel de burgemeester als de wethouder publieke gezondheid zijn lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van VGGM. Het dagelijks bestuur en algemeen bestuur komen afzonderlijk van elkaar jaarlijks vijf keer bij elkaar. Onderwerp van gesprek is onder andere de P&C cyclus. Begrotingen en jaarrekeningen worden daar vastgesteld. Ook inhoudelijke ontwikkelingen/ risico's worden daar gedeeld.
Ondersteunende ambtenaren adviseren de burgemeester en wethouder als het gaat om de inhoud van de agenda. Deze ondersteunende ambtenaren zijn ook aangesloten op het controllersoverleg zoals eerder genoemd.

De raad krijgt de mogelijkheid om een zienswijze uit te brengen ten aanzien van de begroting en de bestemming van het resultaat na opmaken van de jaarrekening van VGGM. Eventuele financiële risico's worden opgenomen in gemeentelijke risicoprofiel.

In de afgelopen jaren is gebleken dat deze beheersstrategie volstaat.

Bijlage 5 Stand van zaken amendementen en moties

Hieronder is de stand van zaken van de amendementen en moties opgenomen die zijn aangenomen bij de behandeling van de Begroting 2023.

Bestuur, dienstverlening en financiën

22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties

De raad heeft besloten om proactief de mogelijkheden te laten onderzoeken tot het aangaan van een tweede buitenlandse relatie. Het onderzoek wordt op dit moment uitgevoerd.

22M158 Bevordering opkomst verkiezingen

Bureau Verkiezingen heeft diverse moskeeën benaderd en de Turkyem Moskee aan de Eemslaan bereid gevonden om een ruimte beschikbaar te stellen als stembureau. Tevens is hier voorafgaand aan de verkiezingen een proefstembureau ingericht. Ook bij komende verkiezingen zal er in één of meer moskeeën een stembureau worden ingericht, als daar gelegenheid voor is.
De burgemeester heeft vertegenwoordigers van alle moskeeën uitgenodigd voor een gesprek over hun mogelijkheden om hun achterban te stimuleren om hun stem uit te brengen bij verkiezingen.

Veiligheid

22M123 Manifest demonstratierecht

De burgemeester heeft het Manifest getekend. De raad wordt direct na de zomer geïnformeerd. We betrekken de jaarlijkse evaluatie bij de op instigatie van de raad jaarlijks te houden veiligheidstafel.

22M133 Stel aantal BOAs op straat veilig

In de begroting is een straatcapaciteit van 29 fte verwerkt. Voor wat betreft het handhavingsbeleid wordt momenteel de hand gelegd aan het opstellen ervan (met name de keuzes capaciteit versus inzetwensen). Het uitvoeringsplan zal aansluiten bij de jaarlijkse planning die gekoppeld was en is aan de wijkveiligheidsagenda's. Hiermee wordt, naast het focussen op stadsbrede problematieken, ook oog gehouden voor het wijkgericht werken. Per slot van rekening moeten we daar zijn waar we nodig zijn.

Bereikbaarheid

22M141 Kaders voor mobiliteitsingrepen

De motie is afgedaan met de raadsbrief Impact werkzaamheden op genoemde wegen in motie 22M141.

Economie

22A66 Bridge to Liberation

De voorgestelde financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M132 Een brug naar de toekomst

Zoals in de motie is aangegeven, werken we aan een voorstel hoe we na 2024 invulling blijven geven aan de slag om Arnhem herdenking in het algemeen en De Bridge to Liberation in het bijzonder, inclusief een financiële paragraaf. We hebben BMC tevens gevraagd om breed (dus ook buiten gemeente Arnhem) op te halen hoe men omgaat met herdenkingen nu en in de toekomst, hoe geven we invulling nu de veteranen uit WOII er steeds minder aanwezig kunnen zijn, hoe blijft de jonge generatie aangehaakt? Daarvoor gaat BMC in gesprek met een aantal lokale, regionale en landelijke partners. Ook intern worden er gesprekken gevoerd met relevante beleidsvelden, zoals inclusie en diversiteit. De oplevering is begin november gepland.

22M170 Oog voor alle studenten

Arnhem Studiestad gaat drie dingen doen om de informatievoorziening voor deze doelgroep te verbeteren:

- Op de website (Eng/Ned) van Arnhem Studiestad worden links geplaatst naar belangrijke plekken of initiatieven voor deze doelgroep die de kennisinstellingen beschikbaar zijn. Deze informatie is inmiddels beschikbaar (half juli 2023).
- Op de site komt een vlog van een Caribisch Nederlandse student over studeren, werken en leven in Nederland (uiterlijk september 2023)
- Er komt een informatiecampagne over rechten en plichten van studenten rondom studentenhuisvesting. De gemeente is in de lead, overlegt met kennisinstellingen en studenten en SH& is ook betrokken. Het resultaat hiervan wordt zichtbaar op de site van Arnhem Studiestad en de kennisinstellingen (is gestart).

22M179 Living statues op de agenda van 2023
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “Subsidieregeling Producties, Evenementen en Festivals gemeente Arnhem 2023”

Onderwijs
22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin
Samen met Natuurcentrum Arnhem is een kernteam gevormd om de praktische uitvoering vorm te geven. Er is een plan van aanpak opgesteld voor de periode 2023 – 2025.,
Momenteel worden de wensen en behoeften van schoolbesturen en scholen geïnventariseerd. Met behulp van een enquête en diverse gesprekken met zowel de overkoepelende schoolbesturen van Delta, Flores, Onderwijsspecialisten als overleggen met directeuren van individuele scholen worden de komende maanden de wensen, behoeften, kansen en risico’s per school in kaart gebracht. Deze nazomer worden er inspiratiemiddagen en ontwerpsessies met de scholen, schoolbesturen en andere betrokkenen georganiseerd.
Aan de hand van deze inventarisatie zal in het najaar 2023 een maatwerkaanpak worden opgesteld. Deze maatwerkaanpak bestaat uit maximaal vier varianten die aansluiten bij de behoeften en mogelijkheden van scholen. Dit jaar vindt er een pilot-moestuinlesprogramma bij de Witte Vlinder (Flores Onderwijs) in Arnhem Noord en de Johannes school (Delta Scholengroep) in Arnhem Zuid plaats, dat input biedt voor de maatwerkaanpak voor andere scholen.

22A62 Structurele investering in intellectuele ontwikkeling en laaggeletterdheid jeugd & jong volwassenen
In het kader van ‘Een kansrijk Arnhem’ is in de begroting een ophoging van €65.000 per jaar vanaf 2023 tot 2026 voorgesteld, ten gunste van de subsidiëring van Rozet. De uitbreiding van het gratis lidmaatschap voor de leeftijdscategorie tot 24 jaar (ten opzichte van 18 jaar) is ingegaan op 1 januari 2023.
Om het gebruik van dit gratis lidmaatschap te stimuleren zijn verschillende promotieacties opgezet. 1. Flyer in de bibliotheken met de pakkende tekst “Hey harde werker! Toe aan een pauze - leen een boek!” gericht op de studerende jongeren in de Rozetvestigingen. 2. Mailings naar de verschillende doelgroepen en 3. posts op social media (instagram en tiktok).
Hiermee is een grote doelgroep bereikt. Het resultaat van de ophoging van de leeftijdsgrens naar 24 in combinatie met de aandacht voor het lidmaatschap heeft tot een toename van het aantal lidmaatschappen geleid. Daarop aansluitend is het aantal uitleningen gestegen met 31%.

22M121 Niet de energierekening betalen met de kwaliteit van ons onderwijs
Naar aanleiding van de motie is er een uitvraag gedaan bij scholen/onderwijspartners. De meeste scholen gaven aan vaste contracten te hebben met energieleveranciers. In de praktijk zijn de kosten voor deze scholen daarom niet gestegen. Wij hebben geen signalen ontvangen van scholen dat zij eventuele hogere energiekosten betalen uit hun onderwijsbudget.
De stijging van de energiekosten is een landelijk thema. Er is dientengevolge een Rijksregeling ontwikkeld om dit te ondervangen. Scholen kunnen sinds begin 2023 contact opnemen met DUO om tot maatwerk te komen: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/financiering-onderwijs/vraag-en-antwoord/financiele-problemen-school-door-stijgende-energierekeningen. Mochten er financiële problemen ontstaan door gestegen energielasten kunnen scholen zich dus wenden tot het rijk.

22M130 Pilot OCW aanvragen voor hoogbegaafde thuiszitters
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “Voortgangsbrief op het thema hoogbegaafdheid”.

22M137 Verbeter schoolventilatie door coördinatie
Over de implementatie van de SUVIS-plannen (Specifieke Uitkering Ventilatie in Scholen) is de geïnformeerd met de Raadsbrief "Stand van zaken Specifieke Uitkering Ventilatie in Scholen" (SUVIS) van 22 december 2022.

22M139 Plan van aanpak hoogbegaafdheid
Het Plan van aanpak is opgesteld en gedeeld met de onderwijspartners. In de MEAA (Maatschappelijke Educatieve Agenda Arnhem) van 6 juli wordt het Plan van aanpak inhoudelijk verder besproken. We verwachten een raadbrief in september.

Cultuur
22A54 Kansen voor behoud erfgoed benutten
De voorgestelde financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M120 Kansen voor behoud erfgoed benutten
Er wordt gewerkt aan het opstellen van een nieuwe erfgoedagenda. Deze komt in 2023 in conceptvorm gereed en zal begin 2024 voor bestuurlijke besluitvorming worden geagendeerd.
In de erfgoedagenda wordt conform de motie ook gekeken naar de wijze waarop de gemeente vanuit de nu begrote budgetten voor erfgoed of vanuit andere middelen onder bijzondere omstandigheden financieel kan bijdragen aan erfgoedprojecten om voortgang met cofinanciering mogelijk te maken.

22M122 Gezamenlijk aanbod Arnhemse podia
De motie is onderdeel van lopend beleid, zoveel mogelijk samenwerking stimuleren tussen de Arnhemse podia.

22M125 Kaders voor cultuur- en evenementensubsidies
Deze motie hebben we afgedaan met de raadsbrief Inzet extra Programmabudgetten cultuur.

22M157 Gebruik nieuw cultureel centrum in Arnhem-Zuid ook als bastion in de Arnhem-Oost-aanpak
In de raadsbrief Ontwikkelingen Cultuur in Arnhem Zuid geven we aan ook Malburgen / Arnhem-Oost te betrekken.

Participatie en armoedebestrijding
22A73 Houd vast aan ambitie
De tekstuele wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt. Sinds januari 2019 is het gemiddelde bestand van 16 grote gemeenten gedaald met 8,6%. Arnhem heeft als doel het 10% beter te doen, dus dat is een daling van ongeveer 9,5% in die periode. In april 2023 is het bestand van Arnhem 12,5 % afgenomen sinds het begin van de meting. Dus Arnhem voldoet op dit moment ruim aan de doelstelling.

22A77 Geef experiment ‘schuldenvrij’ een kans
De tekstuele en financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt. Het startbedrag van € 150.000 dat beschikbaar is gesteld om de uitvoering van het experiment ‘Immerloo Schuldenvrij’ samen met maatschappelijke partners mogelijk te maken is deels gebruikt voor de voorbereidende fase. De aanpak is met partners geconcretiseerd. Er is echter meer budget nodig om tot uitvoer te komen. Aanvullend budget vanuit het Nationaal Programma Arnhem-Oost is inmiddels toegezegd en op dit moment wordt er nog naar externe financiering gezocht. Doel is om in het najaar het plan tot uitvoer te brengen.

Zorg
22M154 Maak de zorg aantrekkelijk om in te werken
De gemeente Arnhem voert samen met de regionale inkooporganisatie gesprekken met zorgaanbieders over het leveren van kwalitatief goede zorg aan onze inwoners. Zeker bij zorgvormen waar personeelstekorten zijn, zoals de huishoudelijke ondersteuning of behandeling jeugd, wordt ook gesproken over wat nodig is om te zorgen dat voldoende zorgverleners geworven en behouden kunnen worden (binden en boeien van personeel).
Zorgaanbieders hebben zelf ook veel last van de personeelstekorten en zoeken zelf naar allerlei mogelijkheden om personeel te werven en vast te houden, bijvoorbeeld door het creëren van voldoende doorstroommogelijkheden binnen de organisatie.

22M177 Laat pleegouders merken hoe waardevol ze zijn!
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “laat pleegouders merken hoe waardevol ze zijn!’
In februari 2023 is een sessie georganiseerd om gezamenlijk te kijken hoe we de pleegouders kunnen bedanken. In deze sessie geven pleegouders aan dat zij zich gewaardeerd voelen door de zorgorganisatie. Gekeken naar een jaarlijkse waardering hechten pleegouders waarde aan een leuke activiteit met elkaar. Een activiteit die niet te veel tijd kost maar waar zij wel waardering voelen vanuit de gemeente. Op 3 november 2023 wordt een leuke middag voor pleegouders georganiseerd om hen te bedanken voor hun inzet. Op die middag wordt ook het bedankje uitgereikt die pleegouders vanaf nu jaarlijks gaan krijgen. Wij gaan de pleegouders jaarlijks in de Week van Pleegzorg een bedrag schenken dat zij kunnen besteden aan een leuk uitje met het hele gezin. Dit doen we via de Dit is Arnhem pas.

Welzijn en Inclusie
22A70 Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

Voorjaar 2023 heeft een projectteam onder aansturing van een extern projectleider invulling gegeven aan het amendement. Samen met diverse partners, is gewerkt aan een plan voor de invulling van het Centrum voor Levensvragen en Suïcidepreventie. Het plan is in mei aangeboden aan de gemeente. De formele opening van het Centrum is op 1 september 2023. Het Centrum wordt ingevuld door D3rde Verdieping voor een periode van anderhalf jaar. In 2024 evalueren wij het Centrum en stellen we vast welk vervolg het krijgt vanaf 2025.

22A80 Anti-racisme aanpak
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.
Dit amendement is uitgevoerd via de aanpak 'Arnhem tegen Racisme'. In de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023 staat deze aanpak verder omschreven.

22M126 In verbinding beginnen
Deze motie is in behandeling. Na de zomer/richting het najaar informeren we de raad middels brief (over visie / opvang / en integratie vluchtelingen) waarmee we deze motie zullen afdoen.

22M128 Antidiscriminatie en antiracisme aanpak
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023.

22M156 Aan de slag met de lokale coördinator tegen racisme en discriminatie
In de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023, is de stand van zaken van deze motie omschreven. Komend najaar komt er een raadsbrief waarin we de lokale coördinator tegen racisme en discriminatie introduceren en uitleg geven over de rol.

Gezondheid en sport
22M124 Tempo maken met uitbreiden PrEP-zorg
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief 'Afdoen motie Tempo maken met PrEP-zorg'

22M134g Sportmakelpunt
Wij hebben de punten onderzocht die in de motie zijn opgenomen. In afstemming met de Arnhemse Sportfederatie (ASF) zijn wij tot de conclusie gekomen dat er geen behoefte is aan een aanvullend platform. Een aantal verenigingen in Arnhem maken al gebruik van een platform, namelijk Taakie. In de tweede helft van 2023 zullen wij dit platform nogmaals onder de aandacht brengen bij de Arnhemse sportverenigingen. Dit gebeurt in samenwerking met de ASF en Sportbedrijf Arnhem.
Tot slot, is het relevant om te vermelden dat mond-tot-mond reclame altijd een krachtig middel blijft om vrijwilligers te vinden. Een vacaturebank / platform is minder succesvol. Hierover volgt nog in 2023 een raadsbrief waarin we uitvoeriger ingaan op deze motie.

22M178g Maatschappelijke organisaties steunen en verduurzamen
Aan deze motie is uitvoering gegeven. Maatschappelijke organisaties zijn de afgelopen maanden op verschillende manieren inhoudelijk en financieel ondersteund. De meest belangrijke (financiële) maatregel was de ' tijdelijke subsidieregeling compensatie energiekosten maatschappelijke organisaties'. Door middel van een raadsbrief zal in 2023 nader bericht worden over de resultaten in relatie tot de motie.

Klimaat en energie
22M135 Verenigingen verduurzamen
De provinciale staten van Gelderland heeft in februari 2023 €10 miljoen beschikbaar gesteld voor een fonds verduurzaming maatschappelijk vastgoed. Naar verwachting is in het najaar 2023 dit fonds daadwerkelijk beschikbaar waarmee maatschappelijke instellingen, waaronder gebedshuizen, investeringen kunnen doen in energiebesparende maatregelen. Daarnaast ondertekenen naar verwachting minimaal 8 gebedshuizen de Green Deal Gebedshuizen met de gemeente Arnhem, waarmee zij een ondersteuningstraject van 2 jaar ingaan voor brede verduurzaming. Tot slot ondersteunt het onder andere door de gemeente Arnhem gefinancierde ondersteuningstraject van Arnhem Zet de knop om ook gebedshuizen bij energiebesparing. Er is hiermee zowel de gevraagde financiering voor duurzame investeringen, als een kennisloket met voldoende expertise, beschikbaar voor de doelgroep gebedshuizen.

22M136 Duurzame gebedshuizen
Zoals hierboven vermeld, heeft de provinciale staten van Gelderland in februari 2023 € 10 miljoen beschikbaar gesteld voor een fonds verduurzaming maatschappelijk vastgoed. Naar verwachting is in het najaar 2023 dit

fonds daadwerkelijk beschikbaar waarmee maatschappelijke instellingen, waaronder verenigingen, investeringen kunnen doen in energiebesparende maatregelen aan hun pand. Daarnaast kunnen verenigingen een subsidieadvies krijgen met financiële tegemoetkoming van de gemeente van 95% van een maximumbedrag dat is gebaseerd op hun energieverbruik. Dit gaat via de “subsidie energiebesparing ondernemers en maatschappelijke organisaties” van gemeente Arnhem. Hiermee hebben verenigingen toegang tot verschillende bronnen van financiering voor het verduurzamen van hun panden.

22M138 Voor energiecoaches ook budget
In 2022 is budget ingezet voor energiecoaches van de Energiebank Regio Arnhem.

Wonen en leefomgeving
22A55 Sturen op meer betaalbare woningen
De tekstuele wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22A56 Arnhem mooier; grip op Graffiti
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M155 Handen af van Hertenkamp Sonsbeek
We zijn op dit moment aan het onderzoeken hoe we het hertenkamp in Sonsbeek kunnen behouden met in achtneming van dierenwelzijn en de nieuwe huis- en hobbydierenlijst van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Wijkprogramma’s
22A75 Doorzetten buurtconciërges in Arnhemse wijken
De financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22A76 Impuls voor de Drieslag
De financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M129 Kaders voor leefbare wijken
Nu de extra middelen van handhavingscapaciteit structureel zijn gemaakt en er dus sprake is van een duurzame investering, kan het geactualiseerde handhavingsbeleid spoedig worden vastgesteld en verzonden aan de raad. Het handhavingsbeleid is een belangrijke bouwsteen voor het plan voor leefbare wijken, samen met het onlangs gepubliceerde Actieplan Overlast en de wijkveiligheidsplannen. Het plan voor leefbare wijken en het handhavingsbeleid zullen nog dit jaar worden verzonden aan de raad. De kaders en uitgangspunten van deze beleidsstukken zullen dan in 2025 worden geëvalueerd en de evaluatie zal worden voorzien van conclusies en aanbevelingen.

Lopende onderzoeken

Naam van het onderzoek	Doel van het onderzoek	(Verwachte) einddatum (Q=kwartaal)	Thema	Verantwoordelijke portefeuillehouder
Actie-onderzoek Preventie met Gezag (PMG)	Evaluatie aanpak hoogrisico jongeren. Wat is de meerwaarde van Preventie met Gezag?	Q4 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Actie-onderzoek Persoonsgerichte aanpak (PGA)	Het actieonderzoek zetten we in om de werkwijze PGA-PMG inzichtelijk te maken. Welke interventies kunnen worden ingezet, welke belemmeringen komen naar voren?	Q4 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Trajectbegeleiding	Waaruit bestaat de intensieve trajectbegeleiding gericht op kwetsbare jongeren in de wijken Malburgen en Presikhaaf in Arnhem en welke resultaten zijn zichtbaar? Het onderzoek levert kwartaalrapportages t/m 2025.	Q4 2025	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Straatcoaches	Inzicht verkrijgen in de bekendheid van, ervaringen met en waardering van het project Straatcoaches Arnhem onder wijkbewoners en scholieren in de wijken Malburgen, Presikhaaf en Geitenkamp.	Q3 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Afvalbeleid	In het coalitieakkoord 2022-2026 is afgesproken aan het eind van 2023 het huidige afvalbeleid geëvalueerd te hebben. Het huidige beleid inclusief ambities en instrumenten wordt bekeken en beoordeeld.	Q4 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs
Onderzoek Nascheiding plastic afval uit restafval	We onderzoeken de mogelijkheden en scenario's omtrent het nascheiden van plastic afval uit restafval in de Arnhemse situatie.	Q4 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs

Onderzoek Herdenkingen	Ophalen hoe men omgaat met herdenkingen nu en in de toekomst, hoe geven we invulling nu de veteranen uit WOII er steeds minder aanwezig kunnen zijn, hoe blijft de jonge generatie aangehaakt?	Q4 2023	Cultuur en Recreatie	Bob Roelofs
Onderzoek passende personeelsformatie sociale wijkteams	Vaststellen of de huidige personeelsformatie van de sociale wijkteams passend is om de opdracht van de gemeente Arnhem aan de sociale wijkteams uit te voeren.	Q4 2023	Zorg en Gezondheid	Marco van der Wel
Onderzoek inzet bewonersondersteuning	Hoe ziet het Arnhemse aanbod aan bewonersondersteuning er uit en is deze passend binnen de huidige vraag in relatie tot beschikbare budget?	Q4 2023	Zorg en Welzijn	Mark Lauriks
Model Integriteitsysteem Lokale Overheid (uitvoering door Governance & Integrity Nederland)	Door middel van een systeemanalyse inzicht verkrijgen in de sterke en de zwakke punten van het aanwezige integriteitsysteem.	Q3 2023	Bestuur	Maurits van de Geijn
Sporen van slavernijverleden in Arnhem	Het hoofddoel van het onderzoek is het blootleggen van Sporen van Slavernijverleden in Arnhem.	Q1 2024	Inclusie	Maurits van de Geijn

Nederlandse Inclusiviteitsmonitor (NIM)	De Nederlandse InclusiviteitsMonitor bestaat uit twee instrumenten. De Beleidsscan Inclusiviteit brengt in kaart in hoeverre het diversiteits- en inclusiebeleid in onze organisatie samenhangend, systematisch ingericht en geïmplementeerd, en wetenschappelijk gefundeerd is. De Medewerkersscan Inclusiviteit© brengt in beeld hoe onze medewerkers het werkklimaat ervaren. Met behulp van deze metingen en beschikbare wetenschappelijke kennis krijgen we hier inzicht in. Met als doel aanknopingspunten welke vervolgstappen onze organisatie moet zetten voor een inclusieve organisatiecultuur.	Q4 2023	Inclusie	Maurits van de Geijn
3e cohortstudie Veilig Thuis, regio Arnhem-Ede	Onderzoeken of onze werkwijze/aanpak met Veilig Thuis voldoende werkt in gezinnen waar huiselijk geweld en kindermishandeling speelt.	Q4 2023	Zorg en Welzijn	Maurits van de Geijn
CBS Barometer Culturele Diversiteit 2022/2023	Inzicht verkrijgen in de culturele diversiteit van de ambtelijke organisatie.	Q1 2024	Overig	Maurits van de Geijn
Veiligheidsgevoel en acceptatie van LHBTIQ+ groepen in Arnhem	Wat is de trend in veiligheidsgevoel en acceptatie van LHBTIQ+ groepen in Arnhem?	Q1 2024	Inclusie	Maurits van de Geijn
Arnhem Energy Hotspot	Verder bouwen aan internationaal toonaangevend energiecluster in en rond Arnhem, via een geheel van publiek-private projecten en acties en een daarbij passende samenwerking. NB: gemeente is mede-opdrachtgever naast de regionale ontwikkelingsmaatschappij OOSTNL.	Q3 2023	Economie	Nermina Kundić

Circulariteitsscan	Onderzoek naar stand van zaken circulaire inkoop & grondstofstromen analyse voor de stad. De circulariteitsscan geeft inzicht in het niveau van circulariteit van de gemeente Arnhem en de belangrijkste verbeterkansen voor grondstofstromen in vastgoed, facilitaire producten en diensten en de openbare ruimte. Daarnaast wordt in kaart gebracht welke grondstofstromen en de bijbehorende milieuimpact in Arnhem veel voorkomen om ook hier in de verbeterkansen in kaart te brengen. Het onderzoek is onderdeel van een opdracht om niveau 5 op de CO2 prestatieladder te behalen en onderdeel van een afspraak met de raad om het uitvoeringsprogramma circulaire economie te evalueren.	Q4 2023	Economie	Nermina Kundić
Motiveringen van particuliere inwoners om zelf aanpassingen aan de eigen woning te doen	Meer zicht krijgen in de motiveringen om wel of niet aanpassingen aan de eigen woning te doen.	Q1 2024	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders

Afgeronde onderzoeken

Naam van het onderzoek	Doel van het onderzoek	Datum afronding	Thema	Verantwoordelijke portefeuillehouder
Naheffingen aankoop onroerend goed door gemeente Arnhem na en tijdens de Tweede Wereldoorlog	Het onderzoek wordt onder auspiciën van het NIOD uitgevoerd door Blauw Historisch Onderzoek. Door middel van bronnenonderzoek wordt het volgende in kaart gebracht: of de gemeente Arnhem na afloop van de Tweede Wereldoorlog naheffingen heeft gevorderd voor straatbelasting en/of erfpacht bij Joods burgers of hun erfgenamen; tijdens de Tweede Wereldoorlog onroerend goed heeft aangekocht dat in eigendom was van Joodse inwoners; en of er na de oorlog rechtsherstel heeft plaatsgevonden. De gemeenteraad is in de beantwoording van art 44 vragen van de fractie DENK/ Verenigd Arnhem in september 2020 hierover geïnformeerd.	Q4 2022. Op 24-1-2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Bestuur	Ahmed Marcouch
Leerevaluatie meldingen De Wiltstraat 21	Het evalueren van het handelen van de gemeente en van namens de gemeente handelende partijen op de meldingen van overlast en overtredingen van een omwonende en indien van toepassing het ophalen en terugkoppelen van leerpunten voor de gemeente en namens de gemeente handelende partijen.	Q2 2023. Op 11 juli 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch

Gebruiksonderzoek parkeergarage Musis	Begin 2023 start de gemeente Arnhem met een renovatie van een deel van de Parkeergarage Musis, ter verbetering van de gebruikskwaliteit. Ter ondersteuning van deze plannen wil de gemeente inzicht in de waardering door gebruikers van de parkeergarage. Om dit inzicht te verkrijgen is een face-to-face enquête onder deze doelgroep uitgevoerd.	Q1 2023	Verkeer	Bob Roelofs
Samenwerking erfgoedtaken tussen ODRA en gemeente Arnhem	Er is onderzoek uitgevoerd om de samenwerking tussen de afdeling erfgoed en de ODRA te verbeteren.	Q1 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs en Marco van der Wel
Onderzoek Toekomst Sonsbeek en State of Fashion	Het onderzoek is tweeledig en gebeurt in twee fasen. Eerst gericht op de haalbaarheid van een jubileumeditie van Sonsbeek in 2024 (31 oktober 2022) en aansluitend op de toekomstbestendigheid van beide events (afgerond eind maart 2023).	Q1 2023. Op 31 maart 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Cultuur en Recreatie	Cathelijne Bouwkamp
Benchmark Stichting Atelierbeheer SLAK	Inzicht verkrijgen hoe de bedrijfsvoering van SLAK zich verhoudt tot vergelijkbare atelierorganisaties in Nederland. En zo een scherper beeld krijgen van wat mag en kan worden verwacht van SLAK als atelierorganisatie en de eigen rol van gemeenten daarin. In het verlengde: wat vragen de ambities in de coalitieakkoorden in relatie tot de middelen en beschikbaar aanbod personeel.	Q2 2023. Op 30 mei 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Cultuur en Recreatie	Cathelijne Bouwkamp

Rapportage jongerenwerk 12+ verbetertraject van stichting Rijnstad in de Gemeente Arnhem	We zijn een verbetertraject in vijf wijken begonnen met het jongerenwerk 12+ van Rijnstad. Dit onderzoek is een meetmoment waarmee inzichtelijk wordt gemaakt wat de stand van zaken én het effect in de wijk is van de ingezette verbetering van het jongerenwerk.	Q4 2022. Op 6-12-2022 is de raad geïnformeerd over het verbetertraject.	Welzijn, Jongerenwerk	Mark Lauriks
Impactanalyse Wams	Onderzoek naar welke strategische keuzes mogelijk zijn bij de invoering van de Wams en tot welke scenario's deze keuzes leiden.	Q4 2022	Zorg en Welzijn	Mark Lauriks
Samen Beslissen	Onderzoek naar de effecten van de methodiek 'Samen Beslissen', werkwijze voor Werk en Inkomen.	Q1 2023	Werk en Inkomen	Mark Lauriks
Wat W€rkt? Eerder uit de schulden (uitgevoerd door Hogeschool Utrecht met behulp van verschillende onderzoeksbureaus zoals Pharos en Verwey Jonker, gefinancierd door NWO)	In totaal doen 7 gemeenten mee aan dit onderzoek. De centrale vraag is: Wat is de effectiviteit van interventies voor mensen met betalingsachterstanden? De gemeente Arnhem doet mee met de onderdelen 'Samenwerking ketenpartners (signaleren van geldzorgen door huisartsen in Presikhaaf en Schuytgraaf) en 'Jongeren' (de effectiviteit van interventie Opr€cht).	Q1 2023. Eindrapportage is gepubliceerd op de website van Verwey Jonker.	Werk en Inkomen	Mark Lauriks
Onderzoek Financiele Wijksturing Gemeente Arnhem - Analysefase	Doel is het herinrichten van de financiële wijksturing en het realiseren van de cultuurverandering die daarvoor nodig is. Ontwikkelen van een financieel sturingsmodel (o.a. waar sturen we wel en niet op) inclusief implementatieplan/-fasering. Na deze fase volgt de ontwikkelfase, daarna de implementatiefase.	Q2 2023	Financiën	Mark Lauriks

Onderzoek exploitatie Vlindertuin	Bestaan er partijen die onder dezelfde voorwaarden als SLAK en met behoud van maatschappelijke doelstellingen de exploitatie van de Vlindertuin op zich kunnen nemen? Hierbij wordt ook de mogelijkheid onderzocht dat Vlindertuinparticipanten zelf de exploitatie op zich kunnen nemen, bijvoorbeeld als stichting, collectief of cooperatie. Wat zijn de voor/nadelen van exploitatie door een andere partij dan SLAK en wat zijn de kansrijke alternatieven?	Q3 2023	Wijken	Mark Lauriks
CBS Barometer Culturele Diversiteit 2021	Inzicht verkrijgen in de culturele diversiteit van de ambtelijke organisatie.	Q1 2023	Overig	Maurits van de Geijn
Troje challenge (provincie Gelderland)	Het onderzoek is een onderzoek naar hoe informatieveiligheid en privacy in onze organisatie is ingebed. Er wordt gekeken naar het technische aspect maar er is ook een medewerkersonderzoek (niet verplicht) om te kijken naar houding, gedrag en kennis van Arnhemse ambtenaren op gebied van informatieveiligheid en privacy. Dit onderzoek is in het kader van de Troje challenge georganiseerd door provincie Gelderland voor alle Gelderse gemeenten met als doel de digitale weerbaarheid van de gemeenten binnen de provincie te vergroten. De provincie krijgt géén uitslagen van het onderzoek.	Q1 2023	Informatieveiligheid & privacy	Maurits van de Geijn

Woonbehoefteonderzoek Gemeenten Regio Arnhem - Nijmegen	Inzicht in de woonbehoefte (type woningen, prijsklassen, doelgroepen, wonen-met-zorg concepten) voor alle gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen. Voor Arnhem vormt het woonbehoefteonderzoek een belangrijke onderlegger voor woonbeleid en de inzet bij woningbouwprojecten.	Q1 2023. Op 28 maart 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders
Onderzoek behoefte rolstoelgeschikte woningen	Inzicht in aanbod, behoefte en knelpunten als het gaat om rolstoelgeschikte woningen	Q1 2023. Onderzoek is gelijktijdig met het regionale woonbehoefte-onderzoek opgeleverd.	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders
BTW onderzoek Belastingdienst	Op initiatief van de Belastingdienst vindt een boekenonderzoek plaats naar de naleving van de BTW en BCF wetgeving door gemeente Arnhem. In dit boekenonderzoek worden ook de aan Arnhem gelieerde rechtspersonen betrokken, in casu het Sportbedrijf, de Connectie en Scalabor. Onderzoek is afgerond; met de Belastingdienst is een naheffing overeengekomen over de belastingjaren 2017 tot en met 2022 van € 227.000 (exclusief belastingrente). Deze naheffing is verwerkt in de jaarrekening 2022 en toegelicht in het hoofdstuk Bestuur, dienstverlening en financiën en in de paragraaf Bedrijfsvoering.	Q4 2022	Financiën	Paul Smeulders

Begrotingswijziging Exploitatie

Nr. : 23-012
Onderwerp : Turap 2 2023
Raad d.d. :
Zaaknr. : 3904872
Toelichting: : Begrotingswijziging bij Turap 2 2023

Programma's		2023						2024							
		Lasten	Baten	Expl.-result.	Toe-voeg.	Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Toe-voeg.	Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten
Wijkprogramma's															
Geb 0	**Gebied nader te verdelen**	0		**0**			**0**								
Geb 1	**CSA**	35	3	**-32**			**-32**								
Geb 2	**Noordwest**	813	88	**-725**			**-725**								
Geb 3	**Noordoost**	59	46	**-13**			**-13**								
Geb 4	**Presikhaaf**	358	96	**-262**			**-262**								
Geb 5	**Malburgen**	391	119	**-273**			**-273**								
Geb 6	**Schuytgraaf/Elderveld**	1.058	224	**-834**			**-834**								
Geb 7	**De Laar/Elden**	253	14	**-239**			**-239**								
Geb 8	**RKV**	317	13	**-304**			**-304**								
		3.284	**602**	**-2.682**			**-2.682**								
Stedelijke programma's															
S00	**Bestuur, dienstverlening en financ**	8.408	9.086	**678**	-3.397	-135	**3.940**								
S01	**Veiligheid**	816	58	**-758**			**-758**								
S02	**Bereikbaarheid**	-821	2	**823**			**823**								
S03	**Economie**	118	540	**422**			**422**								
S04	**Onderwijs**	130	32	**-99**			**-99**								
S05	**Cultuur**	-59	317	**375**			**375**								
S06	**Participatie en armoedebestrijding**	4.011	470	**-3.541**			**-3.541**								
S07	**Zorg**	195	-308	**-503**	4.748	6.680	**1.429**								
S08	**Welzijn en inclusie**	1.983	7	**-1.977**			**-1.977**								
S09	**Gezondheid en sport**	616	134	**-482**		113	**-369**								
S10	**Klimaat, energie en milieu**				-10.000		**10.000**								
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	417		**-417**			**-417**								
S12	**Wonen en leefomgeving**	350	-380	**-730**	350	-33	**-1.113**								
		16.164	**9.956**	**-6.207**	**-8.299**	**6.625**	**8.717**								
	Totaal	19.448	10.559	**-8.889**	-8.299	6.625	**6.035**								

Begrotingswijziging Exploitatie

2025				2026						2027						20		
Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.
	Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.				

Begrotingswijziging Exploitatie

28			2029					
		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo
Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.	

BEHANDELRESULTAAT

‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’
11-10-2023

‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	B. Roelofs
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Gerretschen (GroenLinks), Neutkens (Volt), Elfrink (SP), Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), Lukkassen (Forum voor Democratie), Eliëns (Partij voor de Dieren), Van den Broek (CDA), Eppich (VVD), Van Munster (PvdA), Kemperman & Weijers (D66), Van Plateringen (BurgerBelang Arnhem)
De fracties van DENK, ChristenUnie en PVV waren niet vertegenwoordigd.

Bespreking
Er hebben zich geen insprekers aangemeld. Er is meteen gestart met de meningsvormende behandeling (M1). De aanwezige fracties hebben daarin vragen aan de wethouder gesteld in eerste termijn. De wethouder heeft in zijn eerste termijn die vragen beantwoord.

Toezeggingen
- Wethouder Roelofs zegt toe om in gesprek te gaan met sportverenigingen om het alcoholgebruik rondom sporten van jongeren te verminderen/stoppen.
- Wethouder Roelofs zegt toe om een terugkoppeling te geven over de financiën van het sportbedrijf in relatie tot eventueel meevallende energielaten, waardoor er geld terug naar de gemeente kan vloeien.
- Wethouder Roelofs zegt toe om te kijken of sloten op afvalcontainers kunnen helpen tegen de overlast en dit terug te koppelen aan de gemeenteraad.
- Wethouder Roelofs zegt toe met een nieuw plan te komen rondom sport waarbij de raad wordt meegenomen.
- Wethouder Roelofs zegt toe met een schriftelijke beantwoording te komen over de vraag van de SP over de afvalstromen waaronder restafval en hoe de stromen binnen de verwerking van PMD verdeeld zijn.
- Wethouder Roelofs zegt toe om te kijken naar het genoemde alternatief voor vuurwerk; SPARK in Leeuwarden.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende fase 1 nog niet is afgerond en dat hier een hervatting voor nodig is. Deze wordt hervat op 25 oktober. De raadskamer verzoekt om een tweede termijn in de meningsvormende fase 1.

De raadsadviseur,

S. Vos

De voorzitter,

M. Coenders

Titel/onderwerp: ‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’

Van:	College van B&W	Ambtenaar:	Natasja Bouwman (0627135094) natasja.bouwman@arnhem.nl
E-mailadres:	technischevragenraad@arnhem.nl	Raadsadviseur	Maaike Piscaer (06-31114892) maaike.piscaer@arnhem.nl
Doel activiteit	Informatief en Meningsvormend 1 (Lees het **Behandeladvies** goed door!)		
Toelichting	**Technische vragen** Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld via technischevragenraad@arnhem.nl Technische vragen ingediend vóór maandag 2 oktober zullen z.s.m. worden beantwoord, met als uiterlijke datum dinsdag 10 oktober. **Hoe lees ik de begroting?** Hieronder vinden jullie de links naar twee informatieve filmpjes welke zijn opgenomen door de afdeling financiën met betrekking tot de begroting algemeen en specifiek voor de begroting 2024. Presentatie over de toelichting bij begroting van de gemeente Arnhem Presentatie over de begroting 2024 van de gemeente Arnhem Naast deze filmpjes zijn er o.a. vanuit de VNG ook algemene e-trainingen voor raadsleden beschikbaar met betrekking tot gemeente financiën, zoals deze: E-learning over Financiën | Raadsleden | VNG academie (vngconnect.nl) **Afdoening moties/amendementen** Met deze begroting stelt het college voor de volgende moties af te doen: motie 19M21 Toegankelijkheidsfonds Arnhemse Standaard Voor 2024 en 2025 is een budget van jaarlijks € 75.000 beschikbaar in het toegankelijkheidsfonds waarvoor bedrijven met veel consumentenbezoek een aanvraag kunnen indienen voor een gedeeltelijke financiering om hun onderneming beter toegankelijk te maken. motie 23M57 Perspectief voor handhavers in leefbare wijken De inzet van handhavers zoals opgenomen in de Begroting 2023 is in deze begroting structureel gemaakt. motie 22M184 ‘Woensdagavond is Raadsavond’ Het college heeft intern gecommuniceerd dat er bij voorkeur geen informatie- en/of inspraakavonden meer organiseren op woensdag, de dag waarop de gemeenteraad bijeen komt. motie 22M158 Bevordering opkomst verkiezingen In aanloop naar de Provinciale Staten- en Waterschapsverkiezingen is het college in gesprek gegaan met de besturen van moskeeën uit Arnhem over het inzetten van hun gebouwen als stemlokaal. Dat heeft bij die verkiezingen geresulteerd in een stembureau in de Türkiyem Moskee. Bij volgende verkiezingen bekijkt het college of uitbreiding van het aantal moskeeën waar gestemd kan worden gewenst is.		

<table>
<tr><td></td><td>Proces bestuurlijke behandeling
I/M1 – Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)
Indienen moties & amendementen voor de M2 – vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober
M2 – Politieke Avond 1 november
Indienen definitieve moties & amendementen – vanaf 2 t/m 6 november
Besluitvorming – Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur
Een uitgebreide beschrijving van het gehele proces rondom de behandeling van de perspectiefnota kunt u vinden in de memo over de behandeling.</td></tr>
<tr><td>Spreekrecht publiek</td><td>Ja</td></tr>
<tr><td>Behandeladvies</td><td>Raadskamerindeling
De I/M1 bespreking vindt plaats in 9 raadskamers. Ter info: in het ‘spoorboekje P&C cyclus 2023 was opgenomen dat de raadskamers thematisch zouden worden ingedeeld. Gezien de ervaring van een thematische indeling bij de behandeling va de Perspectiefnota dit jaar, heeft de agendacommissie op 13 september opnieuw vergaderd over de vergaderorde bij de begroting. Besloten is alsnog te kiezen voor een indeling geordend per portefeuillehouder (inclusief een aparte kamer voor het onderdeel financiën).

Let op: gezien de omvang van het onderwerp en de beperkte vergadertijd is er geen pauze tussen het 2de en 3de blok.

<table>
<tr><th></th><th>Raadszaal</th><th>Landgoed/Festival</th><th>Walburgis</th></tr>
<tr><td>18.45 – 20.15</td><td>Smeulders
(onderdeel financiën)</td><td>Bouwkamp</td><td>Lauriks</td></tr>
<tr><td>20.30 – 22.00</td><td>Smeulders (overige portefeuilles)</td><td>Roelofs</td><td>Kundic</td></tr>
<tr><td>22.00 – 23.15</td><td>Marcouch</td><td>Van der Wel</td><td>Van de Geijn</td></tr>
</table>

In welke raadskamer moet ik zijn met mijn vragen?

Je kunt op 3 manieren kijken in welke raadskamer je met je vragen moet zijn:

1. Overzicht portefeuilleverdeling college B&W
In bijlage 1 (zie hieronder) vinden jullie een overzicht met welke onderwerpen zich binnen de portefeuilles van de collegeleden bevinden. Deze onderwerpen worden ook in iBabs bij de betreffende raadskamer vermeld;

2. Overzicht verdeling portefeuilles B&W in verhouding tot programma’s begroting
In bijlage 2 (zie hieronder) vinden jullie een overzicht van de verdeling van onderwerpen/portefeuilles van het college over de hoofdstukken uit de begroting;

3. Technische vragenbundel
Omdat een technische vraag aanleiding kan zijn voor een politieke vraag in de raadskamer, is in deze technische vragenbundel aangegeven bij welke portefeuillehouder de betreffende technische vraag hoort;

Twijfel je? Neem dan vooral van te voren contact op met de griffie!

Informatieve fase: inspreken
Bij alle raadskamers wordt gestart met een inspreekmoment. Insprekers krijgen 5 minuten het woord waarna de raadskamer vragen kan stellen. Nadat alle insprekers gehoord zijn, zullen de raadskamers starten met de meningsvorming 1.</td></tr>
</table>

	<u>Vergaderorde M1</u> Er wordt in twee termijnen vergaderd. • Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. • De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de portefeuillehouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. • Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. In verband met de grote van het onderwerp en de beperkte vergadertijd zal de voorzitter aan woordvoerders vragen om hier in hun eerste termijn rekening mee te houden (door je bijvoorbeeld te richten op je meest relevante politieke vragen of de kern van je betoog), zodat iedere fractie in de gelegenheid zal worden gesteld om zijn of haar bijdrage te kunnen leveren.
Vervolgbehandeling	Een mogelijk uitloop van de M1 staat geagendeerd voor 25 oktober. Tijdens de M1 kunnen fracties aangeven of zij overwegen moties en/of amendementen in te dienen. Deze moties en amendementen kunnen vanaf dat moment dan ook (in concept) worden ingediend bij de griffie voor agendering op de M2 van 1 november. Het indienen van de concept moties en amendementen voor de M2 kan tot en met vrijdag 27 oktober

Bijlage 1: Portefeuilleverdeling college B&W

Ahmed Marcouch

Portefeuille

- Openbare orde en veiligheid
- Handhaving (onderdeel openbare orde en veiligheid)
- Veiligheidshuis
- Regionale samenwerking (burgemeesterstaken)
- G32 Algemeen Bestuur
- Externe relaties
- Lobby
- Integriteit
- Herdenken

Cathelijne Bouwkamp

Portefeuille

- Arnhem-Oost aanpak
- Cultuur
- Groen en klimaatadaptatie in de stad
- Duurzaamheid, inclusief energietransitie gebouwde omgeving en grootschalige opwek (exclusief energietransitie bedrijven en industrie en duurzame mobiliteit)
- Stedelijke ontwikkeling en ruimtelijke ordening (inclusief Omgevingswet)

Nermina Kundić

Portefeuille

- Onderwijs
- Jeugd
- Mobiliteit
- Economische Zaken
- Circulaire economie
- Duurzaamheid bedrijven en mobiliteit
- Citymarketing
- Toerisme en recreatie (uitgezonderd Slag om Arnhem en Herinneren en Vrijheid)
- Regionale samenwerking (naast de rol van de burgemeester)
- Projecten Kleefse Waard en Stadsblokken Meinerswijk

Bob Roelofs

Portefeuille

- Burgerparticipatie
- Openbare Ruimte
- Binnenstad
- Sport
- Evenementen
- Afval
- Erfgoed (inclusief Slag om Arnhem en Herinneren en Vrijheid)
- Ouderen

- Jeugdzorg

Marco Van der Wel

Portefeuille

- Natuur en stadsparken
- Water, milieu en luchtkwaliteit
- Dierenwelzijn en biodiversiteit
- (stads)Landbouw en stikstof
- Omgevingsdienst, vergunningen, toezicht en handhaving
- Wet Maatschappelijke ondersteuning (Wmo), sociale wijkteams

Mark Lauriks

Portefeuille

- Werk en Inkomen (inclusief toeslagenaffaire)
- Wijken en wijkgericht werken
- Leefbaarheid
- Welzijn (inclusief vrijwilligersbeleid en jongerenwerk)
- Armoedebeleid
- Schulddienstverlening

Paul Smeulders

Portefeuille:

- Financiën
- Wonen
- Grondzaken
- Gemeentelijk vastgoed
- Asiel, Vluchtelingen en inburgering

Maurits van de Geijn

Portefeuille:

- Inclusie (inclusief diversiteit en emancipatie)
- Digitalisering
- Automatisering
- Privacy
- Bedrijfsvoering
- Inkoop
- P&O
- Internationale samenwerking
- Maatschappelijke opvang, vrouwenopvang, huiselijk geweld en kindermishandeling
- Publieke gezondheid en GGD
- Communicatie
- Publieke dienstverlening

Bijlage 2: Overzicht verdeling portefeuilles B&W in verhouding tot programma's begroting

Begrotingsprogramma's		**Portefeuillehouder**
S00	**Bestuur, dienstverlening en financiën**	
	Regionale samenwerking (burgemeester)	Marcouch
	Herdenken	Marcouch
	Regionale samenwerking (wethouder)	Kundić
	Publieke dienstverlening	Van de Geijn
	Wijken en wijkgericht werken	Lauriks
	Financiën	Smeulders
	Digitalisering, automatisering, privacy	Van de Geijn
	Bedrijfsvoering	Van de Geijn
	Burgerparticipatie	Roelofs
S01	**Veiligheid**	
	Openbare orde en veiligheid	Marcouch
	Veiligheidshuis	Marcouch
S02	**Bereikbaarheid**	
	Mobiliteit	Kundić
S03	**Economie**	
	Economische Zaken	Kundić
	Citymarketing	Kundić
	Toerisme en recreatie	Kundić
	Evenementen, Slag om Arnhem	Roelofs
	Communicatie	Van de Geijn
S04	**Onderwijs**	
	Onderwijs	Kundić
S05	**Cultuur**	
	Cultuur	Bouwkamp
	Erfgoed	Roelofs
S06	**Participatie en armoedebestrijding**	
	Werk en Inkomen	Lauriks
	Armoedebeleid	Lauriks
	Schulddienstverlening	Lauriks
S07	**Zorg**	
	Jeugdzorg	Roelofs
	WMO en sociale wijkteams	Van der Wel
S08	**Welzijn en inclusie**	
	Welzijn	Lauriks
	Asiel, Vluchtelingen en inburgering	Smeulders
	Inclusie en Diversiteit	Van de Geijn
	Vrouwenopvang en huiselijk geweld	Van de Geijn
	Ouderen	Roelofs
	Jeugd	Kundić
S09	**Gezondheid en sport**	
	Sport	Roelofs

	Publieke gezondheid en GGD	Van de Geijn
S10	**Klimaat, energie en milieu**	
	Duurzaamheid incl. energietransitie	Bouwkamp
	Duurzaamheid bedrijven en mobiliteit	Kundić
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	
	Stedelijke ontwikkeling, ruimtelijke ordening, omgevingswet	Bouwkamp
	Water, milieu en luchtkwaliteit	Van der Wel
	ODRA, vergunning en handhaving	Van der Wel
	Grondzaken	Smeulders
S12	**Wonen en leefomgeving**	
	Groen en klimaatadaptie in de stad	Bouwkamp
	Openbare ruimte	Roelofs
	Afval	Roelofs
	Natuur en stadsparken	Van der Wel
	Dierenwelzijn en biodiversiteit	Van der Wel
	Wonen	Smeulders

Proces behandeling begroting 2024

Datum : 14 september

Aan : Raadsleden, fractievolgers en college van B&W

Van : Griffie

Betreft : proces behandeling *'Begroting 2024'*

Beste raadsleden, fractievolgers en leden van het college,

Binnenkort staat de behandeling van de *'Begroting 2024'* op de raadsagenda. Het proces rondom de behandeling van de ontwerp begroting is besproken in de auditcommissie van 12 december 2022 en vastgesteld in de agendacommissie van 8 februari 2023 tijdens de behandeling van het 'Spoorboekje P&C cyclus 2023'

Via deze brief wil de griffie jullie informeren over het gehele proces rondom de behandeling van de begroting. Vragen? Neem dan contact op met de griffie.

Oproep agendacommissie: houd je aan de deadlines!

In het proces wordt op twee momenten gewerkt met deadlines: bij het stellen van technische vragen en bij het indienen van de concept en definitieve moties en amendementen. Deze deadlines zijn er voor om te zorgen dat iedereen (raad, college, ambtelijke organisatie en griffie) voldoende tijd heeft, bijvoorbeeld voor de voorbereiding van de M2 en besluitvormende raad. Uiteraard zijn deze deadlines in principe slechts een 'verzoek', omdat het de raad vrij staat om zelfs tijdens de vergadering zelf nog een motie of amendement in te dienen. In het presidium en de agendacommissie is besproken dat ondanks het tijdig communiceren van deze deadlines - met name rondom het indienen van de moties en amendementen - niet alle fracties zich er aan houden. Hierbij dus de oproep u aan de deadline te houden!

Behandeling begroting in samenhang met de Turap-2 2023 en Belastingverordeningen

Turap 2 – 2023

Om de voortgang op de realisatie begroting te kunnen bewaken wordt door het college minimaal een tweetal tussenrapportages aangeboden. In Turap-2 wordt de raad geïnformeerd over verwachte majeure afwijkingen op programmaniveau. De behandeling van de turap-2 loopt gelijk met de begroting.

Belastingverordeningen

Gelijktijdig met de begroting worden ook de Belastingverordeningen aan de raad aangeboden. Om in 2024 de gemeentelijke belastingen en heffingen te kunnen heffen en innen is het nodig dat op 1 januari 2024 de belastingverordeningen zijn vastgesteld en gepubliceerd. In de begroting worden in de paragraaf Lokale Heffingen de kaders opgenomen voor het beleid en voor de financiën. Binnen deze kaders worden de verordeningen van de diverse belastingen en heffingen opgesteld.

Hoe ziet het proces eruit?

1. Publicatie & presentatie ontwerp begroting – *woensdagavond 20 september*
2. Filmpje 'hoe lees ik de begroting? – *online vanaf 20 september*
3. Schriftelijke technische vragen – *vanaf 20 september t/m maandag 2 oktober*
4. Technische vragenmarkt – *Voorafgaand aan de Politieke Avond van 27 september*
5. I/M1 – *Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)*
6. Indienen moties & amendementen voor de M2 – *vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober*
7. M2 – *Politieke Avond 1 november*
8. Indienen definitieve moties & amendementen – *vanaf 2 t/m 6 november*
9. Besluitvorming – *Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur*

---

1. Publicatie & presentatie ontwerp begroting – *woensdagavond 20 september*

De ontwerp begroting zal op woensdagavond 20 september – aan het begin van de Politieke Avond – door het college aan de gemeenteraad worden aangeboden en kort worden gepresenteerd door de wethouder financiën. De ontwerp begroting is vanaf dit moment ook digitaal raadpleegbaar. Er wordt naar gestreefd om tijdens deze presentatie alle raadsleden en fractievolgers ook een geprinte versie van de begroting aan te bieden. Deze liggen dan klaar voor u in de raadszaal. Indien dit onverhoopt niet mogelijk blijkt te zijn, wordt deze zo snel mogelijk via de post verstuurd.

- *De digitale versie van de ontwerp begroting is vanaf 20 september in te zien via: https://financien.arnhem.nl/*

---

2. Filmpjes 'hoe lees ik de begroting? – *online vanaf 20 september*

Net als vorig jaar worden er vanuit de afdeling financiën twee (nieuwe) informatieve filmpje opgenomen over 'hoe lees ik de begroting'. In deze filmpjes wordt onder andere uitgelegd hoe de begroting is ingedeeld, hoe je een financiële tabel leest en wat de verschillende programma's en bijlages inhouden. Daarnaast komt er een filmpje welke zich specifiek richt op de begroting 2024.

Link naar de filmpjes:
Begroting algemeen: https://vimeo.com/866026770/e058c5a9ec?share=copy
Begroting 2024: https://vimeo.com/866041407/49105241e6?share=copy

Naast deze filmpjes (welke echt zijn toegespitst op onze eigen begroting) zijn er o.a. vanuit de VNG ook algemene e-trainingen voor raadsleden beschikbaar met betrekking tot gemeente financiën, een mooi voorbeeld daarvan is deze: E-learning over Financiën | Raadsleden | VNG academie (vngconnect.nl)

---

3. Schriftelijke technische vragen – *vanaf 20 september t/m maandag 2 oktober*

Het stellen van schriftelijke technische vragen is het startpunt van het verkrijgen van informatie. Alle technische vragen dienen – zo veel mogelijk - voorafgaand aan de M1 gesteld te worden. Omdat er bij de behandeling van de begroting meestal veel schriftelijke technische vragen worden gesteld, worden deze verzameld in één document. Deze 'technische vragen bundel' zal tijdens het begrotingsproces telkens worden geüpdate met nieuwe vragen en antwoorden. Bij het publiceren van een nieuwe versie ontvangen jullie via iBabs een notificatie.

Technische vragen ingediend vóór maandag 2 oktober zullen z.s.m. worden beantwoord, met als uiterlijke datum dinsdag 10 oktober. Schriftelijke technische vragen die na afloop van deze periode worden gesteld, worden beantwoord, de termijn waarop is onzeker.

- *Technische vragen kunnen worden ingediend via technischevragenraad@arnhem.nl*

---

4. Technische vragenmarkt – *Voorafgaand aan de Politieke Avond van 27 september*

Ook dit jaar wordt er vanuit de ambtelijke organisatie weer een technische vragenmarkt georganiseerd waar jullie direct aan de verantwoordelijk ambtenaar jullie technische vragen kunnen stellen. Deze vragenmarkt vindt plaats voorafgaand aan de Politieke Avond van woensdagavond 27 september van 17.00 tot 18.30 uur (inclusief buffet). Tijdens deze vragenmarkt zijn er vanuit verschillende beleidsterreinen ambtenaren aanwezig.

- *Jullie ontvangen vlak voor de vragenmarkt een 'plattegrond/overzicht' waar de ambtenaren van de verschillende beleidsterreinen zich in het Stadhuis bevinden voor het beantwoorden van jullie technische vragen.*

---

5. I/M1 – *Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)*

De Politieke Avond van 11 oktober staat volledig in het teken van de I/M1 fase. De bespreking vindt plaats in 9 raadskamers. In het 'spoorboekje P&C cyclus 2023' was opgenomen dat de raadskamers thematisch zouden worden ingedeeld. Gezien de ervaring van een thematische indeling bij de behandeling va de Perspectiefnota dit jaar, heeft de agendacommissie op 13 september opnieuw vergaderd over de vergaderorde bij de begroting. Besloten is alsnog te kiezen voor een indeling geordend per portefeuillehouder (inclusief een aparte kamer voor het onderdeel financiën). Bij alle raadskamers wordt gestart met een inspreekmoment. Insprekers krijgen 5 minuten het woord waarna de raadskamer vragen kan stellen. Nadat alle insprekers gehoord zijn, zullen de raadskamers starten met de meningsvorming 1. De vergaderorde is hetzelfde als bij een reguliere M1 behandeling. Een eventuele uitloop kan plaatsvinden op 25 oktober.

---

6. Indienen moties & amendementen voor de M2 – *vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober 9.00 uur*

Tijdens de M1 kunnen fracties in de tweede termijn aangeven of zij overwegen moties en/of amendementen in te dienen. Deze moties en amendementen kunnen vanaf dat moment dan ook (in concept) worden ingediend bij de griffie voor agendering op de M2. De ingediende moties/amendementen worden bijgeplaatst op iBabs. Jullie ontvangen een notificatie. Alle moties en amendementen dienen uiterlijk op vrijdag 27 oktober 9.00 uur bij de griffie te zijn ingediend, zodat er zowel voor de fracties, het college als de griffie voldoende tijd is om de M2 voor te bereiden. De indeling van de M2 op 1 november wordt gemaakt op basis van de moties en amendementen die er voor de deadline liggen.

---

7. M2 – *Politieke Avond 1 november*

De Politieke Avond van 1 november staat geheel in het teken van de meningsvormende fase 2 (M2). Het bespreken van de concept moties en amendementen vindt - in tegenstelling tot voorafgaande jaren - niet plenair, maar in raadskamerverband plaats. De indeling van de raadskamers is vergelijkbaar met de M2 behandeling van de perspectiefnota dit jaar (met 3 'avondvullende' raadskamers waarbij er in iedere raadskamers meerdere wethouders aanwezig zijn) De indeling (toewijzen van de moties/amendementen over de raadskamers) wordt zo snel mogelijk na de deadline van het indienen van de concept moties en amendementen van vrijdag 27 oktober bekend gemaakt. Er is geen uitloop mogelijk bij de M2.

---

8. Indienen definitieve moties & amendementen – *vanaf 2 t/m 6 november*

Na de M2 kunnen de fracties t/m maandag 6 november hun definitieve moties en amendementen indienen (of aangeven of zij de door hen reeds ingediende concept moties en amendementen intrekken) De griffie maakt naar aanleiding van alle ingediende moties en amendementen een bundel, welke ook zal worden bijgeplaatst op iBabs.

---

9. Besluitvorming – *Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur*

Op 8 november vindt de besluitvorming plaatst. De behandeling van de begroting vindt plaats in samenhang met het raadsvoorstel *Turap 2 2023* en het raadsvoorstel *Belastingverordeningen*. De vergadering start om 16.00 uur. Tussendoor vindt een schorsing plaatst voor de traditionele stamppotmaaltijd. Tijdens deze vergadering zijn twee woordvoerders per fractie toegestaan, waar één algemeen en één financieel. Er wordt gewerkt met de standaard spreektijden, waarbij er voor alle fracties 5 minuten extra zal zijn (voor de algemene politieke beschouwingen). Zoals te doen gebruikelijk bij de raadsvergaderingen waarin de perspectiefnota en de begroting worden vastgesteld voert de grootste oppositiefractie de spreekvolgorde aan. Gevolgd door de grootste coalitiefractie en zo verder. Dit betekent dat de spreekvolgorde tijdens de begrotingsraad als volgt is: VVD, GroenLinks, SP, D66, CDA, ArnhemCentraal, DENK, Partij voor de Dieren, Arnhemse Ouderen Partij, PvdA, ChristenUnie, Volt, PVV, Forum voor Democratie.

- *Over het exacte verloop van de besluitvormende begrotingsraad worden jullie van te voren door de griffie nog verder over geïnformeerd*

Begroting 2024
en Turap-2 2023

Gemeente Arnhem

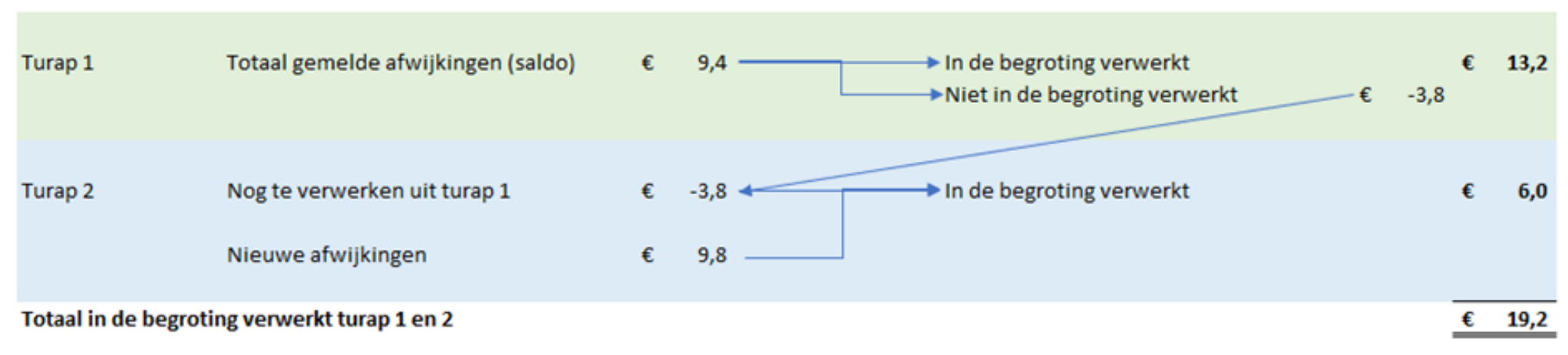

Wethouder Financiën

Paul Smeulders

Arnhem GEMEENTE

Turap-2 2023

Turap 1	Totaal gemelde afwijkingen (saldo)	€	9,4	→ In de begroting verwerkt		€	13,2
				→ Niet in de begroting verwerkt	€ -3,8		
Turap 2	Nog te verwerken uit turap 1	€	-3,8	→ In de begroting verwerkt		€	6,0
	Nieuwe afwijkingen	€	9,8				
Totaal in de begroting verwerkt turap 1 en 2						**€**	**19,2**

- Alle afwijkingen op een rij: zie totaalbeeld in de Turap (p. 6/7)
  Per programma vervolgens toegelicht

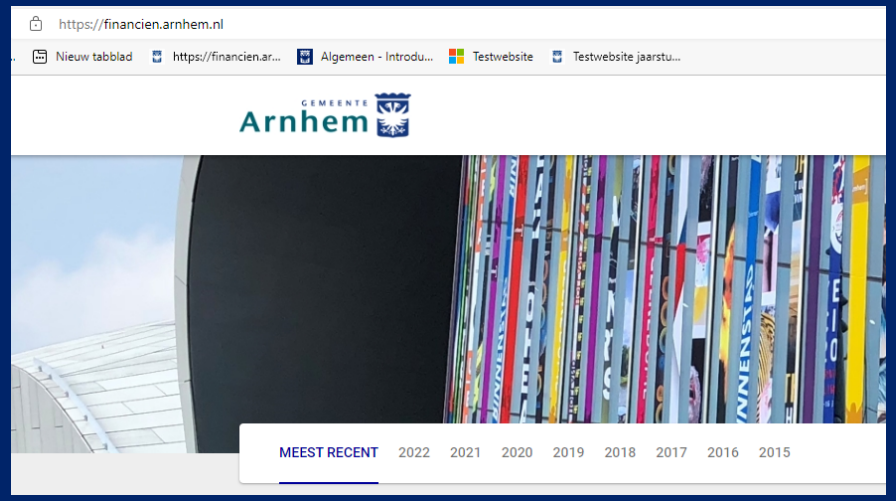
- Slag gemaakt in de toegankelijkheid:
  * gekleurde pijlen ipv gekleurde bollen
  * we streven naar digitaal toegankelijke versie op de website

Arnhem GEMEENTE

Begroting Arnhem

Boekwerk Begroting

Website: portal financien.arnhem.nl

Twee filmpjes met ambtelijke toelichting:
- De Begroting in het algemeen
- De Begroting 2024

GEMEENTE Arnhem

Onderwerpen

- Opbouw van de Begroting
- Financiële ontwikkelingen
- Hoofdlijnen van beleid
- Proces behandeling in de raad

Gemeente Arnhem

Opbouw Begroting Arnhem

- Deel 1: Hoofdlijnen van beleid en financieel kader:
  - Hoofdlijnen van beleid
  - Ontwikkelingen in het financieel kader

- Deel 2: Beleidsbegroting
  - Wijkprogramma en 13 Stedelijke programma's
  - Paragrafen

- Deel 3: Financiële begroting
  - Financiële tabellen

- Bijlagen

GEMEENTE Arnhem

Deze Begroting in perspectief

Structurele ruimte onder druk en onzeker……

- fors beslag nominale ontwikkelingen
- ravijn gemeentefonds (volledig verwerkt)
- opschalingskorting (volledig ingeboekt)
- uitstel verdeelmodel beschermd wonen → voordelen nu, in komende jaren nog steeds rekening houden met oplopende nadelen
- toekomst financieringssystematiek gemeentefonds?

……desondanks ligt er een structureel sluitende Begroting:

- financiële positie in vergelijking met veel andere gemeenten goed
- wel in afgelopen begrotingen noodgedwongen gekozen om incidentele middelen in te zetten ipv structureel te begroten

Begrotingsadvies VNG

Begrotingsadvies VNG:

- maak een sluitende begroting voor jaren 2024 en 2025
- maak voor 2026 en verder reële begroting obv huidig takenpakket en laat eventueel tekort zien

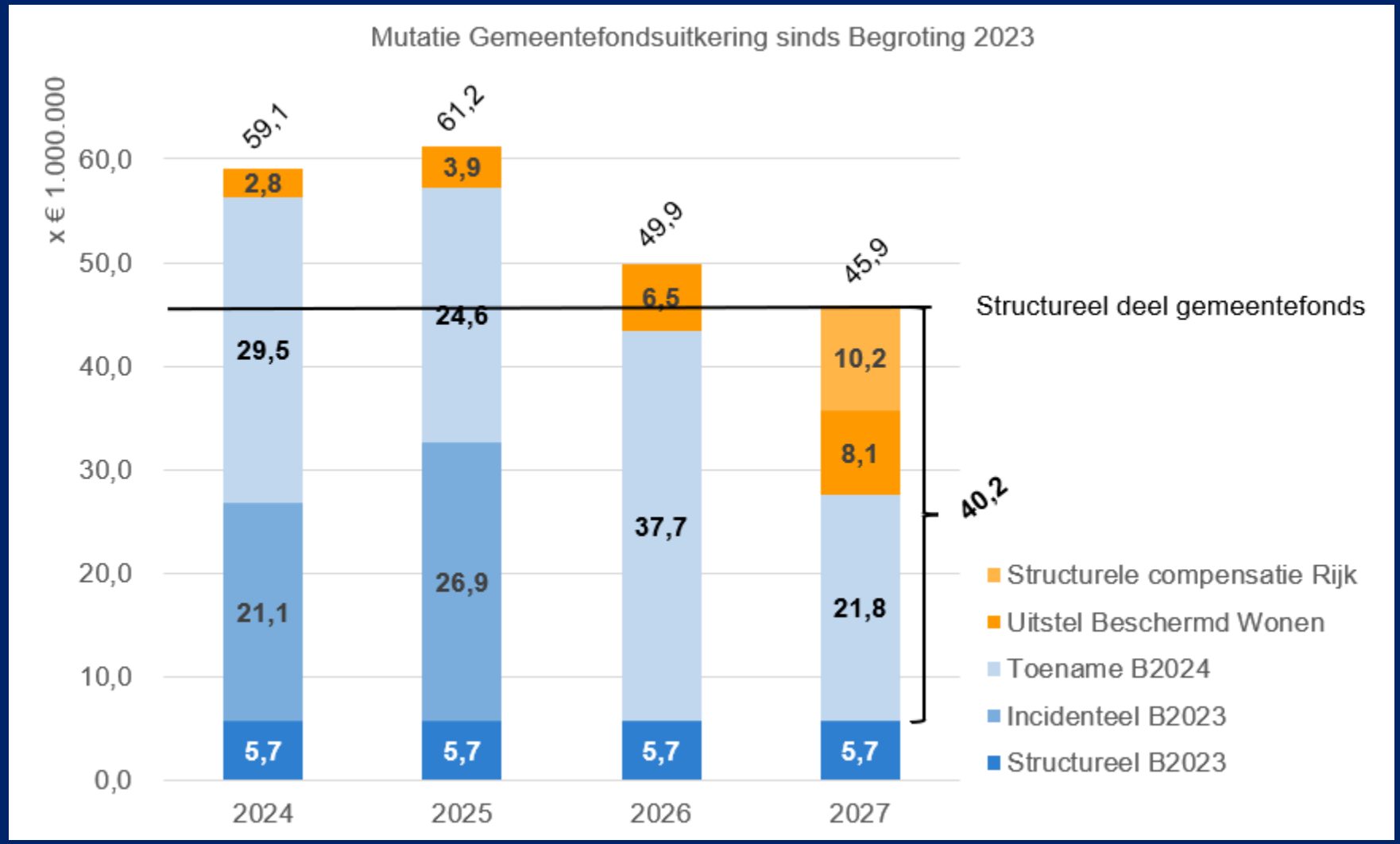
In Arnhem reëel begroot en ondanks onzekerheden vooralsnog structureel sluitend

Financieel kader in Perspectiefnota

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Uitgangspositie Begroting 2023	0	0	0	0
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve voorafgaand aan Perspectiefnota	5.814	25.361	-13.176	-976
Waarvan structureel	*30.629*	*34.904*	*9*	*9*
Waarvan incidenteel	*-24.815*	*-9.543*	*-13.185*	*-985*
Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	-6.072	-3.453	8.582	-10.275
Waarvan structureel	*-4.566*	*-3.839*	*7.317*	*-10.275*
Waarvan incidenteel	*-1.506*	*387*	*1.265*	*0*

Arnhem GEMEENTE

Ontwikkelingen meicirculaire

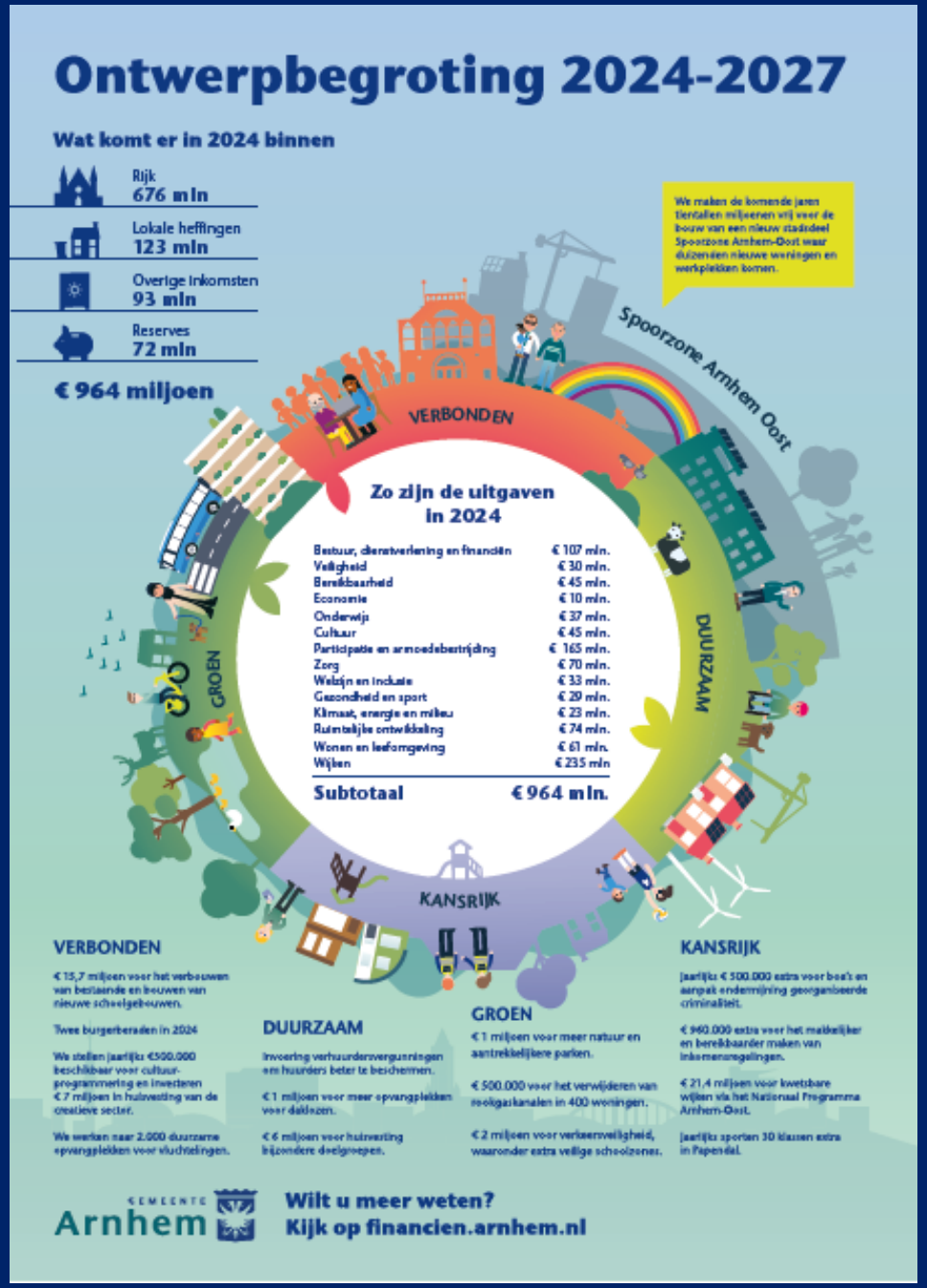
Arnhem GEMEENTE

Financieel kader Begroting

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*
Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-330*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-10.350*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*25.732*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-36.671*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

Gemeente Arnhem

Hoofdlijnen van beleid

GEMEENTE Arnhem

Ambitie Spoorzone Arnhem Oost

- Forse ambitie van naar verwachting € 245 miljoen als totale businesscase
- Bijdrage Rijk van € 108 miljoen toegezegd (€ 131 miljoen incl BTW)
- Substantiële inzet eigen middelen van circa € 90 miljoen benodigd

Wat regelen we in deze Begroting 2024? Een voldoende basis voor de start

- Inzet vanuit bestaande (gereserveerde) middelen van € 11 miljoen
- Opgave van dermate omvang dat inzet algemene middelen nodig is → beoordeeld wat verantwoord is om maximaal vrij te spelen: € 13 miljoen in exploitatie en € 19 miljoen investering
- Daarnaast vooralsnog verhoging risicoprofiel met € 20 miljoen

Daarmee nog circa € 47 miljoen uit bestaande budgetten vrij te spelen → in 2024 in gebiedsexploitatie voor besluitvorming aan de raad

Financiële positie

Weerstandsvermogen (factor)	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	1,0	1,3	1,1	1,1

- weerstandsfactor alle jaren 1,0 of hoger
- zonder ambities verstedelijking: 0,6-0,7 jaarlijks hoger

Solvabiliteitsratio	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	24%	27%	26%	27%

- solvabiliteit alle jaren hoger dan streefcijfer van 14%

- stand bestemmingsreserves: € 185 mln per 1-1-2024 oplopend naar € 199 mln per 31-12-2027

GEMEENTE Arnhem

Ontwikkeling lasten

In paragraaf Lokale heffingen:

- Uitgangspunten voor de begroting en tarieven toegelicht
- Uitgangspunten voor ontwikkeling lokale lastendruk weergegeven
- Diverse overzichten ontwikkeling lokale lastendruk opgenomen

Daaruit blijkt:

- Lastendruk stijgt in 2024 wat harder, maar vlakt daarna af
- Oorzaak: hogere kosten gemeentelijke watertaken en taken voor afval, grotere stap in kostendekkendheid afvalstoffenheffing, correctie OZB en afvalstoffenheffing en verwerken leegstand rioolheffing (eigenaren).

Zero based begroten en meetbare doelen

- Twee programma's zero based opgebouwd: Gezondheid & Sport + Onderwijs
- Jaarlijks 2/3 programma's, zodat over periode van 4 jaar de gehele Begroting vanaf nul is opgebouwd

- Doelensessies en/of slag gemaakt met doelenboom bij programma's Economie, Onderwijs, Veiligheid, Gezondheid & Sport, Groen en klimaatadaptatie, Participatie & Armoedebestrijding
- Vervolgtraject (ook nav bevindingen Duisenberg) met auditcommissie en raad nader bepalen

GEMEENTE Arnhem

Proces Begroting 2024 in de raad

Bestuurlijke planning 2023 behandeling Begroting	
Aanbieden + presentatie Begroting aan raad	Woensdag 20 september (tijdens PA)
Technische vragenmarkt	Woensdag 27 september (tijdens of voorafgaand aan PA)
Deadline indienen technische vragen	Maandag 2 oktober
Deadline beantwoording technische vragen	Dinsdag 10 oktober
Meningsvormende fase 1	Woensdag 11 oktober
Uitloop M1	Woensdag 25 oktober
Meningsvormende fase 2	Woensdag 1 november
Besluitvorming	Woensdag 8 november

Voor alle technische vragen over P&C-producten:

technischevragenraad@arnhem.nl

Gemeente Arnhem

Bedankt voor uw aandacht

GEMEENTE Arnhem

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 3920032

Onderwerp: Ontwerp-Begroting 2024

Kernboodschap

We zijn in Arnhem op de goede weg. De stad groeit en bloeit in vele opzichten. Zo zijn er mooie initiatieven op het gebied van vergroening, verduurzaming en het bouwen van toegankelijke en betaalbare woningen. De behoeften van de stad en haar inwoners sterken ons in onze ambities die onverminderd groot zijn. In 2024 gaan we samen met inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen aan de slag om Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. In de ontwerp-Begroting 2024 staat beschreven hoe we dit willen aanpakken. Daarbij zijn ook de middelen vrijgemaakt om de ambities voor een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem te kunnen verwezenlijken, onder meer voor de ontwikkeling van Spoorzone Oost. Daarnaast zijn de prijsstijgingen en het ‘ravijn’ van het gemeentefonds in deze begroting verwerkt. De begroting is structureel in evenwicht en blijft ook qua weerstandsfactor binnen de kaders die in de financiële verordening zijn beschreven.

Voorstel

1. De ontwerp-Begroting 2024 vast te stellen.
2. De opheffingsdatum voor de BR Inburgering, integratie en asiel drie jaar uit te stellen tot ultimo 2026.
3. De bestemmingsreserves Spoorzone Oost en Huisvesting bijzondere doelgroepen in te stellen met doel, functie en looptijd of plafond conform bijlage 1.
4. Vanaf 2024 de kosten van aanleg van riolering niet meer als kosten van de grondexploitatie aan te merken, maar als investeringen te activeren op de gemeentelijke balans onder de materiële vaste activa.
5. Het geactualiseerde normenkader vast te stellen.

Inleiding

Met dit raadsvoorstel ontvangt u de Begroting 2024. Dit is de tweede begroting in deze raadsperiode. De keuzes uit de Perspectiefnota 2024 en de besluitvorming omtrent de Perspectiefnota 2024 zijn in deze begroting opgenomen. De keuzes die hierin gemaakt zijn vormen ook het vertrekpunt voor het financieel kader waar in deze begroting op wordt voortgebouwd. In deze Begroting zijn ook beleidsmatige en financiële ontwikkelingen, die zich na het opstellen van de Perspectiefnota hebben voorgedaan, verwerkt.

GEMEENTE Arnhem

Conform het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) moet voor 15 november 2023 een door de raad vastgestelde, sluitende Begroting 2024 worden aangeleverd bij de toezichthouder op de gemeentefinanciën, de provincie Gelderland.

In deze begroting wordt invulling gegeven aan een aantal actuele ontwikkelingen zoals de meicirculaire en de opgelopen loon- en prijsontwikkeling. Daarbij worden middelen vrijgemaakt voor de gebiedsontwikkelingen Kronenburg en Spoorzone Arnhem Oost in voorbereiding op de besluitvorming hierover. Ook worden de middelen die in de Begroting 2023 zijn gereserveerd in het Klimaatfonds om de energietransitie een impuls te geven in deze begroting ingezet als klimaatbudget om binnen de kaders van het Klimaatfonds besteed te worden.

De komende jaren gaan we aan de slag met maatregelen zodat het voor mens en dier prettig leven blijft in Arnhem. Samen met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen werken we hard om de uitdagingen het hoofd te bieden en Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. We richten de stad klimaatadaptief in, continueren de uitvoering van de Dierenwelzijnagenda en beschermen onze natuur en biodiversiteit. We zetten forse stappen om binnen één generatie de kloof tussen arm en rijk te doorbreken. We zetten vol in op een energietransitie en streven naar een fikse CO2-reductie door middel van energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven. In het kader van netcongestie zoeken we samen met Arnhemse kennisinstellingen, Arnhemse innovatieve bedrijven op gebied van energie en de netbeheerders, naar oplossingen die nodig zijn om onze ambities te realiseren. We strijden vóór inclusiviteit en diversiteit, en tégen discriminatie. Het voorkomen en bestrijden van criminaliteit voor en achter de voordeur is onze prioriteit en we bieden kwetsbare kinderen en jongeren perspectief. We investeren in opvangplekken om een veilige haven te kunnen zijn voor mensen die op de vlucht zijn voor oorlog en geweld, of die om welke reden dan ook dakloos zijn. Zo zetten we forse stappen richting een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem.

Moties
Met deze begroting wordt een viertal moties afgedaan. Voor 2024 en 2025 is een budget van jaarlijks € 75.000 beschikbaar in het toegankelijkheidsfonds waarvoor bedrijven met veel consumentenbezoek een aanvraag kunnen indienen voor een gedeeltelijke financiering om hun onderneming beter toegankelijk te maken. Daarmee wordt motie 19M21 *Toegankelijkheidsfonds Arnhemse Standaard* afgedaan. Daarnaast is in lijn met motie 23M57 *Perspectief voor handhavers in leefbare wijken* de inzet van handhavers zoals opgenomen in de Begroting 2023 in deze begroting structureel gemaakt. Hiermee wordt deze motie afgedaan.

In januari heeft de gemeenteraad de motie 22M184 ‘Woensdagavond is Raadsavond’ aangenomen. We hebben intern gecommuniceerd dat we bij voorkeur geen informatie- en/of inspraakavonden meer organiseren op woensdag, de dag waarop de gemeenteraad bijeen komt. Zo voorkomen we dat raadsleden vanwege de raadsvergadering niet aanwezig kunnen zijn bij bewonersavonden. Ook blijft het zo ook mogelijk voor inwoners om zowel de raadsvergadering bij te wonen als een bewonersavond. Hiermee beschouwen we deze motie als afgedaan.

Tot slot heeft de raad bij het vaststellen van de begroting vorig jaar motie 22M158 Bevordering opkomst verkiezingen aangenomen. In aanloop naar de Provinciale Staten- en

Waterschapsverkiezingen zijn we in gesprek gegaan met de besturen van moskeeën uit Arnhem over het inzetten van hun gebouwen als stemlokaal. Dat heeft bij die verkiezingen geresulteerd in een stembureau in de Türkiyem Moskee. Bij volgende verkiezingen bekijken we ook nog of een uitbreiding van het aantal moskeeën waar gestemd kan worden gewenst is. Hiermee beschouwen we ook deze motie als afgedaan.

Doorontwikkeling cyclusdocumenten
In deze Begroting hebben we, zoals in het amendement 'financieel samenvoegen wijkprogramma's (23A20) is aangenomen, de 8 afzonderlijke wijkprogramma's financieel samengevoegd tot één wijkbegrotingsprogramma.

Verder hebben we in deze Begroting stappen gezet in de doorontwikkeling en meetbaarheid van de doelenboom. We hebben binnen de programma's Veiligheid, Economie, Onderwijs, Sport en Gezondheid en Wonen en Leefomgeving (onderdelen Groen en Klimaatadaptatie) intern doelensessies gehouden en de doelen meetbaarder geformuleerd en inspanningen concreter gemaakt. Binnen het programma Participatie en armoedebestrijding hebben we stappen gezet naar aanleiding van het Duisenbergonderzoek dat bij de Jaarstukken naar dit programma is uitgevoerd. We hebben stappen gemaakt, maar er zijn nog vervolgstappen nodig. Bij de behandeling van het Duisenbergonderzoek is onder andere aanbevolen om met college en raad gezamenlijk te werken aan focus en prioritering van doelen binnen de Begroting. Samen met de auditcommissie gaan we het gesprek aan hoe we hier een goed vervolg aan kunnen geven.

Ook hebben we de programma's Onderwijs en Gezondheid en Sport zero based opgebouwd. Dat wil zeggen dat we voor deze begroting niet alleen gekeken hebben naar de wijzigingen ten opzichte van de vorige begroting, maar de budgetten zijn opgebouwd op basis van de taken die binnen dit programma worden uitgevoerd.

Beoogd effect

Het beleids- en financiële kader van de gemeente Arnhem voor het jaar 2024 definitief en voor de volgende drie jaren indicatief vast te stellen om de gestelde ambities te realiseren.

Argumenten

1.1 *Dan kan de provincie Gelderland tijdig een begroting worden aangeboden, die voldoet aan de wettelijke vereisten.*

Met de voorliggende begroting voldoen we aan de voorwaarden voor repressief provinciaal toezicht. De begroting is structureel in evenwicht. Daarmee is de verwachting dat wederom repressief toezicht (de minst belaste vorm van toezicht) van toepassing blijft.

2.1 *Met de vaststelling van de Begroting 2022 is het besluit genomen om de bestemmingsreserve Inburgering, integratie en asiel ultimo 2023 op te heffen. Om de invoering van de nieuwe Wet Inburgering goed te kunnen afronden wordt de looptijd van deze reserve met 3 jaar verlengd tot ultimo 2026.*

3.1 In de Begroting 2023 en in deze Begroting 2024 wordt een aantal nieuwe bestemmingsreserves voorgesteld. Conform de nota Reserves en voorzieningen wordt per reserve het doel, de functie en de looptijd of het plafond ter goedkeuring aan de raad voorgelegd.

4.1 Door deze stelselwijziging wordt met deze kosten voortaan op gelijke wijze omgegaan als met de kosten van vervanging van bestaande riolering. In de paragraaf Lokale heffingen in de Begroting 2024 wordt dit nader toegelicht.

5.1 Op 28 juni jl. heeft de raad kennis genomen van het intern controleplan en het normenkader 2023 vastgesteld. Dit normenkader is bij deze begroting geactualiseerd en aangevuld met richtlijnen over hoe om te gaan met de criteria die relevant zijn voor de rechtmatigheidsverantwoording. De richtlijnen komen overeen met de modelverordening van de VNG. De werkwijze is afgestemd met Deloitte.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Besluitvorming door de raad heeft mogelijk invloed op het structurele begrotingsevenwicht.

Er bestaat een mogelijkheid dat er niet vóór 15 november a.s. een vastgestelde begroting aan de provincie kan worden aangeboden. Wanneer het structureel evenwicht als gevolg van de vaststelling van de begroting niet wordt gerealiseerd, kan Arnhem onder preventief in plaats van repressief provinciaal toezicht worden gesteld.

Participatie

Niet van toepassing

Financiën

Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	2024	2025	2026	2027
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Waarvan structureel	*-818*	*-411*	*150*	*-446*
Waarvan incidenteel	*-11.933*	*-4.370*	*-5.370*	*-100*
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Waarvan structureel	*-5*	*-241*	*-660*	*-1.159*
Waarvan incidenteel	*-2.197*	*2.325*	*3.300*	*-200*
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Waarvan structureel	*-4.862*	*-4.647*	*-3.661*	*-818*
Waarvan incidenteel	*-4.690*	*250*	*-530*	*-530*
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Waarvan structureel	*155*	*10*	*292*	*-2.635*
Waarvan incidenteel	*9.980*	*74*	*1.538*	*-785*
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*
Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-1.290*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-9.390*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*24.772*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-35.711*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

In de volgende tabel is samengevat weergegeven hoe de Begroting 2024 zich ontwikkelt ten opzichte van de vorige begroting. In het hoofdstuk 'Ontwikkelingen in het financieel kader' van de ontwerp-Begroting 2024 worden de betreffende posten met uitzondering van de uitgangspositie (stand van Begroting 2023) verder uitgewerkt en toegelicht.

Na verwerking van de aanvullende beleidsontwikkelingen na de Perspectiefnota, blijkt dat met deze Begroting in 2024 een onttrekking van € 10,9 miljoen aan de algemene reserve wordt gedaan. In 2025 wordt € 18,0 miljoen aan de algemene reserve toegevoegd. In 2026 en 2027 wordt respectievelijk € 8,0 miljoen en € 2,5 miljoen aan de algemene reserve onttrokken. Van de onttrekking is € 2,6 miljoen van incidentele aard en wordt dus na 2026 niet meer gedaan. Daarmee is de begroting structureel in evenwicht. In de paragraaf weerstandsvermogen is te lezen dat als gevolg van het opnemen van de gebiedsontwikkelingen Kronenburg en Spoorzone Arnhem Oost het risicoprofiel toeneemt, maar desondanks de weerstandsfactor in 2024 uitkomt op 1,0, voor 2025 op 1,3 en voor 2026 en 2027 op 1,1.. Daarmee wordt voldaan aan de kaders van de financiële verordening. De solvabiliteit komt uit op 24% in 2024 en neemt de komende jaren toe. Daarmee is sprake van een robuuste begroting.

Naast een reëel sluitende begroting, dient de (meerjaren)begroting ook structureel sluitend te zijn. Dit is het geval wanneer de structurele lasten in de begroting voor 2024 volledig worden gedekt door structurele baten. In alle jaren is in deze begroting sprake van een structureel evenwicht. We presenteren ook een reëel evenwicht, omdat de geraamde bedragen in het meerjarenbeeld volledig, realistisch en haalbaar zijn. De in de Begroting opgenomen maatregelen zijn aannemelijk en hard of voorzien van dekking uit een bestemmingsreserve.

Uitvoering

Uitvoering van de vastgestelde begroting is aan het college van burgemeester en wethouders en de haar ondersteunende organisatie. Over de realisatie wordt zoals gebruikelijk in Arnhem gerapporteerd middels Turaps (tussenrapportages) en uiteraard zoals wettelijk verplicht door middel van een Jaarverslag en een Jaarrekening. Tussentijdse voorstellen voor wijziging van de begroting worden aan u voorgelegd. Aldus zijn uitvoering en evaluatie van de Begroting 2024 geborgd.
Na vaststelling van de ontwerp-Begroting 2024 wordt deze aan de toezichthouder op de besluitvorming gemeentefinanciën, de provincie Gelderland, aangeboden.

Communicatie

De Begroting 2024 wordt evenals vorig jaar ook in de vorm van een webbegroting gepresenteerd. Via een link op de website www.arnhem.nl wordt u doorverwezen naar de website financien.arnhem.nl. Op deze webbegroting treft u meer informatie aan dan in de door u vast te stellen ontwerp-Begroting 2024. U treft hier onder andere informatie aan over de taakvelden en (sub)producten.

Om de toegankelijkheid van de begroting voor onze bewoners te vergroten is een infographic (begroting in 1 oogopslag) gemaakt. Deze wordt in de Arnhemse Koerier gepubliceerd.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Bijlage 1 Overzicht doel, type, looptijd en plafond nieuw in te stellen bestemmingsreserves
- Bijlage 2 Ontwerp-Begroting 2024
- Bijlage 3 Infographic

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	3920032

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 19 september 2023, nummer: 3920032;

gelet op artikel 190 en artikel 191 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De ontwerp-Begroting 2024 vast te stellen.
2. De opheffingsdatum voor de BR Inburgering, integratie en asiel drie jaar uit te stellen tot ultimo 2026.
3. De bestemmingsreserves Spoorzone Oost en Huisvesting bijzondere doelgroepen in te stellen met doel, functie en looptijd of plafond conform bijlage 1.
4. Vanaf 2024 de kosten van aanleg van riolering niet meer als kosten van de grondexploitatie worden aangemerkt, maar als investeringen worden geactiveerd op de gemeentelijke balans onder de materiële vaste activa.
5. Het geactualiseerde normenkader vast te stellen

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Bijlage 1 Nieuw in te stellen reserves

In het raadsvoorstel bij de Begroting 2024 wordt een tweetal nieuwe reserves voorgesteld. Hieronder zijn per reserve het doel, type, looptijd en plafond opgenomen.

Naam	Doel	Type	Looptijd Bij egalisatie: n.v.t.	Plafond Bij dekking: n.v.t.
BR Spoorzone Oost	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Spoorzone Oost, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte (inclusief groen/park) en mobiliteit (inclusief duurzame bereikbaarheid gebied): dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten. - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve. - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.	Dekking	2040	n.v.t.
BR Huisvesting bijzondere doelgroepen	Dekking bieden voor het opstellen en uitvoeren van projecten om het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uit te breiden.	Dekking	2027	n.v.t.

Begroting 2024

Begroting 2024

GEMEENTE Arnhem

Ontwerp Begroting 2024

Inhoudsopgave

Deel 1 Hoofdlijnen van beleid en financieel kader ... 1
Hoofdlijnen van beleid ... 2
Ontwikkelingen in het financieel kader ... 8
Leeswijzer ... 33
Deel 2 Beleidsbegroting ... 35
Wijkprogramma's ... 36
Wijken Algemeen ... 37
Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek ... 41
Noordwest ... 44
Noordoost ... 47
Presikhaaf ... 51
Malburgen ... 54
Schuytgraaf/Elderveld ... 58
De Laar/Elden ... 61
Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg ... 64
Stedelijke programma's ... 67
Bestuur, dienstverlening en financiën ... 68
Veiligheid ... 76
Bereikbaarheid ... 84
Economie ... 90
Onderwijs ... 98
Cultuur ... 108
Participatie en armoedebestrijding ... 116
Zorg ... 124
Welzijn en inclusie ... 136
Gezondheid en sport ... 147
Klimaat en energie ... 155
Ruimtelijke ontwikkeling ... 164
Wonen en leefomgeving ... 171
Paragrafen ... 188
Lokale heffingen ... 189
Risicomanagement en weerstandsvermogen ... 198
Onderhoud kapitaalgoederen ... 214
Financiering ... 233
Bedrijfsvoering ... 237
Verbonden partijen ... 244
Grondbeleid ... 259
Investeringen ... 263

Subsidies ... 269
Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid ... 276
Overig programmaplan ... 278
Deel 3 Financiële begroting ... 279
Overzicht van baten en lasten per programma ... 280
Overzicht structureel begrotingssaldo ... 283
Geprognosticeerde balans 2024-2027 ... 284
Reserves en voorzieningen ... 285
EMU-saldo 2024 ... 294
Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld ... 295
Overzicht taakvelden per programma (lasten) ... 302
Overzicht taakvelden per programma (baten) ... 306
Mutaties circulaires ... 310
Bijlagen ... 311
Overzicht BBV-indicatoren ... 312
Overzicht onderdelen stad/wijk ... 316
Normenkader ... 318
Afkortingenlijst ... 322
Begrippenlijst ... 325

Deel 1 Hoofdlijnen van beleid en financieel kader

Deel 1 bestaat uit:

1. Hoofdlijnen van beleid
2. Ontwikkelingen in het financieel kader
3. Leeswijzer

Hoofdlijnen van beleid

De Ontwerp Begroting 2024 die voor u ligt, weerspiegelt de tijd waarin we leven. Arnhemmers worden zowel thuis als op reis geconfronteerd met de zorgwekkende gevolgen van klimaatverandering. Extreme hitte en bovenmatige regenval lijken aan de orde van de dag. De onrust in de wereld duurt voort en zorgt voor een toename van vluchtelingen uit onder meer Oekraïne, die hier een veilig heenkomen zoeken. De energieprijzen en de gestegen inflatie maken het dagelijks leven voor onze inwoners duurder. Woningzoekenden kampen met een overspannen woningmarkt die het kopen of huren van een huis in onze stad tot een moeilijke opgave maakt.

Het zijn grote en complexe problemen die we als Arnhem niet alleen kunnen oplossen. Wel kunnen we lokaal en regionaal een bijdrage aan de oplossing leveren. Daarbij zoeken we de samenwerking met het nieuwe provinciebestuur en het nieuwe kabinet dat na de Tweede Kamerverkiezingen in november hopelijk snel zal worden geïnstalleerd.

De komende jaren gaan we aan de slag met maatregelen zodat het voor mens en dier prettig leven blijft in Arnhem. Samen met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen werken we hard om de uitdagingen het hoofd te bieden. Gelukkig is er ook veel om positief over te zijn. De stad groeit en bloeit in veel opzichten. Zo zijn er mooie initiatieven die laten zien dat we een effectieve bijdrage kunnen leveren aan zaken als vergroening, verduurzaming en het bouwen van toegankelijke en betaalbare woningen. Arnhem is ook een sociale stad. Mensen staan voor elkaar klaar, waar je ook vandaan komt en wie je ook bent. Of je nu vlucht voor oorlog of zorg nodig hebt op je oude dag; in Arnhem telt en doet iedereen - op zijn, haar of hen manier - mee.

De behoeften van de stad en haar inwoners sterken ons in onze ambities die onverminderd groot zijn. In 2024 gaan we samen met inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen aan de slag om Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. We treffen voorbereidingen voor een prachtig nieuw stadsdeel – Spoorzone Arnhem-Oost – waar vele duizenden (nieuwe) Arnhemmers zullen neerstrijken. Waar ze kunnen wonen, werken, recreëren en genieten van alle historie, cultuur en (sport)evenementen die Arnhem te bieden heeft. We richten de stad klimaatadaptief in zodat we voorbereid zijn op weerextremen. Ook continueren we de uitvoering van de Dierenwelzijnagenda en investeren in biodiversiteit zodat Arnhem een fijne stad is en blijft voor mens en dier.

We zetten forse stappen om binnen één generatie de kloof tussen arm en rijk te doorbreken. Daarbij focussen we ons op wonen, bestaanszekerheid en onderwijs. We strijden vóór inclusiviteit en diversiteit, en tégen discriminatie. Het voorkomen en bestrijden van criminaliteit voor en achter de voordeur is onze prioriteit en we bieden kwetsbare kinderen en jongeren perspectief.

We werken hard om de tweedeling in onze stad tegen te gaan en generatiearmoede te doorbreken. We investeren in opvangplekken om een veilige haven te kunnen zijn voor mensen die op de vlucht zijn voor oorlog en geweld, of die om welke reden dan ook dakloos zijn. Zo zetten we forse stappen richting een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem.

Een DUURZAAM Arnhem

Met een nieuw stadsdeel en duizenden extra woningen en werkplaatsen in 2040, staat Arnhem aan de vooravond van forse veranderingen. Voorwaarde voor deze ontwikkelingen is dat onze leefomgeving aantrekkelijk, veilig en gezond blijft voor huidige en toekomstige inwoners. Daarom werken we in 2024 aan een samenhangend beleidsplan voor een gezonde en veilige leefomgeving, een duurzaam mobiliteitsplan, een woonvisie en een stedelijke visie op hoogbouw en verdichting.

Circulaire economie en duurzame samenleving

Zo abstract als de klimaatverandering ooit was, zo concreet is het nu. We zitten midden in een klimaatcrisis. De overgang naar een circulaire economie en duurzame samenleving is dringender dan ooit. We richten ons daarbij vooral op onderdelen waar we het grootste verschil kunnen maken met betrekking tot energiebesparing en duurzaamheid. Om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te kunnen zijn, zetten we vol in op een inclusieve energietransitie. We willen schonere woonomgevingen en hergebruik van grondstoffen verbeteren, zodat de hoeveelheid restafval afneemt. In 2024 organiseren we een burgerberaad over afval zodat Arnhemmers kunnen meedenken over maatregelen die de hoeveelheid afval in Arnhem tot een minimum beperken.

Tegelijkertijd willen we een fikse CO2-reductie realiseren door middel van energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven. We zetten in op het opwekken van duurzame elektriciteit en duurzame warmte als alternatief voor aardgas. Het is ons doel om in 2030 6.500 woningen aardgasvrij te verwarmen. Ook werken we

aan de verduurzaming van onze scholen en ander maatschappelijk vastgoed. Een groot knelpunt waar we tegenaan lopen is de netcongestie. Samen met de Arnhemse kennisinstellingen, Arnhemse innovatieve bedrijven op gebied van energie en de netbeheerders zoeken we naar oplossingen die nodig zijn om onze ambities te kunnen realiseren.

We voeren de Arnhemse Isolatie aanpak uit waarmee we werken aan concrete doelen, voor zowel specifieke wijken als gerichte doelgroepen. Binnen deze aanpak vechten we daarnaast tegen energiearmoede. Het is onder meer ons streven dat meer dan 3200 huishoudens, die kampen met energiearmoede, in 2024 geholpen zijn met een energiecoach traject.

Nieuwe Woonvisie
De woningmarkt zit muurvast. Dit vraagt om een radicale omslag zodat voor woningzoekenden niet langer het recht van de sterkste geldt. We pakken de regie en zetten ons beleid en instrumentarium maximaal en onorthodox in om wonen betaalbaar te krijgen. Daarnaast willen we veel meer goede en duurzame woningen aan de woningvoorraad toevoegen voor alle doelgroepen. Deze woningen plannen we zo veel mogelijk binnen de stad, op en rond OV-knooppunten, waardoor we lage parkeernormen kunnen toepassen.
We streven naar meer gemengde wijken, zodat kwetsbare Arnhemmers verspreid over de stad kunnen wonen. Het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen gaan we verder uitbreiden. Hiervoor trekken we tot en met 2027 jaarlijks 1,5 miljoen euro uit. Van dit geld kunnen we onder meer tussenvoorzieningen voor statushouders ontwikkelen, flexwoningen realiseren of het aantal woningen voor extreme overlastgevers uit te breiden. In de strijd tegen dakloosheid maken we ons hard voor het creëren van zoveel mogelijk woonplekken. Iedereen in Arnhem heeft immers recht op een (t)huis. We zien kansen in het housing first principe en zetten in op de uitstroom uit de opvang en om- en afbouw van de capaciteit van de maatschappelijke opvang.

Om problemen op de huurmarkt en malafide verhuurderschap aan te pakken, versterken we de positie van huurders. Onze ambities voor de volkshuisvesting werken we verder uit in een nieuwe brede Woonvisie voor Arnhem. Vooruitlopend hierop trekken we onder andere extra geld uit voor de invoering van verhuurdersvergunningen, een wooncoach, versterking van de positie van huurders en extra handhaving door de Omgevingsdienst ODRA.

Spoorzone Arnhem Oost
Om de bevolkingsgroei, de verandering van huishoudens en het aantal woningzoekenden te kunnen opvangen, willen we tussen 2023 en 2040 ongeveer 14.000 (veelal betaalbare) woningen bouwen binnen de bebouwde omgeving. In de omgevingsvisie zijn vier gebieden aangewezen waar we deze groei willen verwezenlijken. Ruim de helft hiervan is voorzien in Spoorzone Arnhem Oost, omdat dit gebied in potentie veel ruimte heeft voor nieuwbouwwoningen, bedrijvigheid, verbeterde mobiliteit en meer groen. De mogelijkheid om hier een nieuw stadsdeel te creëren waar straks duizenden woningen met bijbehorende voorzieningen kunnen verrijzen, is een unieke kans voor Arnhem. Om dit te verwezenlijken hebben we veel geld van het Rijk gekregen. Dat neemt echter niet weg dat dit omvangrijke project ook veel en forse investeringen van onszelf vraagt, met de bijbehorende risico's.

Green Deals
Met bedrijven op werklocaties en organisaties zoals gebedshuizen, sluiten we Green Deals omdat ook daar verduurzaming hard nodig is. Hierin maken we onder meer afspraken over het benutten van daken voor zonnepanelen en ondersteunen we ondernemers en organisaties. De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen.

Een GROEN Arnhem
Een groene en biodiverse stad, is een gezonde stad. We investeren daarom de komende jaren fors in onze groene leefomgeving. In het kader van onze missie om Arnhem radicaal te vergroenen, trekken we de stad in om een spoor van groen achter te laten. De wijkgroenagenda's, waarmee we de leefbaarheid in de wijken verbeteren, zijn voor een groot aantal wijken al gereed. Dat betekent dat we in 2024 samen met wijkbewoners aan de slag kunnen met de uitvoering ervan.

Onze groenvisie zet onze koers uit voor een groenere toekomst. Zo reserveren we in 2025 en 2026 geld om meer bomen te planten, en onze aanwezige bomen de kans te geven om uit te groeien. Samen met de pachters van onze agrarische gronden zetten we actief stappen ten behoeve van natuurontwikkeling. Van de prachtige groene gebieden die Arnhem rijk is, gaan we de bodem optimaliseren en de biodiversiteit vergroten. Ook willen we de

gebieden nog beter met elkaar verbinden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens.

Veilige, gezonde en aantrekkelijke leefomgeving
We koesteren onze parken en investeren daarom in 2024 en 2025 in totaal één miljoen om deze nog aantrekkelijker te maken. We intensiveren onze aanpak van overlast die het gevolg is van ongewenste graffiti en zorgen voor een aantrekkelijke openbare ruimte die uitnodigt tot bewegen, wandelen en fietsen. Hiervoor leggen we beweegvoorzieningen aan zoals pumptracks en skatebanen en werken we samen met verenigingen en scholen om open sportparken en open schoolpleinen te realiseren.

We streven naar een schone leefomgeving die maximaal bijdraagt aan de gezondheid van mens en dier. Zo willen we deelnemen aan een subsidieregeling voor het verwijderen of onklaar maken van rookgaskanalen. We reserveren in 2024 geld om de verwijdering van rookgaskanalen in 200 woningen te cofinancieren.

Met klimaatadaptatie maken we Arnhem bestand tegen het veranderende klimaat. Ter voorbereiding op de weersomstandigheden, passen we de stad slim aan. We maken onze stedelijke gebieden weerbaar tegen overstromingen, hevige regenval, hitte en droogte. Aan de hand van onze klimaatadaptatiestrategie zorgen we voor wateropvang in de bodem, een betere afvoer bij zware buien en verminderen we hitteproblemen. Ook daarbij is radicaal vergroenen een belangrijk middel. We werken aan een netwerk met koele plekken, waar (kwetsbare) Arnhemmers tijdens hittegolven gebruik van kunnen maken.

Bereikbare stad
Samen met de stad werken we aan een mobiliteitsvisie. In deze visie vormen de duurzame bereikbaarheid van onze stad, het tegengaan van verkeersoverlast en schone lucht onze uitgangspunten. De ruimte in Arnhem is schaars. Daarom gaan we op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt. Als meer mensen per fiets reizen, vergroot dit de leefbaarheid in de stad terwijl deze wel bereikbaar blijft voor degenen die afhankelijk zijn van de auto.

We kijken breder naar de verkeersstructuur voor de hele stad en specifiek naar het centrum en de singels. We verlagen de maximumsnelheid en verminderen het aantal rijstroken voor de auto waardoor er meer ruimte ontstaat voor groen, voetgangers, fietsers en het openbaar vervoer. Om verkeersonveilige situaties aan te pakken en schoolzones aan te kunnen leggen, trekken we vanaf 2024 geld uit. We verbeteren en breiden we het fietspadennetwerk uit, onder meer door vanaf 2026 te investeren in de snelfietsroute Arnhem-Huissen. Voor de verbetering van het Willemsplein gaan we vanaf 2027 geld reserveren.

Een KANSRIJK Arnhem

We zetten alles op alles om de tweedeling in de stad tegen te gaan en kansenongelijkheid te bestrijden. In Arnhem moet iedereen mee kunnen doen aan de samenleving. Essentieel hiervoor zijn een goede opleiding en een stevig niveau van basisvoorzieningen waarop alle Arnhemmers een beroep kunnen doen als ze laagdrempelig hulp of ondersteuning nodig hebben. We werken aan een Integraal Accommodatiebeleid, zodat we accommodaties voor sport, welzijn cultuur en onderwijsactiviteiten zo passend mogelijk kunnen inzetten bij de vraag uit de stad. Hiervoor reserveren we in 2024 en 2025 extra middelen. Ook maken we geld vrij om zelf maatschappelijke accommodaties aan te kopen om de leefbaarheid in wijken te behouden. Daarnaast ontwikkelen we met onze partners uit het onderwijs en maatschappelijke organisaties een beleidsrijk Integraal Huisvestingsplan (IHP). Het uitgangspunt van dit IHP is toekomstbestendige onderwijshuisvesting, waarbij de gebouwen aansluiten op de ontwikkelbehoefte van kinderen.

Met het onderwijs zetten we in op een passende plek voor elk kind. (Aanstaande) ouders in een kwetsbare positie proberen we zo vroeg mogelijk in beeld te krijgen zodat we ze kunnen ondersteunen. Scholen vormen steeds meer het middelpunt van de wijk en daarmee de basis voor een gezonde en veilige leefomgeving. Kinderen en jongeren krijgen alle kans om het beste uit zichzelf te halen door middel van de pedagogische wijk en de rijke schooldag. We proberen via vroegsignalering schooluitval te voorkomen en jongeren een goede aansluiting te bieden op de arbeidsmarkt.

Met de ondersteuning van inwonersinitiatieven, onze inzet op preventie en goede algemene voorzieningen zoals ontmoetingsplekken, zorgen we voor een sterk basisvoorzieningenniveau op het gebied van welzijn. Ook mantelzorgers en vrijwilligers spelen een essentiële rol. Arnhemmers die hulp, ondersteuning of zorg nodig hebben kunnen hiervoor laagdrempelig in hun wijk terecht. Door hen zo snel mogelijk te helpen, voorkomen we

complexere problemen. Daarbij proberen we zoveel mogelijk de eigen kracht van Arnhemmers te versterken en investeren we in het (sociaal) netwerk rondom inwoners. We werken – onder meer met trainingen – naar een dementievriendelijke samenleving, zodat de groeiende groep mensen die lijdt aan dementie, zo lang mogelijk mee kan blijven doen.

Voor jonge Arnhemmers mag het niet uitmaken in welke wijk je opgroeit. Alle kinderen moeten de kans krijgen om zich te ontwikkelen naar zelfstandigheid en een gezond volwassen leven. Waar dat niet lukt, zetten we tijdig passende hulp in. Dit gebeurt zo dicht mogelijk bij huis of thuis, zodat deze kinderen een zo normaal mogelijk leven kunnen blijven leiden. We werken preventief en signaleren problemen zo vroeg mogelijk. We zien dat sommige problemen, zoals de mentale gezondheid van jongeren, sinds de coronaperiode zijn toegenomen met wachtlijsten als gevolg. Dit vinden we uiteraard onwenselijk. In 2024 trekken we daarom opnieuw geld uit voor de zorgaccounthouder die kinderen op de wachtlijst naar een andere aanbieder bemiddelt zodat zij sneller worden geholpen.

Bestaanszekerheid
We zetten volop in op financiële rust, stabiliteit, een daginvulling en perspectief op een goede toekomst. In deze tijden van bestaanszekerheidscrisis zijn we dan ook voortdurend bezig met het zo vroeg mogelijk vinden van inwoners met geldzorgen en voorkomen dat deze zorgen problematisch worden. We trekken in 2024 geld uit om 600 extra huisbezoeken te doen en 600 extra telefoongesprekken te voeren bij inwoners met betalingsachterstanden en hen onze hulp aan te bieden. Ook verstrekken we deze winter opnieuw de Arnhemse Wintertoeslag van € 250 per huishouden dat hiervoor in aanmerking komt. We gaan door met het vereenvoudigen en toegankelijker maken van inkomensondersteuning voor mensen en trekken daar meer geld voor uit. We gaan (meer) samenwerken met ervaringsdeskundigen om zo goed mogelijk te kunnen aansluiten bij de leefwereld van onze inwoners. Ook gaan we vanaf 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer uitvoeren.

Meer Arnhemmers sporten
Een goede gezondheid is de basis voor een gelukkig leven. Daarom willen we alle Arnhemmers de mogelijkheid geven om zichzelf een gezonde leefstijl eigen te maken. Dat begint al bij onze jeugd. Zo vinden we dat elk kind de kans moet krijgen om volledig rookvrij op te groeien en zorgen we na een succesvolle pilot dat we de sportdag Papendal gaan borgen. We richten ons op het stimuleren van gezond gedrag en het tegengaan van ongezond gedrag, waaronder te weinig beweging, ongezonde voeding, problematisch alcoholgebruik en roken. We willen dat meer Arnhemmers voldoen aan de sportrichtlijn en stimuleren daarom zowel sporten bij verenigingen en beweegaanbieders, als sporten in de openbare ruimte.

Veilige en leefbare wijken
We zetten alles op alles om overlast en criminaliteit in Arnhem tegen te gaan en te voorkomen, zodat het Arnhems misdaadcijfer daalt naar het niveau dat past bij een 100.000+ gemeente. Naar aanleiding van een aangenomen motie, trekken we structureel extra middelen uit voor boa's. Daarnaast pakken we verloedering aan, beëindigen we overlast, pakken we relschoppers aan en zetten we alles op alles om beroepscriminelen een voet dwars te zetten. Ook trekken we vanaf 2024 structureel geld uit voor de aanpak ondermijning georganiseerde criminaliteit.

We breiden het aantal buurtsportcoaches uit. Deze professionals in wijken zetten sport in als middel om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals gezonde leefstijl, het tegengaan van overlast onder jongeren en het terugbrengen van eenzaamheid onder ouderen.

Nationaal programma Arnhem Oost
In de vijf wijken in Arnhem Oost (Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf-West, Malburgen en het Arnhemse Broek) liggen grote opgaven. Met het Nationaal Programma Arnhem-Oost willen we de achterstanden op het gebied van onderwijs, werk & inkomen, wonen, gezondheid, leefbaarheid en veiligheid in deze vijf wijken aanpakken. We willen de huidige en nieuwe generaties een eerlijke en gelijke keuze én kans bieden om hun talenten te ontwikkelen. Het programma is een integrale, lerende aanpak, met een scope van 18 jaar dat wordt uitgevoerd door de Alliantie Arnhem-Oost, waar ook maatschappelijke partners deel van uitmaken.

Wijkveiligheid heeft voor ons prioriteit en is tevens een belangrijk onderdeel van de aanpak Arnhem-Oost. Ook hebben we in het programma aandacht voor kansrijk opvoeden en opgroeien. Daarom wordt de pedagogische wijk daar verder ontwikkeld met onder meer de rijke schooldag, schoolmaaltijden en extra aandacht voor voor- en vroegschoolse educatie en onderwijs achterstanden.

Met de middelen die we in het kader van het Volkshuisvestingfonds hebben gekregen van het Rijk werken wij aan de leefbaarheid en veiligheid in de Arnhem-Oost wijken. Dit doen wij onder meer via een subsidieregeling inclusief advies en begeleiding om de slechtste en meest ongezonde particuliere koopwoningen te verduurzamen.

Een VERBONDEN Arnhem

Door de oorlogen in de wereld leven we in onzekere en onstuimige tijden. Wij zijn solidair met mensen uit andere landen die tegen wil en dank hun land ontvluchten en willen voor hen een gastvrije stad zijn. Momenteel vangen we ongeveer 2500 mensen op in met name tijdelijke opvanglocaties. Het is onze ambitie om de komende jaren 2000 permanente opvangplekken te realiseren.

Iedereen in Arnhem mag zichzelf zijn en moet de kans krijgen om naar zijn, haar of hun vermogen volwaardig mee te doen, ongeacht leeftijd, huidskleur, culturele achtergrond, gender, inkomen, talenten, seksuele oriëntatie, levensbeschouwing of beperking(en). Voor discriminatie en racisme is in Arnhem geen plek. De lokale coördinator tegen discriminatie en racisme moet bijdragen aan het in beeld hebben van de belangrijkste knelpunten in de stad en het aanjagen van de aanpak van die punten. We werken aan een programma dat de bewustwording en kennis over het Koloniaal en Slavernijverleden van Arnhem vergroot bij inwoners, organisaties en collega's. We streven inclusief beleid na dat recht doet aan de diversiteit van al onze inwoners. Dat geldt ook voor onze gemeentelijke organisatie: de komende periode willen we verdere stappen zetten naar een representatieve en inclusieve organisatie.

Betrouwbare overheid

Ook voor Arnhem is een betrouwbare overheid een belangrijk thema. Openbaarheid en transparantie zijn essentieel voor het vertrouwen tussen de samenleving en de overheid. Een betrouwbare overheid is een overheid die dicht bij haar inwoners staat en het belang van haar inwoners voorop stelt, met oog voor de menselijke maat in het beleid en slagkracht in de uitvoering. Doen wat nodig is, in plaats van doen wat regel is, waarbij niet het systeem maar de uitwerking in de praktijk leidend is. Versterking van de burgerparticipatie en ons wijkgericht werken moeten ons daarbij helpen. Om onze ambities met betrekking tot inkoop te verwezenlijken trekken we geld uit zodat we lokaal, sociaal, duurzaam, diervriendelijk en circulair kunnen aanbesteden.

Om de zelfredzaamheid van onze inwoners, ondernemers en organisaties maximaal te faciliteren blijven we uitkijken naar mogelijkheden om onze dienstverlening verder te optimaliseren en te professionaliseren. We gaan digitaal vaardige gebruikers nog meer faciliteren om gemeentelijke diensten en producten af te nemen. Ook bieden we nieuwe digitale producten en diensten aan. Uiteraard blijven we via telefoon en balie ondersteunen voor de inwoner die dat nodig heeft. Daarnaast trekken we geld uit zodat de informatiebalie bij Loket Zuid kan worden voortgezet. Ook investeren we extra middelen om de bereikbaarheid en kwaliteit van de dienstverlening van de Klantenservice te verbeteren.

Kunst en cultuur voor iedereen

Wij willen dat iedereen, van jong tot oud, de kans krijgt om in aanraking te komen met kunst en cultuur, zowel het ervaren als ook het zelf maken ervan. Met kunst en cultuur dragen we bij aan een aantrekkelijk leef- en vestigingsklimaat. Het is onze ambitie om een interessant en aansprekend cultuuraanbod voor de grote diversiteit aan Arnhemmers te realiseren. We voeren de aangenomen raadsmotie uit waardoor de 500.000 euro die gedurende enkele jaren voor culturele programmering beschikbaar is, structureel wordt. Daarmee versterken we het culturele klimaat in de stad. Er is momenteel een grote mismatch tussen vraag en aanbod van huisvesting (ateliers, werkruimtes, oefenruimtes) voor de creatieve en culturele sector in Arnhem. Daarom stellen we geld beschikbaar voor de noodzakelijke investeringen in potentiële cultuurgebouwen.

Samen met onze partners in de stad investeren we blijvend in een aantrekkelijke binnenstad voor inwoners, bezoekers en toeristen. Het huidige cultuurhistorische erfgoed wordt goed onderhouden en daar waar mogelijk toekomstbestendig en duurzaam gemaakt. Evenementen in Arnhem moeten zo divers, inclusief, laagdrempelig en duurzaam mogelijk zijn. Daarbij blijven we inzetten op beeldbepalende evenementen die aansluiten bij onze gewenste uitstraling.

Ambities

Deze Ontwerp Begroting 2024 heeft een duidelijke richting en grote ambities, zoals hierboven op hoofdlijnen aangegeven. We verwachten dat we veel van onze ambities in de komende tijd zullen kunnen realiseren. Er zijn ook ambities waarvan het onzeker is of en in welk tempo ze kunnen worden ingevuld. Dit type onzekerheden

horen bij onze ambitie om complexe maatschappelijke opgaven aan te pakken. De ambities hebben soms het karakter van het doorbreken en het omkeren van lang ingesleten patronen. Dat zijn weerbarstige trajecten die een lange adem vragen. In dossiers zoals de verstedelijking, klimaatadaptatie, mobiliteitsopgave en/of de energietransitie is de komende jaren veel inzet nodig. Deels vanuit onze interne organisatie, maar ook van onze partners. In de huidige arbeidsmarkt met personele schaarste is het de vraag of deze inzet haalbaar is. Daarnaast hebben zowel wij als onze partners te maken met onder meer stijgende kosten, onzekere marktontwikkelingen en stikstofbeperkingen. Uiteraard hebben we hier oog voor. Dat neemt niet weg dat we ook de komende jaren vol energie aan de slag gaan om samen met de stad onze ambities voor Arnhem verder te verwezenlijken.

Ontwikkelingen in het financieel kader

Hoofdlijnen financiën

Het financieel beeld voor gemeenten ziet er op de korte termijn gunstig uit, maar het perspectief voor de langere termijn (vanaf 2026) is onzeker. In de Perspectiefnota 2024-2027 is dit reeds toegelicht. De onzekerheid op de langere termijn komt met name door de verwachte daling van het gemeentefonds dat vanuit de Rijksoverheid wordt verstrekt. Uit de Voorjaarsnota 2023 van het Rijk blijkt dat gemeenten vanaf 2026 structureel € 3 miljard minder krijgen om hun taken uit te voeren. Daarmee is er geen toereikende structurele financiering van de taken van gemeenten, hetgeen onvermijdelijk gevolgen heeft voor het voorzieningenniveau, de leefomgeving, de zorg en de ondersteuning die gemeenten hun inwoners kunnen bieden. Tot op heden heeft het inmiddels demissionaire kabinet niet gezegd dat het hier om een bezuiniging gaat, maar ook niet aangegeven welke taken niet of minder moeten worden uitgevoerd. Hoewel we in Arnhem de financiën op orde hebben en zeker de eerste jaren de middelen nog toereikend zijn, worden hierdoor (net als in elke andere Nederlandse gemeente) onze inhoudelijke ambities beperkt. Desondanks is het gelukt om een meerjarig sluitende begroting te realiseren, waarin ook ruimte is gevonden voor een aantal grote ambities.

Structurele ruimte onder druk

Uit de Perspectiefnota blijkt ook dat de structurele financiële ruimte die er is, (vrijwel) volledig wordt opgeslokt door de (doorwerking van) indexaties die veel hoger zijn dan in eerdere jaren. In deze Begroting is dit beeld nog versterkt: actualisatie van een aantal indexaties na het opstellen van de Perspectiefnota legt een aanvullend beslag op de structurele ruimte. De Rijksoverheid compenseert gemeenten hier onvoldoende voor. Bovendien worden we, zoals hierboven aangegeven, vanaf 2026 geconfronteerd met het ‘ravijn’ in het gemeentefonds, dat slechts gedeeltelijk door aanvullingen in het gemeentefonds is opgelost. Uit de meicirculaire volgt dat ten opzichte van de Perspectiefnota in alle jaren extra ruimte ontstaat. Deze ruimte is noodzakelijk om op de eerste plaats dekking te kunnen bieden aan de autonome en overige financiële ontwikkelingen. De resterende ruimte uit de meicirculaire is in de voorbereiding op de Begroting 2024 meegenomen om een integrale afweging te maken in de ambities en knelpunten zoals onder andere genoemd in de Perspectiefnota. Daarbij is uiteraard rekening gehouden met de besluitvorming met betrekking tot de Perspectiefnota. In dit totaal van ambities, knelpunten en wensen zijn in deze Begroting 2024 afwegingen en keuzes gemaakt.
Vanuit het demissionaire kabinet is erkend dat er sprake is van een disbalans tussen de taken die decentrale overheden worden geacht uit te voeren en de middelen die daar tegenover staan. Een tekort van € 3 miljard kunnen gemeenten niet zomaar wegpoetsen. Deze erkenning is hopelijk een eerste stap om het gesprek verder te kunnen voeren en als één overheid tot een oplossing te komen. Tijdens het overhedenoverleg in september 2023 wordt gesproken over hoe Rijk en gemeenten samen ambities, taken en middelen in evenwicht brengen. De nieuwe landelijke Taskforce Taken en Middelen brengt de consequenties in beeld van het tekort in 2026. Ook komt de taskforce met voorstellen over de wijze waarop taken en middelen structureel in balans gebracht kunnen worden. De inzet van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) in dit gesprek hangt mede af van het al dan niet controversieel verklaren van de nieuwe financieringssystematiek van het gemeentefonds en de consequenties die daar wel of niet aan verbonden worden. Om het huidige takenpakket van gemeenten en de ambities van het kabinet ongewijzigd te kunnen blijven uitvoeren, zal de VNG blijven bepleiten dat verbetering van het meerjarig financieel perspectief op de volgende onderdelen noodzakelijk is:

- herstel van het accres vanaf 2026 en niet pas vanaf 2027;
- definitief schrappen van de opschalingskorting. In Arnhem is deze korting volledig ingeboekt. Vanaf het jaar 2026 gaat het om € 975 miljoen landelijk. Dit betekent voor Arnhem dat we vanaf 2026 rekenen met bijna € 10 miljoen per jaar minder inkomsten door deze opschalingskorting;
- toereikende en stabiele indexering van het gemeentefonds om loon-, prijs- en volumeontwikkelingen op te kunnen vangen, inclusief de stijging van de zorgvraag.

Begrotingsadvies VNG

De VNG heeft naar aanleiding van bovenstaande geschetste situatie een begrotingsadvies aan gemeenten afgegeven:

- maak een sluitende begroting over de jaren 2024/2025;
- maak voor het jaar 2026 en volgende jaren een reële begroting op basis van het huidige takenpakket en de noodzakelijke investeringen, waarbij een eventueel tekort dat ontstaat duidelijk zichtbaar is.

Voor Arnhem geldt dat deze Begroting 2024 een sluitend beeld in 2024 en 2025 laat zien, maar ook (nog net) in de jaren daarna. Daarmee is onze financiële positie in vergelijking met veel andere gemeenten goed. In deze

Begroting 2024, maar vooral in de vorige Begroting 2023 is op een aantal posten noodgedwongen echter gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Als we op onderdelen deze middelen wel structureel willen begroten, dan voorzien we in de komende begrotingen dat inhoudelijke keuzes moeten worden gemaakt om binnen de beperkte(re) financiële kaders te blijven.

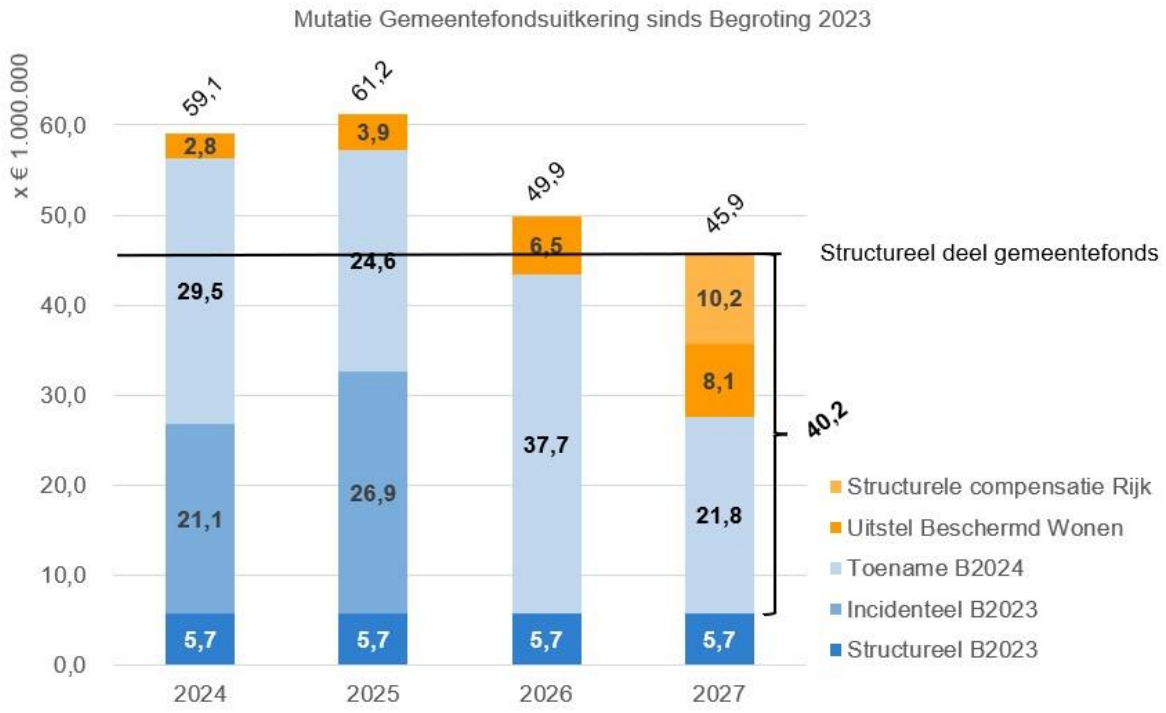
Ruimte voor ambities, specifiek de verstedelijkingsopgave
Zoals hiervoor aangegeven is er naast de dekking van de autonome ontwikkelingen in deze Begroting (beperkte) ruimte voor de financiële vertaling van onze ambities. De raad heeft daarvoor richting gegeven bij de besluitvorming rond de Perspectiefnota.
Een ambitie die een forse impact heeft op het financieel beeld betreft de verstedelijkingsopgave. Specifiek de ontwikkeling in het gebied Spoorzone Arnhem Oost is een grote opgave, die op dit moment wordt ingeschat op circa € 245 miljoen. Hiervoor is bij het Rijk een sterke lobby gevoerd. Dit heeft geleid tot een flinke toegezegde bijdrage vanuit de Rijksoverheid van € 108 miljoen (€ 131 miljoen inclusief BTW), maar dit vraagt tegelijkertijd ook om een substantiële inzet van eigen middelen van naar verwachting circa € 90 miljoen. Aan de ene kant betekent dit dus een enorme kans voor Arnhem, maar tegelijkertijd brengt dit de verantwoordelijkheid met zich mee om eigen budget in te brengen. Deels kan deze inzet gedekt worden voor € 11 miljoen vanuit reeds gereserveerde middelen in het stadsontwikkelfonds en andere reserves. De opgave is echter van dusdanige omvang dat daar bovenop een beroep op algemene middelen nodig is om begin 2024 als raad een investeringsbesluit te kunnen nemen. Op het totaal van alle autonome ontwikkelingen, knelpunten en beleidswensen is een integrale afweging gemaakt welke inzet vanuit de algemene middelen verantwoord is om vrij te kunnen spelen voor deze verstedelijkingsopgave. Vanzelfsprekend zijn de afgesproken financiële spelregels over de weerstandsfactor en solvabiliteit hierbij randvoorwaarden. Als uitkomst van die afweging wordt in deze Begroting voorgesteld om vanuit de algemene middelen eenmalig € 13 miljoen vrij te spelen voor de opgave in Spoorzone Oost en structureel vanaf 2027 € 6 ton en vanaf 2028 € 3 ton kapitaallasten te ramen om een investering van € 19 miljoen in de inrichting van de openbare ruimte mogelijk te maken. Om een start te kunnen maken met de verstedelijkingsopgave in Spoorzone Oost wordt in deze Begroting dus in totaliteit € 24 miljoen gereserveerd en wordt € 19 miljoen als investeringskrediet beschikbaar gemaakt.
Daarnaast houden we rekening met een verhoging van het risicoprofiel met € 20 miljoen om recht te doen aan het hogere risico dat we als gemeente lopen bij een dergelijk omvangrijk traject. Bij het aankomende investeringsvoorstel wordt de daadwerkelijke risico-impact berekend. Daarnaast wordt in deze Begroting voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren: de kosten van de eerste aanleg van riolering bij nieuwbouw worden daarbij niet meer als kosten van de grondexploitatie aangemerkt, maar als investeringen geactiveerd. Bij de aankomende financiële jaarrapportage projecten (FJP) wordt exact berekend welke investeringskredieten in 2024 nodig zijn, tot welke kapitaallasten dit leidt, op welke wijze deze vanaf 2025 via de rioolheffing gedekt kunnen worden en wat de verwachte financiële effecten op de grondexploitaties zijn.
Tot slot wordt in deze Begroting specifiek voor de grondexploitatie Spoorzone voorgesteld een nieuwe BR Spoorzone in te richten, waaraan de bijdragen vanuit de algemene middelen en de BR Stadsontwikkelfonds worden gedoteerd.
Met deze Begroting zijn dus de voorbereidingen getroffen door eerste financiële ruimte te creëren. Alles bij elkaar geeft dit voldoende basis om begin 2024 een gebiedsexploitatie voor te leggen. Op het moment dat de gebiedsexploitatie Spoorzone in 2024 aan de raad wordt voorgelegd, vindt besluitvorming plaats om dit traject daadwerkelijk in gang te zetten. Op dat moment zullen de middelen voor de Spoorzone ook aangevuld worden met dekkingen voor circa € 47 miljoen vanuit overige budgetten zoals bereikbaarheid, mobiliteit, groen, klimaat en parkeerinkomsten. Daarbij vertrouwen we erop dat we samen met het Rijk en de Provincie tot een sluitende businesscase kunnen komen.

Conclusies financieel beeld
Het financieel meerjarenbeeld in deze Begroting 2024 kan dekking bieden aan de autonome ontwikkelingen, waaronder de sterk gestegen nominale kosten. Daarnaast blijft er (beperkte) ruimte over voor dekking van nieuwe ambities, rekening houdend met de financiële spelregels. We realiseren een weerstandsfactor van 1,0 in 2024, hetgeen in lijn met onze financiële verordening is.
Vooral de ambitie op het gebied van de groeiende stad maakt echter dat de financiële positie in deze Begroting fors belast wordt. Dit blijkt uit de impact op het weerstandsvermogen. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027. Hiermee wordt duidelijk dat de voorlopige financiële vertaling van (een deel van) de verstedelijkingsopgave zwaar op de gemeentelijke begroting drukt. Het valt te bezien in hoeverre in de komende jaren deze en andere gemeentelijke opgaven door de

Rijksoverheid binnen de mogelijkheden van passende financiering worden voorzien. Dit zal bepalend zijn voor het daadwerkelijk kunnen realiseren van de gewenste ambities.

Reëel en structureel sluitende begroting

In het financiële beeld in de Perspectiefnota is een raming gemaakt van het gemeentefonds op basis van de september- en decembercirculaires 2022, aangevuld met een inschatting voor loon- en prijscompensatie die in de meicirculaire wordt toegekend. In deze Begroting is de doorrekening van de meicirculaire hier tegenover gezet, waarbij in de meicirculaire zoals gebruikelijk ook alle maatstaven meerjarig zijn geactualiseerd.
Onderstaand plaatje geeft inzicht in de incidentele en structurele ruimte die in de Begroting 2023 en 2024 vanuit het gemeentefonds ontstaat:

Hieruit blijkt dat de structureel beschikbare ruimte in de Begroting 2023 slechts € 5,7 miljoen was, maar in deze Begroting 2024 verruimd is met € 40 miljoen. Dit komt door de toename van het gemeentefonds in de afgelopen circulaires, doordat de eenmalige compensatie van € 10 miljoen in 2026 structureel wordt toegekend en doordat het uitstel van het verdeelmodel beschermd wonen binnen het gemeentefonds valt en daardoor als structurele post wordt beschouwd. De keerzijde van de grotere structurele ruimte is een verkleining van de incidentele ruimte in de jaren 2024 tot en met 2026 (alles boven de streep).
Hiermee is dus gebeurd waar in de Begroting 2023 op deze plek aan gerefereerd is. De aanpassing van de accresberekening heeft geleid tot een grotere structurele ruimte en een kleinere incidentele ruimte. Waar de Begroting 2023 het noodzakelijk maakte om met name een aantal investeringen, in tegenstelling tot de gebruikelijke werkwijze, incidenteel te bekostigen, zodat de structurele lasten zo laag mogelijk zouden blijven, biedt de Begroting 2024 de ruimte om deze investeringen weer op de gebruikelijke wijze te begroten door de kapitaallasten als structurele lasten in de begroting op te nemen.

Op basis van de beschikbare informatie, met name van het Rijk, zijn de verschillende inkomsten in deze begroting volgens de gebruikelijke methode geraamd. Daarnaast zijn geen extra taakstellingen opgenomen, terwijl wel rekening is gehouden met onder andere de forse tegenvallers als gevolg van de loon- en prijsontwikkeling. Daarmee is sprake van een reëel evenwicht in deze begroting.

Binnen deze kaders is de resterende ruimte uit de meicirculaire in de voorbereiding op de Begroting 2024 meegenomen om een integrale afweging te maken in de ambities en knelpunten zoals onder andere genoemd in de Perspectiefnota. Daarbij is uiteraard rekening gehouden met de besluitvorming van de Perspectiefnota. In dit totaal van ambities, knelpunten en wensen zijn in deze Begroting 2024 afwegingen en keuzes gemaakt. Dit leidt tot het volgende totale beeld van de incidentele en structurele verrekeningen met de algemene reserve:

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Uitgangspositie Begroting 2023	0	0	0	0
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve voorafgaand aan Perspectiefnota	5.814	25.361	-13.176	-976
Waarvan structureel	*30.629*	*34.904*	*9*	*9*
Waarvan incidenteel	*-24.815*	*-9.543*	*-13.185*	*-985*
Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	-6.072	-3.453	8.582	-10.275
Waarvan structureel	*-4.566*	*-3.839*	*7.317*	*-10.275*
Waarvan incidenteel	*-1.506*	*387*	*1.265*	*0*
Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota				
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Waarvan structureel	*-818*	*-411*	*150*	*-446*
Waarvan incidenteel	*-11.933*	*-4.370*	*-5.370*	*-100*
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Waarvan structureel	*-5*	*-241*	*-660*	*-1.159*
Waarvan incidenteel	*-2.197*	*2.325*	*3.300*	*-200*
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Waarvan structureel	*-3.902*	*-4.647*	*-3.661*	*-818*
Waarvan incidenteel	*-5.650*	*250*	*-530*	*-530*
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Waarvan structureel	*155*	*10*	*292*	*-2.635*
Waarvan incidenteel	*9.980*	*74*	*1.538*	*-785*
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*

Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-330*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-10.350*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*25.732*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-36.671*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

Uit deze tabel blijkt dat er in 2024 een bedrag van bijna € 11 miljoen aan de algemene reserve wordt onttrokken. Dit bestaat echter uit een structurele toevoeging van ruim € 25 miljoen en een incidentele onttrekking van ruim € 36 miljoen. Dit betekent dat de begroting voor 2024 structureel sluitend is. In het jaar 2025 loopt dit saldo zelfs nog verder op naar ruim € 28 miljoen. In 2026 zakt dit ver terug naar een structureel overschot van ruim € 4 miljoen, terwijl vanaf 2027 een beperkt voordelig saldo van € 1 ton resteert. In alle jaren ontstaat er dus een structureel sluitende begroting, die wel een flinke daling laat zien.

Gemeentefonds en overige (rijks)ontwikkelingen

Het gemeentefonds is de grootste inkomstenbron voor gemeenten. Jaarlijks worden gemeenten op een drietal momenten geïnformeerd over de actuele raming van het gemeentefonds. De meicirculaire is gebaseerd op de Voorjaarsnota van het Rijk en is een belangrijke bouwsteen van de gemeentelijke begroting.

Accres algemene uitkering

Het accres is tot en met 2025 gesplitst in een vaststaand volumedeel en een loon- en prijsdeel dat per circulaire wordt bijgesteld op basis van de laatste inzichten van het Centraal Planbureau (CPB) over de loon- en prijsontwikkeling.

Volumecompensatie

Tot en met 2025 is de volumeontwikkeling van het accres gekoppeld aan de rijksuitgaven (trap-op-trap-af) en voor deze jaren ook vastgezet. In het landelijke coalitieakkoord is besloten om het accres vanaf 2026 echter niet langer te koppelen aan de rijksuitgaven. In de Begroting 2023 ontstond daardoor vanaf 2026 het zogenaamde ‘ravijn’. In de septembercirculaire 2022 heeft het kabinet aanvullend eenmalig € 1 miljard in 2026 voor gemeenten ter beschikking gesteld om dit ravijn te verzachten. Dit is meegenomen in de Perspectiefnota 2024. In de meicirculaire 2023 is aangekondigd dat deze € 1 miljard vanaf 2027 structureel beschikbaar komt. Dit betekent voor Arnhem circa € 10 miljoen meer gemeentefonds vanaf 2027. In de Perspectiefnota 2024 was hiermee nog niet gerekend. Daarnaast heeft het kabinet een nieuwe financieringssystematiek voor gemeenten aangekondigd met als doel een stabiele(re) financiering en meer autonomie voor medeoverheden. De volumeontwikkeling van het gemeentefonds wordt daarbij gebaseerd op een historisch gemiddelde van de ontwikkeling van het bbp. In de Miljoenennota 2024 worden voor 2027 en verder de cijfers op basis van de bbp-systematiek berekend en opgenomen op basis van de op dat moment meest actuele gegevens.
In de meicirculaire is de koppeling aan het bbp vanaf 2027 dus nog niet verwerkt en zoals gebruikelijk verwerken we de meicirculaire in de Begroting. Voor het jaar 2027 is daarom aanvullend een inschatting gemaakt van het volumeaccres dat nog toegevoegd zal worden. Hierbij gaan we uit van het bedrag dat het Rijk voor 2027 hiervoor in de Voorjaarsnota gereserveerd heeft (€ 150 miljoen). Voor Arnhem betekent dit dus € 1,5 miljoen extra ruimte. Dit is prudent ingeschat.
Tot slot is bij de uitwerking van de nieuwe financieringssystematiek de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied betrokken. Op gemeentelijk niveau wordt in samenspraak met de VNG bezien welke mogelijkheden er zijn qua modernisering en uitbreiding van het belastinggebied, waarbij op basis van de uitkomsten een eventueel wetgevingstraject in gang wordt gezet. Omdat dit samenhangt met een mogelijk nieuw nationaal belastingstelsel, verwachten we niet dat dit korte termijn gaat gebeuren.

Loon- en prijscompensatie

In de meicirculaire is voor de jaren 2024 en verder de loon- en prijsontwikkeling meerjarig gestegen ten opzichte van de vorige raming uit de septembercirculaire 2022. Een eerste inschatting daarvan is reeds opgenomen in de

Perspectiefnota 2024. Daarnaast heeft het kabinet besloten dat het gemeentefonds vanaf 2027 geïndexeerd wordt op basis van de ontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp).
De loon- en prijsontwikkeling over 2022 is aanzienlijk gestegen ten opzichte van de oorspronkelijke raming. Om die reden heeft het kabinet bij de Najaarsnota 2022 besloten om bij de Voorjaarsnota 2023 eenmalig een extra structurele prijsbijstelling vanaf 2022 uit te keren. Bij de Najaarsnota werd gesproken over landelijk € 300 miljoen en dat zou op basis van de indexcijfers van maart 2023 nog hoger uitkomen. In de Perspectiefnota is hiermee rekening gehouden. Uit de meicirculaire 2023 blijkt echter dat conform de uiteindelijk gehanteerde grondslag de compensatie lager uitkomt dan de eerder genoemde € 300 miljoen en wel op € 127 miljoen in 2023, aflopend naar € 115 miljoen in 2027. Dit is verwerkt in deze Begroting.

Taakmutaties
Binnen het cluster Jeugdzorg worden in 2024 en 2025 extra middelen toegevoegd aan de algemene uitkering op basis van het principeakkoord over de Hervormingsagenda Jeugd. De beschikbaarstelling van de middelen vanaf 2026 en verder vindt pas plaats na het advies van de deskundigencommissie en de besluitvorming daarover. De middelen die voor 2025 worden toegevoegd aan de algemene uitkering, worden gecorrigeerd voor de afgesproken besparing (€ 500 miljoen) die aanvullend is opgenomen in het landelijke coalitieakkoord. Om die reden valt dit budget binnen het gemeentefonds lager uit dan waarmee in de Begroting 2023 rekening is gehouden. Dit geldt ook voor de jaren vanaf 2026. Uitwerking van de landelijke besparing van ruim € 500 miljoen moet echter ook leiden tot even zo grote lastenverlaging bij het programma jeugdzorg. Om die reden is een stelpost bij dit programma opgenomen. Deze vertaling in de begroting is conform de richtlijn van de Provincie.
In het cluster individuele voorzieningen Wmo worden structureel extra middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten samenhangend met het Integraal Zorgakkoord, ter compensatie van gemeenten voor gestegen kosten als gevolg van de invoering van het abonnementstarief Wmo. Daarnaast wordt het abonnementstarief vanaf 2025 afgeschaft en wordt in plaats daarvan een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo heringevoerd. De gestegen kosten als gevolg van het abonnementstarief deden zich al enkele jaren voor en waren dus al verwerkt in de begroting. Daarom kan dit deel van de extra rijksmiddelen ten gunste van de algemene middelen vallen.

Daarnaast is in de meicirculaire bevestigd dat de invoering van het nieuwe verdeelmodel voor beschermd wonen met een jaar is uitgesteld naar 2025. Ook zijn de verwachte kosten van beschermd wonen voor Arnhem meerjarig geactualiseerd. Dit leidt in 2027 tot een voordeel van ruim € 8 miljoen. Dit is verwerkt in de berekening van de meicirculaire. Zoals in de raadsbrief van 5 september is toegelicht, zijn er met de regio financiële afspraken gemaakt over de transformatie van beschermd wonen naar beschermd thuis, inclusief afspraken over onderlinge solidariteit en risicobeheersing. De financiële afspraken zoals genoemd in de raadsbrief zijn in deze Begroting verwerkt: in 2024 passen de financiële afspraken binnen de bestaande begroting van beschermd wonen en vanaf 2025 zijn de financiële afspraken vertaald door rekening te houden met het beslag op de algemene middelen aangevuld met meerjarige onttrekkingen aan de BR Wmo en jeugdzorg.

In de begroting is tot slot een structurele stelpost van jaarlijks € 1,0 miljoen opgenomen om bovenmatige rentestijgingen op te vangen. In de Perspectiefnota 2022-2025 is besloten om deze voor 2024 incidenteel vrij te laten vallen. Daarmee staat deze stelpost vanaf 2025 structureel in de begroting. Sinds de Perspectiefnota 2022-2025 is de rente wel gestegen, maar op korte termijn is Arnhem hiervoor relatief ongevoelig omdat in de afgelopen periode langlopende leningen tegen lage rentes zijn afgesloten. Daarmee kan de rentebuffer ook in 2025 en 2026 incidenteel vrijvallen. Vanwege prudent financieel beleid blijft de structurele buffer vanaf 2027 gehandhaafd.

Gemeentefonds en overige (rijks)ontwikkelingen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Ontwikkelingen gemeentefonds sept.- en dec.circulaire	23.670	24.894	36.394	19.070	S
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen sept.- en dec.circulaire	-553	-232	-232	-232	S
Gemeentefonds totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*23.118*	*24.662*	*36.162*	*18.838*	
Ontwikkelingen gemeentefonds meicirculaire	9.822	8.490	9.102	24.883	S
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen meicirculaire	-649	394	-1.085	-2.051	S
Vrijval rentebuffer		1.000	1.000		I
Gemeentefonds totaal aanvullend op Perspectiefnota	***9.173***	***9.884***	***9.017***	***22.832***	
Totaal ontwikkelingen gemeentefonds en overige ontwikkelingen	**32.290**	**34.546**	**45.179**	**41.670**	

Financiële koers van de beleidsontwikkelingen

In de Perspectiefnota 2024 - 2027 is een reeks autonome en overige financiële ontwikkelingen opgenomen. De onderstaande tabel met deze ontwikkelingen is overgenomen uit de Perspectiefnota, waarin ook een toelichting op deze ontwikkelingen is opgenomen.

Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Gemeentefonds	23.118	24.662	36.162	18.838	S
OZB indexatie (inkomsten)	1.489	1.489	1.489	1.489	S
Areaalontwikkeling OZB	233	233	233	233	S
OZB indexatie (lasten voor panden in eigen gebruik)	-214	-333	-456	-566	S
Actualisatie MIP	1.583	2.042	1.439	365	S
Indexering MIP	-2.038	-2.625	-2.226	-1.402	S
Planningsrealisme MIP	12	387	1.265		I
Nominaal: Cao	-7.032	-6.956	-6.923	-6.788	S
Nominaal: Zorgcontracten	-6.600	-6.600	-6.600	-6.600	S
Nominaal: Subsidies	-4.000	-4.000	-4.000	-4.000	S
Nominaal: Gemeenschappelijke regelingen	-3.200	-3.200	-3.200	-3.200	S
Nominaal: Overige	-5.200	-5.200	-5.200	-5.200	S
Areaalontwikkeling	-2.051	-2.051	-2.051	-2.051	S
Zorg: Aanvullende indexering zorgtarieven	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	S
Zorg: kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	S
Zorg: verhoging vergoeding/tarief pleegzorg	-300	-300	-300	-300	S
Zorg (Wmo): PGB in verhouding tot uitstroom WLZ	1.200	600	600	600	S

Indexatie contracten parkeergarages	-282	-282	-282	-282	S
Extra loon- en prijsstijgingen 2023 ev bij VGGM	-1.203	-1.203	-1.203	-1.203	S
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ	-600				I
VGGM: Programma Beter Bedrijfsvoeren	-493				I
Actualisatie BUIG	1.718	1.670	1.677	1.633	S
Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	527	527	527	527	S
Onderwijshuisvesting verbouwing Spiekmanlaan	-76	-75	-74	-73	S
Dekking Spiekmanlaan uit onderwijsmiddelen Begroting 2023	76	75	74	73	S
Uitbreiding school Confetti			-57	-57	S
Aanvullend investeringskrediet MFC De Salamander	-99	-98	-97	-96	S
Vervanging ondergrondse containers (OC's)	-194	-340	-484	-626	S
Dekking kosten OC's uit afvalstoffenheffing	194	340	484	626	S
Hogere beheerkosten transferhal Arnhem Centraal	-280	-280	-280	-280	S
Totaal Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	**-5.712**	**-3.518**	**8.517**	**-10.340**	

In deze begroting is de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. In voorgaande begrotingen zijn investeringen in sommige gevallen nog als incidentele last in de exploitatie opgenomen. De investeringen in mobiliteit, verduurzaming vastgoed en cultureel vastgoed worden in deze begroting dan ook als investering met kapitaallasten verwerkt.
De financiële ontwikkelingen ten opzichte van de vorige begroting zijn onderverdeeld in de thema's Duurzaam Arnhem, Groen Arnhem, Kansrijk Arnhem en Verbonden Arnhem. Deze worden in de volgende paragrafen inzichtelijk gemaakt. Daarbij zijn in elke tabel, indien van toepassing, eerst de ontwikkelingen zoals opgenomen in de Perspectiefnota, benoemd. Daaronder zijn de ontwikkelingen die zich na de Perspectiefnota hebben voorgedaan, weergegeven. In iedere paragraaf is eerst een tabel opgenomen met beleidsontwikkelingen die gedekt worden door bestaande budgetten of reserves. Daarna is een tabel opgenomen met ontwikkelingen die gedekt worden vanuit de algemene middelen.

Een DUURZAAM Arnhem

Ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Reservering middelen Spoorzone Oost	12.011	1.000			I
Middelen Stadsontwikkelfonds	-10.501	-1.000			I
Middelen Gebiedsontwikkeling Kronenburg	-1.100				I
Middelen Zuidelijke binnenstad	-410				I
Flexwonen Merwedeterrein	-300				I
Dekking Stadsontwikkelfonds	300				I
Inzet middelen uit Klimaatfonds	-5.000	-5.000	-5.000		I
Dekking Klimaatfonds	5.000				I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***-5.000***	***-5.000***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem	**0**	**-5.000**	**-5.000**	**0**	

Spoorzone Oost
Om invulling te geven aan de opgave tot en met 2030 is in afstemming met het Rijk een businesscase opgesteld voor de realisatie van circa 5.400 woningen in het gebied. De dekking van deze gebiedsontwikkeling komt vanuit het Rijk, de Provincie en gemeentelijke middelen. Een deel van de gemeentelijke middelen is reeds beschikbaar binnen bestaande budgetten en wordt bij elkaar gebracht binnen de nieuw te vormen bestemmingsreserve Spoorzone Oost. Dit betreft middelen vanuit de bestemmingsreserves Stadsontwikkelfonds (€ 9,5 miljoen), Gebiedsontwikkeling Kronenburg (€ 1,1 miljoen) en Zuidelijke binnenstad (€ 0,4 miljoen).

Flexwonen Merwedeterrein
Voor het project Flexwonen Merwedeterrein wordt een aanvullend budget van € 0,3 miljoen in 2024 begroot. Doordat een aanzienlijk deel van de grond afgevoerd dient te worden zijn er extra kosten voor grondwerkzaamheden. Daarnaast is er een aanvullend planbudget nodig om het project tot realisatie te brengen. Zowel de kosten voor onderzoeken als de afstemming met de omgeving en corporaties vraagt meer aandacht en tijd dan waarmee aanvankelijk is rekening gehouden. Deze extra lasten worden gedekt vanuit het Stadsontwikkelfonds.

Klimaatbudget
Om de energietransitie een impuls te geven is in de Begroting 2023 € 15,0 miljoen vrijgemaakt dat is toegevoegd aan het Klimaatfonds. Snelle en effectieve maatregelen zijn nodig om de klimaatcrisis te bestrijden. In de energietransitie is de afgelopen jaren al flink geïnvesteerd en deze zal de komende jaren worden geïntensiveerd. We verwachten in de jaren 2024, 2025 en 2026 jaarlijks € 5 miljoen te besteden. Om die reden wordt de begrote toevoeging van € 10 miljoen in 2023 en van € 5 miljoen in 2024 teruggedraaid en wordt het Klimaatbudget direct in de exploitatie begroot. Dit sluit daarmee aan bij het ritme waarmee de uitgaven worden gedaan. Het klimaatbudget wordt binnen de kaders voor het klimaatfonds besteed.

Ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem tlv Algemene middelen	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**I/S**
Bedragen x € 1.000					
Eenmalige dotatie aan de BR Voorstudies	-500				I
Eenmalige bijdrage aan stadsontwikkelfonds tbv gemeentelijke planontwikkelingskosten grootschalige gebiedsontwikkelingen		-1.000			I
Publiek onrendabele top Spoorzone Oost	-12.000	-1.000			I
Publiek onrendabele top Spoorzone Oost: tbv park en mobiliteit				-600	S
Lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk Inkopen	-270	-270	-270		I
Aanvangsfase Verhuurdersvergunningen (Wet Goed Verhuurderschap)	-600	-75	-75	-75	S
Makelpunt	-100	-100	-100	-100	S
Community manager Merwedeterrein (motie 23M03)	-50	-50	-50	-50	I
Handhaving verbod permanente bewoning vakantieparken	-50	-50	-50	-50	I
Wasbare proefluiers (amendement 22A38)	-63				I
Verduurzamen vastgoed: vrijval	2.500	3.000			I

Verduurzamen vastgoed: kapitaallasten	-118	-236	-375	-371	S
Energieprijzen eigen gebruik vastgoed	-1.500				I
Beëindiging spaarelement rioolheffing			700	700	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***-12.751***	***220***	***-220***	***-546***	
Totaal ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem	**-12.751**	**220**	**-220**	**-546**	

Eenmalige dotatie aan de BR Voorstudies
Wanneer een ruimtelijke ontwikkeling wenselijk is en er nog geen beleid, programma of gebiedsvisie als kader daarvoor is vastgesteld, is er voorstudiebudget beschikbaar om de haalbaarheid te onderzoeken. Deze voorstudie zal in een korte periode worden uitgevoerd en zal leiden tot een raadsbesluit waarna de plankosten kunnen worden geactiveerd. Als er voor het einde van het boekjaar geen dergelijk raadsbesluit wordt genomen, of wanneer de ontwikkeling wordt gestopt blijven de kosten voor rekening van het voorstudiebudget. Voor voorstudies is een jaarlijks budget van € 100.000 beschikbaar. De bestemmingsreserve Voorstudies is volledig uitgeput. Vanwege de verstedelijkingsopgave en een toenemend aantal initiatieven voor nieuwe ontwikkelingen wordt voorgesteld om éénmalig € 0,5 miljoen toe te voegen aan de BR Voorstudies.

Eenmalige bijdrage aan stadsontwikkelfonds tbv gemeentelijke planontwikkelingskosten grootschalige gebiedsontwikkelingen
De omgevingsvisie en verstedelijkingsstrategie geven kaders en richting voor een verdere gezonde groei van de Arnhem in de komende 20 jaar. Hierbinnen is de urgente woningbouwopgave prominent aanwezig. In 2020 hebben we ons de ambitie gesteld om voor 2040 16.000 woningen toe te voegen. Op dit moment, drie jaar later, zijn er in Arnhem nog zo'n 14.000 woningen benodigd. Aan de ontwikkeling hiervan zijn plankosten verbonden die naar verwachting in de ordegrootte van € 2 á € 4 miljoen gaan vallen. De plankosten worden conform de spelregels van grondbeleid onderdeel van de business case of grondexploitatie. Anders dan in het verleden, zijn de binnenstedelijk gebiedsontwikkelingen niet langer winstgevend voor gemeentes, maar vragen deze extra investeringsmiddelen vanuit een publieke onrendabele top. Ter dekking van de plankosten voor de onrendabele top wordt in 2025 € 1,0 miljoen toegevoegd aan het stadsontwikkelfonds.

Publiek onrendabele top Spoorzone Oost
In de huidige businesscase voor de ontwikkeling van Spoorzone Oost waarin 5.400 extra woningen worden gebouwd, zijn behalve middelen uit bestaande gemeentelijke budgetten nog aanvullende middelen nodig. Daarom wordt in 2024 € 12,0 miljoen en in 2025 € 1 miljoen extra toegevoegd aan de bestemmingsreserve Spoorzone, waarmee de totale reservering in 2024 uitkomt op € 23 miljoen en in 2024 op € 24 miljoen.
Voor de inrichting van de openbare ruimte wordt een investeringsbudget van € 19 miljoen vrijgemaakt. Dit leidt tot structurele kapitaallasten van € 0,6 miljoen vanaf 2027 en aanvullend € 0,3 miljoen vanaf 2028.

Lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk inkopen
Arnhem heeft grote ambities op het gebied van lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk inkopen. Om hier een impuls aan te geven wordt in 2024, 2025 en 2026 jaarlijks € 0,3 miljoen geïnvesteerd. Hiermee wordt bewustwording gecreëerd en de gewenste aanpak in onze organisatie en in onze werkprocessen geborgd. Tevens draagt deze impuls ertoe bij dat er meer inzicht komt in gemaakte contractuele maatschappelijke afspraken met leveranciers en hierdoor ook beter gemonitord en gestuurd kan worden.

Aanvangsfase Verhuurdersvergunningen (Wet Goed Verhuurderschap)
In de Begroting 2023 is de ambitie opgenomen om stadsbrede verhuurdersvergunningen in te voeren. Bij een stadsbrede invoering vallen ongeveer 15.000 adressen onder een vergunningsregime. Er is structureel € 0,3 miljoen beschikbaar voor de uitvoering van de vergunningverlening, het toezicht en de handhaving. Gelet op de organisatiekosten van het opzetten van een vergunningverlening- en handhavingsregime en de capaciteit die het vergt om in de beginfase adressen te inventariseren, aan te schrijven en registreren wordt eenmalig € 0,6 miljoen vrijgemaakt en € 75.000 structureel.

Makelpunt
Makelpunt Arnhem is sinds april 2022 online. Inmiddels worden er circa 140 locaties op de site aangeboden en de verwachting is dat dit veel verder wordt uitgebreid met scholen, sportpanden en diverse andere locaties. De huidige aanbieders zijn enthousiast en zien de meerwaarde van Makelpunt Arnhem. In de subsidievoorwaarden is ook opgenomen dat iedereen mee doet met het Makelpunt. Tot en met 2023 wordt dit vanuit ontmoeten en verbinden financieel ondersteund. Om ook na 2023 Makelpunt Arnhem in de lucht te houden wordt een structurele last van € 100.000 opgenomen.

Community manager Merwedeterrein (motie 23M03)
Op het Merwedeterrein worden 149 flexwoningen gerealiseerd. Gelet op de locatie, nabij het kwetsbaardere Presikhaaf 1, heeft de raad met motie 23M03 het college opgedragen om een sociaal beheerder/community manager in te zetten in het gebied. Deze persoon dient zich te ontfermen over de nieuwe huurders en legt actief de verbinding met de rest van de buurt. Er worden nog afspraken met woningcorporaties gemaakt over de financiering van de 'sociale componenten' van de flexwoonontwikkeling bij het Merwedeterrein, en er liggen subsidiekansen liggen bij de Provincie Gelderland. Om er zeker van te zijn dat er met ingang van 2024 dekking is voor een sociaal beheerder, wordt hiervoor tot en met 2027 een budget van jaarlijks € 50.000 in de begroting opgenomen.

Handhaving verbod permanente bewoning vakantieparken
Op Vakantiepark Arnhem wordt al een aantal jaar gehandhaafd op het voorkomen van permanente bewoning. Het aantal permanente bewoners is geslonken naar 42. Ook op de andere vakantieparken vindt permanente bewoning plaats om te voorkomen dat op sommige parken bewoning toeneemt is actief toezicht noodzakelijk. Hiervoor wordt tot en met 2027 jaarlijks € 50.000 vrijgemaakt.

Wasbare proefluiers (amendement 22A38)
Om de hoeveelheid eenmalige luiers die in het restafval belanden te verminderen, wordt zoals ook in de raadsbrief d.d. 16-05-2023 aangegeven (zaaknummer 196737) in 2024 een proefproject gehouden met de uitgifte van een gratis proefluier aan nieuwe ouders bij de aangifte van een geboorte. Op die manier brengen we wasbare luiers actief onder de aandacht bij alle nieuwe ouders en maken we het makkelijk om de wasbare luiers te proberen en te blijven gebruiken. De kosten voor deze proef bedragen eenmalig € 63.000 in 2024.

Verduurzamen vastgoed
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Het investeringsbudget voor het verduurzamen van gemeentelijk vastgoed is één van deze posten. Voor een totaal investeringsbudget van € 8,0 miljoen worden in deze begroting de kapitaallasten opgenomen.

Energieprijzen eigen gebruik vastgoed
De energieprijzen zijn in 2022 en 2023 fors gestegen. Het is onzeker in hoeverre deze stijging structureel is. Voor 2024 is de verwachting dat de energieprijzen nog hoog zullen blijven. Daarom wordt in 2024 € 1,5 miljoen extra aan energielasten in de begroting opgenomen voor het eigen gebruik in gemeentelijk vastgoed.

Beëindiging spaarelement rioolheffing
In de Begroting 2022 is een spaarelement aan de rioolheffing toegevoegd waarmee een voorziening is gevormd voor toekomstige vervangingsinvesteringen. Daarnaast werden hiermee ongewenste tariefschommelingen voorkomen. Op basis van het investeringsplan is een verdere toevoeging aan de voorziening na 2025 niet meer noodzakelijk. Deze heeft dan een omvang van € 2,8 miljoen. Ook is er geen noodzaak meer voor de voorziening om ongewenste tariefschommelingen te voorkomen. Daarmee kan vanaf 2026 het spaarelement van € 0,7 miljoen uit de rioolheffing vervallen.

Een GROEN Arnhem

Er zijn geen ontwikkelingen met dekking binnen het Thema Een GROEN Arnhem.

Ontwikkelingen een GROEN Arnhem tlv Algemene middelen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Willemsplein				-284	S
Verkeersveiligheid	-24	-47	-71	-95	S
Snelfietsroute Arnhem-Huissen			-205	-205	S
Energieprijzen eigen gebruik openbare ruimte	-2.300				I
Prijsindexaties parkeergarages	282	282	282	282	S
Bewaking parkeergarages	-130				I
Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd	-100	-100	-100		I
Werklocaties		-200	-200	-200	I
Veerpolderstraat	-652				I
Bijdrage aan coördinatie milieubeleid ODRA	-50	-50	-50	-50	S
Regeling rookgaskanalen	-125	-125			I
Uitvoering parkenvisie	-500	-500			I
Toevoeging Groenfonds	-350	-350			I
Woonwagenlocatie Bethaniënstraat (incl. grondwal)	-2.540				I
Bomen: continuering extra budget			-20	-41	S
Mobiliteit: vrijval incidentele budgetten	4.500	3.600	3.600		I
Mobiliteit: kapitaallasten	-213	-426	-596	-767	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	**-2.202**	**2.084**	**2.640**	**-1.359**	
Totaal ontwikkelingen een GROEN Arnhem	**-2.202**	**2.084**	**2.640**	**-1.359**	

Willemsplein

Het Willemsplein is een belangrijke plek in de stad en een groot OV knelpunt. De komende jaren zal dit aangepast worden om het ook in de toekomst goed te kunnen blijven gebruiken. De totale investering zal tussen de € 10 en € 20 miljoen bedragen. De dekking hiervoor komt deels vanuit het regulier mobiliteitsbudget en zal mogelijk ook vanuit het Klimaatfonds en de budgetten voor vergroening en groot wegenonderhoud komen. Voorlopig wordt een aanvullend investeringsbudget van € 6,0 miljoen in de begroting opgenomen. De kapitaallasten bedragen hiervoor structureel € 284.000.

Verkeersveiligheid

Bij Arnhem als duurzaam bereikbare stad ligt ook de focus op verkeersveiligheid. De komende vier jaar wordt extra geïnvesteerd in verkeersveiligheidsknelpunten en de realisatie van schoolzones. Hiervoor wordt het investeringsbudget tot en met 2027 jaarlijks met € 500.000 verhoogd0. De kapitaallasten hiervoor lopen op van € 24.000 in 2024 tot structureel € 95.000 vanaf 2027.

Energieprijzen eigen gebruik openbare ruimte

De energieprijzen zijn in 2022 en 2023 fors gestegen. Het is onzeker in hoeverre deze stijging structureel is. Voor 2024 is de verwachting dat de energieprijzen nog hoog zullen blijven. Daarom wordt in 2024 € 2,3 miljoen extra aan energielasten in de begroting opgenomen voor het eigen gebruik in de openbare ruimte.

Prijsindexaties parkeergarages
Zoals aangekondigd in de Perspectiefnota 2024-2027 is voor de Begroting 2024 bekeken of de prijsindexatie van de parkeergarages gedekt kan worden vanuit de bestemmingsreserve Bereikbaarheid. Dit blijkt te kunnen waardoor een structureel voordeel van € 282.000 voor de algemene middelen ontstaat.

Bewaking parkeergarages
Vanwege de toenemende overlast door daklozen in de parkeergarages zijn er maatregelen getroffen om de overlast tegen te gaan. In de dienstverleningsovereenkomst met P1 zijn afspraken gemaakt met betrekking tot het schoonmaken en beheren van de parkeergarages. Daarnaast worden er extra kosten gemaakt voor de beveiliging van de parkeergarages. Hiervoor wordt in 2024 € 130.000 begroot.

Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd
Voor de kwaliteitsimpuls werklocaties wordt voor de jaren 2024 tot en met 2026 jaarlijks een aanvullend budget van € 100.000 begroot. Deze middelen worden onder andere ingezet voor de kwartiermaker voor de Nieuwe Haven en de ambities zoals omschreven in het ambitiedocument Het Broek.

Werklocaties
In de Begroting 2023 is € 200.000 vrijgemaakt in 2023 en 2024 voor de uitvoering en/of cofinanciering van de korte termijn activiteiten uit de uitvoeringsagenda van het implementatieplan Nieuwe Haven. Om constructief te werken aan toekomstbestendige werklocaties wordt ook voor de jaren 2025, 2026 en 2027 een extra budget van jaarlijks € 200.000 begroot.

Veerpolderstraat
Voor het project Veerpolderstraat, waar de realisatie van 37 huurappartementen en de ontwikkeling van een zorgvoorziening voor dementerende ouderen gerealiseerd wordt, zijn we met bewoners in gesprek om hun zorgen bij de ontwikkeling te bespreken en te kijken naar planaanpassing om aan deze zorgen tegemoet te komen. Inzet is een aangepast plan waarin meer ruimte is voor groen en spelen. Hierdoor dalen de opbrengsten van de grondverkoop met € 446.000 in 2024. Voor de aanleg van groen en spelen wordt een extra budget van € 206.000 begroot.

Bijdrage aan coördinatie milieubeleid ODRA
Door de ODRA wordt extra ingezet op coördinatie en afstemming van het gezamenlijk milieubeleid. Hiervoor wordt de formatie uitgebreid. Als gevolg hiervan stijgt de bijdrage aan ODRA voor Arnhem met € 50.000 structureel.

Regeling rookgaskanalen
In de Perspectiefnota is opgenomen dat we werken aan de uitvoering van afspraken uit de Luchtagenda en daarvoor willen deelnemen aan een subsidieregeling voor het verwijderen of onklaar maken van rookgaskanalen. Voor de cofinanciering van deze subsidieregeling wordt in 2024 en 2025 € 125.000 begroot.

Uitvoering parkenvisie
Op dit moment wordt de parkenvisie opgesteld. De Parkenvisie geeft een ruimtelijk beeld voor de toekomst op gebied van cultuurhistorie (rijksmonument), biodiversiteit, klimaatbestendig en gezondheid (recreatie) voor het beheer van bossen en parken. In het kader van de parkenvisie loopt nu voor Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem een aanvraag voor een monumentenvergunning. De parkenvisie zal dit jaar worden vastgesteld en naar de raad worden gestuurd. Voor de uitvoering van de parkenvisie wordt in deze begroting voor 2024 en 2025 vast € 500.000 vrijgemaakt.

Toevoeging Groenfonds
In 2024 en 2025 wordt € 350.000 toegevoegd aan de bestemmingsreserve Groenfonds voor de aankoop van grond voor natuurontwikkeling in het kader van groen en ontmoeten die voorzien is in 2025.

Woonwagenlocatie Bethaniënstraat (incl. grondwal)
In de voorbereiding van de herinrichting van de Bethaniënstraat is gebleken dat hier meer middelen voor nodig zijn. Hiervoor wordt in 2024 € 2,5 miljoen extra in de begroting opgenomen. Dit wordt ingezet voor de extra kosten voor de sanering van de grondwal en een aanpassing van het inrichtingsplan. Daarnaast worden met deze toevoeging aan het budget de kostenstijgingen opgevangen.

Bomen: continuering extra budget
Voor 2025 en 2026 wordt een extra investeringskrediet van € 600.000 begroot om het bestaande bomenbeleid en de groene ambities te kunnen blijven realiseren. De kapitaallasten die hiervoor in de begroting worden opgenomen, bedragen € 20.000 in 20256 en structureel € 41.000 vanaf 2027.

Mobiliteit
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven, is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Hiertoe behoort ook een deel van de middelen die zijn toegekend aan mobiliteitsdoeleinden. Het gaat om de volgende onderwerpen: verlagen maximum snelheid, verminderen aantal rijbanen en de wandel- en fietspromenade Rijnkade. Hiervoor worden in deze Begroting 2024 de kapitaallasten in de begroting opgenomen van € 213.000 in 2024 oplopend tot structureel € 767.000 vanaf 2027 en de investeringen in het meerjareninvesteringsplan meegenomen.

Een KANSRIJK Arnhem

Ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Motie Online bewustwordingsaanpak voor jongeren (21M105)	-168				I
Dekking Online bewustwordingsaanpak jongeren uit BR Beschermd en weerbaar	168				I
Investeren in jongerenwerk zwaardere doelgroepen Geitenkamp	-75	-75			I
Vlindertuin Geitenkamp	-75	-75			I
Immerloo Schuldenvrij	-250	-250			I
Dekking jongerenwerk en Vlindertuin Geitenkamp en Immerloo Schuldenvrij uit middelen Arnhem Oost	400	400			I
Implementatie subsidiehuis	-60				I
Dekking implementatie subsidiehuis uit BR WMO & Jeugdzorg	60				I
Preventieve jeugdbescherming Veilig, Aanwezig, Vertrouwd. Uitbreiding pilot	-180	-180	-180	-180	I
Dekking uit BR Wmo en jeugdzorg: VAV uitbreiding pilot	180	180	180	180	I
Inzet ervaringsdeskundigheid binnen maatschappelijke opvang		-75	-75	-75	I
Dekking uit BR Beschermd en weerbaar: Inzet ervaringsdeskundigheid binnen maatschappelijke opvang		75	75	75	I
Uitbreiding capaciteit Kruispunt en De Duif		-120	-120	-120	I
Uitbreiding gezinsopvang		-200	-200	-200	I
Dekking uitbreiding capaciteit Kruispunt, De Duif en gezinsopvang uit BR Beschermd en weerbaar		320	320	320	I
Buurtconciërges	-425				I
Buurtconciërges dekking uit WIF	425				I
Buurtconciërges overheveling dekking uit WIF	-425				I
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*-425*	*0*	*0*	*0*	
Verlenging zorgaccounthouder (wachtlijsten GGZ)	-75				I
Dekking verlenging zorgaccounthouder uit BR Wmo en Jeugdzorg	75				I
Integraal accommodatiebeleid	-200	-100			I

Dekking integraal accommodatiebeleid uit middelen Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt	200	100			I
Uitbreiding buurtsportcoaches	-113	-113			I
Dekking uitbreiding buurtsportcoaches uit BR Jeugdfonds	113	113			I
Vervanging hockeyveld HCM	-26	-26	-26	-26	S
Vervanging kunstgrasveld Arnhemse Boys Schuytgraaf	-17	-17	-17	-17	S
Sportdag op Papendal	-40	-40	-40	-40	S
Dekking HCM, kunstgrasveld Arnhemse Boys, sportdag Papendal in bestaande budgetten sport	83	83	83	83	S
Huisvesting bijzondere doelgroepen	-1.500	-1.500	-1.500	-1.500	I
Dekking uit BR Huisvesting bijzondere doelgroepen	1.500	1.500	1.500	1.500	I
Opvang dakloze EU-burgers (motie 23M41)	-500	-500			I
Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	500	500			I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***0***	***0***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem	**-425**	**0**	**0**	**0**	

Verlenging zorgaccounthouder (wachtlijsten GGZ)
De zorgaccounthouder die de gemeente extern inhuurt, bemiddelt sinds een jaar bij het terugdringen van de wachtlijsten GGZ in de Jeugdzorg en is daarin succesvol gebleken. Bij de behandeling van de Perspectiefnota heeft het college toegezegd om het contract te verlengen tot 1 oktober 2024. De kosten van de verlenging worden geraamd op € 75.000. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Integraal accommodatiebeleid
In de afgelopen jaren is de wens ontstaan om integraal te kijken naar het gebruik, beheer en exploitatie van maatschappelijke accommodaties. Dit willen we faciliteren middels een status quo analyse op gebiedsniveau. Zo kunnen we groeien naar een stad waar bijvoorbeeld MFC's, buurthuizen, sportclubs en scholen centrale plekken in de wijk zijn door gericht beleid en inspanningen en betere afstemming op elkaar. De verwachting is dat de kaders van het integraal accommodatiebeleid eind 2024 gereed zijn. Hiervoor wordt de huidige inzet voor sociaal beheer verlengd tot en met 2025. Hiervoor wordt in 2024 € 200.000 begroot en in 2025 € 100.000. Dit wordt gedekt vanuit de middelen voor Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt.

Uitbreiding buurtsportcoaches
De gemeente Arnhem werkt al sinds jaren met buurtsportcoaches. Deze professionals in wijken zetten sport als middel in om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals een gezonde leefstijl, het tegengaan van eenzaamheid onder ouderen en het tegengaan van overlast onder jongeren. In een aantal wijken is er behoefte aan (meer) buurtsportcoaches. De buurtsportcoaches worden voornamelijk ingezet in de in de wijken waarop ook in het kader van de Arnhem Oost aanpak wordt ingezet. Omdat een verschuiving van de inzet van de buurtsportcoaches ten koste gaat van de inzet in die wijken, wordt voor de komende twee jaar het aantal buurtsportcoaches uitgebreid. Hiervoor wordt jaarlijks € 112.500 begroot.

Vervanging hockeyveld HCM, vervanging kunstgrasveld Arnhemse Boys Schuytgraaf en sportdag op Papendal
Gezien het ledenaantal van HCM en het aantal jongeren uit de omliggende wijken dat hockeyt, is het vanuit de gemeentelijke beweegdoelstellingen noodzakelijk dat dit veld gerenoveerd wordt. Hiervoor is een investering nodig van € 500.000. Dit leidt tot structureel hogere lasten van € 26.000.

Arnhemse Boys heeft de wens om een natuurgrasveld om te zetten in een (duurzaam) kunstgrasveld. Een kunstgrasveld is namelijk nagenoeg continu bespeelbaar, waar een natuurgrasveld maar zeer beperkt bespeeld kan worden in verband met de kwaliteit van het veld. Hierdoor zal Arnhemse Boys veel meer jeugd kunnen faciliteren. Hiervoor is een investering benodigd van € 115.000, wat leidt tot € 17.000 structurele kapitaallasten vanaf 2024.

Naar aanleiding van de motie 21M103 ‘een Arnhemse Sportdag’ is voor 2022/2023 (één schooljaar) budget beschikbaar gesteld voor uitvoering van deze motie (€ 40.000 incidenteel). Gekozen is voor een langduriger traject van dertig weken gedurende het schooljaar 2022-2023, waarbij elke week een andere groep basisschoolleerlingen (groep 6 t/m 8) langs komt op Papendal voor een dagvullend pedagogisch verantwoord lesprogramma, breder dan enkel sport. Om dit concept navolging te geven wordt vanaf 2024 € 40.000 begroot. Dit wordt samen met de vervanging van de sportvelden gedekt vanuit de huidige middelen binnen sport.

Huisvesting bijzondere doelgroepen
Vanuit de ambities uit de Nota Wonen en Zorg wordt het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uitgebreid. Het kan gaan om bijvoorbeeld het ontwikkelen van een tussenvoorziening voor statushouders, uitbreiding van woningen voor extreme overlastgevers, het realiseren van flexwoningen, aankopen en verbouwen van panden (al dan niet voor specifieke doelgroepen, en/of ten behoeve van een betere spreiding over de wijken). Hiervoor wordt incidenteel € 1,5 miljoen per jaar van 2024 tot en met 2027 begroot voor onder andere projectkosten, plankosten, voorinvesteringen, of voor onrendabele toppen. Ter dekking wordt een nieuwe bestemmingsreserve bijzondere huisvesting gevormd. Deze wordt in 2024 gevoed met € 6,0 miljoen vanuit de bestemmingsreserve Wmo & Jeugdzorg.

Opvang dakloze EU-burgers (motie 23M41)
Voor de opvang van dakloze EU-burgers wordt in 2024 en 2025 elk jaar € 500.000 begroot. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem tlv Algemene middelen	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**I/S**
Bedragen x € 1.000					
Actualisatie WSW	-2.151	-2.270	-1.380	1.447	S
Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire	371	370	345	317	S
Actualisatie BUIG	-1.299	-1.293	-1.172	-1.128	S
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ	102				I
VGGM: Programma Beter Bedrijfsvoeren	247				I
Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds	1.000	1.000			I
Sportbedrijf tekort begroting	-2.800				I
Huur- vs subsidieindexatie maatschappelijke partners	-559	0	0	0	I
Inkomensregelingen	-960				I
Individuele studietoeslag	-400				I
Vroegsignalering	-340				I
Schuldhulpverlening particulieren	-440				I
Bijna gratis OV voor Gelrepashouders	-25	-25	-25	-25	S
Grip op eigen financiële situatie inwoners	-125	-125	-125	-125	S
Verlenging maatregelen energiecrisis	-500	-500			I
Gedeeltelijke dekking uit Energiearmoedefonds	400	400			I
Ervaringsdeskundigen	-100				I
Sportpark Paasberg	-105	-105	-105	-105	S
Doorontwikkeling/implementatie Koersnota 2.0 Wijksturing	-150				I
Formatie functionele gegevensbescherming (JZ)	-120	-120			I
Leefbaarheid en voorzieningen Malburgen-Oost Noord / Amusementsorkest DWS		-132	-132	-132	S

Aankoop Maatschappelijke accommodaties	-19	-19	-19	-19	S
Incidentele subsidies welzijn	-1.000				I
Gedeeltelijke dekking uit BR jeugdfonds	500				I
Taakstelling subsidies welzijn	-545	-545	-545	-545	S
Duurzame opvang vluchtelingen	-500	-500	-500	-500	I
Ecovrede	-30	-30	-30	-30	I
Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel	-4	-4	-4	-4	S
Inzet op handhaving structureel (motie 23M57)		-500	-500	-500	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***-9.552***	***-4.397***	***-4.191***	***-1.348***	
Totaal ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem	**-9.552**	**-4.397**	**-4.191**	**-1.348**	

Actualisatie WSW
De begroting WSW is geactualiseerd. Hierbij wordt uitgegaan van een structurele looncompensatie van tussen 7% en 10% afhankelijk van de inschaling. De actualisatie leidt tot een nadeel van € 2,5 miljoen in 2024 dat afloopt en in 2027 omslaat in een structureel voordeel van € 1,4 miljoen.

Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire
Voor de septembercirculaire 2023 van het gemeentefonds is een compensatie van de verhoging van het minimumloon voor de WSW aangekondigd. Voor Arnhem zal het aandeel hierin uitkomen op € 371.000 in 2024 aflopend tot structureel € 317.000 vanaf 2027.

Actualisatie BUIG
Op basis van de meicirculaire van het gemeentefonds en de realisatie over 2023 is de BUIG geactualiseerd. Deze wordt ten opzichte van de actualisatie bij de Perspectiefnota naar beneden bijgesteld. Hierdoor ontstaat een structureel nadeel van € 1,3 miljoen vanaf 2024. Voor de volgende actualisatie bij de Perspectiefnota van volgend jaar wordt bekeken hoe de voorspelbaarheid vergroot kan worden waarmee fluctuaties in de raming tussen Perspectiefnota en Begroting beperkt kunnen worden.

VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ en Programma Beter Bedrijfsvoeren
In de Perspectiefnota is voor de programma's Basis op orde en Beter Bedrijfsvoeren waarmee VGGM haar dienstverlening voor de toekomst op een hoger niveau wil brengen, rekening gehouden met extra lasten in 2024 van respectievelijk € 600.000 en € 498.000. Hierbij werd aangegeven dat er nog discussie gevoerd werd over deze bedragen. De uiteindelijke bijdragen zijn lager uitgekomen, waarmee voor Arnhem een voordeel ontstaat van € 102.000 en € 247.000 in 2024.

Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds
Actualisatie van de BR Jeugdfonds leidt tot de conclusie dat de begrote dotatie van jaarlijks € 1 miljoen in 2024 en 2025 in beginsel niet noodzakelijk lijkt voor de dekking van het programmaplan Perspectief op Jeugd. Deze dotatie kan teruggedraaid worden ten gunste van de algemene middelen. Wanneer ook de toevoeging voor 2023 wordt teruggedraaid, blijft voor de ambities op dit beleidsterrein in totaal € 4 miljoen aan middelen beschikbaar in deze reserve.

Sportbedrijf tekort begroting
Mede als gevolg van de gestegen energielasten is een tekort op de begroting van het Sportbedrijf ontstaan. Het is onzeker in hoeverre deze stijging van de energielasten structureel is. Daarom wordt vooralsnog het tekort incidenteel in 2024 ingeboekt. Dit levert een nadeel voor de algemene middelen op van € 2,8 miljoen.

Huur- versus subsidie-indexatie maatschappelijke partners
De huurders van onze gebouwen hebben te maken met ongekende kostenstijgingen. De gemeente Arnhem hanteert de kostprijsdekkende huur systematiek voor haar huurders. Jaarlijks indexeren wij de huurprijs per 1 mei met de CPI index..Bij de Perspectiefnota is besloten om dit jaar af te wijken van deze CPI index en voor de huurindexatie uit te gaan van de kerninflatie, welke is vastgesteld op 6,4%.

Er is een inventarisatie gedaan van de huursommen in de verschillende beleidsterreinen. Daarbij is een berekening gemaakt van het verschil tussen de verwachte subsidie indexatie en een huurindexering op basis van de kerninflatie van 6,4%. Uitgangspunt is dat bij cultuur en sport de partners exploitatiesubsidie ontvangen van de gemeente die wordt geïndexeerd in 2023 met 3,1%. Voor de MFC's, de kinderboerderijen en de buurthuizen wordt een volledige compensatie van de huurprijs gerekend, waarbij een exploitatiesubsidie dus niet van toepassing is. Voor deze laatste drie groepen wordt de subsidie in 2024 incidenteel aanvullend geïndexeerd voor in totaal € 559.000.

Inkomensregelingen
Er wordt meer beroep gedaan op diverse onderdelen van de openeinderegeling Bijzondere Bijstand. Dit leidt tot hogere kosten bij Bijzondere Bijstand, Bijzondere Bijstand voor Beschermingsbewind en de Gelrepas. Bij de Gelrepas zien we de effecten van de verbeterslag die in 2021 is gemaakt met de digitalisering en professionalisering van de pas. Meer inwoners gebruiken de Gelrepas en ze besteden daarbij ook een groter bedrag. De totale lasten voor de inkomensregelingen stijgen in 2024 incidenteel met € 960.000.

Individuele studietoeslag
Vanaf april 2022 bestaat er de wettelijk regeling individuele studietoeslag, voor mensen die geen inkomen naast hun studie kunnen verdienen door een structurele fysieke beperking. Deze kan met terugwerkende kracht worden aangevraagd. De aanvragen vallen hoger uit dan eerder geraamd, waardoor in 2024 een incidenteel nadeel van € 400.000 ontstaat.

Vroegsignalering
We zien dat er bij verschillende crediteuren van vaste lasten (energie, huur, water en zorgverzekeringen) meer meldingen van betalingsachterstanden binnenkomen. Om meer inwoners met betalingsachterstanden te kunnen benaderen met ons hulpaanbod, gaan we in 2024 de helft meer inwoners bellen en de helft meer huisbezoeken afleggen dan in 2022. Dit betekent 600 extra huisbezoeken en 600 extra telefoongesprekken. Hiervoor wordt incidenteel € 340.000 vrijgemaakt.

Schuldhulpverlening particulieren
In 2022 is een aanbesteding gestart voor schuldhulpverlening. Vanwege het risico op hogere prijzen is in de Begroting het budget met € 250.000 verhoogd. Uit de aanbesteding bleek dat de prijzen 40% zijn gestegen. We onderzoeken we of het mogelijk is om vanaf 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer te kunnen uitvoeren om een betere regie op de schuldhulpverlening te houden en daarmee een betere dienstverlening aan onze inwoners te kunnen bieden. In voorbereiding daarop wordt in deze begroting een incidenteel budget van € 440.000 in 2024 begroot om een eventuele overname van de activiteiten van de huidige aanbieder voor te kunnen bereiden.

Bijna gratis OV voor Gelrepashouders
In de Begroting 2023 is het voornemen opgenomen om Gelrepashouders voor € 1,- per rit gebruik te kunnen laten maken van het openbaar vervoer. Bij de uitwerking hiervan heeft de provincie Gelderland als opdrachtgever en opbrengstverantwoordelijke aangegeven een beter voorstel te hebben dat aansluit bij de bestaande tarieven. In het nieuwe voorstel kunnen Gelrepashouders voor € 15,- per jaar vervolgens gratis van het openbaar vervoer gebruik maken binnen de gemeentegrenzen. Voor de aangepaste regeling wordt vanaf 2024 aanvullend structureel € 25.000 begroot.

Grip op eigen financiële situatie inwoners
In deze tijden van bestaanszekerheidscrisis willen we voortdurend inzetten op het zo vroeg mogelijk vinden van inwoners met geldzorgen en voorkomen dat geldzorgen problematische schulden worden. In de afgelopen jaren zijn deze activiteiten incidenteel gedekt. Vanaf 2024 wordt hiervoor een structureel budget van € 125.000 in de begroting opgenomen.

Verlenging maatregelen energiecrisis
De energiecrisis heeft veel effect gehad op de bestaanszekerheid van inwoners. Voor 2022 en 2023 is mede daarvoor een crisisaanpak georganiseerd en zijn verschillende regelingen gestart of uitgebreid om de gevolgen van de energiecrisis te beperken. Om deze aanpak ook in 2024 en 2025 voort te kunnen zetten, wordt voor beide jaren een incidenteel budget van € 500.000 begroot. Een bedrag van € 400.000 hiervan wordt jaarlijks uit het energiearmoedefonds gedekt.

Ervaringsdeskundigen
Ervaringsdeskundigen weten als geen ander hoe het beleid en het handelen vanuit de overheid en uitvoerende instanties uitwerkt in de praktijk. Welke knelpunten er zijn en welke impact dit heeft op hun dagelijkse leven. Om van deze ervaringen te leren, wordt een pilot gestart waarin een pool van ervaringsdeskundigen wordt gevormd (ervaringsraad) die meedenkt en advies geeft in de ontwikkeling van beleid. De focus zal daarbij in eerste instantie komen te liggen op bestaanszekerheid, maar met de intentie om dit te verbreden naar andere terreinen. Voor deze pilot wordt in 2024 een bedrag van € 100.000 begroot.

Sportpark Paasberg
In de begroting was een taakstelling opgenomen van € 150.000 op buitensport voor extra opbrengsten die zouden worden gegenereerd door de Paasberg in te zetten voor nieuwbouw. Na het besluit om de Paasberg niet voor nieuwbouw in te zetten kan deze taakstelling niet geheel worden gerealiseerd, daarom wordt het restant van structureel € 105.000 afgeboekt.

Doorontwikkeling/implementatie Koersnota 2.0 Wijksturing
De nieuwe Koersnota 'Van Wijken Weten' wordt in 2023 opgeleverd. Voor de implementatie van het verandertraject dat uit deze nota voort komt, wordt in 2024 € 150.000 in de begroting opgenomen.

Formatie functionele gegevensbescherming (JZ)
Op basis van een extern onderzoek op het gebied van informatieveiligheid en privacy is geconstateerd dat de formatie voor de Functionaris voor Gegevensbescherming binnen Arnhem op dit moment ontoereikend is. Om deze met 1 fte uit te breiden, wordt in 2024 en 2025 € 120.000 begroot.

Leefbaarheid en voorzieningen Malburgen-Oost Noord / Amusementsorkest DWS
De leefbaarheid en sociale cohesie in Malburgen-Oost Noord vraagt aandacht, bijvoorbeeld rond de Veerpolderstraat. De woningbouwplannen daar laten we samen gaan met een impuls in de voorzieningen rond het MFC onder andere met een plek voor Amusementsorkest DWS. Voor het benodigde investeringskrediet van € 1,9 miljoen worden vanaf 2025 structurele kapitaallasten van € 103.000 in de begroting opgenomen. Hiernaast wordt een aanvullende subsidie van € 29.000 begroot voor de servicelasten van de huurders.

Aankoop Maatschappelijke accommodaties
Maatschappelijke accommodaties zijn een belangrijk middel om de leefbaarheid in wijken te behouden. Om invloed te kunnen uitoefenen op het behoud en/of toevoegen van maatschappelijke accommodaties is het van belang om een budget beschikbaar te hebben om deze accommodaties aan te kunnen kopen en/of aan te passen. Hiervoor een eenmalig een investeringskrediet van € 1,0 miljoen begroot. Hiervoor worden de kapitaallasten van structureel € 19.000 vanaf 2024 in de begroting opgenomen.

Subsidies welzijn
De grote uitdagingen voor Arnhem zoals de woonopgave inclusief huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Om ons welzijnsbeleid toekomstbestendig te maken wordt voor 2024 € 1,0 miljoen voor incidentele subsidies vrijgemaakt. Dit wordt deels gedekt door een onttrekking uit het Jeugdfonds van € 500.000. Daarnaast wordt een structurele taakstelling op de welzijnssubsidies van € 545.000 in deze begroting tegen geboekt.

Duurzame opvang vluchtelingen
Ook de komende jaren maken we werk van een gastvrije opvang waarmee vluchtelingen snel onderdeel kunnen worden van de Arnhemse samenleving. Arnhem beschikt inmiddels over ruim 2.500 opvangplekken voor vluchtelingen. Voor het overgrote deel zijn dit tijdelijke plekken. De ambitie is om permanent een aantal van 2.000 plekken aan te houden. In 2027 kan deze ambitie bereikt worden door vanaf 2024 jaarlijks het aantal permanente plekken met 400 uit te breiden. Om dit te realiseren en vluchtelingen snel hun plek te laten vinden in de Arnhemse samenleving wordt vanaf 2024 tot en 2027 jaarlijks een budget van € 500.000 begroot.

EcoVrede
De huisvesting van EcoVrede is in 2022 en 2023 bekostigd vanuit het armoedebudget. Hiervoor wordt vanaf 2024 tot en met 2028 een jaarlijks budget van € 30.000 begroot.
Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel
Als gevolg van capaciteitsproblemen bij Liander wordt sporthal Middachtensingel later opgeleverd. Dit leidt tot hogere kosten, waardoor de kapitaallasten vanaf 2024 met € 4.000 toenemen.

Inzet op handhaving structureel (motie 23M57)
In de Begroting 2023 is voor 2023 en 2024 een budget van € 500.000 opgenomen om intensiever te kunnen handhaven. Bij de behandeling van de Perspectiefnota is motie 'Perspectief voor handhavers in leefbare wijken' (23M57) aangenomen. Hierin wordt het college opgeroepen om, bij voldoende structurele ruimte vanuit de meicirculaire, de incidentele inzet op handhaving vanaf 2024 structureel te maken. De meicirculaire biedt deze ruimte. Daarom wordt vanaf 2025 een structureel budget van € 500.000 voor handhaving in de begroting opgenomen.

Een VERBONDEN Arnhem

Ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Cultuurhistorische Waardenkaart	-60				I
Dekking cultuurhistorische Waardenkaart uit invoeringsbudget Omgevingswet	60				I
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*0*	*0*	*0*	*0*	
Voorbereidingskosten project eigen huisvesting	-500				I
Dekking voorbereidingskosten eigen huisvesting uit BR Zuidelijke Binnenstad	500				I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***0***	***0***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem	**0**	**0**	**0**	**0**	

Voorbereidingskosten project eigen huisvesting
Diverse ontwikkelingen maken (her)oriëntatie op toekomstige gemeentelijke huisvesting noodzakelijk. In onze raadsbrief van 23 mei 2023 hebben we de uitgangspunten geformuleerd voor het op te stellen huisvestingsplan die we eind 2023 aan de raad willen voorleggen. Hiervoor is een projectmanager aangesteld die een projectteam zal samenstellen. Voor de voorbereiding en inrichting wordt in 2024 een startbudget van € 500.000 begroot. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Zuidelijke Binnenstad.

Ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem tlv Algemene middelen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Burgerzaken: Actualisatie kosten verkiezingen	-158	-163	-163	-188	S
Burgerzaken: Doorontwikkeling	-500	-500			I
Burgerzaken: Leges	485	555	687	685	S
Burgerzaken: Formatie agv paspoorthausse/leges	-485	-555	-687	-685	I
Loket Zuid	-72	-72	-72	-72	S
Klantenservice	-328	-328			I

Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)	-68	-68			I
Raadsondersteuning	-50	-50	-50	-50	S
Visie Dienstverlening	-150	-150			I
Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem	-400	-350	-275		I
Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie	-50	-50	-50	-50	S
Bedrijfscontinuïteitsmanagement (Informatieveiligheid)	-120				I
Uitvoering Woo-vragen	-400	-250	-100	-100	S
Incidentele formatie	-200	-100	-100		I
Opgave huisvesting creatieve en culturele sector motie (23M47)		-360	-360	-360	S
Cultuurprogrammering (motie 23M47)				-500	S
Kwartiermaker toekomst rijksmonumentale Synagoge	-50				I
Bewustwording en kennisvergroting slavernijverleden	-100				I
Toegankelijkheidsfonds (19M21)	-75	-75			I
Leefbare Wijken Monitor	56				I
Uitwerking Street art (motie 23M37)	-70	-70	-70	-70	I
Holocaustbewustwordingsprogramma (motie 23M67)	-30	-30	-30	-30	I
Vrijval BR cultureel vastgoed	12.500	2.300	2.700		I
Verwerking cultureel vastgoed in begroting				-2.400	S
Lokale heffingen	400	400	400	400	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***10.135***	***84***	***1.830***	***-3.420***	
Totaal ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem	**10.135**	**84**	**1.830**	**-3.420**	

Burgerzaken: Actualisatie kosten verkiezingen
Her huidige budget voor het organiseren verkiezingen is de afgelopen jaren niet geactualiseerd. In die tijd zijn er wel diverse veranderingen geweest in de wijze waarop verkiezingen worden georganiseerd. Om de begroting weer op een realistisch niveau te brengen wordt het budget voor verkiezingen in 2024 verhoogd met € 158.000 oplopend tot structureel € 188.000.

Burgerzaken: Doorontwikkeling
Burgerzaken heeft te maken gekregen met een structureel hogere aanvraag van het aantal reisdocumenten, maar ook veranderende taken vanuit het Rijk. Om hierop in de toekomst ook goed in te kunnen spelen wordt de afdeling burgerzaken doorontwikkeld. Hiervoor wordt in 2024 en 2025 een incidenteel budget van € 500.000 begroot.

Burgerzaken: Leges en / Formatie agv paspoorthausse/leges
Naar verwachting zal het aantal aanvragen van reisdocumenten op een blijvend hoger niveau uitkomen. Dit zorgt voor extra legesinkomsten van € 485.000 in 2024 oplopend tot structureel € 685. Om aan het grotere aantal aanvragen te kunnen afhandelen wordt met het oog op de doorontwikkeling van burgerzaken de hogere legesinkomsten tot en met 2027 ingezet voor extra formatie.

Loket Zuid
Met de heropening van Loket Zuid in september 2022 is bij wijze van proef gestart met een informatiebalie. De informatiebalie is in april 2023 geëvalueerd en op basis daarvan wordt hiervoor nu een structureel budget van € 72.000 voor Loket Zuid in de begroting opgenomen.

Klantenservice
Voor de verbetering van de bereikbaarheid en de kwaliteit van de dienstverlening van de klantenservice wordt hiervoor in 2024 en 2025 een aanvullend budget van € 328.000 begroot.

Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)
Om de moties 'Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen' (23M09gg) en 'Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen' (21M218) rondom de wijziging van naam en/of geslachtsregistratie uit te voeren, wordt tot en met 2025 een extra budget van € 68.000 in de begroting opgenomen.

Raadsondersteuning
Ter dekking van de personeelslasten van de communicatieadviseur van de raad wordt vanaf € 50.000 structureel in de begroting opgenomen.

Visie Dienstverlening
Om de dienstverlening aan inwoners willen we kansen op het gebied van dienstverlening naar de inwoner, instellingen en bedrijven beter benutten. Hiervoor wordt een visie op gemeentelijke dienstverlening ontwikkeld. Een visie die antwoord geeft op kaderstellende vragen als: Wat mogen inwoners van ons verwachten? Hoe sluiten we aan bij Europese en landelijke dienstverleningskaders? Hoe ver gaan we met onze digitalisering? Hoe bieden we ruimte aan toegankelijke dienstverlening voor iedereen? Welke normen hanteren wij en hoe borgen we dat we deze ook echt halen? Voor deze ontwikkeling wordt in 2024 en 2025 een budget van € 150.000 begroot.

Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem
Onder de noemer "Lekker Werken aan de ambities van Arnhem" wordt gewerkt aan een werkklimaat waarin de organisatie op een goede en prettige manier aan de ambities van de stad kan werken, in een werkomgeving die ervoor zorgt dat dat effectief en efficiënt kan. Dit vertaald zich met name in de opleiding van medewerkers. Hiervoor wordt in 2024 € 400.000, in 2025 € 350.000 en in 2026 € 275.000 begroot.

Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie
Gemeente Arnhem is rijk aan een diversiteit aan collega's. Al die diversiteit, waarin iedereen uniek is, verrijkt onze organisatie. Om blijvend in te kunnen zetten op diversiteit en de verbinding onder collega's wordt vanaf 2024 structureel € 50.000 in de begroting opgenomen.

Bedrijfscontinuïteitsmanagement (Informatieveiligheid)
Met oog op de informatieveiligheid dient het bedrijfscontinuïteitsmanagement goed te worden ingericht volgens de geldende normen. Dit managementsysteem is gericht op het in stand houden van de bedrijfsvoering bij verstoringen of calamiteiten. Hierbij valt te denken aan uitval van systemen en applicaties, maar ook aan de gevolgen van cyberincidenten of een brand. Voor de implementatie hiervan wordt in 2024 incidenteel € 120.000 begroot.

Uitvoering Woo-vragen
Om de vragen die in het kader van de Wet open overheid (Woo) worden gesteld in de toekomst beter en efficiënter te beantwoorden wordt dit proces efficiënter ingericht. Daarbij wordt ook de structurele capaciteit voor de beantwoording van de vragen vergroot. Hiervoor wordt in 2024 € 400.000 begroot, aflopend tot structureel € 100.000 vanaf 2026.

Incidentele formatie vastgoed en cultuur
We staan deze raadsperiode voor verschillende opgaven op het gebied van vastgoed en cultuur. Om deze opgaven goed op te kunnen pakken, wordt de formatie voor vastgoed in 2024 tijdelijk met 1 fte uitgebreid en wordt de formatie voor cultuur in 2024 tot en met 2026 met 1 fte uitgebreid. Totaal wordt voor 2024 € 200.000 aan extra incidentele formatie begroot en voor 2025 en 2026 € 100.000.

Opgave huisvesting creatieve en culturele sector (motie 23M47)
In het rapport Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem door Bureau Buiten (2019) wordt een verwachte mismatch tussen vraag en aanbod van huisvesting (ateliers, werkruimtes, oefenruimtes) voor de creatieve en culturele sector in Arnhem gesignaleerd. Doordat de huidige aanpak waarbij de markt deze mismatch zou moeten oplossen niet volstaat, nemen we zelf de taak over om deze mismatch op te lossen. Hiervoor wordt een

investeringsbudget van € 7,0 miljoen vrijgemaakt. De kapitaallasten hiervoor bedragen structureel € 360.000 vanaf 2025.

Cultuurprogrammering (motie 23M47)
In de Begroting 2023 is voor 2023 tot en met 2026 een jaarlijks budget van € 500.000 opgenomen voor cultuurprogrammering. Bij de behandeling van de Perspectiefnota is motie 'Huisvesting creatieven en cultuurbudget' (23M47) aangenomen. Hierin wordt het college opgeroepen om te kijken of € 500.000 extra middelen voor culturele programmering structureel gemaakt kan worden. De Begroting 2024 biedt deze ruimte. Daarom wordt vanaf 2027 een structureel budget van € 500.000 voor cultuurprogrammering opgenomen.

Kwartiermaker toekomst rijksmonumentale Synagoge
Vanuit de toekomstverkenning religieus erfgoed is naar voren gekomen dat duurzaam behoud van de synagoge (het rijksmonument) in gevaar is. Gezien het belang van dit bijzondere erfgoed willen we op tijd samen met de eigenaar (de joodse gemeente) op zoek naar een oplossing. Hiervoor wordt tijdelijk een kwartiermaker aangesteld. Hiervoor wordt in 2024 € 50.000 begroot.

Bewustwording en kennisvergroting slavernijverleden
in 2024 wordt incidenteel € 100.0000 begroot voor de ontwikkeling van een programma dat volgt op de publicatie van het wetenschappelijk onderzoek ‘Sporen van slavernijverleden in Arnhem’. Dit programma behelst activiteiten die de bewustwording en kennis vergroten over het Koloniaal en Slavernijverleden van Arnhem, bij inwoners, organisaties en collega’s. Over ons gedeelde verleden en de doorwerking naar het heden.

Toegankelijkheidsfonds (19M21)
De raad heeft bij het vaststellen van de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid (AST) bij motie verzocht te onderzoeken of een toegankelijkheidsfonds een bijdrage kan leveren aan het succesvol implementeren van de AST. Een fonds gericht op het verbeteren van de toegankelijkheid van bedrijven met veel consumentenbezoek zoals horeca, detailhandel en dienstverlening met een baliefunctie. Hiervoor genoemde partijen kunnen een aanvraag indienen voor een gedeeltelijke financiering uit het toegankelijkheidsfonds voor hun aanpassingen ter bevordering van toegankelijkheid, zodat de drempel voor deze organisaties om aanpassingen te doen lager is. Hiervoor wordt in 2024 en in 2025 een aanvullend budget van € 75.000 in de begroting opgenomen.

Leefbare Wijken Monitor
Voor de uitvoering van de leefbare wijken monitor was in 2024 een bedrag van € 56.000 begroot. Doordat deze werkzaamheden in 2023 zijn uitgevoerd, vervallen deze lasten in 2023.

Uitwerking Street art (motie 23M37)
In navolging van de motie Graffiti als kunstvorm (23M37) voor 2024 tot en met 2027 een budget van jaarlijks € 70.000 in de begroting opgenomen. Hiervan is € 60.000 bestemd om jaarlijks 3 grote muurschilderingen te maken en € 10.000 voor het aanstellen van een straatcurator. De straatcurator kiest onpartijdig op basis van aandachtspunten en voorwaarden van de gemeente welke kunstenaar een muurschildering maakt.

Holocaustbewustwordingsprogramma (motie23M67g)
Voor de uitvoering van de motie Holocaustbewustwordingsprogramma en bezoek herinneringsinstellingen (23M67g) wordt voor 2024 tot en met 2027 jaarlijks € 30.000 begroot voor het ontwikkelen van een lesprogramma en een bezoek aan kamp Westerbork, Auschwitz of Srebrenica.

Vrijval BR cultureel vastgoed - Verwerking cultureel vastgoed in begroting
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven, is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Voor de financiering van het stadstheater is bij de besluitvorming een constructie gekozen waarbij een bedrag is gereserveerd in de bestemmingsreserve cultureel vastgoed waaraan jaarlijks een toevoeging wordt gedaan. Deze toevoeging wordt jaarlijks geïndexeerd voor de stijging van de bouwkosten.
In deze begroting wordt deze voor de investering in het stadstheater volgens de gebruikelijke werkwijze de structurele kapitaallasten opgenomen. De reservering kan daarmee vervallen. Hierdoor valt in 2024 € 12,5 miljoen vrij, in 2025 € 2,3 miljoen en in 2026 € 2,7 miljoen. Voor de dekking van de kapitaallasten wordt vanaf 2027 aanvullend € 2,4 miljoen in de begroting opgenomen.

Toeristenbelasting
Na de coronacrisis is het aantal overnachtingen in Arnhem toegenomen. Deze stijging was voorzien, maar tot nu toe nog niet in de begroting opgenomen. Op basis van het aantal overnachtingen in 2022 is een reële raming gemaakt van de verwachte inkomsten uit de toeristenbelasting. Op basis hiervan worden vanaf 2024 de inkomsten structureel met € 400.000 verhoogd.

Jaarlijkse bijstellingen

Jaarlijkse bijstellingen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Prijs- en volumeontwikkeling 2024	-28.083	-28.007	-27.974	-27.839	S
Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten	1.722	1.722	1.722	1.722	S
Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	-443	-196	478	-1.037	S
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	-26.804	-26.481	-25.774	-27.154	
Prijs- en volumeontwikkeling 2024	-5.186	-5.182	-5.184	-5.184	S
Onzekere prijsontwikkelingen 2025		-1.000	-1.000	-1.000	S
Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten	-276	-276	-276	-276	S
Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	-21	-365	-986	-935	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	**-5.483**	**-6.823**	**-7.446**	**-7.395**	
Totaal jaarlijkse bijstellingen	**-32.287**	**-33.304**	**-33.220**	**-34.549**	

Prijs- en volumeontwikkeling 2024
In de Perspectiefnota 2024-2027 is een groot deel van de prijs- en volumeontwikkelingen voor 2024 al ingeraamd (jaarlijks circa € 28 miljoen). Hiervan heeft € 7,0 miljoen betrekking op de stijging van de loonkosten voor ambtenaren als gevolg van de nieuwe cao en de verwachte loonontwikkeling van 5,2%. Voor de indexatie van de zorgcontracten is in de Perspectiefnota € 6,6 miljoen geraamd, voor de indexatie van subsidies € 4,0 miljoen, gemeenschappelijke regelingen € 3,2 miljoen en overige indexaties € 5,2 miljoen. Daarnaast is voor de areaalontwikkeling € 2,1 miljoen geraamd op basis van de groei van het aantal inwoners en woningen in Arnhem. Na de Perspectiefnota is op basis van actuele informatie berekend dat aanvullend voor € 5 miljoen structureel aan prijs- en volumeontwikkeling nodig is. De oorzaak hiervan ligt met name in de aangepaste begrotingen van de gemeenschappelijke regelingen en de zorgcontracten.
Gezien de forse kostenstijgingen bij de gemeenschappelijke regelingen en subsidiepartners en de (bestuurlijke) afhankelijkheden hierin wordt voor de Begroting 2025 onderzocht of het mogelijk is om de gemeenschappelijke regelingen en gesubsidieerde instellingen tijdig een kader mee te geven dan wel met hen in gesprek te gaan over de mogelijkheden voor compensatie van autonome kostenstijgingen vanaf 2025. Bij de gemeenschappelijke regelingen doen we dit in samenspraak met de andere betrokken gemeenten.

Onzekere prijsontwikkelingen 2025
Er bestaat een grote onzekerheid over de prijsontwikkeling voor komende jaren. De jaren 2022 en 2023 kennen een bovengemiddelde inflatie. Voor het jaar 2024 houden we rekening met gestegen energiekosten bij bijvoorbeeld vastgoed, openbare ruimte en Sportbedrijf. Met name voor de energieprijzen hebben de toekomstige ramingen een grote onzekerheid. In deze Begroting gaan we ervan uit dat de stijging van de energieprijzen zoals die zich op korte termijn voordoet, niet volledig een structureel karakter zal hebben. Om een prudent financieel beleid te voeren wordt vanaf 2025 € 1,0 miljoen structureel geraamd voor onzekere prijsontwikkelingen. Bij de komende Perspectiefnota zal dit betrokken worden in de raming van de totale prijsontwikkeling voor 2025.

Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten
In de Perspectiefnota 2024-2027 is al rekening gehouden met de afgesproken indexatie van de OZB van in totaal 5% en de verwachte areaalontwikkeling waardoor de opbrengst OZB vergroot wordt.

Na de Perspectiefnota zijn de effecten van de nieuwe Omgevingswet duidelijker geworden. Op 1 januari 2024 treedt deze Omgevingswet in werking. Ook de Wet kwaliteitsborging bouw (Wkb) gaat in per 2024. Als gevolg van de (Wkb) zal voor een deel van de bouwwerken geen bouwtoezicht meer worden uitgevoerd. Hiervoor worden dan ook geen leges meer geheven en dalen de baten voor wat betreft leges Omgevingswet vanaf 2024 met € 275.720.

Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning
De ontwikkelingen in het kader van de Meerjareninvesteringsplanning (zowel in de Perspectiefnota als aanvullend daarop) laten het volgende beeld zien:

Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Actualisatie MIP	2.187	2.226	872	-255	S
Indexatie MIP	-2.112	-2.758	-2.498	-1.717	S
Planningsrealisme MIP	-538	-29	1.118		I
Totaal ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	**-464**	**-561**	**-508**	**-1.972**	

Het Meerjareninvesteringsplan (MIP) is geactualiseerd. Hierbij is gekeken naar de planning van de verschillende investeringen. Bij de Perspectiefnota is het MIP reeds geïndexeerd. De indexering van de investeringsprojecten voor onderwijs en mobiliteit is daarbij verrekend met de bestemmingsreserves Onderwijs en Bereikbaarheid waar de overige mutaties op deze investeringen ook mee worden verrekend.
Naar aanleiding van de motie 23M44 Een realistisch basis voor onderwijshuisvesting is dit nader bekeken en geconcludeerd dat deze indexaties, net als de overige indexaties van het MIP, ten laste van de algemene middelen hadden moeten komen.
Het totale beeld van het MIP laat een oploop zien in de loop van de jaren. Reden hiervoor is dat investeringen getemporiseerd worden. Met name door schaarste van bouwmaterialen en personeel lopen diverse investeringsprojecten vertraging op en verschuift daarmee ook de planning van de volgende investeringen.

Robuustheid van de begroting

De Begroting 2024 laat een structureel sluitend beeld zien, waarbij de weerstandsfactor in alle jaren voldoet aan de norm zoals is vastgelegd in de verordening financieel beleid en beheer. Dit geldt ook voor de solvabiliteit. De solvabiliteit komt uit op 24% in 2024 en neemt de komende jaren toe.

In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen wordt dieper ingegaan op de robuustheid van de begroting, de robuustheid van het weerstandsvermogen en de robuustheid van de balans. Daarbij worden de financiële kengetallen voor de komende jaren in beeld gebracht en toegelicht.

Leeswijzer

Na het lezen van de hoofdlijnen van deze begroting, vindt u voor uw leesgemak een korte toelichting op de bouw van deze begroting. De begroting is een onderdeel uit de P&C-cyclus. In de begroting wordt het gemeentelijk beleid op hoofdlijnen toegelicht. Dit doen we aan de hand van de drie w-vragen:

- *wat willen we bereiken?*
- *wat gaan we doen?*
- *wat mag het kosten?*

Opbouw van de Begroting 2024

In deze leeswijzer wordt aangegeven hoe de indeling van de Begroting eruit ziet.

Deel 1 - hoofdlijnen van beleid en ontwikkelingen in het financieel kader

In de stedelijke en wijkprogramma's worden de prioriteiten van het beleid aangegeven. Een samenvatting van de prioriteiten krijgt een plek in hoofdstuk 1.

In het hoofdstuk Ontwikkelingen in het financieel kader worden de belangrijkste financiële ontwikkelingen weergegeven. Ook wordt in dit hoofdstuk een verklaring van de mutaties gegeven.

Deel 2 - beleidsbegroting

De beleidsbegroting is opgebouwd uit vier onderdelen:

Acht wijkprogramma's (W)

Sinds 2017 zijn acht wijkprogramma's ingesteld. De 24 wijken zijn geclusterd in acht gebieden: Noord-West, Noord-Oost, Presikhaaf, Centrum/Spijkerkwartier/Arnhemse Broek, Malburgen, Rijkerswoerd/ Kronenburg/ Vredenburg, Elden/ De Laar en Schuytgraaf/ Elderveld. In deze Begroting zijn de begrotingen van de wijkprogramma's financieel samengevoegd tot 1 wijkprogramma. Dit is gebeurd naar aanleiding van amendement 23A20 'Financieel samenvoegen wijkprogramma's'. Per wijk zijn wel de doelen en inspanningen inzichtelijk gemaakt.

Dertien stedelijke programma's (S)

In de stedelijke programma's zijn de ambities, doelen, inspanningen en de daarbij behorende budgetten op stedelijk niveau opgenomen.

Doelenboom

Sinds de Begroting 2020 staat doelenboom in de Begroting centraal. Dit doen we in de wijk- en stedelijke programma's. Per programma zijn de ambities (A), doelen (D), inspanningen (I) en indicatoren opgenomen.

- In de ambities staat opgenomen waar we als stad uiteindelijk naar streven
- In de doelen staat aangegeven wat we willen bereiken. Als dit mogelijk is, zo smart (specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden) mogelijk.
- In de inspanningen staat aangegeven wat we als gemeente concreet willen gaan doen om de doelen te bereiken.

Waar mogelijk voegen we ook indicatoren aan de doelenboom toe.

Tien paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting. Er worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. Een deel van de paragrafen zijn in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

De volgende verplichte paragrafen vanuit het BBV zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen - In deze paragraaf wordt stilgestaan bij de diverse gemeentelijke belastingen en heffingen en de consequenties daarvan voor de inwoners.
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen - Het weerstandsvermogen geeft aan hoe solide de financiële positie van de gemeente is. In deze paragraaf zijn ook financiële kengetallen opgenomen, zoals het weerstandsvermogen, de solvabiliteit en de schuldquote
3. Onderhoud kapitaalgoederen - In deze paragraaf wordt toegelicht op welke wijze het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen (zoals wegen, riolering, gebouwen) gewaarborgd is.

4. Financiering - Hier wordt toegelicht op welke wijze met de financieringsbehoefte van de gemeente is omgegaan.
5. Bedrijfsvoering - In de paragraaf wordt gerapporteerd over de voortgang van interne ontwikkelingen binnen de gemeentelijke organisatie.
6. Verbonden partijen - De gemeente werkt samen met andere partijen om bepaalde doelen te bereiken. Als de gemeente een bestuurlijk en financieel belang heeft bij een partij, is dit een zogenoemde verbonden partij. In deze paragraaf worden alle verbonden partijen toegelicht.
7. Grondbeleid - De gemeente speelt een rol in het kopen en verkopen van gronden. Hier wordt verder ingegaan op het gevoerde grondbeleid.

Op verzoek van uw raad zijn twee niet verplichte paragrafen in de begroting opgenomen:
8. Investeringen - In deze paragraaf wordt over de realisatie van de investeringen gerapporteerd.
9. Subsidies - De gemeente verstrekt subsidies aan instellingen die een bijdrage leveren aan gemeentelijke doelstellingen. In deze paragraaf wordt aangegeven welke instellingen subsidie hebben ontvangen inclusief de subsidiebedragen.

In artikel 3.5 (Openbaarheidsparagraaf) van de Wet Open overheid (Woo) wordt voorgeschreven dat bestuursorganen in de jaarlijkse begroting aandacht besteden aan de beleidsvoornemens inzake de uitvoering van deze wet en in de jaarlijkse verantwoording verslag doen van de uitvoering ervan, mede in relatie tot de beleidsvoornemens. Dit geldt vanaf de Jaarrekening 2022 en Begroting 2024 en deze paragraaf is dan ook toegevoegd:
10. Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

Overig programmaplan
Hierin wordt duidelijk gemaakt op welke wijze de overhead in het overzicht baten en lasten tot uitdrukking komt.

Deel 3 - Financiële begroting
In dit onderdeel wordt ingegaan op de ontwikkelingen in het financieel kader, mutaties circulaires van het gemeentefonds en de financiële begroting met de financiële tabellen.

Bijlagen
In de bijlagen zijn de afkortingen- en begrippenlijst en een aantal overzichten opgenomen.

Interactieve website
De Begroting is digitaal beschikbaar op: financien.arnhem.nl. Op deze website is in de wijk- en stedelijke programma's ook de volgende extra informatie te vinden:
- Verdeling budgetten in kostensoorten
- Verdeling budgetten taakvelden
- Verdeling budgetten portefeuilleonderdelen
- Verdeling budgetten producten
- Totaaloverzicht subsidies
- Totaaloverzicht reserves

Deel 2 Beleidsbegroting

De Beleidsbegroting bestaat uit drie onderdelen:

1. Wijkprogramma (W)
2. Stedelijke programma's (S)
3. Paragrafen

Wijkprogramma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op wijkniveau plaatsvinden, zijn opgenomen in de onderstaande 8 wijkprogramma's (bundeling van logisch samenhangende wijken). De begrotingen van de wijkprogramma's zijn samengevoegd in Wijken Algemeen.

W0 **Wijken Algemeen**

W1 **Wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek (CSA)**
Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek

W2 **Wijkprogramma Noordwest**
Burgemeesterswijk, Hoogkamp, Transvaal, Heijenoord, Lombok, Klarendal, Klingelbeek e.o., Schaarsbergen e.o., Sint Marten en Sonsbeekkwartier

W3 **Wijkprogramma Noordoost**
Alteveer, Cranevelt, Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o.

W4 **Wijkprogramma Presikhaaf**
Presikhaaf West en Presikhaaf Oost

W5 **Wijkprogramma Malburgen**
Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder Het Duifje en Immerloo

W6 **Wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld**
Schuytgraaf en Elderveld

W7 **Wijkprogramma De Laar/Elden**
De Laar en Elden

W8 **Wijkprogramma Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg (RKV)**
Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg

Wijken Algemeen

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is/ wordt een levendige en vitale stad waar het volgens inwoners en ondernemers fijn wonen, werken en verblijven is (T)

Arnhemse Wijkaanpak
Jaarlijks worden met inbreng van inwoners en professionals acht wijkprogramma's opgesteld en opgenomen in de begroting. Vanuit de doelen in de verschillende wijken is een vertaling gemaakt naar thema's die in meerdere gebieden spelen. Resultaat hiervan zijn acht stadsbrede thema's. Deze acht thema's zijn verdeeld in drie pijlers die van invloed zijn op de leefbaarheid: sociaal, fysiek en veiligheid.

Sociaal: Meedoen, Kansengelijkheid, Gezondheid
Fysiek: Openbare ruimte, Duurzaamheid, Wonen, Wijkeconomie
Veiligheid: Veiligheid

Voor elk wijkprogramma is de begroting opgebouwd uit deze stadsbrede thema's die in de betreffende wijk van toepassing zijn. Onder deze thema's zijn de inspanningen per gebied geformuleerd.

Betekenis stadsbrede thema's
- Meedoen: Inwoners zijn financieel en sociaal zelfredzaam.
- Kansengelijkheid: Iedere inwoner heeft gelijke kansen.
- Gezondheid: Inwoners kunnen voldoende bewegen en worden geholpen bij het creëren van een gezond levenspatroon.
- Openbare ruimte: De openbare ruimte is schoon, heel en veilig en nodigt uit tot gebruik door de inwoners. In samenwerking met bewoners wordt gewerkt aan de vergroening van de wijken.
- Duurzaamheid: De stad is beschermd tegen hitte, regenoverlast en is energieneutraal.
- Wonen: Inwoners hebben een veilig onderdak, wonen prettig in een huis, een buurt en een wijk die bij hen past.
- Wijkeconomie: De bedrijven in de wijk krijgen de ondersteuning die zij nodig hebben.
- Veiligheid: Inwoners voelen zich prettig en veilig in Arnhem, binnenshuis en buitenshuis. Deze veiligheid zorgt voor ontspanning en vrijheid en laat inwoners onbelemmerd maatschappelijk deelnemen.

De reden om wijkgericht te werken is helder: Arnhem kent grote contrasten tussen de diverse wijken en op deze wijze krijgt iedere wijk of gebied de focus, aandacht en behoeften die nodig zijn op basis van het eigen gebieds-DNA. Daarbij is het voortdurend zoeken naar de balans tussen collectieve oplossingen en maatwerk. Er wordt gestreefd naar levendige wijken waarin mensen van verschillende achtergronden en inkomens de mogelijkheid hebben met elkaar samen te leven. Om dat te bereiken moet onder andere actief gestuurd worden op het divers maken van het woningaanbod in de verschillende wijken. Elke Arnhemmer moet volop kansen krijgen om zijn of haar ambities waar te maken, ook bij een start met een achterstand.

Verkleinen van de kloof tussen inwoners/ondernemers en de lokale overheid (D)

Doorontwikkeling Wijksturing in Arnhem
In 2022 heeft de gemeenteraad besloten om de wijkaanpak onder de naam Van Wijken Weten door te ontwikkelen. In 2023 is gestart met het actualiseren van de eerste Koersnota Van Wijken Weten die stamt uit 2016. De Arnhemse wijkaanpak is in 2021 geëvalueerd. Uit de evaluatie blijkt dat het de afgelopen jaren goed gelukt is om inwoners en andere belanghebbenden in onze wijken daadwerkelijk meer invloed te geven. De gemeente wordt meer dan voorheen het geval was als nabij ervaren. Met de gebiedsgerichte aanpak geven we niet alleen bewoners meer invloed op hun directe leefomgeving, maar zijn we als gemeente ook effectiever in het maken van de goede keuzes in de uitvoering. De wijken van Arnhem zijn hiervoor geclusterd in acht gebieden die elk een eigen team Leefomgeving hebben. Deze teams vormen de schakel tussen de wijk en het gemeentebestuur: zij halen de agenda's op bij inwoners en andere belanghebbenden en vertalen deze naar wijkprogramma's, daarbij rekening houdend met de stedelijke programma's en de consequenties voor de wijken.

Wel is de evaluatie kritisch op onderdelen. Zo moet de uitvoering worden versterkt en ook de (interne) samenwerking in de wijken verdient aandacht. De basis van de wijkaanpak is niets anders dan vraagstukken en ontwikkelingen integraal oppakken, van buiten naar binnen en afgestemd op het DNA van het desbetreffende gebied.

Ontwikkelen nieuwe Koersnota Van Wijken Weten **(I)**

Het college is in 2023 gestart met ontwikkelen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten op basis van de evaluatie van de wijkaanpak uit 2021 en de Rekenkamerbrief over Van Wijken Weten. Voor het opstellen van de Koersnota is een uitvoerig interactief participatieproces doorlopen met inwoners, maatschappelijke partners, ambtelijke organisatie om tot een goede inhoud te komen. In najaar van 2023 wordt de nieuwe Koersnota aangeboden aan de gemeenteraad. In de Koersnota zullen een aantal belangrijke uitgangspunten voor de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem worden benoemd met een eerste aanzet voor de maatregelen die hieruit voortvloeien. Daarbij wordt nadrukkelijk ook gekeken naar de Arnhem-Oost wijken waarbij met name gestuurd vanuit het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Dit Nationaal Programma bepaalt in beginsel de aanpak voor deze wijken. Na vaststelling van de Koersnota zullen deze uitvoeringsmaatregelen verder worden uitgewerkt in een implementatieplan. Belangrijke thema's die aan de orde zullen komen in de Koersnota: het inbedden van wijksturing in de gehele ambtelijke organisatie, samenwerking in de wijken, het karakter van de wijk centraal zetten, hoe te sturen op de leefbaarheid in de wijk en het inzetten van de aanwezige krachten in de wijk.

Uitvoeren veranderplan wijksturing **(I)**

Vooruitlopend op de nieuwe Koersnota Van Wijken Weten is een verandertraject gestart om wijksturing binnen de ambtelijke organisatie te verbeteren. Vanuit verschillende beleidsdisciplines is geïnventariseerd hoe wijksturing binnen de organisatie wordt ervaren en wat er verbeterd kan worden. Vervolgens is hierop een veranderplan ontwikkeld om daadwerkelijk een (cultuur)verandering te bereiken binnen de organisatie. Dit verandertraject loopt door tot en met 2024.

Ontwikkelen van integraal accommodatiebeleid **(I)**

De ambitie is om de komende jaren een adequate, kwalitatieve spreiding van ontmoetingslocaties in de wijken te realiseren. Het aanbod aan accommodaties voor ontmoeting en activiteiten in de wijk moet matchen met de vraag vanuit de wijk. Om dit te realiseren wordt vanaf het najaar van 2023 gewerkt aan het ontwikkelen van integraal accommodatiebeleid. Dit beleid moet september 2024 afgerond zijn.

Vernieuwen Arnhemse Leefbare Wijken Monitor **(I)**

De Arnhemse Leefbare wijken Monitor is een belangrijk instrument om wijkprogramma's en beleidsplannen te voorzien van de juiste input. Op deze wijze kan gemonitord worden op de belangrijkste thema's die de leefbaarheid bepalen in de Arnhemse wijken. Een per twee jaar wordt de monitor geactualiseerd met nieuwe data. In het vierde kwartaal van 2023 wordt hiervoor het veldwerk verricht, de opgehaalde data worden vervolgens verwerkt en in het tweede kwartaal van 2024 opgenomen in de geactualiseerde Arnhemse Leefbare Wijken Monitor.

Thema's en budgetten

	Begroting 2024			
	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Thema's				
Bedrijfsvoering	8.371	16	0	175
Gezondheid	132.892	2.065	318	218
Kansengelijkheid	36.955	8.730	11	404
Meedoen	22.218	989	136	581
Openbare ruimte	19.907	1.453	0	0
Veiligheid	2.455	0	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Wonen	10.916	16.306	1.252	239
Totaal	**233.714**	**29.559**	**1.716**	**1.618**

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	218.629	219.679	232.969	233.714	227.990	224.030	222.482
Baten	25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Saldo lasten en baten	***-192.634***	***-193.384***	***-205.390***	***-204.155***	***-198.776***	***-194.851***	***-193.335***
Toevoegingen aan reserves	6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Onttrekkingen aan reserves	6.009	917	12.981	1.618	1.193	572	410
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-219***	***-5.703***	***6.265***	***-98***	***-523***	***-1.145***	***-1.332***
Gerealiseerd resultaat	**-192.852**	**-199.087**	**-199.125**	**-204.253**	**-199.300**	**-195.995**	**-194.667**

Toelichting

Lasten

Voor wijken algemeen is totaal € 233,7 miljoen aan lasten begroot in 2024. De begrote lasten nemen hiermee met € 0,7 miljoen toe ten opzichte van 2023. De verdeling van de totale lasten over de verschillende thema's is in de tabel "Thema's en budgetten" inzichtelijk gemaakt.

Binnen het thema meedoen wordt er € 0,4 miljoen meer uitgetrokken voor participatie. Hiervan betreft € 0,2 miljoen loon- en prijscompensatie en € 0,2 miljoen een hoger beschikbaar bedrag vanuit het re-integratiebudget. Het budget bewonersondersteuning wordt met € 0,4 miljoen verlaagd ten opzichte van de begroting 2023. In de begroting 2024 is ten opzichte van 2023 € 1 miljoen meer aan incidentele subsidies sociale basis opgenomen onder de wijkbegroting. Dit bedrag is in 2023 onder het programma S07 zorg begroot. Voor jongerenwerk is de begroting 2023 incidenteel opgehoogd met € 0,4 miljoen. In de begroting 2024 is het structurele begrote bedrag gelijk aan de primitieve begroting 2023.

De lasten voor het thema kansengelijkheid dalen met € 11,3 miljoen. De voornaamste reden is de incidentele Energietoeslag van € 14,1 miljoen in 2023. Daarnaast stijgen de lasten voor de Gelrepas met € 0,6 miljoen vanwege extra regelingen waar pashouders gebruik van kunnen maken. De uitvoeringslasten van schuldhulpverlening stijgen met € 0,4 miljoen door het in eigen beheer organiseren van schuldhulpverlening. Tot slot is geconstateerd dat betalingsachterstanden toenemen bij inwoners. Om die reden worden er extra telefoongesprekken gehouden en huisbezoeken gedaan. Dat leidt tot € 0,3 miljoen meer lasten in 2024.

Voor het thema gezondheid wordt € 8,6 miljoen meer uitgetrokken dan in 2023. Dit betreft grotendeels loon- en prijscompensatie, alsook tariefaanpassingen voor bepaalde zorgvormen. De lasten van jeugdzorg stijgen met € 1,7 miljoen, voornamelijk vanwege de indexering en tariefaanpassingen. Daarnaast stijgen de lasten voor huishoudelijke ondersteuning in 2024 met € 1,6 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt enerzijds door tariefaanpassingen vanwege de wettelijke verplichting om de tarieven kostendekkend te maken. Anderzijds is de verwachting dat het aantal mensen met huishoudelijke ondersteuning gaat toenemen vanwege vergrijzing. Vanaf 2025 is de verwachting dat de lasten voor huishoudelijke ondersteuning per saldo dalen. Deze daling wordt veroorzaakt door wijziging van de eigen bijdrage wat er naar verwachting toe leidt dat een deel van de mensen de huishoudelijke ondersteuning niet via de WMO ontvangt. Voor WMO begeleiding worden € 1,2 miljoen hogere lasten begroot in 2024. In de jaren 2025 en verder stabiliseren de verwachte lasten. De lasten voor beschermd wonen stijgen met € 0,9 miljoen in 2024. De verwachte lasten voor beschermd wonen dalen vanaf 2025 vanwege de invoering van het objectieve verdeelmodel per 1 januari 2025. Dat zorgt voor € 0,4 miljoen minder lasten in 2025 oplopend tot € 6,4 miljoen minder lasten in 2027 ten opzichte van 2023. De lasten voor activerend werk en WMO dagbesteding stijgen beide met € 0,8 miljoen en de lasten voor doelgroepenvervoer en vervoersvoorzieningen stijgen beide met € 0,5 miljoen als gevolg van indexeringen.

Voor het thema wonen wordt er € 0,5 miljoen meer lasten verwacht voor gas, warmte en licht voor de gebruikers van de MFC's. Deze worden grotendeels doorbelast aan de gebruikers.

Baten
Voor wijken algemeen is totaal € 29,6 miljoen aan baten begroot. Deze bestaan grotendeels uit begrote baten voor straatparkeren van € 12,2 miljoen, begrote subsidieontvangsten voor aanpak onderwijsachterstanden en voortijdig schoolverlaten van € 8,5 miljoen. En begrote baten voor de verhuur vastgoed met betrekking tot onderwijs, sport en MFC's van € 6,1 miljoen. De begrote baten zijn in 2024 met € 0,6 miljoen afgenomen genomen ten opzichte van 2023. Deze daling is vrijwel volledig afkomstig vanuit het thema kansengelijkheid doordat in 2023 een Rijkssubsidie van € 0,5 miljoen is ontvangen ten behoeve van energietoeslag minima.

Toevoegingen aan reserves
Voor wijken algemeen is totaal € 1,7 miljoen aan toevoegingen aan reserves begroot. Dit betreft een toevoeging van € 0,9 miljoen voor onderhoud vastgoed en € 0,8 miljoen voor straatparkeren.

Onttrekkingen aan reserves
Voor wijken algemeen is totaal € 1,6 miljoen aan onttrekkingen de begroot. Waarvan € 0,5 miljoen voor onderhoud vastgoed, € 0,5 miljoen voor subsidies sociale basis en € 0,4 miljoen voor energiearmoede.

Sociale wijkteams
Van de totale begroting op de wijkprogramma's heeft € 116,8 miljoen betrekking op zorg in natura en persoonsgebonden budget. Groot deel van dit bedrag wordt besteed onder de regie van de Stichting sociale wijkteams Arnhem. De budgetten zijn als volgt verdeeld binnen de wijken:

- € 45,6 miljoen wordt besteed aan Jeugdzorg;
- € 15,2 miljoen wordt besteed aan beschermd wonen;
- € 28,1 miljoen wordt besteed aan WMO;
- € 6,3 miljoen wordt besteed aan doelgroepenvervoer;
- € 17 miljoen wordt besteed aan huishoudelijke ondersteuning;
- € 4,6 miljoen wordt besteed aan Jeugdbescherming en -reclassering**.**

Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek

In het wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA) bevinden zich de wijken Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Bewoners hebben meer contact en ervaren meer sociale cohesie **(D)**

Onderlinge betrokkenheid is belangrijk voor een leefbare wijk. Elkaar kennen in de buurt en bereid zijn je buurtgenoten te helpen hoort daarbij. Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA) is een divers gebied waarin iedereen mee zou kunnen doen. Een goed netwerk is daarbij belangrijk. Passende initiatieven zijn nodig om verbindingen tussen bewoners te leggen en daarmee de veerkracht van de wijk te versterken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We faciliteren bewonersinitiatieven die bijdragen aan een integrale aanpak op het gebied van sociale cohesie.
- We versterken de bestaande plekken in de wijk voor ontmoeting.
- We werken samen met alle externe partners in de wijk om te komen tot een optimaal netwerk van voorzieningen (zoals bijvoorbeeld wijkcentra, Toon Hermanshuis, Thialf).

Bewoners zijn meer (financieel) zelfstandig en staan steviger in de maatschappij **(D)**

Alle mensen moeten de gelegenheid hebben om mee te kunnen doen in de samenleving, zichzelf te ontwikkelen en ervaringen op te kunnen doen. In CSA zijn buurten waar naar verhouding tot de andere wijken in Arnhem meer gezinnen leven in armoede. Zij kunnen zich, om diverse redenen, (financieel) zelf niet redden. Via het programma Arnhem-Oost willen we afscheid nemen van deze ongelijkheid. Het Arnhemse Broek is één van de wijken van de Arnhem-Oost aanpak.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten ons samen met andere externe wijkpartners intensief in op een persoonsgerichte aanpak op het gebied van (arbeids)participatie en financiën.
- We ondersteunen diverse initiatieven op het gebied van zelfredzaamheid (onder andere Broek Omhoog, De Kansen en Stichting Raak).

Kansengelijkheid (T)

Jongeren ervaren meer kansengelijkheid en kunnen hun talenten ontwikkelen (D)

Door de inzet van verschillende projecten hebben meer kinderen de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen. Vanuit de basisscholen in het Arnhemse Broek is er vanaf 2019 een programma opgesteld om de algemene ontwikkeling te verrijken. De basisscholen hebben zicht op de behoeftes van de leerlingen en stemmen zaken af met de gemeente en de partners in de wijk zoals Rijnstad, Rozet, Sportbedrijf en het Sociale wijkteam. Er zijn ook meerdere partners actief voor kinderen tussen de leeftijd - 9 maanden en 4 jaar.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen samen met alle externe partners die werkzaam zijn op het gebied van kinderen -9 maanden tot 4 jaar een samenhangende aanpak.
- We continueren het programma Kansrijk Opgroeien. Hierbij horen Het Fort, De Blokhut, Verlengde schooldag en de Fridayschool. En daarbij zoeken we aansluiting bij de Arnhem-Oost aanpak.

Gezondheid (T)

Meer inwoners hebben een gezonde en actieve leefstijl (D)

In CSA zijn weinig mogelijkheden tot bewegen. Op de commerciële sportscholen na, is er geen actieve sportvereniging. Te veel kinderen in het Arnhemse Broek kampen met ernstig overgewicht. De redenen hiervoor zijn divers. De laatste jaren is het aantal kinderen met overgewicht toegenomen en in het belang van de toekomstige gezondheid van de kinderen zullen we hier op prioriteren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op meer beweegmogelijkheden in de wijk voor 0-100 jaar. Via het programma Arnhem-Oost willen we een beweegroute langs het spoor realiseren.
- Samen met het Sportbedrijf zetten we in op een gezonde leefstijl (bijvoorbeeld de schaatsbaan en de programma's Jongeren Op Gezond Gewicht (JOGG), Gezond Onderweg (GO) en Beweegconcept 2+1+2.
- We maken bewoners bewust van gezonde voeding door inzet van Vitanos en de Blauwe Tomaat.
- We zorgen voor een passende inzet van de subsidiepartners op het gebied van gezondheid.

Openbare Ruimte (T)

Bewoners en bezoekers ervaren CSA als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

In CSA is er veel verharding en verstening, mede omdat het een centrumwijk is met weinig ruimte, veel bebouwing en belangrijke infrastructuur. Vergroening zorgt voor een mooiere en aantrekkelijkere buitenruimte. Dit gaat voor een belangrijk deel hand in hand met het thema Duurzaamheid. Ook biedt het parkeerplan in het Spijkerkwartier mogelijkheden om de buitenruimte aantrekkelijker te maken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We voeren de wijkgroenagenda's (het Arnhemse Broek en Centrum) uit.
- We combineren vergroeningswensen met de ontwikkeling van onder andere de Ir. J.P. Van Muijlwijkstraat.
- We verminderen het aantal rommelige, verwaarloosde plekken in de wijk (schoon, heel en veilig).
- We geven opdracht aan wijkorganisaties (Broek Omhoog en Buurtgroenbedrijf) om opdrachten uit te voeren voor het onderhoud en de vergroening van de wijk.
- We investeren de gelden van het parkeerplan in een extra kwaliteitsimpuls bij het groot onderhoud (vervanging riool en herinrichting straten) in het Spijkerkwartier.

Wijkeconomie (T)

Goed functionerende wijkorganisaties (D)

CSA kent een aantal wijkorganisaties, zoals Broek Omhoog, de Kansen, de Buurtkeuken, het Buurtgroenbedrijf en De Blauwe WijkEconomie (DBWE) die werken aan een verbetering van de wijk. Het Buurtgroenbedrijf begon als klein bewonersinitiatief en is nu ontwikkeld tot een professioneel sociaal bedrijf dat vergroeningsprojecten oppakt, uitwerkt en uitvoert. Hierdoor kunnen er veel meer vergroeningsinitiatieven worden uitgevoerd.

De Blauwe WijkEconomie (DBWE) is een vernieuwend en experimenteel initiatief. De visie van DBWE is in grote lijnen: het behouden en verzilveren van waarden die er in de wijk te vinden zijn. Vanuit deze gedachte worden er verschillende projecten opgezet en doorontwikkeld. Enkele voorbeelden zijn Spijkerbikes en het Buurtbaanbedrijf.

Al deze organisaties dragen bij aan diverse doelstellingen, zoals meedoen, activering, werk, sociale cohesie, duurzaamheid, leefbaarheid en openbare ruimte. Deze initiatieven vinden plaats door en met bewoners van de wijk.

Inspanningen 2024 (I)

- We ondersteunen de wijkorganisaties als partner vanuit de gemeente. We denken mee in mogelijkheden en het grijpen van kansen die in relatie staan met de Arnhemse doelen.
- We zetten in op het maximaal zelfstandig laten functioneren van wijkorganisaties (organisatorisch en financieel).

Veiligheid (T)

Bewoners en ondernemers ervaren minder overlast (D)

In CSA is leefbaarheid een belangrijk thema. Op sommige plekken is sprake van (een gevoel van) onveiligheid. Bewoners vragen aandacht voor verkeersveiligheid, overlast door kamerbewoning, verwarde personen en de aanwezigheid van criminaliteit en drugshandel. Het actieprogramma Schoon Heel Veilig is met deze thema's bezig. Met gerichte acties willen we afrekenen met de verloedering, overlast en criminaliteit in de wijk. Het doel is om ondernemen en wonen in het gebied prettiger en aantrekkelijker te maken.

In de wijken bevinden zich psychisch kwetsbare mensen en dak- en thuislozen (volwassenen en jongeren). Dit heeft blijvende aandacht nodig.

Inspanningen 2024 (I)

- We blijven inzetten op het actieprogramma Schoon Heel en Veilig Steenstraat en omgeving.
- We ontwikkelen een aanpak op het verminderen van weesfietsen, graffiti en zwerfafval.
- We verbeteren de oversteekmogelijkheden van de Johan de Wittlaan.
- We zetten in op goed functionerende wijkveiligheidsoverleggen met onze externe partners.

Noordwest

In het wijkprogramma Noordwest bevinden zich de wijken Klarendal, Burgemeesterswijk/ Hoogkamp, Schaarsbergen en omgeving, Sint Marten/ Sonsbeekkwartier, Heijenoord en Lombok, Hoogstede/Klingelbeek en omgeving.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer inwoners vinden een ontmoetingsplek en nemen deel aan activiteiten (D)

In Noordwest zijn voldoende locaties waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten, soms gerund door bewoners zelf, soms met ondersteuning van professionals, locaties met en zonder dak, voor volwassenen en voor de jeugd. Ontmoeting draagt bij aan het algemeen welbevinden en kan ervoor zorgen dat minder snel een beroep wordt gedaan op specialistische voorzieningen. Ons doel is om de fysieke locaties met een dak (’t Huukske, De Wasplaats, De Bakermat, de Nieuwe Hommel, Jeugdcentrum Vogelwijk, MFC Klarendal) te laten functioneren voor de wijk: toegankelijk, nabij en laagdrempelig.

Ook speelplekken en sportparken in de openbare ruimte zijn belangrijke ontmoetingsplekken. De behoefte om elkaar buiten te ontmoeten is de afgelopen periode toegenomen.

Inspanningen 2024 (I)

- Samen met bewoners en externe partners in de wijk creëren, verbeteren, onderhouden of behouden we ontmoetingsplekken.
- We faciliteren de buurthuizen en stimuleren een passend en goed aanbod aan activiteiten.
- We brengen sociale wijkinitiatieven in Klarendal en Sint Marten bijeen en brengen jaarlijks een sociale kaart uit.
- We passen (speel)plekken en pleinen aan en maken deze aantrekkelijker zodat ontmoeten/verblijven er prettiger is met meer aandacht voor ontmoeting, spelen en bewegen, vergroening en klimaatadaptatie.

Kansengelijkheid (T)

In Klarendal en Sint Marten kunnen kinderen en hun ouders zich beter ontplooien in een stimulerende omgeving (D)

We zien dat bewoners te maken hebben met armoede en schulden. We zien ook dat kinderen en jongeren in hun kansen op een positieve persoonlijke ontwikkeling belemmerd worden doordat ze opgroeien in armoede, hun ouders onvoldoende betrokken zijn bij de opvoeding en er onvoldoende gebruik gemaakt wordt van ondersteuningsstructuren in de wijk.

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich in vrijheid en veiligheid en zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We stimuleren het thuisbezoek door jeugdverpleegkundigen voor alle kinderen op het moment dat ze 18 maanden oud zijn.
- We verbeteren ouderondersteuning voor de kwetsbare inwoners.
- We verbeteren het aanbod van Speelmorgen in Klarendal in samenwerking met Rijnstad.
- We geven vanaf 2024 aan alle aanbieders en organisatoren van jeugdactiviteiten de opdracht om gezonde voeding aan te bieden tijdens de activiteiten.
- We verbeteren het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien 0 tot 18 jaar in samenwerking met het externe wijknetwerk van (basis)scholen, jeugdverpleegkundigen, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet en het Sociaal wijkteam. Het programma richt zich op de onderdelen onderwijs, vrije tijd en thuis en sluit aan bij de Arnhem-Oost aanpak.

Gezondheid (T)

Kwetsbare inwoners leven langer in goede gezondheid en blijven vitaal (D)

In Noordwest neemt de dubbele vergrijzing toe; het aandeel oude ouderen (80 jaar en ouder) onder alle ouderen (vanaf 65 jaar) neemt toe. De vergrijzing heeft grote impact op de ervaren gezondheid en de zorg. Dit gaat vaak gepaard met een toename van het aantal inwoners met een chronische aandoening, in sommige gevallen zelfs meerdere tegelijk. Sociale problemen zoals eenzaamheid nemen eveneens toe. Ouderen wonen langer zelfstandig en vaker ook alleen.

In Klarendal en Sint Marten geeft de fysieke en mentale gezondheid reden tot zorg, met name bij de kwetsbare inwoners. Een deel van de inwoners beweegt te weinig, eet ongezond en heeft last van overgewicht. Sommige inwoners hebben moeite om de juiste keuzes te maken ten aanzien van gezonde voeding en leefstijl en zouden met stimulering om te sporten en bewegen geholpen zijn.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten in op beweeg- en ontmoetingsprogramma's voor ouderen in en rondom de buurthuizen en ontmoetingsplekken in samenwerking met de buurthuizen, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en Sportbedrijf Arnhem.
- We zetten in op bewustwording en regie op de eigen gezondheid en het voorkomen van zorg door de inzet van Welzijn op Recept door Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en Rijnstad.
- In samenwerking met een extern netwerk bestaande uit Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en huisartsenpraktijk Klarendal starten studenten van de HAN een onderzoek naar het verbeteren van de fysieke en mentale gezondheid van kwetsbare oudere inwoners van Klarendal en Sint Marten.
- Vanaf 2024 richten we bij aanpassing van de buitenruimte in Klarendal en Sint Marten de omgeving beweegvriendelijker in.

Veiligheid (T)

Bewoners hebben minder last van gevoelens van onveiligheid (D)

Bewoners ervaren in delen van de wijken Klarendal en St. Marten gevoelens van onveiligheid door overlast door verwarde personen, drugsdealen op straat en verloederde plekken. In de Burgemeesterswijk en Heijenoord wordt overlast ervaren door groepen jongeren die rondhangen rond scholen en parkjes.

Samen met de afdeling veiligheid, handhaving, politie en netwerkpartners is een wijkveiligheidsagenda opgesteld waarmee we met een integrale aanpak de veiligheid in de wijken verbeteren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We initiëren de aanpak van overlast door personen met verward gedrag.
- Vanuit de wijkveiligheidsagenda sturen we samen met politie op meer inzet op het tegengaan van drugs dealen op straat en vanuit woningen.
- We zetten in op de aanpak van verloederde plekken en ondermijning, met name op en rond de Hommelseweg. Hiervoor is het ‘actieplan Hommel & Singel, schoon heel en veilig’ in 2023 van start gegaan. We zorgen hierbij ook voor een goede aansluiting op de Arnhem Oost aanpak.
- We ontwikkelen het jongerenwerk door, waarbij naast Klarendal/St. Marten ook aandacht is voor de jongeren in de Burgemeesterswijk en Heijenoord.

Noordoost

In het wijkprogramma Noordoost bevinden zich de wijken Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o., Alteveer en Cranevelt.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Meer bewoners zijn zelf- en samen redzaam **(D)**

Bewoners willen ontmoetingsplekken die passen bij hun behoefte: dichtbij, kleinschalig en laagdrempelig. Ontmoeting draagt bij aan het algemeen welbevinden en kan ervoor zorgen dat minder snel een beroep wordt gedaan op specialistische voorzieningen. Er is een groeiende behoefte aan meer verbondenheid in en tussen wijken. Aandachtspunt blijft behoud van deze plekken en de financiële dekking ervan.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ondersteunen, faciliteren en stimuleren het gebruik van de verschillende ontmoetingscentra.
- Wij adviseren bij de aanvraag van subsidiemogelijkheden en verbinden de initiatiefnemer met de juiste contactpersonen.
- We zetten extra in op ouderen in ons gebied, wat hebben ze nodig en hoe kunnen we dit gaan realiseren.
- We hebben een herijkte opdracht aan Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) in het gebied Noord-Oost verstrekt die meer recht doet aan de gebiedsspecifieke behoeften vanuit de Geitenkamp.
- We stimuleren en faciliteren het gebruik van het Multifunctioneel Centrum De Wetering.
- We zetten in op het stimuleren van gebruik en bekendheid van deze ontmoetingsplekken maar ook van de toegang naar nulde en eerstelijnszorg.
- In Noord-Oost wonen relatief veel ouderen. In samenspraak met partners onderzoeken we hoe wat ouderen nodig hebben en hoe we hier uitvoering aan kunnen gaan geven.

Meer bewoners participeren in de vorm van (vrijwilligers)werk (D)

De werkloosheid en bijstandsdichtheid in Geitenkamp zijn op het hoogste niveau van de gemeente. Een hoog percentage van de bewoners heeft geen of onvoldoende opleiding, waardoor er onvoldoende aansluiting is op de arbeidsmarkt. Een kwart van de huishoudens heeft een inkomen lager dan 120% van het wettelijk minimum, twee keer zo veel als gemiddeld in Arnhem. Er wordt ingezet op het creëren van werkervaringsplekken in een vertrouwde omgeving dichtbij huis, waar bewoners hun eerste stappen kunnen zetten, op weg naar betaald werk. De focus ligt op ouders met kinderen tot en met 12 jaar.

De Vlindertuin wil de 'kweekplaats' en thuisbasis zijn voor een 'wijk-netwerk' van creatief en sociaal ondernemers in de Geitenkamp. Vinden, verbinden en samenwerken (als middel) staan hierin centraal. Uiteindelijk willen we in de wijk een laagdrempelige opstapmogelijkheid naar (vrijwilligers) werk in de wijk.
Een aantal ontmoetingsplekken, zoals Moes in Plattenburg, ontwikkelen zich door tot leer- en werkervaringsplek.

We stimuleren organisaties om meer inwoners te verleiden tot het doen van vrijwilligerswerk.

Inspanningen 2024 (I)

- We breiden het aantal sociaal ondernemers met leer- en werkervaringsplekken in de Vlindertuin uit door middel van het aanstellen van een kwartiermaker die deze opdracht krijgt.
- We willen een Buurtbaanbureau ontwikkelen in combinatie met het WijkKlusTeam (Geitenkamp gildewijk/ambachtskwartier).
- We borgen en voeren de gebiedsagenda armoede schulden werk uit in samenwerking met onze externe partner het Sociaal wijkteam.
- In samenwerking met Vitesse Betrokken onderzoeken we of Vitesse Betrokken een rol kan spelen om jong volwassenen zonder diploma en/of werk naar school (startkwalificatie) of werk te begeleiden.

Kansengelijkheid (T)

Meer kinderen hebben de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen (D)

In de wijk Geitenkamp groeien veel kinderen in armoede op. Meer dan een derde van de huishoudens heeft een besteedbaar inkomen ≤ 120% van het minimumloon. Er is sprake van generatiearmoede. Het percentage kinderen tot 18 jaar met een toewijzing op grond van de Jeugdwet is hoger dan gemiddeld in Arnhem. Ook Plattenburg heeft onze aandacht.
Wij zetten in op het verrijken van de algemene ontwikkeling van kinderen en jongeren en het vergroten van sociale vaardigheden en een positiever zelfbeeld.
Wij zetten in op het versterken en ondersteunen van ouders bij de opvoeding.

Inspanningen 2024 (I)

- We stellen een jaarlijks uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien (programma verlengde leertijd/rijke schooldag) op in samenwerking met het extern wijknetwerk van basisscholen, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet en het Sociaal wijkteam. Het programma richt zich op de onderdelen onderwijs, vrije tijd en thuis.
- We blijven de verlengde leertijd monitoren en sturen deze eventueel bij in samenwerking met externe wijkpartners.
- We zetten het project Buurtouders op om ouders te stimuleren en bekend te maken met de voorliggende voorzieningen voor kinderen -9 tot 4 jaar zodat ze beter starten op de basisschool.
- We verbeteren het pedagogisch klimaat op de Rommelkist en vergroten de kring van vrijwilligers in samenwerking met het Sportbedrijf Arnhem. We vergroten ook de kring vrijwilligers en leren hen vaardigheden om goed om te kunnen gaan met kinderen.
- We vergroten een veilige omgeving en handelingsbekwaamheid van de professionals en bewaken hun professionaliteit.
- We coördineren de monitoring van extra inzet van VGGM (huisbezoeken bij kinderen van 18 maanden) en brengen de signalen en de vervolgacties in kaart.
- We monitoren het nieuwe jongerenwerk The GOAT (gestart juni 2023).
- We geven opdracht aan professionals om meer te sturen op gedragsverandering.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Geitenkamp worden kleiner (D)

We stimuleren bewoners tot een gezondere leefstijl, zoals meer bewegen, gezonder eten en we zetten ons in om plekken in de wijk toegankelijker te maken zodat meer bewoners er gebruik van maken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We monitoren de inspanningen JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht).
- We koppelen JOGG aan het nieuwe jongerenwerk.
- We realiseren meer en/of betere en nieuwe beweegplekken (onder andere Rommelkist, Calisthenics, Sportpark Paasberg).
- We geven opdracht aan uitvoerders om te werken aan imagoverbetering en aantrekkelijkheid van locaties.
- We zetten meer in op mixen van jeugd bij activiteiten.
- Wij stimuleren externe organisaties in de wijk om gezonde leefstijl te stimuleren (gezond koken, bewust boodschappen doen, gezonde voeding op locaties).

Openbare ruimte (T)

Noord-Oost is klimaatbestendiger (D)

We zetten samen met bewoners in op het vergroenen, verminderen van hittestress en vergroten van de biodiversiteit.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We stimuleren groeninitiatieven van bewoners en scholen en helpen mee deze te realiseren.
- We vergroenen de wijk Geitenkamp door 'oude' ligusterhagen terug te plaatsen in het straatbeeld samen met corporaties.
- We ondersteunen het duurzaamheidsproject Paasberg; op de Paasberg is een actieve bewonersgroep bezig met het verduurzamen en energiezuinig maken van de wijk, zij delen hun kennis actief met andere geïnteresseerden uit de wijk.
- We ondersteunen de initiatiefgroep Beek op de Paasberg bij het realiseren van hun plannen om het gebied aantrekkelijker en toegankelijker te maken (blauw-groene netwerken in de wijk). Daarnaast willen we een actieve bijdrage leveren aan het project 'Sportpark de Paasberg als kloppend hart van de wijk'. Deze ontwikkelingen sluiten aan bij het ontwikkelen van het Beekdal.

Noord-Oost is schoner en aantrekkelijker (D)

Meer bewoners ervaren minder overlast van bijzettingen van afval bij ondergrondse containers.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met bewoners wordt gezocht naar oplossingen om bijplaatsingen tegen te gaan.

Wonen (T)

De wijk Geitenkamp wordt vitaler (D)

We willen inzetten op het vergroten van diversiteit van woningen en bewoners.
In samenwerking met woningbouwcorporaties, Sociaal wijkteam, politie en Werk en Inkomen, zijn de hotspots op de Geitenkamp benoemd. Het gaat om buurtjes/straten waar de leefbaarheid onder druk staat.
Per hotspot is benoemd welke strategie we inzetten; de interventies zijn gericht op het beperken van de instroom van kwetsbare inwoners of op het omgaan met kwetsbare inwoners.

Geitenkamp is een van de wijken van de Arnhem-Oost aanpak, Binnen de Arnhem-Oost aanpak, wordt samen met het Rijk en de provincie stevig ingezet op het versterken, leefbaarder en veiliger maken van Geitenkamp. De Arnhem-Oost aanpak zal de ingezette koers vanuit het Handelingskader verder versterken en een grotere impuls geven.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op het reguleren van de instroom van nieuwe inwoners, via de woningbouwcorporaties.
- Op termijn streven we naar een diverser woningaanbod in de Geitenkamp.
- We zetten in om de leefbaarheid te vergroten door middel van de straataanpak (proactief opbouwwerk).

Wijkeconomie (T)

Bruisender marktplein Geitenkamp (D)

Bewoners van Geitenkamp, Monnikenhuizen en ook de Paasberg maken zich zorgen over het verschralen van het winkelaanbod op het winkelplein Geitenkamp. Zij hebben behoefte aan een bruisend marktplein met een gevarieerd winkel- en horeca-aanbod waar ook ruimte is om te verblijven. De wijk Geitenkamp is in het verleden opgezet om zelfvoorzienend te zijn, de wijk had een geïsoleerde ligging.

Inspanningen 2024 **(I)**

Er ligt een uitvoeringsplan om te komen tot een bruisender marktplein. Eerste noodzakelijke stap is vergroting van de bestaande supermarkt. Door wisseling van de eigenaar van het pand is deze ontwikkeling gestagneerd. Deze stap is nog steeds noodzakelijk voor de vitaliteit van het marktplein.

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder verkeer- en parkeeroverlast (D)

In de wijk Alteveer-Cranevelt is de verkeersdruk hoog (als gevolg van samenloop Rijnstate, Openluchtmuseum en Burgers' Zoo). In Velperweg e.o. bestaat er, door de herontwikkeling van het voormalig AKZO-terrein en omgeving, de transformatie van het oude ING-pand naar appartementen en de komst van het Rijn IJsselcollege zorg over toename van de verkeersintensiteit op de Velperweg. In Klarenbeek is er tijdens drukke dagen van het zwembad overlast in de directe omgeving ervan.

Inspanningen 2024 (I)

- We monitoren de verkeersintensiteit Velperweg e.o. als gevolg van allerlei ontwikkelingen (zoals AKZO, High Park, Rijn IJsselcollege) en Molenbeke en zetten waar nodig vervolgacties in gang.
- We monitoren het burgerparticipatieproces herinrichting Velperweg.
- We treffen maatregelen om de parkeerdruk in Alteveer-Cranevelt te verlagen.

Bewoners ervaren meer veiligheid in hun directe omgeving (D)

Wij zien graag dat Arnhemmers zich nog veiliger gaan voelen in hun stad en in hun eigen woonwijk. Want veiligheid is, samen met een nette en schone omgeving, voorwaarde voor een prettig woon- en leefklimaat. Het gevoel veilig te zijn, maakt bewoners ook vaker sociaal betrokken met de buurt en met de buurtbewoners. De leefbaarheids- en veiligheidsthema’s die spelen zijn parkeeroverlast en overlast van jongeren. Overlast jongeren speelt met name in Geitenkamp en aangrenzende wijken. De partners die op straat actief zijn monitoren de overlast en houden elkaar op de hoogte en spreken af wie er per geval in actie komt.
In samenwerking met veiligheid en de politie wordt in Geitenkamp samenwerking gezocht met belangrijke bewoners (project Bondgenoten) om samen te werken aan een leefbare wijk.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten extra in op vermindering van de jeugdoverlast in samenwerking met ons extern netwerk, bestaande uit jongerenwerk, straathoekwerk, straatcoaches, wijkagent, handhaving en sociaal wijkteam.
- We monitoren de impact van het nieuwe jongerenwerk (locatiegebonden en ambulant).
- We houden wijkschouwen in de verschillende wijken binnen Noord-Oost in samenwerking met externe wijkpartners en vertegenwoordiging vanuit de wijk.
- We participeren in het project Bondgenoten.

Presikhaaf

In het wijkprogramma Presikhaaf bevinden zich de wijken Presikhaaf West en Presikhaaf Oost.

Wat willen we bereiken en wat gaan we doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Bewoners hebben meer contact, zien het belang van een gezonde leefstijl en vergroten hun kansen op participatie **(D)**

Bewoners kunnen te maken krijgen met diverse problematiek. Ze maken zich zorgen, zijn eenzaam, kampen met gezondheidsproblemen, zijn niet taalvaardig en weten niet hoe ze hun rekeningen kunnen betalen. Vaak weten ze ook niet wat waar te doen is en waar ze informatie, advies of hulp kunnen krijgen op het gebied van wonen, werk, inkomen, gezondheid, opvoeding en onderwijs. Dit staat het meedoen aan de maatschappij in de weg.

We willen dat de professionele ondersteuning van wijkpartners op al deze leefgebieden goed aansluit bij de behoeften van bewoners, dat deze goed bekend is en dat deze laagdrempelig en dichtbij bereikbaar is. We vragen van al onze wijkpartners dat ze ook zelf proactief meedoen als onderdeel van een netwerk. We vinden het ook belangrijk dat bewoners elkaar kunnen ondersteunen en elkaar kunnen ontmoeten.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zorgen via de sociale tafel voor een goede programmering en afstemming van inzet van onze externe wijkpartners (zoals Sociale Wijkteams en welzijnspartijen).
- We ondersteunen de bekendheid en het gebruik van laagdrempelige faciliteiten voor informatie, activiteiten, hulp en advies zoals Goed Geregeld Arnhem, Sociale wijkteams en The Point en stimuleren het proactief en preventief werken van onze sociale wijkpartners.
- We faciliteren en versterken ruimtes voor ontmoeting, verbinding en ontwikkeling voor jong en oud, zoals buurthuizen en jongerencentrum Push.
- We stimuleren een passend aanbod van en programmering op plekken in de openbare ruimte voor spelen, bewegen en ontmoeten.
- We ondersteunen bewonersinitiatieven en zorgen voor een goede verbinding met de inzet van de externe wijkpartners in de wijk door netwerkvorming en wijkcommunicatie.
- We investeren permanent in laagdrempelige tafels voor overleg tussen bewoners, overheid en wijkpartners.

Kansengelijkheid (T)

Bewoners kunnen zich financieel redden en kinderen en jongeren hebben gelijke kansen om zich te ontwikkelen (D)

We zien dat bewoners kampen met armoede en schulden. We zien ook dat kinderen en jongeren in hun kansen op een positieve persoonlijke ontwikkeling belemmerd worden doordat ze opgroeien in armoede, hun ouders onvoldoende betrokken zijn bij de opvoeding en er onvoldoende gebruik gemaakt wordt van ondersteuningsstructuren in de wijk.

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich in vrijheid en veiligheid en zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We monitoren de uitvoering van het gebiedsplan participatie, armoede en schulden. Dit plan zet in (met de focus op P1) op de verbetering van de positie van ouders met kinderen met een P-uitkering en schulden, op een gemeenschappelijk spreekuur met het Sociaal Wijkteam en Goed Geregeld Arnhem en een optimaal gebruik van Gelrepas en Stichting Leergeld.
- Het plan om alle kinderen van 18 maanden te laten bezoeken door het consultatiebureau om het belang van taalrijk opvoeden, voorschoolse educatie en opvoedondersteuning onder de aandacht te brengen, is in uitvoering, evenals het plan om alle kinderen tussen 0-4 jaar op de vroeg en voorschoolse educatie te krijgen.
- We onderzoeken de mogelijkheid om een uitnodigend ouder-kind centrum te realiseren in Presikhaaf, bij voorkeur in de Multi Functionele Accommodatie.
- We delen met onze externe wijkpartners op jeugd/kinderen ervaringen, kansen en problemen in het netwerk Kansen voor Kinderen Presikhaaf. Dit netwerk beoogt de onderlinge samenwerking in de wijk van professionals te versterken.
- We beogen de inzet van de in 2023 nieuw gestarte aanbieders op het jongerenwerk (Presikhaaf University en Kansenmakers) bij een positieve evaluatie te borgen en doen daarmee een behoeftedekkend aanbod op (ambulant) jongerenwerk inclusief passende (nieuwe) ontmoetingsplek(ken). De inzet is met name gericht op talentontwikkeling en mentale weerbaarheid. Deze inzet staat in nauwe verbinding met de inzet van onze externe wijkpartners, zoals scholen, sportbedrijf en cultuuraanbieders.
- We vragen aan de externe wijkpartijen om passende interventies te plegen op het gebied van versterking ouderbetrokkenheid, gebruik van voor en vroegschoolse educatie en opvoeden in een taalrijke omgeving.
- We stimuleren de bekendheid en het gebruik van de inzet van energiecoaches zodat bewoners inkomen kunnen besparen door energiebesparende maatregelen te nemen.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren Presikhaaf als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

In Presikhaaf is het gevoel van eigenaarschap over de eigen woon- en leefomgeving laag. Het gevoel van eigenaarschap draagt bij aan meer betrokkenheid en uiteindelijk aan een aantrekkelijkere leefomgeving. We willen bewoners en onze partners (in en extern) in de wijk ondersteunen daarbij. Bij elk fysiek project letten we op betrokkenheid van bewoners en luisteren naar hun wensen en bedenkingen.

We willen dat bewoners in de wijk meer en veilig kunnen wandelen en fietsen. We willen dat jongeren en ouderen faciliteiten (in de openbare ruimte) hebben waar ze elkaar kunnen ontmoeten, kunnen spelen en bewegen. We willen dat bewoners actief betrokken zijn bij het voorkomen of opruimen van zwerfafval. We vinden doorstroming van huidige bewoners belangrijk zodat zij plaats kunnen maken voor starters. We agenderen de realisatie van goed geïsoleerde en betaalbare woningen. We sluiten maximaal aan op de Arnhem Oost aanpak waar integraal en meerjarig wordt ingezet op versterking van de leefbaarheid en veiligheid van Presikhaaf.

Inspanningen 2024 (I)

- We dragen bij aan de realisatie van buurttuinen (vanuit ontwikkelperspectief P3) door het aantrekkelijker maken van de openbare ruimte en het toevoegen van elementen voor ontmoeting en sociale binding.
- We dragen bij aan inrichting van de openbare ruimte op een aantal bijzondere plekken in de wijk waardoor bewoners elkaar kunnen ontmoeten en deze plekken uitnodigen tot buiten spelen en bewegen voor kinderen en ouders: rondom buurthuis de Overkant, speelplek de Regenboog, rondom Dunoweg, rond de Parkschool en op plekken waar de corporaties aan de slag gaan.
- We waken voor een integrale inzet rondom de renovatie van woningen in P1 waarbij extra aandacht is voor het oppakken van zorgvragen van bewoners en het versterken van hun veerkracht (informeel netwerk) en de verbinding met het formele netwerk in de wijk (van de professionals).

- We vragen binnen het ontwikkelperspectief P3 aandacht voor het (in co-creatie met bewoners) verbeteren van de verkeersveiligheid in het algemeen. Uitgangspunt is het bieden van meer ruimte voor de voetganger en fiets en het verminderen van het gevoel van ‘blik op straat’ en voor de realisatie van 30 km zones.
- We zijn nauw betrokken bij de uitvoering van de visie Merwede terrein en met name de sociale aansluiting van deze ontwikkeling op de rest van de wijk.
- We denken mee bij inrichting van en sociale programmering rondom de revitalisering van sportpark Doorwerthlaan (Eendracht, Budosport, open wijkfaciliteiten).
- We faciliteren bewonersinitiatieven gericht op het verbeteren van de leefomgeving en ondersteunen het netwerk van afvalprikkers en de organisatie van opruimdagen.

Veiligheid (T)

Bewoners dragen bij aan een veilige en prettige leefomgeving (D)

Bewoners horen zich thuis te voelen in de wijk en kunnen zichzelf zijn. Signalen van overlast en onveilige situaties dienen (snel) te leiden tot een passende opvolging door professionals. Bewoners zijn en blijven bereid om meldingen te doen en worden door professionals ondersteund bij het omgaan met bewoners van verschillende achtergronden, perspectieven en ideeën. Samen zorgen we voor een omgeving waarin iedereen ideeën naar voren kan brengen, waarin er wordt geluisterd, waarin overlast wordt gemeld en waarin er passend kan worden opgetreden.

Om samen te werken aan een veiligere wijk willen we met medewerkers die betrokken zijn vanuit veiligheid, handhaving, straatcoaches/VIOS (Veilig in om school) en jongerenwerkers integraal samenwerken. Ieder vanuit zijn eigen rol en functie en met focus vanuit een gemeenschappelijke agenda.

Inspanningen 2024 (I)

- We stemmen de inzet van veiligheidsprofessionals in de wijk af op actualiteiten (korte termijn) en op een langetermijnagenda (sociale cohesie, drugsoverlast, draaiboek jongerenoverlast en overlastgevende personen).
- We zetten in op positieve communicatie met betrekking tot bewoners en initiatieven die een succesvolle bijdrage leveren aan de versterking van het veiligheidsgevoel.
- We zetten in op extra communicatie gericht op meldingsbereidheid en de plekken waar bewoners verschillende vormen van overlast kunnen melden.
- We zorgen er voor dat externe partijen betrokken bij het OZO (overlast en zorg) overleg blijvend inzicht hebben en geven op casuïstiek en op trends om escalatie te voorkomen.
- We stimuleren de professionals in de wijk om in te zetten op het verhogen van tolerantie en op het vergroten van de gemeenschapszin van bewoners.
- De inzet van het jongerenwerk nieuwe stijl en het netwerk Kansen voor Kinderen is verbonden met de inzet van de veiligheidspartners.

Malburgen

In het wijkprogramma Malburgen bevinden zich de wijken Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder het Duifje en Immerloo.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Meer inwoners van Malburgen maken gebruik van de buurthuizen/wijkcentra in de wijk **(D)**

We willen dat Malburgers terecht kunnen op een plek in hun buurt voor ontmoeting, deelnemen of organiseren van activiteiten of persoonlijke ontwikkeling. Op deze wijze werken we aan het verbeteren van de sociale cohesie en de zelfredzaamheid van inwoners. Hiervoor moeten we investeren in voorzieningen in de wijk om ontmoeting en ontwikkeling mogelijk te maken en we ondersteunen de partijen die deze voorzieningen beheren. De programmering vanuit de buurthuizen en de multifunctionele accommodaties moet uiteindelijk beter aansluiten bij de behoeften van de Malburgers.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen een duidelijke visie op functie en wijze van beheer van de voorzieningen binnen de deelgebieden (de Hobbit, De Fresh, De Spil, Duiventil en de Malburcht), aansluitend bij de behoefte van de bewoners en de doelen van de sociale basis.
- We organiseren dat bewoners die niet zelfstandig de stap naar deelname van activiteiten kunnen maken hierin begeleid worden.
- We organiseren dat professionals op de hoogte zijn van het voorzieningenaanbod in de wijk en dat voor wijkbewoners inzichtelijk is welke activiteiten in de wijk plaatsvinden.
- We zorgen er voor dat er een uitwerking is van de geïnventariseerde behoeftes van bewoners in 2023 en dat deze is omgezet in een programma.

Nieuwe bewoners voelen zich welkom in de wijk en er ontstaan sociale structuren **(D)**

Er lopen veel uitbreidings- en inbreidingsplannen in Malburgen. Tot 2030 verwachten we de realisatie van tenminste zo'n 800 nieuwe woningen in Malburgen. Dat betekent dat we veel nieuwe wijkbewoners gaan verwelkomen. We vinden het belangrijk dat deze bewoners goed landen in de wijk en deel gaan uitmaken van de buurtgemeenschappen.

Inspanningen 2024 **(I)**

We ontwikkelen op basis van de omvang en de aard van de ontwikkelplannen, met partners een plan op welke wijze we een goede buurtlanding organiseren en we geven daar uitvoering aan.

Meer gezinnen in de bijstand maken stappen op het gebied van participatie en maken gebruik van alle maatwerk- en kindvoorzieningen **(D)**

We vinden perspectief voor kinderen die opgroeien in een gezin met weinig inkomen belangrijk. Daarom geven we prioriteit aan de inzet op gezinnen in de bijstand. Doelstelling is om de gezinnen via persoonlijk contact intensief te volgen in de mogelijkheden en belemmeringen om stappen te zetten op de participatieladder en zowel op groeps- als op individueel niveau hier het passende instrumentarium op in te zetten. Tegelijk willen we weten of alle kinderen in het gezin al gebruik maken van voorliggende voorzieningen en als dat niet zo is deze alsnog in te zetten.

Inspanningen 2024 **(I)**

We maken de afspraak (en monitoren de gemaakte afspraak) om op projectmatige wijze (eenouder)gezinnen in de bijstand intensief te volgen. Onderdeel van het projectmatig werken is een integraal plan per gezin. In het integrale plan is een toets op kindvoorzieningen opgenomen. Op deze wijze krijgen we zicht op het gebruik van de kindvoorzieningen en kunnen we ook sturen op het beter gebruiken van deze voorzieningen.

Kansengelijkheid **(T)**

Eind 2024 werken alle subsidiepartners met een gemeenschappelijk referentiekader met als doel om de ontwikkelingskansen van kinderen in Malburgen te bevorderen **(D)**

De wijk Malburgen vraagt om een extra focus op het perspectief van de jeugd. Veel kinderen starten met een achterstand op het primair onderwijs en ook op latere leeftijd zien we veel jongeren die door de thuissituatie of andere omstandigheden minder kansen hebben om zich goed te kunnen ontwikkelen. Dit heeft ook impact op de wijk.
Het wijkprogramma kent daarom een bijzondere focus op de jeugd (-9 maanden tot 27 jaar), maar dat betekent niet alleen aandacht voor jeugd. Ook de omgeving van de jeugd (waaronder ouders, scholen en sportverenigingen) wordt daarbij betrokken.

In 2024 en de jaren daarna is onze inzet gericht op het werken aan een gezamenlijk referentiekader om op deze wijze de jeugdpartners te helpen om dezelfde taal te spreken en de geleverde ondersteuning beter op elkaar aan te laten sluiten. We doen dit door met elkaar te bespreken wat we verstaan onder de diverse thema's en hoe dit een plek krijgt in de diverse programma's.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We organiseren samen met externe jeugdpartners een proces om inhoud te geven aan dit referentiekader. Thema's in dit referentiekader zijn; effecten van de onlinewereld, vergroten ouderbetrokkenheid, gezonde leefstijl, talentontwikkeling, positieve identiteitsontwikkeling en het vergroten van veerkracht en weerbaarheid. Partners maken afspraken om invulling te geven aan het gemeenschappelijk referentiekader. We vragen en faciliteren jeugdpartners om ervaringen en kennis te (blijven) delen op deze thema's.

Door het bieden van een gezamenlijke programmering aan wijkactiviteiten voor jeugd en jongeren, wordt bijgedragen aan het gezond en veilig opgroeien, waarbij positieve ontwikkeling en ontplooiing centraal staat. **(D)**

Samen met onze externe partners, willen we dat de jeugd van Malburgen zich zowel mentaal, sociaal en fysiek gezond kan ontwikkelen. Vanuit het thema Kansengelijkheid zetten we in op het stimuleren en ondersteunen van de jeugd bij:

- gezonde identiteitsontwikkeling,
- mentale weerbaarheid, binnen de gewenste maatschappelijke kaders (normen en waarden),
- ontwikkelen van zichzelf en met vertrouwen in hun talenten.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We vragen externe partners met een plan te komen dat bijdraagt aan bovenstaande doelen door een gevarieerd aanbod van activiteiten en programma's op verschillende talentgebieden (sport, kunst, muziek, technologie, leiderschap etc.). Voor de 12- doelgroep is dit programma ook afgestemd met de scholen.
- We bevorderen dat externe jeugdwijkpartners zoveel mogelijk op dezelfde wijze de resultaten van de inspanningen meten zodat hier ook beter op (bij)gestuurd kan worden.

Minder kinderen in Malburgen starten met een motorische, taal en/of hechtingsachterstand op het Primair Onderwijs (D)

Veel kinderen in Malburgen starten aan het primair onderwijs met een achterstand in bijvoorbeeld taal, vaardigheden en motoriek. Deze achterstanden zijn in latere jaren lastig in te halen. Er wordt onvoldoende gebruik gemaakt van de voorschoolse voorzieningen die belangrijk zijn om achterstanden in de eerste levensjaren te voorkomen. Daarnaast zijn extra inspanningen nodig in de eerste twee levensjaren van de kinderen. In 2023 is op een rij gezet welke extra inspanningen nodig zijn. In 2024 moeten deze tot uitvoering komen.

Inspanningen 2024 (I)

- We coördineren dat de interventies uit het programma 'investeren in het jonge kind Malburgen' worden uitgevoerd door partijen bij elkaar te brengen, helderheid te brengen in wie waarin welke taak en rol heeft en de randvoorwaarden voor uitvoering te creëren.
- We organiseren met externe partners de doorgaande lijn van consultatiebureau naar de voorschoolse voorzieningen.

De leer- en leefomgeving voor jongeren sluiten beter op elkaar aan (D)

In de driehoek van school-thuis-omgeving is het belangrijk dat deze omgevingen meer zijn aaneengesloten om zo de scholing, vorming en ontwikkeling van jongeren en kinderen te bevorderen.

Inspanningen 2024 (I)

- We bespreken met het primair onderwijs wat nodig is om de aandachtspunten die zij bij kinderen signaleren en die buiten hun invloedsfeer liggen, aan te pakken en een plek te geven in de programma's voor kinderen en jongeren.
- We spannen ons in om de naschoolseprogramma's en de programma's van de subsidiepartners aanvullend te laten zijn.

Gezondheid (T)

Meer jeugd uit Malburgen ontwikkelt een gezonde leefstijl (D)

In Malburgen zijn zorgen om de gezondheid van inwoners, met name onder jongeren in de wijk. Een ongezond leefpatroon op jonge leeftijd resulteert veelal in een ongezonde leefstijl op latere leeftijd met de bijbehorende gezondheidsproblemen. Daarom wordt gewerkt aan het stimuleren van een gezondere leefstijl. De jeugd van Malburgen ontwikkelt een gezonde leefstijl, waar gezonde voeding, sport en beweging een wezenlijk onderdeel van is. Met activiteiten in de wijk wordt de jeugd bewust gemaakt, gestimuleerd, ondersteund en aangesproken om een meer gezonde levensstijl aan te leren.

Inspanningen 2024 (I)

- Vanaf 2024 bieden alle aanbieders en organisatoren van jeugdactiviteiten (tot en met 21 jaar), in opdracht van het team Leefomgeving, gezonde voeding aan tijdens de activiteiten in de wijk. Dit gaat hand in hand met voorlichting over gezonde voeding.
- In samenwerking met de HAN spannen we ons in voor een gezonde wijk Malburgen. In 2024 werken we aan meer inzicht, interprofessionele samenwerking en instrumenten om bewustwording van jongeren over hun gezondheid te vergroten.
- We spannen ons in om meer jongeren te laten sporten in georganiseerd en of verenigingsverband.
- We spannen ons in om meer jongeren te laten voldoen aan de beweegnorm.

Openbare ruimte (T)

Een gezonde leefomgeving (D)

In Malburgen zijn zorgen om de gezondheid van inwoners, met name onder jongeren. Een ongezond leefpatroon op jonge leeftijd resulteert veelal in een ongezonde leefstijl op latere leeftijd met de bijbehorende gezondheidsproblemen. Daarom wordt gewerkt aan het stimuleren van een gezondere leefstijl De openbare ruimte draagt bij aan de gezondheid en het welbevinden van Malburgers. Inwoners krijgen de ruimte en verantwoordelijkheid om de eigen wensen en behoeften te realiseren. Er komt meer groen, meer plekken met beweegaanleidingen en ontmoetingsmogelijkheden, en de inrichting draagt bij aan een gevoel van veiligheid.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten ons in voor het realiseren van beweegaanleidingen en ontmoetingsplekken in de openbare ruimte.
- We spannen ons in voor meer groen in de openbare en private ruimte.
- We zetten ons in voor de verbetering van de leefbaarheid door de vernieuwing van het sportpark de Bakenhof als een kloppend hart van de wijk.

Inwoners van Malburgen voelen zich meer eigenaar van hun leefomgeving (D)

Bewoners voelen zich meer eigenaar van een schone en verzorgde buurt. Ruimtelijke opgaven worden in samenspraak met de omgeving gerealiseerd.

Inspanningen 2024 (I)

- In 2024 werken we in samenwerking met bewoners aan inrichtingsplannen voor de Immerloopleinen, is het benodigde budget voor realisatie gevonden en is de planning voor de realisatie gemaakt.
- In 2024 realiseren we samen met inwoners en ondernemers het actieplan Winkelcentrum de Drieslag en dragen we vanuit onze rol bij in de uitvoering hiervan.

Schuytgraaf/Elderveld

In het wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld bevinden zich de wijken Schuytgraaf en Elderveld.

Wat willen we bereiken en wat gaan we doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelf- en samenredzaam (er is meer sociale cohesie) (D)

Bewoners kunnen te maken krijgen met diverse problematiek. Vaak weten ze ook niet wat waar te doen is en waar ze informatie, advies of hulp kunnen krijgen op het gebied van wonen, werk, inkomen, gezondheid, opvoeding en onderwijs. Dit staat het meedoen aan de maatschappij in de weg. In Schuytgraaf/ Elderveld is er behoefte aan het anders inrichten of uitbreiden van speel-, beweeg- en ontmoetingsvoorzieningen voor oudere kinderen en jongeren. Voor ontmoeting onder volwassenen zijn eerste onderzoeken gedaan en willen we aan de slag met de uitkomsten.

Inspanningen 2024 (I)

- We onderzoeken hoe een passend aanbod voor sport-, spel-, beweeg- en ontmoetingsvoorzieningen voor 8-12 jarigen in Schuytgraaf er uit zou moeten zien.
- We experimenteren samen met bewonersondersteuning en andere partners met de uitkomsten van het behoeftenonderzoek rondom ontmoeten in Schuytgraaf.
- We faciliteren en versterken ruimtes voor ontmoeting, verbinding en ontwikkeling voor jong en oud, zoals jeugdruimte Schuytgraaf en wijkcentrum Elderveld.

Meer bewoners zijn financieel zelfredzaam (D)

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen. Bewoners die het nodig hebben, weten waar zij met hun vragen op het gebied van werk, inkomen, schulden en zorg terecht kunnen. Bewoners zijn sneller in beeld als er sprake is van schulden en/of werkloosheid. Onze focus hierbij ligt op jongeren tot 27 jaar en ouders met kinderen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We creëren contact- en spreekmogelijkheden in Schuytgraaf.
- We monitoren hoe snel bewoners bij schulden en/of werkloosheid in beeld zijn.
- We stimuleren dat partners op het gebied van werkloosheid en schulden elkaar voldoende fysiek weten te vinden en samenwerken.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders en verzorgers zijn zich bewust van hun rol bij het opgroeien van hun kinderen (D)

Veel ouders hebben vragen met betrekking tot de opvoeding en/of hebben behoefte aan contact met andere ouders om te bespreken waar je als ouder tegenaan loopt. Soms zijn er (geld)zorgen, onbekendheid met wat er in de online wereld gebeurt of veel (prestatie)druk, waarbij informatie, advies en ontmoetingsmogelijkheden de druk kunnen verlagen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op sociale structuren (een vangnet) voor ouders passend bij hun behoeften.
- We zorgen voor laagdrempelige opvoedondersteuning waar ouders terecht kunnen voor advies en zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten om ervaringen over opvoeden te delen.
- We versterken en waar nodig breiden we gezinsprogramma's en inzet van het consultatiebureau uit.

Meer kinderen en jongeren 4-18 jaar met ontwikkelingsachterstanden en/of een kwetsbare thuissituatie maken gebruik van naschools aanbod (D)

Er kunnen allerlei redenen zijn waardoor kinderen achterstanden oplopen in hun ontwikkeling, denk aan (geld)zorgen, een (v)echtscheiding van ouders en het ervaren van grote prestatiedruk. We willen dat alle kinderen in Schuytgraaf en Elderveld voldoende mogelijkheden hebben om te werken aan hun cognitieve, motorische en sociaal-emotionele vaardigheden.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We organiseren een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind om ontwikkelingsachterstanden te signaleren en te behandelen door coördinatie van activiteiten met alle betrokken partijen.
- We zetten met elke basisschool in Schuytgraaf en Elderveld een naschools programma op waar verschillende vaardigheden ontwikkeld kunnen worden, passend bij de kinderen van de betreffende school. We ontwikkelen door met scholen waar we al eerder gestart zijn.
- We onderzoeken of er behoefte is aan huiswerkbegeleiding of ander naschools aanbod voor leerlingen in het voortgezet onderwijs.

Meer kinderen en jongeren ontwikkelen een gezonde identiteit (talentontwikkeling, zelfbeeld en mentale veerkracht) (D)

Op steeds jongere leeftijd komen jeugdigen in aanraking met de verlokking van snel geld verdienen. Door ervaren prestatiedruk en onrealistische verwachtingen en beelden op social media is het lastig goede keuzes te maken. Er is niet altijd voldoende budget thuis om talenten op het gebied van kunst & cultuur, sport & bewegen te ontdekken en te ontwikkelen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten met externe wijkpartners een aanbod voor 4-12 jaar in de vrije tijd op dat zich richt op talentontwikkeling en het versterken van de identiteitsontwikkeling. Dit aanbod sluit aan op het naschoolse aanbod.
- We zetten met externe wijkpartners een aanbod voor 12-18 jaar in de vrije tijd op dat zich richt op talentontwikkeling en het versterken van de identiteitsontwikkeling. Hierbij geven we jongeren zoveel mogelijk zelf een actieve rol en stem.
- We zorgen voor ontmoetingsplekken in de wijk met een gevarieerde programmering.

Openbare ruimte (T)

Meer bewoners ervaren een verkeersveilige leefomgeving (D)

Bewoners maken zich zorgen over de verkeerveiligheid, te hard rijden, scooters en fietsers die door winkelcentra rijden, onoverzichtelijke oversteekplaatsen voor fietsers en voetgangers, onoverzichtelijke en gevaarlijke situaties rondom het brengen en halen van kinderen op de basisscholen. We willen dat bewoners zich weer veiliger voelen en zich bewust zijn van hun eigen rol bij verkeersveiligheid.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met school, ouders en partners creëren we een veilige schoolomgeving rondom MFC de Salamander.
- In fases voeren we het definitieve ontwerp inrichting openbare ruimte rondom scholen en sporthal aan het Breezandpad uit.
- We zetten in op fysieke maatregelen bij winkelcentrum Schuytgraaf om rijden met fiets en scooter in voetgangersgebied te ontmoedigen.

Bewoners ervaren minder fysieke verloedering en overlast in hun directe leefomgeving **(D)**

Bewoners maken zich zorgen over woonoverlast, overlast en vernielingen door jeugdgroepen, zwerfafval en verloedering rondom winkelcentra en station Zuid. We willen dat bewoners zich veiliger voelen in hun directe leefomgeving en minder overlast en verloedering ervaren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met ondernemers en bewoners voeren we het plan van aanpak rondom leefbaarheid winkelcentrum Elderhof uit.
- We treden op tegen foutgeparkeerde fietsen bij station Arnhem Zuid middels acties.
- Samen met externe partners voeren we een jeugdaanpak voor hotspots uit.

De Laar/Elden

In het wijkprogramma De Laar/Elden bevinden zich de wijken De Laar en Elden.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Bewoners voelen zich prettig en kunnen meedoen in hun omgeving (sociaal zelfredzaam) (D)

In het gebied werken we aan meer mogelijkheden voor ontmoeting. Daarvoor worden zowel op locaties als in de buitenruimte mogelijkheden gecreëerd. Het streven is dat alle bewoners kunnen meedoen in de samenleving.

Een goed netwerk is daarvoor randvoorwaardelijk. Daarom zijn bewonersinitiatieven, verenigingen en ontmoetingsplekken belangrijk. Zo bieden we ruimte voor participatie en versterken we de verbinding met de leefomgeving. Dit helpt bewoners die zich eenzaam voelen en niet beschikken over een goed sociaal netwerk. Goede wijkcommunicatie draagt bij aan de vindbaarheid van de activiteiten en de voorzieningen in de wijk

We vinden het ook belangrijk dat bewoners elkaar kunnen ondersteunen en elkaar kunnen ontmoeten, en zich makkelijker kunnen verbinden aan hun leefomgeving. We willen dat de wijklocaties en de professionele ondersteuning van wijkpartners goed aansluiten bij de behoeften van bewoners, dat deze goed bekend zijn en dat deze laagdrempelig en dichtbij bereikbaar zijn.
We vinden het belangrijk dat bewoners zich thuis voelen in hun wijk en voldoende mogelijkheden hebben om zich te identificeren en verbinden aan de eigen leefomgeving.

Inspanningen 2024 (I)

- We faciliteren de mogelijkheid tot ontmoeten en creëren van ontmoetingsplekken, maar ook het ontmoeten tussen generaties en tussen bewoners(groepen) met verschillende achtergronden.
- We faciliteren en stimuleren actieve bewoners. Bewoners en bewonersgroepen worden ondersteund door het welzijnswerk.
- We investeren in de begeleiding en borging van kwalitatieve wijkcommunicatie
- We investeren in de viering van 50 jaar De Laar en park De Laar ter versterking van de onderlinge verbinding.

Kansengelijkheid (T)

Kinderen en jongeren hebben gelijke kansen om zich te ontwikkelen (D)

Samen met gezinnen, scholen, Sociaal wijkteam en andere wijkpartners werken we aan het bevorderen van kansengelijkheid en het bieden van de juiste ondersteuning voor wie dit nodig heeft. Onze partners hebben een goed inzicht in wie ondersteuning kan gebruiken en wat de behoeftes zijn. Deze ondersteuning vindt zoveel mogelijk plaats in de eigen wijk/omgeving. Zo groeien kinderen en jongeren op tot zelfbewuste, verantwoordelijke en zelfstandige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We organiseren een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind om ontwikkelingsachterstanden te signaleren en te behandelen door coördinatie van activiteiten met alle betrokken partijen
- We zetten in op een hoger gebruik van voorschoolse voorzieningen door kinderen tot 4 jaar waardoor meer kinderen een kansrijke start maken.
- We zorgen voor laagdrempelige opvoedondersteuning waar ouders terecht kunnen voor advies en zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten om ervaringen over opvoeden te delen.
- We investeren in een beter en passender aanbod van voorzieningen op de scholen voor kwetsbare kinderen tussen de 4 en 12 jaar waardoor meer kwetsbare kinderen zich positief kunnen ontwikkelen.
- Op de basisscholen investeren we in een betere aansluiting op de overgang naar het voortgezet onderwijs en zijn meer ouders actief betrokken bij de activiteiten en de ontwikkeling van hun kinderen.
- Samen met de scholen en Regionaal Bureau Leerling zaken zetten we in op betere monitoring van schooluitval. We investeren in het opstellen van een plan van aanpak voor alle kinderen voor wie dat toch gebeurt of dreigt te gebeuren. Zoveel mogelijk jongeren werken hierdoor aan hun startkwalificatie en gaan aan de slag in een betaalde baan.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren De Laar/Elden als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

Om bij te dragen aan een prettigere leefomgeving willen we het gevoel van betrokkenheid en eigenaarschap bij de eigen woon- en leefomgeving in De Laar verhogen. Bij elk fysiek project letten we op betrokkenheid van bewoners en partners en het luisteren naar hun wensen en bedenkingen. Daarnaast willen we dat jongeren en ouderen faciliteiten (in de openbare ruimte) hebben waar ze elkaar kunnen ontmoeten, kunnen spelen en bewegen. En we willen dat bewoners actief betrokken zijn bij het voorkomen of opruimen van zwerfafval.

Inspanningen 2024 (I)

- We werken via een integrale aanpak met woningstichtingen en andere externe partners aan het terugdringen van overlast en verloedering op locaties waar het samenleven onder druk staat. Hierbij gebruiken we een preventieve insteek.
- We investeren in meer mogelijkheden tot verblijven, ontmoeten, bewegen en spelen in de openbare ruimte. Een extra focus ligt hierbij op de ontwikkeling van Park De Laar aan de Brabantweg.
- Samen met de externe partners ondersteunen en motiveren we bewoners(groepen) die samen aan de slag willen met het groener maken van de eigen leefomgeving.
- We werken verder aan het verbeteren van de speel- en beweeglocaties in De Laar. Een betere verbinding van de verschillende speelplekken is daarbij belangrijk.
- We investeren in de vernieuwing van het speelterrein bij Boerderij de Kroon en ontwikkeling van een inclusieve speeltuin.

Veiligheid (T)

Meer bewoners zijn tevreden over hun leefomgeving (D)

Een veilige en leefbare openbare ruimte is belangrijk om prettig te kunnen wonen. Bewoners horen zich thuis te voelen in de wijk en kunnen zichzelf zijn. Signalen van overlast en onveilige situaties dienen (snel) te leiden tot een passende opvolging door professionals. Bewoners zijn en blijven bereid om meldingen te doen. Samen zorgen we voor een omgeving waarin bewoners elkaar aanspreken, waarin overlast wordt gemeld en waarin er passend kan worden opgetreden.

Er zijn veel bewonersinitiatieven die zich richten op de kwaliteit en het (gezamenlijk) gebruik van de openbare ruimte en in het verlengde daarvan de sociale cohesie. Bewoners, werkgroepen en gemeente trekken samen op. Het is van belang dat kinderen binnen de eigen buurt voldoende en passende speel- en beweegmogelijkheden hebben en dat er mogelijkheden zijn om elkaar te ontmoeten in de openbare ruimte.

Door integrale samenwerking met wijkagenten, de medewerkers van veiligheid, handhaving, en jongerenwerkers dragen we bij aan het verhogen van de sociale en fysieke veiligheid. Ook streven we naar een veilige omgeving op het gebied van verkeer. Met name in de rechtstreekse woonomgevingen en rondom de scholen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Vanuit de ingezette aanpak van buurtoverlast en jeugdoverlast bouwen we samen met de partners verder aan een gebiedsgerichte preventieve aanpak.
- Het wijkveiligheidsoverleg stemt de inzet van veiligheidsprofessionals in de wijk af op actualiteiten en op een langetermijnagenda.
- We ondersteunen de ontwikkeling en uitbreiding van het aantal WhatsApp buurtpreventiegroepen
- We zorgen er voor dat de inzet van het jongerenwerk ‘nieuwe stijl’ verbonden is met de inzet van de veiligheidspartners.
- Samen met de ondernemers zetten we in op het versterken van de onderlinge samenwerking, het vergroten van de veiligheid en het terugdringen van overlast in winkelcentrum Oostburgwal.
- We werken intensief samen met de actieve verkeerswerkgroepen. Samen met bewoners brengen we verkeersknelpunten in beeld en wordt naar buurtgerichte oplossingen gezocht.

Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg

In het wijkprogramma RKV bevinden zich de wijken Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer bewoners weten elkaar te vinden zodat de sociale cohesie en het sociale netwerk onder bewoners vergroot wordt (D)

Op het thema meedoen is de wens voor ontmoetingsplekken in alle wijken duidelijk naar voren gekomen. Ontmoeten is belangrijk om je onderling met elkaar verbonden te voelen. Als advies is meegegeven om vooral ook te kijken naar plekken waar bewoners elkaar van nature al treffen en deze te faciliteren. De wens is ook om een ontmoetingsplek te realiseren waar gezellig een kopje koffie gedronken kan worden, waar muziek kan worden gedraaid, en waar exposities gehouden kunnen worden.

Inspanningen 2024 (I)

- We gaan in gesprek met Stichting Vredenburcht over het aanbod en ontwikkelkansen van wijkcentrum de Vredenburcht.
- We ontwikkelen het programma in de diverse ontmoetingslocaties zodat deze meer aansluiten bij de behoeften in de wijk
- We optimaliseren de bereikbaarheid van ontmoetingslocaties.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders ontvangen opvoedondersteuning (D)

Jeugd en jongeren in RKV krijgen toereikende ondersteuning met als resultaat toekomstperspectief. Jeugd en jongeren in RKV worden gefaciliteerd in activiteiten en locaties waardoor ze zich onderdeel voelen van hun wijk. De rol van de ouders hierin is essentieel. Daarom zetten we ook in op de ondersteuning van de ouders.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We inventariseren welke opvoedondersteuning in het gebied aanwezig is.
- We brengen de ondersteuningsbehoefte van scholen (Ommelander en Da Vinci) in kaart.
- We rollen een plan van aanpak uit (op basis van het geconstateerde aanbod en de behoefte) waarin de opvoedondersteuning voor meer ouders wordt versterkt.

Meer jongeren ronden hun opleiding af, zijn in staat om mee te doen in de maatschappij en vinden hun weg naar een ontmoetingsplek in de wijk **(D)**

Jeugd en jongeren in RKV krijgen toereikende ondersteuning met als resultaat: toekomstperspectief. Jeugd en jongeren in RKV worden gefaciliteerd in activiteiten en locaties waardoor ze zich onderdeel voelen van hun wijk. Een afgeronde opleiding helpt bij het realiseren van toekomstperspectief. Daarnaast zijn ook andere activiteiten en ontmoetingsplekken (fysiek en digitaal) in de wijk van belang om mee te kunnen doen in de maatschappij.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We bieden huiswerkbegeleiding aan vanaf de basisschool.
- We bieden stageplekken waarmee jongeren hun opleiding kunnen vormgeven.
- We ondersteunen jongeren om zich in brede zin te ontwikkelen.
- We bieden een naschoolsprogramma op het gebied van sport, cultuur en weerbaarheid.
- We ontwikkelen programma Nour Al Houda, de Kemphaan en online jongerenwerk door.

In RKV zijn meer voorzieningen en initiatieven op het gebied van (arbeids)participatie voor bewoners met een afstand tot de arbeidsmarkt, vrouwen en jongeren **(D)**

De stap naar de arbeidsmarkt is niet voor iedereen even vanzelfsprekend. Sommige (kwetsbare) jongeren hebben hier ondersteuning bij nodig. Vrouwen ontwikkelen en investeren in zichzelf en vertellen het ook aan anderen. Dit is goed voor hen zelf, maar ook voor de omgeving waar zij deel van uitmaken.
De hulpvraag van bewoners is groot, dit horen we onder andere van het Sociale wijkteam. De voorzieningen daarvoor zijn, in het gebied, op dit moment niet toereikend.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen het programma 'Meer vrouwen in RKV doen mee' door.
- We realiseren een (mobiel) Goed Geregeld Arnhem-loket in RKV, zodat bewoners gebruik kunnen maken van de dienstverlening.
- Lokale partners ontwikkelen samen een proeftuin voor jongeren om zich te ontwikkelen op de arbeidsmarkt.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren een schone wijk met minder hondenpoep **(D)**

Veelgenoemde ergernissen die er bij de meldingen duidelijk uitspringen zijn de aanwezigheid van hondenpoep en afval in de wijk. Om het eigenaarschap van bewoners te vergroten willen we samen met hen kijken hoe we deze ergernissen kunnen voorkomen en gepaste maatregelen treffen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We realiseren een omheinde hondenspeelplek.
- We bekijken de mogelijkheden voor een veiliger hondenlosloopgebied.
- 8-10 hotspots worden door een andere partij dan de gemeente nog extra schoongemaakt.
- We evalueren de depodogdispenser-pilot in Rijkerswoerd.

De omgeving wordt groener en minder stenig, zodat bewoners minder hittestress en een fijnere leefomgeving ervaren **(D)**

De omgeving wordt groener en minder stenig, zodat bewoners minder hittestress en een fijnere leefomgeving ervaren.
Veel bewoners geven aan het prettig te vinden om te wonen in een groene omgeving. De wijk wordt als 'stenig' ervaren, over het algemeen is men voorstander van 'minder stenen en meer groen'. Dit zal tevens een positieve bijdrage leveren aan het verminderen van de huidige problemen van de klimaatverandering zoals wateroverlast en hittestress.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We gaan 7 plekken in het gebied aanwijzen met bewoners waar stenen vervangen worden door groen.
- We planten 100 bomen extra in het gebied.

Een groter gevoel van veiligheid in de wijk **(D)**

Een ander punt is de algehele gesteldheid van de openbare ruimte. Veel plekken kunnen een opknapbeurt gebruiken. De zaken die hier worden genoemd zijn zeer divers, van straten, fiets- en voetpaden, van openbaar groen tot voor- en achtertuinen van bewoners zelf. Wanneer deze niet goed worden bijgehouden geeft dit een beeld van verloedering en verrommeling.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We knappen 5 sleetse plekken op
- Op initiatief van bewoners verbeteren we acht tot tien hofjes.

Meer (toegankelijke) speel- en beweegplekken in de wijk **(D)**

Speelaanbod in de wijken is een punt van aandacht. Het aanbod sluit niet altijd aan bij de leeftijd van de kinderen. De speeltuinen zouden een natuurlijker, avontuurlijker en uitdagender karakter mogen hebben. Daarnaast zouden er voor de 12+ kinderen meer plekken moeten komen zodat zij zich meer verspreiden over de wijk.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We gaan zes beweeg- en speelplekken verbeteren en waar mogelijk inclusief maken.

Minder parkeeroverlast in Rijkerswoerd **(D)**

Met name vanuit de wijk Rijkerswoerd komt de wens om de mogelijkheden voor deelvervoer te onderzoeken. In het hele gebied is er sprake van parkeeroverlast, deelvervoer kan hierin een oplossing bieden.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Voor Rijkerswoerd-Oost gaan we een haalbaarheidsonderzoek doen voor deelvervoer.

Verkeersdeelnemers ervaren meer verkeersveiligheid **(D)**

Op sommige plekken in het gebied is de verkeerssituatie niet helder. Dit maakt dat bewoners niet weten hoe te handelen, dit vergroot het gevoel van onveiligheid.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We verbeteren elf aansluitingen op de Groningensingel, deze worden daarmee veiliger gemaakt.
- We gaan enkele aanpassingen doen aan het Rijn-Waalpad om de verkeersveiligheid te verbeteren.

Stedelijke programma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op stedelijk niveau plaatsvinden, zijn opgenomen in 13 stedelijke programma's:

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

S01 Veiligheid

S02 Bereikbaarheid

S03 Economie

S04 Onderwijs

S05 Cultuur

S06 Participatie en armoedebestrijding

S07 Zorg

S08 Welzijn en inclusie

S09 Gezondheid en sport

S10 Klimaat en energie

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

S12 Wonen en leefomgeving

Bestuur, dienstverlening en financiën

Wat we ook doen, we doen het voor onze inwoners, voor onze bedrijven. Voor mensen die de stad bezoeken. Het is niet meer dan logisch dan dat we bij het verwezenlijken van onze ambities zoveel mogelijk de samenwerking zoeken. Met inwoners en bedrijven en met de regio Arnhem-Nijmegen. De wereld houdt immers niet op bij de gemeentegrens. We willen goed bereikbaar zijn. Dat betekent niet alleen een gastvrij stadhuis, maar ook goede digitale dienstverlening, zodat mensen zoveel mogelijk en makkelijk op afstand dingen kunnen regelen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken (A)

Samen met de stad
We willen bereiken dat inwoners en ondernemers eerder betrokken raken bij beleidsinitiatieven in de stad, in wijken en buurten. We hebben er vertrouwen in dat daarmee de kwaliteit van de uitvoering van beleidsinitiatieven toeneemt en de lokale democratie wordt versterkt. Of het nu gaat om een nieuw parkje met bomen of om nieuw jeugdbeleid.

Samen met de regio
Arnhem wil haar ambities samen met haar partners in de regio bereiken. Arnhem versterkt haar positie in bestuurlijke organen in regionaal, landelijk en Europees verband en maakt de stad en regio sterker door verder te bouwen aan een partnerschap met provincie Gelderland (onder meer via de investeringsagenda) en bij te dragen aan het werken aan een sterkere regionale samenwerking Arnhem-Nijmegen.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar
Arnhemmers kunnen rekenen op een laagdrempelige en betrouwbare publieke dienstverlening die steeds meer mogelijkheden biedt voor digitale dienstverlening. Bij contacten met inwoners en ondernemers ligt de focus op een klantvriendelijke benadering. Wij gaan met inwoners en ondernemers in gesprek over hun vragen (of klachten) om daarmee sneller tot een oplossing te komen. Wij zijn als bestuurders en ambtenaren voor inwoners en ondernemers herkenbaar in de stad.

Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven (D)

Raad
De raad gaat voort op de weg van de versterking van zijn kaderstellende en controlerende rol, mede door onverminderd in te blijven zetten op een begroting die smart vormgegeven is.

De raad streeft naar een positieve en constructieve samenwerking tussen de raadsleden en raadsfracties onderling en tussen raad en college, zonder uit het oog te verliezen dat een stevige confrontatie van opvattingen in de arena van de raad een wezenlijk onderdeel van het lokale debat en de lokale democratie vormt. Gegeven het dynamische politieke karakter van de gemeenteraad blijft de raad aandacht besteden aan een respectvolle wijze van het omgaan met elkaar en aan het investeren in de persoonlijke relaties

In het komende jaar wil de raad de vruchten plukken van de uitbreiding van zijn ondersteuning. De uitbreiding van de personele en financiële mogelijkheden van de griffie, de verbetering van de positie van de fractievolgers en de bestendiging van de raadscommunicatie zullen gaan bijdragen aan het functioneren van de raad. De totstandkoming van een langetermijnagenda zal de raad meer in positie brengen en houden. De diverse raadswerkgroepen vervullen een belangrijke functie in de deskundigheidsbevordering van de raad en in het scheppen van momenten van vruchtbaar overleg en uitwisseling in een politiek gezien wat meer ontspannen entourage.

De participatie van burgers, organisaties en instellingen raakt steeds meer ingebed in de processen die leiden tot kaderstellende raadsbesluiten. Er wordt door de raad met grote belangstelling uitgezien naar het eerste burgerberaad.

Rekenkamer
De rekenkamer ondersteunt vanuit een onafhankelijke positie de gemeenteraad door elk jaar enkele grote en kleine onderzoeken uit te (laten) voeren op basis van gesprekken met de raadsfracties en de politieke actualiteit.

College
Het college streeft naar een open bestuurscultuur, zowel naar de raad als naar de inwoners. Het college zorgt in haar communicatie met de raad voor tijdige en volledige informatievoorziening. Door de raad of door inwoners gevraagde informatie wordt zo snel mogelijk en ruimhartig verstrekt. Het zou voor inwoners niet nodig moeten zijn om informatie op te vragen via een Woo-verzoek.

Een divers Arnhem: meer verschillende Arnhemmers kunnen meedoen
Met participatie willen we de bewoners en andere betrokkenen die mee willen denken en doen in de gelegenheid stellen samen met ons de stad, wijken en buurten vorm te geven. Er zijn steeds meer mensen die vanuit betrokkenheid bij hun buurt of bij grote thema's als de energietransitie en klimaatverandering, mee willen werken aan de toekomst van de stad. Zij willen actief invloed uitoefenen op de totstandkoming van plannen en besluiten. Wij werken graag samen met hen zodat besluiten en plannen breed kunnen worden gedragen en deze kwalitatief beter zijn. We dagen andere partners die werken aan de stad uit, zoals ontwikkelaars en andere initiatiefnemers, dit voorbeeld te volgen.

Betrokkenheid: meer mensen voelen zich betrokken bij de stad Arnhem
We willen een toegankelijke gemeente zijn. Hiermee bedoelen we dat iedereen die wil meedenken of meedoen, zich gehoord en gezien moet voelen. We proberen ook de Arnhemmers te bereiken die niet snel uit zichzelf meedoen of meepraten. We communiceren daarom op een heldere manier die voor iedereen toegankelijk is. Daarnaast faciliteren we zelforganisatie en verbinden we vraag en aanbod van initiatieven in de wijk. Op deze manier vergroten we de betrokkenheid en invloed van inwoners op de sociale en fysieke leefbaarheid.

Samen sterker en wijzer worden: kwaliteitsimpuls in plannen, beleid en projecten
Met participatie willen we de kwaliteit van plannen en besluiten verbeteren door de kennis en ervaring aan te boren van inwoners en andere maatschappelijke betrokkenen. Besluiten worden doorgaans beter als belanghebbenden betrokken zijn. We weten wat er speelt en wat er leeft, spelen daarop in en stellen de opgave centraal. De inzet van effectieve burgerparticipatie hoort in het Arnhems DNA en daarbij in de genen van alle medewerkers van de gemeente Arnhem.

Rekenkamer: Uitvoeren onderzoeksprogramma **(I)**

In 2023 publiceert de Rekenkamer onderzoeken naar armoede/bestaanszekerheid en naar de ODRA. Op dit moment (zomer 2023) is het onderzoeksprogramma 2023-2024 nog in de maak, dat mede op basis van gesprekken met de raadsfracties wordt opgesteld. De Rekenkamer publiceert het onderzoeksprogramma 2024 in het derde kwartaal van 2023.

College: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten **(I)**

Om de zeggenschap van inwoners te vergroten, en om de mogelijkheid te geven mee te praten en mee te beslissen over grote maatschappelijke kwesties, worden er burgerberaden georganiseerd waarvan twee op de thema's afval en klimaat. Het burgerberaad is een representatieve groep willekeurig gelote inwoners die de gemeente adviseert.

College: Eenduidige werkwijze leveren **(I)**

Vanwege de organisatie van de burgerberaden wordt de uitvoeringsagenda van burgerparticipatie (actieprogramma samen maken we Arnhem) bijgesteld. Het opstellen van de inspiratiegids wordt in de planning doorgeschoven. Reden hiervoor is het proces rondom de burgerberaden.

Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken **(D)**

Arnhem werkt in 2024 in de Groene Metropoolregio door aan de bereikbaarheid van de regio, een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt, de gezamenlijke aanpak van de woningbouwopgave, een sterkere economie, de energietransitie en aan een goede verdeling van het culturele aanbod en duurzaam toerisme. Arnhem vervult een actieve rol in de VNG en het stedennetwerk G40. Arnhem werkt ook door aan de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en het stedennetwerk met de grote steden in Noordrijn Westfalen (NRW).

Arnhem werkt in de Groene Metropoolregio samen aan maatschappelijke opgaven die om een regionale aanpak vragen **(I)**

Arnhem werkt in 2024 samen met de andere 17 gemeenten in de Groene Metropoolregio consistent door aan vijf regionale opgaven die om een gezamenlijke aanpak vragen. De regionale agenda 2023-2024 vormt hierbij opnieuw de leidraad. Onze gemeenteraad heeft in december 2022 op alle vijf de opgaven van deze tweejarige agenda ingetekend. De regionale agenda 2023-2024 is voor het jaar 2024 ongewijzigd gebleven. Meer informatie over de opbouw en dekking van de inwonersbijdrage (€ 8,55 in 2024) is opgenomen in het raadsvoorstel Zienswijze Jaarverslag 2022 en Begroting 2024 van de Groene Metropoolregio.

De regionale agenda sluit aan en geeft mede uitvoering aan de eigen Arnhemse ambities, onder meer: versnellen energietransitie, voldoende woningen, fietsbereikbaarheid, duurzame mobiliteit, het passend maken van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt (regionale human capital agenda), een circulaire economie, stimuleren midden- en klein bedrijf, behoud van groene leefomgeving en erfgoed, toegankelijk en breder cultuuraanbod. De resultaten landen in onze stad, bij onze inwoners. De regionale agenda zorgt ervoor dat de regio een stevige partner is in de samenwerking met provincie, Rijk, Europa en anderen en een krachtiger lobby kan voeren. De sterkere positie die beoogd was bij de oprichting van de Groene Metropoolregio begint zich steeds sterker te manifesteren en ook letterlijk uit te betalen.

In 2024 zal de GMR een vierjarige regionale agenda opstellen voor 2025-2028. Met de gemeenteraden van de 18 gemeenten in de regio is afgesproken om vanaf 2024 steeds in het midden van de raadsperiode een vierjarige agenda op te stellen.

In de *opgave verbonden regio* werkt Arnhem samen met de regiogemeenten door aan betere en duurzame verbindingen en vervoersmogelijkheden in en rond de stad, bijvoorbeeld het realiseren van een beter regionaal fietspadennetwerk; ook aan goede verbindingen voor spoor- en wegvervoer (onder andere A12-corridor, spoorcorridor Utrecht-Arnhem-Duitsland). In regioverband wordt gelobbyd en gewerkt aan goede afspraken met het Rijk hierover. Samen met de provincie wordt in 2024 gewerkt aan de realisatie van een regionaal mobiliteitsplan.

Hier ligt ook een verbinding met de regionale *opgave groene groeiregio*. Vanuit de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) werkt het Rijk met Woondeals en Verstedelijkingsstrategieën. Ook binnen de Groene groeiregio zijn deze twee met elkaar verbonden. Binnen deze opgave wordt via de Woondeal Arnhem-Nijmegen samengewerkt aan de woningbouwopgave. De Woondeal richt zich op de versnelling van de woningbouw om zo de grote woningbehoefte in onze regio te verlichten. De Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley (ANF) richt zich op een goede ruimtelijke inpassing van woon- en werklocaties tot 2040, bijbehorende infrastructuur en natuur en leefomgeving.

Binnen de *opgave productieve regio* werkt Arnhem samen met de regiogemeenten, kennisinstellingen en bedrijfsleven aan meer banen, aan een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. In 2024 wordt met bedrijfsleven en kennisinstellingen verder uitvoering gegeven aan het Human Capital Akkoord, dat zich richt op arbeidsmarktvraagstukken. De opgave richt zich ook op het verbeteren en verduurzamen van de werklocaties en het stimuleren van het ondernemerschap in het MKB. Met gemeenten worden verder in het komende jaar afspraken gemaakt in het Regionaal Programma Werklocaties (RPW), waarbij wordt toegewerkt naar een nieuw RPW op 1 januari 2025. Versterking van de internationale clusters Energy, Health en Hightech blijft een belangrijk speerpunt om vanuit de regionale agenda aan te werken. De Economic Board levert hier een bijdrage aan door ondernemerschap, innovaties en kennis bij elkaar te brengen en ook financiering te realiseren vanuit marktpartijen.

Met de *opgave circulaire regio* voeren we een deel van onze duurzaamheidsopgave gezamenlijk uit met de regiogemeenten, onder andere via de Regionale energiestrategie (RES). Het speerpunt circulaire bouw en infrastructuur draagt bij aan de Arnhemse ambities op het gebied van circulaire woningbouw, alles circulair aanbesteden en het ontwikkelen van een regionaal ecosysteem om dit te faciliteren. Ook bij de speerpunten circulaire economie, water en klimaatadaptatie sluiten de doelen en activiteiten goed aan bij het Arnhemse uitvoeringsprogramma.

De *opgave ontspannen regio* herbergt onder andere de samenwerking op het gebied van duurzaam toerisme. Voor Arnhem zit hier de winst in betere afstemming met uitvoeringsorganisaties en de doorontwikkeling van het routesysteem in de regio. Het speerpunt groenblauw raamwerk draagt bij aan een belangrijke ambitie van de regio, namelijk de (stedelijke) groei in goede balans te houden met een aantrekkelijke en prettige leefomgeving en een gezonde natuur. De relatie met de opgave groene groeiregio is hierin belangrijk. Het speerpunt bruisende binnensteden en krachtige kernen is nog in ontwikkeling blijft zich richten op een sterk en complementair aanbod van voorzieningen in de binnensteden en kernen.

De GMR, The Economic Board en de provincie Gelderland hebben in augustus 2023 een Regio Deal afgesloten met het Rijk en zullen hier vanaf 2024 gezamenlijk uitvoering aan geven. De Regio Deal is vanuit de agenda's van de drie partners opgebouwd langs de programmalijnen: gezond leven, toekomstbestendig wonen, sterke bedrijvigheid, werkende arbeidsmarkt, grenzeloos samenwerken en wijk- en dorpsgericht werken. De inzet is om op deze thema's transities te stimuleren, door, complementair aan al geplande investeringen, vernieuwende oplossingen te ontwikkelen, de uitvoeringskracht te versterken en initiatieven te versnellen, verbinden en op te schalen. Er wordt geen generieke cofinanciering voor de Regio Deal als geheel (bijvoorbeeld bepaald bedrag per inwoner of gemeente) gevraagd.

De basiskosten (regiobureau) Groene Metropoolregio zijn opgenomen in dit begrotingsprogramma. De middelen die de uitvoering van de regionale agenda met zich meebrengt worden gepresenteerd in de betreffende begrotingsprogramma's.

Arnhem werkt in netwerken van steden in Nederland en de Euregio én in belangenorganisaties als VNG en G40 samen aan beleidsafstemming en -beïnvloeding en draagt bij aan lobbydossiers richting het Rijk en Europa **(I)**

Arnhem blijft een rol spelen in de landelijke netwerken als de VNG en de G40. Door deelname in verschillende werkgroepen en commissies kan Arnhem bestuurlijk en ambtelijk participeren in kennisontwikkeling en diverse lobbytrajecten, onder andere met betrekking tot gemeentefinanciën en andere specifieke dossiers. Arnhem werkt in netwerken van steden samen waar nodig en nuttig, bijvoorbeeld op het gebied van beleidsafstemming, subsidies en verordeningen, lobby richting het Rijk en kennisdeling. Door deelname aan deze organisaties versterkt Arnhem haar netwerk met de andere grote steden in Nederland en in Den Haag.

Arnhem krijgt daarnaast toegang tot kennis en nieuwe ontwikkelingen bij het Rijk. Deze worden vaak via de sporen VNG en G40 met de steden en regio's opgepakt. Onze inzet blijft gericht op een goede Arnhemse bestuurlijke vertegenwoordiging in landelijke netwerken zoals van de VNG en G40.

Arnhem versterkt de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en met steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) **(I)**

We versterken de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio Rijn-Waal. Dat doen wij onder andere met de grote steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) via het Euregionale stedennetwerk van 100.000+ steden dat sinds 2017 bestaat. In dit Nederlands-Duitse stedennetwerk werkt Arnhem met Nijmegen en Ede samen met Duisburg, Düsseldorf en Moers. Deze samenwerking is in maart 2023 herbevestigd door de gezamenlijke ondertekening van een Memorandum of Understanding. Ook Apeldoorn is toen officieel deelgenoot van dit samenwerkingsverband geworden. De zeven steden richten zich op onderlinge kennisdeling over stedelijke vraagstukken, belangenbehartiging en ze onderzoeken het opzetten van gezamenlijke projecten. Projecten die mogelijk in aanmerking kunnen komen voor Europese subsidiëring, bijvoorbeeld vanuit het Interreg VI-programma waarvoor het Euregiokantoor in Kleef het programmamanagement verzorgt. In 2024 wordt bijgedragen aan de uitwerking van de Strategische Agenda 2025+, die door de Euregioraad is vastgesteld. Arnhem neemt actief deel aan de Euregioraadsvergaderingen. In februari 2023 tekenden wij met Duisburg, The Economic Board en Duisburg Business & Innovation GmbH een Letter of Intent. Deze samenwerkingsafspraken gaan we concretiseren.

In 2024 zal ook gevolg worden gegeven worden aan de uitkomst van het nog lopende onderzoek naar kansen tot uitbreiding van structurele buitenlandse relaties (amendement 22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties). In welke mate en vorm is afhankelijk van nadere keuzes die hierin op basis van het onderzoek gemaakt worden.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers **(D)**

We zorgen ervoor dat informatie online beschikbaar is en dat waar wettelijk mogelijk producten digitaal kunnen worden aangevraagd. De afhandeling van deze aanvragen gaan we steeds verder automatiseren. Niet iedereen is echter even digitaal vaardig. Voor iedereen blijft het mogelijk om met de gemeente zaken fysiek te regelen, al dan niet met ondersteuning van een ambtenaar. Daarnaast wordt voor inwoners en ondernemers met partners in de stad ondersteuning georganiseerd of worden alternatieve kanalen geboden. Het streven is te voldoen aan de kwaliteitsnormen van het Rijk en aan de wens dat inwoners en ondernemers tevreden zijn over deze dienstverlening.

Optimale dienstverlening **(I)**

Klanten hebben verschillende behoeften ten aanzien van onze dienstverlening. We hebben aandacht voor de diversiteit van onze klanten en de daarbij horende behoeften. We streven altijd naar een efficiënte afhandeling van de klantvraag en gemak voor de klant. We realiseren ons dat het aanscherpen van de (nodige) informatieveiligheid tot gevolg kan hebben dat de toegankelijkheid afneemt. Waar dat kan beperken we deze gevolgen en we ondersteunen inwoners waar nodig en mogelijk. We halen ervaringen op bij klanten en partners en gebruiken die om de dienstverlening aan te scherpen.

- We zorgen ervoor dat de verkiezingen voor het Europees Parlement op 6 juni 2024 veilig verlopen en voor alle kiezers toegankelijk zijn.
- We breiden onze bezetting aan de balies uit om de verwachte toename in paspoortaanvragen op te kunnen vangen en inwoners zo snel mogelijk te voorzien in hun klantvraag.
- We zorgen voor voldoende en duidelijke communicatie over veranderende wetgeving die directe gevolgen heeft voor inwoners, zoals over de verruimde mogelijkheden voor naamgeving van een kind.
- We investeren in een betere bereikbaarheid en kwaliteit van de Klantenservice. Verbeterpunten uit de analyse die in het najaar van 2023 wordt uitgevoerd, zijn hiervoor het uitgangspunt.
- De proef met een informatiebalie op Loket Zuid wordt de komende twee jaar doorgezet met de intentie om de informatiebalie structureel te maken.
- We houden doorlopend klanttevredenheidsonderzoek en voeren naar aanleiding daarvan verbeteringen door, bijvoorbeeld in de informatievoorziening aan laaggeletterden of aan dak- of thuislozen.
- We houden contact met onder andere het Arnhems Platform Chronisch Zieken en Gehandicapten en Informatiepunt Digitale Overheid (zoals uitgevoerd door Rozet Arnhem) voor knelpunten en verbeterpunten.
- We werken samen met Hogeschool Arnhem Nijmegen op het gebied van digitale toegankelijkheid.

Digitaliseren van het klantproces **(I)**

We werken verder aan de digitalisering van het klantproces en breiden het aantal eDiensten uit. Waar de dienstverlening niet in een eDienst aangeboden kan worden, sturen we aan op zoveel mogelijk werken via het zaaksysteem, zodat de burger ook daar meer inzicht heeft in het proces en de afhandeltermijn van de aanvraag. Het beveiligen van informatie heeft onze bijzondere aandacht. Wij zetten verder in op datagestuurde dienstverlening: het volgen en sturen van het klantproces van begin tot eind. De concrete plannen vanuit publieke dienstverlening voor 2024 zijn:

- We gaan klantreizen in beeld brengen.
- We zetten de implementatie van eDiensten voor burgerzaken voort.
- We breiden het zaakgericht werken uit.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Toegankelijkheid stemlokalen				**100**	

Eenheid: Percentage

Bron: Bureau Verkiezingen. Streefcijfer: 100% volledig toegankelijk / 0% niet toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking.

Opkomst verkiezingen Tweede kamer			**73,60**		

Eenheid: percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Gemeenteraad				**46,50**	

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Provinciale Staten	**50,70**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Europees Parlement	**39,20**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Waterschappen	**45,50**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Een goede bedrijfsvoering **(A)**

Wij zijn een organisatie die midden in de samenleving staat, in verbinding met de stad, een afspiegeling van de stad en een organisatie die actief meebeweegt met de tijdsgeest. De gemeentelijke bedrijfsvoering verandert mee met de eisen die worden gesteld door de samenleving, het bestuur, de raad en onze eigen professionaliteit. In de paragraaf Bedrijfsvoering wordt verder ingegaan op de ontwikkelingen op het gebied van bedrijfsvoering.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken	**14.825**	**3.413**	**0**	**0**
Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven	5.409	0	0	0
Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken	1.308	91	0	0
Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers	8.109	3.322	0	0
Een goede bedrijfsvoering	**81.964**	**5.696**	**297**	**1.119**
Overig	**9.617**	**606.538**	**0**	**10.955**
Totaal	**106.407**	**615.647**	**298**	**12.074**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	92.278	100.547	92.993	106.407	103.615	102.151	102.406
Baten	587.497	559.387	571.176	615.647	619.106	580.465	573.165
Saldo lasten en baten	***495.219***	***458.840***	***478.183***	***509.240***	***515.491***	***478.314***	***470.759***
Toevoegingen aan reserves	52.002	3.904	4.942	298	18.258	298	298
Onttrekkingen aan reserves	43.521	56.594	59.236	12.074	251	8.192	2.739
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-8.481***	***52.690***	***54.294***	***11.776***	***-18.007***	***7.895***	***2.441***
Gerealiseerd resultaat	**486.738**	**511.530**	**532.476**	**521.016**	**497.484**	**486.208**	**473.200**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 106,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- € 51,6 miljoen voor ICT en facilitaire zaken;
- € 34,6 miljoen voor kosten personeel en organisatie;
- € 8,6 miljoen voor kosten publieke dienstverlening;
- € 5,0 miljoen voor kosten college en raad;
- € 1,3 miljoen voor kosten aan regionale samenwerkingen;
- € 5,4 miljoen voor overige lasten.

De lasten stijgen ten opzichte van 2023 met € 13,4 miljoen. Dit heeft verschillende redenen. Er is onder andere € 7,9 miljoen meer begroot in 2024 in verband met de loon- en prijscompensatie, € 1,1 miljoen voor het energiegebruik binnen het eigen vastgoed en € 1,1 miljoen voor burgerzaken. De lasten voor de afdeling Burgerzaken zijn toegenomen doordat in de eerste plaats de hoeveelheid werk is toegenomen. Dat is enerzijds het logische gevolg van een groeiende bevolking, en anderzijds van nieuwe wet- en regelgeving. Voorbeelden

hiervan zijn de verruimde mogelijkheden voor inschrijving op een briefadres, wijziging ouderlijk gezag bij erkenning en de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen. Deze wijzigingen brengen extra werkzaamheden met zich mee, hiervoor worden we als gemeente echter deels of niet gecompenseerd via het gemeentefonds.
In het geval van de verkiezingen zijn er incidentele extra budgetten toegekend vanuit de raad en het Rijk, onder andere in het kader van de coronamaatregelen. De reguliere budgetten zijn echter al jaren niet verhoogd, terwijl de kosten wel zijn toegenomen.

Baten
De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 615,6 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- € 542,3 miljoen gemeentefonds;
- € 63,1 miljoen voor belastingen;
- € 4,4 miljoen voor bedrijfsvoering;
- € 3,3 miljoen voor publieke dienstverlening;
- € 2,5 miljoen overige inkomsten.

De inkomsten stijgen ten opzichte van 2023 met € 44,5 miljoen. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door de gemeentefondsuitkering die met € 40,3 miljoen toeneemt. Daarnaast is er meer inkomsten begroot op de OZB belastingen voor € 3,3 miljoen. Ook is er voor ongeveer € 1,3 miljoen meer aan inkomsten begroot op de publieke dienstverlening.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 is een toevoeging van € 0,3 miljoen aan de bestemmingsreserve onderhoud vastgoed begroot.

Onttrekkingen aan reserves
De onttrekkingen aan reserves voor 2023 zijn totaal begroot op € 12,1 miljoen. De belangrijkste onderdelen hierbinnen zijn:
- € 10,9 miljoen algemene reserve;
- € 0,6 miljoen bestemmingsreserve onderhoud vastgoed;
- € 0,5 miljoen bestemmingsreserve Zuidelijke binnenstad.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

NV Bank Nederlandse Gemeenten
BVO De Connectie
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
Regionale en andere bovenlokale lichamen
- Economic Board;
- Euregio Rijn-Waal;
- Croydon en Gera (partnersteden).

Publieke dienstverlening
- Werkgroep Tegengaan Identiteitsfraude (WTI);
- Landelijke Aanpak Adreskwaliteit (LAA);
- Samenwerking met Vreemdelingenketen in de BRP-straat Zevenaar.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Evaluatie van de Rekenkamer Arnhem 2015;
- Nota Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- MIRT Agenda stedelijk netwerk Arnhem Nijmegen;
- Discussienotitie Regionale Samenwerking samen steviger en sterker;
- Contourennotitie regio Arnhem-Nijmegen via raadsbrief d.d.21-01-2020;
- Visie Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Regionale agenda Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Gemeenschappelijke regeling regio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Wijzigingsbesluit Gemeenschappelijke regeling Arnhem-Nijmegen (2021);
- Bedrijfsplan versterkte regio (2020);
- Beleid internationale betrekkingen (2021)
- Regionale agenda 2023-2024
- Conceptbegroting 2024-2027 GMR

Veiligheid

Veiligheid is de grond onder onze voeten. Je kunt je pas vrij voelen en je ontwikkelen als je je veilig voelt. In Arnhem moet je je veilig voelen, je moet er gevrijwaard zijn van overlast van buren, in de straat of in de wijk. Criminaliteit en hufterig gedrag tolereren we niet en dat laten we zien aan de Arnhemmers.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem veiliger door minder misdaad en overlast (A)

Het is ons doel om overlast en criminaliteit in Arnhem te voorkomen en tegen te gaan. Het Arnhems misdaadcijfer moet omlaag. Liefst naar nul, maar in ieder geval naar het niveau dat past bij een 100.000+ gemeente. Dit doen we door kwetsbare plekken fysiek aan te pakken, overlast te beëindigen, mensen die overlast veroorzaken aan te pakken en/of zorg te bieden, beroepscriminelen te weren, radicalen en relschoppers aan te pakken en kwetsbare kinderen en jongeren een alternatief te bieden. Door inspanningen en resultaten zichtbaar te maken, laten we inwoners en bezoekers zien dat Arnhem een fijne, vrije en veilige plek is.

Wijkveiligheid: veilige en leefbare wijken (D)

Overlast en (veelvoorkomende) criminaliteit tasten de leefbaarheid en het gevoel van veiligheid in de wijken en buurten aan. Het aantal incidenten moet omlaag en het gevoel van veiligheid omhoog. Daarom pakken we verloedering, overlast en hufterig en crimineel gedrag zichtbaar en voelbaar aan. Zo vergroten we de aangiftebereidheid, zodat we weten wat er op straat gebeurt en we concrete informatie krijgen waarop we met de partners kunnen handelen. De Lokale Driehoek Arnhem (politie, OM en gemeente) geeft de wijkveiligheid prioriteit. Wijkveiligheid is onderdeel van de aanpak Arnhem-Oost, waarin langdurig wordt ingezet om de leefbaarheid in de kwetsbare wijken van Arnhem zichtbaar te verbeteren.

We pakken met de wijkveiligheidsplannen verloedering en overlast aan (I)

We hebben Arnhem opgedeeld in tien gebieden en voor ieder gebied zijn er wijkveiligheidsplannen opgesteld. In de wijkveiligheidsplannen worden prioriteiten en hotspots benoemd, met daaraan gekoppeld een zichtbare aanpak. Dat houdt bijvoorbeeld heel gewoon in dat bewoners worden aangesproken op hufterig gedrag en dat foutparkeerders worden beboet. De inspanningen die de diverse partners in de wijk hiervoor gaan uitvoeren, worden concreet benoemd: aantal controles, acties door handhaving en politie, interventie door straat- en jongerenwerk enz. Een keer per maand (per wijk) worden de inspanningen en resultaten in het wijkveiligheidsoverleg met de partners besproken, waarbij ook de resultaten van de radar-sonar (overlastcijfers) worden betrokken. Bovendien wordt (per wijk) twee keer per jaar een wijkschouw gehouden. Professionals en wijkbewoners toetsen hun gezamenlijke beeld aan de werkelijkheid op straat.

Kwetsbare plekken maken we 'schoon, heel en veilig' (I)

We voeren een integrale aanpak uit in een afgebakend gebied om verloedering en onveiligheid tegen te gaan. Er komt een speciaal hiertoe aangestelde functionarissen die de integrale aanpak regisseert. In het bijzonder zal de aandacht uitgaan naar die plekken in de stad die sinds jaar en dag te vaak schouwtoneel zijn van overlast, denk aan de overlast in het Musispark, het Bartokplein en de parkeergarages of het winkelcentrum aan de Oostburgwal in De Laar. Deze aanpak zetten we in in Klarendal (onder de naam “de Hommel en de Singel”). Een aanpak die veel meer omvat dan enkel de veiligheidsagenda, veel energie en commitment van alle betrokken partijen vergt én voor mooie resultaten zorgt. We hebben ervaring opgedaan in de Steenstraat en omgeving, dat overigens nog steeds is onderworpen aan een integrale aanpak, en ten aanzien van de hardnekkige overlast in de binnenstad.

We sluiten gevaarlijke en overlastgevende panden (I)

We dringen de overlast vanuit panden terug met het integrale Interventieteam Panden. Iedere zes weken vindt een integrale controle plaats van alle overlast gevende panden in de wijken. Naar aanleiding hiervan nemen we maatregelen tegen panden waar inderdaad sprake is van misstanden. Omdat er sprake is van overbewoning, illegale uitbouw, onveilige elektra, illegale huisvesting of woonoverlast.

We zorgen voor voldoende handhavers op straat (I)

Dagelijkse handhaving van de openbare orde is cruciaal voor het slagen van de wijkveiligheidsplannen. Handhavers zijn de zichtbare hand, helpend als het kan en bestraffend als het moet. We zorgen voor een actieve straatcapaciteit van minimaal 29 handhavers. Dit doen we vanaf 2023, in lijn met de aangenomen motie van de raad. Hiervoor is nodig dat we duurzaam aantrekkelijk zijn en blijven voor adspirant handhavers. Hiertoe versterken we onze banden met opleidingscentra en aanpalende beroepsgroepen als politie en de beveiligingssector. We zorgen dat we, binnen de financiële kaders, marktconform belonen. De wijken waarin deze kwetsbare plekken zich bevinden, krijgen een vast handhavingskoppel. Daarmee zorgen we ervoor dat handhaving zichtbaar aanwezig is in de wijk en op de plekken waar zij het verschil moeten maken: we weten van wijken en binnen de wijk weten wij van straten en portieken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Leefbarometer dimensie overlast en onveiligheid		**-0,06**			
Eenheid: Afwijking ten opzichte van landelijk gemiddelde					
Bron: Ministerie van Binnenlandse Zaken					
Sociale veiligheid index overlast	**100**		**103**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Onveiligheidsgevoel (sociale veiligheid indices)	**92**		**92**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Onveiligheidsperceptie (sociale veiligheid indices)	**88**		**92**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Vermijdingsgedrag (sociale veiligheid indices)	**80**		**85**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					

Zorg en veiligheid: minder overlast, meer zorg (D)

Het doel inzake zorg en veiligheid is onveiligheid en overlast terugdringen door mensen die zorg nodig hebben te helpen. Het liefst doen we dat preventief door mensen die een veiligheidsrisico kunnen gaan vormen tijdig in beeld te krijgen en laagdrempelig te helpen. En als dat niet is gelukt en er toch een onveilige situatie is ontstaan willen we de overlast zo snel mogelijk oplossen of beperken. Om de preventie en de opvang beter te maken vormen veiligheids- en zorgprofessionals binnen en buiten de gemeente de komende jaren een sterk vangnet.

We voorkomen veiligheidsproblemen door een persoonsgerichte aanpak op wijkniveau (I)

Door lokale zorg-, welzijns- en veiligheidspartijen nog beter te verbinden, zorgen we ervoor dat personen die significant overlast in een wijk veroorzaken tijdig in beeld zijn. Met deze partijen wordt per overlast gevende inwoner een persoonlijke aanpak bepaald. Door een samenhangende zorg en veiligheidsaanpak te organiseren, worden signalen vroegtijdig herkend en opgepakt en escalerende situaties zoveel mogelijk voorkomen, beperkt of snel beëindigd. In deze aanpak kan bepaald worden of de overlast voortkomt uit relatief enkelvoudig te duiden factoren of dat de oorzaak van de overlast door een inwoner complex en hardnekkig is. Hiervoor is een persoonsgerichte aanpak (PGA) ontwikkeld.

We verbeteren de aanpak van ernstige problematiek in het Zorg- en Veiligheidshuis (I)

Wanneer de problemen ernstig zijn en een direct gevaar vormen voor personen in de omgeving en anderen, wijzen we de casus toe aan het Zorg- en Veiligheidshuis (ZVH). Het ZVH voor Arnhem en omgeving krijgt dit jaar een forse kwaliteitsimpuls. De situatie in Arnhem vraagt zowel om meer zaken te behandelen als een assertievere afhandeling van zaken in samenwerking met hierboven genoemde partners. De focus moet weer op de operatie komen te liggen en minder op processen en governance. Tevens is een goede wisselwerking tussen het lokale niveau (bijvoorbeeld de PGA in de wijken) en het regionale niveau van het ZVH van belang.

We zorgen voor opvang van personen met wie het toch mis gaat (I)

Als het mis gaat en een persoon zorgt voor overlast en onveiligheid op straat, dan heeft de politie tot taak de onveiligheid te beëindigen. We willen ervoor zorgen, in lijn met een recente aangenomen motie van de raad van die strekking, dat de persoon daarna snel kan worden opgevangen en hulp krijgt. Daarvoor is nodig dat snel en vakkundig kan worden geïnventariseerd wat nodig is en zorg- en veiligheidsorganisaties snel schakelen om de best mogelijke opvang te realiseren. We werken de komende periode samen met alle partners binnen en buiten de gemeente om het vangnet voor deze personen te versterken.

We behandelen de binnenkomende meldingen woonoverlast snel en adequaat (I)

Een deel van de problematiek inzake zorg en veiligheid komt voort uit woonoverlast. Wij zetten de aanpak van woonoverlast onverminderd door en verbinden de meldingen beter met het lokale netwerk waarin de OZO-coördinatoren een centrale rol vervullen. Zo richten we ons niet enkel op het beëindigen van de woonoverlast zelf, maar ook op de structurele hulp aan en zorg voor de mensen die deze overlast veroorzaken.

We begeleiden jongeren in en uit detentie **(I)**

We zorgen dat jongeren die in detentie zitten of hebben gezeten een goed toekomstperspectief hebben en voorkomen daarmee recidive. Dit doen we door inzet van de RIO (re-integratie officier) Jeugd. In Arnhem gaan we een re-integratie officier Jeugd (RIO) inzetten voor iedere Arnhemse jeugdige die in detentie komt. De RIO is samen met de jeugdreclassering degene die de jeugdige bij zijn/haar re-integratie in de maatschappij begeleidt in onder andere het vinden van woonruimte, een baan en hulp bij financiële zaken. De RIO blijft zo lang als nodig in beeld.

Ondermijnende criminaliteit: we weren criminelen **(D)**

Ondermijning is een steeds groter wordend probleem in de samenleving. Ondermijnende criminaliteit maakt misbruik van de legale structuren en verstrengelt daarmee de criminele onderwereld met de bovenwereld. En dat heeft grote negatieve gevolgen voor de Arnhemse inwoners, ondernemers en onze wijken. In Arnhem geven we daarom de komende jaren een flinke impuls aan de bestrijding van ondermijnende criminaliteit. In het Plan van Aanpak Ondermijnende Criminaliteit is dat beschreven. Daarmee wordt Arnhem veiliger voor haar bewoners, bezoekers en ondernemers. Zij moeten veilig in Arnhem kunnen leven, leren, verblijven en werken.

We wapenen ons tegen ondermijnende invloed **(I)**

In de afgelopen jaren zien we elders dat ambtenaren onder druk worden gezet of beïnvloed door ondermijnende criminelen. Ook wij moeten ons wapenen tegen ondermijnende invloeden. Dat doen we door onze medewerkers en bestuurders bewust te maken van ondermijnende criminaliteit. We vragen hen ook signalen van ondermijning te herkennen en te melden. We geven voorlichting en opleidingen over ondermijning en over integer handelen van de medewerkers zelf.

We maken burgers bewust **(I)**

Binnen de brede aanpak van ondermijning hoort ook de aandacht voor een weerbare maatschappij. Die is vooral preventief van aard. Bijvoorbeeld door het houden van voorlichtingsbijeenkomsten en aansluiten bij campagnes proberen we burgers, bedrijven en organisaties bewuster te maken van de gevaren van ondermijning. Daarnaast blijven we investeren in meldingsbereidheid: goede tips van burgers maken dat we de ondermijners daadwerkelijk kunnen aanpakken.

We pakken drugslocaties aan **(I)**

We richten ons met de aanpak van drugs op de illegale en gevaarlijke locaties voor productie en handel in de stad. Samen met onze partners zetten we in op een gecoördineerde aanpak van drugscriminaliteit en drugsoverlast door het in kaart brengen van de problematiek. Risicolocaties brengen we in beeld en controleren die in een zo vroeg mogelijke stadium. We houden wijkgerichte acties, zowel preventief als repressief en we krijgen zicht op de hoofdrolspelers in de Arnhemse drugswereld. Met het Arnhemse interventieteam gaan we het toezicht en de controles op bedrijventerreinen, horeca en andere gebieden intensiveren. Daarbij hoort ook dat we de voorbereidingen daarvoor verbeteren. Dat doen we onder andere door te bouwen aan een goede informatiepositie.

We pakken mensenhandel aan **(I)**

Mensenhandel is één van de ernstigste en meest complexe verschijningsvormen van georganiseerde ondermijnende criminaliteit. Als we het hebben over mensenhandel dan hebben we het over seksuele uitbuiting, arbeidsuitbuiting en criminele uitbuiting. We zetten in op de pijlers: voorkomen, signaleren, bestrijden en beschermen. We zorgen voor een netwerk dat door voorlichting en training is geschoold in het herkennen van signalen van uitbuiting. We zetten in op controles van kwetsbare branches als uitzendbureaus, vergunningsplichtige horeca- en seksinrichtingen. Ook de onvergunde seksinrichtingen komen aan bod.

We pakken witwassen aan **(I)**

Criminaliteit mag nooit lonen. Maar door geld dat met criminele activiteiten wordt verdiend, wit te wassen, proberen criminelen hun illegale geld legaal te maken. We intensiveren de inzet van de wet Bibob en hebben we de toepassing ervan naar meer branches uitgebreid: foute ondernemers hebben in Arnhem niks te zoeken. Opkopers worden verplicht een doorlopend en gewaarmerkt inkoopregister bij te houden. Met het regisseren van steeds meer integrale controles krijgen we meer zicht op kwetsbare mensen en bedrijven.

Digitale criminaliteit: door bewustwording minder slachtoffers **(D)**

We willen dat onze inwoners en bewoners zijn gewapend tegen de gevaren van online criminaliteit. Zij moeten zich onbezorgd en vrijelijk kunnen bewegen, ook online. Online criminaliteit heeft gevolgen in de echte wereld: mensen worden bestolen, bedreigd of bezeerd. Digitale criminaliteit is relatief onzichtbaar. Het is betrekkelijk gemakkelijk om van achter een computer ouderen hun digitale inlogcode te ontfutselen of om een jongere te bewegen een bankrekening ter beschikking te stellen voor het doorsluizen van crimineel geld. En dus gebeurt dat in toenemende mate. Ook in Arnhem.

We zetten in op voorlichting van kwetsbare personen **(I)**

We willen slachtofferschap van online criminaliteit terugbrengen. Daarom zetten we in op de kwetsbare inwoners van onze stad. We zetten onze activiteiten gericht op kinderen en jongeren onverminderd voort: met Joinhackshield en het Youth Cyber Team blijven we een vuist maken. Verder organiseren we samen met de politie in de wijken voorlichting aan (met name) de oudere inwoners van de stad en richten we ons op het geven van voorlichting aan ondernemers over de gevaren van cybercrime. Om deze activiteiten op een hoger niveau te tillen zetten we een speciale aanjager online criminaliteit in.

We bouwen een sterk netwerk tegen cybercriminaliteit **(I)**

De online ontwikkelingen inzake digitale criminaliteit en cyberaanvallen gaan razendsnel. Een sterk netwerk is nodig om bij te blijven en leed voor te zijn. Wij zijn gestart met het opbouwen van een netwerk van cybercollega's en experts zodat wij toegang hebben tot de expertise die nodig is voor de ontwikkeling van een lokale aanpak cybercriminaliteit. De gemeente is aangesloten bij de City Deal Cybercrime van het CCV en JenV. Doel van dit consortium is om expertise uit te wisselen, gezamenlijk interventies te ontwikkelen en het effect van deze interventies te meten. We bouwen het netwerk uit en maken het actiever.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage slachtoffers van hacken in Arnhem			**7,10**		
Eenheid: Percentage					
Bron: CBS					

Percentage slachtoffers van online aankoop- en verkoopfraude	**9**
Eenheid: Percentage	
Bron: CBS	

Openbare orde en sociale onrust: een veilige openbare ruimte voor iedereen **(D**

Wij zijn een stad waarin inwoners en bewoners zich vrij en veilig moeten kunnen voelen. Waarin demonstranten welkom zijn, zonder dat zij of omstanders of omwonenden zich zorgen hoeven te maken over geweld of ongeregeldheden. Een stad waar iedereen kan uitgaan en iedereen zich veilig kan voelen. Om dit alles te bewerkstelligen, zorgen we voor een veilige openbare ruimte, veilig uitgaan en veilige demonstraties, manifestaties en evenementen. We handelen onmiddellijk bij grootschalige branden, de vondst van explosieven of andere crisissituaties en maatschappelijke onrust. We pakken extremisten en relschoppers stevig aan, omdat zij het anders verzieken voor de anderen.

We zorgen voor veilige demonstraties, manifestaties en evenementen **(I)**

We versterken het netwerk van partijen die hun steentje bijdragen aan het veilig verloop van demonstraties en manifestaties. We zorgen ervoor dat we beter, sneller en zorgvuldiger relevante signalen over geweldsdreiging zien. Ook zorgen we dat we flexibel kunnen inspelen op onvoorziene ontwikkelingen, met partners binnen en buiten de veiligheidsketen. Tevens is het onze ambitie om in de toekomst meer en meer de verantwoordelijkheid hiervoor bij anderen te beleggen dan bij de politie. Wij zullen eraan bijdragen dat duidelijkheid komt over wat wel en niet is toegestaan op het gebied van online monitoring en dat de politie zijn verantwoordelijkheid hierin kan waarmaken. We bezien de plaatsing van camera's periodiek en meten effect en toegevoegde waarde. Naast politie en handhaving zetten we sfeerteams in van Stichting Veilige Steden op de Korenmarkt. Onze inzet is om de sfeerteams een (gedeelde) verantwoordelijkheid met de ondernemers in het gebied te maken

Arnhem is voorloper op het gebied van "gastvrij en veilig voetbal". Door een combinatie van preventief werk om ervoor te zorgen dat het voetbal een plezier blijft en een harde handhaving voor wie zich daaraan niet houdt. De voetbalclub zelf heeft een grote rol bij de organisatie van de preventieve kant (Vitesse betrokken en het supporterstraject), en onder regie van de gemeente worden relschoppers gericht aangepakt (bijvoorbeeld middels een PGA) en volgt bestraffing op wanordelijkheden in en rondom de stadions (bijvoorbeeld door het generiek weren van supporters die zich hebben misdragen). Samen met andere steden die te maken hebben met betaald voetbal zetten we deze lijn door.

We investeren in brandweer, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg **(I)**

We blijven investeren in een goede gemeentelijke openbare orde en veiligheid piket-functie regionale brandweer, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg. Deze investeringen zijn noodzakelijk om ook in tijden van crisis goed voor onze inwoners te kunnen zorgen en in voorkomende situaties zelfs levensreddend te kunnen zijn. We hebben daarbij extra aandacht voor nieuwe typen crises als gevolg van klimaatverandering en energieopwekking én de risico's die specifiek voor Arnhem gelden. Ook in 2024 wordt fors ingezet op de bedrijfsvoering en governance structuur van onze Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland Midden (VGGM). Tegelijkertijd wordt er gewerkt aan het versterken van de crisisbeheersing en de publieke gezondheid (zowel algemene publieke gezondheidszorg, als jeugdgezondheidszorg.

We investeren in bondgenoten **(I)**

Het duurzame antwoord op maatschappelijke onrust is inclusie. In tijden van crisis is het een antwoord om te verbinden en met de stad samen te werken om de rust te bewaren. Daarom zetten wij de komende periode in om belangrijke sleutelfiguren in de stad bij elkaar te brengen en een bondgenootschap met ons te vormen; voor een stad waar mensen met verschillende anderen samenkomen in wat hen verbindt en waar we polarisatie en agressie geen kans geven.

We leren kinderen en jongeren kritisch denken en verantwoord met informatie om te gaan **(I)**

We helpen Arnhemmers om weerbaar te worden: op het internet en kinderen en jongeren ook specifiek op school. We stimuleren kritisch burgerschap maar accepteren daarbij geen enkele vorm van extremisme. Daarom investeren we in een weerbare samenleving waarbij meedoen aan onze democratische rechtsstaat, goed burgerschap en inclusie centraal staan. Daarom willen wij in staat zijn om samen met ons netwerk van inwoners en maatschappelijk middenveld het polariserende landschap een antwoord te bieden.

We signaleren radicalisering en gaan het tegen **(I)**

We investeren in 2024 in een sociaal stabiele en weerbare samenleving, vroege signalering van problematisch gedrag en het proactief interveniëren bij (signalen van) extremisme. We verbreden onze kennis- en signaleringsnetwerken, vooral ook op het gebied van anti-overheid, extreemrechts/links en (problematische) complottheorieën. In geval van risicocasussen zorgen we voor een Zorg- en Veiligheidshuis dat tijdig en assertief aanpakt en dreiging wegneemt.

Preventieve jeugdaanpak **(D**

De strijd tegen de georganiseerde (drugs)misdaad begint in de huiskamers in onze wijken. Onze jeugd dreigt steeds jonger in handen te vallen van de (drugs)criminaliteit, die de leefbaarheid in bepaalde wijken in Arnhem ondermijnt. Daarom zetten we met de aanpak Preventie met Gezag in Arnhem-Oost in op preventie en repressie: we stellen normen, we handhaven én we houden kinderen en jongeren weg van criminaliteit, doordat wij iets beters voor ze hebben. Thuis, op straat en op school, 24 uur per dag bieden docenten, jongerenwerkers, straatcoaches, wijkagenten en andere opvoeders een pedagogische omgeving.

Jongerenwerk 3.0 **(I)**

We zetten stevig in op de persoonsgerichte begeleiding van kwetsbare jongeren. De focus van Intensieve Trajectbegeleiding binnen Preventie met Gezag ligt op het voorkomen dat jeugd uit Geitenkamp, Presikhaaf en Malburgen in de ondermijnende georganiseerde criminaliteit terecht komt en op het bieden kan kansen en perspectief aan deze jeugd. Deze jongeren, vaak tussen de 11-23 jaar oud, krijgen een begeleidingstraject waarin doelen worden gesteld op het gebied van school, werk, familie en vrienden: (inzet op vergroten van sociaal emotionele ontwikkeling, executieve vaardigheden en metacognitieve vaardigheden). De thuis- / gezinssituatie wordt, waar het kan, geïntegreerd in de aanpak. Een ambitie binnen de aanpak is om de groeiende onlinewereld van kinderen en jongeren beter in het vizier te hebben en hierop beter te kunnen inspelen. Jongerenwerkers van Presikhaaf University en AM Support zijn hierin voorlopers; we zullen hun kennis gebruiken om online in de aanpak de plek te geven die het verdient.

Straat en school **(I)**

We zetten fors in op toezicht in de wijk en rond scholen alsmede vroegtijdige signalering van situaties van overlast of criminaliteit. Straatcoaches zijn zichtbaar aanwezig in de wijken, rond scholen en bij het jognerenwerk. Ze spreken overlast gevende jeugd aan, moedigen positief gedrag aan. Ze surveilleren, de-escaleren, dringen overlast terug en signaleren vroegtijdig situaties die tot overlast of criminaliteit kunnen leiden. De focus ligt op drugshandel en drugsgebruik door jeugdigen in Arnhem-Oost. De straatcoaches nemen de aanpak VIOS op zich, die enerzijds scholen van handelingsperspectief voorziet bij het omgaan met ondermijnende jeugdcriminaliteit. Anderzijds betrekt VIOS scholen bij de wijkgerichte aanpak in Arnhem.

Preventief Interventie Team (PIT) **(I)**

Het PIT helpt kinderen vanaf 6 jaar met een verhoogd risico op afglijden naar druggerelateerde criminaliteit vanwege externaliserend probleemgedrag op primair onderwijs scholen. De PIT-coach biedt een maatwerktraject, waarbij school en ouders belangrijke partners zijn. Het uitgangspunt is doen wat nodig is: zo vroeg mogelijk bijsturen van probleemgedrag waardoor het kind met een relatief lichte interventie geholpen kan worden bij het opbouwen van een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling.

Werk **(I)**

We krijgen jongeren aan betaald werk met Prospect4Cash, bij voorkeur in de eigen wijk, als tegenhanger van het kunnen ‘verkrijgen’ van crimineel geld. Door dit werk kunnen jongeren op een eerlijke manier geld verdienen, werkgeversvaardigheden leren en zicht oriënteren op de arbeidsmarkt. De jongere kan een voorbeeld worden voor anderen jongeren in de wijk, wanneer zij zien dat ‘regulier’ werken loont.

Versterking PGA (Aanpak risicojeugd Veiligheidshuis) **(I)**

We zorgen voor een versterking van de aanpak van jongeren die dreigen af te glijden richting ondermijnende criminaliteit.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem veiliger door minder misdaad en overlast	**13.236**	**3.998**	**0**	**518**
Wijkveiligheid: veilige en leefbare wijken	799	345	0	0
Zorg en veiligheid: minder overlast, meer zorg	1.990	775	0	0
Ondermijnende criminaliteit: we weren criminelen	10.447	2.878	0	518
Digitale criminaliteit: door bewustwording minder slachtoffers	0	0	0	0
Openbare orde en sociale onrust: een veilige openbare ruimte voor iedereen	0	0	0	0
Preventieve jeugdaanpak	0	0	0	0
Overig	**16.197**	**1.444**	**78**	**54**
Totaal	**29.433**	**5.442**	**78**	**572**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	22.864	22.205	26.939	29.433	27.886	25.757	24.630
Baten	5.142	2.289	5.890	5.442	4.409	2.282	2.282
Saldo lasten en baten	***-17.722***	***-19.916***	***-21.049***	***-23.991***	***-23.477***	***-23.475***	***-22.348***
Toevoegingen aan reserves	805	73	78	78	78	78	78
Onttrekkingen aan reserves	1.086	397	1.136	572	400	404	50
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***281***	***324***	***1.058***	***494***	***322***	***326***	***-28***
Gerealiseerd resultaat	**-17.441**	**-19.592**	**-19.990**	**-23.497**	**-23.155**	**-23.148**	**-22.376**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 29,4 miljoen. Dit is als volgt opgebouwd:

- uitgaven van € 16,2 miljoen voor VGGM brandbestrijding en rampenbestrijding;
- uitgaven van € 4,9 miljoen voor openbare orde en Veiligheid en cameratoezicht;
- uitgaven van € 3,0 miljoen voor de uitvoering van Preventie met Gezag;
- uitgaven van € 2,0 miljoen voor het Veiligheidshuis;
- uitgaven van € 1,6 miljoen voor overige projecten binnen veiligheid (zoals de aanpak van radicalisering, ondermijning en seksuele intimidatie);
- uitgaven van € 1,7 miljoen voor Handhaving Openbare orde en veiligheid en vergunningverlening.

De totale lasten stijgen per saldo ten opzichte van 2023 met € 2,5 miljoen.
Deze stijging wordt enerzijds veroorzaakt door een stijging van de middelen voor VGGM als gevolg van indexatie en het programma Beter Bedrijfsvoeren (€ 2,2 miljoen), incidentele middelen in 2024 voor een online bewustwordingsaanpak voor jongeren (€ 0,2 miljoen), indexatie en aanvullende formatie voor aanpak ondermijnende criminaliteit (€ 0,2 miljoen) en het onderbrengen van de OZO-coördinatoren bij veiligheid (€ 0,5 miljoen). Daarnaast worden in 2024 incidenteel extra middelen toegevoegd voor de aanvangsfase van de verhuurdersvergunningen (€ 0.6 miljoen).

Daar staat tegenover dat er in 2024 minder rijksmiddelen ontvangen worden voor onder andere Veiligheid In en Om School en voor het experiment gesloten koffieshopketen (totaal € 0,8 miljoen). En binnen het veiligheidshuis zijn minder middelen beschikbaar (€ 0,4 miljoen) dan in 2023 (vanwege een incidentele budgetoverheveling).
In 2025 dalen de middelen met € 1,5 miljoen ten opzichte van 2024. Dit vanwege de afloop van een aantal incidentele (Rijks)regelingen (in totaal € 1,6 miljoen), het wegvallen de middelen voor VGGM Beter Bedrijfsvoeren (€ 0,2 miljoen) en het wegvallen van de middelen voor een online bewustwordingsaanpak voor jongeren (€ 0,2 miljoen). Er staat vanaf 2025 een budget van € 0,5 miljoen begroot voor de inzet op handhaving (voor de jaren ervoor is dit budget terug te vinden binnen de wijkbegrotingen).
In 2026 dalen de middelen met € 2,1 miljoen wegens het wegvallen van de incidentele Rijksmiddelen voor preventie met gezag. In 2027 is ook de cofinanciering voor preventie met gezag niet meer opgenomen in de begroting.

Baten
Totaal is er voor het jaar 2024 een bedrag van € 5,4 miljoen aan baten begroot. Dit is opgebouwd uit:
- verhuur brandweerkazerne voor een bedrag van € 1,4 miljoen;
- opbrengst leges en vergunningen voor een bedrag van € 0,3 miljoen;
- opbrengst handhaving Openbare orde en veiligheid van € 0,1 miljoen;
- opbrengst deelnemende gemeenten Veiligheidshuis voor totaal een bijdrage van € 0,8 miljoen;
- subsidie van € 2,1 miljoen vanuit het Rijk voor de aanpak Preventie met Gezag;
- subsidie van € 0,6 miljoen vanuit het Rijk voor de lokale integrale aanpak van radicalisering, extremisme en terrorisme.

De totale baten dalen ten opzichte van 2023 met € 0,5 miljoen met name als gevolg van het minder ontvangen van incidentele rijksmiddelen (onder andere voor VIOS en Radicalisering). In 2025 dalen de baten om dezelfde reden met € 1,0 miljoen ten opzichte van 2024 (Radicalisering en Rio & Ipta middelen). En in 2026 dalen de baten met € 2,1 miljoen ten opzichte van 2025 vanwege het wegvallen van de incidentele middelen voor Preventie met Gezag.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt voor een totaal van € 78.000 toegevoegd aan de reserve voor de dekking van onderhoudskosten aan het vastgoed (brandweerkazerne).

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor een totaal van € 0,6 miljoen onttrokken aan reserves:
- € 350.000 aan de bestemmingsreserve jeugdfonds voor de cofinanciering ten behoeve van de uitvoering van het plan van aanpak Preventie met gezag;
- € 168.000 aan de bestemmingsreserve beschermd en weerbaar om uitvoering te geven aan de motie Online bewustwordingsaanpak voor jongeren (21M105);
- € 54.000 uit de bestemmingsreserve in verband met onderhoud aan het vastgoed (brandweerkazerne).

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Politie;
- Brandweer;
- Openbaar Ministerie;
- Veiligheidshuis regio Arnhem;
- Veilig Thuis.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Kadernota veiligheid 2018-2022;
- Meerjarenbeleidsplan politie 2019-2022;
- Uitvoeringsplan aanpak radicalisering Arnhem 2019;
- Een evaluatie van de Arnhemse radicaliseringsaanpak;
- APV wijziging bevoegdheid inzet mobiel cameratoezicht;
- Experiment gesloten coffeeshopketen;
- Regionaal beleidsplan Rampenbestrijding en Crisisbeheersing 2020-2023.

Bereikbaarheid

Een goede bereikbaarheid is en blijft belangrijk. Voor inwoners én voor bezoekers en voor alle vormen van vervoer: te voet, met de (deel)fiets, het openbaar vervoer, of met de (deel)auto. We zien echter ook dat mobiliteit tot leefbaarheidsproblemen leidt. We zetten dan ook vol in op duurzame mobiliteit om onze stad goed bereikbaar, maar ook leefbaar te maken.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Een duurzaam bereikbare stad (A)

Het is onze ambitie om een duurzaam bereikbare stad te worden. We willen dus niet alleen voor alle doelgroepen goed bereikbaar zijn, we willen ook de verkeersoverlast zoveel mogelijk tegengaan en voor een zo schoon en veilig mogelijk leefklimaat zorgen.

Bewerkstelligen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto (D)

Arnhem kent een goede bereikbaarheid. De auto speelt hierin een grote rol. Deze afhankelijkheid van de auto kent echter leefbaarheids- en bereikbaarheidsnadelen en is niet houdbaar bij verdere groei van de stad. Om de afhankelijkheid van de auto te verkleinen zetten we in op een mobiliteitstransitie, waarbij eerst de voetganger komt, dan de fietser en vervolgens het OV en tot slot de auto.

We voeren het mobiliteitsbeleid uit (I)

In 2024 beginnen we met het tot uitvoer brengen van ons nieuwe beleid. Dat zal gebeuren conform de uitvoeringsagenda die bij het duurzaam mobiliteitsplan wordt gevoegd. Dit kan leiden tot herprioritering en wijziging van de bestaande inpassingen.

Groter aandeel fiets en voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We willen meer mensen de fiets laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. De reistijden moeten concurrerend met de reistijden per auto worden en de routes moeten aantrekkelijk zijn. Door meer mensen met de fiets te laten reizen wordt de leefbaarheid in de stad beter maar blijft de stad ook bereikbaar voor mensen die wel met de auto moeten of willen komen.

We verbeteren/ breiden het stedelijk fietspadennetwerk uit, waaronder regionale snelfietsroutes (I)

In 2024 gaan we diverse fietsprojecten uitvoeren, waaronder:

- Snelfietsroute Arnhem - Wageningen;
- Hommelseweg als onderdeel van de snelfietsroute Arnhem Noord - Alteveer;
- Snelfietsroute Schuytgraaf fase 1 (Grote Griet - Gelderse Rooslaan tot Drielsedijk);
- Verbeterplan RijnWaalpad.

Ook gaan we diverse projecten (verder) voorbereiden, zoals de snelfietsroute Arnhem - Huissen, snelfietsroute Om de Noord en het VeluweWaal pad.

We stellen een actieplan aanpak voetgangersknelpunten op (I)

We stellen een actieplan op hoe we de grootste voetgangersknelpunten in ons netwerk kunnen aanpakken.

We realiseren maatregelen uit het fietsparkeerplan (I)

In 2024 werken we verder aan de kortetermijnmaatregelen uit het fietsparkeerplan en zetten we de langetermijnmaatregelen in gang.

We verkennen mogelijkheden van nieuwe fietsbruggen over de Rijn (I)

We zetten het onderzoek naar nieuwe fietsbruggen verder door. We doen nadere verkenningen naar de mogelijke oplossingen en de kosten en effecten (bijvoorbeeld verwacht aantal gebruikers) van die oplossingen. Regionale samenwerking is daarbij belangrijk, ook om de kans op subsidie te vergroten. Ook kijken we hierbij nadrukkelijk naar de ruimtelijke ontwikkelingen in de stad en de regio.

Meer openbaar vervoer om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We willen meer mensen de bus laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. De reistijden zijn betrouwbaar en concurrerend met de reistijden met de auto. Door meer mensen met het openbaar vervoer te laten reizen wordt de leefbaarheid in de stad beter maar blijft de stad ook bereikbaar voor mensen die wel met de auto moeten of willen komen.

We voeren concrete hoogwaardig openbaar vervoer projecten uit (I)

Ook in 2024 blijven we doorgaan met het voorbereiden en uitvoeren van HOV-projecten, waaronder Willemsplein, Westervoortsedijk en kruising Batavierenweg-Eldenseweg.

Beter openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland (D)

Het openbaar vervoer in de stad en in (en naar) de regio moet worden verbeterd. Ook willen we het reizen per openbaar vervoer richting de Randstad en internationale bestemmingen aantrekkelijker maken.

We lobbyen met betrekking tot het spoordossier en het lokale en regionale openbaar vervoer (I)

We werken dit jaar aan de volgende zaken:

- MIRT verkenning Spoorknoop Arnhem Oost;
- Uitplaatsing spooremplacement ten behoeve van woningbouw;
- Goederenroutering (onderzoek nut en noodzaak);
- Een integrale gebiedsontwikkeling A12-corridor Utrecht-Arnhem-Duitse grens.

Daarnaast blijven we lobbyen voor een betere ICE verbinding.

Makkelijker maken van bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties met behulp van parkeerbeleid en daarbij minder auto-afhankelijkheid en overlast van geparkeerde auto's (D)

We willen binnen de stad, bij voorkeur op en rond OV-knooppunten zoveel mogelijk woningen bouwen, met daarbij zo min mogelijk parkeerplaatsen en dus lagere parkeernormen. Om overlast in de omliggende gebieden te voorkomen willen we het gebied met parkeerregulering uitbreiden.

We ontwikkelen stedelijk parkeerbeleid (I)

We ontwikkelen stedelijk parkeerbeleid. Onderdelen van dat stedelijk parkeerbeleid zijn:

- parkeernorm nul in en rond de binnenstad of dicht bij OV-knooppunten;
- lagere parkeernormen voor de hele stad;
- uitbreiding van het gereguleerd gebied.

Zodra dit parkeerbeleid gereed is kunnen vervolginspanningen worden uitgevoerd. Kaders voor de wijze waarop dit kan worden uitgevoerd worden immers bepaald in het parkeerbeleid. Het gaat om de volgende inspanningen:

- parkeerverwijssysteem;
- vaststellen nieuwe parkeernormen;
- uitbreiding van het gereguleerd gebied.

We passen de parkeertarieven aan (I)

In het stedelijk parkeerbeleid bekijken we of verdere aanpassing van de parkeertarieven wenselijk is.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aandeel fiets in modal spit	**21**	**25**	**25**		
Eenheid:	Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers				
Bron:	Odin (Onderweg in Nederland, CBS)				

Aandeel openbaar vervoer in modal split	**7**	**5**	**3**		
Eenheid:	Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers				
Bron:	Odin (Onderweg in Nederland, CBS)				

Tegengaan verkeersoverlast (A)

Mobiliteit en met name automobiliteit kent ook nadelen. Zo leidt mobiliteit tot geluidsoverlast en kunnen snelheidsverschillen tot verkeersonveilige situaties leiden. We werken aan een duurzame mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto.

Meer ruimte voor de voetganger, de fietser en het OV (D)

De ruimte in de stad is schaars. We gaan op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt.

We stellen een verkeersstructuurplan op (I)

Op basis van het mobiliteitsbeleid stellen we een verkeersstructuurplan op. Hierin leggen wij vast hoe de keuzen uit het mobiliteitsbeleid zich vertalen op ons wegennet. Hoe ziet ons hoofd loop- en fietsnetwerk eruit, welke wegen krijgen een andere functie en/of kunnen anders worden ingericht (zoals lagere snelheid, minder rijstroken, fietsstraten)?

Zodra dit verkeersstructuurplan gereed is kunnen vervolginspanningen worden uitgevoerd. Het gaat om de volgende inspanningen:

- afschalen van de auto-infrastructuur;
- maximumsnelheden verlagen;
- verdere aanpassing loop- en fietsnetwerk.

We passen de wegenstructuur aan **(I)**

In 2024 gaan we verder met het (voorbereiden van) het aanpassen van de wegenstructuur. Het gaat daarbij om zowel het verlagen van de maximumsnelheid (van 70 km/u naar 50 km/u, of van 50 km/u naar 30 km/u) als om het verminderen van het aantal rijstroken voor de auto (en dus meer ruimte voor groen, voetgangers, fietsers uit het openbaar vervoer te creëren). Dit doen we in lijn met het duurzaam mobiliteitsplan, maar ook met de quickwin kansen die er geïdentificeerd zijn.

Minder ruimte voor de auto in en rond de binnenstad **(D)**

In de hele stad is de ruimte schaars, maar dat geldt zeker voor de binnenstad. De auto neemt relatief veel ruimte in de binnenstad in. Zowel door de wegen waarover de auto's rijden als door de ruimte die nodig is om deze auto's te parkeren. We willen de ruimte die de auto in de binnenstad inneemt beperken.

We verminderen het aantal straatparkeerplaatsen **(I)**

Het verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen in de binnenstad dient gestructureerd vanuit parkeerbeleid te gebeuren. Zodra het parkeerbeleid is vastgesteld, gaan we hiermee aan de slag.

We richten de Rijnkade in als wandel- en fietspromenade **(I)**

We kijken welke aanvullende maatregelen er nodig zijn nadat het waterschap een nieuwe Rijnkade heeft opgeleverd.

Een betere verkeersveiligheid **(D)**

De verkeersveiligheid op de weg en in het openbaar vervoer moet omhoog. We gaan voor 'nul' verkeersslachtoffers, onder andere door het aanpakken van plekken waar veel ongelukken gebeuren.

We pakken verkeersonveilige locaties aan **(I)**

We bekijken wederom de top-10 meest verkeersonveilige punten op het Arnhemse wegennet. Deze locaties worden geanalyseerd en er worden verbetervoorstellen gedaan om de locaties veiliger te maken. Indien technisch en financieel haalbaar worden deze locaties aangepast. Er wordt hierbij zowel naar de objectief verkeersonveilige locaties als de subjectief verkeersonveilige locaties gekeken. Daarnaast gaan we de schoolomgevingen veiliger maken en leveren we een bijdrage aan de verkeerseducatie.

We leggen schoolzones aan **(I)**

Ook in 2024 blijven we schoolzones aanleggen. Dat doen we in ieder geval bij de volgende scholen:

- Margarethaschool;
- Panoramaschool;
- Pastoor v. Arsschool en Monchyschool);
- Pieter Breughelschool en SO Brouwerij.

Daarnaast gaan we gesprekken aan met andere scholen om nog meer nieuwe schoolzones te kunnen aanleggen.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal verkeersongevallen	**1120,10**	**811,30**	**893,30**		
Eenheid:	Aantal verkeersongevallen in de gemeente Arnhem				
Bron:	Bestand geregistreerde ongevallen in Nederland				

Aantal aangepakte knelpunten	2	1	4	2	
Eenheid:	Aantal knelpunten uit de top verkeersonveilige locaties dat wordt aangepast				
Bron:	Gemeente Arnhem				

Beter en schoner taxivervoer **(D)**

De taxiverordening wordt niet ingevoerd. We blijven wel in overleg met de taxibranche om het taxivervoer beter en schoner te krijgen.

We stellen samen met de taxibranche maatregelen op om het taxivervoer beter en schoner te krijgen **(I)**

We gaan wel in overleg met de taxibranche om het taxivervoer beter en schoner te krijgen. Eventuele verbetervoorstellen proberen we gezamenlijk in te voeren.

Schonere lucht in de stad **(A)**

Mobiliteit en met name automobiliteit heeft als nadeel dat het tot luchtvervuiling leidt. We willen een schonere lucht in de stad door het verkeer in de stad schoner te maken en er het verkeer zoveel mogelijk te beperken.

Minder doorgaand verkeer door de stad **(D)**

Er rijdt relatief veel doorgaand verkeer in de stad (verkeer dat geen herkomst of bestemming in Arnhem heeft, maar alleen maar door de stad rijdt, omdat dit de kortste en/of snelste route is). Deze voertuigen leiden tot overlast en horen hier niet te rijden. Doel is om dat verkeer zoveel mogelijk te beperken en idealiter helemaal niet meer te hebben in de stad.

We stellen een plan op om doorgaand verkeer te weren **(I)**

Nadat we breed mobiliteitsbeleid hebben opgesteld stellen we een plan op om het (onnodig) doorgaand autoverkeer uit Arnhem te weren. We kijken daarbij naar een breed palet van maatregelen, van verkeersmanagement tot infrastructurele maatregelen.

Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs **(D)**

Een goede aansluiting van de verschillende vormen van mobiliteit (auto, trein, bus en (deel)fiets) op elkaar wordt steeds belangrijker. Hubs spelen bij deze overgang een belangrijke rol. Op deze manier kan een volwaardig en duurzaam alternatief voor de (privé)auto worden geboden. Een (mobiliteits)hub kan het beste worden gedefinieerd als een fysieke plek waar verschillende vormen van vervoer en vervoersaanbod samenkomen.

We stellen een visie op Arnhemse hubs op **(I)**

We stellen, in samenhang met het brede mobiliteitsbeleid, een visie op de Arnhemse hubs op.

We voeren de visie Arnhemse hubs uit **(I)**

Als uitwerking op onze visie op hubs willen we enkele locaties gaan uitwerken. Er zijn namelijk al enkele locaties in beeld of al in gang gezet:

- Rozet (is al grotendeels uitgewerkt);
- Kronenburg (is al grotendeels uitgewerkt);
- GelreDome;
- Station Zuid;
- IPKW.

Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad **(D)**

De stad en vooral de binnenstad moet slimmer, veiliger, stiller en schoner worden om verkeersinfarcten, slechte luchtkwaliteit, uitstoot van stikstof, geluidsoverlast en onveilige situaties te voorkomen. Klimaatverandering, economische groei, maar ook woningbouw zorgen er voor dat de goederenstromen en services onder druk staan.
Klanten stellen steeds hogere eisen aan bezorgsnelheid, tijdstip, locatie en duurzaamheid. Hierdoor is de noodzaak voor verminderen, veranderen en verschonen van stadsdistributie hoog. Minder (lege) kilometers en meer schone kilometers betekent minder verkeersbewegingen, minder fijn stof en CO2-uitstoot en minder geluidsoverlast.

We handhaven de milieuzone en waar mogelijk passen we strengere normering en uitbreiding toe **(I)**

In 2022 is de laatste normering strenger geworden: vrachtwagens met emissieklasse 6 en hoger worden alleen toegelaten. In 2023 is de milieuzone in een beheerfase gekomen. We bereiden ons voor op een mogelijk volgende verzwaring in 2025: emissieklasse 5 voor personenwagens. In de tussentijd wordt gewerkt aan het voorbereiden van de zero emissie zone die in 2026 van kracht wordt. De milieuzone en de zero emissiezone moeten op elkaar afgestemd worden.

We stimuleren en faciliteren duurzame stadsdistributie, met name in de binnenstad **(I)**

De gemeente gaat met ondernemers én binnenstadsbewoners in overleg op welke manier de zero-emissiezone het best kan worden ingevoerd. Het gaat om het vinden van de juiste balans tussen adequate bevoorrading en een leefbare stad. De beschikbaarheid en betaalbaarheid van voertuigen en alternatieven zoals overstappen op gedeeld vervoer en levering via stadshubs is een essentieel onderdeel van gesprek. In het verkeersbesluit (naar verwachting eind 2024) wordt een afweging gemaakt tussen verkeersbelangen (effectstudie: luchtkwaliteit, uitstoot, geluidemissie en verkeerseffecten zoals omrijdeffecten en modal-shift) en nadelige gevolgen voor getroffenen.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Een duurzaam bereikbare stad	**3.283**	**0**	**694**	**2.118**
Bewerkstellingen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto.	937	0	694	2.118
Groter aandeel fiets en voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken	988	0		
Meer openbaar vervoer om de stad om de stad duurzaam bereikbaar te maken	421	0		
Beter openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland	421	0		
Makkelijker maken van bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties met behulp van parkeerbeleid en daarbij minder auto-afhankelijkheid en overlast van geparkeerde auto's	514	0		
Tegengaan verkeersoverlast	**547**	**0**	**0**	**0**
Meer ruimte voor de voetganger, fietser het OV	219	0	0	0
Minder ruimte voor de auto in en rond de binnenstad	109	0	0	0
Een betere verkeersveiligheid	164	0	0	0
Beter en schoner taxivervoer	55	0	0	0
Schonere lucht in de stad	**1.641**	**0**	**0**	**0**
Minder doorgaand verkeer door de stad	657	0	0	0
Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs	821	0	0	0
Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad	164	0	0	0
Infrastructuur is op orde	**27.609**	**9.488**	**10.801**	**10.299**
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**33.080**	**9.488**	**11.494**	**12.416**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	21.574	29.718	31.485	33.080	30.692	31.401	31.756
Baten	7.263	9.529	9.532	9.488	9.442	9.396	9.351
Saldo lasten en baten	***-14.311***	***-20.189***	***-21.953***	***-23.592***	***-21.250***	***-22.005***	***-22.405***
Toevoegingen aan reserves	8.936	13.742	15.162	11.494	11.569	11.392	11.271
Onttrekkingen aan reserves	8.121	14.848	15.777	12.416	11.137	10.889	10.798
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-816***	***1.106***	***615***	***922***	***-432***	***-503***	***-473***
Gerealiseerd resultaat	**-15.127**	**-19.083**	**-21.338**	**-22.670**	**-21.683**	**-22.507**	**-22.878**

Toelichting

Lasten

De begrote lasten bedragen in 2024 € 33,1 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:

- beheer wegen, € 18,5 miljoen;
- parkeren, € 9,1 miljoen;
- mobiliteit en openbaar vervoer, € 5,5 miljoen.

De totale lasten zijn in 2024 € 1,7 miljoen hoger dan in 2023:
- prijs- en areaalontwikkelingen (inclusief energiecompensatie): € 2.6 miljoen;
- ontwikkeling kapitaallasten, € 1,4 miljoen;
- extra middelen beheer transferhal Arnhem Centraal, € 0,3 miljoen;
- extra middelen bewaking parkeergarages, € 0,1 miljoen;
- overigen, waaronder eenmalige budgetontwikkelingen 2023 (o.a. verlagen maximumsnelheid, verminderen aantal rijbanen, fiets- en wandelpromenade), € - 2,7 miljoen;

Baten
De baten in 2024 zijn in totaal begroot op € 9,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Parkeren (met name opbrengsten parkeerexploitatie), € 8,1 miljoen;
- Beheer wegen (met name provinciale bijdragen aan beheer trolleynetwerk), € 1,4 miljoen.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoeging aan de reserves in 2024 is begroot op € 11,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Bereikbaarheidsfonds € 10,7 miljoen;
- BR Vastgoed € 0,7 miljoen.

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves in 2024 is begroot op € 12,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Bereikbaarheid € 9,7 miljoen;
- BR Buitengewoon beter € 1,3 miljoen;
- BR Vastgoed € 1,1 miljoen;
- BR Groot onderhoud openbare ruimte € 0,3 miljoen.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Provincie Gelderland;
- Rijkswaterstaat;
- Regio Arnhem-Nijmegen;
- Wijkplatforms en wijkteams;
- Gecontracteerde partijen.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Accentnota Fiets, fietsambitie Arnhem 2019-2024 (januari 2020);
- Toekomstbeeld stedelijk OV Arnhem en Nijmegen;
- De Arnhemse Binnenstad 2015;
- Visie "Ruimte voor beleving in de Arnhemse binnenstad";
- Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV)-Actieplan.

Economie

Om de brede welvaart in Arnhem te versterken is het van belang dat er voor Arnhemmers waardevolle banen zijn op de arbeidsmarkt, ondernemers zich op een duurzame toekomst kunnen richten en dat kennis, innovatie en creativiteit de ruimte krijgt om zich te ontwikkelen. We werken daarom aan een sterke en duurzame economie die bijdraagt aan het waarborgen van de bestaanszekerheid van onze bewoners en die bedrijven en (jong) talent kansen biedt voor de toekomst. Samenwerking en verbindingen tussen ondernemers, onderwijs en overheid zijn daarin van groot belang om bijvoorbeeld vooruitstrevende energy concepten of circulaire ketens succesvol in de praktijk te kunnen brengen.

In de afgelopen jaren is samen met de stad gewerkt aan de economische agenda van de stad die ieder jaar wordt voorzien van een nieuwe uitvoeringsagenda. Hierin zijn ambities en uitdagingen van ondernemend Arnhem (onder andere ondernemers, werkgevers, kennisinstellingen) om een aantrekkelijke stad te zijn samengebracht en wordt gezamenlijk aan de uitvoering gewerkt. Met een sterke gerichtheid op samenwerking en innovatie ten dienste van maatschappelijke opgaven als energietransitie, circulaire economie en duurzame mobiliteit. Andere belangrijke thema's uit deze agenda zijn de aanpak van de krapte op de arbeidsmarkt en een goede inpassing en verduurzaming van werklocaties in onze stad en regio.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Vol energie zetten wij in op een duurzame, creatieve en levendige economie voor het welzijn en de welvaart van de Arnhemmers (A)

Onze ambitie is om de komende jaren de economie van Arnhem en de regio verder te verduurzamen, de creativiteit en innovatie te vergroten en de brede welvaart van Arnhem te versterken, waarbij de groei van de werkgelegenheid in balans is met de ontwikkeling van de stad. We willen koploper zijn in de energietransitie, zowel vanuit duurzaamheids- als vanuit economisch perspectief. Daarbij willen we dat Arnhem een stad is met sterke clusters, een goed functionerende arbeidsmarkt en een krachtig ondernemersklimaat. We zijn een aantrekkelijke stad en omgeving om te verblijven en te recreëren. En we willen dat Arnhem een sterk en dynamisch economisch netwerk heeft, met sector- en bedrijfsoverstijgende verbindingen. Want de kracht van een sterke economie zit in de cross-overs tussen sectoren en ondernemers, de samenwerking met de betrokken partijen in de stad en het stimuleren van nieuwe initiatieven en projecten.
Ondersteunend aan deze ambitie starten we eind 2023 met het uitvoeren van een ondernemersenquête waarin we in beeld brengen welke vraagstukken leven bij ondernemers, hoe men ondernemersdienstverlening ervaart en hoe vestigingsklimaat van Arnhem wordt beoordeeld. In 2024 worden de resultaten daarvan onder andere omgezet in indicatoren die jaarlijks worden geactualiseerd.

Dé Europese Energy hotspot worden (D)

Voor Arnhem vormen de maatschappelijke opgaven op het gebied van duurzaamheid en energietransitie, niet alleen uitdagingen, maar ook economische kansen. Dat komt door de kennis en kunde die vanouds hier zit bij organisaties als KEMA, Tennet, DNV en Alliander. Maar ook door de gespecialiseerde lectoraten en opleidingen bij de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) en het MBO, door de ondersteuning vanuit Connectr. En niet in het minst ook door de vele innovatieve ondernemers die al in de regio zijn gevestigd. Hotspot Energy is vanuit Arnhem opgezet om die kansen voor de stad te verzilveren.
Onze ambitie is dat het regionale energie ecosysteem stevig groeit en binnen Europa bekend staat als 'Hotspot Energy', ideaal voor het versneld ontwikkelen en toepassen van energie-innovaties.

We bouwen aan innovatieve campussen (I)

In 2024 bouwen we verder aan onze innovatieve campussen.

- Bij kenniscampus regio Arnhem gaan we verder met het uitvoeren van het ambitiedocument Kenniscampus regio Arnhem en de daarbij horende acties zoals opgenomen in de samenwerkingsovereenkomst met de onderwijsinstellingen en de gemeente Rheden.
- Ook met IPKW werken we samen aan het verwezenlijken van de ambities die zijn opgenomen in het ambitiedocument IPKW.
- Arnhems Buiten richt zich op het verbeteren van het park en het verduurzamen en verhuurbaar maken van hun vastgoed. Op aanvraag ondersteunen we hen daarbij.

We werken aan het stimuleren, toepassen en zichtbaar maken van energie innovaties (I)

In 2024 richten we ons op het meer toepassen en zichtbaar maken van energie-innovaties. We werken samen met onze partners in de stad zoals Connectr voor de toepassing en de stichting Citymarketing en de creatieve sector voor het zichtbaar maken. Ook door middel van de Arnhem Energy Week kunnen we laten zien wat we als stad en regio aan energie-innovaties hebben.

We versterken onderlinge samenwerking en relaties in het energiecluster (I)

We hebben de Strategische Roadmap Arnhem Energy Hotspot 2025 met onze partners uit het energiecluster opgesteld. Hierin staan de acties die we in energieke coalities uit het cluster gaan uitvoeren om onze ambities te bereiken. We starten in 2024 met de uitvoering van de hierin opgenomen acties om het cluster te versterken.

We versterken de samenwerking van het energie- en creatieve cluster (I)

In Arnhem hebben we twee Nederlandse topsectoren in onze stad, namelijk de energie- en creatieve sector. De samenwerking tussen deze twee sectoren maakt ons nog sterker en onderscheidender. Dit komt echter niet vanzelf tot stand. Daarom hebben we een agenda om deze samenwerking tot stand te brengen en te laten groeien. We gaan aan de slag om de acties uit deze agenda uit te voeren.

We werken aan een betere (inter)nationale positionering van Arnhem als Hotspot Energie (I)

Samen met onze partners blijven we Arnhem als Europese Hotspot Energy profileren. Hierbij hoort het in de (inter)nationale media krijgen van initiatieven uit onze stad en regio op het gebied. Ook organiseren we de Arnhem Energy Week. Voor onze internationale activiteiten sluiten we aan bij OostNL. Ook kijken we samen met hen naar welke (inter)nationale bedrijven ons ecosysteem verder kunnen versterken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Banen in de EMT sector	**7,90**	**8**	**8,80**		

Eenheid: Het aantal banen in de sector EMT, als aandeel van de totale werkgelegenheid.

Bron: PWE

Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen (D)

Arnhem heeft alle ingrediënten om de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland te zijn. Daarvoor zetten we in op het versterken en etaleren van wat Arnhem uniek en mooi maakt, voor zowel onze inwoners en ondernemers als voor bezoekers. Groen, creatief en vrij zijn daarvoor de kernwaarden. De creatieve ontwerpkracht van Arnhem heeft daarin een belangrijke rol. Dat heeft een positief effect op werkgelegenheid en bedrijvigheid in de creatieve en culturele sector, maar ook in horeca en detailhandel.

We werken aan de transformatie van de binnenstad (I)

De binnenstad is belangrijk voor de hele stad. Het is het kloppend hart van de stad en verbindt.
Doordat er meerdere actuele maatschappelijke opgaven zijn op het gebied van werken, wonen, verblijven, verduurzamen, die zowel actuele kansen bieden als uitdagingen vormen, is er sprake van een brede transformatie van de binnenstad. Deze transformatie, en de daarmee gepaard gaande verschuiving in functioneel programma (bijvoorbeeld een compacter winkelhart, meer groen en meer ruimte voor ontmoeten en spelen), vraagt de komende jaren om keuzes, afwegingen en prioritering in de wijze waarop we met elkaar de binnenstad programmeren en profileren en hoe we daar met de stakeholders in de stad actief op sturen.
We nemen een actieve en richtinggevende rol om de transformatie van de binnenstad op integrale wijze te realiseren. We hebben hierbij vijf doelen, te weten:

- meer structuur en hoofdlijnen die richting geven aan de toekomstbestendige ontwikkeling van de binnenstad;
- versterken van de positie van binnenstad als grootste werklocatie;
- realiseren van een aantrekkelijke, aangename, groene en duurzame openbare ruimte;
- het onderscheidend vermogen versterken (Arnhem op de kaart);
- sterker verbinden van de binnenstad met haar omgeving.

Hiervoor werken we aan het opstellen en uitvoeren van het ontwikkelperspectief en een visie openbare ruimte. Daarnaast wordt er gericht gewerkt aan gebiedsontwikkelingen en projecten zoals Koningsplein en Gele Rijdersplein. Met de transitiemanager binnenstad wordt bekeken welke transformatiekansen er zijn en hoe de te stimuleren of ondersteunen. Daarin werken we samen met Platform Binnenstad Arnhem (PBA), als onderdeel van de bestaande en goedlopende samenwerking om de binnenstad te versterken.
Voor het Korenkwartier wordt samen met de ondernemers ingezet op een meer gastvrij horecagebied waar de dagfunctie verder versterkt wordt door bijvoorbeeld een nieuwe terrassenverdeling.
In de compactere binnenstad is ruimte voor functies die verblijfskwaliteit versterken en die Arnhems erfgoed beter beleefbaar maken. Daarom wordt er via een prijsvraag gezocht naar het beste idee / de beste invulling voor de diverse Historische Kelders.
Bij het Sterker verbinden van de binnenstad met haar omgeving wordt verder aandacht gegeven aan het zogenaamde Kwartierenplan waar samen met PBA de identiteit en onderscheidende vermogen van de verschillende delen in de binnenstad uitgedragen worden. Hierbij zijn het Modekwartier en het Spijkerkwartier (met als onderdeel de Steenstraat) ook twee belangrijke kwartieren die een schakel vormen met en naar de binnenstad.
Tot slot, zetten we in op kennisdeling en ontwikkeling via landelijke platformen en houden we in beeld welke kansen er bij provincie of Rijk er zijn voor investeringsregelingen of subsidiefondsen.

We realiseren een aanbod van duurzame en toegankelijke evenementen **(I)**

Evenementen in Arnhem moeten zo divers, inclusief, laagdrempelig en duurzaam mogelijk zijn. Daarvoor worden evenementenlocaties duurzaam gemaakt, worden organisatoren van evenementen gestimuleerd en uiteindelijk verplicht te verduurzamen en worden locatieprofielen opgesteld om duidelijkheid te geven aan organisatoren en bewoners.
Na de drukbezochte bijeenkomst in 2023 over de toegankelijkheid van festivals voor mensen met een beperking, gaan we in 2024 aan de slag met een kennisbank en een aantal workshops en bijeenkomsten voor organisatoren.
Met een kader voor topsportevenementenbeleid maken we keuzes: onze topsportevenementen passen bij Arnhem en sluiten aan bij de sportinfrastructuur of cultuur van onze stad. Met topsportevenementen zorgen we voor maatschappelijke en economische impact. Topsportevenementen moeten andere beleidsdoelstellingen helpen versnellen. In 2024 zorgen we voor een divers programma rond het Olympisch Festival en het EK Beachvolleybal.
In 2024 evalueren we de eerste editie van de centrale licht- of vuurwerkshow die tijdens de jaarwisseling van 2023/2024 heeft plaatsgevonden als alternatief voor het zelf afsteken van vuurwerk.

We werken aan een vitale en duurzame recreatieve sector **(I)**

Arnhem heeft veel te bieden op het gebied van toerisme en recreatie: een groene levendige stad, met een bijzondere geschiedenis, Arnhemse iconen. We brengen de toeristische vraag en het aanbod op een toekomstbestendige en duurzame wijze bij elkaar, met een optimale balans tussen leefbaarheid, leefkwaliteit van mens en dier en bezoekersaantallen. Dat doen we door samen met onze uitvoeringspartners Platform Binnenstad Arnhem, Citymarketing Arnhem en Visit Arnhem Nijmegen op drie niveaus te werken: de binnenstad, Bestemming Arnhem en Arnhem in de regio (Groene Metropoolregio, Veluwezoom, Veluwe en Airborne Region). Om recreërende bewoners en bezoekers beter te spreiden werken we aan betere toegankelijkheid van de Veluwe vanuit Arnhem-Noord en gaan we meer aandacht besteden aan plekken en activiteiten in Arnhem-Zuid. Dat doen we onder meer door het uitbreiden van Wandelnetwerk Zuid en door aan te haken bij de verhaallijn over de Romeinen (waaronder Limes) vanuit de Groene Metropoolregio.
In 2024 herdenken we 80 jaar Slag om Arnhem en besteden daar in de stad en in de regio extra aandacht aan. Voor de herdenkingen vanaf 2025 werken we in 2024 een voorstel uit, waarin we samen met partners in de stad en regio komen tot een toekomstbestendige invulling. De focus voor de toekomst ligt op wat willen wij meegeven aan de toekomstige generaties en op welke manier. Dit doen we met respect, samen, op een duurzame manier en we behouden en versterken wat hiervoor belangrijk is.

We positioneren Arnhem met gerichte citymarketing **(I)**

We positioneren Arnhem als een creatieve energiestad en een stad van duurzame mode. We stimuleren en faciliteren festivals en evenementen die passen bij het DNA van de stad: groen, creatief en vrij. Festivals als Innovate, Fashion + Design Festival (FDFA), State of Fashion, Bridge to Liberation, Sonsbeektentoonstelling, Arnhem Energy Week en de nog te ontwikkelen Dutch Green Week zijn daar voorbeelden van. Door energie-innovaties zichtbaar te maken in de binnenstad, zetten we het profiel van Arnhem sterker neer. In Bestemming Arnhem etaleren we Arnhem als meerdaagse citytrip voor specifieke doelgroepen die oog hebben voor het onderscheidende van Arnhem.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal bezoekers binnenstad	**344**		**214**	**320**	

Eenheid: Aantal bezoekers binnenstad x 1000. In 2020 is door Locatus i.v.m. corona geen passantentelling uitgevoerd.
Bron: Locatus (2019 en 2021), 2022 eigen telling i.s.m. PBA

Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers **(D)**

Geen enkele onderneming is hetzelfde. Bedrijven kennen dan ook een diversiteit aan vestigingseisen. Met de vastgestelde Visie Werklocaties hebben we inzichtelijk gemaakt welke werkmilieus Arnhem kent en dat het belangrijk is om samen te zorgen dat het juiste bedrijf zich op de juiste plaats huisvest. Veel Arnhemse bedrijven zijn mengbaar met wonen in woon-werkmilieus, daarnaast zorgen dergelijke functies vaak ook voor wijk- en maatschappelijke faciliteiten voor inwoners. Tegelijkertijd zijn er ook tal van bedrijven welke niet mengbaar zijn met wonen, hiervoor kennen we in Arnhem andere werkmilieus. Om deze werkmilieus beter te benutten zullen we de locaties klaar moeten maken voor de toekomst en daarbij ook moeten kijken naar het beter, efficiënter benutten van de bestaande locaties.

We bieden ruimte voor ondernemen (I)

- Dit gebeurt onder andere door samen met Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) te werken aan een ambitiedocument voor bedrijventerrein Het Broek 2040.
- In 2024 bouwen we verder aan onze innovatieve campussen IPKW, Arnhems Buiten en de Kenniscampus regio Arnhem en het verbinden van deze campuslocaties aan de andere werklocaties.
- Voor het inpassen van wijkeconomie en maatschappelijke voorzieningen in woonwijken werken we aan het opstellen van een zogenaamde 'barcode', om wonen en werken in evenwicht te laten groeien. Tevens wordt het detailhandelsbeleid van Arnhem herijkt.
- In regionaal verband zal in 2024 herijking van het Regionaal Programma Werklocaties (RPW) plaatsvinden.

We werken samen met partners aan kwalitatief goede werklocaties (I)

Samen met partners in de stad werken we aan de kwaliteit van onze werklocaties. Onderwerpen als duurzaamheid (energietransitie, klimaatadaptatie en circulaire economie), veiligheid (ondermijning en handhaving), bereikbaarheid én organisatiegraad komen hierbij onder andere aan bod. Zo stellen we met en voor meerdere werklocaties Greendeals op en starten we gezamenlijk met het implementeren van deze plannen. Tijdens het periodiek overleg 'Werklocaties Arnhem' pakken we stadsbrede dilemma's op zoals bereikbaarheid en duurzame mobiliteit.
Om dit te bewerkstelligen wordt het budget dat is toegekend voor ‘kwaliteitsimpuls Visie Werklocaties Arnhem 2040’ benut voor het opstellen en uitvoering van projecten in samenwerking met partners en partijen in de stad.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Arbeidsintensiteit per werklocaties	**76,90**	**79,40**	**81,60**	**85,30**	

Eenheid: Gemiddeld aantal banen op de werklocaties per hectare

Bron: Provinciale Werkgelegenheidsenquête (PWE), bewerking O&S

Betere balans tussen vraag en aanbod op de (regionale) arbeidsmarkt (D)

Er zijn meer openstaande vacatures dan ooit te voren. Door de groeiende economie en een vergrijzende bevolking zal de krapte alleen nog maar verder toenemen. Deze krapte is niet op te lossen met meer mensen. Het is noodzakelijk om binnen de drie O’s (overheid, ondernemers en onderwijs) opgaven om te zetten in concrete projecten en innovaties die in sneltreinvaart toepasbaar zijn.
De versnellingstafel waar diverse afdelingen van de gemeente in participeren definiëren samen met partijen in de stad deze opgaven en projecten. Dit wordt momenteel omgezet in een jaarplan voor 2023/2024.

We faciliteren Leven lang ontwikkelen (I)

Onvoldoende talent is opgeleid in benodigde kennis en vaardigheden in de focussectoren; Energy, IT, Zorg, Onderwijs en Kinderopvang, nu en richting de toekomst. Er liggen kansen in het aanbieden van bij- en omscholing in hard en soft skills voor werkende en werkzoekende in technische en/of digitale vaardigheden. We faciliteren en stimuleren een leven lang ontwikkelen om de mismatch tussen vraag en aanbod te verkleinen.

Vanuit het energiecluster in (regio) Arnhem zetten wij onder de noemer Hotspot Energy in op onderwijsinnovatie, praktijkgericht onderzoek en kennisontwikkeling in de driehoek van onderwijs, ondernemers en overheid.
In de regionale Human Capital agenda is Energy voor Arnhem één van de speerpunten. Een toonaangevend project is Plug in & Play op initiatief van Connectr. In samenwerking met onder andere; HAN, IPKW, Kiemt, Oost NL en provincie en werken we samen aan het aantrekken en behouden van talent, in dit project specifiek voor de laadinfra. Ook het omscholen van werkzoekenden en werkenden voor kansrijke beroepen in de Enerysector is een belangrijk speerpunt in de regionale en lokale Human Capital agenda.
Gezamenlijk zetten we het belang van de Energy opgave op de kaart en enthousiasmeren we mensen om te gaan werken in de Energysector. Voor het implementeren van de beroepentuin in Arnhem-Oost zijn we momenteel bezig om een projectplan te schrijven inclusief financiële paragraaf en een haalbaarheidsonderzoek. Het initiatief is zeer succesvol gebleken in het westen van het land.

We begeleiden ondernemers en werkgevers om op een creatieve manier te kijken naar (nieuw) talent en ondersteunen bij bijvoorbeeld competentiegericht werven.
We verkennen loopbaanpaden voor zijinstromers in de kinderopvang in samenwerking met onderwijs, overheid en bedrijfsleven. Dit is één van de focussectoren waar de versnellingstafel 2023-2024 op inzet.

We zetten in op het aantrekken en behouden van talent (I)

We willen talent aantrekken op opleidingen en sectoren waar de krapte het grootst is. Door actief te participeren in het Human Capital akkoord in de regio streven we naar een betere samenwerking tussen de drie o's: onderwijs, overheid en ondernemers.
We fungeren als aanjager van de regionale werktafel aantrekken en behoud van talent waar in 2024 drie projecten gericht op het behoud van talent in de regio worden uitgevoerd. Eén daarvan is het IT studentlab waar studenten opdrachten uitvoeren voor IT bedrijven uit de regio onder begeleiding van professionals.

Via het samenwerkingsverband 'Arnhem studiestad' werken we aan het aantrekken en binden van studenten aan de stad. We dragen via evenementen voor scholieren en studenten bij aan het interesseren van jongeren voor opleidingen in Arnhem.

Daarnaast willen we het onderwijs aantrekkelijker maken door steeds meer onderwijs te verbinden aan maatschappelijke opgaven. Hiervoor wordt samengewerkt door de Arnhemse kennisinstellingen binnen de City Deal Kennis Maken.
Daarnaast maken we onderdeel uit van een nauwe samenwerking met de grote onderwijsinstellingen in Arnhem; Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN), Van Hall Larenstein (VHL) en ROC Rijn IJssel. De Arnhemse Leeragenda is bedacht om studenten te laten samenwerken vanuit verschillende kennisinstellingen aan maatschappelijke opgaven in de wijken, die bijdragen aan gezondheid, leefbaarheid en veiligheid en duurzaamheid.

Tevens zoeken we de verbinding met Stichting Studentenhuisvesting (SSH&) en de wijkteams om de studenten een thuisgevoel te geven tijdens hun studententijd. Met Citymarketing Arnhem werken we nauw samen op het snijvlak aantrekkelijke zijn als studentenstad en op welke manier marketing daar een rol in kan spelen.
Ook wordt er met partners in de stad gewerkt aan het organiseren van een Student City Challenge; een hackaton waar studenten voor opdrachtgevers uit de stad concepten uitwerken die bijdrage aan maatschappelijke opgaven uit de stad.

We activeren onbenut arbeidspotentieel (I)

Ieder talent telt, en ieder talent is nodig om de mismatch tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt te verkleinen. Door middel van maatwerktrajecten begeleiden we Arnhemmers die op dit moment nog langs de zijlaan staan naar (betaald) werk.

- Het succesvolle initiatief genaamd de "Beroepentuin" waar in veel (grote) steden al mee wordt gewerkt, wordt ook in Arnhem geïmplementeerd. Werkende en werkzoekende krijgen gedurende twee weken de kans om zich te oriënteren op een aantal beroepen gerelateerd aan de Energysector. Bestaande vaardigheden worden aangevuld met benodigde en vaardigheden door middel van een scholingstraject.
- Daarnaast verkennen we momenteel op welke manier we drempels kunnen verlagen voor ouders die momenteel nog geen betaald werk uitoefenen. Eén van de initiatieven is het verkennen op welke manier de eigen bijdrage voor de kinderopvang kan komen te vervallen zodat ouders gedurende deze periode van de dag betaald werk kunnen verrichten.

In 2030 hebben we een 50% circulaire economie, in 2050 zijn we volledig circulair (D)

Circulaire economie is gebaseerd op het verbinden van economische, sociale en ecologische waarden.
Het gaat daarbij om slim ontwerp, bewust gebruik en meer en beter hergebruik. Het doel hiervan is om het primair grondstoffen gebruik te verminderen en de milieu-impact van materialen omlaag te brengen. De transitie van een lineaire economie naar een circulaire economie vergt veel werk en inspanning.
Vanuit de visie circulaire economie met het bijbehorende plan van aanpak hebben we de volgende speerpunten benoemd:

- Speerpunt 1: Bedrijven stimuleren en faciliteren;
- Speerpunt 2: Verminderen van restafval;
- Speerpunt 3: Inkoopkracht/het goede voorbeeld geven;
- Speerpunt 4: Ontwikkeling van de stad (circulaire bouw en gebiedsontwikkeling).

We stellen een nieuw uitvoeringsplan circulaire economie op (I)

Het eerste uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 loopt eind 2023 af. Een nieuw plan wordt verwacht in het vierde kwartaal van 2023. Deze plannen worden vergezeld van een evaluatie van het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023.

Het eerste uitvoeringsprogramma 2023-2024 is opgezet als groeimodel. Aangezien de gemeente tot 2022 geen overkoepelend circulair beleid had is de eerste twee jaar gebruikt om de eerste stappen te maken en tegelijkertijd een beleidsprogramma in de steigers te zetten waarmee een versnelling vanaf 2024 binnen handbereik ligt. Veel speerpunten in het eerste uitvoeringsprogramma waren daarom actiegericht en gefocust op het opzetten van circulair beleid en het uitvoeren van pilots.

Op dit moment is het nog onduidelijk waar we precies staan met betrekking tot onze doelstelling van 50 % circulariteit in 2030 op de verschillende speerpunten, met uitzondering van speerpunt 2, verminderen van

restafval. De stand van zaken op dit speerpunt is in deze begroting verder uitgewerkt in het programma Wonen en leefomgeving. Voor de overige speerpunten wordt op dit moment een circulariteitsscan uitgevoerd als onderdeel van de evaluatie. Deze scan dient als nulmeting en startpunt voor een monitoringssysteem en dashboard voor circulaire economie.

Op basis van de evaluatie volgt er een nieuw plan voor 2024 en verder. De verwachting is dat er een stevige versnelling nodig zal zijn om de 50% circulariteit in 2030 in zicht te houden. Deze versnelling zal zich onder andere gaan richten op circulair bouwen, waar we ons via de Woondeal Arnhem-Nijmegen aan hebben gecommitteerd, en op circulair inkopen, waarmee wij als overheid het goede voorbeeld willen geven.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Vol energie zetten wij in op een duurzame, creatieve en levendige economie voor het welzijn en de welvaart van de Arnhemmers	**9.735**	**1.711**	**50**	**200**
Dé Europese Energy hotspot worden	521	0	0	0
Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen	3.366	1.562	50	200
Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers	5.787	149	0	0
In 2030 hebben we een 50% circulaire economie, in 2050 zijn we volledig circulair	0	0	0	0
Betere balans tussen vraag en aanbod op de (regionale) arbeidsmarkt	61	0	0	0
Overig	**34**	**44**	**0**	**0**
Totaal	**9.769**	**1.755**	**50**	**200**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	8.082	9.375	10.664	9.769	8.633	8.148	7.779
Baten	1.239	1.222	1.257	1.755	1.600	1.600	1.755
Saldo lasten en baten	***-6.844***	***-8.153***	***-9.407***	***-8.014***	***-7.034***	***-6.548***	***-6.024***
Toevoegingen aan reserves	358	50	50	50	50	50	50
Onttrekkingen aan reserves	713	0	0	200	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***355***	***-50***	***-50***	***150***	***-50***	***-50***	***-50***
Gerealiseerd resultaat	**-6.488**	**-8.203**	**-9.457**	**-7.864**	**-7.084**	**-6.598**	**-6.074**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 9,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Kosten personeel: € 2,7 miljoen;
- Uitgaven voor evenementen: € 1,1 miljoen;
- Uitgaven in het kader van het Fonds Bedrijfsleven: € 0,9 miljoen;
- Uitgaven voor herdenken: € 1,1 miljoen;
- Uitgaven in het kader van ondernemersdienstverlening: € 0,4 miljoen;
- Overige subsidies: € 1,9 miljoen;
- Overige lasten: € 1,7 miljoen.

De totale lasten dalen ten opzichte van 2023 met € 0,9 miljoen. Dit wordt veroorzaakt door de incidentele middelen in 2023 van € 0,2 miljoen voor het versterken van de circulaire economie en € 0,8 miljoen voor het versterken van de werklocaties.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 1,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Toeristenbelasting: € 1,2 miljoen;
- Bijdragen en subsidies van derden: € 0,3 miljoen;
- Overige baten: € 0,3 miljoen.

De totale opbrengsten stijgen ten opzichte van 2023 met € 0,5 miljoen. Dit komt met name door een stijging van de te ontvangen toeristenbelasting met € 0,4 miljoen.

Toevoegingen aan reserves

In 2024 wordt er voor een totaal van € 50.000 toegevoegd aan de reserve Evenementen voor de kroonjaren van Slag om Arnhem.

Onttrekking aan reserves

In 2024 wordt er voor een totaal van € 200.000 onttrokken aan de bestemmingsreserve Evenementen voor het kroonjaar Slag om Arnhem 2024.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
Recreatieschap Overbetuwe
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Economic Board regio Arnhem Nijmegen;
- Ondernemers Kontakt Arnhem (OKA);
- Platform Binnenstad Arnhem (PBA);
- Stichting Arnhemse bedrijventerreinen (StAB);
- Industriepark Kleefse Waard (IPKW);
- GreenBusinessclub Gelderse Poort (GbcGP)
- Overige werklocaties;
- Oost NL;
- Provincie Gelderland;
- VNO NCW;
- Onderwijs- en kennisinstellingen; HAN, Van Hall Larenstein, ROC Rijn IJssel, ArtEZ;
- Stichting Kiemt;
- Stichting Ondernemersfonds Arnhem;
- Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen (TVAN);
- Stichting Citymarketing Arnhem;
- Veluwe op 1;

- Stichting Airnborne Region;
- DOCKS (Durven Ondernemen Centraal Klarendal & St. Marten);
- Stichting Atelierbeheer SLAK;
- FDFA;
- Ontwerpersplatform Arnhem (OPA);
- Innovate;
- Schakel 025 -Stroomversneller;
- Verenigd Creatief Arnhem;
- Gelrestad Sport;
- Groene Metropoolregio (GMR).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Economische agenda;
- Visie werklocaties;
- Visie Nieuwe Haven (juli 2020 - agendapunt 6.1 bijlage 1);
- Kantoornota 2022-2030;
- Detailhandelsvisie;
- Mise-en-place - de Arnhemse Horecavisie;
- RPW 2021-2024 (juni 2021 - agendapunt 6.10 bijlage 1);
- Evenementenvisie Evenement organiseren - Gemeente Arnhem;
- Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/ Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- New Energy made in Arnhem;
- Standplaatsenbeleid;
- Plan van Aanpak Huisvesting Creatieve en Culturele Sector Arnhem;
- Visie Circulaire Economie en Plan van aanpak CE (juli 2021).

Onderwijs

Goed onderwijs is een cruciale pijler bij het tegengaan van kansenongelijkheid. We investeren in de eerste levensjaren van kinderen om hen een goede startpositie op school te bieden. De school als middelpunt van de wijk vormt de basis voor een gezonde en veilige leefomgeving. Daarom zetten we samen met het onderwijs in op een passende plek voor elk kind. Kinderen en jongeren krijgen alle kans om het beste uit zichzelf te halen. Wie gemotiveerd naar school gaat en een goede opleiding kan afronden, heeft immers later zoveel meer kansen. We zetten in op het behalen van een startkwalificatie, basisvaardigheden en gaan laaggeletterdheid tegen bij jongeren en volwassenen. We zorgen voor goede toekomstbestendige onderwijshuisvesting door een beleidsrijk Integraal Huisvestings Plan (IHP) dat we ontwikkelen samen met maatschappelijke organisaties en partners uit het onderwijs.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen (A)

Alle kinderen in Arnhem kunnen het onderwijs volgen dat past bij hun mogelijkheden en talenten. In alle wijken moeten kinderen kunnen opgroeien in een gezonde en veilige omgeving waar hun kansen gelijk zijn. Passend onderwijs is beschikbaar voor elk kind en elke behoefte. Dit begint al bij de kinderopvang en het peuterspeelzaalwerk. Kinderen maken een goede start op school en hebben daar hun leven lang profijt van. We zetten in op preventieve maatregelen en vroeg signalering om onderwijsachterstanden en schooluitval te voorkomen. We zetten in op basisvaardigheden en het behalen van een startkwalificatie die jongeren een goede aansluiting op de arbeidsmarkt bieden.

Meer Arnhemse kinderen hebben een goede startpositie op school (D)

Investeringen in de eerste levensjaren van een kind zijn essentieel voor de verdere ontwikkeling.
Kinderen met een achterstand worden zo vroeg mogelijk gesignaleerd en goed voorbereid op het reguliere onderwijs. Dit gebeurt in de voorschoolse periode in de peuterspeelzalen en de kinderopvang. Deze locaties zijn inclusieve locaties, alle kinderen zijn welkom en krijgen er een passend aanbod.

Als kinderen onverhoopt toch met een achterstand aan het onderwijs beginnen, wordt extra ondersteuning geboden om de onderwijskansen van deze kinderen te vergroten. Ook voor hoog- en andersbegaafden en anderstalige kinderen is het belangrijk dat er voldoende passend onderwijsaanbod is in of in de buurt van Arnhem. Dit sluit aan bij de rijke schooldag en de ontwikkelingen voor een pedagogische wijk. Daarbij is het ook belangrijk dat de schoolgebouwen van goede kwaliteit en passend zijn.

We vergroten het bereik van peuteropvang en zorgen voor een kwalitatief goed aanbod (I)

Voor VVE (Voor- en vroegschoolse educatie) en het ontwikkelrecht kunnen alle peuters 16 uur per week terecht. Speerpunten voor de komende jaren zijn dat nog meer peuters gebruik maken van het ontwikkelrecht en dat de kwaliteit van de VVE-opvang wordt versterkt. Hierbij streven wij naar:

- realiseren van een 100% aanbod;
- realiseren van een 100% bereik VVE- peuters;
- jaarlijks auditen van 50% VVE- locaties.

Om de speerpunten te bereiken, verlenen we subsidie aan de kinderopvang voor VVE- en Ontwikkelrechtplekken, voor extra medewerkers op de groep, voor scholing en professionalisering aan PAS en voor monitoring door PAS. Ook zorgen we dat ontwikkelingsproblemen zo vroeg mogelijk worden gesignaleerd en behandeld. Dit door met alle betrokken partijen een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind neer te zetten.

We vergroten het aanbod ten behoeve van kansengelijkheid op de 25 AOB-scholen (I)

Onderwijsachterstandenbeleid (OAB) vindt plaats op 25 OAB-scholen. Hierbij wordt de ontwikkeling van kinderen in een minder ondersteunende thuisomgeving op school extra ondersteund, onder andere met extra aandacht voor taal. We willen dat er op alle OAB-scholen een extra aanbod komt om kinderen gelijke kansen te bieden. We organiseren samen met onze partners Zomer- en weekendschool en activiteiten voor nieuwkomers. De monitoring wordt uitgevoerd door PAS.

We investeren in het Nationaal Programma Arnhem-Oost (I)

Binnen het Nationaal Programma Arnhem-Oost zetten we in op een holistische aanpak waarin we bouwen met diverse bewezen elementen aan een nieuwe blik op de toekomst. De aanpak bevat werkzame elementen van ‘De Gezonde Basisschool van de Toekomst’, de Rijke Schooldag, tutoring, een breed aanbod van buitenschoolse activiteiten en armoedebestrijding.

- We kennen allemaal de uitdrukking ‘It takes a village to raise a child’. Die uitdrukking gaat zeker op voor Arnhem-Oost, misschien wel meer dan elders. Daarom draait de lijn opvoeden en opgroeien binnen het Nationaal Programma Arnhem-Oost om het verder ontwikkelen van ‘De Pedagogische Wijk’. In ‘De Pedagogische Wijk’ willen wij een grotere gemeenschap van mensen bewegen om te zorgen voor een positief ontwikkelklimaat voor alle kinderen en jongeren in Arnhem-Oost. Zodat alle jeugd in een gezonde en veilige omgeving kansrijk en inclusief kan opgroeien en zijn of haar talenten kan ontwikkelen.
- 'De Pedagogische Wijk’ heeft een reikwijdte van ‘min 10 maanden’ tot 27 jaar en is dus van invloed op verschillende levensfases. School, thuis en omgeving Kinderen groeien op binnen de driehoek school, gezin (huishouden) en omgeving (wijk en peers). Het blijkt dat de ontwikkeling van kinderen voor ongeveer 40% plaatsvindt in de binnen schoolse leefwereld en voor 60% daar buiten. Voor sommige kinderen en jongeren is het helaas zo dat die buitenschoolse leefwereld onvoldoende ontwikkelmogelijkheden en/of structuur biedt. Het gevolg is dat zij zich niet optimaal kunnen ontwikkelen en er een groot onbenut potentieel ontstaat. Zeker ook als de kwaliteit van het onderwijsaanbod niet (volledig) op orde is. Om het potentieel van de kinderen en jongeren in Arnhem-Oost te zien en tot bloei te laten komen is er meer en aanvullend aanbod in samenwerking met het onderwijs nodig.
- Dat aanbod bieden we in het Nationaal Programma Arnhem-Oost door onder andere te investeren in de zogenaamde Rijke Schooldag. Kinderen en jongeren kunnen hun talenten het beste ontdekken en ontwikkelen in een omgeving die ze daarvoor uitdaagt, stimuleert en de kans geeft. Daarom realiseren we op termijn op alle scholen in het primair en voortgezet onderwijs in Arnhem-Oost een Rijke Schooldag. Binnen de Rijke Schooldag werken scholen en lokale partijen nauw samen aan een verrijkt aanbod tijdens, voor en na schooltijd en in de vakantieperiodes. Het gaat onder meer om meer taal- en rekenonderwijs, sport, kunst en cultuur, huiswerkbegeleiding en persoonlijke ontwikkeling. Daarbij bouwen we voort op hetgeen al is ontwikkeld en bekijken we per school en/ of buurt hoe het huidige aanbod verbreed en verdiept kan worden. We organiseren iedere schooldag een aanbod van 8.00 uur tot 17.00 uur. Dit is inclusief een gezonde schoolmaaltijd. Mogelijk breiden we dit op termijn uit naar een aanbod tot 20.00 uur, en op zaterdag.
- We ontwikkelen en bouwen zo een Arnhem-Oost Curriculum.

We investeren in natuureducatie, zodat meer kinderen leren over natuur, duurzaamheid, gezondheid en groen (I)

Arnhem investeert in natuureducatie omdat we van mening zijn dat het waardevol is om kinderen al op jonge leeftijd kennis en ervaring op te laten doen met thema’s als natuur, milieu en duurzaamheid, zodat:

- kinderen de natuur op waarde weten te schatten en daar in hun gedrag op latere leeftijd naar handelen;
- er meer natuur- en milieubewustzijn wordt gecreëerd.

Hierbij werken we aan drie doelen:

1. Meer kinderen (4-12 jaar) van alle 60 basisscholen binnen de gemeente Arnhem nemen deel aan educatieve programma’s over natuur en duurzaamheid en groeien daardoor natuur- en milieubewust op.
2. Elk schoolgaand kind in de leeftijd van 9-10 jaar in Arnhem zal in groep 6 een jaar lang moestuinieren op de basisschool,
3. 7 basisscholen in Arnhem doen mee aan een pilot Duurzame Arnhemse School (DAS) om het thema duurzaamheid (aan de hand van de thema’s afval, energie, gezondheid en vergroenen) een plek binnen het dagelijks onderwijs te geven.

We zorgen voor goede toekomstbestendige (onderwijs) huisvesting (I)

De fysieke leeromgeving van kinderen is van belang voor hun ontwikkeling. We willen dat onderwijshuisvesting daarom aansluit bij de ontwikkelbehoefte van kinderen, een gezond leerklimaat biedt en aansluit op de manier waarop ruimtes in de toekomst gebruikt zullen worden. We zien de school als middelpunt van de wijk. We benadrukken daarom dat onderwijshuisvesting niet alleen gaat over stenen als eindresultaat, maar een middel is voor het behalen van verschillende maatschappelijke doelen, binnen het onderwijs en daarbuiten, en onderdeel is van bredere (gebieds)ontwikkelingen. We ontwikkelen daartoe een meerjarenperspectief op toekomstbestendige onderwijshuisvesting in de vorm van een beleidsrijk Integraal Huisvestings Plan (IHP) voor het funderend onderwijs (primair, voortgezet en speciaal onderwijs). Beleidsrijk betekent dat we het IHP in bovengenoemd breder perspectief plaatsen. Het ontwikkelen van dit beleidsrijke IHP doen we daarom nadrukkelijk samen met maatschappelijke organisaties en onze partners uit het onderwijs.

Het streven is om het IHP eind 2023 te laten vaststellen door de raad. In de tussentijd voeren we de lopende projecten binnen het jaarprogramma onderwijshuisvesting uit. Deze projecten omvatten nieuwbouw, renovatie en het gebruiksklaar maken van tijdelijke onderwijshuisvesting die nodig is tijdens nieuwbouw en renovatie. Het gaat hier om projecten die voortkomen uit het huidige IHP. We rapporteren over lopende projecten in de terugblik over het jaarprogramma 2023 en kijken vooruit in het jaarprogramma 2024.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Het percentage (doelgroep)peuters dat gebruik maakt van VVE of ontwikkelrecht	**86**	**92**	**86**	**89**	

Eenheid: Doel is om alle peuters met een risico op een taalachterstand (deze kinderen krijgen een VVE-indicatie) te bereiken. Het totaal aantal peuters in Arnhem met deze indicatie was in het schooljaar 2019/2020 488. 2020 staat voor schooljaar 2019/2020.

Bron: Stichting PAS (verplichte BBV-indicator)

Meer Arnhemmers hebben een startkwalificatie en voldoende basisvaardigheden (D)

We vinden het belangrijk dat inwoners van Arnhem mee kunnen doen aan de samenleving. Speciale aandacht gaat uit naar de kansen van en het perspectief bieden aan jongeren. Een startkwalificatie, een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden dragen bij aan een goede (start)positie op de arbeidsmarkt. Om vraag en aanbod op de arbeidsmarkt beter op elkaar te laten aansluiten trekken we intensiever op met het onderwijs en het bedrijfsleven.

We werken er aan dat meer jongeren hun startkwalificatie behalen (I)

Ons doel is dat leerlingen die uitvallen (thuiszitters en vroegtijdig schoolverlaters) zo snel mogelijk weer deelnemen aan het onderwijs om een startkwalificatie te behalen. We gaan thuiszitten tegen door met schoolbesturen, jeugdzorginstellingen en andere betrokken partijen het gesprek te voeren over passende onderwijsplekken voor zoveel mogelijk Arnhemse kinderen en jongeren. Daarbij zorgen we met procesafspraken over de regie voor meer duidelijkheid over de onderlinge samenwerking tussen betrokken partijen bij thuiszitters en daarmee een passend aanbod.

We willen dat Arnhemse kinderen en jongeren zo min mogelijk onderwijs missen. Dit betekent dat we zowel ongeoorloofd afwezig zijn (relatief verzuim) als thuiszitten (absoluut verzuim) tot een minimum willen beperken. We streven er naar het percentage vroegtijdig schoolverlaters (VSV) terug te brengen tot onder het percentage van 2018-2019 van 2,81%.

We zetten in op een verbetering van de samenwerking, door het netwerk in en om school te versterken. We richten ons bij de aanpak op de doelgroepen waarbij uitval het meeste voorkomt. We hechten veel waarde aan de monitoring van resultaten. Dit stelt ons in staat om de effecten van het VSV-beleid beter in beeld te krijgen en meer grip te krijgen op de VSV-problematiek.

We gaan laaggeletterdheid tegen (I)

Het hebben van voldoende basisvaardigheden (lezen, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden) is nodig voor inwoners om volwaardig mee te kunnen doen. De aanpak van laaggeletterdheid is een noodzakelijk onderdeel om de ongelijkheid, die van generatie op generatie over gaat, te kunnen doorbreken. Daarom geven we uitvoering aan het Regionaal Programma Volwasseneneducatie 2020-2024 en de jaarplannen. We willen hiermee onder andere een groter bereik van de doelgroep (NT1/NT2) met het educatieaanbod bereiken en meer participatie van burgers in de samenleving.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Absoluut verzuim	**1,80**	**3,10**	**2**	**1,50**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige jongeren dat absoluut verzuimer is (geweest) gedurende het schooljaar (per 1.000 leerlingen): de jongere is niet ingeschreven bij een onderwijsinstelling en beschikt niet over een vrijstelling. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
Streefwaarde absoluut verzuim: 0,5 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Relatief verzuim	**32**	**30**	**31**	**36**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige leerlingen (per 1.000 leerlingen) waarbij sprake is van meer dan 16 uur ongeoorloofd verzuim gedurende 4 opeenvolgende lesweken. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019".
Streefwaarde relatief verzuim: 20 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	**2,80**	**2,50**	**2,60**	**3,10**	
Eenheid:	Vsv'ers zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma. Het vsv-percentage staat voor het aantal vsv'ers als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers die aan het begin van het schooljaar ingeschreven staan.				
Bron:	DUO/ Ingrado				

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen	**8.966**	**2.266**	**84**	**74**
Meer Arnhemse kinderen hebben een goede startpositie op school	2.928	285	84	74
Meer Arnhemmers hebben een startkwalificatie en voldoende basisvaardigheden	6.038	1.981	0	0
Overig (Onderwijshuisvesting)	**18.539**	**684**	**9.095**	**8.268**
Totaal	**27.504**	**2.951**	**9.179**	**8.343**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	23.516	24.592	25.947	27.504	28.575	29.471	29.194
Baten	4.845	2.417	3.681	2.951	2.951	2.951	2.951
Saldo lasten en baten	***-18.671***	***-22.175***	***-22.265***	***-24.554***	***-25.625***	***-26.520***	***-26.243***
Toevoegingen aan reserves	9.767	8.545	9.547	9.179	9.753	8.395	8.400
Onttrekkingen aan reserves	9.885	7.913	8.039	8.343	9.354	9.733	10.124
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***118***	***-632***	***-1.508***	***-836***	***-398***	***1.338***	***1.724***
Gerealiseerd resultaat	**-18.553**	**-22.807**	**-23.773**	**-25.390**	**-26.023**	**-25.183**	**-24.519**

Toelichting

Het programma onderwijs is deze begroting zero based opgebouwd. De activiteiten die binnen dit programma worden uitgevoerd zijn ingedeeld in 6 onderwerpen: onderwijshuisvesting, voorschools aanbod, goede startpositie, bovenwettelijk onderwijsaanbod, voortijdig schoolverlaten en volwasseneducatie. Er bestaat een grote overlap met de wijkprogramma's in de uitvoering van onderwijs. Diverse onderwijsbudgetten zijn doorgemandateerd, waarmee de beleidsmatige inzet niet op Wijken Algemeen, maar op het programma Onderwijs worden begroot. Daarom is voor zero based naar alle onderwijsmiddelen gekeken. Voor onderwijshuisvesting wordt een nieuw Integraal Huisvestingsplan (IHP) wordt opgesteld. Daarmee wordt de begroting voor onderwijshuisvesting zero based opgebouwd, daarom is onderwijshuisvesting, met uitzondering van de beleidsmatige inzet buiten zero based begroten gehouden.

Zoals ook in het plan van aanpak zero based begroten is opgenomen (maart 2022, zaaknummer 640401), worden afwijkingen in de omvang van de programma's eerst op een stelpost geplaatst, waarna deze bij het eerstvolgende integrale besluitvormingsmoment, de Perspectiefnota 2025-2028, meegenomen worden.

In de tabel hieronder staat het totaaloverzicht met de inkomsten en uitgaven voor onderwijs binnen het programma Onderwijs en binnen Wijken Algemeen. Vervolgens is per onderwerp een uitsplitsing opgenomen.

Programma Onderwijs 2024	Inkomsten		Uitgaven			
	Specifieke uitkering	Vastgoed	Subsidie verlening	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
bedragen x € 1.000						
Onderwerp						
Onderwijshuisvesting	-	684	-	367	18.375	18.742
Voorschools aanbod	-		-	178	31	209
Goede startpositie	-		1.860	309	1.069	3.239
Bovenwettelijk onderwijsaanbod						
Natuur- en milieueducatie	-	285	2.156	-	702	2.857
Taal- en spraakontwikkeling	-		-	-	100	100
Ondersteunend personeel basisscholen	-		-	-	-	-
Voortijdig schoolverlaten	-		-	149	-	149
Volwasseneducatie	1.981		2.163	89	259	2.511
Stelpost	-		-	-198	-104	-303
Totaal	**1.981**	**970**	**6.179**	**1.092**	**20.535**	**27.504**

Wijken Algemeen 2024	Inkomsten		Uitgaven			
	Specifieke uitkering	Vastgoed	Subsidie verlening	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
bedragen x € 1.000						
Onderwerp						
Onderwijshuisvesting	-	4.104	-	-	-	6.168
Voorschools aanbod	-	41	2.345	-	214	2.559
Goede startpositie	7.092		5.252	-	1.882	7.134
Bovenwettelijk onderwijsaanbod						
Natuur- en milieueducatie	-		-	-	-	-
Taal- en spraakontwikkeling	-		-	-	-	-
Ondersteunend personeel basisscholen	-		342	-	-	342
Voortijdig schoolverlaten	1.322		1.035	-	1.667	2.702
Volwasseneducatie	-		-	-	-	-
Stelpost	-		-	-	267	267
Totaal	**8.414**	**4.145**	**8.975**	**0**	**3.763**	**19.173**

Totaal wordt een negatieve stelpost van € 303.000 gevormd in het programma Onderwijs doordat de uitkomsten van zero based hoger uitkomen dan de programmaomvang. Binnen Wijken Algemeen wordt een positieve stelpost gevormd van € 267.000 doordat de uitkomsten van zero based lager uitkomen dan de programmaomvang. Dit wil zeggen dat op basis van zero based de lasten binnen het programma Onderwijs € 303.000 hoger begroot zouden moeten worden en binnen Wijken Algemeen € 267.000 lager. Deze stelposten zullen betrokken, indien noodzakelijk, worden bij de integrale besluitvorming bij de Perspectiefnota volgend jaar.

Van de stelpost op het programma Onderwijs wordt € 198.000 gevormd in verband met een hogere beleidsmatige inzet dan op dit moment begroot. Dit betreft met name onderwijshuisvesting. Op dit moment is er 1,56 fte begroot voor onderwijshuisvesting. Dit wordt op dit moment incidenteel aangevuld voor het opstellen van het IHP. Voor

het jaar 2024 is incidenteel ruimte binnen de huidige exploitatie budgetten om tijdelijke inhuur op te vangen. De verwachting is dat er in totaal 3,5 á 4 fte nodig is voor de beleidsmatige uitvoering van onderwijshuisvesting. Dit effect wordt meegenomen in het IHP. Daarnaast is er een tekort van 0,44 fte voor passend onderwijs, er is geen structurele capaciteit om deze activiteiten binnen goede start op te pakken. Vraagstukken hieromtrent worden op dit moment ad hoc opgepakt.

In de praktijk is er een overlap van de beleidsmatige inzet tussen de verschillende onderwerpen, niet iedereen werkt uitsluitend aan één onderwerp.

Van de overige stelpost (deels administratief tussen stad en wijk) betreft € 163.000 voornamelijk een onderbesteding op een aantal subsidieregelingen. De komende periode wordt bekeken hoe hier invulling aan te geven. Zo nodig wordt ook deze stelpost betrokken bij de integrale besluitvorming bij de Perspectiefnota volgend jaar.

Voorschools aanbod	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**0**	**0**	**0**
Inkomsten vastgoed	**41**	**0**	**41**
Verstrekte subsidies	**2.345**	**0**	**2.345**
St. Entrea Lindenhout	177		177
Stichting De Driestroom	131		131
Kinderopvang SKAR BV	568		568
St. Peutercentra Arnhem	765		765
Partou BV	42		42
Kinderopvang Twins	4		4
Kluppluz BV	493		493
Het Kuikentje BV	13		13
Peuteropvang Zand op de Mat	12		12
St. Kentalis Zorg	139		139
Beleidsmatige inzet	**178**	**178**	
Overig	**245**	**31**	**214**
Regionaal voorschools aanbod	203		203
Nog toe te delen middelen gemeentefonds	31	31	
Vastgoed	11		11
Totaal uitgaven	**2.769**	**209**	**2.559**

Binnen Voorschools aanbod wordt € 41.000 aan inkomsten huurinkomsten begroot van een tweetal peuterspeelzalen die gevestigd zijn in gemeentelijk vastgoed. De kosten voor vastgoed hangen samen met dezelfde panden. De beleidsmatige inzet betreft totaal 1,70 fte. Een deel van de dekking voor Voorschools aanbod wordt geboden vanuit de decentralisatie-uitkering (DU) voorschoolse voorziening peuters in de gemeentefondsuitkering. Omdat deze, anders dan een specifieke uitkering, vrij besteedbaar is, zijn deze inkomsten begroot binnen het programma Bestuur, dienstverlening en financiën. De laatste mutaties van deze DU zullen nog worden ingezet als dekking bij een actualisatie van de subsidies.

Goede startpositie	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**7.092**		**7.092**
Verstrekte subsidies	**7.112**	**1.860**	**5.252**
St. Rijnstad	164		164
St. Pas	2.227		2.227
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	394		394
LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	27		27
SIMON scholen	84		84
Kinderopvang SKAR BV	1.174		1.174
St. Peutercentra Arnhem	1.722	1.566	156
Partou BV	163	158	6
St. Rozet	58		58
Kinderopvang Twins	163	137	26
St. Gym & Turnen Arnhem	147		147
Het Kuikentje BV	22		22
St. Flores Onderwijs	750		750
Peuteropvang Zand op de Mat	17		17
MGR Onderwijs	**1.122**		**1.122**
Beleidsmatige inzet	**309**	**309**	
Overig	**1.829**	**1.069**	**760**
Schoolmaaltijden	520	520	
Versterken kansengelijkheid rond onderwijs	520	520	
Holocaustbewustwordingsprogramma	30	30	
Algemeen aanpak onderwijsachterstand	760		760
Totaal uitgaven	**10.372**	**3.239**	**7.134**

Binnen het onderwerp goede startpositie valt de aanpak van onderwijsachterstanden, maar ook prioriteiten die recent zijn aangebracht, zoals schoolmaaltijden, versterken kansengelijkheid en het holocaustbewustwordingsprogramma. Voor de aanpak van onderwijsachterstanden ontvangt Arnhem een specifieke uitkering van € 7,1 miljoen. Aan deze uitkering zijn voorwaarden verbonden en jaarlijks moet verantwoording worden afgelegd aan het Rijk over hoe deze uitkering is besteed. Daarmee is de beleidsvrijheid voor de aanpak van onderwijsachterstanden beperkt, net als andere activiteiten die gedekt worden door specifieke uitkeringen. Meer doen op basis van de eigen inkomsten kan, wanneer de inzet beperkt wordt, zal mogelijk ook de uitkering worden verlaagd.

De Arnhemse bijdrage aan de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling (MGR) met betrekking tot de aanpak van onderwijsachterstanden bedraagt € 1,1 miljoen. Daarnaast is een algemeen budget van € 760.000 begroot dat voornamelijk ingezet wordt voor aanvullende specifieke opdrachten aan de MGR.

De beleidsmatige inzet betreft 2,6 fte.

Bovenwettelijk onderwijsaanbod	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Natuur- en Milieueducatie			
Inkomsten vastgoed	**285**	**285**	**0**
Verstrekte subsidies	**2.156**	**2.156**	**0**
St. Natuurcentrum Arnhem	2.156	2.156	
Schoolmoestuinen 22A53	**520**	**520**	**0**
Vastgoed	**182**	**182**	**0**
Stadsboerderij Presikhaaf	90	90	
Stadsboerderij De Korenmaat	92	92	
Subtotaal lasten	**2.857**	**2.857**	**0**
Taal- en spraakontwikkeling **Bedragen x € 1.000**			
VGGM	**78**	**78**	**0**
Aanvullende opdrachten	**22**	**22**	**0**
Subtotaal lasten	**100**	**100**	**0**
Ondersteunend personeel basisscholen			
Verstrekte subsidies	**342**	**0**	**342**
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	118		118
St. Flores Onderwijs	225		225
Subtotaal lasten	**342**	**0**	**342**
Totaal uitgaven	**3.299**	**2.957**	**342**

De inkomsten voor vastgoed zijn afkomstig van de stadsboerderijen. Voor taal- en spraakontwikkeling is de reguliere bijdrage aan VGGM voor hun taken die zij als gemeenschappelijke regeling voor alle deelnemende gemeenten uitvoeren. Daarnaast is een budget van € 22.000 begroot dat ingezet wordt voor aanvullende opdrachten.

Voor Bovenwettelijk onderwijsaanbod is geen capaciteit in het overzicht opgenomen. 0,2 fte voor natuur- en milieueducatie wordt vanuit het ruimtelijk domein gedekt, de andere onderwerpen zijn verweven met voorschools aanbod en goede start.

Voortijdig schoolverlaten	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**1.322**		**1.322**
Verstrekte subsidies	**1.035**	**0**	**1.035**
De Onderwijsspecialisten	266		266
Rijn Ijssel Roc	275		275
St. Quadraam Maarten van Rossem	116		116
Passend Onderwijs Samenwerkingsv.	70		70
VMBO 'T Venster	67		67
St. School's cool Arnhem	14		14
JINC Arnhem	42		42
St. Chr Onderw Groep Vallei & Geld	83		83
Aeres MBO Velp	101		101
Gemeenschappelijke regelingen	**1.667**	**0**	**1.667**
MGR RMC/VSV	1.476		1.476
VGGM	191		191
Beleidsmatige inzet	**149**	**149**	**0**
Totaal uitgaven	**2.851**	**149**	**2.702**

Voortijdig schoolverlaten is volledig op Wijken Algemeen begroot, met uitzondering van de beleidsmatige inzet van 1,85 fte. Het beleid wordt uitgevoerd door de gemeenschappelijke regelingen en met het verstrekken van subsidies aan diverse onderwijsinstellingen die daarmee voortijdig schoolverlaten zoveel mogelijk beperkten.

Volwasseneducatie	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**1.943**	**1.943**	**0**
Bijdrage regiogemeenten	**38**	**38**	**0**
Verstrekte subsidies	**2.163**	**2.163**	**0**
St. Rijnstad	45	45	
Rijn IJssel Roc	1.311	1.311	
Stichting Prisma Immerloo	16	16	
St. PRAGO	110	110	
St. Rozet	195	195	
Reg Opleids.centr Graafschap College	41	41	
St. Bibliotheek Veluwezoom	50	50	
St. Welzijn Lingewaard	42	42	
IVIO-Opleidingen	232	232	
St. Vitanos	25	25	
Kunstwerk! Cultur voorz. de Liemers	24	24	
DigiSlim	37	37	
Stichting Sante Partners	23	23	
Locus Fysiotherapie	11	11	
St Openbare Bibliotheek Gelderl Zuid	1	1	
Algemeen volwasseneducatie	**259**	**259**	**0**
Beleidsmatige inzet	**89**	**89**	**0**
Totaal uitgaven	**2.511**	**2.511**	**0**

Volwasseneducatie is een taak die Arnhem voor de regio uitvoert. Naast de specifieke uitkering ontvangt Arnhem ook een gedeeltelijke vergoeding van € 38.000 voor de beleidsmatige inzet. De totale beleidsmatige inzet bedraagt 1 fte.

Toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves
In 2024 wordt totaal € 9,2 toegevoegd aan de reserves. € 9,1 miljoen aan de bestemmingsreserve Onderwijs voor de dekking van toekomstige kapitaallasten en € 119.000 van de bestemmingsreserve Vastgoed voor toekomstig onderhoud.

Daarnaast wordt totaal € 8,3 miljoen onttrokken aan reserves. € 8,2 miljoen aan de bestemmingsreserve Onderwijs ter dekking van kapitaallasten en € 106.000 aan de bestemmingsreserve Vastgoed voor de dekking van het onderhoud.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Op alle gebieden wordt nauw samengewerkt met besturen en medewerkers van onderwijs (primair onderwijs (PO), voortgezet onderwijs (VO), (voortgezet) speciaal onderwijs (V)SO, middelbaar beroepsonderwijs (MBO) en hoger beroepsonderwijs (HBO), voorschoolse voorzieningen, kinderopvang, maatschappelijke partners en sociaal ondernemers.
In de uitvoering worden maatschappelijke partners betrokken.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Subsidieregeling Aanpak voortijdig schoolverlaten;
- Plan van aanpak voortijdig schoolverlaten Arnhem 2021 tot en met 2024;
- Jaarprogramma onderwijshuisvesting 2020;
- Herstelagenda; Arnhemse aanpak onderwijs;
- Subsidieregeling Voorschools Aanbod Arnhem;
- Raadsvoorstel en -besluit Verzelfstandiging Natuurcentrum Arnhem;
- Raadsbesluit om gemeentelijke leerplichttaken regionaal uit te voeren;
- Raadsbesluit om RMC-taken / Team VSV onder te brengen bij het RBL;
- Raadsbesluit d.d. 6 november 2017 wijziging MGR sociaal domein;
- Integraal huisvestingsplan primair onderwijs Arnhem 2017-2026;
- Programma Volwasseneneducatie & aanpak Laaggeletterdheid (2021-2024);
- Vaardig Arnhem (2021-2022).

Cultuur

De waarde van kunst en cultuur voor onze samenleving is groot en is nadrukkelijk méér dan alleen schoonheid, troost of vermaak. De artistieke en intrinsieke waarde van kunst en cultuur zijn de basis van een goed cultuurbeleid. Tegelijkertijd bevinden kunst en cultuur zich niet op een eiland, maar zijn ze onderdeel van een brede maatschappelijke agenda. Kunst, cultuur en creativiteit helpen bij het aangaan van complexe maatschappelijke vraagstukken zoals groeiende kansenongelijkheid, tweedeling en polarisatie, de klimaatcrisis, woningnood en toenemende eenzaamheid onder ouderen en jongeren.
We blijven met ons beleid werken aan versterking van ons culturele aanbod: van de podiumkunsten (dans, toneel, muziek), musea en beeldende kunst tot film, letteren (van' spoken word' tot leesbevordering) en creatieve industrie (zoals mode en design). We zorgen dat talent zich kan ontwikkelen en koppelen talent aan de opgaven in onze stad. We willen zoveel mogelijk mensen laten meedoen, cultuur is er immers voor iedereen.
Cultuurmakers hebben ruimte nodig om te innoveren en nieuwe dingen uit te proberen. Daar hoort bij dat we zorgen voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad. Daarnaast verdient cultuurhistorisch erfgoed een prominente plek in de stad. Mensen moeten het kunnen zien, er meer over te weten kunnen komen en het vooral ook kunnen beleven. Ook dit zorgt voor een aantrekkelijke stad.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar (A)

Kunst verbindt en is het cement van de Arnhemse samenleving. Kunst en cultuur maken de stad mooier en aantrekkelijker om in te wonen, te werken of te verblijven. Cultuur levert een wezenlijke bijdrage aan de levendigheid en leefbaarheid van stad en wijken. Het brengt inwoners bij elkaar en versterkt de onderlinge verbondenheid. Dankzij het bruisende en diverse aanbod dat Arnhem te bieden heeft, kan iedereen meedoen met en genieten van kunst en cultuur, ongeacht achtergrond, leeftijd of inkomen. We investeren in zowel het topsegment, makers als breedtekunst en -cultuur.

Verbreding van cultuurbereik en participatie (D)

Cultuur is van en voor iedereen. We streven ernaar de toegankelijkheid en bereikbaarheid van kunst en cultuur in de breedte te vergroten en daarmee actieve en passieve cultuurdeelname te stimuleren. Dit komt de persoonlijke ontwikkeling van mensen ten goede, maar is ook voor de ontwikkeling van de lokale en regionale samenleving belangrijk, onder andere voor de sociale cohesie.

Cultuur is van en voor iedereen (I)

We zetten in op het vergroten van de cultuurdeelname van jeugd en ouderen en stimuleren kunstbeoefening op amateurniveau.

- Cultuureducatie moet voor elk kind beschikbaar en bereikbaar zijn. In 2023 hebben wij het Convenant Cultuureducatie Arnhem opnieuw afgesloten tot 2030. In het convenant werken onderwijsinstellingen, culturele instellingen en de gemeente samen om cultuureducatie een vaste waarde te laten zijn in het onderwijsprogramma van het Primair Onderwijs. De (landelijke) programma's Cultuureducatie met Kwaliteit en Meer Muziek in de Klas staan hierbij centraal. Daarnaast is een van de pijlers om cultuureducatie te verbreden naar het buitenschoolse onderwijs, waarbij verbinding gezocht wordt met het Nationaal Programma Arnhem Oost. Ook in de programmering van buitenschoolse activiteiten willen we het cultuuraanbod versterken, bijvoorbeeld in het nieuwe jongerencentrum in Schuytgraaf. We werken een voorstel uit zodat jongeren tot 18 jaar gratis naar voorstellingen, concerten of tentoonstellingen kunnen.
- Via het convenant Arnhem Cultuurparticipatie (ACP) 55Plus, waarin Rozet participeert, stimuleren wij samen met culturele, welzijns- en zorginstellingen de maatschappelijke betrokkenheid van ouderen door kunst en cultuur.
- We faciliteren het beoefenen van amateur- en breedtekunst waar het gaat om locaties voor lessen en presentatie via onze subsidies aan Rozet, Huis van Puck en de Jacobiberg. Toch constateren wij dat de vraag naar betaalbare en goed gefaciliteerde ruimtes voor amateurkunst het aanbod overstijgt. Het gemeentebreed te ontwikkelen accommodatiebeleid heeft als doel om maatschappelijke accommodaties zo goed mogelijk in te zetten, passend bij de vraag vanuit de samenleving. Hierin wordt de vraag vanuit de breedtekunst meegenomen.
- Wij ondersteunen de amateurkunst via de Amateurkunstregeling en de subsidieregeling Presentatie Amateurkunst. Daarnaast stellen wij geld beschikbaar voor het organiseren van een jaarlijks amateurkunstfestival. Het platform Amateurkunst Arnhem is de gesprekspartner van de gemeente. Gezamenlijk bezien we hoe het belang van ruimte en programma voor de breedtekunst voldoende kunnen worden geborgd.

De aandacht voor de maatschappelijke impact van kunst en cultuur groeit. In Arnhem biedt dat kansen bij de opgaven op sociaal-maatschappelijk gebied zoals bij het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Kunst en cultuur kunnen bijdragen aan emancipatie, kansengelijkheid, persoonlijke ontwikkeling van onder andere jongeren en aan een prettige en veilige leefomgeving. Hier zetten we de komende jaren sterker op in.

Een artistiek interessant, divers en veelzijdig cultureel aanbod in de stad **(I)**

Cultuurmonitor 025
Bij de totstandkoming van het profiel van cultuurregio 025 Arnhem – Nijmegen is geconstateerd dat beide gemeenten op andere wijze en met andere intensiteit en frequentie aan effectmeting doen. We zijn bezig dit te stroomlijnen, zodat we via dezelfde indicatoren langjarig inzicht krijgen in cultuurgedrag en -waardering in beide steden en tussen beide steden. Zo wordt in Nijmegen vierjaarlijks een enquête onder het publiek van de grotere instellingen gehouden; iets wat Arnhem in dezelfde vorm inmiddels ook doet. We streven ernaar te komen tot een Cultuur Monitor Arnhem Nijmegen om cultuur in Arnhem op een aantal indicatoren langjarig te kunnen volgen. Daarnaast nemen Arnhem en Nijmegen deel aan de recent gestarte Cultuurmonitor Gelderland, die eveneens langjarig het effect van beleid volgt. Beide betrekken we bij de monitoring van ons cultuurbeleid.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal bereikte scholen in Arnhem			**55**	**57**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Aantal bereikte scholen met programma Cultuureducatie met Kwaliteit			**21**	**20**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Aantal bereikte leerlingen in het primair onderwijs met Cultuureducatie met Kwaliteit			**5500**	**6664**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Waardering aanbod culturele voorzieningen in de buurt	**41**		**41**		
Eenheid: % (helemaal) eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten.					
Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)					

Versterking van de culturele infrastructuur **(D)**

Arnhem onderscheidt zich van andere steden door een complete keten educatie-productie-presentatie in nagenoeg alle kunstvormen. Daarin blijven we investeren. Dit is een belangrijke randvoorwaarde voor de doorstroming en vernieuwing van talent, van amateur tot professional.

Stimulering van het makersklimaat **(I)**

Arnhem is een stad van makers waar talent zich kan ontwikkelen, kan doorgroeien en professionaliseren. Arnhem kent een subsidiegebouw dat zowel laagdrempelig is als groei stimuleert en we zorgen voor voldoende voorzieningen (podia en presentatiemogelijkheden) en randvoorwaarden als ateliers, repetitieruimte en regelgeving. Voor programmering is meer geld vrijgemaakt om zo het aanbod meer divers en actueel te maken en beter aan te laten sluiten bij de behoeften van verschillende doelgroepen, onder wie jongeren. We bekijken hoe de debatfunctie in de stad beter kan worden ingevuld, waarbij we de bestaande voorzieningen meenemen.

Cultuurplatform Cultuur Academy (een fusie tussen Schakel025 en Cultuur Academy) bouwt voort op een stevig programma voor de sector waarbij focus ligt op het delen van kennis, ondernemerschap en professionalisering.

Met het vaststellen van het Kader Beeldende Kunst in de Openbare ruimte en het plan Kunst in Uitvoering is er onder andere extra aandacht voor het verstrekken van kunstopdrachten waarmee wordt bijgedragen aan versterking van het makersklimaat. Met kunst en kunstuitingen wordt kwaliteit toegevoegd aan de openbare ruimte en wordt de stad aantrekkelijker voor inwoners en bezoekers. Ook street art krijgt een extra impuls, door muurschilderingen toe te voegen in de stad. Deze geven toegevoegde waarde voor de leefbaarheid en promotie van onze stad en geven een artistiek kwalitatieve impuls.

We ondersteunen de Arnhemse modepartners, ArtEZ, State of Fashion, Fashion + Design Festival Arnhem (FDFA), Museum Arnhem en Rijn IJssel met een bijdrage aan een coördinator die uitvoering geeft aan het meerjarenprogramma. De strategie van Modepartners 025 sluit aan op onze eigen ambities om het mode-ecosysteem in Arnhem en regio te versterken, mode steviger te verbinden met maatschappelijke opgaven, zoals duurzaamheid, circulaire economie en inclusie en de relatie tussen mode en de maakindustrie te versterken.

Zorg voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad (I)

De culturele en creatieve sector is van grote waarde voor onze stad. De werkgelegenheid in de sector groeit. De wachtlijsten voor betaalbare werkplekken lopen op. Het tijdelijke aanbod neemt tegelijkertijd af, en de groei van nieuw aanbod vlakt af. De ruimte in Arnhem is beperkt en er zijn forse (woningbouw)opgaven. We geven uitvoering aan het door de raad vastgestelde 'plan van aanpak huisvesting creatieve en culturele sector' en daarmee willen we 12.000 m2 permanente werkruimte voor de sector realiseren in de periode 2021-2024, waaronder voor makers. Via de regeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen kunnen makers in een vroeg stadium worden ondersteund in hun planvorming voor permanente ruimte. Daarvan wordt goed gebruik gemaakt. We signaleren echter dat het door allerlei oorzaken nog niet is gelukt daadwerkelijk permanente werkruimte te realiseren. Inzet en noodzaak blijft om deze doelstelling te halen zodat we creatieve makers ruimte kunnen bieden in en kunnen behouden voor de stad. We kijken nadrukkelijk naar een nog actievere regierol van de gemeente daarbij. Als gemeentelijk vastgoed vrijkomt kijken we eerst of dit kan worden ingezet voor maatschappelijke functies, zoals voor culturele makers. Waar nodig en met een passende businesscase kunnen voor dit doeleinde ook strategische aankopen worden gedaan.

De businesscase voor de vestiging van Popcentrum Jacobiberg in Arnhem-Zuid aan de Groningensingel wordt verder uitgewerkt. Het nieuwe cultuurgebouw wordt naar verwachting in 2026 opgeleverd. Om die reden wordt ook naar tijdelijke huisvesting voor de Jacobiberg gekeken, wanneer de bruikleen van hun huidige onderkomen op De Hes wordt opgezegd.

Stichting SLAK Ateliers heeft in Arnhem tot doel om woon- en werkruimten en broedplaatsen voor culturele en creatieve professionals te realiseren. De gemeenten Arnhem en Nijmegen hebben in 2022 opdracht gegeven voor een benchmark onderzoek SLAK. Mede naar aanleiding van de uitkomsten van dit onderzoek, hebben wij samen met SLAK en de gemeente Nijmegen geconcludeerd dat er aanpassingen nodig zijn in het huidige model van het creëren, beheren en exploiteren van ateliers, werk- en oefenruimten. Ons hoofddoel is dat de ateliervoorraad in de stad behouden blijft, professioneel wordt beheerd en financieel gezond wordt geëxploiteerd. Voor ons staan betaalbaarheid, verduurzaming en continuïteit daarbij centraal. Met deze uitgangspunten wordt in 2024 een herstructureringstraject van SLAK geïmplementeerd.

Nieuwe multifunctionele cultuurlocatie in Arnhem-Zuid (I)

Het is al langere tijd bekend dat het culturele aanbod niet goed is verdeeld over de stad en dat er relatief weinig culturele voorzieningen zijn in Arnhem-Zuid, terwijl daar steeds meer mensen wonen. We vinden dit onwenselijk, kunst en cultuur moeten voor iedereen bereikbaar zijn. De nabijheid van cultuur is belangrijk en zelfs bepalend voor de deelname aan cultuur. Daarom zetten we in op de versterking van het culturele aanbod en de faciliteiten in Arnhem-Zuid voor cultuureducatie, -participatie en -presentatie. Zo werken we aan een multifunctionele cultuurlocatie in Zuid, waarbij we nadrukkelijk ook kijken naar de behoeften van bewoners. Samen met bewoners, cultuurpartners en andere betrokkenen maken we hiervoor een plan. Ondertussen wordt in samenwerking met Bureau Ruimtekoers geprogrammeerd in Zuid, op diverse locaties. De uitkomsten van deze testprogrammering gelden als opmaat naar een definitieve uitbreiding van het aanbod en de voorzieningen.

Ook de voorgenomen verhuizing van popcentrum Jacobiberg naar de Groningensingel draagt bij aan meer cultuur in Zuid. Dit geldt ook voor de mogelijke verruiming van de openingstijden van Rozet Kronenburg en de uitbreiding van activiteiten die daardoor mogelijk wordt.

We gaan de waardering van het aanbod aan culturele voorzieningen in Arnhem-Zuid de komende jaren meten. Doel is de waardering te verhogen/ gelijk te trekken met de waardering van culturele voorzieningen stadsbreed.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal gerealiseeerde m2 permanente werkruimte voor de sector			**0**	**0**	
Eenheid:	m2 permanente werkruimte. In 2021 mee gestart. Streefwaarde 2022 4.000m2				
Bron:	Gemeente Arnhem				

Waardering aanbod culturele voorzieningen in Arnhem Zuid	**31,60**		**31,10**		
Eenheid:	% (helemaal) eens met de stelling: in Arnhem Zuid zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Profilering en vitalisering van het culturele klimaat (D)

We zetten in op het versterken en behouden van de toppositie die Arnhem heeft als culturele en creatieve stad en dragen zo bij aan werkgelegenheid, innovatie en een aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Daarbij is ook onze rol, positie en samenwerking in de brede regio van belang.

Toekomstbestendige huisvesting van het Stadstheater en onze Rijksgezelschappen Oostpool en Introdans **(I)**

Toekomstbestendige huisvesting van onze culturele instellingen is van groot belang zodat zij kunnen inspelen op de veranderende samenleving en zo relevant blijven voor hun bestaande en toekomstige publiek.
De renovatie en verbouwing van het Stadstheater, inclusief kleine zaal, is in de ontwerpfase en het Stadstheater is vanaf eind 2023 tot in 2027 gesloten. In deze jaren zal een groot deel van de voorstellingen van het Stadstheater in Musis plaatsvinden, dat hiervoor wordt aangepast.

Theater Oostpool en Introdans zijn aan zet om hun eigen nieuwe huisvesting te realiseren. De provincie Gelderland heeft, in navolging van de gemeente, hiervoor geld in het vooruitzicht gesteld: een bedrag van 10 miljoen. We steunen en ondersteunen de twee gezelschappen in dit project en vinden het logisch als de nieuwe huisvesting in de nabijheid van het Stadstheater zou zijn.

Ontwikkeling van de Sonsbeektentoonstelling en State of Fashion **(I)**

Het afgelopen jaar heeft de Sonsbeektentoonstelling flink onder druk gestaan. In opdracht van de gemeente is onderzoek gedaan naar de toekomstbestendigheid van de organisatie en de editie in 2024. Het opstappen van het curatorenteam van Sonsbeek 20-24 is hierin meegenomen. Sonsbeek is een internationaal gerenommeerde tentoonstelling die een grote meerwaarde heeft voor onze stad. Na het haalbaarheidsonderzoek is besloten een RESET uit te voeren en eerst te zorgen voor een toekomstbestendige organisatie van Sonsbeek. De stichting is gesplitst en gaat zich zowel inhoudelijk organisatorisch als financieel versterken.

Er wordt gewerkt aan een nieuwe editie waarin bij het jubileum van 75 jaar Sonsbeek wordt stilgestaan. De jubileumeditie is na onderzoek door BMC naar de haalbaarheid, een jaar verschoven naar 2025. Voor de ‘jubileum’ editie hebben we incidenteel extra middelen gereserveerd zodat Sonsbeek verder kan bouwen. Sonsbeek voert daarover ook het gesprek met onder andere het Rijk, de Provincie en publieke en private fondsen. Wij zullen daarbij ondersteunen. We hebben meegegeven dat voor ons de locatie in het park, stevige betrokkenheid van de stad en verbinding met Arnhemse/regionale kunstenaars(initiatieven) van belang zijn. Ook willen we dat de Sonsbeektentoonstelling bekender wordt bij een bredere groep Arnhemmers.

State of Fashion staat er zowel inhoudelijk, organisatorisch als financieel steviger voor, mede dankzij de opname in de landelijke culturele basisinfrastructuur (BIS) en de samenwerking in Modepartners 025. State of Fashion is nu een eigen stichting na de splitsing van Sonsbeek. Na afronding van de editie 2022 is gestart met de voorbereiding voor de biënnale in 2024. We blijven State of Fashion steunen.

Versterking van de (samenwerking in de) Cultuurregio 025 **(I)**

De samenwerking in Cultuurregio 025 is steeds intensiever. Cultuur maakt integraal onderdeel uit van de regionale opgave van de 'Ontspannen Regio' van de Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen (GMR). We werken met de regio aan het Uitvoeringsplan Transformatievoorstel Cultuurregio 025 waarvoor de provincie Gelderland een bijdrage van € 1,3 miljoen heeft toegekend. Uitgangspunt is werken aan duurzame structuurversterking van de hele culturele keten in de hele regio. Dat betekent dat de acties een regiobreed en blijvend effect moeten hebben op de keten van top- en middensegment, cultuureducatie, kunstvakonderwijs en amateurkunst. We voeren dit samen uit met onze regiogemeenten, provincie en culturele instellingen. Namens de GMR zijn we penvoerder voor de subsidie van de provincie aangezien de GMR geen subsidies kan verstrekken.

De Cultuurregio 025 neemt actief deel aan het structureel overleg van de stedelijke cultuurregio's met het Ministerie van OCW, het IPO en de VNG. De komende periode zijn onder andere innovatie & transitie van de sector, de code diversiteit & inclusie, de code governance en de code fair practice van de culturele sector, net als de ontwikkeling van het landelijk cultuurbestel, belangrijke onderwerpen.

Behoud van werkgelegenheid in de culturele en creatieve sector **(I)**

Kunst- en cultuurinstellingen zijn grote werkgevers in de stad, die we zo goed mogelijk willen faciliteren. In de culturele en creatieve sector werken in Arnhem circa 5.000 mensen; dat is circa 4,6% van de Arnhemse werkgelegenheid. Ons doel is dit aandeel te behouden. Fair practice is een belangrijk thema en blijft daarom een aandachtsgebied. We blijven onze instellingen daar scherp op houden en in ondersteunen. Onder andere de Cultuur Academy organiseert sessies in de stad en heeft contact met relevante partijen zoals Kunsten ’92 en Platform Arbeidsmarkt Culturele en Creatieve Toekomst (ACCT).

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage werkenden in de Arnhemse culturele en creatieve sector	**4,60**	**4,70**	**4,60**	**4,70**	

Eenheid: % werkenden

Bron: Monitor Vitale Economie/ PWE op basis van landelijke definitie/ indeling creatieve sector

Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren (A)

Het Arnhem van nu is het resultaat van een lange ontwikkelingsgeschiedenis. Deze geschiedenis is dagelijks en vrijwel overal te ervaren en bepaalt voor een belangrijk deel het aanzien van de stad. Het aanwezige erfgoed is in meerdere opzichten betekenisvol en waardevol. In cultuurhistorisch opzicht weerspiegelt het erfgoed de geschiedenis van de stad. Dit erfgoed is niet reproduceerbaar en van onvervangbare waarde. Erfgoed vertegenwoordigt daarnaast identiteitswaarde. Het karakter van een buurt of stad maakt dat mensen zich er thuis of ermee verbonden voelen. Vaak gaat dat om plekken en/of gebouwen, maar ook de verhalen die hierbij horen en eigen belevingen zorgen hiervoor. Erfgoed is ook van belang voor de stadseconomie. Het historische karakter van de binnenstad is een belangrijke basis voor het aantrekkelijke winkel- en verblijfsklimaat. Bezoek aan de binnenstad leidt tot bestedingen. Monumentale parken worden intensief gebruikt en trekken mensen en bedrijven aan die zich graag in de buurt van zo'n park willen vestigen. Erfgoed draagt kortom bij aan een aantrekkelijk klimaat voor bewoners, ondernemers en bezoekers van de stad.
Het is de ambitie om goede erfgoedzorg, niet alleen door bescherming van cultuurhistorisch waardevolle objecten, vooral vorm te geven door kennisoverdracht, stimulering en behoud door ontwikkeling. Dit doen we om de cultuurhistorische factor een zichtbare en samenhangende rol te geven in stedelijke ontwikkeling. We zijn trots op deze wijze waarop dit met eigenaren van monumenten wordt gerealiseerd en de stappen die de gemeente aan het maken is op het gebied van verduurzaming van monumenten.

Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed (D)

Het Arnhemse erfgoedbeleid richt zich op behoud en versterking van cultuurhistorische waarden en helpt hiermee bij te dragen aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren. Dit wordt bereikt door:

- Cultuurhistorie als inspiratiebron op te nemen in ontwerpopgaven en gebiedsprocessen, hier vorm aan te geven in (ruimtelijke) plannen en projecten waardoor cultuurhistorie zichtbaar en beleefbaar wordt gemaakt. Een voorbeeld is de herinrichting van de Velperweg waarbij de oude laanstructuur en het landgoedverleden een belangrijk uitgangspunt is.
- (Her-)bestemming van cultuurhistorisch erfgoed, door dit erfgoed een duurzame bestemming te geven en daardoor voor de stad te behouden. Natuurlijk moet hierbij worden gedacht aan de Eusebiuskerk die na 13 jaar restauratie weer klaar is voor de toekomst, maar ook aan het vernieuwde en gerestaureerde Museum Arnhem en monumentale kantoren die tot duurzame woongebouwen zijn herbestemd.
- Het cultuurhistorische erfgoed duurzaam te beschermen, waar de kwetsbaarheid ervan dit noodzakelijk maakt, bijvoorbeeld door plantoetsing en vergunningverlening. Te denken valt hierbij aan renovaties van woningen op de Geitenkamp, in samenwerking met corporaties.
- Kennis over het Arnhemse erfgoed toegankelijk te maken en daarmee het publieksbereik en draagvlak voor het behoud van cultuurhistorisch erfgoed te vergroten, bijvoorbeeld door advisering, erfgoedpublicaties, het organiseren van lezingen en tentoonstellingen, het onderhouden van Planon, een extern te raadplegen monumentendatabase, en het actualiseren van de cultuurhistorische waardenkaart.
- In 2023 is gestart met het maken van een erfgoedagenda. Deze erfgoedagenda wordt begin 2024 voorgelegd aan de raad en de gaat de basis vormen voor ons werk.

Bescherming en herbestemming van cultuurhistorisch erfgoed (I)

Bescherming van cultuurhistorisch erfgoed maakt deel uit van het dagelijkse werk en wordt doorlopend vormgegeven door vergunningverlening en kennisoverdracht, het leveren van bijdragen aan bestemmingsplannen en deelname in projectgroepen ter voorbereiding op de Omgevingswet. In die projectgroepen is erfgoed/het Arnhemse historische DNA als mede-kwaliteitsbepalend bij ruimtelijke ontwikkelingen gepositioneerd en in het Voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 geland. Herbestemmingen worden eveneens afgewogen binnen het kader van de vergunningverlening, met oog voor kansen die deze kunnen bieden. In de monumentenzorg is, zeker met het oog op de klimaatproblematiek en de sterk stijgende energieprijzen, grote aandacht voor verduurzaming. Hierbij is het van belang duurzaamheidsmaatregelen te treffen zonder dat cultuurhistorische waarden wezenlijk worden aangetast. In samenhang met onze opgaven voor duurzaamheid (voorheen NEMIA) wordt vanuit een bestuurlijke opdracht gewerkt aan een beleidskader voor de verduurzaming van monumenten. Voor deze verduurzaming is een energiecoach aangesteld. Een ander speerpunt is het uitwerken van de toekomstverkenning Religieus Erfgoed naar een actieplan. Ook bij de gebedshuizen is aandacht voor duurzaamheid. Hiervoor is een energycafé georganiseerd die de start markeert van een green deal voor deze specifieke categorie objecten. Als speerpunten kunnen worden genoemd het in kaart brengen van gebieden waar erfgoedwaarden nog niet voldoende in beeld zijn maar waar mogelijk wel beschermingsvraagstukken spelen en het voor bestuurlijke vaststelling voorleggen van de geactualiseerde archeologische verwachtingskaart.

Zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed **(I)**

- Erfgoed wordt waar mogelijk zichtbaar en beleefbaar gemaakt in de stad. Zo speelt het laan- en landgoedverleden van de Velperweg een belangrijke rol bij de herinrichting van deze weg, staan de gemeente en de Stichting Eusebius Arnhem in nauw contact als het gaat om de programmering van het ondergrondse verleden van de kerk en wordt gewerkt aan een managementplan voor beheer en verdere zichtbaarheid van de Limes (Romeinse rijksgrens) in Arnhem. We werken verder mee aan de doorontwikkeling van de Historische Kelders, als locatie om het middeleeuwse verleden van Arnhem te beleven.
- In projecten gaan wij ontwikkelkansen agenderen, stakeholders enthousiasmeren en kennis overdragen. Projecten waarin dit op korte termijn gaat spelen houden vooral verband met de verdichtingsopgaven waarvoor de stad staat.
- Er wordt archeologisch vondstmateriaal voor tentoonstellingen geleverd.
- De Open Monumentendag wordt ondersteund, onder meer door het geven van rondleidingen en ambtelijk advies.

Ontsluiting van kennis over erfgoed **(I)**

- Planon, de monumentendatabase die raadpleegbaar is voor monumenten- en andere erfgoedgegevens, wordt, nu deze geactualiseerd is, beheerd en bijgehouden.
- Actuele berichtgeving wordt gedeeld op social media.
- Ondersteuning van Stichting Monuscript die jaarlijks boeken uitbrengt in de Arnhemse Monumenten Reeks. Er wordt nu gewerkt aan een publicatie over de Kleefse Waard, medio 2024 te presenteren.
- Nu het historische deel nagenoeg is afgerond, wordt begonnen met het schrijven van het publieksboek over de archeologische opgravingen in de zuidelijke binnenstad.
- Rapporten van het archeologische onderzoek ter hoogte van de Jansplaats en Schuytgraaf veld 26 (inventariserend onderzoek) komen gereed.
- De archeohotspot vervolgt zijn werkzaamheden met betrekking tot de determinatie van Arnhems archeologisch vondstmateriaal en uitleg daarover aan bezoekers van het Erfgoedcentrum. Na een evaluatie is gekozen voor een gewijzigde vorm van de archeohotspot: afgeslankter qua opzet, maar meer zichtbaar en zich daarmee samenhangend richtend op een groter publieksbereik.
- Archeologisch onderzoek in de stad gaat gepaard met berichtgeving en publiciteit.

Regisseren en uitvoeren van archeologisch onderzoek en archeologisch depotbeheer **(I)**

- In het najaar volgt een opgraving van een deel van het Romeinse grafveld in Schuytgraaf (veld 26).
- Archeologisch onderzoek is daarnaast voorzien in de Rijnwijk, Rijnkade en in de omgeving van het Stadstheater.
- Depotbeheer: het nieuwe depot in Museum Arnhem wordt verder gebruiksklaar gemaakt, inclusief standplaatsregistratie van vondstdozen.
- Bij archeologische projecten wordt vooral ook de regierol aangenomen. Projecten doen zich voor in zowel de historische binnenstad als daarbuiten.

Regioadvisering archeologie **(I)**

De gemeente Arnhem werkt met zeven omliggende gemeenten samen in regionaal verband. De regio-archeoloog adviseert de gemeenten doorlopend over het meenemen van archeologie in ruimtelijke ontwikkelingen en het beleefbaar maken ervan, formuleert beleid en toetst rapporten en adviesdocumenten. De regio-archeologie wordt gefinancierd door de omliggende gemeenten en provinciale subsidie. In 2021 is vanuit de provincie subsidie beschikbaar gesteld tot en met 2024.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar	**39.140**	**8.034**	**3.263**	**13.208**
Verbreding van cultuurbereik en participatie	34.979	8.034	883	371
Versterking van de culturele infrastructuur	4.161	0	2.380	12.838
Profilering en vitalisering van het culturele klimaat				
Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren.	**2.369**	**838**	**304**	**224**
Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed	2.369	838	304	224
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**41.509**	**8.872**	**3.567**	**13.432**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	36.171	38.750	44.042	41.509	40.688	40.655	45.355
Baten	8.059	7.524	8.707	8.872	8.423	8.423	8.423
Saldo lasten en baten	***-28.112***	***-31.227***	***-35.335***	***-32.637***	***-32.265***	***-32.232***	***-36.932***
Toevoegingen aan reserves	4.282	3.204	3.451	3.567	1.040	1.040	1.040
Onttrekkingen aan reserves	4.886	832	4.127	13.432	765	923	791
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***605***	***-2.372***	***676***	***9.865***	***-275***	***-117***	***-249***
Gerealiseerd resultaat	**-27.508**	**-33.599**	**-34.659**	**-22.772**	**-32.540**	**-32.349**	**-37.181**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 41,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Subsidies en gemeenschappelijke regelingen: € 27,7 miljoen;
- Kapitaallasten: € 4,6 miljoen;
- Kosten personeel: € 1,6 miljoen;
- Overige kosten: € 7,6 miljoen.

De totale lasten dalen met € 2,7 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt onder andere door € 2,5 miljoen budgetoverheveling 2022 die in 2023 besteed wordt en € 1,3 miljoen incidentele indexatie van subsidies in 2023. Hier tegenover staat uitbreiding van de formatie van € 0,1 miljoen en een indexatie 2024 van € 1,4 miljoen.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 8,9 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Verhuur panden en accommodaties: € 8,5 miljoen;
- Bijdrage van deelnemende gemeenten voor regioarcheologie: € 0,1 miljoen.
- De specifieke uitkering (SPUK) Impuls jongerencultuur (D21); € 0,3 miljoen.

De totale opbrengsten stijgen met € 0,2 miljoen ten opzichte van 2023. Dit wordt veroorzaakt doordat de specifieke uitkering Impuls jongerencultuur 2022 van € 0,3 miljoen in 2023 is begroot en de huurinkomsten met 0,5 miljoen stijgen.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 3,6 miljoen toegevoegd aan de reserves.
- € 1,0 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Vastgoed;
- € 2,6 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 13,4 miljoen onttrokken aan de reserves.
- € 12,8 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed;
- € 0,6 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Vastgoed;

De onttrekking van € 12,8 miljoen wordt met name veroorzaakt door de vrijval van € 12,5 miljoen uit de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed door het opnemen van structurele lasten voor de verbouwing van het Stadstheater.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Cultuur
De culturele basis- en meerjarenvoorzieningen, het culturele middensegment en makers tot aan de amateurkunstverenigingen.

Erfgoed
Provincie Gelderland, provinciale en lokale erfgoedinstellingen of verenigingen, regiogemeenten en monumenteneigenaren.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Kadernota ‘STROOM – cultuurbeleid Arnhem’ 2021;
- Tussenevaluatie 'Arnhem, Stroomt Door', 2016;
- STROOMversnelling: actualisatie cultuurbeleid, 2020;
- Kadernota Beeldende Kunst in de Openbare ruimte 2022;
- Cultuurprofiel 025 Arnhem Nijmegen, Transformatievoorstel Cultuurregio 025;
- Erfgoedagenda gemeente Arnhem.

Participatie en armoedebestrijding

Alle Arnhemmers moeten mee kunnen doen in de samenleving. Ieder op z'n eigen manier. Daarvoor is financiële rust, stabiliteit, een dag-invulling en perspectief op een goede toekomst nodig. Kortom, we willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen.

We zetten volop in om Arnhemmers zo veel mogelijk te ondersteunen om financieel zo zelfstandig mogelijk te zijn. Door hen te helpen met het vinden van werk, maar ook door het aanpakken van schulden en het voorkomen ervan. We blijven investeren in een gebiedsgerichte aanpak, een meer persoonlijke benadering en een intensievere samenwerking met ketenpartners. We gaan (meer) samenwerken met ervaringsdeskundigen om in ons beleid en uitvoering zo goed mogelijk aan te sluiten bij de leefwereld van de inwoner. Naast deze ontwikkelingen investeren we in onze (professionele en vrijwillige) organisaties, die onze inwoners met geldzorgen bijstaan. Ook zijn we begonnen om de kinderen uit deze gezinnen te stimuleren naar een kansrijke positie.

Deze insteek werpt zijn vruchten af. Tegelijkertijd zien we dat door de huidige maatschappelijke ontwikkelingen we ook in 2024 voor de nodige uitdagingen komen te staan.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen (A)

Juist deze tijd vraagt dat wij inwoners de zekerheid geven dat zij, zelfstandig of met de juiste duurzame begeleiding, in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien. Dit doen wij door mensen aan het werk te helpen. Als dit niet lukt, is er een vangnet. Maar we kijken tegelijkertijd op welke manier ze wel kunnen blijven deelnemen aan onze samenleving. We helpen inwoners laagdrempelig in hun eigen buurt en met (in)formele steun. We hebben hierbij oog voor de persoonlijke situatie van de inwoner. We proberen er zo snel mogelijk bij te zijn om complexere problemen te voorkomen. We kijken breed naar de situatie en werken aan oplossingen met onze partners in stad. Onze partners hebben we de komende jaren hard nodig. Want alleen samen kunnen we zorgen dat iedereen op elk niveau in onze maatschappij mee kan doen.

Voorkomen en vroeg erbij (D)

In financieel onzekere tijden, waarin veel inwoners geldzorgen hebben door stijgende lasten, willen we zoveel mogelijk voorkomen dat inwoners schulden opbouwen en/of in de armoede terecht komen. Als inwoners geldzorgen hebben, willen we hen zo snel mogelijk bereiken en helpen. We focussen ons binnen het doel 'Voorkomen en Vroeg erop af' op:

- Meer Arnhemmers met financiële vragen kunnen ons vinden;
- Meer Arnhemmers met beginnende schulden maken gebruik van een hulpaanbod;
- Jeugdwerkloosheid voorkomen.

Meer Arnhemmers met financiële vragen kunnen ons vinden (I)

Veel Arnhemmers worden nog steeds geconfronteerd met stijgende kosten. Wij willen voorkomen dat zij geldzorgen en/of schulden krijgen. In acht wijken is een Goed Geregeld Arnhem loket. Inwoners kunnen hier terecht voor financiële ondersteuning. Als er sprake is van geldzorgen, zorgt Goed Geregeld Arnhem dat de inwoner terecht komt bij de sociale wijkteams, Opr€cht of Geldzaken en Ondernemers, voor schuldhulpverlening. We beogen met Goed Geregeld Arnhem meer financiële vragen te beantwoorden.

Voor ketenpartners organiseert Rijnstad de training "Alert op geldzorgen", zodat zij geldzorgen kunnen herkennen en bespreekbaar kunnen maken én bekend zijn met de Arnhemse routekaart. We bieden kinderen en jongeren financiële educatie in het onderwijs met als doel te voorkomen dat jongeren in de schulden belanden. Daarnaast is Opr€cht aanwezig op verschillende locaties om proactief contact te leggen met jongeren en hen naar de juiste hulpverlening te leiden. Dit jaar ontwikkelen we een verjaardagskaart voor jongeren die 18 worden. Hiermee geven wij uitvoering aan de overgenomen motie 'feliciteren en informeren' (23M58). Jongeren ontvangen een verjaardagskaart met een link naar een informatief filmpje en informatie over relevante thema's, waaronder geldzaken. Ook worden zij gewezen op de 'Kwikstart' app.

Meer Arnhemmers met beginnende schulden maken gebruik van een hulpaanbod (I)

Sinds 2021 zijn verhuurders, energiemaatschappijen, zorgverzekeraars en waterbedrijf Vitens verplicht om betalingsachterstanden door te geven aan de gemeente. Dit geeft ons de kans om contact te leggen met meer inwoners die mogelijk financiële problemen hebben. Bij vroegsignalering komt de vraag niet vanuit de inwoner, maar bieden wij vanuit de gemeente hulp aan. Op alle signalen die wij ontvangen volgt een hulpaanbod. Dit kan telefonisch, met een huisbezoek, per mail of per brief.
We streven naar een stijging van het aantal Arnhemmers dat we spreken over hun betalingsachterstand en het aantal inwoners dat positief reageert op een hulpaanbod. Hiervoor ontwikkelen we indicatoren. Daarnaast hanteren we als positieve indicator de afnemende schuldenlast bij aanvang van een schuldregeling.

Sinds april 2023 neemt het aantal signalen van betalingsachterstanden toe. Door de economische onzekerheid is het lastig te voorspellen of deze trend zich doorzet. Omdat wij erin geloven dat persoonlijk contact het vaakst resulteert in het aanvaarden van hulp bij het oplossen van betalingsproblemen, benaderen we nog meer inwoners telefonisch of gaan we bij hen thuis langs. Als blijkt dat een inwoner meer schulden heeft, wordt de inwoner doorgeleid naar het sociale wijkteam voor schuldhulpverlening. Wij blijven ook actief op andere plekken om inwoners met mogelijke schulden te bereiken, zoals de rolzittingen van de rechtbank en op het Rijn IJssel college met spreekuren voor jongeren. We zoeken onder meer in 2024 de samenwerking met zogenaamde 'sleutelpersonen' in de wijken; inwoners die een groot netwerk hebben en een rol kunnen spelen in het bespreekbaar maken van geldzorgen en het hulpaanbod.

Met ingang van 2025 gaan we onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer uitvoeren. Dit is in voorbereiding. Vroegsignalering maakt hier samen met het schuldregelen en budgetbeheer/budgetcoaching onderdeel van uit.

Jeugdwerkloosheid voorkomen **(I)**

Voor het thema jeugdwerkloosheid werken we samen met onze regionale ketenpartners om zoveel mogelijk jongeren in onze arbeidsmarktregio te laten participeren in de vorm van een opleiding, een traject naar werk of het hebben van een baan. Er zijn verschillende ondersteuningsmogelijkheden voor jongeren in kwetsbare posities op het voortgezet speciaal onderwijs, praktijkonderwijs en mbo om te begeleiden in de overstap van school naar school of van school naar werk.. De begeleidingsvormen worden geëvalueerd en aangescherpt om nog beter aan te sluiten bij de behoefte van de jongeren.

We geven een vervolg aan de pilot “Jongeren in beeld”. De groep jongeren tussen de 23 en 27 jaar zonder startkwalificatie die nu niet in beeld is wordt in beeld gebracht en krijgt ondersteuning aangeboden. Daarnaast willen we een aantal wijkinitiatieven zoals de Belofte een vervolg geven in samenwerking met het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Een indicator voor de inspanning jeugdwerkloosheid voorkomen is in ontwikkeling.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal gestelde financiële vragen	**1346**	**849**	**785**	**10390**	
Eenheid: Inwoners ingediende vragen bij Sociale Wijkteams Arnhem en Goed Geregeld Arnhem					
Bron: Sociale wijkteams, vanaf 2022 inclusief Rijnstad					

Gemiddelde schuld van huishouden dat start met een schuldregeling		**36000**	**36600**	**36300**	
Eenheid: Schuld in euro's					
Bron: PLANgroep					

Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 1 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	**5000**	**5100**	**4700**		
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: CBS					

Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 4 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	**3000**	**3000**	**3000**		
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: CBS					

Arnhemmers kunnen rondkomen **(D)**

Wij willen onze inwoners bestaanszekerheid en het perspectief van een toekomst zonder problematische schulden bieden. Deze bestaanszekerheid vormt een essentiële randvoorwaarde om stappen te kunnen zetten richting activering, het oplossen van gezondheids- /psychische problemen en werk. Een deel van de wet- en regelgeving bestaanszekerheid wordt landelijk bepaald. Denk hierbij aan de hoogte van het minimumloon en de bijstandsuitkering.
Als gemeente gaan we over de hoogte en toegankelijkheid van onze gemeentelijke inkomensregelingen en indirect over de ondersteunende regelingen in de stad en over onze schuldhulpverlening. We focussen binnen het doel “Arnhemmers kunnen rondkomen” op:

- vergroten van de effectiviteit en het bereik van onze inkomensregelingen;
- het realiseren van een vangnet voor inwoners met een laag inkomen met de partners in de stad;
- meer Arnhemmers zo snel mogelijk duurzaam schuldenvrij krijgen.

Vergroten van effectiviteit en bereik van onze inkomensregelingen (I)

We vereenvoudigen één voor één al onze gemeentelijke inkomensregelingen voor zowel onze inwoners als de uitvoering. Wij kijken daarbij ook naar de mogelijkheden van verdere harmonisatie van de regelingen, daarbij wel rekening houdend met het risico op de zogenoemde armoedeval.

Wij streven ernaar dat inwoners zoveel mogelijk regelingen waarop zij recht hebben direct aangeboden krijgen. Zo wordt momenteel aan inwoners met een participatiewet-uitkering al direct de Gelrepas verstrekt; dit gaan we waar mogelijk verder uitbreiden.

Bij het verder verbeteren van het aanbod van de Gelrepas betrekken wij inwoners met hun wensen en ideeën. Regionaal werken we in het kader van de verdere verbetering van de effectiviteit en het bereik van de Gelrepas nauw samen.

We meten het jaarlijks bereik van de regelingen, het doel is dat het bereik toeneemt. Daarnaast meten we ook het gebruik van de Gelrepas. En meten we op twee inkomensregelingen de klanttevredenheid onder gebruikers.

Met partners in de stad realiseren van een vangnet voor inwoners met een laag inkomen (I)

In Arnhem wonen veel huishoudens met een laag inkomen. Relatief veel huishoudens hebben moeite met rondkomen en veel kinderen groeien op in armoede. We gaan daarom de samenwerking met onze partners in de stad intensiveren met als doel een samenhangend vangnet voor inwoners in armoede te bieden. Tevens moeten kinderen mee kunnen doen, ook als hun ouders met financiële problemen kampen.

Een aantal partners ondersteunen wij in dit kader momenteel al (incidenteel of structureel), denk daarbij onder andere aan de Voedselbank, Stichting Leergeld en het jeugdfonds voor Sport en Cultuur. We willen met deze (en mogelijk andere) partijen komen tot een gedragen uitvoeringsplan waarbij we elkaar versterken. Daarbij ook kijkend naar specifieke thema's die aandacht behoeven en naar de verschillende gebieden/behoeftes in de stad (en daarbij dus de relatie leggend met de gebiedsplannen en de Arnhem-Oost aanpak). Ook willen we de kaders van de financiële ondersteuning van de gemeente aan deze partijen nader uitwerken.

We monitoren het aantal aanvragen dat de betreffende ketenpartner ontvangt van Arnhemmers.

Meer Arnhemmers zo snel mogelijk duurzaam schuldenvrij (I)

Na de coronaperiode en door de energiecrisis is de (landelijke) verwachting dat het aantal inwoners met problematische schulden gaat stijgen. We monitoren daarom het aantal Arnhemmers dat ondersteuning krijgt bij het oplossen van schulden. In het afgelopen jaar zagen we het aantal aanvragen schuldhulpverlening licht stijgen. We zetten daarbij volop in op een effectieve schuldhulpverlening waarin we uitgaan ” van de inwoner. Of we daarin duurzaam effectief zijn beoordelen we aan de hand van het aantal en het percentage inwoners dat zich na een schuldregeling opnieuw aanmeldt met financiële problemen.
Schuldhulpverlening vereist maatwerk. Voor ondernemers en voor jongeren hebben we een eigen aanpak waarbij we ervaringsdeskundigheid inzetten. We blijven gedupeerden van het Kinderopvangtoeslagchandaal onverminderd helpen bij de problemen waar zij tegenaan lopen.

We onderzoeken of we met ingang van 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening (vroegsignalering, schuldregeling en budgetbeheer/budgetcoaching) weer in eigen beheer kunnen gaan uitvoeren. Daarnaast inventariseren we hoe we deze reguliere schuldhulpverlening eventueel kunnen verrijken met aanvullende diensten zoals bijvoorbeeld sociale kredietverlening en bewindvoering.

Via het Nationaal Programma Arnhem-Oost werken we een innovatieve manier van schuldhulp uit. We selecteren in Immerloo (een gebied dat één van de armste postcodegebieden van Nederland is), een groep inwoners die te maken heeft met problematische schulden en creëren rust door schulden in één keer op te kopen en daarna de doorbraakmethode in te zetten. Omdat we weten dat deze groep ook vaak te maken heeft met multi-problematiek verwachten we besparingen op voorliggende voorzieningen. Via een pilot kijken we naar het maatschappelijk rendement daarvan en naar de mogelijkheden om dit verder over Arnhem uit te rollen.

De samenwerking binnen het convenant 'Samen Sterker' met aangesloten bewindvoerders is geëvalueerd en wordt voortgezet. We hebben als doel de doorstroom van deze doelgroep richting schuldhulp te versnellen. We starten daarvoor een pilot om de begeleiding van inwoners onder bewind te verbeteren.

Tenslotte zetten we in op onze rol als schuldeiser (bij bijvoorbeeld vorderingen bij cluster Werk en Inkomen of Gemeentelijke heffingen), in op een zo soepel mogelijk beleid voor inwoners die wel willen betalen, maar niet kunnen betalen. We vertalen landelijke ontwikkelingen op dit vlak naar onze Arnhemse situatie.

Naast de opgenomen indicatoren ontwikkelen we inzicht in het bereik van de inkomensregelingen en de terugval van inwoners die schuldenvrij zijn uitgestroomd.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal inwoners met product Schuldhulpverlening		**995**	**1020**	**1148**	
Eenheid: Aantal					
Bron: PLANgroep					
Gemiddelde aantal schuldeisers van huishouden dat start met een schuldregeling		**13**	**12**	**14**	
Eenheid: Aantal schuldeisers					
Bron: PLANgroep					
Aantal huishoudens schuldenvrij uitgestroomd na traject Schuldhulpverlening	**180**	**333**	**385**		
Eenheid: Aantal per jaar					
Bron: PLANgroep					

Arnhemmers doen mee (D)

Arnhemmers die een beroep doen op de ondersteuning vanuit de Participatiewet willen we zo snel mogelijk op weg helpen naar zelfredzaamheid en hen hierin, zoveel mogelijk op maat, perspectief bieden. We zetten in op ontwikkeling en begeleiding naar vermogen. Bij voorkeur leidt dat tot betaald werk. Elke stap beschouwen we als een resultaat, omdat we weten dat betaald werk niet voor iedereen mogelijk is. Binnen de lijn bestaanszekerheid van het Nationaal programma Arnhem Oost wordt aansluiting gevonden op dit doel door de aanpak van laaggeletterdheid te intensiveren, vrijwilligerswerk te stimuleren en te versterken, activeringstrajecten laagdrempelig in de wijken te organiseren, opleidings- en leerwerktrajecten uit te breiden en meer mogelijkheden voor beschut werk, werk met begeleiding en buurtbedrijven te creëren. We focussen binnen het doel “Arnhemmers doen mee” op:

- we ondersteunen zo veel mogelijk inwoners met een uitkering naar een betaalde baan;
- we belonen en stimuleren Arnhemmers om bij te verdienen naast een uitkering;
- Inwoners participeren naar vermogen.

We ondersteunen zoveel mogelijk inwoners met een uitkering naar een betaalde baan (I)

We willen dat onze inwoners naar vermogen deelnemen aan de Arnhemse samenleving. We kijken samen met hen naar wat kan en beslissen samen wat ondersteunend en passend is bij hun persoonlijke situatie. Deze ondersteuning kan zijn bemiddeling naar betaald werk, inzet van arbeidsontwikkeling, voor nieuwkomers kunnen dit taaltrajecten zijn, voor jongeren ondersteuning bij de keuze voor een opleiding en voor weer anderen werkervaring opdoen in nieuwe branches. Met onze partners in de keten van werk en inkomen optimaliseren wij continu onze dienstverlening door een breed aanbod van trajecten te ontwikkelen. Scalabor speelt een belangrijke rol in het aanbod van arbeidsontwikkeltrajecten aan onze inwoners, door deze zelf aan te bieden, maar ook te bemiddelen naar het best passende traject.

We beogen een dalende trend van het aantal inwoners in de bijstand want dit is een indicator voor het aantal inwoners dat we succesvol begeleiden naar werk. Daarnaast streven we naar een positieve afwijking van het volume bijstand van grote gemeenten.

We belonen en stimuleren Arnhemmers om bij te verdienen naast een uitkering (I)

Het is goed als mensen bijverdienen in de bijstand. Werken in deeltijd houdt bijstandsgerechtigden werkfit en het biedt perspectief om de financiële draagkracht te vergroten. De Participatiewet onderschrijft de waarde van bijverdienen in een uitkeringssituatie. Hiervoor is in de wet de mogelijkheid voor een inkomstenvrijlating opgenomen. Deze inkomstenvrijlating is echter nadrukkelijk beperkt in hoogte en duur.

In mei 2023 werken 562 Arnhemmers met bijstand in deeltijd. Zij geven maandelijks de inkomsten aan ons door, wij verrekenen de inkomsten met de bijstand en passen de inkomstenvrijlating toe binnen de kaders van de Participatiewet. De inkomstenvrijlating is zoals gezegd beperkt in duur en heeft tegelijkertijd een verlagende invloed op de toeslagen van de Belastingdienst. Wij vinden dat het aantal personen dat in deeltijd werkt vanuit de bijstand omhoog kan en moet. Omdat betaald werk, ook in deeltijd, een geweldige manier is om deel te nemen aan de samenleving, je daardoor (meer) inkomen kan krijgen, aan persoonlijke ontwikkeling kan doen en sociale contacten hebt. Maar ook omdat deeltijdwerk een stap kan zijn naar volledige uitstroom uit de bijstand. Er zijn verschillende redenen waarom niet meer inwoners vanuit de bijstand in deeltijd werken, maar één daarvan is dat werken naast de uitkering niet of weinig loont.

Met ingang van 1 juli 2023 start de proef Bijverdienbeloning, voor de duur van 2 jaar. De bijverdienbeloning is een extra beloning en stimulans voor inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd werken of Arnhemmers die vanuit de bijstand in deeltijd gaan werken. Elke zes maanden wordt de beloning uitgekeerd tot

een maximum van € 1.200, - afhankelijk van de inkomsten die de Arnhemmer heeft verdiend met deeltijdwerk in zes maanden. De bijverdienbeloning wordt onbelast uitbetaald en heeft dus geen invloed op de toeslagen van de Belastingdienst.

In mei 2023 werken 562 personen in deeltijd en ontvangen aanvullend een bijstandsuitkering. Met deze proef willen wij een toename bereiken van;
1. Het aantal personen dat in deeltijd gaat werken;
2. De deeltijdinkomsten;
3. Het aantal personen dat vanuit deeltijdwerk in de bijstand volledig uitstroomt.

Het college informeert de gemeenteraad na 1 jaar (medio 2024) over de voortgang en de opgedane inzichten.

Inwoners participeren naar vermogen **(I)**

We zien dat een groot deel van de inwoners met een uitkering relatief veel ondersteuning nodig hebben om stappen te kunnen zetten op weg naar werk. Voor deze inwoners kunnen we ter ondersteuning instrumenten inzetten: basisbaan, loonkostensubsidie, beschut werk en jobcoaching. Er wordt hierbij altijd gekeken naar de meest passende plek voor de inwoner. Het WerkgeversServicepunt is de partij die werkgevers stimuleert om inclusief te ondernemen en hen op de ondersteuningsmogelijkheden en de instrumenten wijst.

Voor een deel van onze inwoners die ondersteuning nodig heeft in hun ontwikkeling naar werk zien we een toename van de inzet van de instrumenten loonkostensubsidie en jobcoaching. Deze aanpak is succesvol. Het aantal inwoners dat hierdoor met begeleiding kan deelnemen aan de arbeidsmarkt stijgt. De loonkostensubsidie en jobcoaching bekostigen we vanuit het re-integratiebudget. We constateren een trendmatige stijging van de uitgaven vanaf het jaar 2023. We verwachten voor 2024 alle middelen hiervoor nodig te hebben.

Beschut werk is een vorm van betaald werk bedoeld voor mensen met een arbeidsbeperking die relatief veel begeleiding en een aangepaste werkplek nodig hebben. We gaan in 2024 de bekendheid van het instrument bij professionals en werkgevers vergroten. Beschut werk is onderdeel van de reguliere dienstverlening en we verwachten in 2024 een toename van het aantal inwoners dat met een beschut werk indicatie aan de slag is.

Arnhem heeft het werkgeverschap van de medewerkers van de sociale werkvoorziening (SW) ondergebracht via de MGR Sociaal Domein bij Scalabor. De CAO-lonen van deze groep medewerkers staan onder druk en er worden acties gevoerd voor een loonstijging. Indien dit leidt tot een stijging van de lonen zal dit leiden tot een stijging van de lasten voor SW in de begroting.

Landelijk wordt gesproken over de hervorming van de arbeidsmarkt en de vorming van regionale werkcentra. We volgen deze ontwikkelingen en bereiden ons hier met de partners in de arbeidsmarktregio gezamenlijk op voor.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Volumeontwikkeling uitkeringen afgezet tegen andere grote gemeenten	**-0,40**	**-1,40**	**-2,10**	**-3,20**	

Eenheid: Percentage volume-ontwikkeling afgezet tegen andere gemeenten vanaf 1-1-2019

Bron: Benchmark 16 grote gemeenten

Aantal inwoners met een bijstandsuitkering	**8956**	**8691**	**8582**	**8077**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Aantal inwoners dat is uitgestroomd uit uitkering vanuit parttime werk	**830**	**672**	**905**	**750**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Aantal inwoners dat bijverdient naast bijstand		**2411**	**1838**	**1289**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Inkomsten uit werk naast de uitkering	**4139199**	**4043484**	**3794686**
Eenheid:	Euro		
Bron:	Administratie Werk en Inkomen		

Inwoners werkend met een vorm van ondersteuning (LKS, jobcoaching en beschut werk)	**284**	**378**	**556**
Eenheid:	Aantal inwoners met een betaling loonkostensubsidie en/of jobcoaching		
Bron:	Administratie Werk en Inkomen		

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**
Arnhemmers kunnen rondkomen	1.910	0	0	0
Voorkomen en vroeg er bij	643	0	0	642
Arnhemmers doen mee	162.694	112.324	0	0
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	169.591	164.795	163.696	165.248	166.785	168.454	166.242
Baten	114.865	114.470	109.871	112.324	114.414	117.300	120.027
Saldo lasten en baten	***-54.726***	***-50.326***	***-53.825***	***-52.924***	***-52.371***	***-51.154***	***-46.215***
Toevoegingen aan reserves	4.543	554	554	0	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	6.994	0	3.833	642	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***2.451***	***-554***	***3.279***	***642***	***0***	***0***	***0***
Gerealiseerd resultaat	**-52.275**	**-50.880**	**-50.546**	**-52.282**	**-52.371**	**-51.154**	**-46.215**

Toelichting

Lasten

De begrote lasten bedragen in 2024 € 165,2 miljoen, onderverdeeld in de volgende onderwerpen:

- Bijstandsverstrekking (waaronder BUIG en uitvoeringskosten): € 124,6 miljoen;
- Participatie (waaronder sociale werkvoorziening (SW), re-integratiebudget en uitvoeringskosten): € 38,7 miljoen;
- Armoedebeleid: € 1,6 miljoen;
- Schulddienstverlening: € 0,3 miljoen.

De totale lasten van het programma Participatie en Armoedebestrijding zijn in 2024 € 1,9 miljoen hoger dan in 2023. Dit komt door:

Bijstandsverstrekking: € 5,9 miljoen hoger dan in 2023
De begrote lasten voor de bijstandsontwikkeling zijn gekoppeld aan de landelijke begroting van de verwachte lasten op de bijstand. Op basis van de landelijke lijn worden de budgetten bepaald die de gemeenten jaarlijks ontvangen voor het betalen van de uitkeringen. Sinds 2021 is er sprake van een landelijke afname van het aantal uitkeringen. Op het moment van opmaken van de begroting is het meerjarig perspectief nog niet geactualiseerd. De lasten dalen minder hard door de inzet van loonkostensubsidie die we het jaar erop pas gecompenseerd krijgen. Verder ontvingen we in 2023 nog een bijdrage van het rijk voor de ToZo-uitkering (€ 0,1 miljoen) en stijgen in 2024 de verwachte lasten voor de individuele studietoeslag (€ 0,4 miljoen).

Participatie: € 4,3 miljoen lager dan in 2023
Dit wordt met name veroorzaakt door incidentele middelen in 2023 die in 2024 niet beschikbaar zijn waaronder een Europese StructuurFonds-subsidie voor de uitvoering (€ 0,9 miljoen), het actieplan Werk dat eind 2023 is afgerond (€ 1,3 miljoen) en middelen impuls integraal werken (€ 0,4 miljoen). Ook waren er in 2023 extra incidentele middelen beschikbaar voor het re-integratiebudget (€ 1,4 miljoen). Verder is de begroting voor de arbeidsmarktregio op dit moment nog € 2,9 miljoen lager dan in 2024. Dit komt omdat de rijksmiddelen jaarlijks worden toegekend en we op dit moment nog niet weten hoeveel er beschikbaar zal zijn in 2024. Ook worden een deel van de middelen uit 2023 nog overgeheveld naar 2024. De begroting voor SW is in 2024 € 1,6 miljoen hoger dan in 2023. Dit komt door de structureel doorgevoerde looncompensatie. In 2024 zijn er verder ook extra middelen beschikbaar voor de pilot bijverdienbeloning (€ 1,1 miljoen).

Armoedebeleid: € 0,2 miljoen lager dan in 2023
Dit wordt veroorzaakt door extra incidenteel budget voor 2023 voor het onderzoek naar het in eigen beheer uitvoeren van Armoederegelingen, schuldhulpverlening en bewindvoering.

Voor schuldhulpverlening is de begroting gelijk aan 2023.

Baten
De begrote baten van het programma Participatie en armoedebestrijding zijn in 2024 € 112,3 miljoen, onderverdeeld in de volgende onderwerpen:

- Bijstandsverstrekking: € 111,8 miljoen;
- Participatie: € 0,5 miljoen.

De totale baten van het programma Participatie en Armoedebestrijding zijn in 2024 € 2,5 miljoen lager dan in 2023. Dit komt door:

Bijstandsverstrekking: € 4,2 miljoen hoger dan in 2023
Dit wordt met name veroorzaakt door een stijging van de rijksbijdrage voor de gebundelde uitkering (BUIG). De begrote baten voor de bijstandsontwikkeling zijn gekoppeld aan de landelijke begroting van de verwachte lasten op de bijstand. Op basis van de landelijke lijn worden de budgetten bepaald die gemeenten ontvangen voor het betalen van de uitkeringen (zie ook de toelichting bij de lasten).

Participatie: € 1,8 miljoen lager dan in 2023
In 2023 ontvingen we een ESF-subsidie voor de uitvoering (€ 0,9 miljoen). De baten voor de arbeidsmarktregio waren in 2023 € 0,8 miljoen hoger vanwege een ontvangen provinciale subsidie (€ 0,4 miljoen) en de bijdrage voor de regionale mobiliteitsteams (€ 0,4 miljoen).

Toevoegingen aan reserves
In 2024 zijn er geen begrote toevoegingen aan reserves.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er voor een totaal aan € 0,6 miljoen onttrokken aan de bestemmingsreserve Taakmutaties Gemeentefonds - Overloop. Dit is de begroting voor de regionale aanpak jeugdwerkloosheid en betreft de meerjarige verdeling van de rijksmiddelen uit 2021 en 2022 op basis van het vastgestelde meerjarenplan.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Scalabor B.V.
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Participatie

- Werkgeversorganisaties;
- Werknemersorganisaties;
- Onderwijsorganisaties;
- Regionaal Werkbedrijf;
- Economic Board;
- Regiogemeenten;
- UWV;
- Stichting Inclusief Midden Gelderland;
- Inclusief Werkgeven Midden Gelderland;
- Woningbouwcorporaties;
- Leerwerkloket Midden Gelderland;
- Werkgeversservicepunt Midden Gelderland;
- Scalabor;
- Centrum voor Activerend Werk;
- Stichting Sociale wijkteams Arnhem.

Armoede en schulddienstverlening

- Stichting Sociale wijkteams Arnhem;
- Dullertsstichting;
- Stichting Leergeld;
- Jeugdfonds Sport en Cultuur;
- Arnhemse Dialoog;
- De Voedselbank Arnhem, De Kledingbank;
- Partners van Vroeg Eropaf (woningcorporaties, energiebedrijven, zorgverzekeraars, waterbedrijven);
- Stichting Rijnstad, Humanitas, SWOA;
- PLANgroep;
- Opr€cht;
- Bewindvoerders aangesloten bij het convenant;
- Zuidweg en Partners;
- Over Rood;
- Landelijke partners (Schuldenlab, Schouders Eronder).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Participatie

- Programmaplan Doorbraak Naar Werk.

Armoede en schulddienstverlening

- Doorontwikkeling Armoedeagenda en schulddienstverlening;
- Zij aan zij: schuldenvrij - De Arnhemse visie op schulddienstverlening;
- De weg uit armoede: werken aan perspectief Arnhemse armoedeaanpak - 2020 e.v.;
- Uitvoeringsagenda Schulddienstverlening 2020-2021.

Zorg

Arnhemmers die hulp, ondersteuning of zorg nodig hebben om mee te kunnen doen in de samenleving krijgen die thuis of kunnen daarvoor laagdrempelig in de wijk of buurt terecht. Door hen zo snel mogelijk te helpen voorkomen we complexere problemen. We organiseren deze hulp en ondersteuning zoveel mogelijk samen met het netwerk rondom inwoners. Waar dat ontbreekt investeren we in het versterken van deze wijknetwerken - formeel en informeel - zo dicht mogelijk bij huis, in de eigen woonomgeving. Op deze manier is hulp laagdrempelig beschikbaar en ondersteuning dichtbij en ontstaat er zo min mogelijk afhankelijkheid van (langdurige) specialistische hulp. Bij het versterken van wijknetwerken werken we intensief samen met Sociale wijkteams, regisseurs Werk & Inkomen, zorgaanbieders, huisartsen, scholen en welzijnsorganisaties in een gebied. Omdat gebieden van elkaar verschillen kan onze aanpak ook per gebied verschillen. Prioriteiten, accenten, werkwijzen en samenwerkingspartners worden daarop aangepast.

Tijdens de coronaperiode hebben aanbieders veel aandacht gegeven aan het voortzetten van hulp en ondersteuning aan onze inwoners en zijn alternatieven gevonden om de continuïteit te borgen. Het is dankzij deze partijen dat de meeste inwoners de coronaperiode goed zijn doorgekomen. Inmiddels is het gebruik van hulp en ondersteuning bijna overal weer op pre-corona niveau. We zien echter ook dat sommige problemen zijn toegenomen en dat extra inzet nodig is om deze op te lossen. Dit geldt bijvoorbeeld voor de mentale gezondheid van jongeren, waarvoor wachtlijsten zijn ontstaan. We maken afspraken en ontwikkelen alternatieven om de jongeren met acute problemen als eersten te helpen.

De komende jaren gebruiken we om de kansengelijkheid en bestaanszekerheid voor alle inwoners te versterken. Ook willen we de ingezette transformatie van zorg voortzetten. Preventie staat voorop om zoveel mogelijk problemen te voorkomen maar we zetten ook in op het bieden van lichtere zorg om zwaardere problemen te voorkomen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving (A)

We vinden het belangrijk dat alle Arnhemmers zo zelfstandig mogelijk kunnen leven, ook als zij daarbij, vanwege beperkingen of chronische ziekte, een steuntje in de rug nodig hebben. We richten ons op een 'Inclusieve stad' waarin alle inwoners mee kunnen doen. Waar dat nodig is bieden we passende hulp en ondersteuning waarbij we zorgen dat inwoners zoveel mogelijk zelf regie houden over hun leven en de kwaliteit daarvan kunnen verbeteren of op peil kunnen houden. Om dat mogelijk te maken zetten we in op het versterken van de eigen kracht, het sociaal netwerk van inwoners en het benutten van algemene voorzieningen in de wijken. Daarbij streven we er naar dat partijen in de wijk een stevig netwerk vormen en wijkgericht gaan werken. We werken preventief en zetten in op het normaliseren van zorg waar dat kan. Dat betekent dat we minder snel willen diagnosticeren en etiketteren en niet altijd direct een specialistische hulpverlener in willen zetten. Liever maken we gebruik van het netwerk en versterken dit waar dat nodig is waarbij we verschillen tussen Arnhemmers accepteren en omarmen. Inwoners met zorg, jong en oud, blijven zoveel mogelijk thuis wonen met de nodige ondersteuning, of maken eerder de overstap van een instelling naar zelfstandig wonen in de wijk. Wanneer inwoners zorg met verblijf nodig hebben zoeken we naar oplossingen die zoveel mogelijk op de thuissituatie lijken; uit huis maar zo 'thuis' mogelijk. Zo bieden we onze inwoners duurzame, passende, effectieve en efficiënte ondersteuning op maat, zo tijdig mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis. Ook stimuleren we daarbij actieve deelname van inwoners aan de Arnhemse samenleving. We willen dat alle Arnhemmers mee kunnen doen.
We zorgen ervoor dat de toegang naar ondersteuning en zorg transparant en laagdrempelig is ingericht. Om kwalitatief goede zorg beschikbaar te hebben en te houden zetten we, met name in de jeugdzorg, extra maatregelen in.

Uitwerking indicatoren
Begin 2022 zijn de Visie Sociaal Domein, de Kadernota ‘Van beschermd wonen naar een beschermd thuis' en het Jeugdbeleid vastgesteld. Op dit moment worden deze kaders vertaald naar inspanningen en effectindicatoren. In de volgende Begroting zullen de nieuwe effectindicatoren worden opgenomen.

Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis **(D)**

Inwoners die er (tijdelijk) niet in slagen zichzelf te redden in het dagelijks leven bieden we hulp, ondersteuning en zorg. We bereiken steeds meer Arnhemmers en uit het inwonerservaringsonderzoek blijkt dat veel Arnhemmers tevreden zijn over de geboden hulp. Tegelijkertijd is de ervaring, met name van de Sociale wijkteams, dat inwoners vaak (te) lang afhankelijk blijven van specialistische hulp. We gaan ons inspannen om deze inwoners zo zelfstandig mogelijk te maken, zodat zijzelf de regie over hun leven terug krijgen en de kwaliteit van leven verbetert. We zetten in op het versterken van de eigen kracht en investeren in het (sociaal) netwerk rondom inwoners waarbij we het gebruik van algemene voorzieningen in de wijken stimuleren. Deze aanpak is ook van belang om in te spelen op de toenemende vergrijzing en de personeelstekorten in de zorg het hoofd te bieden. Bij huishoudelijke ondersteuning zijn deze ontwikkelingen al voelbaar. Via wachtlijstbemiddeling borgen we dat de meest kwetsbare inwoners met acute problemen als eerste geholpen worden door direct huishoudelijke ondersteuning in te zetten. Daarnaast onderzoeken we samen met zorgaanbieders hoe we voldoende personeel kunnen inzetten in de huishoudelijke ondersteuning en welke mogelijkheden er zijn om vraag en aanbod in evenwicht te brengen.

We hebben ook aandacht voor de groeiende groep inwoners (en hun naasten) met een vorm van dementie. We willen van Arnhem een dementievriendelijke samenleving maken. Dit doen we door onder andere bewustwording en trainingen van Arnhemmers en Arnhemse ondernemers over de omgang van inwoners met dementie zodat ook deze groep zo lang mogelijk mee kan blijven doen in Arnhem.

We versterken de (veer)kracht van onze inwoners thuis en in instellingen met een integrale aanpak **(I)**

- We lichten onze inwoners beter voor hoe ze hun zelfstandigheid kunnen behouden; dit doen we met inzet van het eigen netwerk en een betere benutting van algemene voorzieningen in de wijk. We stimuleren het gebruik van deze algemene voorzieningen en we zorgen dat het aanbod bekend is en aansluit bij de behoefte van de inwoners van de wijk. Daarbij wordt onder andere gebruik gemaakt van een website waarop het aanbod aan algemene voorzieningen staat vermeld; deze website ontwikkelen we verder door.
- De huidige versnippering van begeleiding over veel verschillende aanbieders wordt teruggebracht door een sterk netwerk per wijk te organiseren waarin hulpverleners elkaar kennen en intensiever met elkaar samenwerken rondom inwoners. Dit bevordert collectieve en integrale oplossingen voor inwoners en zorgt er voor dat beter gebruik wordt gemaakt van algemene voorzieningen en sociale netwerken in de wijk, zodat de begeleiding effectiever wordt.
- Er is veel samenhang in de opgaven waarvoor we staan. In de jeugdzorg bijvoorbeeld, zien we relaties tussen het opgroeien in armoede, schulden, schooluitval en de inzet van jeugdzorg. Daarnaast heeft een groot deel van de zwerfjongeren een verleden in de jeugdzorg. Om deze reden is een samenhangend jeugdbeleid ontwikkeld als uitwerking van een integrale visie op het sociaal domein. De komende jaren gaan we zorgen dat dit beleid in samenspraak met de betrokken partijen wordt opgepakt en uitgevoerd. Daarbij betrekken we onze gebruikers, jongeren, ouders/verzorgers, ervaringsdeskundigen, om te toetsen of dit goed gebeurt.
- Ook ondersteunen we gezinnen waar meerdere problemen bestaan vanuit de doorbraakmethode. Gespecialiseerde wijkcoaches werken met deze methode. Deze methode houdt in dat we de problemen in samenhang benaderen en tot integrale oplossingen komen waar alle gezinsleden mee worden geholpen. Tevens gaan we bij deze methode de samenwerking met Werk en Inkomen intensiveren.
- Voor jeugdigen en volwassenen die vanuit een zorginstelling uitstromen en zelfstandig gaan wonen, moeten voldoende, passende en betaalbare woningen beschikbaar zijn. Om dit te bereiken leggen we verbinding met andere programma's en werken we samen om voor verschillende doelgroepen zelfstandige woonruimte te realiseren.

We versterken de zorgtoewijzing **(I)**

- De Sociale wijkteams vormen de toegang naar de Wmo, beschermd wonen en Jeugdzorg. Wijkcoaches beoordelen welke ondersteuning onze Arnhemmers nodig hebben om zelfstandig te kunnen wonen en participeren. Daarbij wordt altijd gekozen voor de meest passende, effectieve en efficiënte hulp en ondersteuning vanuit de gedachte dat inwoners zoveel mogelijk zelf de regie houden over hun eigen leven.
- Sociale wijkteams hebben in afstemming met de gemeente hun organisatie doorontwikkeld. Naast Sociale wijkteams met generalistische wijkcoaches zijn stadsteams ingevoerd, die betrokken worden bij meer specialistische casuïstiek. Met deze verdeling verwachten we de benodigde inzet van hulp en ondersteuning te kunnen verbeteren. Daarnaast is de aansturing van de Sociale wijkteams vereenvoudigd door onder andere het aanstellen van één directeur/bestuurder. De doorontwikkeling van de Sociale wijkteams zal ook in 2024 verder worden geïmplementeerd. We voeren een onderzoek uit of de personeelsformatie (wijkcoaches) voldoende is om de opdracht van de gemeente goed uit te voeren. De gemeente is samen met de stichting sociale wijkteams opdrachtgever van dit onderzoek dat door Significant wordt uitgevoerd.

We sturen op kwaliteit en resultaat (I)

- In samenwerking met de regionale inkooporganisatie (Inkoop-SDCG) en Sociale wijkteams monitoren we of aanbieders goede kwaliteit van zorg leveren en de gewenste resultaten realiseren. In 2024 gaan we door met bepalen welke verbeteringen nodig zijn om zorg in te kopen die zo goed mogelijk aansluit bij de hulpvragen van inwoners. Dit doen we samen met Inkoop-SDCG en regiogemeenten en vanuit de kaders en standpunten die beschreven zijn in de raadsbrief Verbeteren regionale inkoop van zorg d.d. 28 maart 2023.
- Het toezicht op rechtmatigheid en kwaliteit van de geleverde zorg is verder geïntensiveerd. Niet alleen op basis van signalen, maar ook via een steekproef worden aanbieders getoetst. Daarbij werken we nauw samen met de Inkoop-SDCG, VGGM (toezicht op kwaliteit), afdeling Handhaving (toezicht rechtmatigheid) en de partners in het RIEC (Regionale Informatie- en Expertise Centra, gericht op bestrijding ondermijnende criminaliteit). Een regionaal Handhavingskader wordt samen met de gemeente Arnhem ontwikkeld door Inkoop-SDCG.
- Met Medipoint hebben we het contract voor hulpmiddelen tot 2026 verlengd. Dit omdat de inwoners en gemeente tevreden zijn over hun dienstverlening. Met Medipoint en de Sociale wijkteams kijken we naar verdere innovatie van het gebruik van hulpmiddelen. Het doel is om te zorgen dat ouderen die minder mobiel zijn ook kunnen meedoen in de samenleving.
- In 2022 hebben we enkele aanbevelingen doorgevoerd in het bestaand beleid rondom Persoonsgebonden Budget (PGB), zoals de informatievoorziening richting inwoners. We blijven investeren in de kwaliteit van de ingekochte zorg via PGB. Bij twijfel over de kwaliteit van PGB-zorg zullen we ook onderzoeken gaan instellen op bijvoorbeeld de juiste kwalificaties van zorgverleners. Dit doen we om kwalitatieve goede zorg te blijven leveren.

We vergroten het inzicht of passende zorg wordt ingezet (monitoring) (I)

- We verbeteren het inzicht in de ontwikkeling van de zorg. We gebruiken een goed ontsloten zorgmonitor waarbij we de ingezette zorg lokaal en op wijkniveau kunnen volgen. Periodiek leveren we (bestuurlijke) rapportages op, om de gewenste transformatie van zorg te monitoren. Dit biedt mogelijkheden om, waar nodig, bij te sturen.
- Op wijkniveau ondersteunen we Sociale wijkteams bij het analyseren van de ontwikkelingen in toegewezen zorg en het uitzetten van acties. Op wijkniveau is een dashboard beschikbaar waarin we de zorg(kosten) tot op detail kunnen monitoren. Waar nodig worden zogenaamde Analyse- en Actieteams (A2-teams) ingezet, die werken met deze data (bijvoorbeeld volumes, producten, duur, kosten, aanbieders, zorgpaden en verwijzers). Het team is samengesteld vanuit verschillende disciplines (inhoudelijk, financieel en data-analisten) en zij gaan op wijkniveau of per zorgvorm in gesprek met het Sociale wijkteam over de data. Daarbij wordt gekeken naar de resultaten en ontwikkelingen in de wijk en de stad en wordt actie ondernomen als dat nodig is.
- We ontwikkelen het inwonerservaringsonderzoek door om meer inzicht te krijgen in het resultaat van en tevredenheid over de geleverde zorg. Met de verbeterde monitoring kunnen we volgen of aanbieders met de ingezette zorg resultaat bereiken en de doelen van de inwoner behalen.

We ontschotten zorgsystemen en verkrijgen toereikend rijksbudget (I)

- We dragen via de G40, VNG en NDSD (Netwerk directeuren sociaal domein) bij aan een actieve lobby om voldoende rijksmiddelen te krijgen om de Wmo en Jeugdwet goed uit te kunnen voeren. We ondersteunen de lobby van VNG en G40 om structureel, ook na 2022, voldoende middelen voor de (jeugd)zorg te krijgen. Het Integraal Zorgakkoord (IZA) is eind 2022 vastgesteld en vraagt inzet van de gemeente. De aanleiding voor het IZA is de druk in de zorg en het doel van het IZA is om zorgtransformaties in gang te zetten. Vanuit het IZA dienen dit jaar een regiobeeld en een regioplan opgeleverd te worden. Vanuit het IZA krijgt de regio Centraal Gelderland ongeveer € 4 miljoen per jaar via een IZA-SPUK en mag de gemeente met zorgaanbieders aanspraak maken op transformatiemiddelen voor impactvolle zorgtransformaties. Meer informatie over het IZA volgt in het derde kwartaal.
- Landelijk wordt gewerkt aan een nieuw verdeelmodel voor beschermd wonen en maatschappelijke opvang (voorlopig uitgesloten). Inzet is een verdeelmodel van middelen op basis van objectieve criteria. De implementatie van het nieuwe model gaat in per 2025. De precieze effecten zijn nog onduidelijk maar we weten al wel dat onze regio Centraal Gelderland een ‘nadeelregio’ is. Dat betekent dat we in de toekomst minder geld krijgen voor beschermd wonen dan nu. Met de regiogemeenten zijn financiële afspraken gemaakt voor de komende jaren en we sluiten een samenwerkingsconvenant waarin we vastleggen hoe we de komende jaren de transformatie van beschermd wonen naar een beschermd thuis verder vormgeven.
- We werken met diverse partijen, zoals het Sociaal wijkteam, zorgaanbieders, zorgverzekeraar en justitie aan gezamenlijk beleid voor de GGZ-doelgroep. We onderzoeken onder andere hoe we een betere aansluiting kunnen realiseren tussen de forensische zorg en de Wmo-zorg en onderzoeken de mogelijkheden voor een meer wijkgerichte GGZ-ondersteuning. Daarbij zetten we ook in op preventie van problemen en een betere acceptatie van de GGZ-doelgroep.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Inwonerstevredenheid over kwaliteit geboden ondersteuning		**79**	**73**	**82**	
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis	**41**	**47**	**50**	**51**	**51**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel specialistisch	**44**	**31**	**29**	**32**	**34**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis + specialistisch	**15**	**22**	**21**	**17**	**15**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel maatwerk	**84**	**65**	**43**	**36**	**33**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel algemeen	**16**	**35**	**57**	**64**	**67**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Gemiddelde zorgkosten per inwoner	**887**	**847**	**713**	**723**	
Eenheid: Gemiddelde zorgkosten in euro per inwoner					
Bron: Gemeente Arnhem					

Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij (D)

We willen dat alle Arnhemmers kunnen meedoen aan de samenleving. Daartoe bieden we Arnhemmers die niet participeren als gevolg van persoonlijke omstandigheden de mogelijkheid om deel te nemen aan de maatschappij, bij voorkeur via betaald werk. Als dit niet haalbaar blijkt, participeren zij via vrijwilligerswerk of activerend werk. We bevorderen de doorstroming vanuit activerend werk richting betaald werk/ opleidingen of vrijwilligerswerk.

Zie de inspanningen benoemd bij het doel 'Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis' (I)

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage inwoners in Activerend Werk met een ontwikkelarrangement	**45**	**42**	**51**	**55**	**52**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg (A)

We willen dat alle kinderen in Arnhem de kans krijgen zich te ontwikkelen naar zelfstandigheid en een gezond volwassen leven. Daarbij mag het niet uitmaken in welke wijk je woont. Als het kinderen met ondersteuning van hun ouders niet lukt om deze ontwikkeling door te maken en ook het eigen netwerk onvoldoende is, ontvangen zij daarbij tijdige passende hulp. Passende hulp betekent dat de hulp kwalitatief goed is en kinderen (of hun ouders) helpt om weer zelf verder te kunnen. Tijdige hulp betekent dat alle kinderen, ook kinderen met acute en complexe problemen, snel hulp krijgen. Deze hulp willen we zo licht mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis of thuis inzetten, zodat het kind zoveel mogelijk een normaal leven kan blijven leiden. Om dat te bereiken werken we preventief en signaleren we problemen zo vroeg mogelijk. We zetten tijdig passende hulp in om complexere problemen te voorkomen. Daarbij richten we ons op kinderen in kwetsbare situaties: kinderen die onze hulp het meest nodig hebben om zich te kunnen (blijven) ontwikkelen. Bij de inzet van hulp houden we oog voor normalisering en voorkomen we het onnodig 'plakken van etiketten'. Ook bespreken we met ouders hoe we ze kunnen ondersteunen bij de opvoeding van hun kinderen; wat kunnen zij zelf doen en wat is 'normaal' bij het opgroeien van hun kind.

Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven (D)

Alle Arnhemse kinderen moeten mee kunnen doen in de samenleving en mogelijkheden krijgen om zich te ontwikkelen. Daarbij mag het niet uitmaken in welke wijk je woont. Om dat te bereiken hebben kinderen en hun ouders een goede sociale basis en voorzieningen in de buurt nodig waar ze gebruik van kunnen maken. Bijvoorbeeld op school, of bij de sport- of cultuurvereniging. Als het netwerk en de sociale basis bij een kind niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, zetten wij (tijdelijk) specialistische jeugdhulp in.

Versterken eigen kracht van jeugdigen, sociaal netwerk en inzet algemene voorzieningen (I)

- Samen met professionals uit onderwijs, zorg, sport, cultuur en welzijn ontwikkelen we samenhangend aanbod van voorzieningen dat past bij de fases die kinderen (en hun ouders) doorlopen bij het opgroeien en opvoeden en aansluit bij de hulpvraag. We baseren dit voorliggende aanbod op de behoeften van kinderen en jongeren zelf (op basis van input van kinderen zelf, bijvoorbeeld in stadsgesprekken conform motie 22m27).
- We stimuleren passend aanbod van algemene voorzieningen dat preventief op, of in combinatie met specialistische jeugdhulp ingezet kan worden, zodat kinderen kunnen blijven meedoen. Denk bijvoorbeeld aan 'steungezinnen', waarbij steunouders een kind een dagdeel in de week opvangen en ondersteunen zodat de biologische ouders op adem kunnen komen.
- We versterken de aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp, zodat kinderen tijdig de juiste ondersteuning krijgen om zich te kunnen blijven ontwikkelen. We maken daarom samen met onderwijsbesturen en de samenwerkingsverbanden duidelijke afspraken over hoe we kinderen gezamenlijk de beste ondersteuning kunnen bieden, ieder vanuit de eigen verantwoordelijkheid. Deze afspraken worden continu waar nodig en waar mogelijk aangescherpt. We hebben de volgende inspanningen opgenomen om de aansluiting tussen onderwijs en jeugdzorg te verbeteren:
    - We zorgen voor een goede samenwerking tussen de Sociale Wijkteams en het Primair Onderwijs (mogelijk vervolg naar het Voortgezet Onderwijs).
    - We zorgen voor meer duidelijkheid over de onderlinge samenwerking tussen betrokken partijen bij thuiszitters (procesafspraken) met heldere afspraken over de regie en het aanbod.
    - We zorgen voor heldere afspraken over jeugdhulp binnen Speciaal (Basis) Onderwijs en onderzoeken of de werkwijze zoals die voor de pilot Lichtenbeek ontwikkeld is, ook op andere S(B)O scholen ingezet kan worden.
- We bieden ‘’passende’’ en inclusieve BSO zodat meer kinderen samen op kunnen groeien in een reguliere setting (in plaats van een aparte BSO+).
- We starten een project waarbij we aandacht besteden aan de mentale gezondheid van jeugdigen, bijvoorbeeld via een podcast en/of een chatfunctie, en zorgen dat er aanbod wordt ontwikkeld om jeugdigen te ondersteunen/adviseren over hun mentale gezondheid. We starten focusgroepen voor jeugdigen tussen 13 en 16 jaar waarin zij leren omgaan met hun mentale gezondheid.

Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis (D)

Veel kinderen hebben helaas te maken met een onveilige thuissituatie. Dit komt onder andere door problematiek van ouders (psychische problematiek, verslavingsproblematiek, vechtscheidingen, huiselijk geweld, armoede of andere sociale problemen). We willen onveilige situaties zoveel mogelijk voorkomen, sneller signaleren als deze zich voordoen en meer kinderen in een kwetsbare situatie een veilig thuis bieden. We organiseren het liefst ambulante zorg bij gezinnen thuis. Als dat niet kan, zoeken we een plek bij pleegouders of gezinshuizen. We plaatsen kinderen alleen uit huis (jeugdzorg met verblijf) als het echt niet anders kan. Jeugdzorg met verblijf is een ingrijpende en vaak onwenselijke maatregel die we zo veel mogelijk willen voorkomen. Als er geen alternatieven zijn die werken, blijven we jongeren volgen om te bezien of dit echt de beste optie is.

We versterken het gezinssysteem zodat jeugdigen zolang mogelijk thuis kunnen blijven wonen (I)

- We bekijken per individueel geval of de hulpvraag met name bij het kind zit of in feite voortkomt uit problemen die zijn of haar ouders betreffen. In die gevallen kijken we of we het hele gezin kunnen helpen en ondersteunen.
- We organiseren nazorg voor jeugdige ex-gedetineerden waarbij jeugdigen na detentie worden begeleid op terugkeer in de samenleving door een Re-integratie Officier (RIO). Hierover zijn afspraken gemaakt met de Raad voor de Kinderbescherming, Sociale wijkteams Arnhem en de Gecertificeerde Instellingen.
- Conform toezegging 1278 werken we aan een plan om de overgang naar het 18e levensjaar voor jeugdigen te verbeteren. Voor de zorgvorm jeugdzorg met verblijf zetten we één regisseur in die vanaf het 17e levensjaar of waar mogelijk eerder samen met de jeugdige de uitstroom voorbereidt. Na uitstroom blijft de regisseur zo lang als nodig in beeld.
- We versnellen en verbeteren het veiligheidsnetwerk rond gezinnen, samen met Veilig Thuis, Sociale wijkteams, Jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming. Zodat kinderen en hun ouders sneller een passend hulpaanbod krijgen om de veiligheid in het gezin te herstellen (uitvoering Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming).
- We versimpelen het complexe veiligheidsnetwerk rondom het gezin door integraal samen te werken waarbij één gezicht in het gezin aanwezig is. Samen met Veilig Thuis, Sociale Wijkteams, Jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming wordt een Toekomsttuin opgestart waarin deze nieuwe werkwijze wordt beproefd.
- We voorkomen uithuisplaatsingen door de inzet van team VAV (Vertrouwd, Aanwezig en Veilig). Dit team kan snel en flexibel bij gezinnen, waar sprake is van onveiligheid, worden ingezet om verdere escalatie te voorkomen.
- We verminderen het aantal jongeren in verblijf door casuïstiek tijdig te bespreken in het Regionaal Expert Team en tijdig ambulante zorg in te zetten om zo uithuisplaatsing te voorkomen. We sturen erop dat jeugdzorginstellingen deze lijn volgen van het voorkomen van uithuisplaatsingen, ook met het op- en afschalen van hulp.
- We werven ouders voor pleegzorg en zetten kleinschalig groepswonen in als alternatief voor jeugdhulp met verblijf.
- We voorkomen complexe scheidingen door ouders vroegtijdig de juiste informatie en hulp op één plaats aan te bieden (Digitaal Scheidingsloket). Ook kinderen waarvan de ouders uit elkaar gaan of gaan scheiden kunnen hier terecht voor informatie en hulp. Bij geëscaleerde situaties helpen professionals van het Digitaal Scheidingsloket mee om de gezinssituatie terug te brengen naar het normale.
- We stimuleren het grondig onderzoeken van welke jeugdhulp best passend is en meest tijdig kan worden ingezet in gezinnen waar onveiligheid heerst. We motiveren het hele gezin voor inzet van de betreffende jeugdhulp om herhaalde meldingen bij Veilig Thuis te voorkomen. Hiermee kan snel richting worden gegeven aan begeleiding en behandeling, als hier een vraag naar is.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal jeugdbeschermingsmaatregelen	**427**	**395**	**382**	**453**	**353**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Aantal jeugdigen in verblijf	**610**	**563**	**512**	**611**	**465**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk (D)

Als kinderen vastlopen in hun ontwikkeling naar zelfstandigheid, dan ontvangen zij passende hulp. Hiervoor kijken we eerst met de ouders, het netwerk en de sociale basis van een kind wat de mogelijkheden zijn. Als deze niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, zetten wij (tijdelijk) specialistische hulp in. We richten ons op kinderen in kwetsbare situaties: kinderen die onze hulp het hardst nodig hebben om zich te kunnen (blijven) ontwikkelen. Een kind mag zijn wie het is, ook als het afwijkt van de norm. Bijvoorbeeld omdat een kind druk is of moeite heeft met leren. We stoppen met onnodig problematiseren van gedrag en normaliseren het gebruik van zorg. Daarbij accepteren we dat sommige problemen horen bij het opgroeien.

We zetten tijdig, best passende zorg in **(I)**

- We zetten de doorbraakmethode in om te werken aan een beter perspectief voor gezinnen met complexe, meervoudige problemen in een kwetsbare, onveilige situatie
- We zorgen dat in iedere wijk passende laagdrempelige opvoedondersteuning voor ouders/ verzorgers beschikbaar is (en zetten zo nodig extra hulp en begeleiding in)
- We herijken de Sociaal Medische Indicatie zodat meer kinderen/ gezinnen die dat nodig hebben gebruik kunnen maken van kinderopvang en buitenschoolse opvang.
- We zorgen voor betere en tijdige zorg en ondersteuning, op de juiste plek en wanneer dit nodig is. Dit doen we door inzet van de Hervormingsagenda Jeugd. Dit moet leiden tot verbetering van de hulpverlening en een financieel beheersbaar en duurzaam jeugdstel (Hervormingsagenda Jeugd)
- We breiden de inzet van praktijkondersteuners jeugd uit bij Arnhemse huisartsenpraktijken. Door de lichte hulp van de praktijkondersteuner bij de huisarts zijn kinderen en jongeren minder afhankelijk van specialistische jeugdzorg. Wanneer deze lichtere hulp niet voldoet, zetten de Sociale wijkteams of huisartsen specialistische jeugdzorg in.
- GGZWachtlijsten in de zorg zijn onwenselijk. We zetten in op snelle ondersteuning van kinderen die toch op een wachtlijst terecht zijn gekomen, waarbij ook kinderen met acute en complexe problemen snel hulp moeten kunnen krijgen. We maken afspraken met jeugdzorginstellingen om de kinderen met de meest acute problemen als eerste te helpen. We zetten een zorgaccounthouder in die bemiddelt om kinderen op de wachtlijst zo snel mogelijk naar zorg te krijgen, bijvoorbeeld bij een andere aanbieder met soortgelijk zorgaanbod. We kijken samen met de Sociale Wijkteams en Gecertificeerde Instellingen naar de aanmeldroute voor behandeling/GGZ.
- Wachtlijsten in de jeugdbescherming zijn onwenselijk. We zetten in op het zo snel mogelijk terugdringen van de wachtlijsten bij de Gecertificeerde Instellingen. Hiervoor hebben de Gecertificeerde Instellingen subsidie ontvangen, onder andere om werkdruk te verlagen en medewerkers te enthousiasmeren voor het werk. We zorgen dat gezinnen die op de wachtlijst staan in beeld zijn door samenwerking tussen Sociale Wijkteams en Gecertificeerde Instellingen te stimuleren.
- We geven de Sociale Wijkteams duidelijke kaders mee zodat ze beter kunnen beoordelen wanneer zij specialistische jeugdhulp wel of niet kunnen inzetten. Daarvoor actualiseren we de beleidskaders op basis van wat er speelt bij kinderen en jongeren. In deze kaders stellen we altijd de vraag of jeugdhulp de beste oplossing is voor het kind, of ouders goed toegerust zijn om zelf hun kind te ondersteunen en of het netwerk of voorzieningen in de buurt al ingezet zijn. Wij vragen ouders hun kinderen meer zelf te ondersteunen, bijvoorbeeld bij opgroeiproblemen, druk gedrag of verdriet in plaats van specialistische begeleiding of behandeling in te zetten. Daardoor ervaren kinderen dat tegenslag en moeilijke periodes bij het leven horen en leren zij daarmee om te gaan.
- We bakenen de inzet van de Jeugdwet en de Verlengde Jeugdwet beter af door afspraken met aanbieders te maken en houden zo de zorg beschikbaar voor de kinderen die het nodig hebben. We vergroten de kennis van de wijkteams over de zorgwetten die voorliggend zijn aan de Jeugdwet (Zvw, Wlz, Wmo) door een periodiek webinar dat we samen met Stimulanz (kenniscentrum) ontwikkelden.
- We stimuleren een goede voorbereiding op uitstroom uit jeugdzorg met verblijf door het gebruik van het Toekomstplan te stimuleren. Wanneer jongeren tijdig zijn voorbereid maar alsnog niet klaar zijn om uit te stromen, kan worden besloten tot inzet van verlengde jeugdwet. Dit is onder andere onderdeel van de campagne van Stichting Het Vergeten Kind: 'laat zorg pas stoppen als kinderen daar klaar voor zijn.

We zorgen voor een wijknetwerk met algemene voorzieningen en zorgaanbod dat aansluit bij de problemen van kinderen en jongeren **(I)**

We gaan meer wijkgericht werken. Dit houdt in dat een beperkt aantal “begeleidingsaanbieders” in de wijken samenwerken en medeverantwoordelijk zijn voor het bieden van de begeleiding in de wijk. Het gaat dan zowel om specialistische zorgaanbieders als om partijen die in het voorliggend veld werkzaam zijn. Met deze aanbieders en de sociale wijkteams wordt een nieuwe werkwijze en manier van samenwerken ontwikkeld. Het uitgangspunt hierbij is dat minder wordt doorverwezen naar gecontracteerde zorgaanbieders, maar dat de aanbieder (tijdelijk) ondersteunt bij de vraag van de inwoner en onderdeel is van het wijknetwerk. We willen een betere samenwerking tussen het voorliggend veld, de begeleidingsaanbieders in de wijken en de Sociale Wijkteams.

- We zorgen per wijk voor een sterk netwerk waarin een beperkt aantal jeugdhulpaanbieders samenwerkt met andere professionals en betrokken partijen in de wijk en met hun aanbod aansluiten bij de zorgvragen van kinderen en jongeren in die wijk.
- We zetten jeugdhulp zo dichtbij als mogelijk in en vormen wijknetwerken om dat mogelijk te maken. Hulp wordt bij voorkeur gegeven bij het kind thuis, op school of in de wijk.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal 0-17-jarigen met een JW-toewijzing	**5338**	**5147**	**5029**	**5233**	**4534**

Eenheid: Aantal

Bron: Gemeente Arnhem

Aantal 18+ers met een JW-toewijzing	**675**	**608**	**523**	**506**	**395**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing CSA	**105**	**117**	**114**	**114**	**101**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Elden en De Laar	**123**	**131**	**122**	**117**	**107**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Malburgen	**156**	**162**	**147**	**150**	**139**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-Oost	**138**	**136**	**124**	**128**	**131**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-West	**172**	**179**	**152**	**145**	**132**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Presikhaaf	**104**	**121**	**113**	**119**	**110**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Schuytgraaf-Elderveld	**154**	**159**	**143**	**147**	**137**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing VKR	**151**	**148**	**121**	**134**	**126**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk (A)

We werken aan de transformatie van beschermd wonen (wonen in een instelling) naar een ‘beschermd thuis’; Arnhemmers die dat nodig hebben ontvangen passende zorg thuis in hun eigen omgeving. Voor wie tijdelijk beschermd wonen nodig is zorgen we op regionaal niveau voor voldoende aanbod. We zetten in op een goede doorstroom vanuit beschermde woonvormen naar zelfstandig wonen en op goede GGZ-zorg in de wijken. Met de inkoop van ondersteuning zetten we ook in op het beter laten aansluiten van de zorgproducten op deze transformatie (zoals het ontwikkelen van geclusterde woonvormen).
De transformatie geven we samen met de gemeenten binnen de regio Centraal Gelderland vorm (regionale Kadernota ‘Van beschermd wonen naar een beschermd thuis’). Alle betrokken gemeenten zorgen voor voldoende geschikte woonvarianten en een breed palet aan (basis)voorzieningen om ‘beschermd thuis’ mogelijk te maken. Ook werken we nauw samen met Sociaal wijkteam, woningcorporaties, zorgaanbieders, zorgverzekeraar en andere partijen.

Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers (D)

We willen voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare inwoners, zodat zij kunnen uitstromen uit beschermd wonen, maatschappelijke opvang en jeugdvoorzieningen. Om dit te bereiken werken we samen met de Arnhemse woningcorporaties.

We koppelen zorg(behoeften) aan wonen (I)

De woningcorporaties stellen jaarlijks 120 woningen beschikbaar voor uitstroom uit, onder andere, Beschermd wonen (BW), Maatschappelijke opvang (MO) en intramurale jeugdvoorzieningen.
De gemeente Arnhem coördineert en voert de woonafspraken uit, die gemaakt zijn met woningcorporaties. Op deze wijze kunnen Arnhemmers die niet zelfstandig aan een woning kunnen komen, toch uitstromen. Daarnaast blijven we met corporaties in gesprek over huisvesting van aandachtsgroepen.
We gebruiken daarvoor het doelgroepenonderzoek 'wonen en zorg', waarin de behoefte en het aanbod aan zorggerelateerd wonen in Arnhem gekwantificeerd is. We komen samen met partners in de stad tot een beleid voor wonen en zorg.

Zorggerelateerde woonoverlast wordt minder (I)

We pakken zorggerelateerde overlast in de stad adequaat aan. Er is een meldpunt woonoverlast, waar inwoners (ook zorggerelateerde) woonoverlast kunnen melden. We blijven, mede op basis van deze meldingen, in gesprek met zorgaanbieders over het treffen van maatregelen om woonoverlast door hun bewoners te beperken. Indien nodig nemen we ook maatregelen via de toewijzing, de inkoop en contractering.
We werken hierbij samen met het Zorgkantoor en de Dienst Justitiële Inrichtingen wat betreft de door hun gecontracteerde zorgaanbieders, als het gaat om langdurige zorg (Wet langdurige zorg), respectievelijk forensische zorg (Wet forensische zorg). Intern werken we binnen de aanpak woonoverlast samen met de teams Leefomgeving en het programma Veiligheid.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Beschermd Wonen, aantal inwoners met verblijf	1013	960	605	454	373

Eenheid: Aantal. NB. m.i.v. 2021 is een groot aantal inwoners vanuit Beschermd Wonen overgeheveld naar de Wet langdurige zorg.
Bron: Gemeente Arnhem

Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen (D)

We stellen meer mensen in staat om met de juiste ondersteuning, zelfstandig te wonen en mee te doen in onze samenleving. Uitgangspunt is zoveel mogelijk een beschermd thuis te bieden door passende zorg en ondersteuning te bieden, in plaats van wonen in een instelling. Tegelijkertijd zorgen we ervoor dat er een regionaal vangnet van intramurale zorg in stand blijft voor wie dat toch nodig heeft.

We ontwikkelen meer preventieve activiteiten (I)

- Iedere gemeente in de regio Centraal Gelderland werkt aan het op orde brengen van de lokale basisinfrastructuur. Dat betekent dat we zorgen voor plekken in de buurt waar inwoners met beschermd wonen elkaar kunnen ontmoeten en onderling steun kunnen vinden (zoveel mogelijk gespreid over de stad). We realiseren voldoende aanbod voor een zinvolle daginvulling (onder andere via Activerend Werk) en zorgen dat deze doelgroep kan wonen op een passende plek (onder andere door woonafspraken met corporaties).
- We zetten Buurtcirkels in, waarmee inwoners met een psychische kwetsbaarheid die vanuit een intramurale instelling zelfstandig gaan wonen, een sociaal netwerk in de wijk opbouwen. Met de inzet van buurtcirkels voorkomen we terugval en eenzaamheid.

Er zijn regionaal sluitende afspraken Beschermd Thuis **(I)**

Per 1 januari 2022 is gestart met de inhoudelijke doordecentralisatie van beschermd wonen. Dat betekent dat niet alleen de 43 centrumgemeenten, maar alle 355 gemeenten zich gaan inzetten en verantwoordelijk worden voor inwoners met een toewijzing voor beschermd wonen. Vanaf 1 januari 2025 komt er naar verwachting een nieuwe financiële verdeling over gemeenten. Dit betekent dat gedurende de periode 2025-2034 de middelen voor Beschermd Wonen - geleidelijk - worden overgeheveld van centrumgemeenten (Arnhem) naar de regiogemeenten. Daarmee wordt ook financieel geregeld dat gemeenten voortaan zelf verantwoordelijk zijn voor beschermd wonen voor de eigen inwoners.
Voor deze doordecentralisatie worden op regionaal niveau (regio Centraal Gelderland) samenwerkingsafspraken gemaakt. Dit is vastgelegd in de Kadernota ‘Van beschermd wonen naar beschermd thuis’. Het betreft afspraken over onder meer de financiële samenwerking, de toegang, contractering, toezicht, lokale basisvoorzieningen, monitoring en woonafspraken. Hiermee geven we uitvoering aan de landelijke Norm voor Opdrachtgeverschap. Daarnaast wordt gewerkt aan een regionaal uitvoeringsplan en lokale uitvoeringsplannen.

Er is een integrale aanpak voor mensen met verward gedrag **(I)**

- In 2024 borgen we de bemoeizorg, die aanvullend is ingezet als preventief instrument, op de al bestaande bemoeizorg (voor dreigend dak- en thuislozen).
- Daarnaast werken we aan de doorontwikkeling van de aanpak waarbij politiemeldingen over personen met verward gedrag worden doorgezet naar het sociaal domein. Er zijn inmiddels afspraken met politie, VGGM, Sociale wijkteams, OZO-coördinatoren en diverse zorgaanbieders.
- In 2024 wordt de pilot 'Noodbed voor mensen met verward gedrag' doorgezet. De pilot heeft nu een meer medisch karakter en is vanaf 15 juni 2023 weer opgestart. De medische noodbedden zijn bij Rijnstate en de sociaal domein noodbedden zijn bij Pro Persona.
- In 2024 voeren we het interventieplan personen met verward of onbegrepen gedrag uit. Aanleiding is de blijvende zorg om het hoge aantal politiemeldingen van personen met verward of onbegrepen gedrag. Doel van het interventieplan is om bestaande en wenselijke interventies samen met onze zorg- en veiligheidspartners (door) te ontwikkelen en uit te voeren.
- Ook in 2024 blijven we de Wet verplichte ggz en de Wet zorg en dwang uitvoeren. Deze wetten regelen de verplichte zorg in crisissituaties. Met name de Wet zorg en dwang zorgt regelmatig voor een aantal uitvoeringsproblemen. Met het Zorgkantoor, Pro Persona, de Verplegings- en Verzorgingssector en de Verstandelijk Gehandicaptensector werken we aan werkafspraken en voeren we een landelijke lobby, voor verbetering van de uitvoering.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving	**32.483**	**2.424**	**3.020**	**680**
Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis	32.483	2.424	3.020	680
Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij				
Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk	**18.879**	**57**	**0**	**0**
Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers	127	57	0	0
Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen	18.752	0	0	0

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg	**15.460**	**0**	**0**	**573**
Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven	13.378	0	0	573
Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk				
Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis	2.082	0	0	0
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**66.822**	**2.481**	**3.020**	**1.253**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	63.584	64.375	66.178	66.822	61.245	65.148	65.959
Baten	5.290	2.898	2.786	2.481	2.481	3.921	3.881
Saldo lasten en baten	***-58.293***	***-61.477***	***-63.391***	***-64.341***	***-58.763***	***-61.227***	***-62.078***
Toevoegingen aan reserves	21.275	1.082	1.082	3.020	4.417	811	0
Onttrekkingen aan reserves	828	81	996	1.253	680	898	3.016
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-20.448***	***-1.001***	***-86***	***-1.767***	***-3.737***	***87***	***3.016***
Gerealiseerd resultaat	**-78.741**	**-62.478**	**-63.477**	**-66.109**	**-62.501**	**-61.141**	**-59.062**

Toelichting

Lasten

De totale lasten voor 2024 voor het stedelijk programma zijn begroot op € 66,8 miljoen. De overige lasten voor zorg zijn opgenomen in de wijkbudgetten. De lasten zijn te verdelen in de volgende categorieën:

- € 31,3 miljoen wordt besteed aan zorg in natura en persoonsgebonden budgetten, verdeeld over Beschermd wonen (€ 15,3 miljoen), Jeugdzorg en jeugdbescherming (€ 11,5 miljoen), Wmo (€ 0,6 miljoen), huishoudelijke hulp toelage (€ 3,1 miljoen) en doelgroepenvervoer (€ 0,1 miljoen);
- € 24,3 miljoen wordt besteed aan uitbestede taken, zoals Stichting Sociale wijkteams (€ 18,7 miljoen), Ambulantisering GGZ (€ 3,3 miljoen), Zorg-lokaal (€ 1,0 miljoen), Inkoop Sociaal Domein Centraal Gelderland (€ 0,9 miljoen) en De connectie (€ 0,6 miljoen);
- € 2 miljoen wordt besteed aan subsidies, zoals aan Stichting Veilig Thuis (€ 1,2 miljoen);
- € 2 miljoen wordt besteed aan maatregelen in de jeugdzorg om kostenbesparingen te realiseren;
- Hiernaast zijn er € 7,2 miljoen overige lasten, zoals beleidsuren (€ 2,6 miljoen), Mantelzorgcompliment (€ 0,8 miljoen) en gemeentelijke backoffice (€ 0,8 miljoen).

De begroting is in 2024 ten opzichte van 2023 € 0,8 miljoen hoger.

- De begroting voor uitbestede werkzaamheden stijgt met € 1,6 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt met name door de verhoogde bijdrage aan Stichting sociale wijkteams (€ 1,1 miljoen) als gevolg van indexering;
- De begroting voor huishoudelijke ondersteuning stijgt met € 0,9 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt met name door tariefstijging;
- De begroting voor beschermd wonen daalt met € 1,9 miljoen ten opzichte van 2023 als gevolg van een toevoeging aan de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Baten

De totale baten voor 2024 zijn begroot op € 2,5 miljoen. Dit is hoofdzakelijk de eigen bijdrage beschermd wonen en eigen bijdrage WMO.

De baten dalen ten opzichte van 2023 door een lagere verwachte eigen bijdrage WMO. Dit komt omdat we rekening houden met de wettelijke wijziging van de eigen bijdrage per 2024. Deze wijziging is uitgesteld naar 2025.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoegingen aan de reserves in 2024 is € 3,0 miljoen. Het betreft één toevoeging aan de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg. Deze wordt gedaan om het oplopende nadeel van de invoering van het nieuwe verdeelmodel Beschermd Wonen komende jaren te kunnen egaliseren

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er € 1,3 miljoen onttrokken uit bestemmingsreserves. € 0,5 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve transformatie zorgbudgetten en € 0,8 miljoen aan de bestemmingsreserve WMO en Jeugdzorg, waarvan € 0,5 miljoen voor de opvang dakloze EU-burgers.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Stichting Sociale wijkteams;
- Zorgaanbieders en welzijnsorganisaties;
- Onze Huisartsen en Arts en Zorg;
- Cliënten- en Adviesraden Sociaal Domein;
- Zorgbelang Gelderland.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Visie sociaal domein 'Sociaal domein in beweging';
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Geconsolideerde versie van de Verordening Jeugdhulp gemeente Arnhem 2019;
- Beleidsregels Leerlingenvervoer gemeente Arnhem;
- Voorstellen tot maatregelen jeugdzorg;
- Kadernota De veerkrachtige samenleving Arnhem;
- Beleidsregels Wmo (2019);
- Beleidsregels Jeugd (2019);
- Beleidsplan Jeugd Wmo;
- Uitvoeringsplan deel Wmo;
- Jeugdbeleid 2021-2025. Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen;
- Inrichtingsplan Jeugdhulp;
- Regionaal Transformatieplan Jeugd;
- Regioaanpak huiselijk geweld en kindermishandeling 'Samen Veilig' 2019-2023;
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Verordening Jeugdzorg Arnhem 2019;
- Verordening doelgroepenvervoer 2020;
- Raadsbrief Ontwikkelingen zorgdomein (december 2018);
- Transformatieplan Beschermd Thuis 2019-2021;
- Raadsbrief bestuurlijke uitgangspunten doordecentralisatie beschermd wonen (maart 2020);
- Raadsbrief kwaliteit, toezicht en handhaving (juni 2019);
- Raadsbrief Voortgang aanpak toezicht op kwaliteit en rechtmatigheid zorg (november 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen (februari 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen vanaf 2022 (juni 2021);
- Raadsbrief afspraken en contracten jeugdbescherming, juli 2021.

Welzijn en inclusie

In Arnhem is iedereen gelijk en krijgt gelijke kansen. Dat is onze ambitie. We willen een stad zijn waar inwoners kunnen zijn wie ze zijn en waar een ieder zijn identiteit en eigenheid met trots kan uitdragen. Waarbij iedereen open staat voor elkaar en elkaar helpt. In veiligheid en vrijheid. Daarbij hebben we speciale aandacht voor het voorkomen en tegengaan van discriminatie. En voor het versterken van de positie van inwoners met een beperking. Ook bieden we statushouders en vluchtelingen een nieuw thuis en toekomstperspectief. En we zetten stevig in op de beweging van maatschappelijke opvang naar wonen.

Om te borgen dat iedereen gelijkwaardige kansen heeft om zich te ontwikkelen en om mee te doen is een stevige sociale basis nodig die de leefbaarheid in de Arnhemse wijken vergroot. Dit creëren we met bijvoorbeeld het ondersteunen van inwonersinitiatieven, door in te zetten op preventie, (woon)overlast te voorkomen, participatie, het geven van ondersteuning bij opgroei- en opvoedvragen en het zorgen voor goede algemene voorzieningen, zoals ontmoetingsplekken. Gezien de grote uitdagingen waar Arnhem voor staat, zoals de groeiende stad met een grote woonopgave de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners, vraagt dit om een preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen.

Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote kwaliteit op alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om laaggeletterdheid tegen te gaan. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave en begroting.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad (A)

We vinden het belangrijk dat iedere inwoner, ongeacht culturele achtergrond, levensbeschouwing, seksuele geaardheid, beperking en/of chronische ziekte, leeftijd en geslacht, mee kan doen en zich thuis voelt in Arnhem. De gemeente draagt daarbij actief uit dat samenleven in diversiteit niet kan zonder gemeenschappelijkheid, wederzijds vertrouwen en respect waarbij iedereen zichzelf kan zijn. Er wordt ingezet op bewustwording en activering in de eigen organisatie, de stad en in de wijken en we bestrijden discriminatie en stimuleren acceptatie op diverse gronden.

We willen dat mensen zich thuis voelen in Arnhem en dat we een toegankelijke gemeente zijn voor mensen met een beperking en/of chronische ziekte. Ons streven is dat nieuwkomers snel hun plek vinden en hun leven opbouwen. Dat kinderen zich goed kunnen ontwikkelen en dat ouderen zo lang mogelijk gezond blijven en actief meedoen. Hiervoor zetten we in op (jeugd)preventie, ondersteuning, algemene voorzieningen en duurzame inburgering. Zodat er een passend vangnet is wanneer het even niet vanzelf gaat.

De grote uitdagingen waar Arnhem voor staat, zoals de groeiende stad met een grote woonopgave de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote kwaliteit op alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om laaggeletterdheid tegen te gaan. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave en begroting.

Opvoeden en opgroeien (D)

We willen dat alle kinderen en jongeren het beste uit zichzelf kunnen halen. Dat er in Arnhem gelijke ontwikkelkansen zijn voor alle kinderen en jongeren en dat er voor iedereen perspectief is op een gelukkige toekomst. Om dit mogelijk te maken kiezen we voor kinderen en jongeren die ons het meest nodig hebben: de kinderen die opgroeien in wijken met veel sociale problematiek, waar kansen niet vanzelfsprekend zijn. We zetten jongerenwerk in voor laagdrempelige ondersteuning bij het opgroeien. Daarbij investeren we extra in de gebieden waar dat nodig is (onder andere in Arnhem Oost) en in wijken waar voorzieningen ontbreken voor opvoeden en opgroeien. We zorgen dat er meer plekken zijn waar jongeren elkaar kunnen ontmoeten met een gevarieerd programma waaraan jongeren kunnen deelnemen (bijvoorbeeld een jongerencentrum in Schuytgraaf).

Sluitende aanpak ketenpartners voor vroegsignalering **(I)**

Kinderen zijn goed en zo vroeg mogelijk in beeld, zodat tijdig een eventuele hulp- of ondersteuningsvraag duidelijk wordt. Met ketenpartners organiseren we een gezamenlijke aanpak om het kind en ouders heen. Ouders hoeven zo niet van de ene naar de andere instantie.
Dit doel staat momenteel enigszins onder druk door de huidige hoge werkdruk onder jeugdartsen en -verpleegkundigen van de GGD, waardoor de GGD zich genoodzaakt ziet de jeugdgezondheidszorg deels af te schalen. We volgen in goede samenspraak met GGD JGZ nauwgezet de ontwikkelingen en consequenties. Op die wijze zien we er ook op toe dat de vroegsignalering door de GGD zoveel mogelijk gewaarborgd blijft en dat de zorg voor kwetsbare kinderen en ouders overeind blijft.

Ontwikkelen van voorliggende voorzieningen **(I)**

Preventieve maatregelen kunnen helpen om ervoor te zorgen dat inwoners uiteindelijk niet in de (zwaardere) zorg belanden. Dit soort maatregelen zijn bijvoorbeeld activiteiten of voorlichting over bepaalde onderwerpen. Ook kan het gaan lichte hulp of ondersteuning, dichtbij de inwoners. Een verzamelnaam voor deze maatregelen zijn voorliggende voorzieningen. Deze voorzieningen hebben daarnaast ook een signaleringsfunctie, zodat tijdig zwaardere hulp kan worden ingeschakeld waardoor (nog) grotere problemen worden voorkomen. Aangezien deze belangrijke voorzieningen belangrijk zijn, blijven we inzetten op de doorontwikkeling van deze voorzieningen. We doen dat op basis van de hierboven genoemde nieuwe blik op welzijn.

Maatschappelijke verbindingen **(D)**

Bewonersondersteuning levert een bijdrage aan actieve, goed geïnformeerde wijkbewoners, die betrokken zijn bij de ontwikkelingen in hun wijk en zich willen inzetten en zich daarvoor verantwoordelijk voelen. Op dit moment wordt, samen met de betrokken partners, onderzocht op welke wijze bewonersondersteuning op wijkniveau ingezet moet worden op een manier die passend is bij de vraag van onze inwoners.

Ontmoeten en Verbinden
Om ontmoetingsplekken in de wijken zo goed mogelijk te faciliteren en toekomstbestendig te maken worden vanuit het budget voor Ontmoeten en Verbinden diverse wijkaccommodaties financieel ondersteund.

Samen werken in en aan de wijk **(I)**

We halen signalen uit de wijk op, geven die een plaats in de wijk- en stadsprogramma's en blijven voortdurend met onze inwoners en partners in gesprek om zo concreet inhoud te geven aan wat nodig is in een wijk. Denk daarbij aan de aanpak van de eenzaamheidscoalitie, gezonde leefstijl, dementievriendelijk stad, levensloopbestendig wonen en inclusieve voorzieningen.

Suïcidepreventie **(I)**

De gemeente Arnhem zet zich in voor het bespreekbaar maken van mentale problemen en het zoveel als mogelijk voorkomen en verminderen van suïcides. Vanaf juli 2021 maakt Arnhem daarom deel uit van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet). Met onze deelname daaraan dragen wij bij aan de Derde Landelijke Agenda Suicidepreventie 2021-2025. Er is een initiatief wet in voorbereiding waarmee suïcidepreventie wordt toegevoegd aan de Wet Publieke Gezondheid. Waarschijnlijk gebeurt dat vanaf 2025. Vooruitlopend op een eventuele wettelijke taak blijft de gemeente Arnhem de aanpak van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet) volgen (zie raadsbrief van 23 mei 2023). Dat betekent dat we gelijktijdige inzetten op vijf pijlers: publiekscampagne (bespreekbaar maken), risicogroepen benaderen, gatekeepers trainen in het herkennen en bespreekbaar maken, het netwerk versterken en de toegang tot dodelijke middelen beperken. Dit doen we met diverse lokale partners en met inzet van ervaringsdeskundigen en naasten. Verder werken we samen met 113 Zelfmoordpreventie. Ook houden we contact met de andere Supranet regio's, om van elkaar te leren. De planning is nu dat we 2025 gebruiken om lokaal en naar verwachting ook regionaal vaststellen hoe we de wettelijke taak invullen. De komende tijd stellen we ook vast of we lokaal en regionaal onderdelen van suïcidepreventie extra aandacht geven in lijn met de Landelijke nota gezondheidsbeleid 2020-2024, de Brede SPUK-regeling (specifieke uitkering) en het Integraal Zorgakkoord (IZA). Het Centrum voor Levensvragen en Suïcidepreventie is op 1 juli gestart. Daarmee geven we invulling aan amendement (22A709) Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen. In 2024 evalueren wij het Centrum en stellen we vast welk vervolg het krijgt vanaf 2025.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Kengetal sociale cohesie	**5,70**		**5,80**		

Eenheid: Het kengetal sociale cohesie geeft aan in hoeverre er sprake is van binding met de buurt en buurtbewoners.
Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)

Actief als vrijwilliger	**33**	**28**
Eenheid:	% inwoners dat actief is als vrijwilliger	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Kengetal emotioneel eenzaam	**2,80**	**2,80**
Eenheid:	Het kengetal emotioneel eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners onvoldoende netwerk om zich heen hebben zoals familie, vrienden, buren.	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Kengetal sociaal eenzaam	**2,60**	**2,70**
Eenheid:	Het kengetal sociaal eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners zich eenzaam voelen.	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Waardering aanbod voorzieningen ouderen	**27**	**27**
Eenheid:	% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor ouderen	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Waardering aanbod voorzieningen jongeren	**22**	**23**
Eenheid:	% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor jongeren	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Zelf- en samenredzaamheid (D)

Arnhemmers zijn zoveel mogelijk zelfredzaam en samen redzaam. Onze inwoners doen mee naar eigen kunnen en maken gebruik van hun sociale netwerk.

Ondersteuning mantelzorgers (I)

Arnhemmers zorgen vaak voor hun geliefden, voor familie en voor buren. Deze informele zorg is van groot belang voor inwoners die hulp nodig hebben en helpt bij het beperken van het beroep. Veel van onze inwoners hebben de dagelijkse zorg voor hun partner, familie, vrienden of buren. Deze informele zorgt levert stevige netwerken maar ook een beperkter beroep op maatwerkvoorzieningen. We stimuleren, ondersteunen en faciliteren de informele zorg. We richten ons daarbij op mantelzorger en op professionals die met mantelzorgers/informele zorg te maken hebben. Wij willen informele zorg stimuleren en helpen hierbij waar dat kan, niet alleen door informele zorgverleners.

Het mantelzorgakkoord dat er ligt wordt uitgevoerd. Zo werken we aan meer (h)erkenning van, en bewustwording over, mantelzorg en de kwetsbare positie van mantelzorgers. We faciliteren de stichting Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp (MVT) die individuele en collectieve ondersteuning biedt aan mantelzorgers en zorgprofessionals en functioneert als Expertisecentrum.

Samenhangend ouderenbeleid (I)

Binnen ons ouderenbeleid zetten we in op twee sporen: samenhangend ouderenbeleid en een dementievriendelijk Arnhem. In het proces hieromtrent gaat de raad, middels een rondetafelgesprek, in gesprek met belanghebbenden in Arnhem om door te praten over deze twee sporen. We zien dit als waardevolle input voor het te ontwikkelen beleid. Het beleid wordt participatief ontwikkeld met de verwachting dit in het eerste kwartaal van 2024 op te leveren.

Zo zijn we met diverse belanghebbenden in gesprek om in beeld te krijgen welke maatschappelijke uitdagingen op het gebied van de vergrijzing op ons afkomen. Zo zijn we met het Sportbedrijf Arnhem aan het onderzoeken hoe we bewegen voor ouderen verder kunnen stimuleren. Met Rozet zijn we in gesprek om te bekijken hoe cultuur kan bijdragen aan deze vraagstukken. Uiteraard zijn we ook met partners in gesprek zoals SWOA die hierin zijn gespecialiseerd.

Met andere organisaties, waaronder het Openluchtmuseum Arnhem, onderzoeken we of we kunnen samenwerken in onze ambitie om dementievriendelijk te worden. In het kader van deze ambitie hebben we inmiddels een GGD scan afgerond, waarmee we op korte termijn inzichtelijk kunnen maken waar we als Arnhem staan en wat er voor nodig is om onze ambitie te verwezenlijken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Mantelzorg	**15**		**14**		
Eenheid:	% inwoners dat het afgelopen jaar mantelzorg heeft gegeven				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Duurzaam opvanglandschap en inburgering (D)

Met alle onrust in de wereld wil Arnhem een gastvrije stad zijn. We vangen vluchtelingen en ontheemden van waar ook ter wereld ruimhartig op en realiseren duurzame en structurele opvang. We bieden vluchtelingen (met en zonder papieren) en ontheemden perspectief. Nieuwkomers heten wij welkom in Arnhem. Wij helpen ze met wonen, werken, geld, opleidingen, sport en gezondheid zodat ze mee kunnen doen in onze Arnhemse samenleving. We bouwen aan een stevig fundament om vluchtelingen de mogelijkheid te bieden aan hun toekomst te werken.

Hoewel het bieden van opvang aan vluchtelingen in principe aan het Rijk is en door het Rijk gefinancierd moet worden, willen we hier als gemeente een actieve rol in nemen. Op dit moment beschikken we in Arnhem over ongeveer 2400 opvangplekken voor vluchtelingen. Voor het overgrote deel zijn dit tijdelijke plekken. Het is onze ambitie om in Arnhem permanent ongeveer 2000 plekken beschikbaar te hebben. Dit doel kunnen we in 2027 bereiken door vanaf 2024 jaarlijks 400 permanente plekken te realiseren. Om dit duurzame opvanglandschap te bereiken werken wij vanuit de hieronder genoemde uitgangspunten.

Opvang voor vluchtelingen (I)

We zorgen dat een vluchteling (asielzoeker, Oekraïense ontheemde of statushouder) vanaf dag één in de opvang zijn toekomst kan vormgeven. De vluchteling kan op de opvangplek blijven tot het moment van vervolghuisvesting, die bij voorkeur in de stad of regio plaatsvindt. De locaties zelf zijn voor langere tijd inzetbaar.

Samen wonen
We zorgen ervoor dat opvanglocaties verspreid worden over de stad. Per locatie wordt bekeken wat de wijk nodig heeft en of de opvang daarin iets kan betekenen. Bij het realiseren of herontwikkelen van een locatie worden de plekken zo gebouwd dat deze bij een lagere instroom voor andere doelgroepen kunnen worden gebruikt. Naast opvang is er op de locatie ruimte voor permanente huisvesting voor regulier woningzoekenden.

Samen leren
Een bewoner van de vluchtelingenopvang krijgt vanaf dag één een aanbod aan cursussen en toekomstgerichte programma's. Daarnaast kan deze bewoner deelnemen aan activiteiten in de wijk, aan de andere kant kunnen wijkbewoners deelnemen aan activiteiten en cursussen op de opvanglocaties. Voor kinderen is extra aandacht, zij kunnen zoveel mogelijk gebruik maken van onderwijsvoorzieningen in de wijk.

Samen leven
De buurt en de vluchtelingenopvang versterken elkaar. We investeren erin dat wijkbewoners, partners en professionals worden betrokken bij (her)ontwikkeling van de vluchtelingenopvang. Wij houden hier regie op. Hierbij is aandacht voor de leefbaarheid in de wijken en het draagvlak in de samenleving.
Wij bieden vluchtelingen een veilig woon- en leefklimaat en zorgen voor een veilige wijk rondom de opvanglocatie.

Inburgering voor vluchtelingen (I)

Zodra vluchtelingen een status hebben starten zij met een inburgeringstraject conform de Wet Inburgering 2021, dit zijn nieuwkomers in Arnhem. Zowel voor nieuwkomers als statushouders onder de oude wet (oudkomers) spannen wij ons maximaal in. Hierbij voorzien we in een doorgaande lijn vanaf dag één tot aan het thuis voelen in onze stad. Door een persoonlijke, cultuursensitieve aanpak wordt de inburgering bevorderd, hetgeen bijdraagt aan het zo snel mogelijk, naar eigen kunnen, mee doen in de Nederlandse maatschappij. We combineren begeleiding naar werk met het leren van taal, persoonlijke ontwikkeling en de juiste zorg en ondersteuning. Dit doen we samen met onze ketenpartners.

Nieuwkomers
Onze ambitie is dat nieuwkomers zo snel mogelijk mee kunnen doen en dat zij tegelijkertijd toewerken naar een zelfstandig bestaan in Arnhem. We hebben als uitgangspunt om vanaf de koppeling aan de gemeente Arnhem in te zetten op de belangrijkste componenten voor inburgering, namelijk taal, werk en deelname in de Nederlandse maatschappij. We bieden daarbij de juiste en benodigde ondersteuning en zorg en houden regie op het gehele proces. Het opstellen van een persoonlijk Plan Inburgering en Participatie voor iedere nieuwkomer helpt ons hierbij.

Oudkomers
In 2023 hebben we een driejarige, Europese subsidie (AMIF) toegekend gekregen om oudkomers, die onder de oude wet inburgering vallen, extra te ondersteunen in hun integratie. Met meerdere externe partners, zoals Scalabor, Newbees, en collega's samen ontwikkelen we een aanpak waarbij er een breed aanbod wordt ontwikkeld op meerdere leefdomeinen zoals gezondheid, sport, werk en financiën. Dit doen we middels een cultuursensitieve benadering door sleutelfiguren uit de wijk in te zetten en landingscoaches om de binding tussen werkgever en werknemer te versterken.

Een passend vangnet **(D)**

Wij hebben de ambitie dat 'Niemand op straat hoeft te slapen of in een onveilige thuissituatie hoeft te leven'. Onze focus ligt bij het zoveel mogelijk voorkomen dat opvang nodig is en bij het bieden van een perspectief. Als opvang toch nodig is, wordt snel opvang en persoonsgerichte ondersteuning geboden, gericht op duurzame uitstroom. Nazorg is belangrijk om terugval te voorkomen. Dit geldt voor iedereen die zich in een kwetsbare situatie bevindt en opvang behoeft.
De komende jaren zetten we in op de transitie van maatschappelijke opvang naar wonen. Voor dak- en thuislozen gaan we extra woonplekken realiseren.
Vluchtelingen van waar ook ter wereld vangen we ruimhartig en gastvrij op. Ook mensen zonder documenten willen we toekomstperspectief bieden.
We brengen in kaart wat we nu al doen, we bespreken met ketenpartners, andere gemeentes en ervaringsdeskundigen wat we daar bovenop zouden kunnen, welke kansen en uitdagingen zich kunnen voordoen en hoe we de beschikbare financiële middelen zo doelmatig mogelijk kunnen inzetten.

In het kader van de monitoring is landelijk het streven om vanaf het najaar van 2023 gegevens over dakloosheid in de monitor Dakloosheid in de Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein (GMSD) op te nemen. Er is op dit moment nog onvoldoende juridische grondslag voor de benodigde gegevensdeling. Het gaat hierbij om de onderdelen: het aantal dak- en thuislozen, tijd tot opvang (zowel direct als langdurig), duur van opvang (zowel direct als langdurig), mate van terugval en aantal gerealiseerde woonplekken t.b.v. uitstroom uit de maatschappelijke opvang.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling **(I)**

Arnhem is centrumgemeente voor de regio Arnhem-Achterhoek. De prioriteiten uit de regioaanpak zijn gebaseerd op 1) meer inzetten op vroegsignalering en preventie van huiselijk geweld, 2) huiselijk geweld stoppen en duurzaam oplossen en 3) aandacht voor specifieke aanpakken (denk bijvoorbeeld aan eergerelateerd geweld en ouderenmishandeling). Om te kunnen ontwikkelen op deze prioriteiten is samenwerking met regionale en lokale partners cruciaal. Denk hierbij aan regiogemeenten, de Sociale wijkteams, Veilig Thuis, jeugdgezondheidszorg, jeugdzorgaanbieders en Moviera. In de uitvoering van de regioaanpak is de subsidie aan Moviera (vrouwenopvang) en Veilig Thuis van belang.

Versterken ketensamenwerking OGGz-partners **(I)**

In de OGGz-structuur werken heel veel partners samen. De regie ligt bij VGGM en is gericht op professionele en naadloze samenwerking waarbij de cliënt centraal staat. Doel is het bieden van een passend vangnet.

Aanpak terugdringing dakloosheid **(I)**

Het Nationaal Actieplan Dakloosheid 'Eerst een Thuis' heeft de ambitie dat in 2030 dakloosheid is beëindigd en iedereen een Thuis heeft. Deze landelijke aanpak richt zich op 6 actielijnen:
1. Versterken bestaanszekerheid: borging van het bestaansminimum
2. Preventie: voorkomen dakloosheid is altijd het beste
3. Wonen Eerst: iedereen een eigen woonplek met ondersteuning op maat
4. Integraal werken in de uitvoering: regie, snelheid en menselijke maat
5. Ervaringskennis inzetten: beleid wordt gemaakt, getoetst en uitgevoerd met mensen met ervaringskennis
6. Inclusieve aanpak: aandacht voor jongeren, LHBTIQ+ en dakloze EU-burgers

In samenspraak met alle partners en regiogemeenten wordt in 2023 in beeld gebracht hoe we -als regio Centraal Gelderland- de komende jaren in samenhang met de uitgangspunten van het Nationaal Actieplan verder uitvoering kunnen geven aan de aanpak van dakloosheid. Wat al vast staat is, dat er maximaal ingezet wordt op preventie en het creëren van woonplekken, want iedereen heeft recht op een (t)huis. We zien kansen in het housing first principe. Gelijktijdig wordt ingezet op de uitstroom uit de opvang en om- en afbouw van de capaciteit van de maatschappelijke opvang. Deze laatste is afhankelijk van de realisatie van het aantal woonplekken als ook van landelijke autonome ontwikkelingen, zoals een toename van dakloosheid als gevolg van de mogelijke effecten op het gebied van bestaanszekerheid. Lukt dit niet tijdig of onvoldoende, dan wordt ingezet op tijdelijke en/of permanente uitbreiding van de bestaande opvangcapaciteit. In ieder geval is nu duidelijk dat vooruitlopend op landelijke en Europese regelgeving opvang georganiseerd moet worden voor kwetsbare niet-rechthebbende EU-burgers en de gezinsopvang moet worden uitgebreid.

Specifiek voor dakloze jongeren zijn de mogelijkheden van een pilot bouwdepot verkend en wordt onderzocht of en hoe dit uitgevoerd kan worden.

Verder wordt onverminderd ingezet op preventie. Dit krijgt vorm in nauwe samenwerking met armoede & schulden, werk en inkomen en zorg en welzijn (voorkomen uitval).

Inclusief Arnhem (D)

Onze ambitie is: 'Arnhem is een inclusieve stad. Een stad waarin iedereen zich gezien, gehoord, gewaardeerd en veilig voelt. Een stad waar iedereen gelijkwaardig is en zo behandeld wordt en waar iedereen dezelfde kansen heeft. Dat is het Arnhem dat we willen zijn'.
Dat vraagt inzet van de hele stad. De doelen die wij daarbij nastreven zijn:

- Meer Arnhemmers herkennen en erkennen dat we nog geen inclusieve samenleving zijn, zien hun eigen rol hierin en hebben inzicht in wat ze zelf kunnen doen.
- Meer Arnhemmers zetten zich actief in, vanuit de eigen bevoorrechte positie, voor een inclusieve samenleving en dragen bij aan het tegengaan van uitsluiting, waardoor meer mensen zich volwaardig onderdeel voelen van de Arnhemse samenleving.
- Arnhemse organisaties (waaronder wijzelf) en bedrijven zijn er nog meer op gericht om diversiteit en inclusie te bevorderen en hun diensten en producten (fysiek en digitaal) zijn nog toegankelijker en inclusiever.

We bereiken dit door ons te richten op de vijf focuspunten uit het uitvoeringsplan Inclusief Arnhem 2020-2022. De ambities, doelen en resultaten van de afzonderlijke focuspunten werken we, waar nodig, uit in uitvoeringsplannen (per focuspunt). Drie focuspunten waar we ons op richten hebben betrekking op de hele stad:

1. Voorkomen en tegengaan van discriminatie;
2. Positie inwoners met beperking versterken;
3. Diversiteit in organisaties;

Voor twee focuspunten zijn we als organisatie aan zet:

4. Inclusieve gemeentelijke organisatie;
5. Inclusieve gemeentelijke communicatie.

Voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme (I)

Aan de hand van het Actieplan 'Vrij zijn in Arnhem', hebben we het uitvoeringsplan 'Vrij zijn in Arnhem' opgesteld. Hiermee laten we zien dat we een gezamenlijke verantwoordelijkheid hebben om discriminatie en racisme te voorkomen en tegen te gaan. Het is een integraal plan voor de periode 2022-2023, met acties voor verschillende (levens)domeinen, zoals wijken, onderwijs, wonen, economie en evenementen. In de begroting zijn daarvoor middelen opgenomen. Eind 2023/ begin 2024 actualiseren we het uitvoeringsplan en bepalen we hoe we verder gaan vanaf 2024. Dit doen we in nauwe samenwerking met de klankbordgroep (vertegenwoordiging uit de stad).
Discriminatie en racisme is een groot probleem dat om daadkracht en continue aandacht vraagt. Hiervoor is een doorlopende, lerende en gezamenlijke aanpak nodig, waarin we de beschikbare kennis en expertise bundelen en vooral ook ruimte geven aan initiatieven van partners. We leggen de stad dus geen blauwdruk voor. Het thema is complex en kent verschillende uitingsvormen en vraagt om een zorgvuldige voorbereiding, strategie, aanpak en monitoring. In de stad zit op dit thema veel energie, die we gebruiken om samen een vuist te maken tegen discriminatie en racisme.

Beoogde resultaten:

- In 2024 wordt het monument Slavernijverleden geplaatst;
- In 2024 zijn de uitkomsten van het onderzoek 'Sporen slavernijverleden Arnhem' op laagdrempelige wijze met de stad gedeeld;
- In 2025 zijn vijf kennisateliers uitgevoerd over sub-thema's van racisme;
- De werkgroep Arnhem tegen Racisme organiseert jaarlijks rondom 21 maart de week tegen racisme;
- In 2025 is de pilot voor de lokale coördinator discriminatie en racisme uitgevoerd en geëvalueerd;
- In 2024 is gestart met een duurzame inzet op het verhogen van meldingstoegankelijkheid van discriminatie en racisme.

Bestendigen regenboogaanpak (I)

We zetten ons in voor het vergroten van de zichtbaarheid, acceptatie en veiligheid van lesbische, homoseksuele, biseksuele, transgender, intersekse en queer personen (LHBTIQ+) in Arnhem. We staan gezamenlijk voor deze opgave, alleen samen maken we deze stad een fijne plek voor alle Arnhemmers, waar iedereen zichzelf kan zijn. Samen met de regenboogpartners geven we invulling aan de regenboogagenda 2023-2026.

Beoogde resultaten:

- In 2024 worden de uitkomsten van de veiligheidsmonitor LHBTIQ+ voor de gemeente Arnhem gepubliceerd.
- Op basis van dit onderzoek worden maatregelen geformuleerd om het veiligheidsgevoel te verbeteren.
- In 2024 ligt er een strategie met haalbare ambities voor het betrekken van VO- en MBO- scholen bij de InDifferent-netwerken.

Positie inwoners met een beperking versterken **(I)**

Om ervoor te zorgen dat de Arnhemse samenleving beter is ingericht, zodat mensen met een beperking volwaardig kunnen deelnemen, voeren we het uitvoeringsplan VN-verdrag Handicap uit. Dit uitvoeringsplan loopt van 2022 tot en met 2024. In het plan beschrijven we de acties die bijdragen aan een toegankelijke en inclusieve inrichting van de Arnhemse samenleving en de resultaten van de acties. Het plan bestrijkt verschillende terreinen, zoals onderwijs, vastgoed, verkiezingen, werk en openbare ruimte. Zo willen we de komende jaren ervoor zorgen dat elke wijk een toegankelijke en inclusieve speeltuin heeft, dat de hoofdlooproutes toegankelijk zijn en dat we werken aan het toegankelijk maken van de 60 gemeentelijke gebouwen. We voeren de acties uit in samenwerking met het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg), Bijzonder in Arnhem en andere betrokken ervaringsdeskundigen. Het uitvoeringsplan is mede gebaseerd op de Arnhemse inclusie-agenda VN-verdrag Handicap 2021-2024, waarin we het verhaal van de stad vertellen op verschillende terreinen. Eind 2024 evalueren we het uitvoeringsplan en bepalen we het vervolg van de lokale invulling van het VN-verdrag Handicap in Arnhem.

Beoogde resultaten:
- In 2026 heeft elke wijk (24) een toegankelijke en inclusieve speeltuin;
- In 2026 zijn de hoofdlooproutes uit het Handboek Toegankelijke Openbare Ruimte Arnhem toegankelijk;
- In 2026 zijn meer werkgevers zich bewust van de kansen die medewerkers met een beperking bieden voor hun organisatie;
- In 2026 zijn meer activiteiten die georganiseerd worden voor kinderen toegankelijk voor kinderen met een beperking;
- In 2026 zijn meer eigenaren van winkels, horeca, culturele instellingen en kantoren zich bewust van het belang van toegankelijkheid;
- In 2024 hebben we in het Integraal Huisvestingsplan (IHP) afspraken gemaakt over het realiseren van inclusieve en toegankelijke onderwijshuisvesting.

Diversiteit in organisaties **(I)**

Ambitie is dat Arnhemse organisaties/werkgevers en voor de gemeente Arnhem werkzame organisaties een afspiegeling zijn van de beroepsbevolking in onze stad/regio. Zo zijn en blijven we herkenbaar en toegankelijk voor onze inwoners en kunnen we ze beter dienen. Verschillende organisaties delen met ons de ambitie om een diverse en inclusieve organisatie te zijn en lopen veelal aan tegen dezelfde uitdagingen op het gebied van diversiteit en inclusie.
Om de krachten te bundelen, te inspireren, kennis en ervaringen uit te wisselen en gezamenlijk projecten uit te voeren is er het netwerk ‘Diversiteitsreis’. Doel is dat dit netwerk verder blijft groeien onder, ook vanuit het traject gericht op onze samenwerkingspartners: verbonden partijen, subsidiepartners en inkooprelaties. Doel is ook dat dit netwerk steeds minder afhankelijk is van de faciliterende rol van de gemeente Arnhem. We blijven uiteraard deelnemer omdat wij als gemeente ook de ambitie hebben om een diverse en inclusieve organisatie/werkgever te zijn (zie focuspunt 4 'Inclusieve gemeentelijke organisatie'). Verder gaan we uitwisselen met het netwerk ‘Samen voor een Baan’, dat zich richt op inclusief werkgeverschap en meer werk voor mensen met een beperking/afstand tot de arbeidsmarkt.
Zoals aangegeven in de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023 streven we er verder naar dat de partners waar we mee samenwerken (verbonden partijen en de subsidie- en inkooprelaties) zich inzetten voor inclusie en diversiteit in hun organisatie en dienstverlening.

Beoogde resultaten:
- Eind 2024 is het netwerk ‘Diversiteitsreis’ weer verder gegroeid.
- Eind 2024 is het netwerk verder geprofessionaliseerd en minder afhankelijk van de faciliterende rol van de gemeente Arnhem.
- Met het oog op mensen met een beperking is eind 2024 uitwisseling ontstaan tussen het netwerk Diversiteitsreis (gericht op culturele diversiteit) en het netwerk Samen voor een Baan (gericht op mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt).
- Vanaf 2025 hebben alle verbonden partijen als samenwerkingspartners van de gemeente Arnhem een plan voor hun inzet op inclusie en diversiteit en is hun inzet onderdeel van de verantwoordingssystematiek.
- Eind 2026 hebben we afspraken gemaakt met alle subsidierelaties als samenwerkingspartners van de gemeente over hun inzet op inclusie en diversiteit bij de uitvoering van hun activiteiten.
- Eind 2026 hebben we inclusie en diversiteit verankerd in ons inkoop-en aanbestedingsbeleid.

Inclusieve gemeentelijke organisatie **(I)**

We blijven streven naar een inclusieve en diverse organisatie waar iedere medewerker zichzelf kan zijn en gezien en gewaardeerd wordt. Het Uitvoeringsplan Inclusieve en Diverse Gemeentelijke Organisatie is hiervoor de basis. Dit plan loopt tot en met 2023. In 2024 actualiseren we dit uitvoeringsplan door inspanningen te prioriteren en dit te vertalen naar een bijpassende planning. We zetten in op meer structurele bewustwording op verschillende lagen binnen de organisatie. Daarnaast blijven we, naast het werken aan een diverse instroom, werken aan het binden en boeien van medewerkers, door aandacht te hebben voor een veilige werkomgeving en ruimte voor ontwikkeling. Ook blijft inclusief leiderschap een belangrijk aandachtspunt.

Beoogde resultaten:
- Inclusie: we werken aan een inclusieve organisatiecultuur, waarin medewerkers zich gezien, gehoord en gewaardeerd voelen. Voor de mate van inclusiviteit willen we minimaal gelijk en bij voorkeur hoger scoren dan de NIM-scan score van zomer 2021 (53,5%);
- Culturele diversiteit: we nemen de eerdere doelstelling onder de loep en waar nodig doen we een herbepaling hiervan, zodat de wijze van meten aansluit bij de beschikbare data van het CBS. We willen meer inzicht krijgen hoe we dit goed kunnen meten om te kunnen blijven monitoren en ook vooruitgang boeken in de representatie op verschillende schalen;
- Bewustwording: we gaan meer inzetten op bewustzijn op inclusie en diversiteit op management-, afdelings- en teamniveau;
- Wet Banenafspraak: minimaal 5 extra banen creëren in 2024 op verschillende schaalniveaus boven op de wettelijke taakstelling;
- Clusteractieplannen: in 2024 hebben alle clusters hun clusteractieplan diversiteit & inclusie verder doorontwikkeld en acties uitgezet;
- Gemeentepool: de werving van diverse kandidaten start in de tweede helft 2023, zodat de eerste nieuwe collega's snel daarna kunnen beginnen. We gaan hen intern opleiden om hen na twee jaar te laten doorstromen naar een vacature.

Inclusieve gemeentelijke communicatie **(I)**

Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken daar op drie manieren aan:

Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites
We werken constant aan het verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps en de inhoud die daar te vinden is. We streven daarbij naar de A-status, wat betekent dat een site of app volledig voldoet aan de wettelijke vereisten. Daarnaast werken we aan de borging van digitale toegankelijkheid binnen de gemeentelijke organisatie. Dat doen we via bewustwording, kennisvergroting en training van medewerkers (inzet speciale aandacht functionaris), door de website-eigenaren te laten rapporteren over digitale toegankelijkheid en door bij nieuwe websites of apps - zoals de nieuwe gemeentelijke website - die toegankelijkheid meteen goed te regelen en daar de doelgroep bij te betrekken.

Schrijven in begrijpelijke taal
Met het Project Direct Duidelijk stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1, door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers. Daarnaast voeren we proeven uit met beeldbrieven en een digitale taaltool.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen
We investeren in bewustwording binnen de organisatie en reiken daarbij concrete adviezen en tips aan om inclusief te communiceren. Hetzelfde doen we met externe partners als vormgevers en fotografen. We nemen periodiek de gepleegde communicatie onder de loep om te leren. We werken aan een genderneutrale aanhef in onze communicatie, nemen in onze uitnodigingen informatie op over de toegankelijkheid van de betreffende bijeenkomst en bieden onze informatie voortaan in meerdere talen aan als dat helpt om inwoners beter te bereiken. Ten slotte zoeken we aansluiting bij de organisaties die deel uitmaken van het Arnhemse netwerk 'diversiteitsreis' om kennis en ervaringen uit te wisselen.

De beoogde resultaten voor bovenstaande punten zijn:
Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites
- Medewerkers die het aangaat, zijn zich meer bewust van het belang van digitale toegankelijkheid.
- Direct betrokken collega's zijn getraind om te werken aan de toegankelijkheid van gemeentelijke websites en apps.
- (Meer) gemeentelijke websites en apps zijn toegankelijk(er)
- De nieuwe gemeentelijke website (www.arnhem.nl) is toegankelijk.

Schrijven in begrijpelijke taal
- Medewerkers zijn zich meer bewust van het belang van schrijven in begrijpelijke taal.
- Meer medewerkers zijn getraind in schrijven op B1-niveau.

- Meer gemeentelijke standaardbrieven en webteksten zijn geschreven in begrijpelijke taal.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een bi-culturele/migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen

- Medewerkers zijn zich meer bewust van het waarom en hoe van inclusief communiceren.
- De gemeentelijke communicatie is steeds inclusiever in woord en beeld.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**
Opvoeden en opgroeien	810	0	0	0
Maatschappelijke verbindingen	1.471	41	31	76
Zelf- en samenredzaamheid	312	0	0	0
Duurzaam opvanglandschap en inburgering	6.479	1.738	0	0
Een passend vangnet	21.615	892	40	22
Inclusief Arnhem	1.614	0	500	25
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	37.900	27.579	52.783	32.301	32.476	31.180	29.502
Baten	13.831	1.784	23.055	2.670	2.670	2.670	2.670
Saldo lasten en baten	***-24.069***	***-25.796***	***-29.728***	***-29.631***	***-29.806***	***-28.510***	***-26.832***
Toevoegingen aan reserves	3.406	1.100	1.708	570	570	570	70
Onttrekkingen aan reserves	2.015	200	3.618	124	535	538	535
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-1.391***	***-900***	***1.910***	***-447***	***-35***	***-32***	***464***
Gerealiseerd resultaat	**-25.459**	**-26.696**	**-27.818**	**-30.078**	**-29.842**	**-28.542**	**-26.368**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 32,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

- Maatschappelijke opvang/verslavingszorg/OGGz: € 12,3 miljoen;
- Vrouwenopvang en huiselijk geweld incl. Veilig Thuis: € 9,4 miljoen;
- Asiel, vluchtelingen en inburgering: € 6,5 miljoen;
- Welzijn incl. preventief jeugdbeleid: € 2,6 miljoen;
- Integratie, anti-discriminatie en inclusie: € 1,6 miljoen.

De totale lasten dalen ten opzichte van 2023 met € 21,9 miljoen. Dit wordt onder andere verklaard door:

- Voor 2023 is incidenteel € 17,4 aan lasten aan de begroting toegevoegd voor de opvang van vluchtelingen uit Oekraïne;
- In de Begroting 2023 is voor 2023 € 1,0 miljoen voor subsidies voor welzijnspartijen opgenomen. Die is verschoven naar de wijken;
- In 2023 is in lijn met de Jaarrekening 2022 € 0,7 miljoen aan overgehevelde budgetten vanuit het gemeentefonds opgenomen voor onder andere de opvang van asielzoekers en maatschappelijke begeleiding;
- In 2023 is een incidenteel budget overgeheveld vanuit 2022 ten behoeve van vrouwenopvang van € 0,7 miljoen;
- In 2023 was een incidentele post begroot van € 0,6 miljoen in het kader van gezond en actief leven akkoord (GALA);
- € 0,6 miljoen voor de coördinatie OZO is overgeheveld naar het programma Veiligheid;
- € 1,5 miljoen is incidenteel jaarlijks in de periode 2024-2027 begroot voor huisvesting bijzondere doelgroepen.

De komende jaren dalen naar verwachting de lasten naar € 29,5 miljoen in 2027 doordat na 2025 het via het gemeentefonds door het Rijk gefinancierde programma gezins- en kindbescherming stopt (€ 0,7 miljoen) en de tijdelijke subsidie aan het Leger des Heils voor dak- en thuislozenopvang (€ 0,5 miljoen). Na 2026 valt er € 0,5 miljoen aan kapitaallasten vrij, daarnaast eindigen de incidentele middelen uit de Begroting 2023 voor toegankelijk vastgoed (€ 0,5 miljoen), opvang en toekomstperspectief vluchtelingen en ongedocumenteerden en actieplan statushouders en oude nieuwkomers (€0,5 miljoen).

Baten
De totale baten voor 2024 zijn begroot op € 2,7 miljoen. Dit bestaat met name uit een specifieke uitkering van het Rijk van € 1,7 miljoen voor inburgering. Hieruit worden voornamelijk leerroutes en taaltrajecten bekostigd. Daarnaast ontvangt Arnhem een specifieke uitkering van € 0,7 miljoen voor de Heroïne-unit (€ 0,7 miljoen).

De baten zijn € 21,1 miljoen lager dan in 2023. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de vergoeding voor de opvang van Oekraïense vluchtelingen (van € 20,5 miljoen) die Arnhem van het Rijk ontvangt.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt er € 0,5 miljoen toegevoegd aan de reserve kapitaallasten voor investeringen die leiden tot het toegankelijk maken van gebouwen in de openbare ruimte en € 70.000 aan de bestemmingsreserve vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er € 0,1 miljoen onttrokken aan de reserves voor onder ander onderhoud en het toegankelijk maken van vastgoed.

Met wie werken we samen

Partners
We werken op het gebied van Welzijn samen met onder andere Rijnstad, SWOA, MvT, AM support, Presikhaaf University en buurthuizen.
Vanuit Inclusie gaat het om Vizier, Arnhem platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg), Bijzonder in Arnhem, InDifferent, COC, Stichting Comité 30 juni-1 juli Arnhem.
De klankbordgroepen in het kader van de Inclusieagenda VN-verdrag Handicap en het actieplan Vrij zijn in Arnhem zijn vanuit hun betrokken- en ervaringsdeskundigheid belangrijke partners als het gaat om meedenken en prioritering.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Eindevaluatie Minder Opvang Beter Leven;
- Actieprogramma Dak- en thuisloze jongeren;
- Kamerbrief over Een (t)huis, een toekomst, De aanpak van dak- en thuisloosheid;
- Plan van Opvang naar wonen ;
- Herijking welzijnsopdracht. Samen werken aan een sterke sociale basis. Richtinggevende notitie;

- Meedoen en Thuis voelen, een nieuw bestaan in Arnhem;
- Arnhemse standaard toegankelijkheid;
- Uitvoeringsplan inclusief Arnhem;
- Actieplan Vrij zijn in Arnhem;
- Arnhemse Inclusieagenda VN-verdrag Handicap;
- Nationaal Actieplan Dakloosheid.

Gezondheid en sport

Een goede gezondheid is de basis voor een gelukkig leven en daarmee de basis voor participatie van inwoners in onze maatschappij. Daarom vinden wij dat alle Arnhemmers gelijke kansen moeten krijgen om te sporten, te bewegen en hun gezondheidspotentieel zo goed mogelijk te benutten. Dit betekent dat elke Arnhemmer de mogelijkheden moet hebben om zichzelf een gezonde leefstijl eigen te maken en zich deze vaardigheden zo jong mogelijk aan te leren. Hierbij willen we oog hebben voor mensen voor wie dit geen vanzelfsprekendheid is.
We richten ons daarbij op het stimuleren van gezond gedrag en het tegengaan van ongezond gedrag, zoals roken, te weinig bewegen, ongezonde voeding en problematisch alcoholgebruik. Met verschillende programma's helpen we onze inwoners een gezonde leefstijl eigen te maken. We stimuleren bewegen voor iedereen, bijvoorbeeld door activiteiten te organiseren en sportaccommodaties te realiseren.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers gezond en fit (A)

Een goede gezondheid vormt de basis voor een gelukkig leven en is daarmee ook de basis voor deelname van inwoners aan onze samenleving. Alle Arnhemmers moeten gelijke kansen krijgen om hun gezondheidspotentieel optimaal te benutten. Een gezonde leefstijl en een goed ingerichte woonomgeving, met oog voor gezondheid en bewegen, zijn daarvoor belangrijke voorwaarden. Dit is de kern van het plan 'Gezond en Fit; Aanpak voor een gezonde leefstijl in Arnhem' (mei 2020) waarin we als gemeente onze ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers presenteren. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar die inwoners voor wie een goede gezondheid niet vanzelfsprekend is. Dit sluit aan bij de Arnhem-Oost-aanpak.

Meer Arnhemmers voldoen aan de beweegrichtlijn en minder Arnhemmers hebben overgewicht (D)

De beweegrichtlijn (vervanging van de oude beweegnorm) houdt in:

- voor kinderen (4 tot en met 17 jaar): 1 uur per dag matig intensief bewegen, 3x per week spier- en botversterkende activiteiten;
- voor volwassenen: 2,5 uur per week matig intensief bewegen, 2x per week spier- en botversterkende activiteiten;
- voor senioren worden extra balansoefeningen geadviseerd.

We stimuleren sporten in de openbare ruimte (I)

- We leggen beweegvoorzieningen aan zoals pumptracks, skatebanen, calisthenics- en freerunobjecten. Hierbij willen we tot 2026 per jaar minimaal 1 beweegvoorziening toevoegen. Hierbij hebben we aandacht voor Arnhem Oost wijken.
- We onderhouden beweegvoorzieningen in de openbare ruimte (zoals playgrounds).
- Waar nodig vindt ook programmering vanuit buurtsportcoaches plaats.
- We zorgen voor een openbare ruimte die uitnodigt om te bewegen, wandelen en te fietsen, door onder andere het aanleggen van aantrekkelijke wandelroutes en beweegroutes.
- We werken samen met verenigingen en scholen om open sportparken en open schoolpleinen te realiseren, zodat deze aansluiten op de openbare ruimte.

We stimuleren Arnhemmers om gezond te eten en drinken (I)

- Het programma GO! (Gezond Onderweg), een wijkgericht behandelprogramma met als component een passend sport- en beweegaanbod voor de doelgroep, is effectief gebleken in de aanpak van overgewicht bij kinderen.
- Het programma JOGG richt de aandacht op een gezonde leefstijl bij kinderen in het algemeen en een gezond gewicht in het bijzonder. Het programma stimuleert gezonder eten en drinken in de omgeving waarin kinderen dagelijks verkeren, zoals op scholen, in kindercentra, bij sportverenigingen, en bevordert een leefomgeving die uitnodigt tot activiteit en tot sportief bewegen.
- Op plekken waar veel kinderen spelen willen we een zo gezond mogelijke omgeving creëren. Daarom plaatsen en onderhouden we watertappunten verspreid over de hele stad. Dit sluit aan bij de ambities in het kader van het JOGG-programma (gezonde jeugd, gezonde toekomst), waarbij gezonde voeding en water drinken belangrijke pijlers zijn.
- We verzorgen leefstijlcoaching via het Sportbedrijf Arnhem door middel van de gecombineerde leefstijlinterventies (Xfitt, COOL). Die interventies richten zich op een combinatie van afvallen, bewegen en gedragsverandering voor duurzaam resultaat.

We stimuleren Arnhemmers om te gaan sporten bij vitale verenigingen of andere beweegaanbieders (I)

- Sportfaciliteiten zijn schoon, heel en veilig en bieden de Arnhemse sportverenigingen ruimte om hun sport te beoefenen. Dit gebeurt door middel van het Sportbedrijf Arnhem, dat voor ons de sportparken, wijkvoorzieningen en zwembaden beheert en exploiteert.
- We willen verenigingen in Arnhem die toekomstbestendig en vitaal zijn. Dit doen we door verenigingsondersteuning via het Sportbedrijf, subsidie aan de Arnhemse sportfederatie, het organiseren van sportcafés, trainingen en we ontsluiten ook aanbod van NOC/NSF of andere sportbonden. Verder hebben we een sportparkmanager die op sportpark de Bakenhof verenigingen ondersteunt en hebben we een clubkadercoach die verenigingen ondersteunt in relatie tot pedagogische vaardigheden.
- We geven uitvoering aan het lokaal sportakkoord.
- We zetten in op een positief sportklimaat. Iedereen voelt zich welkom, iedereen voelt zich veilig, iedereen kan meedoen in de Arnhemse sport.
- We ondersteunen verenigingen die nieuwe sport- en beweegvormen willen aanbieden en waar vraag naar is (padel, urban sport).
- We subsidiëren het gebruik van sportaccommodaties, zodat ‘de sport’ betaalbaar blijft (tarievenmodel).
- Aanvullend verhogen we de toegankelijkheid van de sport voor Arnhemmers door het inzetten van de Sportkaart, de Gelrepas en de studentensportkaart.
- We ondersteunen maatschappelijke organisaties die sport als middel gebruiken voor ontmoeten, verbinden, persoonlijke ontwikkeling en gezonde leefstijl (bijvoorbeeld bij AM, Presikhaaf University).

We stimuleren specifieke doelgroepen Arnhemmers extra om naar vermogen te kunnen sporten en bewegen (doelgroepenbeleid) (I)

- We willen dat alle Arnhemse kinderen van de PO-scholen minimaal vijf uur op en rond school bewegen (via gym, pauzesport, en bijvoorbeeld verlengde schooldag). We voeren samen met de scholen de 2+1+2 aanpak uit. De aanpak houdt in dat kinderen 2 uur per week bewegingsonderwijs ontvangen op school, 1 uur per week onder schooltijd bewegen op en rond school en 2 uur bewegen direct na school. Hiervoor bieden we onder andere aan; skillsboxen, beweegteams op scholen die activiteiten voor kinderen organiseren, schoolsport, voetbaltoernooien. Ook organiseren we voor kinderen hardloopwedstrijden, buurtsportcoaches en het geheim van Papendal. We werken hierin samen met sportverenigingen per wijk.
- We willen ouderen stimuleren om te bewegen. Vanuit het Sportbedrijf zijn er twee consulenten seniorensport die een specifiek aanbod aanbieden (bijvoorbeeld nationale diabetes challenge, natuurwandelen, fietsmaatjes, jeu de boulesbanen, golden sports).
- We stimuleren mensen met een beperking om te sporten. We faciliteren ‘uniek sporten’ (coördinatiefunctie aanbod en ondersteuningen bij hulpmiddelenaanvraag. We geven subsidie aan ISVA (invalidensportvereniging Arnhem).

We zorgen dat de stad en de breedtesport optimaal profiteert van de aanwezigheid van topsport(evenementen) (I)

- Bij het organiseren van (top)sportevenementen zetten we in op ‘side events’. We gebruiken het evenement om een stimulans te geven aan de sport in Arnhem. Dit doen we door ‘evenementversterkende activiteiten', ofwel ‘side events’. Deze hebben altijd de maatschappelijk toegevoegde meerwaarde op het gebied van gezondheid als uitgangspunt. Een recent voorbeeld zijn de fietsclinics verbonden aan het WK BMX, of de versterking van de lokale volleybalvereniging in het kader van het WK volleybal.
- We hebben een convenant met Papendal om ervoor te zorgen dat het topsportcentrum en de stad van elkaars aanwezigheid profiteren. Concreet worden er elke 2 jaar afspraken gemaakt over hoe de lokale sport (verenigingen, onderwijs) profiteert van de aanwezigheid van Papendal.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
% voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen		**54**			
Eenheid:	Percentage inwoners dat voldoet aan de Nederlands Norm Gezond Bewegen (19 en ouder)				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% kinderen beweegt iedere dag 1 uur			**29**		
Eenheid:	Percentage kinderen (0 tot 11 jaar) dat elke dag minstens 1 uur beweegt. *Dit is een inschatting van ouders over het beweeggedrag van hun kinderen. Het vermoeden is dat door de vraagstelling het percentage zeer laag uitvalt. Landelijk gezien voldoet gemiddeld 56,8% van de kinderen 4 tot 12 aan de beweegrichtlijn. Wij vermoeden dat dit in Arnhem hoger ligt. We gaan in gesprek met de GGD om een eenduidiger beeld te krijgen.				
Bron:	Kindmonitor GGD (vierjaarlijks)				

% senioren (65+) dat aan de beweegnorm voldoet			37		
Eenheid:	Percentage senioren dat aan de beweegnorm voldoet				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% lid van sportvereniging		19,50	19,30		
Eenheid:	Percentage inwoners dat is aangesloten bij een sportvereniging				
Bron:	Sportbonden en NOC*NSF. Kennis- en Informatiesysteem Sport (KISS).				

Waardering sportvoorziening		61		64	
Eenheid:	% eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende sportvoorzieningen				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

% kinderen eet minstens elke dag fruit				84	
Eenheid:	Percentage kinderen (0 tot 11 jaar) dat minstens elke dag fruit eet				
Bron:	Kindmonitor GGD				

% goed/ zeer goed ervaren gezondheid			80		68
Eenheid:	Percentage inwoners dat de gezondheid als goed of zeer goed ervaart				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% volwassenen met overgewicht			45		46
Eenheid:	Percentage volwassen met overgewicht				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Meer Arnhemse kinderen een Kansrijke Start (D)

Ieder kind verdient de best mogelijke start van zijn of haar leven en een optimale kans op een goede toekomst. De eerste 1000 dagen (-9 maanden tot 2 jaar) van een kind zijn cruciaal voor een goede start. Juist in deze eerste levensfase is de grootste gezondheidswinst te behalen. De gezondheid van een kind voor, tijdens en na de geboorte blijkt een belangrijke voorspeller te zijn van problemen, zowel fysiek als mentaal, op latere leeftijd. Zo'n 14% van de kinderen heeft geen goede start bij de geboorte door vroeggeboorte, een te laag geboortegewicht of een combinatie ervan. De oorzaak ligt vooral bij sociale risicofactoren en het gebrek aan beschermende factoren.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We zetten in op vroegtijdige signalering van (aanstaande) ouders in een kwetsbare positie (I)

We onderzoeken waar verbeteringsmogelijkheden zijn op het gebied van het signaleren, onder andere:
- de inzet van signaleringsinstrumenten door de professionals;
- het herkennen van (niet-medische) signalen van kwetsbaarheid door professionals;
- de juiste hulpvraag naar boven krijgen door onder andere sensitieve gespreksvoering.

We zorgen voor een passend aanbod aan ondersteuning voor (aanstaande) ouders in een kwetsbare positie (I)

- We brengen het zorglandschap voor de eerste 1000 dagen in beeld voor de professionals, zodat zij weten naar welke ondersteuning zij 'kwetsbare' (aanstaande) ouders kunnen doorverwijzen.
- We brengen het zorglandschap voor de eerste 1000 dagen in beeld voor 'kwetsbare' (aanstaande) ouders, zodat zij weten waar zij met hun hulpvraag terecht kunnen.
- We onderzoeken welk aanbod er aanvullend nodig is om ouders beter voor te bereiden op het ouderschap.
- We continueren bestaande interventies om 'kwetsbare' (aanstaande) ouders passende ondersteuning te bieden, onder andere Nu Niet Zwanger, Centering Pregnancy, Stevig Ouderschap, Voorzorg, Bewust Ouderschap, BabythuisZorg.

We versterken de samenwerking in het netwerk **(I)**

- We verkennen de behoefte aan een MDO (geboortezorgnetwerk): een systematisch intercollegiaal overleg tussen de geboortezorg, JGZ en het sociale domein. Als deze behoefte er is, dan gaan we dit netwerk ontwikkelen.
- We organiseren jaarlijks drie à vier netwerkbijeenkomsten voor professionals om elkaar beter te leren kennen en van elkaar te leren. Om goed samen te werken, moet je elkaar kennen en weten te vinden.
- We onderzoeken en ontwikkelen communicatietools die professionals ondersteunen in de samenwerking (bijvoorbeeld digitale nieuwsbrief en aansluiten bij OZO-verbindzorg).
- De JGZ biedt als belangrijke netwerkpartner laagdrempelige toegankelijk zorg in de wijk, dichtbij de kinderen (en hun ouders) en andere netwerkpartners in de wijk.

Meer Arnhemmers groeien op in een rookvrije omgeving **(D)**

Iedere week opnieuw raken honderden kinderen in Nederland verslaafd aan roken. Ruim de helft van de rokers sterft aan de gevolgen ervan; elk jaar zo'n 20.000 Nederlanders. Ook van meeroken kunnen mensen ernstig ziek worden en er zelfs aan overlijden, tot wel enkele duizenden per jaar. Daarom moet ieder kind dat geboren wordt de kans krijgen om volledig rookvrij op te groeien. Dit kan alleen in een rookvrije omgeving met goede voorbeelden om zich heen. Daarom zetten we ons in om Arnhemmers in een rookvrije omgeving te laten opgroeien. Dit doen we onder andere door te starten met een wijkaanpak voor een Rookvrij Presikhaaf.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We stimuleren laagdrempelige, wijkgerichte en integrale initiatieven voor stoppen met roken **(I)**

- We onderzoeken de mogelijkheden voor wijkgerichte aanpakken op het gebied van stoppen met roken.
- We verbinden initiatieven in de wijk die inzetten op problemen die in samenhang met roken kunnen worden aangepakt.

Op plekken waar vaak kinderen en jongeren komen, zetten wij in op een rookvrije omgeving **(I)**

- We stimuleren sportverenigingen om een rookvrij beleid te voeren.
- We verkennen de mogelijkheden uit de Omgevingsvisie om meer plekken aan te duiden als rookvrije zone.
- We ondersteunen initiatieven van inwoners om speelplekken in hun wijk rookvrij te maken.
- We verkennen de mogelijkheden rookvrij beleid op te nemen in subsidieafspraken.
- We stimuleren en faciliteren de Gezonde Kinderopvang en de Gezonde Schoolaanpak.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
% roken		**21**		**21**	
Eenheid:	Percentage inwoners dat rookt				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Het terugdringen van problematisch alcohol- en drugsgebruik **(D)**

Alcohol- en drugsgebruik, gokken en overmatig gamen en sociale mediagebruik zijn schadelijk voor de gezondheid. Het kan ook leiden tot slechtere schoolprestaties, verzuim of schooluitval. Het is dus belangrijk om alcohol- en drugsgebruik en gokken zo veel mogelijk te voorkomen en te ontmoedigen en met name jongeren te leren op een gezonde manier om te gaan met gamen en sociale mediagebruik.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We richten ons op preventie van middelengebruik bij jongeren onder de 18 jaar **(I)**

Dit doen we door op verschillende domeinen in het leven van jongeren in te zetten:

- School: we stimuleren alle Arnhemse scholen om gebruik te maken van een integrale aanpak voor het voorkomen en terugdringen van (problematisch) middelengebruik.
- Professionals: signaleren en begeleiden van jongeren die beginnende problemen hebben met gebruik en verwijzen van leerlingen met problematisch gebruik.
- Sportomgeving: we stimuleren een verantwoord middelenbeleid bij sportverenigingen.
- Wijk: we zetten in op deskundigheidsbevordering op het gebied van middelengebruik voor professionals in de wijk zoals jongerenwerkers, straatcoaches, handhavers.

We versterken de signaleringsketen	(I)

- We onderzoeken met het kernteam preventie en handhaving van middelengebruik hoe we de samenwerking tussen preventie en handhaving kunnen verbeteren.
- We sluiten aan op landelijke campagnes zoals Zien Drinken, Doet Drinken en IkPas om preventie van middelengebruik onder de aandacht te brengen bij inwoners en professionals.
- Jeugdartsen en -verpleegkundigen van de GGD geven voorlichting en advies en verwijzen door als extra ondersteuning nodig is.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
% voldoet aan de alcoholrichtlijn		43		43	
Eenheid:	Percentage inwoners dat voldoet aan de alcoholrichtlijn				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers gezond en fit	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**
Meer Arnhemmers voldoen aan de beweegrichtlijn en minder Arnhemmers hebben overgewicht	20.386	3.703	431	474
Meer Arnhemse kinderen een Kansrijke Start	3.604	0	0	0
Meer Arnhemmers groeien op in een rookvrije omgeving	5.059	76	0	0
Het terugdringen van problematisch alcohol- en drugsgebruik				
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	25.265	24.684	25.316	29.048	25.567	25.304	25.119
Baten	5.589	3.398	3.690	3.778	3.778	3.717	3.717
Saldo lasten en baten	***-19.676***	***-21.286***	***-21.626***	***-25.270***	***-21.789***	***-21.587***	***-21.402***
Toevoegingen aan reserves	773	418	431	431	431	431	431
Onttrekkingen aan reserves	983	553	846	474	555	460	358
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***210***	***136***	***416***	***44***	***124***	***30***	***-73***
Gerealiseerd resultaat	**-19.465**	**-21.151**	**-21.210**	**-25.226**	**-21.665**	**-21.557**	**-21.475**

Toelichting

Het programma Gezondheid en Sport is deze begroting op hoofdlijnen zero based opgebouwd. Het programma kent twee onderdelen, gezondheid en sport. Er bestaat een aanzienlijke overlap met de wijkprogramma's op de activiteiten voor gezondheid en sport. Doordat een deel van de budgetten is doorgemandateerd, is een deel van de beleidsmatige inzet ook voor de wijkprogramma's. De beleidsmatige inzet vanuit de wijkprogramma's is niet

meegenomen in de analyse. Deze zal worden meegenomen wanneer de wijkprogramma's zero based worden opgebouwd.

Zoals ook in het plan van aanpak zero based begroten is opgenomen (maart 2022, zaaknummer 640401), worden afwijkingen in de omvang van de programma's eerst op een stelpost geplaatst, waarna deze bij het eerstvolgende integrale besluitvormingsmoment, de Perspectiefnota 2025-2028, meegenomen worden.

In de tabel hieronder staat het totaaloverzicht met de inkomsten en uitgaven voor gezondheid en sport binnen het programma Gezondheid en Sport en binnen Wijken Algemeen. Vervolgens is per onderwerp een uitsplitsing opgenomen.

Programma Gezondheid en Sport 2024	Inkomsten		Uitgaven				
	Vastgoed	Overig	VGGM / Sportbedrijf	Vastgoed	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
Bedragen x € 1.000							
Onderwerp							
Gezondheid	-	76	7.075	-	223	1.324	8.622
Sport	3.703	-	15.297	3.094	546	1.489	20.426
Stelpost	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	**3.703**	**76**	**22.372**	**3.094**	**769**	**2.813**	**29.048**

Wijken Algemeen 2024	Inkomsten		Uitgaven				
	Vastgoed	Overig	VGGM / Sportbedrijf	Vastgoed	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
Bedragen x € 1.000							
Onderwerp							
Gezondheid	11	-	-	4	-	86	90
Sport	2.054	-	5.614	1.338	-	-	6.952
Stelpost	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	**2.065**	**0**	**5.614**	**1.343**	**0**	**86**	**7.043**

De totale lasten van het programma Gezondheid en Sport sluiten aan bij de uitkomsten van zero based. Wel verschuift er € 81.000 van Gezondheid naar Sport. Mogelijke verschuivingen tussen het programma Gezondheid en Sport en Wijken Algemeen zullen naar aanleiding van de evaluatie van Van Wijken Weten worden beoordeeld.

Gezondheid	Totaal	Programma Gezond-heid en Sport	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Inkomsten	**87**	**76**	**11**
Vastgoed	11		11
Gezond in de Stad	60	60	
Lijkbezorging	16	16	
Gemeenschappelijke regelingen	**7.075**	**7.075**	**0**
VGGM - gemeenschappelijke regeling	6.478	6.478	
VGGM - Basis op orde JGZ / AGZ	99	99	
VGGM - Programma Beter Bedrijfsvoeren	498	498	
Dienstverleningsovereenkomst VGGM	**985**	**985**	**0**
Gezond in de Stad	**358**	**282**	**76**
Verstrekte subsidies	**67**	**57**	**10**
St. VanHarte	10	2	8
St. Rijnstate Ziekenhuis	57	55	2

Beleidsmatige inzet	**223**	**223**	**0**
Vastgoed	**4**	**0**	**4**
Kapitaallasten	1		1
Belastingen	1		1
Gas water licht verzekeringen	3		3
Totaal uitgaven	**8.712**	**8.622**	**90**

Naast de vastgoedinkomsten voor De Roze Bunker en de specifieke inkomsten voor het programma Gezond in de Stad, is in de begroting een raming opgenomen van € 16.000 aan inkomsten voor lijkbezorging. Voor inwoners zonder nabestaanden verzorgt de gemeente de uitvaart. Hiervoor is binnen de dienstverleningsovereenkomst met VGGM een raming van € 207.000 opgenomen. Een deel van deze kosten wordt uiteindelijk nog vergoed vanuit bijvoorbeeld de boedel van de overledene. Op historisch basis is hiervoor een opbrengst van € 16.000 geraamd.

Naast de reguliere bijdrage aan de VGGM als gemeenschappelijke regeling hebben we een dienstverleningsovereenkomst waarbinnen specifieke dienstverlening van VGGM voor Arnhem valt. Dit betreft onder andere lijkbezorging, maar ook bijvoorbeeld lijkschouwing en maatwerk in het kader van de jeugdgezondheidszorg.

Sport	Totaal	Programma Gezond-heid en Sport	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Inkomsten	**5.757**	**3.703**	**2.054**
Verhuur sportaccommodaties binnensport	5.701	3.647	2.054
Verhuur sportaccommodaties buitensport	56	56	0
Verstrekte subsidies	**21.891**	**16.276**	**5.614**
Sportbedrijf Arnhem BV	20.911	15.297	5.614
St. Zwembad Klarenbeek	355	355	
St. Sportcentrum Rijkerswoerd	555	555	
Arnhemse Sport Federatie	13	13	
St. Beheer Wijk Sportac Vredenburcht	56	56	
Kapitaallasten	**2.730**	**2.126**	**604**
Zwembaden	38	38	
Binnensportaccommodaties	2.566	1.963	604
Buitensportaccommodaties	125	125	
Beheer Vastgoed	**1.702**	**968**	**735**
Belastingen	503	253	250
Gas, water, licht	50	0	50
Onderhoud (incl verzekeringen en schoonmaak)	878	542	337
Aan externe partij door te belasten kosten	270	173	98
Beleidsmatige inzet	**546**	**546**	**0**
Aanvullende opdrachten Sportbedrijf	**551**	**509**	**41**
Totaal uitgaven	**27.419**	**20.426**	**6.994**

De inkomsten op het onderdeel sport bestaan uit de huuropbrengsten van de sportaccommodaties. Voor het grootste deel worden deze betaald door het sportbedrijf wat medebepalend is voor de hoogte van de subsidie die zij ontvangen.

Naast de verstrekte subsidies, de kosten voor de sportaccommodaties en de beleidsmatige inzet is € 469.000 opgenomen voor opdrachten aan het Sportbedrijf die aanvullende zijn op de reguliere subsidieovereenkomst. Het gaat hierbij onder andere om de middelen voor sportpark Paasberg en voor de sportdag op Papendal.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt € 0,4 miljoen toegevoegd aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 0,5 miljoen onttrokken aan de reserves.
- € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten;
- € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed.
- € 0,1 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Jeugdfonds.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Sportbedrijf Arnhem
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Sportbedrijf Arnhem;
- Eerstelijnsgezondheidszorg (onder andere huisartsen);
- Rijnstate;
- Onderwijsinstellingen;
- Sociale Wijkteams;
- Menzis;
- Iriszorg verslavingspreventie;
- Indigo;
- Provincie Gelderland;
- Sportaanbieders;
- Partners uit het Verloskundig Samenwerkingsverband Kracht (Arnhem e.o.).

Daarnaast zijn er nog een aantal kleinere partijen die een preventief aanbod hebben in Arnhem.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Plan Gezond en fit;
- Landelijke Nota Gezondheidsbeleid 2020-2024 ‘Gezondheid breed op de agenda’ (mei 2020);
- Nationaal Preventieakkoord;
- Sport- en beweegakkoord Gemeente Arnhem (juni 2020).

Klimaat en energie

De klimaatverandering wacht niet op ons, het is crisis en we willen die verder tegengaan door vol in te zetten op een inclusieve energietransitie. Arnhem heeft de ambitie om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te zijn. Hoe we dat gaan doen, hebben we vastgelegd in het beleidsplan New Energy Made in Arnhem. Een oude lineaire economie past daar niet bij, die laten we los en een circulaire economische benadering staat centraal in ons omgaan met grondstoffen en afval. Daarbij streven we naar duurzaamheid en brede welvaart en daarbij zijn de 17 Sustainable Development Goals leidend.

We zetten beleidsplan New Energy made in Arnhem door, nemen regie op versnelling en trendbreuk, gebruikmakend van innovaties. Steeds met oog voor kwetsbare inwoners. Stijgende energiekosten vragen acute aanpak bij de meest kwetsbaren.

We streven naar een fikse CO2-reductie door energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven en het opwekken van duurzame elektriciteit (met zonnepanelen en windmolens) en duurzame warmte als alternatief voor aardgas. We betrekken de Arnhemmers en gaan samen aan de slag. De Arnhemse Isolatie aanpak voeren we uit. Met bedrijven op werklocaties sluiten we Green Deals omdat ook daar flinke slagen nodig zijn. De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen. Een steviger duurzaam mobiliteitsplan is in ontwikkeling als basis voor verdere uitvoering.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio) (A)

Arnhem volgt in haar ambities internationale afspraken, het klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord. Arnhem werkt toe naar een klimaatneutrale gemeente in 2050. Om dit te bereiken moet de komende jaren veel gebeuren. De doelstelling van New energy made in Arnhem (NemiA) 2020-2030 is 61% CO2-reductie ten opzichte van 2017, met als tussendoelstelling 25% in 2023. Deze reductie wordt grotendeels gerealiseerd door het actieplan NemiA 2030 en overige programma's binnen de gemeente. Een deel van de reductie komt van autonome ontwikkeling, de resterende opgave zullen wij van buiten de gemeentegrens moeten halen of hier in de komende jaren aanvullende ambities op formuleren.

- De CO2-reductie data laten zien dat er in Arnhem in 2020 en 2021 goede stappen zijn gezet om de klimaatdoelen van 2030 en tussendoelen van 2023 te halen. Echter, de huidige trend zal zich waarschijnlijk niet zo rooskleurig doorzetten vanwege 1) het afvlakken van de verduurzaming van de landelijke elektriciteitsmix en 2) het afnemen van het effect van de coronapandemie. Tegelijk zullen de stijgende energieprijzen, mede als gevolg van de oorlog in Oekraïne, naar verwachting wel een extra impuls geven aan besparingsmaatregelen.
- Bij de sectoren verkeer en vervoer (duurzame mobiliteit) en bedrijven en industrie (inclusief commerciële dienstverlening) is in 2020 en 2021 grote CO2-reductie bereikt. Deze is deels het gevolg van autonome ontwikkelingen, zoals de coronaepidemie. Het is nog onzeker of deze dalende trend de komende jaren doorzet.
- Om het klimaatdoel te halen is een trendbreuk nodig, met name in de gebouwde omgeving en bij de grootschalige opwek van elektriciteit.
- Om de verduurzaming van de sectoren te kunnen blijven faciliteren is het nodig om de netcongestie op te heffen door het versneld realiseren van nieuwe energie-infrastructuur. Denk hierbij aan het verzwaren van het elektriciteitsnet, het aanleggen van warmtenetten, off-grid laadpleinen en het opwekken en opslaan van duurzame energie. Hiervoor zijn we mede afhankelijk van netbeheerders Liander en TenneT.
- Daarnaast is het nodig om technische, organisatorische en financiële innovaties in te zetten om, ondanks de netcongestie, toch verder te komen met de energietransitie.

Gemeenten hebben vanuit het Klimaatakkoord de regie gekregen over de wijkgerichte energietransitie. Gemeenten, zo ook Arnhem, hebben hierbij hoge ambities en hebben als voorwaarde gesteld dat deze transitie haalbaar en betaalbaar is voor inwoners en bedrijven.

In de praktijk blijkt nu al in veel gevallen dat het verduurzamen van woningen en gebouwen naar aardgasvrij en/of energieneutraal onvoldoende rendabel en financierbaar is, in vergelijking met de fossiele oplossingen. Via G40 en VNG hebben we als gemeenten van het Rijk stevige ruggensteun hiervoor gevraagd op instrumentarium, wetgeving en financiering. Hieraan is het afgelopen jaar door het kabinet tegemoet gekomen met:

- het Beleidsprogramma Versnelling Verduurzaming gebouwde omgeving waarin allerlei regelingen, subsidies en financiering voor isolatie en warmtetransitie zijn verankerd, bijvoorbeeld de Nationale Isolatieaanpak, het Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie. de Investeringssubsidie Duurzame Energie en Energiebesparing (ISDE), en het warmtefonds;

- het wetsvoorstel voor de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw,);
- het wetsvoorstel voor de Wet collectieve warmte (Wcw);
  de tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid (CDOKE), waarmee de uitvoeringslasten van het Klimaatakkoord voor gemeenten kunnen worden gefinancierd. Aan Arnhem is ruim € 2,8 miljoen per jaar voor 3 jaar toegekend.

Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

Binnen de gebouwde omgeving is het speerpunt tot 2030 het isoleren van alle woningen en gebouwen tot aan het niveau van de nationale isolatiestandaard. Een forse opgave, waarvoor we in 2023 een specifieke Arnhemse isolatieaanpak hebben opgesteld, die in uitvoering is. We geven daarmee concrete invulling aan de doelstellingen van NemiA en de Transitievisie warmte. We werken met een wijkgerichte aanpak aan energiebesparing en vervangen van aardgas voor een duurzaam alternatief.

Meer dan 3.200 huishoudens in energiearmoede geholpen in 2024 (I)

De Arnhemse aanpak energiearmoede is in 2023 fors geïntensiveerd, met extra middelen van het Rijk. We werken samen met een netwerk van partijen om de doelgroep te bereiken, deelnemers te werven en energiecoaches op te leiden en in te zetten. Dit zijn bijvoorbeeld scholen, huisartsen en moskeeën. We gebruiken de kracht in de wijken, door wijkbewoners op te leiden als energiecoach, in te zetten in wijk-klusteams, en als influencer en ambassadeur. Deze aanpak ‘voor de wijk, door de wijk’ is arbeidsintensief, maar werpt zijn vruchten af.

Verder creëren we in de wijken werkgelegenheid, bijvoorbeeld als energiecoach of als klusser. Ook verwijzen we deelnemers met andere problemen door naar de juiste hulpverleners.
In de Arnhem-Oost wijken wordt de energiearmoede-aanpak afgestemd met betrokken partners en de verduurzaming van particulier bezit.

Beoogde resultaten in 2024:
- 3200 afgeronde energiecoach trajecten bij huishoudens, waarvan 1700 via reguliere aanmeldingen en 1500 via deur-tot-deur aanpak;
- 1500 huishoudens zijn geholpen door klusteams;
- 600 huishoudens hebben nieuw zuinig witgoed;
- 5000 bewoners zijn geactiveerd en 350 doorverwezen naar een energiecoach, via wijkopbouwwerk;
- 1750 leerlingen zijn via scholen bereikt;
- 5,4 kT CO2-besparing.

Voor de extra middelen (ruim € 4 miljoen) die we in de tweede helft van 2023 van het Rijk krijgen, zal naast bovenstaande inspanningen nog een apart plan worden gemaakt.

6.500 woningen aardgasvrij in 2030 (I)

In 2022 heeft de raad de Transitievisie warmte vastgesteld. Hierin zijn tien buurten benoemd (kansrijke wijken) waar we verkennen hoe deze kunnen overstappen van aardgas naar een duurzaam alternatief voor verwarming. Daarnaast zijn vijf ‘onderzoeksgebieden’ benoemd om grootschalig te verkennen of een warmtenet als duurzaam alternatief mogelijk is. De doelstelling is om 6.500 duurzaam te verwarming in 2030 (aardgasvrij). Indien nodig wordt daarvoor een wijkuitvoeringsplan gemaakt. Het opstellen van een wijkuitvoeringsplan als doel laten we vervallen, omdat het een middel is om de doelstelling te bereiken.

In 2024 wordt de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw) van kracht. Daarmee krijgt de raad de bevoegdheid om levering van aardgas in een bepaalde wijk of buurt te stoppen. In de loop van 2024 zullen we de raad voorstellen om in gesprek te gaan over hoe we hiervan in Arnhem gebruik willen maken.

Kansrijke buurten
In 2024 werken we verder aan de ontwikkeling van een warmtenet in Elderveld-Noord en Kronenburg. We gaan door met het stimuleren van individuele warmtepompen in vijf all-electric buurten: Saksen Weimar, Nieuw Monnikenhuizen, Plantagebuurt, Stadseiland en Tuin van Elden. De ontwikkeling van duurzame warmte in Plattenburg en Hoogkamp is in voorbereiding. In de buurt Immerloo zal geleidelijk ook het aardgas verdwijnen voor koken en warm tapwater.

Onderzoeksgebieden
In 2024 zetten we de verkenning voort naar de mogelijkheden voor een grootschalig warmtenet in Malburgen-Oost. Voor een van de andere onderzoeksgebieden starten we de verkenning naar de mogelijkheden voor een duurzaam warmtenet.

Werklocaties
In de transitievisie warmte is aangegeven dat de plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader moeten worden uitgewerkt. Dit gaan we doen, zie hieronder bij bedrijven en industrie.

Duurzame warmtebronnen
We zetten het onderzoek voort naar de mogelijkheden voor geothermie samen met gemeenten Lingewaard, Overbetuwe en Nijmegen. In 2024 onderzoeken we de mogelijkheden voor grootschalige toepassing van energie uit oppervlaktewater (uit de Rijn).

35.000 woningen geïsoleerd in 2030 **(I)**

In 2023 hebben we de doelstelling ‘15% energiebesparing in de gebouwde omgeving in 2030’ uitgewerkt in de 'Arnhemse aanpak woningisolatie’. De operationele doelstelling is 35.000 extra woningen geïsoleerd tot de nationale standaard in 2030. De aanpak volgt 3 sporen:
1. een aanbod voor woningeigenaren en resultaatgerichte afspraken;
2. knelpunten oplossen en integratie met energiearmoede;
3. trendbreuk, door zoeken en testen van nieuwe concepten, het aangaan van nieuwe coalities en het uitvoeren van een innovatie challenge.

De isolatieaanpak is wijkgericht en doelgroepgericht (particuliere eigenaren, verhuurders, corporaties, VvE's en eigenaren van erfgoed/monumenten). In 2024 zetten we de aanpak voort. Beoogde resultaten in 2024 per doelgroep zijn:

Particuliere woningeigenaren:
- 2.500 woningeigenaren hebben een energieadvies gekregen;
- 175 woningeigenaren hebben financiële ondersteuning uit SEWA-regeling gekregen;
- 500 woningeigenaren hebben financiële ondersteuning uit KWAS-regeling gekregen;
- voor 1.900 woningeneigenaren is een collectieve inkoopactie georganiseerd;
- er is een wijkloket geopend.

VvE’s
- 400 woningeigenaren hebben een advies over uitvoering isolatie gekregen;
- 20 grote VvE’s zijn gestart met uitvoering van isolatie.

Particuliere verhuurders
- 20 gebouweigenaren hebben een energiescan uitgevoerd.

Woningcorporaties
- 1150 woningen zijn geïsoleerd als onderdeel van de renovatieopgave;
- 1090 woningen zijn geïsoleerd als onderdeel van het planmatig onderhoud.

Erfgoed
- 206 woningen van Portaal zijn verduurzaamd;
- het hand- en detailboek is in uitvoering genomen.

Doelgroepoverstijgend
- 2 pilots die uit de innovatie challenge zijn gekomen worden geïmplementeerd;
- het nieuwe soortenmanagementbeleid is geïmplementeerd;
- het monitoring- en klantregistratiesysteem is opgeleverd;
- de buurt isolatieteams zijn opgeschaald.

Verder hebben we in het najaar 2023 een aanvraag ingediend bij het Rijk voor middelen uit het Volkshuisvestingsfonds 2023. Als deze worden toegekend, zullen we een aanvullend plan maken om de isolatieopgave te versnellen in 2024 e.v..

250.000 zonnepanelen op daken in 2030 **(I)**

Het doel van 2023 (150.000 zonnepanelen) is gehaald en verwacht wordt dat het doel 2030 (250.000 zonnepanelen) ook wordt gehaald. Deels via autonome ontwikkelingen, deels door extra stimulering, bijvoorbeeld met collectieve inkoopacties. In alle acties gericht op het isoleren van woningen wordt 'zonnepanelen op daken' ook gestimuleerd.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
CO2 uitstoot gebouwde omgeving	**307**	**272**	**285**		

Eenheid: kiloton

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

CO2 reductie gebouwde omgeving t.o.v. peiljaar 2017	**34**	**69**	**56**		

Eenheid: Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

De doelstelling bij bedrijven en industrie is reductie van minimaal 38 KT CO2-uitstoot tot 2030. Om tot deze reductie te komen, wordt gewerkt conform het Arnhems coalitieakkoord 2022 - 2026 aan informeren, stimuleren, reguleren en controleren van bedrijven. Van bedrijven verwachten wij dat ze bijdragen aan een duurzame toekomst. Bedrijven worden gestimuleerd om vanuit maatschappelijke verantwoordelijkheid en/of kostenbesparing duurzaamheidsmaatregelen door te voeren. Daarnaast wordt op de wettelijke verplichtingen gecontroleerd.

Communicatie en bewustwording intensiveren: 100% van bedrijven bekend met verduurzamingsmaatregelen in 2030 (I)

In 2024 blijven we bedrijven en maatschappelijke instellingen informeren over het belang van verduurzamen. Dit doen we door voor specifieke doelgroepen Energycafé's te organiseren die aansluiten bij de wensen en behoeften van de betreffende doelgroep. Ook worden ondernemersbijeenkomsten gehouden in het kader van de gebieds- en sectorgerichte Green deals.

Energiebesparing bevorderen: 15% energiebesparing bij bedrijven en industrie in 2030 (I)

Met een gebiedsgerichte aanpak via Green Deals stimuleren we bedrijven op werklocaties en maatschappelijke instellingen om energiebesparende maatregelen te nemen.
In 2024 zetten we in op Green Deals met de bedrijventerreinen Rijkerswoerd / De Overmaat en nog drie andere werklocaties of sectoren.

In 2023 is in de kantorenvisie de ambitie opgenomen dat er in 2030 alleen nog maar kantoren met minimaal energielabel A zijn. Daarbij wordt bij renovatie gestimuleerd zoveel mogelijk richting label A+++ te renoveren, conform de renovatiestandaard. Hierbij wordt ingezet op een gestructureerde sectorale en gebiedsgerichte aanpak. In 2024 wordt deze aanpak ontwikkeld en wordt gestart met de uitvoering hiervan.

In 2024 zetten we de handhaving door middel van energiecontroles op de verplichte maatregelen bij bedrijven en de energielabel C bij kantoren voort.

Opwek en hergebruik van energie bevorderen: 75.000 zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie en 2 pilots met gebruik restwarmte in 2030 (I)

In 2024 blijven we stimuleren dat bedrijven hun daken gaan benutten voor zonnepanelen. Dit doen we bij voorkeur via de gebiedsgerichte aanpak van de Green Deals. Hierin maken we afspraken over het benutten van daken voor zonnepanelen en ondersteunen we de ondernemers. Indien er problemen zijn met netcongestie helpen we met zoeken naar (innovatieve) oplossingen hiervoor. We blijven maatwerkgesprekken voeren met ondernemers.

Meer bedrijven en industrie aardgasvrij maken: 500 extra bedrijven aardgasvrij in 2030 (I)

In de transitievisie warmte is aangegeven dat de plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader moeten worden uitgewerkt. Hiermee zijn we in de tweede helft van 2023 gestart.
In 2024 werken we de plannen uit voor drie werklocaties.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
CO2-uitstoot bedrijven en industrie	**178**	**139**	**143**		

Eenheid: kiloton

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

CO2-reductie bedrijven en industrie t.o.v. peiljaar 2017	**33**	**73**	**68**		

Eenheid: Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030 **(D)**

De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen. Gedragsverandering speelt een rol bij de werkgeversaanpak, aanpak mobiliteitsbewegingen stadslogistiek en het stimuleren van deelvervoer. Daarnaast zet Arnhem in op zero emissie voertuigen en de benodigde infrastructuur.

Werkgeversaanpak modal shift: doelstelling voor 2023 25% minder autogebruik bij 10 bedrijven **(I)**

In 2023 is gestart, samen met de Groene Metropoolregio, met de ondernemers die al hebben aangegeven hieraan te willen meewerken (netwerk NemiA). Deze aanpak wordt in 2024 voortgezet.

Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit: in 2030 1000 deelauto's en 2000 deelfietsen **(I)**

In 2023 zijn de beleidsregels gepubliceerd en zijn vergunningen verleend. Op basis van de visie Hubs in Arnhem en een plaatsingsplan wordt in 2024 het aantal deelvoertuigen op drie niveaus van hubs verder uitgebreid: stadsrandhubs, knooppunthubs (OV) en buurthubs.

Vergroten aandeel elektrische voertuigen: in 2030 6000 laadpunten en 100 snelladers **(I)**

Op basis van de in 2022 en 2023 verleende concessies wordt in 2024 het aantal laadpunten, met name in laadpleinen, verder uitgebreid met extra aandacht voor de, in de openbare ruimte passende, oplossingen zoals lantaarnpaalladen. De doelstelling 2023, 1000 laadpunten en 20 snelladers, is reeds behaald.

Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek: doel 2025 100% zero emissie bestelvoertuigen in de binnenstad en 25% minder stadslogistieke bewegingen **(I)**

In 2023 is het besluit genomen om in 2026 de zero emissiezone in de binnenstad te realiseren. Komende jaren wordt gewerkt aan de handhavingstechniek (camera's met kentekenherkenning) en de flankerende maatregelen ten behoeve van stadslogistiek.

Taxibeleid verduurzamen: doel 2030 is 100% zero emissie taxi's in de binnenstad **(I)**

Dit is uitgesteld tot 2025.

Zero emissie concessie doelgroepenvervoer: doel in 2030 is 100% zero emissie doelgroepenvervoer **(I)**

Vervoerders hebben hun zero emissieplannen ingediend en doelgroepenvervoer is gegund. De gemeente Arnhem werkt in 2024, samen met regiogemeenten, aan het realiseren van laadinfrastructuur voor doelgroepenvervoer.

Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente: doel 2023 is 100% van nieuw in te zetten bestel- en personenauto's moet zero emissie zijn. **(I)**

In alle aanbestedingen van de gemeente in 2024 in de GWW-sector, onderhoud wegen en groenvoorzieningen wordt inzet van zero emissie personenwagens en bestelauto's geëist.

Zero emissie openbaar vervoer concessie: doel in 2023 is een volledig zero emissie OV concessie **(I)**

In overleg met de provincie Gelderland zorgen we in 2024 voor aanbestedingsdocumenten ten behoeve van de volgende concessie, waarin de zero emissie eisen zijn opgenomen. Deze concessie start in 2026.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
CO2-uitstoot verkeer en vervoer	**379**	**323**	**331**		
Eenheid:	kiloton				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

CO2-reductie verkeer en vervoer t.o.v. 2017	**1**	**55**
Eenheid:	Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017	
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)	

Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030 **(D)**

'Zon op dak' is niet voldoende om aan de Arnhemse elektriciteitsvraag te voldoen. We hebben daarom ook grootschalige opwek op land nodig. De focus hierbij ligt, in ieder geval voor de komende 10 tot 20 jaar, op grondgebonden zonnevelden en windmolens. Dit zijn bewezen technologieën die binnen een afzienbare termijn veel elektriciteit kunnen opwekken. Doel is dus het realiseren van windmolens en zonnevelden. Voor een deel van de elektriciteitsopwekking die we nodig hebben, zijn we afhankelijk van de regio, omdat we een gemeente zijn met een stedelijk karakter en een beperkt beschikbare ruimte in het buitengebied.

5 windmolens in Arnhem in 2030 gerealiseerd **(I)**

In 2024:

- Onderzoeken of, en zo ja welke nieuwe locaties we geschikt kunnen maken voor het opwekken van windenergie, op basis van de uitkomsten van de planMER RES.
- Afwegingskader voor kleine windmolens in gebruik.
- Haalbaarheid windmolen Drielsedijk: afhankelijk van provinciaal onderzoek en herijkt provinciaal beleid vanwege het voorkomen van de wespendief op de Veluwe.
- Doorlopende exploitatie van 4 windmolens Koningspleij en realisatie van buurtprojecten, gefinancierd uit Omgevingsfonds windpark Koningspleij.

Als gevolg van provinciaal beleid is het op dit moment onmogelijk om nog meer grootschalige windmolens te realiseren binnen de gemeentegrenzen van Arnhem.

42 MWp (circa 45 ha) zonnevelden in 2030 gerealiseerd **(I)**

In 2024:

- Voorbereiding, bouw en/of in exploitatie nemen van diverse zonneveld/zonnecarportlocaties.
- Ontwikkelen en stimuleren van innovaties, zoals modulaire zonnecarports, smart energy hubs op bedrijventerreinen, verticale zonnepanelen.
- Rol van gemeente voor grootschalige zon opwek veranderen van facilitair/samenwerkend naar ontwikkelend/regisserend.
- Indien uit haalbaarheidsonderzoek in 2023 blijkt dat er een zonneveld binnen zoeklocatie Deelen haalbaar is, dan zal vanaf 2024 voorbereiding en aanbesteding ervan plaatsvinden.
- Onderzoeken welke nieuwe locaties we geschikt kunnen maken voor het opwekken van zonne-energie, mede op basis van de uitkomsten van de planMER RES.

Regionale energiestrategie 2.0 gereed **(I)**

In 2024 integreren we de resultaten van de Milieueffectrapportage RES Arnhem Nijmegen in de RES 2.0: er komen nieuwe zoekgebieden voor windprojecten in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen bij. Ook geven we een update over de bovenlokale warmteverdeling en starten we een proces voor de omgang met netcongestie en integraal programmeren. Daarnaast werken we een aantal afspraken uit van de RES 1.0. De in de RES 1.0 vastgestelde ambitie voor 2030, te weten 1,62 TWh, blijft hierbij uitgangspunt.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Vermeden CO2-uitstoot door duurzame opwek elektriciteit	**13**	**16**	**20**		
Eenheid:	Vermindering in C02-uitstoot t.o.v. 2017				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

Vermeden CO2 uitstoot door duurzame opwek elektriciteit t.o.v. 2017	**5**	**9**	**13**		
Eenheid:	vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

Meer bewustwording en gedragsverandering (D)

Energie besparen, het opwekken van hernieuwbare energie en het afkoppelen van het aardgas zijn grote opgaven. Het zijn opgaven die we alleen maar succesvol kunnen uitvoeren als we dit samen doen met alle Arnhemmers: inwoners, ondernemers, instellingen, overheden en bezoekers. Met de communicatiecampagne Arnhem Aan bieden we zoveel mogelijk handelingsperspectief voor al deze doelgroepen. Het aanbod wordt doorontwikkeld en aangepast op basis van de input die wordt opgehaald bij bewoners en ondernemers.

Voortzetten communicatiecampagne Arnhem AAN **(I)**

Arnhem Aan is de communicatiecampagne voor de energietransitie. Met Arnhem Aan willen we Arnhemmers enthousiasmeren en motiveren om aan de slag te gaan met energie besparen en hernieuwbare energie. Dit doen wij doelgroepgericht met een aanpak voor woningeigenaren en -huurders, bedrijven en verenigingen; met maatwerk voor huishoudens die leven in energiearmoede en huishoudens met een migratieachtergrond. We spelen daarbij in op de actualiteit, maatschappelijke trends en de belevingswereld van de Arnhemmers. Hiervoor zijn diverse en meerjarige communicatie- en bewustwordingsacties en inspanningen nodig. Al deze communicatie-activiteiten worden onder de vlag van Arnhem Aan gelanceerd.

In 2024 gaan we verder met de intensivering van Arnhem Aan door:

- Uitvoeren van meerdere grote en kleinere acties.
- Uitdragen van goede, inspirerende voorbeelden door inzet van social media en streetmarketing.

- Arnhem Aan wordt online een professioneler inspiratieplatform dat meer aansluit bij de belevingswereld van de Arnhemmers. De content daarbij zal divers en activerend zijn.
- Positioneren van het Energieloket Arnhem bij bewoners en ondernemers. Energieloket Arnhem biedt een overzicht van alle maatregelen en financieringsmogelijkheden voor inwoners, ondernemers en VvE's voor verduurzaming. Daarnaast heeft het een loketfunctie voor vragen van Arnhemmers over hun verduurzamingsplannen.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal unieke bezoekers website Arnhem Aan	**12802**	**15369**	**14106**	**22611**	

Eenheid: Aantal bezoekers

Bron: Gemeente Arnhem

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio)	**22.677**	**11.337**	**10.000**	**40**
Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017	10.039	8.438	38	544
Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017	305	32	0	0
Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030	545	0	0	0
Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030	13	0	0	0
Meer bewustwording en gedragsverandering	17	0	0	0
Overig	11.757	2.867	0	12
Totaal	**22.677**	**11.337**	**38**	**556**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	5.912	5.663	15.841	22.677	17.975	15.644	14.770
Baten	1.224	1.032	10.529	11.337	7.236	4.659	8.786
Saldo lasten en baten	***-4.688***	***-4.631***	***-5.313***	***-11.339***	***-10.739***	***-10.986***	***-5.984***
Toevoegingen aan reserves	7.103	10.000	10.715	38	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	6.743	40	254	556	962	1.215	1.215
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-360***	***-9.960***	***-10.461***	***517***	***962***	***1.215***	***1.215***
Gerealiseerd resultaat	**-5.049**	**-14.591**	**-15.773**	**-10.822**	**-9.777**	**-9.770**	**-4.769**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 22,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Lasten voor reguliere werkzaamheden New Energy Made in Arnhem: € 4,3 miljoen;
- Lasten voor uitvoering volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost: € 5,7 miljoen.
- Lasten voor grote projecten warmteproject Elderveld en Smartpolder: € 4,2 miljoen
- Lasten om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen, hiervoor zijn ook baten ontvangen: € 2,9 miljoen
- Lasten in het kader van nieuwe grote projecten waarvoor in de begroting van 2023 tot en met 2026 €15 miljoen beschikbaar is gesteld. In 2024 wordt hiervan € 5 miljoen besteed.

Vanaf 2025 is begroot dat de projecten Elderveld en Smartpolder gereed zijn en hierdoor zijn de lasten vanaf 2025 ruim € 4 miljoen lager.

De totale lasten stijgen ten opzichte van 2023 met € 6,8 miljoen. Dit komt onder andere doordat er in 2024:

- € 5 miljoen onttrekking aan de BR Duurzaam Arnhem (klimaatfonds) in de begroting wordt opgenomen. (In 2023 is nog gebruik gemaakt van de 10 miljoen die beschikbaar is gesteld in de periode 2020 – 2022).
- € 1,2 miljoen meer uitgegeven wordt binnen het volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost ten opzichte van 2023.
- De lasten om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen zijn € 0,4 miljoen lager dan in 2023.
- Diverse grote projecten zoals Energiearmoede, Warmteproject Elderveld en Smart Polder, die afhankelijk van de fase waarin deze zich bevinden, afwijkende lasten per jaar hebben.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 11,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit diverse rijkssubsidies:

- Warmteproject Elderveld € 2,2 miljoen.
- Warmteproject Smartpolder € 1,9 miljoen.
- Uitvoeringsmiddelen om het klimaat en energiebeleid te versnellen € 2,9 miljoen.
- Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost € 4,3 miljoen.

De totale baten zijn € 0,8 miljoen hoger dan de baten van 2023. Dit komt doordat de baten (ontvangen subsidies) behorende bij de uitvoering van de projecten Elderveld, Smartpolder en volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost zijn opgenomen. Hiertegenover staat dat in 2024 geen middelen ter bestrijding van energiearmoede zijn opgenomen. De middelen om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen zijn iets lager dan in 2023. De verwachting is dat de komende tijd nog diverse subsidies worden aangevraagd en toegekend. Op dat moment zullen zowel de baten als de lasten in de begroting worden aangepast.

Toevoegingen aan reserves

Er wordt in 2024 € 38.000 toegevoegd aan de bestemmingsreserve Volkshuisvesting Arnhem Oost.

Onttrekkingen aan reserves

In 2024 wordt er € 0,6 onttrokken aan de reserves. € 0,5 miljoen aan de bestemmingsreserve Volkshuisvesting Arnhem Oost, € 15.000 aan de bestemmingsreserve Duurzaamheidsleningen en € 12.000 aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Triple helix partners uit het netwerk Energy made in Arnhem, zoals: woningbouwcorporaties, Alliander, Firan, ENGIE, Vattenfall, provincie Gelderland, Rijkswaterstaat, Waterschappen, Rijksvastgoedbedrijf, Rijn- en IJssel Energiecoöperatie, VNO/NCW, HAN, RijnIJssel College, wijkinitiatieven, Clean Mobility Centre, Stichting KiemT, Ondernemersverenigingen, Allego, stichting E-laad, Oost Nederland Energiek, Natuur- en Milieu Gelderland, regiogemeenten, G40 gemeenten.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Programmaplan New Energy Made in Arnhem 2020-2030;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Kaders voor besteding van het klimaatfonds;
- Arnhemse aanpak Energiearmoede;
- Regionale energiestrategie 1.0;
- Transitievisie warmte (2022);
- Criteria voor de locatiekeuze van zonnevelden (2016);
- Uitvoeringskader elektrisch laden in Arnhem;
- Beleidskader deelvervoer.

Ruimtelijke ontwikkeling

Arnhem groeit, de stad is in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. We werken aan een betere benutting, doorstroming en kwaliteit van de woningvoorraad en voldoende stedelijke voorzieningen. Er moeten tot 2040 16.000 woningen in de stad worden bijgebouwd om de wooncrisis aan te pakken en het woningtekort terug te brengen naar 2%. We streven naar een evenwichtige groei van de stad waarbij goed wonen in balans is met werk en voorzieningen in een groene en gezonde leefomgeving.

We zijn ons bewust van de spanning die er is tussen het bouwen van woningen om de wooncrisis aan te pakken en de stad die vraagt om een evenwichtige, kwalitatieve en duurzame stadsontwikkeling. De groei van de stad willen we benutten om de stad aantrekkelijker, socialer en vitaler te maken. Dat gaat niet vanzelf en vraagt om regievoering door de gemeente. Door samenwerking met overheden en ontwikkelende partijen worden robuuste maatschappelijke investeringen mogelijk maakt.

De verstedelijkingsopgave is voor de gemeente een grote financiële opgave. Een groeiende stad vraagt om een organisatie met meer uitvoeringskracht en middelen voor (co)financiering van de woningbouwopgave, daarbij behorende stedelijke voorzieningen en onrendabele grondexploitaties. Met het Rijk zijn afspraken gemaakt over cofinanciering van gebiedsontwikkelingen in de Spoorzone Arnhem Oost. Ruim de helft van de in totaal 16.000 woningen die we tot 2040 in Arnhem gaan bouwen, is voorzien in de Spoorzone Arnhem-Oost. Voorwaarde voor cofinanciering door het Rijk is dat de gemeente voldoende middelen vrij maakt om de ontwikkelingen mogelijk te maken. Hiervoor zijn voorstellen uitgewerkt in deze begroting.

Voorwaarde voor de ontwikkeling van de stad is dat onze leefomgeving aantrekkelijk, veilig en gezond blijft voor huidige en toekomstige inwoners. Om die reden werken we in 2023 en 2024 aan verschillende beleidsproducten als uitwerking van de omgevingsvisie Arnhem 2040: een samenhangend beleidsplan voor een gezonde en veilige leefomgeving, een duurzaam mobiliteitsplan, een woonvisie en een stedelijke visie op hoogbouw en verdichting.

Daarnaast werken we aan de implementatie van de Omgevingswet, die op 1 januari 2024 in werking treedt. Met de Omgevingswet zorgen we voor meer samenhang in het omgevingsrecht, meer transparantie, betere procedures en op termijn een betere (digitale) dienstverlening. Dit vraagt om een grote verandering waarin inwoners, ondernemers en onze collega's weer hun weg moeten vinden. Rond de ingangsdatum besteden we daarom extra aandacht aan communicatie en voorlichting om de overgang zo soepel mogelijk te laten verlopen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Groeiende stad Arnhem 2040 (A)

We werken aan een vitale, sociale en groene stad waarbij groei wordt ingezet als aanjager om onze wijken leefbaar te houden en gebieden in de stad te ontwikkelen, in balans met de bestaande stad. We nemen als gemeente weer de regie over de stadsontwikkeling (in bestaande en nieuwe wijken). We werken vanuit de koers van de omgevingsvisie aan een duurzame en evenwichtige ontwikkeling van de stad, in het belang van de huidige en toekomstige inwoners.

Realiseren van de doelen van de omgevingsvisie (D)

De Groeiende Stad Arnhem 2040 stuurt op de doelen van de omgevingsvisie en ontwerpprincipes van de verstedelijkingsstrategie. Hierbij hanteren we een gebiedsgerichte aanpak gericht op de versterking van het DNA van de bestaande stad in balans met de toekomstige stad. Het programma bewaakt de koers van de omgevingsvisie door deze te vertalen naar planvorming, regievoering op (grootschalige) gebiedsontwikkelingen en kennisontwikkeling/monitoring.

De inhoudelijke doelen voor de groeiende stad zijn beschreven in de omgevingsvisie. Ter illustratie:
- 16.000 huizen bouwen op de juiste plekken in de stad;
- schoner en duurzamer verplaatsen in en naar de stad;
- realiseren van voldoende en duurzame werklocaties;
- gezonder leven in een groene en stedelijke omgeving.

Deze doelen vertalen we naar vier inspanningen waar we integraal en verbindend op sturen.

We implementeren en borgen de omgevingsvisie en verstedelijkingsstrategie (I)

Een belangrijke inspanning in dit programma is het implementeren en borgen van de omgevingsvisie (met name hoofdstuk 7 en 8) als richtinggevend kader voor gebiedsuitwerkingen en ondersteunend beleid. We maken in 2023 de organisatorische randvoorwaarden klaar om integraal aan de doelen uit de omgevingsvisie te kunnen werken.

We voeren regie op grootschalige gebiedsontwikkelingen in balans met de hele stad (I)

Om gebiedsontwikkelingen op een goede manier binnenstedelijk te realiseren is een regisserende gemeente nodig die haar instrumenten waar nodig inzet en koersvast opereert. Naast het faciliteren van initiatieven uit de markt pakt de gemeente voor de grootschalige gebieden uit de omgevingsvisie waar veel opgaven samenkomen een regisserende rol. We streven naar nieuwe verbindingen in het ruimtelijke en sociale DNA van Arnhem en versterken daarmee de stad voor huidige en toekomstige bewoners.

We versterken en bestendigen de (interne en externe) samenwerking (I)

Voor het realiseren van onze doelen zijn we afhankelijk van andere partijen zoals het Rijk, provincie, woningcorporaties, marktpartijen, ondernemers en (collectieven van) bewoners. Samenwerking op alle niveaus, publiek-publiek en publiek-privaat, is noodzakelijk om de ambitie te kunnen realiseren. Naast externe samenwerking vraagt het realiseren van de programmadoelen om versterking van de interne samenwerking.

We ontwikkelen en zetten nieuwe instrumenten en innovatieve werkwijzen in (I)

Door digitale ontsluiting en bewerking van data onderbouwen we planprocessen met informatie. Door te werken met eenduidige beslisdocumenten en uniformeren van werkwijzen willen we de kwaliteit van onze planuitwerking verbeteren en doorlooptijden versnellen. Daarmee ondersteunen we de gebiedsuitwerkingen die de gewenste groei van de stad binnenstedelijk* mogelijk maken.
**binnenstedelijk bouwen brengt complexiteit met zich mee vanwege de vele ruimtelijke claims binnen een compact gebied, samenhang met de bestaande stedelijke omgeving, en draagvlak bij bewoners. Dit vergt een nieuwe manier van werken van onder andere de gemeente.*

Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt (D)

We grijpen de toekomstige Omgevingswet aan om beleid te maken dat werkt, onze processen en (digitale) dienstverlening te verbeteren en transparanter en integraler te werken. We beseffen dat we voor een leefbare en toekomstbestendige stad onze stad hard nodig hebben. Met de omgevingsvisie en het omgevingsplan brengen we meer samenhang en focus in ons beleid voor de fysieke leefomgeving. Als het gaat om initiatieven uit de stad denken we mee en proberen we de initiatiefnemer te helpen om tot een goed plan te komen dat bijdraagt aan onze doelen. Daarnaast zorgen we voor heldere en transparante kaders bij participatie zodat inwoners, ondernemers en andere betrokkenen weten wat er in de stad staat te gebeuren en waarover meegepraat kan worden.

We stellen de Omgevingsvisie 2040 vast en voeren deze uit (I)

De omgevingsvisie ligt ter vaststelling voor aan de gemeenteraad. Met deze visie bieden we ruimte aan de ontwikkeling van de stad vanuit de unieke kwaliteiten van Arnhem. Denk hierbij aan: duurzame mobiliteit, circulaire economie, energietransitie en klimaatadaptatie. De omgevingsvisie bevat onze ruimtelijke strategie, waar opgaven en ambities voor de fysieke leefomgeving samenkomen. In dit streefbeeld wordt aangegeven waar de stad zich verder kan ontwikkelen, waarbij functiemenging en het bijdragen aan een gezonde, veilige en groene leefomgeving voorop staat. De omgevingsvisie stellen we vast voor een langere periode maar het is geen statisch verhaal en daarom actualiseren we het iedere raadsperiode. Bij het actualiseren van de omgevingsvisie wordt de stad intensief betrokken.

Om deze visie uit te voeren gaan we de komende jaren onze instrumenten doorontwikkelen, zodat ze in lijn zijn met de ambities uit de omgevingsvisie. De thematische beleidsuitwerkingen en gebiedsuitwerkingen kunnen in de loop der tijd wijzigen, mochten de opgaven in de stad daarom vragen.

De grote opgaven uit de omgevingsvisie zoals de vergroening en mobiliteitstransitie gaan gepaard met een omvangrijke investeringsopgave. Hierbij kan het wenselijk zijn om voor de uitvoering van de omgevingsvisie een investeringsagenda op te stellen. Deze agenda geeft inzicht in de benodigde investeringen en in de mate waarin deze investeringen reeds gedekt zijn. Dit inzicht helpt ons om samen met de stad en andere partners te bepalen wat er nog meer nodig is. De raad betrekken we bij het opstellen en actualiseren van de investeringsagenda.

We werken toe naar één integraal omgevingsplan voor het hele gemeentelijke grondgebied (I)

Het omgevingsplan bevat alle regels over de fysieke leefomgeving en geeft invulling aan de maatschappelijke opgaven uit de omgevingsvisie en het beleid dat daaruit volgt. Het omgevingsplan richt zich niet alleen op functies en bouwmogelijkheden maar ook op andere aspecten van de fysieke leefomgeving, zoals welstand, erfgoed, groen, klimaatadaptatie, geluid, bodem, duurzaamheid en delen van de APV. Naast onze eigen regels bevat het omgevingsplan regels die het Rijk overhevelt naar gemeenten, zoals vergunningsvrij bouwen en milieuregelgeving.

In Arnhem zijn we al sinds 2019 stapsgewijs bezig met de transitie naar één integraal omgevingsplan voor het hele grondgebied. Dit doen we niet alleen, maar in overleg met andere gemeenten, de VNG en het Rijk. Door toepassing van de Crisis- en herstelwet hebben we ervaring opgedaan met het maken van een integraal omgevingsplan. Dit doen we door toepassing van de regels uit verordeningen nu al toe te voegen aan onze bestemmingsplannen. Een ander belangrijk onderdeel van de voorbereidingsfase is het gebiedsgericht digitaliseren van alle regels zodat we deze straks eenvoudig in het omgevingsplan kunnen integreren. We

merken dat onze systematiek steeds meer navolging krijgt bij andere gemeenten en delen onze kennis en ervaring op dit gebied graag met anderen.

Inmiddels is onze systematiek nagenoeg uitontwikkeld en is het tijd om deze uit te rollen over andere gebieden van de stad. In de eerste helft van 2024 beschikt het grootste deel van ons gemeentelijke grondgebied over een solide basis die verder verrijkt kan worden met regels uit de bruidsschat en onze verordeningen. Hiermee proberen we onze (digitale) dienstverlening na inwerkingtreding van de Omgevingswet zoveel mogelijk op peil te houden en verder te verbeteren.
De samenhangende en gebiedsgerichte benadering van het omgevingsplan gaat bijdragen aan het verbeteren van onze dienstverlening. Inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners kunnen regelgeving, die nu nog verspreid is over verschillende plannen en verordeningen, straks op één digitale locatie raadplegen. Op die manier geven we sneller inzicht in de haalbaarheid van een initiatief.

We toetsen en vergunnen initiatieven (I)

We zorgen ervoor dat het voor initiatiefnemers helder is welke stappen ze moeten zetten om hun initiatief te verwezenlijken. Dit doen we door te zorgen dat informatie goed vindbaar is op één (digitale) plek. Waar overleg noodzakelijk is, vindt dit integraal en met de initiatiefnemer aan tafel plaats, zoveel mogelijk vanuit het credo: ja, mits, maar we beseffen ook dat niet alles kan. De digitale werkwijze met betrekking tot de Omgevingswet is geborgd in de organisatie en de mogelijkheid is gecreëerd dat ketenpartners kunnen samenwerken.

We sluiten aan op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (I)

We werken aan de Arnhemse aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Deze voorziening moet ervoor zorgen dat initiatiefnemers straks een vergunning kunnen aanvragen en de regels die van toepassing zijn kunnen raadplegen. Het is echter nog onzeker in hoeverre het DSO straks functioneert. Vanwege de onzekerheid bereidt het Rijk momenteel zogenaamde alternatieve maatregelen voor. Dit kan betekenen dat het omgevingsplan straks nog niet te raadplegen is via het DSO en we gebruik blijven maken van de huidige planviewer op www.ruimtelijkeplannen.nl. Omdat het DSO straks slechts deels functioneert, is er een kans dat onze digitale dienstverlening tijdelijk slechter wordt. Om dit te verzachten zorgen we voor een goede informatieverstrekking op onze website, extra capaciteit voor het beantwoorden van vragen en versnellen we de digitalisering van beleid en regelgeving.

Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving (D)

We willen dat onze inwoners en bezoekers in een gezonde, veilige leefomgeving kunnen wonen, leven, werken en recreëren. Deze doelstelling staat in de Arnhemse Omgevingsvisie. Om ervoor te zorgen dat deze gezonde leefomgeving wordt beschermd en waar mogelijk verbeterd, stellen we komende maanden het plan Gezonde Leefomgeving op als vertaling van die doelstelling in de Arnhemse Omgevingsvisie. Dit plan bevat (bestaande en nieuwe) ambities op gebiedsniveau, voor onder andere bodem, water, lucht, geluid, licht, geur en externe veiligheid. In dit plan wegen we de gezondheidseffecten van de omgevingskwaliteit niet als losse domeinen, maar maken we integrale afwegingen tussen de verschillende onderwerpen. De Omgevingswet die per 1 januari 2024 ingaat biedt op sommige onderwerpen ook nieuwe instrumenten om een gezonde leefomgeving verder vorm te geven. In het plan worden hier ook concrete invullingen aan gegeven, afgestemd met de totstandkoming van het Arnhemse Omgevingsplan (ook een afgeleide van de Arnhemse Omgevingsvisie).
Voor de ontwikkeling van het plan is voldoende budget geraamd. Het plan zelf kan bepaalde ambities bevatten, bijvoorbeeld voor monitoring, waar mogelijk financiële consequenties aan zitten. Zodra deze ambities worden vertaald in concrete plannen zal naar budget en dekking worden gekeken. Indien nodig zullen deze dan op gepaste momenten in de P&C-cyclus worden opgenomen.
De verwachting is dat het plan in het eerste kwartaal van 2024 aan de raad wordt voorgelegd.

Hieronder volgen een aantal milieu-onderdelen die straks deel uitmaken van het samenhangende beleid.

Uitvoeren activiteiten luchtkwaliteit (I)

In februari 2019 is de uitvoeringsagenda luchtkwaliteit (Luchtagenda) door de raad vastgesteld. De Luchtagenda geeft invulling aan het verminderen van stikstof en fijnstof in de stad, en heeft impact op de uitstoot van CO2, met onder andere een milieuzone, het stimuleren van elektrisch (deel)vervoer en duurzame stadslogistiek.
Ook bevat de Luchtagenda maatregelen om overlast door particuliere houtstook te voorkomen/ verminderen.

Binnen het landelijke Schone Lucht Akkoord zijn we actief deelnemer binnen de themagroep Mobiele Werktuigen, de themagroep Particuliere Houtstook en de themagroep Participatie en Citizen science.
In de Arnhemse omgevingsvisie is de ambitie uitgesproken om de WHO-normen te benaderen. De nieuwe (2021) advieswaarden van de WHO zijn dermate laag, dat deze niet realistisch zijn voor Nederland. De achtergrondvervuiling vanuit het buitenland alleen al zorgt ervoor dat we boven die norm zitten. Momenteel wordt door het RIVM onderzocht hoe de nieuwe WHO-waarden bij het Schone Lucht Akkoord kunnen worden betrokken. Dit haalbaarheidsonderzoek wordt naar verwachting eind dit jaar opgeleverd.

De ambities uit de recent vastgestelde Arnhemse omgevingsvisie worden uitgewerkt in het Plan Gezonde Leefomgeving, waarmee we een gezonde leefomgeving willen beschermen en waar mogelijk verbeteren.

Naast het meten van stikstofdioxide (NO2) en fijn stof (PM10) zal het meetnet uitgebreid worden met een aantal fijn stof (PM2,5) meters. Wel zetten we komende periode als Arnhem extra in op de subsidieregeling om schoorstenen en kachels te laten verwijderen.
We werken samen met regiogemeenten, provincie en het Rijk.

Uitvoeren activiteiten bodem en ondergrond **(I)**

Het is een gemeentelijke taak vanuit de Wet bodembescherming (Wbb) en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) te zorgen voor de instandhouding en het verbeteren van een bodem die geschikt is om op te wonen en om op te werken. Ook draagt de Wbb bij aan de bescherming van kwetsbare gebieden in verband met natuur en drinkwaterwinning. Onder de Omgevingswet houdt Arnhem deze verantwoordelijkheid, en werkt daarbij samen met provincie en omgevingsdienst voor meldingen/vergunningen, toezicht en handhaving. Naast advisering bij ruimtelijke ontwikkelingen, worden ook onderzoek/sanering van huidige en latente spoedlocaties uitgevoerd (met name loodtuinen). Zo mogelijk worden beleidsvoorstellen gedaan in verband met nieuwe verontreinigingen (zoals zeer zorgwekkende stoffen als PFAS) en overlap met andere thema's (klimaatadaptatie, duurzame energie en biodiversiteit).

Uitvoeren activiteiten geluidshinder **(I)**

Geluidshinder wordt steeds meer via een programmatische aanpak onder controle gehouden. Het Actieplan Omgevingslawaai 2021-2023 voor bestaande woningen en wegen is daar een belangrijke stap in. Door bij het onderhoud van de gemeentelijke hoofdwegen stil asfalt toe te passen, worden de hinder van en gezondheidsklachten door omgevingslawaai langs gemeentelijke wegen verminderd.
De aanpak van nieuwe situaties bestaat uit het voorkomen van nieuwe geluidgehinderden.
Op basis van nieuwe geluidsbelastingkaarten (2022) wordt er een actieplan omgevingslawaai voor de periode 2024-2029 opgesteld.
Door het beheersen van het omgevingslawaai dragen we bij aan een gezonde fysieke leefomgeving.

Activiteiten externe veiligheid uitvoeren **(I)**

Externe veiligheid gaat over het beheersen van risico’s die mensen lopen door opslag, productie, gebruik en vervoer van gevaarlijke stoffen in hun omgeving. Arnhem heeft de risicovolle activiteiten in beeld en bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt er rekening gehouden met het aspect externe veiligheid.

Activiteiten milieuhandhaving uitvoeren **(I)**

Vergunningverlening en handhaving dragen bij aan het behalen van de landelijke doelstellingen op het gebied van milieu en gezondheid. Deze taken worden uitgevoerd door de ODRA. De prioriteit ligt op een actueel vergunningenbestand en goed naleefgedrag van bedrijven. Om ongewenste ontwikkelingen tegen te gaan, verstevigen we het milieutoezicht.

Vanaf 2023 voert ODRA enkele nieuwe toezichttaken uit voor de gemeente. Het gaat om specifiek toezicht op maatregelen voor natuurinclusief en klimaatadaptief bouwen, toezicht op de plicht voor herplant van bomen en het toepassen van groencompensatie en om bescherming van bomen op en rondom bouwplaatsen.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Groeiende stad Arnhem 2040	**13.926**	**3.931**	**23.011**	**11.311**
Realiseren van de doelen van de omgevingsvisie	13.926	3.931	23.011	11.311
Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt				
Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving				
Overig	**35.216**	**35.729**	**2.123**	**1.013**
Totaal	**49.142**	**39.661**	**25.134**	**12.324**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	25.993	51.668	64.001	49.142	46.829	32.015	23.250
Baten	16.572	45.341	52.497	39.661	42.629	33.303	22.085
Saldo lasten en baten	***-9.421***	***-6.327***	***-11.504***	***-9.481***	***-4.200***	***1.287***	***-1.164***
Toevoegingen aan reserves	5.107	10.000	11.436	25.134	4.345	7.315	5.559
Onttrekkingen aan reserves	7.309	5.807	11.835	12.324	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***2.202***	***-4.193***	***399***	***-12.810***	***-4.345***	***-7.315***	***-5.559***
Gerealiseerd resultaat	**-7.220**	**-10.520**	**-11.105**	**-22.291**	**-8.545**	**-6.028**	**-6.723**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn begroot op € 49,1 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- kosten van jaarschijf 2024 voor de bouwgronden in exploitatie (BIE), waaronder civiele werken, plankosten, verwerving- en rentekosten: € 30,7 miljoen (inclusief overboeking van het onderhanden werk ultimo 2024 naar de balans);
- kosten van de Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA) : € 7,0 miljoen;
- kosten civiele werken en plankosten van jaarschijf 2024 op de overige meerjarige projecten en anterieure overeenkomsten: € 3,4 miljoen;
- extra budget voor sanering grond en herinrichting woonwagenkamp Bethaniënstraat: € 2,5 miljoen;
- kosten voor de ambtelijke capaciteit voor dit programma: € 2,2 miljoen;
- kosten voor de verstedelijkingsopgave € 0,8 miljoen, voor het op niveau brengen van de organisatiecapaciteit om te komen tot een verstedelijkingsstrategie en uitvoering van diverse gebiedsontwikkelingen;
- kosten voor bodembeheer: € 0,6 miljoen;
- overige lasten: € 1,9 miljoen.

De lasten dalen in 2024 ten opzichte van 2023 met € 15,8 miljoen. De daling zit voor € 12,2 op de bouwgronden in exploitatie en de overige meerjarige projecten. Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten, waarbij de uitgaven de planning binnen de projecten volgen (zie ook de daling van de baten die hier tegenover staan). Verder zijn in 2023 een aantal tijdelijke of eenmalige budgetten ten bedrage van € 3,0 miljoen begroot die in 2024 niet terugkomen. De belangrijkste onderdelen hierin zijn de invoering van de omgevingswet en de visie Nieuwe Haven.

Baten

De baten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 39,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- verkopen en bijdragen voor bouwgronden in exploitatie (BIE): € 30,7 miljoen;
- baten uit bouwvergunningen en andere leges € 4,0 miljoen;
- bijdragen en overige baten op de overige meerjarige projecten en anterieure overeenkomsten; € 2,8 miljoen;
- canons erfpachten € 1,5 miljoen;
- overige baten € 0,7 miljoen.

De baten dalen in 2024 ten opzichte van 2023 met € 12,6 miljoen. Dit wordt voor € 12,8 miljoen veroorzaakt door een daling op de bouwgronden in exploitatie en de overige meerjarige projecten (hier staat een daling op de lasten tegenover). Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten. De baten stijgen met het resultaat op af te sluiten bouwgronden in exploitatie met € 0,5.

Toevoegingen aan reserves

De totale dotatie aan de reserves bedraagt in 2024 € 25,1 miljoen en bestaat uit:

- € 23,0 miljoen voor de vorming van de bestemmingsreserve Spoorzone Oost;

- € 1,0 miljoen aan de BR Kapitaallasten in verband met de gebiedsontwikkeling Kronenburg (zie toelichting onder Onttrekkingen);
- € 0,5 miljoen aan de BR Grondexploitatie met het voordeel uit af te sluiten BIE's;
- € 0,5 miljoen aan de BR Voorstudies vanwege de verstedelijkingsopgave en een toenemend aantal initiatieven voor nieuwe ontwikkelingen;
- € 0,1 miljoen overige.

In 2024 is de totale dotatie € 13,7 miljoen hoger ten opzichte van 2023. In dat jaar was de dotatie € 11,4 waarvan eenmalig € 10,0 miljoen voor de vorming van de BR Stadsontwikkelingsfonds en € 1,4 miljoen aan de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg.

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves bedraagt in 2024 € 12,3 miljoen en bestaat uit:
- € 11,0 miljoen uit de reserves BR Stadsontwikkelingsfonds (€ 9,5), de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg (€ 1,1) en BR Zuidelijke Binnenstad (€ 0,4) voor de vorming van de BR Spoorzone Oost;
- € 1,1 miljoen uit de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg. Dit wordt aangewend voor de dotatie aan de BR Kapitaallasten voor dekking van kapitaallasten van investeringen die worden gedaan in deze gebiedsontwikkeling;
- € 0,3 miljoen uit de BR Stadsontwikkelingsfonds en is bestemd voor het aanvullend budget flexwonen Merwedestraat (zie lasten).

In 2024 is de totale onttrekking € 0,8 miljoen hoger ten opzichte van 2023. In dat jaar was de onttrekking € 12,6 miljoen waarvan:
- € 5,6 miljoen aan de BR Grondexploitatie als gedeeltelijke dekking voor de vorming van de BR Stadsontwikkelingsfonds;
- € 5,3 miljoen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties voor eenmalig naar 2023 doorgeschoven budgetten voor onder meer de omgevingswet en het woonwagenkamp Bethaniënstraat;
- € 1,4 miljoen aan de bestemmingsreserve Groot onderhoud openbare ruimte als voeding van de bestemmingsreserve Gebiedsontwikkeling Kronenburg.

Verloop lasten en baten in de jaren na 2024
In de jaren na 2024 dalen zowel de lasten als baten sterk. Zo dalen de lasten in 2026 ten opzichte van 2025 met € 14,8 miljoen en nog eens met € 8,8 miljoen in 2027. Dit heeft hoofdzakelijk te maken met de bouwgronden in exploitatie (BIE's) en overige projecten waarin de uitgaven in de toekomst gaan dalen door het afnemen van de werkzaamheden. Hiertegenover staat een gelijke daling op de baten, omdat ook de baten op de projecten afnemen en het saldo op de lopende projecten uiteindelijk met het onderhanden werk verrekend worden. Een andere oorzaak op het verloop van de baten is de mutatie op het resultaat van de afgesloten BIE's. Dit resultaat hangt af van hoeveel projecten met welk resultaat worden afgesloten. De baten uit de afgesloten BIE's zijn voor de jaren 2024 tot en met 2027 respectievelijk € 0,5, € 2,3, € 7,4 en € 5,5 miljoen. De mutatie in de jaren leidt ook tot een gelijk verloop op de dotatie van dit resultaat aan de BR Grondexploitatie.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Ruimte
- ODRA;
- Provincie Gelderland;
- Regiogemeenten;
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden(VGGM);
- VNG (Vereniging Nederlandse gemeenten);
- Ministerie van BZK;
- CASA;
- Groenforum.

Milieu

- Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA);
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Ruimte

- Structuurvisie Arnhem 2020;
- Groenvisie 2017-2035;
- Welstandsnota;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Verstedelijkingsstrategie Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen Foodvalley.

Milieu

- Luchtagenda gemeente Arnhem;
- Actieplan Omgevingslawaai;
- Rapportage geluidskaarten;
- Beleidsnota bodem 2012, Provincie Gelderland, gemeente Arnhem en gemeente Nijmegen;
- Nota Bodembeheer;
- Notitie Herijking loodbeleid 2020
- Actualisatie Nota Bodembeheer- addendum 2014 ;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-2017-2018;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK2020;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK- PFAS;
- Collegebesluit vaststelling LMW dossiernummer 2021 dd. 25-1-2022 & Memo Aveco de Bondt Lokale Maximale Waarden (LMW) Meinerseiland, projectnummer 18112508, 10 januari 2022;
- Beleidsplan externe veiligheid.

Wonen en leefomgeving

Onze stad is een groene, levendige, ondernemende en inclusieve stad waar Arnhemmers fijn en betaalbaar moeten kunnen wonen. Grote 'nieuwe' overstijgende opgaven, zoals de energietransitie, wooncrisis en klimaatadaptatie zijn uitdagingen waar Arnhem voor staat. Deze opgaven pakken we lokaal op, maar zeker ook in samenwerking met de regio, de provincie en het Rijk. Arnhem is een groene stad met een unieke ligging aan de Rijn. Zij geeft prioriteit aan ontmoetingsruimte in stadsparken, wijkparken en buurtgroen. Dit programma omvat de onderdelen wonen en een aantal aspecten van de openbare ruimte, zoals water, havenbeheer, stadsreiniging, bossen, parken en ecologie, stedelijk groen, spelen, dierenwelzijn, afval en riolering. Binnen het wonen zetten we vol in op het bijbouwen van voldoende woningen in de betaalbare segmenten. Belangrijk doel is om hierbij de tweedeling in de stad te verkleinen. Ook is voor onze stad klimaatadaptatie een belangrijk aandachtspunt. Met klimaatadaptatie bereiden we Arnhem voor op de effecten van de klimaatverandering, op heviger weer. We passen de stad aan zodat deze minder kwetsbaar is voor hoog en laag water, extreme regenval, hitte en langdurige droogte. We willen het Arnhemse groen versterken. Dat levert een prettige buurt op, maar draagt bijvoorbeeld met verkoeling en wateropname bij aan klimaatadaptatie.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Goede volkshuisvesting (A)

Wonen is een grondrecht: iedereen in Arnhem heeft recht op een betaalbare en goede woning.
Op dit moment constateren we dat huren voor velen zeer moeilijk is en het kopen van een huis voor starters vrijwel onmogelijk. De wooncrisis vraagt om een radicale omslag waarbij voor wonen niet langer het recht van de sterkste geldt. We pakken de wooncrisis aan door te sturen op goede volkshuisvesting. We pakken regie en zetten ons beleid en instrumentarium maximaal en onorthodox in om wonen betaalbaar te krijgen en veel meer woningen toe te voegen voor alle doelgroepen. Voor veel meer Arnhemmers dan nu is er over vier jaar een goede, betaalbare en duurzame woning beschikbaar.

Prioriteit geven wij aan acties en initiatieven die niet alleen woningbouw mogelijk maken, maar die ook verbonden zijn met de sociale opgaven in onze wijken, die de leefomgeving verbeteren, die bijdragen aan lokale werkgelegenheid en de economische kracht van onze stad versterken. Dit sluit ook aan bij de afspraken die gemaakt zijn in de Woondeal 2.0 en vertaald zijn in de Arnhem-Oost aanpak. Dit is meer dan alleen maar sneller meer woningen bouwen. We willen daarmee ook de leefbaarheid van de wijken en de kansen van de inwoners vergroten.

Deze ambities zijn stevig, en werken we verder uit in een nieuwe brede Woonvisie voor Arnhem. Deze woonvisie zal zoveel mogelijk beleid bundelen, en nieuwe afwegingskaders bevatten voor het omgaan met de bestaande woningvoorraad en nieuwe projecten. Deze Woonvisie zal daarbij ook ordening aanbrengen in ons woonbeleid; met bijbehorende - meetbare - doelen. Nadat de raad de Woonvisie heeft vastgesteld, kan de indeling in de begroting en de wijze van rapportage in overeenstemming met de Woonvisie worden aangepast.

In de tussentijd tot een nieuwe Woonvisie zitten we niet stil. Om uitvoering te geven aan belangrijke woondoelen, is sinds vorig jaar de financiële inzet substantieel verhoogd. Zo zijn extra middelen opgenomen voor de invoering van verhuurdersvergunningen, wooncoach, versterking positie huurders en extra handhaving door de ODRA. Aanvullend is per 2023 voor vier jaar een half miljoen euro per jaar vrijgemaakt voor het realiseren van onze volkshuisvestelijke ambities. Deze middelen worden benut voor onder andere uitvoering van het Stadsakkoord, invoeren van de Wet Goed verhuurderschap, regievoering op de huisvesting van bijzondere doelgroepen, het begeleiden van Vereniging van Eigenaren (VvE's), en het faciliteren van bijzondere woonvormen, zoals (collectief) particulier opdrachtgeverschap, wooncoöperaties en andere initiatieven uit de samenleving.

Meer en sneller woningen toevoegen (D)

Iedereen moet goed kunnen wonen in onze stad. Om beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden moeten er in de bestaande stad meer woningen worden gerealiseerd in de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen, waarbij we sturen op het meer divers maken van het woningaanbod in alle wijken.

In de woningbouwplannen wordt rekening gehouden met de werkelijke vraag en behoefte van de Arnhemse woonconsument. Dat betekent: aantrekkelijke, levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, en sociale woningbouw en koopwoningen in de verschillende segmenten. We maken afspraken om woningen voor langere termijn betaalbaar te houden. Dit leggen we vast in omgevingsplannen of anterieure overeenkomsten. Ook is aandacht voor het beter benutten van de bestaande voorraad.

Samen met ontwikkelaars en corporaties spannen we ons in om te zorgen voor een evenwichtig aanbod dat aansluit bij zowel de woningbehoefte de komende jaren als bij de gewenste ruimtelijke kwaliteiten uit de omgevingsvisie. Uiteraard is dat soms moeilijk, omdat de belangen van de partijen niet altijd hetzelfde zijn. Vanuit de Woondeal 2.0. en het Stadsakkoord hebben we met deze partijen afspraken kunnen maken om de komende jaren een stabiele bouwstroom te realiseren.

In maart 2023 zijn de uitkomsten van het driejaarlijkse regionaal woonbehoefteonderzoek gepubliceerd. In samenwerking met Rijk, regio en provincie is ook een nieuwe Woondeal gesloten.

De uitkomsten uit het woonbehoefteonderzoek en de afspraken uit de Woondeal 2.0, nemen we mee in de nieuwe Woonvisie voor Arnhem en vertalen we in programmeringsafspraken met marktpartijen en corporaties. De nieuwe Woonvisie voor Arnhem zal gelden vanaf het jaar 2024 en zal ons beleid actualiseren en herordenen. De begroting passen we daarna conform aan.

De afgelopen jaren hebben we gemerkt dat het niet gemakkelijk is om in een rap tempo de goede woningen bij te bouwen. Er werden te weinig woningen opgeleverd om de behoefte bij te benen. Door middel van het vaart maken met (nieuwe) projecten en het intensiveren van de samenwerking met onze stakeholders proberen we dit tij te keren.

Versnellen en doorprogrammeren van (betaalbare) woningen (I)

De woningmarkt van Arnhem staat onder druk. Versnellen van productie en meer woningen programmeren is daarom noodzakelijk. Het Plan van Aanpak woningbouwontwikkeling dat in juli 2020 is vastgesteld in de raad is hierbij het vertrekpunt. We sturen op een evenwichtig aanbod van woningen. Belangrijk daarbij is dat we streven naar meer gemengde wijken, waarbij er meer spreiding ontstaat van kwetsbare mensen over de stad. We doen dit door:

1. Stimuleren van het realiseren van koop- en huurwoningen in de verschillende categorieën, zoals opgenomen in het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling en de Woondeal 2.0. We sturen daarbij onder andere op minimaal 30% sociale corporatiehuurwoningen over de nieuw te realiseren projecten en op minimaal 66% aan ‘betaalbare’ woningen. Dat betreft sociale en middeldure huur en betaalbare koop conform de definities in de doelgroepenverordening. We maken afspraken met de partijen in het Stadsakkoord over betaalbare en sociale koopwoningen. Ook wordt gekeken naar differentiatie in de wijken en monitoren we de nieuwbouw en de behoefte.
2. We onderzoeken de mogelijkheden om projecten te versnellen en zoeken naar locaties voor doorprogrammeren. Hiervoor betrekken we actief partners; bijvoorbeeld via de prestatieafspraken met de corporaties en via het stadsakkoord. Ook leggen we verbindingen met andere overheden, kennisinstituten en marktpartijen. Zo benutten we de kansen die de regionale samenwerking binnen de Groene Metropoolregio ons biedt en zijn we actief in de Woondeal Arnhem-Nijmegen en de Verstedelijkingsstrategie.
3. Leegstand vinden we onwenselijk. Als bedrijfspanden of woningen leegstaan, willen we de eigenaren actief stimuleren om hun pand te transformeren tot woongebouw of om een huurder in de woning te plaatsen. Hierbij is het belangrijk dat er kwalitatief hoogwaardige woonruimtes worden gerealiseerd, waarbij ook de omliggende openbare ruimte op niveau wordt gebracht.

Evaluatie doelgroepenverordening en implementatie in omgevingsplannen (I)

In 2022 is de doelgroepenverordening geactualiseerd. Hiermee maken we het mogelijk in bestemmingsplannen de segmenten 'sociale huur', 'middenhuur' en 'sociale koop' op te nemen en zorgen we dat de woningen binnen deze categorieën enkel bewoond kunnen worden door een bepaalde doelgroep, en dat de woningen onder een bepaald prijsniveau blijven. Doordat de raad de doelgroepenverordening heeft vastgesteld, kunnen we zowel via omgevingsplannen als privaatrechtelijk betaalbare woningbouw afdwingen. Een evaluatie van de doelgroepenverordening start in 2023.

Bij de vaststelling van de doelgroepenverordening, heeft de gemeenteraad de opdracht meegegeven om na één jaar de doelgroepenverordening te evalueren. Met ontwikkelaars en corporaties hebben via de kopgroep Bouwberaad een startgesprek gevoerd over de evaluatie. Omdat het instrument ‘doelgroepenverordening’ met inwerkingtreding van de Omgevingswet verdwijnt, wachten we nog even af met het evalueren totdat duidelijk is wat de nieuwe mogelijkheden zijn om in omgevingsplannen te kunnen sturen op het woningbouwprogramma. We zullen met ontwikkelaars en corporaties na vaststelling van de Woonvisie dit traject oppakken.

Collectieven, zelfbouw en flexwonen bevorderen **(I)**

Er is een vraag naar collectieven, zelfbouw en flexwonen. Voor deze concepten pakt de markt nieuwbouwontwikkeling niet automatisch op.

Veel inwoners hebben behoefte om zelf vorm te geven aan hun eigen woning of woonomgeving. Collectieve wooninitiatieven leveren een bijdrage aan de sociale cohesie, vaak niet alleen binnen het collectief maar ook voor de omgeving. Zelfbouw geeft mensen de kans hun droom te realiseren en zal hen stevig verankeren in de wijk. Bij woningbouwprojecten waar we de grond zelf in eigendom hebben, bekijken we hoe we ruimte kunnen maken voor collectieve wooninitiatieven. Daarnaast spannen we ons met corporaties, ontwikkelaars en de provincie in om praktische belemmeringen voor wooninitiatieven zoveel mogelijk weg te nemen. Ook zullen we inwoners voorlichten over hoe zij collectieven kunnen vormen en wooncoöperaties kunnen oprichten. In 2023 bevorderen we wederom de realisatie van twee CPO-locaties. Dit levert een bijdrage aan leefbare wijken en een ongedeelde stad.

Voor het Merwedeterrein maken we flinke voortgang om flexibele woningen te plaatsen. Naar verwachting worden in 2024 minimaal 148 woningen op het terrein geplaatst. Omdat we het voor het project Merwedeterrein van belang vinden dat er een goede verbinding komt tussen de bestaande wijk en de nieuwe woningen, zijn in deze begroting extra middelen opgenomen voor de inzet van een community coach. Daarnaast zullen woningcorporaties die de woningen zullen gaan verhuren een sociaal beheerder in het gebied inzetten.

Studentenhuisvesting en starters **(I)**

We zetten blijvend in op voldoende woningen voor studenten en starters. We werken hiervoor onder andere samen met de SSH& om tot vergroting van hun marktaandeel in Arnhem te komen, en zetten in op de bouw van voldoende nieuwbouwwoningen voor kleinere huishoudens.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Woningvoorraad begin van het jaar	**75632**	**76737**	**77839**	**79065**	**79816**
Eenheid: Aantal woningen					
Bron: CBS					
Netto toevoegingen gedurende het jaar	**1105**	**1104**	**1216**	**752**	
Eenheid: Aantal toegevoegde woningen					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: nieuw gebouwde woningen	**9,20**	**11,80**	**5,60**	**7**	
Eenheid: Nieuw gebouwde woningen, exclusief overige toevoegingen, zoals transformaties. Aantal per 1.000 woningen					
Bron: Basisregistraties adressen en gebouwen - bewerking ABF Research					
Aantal nieuwbouwwoningen	**695**	**907**	**432**	**600**	
Eenheid: Het aantal nieuwbouwwoningen					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: overige toevoegingen	**561**	**297**	**937**	**222**	
Eenheid: Het aantal overig toegevoegde woningen (meestal transformatie)					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: aandeel eigendom corporaties nieuwbouwwoningen	**16,30**	**15,60**	**7,50**		
Eenheid: % corporatiewoningen van totaal toegevoegde woningen					
Bron: CBS					

Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen koop		**43,80**	**43,50**	**42,90**	**43**	
Eenheid:	% koopwoningen van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen corporatiebezit		**35,90**	**35,50**	**35,20**	**35**	
Eenheid:	% corporatiewoningen van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen particuliere huur		**19,50**	**19,90**	**21,40**	**22**	
Eenheid:	% woningen particuliere verhuur van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Afgegeven woningbouwvergunningen (nieuwbouw & verbouw)/ transformatie		**1204**	**872**	**1010**	**445**	**339**
Eenheid:	Aantal woningbouwvergunningen per jaar					
Bron:	ODRA/CBS (cijfers 2023 t/m april 2023)					

Betaalbaar wonen (D)

De woningmarkt zit muurvast. Als we ons beperken tot bijbouwen kunnen we de wooncrisis niet op korte termijn oplossen. We willen voorkomen dat bepaalde doelgroepen worden verdrongen. We zetten maximaal in op het betaalbaar houden van de bestaande voorraad en een eerlijke verdeling van deze betaalbare voorraad.

Op de eerste plaats willen we de vrije huursector zoveel mogelijk reguleren, waarbij we maximaal gebruik zullen maken van de ruimte die de Rijksoverheid biedt. Daarbij zullen we ook extra toezien op de (nieuwe) regels. Hierover gaan we afspraken maken met de ODRA. Om excessen te voorkomen gaan we huurders en verhuurders ondersteunen. We geven verder uitvoering aan het Actieplan Arnhem Helpt Huurders. Indien nodig, zullen we dit actieplan in 2024 actualiseren.

Op de tweede plaats moeten schaarse betaalbare woningen eerlijk verdeeld worden. Voor de verdeling van vrijkomende schaarse sociale woonruimte van toegelaten instellingen, hanteren we een rechtvaardige en evenwichtige verdelingssystematiek. Daarbij zetten we in op het bevorderen van doorstroming in de bestaande voorraad.

Opkoopbescherming/zelfbewoningsplicht (I)

Sinds 2022 kent Arnhem de zogeheten opkoopbescherming. Door de opkoopbescherming is het niet meer mogelijk dat goedkope en middeldure koopwoningen in 20 wijken worden opgekocht om te verhuren. Zo blijven deze (koop)woningen beschikbaar voor starters en mensen met een kleinere portemonnee.

Jaarlijks doen we de raad een herijkt voorstel waarin we, indien mogelijk, hogere grenzen zullen hanteren, om zo nog meer woningen te beschermen voor opkopen door particuliere investeerders.

Vanwege aangepaste wetgeving, is het niet meer mogelijk om de opkoopbescherming toe te passen op nieuwbouwwoningen. Om te voorkomen dat de bescherming voor nieuwbouwwoningen wegviel, zijn in 2023 beleidsregels vastgesteld waarmee we een werkwijze borgen waarbij we in overeenkomsten met ontwikkelaars voor nieuwbouwwoningen een zelfbewoningsclausule opnemen. Deze beleidsregels blijven ook in 2024 een belangrijk handelingskader.

Versterken positie huurders **(I)**

Om problemen op de huurmarkt en malafide verhuurderschap aan te pakken, versterken we de positie van huurders. We willen onder andere voorkomen dat huurders te hoge huren betalen. Dat doen we op de volgende manieren, die we hebben vastgelegd in het tienpunten-actieplan 'Arnhem Helpt Huurders'. Dit actieplan heeft de gemeenteraad in januari 2023 ontvangen. In 2024 zetten we de acties voort. De acties houden onder andere in:

- Beter informeren van huurders over hun rechten en over de mogelijkheden voor ondersteuning door de gemeente.
- Extra subsidie en uitbreiding van dienstverlening door partijen die adviseren en ondersteunen op het gebied van huren en wonen, zoals het Huurdershuis.
- Periodiek herhalen van het in 2021 uitgevoerde onderzoek naar discriminatie op de Arnhemse woningmarkt, via mystery calls en mystery mails. Ook geven we voorlichting aan woningzoekenden om de meldingsbereidheid te vergroten.
- Invoeren van een verhuurdersvergunning: We willen in Arnhem een vergunningsplicht introduceren voor verhuurders. Met een verhuurdersvergunning kan de gemeente malafide verhuurderschap aanpakken en beter zicht krijgen op de kwaliteit en onderhoudsstaat van particuliere huurwoningen. Sinds 2023 bestaat er een wettelijke grondslag voor de invoering van een dergelijk vergunningstelsel: De Wet Goed Verhuurderschap. Omdat de in- en uitvoering van verhuurdersvergunningen het nodige vergt van de gemeentelijke organisatie, zijn er in deze begroting extra middelen opgenomen voor de invoering. Reden daarvoor is dat dit een nieuw rechtsgebied betreft waarvoor beperkte expertise en capaciteit beschikbaar zijn binnen de gemeentelijke organisatie. Ook zal de administratieve afhandeling (registratie en toetsing van de vergunningsvoorwaarden) van alle adressen waarop een vergunningsplicht van toepassing is veel tijd en mankracht vergen.

Woningtoewijzingsbeleid **(I)**

Op basis van de Huisvestingswet 2014 kunnen gemeenten via een huisvestingsverordening (schaarse) huurwoningen naar inzicht verdelen. Veelal is de meettijd leidend bij de toewijzing van een woning. Daarnaast worden woningen verdeeld via loting en kan aan bepaalde groepen voorrang worden gegeven. Door regels over bemiddeling, adverteren en urgentie vast te leggen, kunnen gemeenten bijvoorbeeld statushouders en personen die uitstromen uit instellingen of opvang huisvesten.

In de gehele woningmarktregio Arnhem-Nijmegen kennen we dezelfde regels voor woningtoewijzingen. De huidige huisvestingsverordening vervalt op 1 januari 2024. Daarom dient de gemeenteraad in 2023 nieuwe regels vast te stellen. Deze verordening is samen met regiogemeenten opgesteld.

Doorstroming bevorderen **(I)**

Om relatief grote eengezinswoningen, die momenteel door een- of tweepersoonshuishoudens worden bewoond, vrij te kunnen spelen, verkennen we of we doorstroming actief kunnen stimuleren. Met name het stimuleren van doorstroming van senioren leidt tot lange verhuisketens, waardoor veel huishoudens een volgende stap in hun wooncarrière kunnen maken. De ingezette pilots van doorstroommakelaars (en/of gemeentelijke verhuiscoaches) zetten we voort en intensiveren we.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Actieve zoektijd sociale huurwoning - eengezinswoning	**1,50**	**1,50**	**1,80**	**1,50**	
Eenheid: aantal jaar					
Bron: Regionale woningmarktmonitor					
Actieve zoektijd sociale huurwoning - appartement/ meergezinswoning	**1,30**	**1,50**	**1,60**	**1,70**	
Eenheid: aantal jaar					
Bron: Regionale woningmarktmonitor					

Huisvesting van bijzondere doelgroepen (D)

In Arnhem wonen verschillende doelgroepen die in sommige gevallen, bijvoorbeeld door een geestelijke of fysieke beperking, de behoefte hebben aan specifieke eigenschappen van een woning of die met spoed op zoek zijn naar geschikte huisvesting. Zeker voor groepen die niet vanzelfsprekend zelfredzaam zijn, is een dak boven het hoofd en een eigen thuis het begin van perspectief. Wij voelen ons verantwoordelijk dat elke doelgroep geschikte huisvesting heeft of deze binnen een acceptabele termijn kan vinden. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om (jonge) dak- en/of thuislozen, personen die uitstromen uit jeugdzorginstellingen, mensen die uitstromen uit andere opvang- of beschermd wonen-locaties, en ouderen die langer thuis blijven wonen.

Arnhem heeft in de nota 'Wonen-en-Zorg' de ambitie uitgesproken dat we streven naar een inclusieve stad waarin alle Arnhemmers recht hebben op een veilig thuis en perspectief om zich te ontwikkelen. De gemeente gaat hierop sterker regie voeren. Desondanks is het niet realistisch dat we dit vraagstuk binnen een paar jaar hebben opgelost. Het vergt doorzettingsvermogen en lange adem. Om dit te bewerkstelligen gaan we actief aan de slag met onder andere woningcorporaties, ontwikkelaars, zorginstellingen, welzijnspartijen, belangengroepen en regiogemeenten. Hierbij vinden we het van belang dat we in Arnhem voldoende woningen beschikbaar stellen voor personen behorende tot aandachtsgroepen, met oog voor de leefbaarheid van onze buurten, maar ook dat gemeenten in de regio hun 'fair share' nemen en eenzelfde verantwoordelijkheid tonen. Momenteel wordt hard gewerkt aan een regionale woon-zorg visie die de regionale verdeling gaat uitwerken.

Regievoeren: uitvoering geven aan woonzorgnota (I)

Momenteel stagneert de doorstroom naar zelfstandige woonruimte vanuit instellingen. Bewoners die toe zijn aan zelfstandig wonen (al dan niet met begeleiding) verblijven (veel) langer dan nodig in instellingen, met alle maatschappelijke kosten en problemen van dien. Daarnaast wonen steeds meer ouderen in woningen die eigenlijk niet langer geschikt zijn om zelfstandig in te wonen. De oorzaak is het gebrek aan geschikte (betaalbare) woonruimte, waardoor doelgroepen met elkaar concurreren om schaarse woonruimte.

Om meer (passende) woonruimte te realiseren is in deze begroting het voorstel opgenomen voor additionele middelen om uitvoering te geven aan deze opgaven en beter te kunnen sturen op het versneld realiseren van huisvesting.

We gaan de komende jaren regie voeren op dit verdelingsvraagstuk, zodat we een rechtvaardige toewijzing bewerkstelligen en de wachttijden voor uitstroom verkorten. Uiteraard met de ambitie om te streven naar gevarieerde wijken met voldoende veerkracht. De wijze waarop we regie gaan voeren is uitgewerkt in de Nota Wonen-en-Zorg.

Concreet streven we naar passende en tijdige uitstroommogelijkheden naar zelfstandige woonruimte vanuit onder andere de Jeugdzorg, Maatschappelijke Opvang, Centraal Orgaan opvang Asielzoekers en de Wet Langdurige Zorg. Om dit te bereiken is het noodzakelijk dat we als gemeente Arnhem duidelijke uitgangspunten formuleren, het beschikbare aanbod vergroten, een goede verdeelsleutel maken en regie voeren op de uitvoering door samenwerkingspartners.
Dit betekent ook dat er bij de instroom van bijzondere doelgroepen in de wijken niet alleen oog is voor de nieuwe bewoner, maar ook voor de huidige bewoners. Zo nodig maken we met welzijnsorganisaties en zorgpartijen afspraken om dit te faciliteren. Daarnaast vragen we in de nieuwbouw, transformatie, herstructurering en aanpassingen in bestaande bouw aandacht (en stellen we waar mogelijk eisen) voor de woonbehoefte van deze doelgroepen. We stimuleren pilots zoals bijvoorbeeld collectieve woonvormen en Collectief Particulier Opdrachtgeverschap die een bijdrage aan dit vraagstuk leveren. Ook concepten voor flexwonen kunnen hierin bijdragen.

Daarnaast is ons uitgangspunt ook een eerlijke en realistische regionale verdeling. Om te voorkomen dat de uitstroom van voorzieningen voor een onevenredig groot deel in Arnhem ‘landt’, maken we afspraken met omliggende gemeenten voor het huisvesten van deze groepen.

Huisvesting arbeidsmigranten (I)

Arbeidsmigranten vormen een aparte doelgroep die over het algemeen minder zelfredzaam is en specifieke eisen stelt aan huisvesting. Deze groep is echter wel van groot belang voor onze regionale en nationale economie. De komende jaren verwachten we een groei van het aantal in de regio woonachtige en werkzame arbeidsmigranten. Hoewel deze werknemers van groot belang zijn voor onze lokale economie, is er veelal nog geen geschikte huisvesting voorhanden. In Arnhem merken we dat dit gebrek aan geschikte huisvesting tot gevolg heeft dat woningen in woonwijken worden opgekocht voor deze doelgroep en dat dit in sommige gevallen overlast voor omwonenden met zich meebrengt en woningen van een beperkte woonkwaliteit voor de arbeidsmigranten. Ook is er een reëel risico op uitbuiting van arbeidsmigranten.

In Arnhem vinden we het van belang dat arbeidsmigranten goed gehuisvest worden. In 2023 hebben we daarom regels vastgesteld om logiesvoorzieningen voor kortdurende huisvesting te faciliteren. (Arbeidsmigranten die zich hier permanent willen vestigen, zijn uiteraard afhankelijk van de 'reguliere' woningmarkt, en in mindere mate van deze specifieke voorzieningen). Aan deze beleidsregels zullen we in 2024 uitvoering geven. In deze regels

hebben we verduidelijkt op welke locaties huisvesting voor arbeidsmigranten (die hier kortdurend verblijven) denkbaar is. Van belang hierbij is dat de woonkwaliteit op orde is; we hebben daarom vastgelegd dat er een beheerder dient te zijn en dat het wooncontract gescheiden dient te zijn van het werkcontract. Bij het opstellen van deze beleidsregels hebben we de behoefte bij Arnhemse bedrijven aan huisvesting voor arbeidsmigranten gepeild.

Omdat dit bovenal een regionaal vraagstuk is, sluiten we ons aan bij de acties vanuit de Groene Metropoolregio om de komende jaren op regionaal niveau de samenwerking tussen gemeenten, bedrijfsleven en huisvesters te bevorderen.

Uitbreiden woonwagenlocaties **(I)**

We geven uitwerking aan het ‘plan van aanpak uitbreiden woonwagenlocaties’ (juni 2020). We zijn gestart met de uitbreiding van het aantal standplaatsen voor verschillende locaties (Gelderse Rooslaan, Bethaniënstraat, Schuytgraaf). In samenwerking met de woningcorporaties en Huurdersvereniging woonwagenbewoners Arnhem is een nieuw toewijzingssysteem vastgesteld. Dit is een uitwerking van de vigerende Huisvestingsverordening.

Goede woningen in leefbare wijken **(D)**

Naast de betaalbaarheid van de woning is de juiste kwaliteit belangrijk voor de woonbeleving van onze inwoners. Onder woonkwaliteit verstaan we een duurzame, gezonde woning die levensloopgeschikt is en de juiste omvang heeft voor de doelgroep die erin woont en voor de plek waar de woning staat.

Arnhem staat voor het versterken van de identiteit van wijken en het vergroten van de verscheidenheid binnen wijken. Een zekere differentiatie en variatie in huishoudens, inkomens en woningen biedt ruimte aan het maken van een wooncarrière in de wijken. Onze focus ligt op verminderen van de druk op de kwetsbare wijken en voorkomen dat wijken afnemen in leefbaarheid. We werken hiertoe samen met onze partners: corporaties, maatschappelijke partners en medeoverheden. Met ontwikkelende partijen gaan we in het kader van het stadsakkoord het gesprek aan over hoe nieuwbouwinitiatieven kunnen bijdragen aan het creëren van diverse woonmilieus.

Woningen verduurzamen **(I)**

Gezien de stijgende energieprijzen is de urgentie om energie te besparen hoger dan ooit. Voor het verduurzamen van woningen is een Arnhems isolatieprogramma opgesteld. Hierin zijn concrete verduurzamingsdoelen geformuleerd. Voor de corporatiewoningen wordt, in samenhang met dit isolatieprogramma, samen met de woningcorporaties een ‘Versnellingsprogramma verduurzaming bestaande woningen’ opgesteld, en starten we met de uitvoering van dit programma.

Vanuit de Transitievisie warmte, die in 2022 is vastgesteld, werken we samen met de corporaties verder aan de 10 kansrijke wijken (aardgasvrij voor 2030) en starten we met het verkennen van de mogelijkheden voor duurzame warmte in de vijf onderzoeksgebieden (Malburgen, Arnhem-West, Centrum, Presikhaaf en de Geitenkamp).

Met behulp van het Volkshuisvestingsfonds (SEWA-regeling) gaan we verder met het verduurzamen van particuliere woningen in Arnhem-Oost. Omdat dit voor een belangrijk deel om 'gespikkeld bezit' gaat, werken we hiertoe nauw samen met de corporaties. De corporaties en de gemeente werken ook samen in de aanpak energiearmoede.

De uitvoering van de inspanningen rondom het verduurzamen van woningen valt onder het programma NEMIA en is daar meer in detail beschreven.

Hulp aan Verenigingen van Eigenaren **(I)**

Om een toekomstbestendige woonkwaliteit van alle woningen in Arnhem te stimuleren, verkennen we hoe we kwetsbare woningeigenaren en Verenigingen van Eigenaren (VvE’s) aan kunnen spreken en zo nodig helpen bij het goed omgaan met hun onroerend goed. Hiertoe is onder andere een speciaal loket in het leven geroepen om VvE's te helpen met hun energie- en verduurzamingsvragen. In 2024 onderzoeken we of we dit loket kunnen verbreden om VvE's ook te helpen met basisvragen over onderhoud en het tot leven wekken van VvE's.

Levensloopgeschikte woningen ontwikkelen en bestaande woningen levensloopgeschikt maken **(I)**

Bij nieuwbouwontwikkelingen maken we afspraken over levensloopgeschikte woningen in een levensloopgeschikte omgeving. Samen met corporaties proberen we doorstroming van ouderen uit eengezinswoningen te bevorderen (zie de inspanning 'doorstroming bevorderen' onder betaalbaar wonen) en maken we afspraken over de juiste portefeuille in de stad die aansluit bij de doelgroep. Zoals in de Wonen-en-zorg-nota opgenomen voeren we een onderzoek uit om meer inzicht te krijgen in de motiveringen van bewoners om wel/niet de eigen woning geschikt te maken.

Gezond binnenklimaat/gezond wonen **(I)**

In samenwerking met stakeholders brengen wij de aandachtspunten in beeld die spelen op het gebied van gezond wonen. Op dit moment wonen niet alle Arnhemmers in een gezonde, schimmelvrije woning. Met corporaties geven we daarom uitvoering aan een actieplan om vocht- en schimmelproblemen in woningen te voorkomen en te beperken. Hiertoe is onder andere een onafhankelijke ‘schimmelexpert’ aangesteld. Een pilot met deze schimmelexpert loopt tot en met het voorjaar 2024. In samenwerking met de GGD verkennen we in brede zin de (samenhang van) aspecten die horen bij een gezond binnenklimaat, zoals temperatuur, geluid en luchtkwaliteit.

Handhaving minimale woonkwaliteit **(I)**

Bewoners van huurwoningen en kamers ervaren regelmatig achterstallig onderhoud dat dusdanig is dat de woning niet meer aan wet- en regelgeving voldoet. Voor hen was het tot nu toe lastig om meldingen te doen. In afstemming met ODRA verkennen we laagdrempelige manieren om meldingen te maken van ernstige bouwkundige problemen die de veiligheid of gezondheid van bewoners kunnen schaden. De ODRA ontvangt aanvullende middelen om actiever toe te zien op de kwaliteit van woningen. Op basis van deze meldingen kan de ODRA de bestaande handhavingstaken efficiënt uitvoeren.

Gemeenten worden via de Wet goed verhuurderschap verplicht een meldpunt in te richten voor huurders en hun klachten. Hoewel dit meldpunt zich vanuit de wet primair richt op het voorkomen van willekeur, bedreiging en intimidatie vanuit de verhuurder, gaan we in Arnhem ook regelen dat huurders met klachten over het onderhoud bij dit meldpunt terecht kunnen.

Uitvoeren beleid op splitsen en verkameren **(I)**

Om beter te kunnen sturen op de negatieve effecten van woningsplitsing en verkamering, zoals de negatieve effecten op de leefbaarheid in bepaalde wijken en om grip te houden op de ruimtedruk in bepaalde wijken geven we verder uitvoering aan de activiteiten uit het Plan van Aanpak woningsplitsing en verkamering. Hierbij maken we het enerzijds mogelijk dat initiatiefnemers voldoende woonruimte in onze stad kunnen realiseren, maar gaan we anderzijds ook woonoverlast tegen en borgen we een hoogwaardige ruimtelijke kwaliteit.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Rapportcijfer woning	**7,70**		**7,70**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de woning op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Leefbaarheid in eigen buurt	**7,20**		**7,20**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de leefbaarheid in de buurt op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Woonomgeving	**7,40**		**7,40**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de woonomgeving op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte (A)

Een prachtige, groene openbare ruimte vormt de sleutel tot een bruisende en gezonde stad waarin het heerlijk wonen, werken en ontspannen is. Arnhem is gezegend met fraaie openbare ruimtes, waarvan de vele stadsparken absolute parels zijn dankzij de schitterende ligging en rijke geschiedenis. Maar we kunnen niet stilzitten. Klimaatverandering, afname van biodiversiteit, verbetering van leefbaarheid in wijken en de enorme druk op groene gebieden vragen om actie. Daarom moeten we de komende jaren fors investeren in onze groene leefomgeving. We doen dit onder de vlag van het programma ‘radicaal vergroenen’. In dit programma combineren we de vergroeningsopgave met klimaatadaptatie en integreren we die in opgaven op het gebied van mobiliteit, verdichting en leefbaarheid.

Met klimaatadaptatie maken we Arnhem bestand tegen de grillen van het veranderende klimaat, met zijn extreme weersomstandigheden. We passen de stad slim aan en ontwerpen nieuwe stedelijke gebieden die weerbaar zijn tegen overstromingen, hevige regenval, hitte en droogte. Dit alles is vastgelegd in onze klimaatadaptatiestrategie, die in 2021 is aangenomen. Aan de hand van deze strategie zorgen we voor wateropvang in de bodem, een betere afvoer bij zware buien en verminderen we hitteproblemen. Vergroenen is daarbij een belangrijk middel. We gaan de stad radicaal vergroenen.

Onze groenvisie zet daarbij de koers uit voor een groenere toekomst. We gaan bijvoorbeeld meer bomen planten, en onze aanwezige bomen de kans geven om majestueus uit te groeien, zoals we hebben vastgelegd in ons ambitieuze bomenplan. We hebben prachtige groene gebieden die we nóg beter kunnen verbinden, de bodem kunnen optimaliseren en de biodiversiteit kunnen vergroten. En laten we vooral niet vergeten dat er nog steeds wijken zijn met veel te weinig groen! Samen kunnen we Arnhem transformeren tot een groene voorbeeldstad met prachtige plantsoenen, bomen, gezellige pocketparkjes en groene gevels. Arnhem zal zich verder ontwikkelen als een groene stad waar we met recht trots op kunnen zijn.

We werken nauw samen met bewoners en partners om deze uitdagingen aan te gaan. Juist in tijden van crisis, zoals tijdens de pandemie en hittegolven, hebben we geleerd hoe waardevol groen is om onze stad leefbaar te houden. Leefbaarheid, klimaatadaptatie, biodiversiteit en gezondheid zijn de kernthema’s voor de vormgeving en onderhoud van onze groene openbare ruimte.

Naar een klimaatadaptieve stad (D)

De Strategie Klimaatadaptatie geeft aan hoe we Arnhem willen aanpassen aan de extreme weersomstandigheden in het toekomstige klimaat en de stad tegelijkertijd groener en leefbaarder gaan maken. Uitgangspunt van deze strategie is dat we samen met de bewoners, bedrijven en onze partners werken aan de opgaven voor klimaatadaptatie. Hierbij zetten we in op:

- Negatieve effecten van hitte tegen gaan
- Schade en overlast door extreme buien zoveel mogelijk voorkomen
- Negatieve effecten van droogte tegen gaan

Samen met onze partners is de 'Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Arnhem' opgesteld. Dit document geeft een overzicht van de vele acties die we samen uitvoeren om Arnhem klimaatbestendiger te maken. We zullen de uitvoeringsagenda in de loop van 2024 actualiseren. We gaan ook verder onderzoeken welke indicatoren en meetinstrumenten bruikbaar zijn om te meten wat het effect is van onze maatregelen.

We voeren de klimaatadaptatietoets uit (I)

Teneinde de stad klimaatbestendiger te maken gaan we ervoor zorgen dat bij nieuwe projecten de ambities rondom klimaatadaptatie worden meegenomen. Hiervoor werken we in 2023 aan een klimaattoets. Met een klimaattoets zorgen we ervoor dat alle projecten (gebiedsontwikkelingen, herinrichtingen en maatregelen in de openbare ruimte) gaan bijdragen aan een klimaatbestendiger Arnhem en dat daarbij alle aanwezige kansen optimaal worden benut. In 2024 gaan we een eerste versie van deze toets in de praktijk toepassen. Bij de ontwikkeling van de klimaatadaptatietoets sluiten we aan bij de ‘landelijke maatlat’ die hiervoor ontwikkeld wordt.

We voeren het Lokaal hitteplan uit (I)

In 2023 hebben we samen met onze partners een lokaal hitteplan opgesteld. In 2024 zal dit plan leidend zijn wanneer een hittegolf optreedt. Het geeft aan op welke manier verschillende partijen communiceren en hoe met name kwetsbare groepen geïnformeerd worden over de aankomende hitte. Daarbij wijzen we op de risico’s van hitte en informeren we het publiek over wat je kunt doen om de negatieve effecten van hitte zoveel mogelijk te voorkomen.

We vergroenen door projecten Openbare Ruimte en Mobiliteit (I)

Maatregelen voor vergroening en maatregelen voor klimaatadaptatie realiseren we in combinatie met andere maatregelen in de openbare ruimte zoals groot onderhoud en mobiliteitsprojecten. De middelen die beschikbaar zijn in het klimaatadaptatiefonds zetten we in om in deze projecten extra kansen voor vergroening en klimaatadaptatie te realiseren. Het project 'Renaissance Velperweg' is een goed voorbeeld van zo'n project. Naast verkeersmaatregelen en groot onderhoud wordt deze verkeersader opgewaardeerd tot een groene laan die de landgoederen met elkaar verbindt in plaats van scheidt. Ook staan versmalling (en dus vergroening) van de Deelenseweg en delen van de Utrechtseweg op het programma. Ook in de wijken voeren we projecten uit waarbij we meer groen en wateropvang realiseren. Bij de herinrichting van de Hommelseweg die mogelijk al in 2024 plaatsvindt gaan we belangrijke maatregelen nemen om wateroverlast in de toekomst te verminderen.

We realiseren een koel netwerk (I)

We werken in Arnhem aan het realiseren van een koel netwerk. Dit netwerk biedt (kwetsbare) Arnhemmers de mogelijkheid om ook tijdens hittegolven gebruik te blijven maken van de openbare ruimte. Via beschaduwde routes en koele plekken kunnen bewoners de belangrijkste voorzieningen bereiken en gebruik maken van de koele plekken als hun eigen woonomgeving te warm wordt. De verschillende schakels van dit netwerk die al zijn gerealiseerd worden gaandeweg verbonden zodat een samenhangend netwerk ontstaat. In 2023 is een subsidieaanvraag ingediend om in Europees verband verder te werken aan de uitwerking en realisatie van dit netwerk. Maar ook als deze aanvraag niet gehonoreerd wordt gaan we ermee aan de slag.

We stimuleren de bewoners om klimaatadaptieve maatregelen te nemen (I)

Er is in Arnhem veel draagvlak en enthousiasme om de stad klimaatbestendiger te maken. Veel Arnhemmers willen zelf voor hun stad zorgen en vergroenen hun eigen dak, tuin of woonomgeving waaronder ook de openbare ruimte. De gemeente stimuleert dit door bewoners, bedrijven en instellingen te ondersteunen bij het maken van plannen en met een subsidieregeling om de plannen te helpen financieren. De subsidieregeling is in 2023 uitgebreid en toegankelijker gemaakt zodat meer inwoners er makkelijker gebruik van kunnen maken.

We zetten verharding om naar groen (I)

Veel verharding leidt tot een grotere opwarming en meer wateroverlast. In de Strategie Klimaatadaptatie is daarom de ambitie benoemd om de hoeveelheid verharding in Arnhem met 10% terug te dringen. In samenhang met mobiliteit worden bij diverse reconstructies wegen versmald waarbij meer groen ontstaat, vaak in combinatie met het verlagen van de maximum snelheid. Ook bij maatregelen in de woonomgeving benutten we veel kansen om de hoeveelheid verharding terug te dringen. Daarnaast geven we uitvoering aan het groen parkeren, waarbij nieuwe parkeerplaatsen waterdoorlatend of groen worden uitgevoerd. Ook richten we ons op het terugdringen van de verharding in particuliere tuinen.

Arnhems groen versterken (D)

Arnhem is één van de groenste steden van Nederland en dat willen we ook zo houden. Vanwege de klimaatverandering en het verlies van biodiversiteit blijkt meer dan ooit hoe belangrijk het groen is om de stad leefbaar en aantrekkelijk te houden voor zowel mens als dier. Het beleid voor het Arnhemse groen is geformuleerd in de Groenvisie. Het beleid voor bomen is uitgewerkt in het Bomenplan. De komende jaren zullen we ons vooral richten op de volgende thema's:

- Herkenbare stad: Vergroten van de waarden van bossen en (wijk)parken
- Natuurvriendelijke stad: Vergroten van de biodiversiteit
- Groene gezonde stad: Vergroenen van de stad
- Duurzaam beheerde stad: Toekomstbestendig beheer
- Samenwerkende stad: Samen de stad vergroenen

Om doelen meetbaar te maken werken we aan monitoring. Zo monitoren we op verschillende locaties de biodiversiteit en meten we de toe- of afname van boomkroonoppervlakte. Om de effecten en resultaten van deze metingen goed te kunnen interpreteren zijn data van over een langere periode van meerdere jaren noodzakelijk.

We zorgen voor kwalitatief hoogwaardige bossen, natuurterreinen en stads- en wijkparken (herkenbare en duurzaam beheerde stad) (I)

- We houden onze waardevolle bossen en parken op orde en zetten in op het vergroten en versterken van de verbinding van en tussen deze gebieden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens.
- We geven uitvoering aan maatregelen benoemd in beheervisies stadsparken, bossen en natuurterreinen. In 2024 starten we met het uitvoeren van maatregelen benoemd in de nieuwe visie op Sonsbeek, Zijpendaal & Gulden Bodem. We planten bosranden en bijzondere beplantingsraden aan, we knappen de centrale plek in park Gulden Bodem op en passen de parkbebording aan.
- In natuurgebied de Zuidelijke Uiterwaarden realiseren we de verbinding tussen natuurgebied Meinerswijk en de Bakenhof. Het Museumpark aan Onderlangs wordt opgeknapt tot volwaardig stadspark, waarbij een significant aandeel aan asfalt wordt ingeruild voor groen en bomen.
- We starten met het opstellen van een nieuwe beheervisie voor park Klarenbeek en Braamberg.

- We realiseren het Wijkpark Laarkwartier nabij station Arnhem-Zuid. Dit wordt een plek waar stadsnatuur en bewoners elkaar ontmoeten.
- We houden het areaal bos in stand en breiden dit uit door extra bos aan te planten of (bos)grond te verwerven. We versterken de klimaatbestendigheid van het bos waarbij de focus ligt op het vasthouden van water en het verbeteren van de organische stofbalans. We vergroten de biodiversiteit door het verbeteren van de horizontale en verticale gelaagdheid, het vergroten van structuurvariatie en soortvariatie in het bos.

We vergroten de groenmassa van bomen (herkenbare stad) (I)

Bij het streven naar een groene stad kijken we niet alleen naar de hoeveelheid bomen, maar ook naar de 'groenmassa': de omvang van de boomkronen.

- Het vergroten van de groenmassa doen we door het aanplanten van extra bomen, het verbeteren van de groeiplaatsen van bestaande bomen en het beschermen en ouder laten worden van bomen. We gaan extra bomen aanplanten op hitteplekken, in de wijken, in park en buitengebied. Deze bomen krijgen voldoende ondergrondse en bovengrondse groeiruimte op basis van het Bomenplan Arnhem.
- Potentiële plantlocaties voor extra bomen zijn in beeld. Aanplant van extra bomen wordt uitgevoerd in het plantseizoen (november - maart). Het streven is een groot aantal extra straatbomen, plantsoen- en parkbomen aan te planten. Een deel van deze bomen zijn fruit- en nootdragende bomen.
- Op minimaal 50 locaties worden de groeiplaatsomstandigheden van buitengewone bomen verbeterd zodat ze gezond en vitaal blijven en nog ouder kunnen worden. Stadsbomen en lanen krijgen extra zorg en aandacht zodat ze uit kunnen groeien tot Buitengewone bomen. Onder bomen die in gras staan wordt niet meer of veel minder gemaaid om de kwetsbare bodem en groeiplaats te beschermen.
- Jaarlijks monitoren we de voortgang van het boomkroonvolume. Dit is uitgewerkt in de uitvoeringsagenda van het Bomenplan Arnhem.

We stimuleren stadslandbouw verpachte agrarische gronden in eigendom van gemeente Arnhem om deze natuurinclusief te bewerken en te beheren (natuurvriendelijke stad) (I)

Samen met onze partners in de stad wordt in 2024 een nieuwe visie duurzame (stads)landbouw en duurzaam voedsel opgesteld. We stimuleren en ondersteunen (bewoners)initiatieven op het gebied van stadslandbouw en eetbaar groen, onder meer door de subsidieregeling GroenBlauwe Initiatieven. We pakken daarnaast kansen om duurzame stadslandbouw te stimuleren en te faciliteren. Samen met de pachters van onze agrarische gronden zetten we actief stappen ten behoeve van natuurinclusieve landbouw en agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Er zijn twee gebiedsprocessen natuurinclusieve landbouw gaande, in Arnhem Noord (gebiedsproces natuurinclusieve landbouw Arnhem Noord) en het uiterwaardengebied (gebiedsproces natuurinclusieve landbouw Veluwezoom/IJssel). Over een oppervlakte van tientallen hectares landbouwgrond is aandacht voor landschappelijk systeemherstel met focus op herstel van bodem, waterhuishouding en biodiversiteit. Hierbij valt te denken aan de aanleg van landschapselementen als poelen, hagen en struweel, de realisatie van bloemrijke akkerranden en wintervoedselakkers, de toepassing van strokenteelt en duurzame (niet-kerende) bodembewerking. Deze maatregelen vergroten de waarde van het landschap voor dier en plant (biodiversiteit) en mens (gezondheid). Het draagt bij aan het toekomstbestendig houden van de stad op het gebied van klimaat: verbeteren van de bodem leidt tot het beter kunnen vasthouden en bufferen van water en het voorkomen van verdroging en het draagt bij aan de landschappelijke ecosystemen.

We vergroten onze kennis en verbeteren de biodiversiteit en het leefgebied van kenmerkende soorten (natuurvriendelijke stad) (I)

We gaan de kennis vergroten over biodiversiteit in Arnhem. Op basis van deze kennis gaan we gericht maatregelen nemen om de biodiversiteit te vergroten. Dit doen we in diverse gebieden in de stad, park en buitengebied, waarbij elk jaar 3 gebieden worden gemonitord.
We gaan de biodiversiteit in de stad structureel monitoren en van daaruit vergroten. Want wanneer we weten hoe het ervoor staat met de biodiversiteit, weten we gerichter welke maatregelen we moeten uitvoeren. Vanaf 2021 gebeurt dit op 14 plekken in Arnhem. Na elk jaar volgt een beheer- en ontwikkeladvies van de in dat jaar gemonitorde gebieden, dat de gemeente gaat uitvoeren.
Tevens doet stichting EIS (kenniscentrum voor Insecten) onderzoek naar gebieden met bijzondere of kwetsbare wilde bijen en zweefvliegen in Arnhem, inclusief een advies over het verbeteren van de biotoop. Deze kennis gaan we toepassen bij het beheren van de openbare ruimte. We starten een onderzoek naar de aanwezigheid van vleermuizen in de stad.

We hanteren een groennorm van 3-30-300 (groene en gezonde stad) (I)

Een groene en gezonde stad is gebaat bij de aanwezigheid van voldoende groen. Groen verbetert de fysieke en mentale gezondheid van onze inwoners en is een leefgebied voor planten en dieren. De norm houdt in dat elke inwoner vanuit zijn raam minimaal zicht heeft op 3 significante bomen, er 30% bladerdek in de wijk is en er binnen 300 meter van elke woning een stuk groen van minimaal 1 hectare aanwezig is. Dit betekent onder andere dat in alle wijken kleinschalige parkjes komen die ook gebruikt kunnen worden voor verkoeling, spelen van kinderen, het geven van een buitenles enzovoort. In 2024 gaan we verkennen of zo'n parkje in een groenarm deel van Klarendal realiseerbaar is.
In nieuwe ontwikkelingen hanteren we deze norm. In de bestaande stad streven we deze norm na. In 2023 is in beeld gebracht op welke plekken de stad nog niet voldoet aan de norm. In 2024 en de jaren daarna zullen we op deze plekken extra inzetten op het toevoegen van meer groen en bomen.

We stellen wijkgroenagenda's op (samenwerkende stad) **(I)**

De ambities om de leefbaarheid in de wijken te verbeteren door te vergroenen zetten we voort met de wijkgroenagenda's. Inmiddels zijn deze voor een groot aantal wijken gereed. Het accent komt in 2024 meer op de uitvoering te liggen. Het gaat daarbij om Malburgen, Arnhem-West, Rijkerswoerd, Arnhemse Broek, Klarendal, Elderveld, Alteveer/Cranevelt, St. Marten/Sonsbeek en natuurlijk de binnenstad. In de loop van 2024 zal ook gestart worden met het opstellen van wijkgroenagenda's voor de overige wijken.

We voeren de campagne Andere Arnhemmers uit (samenwerkende stad) **(I)**

Via de campagne Andere Arnhemmers brengen we natuur en biodiversiteit onder de aandacht bij onze inwoners. Dit doen we vanuit de Molenplaats Sonsbeek, samen met groene partijen in de stad. In 2022 is een stadsnatuurkaart gemaakt met bijzondere verhalen over dieren en planten. Een mooi product om de natuur in Arnhem te promoten. In 2024 worden diverse lezingen gegeven in de Molenplaats Sonsbeek over natuur in Arnhem. Zo krijgen onze inwoners meer kennis van onze natuur, en worden ze in de gelegenheid gesteld bijzondere plekken op te zoeken om van de natuur in de stad te genieten. Deze campagne streeft ernaar dat onze bewoners zich nog meer gaan inzetten voor de natuur in hun eigen leefomgeving.

Aandacht voor dierenwelzijn **(A)**

In en om onze stad leven niet alleen mensen, maar ook dieren. We willen dat er voor deze dieren plek is en daarom betrekken we hun welzijn bij de keuzes die we maken. De aanwezigheid van dieren is niet altijd alleen maar mooi of bijzonder. Huisdieren worden soms aan hun lot overgelaten. De dieren kunnen zorgen voor gevaar, overlast of schade. We proberen dit op een zo diervriendelijk mogelijke wijze te voorkomen. We vinden het belangrijk dat er geen (verdwaalde of verlaten) gezelschapsdieren rondzwerven en dat zieke of gewonde in het wildlevende dieren die in de openbare ruimte worden aangetroffen kunnen worden opgevangen.
Alle dieren, zowel overlastgevende, gehouden, als in het wild levende dieren, verdienen onze zorg en aandacht. We vinden het belangrijk dat mens en dier in harmonie samen kunnen leven en hebben daarom onze ambities op dit gebied neergelegd in de Visie Dierenwelzijn 2021-2030.

Het dierenwelzijn van dieren in de gemeente Arnhem verbeteren **(D)**

Wij erkennen de intrinsieke waarde van in het wild levende dieren en laten hen zoveel mogelijk met rust. We streven daarbij naar een gezonde leefomgeving met zo min mogelijk onnatuurlijke barrières. Daarom werken we mee aan projecten zoals de zonering van recreatie op de Veluwe en daarom is dierenwelzijn een belangrijk speerpunt bij hoe we het buitengebied gebruiken bij andere doeleinden.

Verbinden en versterken ecologische hoofdstructuur **(I)**

We houden onze waardevolle bossen en parken op orde en zetten in op het vergroten en versterken van de verbinding van en tussen deze gebieden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens. In natuurgebied de Zuidelijke Uiterwaarden realiseren we de verbinding tussen natuurgebied Meinerswijk en de Bakenhof.

We werken aan het vergroten van de biodiversiteit met natuurvolgend beheer, het verbinden van leefgebieden en het opheffen van barrières, zodat dieren (wilde bijen en vlinders, vogels, vleermuizen, das, edelhert en wolf) meer en beter leefgebied hebben en meer mogelijkheden hebben voor migratie.
Verder willen wij, samen met andere zuid-Veluwse gemeenten, in overleg gaan met de provincie over rollen en verantwoordelijkheden ten aanzien van de wolf.

Ondersteuning geven aan eigenaren **(I)**

Soms hebben eigenaren wat ondersteuning nodig bij het zorgen voor hun huisdier. Zo kunnen sommige Arnhemmers de medische kosten van een dierenartsbezoek niet betalen, waardoor hun dier niet de zorg krijgt die het nodig heeft en onnodig lijdt. Gelrepashouders krijgen daarom bij deelnemende dierenartsen 50% korting (tot € 450) op de rekening. Voor mensen die om een andere reden (tijdelijk) niet meer voor hun huisdier kunnen zorgen onderzoeken wij oplossingen. We proberen dieren uit het asiel te houden met alternatieve zorgmogelijkheden voor huisdieren en door het gesprek aan te gaan met zorginstellingen.

Continueren van een goede opvang van (zwerf)dieren **(I)**

Onze overeenkomst voor dierenopvang met het Dierentehuis Arnhem e.o. eindigt op 1 oktober 2023. We spannen ons in om de opvang na deze datum te continueren, waarbij dierenwelzijn, maatschappelijke meerwaarde en duurzaamheid voorop staan. We trekken daarbij zoveel mogelijk gezamenlijk op met de andere gemeenten die hun dierenopvang laten verzorgen door het Dierentehuis.

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling (A)

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling is een essentieel onderdeel van een duurzame woon- en leefomgeving. De gemeentelijke ambitie die past in het landelijk beleid blijft om afval zoveel mogelijk te hergebruiken en daarmee de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden, verder te verkleinen. De criteria die gebruikt worden bij de keuzes voor de manier waarop de afvalinzameling is ingericht, zijn naast dit milieubelang, de gebruiksvriendelijkheid en service voor de inwoner en de kosten die hiermee gemoeid zijn.

In juni 2022 is de nieuwe afvalkoers voor 2022-2026 vastgesteld. De ambitie van het hierin opgenomen Arnhemse afvalbeleid voor de komende jaren is tweeledig. We willen een schonere woonomgeving en we willen het hergebruik van grondstoffen verbeteren en daarmee de hoeveelheid restafval verminderen. Bewustwording bij inwoners van de noodzaak van afvalscheiding en het schoonhouden van de leefomgeving is een rode draad door alle thema's.

Reductie hoeveelheid restafval (D)

Het is de ambitie om de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden naar beneden te brengen. We hebben de afgelopen jaren aangetoond dat er op het gebied van afvalscheiding en reductie van het restafval en het verbeteren van de kwaliteit van de gescheiden ingezamelde stromen, nog veel mogelijk is. Het verder verbeteren van het gescheiden inzamelen van GFT-/GFE-afval, zowel bij laagbouw als bij hoogbouw, biedt nog het nodige perspectief. Daarnaast blijft het voorkomen van afkeur door de bijmenging van ander afval in het gescheiden ingezamelde PBD-afval (Plastic, Blik en Drankenkartons) een belangrijk doel waarmee een de reductie van het aantal kilo's restafval gerealiseerd kan worden. Ook wordt verwacht dat de landelijke invoering van producentenverantwoordelijkheid voor textiel en de intensivering die we op textielinzameling gaan plegen, leidt tot een betere scheiding van deze stroom en daarmee een vermindering van de hoeveelheid restafval.

De afvalstoffenheffing is nu voor 84 procent kostendekkend. Dat betekent dat er geld uit de algemene middelen wordt ingezet om afvalverwerking te betalen. Wij vinden het logisch dat de kosten van afvalverwerking gedragen worden door de gebruikers en dat de heffing zoveel als mogelijk kostendekkend is. Daarom verhogen we de heffing de komende 4 jaar stapsgewijs naar 95 procent kostendekkendheid.

In 2022 hebben we per inwoner 207 kilogram restafval ingezameld. Op 15 juni 2022 heeft de raad de Afvalkoers 2022-2026 vastgesteld. Hierin staat beschreven op welke manier we streven naar minder restafval per inwoner. Over de uitvoering van de Afvalkoers wordt de gemeenteraad op de hoogte gehouden via de kwartaalrapportages Afval. Hier vindt u de meest recente rapportage.
Sinds de vaststelling van Arnhem Schoner hebben we aan de Afvalkoers als volgt uitvoering gegeven:

- Invoering van de Ja/Ja sticker is voorbereid en deze is er vanaf 6 juli 2023.
- Traject verbetering kwaliteit PBD is ingezet met bemoedigende resultaten (zie rapportage eerste kwartaal 2023).
- Instellen van een klankbordgroep met de eerste bijeenkomst in december 2022 en tweede in juli 2023.
- Er zijn stappen gezet met onze toezichthouders op het oneigenlijk gebruik van ondergrondse containers door bedrijven en het aanspreken van die bedrijven op het schoonhouden van hun directe omgeving.
- Een onderzoek naar Groente-, Fruit- en Etensresten (GFE) verzamelcontainers loopt, inclusief een onderzoek naar de toegankelijkheid van deze containers zodat we tot een succesvolle uitrol kunnen komen. Het tijdspad hiervoor is afhankelijk van de uitkomst van dit traject en eventueel een aanbestedingstraject voor toegankelijkere containers.

Beleidsontwikkeling afvalreductie (I)

Helaas zien we dat de hoeveelheid restafval nog ver boven onze doelstelling ligt. Het hergebruiken van grondstoffen door scheiding van afval en zo het verminderen van de hoeveelheid restafval wordt grotendeels bepaald door het scheidingsgedrag. Zelfs bij een technische oplossing als mechanische nascheiding van PBD-afval, is bronscheiding van afvalstromen zoals GFT van belang.
Het veranderen van gedrag vraagt tijd. We hebben er op basis van de resultaten van bijvoorbeeld het kwaliteitsverbeteringstraject van PBD, vertrouwen in dat we nog stappen kunnen maken.
Tegelijkertijd willen we nieuwe sturingsinstrumenten ontwikkelen om de doelstellingen op afvalreductie te bereiken. Dit vraagt een nieuwe aanpak die in de komende begrotingsperiode verder wordt uitgewerkt. Bij het onderzoek naar alternatieve systemen die bijdragen aan de milieudoelen zal nadrukkelijker de inbreng, medewerking en betrokkenheid van de inwoners gevraagd worden. Dit gebeurt onder meer door middel van een burgerberaad en een klankbordgroep afval.

We willen proberen de landelijke (VANG-)doelstelling van 30 kilo in 2025 te halen.
Eind 2023 stuurt het college een evaluatie van het afvalbeleid naar de raad. Mocht blijken dat de geboekte voortgang onvoldoende is om ons doel voor 2025 te halen, dan zijn maatregelen noodzakelijk. Hierbij is alles bespreekbaar en liggen alle mogelijke instrumenten en prikkels op tafel, waaronder diftar (gedifferentieerde tarieven) en nascheiding. De adviezen van het burgerberaad zullen nadrukkelijk overwogen worden bij het opstellen van een pakket van maatregelen.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Omvang huishoudelijk afval	**200,70**	**165,20**	**160,40**		

Eenheid: Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).

Bron: CBS - Huishoudelijk afval De CBS-afvalcijfers over 2022 worden in december 2023 gepubliceerd. In onze eigen afvalrapportages zien we een gemiddelde van 207 kilogram restafval per inwoner in 2022.

Arnhem Schoner **(D)**

Het is de ambitie om de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden naar beneden te brengen.
We willen een schonere woonomgeving. We willen in 2025 de volgende resultaten behalen:

- vermindering van het aantal hotspots met 25% (ten opzichte van 2022);
- 50% reductie van het aantal bijplaatsingen op de top 20 hotspots (ten opzichte van 2022);
- een stadsdekkend netwerk van zwerfafvalvrijwilligers.

Aanpak **(I)**

Als eerste pijler van een schonere woonomgeving zien wij de aanpak van “hotspots” (locaties waar meer dan éénmaal per week afval bij of naast de containers wordt geplaatst). De tweede pijler van een schone woonomgeving is de aanpak van zwerfafval in de openbare ruimte.

Hiertoe zijn en worden de volgende maatregelen ingezet:

- De zwerfafvalparaplu is opgezet en is te vinden op www.arnhemschoner.nl.
- Een hotspots-aanpak is opgezet en de eerste projecten op hotspots zijn nu ingezet.
- Wijkinitiatieven in de vorm van opruimdagen zijn en worden ondersteund.
- De milieubak maakt structureel deel uit van onze inzamelstructuur.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Goede volkshuisvesting	**5.920**	**239**	**9.043**	**7.556**
Meer en sneller woningen toevoegen	5.920	239	9.043	7.556
Betaalbaar wonen				
Huisvesting van bijzondere doelgroepen				
Goede woningen in leefbare wijken				
Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte	**15.278**	**855**	**490**	**462**
Naar een klimaatadaptieve stad	15.278	855	490	462
Arnhems groen versterken				
Aandacht voor dierenwelzijn	**421**	**0**	**0**	**0**
Het dierenwelzijn van dieren in de gemeente Arnhem verbeteren	421	0	0	0
Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling	**15.351**	**25.078**	**0**	**0**
Reductie hoeveelheid restafval	15.351	25.078	0	0
Arnhem Schoner				
Overig	**14.849**	**19.161**	**124**	**360**
Totaal	**51.819**	**45.333**	**9.657**	**8.379**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	37.711	52.517	53.752	51.819	50.654	50.783	50.959
Baten	43.483	42.178	43.039	45.333	46.276	47.198	47.285
Saldo lasten en baten	***5.772***	***-10.339***	***-10.713***	***-6.485***	***-4.378***	***-3.585***	***-3.674***
Toevoegingen aan reserves	8.680	16.097	15.787	9.657	1.162	591	91
Onttrekkingen aan reserves	6.214	3.591	5.507	8.379	2.539	1.941	2.873
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-2.466***	***-12.506***	***-10.280***	***-1.278***	***1.377***	***1.350***	***2.782***
Gerealiseerd resultaat	**3.306**	**-22.844**	**-20.993**	**-7.763**	**-3.001**	**-2.235**	**-892**

Toelichting

Lasten
De lasten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 51,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Openbare Ruimte inclusief Riolering, € 16,7 miljoen;
- Afval, € 15,3 miljoen;
- Groen en klimaatadaptatie, € 7,4 miljoen;
- Natuur en stadsparken, € 6,1 miljoen;
- Wonen, € 5,9 miljoen;
- Dierenwelzijn € 0,4 miljoen.

De totale begrote lasten zijn in 2024 € 1,9 miljoen lager dan in 2023. De daling is met name te verklaren doordat in de begroting 2023 voor € 6,9 miljoen aan eenmalige middelen waren opgenomen. Daartegenover staat een lastenstijging in 2024 met € 5 miljoen met name veroorzaakt door:
- prijs- en areaalontwikkelingen (inclusief energiecompensatie): € 2,8 miljoen;
- ontwikkeling kapitaallasten: € 0,5 miljoen;
- extra middelen voor buurtconciërges € 0,4 miljoen, uitvoering parkenvisie € 0,5 miljoen;
- het doorberekenen van kosten klimaatadaptatie in de rioolheffing, waarmee € 0,3 miljoen extra beschikbaar komt ter dekking van kosten klimaatadaptatie, waaronder kapitaallasten van investeringen.

Baten
De begrote baten bedragen in 2024 € 45,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Afval, € 25,1 miljoen;
- Riolering, € 17,8 miljoen;
- Havenbeheer, € 0,9 miljoen;
- Kabels en leidingen, € 0,5 miljoen;
- Natuur en stadsparken, € 0,7 miljoen;
- Wonen € 0,2 miljoen;
- Overige inkomsten, € 0,1 miljoen.

De totale begrote baten zijn in 2024 € 2,3 miljoen hoger dan in 2023. Belangrijkste ontwikkelingen:
- stijging opbrengsten afvalstoffenheffing als gevolg van doorberekening lastenontwikkeling en het stapsgewijs toewerken naar een kostendekkendheidspercentage van 95% in 2026, € 2,9 miljoen;
- daling opbrengsten volkshuisvesting alg gevolg van eenmalige opbrengsten 2023, € - 0,6 miljoen;
- stijging opbrengsten rioolheffing als gevolg van doorberekening hogere lasten voor de gemeentelijke taken, voornamelijk kosten voor maatregelen klimaatadaptatie en effecten van prijsontwikkeling, € 0,5 miljoen.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoeging aan de reserves in 2024 is begroot op € 9,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Huisvesting bijzondere doelgroepen € 6,0 miljoen;
- BR Arnhem-Oost € 2,5 miljoen;
- BR Volkshuisvesting € 0,6 miljoen:
- BR Groenfonds € 0,4 miljoen;
- Overige bestemmingsreserves € 0,2 miljoen

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves in 2024 is begroot op € 8,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR WMO en jeugdzorg € 6,0 miljoen;
- BR Huisvesting bijzondere doelgroepen € 1,5 miljoen;
- BR Groot onderhoud openbare ruimte € 0,7 miljoen;
- Overige bestemmingsreserves € 0,2 miljoen**.**

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Lingezegen
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Wonen
- Woningcorporaties;
- Particuliere verhuurders;
- Beleggers/ontwikkelaars;
- Provincie Gelderland;
- Ministerie van BZK;
- Zorgpartijen.

Openbare ruimte
- Wijkteams;
- Schouwgroepen en belangengroepen;
- Waterschappen;
- Grondeigenaren (onder andere woningcorporaties, provincie, Hoge Veluwe, Gelders Landschap, Staatsbosbeheer);
- Groen Forum;
- Klimaatbestendig Arnhem;
- Triple Helix partners.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Wonen
- Arnhemse woonprincipes (Woonvisie);
- Volkshuisvestelijk kader 2019-2022;
- Huisvestingsverordening;
- Plan van aanpak woningbouwontwikkeling;
- Plan van aanpak Woningsplitsing en Verkamering;
- Woondeal Regio Arnhem- Nijmegen.

Openbare ruimte
- Structuurvisie 2020-2040;
- Groenvisie 2017-2035;
- Bomenplan Arnhem;
- Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2016-2020;
- Nota Ruimte voor de Jeugd (Spelennota) 2010 - 2020;

- Initiatiefvoorstel Groene Speelplaatsen;
- Aanpak wateroverlast Arnhem Noord 2015.
- Visie en Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2021-2030;
- Strategie klimaatadaptatie Arnhem 2020 - 2030;
- Afvalkoers 2022-2026 Arnhem Schoner.

Paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting, bezien vanuit een bepaald perspectief. Een aantal paragrafen is in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

In de paragrafen worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot relevante beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. De wijze waarop invulling wordt gegeven aan de paragrafen verschilt per onderwerp.

De volgende paragrafen zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen
3. Onderhoud kapitaalgoederen
4. Financiering
5. Bedrijfsvoering
6. Verbonden partijen
7. Grondbeleid
8. Investeringen
9. Subsidies
10. Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

Lokale heffingen

De gemeente legt heffingen op. Die zijn onder te verdelen in algemene belastingen en retributies.
Bij algemene belastingen is sprake van een gedwongen bijdrage, waar geen rechtstreekse individuele tegenprestatie van de overheid tegenover hoeft te staan. De opbrengsten dienen als algemeen dekkingsmiddel. Voorbeelden zijn de onroerendezaakbelasting (OZB), parkeerbelasting en toeristenbelasting.
Retributies vallen uiteen in bestemmingsheffingen, leges en rechten. Bij bestemmingsheffingen zijn de opbrengsten bestemd voor specifieke taken of voorzieningen met een duidelijk algemeen belang. De riool- en afvalstoffenheffing zijn bestemmingsheffingen. Bij leges en rechten wordt er door de overheid een individuele tegenprestatie tegenover de bijdrage gesteld.

Uitgangspunten van beleid en belangrijke ontwikkelingen

Uitgangspunten van beleid

In de Begroting en tarieven van 2024 zijn de volgende uitgangspunten verwerkt:

Onroerende-zaakbelasting (OZB)

- De OZB heeft met de WOZ-waarde een grondslag met een lasten verdelende werking. Voor eigenaren van woningen en bedrijfsgebouwen en huurders van bedrijfsgebouwen geldt: hoe hoger de waarde van de woning / het gebouw, des te hoger de te betalen belasting.
- Elk jaar is een herwaarderingsjaar. Dat betekent dat de WOZ-waarden gebaseerd worden op een nieuwe waardepeildatum. De WOZ-waarde is een zo goed mogelijke schatting van de mogelijke verkoopprijs op de waardepeildatum. Voor de belastingen 2024 geldt de waardepeildatum van 1 januari 2023. Op basis van de bij het opstellen van de Begroting bekende waardeontwikkeling verwachten we dat de waarde van woningen tussen 1 januari 2022 (vorige peildatum) en 1 januari 2023 gemiddeld met 7,14 procent is gestegen. Voor niet-woningen verwachten we een waardestijging van 2,5 procent.
- De OZB-opbrengsten, exclusief areaalontwikkeling, worden in de periode 2022-2026 jaarlijks met 5 procent verhoogd. In beginsel betekent dit ook jaarlijks een gemiddelde lastenstijging OZB van 5 procent. Als de daadwerkelijke waardeontwikkeling in jaar t-1 echter afwijkt van de bij de tariefberekening voor jaar t-1 verwachte waardeontwikkeling, vindt er in jaar t een ‘inhaaleffect’ plaats, waardoor de lastenstijging in dat jaar afwijkt van de 5 procent. Bij woningen is dit voor 2024 het geval.
  Bij de tariefberekening 2023 is uitgegaan van een gemiddelde waardestijging van woningen met ruim 24 procent (van peildatum 1 januari 2021 naar peildatum 1 januari 2022). Nu blijkt dat de waardeontwikkeling lager uit is gekomen, op ongeveer 23 procent. Een huishouden met een koopwoning heeft in 2023 daarom te maken gehad met een lagere lastenstijging OZB, van gemiddeld 4 procent.
  Omdat we voor de tariefberekening 2024 uitgaan van de actuele, lagere waardes zal er in 2024 een correctie plaatsvinden en is de lastenontwikkeling 2024 ten opzichte van 2023 voor woningen niet 5, maar 5 procent plus 1 procent correctie. De hoogte van de gemiddelde lasten OZB in 2024 is gelijk aan de hoogte die er zou zijn zonder inhaaleffect en het ‘voordeel’ voor 2023 blijft behouden voor de belastingplichtigen, maar omdat we voor de lastenontwikkeling vergelijken met de in 2023 lagere lasten, komt de mutatie hoger uit dan 5 procent.
  Overigens geldt ook voor 2024 dat de daadwerkelijke waardeontwikkeling af kan wijken van de waardeontwikkeling waar voor de tariefberekening van uit is gegaan. Met als gevolg dat ook de gemiddelde lastenstijging af kan wijken van de 5 plus 1 procent die nu verwacht wordt. In 2025 zal deze afwijking dan weer gecorrigeerd worden, zodat over een langere periode bezien de lastenontwikkeling OZB gemiddeld 5 procent per jaar is.
  Voor niet-woningen wijkt de daadwerkelijke waardeontwikkeling slechts marginaal af van de bij de tariefberekening verwachte waardeontwikkeling, waardoor hier wel een verwachte lastenontwikkeling van gemiddeld 5 procent geldt.

Rioolheffing

- De tarieven van de rioolheffing zijn kostendekkend. Oftewel: de opbrengsten uit rioolheffing zijn (vrijwel) gelijk aan de kosten voor de gemeentelijke watertaken voor afval-, hemel- en grondwater. De begrote opbrengsten uit rioolheffing stijgen in 2024, doordat de hogere kosten voor de gemeentelijke taken in de rioolheffing worden doorberekend. Het gaat hierbij voornamelijk om kosten voor maatregelen klimaatadaptatie en om de effecten van prijsontwikkeling. Voor een berekening van de kostendekkendheid wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.
- Bij objecten met leegstand kan het gebruikersdeel van de rioolheffing niet worden opgelegd, waardoor minderopbrengsten ontstaan. Met ingang van 2024 verwerken we de effecten van leegstand in de tarieven,

door opbrengstderving als gevolg van leegstand te compenseren met een hoger eigenaarstarief. Dit heeft een lastenverzwaring voor eigenaren tot gevolg. Aangezien alleen eigenaren kunnen sturen op leegstand vinden we dit te rechtvaardigen.
- Net zoals de OZB heeft de rioolheffing met de WOZ-waarde een grondslag met een lasten verdelende werking. De rioolheffing volgt de jaarlijkse herwaardering voor de OZB. Ook bij de rioolheffing is er in 2024 daarom sprake van een 'inhaalslag' bij de lastenontwikkeling (zie OZB voor een toelichting).

Afvalstoffenheffing
- We werken bij de afvalstoffenheffing met twee tarieven, één voor eenpersoonshuishoudens en één voor meerpersoonshuishoudens. Hiermee wordt een relatie gelegd tussen de mate van gebruik en de belasting die iemand betaalt.
- De kostendekkendheid van de tarieven van de afvalstoffenheffing wordt stapsgewijs verhoogd naar 95 procent in 2026. Zoals in de Begroting 2023 aangekondigd zal vanaf 2024 de mate van kostendekkendheid met grotere stappen worden verhoogd. Voor 2024 is deze 90 procent (2023: 85 procent). Voor een berekening van de kostendekkendheid wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.
- De begrote opbrengsten uit afvalstoffenheffing stijgen in 2024 daarnaast doordat de hogere kosten voor inzameling en verwerking van huishoudelijk afval in de afvalstoffenheffing worden doorberekend. Het gaat hierbij voornamelijk om prijsontwikkeling, maar ook om kapitaallasten voor vervanging van ondergrondse afvalcontainers.
- In 2023 is bij de tariefberekening uitgegaan van een te hoog aantal huishoudens, waardoor de tarieven in 2023 eigenlijk hoger hadden moeten liggen. Dit wordt in 2024 hersteld, waardoor dan een ‘tariefsprong’ zichtbaar is.

Parkeerbelasting
- De parkeertarieven worden voor 2024 geïndexeerd met de verwachte inflatie van 3,1 procent. De naheffingsaanslagen ('boetes') worden verhoogd naar het wettelijk toegestane bedrag. De parkeertarieven (en aanverwante tarieven) voor 2025 en verder worden gekoppeld aan het nieuwe parkeerbeleid, dat naar verwachting in het voorjaar van 2024 zal worden vastgesteld.
- De begrote opbrengsten uit parkeerbelasting zijn voor 2024 daarnaast geactualiseerd en naar boven bijgesteld op basis van de gerealiseerde aantallen van het eerste kwartaal 2023 en de laatste drie kwartalen 2022. De (extra) opbrengsten uit parkeerbelasting worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve Bereikbaarheid.

Leges
- De tarieven voor paspoorten, Nederlandse identiteitskaarten en rijbewijzen worden in 2024 verhoogd met de stijging van de af te dragen rijksleges.
- De begrote opbrengsten uit leges publieke dienstverlening en burgerlijke stand stijgen in 2024, doordat vanaf 2024 extra aanvragen voor paspoorten en ID-kaarten worden verwacht ('paspoorthausse'). In 2014 is de termijn om paspoorten en ID-kaarten te verlengen namelijk verlengd naar 10 jaar. Daarnaast is de verhoging van de af te dragen rijksleges in de begroting verwerkt. Dit leidt tot zowel hogere baten als lasten.
- Op 1 januari 2024 treedt de Omgevingswet in werking. Met invoering van de Omgevingswet zijn nieuwe producten en tarieven van kracht. De begrote opbrengsten uit leges Omgevingswet (voorheen Wabo) dalen, omdat als gevolg van de Wkb voor een deel van de bouwwerken geen bouwtoezicht meer wordt uitgevoerd. Hiervoor worden dan ook geen leges meer geheven.
- Voor de overige leges geldt dat de tarieven in 2024 gelijk zijn aan de tarieven van 2023. Voor 2025 gaan we onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om de mate van kostendekkendheid van de leges te verhogen. Voor een overzicht van de kostendekkendheid van de leges wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.

Toeristenbelasting
- De tarieven van de toeristenbelasting zijn in 2024 gelijk aan de tarieven van 2023.
- De begrote opbrengsten uit toeristenbelasting zijn voor 2024 geactualiseerd en naar boven bijgesteld op basis van de gerealiseerde aantallen over 2022.

Belangrijke ontwikkelingen

Ontwikkeling gemeentelijk belastinggebied

In het regeerakkoord heeft het (inmiddels demissionaire) kabinet een nieuwe financieringssystematiek voor gemeenten aangekondigd. Deze nieuwe financieringssystematiek moet zorgen voor een meer stabiele financiering voor gemeenten en ruimte geven voor het maken van autonome keuzes op lokaal niveau.
Bij de herziening wordt ook de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied betrokken. Op gemeentelijk niveau wordt in samenspraak met de VNG bezien welke mogelijkheden er zijn qua modernisering en uitbreiding van het belastinggebied, waarbij op basis van de uitkomsten een eventueel wetgevingstraject in gang wordt gezet. Omdat dit samenhangt met een mogelijk nieuw nationaal belastingstelsel, verwachten we niet dat dit korte termijn gaat gebeuren.

WOZ-bezwaren

We zien al een aantal jaren een toename in het aantal ontvangen bezwaren tegen de WOZ-waarde, mede als gevolg van de opmars van no-cure-no-pay-bureaus. De uitvoeringskosten voor afhandelen van bezwaren en de kosten voor de aan no cure no pay bureaus te betalen proceskostenvergoedingen lopen daardoor op.
Er zijn door de staatssecretaris voor fiscaliteit en belastingdienst maatregelen aangekondigd om de rol van de no-cure-no-pay-bureaus in te perken. Een aantal van deze maatregelen wordt uitgewerkt in het wetsvoorstel Belastingplan 2024 en zijn waarschijnlijk al vanaf 2024 van kracht. De verwachting is dat deze maatregelen een dempend effect zullen hebben op het aantal bezwaren dat wordt ingediend.
We onderzoeken de mogelijkheid om te gaan werken met een WOZ-voormelding, waarmee inwoners bij het waarderingsproces worden betrokken.

Begrote opbrengsten van de lokale heffingen

	2023	2024
Bedragen x € 1.000		
Algemene belastingen		
OZB	59.342	62.672
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-1.450	-1.450
Parkeerbelasting	10.000	12.158
Toeristenbelasting	791	1.191
Subtotaal	**68.682**	**74.571**
Bestemmingsheffingen		
Afvalstoffenheffing	20.223	23.112
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-400	-400
Rioolheffing	17.311	17.766
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-250	-250
Bedrijveninvesteringszone (BIZ) Korenkwartier	121	121
Subtotaal	**37.005**	**40.349**
Leges		
Leges omgevingswet (voorheen Wabo)	4.037	3.750
Leges publieke dienstverlening en burgerlijke stand	1.833	3.154
Overige leges	863	786
Subtotaal	**6.732**	**7.690**
Rechten		
Scheepvaartrechten	536	536
Reinigingsrechten	53	53
Subtotaal	**589**	**589**
Totaal	**113.009**	**123.200**

In bovenstaande tabel zijn de begrote opbrengsten van de lokale heffingen opgenomen. Voor een toelichting op de mutaties ten opzichte van 2023 wordt verwezen naar het onderdeel Uitgangspunten van beleid en belangrijke ontwikkelingen in deze paragraaf.

Lokale lastendruk en kwijtscheldingsbeleid

Ontwikkeling lokale lastendruk in Arnhem

In onderstaande tabellen is voor een aantal 'standaard' huishoudens en (vastgoed)ondernemers in Arnhem de verwachte meerjarige lastenontwikkeling weergegeven. De bedragen en percentages zijn afgerond op hele euro's. De lastenontwikkeling voor 2025 en verder kan afwijken van hier gepresenteerd, als de gegevens op het moment van de tariefberekening afwijken van wat nu de verwachting is. Hierbij geldt dat hoe verder een belastingjaar in de toekomst ligt, des te meer onzekerheid er nu nog is.

Voor de berekeningen zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Er is uitgegaan van een groei van het aantal woningen/huishoudens, gebaseerd op de woningbouwplanning van maart 2023;
- Voor niet-woningen is uitgegaan van een gelijkblijvend aantal objecten;
- Bij de rioolheffing is voor 2025 en verder de opbrengstverhouding woningen / niet-woningen van 2024 aangehouden;
- Voor de toe te rekenen kosten is gerekend met (verwacht) prijspeil 2024;
- Voor de OZB wordt voor 2027 met een stijging van 5% vooralsnog uitgegaan van dezelfde lijn als in de coalitieperiode 2022-2026.

Stelselwijziging kosten riolering
In deze Begroting wordt voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren: de kosten van de eerste aanleg van riolering bij nieuwbouw worden met ingang van 2024 niet meer als kosten van de grondexploitatie aangemerkt, maar als investeringen geactiveerd. Door deze stelselwijziging wordt met deze kosten voortaan op gelijke wijze omgegaan als met de kosten van vervanging van bestaande riolering. De aanleiding voor deze stelselwijziging is dat de woningbouw in Arnhem de komende jaren veelal binnenstedelijk zal worden gerealiseerd. Op plaatsen waar binnenstedelijk gebouwd wordt, ligt vaak een bestaand rioolstelsel. Dit bestaande rioolstelsel wordt vervangen of aangepast voor de nieuwe functies in het binnenstedelijke gebied. Het duidelijke onderscheid tussen eerste aanleg van riolering en vervanging van bestaande riolering verdwijnt hiermee.

Deze stelselwijziging heeft een effect op de hoogte van de te dekken kapitaallasten via de rioolheffing.
Op dit moment betaalt een bewoner van een nieuwe woning de aanleg van riolering via de grondprijs en hiernaast wordt rioolheffing in rekening gebracht (waarin ook de (vervangings)investeringen van riolering opgenomen zijn vanuit andere delen van de stad).
Door alle vervanging en aanleg van riolering voortaan in de rioolinvesteringen op te nemen en niet meer in een grondexploitatie, worden soortgelijke activiteiten / kosten op eenzelfde wijze verrekend via de rioolheffing.
De (kapitaal)lasten voor aanleg en onderhoud van de riolering, die worden meegenomen bij het bepalen van de rioolheffing, nemen hierdoor toe.

Bij de aankomende financiële jaarrapportage projecten (FJP) wordt exact berekend welke investeringskredieten in 2024 nodig zijn, tot welke kapitaallasten dit leidt, op welke wijze deze vanaf 2025 via de rioolheffing gedekt kunnen worden en wat de verwachte financiële effecten op de grondexploitaties zijn.
Om op dit moment toch een inschatting te kunnen maken van de verwachte effecten op de rioolheffing, is voor de lopende grondexploitaties inclusief Nijmeegseweg en Spoorzone in beeld gebracht welke kosten voor riolering naar verwachting uit de grondexploitaties gehaald kunnen worden en als rioolinvesteringen worden aangemerkt. De te dekken kapitaallasten van deze investeringen zijn doorberekend in de te behalen opbrengsten rioolheffing voor 2025 en verder.

Vanwege de verwachte groei van het aantal woningen nemen de gemiddelde lasten rioolheffing voor huishoudens, ook na de voorgestelde stelselwijziging, vanaf 2025 naar verwachting niet toe. De totale kosten voor de gemeentelijke watertaken, inclusief de verwachte extra kapitaallasten als gevolg van de stelselwijziging, kunnen dan verdeeld worden over meer huishoudens. Voor niet-woningen gaan we uit van een gelijkblijvend aantal objecten; vandaar dat hier wel sprake is van een verwachte (beperkte) stijging van de lasten rioolheffing.

Meerpersoonshuishouden koopwoning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 300.000 (2024)					
OZB	€ 304	€ 323	€ 339	€ 356	€ 374
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%+1%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 139	€ 146	€ 145	€ 143	€ 143
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*-1%*	*-1%*	*0%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 739**	**€ 806**	**€ 828**	**€ 845**	**€ 857**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*9%*	*3%*	*2%*	*1%*
WOZ-waarde € 600.000 (2024)					
OZB	€ 608	€ 646	€ 679	€ 712	€ 748
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%+1%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 279	€ 292	€ 291	€ 287	€ 285
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*0%*	*-1%*	*-1%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 1.183**	**€ 1.275**	**€ 1.314**	**€ 1.345**	**€ 1.373**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*8%*	*3%*	*2%*	*2%*

Meerpersoonshuishouden huurwoning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 150.000 (2024)					
OZB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Rioolheffing	€ 35	€ 36	€ 36	€ 35	€ 35
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*3%*	*0%*	*-3%*	*0%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 331**	**€ 373**	**€ 380**	**€ 381**	**€ 375**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*12%*	*2%*	*0%*	*-2%*
WOZ-waarde € 300.000 (2024)					
OZB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Rioolheffing	€ 70	€ 72	€ 72	€ 71	€ 70
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*3%*	*0%*	*-1%*	*-1%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 366**	**€ 409**	**€ 416**	**€ 417**	**€ 410**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*11%*	*2%*	*0%*	*-2%*

Eigenaar niet-woning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 400.000 (2024)					
OZB	€ 2.673	€ 2.810	€ 2.951	€ 3.098	€ 3.253
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 265	€ 291	€ 294	€ 296	€ 299
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*10%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 2.938**	**€ 3.101**	**€ 3.245**	**€ 3.394**	**€ 3.552**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*

WOZ-waarde € 800.000 (2024)					
OZB	€ 5.346	€ 5.621	€ 5.902	€ 6.197	€ 6.507
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 530	€ 582	€ 589	€ 593	€ 599
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*10%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 5.876**	**€ 6.203**	**€ 6.491**	**€ 6.790**	**€ 7.106**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*

Huurder niet-woning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 400.000 (2024)					
OZB	€ 668	€ 702	€ 738	€ 774	€ 813
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 265	€ 275	€ 278	€ 280	€ 282
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*4%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 933**	**€ 977**	**€ 1.016**	**€ 1.054**	**€ 1.095**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*4%*	*4%*	*4%*
WOZ-waarde € 800.000 (2024)					
OZB	€ 1.336	€ 1.405	€ 1.475	€ 1.549	€ 1.626
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 530	€ 550	€ 556	€ 559	€ 565
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*4%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 1.866**	**€ 1.955**	**€ 2.031**	**€ 2.108**	**€ 2.191**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*4%*	*4%*	*4%*

Ontwikkeling lokale lastendruk in landelijk perspectief

Het Centrum voor onderzoek van de economie van de lagere overheden (Coelo) meet jaarlijks de lokale lastendruk in de Nederlandse gemeenten en publiceert deze in de Atlas van de lokale lasten.
De indicator 'woonlasten meerpersoonshuishouden' geeft inzicht in de ontwikkeling van de Arnhemse woonlasten in relatie tot die van de overige gemeenten. Hierbij wordt uitgegaan van een huishouden met een (koop- of huur)woning met een gemiddelde waarde in de betreffende gemeente. Voor 2023 is uitgegaan van een gemiddelde waarde van een koopwoning van € 429.084 en een huurwoning van € 228.916. De indicator bestaat uit de OZB, de afvalstoffenheffing en de rioolheffing.

Het Coelo publiceert de Atlas van de lokale lasten in het eerste kwartaal van het betreffende belastingjaar. De cijfers over 2024 zijn bij het opstellen van deze begroting dan ook nog niet bekend.
In de Atlas van de lokale lasten 2023 is over de woonlasten van een meerpersoonshuishouden opgenomen:

	Huishouden met een koopwoning	Huishouden met een huurwoning
Gemiddelde woonlasten Nederlandse gemeenten 2023	€ 944	€ 436
Gemiddelde woonlasten Arnhem 2023	€ 976	€ 353

Kwijtscheldingsbeleid

Particulieren en kleine zelfstandigen komen in aanmerking voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen als het zogenaamde gecorrigeerde inkomen lager uitvalt dan 100% van het bijstandsniveau. Ook wordt gekeken naar het vermogen van de inwoner, onder andere de vrij te laten financiële middelen. Kwijtschelding kan worden aangevraagd voor de (on)roerende zaakbelasting, afvalstoffenheffing en rioolheffing. Arnhem vult hierbij de beleidsvrijheid die er is voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen zo ruim mogelijk in.

Kostendekkendheid retributies

In de gemeentewet (artikel 229b, lid 1) is opgenomen dat de tarieven die worden geheven voor de retributies maximaal kostendekkend mogen zijn. Dit betekent dat de opbrengsten niet hoger mogen zijn dan de kosten. Zo

wordt voorkomen dat de gemeente 'winst' maakt op deze heffingen en met de ontvangen specifieke belastingen ook andere gemeenteactiviteiten financiert. Het gaat bij de kostendekkendheid om geraamde bedragen, omdat op het moment van het vaststellen van de tarieven alleen nog de verwachtingen bekend zijn.

Hieronder wordt inzicht gegeven in de berekening van de kostendekkendheid van de rioolheffing, afvalstoffenheffing, leges en rechten.

Kosten van overhead
Kosten worden zoveel mogelijk direct toegerekend aan de betreffende activiteit, maar dat gaat niet altijd. Bijvoorbeeld bij de kosten van huisvesting, (algemene) communicatie en bestuursondersteuning. Dit zijn overheadkosten; alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Deze definitie van overheadkosten is vastgelegd in het BBV. Welke kosten de gemeenten als overheadkosten moeten zien, is dus in regelgeving vastgelegd. Gemeenten zijn wel vrij in de keuze van de methodiek voor toerekening van overheadkosten aan de lokale heffingen. Bij de gemeente Arnhem rekenen we de kosten van overhead aan de heffingen toe met behulp van een opslag op de ingezette uren.

Afvalstoffenheffing
De afvalstoffenheffing is een bestemmingsheffing. De opbrengsten uit afvalstoffenheffing mogen alleen ingezet worden voor kosten van inzameling en verwerking van huishoudelijk afval.

We verhogen het percentage kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing stapsgewijs naar 95 procent in 2026. Voor 2024 is deze 90 procent.

Berekening kostendekkenheid Afvalstoffenheffing	
Bedragen x € 1.000	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	23.109
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-1.724
Netto kosten taakvelden	***21.385***
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	751
BTW	3.672
Totale kosten	***25.808***
Opbrengst heffingen	23.112
Dekkingspercentage	**90%**

Rioolheffing
De rioolheffing is een bestemmingsheffing. De opbrengsten uit rioolheffing mogen alleen ingezet worden voor de kosten voor de gemeentelijke watertaken voor afval-, hemel- en grondwater.

De rioolheffing is met 97 procent (vrijwel) kostendekkend.
Bij de rioolheffing hanteren we twee verschillende heffingen: een voor eigenaren en een voor gebruikers. Van de totale kosten van bijna € 17,5 miljoen rekenen we, in lijn met de opbrengstverhoudingen van de verschillende heffingen, 52 procent toe aan de eigenarenheffing en 48 procent aan de gebruikersheffing.

Berekening kostendekkenheid Rioolheffing	
Bedragen x € 1.000	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	15.721
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-
Netto kosten taakvelden	***15.721***
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	768
BTW	1.839
Totale kosten	***18.328***
Opbrengst heffingen	17.766
Dekkingspercentage	**97%**

Leges

In onderstaande tabel is de kostendekkendheid van de leges en rechten voor 2024 opgenomen.

Legesverordening	Lasten 2024	Baten 2024	Kosten-dekkendheid
Bedragen x € 1.000			
Algemene dienstverlening			
Publieke dienstverlening en burgerlijke stand	4.846	3.154	65%
Parkeren	50	44	89%
Algemene plaatselijke verordening en huisvesting	100	98	98%
Subtotaal Algemene dienstverlening	**4.995**	**3.296**	**66%**
Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving			
Omgevingswet (voorheen: Wabo)	5.652	3.750	66%
Kabels/leidingen en Telecommunicatiewet	318	305	96%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning	**5.970**	**4.055**	**68%**
Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn			
Horeca	225	191	85%
Evenementen en markten	135	130	96%
Prostitutiebedrijven	8	8	100%
Winkeltijden	0,5	0,3	68%
Woningsplitsing/verkamering	11	10	92%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn	**379**	**339**	**89%**
Totaal	**11.345**	**7.690**	**68%**
Scheepvaartrechten Bedragen x € 1.000	907	536	59%
Reinigingsrechten Bedragen x € 1.000	53	53	100%

Overzicht lokale heffingen

Onroerende-zaakbelasting

2023	Tarieven			WOZ-waarde	Begrote opbrengsten 2023		
	eigenaar	gebruiker	totaal	totaal	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,1086%	n.v.t.	0,1086%	25.736.156	27.949	n.v.t.	27.949
Niet-woningen	0,6849%	0,1712%	0,8561%	3.593.518	24.612	6.152	30.764
Totaal				**29.329.673**	**52.561**	**6.152**	**58.714**

2024	Tarieven			WOZ-waarde	Begrote opbrengsten 2024		
	eigenaar	gebruiker	totaal	totaal	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,1077%	n.v.t.	0,1077%	27.389.760	29.499	n.v.t.	29.499
Niet-woningen	0,7026%	0,1756%	0,8782%	3.668.965	25.778	6.443	32.221
Totaal				**31.058.725**	**55.277**	**6.443**	**61.720**

De opbrengsten OZB ten behoeve van de tariefberekening (de € 61,7 miljoen uit bovenstaande tabel) wijken af van de OZB-opbrengsten die zijn opgenomen bij het onderdeel Begrote opbrengsten van de lokale heffingen. Het

verschil is te verklaren door opbrengsten uit areaalontwikkeling en correcties voor leegstand, meeropbrengsten en brutering baten naar aanleiding van bezwaar; deze worden niet meegenomen bij de tariefberekening.

Afvalstoffenheffing

	Tarief 2023	Tarief 2024	Aantal huishoudens 2023	Aantal huishoudens 2024	Begrote opbrengsten 2023	Begrote opbrengsten 2024
Bedragen x € 1.000						
Eenpersoonshuishouden	222,24	252,6	30.824	30.949	6.850	7.818
Meerpersoonshuishouden	296,28	336,84	45.137	45.409	13.373	15.296
Totaal			**75.961**	**76.358**	**20.224**	**23.113**

Rioolheffing

De verwerking van de effecten van leegstand in de tarieven (zie het onderdeel Uitgangspunten van beleid) verklaart waarom er in onderstaande tabellen in 2024 gerekend wordt met twee verschillende WOZ-waardes. Voor het gebruikerstarief gaan we uit van de WOZ-waarde van die objecten waarvan we verwachten dat ze voor belastingjaar 2024 een gebruiker hebben.

2023	Tarieven			Aansluiting op riool	Begrote opbrengsten 2023		
	eigenaar	gebruiker	totaal	WOZ-waarde	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,0249%	0,0249%	0,0498%	25.567.749	6.366	6.366	12.733
Niet-woningen	0,0679%	0,0679%	0,1358%	3.345.056	2.271	2.271	4.543
Totaal					**8.638**	**8.638**	**17.275**

2024	Tarieven			Aansluiting op riool WOZ-waarde		Begrote opbrengsten 2024		
	eigenaar	gebruiker	totaal	eigenaar	gebruiker	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000								
Woningen	0,0247%	0,0240%	0,0487%	27.216.212	26.561.372	6.722	6.375	13.097
Niet-woningen	0,0728%	0,0687%	0,1415%	3.400.468	3.192.172	2.476	2.193	4.669
Totaal						**9.198**	**8.568**	**17.766**

De tarieven worden ter vaststelling aan de gemeenteraad aangeboden in de betreffende verordeningen

Risicomanagement en weerstandsvermogen

Het is van belang om inzicht te hebben in de financiële positie (hoe financieel gezond is de gemeente) en de financiële weerbaarheid (welke mogelijkheden zijn er financieel). Met andere woorden hoe financieel robuust is de gemeente Arnhem?
Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre de gemeente Arnhem in staat is om risico's op te vangen.
De financiële positie van Arnhem wordt met een aantal financiële kengetallen (zoals solvabiliteit en schuldquote) in samenhang met het weerstandsvermogen in beeld gebracht en beoordeeld.

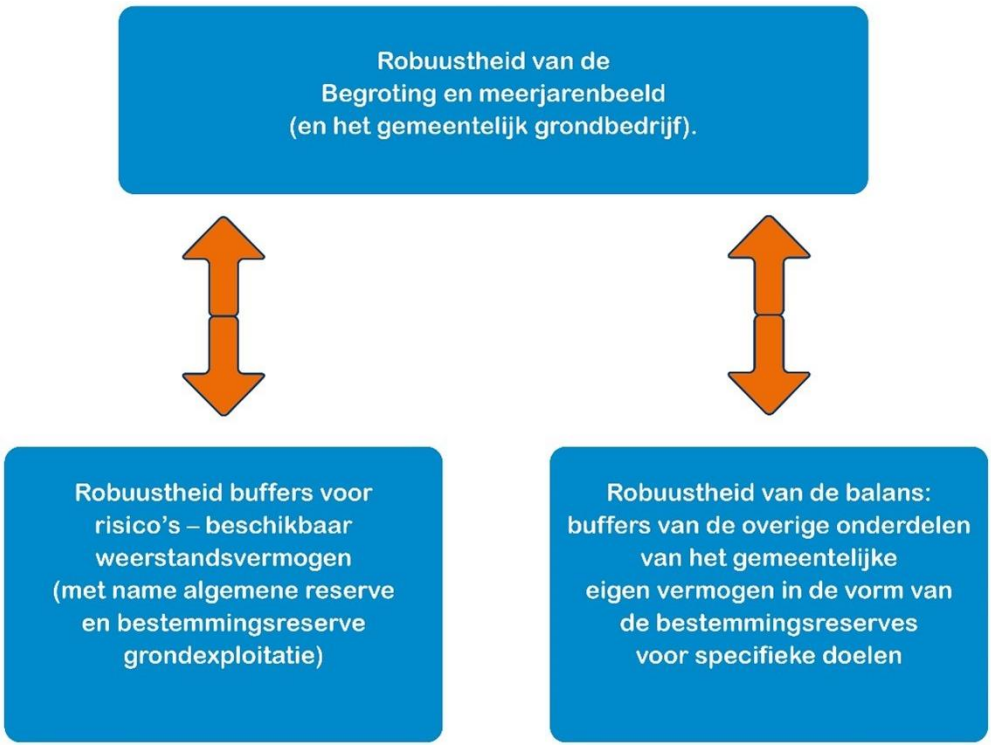
Samenvatting financiële positie

In deze paragraaf gaan we, in aansluiting op de toelichting in het hoofdstuk Ontwikkelingen in het financieel kader in deze Begroting, verder in op de financiële positie van de gemeente Arnhem. Deze paragraaf start met een korte uitleg over de financiële positie van de gemeente en een samenvatting van de belangrijkste punten. Aansluitend volgt een uitvoeriger toelichting op:

- de uitkomsten van de financiële kengetallen;
- de uitgangspunten voor beleid;
- het risicoprofiel en het beschikbare weerstandsvermogen;
- de belangrijkste risico's.

Om op een eenvoudige manier uit te leggen hoe de gemeente naar haar financiële positie kijkt, gebruiken we de metafoor van een privépersoon, die naar de eigen financiële positie kijkt: Zijn mijn inkomsten en uitgaven de komende jaren naar verwachting in evenwicht? Zal ik mijn spaargeld aanspreken of kan ik extra sparen? Heb ik in de toekomst wat extra middelen achter de hand als mijn wasmachine kapot gaat? Als een privépersoon een goed en zeker inkomen heeft om zijn huur of hypotheek te betalen, verder geen grote schulden heeft en ook nog over een spaarsaldo beschikt, is de conclusie dat de eigen financiële positie robuust en solide is.
Zo is het ook bij gemeenten. Is het gemeentelijk huishoudboekje de komende jaren in evenwicht? Of zijn er mogelijk overschotten of tekorten? Heeft de gemeente een redelijk goed gevulde ‘bankrekening’ (algemene reserve) en hoe zit het met de schulden van de gemeente? Zijn er buffers voor risico’s, zodat de gemeentelijke dienstverlening ook als risico’s optreden niet meteen hoeft te stagneren?
Door in samenhang te kijken naar de verschillende onderdelen van de financiële positie kunnen we beoordelen hoe robuust de financiële positie van een gemeente is. Dat is waar we in deze paragraaf bij stilstaan.

Bij de voorbereiding van de Begroting 2024 en de financiële prognoses voor 2025 tot en met 2027 heeft de gemeente te maken met onzekerheden, zoals bijvoorbeeld de val van het kabinet, de voorstellen over een nieuwe financieringssystematiek vanuit het Rijk en de (verdere) gevolgen van de oorlog in Oekraïne. De gemeente is in belangrijke mate afhankelijk van de inkomsten van het Rijk.
Bij de voorbereiding van de Begroting sluiten we aan bij de meest recente informatie die het Rijk de gemeenten geeft over de algemene en specifieke uitkeringen. Zoals in de hoofdlijnen van het financieel beleid aangegeven, zal het gemeentefonds vanaf 2026 niet langer via de huidige normeringssystematiek geïndexeerd worden. Dit zorgt voor een forse daling van de gemeentelijke inkomsten vanaf 2026.
Het Rijk stelt de hoogte van de uitkeringen die gemeenten krijgen regelmatig bij. Ook tijdens deze raadsperiode zal dit het geval zijn. Dit kan leiden tot schommelingen in onze inkomsten als gemeente. Bij het inschatten van de risico’s wordt hier rekening mee gehouden.

In bovenstaande afbeelding wordt grafisch een toelichting gegeven over de robuustheid van de begroting, de mate van robuustheid van de buffers om risico's op te vangen en de mate van robuustheid van de balans. Hierna wordt dit tekstueel toegelicht.

1. De robuustheid van de begroting: De onzekerheden in het financieel beeld zijn terug te zien in het begrotingsbeeld 2024 – 2027. Keuzes zijn daarin noodzakelijk, gelet op de noodzaak om ook voor het jaar 2027 te zorgen dat de uitgaven de inkomsten niet overtreffen. Om die reden is ook in deze Begroting voorgesteld, zolang deze onzekerheid over de inkomsten vanaf 2026 duurt, een deel van de uitgaven een incidenteel karakter te geven. Aangezien dit in de vorige Begroting 2023 in nog grotere mate is opgenomen, zorgt dit ervoor dat de uitgaven vanaf 2026 lager liggen dan in de jaren ervoor. In alle jaren is sprake van een structureel sluitende begroting, waarbij de jaren 2024 en 2025 wel beduidend positiever zijn dan de jaren vanaf 2026. Er is sprake van robuust begrotingsbeeld.

2. De mate van robuustheid van de buffers om risico's op te vangen: Het risicoprofiel (de benodigde weerstandscapaciteit) is opnieuw geactualiseerd. Het risicoprofiel is bij deze begroting met € 26,9 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022 en bedraagt nu € 70,7 miljoen. De belangrijkste wijzigingen in het profiel ten opzichte van het profiel van het jaarverslag 2022 worden later in deze paragraaf toegelicht.
   De weerstandsfactor is ten opzichte van de Begroting 2023 gedaald van 1,4 naar 1,0 in 2024. Dit is nog steeds in lijn met de financiële verordening. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn dat het risicoprofiel van de grondexploitatie Kronenburg en het risicoprofiel van de gebiedsvisie Arnhem Spoorzone-Oost voor het eerst in de benodigde weerstandscapaciteit is meegenomen. Daarnaast is bij de gemeentebrede risico's een stijging te zien, waarbij met name het risico rondom opvang Oekraïners is toegenomen. De beschikbare weerstandscapaciteit neemt juist af, door de incidentele inzet van middelen uit de algemene reserve. In 2025 stijgt de weerstandsfactor naar 1,3, waarna deze in 2026 en 2027 weer afneemt tot 1,1. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027.
   De meerjarige cijfers van de weerstandsfactor hebben beperkte betekenis. Het risicoprofiel wordt twee keer per jaar in combinatie met de omvang van de beschikbare buffers geactualiseerd en opnieuw berekend. Dat zorgt ongetwijfeld voor andere uitkomsten over die jaren dan nu gepresenteerd. de volatiliteit neemt daarbij toe door de gebiedsontwikkeling.

3. De mate van robuustheid van de balans: Hierbij gaat het onder andere om de omvang van de schulden van de gemeente (netto schuldquote) en de verhouding tussen eigen en vreemd vermogen (solvabiliteit). Zoals

later in deze paragraaf wordt toegelicht is de solvabiliteit voor hele begrotingsperiode naar verwachting meer dan 14%. De overige financiële kengetallen zullen zich in 2024 tot en met 2027 in positieve richting ontwikkelen op basis van het beeld, zoals dat nu is opgesteld. De uitkomsten van de financiële kengetallen worden verderop in deze paragraaf toegelicht.

In de meest recente financiële verordening zijn afspraken gemaakt over de financiën van de gemeente Arnhem die invloed kunnen hebben op onderdelen van de financiële robuustheid. De ondergrens van 1,0 en de streefwaarde van 1,4 bij de weerstandsfactor blijven hetzelfde. Nieuw is dat er een streefwaarde van de solvabiliteit opgenomen is van 14%, met 10% als ondergrens. De financiële positie van Arnhem kan op de korte termijn als robuust beschouwd worden.

Uitkomsten financiële kengetallen

Voor de beoordeling van de financiële positie van onze gemeente wordt gebruik gemaakt van de kengetallen, zoals genoemd in art. 11 van de begrotingsvoorschriften (BBV). Ook de weerstandsfactor is uitgedrukt in de vorm van een kengetal:

Een goede toelichting op deze kengetallen en de betekenis daarvan voor de sturing door de raad is opgenomen in de publicatie 'Meerjarig financieel inzicht voor de raad - de samenhang tussen beleid en kengetallen' van de commissie BBV.

De kengetallen volgens art. 11 van de BBV laten over de afgelopen jaren het volgende beeld zien:

Netto schuldquote	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	66%	86%	62%	60%	64%	61%

Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	61%	80%	56%	55%	59%	57%

Solvabiliteitsratio	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	29%	18%	24%	27%	26%	27%

Weerstandsvermogen (factor)	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	2,3	1,4	1,0	1,3	1,1	1,1

Kengetal grondexploitatie	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	5%	2%	5%	6%	5%	7%

Structurele exploitatieruimte	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	15%	3%	3%	3%	0%	0%

Woonlasten meerpersoonshuishouden	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	100%	108%	112%	115%	118%	120%

In de ontwikkeling van de financiële kengetallen ten opzichte van de Begroting 2023 zoals die een jaar geleden door de raad is vastgesteld, is zichtbaar dat de grondexploitaties voor Kronenburg en Spoorzone Oost in deze begroting zijn opgenomen. Dit is met name zichtbaar in de weerstandsfactor (beschikbaar weerstandsvermogen gedeeld door benodigd weerstandsvermogen). Deze daalt ondanks dat in alle jaarschijven van deze begroting de beschikbare weerstandscapaciteit stijgt ten opzichte van de begroting van vorig jaar. De gemeentebrede risico's (het benodigde vermogen) zijn echter met de helft toe genomen. Ondanks deze forse stijging van het risicoprofiel blijft in deze begroting in alle jaren de weerstandsfactor boven de ondergrens van 1,0.

In lijn met het voorgaande neemt ook het kengetal grondexploitatie dat weergeeft hoe groot de omvang van de bouwgronden is in relatie tot de totale Arnhemse begroting, toe. Hoewel hier een toename zichtbaar is, blijft dit nog ruim onder de grens van 20% van de minst risicovolle categorie in de beoordeling door de provincie. Het risico van het afwaarderen van grondexploitaties heeft daarmee slechts een beperkte impact op de Arnhemse financiële positie.

De schuldquote is in deze begroting afgenomen. Dit heeft twee oorzaken. Enerzijds is de omvang van de schulden gedaald en zijn de totale inkomsten, op basis waarvan de quote wordt berekend, gestegen. Deze daling van de schulden is een trend die zich doorzet vanuit de begrotingen van voorgaande jaren. De stijging van de inkomsten is voornamelijk het gevolg van de stijging van de gemeentefondsuitkering. Voor 2024 leidt dit totaal tot een daling van de schuldquote met 5 procentpunt. Daarnaast worden, met ingang van deze begroting, de investeringen zoals geraamd op de geprognosticeerde balans gebaseerd op de gerealiseerde investeringen, in plaats van de omvang van de investeringen uit eerdere begrotingen. De gerealiseerde investeringen zijn doorgaans lager doordat voorgenomen investeringsprojecten soms achterblijven door uitstel. Voor 2024 en

verder zijn de investeringen daarmee meer realistisch geraamd. Deze aanpassing in de raming op de balans leidt tot een evenredige aanpassing van de schulden, doordat investeringen via leningen gefinancierd worden. Deze meer realistische wijze van het opstellen van de geprognosticeerde balans, verklaart de resterende daling van de schuldquote.

Deze dalende ontwikkelingen in de schuld en in de investeringen dragen ook bij aan een verbetering van de solvabiliteit. Door de afgenomen schuld en de afgenomen investeringen is het totale bedrag op de balans verlaagd. Daarnaast is het eigen vermogen gegroeid, mede door de vorming van de bestemmingsreserve Spoorzone Oost. De solvabiliteitsratio, die het aandeel van het eigen vermogen in de omvang van de totale balans weergeeft, is hierdoor toegenomen ten opzichte van de Begroting 2023 en komt alle jaren uit boven de 20%.

De structurele begrotingsruimte wordt in de meerjarenraming ingezet. Zoals in deel 1 is toegelicht, is deze aanzienlijk toegenomen ten opzichte van de structurele begrotingsruimte in de Begroting 2023. Hierdoor konden ook voor een aantal posten, zoals mobiliteit, op de gebruikelijke werkwijze structurele lasten in de begroting worden opgenomen.

De stijging van de woonlasten geeft een vertekend beeld. Voor de jaren 2024 tot en met 2027 worden de woonlasten vergeleken met het door het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO) berekende gemiddelde niveau voor 2023. In de ontwikkeling van de woonlasten is de jaarlijkse stijging van 5% van de OZB opgenomen zoals is vastgesteld in de Begroting 2023. De vergelijking zoals die in deze verplichte indicator wordt gemaakt tussen een impliciet landelijk constant niveau van de lokale lasten vanaf 2023 en het begrote niveau voor de komende jaren is niet realistisch. In de paragraaf lokale heffingen wordt de ontwikkeling van de OZB de komende jaren toegelicht.

In de onderstaande tabel worden de financiële kengetallen vergeleken met de risico-indeling van de provincie. De provincie hanteert daarbij drie categorieën.
Categorie A is het minst risicovol en categorie C is het meest risicovol. De kolom 'Gelders gemiddelde' is ontleend aan de begrotingsbrief 2023. Ten opzichte van de begroting van vorig jaar valt nu ook de netto schuldquote in categorie A.

Kengetal	Gelders gemiddelde 2023	Waarde Arnhem Begroting 2024	Categorie A	Categorie B	Categorie C
1. Netto schuldquote	64%	62%	<90%	90-130%	>130%
2. Netto schuldquote gecorrigeerd	57%	56%	<90%	90-130%	>130%
3. Solvabiliteitsratio	31%	24%	>50%	20-50%	<20%
4. Grondexploitatie	8%	5%	<20%	20-35%	>35%
5a. Structureel exploitatieruimte Begr.	1,50%	3%	Begr en MJR	Begr of MJR	Begr en MJR
5b. Structureel exploitatieruimte MJR	-0,06%	0%	> 0%	> 0%	< 0%
6. Belastingcapaciteit	100%	112%	<95%	95-105%	>105%
7. Weerstandsvermogen	2,7	1,0	> 1,0	0,8 - 1,0	< 0,8

Als aanvulling op deze verplichte kengetallen worden in de begroting en jaarrekening in aansluiting op de zogenaamde stresstesten van de 100.000+ gemeenten op vier aandachtsvelden nog een aantal andere kengetallen doorgerekend. Bij elk kengetal wordt door middel van een kleur aangegeven hoe hierop wordt gescoord: rood is kwetsbaar, oranje is punt van aandacht en groen is voldoende.

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav schuldquote		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Netto schuld per inwoner	€ 3.098	€ 4.055	€ 3.026
b	Schuldevolutie	-13%	9%	-18%
c	Netto rentelasten/exploitatie	1,20%	1,20%	1,18%
d	Aanwezigheid rentereserve/buffer	ja	ja	ja

e	Zekerheden leningen, garantstellingen en waarborgen	96%	95%	95%

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav solvabiliteit		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Weerstandsfactor	2,3	1,4	1,0
b	Mogelijkheden om weerstandscapaciteit te verbeteren	ja	ja	ja

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav grondexploitatie		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Afhankelijkheid van grondexploitatie voor sluitende begroting	nee	nee	nee

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav woonlasten		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Onbenutte belastingcapaciteit OZB	0,21%	-0,05%	0,10%
b	Derving OZB i.v.m. leegstand	1,72%	1,63%	1,56%

Bij het beoordelen van de bovenstaande kengetallen is het belangrijk de kengetallen in onderlinge samenhang te bezien om uitspraken te kunnen doen over én de robuustheid van de begroting/rekening, én de robuustheid van de risicobuffers én de robuustheid van de balans.

Robuustheid van de begroting:
- Zoals hierboven beschreven is de begroting structureel in evenwicht. Daarbij zijn een aantal investeringen die in de Begroting 2023 incidenteel waren gedekt, nu op de gebruikelijke wijze structureel gedekt.
- De Arnhemse begroting is niet direct afhankelijk van de winsten van het grondbedrijf. Positieve resultaten van het grondbedrijf worden gestort in het Stadsontwikkelfonds. Van daaruit kan worden bijgedragen aan de uitvoering van de verstedelijkingsopgave;
- In de Begroting 2023 is een jaarlijkse verhoging van de OZB-opbrengsten met 5% vastgesteld. Daarnaast zal de kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing worden verhoogd naar 95%. Dit werkt door in de financiële kengetallen voor de gemeentelijke belastingen.

Robuustheid van de buffers voor risico's in relatie tot het beschikbare weerstandsvermogen:
- Een belangrijke indicator is de weerstandsfactor die de verhouding uitdrukt tussen de beschikbare weerstandscapaciteit (reserves die het weerstandsvermogen van de gemeente vormen) en de benodigde weerstandscapaciteit (het totaal van de berekende mogelijke nadelige financiële gevolgen van de risico's). In de in 2023 door de Raad vastgestelde financiële verordening is opgenomen dat de weerstandsfactor niet lager mag zijn dan 1,0 en dat bij een weerstandsfactor van meer dan 1,4 de reserves kunnen worden aangewend voor (nieuw) beleid;
- Het totaal bedrag aan benodigde buffers voor risico’s (de benodigde weerstandscapaciteit) is € 70,7 miljoen, bestaande uit € 30 miljoen voor de gemeentebrede risico's en € 40 miljoen voor de risico's verbonden aan de grondexploitaties;
- De beschikbare weerstandscapaciteit, vooral bestaande uit de algemene reserve, bedraagt € 71,3 miljoen;
- De weerstandsfactor voor 2024 komt daarmee uit op 1,0. In 2025 stijgt de weerstandsfactor naar 1,3, waarna deze in 2026 en 2027 weer licht afneemt tot 1,1. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027.

Robuustheid van de balans:
- Belangrijk financiële kengetallen met betrekking tot de balans van een gemeente zijn de solvabiliteit en de netto-schuldquote. Zoals hiervoor beschreven zijn de schulden afgenomen en is de solvabiliteit mede daardoor en door de reserveringen voor Spoorzone Oost toegenomen tot ruim boven de 20%. Toekomstige onttrekkingen uit reserves doen de solvabiliteit op dat moment dalen. De ervaring leert ook dat bij het

opmaken van de jaarrekening het solvabiliteitspercentage hoger is. Dit heeft te maken met de jaarlijkse overhevelingen van het ene begrotingsjaar naar het volgende jaar via de bestemmingsreserve taakmutaties;
- De cijfers van het grondbedrijf zijn relevant voor de beoordeling van de solvabiliteit. De balans van de gemeente Arnhem wordt, ondanks de toename van de grondexploitaties, in vergelijking met andere gemeenten, minder beïnvloed door de resultaten van het grondbedrijf. De gevoeligheid van de balans voor waardefluctuaties hierin blijft daarmee beperkt;
- De schuldquote verbetert in deze Begroting ten opzichte van die van vorig jaar. De schuldquote geeft aan hoe groot de schuld is ten opzichte van de omvang van de begroting. De verbetering van de schuldquote komt enerzijds met name door de daling van de schuldenlast.

Het verloop van de weerstandsfactor en solvabiliteit in de afgelopen jaren wordt in de volgende tabel weergegeven:

Jaartal	Weerstandsfactor		Solvabiliteit	
	primitieve begroting	rekening	primitieve begroting	rekening
2016		1,4	12%	15%
2017	1,3	2,1	10%	16%
2018	2,0	1,4	12%	16%
2019	1,6	1,2	14%	17%
2020	1,0	1,0	15%	19%
2021	1,0	1,9	12%	22%
2022	1,4	2,3	16%	29%
2023	1,4		18%	
2024	1,0		24%	

Uitgangspunten van beleid

Volgens het BBV, de begrotingsvoorschriften van het Rijk voor de opstelling van de begroting en rekening, bevat deze paragraaf een toelichting op het beleid over weerstandsvermogen en de risico's.

Financiële verordening

Een aantal belangrijke Arnhemse spelregels over weerstandsvermogen en risico's ligt vast in de financiële verordening. De raad heeft in 2023 een geactualiseerde versie van deze verordening vastgesteld. De spelregels voor de weerstandsfactor zijn ongewijzigd met een ondergrens van 1,0 en de mogelijkheid om (nieuw) beleid in te zetten bij een weerstandsfactor van meer dan 1,4 blijft bestaan. Nieuw is dat er een streefwaarde van de solvabiliteit opgenomen is van 14%, met 10% als ondergrens. Ook zijn er nu afspraken vastgelegd over hoe we in Arnhem omgaan met grote, risicovolle projecten. Bijvoorbeeld dat een onafhankelijke risicoanalyse verplicht is.

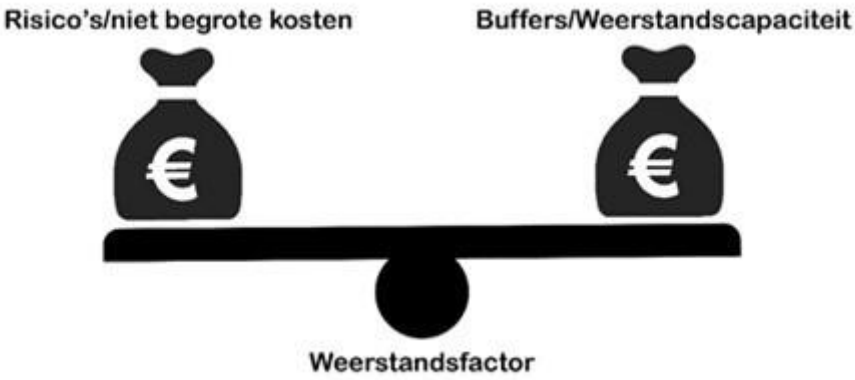
Nota risicomanagement en weerstandsvermogen

In de nota risicomanagement en weerstandsvermogen zijn de beleidsuitgangspunten voor risicomanagement en spelregels voor weerstandsvermogen vastgelegd. Tegelijkertijd met het actualiseren van de financiële verordening is een aantal uitgangspunten in de nota aangepast. De aanpassingen hebben voornamelijk betrekking op de regels rondom grote, risicovolle projecten.

Weerstandsvermogen

In dit deel van de paragraaf is het totaalbeeld opgenomen van de benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit en de daarmee samenhangende weerstandsfactor:
- de gemeentelijke risico's die gevolgen kunnen hebben voor de financiële positie zijn opnieuw beoordeeld, waar nodig aangepast en aangevuld. Op basis van het nieuwe risicoprofiel is met behulp van statistische berekeningen bepaald wat de omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is;
- de omvang van de reserves, waarvan is afgesproken dat deze de beschikbare weerstandscapaciteit vormen, is bepaald;
- door de beschikbare weerstandscapaciteit (reserves als buffer) te delen door de benodigde weerstandscapaciteit (risico's) wordt de weerstandsfactor berekend.

Het volgende plaatje illustreert dit:

Hoe hoger de weerstandsfactor is, des te beter de gemeente in staat is om risico's die zich voordoen op te kunnen vangen. Daalt de weerstandsfactor beneden de 1,0 dan zijn de financiële buffers lager dan het benodigde weerstandsvermogen en kan de gemeente in de financiële problemen komen als de risico's zich daadwerkelijk voordoen. De afspraken over de hoogte van de weerstandsfactor liggen vast in de financiële verordening (artikel 12): "Voor de financiële positie geldt dat de weerstandsfactor niet lager mag zijn dan 1,0 en 1,4 het uitgangspunt is. Indien de weerstandsfactor lager is dan 1,0 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor hoger is dan 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor (nieuw) beleid".

Binnen de gemeente Arnhem kijken we niet alleen naar de weerstandsfactor, maar doen dit in onderlinge samenhang met andere financiële kengetallen. Wanneer er sprake zou zijn van een weerstandsfactor boven de 1,4 en deze ruimte zou worden ingezet voor nieuw beleid heeft dit namelijk ook een ander effect: het eigen vermogen van de gemeente vermindert en de solvabiliteit verslechtert.

Het totaalbeeld ziet er als volgt uit:

Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024	2025	2026	2027
	90%	90%	90%	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000							
Benodigde weerstandscapaciteit							
1. Gemeentebrede risico's	21.727	23.620	30.630	30.630	30.630	30.630	30.630
2. Corona risico's	671	345	0	0	0	0	0
3. Risico opvang vluchtelingen Oekraïne	1.806	1.556	0	0	0	0	0
Gemeentebrede risico's totaal	**24.203**	**25.521**	**30.630**	**30.630**	**30.630**	**30.630**	**30.630**
4. Risico's grondexploitatie	17.428	18.274	20.074	40.074	40.074	40.074	40.074
Totaal	**41.631**	**43.795**	**50.704**	**70.704**	**70.704**	**70.704**	**70.704**
Beschikbare weerstandscapaciteit							
1. Algemene reserve	37.936	81.963	64.079	53.140	71.100	63.136	60.648
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	20.933	15.809	16.609	17.109	17.109	17.109	17.109
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	1.039	1.039	889	1.039	1.039	1.039	1.039
Totaal	**59.907**	**98.810**	**81.576**	**71.288**	**89.247**	**81.283**	**78.795**
Weerstandsfactor	**1,4**	**2,3**	**1,6**	**1,0**	**1,3**	**1,1**	**1,1**
Ruimte t.o.v. weerstandsfactor 1,0	**18.276**	**55.015**	**30.872**	**584**	**18.543**	**10.579**	**8.091**
Ruimte t.o.v. weerstandsfactor 1,4	**1.624**	**37.497**	**10.591**	**-27.698**	**-9.738**	**-17.702**	**-20.190**

Voor 2024 komt de weerstandsfactor uit op 1,0. De toelichting op de verschillende onderdelen die de weerstandsfactor bepalen, is opgenomen in de volgende onderdelen van deze paragraaf.

Benodigde weerstandscapaciteit en risicoprofiel

Het risicoprofiel wordt bepaald door te inventariseren welke risico's er bestaan en de financiële effecten in te schatten wanneer ze zich voor doen. Daarbij wordt voor de gemeentebrede risico's gebruik gemaakt van de volgende indeling:

Risicoscore				
Klasse	Kans		Klasse	Geldgevolg
1	< of 1 x per 10 jaar	10%	1	< € 50.000
2	1 x per 5-10 jaar	30%	2	€ 50.000 - € 200.000
3	1 x per 2-5 jaar	50%	3	€ 200.000 - € 500.000
4	1 x per 1-2 jaar	70%	4	€ 500.000 - € 1.000.000
5	1 x per jaar of >	90%	5	> € 1.000.000

Op basis van een inschatting voor alle risico's van de kans dat het risico zal optreden en het mogelijk financieel gevolg, wordt met behulp van statistische kansberekeningen het mogelijke financieel gevolg van het risicoprofiel van alle risico's samen doorgerekend. De statistische berekeningen, die daarvoor worden gemaakt, zijn een hulpmiddel om te bepalen wat het bedrag is dat we als buffer aan moeten houden om risico's te kunnen afdekken, de zogenaamde benodigde weerstandscapaciteit.
Het voordeel van deze rekenmethodiek is dat rekening gehouden kan worden met het gegeven dat niet alle risico's zich tegelijkertijd voor zullen doen. Daardoor is het bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit lager dan de optelsom van alle risicobedragen bij elkaar. Deze berekeningen zijn in combinatie met de beschikbare weerstandscapaciteit (de buffers voor risico's) de basis voor de hoogte van de weerstandsfactor.
Bij de bespreking van de begroting is het gebruikelijk om grote betekenis toe te kennen aan de hoogte van de weerstandsfactor. Dat is ook logisch, omdat het een belangrijke indicator vormt voor de financiële positie. Hierbij past wel een duidelijke kanttekening. Het inschatten van risico's met daarbij behorende bedragen en kansen is per definitie geen exacte wetenschap. Ook de berekeningen die op basis daarvan plaatsvinden zijn dat dus niet. Ze zijn een hulpmiddel om in totaliteit een bedrag te bepalen om als buffer voor risico's aan te houden. Enige relativering van de waarde van dit gegeven is zeker op zijn plaats. Daarnaast is het van belang om, zoals reeds is aangegeven, de financiële kengetallen in onderlinge samenhang te bezien en niet uit te gaan van één enkel kengetal als de weerstandsfactor.
Ook bij deze begroting zijn de gemeentebrede risico's en de risico's van het grondbedrijf geïnventariseerd om op die manier een beeld te krijgen van het risicoprofiel en benodigde buffer.

De volgende tabel laat zien wat het totale beeld van de benodigde weerstandscapaciteit is:

Benodigde weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Benodigde weerstandscapaciteit				
Gemeentebrede risico's	21.727	23.620	30.630	30.630
Corona risico's	671	345	0	0
Risico opvang vluchtelingen Oekraïne	1.806	1.556	0	0
1. Gemeentebrede risico's totaal	**24.203**	**25.521**	**30.630**	**30.630**
Conjuncturele (marktrisico) en project specifieke risico's grondexploitatie	15.519	16.289	18.089	38.089
Strategisch bezit (mva)	1.813	1.873	1.873	1.873
Anterieure overeenkomsten	96	112	112	112
2. Risico's grondexploitatie	**17.428**	**18.274**	**20.074**	**40.074**
Totaal	**41.631**	**43.795**	**50.704**	**70.704**

Gemeentebrede risico's

Het geactualiseerde gemeentebrede risicoprofiel bestaat voor de begroting 2024 in totaal uit 107 risico's, terwijl het risicoprofiel bij het jaarverslag 2022 bestond uit 112 risico's.
De volgende mutaties in de risico's hebben plaatsgevonden:

- er zijn 14 nieuwe risico's, 19 risico's zijn vervallen en 24 risico's zijn gewijzigd;
- er zijn geen coronarisico’s meer opgenomen in het risicoprofiel. Van de 3 overgebleven coronarisico’s bij het jaarverslag 2022 is 1 risico vervallen en 2 risico’s zijn nu als een regulier gemeentebreed risico meegenomen;
- het algehele risico voor de opvang van vluchtelingen Oekraïne, maakt nog deel uit van de gemeentebrede risicoprofiel maar is in de tabellen niet meer als een aparte categorie weergegeven.
- er zijn 74 risico's met een financieel gevolg die de benodigde weerstandscapaciteit bepalen. In het jaarverslag 2022 waren dit er 77.

Een overzicht van grote gemeentebrede risico's die met name bepalend zijn voor de financiële omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is opgenomen aan het einde van deze paragraaf. Deze risico's hebben op basis van de inschatting van de kans op voorkomen en het financieel gevolg de meeste invloed op het totale risicoprofiel. In het risicoprofiel is een aantal risico’s opgenomen dat niet in deze paragraaf worden beschreven, om mogelijke juridische en financiële benadeling bij openbaarmaking te voorkomen.

Het risicoprofiel voor de totale gemeentebrede risico's is bij deze begroting met € 5,1 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022. Deze toename is vooral veroorzaakt door de belangrijkste stijgers en dalers met een grote financiële impact, dit zijn:

Stijgers:
- *Opvang vluchtelingen Oekraïne*
  Het risico is opnieuw berekend, aantallen vluchtelingen en het bedrag per opvangplek per dag is bijgesteld, het financieel maximum van het risico is verhoogd van € 7,7 miljoen naar € 14,3 miljoen. De kans van het risico is aangepast van 25% in 30%.
- *Tariefstijgingen in de Zorg (Wmo en jeugdzorg)*
  Het risico is doorgerekend en is naar boven bijgesteld. De kans van het risico is op 80% gebleven. Het financieel minimum is verhoogd van 0 naar € 1,5 miljoen. Het financieel maximum is verhoogd van € 3,0 miljoen, naar € 4,0 miljoen.
- *Jeugdzorg – Volumestijging*
  De eerste helft van 2023 laat een groei in de kosten voor jeugdzorg zien, en wordt verwacht dat per jongere gemiddeld, zwaardere trajecten worden ingezet. Hiervoor is een nieuw risico is opgenomen met een kans van 90% en een financieel maximum van € 1,5 miljoen.
- *Jeugdzorg – Hervormingsagenda*
  Het Rijk heeft in het kader van landelijk gemaakte afspraken over de Hervormingsagenda Jeugdzorg voor de komende jaren kortingen ingeboekt op het budget dat gemeenten voor jeugdzorg ontvangen in het Gemeentefonds. Nog onduidelijk is of wettelijke aanpassingen in de Jeugdwet voldoende zijn om deze korting te compenseren. Hiervoor is een nieuw risico is opgenomen met een kans van 70% en een financieel maximum van € 1,5 miljoen.
- *Compensatie stijgende energielasten*
  Het financieel maximum van het risico is naar boven bijgesteld van € 1 miljoen naar € 2 miljoen.
- *Trolleyinfrastructuur*
  Het financieel maximum van het risico is aangepast, de kosten van afbouw van het trolleynet kunnen oplopen tot € 10 miljoen. De kans van het risico is laag ingeschat en is 10% gebleven.
- *Doelgroepenvervoer, aanbesteding in het geval vervoerscontracten niet worden verlengd aansluitend aan de initiële periode*
  Het risico is nu opgenomen met een kans van 90% en een financieel maximum van € 650.000. Het risico was niet gekwantificeerd.
- *Individuele studietoeslag*
  De nieuwe regeling individuele studietoeslag is overgegaan van aanvraag bijzondere bijstand naar een inkomensregeling. Rekening moet worden gehouden met een mogelijk tekort voor de gemeente. Hiervoor is een nieuw risico opgenomen met een kans van 60% en een financieel maximum van € 0,8 miljoen.

Dalers:
- *Inkomensregelingen (BUIG); maximaal eigen risico*
  Het risico is berekend en naar beneden bijgesteld. De kans van het risico is op 70% gebleven. Het financieel maximum is verlaagd van € 8,7 naar € 7,7 miljoen.

- *Zorgpartijen in financiële problemen*
  Het risico is opnieuw ingeschat. Het financieel maximum van het risico is verlaagd naar € 1,5 miljoen dit was € 2 miljoen, de kans van het risico is verlaagd van 90% naar 50%.
- *Aanpassing woonplaatsbeginsel Jeugdzorg*
  Het risico is komen te vervallen, dit is in de begroting opgenomen.

Nieuwe risico's zonder geldgevolg

Van de 33 in het risicoprofiel opgenomen risico's zonder geldgevolg zijn er bij deze begroting 8 nieuw opgenomen. Bij deze risico's is nog niet duidelijk in welke mate ze zich zouden kunnen voordoen. Het gaat hierbij om de volgende risico's:

- *Indexaties incidenteel*
  Gelet op de onzekerheid omtrent toekomstige kostenontwikkelingen zijn bij de Begroting 2024 sommige budgetten alleen incidenteel geïndexeerd. Mogelijk dat er ook in de toekomst sprake zal zijn van bovengemiddelde prijsstijgingen. Hiermee ontstaat het risico dat voor na 2024 de in de begroting opgenomen budgetten ontoereikend zullen zijn als er geen afdoende beheersmaatregelen worden genomen om deze risico's te verkleinen/te elimineren of er geen extra middelen beschikbaar gesteld worden om het structureel te dekken. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om energiekosten voor eigen gebruik, of compensatie voor stijgende (energie)kosten bij subsidiepartners en verbonden partijen.
- *Video Observatie Systeem*
  In 2023 wordt een aanbesteding opgestart voor het onderhoud (en vervanging) van het Video Observatie Systeem. Dit systeem is noodzakelijk voor het zorgen voor een veilige binnenstad. Er is budget beschikbaar maar het is nog onduidelijk of hiervoor een extra investering gedaan moet worden.
- *Indexatie bouwkosten onderwijshuisvesting*
  Scholen ontvangen een beschikking voor de bouw van huisvesting. Bij de hoogte van de beschikking wordt rekening gehouden met indexatie tot aan het moment van oplevering. Risico bestaat echter dat de prijsstijgingen in de periode van beschikking tot aan moment oplevering hoger zijn dan waar bij de indexatie rekening mee is gehouden. In principe is dit het risico voor de scholen echter in de praktijk kunnen deze prijsstijgingen niet altijd door schoolbesturen opgevangen worden waardoor dit mogelijk ook een risico voor de gemeente Arnhem betekent.
- *Beschermd Wonen objectief verdeelmodel*
  Het objectief verdeelmodel Beschermd Wonen wordt met een ingroeipad van 10 jaar ingevoerd. In de eerste 6 jaar vindt een afbouw van historisch budget per centrumgemeente plaats en in 10 jaar een opbouw van objectief budget naar gemeente. De kans bestaat dat de uitstroom van bestaande cliënten langzamer gaat dan de afbouw van historisch budget. Ook bestaat het risico dat het aantal nieuwe cliënten afwijkt van het verwachtte aantal op basis van het objectieve verdeelmodel. Hierdoor ontstaat het risico dat de werkelijke lasten groter zijn dan de begrote lasten. Tot slot bestaat het risico dat het Rijk het budget voor Beschermd Wonen naar beneden bijstelt.
- *Vergrijzing*
  Door toenemende vergrijzing stijgt de vraag naar zorg. Hierdoor ontstaan mogelijk capaciteitsproblemen en financiële tekorten. Dit speelt bij zorgvormen als woningaanpassingen en hulpmiddelen, huishoudelijke hulp, vervoer en groepsbegeleiding.
- *Toekomstbestendige JGZ / AGZ*
  De uitvoering van de verschillende GGD-taken staat onder grote druk als gevolg van diverse ontwikkelingen in de algemene gezondheidszorg (AGZ) en jeugdgezondheidszorg (JGZ). Dit blijkt ook uit een extern gehouden onderzoek.
- *Capaciteit en kwaliteit bezetting JGZ / AGZ*
  Onvoldoende deskundig en bevoegd personeel aanwezig en ondercapaciteit binnen JGZ / AGZ (onder andere op forensisch artsen). Dit geldt ook voor de najaarscampagne en de financiering daarvan.
- *Toekomstbestendig Lokaal Aanbod (DVO)*
  Naast het regionaal basispakket voert VGGM lokaal extra zorg uit voor zowel wettelijke als niet-wettelijke producten. Om dit aanbod toekomstbestendig te houden is er meerjarige financiële dekking nodig en vindt binnen VGGM een efficiencyslag plaats door de administratieve lastendruk op personeel en staf sterk te verminderen. De zorg is complexer geworden, waardoor het aantal producten binnen het lokaal aanbod is toegenomen. Inzet van capaciteit tussen regionaal en lokaal aanbod eveneens. De huidige wijze van financiering van het lokaal aanbod (éénjarig en op basis van P*Q), leidt tot instabiliteit in de begroting, onzekerheid over baangarantie van JGZ-medewerkers, registratiedruk voor professionals en een tijdrovende offerte- en verantwoordingscylus. Om een hogere kostprijs te voorkomen is bredere inzet noodzakelijk. Advies is om te werken met 4jarige financiering in de vorm van lumpsum met inspanningsverplichting.

Zorgprofessionals kunnen dan bijvoorbeeld zelf keuze maken in de te leveren zorg. Gemeente Arnhem zal kritisch moeten kijken welk lokaal aanbod toegevoegd kan worden aan het regionaal aanbod en dit op een andere wijze te in te kopen, te bekostigen en te verantwoorden.

Grondexploitatie risico's

Het risicoprofiel van de grondexploitaties is geactualiseerd bij de opstelling van Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP) 2022. Het geactualiseerde risicoprofiel is meegenomen in het Jaarverslag 2022.
In relatie tot de verplichte tussentijdse winstnemingen wordt in het BBV een onderscheid gemaakt in het conjuncturele risico (marktrisico) en project specifieke risico's.

Gebruikelijk is dat bij de begroting de risico's voor de grondexploitatie worden aangehouden zoals deze zijn geactualiseerd en vastgesteld bij de FJP en meegenomen in het jaarverslag.
Het aangaan van de nieuwe gebiedsexploitaties bij de verstedelijkingsopgave brengt echter ook nieuwe risico's met zich mee, die zich vertalen in een beslag op de beschikbare weerstandscapaciteit en die een aanzienlijke ophoging van het risicoprofiel betekenen. Vanwege de omvang zijn de risico's voor de gebiedsexploitatie Spoorzone Arnhem-Oost en Ontwikkelingsperspectief Kronenburg in beeld gebracht en al bij deze begroting meegenomen:

- *Ontwikkelperspectief Kronenburg*
  De grondexploitatie Kronenburg is in februari 2023 vastgesteld. De projectspecifieke risico's en daarbij opgeteld het conjuncturele risico voor Kronenburg komen uit op een bedrag van € 1,8 miljoen. Dit bedrag is bij het risicoprofiel Begroting 2024 (jaarschijf 2023) opgenomen.
- *Spoorzone Arnhem-Oost*
  Voor de verstedelijkingsopgave Spoorzone Arnhem-Oost worden naar verwachting begin 2024 meerdere grondexploitaties vastgesteld, die dan bij de FJP 2023 worden meegenomen. Voor de totale risico's van de Spoorzone is op basis van meerdere scenario's een inschatting gemaakt, uitgegaan wordt van een bedrag van € 20 miljoen voor het risicoprofiel Begroting 2024. Bij de vaststelling van de grondexploitaties wordt het risicoprofiel geactualiseerd.

Het risicoprofiel voor de grondexploitatie risico's is bij deze begroting met € 21,8 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022.

Conclusie risicoprofiel

Zoals toegelicht is het totale risicoprofiel voor de gemeentebrede en de grondexploitatie risico's, ten opzichte van eerdere inschattingen bij de Jaarrekening 2022, met € 26,9 miljoen gestegen.

Beschikbare weerstandscapaciteit

In dit onderdeel van de paragraaf is een korte toelichting opgenomen op de beschikbare weerstandscapaciteit. In de volgende tabel is het totale beeld van de beschikbare weerstandscapaciteit opgenomen:

Beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Beschikbare weerstandscapaciteit				
Stand Algemene reserve per 1-1	75.634	79.591	81.963	64.079
+ Toevoegingen	0	15.836	0	0
- Onttrekkingen	-37.698	-37.331	-37.130	-10.939
- Resultaat voor resultaatbestemming / Prognose resultaat		23.866	19.246	
1. Algemene reserve per 31-12	**37.936**	**81.963**	**64.079**	**53.140**
BR Grondexploitatie	19.171	14.309	15.109	15.109
BR Strategische posities	1.500	1.500	1.500	1.500
BR Voorstudies	262	0	0	500
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	**20.933**	**15.809**	**16.609**	**17.109**
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	**1.039**	**1.039**	**889**	**1.039**
Totaal	**59.907**	**98.810**	**81.576**	**71.288**

Algemene reserve
De verwachte stand 2024 en het meerjarig verloop van de algemene reserve wordt bepaald door de volgende factoren:

- Besluitvorming uit vorige begrotingsjaren die doorwerkt in het verloop van de algemene reserve.
- De prognose van de uitkomst van het jaarresultaat voor 2023, zoals opgenomen in Turap-2 en Turap-1. Als gevolg van het totale verwachte jaarresultaat neemt de algemene reserve in 2023 (per 31-12) toe met € 19,2 miljoen.
- Voorstellen voor verrekening met de algemene middelen in deze Begroting 2024.

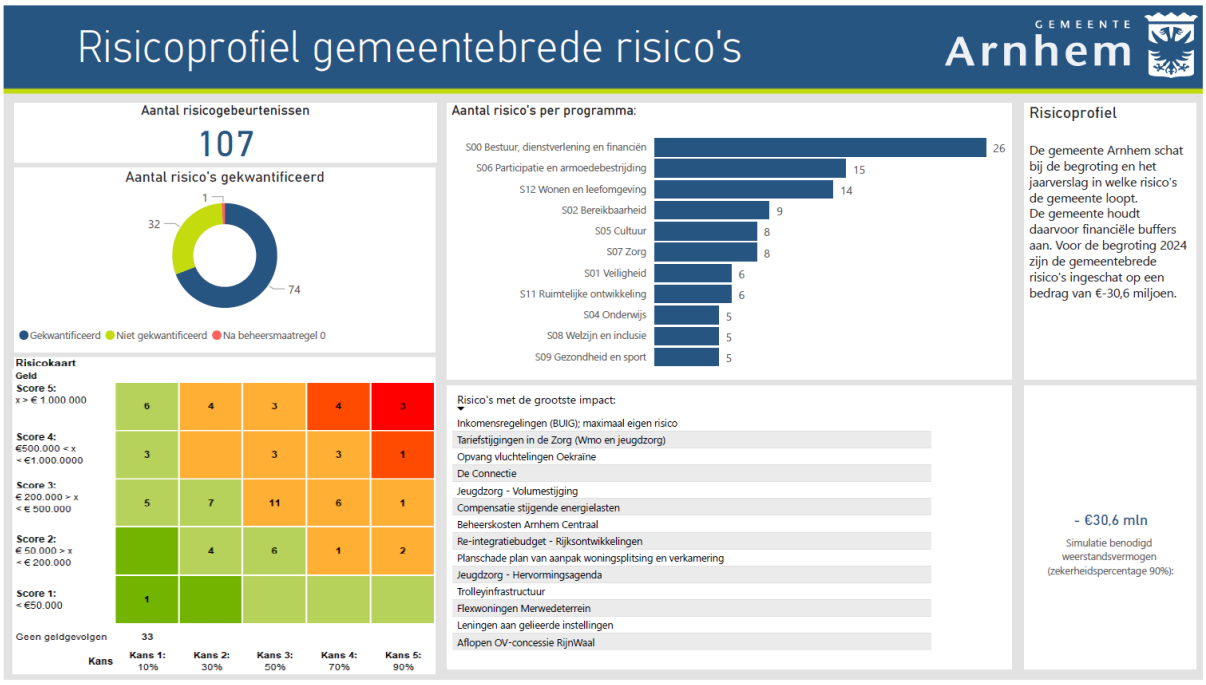
Reserves grondexploitaties
De ontwikkeling van het weerstandsvermogen van het grondbedrijf wordt in de paragraaf Grondbeleid toegelicht. In het verloop van de BR grondexploitatie zijn herziene ramingen van de grondexploitaties conform de Financiële Jaarrapportage Projecten 2022 verwerkt.

Onvoorzien en strikt onvermijdbaar
De post onvoorzien en strikt onvermijdbaar van € 1,0 miljoen is bij de Begroting 2024 ingezet als beschikbare weerstandscapaciteit.

Conclusie beschikbare weerstandscapaciteit
De totale beschikbare weerstandscapaciteit is bij de Begroting 2024 gedaald met € 27,5 miljoen ten opzichte van de vorige stand bij de Jaarrekening 2022.

Belangrijkste risico's

In onderstaande afbeelding worden de gegevens van het gemeentebrede risicoprofiel samengevat weergegeven:

Hieronder worden de belangrijke gemeentebrede risico's (met hoogste invloed% en risicoscore) toegelicht, die samen ongeveer 70% uitmaken van de totale omvang van de benodigde weerstandscapaciteit van € 30,6 miljoen voor het risicoprofiel.

Er wordt een onderverdeling gemaakt van de belangrijke risico's per programma en portefeuilleonderdeel:

Risicogebeurtenis	Kans	Geld	Geld (Max)	Risico score	Invloed (%)	Gewijzigd t.o.v. Jaarrekening 2022
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën						
Bedrijfsvoering						
De Connectie	4	5	€ 3.850.000	20	7,8%	Gewijzigd+
De begroting van de BVO De Connectie kent een aantal onzekerheden dat een risico vormt: -Grote projecten zoals de investeringen in de ICT infrastructuur, informatieveiligheid en privacy leiden mogelijk tot meerkosten (maximaal financieel gevolg € 300.000); -Frictie: risico op frictiekosten als gevolg van: boventalligheid; wegvallen dienstverlening aan De Connectie; afbouw formatie door harmonisering. (maximaal financieel gevolg € 350.000); -Outputfinanciering: risico dat de invoering van outputfinanciering een hogere bijdrage voor Arnhem tot gevolg heeft. (niet gekwantificeerd); - Overige risico's die samenhangen met De Connectie (maximaal financieel gevolg € 3.200.000); -Het risico bestaat dat als de kwaliteit van de uitvoering daalt, dit onvoldoende tijdig wordt gesignaleerd met mogelijke financiële consequenties (meerkosten als gevolg van maat- en meerwerk) tot gevolg.						
Financiën						
Leningen aan gelieerde instellingen	1	5	€ 8.000.000	5	1,8%	Ongewijzigd
De gemeente Arnhem verstrekt leningen aan gelieerde instellingen ten behoeve van het realiseren van activiteiten die nauw grenzen aan het gemeentelijke beleid.						
S02 Bereikbaarheid						
Mobiliteit						
Trolleyinfrastructuur	1	5	€ 10.000.000	5	2,3%	Gewijzigd+
Er bestaat het risico van nieuwe OV concessie door de provincie. Vraag is of de provincie wil meegaan in het in stand houden van Arnhem Trolleystad. Het gaat hier om de OV concessie periode 2026-2036. Kans is erg klein maar mogelijk zou Arnhem met kosten van afbouw trolleynet te maken kunnen krijgen. De kosten van afbouw trolleynet kunnen oplopen tot € 10 miljoen. Naar verwachting zal het bestek voor de nieuwe OV concessie in de zomer van 2024 0f 2025 op de markt gezet worden. Wanneer in dat bestek staat dat de trolley gecontinueerd moet worden kan dit risico komen te vervallen. De gemeente Arnhem zal bij de provincie pleiten voor continuering.						
Aflopen OV-concessie RijnWaal	2	5	€ 1.300.000	10	1,8%	Ongewijzigd
Op dit moment krijgt de gemeente Arnhem een jaarlijkse vergoeding voor de trolley gerelateerde kosten binnen de huidige OV-concessie afspraken. Het aanbesteden van de nieuwe OV-concessie is uitgesteld tot 2024. Voor de periode 2022-december 2024 en december 2024-juni 2026 werkt de provincie met een noodconcessie. De jaarlijkse vergoeding van € 1,3 miljoen van de provincie is tijdens de noodconcessies gecontinueerd. Voor de nieuwe concessieperiode vanaf juni 2026 zullen in 2023/2024 nieuwe afspraken gemaakt worden met de provincie.						
S06 Participatie en armoedebestrijding						
Werk en Inkomen						
Inkomensregelingen (BUIG); maximaal eigen risico	4	5	€ 7.700.000	20	12,5%	Gewijzigd-
Op BUIG geldt, middels de vangnetregeling, een maximaal eigen risico van 10% (gekoppeld aan de hoogte van het budget). Het maximaal eigen risico bedraagt op basis van het voorlopige BUIG € 10,7 mln. Op basis van de begrotingssystematiek BUIG van Arnhem wordt voorgesteld in de exploitatie rekening te houden met een tekort van € 3,0 mln. Het verschil tussen het maximale eigen risico en het tekort in de begroting a € 7,7 mln. is opgenomen.						
Re-integratiebudget - Rijksontwikkelingen	4	5	€ 2.200.000	20	3,2%	Gewijzigd+
Het re-integratiebudget staat onder druk. Er is geen ruimte voor extra zaken. De participatiemiddelen zijn onder andere nodig om de ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Onder andere vanwege rijks ontwikkelingen bestaat het risico dat niet op het juiste moment geld beschikbaar is om in te zetten: We zijn bezig met een intensivering op beschut werk, maar gaan het aantal volgens de behoefteraming van het rijk (218 beschutte werkplekken) voorlopig niet halen. Op basis van deze behoefteraming 2023 bedraagt het maximale financiële risico circa € 2,2 miljoen. Vanaf 2023 hebben we hier (deels) middelen voor gereserveerd. We lopen financieel risico als het rijk besluit de financiering van beschut werk aan te passen. - Om de doelstellingen rondom de banenafspraak te halen zal het aantal mensen dat in aanmerking komt voor de banenafspraak de komende jaren toenemen. Het risico is dat ook hiervoor geen ruimte is in het re-integratiebudget. De omvang van het dekkingstekort bij basisbanen is vergelijkbaar met beschut werk. Op dit moment is hiervoor nog geen financiële vertaling gemaakt. - Door de op 1 januari 2020 in werking getreden Wet Arbeidsmarkt in balans (WAB) bestaat de kans dat de financiële ruimte voor de grote opgave van de verschillende doelgroepen uit de participatiewet steeds kleiner wordt. - Er zijn landelijk ideeën over het toewerken naar een regionaal sociaal werkbedrijf. Dit kan effect hebben op Scalabor en de roep om invloed vanuit de regio kan dan groter worden. - De vertaling van HUG naar inzicht in kans op werk en het traject wat daarbij hoort ontbreekt nog. Door monitoring komt steeds meer zicht op nieuwe instroom, maar van het totale bestand ontbreekt nog een groot deel aan inzicht. Het risico op het maken van een goede						

prognose van zowel kosten als resultaat (op uitstroom) blijft hierdoor lastig.
- Het begrote budget voor re integratie in 2024 is € 8,8 miljoen. Dat maakt het risico 25% van het totale begrote budget.

Armoedebeleid						
Compensatie stijgende energielasten	5	5	€ 2.000.000	25	4,1%	Gewijzigd+

Door de stijgende energielasten kunnen inwoners in de financiële problemen komen. In 2023 wordt er waarschijnlijk weer energietoeslag verstrekt (goedkeuruing wet wordt verwacht in september). We ontvangen hiervoor middelen van het rijk. In Arnhem hanteren we hiervoor ruimere regels dan het rijk en hebben we hogere uitvoeringskosten dan wordt vergoed. Hiervoor hebben we geen dekking. In 2023 worden studenten waarschijnlijk uitgesloten, zij worden doorverwezen naar bijzondere bijstand. Als we hier onvoldoende compensatie voor ontvangen, dan leidt ook dat tot een overschrijding van het budget Bijzondere Bijstand.

S07 Zorg						
WMO en sociale wijkteams en Jeugd /Jeugdzorg						
Tariefstijgingen in de Zorg (Wmo en jeugdzorg)	5	5	€ 4.000.000	25	10,1%	Gewijzigd+

Gemeenten zijn op basis van landelijke regelgeving verplicht reële tarieven voor wmo- en jeugdzorgvoorzieningen te hanteren. Op het moment vinden er in het zorgveld diverse CAO-verhogingen van personeelssalarissen plaats met een doorwerking naar tarieven. Daarnaast moeten we 'concurreren' met zorgaanbod dat wordt geleverd uit andere wetten en vergoedingen die daarin worden gehanteerd (o.a. Wet Langdurige Zorg), en is er sprake van personeelstekorten waardoor salarissen in de zorg extra kunnen stijgen. Ook wordt vanaf medio 2024 opnieuw zorg ingekocht, wat een natuurlijk moment is om het reëele karakter van de tarieven opnieuw te bepalen. Deze ontwikkelingen en factoren kunnen ertoe leiden dat we de zorgtarieven moeten verhogen, hoger dan waar in de begroting rekening mee is gehouden (o.a. via de jaarlijkse indexering).

Jeugd /Jeugdzorg						
Jeugdzorg - Volumestijging	5	5	€ 1.500.000	25	4,2%	Nieuw

In de kostenprognose Jeugdzorg die is afgegeven voor de Perspectiefnota 2024, wordt uitgegaan van een afvlakking van de groei die we met name in de tweede helft van 2022 zagen. Deze verwachting blijkt te positief te zijn geweest en zien we ook in de eerste helft 2023 een groei in de kosten, overigens niet in de aantallen cliënten. Dit laatste duidt erop dat er per jongere gemiddeld intensievere, zwaardere trajecten worden ingezet. Tevens zien we dat het verzilveringspercentage van de toegewezen jeugdzorg op een structureel hoger niveau lijkt uit te komen dan in voorgaande jaren.

Jeugdzorg - Hervormingsagenda	4	5	€ 1.500.000	20	3,0%	Nieuw

Het Rijk heeft in het kader van landelijk gemaakte afspraken over de Hervormingsagenda Jeugdzorg voor de komende jaren kortingen ingeboekt op het budget dat gemeenten voor jeugdzorg ontvangen in het Gemeentefonds. Een heel specifieke korting betreft het bedrag van € 511 miljoen dat het Rijk in 2025 in het Gemeentefonds heeft ingeboekt als uitvloeisel van het landelijk coalitie-akkoord Rutte IV. De afspraak die hierover met de VNG is gemaakt dat deze korting niet ten koste zou gaan van gemeenten omdat hiertegenover landelijke aanpassingen in de Jeugdwet zouden staan. Onduidelijk is nog waaruit deze wettelijke aanpassingen bestaan en of deze voldoende zijn om deze korting te compenseren. In het algemeen geldt of de door het Rijk ingeboekte bezuinigingen op het landelijk budget Jeugdzorg realistisch van aard zijn, zowel macro gezien als op het individuele niveau van de gemeente.

S08 Welzijn en inclusie						
Asiel, Vluchtelingen en inburgering						
Opvang vluchtelingen Oekraïne	2	5	€ 14.300.000	10	10,0%	Gewijzigd+

De oorlog in Oekraïne heeft geleid tot een grote vluchtelingenstroom, ook in Nederland. In Arnhem worden tot nu toe ruim 700 vluchtelingen opgevangen door de gemeente op cruiseschepen en in noodopvang in een voormalige school en tijdelijke woonunits. Daarnaast bieden particulieren nog opvang aan ca. 200 mensen in Arnhem. Het rijk stelt tijdelijk een normbedrag beschikbaar ter dekking van de dagelijkse kosten die de gemeente maakt i.v.m. de opvang. Dit bedrag is € 83 per opvangplek per dag. Het risico bestaat dat de opvang langer duurt of de gemeentelijke kosten hoger zijn dan waarin de tijdelijke regeling voorziet. Het rijk heeft wel aangegeven dat gemeenten de werkelijke kosten vergoed krijgen als in betekenende mate afgeweken wordt van het normbedrag. Daarnaast bestaat het risico dat al aangegane verplichtingen niet vergoed worden na aflopen van de regeling.
De meer indirecte gevolgen van de oorlog, zoals het macro-economisch effect en lange termijn effecten van de vluchtelingenstroom binnen Europa zijn niet nader gekwantificeerd.

S12 Wonen en leefomgeving						
Openbare ruimte						
Beheerskosten Arnhem Centraal	3	5	€ 3.000.000	15	3,4%	Ongewijzigd

Naar aanleiding van de stand van het onderzoek dat wordt uitgevoerd naar alle lekkages op AC is het aannemelijker dat er verregaande herstelmaatregelen noodzakelijk zijn. Het 'slechts' treffen van beheer(s)maatregelen is niet afdoende en kan op de lange termijn naar verwachting ook teveel schade toebrengen aan de levensduur en kwaliteit van het beton.
Aannemer is intussen gedagvaard. Een 'overzichtelijke' lekkage in de fietsenstalling is voor rekening van de gemeente verholpen. Daarnaast lijken veel herstelmaatregelen noodzakelijk te zijn in het gebied wat wordt toegerekend aan de openbare ruimte en daarmee ook onder de verantwoordelijkheid van de gemeente valt. Dit ondanks dat ProRail en NS-stations ook nadrukkelijk partij zijn in het verhelpen van de lekkages.

Wonen						
Planschade plan van aanpak woningsplitsing en verkamering	3	5	€ 2.700.000	15	3,1%	Ongewijzigd

Op 16 december 2020 is het facetbestemmingsplan woningsplitsing en verkamering onherroepelijk geworden. Dit bestemmingsplan beperkt de bouw- en gebruiksmogelijkheden van eigenaren. Hierdoor bestaat er een risico op planschadeclaims van eigenaren en andere rechthebbenden. Het verzoek om planschade kan tot vijf jaar na het onherroepelijk worden van het bestemmingsplan worden ingediend (tot eind 2025). Het risico op planschadeclaims is aan de orde voor het gebied (Spijkerkwartier e.o) waarvoor per juli 2019 een Voorbereidingsbesluit gold. Omdat voor de rest van de stad geldt dat het college tijdig kenbaar maakte dat een facetbestemmingsplan in voorbereiding was, konden eigenaren anticiperen op het nieuwe beleid, en is het risico voor het grootste deel van de stad gemitigeerd.

Flexwoningen Merwedeterrein	1	5	€ 10.000.000	5	2,3%	Ongewijzigd

De corporaties en de gemeente hebben in de intentieovereenkomst afspraken gemaakt waardoor over tien jaar naar verwachting een locatie wordt aangewezen waar de woningen permanent naartoe worden verplaatst. Indien na 10 jaar, na inspanning van de corporaties en gemeente, onverhoopt toch geen vervolglocatie(s) is gevonden, wordt indien en voor zover mogelijk aanspraak gemaakt op de Herplaatsingsgarantie van het Rijk. Bij het nemen van het besluit door de corporaties om te investeren in de bouw van deze woningen hebben zij voldoende zekerheid nodig over een minimale duur dat de woningen geëxploiteerd kunnen worden. De gemeente zegt daarom in de intentieovereenkomst toe dat op minimaal één van de mogelijke vervangende locaties herplaatsing mogelijk wordt gemaakt. Als dit, tegen de verwachting in en ondanks inspanningen van alle partijen, niet lukt, dan is de gemeente aansprakelijk voor de schade die de corporaties dan lijden. Het gaat daarbij om de investeringskosten van de woningen voor zover nog niet terugverdiend uit de verhuur en verkoop aan derden. Indien de corporaties geen of niet voldoende inspanning hebben geleverd voor het vinden van eigen locaties, dan dragen de corporaties 50% van dit risico. De kans is zeer klein dat het risico zich voordoet, maar het heeft wel een grote omvang (tot ca.€ 10 miljoen).

Onderhoud kapitaalgoederen

Kapitaalgoederen zijn investeringsgoederen met een groot maatschappelijk nut die de gemeente nodig heeft voor het uitvoeren van haar taken. Deze goederen hebben doorgaans een hoge vervangingswaarde en gaan meerdere jaren mee. De kapitaalgoederen bestaan uit het groen en water in onze stad, speelplekken, de wegen en riolering civiele kunstwerken (bruggen, tunnels en viaducten), de openbare verlichting, het trolley netwerk, de verkeersregelinstallaties en -voorzieningen, de afvalinzamelvoorzieningen en het gemeentelijk vastgoed.

Inleiding

Deze paragraaf beschrijft de onderhoudstoestand van de kapitaalgoederen die gezamenlijk de openbare ruimte van Arnhem vormen.. Met het onderhoud van deze kapitaalgoederen is een aanzienlijk deel van de begroting gemoeid. De kosten worden deels gedekt uit exploitatiebudgetten en, daar waar het gaat om vervanging of levensduur verlengend (groot)onderhoud, uit investeringsbudgetten. In het laatste deel van de paragraaf is het financiële beeld per onderdeel weergegeven.
De kapitaalgoederen maken een goed gebruik van de openbare ruimte mogelijk en maken deze aantrekkelijk. Onderstaande tabel geeft een indruk van de omvang van kapitaalgoederen in de openbare ruimte van Arnhem.

Onderdelen	**Areaal (afgerond)**
Groen, incl. Bossen en parken	5.850.000 m2 gazon en gras 2.365.000 m2 bos 660.000 m2 struweel 300.000 m2 heesters 130.000 m2 hagen
Bomen	47.000 stadsbomen, waarvan 576 buitengewone/toekomst bomen
Stedelijk Water	800 km (vrij verval) riolering 70 km persleiding 9 km infiltratieriool 51 km drukriolering 24.600 putten
Wegen	2.833.000 m2 gesloten verharding (asfalt en beton) 4.981.000 m2 open verharding (klinkers, tegels etc.) 283.000 m2 half verharding
Openbare verlichting (OVL)	30.000 lichtmasten 31.000 armaturen 930 km OVL netwerk
Civieltechnische kunstwerken	305 bruggen en viaducten 23 tunnels 414 grondwerende constructies 393 trappen
Verkeer	85 verkeersregelinstallaties 29 verkeerscamera's 790 bewegwijzeringsobjecten
Trolley	3.700 masten 57 km bovenleiding 25 km voedingskabel
Spelen	365 speellocaties 2000 speeltoestellen 124 sportvelden
Inzamelvoorzieningen	Verzamelcontainers: 241 GFT 130 glas 328 papier 328 PMD 1306 Restafval Minicontainers aan huis: 141.000 (GFT, PBD, papier)
Beeldende kunst	134 kunstwerken 28 herdenkingsmonumenten

Van beleid naar beheer

Met het beheer van de openbare ruimte kunnen we naast het in stand houden van de bestaande functionaliteiten ook bijdragen aan het realiseren van de vele ambities die Arnhem heeft. We willen de openbare ruimte waarde gestuurd en toekomstgericht beheren, waarbij de gebruiker centraal staat. Daarnaast willen we met het beheer van de openbare ruimte bijdragen aan de hoofddoelen uit het Coalitieakkoord 2022 - 2026: een toekomst bestendig Arnhem, een levendige groene creatieve en kunstzinnige stad. Een stad waar mens en dier prettig wonen in leefbare wijken.

De doelen voor de openbare ruimte zijn afgeleid van wet- en regelgeving, de missie van de gemeente, zoals onder meer bepaald in genoemd coalitieakkoord en door de raad vastgestelde vigerende visie- en beleidsdocumenten. Volgens het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) moet er een structureel sluitende begroting zijn waarbij voldoende middelen moeten worden geraamd voor onderhoud van de kapitaalgoederen. De provincie ziet daar in haar toezichthoudende rol ook op toe.

Naast het voldoen aan de gestelde kaders is het van belang om bij het beheer en onderhoud in te spelen op de dynamiek die de stad kent. De ruimtelijke samenloop van de beheeropgaven wordt in kaart gebracht en de samenhang met andere ruimtelijke ontwikkelingen beoordeeld. Daarna worden vervolgens kosten, kansen en risico's en beschikbare capaciteit afgewogen. Op basis daarvan komt een onderhoudsplanning tot stand. Door te sturen op samenloop werken we zo efficiënt mogelijk en door werkzaamheden te combineren proberen we de overlast zo minimaal mogelijk te houden.

Samen geven beleid en beheer vorm aan de openbare ruimte. We werken hierin samen met de inwoners van Arnhem, bedrijven en andere stakeholders in de openbare ruimte. Een complex proces, waarbij 'beheerbewust ontwerpen' en 'ontwerpbewust beheren' de kerningrediënten moeten zijn. Ambities en transities die hierin expliciet meegenomen worden zijn politieke keuzes/ ambities binnen de gemeente Arnhem en betreffen opgaven op het gebied van energietransitie, klimaatadaptatie, duurzaamheid, gezondheid, en burgerparticipatie.

Meetbare kwaliteit openbare ruimte (beeldkwaliteit)

Met de basiskwaliteit geven we aan wat we in Arnhem nastreven met de openbare ruimte. Deze basiswaarden zijn stabiel en veranderen niet zo snel. De in deze Begroting opgenomen basiskwaliteit vormt de basis voor het bepalen van de beheerstrategie. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de beeldkwaliteit systematiek van CROW om te meten of de openbare ruimte kwalitatief op het gewenste niveau is. In deze systematiek wordt met behulp van beeldmeetlatten vastgelegd aan welke beeldkwaliteit de openbare ruimte moet voldoen. In onderstaande tabel wordt weergegeven welke kwaliteitsniveaus er voor de openbare ruimte door Arnhem als basis worden gehanteerd.

Met uitzondering van het centrum en de winkelcentra is het onderhoud sober en doelmatig te noemen waarbij de opgave is om de stad met zo weinig mogelijk middelen schoon heel en veilig te houden.

Naast het sturen op deze technische staat van onderhoud proberen we ook steeds meer het aspect beleving een rol te laten spelen bij het beheren van de openbare ruimte.

We willen Arnhem radicaal vergroenen. Deze begroting voorziet dan ook in een kwalitatieve en kwantitatieve impuls in onze groenstructuur, groene wijken en bomen maar ook het verminderen van het verharde oppervlak. Dit heeft ook consequenties voor onze beheeropgave. Wat aangelegd wordt moet immers ook onderhouden worden. Vooralsnog lijken de beschikbare middelen toereikend. We gaan dit de komende jaren volgen.

Onderdeel	Centrum	Winkelcentra	Wijken	Bedrijfs-terreinen	Bossen Parken	Hoofd infra	Fietspaden
Groen / bomen	A	A	B / C*	B / C*	A / B*	-	-
Speelvoorzieningen	B	B	B	B	B	-	-
Verhardingen*	A	A	C / D**	B	B	B	A /B
Verkeerregelinstallaties	B	B	B	B	B	B	B
Verkeersvoorzieningen	B	B	B	B	B	B	B
Civieltechnische Kunstwerken	B	B	B	B	B	B	B
Beeldende Kunst	B	B	B	B	B	B	B
Openbare Verlichting	B	B	B	B	B	B	B
Stedelijk Waterbeheer	B	B	B	B	B	B	B
Trolley Infrastructuur	A	A	B	-	-	B	-

Tabel Overzicht beeldkwaliteit die in de gemeente Arnhem worden nagestreefd per onderdeel uitgesplitst naar gebiedstypen.

** Voor nadere toelichting op dit onderscheid zie de tekst bij de onderdelen wijkgroen, bomen en parken en bossen*

*** Toelichting beeldkwaliteit D bij verhardingen; deze beeldkwaliteit wordt toegestaan bij de parkeervakken in de woonwijken.*

Beeldkwaliteitsniveau		Technische kwaliteit
Zeer goed	A+	(Zo goed als) nieuw; perfect onderhouden
Goed	A	Technisch goed in orde
Voldoende	B	Heel en veilig
Matig	C	Discomfort; enige hinder; veiligheid komt in het geding
Slecht	D	kans op kapitaalvernietiging; functieverlies

Beeldkwaliteitsniveaus conform CROW Beeldkwaliteit Systematiek

Samenvattend beeld

Onderstaand is per onderdeel een beschrijving gegeven van de huidige onderhoudssituatie en geplande inzet om de kwaliteit op peil te houden. Samenvattend kan worden gesteld dat het op dit moment lukt om met de beschikbare middelen het areaal op het gewenste niveau te onderhouden. Daarbij streven we er naar ook bij te dragen aan de vele ambities die we in de stad willen realiseren. Het combineren van opgaven en het participatieproces maakt de projecten echter ook steeds complexer en daarmee moeilijker te plannen. De beperking met betrekking tot de beschikbare capaciteit (zowel intern als extern) dwingt ons tot het maken van keuzes wat we wel en niet kunnen doen. De bestemmingsreserve groot onderhoud maakt het mogelijk de fluctuaties in jaarlijkse uitgaven, op te vangen.

Bij het beheer en onderhoud van de openbare ruimte hebben we ook te maken met prijsstijgingen. De jaarlijks repeterende investeringsbudgetten en exploitatiebudgetten voor onderhoud en periodieke vervanging in de openbare ruimte zijn geactualiseerd naar het prijspeil 2024 (ca.5 %). Dit op basis van de BDB-index Grond-, weg, en waterbouw.

Het beheer van veel elementen in de openbare ruimte heeft een sterke relatie met de het stedelijk programma Wonen en leefomgeving (S12). De specifieke ambities en plannen op dit vlak zijn in dat onderdeel van de deze begroting nader beschreven
De beleidsmatige invulling voor de kapitaalgoederen die een relatie hebben met mobiliteit (zoals verhardingen, verkeersvoorzieningen, trolley, openbare verlichting en kunstwerken) is te vinden in programma Bereikbaarheid (S02).
Voor de onderdelen afval en riolering is er een relatie met de afvalstoffenheffing en de rioolheffing. Hierover is nadere informatie te vinden in de paragraaf Lokale heffingen.

Wegen

Goed onderhoud van wegen is van belang voor de bereikbaarheid en leefbaarheid van de stad en de verkeersveiligheid. De keuzes die voor wegenonderhoud gemaakt worden dragen in toenemende mate ook bij aan andere ambities met betrekking tot klimaatadaptatie (bijvoorbeeld 10% minder verharding) en duurzaamheid. Zoals vanuit de wegbeheersystematiek gebruikelijk spreken we over gesloten verhardingen (asfalt en beton) open verhardingen (klinkers, tegels etc.) en half verhardingen en onverhard. Onverharde wegen zitten niet in dit overzicht. Deze vallen bij de gemeente Arnhem onder groenbeheer en zijn dus ook niet opgenomen in het beheersysteem wegen. Het merendeel van de asfaltverhardingen bevindt zich in de hoofdinfrastructuur en wijk- of gebiedsontsluitingswegen. De open elementverhardingen zijn vooral te vinden in de wijken, winkelgebieden en stadscentrum. Half verhardingen wordt in Arnhem vooral toegepast op wandel- en fietspaden. Met name in Arnhem Zuid worden steeds meer recreatieve asfaltpaden omgevormd naar halfverharding paden.
In onderstaande tabel is de huidige kwaliteit van het areaal vergeleken met de kwaliteit van het areaal in 2022.

Kwaliteit per thema

	% Voldoende		% Matig		% Onvoldoende	
Beleidsthema	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Duurzaamheid	97	97	1	1	2	2
Veiligheid	92	93	1	2	7	5
Comfort	92	94	2	2	6	4
Aanzien	91	92	2	2	7	6

Rapportage op Beeldkwaliteitsniveau

Ambitie = A/B/C/D	% A+	% A	% B	% C	% D	% Voldoet aan ambitie
2022	53,55	28,48	8,93	0,55	7,50	90,96 (B)
2023	54,34	28,31	11,61	0,30	5,44	94,26 (B)

Het kwaliteitsniveau is licht verbeterd ten opzichte van 2022. Het is nu vooral van belang deze kwaliteit te handhaven en het percentage onvoldoende (circa 5%) vast te houden. Landelijk wordt tussen de 1-5% als norm gehanteerd. En daar voldoen we dus nagenoeg aan. Het handhaven van maximaal 5% onvoldoende kan echter moeilijk worden aangezien parkeervakken op D-niveau onderhouden worden.

Het zorgen voor goede fietsvoorzieningen heeft hoge prioriteit. Het ambitieniveau voor het onderhoud van fietspaden ligt daarom op het hoogste niveau.

Planning

Voor 2024 staat onder andere groot onderhoud op de planning op de volgende wegen:
Velperweg, Dalweg, Hommelseweg, Lange Water en IJssellaan. Dit onderhoud wordt al dan niet gecombineerd met het verlagen van rijsnelheden en verminderen van asfalt. De wegen die hiervoor in aanmerking komen volgen onder andere uit het Duurzame Mobiliteitsplan. Daarnaast voeren we wegenonderhoud uit in combinatie met rioolvervanging in de wijk Sterrenberg, Geitenkamp en de Spijkerbuurt.

In het kader van het verbeteren van de toegankelijkheid voor mindervaliden op de hoofdlooproutes zal dit in 2024 een vervolg krijgen. Daar waar sprake is van herinrichting van de openbare ruimte is er ook aandacht voor toegankelijkheid.

Openbare Verlichting (OVL)

Een goed functionerende openbare verlichting levert een belangrijke bijdrage aan het realiseren van sociale- en verkeersveiligheid. Daarnaast is de verlichting van invloed op de uitstraling van de openbare ruimte. De hoofdelementen van de openbare verlichting zijn de masten, de armaturen en de kabels en kasten.
Het beheersysteem laat zien dat er een flink aantal lichtmasten, door het bereiken van de technische levensduur van 40 jaar, aan vervanging toe zijn. Ook de leeftijdsopbouw van de armaturen laat zien, zal er een groot deel van de armaturen, vanwege de technische levensduur van 20 jaar, de aankomende jaren vervangen moeten worden. Deze armaturen zullen dan vervangen worden door energiezuinige LED-armaturen.
In de onderstaande tabellen is de opbouw van het areaal weergegeven met de geplande vervangingen in de periode 2024-2027.

Leeftijdsopbouw masten	Aantal	Aantal in vervanging 2024-2027
Tot 1980	795	253
1981-1990	6309	4350
1991-2000	6285	36
2001- 2010	7697	21
2011-2020	7627	26
2021 - heden	964	
Totalen	**29677**	**4686**

Leeftijdsopbouw armaturen	Aantal	Aantal in vervanging 2024-2027
Tot 1990	232	140
1991 - 2000	719	284
2001 - 2010	8739	4825
2011 - 2020	15414	2065
2021 - heden	6120	
Totalen	**31224**	**7314**

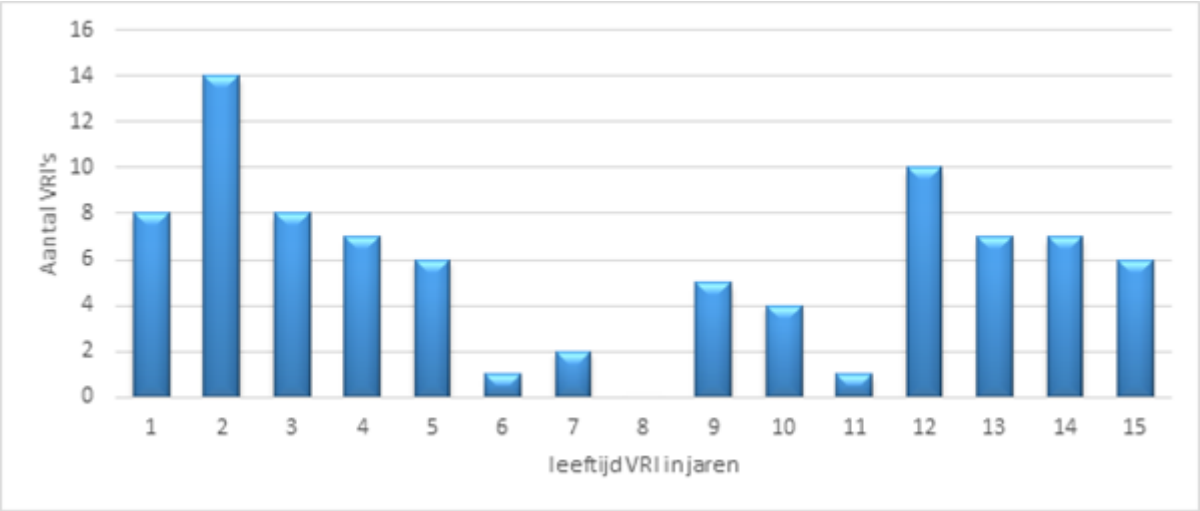
Tracés van het kabelnet worden zo nodig vervangen wanneer sprake is van groot onderhoud of wanneer zich herhaaldelijk kabelstoringen voordoen. Het onderhoud van OVL-kasten wordt gebaseerd op elektrische inspecties.
Inmiddels zijn alle OVL-kasten uitgerust met een slimme energiemeter. Hierdoor kunnen we het energieverbruik op ieder moment van de dag monitoren. Op basis van deze energiegegevens kunnen we een nog betere planning maken welke locaties voor vervanging van LED-armaturen in aanmerking komen om het energieverbruik en de daaraan gekoppelde CO2-uitstoot te reduceren. Ook zijn we gestart met een aantal projecten waarin 'slimme' armaturen gebruikt worden. Dit concept van dynamische verlichting op maat biedt verschillende mogelijkheden. Het licht brandt wanneer dat nodig is door middel van sensoren. Daardoor wordt er een energiereductie behaald, maar ook lichtvervuiling reduceert hierdoor. Er zullen meerdere projecten volgen in de aankomende jaren.
Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjaren investerings planning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen.

Planning
De planning voor de vervanging van de masten, armaturen en kabels wordt zo mogelijk afgestemd op samenloop met overige werkzaamheden voor groot onderhoud in de openbare ruimte. Met behulp van LED-verlichtingsarmaturen wordt gestreefd naar een reductie van 50% op de energiekosten. Hiermee wordt bijgedragen aan de duurzaamheidsambities.

Verkeersregelinstallaties (VRI)
Het goed functioneren van Verkeer Regel Installaties (VRI) is van groot belang voor de verkeersveiligheid en bereikbaarheid van Arnhem. Het beheer en onderhoud richt zich op:

- Doelmatige inzet en beheer van verkeersregelinstallaties (VRI) en andere verkeersmanagementinstallaties zoals het parkeerverwijssysteem en het DBSA (Dynamisch Busstation Systeem Arnhem).
- Een goede technische staat en functionaliteit, vooral gericht op het handhaven van de verkeersveiligheid en doorstroming.
- Bijdrage aan leefbaarheid en bereikbaarheid, met aandacht voor de voetganger en het bevorderen van het gebruik van de fiets en het openbaar vervoer.

Er is geen eenduidige maat voor de kwaliteit van het areaal. Deze wordt dan ook niet bijgehouden.
De leeftijd van de objecten is wel bekend. Dit zegt echter niet alles over de daadwerkelijke kwaliteit. Door technisch onderhoud en tussentijdse updates blijft de kwaliteit goed ondanks de hoger wordende leeftijd. In onderstaand figuur is de leeftijdsopbouw van de verkeerslichten weergegeven (gegevens van begin 2023). De levensduur van een verkeersregelautomaat is gemiddeld ongeveer 15 jaar.
Tabel leeftijdsopbouw VRI’s

Het huidige areaal is zowel technisch als functioneel (verkeerskundig) op orde. Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjaren investering planning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen. Bij vervangingen wordt direct gekozen voor de laatste technologie (iVRI) om voorbereid te zijn op verdergaande data uitwisseling tussen verkeerslicht en voertuigen.

Met de vervanging van overige verkeerssystemen (zoals telkasten, digitale borden en het parkeerverwijssysteem) is in de investeringsplanning vooralsnog geen rekening gehouden. Aan het einde van de technische levensduur moet worden beoordeeld of vervanging gewenst/noodzakelijk is.

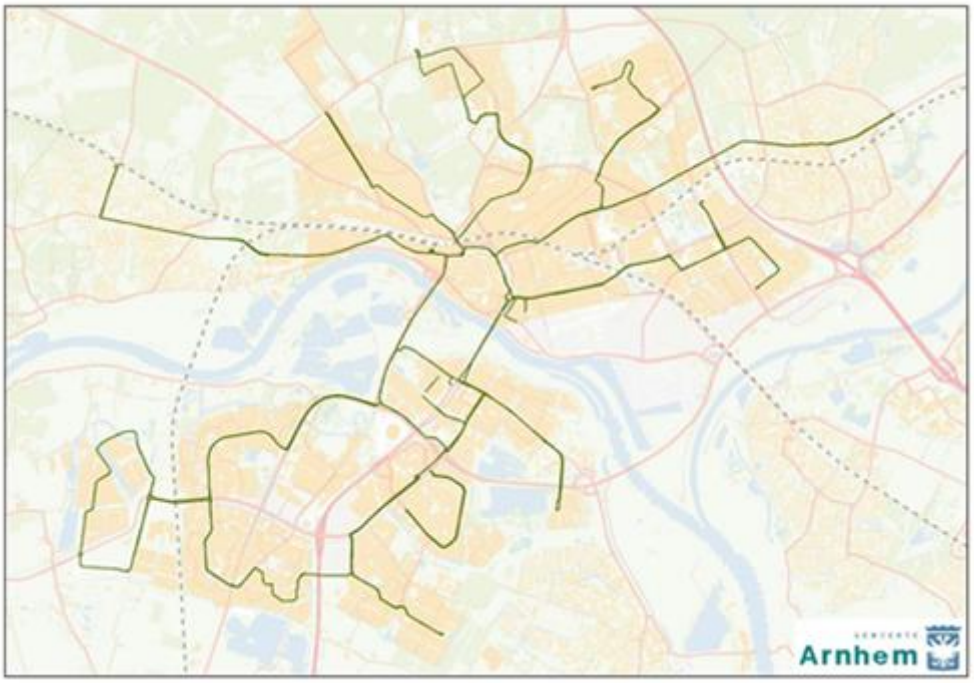
Planning

Voor 2024 staat de vervanging van de volgende VRI's op de planning: Burg. Matsersingel – Marga Klompélaan, Burg. Matsersingel – Mooieweg, Laan van Presikhaaf – Volkerakstraat, IJssellaan – Gildemeestersplein en IJssellaan – Lange Water. Tevens wordt op 6 verkeerslichten rondom winkelcentrum Presikhaaf een moderne netwerkregeling neergezet waardoor beter rekening gehouden kan worden met het sterk wisselende verkeersaanbod rondom het winkelcentrum. Deze verkeerslichten worden allemaal slim en kunnen communiceren met apps in voertuigen en eventueel telefoons van fietsers.

Trolley

Het trolley netwerk is van belang voor een groot deel van het Openbaarvervoer in Arnhem.
De trolleyinfrastructuur van de gemeente Arnhem bestaat uit de technische ondergrondse en bovengrondse infrastructuur. In tegenstelling tot de overige assets strekt de trolleyinfrastructuur zich ook uit over andere gemeentes namelijk gemeente Renkum en gemeente Rheden. Voor die delen van de infrastructuur op het grondgebied van de gemeenten Renkum en Rheden verzorgt gemeente Arnhem de trolleyinfrastructuur.
De trolleyinfrastructuur omvat bovenleiding (inclusief de bovenleiding en de wissels welke zich bevinden in het bedrijvencomplex Westervoortsedijk 4 te Arnhem), masten, gelijkrichterstations, onderstations, kabelnet e.d. in de gemeenten Arnhem, Rheden en Renkum en is 57 km lang.

Onderstaand plaatje geeft een indruk van het complete net.

Afbeelding: het trolleynetwerk in gemeente Arnhem, gemeente Renkum en Velp (gemeente Rheden)
Het openbaar vervoer in Arnhem wordt aanbesteed door provincie Gelderland door middel van een concessie met een lange looptijd (circa 10 jaar).De concessie omvat al het openbaar vervoer per (trolley)bus en auto in de regio Arnhem-Nijmegen en het openbaar vervoer per trein tussen de stations Arnhem en Doetinchem
De vorige concessie liep tot december 2022. Er is nu een overbruggingsconcessie van twee maal twee jaar. Er moet een aanbesteding voor de nieuwe concessie komen. Deze nieuwe concessie zal waarschijnlijk in juni 2026 van kracht worden.

De concessiehouder krijgt van gemeente Arnhem de infrastructuur in bruikleen. Daarvoor is een bruikleenovereenkomst getekend tussen de concessiehouder en de gemeente Arnhem.
Het betreft een overeenkomst van bruikleen, waarin de gemeente de infrastructuur om niet ter beschikking stelt. Dit betekent dat grote delen van de beheertaak bij de concessiehouder belegd zijn, dit in tegenstelling tot bijna alle andere assets waarbij de gemeente ook het beheer daadwerkelijk verzorgt.
Het vervangen van trolleymasten, aan het einde van de technische levensduur, valt niet onder de verantwoordelijkheid van de concessiehouder aangezien dit een investering betreft die veel verder gaat dan de looptijd van de concessie. Komende periode gaan er nieuwe afspraken gemaakt worden met de provincie over de concessie waarbij ook duidelijkheid moet komen over de benodigde vervangingsinvesteringen.

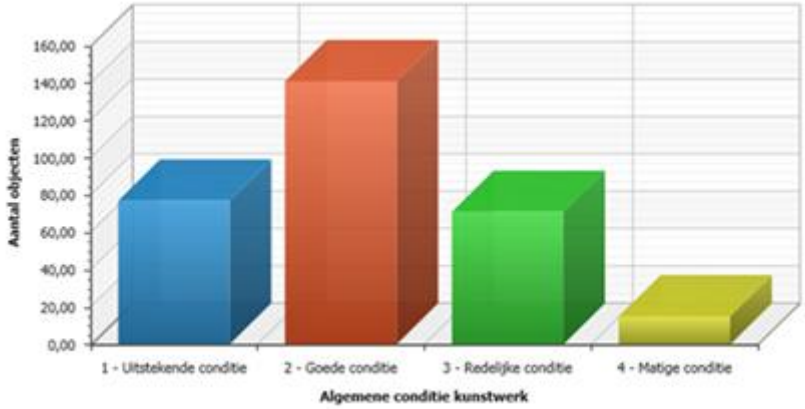
Planning
De oudste trolleymasten zijn de komende jaren aan vervanging toe (circa 700 masten en muurankers, allen ouder dan 60 jaar). Dit speelt in eerste instantie bij de geplande reconstructie van de Velperweg (dit is uitgesteld naar 2024/2025). De verwachte investering hiervoor bedraagt € 0,8 miljoen. Deze investering zal leiden tot een structurele kapitaallast van € 40.000 en is reeds opgenomen in deze begroting.
Bij de herinrichting van de van Muijlwijkstraat zullen ook aanpassingen aan het trolleynet worden uitgevoerd. Dit maakt onderdeel uit van het project.
Naast de masten zijn de komende jaren (tot 2034) 17 gelijkrichterstations aan vervanging toe. Ook zullen enkele delen van het ondergrondse kabelnet vervangen moeten worden.
In de huidige begroting zijn in het MIP (afgezien van de hierboven genoemde €0,8 miljoen voor de Velperweg) geen middelen gereserveerd voor deze vervangingsinvestering. De komende periode zal in aanloop naar de nieuwe OV-concessie een vervangingsplanning voor de trolley uitgewerkt worden met een bijbehorende investeringsplanning. Het risico bestaat dat er versneld vervangingen noodzakelijk zijn als er essentiële onderdelen voortijdig uitvallen, waardoor de OV dienstverlening in de knel komt. Hiervoor zijn nu geen financiële middelen gereserveerd. In Naris is hiervoor een risico reservering opgenomen.

Civieltechnische kunstwerken

Onder de noemer van civieltechnische kunstwerken vallen bruggen, viaducten, tunnels, grondkerende constructies, trappartijen etc. Jaarlijks is er een visuele inspectie waarbij de inspecteur voornamelijk kijkt naar de ambities schoon, netjes, heel en veilig. Daarnaast is er vijfjaarlijks een technische inspectie. Het inspecterende bureau kijkt naar het uitgevoerde regulier onderhoud en geeft waar nodig schades, maatregelen, prijs per maatregel en uiterste datum van uitvoering aan. Indien nodig zal op basis daarvan de cyclus van het reeds ingeplande reguliere onderhoud worden aangepast. Dit vormt de input voor de integrale programmering en dient als basis voor de monodisciplinaire meerjarenplanning. Aan de hand van gegevens uit onder meer de inspecties wordt getracht het duurzame onderhoudsniveau zo goed mogelijk te benaderen. De beschikbare middelen zijn op dit moment hiervoor toereikend

De kwaliteit van het areaal op basis van de laatste inspecties is redelijk tot goed. Een samenvatting is hieronder weergegeven. In 2024 volgt er een nieuwe technische inspectie door een extern gespecialiseerd bureau, waardoor we weer over de nieuwste gegevens zullen beschikken.

Vanaf 2024 zullen we werken met een nieuw raamcontract voor het groot onderhoud en een apart raamcontract voor vervanging en onderhoud houten waterbouwkundige constructies.

Planning

In 2023 hebben we de voegovergangen van de busbaan van de ‘brug over de groene rivier’ (Eldensedijk) vervangen in 2024 doen we dit voor de rest van de brug.

Verder zal er onderhoud worden uitgevoerd aan de 2 tunnelcomplexen Burgemeester Matsersingel, alle bruggen in park Presikhaaf, de bruggen in park Malburgen-west, het Huissens viaduct en de onderzijde van viaduct Waardmanspad.
Vanuit het nieuwe raamcontract houten waterbouwkundige constructies zullen we starten met de vervangingsopgave houten bruggen in Elderveld en De Laar.

Aandachtspunt bij de vervangingsinvesteringen is het viaduct Rijkerswoerdsestraat (over A325). De noodzaak van vervanging is afhankelijk van het soort verkeer dat van het viaduct gebruik mag maken. Hierover zijn we in overleg met de provincie en buurgemeenten. Indien dit viaduct vervangen moet worden, zal dit een investering vragen van grofweg € 1,5 miljoen euro (afhankelijk van ontwerp en co-financiering provincie Gelderland). Deze investering is nog niet opgenomen in de Meerjaren Investerings Planning.

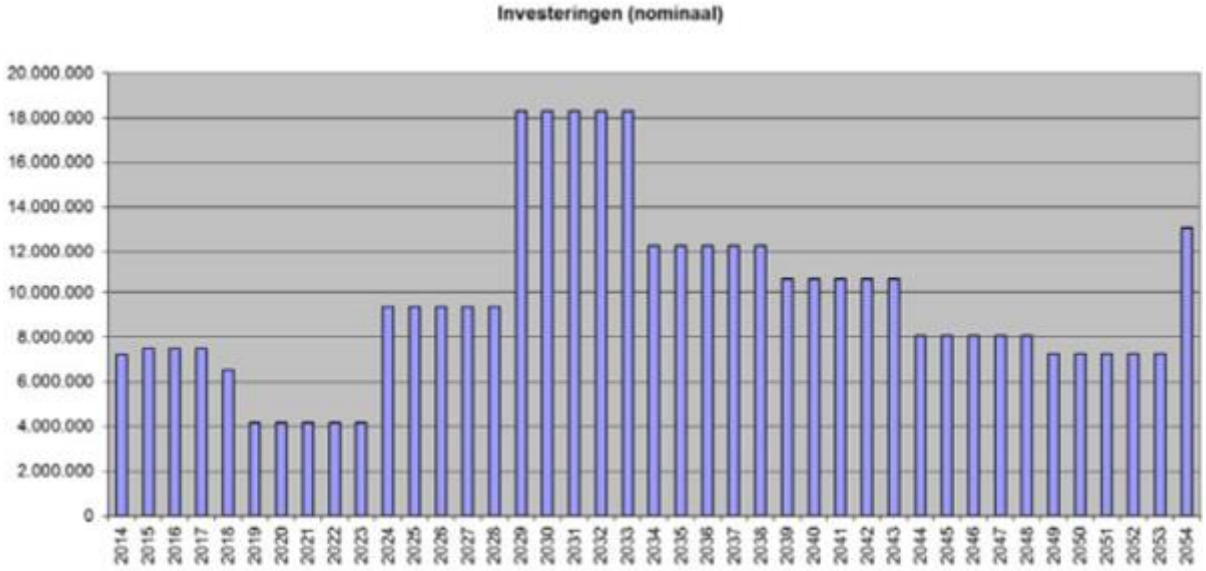
Riolering

Een goed functionerend rioolstelsel is van essentieel belang voor de volksgezondheid en het voorkomen van wateroverlast. Het beheer van het rioolstelsel heeft betrekking op een groot aantal verschillende onderdelen zoals, de vrij vervalriolering met bijbehorende (infiltratie)putten, persleidingen en gemalen, huisaansluitingen, drainage, kolken en lijngoten. Maar ook het aanpassen van de bovengrondse inrichting kan bijdragen aan het beter afvoeren of bufferen van regenwater. Waar zich hiervoor goede kansen voordoen met beperkte meerkosten wordt hierin geïnvesteerd. Vanuit het budget dat beschikbaar is voor klimaatadaptatie wordt een bijdrage geleverd aan de opgave om regenwater in toenemende mate in de bodem vast te houden.

Onderhoud bestaande stelsel
Gelet op de omvang van het netwerk is de vrijvervalriolering met de bijbehorende putten voor wat betreft de benodigde beheerkosten, personele inzet en behoefte aan strategie de belangrijkste voorziening van de riolering. Een belangrijk aspect in het beheer hiervan is het bepalen van de omvang van de noodzakelijke werkzaamheden om het stelsel goed te laten functioneren. Daarbij wordt altijd gezocht naar afstemming en samenloop met projecten binnen en buiten de gemeentelijke organisatie.

In totaal ligt er circa 800 kilometer vrijvervalriolering in Arnhem. Hiervan is bijna 170 km gemengd (vuilwater gecombineerd met regenwater).
In het beheersysteem maken we onderscheid in gemengde-, vuil- en regenwaterriolen, ieder onderverdeeld in hoofd-/transportriolen en 'gewone' riolen. Daarnaast wordt aangegeven welke riolen onder doorgaande wegen liggen. Op de hoofd-/transportriolen en de riolen onder doorgaande wegen gaan we eerder over tot het nemen van maatregelen dan op andere locaties omdat de risico's daar groter zijn.
Voor de lange termijn planning wordt voor het verwachte moment van vervangen uitgegaan van de theoretische levensduur (dit is de verwachte levensduur voor vrijvervalriolen, de economische afschrijving gebeurt in 40 jaar).Voor de theoretische levensduur van de riolering wordt uitgegaan van een periode van 60 jaar. Er liggen echter ook nog vrij veel riolen uit de periode 1870-1930 met een actuele leeftijd van 90 tot 150 jaar. De langetermijnplanning is dan ook niet meer dan een indicatie van de opgaven die op langere termijn in het verschiet liggen.
Onderstaand figuur met de theoretische vervagingsopgave uit het Gemeentelijk Rioleringsplan van 2014 laat zien dat er nog een grote vervangingsopgave aan komt.

Grafiek uit GRP 5 met theoretische rioolvervanginsopgave in euro's.

Voor de korte termijnplanning wordt uitgegaan van de technische levensduur, de werkelijke toestand van de riolering. Deze werkelijke toestand wordt bepaald door middel van video-inspecties van de rioolstelsels en het beoordelen en classificeren van de leidingen en putten.
De vrijvervalriolen worden periodiek gereinigd en geïnspecteerd. Jaarlijks wordt hiervoor een inspectieplan opgesteld. Reiniging en inspectie is meestal een wijk gebonden activiteit. Doelstelling is om de kans op falen van de riolering te minimaliseren. Gemiddeld genomen worden de riolen eens per 13 jaar geïnspecteerd. De inspecties worden mede afgestemd op de ontwikkelingen in de stad en mogelijke risicoplekken.
Op basis van de inspectieresultaten, storingsmeldingen en ontwikkelingen in de stad wordt een rioolvervanginsplanning en daarmee een investeringsplanning gemaakt.

De noodzakelijke investeringen in riolering zijn zoals gebruikelijk langjarig verwerkt in de begroting. Nadere toelichting op de kostendekkendheid van de rioolheffing is opgenomen in de paragraaf lokale heffingen.
Gezien de grote vervangingsopgave in met name de naoorlogse wijken in Arnhem-Zuid wordt voor de verdere toekomst nog een verdere stijging van de rioolinvesteringen verwacht. Dit betreft echter nog niet de huidige begrotingsperiode.

Stelselwijziging aanleg nieuwe riolen
In de jaarrekening van gemeente Arnhem worden tot nu toe binnen een grondexploitatie ook de investeringen in riolering (zoveel als mogelijk) opgenomen. De systematiek van kostenonderbouwing voor de rioolheffing geeft echter de ruimte om deze investeringen kostendekkend onderdeel te laten zijn van de rioolheffing.

In deze Begroting wordt voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren. Dit is nader toegelicht in de paragraaf Lokale heffingen.

Planning
Voor 2024 staan de volgende grote rioolvervanginsprojecten op de planning: Kroonsewal, Hommelseweg, Velperweg, Dalweg Hartogslaan, Rijnkade en mogelijk Land van de Markt - Rijnstraat. Daarnaast lopen de rioolprojecten in Sterrenberg en Spijkerbuurt nog door.

Water
Het onderdeel water omvat onder meer beheer en onderhoud van afkoppelvoorzieningen (deze voorzieningen zorgen er voor dat regenwater niet in het riool terecht komt maar in de bodem zakt), ecozones, moerassen, sloten, paddenpoelen én oppervlaktewater(bodems) zoals de Immerlooplas, Nieuwehaven, Defensiehaven, haven van Coers, Rijnkade, Nieuwe kade en de dijkdoorbraakkolken. Ook het onderhoud aan civieltechnische water gerelateerde werken, zoals beekriolen, duikers, beschoeiingen en fonteinen hoort in deze categorie
De ambitie is:
- het watersysteem op orde brengen en houden;
- met de (water)partners de water gerelateerde opgaven oplossen door zoveel mogelijk voor ruimtelijke oplossingen te kiezen waarbij het water tegelijk een rol kan spelen in het vergroenen en verkoelen van de stad.

In de afgelopen periode is veel energie gestoken in het controleren en corrigeren van de bestaande beheergegevens van de duikers en beekriolen. De locatie, de ouderdom en de onderhoudstoestand van bijna alle duikers en beekriolen onder de hoofdstructuur zijn de afgelopen jaren in kaart gebracht. Daar waar nodig is inmiddels ook groot onderhoud uitgevoerd. Het beheer van de oppervlaktewater(bodems) wordt nu nog projectgewijs vormgegeven en wordt, na deze inhaalslag, omgevormd tot een systematische aanpak.
Aan de fontein op het Gele Rijdersplein (AKU) is geen groot onderhoud geprogrammeerd en gebudgetteerd in afwachting van de herinrichting van dit gebied, wat voorzien is in 2024.

Planning
Het voornemen was om in de periode 2022-2023 alle nog niet gebaggerde havens uit te baggeren.
Het baggeren van Onderlangs en de Praets wat op de planning stond heeft vertraging opgelopen. Er is nog discussie met de verhuurder en met de huurders van de ligplaatsen over de manier waarop hier invulling aan kan worden gegeven. De voorbereidingen voor de baggerwerkzaamheden in de Rosandepolder zijn opgestart en de werkzaamheden zijn gepland in 2024.
Het benodigde groot onderhoud zoals hierboven omschreven wordt gefinancierd uit het exploitatiebudget.
Na deze baggerwerkzaamheden zijn de havens weer op orde voor de komende 20 jaar en kan het jaarlijks baggeronderhoud worden gerealiseerd uit het regulier beschikbare jaarlijkse budget.
Het onderhoud van de waterbodems in de Nieuwe Haven, Rijnkade en Nieuwe Kade wordt de komende jaren uitgevoerd onder regie van het baggerbestek Neder-Rijn/Lek van Rijkswaterstaat.
Komend najaar en voorjaar 2024 staan in Arnhem-Noord de watergangen in woonwijk ’t Broek en in park Angerenstein op de planning. De fontein Roermondsplein (Blauwe Golven) zal in 2024 weer in werking treden.

Wijkgroen
Het groen is van grote waarde in onze stad. Verbetering van het leef- en woonklimaat vraagt vaak ook om het toevoegen van meer groen en/of om het kwalitatief verbeteren van bestaand groen. Hiervoor lopen verschillende initiatieven die toegelicht worden in het programma Wonen en Leefomgeving (S12, Radicaal vergroenen).

Voor het onderhoud van het wijkgroen zijn per wijk exploitatiebudgetten gereserveerd. De teams Leefomgeving hebben een sturende rol bij de inzet van deze middelen.
We monitoren de beeldkwaliteit (gebaseerd op basis van ongewenste kruidengroei en zwerfafval). De door de raad vastgestelde kaders zijn C-niveau voor de beeldkwaliteit in de wijken en A-niveau in de binnenstad en winkelcentra.
We monitoren ook de ecologische kwaliteit. Deze monitoring is recent opgestart, zodat we over een aantal jaren een beeld kunnen schetsen van deze waarde.
De technische kwaliteit van de beplanting (hoe goed is de beplanting) wordt op B-niveau bijgehouden.

Het aandeel ecologisch beheerd groen wordt steeds groter, hierdoor zal de natuurwaarde van het groen naar verwachting ook toenemen. Omdat de CROW normering op beeldkwaliteit nog niet is ingericht op natuurwaarden vinden we hier vaker een beeldkwaliteit C-niveau terug, wat voor de beoogde ecologische doelstellingen juist wenselijk is (meer kruiden/biodiversiteit).

Om het groen te kunnen beheren is het beleid over het groen vertaald naar beheertypen. Elk beheertype heeft haar eigen streefbeeld en bijpassende beheermaatregelen. De functie, het gebruik en de ecologische waarde bepalen het streefbeeld van een beheertype.

De gevolgen van de extreme droogte van de laatste jaren worden nu nog als calamiteit beschouwd. Veel bomen en beplantingen ondervinden hier schade van. De langetermijneffecten hiervan zullen de komende jaren verder duidelijk worden en mogelijk tot extra kosten leiden. Bij aanleg en renovatie van groen houden we hier al rekening mee en doen we aanpassingen in de groeiplaatsinrichting en het sortiment om deze klimaatbestendig te maken.
De gevolgen van de hoge stikstofdepositie wordt ook zichtbaar in de stedelijke plantsoenen. Het leidde onder andere tot een toename van de braam die overlast veroorzaakte op wegen en paden. Hiervoor is inmiddels een passende beheermaatregel in het regulier onderhoud opgenomen.
Een aantal invasieve exoten zoals de Japanse duizendknoop, reuzenberenklauw komen ook voor, met name in het wijkgroen. De huidige aanpak van bestrijding leidt tot een geleidelijke afname van het areaal.

Planning
Arnhem heeft veel ambities op het gebied van groen (zie programma Wonen en Leefomgeving S12, Radicaal vergroenen). Deze ambities zullen mede sturing geven aan de planning van het groenonderhoud. Naast het reguliere onderhoud staan de volgende projecten op de planning voor 2024:
- Vergroeningsprojecten in de wijken in het kader van de Wijkgroenagenda's;
- Herstel beplantingen oostelijk deel Singels (Janssingels t/m Lauwersgrachtpark)
- Groot onderhoud landgoed Sterrenberg;
- Herstel beplantingen (groot onderhoud) in Park Onderlangs;
- Vergroenen Groningensingel in samenloop met wegenproject;
- Versterken ecologische waarden Droge ecozone Schuytgraaf;
- Investeringen in samenloopprojecten zoals de Kroonse Wal en in het Spijkerkwartier;
- Voortzetten van het project aanplanten van extra heesters en struweelgroepen in de wijken in het kader van biodiversiteit en bestrijden hittestress. In 2024 met name in de wijk Schuytgraaf;
- Voortzetten project exotenbestrijding.

Speelvoorzieningen
Om een aantrekkelijke leefomgeving te kunnen bieden is de aanwezigheid van speelplekken met name voor gezinnen met (kleine) kinderen van belang. Daarnaast zijn speelplekken vaak ontmoetingsplekken voor de wijkbewoners.
In de Beheervisie Spelen en Ontmoeten is de ambitie opgenomen om 8 van de 20 grote (groene) speel- en ontmoetingsruimtes te verbeteren. Deze opgave willen we invullen in samenwerking met de teams Leefomgeving. Deze ambitie wordt projectmatig opgepakt. Dat houdt in dat met de betreffende teams Leefomgeving en de buurt wordt bepaald wat de plek nodig heeft om de ambitie te realiseren. Het initiatief ligt bij de teams Leefomgeving omdat het belangrijk is dat de buurt hierin mee participeert en mogelijk ook andere wensen en ideeën uit de buurt hierin gecombineerd kunnen worden.
Ook het maken van toegankelijke en inclusieve speelplekken wordt ook projectmatig opgepakt. De ambitie is om in de komende jaren in iedere wijk (total 24) een toegankelijke en inclusieve speelplek per wijk te realiseren waar ook kinderen met een beperking beter mee kunnen doen. Hiervoor zijn extra middelen gereserveerd.

Alle speeltoestellen moeten veilig bespeelbaar zijn. Dit wordt in de technische inspectie gecontroleerd. Geconstateerde mankementen worden binnen de gestelde termijnen opgelost zodat de onderhoudskwaliteit van het areaal op B ligt.
Daarnaast kan de kwaliteit van het areaal bepaald worden op basis van de leeftijd en de theoretische levensduur van de speeltoestellen. Gemiddeld gaat een speeltoestel 10 tot 15 jaar mee. Hieronder is een overzicht van de leeftijd van de speeltoestellen. Opvallend is het aantal ouder dan 15 jaar. Ongeveer 37% van het areaal heeft haar theoretische levensduur behaald maar is technisch nog wel in orde. De oorzaak hiervan is dat de speeltoestellen van duurzame en kwalitatieve materialen zijn gemaakt. De vraag is hierbij wel in hoeverre of de speelvoorziening nog voldoet aan zijn functie. Mogelijk dat kinderen uitgekeken zijn op deze oude speeltoestellen

en deze niet meer gebruiken, wat aanleiding zou kunnen zijn om tot vervanging over te gaan. Hierover is afstemming met de teams Leefomgeving.

Leeftijd speeltoestellen	Aantal
Ouder dan 15 jaar	701
10-15 jaar	491
5-10 jaar	399
1-5 jaar	311

De beschikbare budgetten voor beheer en vervanging van de speeltoestellen blijken in de praktijk toereikend.

Planning
Jaarlijks worden de speeltoestellen geïnspecteerd en vindt het noodzakelijk onderhoud plaats. Vervangen of plaatsen van toestellen gebeurt in samenspraak met de teams Leefomgeving.

Komende jaren worden nog 3 grote (groene) speel- en ontmoetingsruimtes verbeterd, waarmee de ambitie uit de Beheervisie Spelen en Ontmoeten afgerond wordt. In 2024 wordt de speelplek aan de Noord-Peterstraat in samenwerking met de buurt groen en klimaatbestendig ingericht.

Daarnaast worden zoals aangegeven in de periode tot en met 2026 24 speelplekken toegankelijk en inclusief gemaakt. Hierbij wordt er niet alleen naar onze eigen speelplekken gekeken, maar ook naar andere speelplekken die niet van de gemeente zijn, maar een zelfstandige stichting zoals Bouwspeelplaats De Leuke Linde en de beide Stadsboerderijen Presikhaaf en de Korenmaat.
Als pilot is er gestart met speelplek De Kroon in de wijk De Laar Oost.

Bomen
Bomen zijn belangrijk voor de leefbaarheid, biodiversiteit en beleving en leveren een bijdrage aan een klimaatadaptieve stad. Hittestress en wateroverlast zijn onderwerpen waarbij bomen een onderdeel van de oplossing kunnen zijn. Daarom zijn in het Bomenplan onderstaande doelen beschreven:

- Arnhem wil een groenere stad: meer (buitengewone) bomen en meer groenmassa.
- Arnhem gaat voor kwaliteit en toekomstbestendigheid (juiste boom op de juiste plek), gezonde, veilige en duurzame bomen.
- Arnhem wil bomen beter beschermen.
- Arnhem wil meer biodiversiteit en groen met elkaar verbinden.

Arnhem heeft zo'n 47.000 stadsbomen, het beheer en onderhoud is erop gericht om een jonge boom tot volwassenheid te brengen en daarna zo lang mogelijk te behouden, afgewogen tegen de kosten die daarvoor nodig zijn. Hierbij wordt de ecologische waarde van de boom zoveel mogelijk gevolgd. Dit houdt in dat er alleen gesnoeid wordt op de plekken waar dat nodig is voor de vrije doorgang van het verkeer of wanneer probleemtakken een hoog risico gaan vormen voor de gebruikers. Daarnaast worden knotbomen gefaseerd geknot zodat er voldoende nest- en schuilplekken voor vogels en insecten in stand blijven. Dood hout is van grote waarde voor de ecologie daarom worden dode of gesnoeide takken zoveel mogelijk in de bossen en struwelen verwerkt. Ook het staande dode hout wordt behouden op plekken waar dat kan. Mogelijke risico's voor de weggebruikers worden uit de boom gehaald en de boom kan op die plek gecontroleerd afsterven.
Arnhem heeft, gebaseerd op de beleidsregels uit het Bomenplan 2020, ruim 18.000 buitengewone bomen en toekomstbomen aangewezen. Deze bomen worden extra beschermd en krijgen, indien nodig, extra onderhoud ten gunste van de levensverwachting van deze bomen. De planning is om elk jaar bij ongeveer 50 bomen extra maatregelen (veel al in de bodem) uit te voeren waarbij elk jaar wordt gekeken waar de maatregel het meest noodzakelijk is. Dit is maatwerk.

Het dagelijks onderhoud van stadsbomen wordt op B-niveau gedaan met behoud van de ecologische waarden van de boom, Dit wordt volgens planning uitgevoerd. Alle stadsbomen worden periodiek gecontroleerd middels de BoomVeiligheidsControle. Hierin worden 'onderhoudsstaat', 'boomgebreken', 'toekomstverwachting' en 'ziekte en aantastingen' van de bomen opgenomen. Hieruit volgen onderhoudsmaatregelen of advies tot nader onderzoek, deze worden na de controle uitgevoerd binnen de gestelde termijnen. Boomziektes en plagen worden gevolgd en waar nodig wordt beheersingsmaatregelen ingezet. Vervanging van stadsbomen vindt plaats indien de boom een

te groot risico of hinder vormt voor de weggebruiker en die niet met dagelijks onderhoud of andere maatregelen op te lossen is, een hele lage levensverwachting heeft of dood is. Vervanging van bomen in (laan)structuren is maatwerk, hierover vindt afstemming plaats met het BoomKwaliteitsteam Arnhem.

Financiering bomenonderhoud
Aangeplante stadsbomen worden per 2021 opgenomen op de balans en deze bomen worden afgeschreven in 50 jaar. Voor 2024 wordt er geen kap voorzien van bomen die een waarde op de balans hebben; afboeking van bomen zal dan ook niet aan de orde zijn.

Planning
Voor aanplant en groeiplaatsverbetering van bomen is een investeringskrediet beschikbaar.
De volgende projecten staan hiervoor in 2024 op de planning:
- Aanplant bomen museumpark Onderlangs;
- Aanplant extra bomen in De Laar als onderdeel van gezonde buurten;
- Aanplant extra bomen Groningensingel;
- Aanplant extra fruitbomen Gaardenhaage;
- Aanplant extra bomen groenzones Schuytgraaf;
- Aanplant extra bomen in diverse stadsparken met de focus op Arnhem-zuid;
- Groeiplaatsverbetering 50 stuks buitengewone bomen;
- Groeiplaatsverbetering Lindebomen Rijnkade;
- Groeiplaatsverbetering bestaande bomen rondom Blauwe Golven;
- Groeiplaatsverbetering Lindebomen Velperweg (deel vanaf Velperpoort tot Raapopseweg).

Voor groot onderhoud en herstel van boomstructuren staan de volgende projecten in 2024 op de planning:
- Aanhelen bomenrijen langs Limburgsingel;
- Vervangen boomlaan Velperweg (deel Prümelaan tot viaduct Velp);
- Groeiplaats verbeteren van de bomen op het Gelderse plein.

Parken en bossen
Kenmerkend voor Arnhem zijn de bossen, de natuurterreinen en de vele parken. We zijn trots op dit waardevolle groene kapitaal. Daarom zetten we sterk in op het behouden en verbeteren hiervan. De natuur staat in de parken en bossen op één, in samenhang met klimaatactie en biodiversiteit. De parken en bossen zijn ook van grote recreatieve betekenis voor de inwoners. We investeren hierin door invulling te geven aan recreatiezonering en bijbehorende inrichting voor toekomstbestendig gebruik.

Voor het onderhoud van de bossen en parken zijn exploitatiebudgetten gereserveerd en tijdelijk extra middelen beschikbaar gesteld om ambities te verwezenlijken. Het beheren en onderhouden van de parken doen we aan de hand van beheervisies.
Het areaal en beheerareaal bossen en parken neemt toe. Enerzijds door actieve verwerving van bos- en natuurgebied en anderzijds door huur- en vrijwillige pachtbeëindiging. In 2022/2023 was er een toename van ruim 60 hectare: Rolbaan, Westerveld-Hoefijzer, Klarenbeek . Mogelijk komt er in 2024 nog ruim 30 hectare (Zypendaal-Gulden bodem) beheerareaal bij.

Op basis van coalitieakkoord is houtoogst in de bossen en parken geen doelstelling. Er komt nog wel “surplus” hout vrij uit de bossen en parken dat we circulair gaan toepassen in Arnhem. We monitoren in de periode 2022-2024 wat deze verandering beheersmatig betekend. Om duurzaam & circulair (uitgangspunt wat groeit in Arnhem blijft in Arnhem) te kunnen werken zetten we in om van FSC certificering om te schakelen naar PEFC certificering waarin ook duurzaam gegroeid stadshout in ondergebracht kan worden

Een aantal parken is aangewezen als rijksmonument; Sonsbeek, Zijpendaal, Gulden Bodem en Moscowa. Voor deze parken gelden extra instandhoudingsvoorwaarden. Park Angerenstein is aangewezen als gemeentelijk monument. Al deze parken plus een deel van Park Presikhaaf worden op A-niveau onderhouden. Het overige gebied op B-niveau.

De bossen en parken hebben een robuuste basis. Desalniettemin staat de kwaliteit van onze bossen en parken onder druk. Oorzaken hiervan zijn het intensiever gebruik, verdroging, overmatige stikstofdepositie en klimaatverandering; met als gevolg biodiversiteitsverlies. Bij het beheer en onderhoud van onze bossen en

parken houden we hier rekening mee door zeer gericht en soms intensiever (maatwerk) onderhoud uit te voeren. We doen dit op basis van natuurvolgend beheer.
Specifieke ambities met betrekking tot bossen en parken zijn zo veel mogelijk water vast houden en organische stof (met bijbehorend bodemleven) verbeteren in de groeiplaatsen en zorg dragen voor structuurvariatie. We werken daarmee aan de sleutelfactoren voor klimaatadaptatie en biodiversiteit. Tevens benutten we waar mogelijk de kansen om de agrarische gebieden grenzend aan de bossen en parken natuur inclusief te maken. Door inzet van de extra middelen voor bossen en parken kunnen we werken aan deze ambities. Tevens biedt dit de mogelijkheid extra capaciteit in te zetten om genoemd kwaliteitsverlies en de uitdagingen die hiermee gemoeid gaan, invulling te geven en zorgvuldig te communiceren met onze inwoners.

Planning
In 2024 zal extra worden ingezet op de revitalisering van de bossen en parken (water en organische stof) en het verbeteren van de biodiversiteit (structuurvariatie).

- In de bossen wordt gewerkt aan herstel van structuurrijke bosranden en zaaien en aanplant van rijk strooisel soorten.
- Er wordt een monitoringsprogramma in uitvoering gebracht voor biodiversiteit en bodem.
- De beheervisie Sonsbeek, Zypendaal en Gulden bodem (2023) zal in uitvoering gebracht worden.
- Voor de parken Klarenbeek, Hazegrietje en Braamberg wordt de beheervisie vernieuwd.
- Voor de zuidelijke uiterwaarden, polderlinten en park Westerveld wordt natuurvolgend beheer en het beter ecologisch verbinden van de parken en natuurgebieden in Arnhem-zuid nader uitgewerkt en tot uitvoering gebracht.
- Voor de parken en bossen in het noorden wordt een analyse uitgewerkt ter verbetering van het watersysteem als integraal onderdeel van klimaatadaptief bos.

Inzamelvoorzieningen
In juni 2022 is de Afvalkoers 2022-2026 “Arnhem Schoner” vastgesteld. Omgekeerd Inzamelen blijft het basisprincipe voor de inzameling van huishoudelijk afval in Arnhem. Door dit systeem kunnen inwoners van Arnhem hun afval goed scheiden. Er is een uitgebreid netwerk van ondergrondse verzamelcontainers voor restafval, PBD (plastic verpakkingen, blik en drinkpakken) en papier en bovengrondse verzamelcontainers voor GFT (groente-, fruit- en tuinafval) in de stad aanwezig. Een deel van de herbruikbare reststromen (PBD, GFT, papier) worden bij laagbouw met behulp van minicontainers (kliko’s) aan huis opgehaald. Voor de inzameling van grof vuil zijn er twee afvalbrengstations en rijden we rond met de Milieubak. In het stationsgebied werken we met een ondergronds afvaltransport systeem (OAT). Hieronder wordt op de verschillende onderdelen nader ingegaan.

Ondergrondse verzamelcontainers
De eerste ondergrondse containers zijn in de jaren negentig geplaatst. Het overgrote deel van het containerbestand is geplaatst in de periode van uitrollen van omgekeerd inzamelen: 2015-2019. In totaal staan er bijna 2350. De afschrijvingstermijn die gehanteerd wordt is 10 jaar. De technische levensduur ligt in praktijk beduidend hoger. Sinds 1 januari 2023 jaarlijks een veiligheidskeuring uitgevoerd op alle verzamelcontainers ongeacht het bouwjaar. Op deze manier voldoen we aan de nieuwste eisen en kunnen we de veiligheid nog beter borgen. Gevolg is dat door deze nieuwe wettelijke normen en keuring een relatief groot aantal containers is afgekeurd. Deze containers mogen en kunnen vaak niet gerepareerd worden. Daarnaast worden, daar waar reparatie een optie zou zijn, de kosten zorgvuldig gewogen tegen de technische aspecten, veiligheid, functionaliteit en esthetiek van de container. In vrijwel alle gevallen is en wordt gekozen voor vervanging. Indien mogelijk worden onderdelen uit de afgekeurde containers wel hergebruikt als vervang- of reparatie-onderdeel.
In het nieuwe contract voor onderhoud, reiniging en levering vinden we ook de basis voor een nieuw en herzien beheerssysteem. Dit systeem werken we in de loop van 2023 en 2024 uit en zal samen met het nieuwe Beheerplan Afval in 2024 de basis vormen voor een meer data-gestuurde investeringsplanning voor deze assets.

Bovengrondse GFE containers
Vanaf 2020 zijn ruim 200 bovengrondse containers voor de inzameling van groente, fruit en etensresten (GFE) op hoogbouwlocaties geplaatst.. Naar aanleiding van vragen over de optimale toegankelijkheid door de APCG (Arnhems Platform voor Chronisch zieken en Gehandicapten) wordt er momenteel een proef uitgevoerd met een lagere en beter toegankelijke container. Op basis van dit onderzoek gaan we verder met het uitrollen van het stads dekkende netwerk van GFE containers bij hoogbouw.

Minicontainers
De vervanging en uitbreiding van minicontainers die bij laagbouw worden gebruikt, is opgenomen in de dienstverleningsovereenkomst met de inzamelaar. De aanschafkosten voor nieuwe containers is opgenomen in de exploitatie. Voor de komende jaren wordt voor deze inzamelmiddelen geen grote uitbreiding voorzien.

Ondergronds Afval Transportsysteem (OAT)
In het gebied rond het Centraal Station is het Ondergronds Afval Transportsysteem operationeel.
Het onderhoud aan deze installaties is meerjarig belegd bij de bouwer van het systeem.
Noodzakelijk onderhoud aan het Ondergronds Afval Transportsysteem is voorzien in de meerjaren investeringsraming.

Planning
Het reguliere onderhoud aan de inzamelmiddelen wordt planmatig uitgevoerd. Ten aanzien van de geplande investeringen kan het volgende worden opgemerkt.

Ondergrondse verzamelcontainers
De nieuwe veiligheidskeuring van ondergrondse containers heeft in 2023 geleid tot de conclusie dat er vervangingsinvesteringen nodig zijn. In de jaren 2024-2027 wordt € 1,3 miljoen per jaar gereserveerd voor verder noodzakelijke vervangingsinvesteringen van de ondergrondse verzamelcontainers. De stijgende kapitaallasten volgend uit deze investeringen zijn opgenomen in deze begroting en worden doorberekend in de afvalstoffenheffing.

GFE containers bij hoogbouw
Om op alle hoogbouwlocaties een GFE container te plaatsen is een investeringsbudget van € 1,05 miljoen gereserveerd

Afvalbrengstation (ABS)
Er is een investeringsbudget van € 1,77 miljoen gereserveerd voor nieuwbouw van of aanpassingen aan de twee ABS-en. In 2023 is een haalbaarheidsonderzoek naar een Circulair Ambachtscentrum (CA) gestart. Een ABS kan deel uitmaken van een CA. In 2024 bekijken we de toekomst van de ABS-en mede op basis van de conclusies van het haalbaarheidsonderzoek en maken we plannen voor uitvoering in de jaren 2025 en verder. Het investeringsbudget wordt doorgeschoven naar 2025.

Vastgoed

Actuele beleidskaders
- Het uitvoeringsbeleid vastgoedbedrijf.
- Voor alle panden in permanent beheer zijn er 40-jarige onderhoudsplannen die jaarlijks worden geactualiseerd en opgenomen in de meerjarenprogrammabegroting.
- Bij het vastgoed gelden als deelportefeuilles onderwijsgebouwen, culturele-, erfgoed- en sportvoorzieningen, welzijnsvoorzieningen, gemeentelijke huisvesting, bijzonder vastgoed en vastgoed in de openbare ruimte.

Ambitie
Op dit moment wordt er gewerkt aan de herijking van het uitvoeringsbeleid. In deze nota vastgoedbeleid worden de gemeentelijke ambities, beleidsdoelstellingen uitgangspunten, spelregels en taken en verantwoordelijkheden voor het gemeentelijk vastgoedbeleid omschreven. Deze nota zal bestuurlijk door het college worden vastgesteld. Het beschrijft het instrumentarium voor het vastgoedbeheer en de vastgoedrealisatie en vormt de basis voor vastgoedsturing. Hiermee geeft het richting aan de maatregelen uit het meerjarenperspectief. Kortom: hoe gaan we in Arnhem om met vastgoed.
In afstemming met onze opdrachtgevers vanuit beleid, het op te stellen accommodatiebeleid in relatie tot de functionaliteit en de conditie van de portefeuille geven kaders en uitgangspunten om de juiste keuzes te maken. Zo kunnen we sturen op waarde.

Een onderdeel van deze nota vormt het meerjarenperspectief, het instrument voor het college om sturing te geven aan het gemeentelijk vastgoed. Het geeft op een transparante manier zicht op kansen en risico's voor het vastgoed. Daarmee toont het zowel het college als de ambtelijke organisatie een blik op de toekomst – kijkend naar de wereld van nu en de kansen in de toekomst - voor de middellange termijn van vier jaar (bestuur cyclus). Hiermee kunnen afgewogen beleidskeuzes gemaakt worden. Het document is een tactisch document voor de ambtelijke organisatie en een strategisch document voor het college. Dit document vormt de basis voor

besluitvorming door het college en informatievoorziening richting en de gemeenteraad. Financiële consequenties worden verwerkt in de perspectiefnota.

Dankzij een helder geformuleerde stip op de horizon kan goede regie worden gevoerd. Een jaarplanning is het laatste onderdeel van de vastgoednota. Deze zal jaarlijks worden gemaakt en de tactische keuzes voor het voorliggende jaar verklaren.

De nota wordt in het vierde kwartaal 2023 afgerond, de eerste jaarplanning zal voor 2024 worden gemaakt.

Onderhoud
De ambitie voor de technische staat van het vastgoed is een NEN2767-conditie score van 3 of beter. NEN 2767 is een methode voor het objectief en uniform meten van de fysieke kwaliteit van bouw- en installatiedelen van gebouwen en/of infrastructuur. De score loopt van 1 tot 6, daarbij is 1 zeer goed en 6 zeer slecht. Conditiescore 3 staat gelijk aan een redelijke conditie. Het door de gemeente aangekochte vastgoed voor stedelijke ontwikkelingsprojecten wordt niet op een conditiegerichte manier onderhouden, omdat deze panden tijdelijk in beheer zijn.

Verduurzaming
Het gemeentelijk vastgoed wordt fasegewijs verduurzaamd volgens twee uitgangspunten:

- “Werk met werk maken”; Maatregelen die binnen 5 jaar zijn terug te verdienen plus zonnepanelen plus LED wordt zoveel mogelijk bij alle panden van de gemeente in de komende jaren doorgevoerd, waarbij zoveel mogelijk aansluiting wordt gezocht bij het MJOP onderhoud en in overleg met gebruikers.
- “Projectmatige aanpak”; Begin 2023 is het “pilot project verduurzamen Gemeentewerf – nul op de meter” opgeleverd. Van hieruit is op basis van vooraf bepaalde criteria een inventarisatie gemaakt van het complete Gemeentelijk Vastgoed. Medio 2023 is een shortlist tot stand gekomen met daarin opgenomen mogelijke planvormingen met betrekking tot verschillende duurzaamheidsaspecten. De eerste aanbesteding heeft al plaatsgevonden en uitvoeringsopdrachten zijn gegund. Na de zomer 2023 gaan nog diverse onderzoeken/uitwerkingen van start. In het 3e kwartaal van 2023 zal een globale planning tot en met 2025 worden gepresenteerd. Naar verwachting zullen een groot deel van de projecten in het kader van de Duurzaamheid in 2024 en 2025 worden uitgevoerd.

Inclusie: Toegankelijkheid vastgoed
In twee delen zijn de van het vierde kwartaal 2022 tot nu de 60 gebouwen met de hoogste prioriteit beoordeeld op hun integrale toegankelijkheid. Op basis van de inventarisaties wordt op dit moment bepaald welke maatregelen worden doorgevoerd en welke onevenredig hoge kosten met zich mee brengen. Ook in deze begroting zijn middelen opgenomen om de te nemen maatregelen te realiseren.

Leegstand
Naast strategische leegstand – schuif ruimte voor projecten met name in de onderwijsportefeuille - is er momenteel geen substantiële leegstand in de vastgoedportefeuille.

De vastgoedportefeuille
De gemeente heeft (in principe) geen vastgoed in bezit, tenzij dit noodzakelijk is voor het realiseren van maatschappelijke doelstellingen. Dit maakt dat het vastgoed gekoppeld is aan de verschillende programma’s en deelportefeuilles. Op basis van de programma's zijn de deelportefeuilles ingedeeld. Deze deelportefeuilles hebben elk hun eigen kenmerken en sturing.

Programma	Deelportefeuille	Vastgoedportefeuille	Aantal gebouwen/ assets
S00 Bestuur, dienstverlening en financien	Algemeen college BenW	Gebruiksbeheer	1
	Alg Huisvesting en facilitaire zaken	Eigen Huisvesting	18
	Technisch beheer kantoorpand	Gebruiksbeheer	7
	Wagenpark en overig vervoer	Gebruiksbeheer	48
S01 Veiligheid	Algemeen Brandbestrijding	Eigen Huisvesting	2
S02 Bereikbaarheid	Mobiliteit en OR beheer vastgoed	Mobiliteit	45

	PB vastgoed	Mobiliteit	1
	Garageparkeren	Mobiliteit	4
	Fietsenstallingen	Mobiliteit	1
S03 Economie	Exploitatie historische kelders	Cultuur	1
S04 Onderwijs	Algemeen voor-vroeg-schools onderwijs	Onderwijs	2
	MFC gebruikersexploitatie	Gebruiksbeheer	6
	MFC bedrijfsexploitatie	Sociaal beheer (a.i.)	7
	Vastgoed primair onderwijs	Onderwijs	60
	Huisvesting voortgezet onderwijs	Onderwijs	11
	Huisvesting speciaal onderwijs	Onderwijs	13
	NA Algemeen	Natuurcentrum	17
S05 Cultuur	Algemeen Culturele activiteiten	Cultuur	9
	Alg Erfgoed, archeologie beeldkwaliteit	Niet te vervreemden Vastgoed	28
S06 Participatie en armoedebestrijding	n.v.t.	n.v.t.	
S07 Zorg	n.v.t.	n.v.t.	
S08 Welzijn en inclusie	Ontmoeten en Verbinden	Welzijn	11
	Algemeen Onderst opgroeien en opvoed	Welzijn	2
	Doorstroomvoorziening	Welzijn	1
	Algemeen Asielzoekers en vluchtelingen	Welzijn	6
	Opvang vluchtelingen Oekraïne	Welzijn	3
S09 Gezondheid en sport	Algemeen Binnensport	Sport	139
	Vastgoed publ gezondheidszorg	Welzijn	1
S10 Klimaat, energie en milieu	n.v.t.	n.v.t.	
S11 Ruimtelijke ontwikkeling	Milieubeheer vastgoed	Openbare ruimte	452
	Vastgoed reclame openbare ruimte	Openbare ruimte	19
	Tijdelijk beheer: Strategische posities, GREX projecten, Projecten	Tijdelijk Vastgoed	72
S12 Wonen en leefomgeving	Vastgoed Stedelijk groen	Openbare ruimte	1
	Algemeen oppervlaktewater	Gemalen	16

Uitgangssituatie

Het gemeentelijk vastgoed voldoet aan het gewenste kwaliteitsniveau, met uitzondering van gebouwen die op korte termijn hun functie verliezen of gebouwen die op korte termijn gerenoveerd worden.

Planning

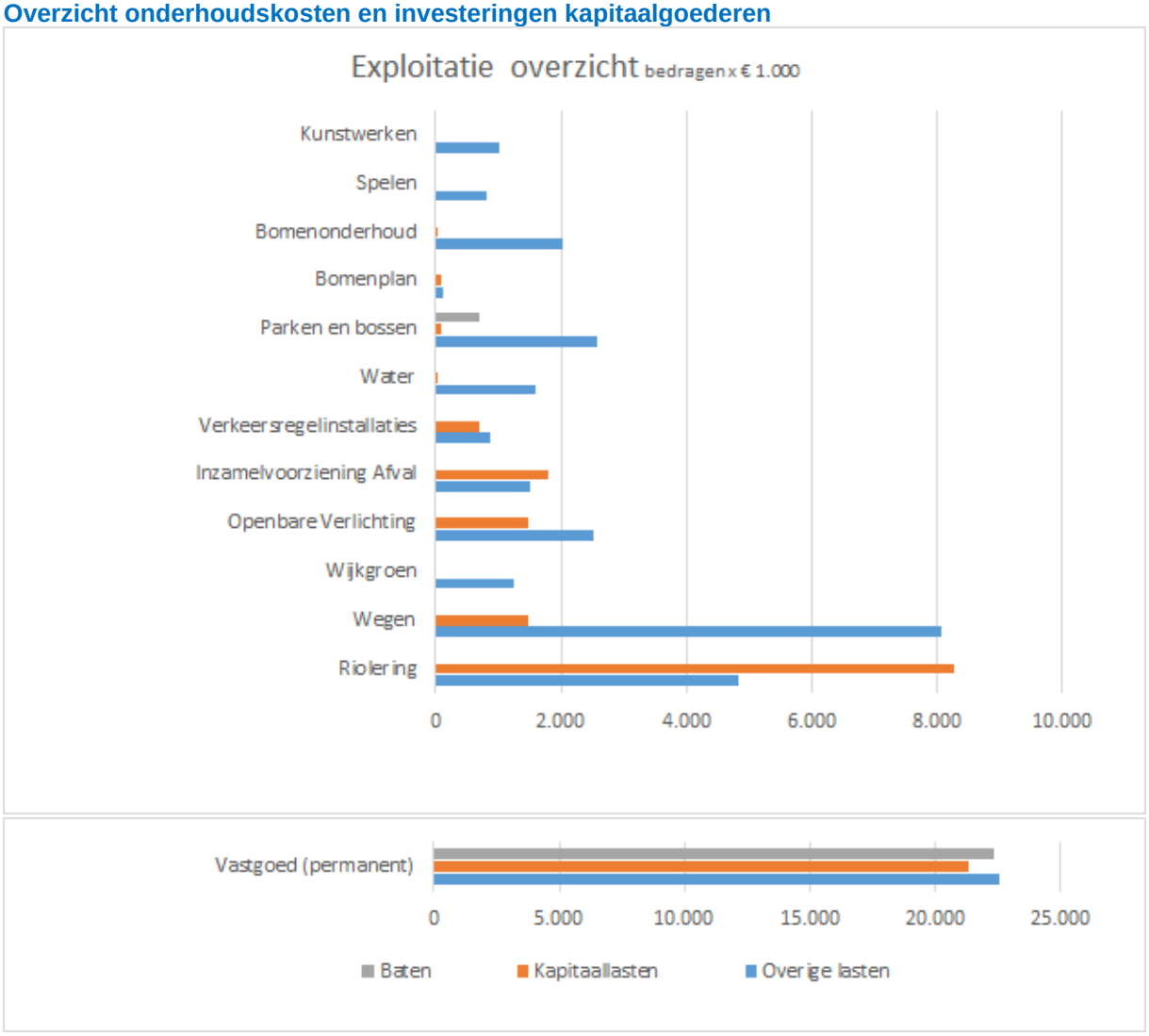
Lasten en baten voor beheer en onderhoud van het permanente vastgoed maken onderdeel uit van diverse programma's in de gemeentebegroting. Voor het planmatig- en storingsonderhoud wordt door de periode 2024-2027 jaarlijks gemiddeld €5,0 miljoen uitgegeven. Daarnaast wordt in diezelfde periode van 2024-2027 gemiddeld € 4,0 miljoen per jaar geïnvesteerd in vervangingsinvesteringen, toegankelijkheid en verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. Voor verduurzaming is dit jaarlijks (structureel) € 0,8 miljoen en nog eens € 2,5 (incidenteel) voor 2024 en € 3,0 miljoen (incidenteel) voor 2025.
Voor toegankelijkheid is dit € 0,5 miljoen in de jaren 2024, 2026 en 2026.
De cijfers voor begroting 2024-2027 zijn afwijkend ten opzichte van vorig jaar. Dit is vooral te verklaren doordat er diverse stelposten zijn opgenomen en een aantal wijzigingen zijn doorgevoerd:

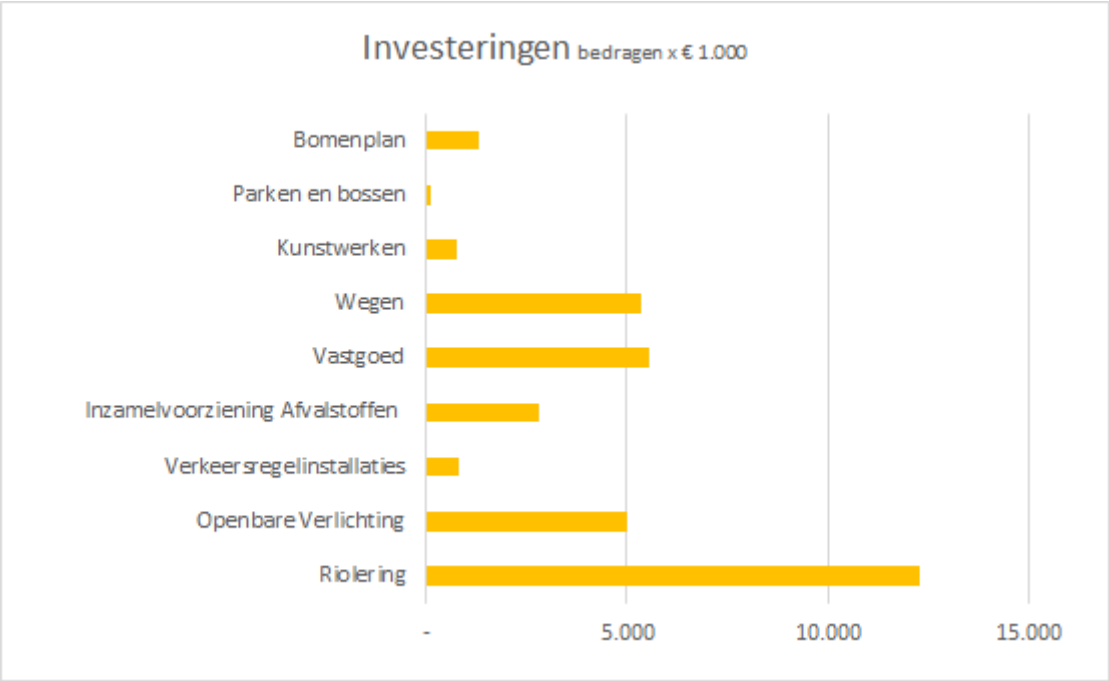
- stijging van de investeringen met name door de intensivering op verduurzaming en toegankelijkheid;

- stijging incidenteel en planmatig onderhoud door actualisatie en indexering als gevolg van extreme bouwkostenstijging.

Wet voorkeursrecht gemeenten (WvG)
Door het vestigen van de WvG op de gebieden Schaapsdrift en Rijnpark koopt de gemeente vastgoed aan dat tijdelijk moet worden beheerd.

Overzicht onderhoudskosten en investeringen kapitaalgoederen

Investeringen bedragen x € 1.000
Bomenplan
Parken en bossen
Kunstwerken
Wegen
Vastgoed
Inzamelvoorziening Afvalstoffen
Verkeersregelinstallaties
Openbare Verlichting
Riolering
-
5.000
10.000
15.000

Financiering

Voor de financieringsfunctie worden de missie en de doelstellingen beschreven in het treasurystatuut van de gemeente Arnhem. In dit statuut wordt ingegaan op de kaderstelling van de werkorganisatie (taken, bevoegdheden, verantwoordelijkheden, mandatering) en op het instrumentarium om de doelstellingen te realiseren.

Deze paragraaf richt zich op de uitwerking van het treasurystatuut naar de begroting voor 2024 en de te hanteren normeringen. Hierbij komen de onderstaande onderwerpen aan de orde:

- Risicomanagement financiering;
- Financieringsvolume (inclusief delegatie / mandatering);
- Kasgeldlimiet;
- Renterisiconorm;
- Overige risico's.

Risicomanagement financiering

Voor wat betreft de financiering wordt onderscheid gemaakt tussen:
a. Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte;
b. Financiering van de sociale woningbouw;
c. Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen.

Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte (a)

Bij de eigen gemeentelijke financieringsbehoefte gaat het om de financiering van de investeringen van de gemeente Arnhem, de overgedragen investeringen aan geprivatiseerde onderdelen van de gemeente en de exploitatie van lasten en baten. Bij de investeringen moet naast de reguliere financieringen van de gemeentelijke taken worden gedacht aan grote stedelijke projecten, zoals de stadsvernieuwing in de binnenstad, de grondexploitatie en onderhoud in de infrastructurele sfeer. Als 'inkoop' van geld (de funding) wordt gebruik gemaakt van de volgende financieringsmiddelen (verwachte stand per 31-12-2024):

- de kapitaalmarkt voor langlopende financieringsmiddelen: € 571,9 miljoen. Het betreft hier de leningenportefeuille opgenomen gelden (O/G);
- de geldmarkt voor kortlopende financiering (< 1 jaar): Naar verwachting zal per ultimo 2024 geen kortlopende financiering nodig zijn voor investeringen en projecten. De ruimte binnen het beschikbare kasgeld kan worden aangewend voor de (goedkope) financiering van de dagelijkse activiteiten van de gemeente: het werkkapitaal;
- de binnen Arnhem beschikbare reserves en voorzieningen met een volume van € 231,8 miljoen.

Binnen de gemeente wordt voor de financiering een omslagrente van 1,6% in rekening gebracht bij de investeringen en de projecten.

De portefeuille door de financieringsfunctie uitgezette gelden (U/G), heeft per 31-12-2024 een verwacht volume van € 28,64 miljoen. Het betreft hier kapitaalverstrekking en leningen aan instellingen en verzelfstandigde organisatieonderdelen. Hieronder vallen niet de verstrekte leningen in het kader van de inkomensondersteuning.

Financiering van de sociale woningbouw (b)

De financiering van de sociale woningbouw vindt bijna volledig plaats door leningen door corporaties, die geborgd worden door het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). Dit landelijke fonds fungeert als waarborg ten aanzien van risico's van wanbetaling en vervult daarmee de garantstellende rol die gemeenten van oudsher hadden. Het WSW kan bij gemeenten en het Rijk aankloppen wanneer de eigen borgingscapaciteit niet meer toereikend is (wat nog nooit is gebeurd). Daarvoor heeft ook de gemeente Arnhem een achtervangovereenkomst met het WSW gesloten. Het bestaan van het WSW samen met ontwikkelingen op het gebied van schaalvergroting en regionalisering van de woningcorporaties verklaart waarom de rol van de gemeente op het terrein van de financiering van woningbouw de afgelopen jaren kleiner is geworden en nu zo goed als uitgespeeld is. In 2024 heeft de gemeente nog maar één lening van minder dan € 6.000 aan de woningcorporatie Omnia Wonen op de balans.

Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen (c)

Bij de financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen gaat het om activiteiten die nauw grenzen aan het beleid van de gemeente Arnhem. Het gaat hier vooral om instellingen in de sectoren zorg, sport en cultuur. Ook bij deze financiering wordt de laatste jaren een terughoudend beleid gevoerd.

Bij de directe (eigen) financiering van de activiteiten van de instellingen heeft de gemeente Arnhem een gericht toezicht op het reilen en zeilen van de betreffende instellingen. Door aan de te verstrekken leningen waarborgen te verbinden kan bij calamiteiten direct worden gereageerd (voorbeeld: executie bij recht van eerste hypotheek). Tevens bestaan er bij de sectoren zorg en sport waarborgfondsen. Met borgstelling door deze waarborgfondsen kunnen instellingen bij banken een lagere rente bedingen en hoeft de gemeente zelf geen lening te verstrekken. De stichting waarborgfonds voor de sport (SWS) garandeert maximaal de helft van de lening en eist een garantie van de gemeente voor het resterende deel van de lening.

Financieringsvolume (delegatie/mandaat)

Bij het vaststellen van de begroting neemt de gemeenteraad een besluit over de omvang van de gemeentelijke activiteiten en daarmee over het financieringsvolume. Afgezien van de eigen middelen in reserves en voorzieningen wordt in de financieringsbehoefte voorzien door middel van leningen voor de lange termijn (vaste financiering) en voor de korte termijn (vlottende financiering).

Lange termijn financiering (vaste financiering)

Zoals reeds toegelicht gaat het hier om de benodigde geldmiddelen voor de eigen gemeentelijke investeringen en projecten en de verstrekking van geldleningen aan instellingen, gelieerd aan het beleid van de gemeente Arnhem. Financiering van sociale woningbouw rechtstreeks door gemeenten komt niet meer voor. Als gemeente houden we rekening met de mogelijkheid dat er behoefte kan ontstaan aan (al dan niet tijdelijk) bijspringen, maar dat zal alleen bij calamiteiten het geval zijn.

Korte termijn financiering (vlottende financiering)

Bij de kortlopende financiering gaat het om de financiering van de lopende activiteiten en werkzaamheden van de gemeente. Hiervoor wordt geld geleend of (in geval van een tijdelijk overschot) uitgezet bij de schatkist voor een periode van maximaal een jaar. Als een extra zekerheid, bijvoorbeeld voor het opvangen van onverwachte fluctuaties in de behoefte aan kasgeld, is een arrangement afgesloten met de Bank Nederlandse Gemeenten waarbij tot een beperkt bedrag (€ 4 miljoen) de gemeente een negatief saldo mag hebben. Insteek is hiervan zo weinig mogelijk gebruik te maken, een kasgeldlening is goedkoper dan rood staan bij de bank.

Financieringsbehoefte per 31-12-2024

Onderstaand schema geeft inzicht in de benodigde geldmiddelen voor de langlopende financiering en de manier waarop deze beschikbaar komen (de funding).

Het totaalvolume van de benodigde financieringen bedraagt € 787,7 miljoen. Vanuit de beschikbare aanwezige middelen (reserves en voorzieningen, obligo's en waarborgsommen) en de verwachte leningenportefeuille voor de vaste financiering is meer dan dit bedrag beschikbaar. Per ultimo 2024 wordt verwacht dat zelfs een bedrag van € 18,4 miljoen in de schatkist van het Ministerie van Financiën gestald moeten worden. De financieringsfunctie is daarmee ruimschoots in staat om voldoende middelen aan te trekken en beschikbaar te stellen voor de dekking van de reeds gepleegde investeringen, de kosten in de grondexploitatie en voor de in 2024 begrote investeringen.

Benodigd voor	Bedrag	Financiering middels	Bedrag
Bedragen x € 1.000			
Activa gemeente Arnhem en grondexploitatie	749.063	Reserves en voorzieningen	231.768
Uitgezette gelden aan gelieerde instellingen en woningcorporaties (kapitaalverstrekking en leningen u/g)	28.563	Opgenomen gelden in de kapitaalmarkt (leningen o/g)	571.852
Overige langlopend uitgezette middelen (o.a. nog te ontvangen erfpacht, leningen inkomensondersteuning)	10.084	Obligo's, waarborgsommen en vooruitontvangen erfpacht	2.452
		Rekening courant BNG, kasgeldleningen en vooruitontvangen bedragen	-18.361
Totaal langlopend te financieren	**787.711**	**Totaal financiering**	**787.711**

Leningenportefeuille 2024

Onderstaand schema geeft inzicht in de samenstelling van de volumes in het jaar 2024 van de huidige leningenportefeuille van de financieringsfunctie. Het betreft leningen opgenomen gelden (O/G) en leningen uitgezette gelden (U/G).

Leningen portefeuille	Verwachte stand 01.01.2024	Opname	Aflossing	Verwachte stand 31.12.2024
Bedragen x € 1.000				
Leningen O/G				
Leningen portefeuille	575.335	76.118	-79.607	571.846
Leningen t.b.v. woningcorporaties	7	0	-1	6
Totaal leningen O/G	**575.342**	**76.118**	**-79.608**	**571.852**
Leningen U/G				
Vaste leningen uitstaand	34.073	0	-5.516	28.557
Woningcorporaties	7	0	-1	6
Totaal leningen U/G	**34.080**	**0**	**-5.517**	**28.563**

Rentevisie

In de afgelopen jaren is als gevolg van de lage rentestand de gemiddeld te betalen rente voor de gemeente gestaag gedaald, maar inmiddels zit hier weer een stijgende lijn in. Als gevolg van gewijzigde wetgeving in het BBV moet de omslagrente binnen marges de gemiddelde marktrente volgen en is de gemeente niet meer vrij in het bepalen van deze intern in rekening te brengen rente. Deze zogeheten omslagrente bedroeg in 2021 1,7% en is in 2022 en 2023 gedaald naar 1,4%. Voor 2024 gaat dit niveau weer omhoog naar 1,6%. Het beteugelen van de inflatie heeft aanleiding gegeven tot de oplopende rentes. De sterke groei van de economie wordt geacht een hogere rente te kunnen dragen. Het is op dit moment nog niet duidelijk of de rente nog verder gaat stijgen, zich stabiliseert op het huidige niveau of toch weer gaat dalen. Om meerjarig gebruik te blijven maken van de historisch gezien nog de steeds lage marktrente kiest de gemeente er al een aantal jaren voor om leningen met lange looptijden aan te trekken. Een belangrijke taak voor het college is de omslagrente de komende jaren stabiel te houden. Voorwaarde daarvoor is dat de markt meewerkt. Bij een snelle stijging van de rente schrijven de regels van het BBV voor dat de omslagrente ook moet stijgen.
Met de in het verleden aangetrokken leningen met lange looptijden van meer dan 20 jaar is ruimte gecreëerd om in toekomstige jaren - wanneer de rente voor nieuwe leningen mogelijk weer op een hoger niveau terecht zal komen - met behulp van nieuwe leningen met kortere looptijden toch een lage gemiddelde rente te realiseren binnen de wettelijke mogelijkheden. Daarvoor is het dan noodzakelijk dat leningen met kortere looptijden een lagere rente hebben dan langer lopende leningen, hetgeen normaal gesproken het geval is.

Mandaat (voor nieuw aan te trekken financieringsmiddelen)

Maximaal toegestane leningen 2024	Maximaal
Bedragen x € 1.000	
Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte	250.000
Financieringsbehoefte sociale woningbouw	100.000
Financieringsbehoefte aan gemeente gelieerde instellingen	50.000

Kasgeldlimiet

De Wet FIDO geeft concrete richtlijnen voor gemeenten voor het beheersen van het renterisico in verband met de korte termijn financiering. De kasgeldlimiet is een wettelijk maximum (plafond) voor het volume geldleningen in de vorm van zogenaamde call- en kasgeldtransacties.
De bovengrens is bij ministeriële regeling voor het jaar 2024 vastgesteld op 8,5 % van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting. De begroting van de gemeente Arnhem voor het jaar 2024 heeft een omvang van € 840,4 miljoen en daarmee komt de kasgeldlimiet uit op € 71,4 miljoen.

Het Rijk geeft gemeenten veel ruimte om maximaal gebruik te maken van (goedkope) financiering met kasgeld. Hoewel het gemeenten formeel niet is toegestaan de kasgeldlimiet te overschrijden (Wet FIDO, art. 4, lid 1), hoeven deze pas aan de toezichthouder te rapporteren wanneer de kasgeldlimiet drie kwartalen op rij wordt overschreden (art. 4, lid 2). Hiermee wordt gedoogd de kasgeldlimiet twee kwartalen op rij te overschrijden. De gemeente Arnhem stuurt er desondanks op onder de kasgeldlimiet te blijven en deze niet te overschrijden.

Renterisiconorm

Het renterisico betreft het risico dat de begroting van de gemeente geconfronteerd wordt met een verzwaring van de rentelasten als gevolg van herfinancieringen van bestaande activa of van herziening van rente van bestaande leningen.
Het doel van de renterisiconorm is om dit risico te beperken tot een handelbaar niveau. Bij een gelijkmatig opgebouwde leningenportefeuille blijft het renterisico binnen verantwoorde marges en zullen de renteaanpassingen zich geleidelijk voordoen en binnen de begroting opgevangen kunnen worden.
In de Wet Financiering Decentrale Overheden (FIDO) is vastgelegd dat jaarlijks een volume ter grootte van 20% van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting (peildatum 1 januari) mag worden geherfinancierd of een renteherziening mag ondergaan. Omdat de gemeente voor de eigen financiering geen leningen heeft aangetrokken waarvan periodiek de rente wordt herzien, heeft voor Arnhem de renterisiconorm alleen betrekking op herfinanciering van aflopende leningen. Op basis van het begrote lastentotaal voor 2024 van € 840,4 miljoen mogen leningen tot een bedrag van € 168,1 miljoen worden geherfinancierd.
Als gevolg van de renterisiconorm mag de gemeente geen leningenportefeuille hebben met een gemiddelde looptijd van leningen van korter dan ongeveer vier jaar. De gemeente zou dan in een jaar meer leningen moeten herfinancieren dan is toegestaan. Gezien de opbouw van de leningenportefeuille met vooral looptijden van 20 jaar en langer hoeft de gemeente nog heel lang niet bang te zijn tegen de limiet van de renterisiconorm aan te lopen.

Schatkistbankieren

Sinds het najaar van 2013 kennen gemeenten en andere decentrale overheden verplicht schatkistbankieren. Decentrale overheden dienen banktegoeden, die een vooraf bepaalde drempelwaarde te boven gaan, af te storten naar een rekening-courant bij het ministerie van Financiën. Voor de gemeente Arnhem bedraagt de drempelwaarde in 2024 € 10,7 miljoen.
Omdat inkomende en uitgaande kasstromen niet op elkaar zijn afgestemd, kunnen hoge positieve of negatieve kassaldi ontstaan. Om ruimte te bieden voor zulke bewegingen moet het gemiddelde van de banksaldi van de gemeente in een kwartaal worden afgezet tegen deze drempelwaarde, niet de dagelijkse stand. Het banksaldo hoeft dus niet continu beneden de drempelwaarde te blijven. Een banksaldo boven de drempelwaarde kan binnen het kwartaal worden gecompenseerd met banksaldi, die lager zijn dan de drempelwaarde.
Bij de controle van de jaarrekening neemt de accountant de verplichting tot schatkistbankieren en het voldoen aan de voorwaarden mee.

Overige risico's

Gezien de samenstelling van de gemeentelijke leningenportefeuille en de kaderstelling vanuit de wet en het treasurystatuut (leningen worden alleen afgesloten in euro’s) is binnen de gemeente Arnhem geen sprake van valutarisico en/of koersrisico.

Bedrijfsvoering

Wij zijn een organisatie die midden in de samenleving staat, in verbinding is met de stad en een afspiegeling van de stad wil zijn. De gemeentelijke bedrijfsvoering verandert mee met de eisen die worden gesteld door de samenleving, het bestuur, de raad en onze eigen professionaliteit.

De bedrijfsvoeringfuncties zorgen ervoor dat het primaire proces hun taken zo optimaal mogelijk kan uitvoeren. De bedrijfsvoeringsfuncties brengen systemen en werkprocessen in lijn met wat we in de stad willen bereiken, bieden inzicht in datgene wat we willen bereiken, schetsen de juridische of financiële randvoorwaarden, ondersteunen bij de strategische en communicatieve opgaves, benutten technologische ontwikkelingen en investeren in nieuwe vaardigheden en competenties van onze medewerkers. Per bedrijfsvoeringsfunctie worden de opgaven geschetst. Een aantal van deze opgaven is niet gekoppeld aan een specifieke bedrijfsvoeringsfunctie. De belangrijkste hiervan is het traject 'Lekker werken aan de ambities van Arnhem.

Ontwikkelingen binnen de bedrijfsvoering

Lekker werken aan de Ambities van Arnhem

Begin 2023 is het organisatieprogramma 'Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem' opgeleverd. Onze ambitie: zorgen voor een werkklimaat waarin de organisatie op een goede en prettige manier aan de ambities van de stad kan werken, in een werkomgeving die ervoor zorgt dat dat effectief en efficiënt kan. Een organisatie waarin medewerkers zich veilig voelen, waarin werkdruk beheersbaar is en waarin de juiste resultaten voor stad en bestuur worden geleverd. Concreet betekent dit dat we in dit organisatieprogramma:

- acht doelen hebben geformuleerd;
- een lijst van zogenoemde 'organisatie-inspanningen' beschrijven voor de komende vier jaar (zaken die ons echt gaan helpen om onze doelen te bereiken);
- en last but not least: het gaat om mensen. Aandacht voor elkaar is de rode draad waarmee we de inspanningen willen leveren en onze doelen willen bereiken.

De eerste resultaten worden al geboekt binnen de organisatie inspanningen, zoals een goede onboarding voor onze nieuwe medewerkers en de start van een leiderschapstraject om leidinggevenden te verbinden met elkaar en hen te ondersteunen in hun opgave.
We blijven continu, op een gestructureerde wijze, in gesprek met de organisatie op verschillende niveaus; van beleid tot uitvoering. De inbreng van collega's dient als input voor de verschillende organisatie inspanningen, net als het medewerkersonderzoek en de Nederlandse InclusiviteitsMonitor. Een continue cirkel van leren en verbeteren, zodat we onze medewerkers optimaal ondersteunen om 'lekker te kunnen werken aan de ambities van Arnhem'.

Ontwikkelingen big data, informatie ontsluiting, Artificial Intelligence

Op het gebied van data(technologie) gaan de ontwikkelingen razendsnel waardoor er kansen maar ook risico's ontstaan. Steeds meer bronnen worden betrokken (eigen data, open data, sensordata, big data) en gebruikt voor en bij analyses en besluitvorming. Het managen, de kwaliteitsbewaking en het ethisch verantwoord gebruik van al deze toegepaste bronnen vraagt om meer aandacht, zodat besluiten op kwalitatief juiste data kan worden gebaseerd.
Deze ontwikkelingen zullen ons werk flink gaan beïnvloeden. De mate waarin dient in de komende tijd ervaren en beoordeeld te worden. Het gebruik van geavanceerde technologie wordt een onderdeel van steeds meer functies en werkprocessen en dat doet een steeds groter beroep op de digitale vaardigheden van medewerkers.

Daarnaast zijn er ontwikkelingen op het gebied van artificial intelligence (zoals ChatGPT), digital twinning en hebben we waarborgen in te bouwen voor het hanteren van algoritmes en sensoren. Technologieën die kansen bieden en ook risico's met zich meebrengen. Toepasbaarheid hiervan vraagt om een juiste beoordeling en het beheersbaar maken van de risico's. In de raadsbrief van 11 juli 2023 is meer specifiek ingegaan op de inventarisatie en stand van zaken van het algoritmeregister.

Cybersecurity heeft inmiddels al de hoogste aandacht en dat zal in de komende jaren zo blijven. Wij moeten alert blijven op ontwikkelingen (zoals deepfake) binnen dit gebied en met een passende organisatie, technische toepassingen en bewustwording bij medewerkers ons afdoende wapenen tegen de bedreigingen. De al genomen en nog te nemen maatregelen zullen eveneens een bijdrage gaan leveren aan digitale volwassenheid van medewerkers en het vertrouwen van de inwoners in de overheid.

Versterken demandmanagement

Een aantal onderdelen van de gemeentelijke bedrijfsvoering zijn uitbesteed aan de Connectie. De eindverantwoordelijkheid voor de bedrijfsvoering ligt echter wel bij de gemeente. Dit vraagt, zowel op

gemeentelijk als op regionaal niveau om goede onderlinge afspraken en een goed ingerichte organisatie op het gebied van demand- en supplymanagement. In de afgelopen periode is hier onvoldoende eenduidig, gestructureerd en gebaseerd op heldere afspraken invulling aan gegeven. De komende periode wordt gebruikt om een inhaalslag te maken waarbij in eerste instantie prioriteit wordt gegeven aan de inrichting en het vastleggen van de gemaakte afspraken.

Huisvesting
Diverse ontwikkelingen maken (her)oriëntatie op toekomstige gemeentelijke huisvesting noodzakelijk. In de raadsbrief van 23 mei 2023 hebben we de uitgangspunten geformuleerd voor het op te stellen huisvestingsplan die we eind 2023 aan de raad willen voorleggen. Hiervoor is een projectmanager aangesteld die een projectteam zal samenstellen. De ambtelijk opdrachtgever wordt bijgestaan door een stuurgroep.

Binnen de huisvestingsagenda is de eerstvolgende stap het opstellen van een strategisch huisvestingsplan waarin verschillende scenario's worden uitgewerkt om de gemeentelijke huisvesting duurzaam en toekomstbestendig te maken. Hierin geven we invulling aan een nieuwe (hybride) manier van werken, verlaten we (eventueel gefaseerd) het Stadskantoor en maken we ons Stadhuis duurzaam en functioneel geschikt voor een groot deel van onze organisatie.

Op termijn willen we het stadhuis als kernlocatie gebruiken. We hebben al langere tijd de wens uitgesproken om zoveel mogelijk van de gemeentelijke organisatie te huisvesten in ons Stadhuis en daarmee deze locatie te bestempelen als onze kernlocatie. Naast dat we hiermee investeren in ons eigendom geeft het ook een plek om te werken in het dynamische centrum van de stad, waarbij we het gevoel versterken vóór de stad te werken.

Het renoveren/aanpassen met respect voor het bestaande gemeentelijk en rijksmonument is op zich al duurzaam en circulair, maar we hebben ambitie op meerdere thema's waarbij CO2-reductie/energie, klimaatadaptatie, natuurinclusiviteit, mobiliteit en gezondheid belangrijke pijlers zijn.

Parallel gaan twee andere opgaven van start: het Integraal Accommodatiebeleid (IAB), en, als onderdeel van strategisch huisvestingsplan, het verder uitwerken van de wens voor gezamenlijke huisvesting in de wijken. Deze wens van het cluster Werk & Inkomen, de teams Leefomgeving (en de Sociale wijkteams) om het wijkgericht werken verder te versterken door integrale dienstverlening dicht bij de inwoner, waarbij er ook voor ketenpartners en medewerkers uit de kernorganisatie mogelijkheden zijn om aan te landen, heeft invloed op de huisvestingsvraag op de kernlocatie stadhuis. Alle drie de opgaven vragen sturing op samenhang en timing.

Reguliere bedrijfsvoering

Personeel en organisatie

Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie
Het werken aan een inclusieve organisatie(cultuur) en een divers medewerkersbestand blijft een prioriteit voor gemeente Arnhem. We werken aan een organisatie waar inwoners zich kunnen herkennen, iedereen op een gelijkwaardige wijze kan deelnemen, de eigen talenten kan inzetten en zich welkom en veilig voelt. Om oordeelvrij te werven en selecteren, hebben we het wervings- en selectieproces vernieuwd. Dit proces ontwikkelen we door, gaan we evalueren en waar nodig aanscherpen. Doel is om ook in 2024 het merendeel van alle openstaande vacatures zelf -met een duidelijke focus op inclusie en diversiteit- in te vullen. Naast werven, hebben we ook aandacht voor behoud, ontwikkeling en (interne) doorstroom van collega's. Het beleid hiervan nemen we onder de loep en we bepalen de koers ervan. Ook willen we meer inzicht krijgen in de reden van uitstroom, Dit gaan we faciliteren in uitstroomgesprekken en de opbrengsten bieden input om van te leren. Zoals bekend is de arbeidsmarkt krap. Dit betekent dat we ons meer en anders willen presenteren en profileren. De komende periode gaan we nog meer investeren in het benaderen van de arbeidsmarkt. We gaan nieuwe netwerken en samenwerkingen aanboren om een diverse groep kandidaten te kunnen bereiken en aantrekken.

Verder willen we inclusief verlof aanbieden, denk hierbij aan inclusieve feestdagen en andere verlofvormen zoals transitieverlof en ouderschapsverlof voor wensouders. We verkennen hoe we dat mogelijk kunnen maken en gaan dat organiseren. Daarnaast blijven we richting de VNG onze wensen en dringende suggesties inbrengen voor een inclusieve cao.
Zorgen voor een veilig werkklimaat is essentieel voor een inclusieve organisatie(cultuur). Het meldingsbeleid van ongewenst gedrag (onder andere discriminatie, racisme, pesten, seksuele intimidatie) willen we verbeteren en beter laten aansluiten bij de behoeften van medewerkers. Daarbij gaan we bijvoorbeeld ons aanbod aan

vertrouwenspersonen verbreden, zodat medewerkers die vertrouwenspersoon kunnen benaderen bij wie ze zich het meest op hun gemak voelen, mocht daar behoefte aan zijn.

Inrichting en start gemeentepool
In 2023 hebben we een start gemaakt met de inrichting van de gemeentepool. De gemeentepool is een aanvullende manier van werving om andere doelgroepen te bereiken. Het doel is vooral medewerkers binden, boeien en het personeelsbestand diverser maken.
Via de gemeentepool gaan we jaarlijks tientallen (nieuwe) medewerkers werven aan de hand van een competentieset, gedragsindicatoren en motivatie. We besteden hierbij extra aandacht aan de werving van medewerkers uit ondervertegenwoordigde groepen. Denk aan mensen met een culturele achtergrond en een arbeidsbeperking. We wachten niet tot er een concrete vacature of opdracht is, maar gaan zelf op zoek naar kandidaten die we een loopbaan bij de gemeente willen aanbieden. Om (voor ons) nieuwe doelgroepen te bereiken, gaan we (aanvullend) anders werven en gaan we kritisch naar ons werkaanbod kijken
We bieden medewerkers in de gemeentepool een ontwikkelprogramma, waarmee ze inzetbaar worden voor een deel van onze vacaturebehoeften van de komende jaren. De gemeentepool is geen vervanging van maar een aanvulling op de bestaande wervingsmethoden..
De werving voor de gemeentepool start in de tweede helft van 2023, zodat de eerste nieuwe collega's in 2024 kunnen beginnen. De dekking van de gemeentepool gebeurt zoveel mogelijk vanuit bestaande vacatureruimte en overige beschikbare uitvoeringsbudgetten.

Vitaliteit en duurzame inzetbaarheid
Op breed vlak gaan we inzetten op duurzame inzetbaarheid van alle medewerkers. Waar we in het verleden vooral aandacht hadden voor het vitaal houden van oudere collega's, zien we dat dit niet tot deze groep beperkt moet blijven. In alle fasen van en situaties in het leven moeten we hier aandacht voor hebben. Het gaat dan niet alleen om voorkomen of beperken van uitval door lichamelijke ziekte en/of psychische problemen, maar juist ook om preventie en het herkennen en bespreekbaar maken van sociale en maatschappelijke (privé-)problemen. Denk hierbij aan geldzorgen en mantelzorg. Maatwerk is daarvoor nodig. We willen komen tot een maatwerkpakket dat we steeds kunnen aanpassen, waar nodig. Dit doen we stapsgewijs en we stellen hierbij prioriteiten. Eerste vragen die we ons hierbij stellen zijn: wat wordt het meest gewenst , wat levert op korte termijn resultaat op, wat draagt wezenlijk bij, wat is snel/eenvoudig uit te voeren?

'Onboarding' en Integriteit
In 2023 is een begin gemaakt met zogeheten 'onboardingsbijeenkomsten' voor nieuwe medewerkers. Hiermee maken zij kennis met elkaar én verschillende aspecten van de gehele organisatie. Denk hierbij aan: informatie over de gemeente, clusters en gemeenteraad, de stadsprogramma's, het organisatieprogramma Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem. Een vast onderdeel van het 'onboardingsprogramma' is diversiteit & inclusie in de vorm van een training om ook nieuwe medewerkers hierover bewust te maken. En omdat we vinden dat iedereen ertoe doet. We willen iedereen horen, zien en mee laten doen. Daarnaast is er aandacht voor praktische informatie over systemen, applicaties en het P&O-plein. Deze vorm van 'onboarding' wordt zeer gewaardeerd en dit ontwikkelen we dan ook verder door in 2024.
Tijdens de bijeenkomst voor het afleggen van de ambtseed/-belofte besteden we structureel aandacht aan het thema integriteit. Dit onderwerp vraagt om steeds meer nadrukkelijke aandacht van zowel medewerkers als gehele organisatie. Gezien het belang van het onderwerp heeft de doorontwikkeling van het ambtelijk Integriteitsbeleid doorlopende aandacht. Dit doen we in de volle breedte. Denk hierbij aan: constante bewustwording van medewerkers, screening, monitoring, gebruik en mogelijkheden van systemen, oog voor (kwetsbare) situaties medewerkers en meldingsbereidheid over misstanden en/of ongewenst gedrag. Uiteraard binnen wettelijke kaders en mogelijkheden. De komende periode gaan we gebruiken om een intern 'integriteitsbureau' (werktitel) op te zetten, om het onderwerp en het belang daarvan prominenter onder de aandacht te brengen.
Daarnaast zijn we ook het VOG-beleid aan het actualiseren. Zoals eerder aangegeven stellen we voor het eind van 2023 een plan van aanpak op voor een aanpassing van het integriteitsbeleid. Dit mede naar aanleiding van motie 23M62 'Motie ter bevordering van integriteit en bestrijding van corruptie onder ambtenaren'. Dit plan verwachten we in het eerste kwartaal 2024 aan de gemeenteraad te kunnen aanbieden.

Informatisering en automatisering
Informatiebeveiliging en privacy
De Baseline Informatiebeveiliging Overheid en de Algemene Verordening Gegevensbescherming zijn ingevoerd als wettelijke kaders waaraan gemeente Arnhem moet voldoen. Nulmetingen hebben tekortkomingen aangetoond welke met een uit te voeren programma in de periode 2023 tot 2026 aangepakt worden en waarvoor middelen in

de begroting zijn toegewezen. Het programma leidt tot een hoger en vereist volwassenheidsniveau op de gebieden informatiebeveiliging en privacy met het daarbij duurzaam borgen van het niveau in de organisatie.

Informatiegestuurd werken
We zetten verder in op een monitor per beleidsprogramma, op basis van meetbare doelen en de benodigde indicatoren. Hiermee zorgen we dat de programma's het beleid en de sturing op de doelen met meer feitelijke basis kunnen vormgeven. We bouwen verder aan onze centrale datapakhuis als gegevensbasis en zetten multidisciplinaire teams in die werken aan analyse en ontwikkeling van de monitoren. We managen het datapakhuis en onderliggende processen om te zorgen dat de data een maximale kwaliteit en validiteit kent.

Digitale Dienstverlening
We werken blijvend aan een optimale dienstverlening met effectieve processen en informatiestromen, waarbij het noodzakelijk is om veel processen nog klantgerichter én toegankelijker te maken. De online-dienstverlening van de gemeente wordt verbeterd en zelfs versneld om de klanttevredenheid te verhogen. Hiervoor wordt onder andere de eigen website flink onderhanden genomen en worden tal van producten vanuit Burgerzaken en het cluster Werk & Inkomen aangeboden met een volledig digitale afhandeling. Belangrijk bij deze digitaliseringsslag is om te zorgen dat we koersen op een inclusieve dienstverlening, wat betreft de digitale toegankelijkheid, de digitale participatie en in de ondersteuning van mensen met minder digitale vaardigheden. In de raadsbrief van 31 januari 2023 is meer specifiek ingegaan op de verbetering van de digitale dienstverlening en de versnelling va de digitalisering.

De Europese Single Digital Gateway Verordening schrijft voor dat we enkele specifieke procedures en alle huidige online formulieren grensoverstijgend en non-discriminatoir toegankelijk dienen te hebben voor EU-burgers en ondernemers. Voor de realisatie ervan volgen we de landelijke adviezen en actielijnen. Het wordt dan voor EU-burgers en ondernemers mogelijk om producten en diensten van de Gemeente Arnhem vanuit het buitenland te kunnen aanvragen. Voor burgers zijn dit: aanvraag van bewijs van registratie van een geboorte, aanvraag van bewijs van verblijf en registratie van adreswijziging. Ondernemers moeten dan bij de gemeente online een bedrijfsactiviteit kunnen starten, uitoefenen, wijzigen en beëindigen.

Financiën en control
In 2021 is koers voor Financiën & Control uitgezet waarbij als centraal thema "Wij brengen Arnhem verder, met betrokkenheid, onafhankelijk advies en ondersteuning, met kennis en innovaties" is gedefinieerd. In de afgelopen jaren zijn diverse trajecten in gang gezet en verbeteringen gerealiseerd. De basis is op orde, zo blijkt ook uit de bevindingen van onze accountant bij interim- en jaarrekeningcontrole. Een mooie positie van waaruit verder gebouwd kan worden.

In de komende periode willen we onze koers herijken en vertalen naar nieuwe opgaven. Naar verwachting liggen deze op het gebied van het versterken van onze planning & controlcyclus, interne sturing en verantwoording, het beter en slimmer ontsluiten van financiële informatie en het herijken van de functies binnen F&C. Dit laatste mede in het licht van de ontwikkelingen die we op ons af zien komen, zoals de steeds toenemende digitalisering en beschikbaarheid van data. Dit betekent doorontwikkeling op ons vakgebied en in de mogelijkheden die dit biedt in de ondersteuning van budgethouders, leidinggevenden en andere collega's.

Auditing en risicomanagement
In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen wordt ingegaan op het beleid voor risicomanagement, het risicoprofiel en de benodigde weerstandscapaciteit, de relatie met de financiële kengetallen en de belangrijkste risico's. De aanpak van risicomanagement is gebaseerd op de nota Risicomanagement en weerstandsvermogen, die in 2023 weer is geactualiseerd.

Belangrijk aandachtspunt voor de komende periode betreft de ambities van de gemeente op het terrein van binnenstedelijke gebiedsontwikkeling, het actieve grondbeleid dat dit vraagt en de complexe grondexploitaties die naar verwachting worden ingericht. Deze ontwikkeling gaat gepaard met nieuwe / extra risico's die zorgvuldig moeten worden bepaald, financieel vertaald en beheerst. In het kader van grote risicovolle projecten zullen hier onafhankelijke risicoanalyses worden uitgevoerd en bij de vaststelling van de grexen worden ingebracht.

Artikel 213a onderzoeken
In de gemeentewet is in art. 213a vastgelegd dat gemeenten onderzoeken doen naar de doeltreffendheid en doelmatigheid en hierover de raad informeren In de financiële verordening (februari 2023) zijn de afspraken

hierover vastgesteld. Het college zal in 2024 minimaal één onderzoek uitvoeren die gekwalificeerd kan worden als 213a en de raad hierover informeren.

Juridische zaken

Advisering

Juridische advisering vindt gemeente breed en in aansluiting op alle programma's plaats. De komende periode wordt extra ingezet op de energietransitie, wonen en bestaanszekerheid. De juridisch adviseurs zullen hierbij naast hun hoogwaardige juridisch kwaliteit ook innovatief moeten adviseren.
De recent versterking van de juridische advisering op zowel veiligheid als openbaarheid/privacy blijft onverminderd van kracht.

Juridische procedures

In 2023 is de gemiddelde doorlooptermijn van bezwaren en klachten substantieel verkort. In 2024 moet dit verder verankerd worden omdat de nagestreefde responsiviteit en betrouwbaarheid alleen behaald kunnen worden als de wettelijke termijnen door de gemeente zelf in acht genomen worden. Los van de wettelijke termijnen zal ook daar waar mogelijk sneller resultaat geboekt moeten worden, omdat de bestaande wettelijke termijn veelvuldig als ruim ervaren worden door burgers.

Zowel bij de behandeling van bezwaren en klachten als bij het maken van regelgeving blijft het belang van maatwerk uitermate groot. De uitdaging zal blijven om maatwerk optimaal invulling te geven met behoud van uitvoerbaarheid en fundamentele rechtszekerheid en rechtsgelijkheid.

Control

De juridische kwaliteitszorg zal in de eerste plaats gericht zijn op de per 1 januari 2024 in te voeren Omgevingswet. Samenwerking met de stadsadvocaat Hekkelman zal intensief gezocht worden.
De lessons learned uit de bezwaren en klachten zullen geïntensiveerd worden en zal zich in 2024 naast de omgevingswet richten op de maatwerktoepassing. Ook zal de samenwerking met de sociale advocatuur en het juridisch netwerk Legal Valley meer gericht ingezet worden voor de interne juridische kwaliteitszorg. Tenslotte zullen de intensieve contacten met de Han en de Radboud input blijven geven voor de juridisch control.

Communicatie

Communicatie is een belangrijk instrument van de gemeente om onze inwoners en bedrijven te betrekken bij de ambities, doelstellingen en dienstverlening. We informeren, betrekken, gaan de dialoog aan en formeren of gaan samenwerkingen aan. Soms moeten we overtuigen en sturen, maar we zijn bovenal gericht op participatie. We willen goed in contact zijn en doen dit op begrijpelijke, toegankelijke en inclusieve wijze.

Onze communicatiestrategie en ieder communicatieplan vloeit voort uit de gemeentelijke communicatievisie en strategie en de daarop gebaseerde bedrijfsplannen op programma- en projectniveau. In 2024 nemen we de tijd om de gemeentelijke communicatievisie, die in Q4 2023 wordt vastgesteld, te vertalen naar een communicatieplan. We gaan gezamenlijk bepalen hoe we deze visie kunnen bewerkstelligen, wat er voor nodig is en hoe we ervoor kunnen zorgen dat de communicatiespecialisten zo worden ingezet dat we de organisatie optimaal kunnen bedienen en mee kunnen bewegen op de periodieke herijking van de programma's en prioriteiten.

Naast communicatie gericht op de Arnhemse inwoners en bedrijven werken we als gemeente ook aan onze zogenaamde corporate communicatie. Dat bestaat o.a. uit de interne communicatie en arbeidsmarktcommunicatie.. Het doel daarvan is dat we zichtbaar zijn en laten zien dat de gemeente aantrekkelijk is onder meer als werkgever en als samenwerkingspartner.

Ook hebben wij een goede samenwerking met de Stichting Citymarketing Arnhem. In 2023 is de basis gelegd voor een intensievere samenwerking in 2024 om Arnhem op de kaart te zetten met aandacht voor de rol van Citymarketing en die van de Gemeente Arnhem. Op dit moment wordt er samen opgetrokken in het kader van de diverse jubilea in 2024 en de viering van 800 jaar Arnhem. Voor 2024 kijken we naar hoe we deze samenwerking kunnen vorm kunnen gaan geven aan de hand van o.a. een gezamenlijke jaarplanning.

Daarnaast gaan we het huidige plan met betrekking tot de visuele identiteit (inclusief huisstijl) van de organisatie actualiseren om deze in lijn te krijgen met de moderne organisatie die we willen zijn. Hier zullen we in 2024 de eerste stappen in zetten en een concreet plan (inclusief benodigd budget) opleveren om hier in 2025 vol mee aan de slag te kunnen.

Inclusieve gemeentelijke communicatie
Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken we op drie manieren aan:

- *Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke website*s

We lieten de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en de informatie die daar op staat, toetsen. Op basis daarvan zijn we onze websites aan het verbeteren en digitale toegankelijkheid aan het borgen binnen de organisatie. Nieuwe websites worden meteen op toegankelijkheid getoetst en betrokken medewerkers getraind.

- *Schrijven in begrijpelijke taal*

Met het Project Direct Duidelijk stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we onder meer door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1, door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers.

- *Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen.*

We lieten het Verwey-Jonker Instituut onderzoeken wat inclusieve communicatie is, wat we al goed doen en wat beter kan. Met de onderzoeksuitkomsten in de hand werken we aan bewustwording en kennisvergroting binnen de gemeentelijke organisatie en bij de externe vormgevers, fotografen en tekstschrijvers om in woord en beeld inclusiever te communiceren.

Een nadere uitwerking van het totale programma voor Inclusie is terug te vinden in programma S08 Welzijn en Inclusie.

Inkoop
De gemeente Arnhem heeft grote ambities op het gebied van lokaal, sociaal, duurzaam, diervriendelijk en circulair inkopen. Hoewel er zeker al goede resultaten worden behaald, is er meer nodig om invulling te kunnen geven aan de geformuleerde maatschappelijke ambities. We gaan een impuls geven, waarbij we de gewenste aanpak borgen in onze organisatie en werkprocessen. Ook willen we meer inzicht krijgen in de gemaakte contractuele maatschappelijke afspraken met leveranciers, waardoor we beter kunnen monitoren en sturen. In de Begroting 2024 zijn hiervoor extra middelen beschikbaar gesteld.

Overzicht formatie

Totaal aantal FTE Arnhem	Realisatie Bezetting 31.12.2022	Begroting Formatie 2023	Begroting Formatie 2024	Begroting Formatie 2025	Begroting Formatie 2026	Begroting Formatie 2027
Aantal FTE College B&W	8	8	8	8	8	7
Aantal FTE ambtelijke organisatie formatie	1.036	1.139	1.115	1.103	1.098	1.077
Totaal personeel gemeente Arnhem	**1.044**	**1.147**	**1.123**	**1.111**	**1.106**	**1.084**

Verloop formatie

	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Aantal FTE ambtelijke organisatie Begroting 2023-2026	**1.043**	**1.026**	**1.018**	**1.016**	**1.002**
Bij: wijz capaciteit C2D/CA 2022 MTA dec 22	50	49	44	41	32
Bij: capaciteit afdeling Nieuwkomers 2023	13	0	0	0	0
Bij: formatie Openbare Ruimte gedekt uit prijs- en areaalontwikkeling	9	9	9	9	9
Bij: formatie Veiligheid	9	12	12	12	11
Bij: PIM van flexibel naar vast	5	5	5	5	5
Bij: Ozo coördinatoren overname Rijnstad	0	5	5	5	5

Bij: formatie uitbreiding DVO De Connectie	3	3	3	3	3
Bij: formatie tbv arbeidsmarktregio	3	2	2	2	2
Bij: fomatie UWV taken in eigen beheer	2	2	2	2	2
Bij: oplossen stelpost formatie vanuit reorganisatie	3	3	3	3	3
Bij: projectleider verkiezingen	1	1	1	1	1
Af: vermindering toezichthouders afval	-2	-2	-2	-2	-2
Afronding	0	0	1	1	4
Aantal FTE ambtelijke organisatie Begroting 2023-2026	**1.139**	**1.115**	**1.103**	**1.098**	**1.077**

Toelichting formatieve mutaties

Om de in de Begroting 2023 geformuleerde opgaven en doelstellingen te kunnen realiseren, is een uitbreiding van de benodigde capaciteit voorzien. De hiervoor beschikbaar gestelde middelen zijn, daar waar de noodzakelijke capaciteit per programma op dat moment in beeld was, in 2023 naar formatie vertaald. Ten aanzien van de programma's waar de middelen nog niet naar formatie waren vertaald, is dat in de Begroting 2024 alsnog gebeurd.

Daarnaast neemt de formatie toe als gevolg van het in eigen beheer uitvoeren van werkzaamheden en activiteiten, zo treden bijvoorbeeld de OZO-coördinatoren in dienst bij de gemeente Arnhem en worden UWV taken in eigen beheer uitgevoerd.

	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Aantal FTE ambtelijke organisatie	**1.036**	**1.139**	**1.115**	**1.103**	**1.098**	**1.077**
Saldo personeelsbudget loonsom (in € 1.000)	**85.985**	**104.275**	**102.182**	**101.059**	**100.671**	**98.546**
Gemiddelde loonsom (in €)	**82.998**	**91.575**	**91.638**	**91.623**	**91.657**	**91.540**

De stijging van de gemiddelde loonsom tussen 2022 en 2023 is voor het grootste gedeelte het gevolg van de cao-loonstijging in 2023.

Verbonden partijen

De gemeente neemt deel in diverse rechtsvormen zowel publiek als privaat. Wanneer de gemeente zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft in een andere partij, is dat voor de gemeente een verbonden partij. Samenwerking met andere partijen is een manier om publieke taken uit te voeren, die bijdragen aan het realiseren van de gemeentelijke doelstellingen. Deelnemingen in andere partijen brengen risico's met zich mee zowel bestuurlijk, maatschappelijk als financieel.

Verbonden partijen twee gemeentelijke rollen

De gemeente vervult twee rollen richting de verbonden partijen: de rol van eigenaar en de rol van opdrachtgever. Tussen beide rollen en de belangen die daaruit voortvloeien, kan een spanningsveld bestaan.

In de eigenaarsrol beslist de gemeente over de oprichting, de missie, de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de verbonden partij. Het gemeentebestuur is mede eigenaar van de verbonden partij en draagt bestuurlijke verantwoordelijkheid (de gemeente neemt deel aan het bestuur). De eigenaarsrol richt zich vooral op de continuïteit en de levensvatbaarheid van de (samenwerkings)organisatie.

De gemeente is ook opdrachtgever van de verbonden partij. De verbonden partij levert diensten of producten of is uitvoerder van gemeentelijk beleid. Veelal in de vorm van een basispakket dat door alle deelnemers in de samenwerking wordt afgenomen, met daarnaast een aanvullend pakket dat voor afzonderlijke deelnemers op maat wordt afgesproken.

Het financieel belang is gekoppeld aan beide rollen. Als opdrachtgever heeft de gemeente belang bij een zo goed mogelijke prijs-/kwaliteitsverhouding voor de afgesproken dienstverlening en deze moet passen binnen de kaders van de gemeentebegroting. Als eigenaar draagt de gemeente het 'ondernemersrisico' van de samenwerking. Als de financiële resultaten tegenvallen, zal de gemeente de tekorten moeten aanvullen.

Actuele kaders

Kadernota verbonden partijen gemeente Arnhem

In 2016 is de visie van de gemeente Arnhem op de verbonden partijen vastgelegd in de kadernota verbonden partijen 2016 gemeente Arnhem, met daarin uitvoeringsrichtlijnen over de wijze van sturen en beheersen. Uitgangspunt is om hierbij uit te gaan van een risicogerichte aanpak, onder andere door het instellen van een governancecode en het toepassen van een 'risicokompas'.

BBV-Notitie verbonden partijen

Ook de Notitie verbonden partijen van de Commissie BBV uit oktober 2016 geeft verplichte en aanbevolen kaders ten aanzien van verbonden partijen. In deze notitie wordt uiteengezet wanneer sprake is van een financieel en bestuurlijk belang. Van een financieel belang is sprake als de gemeente de middelen zoals vermogen of leningen, die aan een partij ter beschikking zijn gesteld, niet terugkrijgt bij faillissement van die partij of indien financiële problemen bij de derde partij kunnen worden verhaald bij de gemeente. Bij een bestuurlijk belang gaat het om het hebben van zeggenschap van de gemeente in een derde partij, hetzij omdat de gemeente een zetel in het bestuur heeft, hetzij omdat ze via aandelen mee kan stemmen.

Wet gemeenschappelijke regeling

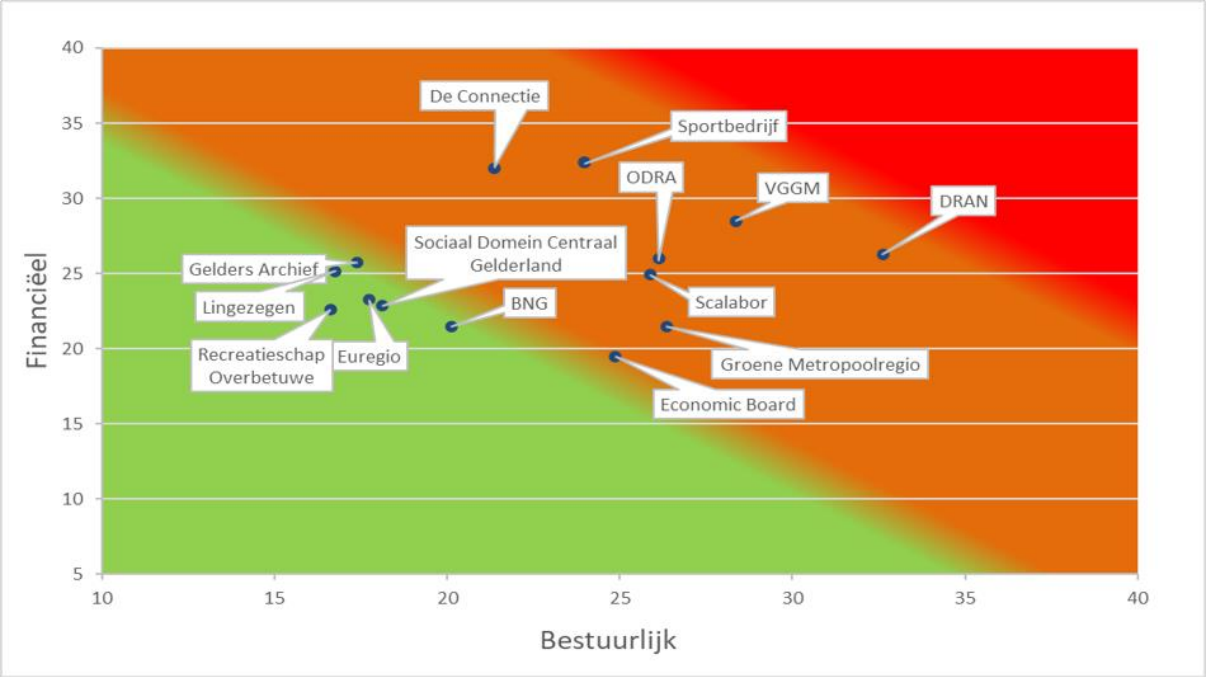
Lokale overheden werken steeds meer en intensiever met elkaar samen. Dat gebeurt op verschillende niveaus en op verschillende manieren. De Wet gemeenschappelijke regeling (Wgr) maakt (publiekrechtelijke) samenwerking mogelijk tussen provincies, gemeenten en waterschappen.
Per 1 juli 2022 is een wijziging van de Wgr in werking getreden. Deze wijziging is erop gericht de kaderstellende en controlerende rol van de gemeenteraad bij taken die in gemeenschappelijke regelingen worden uitgevoerd te versterken. De komende tijd wordt bezien wat de gevolgen van de wijzigingen in de Wgr zijn voor de Arnhemse kadernota en de inbedding van de verbonden partijen in de P&C-cyclus.

Diversiteit en inclusiviteit

We vinden het belangrijk dat alle partners met wie we samenwerken zich inzetten voor een inclusieve en diverse organisatie en dienstverlening en dat we daarin van elkaar leren. In de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023 staat wat we daarin van onze verbonden partijen vragen. Het doel is dat vanaf 2025 alle verbonden partijen in hun plannen de inzet op inclusie en diversiteit hebben opgenomen. We streven daarbij naar een gezamenlijke inzet die in lijn ligt qua doelstellingen. In de betreffende verantwoordingssystematiek zullen we de voortgang monitoren.

Ontwikkelingen risicovolle verbonden partijen

Niet alle verbonden partijen vragen om even veel betrokkenheid. Om de aandacht te geven aan die verbonden partijen die voor de gemeente van het grootste belang zijn, dan wel een belangrijk risico vormen (beleidsmatig of financieel) is het risicokompas toegepast. Het risicokompas is een risicoanalyse die bestaat uit een beoordeling op acht maatstaven. Deze acht maatstaven geven vorm aan de bestuurlijke en financiële verbondenheid met de partij. Door alle verbonden partijen op dezelfde wijze te beoordelen, is het mogelijk de verbonden partijen onderling te vergelijken en te bepalen welke verbonden partijen in verhouding tot elkaar een hoog risicoprofiel hebben. In de aanloop naar de Begroting 2024 heeft een actualisatie plaatsgevonden van het risicokompas. Dit heeft geresulteerd in de volgende risicokaart:

Voor de verbonden partijen die op basis van de risicokaart in onderlinge vergelijking het hoogst scoren is een beheersstrategie opgesteld. Het betreft de volgende partijen:

- DRAN (Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen);
- Sportbedrijf Arnhem;
- De Connectie;
- VGGM (Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden;
- ODRA (Omgevingsdienst Regio Arnhem;
- Scalabor.

In het hierna volgende overzicht met verbonden partijen wordt aangegeven in welke verbonden partijen de gemeente Arnhem deelneemt en aan welke programma's hiermee een bijdrage wordt geleverd. De hierboven genoemde partijen maken onderdeel uit van dit overzicht. De beheersstrategie op deze partijen wordt in het overzicht nader toegelicht.

Relatie met paragraaf Weerstandsvermogen

De risico's die samenhangen met de verbonden partijen zijn meegewogen in de bepaling van de gewenste weerstandscapaciteit (zie paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen).

Toelichting bij overzicht verbonden partijen

Hierna wordt per verbonden partij een aantal gegevens weergegeven. Naast stamgegevens zijn dit het bestuurlijke en financiële belang, financiële gegevens over het vermogen en resultaat, actuele ontwikkelingen en de beheersstrategie (indien van toepassing).
Aanvullend op de hierna weergegeven verbonden partijen neemt de gemeente Arnhem tevens deel in twee Verenigingen van Eigenaars (VVE's). Het betreft de volgende VVE's:

- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 46 en 47 te Arnhem.
- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 27, 28-1 en 28-2 te Arnhem.

De gemeente heeft als eigenaar van een gedeelte van de panden zitting in het bestuur van de VVE's en heeft tevens een (gering) financieel belang. Het risicoprofiel is als laag aan te merken.

Scalabor B.V.

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S06 Participatie en armoedebestrijding		
Doel verbonden partij	Scalabor B.V. is een arbeidsontwikkelbedrijf dat inwoners met een afstand tot de arbeidsmarkt uit de arbeidsmarktregio Midden-Gelderland ondersteunt bij het overbruggen van die afstand. Scalabor begeleidt inwoners die dat nodig hebben naar passend en zo regulier mogelijk werk. Scalabor richt zich op het ontdekken en ontwikkelen van talenten van mensen in een werksituatie. Een belangrijke dienstverlening is het begeleiden van SW-medewerkers van de modulaire gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van Scalabor B.V. De gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW) detacheert SW-medewerkers, in opdracht van de deelnemende gemeenten, bij Scalabor B.V. Daarnaast koopt gemeente Arnhem (als klant) ook ontwikkeltrajecten in bij Scalabor B.V. voor inwoners die een beroep doen op ondersteuning vanuit de Participatiewet. Scalaobr B.V. is ook onze partner in het toeleiden en creëren van beschutte werkplekken.		
Bestuurlijk belang	De concerndirecteur van gemeente Arnhem is gemachtigd om namens de gemeente Arnhem stemrecht uit te oefenen in de vergadering van aandeelhouders.		
Financieel belang	100%		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	7.896.072
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	8.642.731
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	

Ontwikkelingen

Voor 2023 zagen wij:

- een snelle terugloop van het aantal SW-medewerkers (door pensionering ed.);
- door ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en het ontbreken van benodigde vaardigheden van medewerkers het steeds lastiger voor SW-medewerkers wordt om door te stromen naar externe werkgevers;
- landelijke ontwikkelingen rondom sociale ontwikkelbedrijven (SW 2.0) een rol gaan spelen qua positionering;
- dat de cao SW verouderd is en vanwege de hoge inflatie een loonindexatie van 7% inclusief reiskosten vergoeding nodig was;
- we een toekomstbestendige manier hebben gevonden voor de inkoop van arbeidsontwikkeling.

In 2023 en verder vragen deze ontwikkelingen ook onze aandacht.

Risico profiel

Middel

Beheersstrategie

Risico's

1. *Oekraïne / hogere energiekosten / inflatie*
   De prijsstijgingen als gevolg van de oorlog in Oekraïne, de stijging van de rente en het onzekerder en duurder worden van de levering van bepaalde grondstoffen en andere producten uit het buitenland, heeft ook effect op het resultaat van Scalabor.
2. *Instroom trajecten divisie arbeidsontwikkeling*
   De omzet van de divisie arbeidsontwikkeling blijft nog steeds achter bij de verwachting, met name door lagere afname van regiogemeenten. Ook wordt er nog gebruik gemaakt van de mogelijkheden voor beschut werk bij Scalabor.
3. *Effect uitstroom SW op dienstverlening en omzet*
   Door de pensionering van SW-medewerkers en de afschaffing van de WsW in 2015 daalt het aantal medewerkers jaarlijks. Hierdoor wordt het steeds lastiger de dienstverlening van eigen rendabele afdelingen zoals Schoonmaak en Groenvoorziening in de lucht te houden.
4. *Cybersecurity*
   Ook bij Scalabor zien ze een toename van het aantal phishingmails etc. in lijn met de landelijke trend. Dit brengt financiële risico's met zich mee.

Beheersmaatregelen

1. *Oekraïne / hogere energiekosten / inflatie*
   Scalabor kijkt naar mogelijkheden en contractafspraken om met leveranciers in gesprek te gaan. Tegelijkertijd praten ze met hun klanten en afnemers over het doorvoeren van prijsverhogingen. Ook wij als gemeente streven naar het bieden van passende indexatie van de tarieven. Daarnaast is Scalabor actief bezig met het besparen van energie, onder andere door aanpassingen in de huisvesting.
2. *Instroom trajecten divisie arbeidsontwikkeling*
   Vanuit de gemeente Arnhem hebben we nieuwe afspraken met Scalabor gemaakt over de inzet van arbeidsontwikkeling en beschut werk. Tegelijkertijd blijven we ook actief in de regio de mogelijkheden van Scalabor onder de aandacht brengen.
3. *Effect uitstroom SW op dienstverlening en omzet*
   Er zijn regionaal (vanuit de MGR waar de SW onder valt) financiële afspraken gemaakt over SW tot en met 2025. We voeren via de MGR actief regionaal overleg over de ontwikkeling en toekomst van SW.

Cybersecurity
Scalabor heeft diverse beheersmaatregelen getroffen om de risico's te beheersen. Naast de technische en organisatorische maatregelen die er al zijn, gaan ze ook al hun kantoormedewerkers een training laten volgen om meer bewustzijn en kennis op te doen op dit gebied.

Sportbedrijf Arnhem

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	Het Sportbedrijf voert het sportbeleid uit. Arnhem stimuleert en faciliteert bewegen en sporten en Arnhem, voor een beter welzijn van de stad.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem		
Bestuurlijk belang	De gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van de BV Sportbedrijf Arnhem. Als aandeelhouder is de gemeente Arnhem lid van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders. Het mandaat om als aandeelhouder op te treden is door het college neergelegd bij de concerndirecteur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft het volledige eigendom.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	2.519.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	21.034.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	18.100.000
Ontwikkelingen	Het Sportbedrijf heeft te maken met een begrotingstekort op basis van de huidige activiteiten, veroorzaakt door de hoge inflatie en energiekosten. Dit is reeds door middel van een raadsbrief gecommuniceerd. We zijn als gemeente in overleg met het Sportbedrijf hoe het begrotingstekort te overbruggen, zonder ingrijpende maatregelen te nemen.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	**Sturing** Het Sportbedrijf is de grootste uitvoerder van het sportbeleid van de gemeente Arnhem. Bij de verzelfstandiging van het Sportbedrijf, zijn vanuit de gemeente als opdrachtgever en eigenaar van het Sportbedrijf, afspraken gemaakt over de informatie- en stuurmogelijkheden voor de gemeente. Voor 2024 geven we op dezelfde wijze als voorgaande jaren sturing aan het Sportbedrijf. Onderdeel van die sturing is het subsidieproces aan het Sportbedrijf. Dat bestaat uit een gezamenlijke, integrale, uitvraag aan het Sportbedrijf. Gevolgd door een subsidieaanvraag en een gezamenlijke (door sportbeleid, TLO en BC) beoordeling van de aanvraag. Door het jaar heen houden we aan de hand van kwartaalrapportages inhoudelijk en financieel vinger aan de pols wat betreft de voortgang. Ten slotte volgt vaststelling aan de hand van het jaarverslag en de jaarrapportage. Tegelijkertijd voert de gemeente als aandeelhouder ook regelmatig gesprekken met het Sportbedrijf door middel van aandeelhoudersvergaderingen. De dagdagelijkse aansturing gebeurt vanuit de bestuursadviseur sport die fungeert als ambtelijk opdrachtgever. Het verbeteren van inhoudelijk en financieel inzicht is een continu proces waarover Sportbedrijf en gemeente afstemmen met betrekking tot gewenste inzichten. Over de kwaliteit en met name over de (on)mogelijkheden van rapportage over effectiviteit en efficiëntie van interventies in de stad wordt met elkaar gesproken, alsmede wensen voor de toekomst op wijkniveau. Er is steeds meer inzicht in kosten per locatie en per 'product'. Sportbedrijf en		

gemeente doorlopen gezamenlijk stappen om dit af te zetten tegen maatschappelijke meerwaarde. Hierdoor komt er steeds meer kennis beschikbaar over in hoeverre uitgaven zich verhouden tot gemeentelijke doelstellingen. Op basis daarvan kunnen beleidskeuzes gemaakt worden.

Financieel
Het eigen vermogen is € 1,6 miljoen. Voor 2022 e.v. is er een taakstelling van € 0,75 miljoen. Het Sportbedrijf heeft in 2022 een resultaat gehaald van omstreeks € 0,9 miljoen. Dit is grotendeels te verklaren door incidentele steun vanuit het Rijk in verband met de coronacrisis. Dit wordt grotendeels aangewend om het in verband met stijgende energieprijzen verwachte tekort van 2023 deels mee op te vangen. Er blijft voor 2023 nog een tekort over van omstreeks 0,5 miljoen en 2,7 miljoen voor 2024. Met de in de begroting opgenomen aanvullende subsidie voor 2023 en 2024 verwachten wij dat het Sportbedrijf bij gelijkblijvende activiteiten voldoende financiële middelen tot haar beschikking heeft.

Samenwerking
Nu het Sportbedrijf stabiel staat, is er ruimte om de focus te verleggen naar het gesprek op inhoud en gezamenlijke belangen. De afgelopen jaren is de samenwerking tussen gemeente en Sportbedrijf sterk verbeterd. De samenwerking blijft een onderwerp waarin continu geïnvesteerd wordt, ook in 2024 en verder.
Voorbeelden van inhoudelijke onderwerpen die gezamenlijk worden opgepakt zijn: verenigingsondersteuning, de bezetting van accommodaties en ontwikkeling van een positief sportklimaat. Hierover wordt de gemeenteraad in 2023 verder geïnformeerd.
We verwachten deze ontwikkeling met het MT van het Sportbedrijf in 2024 voort te kunnen zetten. Deze samenwerking zorgt ervoor dat het risicoprofiel van het Sportbedrijf als verbonden partij lager ingeschat wordt.

NV Bank Nederlandse Gemeenten

Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën		
Doel verbonden partij	De BNG is de 'bankier ten dienste van overheden', waaronder voor gemeenten.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeente heeft minder dan 1% van de aandelen. De andere aandeelhouders zijn de Staat der Nederlanden (50%), provincies en gemeenten.		
Bestuurlijk belang	De concerntreasurer is gemachtigde voor de aandeelhoudersvergadering.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft 496.470 aandelen van de BNG in bezit (bijna 1%) en is daarmee een van de grootste gemeentelijke aandeelhouders van de BNG		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	4.615.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	107.459
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	-1.300
Ontwikkelingen	Niet van toepassing		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing		

Economic Board regio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats	Nijmegen
Rechtsvorm	Stichting
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie
Doel verbonden partij	Het versterken van de samenwerking tussen ondernemers, kennisinstellingen en overheden op de groeisectoren health, energy en food en de cross-overs daartussen, om daarmee de economische slagkracht van de regio Arnhem-Nijmegen verder te ontwikkelen en regionale groeikansen te benutten met alle voor dat doel dienstige middelen.

Deelnemers in samenwerking	The Economic Board wordt gevormd door achttien leden vanuit de kennisinstellingen, het bedrijfsleven en de overheden.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch (voorzitter) en de wethouder Economische Zaken hebben zitting in de board.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft geen rechtstreekse financiële relatie met The Economic Board. Van onze bijdrage aan de regio wordt 1 euro per inwoner via een subsidie door de Groene Metropoolregio doorgegeven aan The Economic Board.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	44.593
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	103.369
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	162.466
Ontwikkelingen	The Economic Board richting op de samenwerking tussen overheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven op het gebied van economische ontwikkeling, innovatie en werkgelegenheid in de regio. The Economic Board is aanjager en versterker van de economische groei in de regio Arnhem-Nijmegen rondom de thema's Energy, Health, Hightech met cross-over Food, Slimme Duurzaamheid en Arbeidsmarkt. The Economic Board stimuleert innovaties in deze sectoren en de cross-overs daartussen. Dat doet ze onder meer door te communiceren over het bijzonder potentieel en ontwikkelingen in de regio, mogelijke partners aan elkaar te verbinden en bedrijvigheid en innovaties te stimuleren en aan te jagen. The Economic Board representeert een diverse en grote achterban, die zich uitstrekt over een aanzienlijk gebied (ca 800.000 inwoners) met een actief en betrokken MKB, alles zich afspelend binnen de 18 gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen. The Economic Board richt zich onder de noemer Lifeport specifiek op de clusters energy, health en food, vanuit de propositie dat de regio Arnhem-Nijmegen juist met innovaties op deze thema's een bijdrage kan leveren aan grote maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld rond energie en klimaat. Voorbeelden waar de krachtenbundeling van de samenwerking tussen overheid, kennisinstellingen en onderwijs rond innovaties zijn de IPKW Cleantech campus en het Connectr innovation lab in Arnhem of TPN West in Nijmegen en Innofase in Duiven. Op de Noviotech Campus in Nijmegen werken universiteit en het bedrijfsleven samen aan onderwerpen als preventie en pandemische paraatheid in combinatie met verregaande digitalisering van de zorg. Samen met de Groene Metropoolregio en kennisinstellingen in de regio werkt The Economic Board daarnaast via een gezamenlijke regionale arbeidsmarktagenda aan een betere aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Belangrijke partners van The Economic Board zijn de GMR zijn en de provincie Gelderland. De drie partijen hebben in de 2023 een Regio Deal af met het Rijk en zullen hier vanaf 2024 gezamenlijk uitvoering aan geven. De Regio Deal sluit inhoudelijk aan bij de agenda's van The Economic Board, GMR en de gebiedsagenda van de provincie Gelderland.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

BVO De Connectie

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën		
Doel verbonden partij	De Connectie is een gemeenschappelijke regeling met de gemeenten Rheden en Renkum op het gebied van bedrijfsvoering.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem, gemeente Renkum en gemeente Rheden		
Bestuurlijk belang	Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het bestuur.		
Financieel belang	Het Arnhems aandeel in De Connectie bedraagt 72%.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	1.484.000

	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	17.127.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	33.628.000

Ontwikkelingen

Om meer grip te krijgen op de samenwerking, toekomstvisie en het financieel perspectief heeft het bestuur van de Connectie in 2021 een bestuursopdracht vastgesteld. Daarbij gaat het om nieuwe afspraken met betrekking tot de wijze van organiseren van de samenwerking (governance), een duidelijke toekomstvisie omtrent de positie van De Connectie op langere termijn (groeiambitie) en het financieel perspectief van De Connectie in relatie tot de financiële positie van de eigenaar-gemeenten. Na het vaststellen van de bestuursopdracht is door De Connectie en de gemeenten gezamenlijk invulling gegeven aan de doorontwikkeling van de samenwerking. In het kader van deze doorontwikkeling vindt onderzoek plaats naar de verdere professionalisering van het opdrachtgeverschap. Daarbij wordt ook het centraal opdrachtgeverschap van de IV-keten onderzocht. Naast het onderzoek naar de inrichting van het opdrachtgeverschap wordt ook ingezet op de versterking van het demand- en supplymanagement.

Risico profiel

Middel

Beheersstrategie

De beheersing is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. Het bestuur, het OGO (opdrachtgeversoverleg) en de demandorganisatie zijn hierin belangrijke gremia waarin sturing en beheersing nadrukkelijk terugkomen. Het controllersoverleg vervult hierin een belangrijke adviesrol ten aanzien van de P&C-producten van de Connectie.

Er wordt in de begroting van De Connectie een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. De Connectie onderschrijft de principes van het risico gestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico's te beheersen. Afgelopen jaar heeft De Connectie belangrijke stappen gezet ten aanzien van de invulling van het risicomanagement. Zo heeft er een uitgebreide risico-inventarisatie plaatsgevonden, zowel vanuit het perspectief van de organisatiedoelstellingen als vanuit het perspectief van business continuïteit. Waar nodig zijn aanvullende beheersmaatregelen genomen. De komende jaren gaat De Connectie verder met het door ontwikkelen van het risicomanagement door te investeren in het risicobewustzijn binnen de organisatie en het cyclisch en systematisch borgen van het risicomanagement.
De risico's die door De Connectie in de MJPB 2024-2027 zijn beschreven, zijn in omvang gestegen. Dit wordt volledig veroorzaakt door de onzekerheid ten aanzien van de stijgende WOZ-bezwaren en daaraan gekoppelde meerkosten. Afhankelijk van de landelijke ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving is dit als risico opgenomen in het risicoprofiel van de Connectie. In de Begroting 2024 van de gemeente Arnhem is rekening gehouden met deze risico's.

Gelet op het feit dat de Connectie een beleidsarme MJPB heeft gepresenteerd waarin ontwikkelingen en (gemeentelijke) ambities zoals bijvoorbeeld de harmonisatie van applicatielandschap niet zijn verwerkt, vraagt dit in de toekomst mogelijk om aanvullende investeringen.

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

Vestigingsplaats

Arnhem

Rechtsvorm

Gemeenschappelijke regeling

Programma

S07 Zorg

Doel verbonden partij

In april 2016 is de Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen opgericht ten behoeve van het aanvullend vervoer Arnhem Nijmegen (Avan). Het is een gemeenschappelijke regeling, gebaseerd op een bedrijfsvoeringsorganisatie. Eén van de taken van deze Vervoersorganisatie is het regelen van het doelgroepenvervoer, waarbij sprake is van een bundeling van het doelgroepenvervoer (Wmo-vervoer, leerlingenvervoer en instellingsvervoer). Gezamenlijke sturing en (financiële) beheersing van uitvoeringstaken en uitvoering van ondersteunende processen op het gebied van doelgroepenvervoer en aanvullend vervoer voor de deelnemers.

Deelnemers in samenwerking

Regio Arnhem en regio Nijmegen

Bestuurlijk belang

Wethouder Marco van der Wel is lid van het bestuur.

Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt volgens een verdeelsleutel bij aan de exploitatie. De kosten van de bedrijfsvoeringsorganisatie worden bepaald op basis van het inwoneraantal. De vervoerskosten op basis van rekeneenheden van het vervoer. De vervoersorganisatie heeft geen weerstandscapaciteit; tekorten komen voor rekening van de deelnemende gemeenten.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	10.313.756
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	6.282.708
Ontwikkelingen	Met vervoerders zijn in 2020 contracten afgesloten voor een initiële periode van 4 jaren en drie verlengingsopties van elk twee jaren. De uitvoerende partij voor routegebonden vervoer in Arnhem heeft besloten het contract niet te verlengen en daardoor dient dit deel van het vervoer te worden aanbesteed.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	De risico's waarmee BVO DRAN te maken heeft zijn een veranderende relatie met de provincie, een zeer dynamische omgeving, kwetsbare burgers en daarmee politieke gevoeligheid. De inrichting van het doelgroepenvervoer is gebaseerd op een 'open einde' systematiek. Hierom is de sturingsinformatie frequenter en gericht op continue monitoring. Structureel ontvangen we van de BVO DRAN managementinformatie en zogenaamde rittenbakken. Er is ongeveer tien keer per jaar ambtelijk en 6 keer per jaar bestuurlijk overleg. We zijn voornemens om informatie over het doelgroepenvervoer te verwerken in PowerBI zodat het onderdeel kan gaan uitmaken van de bestuursrapportage. In 2022 is gewerkt aan het opnemen van informatie over regiotaxi in PowerBI. Qua IT heeft dat meer voeten in aarde en kost meer tijd dan vooraf ingeschat. Dit geldt nog meer voor het opnemen van informatie over het routegebonden vervoer omdat de aangeleverde informatie niet uniform is tussen de vervoerders.		

Euregio Rijn-Waal

Vestigingsplaats	Kleve (D)		
Rechtsvorm	Openbaar lichaam naar Duits recht		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie		
Doel verbonden partij	De Euregio Rijn-Waal is een Nederlands-Duits openbaar lichaam waarbij ca 55 gemeenten en regionale overheden en Kamer van Koophandels uit de grensregio zijn aangesloten. De bevordering van de integratie van Europa en het slechten van nationale grenzen zijn centrale doelen van deze samenwerking. De Euregio Rijn-Waal zet in op verbetering en intensiveren van grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van economie en maatschappij. In het werkgebied van de Euregio bestaan veel mogelijkheden voor een sterke economische en maatschappelijke ontwikkeling. De Euregio Rijn-Waal brengt partners bij elkaar om gezamenlijke initiatieven te starten en zo gebruik te maken van synergie-effecten. De Euregio verzorgt het programmamanagement voor het EU-programma INTERREG Duitsland-Nederland. De Euregio is geen verbonden partij in de zin van de Wet gemeenschappelijke regelingen. De Euregio is een openbaar lichaam gebaseerd op het Verdrag van Anholt. In overeenstemming met artikel 3 lid 3 van dit verdrag is voor de Euregio het Duitse recht van toepassing. Dit betekent dat voor de Euregio niet dezelfde plichten gelden ten aanzien van bijvoorbeeld de verzending van de begroting aan deelnemende gemeenten. In de statuten van de Euregio is vastgelegd dat de begroting een maand voor het begin van het nieuwe begrotingsjaar een begroting wordt opgeleverd.		
Deelnemers in samenwerking	55 leden, te weten 30 Nederlandse en 20 Duitse gemeenten, 3 regionale instanties en 2 Kamers van Koophandel		
Bestuurlijk belang	In de Euregioraad zitten namens de gemeente Arnhem wethouder Maurits van de Geijn en de raadsleden Alwin van Engelenburg, Joris Brandts en Yildirim Usta.		
Financieel belang	Beperkt. De leden betalen een (inwoneraantal gerelateerde) contributie.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	1.747.124
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	2.917.430

	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	28.000

Ontwikkelingen

De Euregio geeft uitvoering aan de door de Euregioraad vastgestelde Strategische Agenda 2025+. Daarin zijn vier grensuitdagingen geformuleerd: economie en klimaat, arbeidsmarkt en opleiding, leefbaarheid alsmede Euregionale identiteit. Medio 2022 is het Europees Interreg-programma VI 2021-2027 van start gegaan. Daarvoor verzorgt de Euregio het regionale programmamanagement.
Binnen de Groene Metropoolregio worden initiatieven voor Euregionale samenwerking onderzocht, o.a. in het kader van de Regio Deal Groene Groei. Arnhem neemt binnen de Euregio samen met Düsseldorf, Duisburg, Moers, Ede, Apeldoorn en Nijmegen deel aan het zogenaamde 100.000plus-netwerk.

Risico profiel

Laag

Beheersstrategie

Niet van toepassing.

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats

Elst

Rechtsvorm

Gemeenschappelijke regeling

Programma

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S02 Bereikbaarheid; S03 Economie; S10 Klimaat en energie; S12 Wonen en leefomgeving

Doel verbonden partij

De ambitie van de Groene Metropoolregio is gericht op de welvaart van de inwoners in de regio. De Groene Metropoolregio werkt aan maatschappelijke opgaven op het gebied van werken, wonen, duurzaamheid, bereikbaarheid en leefbaarheid. De regio staat voor kwalitatieve groei en dus voor balans tussen groei en leefbaarheid. De ambitie is om de omvangrijke groeiopgave (huisvesting, werk en bereikbaarheid) te faciliteren en de groene leefomgeving en ontspannen leefkwaliteit in de regio te behouden en te versterken. De regio wil zich sterker profileren naar het rijk en Europa als groene, circulaire metropoolregio. De regionale agenda is hierop gericht.

Deelnemers in samenwerking

Arnhem, Berg en Dal, Beuningen, Doesburg, Druten, Duiven, Heumen, Lingewaard, Montferland, Mook en Middelaar, Nijmegen, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Wijchen en Zevenaar.

Bestuurlijk belang

Burgemeester Ahmed Marcouch is lid van het Algemeen Bestuur van de Groene Metropoolregio met wethouder Nermina Kundić als zijn plaatsvervanger. Wethouder Nermina Kundić is voorzitter van het bestuurlijk team Verbonden regio. Maurits van de Geijn, Marco van der Wel en Cathelijne Bouwkamp nemen deel aan de bestuurlijke teams voor respectievelijk de opgaven Productieve regio, Ontspannen regio en Groene Groeiregio.

Financieel belang

De gemeente Arnhem draagt naar rato van inwonertal bij aan de uitvoering van de gemeenschappelijke regeling. Dit betreft de basiskosten. Daar komen jaarlijks de middelen bij voor de uitvoering van de regionale agenda. Het bedrag van € 1.107.261 dat is opgenomen als gerealiseerde bijdrage Arnhem is opgebouwd uit € 420.000 voor basiskosten en € 687.261 voor kosten uitvoering regionale agenda.

Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	347.799
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.928.520
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	418.665

Ontwikkelingen

In de Groene Metropoolregio werken de colleges van de achttien regiogemeenten samen aan de volgende ambitie:

- Samen doorgroeien naar een groene metropoolregio met internationale betekenis en allure.
- Zichtbaar zijn als dé circulaire topregio van ons land en van Europa, in alle facetten van de leefomgeving.
- Hét voorbeeld zijn voor kwalitatieve groei met een goede balans tussen levendige stedelijkheid en ontspannen leefkwaliteit.

De regionale agenda is hierop gericht. In deze agenda zijn vijf opgaven zijn geformuleerd: Verbonden regio, Productieve regio, Circulaire regio, Ontspannen regio en Groene groeiregio. In 2022 is een update van de regionale agenda 2023-2024 vastgesteld.

	Arnhem heeft in 2022 samen met de Groene Metropoolregio mede uitvoering gegeven aan de opgaven in de regionale agenda en de hiermee samenhangende lobbyagenda. Dankzij de inspanningen van de Groene Metropoolregio heeft het Rijk Arnhem-Oost aangewezen als grootschalig woningbouwgebied. Hiermee kunnen we als de gemeente ook aanspraak maken op middelen vanuit Den Haag om te investeren in een leefbare omgeving, betere bereikbaarheid en duurzame economie. Vanuit de regionale agenda is daarnaast onder andere samen met de Economic Board, de provincie en werkgevers gewerkt aan een regionale arbeidsmarktagenda, die moet gaan zorgen voor een betere aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Volgens de opdracht vanuit het Rijk is gewerkt aan de voorbereiding voor de Regionale Energiestrategie 2.0. De bestuurders van de cultuurregio 025 hebben in goede onderlinge samenwerking kaders vastgesteld voor de uitvoering van het transformatievoorstel cultuur. Ook is een inventarisatie uitgevoerd naar natuur, landschap en water in de regio, het zogenaamde groen-blauwraamwerk. Dit is een belangrijke bouwsteen voor het Verstedelijkingsakkoord waar vanuit de opgave groene groeiregio aan wordt gewerkt. In 2022 is doorgewerkt aan de verstedelijkingsstrategie, in het najaar zijn de gebiedsuitwerkingen aan de gemeenteraden aangeboden. Op de valreep van 2022 is de Woondeal 2.0 regio Arnhem-Nijmegen, als samenwerkingsagenda voor de woningbouwopgave in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen, ter vaststelling naar de regiogemeenten gestuurd. In 2022 is door het Algemeen Bestuur van de regio de meerjarige regionale agenda 2023-2024 vastgesteld, waar inmiddels zeventien gemeenten op hebben ingetekend.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Lingezegen

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S12 Wonen en leefomgeving		
Doel verbonden partij	De realisatie en coördinatie van het beheer van Park Lingezegen op basis van het Masterplan, Intergemeentelijke structuurvisie, het Uitvoeringsprogramma en het AB-besluit 2015-004 over de Afronding van de basisuitrusting en de doorontwikkeling (AB, 04 12 2015).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Lingewaard, Overbetuwe, Nijmegen en Arnhem.		
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van het Dagelijks bestuur, Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het Algemeen bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt voor 25% bij aan de gemeenschappelijke regeling.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	5.210.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	249.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	250.000
Ontwikkelingen	De komende jaren werkt de parkorganisatie aan een stevige, relevante positie in de regio en ontwikkelt ze haar identiteit tot een herkenbaar merk Park Lingezegen. Een sterk en betrokken actief netwerk wordt uitgebouwd, waarbij er nauw wordt samengewerkt met regionale stakeholders (de deelnemende gemeenten, provincie, Groene Metropoolregio) en betrokken lokale ondernemers en vrijwilligers. In het park krijgen in 2023 de Herenboeren een plek en worden drie klompenpaden gerealiseerd.		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S04 Onderwijs; S06 Participatie en armoedebestrijding; S07 Zorg

Doel verbonden partij	De Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Regio Centraal Gelderland is door elf gemeenten in 2017 opgericht voor de uitvoering van taken op het terrein van het sociaal domein. De MGR bestaat uit een beheerorganisatie en vijf modules, te weten: Inkoop specialistische zorg, Werkgeversservicepunt, Regionaal Bureau Leerlingzaken, Werkgeverschap SW-medewerkers en Contractmanagement Inburgering.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Wageningen, Westervoort en Zevenaar (niet alle gemeenten doen aan alle modules mee) alsmede het UWV (Werkgeverservicepunt).		
Bestuurlijk belang	Wethouder Paul Smeulders is lid van het bestuur. In de bestuurscommissies zitten wethouders Mark Lauriks (Participatie), Marco van der Wel (Inkoop zorg) en Nermina Kundić (onderwijs).		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten worden verdeeld zijn per module specifieke afspraken vastgelegd. Bij de onderwijsmodule geldt bijvoorbeeld het criterium 'leerlingaantallen en VsV-cijfers van de afgelopen 3 jaren' en bij de module WgSW het aantal inwoners met een SW-verband.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	684.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.388.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	32.123.855
Ontwikkelingen	In opdracht van de deelnemende gemeenten levert de MGR-organisatie een belangrijke bijdrage aan het versterken van de regionale samenwerking, meer integraliteit en ketenoptimalisering in het sociaal domein. De MGR is gevraagd alert te zijn op ontwikkelingen en opgaven die hieraan verder kunnen bijdragen. In 2022 kon daardoor de nieuwe module Contractmanagement Inburgering starten. Het regionaal SROI-steunpunt (Social Return On Investment) wordt in 2024 als submodule aan de samenwerkingsmodule Werkgeverservicepunt toegevoegd. De MGR zet in 2024 de werkzaamheden zoals die in de afgelopen jaren zijn ingezet en afgesproken voort.		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S11 Ruimtelijke ontwikkeling		
Doel verbonden partij	Goede en efficiënte vergunningverlening en handhaving op het gebied van milieu, bouwen, natuur en water.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Zevenaar en provincie Gelderland.		
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van dagelijks bestuur en algemeen bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatiebegroting van deze gemeenschappelijke regeling. De jaarlijkse bijdrage is afhankelijk van het afgesproken werkprogramma.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	862.900
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.929.600
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	6.544.000
Ontwikkelingen	Landelijke ontwikkelingen: zowel de Omgevingswet als de Wet kwaliteitsborging bouw gaan in per 2024. Beiden hebben invloed op de werkprocessen van vergunningverlening en toezicht bij ODRA. Een deel van het bouwtoezicht zal voortaan door de markt worden uitgevoerd. Beide wetten vereisen het inregelen van nieuwe werkprocessen. De landelijke evaluatie van Omgevingsdiensten door de commissie Van Aartsen heeft een aantal maatregelen opgeleverd, waaronder het ‘robuuster’ maken van kleinere omgevingsdiensten. Mogelijk		

	resulteert dit voor ODRA in een fusie of intensieve samenwerking met andere diensten. De krapte op de arbeidsmarkt zorgt ervoor dat ODRA relatief veel capaciteit moet inhuren en inmiddels structureel beginnende werknemers zelf opleidt.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving kunnen grote invloed hebben op de taakomvang en -inhoud van de omgevingsdienst ODRA. De Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging bouwen (WKB) zullen invloed hebben op de werkzaamheden die met bouw hebben te maken. ODRA is samen met de deelnemende gemeenten actief bezig met de invoering van de Omgevingswet en WKB en rapporteert hier geregeld over. Door actief met komende ontwikkelingen bezig te zijn kan beter geanticipeerd worden op eventuele consequenties voor het personeelsbestand van ODRA. De omvang van het takenpakket van ODRA op het gebied van bouw, vergunningverlening en toezicht is direct afhankelijk van initiatieven van particulieren en bedrijven in de stad. Er kunnen grote verschillen zitten tussen jaren. Om hierop te anticiperen houdt ODRA een flexibele schil met personeel aan. Met de systematiek van outputfinanciering en een prognose van de gemeente op de bouwontwikkelingen wordt het beter mogelijk om de kosten voor de gemeente vooraf in te schatten. Echter, ook na afloop van de coronacrisis is er nog steeds sprake van veel dynamiek en onzekerheid. De stikstofregelgeving, hoge prijzen, schaarste aan bouwmaterialen en aan personeel zorgen er voor dat het moeilijk is om goede prognoses te maken. De verwachting is evenwel dat de woningopgave voor flink meer bouwactiviteiten in Arnhem zal leiden. De bij omgevingsdienst ODRA onderkende risico's voor gemeente Arnhem worden op de volgende wijzen beheerst. Allereerst is er maandelijks werkoverleg tussen de accounthouders van beide partijen. Relevante ontwikkelingen kunnen daar als eerste gesignaleerd worden. ODRA levert maandelijks productiecijfers en urenoverzichten. De cijfers worden met deze frequentie ook in het accountoverleg besproken. Realisatie van producten en uren kan zo getoetst worden aan planning en budget, indien nodig kan worden bijgestuurd en zullen relevante ontwikkelingen gemeld worden in de financiële cyclus van de gemeente. De portefeuillehouder heeft zitting in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van ODRA. Meerdere keren per jaar worden financiële tussenrapportages van ODRA in de vorm van een financieel dashboard in de bestuursvergaderingen besproken. De businesscontroller Arnhem adviseert de portefeuillehouder op deze rapportages en kan risico's vroegtijdig signaleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan oplopende personeelskosten door schaarste op de arbeidsmarkt of bevindingen van de accountant.

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S05 Cultuur		
Doel verbonden partij	Het gezamenlijk vorm en inhoud geven aan het Gelders Archief, een samenwerking van de gemeentelijke archieven van Arnhem, Renkum, Rheden, Rozendaal, provincie en het Rijksarchief Gelderland. Aanvullend zijn taken afgesproken op het terrein van het beheer, het behoud, de presentatie en informatieverstrekking van de historie van de stad Arnhem en de omgeving daarvan.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeenten Renkum, Rheden en Rozendaal en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Met de Provincie Gelderland vinden onderhandelingen plaats over toetreding tot de Gemeenschappelijke Regeling.		
Bestuurlijk belang	Wethouders Bob Roelofs en Maurits van de Geijn maken deel uit van het bestuur.		
Financieel belang	Jaarlijkse bijdrage.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	462.852
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	20.371.869
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	1.199.139
Ontwikkelingen	De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heeft aangegeven op termijn (voorzien op 1 januari 2025) uit te willen treden uit de Gemeenschappelijke Regelingen ten behoeve van de Regionale Historische Centra (RHC's), waaronder het Gelders Archief. Het Rijk wil wel de financiering op niveau houden voor het behoud en beheer van de fysieke rijksarchieven binnen de RHC's. De digitale rijksarchieven gaan volledig naar het e-depot van het Nationaal Archief. Daarnaast heeft het Ministerie van OCW eind 2020 aangegeven niet te willen dat de		

	RHC's gebruik blijven maken van het e-depot van het Nationaal Archief, maar dat zij hiervoor een eigen voorziening dienen op te richten. Het ministerie heeft hierbij wel financiële ondersteuning toegezegd, waarmee het Gelders Archief naar verwachting voor vijf jaar de externe kosten kan dekken. Voor de bijkomende kosten heeft het Gelders Archief in 2021 een dotatie gedaan aan de voorziening e-depot. Deze is gedekt uit het resultaat 2021 en een bijdrage uit het eigen vermogen.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S01 Veiligheid; S07 Zorg; S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	In deze regeling participeren (inclusief Arnhem) 15 gemeenten. Het betreft hier een wettelijk aangewezen organisatie met taken op het terrein van de brandweer (hulpverlening), volksgezondheid en rampenbestrijding. Veiligheid en gezondheid zijn in de regio de kerntaken.		
Deelnemers in samenwerking	15 gemeenten (inclusief Arnhem) participeren in de gemeenschappelijke regeling.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch en wethouder Maurits van de Geijn maken deel uit van het (dagelijks) bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten is verdeeld zijn per onderdeel specifieke afspraken gemaakt en vastgelegd.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	8.513.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	51.358.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	21.996.048

Ontwikkelingen

Volksgezondheid
Voor zowel de Algemene Gezondheidzorg (AGZ) als voor de Jeugdgezondheidzorg (JGZ) is er een traject toekomstbestendige dienstverlening ingezet. Dit, om als GGD, verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet Publieke Gezondheid goed in te kunnen spelen op maatschappelijke ontwikkelingen. Zowel wat betreft inhoudelijke dienstverlening als voor het beschikken over een robuuste organisatiestructuur.

De besluitvorming over de consequenties van de adviezen over Toekomstbestendige JGZ en toekomstbestendige AGZ vindt eind 2023 plaats.
De AGZ bestaat uit:
- Preventie AGZ
- Milieu & gezondheid
- Respons op crises

Integraal zorgakkoord (IZA) en Gezond en actief leven akkoord (GALA)
In het Integraal Zorgakkoord (IZA) en het Gezond & Actief Leven Akkoord (GALA) maken gemeenten en verschillende zorgpartijen, waaronder de GGD, afspraken over te bereiken gezondheidsdoelen voor de komende jaren. Beide akkoorden hangen nauw met elkaar samen en passen in een beweging van 'zorg naar gezondheid' die al is ingezet. Het Integraal Zorgakkoord bevat afspraken tussen 13 partijen over het toegankelijk en beheersbaar houden van de zorg. In het GALA maken het rijk, gemeenten en verzekeraars afspraken over preventie, versterking van de sociale basis en sport & bewegen

Brandweer / Crisisbeheersing
Eind 2022 heeft het Kabinet de Contourennota Versterking Crisisbeheersing en Brandweerzorg naar de Tweede Kamer gestuurd. In de bestuurlijke afspraken is besloten tot een geleidelijke opbouwende structurele toevoeging van € 83 miljoen voor alle veiligheidsregio's in de brede doeluitkering rampenbestrijding (BDUR) vanaf 2023. Dit betekent voor VGGM een bedrag van ongeveer € 1,4 miljoen vanaf 2023 oplopend tot ongeveer € 2,6 miljoen in 2026. VGGM zal hiermee de bestaande crisisorganisatie verder ontwikkelen.

Met de komst van de omgevingswet vindt een taakaanpassing plaats op het gebied van brandpreventie, namelijk het toezicht op wooncomplexen waar eveneens zorg wordt aangeboden en op bedrijven met veel gevaarlijke of ontplofbare stoffen of grote hoeveelheden vuurwerk (BEVI instellingen). De volledige implementatie van de Omgevingswet kent een doorlooptijd tot 2029.

In 2024 wordt een nieuw dekkingsplan voor de brandweer ter besluitvorming voorgelegd in het Algemeen Bestuur. Het dekkingsplan wordt gebaseerd op een geactualiseerd risicoprofiel waarin de risico's van de vier kerntaken van de brandweer worden samengebracht: brandbestrijding, hulpverlening, incidentenbestrijding gevaarlijke stoffen en waterongevallen. Aanvankelijk zou in 2022 al een nieuw dekkingsplan worden opgesteld. De planning is bijgesteld. Besloten is om het dekkingsplan samen te laten lopen met het meerjarenbeleidsplan VGGM 2024-2027. Dat betekent dat de beleidstermijn van het huidige dekkingsplan wordt verlengd en daarmee wordt het huidige niveau van de repressieve brandweerzorg gewaarborgd.

In het kader van de inwerkingtreding van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren is landelijk onderzoek gedaan naar de toekomstbestendigheid van het huidige stelsel van de vrijwillige brandweer. De vraag hierbij was in hoeverre het nodig was om te komen tot taakdifferentiatie tussen beroeps en vrijwillig brandweerpersoneel. De resultaten van het laatste onderzoek zijn inmiddels naar de Tweede Kamer gestuurd. De financiële consequenties van deze taakdifferentiatie worden nog verder uitgewerkt.

Beter bedrijfsvoeren
Door de toenemende samenwerking van gemeenten is door VGGM veel energie gestoken in het in beheer nemen van aanvullende taken. Door de aandacht op uitbreiding van taken heeft VGGM zich beperkt ontwikkeld op de verschillende bedrijfsvoering gebieden. Dit blijkt ook uit diverse rapportages. Hierdoor ontstaat het risico dat de organisatie onvoldoende in staat is om zich aan te passen bij toekomstige ontwikkelingen. In 2023 zal het bestuur nader stilstaan bij de toekomstige ambitie van de organisatie en bijbehorende inrichting van management en ondersteunende functies.

Risico profiel
Middel

Beheersstrategie

De veiligheids- en gezondheidsregio Gelderland Midden is een wettelijk aangewezen regeling waarin wordt samengewerkt met 15 verschillende gemeenten. De taken zijn onder verdeeld in een vijftal programma's (crisisbeheersing, brandweerzorg, GGD, ambulancezorg en bedrijfsvoering). VGGM wijst in haar begroting 2024 op de volgende risico's:

- Arbeidsontwikkelingen, waaronder een krappe arbeidsmarkt, vergrijzing en vitaliteit.
- Ziekteverzuim:

De coronabestrijding vroeg ruime tijd veel extra inzet van VGGM-medewerkers, waardoor het risico bestaat van verzuim als gevolg van een (te) hoge belasting.

- Regeling vervroeg uittreden:

In het pensioenakkoord is geregeld dat werkgevers een Regeling Vervroegd Uittreden (RVU) kunnen aanbieden aan medewerkers die 3 jaar of minder van hun AOW-leeftijd verwijderd zijn. De cao Ambulancezorg en de cao VVT hebben inmiddels een RVU-regeling in de cao opgenomen (ieder met verschillende spelregels). Voor de CAO Veiligheidsregio's is de RVU-regeling onderwerp van gesprek in 2024. In overeenstemming met het Besluit Verantwoorden en Begroten heeft VGGM op dit moment geen reservering voor verlofuren. Het risico bestaat dat een van de bronnen voor de RVU-verlof uren, al dan niet reeds opgebouwd, zal worden. Daarmee bestaat een financieel risico afhankelijk van de uitkomst en het toekomstig gebruik van de RVU.

- Consequenties Covid-19 – effect op taken:

Het is nog onduidelijk welke effecten COVID-19 en de bestrijding van het virus heeft op de samenleving op de lange termijn. Denk hierbij aan de impact op kwetsbare jongeren, de vraag naar reizigersvaccinaties, de vaccinatiebereidheid of vraagstukken over gezondheidsbevordering in het algemeen. Deze onzekerheid heeft mogelijk gevolgen op de uitvoering van de omvang en aard van de taken in 2024 en verder.

De beheersing van bovenstaande risico's is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen. Het regionaal controllersoverleg en de Financiële Commissie die regelmatig bijeen komen vervullen hierin een belangrijke adviesrol, ook ten aanzien van de P&C-producten van de VGGM. Daarnaast wordt er actief samengewerkt bij bestuurlijke opdrachten. Per programma is door de VGGM een doelenboom opgesteld waarbij tevens de belangrijkste risicofactoren en migranten zijn genoemd.
Aan de hand van de zogenaamde 'kans x effect'-methode wordt jaarlijks door VGGM een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke risico's en een kwantificering daarvan. Bij benadering wordt er een indicatie gegeven van het voor de organisatie benodigde weerstandsvermogen. Dit weerstandsvermogen wordt gevormd door de totale impact van de gekwantificeerde risico's te relateren aan de weerstandscapaciteit (zijnde het beschikbare eigen vermogen).

Daarnaast ontvangen de deelnemende gemeenten gedurende het jaar tussenrapportages van VGGM waarin wordt stilgestaan bij de actuele ontwikkelingen en de verwachtingen met betrekking tot de risico's worden beschreven.

Zowel de burgemeester als de wethouder publieke gezondheid zijn lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van VGGM. Het dagelijks bestuur en algemeen bestuur komen afzonderlijk van elkaar jaarlijks vijf keer bij elkaar. Onderwerp van gesprek is onder andere de P&C-cyclus. Begrotingen en jaarrekeningen worden daar vastgesteld. Ook inhoudelijke ontwikkelingen/ risico's worden daar gedeeld. Daarnaast is de wethouder publieke gezondheid deelnemer van de begeleidingscommissie programma Beter Bedrijfsvoeren.
Ondersteunende ambtenaren adviseren de burgemeester en wethouder als het gaat om de inhoud van de agenda. Deze ondersteunende ambtenaren zijn ook aangesloten op het controllersoverleg zoals eerder genoemd.

De raad krijgt de mogelijkheid om een zienswijze uit te brengen ten aanzien van de begroting en de jaarrekening van VGGM. Eventuele financiële risico's worden opgenomen in gemeentelijke risicoprofiel.

In de afgelopen jaren is gebleken dat deze beheersstrategie volstaat.

Recreatieschap Overbetuwe

Vestigingsplaats	Kerk - Avezaath
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S03 Economie
Doel verbonden partij	Het Recreatieschap heeft tot taak de gemeenschappelijke behartiging van de belangen van de deelnemende gemeenten op het terrein van de openluchtrecreatie en het toerisme in het rivierengebied.Samen met het Natuur- en Recreatieschap Lingegebied en het Recreatieschap Nederrijn, Lek en Waal wordt deelgenomen in de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied (handelsnaam Uiterwaarde). Uiterwaarde ontwikkelt de recreatiegebieden en land- en routegebonden voorzieningen in het rivierengebied en houdt ze in stand.
Deelnemers in samenwerking	Samen met de gemeenten Lingewaard en Overbetuwe heeft de gemeente Arnhem zitting in het bestuur van het Recreatieschap Overbetuwe. Het recreatieschap Overbetuwe is aandeelhouder van de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied.
Bestuurlijk belang	Vanuit de gemeente Arnhem participeren de portefeuillehouder toerisme en recreatie en raadslid Lea Manders in het algemeen bestuur van Recreatieschap Overbetuwe.
Financieel belang	Eigen vermogen en vreemd vermogen liggen bij de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierenland. Het Recreatieschap Overbetuwe beschikt niet over vermogen.
Eigen vermogen	Per 01-01-2023 €
	Per 31-12-2023 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023 €
	Per 31-12-2023 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2024 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024 €
Ontwikkelingen	Al jaren wordt er gewerkt aan de ontwikkeling van een kleinschalig vakantiepark met Ecolodges bij de Rijkerswoerdse Plassen. De beoogde locatie is Overbetuwe grondgebied, maar vanwege de nabijheid van Arnhemse woonwijken heeft Arnhem ook een belang. Dit plan ligt politiek uitermate gevoelig. Daarom is besloten een alternatief plan te ontwikkelen. In plaats van een vakantiepark wordt nu gesproken met ondernemers die een interactieve golfbaan en Airsoft willen realiseren. De planvorming volgt in 2023-2024.
Risico profiel	Laag
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Grondbeleid

In de paragraaf grondbeleid wordt een overzicht gegeven van de visie op het gemeentelijk grondbeleid en de uitvoering daarvan. Daarnaast worden een aantal specifieke ontwikkelingen van de afgelopen periode binnen het grondbedrijf besproken.

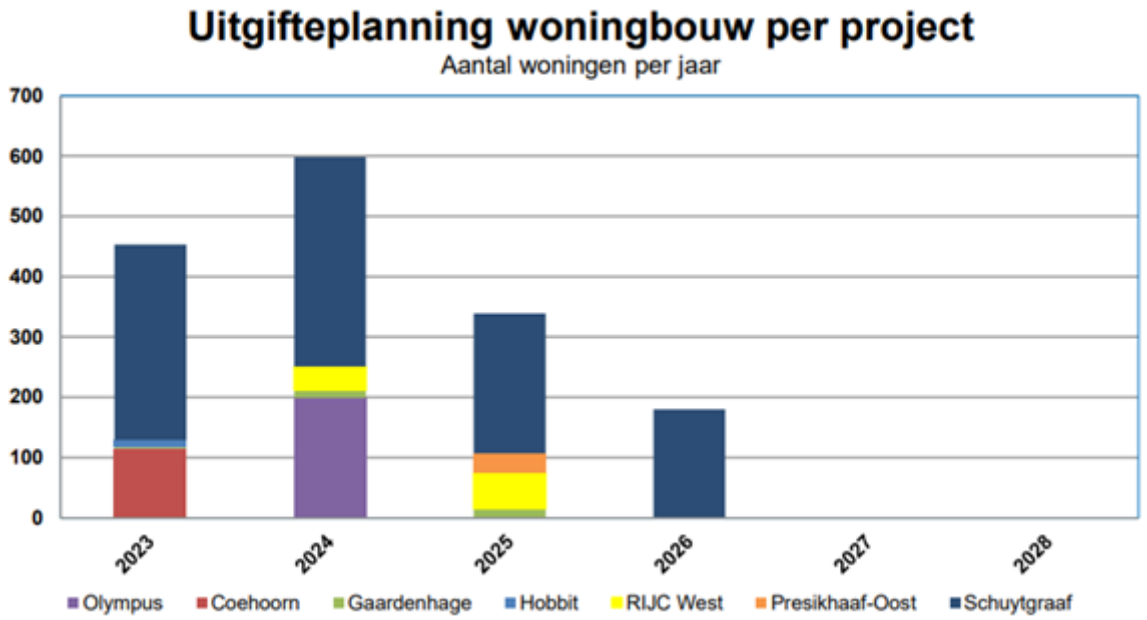
Visie op grondbeleid

De raad van gemeente Arnhem heeft in de eerste helft van 2023 de 'Nota grondbeleid 2023' vastgesteld. Gelet op de huidige ambities en doelstellingen vanuit de Woondeal Arnhem-Nijmegen 2020 (en de geactualiseerde woondeal van dit jaar) en de Omgevingsvisie is een actiever grondbeleid noodzakelijk. De keuze voor een actiever gemeentelijk grondbeleid vormt een trendbreuk met de gemeentelijke werkwijze in de afgelopen jaren.

Uitvoering van het beleid

Wonen

Zoals overeengekomen in de woondeal regio Arnhem – Nijmegen op 4 maart 2020[1] die herzien en aangescherpt is in mei 2023 met de woondeal 2.0[2], ligt er de opgave voor Arnhem om tot en met 2040 in totaal 16.000 woningen te bouwen. Onderstaande grafiek[3] laat daarbij zien wat de geplande uitgifte van woningen is binnen de bestaande woningbouwprojecten.

Gezien de grote woningbouw opgave en binnenstedelijke ambitie uit de omgevingsvisie zet de gemeente actief in de ontwikkeling van Spoorzone Oost. In Schaapsdrift en Rijnpark heeft de gemeente WVG gevestigd, worden objecten aangekocht en worden plannen voor de herontwikkeling uitgewerkt. Daarnaast worden binnenstedelijke projecten zoals Nijmeegseweg, Station Arnhem Zuid verder voorbereid. Voor de kansrijke gebieden zoals Arnhem West worden ontwikkelperspectieven opgesteld. Daarnaast faciliteert de gemeente ontwikkelingen die door ontwikkelaars worden opgepakt zoals Stadsblokken/Meinerswijk, Melkfabriek, Akzo-terrein. Ook is begin 2023 het ontwikkelperspectief en de gebiedsexploitatie Kronenburg vastgesteld.

In de alinea 'onrendabele top' wordt beschreven hoe deze plannen in het huidige woningbouwklimaat vormgegeven worden.

Kantoren

Arnhem heeft van oudsher veel kantoren. Het is belangrijk dat kantoorpanden op goede plekken in de stad beschikbaar blijven voor bedrijven. De beste plek is het stationsgebied Arnhem Centraal. Daar wordt geprobeerd extra kantoren te bouwen en daar mogen bestaande kantoren niet worden getransformeerd naar andere functies. Op minder goede plekken mogen kantoorpanden een andere functie krijgen. Bijvoorbeeld voor wonen. Er is

[1] Nijmegen (2020). Woondeal regio Arnhem-Nijmegen.
[2] Arnhem (2023). Woondeal 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen.
[3] FJP 2022. Financiële Jaarrapportage Projecten. Gemeente Arnhem.

immers nog steeds sprake van een mismatch op de Arnhemse kantorenmarkt. Dit vergroot de kans dat partijen investeren in bestaande kantoorpanden die op goede plekken liggen. Op die manier komen er in Arnhem meer moderne kantoren die duurzaam zijn én geschikt voor de nieuwe manier van werken.

Kleinschalige kantoorruimtes in het kader van wijkeconomie blijven mogelijk. In de Kantorennota 2022-2030, vastgesteld in mei 20234, is aangegeven welke kantoorlocaties toekomstbestendig zijn of met maatregelen toekomstbestendig te maken zijn. Er is in 2025-2026 een tussentijdse evaluatie voorzien van de Kantorennota, omdat dan onder andere duidelijker is wat de structurele effecten van Covid-19 zijn op het gebruik van en de vraag naar kantoren. Er is nog een beperkt aantal locaties of kavels waar de bouw van nieuwe kantoorpanden is voorzien.

Bedrijven

Het oppervlak aan bedrijventerreinen in Arnhem is relatief beperkt ten opzichte van andere steden van een vergelijkbare omvang. Arnhem beschikt op dit moment niet meer over uit te geven kavels ten behoeve van bedrijfsruimte op bedrijventerreinen. Het beschikbare aanbod bestaat dan ook uit bestaand vastgoed. Steeds meer zien we dat er ook wordt over gegaan op herontwikkeling van bedrijfspanden. Om de werkgelegenheid mee te laten groeien met de groei van de stad is het van belang dat bestaande bedrijventerreinen effectiever en efficiënter gebruikt gaan worden. Denk hierbij aan functies stapelen of bijvoorbeeld parkeren centraal regelen waardoor er meer ruimte ontstaat op kavels om bedrijfsmeters te realiseren.

In de vastgestelde Visie Werklocaties (2023) staat omschreven welke werkmilieus we toekennen aan de diverse bedrijventerreinen in Arnhem. Hiermee wordt richting gegeven aan de vormen van bedrijvigheid voor in de toekomst. Voor een aantal bedrijventerreinen geldt dat hierop extra verdieping noodzakelijk is. Zo wordt bijvoorbeeld gewerkt aan een ambitiedocument voor bedrijventerrein Het Broek.

Tevens zien we dat het percentage bedrijfsruimte in wijken verder afneemt, dit heeft ook effecten op de wijkeconomie. Om de wijk economie te stimuleren en werk en voorzieningen goed bereikbaar te houden voor inwoners is bedrijfsruimte in woonwijken van belang. Tevens zien we dat veel vormen van werk mengbaar zijn met wonen en niet noodzakelijkerwijs gehuisvest hoeven zijn op de schaarse grond op de formele bedrijventerreinen. Er wordt dan ook nadrukkelijker in gezet op benutten van milieuruimte op bedrijventerreinen én het toevoegen van bedrijfsruimte in woongebieden.

Binnen de bestaande niet-woningbouwprojecten is er voor kantoren, bedrijven en maatschappelijke functies de volgende uitgifte in vierkante meters gepland[5]:

Uitgifteplanning niet-woningbouw (in m2)

Project	Functie	2023	2024	2025	2026	2027	Totaal
Arnhem Centraal	Kantoren	0	4.000	0	0	0	4.000
Olympus	Maatschappelijk	0	3.275	0	0	0	3.275
Coehoorn	Comercieel/maatschappelijk	2.890	0	0	0	0	2.890
Kleefse Waard	Bedrijven	0	9.216	9.216	5.848	0	24.280
Fluvium	Bedrijven/maatschappelijk	0	3.786	2.188	0	0	5.974
Schuytgraaf	Maatschappelijk/commercieel	2.054	20	0	0	0	2.074
		4.944	20.297	11.404	5.848	0	42.493

Winstneming

Tussentijdse winst nemen op meerjarige grondexploitaties wordt beheerst door het voorzichtigheidsbeginsel[6]. Gemeenten moeten daarbij winsten op hun grondexploitaties nemen zodra er voldoende zekerheid is over het resultaat. De commissie BBV stelt dat er voldoende zekerheid over de grondexploitatie bestaat om winst te nemen indien er aan een drietal voorwaarden is voldaan:

1. Het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat
2. De grond (of het deelperceel) is verkocht
3. De kosten zijn gerealiseerd (winst naar rato van realisatie nemen)

4. Arnhem. Kantorennota 2022-2030. 2023.
5. FJP 2022. Financiële Jaarrapportage Projecten. Gemeente Arnhem.
6. BBV (2019). Vernieuwde notitie grondbeleid, pag. 25.

De hoeveelheid te nemen winst wordt berekend door het percentage kosten af te zetten tegen het percentage opbrengsten. En er wordt rekening gehouden met de onzekerheden in de grondexploitaties door de verwachte risico's van het project te beoordelen. Een eventueel positief saldo op opbrengsten wordt dan als winst genomen. Als hieruit blijkt dat een grondexploitatie niet winstgevend, maar verliesmakend is, moet hiervoor een voorziening worden opgenomen[7]

De eventuele winstneming dan wel verliesvoorziening wordt geraamd bij het opstellen van de Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP), zoals geactualiseerd op 1 januari 2023. Na vaststelling van het FJP bij de jaarverantwoording, worden de uitkomsten meegenomen in de begroting 2024. Winst wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Grex en bestemmingsreserve Stadsontwikkelfonds.

Onrendabele top

Hoe gemeente Arnhem omgaat met risico's en de relatie die dit heeft met het weerstandvermogen, wordt uitvoerig beschreven in de paragraaf weerstandvermogen. Ook wordt er in de nota grondbeleid beschreven hoe wordt omgegaan met project-specifieke risico's binnen de grondexploitaties. Los van de risico's die zich binnen een grondexploitatie voor kunnen doen, lopen we door alle ambities ook aan tegen een 'onrendabele top'.

Als het om woningbouw gaat, heeft de gemeente namelijk grote ambities, die ook overeengekomen zijn in de woondeal[8] De woningbouw moet (1) versnellen. Waarmee kosten naar voren gehaald worden. Het moet (2) betaalbaar zijn, waarbij 67% van de nieuwbouwprogramma's in het betaalbare segment gerealiseerd wordt. Er wordt (3) extra aandacht besteed aan het vormgeven van circulaire leefomgevingen, natuurinclusief en klimaatadaptief bouwen met behoud van groene ruimten. Er is (4) grootschalige samenhang nodig in de aanpak van sociaal-fysieke stadsvernieuwing. De opgave is om (5) binnenstedelijk te bouwen. En er moet (6) rekening gehouden worden met specifieke, kwetsbare doelgroepen.

Met alle ambities, zoals hierboven beschreven, kennen de grondexploitaties in voorbereiding vaak een (grote) onrendabele top. Waarbij de markt deze niet voor z'n rekening neemt. Dit maakt publieke financiering noodzakelijk. Het Rijk subsidieert daarom de woningbouwopgave, maar doet dit alleen door middel van cofinanciering. Dit vraagt om financiële middelen en innovatief denken van de gemeente om de woningbouwopgave, in samenwerking met andere partners, te realiseren.

Voor de Begroting 2024 wordt een stelselwijziging van het gemeentelijke Rioleringsplan (GRP) voorgesteld. Hierna zal de riool aanleg toegerekend worden aan het GRP in plaats van aan de grex zoals tot op heden het geval is. De aanleiding hiervoor is de binnenstedelijke opgave voor woningbouw. Hierbij wordt er beperkter nieuwe riolering aangelegd en is het veelal het omleggen of vervangen van bestaande riolering, welke binnen het GRP opgenomen wordt.

Een andere ontwikkeling is de wijze waarop algemene en project-specifieke risico's worden bepaald en ten laste komen van het weerstandsvermogen. Jaarlijks worden de risico's binnen grondexploitaties geanalyseerd en geactualiseerd. Er wordt uitgezocht of er andere manieren zijn waarop de risico's van grondexploitaties opgenomen kunnen worden in het weerstandsvermogen. Dit met de bedoeling om voortdurend tot een zo realistisch mogelijk beslag op het weerstandsvermogen van de gemeente te komen.

Strategisch bezit

De gemeente kan een (strategische) positie innemen op de grondmarkt of in een toekomstige ontwikkeling voordat een planologische beslissing of ander ruimtelijk besluit is genomen. De aankoop wordt gedaan met een concreet doel of eindresultaat, waarbij de gemeente de realisatie van de ambities denkt te bereiken door een actieve rol. In de nota grondbeleid is het afwegingskader beschreven. Bij vaststelling van de nota grondbeleid 2023 is hierover besloten de totale boekwaarde van het totale strategisch bezit te verhogen van € 50 miljoen naar € 100 miljoen. Waarbij het mandaat van het college tot het aankopen van gronden en vastgoed verhoogd is van € 25 miljoen naar € 50 miljoen per jaar.

Met een huidig saldo van € 18,7 miljoen aan strategische gronden en vastgoed, is er de bewegingsvrijheid om strategische aankopen te doen ten behoeve van de woningbouwopgave. Vanwege het voeren van een actiever grondbeleid in relatie tot de woningbouwopgave en de voorkeursrechten die spelen in Schaapsdrift en Rijnpark,

7. BBV (2019) Vernieuwde notitie grondbeleid, pag. 9.
8. Arnhem (2023). Woondeal 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen.

en de aankopen die bij vaststelling van Spoorzone Arnhem-Oost zullen plaatsvinden, is de verhoging van het aankoopbedragen en de totale boekwaarde van waarde om met passende snelheid te kunnen handelen.

Activeren van plankosten

Voordat een grondexploitatie wordt vastgesteld, worden kosten gemaakt voor onderzoek en inzet van ambtelijke capaciteit. Onder bepaalde voorwaarden biedt het BBV daarbij de mogelijkheid om deze kosten (plankosten) gedurende maximaal vijf jaar te activeren. Daarmee drukken ze als last niet op de exploitatie van de gemeente.

In de nieuwe nota Grondbeleid 2023 is deze werkwijze uitgewerkt en daarmee door de raad goedgekeurd om toe te passen in Arnhem. Door plankosten te activeren en later toe te rekenen aan een grondexploitatie blijven de totale kosten per project inzichtelijk. Dit geeft de raad een beter beeld van de totale businesscase van een project. Daarnaast kunnen de geactiveerde kosten, doordat ze projectgebonden zijn, in aanmerking komen voor cofinanciering. Voor 2024 zal het maximaal te activeren bedrag € 2 miljoen bedragen.

Investeringen

De raad autoriseert op grond van zijn budgetrecht de middelen voor de beleidsuitvoering. Hieronder vallen ook de investeringen. Investeringen vragen, anders dan reguliere begrotingsposten, meerjarig budgetruimte en dienen afzonderlijk te worden vastgesteld door de raad. In de Verordening financieel beleid en beheer van de gemeente Arnhem is opgenomen dat de raad de investeringsruimte autoriseert met het vaststellen van de begroting.

Inleiding

In het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) wordt expliciet aandacht gevraagd voor de investeringen. In artikel 20 van het BBV staat dat de uiteenzetting van de financiële positie een raming moet bevatten voor het begrotingsjaar van de financiële gevolgen van het bestaande en het nieuwe beleid dat in de programma's is opgenomen. Afzonderlijke aandacht moet hierbij worden besteed aan de investeringen.
Naast de wettelijke taak om specifiek aandacht te besteden aan de investeringen is er ook bestuurlijk veel behoefte aan transparantie rond de gemeentelijke investeringsportefeuille. In deze paragraaf wordt de investeringsplanning 2023 – 2027 toegelicht.

Beleid

Het huidige meerjarig investeringsplan is een gedetailleerd plan waarin afzonderlijke investeringen per programma zijn gerangschikt. Hiermee hebben gemeentebestuur en management een middel in handen om goed onderbouwde afwegingen te maken en de realisatie van investeringen door de tijd nauwgezet te volgen.
In deze investeringsplanning is het voor de gemeenteraad mogelijk om investeringen over de programma's tegen elkaar af te wegen om, wanneer nodig, ruimte te creëren voor de ambities met onze stad. De gemeente beschikt daarnaast over een gedetailleerde afschrijvingstabel met daarbij een aangescherpte set van regels rond activering van investeringen.

Investeringen 2023-2027

De investeringsplanning 2023 - 2027 hieronder bevat naast de geplande investeringen in de periode 2024 - 2027 de geactualiseerde jaarschijf 2023 uit het MIP 2023 - 2027. Omdat het geactualiseerde overzicht leidt tot andere kapitaallasten in 2024 dan oorspronkelijk begroot in de Begroting 2023, wordt ook deze jaarschijf ter goedkeuring en vaststelling aan de gemeenteraad voorgelegd.
De voorgenomen investeringen bestaan uit programma- als de bedrijfsvoeringsinvesteringen.
Bedrijfsvoeringsinvesteringen betreffen veelal de reguliere vervanging van bedrijfsmiddelen, zoals het vervangen van de computers, de ICT-infrastructuur, meubilair en dergelijke. De programma-investeringen betreffen naast de reguliere investeringen (zoals in wegen, verkeer en riolering) voornamelijk de voorgenomen investeringen in gebouwen. Voor de investeringen in gebouwen die meer dan € 2 miljoen bedragen, is onderaan de tabel in overeenstemming met de financiële verordening een toelichting opgenomen over de risico's en de belangrijkste beheersingsmaatregelen.
Investeringen in de grondexploitatie en in grootschalige projecten zijn in de meerjarenprogramma raming niet opgenomen. Hierover vindt besluitvorming plaats in de gemeenteraad op basis van afzonderlijke raadsvoorstellen.

Meerjareninvesteringsplan (MIP) Gemeente Arnhem 2023-2027

Nr.	Programma	Omschrijving investering	E / M*	Investeringsbedragen				
	Omschrijving		nut	2023 geactua-liseerd	2024	2025	2026	2027
Bedragen x €1.000								
S00	**Bestuur, dienstverlening en financiën**	Huisvesting en facilitaire zaken	E	5.828	7.970	7.139	1.884	2.186
		ICT	E	500	500	500	500	500
S02	**Bereikbaarheid**	Wegen en verkeer ontwikkeling	M	9.492	14.052	10.579	11.359	1.758
		Verkeersregelinstallaties	M	828	826	826	826	826
		Overige Mobiliteit & OR beheer	M	2.373	656	10.560	0	31
		Wegen beheer en groot onderhoud	M	3.476	5.438	3.815	3.815	3.815

		Kunstwerken	M	917	767	767	767	767
		Openbare verlichting Overige	M	2.732	4.997	1.809	1.770	1.770
		Parkeerexploitatie	E	5.757	1.120	555	277	201
S03	**Economie**	Brandstore	M	250	0	0	0	0
S04	**Onderwijs**	Overige huisvesting onderwijs	E	14.608	3.382	898	645	784
		Huisvesting Primair onderwijs	E	26.638	3.668	25.867	12.109	6.217
		Huisvesting Secundair/primair onderwijs	E	0	0	7.378	0	0
		Huisvesting Speciaal onderwijs	E	0	8.652	5.066	0	0
		Natuur milieu educatie	E	0	0	50	44	0
S05	**Cultuur**	Culturele basisvoorzieningen en activiteiten	E	353	7.144	0	72.732	727
		Erfgoed archeologische beeldkwaliteit	E	39	0	30	0	0
S08	**Welzijn en inclusie**	Inclusie integratie antidiscriminatie	E	500	500	500	500	0
		Asiel- en vluchtelingenzaken	E	8.470	0	0	0	0
S09	**Gezondheid en sport**	Overige Binnensport en huisvesting	E	3.120	188	257	326	187
		Overige algemene publieke gezondheidszorg	E	131	91	83	0	221
		Overige Buitensport	E	920	0	0	0	0
		Zwembad Valkenhuizen	E	1.758	0	0	0	0
S10	**Klimaat, energie en milieu**	Energy Made in Arnhem (EMIA) - Luchtagenda	E	757	0	0	0	0
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	Ruimtelijke ontwikkeling en beheer	M	0	0	338	0	331
S12	**Wonen en leefomgeving**	Havenbeheer	M	0	597	0	0	0
		Parken & bossen	E	200	110	65	65	65
		Vastgoed stedelijk groen	E	50	0	0	0	0
		Groen	E	0	604	0	0	0
		Bomenplan	E	1.367	1.403	1.060	1.060	460
		Overige Afval	E	419	65	71	71	71
		Afvalbeheer	E	2.329	2.823	3.543	1.772	1.772
		GRP Initatieffase	E	8.732	12.400	10.908	10.908	10.908
				102.544	**77.953**	**92.664**	**121.430**	**33.597**

') *Economisch- / Maatschappelijk nut*

Toelichting investeringen in gebouwen

Vernieuwing Stadstheater	
Programma	S05 Cultuur Vernieuwing Stadstheater
	In oktober 2022 en januari 2023 heeft de gemeenteraad besluiten genomen over de vernieuwing van het Stadstheater. Gekozen is voor een volledige vernieuwing van het Stadstheater. en daarvoor middelen beschikbaar te stellen:
Betrokkenen	Musis & Stadstheater Arnhem (MSA)
Planning	Realisatie in 2026, heropening in 2027

Raming	Investeringskrediet: € 62,3 mln voor het gebouw en € 10,4 mln voor een bijdrage aan de vernieuwing van de theatertechniek en inrichting.
Beschikbare middelen	In de begroting zijn de benodigde financiële middelen beschikbaar om de kosten voor de vernieuwing van het stadstheater te dekken.

Speciaal onderwijs, Vredenburg en Kronenburg, De Piramide	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor De Piramide op de locatie aan de Groningensingel.
	De directie en teams van de Piramide en Horizon hebben besloten om samen te gaan werken. Vanwege de verwevenheid van de twee schoolgebouwen is de vervangende nieuwbouw en uitbreiding een bouwkundige uitdaging. Het gevolg hiervan is dat de planvorming meer tijd heeft gekost dan voorzien. Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen.
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,9 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,9 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Malburgen, Mozaïek en Johannes	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor een tweetal scholen (Mozaïk en Johannes)
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores, Delta
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 7,5 mln.
Beschikbare middelen	€ 7,5 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Malburgen, Mozaïek en Parcival	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Mozaïek (Zwanebloem) en Parcival in Arnhem zuid
	De planvorming voor deze nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 8,5 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Flores, Vrije school Altea
Planning	Realisatie in 2026
Raming	Investering: 8,5 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Nieuwbouw Sporthal, Malburgen, Fluitekruidstraat	
Programma	De gymzaal aan de Fluitekruidstraat is een gymzaal annex activiteitengebouw in eigendom van de gemeente Arnhem en dat wordt beheerd door Sportbedrijf Arnhem. De gymzaal wordt vervangen door nieuwbouw.
Betrokkenen	Volkshuisvesting Arnhem en Sportbedrijf Arnhem
Planning	Realisatie in 2024
Raming	Investering: 2,6 mln.
Beschikbare middelen	€ 2,6 mln. Is reeds beschikbaar gesteld. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Alteveer/Cranenvelt, De Zyp	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Basisschool De Zyp
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,6 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,6 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Heiejnoord, Vrije school Parcivalschool-Noord	
Programma	Renovatie en vervangende nieuwbouw voor Vrije school Parcivalschool, vestiging Noord.
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Stichting vrije scholen Athena
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 12,1 mln.
Beschikbare middelen	€ 12,1 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Centrum, De Sterrenkring	
Programma	Renovatie of vervangende nieuwbouw voor Jenaplanschool De Sterrenkring
	Deze renovatie/nieuwbouw is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,0 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,0 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Centrum, De Binnenstad

Programma	Renovatie of vervangende nieuwbouw voor Montessori school De Binnenstad.
	De planvorming voor deze renovatie/nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 4,8 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,8 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Voortgezet onderwijs, Geitenkamp, GSG Guido	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Gereformeerde Scholengemeenschap Guido, vestiging Arnhem.
	Het project is in voorbereiding: een architect is geselecteerd en het ontwerp wordt gemaakt.. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 7 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Schoolbestuur vereniging Guido
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 7,4 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast
Randvoorwaarden	Bijdrage van schoolbestuur

Primair onderwijs, Geitenkamp, De Witte Vlinder	
Programma	Renovatie voor de Witte vlinder
	De planvorming voor deze renovatie is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 2,8 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Delta
Planning	Realisatie in 2026
Raming	Investering:€ 2,8 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Speciaal onderwijs, Spijkerkwartier, Dr. Bosschool en Stijgbeugel	
Programma	Koninklijke Kentalis verzorgt in Arnhem aan de Dr. P.C.M. Bosschool en De Stijgbeugel onderwijs voor kinderen en jongeren met een auditieve en/of communicatieve beperking. Daarnaast heeft zij voorzieningen voor diagnostiekbehandeling en begeleiding. Om haar activiteiten optimaal af te kunnen stemmen op de behoeften van de doelgroep heeft zij besloten tot het ontwikkelen van brede regionale Zorg Onderwijs Combinaties (ZOC) op verschillende locaties in Nederland, onder andere in Arnhem.
Betrokkenen	Kentalis
Planning	Realisatie in 2024
Raming	Investering: 8,7 mln.

Beschikbare middelen	Investeringskrediet van 8,7 mln
Randvoorwaarden	In convenant is afgesproken dat Kentalis een bijdrage doet voor renovatie Dr. Bosschool/De Stijgbeugel en tevens bijdrage in kader van frisse scholen. Vanwege vertraging is nog niet duidelijk of convenant daadwerkelijk zo zal worden uitgevoerd.

Subsidies

De gemeente Arnhem heeft per programma haar doelstellingen met de daarbij behorende beoogde effecten en resultaten geformuleerd. Deze doelen kunnen op verschillende manieren worden bereikt. Een van deze manieren is het verlenen van subsidies. Subsidies zijn financiële bijdragen aan inwoners en/of organisaties voor activiteiten die bijdragen aan de realisatie van de door de gemeenteraad vastgestelde beleidsdoelen van de gemeente.
In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de (verwachte) subsidieverlening in 2024.

Overzicht

Subsidies kunnen op verschillende manieren worden verleend:

1. Subsidies op basis van subsidieregelingen
Volgens de Algemene wet bestuursrecht mag een bestuursorgaan alleen subsidie voor activiteiten verstrekken op grond van een wettelijk voorschrift. Dat kan een rijksregeling, provinciale regeling of een gemeentelijke (subsidie)verordening zijn. Op basis van de Algemene Subsidieverordening Arnhem 2016 (ASV) zijn in Arnhem verschillende subsidieregelingen vastgesteld. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidieverstrekking. Aan de hand van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verdeeld en toegewezen aan de betrokken instellingen.

2. Begrotingssubsidies
Het is niet altijd zinvol om een aparte regeling op te zetten voor het verstrekken van een subsidie. Bijvoorbeeld wanneer er maar één instelling is die een bepaalde gesubsidieerde activiteit kan voeren. Voor die gevallen is in de Algemene wet bestuursrecht een uitzondering gemaakt. Wanneer in de begroting een subsidieontvanger vermeld staat én het bedrag waarop de subsidie ten hoogste kan worden vastgesteld, is geen nader wettelijk voorschrift nodig. Met name de subsidies aan grote organisaties worden op deze wijze verstrekt.

Als het bij onvoorziene omstandigheden wenselijk is om een subsidie te verstrekken, maar zowel een subsidieregeling als een begrotingssubsidie behoren niet tot de mogelijkheden, biedt de wet daarnaast onder andere de mogelijkheid om op incidentele basis subsidie te verstrekken.

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2023	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Subsidieregeling	10.582	9.360	9.410	9.341	9.341
STAD	*5.483*	*4.100*	*4.150*	*4.082*	*4.082*
WIJK	*5.099*	*5.260*	*5.260*	*5.260*	*5.260*
Begroting	89.399	91.930	86.945	86.250	86.497
STAD	*66.574*	*69.063*	*64.008*	*63.397*	*63.870*
WIJK	*22.825*	*22.867*	*22.937*	*22.852*	*22.627*
Incidenteel	5.389	1.489	1.104	914	914
STAD	*2.325*	*576*	*625*	*435*	*435*
WIJK	*3.064*	*914*	*479*	*479*	*479*
Totaal Subsidies	**105.370**	**102.779**	**97.459**	**96.505**	**96.752**

In bovenstaande tabel is de voor 2024 begrote subsidieverstrekking per grondslag weergegeven, op basis van gegevens per augustus 2023.

Het begrote bedrag aan te verstrekken subsidies met de grondslag **begroting** ligt enigszins (2,8%) hoger dan in 2023. Voor een verdere toelichting op de subsidies met de grondslag begroting, wordt verwezen naar het onderdeel 'Begrotingssubsidies' in deze paragraaf.

Voor de **subsidieregelingen** geldt dat de in de tabel opgenomen begrote bedragen niet helemaal representatief zijn voor de budgetten die in de jaarschijven daadwerkelijk beschikbaar voor subsidieverstrekking op grond van een regeling (subsidieplafonds). Redenen hiervoor zijn:

- Het subsidieplafond van een regeling wordt door het college soms vastgesteld voor de gehele looptijd van een regeling. Het bedrag dat voor een bepaald jaar beschikbaar is hangt af van in hoeverre het plafond van de regeling al is 'uitgenut'. Pas na afloop van het lopende jaar (2023) wordt de begroting van het komende jaar (2024) hierop aangepast;
- Voor de regelingen waarbij het college jaarlijks het plafond opnieuw vaststelt, is pas eind 2023 bekend wat de hoogte van het plafond voor 2024 is;
- Gedurende het jaar kunnen door het college nieuwe regelingen worden ingesteld. Middelen hiervoor worden gedekt uit regulier programmabudget, of onttrokken aan een bestemmingsreserve.

Voor een overzicht van de in 2024 lopende subsidieregelingen wordt verwezen naar het onderdeel 'Subsidieregelingen' in deze paragraaf.

Gezien de aard (onvoorziene omstandigheden) geldt voor **incidentele subsidies** dat deze voorafgaand aan het boekjaar lastig te begroten zijn. Enkel in die gevallen waarbij de subsidie meerjarig (voor een beperkt aantal jaar) wordt toegekend, is vooraf duidelijk dat deze verstrekt gaat worden. Het in de begroting opgenomen bedrag voor incidentele subsidieverstrekking betreft dan ook grotendeels een nog niet aan specifieke organisaties gelabeld budget, dat gedurende het jaar ingezet kan worden voor het verstrekken van incidentele subsidies.

Subsidieregelingen

In Arnhem wordt een deel van de subsidies verleend op basis van een subsidieregeling. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidieverstrekking. Op basis van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verleend aan de betrokken instellingen.

Ten tijde van het opstellen van deze begroting is van onderstaande regelingen bekend dat deze actueel zijn in 2024:

- AANjaagfonds
- Aanpak voortijdig schoolverlaten
- Amateurkunstregeling
- Burgerkracht
- Circulaire initiatieven
- Collectieve aanpak particuliere woningen Arnhem-Oost (SEWA)
- Creatieve bedrijfsverzamelgebouwen
- Groenblauwe initiatieven
- Duurzame projecten
- Energiecompensatie maatschappelijke organisaties
- Energiebesparing Ondernemers en Maatschappelijke Instellingen
- Herdenking slavernij en antiracisme
- Non formele educatie regio midden-Gelderland
- Preventie huiselijk geweld en kindermishandeling
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 1; Publieksevenementen, producties en presentaties
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 2; Culturele producties en presentaties en culturele festivals
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 3, Artistieke producties en presentaties en artistieke festivals
- Scouting
- Sport
- Stimuleringsregeling inzet conciërges basisscholen
- Voorschools aanbod
- Wijkinitiatieven

Begrotingssubsidies

In onderstaande lijsten zijn de namen opgenomen van organisaties die naar verwachting in 2024 begrotingssubsidie ontvangen, met daarbij het geraamde bedrag per wijk- en stadsprogramma en op totaal niveau.
Met het vaststellen van de begroting wordt per organisatie het maximale bedrag (de lijst op totaalniveau) aan begrotingssubsidie voor 2024 bepaald. Binnen het maximale bedrag mag het college (programmamanager in mandaat) besluiten over het verstrekken van begrotingssubsidie.

Ten tijde van het opstellen van deze begroting dienen de subsidieaanvragen voor 2024 nog te worden ingediend en toegekend. De begrote bedragen kunnen naar aanleiding hiervan nog wijzigen.
Bij wijziging van activiteiten door de subsidieontvanger wordt het bedrag aan begrotingssubsidie hiermee in lijn gebracht en naar boven of beneden bijgesteld t.o.v. 2023. Er kan ook de wens zijn om een begrotingssubsidie te verstrekken aan een organisatie die niet eerder begrotingssubsidie heeft ontvangen, of om juist de begrotingssubsidie aan een organisatie stop te zetten.
In (vrijwel) alle gevallen betreft het bij de hiervoor beschreven situaties het omzetten van regulier programmabudget in subsidiebudget en vice versa, of om een verschuiving van subsidiebudget van de ene naar de andere organisatie. De gevolgen van beide wijzigingen voor het financieel beeld zijn neutraal.
De toename in het begrote bedrag aan begrotingssubsidie voor 2024 ten opzichte van 2023 die bij veel organisaties te zien is, is te verklaren door de beschikbaar gestelde compensatie voor loon- en prijsstijgingen. Bij het onderdeel 'Ontwikkelingen' wordt deze compensatie verder toegelicht. Op opvallende mutaties wordt hierna een toelichting gegeven.

In bovenstaande lijst is ook de ontvanger '*Subsidies alg'* opgenomen. Deze fictieve ontvanger wordt in de administratie gebruikt voor budget dat nog niet voor een specifieke organisatie bestemd is. De toename in het begrote bedrag ten opzichte van 2023 kan verklaard worden door de extra compensatie die toegekend is als gevolgd van de hoge huurindexatie. Deze compensatie zal later nog verdeeld worden over de diverse organisaties.

Leger des Heils
Er is een toename in het aantal dakloze bezoekers. Hierdoor is een structurele personele krapte ontstaan en wordt er samen met het Leger des Heils momenteel gezocht naar een nieuwe locatie voor woonplekken met ambulante begeleiding voor dakloze gezinnen. De verwachting is dat deze uitbreiding voor de periode vanaf 2023 voor de komende jaren nodig is.

St. Sonsbeek & State of Fashion
In 2024 wordt € 250.000 aan extra middelen beschikbaar gesteld om een stevige jubileumeditie neer te zetten.

Sportbedrijf
Het Sportbedrijf kent een tekort op de begroting. Dit probleem is structureel en de gemeente verstrekt daarom aanvullende subsidie aan het Sportbedrijf. Voor 2024 gaat het om een bedrag van € 2,8 miljoen als gevolg van onder meer hogere energielasten. Daarnaast wordt het aantal buurtsportcoaches uitgebreid met 3FTE.

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2023	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Begroting	89.399	91.930	86.945	86.250	86.497
Arnh Platf Chronisch zieken Gehand	*133*	*135*	*135*	*135*	*135*
Arnhems Fed van Muziekgezelschappen	*6*	*6*	*6*	*6*	*6*
Arnhemse Sport Federatie	*13*	*13*	*13*	*13*	*13*
Bijzonder in Arnhem	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Centrum voor Activerend Werk	*361*	*372*	*372*	*372*	*372*
Coöperatie Dorpsplatform Elden U.A	*6*	*7*	*7*	*7*	*7*
Courage Events	*30*	*31*	*31*	*31*	*31*
De Helling Exp.Werkplaats	*95*	*99*	*99*	*99*	*99*
De Nieuwe Oost	*90*	*89*	*89*	*89*	*89*
Diverzo, COC Midden-Gelderland	*11*	*12*	*12*	*12*	*12*
Dorpsraad Schaarsbergen	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
Elderveld Wijkplatform	*16*	*0*	*0*	*0*	*0*
Expertise Centrum Samenleving	*21*	*21*	*21*	*21*	*21*
Indigo	*18*	*15*	*15*	*15*	*15*
IVIO-Opleidingen	*230*	*232*	*232*	*232*	*232*
Kluppluz BV	*473*	*493*	*493*	*493*	*493*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Leger des Heils Gelderland	*528*	*1.035*	*1.235*	*735*	*735*
LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	*26*	*27*	*27*	*27*	*27*
Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp	*396*	*397*	*397*	*397*	*397*
MEE Gelderse Poort	*143*	*150*	*150*	*150*	*150*
Oprecht BV	*550*	*574*	*574*	*574*	*574*
Pactum	*1.910*	*1.932*	*1.932*	*1.932*	*1.932*
Pro Persona Arnhem	*157*	*164*	*164*	*164*	*164*
Reg Opleids.centr Graafschap College	*41*	*41*	*41*	*41*	*41*
REIJE Energiediensten BV	*80*	*0*	*0*	*0*	*0*
RIBW. Arnhem & Veluwe Vallei	*304*	*301*	*301*	*301*	*301*
Rijn Ijssel Roc	*1.300*	*1.311*	*1.311*	*1.311*	*1.311*
Rooms Kathol Parochie St. Eusebius	*12*	*11*	*11*	*11*	*11*
Scalabor	*561*	*365*	*405*	*322*	*99*
SIMON scholen	*83*	*84*	*84*	*84*	*84*
Slachtofferhulp Nederland, Reg Oost	*34*	*36*	*36*	*36*	*36*
Sportbedrijf Arnhem BV	*18.071*	*20.911*	*18.111*	*17.998*	*17.998*
St StartClub Arnhem	*45*	*0*	*0*	*0*	*0*
ST Toneelgroep Oostpool	*75*	*71*	*71*	*71*	*71*
St Vrienden van de Ernemse Optog	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
St. Airborne Museum	*269*	*273*	*273*	*273*	*273*
St. Airborne Region	*82*	*86*	*86*	*86*	*86*
St. BBA	*110*	*112*	*112*	*112*	*112*
St. Beheer Wijk Sportac Vredenburcht	*56*	*56*	*56*	*56*	*56*
St. Bewoners Spijkerkwartier	*38*	*40*	*40*	*40*	*40*
St. Bewoners Vredenburg	*18*	*19*	*19*	*19*	*19*
St. Bewonersplatform Rijkerswoerd	*34*	*36*	*36*	*36*	*36*
St. Biz Korenkwartier	*119*	*124*	*124*	*124*	*124*
St. Bouwspeelplaats De Leuke Linde	*108*	*161*	*161*	*161*	*161*
St. Bridge to Liberation	*615*	*642*	*27*	*27*	*327*
St. CASA	*23*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Citymarketing Arnhem	*350*	*355*	*355*	*355*	*355*
St. Culturele Evenementen Arnhem	*39*	*38*	*38*	*38*	*38*
St. De Blauwe Wij(k) Economie	*150*	*150*	*0*	*0*	*0*
St. De Innovatiefabriek Arnhem	*52*	*54*	*54*	*54*	*54*
St. De Instap	*248*	*259*	*259*	*259*	*259*
St. De Klup	*16*	*17*	*17*	*17*	*17*
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	*391*	*394*	*394*	*394*	*394*
St. Energiebank Regio Arnhem	*1.539*	*450*	*0*	*0*	*0*
St. Entrea Lindenhout	*170*	*177*	*177*	*177*	*177*
St. Eusebius	*341*	*356*	*356*	*356*	*356*
St. Fashion Festival Arnhem	*52*	*54*	*54*	*54*	*54*
St. Flores Onderwijs	*744*	*750*	*750*	*750*	*750*
St. Focus Filmtheater	*702*	*691*	*691*	*691*	*691*
St. Gym & Turnen Arnhem	*146*	*147*	*147*	*147*	*147*
St. Halt, team Gelderland	*22*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Het Droombankje	*291*	*304*	*304*	*304*	*304*
St. Het Huis van Puck	*231*	*229*	*229*	*229*	*229*
St. Humanitas	*52*	*55*	*55*	*55*	*55*
St. Inloophuis Sint Marten Klarendal	*31*	*31*	*31*	*31*	*31*
St. Introdans	*126*	*125*	*125*	*125*	*125*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
St. IrisZorg	*5.028*	*5.090*	*5.090*	*5.090*	*5.090*
St. Jacobiberg	*241*	*238*	*238*	*238*	*238*
St. Jeugdland	*71*	*74*	*74*	*74*	*74*
St. KAB Posttheater	*216*	*214*	*214*	*214*	*214*
St. Kentalis Zorg	*133*	*139*	*139*	*139*	*139*
St. Koningsdag Arnhem	*10*	*10*	*10*	*10*	*10*
St. Kruispunt	*254*	*258*	*318*	*318*	*318*
St. Leergeld Arnhem	*81*	*84*	*84*	*84*	*84*
St. Luxor Live	*452*	*448*	*448*	*448*	*448*
St. Moviera	*3.794*	*3.787*	*3.787*	*3.787*	*3.787*
St. Museum Arnhem	*4.650*	*4.670*	*4.670*	*4.670*	*4.670*
St. Musis en Stadstheater	*7.838*	*7.770*	*7.770*	*7.770*	*7.770*
St. Natuurcentrum Arnhem	*2.112*	*2.140*	*2.140*	*2.140*	*2.140*
St. Ome Joop's Tour	*22*	*23*	*23*	*23*	*23*
St. Omstand	*50*	*52*	*2*	*2*	*2*
St. Ondernemersfonds Arnhem	*380*	*380*	*380*	*380*	*380*
St. Ontwerp Platform Arnhem	*21*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Pas	*2.208*	*2.227*	*2.227*	*2.227*	*2.227*
St. Peutercentra Arnhem	*154*	*156*	*156*	*156*	*156*
St. Phion	*74*	*73*	*73*	*73*	*73*
St. Platform Binnenstad Arnhem	*56*	*56*	*56*	*56*	*56*
St. PRAGO	*109*	*110*	*110*	*110*	*110*
St. Present	*22*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Productiehuis Plaatsmaken	*204*	*202*	*202*	*202*	*202*
St. Rijnstad	*8.172*	*7.588*	*7.588*	*7.588*	*7.588*
St. Rijnstate Ziekenhuis	*55*	*57*	*57*	*57*	*57*
St. Rozet	*9.840*	*9.783*	*9.783*	*9.783*	*9.783*
St. Sinterklaasintocht Arnhem	*3*	*3*	*3*	*3*	*3*
St. SLAK	*219*	*217*	*217*	*217*	*217*
St. Sonsbeek & State of Fashion	*957*	*1.234*	*484*	*484*	*484*
St. Sportcentrum Rijkerswoerd	*549*	*555*	*555*	*555*	*555*
St. Stoelenproject De Duif	*263*	*267*	*327*	*327*	*327*
St. Streekomroep Middel Gelderland	*238*	*241*	*241*	*241*	*241*
St. VanHarte	*9*	*10*	*10*	*10*	*10*
St. Veilig Thuis Gelderland Midden	*3.152*	*3.191*	*3.191*	*3.191*	*3.191*
St. Viering Nat Feest en Gedenkdagen	*22*	*23*	*23*	*23*	*23*
St. Vitale Verbindingen	*191*	*193*	*193*	*193*	*193*
St. Vitesse Betrokken	*81*	*84*	*84*	*84*	*84*
St. Vluchtelingenwerk Nederland	*513*	*529*	*529*	*529*	*529*
St. Vluchtelingenwerk Oost-Ned	*16*	*0*	*0*	*0*	*0*
St. Vrijwillige Terminale Zorg Arnh	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
St. Welzijn Ouderen Arnhem	*2.293*	*2.323*	*2.323*	*2.323*	*2.323*
St. Wonen in Kronenburg Appelgaard	*12*	*12*	*12*	*12*	*12*
St. Zwembad Klarenbeek	*351*	*355*	*355*	*355*	*355*
Stichting Buddy to Buddy Arnhem	*57*	*58*	*58*	*58*	*58*
Stichting De Driestroom	*125*	*131*	*131*	*131*	*131*
Stichting HAN Hydromotive	*10*	*11*	*11*	*11*	*11*
Stichting Het Huurdershuis	*54*	*56*	*56*	*56*	*56*
Stichting Schakel025	*136*	*132*	*132*	*132*	*132*
Subsidies Alg	*272*	*814*	*284*	*284*	*454*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Toerisme veluwe arnhem nijmegen	*379*	*383*	*383*	*383*	*383*
Voedselbank Arnhem	*30*	*31*	*31*	*31*	*31*
Vrijwilligersgala On Ganse	*31*	*32*	*32*	*32*	*32*
Wijkvereniging Angerenstein	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
Wijkvereniging De Oostelaar	*18*	*16*	*16*	*16*	*16*
Wijkvereniging Elderveld	*16*	*17*	*17*	*17*	*17*
Wijkvereniging Molenbeke	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Wijkvereniging Paasberg Wellenstein	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Wijkvereniging Schuytgraaf	*19*	*17*	*17*	*17*	*17*
Youth for Christ Nederland	*90*	*93*	*93*	*93*	*93*
Zorgbelang Inclusief	*36*	*38*	*38*	*38*	*38*
Totaal Subsidies	**89.399**	**91.930**	**86.945**	**86.250**	**86.497**

Begrotingssubsidies per programma
De voor 2024 begrote omvang van de subsidieverstrekking met de grondslag begroting is € 91,9 miljoen. In onderstaande tabellen is de verdeling naar de programma's zichtbaar. De eerste tabel betreft de stedelijke programma's, de tweede tabel de wijkprogramma's.

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Bestuur, dienstverlening en financien	*27*	*28*	*28*	*28*	*28*
Veiligheid	*111*	*115*	*115*	*115*	*115*
Economie	*2.504*	*2.517*	*1.902*	*1.902*	*2.202*
Onderwijs	*3.829*	*3.992*	*3.846*	*3.846*	*3.846*
Cultuur	*26.369*	*26.745*	*25.747*	*25.747*	*25.917*
Participatie en armoedebestrijding	*119*	*115*	*84*	*86*	*89*
Zorg	*1.962*	*1.987*	*1.987*	*1.987*	*1.987*
Welzijn en inclusie	*16.335*	*16.467*	*16.765*	*16.265*	*16.265*
Gezondheid en sport	*13.549*	*16.499*	*13.534*	*13.421*	*13.421*
Klimaat, energie en milieu	*1.769*	*600*	*0*	*0*	*0*
Totaal Subsidies	**66.574**	**69.063**	**64.008**	**63.397**	**63.870**

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
WIJK	*22.825*	*22.867*	*22.937*	*22.852*	*22.627*
Totaal Subsidies	**22.825**	**22.867**	**22.937**	**22.852**	**22.627**

Ontwikkelingen
Kostenstijgingen bij subsidiepartners
Om onze subsidiepartners tegemoet te komen bij de sterk gestegen lonen en prijzen in 2022 is een aanvullende compensatie over 2022 toegekend bij subsidieverstrekking 2023 aan gesubsidieerde partijen die dit nodig

hadden. Gelet op de onzekerheid omtrent toekomstige kostenontwikkelingen is deze compensatie alleen incidenteel toegekend. Daarnaast geldt een structurele compensatie voor de verwachte loon- en prijsstijgingen in 2023. Ook in 2023 hebben sommige partners al aangegeven dat ze zonder extra subsidie gezien de sterk gestegen kosten niet in staat zullen zijn de afgesproken beleidsopdracht binnen het beschikbaar budget volledig uit te voeren of niet de kwaliteit kunnen leveren die de gemeente van hen gewend is. Voor gesubsidieerde culturele instellingen wordt (gedeeltelijke) compensatie indien nodig ook in 2023 incidenteel mogelijk. Hiertoe worden de coronamiddelen cultuur (zie Turap 2) geheel of gedeeltelijk ingezet. Deze incidentele compensatie staat los van de reguliere structurele compensatie voor loon- en prijsstijgingen van alle gesubsidieerde partijen in 2024 en verder.

Nieuwe wijze subsidiëring sociale basis
Om te zorgen dat we ook in de toekomst goede dingen kunnen doen voor de Arnhemmers, werken we in 2023 aan nieuw, flankerend beleid op Welzijn. Belangrijk daarbij is dat de gemeente de te verstrekken subsidies aan laat sluiten op wat we breder in het sociaal domein en specifiek in de sociale basis willen bereiken. Na de bespreking en besluitvorming gaan we het welzijnsbeleid implementeren. Dan zal ook duidelijk zijn wat de impact is op bestaande subsidies. Voor de tussenliggende periode gaan we bekijken welke onderdelen van de nieuwe aanpak al verwerkt kunnen worden in lopende subsidieafspraken.

Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

De openbaarheidsparagraaf is een recente toevoeging aan de Begroting 2024, voortvloeiend uit het besluit tot actieve openbaarmaking van informatie. Deze nieuwe verplichting is gericht op het verbeteren van de informatiehuishouding binnen overheidsinstanties, Bovendien vereist artikel 3.5 van de Wet open overheid (Woo) dat een bestuursorgaan in de jaarlijkse begroting en verantwoording specifieke aandacht besteedt aan zowel de beleidsvoornemens als de uitvoering van de Wet open overheid.

Inleiding

Transparantie en openbaarheid staat bij ons hoog in het vaandel. Een voortvarende en efficiënte uitvoering van de Wet open overheid (Woo) past hierbij. Deze wet is op 1 mei 2022 in werking getreden. Deze wet richt zich op een transparante overheid en vraagt een cultuurverandering rond de omgang met informatie. Bepaalde informatie moet verplicht en actief openbaar gemaakt worden. We volgen hierbij de landelijke planning waarbij de wettelijke verplichting per informatiecategorie gefaseerd zal worden ingevoerd. Kansen om te versnellen zullen we hierbij niet laten liggen.

Als organisatie hebben we een programmatische aanpak ontwikkeld voor de implementatie van de Woo op de lange termijn. Deze meerjarige aanpak is opgesteld om ervoor te zorgen dat we voldoen aan de vereisten van de Woo en dat we transparantie en openheid bevorderen. In deze begroting is extra geld gereserveerd voor extra capaciteit voor de beantwoording van de vragen (de zogeheten passieve openbaarmaking). We hechten veel waarde aan het informeren van de gemeenteraad over onze voortgang en plannen met betrekking tot de Woo. Om die reden wordt de raad periodiek op de hoogte gehouden van onze activiteiten en vorderingen. Jaarlijks informeren we onze (fundamentele) uitgangspunten, we blikken terug en kijken vooruit met betrekking tot een open overheid via een raadsinformatiebrief.

Onderdelen Woo

De Woo bestaat uit drie onderdelen:

1. De openbaarmaking op eigen initiatief (actieve openbaarmaking)
2. De openbaarmaking op verzoek (passieve openbaarmaking)
3. Verbetering van de informatiehuishouding

Voor 2024 staan hiervoor de volgende activiteiten gepland:

Ad. 1.

We gaan in 2024 actief aan de slag met het verder publiceren van informatie categorieën conform de Woo en volgen zoals eerder aangegeven het tijdspad dat door de landelijke overheid is opgesteld (actieve openbaarmaking). Deze categorieën hebben betrekking op verschillende soorten informatie die binnen de overheid worden gegenereerd en beheerd. Voorbeelden hiervan zijn beleidsdocumenten, besluiten, Woo-verzoeken. Daarnaast publiceren we jaarlijks proactief datasets aan de hand van de lijst die we jaarlijks via een raadsinformatiebrief kenbaar maken. Het proactief publiceren van datasets houdt in dat we regelmatig op eigen initiatief datasets beschikbaar stellen aan het inwoners, instellingen en ondernemingen (zie website: www.opendata.arnhem.nl)

Ad. 2.

We werken in 2024 verder aan het verbeteren van het tijdig afhandelen van de Woo-verzoeken (passieve openbaarmaking). We gaan aan de slag met een verdere kwaliteitsslag en met het ondersteunen en faciliteren van behandelaars. Dit doen we door middel van het verzorgen van onder andere workshops, actualiseren van handreikingen en modellen. Hiermee worden behandelaars meer ontzorgd. De aandacht zal ook gericht zijn op het stroomlijnen van het proces afhandeling Woo-verzoeken. We streven naar maximale transparantie, met behoud van de bescherming van persoonlijke gegevens. In de raadsbrief van 23 mei 2023 , ter beantwoording van artikel 44 vragen van de fractie van Volt, is meer specifiek ingegaan op de wijze van verbetering van de uitvoering van de Woo.

Ad. 3.

Om aan de nieuwe eisen te kunnen voldoen, moet onze gemeentelijke informatiehuishouding op orde zijn. We gaan essentiële aanpassingen doorvoeren in onze informatievoorziening met betrekking tot de Woo. Bijvoorbeeld, de informatie moet transparant zijn, zodat burgers gemakkelijk toegang hebben tot relevante documenten, zoals besluiten en beleidsstukken. Daarnaast moet de informatie duurzaam worden bewaard, zodat het op lange termijn beschikbaar blijft. Verder is het belangrijk dat persoonlijke gegevens beschermd worden en vertrouwelijk blijven, en dat er beveiligingsmaatregelen worden genomen om ongeautoriseerde toegang tot informatie te voorkomen. Ten slotte moet de informatie gestructureerd worden beheerd, met metadata (gegevens

over gegevens) en goede documentatie, zodat het gemakkelijk vindbaar en begrijpelijk is voor zowel interne medewerkers als externe belanghebbenden.

Cultuur, houding en gedrag

De Woo heeft niet alleen betrekking op de informatievoorziening en technische aspecten, maar ook op de houding, het gedrag en de cultuur binnen onze organisatie. Het gaat erom dat onze organisatie transparantie en openheid omarmt als fundamentele waarden. Dit houdt in dat medewerkers en leidinggevenden zich bewust moeten zijn van het belang van transparantie en openheid in hun werk en besluitvormingsprocessen. Het vereist een cultuur waarin informatie actief wordt gedeeld, toegankelijk is en begrijpelijk wordt gemaakt voor het publiek. Om de houding en het gedrag in overeenstemming te brengen met de Woo gaan investeren in bewustwordingsprogramma's en trainingen. Daarnaast is het van belang dat er een cultuur van vertrouwen en samenwerking heerst, waarin medewerkers zich veilig voelen om informatie te delen en kritische vragen te stellen.

Overig programmaplan

Overzicht lastenontwikkeling WOZ-waarde € 300.000	2023	2024	% Lasten-ontwikkeling
Onroerend zaakbelasting	€ 304	€ 323	6%
Rioolheffing	€ 139	€ 146	5%
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	14%
Totaal	**€ 739**	**€ 806**	**9%**

Algemene dekkingsmiddelen	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Treasury	-2.286	2.436	4.722
OZB-woningen	3.985	30.403	26.418
OZB niet-woningen	0	32.270	32.270
Belastingen overig	5	381	376
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0	542.349	542.349
Totaal	**1.704**	**607.839**	**606.135**

Overhead	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Overhead	81.658	3.923	-77.735
Totaal	**81.658**	**3.923**	**-77.735**

Heffing VPB	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Vennootschapsbelasting	600	0	-600
Totaal	**600**	**0**	**-600**

Onvoorzien	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Onvoorzien	1.000	0	-1.000
Totaal	**1.000**	**0**	**-1.000**

Deel 3 Financiële begroting

De financiële begroting is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

Overzicht van baten en lasten per programma
In het overzicht van baten en lasten wordt aangegeven tot welke bedragen de raad het college autoriseert door middel van het vaststellen van de begroting per programma.

Overzicht van geraamde incidentele baten en lasten
Tot de incidentele baten en lasten worden de lasten en baten gerekend die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen. Ook de post onvoorzien wordt tot de incidentele lasten gerekend.

Financiële Staten
- Geprognosticeerde balans;
- Verloop van reserves en voorzieningen;
- EMU-saldo 2024;
- Overzicht van geraamde baten en lasten per taakveld.

Vanuit het Besluit begroting en verantwoording (BBV) is ten behoeve van de onderlinge vergelijkbaarheid van gemeenten voorgeschreven om een taakveldenbegroting op te stellen.

Mutaties circulaires Gemeentefonds

Overzicht van baten en lasten per programma

		Lasten						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		218.629	219.679	232.969	227.554	224.404	225.389	226.417
Totaal		218.629	219.679	232.969	227.554	224.404	225.389	226.417
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	92.278	100.547	92.993	106.407	103.615	102.151	102.406
S01	Veiligheid	22.864	22.205	26.939	29.433	27.886	25.757	24.630
S02	Bereikbaarheid	21.574	29.718	31.485	33.080	30.692	31.401	31.756
S03	Economie	8.082	9.375	10.664	9.769	8.633	8.148	7.779
S04	Onderwijs	23.516	24.592	25.947	27.504	28.575	29.471	29.194
S05	Cultuur	36.171	38.750	44.042	41.509	40.688	40.655	45.355
S06	Participatie en armoedebestrijding	169.591	164.795	163.696	165.248	166.785	168.454	166.242
S07	Zorg	63.584	64.375	66.178	66.822	61.245	65.148	65.959
S08	Welzijn en inclusie	37.900	27.579	52.783	32.301	32.476	31.180	29.502
S09	Gezondheid en sport	25.265	24.684	25.316	29.048	25.567	25.304	25.119
S10	Klimaat, energie en milieu	5.912	5.663	15.841	22.677	17.975	15.644	14.770
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	25.993	51.668	64.001	49.142	46.829	32.015	23.250
S12	Wonen en leefomgeving	37.711	52.517	53.752	51.819	50.654	50.783	50.959
Totaal		570.442	616.469	673.638	664.758	641.621	626.111	616.920
Eindtotaal		789.071	836.148	906.607	898.473	869.610	850.141	839.402

		Baten						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma's								
WIJK		25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Totaal		25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	587.497	559.387	571.176	615.647	619.106	580.465	573.165
S01	Veiligheid	5.142	2.289	5.890	5.442	4.409	2.282	2.282
S02	Bereikbaarheid	7.263	9.529	9.532	9.488	9.442	9.396	9.351
S03	Economie	1.239	1.222	1.257	1.755	1.600	1.600	1.755
S04	Onderwijs	4.845	2.417	3.681	2.951	2.951	2.951	2.951
S05	Cultuur	8.059	7.524	8.707	8.872	8.423	8.423	8.423
S06	Participatie en armoedebestrijding	114.865	114.470	109.871	112.324	114.414	117.300	120.027
S07	Zorg	5.290	2.898	2.786	2.481	2.481	3.921	3.881
S08	Welzijn en inclusie	13.831	1.784	23.055	2.670	2.670	2.670	2.670
S09	Gezondheid en sport	5.589	3.398	3.690	3.778	3.778	3.717	3.717
S10	Klimaat, energie en milieu	1.224	1.032	10.529	11.337	7.236	4.659	8.786
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	16.572	45.341	52.497	39.661	42.629	33.303	22.085
S12	Wonen en leefomgeving	43.483	42.178	43.039	45.333	46.276	47.198	47.285
Totaal		814.899	793.468	845.711	861.739	865.414	817.884	806.378
Eindtotaal		840.894	819.763	873.291	891.298	894.627	847.063	835.525

		Exploitatieresultaat						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		192.634	193.384	205.390	197.994	195.191	196.209	197.270
Totaal		192.634	193.384	205.390	197.994	195.191	196.209	197.270
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	-495.219	-458.840	-478.183	-509.240	-515.491	-478.314	-470.759
S01	Veiligheid	17.722	19.916	21.049	23.991	23.477	23.475	22.348
S02	Bereikbaarheid	14.311	20.189	21.953	23.592	21.250	22.005	22.405
S03	Economie	6.844	8.153	9.407	8.014	7.034	6.548	6.024
S04	Onderwijs	18.671	22.175	22.265	24.554	25.625	26.520	26.243
S05	Cultuur	28.112	31.227	35.335	32.637	32.265	32.232	36.932
S06	Participatie en armoedebestrijding	54.726	50.326	53.825	52.924	52.371	51.154	46.215
S07	Zorg	58.293	61.477	63.391	64.341	58.763	61.227	62.078
S08	Welzijn en inclusie	24.069	25.796	29.728	29.631	29.806	28.510	26.832
S09	Gezondheid en sport	19.676	21.286	21.626	25.270	21.789	21.587	21.402
S10	Klimaat, energie en milieu	4.688	4.631	5.313	11.339	10.739	10.986	5.984
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	9.421	6.327	11.504	9.481	4.200	-1.287	1.164
S12	Wonen en leefomgeving	-5.772	10.339	10.713	6.485	4.378	3.585	3.674
Totaal		-244.457	-177.000	-172.073	-196.980	-223.793	-191.773	-189.458
Eindtotaal		-51.823	16.385	33.316	7.175	-25.017	3.078	3.877

		Toevoegingen aan reserves						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Totaal		6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	52.002	3.904	4.942	298	18.258	298	298
S01	Veiligheid	805	73	78	78	78	78	78
S02	Bereikbaarheid	8.936	13.742	15.162	11.494	11.569	11.392	11.271
S03	Economie	358	50	50	50	50	50	50
S04	Onderwijs	9.767	8.545	9.547	9.179	9.753	8.395	8.400
S05	Cultuur	4.282	3.204	3.451	3.567	1.040	1.040	1.040
S06	Participatie en armoedebestrijding	4.543	554	554	0	0	0	0
S07	Zorg	21.275	1.082	1.082	3.020	4.417	811	0
S08	Welzijn en inclusie	3.406	1.100	1.708	570	570	570	70
S09	Gezondheid en sport	773	418	431	431	431	431	431
S10	Klimaat, energie en milieu	7.103	10.000	10.715	38	0	0	0
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	5.107	10.000	11.436	25.134	4.345	7.315	5.559
S12	Wonen en leefomgeving	8.680	16.097	15.787	9.657	1.162	591	91
Totaal		127.036	68.768	74.943	63.517	51.672	30.971	27.288
Eindtotaal		133.264	75.388	81.659	65.233	53.388	32.688	29.029

		Ontrekkingen aan reserves						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		6.009	917	12.981	718	793	572	410
Totaal		6.009	917	12.981	718	793	572	410
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	52.002	56.594	59.236	12.074	251	8.192	2.739
S01	Veiligheid	805	397	1.136	572	400	404	50
S02	Bereikbaarheid	8.936	14.848	15.777	12.416	11.137	10.889	10.798
S03	Economie	358	0	0	200	0	0	0
S04	Onderwijs	9.767	7.913	8.039	8.343	9.354	9.733	10.124
S05	Cultuur	4.282	832	4.127	13.432	765	923	791
S06	Participatie en armoedebestrijding	4.543	0	3.833	642	0	0	0
S07	Zorg	21.275	81	996	1.253	680	898	3.016
S08	Welzijn en inclusie	3.406	200	3.618	124	535	538	535
S09	Gezondheid en sport	773	553	846	474	555	460	358
S10	Klimaat, energie en milieu	7.103	40	254	556	962	1.215	1.215
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	5.107	5.807	11.835	12.324	0	0	0
S12	Wonen en leefomgeving	8.680	3.591	5.507	8.379	2.539	1.941	2.873
Totaal		99.298	90.855	115.205	70.790	27.179	35.194	32.497
Eindtotaal		105.307	91.772	128.186	72.407	28.372	35.766	32.907

		Saldo Totaal						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		192.852	199.087	199.125	198.992	196.114	197.354	198.602
Totaal		192.852	199.087	199.125	198.992	196.114	197.354	198.602
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	-486.738	-511.530	-532.476	-521.016	-497.484	-486.208	-473.200
S01	Veiligheid	17.441	19.592	19.990	23.497	23.155	23.148	22.376
S02	Bereikbaarheid	15.127	19.083	21.338	22.670	21.683	22.507	22.878
S03	Economie	6.488	8.203	9.457	7.864	7.084	6.598	6.074
S04	Onderwijs	18.553	22.807	23.773	25.390	26.023	25.183	24.519
S05	Cultuur	27.508	33.599	34.659	22.772	32.540	32.349	37.181
S06	Participatie en armoedebestrijding	52.275	50.880	50.546	52.282	52.371	51.154	46.215
S07	Zorg	78.741	62.478	63.477	66.109	62.501	61.141	59.062
S08	Welzijn en inclusie	25.459	26.696	27.818	30.078	29.842	28.542	26.368
S09	Gezondheid en sport	19.465	21.151	21.210	25.226	21.665	21.557	21.475
S10	Klimaat, energie en milieu	5.049	14.591	15.773	10.822	9.777	9.770	4.769
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	7.220	10.520	11.105	22.291	8.545	6.028	6.723
S12	Wonen en leefomgeving	-3.306	22.844	20.993	7.763	3.001	2.235	892
Totaal		-216.718	-199.087	-212.335	-204.253	-199.300	-195.995	-194.667
Eindtotaal		-23.866	0	-13.211	0	0	0	0

Overzicht structureel begrotingssaldo

Structureel saldo

In de onderstaande tabel is te zien hoe het structureel saldo van deze begroting is opgebouwd.

Structureel begrotingssaldo	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Saldo baten en lasten	-7.175	25.017	-3.078	-3.877
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-3.764	-7.057	-4.886	1.390
Saldo na bestemming	**-10.939**	**17.960**	**-7.964**	**-2.488**
Waarvan incidenteel	-36.671	-10.293	-12.128	-2.600
Structureel begrotingssaldo	**24.772**	**28.253**	**4.165**	**112**

In de onderstaande tabel is te zien hoe het structurele saldo zich heeft ontwikkeld ten opzichte van het structurele saldo van de Begroting 2023.

Verloop structureel saldo	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Structureel saldo Begroting 2023	30.629	34.904	9	9
Structureel saldo Perspectiefnota 2024	-4.566	-3.839	7.317	-10.275
Aanvullend op perspectiefnota				
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen	9.173	8.884	8.017	22.832
Een DUURZAAM Arnhem	-818	-411	150	-446
Een GROEN Arnhem	-5	-241	-660	-1.159
Een KANSRIJK Arnhem	-3.902	-4.647	-3.661	-818
Een VERBONDEN Arnhem	155	10	292	-2.635
Jaarlijkse bijstellingen	-4.933	-6.408	-7.300	-7.395
Totaal aanvullend op perspectiefnota	***-330***	***-2.812***	***-3.162***	***10.378***
Structureel saldo Begroting 2024	**25.732**	**28.252**	**4.164**	**112**

In de Perspectiefnota werd een structureel tekort van € 10,3 miljoen gerapporteerd. Dit werd met name veroorzaakt door het 'ravijn' in de gemeentefondsuitkering. Zoals in hoofdstuk 2 Ontwikkelingen in het financieel kader is toegelicht, is er niet langer sprake van een diep ravijn zoals zichtbaar is in het structurele saldo van het gemeentefonds en de overige Rijksontwikkelingen. Met de mutaties aanvullend op de perspectiefnota die in deze Begroting zijn opgenomen, is het structurele begrotingstekort gedicht en is de Begroting 2024 structureel sluitend.

In de tabellen in hoofdstuk 2 is bij de afzonderlijke ontwikkelingen met een "S" aangegeven dat het een structurele ontwikkeling betreft en met een "I" dat het een incidentele ontwikkeling betreft. De incidentele ontwikkelingen uit de Perspectiefnota zijn daarin toegelicht. In hoofdstuk 2 zijn deze incidentele ontwikkelingen toegelicht aanvullend op de perspectiefnota toegelicht.

Geprognosticeerde balans 2024-2027

Activa	2024	2025	2026	2027
Vaste Activa				
Immateriële vaste activa	**9.573**	**9.256**	**8.940**	**8.624**
Materiële vaste activa	**696.676**	**692.204**	**690.008**	**665.622**
Investeringen met een economisch nut	606.703	603.914	603.371	583.065
Investeringen met een maatschappelijk nut	74.972	73.299	71.656	67.586
Gronden uitgegeven in erfpacht	15.001	14.991	14.981	14.971
Financiële vaste activa	**38.647**	**35.294**	**32.339**	**32.189**
Financiële vaste activa: Kapitaalverstrekkingen	4.742	4.742	4.742	4.742
Financiële vaste activa: Leningen	23.821	20.618	17.813	17.813
Financiële vaste activa: Uitzettingen > 1 jaar	10.084	9.934	9.784	9.634
Totaal Vaste Activa	**744.896**	**736.754**	**731.287**	**706.435**
Vlottende Activa				
Voorraden	**42.814**	**60.084**	**69.907**	**60.155**
Uitzettingen < 1 jaar	**60.000**	**60.000**	**60.000**	**60.000**
Liquide middelen	**500**	**500**	**500**	**500**
Overlopende activa	**75.000**	**75.000**	**75.000**	**75.000**
Totaal Vlottende Activa	**178.314**	**195.584**	**205.407**	**195.655**
Totaal Activa	**923.211**	**932.338**	**936.694**	**902.089**

Passiva	2024	2025	2026	2027
Vaste Passiva				
Eigen vermogen	**222.690**	**247.707**	**244.629**	**240.751**
Voorzieningen	**11.187**	**11.187**	**11.187**	**11.187**
Schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar	**576.413**	**565.753**	**589.870**	**562.590**
Totaal Vaste Passiva	**810.290**	**824.647**	**845.685**	**814.529**
Vlottende Passiva				
Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	**37.920**	**32.691**	**16.008**	**12.561**
Overlopende passiva	**75.000**	**75.000**	**75.000**	**75.000**
Totaal Vlottende Passiva	**112.920**	**107.691**	**91.008**	**87.561**
Totaal Passiva	**923.211**	**932.338**	**936.694**	**902.089**

Reserves en voorzieningen

Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per 01-01-2023	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2023 / 01-01-2024	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2024 / 01-01-2025	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2025 / 01-01-2026	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2026 / 01-01-2027	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2027 / 01-01-2028
																Bedragen € 1.000
Algemene Reserve (AR)	81.963	927	37.725	45.165	0	10.939	34.226	17.960	0	52.186	0	7.964	44.222	0	2.488	41.735
Bestemmingsreserves (BR's)	194.416	80.732	90.447	184.700	65.233	61.469	188.464	35.429	28.372	195.521	32.688	27.802	200.407	29.029	30.419	199.017
Totaal Reserves	**276.378**	**81.659**	**128.172**	**229.865**	**65.233**	**72.407**	**222.690**	**53.388**	**28.372**	**247.707**	**32.688**	**35.766**	**244.629**	**29.029**	**32.907**	**240.751**
Totaal Voorzieningen	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
																Bedragen € 1.000
Arnhem Oost	0	2.500	0	2.500	2.500	0	5.000	0	0	5.000	0	0	5.000	0	0	5.000
Bedrijfsvoering	410	1.174	197	1.387	0	0	1.387	0	0	1.388	0	0	1.388	0	0	1.388
Bereikbaarheid	4.813	9.897	13.999	711	11.552	9.652	2.611	11.627	9.710	4.527	11.450	9.672	6.305	11.354	9.667	7.992
Beschermd en Weerbaar	4.006	0	0	4.006	0	168	3.838	0	395	3.443	0	395	3.048	0	395	2.653
Buitengewoon Beter	1.567	0	300	1.267	0	1.267	0									
Burgerberaden	0	600	0	600	0	0	600	0	0	600	0	0	600	0	0	600
Burgerinitiatieven sociaal domein	372	0	175	197	0	175	22	0	0	22	0	0	22	0	0	22
Burgerparticipatie	211	0	165	46	0	0	46	0	0	46	0	0	46	0	0	46
Cultureel vastgoed	8.156	2.412	257	10.311	2.527	12.838	0									
Duurzaam Arnhem	5.730	10.000	50	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680
Duurzaamheidsleningen	340	0	15	325	0	15	310	0	14	295	0	14	281	0	14	268
Energiearmoedefonds	8.528	5.000	8.528	5.000	0	400	4.600	0	400	4.200	0	0	4.200	0	0	4.200
Evenementen	702	50	0	752	50	200	602	50	0	652	50	0	702	50	0	752
Fractieondersteuning	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21
Gebiedsontwikkeling Kronenburg	0	3.042	0	3.042	123	2.113	1.052	68	0	1.120	43	0	1.163	33	0	1.195
Groenfonds	534	0	425	109	350	109	350	350	0	700	0	0	700	0	0	700
Grondexploitatie	19.909	0	5.600	14.309	488	0	14.797	2.277	0	17.073	7.272	0	24.346	5.526	0	29.872
Groot onderhoud en vervanging Openbare Ruimte	7.836	96	3.917	4.015	124	955	3.184	220	1.002	2.403	0	354	2.049	0	1.311	738
Huisvesting bijz doelgroepen				0	6.000	1.500	4.500	0	1.500	3.000	0	1.500	1.500	0	1.500	0
Inburgering, integratie en asiel	3.019	0	806	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
Jeugdfonds	6.591	1.000	350	7.241	0	963	6.279	0	463	5.816	0	350	5.466	0	0	5.466
Kapitaallasten	2.813	8.550	244	11.120	1.513	330	12.302	500	454	12.348	500	511	12.337	0	535	11.802
Klimaat en Energie	1.527	0	25	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502
Klimaatadaptatiefonds	0	12.500	1.000	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500
Omgevingslawaai	393	0	207	186	0	0	186	0	0	186	0	0	186	0	0	186
Onderwijs	25.088	9.428	7.814	26.702	9.059	8.237	27.525	9.633	9.295	27.863	8.276	9.583	26.555	8.280	10.074	24.762
Onderzoek Rekenkamer	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213
Participatie	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39
Plankosten stedelijke ontwikkeling	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552
Raad	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12
Revolverend fonds (duurzaamheid)	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680
Risico en beheer Arnhem Centraal	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469
Sociaal Economisch Fonds	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605
Solvabiliteit	19.504	0	19.504	0												
Spoorzone Oost				0	23.011	0	23.011	1.000	0	24.011	0	0	24.011	0	0	24.011
Stadsontwikkelingsfonds	0	10.000	0	10.000	0	9.801	199	1.000	0	1.199	0	0	1.199	0	0	1.199
Startersleningen	1.657	0	0	1.657	0	13	1.644	0	13	1.631	0	13	1.618	0	13	1.605
Strategische posities	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500
Taakmutaties Gemeentefonds-overlo	22.533	0	21.891	642	0	642	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Transformatie zorgbudgetten	976	0	281	695	0	498	197	0	0	197	0	0	197	0	0	197

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
Vastgoed	2.945	3.743	4.179	2.509	3.743	3.296	2.956	3.743	3.460	3.238	3.743	3.268	3.712	3.743	2.650	4.805
Volkshuisvesting	7.706	658	429	7.935	674	573	8.036	543	985	7.594	543	1.245	6.893	43	1.245	5.692
Voorstudies	0	0	0	0	500	0	500	0	0	500	0	0	500	0	0	500
Wijkfondsen	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129
WMO en jeugdzorg	25.924	82	0	26.006	3.020	6.815	22.211	4.417	680	25.948	811	898	25.861	0	3.016	22.845
Zuidelijke binnenstad	3.405	0	90	3.315	0	910	2.405	0	0	2.405	0	0	2.405	0	0	2.405
Totaal	**194.416**	**80.732**	**90.447**	**184.700**	**65.233**	**61.469**	**188.464**	**35.429**	**28.372**	**195.521**	**32.688**	**27.802**	**200.407**	**29.029**	**30.419**	**199.017**

Doelstelling per bestemmingsreserve.

Naam	**BR Huisvesting bijz. doelgroepen**
Doel	Dekking bieden voor het opstellen en uitvoeren van projecten om het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uit te breiden.

Naam	**BR Spoorzone Oost**
Doel	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Spoorzone Oost, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte (inclusief groen/park) en mobiliteit (inclusief duurzame bereikbaarheid gebied): dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten. - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve. - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Onderzoek Rekenkamer**
Doel	In het jaarbudget van de Rekenkamer is ruimte voor het uitvoeren van ongeveer twee grote onderzoeken per jaar. Echter, de Rekenkamer is de afgelopen jaren, mede door een actieve gemeenteraad, op ad-hoc basis verzocht aanvullende onderzoeken uit te voeren. Het karakter van dit soort onderzoeken in combinatie met de gewenste korte doorlooptijd noodzaken inhuur van externen. Toevoeging van onderbestedingen op het reguliere onderzoeksbudget en eventueel positief saldo op het product Rekenkamer geven Raad en Rekenkamer iets meer ruimte om snel en adequaat onderzoeken op te pakken.

Naam	**BR Raad**
Doel	Ervaringen in den lande wijzen uit dat de kosten voor het uitvoeren van een raadsonderzoek / enquête een veelvoud bedragen van het budget dat de Griffie jaarlijks hiervoor te besteden heeft van € 15.000. Zodoende wordt dit budget, voor zover het niet wordt aangewend, jaarlijks toegevoegd aan de bestemmingsreserve totdat het plafond (ingesteld op € 75.000) hiervoor is bereikt. Als er zich dan in enig jaar een raadsonderzoek wordt uitgevoerd, dan kan deze reserve hiervoor aangewend worden.

Naam	**BR Risico en beheer Arnhem Centraal**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient voor de beheerkosten van de transferhal, de kosten van het 2e deel van het ondergronds afvaltransportsysteem, dekking risico's met financiële tegenvallers en andere onverwachte ontwikkelingen binnen het project Arnhem Centraal.

Naam	**BR Solvabiliteit**
Doel	In de bestemmingsreserve wordt een buffer opgebouwd voor een robuustere financiële positie. Naast de algemene reserve die direct meetelt in de berekening van de beschikbare weerstandscapaciteit, vormt de BR Solvabiliteit een belangrijke bijdrage in de vergroting van het eigen vermogen.

Naam	**BR Fractie-ondersteuning**
Doel	Deze bestemmingsreserve wordt gebruikt ter dekking van de extra kosten die worden veroorzaakt door de afsplitsing van een fractie. Deze extra kosten worden voor 50% betaald uit de bestemmingsreserve en voor 50% uit een korting op de ondersteuning van de af te splitsen fractie en de oorspronkelijke fractie. Hierbij wordt voorkomen dat bij afsplitsingen de financiële gevolgen volledig bij de fracties worden neergelegd.

Naam	**BR Energiearmoedefonds**
Doel	Deze reserve dient om Arnhemmers die de energierekening niet kunnen betalen inkomensondersteuning te verlenen, in de vorm van een wintertoeslag.

Naam	**BR Wijkfondsen**
Doel	In uitzondering op reguliere begrotingsuitgangspunten is budgetoverheveling voor de wijkbudgetten naar een volgend jaar toegestaan. Jaarlijks wordt het surplus of tekort op de wijkbudgetten gestort respectievelijk onttrokken aan de reserve.

Naam	**BR Taakmutaties gemeentefonds-overloop**
Doel	Conform de spelregels gemeentefonds wordt bij elke toevoeging van nieuwe middelen (taakmutaties, decentralisatie- en integratie-uitkeringen) aan de raad voorgelegd of deze middelen ingezet mogen worden voor een onderliggend beleidsdoel of dat de middelen deel uitmaken van de algemene middelen in het gemeentefonds. In deze bestemmingsreserve worden nieuwe toegevoegde middelen aan het Gemeentefonds gereserveerd die gedurende het jaar niet aan de raad voorgelegd kunnen worden. Vooral van de nieuwe toevoegingen die bekend gemaakt zijn in de septembercirculaire en in de november/decembercirculaire is het niet altijd mogelijk om voor het einde van het jaar een raadsvoorstel met begrotingswijziging aan de raad voor te leggen. In het daarop volgende jaar doen de betreffende beleidsvelden een beroep op deze middelen via een raadsvoorstel en een begrotingswijziging, waarbij voorgesteld wordt de middelen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties gemeentefonds te onttrekken. Middelen die na een jaar nog niet via een raadsvoorstel geclaimd zijn voor uitvoering van een bepaald beleid, vallen vrij ten gunste van de Algemene Reserve. (Raadsbesluit 8 februari 2010). In 2010 is het doel van deze bestemmingsreserve uitgebreid ten behoeve van niet bestede budgetten die gereserveerd moeten blijven om bestaand beleid uit te voeren in volgende jaren (raadsbesluit 13 december 2010).

Naam	**BR Vastgoed**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om de kosten van onderhoud van het gemeentelijke vastgoed te egaliseren en om daarmee schommelingen in de jaarlijkse begroting tegen te gaan. De hoogte van deze reserve is gebaseerd op het 40-jarige Meerjarige OnderhoudsPlan (MJOP).

Naam	**BR Kapitaallasten**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient ter dekking van diverse kapitaallasten. Het bedrag van de dotatie is gelijk aan het bedrag van de investering. Het bedrag van de onttrekkingen is gelijk aan het bedrag van de afschrijvingen. Om ook de rentelasten te kunnen dekken wordt de reserve aangemerkt als een rentedragende reserve.

Naam	**BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg**
Doel	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Kronenburg, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte: dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten; - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve; - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Bedrijfsvoering**
Doel	In de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering kunnen voor- en nadelen op de totale bedrijfsvoering worden verwerkt. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan resultaten op de formatie en bezetting, de inhuur en frictiekosten voor afbouw formatie.

Naam	**BR Burgerinitiatieven Sociaal Domein**
Doel	Het stimuleren en organiseren van activiteiten om de betrokkenheid en invloed van inwoners en/of organisaties op hun wijk/buurt in Arnhem te vergroten.

Naam	**BR Wmo en Jeugdzorg**
Doel	De inkomsten en uitgaven op het beleidsveld Zorg zijn nog niet in evenwicht. Dit komt omdat gemeenten nog actief zijn met het ontwikkelen en uitvoeren van de transformatie van de zorg, nog in afwachting zijn van de hervormingsagenda Jeugd en de doorontwikkeling beschermd wonen en maatschappelijke opvang nog afwachten. Naast de dotatie vanuit de extra middelen jeugdzorg (2021-2025) worden de voordelen van het beleidsveld Zorg tijdelijk toegevoegd aan deze reserve, zodat extra maatregelen en (mogelijke) tekorten op het beleidsveld Zorg verrekend kunnen worden met deze reserve.

Naam	**BR Burgerparticipatie**
Doel	Dekking van de afspraken uit het addendum op het coalitieakkoord - Uitbreiding van de griffie met een communicatiemedewerker (2021-2022) - Verlenging bewonersondersteuning (2022) - pilot digitaal wijkpanel (2021)

Naam	**BR Inburgering, integratie en asiel**
Doel	Deze reserve is primair bestemd voor de voorbereidende taken op de nieuwe wet Inburgering die in 2022 ingaat en voor de doelen in het actieplan nieuwkomers. Met de nieuwe wet komen structurele middelen over en de reserve zal beschikbaar blijven tot één jaar na de invoering van de wet.

Naam	**BR Grondexploitatie**
Doel	Deze reserve heeft tot doel risico's in de grondexploitatie op te vangen. De gewenste en tevens maximale omvang wordt bepaald op basis van het benodigde weerstandsvermogen van het grondbedrijf. Het jaarresultaat van het grondbedrijf wordt aan deze reserve toegevoegd (totdat de maximale omvang is bereikt), dan wel onttrokken. Deze reserve wordt meegerekend in het weerstandsvermogen.

Naam	**BR Buitengewoon Beter**
Doel	De middelen uit deze bestemmingsreserve waren bedoeld ter financiering van de incidentele component van het Buiten Gewoon Beter Programma (€ 19,4 miljoen) voor de periode 2009-2016. Tevens is de bestemmingsreserve ontstaan om tempoverschillen in de uitvoering op te kunnen vangen. Het programma bestaat uit een scala aan meerjarige projecten. Bij een jaarovergang bleven op deze wijze de middelen beschikbaar voor het programma Buitengewoon Beter.

Naam	**BR Groot onderhoud en vervanging openbare ruimte**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om schommelingen op te vangen bij de besteding van exploitatiebudgetten voor groot onderhoud en vervanging in de openbare ruimte. Hierbij worden geen schotten gehanteerd tussen de verschillende onderwerpen (Riolering, Buitengewoon Beter, Wegen, Groen, Spelen, Bomen, Verkeersregelinstallaties, Civieltechnische Kunstwerken, Openbare Verlichting, Water). Hierdoor ontstaat flexibiliteit en kan beter worden geanticipeerd op de onderhoudsbehoefte in de stad.

Naam	**BR Bereikbaarheid**
Doel	Deze bestemmingsreserve heeft als doel het verbeteren van de bereikbaarheid van de binnenstad en het ontwikkelen van parkeervoorzieningen. Het exploitatiesaldo van parkeren wordt met deze reserve verrekend.

Naam	**BR Evenementen**
Doel	In de begroting is een budget van € 0,6 miljoen beschikbaar gesteld voor bijdragen in evenementen. De uitgaven worden gebruikt voor evenementen waarvan een groot deel al vastligt. Het overige deel is voor bijdragen welke op ad-hoc basis beschikbaar worden gesteld. Verschillen tussen werkelijkheid en budget worden met deze reserve verrekend.

Naam	**BR Sociaal Economisch Fonds**
Doel	Deze reserve is bestemd voor uitgaven in het kader van het faciliteren van economische stimuleringsprojecten. Verschillen tussen het jaarlijkse budget en werkelijke kosten worden met de reserve verrekend.

Naam	**BR Onderwijs**
Doel	Deze reserve heeft een dekkingsfunctie voor nieuwbouw- en renovatieprojecten in het basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs. Alle in de begroting vrijvallende middelen voor onderwijshuisvesting (door afnemende kapitaallasten en daling van andere onderwijshuisvestingslasten) worden aan deze reserve toegevoegd. Hierdoor blijven alle middelen die in de begroting zijn geraamd voor kapitaallasten onderwijs en voor overige onderwijshuisvestingsbudgetten beschikbaar voor onderwijshuisvesting.

Naam	**BR Cultureel Vastgoed**
Doel	De bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed (voorheen BR Cultuur in Rijnboog) dient ter dekking van kapitaallasten en andere eigenaarslasten van cultureel vastgoed in Arnhem. Eénmalige bijdragen, opbrengsten vertreklocaties en onderbesteding en vrijval van kapitaallasten worden gedoteerd aan deze bestemmingsreserve. Met ingang van de begroting 2021 heeft deze bestemmingsreserve nog uitsluitend betrekking op de vernieuwing van het Stadstheater Arnhem. De baten en lasten van de recente ver- c.q. nieuwbouw van Rozet, Musis, Focus Filmtheater en Museum Arnhem worden vanaf 2021 niet meer met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Participatie**
Doel	De bestemmingreserve is gevormd om diverse kosten op te kunnen vangen die samenhangen met de uitvoering van de participatiewet en het bereiken van de doelstellingen. Het re-integratiebudget staat onder druk. De door het Rijk verstrekte budgetten voor re-integratie zijn in aanloop naar invoering van de nieuwe wetgeving in 2015 sterk teruggelopen. Daarbij is tevens gekozen geen directe koppeling te maken tussen de financiering vanuit het Rijk en de Arnhemse begroting voor re-integratie (extra middelen worden niet automatisch toegevoegd aan het beleidsveld). De huidige re-integratiemiddelen zijn volledig nodig voor inzet op de doelgroep om de huidige ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Er is geen geld in de begroting voor doorontwikkeling beleid, onderzoeken of extra inspanningen binnen het programma participatie en armoedebestrijding. De reserve dient om incidentele kosten voor bijvoorbeeld doorontwikkeling op beleid of kosten voor onderzoek uit te betalen.

Naam	**BR Jeugdfonds**
Doel	Om het integraal Jeugdbeleid de komende jaren een impuls te geven worden de extra Jeugdmiddelen die niet binnen het beleidsveld Zorg ingezet worden (€ 6,59 miljoen in 2022, € 1 miljoen in de jaren 2023, 2024 en 2025), gedoteerd aan deze bestemmingsreserve. Het jeugdbeleid en daarmee de inzet van het jeugdfonds wordt stadsbreed en in samenhang met Arnhem Oost bezien. Extra inzet op Jeugd kan incidenteel gedekt worden uit deze reserve. Een eventueel overschot aan middelen in het jeugdfonds kan overgeheveld worden naar de BR WMO en Jeugdzorg.

Naam	**BR Transformatie Zorgbudgetten**
Doel	De bestemmingsreserve heeft als doel om nieuwe voorzieningen te financieren die voorkomen dat inwoners een beroep moeten doen op specialistische maatwerkvoorzieningen.

Naam	**BR Burgerberaden**
Doel	Het burgerberaad is een groep willekeurig gelote burgers die de gemeente adviseert. Loting zorgt voor een representatieve vertegenwoordiging van inwoners. Voor het organiseren van een aantal burgerberaden gedurende de raadsperiode 2022-2026 is € 600.000 aan deze BR toegevoegd.

Naam	**BR Beschermd en Weerbaar**
Doel	Arnhem ontvangt als centrumgemeente voor de regio's Arnhem en Achterhoek (tezamen 19 regiogemeenten) via de decentralisatie-uitkering Vrouwenopvang van het Rijk jaarlijks middelen ten behoeve van de bestrijding van huiselijk geweld en seksueel geweld, de uitvoering van de vrouwenopvang, en voor de uitvoering van de Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Het betreft hier wettelijke taken die zijn vastgelegd in het Rijksprogramma Geweld in afhankelijkheidsrelaties (GIA) en Geweld hoort nergens thuis (GHNT). De bestemmingsreserve dient om deze (regionale) middelen beschikbaar te houden voor de doelen en activiteiten die daarvoor zijn vastgelegd in de Regiovisie Samen Veilig 2019 - 2022 (aanpak Huiselijk Geweld en Kindermishandeling in de regio Arnhem en Achterhoek). Voor- en nadelige jaarrekeningresultaten op het regionale budget worden verrekend met de bestemmingsreserve.

Naam	**BR Duurzaamheidsleningen**
Doel	Ter dekking van de jaarlijkse beheerskosten en soms ook rentelasten van de duurzaamheidslening en Toekomstbestendigwonen lening (TWL) binnen de gemeente Arnhem. Deze leningen worden verstrekt voor maatregelen op het gebied van energiebesparing en duurzame opwek bij particuliere woningen en de TWL kan ook aanvullend gebruikt worden voor het levensloop bestendig maken van de woning.

Naam	**BR Klimaat en Energie**
Doel	De BR klimaat en energie is een egalisatiereserve, bedoeld om fluctuaties in de uitgaves die de veranderopgave klimaat en energie met zich meebrengt op te vangen. Het zorgt op deze manier voor dekking, van in de toekomst voorziene en noodzakelijke grote uitgaven, om de doelen van het NemiA programma te kunnen realiseren.

Naam	**BR Duurzaam Arnhem**
Doel	Het ondersteunen van investeringen in de stad die bijdragen aan een rechtvaardige transitie naar een klimaatneutraal, aardgasvrij en klimaatadaptief Arnhem. Met deze BR worden onder meer de doelstellingen van NEMiA ondersteund. Voor deze reserve gelden aparte kaders zoals vastgesteld in de raadsvergadering van 15 mei 2019.

Naam	**BR Volkshuisvesting**
Doel	Deze reserve is bestemd om schommelingen op te vangen bij de besteding van het budget dat beschikbaar is voor de inspanningen die bijdragen aan het behalen van de doelen op gebied van wonen. Deze doelen zijn vastgelegd in woonprincipes en in het volkshuisvestelijk kader.

Naam	**BR Plankosten stedelijke ontwikkeling**
Doel	Het egaliseren van fluctuaties in het uitgavenpatroon van het budget voor plankosten stedelijke ontwikkeling.
Naam	**BR Stadsontwikkelfonds**
Doel	Deze reserve wordt ingezet om onze ambities ten aanzien van de stedelijke ontwikkeling te kunnen realiseren of als cofinanciering voor middelen van andere overheden. Naast het borgen van de voortgang of versnelling van projecten, zijn deze middelen ook bedoeld voor onder andere het realiseren van meer sociale huurwoningen, maatschappelijke functies of vergroening van de openbare ruimte. Positieve resultaten van het grondbedrijf die vrij beschikbaar zijn nadat de reserves grondexploitatie conform de nota grondbeleid op het vereiste niveau zijn gebracht, worden toegevoegd aan de reserve Stadsontwikkelfonds. Bijdragen van projectontwikkelaars voor de realisatie van bovenwijkse voorzieningen worden ook toegevoegd aan deze reserve.
Naam	**BR Strategische Posities**
Doel	Deze reserve dient ter financiering van de verwachte kosten voor het beheren en onderhouden van een eigendomssituatie in een gebied (vooruitlopend op beslissingen om te gaan ontwikkelen) op te vangen. In de begroting is hiervoor een bedrag geraamd. Afwijkingen t.o.v. dat budget worden verrekend met deze reserve.
Naam	**BR Omgevingslawaai**
Doel	De gemeente Arnhem heeft deze middelen van het ministerie van Infrastructuur & Milieu (I&M) ontvangen en ze worden ingezet voor maatregelen om het omgevingslawaai terug te dringen, zoals door geluidarm asfalt op de hoofdinvalswegen van Arnhem (zoals Velperweg en Huissensestraat), investeringen in geluidsschermen langs het spoor en andere bronmaatregelen.
Naam	**BR Voorstudies**
Doel	De reserve is bedoeld om uitgaven te dekken uit voorstudies voordat een initiatief tot een project is verheven. Op het moment dat het project daadwerkelijk tot uitvoering komt vloeit de bijdrage die vanuit deze reserve is gedaan terug in de reserve. In de begroting is een bedrag geraamd voor kosten van voorstudies. Afwijkingen ten opzichte van de raming worden verrekend met deze reserve.
Naam	**BR Revolverendfonds (Duurzaam)**
Doel	Uit deze Revolverendfonds reserve worden duurzaamheidsleningen verstrekt volgens de al geldende 'Nadere regels duurzaamheidsleningen Arnhem 2016'. De leningen worden ten laste gebracht van de reserve en de aflossingen vloeien weer terug.
Naam	**BR Groenfonds**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om schommelingen op te vangen bij de besteding van het budget dat beschikbaar is voor het bomenbeleid, en voor andere groene investeringen in gebieden die dringend aan een impuls toe zijn. Opbrengsten uit herplantplicht voor bomen waarbij herplant ter plekke niet mogelijk of wenselijk is, worden toegevoegd aan deze reserve.
Naam	**BR Zuidelijke Binnenstad**
Doel	Deze reserve heeft een dekkingsfunctie t.b.v. de financiering van ruimtelijke plannen in de zuidelijke binnenstad.
Naam	**BR Arnhem Oost**
Doel	Deze reserve wordt ingezet ter dekking van uitvoeringsplannen in het kader van de Arnhem-Oost aanpak.
Naam	**BR Startersleningen**
Doel	De starterslening is bedoeld voor starters op de woningmarkt. Uit de reserve worden jaarlijkse beheerskosten en rentelasten van de startersleningen gedekt.
Naam	**BR Klimaatadaptatiefonds**
Doel	Deze reserve kan worden ingezet als dekking voor maatregelen voor klimaatadaptatie zoals het verminderen van verhardingen en het ontstenen van de openbare ruimte.

EMU-saldo 2024

Sinds 1999 bestaat de Economische en Monetaire Unie (EMU), die in Europa verantwoordelijk is voor het gezamenlijke monetaire beleid van de deelnemende landen. Deze EMU-landen zijn gehouden aan de –met elkaar afgesproken- eis om het begrotingstekort van de overheid niet te laten stijgen boven de 3% van het bruto binnenlands product (BBP). Deze grens van 3% geldt voor de gehele overheid, dus inclusief de gemeenten, provincies en waterschappen.
Europese afspraken over de realisatie van genoemde 3% zijn in Nederland vertaald in de wet Houdbare Overheidsfinanciën (wet Hof). Hierin is benadrukt dat Rijk en decentrale overheden gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de beheersing van het Nederlandse EMU-tekort. Eén van de uitwerkingen van de wet Hof is de verplichting voor decentrale overheden, waaronder gemeenten, in de begroting het EMU-saldo te presenteren, dat voortvloeit uit die begroting.
In Europees verband is afgesproken dat in verband met de uitzonderlijke omstandigheden, de bestrijding van de gevolgen van de coronacrisis, de afspraken over het EMU-saldo en de maximale EMU-schuld van landen (60% van het BBP) tijdelijk buiten werking worden gesteld. De verplichting uit de wet Hof voor gemeenten om het EMU-saldo te presenteren valt daar niet onder. Deze blijft overeind staan.
Het EMU-saldo wordt berekend op een manier die afwijkt van de manier waarop bij gemeenten het begrotingsresultaat wordt bepaald. Decentrale overheden zijn gehouden aan de regelgeving in het BBV, dat uitgaat van een stelsel van baten en lasten. Het zogenaamde EMU-saldo is een saldo van inkomsten en uitgaven (dus op kasbasis) en om dat te kunnen bepalen is bovenop het begrote saldo van lasten en baten een aanvullende berekening nodig. Uitgangspunt is het exploitatiesaldo vóór toevoegingen aan of dekking uit reserves vermeerderd met het saldo van investeringen -/- afschrijvingen
In het overzicht is het EMU-saldo berekend voor de jaren 2023 tot en met 2025, zoals dat voortvloeit uit deze begroting.

	Omschrijving	2023 x € 1000,- Volgens realisatie tot en met sept. 2023, aangevuld met raming resterende periode	2024 x € 1000,- Volgens begroting 2024	2025 x € 1000,- Volgens meerjarenraming in begroting 2025
1.	Exploitatiesaldo **vóór** toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-46.447	-9.555	23.210
2.	Mutatie (im)materiële vaste activa	-32.038	-28.184	-4.789
3.	Mutatie voorzieningen			
4.	Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)			
5.	Verwachte boekwinst/verlies bij de verkoop van financiële vaste activa en (im)materiële vaste activa, alsmede de afwaardering van financiële vaste activa			
Berekend EMU-saldo		**-14.409**	**18.629**	**27.999**

Mutaties in voorzieningen en in voorraden (inclusief GREX) lopen in Arnhem via de reguliere begroting en zijn dus al opgenomen in het exploitatiesaldo.

De vastgestelde macronorm voor de decentrale overheden (gemeenten, provincies en waterschappen) is niet verlaagd en bedraagt ook in 2024 0,4% van het BBP. Bij een begroot BBP van € 768,4 miljard betekent dat een bedrag van € 3,047 miljard. De decentrale overheden hebben in overleg bepaald dat van deze macronorm aan gemeenten een norm van 0,27% wordt toegewezen. De macronorm voor gemeenten zal dus € 2,064 miljard bedragen. De individuele referentiewaarde voor afzonderlijke gemeenten, zoals bekend gemaakt in de septembercirculaire, bedraagt voor de gemeente Arnhem € 32,762 miljoen. Hierbij moet worden opgemerkt dat de individuele referentiewaarde geen norm is in de zin dat die niet mag worden overschreden, maar een indicatie van het aandeel dat de gemeente mag hebben in het genoemde toegestane gezamenlijke EMU-tekort voor decentrale overheden van € 3,047 miljard.

Het verwachte EMU-tekort van 2023 van de gemeente overschrijdt niet het toegestane maximum. De overschrijding in 2023 wordt verklaard door het voorziene begrotingstekort (voor reserves), maar wordt deels gecompenseerd door vermindering van de begrote investeringen. Voor het jaar 2024 wordt geen overschrijding voorzien.

Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld

	Lasten						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	18.273	20.384	20.939	22.115	21.153	21.481	21.450
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	527	527	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	26.955	20.615	24.953	20.996	20.165	22.705	20.683
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	582	1.078	946	450	450	450	82
Begeleiding (WMO)	16.987	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	61	48	48	48	48	48	48
Beheer overige gebouwen en gronden	1.520	2.301	2.729	2.736	2.569	2.146	2.209
Belastingen overig	422	5	5	5	5	5	5
Beschermd wonen (WMO)	24.519	34.882	34.894	34.133	31.361	30.559	29.799
Bestuur	5.171	6.875	6.151	6.309	6.320	6.233	6.147
Burgerzaken	7.379	6.473	7.424	8.551	8.603	7.946	7.894
Crisisbeheersing en brandweer	13.539	14.008	14.028	16.197	16.039	16.037	16.027
Cultureel erfgoed	1.874	1.612	4.753	2.237	2.187	2.023	1.940
Cultuurpresentatie, -prod en -part	19.985	21.981	23.770	23.895	23.445	23.813	28.597
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	1.080	1.013	1.101	1.098	1.095	1.067	1.050
Economische ontwikkeling	4.254	4.770	6.344	5.634	5.326	5.124	4.814
Economische promotie (Arnhem promo)	3.247	3.527	3.374	3.685	2.857	2.573	2.882
Gesloten plaatsing	306	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	14.738	39.741	46.975	34.852	36.023	21.194	11.896
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	168.903	150.506	154.684	150.962	151.361	153.351	155.979
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.621	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.511	4.435	4.407	5.030	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	19.352	20.543	20.541	18.552	18.885	17.650	17.654
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	10.639	12.591	12.665	14.658	15.629	15.617	15.617
Media	9.276	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	9.054	9.837	23.457	29.632	22.200	19.870	18.995
Musea	5.748	5.932	6.072	6.279	6.174	6.174	6.174
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	20.584	19.733	22.134	21.971	21.737	21.265	20.393
Onderwijshuisvesting	20.561	22.591	22.260	24.707	25.447	26.428	26.844
Openb groen en (openlucht) recreatie	13.539	18.891	21.614	19.065	18.321	17.566	17.586
Openbaar vervoer	1.012	860	1.704	1.274	1.272	1.243	1.239
Openbare orde en veiligheid	10.921	10.746	15.366	15.691	13.802	11.674	10.558
Overhead	72.918	76.773	75.269	81.658	78.592	78.048	76.735
Overige baten en lasten	1.465	6.118	-105	6.588	7.374	7.406	7.776
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	3.155	4.071	4.473	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	2.710	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	2.802	3.985	3.985	3.985	3.985	3.985	3.985
Parkeren	9.487	10.429	10.805	12.778	12.137	12.039	12.084
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	12.239	12.853	13.183	13.371	13.499	13.055	13.373
Ruimtelijke ordening	3.389	4.226	4.770	3.570	3.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	37.403	29.094	51.151	33.996	32.366	32.290	30.848
Sportaccommodaties	5.294	4.863	4.977	4.845	4.911	4.914	4.736
Sportbeleid en activering	19.792	19.140	19.767	22.493	19.530	19.330	19.331
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.336	19.922	24.467	25.545	25.375	25.375	25.375
Treasury	-1.071	-1.707	-1.734	-2.286	-2.395	-2.031	-688
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	23.967	35.314	33.747	32.789	30.801	32.206	32.470
Volksgezondheid	7.334	7.995	7.688	8.745	8.152	8.075	7.975
Wonen en bouwen	7.074	8.983	9.970	10.143	9.721	10.025	9.852
WSW en beschut werk	35.842	33.306	36.530	36.782	36.650	33.220	30.168
Eindtotaal	789.071	836.148	906.607	898.473	869.610	850.141	839.402

	Baten						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	22.865	22.420	22.420	25.078	26.020	26.874	27.016
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	521.534	490.209	502.061	542.349	544.419	503.924	496.663
Arbeidsparticipatie	7.778	1.026	3.603	2.181	1.737	1.737	1.737
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	22	44	44	44	44	44	44
Begeleiding (WMO)	105	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	43	16	16	16	16	16	16
Beheer overige gebouwen en gronden	537	794	722	472	271	271	271
Belastingen overig	606	381	381	381	381	381	381
Beschermd wonen (WMO)	945	1.559	1.559	1.559	1.559	1.559	1.559
Bestuur	116	91	91	91	91	91	91
Burgerzaken	2.706	2.013	2.001	3.322	3.399	3.648	3.621
Crisisbeheersing en brandweer	1.679	1.276	1.358	1.444	1.444	1.444	1.444
Cultureel erfgoed	532	606	636	665	665	665	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	7.320	6.645	7.799	7.934	7.640	7.640	7.640
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	896	913	913	913	913	913	913
Economische ontwikkeling	95	137	51	149	149	149	149
Economische promotie (Arnhem promo)	1.121	1.041	1.162	1.562	1.407	1.407	1.562
Gesloten plaatsing	306	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	12.274	40.773	47.866	35.569	38.854	29.528	18.310
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	107.446	115.018	108.828	112.557	115.077	117.975	120.715
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	235	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	457	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	1.092	757	884	892	892	892	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.844	1.339	1.339	922	922	2.362	2.322
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	2.993	2.684	12.222	12.924	8.667	6.089	10.217
Musea	212	273	273	273	118	118	118
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	12.407	9.992	11.644	10.722	10.722	10.722	10.722
Onderwijshuisvesting	4.500	4.204	4.353	4.789	4.504	4.504	4.504
Openb groen en (openlucht) recreatie	621	737	1.598	859	859	872	872
Openbaar vervoer	1.308	1.314	1.314	1.314	1.314	1.314	1.314
Openbare orde en veiligheid	3.470	1.013	4.532	3.998	2.965	838	838
Overhead	3.402	4.106	4.142	3.923	3.894	3.858	3.846
Overige baten en lasten	543	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.195	0	-112	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	29.184	28.706	28.706	32.270	33.064	33.908	33.908
OZB Woningen	26.857	30.636	30.636	30.403	31.151	31.947	31.947
Parkeren	14.932	18.248	18.248	20.315	20.222	20.131	20.040
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	16.807	17.311	17.311	17.766	17.766	17.766	17.766
Ruimtelijke ordening	530	318	318	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	12.405	18	20.894	528	528	528	528
Sportaccommodaties	5.466	5.008	5.458	5.757	5.756	5.755	5.755
Sportbeleid en activering	1.653	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	2.010	2.436	2.436	2.436	2.436	2.436	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	1.441	616	619	577	577	577	577
Volksgezondheid	851	663	182	71	71	11	11
Wonen en bouwen	4.725	4.325	4.325	4.174	4.014	4.069	4.014
WSW en beschut werk	826	100	457	100	100	100	100
Eindtotaal	840.894	819.763	873.291	891.298	894.627	847.063	835.525

	Exploitatieresultaat						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	-4.591	-2.036	-1.481	-2.963	-4.867	-5.393	-5.567
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	-521.534	-489.682	-501.535	-542.349	-544.419	-503.924	-496.663
Arbeidsparticipatie	19.177	19.589	21.350	18.815	18.427	20.967	18.945
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	560	1.034	902	406	406	406	38
Begeleiding (WMO)	16.882	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	18	32	32	32	32	32	32
Beheer overige gebouwen en gronden	982	1.507	2.007	2.265	2.298	1.875	1.938
Belastingen overig	-184	-376	-376	-376	-376	-376	-376
Beschermd wonen (WMO)	23.574	33.323	33.335	32.574	29.801	29.000	28.239
Bestuur	5.055	6.784	6.060	6.218	6.228	6.142	6.056
Burgerzaken	4.673	4.460	5.424	5.228	5.204	4.298	4.273
Crisisbeheersing en brandweer	11.860	12.732	12.670	14.753	14.595	14.593	14.583
Cultureel erfgoed	1.342	1.006	4.117	1.571	1.521	1.358	1.274
Cultuurpresentatie, -prod en -part	12.665	15.336	15.971	15.960	15.805	16.173	20.957
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	184	100	188	185	182	154	137
Economische ontwikkeling	4.159	4.633	6.293	5.485	5.177	4.975	4.665
Economische promotie (Arnhem promo)	2.125	2.486	2.212	2.123	1.450	1.166	1.321
Gesloten plaatsing	0	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	2.464	-1.032	-892	-717	-2.831	-8.334	-6.414
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	61.457	35.488	45.856	38.405	36.285	35.377	35.265
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.386	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.054	4.435	4.407	5.030	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	18.260	19.785	19.658	17.660	17.994	16.758	16.763
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	8.795	11.252	11.326	13.736	14.707	13.255	13.295
Media	9.276	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	6.061	7.153	11.235	16.708	13.534	13.780	8.778
Musea	5.537	5.660	5.799	6.006	6.056	6.056	6.056
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.177	9.741	10.490	11.249	11.015	10.544	9.671
Onderwijshuisvesting	16.061	18.387	17.907	19.918	20.943	21.924	22.340
Openb groen en (openlucht) recreatie	12.918	18.154	20.016	18.206	17.462	16.694	16.714
Openbaar vervoer	-296	-454	389	-40	-43	-72	-75
Openbare orde en veiligheid	7.451	9.733	10.834	11.693	10.837	10.837	9.720
Overhead	69.516	72.667	71.127	77.736	74.699	74.190	72.889
Overige baten en lasten	921	6.118	-105	6.588	7.374	7.406	7.776
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.960	4.071	4.585	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	-26.474	-28.706	-28.706	-32.270	-33.064	-33.908	-33.908
OZB Woningen	-24.055	-26.651	-26.651	-26.418	-27.166	-27.962	-27.962
Parkeren	-5.446	-7.819	-7.442	-7.537	-8.086	-8.091	-7.956
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	-4.567	-4.459	-4.129	-4.396	-4.268	-4.711	-4.394
Ruimtelijke ordening	2.860	3.909	4.452	3.570	3.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	24.998	29.076	30.257	33.468	31.839	31.763	30.321
Sportaccommodaties	-172	-145	-481	-912	-844	-841	-1.018
Sportbeleid en activering	18.138	19.140	19.767	22.493	19.530	19.330	19.331
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.336	19.922	24.467	25.545	25.375	25.375	25.375
Treasury	-3.082	-4.143	-4.170	-4.722	-4.831	-4.467	-3.124
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	22.525	34.698	33.128	32.211	30.224	31.629	31.893
Volksgezondheid	6.482	7.332	7.506	8.675	8.082	8.064	7.964
Wonen en bouwen	2.348	4.658	5.645	5.969	5.707	5.956	5.838
WSW en beschut werk	35.016	33.206	36.073	36.682	36.550	33.120	30.068
Eindtotaal	-51.823	16.385	33.316	7.175	-25.017	3.078	3.877

	Toevoegingen aan de reserve						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	490	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	10.088	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	1.190	554	554	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	3.000	2.500	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	7.986	0	0	3.020	4.417	811	0
Bestuur	0	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	750	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	73	73	78	78	78	78	78
Cultureel erfgoed	904	291	323	323	323	323	323
Cultuurpresentatie, -prod en -part	3.377	2.913	3.148	3.263	736	736	736
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	358	50	50	50	50	50	50
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	-114	0	30	2.123	2.345	7.315	5.559
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	3.022	5.000	5.000	0	0	0	0
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	12.530	1.082	1.082	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	2.976	0	40	40	40	40	40
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	10.469	10.001	10.715	38	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	174	74	95	95	95	95	95
Onderwijshuisvesting	10.086	8.853	9.893	9.524	10.098	8.741	8.745
Openb groen en (openlucht) recreatie	1.828	12.500	12.600	442	350	0	0
Openbaar vervoer	669	0	0	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	732	0	0	0	0	0	0
Overhead	924	284	297	297	297	297	297
Overige baten en lasten	40.480	620	1.545	0	17.960	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	201	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	7.111	10.562	10.560	11.271	11.347	11.172	11.076
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	599	553	144	172	268	48	48
Ruimtelijke ordening	767	10.000	11.406	23.011	2.000	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	572	1.100	2.404	667	667	667	167
Sportaccommodaties	673	658	748	748	748	748	748
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	380	0	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	6.950	3.983	5.404	1.026	1.025	1.024	1.023
Volksgezondheid	534	194	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	3.199	3.043	3.043	9.043	543	543	43
WSW en beschut werk	3.285	0	0	0	0	0	0
Eindtotaal	133.264	75.388	81.659	65.233	53.388	32.688	29.029

Onttrekkingen aan de reserve							
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	0	0	490	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	75	527	527	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	3.880	0	944	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	718	2.836
Bestuur	21	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	999	303	1.079	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	60	47	54	54	50	54	50
Cultureel erfgoed	918	219	2.906	227	291	257	224
Cultuurpresentatie, -prod en -part	3.919	612	1.248	13.208	504	669	570
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	313	0	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	400	0	0	200	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	3.362	0	27	1.013	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	3.336	0	11.781	400	400	0	0
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	99	81	237	498	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	650	0	2.386	22	448	412	420
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	180	180	180	180
Media	50	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	10.191	248	3.828	556	962	1.215	1.215
Musea	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	73	44	205	79	58	148	26
Onderwijshuisvesting	10.329	8.237	8.536	8.504	9.723	9.867	10.235
Openb groen en (openlucht) recreatie	1.427	2.691	3.476	534	437	297	1.254
Openbaar vervoer	386	25	494	25	25	0	0
Openbare orde en veiligheid	1.025	350	1.082	518	350	350	0
Overhead	1.096	162	203	1.119	235	212	235
Overige baten en lasten	41.529	55.761	57.421	11.114	0	7.964	2.488
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	540	0	201	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	5.490	8.513	9.002	8.417	8.611	8.377	8.344
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	700	859	449	289	545	56	30
Ruimtelijke ordening	254	5.600	7.149	11.311	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	2.409	216	1.372	1.198	719	215	271
Sportaccommodaties	1.115	629	634	495	578	589	402
Sportbeleid en activering	85	85	85	197	197	85	85
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	380	75	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	6.463	6.310	6.623	3.974	2.501	2.545	2.487
Volksgezondheid	252	212	417	0	0	0	0
Wonen en bouwen	1.002	41	2.051	7.556	1.556	1.556	1.556
WSW en beschut werk	2.861	0	2.898	642	0	0	0
Eindtotaal	105.307	91.772	128.186	72.407	28.372	35.766	32.907

	Exploitatieresultaat						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	-4.101	-2.036	-1.971	-2.963	-4.867	-5.393	-5.567
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	-511.522	-490.209	-502.061	-542.349	-544.419	-503.924	-496.663
Arbeidsparticipatie	16.488	20.143	20.960	18.815	18.427	20.967	18.945
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	560	1.034	902	406	406	406	38
Begeleiding (WMO)	16.882	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	18	32	32	32	32	32	32
Beheer overige gebouwen en gronden	982	4.507	4.507	2.265	2.298	1.875	1.938
Belastingen overig	-184	-376	-376	-376	-376	-376	-376
Beschermd wonen (WMO)	31.561	33.323	33.335	35.594	34.218	29.093	25.403
Bestuur	5.034	6.784	6.060	6.218	6.228	6.142	6.056
Burgerzaken	4.425	4.157	4.345	5.228	5.204	4.298	4.273
Crisisbeheersing en brandweer	11.873	12.758	12.694	14.777	14.623	14.617	14.611
Cultureel erfgoed	1.328	1.078	1.534	1.667	1.554	1.424	1.374
Cultuurpresentatie, -prod en -part	12.123	17.637	17.870	6.015	16.037	16.241	21.123
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	184	100	188	185	182	154	137
Economische ontwikkeling	3.846	4.633	6.293	5.485	5.177	4.975	4.665
Economische promotie (Arnhem promo)	2.083	2.536	2.262	1.973	1.500	1.216	1.371
Gesloten plaatsing	0	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	-1.012	-1.032	-889	393	-487	-1.019	-855
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	61.142	40.488	39.076	38.005	35.885	35.377	35.265
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.386	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	14.485	5.436	5.252	4.532	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	20.586	19.785	17.311	17.677	17.585	16.385	16.383
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	8.795	11.252	11.326	13.556	14.527	13.075	13.115
Media	9.226	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	6.339	16.907	18.121	16.190	12.572	12.565	7.564
Musea	5.537	5.660	5.799	6.006	6.056	6.056	6.056
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.278	9.771	10.379	11.265	11.052	10.490	9.739
Onderwijshuisvesting	15.819	19.003	19.264	20.939	21.318	20.798	20.850
Openb groen en (openlucht) recreatie	13.318	27.963	29.139	18.114	17.375	16.397	15.460
Openbaar vervoer	-12	-479	-104	-65	-68	-72	-75
Openbare orde en veiligheid	7.158	9.383	9.752	11.175	10.487	10.487	9.720
Overhead	69.344	72.789	71.222	76.914	74.761	74.275	72.951
Overige baten en lasten	-128	-49.023	-55.982	-4.525	25.335	-557	5.288
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.622	4.071	4.384	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	-26.474	-28.706	-28.706	-32.270	-33.064	-33.908	-33.908
OZB Woningen	-24.055	-26.651	-26.651	-26.418	-27.166	-27.962	-27.962
Parkeren	-3.825	-5.770	-5.884	-4.683	-5.349	-5.297	-5.223
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	-4.668	-4.764	-4.434	-4.512	-4.545	-4.719	-4.376
Ruimtelijke ordening	3.373	8.309	8.709	15.270	5.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	23.162	29.960	31.290	32.937	31.786	32.215	30.216
Sportaccommodaties	-613	-116	-366	-659	-674	-683	-672
Sportbeleid en activering	18.053	19.056	19.682	22.296	19.333	19.245	19.246
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.716	19.922	24.087	25.470	25.375	25.375	25.375
Treasury	-3.082	-4.143	-4.170	-4.722	-4.831	-4.467	-3.124
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	23.013	32.370	31.909	29.263	28.748	30.108	30.429
Volksgezondheid	6.764	7.314	7.089	8.675	8.082	8.064	7.964
Wonen en bouwen	4.546	7.660	6.637	7.456	4.694	4.943	4.325
WSW en beschut werk	35.441	33.206	33.175	36.040	36.550	33.120	30.068
Eindtotaal	-23.866	0	-13.211	0	0	0	0

Overzicht taakvelden per programma (lasten)

	Lasten						
	S00	S01	S02	S03	S04	S05	S06
	Bestuur Dienstverlening en financiën	Veiligheid	Bereikbaarheid	Economie	Onderwijs	Cultuur	Patricipatie en armoedebestrijding
Bedragen x € 1.000							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	7.652
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	450	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	2.736	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	5	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	6.309	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	8.551	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	16.197	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	2.227	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	23.717	0
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	5.634	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	3.685	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	126.509
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	9.286	0
Milieubeheer	52	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	6.279	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	8.966	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	18.539	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	1.274	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	13.236	0	0	0	0	0
Overhead	79.465	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	6.588	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	3.985	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	9.140	0	0	0	0
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	402	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	-2.286	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	600	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	22.666	0	0	0	0
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	31.086
Eindtotaal	106.407	29.433	33.080	9.769	27.504	41.509	165.248

	Lasten						
	S07	S08	S09	S10	S11	S12	TOT
	Zorg	Welzijn en Inclusie	Gezondheid en Sport	Klimaat energie en millieu	Ruimtelijke ontwikkeling	Wonen en leefomgeving	Totaal Stad
Afval	0	0	0	0	0	15.351	15.351
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	3.498	0	0	0	0	11.150
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	450
Begeleiding (WMO)	247	0	0	0	0	0	247
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	48	0	0	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	2.736
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	5
Beschermd wonen (WMO)	18.917	0	0	0	0	0	18.917
Bestuur	0	0	0	0	0	0	6.309
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	8.551
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	16.197
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	2.227
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	23.717
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	1.098	1.098
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	5.634
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	3.685
Gesloten plaatsing	297	0	0	0	0	0	297
Gezinsgericht	1.115	0	0	0	0	0	1.115
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	34.852	0	34.852
Huishoudelijke hulp (WMO)	3.102	0	0	0	0	0	3.102
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	126.509
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	221	0	0	0	0	0	221
Jeugdbescherming	650	0	0	0	0	0	650
Jeugdhulp begeleiding	331	0	0	0	0	0	331
Jeugdhulp behandeling	486	0	0	0	0	0	486
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	277	0	0	0	0	0	277
Jeugdhulp met verblijf overig	4.979	0	0	0	0	0	4.979
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.457	0	0	0	0	0	2.457
Jeugdreclassering	193	0	0	0	0	0	193
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	18.542	0	0	0	0	18.542
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.619	0	0	0	0	0	1.619
Media	0	0	0	0	0	0	9.286
Milieubeheer	0	0	0	22.677	6.747	0	29.476
Musea	0	0	0	0	0	0	6.279
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	8.966
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	18.539
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	14.079	14.079
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	1.274
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	13.236
Overhead	0	0	0	0	0	0	79.465
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	6.588
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	2.381	0	0	0	0	0	2.381
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	3.985
Parkeren	0	0	0	0	0	0	9.140
Pleegzorg	1.040	0	0	0	0	0	1.040
Riolering	0	0	0	0	0	13.371	13.371
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	3.320	0	3.320
Samenkracht en burgerparticipattie	5.651	7.257	0	0	0	0	13.311
Sportaccommodaties	0	0	3.507	0	0	0	3.507
Sportbeleid en activering	0	0	16.879	0	0	0	16.879
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	22.486	3.003	0	0	0	0	25.489
Treasury	0	0	0	0	0	0	-2.286
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	600
Verkeer en vervoer	0	0	0	0	0	2.000	24.666
Volksgezondheid	0	0	8.614	0	0	0	8.614
Wonen en bouwen	0	0	0	0	4.223	5.920	10.143
WSW en beschut werk	372	0	0	0	0	0	31.458
Eindtotaal	66.822	32.301	29.048	22.677	49.142	51.819	664.758

	Lasten	
	TOTAAL	TOTAAL
	Wijk	Lasten
Afval	6.765	22.115
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0
Arbeidsparticipatie	9.846	20.996
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	450
Begeleiding (WMO)	19.707	19.954
Begraafplaatsen en crematoria	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	2.736
Belastingen overig	0	5
Beschermd wonen (WMO)	15.217	34.133
Bestuur	0	6.309
Burgerzaken	0	8.551
Crisisbeheersing en brandweer	0	16.197
Cultureel erfgoed	9	2.237
Cultuurpresentatie, -prod en -part	178	23.895
Dagbesteding (WMO)	2.233	2.233
Economische havens en waterwegen	0	1.098
Economische ontwikkeling	0	5.634
Economische promotie (Arnhem promo)	0	3.685
Gesloten plaatsing	537	835
Gezinsgericht	2.015	3.130
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	34.852
Huishoudelijke hulp (WMO)	16.958	20.061
Inkomensregelingen	24.453	150.962
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.496	10.717
Jeugdbescherming	3.503	4.153
Jeugdhulp begeleiding	8.054	8.385
Jeugdhulp behandeling	10.168	10.654
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	277
Jeugdhulp met verblijf overig	9.000	13.979
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.573	5.030
Jeugdreclassering	1.046	1.240
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	9	18.552
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	13.039	14.658
Media	550	9.837
Milieubeheer	156	29.632
Musea	0	6.279
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	13.005	21.971
Onderwijshuisvesting	6.168	24.707
Openb groen en (openlucht) recreatie	4.985	19.065
Openbaar vervoer	0	1.274
Openbare orde en veiligheid	2.455	15.691
Overhead	2.194	81.658
Overige baten en lasten	0	6.588
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.056	3.436
OZB Niet-Woningen	0	0
OZB Woningen	0	3.985
Parkeren	3.638	12.778
Pleegzorg	2.181	3.221
Riolering	0	13.371
Ruimtelijke ordening	250	3.570
Samenkracht en burgerparticipattie	20.685	33.996
Sportaccommodaties	1.338	4.845
Sportbeleid en activering	5.614	22.493
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	55	25.545
Treasury	0	-2.286
Vennootschapsbelasting VpB	0	600
Verkeer en vervoer	8.123	32.789
Volksgezondheid	131	8.745
Wonen en bouwen	0	10.143
WSW en beschut werk	5.324	36.782
Eindtotaal	233.714	898.473

Overzicht taakvelden per programma (baten)

	Baten						
	S00	S01	S02	S03	S04	S05	S06
	Bestuur Dienstverlening en financiën	Veiligheid	Bereikbaarheid	Economie	Onderwijs	Cultuur	Patricipatie en armoedebestrijding
bedragen x € 1.000							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	542.349	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	444
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	44	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	472	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	381	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	91	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	3.322	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	1.444	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	665	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	7.934	0
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	149	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	1.562	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	111.779
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	17	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	273	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	2.266	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	684	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	1.314	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	3.998	0	0	0	0	0
Overhead	3.907	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	32.270	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	30.403	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	8.113	0	0	0	0
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	0	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	2.436	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	61	0	0	0	0
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	100
Eindtotaal	615.647	5.442	9.488	1.755	2.951	8.872	112.324

	Baten						
	S07	S08	S09	S10	S11	S12	TOT
	Zorg	Welzijn en Inclusie	Gezondheid en Sport	Klimaat energie en millieu	Ruimtelijke ontwikkeling	Wonen en leefomgeving	Totaal Stad
Afval	0	0	0	0	0	25.078	25.078
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	542.349
Arbeidsparticipatie	0	1.738	0	0	0	0	2.182
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	44
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	16	0	0	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	472
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	381
Beschermd wonen (WMO)	1.559	0	0	0	0	0	1.559
Bestuur	0	0	0	0	0	0	91
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	3.322
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	1.444
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	7.934
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	913	913
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	149
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	1.562
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	35.569	0	35.569
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	111.779
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	892	0	0	0	0	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	922	0	0	0	0	0	922
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	0	0	0	11.337	156	0	11.510
Musea	0	0	0	0	0	0	273
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	2.266
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	684
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	855	855
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	1.314
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	3.998
Overhead	0	0	0	0	0	0	3.907
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	32.270
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	30.403
Parkeren	0	0	0	0	0	0	8.113
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	17.766	17.766
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	0	41	0	0	0	0	41
Sportaccommodaties	0	0	3.703	0	0	0	3.703
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	0	0	0	482	542
Volksgezondheid	0	0	60	0	0	0	60
Wonen en bouwen	0	0	0	0	3.935	239	4.174
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	100
Eindtotaal	2.481	2.670	3.778	11.337	39.661	45.333	861.739

	Baten	
	TOTAAL	TOTAAL
	Wijk	Baten
Afval	0	25.078
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	542.349
Arbeidsparticipatie	0	2.181
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	44
Begeleiding (WMO)	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	472
Belastingen overig	0	381
Beschermd wonen (WMO)	0	1.559
Bestuur	0	91
Burgerzaken	0	3.322
Crisisbeheersing en brandweer	0	1.444
Cultureel erfgoed	0	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	7.934
Dagbesteding (WMO)	0	0
Economische havens en waterwegen	0	913
Economische ontwikkeling	0	149
Economische promotie (Arnhem promo)	0	1.562
Gesloten plaatsing	0	0
Gezinsgericht	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	35.569
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0
Inkomensregelingen	777	112.557
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0
Jeugdbescherming	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0
Jeugdreclassering	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	922
Media	0	0
Milieubeheer	1.414	12.924
Musea	0	273
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.455	10.722
Onderwijshuisvesting	4.104	4.789
Openb groen en (openlucht) recreatie	4	859
Openbaar vervoer	0	1.314
Openbare orde en veiligheid	0	3.998
Overhead	16	3.923
Overige baten en lasten	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0
OZB Niet-Woningen	0	32.270
OZB Woningen	0	30.403
Parkeren	12.202	20.315
Pleegzorg	0	0
Riolering	0	17.766
Ruimtelijke ordening	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	487	528
Sportaccommodaties	2.054	5.757
Sportbeleid en activering	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0
Treasury	0	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0
Verkeer en vervoer	35	577
Volksgezondheid	11	71
Wonen en bouwen	0	4.174
WSW en beschut werk	0	100
Eindtotaal	29.559	891.298

Mutaties circulaires

In de afgelopen circulaires (september- en decembercirculaire 2022 en meicirculaire 2023) is een aantal taakmutaties en (wijzigingen in) decentralisatie-uitkeringen opgenomen dat verrekend wordt met beleidsvelden. In deze Begroting is het volgende verwerkt:

Decentralisatie-uitkeringen
- Voorschoolse voorziening peuters: Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen.
- Brede impuls combinatiefuncties: De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).
- Uitstapprogramma sekswerkers: Het kabinet stelt sinds 1 januari 2021 geld beschikbaar voor een landelijk dekkend netwerk van uitstapprogramma's om mensen die het sekswerk willen verlaten te ondersteunen. Met de uitkering ontvangen de aangewezen gemeenten middelen voor het ontwikkelen en uitvoeren van regionale uitstapprogramma's voor sekswerkers. Een uitstapprogramma is een programma waarbinnen begeleiding van sekswerkers plaatsvindt bij het vinden van werk of overige dagbesteding buiten het sekswerk. De programma's hebben nadrukkelijk als doel om de stap naar ander werk dan sekswerk te vergemakkelijken en daarin ondersteuning te bieden. Vanaf 2023 is sprake is van een uitbreiding en verbreding van de uitstapprogramma´s.

Taakmutaties:
- In het cluster individuele voorzieningen Wmo worden structureel extra middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten samenhangend met het Integraal Zorgakkoord, ter compensatie van gemeenten voor gestegen kosten als gevolg van de invoering van het abonnementstarief Wmo. Daarnaast wordt het abonnementstarief vanaf 2025 afgeschaft en wordt in plaats daarvan een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo heringevoerd.
- Arnhem ontvangt structurele middelen ter dekking van de kosten van de uitvoering van het wetsvoorstel om malafide verhuurderschap en discriminatie op de huurmarkt gerichter aan te pakken.
- In het bestuurlijk akkoord met betrekking tot de opvang van asielzoekers is afgesproken dat het kabinet voldoende financiële middelen beschikbaar stelt voor integratie. Als gevolg van een hogere instroom van inburgeraars is afgesproken het budget voor de inburgering voor de jaren 2022, 2023 en 2024 landelijk op te hogen met respectievelijk € 20, 40 en 30 miljoen. Hiermee worden gemeenten in staat gesteld alle inburgeraars passende ondersteuning te bieden.
- In het cluster bestuur en ondersteuning worden structureel extra middelen toegekend voor de financiële gevolgen van de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen.

Bijlagen

Overzicht BBV-indicatoren

Indicator						
Indicator		**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Woonlasten éénpersoonshuishouden		**700**	**707**	**694**	**876**	**902**
Eenheid:	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een éénpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.					
Bron:	COELO, Groningen					
Woonlasten meerpersoonshuishouden		**763**	**750**	**711**	**949**	**976**
Eenheid:	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.					
Bron:	COELO, Groningen					
WOZ-waarde woningen		**206**	**221**	**240**	**265**	**324**
Eenheid:	De gemiddelde WOZ waarde van woningen x €1.000.					
Bron:	CBS - Statistiek Waarde Onroerende Zaken					
Formatie ambtelijk apparaat		**5,80**	**5,80**	**6,10**	**5,90**	**6,30**
Eenheid:	Toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat van eigen organisatie voor het begrotingsjaar op peildatum 1 januari. In fte per 1.000 inwoners.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Bezetting ambtelijk apparaat		**5,70**	**5,90**	**6,10**	**6**	**6,20**
Eenheid:	Werkelijk aantal fte dat werkzaam is binnen eigen organisatie. In fte per 1.000 inwoners.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente					
Apparaatskosten per inwoner		**490**	**490**	**406**	**429**	**466**
Eenheid:	De noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor het uitvoeren van de organisatorische taken.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Kosten inhuur externen als % van de loonsom		**21**	**17**	**22,70**	**19,50**	**0**
Eenheid:	Inzet van uitzendkrachten, zzp'ers of detacheringsovereenkomsten in procenten.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Overhead % van totale lasten		**5**	**9,50**	**9**	**8,90**	**9,10**
Eenheid:	Overheadkosten zijn alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces in procenten.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente					
Verwijzigingen Halt		**10**	**13**	**8**	**7**	
Eenheid:	Het aantal verwijzingen Halt per 1.000 inwoners van 12 t/m 17 jaar.					
Bron:	Stichting Halt					
Geweldsmisdrijven		**7,60**	**7,10**	**6,60**	**6,70**	
Eenheid:	Het aantal geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling).					
Bron:	CBS - Geregistreerde criminaliteit					

Vernielingen en beschadigingen	**10**	**10,80**	**10,60**	**10**	

Eenheid: Aantal vernielingen en beschadigingen per 1.000 inwoners. Hieronder vallen brandstichting, alle vormen van vernieling en misdrijven tegen de openbare orde en het openbaar gezag.

Bron: CBS - Geregistreerde criminaliteit

Diefstallen uit woning	**2,90**	**2,20**	**1,80**	**1,70**	

Eenheid: Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners

Bron: CBS - Geregistreerde diefstallen

Winkeldiefstallen	**5,70**	**4,80**	**4,40**	**5**	

Eenheid: Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners

Bron: CBS - Geregistreerde diefstallen

Jongeren met een delict voor de rechter	**1**	**1**	**2**		

Eenheid: Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen

Bron: CBS - Jeugdmonitor

Functiemenging	**58,50**	**58,60**	**58,70**	**59,40**	

Eenheid: De functiemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen (%).

Bron: CBS BAG/LISA - bewerking ABF Research

Vestigingen (van bedrijven)	**145,40**	**153,40**	**158,30**	**171,40**	

Eenheid: Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar

Bron: LISA

Demografische druk	**58,10**	**58**	**57,50**	**57,60**	**57,50**

Eenheid: Het aantal personen van 0 tot 20 jaar én 65 jaar of ouder per honderd personen van 20 tot 65 jaar (percentage).

Bron: CBS - Bevolkingsstatistiek

Banen	**967,70**	**974,60**	**987,80**	**1024,30**	

Eenheid: Onder een baan wordt een vervulde positie verstaan. Dit betreffen zowel fulltimers, parttimers als uitzendkrachten. De indicator betreft het aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 tot en met 64 jaar.

Bron: CBS Bevolkingsstatistiek / LISA-bewerking ABF Research

Absoluut verzuim	**1,80**	**3,10**	**2**	**1,50**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige jongeren dat absoluut verzuimer is (geweest) gedurende het schooljaar (per 1.000 leerlingen): de jongere is niet ingeschreven bij een onderwijsinstelling en beschikt niet over een vrijstelling. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'. Streefwaarde absoluut verzuim: 0,5 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Relatief verzuim	**32**	**30**	**31**	**36**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige leerlingen (per 1.000 leerlingen) waarbij sprake is van meer dan 16 uur ongeoorloofd verzuim gedurende 4 opeenvolgende lesweken. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019".
Streefwaarde relatief verzuim: 20 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	**2,80**	**2,50**	**2,60**	**3,10**	

Eenheid: Vsv'ers zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma. Het vsv-percentage staat voor het aantal vsv'ers als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers die aan het begin van het schooljaar ingeschreven staan.

Bron: DUO/ Ingrado

Kinderen in uitkeringsgezin

Eenheid: Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen.

Bron: Verweij Jonker Instituut - Kinderen in Tel (verplichte BBV-indicator)

Werkloze jongeren	**3**	**3**	**3**	**3**	

Eenheid: Het percentage werkloze jongeren 16-22 jaar

Bron: CBS (verplichte BBV-indicator)

Netto arbeidsparticipatie	**67,80**	**69**	**68,30**	**71,30**	

Eenheid: Percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking

Bron: CBS

Personen met een bijstandsuitkering	**768**	**842,70**	**797,40**		

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners

Bron: CBS

Lopende re-integratievoorzieningen	**69,10**	**72,70**	**75,80**	**156,50**	

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners van 15-64 jaar

Bron: CBS

Jongeren met jeugdhulp			**14,10**	**14,70**	

Eenheid: Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Jongeren met jeugdbescherming			**1,40**	**1,40**	

Eenheid: Het percentage jongeren tot 18 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Jongeren met jeugdreclassering			**0,70**	**0,60**	

Eenheid: Het percentage jongeren (12-22 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo	**780**	**820**	**840**	**820**	

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners in de betreffende bevolkingsgroep

Bron: CBS - Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein Wmo

Niet sporters		**46,90**			

Eenheid: Het percentage niet-wekelijkse sporters t.o.v. bevolking van 19 jaar en ouder. Bevolking van 19 jaar en ouder dat niet minstens één keer per week aan sport doet.

Bron: Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD's, CBS en RIVM

Percentage bekende hernieuwbare elektriciteit	**4**	**6**	**9**		

Eenheid: Deel van de energie die afkomstig is uit natuurlijke hulpbronnen die constant worden aangevuld, zoals uit wind, zon en waterkracht (%)

Bron: Rijkswaterstaat - Klimaatmonitor

Omvang huishoudelijk afval	**200,70**	**165,20**	**160,40**		

Eenheid: Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).

Bron: CBS - Huishoudelijk afval De CBS-afvalcijfers over 2022 worden in december 2023 gepubliceerd. In onze eigen afvalrapportages zien we een gemiddelde van 207 kilogram restafval per inwoner in 2022.

Toevoegingen aan de woningvoorraad: nieuw gebouwde woningen	**9,20**	**11,80**	**5,60**	**7**	

Eenheid: Nieuw gebouwde woningen, exclusief overige toevoegingen, zoals transformaties. Aantal per 1.000 woningen

Bron: Basisregistraties adressen en gebouwen - bewerking ABF Research

Overzicht onderdelen stad/wijk

	STAD					WIJK					TOTAAL
	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen	Totaal	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen	Totaal	
Bedragen x € 1.000											
Bestuur, dienstverlening en financien	**106.407**	**615.647**	**298**	**12.074**	**521.016**	**8.371**	**16**	**0**	**175**	**-8.179**	**512.837**
Bedrijfsvoering en PenO	46.763	4.316	297	1.119	-41.624	2.157	16	0	0	-2.140	-43.765
College	2.091	0	0	0	-2.091	0	0	0	0	0	-2.091
Digitalisering en automatisering	35.202	1.379	0	0	-33.822	37	0	0	0	-37	-33.859
Financiën	9.181	606.538	0	10.939	608.295	0	0	0	175	175	608.470
Herdenken	34	0	0	0	-34	0	0	0	0	0	-34
Internationale samenwerking	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Publieke dienstverlening	8.551	3.322	0	0	-5.228	0	0	0	0	0	-5.228
Raad	2.876	0	0	0	-2.876	0	0	0	0	0	-2.876
Regionale samenwerking BU	1.290	91	0	0	-1.199	0	0	0	0	0	-1.199
Regionale samenwerking WH	17	0	0	0	-17	0	0	0	0	0	-17
Wijken en wijkgericht werken	402	0	0	16	-386	6.177	0	0	0	-6.177	-6.563
Veiligheid	**29.433**	**5.442**	**78**	**572**	**-23.497**	**2.455**	**0**	**0**	**0**	**-2.455**	**-25.952**
Openbare orde en veiligheid	27.444	4.667	78	572	-22.282	2.455	0	0	0	-2.455	-24.737
Veiligheidshuis	1.990	775	0	0	-1.215	0	0	0	0	0	-1.215
Bereikbaarheid	**33.080**	**9.488**	**11.494**	**12.416**	**-22.670**	**9.111**	**12.202**	**803**	**0**	**2.289**	**-20.381**
Mobiliteit	33.080	9.488	11.494	12.416	-22.670	9.111	12.202	803	0	2.289	-20.381
Economie	**9.769**	**1.755**	**50**	**200**	**-7.864**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-7.864**
Economische Zaken en citymarketing	6.439	193	0	0	-6.246	0	0	0	0	0	-6.246
Erfgoed B	1.120	215	50	200	-755	0	0	0	0	0	-755
Evenementen	1.073	35	0	0	-1.038	0	0	0	0	0	-1.038
Toerisme en recreatie	1.137	1.312	0	0	175	0	0	0	0	0	175
Onderwijs	**27.504**	**2.951**	**9.179**	**8.343**	**-25.390**	**19.173**	**12.560**	**441**	**240**	**-6.814**	**-32.204**
Onderwijs	27.504	2.951	9.179	8.343	-25.390	19.173	12.560	441	240	-6.814	-32.204
Cultuur	**41.509**	**8.872**	**3.567**	**13.432**	**-22.772**	**737**	**0**	**19**	**3**	**-753**	**-23.525**
Cultuur	39.140	8.034	3.263	13.208	-21.160	728	0	0	0	-728	-21.888
Erfgoed	2.369	838	304	224	-1.612	9	0	19	3	-25	-1.637
Participatie en armoedebestrijding	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**	**-52.282**	**34.549**	**777**	**0**	**400**	**-33.372**	**-85.654**
Armoedebeleid	1.622	0	0	0	-1.622	18.585	275	0	400	-17.910	-19.532
Schulddienstverlening	288	0	0	0	-288	5.365	0	0	0	-5.365	-5.654
Werk en Inkomen	163.338	112.324	0	642	-50.372	10.599	502	0	0	-10.097	-60.469

Zorg	**66.822**	**2.481**	**3.020**	**1.253**	**-66.109**	**124.789**	**0**	**0**	**0**	**-124.789**	**-190.897**
Jeugdzorg	15.460	0	0	573	-14.887	49.674	0	0	0	-49.674	-64.561
WMO en sociale wijkteams	51.362	2.481	3.020	680	-51.222	75.115	0	0	0	-75.115	-126.336
Welzijn en inclusie	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**	**-30.078**	**12.640**	**487**	**136**	**581**	**-11.707**	**-41.785**
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	6.479	1.738	0	0	-4.742	15	0	0	0	-15	-4.756
Inclusie en integratie	1.614	0	500	25	-2.089	195	0	0	0	-195	-2.285
Maatschap opvang vrouwenopvang en huiselijk geweld	9.361	0	0	0	-9.361	0	0	0	0	0	-9.361
Welzijn	14.846	932	70	99	-13.886	12.430	487	136	581	-11.498	-25.383
Gezondheid en sport	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**	**-25.226**	**7.084**	**2.065**	**318**	**218**	**-5.118**	**-30.344**
Publieke gezondheid en GGD	8.662	76	0	0	-8.587	131	11	0	0	-120	-8.707
Sport	20.386	3.703	431	474	-16.639	6.952	2.054	318	218	-4.998	-21.637
Klimaat, energie en milieu	**22.677**	**11.337**	**38**	**556**	**-10.822**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-10.822**
Duurzaamheid bedrijv en mobiliteit	5.145	32	0	12	-5.101	0	0	0	0	0	-5.101
Duurzaamheid incl energietransitie	17.531	11.305	38	544	-5.721	0	0	0	0	0	-5.721
Ruimtelijke ontwikkeling	**49.142**	**39.661**	**25.134**	**12.324**	**-22.291**	**406**	**1.414**	**0**	**0**	**1.007**	**-21.284**
Grondzaken	35.216	35.729	2.123	1.013	-597	0	0	0	0	0	-597
ODRA, vergunning en handhaving	3.859	3.775	0	0	-84	0	0	0	0	0	-84
Stedel ontw. ruimt ord. omgevingswet	3.320	0	23.011	11.311	-15.020	250	0	0	0	-250	-15.270
Water, milieu en luchtkwaliteit	6.747	156	0	0	-6.591	156	1.414	0	0	1.257	-5.333
Wonen en leefomgeving	**51.819**	**45.333**	**9.657**	**8.379**	**-7.763**	**14.400**	**39**	**0**	**0**	**-14.362**	**-22.125**
Afval	15.351	25.078	0	0	9.727	6.765	0	0	0	-6.765	2.963
Dierenwelzijn en biodiversiteit	421	0	0	0	-421	168	0	0	0	-168	-589
Groen en klimaatadaptie in de stad	7.368	163	442	434	-7.213	4.114	4	0	0	-4.110	-11.323
Natuur en stadsparken	6.072	692	0	0	-5.380	101	0	0	0	-101	-5.482
Openbare ruimte	16.687	19.161	172	389	2.691	3.252	35	0	0	-3.217	-526
Wonen	5.920	239	9.043	7.556	-7.168	0	0	0	0	0	-7.168
Totaal	664.758	861.739	63.517	70.790	204.253	233.714	29.559	1.716	1.618	-204.253	0

Normenkader

Het normenkader rechtmatigheid betreft de inventarisatie van relevante regelgeving, waaruit financiële beheerhandelingen kunnen voortvloeien die bij niet-naleving kunnen leiden tot een onrechtmatigheid. Jaarlijks wordt het normenkader geactualiseerd. Het betreft een dynamisch document aangezien er gedurende het jaar wijzigingen kunnen optreden in de geldende regelgeving. Onderstaand is het geactualiseerde normenkader opgenomen dat door de raad kan worden vastgesteld voor de rechtmatigheidscontrole:

Daarnaast zal voor het rapporteren van fouten en onduidelijkheden een rapportagegrens worden gehanteerd van 0,05% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan de reserves.

Tot slot is onderstaand opgenomen hoe om wordt gegaan met de criteria die relevant zijn voor de rechtmatigheidsverantwoording

Voorwaardencriterium

1. Het voorwaardencriterium is het criterium van rechtmatigheid, dat betrekking heeft op de eisen die worden gesteld bij de uitvoering van de financiële beheershandelingen. De eisen/voorwaarden zijn afkomstig uit diverse wet- en regelgeving en hebben betrekking op aspecten als doelgroep, termijn, grondslag, administratieve bepalingen, normbedragen, bevoegdheden, bewijsstukken, recht, hoogte en duur.
2. Burgemeester en wethouders bieden de raad jaarlijks uiterlijk op 31 december ter vaststelling een normenkader rechtmatigheid aan. Dit kader bestaat uit alle relevante (interne) wet- en regelgeving waaruit financiële beheershandelingen kunnen voortvloeien.

Begrotingscriterium

1. Het begrotingscriterium is een criterium van rechtmatigheid dat betrekking heeft op de grenzen van de baten en lasten in de door de raad geautoriseerde begroting van exploitatie en investeringskredieten en de hiermee samenhangende programma's, waarbinnen de financiële beheershandelingen tot stand moeten zijn gekomen;
2. De begrotingsrechtmatigheid wordt beoordeeld op het niveau waarop de begroting door de raad is geautoriseerd;
3. Bij investeringsprojecten wordt de begrotingsrechtmatigheid beoordeeld op het niveau van het totaal gevoteerde kredietbedrag. Een overschrijding van het jaarbudget, passend binnen het totaal bedrag van het krediet, wordt daarmee als rechtmatig beschouwd.
4. Uitgangspunt is dat iedere afwijking van de begroting als onrechtmatig wordt beschouwd. Afwijkingen worden als acceptabel aangemerkt in de volgende situaties:
   a. Er is sprake van een overschrijding waarbij direct gerelateerde inkomsten de overschrijding compenseren.
   b. Er is sprake van een overschrijding op een open-einde regeling.
   c. De overschrijding is geautoriseerd door middel van de vaststelling van een tussentijdse rapportage .
5. Begrotingsonrechtmatigheden die passen binnen het bestaande beleid van de raad, worden opgenomen in de rechtmatigheidsverantwoording (voor zover de verantwoordingsgrens voor afzonderlijke fouten of onduidelijkheden is overschreden), maar worden niet nader toegelicht in de paragraaf bedrijfsvoering.

Misbruik en oneigenlijk gebruik-criterium

1. Het misbruik en oneigenlijk gebruik-criterium is het criterium van rechtmatigheid, dat betrekking heeft op het voorkomen, detecteren en corrigeren van misbruik en oneigenlijk gebruik van overheidsgelden en gemeentelijke eigendommen bij financiële beheershandelingen.
2. Burgemeester en wethouders zorgen voor en leggen vast de regels voor het voorkomen van misbruik en oneigenlijk gebruik van gemeentelijke regelingen en eigendommen.

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
Gemeentefonds (Financiën)	S00-S12	Circulaires gemeentefonds
Treasury (Financiën)	S00-S12	Wet financiering decentrale overheden (Wet fido) en de bijbehorende ministeriële regelingen zoals de Regeling uitzettingen derivaten decentrale overheden (Ruddo), Wet houdbare overheidsfinanciën (Wet hof), Gemeentewet en het bijbehorende Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV),

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Algemene wet bestuursrecht (Awb), Regelgeving betreffende staatssteun, Wet- en regelgeving toezicht financiële ondernemingen. Treasurystatuut Verordening Arnhemse Starterslening Regeling duurzaamheidsleningen Arnhem
Investeringen (Financiën)	S00-S12	Burgerlijk Wetboek Gemeentewet (artikel 212) Algemene wet bestuursrecht Besluit begroting en Verantwoording Nota Investeren, Waarderen en afschrijven 2021
Jaarrekening (Financiën)	S00-S12	Besluit Begroting en Verantwoording Wet Normering Topinkomens Kadernota rechtmatigheid BADO (Besluit Accountantscontrole Decentrale Overheden) Wet markt en overheid Regeling beleidsindicatoren gemeenten Regeling vaststelling wijze waarop kengetallen worden vastgesteld en opgenomen in begroting en jaarverslag provincies en gemeenten Regeling vaststelling taakvelden en verstrekking informatie voor derden Financiële verordening Nota reserves en voorzieningen Nota risicomanagement en weerstandsvermogen
Relatiebeheer	S00-S12	Geen specifieke wet- en regelgeving
Verplichtingen administratie (Financiën)	S00-S12	
Begroting (MJPB) en budgetbeheer	S00-S12	Besluit Begroting en Verantwoording
Aanbestedingen (Financiën)	S00-S12	Aanbestedingsreglement Werken Europese aanbestedingsregels en -richtlijnen Aanbestedingswet en -besluit
Fiscaal, pensioen, personeel	S00-S12	Fiscale Wet- en regelgeving Wet op het BTW compensatiefonds Wet inkomstenbelasting 2001 Wet op de loonbelasting 1964 Wet modernisering Vpb-plicht overheidsondernemingen Pensioenwetgeving (gericht op een juiste, volledige en tijdige inhouding en afdracht van pensioenpremies Pensioenreglement ABP Wet Normering Topinkomens Wet financiering sociale verzekeringen CAR/UWO Algemene Verordening Gegevensbescherming Wet minimumloon Wetboek burgerlijke rechtsvordering
Verhuur accommodaties (o.a. sport, cultuur etc)	S00-S12	Gemeentewet (art. 160 lid 1 sub e en art. 171) Burgerlijk Wetboek deel 7, titel 4 (Huur) Algemene wet bestuursrecht
Subsidies	S00-S12	Algemene wet bestuursrecht (Awb) Algemene subsidieverordening Arnhem 2016 Kadernota verbonden partijen Arnhem 2016
Verhuur vastgoed	S00-S12	Burgerlijk Wetboek (deel 6 en 7) Gemeentewet (artikel 160 lid 1sub e en artikel 170) Leegstandswet

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte Besluit huurprijzen woonruimte
Opbrengsten parkeergelden	S00-S12	Verordening op de heffing en invordering van parkeren en parkeerbelasting 2023
WMO / Jeugd (Zorg)	S00-S12	Wet Maatschappelijke Ondersteuning 2015 Burgerlijk Wetboek Boek 1 Algemene wet bestuursrecht (Awb) Wet langdurige zorg Zorgverzekeringswet Uitvoeringsbesluit Wmo 2015 Wet op de Jeugdzorg, jeugdhulp bij gemeenten Jeugdwet Met bijbehorende regelingen en besluiten
Participatiewet	S00-S12	Participatiewet (Pw) IOAW IOAZ BUIG SUWI Algemene wet bestuursrecht (Awb) AOW Wet taaleis participatiewet Wijzigingswet participatiewet Verordening individuele inkomenstoeslag gemeente Arnhem TOZO TONK Met bijbehorende regelingen en besluiten
Belastingen - Riool	S00-S12	Gemeentewet (artikel 229) Algemene wet bestuursrecht (Awb) Verordening op de heffing en de invordering van de rioolheffing 2023
Belastingen - afval	S00-S12	Gemeentewet (artikel 229) Algemene wet bestuursrecht (Awb) Verordening op de heffing en de invordering van de afvalstoffenheffing 2023 Verordening op de heffing en de invordering van reinigingsrechten 2023
Bouwleges, lokale heffingen	S00-S12	Gemeentewet (art. 229) Algemene termijnenwet Verordening op de heffing en de invordering van roerende zaakbelasting 2023 Verordening op de heffing en de invordering van leges 2023 Verordening op de heffing en de invordering van scheepvaartrechten 2023 Verordening op de heffing en de invordering van toeristenbelasting 2023
Aankoop gronden, Grondexploitatie	S00-S12	Burgerlijk Wetboek Wet Voorkeursrecht Gemeenten Onteigeningswet Wet Ruimtelijke Ordening Gemeentewet Wet Inrichting Landelijk Gebied BTW Compensatiefonds Besluit Begroting en Verantwoording Nota grondbeleid Arnhem 2023
Belastingen	S00-S12	Gemeentewet Wet WOZ

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Algemene wet bestuursrecht Algemene wet inzake rijksbelastingen Invorderingswet 1990 Algemene termijnenwet Kostenwet Algemene wet bestuursrecht (Awb) Besluit Begroting en Verantwoording; Faillissementswet. Kwijtscheldingsregeling gemeentelijke belastingen Arnhem
Waardebepaling woningen (WOZ proces)	S00-S12	Wet WOZ Hoofdstuk III artikel 16 t/m Art 29;
Belastingen – OZB (Financiën)	S00-S12	Gemeentewet (artikel 220). Gemeentelijke bevoegdheid tot het heffen van OZB Verordening op de heffing en invordering van onroerende zaakbelasting 2023
SiSa		Regeling informatieverstrekking SiSa Financiële verhoudingswet

Afkortingenlijst

A.
Apcg – Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten
APV – Algemene Plaatselijke Verordening
AR – Algemene Reserve
AST - Arnhemse standaard voor toegankelijkheid
ASV – Algemene Subsidieverordening Arnhem
AVG - Algemene Verordening Gegevensbescherming

B.
B&W – Burgemeester & Wethouders
BBV – Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten
BBP- Bruto Binnenlands Product
BNG – Bank Nederlandse Gemeenten
BOTOC - Breed offensief tegen ondermijnende criminaliteit
BR – Bestemmingsreserve
BSO - Buitenschoolse opvang
BUIG – Bundeling Uitkeringen Inkomensvoorzieningen Gemeenten
BV – Besloten Vennootschap
BVO - Bedrijfsvoeringsorganisatie

C.
CAO – Collectieve arbeidsovereenkomst
COA - Centraal Orgaan opvang asielzoekers
CBS – Centraal Bureau voor de Statistiek
CmK - Cultuureducatie met Kwaliteit
COELO – Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden
CPB - Centraal Planbureau
CPI - Consumentenprijsindex
CSA – Centrum, Spijkerkwartier en het Arnhemse Broek

D.
DB – Dagelijks Bestuur
DU - Decentralisatie Uitkering
DSO – Digitaal Stelsel Omgevingswet
DVO – Dienstverleningsovereenkomst

E.
EV – Eigen Vermogen
EN – Europese Norm
EMU – Economische en Monetaire Unie

F.
FDFA - Fashion + Design Festival Arnhem
FIDO – Financiering Decentrale Overheden
FJP – Financiële Jaarrapportage Projecten
FTE – fulltime-equivalent (formatieplaats)

G.
GGD – Gemeentelijke gezondheidsdienst
GGZ - Geestelijke gezondheidszorg
GMR - Groene Metropoolregio
GO – Georganiseerd Overleg
GR – Gemeenschappelijke Regeling
GRP – Gemeentelijk Rioleringsplan
G40 - Netwerk van 40 (middel)grote steden

H.
HAN - Hogeschool Arnhem Nijmegen
HOV - Hoogwaardig Openbaar Vervoer

I.
ICT – Informatie- en communicatietechnologie
IHP - Integraal Huisvestingsplan
IPKW – Industriepark Kleefse Waard

J.
JGZ – Jeugdgezondheidszorg
JOGG – Jongeren Op Gezond Gewicht
JOP - Jongeren Ontmoetingsplek

M.
MBO – Middelbaar beroepsonderwijs
MFC – Multi Functioneel Centrum
MIP – Meerjareninvesteringsplanning
MIRT - Meerjarig investeringsprogramma Ruimte en Infrastructuur
MJPB – Meerjarenprogrammabegroting
MKB - Midden- en Kleinbedrijf

N.
NEN – Nederlandse Norm
NRW - Noordrijn-Westfalen
NV – Naamloze Vennootschap

O.
OAB - Onderwijsachterstandenbeleid
OAT – Ondergronds Afval Transport
ODRA – Omgevingsdienst Regio Arnhem
OCW – Ministerie Onderwijs Cultuur en Wetenschap
OGGz – Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
OKA - OndernemersKontact Arnhem
OM - Openbaar Ministerie
OR – Openbare Ruimte
OV – Openbaar Vervoer
OZB – Onroerend Zaak Belasting
OZO - Overleg Zorg en Overlast

P.
P&O – Personeel & Organisatie
PBA - Platform Binnenstad Arnhem
PGA - Persoonsgerichte aanpak
PGB - Persoonsgebondenbudget
PIP - Persoonlijk inburgeringsplan
PMD - Plastic-, metaalverpakkingen en drankenkartons
PO – Primair onderwijs
POH – Praktijkondersteuner jeugd
PvE - Programma van eisen

R.
RBL - Regionaal Bureau Leerlingzaken
RES – Regionale energiestrategie
RIO - Re-integratie officier
RKV – Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg
RMC – Regionaal Meld- en Coördinatiepunt
ROB - Raad voor het Openbaar Bestuur

ROC – Regionaal opleidingscentrum

S.
SO – speciaal onderwijs
StAB - Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen
SKTA - Stichting Keurmerk Taxi Arnhem
SVB - Sociale Verzekeringsbank
SW – Sociale Werkvoorziening
SWT - Sociale wijkteams
SWOA – Stichting Welzijn Ouderen Arnhem
SZW – Sociale Zaken en Werkgelegenheid

T.
TEB – The Economic Board
TLO - teams Leefomgeving

U.
UWV – Uitvoeringsinstituut Werknemers Verzekeringen

V.
VE - Volwasseneducatie
VHL – Van Hall Larenstein
VGGM – Veiligheid- en Gezondheidsregio Gelderland Midden
VMBO – Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
Vpb - Vennootschapsbelasting
VNG – Vereniging Nederlandse Gemeenten
VO – Voortgezet Onderwijs
VRI – Verkeersregeling installatie
VSO – Voortgezet Speciaal Onderwijs
Vsv – Voortijdig schoolverlaten
VV - Vreemd vermogen
VVE – Voor- en vroegschoolse educatie
VWO – Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
VWS – Volksgezondheid welzijn en sport

W.
Wabo – Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
WAW – Wet Aanpak Woonoverlast
Wcw - Wet collectieve warmte
Wet hof – Wet houdbare overheidsfinanciën
Wgiw - Wet gemeentelijke instrumenten warmetransitie
WGR – Wet gemeenschappelijke regelingen
Wkb Wet kwaliteitsborging bouw
Wlz - Wet langdurige zorg
Wmo – Wet maatschappelijke ondersteuning
Woo - Wet open overheid
WOZ – Wet waardering onroerende zaken
Wsp - Werkgeversservicepunt
Wsw – Wet sociale werkvoorziening
WSW - Waarborgfonds Sociale Woningbouw
Wvggz - Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg

Z.
ZVH - Zorg- en Veiligheidshuis
Zzp - Zelfstandige zonder personeel

Begrippenlijst

A.

Accress
Groei/daling van het gemeentefonds (zie ook trap-op-trap-afmethodiek).

Activa (vaste)
Bezittingen die langer dan één jaar meegaan en die in meerdere jaren worden afgeschreven (bijvoorbeeld gebouwen). Activa staan op de balans.

Afvalstoffenheffing
Betreft een heffing voor het inzamelen en verwerken van huishoudelijke afvalstoffen. De heffing wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar gebruiker is van een woning (waarvoor een verplichting tot inzamelen geldt). De grondslag voor de heffing is het aantal inwoners (betreft twee categorieën: eenpersoons- of meerpersoonshuishouden). De heffing is een tijdvak-belasting en komt in aanmerking voor de ontheffingsregeling. Bij verhuizing naar een woning binnen of buiten Arnhem wordt ontheffing verleend voor de resterende volle maanden, dat de inwoner verhuisd is. Zodra er nieuwe bewoners ingeschreven worden, ontvangen deze bewoners een aanslag afvalstoffenheffing voor de resterende maanden.

Algemene dekkingsmiddelen
Algemene dekkingsmiddelen zijn inkomsten zonder vooraf bepaald bestedingsdoel. De gemeente kan deze vrij besteden. Het gaat om de uitkeringen vanuit het Gemeentefonds, om bepaalde gemeentelijke belastingen (zoals OZB-belasting) en deelnemingen/dividend.

Algemene uitkering
Uitkering uit het gemeentefonds van het Rijk dat de gemeente geheel vrij mag besteden.

Algemene reserve
Het vrij besteedbare eigen vermogen van de gemeente. Dit vormt een buffer voor financiële tegenvallers.

Auditing
Het controleren van een organisatie.

B.

Balans
De balans toont een overzicht van de bezittingen, schulden en eigen vermogen van de gemeente op een bepaald moment.

Baten
Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.

Baten en lasten (stelsel van)
Gemeenten werken met een stelsel van baten en lasten. Dit betekent dat inkomsten en uitgaven moeten worden toegerekend aan het begrotingsjaar waarop zij betrekking hebben (dat wil zeggen het jaar waarin de prestatie geleverd is).

Bedrijfsvoering
De beheersing van, het toezicht op en de verantwoording over de bedrijfsprocessen binnen de gemeentelijke organisatie op basis van een bedrijfsvoeringsfilosofie.

Begroting
Een begroting geeft aan welke beleidsvoornemens de gemeente heeft, hoeveel middelen daarmee gemoeid zijn en uit welke bronnen die middelen afkomstig zijn.

Begrotingsresultaat
Financieel verschil tussen het bedrag dat volgens de begroting is toegestaan en het te verwachten bestede bedrag.

Begrotingstekort
Een begrotingstekort treedt op wanneer de lasten hoger zijn dan de baten.

Beheersmaatregel
Een activiteit die zich richt op het elimineren, vermijden of verkleinen van de oorzaak of het gevolg van een ongewenste gebeurtenis.

Belastingcapaciteit
De OZB is voor gemeenten de belangrijkste eigen belastinginkomsten. De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen of ruimte is voor nieuw beleid. Om deze ruimte weer te kunnen geven is een ijkpunt nodig. In dit geval de landelijk gemiddelde tarieven. Voor gemeenten wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de hoogte van de gemiddelde woonlasten (OZB, rioolheffing en reinigingsheffing). Naast de OZB wordt tevens gekeken naar de riool- en afvalstoffenheffing omdat de heffing niet kostendekkend hoeft te zijn, maar ook lager mag worden vastgesteld (er is dan sprake van belastingcapaciteit die niet benut wordt).
Benodigde weerstandscapaciteit
Het bedrag dat benodigd is om alle risico's in de begroting waarvoor geen maatregelen zijn getroffen, in financiële zin af te dekken.

Beschikbare weerstandscapaciteit
De middelen die beschikbaar zijn om eventuele tegenvallers (risico's) op te kunnen vangen.

Bestaand beleid
Beleid waarover al besluitvorming heeft plaatsgevonden.

Bestemmingsreserve
Naast de Algemene reserve zijn er buffers gevormd die niet worden meegerekend tot de weerstandscapaciteit. Het gaat hier om de bestemmingsreserves. Bestemmingsreserves zijn voor specifieke doeleinden gevormd op basis van een raadsbesluit. Bestemmingsreserves zijn gebonden aan de bestemmingen die door de raad zijn vastgesteld. Wanneer de nood echt hoog is kan er door de raad aan de betreffende bestemmingsreserve een andere bestemming worden gegeven. Aan een deel van de bestemmingsreserves hangen verplichtingen tot bestedingen waarbij er beperkte sprake is sprake is van beleidsvrijheid.

Besluit begroting en verantwoording (BBV)
Het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) beschrijft de regels waaraan onder andere begroting van een gemeente aan moet voldoen.

Bestuurlijk belang
Een gemeente kan een bestuurlijk belang hebben in een verbonden partij doordat zij in het bestuur is vertegenwoordigd. De gemeente kan het ook hebben doordat zij stemrecht heeft in de verbonden partij.

BTW-compensatiefonds
Rijksfonds waaruit gemeenten een bepaald deel van de door hen betaalde BTW kunnen terugvorderen.

C.
Circulaire
Een circulaire informeert de gemeenten over de omvang en de verdeling van de algemene uitkering, de integratie-uitkeringen - inclusief die voor het sociaal domein - en de decentralisatie-uitkeringen uit het gemeentefonds.

Compabiliteitsvoorschriften
Dit zijn de wettelijke voorschriften voor de inrichting van de gemeentelijke begroting en rekening. Sinds 2004 zijn de nieuwe voorschriften volgens het Besluit Begroting en Verantwoording van kracht.

D.

Deelneming
Participatie in een besloten of naamloze vennootschap, waarin de gemeente aandelen heeft.

Dividend
Een vergoeding die wordt uitbetaald aan aandeelhouders.

Doeluitkering
Uitkering door het Rijk aan een lagere overheid voor een nauw omschreven wettelijk vastgesteld doel of taak. De gelden zijn niet vrij besteedbaar.

E.

EMU-saldo
Het geraamde of het gerealiseerde saldo van de ontvangsten en uitgaven van een gemeente. Dit bedrag wordt berekend op transactiebasis en volgens Europese voorschriften.

F.

Financieel belang
Van financieel belang is sprake als de gemeente de middelen die ze ter beschikking stelt verloren gaan in geval van faillissement van de verbonden partij (een derde rechtspersoon) en/ of als financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op de gemeente.

Financiële kengetallen
Getallen waarmee inzicht verkregen kan worden in de financiële positie van de gemeente.

Financieringsmiddelen
Kort- of langlopende geldmiddelen die nodig zijn om de kosten van uitgaven te betalen.

G.

Gemeenschappelijke regeling
Is het publiekrechtelijk juridisch kader waarbinnen twee of meer gemeentebesturen kunnen samenwerken.

Gemeentefonds
Uitkering van het Rijk die de gemeenten in principe vrij mogen besteden.

Grondexploitatie
De afgelopen jaren is gebleken dat grondexploitatie een forse impact kan hebben op de financiële positie van een gemeente. Indien gemeenten leningen hebben afgesloten om grond te kopen voor een (toekomstige) woningbouwproject hebben zij een schuld. Bij de beoordeling van een dergelijke schuld is het van belang om te weten of deze schuld kan worden afgelost wanneer het project wordt uitgevoerd. Van de opbrengst van de verkochte gronden kan immers de schuld worden afgelost. Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale (geraamde) baten.

K.

Kans
De mogelijkheid dat een gebeurtenis zich voordoet uitgedrukt in een waarde tussen 0 en 1.

Kapitaalgoederen
Spullen die de gemeente nodig heeft om de diensten en goederen die zij levert aan inwoners te kunnen produceren. Daarbij gaat het om grotere zaken zoals wegen, riolering, water, groen en gebouwen.

Kapitaallasten
Afschrijvingen en toegerekende rente op activa. De afschrijvingen betreffen de jaarlijkse waardevermindering van de investering. Door middel van de afschrijving worden lasten van de investering uitgespreid over de jaren dat er van de investering gebruik wordt gemaakt. De rente betreft het eigen of geleende geld dat besteed wordt om de investering te financieren.

L.

Lasten
De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.

Leges
Leges zijn vergoedingen voor het genot van diensten of producten, die de gemeente levert. Dat zijn bijvoorbeeld paspoorten, uittreksels uit registers, vergunningen e.d. Daarbij geldt dat de totale opbrengst van de leges niet hoger mogen zijn dan de kosten die de gemeente voor het geheel van de legesplichtige diensten of producten maakt. De leges worden in rekening gebracht bij de aanvrager van de dienst of het product. Voor sommige leges geldt een wettelijk maximum tarief (bijvoorbeeld voor paspoorten).

Lokale heffingen
Een type gemeentelijke belasting. Voorbeelden van heffingen zijn de rioolheffing of de afvalstoffenheffing. Het geld dat gemeenten met heffingen ophalen, moeten gebruikt worden om de kosten te dekken van datgene waarvoor ze in rekening worden gebracht.

M.

Meerjareninvesteringsplanning (MIP)
In de meerjareninvesteringsplanning wordt de planning van de investeringen voor de komende jaren inzichtelijk gemaakt.

Meerjarenraming
Een prognose van de voor meerdere jaren, na het begrotingsjaar, te verwachten baten en lasten alsmede mutaties in reserves.

N.

Netto schuldquote en netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen
Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Een hoge netto schuldquote hoeft op zichzelf geen probleem te zijn. Of dat het geval is valt niet direct af te leiden uit de netto schuldquote zelf, maar hangt af van meerdere factoren. Zo kan een hoge schuld worden veroorzaakt doordat er leningen zijn afgesloten en die gelden vervolgens worden doorgeleend aan bijvoorbeeld woningbouwcorporaties die op hun beurt weer jaarlijks aflossen. In dat geval hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn. Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen).

O.

Onroerende zaakbelasting
Betreft een belasting voor het in eigendom hebben van onroerende zaken in de gemeente Arnhem.
De grondslag van de belasting is de WOZ-waarde van de woning of niet-woning. Het geldende tarief voor eigenaars van woningen of eigenaars en gebruikers van niet-woningen is gebaseerd op een percentage van de WOZ-waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van een onroerende zaak.

Overhead
De kosten van de werkzaamheden of faciliteiten die slechts een indirecte relatie vertonen met de prestaties (bijvoorbeeld leidinggeven, afdelingsadministratie of huisvesting).

Overzicht lasten en baten
Lasten: De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.
Baten: Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.
Toevoeging aan reserve: toevoegingen aan een reserve zijn weergegeven met een minteken (negatief). Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten stijgen.

Onttrekkingen aan reserve: onttrekkingen aan een reserve zijn zonder teken (positief) weergegeven. Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten dalen.
Saldo toevoegingen en onttrekkingen: Bij negatief saldo verwachten we een verhoging van de reserve binnen dit programma. Bij een positief saldo verwachten we een verlaging van de reserve binnen het programma.

P.

Paragrafen
Geven volgens het BBV een dwarsdoorsnede van de begroting op financiële aspecten. Het gaat dan om de beleidslijnen van beheersmatige aspecten die belangrijk zijn, financieel, politiek of anderszins. De paragrafen zijn onderdeel van zowel de beleidsbegroting als het jaarverslag.

Parkeerbelasting
Betreft een belasting voor het parkeren van een voertuig op een plaats waar volgens de belastingverordening parkeerbelasting verschuldigd is. De grondslag is de duur van het parkeren. De parkeertijd maal het tarief bepaalt de hoogte van het bedrag. De belasting wordt geheven door in te loggen op een centrale computer via een GSM, het kopen van een parkeerticket of een parkeervergunning.

Planning- en controlcyclus
De jaarlijks terugkerende werkzaamheden die samenhangen met het opstellen, bespreken, bewaken, bijstellen en verifiëren van budgetten.

Prestatie-indicator
Kwantitatieve en kwalitatieve gegevens die inzicht geven in de resultaten van het gevoerde beleid van de gemeente.

Programma
Is een samenhangende verzameling van activiteiten en geldmiddelen gericht op het bereiken van vooraf bepaalde maatschappelijke effecten.

Programmabegroting
Dit is de typering voor de begroting waarin de programma's centraal staan. Een gemeente is vrij in de keuze van de programma's en het aantal.

R.

Reserve
Bedrag dat is gereserveerd voor toekomstige uitgaven, zonder dat de aard en de omvang van deze uitgaven al bekend zijn. Reserves worden onderverdeeld in algemene reserves en reserves met een specifieke bestemming (bestemmingsreserves).

Restrisico
De inschatting van het risico met medeneming van de effecten van beheersmaatregelen. Risico dat overblijft na risicobeheersing. (netto risico)

Risico
Gebeurtenis die zich al dan niet kan voordoen en die kan leiden tot schade met een financieel gevolg of afwijking van een te behalen beleidsdoel.

Risicobeheersing
Zijn activiteiten (beheersmaatregelen) die de kans op het optreden van risico's dan wel de gevolgen van risico's beïnvloeden (voorkomen of reduceren)

Risico-eigenaar
De persoon of het organisatieonderdeel aan wie het risico gealloceerd is.

Risico in relatie tot weerstandsvermogen
De kans op een gebeurtenis die leidt tot een directe financiële tegenvaller van materiële betekenis, die niet is afgedekt in de begroting.

Risicokaart
De risicokaart geeft inzicht in de spreiding van de risico's naar kans en gevolg.

Risicomanagement
Het geheel aan activiteiten en maatregelen gericht op het expliciet en systematisch omgaan met en beheersen van risico's.

Risicoparagraaf
Is een door het college verstrekt overzicht van alle bekende risico's tot het moment van aanbieden van de begroting.

Risicoprofiel
Overzicht van het geheel aan risico's van het betreffende proces, project, programma of beleidstraject.

Risicoscore
Per risico te bepalen score op basis van kans op voorkomen en gevolg.

Roerende zaakbelasting
Betreft een belasting voor het in eigendom van roerende zaken, zoals woonboten in de gemeente Arnhem. De grondslag van de belasting is een percentage van de RZB- waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van de roerende zaak.

S.
Solvabiliteit
Is de verhouding tussen het eigen vermogen en het totale vermogen.

Solvabiliteitsratio
Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Indien er sprake is van een forse schuld én veel eigen vermogen (het totaal van de algemene en de bestemmingsreserves), hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn voor de financiële positie. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente. De mate van weerbaarheid geeft in combinatie met de andere kengetallen een indicatie over de financiële positie van een gemeente.

Stelpost
Schatting van uitgaven, opgenomen in de begroting terwijl de werkelijke kosten nog niet exact bepaald kunnen worden.

Structurele exploitatieruimte
Voor de beoordeling van de financiële positie is het ook van belang te kijken naar de structurele baten en structurele lasten. Structurele baten zijn bijvoorbeeld de algemene uitkering uit het gemeentefonds en de opbrengsten uit de onroerende zaakbelasting OZB. Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar de structurele baten en structurele lasten en deze worden vergeleken met de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de rente en aflossing van een lening) te dekken.

T.
Taakmutatie
Extra geld uit het gemeentefonds voor de uitvoering van nieuwe en/of bestaande taken.

Taakveld
Eenheid waarin de programma's zijn onderverdeeld.

Trap-op-trap-af systematiek/ accresmethode
Om het totaal beschikbare bedrag te bepalen dat aan de gemeenten wordt uitgekeerd, gebruikt het Rijk de accresmethode, ook wel de 'trap-op-trap-af systematiek' genoemd. Het accress is gekoppeld aan de ontwikkeling van rijksuitgaven (niet van alle uitgaven). Stijgen de uitgaven dan stijgt het accres, dalen de uitgaven dan daalt het accress.

Treasury
Is het geheel van activiteiten in verband met het beheren van de geldstromen.

V.
Verbonden partij
Is een partij waarmee de gemeente een bestuurlijke relatie onderhoudt en waarin zij een financieel belang heeft.

Voorziening
Dit is een reservering (geoormerkte gelden) met als doel het bedrag aan te wenden in de toekomst waar de voorziening oorspronkelijk voor is gecreëerd.

W.
Weerstandsfactor
= Beschikbare weerstandscapaciteit : Benodigde weerstandscapaciteit. Bij een lagere factor dan 1 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor uitkomt boven de 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor nieuw beleid.

Weerstandsvermogen
Het weerstandsvermogen is de mate waarin de gemeente in staat is om de gevolgen van risico's op te vangen, zonder dat het beleid of de uitvoering daarvan in gevaar komt. Het weerstandsvermogen is de verhouding (ratio) tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit.

Z.
Zekerheidspercentage
Voor het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen moet met behulp van de risicosimulatie een keuze worden gemaakt met welke mate van zekerheid de geïdentificeerde risico's worden afgedekt. We noemen dit ook wel het zekerheidspercentage.

Ontwerpbegroting 2024-2027

Wat komt er in 2024 binnen

Rijk	**676 mln**
Lokale heffingen	**123 mln**
Overige inkomsten	**93 mln**
Reserves	**72 mln**

€ 964 miljoen

We maken de komende jaren tientallen miljoenen vrij voor de bouw van een nieuw stadsdeel Spoorzone Arnhem-Oost waar duizenden nieuwe woningen en werkplekken komen.

Zo zijn de uitgaven in 2024

Bestuur, dienstverlening en financiën	€ 107 mln.
Veiligheid	€ 30 mln.
Bereikbaarheid	€ 45 mln.
Economie	€ 10 mln.
Onderwijs	€ 37 mln.
Cultuur	€ 45 mln.
Participatie en armoedebestrijding	€ 165 mln.
Zorg	€ 70 mln.
Welzijn en inclusie	€ 33 mln.
Gezondheid en sport	€ 29 mln.
Klimaat, energie en milieu	€ 23 mln.
Ruimtelijke ontwikkeling	€ 74 mln.
Wonen en leefomgeving	€ 61 mln.
Wijken	€ 235 mln
Subtotaal	**€ 964 mln.**

VERBONDEN

€ 15,7 miljoen voor het verbouwen van bestaande en bouwen van nieuwe schoolgebouwen.

Twee burgerberaden in 2024

We stellen jaarlijks €500.000 beschikbaar voor cultuur-programmering en investeren € 7 miljoen in huisvesting van de creatieve sector.

We werken naar 2.000 duurzame opvangplekken voor vluchtelingen.

DUURZAAM

Invoering verhuurdersvergunningen om huurders beter te beschermen.

€ 1 miljoen voor meer opvangplekken voor daklozen.

€ 6 miljoen voor huisvesting bijzondere doelgroepen.

GROEN

€ 1 miljoen voor meer natuur en aantrekkelijkere parken.

€ 500.000 voor het verwijderen van rookgaskanalen in 400 woningen.

€ 2 miljoen voor verkeersveiligheid, waaronder extra veilige schoolzones.

KANSRIJK

Jaarlijks € 500.000 extra voor boa's en aanpak ondermijning georganiseerde criminaliteit.

€ 960.000 extra voor het makkelijker en bereikbaarder maken van inkomensregelingen.

€ 21.4 miljoen voor kwetsbare wijken via het Nationaal Programma Arnhem-Oost.

Jaarlijks sporten 30 klassen extra in Papendal.

GEMEENTE Arnhem

Wilt u meer weten?
Kijk op financien.arnhem.nl

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 3904872

Onderwerp: Turap-2 2023

Kernboodschap

Om de voortgang op de realisatie van de begroting te kunnen bewaken worden, conform de verordening financieel beleid en beheer gemeente Arnhem, minimaal twee tussenrapportages aan de raad aangeboden. In Turap-2 2023 worden de financiële afwijkingen die over 2023 bekend zijn gerapporteerd.

Voorstel

1. De Turap-2 2023 vast te stellen;
2. De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.

Inleiding

Als regulier onderdeel van de beleidscyclus 2023 is een tweede tussenrapportage (Turap-2 2023) opgesteld. De Turap 2-2023 bevat informatie over de verwachte majeure financiële afwijkingen over het jaar 2023, over het geprognosticeerde financiële resultaat en over de voortgang van de beleidsuitvoering. Daarnaast wordt in Turap 2-2023 gerapporteerd over een aantal andere onderwerpen, zoals de investeringen en de beheersing van belangrijke verbonden partijen. Tevens is een terugkoppeling van de voortgang van de overgehevelde budgetten uit 2022 opgenomen en wordt vooruitgeblikt naar de Nota Budgetoverheveling 2023. Hiermee wordt inzicht gegeven in de onderwerpen waarvan op dit moment al wordt verwacht dat de activiteiten niet of onvolledig worden uitgevoerd dit jaar. Dit is een eerste inschatting en is ter informatie aan deze Turap toegevoegd. Aan het eind van het jaar worden de budgetoverhevelingen 2023 aan de raad ter besluitvorming voorgelegd.

In deze Turap is, net zoals in Turap-2 2022, de inhoudelijke voortgang binnen de programma's opgenomen en niet alleen de afwijkingen. Dit betekent concreet dat in de bijlage de doelen die 'op koers lopen', 'gedeeltelijk op koers', 'niet op koers liggen' en 'reeds gerealiseerd zijn' zijn opgenomen. Vanuit toegankelijkheid is gekozen om de ‘bolletjes’ te wijzigen in ‘pijltjes’.

In het kader van het Duisenbergonderzoek naar de jaarstukken is geconcludeerd dat de interpretatie van de oordelen en de criteria van de beoordeling niet altijd duidelijk zijn. Een mogelijke verbeterslag is om bij de doelen aan te geven of de doelen en inspanningen behaald, dan wel niet behaald zijn. Om dit echter goed te kunnen doen, zullen de doelen smart geformuleerd moeten zijn met daarbij goed meetbare (effect)indicatoren. In de Begroting 2024

Gemeente Arnhem

wordt daarin weer een stap gemaakt, maar dit is een proces dat tijd kost. In deze Turap is er dan ook voor gekozen dat de oordelen een interpretatie geven hoe de voortgang verloopt (van 'op koers', 'gedeeltelijk op koers' naar 'niet op koers') en dat dit in de tekst wordt toegelicht.

Turap 2-2023 is opgesteld op basis van ontwikkelingen in de eerste 7 maanden van 2023, waarbij ook rekening is gehouden met de structurele componenten in de resultaten van voorgaand jaar. Bij deze Turap is een begrotingswijziging opgenomen. De afwijkingen in de Turap die zijn opgenomen in de begrotingswijziging moeten namelijk in het kader van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting verwerkt worden.

Daarnaast zijn in deze Turap de reeds aangenomen moties, waar van toepassing, financieel vertaald.
Het gaat hierbij om de volgende moties:

- Vergoeding aanpassing paspoort (23M09gg)
- Kosteloze naamsverandering (21M218)
- Opvang dakloze EU-burgers (23M41)

Aan deze Turap is ter informatie als bijlage de inventarisatie met externe onderzoeken toegevoegd, zoals al eerder is aangekondigd in de raadsbrief van 15 november 2022. Het gaat in deze inventarisatie om onderzoeken naar de effectiviteit van beleid of het functioneren van de eigen organisatie.

Beoogd effect

De raad krijgt een prognose van de beleidsmatige voortgang, de financiële afwijkingen en het resultaat over 2023. Daarbij wordt de begroting aangepast aan de meest actuele stand van de prognose, in het kader van begrotingsrechtmatigheid. Ten slotte is het beoogde effect om transparant te zijn over alle relevante facetten die van belang zijn voor de raad om haar controlerende taak volledig te kunnen uitvoeren, zoals de financiële effecten van het uitvoeren van aangenomen moties en van aanpassingen op beleid die niet kunnen wachten.

Argumenten

1.1	*De Turap-2 2023 vast te stellen;*
	Met Turap-2 2023 wordt een actueel inzicht verschaft in majeure afwijkingen in beleid en financiën, hiermee krijgt de raad inzicht in de voortgang van het bereiken van de doelen in 2023 en de financiële afwijkingen die zich daarbij voor doen.
2.1	*De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.*
	De afwijkingen worden meegenomen in een begrotingswijziging omdat dit vanwege de begrotingsrechtmatigheid noodzakelijk is. Alle afwijkingen die genoemd zijn in deze Turap worden in de begroting gewijzigd.

Kanttekeningen en risico's

1.1	*De Turap-2 2023 vast te stellen;*
	Er is met de best mogelijke inschattingen gewerkt op het moment van opmaken van de Turap, maar deze inschattingen kunnen aan het einde van het jaar mogelijk afwijken van de daadwerkelijke realisatie.

Participatie

Op verschillende thema's binnen de stedelijke en wijkprogramma's zijn de ambities, het beleid en de uitvoering daarvan mede tot stand gekomen met inbreng vanuit diverse partijen uit de stad.

Financiën

De prognose over heel 2023 laat een resultaat van €19,2 miljoen zien ten opzichte van de primitieve begroting. Dit resultaat wordt met name veroorzaakt door een hogere bijdrage uit het gemeentefonds voor 2023 en de wijziging in de administratieve verwerking van de dotatie uit de BR Klimaatfonds. Voorgesteld wordt om alle verwachte afwijkingen die nog niet eerder verwerkt zijn met bijgaande begrotingswijziging op grond van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting te verwerken.

In de bijlagen bij Turap-2 is per programma een uitputtend overzicht gegeven van alle verwachte afwijkingen. In een aantal gevallen is een afwijking op één programma benoemd, maar vindt de vertaling in de administratie plaats door de begrotingswijziging over diverse (wijk)programma's te verdelen. Voor een uitvoerige toelichting wordt verwezen naar de Turap-2 2023 en bijlagen.

Uitvoering

Na vaststelling door de raad wordt de begroting gewijzigd met de bijgevoegde wijziging.

Communicatie

De Turap-2 2023 wordt gepubliceerd op website financien.arnhem.nl.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Raadsvoorstel Turap-2 2023
- Turap-2 2023
- Inventarisatie externe onderzoeken
- Begrotingswijziging 23-012 bij Turap-2 2023

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	3904872

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 19 september 2023, nummer: 3904872;

gelet op artikel 192 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De Turap-2 2023 vast te stellen;
2. De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Turap 2 - 2023

Inhoudsopgave

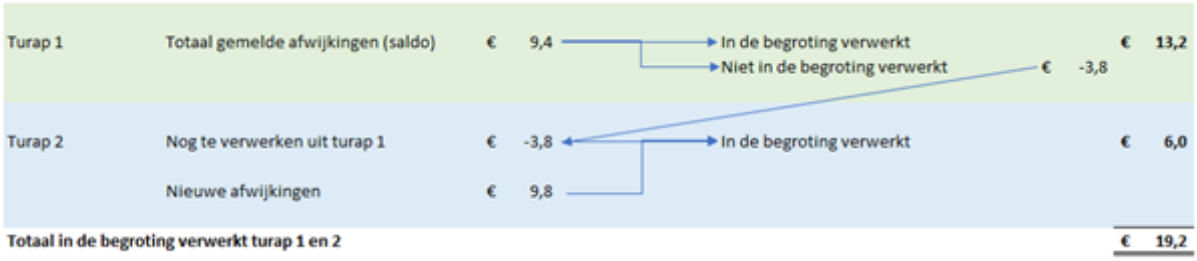
Hoofdlijnen Turap 2 2023 3
Totaalbeeld financiën 6
Bijlage 1 Voortgang doelen en financiële afwijkingen per programma 8
Wijken Algemeen 8
W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek 14
W2 Noordwest 16
W3 Noordoost 18
W4 Presikhaaf 21
W5 Malburgen 25
W6 Schuytgraaf/ Elderveld 29
W7 De Laar/ Elden 32
W8 Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg 34
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën 38
S01 Veiligheid 47
S02 Bereikbaarheid 50
S03 Economie 56
S04 Onderwijs 64
S05 Cultuur 69
S06 Participatie en armoedebestrijding 75
S07 Zorg 81
S08 Welzijn en inclusie 89
S09 Gezondheid en sport 98
S10 Klimaat en energie 102
S11 Ruimtelijke ontwikkeling 107
S12 Wonen en leefomgeving 110
Bijlage 2 Budgetoverhevelingen 121
Terugblik Nota budgetoverhevelingen 2022 121
Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023 128
Bijlage 3 Investeringen 131
Bijlage 4 Beheersing verbonden partijen 133
Bijlage 5 Stand van zaken amendementen en moties 136

Hoofdlijnen Turap 2 2023

Twee keer per jaar maakt het college een tussenrapportage - de 'Turap' - voor de gemeenteraad. In de Turap is de stand van zaken geduid rondom de uitvoering van de in de begroting voor 2023 opgenomen ambities, doelen en inspanningen binnen de verschillende programma's. Ook worden de verwachte financiële afwijkingen over het lopende jaar 2023 vermeld. Die ontstaan door autonome ontwikkelingen, maar ook door de uitvoering van moties en het aanpakken van urgente knelpunten in lopend beleid.

Financieel beeld

In Turap-1 verwachtten we een voordeel van € 9,4 miljoen. Dit is een saldo van positieve en negatieve afwijkingen. Alleen de afwijkingen die zeker zijn en waar gedurende het jaar niet meer op gestuurd kan worden, worden in de begroting verwerkt. Dit heeft bij Turap-1 geleid tot een aanpassing van € 13,2 miljoen (aangezien er meer voor- dan nadelen een vaststaand karakter hadden) en is niet het volledige saldo van € 9,4 miljoen in de begroting verwerkt, waardoor er nog een nadeel van € 3,8 miljoen resteert.
Dit nadeel komt terug in deze Turap-2, aangevuld met nieuwe ontwikkelingen die in totaal tot een voordeel van € 9,8 miljoen leiden. In totaal wordt dan ook met deze Turap een voordelige afwijking van € 6,0 miljoen in de begroting verwerkt. De totale (verwachte) afwijking voor 2023 op basis van beide Turaps komt uit op een positief resultaat van € 19,2 miljoen. In de jaarrekening over 2023 zal de definitieve afwijking bekend worden.
Schematisch is dit als volgt weer te geven:

Het totaalbedrag aan afwijking van € 19,2 miljoen bestaat met name uit extra baten uit het gemeentefonds, toegelicht op programma S00 en de inzet middelen impuls energietransitie, toegelicht op programma S10.

Op koers

In deze Turap liggen de meeste doelen en inspanningen op koers. Een greep hieruit: We zetten goede stappen om de veiligheid in Arnhem te vergroten. Zo is de handhavingscapaciteit op straat versterkt. We zijn bezig met het opstellen van het duurzaam mobiliteitsplan en deze wordt eind 2023 aan de raad voorgelegd. Ons stedelijk fietsnetwerk wordt verbeterd en uitgebreid, met nadruk op hoogwaardige doorfietsroutes.
We werken we samen met de stad aan een nieuwe Woonvisie, die wonen in Arnhem eerlijker moet gaan maken. De startnotitie van deze Woonvisie is in 2023 door de gemeenteraad vastgesteld.
In juni is het programma Arnhem-Oost tijdens een drukbezochte bijeenkomst in het Posttheater gelanceerd en werd het programma ondertekend door een alliantie van partijen.
We zijn gestart met de proef Bijverdienbeloning, waarmee we inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd (gaan) werken een extra stimulans geven.
We helpen huishoudens die te maken hebben met energiearmoede, door energiecoaches, buurtklusteams, via wijkteams, scholen en vanuit de witgoedregeling. We hebben van het Rijk een grote bijdrage ontvangen voor de ontwikkeling van Spoorzone Arnhem-Oost, daarbij wordt ingezet om deze forse ambitie nader vorm te geven en uit te werken naar concrete investeringsplannen en grondexploitaties. Daarnaast is Arnhem op maandag 9 oktober de gastheer van het jaarlijkse evenement Dag van de Stad. Dit jaar is het thema "De stad dichtbij", want in de wijk wordt alles zichtbaar. De grote transitieopgaven van deze tijd, maar ook de energie en de inspiratie om die uitdagingen aan te pakken.

Er zijn ook onderwerpen die (nog) niet geheel op koers liggen. Dit komt onder meer door de huidige arbeidsmarkt met personele schaarste waardoor we op onderdelen onvoldoende capaciteit hebben om onze ambities uit te voeren. Daarnaast speelt werkdruk een rol. Bovendien hebben zowel wij als onze partners te maken met onder meer stijgende kosten, onzekere marktontwikkelingen en stikstofbeperkingen.
Een voorbeeld van onderwerpen die (nog) niet geheel op koers liggen, is de toevoeging van woningen; we hebben de afgelopen 2 jaar minder vergunningen afgegeven en minder woningen gebouwd dan de jaren daarvoor. Ook de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen heeft vertraging opgelopen. In onze

stad is een tekort aan voldoende beschikbare ateliers, werk- en oefenruimtes voor culturele en creatieve makers. Ook wordt de doelstelling van hoeveelheid restafval (30 kilo per inwoner per jaar) nog niet bereikt.

Toelichting doelen en inspanningen
In Turap 2 wordt de voortgang aangegeven van de doelen en inspanningen die in de Begroting 2023 zijn opgenomen. Per doel en inspanning is de stand van zaken beschreven. Ook wordt bij de doelen en inspanningen de status aangegeven door middel van verschillende icoontjes. Deze icoontjes houden het volgende in:

- Groene pijl schuin omhoog - Het doel/ de activiteit loopt op koers
- Oranje pijl naar rechts - Het doel/ de activiteit loopt gedeeltelijk op koers
- Rode pijl schuin omlaag - Het doel/ de activiteiten lopen niet op koers
- Groen vinkje - Het doel/ de activiteit is gerealiseerd

Toegankelijkheid Turap
In het kader van de toegankelijkheid van de Turap is er in de bovengenoemde vormgeving een aantal wijzigingen aangebracht ten opzichte van de vormgeving van de Jaarstukken 2022. We hebben de vormgeving en locatie van de bolletjes (icoontjes) gewijzigd (zie hierboven) en in de regels van de ambities, doelen en inspanningen hebben we de letters A (=ambitie), D (=doel), I (= inspanning) toegevoegd. We willen hier de komende periode verdere stappen in zetten en streven er naar om op de financiële portal (financien.arnhem.nl) na vaststelling van de Turap in de raad een digitale toegankelijke versie te publiceren.

Turap en bestuursrapportages
De afgelopen jaren werd gelijktijdig met de Turap de bestuursrapportages Zorgdomein en Bestaanszekerheid opgesteld en aan de raad aangeboden. Beide bestuursrapportages worden dit najaar digitaal beschikbaar gesteld aan de raad met ‘realtime’ informatie. Over deze digitale dashboards en de mogelijkheid om deel te nemen aan optionele aanvullende bijeenkomsten, zal dit najaar een separate raadsbrief aan de gemeenteraad gestuurd worden.

Presentatie baten en lasten
De presentatie van de baten en de lasten die in de begroting van 2023 is gebruikt, is doorgezet in deze Turap. Daarom wordt een positief bedrag gepresenteerd op het moment dat er sprake is van meer baten of meer lasten. Concreet betekent dit dat als er hogere lasten zijn, dit als een positief bedrag in de lasten is gepresenteerd. Dit veroorzaakt een nadeel voor de algemene reserve. Wanneer een negatief bedrag als afwijking in de lasten is gepresenteerd, betekent dit dat er sprake is van minder lasten, dus een voordeel voor de algemene reserve. Wat betreft de baten werkt dit hetzelfde: een positieve afwijking in de baten betekent hogere baten en een voordeel voor de algemene reserve. Of een afwijking een voordeel of nadeel voor de algemene reserve veroorzaakt, is eveneens weergegeven in de kolommen in de bijlagen.

Tabel afwijkingen
Per afwijking is in de tabellen de nodige informatie verstrekt. Hieronder is per kolom aangegeven welke informatie wordt weergegeven:

- T1: is de afwijking al in Turap 1 opgenomen;
- I/S: Is de afwijking incidenteel of structureel;
- AR/BR: Komt de afwijking ten gunste of laste van de algemene reserve (AR) of een bestemmingsreserve (BR);
- B: Wordt de afwijking in de begroting verwerkt met bijgevoegde begrotingswijziging.

Begrotingswijziging
Bij deze Turap is een begrotingswijziging opgenomen. De afwijkingen in de Turap welke zijn opgenomen in de begrotingswijziging moeten namelijk in het kader van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting verwerkt worden. Alle in de turap genoemde afwijkingen in bijlage 1 worden in de begroting verwerkt.

Leeswijzer
In het volgende hoofdstuk wordt het financiële totaalbeeld geschetst, waarbij toegelicht wordt hoe Turap 1 en Turap 2 in samenhang met elkaar gelezen moeten worden. Waar Turap 1 alleen de verwachte financiële afwijkingen beschrijft, wordt in deze Turap 2 in de bijlagen een integraal overzicht gegeven van de voortgang op de beleidsdoelen en inspanningen in combinatie met een verwachte financiële prognose. De financiële

afwijkingen in de wijkprogramma's worden op één plek toegelicht bij het onderdeel Wijken algemeen. Dit is in de Turaps reeds een gebruikelijke lijn, vanaf de Begroting 2024 gebeurt dit op basis van amendement 23A20 'Financieel samenvoegen wijkprogramma's' ook in de andere documenten in de P&C-cyclus.
Zowel de exploitatie als de voortgang op de investeringen wordt toegelicht. Tevens staan we stil bij de beheersing van de verbonden partijen en lichten we de voortgang op de overgehevelde budgetten uit 2022 toe. Tot slot wordt een overzicht gegeven van de stand van zaken op de bij de Begroting 2023 aangenomen moties en amendementen.

Totaalbeeld financiën

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	909.868	20.749	930.617
Baten	873.615	12.068	885.683
Saldo lasten en baten	**-36.253**	**-8.681**	**-44.934**
Toevoegingen aan reserves	81.659	-8.095	73.564
Onttrekkingen aan reserves	131.119	6.625	137.744
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	**49.460**	**14.720**	**64.180**
Prognose resultaat	13.207	6.039	19.246

In bovenstaande tabel is zichtbaar dat bij de begroting voor het opstellen van Turap 2, uit is gegaan van een saldo van lasten en baten ad € 36,3 miljoen en dat € 49,5 miljoen per saldo aan de reserves onttrokken zou worden. Met de afwijkingen die in deze Turap 2 gemeld zijn, wordt het saldo van lasten en baten € 44,9 miljoen en wordt per saldo € 64,2 miljoen aan de reserves onttrokken.

In onderstaande tabel is weergegeven welke afwijkingen in Turap 2 verwerkt zijn. Wanneer een afwijking betrekking heeft op meerdere programma's, is deze in de Turap over deze programma's verdeeld. Uit onderstaande tabel blijkt het totaal van de desbetreffende afwijkingen.

Onderwerp	Bedrag turap 1	Verwerkt / gewijzigd	Bedrag turap 2
Afwijkingen gemeld in Turap 1	**9.396**	**13.210**	**-3.814**
Nieuwe afwijkingen turap 2			
Gemeentefonds: meicirculaire (saldo gemeentefonds en DU's / TM's)			627
Actualisatie meerjareninvesteringsplanning (MIP)			-259
Actualisatie WSW			-2.509
Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire			395
Actualisatie BUIG			-1.318
Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021			527
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ			174
Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds			1.000
Sportbedrijf tekort begroting			-422
Huur- vs subsidieindexatie maatschappelijke partners			-559
Inkomensregelingen			-40
Individuele studietoeslag			-350
Sportpark Paasberg			-105
Loket Zuid			-39
Klantenservice			-150
Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)			-68
Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd			-100
Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten			350
Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten			-350

Koers Molenplaats	-62
Verduurzamen vastgoed: vrijval	2.500
Mobiliteit: vrijval incidentele budgetten	4.500
Lokale heffingen	-1.445
Integraal accommodatiebeleid	-190
Dekking integraal accommodatiebeleid uit middelen Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt (320k structureel)	190
Uitbreiding buurtsportcoaches	-113
Dekking uitbreiding buurtsportcoaches uit BR jeugdfonds	113
Opvang dakloze EU-burgers (motie)	-250
Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	250
Loon- en prijsontwikkelingen De Connectie	-1.253
Nadeel implementatie eHRM systeem De Connectie	-200
Grofvuil - afval	350
ODRA	-300
Huisvesting gemeentelijke organisatie	-522
Verkiezingen	-466
Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten	-526
Leges	474
Burgerparticipatie	135
Burgerparticipatie	-135
Restantnadeel Jeugdzorg	3.600
Restantnadeel Jeugdzorg	-3.600
Doelgroepenvervoer	807
Toevoeging resultaat doelgroepenvervoer aan BR WMO en Jeugdzorg	-807
Beschermd wonen	1.512
Lagere eigen bijdrage beschermd wonen	-918
Toevoeging resultaat beschermd wonen aan BR WMO en Jeugdzorg	-595
Voordeel WMO	3.736
Hogere eigen bijdrage WMO	610
Saldo voordeel WMO	-4.346
Inzet middelen impuls energietransitie	10.000
Nieuwe afwijkingen in turap 2	**9.854**
Totaal afwijkingen turap 2	**6.039**

Bijlage 1 Voortgang doelen en financiële afwijkingen per programma

Wijken Algemeen

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is / wordt een levendige en vitale stad waar het volgens inwoners en ondernemers fijn wonen, werken en verblijven is (T)

Samen met inwoners - Het inzicht en de kracht van burgers wordt maatgevend voor gemeentelijk handelen (D)

De ontwikkeling van de gemeente als gebiedsgerichte organisatie is ingezet door de start van het opstellen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten. Deze Koersnota gaat in op de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem.

De aanpak voor leefbare wijken in de wijken die vallen onder Arnhem-Oost aanpak heeft in juni 2023 een impuls gekregen door het opleveren van het Actieplan Nationaal Programma Arnhem Oost. In dit actieplan zijn meerjarige inspanningen benoemd voor de 5 Arnhem-Oost wijken waarbij financiering vanuit de Rijksoverheid inzetbaar is om deze inspanningen aan te jagen.

Ook naar de ondersteuning die bewoners nodig hebben om betrokken te zijn bij hun wijk, is in 2023 een onderzoek gestart. Het beschikbare budget aan bewonersondersteuning moet op een zodanige wijze worden ingezet dat deze aansluit bij de behoefte aan ondersteuning in de verschillende wijken. Het onderzoek wordt in het najaar afgerond met een advies hoe deze verdeling tot stand zou moeten komen en wat hiervoor nodig is.

De gemeente als wijkgerichte organisatie en vergroten van invloed en betrokkenheid inwoners: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten (I)

In 2023 is gestart met het ontwikkelen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten. Deze Koersnota moet richting geven aan de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem op basis van de evaluatie uit 2021. Om de juiste input hiervoor op te halen, zijn verschillende bijeenkomsten georganiseerd met inwoners, maatschappelijke partners, ambtenaren en raadsleden. De Koersnota zal in september worden aangeboden aan het college.

Leefbare wijken (I)

De Arnhemse Leefbaarheidsmonitor wordt ingezet om de leefbaarheid in alle wijken te monitoren. Door de inzet van de gebiedsanalyse is het mogelijk ook wijken ten opzichte van elkaar in beeld te brengen. Het vergroten van kansen voor kinderen en jongeren in Arnhem krijgt in 2023 stadsbreed vorm door zowel de inspanningen op deze doelgroep in het actieplan Nationaal Programma Arnhem Oost en onze eigen gemeentelijke inspanningen. Voor beide geldt dat de uitvoering per wijk kan verschillen.

Maatschappelijke accommodaties: een visie ontwikkelen (I)

Inmiddels is een projectplan voor het opstellen van het integraal accommodatiebeleid goedgekeurd en is een offerte uitvraag gedaan bij drie partijen om het projectleiderschap voor deze opdracht in te vullen. De ontwikkeling van het beleid start vervolgens in september 2023.

Monitor leefbare wijken (I)

De resultaten van de Leefbare Wijken monitor worden consequent door de gemeente ingezet om ontwikkelingen in de wijk te monitoren en vormen een belangrijk startpunt voor het vaststellen van de belangrijkste doelen in de wijken. Deze data wordt in alle wijken ingezet om het gesprek in de wijken op gang te helpen met inwoners en maatschappelijke partners. Daarbij wordt veelal gekozen om deze data te gebruiken bij de actualisatie van de wijkprogrammering, zodat dit ook een natuurlijk moment betreft. De huidige monitor bevat informatie uit 2021 en in 2023 zal het veldwerk starten om de inhoud van de monitor te actualiseren.

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	235.264	3.281	238.545
Baten	27.579	603	28.182
Saldo lasten en baten	-207.685	-2.678	-210.363
Toevoegingen aan reserves	6.716	0	6.716
Onttrekkingen aan reserves	15.275	0	15.275
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	8.559	0	8.559
Prognose resultaat	-199.126	-2.678	-201.804

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	3.281	N					
Sociale wijkteams (SWT)	565	N					
Jeugdzorg	3.600	N	Restantnadeel Jeugdzorg	N	S	BR	J
Jeugdzorg	800	N	Pluryn tariefsverhogingen	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	730	N	Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	600	N	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	400	N	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	300	N	Verhoging pleegzorgvergoeding	J	S	BR	J
Onderwijs	190	N	Integraal accommodatiebeleid	N	I	AR	J
WMO en sociale wijkteams	-807	V	Doelgroepenvervoer	N	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	-1.512	V	Beschermd wonen	N	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	-3.736	V	Voordeel WMO	N	I	BR	J
Teams Leefomgeving(TLO)	2.716	N					
Onderwijs	877	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Armoedebeleid	822	N	TM Flankerend beleid energiearmoede	N	I	AR	J
Schulddienstverlening	658	N	TM Dienstverlening gemeenten aanpak schulden en armoede	N	I	AR	J
Onderwijs	222	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J
Mobiliteit	85	N	Indexatie contracten parkeergarages	J	S	AR	J
Armoedebeleid	40	N	Inkomensregelingen	N	S	AR	J
Water, milieu en luchtkwaliteit	7	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Werk en Inkomen	5	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J

Baten	603	V					
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	603	V					
Onderwijs	438	V	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Onderwijs	81	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Sport	66	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Welzijn	18	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	0						

Stijging tarieven en kosten jeugdzorg
De kosten van de jeugdzorg nemen meer toe dan aanvankelijk voor dit jaar is geprognosticeerd.
Het betreft hier met name de specialistische voorzieningen die in natura worden verstrekt. Bij de verleende zorg in de vorm van persoonsgebonden budget (PGB) zien we een daling van de kosten. Dat geldt ook voor de kosten van jeugdbescherming.

De kostenstijging in de specialistische voorzieningen in natura is in hoofdzaak op twee factoren terug te voeren:

- Tariefstijgingen - Het betreft hier regionale tariefsverhogingen die ten dele al eerder in het kader van de Perspectiefnota zijn gemeld, namelijk tariefsverhogingen bij jeugdzorgaanbieder Pluryn voor verblijf (€ 0,8 miljoen) en pleegzorgvergoedingen (€ 0,3 miljoen).
- Een stijging in het verzilveringspercentage van de toegewezen zorg - Ten opzichte van voorgaande jaren is een duidelijke toename in de uitnutting van toegewezen, geïndiceerde zorg, ook wel het verzilveringspercentage genoemd, zichtbaar. Daar staat tegenover dat het aantal jeugdigen dat specialistische jeugdzorg toegewezen krijgt, redelijk stabiel blijft. Gecombineerd betekent dit dat de gemiddelde zorgkosten per jeugdige toenemen, wat erop duidt dat de gemiddelde intensiteit en/of de duur van het jeugdzorgtraject groeiend is. Nadeel: € 3,6 miljoen.

Tezamen met de indexering van de zorgtarieven leidt dit tot een totaal nadeel van afgerond € 5,1 miljoen op de jeugdzorg (incl. jeugdbescherming). Dit nadeel wordt gedekt door een onttrekking uit de reserve WMO & Jeugdzorg, welke gepresenteerd staat op S07.

De ontwikkelingen van de kosten in de jeugdzorg worden in het najaar nader geanalyseerd in het kader van het meerjarenbeeld.

Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning
Het tarief dat gemeente Arnhem betaalt aan aanbieders van Huishoudelijke Ondersteuning is vanaf 2023 verhoogd, omdat het wettelijk verplicht is om een kostendekkend tarief te betalen. Zo worden de aanbieders in staat gesteld een gezonde bedrijfsvoering te hebben. Hiertoe heeft het college op 31 januari 2023 besloten.
Door de hogere tarieven voor huishoudelijke ondersteuning zijn de kosten in 2023 naar verwachting € 730.000 hoger dan begroot. In het beschikbare budget van huishoudelijke ondersteuning wordt rekening gehouden met de vergrijzing en door personeelstekorten bij zorgaanbieders kan niet volledig voldaan worden aan de vraag naar huishoudelijke ondersteuning. Via wachtlijstbemiddeling borgen we wel dat de meest kwetsbare inwoners als

eerste huishoudelijke ondersteuning ontvangen. Door het negatieve verwachte resultaat zal een onttrekking uit de bestemmingsreserve Wmo & Jeugdzorg nodig zijn, welke op S07 is gepresenteerd.

Aanvullende indexatie zorgtarieven
Jaarlijks worden de tarieven jeugdzorg en Wmo door onze regionale inkooporganisatie geïndexeerd op basis van voorjaarsramingen van het Centraal Planbureau (CPB). Naar aanleiding van de sterk gestegen prijzen in de afgelopen periode zijn de zorgtarieven 2023 aanvullend met 0,73% geïndexeerd. In de eerste tussenrapportage is aangegeven dat dit - berekend over de totale zorgbegroting - een extra structurele kostenpost van ca € 1 miljoen betekent. Daarvan heeft € 0,4 miljoen betrekking op Jeugdzorg en € 0,6 miljoen op Wmo en sociale wijkteams. Dit tekort wordt gedekt vanuit de reserve, welke is gepresenteerd op programma S07 Zorg.

Doelgroepenvervoer WMO
Bij de gewijzigde begroting 2023 van de BVO DRAN heeft de gemeente Arnhem de verwachting uitgesproken dat het vervoersvolume van het vraagafhankelijk vervoer binnen deze gemeente in 2023 niet meer uit zal komen op het niveau van 2019, vanuit de Kaderbrief 2024 het algemene uitgangspunt voor de gewijzigde begroting 2023 vraagafhankelijk vervoer. Door de gemeente Arnhem is daardoor verzocht om een aframing van € 500.000 door te voeren op de begroting 2023 vraagafhankelijk vervoer volgens de algemene uitgangspunten. Na deze aframing resteert voor 2023 een voordeel van € 807.000.
Het betreft een incidenteel voordeel. Voorstel is om dit voordeel van 2023 toe te voegen aan de BR WMO & Jeugdzorg en daarmee beschikbaar te houden voor dekking van de indexatie van doelgroepenvervoer in 2024. Deze toevoeging aan de reserve is opgenomen op programma S07 Zorg.

Beschermd wonen
Sinds 2021 is een voordeel ontstaan bij Beschermd Wonen. Vanaf 2021 is de Wet Langdurige Zorg (Wlz) opengesteld voor mensen met psychiatrische problematiek. Een aanzienlijk deel van de inwoners die een toewijzing Beschermd Wonen hadden, is doorgestroomd naar de Wlz. De lasten zijn in 2021 door de uitstroom van cliënten harder gedaald dan de uitname van het budget, dit effect werkt door tot de invoering van het objectieve verdeelmodel per 1 januari 2025. Inmiddels zijn er regionale financiële afspraken gemaakt, zoals aangegeven in de raadsinformatiebrief voortgang regionale afspraken beschermd wonen. Deze financiële afspraken betreffen de jaren 2022 en verder. Dit betekent dat in dit jaar de afspraken voor 2022 en 2023 verwerkt worden. Op het lastenbudget geeft dit een voordeel van circa € 1,5 miljoen, welke zichtbaar wordt op wijken algemeen. Bij de baten is er een nadeel van € 920.000, welke zichtbaar wordt op S07. Gesaldeerd blijft er een positief voordeel over van € 595.000. Voorgesteld wordt om het verwachtte positieve resultaat op het onderdeel beschermd wonen van € 595.000 toe te voegen aan de BR WMO & Jeugdzorg en daarmee beschikbaar te houden voor dekking van de kosten van Beschermd Wonen in de toekomst. De toevoeging aan de reserve is gepresenteerd op programma S07 Zorg.

Begeleiding- en overige Wmo
Wmo begeleiding
In eerdere jaren is het beroep op Wmo-begeleiding sterk gestegen. De laatste 2 jaar is deze trend echter doorbroken en zijn de kosten van begeleiding beheersbaar geworden. De verhouding tussen gespecialiseerde begeleiding en basisbegeleiding is beter in balans gekomen en het beroep op begeleiding is gestabiliseerd. Dit leidt nu tot een voordeel van € 1,5 miljoen over 2023. De komende periode wordt door de regionale inkooporganisatie een tariefonderzoek uitgevoerd naar de kosten van begeleiding. Dit kan leiden tot een tariefsverhoging en daarmee extra kosten van begeleiding.

WRV
Binnen Wonen, rollen en vervoer wordt een positief saldo verwacht van € 0,4 miljoen. Dat komt met name doordat er minder woonvoorzieningen zijn verstrekt dan begroot op dit moment. De uitgaven hiervoor fluctueren over de jaren.

Wmo - PGB’s
De verwachte realisatie van de PGB’s is € 1,9 miljoen lager dan begroot. Door meer aandacht voor toetsing door de wijkteams is de verwachting dat we op de PGB’s uitkomen op een onderbesteding.

In totaal geeft dit een voordeel van €3,7 miljoen, welke op wijken algemeen gepresenteerd wordt.

Tezamen met het voordeel vanwege hoge eigen bijdragen WMO van € 0,61 miljoen, gepresenteerd op S07, resteert op Wmo (excl. beschermd wonen, doelgroepenvervoer en Huishoudelijke Ondersteuning) een voordeel van ruim € 4,3 miljoen. Dit voordeel wordt toegevoegd aan de BR WMO en Jeugdzorg. Deze toevoeging is eveneens gepresenteerd op S07.

Integraal accommodatiebeleid
De jaarlijkse lasten voor gerichte inzet van beheerders in samenwerking met de gebruikers bedragen tot op heden € 150.000. Dit in tegenstelling tot de eerdere afgesproken afbouw naar € 100.000 in 2023 en naar € 50.000 voor de jaren daarna. Deze afbouw blijkt niet realistisch, zonder kaders. Dat betekent dat een extra last van € 90.000 in 2023 nodig zal zijn, bestaande uit € 50.000 voor de inzet van beheerders MFC's en € 40.000 voor een projectleider om kaders t.b.v. de uitvoering op te stellen.
De dekking van deze extra last € 90.000 is beschikbaar uit de middelen scholen en ander vastgoed als verbindende plek (totaal € 320.000 in 2023). Deze is daarom zichtbaar op S04.

Naast de afwijking van € 90.000 is sprake van een administratieve wijziging van € 100.000 omdat het afgesproken budget op S04 staat, terwijl deze op de wijken wordt uitgegeven. Per saldo maakt dit een afwijking van € 190.000 op de wijken, welke gedekt wordt uit een overschot op S04.

Energieprijzen eigen gebruik
In het afgelopen jaar zijn de prijzen voor energie fors gestegen. Voor de gemeente Arnhem stond het tarief grotendeels vast tot eind 2022. Voor 2023 zijn eind vorig jaar de nieuwe prijzen voor gas en elektriciteit vastgesteld (voor 1 jaar). De vernieuwde tarieven zijn voortgekomen uit de participatie aan de Groene Metropoolregio, welke een aanbesteding gehouden heeft voor de inkoop van energie. Specifiek voor gas geldt dat deze afspraken per 01-01-2023 gewijzigd zijn: een nieuwe leverancier, en ook nieuwe tarieven. Voor elektriciteit hebben we met behoud van leverancier de tarieven omhoog zien gaan. Dit leidt tot een forse stijging van de energielasten en een knelpunt in de begroting. De grootste stijging van kosten voor elektriciteit zit bij openbare ruimte (openbare verlichting, verkeerslichten, etc.); er wordt een tekort verwacht van € 4,0 miljoen, verspreid over begrotingsprogramma S02 Bereikbaarheid en S12 Wonen en leefomgeving. Daarnaast is sprake van een verwachte overschrijding van de begrote budgetten bij Vastgoed van € 2,3 miljoen (na doorbelasting), hier betreffen het de panden in eigen gebruik en de MFC's waar zowel voor gas als elektra een tekort voorzien is. De hogere energieprijzen leiden volgens verwachting tot hogere energiekosten (+ € 877.000) bij de MFC's. Een deel daarvan (naar schatting 50%) zal kunnen worden doorbelast naar de huurders van de MFC's.
Daarnaast wordt geprobeerd directer energie te besparen door de verwarming lager te zetten en op middellange termijn te werken aan het verduurzamen van de gebouwen.

Het totale financiële effect is verspreid over wijken algemeen en over de programma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën, S02 Bereikbaarheid, S03 Economie, S05 Cultuur, S09 Gezondheid en sport en S12 Wonen en leefomgeving. De kostenstijging wordt aan alle gebruikers één op één doorberekend conform de afgelopen jaren ook het geval was, dit geldt dus zowel voor huurders van gemeentelijk vastgoed als voor gebruikers van walstroom of de markten. Het in kaart brengen van het exacte tekort is een ingewikkeld proces omdat op aansluitingsniveau bekeken moet worden wat de effecten zijn. Dit traject wordt nu voor alle objecten doorlopen. Uiteraard wordt gemeentebreed gekeken naar energiebesparingsmogelijkheden, waar deze al bekend zijn, zijn deze meegenomen in de berekeningen. De eerste inschatting is dat het totale financiële knelpunt van stijging energielasten € 6,3 miljoen bedraagt.

Taakmutatie Flankerend beleid energieamoede
Voor extra inspanningen op het gebied van vroegsignalering en voor het verwachte extra beroep op bijzondere bijstand wordt rekening gehouden met een stijging van de lasten met € 822.000. In het kader van flankerend beleid energiearmoede ontvangen gemeenten in 2023 hiervoor een bedrag van € 50 miljoen landelijk, Arnhem krijgt € 822.000. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de beleidsvelden binnen de begrotingsprogramma's, in dit geval het programma Wijken algemeen.

Taakmutatie Dienstverlening gemeenten aanpak schulden en armoede
Voor een betere dienstverlening op het gebied van armoede en schulden wordt rekening gehouden met een stijging van de lasten van € 658.000. In het kader van aanpak schulden en armoede wordt hiervoor € 40 miljoen landelijk in 2023 ter beschikking gesteld, Arnhem ontvangt € 658.000. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De

bijbehorende lasten worden verantwoord op de beleidsvelden binnen de begrotingsprogramma's, in dit geval het programma Wijken algemeen.

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
De gemeente Arnhem heeft de modules Inkoop Zorg, Onderwijs, Contractmanagement Inburgering, WsW en WSP en Beheer ondergebracht bij de Modulair Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein (MGR-SD) en betaalt hiervoor tezamen met de andere gemeenten van de regio Centraal Gelderland een jaarlijkse bijdrage. De MGR verwacht bovenop haar primaire begroting 2023, structureel een extra indexatie voor loon- en prijsstijgingen (als huisvesting en ICT) door te voeren op deze modules.
De effecten voor de module WSP zijn meegenomen in het re-integratiebudget. Voor de overige modules is op basis van de nu voorliggende begroting bekend dat een tekort op jaarlijkse bijdrage van Arnhem ontstaat van € 428.000 in 2023.
Het nadeel is verdeeld over wijken algemeen (€227.000) en de programma's S06 Participatie en armoedebestrijding, S07 Zorg en S08 Welzijn en inclusie.

Indexatie contracten parkeergarages
Conform overeenkomsten zijn er prijsindexaties toegepast op bijvoorbeeld de dienstverleningsovereenkomst P1 en de verschillende onderhoudscontracten. Deze indexaties leveren een structureel knelpunt van € 282.000 op dat al in 2023 wordt voorzien.
Het nadeel valt zowel op wijken algemeen (€ 85.000) als op S02 Bereikbaarheid.

Inkomensregelingen
Er wordt meer beroep gedaan op diverse onderdelen van de openeinderegeling Bijzondere Bijstand. Dit leidt tot hogere kosten bij Bijzondere Bijstand (€ 135.000), Bijzondere Bijstand voor Beschermingsbewind (€ 100.000) en Gelrepas (€ 625.000). Bij Gelrepas zien we de effecten van de verbeterslag die in 2021 is gemaakt met de digitalisering en professionalisering van de pas. Meer inwoners gebruiken de Gelrepas en ze besteden daarbij ook een groter bedrag. We zien dat de extra regelingen Schoolkostenregeling en (Sport)kledingtegoed voor kinderen, die sinds medio 2022 zijn toegevoegd, meer worden gebruikt dan we vooraf hadden ingeschat. Eind 2022 zijn de tegoeden voor deze regelingen extra verhoogd in verband met de crisis, dit leidt ook tot een kostenstijging.
De overschrijding is in 2023 € 860.000. In de meicirculaire is aan het gemeentefonds een extra bedrag voor Bijzondere Bijstand toegevoegd (€ 820.000 in 2023). Daarom leidt dit tot een tekort van € 40.000 in 2023.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
De gemeente Arnhem hanteert de systematiek van kostprijsdekkende huur. Jaarlijks indexeren wij per 1 mei de huurprijs met de CPI (Consumenten Prijs Index) zoals deze wordt gepubliceerd door het CBS. De indexering van de huurbedragen op basis van de CPI-index levert een indexering op per 1 mei 2023 van ongeveer 8% (ten opzichte van 2% voorgaande jaren en 4,5% afgelopen jaar).
Sinds de start van de CPI index is deze nog nooit zo hoog geweest. In de markt, ook de commerciële verhuurmarkt, wordt opgeroepen tot coulance afspraken. Hoewel CPI de norm is en ook wij te maken hebben met gestegen bouw- en beheerkosten van ons vastgoed zien we mogelijkheden om onze huurders enigszins tegemoet te komen. Wij wijken, zoals al benoemd in de Perspectiefnota 2024-2027, eenmalig af van de CPI als index en hanteren een lager indexpercentage, namelijk de "kerninflatie", te hanteren voor de huurprijsindexering (vanaf 1 mei 2023). Dit alleen indien de kerninflatie lager is dan de CPI indexatie. De kerninflatie, gepubliceerd als SA20 bij CBS, is nu 6,7%. Voorgaande jaren hielden de indexeringen van de huuropbrengsten en de stijging van de kosten van het onderhoud van vastgoed elkaar redelijk in evenwicht. Met de hogere indexatie van de huren (+ € 758.000) ontstaat echter een verschil ten opzichte van de ontwikkeling van de lasten (+ € 465.000), een groot deel betreft namelijk kapitaallasten die gelijk blijven. Het positieve resultaat dat hierdoor ontstaat kan ten gunste van de algemene middelen vallen. Uitgaande van de kerninflatie is dit € 294.000 in 2023.
De afwijking met betrekking tot de hogere energielasten heeft betrekking op meerdere programma's en wordt daarom zichtbaar op wijken algemeen (€ 165.000), S00 Bestuur, dienstverlening en financiën, S01 Veiligheid, S02 Bereikbaarheid, S04 Onderwijs, S05 Cultuur, S08 Welzijn en inclusie en S09 Gezondheid en sport.

W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Versterken van sociale cohesie (D)

De sociale cohesie in het gebied wordt versterkt door te investeren in goed functionerende wijkorganisaties en een goed wijknetwerk. Vanuit een goede sociale basis in de wijk kan de sociale samenhang verder worden versterkt.

Inspanningen 2023 (I)

- Via het bewonersbudget of waar nodig met bewonersondersteuning (van onder andere Sportbedrijf en Rijnstad) worden diverse bewonersinitiatieven ontplooid.
- De verbouwing om het buurtcentrum De Lommerd toegankelijker te maken is afgerond. Het is hiermee een duurzamer en toegankelijker gebouw geworden. Ook in de Symfonie wordt het informatiepunt goed bezocht. Hier werken sociaal raadslieden, Werk en Inkomen, Sociaal wijkteam en team Leefomgeving samen. In het centrum is de Buurtkeuken actief.

Meer (financiële) zelfredzaamheid (D)

Financiële zelfredzaamheid blijft een aandachtspunt. We hebben in de wijk ervoor gezorgd dat (financiële) hulp laagdrempelig toegankelijk is.

Inspanningen 2023 (I)

Het informatiepunt in de Symfonie wordt goed bezocht. Hier werken we vanuit het Sociale wijkteam, Werk en Inkomen en welzijnspartners (onder andere sociaal raadslieden) samen om inwoners zo goed mogelijk te helpen met individuele vragen.

Kansengelijkheid (T)

Bevorderen kansengelijkheid: bewoners zijn zelfstandiger en staan steviger in de maatschappij (D)

De bewoners/deelnemers die verbonden zijn aan de diverse initiatieven in de wijk worden goed begeleid om zelfstandiger te kunnen functioneren.

Inspanningen 2023 (I)

Organisaties die actief zijn op het gebied van kansengelijkheid worden ondersteund.

Minder onderwijsterugval (D)

Op de basisscholen is sterk ingezet op een extra programma voor de leerlingen, waardoor de schoolresultaten zijn verbeterd.

Inspanningen 2023 (I)

Het programma Kansrijk Opgroeien is gecontinueerd.

Gezondheid (T)

Integrale aanpak gezonde leefstijl (D)

Door programma's op scholen, Thialf en in de wijkcentra is ingezet op een gezonde leefstijl. Het aantal kinderen met overgewicht blijft hoog. De inspanningen die worden geleverd (zie ook hieronder) dragen bij aan een gezonde levensstijl, maar het is op korte termijn nog niet voldoende om het overgewicht (gemiddeld genomen) te doen afnemen. Het is daarom een blijvend aandachtspunt.

Inspanningen 2023 (I)

JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht), GO (Gezond Onderweg) en beweegconcept 2+1+2 worden ingezet. Met de programma's worden kinderen met overgewicht gecoacht binnen hun eigen omgeving naar een gezondere leefstijl. De activiteiten van Vitanos en Blauwe Tomaat zorgen voor aandacht voor gezonde voeding.
Op dit moment onderzoeken we de mogelijkheid voor een wandelpad langs het spoor, zodat er een (beweeg)route ontstaat door de wijk.

Openbare Ruimte (T)

Aantrekkelijkere buitenruimte (D)

In CSA is veel vergroend of daar zijn plannen voor in ontwikkeling. Bewonersinitiatieven dragen bij aan dit doel.

Inspanningen 2023 (I)

Er zijn in de wijken Arnhemse Broek en Centrum wijkgroenagenda's opgesteld, die worden uitgevoerd. Meerdere verwaarloosde plekken zijn verbeterd door het toevoegen van groen. Wijkorganisaties zijn actief om de wijk schoon te houden en verder te vergroenen.

Wonen (T)

Meer diversiteit in de woningvoorraad (D)

Bij de kansen die zich voordoen op het gebied van transformatie of nieuwbouw van woningen zetten we in op de diversiteit van de woningvoorraad.

Inspanningen 2023 (I)

Bij grote nieuwbouwplannen (zoals Rietgrachtstraat en Thorbeckestraat) worden levensloopbestendig wonen en huizen voor gezinnen in de planvorming meegenomen.
Het nieuwe facetplan Woningsplitsing en Verkamering heeft een rem gezet op de verkamering van panden in het gebied. Zo wordt er in het Spijkerkwartier geen omgevingsvergunning verleend als er binnen een straal van 50 meter al een ander verkamerd pand aanwezig is. Dit heeft een gunstig effect op de woningvoorraad. Bij overtredingen wordt gehandhaafd.

Wijkeconomie (T)

Goed functionerende wijkorganisaties (D)

Wijkorganisaties dragen veel bij aan de verbetering van de wijk. Blauwe Wijkeconomie, Broek Omhoog, buurtgroenbedrijf zijn goede voorbeelden waarbij bewoners, overheid en andere partners samenwerken.

Inspanningen 2023 (I)

De wijkorganisaties hebben moeite om zich duurzaam te ontwikkelen, onder andere door de manier van subsidiëren door de gemeente. We zijn daarom in gesprek met deze partners en het verkennen de mogelijkheden om de activiteiten van deze organisaties langdurig in het wijkprogramma te verankeren.

Veiligheid (T)

Minder overlast (D)

Wijkveiligheid blijft een belangrijk thema in het gebied. Het aantal registraties van delicten daalt, maar het gevoel van veiligheid bij bewoners blijft een punt van aandacht. Er worden veel gerichte acties opgezet om af te rekenen met de verloedering, overlast en criminaliteit. Dit heeft een lange adem nodig.

Inspanningen 2023 (I)

Binnen het actieprogramma Steenstraat en omgeving zijn tien actielijnen met bijbehorende acties uitgevoerd, zoals bijvoorbeeld het aanpakken en opknappen van verloederde plekken, verwijderen van graffiti, realisatie van camera’s en handhavingsacties. Ook is in 2023 begonnen met het aanspreken en aanschrijven van winkels die te veel beplakking op hun ruiten hebben en daarmee geen transparante gevel hebben. In 2024 wordt hiermee doorgegaan.

W2 Noordwest

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Ontmoetingsplekken voor sociale cohesie en maatschappelijk participeren (D)

Om de sociale cohesie en de maximale participatie van inwoners te bevorderen is het van belang om ontmoetingsplekken in de wijk te creëren die passen bij de vraag uit de wijk. Deze fysieke ontmoetingsplekken moeten toegankelijk, nabij en laagdrempelig zijn.

Inspanningen 2023 (I)

- Minimaal elk kwartaal en zo nodig vaker hebben we afstemmingsoverleg met een vertegenwoordiging van de verschillende buurthuizen.
- Het Graaf Ottoplein is heringericht.
- De inclusieve speelplaats naast de skatebaan bij Rosorum wordt dit jaar afgerond.
- De gesprekken over herinrichting Peterplein hebben plaatsgevonden. De realisatie start het laatste kwartaal 2023.
- Het inloopspreekuur is begin 2023 gestart.

Versterken sociale netwerken en inzicht in voorzieningen in de wijk (D)

De netwerkpartners in de wijken kennen elkaar en weten elkaar te vinden. We werken als teams Leefomgeving, Sociaal wijkteams en gebiedsteams Werk en Inkomen gebiedsgericht: we handelen vanuit de leefwereld van bewoners, dichtbij en met focus op specifieke doelgroepen in de wijk.

Inspanningen 2023 (I)

- De gebiedsagenda Werk, Inkomen en Schulden 2023 is tot stand gekomen. Monitoring van de benoemde actiepunten volgt via overleg sociale tafel met Sociaal Wijkteam, , gebiedsteams Werk en Inkomen en partners Rijnstad en Stichting Welzijn Ouderen Arnhem.
- De basis training Eigen-Wijs is gestart in samenwerking met team Leefomgeving Noord-Oost.

Kansengelijkheid (T)

Meer ontplooiingskansen voor kinderen (D)

In Noordwest willen we kinderen die dat nodig hebben betere ontplooiingskansen bieden zodat zij kansrijk kunnen opgroeien. We richten ons daarbij vooral op kinderen in Klarendal en Sint Marten en hebben een aanpak voor de verschillende doelgroepen.

Inspanningen 2023 (I)

- Het thuisbezoek door de jeugdverpleegkundige is in Klarendal mogelijk gemaakt op indicatie en wordt in 2024 standaard ingevoerd. We zijn gestart om samen met betrokken (keten)partners de backoffice goed in te regelen zodat signalen ook direct opgepakt en bij voorkeur opgelost kunnen worden.
- Het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien wordt verder doorontwikkeld en geïntegreerd binnen de pedagogische wijk in het kader van de Arnhem Oost aanpak. Daarbij is ook de overgang van primair naar voorgezet onderwijs een belangrijk aandachtspunt.

Veiligheid (T)

Bewoners hebben minder last van gevoelens van onveiligheid (D)

We verbeteren het woon- en leefklimaat van bewoners door de aanpak van overlast op de thema's verloedering, parkeer/verkeersveiligheid, overlastgevende personen, jeugdoverlast en drugsoverlast. Onze focus ligt daarbij op de wijken Klarendal en Sint Marten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Tijdens maandelijks wijkveiligheidsoverleg vindt monitoring plaats en initiëren we passende acties. Ook zijn we samen met veiligheid en politie gestart met het actieplan 'Hommel en Singel': schoon, heel en veilig met speciale aandacht voor verloederde plekken en ondermijning.
- Via de sociale tafel monitoren we de inzet van partners in het sociaal domein.
- In het najaar starten we met een proces met alle betrokken partijen hoe we in ons gebied de doorontwikkeling van jongerenwerk vorm gaan geven.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Klarendal worden kleiner (D)

We zijn in samenwerking met de WUR,HAN en GGD aan de slag om de sociaaleconomische gezondheidsverschillen te verkleinen in de wijk Klarendal. We willen een beweging in gang zetten waarbij bewoners weer trots op hun wijk zijn, en de leefomgeving als positieve stimulans ervaren om verder te komen in het leven.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De uitvoering van Welzijn op recept wordt gemonitord met de uitvoerende partijen Stichting Welzijn voor Ouderen Arnhem en Rijnstad.
- Studenten van de Praktijk Leerroute Regionaal Opleidingscentrum Rijn-IJssel starten in september met onderzoek op welke wijze het spel Positieve Gezondheid ingezet kan worden bij activiteiten in de wijk.

W3 Noordoost

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelfredzaam (D)

Er is een mooie verdeling van ontmoeting in de wijken, zowel binnen als buiten. Voor jong en oud zijn er plekken in de wijken om laagdrempelig te ontmoeten. Speelplekken zijn er genoeg en worden aangepakt, waar nodig. Er zijn pedagogisch medewerkers in de wijk die de ontmoeting faciliteren en er zijn heel veel vrijwilligers die hun bijdrage leveren aan de ontmoetingsplekken.

Inspanningen 2023 (I)

Noord-Oost heeft een mooie dekking van ontmoetingscentra. In iedere wijk zijn er ontmoetingsplekken, waar we structureel mee overleggen voor de toekomst. Ook werken we aan de organisatie van structurele financiering voor huisvesting.

Meer bewoners participeren in de vorm van (vrijwilligers)werk (D)

Er lopen verschillende processen die moeten bijdragen aan de aanpak op de werkloosheid en participatie (meedoen) van de bewoners Geitenkamp. Deze uitdaging zal een meerjarenplan zijn en heeft met veel verschillende factoren te maken (huur/koop verhouding, generatiepatronen, normen en waarden van de cultuur in de wijk). Er wordt hard gewerkt aan nieuwe plekken in de wijk die stimuleren om te leren en te werken, maar een aantal initiatieven stagneren. We zijn op de goede weg. Na corona zijn er verschillende initiatieven die herstart zijn. Maar we zijn er nog niet. We horen een toename van deelnemers en bezoekers via samenwerkingspartners in de wijken. Er participeren meer mensen, maar we zitten nog steeds in een opbouw na corona.

Inspanningen 2023 (I)

- De inspanning op uitbreiding van sociaal ondernemers in de Vlindertuin stagneert. De huidige exploitant is er niet in geslaagd om voldoende sociaal ondernemers te binden aan de Vlindertuin. Hier is ook een onderzoek op geweest en deze wordt besproken met SLAK.
- Voor het creëren van een wijknetwerk is een kwartiermaker nodig. De middelen zijn beschikbaar en we gaan na de zomervakantie werven (afhankelijk van keuzes naar aanleiding onderzoek).
- De mogelijkheid om een buurtbaanbureau (in samenwerking met Enjoy & Learn) te starten wordt onderzocht en er wordt via Arnhem-Oost gekeken naar coaching voor toeleiding naar werk en school voor jong volwassenen.
- De gebiedsagenda is opgesteld en wordt voor 2024 geactualiseerd.
- Ter vervanging van training EigenWijs komt er een pilot Eigenwijze Diamant, het gebied wordt uitgebreid met Noord-West en de training wordt nog laagdrempeliger aangeboden. De start is na de zomervakantie en de evaluatie vindt voor het einde van het jaar plaats.

Kansengelijkheid (T)

Meer kinderen hebben de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen (D)

Afgelopen jaar zijn er verschillende positieve ontwikkelingen geweest in het aanbod, waardoor de jeugd hun talenten kunnen ontwikkelen:

- nieuw jongerenwerk;
- verlengde schooldag in samenwerking met Sportbedrijf, Rijnstad en Rozet;
- uitbreiding speelmorgen;
- samenwerking met creatief makers voor maatschappelijke vraagstukken (jeugd, Sperwer);
- betrekken van jongeren bij cultuur (Podium van de wijk).

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien is verwoord voor 2023 en in uitvoering. (Rijke schooldag, NPO gelden). Deze wordt gemonitord en waar nodig bijgesteld voor 2024.
- De sportpedagogisch medewerker is aangesteld en heeft een plan opgesteld voor het klimaat van de Rommelkist. Er is een groep vrijwilligers, die meewerken met specifieke evenementen. Voor structurele taken, toezicht en bekwaamheid zijn er nog acties nodig. tevens ligt er een masterplan voor de Rommelkist. Deze heeft een fysiek component om het aantrekkelijker te maken en een component om het sociaal veiliger te maken met meer aantrekkingskracht, breder dan de bestaande doelgroep.
- Monitoring op 18 maanden gesprekken door VGGM loopt. Het zal een vervolg krijgen in de Arnhem-Oost aanpak. Wegens succes wordt het in alle Arnhem-Oost wijken toegepast.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Geitenkamp worden kleiner (D)

Vanuit de samenwerking HAN, GGD is geadviseerd om te werken met wijkgezondheidsprofielen. Door de kennis en opvolgende interventies van de wijkgezondheidsprofielen nemen de gezondheidsverschillen af. De bewustwording wordt verhoogd en er zijn voorzieningen in de wijk die bijdragen aan een gezonde leefstijl.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Twee watertappunten zijn geplaatst, een derde kon niet worden geplaatst in verband met hoogteverschillen op de beoogde locatie.
- Het experimenteren met Gezondheidschecks loopt, dit is wel afhankelijk van de beschikbaarheid van studenten.
- Het programma 2Diabeat loopt, wordt getrokken door Locus (de Beijer). Er wordt hierin samengewerkt met Rijnstate en het Sociaal Wijkteam.
- Het onderzoek van de WUR naar vergroening van de wijk en gezondheid is afgerond.

Openbare ruimte (T)

De wijk Geitenkamp is klimaatbestendiger (D)

Klimaatadaptatie
We zetten in op hittestress door middel van tegelwippen en het herplaatsen van ligusterhagen, het stimuleren van geveltuintjes en boomspiegels in eigen beheer. We werken samen met de scholen en kijken naar de mogelijkheden voor groene schoolpleinen (Jozef Sartoschool, locatie Spiekmanlaan).

Energie besparen
We brengen de bewoners in contact met het project energiearmoede. Samen wordt gekeken naar wat werkt voor de bewoners en hoe we dit kunnen organiseren. Er wordt veel aandacht gegeven aan de regelingen die bewoners kunnen genieten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In samenwerking met bewoners en openbare ruimte zijn er boomspiegels vergroot en teruggeven in beheer van de bewoners en pleintjes zijn vergroend.
- Jaarlijks is er een actie met aandacht voor het herplaatsen van de ligusterhagen. Samen met de coöperaties wordt gekeken bij mutaties om de haag meteen terug te plaatsen, voordat er nieuwe verhuurd wordt.
- Inmiddels is er een projectleider en opdrachtgever aangetrokken om het Icoonproject Beekdal te leiden. Het project gaat met name over het meer zichtbaar en beleefbaar maken van de Beek en het bestaande groen uit te breiden. Door onder andere een herinrichting van het sportpark De Paasberg en de infrastructuur is er meer groen toegevoegd.
- Twee keer per jaar organiseren bewoners in samenwerking met coöperaties en gemeente een opruimdag.
- Er loopt momenteel een pilot (bij een hotspot op de Geitenkamp) waar gekeken en onderzocht wordt hoe bijzettingen en zwerfafval verminderd kunnen worden. Op welke wijze kunnen inwoners het afval goed aanbieden?

Wonen (T)

De wijk Geitenkamp wordt vitaler (D)

Om de leefbaarheid en vitaliteit van de Geitenkamp de komende jaren verder te verbeteren worden een aantal maatregelen onderzocht. Een belangrijke maatregel is het creëren van meer diversiteit in de bevolkingssamenstelling van de wijk. Een van de knoppen om hier verandering in te brengen is het aanpassen van de woningvoorraad en dan in het bijzonder de verhouding tussen koop en sociale huur in de wijk. Onderzocht gaat worden in hoeverre het haalbaar is om op deze wijze de diversiteit van de bevolkingssamenstelling te beïnvloeden.

Inspanningen 2023 (I)

Met de corporaties is een pilot gestart om op de hotspots de toewijzingen te reguleren. Dit wordt toegepast en wordt positief ervaren. De opgave rondom het vergroten van de diversiteit van de bevolkingssamenstelling (en daarmee samenhangend de verhouding tussen koop- en huurwoningen in wijk) wordt in het najaar van 2023 verder opgepakt. We werken vanuit verschillende participatieve processen aan het trots zijn op de wijk:

- Buurtbaanbureau – mensen laagdrempelig bemiddelen naar een gezonde dagbesteding;
- De Vlindertuin – Ruimte voor bewoners voor dagbesteding en persoonlijke ontwikkeling;
- De Rommelkist – ruimte voor kinderen om zich op verschillende gebieden spelenderwijs te ontwikkelen.

Wijkeconomie (T)

Bruisender marktplein Geitenkamp (D)

De ruimtestudie is gedaan. Het pand van de Coöp is van eigenaar gewisseld, hierdoor stagneert de gewenste ontwikkeling van het marktplein. Er trekken nog steeds winkels weg van het marktplein. Het is lastig voor de winkeliers om hun hoofd boven water te houden.
Bewoners maken zich nog steeds zorgen over het verschralen van het winkelaanbod op het winkelplein Geitenkamp

Inspanningen 2023 (I)

Gezamenlijk met bewoners, ondernemers, winkeliers, corporaties uitvoering geven aan het uitvoeringsplan stagneert door het stilvallen van de ontwikkeling met betrekking tot de supermarkt en de ruimtelijke opgave eromheen. Het huidige marktplein wordt wel vergroend. Verder uitwerking geven aan het uitvoeringsplan is afhankelijk van het wel of niet doorgaan van de ontwikkeling vergroten supermarkt (is gestagneerd).

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder parkeeroverlast (D)

De maatregelen om de parkeerdruk in Alteveer-Cranevelt te verlagen zijn nog niet getroffen. Er wordt gewacht op het duurzaam mobiliteitsplan.

Inspanningen 2023 (I)

- Het monitoren van de verkeersintensiteit Velperweg e.o. als gevolg van allerlei ontwikkelingen moet nog in gang gezet worden.
- Het burgerparticipatieproces herinrichting Velperweg loopt nog. De planning is met een half jaar vertraagd en wordt nu in het eerste kwartaal 2024 uitgevoerd.
- Verkeersremmende maatregelen aan Bronbeeklaan en Monnikensteeg worden gemonitord. Deze maatregelen werken en de klachten zijn afgenomen.

Bewoners ervaren meer veiligheid in hun directe omgeving (D)

Vanuit het wijkveiligheidsoverleg is er tevredenheid. Het is zelfs ‘rustig’. Dit wordt gemonitord op parkeer- en verkeersoverlast, verloedering, criminaliteit, drugscriminaliteit, jongerenoverlast en verwarde personen.

Inspanningen 2023 (I)

- De persoonsgerichte aanpak is tijdelijk gestopt. AVG technisch moet eerst het convenant afgesloten worden.
- Extra inzet op vermindering jeugdoverlast is op de Geitenkamp gerealiseerd. Nieuwe jongerenwerk zal zich nadrukkelijk positioneren en onderdeel uitmaken van dit actiepunt. De formatieve inzet is verdubbeld.

W4 Presikhaaf

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners doen mee (D)

We blijven investeren in ruimte voor ontmoeten, verbinding en ontwikkeling.

Inspanningen 2023 (I)

- We stimuleren buurtbewoners aanvragen te doen bij het wijkplatform en de regeling Burgerkracht, helpen bewoners met motivatie in de aanvraag (zoals ontmoeting, armoedebestrijding) en ondersteunen we hen in het platformoverleg.
- Op meerdere plekken breiden we ontmoetingsplekken uit, zowel in de openbare ruimte als binnen.
- We hebben meerdere netwerken opgezet met behulp van de participatiemedewerker.

Meer bewoners ervaren gemeenschapsgevoel in de buurt (D)

Er is een broze sociale structuur in de wijk (met name na corona). Er zijn veel verschillende culturen in Presikhaaf die elkaar graag binnen de eigen kring willen ontmoeten.

Inspanningen 2023 (I)

- Onze maatschappelijke partners in de wijk benaderen de verschillende culturen te weinig afzonderlijk en te weinig vraaggericht. Daarom gaan we meer inzetten op cultuursensitiviteit.
- Onze partners in de wijk wordt gevraagd om informeel aanbod zoals theemiddagen, samenkomst in Rozet rond taal en cultuur te faciliteren, zodat bewoners makkelijk kunnen aansluiten. De toeloop is nog niet goed. Daartoe vragen we een meer proactieve houding aan onze partners in de wijk.
- Er is aandacht voor duurzame relatieopbouw nodig met de gemeenschap om vraag en aanbod bij elkaar te brengen. Dit heeft door corona een knauw gekregen. We ondersteunen vragen voor ontmoetingstuinen, speelplekken, theemiddagen, buurtfeesten en opruimdagen. Dit proces heeft meer tijd nodig.

Meer bewoners hebben een gezonde leefstijl (D)

In de wijk worden speel-, beweeg- en ontmoetingsplekken beter benut.

Inspanningen 2023 (I)

- In park Presikhaaf, in de buurt Over Het Lange Water, evenals bij de Overkant hebben we geïnventariseerd wat de speel-, beweeg en ontmoetingsbehoefte is.
- Eind 2023 starten we met de aanleg van een speel- en beweegplek in de buurt Over Het Lange Water.

Meer bewoners spreken, lezen en schrijven de Nederlandse taal (D)

De oude Inburgeringswet heeft ertoe geleid dat er een grote groep niet goed is ingeburgerd en kampt met taalachterstand. Er is geen goed beeld wat er nodig is om de groepen laag geletterden te bereiken. Er is een grote groep vrouwen die veelal binnenshuis hebben geopereerd en hierdoor de Nederlandse taal niet goed machtig zijn.

Inspanningen 2023 (I)

- Veel aanbod is nog gericht op het individu, waar we afgelopen jaar gemerkt hebben dat collectief aanbod beter aansluit bij de wijkculturen. Dit vraagt een cultuuromslag binnen de sociale basis. Er komen nog te weinig bewoners naar het collectief aanbod. Dit vraagt meer proactief werken van de maatschappelijke partijen.
- Wij brengen informeel taalaanbod in contact met Rozet en Rijnstad, zodat behoeftes in beeld komen en vertrouwen ontstaat richting het formele aanbod. Hiervoor is het belangrijk dat taalaanbieders proactief gaan werken gericht op het collectief.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders en verzorgers maken gebruik van voorschoolse voorzieningen en opvoedondersteuning (D)

We zetten acties in op ouderbewustzijn bij kinderen van -10 maanden tot 4 jaar om te voorkomen dat kinderen met een achterstand op de basisschool starten.

Inspanningen 2023 (I)

- De 18 maanden bezoeken zijn gestart.
- Het onderzoek met ouders/ verzorgers wat er nodig is om van het MFC een uitnodigend ouder- en kindcentrum te maken loopt.
- Het Kansen voor Kinderen netwerk wordt optimaal benut.
- Ouderbetrokkenheid is een terugkerend onderwerp op de sociale tafel.

Meer kinderen groeien op tot zelfstandige en veerkrachtige volwassenen (D)

Het ondersteunen van Presikhaafse kinderen bij de ontwikkeling van een positief zelfbeeld, bij het verplaatsen in en omgaan met anderen en bij het ontwikkelen van hun talenten, blijft een aandachtspunt.

Inspanningen 2023 (I)

- Door de ontwikkelingen rondom jongerenwerk in Presikhaaf is er geen stevig netwerk rondom alle jongeren Kansenmakers en PU hebben nog tijd nodig om alle jongeren te bereiken na de wisseling met Rijnstad.
- De training mediawijsheid is afgerond. Dit heeft bij de jongeren bewustzijn opgeleverd, Met onze maatschappelijke partners zorgen wij voor borging van deze pilot, omdat aandacht nodig blijft.
- Het netwerk Kansen Voor Kinderen wordt goed gebruikt om ervaringen te delen. Daardoor ontstaat een sterke werkwijze binnen het netwerk zoals bewust ouderschap, buitenspelen, breed aanbod van sport tot en met cultuur. We bereiken nog niet alle kinderen, dit vraagt meer tijd.

Meer jongeren ontwikkelen een gezonde identiteit (talentontwikkeling, zelfbeeld en mentale veerkracht) (D)

We zetten er op in dat meer kinderen en jongeren een positief zelfbeeld hebben.

Inspanningen 2023 (I)

- De meidengroepen en verschillende groepen worden bereikt door het reguliere jongerenwerk.
- Jongeren met een beperking zijn nog niet in beeld en onvoldoende aangesloten op het aanbod jongerenwerk.
- Identiteitsontwikkeling is een regulier thema binnen het huidige jongerenwerk.
- Het te ontwikkelen programma heeft vertraging opgelopen door de ontwikkelingen rondom jongerenwerk in Presikhaaf.
- Afstemming tussen de huidige aanbieders rondom jongerenwerk is goed. Partijen versterken elkaar en erkennen elkaars corebusiness.
- Bij zowel kinderen- als jongerenwerk is ouderbetrokkenheid goed onder de aandacht.

Minder bewoners met schulden (D)

We zetten er op in dat bewoners hun eigen financiële situatie kunnen overzien, vinden tijdig passende en laagdrempelige ondersteuning bij hun financiële/ administratieve problemen en voeren hun eigen financiële administratie.

Inspanningen 2023 (I)

- Er wordt dit jaar gestart met een gezamenlijk open inloopspreekuur van regisseurs Werk en Inkomen, Rijnstad en de Sociale Wijkteams.
- Het gebiedsteam Werk en Inkomen, Rijnstad en Sociaal wijkteam hebben proactief gewerkt in een project rondom de renovatie van 104 woningen in Presikhaaf 1. Deze nieuwe vorm van proactief samenwerken wordt doorontwikkeld.
- Het onderzoek naar schuldenproblematiek loopt.

Minder kinderen groeien op in armoede (D)

Door kinderen een kans te geven om zich persoonlijk en vrij te ontwikkelen kunnen we latere (financiële) problemen voorkomen. We zetten in op het vergroten van kansen en mogelijkheden zodat kinderen een betere startpositie krijgen om later zelfstandig te functioneren in de maatschappij.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De combinatiemogelijkheden cultuur en sport op de Gelrepas zijn beter op elkaar afgestemd.
- Het Onderzoek naar gebruik minimavoorzieningen loopt.
- Mobility Mentoring (een stress-sensitieve aanpak) is in de gebiedsagenda opgenomen.

Meer bewoners leven energiezuinig (D)

We blijven inzetten op het vergroten van kennis over verduurzaming met de verwachting dat dit leidt tot lagere vaste lasten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De coöperaties en Arnhem oost zetten stevig in op de energietransitie, vanuit het Volkshuisvestingsfonds worden particuliere woningen aangepakt.
- De bouw van energiezuinige woningen is standaard bij de coöperaties.
- Verduurzamen van scholen, multifunctionele centra (MFC) en buurthuizen vraagt nog veel aandacht. Gemeente en coöperaties brengen de prioriteiten aan.

Veiligheid **(T)**

Meer bewoners dragen bij aan een veilige en prettige leefomgeving (D)

We zetten in op een omgeving waarin iedereen ideeën naar voren kan brengen en waarin er wordt geluisterd. Mensen melden overlast.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het Overlast en Zorg Overleg in de wijk heeft ertoe geleid dat de bewoners met multi-problematiek bekend zijn in het netwerk.
- Professionals in de wijk, zoals wijkconciërges, kinderwerk, jongerenwerk en wijkagenten zorgen voor meer tolerantie en gevoel van veiligheid in de wijk.

Meer jongeren zijn in staat hun grenzen aan te geven en verleidingen te weerstaan (D)

In samenwerking met jongeren, hun verzorgers, onderwijs en wijkpartijen wordt er een gemeenschap gebouwd rond de jongeren zodat hun kans om een minimum startkwalificatie te halen vergroot wordt.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Wijkprofessionals hebben jongeren in Presikhaaf behoorlijk goed in beeld en ontwikkelen hun aanbod rondom weerbaarheid, assertiviteit en ontwikkeling
- Netwerkvorming is nog niet optimaal door ontwikkelingen jongerenwerk Rijnstad
- De samenwerking Presikhaaf University, scholen, de Kansenmakers en het Sportbedrijf Arnhem is kansrijk.

Openbare ruimte **(T)**

Meer bewoners wandelen en fietsen met een prettig gevoel in Presikhaaf (D)

We onderzoeken samen met bewoners wat er nodig is om vaker de fiets te pakken of te gaan wandelen en een aantal wegen om te vormen naar een 30km weg.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Bewoners krijgen ruimte om mee te denken over mobiliteitsvisie en snelheidsbeperkende maatregelen.
- Laan van Presikhaaf en de Weg Over Het Lange Water worden ter hoogte van de doorgaande fietsroute afgewaardeerd naar 30 km.
- Keulse Slag is gedeeltelijk afgewaardeerd door snelheidsbeperkende maatregelen.

Er zijn geschikte plekken voor jongeren om te ontmoeten en zich te ontwikkelen (D)

We zetten in op dat jongeren elkaar kunnen ontmoeten in een veilige (buiten)ruimte, waar ze zichzelf kunnen zijn, zich ontwikkelen en bewegen.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De behoefte van jongeren wordt in kaart gebracht met de jongeren en de wijkpartijen, Presikhaaf University en het Sportbedrijf.
- Toegankelijkheid van de verschillende speel- en ontmoetingsplekken wordt standaard meegenomen in de opdracht naar de wijkpartijen en beheer.

Bewoners ervaren minder last van zwerfafval (D)

Bewoners zijn actief in het opruimen van zwerfafval door afval te prikken. Dit gebeurt samen met Heel Arnhem Schoon en professionals.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Met bewoners en Portaal worden verschillende opruimdagen georganiseerd, hierbij kunnen bewoners ook vuilknijpers krijgen om vaker een schoonmaakronde door de wijk te doen.
- Het schoonhouden van de winkelcentra krijgt meer aandacht, maar resulteert nog niet altijd in een hoger onderhoudsniveau door vervuilingssnelheid. Wel worden de winkelcentra groener.

Wonen (T)

Meer bewoners kunnen wooncarrière maken in de wijk (D)

Bij nieuwbouw houden we rekening met de wensen van de huidige bewoners zodat zij door kunnen stromen en plaats maken voor starters.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In Presikhaaf krijgt het doorstromen veel aandacht, onder andere met flexwonen en nieuwbouwlocaties Presikhaaf 3. Dit resulteert de komende twee jaar in een ruimer woonaanbod.
- Arnhem Oost Aanpak en Ontwikkelperspectief zetten in op betaalbare goed geïsoleerde woningen.

W5 Malburgen

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Verbeteren van de voorzieningen in de wijk (D)

Samen met de verschillende buurthuizen en wijkcentra worden de functie en rol van de voorzieningen beter uitgewerkt. Daarbij is aan de orde hoe zij aanvullend op elkaar zijn en wat zij nodig hebben om hun rol te kunnen vervullen. Verder wordt door het team leefomgeving en de verschillende partners geïnventariseerd welke behoeften er leven bij de bewoners met als doel deze te verwerken in de programmering van de verschillende plekken.

Inspanningen 2023 (I)

Er is gestart met het in beeld brengen van alle activiteiten en voorzieningen in de wijk voor jongeren en volwassenen. Daarnaast vindt er een behoefteinventarisatie plaats onder bewoners. De opbrengst daarvan wordt verwerkt in de programmering van de voorzieningen.
Het overzicht van activiteiten is helpend voor Werk en Inkomen en de wijkteams om bewoners te stimuleren tot maatschappelijke participatie. Binnen de buurthuizen werken de partners zoveel mogelijk met vrijwilligers bij de organisatie van de activiteiten en het beheer van de buurthuizen.

Meer huishoudens in Malburgen zetten een stap op de participatieladder en vinden werk (D)

We liggen op koers met dit doel. Het aantal huishoudens met een participatiewet uitkering ten opzichte van 2022 is gedaald. Ook zijn er 19 kandidaten voor het Malburgs BuurtBaanBureau.
Het arbeids- en participatiepotentieel van Malburgers in de bijstand is in beeld. Vooralsnog zijn geen extra voorzieningen nodig voor de mensen die op de lagere treden van de participatieladder staan.

Inspanningen 2023 (I)

- Afspraken met Buurtbaanbureau zijn gemaakt over het aantal bewoners uit Immerloo en het Duifje dat vanuit het Buurtbaanbureau kan worden begeleid. In samenwerking met Werk en Inkomen het Malburgse buurtbaanbureau (MBBB) in het huis voor de wijk, zijn bewoners uit Immerloo en Malburgers in de bijstand uitgenodigd om kennis te maken met het MBBB en de mogelijkheden die het MBBB biedt.
- Vanuit Werk en Inkomen wordt gewerkt aan een extra vrijstelling voor mensen die parttime werken zodat werken meer loont.
- Regisseurs signaleren en hebben aandacht voor de taalproblematiek en verwijzen hierop door.
- Er zijn twee spreekuren van Goed Geregeld Arnhem in de wijk waarbij ook het Sociaal Wijkteam, Het Taalhuis en Werk en Inkomen (deels op afstand) aangesloten zijn, die een goede bekendheid in de wijk hebben.
- Team Leefomgeving heeft wijksafari's georganiseerd om de regisseurs van Werk en Inkomen en de coaches van het Sociaal Wijkteam bekend te maken met de voorzieningen in de wijk zodat bewoners daar naar doorverwezen kunnen worden.

Minder Malburgers in Duifje en Immerloo hebben problematische schulden (D)

Er is besloten te starten met de aanpak Immerloo schuldenvrij. Daarbij worden schulden van in eerste instantie 20 tot 50 bewoners overgenomen door ons. Doelstelling is om door het wegnemen van de schulden ontwikkeling mogelijk te maken en de bewoner weer toekomstperspectief te bieden. Het project zit nog in fase van planvorming en wordt opgenomen in het Nationaal Programma Arnhem Oost. Op dit moment zijn er nog geen schulden overgenomen.

Inspanningen 2023 (I)

De aanpak is onderzocht en wordt nu vormgegeven. Er wordt gestart met een beperkte groep bewoners om hier lering uit te trekken.

Kansengelijkheid (T)

Partners (waaronder het onderwijs) werken meer en integraal samen op het gebied van jeugd. Kansrijk opgroeien is integraal onderdeel van het programma van de samenwerkende partijen (D)

Het is gelukt om partners op het gebied van de jeugd meer en beter samen te laten werken. Het gezamenlijke zomerprogramma en afgestemde programmering voor de jeugd in Malburgen was een product hiervan. En daarnaast is er op de onderwerpen ouderbetrokkenheid en gezonde leefstijl een gezamenlijk referentiekader ontwikkeld.

De afstemming tussen de programma's Kansrijk Opgroeien vanuit de scholen en de programma's van de partners vindt op individueel schoolniveau plaats.

Inspanningen 2023 **(I)**

Door het bijeenbrengen van de jeugdpartners en agendering van de thema's van aan de jeugdtafel is deze doelstelling bereikt. Hierdoor is er een gezamenlijke zomerprogramma en afgestemde programmering voor de jeugd in Malburgen. En daarnaast is er op de onderwerpen ouderbetrokkenheid en gezonde leefstijl een gezamenlijk referentiekader ontwikkeld.

De jeugd heeft meer vertrouwen in hun toekomstperspectief en zijn beter hun grenzen aan te geven. hiermee wordt schooluitval , psychosociale problematiek en jeugdcriminaliteit voorkomen. (D)

Er is relatief weinig jeugdoverlast in Malburgen. De cijfers van schooluitval 2023 zijn nog niet bekend. In 2022 was er aanzienlijke stijging (3,3% t.o.v. 2,3 % in 2021) vanwege de coronajaren. De monitoring en het inzichtelijk maken van de effecten op individueel niveau en in samenhang met het wijkniveau is een vervolgstap.

Inspanningen 2023 **(I)**

Alle programma's van de jeugdpartners richten zich op thema's als versterken weerbaarheid, talentontwikkeling, stimuleren van en gezonde leefstijl en het omgaan met de online wereld en verleidingen vanuit het criminele circuit.

Ouders maken meer gebruik van voorschoolse voorzieningen (D)

Dit doel ligt op koers. We zijn gestart met voorbereidingen voor samenhangend interventieprogramma. Het is nog te vroeg in het proces om de resultaten hiervan terug te zien in de monitoring.

Inspanningen 2023 **(I)**

Er is met de partners een programma opgesteld met interventies voor investeren in het jonge kind in Malburgen. Daarmee wordt een samenhangend voorzieningenniveau voor ouders en jonge gerealiseerd. Daarmee verwachten we ook een toename van het gebruik van deze voorzieningen.
De uitvoering van het programma start de tweede helft van het jaar. Een aantal acties, wordt samen met de andere Arnhem Oost wijken in werkgroepvorm verder uitgewerkt en opgepakt.

Er komt met ingang van 1 maart 2024 een consultatiebureau in de Multi Functionele Accommodatie De Spil. In de tweede helft van het jaar vindt de noodzakelijke verbouwing hiervoor plaats.

De jeugd heeft een breder netwerk door een rijk aanbod in de sociale vrijtijdsbesteding buiten school , het aantal jongeren dat van het gezamenlijk programma voor de jeugd gebruik maakt, groeit jaarlijks (D)

Door de ambulante inzet van het jongerenwerk, in samenwerking met het locatie gebonden jongerenwerk, groeit de deelname aan de programma's.
Er heeft uitbreiding van het kinderwerk plaatsgevonden waardoor meer naschoolse activiteiten plaatsvinden.

Inspanningen 2023 **(I)**

Partners hebben een samenhangend aanbod voor de verschillende doelgroepen in de wijk. Daarin wordt ook verbinding gemaakt met de sportverenigingen op de Bakenhof om deelname aan de sportverenigingen te stimuleren.
Er is een samenwerking tussen de HAN en diverse partijen in de wijk rond het thema gezonde wijk. De tweede helft van het jaar wordt gebruikt om instrumenten te ontwikkelen om met name met jongeren in gesprek te komen over hun eigen gezondheid.

Gezondheid (T)

Meer Malburgers zijn gezond en maken minder gebruik van specialistische zorg. Meer inwoners en met name jeugdigen bewegen meer en weten beter wat gezonde voeding is en eten en leven gezonder (D)

We zitten op koers. Bij jeugdpartners is een toename van nieuwe unieke deelnemers die gebruik maken van het sport- en beweegaanbod. Daarnaast is het thema gezonde leefstijl onderdeel van de activiteiten van de jeugdpartners in Malburgen, waardoor meer jongeren kennis hebben over dit thema.

Inspanningen 2023 (I)

Er is een samenwerking opgezet tussen kennisinstellingen en organisaties in de wijk om programmatisch te werken aan de gezonde wijk Malburgen. Hierbij hanteren we het model van positieve gezondheid als uitgangspunt. Met inzet van studenten willen we de gezondheidsopgave en het gezondheid bewustzijn van jongeren in beeld brengen.

Het 1e half jaar is het resultaat van de samenwerking met de studenten van de Hogeschool Arnhem Nijmegen minder succesvol dan verwacht omdat dat de uitvoering van de opdracht (welke methode is bij jongeren geschikt om in gesprek te komen over een gezonde leefstijl) kwalitatief onvoldoende was.

De subsidiepartners bieden gezonde voeding aan tijdens activiteiten en passend bij de activiteiten, er is een gezamenlijk begrip onder de subsidiepartners over gezonde levensstijl.
Het is echter te ambitieus gebleken om alle organisatoren, dus ook informele en/of niet gesubsidieerde organisaties, van jeugdactiviteiten gezonde voeding aan te laten bieden. Deze inspanning schuift op naar 2024.

Veiligheid (T)

Minder Malburgers ervaren jeugdoverlast (D)

De jeugdoverlast is beperkt in Malburgen. Er is een goede samenwerking tussen de jeugdpartners en handhavende partners in Malburgen en er is veel kennis over de jongeren in de wijk.

Inspanningen 2023 (I)

Via het wijkveiligheidsoverleg waarin diverse partners zijn aangesloten (waaronder jongerenwerk en straatcoaches) wordt de situatie nauwlettend gevolgd en opgetreden waar nodig of contacten gelegd. Wekelijks monitoren we op cijfers en acteren hier op. Op basis van de meldingen en ingebrachte expertise van veiligheidspartners wordt met de partners bepaald, waar en welke aanpak wordt ingezet op jeugdoverlast.

Ook worden activiteiten voor jongeren georganiseerd die aansluiten bij hun behoeften.
Vanuit Veilig in en om School (VIOS) is aandacht voor veiligheidssituaties rond school.

Bezoekers van De Drieslag ervaren minder overlast (D)

De concrete maatregelen moeten nog genomen worden. We zitten op koers met de uitvoeringsmaatregelen. Het is nog te vroeg om de afname van de overlast te meten.

Inspanningen 2023 (I)

Voor de Drieslag is een projectleider aangesteld die samen met ondernemers, bewoners en gemeente een aanpak ontwikkelt om overlast tegen te gaan en de uitstraling van de Drieslag te verbeteren. Alle wensen en behoeften vanuit ondernemers, bewoners en gemeente zijn geïnventariseerd. Er wordt gewerkt aan een actieplan om de maatregelen gecoördineerd uit te voeren.

Bewoners ervaren meer dat misdaad niet loont en wordt aangepakt (D)

Doel was om via een persoongerichte en projectmatige aanpak de 'wijkkoningen en windhappers' in de wijk aan te pakken en de resultaten daarvan breed te delen via de (social) media zodat bewoners in de wijk ervaren dat misdaad niet loont. Dit doel is niet gehaald vanuit het delen van de resultaten van dit project. Voor het overige is het doel wel behaald.

Inspanningen 2023 **(I)**

Vanuit het project wijkkoningen en windhappers is niet tot een resultaat gekomen, omdat het project afhankelijk is van een convenant tussen politie, Uitkeringsinstituut Werknemersverzekeringen en Werk en Inkomen. Dit convenant is nog niet tot stand gekomen. De verwachting is nu dat dit eind van het jaar kan worden afgesloten. De aanpak gaat dan volgend jaar plaatsvinden.

Resultaten van reguliere handhavingsacties in de wijk worden actief verspreid en gedeeld onder andere op social media door handhaving en politie wat wel bijdraagt aan deze doelstelling.

Openbare ruimte (T)

Verbeteren inrichting openbare ruimte (D)

Op tal van plekken is de openbare verbeterd doordat er meer ruimte is gecreëerd voor sporten en ontmoeten. Daarnaast lopen we op koers met de vergroening van de openbare ruimte en het verbeteren van de verkeersveiligheid in Malburgen West.

Inspanningen 2023 **(I)**

Dit jaar is de ‘freerun course’ geopend in het toekomstig Olympuskwartier. Ook zijn er plannen in samenwerking met bewoners van de Dragonstraat gemaakt voor nieuwe spel en beweegaanleidingen in hun straat en zijn er plannen voor de vernieuwing van Sportpark de Bakenhof.

De ontwikkeling van het realiseren van een buitenspeellocatie rondom de Malburcht maakt deel uit van de totaalontwikkeling Veerpolderstraat. De procesgang van de ontwikkeling Veerpolderstraat heeft een aantal wendingen gehad. Daardoor is de ontwikkeling van de buitenspeellocatie vertraagd.

We onderzoeken hoe de inrichting van de openbare ruimte rond de pleinen in Immerloo kan bijdragen aan het doel en welke behoeften er bij de bewoners leven. Het zit in de fase van onderzoek naar kansen tussen verschillende gemeentelijke disciplines om de openbare ruimte van Immerloo pleinen aantrekkelijker te maken voor bewegen, sporten, vergroening en ontmoeten.

Vanuit het onderzoek verbeteren verkeersveiligheid in Malburgen-West liggen er de eerste voorstellen voor de aanpak van een aantal straten.

Er is een wijkgroenagenda opgesteld. De uitvoering daarvan wordt de tweede helft van het jaar ter hand genomen.

W6 Schuytgraaf/ Elderveld

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelf- en samenredzaam (er is meer sociale cohesie) (D)

Bewonersondersteuning speelt een verbindende rol bij activiteiten en jaagt aan. Partners stemmen hun activiteiten met elkaar af en werken samen bij het realiseren van gezamenlijk bepaalde doelen. Op verschillende plekken wordt gewerkt aan ontmoetingsvoorzieningen, zoals bijvoorbeeld rondom het Breezandpad, het plaatsen van Mobiele Ontmoetingsplekken en het realiseren van een jeugdruimte in Schuytgraaf.

Inspanningen 2023 (I)

- In alle subsidieopdrachten is het leveren van maatwerk, passend bij de wijken en haar doelgroepen, verankerd. Met partners zijn gezamenlijke wijkdoelen en activiteiten bepaald. Activiteiten worden flexibel en verspreid over het jaar ingezet en aan diverse tafels doorlopend afgestemd en bijgesteld.
- In Elderveld is bewonersondersteuning en ouderenwerk actief om initiatieven te ondersteunen, te adviseren (bijvoorbeeld met een financiële aanvraag naar het wijkplatform) en te verbinden in de wijk. Hierbij wordt nauw samengewerkt met partners in de wijk, zoals jeugdwerk, Rozet en Sportbedrijf. Bewonersondersteuning is in Schuytgraaf aan het inventariseren op welk vlak initiatieven en bewoners ondersteuning nodig hebben en hoe geïnvesteerd kan worden in sociale cohesie in de wijk.
- Het netwerk op gebied van eenzaamheid is verstevigd, men kent elkaar en weet elkaar te vinden. Zo wordt er voor gezorgd dat er tijdens de zomermaanden en rondom de feestdagen aan het einde van het jaar genoeg aandacht is en er extra activiteiten zijn voor eenzame ouderen.
- Er is een tijdelijke Mobiele Ontmoetingsplek geplaatst bij sportpark Schuytgraaf. Voor de realisatie van een jeugdruimte voor 10 jaar is een voorstel opgesteld. Daarnaast is een Mobiele Ontmoetingsplek bij skatebaan Schuytgraaf vervangen door een grotere en wordt er een extra geplaatst in de wijk. In verschillende andere projecten, zoals de herinrichting van de openbare ruimte rondom de scholen en sporthal aan het Breezandpad en de aanleg van een multifunctioneel sport- en spelveld in Schuytgraaf wordt ruimte voor ontmoeting ingepast.

Meer jongeren tot 27 jaar en alleenstaande ouders kunnen zichzelf financieel redden (D)

Het Goed Geregeld Loket in Elderveld wordt goed gevonden en er zijn contact- en spreekmogelijkheden. Werk en Inkomen heeft focus op de doelgroepen jongeren tot 27 jaar en ouders met kinderen.

Inspanningen 2023 (I)

- De aanpak die achter de voordeur gaat bij bewoners aan het Schipholplein is in volle gang, inmiddels is de helft van de bewoners gesproken. Jongeren die behoefte hebben aan ondersteuning en participatiebegeleiding hebben een traject toegewezen gekregen vanuit een integrale aanpak vanuit de gemeente en in samenwerking met andere partners.
- Vanuit Werk en Inkomen wordt er extra ingezet op begeleiding van alleenstaande ouders met kinderen, onder andere met kinderopvang en optimalisatie van inkomensregelingen.
- In Elderveld is het Goed Geregeld Arnhem loket, waar bewoners de weg naartoe goed weten te vinden. Ook zijn hier spreeklocaties. Bewoners van Schuytgraaf kunnen van deze locatie gebruik maken. Wens is nog om ook mogelijkheden in Schuytgraaf te creëren.

Meer 55+ers wonen zo lang mogelijk prettig en zelfstandig (D)

De tien actiepunten uit het 'prettig oud worden in Elderveld' plan zijn uitgevoerd of belegd.

Inspanningen 2023 (I)

Korte termijn acties zijn uitgevoerd en middellange- en lange termijn acties zijn belegd bij partners.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders zijn in staat om hun rol en verantwoordelijkheid te nemen als het gaat om opvoedingsvraagstukken (D)

Er worden ontmoetingsactiviteiten met en voor ouders georganiseerd. Zij worden betrokken bij activiteiten voor hun kinderen en er wordt actief ingezet op het bekend maken van plekken waar ouders informatie en advies kunnen krijgen.

Inspanningen 2023 (I)

- In beide wijken is een speelmorgen actief. Daarnaast heeft bewonersondersteuning en jeugdwerk de opdracht om te inventariseren waar ouders verder nog behoefte aan hebben.
- Samenwerking met ouders wordt standaard in subsidiebeschikkingen opgenomen en gemonitord in kwartaalgesprekken.
- Samen met het Sociaal wijkteam wordt bekeken hoe ouders via bijvoorbeeld de basisscholen sneller en laagdrempeliger bereikt kunnen worden. Het lukt nog niet altijd goede afspraken met scholen te maken en/of zichtbaar genoeg te zijn voor ouders.

Meer jeugd van 0-18 jaar kan zich op cognitief, motorisch en sociaal-emotioneel vlak ontwikkelen tot gezonde en zelfredzame burgers (D)

We zetten in op dat kinderen en jongeren weten waar hun talenten liggen en die kunnen ontwikkelen. Kinderen en jongeren weten waar ze terecht kunnen voor informatie en advies.

Inspanningen 2023 (I)

- Er ligt een voorstel voor realisatie van een jongerenruimte op de parkeerplaats van sportpark Schuytgraaf.
- Op vier scholen zijn doorlopende programma's na school, die steeds geëvalueerd en bijgesteld worden. Met de andere scholen worden gesprekken gevoerd over waar behoefte aan is.
- In de welzijnsactiviteiten in de wijk zijn het ontwikkelen van talenten, gezonde leefstijl, omgaan met sociaal media, weerbaarheid en identiteitsontwikkeling prominente onderwerpen in de programmering. Jeugdwerkers zijn een belangrijke toegang tot informatie en advies voor kinderen en jongeren.
- Met de keuze om jongerenwerk opnieuw in te gaan richten, is het inzetten op de online leefwereld en op social media proactief zijn nog beperkt opgepakt.

Openbare Ruimte (T)

Bewoners zijn meer tevreden over de inrichting en het onderhoud van de openbare ruimte (D)

Bewonersvragen en –initiatieven worden waar nodig opgepakt en ondersteund.

Inspanningen 2023 (I)

- Er is regelmatig contact met bewonersinitiatieven in de openbare ruimte en waar nodig worden bewoners ondersteund bij het beantwoord krijgen van hun vragen en het uitvoeren van hun initiatieven.
- Op vraag van bewoners of wijkpartners worden schouwen georganiseerd, bijvoorbeeld bij winkelcentrum Elderhof en winkelcentrum Schuytgraaf.
- Voor de omgeving van het Breezandpad wordt een definitief ontwerp gemaakt op basis van overleg met alle belanghebbenden. Het plan zal, afhankelijk van beschikbare financiën, in fases worden uitgevoerd. Voor het multifunctioneel sport- en spelveld ligt er een definitief ontwerp en wordt nu overgegaan tot realisatie.

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder last van fysieke verloedering (D)

Er zijn veel bewonersinitiatieven in de openbare ruimte rondom bijvoorbeeld groenonderhoud en zwerfafval ruimen. Met partners zetten we in op het tegengaan en zo spoedig mogelijk verminderen van (jeugd)overlast.

Inspanningen 2023 (I)

- In het wijkveiligheidsoverleg worden acties met betrekking tot (sociale) veiligheid afgesproken en uitvoering gemonitord. Met de partners van het overleg is het wijkveiligheidsplan geactualiseerd.
- Jongeren die elkaar in de openbare ruimte ontmoeten worden aangesproken op hun houding en gedrag. In het wijkveiligheidsoverleg worden groepen gemonitord en afspraken gemaakt over uit te voeren acties bij overlast.
- Er is nagedacht over het samen met Vivare aanpakken van een straat in Elderveld, daar is ook een enquête gehouden onder bewoners door Vivare. Onze partners sluiten aan bij deze aanpak.

Bewoners ervaren minder woonoverlast (D)

Er melden zich (nieuwe) bewoners die zich actief in willen zetten en andere bewoners willen aanspreken. Veel jongerengroepen in de openbare ruimte zijn goed aanspreekbaar, niet alle bewoners durven dit te doen.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het team Leefomgeving en partners zijn actief op social media en wijzen bewoners in persoonlijke gesprekken op meldmogelijkheden en wat zij zelf kunnen doen.
- Het team Leefomgeving zorgt in samenwerking met partners voor een snelle signalering en afhandeling van overlastmeldingen.

W7 De Laar/ Elden

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Bewoners voelen zich prettig en kunnen meedoen in hun omgeving (sociaal zelfredzaam) (D)

De samenwerkingslocaties worden verder ontwikkeld en versterkt. Het aanbod wordt beter afgestemd en er wordt geïnvesteerd op wijkcommunicatie.

Inspanningen 2023 (I)

- Het aanbod bij ontmoetingslocaties wordt op elkaar afgestemd en geborgd. Bewonersinitiatieven krijgen een maximale rol bij de programmering en uitvoering.
- Er worden samen met bewoners plannen ontwikkeld die buitenruimtes aantrekkelijker maken voor intensiever gebruik.
- Vanuit de nieuwe wijkvisie op spelen en bewegen worden de speel- en beweeglocaties in de wijk indien nodig aangepakt en verbonden.
- Werkgroepen en bewonersinitiatieven worden waar nodig ondersteund. Er wordt gewerkt aan een goede onderlinge verbinding tussen de actieve groepen en meer betrokkenheid op de wijk als geheel.
- In samenwerking met het Sociaal wijkteam en andere wijkpartners worden kansen in de eigen omgeving vergroot door het versterken van het aanbod van voorliggende voorzieningen.

Sterker zelforganiserend vermogen van bewoners (financieel zelfredzaam) (D)

De partijen weten elkaar op uitvoeringsniveau inmiddels goed te vinden. Door bezettingsproblemen en andere prioriteiten bij zowel Sociaal wijkteam als Werk en Inkomen is een intensievere gebiedssamenwerking met wijkpartners dit jaar niet haalbaar.

Inspanningen 2023 (I)

Aansluiting op gebiedsnetwerken door de gemeente is in ontwikkeling. Voor het opzetten van informatie- en adviespunten is stedelijke regievoering randvoorwaardelijk. Zodra dit start zullen we vanuit het gebied hierop aanhaken.

Kansengelijkheid (T)

Bewoners de mogelijkheid bieden om zelfstandiger en steviger in de maatschappij te staan en indien nodig meer zelf de regie te kunnen voeren over hun leven (D)

Voor een substantiële verbetering op dit thema is een intensievere samenwerking en integrale en gebiedsgerichte aanpak randvoorwaardelijk. Door bezettingsproblemen en andere prioriteiten bij partners is een intensievere gebiedssamenwerking met wijkpartners dit jaar helaas niet haalbaar.

Inspanningen 2023 (I)

Dit jaar zijn al stappen gemaakt rondom de integrale aanpak per inwoner. Er zijn stappen gezet om toe te werken naar de ambitie om een meer gebiedsgerichte participatieaanpak op te zetten in intensieve samenwerking met de andere gebiedspartners. Dit met als doel om beter aan te sluiten op de behoeften en (participatie) kansen van de inwoner. Zo worden trajecten vanuit Scalabor al dichter bij in de wijk georganiseerd.

Meer kinderen bereiken die extra ondersteuning kunnen gebruiken in hun ontwikkeling en hier een goed en passend programma voor aan te bieden (D)

Door extra aandacht binnen het programma Kansrijk opgroeien voor de overgang tussen basis- naar voortgezet onderwijs en de koppeling met het jongerenwerk wordt de doorgaande lijn verder verstevigd. De ontwikkeling van het nieuwe jongerenwerk in afstemming met de omliggende gebieden krijgt verder vorm.

Inspanningen 2023 (I)

De uitvoering van het programma 2023 en de samenwerking tussen de partners loopt voorspoedig. Met de wijkpartners werken we aan een toename van deelnemers uit de doelgroep, verhoging van het gebruik, verhoging van de ouderbetrokkenheid en de aansluiting met de wijkpartners en het voortgezet onderwijs.

Openbare ruimte (T)

Bewoners zijn tevreden over hun leefomgeving (D)

De verbetering en verbinding van de verschillende speellocaties en het versterken van mogelijkheden voor ontmoeten krijgt steeds meer vorm. Het ondersteunen van de bewonersinitiatieven wordt voortgezet.

Inspanningen 2023 (I)

We zijn gestart op twee hotspots in De Laar en het Winkelcentrum Oostburgwal. Samen met wijkpartners werken we aan een integrale (preventieve) aanpak ter verbetering van de leefbaarheid.
De volgende hotspots voor een vergelijkbare aanpak zijn al in kaart gebracht. We hebben aanpassingen gedaan in de openbare ruimte, gericht op bewegen, spelen en ontmoeten, zoals aan speellocaties, bankjes, jeu de boules baan en een schaaktafel.

Veiligheid (T)

Bewoners voelen zich veilig en zijn betrokken in hun buurt (D)

Samen met de partners worden overlast locaties tijdig en steeds vaker preventief aangepakt.

Inspanningen 2023 (I)

Een brede preventieve aanpak is het uitgangspunt voor het nieuw vorm te geven jongerenwerk in de wijk.
We zijn gestart op twee hotspots samen met Vivare in De Laar en het winkelcentrum Oostburgwal. We zijn gekomen tot een verbeterplan, dat al gedeeltelijk is gerealiseerd. Samen met wijkpartners werken we aan een integrale (preventieve) aanpak ter verbetering van de leefbaarheid.
We zijn met verschillende verkeerswerkgroepen en actieve wijkbewoners in gesprek om verkeersknelpunten aan te pakken.

W8 Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer ontmoetingsplekken (D)

In alle drie de wijken wordt gekeken naar mogelijkheden om bestaande ontmoetingsplekken te optimaliseren en daar waar nodig nieuwe ontmoetingsplekken te realiseren.
Daarnaast activeren we het netwerk van partners (vrijwillig en professioneel) via netwerkbijeenkomsten. Om op deze wijze de verbinding te versterken en zo voor bewoners meer kansen tot ontmoeten te creëren.

Inspanningen 2023 (I)

De Fontein kent steeds ruimere openingstijden en is inmiddels 6 dagen in de week open.
In samenwerking met de cultuuracademy wordt er gekeken naar mogelijkheden om bewoners die nog niet vanzelfsprekend de weg naar de Fontein weten te vinden toch te verleiden om te komen.

De Stichting Immerloopark buigt zich over de alternatieven in het Immerloopark. Dat heeft nog geen alternatief plan opgeleverd dat met de gemeente gedeeld is.

Er worden gesprekken gevoerd met verschillende partijen voor ontmoetingsplekken in RKV. Deze richten zich niet alleen op Rijkerswoerd. In Rijkerswoerd is een ontmoetingsplek voor jongeren gerealiseerd.

In de eerste helft van 2023 is er een netwerkbijeenkomst geweest voor vrijwilligers en professionals in de wijk. Dit wordt in de tweede helft van het jaar herhaald. Het verbinden van bestaande ontmoetingsplekken krijgt hier ook een plek in.

Meer ommetjes (D)

In RKV loopt nu een project om de mogelijkheden voor looproutes in kaart te brengen. Onlangs is er een boekje met cultuurroutes in Kronenburg en Vredenburg uitgebracht.
In het ontwikkelperspectief Kronenbrug wordt gekeken naar de looproutes in de wijk.
In Rijkerswoerd wordt onderzocht of het Zeegbos mogelijkheden kan bieden voor ommetjes.

Inspanningen 2023 (I)

Er zijn geen bankjes gerealiseerd, omdat de - door bewoners - aan te leveren informatie daaromtrent nog niet beschikbaar is.

De partners in de wijk zijn gestimuleerd om gezamenlijk een programma te ontwikkelen in de openbare ruimte. Na het boekje met kunstroutes in Rijkerswoerd heeft Rozet in samenwerking met bewoners een boekje met kunstroutes in Kronenburg en Vredenburg uitgebracht.

Kansengelijkheid (T)

Bevorderen kansengelijkheid (D)

Jeugd in Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg heeft de mogelijkheid gekregen om zich persoonlijk te ontwikkelen op het vlak van cultuur, sport, zelfstandigheid en weerbaarheid. De jeugd staat steviger in de schoenen en is beter voorbereid op volgende stappen in hun leven.

Inspanningen 2023 (I)

Binnen het programma Kansrijk Opgroeien is er met de scholen gewerkt aan naschoolse programma's op het gebied van sport, cultuur, weerbaarheid, ontwikkeling et cetera. Inmiddels zijn daar bijna alle basisscholen uit het gebied bij aangesloten. In aansluiting daarop heeft er tijdelijk een schaatsbaan in de wijk gestaan, The Big Draw in Kronenburg, social mediatraining, Vitesse Hattrick, Run4Fun en het vakantiekamp hebben plaatsgevonden.
Via de scholen is voor individuele kinderen budget beschikbaar gesteld voor kleding, schoeisel, persoonlijke hygiëne en is sinterklaasviering voor kinderen in armoede mogelijk gemaakt.
Een beurs voor tweedehands schoolspullen, sportartikelen en buitenspeelartikelen heeft plaatsgevonden.
Voor de kinderen van het voortgezet onderwijs is via PowerPlug Academy de mogelijkheid geboden voor huiswerkbegeleiding, persoonlijke ontwikkeling en loopbaanonderzoek.
Vanuit Rijnstad en The Point worden jongeren vaardigheden aangeleerd om zich in de huidige maatschappij te redden. Powerplug en Rijnstad zijn in contact gebracht met Prospect4Cash. Deze partij helpt jongeren aan werk en begeleidt ze daar langdurig in.
Het netwerk voor opvoedondersteuning wordt in kaart gebracht en zal in 2023 afgerond worden. Dit zal gedeeld worden met de scholen.

Het project Huiselijk Geweld en Kindermishandeling is afgerond en krijgt een vervolg in de opvoedondersteuning plan Nieuw-Zuid.

De regisseurs van Werk en Inkomen hebben op woensdagochtend een locatie in de Fontein tot hun beschikking en op donderdag bij het Sociaal wijkteam. Mogelijkheden tot uitbreiding worden nog onderzocht.

Er is extra inzet geweest op de jonge-moedergroep. Dit heeft plaatsgevonden in de vorm van een verdiepende training op het gebied van opvoedondersteuning.

Naast het programma voor de jeugd hebben wij in 2022 een opdracht verstrekt voor kansengelijkheid voor volwassenen. Hier wordt met name ingezet op kansengelijkheid voor (allochtone) vrouwen. Deze opdracht wordt door Rijnbrugcoaching uitgevoerd. In september zal een evaluatie plaatsvinden.

Openbare ruimte (T)

Vergroenen van de wijk (D)

Dit doel blijft onverminderd van kracht. Met bewoners en professionals is gesproken over de mogelijkheden om de wijk te vergroenen. Daar waar mogelijk is er ook al uitvoering aan gegeven (een opsomming van de concrete resultaten is hieronder bij de inspanningen weergegeven). Daarbij zijn het tegengaan van wateroverlast en hittestress belangrijke onderwerpen.
In Rijkerswoerd is een werkgroep Groen actief en een werkgroep Duurzaamheid in oprichting.

Inspanningen 2023 (I)

- Boomspiegels Schepen te Boeckoppad zijn vergroot.
- Aan de Schepen van Hemertstraat zijn stenen verwijderd en is groen aangebracht.
- De herinrichting van de Heiligerleeplaats is gerealiseerd.
- Adorppad, de gesprekken met bewoners zijn gestart, met als doel het plein te verbeteren. Minder steen, meer groen is de insteek.
- Bronsveenhof, de gesprekken met bewoners zijn gestart, met als doel het plein te verbeteren. Minder steen, meer groen is de insteek.
- Groningerpark is uitgebreid. Het versteende plein van de scholen is met de nieuwbouw verkleind. Het overgebleven gedeelte is vergroend en samengevoegd met het achterliggende Groningerpark. Hierdoor is een mooiere speelruimte voor de jeugd ontstaan.
- Allerlei kleine vergroeningsprojecten in het gebied tussen de busbaan en de Huissensedijk zijn in ontwikkeling.
- In Rijkerswoerd is een zeer actieve werkgroep Groen.
- In een groot stuk weide aan de Mooieweg worden bomen geplant.

Er wordt nauw samengewerkt tussen de projectgroep Ontwikkelperspectief Kronenburg en het team Leefomgeving RKV. Dit zorgt er mede voor dat projecten in zicht blijven als deze wel/niet binnen het ontwikkelperspectief vallen.

We ondersteunen de werkgroep Groen in Rijkerswoerd. Hier vindt nauwe samenwerking plaats. De werkgroep Groen heeft een uitgebreid plan ingediend met kansrijke plekken om te vergroenen. Een selectie van deze plekken, die in overleg met de werkgroep Groen tot stand is gekomen, is opgenomen in de wijkgroenagenda.

We zijn bezig met het opzetten van een programma voor ontmoeting in het Groen. Er is inmiddels subsidie verleend voor drie pilot activiteiten.
De gesprekken rondom de verplaatsing van de Tuinmaat lopen. Vanuit het team Leefomgeving zijn, naast formatieve inzet, middelen beschikbaar gesteld voor een eventuele verhuizing.

Verbeteren algehele gesteldheid van de wijk (D)

Dit onderwerp blijft voor bewoners onverminderd belangrijk. Helaas zien we dat sommige bewoners er voor kiezen hun huisraad naast containers te zetten. Ook verwaarloosde achtertuinen vormen regelmatig een ergernis bij bewoners in de wijk.
Opschoondag met wijkpartners staat op de planning voor het gebied rondom het Stedumhof in Vredenburg.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In Kronenburg wordt een wijkschouw gehouden.
- In Rijkerswoerd heeft de werkgroep Groen een uitgebreid overzicht van kansrijke vergroeningsplekken opgesteld, een selectie van deze plekken is opgenomen in de wijkgroenagenda.
- De ongediertebestrijder in het gebied heeft het verzoek gekregen om meer inzet te plegen in Kronenburg ten aanzien van de overlast van ratten en andere ongedierte. Er wordt gewerkt aan een risico-inventarisatieplan voor Kronenburg.

Betere balans in het speelaanbod (D)

Spelen is een belangrijk onderdeel van de ontwikkeling van kinderen. Op dit moment concentreren we ons op de speelplekken die onderhoud nodig hebben of waar bewoners zelf initiatief nemen en aangeven dat ze graag verandering willen.
Daarnaast houden we bij het aanpassen of aanleggen van speelplekken rekening met inclusief spelen.
Het natuurcentrum heeft een plan ingediend voor het aanpassen en inclusief maken van de stadsboerderij in Rijkerswoerd.

Inspanningen 2023 **(I)**

Op basis van de vraag vanuit bewoners worden speelplekken aangepast. Dit kan het vervangen of aanpassen aan de leeftijdscategorie van speeltoestellen zijn.

Los van de fysieke plekken kijken we ook naar het aanbod op de verschillende speellocaties. Voorbeelden hiervan zijn de inzet van de spelcontainers, Run4Fun en het programma op de skatebaan.

In samenwerking met het Sportbedrijf, maar ook met input van Rijnstad, is gekeken naar de ontwikkeling van het sportaanbod. Denk bijvoorbeeld aan het pimpen van helmen om het belang van veilig sporten te benadrukken.

Adorppad en Bronsveenhof: er is ter plaatse een uitvraag geweest en momenteel wordt er gewerkt aan de hand van input door ouders, bewoners en kinderen aan het verbeteren van deze speelplek.

Parkeerkrapte en foutparkeren (D)

Samen met de bewoners wordt gekeken wat de mogelijkheden zijn om parkeerkrapte en -overlast aan te pakken. Het is lastig om een balans te vinden tussen de verschillende ambities (vergroening) en belangen (parkeerbehoefte). Vooralsnog weten we de parkeerkrapte en foutparkeren onvoldoende terug te dringen

Inspanningen 2023 **(I)**

Naar aanleiding van een parkeeronderzoek in Rijkerswoerd is gebleken dat in bepaalde gebieden de parkeerdruk hoog is (soms meer dan 100%). Aan de hand hiervan is er getoetst of er mogelijkheden zijn om parkeerplekken te realiseren zonder af te doen aan het groen.
Dit is een zeer lastig probleem om op te lossen. Vooralsnog is er geen zicht op een passende oplossing.

Meer handhaving en stimuleren eigen verantwoordelijkheid (D)

Met bewoners in de wijk wordt samengewerkt aan de overlast van hondenbezit. Met de resultaten van deze werkgroep gaan we ook kijken of dit toepasbaar is in de andere wijken.

De mogelijkheid om reclassering in te zetten voor extra opruimacties is helaas niet gelukt.

Inspanningen 2023 **(I)**

Er zijn depodag-uitgiftepunten geplaatst in Rijkerswoerd. Bewoners hebben zich gecommitteerd om deze regelmatig te controleren en van zakjes te voorzien.
De mogelijkheden voor een omheind hondenlosloopveld worden kleiner nu blijkt dat bij een kansrijke plek afspraken gemaakt zijn met de aangrenzende ondernemer.

Op het gebied van handhaving wordt gestuurd op de inzet van de huidige handhavers. Via het veiligheidsoverleg wordt gekeken welke prioriteiten er gesteld moeten worden.

Veiligheid (T)

Minder overlast (D)

Voor de reguliere handhaving is een proces tot stand gekomen om beter richting te geven aan de prioriteiten van de handhavers, in de vorm van een jaarplanning en het bepalen van de prioriteiten in het wijkveiligheidsoverleg. De uitvoering hiervan is gestart. Hoewel veiligheid objectief moeilijk meetbaar is hebben we de indruk dat de hotspots goed in beeld zijn en dat er door gerichte inzet minder klachten over komen. Daar waar klachten zijn wordt de inzet hierop besproken in het maandelijkse wijkveiligheidsoverleg. Klachten over overlast bij de skatebaan doen zich niet meer voor.

Inspanningen 2023 **(I)**

Het jeugdpreventieplan staat volop in de aandacht. Er wordt door de drie gebieden in Zuid die er bij betrokken zijn hard aan gewerkt.
De aanpak voor de plekken waar drugshandel plaatsvind is in het recent opgestelde veiligheidsplan opgenomen en geborgd in de wijkveiligheidsoverleggen.

Meer verkeersveiligheid (D)

Veiligheid in de wijk is heel belangrijk. In Rijkerswoerd is een werkgroep actief die dit onderwerp in kaart brengt en met het team Leefomgeving bespreekt.
Oversteekplaatsen zijn niet de enige optie (en creëren schijnveiligheid) om een straat veiliger te maken. Er is en wordt blijvend breder gekeken naar mogelijkheden om de Marga Klompélaan veiliger te maken.

Inspanningen 2023 **(I)**

Het aanbrengen van de oversteekplaatsen blijkt op de Marga Klompélaan niet de oplossing voor de ervaren onveiligheid te zijn. Dit is met de bewoners besproken.
We kijken verder naar mogelijkheden om de veiligheid te verhogen. Hierbij valt onder andere te denken aan het periodiek plaatsen van matrixborden. Vooralsnog is er nog geen extra handhavingscapaciteit beschikbaar om de onveiligheid te kunnen bestrijden.

In 2022 zijn de voorbereidingen gestart voor de aanpassing van de Groningensingel en de Kruisstraat (RijnWaalpad). De uitvoering van beide projecten is gestart.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken (A)

Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven (D)

Zie onderstaande toelichtingen.

Rekenkamer: Uitvoeren onderzoeksprogramma (I)

De rekenkamer heeft in eind 2022 het vooronderzoek naar armoede afgerond en het vervolgonderzoek opgestart. Daarbij heeft de rekenkamer onder andere uitvoerige gesprekken gevoerd met klanten van de Voedselbank. De beschouwingen uit het vooronderzoek zijn gedeeld met de raadsfracties. Het vooronderzoek diende als basis voor het hoofdonderzoek naar generatiearmoede. Het hoofdonderzoek is begin 2023 opgestart. In het kader van dit hoofdonderzoek is onder andere gesproken met vijftien gezinnen, netwerkpartners en betrokken ambtenaren. De nota van bevindingen zal in de loop van augustus worden aangeboden voor ambtelijk wederhoor. In september is een expertsessie gepland, in oktober zal bestuurlijk wederhoor plaatsvinden waarna het rapport aan de raad kan worden aangeboden.

Sinds de start van het onderzoek is er, onder andere door het uitvallen van medewerkers van de rekenkamer, het vertrek van betrokken ambtenaren en een wisseling van de wacht bij de onderzoekers enige vertraging opgetreden.

Odra
In het voorjaar van 2023 heeft een onderzoek plaatsgevonden naar de Odra (omgevingsdienst). De resultaten worden kort na de zomer aangeboden.

Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV)
De rijksoverheid heeft een programma opgezet voor een langjarige inzet van het Rijk om samen met gemeenten en andere lokale partijen de leefbaarheid en veiligheid in 20 focusgebieden in 19 steden weer op orde te krijgen en de bewoners weer perspectief te bieden. De rekenkamers van Heerlen, Arnhem en Groningen hebben besloten om dit grote programma in hun gemeente (Arnhem-Oost) langjarig met onderzoek te gaan volgen. In een dergelijk lange periode van twintig jaar zullen er naar verwachting veel wisselingen in de raad en het lokale bestuur plaatsvinden, waardoor de raad niet altijd meer de kennis heeft over in het verleden gemaakte keuzes. De rekenkamer kan ten behoeve van de raad het historisch overzicht bewaren en bewaken.

Na de gemeenteraadsverkiezingen heeft de rekenkamer met een groot deel van de fracties gesproken over het onderzoeksprogramma 2023-2024.

College: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten (I)

Het jaar van de eerste kinderburgemeester zit er bijna op. De tussenevaluatie hiervan laat de voortgang zien, maar geeft ook punten voor verbetering. Deze zijn benoemd in aanbevelingen op korte en lange termijn. Waar mogelijk nemen we een deel van deze aanbevelingen mee in het proces van het volgend jaar. Voor het volgend jaar van de tweede Arnhemse kinderburgemeester zijn de voorbereidingen in volle gang.

De pilot digitale wijkpanels draait in twee wijken: Presikhaaf en de Laar. In beide wijken is eerste enquête uitgezet en zijn de resultaten inmiddels binnen. Het ultieme resultaat is een permanent digitaal wijkpanel waar inwoners eigenaar zijn van het wijkpanel en gevraagd en ongevraagd (wijk)wethouder, college en raad adviseren over onderwerpen die spelen in de wijk.

Het proces rond het organiseren van het eerste Arnhemse burgerberaad met als onderwerp afval is in volle gang. Via een proces van bijeenkomsten en discussies zal het burgerberaad adviezen formuleren. Burgerberaden zijn bedoeld om te laten zien wat er leeft in de samenleving en welke ideeën door mensen uit de samenleving kunnen worden ontwikkeld. Voor de organisatie van een burgerberaad wordt een (of meerdere) externe partij(en) aangetrokken, die ervaring heeft met het in goede banen leiden van het proces en een groot deel van de organisatie op zich kan nemen.

College: Eenduidige werkwijze leveren **(I)**

We blijven leren van onze participatie met inwoners en andere belanghebbenden. Bij de jaarlijkse evaluatie zijn drie projecten geëvalueerd. Er wordt intern bij gemeentelijke plannen, projecten en beleid gewerkt met het stappenplan Participatie. Dit beleidskader helpt om voorafgaand van een project of bij de start van nieuw beleid (plan) helder te maken wat het doel is van de participatie, wie meepraten, wie welke rol heeft, binnen welke kaders er participatie mogelijk is er wat er gebeurt met de opbrengsten. De essentie is dat we het participatieproces goed inrichten en het speelveld helder maken: waar zit wel of geen ruimte tot participatie. Verwachtingsmanagement is essentieel. Medewerkers van onze gemeente worden getraind op inzet van effectieve burgerparticipatie door hen leren te laten werken met het Arnhems stappenplan participatie en te oefenen met verschillende casussen.

Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken (D)

De samenwerking en partnerschappen liggen op koers. Tussentijdse resultaten voor de GMR, de VNG en G40 en de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en grote steden in Noordrijn-Westfalen zijn hieronder per onderdeel aangegeven.

Arnhem werkt in de Groene Metropoolregio samen aan maatschappelijke opgaven die om een regionale aanpak vragen **(I)**

Arnhem geeft in 2023 samen met de Groene Metropoolregio mede uitvoering aan de opgaven in de regionale agenda en de hiermee samenhangende lobbyagenda. In de eerste helft van het jaar zijn op alle vijf de opgaven in de regionale agenda 2023-2024 resultaten geboekt. Het eerste en tweede kwartaalbericht geven hier een goede indruk van. Onder meer is vanuit de opgave verbonden regio een startnotitie verschenen voor het regionale mobiliteitsplan dat samen met de provincie wordt opgesteld. In de context van de productieve regio vond tussen de GMR, The Economic Board en de provincie op 13 april de ondertekening van het Human Capital Akkoord plaats. Dit moet ondernemers, onderwijsinstellingen en overheden gaan helpen bij het arbeidsmarkt-vraagstuk. Vanuit de opgave circulaire regio is het Uitvoeringsprogramma RES 2024-2030 verschenen. In dit plan is beschreven wat de RES-organisatie gaat leveren en welke middelen hiermee gemoeid zijn. Dit wordt structureel verwerkt in de begroting van de GMR voor de jaren 2024 en verder.

In februari 2023 is bekend geworden dat het Rijk met de regio Arnhem-Nijmegen een Regio Deal wil sluiten naar aanleiding van de ingediende propositie Gezonde Groene Groei. Het Rijk heeft hiervoor een bedrag gereserveerd van € 15 miljoen. Er wordt nu toegewerkt naar een convenant met het Rijk. De Regio Deal is opgezet rond de thema's die aansluiten bij de regionale agenda: gezond leven, toekomstbestendig wonen, sterke bedrijvigheid, werkende arbeidsmarkt, grenzeloos samenwerken en wijk en dorpsgericht werken. De inzet is om op deze thema's transities te stimuleren, door, aanvullende aan al geplande investeringen, vernieuwende oplossingen te ontwikkelen, de uitvoeringskracht te versterken en initiatieven te versnellen, verbinden en op te schalen.

In juni 2023 is bekend geworden dat er geld vanuit Den Haag is toegekend om de leefomgeving in de regio te verbeteren. Met dit geld kunnen er in de regio tot en met 2030 betaalbare woningen worden gebouwd en kunnen de gebieden klimaat adaptief worden ingericht. De nieuwe Rijksgelden komen voort uit de samenwerking via de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen en nieuwe afspraken die staan in de Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley. Arnhem ontvangt € 54,4 miljoen van het Rijk voor de ontwikkeling van Spoorzone Arnhem-Oost. Dit geldt komt bovenop de € 72 miljoen euro die de gemeente in november ontving.

Arnhem werkt in netwerken van steden in Nederland en de Euregio én in belangenorganisaties als VNG en G40 samen aan beleidsafstemming en -beïnvloeding en draagt bij aan lobbydossiers richting het Rijk en Europa **(I)**

Na de bestuurswisseling zijn portefeuillehouders Smeulders en Van de Geijn lid geworden van een landelijke VNG-commissie, namelijk de commissie Financiën respectievelijk Informatiesamenleving.

Arnhem versterkt de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en met steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) **(I)**

In februari 2023 werd samen met the Economic Board en het DNBC een werkbezoek aan Duisburg georganiseerd. Daar werd een samenwerkingsovereenkomst met Duisburgse partners ondertekend.
Voor het eerst na de coronaperiode ontmoetten de burgemeesters van het 100.000-plus stedennetwerk elkaar weer. Zij spraken over vervolgstappen in hun onderlinge samenwerking.

Uitbreiding structurele buitenlandse relaties (Amendement 22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties) **(I)**

Door gebrek aan personele capaciteit kon het raadsbesluit niet direct ter hand genomen worden. Inmiddels is er een inventarisatie gedaan en wordt een onderzoek voorbereid.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers (D)

We hebben ingezet op een versnelling van de digitalisering van de afdeling Burgerzaken. Tegelijk blijven we ook inzetten op dienstverlening via persoonlijk contact. In Loket Zuid is vorig jaar bij wijze van proef gestart met een informatiebalie, bemenst door medewerkers van de afdeling Klantenservice. Inwoners kunnen hier spontaan binnenlopen wanneer zij vragen hebben over gemeentelijke producten of diensten, of om hun aangevraagde product op te halen. Naar aanleiding van de positieve ervaringen zetten wij deze dienstverlening voort. De telefonische bereikbaarheid van de klantenservice kan beter. Er wordt een analyse gemaakt van de bereikbaarheid, de knelpunten die hierbij spelen en de manier waarop deze verbeterd kan worden. Deze analyse wordt begin oktober verwacht. Om de bereikbaarheid op korte termijn te verhogen worden extra medewerkers ingezet en wordt ingezet op verbeteren kwaliteit en procesoptimalisatie.
In het daklozenloket kunnen mensen die dak- en thuisloos zijn geraakt binnenlopen voor ondersteuning. Inmiddels is hier, naast de inzet van Werk en Inkomen en de VGGM, ook een medewerker van Burgerzaken op aangesloten voor informatie en hulp bij het aanvragen van het briefadres.
De capaciteit in de BRP-straat Zevenaar voor de inschrijving van asielzoekers en statushouders is uitgebreid. In 2022 is het aantal inschrijvingen toegenomen met 11% ten opzichte van 2021. In 2023 rekenen we op een verdere toename van 23% ten opzichte van 2022. Ondanks de uitbreiding blijft opschaling een aandachtspunt. De vraag om inschrijvingen is groot, terwijl de capaciteit en de financiering vanuit het Rijk achterblijft.

Ruim 1.000 klanten gaven in de eerste helft van 2023 bij de smileyzuilen bij de balies een rapportcijfer voor de dienstverlening. De gemiddelde cijfers per maand lagen tussen de 8,1 en 8,6.

Naast de directe dienstverlening aan de burger, gaat ook tijd en aandacht uit naar de vele wetswijzigingen die zijn of worden doorgevoerd op het gebied van Burgerzaken. Ook bereiden we ons voor op de periodieke piek (2024-2028) in de aanvragen voor reisdocumenten. Voor 2024 komt dit neer op een verdubbeling van het aantal te verwachten aanvragen, van 15.000 in 2023 naar 30.000 in 2024, wat vervolgens oploopt naar 37.000 in het piekjaar 2027. Hiervoor zetten we nu al in op de werving en het opleiden van nieuwe medewerkers.

Veel vast werk is de laatste jaren ingevuld door inhuur. Dit zijn wettelijke taken. Er is uitstroom door collega's die met pensioen gaan. Hiermee verdwijnt veel vakkennis. De opvulling hiervan kost tijd en geld. Deze posities zijn slecht in te vullen door gekwalificeerd personeel. We investeren daarom in het opleiden van nieuwe onervaren mensen. Om het vakgebied burgerzaken eigen te maken vraagt dat een opleidingstraject van minimaal twee jaar voor de basiswerkzaamheden en minimaal vijf jaar voor specialistische werkzaamheden. De rijksoverheid wil toe naar verplichte certificering van alle burgerzakenmedewerkers en opname in een landelijk register in het kader van fraudebestrijding en ondermijning. Dit maakt deze opleidingstrajecten des te belangrijker en het werk complexer en tijdrovender. We investeren ook in het digitaliseren van werk en van aanvraagprocessen voor inwoners. Zo zijn we als afdeling toekomstbestendig en toekomstgericht.

Optimale dienstverlening **(I)**

De verkiezingen voor de waterschappen en de Provinciale Staten zijn veilig en zonder noemenswaardige incidenten verlopen. We hebben volop ingezet op toegankelijkheid zodat iedere Arnhemmer die mocht stemmen, kon stemmen. Hiervoor werkten we onder andere samen met het Arnhems Platform Chronisch Zieken & Gehandicapten (APCG).
Zo was er de stemmal ter ondersteuning voor visueel beperkte kiezers, een gebarentalig stembureau voor mensen met een auditieve beperking en konden kiezers die moeilijk ter been zijn, en mensen met een lichamelijke- of visuele beperking gebruik maken van de stemtaxi. Ook konden mensen in het proefstembureau vooruitlopend op de verkiezingen bekend raken met het stemmen. Voor het eerst was er een stembureau ingericht in een moskee.

Als gemeente Arnhem waren we aangesloten op de landelijke pilot om inwoners ondersteuning te geven bij het verhogen van het beveiligingsniveau van hun DigiD. Hiervoor wordt het DigiD gekoppeld aan het identiteitsbewijs. Burgers kunnen dit in principe zelf regelen. Voor wie minder digitaal vaardig is, is op initiatief van de Rijksdienst voor Identiteitsgegevens een pilot gestart om inwoners hierbij te helpen. Helaas is de pilot eind 2022 door technische problemen op landelijk niveau gestopt. Hierdoor is het voor Arnhem niet meer mogelijk om de beoogde ondersteuning aan te bieden aan inwoners. We hebben op landelijk niveau kenbaar gemaakt dat de gemeente Arnhem bereid is om weer aan te haken, mocht besloten worden om een doorstart te maken.

Via de smileyzuilen bij de balies monitoren we voortdurend de klanttevredenheid. In aanvulling daarop gaan we ook een geautomatiseerd en structureel klanttevredenheidsonderzoek (KTO) invoeren. De voorbereidingen zijn hiervoor getroffen. Zodra de testfase is afgerond, wordt het KTO uitgerold. Daarnaast hebben we ook contact met het Informatiepunt Digitale Overheid om op te halen welke signalen zij van inwoners binnenkrijgen met betrekking tot de dienstverlening van de gemeente.

In 2022 is een convenant getekend door de gemeente Arnhem en de HAN, academie IT en Mediadesign. In het convenant is afgesproken om voor de duur van drie jaar samen te werken en kennis te delen, waaronder op het

gebied van inclusieve digitale dienstverlening. In dit kader hebben studenten onder meer meegekeken in het proces rond het briefadres.

Digitaliseren van het klantproces **(I)**

In 2023 zijn en worden verschillende eDiensten uitgerold. Zoals de digitale aangifte overlijden, uittreksel BRP en aangifte verhuizing. Dit maakt deel uit van een meerjarenprogramma voor de doorontwikkeling van de afdeling Burgerzaken, waarin we over de hele linie van de burgerzakendienstverlening volle aandacht geven aan optimalisatie van de klantreis en de achterliggende processen. We hebben het eerste half jaar meerdere stappen gezet. Daarmee is de achterstand die in voorgaande jaren is ontstaan wat ingelopen, maar nog niet volledig weggewerkt. Dit en zal de komende periode nog aandacht vragen.
Meer eDiensten en zaakgericht werken moeten op den duur gaan leiden tot meer gemak en meer mogelijkheden voor de inwoner en een snellere afhandeling van aanvragen en aangiften. In 2024 gaat het digitaliseren verder. We investeren in meer eDiensten en meer zaakgericht werken. Dit voeren we door met een consequente projectmatige aanpak.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	92.993	8.406	101.399
Baten	571.703	9.086	580.789
Saldo lasten en baten	478.710	680	479.390
Toevoegingen aan reserves	4.942	-3.397	1.545
Onttrekkingen aan reserves	59.236	-135	59.101
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	54.294	3.262	57.556
Prognose resultaat	533.004	3.942	536.946

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	8.406	N					
Financiën	1.821	N	CAO ambtelijke organisatie	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	1.755	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Financiën	1.465	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Digitalisering en automatisering	1.253	N	Loon- en prijsontwikkelingen De Connectie	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	526	N	Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	466	N	Verkiezingen	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	465	N	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	432	N	Huisvesting gemeentelijke organisatie	N	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	200	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	200	N	eHRM	N	I	AR	J
Financiën	192	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	150	N	Klantenservice	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	68	N	Uitvoering moties 23M09gg en 21M218	N	S	AR	J
Publieke dienstverlening	39	N	Loket Zuid	N	S	AR	J
Publieke dienstverlening	28	N	TM Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslag	N	S	AR	J

Bedrijfsvoering en PenO	8	N	OZB indexatie	J	S	AR	J
Wijken en wijkgericht werken	-135	V	Burgerparticipatie	N	I	BR	J
Financiën	-527	V	Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021	N	I	AR	J
Baten	9.086	V					
Financiën	4.980	V	Gemeentefonds: verwacht extra accres nacalculatie	N	I	AR	J
Financiën	3.601	V	Gemeentefonds: meicirculaire	J	I	AR	J
Publieke dienstverlening	474	V	Leges	N	I	AR	J
Financiën	395	V	Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	46	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	-90	N	Huisvesting gemeentelijke organisatie	N	S	AR	J
Financiën	-320	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	-3.397	V					
Financiën	-897	V	Actualisatie MIP	J	I	AR	J
Bedrijfsvoering	-2.500	V	Verduurzaming vastgoed	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	-135	N					
Wijken en wijkgericht werken	-135	N	Burgerparticipatie	N	I	BR	J

CAO ambtelijke organisatie
De loonontwikkeling van de ambtelijke organisatie volgt uit de cao-afspraken. Op 22 februari jl. is een principeakkoord gesloten voor de cao van gemeenten. Deze cao loopt tot en met 31 december 2023. De effecten hiervan voor 2023 worden in deze Turap verwerkt. Daarnaast ontstaan er wijzigingen in diverse premies op basis van actualisaties per 1 januari, dit leidt tot een voordeel. Per saldo ontstaat een negatief effect van € 1,8 miljoen in 2023 voor de algemene middelen.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Lokale heffingen
Met betrekking tot de lokale heffingen worden over 2023 de volgende afwijkingen verwacht. Onder de tabel is een toelichting op de afwijkingen opgenomen.

	Afwijking 2023
Baten	
Toeristenbelasting	540.000
Rioolheffing	0 (-380.000)
OZB	-320.000
Effecten toename WOZ-bezwaren (lasten)	
Proceskostenvergoedingen bezwaarfase	-895.000
Proceskostenvergoedingen beroepsfase	-200.000
Extra capaciteit bezwaarafhandeling bij de Connectie	-570.000
Totaal	**-1.445.000**

Toeristenbelasting
De opbrengsten uit toeristenbelasting zijn naar verwachting € 540.000 hoger dan begroot, te verklaren door meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2022. Voor 2022 waren de begrote opbrengsten naar beneden bijgesteld vanwege de beperkingen door corona. Nu blijkt dat het aantal overnachtingen in 2022 hoger

uit is gevallen dan verwacht, waardoor een meeropbrengst ontstaat. Daarnaast heeft er een optimalisatie plaatsgevonden, waardoor een aantal nieuwe locaties in de aanslagoplegging is betrokken.

Rioolheffing
De opbrengsten uit rioolheffing vallen naar verwachting € 380.000 lager uit dan begroot. Deze minderopbrengsten zijn het gevolg van:
- Leegstand. Bij objecten met leegstand kan het gebruikersdeel van de rioolheffing niet worden opgelegd.
- Bij de woningen heeft de WOZ-waarde zich negatiever ontwikkeld dan waarmee bij de tariefberekening rekening is gehouden.

De minderopbrengsten door leegstand en een afwijkende waardeontwikkeling bij woningen worden deels gecompenseerd met meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2021 en 2022.

Het tekort dat naar verwachting op het product riolering ontstaat kan gedekt worden uit de voorziening rioolheffing die bij de jaarrekening 2021 op grond van BBV artikel 44 lid 2 is gevormd, omdat de opbrengsten uit rioolheffing in 2021 hoger waren dan de kosten van het product riolering. De middelen uit deze voorziening worden aangewend voor toekomstige kosten van het product riolering die niet gedekt kunnen worden uit de opbrengsten rioolheffing. Het effect op de algemene middelen van de verwachte minderopbrengsten 2023 is daarom per saldo neutraal.

OZB
De opbrengsten uit OZB zijn naar verwachting € 320.000 lager dan begroot. Bij de woningen heeft de WOZ-waarde zich negatiever ontwikkeld dan waarmee bij de tariefberekening rekening is gehouden. De minderopbrengsten die hierdoor zijn ontstaan, worden echter meer dan gecompenseerd door meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2021 en 2022, voornamelijk bij niet-woningen. Dat er per saldo naar verwachting toch een negatief resultaat wordt gerealiseerd, is te verklaren door een bij de begroting 2011 opgenomen structureel begrote meeropbrengst van € 860.000, die losstaat van de jaarlijkse tariefberekening. De reden voor het opnemen van deze stelpost was dat destijds elk jaar bleek dat er op de OZB een positief resultaat werd behaald. De afgelopen jaren laten zien dat de realisatie van deze meeropbrengsten onder druk staat. De verschillen tussen de feitelijke waardeontwikkeling en de bij de tariefberekening gehanteerde te verwachten waardeontwikkeling zijn beperkt, waardoor ook afwijkingen op de op basis van de tariefberekening begrote opbrengsten minder te verwachten zijn en de stelpost minder realistisch is. We bekijken welke mogelijkheden er zijn om deze stelpost af te bouwen.

Effecten toename WOZ-bezwaren
Door de sterke toename in het aantal ontvangen bezwaren tegen de WOZ-waarde ontstaat er naar verwachting een nadeel op de aan no cure no pay bureaus te betalen proceskostenvergoedingen en op de uitvoeringskosten voor afhandelen van de bezwaren. Er zijn door de staatssecretaris maatregelen aangekondigd om de rol van de no cure no pay bureaus in te perken, die waarschijnlijk al vanaf 2024 van kracht zijn. Daarnaast geldt dat de sterke waardestijging van woningen die voor belastingjaar 2023 zichtbaar was zich niet door zal zetten, wat waarschijnlijk een dempend effect heeft op het aantal te ontvangen bezwaren. De genoemde nadelen zijn naar verwachting dan ook incidenteel van aard.
Ondanks de toename in het aantal bezwaren is de verwachting dat het in de begroting opgenomen bedrag ter dekking van kosten voor verminderingen OZB en rioolheffing toereikend is. Er heeft namelijk tegelijkertijd een verschuiving plaatsgevonden van bezwaren bij niet-woningen naar woningen. Bij de laatste groep is het bedrag dat verminderd wordt over het algemeen lager.

Het totale nadeel is verwerkt op de begrotingsprogramma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€1.985.000), S03 Economie en S12 Wonen en leefomgeving.

Loon- en prijsontwikkelingen de Connectie
Op 5 april 2023 is de nieuwe collectieve arbeidsovereenkomst (CAO) voor Samenwerkende Gemeentelijke Organisaties definitief goedgekeurd. Deze nieuwe CAO gaat met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2023 in. De brutosalarissen stijgen met € 240 op basis van een 36-urige werkweek en vervolgens met 2% over het nieuwe totaal. De gemeentelijke bijdrage wordt op deze ontwikkeling aangepast.

In de eerste bestuursrapportage 2023 van de Connectie is voorgesteld om de autonome prijsontwikkelingen te corrigeren op basis van de meest recente raming uit het Sociaal Economisch plan (CEP) van het CPB van respectievelijk augustus 2022 en maart 2023. Hiermee is gehandeld naar de uitgangspunten voor de begroting

zoals deze door het bestuur zijn vastgesteld. Niettemin is geconstateerd dat per abuis niet de prijsindexatie voor de materiële overheidsconsumptie is gehanteerd (IMOC), maar voor de inflatie geharmoniseerde consumentenprijsindex (HICP). De oorzaak hiervan is gelegen in het feit dat de percentages tot voor kort gelijk op liepen. Daarnaast is De Connectie in de primitieve begroting 2023-2026 gecompenseerd voor bovengemiddelde kostenontwikkelingen bij ICT ten opzichte van de prijsindexatie voor de materiële overheidsconsumptie. Het CPB heeft haar ramingen bijgesteld en nadere analyse heeft uitgewezen dat deze bijstelling voldoende is om de meerkosten bij ICT, als gevolg van autonome prijsontwikkelingen, hieruit te kunnen dekken.

In financiële zin worden de hierboven geschetste effecten van de nieuwe CAO en de prijsontwikkelingen structureel verwerkt in de begroting 2024. Voor 2023 levert dit een nadelig resultaat op van € 1,2 mln. Een eerste voorzichtige prognose van de Connectie laat over 2023 een voordelig resultaat zien. Op dit moment is het nog te prematuur om dit te verwerken in deze turap. Het eventuele voordelige resultaat wordt bij de jaarrekening inzichtelijk gemaakt.

Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten
In de begroting was geen rekening gehouden met formatie betreffende het hoger aantal uit (te) geven (reis)documenten. De overschrijding van € 526.000 in de lasten staat in relatie tot de hogere baten uit de leges (reis)documenten van € 474.000.

Verkiezingen
De organisatielasten van de provinciale- en waterschapsverkiezingen van 2023 laten een overschrijding zien van € 86.500 in verband met hogere kosten stembureau/leden en logistieke kosten. Deze hogere kosten hebben hun oorsprong in de prijsverhogingen die met name afgelopen jaar zijn ontstaan als gevolg van de inflatie. Daarbovenop zullen er aanstaande november Tweede Kamer verkiezingen plaatsvinden, waarmee in 2023 geen rekening is gehouden. Vooralsnog geeft het ministerie van Binnenlandse Zaken aan dat gemeenten niet gecompenseerd worden voor deze extra kosten. Dat betekent een extra last van € 379.000.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

Huisvesting gemeentelijke organisatie
Met ingang van 1 juli 2023 is de overeengekomen tijdelijke huurkorting van het Stadskantoor geëindigd. Omdat hier in de begroting geen rekening mee is gehouden, heeft dit in 2023 een nadelig resultaat tot gevolg van € 432.000. Daarnaast ontstaat een nadeel van € 90.000 aan verhuuropbrengsten omdat een onderhuurder per 1 juli is vertrokken.

E-HRM
Het project E-HRM heeft vertraging opgelopen en de scope van het project is uitgebreid. Dit leidt in 2023 tot een incidenteel nadelig resultaat van € 200.000. De vertraging is opgelopen doordat harmoniseren meer tijd kost dan verwacht. Er is gekozen om de harmonisatieproblemen goed op te pakken. Ten tijde van de aanbesteding was de intentie om voor het grootste deel van de processen uit te gaan van best practices. In de praktijk is dat niet haalbaar gebleken doordat de wensen en processen van de gemeenten verder uit elkaar liggen dan verwacht. De scope van het project is daarnaast onder andere uitgebreid met een applicatie die personeelsdossiers zodanig kan digitaliseren dat aan de vernieuwde archiefwet wordt voldaan.

Actualisatie MIP
Jaarlijks worden de kapitaallasten voor het lopende jaar geactualiseerd aan de hand van de realisatie van het MIP van het jaar daarvoor. De verschillen tussen de begrote en de werkelijke kapitaallasten worden in principe met de algemene reserve verrekend, echter voor een tweetal investeringsgebieden (Parkeren en Onderwijs) vindt hiervoor verrekening plaats met een bestemmingsreserve. Op basis van de realisatie is de planning van diverse investeringen aangepast. Dit leidt per saldo tot een voordeel van € 0,6 miljoen voor de algemene middelen. In Verzamelbesluit 2 is € 0,9 miljoen verwerkt, welke aan de algemene reserve is toegevoegd, waardoor er nog een correctie van € 0,3 miljoen bij deze turap gemaakt zal worden. Deze € 0,3 miljoen is verdeeld over de begrotingsprogramma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€ 192.000), S05 Cultuur en S12 Wonen en leefomgeving.

Omdat vanaf voorgaand jaar de keuze is gemaakt om tussentijdse afwijkingen uit de turap niet meer in de algemene reserve toe te voegen om het inzicht in het financiële resultaat te vergroten, wordt eveneens in deze

turap de toevoeging aan de algemene reserve uit verzamelbesluit 2 van € 0,9 miljoen teruggedraaid. Hierdoor is in deze turap het totaal voordeel van het MIP van €0,6 miljoen verwerkt.

Klantenservice
Om de bereikbaarheid te verhogen en de kwaliteit van de dienstverlening te verbeteren wordt hiervoor in de Begroting 2024 voor de jaren 2024 en 2025 voorgesteld incidenteel rekening te houden met een extra jaarlijkse last van € 328.000. Dit is nodig om het huidige aantal FTE in overeenstemming te brengen met het huidige werkaanbod. Vooruitlopend op de uitkomsten van een onderzoek naar de precieze oorzaken van de lage bereikbaarheid is geconstateerd dat directe actie nu nodig is. De hiervoor extra benodigde inzet betekent voor het komende half jaar, een extra last van € 150.000.

Uitvoering moties 23M09gg en 21M218
De gemeente Arnhem vindt het belangrijk om inwoners te ondersteunen die hun geslachtsregistratie willen aanpassen of hun naam vanwege zwaarwegende redenen willen veranderen. Voor hen is de uiteindelijke formele wijziging van geslacht of naam een belangrijke erkenning van hun identiteit. Om hen daarin tegemoet te komen, heeft de gemeenteraad de moties ‘Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijk zwaarwegende gevallen’ (23M09gg) en motie ‘Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen’ (21M218) aangenomen. Er wordt een subsidieregeling ingesteld met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2023, indien de raad daartoe besluit. De regeling kent een subsidieplafond. Er is € 68.500 per jaar voor nodig.

Loket Zuid
Met de heropening van Loket Zuid in september 2022 is bij wijze van proef gestart met een informatiebalie. Deze balie is in april 2023 geëvalueerd en continuïteit wordt noodzakelijk geacht. In de Begroting 2024 wordt voorgesteld rekening te houden met een structurele extra last van € 72.000 ten behoeve van 1,2 FTE voor medewerker(s) receptie. Voor 2023 betekent dit dat voor de helft van dit jaarlijkse bedrag een extra last van € 39.000 nodig zal zijn.

Taakmutatie Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslag
In het gemeentefonds worden vanaf 2023 structureel extra middelen toegekend voor de financiële gevolgen van de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma’s, in dit geval ook programma Bestuur, dienstverlening en financiën.

OZB indexatie
In de begroting is besloten dat de opbrengst OZB jaarlijks met 5% wordt geïndexeerd. Dat heeft ook gevolgen voor de panden die in het bezit zijn van de gemeente zelf. In de meeste gevallen wordt dit gecompenseerd door een verhoging van de door de gemeente te ontvangen huur. Voor een beperkt aantal panden is er echter geen sprake van een huurrelatie. Bij de onderwijspanden en de panden in gebruik voor de eigen ambtelijke organisatie is er geen huurrelatie en leidt de verhoging van de OZB tot een verhoging van de exploitatielasten.

Dit effect wordt in meerdere begrotingsprogramma's (S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€ 8.000) en S04 Onderwijs) zichtbaar als gevolg van de verdeling van de gemeentelijke panden over deze programma's.

Burgerparticipatie
Het blijkt door de beperkte omvang van het team niet mogelijk om dit jaar alle voorgenomen activiteiten van het actieprogramma ‘Samen maken we Arnhem’ inclusief kinderburgermeester, digitale wijkpanels en burgerberaden uit te voeren. Van de voor dit jaar begrote lasten van € 165.000 verwachten we daarom maximaal € 30.000 te besteden. We moeten onze ambities bijstellen, de overige activiteiten worden naar verwachting in de jaren 2024 en 2025 uitgevoerd. Daarom wordt voorgesteld het budget dat niet in 2023 wordt besteed (€ 135.000) ook niet te onttrekken aan de reserve Burgerparticipatie zodat deze middelen beschikbaar blijven voor de toekomst.

Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021
De belastingdienst heeft, conform de ingediende aangifte Vennootschapsbelasting 2021 een vermindering van de voorlopige aanslag Vennootschapsbelasting 2021 opgelegd. Over het jaar 2021 is op basis van deze vermindering geen Vennootschapsbelasting verschuldigd.
Op grond van eerder opgelegde voorlopige aanslagen had de gemeente Arnhem reeds een bedrag van

€ 527.060 voldaan. Dit bedrag zal door de Belastingdienst worden teruggestort.

Volledigheidshalve benadrukken wij dat het een voorlopige aanslag betreft. De Belastingdienst kan bij het opleggen van de (uiteindelijke) definitieve aanslag afwijken van de ingediende aangifte en opgelegde aanslagen.

Gemeentefonds: meicirculaire
Het voordeel op het gemeentefonds ontstaat voornamelijk door een hoger accres als gevolg van hogere loon- en prijscompensatie dan waarmee in de voorgaande circulaires is gerekend. In 2023 gaat het om circa € 6 miljoen. Daarnaast ontstaat er een nadeel van circa € 5 ton als gevolg van actualisatie van maatstaven (voornamelijk hogere WOZ-waarde die tot een lagere algemene uitkering leidt). Zoals gebruikelijk worden in de meicirculaire ook nieuwe middelen toegekend in de vorm van decentralisatie-uitkeringen en/of taakmutaties (in totaal circa € 3 miljoen). Deze middelen dienen ter dekking van lasten die op andere programma's worden voorzien. In deze Turap zijn bij de betreffende programma’s deze lasten nader toegelicht.

Leges
Het aantal verwachte reisdocumenten zal ten opzichte van de huidige begroting hoger zijn en zorgt voor extra baten van € 474.000. De aantallen zijn berekend op basis van het beschikbare model van de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken. Om het aantal verwachte aanvragen van reisdocumenten te kunnen afhandelen is ook extra personeel ingezet (zie genoemde afwijking bij lasten).

Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire
In de meicirculaire is een structurele integratie uitkering van € 26,6 miljoen (landelijk) Participatie aangekondigd. Dit bedrag is ter compensatie van de verhoging van het minimumloon voor de SW lonen die onder het verhoogde minimumloon uitkomen. De geplande verhoging is doorgeschoven naar de septembercirculaire. Op basis van het verdeelmodel van de meicirculaire zijn de bedragen voor Arnhem berekend.

Verduurzamen vastgoed
In de Begroting 2023 zijn middelen vrijgemaakt voor de verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. Totaal € 8,0 miljoen van deze middelen is bestemd voor investeringen. Dit investeringsbudget is incidenteel in 2023 (€ 2,5 miljoen), 2024 (€ 2,5 miljoen) en 2025 (€ 3,0 miljoen) aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten toegevoegd. In de Begroting 2024 wordt de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. De investering in verduurzaming vastgoed wordt in deze begroting dan ook als investering met kapitaallasten verwerkt. Met deze wijziging in de Turap wordt ook de Begroting 2023 volgens deze methode aangepast. Hiermee hanteren we een consistente gedragslijn.

S01 Veiligheid

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem: een veilige stad! (A)

Criminaliteit maakt geen kans (D)

Het aantal misdrijven per 1.000 inwoners kwam in 2022 nog steeds meer in de buurt van een gemeente van 300.000+ dan van een gemeente met 100.000-300.000 inwoners, maar zat er meer tussenin dan daarvoor. In het eerste kwartaal van 2023 komt het cijfer zelfs dichterbij dat van een gemeente met 100.000-300.000 inwoners. Het is te vroeg om hieruit conclusies te trekken. De wet Bibob wordt veelvuldig toegepast; een evaluatie leert dat het beleid in Arnhem goed staat en uitbreiding verdient. Het Arnhems interventieteam controleert en voert speciale acties uit naar aanleiding van signalen en onderzoek. De handhavingscapaciteit op straat is versterkt tot het ambitieniveau van de benchmark handhaving (29 fte).

Omvang criminaliteit in verhouding tot centrumstad van 100.000+ (I)

Het Arnhems misdaadcijfer lijkt meer op te schuiven richting het gemiddelde van gemeenten met 100.000-300.000 inwoners, al is het te vroeg om conclusies te trekken. High Impact Crimes blijven de aandacht krijgen. Uit een recente evaluatie, die wordt gedeeld met de raad, blijkt dat cameratoezicht blijft voorzien in een veiligheidsbehoefte.

Misdaad mag niet lonen (I)

Conform het plan van aanpak bestrijden we de ondermijnende criminaliteit in Arnhem. Een recente evaluatie van het Arnhems gebruik van de Wet Bibob wijst uit dat uitbreiding van het domein moet worden overwogen. Dit wordt uitgewerkt in een voorstel. Dankzij de bibob-toetsing en de activiteiten van het Arnhems interventieteam worden criminele ondernemers geweerd uit Arnhem. De raad heeft de APV gewijzigd, zodat het mogelijk is om, concreet onderbouwd, een branche of gebied of gebouw vergunningsplichtig te maken en daarmee onder het Bibob-domein te brengen. We werken door aan het opzetten van het digitale informatieknooppunt. De aanpak Preventie met Gezag wordt op alle fronten uitgevoerd. Het experiment gesloten coffeeshopketen bevindt zich helaas nog steeds in de voorbereidingsfase. We houden rekening met een start volgend jaar en hebben capaciteit geworven die ter voorbereiding extra preventieve en controlerende activiteiten uitvoert ten aanzien van deze sector. Conform planning zijn alle coffeeshops onderworpen aan een Bibob-toetsing.

Online criminaliteit voorkomen (I)

Ook de afgelopen tijd zijn jongeren bewust gemaakt van de gevaren van digitale criminaliteit. We hebben evenwel meer ambitie dan we nu kunnen waarmaken. Zo is nodig dat ook andere (kwetsbare) groepen, zoals ouderen en het MKB, goede voorlichting krijgen en dient te worden geïnvesteerd in een netwerk dat zich kan weren tegen cybercriminaliteit. In het Integraal Veiligheidsplan (IVP) is deze ambitie verwoord, de komende tijd wordt gebruikt voor de verdere planvorming.

Crisisbeheersing op orde (D)

Dankzij de incidentele versterking is de gemeentelijke coördinatie ten aanzien van de veiligheid van evenementen, manifestaties en demonstraties versterkt. De crisisorganisatie wordt versterkt en toekomstbestendig gemaakt mede door de verhoging van de Arnhemse bijdrage aan VGGM.

Beschermd tegen calamiteiten en rampen (I)

Via de VGGM is de bescherming tegen en de inzet bij rampen en calamiteiten voor Arnhem geborgd. De bijdrage van Arnhem aan de middelen van de VGGM is verhoogd zodat ook in de toekomst deze inzet gewaarborgd blijft.

Veiligheid voor de wijk en als persoon (D)

We werken aan een interventieplan voor personen met verward gedrag die een veiligheidsrisico vormen. De handhavingscapaciteit op straat is versterkt. De aanpak Preventie met Gezag loopt. De aanpak Veilig In en Om School (VIOS) is succesvol overgedragen aan de Stichting Arnhemse Straatcoaches (SAS), vanaf nu dan ook de Stichting Aanpak School en Straat veiligheid (SASS).

Steun bij aanpak woonoverlast **(I)**

Dankzij de incidentele toekenning van middelen wordt de aanpak van woonoverlast onverminderd voortgezet. Arnhemmers weten het meldpunt goed te vinden: zo werden in de eerste helft van 2023 al bijna evenveel meldingen gedaan als het hele jaar daarvoor. Het overgrote deel van deze meldingen kunnen we succesvol voorzien van een aanpak. Het aanpakken van woonoverlast is maatwerk.

Veiligheid als basis voor persoonlijke ontwikkeling **(I)**

Het bestrijden van discriminatie, radicalisering en extremisme gaat onverminderd voort. De aanpak van radicalisering en extremisme is vervat in het Integraal Veiligheidsplan (IVP), dat in de zomer is verzonden aan de raad. Criminele jeugdgroepen, risicojeugd en High Impact Crime blijven aandacht krijgen. Ten aanzien van de aanpak personen met verward gedrag wordt gewerkt aan het beter sluiten van het netwerk van veiligheids- en zorgpartners.

Iedere wijk heeft evenveel recht op veiligheid **(I)**

We hebben voor iedere wijk een wijkveiligheidsplan opgesteld, waarin we de aanpak neerzetten om te komen tot een veiliger en leefbaarder wijk. We hebben hiertoe een beeld gemaakt op basis van beschikbare data uit de radar/sonar-methodiek, schouw en/of de duiding van de wijkprofessionals. De wijkveiligheidsplannen beschrijven concreet de plekken waar (fysieke) verbeteringen nodig zijn en de (categorieën) personen die voor overlast en criminaliteit zorgen en moeten worden aangepakt. De plannen bevatten prioriteiten, waaraan we de komende maanden met alle partners een extra inspanning op willen plegen.
Het Actieplan Overlast heeft onder meer vanwege het opstellen van deze wijkveiligheidsplannen vertraging opgelopen, maar zal deze zomer worden verzonden aan de raad.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	26.887	816	27.703
Baten	5.890	58	5.948
Saldo lasten en baten	-20.997	-758	-21.755
Toevoegingen aan reserves	78	0	78
Onttrekkingen aan reserves	1.084	0	1.084
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.006	0	1.006
Prognose resultaat	-19.991	-758	-20.749

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	816	N					
Openbare orde en veiligheid	861	N	VGGM: extra loon- en prijsstijgingen	J	S	AR	J
Openbare orde en veiligheid	-45	V	VGGM: Incidenteel resultaat 2022	N	I	AR	J
Baten	58	V					
Openbare orde en veiligheid	58	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

VGGM: Extra loon- en prijsstijgingen
Ondanks de reeds opgenomen loon- en prijsindex in de Begroting 2023 ontstaat bij de VGGM een tekort als gevolg van de fors hogere prijsontwikkeling ten opzichte van deze toegekende indexatie over 2023. De impact is niet op te vangen met het weerstandsvermogen van VGGM. Dit leidt tot een structurele verhoging van de gemeentelijke bijdragen aan de VGGM van in totaal € 1,2 miljoen vanaf 2023, voor de onderdelen gezondheidszorg en brandweer gezamenlijk. Voor het onderdeel brandweer is dit € 861.000.

VGGM: Incidenteel resultaat 2022
Dit betreft het resultaat van de gemeenschappelijke regeling VGGM over het jaar 2022 dat in het boekjaar 2023 wordt ontvangen. Het voordeel valt zowel op begrotingsprogramma S01 Veiligheid (€ 45.000) als op S09 Gezondheid en sport.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S02 Bereikbaarheid

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Een duurzaam bereikbare stad (A)

Bewerkstellingen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto. (D)

Om de afhankelijkheid van de auto te verkleinen, zetten we in op een mobiliteitstransitie, waarbij eerst de voetganger komt, dan de fietser en vervolgens het OV en tot slot de auto. Het nieuwe mobilteitsbeleid vormt de basis voor verdere inspanningen om de gewenste mobiliteitstransitie te bewerkstelligen.

Opstellen mobiliteitsbeleid (I)

In het opstellen van het duurzaam mobiliteitsplan zijn goede stappen gezet. De startnotitie participatie duurzaam mobiliteitsplan en parkeerbeleid is vastgesteld en het participatieplan is met de gemeenteraad gedeeld. Voor de zomer is de eerste participatieronde uitgevoerd en is er ook in de interne organisatie veel informatie opgehaald. Op basis van de intern en extern opgehaalde input zijn scenario's ontwikkeld. Deze scenario's zullen nog worden doorgerekend op hun verkeerskundige en milieueffecten. Daarna volgt verdere uitwerking richting één voorstel/ scenario (inclusief een tweede participatieronde). Verwachting is nog steeds dat het duurzaam mobiliteitsplan in 2023 aan de raad wordt voorgelegd ter goedkeuring.

Vergroten van het aandeel fiets om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We werken er aan meer mensen de fiets laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. We blijven fietsprojecten verkennen en voorbereiden. Het gaat daarbij zowel om fietspaden en -straten als voorzieningen om de fiets te parkeren.

Verbeteren/uitbreiden stedelijk fietspadennetwerk, waaronder regionale snelfietsroutes (I)

We blijven stappen zetten in de verbetering en uitbreiding van ons stedelijk fietsnetwerk, met nadruk op hoogwaardige doorfietsroutes.

- Momenteel zijn de laatste delen van de snelfietsroute Arnhem - Velp in uitvoering. Met realisatie van de ontbrekende schakel naar Velp ontstaat een nieuwe verbinding door het groen.
- Uitvoeren fietspaden Onderlangs als onderdeel van de SFR Wageningen start later, met inbegrip van radicaal vergroenen.
- Voorbereiding voor de herinrichting van de Hommelseweg als fietsstraat (uitvoering 2024).
- Voorbereiding van de verbreding van de fietspaden Grote Griet (verkeersveiligheid) start 1e helft 2024.
- Verbeterplan RijnWaalpad start eind 2023, begin 2024.
- Voorzien van bestaande fietspaden met comfortabele asfaltverharding zoals Velperweg is in uitvoering.
- Voorbereidingen zijn gestart voor de nieuwe regionale doorfietsroutes Arnhem Huissen en VeluweWaalpad (Arnhem - Elst- Nijmegen).

Vergroten van het aandeel voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken (I)

Er is goede voortgang geboekt in het opstellen van het hoofdnetwerk voor voetgangers. Er is bepaald welke locaties verbonden moeten zijn met dit hoofdnetwerk en er zijn conceptroutes vastgesteld. Tegelijkertijd is er een analyse van het bestaande voetgangersnetwerk uitgevoerd. Daarin is bepaald wat de kenmerken (met name breedte) van onze voetgangersvoorzieningen zijn. Beide analyses zullen input vormen voor het duurzaam mobiliteitsplan. Afhankelijk van exacte vormgeving van het hoofdnetwerk en de inventarisatie zullen we de komende periode verbeterlocaties inzichtelijk gaan maken.

Realiseren maatregelen uit het fietsparkeerplan (I)

De focus heeft de afgelopen periode voornamelijk gelegen op het verbeteren van het fietsruimen (weesfietsenactie). Hierna zullen de overige maatregelen worden opgepakt.

Verkennen mogelijkheden van nieuwe fietsbruggen over de Rijn **(I)**

Er wordt momenteel nader onderzoek gedaan om meer inzicht te krijgen in het aantal gebruikers van een fietsbrug tussen Malburgen en Arnhem Oost. Dit in het kader van alle verkeerskundige onderzoeken voor de Spoorzone Arnhem Oost. Daarbij wordt ook nagedacht over de aanlanding van de brug in bestaand stedelijk gebied. De brug is onderdeel van de regionale doorfietsroute naar Huissen.
Aan de westkant van de stad is de beoogde fietsbrug bij Arnhem West onderdeel van het VeluweWaalpad, de hoogwaardige doorfietsroute vanuit Elst e.v. naar Arnhem. Uit onderzoek blijken de kansen en betekenis van deze nieuwe verbinding voor de mobiliteitstransitie in Arnhem en de regio.
Zowel regionaal als landelijk voeren we lobby voor beide fietsbruggen.

Vergroten van het aandeel van het openbaar vervoer om de stad om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We werken er aan meer mensen de bus laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. We blijven openbaarvervoerprojecten verkennen en voorbereiden.

Uitvoeren van concrete hoogwaardig openbaar vervoer projecten **(I)**

De uitvoering van de projecten Velperweg en Westervoortsedijk - Lelyweg is nog niet gestart in 2023. Er zijn wel veel positieve ontwikkelingen geweest voor deze beide projecten. Voor de Westervoortsedijk is een subsidieaanvraag ingediend bij de provincie. De uitvoering is gepland voor de zomer van 2024. De uitvoering van de Velperweg heeft vertraging opgelopen door een tekort aan personeel bij Connexxion. De start van de uitvoering staat nu gepland voor 2024.

Tegelijkertijd zijn ook diverse openbaar vervoer projecten afgerond in 2023:
- HOV-Bushalte Rijnstraat;
- Oude Zevenaarseweg;
- Westervoortsedijk ter hoogte van IPKW;
- Kruising Hollandweg-Brabantweg-Burg. Matsersingel;
- Trolleyficering van Oosterbeek als voorbereiding op de Trolley 2.0 richting Wageningen.

Arnhem beschikt over goed openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland (D)

Het openbaar vervoer in de stad en in (en naar) de regio moet worden verbeterd. Ook willen we het reizen per openbaar vervoer richting de Randstad en internationale bestemmingen aantrekkelijker maken.

Lobbyen met betrekking tot het spoordossier en het lokale en regionale openbaar vervoer **(I)**

Mede door ons lobbywerk zijn er enkele belangrijke besluiten genomen over het spoordossier:
- Er wordt een vervolg gegeven aan het uitplaatsen van het spooremplacement door een procesmanager aan te stellen.
- Het plan van aanpak met betrekking tot het MIRT onderzoek naar de vrije spoorkruising is vastgesteld.
- Voordat nader onderzoek wordt gedaan naar een goederenroutering door Oost-Nederland wordt eerst een onderzoek naar nut en noodzaak gedaan.

Op de andere dossiers, zoals het verbeteren van de ICE naar Frankfurt, is nu geen voortgang geboekt. Ook op die dossiers blijven we echter lobbyen.

Voor het regionale openbaar vervoer hebben we intensief contact gehad met de provincie Gelderland. Dit lobbywerk heeft eraan bijgedragen dat de Provinciale Staten van Gelderland besloten hebben om voor 2023 €13 miljoen extra te investeren in het openbaar vervoer, zodat het huidige vervoersaanbod kan blijven bestaan.

Met behulp van parkeerbeleid het bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties makkelijker maken en daarbij de auto-afhankelijkheid verminderen en de overlast van geparkeerde auto's verminderen (D)

We willen binnen de stad, bij voorkeur op en rond OV-knooppunten zoveel mogelijk woningen bouwen, met daarbij zo min mogelijk parkeerplaatsen en dus lagere parkeernormen. Om overlast in de omliggende gebieden te voorkomen willen we het gebied met parkeerregulering uitbreiden.

Ontwikkeling stedelijk parkeerbeleid **(I)**

Ontwikkeling van het parkeerbeleid volgt op het duurzaam mobiliteitsplan. Er zijn eerste stappen gezet. Ontwikkeling van het parkeerbeleid zal echter pas echt uitgewerkt kunnen worden zodra de contouren van het duurzaam mobiliteitsplan bekend zijn.

Verhoging parkeertarieven **(I)**

De parkeertarieven zijn aangepast.

Tegengaan verkeersoverlast (A)

Tot een nieuwe verdeling van de ruimte voor de voetganger, fietser het OV en de auto komen (D)

De ruimte in de stad is schaars. We gaan op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt.

Verkeersstructuurplan opstellen **(I)**

In het kader van het duurzaam mobiliteitsplan wordt nagedacht over de nieuwe verkeersstructuur. Dit kan echter pas na vaststelling van het duurzaam mobiliteitsplan worden uitgewerkt.

Aanpassen wegenstructuur **(I)**

Op verzoek van de gemeenteraad wordt er met grote aanpassingen aan de wegenstructuur gewacht totdat het duurzaam mobiliteitsplan is vastgesteld. Ondertussen zijn echter al wel analyses uitgevoerd op welke wegen de snelheid kan worden aangepast, of de hoeveelheid asfalt kan worden verminderd.

De ruimte voor de auto in en rond de binnenstad beperken (D)

In de hele stad is de ruimte schaars, maar dat geldt zeker voor de binnenstad. De auto neemt relatief veel ruimte in de binnenstad in. Zowel door de wegen waarover de auto's rijden als door de ruimte die nodig is om deze auto's te parkeren. We willen de ruimte die de auto in de binnenstad inneemt beperken.

Opheffen flitsparkeren **(I)**

Het ambtelijk voorstel is gereed. Momenteel wordt een laatste afstemronde uitgevoerd over de exacte invulling van de flitsparkeerplaatsen. Daarna zal het flitsparkeren worden opgeheven.

Verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen **(I)**

Het verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen in de binnenstad dient gestructureerd vanuit parkeerbeleid te gebeuren. Dit is dus een inspanning die volgt uit het parkeerbeleid (zie ontwikkeling stedelijk parkeerbeleid).

Inrichting Rijnkade als wandel- en fietspromenade **(I)**

Het ontwerp van de Rijnkade, zoals dat door het waterschap is gemaakt en door een aannemer zal worden gebouwd, is vrijwel volledig gebaseerd op input die wij hebben geleverd. Uitgangspunt daarbij was een inrichting als wandel- en fietspromenade van de hoge kade. Hiermee wordt dus al een flinke stap gezet richting de inrichting als wandel- en fietspromenade. Dit ontwerp zal de komende jaren worden gerealiseerd.

Indien nodig kunnen en zullen dan nog enkele aanvullende maatregelen worden genomen om de Rijnkade nog fiets- en wandelvriendelijker te maken, dan dat deze al wordt gemaakt door het waterschap. Naar verwachting gaat het dan echter om beperkte wijzigingen ten opzichte van hetgeen nu gaat worden aangelegd.

Verbeteren verkeersveiligheid (D)

Het verkeersveiligheidsgevoel op de weg en in het openbaar vervoer moet omhoog. We gaan voor 'nul' verkeersslachtoffers, onder andere door het aanpakken van plekken waar veel ongelukken gebeuren. Ook willen we dat scholieren veilig naar school kunnen fietsen.

Aanpak verkeersonveilige locaties (I)

De volgende verkeersonveilige locaties zijn of worden momenteel aangepast:
- Ir. J.P. van Muijlwijkstraat (diverse kruispunten);
- Groningensingel (diverse kruispunten);
- Minervasingel- Vakwerkbrug;
- RijnWaalpad - Rijkerswoerdsestraat.

Daarnaast worden de aanpassing van de volgende verkeersonveilige situaties voorbereid:
- Fietsoversteek Onderlangs, ter hoogte van de Boterdijk;
- Fietsoversteek Onderlangs, ter hoogte van het Rijnhotel;
- Graaf Lodewijkstraat - J.P. Heijestraat - Hommelseweg;
- Hommelseweg - Agnietenstraat;
- Marga Klompélaan – Hoogwaardige fietsroute RijnWaalpad (F325);
- Metamorfoseallee – Marasingel – Minervasingel (rotonde met fietsoversteek);
- Velperweg (diverse kruispunten).

Daarnaast zijn we diverse diepte analyses aan het uitvoeren om tot goede verbetervoorstellen voor de top-10 meest verkeersonveilige punten op het Arnhemse wegennet te komen.

Naast de aanpak van verkeeronveilige locaties werken we aan het verbeteren van de verkeersveiligheid door de aanleg van schoolzones. De volgende schoolzones zijn uitgevoerd en/of in uitvoering:
- Bethanienstraat;
- Callunastraat – Gentiaan (Heijenoordschool);
- Rijksweg-West (Jozefschool);
- Brabantweg (De laarakker en De Expeditie);
- Bauwerstraat (Pieter Breughelschool).

Beter en schoner taxivervoer (D)

Taxivervoer is voor sommige bezoekers van de stad het visitekaartje van onze stad. We willen de kwaliteit van het taxivervoer in onze stad verbeteren en verschonen.

Maatregelen uitvoeren uit taxiverordening (I)

Er is geconstateerd dat implementatie van de taxiverordening nu niet zinvol is. Eerst dient het Rijk wetgeving op te stellen voor de volledige taxibranche (bel en opstapmarkt). Implementatie is dus tot nadere orde uitgesteld. We zijn contact blijven houden met de taxibranche om het taxivervoer te verbeteren en schoner te maken. Enerzijds in algemene zin, maar ook in het kader van concrete projecten zoals het Willemsplein.

Schonere lucht in de stad (A)

Doorgaand verkeer door de stad beperken (D)

Er rijdt relatief veel doorgaand verkeer in de stad (verkeer dat geen herkomst of bestemming in Arnhem heeft, maar alleen maar door de stad rijdt, omdat dit de kortste en/of snelste route is). Deze voertuigen leiden tot overlast en horen hier niet te rijden. Doel is om dat verkeer zoveel mogelijk te beperken en idealiter helemaal niet meer te hebben in de stad.

Plan weren doorgaand verkeer (I)

Nadat we het duurzaam mobiliteitsplan hebben opgesteld stellen we een plan op om het (onnodig) doorgaand autoverkeer uit Arnhem te weren. We kijken daarbij naar een breed palet van maatregelen, van verkeersmanagement tot infrastructurele maatregelen. Het duurzaam mobiliteitsplan is nog niet gereed en daarom wordt hiermee nog niet gestart.

Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs (D)

Een goede aansluiting van de verschillende vormen van mobiliteit (auto, trein, bus en (deel)fiets) op elkaar wordt steeds belangrijker. Hubs spelen bij deze overgang een belangrijke rol. Op deze manier kan een volwaardig en duurzaam alternatief voor de (privé)auto worden geboden. Een (mobiliteits)hub kan het beste worden gedefinieerd als een fysieke plek waar verschillende vormen van vervoer en vervoersaanbod samenkomen.

Opstellen visie op Arnhemse hubs (I)

De hubvisie is in concept vastgesteld door het college en er worden verkenningen gedaan naar enkele locaties. Pas nadat het duurzaam mobiliteitsplan is vastgesteld kan hiermee echt verder worden gegaan. Er ligt dan dus al een stevige basis om snel tot een definitieve visie te komen en verdere uitrol.

Uitvoeren van de visie Arnhemse hubs (I)

Er is gewerkt aan de verkenning, voorbereiding, uitwerking en realisatie van de volgende locaties:

- Rozet: voorbereiding;
- Kronenburg: realisatie;
- Gelredome: verkenning;
- IPKW: verkenning;
- Station Zuid: voorbereiding.

Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad (D)

Zie toelichtingen bij de inspanningen hieronder.

Handhaven van de milieuzone en waar mogelijk strengere normering en uitbreiding (I)

We hebben in 2023 de milieuzone in stand gehouden en bereiden ons voor op de volgende stap in 2025.

Stimuleren en faciliteren van duurzame stadsdistributie, met name in de binnenstad (I)

De invoering van de Zero Emissie-zone voor stadslogistiek vanaf juni 206 is aangekondigd. De ambitie is gericht op het verminderen, veranderen en verschonen van de stadslogistiek in de binnenstad van Arnhem.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	31.366	-249	31.117
Baten	9.532	778	10.310
Saldo lasten en baten	-21.834	1.027	-20.807
Toevoegingen aan reserves	15.162	204	15.366
Onttrekkingen aan reserves	15.658	0	15.658
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	496	-204	292
Prognose resultaat	-21.338	823	-20.515

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	-249	V					
Mobiliteit	3.150	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Mobiliteit	572	N	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Mobiliteit	280	N	Hogere beheerskosten transferhal Arnhem Centraal	J	S	AR	J
Mobiliteit	197	N	Indexatie contracten parkeergarages	J	S	AR	J
Mobiliteit	52	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Mobiliteit	-4.500	V	Omzetten exploitatiebudgetten naar investeringskredieten mobiliteitsprojecten	N	I	AR	J

Baten	778	V					
Mobiliteit	776	V	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Mobiliteit	2	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	204	N					
Mobiliteit	204	N	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	0						

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie
Jaarlijks worden de baten en lasten van de parkeerexploitatie geactualiseerd ten opzichte van de begroting en wordt het saldo hiervan verwerkt via de bestemmingsreserve bereikbaarheid.
Voor het jaar 2023 leidt dit tot € 776.000 hogere baten, € 572.000 hogere lasten en per saldo daarmee een hogere dotatie aan de bestemmingsreserve bereikbaarheid van € 204.000.

Hierin zit een budgetneutrale correctie van € 303.000 hogere baten en lasten doordat kosten voor invordering van de naheffingsaanslagen vanaf 2023 niet meer gesaldeerd worden met de baten, maar separaat als last worden geboekt.
Er worden meer naheffingsaanslagen parkeerbelasting opgelegd dan geraamd waardoor we de parkeeropbrengsten straatparkeren zien stijgen. Daartegenover zien we dat er minder parkeerabonnementen door bedrijven worden aangeschaft en dat er minder zakelijke kort parkeerders zijn in de parkeergarages . Bedrijven stimuleren het thuiswerken en passen hun intern mobiliteitsplan aan waardoor er minder behoefte is aan parkeerabonnementen. Het is nog niet duidelijk of deze ontwikkeling zich verder doorzet of niet.
Aan de lastenzijde maken we meer kosten onder meer voor schoonmaak- en extra beveiligingskosten bij de parkeergarages, dit vooral door overlast van daklozen in de parkeergarages

Hogere beheerkosten transferhal Arnhem Centraal
De gemeente onderhoudt samen met Prorail en de NS de transferhal van Arnhem Centraal. De uitvoeringsorganisatie die het beheer uitvoert heeft aangegeven dat de kosten van het beheer van de transferhal voor de gemeente zullen stijgen. De stijging heeft voornamelijk betrekking op energie, schoonmaakkosten en procesmatig onderhoud. Op basis van begroting en tussenrapportages 2023 van de uitvoeringsorganisaties is het nadeel € 280.000.

Indexatie contracten parkeergarages
Zie toelichting op wijken algemeen.

Omzetten exploitatiebudgetten naar investeringskredieten mobiliteitsprojecten
In de Begroting 2023 zijn middelen vrijgemaakt voor diverse mobiliteitsonderwerpen. Voor drie van deze onderwerpen, te weten maximum snelheid, verminderen aantal rijbanen en wandel- en fietspromenade Rijnkade, is een groot deel van deze middelen bestemd voor investeringen. Deze investeringsbudgetten zijn incidenteel (€ 4,5 mln in 2023 en 2024 en € 3,6 mln in 2025 en 2026) aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten toegevoegd.
In de Begroting 2024 wordt de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. De investeringen in mobiliteitsprojecten worden in deze begroting dan ook als investeringen met kapitaallasten verwerkt. Met deze wijziging in de Turap wordt ook de Begroting 2023 volgens deze methode aangepast. Hiermee hanteren we een consistente gedragslijn.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S03 Economie

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Vol energie zetten wij in op een aantrekkelijk woon-, werk- en leefklimaat om maximale werkgelegenheid in Arnhem en de regio te creëren, waarbij iedereen zijn talenten benut (A)

Toekomstgericht ondernemerschap (D)

In samenwerkingsverband genaamd energieke coalities (onderwijs-overheid-ondernemers) dragen we bij aan het versterken van het ondernemersklimaat. Ondernemerschap en ondernemers zijn van belangrijke waarde voor onze stad. Zij zorgen voor werkgelegenheid en innovatie.

Professionalisering dienstverlening aan ondernemers en optimale informatievoorziening (I)

De ondernemersdienstverlening van de gemeente werkt integraal en vanuit een één-loket gedachte, waarbij de ondernemer ervaart dat vraagstukken efficiënt worden opgepakt en de informatievoorziening van de gemeente aansluit op de behoeftes. De gedachte 'van aanbod gericht naar vraaggericht.'
Dit betekent onder andere dat de ondernemersdesk verder geoptimaliseerd is in samenwerking met de klantenservice, dat het Multi Disciplinaire Team (met gemeentebrede vertegenwoordiging) complexe vraagstukken van ondernemers heeft opgepakt en dat de bestaande informatievoorziening naar ondernemers verder is uitgebouwd.
Op basis van gesprekken met ondernemers en ondernemersnetwerken zijn de wensen en behoeften van ondernemers op het gebied van gemeentelijke dienstverlening opgehaald. Deze input is meegenomen in de visie op ondernemersdienstverlening, vanuit deze visie zijn ambities en doelstellingen geformuleerd waar in de aankomende periode verder invulling aan gegeven wordt. De accountmanagers zorgen ervoor dat alle collega's die met ondernemers werken hen te allen tijde centraal stellen en gastvrij behandelen.
De website van de gemeente Arnhem voor ondernemers is verder geprofessionaliseerd en geoptimaliseerd. Iedere maand wordt er een nieuwsbrief verstuurd naar ondernemers met waardevolle informatie en evenementen.
Vanuit het gedachtegoed van 'Van Bedrijven Weten' is de ondernemersdesk verder geprofessionaliseerd en is de samenwerking tussen beleid en uitvoering verder geïntensiveerd.

Ondersteunen en stimuleren van (nieuw) ondernemerschap bij starters en mkb'ers (I)

De Midden-klein bedrijf (MKB SMART) Together Deal is gecontinueerd. Dit samenwerkingsverband helpt bedrijven in de regio Arnhem en Nijmegen een digitaliseringsslag te maken.

Diverse projecten onder de MKB Smart Together deal:

- Het 'Zelfscan programma' is een online vragenlijst die de huidige situatie in het kader van de mate van digitalisering bepaalt van jouw bedrijf. Na het invullen van deze vragenlijst ontvangt de ondernemer direct een adviesrapport. Reeds 42 ondernemers hebben hiervan gebruik gemaakt, wat in lijn is met de gestelde doelstelling. Via samenwerkingspartners wordt nu tijd en aandacht besteed aan het vergroten van het bereik.
- Het 'MKB programma' gericht op MKB-ers tussen de 10-100 medewerkers, (waarvoor een programma van vijf middagen georganiseerd die in het teken staan van netwerken en verbinden, gericht op het vergroten van business) gestelde doelstelling is hierin niet behaald, target is teruggebracht naar aansluiten van 60 ondernemers.
- Van de voucher-regeling' waarmee we het versneld te kunnen digitaliseren een steuntje in de rug te geven, hebben tot op heden 178 bedrijven gebruik gemaakt. Dit is in lijn met de gestelde doelstellingen.

De startclub Arnhem blijft haar netwerk verder uitbreiden, de stijgende lijn van starters die zich verbinden aan de startclub zet zich voort. Ook het aantal evenementen die zij integraal met de gemeente Arnhem en kennisinstellingen organiseren is uitgebreid.
Startclub Arnhem heeft vanuit de economische uitvoeringsagenda 2023 de informele opdracht gekregen om te verkennen welke behoefte er leeft bij de kennisinstellingen voor het gezamenlijk opzetten van een incubator programma. Deze verkenning wordt momenteel uitgevoerd door de startclub Arnhem.

Tevens stimuleren we op allerlei manieren, onder andere via het netwerk van ondernemers in de stad lokaal, sociaal en duurzaam inkopen. We bevorderen dit door in gesprek met ondernemersverenigingen activiteiten te organiseren voor de stad wat bijdraagt aan vergroten van lokaal inkopen in Arnhem.

Verbeteren en verbinden van (ondernemers)netwerken **(I)**

Het belang van een goed functionerend netwerk tussen de verschillende ondernemersnetwerken onderling én met de gemeente is groot. Als ondernemers elkaar goed kennen, werken ze samen en gunnen ze elkaar opdrachten waarmee ze van grote toegevoegde waarde zijn voor de (circulaire) economie van de stad. Netwerken dragen bij aan het laten bloeien van (circulaire) economie, en een belangrijk aspect hierbij is een 'sterke organisatiegraad'. Dit stimuleren en faciliteren wij vanuit de gemeente waar mogelijk. Dat bevordert ook de bestaande samenwerking met ondernemersverenigingen zoals Ondernemers Kontakt Arnhem (OKA), Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) en Verenigd Creatief Arnhem. We nemen daarbij actief deel aan netwerkbijeenkomsten en organiseren zelf ook netwerkbijeenkomsten met voor ondernemers relevante en actuele thema's, zoals (circulaire) economie, duurzaamheid en werkgelegenheid/aanpak krapte op de arbeidsmarkt. Voorbeelden van dit jaar zijn het Arnhems Ondernemersevent, The Power of Connecting, over het energiecluster, Arnhem Bedrijft en het jaarlijkse Citymarketing event.

In samenwerking met Pre Zero is er een succesvol exclusief directienetwerk (DNA) in het teken van circulariteit georganiseerd, waar toonaangevende ondernemers in thematafels gesproken hebben over circulariteit en afvalstromen. Evenals een zeer succesvol ondernemersevenement (200 deelnemers) georganiseerd door de gemeente Arnhem in samenwerking met partijen uit de stad, waar het thema verbinden centraal stond. Ook hier zijn ondernemers middels themasessies geïnspireerd en is de gemeente faciliterend geweest in het verspreiden van kennis.

Vanuit de Economische Agenda 2022-2025 is er ook dit jaar een uitvoeringsagenda voor 2023 samengesteld met en door ondernemers uit de stad, in samenwerking met de gemeente Arnhem. Integraal wordt er gewerkt aan een aantal (maatschappelijke) opgaven in en voor de stad.

Gericht acquisitie en accountmanagement **(I)**

Bedrijven moeten het gevoel hebben welkom te zijn in Arnhem en goed bediend te worden als het gaat om hun vraagstukken over onder andere huisvesting, financieringsmogelijkheden, vergunningen en contacten/netwerken. Ons accountmanagement is grotendeels gericht op een proactieve houding (dienstverlenend), meedenken, duidelijkheid, integraliteit en voortgang. Daarbij zetten we in op het verbinden van bedrijven, instellingen en organisaties onderling maar ook aan de doelstellingen van de gemeente Arnhem.
Een van deze doelstellingen is 'De gemeente Arnhem koopt bij voorkeur lokaal in'. De accountmanagers kennen veel bedrijven en verbinden hen proactief aan andere bedrijven en organisaties die van toegevoegde waarde zijn voor deze ondernemer. Tevens verwijst de accountmanager proactief op het inschrijven bij het ondernemersregister.

De acquisitie-inspanningen zijn gericht op nieuwe (duurzame) bedrijvigheid naar Arnhem halen, waarbij Energy een belangrijke focussector is. We zijn actief door bijvoorbeeld ons te presenteren op een beurs in Rotterdam en door intensief op te trekken met Oost NL en IPKW als zich kansen voordoen. De bedrijven, ook buiten de Energy-sector, waarop de inspanningen gericht zijn moeten aansluiten op de Arnhemse sectoren en arbeidsmarkt. In onze zoektocht naar nieuwe bedrijven houden we rekening met het feit dat we zoveel mogelijk banen willen genereren voor alle scholingsniveaus. Daarbij wordt ook de verbinding gelegd met bestaande initiatieven uit het sociaal domein om het invullen en creëren van arbeidsplaatsen bij Arnhemse bedrijven te ondersteunen.

Data-gestuurde economische vernieuwing **(I)**

Door ondernemers mee te laten denken of te laten reflecteren op beoogd beleid en de uitvoering ervan, kan het beoogd beleid getoetst en aangescherpt worden. Dit krijgt vorm met het opzetten van een ondernemerspanel, een MKB-toets waarin (een selectie van) bedrijven gericht meedenken over vraagstukken die spelen, en bij het opstellen/ evalueren van gemeentelijk beleid. Het organiseren van ondernemersenquêtes is een gerichte manier om breed op te halen in de stad welke vraagstukken leven bij ondernemers, hoe men ondernemersdienstverlening ervaart en hoe men het vestigingsklimaat van Arnhem beoordeelt. We streven naar een toename van de ondernemerstevredenheid, die we meten via een jaarlijkse ondernemersenquête. We reflecteren kritisch op de uitkomsten van deze enquête en stellen waar nodig beleid bij.
Voor het uitbrengen van de jaarlijkse ondernemersenquête zijn de nodige voorbereidende werkzaamheden uitgevoerd. De volgende stap in het uitbrengen van een ondernemersenquête zal eind 2023 worden gerealiseerd. En als vervolg in het eerste kwartaal van 2024 de verdere implementatie van de MKB-toets evenals het ondernemerspanel.

Toekomstbestendiger vestigingsklimaat (D)

Op de diverse werklocaties in Arnhem wordt in samenwerking met vastgoedeigenaren en ondernemers gewerkt aan het verbeteren van de kwaliteit van de betreffende werklocatie. Zo worden op enkele terreinen Greendeals opgesteld waarmee men gezamenlijk wil gaan werken aan verduurzamen en circulariteit. op andere terreinen wordt gewerkt aan toekomstperspectieven in het kader van slim en efficiënt ruimtegebruik.

Voldoende en kwalitatief aanbod van werklocaties (I)

De visie Werklocaties Arnhem 2040 in door de gemeenteraad vastgesteld, even als de Kantorennota 2022-2030. Uit de Visie Werklocaties kwam onder andere naar voren dat wij aan de slag gaan met herstructurering van bedrijventerrein Het Broek. Hiertoe is inmiddels met Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) een start gemaakt voor gezamenlijk een ambitiedocument op te gaan stellen met horizon 2040.

Betere bereikbaarheid van werklocaties (I)

- In het kader van duurzaam mobiliteitsplan zijn we gesprek aan over werklocaties (expertmeetings werklocaties, maar ook expertmeetings centra (Centrum, Kronenburg).
- De werkgeversaanpak is vertraagd doordat opdracht mobiliteitsmakelaars vertraagd is (opdrachtgeverschap ligt in de regio). Lokaal staat alles voor klaar om zo snel mogelijk aan de slag te gaan in het najaar van 2023.

Aantrekkelijk woon- en leefklimaat voor werkgevers en werknemers (I)

Er wordt gewerkt aan continuering en professionalisering van het samenwerkingsverband Arnhem Studiestad, evenals de ontwikkelen met CityMarktering op energiegebied ten behoeve van studenten.
Vanuit Arnhem Studiestad wordt steeds intensiever samengewerkt met CityMarketing over hoe we Citymarketing van Arnhem nog efficiënter ingezet kan worden ten behoeve van het behoud van studenten voor de stad. En op welke manier we hen in een vroeg stadium van hun studie kunnen verbinden aan Arnhemse bedrijven (diverse initiatieven lopen en worden verder ontwikkeld).

In woningbouwontwikkelingen wordt nadrukkelijk gekeken naar een divers en gevarieerd aanbod, dat ook past bij de doelgroepen starters, expats en studenten. Op basis van de resultaten van een woonbehoefte onderzoek dat in het derde kwartaal wordt opgestart, wordt dit concreter gemaakt.

Levendige stad in en voor de regio (D)

Arnhem is een stad waar bewoners en bezoekers kunnen genieten van een levendige, creatieve stad in een prachtige groene omgeving. In samenwerking met onze partners versterken we aanbod, (recreatieve) voorzieningen, en werken we aan een bruisende binnenstad.

Onze bruisende binnenstad koesteren en versterken (I)

Op diverse plekken in de binnenstad ondersteunen en stimuleren we transformaties op vastgoed- en gebiedsniveau. De Varkensstraat is daar een goed voorbeeld van. Hier verwerft de gemeente zelf eigendommen om vervolgens de bestaande horecafunctie in te wisselen voor creatieve bedrijvigheid. Ook faciliteert de gemeente in die straat transformaties van nachthoreca naar wonen, ook op de begane grond.
Het vastgestelde Omgevingsplan binnenstad helpt daarbij net als de inzet van de transitiemanager. Met het Omgevingsplan kan ingespeeld worden op nieuwe transformatie ontwikkelingen die bijdragen aan een vitale en leefbare binnenstad met een compact winkelhart. De transitiemanager zorgt in de aanjaagrol er voor dat de gemeente en betrokken partijen adviezen en waar mogelijk ondersteuning krijgen bij transformatiekansen.
De goede samenwerking met Platform Binnenstad Arnhem (PBA) wordt verder gecontinueerd, onder andere via de PBA-werkgroepen Transformatie binnenstad, Mobiliteit en Bruisende binnenstad. Hierin leveren stakeholders gezamenlijk een bijdrage aan het aanpakken van opgaven en uitdagingen van de binnenstad.
Op de Korenmarkt wordt op dit moment het achterplein (westzijde Korenmarkt) aangepakt en verfraait. Daarnaast is in het gebied de BIZ Korenkwartier in werking getreden wat zorgt voor een financiële impuls.
We stellen ons tot doel de gemiddelde tijd die bezoekers in de binnenstad van Arnhem doorbrengen te vergroten, We meten dit nu nog niet, maar gaan op zoek naar de juiste manier om dit inzichtelijk te maken.
Met Bestemming Arnhem (samenwerking tussen Platform binnenstad Arnhem, Citymarketing Arnhem en Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen) is de eerste campagne uitgevoerd met als doel om meerdaags bezoek aan Arnhem te stimuleren (Arnhem als citytrip).

Laagdrempelige evenementen voor iedereen (I)

De locatieprofielen worden eind dit jaar door het college vastgesteld en hierover wordt de raad geïnformeerd. De subsidieregeling voor evenementen en festivals is aangepast om meer ruimte te bieden aan laagdrempelige publieksevenementen: organisatoren kunnen voortaan 40% van de begroting als subsidie aan de gemeente vragen.
In 2023 heeft de kopgroep de rest van het veld geïnformeerd en geïnspireerd hoe Arnhemse evenementen en festivals toegankelijker worden voor mensen met een beperking. Er is samen met de APCG en het veld verder gewerkt aan de Arnhemse Standaard voor Toegankelijke evenementen (AST).

Eind dit jaar is er voor het eerst een centrale vuurwerk- en lichtshow in Arnhem als alternatief voor het zelf afsteken van vuurwerk.

Genieten van onze groene stad en omgeving **(I)**

We maken actief deel uit van regionale samenwerking op het gebied van toerisme en recreatie. Om bezoekers meer naar Arnhem-Zuid te trekken investeren we in het wandelnetwerk Zuid. We bevinden ons op dit moment in de ontwerpfase. De aanleg is gepland in 2024. Ook sluiten we aan bij de verhaallijn over de Romeinen vanuit de Groene Metropoolregio. Er wordt een regiobreed masterplan Romeins verleden opgesteld in opdracht van Nijmegen & GMR. Arnhem maakt hier onderdeel van uit met onder andere aandacht voor publieksbereik, aanbodontwikkeling, beheer en conservatie en kennisdeling (= Unesco verplichtingen). Het masterplan wordt eind 2023 opgeleverd.
De Arnhemse acties binnen de Airborne Region worden verder uitgewerkt. De projectleider voor het kroonjaar (80 jaar Airborne) is gestart. Ook is een onderzoek gestart door een adviesbureau naar wat we mee willen geven aan nieuwe generaties en het Montessori college laat leerlingen een advies opstellen hoe we jongeren beter kunnen betrekken bij het levend houden van de Slag om Arnhem en de herdenking.

Arnhem Hotspot Energy (D)

We werken aan en sterk energiecluster dat een bijdrage levert aan de maatschappelijke opgave van de energietransitie. Dit geeft de stad in economisch opzicht een onderscheidende positie in de regio, nationaal en internationaal. Dit doen we door in energieke coalities te bouwen aan de versterking van onze innovatieve campussen zoals Kenniscampus regio Arnhem en IPKW en door het toepassen en zichtbaar maken van Arnhemse innovaties en het verbeteren van de onderlinge samenwerking in het energiecluster. Ook werken we met onze partners aan het (inter)nationaal zichtbaar maken van onze onderscheidende positie op het gebied van energie.

Bouwen aan energie-innovatiecampussen **(I)**

We hebben een ambitiedocument gemaakt en samenwerkingsovereenkomst gesloten met onze partners voor de verdere ontwikkeling van de kenniscampus regio Arnhem. Daarnaast werken we samen met de IPKW aan een ambitiedocument om IPKW op een goede wijze te laten aansluiten op de ontwikkelingen op bedrijventerrein De Nieuwe Haven en spoorzone Arnhem-oost.

Stimuleren Arnhemse energie-innovaties **(I)**

Ook in 2023 hebben we de energievouchers waarmee we nieuwe haalbaarheidsstudies mogelijk maken voor een drietal speerpunten van de Arnhemse energie-innovaties die vallen binnen het innovatieprogramma van Connectr: elektrische energietechniek, elektrochemische energieopslag en duurzame aandrijfsystemen. Er zijn dit jaar tot dusverre drie energievouchers verstrekt.

Op ons initiatief hebben netwerkorganisatie Kiemt, Connectr samen met The Economic Board een overzicht gemaakt van alle innovaties op energiegebied in de regio Arnhem Nijmegen. Het overzicht is vanaf nu online beschikbaar. Hiermee willen we innovaties uit onze regio zichtbaar maken en meer toegepast krijgen. Deze actie is onderdeel van de economische uitvoeringsagenda 2023.

Versterken van de onderlinge relaties en samenwerking binnen het energiecluster **(I)**

We hebben in samenwerking met OostNL een onderzoek laten uitvoeren naar hoe we de groei van Arnhem als Hotspot Energy kunnen verstevigen, versterken en organiseren. Hiervoor zijn twintig stakeholders geïnterviewd en twee brainstormmiddagen met het betrokkenen uit het cluster georganiseerd. Hiermee willen we een door het cluster gedragen ambitie met concrete publiek-private acties die we kunnen uitvoeren de komende jaren.

Betere (inter)nationale positionering van Arnhem als Hotspot Energy **(I)**

Dit jaar heeft een energieke coalitie met als trekker de stichting Citymarketing het evenement 'The power of connecting' georganiseerd. Dit bestond uit rondetafelgesprekken op IPKW en Arnhems Buiten georganiseerd door het cluster zelf en de internationale 'Access to Energy dialogue' in de Eusebiuskerk met Tennet en de OECD als sprekers. Hiermee hebben we Arnhem verder gepositioneerd als Energy Hotspot.
Daarnaast zijn we zoals opgenomen in het uitvoeringsprogramma 2023 van de Economische Agenda samen met OostNL, Connectr en de NFIA bezig een internationale routekaart te maken voor de komende jaren om te bepalen op welke momenten Arnhem kan aansluiten bij de internationale activiteiten van de NFIA en OostNL.

Voldoende gekwalificeerd talent energietransitie **(I)**

Onder regie van Connectr wordt gewerkt aan Plug in & Play. Dit is een publiek-privaat samenwerkingsverband (PPS). Een structureel verband waarin mensen van allerlei niveaus worden opgeleid om aan de slag te gaan in de laadinfrastructuur. Hierbij worden ook nieuwe opleidingsmodules ontwikkeld. Daarnaast organiseert Connectr in 2023 diverse masterclasses ten behoeve van de talentontwikkeling in de energietransitie. Wij nemen vanuit de gemeente deel aan de werkgroep leven lang ontwikkelen energie binnen de regionale human capital agenda.

Voldoende gekwalificeerd personeel aanwezig voor werkgevers (D)

Aantrekkelijk, excellent onderwijs én een aantrekkelijke stad zorgen ervoor dat de kennisinstellingen nieuwe (internationale) studenten blijven aantrekken om er te studeren. Waarna ze mogelijk ook blijven om te wonen, werken en ondernemen. Goed opgeleid sociaal kapitaal en aanwezigheid van kennis die aansluit op wat werkgevers nodig hebben, maakt de regio Arnhem aantrekkelijk voor bedrijven om zich hier te vestigen. We willen de zichtbaarheid in de regio voor studenten vergroten wat de (economische) ontwikkeling en werkgelegenheid in stad en regio ten goede komt.

Het aantrekken en binden van studenten **(I)**

Aantrekkelijk, excellent onderwijs én een aantrekkelijke stad zorgen ervoor dat de kennisinstellingen nieuwe (internationale) studenten blijven aantrekken om er te studeren. Waarna ze mogelijk ook blijven om te wonen, werken en ondernemen. Goed opgeleid sociaal kapitaal en aanwezigheid van kennis die aansluit op wat werkgevers nodig hebben, maakt de regio Arnhem aantrekkelijk voor bedrijven om zich hier te vestigen. We willen de zichtbaarheid in de regio voor studenten vergroten wat de (economische) ontwikkeling en werkgelegenheid in stad en regio ten goede komt.

Via het samenwerkingsverband 'Arnhem studiestad' werken we aan het aantrekken en binden van studenten aan de stad. Daarnaast dragen we via evenementen voor scholieren en studenten bij aan het interesseren van jongeren voor opleidingen in Arnhem. We zoeken en selecteren innovatieve projecten die bijdrage aan het behoud van talent in deze regio. Zo verkennen we talentlabs en bouwen we de samenwerking met partners in de stad zoals het bedrijfsleven en Connectr steeds verder uit. Middels de samenwerking Arnhem Studiestad organiseren we met studentambassadeurs voor studenten diverse activiteiten gedurende het gehele studiejaar die gericht zijn op het welkom heten in Arnhem. Deze activiteiten zijn dan ook gelinkt aan onze kernwaarden; groen, vrij en creatief en worden in samenwerking met diverse partners in de stad georganiseerd. Een concreet voorbeeld van een geslaagd project is project the Nature, waar studenten samen met de boswachter een bijdrage leveren aan het onderhouden van een stuk bos in Arnhem.

Daarnaast professionaliseren we continue de informatievoorziening voor studenten, middels de website van Arnhem Studiestad en socials. Er is gewerkt volgens een jaarkalender waar diverse activiteiten in opgenomen zijn en georganiseerd worden met, voor en door studenten.

Daarnaast willen we het onderwijs aantrekkelijker maken door steeds meer onderwijs te verbinden aan maatschappelijke opgaven. Hiervoor wordt samengewerkt door de Arnhemse kennisinstellingen binnen de City Deal Kennis Maken. Daarnaast maken we onderdeel uit van een nauwe samenwerking met de grote onderwijsinstellingen in Arnhem; Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN), Van Hall Larenstein (VHL) en ROC Rijn IJssel. De Arnhemse Leeragenda is bedacht om studenten te laten samenwerken vanuit verschillende kennisinstellingen aan maatschappelijke opgaven in de wijken, die bijdragen aan gezondheid, leefbaarheid en veiligheid en duurzaamheid.
Reeds zijn we succesvol geweest in het binnenhalen van een subsidie (City Deal Kennis Maken) om de Arnhemse leeragenda en het samen leren en onderzoeken verder te professionaliseren en uit te bouwen.

Tevens zoeken we de verbinding met Stichting Studentenhuisvesting (SSH&) en de wijkteams om de studenten een thuisgevoel te geven tijdens hun studententijd.
De samenwerking met CityMarketing Arnhem wordt verder geïntensiveerd voor de gezamenlijke doelstelling ook talent in Arnhem aan te trekken en te behouden. De Citymarketing van Arnhem speelt hierin een belangrijke rol. Daarnaast wordt er met partners in de stad gewerkt aan het organiseren van een Student City Challenge. Waar studenten vanuit diverse kennisinstellingen voor opdrachtgevers uit de stad middels de hackathon, waar studenten een x aantal uur in multidisciplinaire teams samenwerken en ideeën uitwerken die bijdrage aan maatschappelijke opgaven uit de stad. Die vervolgens ook direct toepasbaar zijn en bijdrage aan de leefbaarheid in Arnhem.

Het participeren in de werktafel 'aantrekken en behoud talent' in de regio wordt voorgezet.

Leven lang ontwikkelen **(I)**

Stimuleren en faciliteren van bijscholing voor iedereen om competenties en vaardigheden te laten aansluiten bij de arbeidsmarkt nu en in de toekomst. We trekken intensiever op met het bedrijfsleven om omscholing van werkende en werkzoekende naar kansrijke beroepen te organiseren. We werken regionaal en lokaal samen met diverse partners en zoeken naar waardevolle projecten die bijdrage aan een leven lang ontwikkelen. We begeleiden ondernemers en werkgevers om op een creatieve manier te kijken naar (nieuw) talent en ondersteunen bij bijvoorbeeld competentiegericht werven.
Daarnaast verkennen we hoe we de 'Beroepentuin', wat een zeer succesvol initiatief is in diverse grote steden ook in Arnhem kunnen implementeren.
Door middel van een fysieke locatie waar diverse handelingen uit bepaalde sectoren en beroepen uitgevoerd kunnen worden, krijgt een ieder de kans om te ervaren welke skills, competenties en vaardigheden er nodig zijn voor diverse beroepen in de Energysector.
Met onderwijs, overheid en ondernemers schrijven we momenteel een projectplan en zoeken we de verbinding met het programma Arnhem-Oost.

Inzicht op sectorspecifieke human capital uitdagingen om de krapte op de arbeidsmarkt tegen te gaan **(I)**

De stijging van de vraag naar arbeid richting 2030 is het grootst in de sectoren Energy, Health en Hightech. Er worden blijvende tekorten voorzien in deze beroepssectoren.
Vanuit het energiecluster in (regio) Arnhem zetten wij onder de noemer Hotspot Energy in op onderwijsinnovatie, praktijkgericht onderzoek en kennisontwikkeling in de driehoek van onderwijs, ondernemers en overheid.
In de regionale Human Capital agenda is Energy voor Arnhem één van de speerpunten. Een toonaangevend project is Plug in & Play op initiatief van Connectr. In trippel helix verband (onderwijs, overheid en bedrijfsleven) met onder andere; HAN, Industriepark kleefsewaard, Kiemt, Oost NL, provincie en gemeente Arnhem werken we samen op het aantrekken en behoud van talent, in dit project specifiek voor de laad-infra.
Ook het omscholen van werkende en tevens werkzoekende naar kansrijke beroepen in de Energysector is een belangrijk speerpunt in de regionale Human Capital agenda.
Er liggen relaties met de Hotspot Energy aanpak, en de wijkgerichte energietransitie/ aardgasvrije wijken vanuit New Energy Made in Arnhem (NemiA). Daar leggen we de verbinding en werken we nauw samen met de Groene Metropoolregio (GMR), provincie en The Economic Board (TEB).
Het participeren in de diverse werkgroepen vanuit de regionale Human Capital agenda is gecontinueerd.

Vanuit de Arnhemse aanpak krapte op de arbeidsmarkt zijn er een drietal speerpunten aangemerkt waar in trippel helix verband gewerkt wordt aan concrete projecten in de regio die het verschil maken in de uitdagingen die er zijn als het gaat om de krapte op de arbeidsmarkt:
1. Leven Lang ontwikkelen;
2. Aantrekken en behoud talent in de regio;
3. Activeren onbenut arbeidspotentieel.

Het beleidsdocument de ‘Arnhemse aanpak krapte’ dat door het college is goedgekeurd heeft een uitvoeringsagenda voor 2023. Vanuit deze uitvoeringsagenda is er een versnellingstafel geïmplementeerd. Deze versnellingstafel bestaat uit bestuursadviseurs uit diverse afdelingen en samenwerkingspartners uit de stad.

Hier wordt gewerkt aan twee concrete projecten:
- Beroepentuin - Kandidaten oriënteren zich in korte tijd op een aantal geselecteerde beroepen in de energiesector. Via deze laagdrempelige manier van kennismaken met de inhoud van een aantal beroepen komen zij er al snel achter wat hen aanspreekt. In samenwerking met Move To Match zal een passend opleidingsaanbod samengesteld worden om deze kandidaat ook op te leiden voor een baan in het betreffende beroep.
- Kinderopvang - Wegnemen van de (financiële) drempel bij ouders voor het organiseren van kinderopvang (activeren onbenut potentieel). Enthousiasmeren van onbenut arbeidspotentieel (doelgroep die wij niet in beeld hebben) voor het werken in de kinderopvang, aanbieden van trajecten die kosteloos kunnen worden doorlopen.

Circulaire economie (D)

Onze gemeentelijke doelstelling is 50 % circulariteit in 2030 en 100 % in 2050. Of we op schema zitten is op dit moment nog onduidelijk omdat er nog niet gemonitord wordt. Op basis van landelijke cijfers, zoals bijgehouden door het PBL in de ICER 2023, is er weinig reden tot optimisme. Hierin wordt niet tot nauwelijks een afname van primair grondstoffengebruik gemeld. Om hier meer helderheid in te krijgen wordt het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 geëvalueerd. Deze evaluatie wordt zowel intern als extern, en kwalitatief als kwantitatief uitgevoerd. De kwantitatieve analyse betreft een circulariteitsscan of 'nulmeting' waarin uitgezocht wordt hoe circulair onze eigen organisatie is, en hoe ver de stad is. Deze nulmeting dient direct als startpunt voor een jaarlijkse monitoring.
De kwalitatieve analyse focust op de manier waarop onze rol als gemeente wordt ervaren door partners in de stad, en in hoeverre circulariteit geborgd is in onze eigen gemeentelijk werkzaamheden zoals gebiedsontwikkeling en inkoop.
De rapportage van de evaluatie wordt meegeleverd met het nog te ontwikkelen nieuwe plan van aanpak voor 2024 en verder. Deze documenten worden naar verwachting in het vierde kwartaal van 2023 opgeleverd en naar de raad gestuurd.

Inspanningen circulaire economie (I)

De uitvoering van de acties zoals opgenomen in het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 verloopt op schema. Verwacht wordt dat we vrijwel alle acties, zoals in het programma beschreven, eind 2023 ingevuld zullen hebben.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	10.664	118	10.782
Baten	1.257	540	1.797
Saldo lasten en baten	-9.407	422	-8.985
Toevoegingen aan reserves	50	0	50
Onttrekkingen aan reserves	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-50	0	-50
Prognose resultaat	-9.457	422	-9.035

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	118	N					
Economischie zaken	100	N	Kwaliteitsimpuls overige locaties	N	S	AR	J
Toerisme en recreatie	18	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Baten	540	V					
Toerisme en recreatie	540	V	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Kwaliteitsimpuls overige locaties
Voor de ontwikkeling van specifieke Arnhemse werklocaties zoals Rijnpark en Het Broek is een jaarlijks (structureel) bedrag beschikbaar. Dit is echter niet toereikend om ook een kwaliteitsimpuls te geven aan overige werklocaties zoals Bakenhof en Overmaat / Rijkerswoerd. Dit leidt tot een knelpunt van € 100.000.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Lokale heffingen
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

S04 Onderwijs

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen (inclusief onderwijshuisvesting) (A)

Een goede startpositie op school (D)

De doelstelling ligt op koers. Er zijn wel extra uitdagingen door personeelstekorten in de kinderopvang en steeds meer zichtbaar worden effecten van corona op kinderen en hebben we te maken met grote wachtlijsten aan de kant van jeugdhulpaanbieders.

Doorontwikkeling passende kinderopvang, ontwikkelrecht en onderwijsachterstandenbeleid (OAB) (I)

De activiteiten liggen op koers. Op alle voorschoolse locaties zijn inclusie en kansengelijkheid (een passend aanbod voor ieder kind) de speerpunten. Er zijn inmiddels wel extra uitdagingen door aan de ene kant de grote personeelstekorten in de kinderopvang (en in het bijzonder in de kwetsbare wijken) en aan de andere kant duidelijk meer kinderen met een ondersteuningsvraag (waarschijnlijk als gevolg van corona), ook hebben we te maken met grote wachtlijsten aan de kant van jeugdhulpaanbieders.

Onderwijsachterstandenbeleid
Corona blijft zichtbaar in de ondersteuningsvraag van de kinderen die nu instromen in het onderwijs. We ondersteunen de scholen door middel van OAB subsidies. De focus ligt naast inzet op taal ook op sociaal emotionele ondersteuning. Er zijn nieuwe procesafspraken gemaakt rondom OAB subsidies met onderwijspartners die OAB subsidies ontvangen. De implementatie van de gehele nieuwe procedure vindt plaats in schooljaar 2024-2025.

Aansluiting passend onderwijs en jeugdhulp (I)

Samen met ketenpartners wordt onderzocht wat er nodig is op het snijvlak van onderwijs en zorg om tot betere maatwerkoplossingen te komen. De samenwerking tussen ketenpartners dient geoptimaliseerd te worden om ervoor te zorgen dat er voor ieder kind een passende plek is. Hierover zijn bestuurlijke afspraken gemaakt en gaan we leren van goede voorbeelden in het land.

Natuurcentrum Arnhem (I)

Zie de toelichting hieronder bij de inspanning 'Elk Arnhems kind een schoolmoestuin (Amendement 22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin),

Elk Arnhems kind een schoolmoestuin (Amendement 22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin) (I)

Samen met Natuurcentrum Arnhem is een kernteam gevormd rondom moestuinen voor Arnhemse kinderen. Er is een plan van aanpak opgesteld voor de periode 2023 – 2025. Momenteel worden de wensen en behoeften van schoolbesturen en scholen geïnventariseerd. Met behulp van een enquête en diverse gesprekken met zowel de overkoepelende schoolbesturen van Delta, Flores, Onderwijsspecialisten als overleggen met directeuren van individuele scholen worden de komende maanden de wensen, behoeften, kansen en risico's per school in kaart gebracht. Deze nazomer worden er inspiratiemiddagen en ontwerpsessies met de scholen, schoolbesturen en andere betrokkenen georganiseerd.

Aan de hand van deze inventarisatie zal in het najaar 2023 een maatwerkaanpak worden opgesteld. Deze maatwerkaanpak bestaat uit maximaal vier varianten die aansluiten bij de behoeften en mogelijkheden van scholen. Dit jaar vindt er een pilot-moestuinlesprogramma bij de Witte Vlinder (Flores Onderwijs) in Arnhem Noord en de Johannes school (Delta Scholengroep) in Arnhem Zuid plaats, dat input biedt voor de maatwerkaanpak voor andere scholen.

Goede toekomstbestendige (onderwijs)huisvesting **(I)**

De projecten bevinden zich in verschillende fasen. De vernieuwbouw van KC Vredenburg (voorheen "De Krakeling") en Ibn-i Sina en Parkschool zijn inmiddels afgerond en opgeleverd. Na de zomervakantie worden deze officieel in gebruik genomen. Voor GSG Guido is het ontwerp in ontwikkeling vooruitlopend op het IHP is de ambitie aanpalend beleid op het gebied van duurzaamheid en maatschappelijke meerwaarde voor de wijk te verwezenlijken. Voor de nieuwbouw van Kentalis is de definitiefase bijna afgerond, het project is kleiner dan oorspronkelijk voorzien en beperkt zicht vrijwel volledig tot renovatie van de bestaande huisvesting. Verder zijn een aantal vernieuwbouwprojecten in bouwvoorbereiding. Dat zijn achtereenvolgens; de Piramide, de Johannes en de Sterrenkring. Andere projecten gaan later in bouwvoorbereiding. Dit zijn Het Mozaïek, de Zyp en de uitbreiding van het Panorama.

Daarnaast is onder verantwoordelijkheid van de schoolbesturen en voor de Multifunctionele centra (MFC's) door de gemeente uitvoering gegeven aan maatregelen ter verbetering van de ventilatie in scholen. Deze maatregelen vallen onder de specifieke uitkering ventilatie scholen (SUVIS). De eerste werkzaamheden in de scholen zijn reeds gestart en de werkzaamheden voor een eerste MFC gaan naar verwachting in 2024 starten.

Verder heeft de raad heeft op 18 mei 2022 de nota "Op weg naar een Integraal Huisvestingsplan voor het voortgezet onderwijs in Arnhem" bestuurlijk vastgesteld. De ambitie is om uiteindelijk te komen tot één integraal beleidsrijk huisvestingsplan waar het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs deel van uitmaken. Hiervoor heeft de raad eind december 2021 een motie aangenomen. Voor de aanpak van dit huisvestingsplan is, na schriftelijke consultatie van de schoolbesturen, een procesvoorstel opgesteld en ter informatie verzonden naar de raad.

Het voorgestelde proces is inmiddels in uitvoering genomen door Twijnstra & Gudde in opdracht van de gemeente Arnhem. Hierbij wordt ook aansluiting gezocht op de onderwijsagenda die onlangs is opgesteld. Daarnaast is er nauwe samenwerking tussen de verschillende schoolbesturen de gemeente om tot een beleidsrijk IHP te komen. De definitieve oplevering van het nieuwe Integraal Huisvestingsplan staat gepland voor eind 2023

Iedereen doet mee (D)

Voor het welbevinden is het belangrijk dat mensen mee kunnen doen aan de samenleving. Een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden zijn daarvoor essentiële uitgangspunten. Ook dragen een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden bij aan een goede (start)positie op de arbeidsmarkt.

Minder verzuim en voortijdig schoolverlaters (VSV) **(I)**

Bekend is dat het hebben van een startkwalificatie bijdraagt aan een goede start op de arbeidsmarkt, maar ook vermindert het risico op bijvoorbeeld criminaliteit. (Veel) verzuim kan een voorspeller zijn van voortijdig schoolverlaten. Daarom zetten we zoveel mogelijk preventieve acties in om verzuim en vsv tegen te gaan. Dit doen we met het Regionaal Bureau Leerlingzaken Midden-Gelre, dat alle kinderen en jongeren die verzuimen of voortijdig de school verlaten spreken en ondersteunen, door de activiteiten in het regionaal vsv programma en ten slotte zetten we hier vanuit Arnhem nog extra op in door een lokaal vsv programma.

Ons lokaal programma omvat onder andere ondersteuning en financiële bijdragen (co-financiering) aan jongerenwerk/maatschappelijk werk op school, stichting Schoolscool, We-restart, playing for success, en een project van de Onderwijsspecialisten waarbij onderzocht wordt hoe de overstap van vso naar mbo verbeterd kan worden.

Uitvoeren van en sturen op het plan voorkomen voortijdig schoolverlaten (VSV) **(I)**

Landelijk is het percentage VSV gestegen in 21-22, zo ook in Arnhem. De stijging in Arnhem is minder groot dan de landelijke trend. In het eerste schooljaar na corona zijn problemen meer zichtbaar geworden, in combinatie met een aantrekkelijke arbeidsmarkt (groenpluk en jongeren die zelf willen werken in plaats van hun schooltraject willen vervolgen).

Vanuit de lokale vsv-regeling wordt ingezet op 13 projecten. Voorbeelden van wat gefinancierd wordt zijn jongerenwerk op school, ondersteuning van Stichting School's Cool en de Wijkaanpak van onder andere Rijn IJssel waar gewerkt wordt in de Point op winkelcentra Presikhaaf en Kronenburg.

Najaar 2023 wordt een netwerkbijeenkomst met alle partijen die een rol hebben in vsv vanuit de lokale regeling. Regionale uitvoering wordt hieraan verbonden om lokale en regionale aanpak meer samen op te laten gaan.

Verstevigen van de basisvaardigheden (volwasseneneducatie) **(I)**

In januari is het regionale jaarplan 2023 volwasseneducatie en aanpak laaggeletterdheid vastgesteld in het RPO. Op 4 juli 2023 is er een raadsbrief over de vorderingen aangeboden aan de raad.

Daarbij aansluitend is in de eerste helft van 2023 gewerkt aan het verstevigen van de positionering het taalhuis, zoals ondersteuning bij het certificeringstraject dat nu loopt. Het convenant voor het taalhuis is ontwikkeld en in de besluitfase (wachtend op ondertekening). In Q3 ontwikkelen de stuurgroep en kernteam taalhuis een passender governance structuur om de taken, rollen en verantwoordelijkheden duidelijker af te bakenen ihkv sturing op de doelen.

Een andere concreet project in het kader van 'Een kansrijk Arnhem', is de ophoging in de begroting van € 65.000 per jaar vanaf 2023 tot 2026 voorgesteld, ten gunste van de subsidiëring van Rozet. Zij financieren hiermee de uitbreiding van het gratis lidmaatschap voor de leeftijdscategorie tot 24 jaar (ten opzichte van 18 jaar). Deze is ingegaan op 1 januari 2023 en heeft geleid tot een verhoging van het aantal gratis lidmaatschappen en aantal uitleningen in deze leeftijdscategorie.

Betere uitstroom vanuit het onderwijs naar de arbeidsmarkt **(I)**

Er zijn verschillende organisaties die ondersteunen bij de overgang van school naar werk. Veel van deze projecten worden bekostigd vanuit de regionale aanpak jeugdwerkeloosheid die loopt t/m 2024. Ook is er bekostiging vanuit het regionaal vsv programma. Zo heeft het RBL midden-Gelre bijvoorbeeld het schakelpunt onderwijs-werk, waarbij uitstroom mbo 1 en 2 naar werk wordt begeleid.

Voor alle jongeren in kwetsbare posities is er een regionaal aanbod. Voorbeeld van aanbod is bijvoorbeeld de combinatiefunctionaris die jongeren vanuit het praktijkonderwijs en vso ondersteunt in een duurzame overgang naar de arbeidsmarkt. Projecten die jongeren helpen om zich te oriënteren zijn onder andere Busses for Jobs en Stage Cupido

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	26.047	131	26.178
Baten	3.681	31	3.712
Saldo lasten en baten	-22.366	-100	-22.466
Toevoegingen aan reserves	9.547	0	9.547
Onttrekkingen aan reserves	8.139	0	8.139
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-1.408	0	-1.408
Prognose resultaat	-23.774	-100	-23.874

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	131	N					
Onderwijs	146	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Onderwijs	94	N	OZB indexatie	J	S	AR	J
Onderwijs	62	N	Koers molenplaats	N	I	AR	J
Onderwijs	19	N	DU Voorschoolse voorziening peuters	N	I	AR	J
Onderwijs	-190	V	Integraal accommodatiebeleid	N	I	AR	J
Baten	31	V					
Onderwijs	31	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Huur- vs subsidieindexatie
Dit betreft een hogere subsidie voor maatschappelijke partners als compensatie voor stijging van huurbedragen die de gemeente aan hen in rekening brengt
De huurders van onze gebouwen c.q. onze maatschappelijke partners hebben te maken met hoge kostenstijgingen voor goederen, diensten en energie. Dit heeft een flinke negatieve impact op de bedrijfsvoering van veel onze huurders. De (kostprijsdekkende) huur die de gemeente in rekening brengt aan haar huurders stijgt dit jaar met 6,4%. De subsidie die de gemeente aan deze instellingen verstrekt stijgt minder hard, namelijk gemiddeld met 3,1%. Om de maatschappelijke partners hierin tegemoet te komen wordt een extra indexatie op de subsidie toegepast voor het verschil (gemiddeld 3,3% van de huur).

Deze afwijking is verdeeld over de programma's S04, S05, S08 en S09.

OZB indexatie
In de begroting is besloten dat de opbrengst OZB jaarlijks met 5% wordt geïndexeerd. Dat heeft ook gevolgen voor de panden die in het bezit zijn van de gemeente zelf. In de meeste gevallen wordt dit gecompenseerd door een verhoging van de door de gemeente te ontvangen huur. Voor een beperkt aantal panden is er echter geen sprake van een huurrelatie. Bij de onderwijspanden en de panden in gebruik voor de eigen ambtelijke organisatie is er geen huurrelatie en leidt de verhoging van de OZB tot een verhoging van de exploitatielasten.
Dit effect wordt in meerdere programma's (S00 Bestuur, dienstverlening en financiën en S04 Onderwijs) zichtbaar als gevolg van de verdeling van de gemeentelijke panden over deze programma's.

Koers molenplaats
In de begrotingssubsidie van Natuurcentrum is het beheer van bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek en de Witte Watermolen als één van vier brede doelstellingen opgenomen. Zolang Natuurcentrum geen geschikte horeca-uitbater vindt, loopt zij de inkomsten uit huur mis. Daarnaast mist Natuurcentrum door de afwezigheid van een geschikte horeca-uitbater vakbekwaam personeel om de Molenplaats voldoende te bemensen, waardoor de Molenplaats tijdelijk noodgedwongen gesloten was. Met de inkomsten uit huur van de horecapartner hadden zij een sluitende begroting. Daartegenover staat dat ze nu wel zelf de inkomsten uit zaalverhuur ontvangen. Bij ongewijzigde omstandigheden wordt hierdoor per saldo op jaarbasis een tekort verwacht van € 62.000 dat niet was voorzien. De komende periode wordt onderzocht of dit tekort gedekt kan worden uit exploitatiemiddelen.

Decentralisatie-uitkering (DU) Voorschoolse voorziening peuters
Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Onderwijs.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

Integraal accommodatiebeleid
Zie toelichting op wijken algemeen.

S05 Cultuur

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar (A)

Verbreding van cultuurbereik en participatie (D)

Cultuur is van en voor iedereen. We streven ernaar de toegankelijkheid en bereikbaarheid van kunst en cultuur te verbreden en daarmee actieve en passieve cultuurdeelname te stimuleren. Dit komt de persoonlijke ontwikkeling van mensen ten goede, maar is ook voor de ontwikkeling van de lokale en regionale samenleving belangrijk.

Cultuur is van en voor iedereen (I)

We zetten in op het vergroten van cultuurdeelname van jeugd en ouderen en stimuleren kunstbeoefening op amateurniveau.

Cultuureducatie moet voor elk kind beschikbaar zijn. Hiertoe hebben we in 2015 samen met partners in het primair onderwijs en de culturele sector in Arnhem het lokale Convenant Cultuureducatie Primair Onderwijs 2015 - 2023 afgesloten. Onderdeel van dit convenant is het uitvoering geven aan de landelijke programma's Cultuureducatie met Kwaliteit en Meer Muziek in de Klas. Daarnaast zetten we ons in om cultuureducatie te verbreden naar het buitenschoolse onderwijs. Hierbij zoeken wij nadrukkelijk verbinding met het Nationaal Programma Arnhem-Oost. In september 2023 is met de partners in het convenant een voortzetting hiervan voor de periode 2023 – 2030 afgesloten, om de behaalde resultaten te borgen en de ingezette lijn om cultuureducatie een vaste plek in het onderwijsprogramma van het Primair Onderwijs door te zetten en te verstevigen.

We werken een voorstel uit voor gratis cultuurdeelname door jongeren tot 18 jaar. Daarnaast werken we met culturele partners in de stad samen om een impuls te geven aan initiatieven voor en door jongeren om zich creatief te ontwikkelen. Door culturele initiatieven vanuit de leefwereld van jongeren te stimuleren, willen wij het welbevinden en de ontwikkeling van deze kwetsbare groep versterken.

In het convenant Arnhem Cultuurparticipatie (ACP) 55Plus (een voortzetting van het programma Age Friendly Cultural Cities) werken culturele, welzijns- en zorginstellingen samen om de maatschappelijke betrokkenheid van ouderen door kunst en cultuur te vergroten. Dit convenant zal in het najaar van 2023 voortgezet worden.

Wij benadrukken het belang van de amateur- en breedtekunst als voedingsbodem voor de culturele sector in Arnhem en voor de ontwikkeling op individueel niveau en de verbondenheid onderling van de Arnhemmers. Wij ondersteunen de sector met de subsidieregeling Amateurkunst. Daarnaast stellen wij met ingang van 2023 extra middelen beschikbaar voor de productie en presentatie van amateurkunst én voor de ontwikkeling van een jaarlijks terugkerend amateurkunstfestival.

Met het Platform Amateurkunst Arnhem zetten wij in op de ontwikkeling van de sector en onderzoeken wij de mogelijkheden voor meer en betere ruimte en faciliteiten voor de beoefening van amateurkunst. Voor dit laatste ondersteunen wij ook Rozet, Huis van Puck en Popcentrum Jacobiberg.

Mediafonds Arnhem
Het Mediafonds heeft tot doel de kwaliteit van de lokale journalistiek in Arnhem een impuls te geven. Bij de aanvangsperiode had het fonds nog te maken met onderbesteding van de beschikbare middelen. In 2023 ontving het Mediafonds dusdanig veel kwalitatief goede aanvragen dat het bij aanvang beschikbaar gestelde fondsbudget inmiddels uitgeput is. De verwachting is dat het aantal aanvragen voor een bijdrage blijft groeien nu het Mediafonds steeds meer bekend raakt. In de begroting is met ingang van 2023 een structureel bedrag van € 65.000 opgenomen voor het Mediafonds.

Een artistiek interessant, divers en veelzijdig cultureel aanbod in de stad **(I)**

Het publiek weet gelukkig na de terugval in de coronajaren het culturele aanbod weer te vinden. De meeste culturele instellingen geven aan dat het publieksbereik zich weer op het niveau van 2019 bevindt en soms zelfs daarboven. In de Begroting 2023 zijn extra middelen (€ 250.000 en € 500.000) voor programmabudgetten cultuur vrijgemaakt. In april heeft het college een voorstel gedaan voor de inzet van deze middelen:

- Crossovers en experimenten: deze houden de cultuursector bruisend, levendig en aantrekkelijk.
- Voldoende aanbod op het gebied van literatuur en spoken word.
- We realiseren een herkenbare en neutrale plek waar Arnhemmers elkaar kunnen ontmoeten en in dialoog kunnen treden of in debat kunnen gaan. Zo willen we de toenemende polarisatie in de stad en in de samenleving tegengaan.
- Extra programmabudgetten voor onder andere beginnende makers (ophoging budget regeling Stroomversneller), voor meer gevorderde makers (ophoging budget regeling Producties Evenementen Festivals), en voor initiatieven op het snijvlak met het sociale domein en voor de breedtekunst.
- Herijking van het cultuurbeleid.
- Op dit moment wordt gewerkt aan maatregelen om deze middelen aan de sector toe te doen komen en maken we een start met de herijking van het cultuurbeleid.

Versterking van de culturele infrastructuur (D)

Arnhem onderscheidt zich van andere steden door een complete keten educatie-productie-presentatie in nagenoeg alle kunstvormen. Daarin blijven we investeren. Dit is een belangrijke randvoorwaarde voor de doorstroming en vernieuwing van talent, van amateur tot professional.

Stimulering van het makersklimaat **(I)**

De fusie van Schakel025 met de Cultuur Academy begin 2023 heeft geleid tot een kennisplatform voor zowel makers als mogelijkmakers in Arnhem, Nijmegen en de regio 025.

We geven uitvoering aan het actieplan Kunst in uitvoering. We verstrekken als gemeente opdrachten aan kunstenaars en ondersteunen kunstinitiatieven uit de stad. Zo gaat dit jaar het kunstwerk wat is aangekocht naar aanleiding van de Sonsbeektentoonstelling in 2021 van Jennifer Tee in productie. Via een participatief project is een muurschildering in de Spoorhoek geplaatst. Ook zijn in drie wijken elektriciteitskastjes voorzien van ontwerpen door kunstenaars en gaan we dit uitbreiden naar andere wijken.
Met het project ‘Doe je mee’, gecoördineerd door de Cultuur Academy, zijn kunstenaars ingezet binnen vier projecten die maatschappelijke impact maken in de wijken die onderdeel zijn van het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Dit laat zien dat kunst en creatieve denkkracht bijdragen aan actuele maatschappelijke thema’s waar we als stad aan werken. In 2023 kijken we naar een vervolg hiervan in de komende jaren.

Zorg voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad **(I)**

De beschikbaarheid van voldoende ateliers, werk- en oefenruimte is geen vanzelfsprekendheid. Het aantal betaalbare ateliers in de stad staat al zeker tien jaar flink onder druk. Het tijdelijke aanbod neemt af, en de groei van nieuw aanbod vlakt af. De ruimte in Arnhem is beperkt en er zijn forse (woningbouw)opgaven. Op basis van het rapport ‘Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem’ is in 2020 het ‘Plan van Aanpak Huisvesting Creatieve en Culturele sector 2021-2024’ vastgesteld. Hierin wordt ingezet op het tegengaan van een verwacht tekort van op termijn 15.500m2 aan werk- en oefenruimten in de stad voor culturele en creatieve makers. Gestelde opgave is om 12.000m2 permanente werkruimte te realiseren. Onderdeel hiervan is de toekomstige huisvesting van Popcentrum
Jacobiberg aan de Groningensingel in Arnhem-Zuid. Met in totaal 4.000m2 voor de toekomstige Jacobiberg aan de Groningensingel wordt een eerste flinke stap gezet in het realiseren van permanente werkruimte. Een technisch programma van eisen wordt nu opgesteld.

Via de subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen kunnen creatieve makers en cultureel ondernemers in een vroeg stadium worden ondersteund in hun planvorming voor permanente ruimte. Daarvan wordt goed gebruik gemaakt. De verwachting is dat in 2023 het gestelde subsidieplafond van EUR 150.000,- wordt bereikt. Buiten de verhuizing van de Jacobiberg om signaleren we echter dat het langs deze weg nog niet is gelukt permanente werkruimte toe te voegen. Terwijl de urgentie nu dringt en talentvolle makers de stad mogelijk verlaten. We gaan meer regie nemen om extra werkplekken te realiseren. Dat kan door strategische gebouwaankopen te doen en noodzakelijke gebouwaanpassingen te financieren om zo potentiële creatieve broedplaatsen en ateliergebouwen geschikt te maken.

Nieuw cultureel centrum in Arnhem-Zuid **(I)**

We versterken het culturele aanbod en de faciliteiten in Arnhem-Zuid voor cultuureducatie, -participatie en -presentatie. We betrekken hier nadrukkelijk de behoeften van bewoners bij: onderzoeksbureau Spectrum voert in opdracht van de gemeente dit najaar een kwalitatief behoefteonderzoek uit. Daarnaast wordt dit najaar, in samenwerking met tal van culturele organisaties en makers, geprogrammeerd in Zuid, op diverse locaties. De coördinatie hiervan ligt bij Ruimtekoers, in opdracht van de gemeente. De uitkomsten van deze testprogrammering en het behoefteonderzoek gelden als opmaat naar een definitieve uitbreiding van het aanbod en de voorzieningen.
Ook de voorgenomen verhuizing van popcentrum Jacobiberg naar de Groningensingel draagt bij aan meer cultuur in Zuid. Dit geldt ook voor de mogelijke verruiming van de openingstijden van Rozet Kronenburg en de uitbreiding van activiteiten die daardoor mogelijk wordt.

Profilering en vitalisering van het culturele klimaat (D)

We zetten in op het versterken en behouden van de toppositie die Arnhem heeft als cultuur- en creatieve stad en dragen zo bij aan werkgelegenheid, innovatie en een aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Daarbij is ook onze rol, positie en samenwerking in de brede regio van belang.

Toekomstbestendige huisvesting van het Stadstheater en onze Rijksgezelschappen Oostpool en Introdans **(I)**

De renovatie van het Stadstheater bevindt zich in de ontwerpfase, in september vindt de laatste voorstelling in het gebouw plaats. Het Stadstheater is dan tot in 2027 gesloten. In deze jaren zal een groot deel van de voorstellingen van het Stadstheater in Musis plaatsvinden, dat hiervoor wordt aangepast. Theater Oostpool en Introdans zijn aan zet om hun eigen nieuwe huisvesting te realiseren. De provincie Gelderland heeft, in navolging van de gemeente, hiervoor een bedrag van € 10 miljoen in het vooruitzicht gesteld. We steunen en ondersteunen de twee gezelschappen in dit project en vinden het logisch als de nieuwe huisvesting in de nabijheid van het Stadstheater zou zijn. Deze twee trajecten worden in nauwe samenhang bekeken.

De Sonsbeektentoonstelling en State of Fashion zijn onze beeldbepalende, internationale culturele events **(I)**

Beide evenementen vallen niet meer onder de noemer van één stichting. Bureau BMC is als kwartiermaker aangesteld om de stichting Sonsbeek op te richten. De voorzitter van de Raad van Toezicht is gevonden, overige leden worden dit najaar aangesteld en dan volgt ook de werving voor een directeur-bestuurder. Planning is om in 2025 weer een internationaal beeldbepalende tentoonstelling te organiseren waarbij de samenwerking met Arnhemse instellingen alsmede de inwoners een belangrijk uitgangspunt is. State of Fashion, dat onder de landelijke basisinfrastructuur (BIS) valt, heeft de al bestaande stichting als basis overgenomen en heeft per juni een directeur-bestuurder benoemd. De eerstvolgende editie is in 2024 in samenwerking met internationale partners.

Versterking van de (samenwerking in de) Cultuurregio 025 **(I)**

De Cultuurregio 025 heeft een stevige positie gekregen binnen de maatschappelijke opgave 'Ontspannen Regio' van de GMR. Op basis van het Transformatievoorstel Cultuurregio 025 is een Uitvoeringsplan opgesteld met de regiogemeenten, dat momenteel wordt gerealiseerd. Belangrijk uitgangspunt is duurzame structuurversterking van de hele culturele keten in de hele regio. Dat betekent dat de acties een regio-breed en blijvend effect moeten hebben op de keten van top- en middensegment, cultuureducatie, kunstvakonderwijs en amateurkunst. De provincie Gelderland draagt € 1,3 miljoen bij. De gemeente Arnhem is penvoerder namens de GMR omdat deze geen subsidies kan verstrekken.

Behoud van werkgelegenheid in de culturele en creatieve sector **(I)**

Het aantal mensen dat in de culturele en creatieve sector werkt, is goed voor 4,6 procent van de werkgelegenheid. Onder andere ArtEZ en de vele BIS instellingen die Arnhem rijk is, dragen hieraan bij. Instellingen en makers worden echter geconfronteerd met stijgende lasten op diverse terreinen, zoals huur en energie. Dit kan de werkgelegenheid negatief beïnvloeden als deze lasten hoger worden en de baten niet stijgen. Dit is een van de aandachtspunten bij de herijking van het cultuurbeleid. Ook de via de subsidievoorwaarden verplichte implementatie van de Code Fair Practice (eerlijke betaling en hiermee verbetering van de arbeidsvoorwaarden van werken in de culturele en creatieve sector) is een aandachtspunt om de werkgelegenheid in de sector te behouden.

Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren (A)

Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed (D)

De gemeente heeft veel hoogwaardig erfgoed. Ook merken we dat de vraag naar advisering over ons erfgoed toeneemt. Dit legt een druk op het erfgoedteam en de beperkte middelen. Ondanks deze kwetsbaarheid hebben we het afgelopen jaar wel invulling kunnen geven aan onze doelen. Wel wordt een knelpunt ervaren als het gaat om naar buiten toe te treden met het erfgoed en beschikbare middelen en capaciteit.
Arnhem is een voorbeeld als het gaat om de combinatie groen erfgoed, klimaatadaptatie en burgerparticipatie. In het juryrapport dat werd opgesteld in relatie tot de BNG Bank Erfgoedprijs 2023 viel Arnhem samen met andere genomineerden op vanwege de innovatieve en creatieve manieren waarop enerzijds het groene erfgoed wordt hersteld en onderhouden en het anderzijds ook wordt ingezet om de leefomgeving te verbeteren en klimaatbewustzijn te stimuleren.
Er is onderzoek gedaan naar de samenwerking ODRA- erfgoed. Dit heeft geleid tot verbeterde proces-werkafspraken en deze zullen we jaarlijks herijken.

Bescherming en herbestemming van cultuurhistorisch erfgoed (I)

- We hebben op oplossingsgerichte wijze meegedacht met duurzame herbestemming van diverse monumenten in onze stad. In het oog springende voorbeelden van projecten waarin is geparticipeerd zijn: de Koepelgevangenis en Steenfabriek Elden.
- We hebben een Actieplan Verduurzaming Erfgoed opgesteld, waarmee we het verduurzamen van erfgoed de komende tijd willen versoepelen en versnellen. Vanaf januari 2023 wordt gewerkt aan de uitvoering van het actieplan. Zo wordt er gewerkt aan een handboek voor eigenaren en bewoners die hun pand willen verduurzamen en aan een nieuw toetsingskader dat veel meer mogelijkheden biedt aan zonnepanelen op erfgoed. In de Geitenkamp wordt in samenwerking met Portaal een pilot uitgevoerd met rode zonnepanelen. Daarnaast is er sinds januari 2023 een adviseur duurzaam erfgoed beschikbaar die eigenaren/bewoners kosteloos en op een laagdrempelige manier op weg kan helpen.
- We hebben in 2022 een Toekomstverkenning Religieus Erfgoed uitgevoerd. Hierin is in beeld gebracht wat de stand van zaken is van de gebedshuizen in onze gemeente en wat de toekomstverwachting van het huidige gebruik is. In 2023 wordt vanuit deze toekomstverkenning een Actieplan Religieus Erfgoed opgesteld.
- Vanaf januari 2023 wordt gewerkt aan een Cultuurhistorische Waardenkaart, voor wat betreft het thema landschap. De bedoeling is om in 2024 het gebouwd erfgoed aan deze kaart toe te voegen, zodat een compleet beeld ontstaat van de erfgoedwaarden in onze gemeente.
- De archeologische verwachtingskaart is gereed om in de bestuurlijke procedure te brengen.
- We werken aan Erfgoedagenda 2024-2028. Hiervoor is de startnotitie gereed gekomen.

Zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed (I)

- Samen met de Stichting Eusebius Arnhem werken we aan restauratie en beleefbaar maken van de Cuyperskamer van Eusebiuskerk.
- We geven rondleidingen in het stadhuis met Open Monumentendag en staan het Comité Open Monumentendag Arnhem bij met advies.
- Iedere maand wordt de archeologische vondst van de maand in het erfgoedcentrum getoond. En wordt er door een Arnhemse kunstenaar een verbeelding hierover gemaakt

Ontsluiting van kennis over erfgoed (I)

- In voorbereiding op de Omgevingswet en de werkwijze rondom omgevingsplannen is de monumentendatabase van Planon omgezet naar een GIS-database. Dit heeft de monumentendatabase beter te raadplegen en te beheren gemaakt.
- De actuele berichtgeving op social media is opgepakt.
- Er zijn archeologische publicaties gereed gekomen en in de reeks Monuscript is een uitgave verschenen over het Romeinse castellum in Meinerswijk.
- We hebben verschillende presentaties op het gebied van archeologie en erfgoed gegeven, met archeologisch vondstmateriaal bijdragen geleverd aan tentoonstellingen.

Regisseren en uitvoeren van archeologisch onderzoek en archeologisch depotbeheer (I)

- Het archeologiedepot is verhuisd naar de nieuwe locatie in Museum Arnhem. Daarbij is tevens een slag gemaakt in beter beheer van de archeologiecollectie.
- Er zijn systemen in beeld gebracht voor digitale administratie van de collectie.
- Er is regie gevoerd op verschillende archeologische projecten van bedrijven in de stad. Hierbij kan worden gedacht aan de opgravingen op het Cobercoterrein en Coehoorn.

Regioadvisering archeologie (I)

- Er is een nieuwe regio-archeoloog aangetrokken ter vervanging van de vorige regio-archeoloog
- Het handboek voor de regio-archeologie, waar Arnhem ook onderdeel van is, is geupdated.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	44.255	272	44.527
Baten	8.707	648	9.355
Saldo lasten en baten	-35.548	376	-35.172
Toevoegingen aan reserves	3.451	0	3.451
Onttrekkingen aan reserves	4.340	0	4.340
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	889	0	889
Prognose resultaat	-34.659	376	-34.283

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	272	N					
Cultuur	226	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Cultuur	25	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Cultuur	21	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Baten	648	V					
Cultuur	331	V	DU Brede impuls combinatiefuncties (deel Cultuur)	N	S	AR	J
Cultuur	297	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Erfgoed	20	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Actualisatie MIP
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Decentralisatie-uitkering (DU) Brede impuls combinatiefuncties (deel Cultuur)
De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van via het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen (A)

Voorkomen en vroeg erbij (D)

In financieel onzekere tijden, waarin veel inwoners geldzorgen hebben door stijgende lasten, willen we zoveel mogelijk voorkomen dat inwoners schulden opbouwen en/of in de armoede terecht komen. We investeren daarvoor in een laagdrempelige ingang voor inwoners met financiële vragen, en in het vergroten van bewustwording en financiële vaardigheden bij vooral jongeren en nieuwkomers.

Zo investeren we samen met ketenpartners in de stad in het voorkomen van schulden, krijgen inwoners met betalingsachterstanden bij vaste lasten een hulpaanbod en werken we intensief samen met het onderwijs om jeugdwerkloosheid te voorkomen.

Aanpak kinderarmoede (I)

Op het gebied van kinderarmoede werken we samen met partners in de stad die met dit thema bezig zijn zoals stichting leergeld, consultatiebureaus, verloskundigen, huisartsen en scholen. We hebben met lokale partners de eerste stappen gezet naar een gezamenlijk te ontwikkelen pact om samen kinderarmoede nog sterker te bestrijden.

De Rekenkamer voert op dit moment een onderzoek uit naar generatiearmoede. De uitkomsten worden aan het einde van het jaar verwacht. De resultaten nemen we mee in de verdere doorontwikkeling van onze visie en beleid op het gebied van (kinder)armoede.

Schuldpreventie (I)

We willen zoveel mogelijk voorkomen dat mensen geldzorgen en/of schulden krijgen. Dat doen we samen met Rijnstad. Er zijn op acht locaties in Arnhem Goed Geregeld Arnhem-loketten actief. Daar krijgt de inwoner laagdrempelig informatie en advies over financiële en juridische zaken. Bij geldzorgen wordt snel geschakeld met de Sociale Wijkteams, Opr€cht en Geldzaken en Ondernemers zodat inwoners een beroep kunnen doen op schuldhulpverlening

Daarnaast coördineert (en voert deels ook zelf uit) Rijnstad voor ons preventieactiviteiten in de stad. Om inwoners met financiële vragen te vinden en te helpen, werken we samen met veel ketenpartners. Met de training “Alert op geldzorgen” worden ketenpartners ondersteund in het signaleren en bespreekbaar maken van geldzorgen bij inwoners en bij het doorgeleiden naar ons gemeentelijke hulpaanbod. Om ketenpartners nog beter te kunnen informeren over dit hulpaanbod is de “routekaart Alert op Geldzorgen” vernieuwd in samenwerking met de betrokken instanties.

Verder waren wij in maart actief in het kader van de landelijke Week van het Geld en zijn er door MoneyStart lessen gegeven op de praktijk-, vmbo en mbo-scholen.

(Vroeg) erop af (I)

Om inwoners met geldzorgen snel te bereiken wordt ingezet op vroegsignalering. Bij vroegsignalering ontvangen wij signalen van betalingsachterstanden bij vaste lasten partners. Het aantal signalen stijgt sinds april 2023 met 50% naar 1000 á 1100 per maand. Wij schatten in dat dit deels wordt veroorzaakt door stijgende energiekosten en deels door de landelijke regelingen en verscherpte afspraken met energiebedrijven die gelden sinds 1 april 2023. Ook zorgverzekeraars sturen meer signalen.

Op alle signalen die wij ontvangen volgt een hulpaanbod (huisbezoeken, telefonisch contact, email of brief). Omdat het aantal signalen is gestegen en persoonlijk contact de beste resultaten geeft, wordt vanaf september 2023 nog meer ingezet op telefonisch contact en huisbezoeken. We bereiken hiermee ook inwoners die nog niet bekend zijn met ons hulpaanbod. Met netbeheerder Liander hebben wij de handen ineen geslagen en zijn wij, mede naar aanleiding van een toezegging aan de SP, een samenwerking aangegaan . Hierdoor kunnen wij, samen met de gemeente Amsterdam, ook hulp bieden aan inwoners waarbij het energiecontract toch is beëindigd door de energieleverancier. Voordat de netbeheerder daadwerkelijk tot afsluiting van gas en/of energie overgaat, kunnen wij de inwoner helpen om een nieuw contract af te sluiten bij een andere leverancier.

Jeugdwerkloosheid voorkomen **(I)**

Er zijn verschillende lopende initiatieven die jongeren in een kwetsbare positie ondersteunen en werkloosheid onder deze jongeren voorkomen. Het aanbod voor deze doelgroep is steeds beter geworden en beter in beeld bij professionals. Het is de verwachting dat we dit najaar starten met een pilot waarbij we ons richten op jongeren tussen de 23 en 27 jaar die (nog) niet bij ons of bij onze ketenpartners in beeld zijn. In de tweede helft van 2023 gaan we met onze ketenpartners goed lopende initiatieven borgen die zich richten op het bieden van extra begeleiding aan kwetsbare jongeren van school naar werk. Voor jongeren die bijstand aanvragen wordt er sinds juni van dit jaar niet langer gewerkt met een zoekperiode van 4 weken. Door de gemeente kan er zo meteen gestart worden met de begeleiding naar werk of een opleiding.

Arnhemmers kunnen rondkomen (D)

Om Arnhemmers perspectief te bieden op een schuldenvrij bestaan, of naar financiële zelfredzaamheid is een belangrijke randvoorwaarde dat zij maandelijks kunnen rondkomen met hun inkomsten. De bestaanszekerheid vormt een essentiële randvoorwaarde om stappen te kunnen zetten richting activering, (gezondheids-/ psychische) problemen oplossen en werk. Een deel van deze bestaanszekerheid wordt landelijk bepaald (Participatiewet), denk aan de hoogte van het minimumloon en hoogte van de bijstandsuitkering Als gemeente hebben we daar nu weinig invloed op.

Waar we wel invloed op hebben is de toegankelijkheid van onze gemeentelijke inkomensregelingen en het aanbieden van een aantal extra mogelijkheden. Zo is besloten dat inwoners met een Gelrepas per 1 mei 2023 goedkoop kunnen reizen met het openbaar vervoer en kunnen 600 Arnhemmers sinds eind maart subsidie aanvragen voor een energiezuinige koelkast, wasmachine of vriezer. Aanvullend zijn de regels voor bijzondere bijstand voor de aanschaf van energiezuinig witgoed dit jaar verruimd.
Daarnaast onderzoeken we momenteel op welke manier onze gemeentelijke inkomensregelingen op een eenvoudigere manier zijn aan te vragen/toe te kennen.

Ook ondersteunen wij financieel een aantal ketenpartners, die er samen met ons voor zorgen dat er een vangnet is voor Arnhemmers met weinig financiële middelen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het Jeugdfonds Sport en cultuur, Stichting Leergeld, Ecovrede, de Voedselbank en kledingbank.

Inkomenszekerheid (zie spoor 1a en 1b nieuwe Participatiewet, bijverdienpremie) **(I)**

Het wetsvoorstel Participatiewet in Balans treedt naar verwachting 1 januari 2025 in werking. Het uitgangspunt in de hervorming van de Participatiewet is dat niet de regels, maar de mens centraal wordt gesteld. Arnhem laat de zoekperiode voor jongeren buiten toepassing. Dus niet alleen voor kwetsbare jongeren, maar alle jongeren tot 27 jaar. De "pauzeknop" wordt op basis van maatwerk ingezet om te voorkomen dat Arnhemmer financieel verder in de knel komen. Daarnaast heeft Arnhem de ruimte voor giften voor inwoners in de bijstand verruimd tot een bedrag van € 1.800,-

Met ingang van 1 juli 2023 start de proef Bijverdienbeloning, voor de duur van 2 jaar. De bijverdienbeloning is een extra beloning en stimulans voor inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd werken of Arnhemmers die vanuit de bijstand in deeltijd gaan werken.

Schulddienstverlening **(I)**

De dienstverlening van Plangroep is sinds begin 2022 weer op orde en er zijn nieuwe samenwerkingsafspraken gemaakt met de Sociale Wijkteams over snelle en warme overdracht van inwoners met schulden en begeleiding gedurende het schuldtraject. Jongeren met schulden worden geholpen en hierbij bieden we hen perspectief op activering of werk. De schuldhulpverlening voor ondernemers is geborgd binnen het cluster Werk en Inkomen.

In het najaar van 2023 vindt besluitvorming plaats rondom het in eigen beheer nemen van de Vroegsignalering en een aantal onderdelen van de Schuldhulpverlening. Na besluitvorming kan gestart worden met de implementatie. De planning is om in januari 2025 deze onderdelen weer in eigen beheer uit te voeren.
Via het Nationaal Programma Arnhem-Oost werken we een innovatieve manier van schuldhulp uit. We selecteren in Immerloo (een gebied dat één van de armste postcodegebieden van Nederland is), een groep inwoners die te maken heeft met problematische schulden en creëren rust door schulden in één keer op te kopen en daarna de doorbraakmethode in te zetten. Omdat we weten dat deze groep ook vaak te maken heeft met multi-problematiek verwachten we besparingen op voorliggende voorzieningen. Via een pilot kijken we naar het maatschappelijk rendement daarvan en naar de mogelijkheden om dit verder over Arnhem uit te rollen.

De samenwerking met aangesloten Bewindvoerders rondom het Convenant “Samen Sterker” is geëvalueerd. Zowel gemeente, bewindvoerders als Sociale Wijkteams en Plangroep zijn blij met de samenwerking. We maken met onder andere de Sociale Wijkteams nieuwe afspraken over de nazorg en uitstroom van inwoners onder bewind na een schuldtraject. Hiervoor starten we eind 2023 met een pilot om ervaring op te doen welke begeleiding een inwoner nodig heeft om stappen richting financiële zelfredzaamheid te zetten.

Energiearmoede **(I)**

Het maatwerkbudget bij Goed Geregeld Arnhem voor hoge energiekosten is per 1 mei 2023 vervangen door de mogelijkheid om individuele bijzondere bijstand aan te vragen bij de gemeente Arnhem. Dit is besloten nadat landelijk duidelijk werd dat individuele bijzondere bijstand hiervoor het geëigende middel is. Het omzetten is volgens planning verlopen. Wanneer inwoners geconfronteerd worden met (te) hoge energiekosten, kan een aanvraag ingediend worden.

De landelijke energietoeslag 2023 laat op zich wachten. De gemeente Arnhem is nauw aangesloten op deze de landelijke ontwikkelingen en heeft goed voorgesorteerd om direct in actie te kunnen komen zodra de wetswijziging Energietoeslag 2023 een feit is. Ook dit jaar is er Lokale Wintertoeslag om onze inwoners met een laag inkomen tegemoet te komen in de energiekosten.
De verbinding met het verduurzamen en isoleren van de woning wordt steeds gelegd; er wordt samengewerkt met en verwezen naar de energiecoaches. Vanuit de energiecoaches wordt vanaf eind maart 2023 ook de tijdelijke subsidieregeling energiezuinig witgoed geboden.

Arnhemmers doen mee (D)

Arnhemmers die een beroep doen op de ondersteuning vanuit de Participatiewet willen we zo snel mogelijk op weg helpen naar grip op hun eigen leven en perspectief. We zetten in op ontwikkeling en begeleiding naar vermogen volgens de participatiewaaier. Waar mogelijk leidt dat tot betaald werk. Elke stap op het gebied van participatie beschouwen we als een resultaat, omdat we weten dat betaald werk niet voor iedereen mogelijk is. In dat kader ondersteunen we sociaal ondernemende wijkinitiatieven waar inwoners op een laagdrempelige manier kunnen participeren en zetten we met ketenpartpartners in op cultuurparticipatie als alternatieve manier om mensen te activeren.

Ontwikkeling/ begeleiding inwoners naar vermogen op de participatieladder **(I)**

Steeds minder Arnhemmers zijn afhankelijk van een bijstandsuitkering. Het aantal Arnhemmers met een uitkering daalt met enkele procenten meer dan bij gemeenten van vergelijkbare grootte. We gaan met onze inwoners in gesprek om samen te beslissen wat het best passende traject is. Inmiddels zijn bijna alle inwoners met een uitkering gesproken. We zien, ondanks de krapte op de arbeidsmarkt, dat een deel van de inwoners meer ondersteuning nodig heeft om uit te stromen naar betaald werk, dan wel voor wie deze stap niet haalbaar blijkt. Voor deze groep moeten we blijvend een beroep doen op het re-integratiebudget voor ondersteuning. De inzet van instrumentarium om passende ondersteuning aan te bieden neemt toe. Ter ondersteuning hiervan intensiveren we de ketensamenwerking met partners in het werkveld. Het aantal inwoners dat via de loonkostensubsidie en jobcoaching kan deelnemen aan arbeidsmarkt stijgt hierdoor. We zien daarom ook een toename in onze uitgaven voor loonkostensubsidie en jobcoaching. Daar waar nodig zoeken we samenwerking met het Sociaal Wijkteam en zetten we maatwerk of de doorbraakmethode in indien bredere ondersteuning nodig is, ook op andere leefgebieden.

Vanuit het werkinvesteringsfonds ondersteunen we initiatieven die toezien op uitbreiding en ontwikkeling van ondersteuningstrajecten of instrumentarium, zoals buurtconciërges, sociaal ondernemende wijkinitiatieven, buurtbaanbureaus, buurtklus- en buurtgroenteams, het partnerschap van jongerenwerk en ondernemers in de winkelcentra Presikhaaf en Kronenburg en het bewonersinitiatief Collectief Kapitaal.

Ondersteuning doelgroepen: statushouders en jongeren **(I)**

In 2023 hebben we een Europese subsidie (AMIF) toegekend gekregen om statushouders, die onder de oude wet inburgering vallen, extra te ondersteunen in hun integratie. Met meerdere externe partners en collega's samen ontwikkelen we een aanpak waarbij er een breed aanbod wordt ontwikkeld op meerdere leefdomeinen zoals gezondheid, sport en werk. Dit doen we door sleutelfiguren uit de wijk in te zetten en de binding tussen werkgever en werknemer te versterken.

We hebben aandacht voor de doelgroep jongeren. Binnen het cluster Werk en Inkomen wordt gewerkt met aandachtsfunctionarissen jongeren die het contact met en kennis over deze doelgroep warm houden. Voor jongeren waarbij betaald werk (nog) niet haalbaar is wordt gekeken naar andere vormen van participatie zoals activerend werk of het volgen van een opleiding.

Passende werkplekken (I)

Het Werkgeversservicepunt Midden Gelderland, UWV, Scalabor, het Centrum Activerend werk en de Stichting Inclusief Midden Gelderland zijn voor de gemeente belangrijke partners om inclusief werkgeverschap te stimuleren. Met hen komen we tot steeds betere afspraken wie wat doet in het passend maken van werkplekken voor onze inwoners en de ondersteuning hierbij voor werkgevers. Daarnaast ondersteunen we sociaal ondernemende wijkinitiatieven waar inwoners werkervaring op kunnen doen en stappen kunnen zetten richting betaald werk. Zo zijn er inwoners als buurtconciërge, buurtklusser en energiecoach aan de slag gegaan.
In de regio werken we samen met onze partners in de arbeidsmarkt. Zo hebben er in het eerste kwartaal 43 inwoners deelgenomen aan Oriëntatiecarrousels georganiseerd door het LeerWerkLoket. Ook was er veel interesse voor informatiebijeenkomsten voor professionals over praktijkleren en is er in mei gestart met een project rondom praktijkleren. Het Steunpunt Social Return Midden Gelderland is sinds begin dit jaar ondergebracht bij de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein. In het eerste kwartaal zijn er 9 plaatsingen (dienstverband, opleidings- of werkervaringsplek) gerealiseerd op basis van een Social Return verplichting. We volgen landelijk de gesprekken over de hervorming van de arbeidsmarkt en kijken wat dit voor Arnhem betekent.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	163.897	4.010	167.907
Baten	109.871	470	110.341
Saldo lasten en baten	-54.026	-3.540	-57.566
Toevoegingen aan reserves	554	0	554
Onttrekkingen aan reserves	3.507	0	3.507
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	2.953	0	2.953
Prognose resultaat	-51.073	-3.540	-54.613

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	4.010	N					
Werk en Inkomen	2.509	N	Actualisatie WSW	N	S	AR	J
Werk en Inkomen	1.788	N	Actualisatie BUIG	N	S	AR	J
Werk en Inkomen	350	N	Individuele studietoeslag	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	208	N	DU Begeleiding jongeren naar werk	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	5	N	Compensatie MGR	J	S	AR	J
Werk en Inkomen	0		Voordeel WSW	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	-850	V	Buurtcongiërges	J	I	AR	J
Baten	470	V					
Werk en Inkomen	470	V	Actualisatie BUIG	N	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Actualisatie WSW
De lasten voor de uitvoering van de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) vallen in 2023 naar verwachting € 2,5 miljoen hoger uit dan begroot. Dit komt door de doorgevoerde structurele looncompensatie van 7% voor de werknemers binnen de Sociale Werkvoorziening.

Actualisatie BUIG
Voor de betaling van de gebundelde uitkeringen ontvangt de gemeente een specifieke uitkering van het Rijk, de BUIG. Begin mei 2023 is het bijgestelde macrobudget bekend geworden (het nader voorlopig budget). Arnhem ontvangt in 2023 € 104,9 miljoen. Het verwachte saldo van baten en lasten BUIG is iets verslechterd, de lasten zijn minder hard gedaald dan werd verwacht. De afgelopen jaren hebben wij vol ingezet op de ondersteuning van Arnhemmers naar betaald werk. Het aantal personen dat afhankelijk is van een bijstandsuitkering is afgenomen en het aantal personen dat met ondersteuning betaald aan het werk is gegaan, is verdubbeld. Ten opzichte van de huidige begroting stijgt het nadeel per saldo van € 1,7 miljoen naar € 3,0 miljoen. Het financieel beeld verslechtert hierdoor met € 1,3 miljoen. Ten opzichte van de totale begrote lasten is dat 1,3%.
Het nadeel van € 1,3 miljoen wordt verrekend met de algemene middelen, in overeenstemming met de afgesproken begrotingssystematiek voor BUIG. Het nadeel is verdeeld over € 1,79 miljoen meer lasten en € 0,47 miljoen meer baten.

Individuele studietoeslag
Vanaf april 2022 is de wettelijk regeling individuele studietoeslag herzien. Deze regeling is bedoeld voor inwoners die geen inkomen naast hun studie kunnen verdienen door een structurele fysieke beperking. De herziening gaat met terugwerkende kracht in. We verwachten daarom in 2023 € 350.000 extra kosten.

Decentralisatie-uitkering (DU) Begeleiding jongeren naar werk
Arnhem ontvangt in 2023 € 208.000 voor de coördinatie van de regionale aanpak jeugdwerkloosheid, ondersteunen naar werk van kwetsbare aankomend mbo-gediplomeerden en ondersteunen naar werk van voortijdig schoolverlaters. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Participatie en armoedebestrijding.

Compensatie Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Voordeel WSW
Doordat er meer medewerkers van de Sociale Werkvoorziening zijn uitgestroomd dan begroot, heeft de bestuurscommissie participatie afgesproken om de middelen die hierdoor beschikbaar zijn gekomen in te zetten voor een eenmalige vergoeding aan alle medewerkers van de Sociale Werkvoorziening. Het gaat om een bedrag van € 440.000 en het is bedoeld als een financiële tegemoetkoming. De praktijk laat namelijk zien dat ook deze groep inwoners afgelopen jaar kampte met de hoge inflatie en hoge energiekosten. De huidige cao Sociale Werkvoorziening kent echter geen compensatie voor de gestegen kosten als gevolg van de inflatie. De uitbetaling van de tegemoetkoming gebeurt in de tweede helft van 2023. Als voorwaarde heeft de bestuurscommissie aangegeven dat er wel eerst helderheid moet zijn over de huidige cao-aanpassingen voor medewerkers van de Sociale Werkvoorziening. We willen voor alle werknemers die vallen onder de CAO 'Sociale Werkvoorziening' voorwaarden die recht doen aan het werk dat wordt gedaan en ook deze inwoners zekerheid geven om rond te kunnen komen. Daarom hebben wij als gemeente onze steun uitgesproken bij de resolutie van de VNG om de cao open te breken voor een loonsverhoging. De VNG en Cedris hebben onlangs het overleg met de vakbonden hervat over verbetering van de arbeidsvoorwaarden. Het is nog niet tot een akkoord gekomen.

Buurtconciërges
De verlengde pilot van de buurtconciërges loopt nog tot in 2024. Voor de dekking van deze pilot worden de middelen van € 425.000 uit het Werkinvesteringsfonds ingezet die in 2023 in de begroting zijn opgenomen. Om deze middelen in 2024 beschikbaar te maken worden deze in 2023 toegevoegd aan de algemene reserve. In de Begroting 2024 zullen deze middelen in 2024 worden onttrokken aan de algemene reserve, zo is ons voorstel.

De pilot buurtconciërges is begroot in het programma S12 Wonen en leefomgeving. Ook de dekking in 2023 vindt vanuit het werkinvesteringsfonds plaats. Hiervoor wordt deze dekking overgeheveld naar dit programma. Daarvoor worden de lasten in het programma S06 Participatie en armoedebestrijding met € 425.000 verlaagd en in het programma S12 met € 425.000 verhoogd. De totale lastendaling in S06 komt daarmee op € 850.000.

S07 Zorg

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving (A)

Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis (D)

In 2020 zijn beleidsregels in werking getreden, waardoor duidelijker is geworden wat onder passende, effectieve en efficiënte zorg wordt verstaan. Ook zorgaanbieders zijn via de inkoop en met hogere kwaliteitseisen opnieuw geselecteerd om vanaf 1 juli 2020 zorg te verlenen. Binnen deze nieuwe kaders werken Sociale wijkteams en aanbieders samen om passende zorg te verlenen, waardoor kwetsbare inwoners ondersteund worden om zo zelfstandig en zo thuis mogelijk te kunnen leven. Vanuit de inwonerservaringsonderzoeken blijkt dat deze zorg helpt om inwoners zo zelfstandig mogelijk te laten functioneren en dat de ingezette zorg goed gewaardeerd wordt.
Bij de huishoudelijke ondersteuning hebben we te maken met wachtlijsten in verband met vergrijzing en personeelstekorten. Via wachtlijstbemiddeling borgen we dat de meest kwetsbare inwoners met acute problemen als eerste geholpen worden door direct huishoudelijke ondersteuning in te zetten. Daarnaast onderzoeken we samen met zorgaanbieders hoe we voldoende personeel kunnen inzetten in de huishoudelijke ondersteuning en welke mogelijkheden er zijn om vraag en aanbod in evenwicht te brengen.

We versterken de (veer)kracht van onze inwoners thuis en in instellingen met een integrale aanpak (I)

Bij de inzet van passende zorg wordt beter gekeken of deze er toe leidt dat de eigen kracht en het sociale netwerk van inwoners wordt versterkt en algemene voorzieningen in wijken beter worden benut. Sociale wijkteams spreken inwoners en aanbieders hierop aan. Ook in de nieuwe aanbestedingseisen en beleidsregels staat deze aanpak centraal. Via de ontwikkeling van wijknetwerken, waarin zorgaanbieders en aanbieders van de sociale basis op wijkniveau beter gaan samenwerken, verwachten we de integrale aanpak verder te stimuleren. Daarnaast wordt in complexe (veelal multiprobleem-)situaties samen met het Instituut voor Publieke Waarden (IPW) de doorbraakmethode toegepast. Waar nodig wordt via onorthodoxe maatwerkoplossingen ervoor gezorgd dat inwoners weer stappen kunnen zetten in hun ontwikkeling. We doen ervaring op met deze aanpak en hebben inmiddels veel inwoners geholpen. De kennis over de doorbraakmethode wordt door het IPW overgebracht naar onze Sociale wijkteams. Een speciaal team wijkcoaches zal vanaf 2023 deze doorbraakmethode gaan uitvoeren.

Ook hebben we dit jaar Arnhemmers ondersteund die door fysieke beperkingen hinder ondervonden in het leiden van een zelfstandig leven. Bijvoorbeeld door het beschikbaar stellen van een hulpmiddel, een aanpassing aan hun woning of het bieden van ondersteuning/advisering aan inwoners die willen doorstromen naar een andere woning die beter past bij hun (fysieke) gezondheid.

We versterken de zorgtoewijzing (I)

De beleidsregels voor zorg zijn in 2020 ingevoerd en zijn in 2022 geëvalueerd. Hierover is de raad geïnformeerd. Sociale wijkteams gebruiken deze beleidsregels om te bepalen welke zorg passend is voor inwoners. Ook zijn nieuwe aanbestedingseisen opgesteld voor aanbieders over de kwaliteit en gewenste transformatie van zorg. In periodieke contractgesprekken wordt besproken welke verbeteringen aanbieders hierin kunnen aanbrengen. Wij voeren deze gesprekken samen met de regionale inkooporganisatie. De Sociale wijkteams worden ondersteund in de zorgtoewijzing. Door gezamenlijk te kijken naar ontwikkelingen in de zorg, via een verbeterde Zorgmonitor, kunnen patronen en trends worden herkend. Deze Zorgmonitor vormt de basis voor de periodieke bestuursrapportage.

In 2022 hebben de Sociale wijkteams in afstemming met de gemeente Arnhem een aanpassing van de organisatie doorgevoerd. Naast Sociale wijkteams met generalistische wijkcoaches zijn stadsteams ingesteld. De coaches in deze stadsteams werken aan de uitvoering en toewijzing van een aantal specifieke zorgtaken. Er zijn stadsteams op het gebied van Wonen-rollen-vervoer-huishoudelijke ondersteuning, onderwijs; veiligheid en beschermd wonen. Daarnaast is de aansturing van de Sociale wijkteams vereenvoudigd door het aanstellen van één directeur/bestuurder die leiding geeft aan een aantal teamleiders. Inmiddels is gestart met een onderzoek of de personeelsformatie (wijkcoaches) van de stichting sociale wijkteams voldoende is om de opdracht van de gemeente Arnhem uit te voeren. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door Significant in opdracht van de gemeente Arnhem en de sociale wijkteams.

We sturen op kwaliteit en resultaat **(I)**

Per 1 juli 2020 is de nieuwe aanbesteding ingegaan. Daarbij zijn alle ingeschreven aanbieders getoetst aan de hogere kwaliteitseisen met als gevolg dat het aantal gecontracteerde aanbieders sterk is verminderd. In de aanbesteding zijn ook de eisen bij de verschillende zorgvormen verduidelijkt en aangescherpt. Via periodieke contractgesprekken monitoren we of aanbieders hieraan voldoen en zo nodig spreken we hen hierop aan. We blijven kwaliteits- en rechtmatigheidscontroles uitvoeren, zowel door de VGGM (kwaliteit) als door onze afdeling Handhaving. Daarbij werken we niet alleen signaalgestuurd, maar voeren we ook steekproefsgewijze controles uit en analyses van de jaarrekeningen en andere financiële gegevens. In de raadsbrief van 9 november 2021 is uitgebreid gerapporteerd over het intensiveren van het toezicht op de kwaliteit en rechtmatigheid van de Wmo- en jeugdzorg. In de bestuursrapportage is informatie te vinden over de uitgevoerde kwaliteits- en rechtmatigheidsonderzoeken en het totale bedrag aan onrechtmatig gedeclareerde zorg dat wordt teruggevorderd bij aanbieders.

In de afgelopen periode is gewerkt aan het verbeteren van het PGB-beleid (Persoonsgebonden budget). De verbeteringen zijn onder meer doorgevoerd in de informatievoorziening en communicatie, toerusten van de sociale wijkteams en intensiveren van de kwaliteit van de geleverde zorg. We blijven ook aandacht besteden aan de bewustwording en eigen regie van PGB-houders. Ondertussen werkt het Rijk aan de actieagenda PGB. We blijven deze landelijke ontwikkelen volgen.

We vergroten het inzicht of passende zorg wordt ingezet (monitoring) **(I)**

De raad ontvangt periodiek een bestuursrapportage over de ontwikkelingen in het sociale domein. Op wijkniveau is een dashboard beschikbaar waarin we de zorg(kosten) tot op detail kunnen monitoren. Gemeente en Sociale wijkteams werken met deze data (bijvoorbeeld volumes, producten, duur, kosten, aanbieders, zorgpaden en verwijzers) en bekijken of er aanleiding is om maatregelen te nemen. Daarbij wordt ook gekeken naar ontwikkelingen en resultaten in de wijk en de stad.
In 2022 zijn de beleidsregels geëvalueerd en is vanuit verschillende perspectieven bekeken of passende zorg wordt ingezet. Ook is het inwonerservaringsonderzoek uitgevoerd. Over beide onderzoeken is de raad geïnformeerd.

We ontschotten zorgsystemen en verkrijgen toereikend rijksbudget **(I)**

Het Rijk heeft voor de jaren 2021, 2022 en 2023 inmiddels extra middelen toegekend en voor latere jaren wordt verwacht dat het nieuwe kabinet nog extra middelen beschikbaar zal stellen. Ondertussen is in het kader van de hervomingsagenda door het Rijk en VNG gewerkt aan het ontwerpen en toetsen van mogelijk kostenbesparende maatregelen in de jeugdzorg. De rijksmiddelen zullen daarop in de komende jaren worden aangepast.

Het Integraal Zorgakkoord (IZA) is eind 2022 vastgesteld en vraagt inzet van de gemeente. De aanleiding voor het IZA is de toenemende druk op de zorg en het doel van het IZA is om zorgtransformaties in gang te zetten. Vanuit het IZA dienen dit jaar een regiobeeld en een regioplan opgeleverd te worden. Vanuit het IZA krijgt de regio Centraal Gelderland ongeveer € 4 miljoen per jaar via een IZA-SPUK en mag de gemeente met zorgaanbieders aanspraak maken op transformatiemiddelen voor impactvolle zorgtransformaties. Meer informatie over het IZA volgt in het derde kwartaal.

Het nieuwe verdeelmodel voor beschermd wonen is opnieuw met een jaar uitgesteld. Het wetsvoorstel woonplaatsbeginsel (en de daarmee gepaard gaande financiële doordecentralisatie) wordt momenteel door het Rijk voorbereid en het streven is om met ingang van 1 januari 2025 te starten met de invoering van het nieuwe verdeelmodel.

Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij (D)

Er wordt in de participatieketen steeds beter samengewerkt ter ondersteuning van de inwoners die willen werken. Ontwikkeling van de inwoner staat centraal. Waar mogelijk is dit gericht op een stapje verder op de participatieladder en op doorstroom of uitstroom naar een vorm van betaald werk. Met de introductie van de basisbanen is er een extra mogelijkheid gekomen om de stap van activerend werk naar betaald werk te maken. Bij de inwoners waarbij doorstroom of uitstroom niet mogelijk is gaat het om het versterken of stabiliseren van de mate van participatie: meedoen naar vermogen. Er is voldoende passend aanbod.

Een rendementsmeting Activerend Werk (AW) laat zien dat deelnemers van een traject Activerend Werk (zowel nieuwe als die al bezig waren met Activerend Werk) in één jaar tijd gemiddeld 1, 2 trede zijn gestegen op de participatieladder. En van deze groep is 16% begeleid naar een vorm van betaald werk.

In de afgelopen periode is het aantal inwoners dat actief aan de slag is met Activerend Werk aan het dalen. Gezien de huidige krappe arbeidsmarkt zijn er meer kansen op betaald werk. Er wordt actief ingezet om inwoners vanuit Activerend Werktrajecten door te laten stromen naar een vorm van betaald werk. Hiervoor wordt intensief samen gewerkt met diverse organisaties in de participatieketen. Daarnaast wordt er nauw samengewerkt op het

grensvlak Onderwijs en Activerend werk om kwetsbare jongeren de juiste ondersteuning te bieden in hun ontwikkeling naar zelfstandigheid.

Zie de inspanningen benoemd bij het doel 'Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis' **(I)**

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg (A)

Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven (D)

We willen dat kinderen zo veel mogelijk op eigen kracht meedoen aan het dagelijkse leven. Daarvoor hebben zij een goede sociale basis in de buurt nodig waar ze op kunnen terugvallen. Bijvoorbeeld op school, of bij de sport- of cultuurvereniging. Als het netwerk en de sociale basis bij een kind niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, dan zetten wij (tijdelijk) specialistische jeugdzorg in.

Versterken eigen kracht van jeugdigen, sociaal netwerk en inzet algemene voorzieningen **(I)**

- We hebben zes nieuwe matches gemaakt tussen steunouders en vraaggezinnen. Het is lastig om voldoende steunouders te werven. We hebben de samenwerking met de pleegzorgcampagne geïntensiveerd. Dit zorgt naast aandacht voor pleegzorg ook voor meer aandacht voor de werving van steunouders. 15 kinderen maken gebruik van een steungezin. Dit is lager dan de doelstelling. Dit komt omdat we moeilijk steungezinnen kunnen vinden.
- We hebben afspraken over de inzet van Jeugdhulp Binnen Onderwijs (JBO). Deze afspraken zijn opgesteld in afstemming met de Samenwerkingsverbanden voor Primair Onderwijs en Voortgezet Onderwijs. We hebben met het wijkteam richtlijnen opgesteld over de inzet van Jeugdhulp Binnen Onderwijs (inclusief thuiszitters).
- We hebben een regionale werkwijze ontwikkeld om de inzet van jeugdhulp op Lichtenbeek (speciaal onderwijs) efficiënter en effectiever te organiseren. Deze werkwijze is opgesteld in afstemming met Lichtenbeek, Samenwerkingsband voor Primair Onderwijs, zorgaanbieders, de Regiogemeenten en het sociaal wijkteam. Doel van deze werkwijze is om de inzet van JBO efficiënter en effectiever te organiseren, zodat kinderen zich beter kunnen ontwikkelen.
- We hebben een plan van aanpak hoogbegaafden opgesteld met verschillende partners uit het veld en de betrokken ouders.
- De inspanningen die we gepleegd hebben, zijn conform de doelstellingen. We lopen op koers.

Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis (D)

- We hebben in 2023 in de regio Centraal Gelderland een communicatiecampagne georganiseerd voor het Digitaal Scheidingsloket. Het aantal bezoekers van het Digitaal Scheidingsloket is dankzij deze campagne flink gestegen. De stijging van het aantal bezoekers heeft (nog) niet geleid tot een stijgend aantal inwoners dat gebruik heeft gemaakt van de chatfunctie. We onderzoeken of het Digitaal Scheidingsloket een permanente plek kan krijgen bij een welzijnsorganisatie.
- We voorkomen uithuisplaatsingen vaker door de inzet van Team VAV (Vertrouwd, Aanwezig en Veilig) dat snel en flexibel bij kwetsbare gezinnen thuis ingezet kan worden en escalatie helpt te voorkomen. De evaluatie over kalenderjaar 2022 laat zien dat door de inzet van VAV bij 12 nieuwe gezinnen zwaardere vormen van zorg en uithuisplaatsingen worden voorkomen. Het team VAV wordt uitgebreid zodat 25 gezinnen worden geholpen.
- In de afgelopen twee jaar is het aantal jeugdbeschermingsmaatregelen en het aantal jongeren in verblijf licht afgenomen. We boeken resultaat met de maatregelen die de inzet van jeugdbescherming en verblijf moeten voorkomen. Het verbeteren en versnellen van het veiligheidsnetwerk vergt een lange adem. We hebben in het afgelopen half jaar stappen gezet in de samenwerking tussen de jeugdbescherming en de lokale toegang.
- We versnellen en verbeteren het veiligheidsnetwerk: Veilig Thuis, Sociale wijkteams, jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming. Zodat kinderen en hun ouders sneller passend hulpaanbod krijgen om de veiligheid in het gezin te herstellen. De afspraken vanuit de Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming zijn op 1 april 2022 doorgevoerd, waardoor de samenwerking een nieuwe impuls heeft gekregen. We werken aan de inrichting van een toekomststuin voor kind- en gezinsbescherming, waarbij medewerkers van Sociale Wijkteams intensief samenwerken met medewerkers van Veilig Thuis, Jeugdbescherming en Raad voor Kinderbescherming.
- We zetten de doorbraakmethode in om te werken aan een beter perspectief voor gezinnen met complexe, meervoudige problemen in een onveilige situatie. De doorbraakmethode is geborgd binnen de Sociale Wijkteams. We hebben afgesproken dat jaarlijks 40 casussen vanuit de doorbraakmethode worden opgepakt.
- Het Regionaal Expert Team (RET) ondersteunt bij het bepalen en tijdig inzetten van passende jeugdhulp en het aanbieden van ambulante alternatieven voor verblijf. Met dit regionale overleg doen we er alles aan om

uithuisplaatsing te voorkomen en zetten we in op betere uitstroom uit de jeugdzorg. Er is sprake van een lichte daling van het aantal Arnhemse jeugdigen in verblijf. In januari 2022 zaten 470 jeugdigen in verblijf en in maart 2023 455 jeugdigen. We zien deze daling voornamelijk bij pleegzorg en verblijf op terrein. Het RET helpt te bepalen welke zorg noodzakelijk. Het is nog niet altijd gelukt om een passende plek voor de jeugdigen te vinden. Om sneller een passende verblijfsplek voor jeugdigen te organiseren wordt in 2023 de 'Samenwerkende Voordeuren' opgezet waarbij een jeugdige op één plek wordt aangemeld waarna in samenwerking met het RET en zorgaanbieders een verblijfsplek wordt gerealiseerd. Deze ontwikkeling sluit aan bij de Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming en het RET.

- We werven ouders voor pleegzorg en zetten gezinsvormen in als alternatieven voor jeugdhulp met verblijf. In samenwerking met de pleegzorgaanbieders en Steunouder Arnhem is een vernieuwde regionaal pleegzorgcampagne uitgevoerd. Met als doel het werven van meer pleegouders en steunouders, zodat kinderen in onveiligheid zo thuis mogelijk kunnen opgroeien. Niet alleen het werven van nieuwe pleegouders is belangrijk, maar ook het behouden van pleegouders. We organiseren in de week van pleegzorg een aantal activiteiten.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling **(I)**

Zie de toelichting bij deze inspanning binnen het programma Welzijn en Inclusie.

Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk (D)

- In het afgelopen jaar zijn veel inspanningen geleverd om kinderen zo dichtbij huis mogelijk ondersteuning te bieden als zij vastlopen in hun ontwikkeling.
- De doelstelling van het project was het werven en inzetten van de praktijkondersteuner. Deze doelstelling is behaald. Gekeken naar de resultaten zien we dat ten opzichte van 2022 meer kinderen bij de praktijkondersteuner zijn geweest en de ernst van de problematiek toeneemt. 45 procent van de kinderen die bij de praktijkondersteuner kwam, werd verwezen naar specialistische zorg. De rest van de kinderen (55 procent) is geholpen door de praktijkondersteuner of is doorverwezen naar een algemene voorziening. Deze resultaten zijn lager vergeleken met de resultaten in 2022 (75 procent). In het najaar gaan we verder in gesprek met OnzeHuisartsen om te kijken wat de oorzaak is van de daling van het percentage. Daarna is bijsturing wellicht wenselijk.
- De zorgaccounthouder is in februari 2022 gestart met als doel bemiddelen bij de zorgvraag van kinderen op de wachtlijst (behandeling/GGZ), zodat zij sneller kunnen starten met hun zorgtraject. Bemiddelingen waren vrijwel in alle gevallen succesvol: er kon een alternatief worden aangeboden met een kortere wachttijd en in een groot aantal bemiddelingen kon een lichtere vorm van behandeling worden ingezet bij alternatieve aanbieders. Dit heeft tot gevolg dat kinderen die direct hulp nodig hebben deze ook kunnen ontvangen. In 2022 is de wachtlijsten van behandeling/GGZ met 15% gedaald. Dit is conform de doelstelling.
- In februari 2022 hebben we samen met vier zorgaanbieders bijeenkomsten ontwikkeld voor ouders en hun kinderen die op de wachtlijst staan. Tot op heden zijn er vijf aanmeldingen. Eén aanbieder biedt deze groepsbijeenkomsten standaard aan bij de aanmelding van de jeugdigen. We gaan kijken naar een alternatieve oplossing waardoor de groepsbijeenkomsten laagdrempelig worden aangeboden en voor iedere jeugdige toegankelijk is.
- Samen met de wijkteams hebben we een aantal acties ondernomen met als doel inzet van de juiste wet (Jeugdwet, Verlengde Jeugdwet of Wet Langdurige Zorg). We hebben ingezet op deskundigheidsbevordering van de Sociale wijkteams over inzet van de Verlengde Jeugdwet. We kijken of de Verlengde Jeugdwet correct is ingezet door de verwijzers of dat een voorliggende voorziening (WLZ, WMO, Zorgverzekeringswet) van toepassing is. 196 unieke jeugdigen hebben een toewijzing op basis van de verlengde Jeugdwet.

We zorgen voor een wijknetwerk met algemene voorzieningen en zorgaanbod dat aansluit bij de problemen van kinderen en jongeren **(I)**

We hebben de afgelopen 2,5 jaar in vier wijken de pilot Begeleiding Jeugd en Wmo uitgevoerd waarbij wijkcoaches zelf begeleiding boden in plaats van te verwijzen naar gecontracteerde aanbieders in de Wmo en Jeugdzorg. In mei 2023 is deze pilot afgerond. Zo is gebleken dat de meerwaarde van de pilot beperkt is. Eén belangrijke doelstelling van de pilot is dat de begeleiding door wijkcoaches er toe zou leiden dat gecontracteerde zorgaanbieders minder begeleiding zouden hoeven te bieden. Dit resultaat is niet gerealiseerd. Tegelijkertijd blijkt ook dat een belangrijke randvoorwaarde nog niet op orde is om de pilot tot een succes te maken. Passende voorliggende voorzieningen ontbreken, waardoor begeleidingstrajecten niet snel kunnen worden afgesloten. We gaan de komende tijd de positieve ervaringen van de pilot (bijvoorbeeld het dichtbij, in de wijk, bieden van zorg) bestendigen in structureel beleid.

In het najaar starten we in de gebieden De Laar, Elderveld, Elden en Schuytgraaf om laagdrempelige opvoedondersteuning aan ouders aan te bieden en daarnaast te zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten voor ontspanning en het uitwisselen van ervaringen over opvoeden.

Het uitgangspunt blijft om meer wijkgericht te gaan werken. Dit houdt in dat een beperkt aantal 'begeleidingsaanbieders' in de wijken samenwerken en medeverantwoordelijk zijn voor het bieden van de begeleiding in de wijk.

Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk (A)

Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers (D)

Zie de toelichting bij de inspanningen hieronder.

We koppelen zorg(behoeften) aan wonen (I)

In nauwe samenwerking met vier woningbouwcorporaties stromen iedere maand cliënten uit naar een zelfstandige woning. Deze zogenaamde convenantroute is speciaal bedoeld voor cliënten in beschermd wonen of de maatschappelijke opvang, die klaar zijn voor een volgende stap, maar via de reguliere routes niet aan een woning kunnen komen.

De druk op de convenantroute is verder toegenomen doordat cliënten die vanuit intramurale zorg uit wensen te stromen moeilijk via de reguliere routes aan een woning kunnen komen. Naast de aanvragen vanuit beschermd wonen ontvangen we ook aanvragen vanuit de WLZ, ouder-kindhuizen en de instellingen voor jeugdzorg. Vooral deze laatste groep zorgt voor complexe aanvragen omdat er te weinig geschikte woningen zijn. De vraag naar kamerwoningen en goedkope eenpersoonswoningen (zoals studio's) is veel groter dan het aanbod.

Zorggerelateerde woonoverlast wordt minder (I)

Bij het meldpunt woonoverlast kan ook zorggerelateerde overlast worden gemeld. Als er meldingen zijn, worden deze met de betreffende zorgaanbieder besproken om passende maatregelen te treffen.
In 2020 is het casusoverleg 'complexe casuïstiek beschermd wonen' gestart en is een werkwijze afgesproken. Naast de primaire bedoeling, het invullen van de zorg voor mensen met een intensieve en complexe zorgvraag, heeft het meerwaarde voor aanbieders, doordat zij meer onderling afstemmen.
Regelmatig vindt afstemming over zorgoverlast plaats tussen de gemeente, het Zorgkantoor en de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI). Hierbij worden signalen van zorgoverlast gedeeld met het verzoek deze op te pakken om maatregelen te treffen.

Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen (D)

De gemeenten binnen de regio Centraal Gelderland, inclusief Arnhem, sturen samen met de Inkooporganisatie op deze transformatie, waarbij een belangrijke ontwikkelopdracht bij de gecontracteerde zorgaanbieders ligt. De eerste slag hierin is gemaakt met de nieuwe inkoopronde die is ingegaan op 1-7-2020. Met de recente contractverlenging van de aanbieders voor beschermd wonen is een tweede slag gemaakt door diverse verbeteringen in de producten door te voeren. Daarnaast werkt iedere gemeente aan de lokale basisinfrastructuur, zorgt voor voldoende geschikte woningen om de doorstroom mogelijk te maken en stimuleert wooninnovatie: voldoende diversiteit aan woonvoorzieningen die niet locatie-gebonden zijn (wonen-zorg losgekoppeld). In de praktijk is het 'omklappen' van woningen nog niet altijd mogelijk en moet de inwoner bij afschaling verhuizen. Voldoende geschikte woningen en een gevarieerd aanbod in Arnhem en de regio zijn hiervoor noodzakelijk. Dit blijft een belangrijk aandachts- en ontwikkelpunt de komende jaren en is een belangrijk onderdeel van de nieuwe regionale samenwerkingsafspraken.

We ontwikkelen meer preventieve activiteiten (I)

Regionaal (binnen het programma 'Samen aan Zet') is afgesproken dat iedere gemeente in de regio Centraal Gelderland werkt aan het op orde brengen van de lokale basisinfrastructuur. Dat betekent dat we zorgen voor plekken/activiteiten in de buurt waar inwoners die beschermd of begeleid wonen, elkaar kunnen ontmoeten en onderling steun kunnen vinden (zoveel mogelijk verspreid over de stad). We realiseren voldoende aanbod voor een zinvolle daginvulling en zorgen dat de deze doelgroep kan wonen op een passende plek (onder andere door woonafspraken met corporaties). We zorgen voor lokale samenwerking via de ontwikkeling van de wijknetwerken en werken hierbij samen met andere gemeenten, aanbieders, zorgverzekeraars en woningcorporaties. Eén van de huidige activiteiten is de voorziening 'buurtcirkels'. Deze wordt door de Regionale Instelling voor Beschermd Wonen in de regio Arnhem Veluwe Vallei (RIBW AVV) verspreid over de stad aangeboden. Hier kunnen zorgcliënten elkaar ontmoeten en elkaar ondersteunen in de problemen waar zij in het dagelijks leven tegenaan lopen. De gesprekken vinden plaats onder supervisie van een zorgprofessional. Door de buurtcirkels wordt de zelf- en samenredzaamheid vergroot en wordt bijgedragen aan een verantwoorde afschaling van zorg met een verkleinde kans op terugval.

Er zijn regionaal sluitende afspraken Beschermd Thuis **(I)**

Vanaf 1-1-2022 is gestart met de inhoudelijke doordecentralisatie van Beschermd Wonen. Dit houdt in dat alle gemeenten zich volledig gaan inzetten om voor hun eigen inwoners beschermd wonen te bieden. Hiervoor worden regionale samenwerkingsafspraken gemaakt. Dit is onder andere vastgelegd in de Kadernota ‘Samen aan Zet’ (de vervolgkoers op het Transformatieplan). Daarnaast wordt gewerkt aan een regionaal uitvoeringsplan en lokale uitvoeringsplannen.
De financiële doordecentralisatie is echter opnieuw uitgesteld. De verwachting is dat deze met ingang van 1-1-2025 plaatsvindt (invoering van het woonplaatsbeginsel en objectief verdeelmodel). Vanaf dat moment zijn de gemeenten zelf verantwoordelijk voor de eigen inwoners die (nieuw) willen instromen in beschermd wonen en ontvangt elke gemeente de bijbehorende middelen.
Deze verdeling van middelen vindt geleidelijk plaats. Als centrumgemeente Arnhem ontvangen wij nu nog alle middelen maar dat wordt straks verdeeld over de regiogemeenten. Bovendien gaat dat gepaard met een vermindering van het huidig budget. De financiële afspraken met de regiogemeenten voor de komende jaren zijn afgerond. Er wordt toegewerkt naar een convenant waarin afspraken worden vastgelegd over de financiën, de regionale besluitvorming hierover, de toegang, contractering, toezicht, de lokale basisvoorzieningen, monitoring en woonafspraken. Hiermee geven we invulling aan de van rijkswege vastgelegde Norm voor Opdrachtgeverschap voor Beschermd Wonen.

Er is een integrale aanpak voor mensen met verward gedrag **(I)**

In 2021 is bemoeizorg in de gemeente Arnhem uitgebreid. Naast de al bestaande mogelijkheden die de Regionale Instelling voor Beschermd Wonen in de regio Arnhem Veluwe Vallei (RIBW AVV) biedt voor (dreigend) dak- en thuislozen, zijn het Leger des Heils en Siza gestart met bemoeizorg voor een bredere doelgroep. We zijn aan het onderzoeken of we deze vormen van bemoeizorg kunnen samenvoegen tot een breed bemoeizorgteam.
De pilot 'Welkom in je wijk!' is afgerond. De bewustwordingsbijeenkomsten van deze pilot, hadden tot doel stigma van onbegrepen gedrag tegen te gaan en buurtbewoners meer begrip voor psychische kwetsbaarheden te geven. Er zijn weinig mensen bereikt met deze bewustwordingsbijeenkomsten, wellicht mede door de coronacrisis.
De pilot 'Noodbed voor mensen met verward gedrag' is in oktober 2021 van start gegaan. De partners hebben met elkaar afgesproken gedurende 2022 deze pilot door te laten lopen. Eind 2022 is een evaluatie geweest. Daaruit blijkt dat er nauwelijks gebruik is gemaakt van het noodbed. In 2023 is met de partners onderzocht of de pilot in gewijzigde vorm voortgezet kan worden. De pilot heeft nu een meer medisch karakter en is per 15 juni 2023 weer opgestart. De medische noodbedden zijn bij Rijnstate en de sociaal domein noodbedden zijn bij Pro Persona.
Onze bestuurders hebben op landelijk niveau aandacht gevraagd voor de uitvoeringsproblemen die we tegen komen in de Wet zorg en dwang. Met onze partners voeren we overleg om op lokaal en regionaal niveau tot verbeteringen te komen in de uitvoering van deze wet.
Met politie, VGGM, Sociaal wijkteam en de Overlast en Zorgoverleg-coördinatoren en IrisZorg werken we preventiever, door politiemeldingen over verward gedrag (waarbij geen strafbare feiten zijn gepleegd) te laten landen in het sociaal domein. Doordat de meldingen bekend zijn bij zorgpartners, kan zorg worden geïntensiveerd. Waar geen zorg wordt geboden kan onderzocht worden of hier een vraag om ondersteuning ligt.

Er zijn in Arnhem diverse aanpakken en interventies om de problematieken rond onbegrepen gedrag aan te pakken. Ondanks de inspanningen blijven de aantallen meldingen hoog en staat in sommige wijken mede door overlast de leefbaarheid onder druk. Om deze reden werken we met verschillende partijen Zorg en Veiligheid aan een interventieplan personen met verward of onbegrepen gedrag. Doel van het interventieplan is om vanuit de verschillende disciplines te komen tot aanvullende interventies binnen de aanpak voor personen met verward of onbegrepen gedrag.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	65.977	195	66.172
Baten	2.898	-308	2.590
Saldo lasten en baten	-63.079	-503	-63.582
Toevoegingen aan reserves	1.082	4.748	5.830
Onttrekkingen aan reserves	996	6.430	7.426
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-86	1.682	1.596
Prognose resultaat	-63.165	1.179	-61.986

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	195	N					
WMO en sociale wijkteams	195	N	Compensatie MGR	J	S	AR	J
Baten	-308	N					
WMO en sociale wijkteams	610	V	Hogere eigen bijdrage WMO	N	S	AR	J
WMO en sociale wijkteams	-918	N	Lagere eigen bijdrage beschermd wonen	N	S	BR	J
Toevoegingen aan reserves	4.748	N					
WMO en sociale wijkteams	4.346	N	Saldo voordeel WMO	N	I	BR	J
WMO en sociale wijkteams	807	N	Toevoeging resultaat doelgroepenvervoer aan BR WMO en Jeugdzorg	N	I	BR	J
WMO en sociale wijkteams	595	N	Toevoeging resultaat beschermd wonen aan BR WMO en Jeugdzorg	N	I	BR	J
Jeugdzorg	-1.000	V	Vrijval dotatie aan BR Jeugdfonds	N	S	AR	J
Onttrekkingen aan reserves	6.430	V					
Jeugdzorg	3.600	V	Restantnadeel Jeugdzorg	J	S	BR	J
Jeugdzorg	800	V	Pluryn tariefsverhoging	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	730	V	Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	600	V	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	400	V	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	300	V	Verhoging pleegzorgvergoeding	J	S	BR	J

Algemeen

Per onderdeel van de zorgbegroting wordt geprognosticeerd wat de totale kosten 2023 zullen zijn. Hierbij wordt rekening gehouden met verhoogde tarieven en de trends en ontwikkelingen in aantallen cliënten en zorg per cliënt.

Jeugdzorg: stijging tarieven en kosten

Zie toelichting op wijken algemeen.

Wmo-zorg: Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Aanvullende indexatie zorgtarieven
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Wmo-zorg: doelgroepenvervoer
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Beschermd wonen
Zie toelichting op Wijken algemeen.

WMO-zorg: begeleiding- en overige Wmo
Betreft hogere eigen bijdrage WMO en Zorg: Saldo voordeel WMO. Zie hiervoor toelichting op wijken algemeen

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Vrijval dotatie aan BR Jeugdfonds
Actualisatie van de BR Jeugdfonds leidt tot de conclusie dat de begrote dotatie van 3 jaar van € 1 miljoen jaarlijks in beginsel niet noodzakelijk lijkt voor de dekking van de ambities binnen Perspectief op Jeugd. De begrote toevoeging in de jaren 2023, 2024 en 2025 wordt daarom teruggedraaid. Voor dit jaar alsook voor de jaren 2024 en 2025 valt daarmee € 1 miljoen vrij ten gunste van de algemene middelen.

S08 Welzijn en inclusie

Voortgang doelen en inspanningen

Arnhem staat voor een aantal grote uitdagingen die vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid dat onder andere inzet op een sterke sociale basis. Deze uitdagingen zijn bijvoorbeeld een groeiende stad met een grote woonopgave voor onder andere de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, het versterken van de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, het werken aan een inclusieve samenleving en het voorkomen of verlagen van de hoge (jeugd)zorgvraag van inwoners.

Arnhem wil daarom wijken met voldoende voorzieningen, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Het beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote invloed op de kwaliteit van alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om bijvoorbeeld laaggeletterdheid tegen te gaan.

Deze ambities die de gemeenteraad in de begroting heeft vastgesteld, vragen om een stevige sociale basis aan welzijn. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave.

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad (A)

Opvoeden en opgroeien (D)

We werken volgens de principes van de Pedagogische Wijkaanpak aan het gezond- en veilig opgroeien van kinderen- en jongeren. In samenwerking met onze partners in de stad kijken we per wijk waar de prioritering in het jongerenwerk zit. Zij maken, in afstemming met ons, een programma om op die manier de jongeren te bereiken.

Sluitende aanpak ketenpartners voor vroegsignalering (I)

Met het aanbod gezinsprogramma's worden ouders met jonge kinderen ondersteund bij vragen over opvoeden en de (taal)ontwikkeling van hun kind. Dit aanbod is van belang voor vroegsignalering en preventie en leidt toe naar het aanbod peuteropvang dat voor alle kinderen vanaf 2 jaar beschikbaar is.
Ook wordt Veilig In en Om School (VIOS) verder voortgezet. De pedagogische driehoek staat daarin centraal: school, thuis, straat. Om deze verbinding goed te kunnen maken worden jongerenwerkers ook ingezet op school. Door op deze manier te werken zijn de lijnen kort, is de informatievoorziening zo actueel en nauwkeurig als mogelijk en worden signalen vroegtijdig opgepakt. Ook andere partners op jeugd- en jongerenwerk, sport, onderwijs, en jeugd(gezondheids)zorg werken goed samen en kunnen elkaar steeds beter vinden, maar dit blijft om aandacht vragen.

Ontwikkelen van voorliggende voorzieningen (I)

We vinden het belangrijk om passende ondersteuning te leveren aan onze inwoners, zo licht en dichtbij mogelijk. Daarvoor (door)ontwikkelen we aanbod in het kader van afschalen of het voorkomen van zwaardere zorg. Daar speelt vroegsignalering en doorverwijzing een belangrijk rol in. De vorming van wijknetwerken speelt hier een rol in. Hierin trekken we samen op met het programma zorg en wordt deze preventieve aanpak doorontwikkeld.

Maatschappelijke verbindingen (D)

In de eerste helft van 2023 is de Arnhemse Buurthuizenvisie 2022-2032 ‘Buurthuizen, Arnhems Goud!’ aan onze gemeenteraad aangeboden.
Deze visie van de samenwerkende Arnhemse buurthuizen is tot stand gekomen in een vorm van cocreatie van de buurthuizen, gemeente Arnhem en maatschappelijke partners, waarbij de gemeente onder meer een faciliterende rol heeft gespeeld door de procesbegeleider te financieren.

Op basis van deze visie worden stappen gezet om de buurthuizen in Arnhem een duurzame toekomst te geven. Hierin wordt de verbinding gezocht met het op te stellen accommodatiebeleid. Accommodaties, waaronder buurthuizen, maken het mogelijk dat ontmoeting en verbinding in de wijk kan plaatsvinden, doordat daar bijvoorbeeld wordt gesport of dat er activiteiten georganiseerd worden. Echter, ruimtes zijn niet altijd geschikt voor elke activiteit of worden door inwoners gezien als prettige plek. In de afgelopen jaren is de wens ontstaan om integraal te kijken naar het gebruik, beheer en exploitatie van maatschappelijke accommodaties.

In het verlengde hiervan zijn de subsidies in het kader van Ontmoeten en Verbinden in 2023 doorgezet, waardoor diverse buurthuizen en ontmoetingsplekken in Arnhem financieel ondersteund worden. Door deze financiële steun kan ontmoeting in de wijk worden gestimuleerd.

Samen werken in en aan de wijk (I)

We zijn continue in gesprek met de wijk, met partners en bewoners. Dit doen we samen met de wijkmanagers.

Suïcidepreventie (amendement 22A70 Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen) (I)

Vanaf juli 2021 tot 1 juli 2023 maakte Arnhem deel uit van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet). Een stad/regio die deelneemt aan het Actienetwerk doet dat onder regie van 113 Zelfmoordpreventie en met de intentie om het duurzaam een plek te geven. Zoals aangegeven in de raadsbrief van 23 mei, blijven we ook na 1 juli 2023 de aanpak van Supranet volgen. Dat betekent dat we gelijktijdige inzetten op vijf pijlers: publiekscampagne (bespreekbaar maken), risicogroepen benaderen, gatekeepers trainen in het herkennen en bespreekbaar maken, het netwerk versterken en de toegang tot dodelijke middelen beperken. Dit doen we met veel lokale partners en met inzet van ervaringsdeskundigen en naasten. Najaar 2023 is er een publiekscampagne voor de risicogroep jongeren en diverse activiteiten.

Zelf- en samenredzaamheid (D)

In 2023 starten we met het opzetten van wijknetwerken. Deze wijknetwerken dragen bij aan het langer zelfstandig en zelfredzaam thuis blijven wonen. Deze wijknetwerken bieden toegang tot laagdrempelige ondersteuning die zorg op lange termijn voorkomt. Het vormgeven van deze wijknetwerken doen we samen met onze partners in de stad op het gebied van welzijn en zorg.

Ondersteuning mantelzorgers (I)

Op 1 maart 2023 is het ‘Arnhems jaar van de Mantelzorg’ van start gegaan, op het 25 jarig jubileum van MVT (Mantelzorg Vrijwillige Thuishulp). Op communicatievlak is dit jaar sterk ingezet om het belang van mantelzorgers te benadrukken en in te zetten op een mantelzorgvriendelijk klimaat in Arnhem. Er vinden diverse evenementen en gesprekken plaats die de basis vormen van het jaar van de mantelzorg. Begin 2023 is de gemeenteraad hiervan op de hoogte gebracht tijdens een politieke avond.

Samenhangend ouderenbeleid (I)

Binnen ons ouderenbeleid zetten we in op twee sporen: samenhangend ouderenbeleid en een dementievriendelijk Arnhem. In het proces hieromtrent gaat de raad, middels een rondetafelgesprek, in gesprek met belanghebbenden in Arnhem om door te praten over deze twee sporen. We zien dit als waardevolle input voor het te ontwikkelen beleid. Het beleid wordt participatief ontwikkeld met de verwachting dit in het eerste kwartaal van 2024 op te leveren.

Zo zijn we met diverse belanghebbenden in gesprek om in beeld te krijgen welke maatschappelijke uitdagingen op het gebied van de vergrijzing op ons afkomen. Zo zijn we met het Sportbedrijf Arnhem aan het onderzoeken hoe we bewegen voor ouderen verder kunnen stimuleren. Met Rozet zijn we in gesprek om te bekijken hoe cultuur kan bijdragen aan deze vraagstukken. Uiteraard zijn we ook met partners in gesprek zoals SWOA die hierin zijn gespecialiseerd.

Met andere organisaties, waaronder het Openluchtmuseum Arnhem, onderzoeken we of we kunnen samenwerken in onze ambitie om dementievriendelijk te worden. In het kader van deze ambitie hebben we

inmiddels een GGD scan afgerond, waarmee we op korte termijn inzichtelijk kunnen maken waar we als Arnhem staan en wat er voor nodig is om onze ambitie te verwezenlijken.

Duurzame inburgering (D)

In Arnhem streven we ernaar dat de nieuwkomer zich vanaf dag één thuis voelt en mee kan doen in de stad, zodat ze sneller een bijdrage kunnen leveren aan de samenleving en eerder een zelfstandig bestaan kunnen opbouwen.

Nieuwkomers doen mee (I)

Voor de nieuwe wet inburgering is de focus dat taal en participatie, het liefst, worden gecombineerd om een snelle integratie in de Nederlandse samenleving mogelijk te maken. Taal- en participatie aanbieders passen hun aanbod aan daar waar het nodig is, op basis van de ervaringen die zij opdoen. Denk hierbij aan het uitbreiden van het netwerk van werkgevers om vrijwilligerswerk en het liefst betaald werk mogelijk te kunnen maken. Vóór de koppeling met gemeente Arnhem heeft COA de wettelijke taak voor de voorinburgering. Hiermee hebben wij afspraken gemaakt. Nadat de nieuwkomer is gekoppeld aan gemeente Arnhem nemen wij de regie over en is de regisseur inburgering het aanspreekpunt. Hiernaast zetten wij ook in op activiteiten die door asielzoekers en statushouders al vanaf het AZC gevolgd kunnen worden, zodat nieuwkomers vanaf dag één kunnen meedoen. Denk hierbij aan de meedoenbalies, aanbod fiets- en zwemlessen en creëren van een ontmoetingsplek.

Nieuwkomers voelen zich thuis (I)

Nieuwkomers staan centraal in de gemeentelijke aanpak. Zodra een statushouder aan de gemeente Arnhem wordt gekoppeld, krijgt deze statushouder een regisseur Inburgering toegewezen. Er wordt, vaak al in het AZC, een kennismakingsgesprek gevoerd. Indien mogelijk wordt de brede intake afgenomen op 13 leefgebieden. Hierdoor krijgen wij een goed beeld van de statushouder en wordt er samen met de statushouder een persoonlijk inburgeringsplan (PIP) opgesteld. Aan de hand van dit plan wordt de best passende leerroute, zorg en ondersteuning ingezet. De regisseurs Inburgering spreken zelf meerdere talen en zijn vaak ervaringsdeskundigen. Zij fungeren als cultuurtolken. Via een cultuursensitieve benadering wordt er, samen met de nieuwkomer, een persoonlijk inburgeringsplan (PIP) opgesteld. Samen beslissen is hierin van belang. De keten is inzichtelijk voor de nieuwkomers, waardoor zij de weg sneller weten te vinden in de Nederlandse samenleving. Wij breiden de keten uit als hier behoefte naar is en verstevigen de samenwerking in de keten door onder andere bijeenkomsten te organiseren.

Een passend vangnet (D)

Deze doelstelling ligt gedeeltelijk op koers, want de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen loopt vertraging op. Een van de oorzaken daarvan is de wooncrisis.

We streven ernaar dat niemand op straat hoeft te slapen of in een onveilige thuissituatie hoeft te leven. Preventie en nazorg hebben structureel de aandacht. Hierop wordt ingezet door onder meer het intensiveren van de ketensamenwerking, de inzet van ervaringsdeskundigen en het bieden van (ambulante) begeleiding voor iedereen die opvang behoeft.
Voor de resultaten op de inzet van de transitie van maatschappelijke opvang naar wonen, zie hieronder de inspanning 'Aanpak terugdringing dakloosheid'.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling (I)

De drie thema's die centraal staan liggen allemaal op koers:
- meer inzetten op vroegsignalering en preventie van huiselijk geweld;
- huiselijk geweld stoppen en duurzaam oplossen;
- aandacht voor specifieke doelgroepen.

Afgelopen half jaar hebben we ingezet op het bereiken van professionals via de leersessies huiselijk geweld en op deskundigheidsbevordering door middel van de subsidieregeling preventie huiselijk geweld en kindermishandeling, welke we onlangs hebben aangepast. We zijn aan het onderzoeken hoe we burgers meer en beter kunnen informeren over signalen van huiselijk geweld en wat daarmee gedaan kan/ moet worden gedaan. Daarnaast hebben we onze nieuwsbrief geëvalueerd om meer aansluiting te zoeken op de kennisbehoeften van professionals. We zijn bezig met de herijking van onze regiovisie in samenwerking met de regiogemeenten. We nemen actief deel aan de ontwikkelingen toekomstscenario Kind en Gezinsbescherming; een 0-100 aanpak voor alle gezinssamenstellingen die te maken hebben met een vorm van huiselijk geweld of problemen op meerdere levensgebieden. En werken nauw samen met partijen die aandacht hebben voor bijzondere doelgroepen zoals slachtoffers van schadelijke praktijken, personen met een licht verstandelijke beperkingen of (dementerende) ouderen en hun mantelzorgers.

We ondersteunen de doorontwikkeling van de Multidisciplinaire Aanpak (MDA++) en beschrijven wat we goed doen en waar we nog verbetering behoeven. In MDA++ werken we aan het duurzaam stoppen van huiselijk geweld/ kindermishandeling. De tweede helft van dit jaar gaan we hiermee verder en sorteren we voor op 2024.

Versterken ketensamenwerking OGGz-partners **(I)**

De keten neemt de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het realiseren van een passend vangnet. Met de voorziening het daklozenloket wordt de ketensamenwerking nog meer versterkt. Professionals treffen elkaar en leren elkaar beter kennen, waarmee integraal werken nog meer bevorderd wordt. Met ingang van juni 2023 worden periodiek werksessies voor alle betrokken partijen georganiseerd met als doel kennismaking, kennisdeling en samenwerking.

Aanpak terugdringing dakloosheid **(I)**

Algemeen
In december 2022 is door VWS het Nationaal Actieplan Dakloosheid: Eerst een Thuis gelanceerd. Dit plan is een doorontwikkeling van de landelijke brede aanpak 'terugdringen dakloosheid'. De ambitie is dat in 2030 dakloosheid is beëindigd en iedereen een thuis heeft. De regio Centraal Gelderland committeert zich aan de uitgangspunten van dit plan. In de afgelopen periode is dit thema regionaal aan de orde geweest in de bestaande overlegstructuren Beschermd Wonen/Beschermd Thuis en is er een werksessie voor alle partners en regiogemeenten georganiseerd. Op deze wijze wordt beoogd om dit jaar te komen tot een regionaal uitvoeringsplan voor de komende jaren.

In de afgelopen periode is de inzet op het terugdringen van dakloosheid langs de drie sporen onverminderd gecontinueerd:

- Preventie (het voorkomen van dakloosheid)

In samenwerking met Armoede en Schulden, Werk en Inkomen en Zorg (voorkomen uitval) wordt onverminderd ingezet op preventie. De regelruimte wordt maximaal benut, waaronder het niet meer toepassen van de kostendelersnorm in de Participatiewet en de vier weken zoektermijn voor jongeren. Daarnaast wordt ingezet op het voorkomen van huisuitzettingen en vroegsignalering.
Het daklozenloket wordt continue doorontwikkeld, zo is het multidisciplinair team aan het loket eerder uitgebreid met bemensing vanuit het Sociaal Wijkteam en draait nu ook stichting Barka mee. Dit om de hulp en ondersteuning aan dakloze kwetsbare EU-burgers te intensiveren. Nieuw is ook dat besloten is om het wekelijks verpleegkundig spreekuur van de GGD op het loket te laten plaatsvinden. Het loket is een voorziening met een preventieve werking, waarbij (dreigend) dakloze mensen laagdrempelig, snel en persoonlijk geholpen.
Verder heeft de regio Centraal Gelderland besloten om deel te nemen aan de preventiescanner Dakloosheid. Met deelname aan deze preventiescanner krijgen we in beeld waar we als regio, maar ook als gemeente individueel staan als het gaat om onze inzet op het voorkomen van dakloosheid.

- Vernieuwing van de opvang

De vernieuwing van de opvang is reeds gerealiseerd, waarmee ook een sluitend gedifferentieerd aanbod is ontstaan. De afbouw van de capaciteit heeft nog niet kunnen plaatsvinden. De belangrijkste redenen hiervoor zijn:

1. Onvoldoende woonplekken beschikbaar door krapte op de woningmarkt;
2. de instroom van de Maatschappelijke opvang blijft doorlopen, echter stagneert door- en uitstroom;
3. steeds meer dakloze personen met 'zwaardere' psychische problematiek en;
4. een toename van dakloze kwetsbare EU-burgers.

Als gevolg van deze ontwikkelingen is de druk op de opvangcapaciteit in het afgelopen jaar toegenomen. Om deze reden is er sprake van een (tijdelijke) uitbreiding van de opvang.

- Zelfstandig wonen (eventueel met begeleiding)

De beweging van opvang naar wonen is in 2021 verbonden met de brede gemeentelijke huisvestingsopgave 'Voldoende huisvesting voor aandachtsgroepen' en opgenomen in de onlangs vastgestelde nota Wonen & Zorg, waarbij duidelijk is dat de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen vertraging oploopt. Een van de oorzaken daarvan is de wooncrisis.

Specifiek voor dakloze jongeren zijn de mogelijkheden van een pilot bouwdepot verkend en wordt onderzocht of en hoe dit uitgevoerd kan worden.

Inclusief Arnhem (D)

Het programma Inclusief Arnhem werkt sinds 2020 met vijf focuspunten:
1. voorkomen en tegengaan van discriminatie;
2. positie inwoners met een beperking versterken;
3. diversiteit in organisaties;
4. inclusieve gemeentelijke organisatie;
5. inclusieve gemeentelijke communicatie.

Op de vijf focuspunten zijn veel inspanningen verricht en die liggen grotendeels op koers, zie daarvoor de toelichting bij de focuspunten. Voor het kunnen beantwoorden van de vraag of we de gestelde doelen van het programma halen, stellen we in 2023 en de eerste helft van 2024 de effectindicatoren vast. Deze indicatoren nemen we op in de begroting van 2025.

Het uitvoeringsplan Inclusief Arnhem 2020-2022 is voor het programma en de vijf focuspunten nog een prima kader voor onze inzet op inclusie en diversiteit. Actualisatie van dat plan schuiven we vooralsnog op. We richten ons dit jaar en ook in 2024 op het uitvoeren van de plannen voor de verschillende focuspunten en het monitoren van de voortgang. Als te zijner tijd blijkt dat evaluatie en actualisatie van het kader nodig is dan geven we daar invulling aan. We volgen dit jaarlijks in de Turap en de Begroting.

Voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme (I)

Het uitvoeringsplan Vrij zijn in Arnhem is de basis voor de acties die we in gang hebben gezet. Dit doen we op verschillende domeinen, zoals wonen, onderwijs, sport, welzijn en zorg. In de stad doen we dit in samenwerking met partners zoals COC, Vizier, InDifferent en het Comité 30 juni/1juli. In 2023 zijn we begonnen met de aanpak ‘Arnhem tegen Racisme’ (zie daarvoor raadsbrief ‘Stand van zaken Arnhem tegen Racisme’ van 9 mei 2023). In de week van 20 tot en met 24 maart 2023 is de eerste Arnhemse Week tegen Racisme uitgevoerd. Er zijn diverse activiteiten georganiseerd om stil te staan bij de Internationale Dag tegen Racisme (21 maart). De subsidieregeling ‘herdenkingsjaar slavernijverleden en antiracisme’ is opengesteld. De werkgroep ‘Arnhem tegen Racisme’ is gestart en we geven een kennisimpuls aan professionals over sub-thema’s van racisme. De vele activiteiten rondom de herdenking en viering van Keti Koti en de inleiding van het herdenkingsjaar afschaffing slavernij hebben op grote aandacht van Arnhemmers kunnen rekenen.
De gemeente heeft in het kader van het herdenkingsjaar het Comité 30 juni/1 juli en de werkgroep Keti Koti op het vlak van projectmanagement en communicatie ondersteund. Het onderzoek naar de sporen van Slavernijverleden loopt en wordt in maart 2024 opgeleverd.

Bestendigen regenboogaanpak (I)

De nieuwe regenboogagenda, die we samen met de betrokken partners in de stad opstellen, volgt in het najaar.

Met InDifferent zijn meerdere gesprekken geweest over de ‘InDifferent-netwerken’. InDifferent voert diverse activiteiten uit op verschillende VO-scholen en bindt veel vrijwilligers aan zich die bereid zijn daaraan een bijdrage te leveren. Het lukt (nog) niet altijd om duurzame netwerken en relaties op te bouwen met scholen. Dit heeft soms te maken met de druk die scholen ervaren waardoor ze geen tijd hebben voor ‘extra’ programma’s naast het curriculum. Ook zijn er scholen die aangeven dat ze al erg inclusief zijn en daarom geen behoefte hebben aan het programma. Een andere reden is dat sommige scholen geen middelen kunnen vrijmaken voor extra inzet op het bevorderen van inclusie. Het goede nieuws is dat het netwerk van de scholen waar Indifferent mee samenwerkt, gestaag groeit.
Samen met de collega's van de afdeling onderwijs wordt er in het najaar een strategie opgesteld om de VO-scholen nog beter te betrekken bij de Indifferent-netwerken. In dit plan worden haalbare ambities voor het betrekken van VO en MBO scholen bij de Indifferent- netwerken opgenomen.

De organisatie van de ‘Liberation pride’ heeft zich teruggetrokken en is niet meer actief. De regenboogpartners zijn in overleg om in de toekomst een pride te organiseren met een eigen Arnhems karakter.

Positie inwoners met een beperking versterken (I)

Het uitvoeringsplan VN-verdrag Handicap is de basis voor de acties en activiteiten die we inzetten op dit focuspunt. Dit doen we op een reeks aan domeinen, zoals openbare ruimte, vastgoed, burgerzaken, onderwijs en zorg. Het principe ‘niets over ons, zonder ons’ is hierbij leidend. We werken samen met het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg) en Bijzonder in Arnhem. Bewustwording vergroten over de positie van inwoners met een beperking binnen de gemeentelijke organisatie en het onderdeel maken van andere opgaves vormt een rode draad door de inspanningen. Zo hebben we bijvoorbeeld het volgende gerealiseerd of gepland voor komend najaar:

- In januari was de bijeenkomst toegankelijke evenementen voor Arnhemse evenementenorganisatoren. De koplopersgroep van evenementenorganisatoren deelde ervaringen en inzichten die ze hebben opgedaan met het werken aan toegankelijkheid en het inzetten van ervaringsdeskundigheid;
- Het eerste deel van de hoofdlooproute van Malburgen is toegankelijk opgeleverd;

- De organisatie Bijzonder in Arnhem heeft in opdracht van de gemeente verschillende organisaties die activiteiten voor kinderen organiseren geadviseerd hoe ze deze activiteiten zo kunnen opzetten dat alle kinderen mee kunnen doen. Dit leidt tot een toegankelijker programma van zomeractiviteiten voor alle kinderen.
- Najaar 2023 organiseert Bijzonder in Arnhem in opdracht van de gemeente een bijeenkomst voor diverse organisaties over toegankelijke en inclusieve activiteiten voor kinderen volgend op de bijeenkomst van 2022 ('Iedereen doet mee').
- Uitwerken van een plan voor de realisatie van de 24 speeltuinen in samenspraak met onder andere het Apcg en Bijzonder in Arnhem. Bouwspeelplaats de Leuke Linde werkt met ondersteuning van de gemeente aan een plan voor het toegankelijk en inclusief maken van de bouwspeelplaats. Dit najaar wordt er een nieuw ontwerp gemaakt, samen met ouders en kinderen met en zonder een beperking.

Naast het uitvoeringsplan, spelen we ook in op nieuwe ontwikkelen en signalen van ervaringsdeskundigen. Op een aantal onderdelen (twee van de elf domeinen) van het uitvoeringsplan is meer tijd en inzet nodig dan voorzien, waardoor merkbare resultaten voor inwoners op die onderdelen voorlopig nog achterblijven.

Diversiteit in organisaties **(I)**

Onder dit focuspunt valt het netwerk ‘Diversiteitsreis’ en onze inzet richting verbonden partijen en subsidie- en inkooprelaties.

Voor het netwerk de ‘Diversiteitsreis’ zijn in de eerste helft van 2023 twee bijeenkomsten geweest en volgen er na de zomer nog twee. Negen nieuwe organisaties hebben zich aangesloten, waaronder een partnerorganisatie (InDifferent) en diverse verbonden partijen en subsidierelaties.

Met het oog op verdere professionalisering van het netwerk Diversiteitsreis is een verkenning gestart naar de mogelijke uitwisseling met het netwerk ‘Samen voor een Baan’. Een netwerk dat zich richt op inclusief werkgeverschap en meer werk voor mensen met een beperking/afstand tot de arbeidsmarkt.

In de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023, staat wat we van verbonden partijen en subsidie- en inkooprelaties vragen qua inzet op een inclusieve en diverse organisatie en dienstverlening. In 2023 richten we ons op alle verbonden partijen en een aantal grote subsidiepartners. Deze partijen krijgen daarbij het aanbod deel te nemen aan het netwerk de ‘Diversteitsreis’ en dat heeft zoals hiervoor aangegeven geleid tot diverse aanmeldingen.

Inclusieve gemeentelijke organisatie **(I)**

In 2023 zijn we verdergegaan met de acties en inspanningen die in het Uitvoeringsplan Inclusieve en Diverse Gemeentelijke Organisatie zijn opgenomen. De volgende voortgang kunnen we melden:

- In het voorjaar is een informele themasessie met raadsleden geweest, waarin is gedeeld wat goed gaat en waar de dilemma’s liggen. Hier is het gesprek over gevoerd en zijn inzichten gedeeld en opgehaald;
- Alle clusters hebben een eerste versie clusteractieplan Diversiteit & Inclusie geschreven. Deze plannen hebben nog verdere uitwerking, verdieping en uitvoering nodig;
- Binnen een aantal clusters zijn bewustwordingssessies voor de managementteams georganiseerd;
- Gender: de verdeling van mannen en vrouwen binnen de gemeentelijke organisatie is nog steeds goed in evenwicht. Het is iets verschoven ten opzichte van 2022.
    - 2023: 55% vrouwen en 45% mannen (peildatum 31-08-2023).
      2022: 54% vrouwen en 46% mannen (peildatum 1-1-2022)

  In de strategische top is de verdeling:
    - 2023: 56,25% vrouwen en 44% mannen (peildatum 1-8-2023)
      2022: 55,6% mannen en 44,4% vrouwen (peildatum 1-1-2022)
- Leeftijd: we zien hier een lichte verjonging. Gemiddelde leeftijd is 48 ten opzichte van 49 vorig jaar;
- Het verzorgen van trainingen voor meer bewustwording op (onbewuste) vooroordelen. Zo hebben de teams Leefomgeving en de afdeling communicatie trainingen gehad en onze partner de Sociale Wijkteams Arnhem;
- We hebben een ‘onboardingsprogramma’ opgezet, waarvan diversiteit & inclusie een vast onderdeel is in de vorm van een training om ook nieuwe medewerkers hierover bewust te maken;
- Inclusief leiderschap: er zijn twee bijeenkomsten georganiseerd waarbij gewerkt is aan verbinding, bespreken van patronen en verkennen van leiderschapsrol in Arnhem.
- Inclusie: De NIM is medio 2023 uitgezet. Eerste resultaten verwachten we najaar 2023;
- De wervings- en selectieprocedures worden nog steeds oordeelvrij uitgevoerd;
- De doelstellingen op de Wet Banenafspraak lopen kwantitatief op koers wel willen we een kwaliteitsslag maken;
- Bewustwording: er zijn diverse activiteiten en campagnes georganiseerd tijdens onder andere de Diversiteitsweek, de Week tegen racisme en discriminatie en het personeelsevent ‘Arnhem Viert’;
- Inclusieve interne communicatie: we hebben dit jaar intern online aandacht besteed aan feestdagen van diverse religies. Daarnaast is er een handreiking inclusief communiceren ontwikkeld voor medewerkers.

Afwijkingen:

- We hebben de eerste helft van het jaar volop gewerkt aan de voorbereidingen van de start van de gemeentepool. De werving van de eerste lichting deelnemers start in de tweede helft van 2023. We hebben de start verplaatst van het voorjaar naar het najaar omdat we de randvoorwaarden en begeleiding voor de kandidaten vanaf het begin op een goed niveau willen hebben om direct een succesvolle uitstraling rond de gemeentepool te krijgen;
- We kunnen geen voortgang geven op de kwantitatieve doelstellingen van de culturele diversiteit van 2022. Het CBS heeft medio 2022 de definitie ‘westers’ en ‘niet-westers’ gewijzigd en heeft ook een herindeling van de data gemaakt naar ‘Nederland, Europa, buiten Europa’. Hierdoor kunnen we de doelstelling niet meten, zoals we dat eerder deden via de CBS-Barometer, omdat deze was gebaseerd op de oude indeling en data (westers en niet-westers);
- Een aantal inspanningen uit het uitvoeringsplan kost meer tijd en/of capaciteit dan ingeschat. Het gaat bijvoorbeeld om vrijwillige uitstroomgesprekken, fysieke toegankelijkheid, inclusief doorstroom- en promotiebeleid, medewerkersnetwerk, vertrouwenspersonen, leren en ontwikkelen. We gaan verkennen hoe we deze inspanningen verder kunnen brengen.

Inclusieve gemeentelijke communicatie **(I)**

Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken daar op drie manieren aan:

Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps
We werken aan het verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps. We pasten huisstijlsjablonen aan en trainden collega’s. Onze websites zijn toegankelijker geworden, maar hebben nog niet allemaal het gewenste niveau. Er komt een nieuwe gemeentelijke website waarbij de toegankelijkheid meteen goed is geregeld. Dat doen we samen met (vertegenwoordigers van) de doelgroep. Om het onderwerp te borgen is geregeld dat website-eigenaren rapporteren hoe het staat met de digitale toegankelijkheid én wordt bij iedere wens voor een nieuwe website of app meteen naar de toegankelijkheid gekeken. Ten slotte gaan we dit jaar nog binnen de afdeling Communicatie tijdelijk het takenpakket beleggen voor toezicht, controle en advisering op digitale toegankelijkheid van websites en apps.

Schrijven in begrijpelijke taal
Met het Project Direct Duidelijk (gestart in 2021) stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1 (de training wordt inmiddels ook via het interne Leerplein aangeboden), door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers. Daarnaast voeren we proeven uit met beeldbrieven en een digitale taaltool.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega’s met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen.
We investeerden en investeren in deskundigheidsbevordering van de gemeentelijke communicatieprofessionals en bewustwording bij andere collega’s. We hebben een handreiking inclusief woord- en beeldgebruik, een kalender met voor het thema inclusie belangrijke (feest)dagen waar we als gemeente aandacht aan besteden. En we formuleerden beleid voor het schriftelijk communiceren in meerdere talen. Bij de nieuwe aanbesteding voor vormgevingsbureaus, is nadrukkelijk stilgestaan bij het belang van inclusie en toegankelijkheid.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	52.783	1.983	54.766
Baten	22.854	6	22.860
Saldo lasten en baten	-29.929	-1.977	-31.906
Toevoegingen aan reserves	1.708	0	1.708
Onttrekkingen aan reserves	3.618	250	3.868
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.910	250	2.160
Prognose resultaat	-28.019	-1.727	-29.746

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	1.983	N					
Welzijn	1.203	N	DU actieplan dakloosheid	N	I	AR	J
Welzijn	250	N	Opvang dakloze EU-burgers (motie)	N	S	BR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	200	N	DU leerlingenvervoer Oekraïne	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	145	N	DU Maatschappelijke begeleiding	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	130	N	DU Taal Oekraïne	N	I	AR	J
Sport	21	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Welzijn	20	N	DU Voorschoolse educatie	N	S	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	12	N	DU Einde lening inburgeringsplichtigen	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	2	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J
Baten	6	V					
Welzijn	6	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	250	V					
Jeugdzorg	250	V	Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	N	S	BR	J

Decentralisatie-uitkering (DU) actieplan dakloosheid
Arnhem ontvangt in 2023 € 1,2 miljoen ter dekking van de kosten in 2023 en 2024 voor het voorkomen van dakloosheid en het realiseren van woonplekken met passende ondersteuning voor (dreigend) dakloze jongeren en volwassenen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Welzijn en inclusie.

Opvang dakloze EU-burgers (motie)
Bij de vaststelling van de Perspectiefnota is een motie aangenomen voor de opvang van dakloze niet-rechthebbende EU-burgers (23M41). Gevraagd is om met een voorstel te komen om opvangplaatsen te realiseren en dit zo spoedig mogelijk te realiseren. Vooruitlopend daarop is een bedrag van € 250.000 vanuit de BR WMO en Jeugdzorg gereserveerd voor het realiseren van deze opvang. Dit is zichtbaar op programma S07 Zorg.

Decentralisatie-uitkering (DU) Maatschappelijke begeleiding
Arnhem ontvangt in 2023 € 145.000 voor de maatschappelijke begeleiding van inburgeringsplichtige asielmigranten en hun gezinsleden. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Decentralisatie-uitkering (DU) leerlingenvervoer Oekraïne en DU taal Oekraïne
Arnhem ontvangt in 2023 € 130.000 voor dekking van de kosten voor het leren van de Nederlandse taal aan Oekraïners en € 200.000 voor het leerlingenvervoer aan leerlingen uit Oekraïne. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De

bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Decentralisatie-uitkering (DU) Voorschoolse voorziening peuters
In Arnhem willen we alle peuters met 2 jaar in beeld hebben en een passende plek bieden op de peuteropvang. Wanneer ouders geen recht op kinderopvangtoeslag hebben wordt er gezocht naar een oplossing en betekent dit veelal een door de gemeente gesubsidieerde plek. Jonge kinderen met een achterstand in ontwikkeling en met een ondersteuningsbehoefte krijgen ook een passende plek op de gesubsidieerde peuteropvang. Het aantal peuters met een extra ondersteuningsvraag neemt nog steeds toe, waarvoor deze ontvangen middelen ingezet kunnen worden.

Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Decentralisatie-uitkering (DU) Einde lening inburgeringsplichtigen
In 2023 ontvangt Arnhem € 12.000 om inburgeraars die nog steeds inburgeringsplichtig zijn, maar waarvan de lening voor inburgering (vrijwel) is uitgeput, hulp en begeleiding te kunnen bieden. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op Wijken algemeen.

S09 Gezondheid en sport

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers gezonder en fitter (A)

Gezonde levensstijl (D)

Een goede gezondheid vormt de basis voor een gelukkig leven en is daarmee ook de basis voor deelname van inwoners aan onze samenleving. Alle Arnhemmers moeten gelijke kansen krijgen om hun gezondheidspotentieel optimaal te benutten. Een gezonde leefstijl en een goed ingerichte woonomgeving, met oog voor gezondheid en bewegen, zijn daarvoor belangrijke voorwaarden. Dit is de kern van het plan 'Gezond en Fit; Aanpak voor een gezonde leefstijl in Arnhem' (mei 2020) waarin we als gemeente onze ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers presenteren. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar die inwoners voor wie een goede gezondheid niet vanzelfsprekend is. Dit sluit aan bij de Arnhem-Oost-aanpak.

Achter een verminderde gezondheid van inwoners gaan vaak problemen schuil die zich manifesteren buiten het gezondheidsdomein. Armoede en schulden, problemen rondom huisvesting, een lage opleiding, werkloosheid en ook de kwaliteit en inrichting van de woonomgeving kunnen van invloed zijn op de gezondheid. Dit vraagt om een aanpak die beleidsdomeinen overstijgt. Om die reden betrekken we bij onze plannen diverse partijen in de stad: beheerders openbare ruimte, zorginstellingen, het Sportbedrijf en sportaanbieders, wijkteams, onderwijs en het bedrijfsleven.

We sluiten aan bij het Nationaal Preventieakkoord en het Nationaal Sportakkoord II (2023) en kiezen ervoor te investeren in preventieve maatregelen, ook omdat dit op lange termijn ertoe kan bijdragen dat minder inwoners gebruik (moeten) maken van zorg. We bouwen voort op de stappen die in het verleden al zijn gezet en continueren de interventies op het vlak van bewegen en publieke gezondheid die effectief zijn gebleken.

We herijken het Arnhems Lokaal Sportakkoord waarmee we inzetten op samenwerking met betrokken partijen om bewegen te stimuleren voor alle Arnhemmers. De uitvoering loopt door in de komende jaren. We sluiten aan bij het GALA (Gezond en Actief Leven Akkoord) en het IZA. We geven invulling aan de extra (financiële) mogelijkheden die deze akkoorden ons bieden op het gebied van valpreventie, gezonde leefomgeving en combinatiefunctionarissen.

Daarnaast blijven we inzetten op Urban Sports. Breder dan voor de doelgroep die Urban Sport interessant vindt (10-30 jaar), zetten we in op het beter benutten van de openbare ruimte voor bewegen.
De komende jaren vervangen we gefaseerd de oude, met SBR- (autobanden)infill, kunstgrasvelden voor duurzamere en milieuvriendelijkere alternatieven. De manier waarop dit het beste uitgevoerd kan worden wordt onderzocht. De technologische ontwikkelingen op dit vlak gaan snel, waardoor we waarschijnlijk met verschillende pilots (organisch materiaal, infill-loze velden) gaan werken.

Kinderen hebben rond en na hun geboorte een kansrijke start (I)

Het werken aan meer kansengelijkheid voor onze allerjongste Arnhemse kinderen vraagt om een integrale en structurele aanpak. Daarom is op 6 maart 2023 door zo'n 15 partners uit de geboortezorg, het sociale domein en de gemeente Arnhem een intentieverklaring Kansrijke Start getekend. Hierin verklaren deze partijen dat zij zich gezamenlijk zullen inspannen om meer Arnhemse kinderen een kansrijke start te bieden. In 2023 geven we samen met deze netwerkpartners uitvoering aan de thema's uit de uitvoeringsagenda Kansrijke Start 2023: het beter signaleren van kwetsbare (aanstaande) ouders, het inzichtelijk en toegankelijk maken van het zorglandschap, het ontwikkelen van een MDO, ouders beter voorbereiden op het ouderschap en het verbeteren van de samenwerking in het netwerk. Intussen hebben in 2023 twee netwerkbijeenkomsten plaatsgevonden. Deze bijeenkomsten zijn waardevolle momenten voor professionals om kennis op te halen en te delen en elkaar beter te leren kennen. Elkaar kennen is een belangrijke voorwaarde om goed met elkaar samen te werken en de zorg rondom 'kwetsbare' gezinnen goed te organiseren. Door acute uitval van de projectleider starten de werkgroepen die aan de thema's uit de uitvoeringsagenda werken helaas pas na de zomer op. Intussen is een nieuwe interim projectleider aangesteld. Vanaf dit najaar wordt alle jeugdgezondheidszorg voor de jongste doelgroep 0 tot 4 jaar weer uitgevoerd conform het 'oude' uitvoeringsniveau van voor de afschaling in 2022. Dit betekent dat de jeugdgezondheidszorg (JGZ) weer volledig inzetbaar is voor Kansrijke Start.

Minder inwoners hebben overgewicht **(I)**

Het programma GO! draait volledig in de vijf Arnhem-Oost wijken. Steeds meer kinderen nemen deel aan dit programma en worden samen met het gezin begeleid naar een gezondere leefstijl. In 2022 volgen 98 kinderen het programma GO!. Het streven is dat er in 2023 minimaal 20 kinderen per wijk deelnemen aan GO!, wat neerkomt op minimaal 100 kinderen.

Het programma JOGG draait op volle toeren. Steeds meer sportkantines worden gezond en alle basisscholen in de Arnhem-Oost wijken worden voorzien van schoolfruit voor alle leerlingen. Het aanbod van voedingseducatie op scholen is uitgebreid. De gratis e-learning 'Basiskennis Schijf van Vijf' voorziet alle professionals die met kinderen werken van kennis op het gebied van gezonde voeding. Inmiddels werken alle buurtsportcoaches met het programma ENERGIE. In dit programma leren kinderen spelenderwijs tijdens de gymles of naschools beweegaanbod wat gezonde voeding is. Het streven voor 2023 is dat er bij alle scholen, die een rijke schooldag aanbieden, voedingseducatie in combinatie met bewegen bekend is.

Meer (jonge) Arnhemmers voldoen aan de beweegnorm **(I)**

Het 2+1+2 concept (5 uur bewegen op en rondom school) breidt zich nog steeds uit en vindt inmiddels elders in het land ook navolging. Steeds meer scholen doen mee en steeds meer scholen voldoen ook aan de 2 uur bewegingsonderwijs per week. De urban sports voorzieningen in de stad worden nog steeds zeer goed gebruikt, denk hierbij aan de pumptracks bij Olympus en Rijkerswoerd maar ook aan verschillende skateplekken zoals het nieuwe skatepark bij Rosorum. In mei 2023 zijn ook free-run elementen toegevoegd aan het Olympus-kwartier; hiermee voegen wij een extra 'urban' beweegvoorziening toe aan de stad. Ook vordert de planfase voor de groene, beweegvriendelijke invulling rondom Sportpark 't Lange Water gestaag; deze plek zal naar verwachting in 2024 gerealiseerd worden. Al met al wordt de openbare ruimte in Arnhem steeds beweegvriendelijker.

Wij blijven daarnaast inzetten op de groei van padel in Arnhem. Inmiddels liggen er 10 padelbanen in Arnhem en is de populariteit van de sport enorm. We zien dat in Arnhem nog steeds weinig mensen lid zijn van een vereniging. Daarom zetten we stappen om onze sportparken anders te gebruiken (beter te benutten). Met name op sportpark de Bakenhof zijn stappen gezet om het sportpark veel meer een centrale ontmoetingsplek van de wijk te maken, zo is er extra aanbod toegevoegd door de Hockey Foundation en werken de verenigingen op het sportpark goed samen om meer Arnhemmers te laten bewegen. We blijven inzetten op het versterken van verenigingen waar dat kan en daarnaast zetten wij in op aanvullend gebruik van de sportparken door de wijk, welzijnspartijen en het onderwijs.

In begin 2023 is ook de uitvoering van het lokaal sportakkoord 1 afgerond. De resultaten hiervan waren erg positief: Opbrengsten Sport- en beweegakkoord 1. In juli 2023 is het lokaal sport- en beweegakkoord herijkt en is de uitvoering van sportakkoord 2 gestart. Wij gaan ook de komende jaren samen met de Arnhemse sportsector werken aan het in beweging krijgen van de Arnhemmers, aan vitale verenigingen en aan een positief sportklimaat in Arnhem.

Voor ouderen is het aanbod op niveau gehouden, er zijn weer meer wandelgroepen opgericht en verschillende interventies lopen door, zoals soople (cursus om weer te starten met bewegen) en valpreventie. In aansluiting op het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) gaan wij in na de zomer 2023 het aanbod voor ouderen verder uitbreiden. Ook is er steeds meer aandacht voor beweegplekken voor ouderen in de openbare ruimte zoals door middel van het aanleggen jeu-de-boules banen.

Problematisch alcohol- en druggebruik terugdringen/ Kinderen en jongeren kunnen rookvrij opgroeien **(I)**

Wij zetten goede stappen richting een rookvrije generatie. Scholen en sportverenigingen zijn rookvrij en de speeltuinen en bushaltes in Arnhem zijn aangeduid als rookvrije zone.

Met het preventieakkoord blijven we aandacht vragen voor een rookvrije generatie en stoppen met roken. Tijdens Stoptober besteden we extra aandacht aan stoppen met roken en roken zal weer één van de aandachtspunten zijn tijdens de gezondheidsmaand in 2024. We streven ernaar om in 2024 aan de slag te gaan met een wijkaanpak voor een rookvrij Presikhaaf. Hiervoor zijn twee subsidieaanvragen ingediend; Kanker Lokaal op de Kaart en een Rookvrij Leven voor Iedereen.

Alcoholgebruik en mentale gezondheid bij onder andere jongeren zijn ook belangrijke thema's in het preventieakkoord. We streven ernaar om in 2023 het programma Helder op School, of een ander integraal preventieprogramma, op alle middelbare scholen in Arnhem te implementeren. Vier middelbare scholen in Arnhem zijn inmiddels aan de slag gegaan met Helder op School en veertien scholen zijn of worden opgeleid in gespreksvaardigheden bij (vermoedens van) middelengebruik en het signaleren van middelengebruik. In de zomer van 2023 vindt de buitententoonstelling KIND VAN plaats in Arnhem. Hiermee richten we ons op kinderen van ouders met psychische problemen of verslaving. Met de tentoonstelling KIND VAN geven we een extra

impuls aan de vindbaarheid van preventieve hulp en dragen we bij aan het bespreekbaar maken van psychische- en verslavingsproblemen.

We besteden ook aandacht aan de mentale gezondheid van scholieren; daarbij zoeken we naar nieuwe vormen om hen te ondersteunen bijvoorbeeld via een podcast en/of een chatfunctie. Daarnaast zorgen we, in samenwerking met zorgaanbieders, dat er aanbod wordt ontwikkeld om jongeren te ondersteunen/adviseren over hun mentale gezondheid.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	25.326	1.022	26.348
Baten	3.578	536	4.114
Saldo lasten en baten	-21.748	-486	-22.234
Toevoegingen aan reserves	431	0	431
Onttrekkingen aan reserves	856	113	969
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	425	113	538
Prognose resultaat	-21.323	-373	-21.696

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	1.022	N					
Sport	422	N	Sportbedrijf tekort begroting	N	S	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	342	N	Compensatie VGGM	J	S	AR	J
Sport	166	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Sport	113	N	Uitbreiding buurtsportcoaches	N	S	BR	J
Sport	104	N	Sportpark Paasberg	N	S	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	4	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	-129	V	VGGM: Incidenteel resultaat 2022	N	I	AR	J
Baten	536	V					
Sport	402	V	DU Brede impuls combinatiefuncties (deel Sport)	N	S	AR	J
Gezondheid	134	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	113	V					
Sport	113	V	Uitbreiding buurtsportcoaches	N	S	BR	J

Sportbedrijf tekort begroting
Bij het sportbedrijf is er voor 2023 sprake van problematiek in de begroting. Concreet is er na aanwending van het positieve resultaat 2022 nog een tekort op de begroting 2023 van het Sportbedrijf van € 0,6 miljoen, waarvan € 0,166 miljoen compensatie van huurindexatie betreft. In deze prognose zit wel een inschatting van aanvullende subsidie vanuit het Rijk voor energiekosten, de zogenaamde TEK-regeling en Energiecompensatie voor zwembaden. Deze rijkscompensatie kan anders uitpakken dan nu verwacht, dit zal dan van invloed zijn op het exploitatietekort 2023. We verstrekken daarom €0,422 miljoen aanvullende subsidie aan het sportbedrijf en verrekenen hierop de rijkssteun als deze anders uitpakt dan verwacht

Compensatie VGGM: Extra loon- en prijsstijgingen
Ondanks de reeds opgenomen loon- / prijsindex voor de Begroting 2023 ontstaat een tekort als gevolg van de fors hogere prijsontwikkeling ten opzichte van de indexatie van gemeentelijke bijdrage. Deze impact is niet op te vangen met het weerstandsvermogen van VGGM. Begin 2023 is de loon- en prijsindex voor 2023 bijgesteld en dit leidt tot een structurele verhoging van de/onze gemeentelijke bijdragen van in totaal € 1.200.000. Voor het onderdeel gezondheidszorg bedraagt dit € 342.000.

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Uitbreiding buurtsportcoaches
De gemeente Arnhem werkt al sinds jaren met buurtsportcoaches. Deze professionals in wijken zetten sport als middel in om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals een gezonde leefstijl, het tegengaan van eenzaamheid onder ouderen en het tegengaan van overlast onder jongeren. In een aantal wijken is er behoefte aan (meer) buurtsportcoaches. De buurtsportcoaches worden voornamelijk ingezet in de in de wijken waarop ook in het kader van de Arnhem Oost aanpak wordt ingezet. Omdat een verschuiving van de inzet van de buurtsportcoaches ten koste gaat van de inzet in die wijken, wordt voor de komende twee jaar het aantal buurtsportcoaches uitgebreid. Hiervoor wordt jaarlijks € 112.500 begroot.

Sportpark Paasberg
De oude (structurele) taakstelling op buitensport van €150.000 is niet geheel gerealiseerd, omdat de oorspronkelijk geplande ontwikkeling van woningbouw op de Paasberg niet doorgaat. Er is één veld afgestoten, daardoor is € 46.000 taakstelling wel gerealiseerd. De overige taakstelling van € 104.000 kan niet gerealiseerd worden omdat de sportvelden in gebruik blijven.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

VGGM: Incidenteel resultaat 2022
Zie toelichting op S01 Veiligheid.

Decentralisatie-uitkering (DU) Brede impuls combinatiefuncties (deel Sport)
De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op Wijken algemeen.

S10 Klimaat en energie

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio) (A)

Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

De meest recente data over CO2-uitstoot (Landelijke klimaatmonitor) zijn van 2021. Hieruit is een dalende trend voor de gebouwde omgeving (woningen en publieke gebouwen) zichtbaar sinds 2015. Sinds referentiejaar 2017 is 61 kT CO2 gereduceerd. Welk deel hiervan een gevolg is van autonome ontwikkelingen en welk deel van programma-inspanningen is niet te achterhalen, zie ook voortgangsrapportage New energy made in Arnhem. In deze rapportage is van alle doelen en inspanningen aangegeven wat de voortgang is. Ook is duiding gegeven aan de cijfers.

2.500 huishoudens in energiearmoede geholpen in 2023 (I)

Van 2020 tot en met 2e kwartaal 2023 zijn ruim 2.500 huishoudens geholpen en bereikt, door energiecoaches, buurt-klusteams, via wijkteams en scholen en vanuit de witgoedregeling. De werkzaamheden op energiearmoede gaan op volle kracht door in 2023, 2024 en 2025, met nieuwe middelen en doelen. Hierbij zetten we o.a zwaarder in op buurtklusteams.

Uitvoeringsplan per wijk opstellen (8 jaar voor aardgasvrij) (I)

Het opstellen van uitvoeringsplannen per wijk is een middel om de doelstelling aardgasvrij van de hele stad te halen. Met een uitvoeringsplan geven we de inwoners ruim van te voren aan welk alternatief voor hun wijk beschikbaar is.

15% energiebesparing in gebouwde omgeving in 2030 (I)

In de eerste helft van 2023 heeft het college de Arnhemse aanpak woningisolatie vastgesteld en is de uitvoering daarvan gestart. We hebben de toekomstbestendig wonen lening uitgebreid naar VvE's en het budget fors verhoogd. Met de corporaties hebben we afspraken gemaakt over verduurzaming van hun bezit, wat volop in uitvoering is. Verder is de Subsidieregeling Eigen Woning Aanpak (SEWA) opgesteld, aangepast en in uitvoering.

250.000 zonnepanelen op daken in 2030 (I)

Eind 2022 lagen en circa 159.000 zonnepanelen op daken in Arnhem; de doelstelling voor 2023 is daarmee reeds gerealiseerd. Door autonome ontwikkeling, en acties zoals de toekomst bestendig wonen lening groeit het aantal panelen nog steeds.

De aanleg en aansluiting van zonnepanelen op daken met een grootverbruik aansluiting stagneert door netcongestie. Deze daken mogen nu de opgewekte stroom niet terugleveren aan het elektriciteitsnet. Op daken met een klein verbruik aansluiting is dit nog wel mogelijk.

6.500 woningen en publieke gebouwen aardgasvrij in 2030 (I)

Eind 2023 staat de teller met aardgasvrije woningen op circa 1.100 woningen. Dit komt grotendeels door het volledig aardgasvrij maken van woningen in Immerloo en 't Duifje door Volkshuisvesting. De overige aantallen zijn ontstaan door autonome groei. Dit is 400 woningen minder dan de doelstelling voor 2023. Om de doelstelling voor 2030 te behalen werken wij op dit moment in een aantal kansrijke wijken Elderveld-Noord, Kronenburg, Plattenburg, Hoogkamp en 5 all-electric buurten aan projecten. Hiernaast zijn wij in het onderzoekgebied Malburgen-Oost een samenwerking met Volkshuisvesting en Vattenfall aan het verkennen over de uitrol van een warmtenet.

Het realiseren van het doel (6.500 woningen aardgasvrij) is complex en erg dynamisch. Door huidige marktomstandigheden blijkt het moeilijk om met veel partijen rendabele businesscases op te stellen.

10 Arnhemse innovaties in wijken getest in 2030 **(I)**

Op initiatief van de gemeente zijn vijf (Arnhemse) innovaties getest en in pilotvorm gerealiseerd in Arnhem/Arnhemse wijken. Samen met de innovatiepartijen zijn we bezig met opschaling hiervan.

- oplaadpunten voor auto's aan lantaarnpalen in Schuytgraaf, ontwikkeld in Arnhem;
- een batterijopslag met energiemanagementsysteem (EMS) op Koningspleij noord, dat aangesloten is op het zonneveld en weer gekoppeld is aan autolaadpunten in de stad;
- mobiele generatoren op zonne-energie, ontwikkeld in Arnhem en toegepast bij GWW projecten en evenementen;
- zonnefolie van een Arnhems bedrijf op gemeentelijk vastgoed;
- in Geitenkamp zijn rode zonnepanelen toegepast op huizen binnen een beschermd stadsgezicht met rode daken.

Verder is een Arnhemse innovatie op het gebied van aquathermie, in de plannen voor de toekomstig aardgasvrije wijk Kronenburg (project Smart Polder);

Naast de gemeente hebben andere Arnhemse partijen ook Arnhemse innovaties getest en toegepast. Bijvoorbeeld op Industriepark Kleefse Waard zijn gerealiseerd: een innovatief laadplein met een beperkt formaat van de laadpalen en slimme aansturing ervan, een laadpaal met oplaadmogelijkheden voor vrachtwagens en een waterstoftankstation waar lokaal waterstof wordt gemaakt met Arnhemse technieken.
Daarnaast lopen diverse onderzoeken op de toepassing van innovaties, bijvoorbeeld restwarmte uit een datacenter, een buurtenergiesysteem, batterij-opslagsystemen en smart energy hubs.

Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

In 2021 was de CO2 reductie 68 kT ten opzichte van 2017. Er is een sterke daling te zien in 2020, en weer een lichte stijging in 2021. In deze CO2 data is geen onderscheid te maken tussen het beïnvloedbare deel van CO2 reductie en het deel dat is toe te schrijven aan autonome ontwikkelingen. Het is daarnaast nog niet zeker of deze daling de komende jaren doorzet

Het is goed mogelijk dat na het opheffen van de coronamaatregelen vanaf 2022 het energieverbruik en ook de CO2 uitstoot van bedrijven en industrie weer gaat stijgen.

Zie ook voortgangsrapportage New energy made in Arnhem.

Communicatie en bewustwording intensiveren: 100% van bedrijven bekend met verduurzamingsmaatregelen in 2030 **(I)**

We hebben twee energycafé's georganiseerd voor specifieke doelgroepen. Eén voor buurthuizen en één voor gebedshuizen. Voor de gebedshuizen was dit tevens de start om te komen tot een Green deal voor deze doelgroep. Ook hebben we een informatiebijeenkomst gehouden in samenwerking met de Wereldhave voor winkeliers van winkelcentra Kronenburg en Presikhaaf. Ook is er een bijeenkomst georganiseerd om bedrijven en maatschappelijke instellingen te informeren over de ketenaanpak 'Arnhem zet de knop om'. De website ArnhemAAN is gevuld met actuele informatie en inspirerende voorbeelden.

Energiebesparing bevorderen: 15% energiebesparing bij bedrijven en industrie in 2030 **(I)**

Met een gebiedsgerichte aanpak via Green Deals stimuleren we bedrijven op werklocaties en maatschappelijke instellingen om energiebesparende maatregelen te nemen.
Op dit moment hebben alle deelnemende kantoren aan de Green deal Gelderse Poort met uitzondering van één de afgesproken energielabel A. Het laatste kantoor vraagt een energielabel aan op het moment dat alle verduurzamingsmaatregelen zijn uitgevoerd.
We hebben ook een Green Deal gesloten met de bedrijventerrein IJsseloord I. Met het sluiten van Green Deals met bedrijventerrein De Nieuwe Haven en de gebedshuizen zijn we nog bezig.

Ook hebben we in het kader van de ketenaanpak 'Arnhem zet de knop om' de subsidieregeling energiebesparing ondernemers en maatschappelijke organisaties ingevoerd. Arnhemse ondernemers en maatschappelijke organisaties kunnen hiermee een bijdrage ontvangen als zij energiebesparende maatregelen doorvoeren. Ze krijgen de subsidie voor bijvoorbeeld een energiescan, advies of als hulp wordt gezocht bij de ondersteuning in de uitvoer.

We handhaven door middel van energiecontroles op de verplichte maatregelen bij bedrijven en op de energielabel C verplichting bij kantoren. Dit doen we via de ODRA.

Opwek en hergebruik van energie bevorderen: 75.000 zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie en 2 pilots met gebruik restwarmte in 2030 **(I)**

We liggen op koers om de doelstelling van 75.000 extra zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie in 2030 te halen.

Via de Green Deals blijven we inzetten op het benutten van bedrijfsdaken voor het opwekken van energie. Inmiddels wordt hierbij ook gekeken of het mogelijk is om parkeerplaatsen op de werklocaties te benutten voor zonnecarports.

Meer bedrijven en industrie aardgasvrij maken: 500 extra bedrijven aardgasvrij in 2030 **(I)**

We hebben 5 green deals (zo goed) als afgesloten met bedrijven of maatschappelijke doelgroepen. In deze green deals wordt ook aandacht besteed aan aardgasvrij. Dit zal naar verwachting opleveren dat een aantal deelnemende bedrijven/maatschappelijke instellingen aardgasvrij wordt.
In samenhang met de green deals zullen we plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader uitwerken. Twee van de gebiedsgerichte green deals fungeren hiervoor als pilot. Hiermee zijn we in de tweede helft van 2023 gestart. Op basis daarvan maken we plannen voor extra inzet om tot realisatie te komen.

Door het gebrek aan geschikte monitoringsmethode kennen we alleen het aantal bedrijven dat aardgasvrij is geworden met behulp van onze projecten zoals de green deals. We gaan onderzoeken of er een adviesbureau is dat door open data te combineren hier een oplossing voor kan bieden.

We zetten veel extra in om de doelstelling te bereiken, maar kunnen nu nog niet met zekerheid inschatten of de doelstelling in 2030 geheel zal worden bereikt.

Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030 (D)

Per jaar wordt nu 6,4 kT gereduceerd. Uiteindelijk is 52 kT haalbaar, door de focus te leggen op aanleg van laadvoorzieningen, zero emissie bouw en zero emissie doelgroepenvervoer.

Werkgeversaanpak modal shift: doelstelling voor 2023 25% minder autogebruik bij 10 bedrijven **(I)**

De werkgeversaanpak is in 2023 gestart door het aanstellen van een coördinator van de regionale aanpak.

Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit: in 2030 1000 deelauto's en 2000 deelfietsen **(I)**

Na vertraging is in zomer 2023 een set beleidsregels gepubliceerd en kunnen we starten met vergunningen.

Vergroten aandeel elektrische voertuigen: in 2023 1000 laadpunten en 20 snelladers **(I)**

Het aantal snelladers is inmiddels 48. Aantal openbare laadpunten lag in juni rond de 800, maar er worden verscheidene projecten uitgevoerd in 2023 waarmee de 1000 gehaald kan worden.

Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek: doel 2025 100% zero emissie bestelvoertuigen in de binnenstad en 25% minder stadslogistieke bewegingen. **(I)**

In juni 2023 wordt een collegebesluit genomen over de invoer van de zero emissie zone in de binnenstad per 2026 en is een start gemaakt met de uitvoering van flankerende maatregelen.

Taxibeleid verduurzamen: doel 2030 is 100% zero emissie taxi's in de binnenstad **(I)**

Er is geconstateerd dat implementatie van de taxiverordening nu niet zinvol is. Eerst dient het Rijk wetgeving op te stellen voor de volledige taxibranche (bel en opstapmarkt). Implementatie is dus tot nadere orde uitgesteld. We zijn contact blijven houden met de taxibranche om het taxivervoer te verbeteren en schoner te maken. Enerzijds in algemene zin, maar ook in het kader van concrete projecten zoals het Willemsplein.

Zero emissie concessie doelgroepenvervoer: doel in 2030 is 100% zero emissie doelgroepenvervoer **(I)**

Bij de tussenevaluatie hebben bijna alle ondernemers een plan ingediend voor volledig zero emissie in 2030. Nu al rijden de meeste ondernemers met elektrische personenwagens en elektrische busjes. Alleen de rolstoeltaxi's nog niet.

Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente: doel 2023 is 100% van nieuw in te zetten bestel- en personenauto's moet zero emissie zijn. **(I)**

Het gebruik van zero emissievoertuigen is nog niet in alle aanbestedingen meegenomen, wel in GWW-opdrachten.

Zero emissie openbaar vervoer concessie: doel in 2023 is een volledig zero emissie OV concessie **(I)**

Tussen 2023 en 2026 wordt er gewerkt met noodconcessies. Voor de concessie 2026 wordt ingezet op volledig zero emissie.

Stimulering waterstofmobiliteit: in 2022 80 waterstof-elektrische personenwagens in Arnhem **(I)**

Aantal van 80 verschillende waterstof elektrische auto's die in Arnhem tanken is al gerealiseerd.

Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030 (D)

De tussendoelstelling voor 2023 is 4 windmolens en 18 MWp opgesteld vermogen aan zonnevelden. Eind 2022 zijn er 4 windmolens gerealiseerd, en 15,2 MWp zonneveld.
Er wordt nu circa 9 kT CO2 gereduceerd door opwek van hernieuwbare energie, inclusief zon op daken.

5 windmolens in Arnhem in 2030 gerealiseerd **(I)**

De tussendoelstelling voor 2023 is 4 windmolens gerealiseerd. De 4 windmolens van Koningspleij-noord zijn gebouwd. Drie ervan hebben al een jaar gedraaid en de vierde is eind 2022 met de testfase begonnen. Door het besluit van Gedeputeerde Staten 'Geen windparken in Natura2000 gebied Veluwe en beperkt in zone van 1-8 km eromheen' (december 2022) en een nieuwe provinciale windvisie die in voorbereiding is, is het op dit moment niet mogelijk om in Arnhem een vijfde windturbine te ontwikkelen aan de Drielse Dijk, zoals beoogd in het programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030. De provincie onderzoekt of door maatregelen, zoals zwarte wieken en stilstandvoorzieningen, meer ruimte komt voor windmolens. Als dit geen ruimte oplevert in Arnhem, betekent het dat circa 10% (3,3 kT CO2-reductie) van de doelstelling van grootschalige opwek (34 kT CO2) niet gerealiseerd kan worden.

Het alsnog realiseren van dit deel van de CO2-reductiedoelstelling door andere energieopwekmaatregelen voor 2030, bijvoorbeeld door de ontwikkeling van (nog) meer zonnevelden, is niet zonder meer haalbaar. Er is op dit moment namelijk al een disbalans op het elektriciteitsnet doordat er meer zonne-energie dan windenergie wordt opgewekt. Dit alles maakt dat we als Arnhem voor het behalen van onze doelstellingen voor grootschalige opwek afhankelijker zijn van de regio dan voor dit besluit.

42 MWp (circa 45 ha) zonnevelden in 2030 gerealiseerd **(I)**

Er zijn 2 gerealiseerde zonnevelden: bij de rioolwaterzuiveringsinstallatie van Waterschap Rivierenland aan de Drielsedijk (1,4 hectare, 7.200 zonnepanelen, 2,2 MWp) en op Koningspleij noord (8,5 ha, 34.000 panelen, 13 MWp). Opgeteld ruim 15 MWp. Een vergunning en SDE-subsidie voor een zonnepark op de bult IJsseloord 2 zijn verleend. De businesscase moet nog sluitend gemaakt worden (4 ha, 6 MWp). De haalbaarheid van een locatie voor een zonneveld in de omgeving van vliegbasis Deelen is verder onderzocht. Gezien de vele belangen die in het gebied spelen, is hierover nog geen besluit genomen.

Zie ook de voortgangsrapportage New energy made in Arnhem 2022. In deze rapportage is van alle doelen en inspanningen aangegeven wat de voortgang is. Ook is duiding gegeven aan de cijfers.

Meer bewustwording en gedragsverandering (D)

Met de communicatiecampagne Arnhem Aan bieden we zoveel mogelijk handelingsperspectief voor al deze doelgroepen, rekening houdend met de maatschappelijke trends en actualiteit. Het ondersteuningsaanbod is aangepast op basis van de input die is opgehaald bij de verschillende doelgroepen.

Steeds meer Arnhemmers zien de noodzaak van energie besparen en weten de weg te vinden naar de website Arnhem Aan en/of het Energieloket Arnhem, waar ze geholpen worden om stappen te zetten.

De communicatie over energiearmoede loopt ook via scholen.

Voortzetten communicatiecampagne Arnhem AAN **(I)**

In de eerste helft van 2023 hebben meerdere kleine en een grote acties plaatsgevonden en hebben we de social media berichten geïntensiveerd. Met oog op de energiecrisis in het afgelopen jaar is het ondersteuningsaanbod vanuit duurzaamheid in de online en offline communicatie gecombineerd met het aanbod voor Arnhemmers met geldzorgen. Daarnaast hebben we de online communicatie vanuit Arnhem Aan geïntensiveerd. Goede voorbeelden uit verschillende doelgroepen zijn gedeeld. Per 1 april 2023 is het Energieloket Arnhem gelanceerd, dat een overzicht biedt van al het ondersteuningsaanbod voor de verschillende doelgroepen.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	15.841	0	15.841
Baten	10.529	0	10.529
Saldo lasten en baten	-5.312	0	-5.312
Toevoegingen aan reserves	10.715	-10.000	715
Onttrekkingen aan reserves	254	0	254
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-10.461	10.000	-461
Prognose resultaat	-15.773	10.000	-5.773

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	0						
Baten	0						
Toevoegingen aan reserves	-10.000	V					
Duurzaamheid bedrijv en mobiliteit	-10.000	V	Inzet middelen impuls energietransitie	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	0						

Inzet middelen impuls energietransitie

Om de energietransitie een impuls te geven is in de Begroting 2023 € 15,0 miljoen vrijgemaakt waarvan in 2023 € 10,0 miljoen is toegevoegd aan het Klimaatfonds. Deze middelen worden in de jaren 2024 tot en met 2026 besteed, waarbij de lasten direct in de begroting worden opgenomen. Om die reden kan de begrote toevoeging van € 10 miljoen in 2023 teruggedraaid worden, omdat de lasten in de jaren 2024 tot en met 2026 dus op de rekening drukken op het moment dat deze gemaakt worden.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Verstedelijkingsopgave Arnhem: stad in balans (A)

Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt (D)

Deze doelstelling is op koers, zie de toelichting bij onderstaande inspanningen.

Omgevingsvisie 2040 (I)

Het college heeft de definitieve omgevingsvisie vastgesteld en deze is voorgelegd aan de gemeenteraad voor definitieve vaststelling. Het voorontwerp van de omgevingsvisie is op inhoud al door de vorige raad vastgesteld. We gaan dan ook door met het ontwikkelen van diverse beleidsuitwerkingen die volgen uit de omgevingsvisie voor de verschillende thema's zoals mobiliteit, gezonde en veilige leefomgeving en een visie op hoogbouw en verdichting. Daarnaast gaan we verder met de gebiedsuitwerkingen voor spoorzone Arnhem Oost, Kronenburg en Centrum.

Toewerken naar één integraal omgevingsplan voor het hele gemeentelijke grondgebied (I)

De Eerste Kamer heeft positief besloten voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet op 1 januari 2024. De verwachting is echter dat de functionaliteiten van het landelijke digitale stelsel omgevingswet (DSO) op datum van inwerkingtreding van de Omgevingswet beperkt zijn. Dit kan in 2024 gevolgen hebben voor onze (digitale) dienstverlening. Om de eventuele gevolgen zoveel mogelijk te verzachten gebruiken we de tweede helft van 2023 om ons systeem en de koppelingen met het landelijk systeem op orde te hebben en zetten we extra inspanning op communicatie en support over dit nieuwe digitale systeem en de opzet van het omgevingsplan. We zorgen dat we extra capaciteit beschikbaar hebben om inwoners, ondernemers en ook onze collega's te helpen met hun vragen over de nieuwe systematiek van het omgevingsplan.
Ook zetten we een deel van onze bestemmingsplannen vast om in een omgevingsplan en richten we het systeem van regels in, zodat we als gemeente zelf in ieder geval beschikken over een goede basis.

De benodigde raadsbesluiten zoals delegatiebesluit en het besluit Bindend Adviesrecht zijn inmiddels genomen. In het vierde kwartaal van 2023 legt het college de aangepaste legesverordening ter besluitvorming voor aan de raad.

Toetsen en vergunnen van initiatieven (D)

De gemeentelijke inspanningen liggen op koers, zie de toelichting bij de inspanning hieronder.

Aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (I)

Inmiddels is de inwerkingtredingsdatum van de Omgevingswet vastgesteld op 1 januari 2024. Het goed kunnen werken met de digitale systemen van het Rijk is essentieel voor onze dienstverlening. Het DSO is echter nog niet stabiel wat het oefenen belemmert. Op dit moment is het ook nog onzeker hoe het DSO gaat functioneren. Arnhem is in ieder geval klaar om aan te sluiten op het DSO. Daarnaast bereid het Rijk momenteel alternatieve maatregelen voor om te voorkomen dat planvorming onaanvaardbare vertraging oploopt bij de invoering van de Omgevingswet. Vanwege de onduidelijkheid over het digitaal stelsel kunnen we niet uitsluiten dat de digitale dienstverlening na 1 januari 2024 verslechtert. Om dit zoveel mogelijk te voorkomen zorgen we voor actuele informatie op de websites van de gemeente en ODRA en zorgen we voor meer capaciteit bij het klantcontact.

Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving (D)

Inmiddels is een start gemaakt met het opstellen van het Plan Gezonde Leefomgeving, als vertaling van die doelstelling in de Arnhemse Omgevingsvisie. De raad is geïnformeerd over context, scope en globale inhoud van het plan.
Om tot een integraal plan te kunnen komen, zijn we gestart met het inventariseren van de huidige staat van de verschillende onderwerpen van omgevingskwaliteit. Een korte beschrijving van het huidige beleid, hoe dat beleid in het kader van de Arnhemse Omgevingsvisie en de Omgevingswet gaat veranderen en welke (nieuwe) ambities er nu al te benoemen zijn. Ook is gestart met het bepalen van indicatoren die ons kunnen helpen om te monitoren hoe het met de omgevingskwaliteit gaat.

Luchtkwaliteit **(I)**

Sinds 2019 werken we met de Arnhemse Luchtagenda. De ontwikkeling van de luchtkwaliteit laat zien dat we inmiddels onder de grenswaarden van de EU zitten. Wel heeft Arnhem veel last van achtergrondvervuiling vanuit het Ruhrgebied. Dit zorgt ervoor dat zeer veel inspanning nodig is om een schone lucht te realiseren. Het behalen van de nieuwe advieswaarden van de WHO (2021), die vier keer zo laag zijn dan voorheen, is daardoor geen haalbaar scenario. In de Arnhemse Omgevingsvisie spreken we de ambitie uit de WHO normen na te streven.

De belangrijkste winst voor onze luchtkwaliteit zit bij mobiliteit. Het plan sluit daarom aan bij de mobiliteitsvisie. We hebben een ambitieuze milieuzone ingesteld en het duurzaam mobiliteitsplan dat in ontwikkeling is gaat een belangrijke bijdrage leveren aan een schonere lucht.

Huidige maatregelen in de Luchtagenda met betrekking tot houtstook zijn tot nu toe met name gericht op voorlichting geven. Arnhem doet mee met de landelijke subsidieregeling voor het onklaar maken van rookkanalen om overlast door houtstook tegen te gaan. Naar verwachting zal deze regeling in 2024 worden ingevoerd (zie Begroting 2024).

Bodem en ondergrond **(I)**

De aanpak van locaties met een milieurisico ligt op koers. Halverwege 2023 zijn er nog 16 (voormalige) bedrijfslocaties waar een (meerjarige) sanering loopt of sprake is van nazorg. Hierbij is geen sprake van gezondheidsrisico's maar vanwege een te grote verontreiniging in het grondwater (verspreidingsrisico) is er een saneringsplicht. Vanwege de actuele loodproblematiek is in 2019 gestart met de sanering van tuinen waar al een gezondheidsrisico bekend was, dit is in 2021 afgerond. Begin 2021 is gestart met de vervolgfase: door middel van nieuw onderzoek brengen we de verontreinigingssituatie in beeld van tuinen in het Spijkerkwartier, St. Marten en een deel van het Arnhemse Broek. Dit project loopt door tot in 2023-2024. In tuinen met lood zullen de actuele risico's worden weggenomen (naar schatting 20-40 tuinen).

Geluidshinder **(I)**

In 2022 is het Actieplan Omgevingslawaai 2021-2023 vastgesteld op basis waarvan voor een aantal belangrijke gemeentelijke wegen stil asfalt wordt toegepast. Hierdoor zal het aantal geluidgehinderden langs gemeentelijke wegen afnemen.

In 2021 is de Nota locatiegebonden evenementenbeleid Arnhem vastgesteld. In deze nota zijn de maximale geluidsnormen voor evenementen in de openbare ruimte vastgelegd.
Op basis van deze nota worden voor de verschillende evenementenlocaties locatieprofielen opgesteld waarbij onder andere aandacht zal zijn voor geluid.

Activiteiten milieuhandhaving uitvoeren **(I)**

Het werk wordt uitgevoerd conform de toezichtstrategie 2022-2025 voor milieutoezicht bij bedrijven.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	64.816	417	65.233
Baten	52.497	0	52.497
Saldo lasten en baten	-12.319	-417	-12.736
Toevoegingen aan reserves	11.436	0	11.436
Onttrekkingen aan reserves	12.649	0	12.649
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.213	0	1.213
Prognose resultaat	-11.106	-417	-11.523

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	417	N					
ODRA, vergunning en handhaving	180	N	ODRA	N	I	AR	J
Water, milieu en luchtkwaliteit	120	N	ODRA	N	I	AR	J
Grondzaken	117	N	Bommenregeling	N	I	AR	J
Baten	0						
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

ODRA
De ODRA bereidt een begrotingswijziging voor het jaar 2023 voor. Het uurtarief van ODRA is vanaf 2021 gefixeerd op € 92. De recentelijk afgesloten CAO heeft geleid tot een loonindexatie van 7% en zijn in de CAO extra bovenwettelijke verlofdagen afgesproken (=lagere productiviteit). Daarnaast heeft het ABP de pensioenpremie vanaf 2023 verhoogd met 2% punt. Tot slot heeft de oorlog in Oekraïne en de daaropvolgende energiecrisis geleid tot kostenstijgingen/ inflatie.
Door het kunnen realiseren van aanvullende opdrachten en projecten, is ODRA in staat geweest om de kostenontwikkelingen 2021-2022 op te vangen, zonder de tarieven te indexeren. Over 2023 lukt dit echter niet meer door de genoemde ontwikkelingen en stelt de ODRA een verhoging met 3,2% voor naar € 95.
Na besluitvorming van het bestuur van de ODRA zal de gewijzigde begroting 2023 voor zienswijzen aan de raden en staten toegezonden worden.
De verwachting is dat de gemeentelijke begroting voor 2023 nog een aanvullend budget van € 300.000 nodig is om deze begrotingswijziging in 2023 te kunnen betalen.

Bommenregeling
Ter dekking van de kosten van het opsporen en ruimen van explosieven ontvangt Arnhem in 2023 een bedrag van € 116.619. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Ruimtelijke ontwikkeling.

S12 Wonen en leefomgeving

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Goede volkshuisvesting (A)

Meer en sneller woningen toevoegen (D)

Onze ambitie is dat er voldoende woningen zijn voor alle Arnhemmers. Hoewel er de afgelopen jaren al flink wat woningen bijkwamen, zijn we er nog niet. Om ons doel te halen, zouden er eigenlijk jaarlijks minimaal 800 tot 1.000 woningen bij moeten komen en evenveel woningvergunningen moeten worden verleend. Ook zou een groot deel van de woningtoevoegingen moeten bestaan uit sociale en betaalbare woningen. Uit de meest recente cijfers blijkt echter dat we dat in 2022 niet hebben gehaald.

In 2022 en 2023 werden minder vergunningen afgegeven voor nieuwe woningen en minder woningen gebouwd dan de jaren daarvoor. Deze gegevens zijn zorgelijk, omdat we hierdoor de woningtekorten dit jaar niet inlopen en de betaalbare woningcrisis beperkt verhelpen. Dit is overigens niet alleen in Arnhem het geval, maar in heel Nederland. De gestegen bouwkosten, de hogere rente en belemmeringen zoals hoge personeelskosten en onderzoek naar stikstofdepositie spelen hierin een rol.

Uiteraard hebben we activiteiten in gang gezet om dit tij te keren:

Om voldoende woningen te realiseren is samenwerking met onze partners van groot belang. Met woningcorporaties en marktpartijen in de woningbouw hebben we de handen ineen geslagen om aan de slag te gaan met het bouwen van voldoende woningen en om de woningbouw te versnellen. Met deze partijen tekenden we in februari 2022 een Stadsakkoord, waarin is afgesproken op welke wijze we dat gezamenlijk doen. Het akkoord is door ruim 25 partijen ondertekend. Na het sluiten van dit akkoord is het Woningbouw Platform Arnhem opgericht, waar thema's en zorgen tijdig onder de loep worden genomen en besproken.

Ook is de samenwerking met het Rijk, de provincie Gelderland en de regio herbevestigd door het sluiten van een nieuwe Woondeal (2.0) in maart 2023. In navolging van deze Woondeal hebben we direct met ontwikkelaars afspraken gemaakt over versnelling van projecten en de betaalbaarheid van woningen binnen deze projecten. De raad kan daardoor van een aantal belangrijke Arnhemse projecten op korte termijn (bestemmings)plannen verwachten. Daarbij hebben we voor de drie grote projecten Nijmeegseweg Fase 2, Rijnpark en Schaapsdrift startnotities met de gemeenteraad besproken en vastgesteld. Bij deze projecten zijn de kaders nu van tevoren helder, waardoor we nu snel vooruit kunnen om in hoger tempo veel woningen te realiseren. In deze startnotities is als uitgangspunt verankerd dat minimaal 30% van de woningen sociale huur dient te zijn en minimaal 66% een betaalbare woning, waardoor de balans in de harde planvoorraad op termijn om zal slaan.

Waar het Rijk de ambitie van Arnhem in het gebied Spoorzone Arnhem-Oost al onderschreef door het aan te wijzen als 1 van de 17 grootschalige NOVEX-woningbouwlocaties en we afspraken hebben kunnen maken in het BO-MIRT en BO-Leefomgeving, hebben we recentelijk ook een bijdrage van € 3,9 miljoen ontvangen vanuit de Woningbouwimpuls-gelden om project Nijmeegseweg mogelijk te maken.

Om te weten voor welke opgaven we staan en wat de woningbehoefte is in Arnhem in de regio hebben we dit jaar het driejaarlijkse woonbehoefteonderzoek afgerond. De gemeenteraad ontving dit onderzoek in maart 2023.

Versnellen en doorprogrammeren van (betaalbare) woningen (I)

Zie de toelichting bij bovenstaande doelstelling 'meer en sneller woningen toevoegen'.

Evaluatie doelgroepenverordening en implementatie in omgevingsplannen (I)

In 2022 is de doelgroepenverordening door de gemeenteraad vastgesteld. De doelgroepenverordening heeft vooral 'op de achtegrond' effect. Dat was ook de bedoeling. De doelgroepenverordening gebruiken we expliciet enkel als 'stok achter de deur'. Doordat de gemeenteraad in de verordening kenbaar heeft gemaakt wat zij verstaat onder sociale huur- en koopwoningen, lukt het gemakkelijker om met ontwikkelaars en corporaties afspraken te maken over de woonprogramma's bij projecten. Door de doelgroepenverordening is het gemakkelijker geworden om corporaties in positie te brengen en te zorgen dat zij bij projecten minimaal 30% van de woningen zullen verhuren.

Bij de vaststelling van de doelgroepenverordening, heeft de gemeenteraad de opdracht meegegeven om na één jaar de doelgroepenverordening te evalueren. Met ontwikkelaars en corporaties hebben via de kopgroep Bouwberaad een startgesprek gevoerd over de evaluatie. Omdat het instrument ‘doelgroepenverordening’ met

inwerkingtreding van de Omgevingswet verdwijnt, wachten we nog even af met het evalueren totdat duidelijk is wat de nieuwe mogelijkheden zijn om in omgevingsplannen te kunnen sturen op het woningbouwprogramma. We zullen met ontwikkelaars en corporaties na vaststelling van de Woonvisie dit traject oppakken.

Collectieven, zelfbouw en flexwonen bevorderen **(I)**

Om mensen zelf te laten beslissen hoe zij hun woon- en leefomgeving vormgeven, willen we meer ruimte maken voor collectieve wooninitiatieven en zelfbouwmogelijkheden. In 2022 is door de gemeenteraad het bestemmingsplan voor Gaardenhage vastgesteld. In dit plan is ruimte voor een CPO-ontwikkeling en worden 12 kleine kavels beschikbaar gesteld voor zelfbouw. Momenteel wordt binnen enkele concrete 'zachte' projecten bekeken óf en hoe we CPO-projecten mogelijk kunnen maken, hierbij bekijken we ook hoe we collectieve wooninitiatieven door middel van informatieavonden en via beleid en ruimtelijk instrumentarium kunnen stimuleren. Bij project Coehoorn worden de verdere voorbereidingen getroffen om een 'cohousing'-project te realiseren. Ook binnen project Nijmeegseweg maken we ruimte vrij voor een CWI-ontwikkeling (collectief wooninitiatief).

In 2023 is een startnotitie voor een nieuwe Woonvisie aan de gemeenteraad vastgesteld. In deze visie willen we plannen om coöperatieve woonvormen te stimuleren verder concretiseren.

Om te voorzien in de grote vraag naar woningen, zetten we in Arnhem ook in op de bouw van flexwoningen. Op dit moment zijn plannen om op het Merwedeterrein 150 flexwoningen toe te voegen al ver in de planproces. De woningen lijken in 2024 te kunnen worden geplaatst.

Studentenhuisvesting en starters **(I)**

In 2023 hebben wij ons samen met onze partners ingezet voor voldoende studentenkamers in de stad. In 2023 heeft de SSH& zich ingezet voor het verduurzamen /verbeteren van de woningvoorraad. Bovendien heeft de SSH& een tweetal locaties toegevoegd aan hun vastgoedportefeuille

Op basis van het Kences onderzoek naar de kamermarkt voor studenten was ook in 2023 onze kamermarkt kwantitatief in evenwicht. Om deze resultaten nader te duiden hebben we een opdracht gegeven aan onderzoeksbureau Companen om meer inzicht te geven in de dynamiek op de Arnhemse studentenhuisvestingsmarkt, en om samen met onderwijsinstellingen en studenten de daadwerkelijke vraag te bepalen. Gelet op de ambities voor Arnhem als studiestad, zijn we met de SSH& blijvend in gesprek over het toevoegen van meer eenheden in Arnhem. Hiervoor voeren we momenteel een locatieonderzoek uit.

Naast het toevoegen van meer eenheden, zijn we samen met de onderwijsinstellingen, de SSH& en de studentenbelangenorganisatie een traject ingegaan om discriminatie/ uitsluiting van (internationale) studenten tegen te gaan. Hierbij focussen wij ons op discriminatie/uitsluiting op de Arnhemse kamermarkt.

Betaalbaar wonen (D)

De afgelopen jaren zijn helaas niet genoeg sociale en betaalbare woningen opgeleverd. Kijkende naar de realisatiecijfers, dan constateren we vooral dat het vrije huursegment hard groeide. Deze cijfers tonen de noodzaak aan om binnen projecten nadrukkelijker te sturen op het woonprogramma en hier afdwingbare afspraken over te maken. Waar er jaren terug in beperkte mate op deze manier werd gestuurd, zullen de komende periode vaker plannen 'hard' worden of gerealiseerd worden waarin meer sociale huur- en betaalbare (koop)woningen zijn opgenomen. Dat is overigens helaas nog niet voor alle plannen het geval waarvoor de gemeenteraad een uitgewerkt plan kunt verwachten. Voor sommige plannen zijn bijvoorbeeld al kaders vastgesteld voordat we hogere eisen stelden aan betaalbaarheid.

Het afgelopen jaar is ons beleid al wel meer op orde gebracht; via de Woondeal hebben we ons aan geconformeerd om voor ten minste 30% aan sociale huurwoningen te programmeren en 66% binnen het betaalbare segment. Deze ambitie is daarna direct verankerd in startnotities van belangrijke projecten.

Beleidsmatig doen we ons best om de bestaande schaarste aan sociale huurwoningen eerlijk te verdelen; een nieuwe huisvestingsverordening hiertoe is in voorbereiding. Gedurende het jaar hebben we de gemeenteraad hierover meermaals geïnformeerd.

In juli 2023 is de Wet Goed Verhuurderschap van kracht geworden; deze wet biedt ons de mogelijkheid om malafide verhuurderschap tegen te gaan en meer grip te krijgen op de vrije huursector. We zijn begonnen met de voorbereidingen deze wet op korte termijn in Arnhem uit te voeren.

Opkoopbescherming/zelfbewoningsplicht (I)

Arnhem kent een opkoopbescherming waardoor we in 20 wijken (koop)woningen met een WOZ-waarde tot € 355.000 beschermen tegen opkoopgedrag door beleggers. Zo houden we deze woningen beschikbaar voor starters en doorstromers met een lager- of middeninkomen. Uit lokaal en landelijk onderzoek is gebleken dat de opkoopbescherming helpt. In gemeenten die de bescherming invoerden is het aantal aankopen door beleggers aanzienlijk afgenomen.

In 2023 is de WOZ-waardegrens verhoogd.

Versterken positie huurders (I)

In januari 2023 maakten we het Actieplan Arnhem Helpt Huurders 2023 bekend. De meeste acties uit dit plan zijn al uitgevoerd of in uitvoering. Voorbeelden van de acties zijn onder andere de verhoogde subsidie voor het Huurdershuis en een subsidie voor de huurdersvereniging van woonwagenbewoners. Naast deze reeds uitgevoerde acties, willen we een deel van de beschikbare middelen inzetten voor een heldere website en een campagne voor huurdersrechten. De uitvoering hiervan kunnen we pas op een iets later moment oppakken, omdat het tijd vergt de ICT-infrastructuur hiervoor gereed te hebben.

Woningtoewijzingsbeleid (I)

In 2023 is een start gemaakt om te komen tot een nieuwe verordening. De gemeenteraad is in januari 2023 per raadsbrief geïnformeerd over deze start en de inzet van dit college en de regionale projectgroep. In juni is een concept-verordening opgesteld die in de inspraak is gelegd. In de bijgevoegde raadsbrief is informatie opgenomen over het doorlopen participatietraject en de rol van gemeenteraden. De huidige verordening loopt af per 31-12-2023, dat betekent dat de gemeenteraden in de regio vóór die datum een nieuwe verordening dienen te hebben vastgesteld. Op het moment van schrijven (september 2023) is de verordening in Arnhem ter besluitvorming aan de gemeenteraad aangeboden.

Doorstroming bevorderen (I)

Voor doorstroming in het corporatiebezit heeft de gemeente in samenwerking met de provincie en de drie grote corporaties een verhuiscoach aangesteld. De verhuiscoach voert momenteel de eerste gesprekken met (senioren) inwoners van onze stad. De verhuiscoach begeleidt deze (potentiële) groep verhuizende senioren nu al naar een (nieuwe) woning. In 2022 hebben de eerste verhuizingen plaatsgevonden van corporatiehuurders naar andere, passendere (sociale) huurwoningen.

Een belangrijk middel om doorstroming te bevorderen is om woningen te bouwen die aansluiten bij de woonwensen van senioren. Onze aanname is dat als we deze doorstroomkansen weten te benutten, er veel woningen vrij kunnen komen met relatief lage prijzen. In nieuwbouwprojecten geven we in toenemende mate ruimte voor woonvormen voor senioren, waarbij we het van belang vinden dat mensen in de eigen wijk kunnen doorstromen, dichtbij bekende voorzieningen. In 2023 is we de nota wonen-en-zorg vastgesteld, deze nota gaat in op verschillende uitdagingen om doorstroming te bevorderen

Huisvesting van bijzondere doelgroepen (D)

Arnhem wil een inclusieve stad zijn. Die ambitie wordt breed gedragen. Arnhemmers hebben recht op een veilig thuis in een prettige wijk met perspectief om zich te ontwikkelen. Arnhem voelt zich ervoor verantwoordelijk dat elke inwoner geschikte huisvesting heeft (of deze binnen een acceptabele termijn kan vinden) in een prettige leefomgeving met voldoende (zorg)voorzieningen.

Ten behoeve van deze opgave is aan de gemeenteraad eind 2022 een woon-zorg-nota aangeboden. Deze nota is in 2023 vastgesteld. Uit deze nota volgen 24 acties waar we uitvoering aan geven. Belangrijk punt hierbij is dat we in de regio afspraken maken over hoe we deze opgave gezamenlijk beter kunnen oppakken, waarbij we het van belang vinden dat regiogemeenten ook hun 'fair share' nemen.

Om de huisvestingskansen van personen behorende tot aandachtsgroepen te vergroten, geven we uitvoering aan een aantal afspraken. Ook dit jaar reserveren we weer 120 sociale huurwoningen voor personen die uitstromen uit instellingen en opvang. Daarnaast blijven we ons ervoor inzetten om aan de taakstelling voor de huisvesting van statushouders te voldoen. Dit jaar begonnen we met een administratieve achterstand, die vanwege het administratieve karakter vrij snel was weggewerkt: Bij het COA waren nog niet alle huurders goed geregistreerd. De taakstelling vormt in 2023 een grote uitdaging, omdat de halfjaarlijkse taakstelling al een aantal halfjaren op rij flink toeneemt.

Omdat er een grote groep ‘spoedzoekers’ blijft die nu vaak tussen wal en schip valt, is aan de gemeenteraad een flexwoningplan aangeboden. Intentie is om op het Merwedeterrein op de korte termijn 150 woningen te realiseren voor mensen met een urgente woonvraag. Vijftig woningen zijn bedoeld voor statushouders.

Regievoeren: uitvoering geven aan woonzorgnota (I)

Zie de toelichting bij bovenstaande doelstelling 'huisvesting bijzondere doelgroepen'.

Huisvesting arbeidsmigranten (I)

Het organiseren van goede en veilige huisvesting voor arbeidsmigranten is een taak van veel partijen zoals gemeenten, provincies, werkgevers en huisvesters. Omdat arbeidsmigranten veelal niet gebonden zijn aan een specifieke plek, maar wonen en werken over gemeentegrenzen heen, pakken we dit thema in de regio op. De Groene Metropoolregio is in de regio nog zoekende hoe deze samenwerking het beste vormgegeven kan worden. In 2022 is vanuit de regio al wel een handreiking opgesteld, die gemeenten kunnen gebruiken bij het vormgeven van lokaal beleid.

Om in Arnhem goede en veilige woonplekken voor arbeidsmigranten te kunnen faciliteren, zijn in 2023 beleidsregels vastgesteld. Hierdoor hebben we helderheid gecreëerd over op welke plekken en onder welke voorwaarden we short-stay-huisvesting toestaan.

In de tussentijd is door het ‘facetbestemmingsplan verkamering en woningsplitsing’ al geregeld dat panden niet meer verkamerd kunnen worden ten behoeve van het kortdurende verblijf van internationale werknemers. Op die wijze proberen we te voorkomen dat in woonwijken verschillende bewoners samenwonen met zeer conflicterende woon- en leefritmes.

Uitbreiden woonwagenlocaties (I)

Voor woonwagenbewoners staat het leven in een woonwagen voor veel meer dan een woonplek alleen. Het gaat om cultuur, traditie en een lange geschiedenis. Ook gaat het over toekomst: voor woonwagenbewoners is het van groot belang dat het leven in een woonwagen kan worden voortgezet door de kinderen en kleinkinderen, zodat de woonwagencultuur behouden kan blijven.
In 2022 zijn nadere regels voor de toewijzing van woonwagenstandplaatsen vastgesteld. Dat is van belang, omdat een groot deel van de bestaande algemene en gemeentelijke regels
voor toewijzing van standplaatsen/woonwagens niet aansloten bij de wensen van woonwagenbewoners. Dit gold ook voor de bestemmingsplanregels voor woonwagenlocaties. Juli 2023 heeft college nieuwe regels vastgesteld die beter aansluiten bij de woonwensen van de bewoners.

Er zijn nog geen extra standplaatsen gerealiseerd. Wel zijn er op meerdere locaties projecten opgestart om het aantal woonwagenplaatsen uit te breiden. In overleg met de bewoners blijft de uitbreiding op ‘Gelderse Rooslaan’ beperkt tot 2 standplaatsen. Hiervoor wordt nu een schetsplan gemaakt.. Voor de locatie Bethaniënstraat is een nieuw inrichtingsplan gemaakt dat de instemming heeft van de meeste bewoners. Voor de uitbreiding van de Merwedestraat zijn schetsplannen in voorbereiding. Omdat deze uitbreiding altijd ten koste gaat van de naastgelegen parkeerplaatsen is besloten om eerst te onderzoeken wat de gevolgen zijn voor de omgeving als de parkeerplaatsen verdwijnen.
Er worden stappen gezet in de ontwikkeling van de voorgenomen uitbreidingslocaties. Het blijkt wel dat de praktijk weerbarstig is en elke uitbreidingslocatie zijn eigen problemen kent.

Goede woningen in leefbare wijken (D)

Prestatieafspraken met corporaties
Uit de samenwerkingservaring met corporaties en zorgpartijen blijkt dat de vitaliteit en leefbaarheid van wooncomplexen in belangrijke mate wordt bepaald door een goede mix van bewoners. Met corporaties werken wij verder samen aan de toepassing van de vrije toewijzingsruimte als de situatie in een wijk of buurt daar aanleiding toe geeft. Vrije toewijzingsruimte is essentieel voor goede leefbaarheid. Hiermee kunnen wooncomplexen en de leefomgeving waarbij de leefbaarheid onder druk staat, weer vitaal worden gemaakt.

In 2023 is de nota wonen-en-zorg vastgesteld, die nader ingaat op de huisvestingskansen van personen behorende tot aandachtsgroepen en het vitaal houden van wijken.

Sturing op ruimtelijke plannen
Bij ruimtelijke initiatieven wordt nadrukkelijk rekening gehouden met de veerkracht van een wijk. Bij ontwikkelperspectieven die we opstellen voor wijken in kwetsbare gebieden staat het woningbouwprogramma mede in dienst van het verbeteren van de leefbaarheid in wijken. Dat is bijvoorbeeld het geval in Presikhaaf-3.

Aanpak goed verhuurderschap
Zie inspanning ‘goed verhuurderschap’

Uitvoering Plan van Aanpak Verkamering en Woningsplitsing
Door het verkameringsbeleid zorgen we dat voorkomen wordt dat hierdoor extra druk op de leefbaarheid ontstaat. We maximeren bijvoorbeeld het aantal personen dat in een woning mag wonen. Zie verder de inspanning ‘beleid op splitsen en verkameren.

Woningen verduurzamen **(I)**

Zie voor informatie over deze inspanning het programma Klimaat en energie.

Hulp aan Verenigingen van Eigenaren **(I)**

In Arnhem is een VvE-Loket ingesteld voor bewoners met hun energie- en verduurzamingsvragen. Daarmee liggen we gedeeltelijk op koers voor dit doel.

Bij veel VvE's in Arnhem zijn echter de basiszaken nog niet op orde. Het VvE-loket willen in 2024 uitbreiden waardoor ook hulp geboden kan worden aan VvE's die hun vereniging weer tot leven willen brengen en die de basis op orde willen krijgen.

Levensloopgeschikte woningen ontwikkelen en bestaande woningen levensloopgeschikt maken **(I)**

De wetgever heeft via het Bouwbesluit geregeld dat alle nieuwbouwwoningen tot op zekere hoogte levensloopbestendig moeten zijn.
Conform de nota wonen-en-zorg houden we rekening met levensloopgeschikt wonen in onze gemeente. In de sociale huursector kennen we duidelijke normen over wanneer een woning wordt aangemerkt als ‘levensloopgeschikt’ of ‘rolstoeltoegankelijk’. Met corporaties en huurdersorganisaties bekijken we continue hoe we een geschikte match kunnen maken tussen woningen en mensen in verschillende levensfases.

Doorstroming in de verhuisketen voor senioren blijft wel een aandachtspunt. Een verhuiscoach is sinds kort actief in onze gemeente om deze doorstroming teweeg te brengen. Het toevoegen van voldoende levensloopgeschikte betaalbare (huur)woningen voor senioren inwoners vergt extra aandacht. Er zijn wel steeds meer projecten in voorbereiding, waarbij we inzetten op woningen voor senioren. Hierbij bestuderen we ook of de hele omgeving geschikt is voor rolstoel en/of rollator.

Daarbij voeren wij met de corporaties en huurdersorganisaties gesprekken over flexibiliteit binnen het woningaanbod van levensloopgeschikt wonen. Door inventief naar ons aanbod corporatiewoningen te kijken zijn mogelijk meer woningen in te zetten als levensloopgeschikt ('light').

In 2023 is de wonen-en-zorg nota vastgesteld. Dit kader biedt handvatten om meer geschikte woningen voor alle levensfasen in Arnhem te realiseren.

Om meer zicht te krijgen over motiveringen van particuliere inwoners om wel/niet zelf aanpassingen in de eigen woningen te plegen, hebben we een onderzoeksopdracht uitgezet.

Gezond binnenklimaat/gezond wonen **(I)**

Het aanpakken van vocht en schimmel heeft voor ons prioriteit. Omdat we zelf niet de eigenaar zijn van woningen in onze stad, stimuleren we woningcorporaties en verhuurders om een gezond binnenklimaat te realiseren. Waar mogelijk, maken we hierover harde afspraken.

Om huurders met vocht- en schimmelproblemen te helpen, hebben we een stappenplan gepubliceerd op onze website. Huurders kunnen met hun klachten terecht bij het Huurdershuis. Het Huurdershuis ontvangt een gemeentelijke subsidie voor de ondersteuning en advisering van huurders. Mede door het stappenplan hebben zich het afgelopen anderhalf jaar een recordaantal huurders gemeld bij het Huurdershuis.

We hebben de gemeenteraad per raadsbrief geïnformeerd over onze acties ter bevordering van een gezond binnenklimaat. De inzet van een onafhankelijke vocht- en schimmelexpert is hiervan een belangrijk onderdeel. Afspraken over deze expert en over gezond wonen zijn vastgelegd in de prestatieafspraken.

Handhaving minimale woonkwaliteit (I)

Op dit moment is er nog geen heldere, eenduidige, manier die huurders in staat stelt ernstig gebrekkig onderhoud te melden bij de gemeente of de ODRA. Omdat deze actie meer vergt dan enkel het beschikbaar maken van een meldingssysteem, maar meldingen ook opgevolgd moeten worden, met een juiste wettelijke grondslag, is voor de uitvoering van dit doel meer tijd nodig.

Per 2023 wordt het voor gemeenten verplicht een meldpunt in te richten voor huurders en hun problemen met verhuurders. Hoewel dit meldpunt zich vanuit de wet primair richt op het voorkomen van willekeur, bedreiging en intimidatie vanuit de verhuurder, gaan we in Arnhem ook regelen dat huurders met klachten over het onderhoud bij dit meldpunt terecht kunnen. Het meldpunt zal uiterlijk 1 januari 2024 beschikbaar zijn.

Uitvoeren beleid op splitsen en verkameren (I)

In het Plan van Aanpak Verkamering en Woningsplitsing zijn zes acties opgenomen. Al deze acties zijn uitgevoerd of in uitvoering genomen. Zo is er een facetbestemmingsplan vastgesteld waarin regels over nieuwe verkameringen en splitsingen zijn verankerd. Daarnaast zijn regels over het beheer van kamerverhuurbedrijven opgenomen in de APV. Ook werken we samen met huurders, verhuurders en de omgevingsdienst aan een aanpak ‘goed verhuurderschap’. We merken dat vanuit het Rijk steeds meer instrumenten en mogelijkheden ter beschikking worden gesteld om te sturen op de woningvoorraad en malafide verhuurderschap. De komende jaren zullen we deze nieuwe instrumenten afwegen tegen bestaand instrumentarium en de bestaande inzet.

Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte (A)

Naar een klimaatadaptieve stad (D)

Ook dit jaar wordt er weer volop gewerkt aan het klimaatadaptiever maken van de stad. Op grote en kleine schaal nemen we voortdurend maatregelen die Arnhem groener en koeler maken. Ook nemen we maatregelen om de waterafvoer bij hevige regenbuien te verminderen en tegelijkertijd water op te slaan voor droge perioden. De werkzaamheden uit de uitvoeringsagenda klimaatadaptatie zijn hierbij leidraad en verlopen grotendeels volgens planning.

Stimuleren en faciliteren (I)

De nieuwe en gebruiksvriendelijke subsidieregeling is inmiddels van kracht. Veel bewoners dienen aanvragen in en worden ondersteund in hun plannen om Arnhem groener en klimaatadaptiever te maken. We stimuleren bewoners ook actief om van deze regeling gebruik te maken, vooral in de wijken waar weinig groen is en het voor bewoners soms lastig is om zelf een plan te maken.

Klimaattoets (I)

Een eerste versie van de klimaatadaptatietoets wordt in het najaar afgerond. Implementatie volgt in 2024. Met een klimaattoets kunnen we ervoor zorgen dat nieuwe ontwikkelingen bijdragen aan een groenere en klimaatadaptievere stad.

Lokaal hitteplan (I)

Het hitteplan is afgerond en is voorgelegd aan het college. Dit plan beschrijft hoe de gemeente en haar partners samenwerken wanneer zich een hittegolf voordoet.

Gebiedsgerichte maatregelen (I)

In diverse projecten zijn maatregelen genomen ten behoeve van klimaatadaptatie en vergroenen. De nadruk ligt daarbij op de focusgebieden. Het gaat daarbij om grote en kleinschalige maatregelen. De van Muijlwijkstraat is natuurlijk een in het oog springend project. Maar ook bewonersinitiatieven zoals de Groene Route in Malburgen en vergroening van de Groen van Prinstererstraat (Spijkerkwartier) zijn mooie voorbeelden.

Koel netwerk (I)

De exacte omvang en locatie van het netwerk wordt uitgewerkt. Daar waar zich kansen voordoen realiseren we alvast schakels van het netwerk. Met dit netwerk, dat zich over heel Arnhem uitstrekt, leveren we een belangrijke basis voor een klimaatadaptieve en gezonde stad.

Minder verharding (I)

In diverse mobiliteits- en onderhoudsprojecten verwijderen we overbodige verharding en brengen daar groen voor terug. Een in het oog springend voorbeeld is de Groningensingel in Vredenburg. Het verwijderen van verharding combineren we veel met het terugdringen van de maximumsnelheid zoals onlangs bij de Apeldoornseweg is gebeurd. Maar ook op kleine schaal zetten we overbodige verharding om in groenvakken. Hierbij werken we samen met de bewoners.

Arnhem als koploper (I)

Arnhem neemt deel aan diverse landelijke onderzoekstrajecten en werkt samen met Europese partners aan het klimaatadaptief maken van de stad. We zien steeds meer dat Arnhem bekend wordt als koploper op het gebied van klimaatadaptatie; regelmatig vinden excursies in Arnhem plaats en we worden overspoeld met aanvragen van (groene) stagiaires. Dit najaar vindt de Nationale Groendag in Arnhem plaats.

Arnhems groen versterken (D)

De groenvisie vormt het uitgangspunt voor allerlei maatregelen die we nemen om het Arnhemse groen te verbeteren en te versterken.

Herkenbare stad: Kwalitatief hoogwaardige bossen, natuurterreinen en parken dragen bij aan de identiteit van Arnhem (I)

Diverse maatregelen in de bossen en parken hebben bijgedragen aan het vergroten van de kwaliteit en de biodiversiteit. Dit doen we met natuurvolgend beheer. En ook door de omvorming van gazons naar bloemrijke graslanden en het aanleggen van bosranden en amfibiepoelen. Vanwege het later gereed komen van de beheervisie Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem hebben het realiseren van de in deze beheervisie beschreven uitvoeringsmaatregelen wat achterstand opgelopen.

Herkenbare stad: Duidelijke spelregels in bossen en parken (I)

Deze inspanning is uitgevoerd en afgerond.

Herkenbare stad: Vergroten groenmassa bomen (I)

In het plantseizoen zijn op diverse plaatsen bomen geplant en zijn de groeiplaatsen van bestaande bomen verbeterd.

Natuurvriendelijke stad: Stadslandbouw Verpachte agrarische gronden in eigendom van gemeente Arnhem worden natuurinclusief bewerkt en beheerd (I)

Het betreft hier een gevoelig traject waarbij we grote zorgvuldigheid betrachten en waarvoor ook bij de betrokken partijen tijd nodig is maar het proces loopt nu volgens planning.

Natuurvriendelijke stad: Vergroten kennis en verbeteren biodiversiteit (I)

De monitoring van de biodiversiteit en het onderzoek naar wilde bijen loopt volgens planning.

Natuurvriendelijke stad: Kennis van de biodiversiteit en verbeteren leefgebieden kenmerkende soorten (I)

Loopt volgens planning. Op basis van de monitoring biodiversiteit hebben meer gazons omgevormd naar bloemrijke graslanden, planten we meer struiken aan in de wijken en zijn bosranden en amfibiepoelen aangelegd in de bossen en parken.

Groene en gezonde stad: We hanteren een groennorm van 3-30-300 (I)

We werken aan een analyse van de 3-30-300 norm. Daaruit wordt duidelijk op welke plaatsen we in de stad al voldoen aan de norm en op welke plaatsen extra vergroening nodig is.

Duurzaam beheerde stad: We verbeteren de vitaliteit en biodiversiteit van onze bossen en parken (I)

In het beheer worden maatregelen genomen om de biodiversiteit te vergroten.

Samenwerkende stad: Wijkgroenagenda's (I)

Dit jaar werken we aan de voltooiing van de wijkgroenagenda's voor Arnhem-west, Malburgen en Rijkerswoerd. Verder voeren we maatregelen uit voor de wijkgroenagenda's die al gereed zijn.

Andere Arnhemmers **(I)**

Loopt volgens planning. Samen met Natuurcentrum Arnhem en Arnhem Klimaat bestendig communiceren we over biodiversiteit in de stad.

Aandacht voor dierenwelzijn **(A)**

De leefomgeving van in het wild levende dieren verbeteren en vergroten (D)

We nemen diverse maatregelen om de leefomgeving van dieren te verbeteren. De visie dierenwelzijn vormt hierbij onze basis.

Verbinden en versterken ecologische hoofdstructuur **(I)**

Waar kansen liggen verbinden we natuurgebieden met elkaar. Gaandeweg wordt de groenstructuur hierdoor versterkt.

In het wild levende dieren zoveel mogelijk met rust laten **(I)**

We zijn in gesprek met diverse grondeigenaren om barrières zoveel mogelijk te verminderen.

Omgaan met de wolf **(I)**

Met andere zuid-Veluwse gemeenten en de provincie gaan we in gesprek over rollen en verantwoordelijkheden ten aanzien van de wolf.

Zwerfdieren en zieke of gewonde wilde dieren opvangen (D)

Onze overeenkomst voor dierenopvang met het Dierentehuis Arnhem e.o. eindigt op 1 oktober 2023. We spannen ons in om de opvang na deze datum te continueren, waarbij dierenwelzijn, maatschappelijke meerwaarde en duurzaamheid voorop staan. We trekken daarbij zoveel mogelijk gezamenlijk op met de andere gemeenten die hun dierenopvang laten verzorgen door het Dierentehuis. De gesprekken hierover lopen nog.

Continueren van een goede opvang van (zwerf)dieren **(I)**

De gesprekken tussen het Dierentehuis en de gemeenten waarin we hierin samenwerken lopen nog. De overeenkomst met het Dierentehuis is intussen verlengd met drie maanden t/m 1 oktober 2023.

Op diervriendelijke wijze voorkomen of bestrijden van schade, overlast en gevaar door dieren (D)

Overlast van ratten, duiven, en ganzen wordt op diervriendelijke manier bestreden In 2023 gaan we door met het subsidiëren van de Duiventil en hebben we IPM (integrated pest management) ingevoerd in de gemeente.

Bestrijding van overlast door plaagdieren **(I)**

Bestrijding van ratten gaat sinds 2023 via IPM. Pas als allerlaatste redmiddel wordt gif ingezet.

Bestrijding van overlast door honden **(I)**

In overleg met betrokkenen proberen we tot een juiste afweging te komen tussen de behoeften van de honden(bezitters) en de natuur.

Bestrijding van overlast door duiven en ganzen **(I)**

Stichting Duiventil Arnhem beheerst met een subsidie van de gemeente de duivenpopulatie in Elderveld. In bepaalde wijken wordt bij grauwe ganzen populatiecontrole uitgevoerd. Begin 2023 is hier een nieuw contract voor afgesloten.

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling (A)

Reductie hoeveelheid restafval (D)

- PBD (Plastic, Blik, Drankenkartons) maximaal 30% afkeur ligt op koers.
- Afvalstoffenheffing 95% kostendekken ligt op koers.
- Jaarlijks 15% minder fijn huishoudelijk restafval ten opzichte van 2019 (toen was het 201 kg per inwoner) ligt niet op koers. De ingezette maatregelen leveren nog niet het gewenste resultaat op. De gemiddelde hoeveelheid restafval ligt op dit moment rond de 200 kg per inwoner per jaar.

Beleidsontwikkeling afvalreductie (I)

De voorbereiding voor het organiseren van een bugerberaad over afval loopt maar de uitvoering zal in 2024 zijn. De adviezen van het burgerberaad zullen in 2024 verwerkt worden in nieuwe plannen. De klankbordgroep afval is opgezet en heeft in 2022 en 2023 plaatsgevonden.

De evaluatie van het afvalbeleid (inclusief diftar) en het onderzoek naar nascheiding eind 2023 liggen op koers.

Arnhem Schoner (D)

De raad wordt elk kwartaal middels een raadsbrief geïnformeerd over de ontwikkelingen met betrekking tot Arnhem Schoner. De laatste raadsbrief dateert van 27 juni 2023 en had betrekking op het eerste kwartaal van 2023. Een volgende rapportage zal na de zomer volgen.

Aanpak (I)

We werken aan de ontwikkeling van de zwerfafvalparaplu ter ondersteuning van de zwerfafvalvrijwilligers. Er is hiervoor een website gebouwd te vinden op www.arnhemschoner.nl. Deze wordt in samenspraak met de stakeholders nog verder verbeterd.

Deze website is bedoeld om onze inwoners beter en duidelijker te informeren over zwerfafval en over wat en hoe zij zelf iets kunnen betekenen als zij daar interesse in hebben.

Het verminderen van het naast en in de nabijheid van containers geplaatst vraagt om een locatie-specifieke aanpak. Een traject is ingezet en inmiddels zijn we op drie locaties gestart met projecten om een duurzame verbetering op die locatie te realiseren.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	53.752	350	54.102
Baten	43.039	-380	42.659
Saldo lasten en baten	-10.713	-730	-11.443
Toevoegingen aan reserves	15.787	350	16.137
Onttrekkingen aan reserves	5.507	-33	5.474
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-10.280	-383	-10.663
Prognose resultaat	-20.993	-1.113	-22.106

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	350	N					
Openbare ruimte	510	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Groen en klimaatadaptie in de stad	425	N	Buurtcongiërges	J	I	AR	J
Natuur en stadsparken	275	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Wonen	146	N	DU Wet goed Verhuurderschap	N	I	AR	J
Afval	65	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Openbare ruimte	9	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Natuur en stadsparken	-350	V	Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten	N	I	BR	J
Afval	-350	V	Grofvuil afval	N	I	AR	J
Openbare ruimte	-380	V	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Baten	-380	N					
Openbare ruimte	-380	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	350	N					
Natuur en stadsparken	350	N	Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	-33	N					
Openbare ruimte	-33	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op Wijken algemeen.

Buurtconciërges
Zie toelichting op S06 Participatie en armoedebestrijding.

Decentralisatie-uitkering (DU) Wet goed Verhuurderschap
Arnhem ontvangt in 2023 € 146.000 ter dekking van de kosten van de uitvoering van het wetsvoorstel om malafide verhuurderschap en discriminatie op de huurmarkt gerichter aan te pakken. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Wonen en leefomgeving.

Actualisatie MIP
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten
Het budget Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten (€ 350.000 voor 2023) wordt overgeheveld naar BR Groenfonds en zal naast mogelijkheden voor stadslandbouw ook ingezet kunnen worden voor aankopen voor het versterken van de groenstructuur.

Grofvuil afval
Inwoners hebben de mogelijkheid om grofvuil aan te bieden op onze afvalbrengstations. In 2023 en 2024 wordt aan inwoners bij wijze van proef de mogelijkheid geboden om daarnaast ook twee maal per jaar een afspraak te maken om gratis grofvuil aan huis op te laten halen door onze inzamelaar.

Bij het opstellen van de begroting is daarom rekening gehouden met een stijging van de kosten (€ 750.000). Enerzijds doordat inzameling aan huis duurder is dan via de afvalbrengstations; anderzijds omdat door de mogelijkheid van gratis afspraken een hoger totaalvolume van grofvuil werd verwacht.
Tot nog toe zien we echter dat het aantal afspraken aan huis en de daarmee gepaard gaande kosten lager zijn dan begroot. Ook zien we dat er voornamelijk sprake is een verschuiving van het aanbiedgedrag, waarbij inwoners nu meer kiezen voor de gratis afspraak in plaats van het aanbieden op de afvalbrengstations. In totaal is er geen sprake van een toename van de hoeveelheid grofvuil, en dus ook geen toename van de verwerkingskosten op dit punt (was wel begroot).
Per saldo verwachten we eind 2023 € 350.000 over te houden.

Lokale heffingen
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Bijlage 2 Budgetoverhevelingen

Terugblik Nota budgetoverhevelingen 2022

Hieronder wordt een terugkoppeling gegeven van de voortgang van de budgetten die via de Nota Budgetoverhevelingen 2022 overgeheveld zijn.

Wijken algemeen

Onderwerp:	Uitvoeringsplannen
Bedrag:	€ 80.000
Toelichting:	Deze middelen worden in 2023 volledig ingezet voor de tijdelijke jongerenvoorziening bij Sportpark Schuytgraaf, conform raadsvoorstel nr. 3836088 (€ 62.000) en overige lasten rondom jeugdprogrammering voor het gebied Schuytgraaf/Elderveld.

Onderwerp:	Energietoeslag 2022
Bedrag:	€ 2.170.000
Toelichting:	Deze overheveling is bedoeld voor de uitbetaling van Energietoeslag 2022, die in 2023 pas is uitgekeerd. Inmiddels is het grootste deel van dit budget besteed. Het restant zou kunnen dienen als dekking voor de Energietoeslag 2023, indien de dekking van het Rijk ontoereikend is. De verwachting is dat dit bedrag volledig wordt besteed.

Onderwerp:	Energiearmoedefonds
Bedrag:	€ 3.000.000
Toelichting:	De overheveling wordt naar verwachting volledig ingezet ter dekking van o.a. Wintertoeslag 2023 en diverse andere maatregelen, zoals ondernemers, kindvoorzieningen, witgoedregeling en verruiming Gelrepas.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Onderwerp:	Burgerzaken
Bedrag:	€ 750.000
Toelichting:	Dit budget wordt in 2023 geheel besteed aan externe inhuur ten behoeve van de doorontwikkeling van afdeling Burgerzaken en om de reguliere dienstverlening op peil te houden.

Onderwerp:	Budget transformatie interne organisatie
Bedrag:	€ 150.000
Toelichting:	Deze middelen worden in 2023 volledig aangewend ten behoeve van de doorontwikkeling van wijksturing, zoals de nieuwe koersnota en de trajecten uitgevoerd door Twynstra & Gudde rondom de (financiële) sturing. Deze inspanningen komen voort uit de verbeterpunten van de evaluatie Van Wijken Weten 2021.

S01 Veiligheid

Onderwerp:	Experiment Gesloten Coffeeshopketen
Bedrag:	€ 280.000
Toelichting:	Vooralsnog zijn de overgehevelde middelen om uitvoering te geven aan het experiment nog niet besteed. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat het experiment nog niet is aangevangen. Naar verwachting wordt het experiment in het eerste kwartaal van 2024 opgestart. Daarom is wel ter voorbereiding capaciteit geworven voor preventieve en controlerende activiteiten ten aanzien van de sector.

Onderwerp:	Veiligheidshuis
Bedrag:	€ 400.000
Toelichting:	Gelderland Midden kent twee veiligheidshuizen, namelijk veiligheidshuis regio Arnhem en veiligheidshuis West Veluwe Vallei (WVV). De gemeenten Arnhem en Ede fungeren als centrumgemeenten en ontvangen budget dat voor regionale doeleinden bestemd is. Er is uiteindelijk een budget van € 452.000 overgeheveld naar 2023. In de afgelopen periode is er vooral geïnvesteerd in de verbinding met gemeenten bij de versterking van de lokale zorg- en veiligheidsketen. Om als expertisecentrum te kunnen

	fungeren is het van belang dat de lokale zorg- en veiligheidsketens goed zijn georganiseerd. Het Zorg- en Veiligheidshuis is nauw betrokken bij de ontwikkelingen binnen de gemeente Arnhem: • Ontwikkeling Persoonsgerichte Aanpak Wijken; • Outreachende en adviserende rol van de procesregisseur Zorg- en Veiligheidshuis daarbij; en • Herpositionering van de Overlast- en Zorgcoördinatoren. Na de zomer wordt een start gemaakt met het eigen huis op orde brengen. Hiervoor wordt een verandermanager aangesteld.

S02 Bereikbaarheid

Onderwerp:	Ontwikkelen duurzaam mobiliteitsplan
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	Het duurzaam mobiliteitsplan wordt in 2023 verder uitgewerkt. De besluitvorming hierover door de raad wordt verwacht in het eerste kwartaal 2024. Hierdoor zal het merendeel van het budget in 2023 worden besteed met mogelijk een kleine overloop naar 2024.

S04 Onderwijs

Onderwerp:	Volwassenen educatie
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	De overgehevelde middelen zijn bedoeld voor de regio Arnhem. Er wordt dit jaar extra geïnvesteerd in communicatie om het onderwerp laaggeletterdheid meer bekendheid te geven in Arnhem en de regio. En er worden meer trainingen herkennen, signaleren en doorverwijzen gegeven. Dit heeft als doel om meer mensen die laaggeletterd zijn te bereiken en hen passend aanbod aan te bieden.

S05 Cultuur

Onderwerp:	Erfgoeddeal
Bedrag:	574.000
Toelichting:	Voor het project "Renaissance van de Velperweg" is in 2021 een bijdrage van € 574.000 toegekend uit de gemeentefondsuitkering. Dit bedrag is dit jaar nog niet benut en zal vanaf volgend jaar, wanneer het project start, nodig zijn. Conform de gehanteerde werkwijze voor de Velperweg waar de bijdrages via de BR Groot Onderhoud lopen, wordt ook deze bijdrage daaraan gedoteerd.

Onderwerp:	Coronamiddelen Cultuur
Bedrag:	€ 1.862.000
Toelichting:	Zowel in 2020 als in 2021 heeft de gemeente Arnhem gelden van het Rijk ontvangen om gevolgen van corona binnen de culturele en creatieve sector op te vangen. Met deze middelen zijn via drie Arnhemse steunpakketten Kunst & Cultuur (dec. 2020, april 2021 en 2022-2023) de culturele basis- en meerjarenvoorzieningen, amateurkunstorganisaties, zelfstandige makers, festivals en particuliere culturele organisaties ondersteund. Hoewel de pandemiefase inmiddels voorbij is, bevindt de culturele sector zich nog steeds in moeilijk vaarwater. In 2022 en 2023 zien instellingen en makers zich geconfronteerd met sterk stijgende lasten voor huisvesting, energie en personeel, en een sterk gestegen inflatie. Het restant van de coronamiddelen zal in 2023 worden ingezet om exploitatietekorten bij culturele instellingen (gedeeltelijk) te compenseren. Na correctie is naar € 1.600.000 naar 2023 overgeheveld. Hiervan besteden we € 1.000.000 aan exploitatietekorten bij culturele instellingen om die (gedeeltelijk) te compenseren (besluit perspectiefnota, beslispunt 14). Mocht uit inventarisatie blijken dat €1.000.000 niet voldoende is, dan zullen wij de resterende € 600.000 geheel of gedeeltelijk inzetten voor de exploitatietekorten in 2023 aan de culturele basis- en meerjarenvoorzieningen.

Onderwerp:	Beeldende Kunst
Bedrag:	€ 60.000
	Uit de Sonsbeektentoonstelling die in de zomer van 2021 heeft plaatsgevonden, wordt in 2023 de aankoop afgerond van het kunstwerk van Jennifer Tee. Hiervoor is in 2022 een bedrag gereserveerd. Het restant van het overgehevelde bedrag wordt ingezet voor kunstopdrachten die in 2023 tot voltooiing worden gebracht.

Onderwerp:	Huisvesting creatieve en culturele sector (subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen)
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Het beschikbare budget wordt in 2023 besteed aan een tweetal doelen. In het kader van het Plan van Aanpak Huisvesting Culturele en Creatieve Sector ontvangt de Stichting Krachtstroom026 een subsidiebijdrage van € 40.000,- om het bedrijfspand aan de Koriander straat 81 in Malburgen-Oost geschikt te maken als culturele broedplaats. In het gebouw wordt voor 24 cultureel en creatief ondernemers een betaalbare werkruimte gerealiseerd. De Stichting Jacobiberg heeft, vanwege gestegen kosten per juli 2023 voor het gebruik van het gebouw op De Hes als popcentrum, te maken met een hogere bruikleenvergoeding aan de eigenaar. De extra subsidiebijdrage van € 60.000,-die de Stichting in 2023 nodig heeft om deze verhoogde vergoeding te kunnen voldoen wordt gedekt uit de beschikbare middelen voor huisvesting van de culturele en creatieve sector.

Onderwerp:	Kerkenvisie
Bedrag:	€ 20.000
Toelichting:	Het overgehevelde budget wordt dit jaar volledig besteed. Het extern bureau is aan de slag met het opstellen van het geplande actieplan.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Onderwerp:	Regionale middelen in het kader van participatie
Bedrag:	€ 1.880.000
Toelichting:	Arnhem ontvangt, als centrumgemeente van onze arbeidsmarktregio, diverse middelen vanuit het rijk in het kader van participatie. Over de inzet van de middelen vindt regionale afstemming plaats, dit gebeurt via het Regionaal Werkbedrijf. Er is uiteindelijk eind 2022 een bedrag van € 2.000.708 overgeheveld naar 2023. Voor 2023 is er een jaarplan vastgesteld met de geplande activiteiten en de hieraan gekoppelde middelen. De (verwachte) overgehevelde middelen vanuit 2022 zijn hierin meegenomen. Op een aantal onderdelen uit het jaarplan heeft de uitvoering vertraging opgelopen, zie hiervoor ook de tekst bij ‘Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023’.

Onderwerp:	Budget Impuls Integraal werken
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	In 2022 is door het rijk € 510.000 beschikbaar gesteld voor het verbeteren van de integrale dienstverlening en de aanpak van meervoudige problematiek binnen het sociaal domein. We hebben deze middelen in 2022 onder andere ingezet voor de voorbereiding op de Wet aanpak meervoudige problematiek in het sociaal domein (WAMS). In 2023 zetten we het restant van de middelen in voor de versterking van de samenwerking in de wijken tussen de teams leefomgeving, sociale wijkteams en de gebiedsteams Werk & Inkomen, verbetering van de monitoring en diverse andere projecten.

Onderwerp:	Onderzoek naar zelf organiseren Schulddienstverlening
Bedrag:	€ 65.000
Toelichting:	Dit budget wordt dit jaar ingezet voor de financiering van een extern projectleider.

Onderwerp:	Tozo
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	In 2023 is dit budget ingezet voor de verdere afwikkeling van (invordering van) Tozo verstrekkingen.

S07 Zorg

Onderwerp:	Projecten jeugdzorg
Bedrag:	€ 380.000
Toelichting:	Vorig jaar zijn er extra rijksmiddelen jeugdzorg beschikbaar gekomen en aan het budget Jeugdzorg toegevoegd. Voorzien was toen dat deze middelen ook zouden worden ingezet ten behoeve van projecten en activiteiten die zouden bijdragen aan de verdere doorontwikkeling van de jeugdzorg en het jeugdbeleid. Dat is in 2022 ten dele gebeurd. Het betreft hier onder andere het project beperken wachtlijsten jeugd-ggz, project monitoren jeugdbeleid, project wijknetwerken werken jeugdbeleid (minder zorgaanbieders) alsook project onderzoek reële tarieven jeugdzorg. Ook dit jaar lijkt niet het volledige bedrag te worden ingezet. Het gaat dan met name om het project monitoren jeugdbeleid en het project wijknetwerken werken. Verwacht wordt dat hier in 2024 wel op wordt uitgegeven. Aan het eind van het jaar zullen de niet bestede middelen worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve WMO & Jeugdzorg, overeenkomstig het door de raad ingestelde doel van deze reserve.

Onderwerp:	Toegang huishoudelijke ondersteuning en stress sensitief werken
Bedrag:	€ 178.000
Toelichting:	De centrale toegang huishoudelijke ondersteuning is eind 2022 belegd bij de sociale wijkteams. De sociale wijkteams pakken alle aanvragen voor de algemene voorziening en de maatwerkvoorziening op en geven op basis van de situatie een prioritering aan de aanvraag. Zo wordt geborgd dat de meest kwetsbare inwoners als eerste in aanmerking komen voor huishoudelijke ondersteuning. Het budget wat beschikbaar is gemaakt voor de pilot fase zal naar verwachting voor het eind van 2023 op zijn. De centrale toegang huishoudelijke ondersteuning zal uiteindelijk geborgd worden in de dienstverleningsovereenkomst. In het kader van stress sensitief werken worden ook diverse activiteiten uitgevoerd. Na de zomer wordt bezien in hoeverre de inbedding voldoende is of dat bijsturing nodig is. Het uitgangspunt is dat het budget wordt besteed in 2023.

S08 Welzijn en inclusie

Onderwerp:	Opvang dakloze jongeren
Bedrag:	€ 950.000
Toelichting:	Deze middelen zijn volledig ingezet voor een tijdelijke voorziening voor dakloze jongeren tussen ‘echte’ opvang en zelfstandig wonen in.

Onderwerp:	Uitvoeringsplan Vrij zijn in Arnhem, voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme
Bedrag:	€ 150.000
Toelichting:	Van het vastgestelde uitvoeringsplan ‘Vrij zijn in Arnhem’, zijn veel acties opgepakt en staan er nog veel op de planning. We zitten in de opstartfase en de inzet van middelen loopt achter op de begroting. Daarnaast zijn er in 2023 relatief veel middelen toegevoegd aan de begroting, waarvoor we steeds in overleg met onze partners vaststellen hoe we die inzetten. Het tot uitvoering brengen van activiteiten vraagt dus tijd. Ook omdat we vanaf het begin het eigenaarschap beleggen bij de betreffende domeinen van de gemeente en de partners in de stad. Zo borgen we de activiteiten duurzaam. Doordat de kosten in de opstartfase lager uitvallen, zijn de naar 2023 overgehevelde middelen nog niet volledig ingezet, maar wel nodig in 2024.

Onderwerp:	Arbeidsmarkttoelage 1,13% welzijn
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Vorig jaar is via het gemeentefonds extra rijksbudget beschikbaar gesteld voor het toekennen van een arbeidsmarkttoelage aan medewerkers in de zorg- en welzijnssector. Deze middelen zijn inmiddels verwerkt in de (regionale) tarieven voor jeugdzorg en wmo, maar bleken niet toereikend voor een extra verhoging van de subsidie aan onze welzijnsinstellingen. Hiervoor zijn bij de turap 2022 en de begroting 2023 extra middelen vrijgemaakt om die deels beschikbaar te houden voor aanspraken door instellingen bij de subsidieafrekening 2022, die dit jaar volgt. Nog niet alle subsidie-afrekeningen 2022 zijn afgerond. Op dit moment is iets minder dan de helft van het overgehevelde bedrag ingezet.

Onderwerp:	Gezins-en kindbescherming
Bedrag:	€ 732.000
Toelichting:	Vorig jaar zijn door het Rijk via de Decentralisatie-Uitkering VrouwenOpvang (DUVO) voor een periode van 4 jaar extra middelen toegevoegd ten behoeve van het programma Gezins-en kindbescherming. Arnhem is centrumgemeente vrouwenopvang en bestrijding huiselijk geweld voor zowel de regio Centraal Gelderland als de regio Achterhoek. Met de regio Achterhoek is afgesproken dat hun aandeel in de extra rijksmiddelen van circa € 250.000 per jaar aan de gemeente Doetinchem zal worden overgemaakt. De verwachting is dat het restant dit jaar niet tot volledige besteding komt. Aan het eind van het jaar zullen daarom de niet bestede middelen worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve Beschermd en Weerbaar, overeenkomstig het door de raad ingestelde doel van deze reserve.

Onderwerp:	Maatschappelijke Opvang
Bedrag:	€ 650.000
Toelichting:	De beoogde ontwikkeling kon geen doorgang vinden en op dit moment wordt er gekeken naar een invulling die aansluit met het Nationaal Actieplan Dakloosheid, in combinatie met huisvesting bijzondere doelgroepen. Tegelijk heeft de eindafrekening van de subsidies een financieel nadeel opgeleverd, dit als gevolg van de hogere kosten van opvang tijdens de winterperiode en de coronacrisis. Deze middelen zijn hiervoor ingezet.

S09 Gezondheid en sport

Onderwerp:	Investeren in preventie en gezondheid (motie 21M52g)
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	Op grond van de motie 21M52g (Investeren in preventie en publieke gezondheid loont) is er budget beschikbaar gesteld voor o.a. inzet op de functiewaardering jeugdartsen en verpleegkundigen bij VGGM Verder heeft het college de incidentele ruimte benut om bestaande preventie-activiteiten uit te breiden, of nieuwe interventies te bekostigen. In 2023 is er, naast de inzet op functiewaardering, uitvoering gegeven aan nieuwe interventies door een incidentele bijdrage voor een gezondheidsplein in Rijnstate en is er een pilot gestart rondom een gezondheidsmakelaar.

S10 Klimaat en energie

Onderwerp:	Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost
Bedrag:	€ 6.100.000
Toelichting:	De hier vermelde € 6,1 miljoen is volledig toegevoegd aan de bestemmingsreserve Volkshuisvestingsfonds (VHF) Arnhem-Oost. Dit betreft een project waarbij het doel is om 1.754 woningen in deze wijk te verduurzamen. De € 6,1 miljoen dient als gemeentelijke co-financiering voor dit project en is zal gedurende de looptijd van dit project (tot en met eind 2031) hiervoor worden ingezet.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Onderwerp:	Bodemonderzoek en sanering
Bedrag:	€ 160.000
Toelichting:	Vanuit het budget van Bodemonderzoek en sanering wordt er een bijdrage van 160.000 aan het project "Renaissance van de Velperweg". Vanwege de vertraging in het start van het project zal deze bijdrage pas vanaf 2024 nodig zijn, hierdoor is dit budget nog niet uitgegeven.

Onderwerp:	Grondwal / uitbreiding woonwagenkamp Bethaniënstraat
Bedrag:	€ 3.865.000
Toelichting:	In maart 2022 zijn er voorbereidingen voor het verwijderen van de grondwal opgestart. Dit is later stopgezet omdat er nog geen besluit over de herinrichting van de woonwagenlocatie genomen was, dit zou dan tegelijkertijd uitgevoerd kunnen worden. Volgens planning kan er in november gestart worden met de werkzaamheden. De sanering van de grond volgt later bij een positief besluit op de herinrichting.

Onderwerp:	Nieuwe Haven - Uitkoopregeling
Bedrag:	€ 65.000
Toelichting:	Van de oorspronkelijk 15 woonboten met ligplaats resteren er nog vier woonboten, van drie verschillende eigenaren. Tot overeenstemming komen met deze laatste drie eigenaren gaat moeizaam. De gesprekken van dit jaar met de eigenaren hebben nog niet geleid tot een positief resultaat, maar ook niet tot een definitief negatief resultaat. Hierdoor zal het resterende budget naar verwachting ook dit jaar niet volledig uitgeput kunnen worden.

Onderwerp:	Invoeringskosten Omgevingswet
Bedrag:	€ 1.019.000
Toelichting:	De datum van inwerkingtreding van de Omgevingswet is verschoven van 1 januari 2023 naar 1 jan 2024. Het zwaartepunt van het inrichten en testen van het digitale systeem, de werkprocessen en de interne en externe communicatie over de veranderingen in de dienstverlening zijn hierdoor op de tweede helft van 2023 en de eerste helft van 2024 komen te liggen. Hierdoor zal niet het volledige budget in 2023 worden benut en is het restant in 2024 nodig.

S12 Wonen en leefomgeving

Onderwerp:	Straatwerk n.a.v. uitgevoerde werkzaamheden Kabels & Leidingen
Bedrag:	€ 125.000
Toelichting:	Als gevolg van personeelsproblemen bij aannemers (gebrek aan stratenmakers) lukte het in 2022 niet om alle herstelwerkzaamheden aan het straatwerk, als gevolg van graafwerkzaamheden kabels en leidingen, af te ronden. In 2023 wordt deze achterstand ingelopen en worden de doorgeschoven middelen volledig besteed.

Onderwerp:	Afvalkoers 2022-2026 "Arnhem Schoner"
Bedrag:	€490.000
Toelichting	De uitvoering van de afvalkoers is in 2022 iets later dan gepland vastgesteld. Inmiddels loopt de uitvoering en zullen de doorgeschoven middelen in 2023 volledig worden besteed.

Onderwerp:	Woonwagenlocaties
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	Na overleg met de bewoners van de Gelderse Rooslaan is besloten om voor een uitbreiding te gaan van twee standplaatsen. Dit wijkt af van de schetsplan dat met de bewoners was besproken in november 2022 waarbij uit was gegaan van vier standplaatsen. Op basis van de gewijzigde schetsplan gaan we met corporatie om de tafel om dit doel te realiseren. Als gevolg van de gewijzigde plannen is de uitvoering vertraagd en zullen de middelen pas in 2024 worden besteed

	In januari is met de bewoners van de Merwedestraat overlegd en op basis daarvan zijn schetsplannen opgesteld. Uitbreiden van het aantal standplaatsen gaat vrijwel altijd ten koste van het parkeren op de naastgelegen parkeerplaats. In het najaar wordt onderzocht wat hiervan de impact is op de omgeving. Als gevolg hiervan zullen de middelen voor de Merwedestraat niet in 2023 worden ingezet.

Onderwerp:	Arnhem-Oost stedelijke vernieuwingsgebieden
Bedrag:	€ 825.377
Toelichting:	Met de kick-off van het Nationaal Programma Arnhem-Oost (NPAO) is de aanpak in 2023 een nieuwe fase ingegaan. Er is een gebiedsplan opgesteld langs drie inhoudelijke lijnen met in totaal 30 geformuleerde acties. We hebben hierbij opnieuw gekeken naar de beschikbare middelen voor de komende jaren en hoe we deze inzetten. We verwachten daarnaast voor de komende jaren extra rijksmiddelen om het nationaal programma uit te voeren vanuit diverse regelingen. Tegelijkertijd zijn we druk bezig met uitwerken en opstarten van diverse initiatieven binnen de drie inhoudelijke lijnen. Daarmee verwachten we de overgehevelde middelen uit 2022 dit jaar volledig te besteden.

Onderwerp:	Wegen
Bedrag:	€ 1.000.000
Toelichting:	In 2022 heeft een tweetal investeringsprojecten vertraging opgelopen. Ten eerste de Hollandweg, waar pas in 2023 gestart kon worden in verband met de beschikbaarheid van vervangend openbaar vervoer. Ten tweede de Groningensingel. De scope is hier groter geworden, omdat we naast regulier onderhoud aan de weg, conform de begroting ook verhardingen opruimen. Beide projecten zijn in 2023 in uitvoering gegaan. De overgehevelde kredietruimte wordt volledig besteed.

Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023

In onderstaande tabellen wordt vooruitgeblikt naar de Nota Budgetoverheveling 2023. Hiermee wordt inzicht gegeven in de onderwerpen waarvan op dit moment al wordt verwacht dat de activiteiten niet of onvolledig worden uitgevoerd dit jaar. Dit is een eerste inschatting en is ter informatie aan deze turap toegevoegd.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Onderwerp:	Verduurzaming gemeentelijk vastgoed
Bedrag:	€ 250.000
Toelichting:	De verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed vraagt meer voorbereidingstijd dan verwacht. Er dient eerst een goede inventarisatie te worden gemaakt van wat nodig is voor welk pand en wanneer dat het meest efficiënt opgepakt kan worden. Van het budget van € 500.000 voor de uitvoering van de wettelijke maatregelen zal naar verwachting € 250.000 overblijven dit jaar en zal nodig blijven voor verduurzaming van de betreffende panden.

S01 Veiligheid

Onderwerp:	Veiligheidshuis
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	Gelderland Midden kent twee veiligheidshuizen, namelijk veiligheidshuis regio Arnhem en veiligheidshuis West Veluwe Vallei (WVV). De gemeenten Arnhem en Ede fungeren als centrumgemeenten en ontvangen budget dat voor regionale doeleinden bestemd is. Op dit moment is de doorontwikkeling van de veiligheidshuizen opgestart. Veel casuïstiek zal moeten worden verplaatst van het VHH naar wijkniveau en het veiligheidshuis zelf zal zich meer moeten gaan positioneren als expertisecentrum voor urgente en geprioriteerde casuïstiek. Hiervoor zijn het komende jaar naar verwachting meer middelen nodig om op organisatorisch en operationeel niveau deze structuurveranderingen door te voeren met expertise en ondersteuning, hiervoor wordt het regionaal ontvangen geld uit 2023 aangewend.

Onderwerp:	Experiment gesloten coffeeshopketen
Bedrag:	€ 380.000
Toelichting:	In het regeerakkoord van 2017 is afgesproken dat er een experiment komt met de teelt en verkoop van hennep of hasjiesj voor recreatief gebruik. Arnhem heeft daarvoor al middelen ontvangen en ontvangt tot en met 2024 elk jaar € 162.500. Van deze gelden dient het gehele project bekostigd te worden. Op dit moment bevindt het experiment zich nog in de opstartfase. De experimenteerfase, met vermoedelijke startdatum Q1 2024, zal hierna volgen en zal 4 jaar duren. De reeds ontvangen middelen (2023 en eerder) zijn tevens noodzakelijk om hieraan uitvoering te geven. Ondanks dat het niet wenselijk is middelen meerdere jaren over te hevelen wordt toch voorgesteld om de reeds ontvangen middelen over te hevelen naar 2024 zodat uitvoering gegeven kan worden aan het experiment.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Onderwerp:	Onderzoek naar zelf organiseren Schuldhulpverlening
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Het beschikbare budget wordt niet volledig in 2023 besteed. Een deel van het onderzoek vindt in 2024 plaats. Daarom wordt er € 100.000 doorgeschoven.

Onderwerp:	Dienstverlening gemeenten aanpak armoede en schulden
Bedrag:	€ 540.000
Toelichting:	In de meicirculaire is hiervoor een incidentele bijdrage ontvangen. € 540.000 hiervan wordt in 2024 ingezet voor de implementatie van zelf organiseren Schuldhulpverlening.

Onderwerp:	Regionale middelen in het kader van participatie
Bedrag:	€ 1.652.770
Toelichting:	Arnhem ontvangt, als centrumgemeente van onze arbeidsmarktregio, diverse middelen vanuit het rijk in het kader van participatie. Over de inzet van de middelen vindt regionale afstemming plaats, dit gebeurt via het Regionaal Werkbedrijf. Voor 2023 is er een jaarplan

	vastgesteld met de geplande activiteiten en de hieraan gekoppelde middelen. Op een aantal onderdelen uit het jaarplan heeft de uitvoering vertraging opgelopen. Daarnaast is er regionaal de wens om een deel van de beschikbare middelen op te nemen in een meerjarenplan, dit wordt nog nader uitgewerkt. Op basis van de 1e rapportage over 2023 verwachten we € 1.652.770 over te hevelen naar 2024.

Onderwerp:	Onderzoek schuldhulpverlening bureau zelfstandigen
Bedrag:	€ 70.000
Toelichting:	Vanuit de circulaire zijn middelen beschikbaar gekomen voor bijzondere bijstand voor zelfstandigen. Dit budget wordt in 2023 ingezet voor onderzoek naar aanbesteding van schuldhulpverlening voor ondernemers. De verwachting is dat een groot deel van dit budget in 2024 pas wordt uitgegeven.

Onderwerp:	Budget pilot bijverdienbeloning
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	In juli 2023 is de tweejarige pilot bijverdienbeloning gestart waarmee we inwoners stimuleren om te werken in deeltijd naast hun uitkering en hen hiervoor belonen. In totaal is er voor de pilot € 3,4 miljoen gereserveerd. In 2023 is het benodigde bedrag ingeschat op € 1,0 miljoen. We schatten nu in dat we in 2023 voor de eerste uitbetaling van de bijverdienbeloning en bijkomende kosten € 0,7 miljoen nodig hebben. De eerste betaling van de bijverdienbeloning vindt in maart 2024 plaats en heeft betrekking op de premieperiode juli–december 2023. De totale verwachte kosten voor de pilot veranderen vooralsnog niet. We stellen daarom voor € 0,3 miljoen over te hevelen naar 2024.

S08 Welzijn en inclusie

Onderwerp:	Herinrichting consultatiebureaus
Bedrag:	€ 145.000
Toelichting:	Vanwege nieuwe zorgpartners in het gebouw van Rijnstate Poli Zuid (RKV) zal het daar gehuisveste consultatiebureau verhuizen naar elders in de wijk. Daarom wordt er in samenspraak met de VGGM gezocht naar een nieuw onderkomen voor dit consultatiebureau. In 2023 worden voor de herinrichting van dit nieuwe consultatiebureau nog geen kosten verwacht. Dit wordt actueel bij aanvang van 2024.Voor deze incidentele herinrichtingskosten wordt het voordeel uit de DVO van vorig jaar overgeheveld naar 2024. Hieruit worden verbouwings- en inrichtingskosten voor de nieuwe locatie van het consultatiebureau bekostigd.

Onderwerp:	Uitbreiding capaciteit dakloosheid
Bedrag:	€ 395.000
Toelichting:	In de Perspectiefnota is aangegeven dat voor uitbreiding van capaciteit van maatschappelijke opvang voor 2023 en voor 2024 (via overheveling) budget beschikbaar is in de brede aanpak middelen dakloosheid. Dekking voor de jaren 2025 tot en met 2027 kan gerealiseerd worden uit de BR Beschermd en Weerbaar. Het gaat om uitbreiding capaciteit Kruispunt, de Duif, gezinsopvang en inzet ervaringsdeskundigheid. Hiervoor is een overheveling van € 395.000 nodig.

Onderwerp:	Maatschappelijke opvang
Bedrag:	€ 450.000
Toelichting:	In 2023 zijn extra middelen beschikbaar gekomen vanuit het Nationaal Actieplan Dakloosheid, die nog niet volledig besteed zijn. Desondanks blijft de opgave in de aanpak van dakloosheid onverminderd urgent en heeft prioriteit, waardoor het noodzakelijk is om deze middelen over te hevelen naar 2024. Momenteel wordt samen met de ketenpartners Maatschappelijke Opvang en de regiogemeenten gewerkt aan een doorvertaling van het Nationaal Actieplan Dakloosheid “Eerst een Thuis” naar de regio Centraal Gelderland. Het is daarom noodzakelijk dat deze middelen beschikbaar blijven voor de verdere aanpak van dakloosheid, waaronder de beweging van Maatschappelijke opvang naar ‘Wonen Eerst’.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Onderwerp:	Milieuplan
Bedrag:	€ 130.000
Toelichting:	Voor de oplevering van het milieuplan, nu genoemd het Plan Gezonde Leefomgeving "Arnhem maakt buiten gezond", is 300.000 euro gereserveerd in 2023. Van deze 300.000 zal 170.000 worden besteed voor de oplevering en het schrijven van het plan in 2023. Verzoek is daarom om de resterende 130.000 over te hevelen naar 2024 om te besteden aan o.a. het begeleiden van de laatste opleverfase en nieuwe monitoring.

Onderwerp:	Grondwal / uitbreiding woonwagenkamp Bethaniënstraat
Bedrag:	€ 3.500.000
Toelichting:	In November staan de werkzaamheden gepland voor de verwijdering van de grondwal. Door de vertraging in de startdatum door het uitblijvende besluit van de herinrichting zal niet het volledige budget besteed kunnen worden in 2023.

S12 Wonen en leefomgeving

Onderwerp:	Woonwagenlocaties
Bedrag:	€ 250.000
Toelichting:	Door de gewijzigde schetsplan van de Gelderse Rooslaan en de noodzaak van een impactanalyse op de Merwedestraat zijn de uitvoeringen van deze projecten vertraagd en zullen de resterende middelen in 2024 opnieuw nodig zijn om onze doelen te realiseren.

Bijlage 3 Investeringen

Jaarlijks wordt het Meerjarig InvesteringsPlan (MIP) in de Begroting geactualiseerd. In deze Turap wordt gerapporteerd over de verwachtingen rondom de realisatie van de begrote investeringen halverwege het jaar 2023. Dit betreft begrote investeringen uit de begroting 2023, vanuit voorgaande jaren naar 2023 doorgeschoven investeringen en tussentijds vastgestelde investeringen door de raad.
In de onderstaande tabel is weergegeven wat de begrote investeringen voor 2023 per programma zijn. In de toelichting onderaan de tabel staat aangegeven bij welke programma's grote afwijkingen worden verwacht, met daarbij een toelichting over de specifieke investeringen die dit betreft.

Nr.	Programma	Begroting 2023
Bedragen x €1.000		
S00	Bestuur, dienstverlening en financiën	6.328
S02	Bereikbaarheid	25.575
S03	Economie	250
S04	Onderwijs	41.246
S05	Cultuur	392
S08	Welzijn en inclusie	8.970
S09	Gezondheid en sport	5.929
S10	Klimaat, energie en milieu	757
S12	Wonen en leefomgeving	13.097
		102.544

Activeren plankosten
Op 31 mei heeft de raad de nota grondbeleid vastgesteld. Besloten is om plankosten van een (her)ontwikkeling te activeren nadat uit een raadsbesluit gebleken is dat er bestuurlijke instemming is voor deze (her)ontwikkeling. Voor de volgende projecten waarvoor nog geen grondexploitatie is vastgesteld, geldt dat de raad al wel een besluit heeft genomen waaruit deze bestuurlijke instemming blijkt: Spoorzone (Schaapsdrift, Rijnpark, Presikhaaf 3), Nijmeegseweg, Woudrichemstraat/Brabantweg, de Kloosterstraat, Koningsplein/Stadstheater en het Bestuurskwartier. De prognose is dat het in 2023 te activeren bedrag aan plankosten voor het totaal van deze ontwikkelingen € 2,4 miljoen zal bedragen. Indien in 2023 de grex van de Nijmeeegseweg wordt vastgesteld bedraagt de prognose van de te activeren plankosten € 2,1 mln.

Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel
Als gevolg van capaciteitsproblemen bij Liander wordt de sporthal pas op 1 november voorzien van de juiste energieaansluiting. Hierdoor vertraagt de geplande oplevering in juli en ingebruikname per 1 september van sporthal Middachtensingel. Er is maximaal gezocht naar oplossingen maar helaas zijn hier geen reële opties voor. Hierdoor wordt de oplevering uitgesteld tot tenminste november 2023, het gebouw kan dan per 1 januari 2024 in gebruik worden genomen. De financiële gevolgen hiervan zijn nog niet volledig in te schatten, maar vooralsnog wordt uitgegaan dat het investeringsbudget met € 75.000 wordt overschreden als gevolg van deze vertraging. Dit leidt tot circa € 4.000 aan hogere kapitaallasten vanaf 2024.

Investeringskrediet MFC De Spil
Medio 2021 is er voor de 3 MFC's in Arnhem een aanvraag ingediend bij RVO voor de zogenaamde SUVIS-regeling (Verbetering Luchtkwaliteit). Voor alle 3 de MFC's heeft het RVO een goedkeurende beschikking afgegeven. Uit de aanbestedingsprocedure van MFC De Spil blijkt dat het beschikbare budget onvoldoende is om de werkzaamheden uit te voeren. De aanbesteding stopzetten is weinig zinvol omdat wij toch verantwoordelijk zijn voor een goede oplossing voor "frisse scholen". Bovendien is het niet de verwachting dat een nieuwe aanbesteding financieel gunstiger zal zijn. Tenslotte lopen we dan het risico om de subsidie van het rijk te verliezen.
De effecten van de overige 2 MFC's zijn nog niet bekend. Als gevolg van gestegen prijzen en begroting op basis van "oude" uitgangspunten als decentrale ventilatie wordt het beschikbare budget voor Suvis-maatregelen voor MFC de Spil overschreden. Het financiële gevolg hiervan betekent een overschrijding van het investeringsbudget met € 395.023. Dit leidt tot circa € 25.281 aan hogere kapitaallasten vanaf 2024 gedekt uit de reeds beschikbare middelen, specifiek uit de middelen scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt.

Gele rijdersplein
November 2021 heeft de raad besloten tot restauratie van het AKU-monument en het aangrenzende openbaar gebied op het Gele Rijdersplein. Het (ontwerp) proces vraagt meer tijd dan vooraf ingeschat. Hierdoor schuift het moment van realisatie op. Dit, in combinatie met de gestegen bouwkosten, maakt dat de initiële indexering van de bouwkosten mogelijk niet toereikend is. Waarmee de kostenraming gebaseerd is op 2021, worden de kosten van de uitvoering nu gerealiseerd in 2024. Dit kan een tekort opleveren bij het definitief ontwerp. Duidelijkheid hierover wordt in het vierde kwartaal van 2023 verwacht.

Bijlage 4 Beheersing verbonden partijen

BVO De Connectie

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De Connectie is een organisatie in die volop in ontwikkeling is en waar de komende jaren veel moet gebeuren. Het is evident dat beheersing en control hierin belangrijk zijn. De beheersing is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. Het bestuur, het OGO (opdrachtgeversoverleg) en de demandorganisatie zijn hierin belangrijke gremia waarin sturing en beheersing nadrukkelijk terugkomen. Het controllersoverleg vervult hierin een belangrijke adviesrol ten aanzien van de P&C-producten van De Connectie.

Er wordt in de begroting een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. De beschreven risico's hebben voor een deel te maken met de uitgevoerde onderzoeken naar de totale ICT-keten van De Connectie. In samenspraak met de drie gemeenten zijn er negen verbeterpaden opgesteld die ertoe moeten leiden dat: 1. Het gewenste niveau van de informatievoorziening wordt bereikt (basis op orde). 2. De governancestructuur verder wordt ingericht waarbij afspraken worden vastgelegd over rollen, verantwoordelijkheden en de wijze van samenwerking.
De Connectie onderschrijft de principes van het risico gestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico’s te beheersen. Afgelopen jaar heeft De Connectie belangrijke stappen gezet ten aanzien van de invulling van het risicomanagement. Zo heeft er een uitgebreide risico-inventarisatie plaatsgevonden, zowel vanuit het perspectief van de organisatiedoelstellingen als vanuit het perspectief van business continuïteit. Waar nodig zijn aanvullende beheersmaatregelen genomen. De komende jaren gaat De Connectie verder met het door ontwikkelen van het risicomanagement door te investeren in het risicobewustzijn binnen de organisatie en het cyclisch en systematisch borgen van het risicomanagement.

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De risico's waarmee BVO DRAN te maken heeft zijn een veranderende relatie met de provincie, een zeer dynamische omgeving, kwetsbare burgers en daarmee politieke gevoeligheid.

De inrichting van het doelgroepenvervoer is gebaseerd op een 'open einde' systematiek. Hierom is de sturingsinformatie frequenter en gericht op continue monitoring. Structureel ontvangen we van de BVO DRAN managementinformatie en zogenaamde rittenbakken. Er is ongeveer tien keer per jaar ambtelijk en 6 keer per jaar bestuurlijk overleg. We zijn voornemens om informatie over het doelgroepenvervoer te verwerken in PowerBI zodat het onderdeel kan gaan uitmaken van de bestuursrapportage. In 2022 is gewerkt aan het opnemen van informatie over regiotaxi in PowerBI. Qua IT heeft dat meer voeten in aarde en kost meer tijd dan vooraf ingeschat. Dit geldt nog meer voor het opnemen van informatie over het routegebonden vervoer omdat de aangeleverde informatie niet uniform is tussen de vervoerders.

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving kunnen grote invloed hebben op de taakomvang en -inhoud van de omgevingsdienst ODRA. De impact van de Omgevingswet is waarschijnlijk groot. De Wet kwaliteitsborging bouwen (WKB) zal invloed hebben op de werkzaamheden die met bouw hebben te maken. Deze wet heeft een gefaseerde invoering. ODRA is samen met de deelnemende gemeenten actief bezig met de invoering van de Omgevingswet en WKB en rapporteert hier geregeld over. Door actief met komende ontwikkelingen bezig te zijn kan beter geanticipeerd worden op eventuele grote consequenties voor het personeelsbestand van ODRA.
In 2022 is gestart met de implementatie van de aanbevelingen uit het in 2021 verschenen rapport ‘Om de leefomgeving’ van de commissie Van Aartsen. De meeste initiatieven zullen vanuit het rijk worden geïnitieerd. Een van de mogelijke uitwerkingen kan zijn dat omgevingsdiensten moeten gaan fuseren.
ODRA heeft voor een aantal vakgebieden last van krapte op de arbeidsmarkt. Daarom is men begonnen met het aannemen van starters die met behulp van interne scholing en begeleiding de werkplekken bezetten waarvoor moeilijk ervaren specialisten te vinden zijn.
De omvang van het takenpakket van ODRA op het gebied van bouw, vergunningverlening en toezicht is direct afhankelijk van initiatieven van particulieren en bedrijven in de stad. Er kunnen grote verschillen zitten tussen jaren. Om hierop te anticiperen houdt ODRA een flexibele schil met personeel aan. Met de systematiek van outputfinanciering en een prognose van de gemeente op de bouwontwikkelingen wordt het beter mogelijk om de kosten voor de gemeente vooraf in te schatten.
De bij omgevingsdienst ODRA onderkende risico's voor gemeente Arnhem worden op de volgende wijzen beheerst. Allereerst is er maandelijks werkoverleg tussen de accounthouders van beide partijen. Relevante ontwikkelingen kunnen daar als eerste gesignaleerd worden. Actuele zaken worden op dagelijkse basis besproken. ODRA levert maandelijks productiecijfers en urenoverzichten. De cijfers worden met deze frequentie ook in het accountoverleg besproken. Realisatie van producten en uren kan zo getoetst worden aan planning en

budget, zo nodig kan worden bijgestuurd en zullen relevante ontwikkelingen gemeld worden in de financiële cyclus van de gemeente.
De portefeuillehouder heeft zitting in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van ODRA. Meerdere keren per jaar worden financiële tussenrapportages van ODRA in de vorm van een financieel dashboard in de bestuursvergaderingen besproken. De business controller Arnhem adviseert de portefeuillehouder op deze rapportages en kan risico's vroegtijdig signaleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan oplopende personeelskosten door schaarste op de arbeidsmarkt of bevindingen van de accountant.

Scalabor B.V.

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Scalabor rapporteert op diverse momenten richting de gemeente Arnhem (100% aandeelhouder) over de inhoudelijke en financiële voortgang inclusief de risico's: via begroting en jaarrekening en via de kwartaalrapportages. In deze stukken wordt expliciet stilgestaan bij de te onderscheiden risico's inclusief de beheersmaatregelen. Als aandeelhouder en belangrijkste klant van Scalabor zijn we hierover ook continu met elkaar in gesprek en houden we elkaar goed op de hoogte van belangrijke ontwikkelingen. Hiermee zorgen we voor inzicht in de risico's en trekken we samen op in de beheersing hiervan.

Sportbedrijf Arnhem

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Sturing
Het Sportbedrijf is de grootste uitvoerder van het sportbeleid van de gemeente Arnhem. Bij de verzelfstandiging van het Sportbedrijf, zijn vanuit de gemeente als opdrachtgever en eigenaar van het Sportbedrijf, afspraken gemaakt over de informatie- en stuurmogelijkheden voor de gemeente. Om de verwachtingen over en weer beter in beeld te hebben voeren de gemeente als eigenaar en opdrachtgever en het Sportbedrijf gezamenlijk, buiten de kwartaalgesprekken om, gedurende 2023, regelmatig overleg.
De organisatie van het Sportbedrijf en de samenwerking met de gemeente Arnhem wordt elk jaar professioneler. De afstemming tussen de teams Leefomgeving en het Sportbedrijf loopt goed, waarmee invulling wordt gegeven aan het uitgangspunt van 'van wijken weten'.

Het opdrachtgeverschap wordt meer gestroomlijnd. Het Sportbedrijf heeft in de kwartaalrapportages steeds conform afgesproken format gerapporteerd. Over de kwaliteit en met name over de (on)mogelijkheden van rapportage over effectiviteit en efficiëntie van interventies in de stad wordt met elkaar gesproken, alsmede wensen voor de toekomst op wijkniveau. Dit is een doorlopend proces, waarmee we verder gaan in 2023. Het inzicht in de kostprijs van de producten is nog onvoldoende. Er is steeds meer inzicht in kosten per locatie en per 'product'. Sportbedrijf en gemeente doorlopen gezamenlijk stappen om dit af te zetten tegen maatschappelijke meerwaarde. Hierdoor komt er steeds meer kennis beschikbaar over in hoeverre uitgaven zich verhouden tot gemeentelijke doelstellingen. Op basis daarvan kunnen beleidskeuzes gemaakt worden.

Financieel
Het eigen vermogen is € 1,6 miljoen. Voor 2022 e.v. is er een taakstelling van € 0,75 miljoen. Het Sportbedrijf heeft in 2022 een resultaat gehaald van omstreeks € 0,9 miljoen. Dit is grotendeels te verklaren door incidentele steun vanuit het Rijk in verband met de coronacrisis. Dit wordt grotendeels aangewend om het in verband met stijgende energieprijzen verwachte tekort van 2023 deels mee op te vangen. Er blijft voor 2023 nog een tekort over van omstreeks 0,5 miljoen en 2,7 miljoen voor 2024. Met de in de begroting opgenomen aanvullende subsidie voor 2023 en 2024 verwachten wij dat het Sportbedrijf bij gelijkblijvende activiteiten voldoende financiële middelen tot haar beschikking heeft.

Samenwerking
Nu het Sportbedrijf stabiel staat, is er weer meer ruimte gekomen om de focus te verleggen naar het gesprek op inhoud en gezamenlijke belangen. De afgelopen jaren is de samenwerking tussen gemeente en Sportbedrijf sterk verbeterd. De samenwerking blijft een onderwerp waarin continu geïnvesteerd wordt, ook in 2023 en verder.
Voorbeelden van inhoudelijke onderwerpen die gezamenlijk worden opgepakt zijn: verenigingsondersteuning, de bezetting van accommodaties en ontwikkeling van een positief sportklimaat. Hierover wordt de gemeenteraad in 2023 verder geïnformeerd.
We verwachten deze ontwikkeling met het MT van het Sportbedrijf in 2023 voort te kunnen zetten. Deze samenwerking zorgt ervoor dat het risicoprofiel van het Sportbedrijf als verbonden partij lager ingeschat wordt.

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De veiligheids- en gezondheidsregio Gelderland Midden is een wettelijk aangewezen regeling waarin wordt samengewerkt met vijftien verschillende gemeenten. De taken zijn onder verdeeld in een vijftal programma's (crisisbeheersing, brandweerzorg, GGD, ambulancezorg en bedrijfsvoering). VGGM wijst in haar begroting 2023 op de volgende risico's:
·Meerjarig effect van het COVID19 virus; preventie ten aanzien van kwetsbare groepen, advisering van hygiënemaatregelen, versterking infectieziektebestrijding, terug op niveau van reguliere diensten voor derden zoals reizigersvaccinaties en binden van medewerkers en vrijwilligers aan de organisatie;
·Naar aanleiding van de implementatie van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren (WNRA) is een complexiteit met betrekking tot de positie van de vrijwilligers ontstaan. Op basis van de huidige wet- en regelgeving is het onderscheid tussen een brandweervrijwilliger
·en een brandweermedewerker nauwelijks te maken. Hiermee heeft de invoering van WNRA een groot financieel risico op de betaalbaarheid van het huidige brandweermodel. Landelijk heeft een Denktank een oplossing voor deze ontstane situatie bedacht in de vorm van taakdifferentiatie. De financiële consequenties van de taakdifferentiatie worden nog nader geanalyseerd;
·Verdeelsleutel huisvestingskosten brandweer. De gemeentelijke bijdragen aan de brandweer zijn op basis van een nieuwe verdeelsleutel vastgesteld. De (regionale) huisvestingskosten van de kazernes en andere brandweeronderdelen zijn daarvan vooralsnog uitgezonderd;
·Arbeidsontwikkelingen, waaronder functiewaardering van verpleegkundigen. Vergelijkbare organisaties hebben verpleegkundigen hoger ingeschaald. Een aanpassing van de functiewaardering heeft grote consequenties op het budget of op de dienstverlening van de Jeugdgezondheidszorg en Algemene gezondheidszorg. Hiervoor is in de gemeentelijke begroting een extra budget opgenomen. Dat geldt ook voor de ICT-lasten;
·Toenemende ICT-lasten als gevolg van verdere digitalisering en plaats onafhankelijk werken. Meerdere (verouderde) systemen dienen op korte termijn vernieuwd te worden gebracht en toenemende gebruikerswensen gebaseerd op maatschappelijke 0ntwikkelingen zijn niet passend binnen de huidige ICT-budgetten.
·De grote druk op (gemeentelijke)financiën en bij andere opdrachtgevers leidt tot continuïteitsrisico's van niet door gemeentelijke bijdrage gefinancierde activiteiten.

De beheersing van bovenstaande risico's is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen. Het regionaal controllersoverleg en de Financiële Commissie die regelmatig bijeen komen vervullen hierin een belangrijke adviesrol, ook ten aanzien van de P&C-producten van de VGGM. Daarnaast wordt er actief samengewerkt bij bestuurlijke opdrachten. Per programma is door de VGGM een doelenboom opgesteld waarbij tevens de belangrijkste risicofactoren en mitiganten zijn genoemd.
Aan de hand van de zogenaamde "kans x effect"-methode wordt jaarlijks door VGGM een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke risico's en een kwantificering daarvan. Bij benadering wordt er een indicatie gegeven van het voor de organisatie benodigde weerstandsvermogen. Dit weerstandsvermogen wordt gevormd door de totale impact van de gekwantificeerde risico's te relateren aan de weerstandscapaciteit (zijnde het beschikbare eigen vermogen).

Daarnaast ontvangen de deelnemende gemeenten gedurende het jaar tussenrapportages van VGGM waarin wordt stilgestaan bij de actuele ontwikkelingen en de verwachtingen met betrekking tot de risico's worden beschreven.

Zowel de burgemeester als de wethouder publieke gezondheid zijn lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van VGGM. Het dagelijks bestuur en algemeen bestuur komen afzonderlijk van elkaar jaarlijks vijf keer bij elkaar. Onderwerp van gesprek is onder andere de P&C cyclus. Begrotingen en jaarrekeningen worden daar vastgesteld. Ook inhoudelijke ontwikkelingen/ risico's worden daar gedeeld.
Ondersteunende ambtenaren adviseren de burgemeester en wethouder als het gaat om de inhoud van de agenda. Deze ondersteunende ambtenaren zijn ook aangesloten op het controllersoverleg zoals eerder genoemd.

De raad krijgt de mogelijkheid om een zienswijze uit te brengen ten aanzien van de begroting en de bestemming van het resultaat na opmaken van de jaarrekening van VGGM. Eventuele financiële risico's worden opgenomen in gemeentelijke risicoprofiel.

In de afgelopen jaren is gebleken dat deze beheersstrategie volstaat.

Bijlage 5 Stand van zaken amendementen en moties

Hieronder is de stand van zaken van de amendementen en moties opgenomen die zijn aangenomen bij de behandeling van de Begroting 2023.

Bestuur, dienstverlening en financiën

22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties

De raad heeft besloten om proactief de mogelijkheden te laten onderzoeken tot het aangaan van een tweede buitenlandse relatie. Het onderzoek wordt op dit moment uitgevoerd.

22M158 Bevordering opkomst verkiezingen

Bureau Verkiezingen heeft diverse moskeeën benaderd en de Turkyem Moskee aan de Eemslaan bereid gevonden om een ruimte beschikbaar te stellen als stembureau. Tevens is hier voorafgaand aan de verkiezingen een proefstembureau ingericht. Ook bij komende verkiezingen zal er in één of meer moskeeën een stembureau worden ingericht, als daar gelegenheid voor is.
De burgemeester heeft vertegenwoordigers van alle moskeeën uitgenodigd voor een gesprek over hun mogelijkheden om hun achterban te stimuleren om hun stem uit te brengen bij verkiezingen.

Veiligheid

22M123 Manifest demonstratierecht

De burgemeester heeft het Manifest getekend. De raad wordt direct na de zomer geïnformeerd. We betrekken de jaarlijkse evaluatie bij de op instigatie van de raad jaarlijks te houden veiligheidstafel.

22M133 Stel aantal BOAs op straat veilig

In de begroting is een straatcapaciteit van 29 fte verwerkt. Voor wat betreft het handhavingsbeleid wordt momenteel de hand gelegd aan het opstellen ervan (met name de keuzes capaciteit versus inzetwensen). Het uitvoeringsplan zal aansluiten bij de jaarlijkse planning die gekoppeld was en is aan de wijkveiligheidsagenda's. Hiermee wordt, naast het focussen op stadsbrede problematieken, ook oog gehouden voor het wijkgericht werken. Per slot van rekening moeten we daar zijn waar we nodig zijn.

Bereikbaarheid

22M141 Kaders voor mobiliteitsingrepen

De motie is afgedaan met de raadsbrief Impact werkzaamheden op genoemde wegen in motie 22M141.

Economie

22A66 Bridge to Liberation

De voorgestelde financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M132 Een brug naar de toekomst

Zoals in de motie is aangegeven, werken we aan een voorstel hoe we na 2024 invulling blijven geven aan de slag om Arnhem herdenking in het algemeen en De Bridge to Liberation in het bijzonder, inclusief een financiële paragraaf. We hebben BMC tevens gevraagd om breed (dus ook buiten gemeente Arnhem) op te halen hoe men omgaat met herdenkingen nu en in de toekomst, hoe geven we invulling nu de veteranen uit WOII er steeds minder aanwezig kunnen zijn, hoe blijft de jonge generatie aangehaakt? Daarvoor gaat BMC in gesprek met een aantal lokale, regionale en landelijke partners. Ook intern worden er gesprekken gevoerd met relevante beleidsvelden, zoals inclusie en diversiteit. De oplevering is begin november gepland.

22M170 Oog voor alle studenten

Arnhem Studiestad gaat drie dingen doen om de informatievoorziening voor deze doelgroep te verbeteren:

- Op de website (Eng/Ned) van Arnhem Studiestad worden links geplaatst naar belangrijke plekken of initiatieven voor deze doelgroep die de kennisinstellingen beschikbaar zijn. Deze informatie is inmiddels beschikbaar (half juli 2023).
- Op de site komt een vlog van een Caribisch Nederlandse student over studeren, werken en leven in Nederland (uiterlijk september 2023)
- Er komt een informatiecampagne over rechten en plichten van studenten rondom studentenhuisvesting. De gemeente is in de lead, overlegt met kennisinstellingen en studenten en SH& is ook betrokken. Het resultaat hiervan wordt zichtbaar op de site van Arnhem Studiestad en de kennisinstellingen (is gestart).

22M179 Living statues op de agenda van 2023
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “Subsidieregeling Producties, Evenementen en Festivals gemeente Arnhem 2023”

Onderwijs
22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin
Samen met Natuurcentrum Arnhem is een kernteam gevormd om de praktische uitvoering vorm te geven. Er is een plan van aanpak opgesteld voor de periode 2023 – 2025.,
Momenteel worden de wensen en behoeften van schoolbesturen en scholen geïnventariseerd. Met behulp van een enquête en diverse gesprekken met zowel de overkoepelende schoolbesturen van Delta, Flores, Onderwijsspecialisten als overleggen met directeuren van individuele scholen worden de komende maanden de wensen, behoeften, kansen en risico’s per school in kaart gebracht. Deze nazomer worden er inspiratiemiddagen en ontwerpsessies met de scholen, schoolbesturen en andere betrokkenen georganiseerd.
Aan de hand van deze inventarisatie zal in het najaar 2023 een maatwerkaanpak worden opgesteld. Deze maatwerkaanpak bestaat uit maximaal vier varianten die aansluiten bij de behoeften en mogelijkheden van scholen. Dit jaar vindt er een pilot-moestuinlesprogramma bij de Witte Vlinder (Flores Onderwijs) in Arnhem Noord en de Johannes school (Delta Scholengroep) in Arnhem Zuid plaats, dat input biedt voor de maatwerkaanpak voor andere scholen.

22A62 Structurele investering in intellectuele ontwikkeling en laaggeletterdheid jeugd & jong volwassenen
In het kader van ‘Een kansrijk Arnhem’ is in de begroting een ophoging van €65.000 per jaar vanaf 2023 tot 2026 voorgesteld, ten gunste van de subsidiëring van Rozet. De uitbreiding van het gratis lidmaatschap voor de leeftijdscategorie tot 24 jaar (ten opzichte van 18 jaar) is ingegaan op 1 januari 2023.
Om het gebruik van dit gratis lidmaatschap te stimuleren zijn verschillende promotieacties opgezet. 1. Flyer in de bibliotheken met de pakkende tekst “Hey harde werker! Toe aan een pauze - leen een boek!” gericht op de studerende jongeren in de Rozetvestigingen. 2. Mailings naar de verschillende doelgroepen en 3. posts op social media (instagram en tiktok).
Hiermee is een grote doelgroep bereikt. Het resultaat van de ophoging van de leeftijdsgrens naar 24 in combinatie met de aandacht voor het lidmaatschap heeft tot een toename van het aantal lidmaatschappen geleid. Daarop aansluitend is het aantal uitleningen gestegen met 31%.

22M121 Niet de energierekening betalen met de kwaliteit van ons onderwijs
Naar aanleiding van de motie is er een uitvraag gedaan bij scholen/onderwijspartners. De meeste scholen gaven aan vaste contracten te hebben met energieleveranciers. In de praktijk zijn de kosten voor deze scholen daarom niet gestegen. Wij hebben geen signalen ontvangen van scholen dat zij eventuele hogere energiekosten betalen uit hun onderwijsbudget.
De stijging van de energiekosten is een landelijk thema. Er is dientengevolge een Rijksregeling ontwikkeld om dit te ondervangen. Scholen kunnen sinds begin 2023 contact opnemen met DUO om tot maatwerk te komen: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/financiering-onderwijs/vraag-en-antwoord/financiele-problemen-school-door-stijgende-energierekeningen. Mochten er financiële problemen ontstaan door gestegen energielasten kunnen scholen zich dus wenden tot het rijk.

22M130 Pilot OCW aanvragen voor hoogbegaafde thuiszitters
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “Voortgangsbrief op het thema hoogbegaafdheid”.

22M137 Verbeter schoolventilatie door coördinatie
Over de implementatie van de SUVIS-plannen (Specifieke Uitkering Ventilatie in Scholen) is de geïnformeerd met de Raadsbrief "Stand van zaken Specifieke Uitkering Ventilatie in Scholen" (SUVIS) van 22 december 2022.

22M139 Plan van aanpak hoogbegaafdheid
Het Plan van aanpak is opgesteld en gedeeld met de onderwijspartners. In de MEAA (Maatschappelijke Educatieve Agenda Arnhem) van 6 juli wordt het Plan van aanpak inhoudelijk verder besproken. We verwachten een raadbrief in september.

Cultuur
22A54 Kansen voor behoud erfgoed benutten
De voorgestelde financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M120 Kansen voor behoud erfgoed benutten
Er wordt gewerkt aan het opstellen van een nieuwe erfgoedagenda. Deze komt in 2023 in conceptvorm gereed en zal begin 2024 voor bestuurlijke besluitvorming worden geagendeerd.
In de erfgoedagenda wordt conform de motie ook gekeken naar de wijze waarop de gemeente vanuit de nu begrote budgetten voor erfgoed of vanuit andere middelen onder bijzondere omstandigheden financieel kan bijdragen aan erfgoedprojecten om voortgang met cofinanciering mogelijk te maken.

22M122 Gezamenlijk aanbod Arnhemse podia
De motie is onderdeel van lopend beleid, zoveel mogelijk samenwerking stimuleren tussen de Arnhemse podia.

22M125 Kaders voor cultuur- en evenementensubsidies
Deze motie hebben we afgedaan met de raadsbrief Inzet extra Programmabudgetten cultuur.

22M157 Gebruik nieuw cultureel centrum in Arnhem-Zuid ook als bastion in de Arnhem-Oost-aanpak
In de raadsbrief Ontwikkelingen Cultuur in Arnhem Zuid geven we aan ook Malburgen / Arnhem-Oost te betrekken.

Participatie en armoedebestrijding
22A73 Houd vast aan ambitie
De tekstuele wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt. Sinds januari 2019 is het gemiddelde bestand van 16 grote gemeenten gedaald met 8,6%. Arnhem heeft als doel het 10% beter te doen, dus dat is een daling van ongeveer 9,5% in die periode. In april 2023 is het bestand van Arnhem 12,5 % afgenomen sinds het begin van de meting. Dus Arnhem voldoet op dit moment ruim aan de doelstelling.

22A77 Geef experiment ‘schuldenvrij’ een kans
De tekstuele en financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt. Het startbedrag van € 150.000 dat beschikbaar is gesteld om de uitvoering van het experiment ‘Immerloo Schuldenvrij’ samen met maatschappelijke partners mogelijk te maken is deels gebruikt voor de voorbereidende fase. De aanpak is met partners geconcretiseerd. Er is echter meer budget nodig om tot uitvoer te komen. Aanvullend budget vanuit het Nationaal Programma Arnhem-Oost is inmiddels toegezegd en op dit moment wordt er nog naar externe financiering gezocht. Doel is om in het najaar het plan tot uitvoer te brengen.

Zorg
22M154 Maak de zorg aantrekkelijk om in te werken
De gemeente Arnhem voert samen met de regionale inkooporganisatie gesprekken met zorgaanbieders over het leveren van kwalitatief goede zorg aan onze inwoners. Zeker bij zorgvormen waar personeelstekorten zijn, zoals de huishoudelijke ondersteuning of behandeling jeugd, wordt ook gesproken over wat nodig is om te zorgen dat voldoende zorgverleners geworven en behouden kunnen worden (binden en boeien van personeel).
Zorgaanbieders hebben zelf ook veel last van de personeelstekorten en zoeken zelf naar allerlei mogelijkheden om personeel te werven en vast te houden, bijvoorbeeld door het creëren van voldoende doorstroommogelijkheden binnen de organisatie.

22M177 Laat pleegouders merken hoe waardevol ze zijn!
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “laat pleegouders merken hoe waardevol ze zijn!’
In februari 2023 is een sessie georganiseerd om gezamenlijk te kijken hoe we de pleegouders kunnen bedanken. In deze sessie geven pleegouders aan dat zij zich gewaardeerd voelen door de zorgorganisatie. Gekeken naar een jaarlijkse waardering hechten pleegouders waarde aan een leuke activiteit met elkaar. Een activiteit die niet te veel tijd kost maar waar zij wel waardering voelen vanuit de gemeente. Op 3 november 2023 wordt een leuke middag voor pleegouders georganiseerd om hen te bedanken voor hun inzet. Op die middag wordt ook het bedankje uitgereikt die pleegouders vanaf nu jaarlijks gaan krijgen. Wij gaan de pleegouders jaarlijks in de Week van Pleegzorg een bedrag schenken dat zij kunnen besteden aan een leuk uitje met het hele gezin. Dit doen we via de Dit is Arnhem pas.

Welzijn en Inclusie
22A70 Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

Voorjaar 2023 heeft een projectteam onder aansturing van een extern projectleider invulling gegeven aan het amendement. Samen met diverse partners, is gewerkt aan een plan voor de invulling van het Centrum voor Levensvragen en Suïcidepreventie. Het plan is in mei aangeboden aan de gemeente. De formele opening van het Centrum is op 1 september 2023. Het Centrum wordt ingevuld door D3rde Verdieping voor een periode van anderhalf jaar. In 2024 evalueren wij het Centrum en stellen we vast welk vervolg het krijgt vanaf 2025.

22A80 Anti-racisme aanpak
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.
Dit amendement is uitgevoerd via de aanpak 'Arnhem tegen Racisme'. In de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023 staat deze aanpak verder omschreven.

22M126 In verbinding beginnen
Deze motie is in behandeling. Na de zomer/richting het najaar informeren we de raad middels brief (over visie / opvang / en integratie vluchtelingen) waarmee we deze motie zullen afdoen.

22M128 Antidiscriminatie en antiracisme aanpak
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023.

22M156 Aan de slag met de lokale coördinator tegen racisme en discriminatie
In de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023, is de stand van zaken van deze motie omschreven. Komend najaar komt er een raadsbrief waarin we de lokale coördinator tegen racisme en discriminatie introduceren en uitleg geven over de rol.

Gezondheid en sport
22M124 Tempo maken met uitbreiden PrEP-zorg
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief 'Afdoen motie Tempo maken met PrEP-zorg'

22M134g Sportmakelpunt
Wij hebben de punten onderzocht die in de motie zijn opgenomen. In afstemming met de Arnhemse Sportfederatie (ASF) zijn wij tot de conclusie gekomen dat er geen behoefte is aan een aanvullend platform. Een aantal verenigingen in Arnhem maken al gebruik van een platform, namelijk Taakie. In de tweede helft van 2023 zullen wij dit platform nogmaals onder de aandacht brengen bij de Arnhemse sportverenigingen. Dit gebeurt in samenwerking met de ASF en Sportbedrijf Arnhem.
Tot slot, is het relevant om te vermelden dat mond-tot-mond reclame altijd een krachtig middel blijft om vrijwilligers te vinden. Een vacaturebank / platform is minder succesvol. Hierover volgt nog in 2023 een raadsbrief waarin we uitvoeriger ingaan op deze motie.

22M178g Maatschappelijke organisaties steunen en verduurzamen
Aan deze motie is uitvoering gegeven. Maatschappelijke organisaties zijn de afgelopen maanden op verschillende manieren inhoudelijk en financieel ondersteund. De meest belangrijke (financiële) maatregel was de ' tijdelijke subsidieregeling compensatie energiekosten maatschappelijke organisaties'. Door middel van een raadsbrief zal in 2023 nader bericht worden over de resultaten in relatie tot de motie.

Klimaat en energie
22M135 Verenigingen verduurzamen
De provinciale staten van Gelderland heeft in februari 2023 €10 miljoen beschikbaar gesteld voor een fonds verduurzaming maatschappelijk vastgoed. Naar verwachting is in het najaar 2023 dit fonds daadwerkelijk beschikbaar waarmee maatschappelijke instellingen, waaronder gebedshuizen, investeringen kunnen doen in energiebesparende maatregelen. Daarnaast ondertekenen naar verwachting minimaal 8 gebedshuizen de Green Deal Gebedshuizen met de gemeente Arnhem, waarmee zij een ondersteuningstraject van 2 jaar ingaan voor brede verduurzaming. Tot slot ondersteunt het onder andere door de gemeente Arnhem gefinancierde ondersteuningstraject van Arnhem Zet de knop om ook gebedshuizen bij energiebesparing. Er is hiermee zowel de gevraagde financiering voor duurzame investeringen, als een kennisloket met voldoende expertise, beschikbaar voor de doelgroep gebedshuizen.

22M136 Duurzame gebedshuizen
Zoals hierboven vermeld, heeft de provinciale staten van Gelderland in februari 2023 € 10 miljoen beschikbaar gesteld voor een fonds verduurzaming maatschappelijk vastgoed. Naar verwachting is in het najaar 2023 dit

fonds daadwerkelijk beschikbaar waarmee maatschappelijke instellingen, waaronder verenigingen, investeringen kunnen doen in energiebesparende maatregelen aan hun pand. Daarnaast kunnen verenigingen een subsidieadvies krijgen met financiële tegemoetkoming van de gemeente van 95% van een maximumbedrag dat is gebaseerd op hun energieverbruik. Dit gaat via de “subsidie energiebesparing ondernemers en maatschappelijke organisaties” van gemeente Arnhem. Hiermee hebben verenigingen toegang tot verschillende bronnen van financiering voor het verduurzamen van hun panden.

22M138 Voor energiecoaches ook budget
In 2022 is budget ingezet voor energiecoaches van de Energiebank Regio Arnhem.

Wonen en leefomgeving
22A55 Sturen op meer betaalbare woningen
De tekstuele wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22A56 Arnhem mooier; grip op Graffiti
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M155 Handen af van Hertenkamp Sonsbeek
We zijn op dit moment aan het onderzoeken hoe we het hertenkamp in Sonsbeek kunnen behouden met in achtneming van dierenwelzijn en de nieuwe huis- en hobbydierenlijst van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Wijkprogramma’s
22A75 Doorzetten buurtconciërges in Arnhemse wijken
De financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22A76 Impuls voor de Drieslag
De financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M129 Kaders voor leefbare wijken
Nu de extra middelen van handhavingscapaciteit structureel zijn gemaakt en er dus sprake is van een duurzame investering, kan het geactualiseerde handhavingsbeleid spoedig worden vastgesteld en verzonden aan de raad. Het handhavingsbeleid is een belangrijke bouwsteen voor het plan voor leefbare wijken, samen met het onlangs gepubliceerde Actieplan Overlast en de wijkveiligheidsplannen. Het plan voor leefbare wijken en het handhavingsbeleid zullen nog dit jaar worden verzonden aan de raad. De kaders en uitgangspunten van deze beleidsstukken zullen dan in 2025 worden geëvalueerd en de evaluatie zal worden voorzien van conclusies en aanbevelingen.

Lopende onderzoeken

Naam van het onderzoek	Doel van het onderzoek	(Verwachte) einddatum (Q=kwartaal)	Thema	Verantwoordelijke portefeuillehouder
Actie-onderzoek Preventie met Gezag (PMG)	Evaluatie aanpak hoogrisico jongeren. Wat is de meerwaarde van Preventie met Gezag?	Q4 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Actie-onderzoek Persoonsgerichte aanpak (PGA)	Het actieonderzoek zetten we in om de werkwijze PGA-PMG inzichtelijk te maken. Welke interventies kunnen worden ingezet, welke belemmeringen komen naar voren?	Q4 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Trajectbegeleiding	Waaruit bestaat de intensieve trajectbegeleiding gericht op kwetsbare jongeren in de wijken Malburgen en Presikhaaf in Arnhem en welke resultaten zijn zichtbaar? Het onderzoek levert kwartaalrapportages t/m 2025.	Q4 2025	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Straatcoaches	Inzicht verkrijgen in de bekendheid van, ervaringen met en waardering van het project Straatcoaches Arnhem onder wijkbewoners en scholieren in de wijken Malburgen, Presikhaaf en Geitenkamp.	Q3 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Afvalbeleid	In het coalitieakkoord 2022-2026 is afgesproken aan het eind van 2023 het huidige afvalbeleid geëvalueerd te hebben. Het huidige beleid inclusief ambities en instrumenten wordt bekeken en beoordeeld.	Q4 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs
Onderzoek Nascheiding plastic afval uit restafval	We onderzoeken de mogelijkheden en scenario's omtrent het nascheiden van plastic afval uit restafval in de Arnhemse situatie.	Q4 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs

Onderzoek Herdenkingen	Ophalen hoe men omgaat met herdenkingen nu en in de toekomst, hoe geven we invulling nu de veteranen uit WOII er steeds minder aanwezig kunnen zijn, hoe blijft de jonge generatie aangehaakt?	Q4 2023	Cultuur en Recreatie	Bob Roelofs
Onderzoek passende personeelsformatie sociale wijkteams	Vaststellen of de huidige personeelsformatie van de sociale wijkteams passend is om de opdracht van de gemeente Arnhem aan de sociale wijkteams uit te voeren.	Q4 2023	Zorg en Gezondheid	Marco van der Wel
Onderzoek inzet bewonersondersteuning	Hoe ziet het Arnhemse aanbod aan bewonersondersteuning er uit en is deze passend binnen de huidige vraag in relatie tot beschikbare budget?	Q4 2023	Zorg en Welzijn	Mark Lauriks
Model Integriteitsysteem Lokale Overheid (uitvoering door Governance & Integrity Nederland)	Door middel van een systeemanalyse inzicht verkrijgen in de sterke en de zwakke punten van het aanwezige integriteitsysteem.	Q3 2023	Bestuur	Maurits van de Geijn
Sporen van slavernijverleden in Arnhem	Het hoofddoel van het onderzoek is het blootleggen van Sporen van Slavernijverleden in Arnhem.	Q1 2024	Inclusie	Maurits van de Geijn

Nederlandse Inclusiviteitsmonitor (NIM)	De Nederlandse InclusiviteitsMonitor bestaat uit twee instrumenten. De Beleidsscan Inclusiviteit brengt in kaart in hoeverre het diversiteits- en inclusiebeleid in onze organisatie samenhangend, systematisch ingericht en geïmplementeerd, en wetenschappelijk gefundeerd is. De Medewerkersscan Inclusiviteit© brengt in beeld hoe onze medewerkers het werkklimaat ervaren. Met behulp van deze metingen en beschikbare wetenschappelijke kennis krijgen we hier inzicht in. Met als doel aanknopingspunten welke vervolgstappen onze organisatie moet zetten voor een inclusieve organisatiecultuur.	Q4 2023	Inclusie	Maurits van de Geijn
3e cohortstudie Veilig Thuis, regio Arnhem-Ede	Onderzoeken of onze werkwijze/aanpak met Veilig Thuis voldoende werkt in gezinnen waar huiselijk geweld en kindermishandeling speelt.	Q4 2023	Zorg en Welzijn	Maurits van de Geijn
CBS Barometer Culturele Diversiteit 2022/2023	Inzicht verkrijgen in de culturele diversiteit van de ambtelijke organisatie.	Q1 2024	Overig	Maurits van de Geijn
Veiligheidsgevoel en acceptatie van LHBTIQ+ groepen in Arnhem	Wat is de trend in veiligheidsgevoel en acceptatie van LHBTIQ+ groepen in Arnhem?	Q1 2024	Inclusie	Maurits van de Geijn
Arnhem Energy Hotspot	Verder bouwen aan internationaal toonaangevend energiecluster in en rond Arnhem, via een geheel van publiek-private projecten en acties en een daarbij passende samenwerking. NB: gemeente is mede-opdrachtgever naast de regionale ontwikkelingsmaatschappij OOSTNL.	Q3 2023	Economie	Nermina Kundić

Circulariteitsscan	Onderzoek naar stand van zaken circulaire inkoop & grondstofstromen analyse voor de stad. De circulariteitsscan geeft inzicht in het niveau van circulariteit van de gemeente Arnhem en de belangrijkste verbeterkansen voor grondstofstromen in vastgoed, facilitaire producten en diensten en de openbare ruimte. Daarnaast wordt in kaart gebracht welke grondstofstromen en de bijbehorende milieuimpact in Arnhem veel voorkomen om ook hier in de verbeterkansen in kaart te brengen. Het onderzoek is onderdeel van een opdracht om niveau 5 op de CO2 prestatieladder te behalen en onderdeel van een afspraak met de raad om het uitvoeringsprogramma circulaire economie te evalueren.	Q4 2023	Economie	Nermina Kundić
Motiveringen van particuliere inwoners om zelf aanpassingen aan de eigen woning te doen	Meer zicht krijgen in de motiveringen om wel of niet aanpassingen aan de eigen woning te doen.	Q1 2024	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders

Afgeronde onderzoeken

Naam van het onderzoek	Doel van het onderzoek	Datum afronding	Thema	Verantwoordelijke portefeuillehouder
Naheffingen aankoop onroerend goed door gemeente Arnhem na en tijdens de Tweede Wereldoorlog	Het onderzoek wordt onder auspiciën van het NIOD uitgevoerd door Blauw Historisch Onderzoek. Door middel van bronnenonderzoek wordt het volgende in kaart gebracht: of de gemeente Arnhem na afloop van de Tweede Wereldoorlog naheffingen heeft gevorderd voor straatbelasting en/of erfpacht bij Joods burgers of hun erfgenamen; tijdens de Tweede Wereldoorlog onroerend goed heeft aangekocht dat in eigendom was van Joodse inwoners; en of er na de oorlog rechtsherstel heeft plaatsgevonden. De gemeenteraad is in de beantwoording van art 44 vragen van de fractie DENK/ Verenigd Arnhem in september 2020 hierover geïnformeerd.	Q4 2022. Op 24-1-2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Bestuur	Ahmed Marcouch
Leerevaluatie meldingen De Wiltstraat 21	Het evalueren van het handelen van de gemeente en van namens de gemeente handelende partijen op de meldingen van overlast en overtredingen van een omwonende en indien van toepassing het ophalen en terugkoppelen van leerpunten voor de gemeente en namens de gemeente handelende partijen.	Q2 2023. Op 11 juli 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch

Gebruiksonderzoek parkeergarage Musis	Begin 2023 start de gemeente Arnhem met een renovatie van een deel van de Parkeergarage Musis, ter verbetering van de gebruikskwaliteit. Ter ondersteuning van deze plannen wil de gemeente inzicht in de waardering door gebruikers van de parkeergarage. Om dit inzicht te verkrijgen is een face-to-face enquête onder deze doelgroep uitgevoerd.	Q1 2023	Verkeer	Bob Roelofs
Samenwerking erfgoedtaken tussen ODRA en gemeente Arnhem	Er is onderzoek uitgevoerd om de samenwerking tussen de afdeling erfgoed en de ODRA te verbeteren.	Q1 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs en Marco van der Wel
Onderzoek Toekomst Sonsbeek en State of Fashion	Het onderzoek is tweeledig en gebeurt in twee fasen. Eerst gericht op de haalbaarheid van een jubileumeditie van Sonsbeek in 2024 (31 oktober 2022) en aansluitend op de toekomstbestendigheid van beide events (afgerond eind maart 2023).	Q1 2023. Op 31 maart 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Cultuur en Recreatie	Cathelijne Bouwkamp
Benchmark Stichting Atelierbeheer SLAK	Inzicht verkrijgen hoe de bedrijfsvoering van SLAK zich verhoudt tot vergelijkbare atelierorganisaties in Nederland. En zo een scherper beeld krijgen van wat mag en kan worden verwacht van SLAK als atelierorganisatie en de eigen rol van gemeenten daarin. In het verlengde: wat vragen de ambities in de coalitieakkoorden in relatie tot de middelen en beschikbaar aanbod personeel.	Q2 2023. Op 30 mei 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Cultuur en Recreatie	Cathelijne Bouwkamp

Rapportage jongerenwerk 12+ verbetertraject van stichting Rijnstad in de Gemeente Arnhem	We zijn een verbetertraject in vijf wijken begonnen met het jongerenwerk 12+ van Rijnstad. Dit onderzoek is een meetmoment waarmee inzichtelijk wordt gemaakt wat de stand van zaken én het effect in de wijk is van de ingezette verbetering van het jongerenwerk.	Q4 2022. Op 6-12-2022 is de raad geïnformeerd over het verbetertraject.	Welzijn, Jongerenwerk	Mark Lauriks
Impactanalyse Wams	Onderzoek naar welke strategische keuzes mogelijk zijn bij de invoering van de Wams en tot welke scenario's deze keuzes leiden.	Q4 2022	Zorg en Welzijn	Mark Lauriks
Samen Beslissen	Onderzoek naar de effecten van de methodiek 'Samen Beslissen', werkwijze voor Werk en Inkomen.	Q1 2023	Werk en Inkomen	Mark Lauriks
Wat W€rkt? Eerder uit de schulden (uitgevoerd door Hogeschool Utrecht met behulp van verschillende onderzoeksbureaus zoals Pharos en Verwey Jonker, gefinancierd door NWO)	In totaal doen 7 gemeenten mee aan dit onderzoek. De centrale vraag is: Wat is de effectiviteit van interventies voor mensen met betalingsachterstanden? De gemeente Arnhem doet mee met de onderdelen 'Samenwerking ketenpartners (signaleren van geldzorgen door huisartsen in Presikhaaf en Schuytgraaf) en 'Jongeren' (de effectiviteit van interventie Opr€cht).	Q1 2023. Eindrapportage is gepubliceerd op de website van Verwey Jonker.	Werk en Inkomen	Mark Lauriks
Onderzoek Financiele Wijksturing Gemeente Arnhem - Analysefase	Doel is het herinrichten van de financiële wijksturing en het realiseren van de cultuurverandering die daarvoor nodig is. Ontwikkelen van een financieel sturingsmodel (o.a. waar sturen we wel en niet op) inclusief implementatieplan/-fasering. Na deze fase volgt de ontwikkelfase, daarna de implementatiefase.	Q2 2023	Financiën	Mark Lauriks

Onderzoek exploitatie Vlindertuin	Bestaan er partijen die onder dezelfde voorwaarden als SLAK en met behoud van maatschappelijke doelstellingen de exploitatie van de Vlindertuin op zich kunnen nemen? Hierbij wordt ook de mogelijkheid onderzocht dat Vlindertuinparticipanten zelf de exploitatie op zich kunnen nemen, bijvoorbeeld als stichting, collectief of cooperatie. Wat zijn de voor/nadelen van exploitatie door een andere partij dan SLAK en wat zijn de kansrijke alternatieven?	Q3 2023	Wijken	Mark Lauriks
CBS Barometer Culturele Diversiteit 2021	Inzicht verkrijgen in de culturele diversiteit van de ambtelijke organisatie.	Q1 2023	Overig	Maurits van de Geijn
Troje challenge (provincie Gelderland)	Het onderzoek is een onderzoek naar hoe informatieveiligheid en privacy in onze organisatie is ingebed. Er wordt gekeken naar het technische aspect maar er is ook een medewerkersonderzoek (niet verplicht) om te kijken naar houding, gedrag en kennis van Arnhemse ambtenaren op gebied van informatieveiligheid en privacy. Dit onderzoek is in het kader van de Troje challenge georganiseerd door provincie Gelderland voor alle Gelderse gemeenten met als doel de digitale weerbaarheid van de gemeenten binnen de provincie te vergroten. De provincie krijgt géén uitslagen van het onderzoek.	Q1 2023	Informatieveiligheid & privacy	Maurits van de Geijn

Woonbehoefteonderzoek Gemeenten Regio Arnhem - Nijmegen	Inzicht in de woonbehoefte (type woningen, prijsklassen, doelgroepen, wonen-met-zorg concepten) voor alle gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen. Voor Arnhem vormt het woonbehoefteonderzoek een belangrijke onderlegger voor woonbeleid en de inzet bij woningbouwprojecten.	Q1 2023. Op 28 maart 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders
Onderzoek behoefte rolstoelgeschikte woningen	Inzicht in aanbod, behoefte en knelpunten als het gaat om rolstoelgeschikte woningen	Q1 2023. Onderzoek is gelijktijdig met het regionale woonbehoefte-onderzoek opgeleverd.	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders
BTW onderzoek Belastingdienst	Op initiatief van de Belastingdienst vindt een boekenonderzoek plaats naar de naleving van de BTW en BCF wetgeving door gemeente Arnhem. In dit boekenonderzoek worden ook de aan Arnhem gelieerde rechtspersonen betrokken, in casu het Sportbedrijf, de Connectie en Scalabor. Onderzoek is afgerond; met de Belastingdienst is een naheffing overeengekomen over de belastingjaren 2017 tot en met 2022 van € 227.000 (exclusief belastingrente). Deze naheffing is verwerkt in de jaarrekening 2022 en toegelicht in het hoofdstuk Bestuur, dienstverlening en financiën en in de paragraaf Bedrijfsvoering.	Q4 2022	Financiën	Paul Smeulders

Begrotingswijziging Exploitatie

Nr. : 23-012
Onderwerp : Turap 2 2023
Raad d.d. :
Zaaknr. : 3904872
Toelichting: : Begrotingswijziging bij Turap 2 2023

Programma's		2023						2024							
		Lasten	Baten	Expl.-result.	Toe-voeg.	Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Toe-voeg.	Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten
Wijkprogramma's															
Geb 0	**Gebied nader te verdelen**	0		**0**			**0**								
Geb 1	**CSA**	35	3	**-32**			**-32**								
Geb 2	**Noordwest**	813	88	**-725**			**-725**								
Geb 3	**Noordoost**	59	46	**-13**			**-13**								
Geb 4	**Presikhaaf**	358	96	**-262**			**-262**								
Geb 5	**Malburgen**	391	119	**-273**			**-273**								
Geb 6	**Schuytgraaf/Elderveld**	1.058	224	**-834**			**-834**								
Geb 7	**De Laar/Elden**	253	14	**-239**			**-239**								
Geb 8	**RKV**	317	13	**-304**			**-304**								
		3.284	**602**	**-2.682**			**-2.682**								
Stedelijke programma's															
S00	**Bestuur, dienstverlening en financ**	8.408	9.086	**678**	-3.397	-135	**3.940**								
S01	**Veiligheid**	816	58	**-758**			**-758**								
S02	**Bereikbaarheid**	-821	2	**823**			**823**								
S03	**Economie**	118	540	**422**			**422**								
S04	**Onderwijs**	130	32	**-99**			**-99**								
S05	**Cultuur**	-59	317	**375**			**375**								
S06	**Participatie en armoedebestrijding**	4.011	470	**-3.541**			**-3.541**								
S07	**Zorg**	195	-308	**-503**	4.748	6.680	**1.429**								
S08	**Welzijn en inclusie**	1.983	7	**-1.977**			**-1.977**								
S09	**Gezondheid en sport**	616	134	**-482**		113	**-369**								
S10	**Klimaat, energie en milieu**				-10.000		**10.000**								
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	417		**-417**			**-417**								
S12	**Wonen en leefomgeving**	350	-380	**-730**	350	-33	**-1.113**								
		16.164	**9.956**	**-6.207**	**-8.299**	**6.625**	**8.717**								
	Totaal	19.448	10.559	**-8.889**	-8.299	6.625	**6.035**								

Begrotingswijziging Exploitatie

2025				2026						2027						20		
Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.
	Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.				

Begrotingswijziging Exploitatie

28			2029					
		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo
Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.	

BEHANDELRESULTAAT

‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’
11-10-2023

‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	N. Kundić
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Pape (VVD), Heemskerk (D66), Brandts (D66), Meyer (Arnhem Centraal), Groot (CDA), Snelting (Volt), Aït Chrif (PvdA), Roelen (SP), Malda (ChristenUnie), Noomen (GroenLinks), Hogenhout (PvdD).

Niet aanwezig waren de fracties FvD, PVV, Burgerbelang Arnhem en DENK.

Bespreking
Er waren geen insprekers, dus er is besloten direct door te gaan naar de eerste meningsvormende behandeling (M1). De aanwezige fracties hebben daarin vragen aan de wethouder gesteld. De wethouder heeft in haar termijn die vragen beantwoord. De VVD stelt diens vragen voor de tweede termijn schriftelijk.

Toezeggingen
1. Wethouder Kundić zegt toe te kijken naar de mogelijkheid om beschikbare middelen uit het noodfonds voor energiekosten voor ondernemers ook voor andere doeleinden in te kunnen zetten.

2. Wethouder Kundić zegt toe de aanpak van het structureel inbedden van Van Bedrijven Weten te doen toekomen aan de raad.

3. Wethouder Kundić zegt toe te kijken naar de verdeling van laadpalen over Arnhem en de raad daarover te informeren.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de eerste meningsvormende behandeling (M1) is afgerond en dat vervolgd kan worden met de tweede meningsvormende behandeling (M2).

De raadsadviseur,

R. Oosthout

De voorzitter,

W. De Boef

Memo

Datum : woensdagdag 18 oktober 2023

Aan : Gemeenteraad, fractievolgers

Kopie : Griffie

Van : Nermina Kundić

Betreft : aanvullende vragen M1 VVD

Tijdens de M1 voor de behandeling van de ontwerp Meerjaren Programma Begroting heeft de VVD aangegeven nog twee vragen schriftelijk te stellen. Deze vragen en antwoord treft u hieronder aan.

1. **Willemsplein**

Het Willemsplein is een belangrijke plek in de stad en een groot OV knelpunt. De komende jaren zal dit aangepast worden om het ook in de toekomst goed te kunnen blijven gebruiken. De totale investering zal tussen de € 10 en € 20 miljoen bedragen. De dekking hiervoor komt deels vanuit het regulier mobiliteitsbudget en zal mogelijk ook vanuit het Klimaatfonds en de budgetten voor vergroening en groot wegenonderhoud komen. Voorlopig wordt een aanvullend investeringsbudget van € 6,0 miljoen in de begroting opgenomen. De kapitaallasten bedragen hiervoor structureel € 284.000.'
Het aanvullende investeringsbudget van €6 miljoen, is dat gebaseerd op een investering van 10 miljoen of van 20 miljoen?
De kans voor de ondergrondse fietsenstalling op het Gele Rijdersplein, was eerder slecht mogelijk en in ieder geval door veel partijen minder gewenst. Is dit een gevolg van het participatie proces? Of is dit iets wat vanuit eigen plannen opnieuw naar voren komt?

Antwoord:

Het aanvullende investeringsbudget is gebaseerd op 10 miljoen eigen bijdrage en 10 miljoen bijdrage van de provincie.
Het klopt dat een (ondergrondse) fietsenstalling op het Gele Rijdersplein moeilijk was. Daarom heeft de gemeenteraad op 28 september 2022 het Fietsparkeerplan Binnenstad vastgesteld. Binnen dit Fietsparkeerplan is opgenomen om de mogelijkheden te onderzoeken van een ondergrondse fietsenstalling onder het Willemsplein, als alternatief voor het Gele Rijdersplein. Ook vanuit de participatie is aangegeven dat er meer ruimte gewenst is voor de fietsers en het fietsparkeren

2. **Rijnkade**

De Rijnkade wordt in 2024 verbouwd en daardoor zijn ondernemers langdurig niet bereikbaar, zowel vanaf het water als via de weg. Wat is de verwachting als het gaat om planschade voor ondernemers? Is daar in de begroting rekening mee gehouden? Voor welk bedrag? En zijn ondernemers gewezen op de mogelijkheden voor het aanvragen van planschade, zoals dat gebeurd is bij bijvoorbeeld bij het afsluiten

van de Apeldoornseweg en de schade die daar voor ondernemers is ontstaan? Is het niet zo dat, ondanks het feit dat het waterschap opdrachtgever is, wij als stad onze ondernemers zouden kunnen helpen deze ontwikkeling die ze raakt zo goed mogelijk het hoofd te bieden? Door ze bijvoorbeeld te informeren over de mogelijkheden voor planschade? Ligt de verantwoordelijkheid voor financiële schade volledig bij het Waterschap of hebben wij ook een rol?

Antwoord:

Het Waterschap Rijn IJssel voert de versterking Rijnkade uit vanuit het landelijke hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Het waterschap beschikt over een loket voor nadeelcompensatie, zie: https://www.wrij.nl/schade-melden

De mogelijkheid voor nadeelcompensatie is en wordt gecommuniceerd naar de ondernemers op de Rijnkade. Aan de voorkant heeft de gemeente samen met het waterschap in overleg met de ondernemers gekeken hoe de hinder zo klein mogelijk te houden. Hierover zijn onder andere afspraken vastgelegd in het uitvoeringscontract met de aannemer (Bouwcombinatie Samen). Zo mag in de zomerperiode voor de duur van 3 maanden niet bij de terrassen gewerkt worden. Deze periode van 3 maanden is ook met de ondernemers afgestemd. Omdat het waterschap de opdrachtgevende partij is ligt de verantwoordelijkheid voor de afhandeling van nadeelcompensatie versterking Rijnkade volledig bij het waterschap.

Memo

Datum : woensdagdag 18 oktober 2023

Aan : Gemeenteraad, fractievolgers

Kopie : Griffie

Van : Nermina Kundić

Betreft : aanvullende vragen M1 VVD

Tijdens de M1 voor de behandeling van de ontwerp Meerjaren Programma Begroting heeft de VVD aangegeven nog twee vragen schriftelijk te stellen. Deze vragen en antwoord treft u hieronder aan.

1. **Willemsplein**

Het Willemsplein is een belangrijke plek in de stad en een groot OV knelpunt. De komende jaren zal dit aangepast worden om het ook in de toekomst goed te kunnen blijven gebruiken. De totale investering zal tussen de € 10 en € 20 miljoen bedragen. De dekking hiervoor komt deels vanuit het regulier mobiliteitsbudget en zal mogelijk ook vanuit het Klimaatfonds en de budgetten voor vergroening en groot wegenonderhoud komen. Voorlopig wordt een aanvullend investeringsbudget van € 6,0 miljoen in de begroting opgenomen. De kapitaallasten bedragen hiervoor structureel € 284.000.'
Het aanvullende investeringsbudget van €6 miljoen, is dat gebaseerd op een investering van 10 miljoen of van 20 miljoen?
De kans voor de ondergrondse fietsenstalling op het Gele Rijdersplein, was eerder slecht mogelijk en in ieder geval door veel partijen minder gewenst. Is dit een gevolg van het participatie proces? Of is dit iets wat vanuit eigen plannen opnieuw naar voren komt?

Antwoord:

Het aanvullende investeringsbudget is gebaseerd op 10 miljoen eigen bijdrage en 10 miljoen bijdrage van de provincie.
Het klopt dat een (ondergrondse) fietsenstalling op het Gele Rijdersplein moeilijk was. Daarom heeft de gemeenteraad op 28 september 2022 het Fietsparkeerplan Binnenstad vastgesteld. Binnen dit Fietsparkeerplan is opgenomen om de mogelijkheden te onderzoeken van een ondergrondse fietsenstalling onder het Willemsplein, als alternatief voor het Gele Rijdersplein. Ook vanuit de participatie is aangegeven dat er meer ruimte gewenst is voor de fietsers en het fietsparkeren

2. **Rijnkade**

De Rijnkade wordt in 2024 verbouwd en daardoor zijn ondernemers langdurig niet bereikbaar, zowel vanaf het water als via de weg. Wat is de verwachting als het gaat om planschade voor ondernemers? Is daar in de begroting rekening mee gehouden? Voor welk bedrag? En zijn ondernemers gewezen op de mogelijkheden voor het aanvragen van planschade, zoals dat gebeurd is bij bijvoorbeeld bij het afsluiten

van de Apeldoornseweg en de schade die daar voor ondernemers is ontstaan? Is het niet zo dat, ondanks het feit dat het waterschap opdrachtgever is, wij als stad onze ondernemers zouden kunnen helpen deze ontwikkeling die ze raakt zo goed mogelijk het hoofd te bieden? Door ze bijvoorbeeld te informeren over de mogelijkheden voor planschade? Ligt de verantwoordelijkheid voor financiële schade volledig bij het Waterschap of hebben wij ook een rol?

Antwoord:

Het Waterschap Rijn IJssel voert de versterking Rijnkade uit vanuit het landelijke hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Het waterschap beschikt over een loket voor nadeelcompensatie, zie: https://www.wrij.nl/schade-melden

De mogelijkheid voor nadeelcompensatie is en wordt gecommuniceerd naar de ondernemers op de Rijnkade. Aan de voorkant heeft de gemeente samen met het waterschap in overleg met de ondernemers gekeken hoe de hinder zo klein mogelijk te houden. Hierover zijn onder andere afspraken vastgelegd in het uitvoeringscontract met de aannemer (Bouwcombinatie Samen). Zo mag in de zomerperiode voor de duur van 3 maanden niet bij de terrassen gewerkt worden. Deze periode van 3 maanden is ook met de ondernemers afgestemd. Omdat het waterschap de opdrachtgevende partij is ligt de verantwoordelijkheid voor de afhandeling van nadeelcompensatie versterking Rijnkade volledig bij het waterschap.

Titel/onderwerp: ‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’

Van:	College van B&W	Ambtenaar:	Natasja Bouwman (0627135094) natasja.bouwman@arnhem.nl
E-mailadres:	technischevragenraad@arnhem.nl	Raadsadviseur	Maaike Piscaer (06-31114892) maaike.piscaer@arnhem.nl
Doel activiteit	Informatief en Meningsvormend 1 (Lees het **Behandeladvies** goed door!)		
Toelichting	**Technische vragen** Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld via technischevragenraad@arnhem.nl Technische vragen ingediend vóór maandag 2 oktober zullen z.s.m. worden beantwoord, met als uiterlijke datum dinsdag 10 oktober. **Hoe lees ik de begroting?** Hieronder vinden jullie de links naar twee informatieve filmpjes welke zijn opgenomen door de afdeling financiën met betrekking tot de begroting algemeen en specifiek voor de begroting 2024. Presentatie over de toelichting bij begroting van de gemeente Arnhem Presentatie over de begroting 2024 van de gemeente Arnhem Naast deze filmpjes zijn er o.a. vanuit de VNG ook algemene e-trainingen voor raadsleden beschikbaar met betrekking tot gemeente financiën, zoals deze: E-learning over Financiën | Raadsleden | VNG academie (vngconnect.nl) **Afdoening moties/amendementen** Met deze begroting stelt het college voor de volgende moties af te doen: motie 19M21 Toegankelijkheidsfonds Arnhemse Standaard Voor 2024 en 2025 is een budget van jaarlijks € 75.000 beschikbaar in het toegankelijkheidsfonds waarvoor bedrijven met veel consumentenbezoek een aanvraag kunnen indienen voor een gedeeltelijke financiering om hun onderneming beter toegankelijk te maken. motie 23M57 Perspectief voor handhavers in leefbare wijken De inzet van handhavers zoals opgenomen in de Begroting 2023 is in deze begroting structureel gemaakt. motie 22M184 ‘Woensdagavond is Raadsavond’ Het college heeft intern gecommuniceerd dat er bij voorkeur geen informatie- en/of inspraakavonden meer organiseren op woensdag, de dag waarop de gemeenteraad bijeen komt. motie 22M158 Bevordering opkomst verkiezingen In aanloop naar de Provinciale Staten- en Waterschapsverkiezingen is het college in gesprek gegaan met de besturen van moskeeën uit Arnhem over het inzetten van hun gebouwen als stemlokaal. Dat heeft bij die verkiezingen geresulteerd in een stembureau in de Türkiyem Moskee. Bij volgende verkiezingen bekijkt het college of uitbreiding van het aantal moskeeën waar gestemd kan worden gewenst is.		

<table>
<tr><td></td><td>Proces bestuurlijke behandeling
I/M1 – Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)
Indienen moties & amendementen voor de M2 – vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober
M2 – Politieke Avond 1 november
Indienen definitieve moties & amendementen – vanaf 2 t/m 6 november
Besluitvorming – Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur
Een uitgebreide beschrijving van het gehele proces rondom de behandeling van de perspectiefnota kunt u vinden in de memo over de behandeling.</td></tr>
<tr><td>Spreekrecht publiek</td><td>Ja</td></tr>
<tr><td>Behandeladvies</td><td>Raadskamerindeling
De I/M1 bespreking vindt plaats in 9 raadskamers. Ter info: in het ‘spoorboekje P&C cyclus 2023 was opgenomen dat de raadskamers thematisch zouden worden ingedeeld. Gezien de ervaring van een thematische indeling bij de behandeling va de Perspectiefnota dit jaar, heeft de agendacommissie op 13 september opnieuw vergaderd over de vergaderorde bij de begroting. Besloten is alsnog te kiezen voor een indeling geordend per portefeuillehouder (inclusief een aparte kamer voor het onderdeel financiën).

Let op: gezien de omvang van het onderwerp en de beperkte vergadertijd is er geen pauze tussen het 2de en 3de blok.

<table>
<tr><th></th><th>Raadszaal</th><th>Landgoed/Festival</th><th>Walburgis</th></tr>
<tr><td>18.45 – 20.15</td><td>Smeulders
(onderdeel financiën)</td><td>Bouwkamp</td><td>Lauriks</td></tr>
<tr><td>20.30 – 22.00</td><td>Smeulders (overige portefeuilles)</td><td>Roelofs</td><td>Kundic</td></tr>
<tr><td>22.00 – 23.15</td><td>Marcouch</td><td>Van der Wel</td><td>Van de Geijn</td></tr>
</table>

In welke raadskamer moet ik zijn met mijn vragen?

Je kunt op 3 manieren kijken in welke raadskamer je met je vragen moet zijn:

1. Overzicht portefeuilleverdeling college B&W
In bijlage 1 (zie hieronder) vinden jullie een overzicht met welke onderwerpen zich binnen de portefeuilles van de collegeleden bevinden. Deze onderwerpen worden ook in iBabs bij de betreffende raadskamer vermeld;

2. Overzicht verdeling portefeuilles B&W in verhouding tot programma’s begroting
In bijlage 2 (zie hieronder) vinden jullie een overzicht van de verdeling van onderwerpen/portefeuilles van het college over de hoofdstukken uit de begroting;

3. Technische vragenbundel
Omdat een technische vraag aanleiding kan zijn voor een politieke vraag in de raadskamer, is in deze technische vragenbundel aangegeven bij welke portefeuillehouder de betreffende technische vraag hoort;

Twijfel je? Neem dan vooral van te voren contact op met de griffie!

Informatieve fase: inspreken
Bij alle raadskamers wordt gestart met een inspreekmoment. Insprekers krijgen 5 minuten het woord waarna de raadskamer vragen kan stellen. Nadat alle insprekers gehoord zijn, zullen de raadskamers starten met de meningsvorming 1.</td></tr>
</table>

	<u>Vergaderorde M1</u> Er wordt in twee termijnen vergaderd. • Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. • De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de portefeuillehouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. • Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. In verband met de grote van het onderwerp en de beperkte vergadertijd zal de voorzitter aan woordvoerders vragen om hier in hun eerste termijn rekening mee te houden (door je bijvoorbeeld te richten op je meest relevante politieke vragen of de kern van je betoog), zodat iedere fractie in de gelegenheid zal worden gesteld om zijn of haar bijdrage te kunnen leveren.
Vervolgbehandeling	Een mogelijk uitloop van de M1 staat geagendeerd voor 25 oktober. Tijdens de M1 kunnen fracties aangeven of zij overwegen moties en/of amendementen in te dienen. Deze moties en amendementen kunnen vanaf dat moment dan ook (in concept) worden ingediend bij de griffie voor agendering op de M2 van 1 november. Het indienen van de concept moties en amendementen voor de M2 kan tot en met vrijdag 27 oktober

Bijlage 1: Portefeuilleverdeling college B&W

Ahmed Marcouch

Portefeuille

- Openbare orde en veiligheid
- Handhaving (onderdeel openbare orde en veiligheid)
- Veiligheidshuis
- Regionale samenwerking (burgemeesterstaken)
- G32 Algemeen Bestuur
- Externe relaties
- Lobby
- Integriteit
- Herdenken

Cathelijne Bouwkamp

Portefeuille

- Arnhem-Oost aanpak
- Cultuur
- Groen en klimaatadaptatie in de stad
- Duurzaamheid, inclusief energietransitie gebouwde omgeving en grootschalige opwek (exclusief energietransitie bedrijven en industrie en duurzame mobiliteit)
- Stedelijke ontwikkeling en ruimtelijke ordening (inclusief Omgevingswet)

Nermina Kundić

Portefeuille

- Onderwijs
- Jeugd
- Mobiliteit
- Economische Zaken
- Circulaire economie
- Duurzaamheid bedrijven en mobiliteit
- Citymarketing
- Toerisme en recreatie (uitgezonderd Slag om Arnhem en Herinneren en Vrijheid)
- Regionale samenwerking (naast de rol van de burgemeester)
- Projecten Kleefse Waard en Stadsblokken Meinerswijk

Bob Roelofs

Portefeuille

- Burgerparticipatie
- Openbare Ruimte
- Binnenstad
- Sport
- Evenementen
- Afval
- Erfgoed (inclusief Slag om Arnhem en Herinneren en Vrijheid)
- Ouderen

- Jeugdzorg

Marco Van der Wel

Portefeuille

- Natuur en stadsparken
- Water, milieu en luchtkwaliteit
- Dierenwelzijn en biodiversiteit
- (stads)Landbouw en stikstof
- Omgevingsdienst, vergunningen, toezicht en handhaving
- Wet Maatschappelijke ondersteuning (Wmo), sociale wijkteams

Mark Lauriks

Portefeuille

- Werk en Inkomen (inclusief toeslagenaffaire)
- Wijken en wijkgericht werken
- Leefbaarheid
- Welzijn (inclusief vrijwilligersbeleid en jongerenwerk)
- Armoedebeleid
- Schulddienstverlening

Paul Smeulders

Portefeuille:

- Financiën
- Wonen
- Grondzaken
- Gemeentelijk vastgoed
- Asiel, Vluchtelingen en inburgering

Maurits van de Geijn

Portefeuille:

- Inclusie (inclusief diversiteit en emancipatie)
- Digitalisering
- Automatisering
- Privacy
- Bedrijfsvoering
- Inkoop
- P&O
- Internationale samenwerking
- Maatschappelijke opvang, vrouwenopvang, huiselijk geweld en kindermishandeling
- Publieke gezondheid en GGD
- Communicatie
- Publieke dienstverlening

Bijlage 2: Overzicht verdeling portefeuilles B&W in verhouding tot programma's begroting

Begrotingsprogramma's		**Portefeuillehouder**
S00	**Bestuur, dienstverlening en financiën**	
	Regionale samenwerking (burgemeester)	Marcouch
	Herdenken	Marcouch
	Regionale samenwerking (wethouder)	Kundić
	Publieke dienstverlening	Van de Geijn
	Wijken en wijkgericht werken	Lauriks
	Financiën	Smeulders
	Digitalisering, automatisering, privacy	Van de Geijn
	Bedrijfsvoering	Van de Geijn
	Burgerparticipatie	Roelofs
S01	**Veiligheid**	
	Openbare orde en veiligheid	Marcouch
	Veiligheidshuis	Marcouch
S02	**Bereikbaarheid**	
	Mobiliteit	Kundić
S03	**Economie**	
	Economische Zaken	Kundić
	Citymarketing	Kundić
	Toerisme en recreatie	Kundić
	Evenementen, Slag om Arnhem	Roelofs
	Communicatie	Van de Geijn
S04	**Onderwijs**	
	Onderwijs	Kundić
S05	**Cultuur**	
	Cultuur	Bouwkamp
	Erfgoed	Roelofs
S06	**Participatie en armoedebestrijding**	
	Werk en Inkomen	Lauriks
	Armoedebeleid	Lauriks
	Schulddienstverlening	Lauriks
S07	**Zorg**	
	Jeugdzorg	Roelofs
	WMO en sociale wijkteams	Van der Wel
S08	**Welzijn en inclusie**	
	Welzijn	Lauriks
	Asiel, Vluchtelingen en inburgering	Smeulders
	Inclusie en Diversiteit	Van de Geijn
	Vrouwenopvang en huiselijk geweld	Van de Geijn
	Ouderen	Roelofs
	Jeugd	Kundić
S09	**Gezondheid en sport**	
	Sport	Roelofs

	Publieke gezondheid en GGD	Van de Geijn
S10	**Klimaat, energie en milieu**	
	Duurzaamheid incl. energietransitie	Bouwkamp
	Duurzaamheid bedrijven en mobiliteit	Kundić
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	
	Stedelijke ontwikkeling, ruimtelijke ordening, omgevingswet	Bouwkamp
	Water, milieu en luchtkwaliteit	Van der Wel
	ODRA, vergunning en handhaving	Van der Wel
	Grondzaken	Smeulders
S12	**Wonen en leefomgeving**	
	Groen en klimaatadaptie in de stad	Bouwkamp
	Openbare ruimte	Roelofs
	Afval	Roelofs
	Natuur en stadsparken	Van der Wel
	Dierenwelzijn en biodiversiteit	Van der Wel
	Wonen	Smeulders

Proces behandeling begroting 2024

Datum : 14 september

Aan : Raadsleden, fractievolgers en college van B&W

Van : Griffie

Betreft : proces behandeling *'Begroting 2024'*

Beste raadsleden, fractievolgers en leden van het college,

Binnenkort staat de behandeling van de *'Begroting 2024'* op de raadsagenda. Het proces rondom de behandeling van de ontwerp begroting is besproken in de auditcommissie van 12 december 2022 en vastgesteld in de agendacommissie van 8 februari 2023 tijdens de behandeling van het 'Spoorboekje P&C cyclus 2023'

Via deze brief wil de griffie jullie informeren over het gehele proces rondom de behandeling van de begroting. Vragen? Neem dan contact op met de griffie.

Oproep agendacommissie: houd je aan de deadlines!

In het proces wordt op twee momenten gewerkt met deadlines: bij het stellen van technische vragen en bij het indienen van de concept en definitieve moties en amendementen. Deze deadlines zijn er voor om te zorgen dat iedereen (raad, college, ambtelijke organisatie en griffie) voldoende tijd heeft, bijvoorbeeld voor de voorbereiding van de M2 en besluitvormende raad. Uiteraard zijn deze deadlines in principe slechts een 'verzoek', omdat het de raad vrij staat om zelfs tijdens de vergadering zelf nog een motie of amendement in te dienen. In het presidium en de agendacommissie is besproken dat ondanks het tijdig communiceren van deze deadlines - met name rondom het indienen van de moties en amendementen - niet alle fracties zich er aan houden. Hierbij dus de oproep u aan de deadline te houden!

Behandeling begroting in samenhang met de Turap-2 2023 en Belastingverordeningen

Turap 2 – 2023

Om de voortgang op de realisatie begroting te kunnen bewaken wordt door het college minimaal een tweetal tussenrapportages aangeboden. In Turap-2 wordt de raad geïnformeerd over verwachte majeure afwijkingen op programmaniveau. De behandeling van de turap-2 loopt gelijk met de begroting.

Belastingverordeningen

Gelijktijdig met de begroting worden ook de Belastingverordeningen aan de raad aangeboden. Om in 2024 de gemeentelijke belastingen en heffingen te kunnen heffen en innen is het nodig dat op 1 januari 2024 de belastingverordeningen zijn vastgesteld en gepubliceerd. In de begroting worden in de paragraaf Lokale Heffingen de kaders opgenomen voor het beleid en voor de financiën. Binnen deze kaders worden de verordeningen van de diverse belastingen en heffingen opgesteld.

Hoe ziet het proces eruit?

1. Publicatie & presentatie ontwerp begroting – *woensdagavond 20 september*
2. Filmpje 'hoe lees ik de begroting? – *online vanaf 20 september*
3. Schriftelijke technische vragen – *vanaf 20 september t/m maandag 2 oktober*
4. Technische vragenmarkt – *Voorafgaand aan de Politieke Avond van 27 september*
5. I/M1 – *Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)*
6. Indienen moties & amendementen voor de M2 – *vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober*
7. M2 – *Politieke Avond 1 november*
8. Indienen definitieve moties & amendementen – *vanaf 2 t/m 6 november*
9. Besluitvorming – *Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur*

---

1. Publicatie & presentatie ontwerp begroting – *woensdagavond 20 september*

De ontwerp begroting zal op woensdagavond 20 september – aan het begin van de Politieke Avond – door het college aan de gemeenteraad worden aangeboden en kort worden gepresenteerd door de wethouder financiën. De ontwerp begroting is vanaf dit moment ook digitaal raadpleegbaar. Er wordt naar gestreefd om tijdens deze presentatie alle raadsleden en fractievolgers ook een geprinte versie van de begroting aan te bieden. Deze liggen dan klaar voor u in de raadszaal. Indien dit onverhoopt niet mogelijk blijkt te zijn, wordt deze zo snel mogelijk via de post verstuurd.

- *De digitale versie van de ontwerp begroting is vanaf 20 september in te zien via: https://financien.arnhem.nl/*

---

2. Filmpjes 'hoe lees ik de begroting? – *online vanaf 20 september*

Net als vorig jaar worden er vanuit de afdeling financiën twee (nieuwe) informatieve filmpje opgenomen over 'hoe lees ik de begroting'. In deze filmpjes wordt onder andere uitgelegd hoe de begroting is ingedeeld, hoe je een financiële tabel leest en wat de verschillende programma's en bijlages inhouden. Daarnaast komt er een filmpje welke zich specifiek richt op de begroting 2024.

Link naar de filmpjes:
Begroting algemeen: https://vimeo.com/866026770/e058c5a9ec?share=copy
Begroting 2024: https://vimeo.com/866041407/49105241e6?share=copy

Naast deze filmpjes (welke echt zijn toegespitst op onze eigen begroting) zijn er o.a. vanuit de VNG ook algemene e-trainingen voor raadsleden beschikbaar met betrekking tot gemeente financiën, een mooi voorbeeld daarvan is deze: E-learning over Financiën | Raadsleden | VNG academie (vngconnect.nl)

---

3. Schriftelijke technische vragen – *vanaf 20 september t/m maandag 2 oktober*

Het stellen van schriftelijke technische vragen is het startpunt van het verkrijgen van informatie. Alle technische vragen dienen – zo veel mogelijk - voorafgaand aan de M1 gesteld te worden. Omdat er bij de behandeling van de begroting meestal veel schriftelijke technische vragen worden gesteld, worden deze verzameld in één document. Deze 'technische vragen bundel' zal tijdens het begrotingsproces telkens worden geüpdate met nieuwe vragen en antwoorden. Bij het publiceren van een nieuwe versie ontvangen jullie via iBabs een notificatie.

Technische vragen ingediend vóór maandag 2 oktober zullen z.s.m. worden beantwoord, met als uiterlijke datum dinsdag 10 oktober. Schriftelijke technische vragen die na afloop van deze periode worden gesteld, worden beantwoord, de termijn waarop is onzeker.

- *Technische vragen kunnen worden ingediend via technischevragenraad@arnhem.nl*

---

4. Technische vragenmarkt – *Voorafgaand aan de Politieke Avond van 27 september*

Ook dit jaar wordt er vanuit de ambtelijke organisatie weer een technische vragenmarkt georganiseerd waar jullie direct aan de verantwoordelijk ambtenaar jullie technische vragen kunnen stellen. Deze vragenmarkt vindt plaats voorafgaand aan de Politieke Avond van woensdagavond 27 september van 17.00 tot 18.30 uur (inclusief buffet). Tijdens deze vragenmarkt zijn er vanuit verschillende beleidsterreinen ambtenaren aanwezig.

- *Jullie ontvangen vlak voor de vragenmarkt een 'plattegrond/overzicht' waar de ambtenaren van de verschillende beleidsterreinen zich in het Stadhuis bevinden voor het beantwoorden van jullie technische vragen.*

---

5. I/M1 – *Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)*

De Politieke Avond van 11 oktober staat volledig in het teken van de I/M1 fase. De bespreking vindt plaats in 9 raadskamers. In het 'spoorboekje P&C cyclus 2023' was opgenomen dat de raadskamers thematisch zouden worden ingedeeld. Gezien de ervaring van een thematische indeling bij de behandeling va de Perspectiefnota dit jaar, heeft de agendacommissie op 13 september opnieuw vergaderd over de vergaderorde bij de begroting. Besloten is alsnog te kiezen voor een indeling geordend per portefeuillehouder (inclusief een aparte kamer voor het onderdeel financiën). Bij alle raadskamers wordt gestart met een inspreekmoment. Insprekers krijgen 5 minuten het woord waarna de raadskamer vragen kan stellen. Nadat alle insprekers gehoord zijn, zullen de raadskamers starten met de meningsvorming 1. De vergaderorde is hetzelfde als bij een reguliere M1 behandeling. Een eventuele uitloop kan plaatsvinden op 25 oktober.

---

6. Indienen moties & amendementen voor de M2 – *vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober 9.00 uur*

Tijdens de M1 kunnen fracties in de tweede termijn aangeven of zij overwegen moties en/of amendementen in te dienen. Deze moties en amendementen kunnen vanaf dat moment dan ook (in concept) worden ingediend bij de griffie voor agendering op de M2. De ingediende moties/amendementen worden bijgeplaatst op iBabs. Jullie ontvangen een notificatie. Alle moties en amendementen dienen uiterlijk op vrijdag 27 oktober 9.00 uur bij de griffie te zijn ingediend, zodat er zowel voor de fracties, het college als de griffie voldoende tijd is om de M2 voor te bereiden. De indeling van de M2 op 1 november wordt gemaakt op basis van de moties en amendementen die er voor de deadline liggen.

---

7. M2 – *Politieke Avond 1 november*

De Politieke Avond van 1 november staat geheel in het teken van de meningsvormende fase 2 (M2). Het bespreken van de concept moties en amendementen vindt - in tegenstelling tot voorafgaande jaren - niet plenair, maar in raadskamerverband plaats. De indeling van de raadskamers is vergelijkbaar met de M2 behandeling van de perspectiefnota dit jaar (met 3 'avondvullende' raadskamers waarbij er in iedere raadskamers meerdere wethouders aanwezig zijn) De indeling (toewijzen van de moties/amendementen over de raadskamers) wordt zo snel mogelijk na de deadline van het indienen van de concept moties en amendementen van vrijdag 27 oktober bekend gemaakt. Er is geen uitloop mogelijk bij de M2.

---

8. Indienen definitieve moties & amendementen – *vanaf 2 t/m 6 november*

Na de M2 kunnen de fracties t/m maandag 6 november hun definitieve moties en amendementen indienen (of aangeven of zij de door hen reeds ingediende concept moties en amendementen intrekken) De griffie maakt naar aanleiding van alle ingediende moties en amendementen een bundel, welke ook zal worden bijgeplaatst op iBabs.

---

9. Besluitvorming – *Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur*

Op 8 november vindt de besluitvorming plaatst. De behandeling van de begroting vindt plaats in samenhang met het raadsvoorstel *Turap 2 2023* en het raadsvoorstel *Belastingverordeningen*. De vergadering start om 16.00 uur. Tussendoor vindt een schorsing plaatst voor de traditionele stamppotmaaltijd. Tijdens deze vergadering zijn twee woordvoerders per fractie toegestaan, waar één algemeen en één financieel. Er wordt gewerkt met de standaard spreektijden, waarbij er voor alle fracties 5 minuten extra zal zijn (voor de algemene politieke beschouwingen). Zoals te doen gebruikelijk bij de raadsvergaderingen waarin de perspectiefnota en de begroting worden vastgesteld voert de grootste oppositiefractie de spreekvolgorde aan. Gevolgd door de grootste coalitiefractie en zo verder. Dit betekent dat de spreekvolgorde tijdens de begrotingsraad als volgt is: VVD, GroenLinks, SP, D66, CDA, ArnhemCentraal, DENK, Partij voor de Dieren, Arnhemse Ouderen Partij, PvdA, ChristenUnie, Volt, PVV, Forum voor Democratie.

- *Over het exacte verloop van de besluitvormende begrotingsraad worden jullie van te voren door de griffie nog verder over geïnformeerd*

Begroting 2024
en Turap-2 2023

Gemeente Arnhem

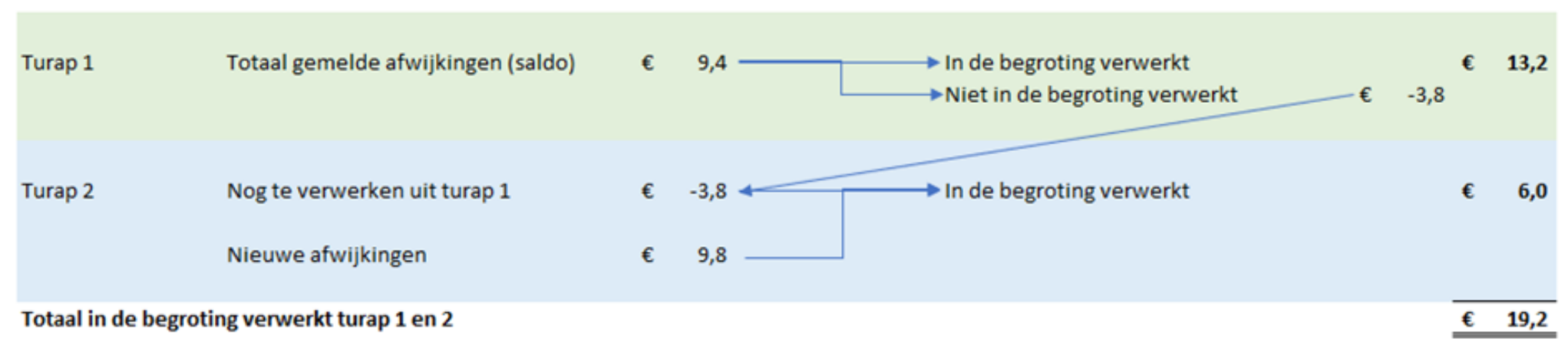

Wethouder Financiën

Paul Smeulders

Arnhem GEMEENTE

Turap-2 2023

Turap 1	Totaal gemelde afwijkingen (saldo)	€	9,4	→ In de begroting verwerkt		€	13,2
				→ Niet in de begroting verwerkt	€ -3,8		
Turap 2	Nog te verwerken uit turap 1	€	-3,8	→ In de begroting verwerkt		€	6,0
	Nieuwe afwijkingen	€	9,8				
Totaal in de begroting verwerkt turap 1 en 2						**€**	**19,2**

- Alle afwijkingen op een rij: zie totaalbeeld in de Turap (p. 6/7)
  Per programma vervolgens toegelicht

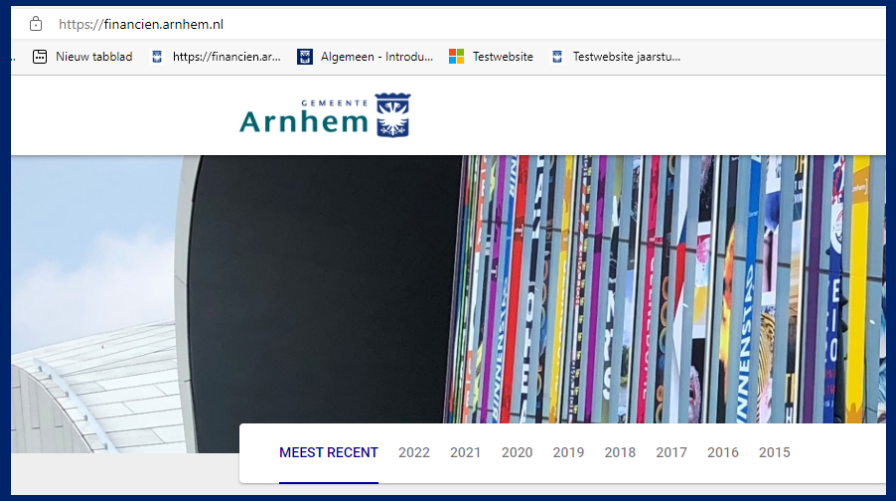
- Slag gemaakt in de toegankelijkheid:
  * gekleurde pijlen ipv gekleurde bollen
  * we streven naar digitaal toegankelijke versie op de website

Arnhem GEMEENTE

Begroting Arnhem

Boekwerk Begroting

Website: portal financien.arnhem.nl

Twee filmpjes met ambtelijke toelichting:
- De Begroting in het algemeen
- De Begroting 2024

GEMEENTE Arnhem

Onderwerpen

- Opbouw van de Begroting
- Financiële ontwikkelingen
- Hoofdlijnen van beleid
- Proces behandeling in de raad

Gemeente Arnhem

Opbouw Begroting Arnhem

- Deel 1: Hoofdlijnen van beleid en financieel kader:
  - Hoofdlijnen van beleid
  - Ontwikkelingen in het financieel kader

- Deel 2: Beleidsbegroting
  - Wijkprogramma en 13 Stedelijke programma's
  - Paragrafen

- Deel 3: Financiële begroting
  - Financiële tabellen

- Bijlagen

GEMEENTE Arnhem

Deze Begroting in perspectief

Structurele ruimte onder druk en onzeker……

- fors beslag nominale ontwikkelingen
- ravijn gemeentefonds (volledig verwerkt)
- opschalingskorting (volledig ingeboekt)
- uitstel verdeelmodel beschermd wonen → voordelen nu, in komende jaren nog steeds rekening houden met oplopende nadelen
- toekomst financieringssystematiek gemeentefonds?

……desondanks ligt er een structureel sluitende Begroting:

- financiële positie in vergelijking met veel andere gemeenten goed
- wel in afgelopen begrotingen noodgedwongen gekozen om incidentele middelen in te zetten ipv structureel te begroten

Begrotingsadvies VNG

Begrotingsadvies VNG:

- maak een sluitende begroting voor jaren 2024 en 2025
- maak voor 2026 en verder reële begroting obv huidig takenpakket en laat eventueel tekort zien

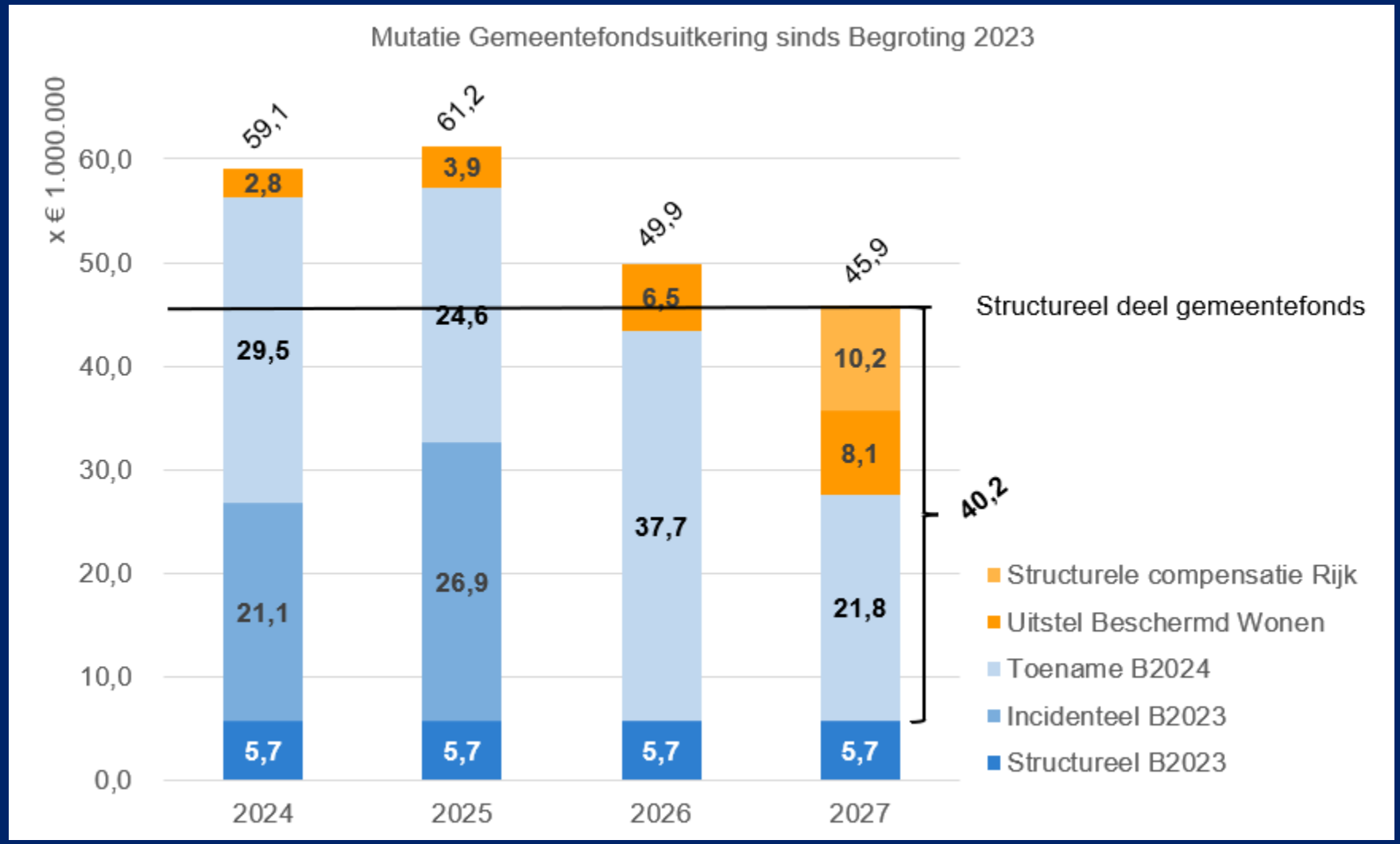
In Arnhem reëel begroot en ondanks onzekerheden vooralsnog structureel sluitend

Financieel kader in Perspectiefnota

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Uitgangspositie Begroting 2023	0	0	0	0
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve voorafgaand aan Perspectiefnota	5.814	25.361	-13.176	-976
Waarvan structureel	*30.629*	*34.904*	*9*	*9*
Waarvan incidenteel	*-24.815*	*-9.543*	*-13.185*	*-985*
Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	-6.072	-3.453	8.582	-10.275
Waarvan structureel	*-4.566*	*-3.839*	*7.317*	*-10.275*
Waarvan incidenteel	*-1.506*	*387*	*1.265*	*0*

Arnhem GEMEENTE

Ontwikkelingen meicirculaire

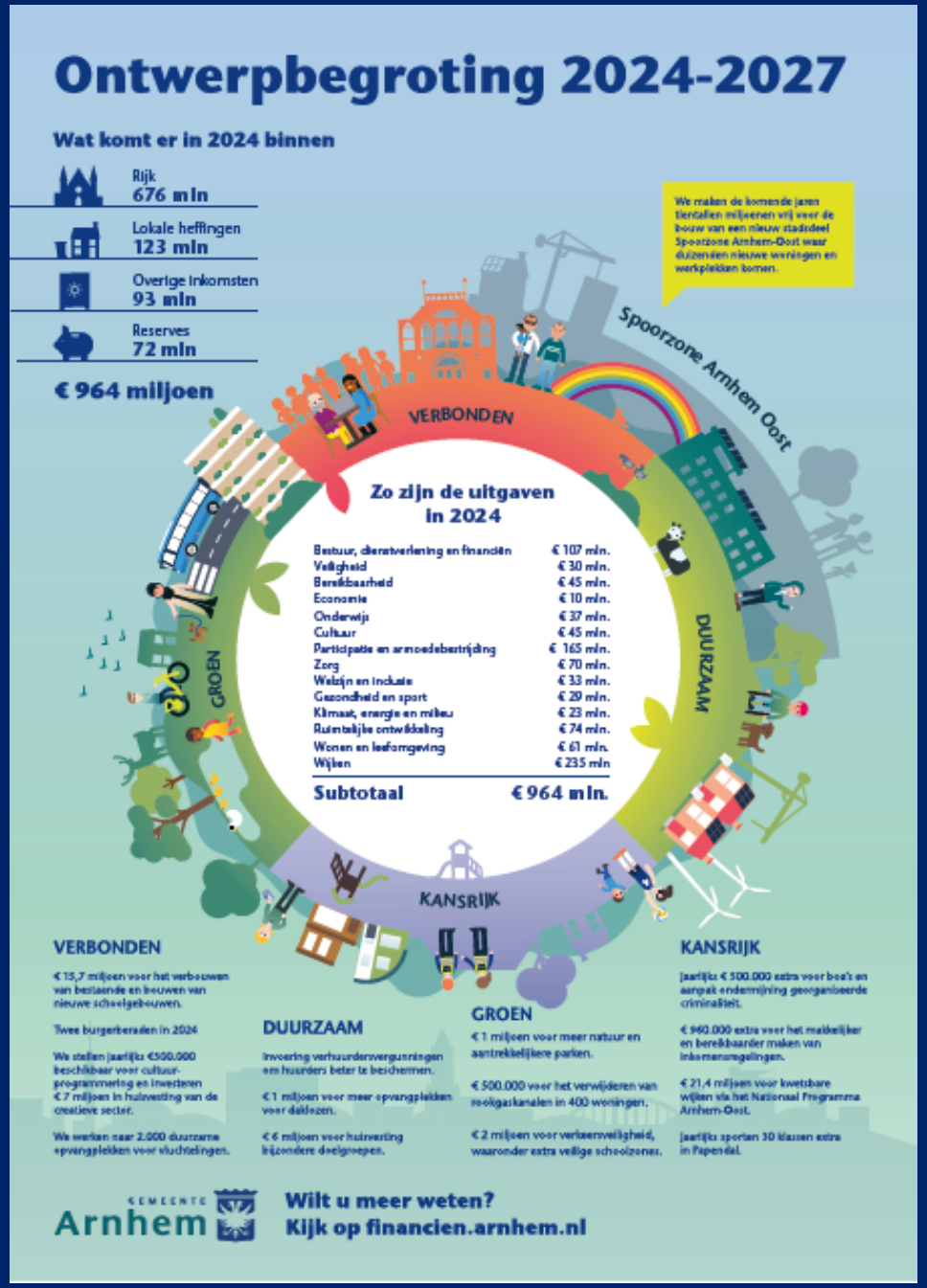
Arnhem GEMEENTE

Financieel kader Begroting

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*
Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-330*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-10.350*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*25.732*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-36.671*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

Gemeente Arnhem

Hoofdlijnen van beleid

GEMEENTE Arnhem

Ambitie Spoorzone Arnhem Oost

- Forse ambitie van naar verwachting € 245 miljoen als totale businesscase
- Bijdrage Rijk van € 108 miljoen toegezegd (€ 131 miljoen incl BTW)
- Substantiële inzet eigen middelen van circa € 90 miljoen benodigd

Wat regelen we in deze Begroting 2024? Een voldoende basis voor de start

- Inzet vanuit bestaande (gereserveerde) middelen van € 11 miljoen
- Opgave van dermate omvang dat inzet algemene middelen nodig is → beoordeeld wat verantwoord is om maximaal vrij te spelen: € 13 miljoen in exploitatie en € 19 miljoen investering
- Daarnaast vooralsnog verhoging risicoprofiel met € 20 miljoen

Daarmee nog circa € 47 miljoen uit bestaande budgetten vrij te spelen → in 2024 in gebiedsexploitatie voor besluitvorming aan de raad

Financiële positie

Weerstandsvermogen (factor)	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	1,0	1,3	1,1	1,1

- weerstandsfactor alle jaren 1,0 of hoger
- zonder ambities verstedelijking: 0,6-0,7 jaarlijks hoger

Solvabiliteitsratio	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	24%	27%	26%	27%

- solvabiliteit alle jaren hoger dan streefcijfer van 14%

- stand bestemmingsreserves: € 185 mln per 1-1-2024 oplopend naar € 199 mln per 31-12-2027

GEMEENTE Arnhem

Ontwikkeling lasten

In paragraaf Lokale heffingen:

- Uitgangspunten voor de begroting en tarieven toegelicht
- Uitgangspunten voor ontwikkeling lokale lastendruk weergegeven
- Diverse overzichten ontwikkeling lokale lastendruk opgenomen

Daaruit blijkt:

- Lastendruk stijgt in 2024 wat harder, maar vlakt daarna af
- Oorzaak: hogere kosten gemeentelijke watertaken en taken voor afval, grotere stap in kostendekkendheid afvalstoffenheffing, correctie OZB en afvalstoffenheffing en verwerken leegstand rioolheffing (eigenaren).

Zero based begroten en meetbare doelen

- Twee programma's zero based opgebouwd: Gezondheid & Sport + Onderwijs
- Jaarlijks 2/3 programma's, zodat over periode van 4 jaar de gehele Begroting vanaf nul is opgebouwd

- Doelensessies en/of slag gemaakt met doelenboom bij programma's Economie, Onderwijs, Veiligheid, Gezondheid & Sport, Groen en klimaatadaptatie, Participatie & Armoedebestrijding
- Vervolgtraject (ook nav bevindingen Duisenberg) met auditcommissie en raad nader bepalen

GEMEENTE Arnhem

Proces Begroting 2024 in de raad

Bestuurlijke planning 2023 behandeling Begroting	
Aanbieden + presentatie Begroting aan raad	Woensdag 20 september (tijdens PA)
Technische vragenmarkt	Woensdag 27 september (tijdens of voorafgaand aan PA)
Deadline indienen technische vragen	Maandag 2 oktober
Deadline beantwoording technische vragen	Dinsdag 10 oktober
Meningsvormende fase 1	Woensdag 11 oktober
Uitloop M1	Woensdag 25 oktober
Meningsvormende fase 2	Woensdag 1 november
Besluitvorming	Woensdag 8 november

Voor alle technische vragen over P&C-producten:

technischevragenraad@arnhem.nl

Gemeente Arnhem

Bedankt voor uw aandacht

GEMEENTE Arnhem

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 3920032

Onderwerp: Ontwerp-Begroting 2024

Kernboodschap

We zijn in Arnhem op de goede weg. De stad groeit en bloeit in vele opzichten. Zo zijn er mooie initiatieven op het gebied van vergroening, verduurzaming en het bouwen van toegankelijke en betaalbare woningen. De behoeften van de stad en haar inwoners sterken ons in onze ambities die onverminderd groot zijn. In 2024 gaan we samen met inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen aan de slag om Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. In de ontwerp-Begroting 2024 staat beschreven hoe we dit willen aanpakken. Daarbij zijn ook de middelen vrijgemaakt om de ambities voor een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem te kunnen verwezenlijken, onder meer voor de ontwikkeling van Spoorzone Oost. Daarnaast zijn de prijsstijgingen en het ‘ravijn’ van het gemeentefonds in deze begroting verwerkt. De begroting is structureel in evenwicht en blijft ook qua weerstandsfactor binnen de kaders die in de financiële verordening zijn beschreven.

Voorstel

1. De ontwerp-Begroting 2024 vast te stellen.
2. De opheffingsdatum voor de BR Inburgering, integratie en asiel drie jaar uit te stellen tot ultimo 2026.
3. De bestemmingsreserves Spoorzone Oost en Huisvesting bijzondere doelgroepen in te stellen met doel, functie en looptijd of plafond conform bijlage 1.
4. Vanaf 2024 de kosten van aanleg van riolering niet meer als kosten van de grondexploitatie aan te merken, maar als investeringen te activeren op de gemeentelijke balans onder de materiële vaste activa.
5. Het geactualiseerde normenkader vast te stellen.

Inleiding

Met dit raadsvoorstel ontvangt u de Begroting 2024. Dit is de tweede begroting in deze raadsperiode. De keuzes uit de Perspectiefnota 2024 en de besluitvorming omtrent de Perspectiefnota 2024 zijn in deze begroting opgenomen. De keuzes die hierin gemaakt zijn vormen ook het vertrekpunt voor het financieel kader waar in deze begroting op wordt voortgebouwd. In deze Begroting zijn ook beleidsmatige en financiële ontwikkelingen, die zich na het opstellen van de Perspectiefnota hebben voorgedaan, verwerkt.

GEMEENTE Arnhem

Conform het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) moet voor 15 november 2023 een door de raad vastgestelde, sluitende Begroting 2024 worden aangeleverd bij de toezichthouder op de gemeentefinanciën, de provincie Gelderland.

In deze begroting wordt invulling gegeven aan een aantal actuele ontwikkelingen zoals de meicirculaire en de opgelopen loon- en prijsontwikkeling. Daarbij worden middelen vrijgemaakt voor de gebiedsontwikkelingen Kronenburg en Spoorzone Arnhem Oost in voorbereiding op de besluitvorming hierover. Ook worden de middelen die in de Begroting 2023 zijn gereserveerd in het Klimaatfonds om de energietransitie een impuls te geven in deze begroting ingezet als klimaatbudget om binnen de kaders van het Klimaatfonds besteed te worden.

De komende jaren gaan we aan de slag met maatregelen zodat het voor mens en dier prettig leven blijft in Arnhem. Samen met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen werken we hard om de uitdagingen het hoofd te bieden en Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. We richten de stad klimaatadaptief in, continueren de uitvoering van de Dierenwelzijnagenda en beschermen onze natuur en biodiversiteit. We zetten forse stappen om binnen één generatie de kloof tussen arm en rijk te doorbreken. We zetten vol in op een energietransitie en streven naar een fikse CO2-reductie door middel van energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven. In het kader van netcongestie zoeken we samen met Arnhemse kennisinstellingen, Arnhemse innovatieve bedrijven op gebied van energie en de netbeheerders, naar oplossingen die nodig zijn om onze ambities te realiseren. We strijden vóór inclusiviteit en diversiteit, en tégen discriminatie. Het voorkomen en bestrijden van criminaliteit voor en achter de voordeur is onze prioriteit en we bieden kwetsbare kinderen en jongeren perspectief. We investeren in opvangplekken om een veilige haven te kunnen zijn voor mensen die op de vlucht zijn voor oorlog en geweld, of die om welke reden dan ook dakloos zijn. Zo zetten we forse stappen richting een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem.

Moties
Met deze begroting wordt een viertal moties afgedaan. Voor 2024 en 2025 is een budget van jaarlijks € 75.000 beschikbaar in het toegankelijkheidsfonds waarvoor bedrijven met veel consumentenbezoek een aanvraag kunnen indienen voor een gedeeltelijke financiering om hun onderneming beter toegankelijk te maken. Daarmee wordt motie 19M21 *Toegankelijkheidsfonds Arnhemse Standaard* afgedaan. Daarnaast is in lijn met motie 23M57 *Perspectief voor handhavers in leefbare wijken* de inzet van handhavers zoals opgenomen in de Begroting 2023 in deze begroting structureel gemaakt. Hiermee wordt deze motie afgedaan.

In januari heeft de gemeenteraad de motie 22M184 ‘Woensdagavond is Raadsavond’ aangenomen. We hebben intern gecommuniceerd dat we bij voorkeur geen informatie- en/of inspraakavonden meer organiseren op woensdag, de dag waarop de gemeenteraad bijeen komt. Zo voorkomen we dat raadsleden vanwege de raadsvergadering niet aanwezig kunnen zijn bij bewonersavonden. Ook blijft het zo ook mogelijk voor inwoners om zowel de raadsvergadering bij te wonen als een bewonersavond. Hiermee beschouwen we deze motie als afgedaan.

Tot slot heeft de raad bij het vaststellen van de begroting vorig jaar motie 22M158 Bevordering opkomst verkiezingen aangenomen. In aanloop naar de Provinciale Staten- en

Waterschapsverkiezingen zijn we in gesprek gegaan met de besturen van moskeeën uit Arnhem over het inzetten van hun gebouwen als stemlokaal. Dat heeft bij die verkiezingen geresulteerd in een stembureau in de Türkiyem Moskee. Bij volgende verkiezingen bekijken we ook nog of een uitbreiding van het aantal moskeeën waar gestemd kan worden gewenst is. Hiermee beschouwen we ook deze motie als afgedaan.

Doorontwikkeling cyclusdocumenten
In deze Begroting hebben we, zoals in het amendement 'financieel samenvoegen wijkprogramma's (23A20) is aangenomen, de 8 afzonderlijke wijkprogramma's financieel samengevoegd tot één wijkbegrotingsprogramma.

Verder hebben we in deze Begroting stappen gezet in de doorontwikkeling en meetbaarheid van de doelenboom. We hebben binnen de programma's Veiligheid, Economie, Onderwijs, Sport en Gezondheid en Wonen en Leefomgeving (onderdelen Groen en Klimaatadaptatie) intern doelensessies gehouden en de doelen meetbaarder geformuleerd en inspanningen concreter gemaakt. Binnen het programma Participatie en armoedebestrijding hebben we stappen gezet naar aanleiding van het Duisenbergonderzoek dat bij de Jaarstukken naar dit programma is uitgevoerd. We hebben stappen gemaakt, maar er zijn nog vervolgstappen nodig. Bij de behandeling van het Duisenbergonderzoek is onder andere aanbevolen om met college en raad gezamenlijk te werken aan focus en prioritering van doelen binnen de Begroting. Samen met de auditcommissie gaan we het gesprek aan hoe we hier een goed vervolg aan kunnen geven.

Ook hebben we de programma's Onderwijs en Gezondheid en Sport zero based opgebouwd. Dat wil zeggen dat we voor deze begroting niet alleen gekeken hebben naar de wijzigingen ten opzichte van de vorige begroting, maar de budgetten zijn opgebouwd op basis van de taken die binnen dit programma worden uitgevoerd.

Beoogd effect

Het beleids- en financiële kader van de gemeente Arnhem voor het jaar 2024 definitief en voor de volgende drie jaren indicatief vast te stellen om de gestelde ambities te realiseren.

Argumenten

1.1 *Dan kan de provincie Gelderland tijdig een begroting worden aangeboden, die voldoet aan de wettelijke vereisten.*

Met de voorliggende begroting voldoen we aan de voorwaarden voor repressief provinciaal toezicht. De begroting is structureel in evenwicht. Daarmee is de verwachting dat wederom repressief toezicht (de minst belaste vorm van toezicht) van toepassing blijft.

2.1 *Met de vaststelling van de Begroting 2022 is het besluit genomen om de bestemmingsreserve Inburgering, integratie en asiel ultimo 2023 op te heffen. Om de invoering van de nieuwe Wet Inburgering goed te kunnen afronden wordt de looptijd van deze reserve met 3 jaar verlengd tot ultimo 2026.*

3.1 In de Begroting 2023 en in deze Begroting 2024 wordt een aantal nieuwe bestemmingsreserves voorgesteld. Conform de nota Reserves en voorzieningen wordt per reserve het doel, de functie en de looptijd of het plafond ter goedkeuring aan de raad voorgelegd.

4.1 Door deze stelselwijziging wordt met deze kosten voortaan op gelijke wijze omgegaan als met de kosten van vervanging van bestaande riolering. In de paragraaf Lokale heffingen in de Begroting 2024 wordt dit nader toegelicht.

5.1 Op 28 juni jl. heeft de raad kennis genomen van het intern controleplan en het normenkader 2023 vastgesteld. Dit normenkader is bij deze begroting geactualiseerd en aangevuld met richtlijnen over hoe om te gaan met de criteria die relevant zijn voor de rechtmatigheidsverantwoording. De richtlijnen komen overeen met de modelverordening van de VNG. De werkwijze is afgestemd met Deloitte.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Besluitvorming door de raad heeft mogelijk invloed op het structurele begrotingsevenwicht.

Er bestaat een mogelijkheid dat er niet vóór 15 november a.s. een vastgestelde begroting aan de provincie kan worden aangeboden. Wanneer het structureel evenwicht als gevolg van de vaststelling van de begroting niet wordt gerealiseerd, kan Arnhem onder preventief in plaats van repressief provinciaal toezicht worden gesteld.

Participatie

Niet van toepassing

Financiën

Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	2024	2025	2026	2027
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Waarvan structureel	*-818*	*-411*	*150*	*-446*
Waarvan incidenteel	*-11.933*	*-4.370*	*-5.370*	*-100*
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Waarvan structureel	*-5*	*-241*	*-660*	*-1.159*
Waarvan incidenteel	*-2.197*	*2.325*	*3.300*	*-200*
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Waarvan structureel	*-4.862*	*-4.647*	*-3.661*	*-818*
Waarvan incidenteel	*-4.690*	*250*	*-530*	*-530*
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Waarvan structureel	*155*	*10*	*292*	*-2.635*
Waarvan incidenteel	*9.980*	*74*	*1.538*	*-785*
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*
Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-1.290*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-9.390*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*24.772*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-35.711*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

In de volgende tabel is samengevat weergegeven hoe de Begroting 2024 zich ontwikkelt ten opzichte van de vorige begroting. In het hoofdstuk 'Ontwikkelingen in het financieel kader' van de ontwerp-Begroting 2024 worden de betreffende posten met uitzondering van de uitgangspositie (stand van Begroting 2023) verder uitgewerkt en toegelicht.

Na verwerking van de aanvullende beleidsontwikkelingen na de Perspectiefnota, blijkt dat met deze Begroting in 2024 een onttrekking van € 10,9 miljoen aan de algemene reserve wordt gedaan. In 2025 wordt € 18,0 miljoen aan de algemene reserve toegevoegd. In 2026 en 2027 wordt respectievelijk € 8,0 miljoen en € 2,5 miljoen aan de algemene reserve onttrokken. Van de onttrekking is € 2,6 miljoen van incidentele aard en wordt dus na 2026 niet meer gedaan. Daarmee is de begroting structureel in evenwicht. In de paragraaf weerstandsvermogen is te lezen dat als gevolg van het opnemen van de gebiedsontwikkelingen Kronenburg en Spoorzone Arnhem Oost het risicoprofiel toeneemt, maar desondanks de weerstandsfactor in 2024 uitkomt op 1,0, voor 2025 op 1,3 en voor 2026 en 2027 op 1,1.. Daarmee wordt voldaan aan de kaders van de financiële verordening. De solvabiliteit komt uit op 24% in 2024 en neemt de komende jaren toe. Daarmee is sprake van een robuuste begroting.

Naast een reëel sluitende begroting, dient de (meerjaren)begroting ook structureel sluitend te zijn. Dit is het geval wanneer de structurele lasten in de begroting voor 2024 volledig worden gedekt door structurele baten. In alle jaren is in deze begroting sprake van een structureel evenwicht. We presenteren ook een reëel evenwicht, omdat de geraamde bedragen in het meerjarenbeeld volledig, realistisch en haalbaar zijn. De in de Begroting opgenomen maatregelen zijn aannemelijk en hard of voorzien van dekking uit een bestemmingsreserve.

Uitvoering

Uitvoering van de vastgestelde begroting is aan het college van burgemeester en wethouders en de haar ondersteunende organisatie. Over de realisatie wordt zoals gebruikelijk in Arnhem gerapporteerd middels Turaps (tussenrapportages) en uiteraard zoals wettelijk verplicht door middel van een Jaarverslag en een Jaarrekening. Tussentijdse voorstellen voor wijziging van de begroting worden aan u voorgelegd. Aldus zijn uitvoering en evaluatie van de Begroting 2024 geborgd.
Na vaststelling van de ontwerp-Begroting 2024 wordt deze aan de toezichthouder op de besluitvorming gemeentefinanciën, de provincie Gelderland, aangeboden.

Communicatie

De Begroting 2024 wordt evenals vorig jaar ook in de vorm van een webbegroting gepresenteerd. Via een link op de website www.arnhem.nl wordt u doorverwezen naar de website financien.arnhem.nl. Op deze webbegroting treft u meer informatie aan dan in de door u vast te stellen ontwerp-Begroting 2024. U treft hier onder andere informatie aan over de taakvelden en (sub)producten.

Om de toegankelijkheid van de begroting voor onze bewoners te vergroten is een infographic (begroting in 1 oogopslag) gemaakt. Deze wordt in de Arnhemse Koerier gepubliceerd.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Bijlage 1 Overzicht doel, type, looptijd en plafond nieuw in te stellen bestemmingsreserves
- Bijlage 2 Ontwerp-Begroting 2024
- Bijlage 3 Infographic

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	3920032

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 19 september 2023, nummer: 3920032;

gelet op artikel 190 en artikel 191 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De ontwerp-Begroting 2024 vast te stellen.
2. De opheffingsdatum voor de BR Inburgering, integratie en asiel drie jaar uit te stellen tot ultimo 2026.
3. De bestemmingsreserves Spoorzone Oost en Huisvesting bijzondere doelgroepen in te stellen met doel, functie en looptijd of plafond conform bijlage 1.
4. Vanaf 2024 de kosten van aanleg van riolering niet meer als kosten van de grondexploitatie worden aangemerkt, maar als investeringen worden geactiveerd op de gemeentelijke balans onder de materiële vaste activa.
5. Het geactualiseerde normenkader vast te stellen

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Bijlage 1 Nieuw in te stellen reserves

In het raadsvoorstel bij de Begroting 2024 wordt een tweetal nieuwe reserves voorgesteld. Hieronder zijn per reserve het doel, type, looptijd en plafond opgenomen.

Naam	Doel	Type	Looptijd Bij egalisatie: n.v.t.	Plafond Bij dekking: n.v.t.
BR Spoorzone Oost	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Spoorzone Oost, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte (inclusief groen/park) en mobiliteit (inclusief duurzame bereikbaarheid gebied): dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten. - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve. - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.	Dekking	2040	n.v.t.
BR Huisvesting bijzondere doelgroepen	Dekking bieden voor het opstellen en uitvoeren van projecten om het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uit te breiden.	Dekking	2027	n.v.t.

Begroting 2024

Begroting 2024

GEMEENTE Arnhem

Ontwerp Begroting 2024

Inhoudsopgave

Deel 1 Hoofdlijnen van beleid en financieel kader ... 1
Hoofdlijnen van beleid ... 2
Ontwikkelingen in het financieel kader ... 8
Leeswijzer ... 33
Deel 2 Beleidsbegroting ... 35
Wijkprogramma's ... 36
Wijken Algemeen ... 37
Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek ... 41
Noordwest ... 44
Noordoost ... 47
Presikhaaf ... 51
Malburgen ... 54
Schuytgraaf/Elderveld ... 58
De Laar/Elden ... 61
Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg ... 64
Stedelijke programma's ... 67
Bestuur, dienstverlening en financiën ... 68
Veiligheid ... 76
Bereikbaarheid ... 84
Economie ... 90
Onderwijs ... 98
Cultuur ... 108
Participatie en armoedebestrijding ... 116
Zorg ... 124
Welzijn en inclusie ... 136
Gezondheid en sport ... 147
Klimaat en energie ... 155
Ruimtelijke ontwikkeling ... 164
Wonen en leefomgeving ... 171
Paragrafen ... 188
Lokale heffingen ... 189
Risicomanagement en weerstandsvermogen ... 198
Onderhoud kapitaalgoederen ... 214
Financiering ... 233
Bedrijfsvoering ... 237
Verbonden partijen ... 244
Grondbeleid ... 259
Investeringen ... 263

Subsidies ... 269
Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid ... 276
Overig programmaplan ... 278
Deel 3 Financiële begroting ... 279
Overzicht van baten en lasten per programma ... 280
Overzicht structureel begrotingssaldo ... 283
Geprognosticeerde balans 2024-2027 ... 284
Reserves en voorzieningen ... 285
EMU-saldo 2024 ... 294
Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld ... 295
Overzicht taakvelden per programma (lasten) ... 302
Overzicht taakvelden per programma (baten) ... 306
Mutaties circulaires ... 310
Bijlagen ... 311
Overzicht BBV-indicatoren ... 312
Overzicht onderdelen stad/wijk ... 316
Normenkader ... 318
Afkortingenlijst ... 322
Begrippenlijst ... 325

Deel 1 Hoofdlijnen van beleid en financieel kader

Deel 1 bestaat uit:

1. Hoofdlijnen van beleid
2. Ontwikkelingen in het financieel kader
3. Leeswijzer

Hoofdlijnen van beleid

De Ontwerp Begroting 2024 die voor u ligt, weerspiegelt de tijd waarin we leven. Arnhemmers worden zowel thuis als op reis geconfronteerd met de zorgwekkende gevolgen van klimaatverandering. Extreme hitte en bovenmatige regenval lijken aan de orde van de dag. De onrust in de wereld duurt voort en zorgt voor een toename van vluchtelingen uit onder meer Oekraïne, die hier een veilig heenkomen zoeken. De energieprijzen en de gestegen inflatie maken het dagelijks leven voor onze inwoners duurder. Woningzoekenden kampen met een overspannen woningmarkt die het kopen of huren van een huis in onze stad tot een moeilijke opgave maakt.

Het zijn grote en complexe problemen die we als Arnhem niet alleen kunnen oplossen. Wel kunnen we lokaal en regionaal een bijdrage aan de oplossing leveren. Daarbij zoeken we de samenwerking met het nieuwe provinciebestuur en het nieuwe kabinet dat na de Tweede Kamerverkiezingen in november hopelijk snel zal worden geïnstalleerd.

De komende jaren gaan we aan de slag met maatregelen zodat het voor mens en dier prettig leven blijft in Arnhem. Samen met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen werken we hard om de uitdagingen het hoofd te bieden. Gelukkig is er ook veel om positief over te zijn. De stad groeit en bloeit in veel opzichten. Zo zijn er mooie initiatieven die laten zien dat we een effectieve bijdrage kunnen leveren aan zaken als vergroening, verduurzaming en het bouwen van toegankelijke en betaalbare woningen. Arnhem is ook een sociale stad. Mensen staan voor elkaar klaar, waar je ook vandaan komt en wie je ook bent. Of je nu vlucht voor oorlog of zorg nodig hebt op je oude dag; in Arnhem telt en doet iedereen - op zijn, haar of hen manier - mee.

De behoeften van de stad en haar inwoners sterken ons in onze ambities die onverminderd groot zijn. In 2024 gaan we samen met inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen aan de slag om Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. We treffen voorbereidingen voor een prachtig nieuw stadsdeel – Spoorzone Arnhem-Oost – waar vele duizenden (nieuwe) Arnhemmers zullen neerstrijken. Waar ze kunnen wonen, werken, recreëren en genieten van alle historie, cultuur en (sport)evenementen die Arnhem te bieden heeft. We richten de stad klimaatadaptief in zodat we voorbereid zijn op weerextremen. Ook continueren we de uitvoering van de Dierenwelzijnagenda en investeren in biodiversiteit zodat Arnhem een fijne stad is en blijft voor mens en dier.

We zetten forse stappen om binnen één generatie de kloof tussen arm en rijk te doorbreken. Daarbij focussen we ons op wonen, bestaanszekerheid en onderwijs. We strijden vóór inclusiviteit en diversiteit, en tégen discriminatie. Het voorkomen en bestrijden van criminaliteit voor en achter de voordeur is onze prioriteit en we bieden kwetsbare kinderen en jongeren perspectief.

We werken hard om de tweedeling in onze stad tegen te gaan en generatiearmoede te doorbreken. We investeren in opvangplekken om een veilige haven te kunnen zijn voor mensen die op de vlucht zijn voor oorlog en geweld, of die om welke reden dan ook dakloos zijn. Zo zetten we forse stappen richting een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem.

Een DUURZAAM Arnhem

Met een nieuw stadsdeel en duizenden extra woningen en werkplaatsen in 2040, staat Arnhem aan de vooravond van forse veranderingen. Voorwaarde voor deze ontwikkelingen is dat onze leefomgeving aantrekkelijk, veilig en gezond blijft voor huidige en toekomstige inwoners. Daarom werken we in 2024 aan een samenhangend beleidsplan voor een gezonde en veilige leefomgeving, een duurzaam mobiliteitsplan, een woonvisie en een stedelijke visie op hoogbouw en verdichting.

Circulaire economie en duurzame samenleving

Zo abstract als de klimaatverandering ooit was, zo concreet is het nu. We zitten midden in een klimaatcrisis. De overgang naar een circulaire economie en duurzame samenleving is dringender dan ooit. We richten ons daarbij vooral op onderdelen waar we het grootste verschil kunnen maken met betrekking tot energiebesparing en duurzaamheid. Om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te kunnen zijn, zetten we vol in op een inclusieve energietransitie. We willen schonere woonomgevingen en hergebruik van grondstoffen verbeteren, zodat de hoeveelheid restafval afneemt. In 2024 organiseren we een burgerberaad over afval zodat Arnhemmers kunnen meedenken over maatregelen die de hoeveelheid afval in Arnhem tot een minimum beperken.

Tegelijkertijd willen we een fikse CO2-reductie realiseren door middel van energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven. We zetten in op het opwekken van duurzame elektriciteit en duurzame warmte als alternatief voor aardgas. Het is ons doel om in 2030 6.500 woningen aardgasvrij te verwarmen. Ook werken we

aan de verduurzaming van onze scholen en ander maatschappelijk vastgoed. Een groot knelpunt waar we tegenaan lopen is de netcongestie. Samen met de Arnhemse kennisinstellingen, Arnhemse innovatieve bedrijven op gebied van energie en de netbeheerders zoeken we naar oplossingen die nodig zijn om onze ambities te kunnen realiseren.

We voeren de Arnhemse Isolatie aanpak uit waarmee we werken aan concrete doelen, voor zowel specifieke wijken als gerichte doelgroepen. Binnen deze aanpak vechten we daarnaast tegen energiearmoede. Het is onder meer ons streven dat meer dan 3200 huishoudens, die kampen met energiearmoede, in 2024 geholpen zijn met een energiecoach traject.

Nieuwe Woonvisie
De woningmarkt zit muurvast. Dit vraagt om een radicale omslag zodat voor woningzoekenden niet langer het recht van de sterkste geldt. We pakken de regie en zetten ons beleid en instrumentarium maximaal en onorthodox in om wonen betaalbaar te krijgen. Daarnaast willen we veel meer goede en duurzame woningen aan de woningvoorraad toevoegen voor alle doelgroepen. Deze woningen plannen we zo veel mogelijk binnen de stad, op en rond OV-knooppunten, waardoor we lage parkeernormen kunnen toepassen.
We streven naar meer gemengde wijken, zodat kwetsbare Arnhemmers verspreid over de stad kunnen wonen. Het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen gaan we verder uitbreiden. Hiervoor trekken we tot en met 2027 jaarlijks 1,5 miljoen euro uit. Van dit geld kunnen we onder meer tussenvoorzieningen voor statushouders ontwikkelen, flexwoningen realiseren of het aantal woningen voor extreme overlastgevers uit te breiden. In de strijd tegen dakloosheid maken we ons hard voor het creëren van zoveel mogelijk woonplekken. Iedereen in Arnhem heeft immers recht op een (t)huis. We zien kansen in het housing first principe en zetten in op de uitstroom uit de opvang en om- en afbouw van de capaciteit van de maatschappelijke opvang.

Om problemen op de huurmarkt en malafide verhuurderschap aan te pakken, versterken we de positie van huurders. Onze ambities voor de volkshuisvesting werken we verder uit in een nieuwe brede Woonvisie voor Arnhem. Vooruitlopend hierop trekken we onder andere extra geld uit voor de invoering van verhuurdersvergunningen, een wooncoach, versterking van de positie van huurders en extra handhaving door de Omgevingsdienst ODRA.

Spoorzone Arnhem Oost
Om de bevolkingsgroei, de verandering van huishoudens en het aantal woningzoekenden te kunnen opvangen, willen we tussen 2023 en 2040 ongeveer 14.000 (veelal betaalbare) woningen bouwen binnen de bebouwde omgeving. In de omgevingsvisie zijn vier gebieden aangewezen waar we deze groei willen verwezenlijken. Ruim de helft hiervan is voorzien in Spoorzone Arnhem Oost, omdat dit gebied in potentie veel ruimte heeft voor nieuwbouwwoningen, bedrijvigheid, verbeterde mobiliteit en meer groen. De mogelijkheid om hier een nieuw stadsdeel te creëren waar straks duizenden woningen met bijbehorende voorzieningen kunnen verrijzen, is een unieke kans voor Arnhem. Om dit te verwezenlijken hebben we veel geld van het Rijk gekregen. Dat neemt echter niet weg dat dit omvangrijke project ook veel en forse investeringen van onszelf vraagt, met de bijbehorende risico's.

Green Deals
Met bedrijven op werklocaties en organisaties zoals gebedshuizen, sluiten we Green Deals omdat ook daar verduurzaming hard nodig is. Hierin maken we onder meer afspraken over het benutten van daken voor zonnepanelen en ondersteunen we ondernemers en organisaties. De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen.

Een GROEN Arnhem
Een groene en biodiverse stad, is een gezonde stad. We investeren daarom de komende jaren fors in onze groene leefomgeving. In het kader van onze missie om Arnhem radicaal te vergroenen, trekken we de stad in om een spoor van groen achter te laten. De wijkgroenagenda's, waarmee we de leefbaarheid in de wijken verbeteren, zijn voor een groot aantal wijken al gereed. Dat betekent dat we in 2024 samen met wijkbewoners aan de slag kunnen met de uitvoering ervan.

Onze groenvisie zet onze koers uit voor een groenere toekomst. Zo reserveren we in 2025 en 2026 geld om meer bomen te planten, en onze aanwezige bomen de kans te geven om uit te groeien. Samen met de pachters van onze agrarische gronden zetten we actief stappen ten behoeve van natuurontwikkeling. Van de prachtige groene gebieden die Arnhem rijk is, gaan we de bodem optimaliseren en de biodiversiteit vergroten. Ook willen we de

gebieden nog beter met elkaar verbinden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens.

Veilige, gezonde en aantrekkelijke leefomgeving
We koesteren onze parken en investeren daarom in 2024 en 2025 in totaal één miljoen om deze nog aantrekkelijker te maken. We intensiveren onze aanpak van overlast die het gevolg is van ongewenste graffiti en zorgen voor een aantrekkelijke openbare ruimte die uitnodigt tot bewegen, wandelen en fietsen. Hiervoor leggen we beweegvoorzieningen aan zoals pumptracks en skatebanen en werken we samen met verenigingen en scholen om open sportparken en open schoolpleinen te realiseren.

We streven naar een schone leefomgeving die maximaal bijdraagt aan de gezondheid van mens en dier. Zo willen we deelnemen aan een subsidieregeling voor het verwijderen of onklaar maken van rookgaskanalen. We reserveren in 2024 geld om de verwijdering van rookgaskanalen in 200 woningen te cofinancieren.

Met klimaatadaptatie maken we Arnhem bestand tegen het veranderende klimaat. Ter voorbereiding op de weersomstandigheden, passen we de stad slim aan. We maken onze stedelijke gebieden weerbaar tegen overstromingen, hevige regenval, hitte en droogte. Aan de hand van onze klimaatadaptatiestrategie zorgen we voor wateropvang in de bodem, een betere afvoer bij zware buien en verminderen we hitteproblemen. Ook daarbij is radicaal vergroenen een belangrijk middel. We werken aan een netwerk met koele plekken, waar (kwetsbare) Arnhemmers tijdens hittegolven gebruik van kunnen maken.

Bereikbare stad
Samen met de stad werken we aan een mobiliteitsvisie. In deze visie vormen de duurzame bereikbaarheid van onze stad, het tegengaan van verkeersoverlast en schone lucht onze uitgangspunten. De ruimte in Arnhem is schaars. Daarom gaan we op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt. Als meer mensen per fiets reizen, vergroot dit de leefbaarheid in de stad terwijl deze wel bereikbaar blijft voor degenen die afhankelijk zijn van de auto.

We kijken breder naar de verkeersstructuur voor de hele stad en specifiek naar het centrum en de singels. We verlagen de maximumsnelheid en verminderen het aantal rijstroken voor de auto waardoor er meer ruimte ontstaat voor groen, voetgangers, fietsers en het openbaar vervoer. Om verkeersonveilige situaties aan te pakken en schoolzones aan te kunnen leggen, trekken we vanaf 2024 geld uit. We verbeteren en breiden we het fietspadennetwerk uit, onder meer door vanaf 2026 te investeren in de snelfietsroute Arnhem-Huissen. Voor de verbetering van het Willemsplein gaan we vanaf 2027 geld reserveren.

Een KANSRIJK Arnhem

We zetten alles op alles om de tweedeling in de stad tegen te gaan en kansenongelijkheid te bestrijden. In Arnhem moet iedereen mee kunnen doen aan de samenleving. Essentieel hiervoor zijn een goede opleiding en een stevig niveau van basisvoorzieningen waarop alle Arnhemmers een beroep kunnen doen als ze laagdrempelig hulp of ondersteuning nodig hebben. We werken aan een Integraal Accommodatiebeleid, zodat we accommodaties voor sport, welzijn cultuur en onderwijsactiviteiten zo passend mogelijk kunnen inzetten bij de vraag uit de stad. Hiervoor reserveren we in 2024 en 2025 extra middelen. Ook maken we geld vrij om zelf maatschappelijke accommodaties aan te kopen om de leefbaarheid in wijken te behouden. Daarnaast ontwikkelen we met onze partners uit het onderwijs en maatschappelijke organisaties een beleidsrijk Integraal Huisvestingsplan (IHP). Het uitgangspunt van dit IHP is toekomstbestendige onderwijshuisvesting, waarbij de gebouwen aansluiten op de ontwikkelbehoefte van kinderen.

Met het onderwijs zetten we in op een passende plek voor elk kind. (Aanstaande) ouders in een kwetsbare positie proberen we zo vroeg mogelijk in beeld te krijgen zodat we ze kunnen ondersteunen. Scholen vormen steeds meer het middelpunt van de wijk en daarmee de basis voor een gezonde en veilige leefomgeving. Kinderen en jongeren krijgen alle kans om het beste uit zichzelf te halen door middel van de pedagogische wijk en de rijke schooldag. We proberen via vroegsignalering schooluitval te voorkomen en jongeren een goede aansluiting te bieden op de arbeidsmarkt.

Met de ondersteuning van inwonersinitiatieven, onze inzet op preventie en goede algemene voorzieningen zoals ontmoetingsplekken, zorgen we voor een sterk basisvoorzieningenniveau op het gebied van welzijn. Ook mantelzorgers en vrijwilligers spelen een essentiële rol. Arnhemmers die hulp, ondersteuning of zorg nodig hebben kunnen hiervoor laagdrempelig in hun wijk terecht. Door hen zo snel mogelijk te helpen, voorkomen we

complexere problemen. Daarbij proberen we zoveel mogelijk de eigen kracht van Arnhemmers te versterken en investeren we in het (sociaal) netwerk rondom inwoners. We werken – onder meer met trainingen – naar een dementievriendelijke samenleving, zodat de groeiende groep mensen die lijdt aan dementie, zo lang mogelijk mee kan blijven doen.

Voor jonge Arnhemmers mag het niet uitmaken in welke wijk je opgroeit. Alle kinderen moeten de kans krijgen om zich te ontwikkelen naar zelfstandigheid en een gezond volwassen leven. Waar dat niet lukt, zetten we tijdig passende hulp in. Dit gebeurt zo dicht mogelijk bij huis of thuis, zodat deze kinderen een zo normaal mogelijk leven kunnen blijven leiden. We werken preventief en signaleren problemen zo vroeg mogelijk. We zien dat sommige problemen, zoals de mentale gezondheid van jongeren, sinds de coronaperiode zijn toegenomen met wachtlijsten als gevolg. Dit vinden we uiteraard onwenselijk. In 2024 trekken we daarom opnieuw geld uit voor de zorgaccounthouder die kinderen op de wachtlijst naar een andere aanbieder bemiddelt zodat zij sneller worden geholpen.

Bestaanszekerheid
We zetten volop in op financiële rust, stabiliteit, een daginvulling en perspectief op een goede toekomst. In deze tijden van bestaanszekerheidscrisis zijn we dan ook voortdurend bezig met het zo vroeg mogelijk vinden van inwoners met geldzorgen en voorkomen dat deze zorgen problematisch worden. We trekken in 2024 geld uit om 600 extra huisbezoeken te doen en 600 extra telefoongesprekken te voeren bij inwoners met betalingsachterstanden en hen onze hulp aan te bieden. Ook verstrekken we deze winter opnieuw de Arnhemse Wintertoeslag van € 250 per huishouden dat hiervoor in aanmerking komt. We gaan door met het vereenvoudigen en toegankelijker maken van inkomensondersteuning voor mensen en trekken daar meer geld voor uit. We gaan (meer) samenwerken met ervaringsdeskundigen om zo goed mogelijk te kunnen aansluiten bij de leefwereld van onze inwoners. Ook gaan we vanaf 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer uitvoeren.

Meer Arnhemmers sporten
Een goede gezondheid is de basis voor een gelukkig leven. Daarom willen we alle Arnhemmers de mogelijkheid geven om zichzelf een gezonde leefstijl eigen te maken. Dat begint al bij onze jeugd. Zo vinden we dat elk kind de kans moet krijgen om volledig rookvrij op te groeien en zorgen we na een succesvolle pilot dat we de sportdag Papendal gaan borgen. We richten ons op het stimuleren van gezond gedrag en het tegengaan van ongezond gedrag, waaronder te weinig beweging, ongezonde voeding, problematisch alcoholgebruik en roken. We willen dat meer Arnhemmers voldoen aan de sportrichtlijn en stimuleren daarom zowel sporten bij verenigingen en beweegaanbieders, als sporten in de openbare ruimte.

Veilige en leefbare wijken
We zetten alles op alles om overlast en criminaliteit in Arnhem tegen te gaan en te voorkomen, zodat het Arnhems misdaadcijfer daalt naar het niveau dat past bij een 100.000+ gemeente. Naar aanleiding van een aangenomen motie, trekken we structureel extra middelen uit voor boa's. Daarnaast pakken we verloedering aan, beëindigen we overlast, pakken we relschoppers aan en zetten we alles op alles om beroepscriminelen een voet dwars te zetten. Ook trekken we vanaf 2024 structureel geld uit voor de aanpak ondermijning georganiseerde criminaliteit.

We breiden het aantal buurtsportcoaches uit. Deze professionals in wijken zetten sport in als middel om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals gezonde leefstijl, het tegengaan van overlast onder jongeren en het terugbrengen van eenzaamheid onder ouderen.

Nationaal programma Arnhem Oost
In de vijf wijken in Arnhem Oost (Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf-West, Malburgen en het Arnhemse Broek) liggen grote opgaven. Met het Nationaal Programma Arnhem-Oost willen we de achterstanden op het gebied van onderwijs, werk & inkomen, wonen, gezondheid, leefbaarheid en veiligheid in deze vijf wijken aanpakken. We willen de huidige en nieuwe generaties een eerlijke en gelijke keuze én kans bieden om hun talenten te ontwikkelen. Het programma is een integrale, lerende aanpak, met een scope van 18 jaar dat wordt uitgevoerd door de Alliantie Arnhem-Oost, waar ook maatschappelijke partners deel van uitmaken.

Wijkveiligheid heeft voor ons prioriteit en is tevens een belangrijk onderdeel van de aanpak Arnhem-Oost. Ook hebben we in het programma aandacht voor kansrijk opvoeden en opgroeien. Daarom wordt de pedagogische wijk daar verder ontwikkeld met onder meer de rijke schooldag, schoolmaaltijden en extra aandacht voor voor- en vroegschoolse educatie en onderwijs achterstanden.

Met de middelen die we in het kader van het Volkshuisvestingfonds hebben gekregen van het Rijk werken wij aan de leefbaarheid en veiligheid in de Arnhem-Oost wijken. Dit doen wij onder meer via een subsidieregeling inclusief advies en begeleiding om de slechtste en meest ongezonde particuliere koopwoningen te verduurzamen.

Een VERBONDEN Arnhem

Door de oorlogen in de wereld leven we in onzekere en onstuimige tijden. Wij zijn solidair met mensen uit andere landen die tegen wil en dank hun land ontvluchten en willen voor hen een gastvrije stad zijn. Momenteel vangen we ongeveer 2500 mensen op in met name tijdelijke opvanglocaties. Het is onze ambitie om de komende jaren 2000 permanente opvangplekken te realiseren.

Iedereen in Arnhem mag zichzelf zijn en moet de kans krijgen om naar zijn, haar of hun vermogen volwaardig mee te doen, ongeacht leeftijd, huidskleur, culturele achtergrond, gender, inkomen, talenten, seksuele oriëntatie, levensbeschouwing of beperking(en). Voor discriminatie en racisme is in Arnhem geen plek. De lokale coördinator tegen discriminatie en racisme moet bijdragen aan het in beeld hebben van de belangrijkste knelpunten in de stad en het aanjagen van de aanpak van die punten. We werken aan een programma dat de bewustwording en kennis over het Koloniaal en Slavernijverleden van Arnhem vergroot bij inwoners, organisaties en collega's. We streven inclusief beleid na dat recht doet aan de diversiteit van al onze inwoners. Dat geldt ook voor onze gemeentelijke organisatie: de komende periode willen we verdere stappen zetten naar een representatieve en inclusieve organisatie.

Betrouwbare overheid

Ook voor Arnhem is een betrouwbare overheid een belangrijk thema. Openbaarheid en transparantie zijn essentieel voor het vertrouwen tussen de samenleving en de overheid. Een betrouwbare overheid is een overheid die dicht bij haar inwoners staat en het belang van haar inwoners voorop stelt, met oog voor de menselijke maat in het beleid en slagkracht in de uitvoering. Doen wat nodig is, in plaats van doen wat regel is, waarbij niet het systeem maar de uitwerking in de praktijk leidend is. Versterking van de burgerparticipatie en ons wijkgericht werken moeten ons daarbij helpen. Om onze ambities met betrekking tot inkoop te verwezenlijken trekken we geld uit zodat we lokaal, sociaal, duurzaam, diervriendelijk en circulair kunnen aanbesteden.

Om de zelfredzaamheid van onze inwoners, ondernemers en organisaties maximaal te faciliteren blijven we uitkijken naar mogelijkheden om onze dienstverlening verder te optimaliseren en te professionaliseren. We gaan digitaal vaardige gebruikers nog meer faciliteren om gemeentelijke diensten en producten af te nemen. Ook bieden we nieuwe digitale producten en diensten aan. Uiteraard blijven we via telefoon en balie ondersteunen voor de inwoner die dat nodig heeft. Daarnaast trekken we geld uit zodat de informatiebalie bij Loket Zuid kan worden voortgezet. Ook investeren we extra middelen om de bereikbaarheid en kwaliteit van de dienstverlening van de Klantenservice te verbeteren.

Kunst en cultuur voor iedereen

Wij willen dat iedereen, van jong tot oud, de kans krijgt om in aanraking te komen met kunst en cultuur, zowel het ervaren als ook het zelf maken ervan. Met kunst en cultuur dragen we bij aan een aantrekkelijk leef- en vestigingsklimaat. Het is onze ambitie om een interessant en aansprekend cultuuraanbod voor de grote diversiteit aan Arnhemmers te realiseren. We voeren de aangenomen raadsmotie uit waardoor de 500.000 euro die gedurende enkele jaren voor culturele programmering beschikbaar is, structureel wordt. Daarmee versterken we het culturele klimaat in de stad. Er is momenteel een grote mismatch tussen vraag en aanbod van huisvesting (ateliers, werkruimtes, oefenruimtes) voor de creatieve en culturele sector in Arnhem. Daarom stellen we geld beschikbaar voor de noodzakelijke investeringen in potentiële cultuurgebouwen.

Samen met onze partners in de stad investeren we blijvend in een aantrekkelijke binnenstad voor inwoners, bezoekers en toeristen. Het huidige cultuurhistorische erfgoed wordt goed onderhouden en daar waar mogelijk toekomstbestendig en duurzaam gemaakt. Evenementen in Arnhem moeten zo divers, inclusief, laagdrempelig en duurzaam mogelijk zijn. Daarbij blijven we inzetten op beeldbepalende evenementen die aansluiten bij onze gewenste uitstraling.

Ambities

Deze Ontwerp Begroting 2024 heeft een duidelijke richting en grote ambities, zoals hierboven op hoofdlijnen aangegeven. We verwachten dat we veel van onze ambities in de komende tijd zullen kunnen realiseren. Er zijn ook ambities waarvan het onzeker is of en in welk tempo ze kunnen worden ingevuld. Dit type onzekerheden

horen bij onze ambitie om complexe maatschappelijke opgaven aan te pakken. De ambities hebben soms het karakter van het doorbreken en het omkeren van lang ingesleten patronen. Dat zijn weerbarstige trajecten die een lange adem vragen. In dossiers zoals de verstedelijking, klimaatadaptatie, mobiliteitsopgave en/of de energietransitie is de komende jaren veel inzet nodig. Deels vanuit onze interne organisatie, maar ook van onze partners. In de huidige arbeidsmarkt met personele schaarste is het de vraag of deze inzet haalbaar is. Daarnaast hebben zowel wij als onze partners te maken met onder meer stijgende kosten, onzekere marktontwikkelingen en stikstofbeperkingen. Uiteraard hebben we hier oog voor. Dat neemt niet weg dat we ook de komende jaren vol energie aan de slag gaan om samen met de stad onze ambities voor Arnhem verder te verwezenlijken.

Ontwikkelingen in het financieel kader

Hoofdlijnen financiën

Het financieel beeld voor gemeenten ziet er op de korte termijn gunstig uit, maar het perspectief voor de langere termijn (vanaf 2026) is onzeker. In de Perspectiefnota 2024-2027 is dit reeds toegelicht. De onzekerheid op de langere termijn komt met name door de verwachte daling van het gemeentefonds dat vanuit de Rijksoverheid wordt verstrekt. Uit de Voorjaarsnota 2023 van het Rijk blijkt dat gemeenten vanaf 2026 structureel € 3 miljard minder krijgen om hun taken uit te voeren. Daarmee is er geen toereikende structurele financiering van de taken van gemeenten, hetgeen onvermijdelijk gevolgen heeft voor het voorzieningenniveau, de leefomgeving, de zorg en de ondersteuning die gemeenten hun inwoners kunnen bieden. Tot op heden heeft het inmiddels demissionaire kabinet niet gezegd dat het hier om een bezuiniging gaat, maar ook niet aangegeven welke taken niet of minder moeten worden uitgevoerd. Hoewel we in Arnhem de financiën op orde hebben en zeker de eerste jaren de middelen nog toereikend zijn, worden hierdoor (net als in elke andere Nederlandse gemeente) onze inhoudelijke ambities beperkt. Desondanks is het gelukt om een meerjarig sluitende begroting te realiseren, waarin ook ruimte is gevonden voor een aantal grote ambities.

Structurele ruimte onder druk

Uit de Perspectiefnota blijkt ook dat de structurele financiële ruimte die er is, (vrijwel) volledig wordt opgeslokt door de (doorwerking van) indexaties die veel hoger zijn dan in eerdere jaren. In deze Begroting is dit beeld nog versterkt: actualisatie van een aantal indexaties na het opstellen van de Perspectiefnota legt een aanvullend beslag op de structurele ruimte. De Rijksoverheid compenseert gemeenten hier onvoldoende voor. Bovendien worden we, zoals hierboven aangegeven, vanaf 2026 geconfronteerd met het ‘ravijn’ in het gemeentefonds, dat slechts gedeeltelijk door aanvullingen in het gemeentefonds is opgelost. Uit de meicirculaire volgt dat ten opzichte van de Perspectiefnota in alle jaren extra ruimte ontstaat. Deze ruimte is noodzakelijk om op de eerste plaats dekking te kunnen bieden aan de autonome en overige financiële ontwikkelingen. De resterende ruimte uit de meicirculaire is in de voorbereiding op de Begroting 2024 meegenomen om een integrale afweging te maken in de ambities en knelpunten zoals onder andere genoemd in de Perspectiefnota. Daarbij is uiteraard rekening gehouden met de besluitvorming met betrekking tot de Perspectiefnota. In dit totaal van ambities, knelpunten en wensen zijn in deze Begroting 2024 afwegingen en keuzes gemaakt.
Vanuit het demissionaire kabinet is erkend dat er sprake is van een disbalans tussen de taken die decentrale overheden worden geacht uit te voeren en de middelen die daar tegenover staan. Een tekort van € 3 miljard kunnen gemeenten niet zomaar wegpoetsen. Deze erkenning is hopelijk een eerste stap om het gesprek verder te kunnen voeren en als één overheid tot een oplossing te komen. Tijdens het overhedenoverleg in september 2023 wordt gesproken over hoe Rijk en gemeenten samen ambities, taken en middelen in evenwicht brengen. De nieuwe landelijke Taskforce Taken en Middelen brengt de consequenties in beeld van het tekort in 2026. Ook komt de taskforce met voorstellen over de wijze waarop taken en middelen structureel in balans gebracht kunnen worden. De inzet van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) in dit gesprek hangt mede af van het al dan niet controversieel verklaren van de nieuwe financieringssystematiek van het gemeentefonds en de consequenties die daar wel of niet aan verbonden worden. Om het huidige takenpakket van gemeenten en de ambities van het kabinet ongewijzigd te kunnen blijven uitvoeren, zal de VNG blijven bepleiten dat verbetering van het meerjarig financieel perspectief op de volgende onderdelen noodzakelijk is:

- herstel van het accres vanaf 2026 en niet pas vanaf 2027;
- definitief schrappen van de opschalingskorting. In Arnhem is deze korting volledig ingeboekt. Vanaf het jaar 2026 gaat het om € 975 miljoen landelijk. Dit betekent voor Arnhem dat we vanaf 2026 rekenen met bijna € 10 miljoen per jaar minder inkomsten door deze opschalingskorting;
- toereikende en stabiele indexering van het gemeentefonds om loon-, prijs- en volumeontwikkelingen op te kunnen vangen, inclusief de stijging van de zorgvraag.

Begrotingsadvies VNG

De VNG heeft naar aanleiding van bovenstaande geschetste situatie een begrotingsadvies aan gemeenten afgegeven:

- maak een sluitende begroting over de jaren 2024/2025;
- maak voor het jaar 2026 en volgende jaren een reële begroting op basis van het huidige takenpakket en de noodzakelijke investeringen, waarbij een eventueel tekort dat ontstaat duidelijk zichtbaar is.

Voor Arnhem geldt dat deze Begroting 2024 een sluitend beeld in 2024 en 2025 laat zien, maar ook (nog net) in de jaren daarna. Daarmee is onze financiële positie in vergelijking met veel andere gemeenten goed. In deze

Begroting 2024, maar vooral in de vorige Begroting 2023 is op een aantal posten noodgedwongen echter gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Als we op onderdelen deze middelen wel structureel willen begroten, dan voorzien we in de komende begrotingen dat inhoudelijke keuzes moeten worden gemaakt om binnen de beperkte(re) financiële kaders te blijven.

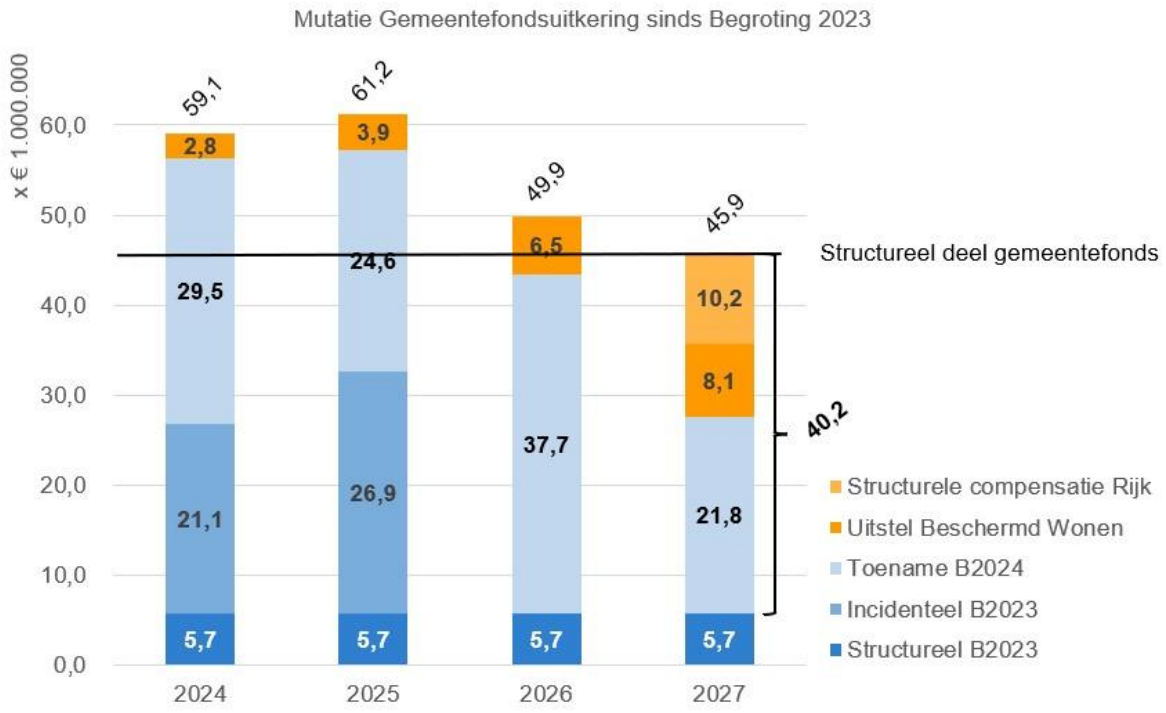
Ruimte voor ambities, specifiek de verstedelijkingsopgave
Zoals hiervoor aangegeven is er naast de dekking van de autonome ontwikkelingen in deze Begroting (beperkte) ruimte voor de financiële vertaling van onze ambities. De raad heeft daarvoor richting gegeven bij de besluitvorming rond de Perspectiefnota.
Een ambitie die een forse impact heeft op het financieel beeld betreft de verstedelijkingsopgave. Specifiek de ontwikkeling in het gebied Spoorzone Arnhem Oost is een grote opgave, die op dit moment wordt ingeschat op circa € 245 miljoen. Hiervoor is bij het Rijk een sterke lobby gevoerd. Dit heeft geleid tot een flinke toegezegde bijdrage vanuit de Rijksoverheid van € 108 miljoen (€ 131 miljoen inclusief BTW), maar dit vraagt tegelijkertijd ook om een substantiële inzet van eigen middelen van naar verwachting circa € 90 miljoen. Aan de ene kant betekent dit dus een enorme kans voor Arnhem, maar tegelijkertijd brengt dit de verantwoordelijkheid met zich mee om eigen budget in te brengen. Deels kan deze inzet gedekt worden voor € 11 miljoen vanuit reeds gereserveerde middelen in het stadsontwikkelfonds en andere reserves. De opgave is echter van dusdanige omvang dat daar bovenop een beroep op algemene middelen nodig is om begin 2024 als raad een investeringsbesluit te kunnen nemen. Op het totaal van alle autonome ontwikkelingen, knelpunten en beleidswensen is een integrale afweging gemaakt welke inzet vanuit de algemene middelen verantwoord is om vrij te kunnen spelen voor deze verstedelijkingsopgave. Vanzelfsprekend zijn de afgesproken financiële spelregels over de weerstandsfactor en solvabiliteit hierbij randvoorwaarden. Als uitkomst van die afweging wordt in deze Begroting voorgesteld om vanuit de algemene middelen eenmalig € 13 miljoen vrij te spelen voor de opgave in Spoorzone Oost en structureel vanaf 2027 € 6 ton en vanaf 2028 € 3 ton kapitaallasten te ramen om een investering van € 19 miljoen in de inrichting van de openbare ruimte mogelijk te maken. Om een start te kunnen maken met de verstedelijkingsopgave in Spoorzone Oost wordt in deze Begroting dus in totaliteit € 24 miljoen gereserveerd en wordt € 19 miljoen als investeringskrediet beschikbaar gemaakt.
Daarnaast houden we rekening met een verhoging van het risicoprofiel met € 20 miljoen om recht te doen aan het hogere risico dat we als gemeente lopen bij een dergelijk omvangrijk traject. Bij het aankomende investeringsvoorstel wordt de daadwerkelijke risico-impact berekend. Daarnaast wordt in deze Begroting voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren: de kosten van de eerste aanleg van riolering bij nieuwbouw worden daarbij niet meer als kosten van de grondexploitatie aangemerkt, maar als investeringen geactiveerd. Bij de aankomende financiële jaarrapportage projecten (FJP) wordt exact berekend welke investeringskredieten in 2024 nodig zijn, tot welke kapitaallasten dit leidt, op welke wijze deze vanaf 2025 via de rioolheffing gedekt kunnen worden en wat de verwachte financiële effecten op de grondexploitaties zijn.
Tot slot wordt in deze Begroting specifiek voor de grondexploitatie Spoorzone voorgesteld een nieuwe BR Spoorzone in te richten, waaraan de bijdragen vanuit de algemene middelen en de BR Stadsontwikkelfonds worden gedoteerd.
Met deze Begroting zijn dus de voorbereidingen getroffen door eerste financiële ruimte te creëren. Alles bij elkaar geeft dit voldoende basis om begin 2024 een gebiedsexploitatie voor te leggen. Op het moment dat de gebiedsexploitatie Spoorzone in 2024 aan de raad wordt voorgelegd, vindt besluitvorming plaats om dit traject daadwerkelijk in gang te zetten. Op dat moment zullen de middelen voor de Spoorzone ook aangevuld worden met dekkingen voor circa € 47 miljoen vanuit overige budgetten zoals bereikbaarheid, mobiliteit, groen, klimaat en parkeerinkomsten. Daarbij vertrouwen we erop dat we samen met het Rijk en de Provincie tot een sluitende businesscase kunnen komen.

Conclusies financieel beeld
Het financieel meerjarenbeeld in deze Begroting 2024 kan dekking bieden aan de autonome ontwikkelingen, waaronder de sterk gestegen nominale kosten. Daarnaast blijft er (beperkte) ruimte over voor dekking van nieuwe ambities, rekening houdend met de financiële spelregels. We realiseren een weerstandsfactor van 1,0 in 2024, hetgeen in lijn met onze financiële verordening is.
Vooral de ambitie op het gebied van de groeiende stad maakt echter dat de financiële positie in deze Begroting fors belast wordt. Dit blijkt uit de impact op het weerstandsvermogen. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027. Hiermee wordt duidelijk dat de voorlopige financiële vertaling van (een deel van) de verstedelijkingsopgave zwaar op de gemeentelijke begroting drukt. Het valt te bezien in hoeverre in de komende jaren deze en andere gemeentelijke opgaven door de

Rijksoverheid binnen de mogelijkheden van passende financiering worden voorzien. Dit zal bepalend zijn voor het daadwerkelijk kunnen realiseren van de gewenste ambities.

Reëel en structureel sluitende begroting

In het financiële beeld in de Perspectiefnota is een raming gemaakt van het gemeentefonds op basis van de september- en decembercirculaires 2022, aangevuld met een inschatting voor loon- en prijscompensatie die in de meicirculaire wordt toegekend. In deze Begroting is de doorrekening van de meicirculaire hier tegenover gezet, waarbij in de meicirculaire zoals gebruikelijk ook alle maatstaven meerjarig zijn geactualiseerd.
Onderstaand plaatje geeft inzicht in de incidentele en structurele ruimte die in de Begroting 2023 en 2024 vanuit het gemeentefonds ontstaat:

Hieruit blijkt dat de structureel beschikbare ruimte in de Begroting 2023 slechts € 5,7 miljoen was, maar in deze Begroting 2024 verruimd is met € 40 miljoen. Dit komt door de toename van het gemeentefonds in de afgelopen circulaires, doordat de eenmalige compensatie van € 10 miljoen in 2026 structureel wordt toegekend en doordat het uitstel van het verdeelmodel beschermd wonen binnen het gemeentefonds valt en daardoor als structurele post wordt beschouwd. De keerzijde van de grotere structurele ruimte is een verkleining van de incidentele ruimte in de jaren 2024 tot en met 2026 (alles boven de streep).
Hiermee is dus gebeurd waar in de Begroting 2023 op deze plek aan gerefereerd is. De aanpassing van de accresberekening heeft geleid tot een grotere structurele ruimte en een kleinere incidentele ruimte. Waar de Begroting 2023 het noodzakelijk maakte om met name een aantal investeringen, in tegenstelling tot de gebruikelijke werkwijze, incidenteel te bekostigen, zodat de structurele lasten zo laag mogelijk zouden blijven, biedt de Begroting 2024 de ruimte om deze investeringen weer op de gebruikelijke wijze te begroten door de kapitaallasten als structurele lasten in de begroting op te nemen.

Op basis van de beschikbare informatie, met name van het Rijk, zijn de verschillende inkomsten in deze begroting volgens de gebruikelijke methode geraamd. Daarnaast zijn geen extra taakstellingen opgenomen, terwijl wel rekening is gehouden met onder andere de forse tegenvallers als gevolg van de loon- en prijsontwikkeling. Daarmee is sprake van een reëel evenwicht in deze begroting.

Binnen deze kaders is de resterende ruimte uit de meicirculaire in de voorbereiding op de Begroting 2024 meegenomen om een integrale afweging te maken in de ambities en knelpunten zoals onder andere genoemd in de Perspectiefnota. Daarbij is uiteraard rekening gehouden met de besluitvorming van de Perspectiefnota. In dit totaal van ambities, knelpunten en wensen zijn in deze Begroting 2024 afwegingen en keuzes gemaakt. Dit leidt tot het volgende totale beeld van de incidentele en structurele verrekeningen met de algemene reserve:

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Uitgangspositie Begroting 2023	0	0	0	0
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve voorafgaand aan Perspectiefnota	5.814	25.361	-13.176	-976
Waarvan structureel	*30.629*	*34.904*	*9*	*9*
Waarvan incidenteel	*-24.815*	*-9.543*	*-13.185*	*-985*
Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	-6.072	-3.453	8.582	-10.275
Waarvan structureel	*-4.566*	*-3.839*	*7.317*	*-10.275*
Waarvan incidenteel	*-1.506*	*387*	*1.265*	*0*
Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota				
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Waarvan structureel	*-818*	*-411*	*150*	*-446*
Waarvan incidenteel	*-11.933*	*-4.370*	*-5.370*	*-100*
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Waarvan structureel	*-5*	*-241*	*-660*	*-1.159*
Waarvan incidenteel	*-2.197*	*2.325*	*3.300*	*-200*
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Waarvan structureel	*-3.902*	*-4.647*	*-3.661*	*-818*
Waarvan incidenteel	*-5.650*	*250*	*-530*	*-530*
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Waarvan structureel	*155*	*10*	*292*	*-2.635*
Waarvan incidenteel	*9.980*	*74*	*1.538*	*-785*
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*

Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-330*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-10.350*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*25.732*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-36.671*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

Uit deze tabel blijkt dat er in 2024 een bedrag van bijna € 11 miljoen aan de algemene reserve wordt onttrokken. Dit bestaat echter uit een structurele toevoeging van ruim € 25 miljoen en een incidentele onttrekking van ruim € 36 miljoen. Dit betekent dat de begroting voor 2024 structureel sluitend is. In het jaar 2025 loopt dit saldo zelfs nog verder op naar ruim € 28 miljoen. In 2026 zakt dit ver terug naar een structureel overschot van ruim € 4 miljoen, terwijl vanaf 2027 een beperkt voordelig saldo van € 1 ton resteert. In alle jaren ontstaat er dus een structureel sluitende begroting, die wel een flinke daling laat zien.

Gemeentefonds en overige (rijks)ontwikkelingen

Het gemeentefonds is de grootste inkomstenbron voor gemeenten. Jaarlijks worden gemeenten op een drietal momenten geïnformeerd over de actuele raming van het gemeentefonds. De meicirculaire is gebaseerd op de Voorjaarsnota van het Rijk en is een belangrijke bouwsteen van de gemeentelijke begroting.

Accres algemene uitkering

Het accres is tot en met 2025 gesplitst in een vaststaand volumedeel en een loon- en prijsdeel dat per circulaire wordt bijgesteld op basis van de laatste inzichten van het Centraal Planbureau (CPB) over de loon- en prijsontwikkeling.

Volumecompensatie

Tot en met 2025 is de volumeontwikkeling van het accres gekoppeld aan de rijksuitgaven (trap-op-trap-af) en voor deze jaren ook vastgezet. In het landelijke coalitieakkoord is besloten om het accres vanaf 2026 echter niet langer te koppelen aan de rijksuitgaven. In de Begroting 2023 ontstond daardoor vanaf 2026 het zogenaamde ‘ravijn’. In de septembercirculaire 2022 heeft het kabinet aanvullend eenmalig € 1 miljard in 2026 voor gemeenten ter beschikking gesteld om dit ravijn te verzachten. Dit is meegenomen in de Perspectiefnota 2024. In de meicirculaire 2023 is aangekondigd dat deze € 1 miljard vanaf 2027 structureel beschikbaar komt. Dit betekent voor Arnhem circa € 10 miljoen meer gemeentefonds vanaf 2027. In de Perspectiefnota 2024 was hiermee nog niet gerekend. Daarnaast heeft het kabinet een nieuwe financieringssystematiek voor gemeenten aangekondigd met als doel een stabiele(re) financiering en meer autonomie voor medeoverheden. De volumeontwikkeling van het gemeentefonds wordt daarbij gebaseerd op een historisch gemiddelde van de ontwikkeling van het bbp. In de Miljoenennota 2024 worden voor 2027 en verder de cijfers op basis van de bbp-systematiek berekend en opgenomen op basis van de op dat moment meest actuele gegevens.
In de meicirculaire is de koppeling aan het bbp vanaf 2027 dus nog niet verwerkt en zoals gebruikelijk verwerken we de meicirculaire in de Begroting. Voor het jaar 2027 is daarom aanvullend een inschatting gemaakt van het volumeaccres dat nog toegevoegd zal worden. Hierbij gaan we uit van het bedrag dat het Rijk voor 2027 hiervoor in de Voorjaarsnota gereserveerd heeft (€ 150 miljoen). Voor Arnhem betekent dit dus € 1,5 miljoen extra ruimte. Dit is prudent ingeschat.
Tot slot is bij de uitwerking van de nieuwe financieringssystematiek de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied betrokken. Op gemeentelijk niveau wordt in samenspraak met de VNG bezien welke mogelijkheden er zijn qua modernisering en uitbreiding van het belastinggebied, waarbij op basis van de uitkomsten een eventueel wetgevingstraject in gang wordt gezet. Omdat dit samenhangt met een mogelijk nieuw nationaal belastingstelsel, verwachten we niet dat dit korte termijn gaat gebeuren.

Loon- en prijscompensatie

In de meicirculaire is voor de jaren 2024 en verder de loon- en prijsontwikkeling meerjarig gestegen ten opzichte van de vorige raming uit de septembercirculaire 2022. Een eerste inschatting daarvan is reeds opgenomen in de

Perspectiefnota 2024. Daarnaast heeft het kabinet besloten dat het gemeentefonds vanaf 2027 geïndexeerd wordt op basis van de ontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp).
De loon- en prijsontwikkeling over 2022 is aanzienlijk gestegen ten opzichte van de oorspronkelijke raming. Om die reden heeft het kabinet bij de Najaarsnota 2022 besloten om bij de Voorjaarsnota 2023 eenmalig een extra structurele prijsbijstelling vanaf 2022 uit te keren. Bij de Najaarsnota werd gesproken over landelijk € 300 miljoen en dat zou op basis van de indexcijfers van maart 2023 nog hoger uitkomen. In de Perspectiefnota is hiermee rekening gehouden. Uit de meicirculaire 2023 blijkt echter dat conform de uiteindelijk gehanteerde grondslag de compensatie lager uitkomt dan de eerder genoemde € 300 miljoen en wel op € 127 miljoen in 2023, aflopend naar € 115 miljoen in 2027. Dit is verwerkt in deze Begroting.

Taakmutaties
Binnen het cluster Jeugdzorg worden in 2024 en 2025 extra middelen toegevoegd aan de algemene uitkering op basis van het principeakkoord over de Hervormingsagenda Jeugd. De beschikbaarstelling van de middelen vanaf 2026 en verder vindt pas plaats na het advies van de deskundigencommissie en de besluitvorming daarover. De middelen die voor 2025 worden toegevoegd aan de algemene uitkering, worden gecorrigeerd voor de afgesproken besparing (€ 500 miljoen) die aanvullend is opgenomen in het landelijke coalitieakkoord. Om die reden valt dit budget binnen het gemeentefonds lager uit dan waarmee in de Begroting 2023 rekening is gehouden. Dit geldt ook voor de jaren vanaf 2026. Uitwerking van de landelijke besparing van ruim € 500 miljoen moet echter ook leiden tot even zo grote lastenverlaging bij het programma jeugdzorg. Om die reden is een stelpost bij dit programma opgenomen. Deze vertaling in de begroting is conform de richtlijn van de Provincie.
In het cluster individuele voorzieningen Wmo worden structureel extra middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten samenhangend met het Integraal Zorgakkoord, ter compensatie van gemeenten voor gestegen kosten als gevolg van de invoering van het abonnementstarief Wmo. Daarnaast wordt het abonnementstarief vanaf 2025 afgeschaft en wordt in plaats daarvan een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo heringevoerd. De gestegen kosten als gevolg van het abonnementstarief deden zich al enkele jaren voor en waren dus al verwerkt in de begroting. Daarom kan dit deel van de extra rijksmiddelen ten gunste van de algemene middelen vallen.

Daarnaast is in de meicirculaire bevestigd dat de invoering van het nieuwe verdeelmodel voor beschermd wonen met een jaar is uitgesteld naar 2025. Ook zijn de verwachte kosten van beschermd wonen voor Arnhem meerjarig geactualiseerd. Dit leidt in 2027 tot een voordeel van ruim € 8 miljoen. Dit is verwerkt in de berekening van de meicirculaire. Zoals in de raadsbrief van 5 september is toegelicht, zijn er met de regio financiële afspraken gemaakt over de transformatie van beschermd wonen naar beschermd thuis, inclusief afspraken over onderlinge solidariteit en risicobeheersing. De financiële afspraken zoals genoemd in de raadsbrief zijn in deze Begroting verwerkt: in 2024 passen de financiële afspraken binnen de bestaande begroting van beschermd wonen en vanaf 2025 zijn de financiële afspraken vertaald door rekening te houden met het beslag op de algemene middelen aangevuld met meerjarige onttrekkingen aan de BR Wmo en jeugdzorg.

In de begroting is tot slot een structurele stelpost van jaarlijks € 1,0 miljoen opgenomen om bovenmatige rentestijgingen op te vangen. In de Perspectiefnota 2022-2025 is besloten om deze voor 2024 incidenteel vrij te laten vallen. Daarmee staat deze stelpost vanaf 2025 structureel in de begroting. Sinds de Perspectiefnota 2022-2025 is de rente wel gestegen, maar op korte termijn is Arnhem hiervoor relatief ongevoelig omdat in de afgelopen periode langlopende leningen tegen lage rentes zijn afgesloten. Daarmee kan de rentebuffer ook in 2025 en 2026 incidenteel vrijvallen. Vanwege prudent financieel beleid blijft de structurele buffer vanaf 2027 gehandhaafd.

Gemeentefonds en overige (rijks)ontwikkelingen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Ontwikkelingen gemeentefonds sept.- en dec.circulaire	23.670	24.894	36.394	19.070	S
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen sept.- en dec.circulaire	-553	-232	-232	-232	S
Gemeentefonds totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*23.118*	*24.662*	*36.162*	*18.838*	
Ontwikkelingen gemeentefonds meicirculaire	9.822	8.490	9.102	24.883	S
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen meicirculaire	-649	394	-1.085	-2.051	S
Vrijval rentebuffer		1.000	1.000		I
Gemeentefonds totaal aanvullend op Perspectiefnota	***9.173***	***9.884***	***9.017***	***22.832***	
Totaal ontwikkelingen gemeentefonds en overige ontwikkelingen	**32.290**	**34.546**	**45.179**	**41.670**	

Financiële koers van de beleidsontwikkelingen

In de Perspectiefnota 2024 - 2027 is een reeks autonome en overige financiële ontwikkelingen opgenomen. De onderstaande tabel met deze ontwikkelingen is overgenomen uit de Perspectiefnota, waarin ook een toelichting op deze ontwikkelingen is opgenomen.

Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Gemeentefonds	23.118	24.662	36.162	18.838	S
OZB indexatie (inkomsten)	1.489	1.489	1.489	1.489	S
Areaalontwikkeling OZB	233	233	233	233	S
OZB indexatie (lasten voor panden in eigen gebruik)	-214	-333	-456	-566	S
Actualisatie MIP	1.583	2.042	1.439	365	S
Indexering MIP	-2.038	-2.625	-2.226	-1.402	S
Planningsrealisme MIP	12	387	1.265		I
Nominaal: Cao	-7.032	-6.956	-6.923	-6.788	S
Nominaal: Zorgcontracten	-6.600	-6.600	-6.600	-6.600	S
Nominaal: Subsidies	-4.000	-4.000	-4.000	-4.000	S
Nominaal: Gemeenschappelijke regelingen	-3.200	-3.200	-3.200	-3.200	S
Nominaal: Overige	-5.200	-5.200	-5.200	-5.200	S
Areaalontwikkeling	-2.051	-2.051	-2.051	-2.051	S
Zorg: Aanvullende indexering zorgtarieven	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	S
Zorg: kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	S
Zorg: verhoging vergoeding/tarief pleegzorg	-300	-300	-300	-300	S
Zorg (Wmo): PGB in verhouding tot uitstroom WLZ	1.200	600	600	600	S

Indexatie contracten parkeergarages	-282	-282	-282	-282	S
Extra loon- en prijsstijgingen 2023 ev bij VGGM	-1.203	-1.203	-1.203	-1.203	S
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ	-600				I
VGGM: Programma Beter Bedrijfsvoeren	-493				I
Actualisatie BUIG	1.718	1.670	1.677	1.633	S
Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	527	527	527	527	S
Onderwijshuisvesting verbouwing Spiekmanlaan	-76	-75	-74	-73	S
Dekking Spiekmanlaan uit onderwijsmiddelen Begroting 2023	76	75	74	73	S
Uitbreiding school Confetti			-57	-57	S
Aanvullend investeringskrediet MFC De Salamander	-99	-98	-97	-96	S
Vervanging ondergrondse containers (OC's)	-194	-340	-484	-626	S
Dekking kosten OC's uit afvalstoffenheffing	194	340	484	626	S
Hogere beheerkosten transferhal Arnhem Centraal	-280	-280	-280	-280	S
Totaal Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	**-5.712**	**-3.518**	**8.517**	**-10.340**	

In deze begroting is de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. In voorgaande begrotingen zijn investeringen in sommige gevallen nog als incidentele last in de exploitatie opgenomen. De investeringen in mobiliteit, verduurzaming vastgoed en cultureel vastgoed worden in deze begroting dan ook als investering met kapitaallasten verwerkt.
De financiële ontwikkelingen ten opzichte van de vorige begroting zijn onderverdeeld in de thema's Duurzaam Arnhem, Groen Arnhem, Kansrijk Arnhem en Verbonden Arnhem. Deze worden in de volgende paragrafen inzichtelijk gemaakt. Daarbij zijn in elke tabel, indien van toepassing, eerst de ontwikkelingen zoals opgenomen in de Perspectiefnota, benoemd. Daaronder zijn de ontwikkelingen die zich na de Perspectiefnota hebben voorgedaan, weergegeven. In iedere paragraaf is eerst een tabel opgenomen met beleidsontwikkelingen die gedekt worden door bestaande budgetten of reserves. Daarna is een tabel opgenomen met ontwikkelingen die gedekt worden vanuit de algemene middelen.

Een DUURZAAM Arnhem

Ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Reservering middelen Spoorzone Oost	12.011	1.000			I
Middelen Stadsontwikkelfonds	-10.501	-1.000			I
Middelen Gebiedsontwikkeling Kronenburg	-1.100				I
Middelen Zuidelijke binnenstad	-410				I
Flexwonen Merwedeterrein	-300				I
Dekking Stadsontwikkelfonds	300				I
Inzet middelen uit Klimaatfonds	-5.000	-5.000	-5.000		I
Dekking Klimaatfonds	5.000				I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***-5.000***	***-5.000***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem	**0**	**-5.000**	**-5.000**	**0**	

Spoorzone Oost
Om invulling te geven aan de opgave tot en met 2030 is in afstemming met het Rijk een businesscase opgesteld voor de realisatie van circa 5.400 woningen in het gebied. De dekking van deze gebiedsontwikkeling komt vanuit het Rijk, de Provincie en gemeentelijke middelen. Een deel van de gemeentelijke middelen is reeds beschikbaar binnen bestaande budgetten en wordt bij elkaar gebracht binnen de nieuw te vormen bestemmingsreserve Spoorzone Oost. Dit betreft middelen vanuit de bestemmingsreserves Stadsontwikkelfonds (€ 9,5 miljoen), Gebiedsontwikkeling Kronenburg (€ 1,1 miljoen) en Zuidelijke binnenstad (€ 0,4 miljoen).

Flexwonen Merwedeterrein
Voor het project Flexwonen Merwedeterrein wordt een aanvullend budget van € 0,3 miljoen in 2024 begroot. Doordat een aanzienlijk deel van de grond afgevoerd dient te worden zijn er extra kosten voor grondwerkzaamheden. Daarnaast is er een aanvullend planbudget nodig om het project tot realisatie te brengen. Zowel de kosten voor onderzoeken als de afstemming met de omgeving en corporaties vraagt meer aandacht en tijd dan waarmee aanvankelijk is rekening gehouden. Deze extra lasten worden gedekt vanuit het Stadsontwikkelfonds.

Klimaatbudget
Om de energietransitie een impuls te geven is in de Begroting 2023 € 15,0 miljoen vrijgemaakt dat is toegevoegd aan het Klimaatfonds. Snelle en effectieve maatregelen zijn nodig om de klimaatcrisis te bestrijden. In de energietransitie is de afgelopen jaren al flink geïnvesteerd en deze zal de komende jaren worden geïntensiveerd. We verwachten in de jaren 2024, 2025 en 2026 jaarlijks € 5 miljoen te besteden. Om die reden wordt de begrote toevoeging van € 10 miljoen in 2023 en van € 5 miljoen in 2024 teruggedraaid en wordt het Klimaatbudget direct in de exploitatie begroot. Dit sluit daarmee aan bij het ritme waarmee de uitgaven worden gedaan. Het klimaatbudget wordt binnen de kaders voor het klimaatfonds besteed.

Ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem tlv Algemene middelen	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**I/S**
Bedragen x € 1.000					
Eenmalige dotatie aan de BR Voorstudies	-500				I
Eenmalige bijdrage aan stadsontwikkelfonds tbv gemeentelijke planontwikkelingskosten grootschalige gebiedsontwikkelingen		-1.000			I
Publiek onrendabele top Spoorzone Oost	-12.000	-1.000			I
Publiek onrendabele top Spoorzone Oost: tbv park en mobiliteit				-600	S
Lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk Inkopen	-270	-270	-270		I
Aanvangsfase Verhuurdersvergunningen (Wet Goed Verhuurderschap)	-600	-75	-75	-75	S
Makelpunt	-100	-100	-100	-100	S
Community manager Merwedeterrein (motie 23M03)	-50	-50	-50	-50	I
Handhaving verbod permanente bewoning vakantieparken	-50	-50	-50	-50	I
Wasbare proefluiers (amendement 22A38)	-63				I
Verduurzamen vastgoed: vrijval	2.500	3.000			I

Verduurzamen vastgoed: kapitaallasten	-118	-236	-375	-371	S
Energieprijzen eigen gebruik vastgoed	-1.500				I
Beëindiging spaarelement rioolheffing			700	700	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***-12.751***	***220***	***-220***	***-546***	
Totaal ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem	**-12.751**	**220**	**-220**	**-546**	

Eenmalige dotatie aan de BR Voorstudies
Wanneer een ruimtelijke ontwikkeling wenselijk is en er nog geen beleid, programma of gebiedsvisie als kader daarvoor is vastgesteld, is er voorstudiebudget beschikbaar om de haalbaarheid te onderzoeken. Deze voorstudie zal in een korte periode worden uitgevoerd en zal leiden tot een raadsbesluit waarna de plankosten kunnen worden geactiveerd. Als er voor het einde van het boekjaar geen dergelijk raadsbesluit wordt genomen, of wanneer de ontwikkeling wordt gestopt blijven de kosten voor rekening van het voorstudiebudget. Voor voorstudies is een jaarlijks budget van € 100.000 beschikbaar. De bestemmingsreserve Voorstudies is volledig uitgeput. Vanwege de verstedelijkingsopgave en een toenemend aantal initiatieven voor nieuwe ontwikkelingen wordt voorgesteld om éénmalig € 0,5 miljoen toe te voegen aan de BR Voorstudies.

Eenmalige bijdrage aan stadsontwikkelfonds tbv gemeentelijke planontwikkelingskosten grootschalige gebiedsontwikkelingen
De omgevingsvisie en verstedelijkingsstrategie geven kaders en richting voor een verdere gezonde groei van de Arnhem in de komende 20 jaar. Hierbinnen is de urgente woningbouwopgave prominent aanwezig. In 2020 hebben we ons de ambitie gesteld om voor 2040 16.000 woningen toe te voegen. Op dit moment, drie jaar later, zijn er in Arnhem nog zo'n 14.000 woningen benodigd. Aan de ontwikkeling hiervan zijn plankosten verbonden die naar verwachting in de ordegrootte van € 2 á € 4 miljoen gaan vallen. De plankosten worden conform de spelregels van grondbeleid onderdeel van de business case of grondexploitatie. Anders dan in het verleden, zijn de binnenstedelijk gebiedsontwikkelingen niet langer winstgevend voor gemeentes, maar vragen deze extra investeringsmiddelen vanuit een publieke onrendabele top. Ter dekking van de plankosten voor de onrendabele top wordt in 2025 € 1,0 miljoen toegevoegd aan het stadsontwikkelfonds.

Publiek onrendabele top Spoorzone Oost
In de huidige businesscase voor de ontwikkeling van Spoorzone Oost waarin 5.400 extra woningen worden gebouwd, zijn behalve middelen uit bestaande gemeentelijke budgetten nog aanvullende middelen nodig. Daarom wordt in 2024 € 12,0 miljoen en in 2025 € 1 miljoen extra toegevoegd aan de bestemmingsreserve Spoorzone, waarmee de totale reservering in 2024 uitkomt op € 23 miljoen en in 2024 op € 24 miljoen.
Voor de inrichting van de openbare ruimte wordt een investeringsbudget van € 19 miljoen vrijgemaakt. Dit leidt tot structurele kapitaallasten van € 0,6 miljoen vanaf 2027 en aanvullend € 0,3 miljoen vanaf 2028.

Lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk inkopen
Arnhem heeft grote ambities op het gebied van lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk inkopen. Om hier een impuls aan te geven wordt in 2024, 2025 en 2026 jaarlijks € 0,3 miljoen geïnvesteerd. Hiermee wordt bewustwording gecreëerd en de gewenste aanpak in onze organisatie en in onze werkprocessen geborgd. Tevens draagt deze impuls ertoe bij dat er meer inzicht komt in gemaakte contractuele maatschappelijke afspraken met leveranciers en hierdoor ook beter gemonitord en gestuurd kan worden.

Aanvangsfase Verhuurdersvergunningen (Wet Goed Verhuurderschap)
In de Begroting 2023 is de ambitie opgenomen om stadsbrede verhuurdersvergunningen in te voeren. Bij een stadsbrede invoering vallen ongeveer 15.000 adressen onder een vergunningsregime. Er is structureel € 0,3 miljoen beschikbaar voor de uitvoering van de vergunningverlening, het toezicht en de handhaving. Gelet op de organisatiekosten van het opzetten van een vergunningverlening- en handhavingsregime en de capaciteit die het vergt om in de beginfase adressen te inventariseren, aan te schrijven en registreren wordt eenmalig € 0,6 miljoen vrijgemaakt en € 75.000 structureel.

Makelpunt
Makelpunt Arnhem is sinds april 2022 online. Inmiddels worden er circa 140 locaties op de site aangeboden en de verwachting is dat dit veel verder wordt uitgebreid met scholen, sportpanden en diverse andere locaties. De huidige aanbieders zijn enthousiast en zien de meerwaarde van Makelpunt Arnhem. In de subsidievoorwaarden is ook opgenomen dat iedereen mee doet met het Makelpunt. Tot en met 2023 wordt dit vanuit ontmoeten en verbinden financieel ondersteund. Om ook na 2023 Makelpunt Arnhem in de lucht te houden wordt een structurele last van € 100.000 opgenomen.

Community manager Merwedeterrein (motie 23M03)
Op het Merwedeterrein worden 149 flexwoningen gerealiseerd. Gelet op de locatie, nabij het kwetsbaardere Presikhaaf 1, heeft de raad met motie 23M03 het college opgedragen om een sociaal beheerder/community manager in te zetten in het gebied. Deze persoon dient zich te ontfermen over de nieuwe huurders en legt actief de verbinding met de rest van de buurt. Er worden nog afspraken met woningcorporaties gemaakt over de financiering van de 'sociale componenten' van de flexwoonontwikkeling bij het Merwedeterrein, en er liggen subsidiekansen liggen bij de Provincie Gelderland. Om er zeker van te zijn dat er met ingang van 2024 dekking is voor een sociaal beheerder, wordt hiervoor tot en met 2027 een budget van jaarlijks € 50.000 in de begroting opgenomen.

Handhaving verbod permanente bewoning vakantieparken
Op Vakantiepark Arnhem wordt al een aantal jaar gehandhaafd op het voorkomen van permanente bewoning. Het aantal permanente bewoners is geslonken naar 42. Ook op de andere vakantieparken vindt permanente bewoning plaats om te voorkomen dat op sommige parken bewoning toeneemt is actief toezicht noodzakelijk. Hiervoor wordt tot en met 2027 jaarlijks € 50.000 vrijgemaakt.

Wasbare proefluiers (amendement 22A38)
Om de hoeveelheid eenmalige luiers die in het restafval belanden te verminderen, wordt zoals ook in de raadsbrief d.d. 16-05-2023 aangegeven (zaaknummer 196737) in 2024 een proefproject gehouden met de uitgifte van een gratis proefluier aan nieuwe ouders bij de aangifte van een geboorte. Op die manier brengen we wasbare luiers actief onder de aandacht bij alle nieuwe ouders en maken we het makkelijk om de wasbare luiers te proberen en te blijven gebruiken. De kosten voor deze proef bedragen eenmalig € 63.000 in 2024.

Verduurzamen vastgoed
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Het investeringsbudget voor het verduurzamen van gemeentelijk vastgoed is één van deze posten. Voor een totaal investeringsbudget van € 8,0 miljoen worden in deze begroting de kapitaallasten opgenomen.

Energieprijzen eigen gebruik vastgoed
De energieprijzen zijn in 2022 en 2023 fors gestegen. Het is onzeker in hoeverre deze stijging structureel is. Voor 2024 is de verwachting dat de energieprijzen nog hoog zullen blijven. Daarom wordt in 2024 € 1,5 miljoen extra aan energielasten in de begroting opgenomen voor het eigen gebruik in gemeentelijk vastgoed.

Beëindiging spaarelement rioolheffing
In de Begroting 2022 is een spaarelement aan de rioolheffing toegevoegd waarmee een voorziening is gevormd voor toekomstige vervangingsinvesteringen. Daarnaast werden hiermee ongewenste tariefschommelingen voorkomen. Op basis van het investeringsplan is een verdere toevoeging aan de voorziening na 2025 niet meer noodzakelijk. Deze heeft dan een omvang van € 2,8 miljoen. Ook is er geen noodzaak meer voor de voorziening om ongewenste tariefschommelingen te voorkomen. Daarmee kan vanaf 2026 het spaarelement van € 0,7 miljoen uit de rioolheffing vervallen.

Een GROEN Arnhem

Er zijn geen ontwikkelingen met dekking binnen het Thema Een GROEN Arnhem.

Ontwikkelingen een GROEN Arnhem tlv Algemene middelen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Willemsplein				-284	S
Verkeersveiligheid	-24	-47	-71	-95	S
Snelfietsroute Arnhem-Huissen			-205	-205	S
Energieprijzen eigen gebruik openbare ruimte	-2.300				I
Prijsindexaties parkeergarages	282	282	282	282	S
Bewaking parkeergarages	-130				I
Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd	-100	-100	-100		I
Werklocaties		-200	-200	-200	I
Veerpolderstraat	-652				I
Bijdrage aan coördinatie milieubeleid ODRA	-50	-50	-50	-50	S
Regeling rookgaskanalen	-125	-125			I
Uitvoering parkenvisie	-500	-500			I
Toevoeging Groenfonds	-350	-350			I
Woonwagenlocatie Bethaniënstraat (incl. grondwal)	-2.540				I
Bomen: continuering extra budget			-20	-41	S
Mobiliteit: vrijval incidentele budgetten	4.500	3.600	3.600		I
Mobiliteit: kapitaallasten	-213	-426	-596	-767	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	**-2.202**	**2.084**	**2.640**	**-1.359**	
Totaal ontwikkelingen een GROEN Arnhem	**-2.202**	**2.084**	**2.640**	**-1.359**	

Willemsplein

Het Willemsplein is een belangrijke plek in de stad en een groot OV knelpunt. De komende jaren zal dit aangepast worden om het ook in de toekomst goed te kunnen blijven gebruiken. De totale investering zal tussen de € 10 en € 20 miljoen bedragen. De dekking hiervoor komt deels vanuit het regulier mobiliteitsbudget en zal mogelijk ook vanuit het Klimaatfonds en de budgetten voor vergroening en groot wegenonderhoud komen. Voorlopig wordt een aanvullend investeringsbudget van € 6,0 miljoen in de begroting opgenomen. De kapitaallasten bedragen hiervoor structureel € 284.000.

Verkeersveiligheid

Bij Arnhem als duurzaam bereikbare stad ligt ook de focus op verkeersveiligheid. De komende vier jaar wordt extra geïnvesteerd in verkeersveiligheidsknelpunten en de realisatie van schoolzones. Hiervoor wordt het investeringsbudget tot en met 2027 jaarlijks met € 500.000 verhoogd0. De kapitaallasten hiervoor lopen op van € 24.000 in 2024 tot structureel € 95.000 vanaf 2027.

Energieprijzen eigen gebruik openbare ruimte

De energieprijzen zijn in 2022 en 2023 fors gestegen. Het is onzeker in hoeverre deze stijging structureel is. Voor 2024 is de verwachting dat de energieprijzen nog hoog zullen blijven. Daarom wordt in 2024 € 2,3 miljoen extra aan energielasten in de begroting opgenomen voor het eigen gebruik in de openbare ruimte.

Prijsindexaties parkeergarages
Zoals aangekondigd in de Perspectiefnota 2024-2027 is voor de Begroting 2024 bekeken of de prijsindexatie van de parkeergarages gedekt kan worden vanuit de bestemmingsreserve Bereikbaarheid. Dit blijkt te kunnen waardoor een structureel voordeel van € 282.000 voor de algemene middelen ontstaat.

Bewaking parkeergarages
Vanwege de toenemende overlast door daklozen in de parkeergarages zijn er maatregelen getroffen om de overlast tegen te gaan. In de dienstverleningsovereenkomst met P1 zijn afspraken gemaakt met betrekking tot het schoonmaken en beheren van de parkeergarages. Daarnaast worden er extra kosten gemaakt voor de beveiliging van de parkeergarages. Hiervoor wordt in 2024 € 130.000 begroot.

Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd
Voor de kwaliteitsimpuls werklocaties wordt voor de jaren 2024 tot en met 2026 jaarlijks een aanvullend budget van € 100.000 begroot. Deze middelen worden onder andere ingezet voor de kwartiermaker voor de Nieuwe Haven en de ambities zoals omschreven in het ambitiedocument Het Broek.

Werklocaties
In de Begroting 2023 is € 200.000 vrijgemaakt in 2023 en 2024 voor de uitvoering en/of cofinanciering van de korte termijn activiteiten uit de uitvoeringsagenda van het implementatieplan Nieuwe Haven. Om constructief te werken aan toekomstbestendige werklocaties wordt ook voor de jaren 2025, 2026 en 2027 een extra budget van jaarlijks € 200.000 begroot.

Veerpolderstraat
Voor het project Veerpolderstraat, waar de realisatie van 37 huurappartementen en de ontwikkeling van een zorgvoorziening voor dementerende ouderen gerealiseerd wordt, zijn we met bewoners in gesprek om hun zorgen bij de ontwikkeling te bespreken en te kijken naar planaanpassing om aan deze zorgen tegemoet te komen. Inzet is een aangepast plan waarin meer ruimte is voor groen en spelen. Hierdoor dalen de opbrengsten van de grondverkoop met € 446.000 in 2024. Voor de aanleg van groen en spelen wordt een extra budget van € 206.000 begroot.

Bijdrage aan coördinatie milieubeleid ODRA
Door de ODRA wordt extra ingezet op coördinatie en afstemming van het gezamenlijk milieubeleid. Hiervoor wordt de formatie uitgebreid. Als gevolg hiervan stijgt de bijdrage aan ODRA voor Arnhem met € 50.000 structureel.

Regeling rookgaskanalen
In de Perspectiefnota is opgenomen dat we werken aan de uitvoering van afspraken uit de Luchtagenda en daarvoor willen deelnemen aan een subsidieregeling voor het verwijderen of onklaar maken van rookgaskanalen. Voor de cofinanciering van deze subsidieregeling wordt in 2024 en 2025 € 125.000 begroot.

Uitvoering parkenvisie
Op dit moment wordt de parkenvisie opgesteld. De Parkenvisie geeft een ruimtelijk beeld voor de toekomst op gebied van cultuurhistorie (rijksmonument), biodiversiteit, klimaatbestendig en gezondheid (recreatie) voor het beheer van bossen en parken. In het kader van de parkenvisie loopt nu voor Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem een aanvraag voor een monumentenvergunning. De parkenvisie zal dit jaar worden vastgesteld en naar de raad worden gestuurd. Voor de uitvoering van de parkenvisie wordt in deze begroting voor 2024 en 2025 vast € 500.000 vrijgemaakt.

Toevoeging Groenfonds
In 2024 en 2025 wordt € 350.000 toegevoegd aan de bestemmingsreserve Groenfonds voor de aankoop van grond voor natuurontwikkeling in het kader van groen en ontmoeten die voorzien is in 2025.

Woonwagenlocatie Bethaniënstraat (incl. grondwal)
In de voorbereiding van de herinrichting van de Bethaniënstraat is gebleken dat hier meer middelen voor nodig zijn. Hiervoor wordt in 2024 € 2,5 miljoen extra in de begroting opgenomen. Dit wordt ingezet voor de extra kosten voor de sanering van de grondwal en een aanpassing van het inrichtingsplan. Daarnaast worden met deze toevoeging aan het budget de kostenstijgingen opgevangen.

Bomen: continuering extra budget
Voor 2025 en 2026 wordt een extra investeringskrediet van € 600.000 begroot om het bestaande bomenbeleid en de groene ambities te kunnen blijven realiseren. De kapitaallasten die hiervoor in de begroting worden opgenomen, bedragen € 20.000 in 20256 en structureel € 41.000 vanaf 2027.

Mobiliteit
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven, is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Hiertoe behoort ook een deel van de middelen die zijn toegekend aan mobiliteitsdoeleinden. Het gaat om de volgende onderwerpen: verlagen maximum snelheid, verminderen aantal rijbanen en de wandel- en fietspromenade Rijnkade. Hiervoor worden in deze Begroting 2024 de kapitaallasten in de begroting opgenomen van € 213.000 in 2024 oplopend tot structureel € 767.000 vanaf 2027 en de investeringen in het meerjareninvesteringsplan meegenomen.

Een KANSRIJK Arnhem

Ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Motie Online bewustwordingsaanpak voor jongeren (21M105)	-168				I
Dekking Online bewustwordingsaanpak jongeren uit BR Beschermd en weerbaar	168				I
Investeren in jongerenwerk zwaardere doelgroepen Geitenkamp	-75	-75			I
Vlindertuin Geitenkamp	-75	-75			I
Immerloo Schuldenvrij	-250	-250			I
Dekking jongerenwerk en Vlindertuin Geitenkamp en Immerloo Schuldenvrij uit middelen Arnhem Oost	400	400			I
Implementatie subsidiehuis	-60				I
Dekking implementatie subsidiehuis uit BR WMO & Jeugdzorg	60				I
Preventieve jeugdbescherming Veilig, Aanwezig, Vertrouwd. Uitbreiding pilot	-180	-180	-180	-180	I
Dekking uit BR Wmo en jeugdzorg: VAV uitbreiding pilot	180	180	180	180	I
Inzet ervaringsdeskundigheid binnen maatschappelijke opvang		-75	-75	-75	I
Dekking uit BR Beschermd en weerbaar: Inzet ervaringsdeskundigheid binnen maatschappelijke opvang		75	75	75	I
Uitbreiding capaciteit Kruispunt en De Duif		-120	-120	-120	I
Uitbreiding gezinsopvang		-200	-200	-200	I
Dekking uitbreiding capaciteit Kruispunt, De Duif en gezinsopvang uit BR Beschermd en weerbaar		320	320	320	I
Buurtconciërges	-425				I
Buurtconciërges dekking uit WIF	425				I
Buurtconciërges overheveling dekking uit WIF	-425				I
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*-425*	*0*	*0*	*0*	
Verlenging zorgaccounthouder (wachtlijsten GGZ)	-75				I
Dekking verlenging zorgaccounthouder uit BR Wmo en Jeugdzorg	75				I
Integraal accommodatiebeleid	-200	-100			I

Dekking integraal accommodatiebeleid uit middelen Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt	200	100			I
Uitbreiding buurtsportcoaches	-113	-113			I
Dekking uitbreiding buurtsportcoaches uit BR Jeugdfonds	113	113			I
Vervanging hockeyveld HCM	-26	-26	-26	-26	S
Vervanging kunstgrasveld Arnhemse Boys Schuytgraaf	-17	-17	-17	-17	S
Sportdag op Papendal	-40	-40	-40	-40	S
Dekking HCM, kunstgrasveld Arnhemse Boys, sportdag Papendal in bestaande budgetten sport	83	83	83	83	S
Huisvesting bijzondere doelgroepen	-1.500	-1.500	-1.500	-1.500	I
Dekking uit BR Huisvesting bijzondere doelgroepen	1.500	1.500	1.500	1.500	I
Opvang dakloze EU-burgers (motie 23M41)	-500	-500			I
Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	500	500			I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***0***	***0***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem	**-425**	**0**	**0**	**0**	

Verlenging zorgaccounthouder (wachtlijsten GGZ)
De zorgaccounthouder die de gemeente extern inhuurt, bemiddelt sinds een jaar bij het terugdringen van de wachtlijsten GGZ in de Jeugdzorg en is daarin succesvol gebleken. Bij de behandeling van de Perspectiefnota heeft het college toegezegd om het contract te verlengen tot 1 oktober 2024. De kosten van de verlenging worden geraamd op € 75.000. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Integraal accommodatiebeleid
In de afgelopen jaren is de wens ontstaan om integraal te kijken naar het gebruik, beheer en exploitatie van maatschappelijke accommodaties. Dit willen we faciliteren middels een status quo analyse op gebiedsniveau. Zo kunnen we groeien naar een stad waar bijvoorbeeld MFC's, buurthuizen, sportclubs en scholen centrale plekken in de wijk zijn door gericht beleid en inspanningen en betere afstemming op elkaar. De verwachting is dat de kaders van het integraal accommodatiebeleid eind 2024 gereed zijn. Hiervoor wordt de huidige inzet voor sociaal beheer verlengd tot en met 2025. Hiervoor wordt in 2024 € 200.000 begroot en in 2025 € 100.000. Dit wordt gedekt vanuit de middelen voor Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt.

Uitbreiding buurtsportcoaches
De gemeente Arnhem werkt al sinds jaren met buurtsportcoaches. Deze professionals in wijken zetten sport als middel in om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals een gezonde leefstijl, het tegengaan van eenzaamheid onder ouderen en het tegengaan van overlast onder jongeren. In een aantal wijken is er behoefte aan (meer) buurtsportcoaches. De buurtsportcoaches worden voornamelijk ingezet in de in de wijken waarop ook in het kader van de Arnhem Oost aanpak wordt ingezet. Omdat een verschuiving van de inzet van de buurtsportcoaches ten koste gaat van de inzet in die wijken, wordt voor de komende twee jaar het aantal buurtsportcoaches uitgebreid. Hiervoor wordt jaarlijks € 112.500 begroot.

Vervanging hockeyveld HCM, vervanging kunstgrasveld Arnhemse Boys Schuytgraaf en sportdag op Papendal
Gezien het ledenaantal van HCM en het aantal jongeren uit de omliggende wijken dat hockeyt, is het vanuit de gemeentelijke beweegdoelstellingen noodzakelijk dat dit veld gerenoveerd wordt. Hiervoor is een investering nodig van € 500.000. Dit leidt tot structureel hogere lasten van € 26.000.

Arnhemse Boys heeft de wens om een natuurgrasveld om te zetten in een (duurzaam) kunstgrasveld. Een kunstgrasveld is namelijk nagenoeg continu bespeelbaar, waar een natuurgrasveld maar zeer beperkt bespeeld kan worden in verband met de kwaliteit van het veld. Hierdoor zal Arnhemse Boys veel meer jeugd kunnen faciliteren. Hiervoor is een investering benodigd van € 115.000, wat leidt tot € 17.000 structurele kapitaallasten vanaf 2024.

Naar aanleiding van de motie 21M103 ‘een Arnhemse Sportdag’ is voor 2022/2023 (één schooljaar) budget beschikbaar gesteld voor uitvoering van deze motie (€ 40.000 incidenteel). Gekozen is voor een langduriger traject van dertig weken gedurende het schooljaar 2022-2023, waarbij elke week een andere groep basisschoolleerlingen (groep 6 t/m 8) langs komt op Papendal voor een dagvullend pedagogisch verantwoord lesprogramma, breder dan enkel sport. Om dit concept navolging te geven wordt vanaf 2024 € 40.000 begroot. Dit wordt samen met de vervanging van de sportvelden gedekt vanuit de huidige middelen binnen sport.

Huisvesting bijzondere doelgroepen
Vanuit de ambities uit de Nota Wonen en Zorg wordt het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uitgebreid. Het kan gaan om bijvoorbeeld het ontwikkelen van een tussenvoorziening voor statushouders, uitbreiding van woningen voor extreme overlastgevers, het realiseren van flexwoningen, aankopen en verbouwen van panden (al dan niet voor specifieke doelgroepen, en/of ten behoeve van een betere spreiding over de wijken). Hiervoor wordt incidenteel € 1,5 miljoen per jaar van 2024 tot en met 2027 begroot voor onder andere projectkosten, plankosten, voorinvesteringen, of voor onrendabele toppen. Ter dekking wordt een nieuwe bestemmingsreserve bijzondere huisvesting gevormd. Deze wordt in 2024 gevoed met € 6,0 miljoen vanuit de bestemmingsreserve Wmo & Jeugdzorg.

Opvang dakloze EU-burgers (motie 23M41)
Voor de opvang van dakloze EU-burgers wordt in 2024 en 2025 elk jaar € 500.000 begroot. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem tlv Algemene middelen	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**I/S**
Bedragen x € 1.000					
Actualisatie WSW	-2.151	-2.270	-1.380	1.447	S
Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire	371	370	345	317	S
Actualisatie BUIG	-1.299	-1.293	-1.172	-1.128	S
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ	102				I
VGGM: Programma Beter Bedrijfsvoeren	247				I
Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds	1.000	1.000			I
Sportbedrijf tekort begroting	-2.800				I
Huur- vs subsidieindexatie maatschappelijke partners	-559	0	0	0	I
Inkomensregelingen	-960				I
Individuele studietoeslag	-400				I
Vroegsignalering	-340				I
Schuldhulpverlening particulieren	-440				I
Bijna gratis OV voor Gelrepashouders	-25	-25	-25	-25	S
Grip op eigen financiële situatie inwoners	-125	-125	-125	-125	S
Verlenging maatregelen energiecrisis	-500	-500			I
Gedeeltelijke dekking uit Energiearmoedefonds	400	400			I
Ervaringsdeskundigen	-100				I
Sportpark Paasberg	-105	-105	-105	-105	S
Doorontwikkeling/implementatie Koersnota 2.0 Wijksturing	-150				I
Formatie functionele gegevensbescherming (JZ)	-120	-120			I
Leefbaarheid en voorzieningen Malburgen-Oost Noord / Amusementsorkest DWS		-132	-132	-132	S

Aankoop Maatschappelijke accommodaties	-19	-19	-19	-19	S
Incidentele subsidies welzijn	-1.000				I
Gedeeltelijke dekking uit BR jeugdfonds	500				I
Taakstelling subsidies welzijn	-545	-545	-545	-545	S
Duurzame opvang vluchtelingen	-500	-500	-500	-500	I
Ecovrede	-30	-30	-30	-30	I
Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel	-4	-4	-4	-4	S
Inzet op handhaving structureel (motie 23M57)		-500	-500	-500	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***-9.552***	***-4.397***	***-4.191***	***-1.348***	
Totaal ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem	**-9.552**	**-4.397**	**-4.191**	**-1.348**	

Actualisatie WSW
De begroting WSW is geactualiseerd. Hierbij wordt uitgegaan van een structurele looncompensatie van tussen 7% en 10% afhankelijk van de inschaling. De actualisatie leidt tot een nadeel van € 2,5 miljoen in 2024 dat afloopt en in 2027 omslaat in een structureel voordeel van € 1,4 miljoen.

Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire
Voor de septembercirculaire 2023 van het gemeentefonds is een compensatie van de verhoging van het minimumloon voor de WSW aangekondigd. Voor Arnhem zal het aandeel hierin uitkomen op € 371.000 in 2024 aflopend tot structureel € 317.000 vanaf 2027.

Actualisatie BUIG
Op basis van de meicirculaire van het gemeentefonds en de realisatie over 2023 is de BUIG geactualiseerd. Deze wordt ten opzichte van de actualisatie bij de Perspectiefnota naar beneden bijgesteld. Hierdoor ontstaat een structureel nadeel van € 1,3 miljoen vanaf 2024. Voor de volgende actualisatie bij de Perspectiefnota van volgend jaar wordt bekeken hoe de voorspelbaarheid vergroot kan worden waarmee fluctuaties in de raming tussen Perspectiefnota en Begroting beperkt kunnen worden.

VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ en Programma Beter Bedrijfsvoeren
In de Perspectiefnota is voor de programma's Basis op orde en Beter Bedrijfsvoeren waarmee VGGM haar dienstverlening voor de toekomst op een hoger niveau wil brengen, rekening gehouden met extra lasten in 2024 van respectievelijk € 600.000 en € 498.000. Hierbij werd aangegeven dat er nog discussie gevoerd werd over deze bedragen. De uiteindelijke bijdragen zijn lager uitgekomen, waarmee voor Arnhem een voordeel ontstaat van € 102.000 en € 247.000 in 2024.

Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds
Actualisatie van de BR Jeugdfonds leidt tot de conclusie dat de begrote dotatie van jaarlijks € 1 miljoen in 2024 en 2025 in beginsel niet noodzakelijk lijkt voor de dekking van het programmaplan Perspectief op Jeugd. Deze dotatie kan teruggedraaid worden ten gunste van de algemene middelen. Wanneer ook de toevoeging voor 2023 wordt teruggedraaid, blijft voor de ambities op dit beleidsterrein in totaal € 4 miljoen aan middelen beschikbaar in deze reserve.

Sportbedrijf tekort begroting
Mede als gevolg van de gestegen energielasten is een tekort op de begroting van het Sportbedrijf ontstaan. Het is onzeker in hoeverre deze stijging van de energielasten structureel is. Daarom wordt vooralsnog het tekort incidenteel in 2024 ingeboekt. Dit levert een nadeel voor de algemene middelen op van € 2,8 miljoen.

Huur- versus subsidie-indexatie maatschappelijke partners
De huurders van onze gebouwen hebben te maken met ongekende kostenstijgingen. De gemeente Arnhem hanteert de kostprijsdekkende huur systematiek voor haar huurders. Jaarlijks indexeren wij de huurprijs per 1 mei met de CPI index..Bij de Perspectiefnota is besloten om dit jaar af te wijken van deze CPI index en voor de huurindexatie uit te gaan van de kerninflatie, welke is vastgesteld op 6,4%.

Er is een inventarisatie gedaan van de huursommen in de verschillende beleidsterreinen. Daarbij is een berekening gemaakt van het verschil tussen de verwachte subsidie indexatie en een huurindexering op basis van de kerninflatie van 6,4%. Uitgangspunt is dat bij cultuur en sport de partners exploitatiesubsidie ontvangen van de gemeente die wordt geïndexeerd in 2023 met 3,1%. Voor de MFC's, de kinderboerderijen en de buurthuizen wordt een volledige compensatie van de huurprijs gerekend, waarbij een exploitatiesubsidie dus niet van toepassing is. Voor deze laatste drie groepen wordt de subsidie in 2024 incidenteel aanvullend geïndexeerd voor in totaal € 559.000.

Inkomensregelingen
Er wordt meer beroep gedaan op diverse onderdelen van de openeinderegeling Bijzondere Bijstand. Dit leidt tot hogere kosten bij Bijzondere Bijstand, Bijzondere Bijstand voor Beschermingsbewind en de Gelrepas. Bij de Gelrepas zien we de effecten van de verbeterslag die in 2021 is gemaakt met de digitalisering en professionalisering van de pas. Meer inwoners gebruiken de Gelrepas en ze besteden daarbij ook een groter bedrag. De totale lasten voor de inkomensregelingen stijgen in 2024 incidenteel met € 960.000.

Individuele studietoeslag
Vanaf april 2022 bestaat er de wettelijk regeling individuele studietoeslag, voor mensen die geen inkomen naast hun studie kunnen verdienen door een structurele fysieke beperking. Deze kan met terugwerkende kracht worden aangevraagd. De aanvragen vallen hoger uit dan eerder geraamd, waardoor in 2024 een incidenteel nadeel van € 400.000 ontstaat.

Vroegsignalering
We zien dat er bij verschillende crediteuren van vaste lasten (energie, huur, water en zorgverzekeringen) meer meldingen van betalingsachterstanden binnenkomen. Om meer inwoners met betalingsachterstanden te kunnen benaderen met ons hulpaanbod, gaan we in 2024 de helft meer inwoners bellen en de helft meer huisbezoeken afleggen dan in 2022. Dit betekent 600 extra huisbezoeken en 600 extra telefoongesprekken. Hiervoor wordt incidenteel € 340.000 vrijgemaakt.

Schuldhulpverlening particulieren
In 2022 is een aanbesteding gestart voor schuldhulpverlening. Vanwege het risico op hogere prijzen is in de Begroting het budget met € 250.000 verhoogd. Uit de aanbesteding bleek dat de prijzen 40% zijn gestegen. We onderzoeken we of het mogelijk is om vanaf 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer te kunnen uitvoeren om een betere regie op de schuldhulpverlening te houden en daarmee een betere dienstverlening aan onze inwoners te kunnen bieden. In voorbereiding daarop wordt in deze begroting een incidenteel budget van € 440.000 in 2024 begroot om een eventuele overname van de activiteiten van de huidige aanbieder voor te kunnen bereiden.

Bijna gratis OV voor Gelrepashouders
In de Begroting 2023 is het voornemen opgenomen om Gelrepashouders voor € 1,- per rit gebruik te kunnen laten maken van het openbaar vervoer. Bij de uitwerking hiervan heeft de provincie Gelderland als opdrachtgever en opbrengstverantwoordelijke aangegeven een beter voorstel te hebben dat aansluit bij de bestaande tarieven. In het nieuwe voorstel kunnen Gelrepashouders voor € 15,- per jaar vervolgens gratis van het openbaar vervoer gebruik maken binnen de gemeentegrenzen. Voor de aangepaste regeling wordt vanaf 2024 aanvullend structureel € 25.000 begroot.

Grip op eigen financiële situatie inwoners
In deze tijden van bestaanszekerheidscrisis willen we voortdurend inzetten op het zo vroeg mogelijk vinden van inwoners met geldzorgen en voorkomen dat geldzorgen problematische schulden worden. In de afgelopen jaren zijn deze activiteiten incidenteel gedekt. Vanaf 2024 wordt hiervoor een structureel budget van € 125.000 in de begroting opgenomen.

Verlenging maatregelen energiecrisis
De energiecrisis heeft veel effect gehad op de bestaanszekerheid van inwoners. Voor 2022 en 2023 is mede daarvoor een crisisaanpak georganiseerd en zijn verschillende regelingen gestart of uitgebreid om de gevolgen van de energiecrisis te beperken. Om deze aanpak ook in 2024 en 2025 voort te kunnen zetten, wordt voor beide jaren een incidenteel budget van € 500.000 begroot. Een bedrag van € 400.000 hiervan wordt jaarlijks uit het energiearmoedefonds gedekt.

Ervaringsdeskundigen
Ervaringsdeskundigen weten als geen ander hoe het beleid en het handelen vanuit de overheid en uitvoerende instanties uitwerkt in de praktijk. Welke knelpunten er zijn en welke impact dit heeft op hun dagelijkse leven. Om van deze ervaringen te leren, wordt een pilot gestart waarin een pool van ervaringsdeskundigen wordt gevormd (ervaringsraad) die meedenkt en advies geeft in de ontwikkeling van beleid. De focus zal daarbij in eerste instantie komen te liggen op bestaanszekerheid, maar met de intentie om dit te verbreden naar andere terreinen. Voor deze pilot wordt in 2024 een bedrag van € 100.000 begroot.

Sportpark Paasberg
In de begroting was een taakstelling opgenomen van € 150.000 op buitensport voor extra opbrengsten die zouden worden gegenereerd door de Paasberg in te zetten voor nieuwbouw. Na het besluit om de Paasberg niet voor nieuwbouw in te zetten kan deze taakstelling niet geheel worden gerealiseerd, daarom wordt het restant van structureel € 105.000 afgeboekt.

Doorontwikkeling/implementatie Koersnota 2.0 Wijksturing
De nieuwe Koersnota 'Van Wijken Weten' wordt in 2023 opgeleverd. Voor de implementatie van het verandertraject dat uit deze nota voort komt, wordt in 2024 € 150.000 in de begroting opgenomen.

Formatie functionele gegevensbescherming (JZ)
Op basis van een extern onderzoek op het gebied van informatieveiligheid en privacy is geconstateerd dat de formatie voor de Functionaris voor Gegevensbescherming binnen Arnhem op dit moment ontoereikend is. Om deze met 1 fte uit te breiden, wordt in 2024 en 2025 € 120.000 begroot.

Leefbaarheid en voorzieningen Malburgen-Oost Noord / Amusementsorkest DWS
De leefbaarheid en sociale cohesie in Malburgen-Oost Noord vraagt aandacht, bijvoorbeeld rond de Veerpolderstraat. De woningbouwplannen daar laten we samen gaan met een impuls in de voorzieningen rond het MFC onder andere met een plek voor Amusementsorkest DWS. Voor het benodigde investeringskrediet van € 1,9 miljoen worden vanaf 2025 structurele kapitaallasten van € 103.000 in de begroting opgenomen. Hiernaast wordt een aanvullende subsidie van € 29.000 begroot voor de servicelasten van de huurders.

Aankoop Maatschappelijke accommodaties
Maatschappelijke accommodaties zijn een belangrijk middel om de leefbaarheid in wijken te behouden. Om invloed te kunnen uitoefenen op het behoud en/of toevoegen van maatschappelijke accommodaties is het van belang om een budget beschikbaar te hebben om deze accommodaties aan te kunnen kopen en/of aan te passen. Hiervoor een eenmalig een investeringskrediet van € 1,0 miljoen begroot. Hiervoor worden de kapitaallasten van structureel € 19.000 vanaf 2024 in de begroting opgenomen.

Subsidies welzijn
De grote uitdagingen voor Arnhem zoals de woonopgave inclusief huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Om ons welzijnsbeleid toekomstbestendig te maken wordt voor 2024 € 1,0 miljoen voor incidentele subsidies vrijgemaakt. Dit wordt deels gedekt door een onttrekking uit het Jeugdfonds van € 500.000. Daarnaast wordt een structurele taakstelling op de welzijnssubsidies van € 545.000 in deze begroting tegen geboekt.

Duurzame opvang vluchtelingen
Ook de komende jaren maken we werk van een gastvrije opvang waarmee vluchtelingen snel onderdeel kunnen worden van de Arnhemse samenleving. Arnhem beschikt inmiddels over ruim 2.500 opvangplekken voor vluchtelingen. Voor het overgrote deel zijn dit tijdelijke plekken. De ambitie is om permanent een aantal van 2.000 plekken aan te houden. In 2027 kan deze ambitie bereikt worden door vanaf 2024 jaarlijks het aantal permanente plekken met 400 uit te breiden. Om dit te realiseren en vluchtelingen snel hun plek te laten vinden in de Arnhemse samenleving wordt vanaf 2024 tot en 2027 jaarlijks een budget van € 500.000 begroot.

EcoVrede
De huisvesting van EcoVrede is in 2022 en 2023 bekostigd vanuit het armoedebudget. Hiervoor wordt vanaf 2024 tot en met 2028 een jaarlijks budget van € 30.000 begroot.
Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel
Als gevolg van capaciteitsproblemen bij Liander wordt sporthal Middachtensingel later opgeleverd. Dit leidt tot hogere kosten, waardoor de kapitaallasten vanaf 2024 met € 4.000 toenemen.

Inzet op handhaving structureel (motie 23M57)
In de Begroting 2023 is voor 2023 en 2024 een budget van € 500.000 opgenomen om intensiever te kunnen handhaven. Bij de behandeling van de Perspectiefnota is motie 'Perspectief voor handhavers in leefbare wijken' (23M57) aangenomen. Hierin wordt het college opgeroepen om, bij voldoende structurele ruimte vanuit de meicirculaire, de incidentele inzet op handhaving vanaf 2024 structureel te maken. De meicirculaire biedt deze ruimte. Daarom wordt vanaf 2025 een structureel budget van € 500.000 voor handhaving in de begroting opgenomen.

Een VERBONDEN Arnhem

Ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Cultuurhistorische Waardenkaart	-60				I
Dekking cultuurhistorische Waardenkaart uit invoeringsbudget Omgevingswet	60				I
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*0*	*0*	*0*	*0*	
Voorbereidingskosten project eigen huisvesting	-500				I
Dekking voorbereidingskosten eigen huisvesting uit BR Zuidelijke Binnenstad	500				I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***0***	***0***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem	**0**	**0**	**0**	**0**	

Voorbereidingskosten project eigen huisvesting
Diverse ontwikkelingen maken (her)oriëntatie op toekomstige gemeentelijke huisvesting noodzakelijk. In onze raadsbrief van 23 mei 2023 hebben we de uitgangspunten geformuleerd voor het op te stellen huisvestingsplan die we eind 2023 aan de raad willen voorleggen. Hiervoor is een projectmanager aangesteld die een projectteam zal samenstellen. Voor de voorbereiding en inrichting wordt in 2024 een startbudget van € 500.000 begroot. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Zuidelijke Binnenstad.

Ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem tlv Algemene middelen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Burgerzaken: Actualisatie kosten verkiezingen	-158	-163	-163	-188	S
Burgerzaken: Doorontwikkeling	-500	-500			I
Burgerzaken: Leges	485	555	687	685	S
Burgerzaken: Formatie agv paspoorthausse/leges	-485	-555	-687	-685	I
Loket Zuid	-72	-72	-72	-72	S
Klantenservice	-328	-328			I

Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)	-68	-68			I
Raadsondersteuning	-50	-50	-50	-50	S
Visie Dienstverlening	-150	-150			I
Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem	-400	-350	-275		I
Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie	-50	-50	-50	-50	S
Bedrijfscontinuïteitsmanagement (Informatieveiligheid)	-120				I
Uitvoering Woo-vragen	-400	-250	-100	-100	S
Incidentele formatie	-200	-100	-100		I
Opgave huisvesting creatieve en culturele sector motie (23M47)		-360	-360	-360	S
Cultuurprogrammering (motie 23M47)				-500	S
Kwartiermaker toekomst rijksmonumentale Synagoge	-50				I
Bewustwording en kennisvergroting slavernijverleden	-100				I
Toegankelijkheidsfonds (19M21)	-75	-75			I
Leefbare Wijken Monitor	56				I
Uitwerking Street art (motie 23M37)	-70	-70	-70	-70	I
Holocaustbewustwordingsprogramma (motie 23M67)	-30	-30	-30	-30	I
Vrijval BR cultureel vastgoed	12.500	2.300	2.700		I
Verwerking cultureel vastgoed in begroting				-2.400	S
Lokale heffingen	400	400	400	400	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***10.135***	***84***	***1.830***	***-3.420***	
Totaal ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem	**10.135**	**84**	**1.830**	**-3.420**	

Burgerzaken: Actualisatie kosten verkiezingen
Her huidige budget voor het organiseren verkiezingen is de afgelopen jaren niet geactualiseerd. In die tijd zijn er wel diverse veranderingen geweest in de wijze waarop verkiezingen worden georganiseerd. Om de begroting weer op een realistisch niveau te brengen wordt het budget voor verkiezingen in 2024 verhoogd met € 158.000 oplopend tot structureel € 188.000.

Burgerzaken: Doorontwikkeling
Burgerzaken heeft te maken gekregen met een structureel hogere aanvraag van het aantal reisdocumenten, maar ook veranderende taken vanuit het Rijk. Om hierop in de toekomst ook goed in te kunnen spelen wordt de afdeling burgerzaken doorontwikkeld. Hiervoor wordt in 2024 en 2025 een incidenteel budget van € 500.000 begroot.

Burgerzaken: Leges en / Formatie agv paspoorthausse/leges
Naar verwachting zal het aantal aanvragen van reisdocumenten op een blijvend hoger niveau uitkomen. Dit zorgt voor extra legesinkomsten van € 485.000 in 2024 oplopend tot structureel € 685. Om aan het grotere aantal aanvragen te kunnen afhandelen wordt met het oog op de doorontwikkeling van burgerzaken de hogere legesinkomsten tot en met 2027 ingezet voor extra formatie.

Loket Zuid
Met de heropening van Loket Zuid in september 2022 is bij wijze van proef gestart met een informatiebalie. De informatiebalie is in april 2023 geëvalueerd en op basis daarvan wordt hiervoor nu een structureel budget van € 72.000 voor Loket Zuid in de begroting opgenomen.

Klantenservice
Voor de verbetering van de bereikbaarheid en de kwaliteit van de dienstverlening van de klantenservice wordt hiervoor in 2024 en 2025 een aanvullend budget van € 328.000 begroot.

Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)
Om de moties 'Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen' (23M09gg) en 'Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen' (21M218) rondom de wijziging van naam en/of geslachtsregistratie uit te voeren, wordt tot en met 2025 een extra budget van € 68.000 in de begroting opgenomen.

Raadsondersteuning
Ter dekking van de personeelslasten van de communicatieadviseur van de raad wordt vanaf € 50.000 structureel in de begroting opgenomen.

Visie Dienstverlening
Om de dienstverlening aan inwoners willen we kansen op het gebied van dienstverlening naar de inwoner, instellingen en bedrijven beter benutten. Hiervoor wordt een visie op gemeentelijke dienstverlening ontwikkeld. Een visie die antwoord geeft op kaderstellende vragen als: Wat mogen inwoners van ons verwachten? Hoe sluiten we aan bij Europese en landelijke dienstverleningskaders? Hoe ver gaan we met onze digitalisering? Hoe bieden we ruimte aan toegankelijke dienstverlening voor iedereen? Welke normen hanteren wij en hoe borgen we dat we deze ook echt halen? Voor deze ontwikkeling wordt in 2024 en 2025 een budget van € 150.000 begroot.

Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem
Onder de noemer "Lekker Werken aan de ambities van Arnhem" wordt gewerkt aan een werkklimaat waarin de organisatie op een goede en prettige manier aan de ambities van de stad kan werken, in een werkomgeving die ervoor zorgt dat dat effectief en efficiënt kan. Dit vertaald zich met name in de opleiding van medewerkers. Hiervoor wordt in 2024 € 400.000, in 2025 € 350.000 en in 2026 € 275.000 begroot.

Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie
Gemeente Arnhem is rijk aan een diversiteit aan collega's. Al die diversiteit, waarin iedereen uniek is, verrijkt onze organisatie. Om blijvend in te kunnen zetten op diversiteit en de verbinding onder collega's wordt vanaf 2024 structureel € 50.000 in de begroting opgenomen.

Bedrijfscontinuïteitsmanagement (Informatieveiligheid)
Met oog op de informatieveiligheid dient het bedrijfscontinuïteitsmanagement goed te worden ingericht volgens de geldende normen. Dit managementsysteem is gericht op het in stand houden van de bedrijfsvoering bij verstoringen of calamiteiten. Hierbij valt te denken aan uitval van systemen en applicaties, maar ook aan de gevolgen van cyberincidenten of een brand. Voor de implementatie hiervan wordt in 2024 incidenteel € 120.000 begroot.

Uitvoering Woo-vragen
Om de vragen die in het kader van de Wet open overheid (Woo) worden gesteld in de toekomst beter en efficiënter te beantwoorden wordt dit proces efficiënter ingericht. Daarbij wordt ook de structurele capaciteit voor de beantwoording van de vragen vergroot. Hiervoor wordt in 2024 € 400.000 begroot, aflopend tot structureel € 100.000 vanaf 2026.

Incidentele formatie vastgoed en cultuur
We staan deze raadsperiode voor verschillende opgaven op het gebied van vastgoed en cultuur. Om deze opgaven goed op te kunnen pakken, wordt de formatie voor vastgoed in 2024 tijdelijk met 1 fte uitgebreid en wordt de formatie voor cultuur in 2024 tot en met 2026 met 1 fte uitgebreid. Totaal wordt voor 2024 € 200.000 aan extra incidentele formatie begroot en voor 2025 en 2026 € 100.000.

Opgave huisvesting creatieve en culturele sector (motie 23M47)
In het rapport Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem door Bureau Buiten (2019) wordt een verwachte mismatch tussen vraag en aanbod van huisvesting (ateliers, werkruimtes, oefenruimtes) voor de creatieve en culturele sector in Arnhem gesignaleerd. Doordat de huidige aanpak waarbij de markt deze mismatch zou moeten oplossen niet volstaat, nemen we zelf de taak over om deze mismatch op te lossen. Hiervoor wordt een

investeringsbudget van € 7,0 miljoen vrijgemaakt. De kapitaallasten hiervoor bedragen structureel € 360.000 vanaf 2025.

Cultuurprogrammering (motie 23M47)
In de Begroting 2023 is voor 2023 tot en met 2026 een jaarlijks budget van € 500.000 opgenomen voor cultuurprogrammering. Bij de behandeling van de Perspectiefnota is motie 'Huisvesting creatieven en cultuurbudget' (23M47) aangenomen. Hierin wordt het college opgeroepen om te kijken of € 500.000 extra middelen voor culturele programmering structureel gemaakt kan worden. De Begroting 2024 biedt deze ruimte. Daarom wordt vanaf 2027 een structureel budget van € 500.000 voor cultuurprogrammering opgenomen.

Kwartiermaker toekomst rijksmonumentale Synagoge
Vanuit de toekomstverkenning religieus erfgoed is naar voren gekomen dat duurzaam behoud van de synagoge (het rijksmonument) in gevaar is. Gezien het belang van dit bijzondere erfgoed willen we op tijd samen met de eigenaar (de joodse gemeente) op zoek naar een oplossing. Hiervoor wordt tijdelijk een kwartiermaker aangesteld. Hiervoor wordt in 2024 € 50.000 begroot.

Bewustwording en kennisvergroting slavernijverleden
in 2024 wordt incidenteel € 100.0000 begroot voor de ontwikkeling van een programma dat volgt op de publicatie van het wetenschappelijk onderzoek ‘Sporen van slavernijverleden in Arnhem’. Dit programma behelst activiteiten die de bewustwording en kennis vergroten over het Koloniaal en Slavernijverleden van Arnhem, bij inwoners, organisaties en collega’s. Over ons gedeelde verleden en de doorwerking naar het heden.

Toegankelijkheidsfonds (19M21)
De raad heeft bij het vaststellen van de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid (AST) bij motie verzocht te onderzoeken of een toegankelijkheidsfonds een bijdrage kan leveren aan het succesvol implementeren van de AST. Een fonds gericht op het verbeteren van de toegankelijkheid van bedrijven met veel consumentenbezoek zoals horeca, detailhandel en dienstverlening met een baliefunctie. Hiervoor genoemde partijen kunnen een aanvraag indienen voor een gedeeltelijke financiering uit het toegankelijkheidsfonds voor hun aanpassingen ter bevordering van toegankelijkheid, zodat de drempel voor deze organisaties om aanpassingen te doen lager is. Hiervoor wordt in 2024 en in 2025 een aanvullend budget van € 75.000 in de begroting opgenomen.

Leefbare Wijken Monitor
Voor de uitvoering van de leefbare wijken monitor was in 2024 een bedrag van € 56.000 begroot. Doordat deze werkzaamheden in 2023 zijn uitgevoerd, vervallen deze lasten in 2023.

Uitwerking Street art (motie 23M37)
In navolging van de motie Graffiti als kunstvorm (23M37) voor 2024 tot en met 2027 een budget van jaarlijks € 70.000 in de begroting opgenomen. Hiervan is € 60.000 bestemd om jaarlijks 3 grote muurschilderingen te maken en € 10.000 voor het aanstellen van een straatcurator. De straatcurator kiest onpartijdig op basis van aandachtspunten en voorwaarden van de gemeente welke kunstenaar een muurschildering maakt.

Holocaustbewustwordingsprogramma (motie23M67g)
Voor de uitvoering van de motie Holocaustbewustwordingsprogramma en bezoek herinneringsinstellingen (23M67g) wordt voor 2024 tot en met 2027 jaarlijks € 30.000 begroot voor het ontwikkelen van een lesprogramma en een bezoek aan kamp Westerbork, Auschwitz of Srebrenica.

Vrijval BR cultureel vastgoed - Verwerking cultureel vastgoed in begroting
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven, is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Voor de financiering van het stadstheater is bij de besluitvorming een constructie gekozen waarbij een bedrag is gereserveerd in de bestemmingsreserve cultureel vastgoed waaraan jaarlijks een toevoeging wordt gedaan. Deze toevoeging wordt jaarlijks geïndexeerd voor de stijging van de bouwkosten.
In deze begroting wordt deze voor de investering in het stadstheater volgens de gebruikelijke werkwijze de structurele kapitaallasten opgenomen. De reservering kan daarmee vervallen. Hierdoor valt in 2024 € 12,5 miljoen vrij, in 2025 € 2,3 miljoen en in 2026 € 2,7 miljoen. Voor de dekking van de kapitaallasten wordt vanaf 2027 aanvullend € 2,4 miljoen in de begroting opgenomen.

Toeristenbelasting
Na de coronacrisis is het aantal overnachtingen in Arnhem toegenomen. Deze stijging was voorzien, maar tot nu toe nog niet in de begroting opgenomen. Op basis van het aantal overnachtingen in 2022 is een reële raming gemaakt van de verwachte inkomsten uit de toeristenbelasting. Op basis hiervan worden vanaf 2024 de inkomsten structureel met € 400.000 verhoogd.

Jaarlijkse bijstellingen

Jaarlijkse bijstellingen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Prijs- en volumeontwikkeling 2024	-28.083	-28.007	-27.974	-27.839	S
Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten	1.722	1.722	1.722	1.722	S
Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	-443	-196	478	-1.037	S
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	-26.804	-26.481	-25.774	-27.154	
Prijs- en volumeontwikkeling 2024	-5.186	-5.182	-5.184	-5.184	S
Onzekere prijsontwikkelingen 2025		-1.000	-1.000	-1.000	S
Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten	-276	-276	-276	-276	S
Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	-21	-365	-986	-935	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	**-5.483**	**-6.823**	**-7.446**	**-7.395**	
Totaal jaarlijkse bijstellingen	**-32.287**	**-33.304**	**-33.220**	**-34.549**	

Prijs- en volumeontwikkeling 2024
In de Perspectiefnota 2024-2027 is een groot deel van de prijs- en volumeontwikkelingen voor 2024 al ingeraamd (jaarlijks circa € 28 miljoen). Hiervan heeft € 7,0 miljoen betrekking op de stijging van de loonkosten voor ambtenaren als gevolg van de nieuwe cao en de verwachte loonontwikkeling van 5,2%. Voor de indexatie van de zorgcontracten is in de Perspectiefnota € 6,6 miljoen geraamd, voor de indexatie van subsidies € 4,0 miljoen, gemeenschappelijke regelingen € 3,2 miljoen en overige indexaties € 5,2 miljoen. Daarnaast is voor de areaalontwikkeling € 2,1 miljoen geraamd op basis van de groei van het aantal inwoners en woningen in Arnhem. Na de Perspectiefnota is op basis van actuele informatie berekend dat aanvullend voor € 5 miljoen structureel aan prijs- en volumeontwikkeling nodig is. De oorzaak hiervan ligt met name in de aangepaste begrotingen van de gemeenschappelijke regelingen en de zorgcontracten.
Gezien de forse kostenstijgingen bij de gemeenschappelijke regelingen en subsidiepartners en de (bestuurlijke) afhankelijkheden hierin wordt voor de Begroting 2025 onderzocht of het mogelijk is om de gemeenschappelijke regelingen en gesubsidieerde instellingen tijdig een kader mee te geven dan wel met hen in gesprek te gaan over de mogelijkheden voor compensatie van autonome kostenstijgingen vanaf 2025. Bij de gemeenschappelijke regelingen doen we dit in samenspraak met de andere betrokken gemeenten.

Onzekere prijsontwikkelingen 2025
Er bestaat een grote onzekerheid over de prijsontwikkeling voor komende jaren. De jaren 2022 en 2023 kennen een bovengemiddelde inflatie. Voor het jaar 2024 houden we rekening met gestegen energiekosten bij bijvoorbeeld vastgoed, openbare ruimte en Sportbedrijf. Met name voor de energieprijzen hebben de toekomstige ramingen een grote onzekerheid. In deze Begroting gaan we ervan uit dat de stijging van de energieprijzen zoals die zich op korte termijn voordoet, niet volledig een structureel karakter zal hebben. Om een prudent financieel beleid te voeren wordt vanaf 2025 € 1,0 miljoen structureel geraamd voor onzekere prijsontwikkelingen. Bij de komende Perspectiefnota zal dit betrokken worden in de raming van de totale prijsontwikkeling voor 2025.

Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten
In de Perspectiefnota 2024-2027 is al rekening gehouden met de afgesproken indexatie van de OZB van in totaal 5% en de verwachte areaalontwikkeling waardoor de opbrengst OZB vergroot wordt.

Na de Perspectiefnota zijn de effecten van de nieuwe Omgevingswet duidelijker geworden. Op 1 januari 2024 treedt deze Omgevingswet in werking. Ook de Wet kwaliteitsborging bouw (Wkb) gaat in per 2024. Als gevolg van de (Wkb) zal voor een deel van de bouwwerken geen bouwtoezicht meer worden uitgevoerd. Hiervoor worden dan ook geen leges meer geheven en dalen de baten voor wat betreft leges Omgevingswet vanaf 2024 met € 275.720.

Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning
De ontwikkelingen in het kader van de Meerjareninvesteringsplanning (zowel in de Perspectiefnota als aanvullend daarop) laten het volgende beeld zien:

Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Actualisatie MIP	2.187	2.226	872	-255	S
Indexatie MIP	-2.112	-2.758	-2.498	-1.717	S
Planningsrealisme MIP	-538	-29	1.118		I
Totaal ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	**-464**	**-561**	**-508**	**-1.972**	

Het Meerjareninvesteringsplan (MIP) is geactualiseerd. Hierbij is gekeken naar de planning van de verschillende investeringen. Bij de Perspectiefnota is het MIP reeds geïndexeerd. De indexering van de investeringsprojecten voor onderwijs en mobiliteit is daarbij verrekend met de bestemmingsreserves Onderwijs en Bereikbaarheid waar de overige mutaties op deze investeringen ook mee worden verrekend.
Naar aanleiding van de motie 23M44 Een realistisch basis voor onderwijshuisvesting is dit nader bekeken en geconcludeerd dat deze indexaties, net als de overige indexaties van het MIP, ten laste van de algemene middelen hadden moeten komen.
Het totale beeld van het MIP laat een oploop zien in de loop van de jaren. Reden hiervoor is dat investeringen getemporiseerd worden. Met name door schaarste van bouwmaterialen en personeel lopen diverse investeringsprojecten vertraging op en verschuift daarmee ook de planning van de volgende investeringen.

Robuustheid van de begroting

De Begroting 2024 laat een structureel sluitend beeld zien, waarbij de weerstandsfactor in alle jaren voldoet aan de norm zoals is vastgelegd in de verordening financieel beleid en beheer. Dit geldt ook voor de solvabiliteit. De solvabiliteit komt uit op 24% in 2024 en neemt de komende jaren toe.

In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen wordt dieper ingegaan op de robuustheid van de begroting, de robuustheid van het weerstandsvermogen en de robuustheid van de balans. Daarbij worden de financiële kengetallen voor de komende jaren in beeld gebracht en toegelicht.

Leeswijzer

Na het lezen van de hoofdlijnen van deze begroting, vindt u voor uw leesgemak een korte toelichting op de bouw van deze begroting. De begroting is een onderdeel uit de P&C-cyclus. In de begroting wordt het gemeentelijk beleid op hoofdlijnen toegelicht. Dit doen we aan de hand van de drie w-vragen:

- *wat willen we bereiken?*
- *wat gaan we doen?*
- *wat mag het kosten?*

Opbouw van de Begroting 2024

In deze leeswijzer wordt aangegeven hoe de indeling van de Begroting eruit ziet.

Deel 1 - hoofdlijnen van beleid en ontwikkelingen in het financieel kader

In de stedelijke en wijkprogramma's worden de prioriteiten van het beleid aangegeven. Een samenvatting van de prioriteiten krijgt een plek in hoofdstuk 1.

In het hoofdstuk Ontwikkelingen in het financieel kader worden de belangrijkste financiële ontwikkelingen weergegeven. Ook wordt in dit hoofdstuk een verklaring van de mutaties gegeven.

Deel 2 - beleidsbegroting

De beleidsbegroting is opgebouwd uit vier onderdelen:

Acht wijkprogramma's (W)

Sinds 2017 zijn acht wijkprogramma's ingesteld. De 24 wijken zijn geclusterd in acht gebieden: Noord-West, Noord-Oost, Presikhaaf, Centrum/Spijkerkwartier/Arnhemse Broek, Malburgen, Rijkerswoerd/ Kronenburg/ Vredenburg, Elden/ De Laar en Schuytgraaf/ Elderveld. In deze Begroting zijn de begrotingen van de wijkprogramma's financieel samengevoegd tot 1 wijkprogramma. Dit is gebeurd naar aanleiding van amendement 23A20 'Financieel samenvoegen wijkprogramma's'. Per wijk zijn wel de doelen en inspanningen inzichtelijk gemaakt.

Dertien stedelijke programma's (S)

In de stedelijke programma's zijn de ambities, doelen, inspanningen en de daarbij behorende budgetten op stedelijk niveau opgenomen.

Doelenboom

Sinds de Begroting 2020 staat doelenboom in de Begroting centraal. Dit doen we in de wijk- en stedelijke programma's. Per programma zijn de ambities (A), doelen (D), inspanningen (I) en indicatoren opgenomen.

- In de ambities staat opgenomen waar we als stad uiteindelijk naar streven
- In de doelen staat aangegeven wat we willen bereiken. Als dit mogelijk is, zo smart (specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden) mogelijk.
- In de inspanningen staat aangegeven wat we als gemeente concreet willen gaan doen om de doelen te bereiken.

Waar mogelijk voegen we ook indicatoren aan de doelenboom toe.

Tien paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting. Er worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. Een deel van de paragrafen zijn in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

De volgende verplichte paragrafen vanuit het BBV zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen - In deze paragraaf wordt stilgestaan bij de diverse gemeentelijke belastingen en heffingen en de consequenties daarvan voor de inwoners.
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen - Het weerstandsvermogen geeft aan hoe solide de financiële positie van de gemeente is. In deze paragraaf zijn ook financiële kengetallen opgenomen, zoals het weerstandsvermogen, de solvabiliteit en de schuldquote
3. Onderhoud kapitaalgoederen - In deze paragraaf wordt toegelicht op welke wijze het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen (zoals wegen, riolering, gebouwen) gewaarborgd is.

4. Financiering - Hier wordt toegelicht op welke wijze met de financieringsbehoefte van de gemeente is omgegaan.
5. Bedrijfsvoering - In de paragraaf wordt gerapporteerd over de voortgang van interne ontwikkelingen binnen de gemeentelijke organisatie.
6. Verbonden partijen - De gemeente werkt samen met andere partijen om bepaalde doelen te bereiken. Als de gemeente een bestuurlijk en financieel belang heeft bij een partij, is dit een zogenoemde verbonden partij. In deze paragraaf worden alle verbonden partijen toegelicht.
7. Grondbeleid - De gemeente speelt een rol in het kopen en verkopen van gronden. Hier wordt verder ingegaan op het gevoerde grondbeleid.

Op verzoek van uw raad zijn twee niet verplichte paragrafen in de begroting opgenomen:
8. Investeringen - In deze paragraaf wordt over de realisatie van de investeringen gerapporteerd.
9. Subsidies - De gemeente verstrekt subsidies aan instellingen die een bijdrage leveren aan gemeentelijke doelstellingen. In deze paragraaf wordt aangegeven welke instellingen subsidie hebben ontvangen inclusief de subsidiebedragen.

In artikel 3.5 (Openbaarheidsparagraaf) van de Wet Open overheid (Woo) wordt voorgeschreven dat bestuursorganen in de jaarlijkse begroting aandacht besteden aan de beleidsvoornemens inzake de uitvoering van deze wet en in de jaarlijkse verantwoording verslag doen van de uitvoering ervan, mede in relatie tot de beleidsvoornemens. Dit geldt vanaf de Jaarrekening 2022 en Begroting 2024 en deze paragraaf is dan ook toegevoegd:
10. Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

Overig programmaplan
Hierin wordt duidelijk gemaakt op welke wijze de overhead in het overzicht baten en lasten tot uitdrukking komt.

Deel 3 - Financiële begroting
In dit onderdeel wordt ingegaan op de ontwikkelingen in het financieel kader, mutaties circulaires van het gemeentefonds en de financiële begroting met de financiële tabellen.

Bijlagen
In de bijlagen zijn de afkortingen- en begrippenlijst en een aantal overzichten opgenomen.

Interactieve website
De Begroting is digitaal beschikbaar op: financien.arnhem.nl. Op deze website is in de wijk- en stedelijke programma's ook de volgende extra informatie te vinden:
- Verdeling budgetten in kostensoorten
- Verdeling budgetten taakvelden
- Verdeling budgetten portefeuilleonderdelen
- Verdeling budgetten producten
- Totaaloverzicht subsidies
- Totaaloverzicht reserves

Deel 2 Beleidsbegroting

De Beleidsbegroting bestaat uit drie onderdelen:

1. Wijkprogramma (W)
2. Stedelijke programma's (S)
3. Paragrafen

Wijkprogramma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op wijkniveau plaatsvinden, zijn opgenomen in de onderstaande 8 wijkprogramma's (bundeling van logisch samenhangende wijken). De begrotingen van de wijkprogramma's zijn samengevoegd in Wijken Algemeen.

W0 **Wijken Algemeen**

W1 **Wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek (CSA)**
Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek

W2 **Wijkprogramma Noordwest**
Burgemeesterswijk, Hoogkamp, Transvaal, Heijenoord, Lombok, Klarendal, Klingelbeek e.o., Schaarsbergen e.o., Sint Marten en Sonsbeekkwartier

W3 **Wijkprogramma Noordoost**
Alteveer, Cranevelt, Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o.

W4 **Wijkprogramma Presikhaaf**
Presikhaaf West en Presikhaaf Oost

W5 **Wijkprogramma Malburgen**
Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder Het Duifje en Immerloo

W6 **Wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld**
Schuytgraaf en Elderveld

W7 **Wijkprogramma De Laar/Elden**
De Laar en Elden

W8 **Wijkprogramma Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg (RKV)**
Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg

Wijken Algemeen

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is/ wordt een levendige en vitale stad waar het volgens inwoners en ondernemers fijn wonen, werken en verblijven is (T)

Arnhemse Wijkaanpak
Jaarlijks worden met inbreng van inwoners en professionals acht wijkprogramma's opgesteld en opgenomen in de begroting. Vanuit de doelen in de verschillende wijken is een vertaling gemaakt naar thema's die in meerdere gebieden spelen. Resultaat hiervan zijn acht stadsbrede thema's. Deze acht thema's zijn verdeeld in drie pijlers die van invloed zijn op de leefbaarheid: sociaal, fysiek en veiligheid.

Sociaal: Meedoen, Kansengelijkheid, Gezondheid
Fysiek: Openbare ruimte, Duurzaamheid, Wonen, Wijkeconomie
Veiligheid: Veiligheid

Voor elk wijkprogramma is de begroting opgebouwd uit deze stadsbrede thema's die in de betreffende wijk van toepassing zijn. Onder deze thema's zijn de inspanningen per gebied geformuleerd.

Betekenis stadsbrede thema's
- Meedoen: Inwoners zijn financieel en sociaal zelfredzaam.
- Kansengelijkheid: Iedere inwoner heeft gelijke kansen.
- Gezondheid: Inwoners kunnen voldoende bewegen en worden geholpen bij het creëren van een gezond levenspatroon.
- Openbare ruimte: De openbare ruimte is schoon, heel en veilig en nodigt uit tot gebruik door de inwoners. In samenwerking met bewoners wordt gewerkt aan de vergroening van de wijken.
- Duurzaamheid: De stad is beschermd tegen hitte, regenoverlast en is energieneutraal.
- Wonen: Inwoners hebben een veilig onderdak, wonen prettig in een huis, een buurt en een wijk die bij hen past.
- Wijkeconomie: De bedrijven in de wijk krijgen de ondersteuning die zij nodig hebben.
- Veiligheid: Inwoners voelen zich prettig en veilig in Arnhem, binnenshuis en buitenshuis. Deze veiligheid zorgt voor ontspanning en vrijheid en laat inwoners onbelemmerd maatschappelijk deelnemen.

De reden om wijkgericht te werken is helder: Arnhem kent grote contrasten tussen de diverse wijken en op deze wijze krijgt iedere wijk of gebied de focus, aandacht en behoeften die nodig zijn op basis van het eigen gebieds-DNA. Daarbij is het voortdurend zoeken naar de balans tussen collectieve oplossingen en maatwerk. Er wordt gestreefd naar levendige wijken waarin mensen van verschillende achtergronden en inkomens de mogelijkheid hebben met elkaar samen te leven. Om dat te bereiken moet onder andere actief gestuurd worden op het divers maken van het woningaanbod in de verschillende wijken. Elke Arnhemmer moet volop kansen krijgen om zijn of haar ambities waar te maken, ook bij een start met een achterstand.

Verkleinen van de kloof tussen inwoners/ondernemers en de lokale overheid (D)

Doorontwikkeling Wijksturing in Arnhem
In 2022 heeft de gemeenteraad besloten om de wijkaanpak onder de naam Van Wijken Weten door te ontwikkelen. In 2023 is gestart met het actualiseren van de eerste Koersnota Van Wijken Weten die stamt uit 2016. De Arnhemse wijkaanpak is in 2021 geëvalueerd. Uit de evaluatie blijkt dat het de afgelopen jaren goed gelukt is om inwoners en andere belanghebbenden in onze wijken daadwerkelijk meer invloed te geven. De gemeente wordt meer dan voorheen het geval was als nabij ervaren. Met de gebiedsgerichte aanpak geven we niet alleen bewoners meer invloed op hun directe leefomgeving, maar zijn we als gemeente ook effectiever in het maken van de goede keuzes in de uitvoering. De wijken van Arnhem zijn hiervoor geclusterd in acht gebieden die elk een eigen team Leefomgeving hebben. Deze teams vormen de schakel tussen de wijk en het gemeentebestuur: zij halen de agenda's op bij inwoners en andere belanghebbenden en vertalen deze naar wijkprogramma's, daarbij rekening houdend met de stedelijke programma's en de consequenties voor de wijken.

Wel is de evaluatie kritisch op onderdelen. Zo moet de uitvoering worden versterkt en ook de (interne) samenwerking in de wijken verdient aandacht. De basis van de wijkaanpak is niets anders dan vraagstukken en ontwikkelingen integraal oppakken, van buiten naar binnen en afgestemd op het DNA van het desbetreffende gebied.

Ontwikkelen nieuwe Koersnota Van Wijken Weten **(I)**

Het college is in 2023 gestart met ontwikkelen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten op basis van de evaluatie van de wijkaanpak uit 2021 en de Rekenkamerbrief over Van Wijken Weten. Voor het opstellen van de Koersnota is een uitvoerig interactief participatieproces doorlopen met inwoners, maatschappelijke partners, ambtelijke organisatie om tot een goede inhoud te komen. In najaar van 2023 wordt de nieuwe Koersnota aangeboden aan de gemeenteraad. In de Koersnota zullen een aantal belangrijke uitgangspunten voor de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem worden benoemd met een eerste aanzet voor de maatregelen die hieruit voortvloeien. Daarbij wordt nadrukkelijk ook gekeken naar de Arnhem-Oost wijken waarbij met name gestuurd vanuit het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Dit Nationaal Programma bepaalt in beginsel de aanpak voor deze wijken. Na vaststelling van de Koersnota zullen deze uitvoeringsmaatregelen verder worden uitgewerkt in een implementatieplan. Belangrijke thema's die aan de orde zullen komen in de Koersnota: het inbedden van wijksturing in de gehele ambtelijke organisatie, samenwerking in de wijken, het karakter van de wijk centraal zetten, hoe te sturen op de leefbaarheid in de wijk en het inzetten van de aanwezige krachten in de wijk.

Uitvoeren veranderplan wijksturing **(I)**

Vooruitlopend op de nieuwe Koersnota Van Wijken Weten is een verandertraject gestart om wijksturing binnen de ambtelijke organisatie te verbeteren. Vanuit verschillende beleidsdisciplines is geïnventariseerd hoe wijksturing binnen de organisatie wordt ervaren en wat er verbeterd kan worden. Vervolgens is hierop een veranderplan ontwikkeld om daadwerkelijk een (cultuur)verandering te bereiken binnen de organisatie. Dit verandertraject loopt door tot en met 2024.

Ontwikkelen van integraal accommodatiebeleid **(I)**

De ambitie is om de komende jaren een adequate, kwalitatieve spreiding van ontmoetingslocaties in de wijken te realiseren. Het aanbod aan accommodaties voor ontmoeting en activiteiten in de wijk moet matchen met de vraag vanuit de wijk. Om dit te realiseren wordt vanaf het najaar van 2023 gewerkt aan het ontwikkelen van integraal accommodatiebeleid. Dit beleid moet september 2024 afgerond zijn.

Vernieuwen Arnhemse Leefbare Wijken Monitor **(I)**

De Arnhemse Leefbare wijken Monitor is een belangrijk instrument om wijkprogramma's en beleidsplannen te voorzien van de juiste input. Op deze wijze kan gemonitord worden op de belangrijkste thema's die de leefbaarheid bepalen in de Arnhemse wijken. Een per twee jaar wordt de monitor geactualiseerd met nieuwe data. In het vierde kwartaal van 2023 wordt hiervoor het veldwerk verricht, de opgehaalde data worden vervolgens verwerkt en in het tweede kwartaal van 2024 opgenomen in de geactualiseerde Arnhemse Leefbare Wijken Monitor.

Thema's en budgetten

	Begroting 2024			
	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Thema's				
Bedrijfsvoering	8.371	16	0	175
Gezondheid	132.892	2.065	318	218
Kansengelijkheid	36.955	8.730	11	404
Meedoen	22.218	989	136	581
Openbare ruimte	19.907	1.453	0	0
Veiligheid	2.455	0	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Wonen	10.916	16.306	1.252	239
Totaal	**233.714**	**29.559**	**1.716**	**1.618**

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	218.629	219.679	232.969	233.714	227.990	224.030	222.482
Baten	25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Saldo lasten en baten	***-192.634***	***-193.384***	***-205.390***	***-204.155***	***-198.776***	***-194.851***	***-193.335***
Toevoegingen aan reserves	6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Onttrekkingen aan reserves	6.009	917	12.981	1.618	1.193	572	410
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-219***	***-5.703***	***6.265***	***-98***	***-523***	***-1.145***	***-1.332***
Gerealiseerd resultaat	**-192.852**	**-199.087**	**-199.125**	**-204.253**	**-199.300**	**-195.995**	**-194.667**

Toelichting

Lasten

Voor wijken algemeen is totaal € 233,7 miljoen aan lasten begroot in 2024. De begrote lasten nemen hiermee met € 0,7 miljoen toe ten opzichte van 2023. De verdeling van de totale lasten over de verschillende thema's is in de tabel "Thema's en budgetten" inzichtelijk gemaakt.

Binnen het thema meedoen wordt er € 0,4 miljoen meer uitgetrokken voor participatie. Hiervan betreft € 0,2 miljoen loon- en prijscompensatie en € 0,2 miljoen een hoger beschikbaar bedrag vanuit het re-integratiebudget. Het budget bewonersondersteuning wordt met € 0,4 miljoen verlaagd ten opzichte van de begroting 2023. In de begroting 2024 is ten opzichte van 2023 € 1 miljoen meer aan incidentele subsidies sociale basis opgenomen onder de wijkbegroting. Dit bedrag is in 2023 onder het programma S07 zorg begroot. Voor jongerenwerk is de begroting 2023 incidenteel opgehoogd met € 0,4 miljoen. In de begroting 2024 is het structurele begrote bedrag gelijk aan de primitieve begroting 2023.

De lasten voor het thema kansengelijkheid dalen met € 11,3 miljoen. De voornaamste reden is de incidentele Energietoeslag van € 14,1 miljoen in 2023. Daarnaast stijgen de lasten voor de Gelrepas met € 0,6 miljoen vanwege extra regelingen waar pashouders gebruik van kunnen maken. De uitvoeringslasten van schuldhulpverlening stijgen met € 0,4 miljoen door het in eigen beheer organiseren van schuldhulpverlening. Tot slot is geconstateerd dat betalingsachterstanden toenemen bij inwoners. Om die reden worden er extra telefoongesprekken gehouden en huisbezoeken gedaan. Dat leidt tot € 0,3 miljoen meer lasten in 2024.

Voor het thema gezondheid wordt € 8,6 miljoen meer uitgetrokken dan in 2023. Dit betreft grotendeels loon- en prijscompensatie, alsook tariefaanpassingen voor bepaalde zorgvormen. De lasten van jeugdzorg stijgen met € 1,7 miljoen, voornamelijk vanwege de indexering en tariefaanpassingen. Daarnaast stijgen de lasten voor huishoudelijke ondersteuning in 2024 met € 1,6 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt enerzijds door tariefaanpassingen vanwege de wettelijke verplichting om de tarieven kostendekkend te maken. Anderzijds is de verwachting dat het aantal mensen met huishoudelijke ondersteuning gaat toenemen vanwege vergrijzing. Vanaf 2025 is de verwachting dat de lasten voor huishoudelijke ondersteuning per saldo dalen. Deze daling wordt veroorzaakt door wijziging van de eigen bijdrage wat er naar verwachting toe leidt dat een deel van de mensen de huishoudelijke ondersteuning niet via de WMO ontvangt. Voor WMO begeleiding worden € 1,2 miljoen hogere lasten begroot in 2024. In de jaren 2025 en verder stabiliseren de verwachte lasten. De lasten voor beschermd wonen stijgen met € 0,9 miljoen in 2024. De verwachte lasten voor beschermd wonen dalen vanaf 2025 vanwege de invoering van het objectieve verdeelmodel per 1 januari 2025. Dat zorgt voor € 0,4 miljoen minder lasten in 2025 oplopend tot € 6,4 miljoen minder lasten in 2027 ten opzichte van 2023. De lasten voor activerend werk en WMO dagbesteding stijgen beide met € 0,8 miljoen en de lasten voor doelgroepenvervoer en vervoersvoorzieningen stijgen beide met € 0,5 miljoen als gevolg van indexeringen.

Voor het thema wonen wordt er € 0,5 miljoen meer lasten verwacht voor gas, warmte en licht voor de gebruikers van de MFC's. Deze worden grotendeels doorbelast aan de gebruikers.

Baten
Voor wijken algemeen is totaal € 29,6 miljoen aan baten begroot. Deze bestaan grotendeels uit begrote baten voor straatparkeren van € 12,2 miljoen, begrote subsidieontvangsten voor aanpak onderwijsachterstanden en voortijdig schoolverlaten van € 8,5 miljoen. En begrote baten voor de verhuur vastgoed met betrekking tot onderwijs, sport en MFC's van € 6,1 miljoen. De begrote baten zijn in 2024 met € 0,6 miljoen afgenomen genomen ten opzichte van 2023. Deze daling is vrijwel volledig afkomstig vanuit het thema kansengelijkheid doordat in 2023 een Rijkssubsidie van € 0,5 miljoen is ontvangen ten behoeve van energietoeslag minima.

Toevoegingen aan reserves
Voor wijken algemeen is totaal € 1,7 miljoen aan toevoegingen aan reserves begroot. Dit betreft een toevoeging van € 0,9 miljoen voor onderhoud vastgoed en € 0,8 miljoen voor straatparkeren.

Onttrekkingen aan reserves
Voor wijken algemeen is totaal € 1,6 miljoen aan onttrekkingen de begroot. Waarvan € 0,5 miljoen voor onderhoud vastgoed, € 0,5 miljoen voor subsidies sociale basis en € 0,4 miljoen voor energiearmoede.

Sociale wijkteams
Van de totale begroting op de wijkprogramma's heeft € 116,8 miljoen betrekking op zorg in natura en persoonsgebonden budget. Groot deel van dit bedrag wordt besteed onder de regie van de Stichting sociale wijkteams Arnhem. De budgetten zijn als volgt verdeeld binnen de wijken:

- € 45,6 miljoen wordt besteed aan Jeugdzorg;
- € 15,2 miljoen wordt besteed aan beschermd wonen;
- € 28,1 miljoen wordt besteed aan WMO;
- € 6,3 miljoen wordt besteed aan doelgroepenvervoer;
- € 17 miljoen wordt besteed aan huishoudelijke ondersteuning;
- € 4,6 miljoen wordt besteed aan Jeugdbescherming en -reclassering**.**

Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek

In het wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA) bevinden zich de wijken Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Bewoners hebben meer contact en ervaren meer sociale cohesie **(D)**

Onderlinge betrokkenheid is belangrijk voor een leefbare wijk. Elkaar kennen in de buurt en bereid zijn je buurtgenoten te helpen hoort daarbij. Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA) is een divers gebied waarin iedereen mee zou kunnen doen. Een goed netwerk is daarbij belangrijk. Passende initiatieven zijn nodig om verbindingen tussen bewoners te leggen en daarmee de veerkracht van de wijk te versterken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We faciliteren bewonersinitiatieven die bijdragen aan een integrale aanpak op het gebied van sociale cohesie.
- We versterken de bestaande plekken in de wijk voor ontmoeting.
- We werken samen met alle externe partners in de wijk om te komen tot een optimaal netwerk van voorzieningen (zoals bijvoorbeeld wijkcentra, Toon Hermanshuis, Thialf).

Bewoners zijn meer (financieel) zelfstandig en staan steviger in de maatschappij **(D)**

Alle mensen moeten de gelegenheid hebben om mee te kunnen doen in de samenleving, zichzelf te ontwikkelen en ervaringen op te kunnen doen. In CSA zijn buurten waar naar verhouding tot de andere wijken in Arnhem meer gezinnen leven in armoede. Zij kunnen zich, om diverse redenen, (financieel) zelf niet redden. Via het programma Arnhem-Oost willen we afscheid nemen van deze ongelijkheid. Het Arnhemse Broek is één van de wijken van de Arnhem-Oost aanpak.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten ons samen met andere externe wijkpartners intensief in op een persoonsgerichte aanpak op het gebied van (arbeids)participatie en financiën.
- We ondersteunen diverse initiatieven op het gebied van zelfredzaamheid (onder andere Broek Omhoog, De Kansen en Stichting Raak).

Kansengelijkheid (T)

Jongeren ervaren meer kansengelijkheid en kunnen hun talenten ontwikkelen (D)

Door de inzet van verschillende projecten hebben meer kinderen de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen. Vanuit de basisscholen in het Arnhemse Broek is er vanaf 2019 een programma opgesteld om de algemene ontwikkeling te verrijken. De basisscholen hebben zicht op de behoeftes van de leerlingen en stemmen zaken af met de gemeente en de partners in de wijk zoals Rijnstad, Rozet, Sportbedrijf en het Sociale wijkteam. Er zijn ook meerdere partners actief voor kinderen tussen de leeftijd - 9 maanden en 4 jaar.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen samen met alle externe partners die werkzaam zijn op het gebied van kinderen -9 maanden tot 4 jaar een samenhangende aanpak.
- We continueren het programma Kansrijk Opgroeien. Hierbij horen Het Fort, De Blokhut, Verlengde schooldag en de Fridayschool. En daarbij zoeken we aansluiting bij de Arnhem-Oost aanpak.

Gezondheid (T)

Meer inwoners hebben een gezonde en actieve leefstijl (D)

In CSA zijn weinig mogelijkheden tot bewegen. Op de commerciële sportscholen na, is er geen actieve sportvereniging. Te veel kinderen in het Arnhemse Broek kampen met ernstig overgewicht. De redenen hiervoor zijn divers. De laatste jaren is het aantal kinderen met overgewicht toegenomen en in het belang van de toekomstige gezondheid van de kinderen zullen we hier op prioriteren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op meer beweegmogelijkheden in de wijk voor 0-100 jaar. Via het programma Arnhem-Oost willen we een beweegroute langs het spoor realiseren.
- Samen met het Sportbedrijf zetten we in op een gezonde leefstijl (bijvoorbeeld de schaatsbaan en de programma's Jongeren Op Gezond Gewicht (JOGG), Gezond Onderweg (GO) en Beweegconcept 2+1+2.
- We maken bewoners bewust van gezonde voeding door inzet van Vitanos en de Blauwe Tomaat.
- We zorgen voor een passende inzet van de subsidiepartners op het gebied van gezondheid.

Openbare Ruimte (T)

Bewoners en bezoekers ervaren CSA als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

In CSA is er veel verharding en verstening, mede omdat het een centrumwijk is met weinig ruimte, veel bebouwing en belangrijke infrastructuur. Vergroening zorgt voor een mooiere en aantrekkelijkere buitenruimte. Dit gaat voor een belangrijk deel hand in hand met het thema Duurzaamheid. Ook biedt het parkeerplan in het Spijkerkwartier mogelijkheden om de buitenruimte aantrekkelijker te maken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We voeren de wijkgroenagenda's (het Arnhemse Broek en Centrum) uit.
- We combineren vergroeningswensen met de ontwikkeling van onder andere de Ir. J.P. Van Muijlwijkstraat.
- We verminderen het aantal rommelige, verwaarloosde plekken in de wijk (schoon, heel en veilig).
- We geven opdracht aan wijkorganisaties (Broek Omhoog en Buurtgroenbedrijf) om opdrachten uit te voeren voor het onderhoud en de vergroening van de wijk.
- We investeren de gelden van het parkeerplan in een extra kwaliteitsimpuls bij het groot onderhoud (vervanging riool en herinrichting straten) in het Spijkerkwartier.

Wijkeconomie (T)

Goed functionerende wijkorganisaties (D)

CSA kent een aantal wijkorganisaties, zoals Broek Omhoog, de Kansen, de Buurtkeuken, het Buurtgroenbedrijf en De Blauwe WijkEconomie (DBWE) die werken aan een verbetering van de wijk. Het Buurtgroenbedrijf begon als klein bewonersinitiatief en is nu ontwikkeld tot een professioneel sociaal bedrijf dat vergroeningsprojecten oppakt, uitwerkt en uitvoert. Hierdoor kunnen er veel meer vergroeningsinitiatieven worden uitgevoerd.

De Blauwe WijkEconomie (DBWE) is een vernieuwend en experimenteel initiatief. De visie van DBWE is in grote lijnen: het behouden en verzilveren van waarden die er in de wijk te vinden zijn. Vanuit deze gedachte worden er verschillende projecten opgezet en doorontwikkeld. Enkele voorbeelden zijn Spijkerbikes en het Buurtbaanbedrijf.

Al deze organisaties dragen bij aan diverse doelstellingen, zoals meedoen, activering, werk, sociale cohesie, duurzaamheid, leefbaarheid en openbare ruimte. Deze initiatieven vinden plaats door en met bewoners van de wijk.

Inspanningen 2024 (I)

- We ondersteunen de wijkorganisaties als partner vanuit de gemeente. We denken mee in mogelijkheden en het grijpen van kansen die in relatie staan met de Arnhemse doelen.
- We zetten in op het maximaal zelfstandig laten functioneren van wijkorganisaties (organisatorisch en financieel).

Veiligheid (T)

Bewoners en ondernemers ervaren minder overlast (D)

In CSA is leefbaarheid een belangrijk thema. Op sommige plekken is sprake van (een gevoel van) onveiligheid. Bewoners vragen aandacht voor verkeersveiligheid, overlast door kamerbewoning, verwarde personen en de aanwezigheid van criminaliteit en drugshandel. Het actieprogramma Schoon Heel Veilig is met deze thema's bezig. Met gerichte acties willen we afrekenen met de verloedering, overlast en criminaliteit in de wijk. Het doel is om ondernemen en wonen in het gebied prettiger en aantrekkelijker te maken.

In de wijken bevinden zich psychisch kwetsbare mensen en dak- en thuislozen (volwassenen en jongeren). Dit heeft blijvende aandacht nodig.

Inspanningen 2024 (I)

- We blijven inzetten op het actieprogramma Schoon Heel en Veilig Steenstraat en omgeving.
- We ontwikkelen een aanpak op het verminderen van weesfietsen, graffiti en zwerfafval.
- We verbeteren de oversteekmogelijkheden van de Johan de Wittlaan.
- We zetten in op goed functionerende wijkveiligheidsoverleggen met onze externe partners.

Noordwest

In het wijkprogramma Noordwest bevinden zich de wijken Klarendal, Burgemeesterswijk/ Hoogkamp, Schaarsbergen en omgeving, Sint Marten/ Sonsbeekkwartier, Heijenoord en Lombok, Hoogstede/Klingelbeek en omgeving.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer inwoners vinden een ontmoetingsplek en nemen deel aan activiteiten (D)

In Noordwest zijn voldoende locaties waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten, soms gerund door bewoners zelf, soms met ondersteuning van professionals, locaties met en zonder dak, voor volwassenen en voor de jeugd. Ontmoeting draagt bij aan het algemeen welbevinden en kan ervoor zorgen dat minder snel een beroep wordt gedaan op specialistische voorzieningen. Ons doel is om de fysieke locaties met een dak (’t Huukske, De Wasplaats, De Bakermat, de Nieuwe Hommel, Jeugdcentrum Vogelwijk, MFC Klarendal) te laten functioneren voor de wijk: toegankelijk, nabij en laagdrempelig.

Ook speelplekken en sportparken in de openbare ruimte zijn belangrijke ontmoetingsplekken. De behoefte om elkaar buiten te ontmoeten is de afgelopen periode toegenomen.

Inspanningen 2024 (I)

- Samen met bewoners en externe partners in de wijk creëren, verbeteren, onderhouden of behouden we ontmoetingsplekken.
- We faciliteren de buurthuizen en stimuleren een passend en goed aanbod aan activiteiten.
- We brengen sociale wijkinitiatieven in Klarendal en Sint Marten bijeen en brengen jaarlijks een sociale kaart uit.
- We passen (speel)plekken en pleinen aan en maken deze aantrekkelijker zodat ontmoeten/verblijven er prettiger is met meer aandacht voor ontmoeting, spelen en bewegen, vergroening en klimaatadaptatie.

Kansengelijkheid (T)

In Klarendal en Sint Marten kunnen kinderen en hun ouders zich beter ontplooien in een stimulerende omgeving (D)

We zien dat bewoners te maken hebben met armoede en schulden. We zien ook dat kinderen en jongeren in hun kansen op een positieve persoonlijke ontwikkeling belemmerd worden doordat ze opgroeien in armoede, hun ouders onvoldoende betrokken zijn bij de opvoeding en er onvoldoende gebruik gemaakt wordt van ondersteuningsstructuren in de wijk.

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich in vrijheid en veiligheid en zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We stimuleren het thuisbezoek door jeugdverpleegkundigen voor alle kinderen op het moment dat ze 18 maanden oud zijn.
- We verbeteren ouderondersteuning voor de kwetsbare inwoners.
- We verbeteren het aanbod van Speelmorgen in Klarendal in samenwerking met Rijnstad.
- We geven vanaf 2024 aan alle aanbieders en organisatoren van jeugdactiviteiten de opdracht om gezonde voeding aan te bieden tijdens de activiteiten.
- We verbeteren het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien 0 tot 18 jaar in samenwerking met het externe wijknetwerk van (basis)scholen, jeugdverpleegkundigen, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet en het Sociaal wijkteam. Het programma richt zich op de onderdelen onderwijs, vrije tijd en thuis en sluit aan bij de Arnhem-Oost aanpak.

Gezondheid (T)

Kwetsbare inwoners leven langer in goede gezondheid en blijven vitaal (D)

In Noordwest neemt de dubbele vergrijzing toe; het aandeel oude ouderen (80 jaar en ouder) onder alle ouderen (vanaf 65 jaar) neemt toe. De vergrijzing heeft grote impact op de ervaren gezondheid en de zorg. Dit gaat vaak gepaard met een toename van het aantal inwoners met een chronische aandoening, in sommige gevallen zelfs meerdere tegelijk. Sociale problemen zoals eenzaamheid nemen eveneens toe. Ouderen wonen langer zelfstandig en vaker ook alleen.

In Klarendal en Sint Marten geeft de fysieke en mentale gezondheid reden tot zorg, met name bij de kwetsbare inwoners. Een deel van de inwoners beweegt te weinig, eet ongezond en heeft last van overgewicht. Sommige inwoners hebben moeite om de juiste keuzes te maken ten aanzien van gezonde voeding en leefstijl en zouden met stimulering om te sporten en bewegen geholpen zijn.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten in op beweeg- en ontmoetingsprogramma's voor ouderen in en rondom de buurthuizen en ontmoetingsplekken in samenwerking met de buurthuizen, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en Sportbedrijf Arnhem.
- We zetten in op bewustwording en regie op de eigen gezondheid en het voorkomen van zorg door de inzet van Welzijn op Recept door Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en Rijnstad.
- In samenwerking met een extern netwerk bestaande uit Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en huisartsenpraktijk Klarendal starten studenten van de HAN een onderzoek naar het verbeteren van de fysieke en mentale gezondheid van kwetsbare oudere inwoners van Klarendal en Sint Marten.
- Vanaf 2024 richten we bij aanpassing van de buitenruimte in Klarendal en Sint Marten de omgeving beweegvriendelijker in.

Veiligheid (T)

Bewoners hebben minder last van gevoelens van onveiligheid (D)

Bewoners ervaren in delen van de wijken Klarendal en St. Marten gevoelens van onveiligheid door overlast door verwarde personen, drugsdealen op straat en verloederde plekken. In de Burgemeesterswijk en Heijenoord wordt overlast ervaren door groepen jongeren die rondhangen rond scholen en parkjes.

Samen met de afdeling veiligheid, handhaving, politie en netwerkpartners is een wijkveiligheidsagenda opgesteld waarmee we met een integrale aanpak de veiligheid in de wijken verbeteren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We initiëren de aanpak van overlast door personen met verward gedrag.
- Vanuit de wijkveiligheidsagenda sturen we samen met politie op meer inzet op het tegengaan van drugs dealen op straat en vanuit woningen.
- We zetten in op de aanpak van verloederde plekken en ondermijning, met name op en rond de Hommelseweg. Hiervoor is het ‘actieplan Hommel & Singel, schoon heel en veilig’ in 2023 van start gegaan. We zorgen hierbij ook voor een goede aansluiting op de Arnhem Oost aanpak.
- We ontwikkelen het jongerenwerk door, waarbij naast Klarendal/St. Marten ook aandacht is voor de jongeren in de Burgemeesterswijk en Heijenoord.

Noordoost

In het wijkprogramma Noordoost bevinden zich de wijken Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o., Alteveer en Cranevelt.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Meer bewoners zijn zelf- en samen redzaam **(D)**

Bewoners willen ontmoetingsplekken die passen bij hun behoefte: dichtbij, kleinschalig en laagdrempelig. Ontmoeting draagt bij aan het algemeen welbevinden en kan ervoor zorgen dat minder snel een beroep wordt gedaan op specialistische voorzieningen. Er is een groeiende behoefte aan meer verbondenheid in en tussen wijken. Aandachtspunt blijft behoud van deze plekken en de financiële dekking ervan.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ondersteunen, faciliteren en stimuleren het gebruik van de verschillende ontmoetingscentra.
- Wij adviseren bij de aanvraag van subsidiemogelijkheden en verbinden de initiatiefnemer met de juiste contactpersonen.
- We zetten extra in op ouderen in ons gebied, wat hebben ze nodig en hoe kunnen we dit gaan realiseren.
- We hebben een herijkte opdracht aan Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) in het gebied Noord-Oost verstrekt die meer recht doet aan de gebiedsspecifieke behoeften vanuit de Geitenkamp.
- We stimuleren en faciliteren het gebruik van het Multifunctioneel Centrum De Wetering.
- We zetten in op het stimuleren van gebruik en bekendheid van deze ontmoetingsplekken maar ook van de toegang naar nulde en eerstelijnszorg.
- In Noord-Oost wonen relatief veel ouderen. In samenspraak met partners onderzoeken we hoe wat ouderen nodig hebben en hoe we hier uitvoering aan kunnen gaan geven.

Meer bewoners participeren in de vorm van (vrijwilligers)werk (D)

De werkloosheid en bijstandsdichtheid in Geitenkamp zijn op het hoogste niveau van de gemeente. Een hoog percentage van de bewoners heeft geen of onvoldoende opleiding, waardoor er onvoldoende aansluiting is op de arbeidsmarkt. Een kwart van de huishoudens heeft een inkomen lager dan 120% van het wettelijk minimum, twee keer zo veel als gemiddeld in Arnhem. Er wordt ingezet op het creëren van werkervaringsplekken in een vertrouwde omgeving dichtbij huis, waar bewoners hun eerste stappen kunnen zetten, op weg naar betaald werk. De focus ligt op ouders met kinderen tot en met 12 jaar.

De Vlindertuin wil de 'kweekplaats' en thuisbasis zijn voor een 'wijk-netwerk' van creatief en sociaal ondernemers in de Geitenkamp. Vinden, verbinden en samenwerken (als middel) staan hierin centraal. Uiteindelijk willen we in de wijk een laagdrempelige opstapmogelijkheid naar (vrijwilligers) werk in de wijk.
Een aantal ontmoetingsplekken, zoals Moes in Plattenburg, ontwikkelen zich door tot leer- en werkervaringsplek.

We stimuleren organisaties om meer inwoners te verleiden tot het doen van vrijwilligerswerk.

Inspanningen 2024 (I)

- We breiden het aantal sociaal ondernemers met leer- en werkervaringsplekken in de Vlindertuin uit door middel van het aanstellen van een kwartiermaker die deze opdracht krijgt.
- We willen een Buurtbaanbureau ontwikkelen in combinatie met het WijkKlusTeam (Geitenkamp gildewijk/ambachtskwartier).
- We borgen en voeren de gebiedsagenda armoede schulden werk uit in samenwerking met onze externe partner het Sociaal wijkteam.
- In samenwerking met Vitesse Betrokken onderzoeken we of Vitesse Betrokken een rol kan spelen om jong volwassenen zonder diploma en/of werk naar school (startkwalificatie) of werk te begeleiden.

Kansengelijkheid (T)

Meer kinderen hebben de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen (D)

In de wijk Geitenkamp groeien veel kinderen in armoede op. Meer dan een derde van de huishoudens heeft een besteedbaar inkomen ≤ 120% van het minimumloon. Er is sprake van generatiearmoede. Het percentage kinderen tot 18 jaar met een toewijzing op grond van de Jeugdwet is hoger dan gemiddeld in Arnhem. Ook Plattenburg heeft onze aandacht.
Wij zetten in op het verrijken van de algemene ontwikkeling van kinderen en jongeren en het vergroten van sociale vaardigheden en een positiever zelfbeeld.
Wij zetten in op het versterken en ondersteunen van ouders bij de opvoeding.

Inspanningen 2024 (I)

- We stellen een jaarlijks uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien (programma verlengde leertijd/rijke schooldag) op in samenwerking met het extern wijknetwerk van basisscholen, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet en het Sociaal wijkteam. Het programma richt zich op de onderdelen onderwijs, vrije tijd en thuis.
- We blijven de verlengde leertijd monitoren en sturen deze eventueel bij in samenwerking met externe wijkpartners.
- We zetten het project Buurtouders op om ouders te stimuleren en bekend te maken met de voorliggende voorzieningen voor kinderen -9 tot 4 jaar zodat ze beter starten op de basisschool.
- We verbeteren het pedagogisch klimaat op de Rommelkist en vergroten de kring van vrijwilligers in samenwerking met het Sportbedrijf Arnhem. We vergroten ook de kring vrijwilligers en leren hen vaardigheden om goed om te kunnen gaan met kinderen.
- We vergroten een veilige omgeving en handelingsbekwaamheid van de professionals en bewaken hun professionaliteit.
- We coördineren de monitoring van extra inzet van VGGM (huisbezoeken bij kinderen van 18 maanden) en brengen de signalen en de vervolgacties in kaart.
- We monitoren het nieuwe jongerenwerk The GOAT (gestart juni 2023).
- We geven opdracht aan professionals om meer te sturen op gedragsverandering.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Geitenkamp worden kleiner (D)

We stimuleren bewoners tot een gezondere leefstijl, zoals meer bewegen, gezonder eten en we zetten ons in om plekken in de wijk toegankelijker te maken zodat meer bewoners er gebruik van maken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We monitoren de inspanningen JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht).
- We koppelen JOGG aan het nieuwe jongerenwerk.
- We realiseren meer en/of betere en nieuwe beweegplekken (onder andere Rommelkist, Calisthenics, Sportpark Paasberg).
- We geven opdracht aan uitvoerders om te werken aan imagoverbetering en aantrekkelijkheid van locaties.
- We zetten meer in op mixen van jeugd bij activiteiten.
- Wij stimuleren externe organisaties in de wijk om gezonde leefstijl te stimuleren (gezond koken, bewust boodschappen doen, gezonde voeding op locaties).

Openbare ruimte (T)

Noord-Oost is klimaatbestendiger (D)

We zetten samen met bewoners in op het vergroenen, verminderen van hittestress en vergroten van de biodiversiteit.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We stimuleren groeninitiatieven van bewoners en scholen en helpen mee deze te realiseren.
- We vergroenen de wijk Geitenkamp door 'oude' ligusterhagen terug te plaatsen in het straatbeeld samen met corporaties.
- We ondersteunen het duurzaamheidsproject Paasberg; op de Paasberg is een actieve bewonersgroep bezig met het verduurzamen en energiezuinig maken van de wijk, zij delen hun kennis actief met andere geïnteresseerden uit de wijk.
- We ondersteunen de initiatiefgroep Beek op de Paasberg bij het realiseren van hun plannen om het gebied aantrekkelijker en toegankelijker te maken (blauw-groene netwerken in de wijk). Daarnaast willen we een actieve bijdrage leveren aan het project 'Sportpark de Paasberg als kloppend hart van de wijk'. Deze ontwikkelingen sluiten aan bij het ontwikkelen van het Beekdal.

Noord-Oost is schoner en aantrekkelijker (D)

Meer bewoners ervaren minder overlast van bijzettingen van afval bij ondergrondse containers.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met bewoners wordt gezocht naar oplossingen om bijplaatsingen tegen te gaan.

Wonen (T)

De wijk Geitenkamp wordt vitaler (D)

We willen inzetten op het vergroten van diversiteit van woningen en bewoners.
In samenwerking met woningbouwcorporaties, Sociaal wijkteam, politie en Werk en Inkomen, zijn de hotspots op de Geitenkamp benoemd. Het gaat om buurtjes/straten waar de leefbaarheid onder druk staat.
Per hotspot is benoemd welke strategie we inzetten; de interventies zijn gericht op het beperken van de instroom van kwetsbare inwoners of op het omgaan met kwetsbare inwoners.

Geitenkamp is een van de wijken van de Arnhem-Oost aanpak, Binnen de Arnhem-Oost aanpak, wordt samen met het Rijk en de provincie stevig ingezet op het versterken, leefbaarder en veiliger maken van Geitenkamp. De Arnhem-Oost aanpak zal de ingezette koers vanuit het Handelingskader verder versterken en een grotere impuls geven.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op het reguleren van de instroom van nieuwe inwoners, via de woningbouwcorporaties.
- Op termijn streven we naar een diverser woningaanbod in de Geitenkamp.
- We zetten in om de leefbaarheid te vergroten door middel van de straataanpak (proactief opbouwwerk).

Wijkeconomie (T)

Bruisender marktplein Geitenkamp (D)

Bewoners van Geitenkamp, Monnikenhuizen en ook de Paasberg maken zich zorgen over het verschralen van het winkelaanbod op het winkelplein Geitenkamp. Zij hebben behoefte aan een bruisend marktplein met een gevarieerd winkel- en horeca-aanbod waar ook ruimte is om te verblijven. De wijk Geitenkamp is in het verleden opgezet om zelfvoorzienend te zijn, de wijk had een geïsoleerde ligging.

Inspanningen 2024 **(I)**

Er ligt een uitvoeringsplan om te komen tot een bruisender marktplein. Eerste noodzakelijke stap is vergroting van de bestaande supermarkt. Door wisseling van de eigenaar van het pand is deze ontwikkeling gestagneerd. Deze stap is nog steeds noodzakelijk voor de vitaliteit van het marktplein.

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder verkeer- en parkeeroverlast (D)

In de wijk Alteveer-Cranevelt is de verkeersdruk hoog (als gevolg van samenloop Rijnstate, Openluchtmuseum en Burgers' Zoo). In Velperweg e.o. bestaat er, door de herontwikkeling van het voormalig AKZO-terrein en omgeving, de transformatie van het oude ING-pand naar appartementen en de komst van het Rijn IJsselcollege zorg over toename van de verkeersintensiteit op de Velperweg. In Klarenbeek is er tijdens drukke dagen van het zwembad overlast in de directe omgeving ervan.

Inspanningen 2024 (I)

- We monitoren de verkeersintensiteit Velperweg e.o. als gevolg van allerlei ontwikkelingen (zoals AKZO, High Park, Rijn IJsselcollege) en Molenbeke en zetten waar nodig vervolgacties in gang.
- We monitoren het burgerparticipatieproces herinrichting Velperweg.
- We treffen maatregelen om de parkeerdruk in Alteveer-Cranevelt te verlagen.

Bewoners ervaren meer veiligheid in hun directe omgeving (D)

Wij zien graag dat Arnhemmers zich nog veiliger gaan voelen in hun stad en in hun eigen woonwijk. Want veiligheid is, samen met een nette en schone omgeving, voorwaarde voor een prettig woon- en leefklimaat. Het gevoel veilig te zijn, maakt bewoners ook vaker sociaal betrokken met de buurt en met de buurtbewoners. De leefbaarheids- en veiligheidsthema’s die spelen zijn parkeeroverlast en overlast van jongeren. Overlast jongeren speelt met name in Geitenkamp en aangrenzende wijken. De partners die op straat actief zijn monitoren de overlast en houden elkaar op de hoogte en spreken af wie er per geval in actie komt.
In samenwerking met veiligheid en de politie wordt in Geitenkamp samenwerking gezocht met belangrijke bewoners (project Bondgenoten) om samen te werken aan een leefbare wijk.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten extra in op vermindering van de jeugdoverlast in samenwerking met ons extern netwerk, bestaande uit jongerenwerk, straathoekwerk, straatcoaches, wijkagent, handhaving en sociaal wijkteam.
- We monitoren de impact van het nieuwe jongerenwerk (locatiegebonden en ambulant).
- We houden wijkschouwen in de verschillende wijken binnen Noord-Oost in samenwerking met externe wijkpartners en vertegenwoordiging vanuit de wijk.
- We participeren in het project Bondgenoten.

Presikhaaf

In het wijkprogramma Presikhaaf bevinden zich de wijken Presikhaaf West en Presikhaaf Oost.

Wat willen we bereiken en wat gaan we doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Bewoners hebben meer contact, zien het belang van een gezonde leefstijl en vergroten hun kansen op participatie **(D)**

Bewoners kunnen te maken krijgen met diverse problematiek. Ze maken zich zorgen, zijn eenzaam, kampen met gezondheidsproblemen, zijn niet taalvaardig en weten niet hoe ze hun rekeningen kunnen betalen. Vaak weten ze ook niet wat waar te doen is en waar ze informatie, advies of hulp kunnen krijgen op het gebied van wonen, werk, inkomen, gezondheid, opvoeding en onderwijs. Dit staat het meedoen aan de maatschappij in de weg.

We willen dat de professionele ondersteuning van wijkpartners op al deze leefgebieden goed aansluit bij de behoeften van bewoners, dat deze goed bekend is en dat deze laagdrempelig en dichtbij bereikbaar is. We vragen van al onze wijkpartners dat ze ook zelf proactief meedoen als onderdeel van een netwerk. We vinden het ook belangrijk dat bewoners elkaar kunnen ondersteunen en elkaar kunnen ontmoeten.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zorgen via de sociale tafel voor een goede programmering en afstemming van inzet van onze externe wijkpartners (zoals Sociale Wijkteams en welzijnspartijen).
- We ondersteunen de bekendheid en het gebruik van laagdrempelige faciliteiten voor informatie, activiteiten, hulp en advies zoals Goed Geregeld Arnhem, Sociale wijkteams en The Point en stimuleren het proactief en preventief werken van onze sociale wijkpartners.
- We faciliteren en versterken ruimtes voor ontmoeting, verbinding en ontwikkeling voor jong en oud, zoals buurthuizen en jongerencentrum Push.
- We stimuleren een passend aanbod van en programmering op plekken in de openbare ruimte voor spelen, bewegen en ontmoeten.
- We ondersteunen bewonersinitiatieven en zorgen voor een goede verbinding met de inzet van de externe wijkpartners in de wijk door netwerkvorming en wijkcommunicatie.
- We investeren permanent in laagdrempelige tafels voor overleg tussen bewoners, overheid en wijkpartners.

Kansengelijkheid (T)

Bewoners kunnen zich financieel redden en kinderen en jongeren hebben gelijke kansen om zich te ontwikkelen (D)

We zien dat bewoners kampen met armoede en schulden. We zien ook dat kinderen en jongeren in hun kansen op een positieve persoonlijke ontwikkeling belemmerd worden doordat ze opgroeien in armoede, hun ouders onvoldoende betrokken zijn bij de opvoeding en er onvoldoende gebruik gemaakt wordt van ondersteuningsstructuren in de wijk.

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich in vrijheid en veiligheid en zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We monitoren de uitvoering van het gebiedsplan participatie, armoede en schulden. Dit plan zet in (met de focus op P1) op de verbetering van de positie van ouders met kinderen met een P-uitkering en schulden, op een gemeenschappelijk spreekuur met het Sociaal Wijkteam en Goed Geregeld Arnhem en een optimaal gebruik van Gelrepas en Stichting Leergeld.
- Het plan om alle kinderen van 18 maanden te laten bezoeken door het consultatiebureau om het belang van taalrijk opvoeden, voorschoolse educatie en opvoedondersteuning onder de aandacht te brengen, is in uitvoering, evenals het plan om alle kinderen tussen 0-4 jaar op de vroeg en voorschoolse educatie te krijgen.
- We onderzoeken de mogelijkheid om een uitnodigend ouder-kind centrum te realiseren in Presikhaaf, bij voorkeur in de Multi Functionele Accommodatie.
- We delen met onze externe wijkpartners op jeugd/kinderen ervaringen, kansen en problemen in het netwerk Kansen voor Kinderen Presikhaaf. Dit netwerk beoogt de onderlinge samenwerking in de wijk van professionals te versterken.
- We beogen de inzet van de in 2023 nieuw gestarte aanbieders op het jongerenwerk (Presikhaaf University en Kansenmakers) bij een positieve evaluatie te borgen en doen daarmee een behoeftedekkend aanbod op (ambulant) jongerenwerk inclusief passende (nieuwe) ontmoetingsplek(ken). De inzet is met name gericht op talentontwikkeling en mentale weerbaarheid. Deze inzet staat in nauwe verbinding met de inzet van onze externe wijkpartners, zoals scholen, sportbedrijf en cultuuraanbieders.
- We vragen aan de externe wijkpartijen om passende interventies te plegen op het gebied van versterking ouderbetrokkenheid, gebruik van voor en vroegschoolse educatie en opvoeden in een taalrijke omgeving.
- We stimuleren de bekendheid en het gebruik van de inzet van energiecoaches zodat bewoners inkomen kunnen besparen door energiebesparende maatregelen te nemen.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren Presikhaaf als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

In Presikhaaf is het gevoel van eigenaarschap over de eigen woon- en leefomgeving laag. Het gevoel van eigenaarschap draagt bij aan meer betrokkenheid en uiteindelijk aan een aantrekkelijkere leefomgeving. We willen bewoners en onze partners (in en extern) in de wijk ondersteunen daarbij. Bij elk fysiek project letten we op betrokkenheid van bewoners en luisteren naar hun wensen en bedenkingen.

We willen dat bewoners in de wijk meer en veilig kunnen wandelen en fietsen. We willen dat jongeren en ouderen faciliteiten (in de openbare ruimte) hebben waar ze elkaar kunnen ontmoeten, kunnen spelen en bewegen. We willen dat bewoners actief betrokken zijn bij het voorkomen of opruimen van zwerfafval. We vinden doorstroming van huidige bewoners belangrijk zodat zij plaats kunnen maken voor starters. We agenderen de realisatie van goed geïsoleerde en betaalbare woningen. We sluiten maximaal aan op de Arnhem Oost aanpak waar integraal en meerjarig wordt ingezet op versterking van de leefbaarheid en veiligheid van Presikhaaf.

Inspanningen 2024 (I)

- We dragen bij aan de realisatie van buurttuinen (vanuit ontwikkelperspectief P3) door het aantrekkelijker maken van de openbare ruimte en het toevoegen van elementen voor ontmoeting en sociale binding.
- We dragen bij aan inrichting van de openbare ruimte op een aantal bijzondere plekken in de wijk waardoor bewoners elkaar kunnen ontmoeten en deze plekken uitnodigen tot buiten spelen en bewegen voor kinderen en ouders: rondom buurthuis de Overkant, speelplek de Regenboog, rondom Dunoweg, rond de Parkschool en op plekken waar de corporaties aan de slag gaan.
- We waken voor een integrale inzet rondom de renovatie van woningen in P1 waarbij extra aandacht is voor het oppakken van zorgvragen van bewoners en het versterken van hun veerkracht (informeel netwerk) en de verbinding met het formele netwerk in de wijk (van de professionals).

- We vragen binnen het ontwikkelperspectief P3 aandacht voor het (in co-creatie met bewoners) verbeteren van de verkeersveiligheid in het algemeen. Uitgangspunt is het bieden van meer ruimte voor de voetganger en fiets en het verminderen van het gevoel van ‘blik op straat’ en voor de realisatie van 30 km zones.
- We zijn nauw betrokken bij de uitvoering van de visie Merwede terrein en met name de sociale aansluiting van deze ontwikkeling op de rest van de wijk.
- We denken mee bij inrichting van en sociale programmering rondom de revitalisering van sportpark Doorwerthlaan (Eendracht, Budosport, open wijkfaciliteiten).
- We faciliteren bewonersinitiatieven gericht op het verbeteren van de leefomgeving en ondersteunen het netwerk van afvalprikkers en de organisatie van opruimdagen.

Veiligheid (T)

Bewoners dragen bij aan een veilige en prettige leefomgeving (D)

Bewoners horen zich thuis te voelen in de wijk en kunnen zichzelf zijn. Signalen van overlast en onveilige situaties dienen (snel) te leiden tot een passende opvolging door professionals. Bewoners zijn en blijven bereid om meldingen te doen en worden door professionals ondersteund bij het omgaan met bewoners van verschillende achtergronden, perspectieven en ideeën. Samen zorgen we voor een omgeving waarin iedereen ideeën naar voren kan brengen, waarin er wordt geluisterd, waarin overlast wordt gemeld en waarin er passend kan worden opgetreden.

Om samen te werken aan een veiligere wijk willen we met medewerkers die betrokken zijn vanuit veiligheid, handhaving, straatcoaches/VIOS (Veilig in om school) en jongerenwerkers integraal samenwerken. Ieder vanuit zijn eigen rol en functie en met focus vanuit een gemeenschappelijke agenda.

Inspanningen 2024 (I)

- We stemmen de inzet van veiligheidsprofessionals in de wijk af op actualiteiten (korte termijn) en op een langetermijnagenda (sociale cohesie, drugsoverlast, draaiboek jongerenoverlast en overlastgevende personen).
- We zetten in op positieve communicatie met betrekking tot bewoners en initiatieven die een succesvolle bijdrage leveren aan de versterking van het veiligheidsgevoel.
- We zetten in op extra communicatie gericht op meldingsbereidheid en de plekken waar bewoners verschillende vormen van overlast kunnen melden.
- We zorgen er voor dat externe partijen betrokken bij het OZO (overlast en zorg) overleg blijvend inzicht hebben en geven op casuïstiek en op trends om escalatie te voorkomen.
- We stimuleren de professionals in de wijk om in te zetten op het verhogen van tolerantie en op het vergroten van de gemeenschapszin van bewoners.
- De inzet van het jongerenwerk nieuwe stijl en het netwerk Kansen voor Kinderen is verbonden met de inzet van de veiligheidspartners.

Malburgen

In het wijkprogramma Malburgen bevinden zich de wijken Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder het Duifje en Immerloo.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Meer inwoners van Malburgen maken gebruik van de buurthuizen/wijkcentra in de wijk **(D)**

We willen dat Malburgers terecht kunnen op een plek in hun buurt voor ontmoeting, deelnemen of organiseren van activiteiten of persoonlijke ontwikkeling. Op deze wijze werken we aan het verbeteren van de sociale cohesie en de zelfredzaamheid van inwoners. Hiervoor moeten we investeren in voorzieningen in de wijk om ontmoeting en ontwikkeling mogelijk te maken en we ondersteunen de partijen die deze voorzieningen beheren. De programmering vanuit de buurthuizen en de multifunctionele accommodaties moet uiteindelijk beter aansluiten bij de behoeften van de Malburgers.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen een duidelijke visie op functie en wijze van beheer van de voorzieningen binnen de deelgebieden (de Hobbit, De Fresh, De Spil, Duiventil en de Malburcht), aansluitend bij de behoefte van de bewoners en de doelen van de sociale basis.
- We organiseren dat bewoners die niet zelfstandig de stap naar deelname van activiteiten kunnen maken hierin begeleid worden.
- We organiseren dat professionals op de hoogte zijn van het voorzieningenaanbod in de wijk en dat voor wijkbewoners inzichtelijk is welke activiteiten in de wijk plaatsvinden.
- We zorgen er voor dat er een uitwerking is van de geïnventariseerde behoeftes van bewoners in 2023 en dat deze is omgezet in een programma.

Nieuwe bewoners voelen zich welkom in de wijk en er ontstaan sociale structuren **(D)**

Er lopen veel uitbreidings- en inbreidingsplannen in Malburgen. Tot 2030 verwachten we de realisatie van tenminste zo'n 800 nieuwe woningen in Malburgen. Dat betekent dat we veel nieuwe wijkbewoners gaan verwelkomen. We vinden het belangrijk dat deze bewoners goed landen in de wijk en deel gaan uitmaken van de buurtgemeenschappen.

Inspanningen 2024 **(I)**

We ontwikkelen op basis van de omvang en de aard van de ontwikkelplannen, met partners een plan op welke wijze we een goede buurtlanding organiseren en we geven daar uitvoering aan.

Meer gezinnen in de bijstand maken stappen op het gebied van participatie en maken gebruik van alle maatwerk- en kindvoorzieningen **(D)**

We vinden perspectief voor kinderen die opgroeien in een gezin met weinig inkomen belangrijk. Daarom geven we prioriteit aan de inzet op gezinnen in de bijstand. Doelstelling is om de gezinnen via persoonlijk contact intensief te volgen in de mogelijkheden en belemmeringen om stappen te zetten op de participatieladder en zowel op groeps- als op individueel niveau hier het passende instrumentarium op in te zetten. Tegelijk willen we weten of alle kinderen in het gezin al gebruik maken van voorliggende voorzieningen en als dat niet zo is deze alsnog in te zetten.

Inspanningen 2024 **(I)**

We maken de afspraak (en monitoren de gemaakte afspraak) om op projectmatige wijze (eenouder)gezinnen in de bijstand intensief te volgen. Onderdeel van het projectmatig werken is een integraal plan per gezin. In het integrale plan is een toets op kindvoorzieningen opgenomen. Op deze wijze krijgen we zicht op het gebruik van de kindvoorzieningen en kunnen we ook sturen op het beter gebruiken van deze voorzieningen.

Kansengelijkheid **(T)**

Eind 2024 werken alle subsidiepartners met een gemeenschappelijk referentiekader met als doel om de ontwikkelingskansen van kinderen in Malburgen te bevorderen **(D)**

De wijk Malburgen vraagt om een extra focus op het perspectief van de jeugd. Veel kinderen starten met een achterstand op het primair onderwijs en ook op latere leeftijd zien we veel jongeren die door de thuissituatie of andere omstandigheden minder kansen hebben om zich goed te kunnen ontwikkelen. Dit heeft ook impact op de wijk.
Het wijkprogramma kent daarom een bijzondere focus op de jeugd (-9 maanden tot 27 jaar), maar dat betekent niet alleen aandacht voor jeugd. Ook de omgeving van de jeugd (waaronder ouders, scholen en sportverenigingen) wordt daarbij betrokken.

In 2024 en de jaren daarna is onze inzet gericht op het werken aan een gezamenlijk referentiekader om op deze wijze de jeugdpartners te helpen om dezelfde taal te spreken en de geleverde ondersteuning beter op elkaar aan te laten sluiten. We doen dit door met elkaar te bespreken wat we verstaan onder de diverse thema's en hoe dit een plek krijgt in de diverse programma's.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We organiseren samen met externe jeugdpartners een proces om inhoud te geven aan dit referentiekader. Thema's in dit referentiekader zijn; effecten van de onlinewereld, vergroten ouderbetrokkenheid, gezonde leefstijl, talentontwikkeling, positieve identiteitsontwikkeling en het vergroten van veerkracht en weerbaarheid. Partners maken afspraken om invulling te geven aan het gemeenschappelijk referentiekader. We vragen en faciliteren jeugdpartners om ervaringen en kennis te (blijven) delen op deze thema's.

Door het bieden van een gezamenlijke programmering aan wijkactiviteiten voor jeugd en jongeren, wordt bijgedragen aan het gezond en veilig opgroeien, waarbij positieve ontwikkeling en ontplooiing centraal staat. **(D)**

Samen met onze externe partners, willen we dat de jeugd van Malburgen zich zowel mentaal, sociaal en fysiek gezond kan ontwikkelen. Vanuit het thema Kansengelijkheid zetten we in op het stimuleren en ondersteunen van de jeugd bij:

- gezonde identiteitsontwikkeling,
- mentale weerbaarheid, binnen de gewenste maatschappelijke kaders (normen en waarden),
- ontwikkelen van zichzelf en met vertrouwen in hun talenten.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We vragen externe partners met een plan te komen dat bijdraagt aan bovenstaande doelen door een gevarieerd aanbod van activiteiten en programma's op verschillende talentgebieden (sport, kunst, muziek, technologie, leiderschap etc.). Voor de 12- doelgroep is dit programma ook afgestemd met de scholen.
- We bevorderen dat externe jeugdwijkpartners zoveel mogelijk op dezelfde wijze de resultaten van de inspanningen meten zodat hier ook beter op (bij)gestuurd kan worden.

Minder kinderen in Malburgen starten met een motorische, taal en/of hechtingsachterstand op het Primair Onderwijs (D)

Veel kinderen in Malburgen starten aan het primair onderwijs met een achterstand in bijvoorbeeld taal, vaardigheden en motoriek. Deze achterstanden zijn in latere jaren lastig in te halen. Er wordt onvoldoende gebruik gemaakt van de voorschoolse voorzieningen die belangrijk zijn om achterstanden in de eerste levensjaren te voorkomen. Daarnaast zijn extra inspanningen nodig in de eerste twee levensjaren van de kinderen. In 2023 is op een rij gezet welke extra inspanningen nodig zijn. In 2024 moeten deze tot uitvoering komen.

Inspanningen 2024 (I)

- We coördineren dat de interventies uit het programma 'investeren in het jonge kind Malburgen' worden uitgevoerd door partijen bij elkaar te brengen, helderheid te brengen in wie waarin welke taak en rol heeft en de randvoorwaarden voor uitvoering te creëren.
- We organiseren met externe partners de doorgaande lijn van consultatiebureau naar de voorschoolse voorzieningen.

De leer- en leefomgeving voor jongeren sluiten beter op elkaar aan (D)

In de driehoek van school-thuis-omgeving is het belangrijk dat deze omgevingen meer zijn aaneengesloten om zo de scholing, vorming en ontwikkeling van jongeren en kinderen te bevorderen.

Inspanningen 2024 (I)

- We bespreken met het primair onderwijs wat nodig is om de aandachtspunten die zij bij kinderen signaleren en die buiten hun invloedsfeer liggen, aan te pakken en een plek te geven in de programma's voor kinderen en jongeren.
- We spannen ons in om de naschoolseprogramma's en de programma's van de subsidiepartners aanvullend te laten zijn.

Gezondheid (T)

Meer jeugd uit Malburgen ontwikkelt een gezonde leefstijl (D)

In Malburgen zijn zorgen om de gezondheid van inwoners, met name onder jongeren in de wijk. Een ongezond leefpatroon op jonge leeftijd resulteert veelal in een ongezonde leefstijl op latere leeftijd met de bijbehorende gezondheidsproblemen. Daarom wordt gewerkt aan het stimuleren van een gezondere leefstijl. De jeugd van Malburgen ontwikkelt een gezonde leefstijl, waar gezonde voeding, sport en beweging een wezenlijk onderdeel van is. Met activiteiten in de wijk wordt de jeugd bewust gemaakt, gestimuleerd, ondersteund en aangesproken om een meer gezonde levensstijl aan te leren.

Inspanningen 2024 (I)

- Vanaf 2024 bieden alle aanbieders en organisatoren van jeugdactiviteiten (tot en met 21 jaar), in opdracht van het team Leefomgeving, gezonde voeding aan tijdens de activiteiten in de wijk. Dit gaat hand in hand met voorlichting over gezonde voeding.
- In samenwerking met de HAN spannen we ons in voor een gezonde wijk Malburgen. In 2024 werken we aan meer inzicht, interprofessionele samenwerking en instrumenten om bewustwording van jongeren over hun gezondheid te vergroten.
- We spannen ons in om meer jongeren te laten sporten in georganiseerd en of verenigingsverband.
- We spannen ons in om meer jongeren te laten voldoen aan de beweegnorm.

Openbare ruimte (T)

Een gezonde leefomgeving (D)

In Malburgen zijn zorgen om de gezondheid van inwoners, met name onder jongeren. Een ongezond leefpatroon op jonge leeftijd resulteert veelal in een ongezonde leefstijl op latere leeftijd met de bijbehorende gezondheidsproblemen. Daarom wordt gewerkt aan het stimuleren van een gezondere leefstijl De openbare ruimte draagt bij aan de gezondheid en het welbevinden van Malburgers. Inwoners krijgen de ruimte en verantwoordelijkheid om de eigen wensen en behoeften te realiseren. Er komt meer groen, meer plekken met beweegaanleidingen en ontmoetingsmogelijkheden, en de inrichting draagt bij aan een gevoel van veiligheid.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten ons in voor het realiseren van beweegaanleidingen en ontmoetingsplekken in de openbare ruimte.
- We spannen ons in voor meer groen in de openbare en private ruimte.
- We zetten ons in voor de verbetering van de leefbaarheid door de vernieuwing van het sportpark de Bakenhof als een kloppend hart van de wijk.

Inwoners van Malburgen voelen zich meer eigenaar van hun leefomgeving (D)

Bewoners voelen zich meer eigenaar van een schone en verzorgde buurt. Ruimtelijke opgaven worden in samenspraak met de omgeving gerealiseerd.

Inspanningen 2024 (I)

- In 2024 werken we in samenwerking met bewoners aan inrichtingsplannen voor de Immerloopleinen, is het benodigde budget voor realisatie gevonden en is de planning voor de realisatie gemaakt.
- In 2024 realiseren we samen met inwoners en ondernemers het actieplan Winkelcentrum de Drieslag en dragen we vanuit onze rol bij in de uitvoering hiervan.

Schuytgraaf/Elderveld

In het wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld bevinden zich de wijken Schuytgraaf en Elderveld.

Wat willen we bereiken en wat gaan we doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelf- en samenredzaam (er is meer sociale cohesie) (D)

Bewoners kunnen te maken krijgen met diverse problematiek. Vaak weten ze ook niet wat waar te doen is en waar ze informatie, advies of hulp kunnen krijgen op het gebied van wonen, werk, inkomen, gezondheid, opvoeding en onderwijs. Dit staat het meedoen aan de maatschappij in de weg. In Schuytgraaf/ Elderveld is er behoefte aan het anders inrichten of uitbreiden van speel-, beweeg- en ontmoetingsvoorzieningen voor oudere kinderen en jongeren. Voor ontmoeting onder volwassenen zijn eerste onderzoeken gedaan en willen we aan de slag met de uitkomsten.

Inspanningen 2024 (I)

- We onderzoeken hoe een passend aanbod voor sport-, spel-, beweeg- en ontmoetingsvoorzieningen voor 8-12 jarigen in Schuytgraaf er uit zou moeten zien.
- We experimenteren samen met bewonersondersteuning en andere partners met de uitkomsten van het behoeftenonderzoek rondom ontmoeten in Schuytgraaf.
- We faciliteren en versterken ruimtes voor ontmoeting, verbinding en ontwikkeling voor jong en oud, zoals jeugdruimte Schuytgraaf en wijkcentrum Elderveld.

Meer bewoners zijn financieel zelfredzaam (D)

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen. Bewoners die het nodig hebben, weten waar zij met hun vragen op het gebied van werk, inkomen, schulden en zorg terecht kunnen. Bewoners zijn sneller in beeld als er sprake is van schulden en/of werkloosheid. Onze focus hierbij ligt op jongeren tot 27 jaar en ouders met kinderen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We creëren contact- en spreekmogelijkheden in Schuytgraaf.
- We monitoren hoe snel bewoners bij schulden en/of werkloosheid in beeld zijn.
- We stimuleren dat partners op het gebied van werkloosheid en schulden elkaar voldoende fysiek weten te vinden en samenwerken.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders en verzorgers zijn zich bewust van hun rol bij het opgroeien van hun kinderen (D)

Veel ouders hebben vragen met betrekking tot de opvoeding en/of hebben behoefte aan contact met andere ouders om te bespreken waar je als ouder tegenaan loopt. Soms zijn er (geld)zorgen, onbekendheid met wat er in de online wereld gebeurt of veel (prestatie)druk, waarbij informatie, advies en ontmoetingsmogelijkheden de druk kunnen verlagen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op sociale structuren (een vangnet) voor ouders passend bij hun behoeften.
- We zorgen voor laagdrempelige opvoedondersteuning waar ouders terecht kunnen voor advies en zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten om ervaringen over opvoeden te delen.
- We versterken en waar nodig breiden we gezinsprogramma's en inzet van het consultatiebureau uit.

Meer kinderen en jongeren 4-18 jaar met ontwikkelingsachterstanden en/of een kwetsbare thuissituatie maken gebruik van naschools aanbod (D)

Er kunnen allerlei redenen zijn waardoor kinderen achterstanden oplopen in hun ontwikkeling, denk aan (geld)zorgen, een (v)echtscheiding van ouders en het ervaren van grote prestatiedruk. We willen dat alle kinderen in Schuytgraaf en Elderveld voldoende mogelijkheden hebben om te werken aan hun cognitieve, motorische en sociaal-emotionele vaardigheden.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We organiseren een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind om ontwikkelingsachterstanden te signaleren en te behandelen door coördinatie van activiteiten met alle betrokken partijen.
- We zetten met elke basisschool in Schuytgraaf en Elderveld een naschools programma op waar verschillende vaardigheden ontwikkeld kunnen worden, passend bij de kinderen van de betreffende school. We ontwikkelen door met scholen waar we al eerder gestart zijn.
- We onderzoeken of er behoefte is aan huiswerkbegeleiding of ander naschools aanbod voor leerlingen in het voortgezet onderwijs.

Meer kinderen en jongeren ontwikkelen een gezonde identiteit (talentontwikkeling, zelfbeeld en mentale veerkracht) (D)

Op steeds jongere leeftijd komen jeugdigen in aanraking met de verlokking van snel geld verdienen. Door ervaren prestatiedruk en onrealistische verwachtingen en beelden op social media is het lastig goede keuzes te maken. Er is niet altijd voldoende budget thuis om talenten op het gebied van kunst & cultuur, sport & bewegen te ontdekken en te ontwikkelen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten met externe wijkpartners een aanbod voor 4-12 jaar in de vrije tijd op dat zich richt op talentontwikkeling en het versterken van de identiteitsontwikkeling. Dit aanbod sluit aan op het naschoolse aanbod.
- We zetten met externe wijkpartners een aanbod voor 12-18 jaar in de vrije tijd op dat zich richt op talentontwikkeling en het versterken van de identiteitsontwikkeling. Hierbij geven we jongeren zoveel mogelijk zelf een actieve rol en stem.
- We zorgen voor ontmoetingsplekken in de wijk met een gevarieerde programmering.

Openbare ruimte (T)

Meer bewoners ervaren een verkeersveilige leefomgeving (D)

Bewoners maken zich zorgen over de verkeerveiligheid, te hard rijden, scooters en fietsers die door winkelcentra rijden, onoverzichtelijke oversteekplaatsen voor fietsers en voetgangers, onoverzichtelijke en gevaarlijke situaties rondom het brengen en halen van kinderen op de basisscholen. We willen dat bewoners zich weer veiliger voelen en zich bewust zijn van hun eigen rol bij verkeersveiligheid.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met school, ouders en partners creëren we een veilige schoolomgeving rondom MFC de Salamander.
- In fases voeren we het definitieve ontwerp inrichting openbare ruimte rondom scholen en sporthal aan het Breezandpad uit.
- We zetten in op fysieke maatregelen bij winkelcentrum Schuytgraaf om rijden met fiets en scooter in voetgangersgebied te ontmoedigen.

Bewoners ervaren minder fysieke verloedering en overlast in hun directe leefomgeving **(D)**

Bewoners maken zich zorgen over woonoverlast, overlast en vernielingen door jeugdgroepen, zwerfafval en verloedering rondom winkelcentra en station Zuid. We willen dat bewoners zich veiliger voelen in hun directe leefomgeving en minder overlast en verloedering ervaren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met ondernemers en bewoners voeren we het plan van aanpak rondom leefbaarheid winkelcentrum Elderhof uit.
- We treden op tegen foutgeparkeerde fietsen bij station Arnhem Zuid middels acties.
- Samen met externe partners voeren we een jeugdaanpak voor hotspots uit.

De Laar/Elden

In het wijkprogramma De Laar/Elden bevinden zich de wijken De Laar en Elden.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Bewoners voelen zich prettig en kunnen meedoen in hun omgeving (sociaal zelfredzaam) (D)

In het gebied werken we aan meer mogelijkheden voor ontmoeting. Daarvoor worden zowel op locaties als in de buitenruimte mogelijkheden gecreëerd. Het streven is dat alle bewoners kunnen meedoen in de samenleving.

Een goed netwerk is daarvoor randvoorwaardelijk. Daarom zijn bewonersinitiatieven, verenigingen en ontmoetingsplekken belangrijk. Zo bieden we ruimte voor participatie en versterken we de verbinding met de leefomgeving. Dit helpt bewoners die zich eenzaam voelen en niet beschikken over een goed sociaal netwerk. Goede wijkcommunicatie draagt bij aan de vindbaarheid van de activiteiten en de voorzieningen in de wijk

We vinden het ook belangrijk dat bewoners elkaar kunnen ondersteunen en elkaar kunnen ontmoeten, en zich makkelijker kunnen verbinden aan hun leefomgeving. We willen dat de wijklocaties en de professionele ondersteuning van wijkpartners goed aansluiten bij de behoeften van bewoners, dat deze goed bekend zijn en dat deze laagdrempelig en dichtbij bereikbaar zijn.
We vinden het belangrijk dat bewoners zich thuis voelen in hun wijk en voldoende mogelijkheden hebben om zich te identificeren en verbinden aan de eigen leefomgeving.

Inspanningen 2024 (I)

- We faciliteren de mogelijkheid tot ontmoeten en creëren van ontmoetingsplekken, maar ook het ontmoeten tussen generaties en tussen bewoners(groepen) met verschillende achtergronden.
- We faciliteren en stimuleren actieve bewoners. Bewoners en bewonersgroepen worden ondersteund door het welzijnswerk.
- We investeren in de begeleiding en borging van kwalitatieve wijkcommunicatie
- We investeren in de viering van 50 jaar De Laar en park De Laar ter versterking van de onderlinge verbinding.

Kansengelijkheid (T)

Kinderen en jongeren hebben gelijke kansen om zich te ontwikkelen (D)

Samen met gezinnen, scholen, Sociaal wijkteam en andere wijkpartners werken we aan het bevorderen van kansengelijkheid en het bieden van de juiste ondersteuning voor wie dit nodig heeft. Onze partners hebben een goed inzicht in wie ondersteuning kan gebruiken en wat de behoeftes zijn. Deze ondersteuning vindt zoveel mogelijk plaats in de eigen wijk/omgeving. Zo groeien kinderen en jongeren op tot zelfbewuste, verantwoordelijke en zelfstandige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We organiseren een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind om ontwikkelingsachterstanden te signaleren en te behandelen door coördinatie van activiteiten met alle betrokken partijen
- We zetten in op een hoger gebruik van voorschoolse voorzieningen door kinderen tot 4 jaar waardoor meer kinderen een kansrijke start maken.
- We zorgen voor laagdrempelige opvoedondersteuning waar ouders terecht kunnen voor advies en zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten om ervaringen over opvoeden te delen.
- We investeren in een beter en passender aanbod van voorzieningen op de scholen voor kwetsbare kinderen tussen de 4 en 12 jaar waardoor meer kwetsbare kinderen zich positief kunnen ontwikkelen.
- Op de basisscholen investeren we in een betere aansluiting op de overgang naar het voortgezet onderwijs en zijn meer ouders actief betrokken bij de activiteiten en de ontwikkeling van hun kinderen.
- Samen met de scholen en Regionaal Bureau Leerling zaken zetten we in op betere monitoring van schooluitval. We investeren in het opstellen van een plan van aanpak voor alle kinderen voor wie dat toch gebeurt of dreigt te gebeuren. Zoveel mogelijk jongeren werken hierdoor aan hun startkwalificatie en gaan aan de slag in een betaalde baan.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren De Laar/Elden als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

Om bij te dragen aan een prettigere leefomgeving willen we het gevoel van betrokkenheid en eigenaarschap bij de eigen woon- en leefomgeving in De Laar verhogen. Bij elk fysiek project letten we op betrokkenheid van bewoners en partners en het luisteren naar hun wensen en bedenkingen. Daarnaast willen we dat jongeren en ouderen faciliteiten (in de openbare ruimte) hebben waar ze elkaar kunnen ontmoeten, kunnen spelen en bewegen. En we willen dat bewoners actief betrokken zijn bij het voorkomen of opruimen van zwerfafval.

Inspanningen 2024 (I)

- We werken via een integrale aanpak met woningstichtingen en andere externe partners aan het terugdringen van overlast en verloedering op locaties waar het samenleven onder druk staat. Hierbij gebruiken we een preventieve insteek.
- We investeren in meer mogelijkheden tot verblijven, ontmoeten, bewegen en spelen in de openbare ruimte. Een extra focus ligt hierbij op de ontwikkeling van Park De Laar aan de Brabantweg.
- Samen met de externe partners ondersteunen en motiveren we bewoners(groepen) die samen aan de slag willen met het groener maken van de eigen leefomgeving.
- We werken verder aan het verbeteren van de speel- en beweeglocaties in De Laar. Een betere verbinding van de verschillende speelplekken is daarbij belangrijk.
- We investeren in de vernieuwing van het speelterrein bij Boerderij de Kroon en ontwikkeling van een inclusieve speeltuin.

Veiligheid (T)

Meer bewoners zijn tevreden over hun leefomgeving (D)

Een veilige en leefbare openbare ruimte is belangrijk om prettig te kunnen wonen. Bewoners horen zich thuis te voelen in de wijk en kunnen zichzelf zijn. Signalen van overlast en onveilige situaties dienen (snel) te leiden tot een passende opvolging door professionals. Bewoners zijn en blijven bereid om meldingen te doen. Samen zorgen we voor een omgeving waarin bewoners elkaar aanspreken, waarin overlast wordt gemeld en waarin er passend kan worden opgetreden.

Er zijn veel bewonersinitiatieven die zich richten op de kwaliteit en het (gezamenlijk) gebruik van de openbare ruimte en in het verlengde daarvan de sociale cohesie. Bewoners, werkgroepen en gemeente trekken samen op. Het is van belang dat kinderen binnen de eigen buurt voldoende en passende speel- en beweegmogelijkheden hebben en dat er mogelijkheden zijn om elkaar te ontmoeten in de openbare ruimte.

Door integrale samenwerking met wijkagenten, de medewerkers van veiligheid, handhaving, en jongerenwerkers dragen we bij aan het verhogen van de sociale en fysieke veiligheid. Ook streven we naar een veilige omgeving op het gebied van verkeer. Met name in de rechtstreekse woonomgevingen en rondom de scholen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Vanuit de ingezette aanpak van buurtoverlast en jeugdoverlast bouwen we samen met de partners verder aan een gebiedsgerichte preventieve aanpak.
- Het wijkveiligheidsoverleg stemt de inzet van veiligheidsprofessionals in de wijk af op actualiteiten en op een langetermijnagenda.
- We ondersteunen de ontwikkeling en uitbreiding van het aantal WhatsApp buurtpreventiegroepen
- We zorgen er voor dat de inzet van het jongerenwerk ‘nieuwe stijl’ verbonden is met de inzet van de veiligheidspartners.
- Samen met de ondernemers zetten we in op het versterken van de onderlinge samenwerking, het vergroten van de veiligheid en het terugdringen van overlast in winkelcentrum Oostburgwal.
- We werken intensief samen met de actieve verkeerswerkgroepen. Samen met bewoners brengen we verkeersknelpunten in beeld en wordt naar buurtgerichte oplossingen gezocht.

Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg

In het wijkprogramma RKV bevinden zich de wijken Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer bewoners weten elkaar te vinden zodat de sociale cohesie en het sociale netwerk onder bewoners vergroot wordt (D)

Op het thema meedoen is de wens voor ontmoetingsplekken in alle wijken duidelijk naar voren gekomen. Ontmoeten is belangrijk om je onderling met elkaar verbonden te voelen. Als advies is meegegeven om vooral ook te kijken naar plekken waar bewoners elkaar van nature al treffen en deze te faciliteren. De wens is ook om een ontmoetingsplek te realiseren waar gezellig een kopje koffie gedronken kan worden, waar muziek kan worden gedraaid, en waar exposities gehouden kunnen worden.

Inspanningen 2024 (I)

- We gaan in gesprek met Stichting Vredenburcht over het aanbod en ontwikkelkansen van wijkcentrum de Vredenburcht.
- We ontwikkelen het programma in de diverse ontmoetingslocaties zodat deze meer aansluiten bij de behoeften in de wijk
- We optimaliseren de bereikbaarheid van ontmoetingslocaties.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders ontvangen opvoedondersteuning (D)

Jeugd en jongeren in RKV krijgen toereikende ondersteuning met als resultaat toekomstperspectief. Jeugd en jongeren in RKV worden gefaciliteerd in activiteiten en locaties waardoor ze zich onderdeel voelen van hun wijk. De rol van de ouders hierin is essentieel. Daarom zetten we ook in op de ondersteuning van de ouders.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We inventariseren welke opvoedondersteuning in het gebied aanwezig is.
- We brengen de ondersteuningsbehoefte van scholen (Ommelander en Da Vinci) in kaart.
- We rollen een plan van aanpak uit (op basis van het geconstateerde aanbod en de behoefte) waarin de opvoedondersteuning voor meer ouders wordt versterkt.

Meer jongeren ronden hun opleiding af, zijn in staat om mee te doen in de maatschappij en vinden hun weg naar een ontmoetingsplek in de wijk **(D)**

Jeugd en jongeren in RKV krijgen toereikende ondersteuning met als resultaat: toekomstperspectief. Jeugd en jongeren in RKV worden gefaciliteerd in activiteiten en locaties waardoor ze zich onderdeel voelen van hun wijk. Een afgeronde opleiding helpt bij het realiseren van toekomstperspectief. Daarnaast zijn ook andere activiteiten en ontmoetingsplekken (fysiek en digitaal) in de wijk van belang om mee te kunnen doen in de maatschappij.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We bieden huiswerkbegeleiding aan vanaf de basisschool.
- We bieden stageplekken waarmee jongeren hun opleiding kunnen vormgeven.
- We ondersteunen jongeren om zich in brede zin te ontwikkelen.
- We bieden een naschoolsprogramma op het gebied van sport, cultuur en weerbaarheid.
- We ontwikkelen programma Nour Al Houda, de Kemphaan en online jongerenwerk door.

In RKV zijn meer voorzieningen en initiatieven op het gebied van (arbeids)participatie voor bewoners met een afstand tot de arbeidsmarkt, vrouwen en jongeren **(D)**

De stap naar de arbeidsmarkt is niet voor iedereen even vanzelfsprekend. Sommige (kwetsbare) jongeren hebben hier ondersteuning bij nodig. Vrouwen ontwikkelen en investeren in zichzelf en vertellen het ook aan anderen. Dit is goed voor hen zelf, maar ook voor de omgeving waar zij deel van uitmaken.
De hulpvraag van bewoners is groot, dit horen we onder andere van het Sociale wijkteam. De voorzieningen daarvoor zijn, in het gebied, op dit moment niet toereikend.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen het programma 'Meer vrouwen in RKV doen mee' door.
- We realiseren een (mobiel) Goed Geregeld Arnhem-loket in RKV, zodat bewoners gebruik kunnen maken van de dienstverlening.
- Lokale partners ontwikkelen samen een proeftuin voor jongeren om zich te ontwikkelen op de arbeidsmarkt.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren een schone wijk met minder hondenpoep **(D)**

Veelgenoemde ergernissen die er bij de meldingen duidelijk uitspringen zijn de aanwezigheid van hondenpoep en afval in de wijk. Om het eigenaarschap van bewoners te vergroten willen we samen met hen kijken hoe we deze ergernissen kunnen voorkomen en gepaste maatregelen treffen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We realiseren een omheinde hondenspeelplek.
- We bekijken de mogelijkheden voor een veiliger hondenlosloopgebied.
- 8-10 hotspots worden door een andere partij dan de gemeente nog extra schoongemaakt.
- We evalueren de depodogdispenser-pilot in Rijkerswoerd.

De omgeving wordt groener en minder stenig, zodat bewoners minder hittestress en een fijnere leefomgeving ervaren **(D)**

De omgeving wordt groener en minder stenig, zodat bewoners minder hittestress en een fijnere leefomgeving ervaren.
Veel bewoners geven aan het prettig te vinden om te wonen in een groene omgeving. De wijk wordt als 'stenig' ervaren, over het algemeen is men voorstander van 'minder stenen en meer groen'. Dit zal tevens een positieve bijdrage leveren aan het verminderen van de huidige problemen van de klimaatverandering zoals wateroverlast en hittestress.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We gaan 7 plekken in het gebied aanwijzen met bewoners waar stenen vervangen worden door groen.
- We planten 100 bomen extra in het gebied.

Een groter gevoel van veiligheid in de wijk **(D)**

Een ander punt is de algehele gesteldheid van de openbare ruimte. Veel plekken kunnen een opknapbeurt gebruiken. De zaken die hier worden genoemd zijn zeer divers, van straten, fiets- en voetpaden, van openbaar groen tot voor- en achtertuinen van bewoners zelf. Wanneer deze niet goed worden bijgehouden geeft dit een beeld van verloedering en verrommeling.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We knappen 5 sleetse plekken op
- Op initiatief van bewoners verbeteren we acht tot tien hofjes.

Meer (toegankelijke) speel- en beweegplekken in de wijk **(D)**

Speelaanbod in de wijken is een punt van aandacht. Het aanbod sluit niet altijd aan bij de leeftijd van de kinderen. De speeltuinen zouden een natuurlijker, avontuurlijker en uitdagender karakter mogen hebben. Daarnaast zouden er voor de 12+ kinderen meer plekken moeten komen zodat zij zich meer verspreiden over de wijk.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We gaan zes beweeg- en speelplekken verbeteren en waar mogelijk inclusief maken.

Minder parkeeroverlast in Rijkerswoerd **(D)**

Met name vanuit de wijk Rijkerswoerd komt de wens om de mogelijkheden voor deelvervoer te onderzoeken. In het hele gebied is er sprake van parkeeroverlast, deelvervoer kan hierin een oplossing bieden.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Voor Rijkerswoerd-Oost gaan we een haalbaarheidsonderzoek doen voor deelvervoer.

Verkeersdeelnemers ervaren meer verkeersveiligheid **(D)**

Op sommige plekken in het gebied is de verkeerssituatie niet helder. Dit maakt dat bewoners niet weten hoe te handelen, dit vergroot het gevoel van onveiligheid.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We verbeteren elf aansluitingen op de Groningensingel, deze worden daarmee veiliger gemaakt.
- We gaan enkele aanpassingen doen aan het Rijn-Waalpad om de verkeersveiligheid te verbeteren.

Stedelijke programma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op stedelijk niveau plaatsvinden, zijn opgenomen in 13 stedelijke programma's:

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

S01 Veiligheid

S02 Bereikbaarheid

S03 Economie

S04 Onderwijs

S05 Cultuur

S06 Participatie en armoedebestrijding

S07 Zorg

S08 Welzijn en inclusie

S09 Gezondheid en sport

S10 Klimaat en energie

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

S12 Wonen en leefomgeving

Bestuur, dienstverlening en financiën

Wat we ook doen, we doen het voor onze inwoners, voor onze bedrijven. Voor mensen die de stad bezoeken. Het is niet meer dan logisch dan dat we bij het verwezenlijken van onze ambities zoveel mogelijk de samenwerking zoeken. Met inwoners en bedrijven en met de regio Arnhem-Nijmegen. De wereld houdt immers niet op bij de gemeentegrens. We willen goed bereikbaar zijn. Dat betekent niet alleen een gastvrij stadhuis, maar ook goede digitale dienstverlening, zodat mensen zoveel mogelijk en makkelijk op afstand dingen kunnen regelen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken (A)

Samen met de stad
We willen bereiken dat inwoners en ondernemers eerder betrokken raken bij beleidsinitiatieven in de stad, in wijken en buurten. We hebben er vertrouwen in dat daarmee de kwaliteit van de uitvoering van beleidsinitiatieven toeneemt en de lokale democratie wordt versterkt. Of het nu gaat om een nieuw parkje met bomen of om nieuw jeugdbeleid.

Samen met de regio
Arnhem wil haar ambities samen met haar partners in de regio bereiken. Arnhem versterkt haar positie in bestuurlijke organen in regionaal, landelijk en Europees verband en maakt de stad en regio sterker door verder te bouwen aan een partnerschap met provincie Gelderland (onder meer via de investeringsagenda) en bij te dragen aan het werken aan een sterkere regionale samenwerking Arnhem-Nijmegen.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar
Arnhemmers kunnen rekenen op een laagdrempelige en betrouwbare publieke dienstverlening die steeds meer mogelijkheden biedt voor digitale dienstverlening. Bij contacten met inwoners en ondernemers ligt de focus op een klantvriendelijke benadering. Wij gaan met inwoners en ondernemers in gesprek over hun vragen (of klachten) om daarmee sneller tot een oplossing te komen. Wij zijn als bestuurders en ambtenaren voor inwoners en ondernemers herkenbaar in de stad.

Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven (D)

Raad
De raad gaat voort op de weg van de versterking van zijn kaderstellende en controlerende rol, mede door onverminderd in te blijven zetten op een begroting die smart vormgegeven is.

De raad streeft naar een positieve en constructieve samenwerking tussen de raadsleden en raadsfracties onderling en tussen raad en college, zonder uit het oog te verliezen dat een stevige confrontatie van opvattingen in de arena van de raad een wezenlijk onderdeel van het lokale debat en de lokale democratie vormt. Gegeven het dynamische politieke karakter van de gemeenteraad blijft de raad aandacht besteden aan een respectvolle wijze van het omgaan met elkaar en aan het investeren in de persoonlijke relaties

In het komende jaar wil de raad de vruchten plukken van de uitbreiding van zijn ondersteuning. De uitbreiding van de personele en financiële mogelijkheden van de griffie, de verbetering van de positie van de fractievolgers en de bestendiging van de raadscommunicatie zullen gaan bijdragen aan het functioneren van de raad. De totstandkoming van een langetermijnagenda zal de raad meer in positie brengen en houden. De diverse raadswerkgroepen vervullen een belangrijke functie in de deskundigheidsbevordering van de raad en in het scheppen van momenten van vruchtbaar overleg en uitwisseling in een politiek gezien wat meer ontspannen entourage.

De participatie van burgers, organisaties en instellingen raakt steeds meer ingebed in de processen die leiden tot kaderstellende raadsbesluiten. Er wordt door de raad met grote belangstelling uitgezien naar het eerste burgerberaad.

Rekenkamer
De rekenkamer ondersteunt vanuit een onafhankelijke positie de gemeenteraad door elk jaar enkele grote en kleine onderzoeken uit te (laten) voeren op basis van gesprekken met de raadsfracties en de politieke actualiteit.

College
Het college streeft naar een open bestuurscultuur, zowel naar de raad als naar de inwoners. Het college zorgt in haar communicatie met de raad voor tijdige en volledige informatievoorziening. Door de raad of door inwoners gevraagde informatie wordt zo snel mogelijk en ruimhartig verstrekt. Het zou voor inwoners niet nodig moeten zijn om informatie op te vragen via een Woo-verzoek.

Een divers Arnhem: meer verschillende Arnhemmers kunnen meedoen
Met participatie willen we de bewoners en andere betrokkenen die mee willen denken en doen in de gelegenheid stellen samen met ons de stad, wijken en buurten vorm te geven. Er zijn steeds meer mensen die vanuit betrokkenheid bij hun buurt of bij grote thema's als de energietransitie en klimaatverandering, mee willen werken aan de toekomst van de stad. Zij willen actief invloed uitoefenen op de totstandkoming van plannen en besluiten. Wij werken graag samen met hen zodat besluiten en plannen breed kunnen worden gedragen en deze kwalitatief beter zijn. We dagen andere partners die werken aan de stad uit, zoals ontwikkelaars en andere initiatiefnemers, dit voorbeeld te volgen.

Betrokkenheid: meer mensen voelen zich betrokken bij de stad Arnhem
We willen een toegankelijke gemeente zijn. Hiermee bedoelen we dat iedereen die wil meedenken of meedoen, zich gehoord en gezien moet voelen. We proberen ook de Arnhemmers te bereiken die niet snel uit zichzelf meedoen of meepraten. We communiceren daarom op een heldere manier die voor iedereen toegankelijk is. Daarnaast faciliteren we zelforganisatie en verbinden we vraag en aanbod van initiatieven in de wijk. Op deze manier vergroten we de betrokkenheid en invloed van inwoners op de sociale en fysieke leefbaarheid.

Samen sterker en wijzer worden: kwaliteitsimpuls in plannen, beleid en projecten
Met participatie willen we de kwaliteit van plannen en besluiten verbeteren door de kennis en ervaring aan te boren van inwoners en andere maatschappelijke betrokkenen. Besluiten worden doorgaans beter als belanghebbenden betrokken zijn. We weten wat er speelt en wat er leeft, spelen daarop in en stellen de opgave centraal. De inzet van effectieve burgerparticipatie hoort in het Arnhems DNA en daarbij in de genen van alle medewerkers van de gemeente Arnhem.

Rekenkamer: Uitvoeren onderzoeksprogramma **(I)**

In 2023 publiceert de Rekenkamer onderzoeken naar armoede/bestaanszekerheid en naar de ODRA. Op dit moment (zomer 2023) is het onderzoeksprogramma 2023-2024 nog in de maak, dat mede op basis van gesprekken met de raadsfracties wordt opgesteld. De Rekenkamer publiceert het onderzoeksprogramma 2024 in het derde kwartaal van 2023.

College: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten **(I)**

Om de zeggenschap van inwoners te vergroten, en om de mogelijkheid te geven mee te praten en mee te beslissen over grote maatschappelijke kwesties, worden er burgerberaden georganiseerd waarvan twee op de thema's afval en klimaat. Het burgerberaad is een representatieve groep willekeurig gelote inwoners die de gemeente adviseert.

College: Eenduidige werkwijze leveren **(I)**

Vanwege de organisatie van de burgerberaden wordt de uitvoeringsagenda van burgerparticipatie (actieprogramma samen maken we Arnhem) bijgesteld. Het opstellen van de inspiratiegids wordt in de planning doorgeschoven. Reden hiervoor is het proces rondom de burgerberaden.

Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken **(D)**

Arnhem werkt in 2024 in de Groene Metropoolregio door aan de bereikbaarheid van de regio, een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt, de gezamenlijke aanpak van de woningbouwopgave, een sterkere economie, de energietransitie en aan een goede verdeling van het culturele aanbod en duurzaam toerisme. Arnhem vervult een actieve rol in de VNG en het stedennetwerk G40. Arnhem werkt ook door aan de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en het stedennetwerk met de grote steden in Noordrijn Westfalen (NRW).

Arnhem werkt in de Groene Metropoolregio samen aan maatschappelijke opgaven die om een regionale aanpak vragen **(I)**

Arnhem werkt in 2024 samen met de andere 17 gemeenten in de Groene Metropoolregio consistent door aan vijf regionale opgaven die om een gezamenlijke aanpak vragen. De regionale agenda 2023-2024 vormt hierbij opnieuw de leidraad. Onze gemeenteraad heeft in december 2022 op alle vijf de opgaven van deze tweejarige agenda ingetekend. De regionale agenda 2023-2024 is voor het jaar 2024 ongewijzigd gebleven. Meer informatie over de opbouw en dekking van de inwonersbijdrage (€ 8,55 in 2024) is opgenomen in het raadsvoorstel Zienswijze Jaarverslag 2022 en Begroting 2024 van de Groene Metropoolregio.

De regionale agenda sluit aan en geeft mede uitvoering aan de eigen Arnhemse ambities, onder meer: versnellen energietransitie, voldoende woningen, fietsbereikbaarheid, duurzame mobiliteit, het passend maken van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt (regionale human capital agenda), een circulaire economie, stimuleren midden- en klein bedrijf, behoud van groene leefomgeving en erfgoed, toegankelijk en breder cultuuraanbod. De resultaten landen in onze stad, bij onze inwoners. De regionale agenda zorgt ervoor dat de regio een stevige partner is in de samenwerking met provincie, Rijk, Europa en anderen en een krachtiger lobby kan voeren. De sterkere positie die beoogd was bij de oprichting van de Groene Metropoolregio begint zich steeds sterker te manifesteren en ook letterlijk uit te betalen.

In 2024 zal de GMR een vierjarige regionale agenda opstellen voor 2025-2028. Met de gemeenteraden van de 18 gemeenten in de regio is afgesproken om vanaf 2024 steeds in het midden van de raadsperiode een vierjarige agenda op te stellen.

In de *opgave verbonden regio* werkt Arnhem samen met de regiogemeenten door aan betere en duurzame verbindingen en vervoersmogelijkheden in en rond de stad, bijvoorbeeld het realiseren van een beter regionaal fietspadennetwerk; ook aan goede verbindingen voor spoor- en wegvervoer (onder andere A12-corridor, spoorcorridor Utrecht-Arnhem-Duitsland). In regioverband wordt gelobbyd en gewerkt aan goede afspraken met het Rijk hierover. Samen met de provincie wordt in 2024 gewerkt aan de realisatie van een regionaal mobiliteitsplan.

Hier ligt ook een verbinding met de regionale *opgave groene groeiregio*. Vanuit de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) werkt het Rijk met Woondeals en Verstedelijkingsstrategieën. Ook binnen de Groene groeiregio zijn deze twee met elkaar verbonden. Binnen deze opgave wordt via de Woondeal Arnhem-Nijmegen samengewerkt aan de woningbouwopgave. De Woondeal richt zich op de versnelling van de woningbouw om zo de grote woningbehoefte in onze regio te verlichten. De Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley (ANF) richt zich op een goede ruimtelijke inpassing van woon- en werklocaties tot 2040, bijbehorende infrastructuur en natuur en leefomgeving.

Binnen de *opgave productieve regio* werkt Arnhem samen met de regiogemeenten, kennisinstellingen en bedrijfsleven aan meer banen, aan een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. In 2024 wordt met bedrijfsleven en kennisinstellingen verder uitvoering gegeven aan het Human Capital Akkoord, dat zich richt op arbeidsmarktvraagstukken. De opgave richt zich ook op het verbeteren en verduurzamen van de werklocaties en het stimuleren van het ondernemerschap in het MKB. Met gemeenten worden verder in het komende jaar afspraken gemaakt in het Regionaal Programma Werklocaties (RPW), waarbij wordt toegewerkt naar een nieuw RPW op 1 januari 2025. Versterking van de internationale clusters Energy, Health en Hightech blijft een belangrijk speerpunt om vanuit de regionale agenda aan te werken. De Economic Board levert hier een bijdrage aan door ondernemerschap, innovaties en kennis bij elkaar te brengen en ook financiering te realiseren vanuit marktpartijen.

Met de *opgave circulaire regio* voeren we een deel van onze duurzaamheidsopgave gezamenlijk uit met de regiogemeenten, onder andere via de Regionale energiestrategie (RES). Het speerpunt circulaire bouw en infrastructuur draagt bij aan de Arnhemse ambities op het gebied van circulaire woningbouw, alles circulair aanbesteden en het ontwikkelen van een regionaal ecosysteem om dit te faciliteren. Ook bij de speerpunten circulaire economie, water en klimaatadaptatie sluiten de doelen en activiteiten goed aan bij het Arnhemse uitvoeringsprogramma.

De *opgave ontspannen regio* herbergt onder andere de samenwerking op het gebied van duurzaam toerisme. Voor Arnhem zit hier de winst in betere afstemming met uitvoeringsorganisaties en de doorontwikkeling van het routesysteem in de regio. Het speerpunt groenblauw raamwerk draagt bij aan een belangrijke ambitie van de regio, namelijk de (stedelijke) groei in goede balans te houden met een aantrekkelijke en prettige leefomgeving en een gezonde natuur. De relatie met de opgave groene groeiregio is hierin belangrijk. Het speerpunt bruisende binnensteden en krachtige kernen is nog in ontwikkeling blijft zich richten op een sterk en complementair aanbod van voorzieningen in de binnensteden en kernen.

De GMR, The Economic Board en de provincie Gelderland hebben in augustus 2023 een Regio Deal afgesloten met het Rijk en zullen hier vanaf 2024 gezamenlijk uitvoering aan geven. De Regio Deal is vanuit de agenda's van de drie partners opgebouwd langs de programmalijnen: gezond leven, toekomstbestendig wonen, sterke bedrijvigheid, werkende arbeidsmarkt, grenzeloos samenwerken en wijk- en dorpsgericht werken. De inzet is om op deze thema's transities te stimuleren, door, complementair aan al geplande investeringen, vernieuwende oplossingen te ontwikkelen, de uitvoeringskracht te versterken en initiatieven te versnellen, verbinden en op te schalen. Er wordt geen generieke cofinanciering voor de Regio Deal als geheel (bijvoorbeeld bepaald bedrag per inwoner of gemeente) gevraagd.

De basiskosten (regiobureau) Groene Metropoolregio zijn opgenomen in dit begrotingsprogramma. De middelen die de uitvoering van de regionale agenda met zich meebrengt worden gepresenteerd in de betreffende begrotingsprogramma's.

Arnhem werkt in netwerken van steden in Nederland en de Euregio én in belangenorganisaties als VNG en G40 samen aan beleidsafstemming en -beïnvloeding en draagt bij aan lobbydossiers richting het Rijk en Europa **(I)**

Arnhem blijft een rol spelen in de landelijke netwerken als de VNG en de G40. Door deelname in verschillende werkgroepen en commissies kan Arnhem bestuurlijk en ambtelijk participeren in kennisontwikkeling en diverse lobbytrajecten, onder andere met betrekking tot gemeentefinanciën en andere specifieke dossiers. Arnhem werkt in netwerken van steden samen waar nodig en nuttig, bijvoorbeeld op het gebied van beleidsafstemming, subsidies en verordeningen, lobby richting het Rijk en kennisdeling. Door deelname aan deze organisaties versterkt Arnhem haar netwerk met de andere grote steden in Nederland en in Den Haag.

Arnhem krijgt daarnaast toegang tot kennis en nieuwe ontwikkelingen bij het Rijk. Deze worden vaak via de sporen VNG en G40 met de steden en regio's opgepakt. Onze inzet blijft gericht op een goede Arnhemse bestuurlijke vertegenwoordiging in landelijke netwerken zoals van de VNG en G40.

Arnhem versterkt de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en met steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) **(I)**

We versterken de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio Rijn-Waal. Dat doen wij onder andere met de grote steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) via het Euregionale stedennetwerk van 100.000+ steden dat sinds 2017 bestaat. In dit Nederlands-Duitse stedennetwerk werkt Arnhem met Nijmegen en Ede samen met Duisburg, Düsseldorf en Moers. Deze samenwerking is in maart 2023 herbevestigd door de gezamenlijke ondertekening van een Memorandum of Understanding. Ook Apeldoorn is toen officieel deelgenoot van dit samenwerkingsverband geworden. De zeven steden richten zich op onderlinge kennisdeling over stedelijke vraagstukken, belangenbehartiging en ze onderzoeken het opzetten van gezamenlijke projecten. Projecten die mogelijk in aanmerking kunnen komen voor Europese subsidiëring, bijvoorbeeld vanuit het Interreg VI-programma waarvoor het Euregiokantoor in Kleef het programmamanagement verzorgt. In 2024 wordt bijgedragen aan de uitwerking van de Strategische Agenda 2025+, die door de Euregioraad is vastgesteld. Arnhem neemt actief deel aan de Euregioraadsvergaderingen. In februari 2023 tekenden wij met Duisburg, The Economic Board en Duisburg Business & Innovation GmbH een Letter of Intent. Deze samenwerkingsafspraken gaan we concretiseren.

In 2024 zal ook gevolg worden gegeven worden aan de uitkomst van het nog lopende onderzoek naar kansen tot uitbreiding van structurele buitenlandse relaties (amendement 22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties). In welke mate en vorm is afhankelijk van nadere keuzes die hierin op basis van het onderzoek gemaakt worden.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers **(D)**

We zorgen ervoor dat informatie online beschikbaar is en dat waar wettelijk mogelijk producten digitaal kunnen worden aangevraagd. De afhandeling van deze aanvragen gaan we steeds verder automatiseren. Niet iedereen is echter even digitaal vaardig. Voor iedereen blijft het mogelijk om met de gemeente zaken fysiek te regelen, al dan niet met ondersteuning van een ambtenaar. Daarnaast wordt voor inwoners en ondernemers met partners in de stad ondersteuning georganiseerd of worden alternatieve kanalen geboden. Het streven is te voldoen aan de kwaliteitsnormen van het Rijk en aan de wens dat inwoners en ondernemers tevreden zijn over deze dienstverlening.

Optimale dienstverlening **(I)**

Klanten hebben verschillende behoeften ten aanzien van onze dienstverlening. We hebben aandacht voor de diversiteit van onze klanten en de daarbij horende behoeften. We streven altijd naar een efficiënte afhandeling van de klantvraag en gemak voor de klant. We realiseren ons dat het aanscherpen van de (nodige) informatieveiligheid tot gevolg kan hebben dat de toegankelijkheid afneemt. Waar dat kan beperken we deze gevolgen en we ondersteunen inwoners waar nodig en mogelijk. We halen ervaringen op bij klanten en partners en gebruiken die om de dienstverlening aan te scherpen.

- We zorgen ervoor dat de verkiezingen voor het Europees Parlement op 6 juni 2024 veilig verlopen en voor alle kiezers toegankelijk zijn.
- We breiden onze bezetting aan de balies uit om de verwachte toename in paspoortaanvragen op te kunnen vangen en inwoners zo snel mogelijk te voorzien in hun klantvraag.
- We zorgen voor voldoende en duidelijke communicatie over veranderende wetgeving die directe gevolgen heeft voor inwoners, zoals over de verruimde mogelijkheden voor naamgeving van een kind.
- We investeren in een betere bereikbaarheid en kwaliteit van de Klantenservice. Verbeterpunten uit de analyse die in het najaar van 2023 wordt uitgevoerd, zijn hiervoor het uitgangspunt.
- De proef met een informatiebalie op Loket Zuid wordt de komende twee jaar doorgezet met de intentie om de informatiebalie structureel te maken.
- We houden doorlopend klanttevredenheidsonderzoek en voeren naar aanleiding daarvan verbeteringen door, bijvoorbeeld in de informatievoorziening aan laaggeletterden of aan dak- of thuislozen.
- We houden contact met onder andere het Arnhems Platform Chronisch Zieken en Gehandicapten en Informatiepunt Digitale Overheid (zoals uitgevoerd door Rozet Arnhem) voor knelpunten en verbeterpunten.
- We werken samen met Hogeschool Arnhem Nijmegen op het gebied van digitale toegankelijkheid.

Digitaliseren van het klantproces **(I)**

We werken verder aan de digitalisering van het klantproces en breiden het aantal eDiensten uit. Waar de dienstverlening niet in een eDienst aangeboden kan worden, sturen we aan op zoveel mogelijk werken via het zaaksysteem, zodat de burger ook daar meer inzicht heeft in het proces en de afhandeltermijn van de aanvraag. Het beveiligen van informatie heeft onze bijzondere aandacht. Wij zetten verder in op datagestuurde dienstverlening: het volgen en sturen van het klantproces van begin tot eind. De concrete plannen vanuit publieke dienstverlening voor 2024 zijn:

- We gaan klantreizen in beeld brengen.
- We zetten de implementatie van eDiensten voor burgerzaken voort.
- We breiden het zaakgericht werken uit.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Toegankelijkheid stemlokalen				**100**	

Eenheid: Percentage

Bron: Bureau Verkiezingen. Streefcijfer: 100% volledig toegankelijk / 0% niet toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking.

Opkomst verkiezingen Tweede kamer			**73,60**		

Eenheid: percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Gemeenteraad				**46,50**	

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Provinciale Staten	**50,70**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Europees Parlement	**39,20**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Waterschappen	**45,50**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Een goede bedrijfsvoering **(A)**

Wij zijn een organisatie die midden in de samenleving staat, in verbinding met de stad, een afspiegeling van de stad en een organisatie die actief meebeweegt met de tijdsgeest. De gemeentelijke bedrijfsvoering verandert mee met de eisen die worden gesteld door de samenleving, het bestuur, de raad en onze eigen professionaliteit. In de paragraaf Bedrijfsvoering wordt verder ingegaan op de ontwikkelingen op het gebied van bedrijfsvoering.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken	**14.825**	**3.413**	**0**	**0**
Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven	5.409	0	0	0
Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken	1.308	91	0	0
Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers	8.109	3.322	0	0
Een goede bedrijfsvoering	**81.964**	**5.696**	**297**	**1.119**
Overig	**9.617**	**606.538**	**0**	**10.955**
Totaal	**106.407**	**615.647**	**298**	**12.074**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	92.278	100.547	92.993	106.407	103.615	102.151	102.406
Baten	587.497	559.387	571.176	615.647	619.106	580.465	573.165
Saldo lasten en baten	***495.219***	***458.840***	***478.183***	***509.240***	***515.491***	***478.314***	***470.759***
Toevoegingen aan reserves	52.002	3.904	4.942	298	18.258	298	298
Onttrekkingen aan reserves	43.521	56.594	59.236	12.074	251	8.192	2.739
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-8.481***	***52.690***	***54.294***	***11.776***	***-18.007***	***7.895***	***2.441***
Gerealiseerd resultaat	**486.738**	**511.530**	**532.476**	**521.016**	**497.484**	**486.208**	**473.200**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 106,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- € 51,6 miljoen voor ICT en facilitaire zaken;
- € 34,6 miljoen voor kosten personeel en organisatie;
- € 8,6 miljoen voor kosten publieke dienstverlening;
- € 5,0 miljoen voor kosten college en raad;
- € 1,3 miljoen voor kosten aan regionale samenwerkingen;
- € 5,4 miljoen voor overige lasten.

De lasten stijgen ten opzichte van 2023 met € 13,4 miljoen. Dit heeft verschillende redenen. Er is onder andere € 7,9 miljoen meer begroot in 2024 in verband met de loon- en prijscompensatie, € 1,1 miljoen voor het energiegebruik binnen het eigen vastgoed en € 1,1 miljoen voor burgerzaken. De lasten voor de afdeling Burgerzaken zijn toegenomen doordat in de eerste plaats de hoeveelheid werk is toegenomen. Dat is enerzijds het logische gevolg van een groeiende bevolking, en anderzijds van nieuwe wet- en regelgeving. Voorbeelden

hiervan zijn de verruimde mogelijkheden voor inschrijving op een briefadres, wijziging ouderlijk gezag bij erkenning en de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen. Deze wijzigingen brengen extra werkzaamheden met zich mee, hiervoor worden we als gemeente echter deels of niet gecompenseerd via het gemeentefonds.
In het geval van de verkiezingen zijn er incidentele extra budgetten toegekend vanuit de raad en het Rijk, onder andere in het kader van de coronamaatregelen. De reguliere budgetten zijn echter al jaren niet verhoogd, terwijl de kosten wel zijn toegenomen.

Baten
De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 615,6 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- € 542,3 miljoen gemeentefonds;
- € 63,1 miljoen voor belastingen;
- € 4,4 miljoen voor bedrijfsvoering;
- € 3,3 miljoen voor publieke dienstverlening;
- € 2,5 miljoen overige inkomsten.

De inkomsten stijgen ten opzichte van 2023 met € 44,5 miljoen. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door de gemeentefondsuitkering die met € 40,3 miljoen toeneemt. Daarnaast is er meer inkomsten begroot op de OZB belastingen voor € 3,3 miljoen. Ook is er voor ongeveer € 1,3 miljoen meer aan inkomsten begroot op de publieke dienstverlening.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 is een toevoeging van € 0,3 miljoen aan de bestemmingsreserve onderhoud vastgoed begroot.

Onttrekkingen aan reserves
De onttrekkingen aan reserves voor 2023 zijn totaal begroot op € 12,1 miljoen. De belangrijkste onderdelen hierbinnen zijn:
- € 10,9 miljoen algemene reserve;
- € 0,6 miljoen bestemmingsreserve onderhoud vastgoed;
- € 0,5 miljoen bestemmingsreserve Zuidelijke binnenstad.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

NV Bank Nederlandse Gemeenten
BVO De Connectie
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
Regionale en andere bovenlokale lichamen
- Economic Board;
- Euregio Rijn-Waal;
- Croydon en Gera (partnersteden).

Publieke dienstverlening
- Werkgroep Tegengaan Identiteitsfraude (WTI);
- Landelijke Aanpak Adreskwaliteit (LAA);
- Samenwerking met Vreemdelingenketen in de BRP-straat Zevenaar.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Evaluatie van de Rekenkamer Arnhem 2015;
- Nota Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- MIRT Agenda stedelijk netwerk Arnhem Nijmegen;
- Discussienotitie Regionale Samenwerking samen steviger en sterker;
- Contourennotitie regio Arnhem-Nijmegen via raadsbrief d.d.21-01-2020;
- Visie Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Regionale agenda Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Gemeenschappelijke regeling regio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Wijzigingsbesluit Gemeenschappelijke regeling Arnhem-Nijmegen (2021);
- Bedrijfsplan versterkte regio (2020);
- Beleid internationale betrekkingen (2021)
- Regionale agenda 2023-2024
- Conceptbegroting 2024-2027 GMR

Veiligheid

Veiligheid is de grond onder onze voeten. Je kunt je pas vrij voelen en je ontwikkelen als je je veilig voelt. In Arnhem moet je je veilig voelen, je moet er gevrijwaard zijn van overlast van buren, in de straat of in de wijk. Criminaliteit en hufterig gedrag tolereren we niet en dat laten we zien aan de Arnhemmers.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem veiliger door minder misdaad en overlast (A)

Het is ons doel om overlast en criminaliteit in Arnhem te voorkomen en tegen te gaan. Het Arnhems misdaadcijfer moet omlaag. Liefst naar nul, maar in ieder geval naar het niveau dat past bij een 100.000+ gemeente. Dit doen we door kwetsbare plekken fysiek aan te pakken, overlast te beëindigen, mensen die overlast veroorzaken aan te pakken en/of zorg te bieden, beroepscriminelen te weren, radicalen en relschoppers aan te pakken en kwetsbare kinderen en jongeren een alternatief te bieden. Door inspanningen en resultaten zichtbaar te maken, laten we inwoners en bezoekers zien dat Arnhem een fijne, vrije en veilige plek is.

Wijkveiligheid: veilige en leefbare wijken (D)

Overlast en (veelvoorkomende) criminaliteit tasten de leefbaarheid en het gevoel van veiligheid in de wijken en buurten aan. Het aantal incidenten moet omlaag en het gevoel van veiligheid omhoog. Daarom pakken we verloedering, overlast en hufterig en crimineel gedrag zichtbaar en voelbaar aan. Zo vergroten we de aangiftebereidheid, zodat we weten wat er op straat gebeurt en we concrete informatie krijgen waarop we met de partners kunnen handelen. De Lokale Driehoek Arnhem (politie, OM en gemeente) geeft de wijkveiligheid prioriteit. Wijkveiligheid is onderdeel van de aanpak Arnhem-Oost, waarin langdurig wordt ingezet om de leefbaarheid in de kwetsbare wijken van Arnhem zichtbaar te verbeteren.

We pakken met de wijkveiligheidsplannen verloedering en overlast aan (I)

We hebben Arnhem opgedeeld in tien gebieden en voor ieder gebied zijn er wijkveiligheidsplannen opgesteld. In de wijkveiligheidsplannen worden prioriteiten en hotspots benoemd, met daaraan gekoppeld een zichtbare aanpak. Dat houdt bijvoorbeeld heel gewoon in dat bewoners worden aangesproken op hufterig gedrag en dat foutparkeerders worden beboet. De inspanningen die de diverse partners in de wijk hiervoor gaan uitvoeren, worden concreet benoemd: aantal controles, acties door handhaving en politie, interventie door straat- en jongerenwerk enz. Een keer per maand (per wijk) worden de inspanningen en resultaten in het wijkveiligheidsoverleg met de partners besproken, waarbij ook de resultaten van de radar-sonar (overlastcijfers) worden betrokken. Bovendien wordt (per wijk) twee keer per jaar een wijkschouw gehouden. Professionals en wijkbewoners toetsen hun gezamenlijke beeld aan de werkelijkheid op straat.

Kwetsbare plekken maken we 'schoon, heel en veilig' (I)

We voeren een integrale aanpak uit in een afgebakend gebied om verloedering en onveiligheid tegen te gaan. Er komt een speciaal hiertoe aangestelde functionarissen die de integrale aanpak regisseert. In het bijzonder zal de aandacht uitgaan naar die plekken in de stad die sinds jaar en dag te vaak schouwtoneel zijn van overlast, denk aan de overlast in het Musispark, het Bartokplein en de parkeergarages of het winkelcentrum aan de Oostburgwal in De Laar. Deze aanpak zetten we in in Klarendal (onder de naam “de Hommel en de Singel”). Een aanpak die veel meer omvat dan enkel de veiligheidsagenda, veel energie en commitment van alle betrokken partijen vergt én voor mooie resultaten zorgt. We hebben ervaring opgedaan in de Steenstraat en omgeving, dat overigens nog steeds is onderworpen aan een integrale aanpak, en ten aanzien van de hardnekkige overlast in de binnenstad.

We sluiten gevaarlijke en overlastgevende panden (I)

We dringen de overlast vanuit panden terug met het integrale Interventieteam Panden. Iedere zes weken vindt een integrale controle plaats van alle overlast gevende panden in de wijken. Naar aanleiding hiervan nemen we maatregelen tegen panden waar inderdaad sprake is van misstanden. Omdat er sprake is van overbewoning, illegale uitbouw, onveilige elektra, illegale huisvesting of woonoverlast.

We zorgen voor voldoende handhavers op straat (I)

Dagelijkse handhaving van de openbare orde is cruciaal voor het slagen van de wijkveiligheidsplannen. Handhavers zijn de zichtbare hand, helpend als het kan en bestraffend als het moet. We zorgen voor een actieve straatcapaciteit van minimaal 29 handhavers. Dit doen we vanaf 2023, in lijn met de aangenomen motie van de raad. Hiervoor is nodig dat we duurzaam aantrekkelijk zijn en blijven voor adspirant handhavers. Hiertoe versterken we onze banden met opleidingscentra en aanpalende beroepsgroepen als politie en de beveiligingssector. We zorgen dat we, binnen de financiële kaders, marktconform belonen. De wijken waarin deze kwetsbare plekken zich bevinden, krijgen een vast handhavingskoppel. Daarmee zorgen we ervoor dat handhaving zichtbaar aanwezig is in de wijk en op de plekken waar zij het verschil moeten maken: we weten van wijken en binnen de wijk weten wij van straten en portieken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Leefbarometer dimensie overlast en onveiligheid		**-0,06**			
Eenheid: Afwijking ten opzichte van landelijk gemiddelde					
Bron: Ministerie van Binnenlandse Zaken					
Sociale veiligheid index overlast	**100**		**103**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Onveiligheidsgevoel (sociale veiligheid indices)	**92**		**92**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Onveiligheidsperceptie (sociale veiligheid indices)	**88**		**92**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Vermijdingsgedrag (sociale veiligheid indices)	**80**		**85**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					

Zorg en veiligheid: minder overlast, meer zorg (D)

Het doel inzake zorg en veiligheid is onveiligheid en overlast terugdringen door mensen die zorg nodig hebben te helpen. Het liefst doen we dat preventief door mensen die een veiligheidsrisico kunnen gaan vormen tijdig in beeld te krijgen en laagdrempelig te helpen. En als dat niet is gelukt en er toch een onveilige situatie is ontstaan willen we de overlast zo snel mogelijk oplossen of beperken. Om de preventie en de opvang beter te maken vormen veiligheids- en zorgprofessionals binnen en buiten de gemeente de komende jaren een sterk vangnet.

We voorkomen veiligheidsproblemen door een persoonsgerichte aanpak op wijkniveau (I)

Door lokale zorg-, welzijns- en veiligheidspartijen nog beter te verbinden, zorgen we ervoor dat personen die significant overlast in een wijk veroorzaken tijdig in beeld zijn. Met deze partijen wordt per overlast gevende inwoner een persoonlijke aanpak bepaald. Door een samenhangende zorg en veiligheidsaanpak te organiseren, worden signalen vroegtijdig herkend en opgepakt en escalerende situaties zoveel mogelijk voorkomen, beperkt of snel beëindigd. In deze aanpak kan bepaald worden of de overlast voortkomt uit relatief enkelvoudig te duiden factoren of dat de oorzaak van de overlast door een inwoner complex en hardnekkig is. Hiervoor is een persoonsgerichte aanpak (PGA) ontwikkeld.

We verbeteren de aanpak van ernstige problematiek in het Zorg- en Veiligheidshuis (I)

Wanneer de problemen ernstig zijn en een direct gevaar vormen voor personen in de omgeving en anderen, wijzen we de casus toe aan het Zorg- en Veiligheidshuis (ZVH). Het ZVH voor Arnhem en omgeving krijgt dit jaar een forse kwaliteitsimpuls. De situatie in Arnhem vraagt zowel om meer zaken te behandelen als een assertievere afhandeling van zaken in samenwerking met hierboven genoemde partners. De focus moet weer op de operatie komen te liggen en minder op processen en governance. Tevens is een goede wisselwerking tussen het lokale niveau (bijvoorbeeld de PGA in de wijken) en het regionale niveau van het ZVH van belang.

We zorgen voor opvang van personen met wie het toch mis gaat (I)

Als het mis gaat en een persoon zorgt voor overlast en onveiligheid op straat, dan heeft de politie tot taak de onveiligheid te beëindigen. We willen ervoor zorgen, in lijn met een recente aangenomen motie van de raad van die strekking, dat de persoon daarna snel kan worden opgevangen en hulp krijgt. Daarvoor is nodig dat snel en vakkundig kan worden geïnventariseerd wat nodig is en zorg- en veiligheidsorganisaties snel schakelen om de best mogelijke opvang te realiseren. We werken de komende periode samen met alle partners binnen en buiten de gemeente om het vangnet voor deze personen te versterken.

We behandelen de binnenkomende meldingen woonoverlast snel en adequaat (I)

Een deel van de problematiek inzake zorg en veiligheid komt voort uit woonoverlast. Wij zetten de aanpak van woonoverlast onverminderd door en verbinden de meldingen beter met het lokale netwerk waarin de OZO-coördinatoren een centrale rol vervullen. Zo richten we ons niet enkel op het beëindigen van de woonoverlast zelf, maar ook op de structurele hulp aan en zorg voor de mensen die deze overlast veroorzaken.

We begeleiden jongeren in en uit detentie **(I)**

We zorgen dat jongeren die in detentie zitten of hebben gezeten een goed toekomstperspectief hebben en voorkomen daarmee recidive. Dit doen we door inzet van de RIO (re-integratie officier) Jeugd. In Arnhem gaan we een re-integratie officier Jeugd (RIO) inzetten voor iedere Arnhemse jeugdige die in detentie komt. De RIO is samen met de jeugdreclassering degene die de jeugdige bij zijn/haar re-integratie in de maatschappij begeleidt in onder andere het vinden van woonruimte, een baan en hulp bij financiële zaken. De RIO blijft zo lang als nodig in beeld.

Ondermijnende criminaliteit: we weren criminelen **(D)**

Ondermijning is een steeds groter wordend probleem in de samenleving. Ondermijnende criminaliteit maakt misbruik van de legale structuren en verstrengelt daarmee de criminele onderwereld met de bovenwereld. En dat heeft grote negatieve gevolgen voor de Arnhemse inwoners, ondernemers en onze wijken. In Arnhem geven we daarom de komende jaren een flinke impuls aan de bestrijding van ondermijnende criminaliteit. In het Plan van Aanpak Ondermijnende Criminaliteit is dat beschreven. Daarmee wordt Arnhem veiliger voor haar bewoners, bezoekers en ondernemers. Zij moeten veilig in Arnhem kunnen leven, leren, verblijven en werken.

We wapenen ons tegen ondermijnende invloed **(I)**

In de afgelopen jaren zien we elders dat ambtenaren onder druk worden gezet of beïnvloed door ondermijnende criminelen. Ook wij moeten ons wapenen tegen ondermijnende invloeden. Dat doen we door onze medewerkers en bestuurders bewust te maken van ondermijnende criminaliteit. We vragen hen ook signalen van ondermijning te herkennen en te melden. We geven voorlichting en opleidingen over ondermijning en over integer handelen van de medewerkers zelf.

We maken burgers bewust **(I)**

Binnen de brede aanpak van ondermijning hoort ook de aandacht voor een weerbare maatschappij. Die is vooral preventief van aard. Bijvoorbeeld door het houden van voorlichtingsbijeenkomsten en aansluiten bij campagnes proberen we burgers, bedrijven en organisaties bewuster te maken van de gevaren van ondermijning. Daarnaast blijven we investeren in meldingsbereidheid: goede tips van burgers maken dat we de ondermijners daadwerkelijk kunnen aanpakken.

We pakken drugslocaties aan **(I)**

We richten ons met de aanpak van drugs op de illegale en gevaarlijke locaties voor productie en handel in de stad. Samen met onze partners zetten we in op een gecoördineerde aanpak van drugscriminaliteit en drugsoverlast door het in kaart brengen van de problematiek. Risicolocaties brengen we in beeld en controleren die in een zo vroeg mogelijke stadium. We houden wijkgerichte acties, zowel preventief als repressief en we krijgen zicht op de hoofdrolspelers in de Arnhemse drugswereld. Met het Arnhemse interventieteam gaan we het toezicht en de controles op bedrijventerreinen, horeca en andere gebieden intensiveren. Daarbij hoort ook dat we de voorbereidingen daarvoor verbeteren. Dat doen we onder andere door te bouwen aan een goede informatiepositie.

We pakken mensenhandel aan **(I)**

Mensenhandel is één van de ernstigste en meest complexe verschijningsvormen van georganiseerde ondermijnende criminaliteit. Als we het hebben over mensenhandel dan hebben we het over seksuele uitbuiting, arbeidsuitbuiting en criminele uitbuiting. We zetten in op de pijlers: voorkomen, signaleren, bestrijden en beschermen. We zorgen voor een netwerk dat door voorlichting en training is geschoold in het herkennen van signalen van uitbuiting. We zetten in op controles van kwetsbare branches als uitzendbureaus, vergunningsplichtige horeca- en seksinrichtingen. Ook de onvergunde seksinrichtingen komen aan bod.

We pakken witwassen aan **(I)**

Criminaliteit mag nooit lonen. Maar door geld dat met criminele activiteiten wordt verdiend, wit te wassen, proberen criminelen hun illegale geld legaal te maken. We intensiveren de inzet van de wet Bibob en hebben we de toepassing ervan naar meer branches uitgebreid: foute ondernemers hebben in Arnhem niks te zoeken. Opkopers worden verplicht een doorlopend en gewaarmerkt inkoopregister bij te houden. Met het regisseren van steeds meer integrale controles krijgen we meer zicht op kwetsbare mensen en bedrijven.

Digitale criminaliteit: door bewustwording minder slachtoffers **(D)**

We willen dat onze inwoners en bewoners zijn gewapend tegen de gevaren van online criminaliteit. Zij moeten zich onbezorgd en vrijelijk kunnen bewegen, ook online. Online criminaliteit heeft gevolgen in de echte wereld: mensen worden bestolen, bedreigd of bezeerd. Digitale criminaliteit is relatief onzichtbaar. Het is betrekkelijk gemakkelijk om van achter een computer ouderen hun digitale inlogcode te ontfutselen of om een jongere te bewegen een bankrekening ter beschikking te stellen voor het doorsluizen van crimineel geld. En dus gebeurt dat in toenemende mate. Ook in Arnhem.

We zetten in op voorlichting van kwetsbare personen **(I)**

We willen slachtofferschap van online criminaliteit terugbrengen. Daarom zetten we in op de kwetsbare inwoners van onze stad. We zetten onze activiteiten gericht op kinderen en jongeren onverminderd voort: met Joinhackshield en het Youth Cyber Team blijven we een vuist maken. Verder organiseren we samen met de politie in de wijken voorlichting aan (met name) de oudere inwoners van de stad en richten we ons op het geven van voorlichting aan ondernemers over de gevaren van cybercrime. Om deze activiteiten op een hoger niveau te tillen zetten we een speciale aanjager online criminaliteit in.

We bouwen een sterk netwerk tegen cybercriminaliteit **(I)**

De online ontwikkelingen inzake digitale criminaliteit en cyberaanvallen gaan razendsnel. Een sterk netwerk is nodig om bij te blijven en leed voor te zijn. Wij zijn gestart met het opbouwen van een netwerk van cybercollega's en experts zodat wij toegang hebben tot de expertise die nodig is voor de ontwikkeling van een lokale aanpak cybercriminaliteit. De gemeente is aangesloten bij de City Deal Cybercrime van het CCV en JenV. Doel van dit consortium is om expertise uit te wisselen, gezamenlijk interventies te ontwikkelen en het effect van deze interventies te meten. We bouwen het netwerk uit en maken het actiever.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage slachtoffers van hacken in Arnhem			**7,10**		
Eenheid: Percentage					
Bron: CBS					

Percentage slachtoffers van online aankoop- en verkoopfraude	**9**
Eenheid: Percentage	
Bron: CBS	

Openbare orde en sociale onrust: een veilige openbare ruimte voor iedereen **(D**

Wij zijn een stad waarin inwoners en bewoners zich vrij en veilig moeten kunnen voelen. Waarin demonstranten welkom zijn, zonder dat zij of omstanders of omwonenden zich zorgen hoeven te maken over geweld of ongeregeldheden. Een stad waar iedereen kan uitgaan en iedereen zich veilig kan voelen. Om dit alles te bewerkstelligen, zorgen we voor een veilige openbare ruimte, veilig uitgaan en veilige demonstraties, manifestaties en evenementen. We handelen onmiddellijk bij grootschalige branden, de vondst van explosieven of andere crisissituaties en maatschappelijke onrust. We pakken extremisten en relschoppers stevig aan, omdat zij het anders verzieken voor de anderen.

We zorgen voor veilige demonstraties, manifestaties en evenementen **(I)**

We versterken het netwerk van partijen die hun steentje bijdragen aan het veilig verloop van demonstraties en manifestaties. We zorgen ervoor dat we beter, sneller en zorgvuldiger relevante signalen over geweldsdreiging zien. Ook zorgen we dat we flexibel kunnen inspelen op onvoorziene ontwikkelingen, met partners binnen en buiten de veiligheidsketen. Tevens is het onze ambitie om in de toekomst meer en meer de verantwoordelijkheid hiervoor bij anderen te beleggen dan bij de politie. Wij zullen eraan bijdragen dat duidelijkheid komt over wat wel en niet is toegestaan op het gebied van online monitoring en dat de politie zijn verantwoordelijkheid hierin kan waarmaken. We bezien de plaatsing van camera's periodiek en meten effect en toegevoegde waarde. Naast politie en handhaving zetten we sfeerteams in van Stichting Veilige Steden op de Korenmarkt. Onze inzet is om de sfeerteams een (gedeelde) verantwoordelijkheid met de ondernemers in het gebied te maken

Arnhem is voorloper op het gebied van "gastvrij en veilig voetbal". Door een combinatie van preventief werk om ervoor te zorgen dat het voetbal een plezier blijft en een harde handhaving voor wie zich daaraan niet houdt. De voetbalclub zelf heeft een grote rol bij de organisatie van de preventieve kant (Vitesse betrokken en het supporterstraject), en onder regie van de gemeente worden relschoppers gericht aangepakt (bijvoorbeeld middels een PGA) en volgt bestraffing op wanordelijkheden in en rondom de stadions (bijvoorbeeld door het generiek weren van supporters die zich hebben misdragen). Samen met andere steden die te maken hebben met betaald voetbal zetten we deze lijn door.

We investeren in brandweer, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg **(I)**

We blijven investeren in een goede gemeentelijke openbare orde en veiligheid piket-functie regionale brandweer, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg. Deze investeringen zijn noodzakelijk om ook in tijden van crisis goed voor onze inwoners te kunnen zorgen en in voorkomende situaties zelfs levensreddend te kunnen zijn. We hebben daarbij extra aandacht voor nieuwe typen crises als gevolg van klimaatverandering en energieopwekking én de risico's die specifiek voor Arnhem gelden. Ook in 2024 wordt fors ingezet op de bedrijfsvoering en governance structuur van onze Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland Midden (VGGM). Tegelijkertijd wordt er gewerkt aan het versterken van de crisisbeheersing en de publieke gezondheid (zowel algemene publieke gezondheidszorg, als jeugdgezondheidszorg.

We investeren in bondgenoten **(I)**

Het duurzame antwoord op maatschappelijke onrust is inclusie. In tijden van crisis is het een antwoord om te verbinden en met de stad samen te werken om de rust te bewaren. Daarom zetten wij de komende periode in om belangrijke sleutelfiguren in de stad bij elkaar te brengen en een bondgenootschap met ons te vormen; voor een stad waar mensen met verschillende anderen samenkomen in wat hen verbindt en waar we polarisatie en agressie geen kans geven.

We leren kinderen en jongeren kritisch denken en verantwoord met informatie om te gaan **(I)**

We helpen Arnhemmers om weerbaar te worden: op het internet en kinderen en jongeren ook specifiek op school. We stimuleren kritisch burgerschap maar accepteren daarbij geen enkele vorm van extremisme. Daarom investeren we in een weerbare samenleving waarbij meedoen aan onze democratische rechtsstaat, goed burgerschap en inclusie centraal staan. Daarom willen wij in staat zijn om samen met ons netwerk van inwoners en maatschappelijk middenveld het polariserende landschap een antwoord te bieden.

We signaleren radicalisering en gaan het tegen **(I)**

We investeren in 2024 in een sociaal stabiele en weerbare samenleving, vroege signalering van problematisch gedrag en het proactief interveniëren bij (signalen van) extremisme. We verbreden onze kennis- en signaleringsnetwerken, vooral ook op het gebied van anti-overheid, extreemrechts/links en (problematische) complottheorieën. In geval van risicocasussen zorgen we voor een Zorg- en Veiligheidshuis dat tijdig en assertief aanpakt en dreiging wegneemt.

Preventieve jeugdaanpak **(D**

De strijd tegen de georganiseerde (drugs)misdaad begint in de huiskamers in onze wijken. Onze jeugd dreigt steeds jonger in handen te vallen van de (drugs)criminaliteit, die de leefbaarheid in bepaalde wijken in Arnhem ondermijnt. Daarom zetten we met de aanpak Preventie met Gezag in Arnhem-Oost in op preventie en repressie: we stellen normen, we handhaven én we houden kinderen en jongeren weg van criminaliteit, doordat wij iets beters voor ze hebben. Thuis, op straat en op school, 24 uur per dag bieden docenten, jongerenwerkers, straatcoaches, wijkagenten en andere opvoeders een pedagogische omgeving.

Jongerenwerk 3.0 **(I)**

We zetten stevig in op de persoonsgerichte begeleiding van kwetsbare jongeren. De focus van Intensieve Trajectbegeleiding binnen Preventie met Gezag ligt op het voorkomen dat jeugd uit Geitenkamp, Presikhaaf en Malburgen in de ondermijnende georganiseerde criminaliteit terecht komt en op het bieden kan kansen en perspectief aan deze jeugd. Deze jongeren, vaak tussen de 11-23 jaar oud, krijgen een begeleidingstraject waarin doelen worden gesteld op het gebied van school, werk, familie en vrienden: (inzet op vergroten van sociaal emotionele ontwikkeling, executieve vaardigheden en metacognitieve vaardigheden). De thuis- / gezinssituatie wordt, waar het kan, geïntegreerd in de aanpak. Een ambitie binnen de aanpak is om de groeiende onlinewereld van kinderen en jongeren beter in het vizier te hebben en hierop beter te kunnen inspelen. Jongerenwerkers van Presikhaaf University en AM Support zijn hierin voorlopers; we zullen hun kennis gebruiken om online in de aanpak de plek te geven die het verdient.

Straat en school **(I)**

We zetten fors in op toezicht in de wijk en rond scholen alsmede vroegtijdige signalering van situaties van overlast of criminaliteit. Straatcoaches zijn zichtbaar aanwezig in de wijken, rond scholen en bij het jognerenwerk. Ze spreken overlast gevende jeugd aan, moedigen positief gedrag aan. Ze surveilleren, de-escaleren, dringen overlast terug en signaleren vroegtijdig situaties die tot overlast of criminaliteit kunnen leiden. De focus ligt op drugshandel en drugsgebruik door jeugdigen in Arnhem-Oost. De straatcoaches nemen de aanpak VIOS op zich, die enerzijds scholen van handelingsperspectief voorziet bij het omgaan met ondermijnende jeugdcriminaliteit. Anderzijds betrekt VIOS scholen bij de wijkgerichte aanpak in Arnhem.

Preventief Interventie Team (PIT) **(I)**

Het PIT helpt kinderen vanaf 6 jaar met een verhoogd risico op afglijden naar druggerelateerde criminaliteit vanwege externaliserend probleemgedrag op primair onderwijs scholen. De PIT-coach biedt een maatwerktraject, waarbij school en ouders belangrijke partners zijn. Het uitgangspunt is doen wat nodig is: zo vroeg mogelijk bijsturen van probleemgedrag waardoor het kind met een relatief lichte interventie geholpen kan worden bij het opbouwen van een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling.

Werk **(I)**

We krijgen jongeren aan betaald werk met Prospect4Cash, bij voorkeur in de eigen wijk, als tegenhanger van het kunnen ‘verkrijgen’ van crimineel geld. Door dit werk kunnen jongeren op een eerlijke manier geld verdienen, werkgeversvaardigheden leren en zicht oriënteren op de arbeidsmarkt. De jongere kan een voorbeeld worden voor anderen jongeren in de wijk, wanneer zij zien dat ‘regulier’ werken loont.

Versterking PGA (Aanpak risicojeugd Veiligheidshuis) **(I)**

We zorgen voor een versterking van de aanpak van jongeren die dreigen af te glijden richting ondermijnende criminaliteit.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem veiliger door minder misdaad en overlast	**13.236**	**3.998**	**0**	**518**
Wijkveiligheid: veilige en leefbare wijken	799	345	0	0
Zorg en veiligheid: minder overlast, meer zorg	1.990	775	0	0
Ondermijnende criminaliteit: we weren criminelen	10.447	2.878	0	518
Digitale criminaliteit: door bewustwording minder slachtoffers	0	0	0	0
Openbare orde en sociale onrust: een veilige openbare ruimte voor iedereen	0	0	0	0
Preventieve jeugdaanpak	0	0	0	0
Overig	**16.197**	**1.444**	**78**	**54**
Totaal	**29.433**	**5.442**	**78**	**572**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	22.864	22.205	26.939	29.433	27.886	25.757	24.630
Baten	5.142	2.289	5.890	5.442	4.409	2.282	2.282
Saldo lasten en baten	***-17.722***	***-19.916***	***-21.049***	***-23.991***	***-23.477***	***-23.475***	***-22.348***
Toevoegingen aan reserves	805	73	78	78	78	78	78
Onttrekkingen aan reserves	1.086	397	1.136	572	400	404	50
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***281***	***324***	***1.058***	***494***	***322***	***326***	***-28***
Gerealiseerd resultaat	**-17.441**	**-19.592**	**-19.990**	**-23.497**	**-23.155**	**-23.148**	**-22.376**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 29,4 miljoen. Dit is als volgt opgebouwd:

- uitgaven van € 16,2 miljoen voor VGGM brandbestrijding en rampenbestrijding;
- uitgaven van € 4,9 miljoen voor openbare orde en Veiligheid en cameratoezicht;
- uitgaven van € 3,0 miljoen voor de uitvoering van Preventie met Gezag;
- uitgaven van € 2,0 miljoen voor het Veiligheidshuis;
- uitgaven van € 1,6 miljoen voor overige projecten binnen veiligheid (zoals de aanpak van radicalisering, ondermijning en seksuele intimidatie);
- uitgaven van € 1,7 miljoen voor Handhaving Openbare orde en veiligheid en vergunningverlening.

De totale lasten stijgen per saldo ten opzichte van 2023 met € 2,5 miljoen.
Deze stijging wordt enerzijds veroorzaakt door een stijging van de middelen voor VGGM als gevolg van indexatie en het programma Beter Bedrijfsvoeren (€ 2,2 miljoen), incidentele middelen in 2024 voor een online bewustwordingsaanpak voor jongeren (€ 0,2 miljoen), indexatie en aanvullende formatie voor aanpak ondermijnende criminaliteit (€ 0,2 miljoen) en het onderbrengen van de OZO-coördinatoren bij veiligheid (€ 0,5 miljoen). Daarnaast worden in 2024 incidenteel extra middelen toegevoegd voor de aanvangsfase van de verhuurdersvergunningen (€ 0.6 miljoen).

Daar staat tegenover dat er in 2024 minder rijksmiddelen ontvangen worden voor onder andere Veiligheid In en Om School en voor het experiment gesloten koffieshopketen (totaal € 0,8 miljoen). En binnen het veiligheidshuis zijn minder middelen beschikbaar (€ 0,4 miljoen) dan in 2023 (vanwege een incidentele budgetoverheveling).
In 2025 dalen de middelen met € 1,5 miljoen ten opzichte van 2024. Dit vanwege de afloop van een aantal incidentele (Rijks)regelingen (in totaal € 1,6 miljoen), het wegvallen de middelen voor VGGM Beter Bedrijfsvoeren (€ 0,2 miljoen) en het wegvallen van de middelen voor een online bewustwordingsaanpak voor jongeren (€ 0,2 miljoen). Er staat vanaf 2025 een budget van € 0,5 miljoen begroot voor de inzet op handhaving (voor de jaren ervoor is dit budget terug te vinden binnen de wijkbegrotingen).
In 2026 dalen de middelen met € 2,1 miljoen wegens het wegvallen van de incidentele Rijksmiddelen voor preventie met gezag. In 2027 is ook de cofinanciering voor preventie met gezag niet meer opgenomen in de begroting.

Baten
Totaal is er voor het jaar 2024 een bedrag van € 5,4 miljoen aan baten begroot. Dit is opgebouwd uit:
- verhuur brandweerkazerne voor een bedrag van € 1,4 miljoen;
- opbrengst leges en vergunningen voor een bedrag van € 0,3 miljoen;
- opbrengst handhaving Openbare orde en veiligheid van € 0,1 miljoen;
- opbrengst deelnemende gemeenten Veiligheidshuis voor totaal een bijdrage van € 0,8 miljoen;
- subsidie van € 2,1 miljoen vanuit het Rijk voor de aanpak Preventie met Gezag;
- subsidie van € 0,6 miljoen vanuit het Rijk voor de lokale integrale aanpak van radicalisering, extremisme en terrorisme.

De totale baten dalen ten opzichte van 2023 met € 0,5 miljoen met name als gevolg van het minder ontvangen van incidentele rijksmiddelen (onder andere voor VIOS en Radicalisering). In 2025 dalen de baten om dezelfde reden met € 1,0 miljoen ten opzichte van 2024 (Radicalisering en Rio & Ipta middelen). En in 2026 dalen de baten met € 2,1 miljoen ten opzichte van 2025 vanwege het wegvallen van de incidentele middelen voor Preventie met Gezag.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt voor een totaal van € 78.000 toegevoegd aan de reserve voor de dekking van onderhoudskosten aan het vastgoed (brandweerkazerne).

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor een totaal van € 0,6 miljoen onttrokken aan reserves:
- € 350.000 aan de bestemmingsreserve jeugdfonds voor de cofinanciering ten behoeve van de uitvoering van het plan van aanpak Preventie met gezag;
- € 168.000 aan de bestemmingsreserve beschermd en weerbaar om uitvoering te geven aan de motie Online bewustwordingsaanpak voor jongeren (21M105);
- € 54.000 uit de bestemmingsreserve in verband met onderhoud aan het vastgoed (brandweerkazerne).

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Politie;
- Brandweer;
- Openbaar Ministerie;
- Veiligheidshuis regio Arnhem;
- Veilig Thuis.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Kadernota veiligheid 2018-2022;
- Meerjarenbeleidsplan politie 2019-2022;
- Uitvoeringsplan aanpak radicalisering Arnhem 2019;
- Een evaluatie van de Arnhemse radicaliseringsaanpak;
- APV wijziging bevoegdheid inzet mobiel cameratoezicht;
- Experiment gesloten coffeeshopketen;
- Regionaal beleidsplan Rampenbestrijding en Crisisbeheersing 2020-2023.

Bereikbaarheid

Een goede bereikbaarheid is en blijft belangrijk. Voor inwoners én voor bezoekers en voor alle vormen van vervoer: te voet, met de (deel)fiets, het openbaar vervoer, of met de (deel)auto. We zien echter ook dat mobiliteit tot leefbaarheidsproblemen leidt. We zetten dan ook vol in op duurzame mobiliteit om onze stad goed bereikbaar, maar ook leefbaar te maken.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Een duurzaam bereikbare stad (A)

Het is onze ambitie om een duurzaam bereikbare stad te worden. We willen dus niet alleen voor alle doelgroepen goed bereikbaar zijn, we willen ook de verkeersoverlast zoveel mogelijk tegengaan en voor een zo schoon en veilig mogelijk leefklimaat zorgen.

Bewerkstelligen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto (D)

Arnhem kent een goede bereikbaarheid. De auto speelt hierin een grote rol. Deze afhankelijkheid van de auto kent echter leefbaarheids- en bereikbaarheidsnadelen en is niet houdbaar bij verdere groei van de stad. Om de afhankelijkheid van de auto te verkleinen zetten we in op een mobiliteitstransitie, waarbij eerst de voetganger komt, dan de fietser en vervolgens het OV en tot slot de auto.

We voeren het mobiliteitsbeleid uit (I)

In 2024 beginnen we met het tot uitvoer brengen van ons nieuwe beleid. Dat zal gebeuren conform de uitvoeringsagenda die bij het duurzaam mobiliteitsplan wordt gevoegd. Dit kan leiden tot herprioritering en wijziging van de bestaande inpassingen.

Groter aandeel fiets en voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We willen meer mensen de fiets laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. De reistijden moeten concurrerend met de reistijden per auto worden en de routes moeten aantrekkelijk zijn. Door meer mensen met de fiets te laten reizen wordt de leefbaarheid in de stad beter maar blijft de stad ook bereikbaar voor mensen die wel met de auto moeten of willen komen.

We verbeteren/ breiden het stedelijk fietspadennetwerk uit, waaronder regionale snelfietsroutes (I)

In 2024 gaan we diverse fietsprojecten uitvoeren, waaronder:

- Snelfietsroute Arnhem - Wageningen;
- Hommelseweg als onderdeel van de snelfietsroute Arnhem Noord - Alteveer;
- Snelfietsroute Schuytgraaf fase 1 (Grote Griet - Gelderse Rooslaan tot Drielsedijk);
- Verbeterplan RijnWaalpad.

Ook gaan we diverse projecten (verder) voorbereiden, zoals de snelfietsroute Arnhem - Huissen, snelfietsroute Om de Noord en het VeluweWaal pad.

We stellen een actieplan aanpak voetgangersknelpunten op (I)

We stellen een actieplan op hoe we de grootste voetgangersknelpunten in ons netwerk kunnen aanpakken.

We realiseren maatregelen uit het fietsparkeerplan (I)

In 2024 werken we verder aan de kortetermijnmaatregelen uit het fietsparkeerplan en zetten we de langetermijnmaatregelen in gang.

We verkennen mogelijkheden van nieuwe fietsbruggen over de Rijn (I)

We zetten het onderzoek naar nieuwe fietsbruggen verder door. We doen nadere verkenningen naar de mogelijke oplossingen en de kosten en effecten (bijvoorbeeld verwacht aantal gebruikers) van die oplossingen. Regionale samenwerking is daarbij belangrijk, ook om de kans op subsidie te vergroten. Ook kijken we hierbij nadrukkelijk naar de ruimtelijke ontwikkelingen in de stad en de regio.

Meer openbaar vervoer om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We willen meer mensen de bus laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. De reistijden zijn betrouwbaar en concurrerend met de reistijden met de auto. Door meer mensen met het openbaar vervoer te laten reizen wordt de leefbaarheid in de stad beter maar blijft de stad ook bereikbaar voor mensen die wel met de auto moeten of willen komen.

We voeren concrete hoogwaardig openbaar vervoer projecten uit (I)

Ook in 2024 blijven we doorgaan met het voorbereiden en uitvoeren van HOV-projecten, waaronder Willemsplein, Westervoortsedijk en kruising Batavierenweg-Eldenseweg.

Beter openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland (D)

Het openbaar vervoer in de stad en in (en naar) de regio moet worden verbeterd. Ook willen we het reizen per openbaar vervoer richting de Randstad en internationale bestemmingen aantrekkelijker maken.

We lobbyen met betrekking tot het spoordossier en het lokale en regionale openbaar vervoer (I)

We werken dit jaar aan de volgende zaken:

- MIRT verkenning Spoorknoop Arnhem Oost;
- Uitplaatsing spooremplacement ten behoeve van woningbouw;
- Goederenroutering (onderzoek nut en noodzaak);
- Een integrale gebiedsontwikkeling A12-corridor Utrecht-Arnhem-Duitse grens.

Daarnaast blijven we lobbyen voor een betere ICE verbinding.

Makkelijker maken van bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties met behulp van parkeerbeleid en daarbij minder auto-afhankelijkheid en overlast van geparkeerde auto's (D)

We willen binnen de stad, bij voorkeur op en rond OV-knooppunten zoveel mogelijk woningen bouwen, met daarbij zo min mogelijk parkeerplaatsen en dus lagere parkeernormen. Om overlast in de omliggende gebieden te voorkomen willen we het gebied met parkeerregulering uitbreiden.

We ontwikkelen stedelijk parkeerbeleid (I)

We ontwikkelen stedelijk parkeerbeleid. Onderdelen van dat stedelijk parkeerbeleid zijn:

- parkeernorm nul in en rond de binnenstad of dicht bij OV-knooppunten;
- lagere parkeernormen voor de hele stad;
- uitbreiding van het gereguleerd gebied.

Zodra dit parkeerbeleid gereed is kunnen vervolginspanningen worden uitgevoerd. Kaders voor de wijze waarop dit kan worden uitgevoerd worden immers bepaald in het parkeerbeleid. Het gaat om de volgende inspanningen:

- parkeerverwijssysteem;
- vaststellen nieuwe parkeernormen;
- uitbreiding van het gereguleerd gebied.

We passen de parkeertarieven aan (I)

In het stedelijk parkeerbeleid bekijken we of verdere aanpassing van de parkeertarieven wenselijk is.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aandeel fiets in modal spit	**21**	**25**	**25**		
Eenheid:	Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers				
Bron:	Odin (Onderweg in Nederland, CBS)				

Aandeel openbaar vervoer in modal split	**7**	**5**	**3**		
Eenheid:	Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers				
Bron:	Odin (Onderweg in Nederland, CBS)				

Tegengaan verkeersoverlast (A)

Mobiliteit en met name automobiliteit kent ook nadelen. Zo leidt mobiliteit tot geluidsoverlast en kunnen snelheidsverschillen tot verkeersonveilige situaties leiden. We werken aan een duurzame mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto.

Meer ruimte voor de voetganger, de fietser en het OV (D)

De ruimte in de stad is schaars. We gaan op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt.

We stellen een verkeersstructuurplan op (I)

Op basis van het mobiliteitsbeleid stellen we een verkeersstructuurplan op. Hierin leggen wij vast hoe de keuzen uit het mobiliteitsbeleid zich vertalen op ons wegennet. Hoe ziet ons hoofd loop- en fietsnetwerk eruit, welke wegen krijgen een andere functie en/of kunnen anders worden ingericht (zoals lagere snelheid, minder rijstroken, fietsstraten)?

Zodra dit verkeersstructuurplan gereed is kunnen vervolginspanningen worden uitgevoerd. Het gaat om de volgende inspanningen:

- afschalen van de auto-infrastructuur;
- maximumsnelheden verlagen;
- verdere aanpassing loop- en fietsnetwerk.

We passen de wegenstructuur aan **(I)**

In 2024 gaan we verder met het (voorbereiden van) het aanpassen van de wegenstructuur. Het gaat daarbij om zowel het verlagen van de maximumsnelheid (van 70 km/u naar 50 km/u, of van 50 km/u naar 30 km/u) als om het verminderen van het aantal rijstroken voor de auto (en dus meer ruimte voor groen, voetgangers, fietsers uit het openbaar vervoer te creëren). Dit doen we in lijn met het duurzaam mobiliteitsplan, maar ook met de quickwin kansen die er geïdentificeerd zijn.

Minder ruimte voor de auto in en rond de binnenstad **(D)**

In de hele stad is de ruimte schaars, maar dat geldt zeker voor de binnenstad. De auto neemt relatief veel ruimte in de binnenstad in. Zowel door de wegen waarover de auto's rijden als door de ruimte die nodig is om deze auto's te parkeren. We willen de ruimte die de auto in de binnenstad inneemt beperken.

We verminderen het aantal straatparkeerplaatsen **(I)**

Het verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen in de binnenstad dient gestructureerd vanuit parkeerbeleid te gebeuren. Zodra het parkeerbeleid is vastgesteld, gaan we hiermee aan de slag.

We richten de Rijnkade in als wandel- en fietspromenade **(I)**

We kijken welke aanvullende maatregelen er nodig zijn nadat het waterschap een nieuwe Rijnkade heeft opgeleverd.

Een betere verkeersveiligheid **(D)**

De verkeersveiligheid op de weg en in het openbaar vervoer moet omhoog. We gaan voor 'nul' verkeersslachtoffers, onder andere door het aanpakken van plekken waar veel ongelukken gebeuren.

We pakken verkeersonveilige locaties aan **(I)**

We bekijken wederom de top-10 meest verkeersonveilige punten op het Arnhemse wegennet. Deze locaties worden geanalyseerd en er worden verbetervoorstellen gedaan om de locaties veiliger te maken. Indien technisch en financieel haalbaar worden deze locaties aangepast. Er wordt hierbij zowel naar de objectief verkeersonveilige locaties als de subjectief verkeersonveilige locaties gekeken. Daarnaast gaan we de schoolomgevingen veiliger maken en leveren we een bijdrage aan de verkeerseducatie.

We leggen schoolzones aan **(I)**

Ook in 2024 blijven we schoolzones aanleggen. Dat doen we in ieder geval bij de volgende scholen:

- Margarethaschool;
- Panoramaschool;
- Pastoor v. Arsschool en Monchyschool);
- Pieter Breughelschool en SO Brouwerij.

Daarnaast gaan we gesprekken aan met andere scholen om nog meer nieuwe schoolzones te kunnen aanleggen.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal verkeersongevallen	**1120,10**	**811,30**	**893,30**		
Eenheid:	Aantal verkeersongevallen in de gemeente Arnhem				
Bron:	Bestand geregistreerde ongevallen in Nederland				

Aantal aangepakte knelpunten	2	1	4	2	
Eenheid:	Aantal knelpunten uit de top verkeersonveilige locaties dat wordt aangepast				
Bron:	Gemeente Arnhem				

Beter en schoner taxivervoer **(D)**

De taxiverordening wordt niet ingevoerd. We blijven wel in overleg met de taxibranche om het taxivervoer beter en schoner te krijgen.

We stellen samen met de taxibranche maatregelen op om het taxivervoer beter en schoner te krijgen **(I)**

We gaan wel in overleg met de taxibranche om het taxivervoer beter en schoner te krijgen. Eventuele verbetervoorstellen proberen we gezamenlijk in te voeren.

Schonere lucht in de stad **(A)**

Mobiliteit en met name automobiliteit heeft als nadeel dat het tot luchtvervuiling leidt. We willen een schonere lucht in de stad door het verkeer in de stad schoner te maken en er het verkeer zoveel mogelijk te beperken.

Minder doorgaand verkeer door de stad **(D)**

Er rijdt relatief veel doorgaand verkeer in de stad (verkeer dat geen herkomst of bestemming in Arnhem heeft, maar alleen maar door de stad rijdt, omdat dit de kortste en/of snelste route is). Deze voertuigen leiden tot overlast en horen hier niet te rijden. Doel is om dat verkeer zoveel mogelijk te beperken en idealiter helemaal niet meer te hebben in de stad.

We stellen een plan op om doorgaand verkeer te weren **(I)**

Nadat we breed mobiliteitsbeleid hebben opgesteld stellen we een plan op om het (onnodig) doorgaand autoverkeer uit Arnhem te weren. We kijken daarbij naar een breed palet van maatregelen, van verkeersmanagement tot infrastructurele maatregelen.

Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs **(D)**

Een goede aansluiting van de verschillende vormen van mobiliteit (auto, trein, bus en (deel)fiets) op elkaar wordt steeds belangrijker. Hubs spelen bij deze overgang een belangrijke rol. Op deze manier kan een volwaardig en duurzaam alternatief voor de (privé)auto worden geboden. Een (mobiliteits)hub kan het beste worden gedefinieerd als een fysieke plek waar verschillende vormen van vervoer en vervoersaanbod samenkomen.

We stellen een visie op Arnhemse hubs op **(I)**

We stellen, in samenhang met het brede mobiliteitsbeleid, een visie op de Arnhemse hubs op.

We voeren de visie Arnhemse hubs uit **(I)**

Als uitwerking op onze visie op hubs willen we enkele locaties gaan uitwerken. Er zijn namelijk al enkele locaties in beeld of al in gang gezet:

- Rozet (is al grotendeels uitgewerkt);
- Kronenburg (is al grotendeels uitgewerkt);
- GelreDome;
- Station Zuid;
- IPKW.

Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad **(D)**

De stad en vooral de binnenstad moet slimmer, veiliger, stiller en schoner worden om verkeersinfarcten, slechte luchtkwaliteit, uitstoot van stikstof, geluidsoverlast en onveilige situaties te voorkomen. Klimaatverandering, economische groei, maar ook woningbouw zorgen er voor dat de goederenstromen en services onder druk staan.
Klanten stellen steeds hogere eisen aan bezorgsnelheid, tijdstip, locatie en duurzaamheid. Hierdoor is de noodzaak voor verminderen, veranderen en verschonen van stadsdistributie hoog. Minder (lege) kilometers en meer schone kilometers betekent minder verkeersbewegingen, minder fijn stof en CO2-uitstoot en minder geluidsoverlast.

We handhaven de milieuzone en waar mogelijk passen we strengere normering en uitbreiding toe **(I)**

In 2022 is de laatste normering strenger geworden: vrachtwagens met emissieklasse 6 en hoger worden alleen toegelaten. In 2023 is de milieuzone in een beheerfase gekomen. We bereiden ons voor op een mogelijk volgende verzwaring in 2025: emissieklasse 5 voor personenwagens. In de tussentijd wordt gewerkt aan het voorbereiden van de zero emissie zone die in 2026 van kracht wordt. De milieuzone en de zero emissiezone moeten op elkaar afgestemd worden.

We stimuleren en faciliteren duurzame stadsdistributie, met name in de binnenstad **(I)**

De gemeente gaat met ondernemers én binnenstadsbewoners in overleg op welke manier de zero-emissiezone het best kan worden ingevoerd. Het gaat om het vinden van de juiste balans tussen adequate bevoorrading en een leefbare stad. De beschikbaarheid en betaalbaarheid van voertuigen en alternatieven zoals overstappen op gedeeld vervoer en levering via stadshubs is een essentieel onderdeel van gesprek. In het verkeersbesluit (naar verwachting eind 2024) wordt een afweging gemaakt tussen verkeersbelangen (effectstudie: luchtkwaliteit, uitstoot, geluidemissie en verkeerseffecten zoals omrijdeffecten en modal-shift) en nadelige gevolgen voor getroffenen.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Een duurzaam bereikbare stad	**3.283**	**0**	**694**	**2.118**
Bewerkstellingen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto.	937	0	694	2.118
Groter aandeel fiets en voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken	988	0		
Meer openbaar vervoer om de stad om de stad duurzaam bereikbaar te maken	421	0		
Beter openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland	421	0		
Makkelijker maken van bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties met behulp van parkeerbeleid en daarbij minder auto-afhankelijkheid en overlast van geparkeerde auto's	514	0		
Tegengaan verkeersoverlast	**547**	**0**	**0**	**0**
Meer ruimte voor de voetganger, fietser het OV	219	0	0	0
Minder ruimte voor de auto in en rond de binnenstad	109	0	0	0
Een betere verkeersveiligheid	164	0	0	0
Beter en schoner taxivervoer	55	0	0	0
Schonere lucht in de stad	**1.641**	**0**	**0**	**0**
Minder doorgaand verkeer door de stad	657	0	0	0
Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs	821	0	0	0
Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad	164	0	0	0
Infrastructuur is op orde	**27.609**	**9.488**	**10.801**	**10.299**
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**33.080**	**9.488**	**11.494**	**12.416**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	21.574	29.718	31.485	33.080	30.692	31.401	31.756
Baten	7.263	9.529	9.532	9.488	9.442	9.396	9.351
Saldo lasten en baten	***-14.311***	***-20.189***	***-21.953***	***-23.592***	***-21.250***	***-22.005***	***-22.405***
Toevoegingen aan reserves	8.936	13.742	15.162	11.494	11.569	11.392	11.271
Onttrekkingen aan reserves	8.121	14.848	15.777	12.416	11.137	10.889	10.798
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-816***	***1.106***	***615***	***922***	***-432***	***-503***	***-473***
Gerealiseerd resultaat	**-15.127**	**-19.083**	**-21.338**	**-22.670**	**-21.683**	**-22.507**	**-22.878**

Toelichting

Lasten

De begrote lasten bedragen in 2024 € 33,1 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:

- beheer wegen, € 18,5 miljoen;
- parkeren, € 9,1 miljoen;
- mobiliteit en openbaar vervoer, € 5,5 miljoen.

De totale lasten zijn in 2024 € 1,7 miljoen hoger dan in 2023:
- prijs- en areaalontwikkelingen (inclusief energiecompensatie): € 2.6 miljoen;
- ontwikkeling kapitaallasten, € 1,4 miljoen;
- extra middelen beheer transferhal Arnhem Centraal, € 0,3 miljoen;
- extra middelen bewaking parkeergarages, € 0,1 miljoen;
- overigen, waaronder eenmalige budgetontwikkelingen 2023 (o.a. verlagen maximumsnelheid, verminderen aantal rijbanen, fiets- en wandelpromenade), € - 2,7 miljoen;

Baten
De baten in 2024 zijn in totaal begroot op € 9,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Parkeren (met name opbrengsten parkeerexploitatie), € 8,1 miljoen;
- Beheer wegen (met name provinciale bijdragen aan beheer trolleynetwerk), € 1,4 miljoen.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoeging aan de reserves in 2024 is begroot op € 11,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Bereikbaarheidsfonds € 10,7 miljoen;
- BR Vastgoed € 0,7 miljoen.

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves in 2024 is begroot op € 12,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Bereikbaarheid € 9,7 miljoen;
- BR Buitengewoon beter € 1,3 miljoen;
- BR Vastgoed € 1,1 miljoen;
- BR Groot onderhoud openbare ruimte € 0,3 miljoen.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Provincie Gelderland;
- Rijkswaterstaat;
- Regio Arnhem-Nijmegen;
- Wijkplatforms en wijkteams;
- Gecontracteerde partijen.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Accentnota Fiets, fietsambitie Arnhem 2019-2024 (januari 2020);
- Toekomstbeeld stedelijk OV Arnhem en Nijmegen;
- De Arnhemse Binnenstad 2015;
- Visie "Ruimte voor beleving in de Arnhemse binnenstad";
- Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV)-Actieplan.

Economie

Om de brede welvaart in Arnhem te versterken is het van belang dat er voor Arnhemmers waardevolle banen zijn op de arbeidsmarkt, ondernemers zich op een duurzame toekomst kunnen richten en dat kennis, innovatie en creativiteit de ruimte krijgt om zich te ontwikkelen. We werken daarom aan een sterke en duurzame economie die bijdraagt aan het waarborgen van de bestaanszekerheid van onze bewoners en die bedrijven en (jong) talent kansen biedt voor de toekomst. Samenwerking en verbindingen tussen ondernemers, onderwijs en overheid zijn daarin van groot belang om bijvoorbeeld vooruitstrevende energy concepten of circulaire ketens succesvol in de praktijk te kunnen brengen.

In de afgelopen jaren is samen met de stad gewerkt aan de economische agenda van de stad die ieder jaar wordt voorzien van een nieuwe uitvoeringsagenda. Hierin zijn ambities en uitdagingen van ondernemend Arnhem (onder andere ondernemers, werkgevers, kennisinstellingen) om een aantrekkelijke stad te zijn samengebracht en wordt gezamenlijk aan de uitvoering gewerkt. Met een sterke gerichtheid op samenwerking en innovatie ten dienste van maatschappelijke opgaven als energietransitie, circulaire economie en duurzame mobiliteit. Andere belangrijke thema's uit deze agenda zijn de aanpak van de krapte op de arbeidsmarkt en een goede inpassing en verduurzaming van werklocaties in onze stad en regio.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Vol energie zetten wij in op een duurzame, creatieve en levendige economie voor het welzijn en de welvaart van de Arnhemmers (A)

Onze ambitie is om de komende jaren de economie van Arnhem en de regio verder te verduurzamen, de creativiteit en innovatie te vergroten en de brede welvaart van Arnhem te versterken, waarbij de groei van de werkgelegenheid in balans is met de ontwikkeling van de stad. We willen koploper zijn in de energietransitie, zowel vanuit duurzaamheids- als vanuit economisch perspectief. Daarbij willen we dat Arnhem een stad is met sterke clusters, een goed functionerende arbeidsmarkt en een krachtig ondernemersklimaat. We zijn een aantrekkelijke stad en omgeving om te verblijven en te recreëren. En we willen dat Arnhem een sterk en dynamisch economisch netwerk heeft, met sector- en bedrijfsoverstijgende verbindingen. Want de kracht van een sterke economie zit in de cross-overs tussen sectoren en ondernemers, de samenwerking met de betrokken partijen in de stad en het stimuleren van nieuwe initiatieven en projecten.
Ondersteunend aan deze ambitie starten we eind 2023 met het uitvoeren van een ondernemersenquête waarin we in beeld brengen welke vraagstukken leven bij ondernemers, hoe men ondernemersdienstverlening ervaart en hoe vestigingsklimaat van Arnhem wordt beoordeeld. In 2024 worden de resultaten daarvan onder andere omgezet in indicatoren die jaarlijks worden geactualiseerd.

Dé Europese Energy hotspot worden (D)

Voor Arnhem vormen de maatschappelijke opgaven op het gebied van duurzaamheid en energietransitie, niet alleen uitdagingen, maar ook economische kansen. Dat komt door de kennis en kunde die vanouds hier zit bij organisaties als KEMA, Tennet, DNV en Alliander. Maar ook door de gespecialiseerde lectoraten en opleidingen bij de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) en het MBO, door de ondersteuning vanuit Connectr. En niet in het minst ook door de vele innovatieve ondernemers die al in de regio zijn gevestigd. Hotspot Energy is vanuit Arnhem opgezet om die kansen voor de stad te verzilveren.
Onze ambitie is dat het regionale energie ecosysteem stevig groeit en binnen Europa bekend staat als 'Hotspot Energy', ideaal voor het versneld ontwikkelen en toepassen van energie-innovaties.

We bouwen aan innovatieve campussen (I)

In 2024 bouwen we verder aan onze innovatieve campussen.

- Bij kenniscampus regio Arnhem gaan we verder met het uitvoeren van het ambitiedocument Kenniscampus regio Arnhem en de daarbij horende acties zoals opgenomen in de samenwerkingsovereenkomst met de onderwijsinstellingen en de gemeente Rheden.
- Ook met IPKW werken we samen aan het verwezenlijken van de ambities die zijn opgenomen in het ambitiedocument IPKW.
- Arnhems Buiten richt zich op het verbeteren van het park en het verduurzamen en verhuurbaar maken van hun vastgoed. Op aanvraag ondersteunen we hen daarbij.

We werken aan het stimuleren, toepassen en zichtbaar maken van energie innovaties (I)

In 2024 richten we ons op het meer toepassen en zichtbaar maken van energie-innovaties. We werken samen met onze partners in de stad zoals Connectr voor de toepassing en de stichting Citymarketing en de creatieve sector voor het zichtbaar maken. Ook door middel van de Arnhem Energy Week kunnen we laten zien wat we als stad en regio aan energie-innovaties hebben.

We versterken onderlinge samenwerking en relaties in het energiecluster (I)

We hebben de Strategische Roadmap Arnhem Energy Hotspot 2025 met onze partners uit het energiecluster opgesteld. Hierin staan de acties die we in energieke coalities uit het cluster gaan uitvoeren om onze ambities te bereiken. We starten in 2024 met de uitvoering van de hierin opgenomen acties om het cluster te versterken.

We versterken de samenwerking van het energie- en creatieve cluster (I)

In Arnhem hebben we twee Nederlandse topsectoren in onze stad, namelijk de energie- en creatieve sector. De samenwerking tussen deze twee sectoren maakt ons nog sterker en onderscheidender. Dit komt echter niet vanzelf tot stand. Daarom hebben we een agenda om deze samenwerking tot stand te brengen en te laten groeien. We gaan aan de slag om de acties uit deze agenda uit te voeren.

We werken aan een betere (inter)nationale positionering van Arnhem als Hotspot Energie (I)

Samen met onze partners blijven we Arnhem als Europese Hotspot Energy profileren. Hierbij hoort het in de (inter)nationale media krijgen van initiatieven uit onze stad en regio op het gebied. Ook organiseren we de Arnhem Energy Week. Voor onze internationale activiteiten sluiten we aan bij OostNL. Ook kijken we samen met hen naar welke (inter)nationale bedrijven ons ecosysteem verder kunnen versterken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Banen in de EMT sector	**7,90**	**8**	**8,80**		

Eenheid: Het aantal banen in de sector EMT, als aandeel van de totale werkgelegenheid.

Bron: PWE

Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen (D)

Arnhem heeft alle ingrediënten om de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland te zijn. Daarvoor zetten we in op het versterken en etaleren van wat Arnhem uniek en mooi maakt, voor zowel onze inwoners en ondernemers als voor bezoekers. Groen, creatief en vrij zijn daarvoor de kernwaarden. De creatieve ontwerpkracht van Arnhem heeft daarin een belangrijke rol. Dat heeft een positief effect op werkgelegenheid en bedrijvigheid in de creatieve en culturele sector, maar ook in horeca en detailhandel.

We werken aan de transformatie van de binnenstad (I)

De binnenstad is belangrijk voor de hele stad. Het is het kloppend hart van de stad en verbindt.
Doordat er meerdere actuele maatschappelijke opgaven zijn op het gebied van werken, wonen, verblijven, verduurzamen, die zowel actuele kansen bieden als uitdagingen vormen, is er sprake van een brede transformatie van de binnenstad. Deze transformatie, en de daarmee gepaard gaande verschuiving in functioneel programma (bijvoorbeeld een compacter winkelhart, meer groen en meer ruimte voor ontmoeten en spelen), vraagt de komende jaren om keuzes, afwegingen en prioritering in de wijze waarop we met elkaar de binnenstad programmeren en profileren en hoe we daar met de stakeholders in de stad actief op sturen.
We nemen een actieve en richtinggevende rol om de transformatie van de binnenstad op integrale wijze te realiseren. We hebben hierbij vijf doelen, te weten:

- meer structuur en hoofdlijnen die richting geven aan de toekomstbestendige ontwikkeling van de binnenstad;
- versterken van de positie van binnenstad als grootste werklocatie;
- realiseren van een aantrekkelijke, aangename, groene en duurzame openbare ruimte;
- het onderscheidend vermogen versterken (Arnhem op de kaart);
- sterker verbinden van de binnenstad met haar omgeving.

Hiervoor werken we aan het opstellen en uitvoeren van het ontwikkelperspectief en een visie openbare ruimte. Daarnaast wordt er gericht gewerkt aan gebiedsontwikkelingen en projecten zoals Koningsplein en Gele Rijdersplein. Met de transitiemanager binnenstad wordt bekeken welke transformatiekansen er zijn en hoe de te stimuleren of ondersteunen. Daarin werken we samen met Platform Binnenstad Arnhem (PBA), als onderdeel van de bestaande en goedlopende samenwerking om de binnenstad te versterken.
Voor het Korenkwartier wordt samen met de ondernemers ingezet op een meer gastvrij horecagebied waar de dagfunctie verder versterkt wordt door bijvoorbeeld een nieuwe terrassenverdeling.
In de compactere binnenstad is ruimte voor functies die verblijfskwaliteit versterken en die Arnhems erfgoed beter beleefbaar maken. Daarom wordt er via een prijsvraag gezocht naar het beste idee / de beste invulling voor de diverse Historische Kelders.
Bij het Sterker verbinden van de binnenstad met haar omgeving wordt verder aandacht gegeven aan het zogenaamde Kwartierenplan waar samen met PBA de identiteit en onderscheidende vermogen van de verschillende delen in de binnenstad uitgedragen worden. Hierbij zijn het Modekwartier en het Spijkerkwartier (met als onderdeel de Steenstraat) ook twee belangrijke kwartieren die een schakel vormen met en naar de binnenstad.
Tot slot, zetten we in op kennisdeling en ontwikkeling via landelijke platformen en houden we in beeld welke kansen er bij provincie of Rijk er zijn voor investeringsregelingen of subsidiefondsen.

We realiseren een aanbod van duurzame en toegankelijke evenementen **(I)**

Evenementen in Arnhem moeten zo divers, inclusief, laagdrempelig en duurzaam mogelijk zijn. Daarvoor worden evenementenlocaties duurzaam gemaakt, worden organisatoren van evenementen gestimuleerd en uiteindelijk verplicht te verduurzamen en worden locatieprofielen opgesteld om duidelijkheid te geven aan organisatoren en bewoners.
Na de drukbezochte bijeenkomst in 2023 over de toegankelijkheid van festivals voor mensen met een beperking, gaan we in 2024 aan de slag met een kennisbank en een aantal workshops en bijeenkomsten voor organisatoren.
Met een kader voor topsportevenementenbeleid maken we keuzes: onze topsportevenementen passen bij Arnhem en sluiten aan bij de sportinfrastructuur of cultuur van onze stad. Met topsportevenementen zorgen we voor maatschappelijke en economische impact. Topsportevenementen moeten andere beleidsdoelstellingen helpen versnellen. In 2024 zorgen we voor een divers programma rond het Olympisch Festival en het EK Beachvolleybal.
In 2024 evalueren we de eerste editie van de centrale licht- of vuurwerkshow die tijdens de jaarwisseling van 2023/2024 heeft plaatsgevonden als alternatief voor het zelf afsteken van vuurwerk.

We werken aan een vitale en duurzame recreatieve sector **(I)**

Arnhem heeft veel te bieden op het gebied van toerisme en recreatie: een groene levendige stad, met een bijzondere geschiedenis, Arnhemse iconen. We brengen de toeristische vraag en het aanbod op een toekomstbestendige en duurzame wijze bij elkaar, met een optimale balans tussen leefbaarheid, leefkwaliteit van mens en dier en bezoekersaantallen. Dat doen we door samen met onze uitvoeringspartners Platform Binnenstad Arnhem, Citymarketing Arnhem en Visit Arnhem Nijmegen op drie niveaus te werken: de binnenstad, Bestemming Arnhem en Arnhem in de regio (Groene Metropoolregio, Veluwezoom, Veluwe en Airborne Region). Om recreërende bewoners en bezoekers beter te spreiden werken we aan betere toegankelijkheid van de Veluwe vanuit Arnhem-Noord en gaan we meer aandacht besteden aan plekken en activiteiten in Arnhem-Zuid. Dat doen we onder meer door het uitbreiden van Wandelnetwerk Zuid en door aan te haken bij de verhaallijn over de Romeinen (waaronder Limes) vanuit de Groene Metropoolregio.
In 2024 herdenken we 80 jaar Slag om Arnhem en besteden daar in de stad en in de regio extra aandacht aan. Voor de herdenkingen vanaf 2025 werken we in 2024 een voorstel uit, waarin we samen met partners in de stad en regio komen tot een toekomstbestendige invulling. De focus voor de toekomst ligt op wat willen wij meegeven aan de toekomstige generaties en op welke manier. Dit doen we met respect, samen, op een duurzame manier en we behouden en versterken wat hiervoor belangrijk is.

We positioneren Arnhem met gerichte citymarketing **(I)**

We positioneren Arnhem als een creatieve energiestad en een stad van duurzame mode. We stimuleren en faciliteren festivals en evenementen die passen bij het DNA van de stad: groen, creatief en vrij. Festivals als Innovate, Fashion + Design Festival (FDFA), State of Fashion, Bridge to Liberation, Sonsbeektentoonstelling, Arnhem Energy Week en de nog te ontwikkelen Dutch Green Week zijn daar voorbeelden van. Door energie-innovaties zichtbaar te maken in de binnenstad, zetten we het profiel van Arnhem sterker neer. In Bestemming Arnhem etaleren we Arnhem als meerdaagse citytrip voor specifieke doelgroepen die oog hebben voor het onderscheidende van Arnhem.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal bezoekers binnenstad	**344**		**214**	**320**	

Eenheid: Aantal bezoekers binnenstad x 1000. In 2020 is door Locatus i.v.m. corona geen passantentelling uitgevoerd.
Bron: Locatus (2019 en 2021), 2022 eigen telling i.s.m. PBA

Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers **(D)**

Geen enkele onderneming is hetzelfde. Bedrijven kennen dan ook een diversiteit aan vestigingseisen. Met de vastgestelde Visie Werklocaties hebben we inzichtelijk gemaakt welke werkmilieus Arnhem kent en dat het belangrijk is om samen te zorgen dat het juiste bedrijf zich op de juiste plaats huisvest. Veel Arnhemse bedrijven zijn mengbaar met wonen in woon-werkmilieus, daarnaast zorgen dergelijke functies vaak ook voor wijk- en maatschappelijke faciliteiten voor inwoners. Tegelijkertijd zijn er ook tal van bedrijven welke niet mengbaar zijn met wonen, hiervoor kennen we in Arnhem andere werkmilieus. Om deze werkmilieus beter te benutten zullen we de locaties klaar moeten maken voor de toekomst en daarbij ook moeten kijken naar het beter, efficiënter benutten van de bestaande locaties.

We bieden ruimte voor ondernemen (I)

- Dit gebeurt onder andere door samen met Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) te werken aan een ambitiedocument voor bedrijventerrein Het Broek 2040.
- In 2024 bouwen we verder aan onze innovatieve campussen IPKW, Arnhems Buiten en de Kenniscampus regio Arnhem en het verbinden van deze campuslocaties aan de andere werklocaties.
- Voor het inpassen van wijkeconomie en maatschappelijke voorzieningen in woonwijken werken we aan het opstellen van een zogenaamde 'barcode', om wonen en werken in evenwicht te laten groeien. Tevens wordt het detailhandelsbeleid van Arnhem herijkt.
- In regionaal verband zal in 2024 herijking van het Regionaal Programma Werklocaties (RPW) plaatsvinden.

We werken samen met partners aan kwalitatief goede werklocaties (I)

Samen met partners in de stad werken we aan de kwaliteit van onze werklocaties. Onderwerpen als duurzaamheid (energietransitie, klimaatadaptatie en circulaire economie), veiligheid (ondermijning en handhaving), bereikbaarheid én organisatiegraad komen hierbij onder andere aan bod. Zo stellen we met en voor meerdere werklocaties Greendeals op en starten we gezamenlijk met het implementeren van deze plannen. Tijdens het periodiek overleg 'Werklocaties Arnhem' pakken we stadsbrede dilemma's op zoals bereikbaarheid en duurzame mobiliteit.
Om dit te bewerkstelligen wordt het budget dat is toegekend voor ‘kwaliteitsimpuls Visie Werklocaties Arnhem 2040’ benut voor het opstellen en uitvoering van projecten in samenwerking met partners en partijen in de stad.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Arbeidsintensiteit per werklocaties	**76,90**	**79,40**	**81,60**	**85,30**	

Eenheid: Gemiddeld aantal banen op de werklocaties per hectare

Bron: Provinciale Werkgelegenheidsenquête (PWE), bewerking O&S

Betere balans tussen vraag en aanbod op de (regionale) arbeidsmarkt (D)

Er zijn meer openstaande vacatures dan ooit te voren. Door de groeiende economie en een vergrijzende bevolking zal de krapte alleen nog maar verder toenemen. Deze krapte is niet op te lossen met meer mensen. Het is noodzakelijk om binnen de drie O’s (overheid, ondernemers en onderwijs) opgaven om te zetten in concrete projecten en innovaties die in sneltreinvaart toepasbaar zijn.
De versnellingstafel waar diverse afdelingen van de gemeente in participeren definiëren samen met partijen in de stad deze opgaven en projecten. Dit wordt momenteel omgezet in een jaarplan voor 2023/2024.

We faciliteren Leven lang ontwikkelen (I)

Onvoldoende talent is opgeleid in benodigde kennis en vaardigheden in de focussectoren; Energy, IT, Zorg, Onderwijs en Kinderopvang, nu en richting de toekomst. Er liggen kansen in het aanbieden van bij- en omscholing in hard en soft skills voor werkende en werkzoekende in technische en/of digitale vaardigheden. We faciliteren en stimuleren een leven lang ontwikkelen om de mismatch tussen vraag en aanbod te verkleinen.

Vanuit het energiecluster in (regio) Arnhem zetten wij onder de noemer Hotspot Energy in op onderwijsinnovatie, praktijkgericht onderzoek en kennisontwikkeling in de driehoek van onderwijs, ondernemers en overheid.
In de regionale Human Capital agenda is Energy voor Arnhem één van de speerpunten. Een toonaangevend project is Plug in & Play op initiatief van Connectr. In samenwerking met onder andere; HAN, IPKW, Kiemt, Oost NL en provincie en werken we samen aan het aantrekken en behouden van talent, in dit project specifiek voor de laadinfra. Ook het omscholen van werkzoekenden en werkenden voor kansrijke beroepen in de Enerysector is een belangrijk speerpunt in de regionale en lokale Human Capital agenda.
Gezamenlijk zetten we het belang van de Energy opgave op de kaart en enthousiasmeren we mensen om te gaan werken in de Energysector. Voor het implementeren van de beroepentuin in Arnhem-Oost zijn we momenteel bezig om een projectplan te schrijven inclusief financiële paragraaf en een haalbaarheidsonderzoek. Het initiatief is zeer succesvol gebleken in het westen van het land.

We begeleiden ondernemers en werkgevers om op een creatieve manier te kijken naar (nieuw) talent en ondersteunen bij bijvoorbeeld competentiegericht werven.
We verkennen loopbaanpaden voor zijinstromers in de kinderopvang in samenwerking met onderwijs, overheid en bedrijfsleven. Dit is één van de focussectoren waar de versnellingstafel 2023-2024 op inzet.

We zetten in op het aantrekken en behouden van talent (I)

We willen talent aantrekken op opleidingen en sectoren waar de krapte het grootst is. Door actief te participeren in het Human Capital akkoord in de regio streven we naar een betere samenwerking tussen de drie o's: onderwijs, overheid en ondernemers.
We fungeren als aanjager van de regionale werktafel aantrekken en behoud van talent waar in 2024 drie projecten gericht op het behoud van talent in de regio worden uitgevoerd. Eén daarvan is het IT studentlab waar studenten opdrachten uitvoeren voor IT bedrijven uit de regio onder begeleiding van professionals.

Via het samenwerkingsverband 'Arnhem studiestad' werken we aan het aantrekken en binden van studenten aan de stad. We dragen via evenementen voor scholieren en studenten bij aan het interesseren van jongeren voor opleidingen in Arnhem.

Daarnaast willen we het onderwijs aantrekkelijker maken door steeds meer onderwijs te verbinden aan maatschappelijke opgaven. Hiervoor wordt samengewerkt door de Arnhemse kennisinstellingen binnen de City Deal Kennis Maken.
Daarnaast maken we onderdeel uit van een nauwe samenwerking met de grote onderwijsinstellingen in Arnhem; Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN), Van Hall Larenstein (VHL) en ROC Rijn IJssel. De Arnhemse Leeragenda is bedacht om studenten te laten samenwerken vanuit verschillende kennisinstellingen aan maatschappelijke opgaven in de wijken, die bijdragen aan gezondheid, leefbaarheid en veiligheid en duurzaamheid.

Tevens zoeken we de verbinding met Stichting Studentenhuisvesting (SSH&) en de wijkteams om de studenten een thuisgevoel te geven tijdens hun studententijd. Met Citymarketing Arnhem werken we nauw samen op het snijvlak aantrekkelijke zijn als studentenstad en op welke manier marketing daar een rol in kan spelen.
Ook wordt er met partners in de stad gewerkt aan het organiseren van een Student City Challenge; een hackaton waar studenten voor opdrachtgevers uit de stad concepten uitwerken die bijdrage aan maatschappelijke opgaven uit de stad.

We activeren onbenut arbeidspotentieel (I)

Ieder talent telt, en ieder talent is nodig om de mismatch tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt te verkleinen. Door middel van maatwerktrajecten begeleiden we Arnhemmers die op dit moment nog langs de zijlaan staan naar (betaald) werk.

- Het succesvolle initiatief genaamd de "Beroepentuin" waar in veel (grote) steden al mee wordt gewerkt, wordt ook in Arnhem geïmplementeerd. Werkende en werkzoekende krijgen gedurende twee weken de kans om zich te oriënteren op een aantal beroepen gerelateerd aan de Energysector. Bestaande vaardigheden worden aangevuld met benodigde en vaardigheden door middel van een scholingstraject.
- Daarnaast verkennen we momenteel op welke manier we drempels kunnen verlagen voor ouders die momenteel nog geen betaald werk uitoefenen. Eén van de initiatieven is het verkennen op welke manier de eigen bijdrage voor de kinderopvang kan komen te vervallen zodat ouders gedurende deze periode van de dag betaald werk kunnen verrichten.

In 2030 hebben we een 50% circulaire economie, in 2050 zijn we volledig circulair (D)

Circulaire economie is gebaseerd op het verbinden van economische, sociale en ecologische waarden.
Het gaat daarbij om slim ontwerp, bewust gebruik en meer en beter hergebruik. Het doel hiervan is om het primair grondstoffen gebruik te verminderen en de milieu-impact van materialen omlaag te brengen. De transitie van een lineaire economie naar een circulaire economie vergt veel werk en inspanning.
Vanuit de visie circulaire economie met het bijbehorende plan van aanpak hebben we de volgende speerpunten benoemd:

- Speerpunt 1: Bedrijven stimuleren en faciliteren;
- Speerpunt 2: Verminderen van restafval;
- Speerpunt 3: Inkoopkracht/het goede voorbeeld geven;
- Speerpunt 4: Ontwikkeling van de stad (circulaire bouw en gebiedsontwikkeling).

We stellen een nieuw uitvoeringsplan circulaire economie op (I)

Het eerste uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 loopt eind 2023 af. Een nieuw plan wordt verwacht in het vierde kwartaal van 2023. Deze plannen worden vergezeld van een evaluatie van het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023.

Het eerste uitvoeringsprogramma 2023-2024 is opgezet als groeimodel. Aangezien de gemeente tot 2022 geen overkoepelend circulair beleid had is de eerste twee jaar gebruikt om de eerste stappen te maken en tegelijkertijd een beleidsprogramma in de steigers te zetten waarmee een versnelling vanaf 2024 binnen handbereik ligt. Veel speerpunten in het eerste uitvoeringsprogramma waren daarom actiegericht en gefocust op het opzetten van circulair beleid en het uitvoeren van pilots.

Op dit moment is het nog onduidelijk waar we precies staan met betrekking tot onze doelstelling van 50 % circulariteit in 2030 op de verschillende speerpunten, met uitzondering van speerpunt 2, verminderen van

restafval. De stand van zaken op dit speerpunt is in deze begroting verder uitgewerkt in het programma Wonen en leefomgeving. Voor de overige speerpunten wordt op dit moment een circulariteitsscan uitgevoerd als onderdeel van de evaluatie. Deze scan dient als nulmeting en startpunt voor een monitoringssysteem en dashboard voor circulaire economie.

Op basis van de evaluatie volgt er een nieuw plan voor 2024 en verder. De verwachting is dat er een stevige versnelling nodig zal zijn om de 50% circulariteit in 2030 in zicht te houden. Deze versnelling zal zich onder andere gaan richten op circulair bouwen, waar we ons via de Woondeal Arnhem-Nijmegen aan hebben gecommitteerd, en op circulair inkopen, waarmee wij als overheid het goede voorbeeld willen geven.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Vol energie zetten wij in op een duurzame, creatieve en levendige economie voor het welzijn en de welvaart van de Arnhemmers	**9.735**	**1.711**	**50**	**200**
Dé Europese Energy hotspot worden	521	0	0	0
Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen	3.366	1.562	50	200
Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers	5.787	149	0	0
In 2030 hebben we een 50% circulaire economie, in 2050 zijn we volledig circulair	0	0	0	0
Betere balans tussen vraag en aanbod op de (regionale) arbeidsmarkt	61	0	0	0
Overig	**34**	**44**	**0**	**0**
Totaal	**9.769**	**1.755**	**50**	**200**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	8.082	9.375	10.664	9.769	8.633	8.148	7.779
Baten	1.239	1.222	1.257	1.755	1.600	1.600	1.755
Saldo lasten en baten	***-6.844***	***-8.153***	***-9.407***	***-8.014***	***-7.034***	***-6.548***	***-6.024***
Toevoegingen aan reserves	358	50	50	50	50	50	50
Onttrekkingen aan reserves	713	0	0	200	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***355***	***-50***	***-50***	***150***	***-50***	***-50***	***-50***
Gerealiseerd resultaat	**-6.488**	**-8.203**	**-9.457**	**-7.864**	**-7.084**	**-6.598**	**-6.074**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 9,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Kosten personeel: € 2,7 miljoen;
- Uitgaven voor evenementen: € 1,1 miljoen;
- Uitgaven in het kader van het Fonds Bedrijfsleven: € 0,9 miljoen;
- Uitgaven voor herdenken: € 1,1 miljoen;
- Uitgaven in het kader van ondernemersdienstverlening: € 0,4 miljoen;
- Overige subsidies: € 1,9 miljoen;
- Overige lasten: € 1,7 miljoen.

De totale lasten dalen ten opzichte van 2023 met € 0,9 miljoen. Dit wordt veroorzaakt door de incidentele middelen in 2023 van € 0,2 miljoen voor het versterken van de circulaire economie en € 0,8 miljoen voor het versterken van de werklocaties.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 1,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Toeristenbelasting: € 1,2 miljoen;
- Bijdragen en subsidies van derden: € 0,3 miljoen;
- Overige baten: € 0,3 miljoen.

De totale opbrengsten stijgen ten opzichte van 2023 met € 0,5 miljoen. Dit komt met name door een stijging van de te ontvangen toeristenbelasting met € 0,4 miljoen.

Toevoegingen aan reserves

In 2024 wordt er voor een totaal van € 50.000 toegevoegd aan de reserve Evenementen voor de kroonjaren van Slag om Arnhem.

Onttrekking aan reserves

In 2024 wordt er voor een totaal van € 200.000 onttrokken aan de bestemmingsreserve Evenementen voor het kroonjaar Slag om Arnhem 2024.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
Recreatieschap Overbetuwe
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Economic Board regio Arnhem Nijmegen;
- Ondernemers Kontakt Arnhem (OKA);
- Platform Binnenstad Arnhem (PBA);
- Stichting Arnhemse bedrijventerreinen (StAB);
- Industriepark Kleefse Waard (IPKW);
- GreenBusinessclub Gelderse Poort (GbcGP)
- Overige werklocaties;
- Oost NL;
- Provincie Gelderland;
- VNO NCW;
- Onderwijs- en kennisinstellingen; HAN, Van Hall Larenstein, ROC Rijn IJssel, ArtEZ;
- Stichting Kiemt;
- Stichting Ondernemersfonds Arnhem;
- Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen (TVAN);
- Stichting Citymarketing Arnhem;
- Veluwe op 1;

- Stichting Airnborne Region;
- DOCKS (Durven Ondernemen Centraal Klarendal & St. Marten);
- Stichting Atelierbeheer SLAK;
- FDFA;
- Ontwerpersplatform Arnhem (OPA);
- Innovate;
- Schakel 025 -Stroomversneller;
- Verenigd Creatief Arnhem;
- Gelrestad Sport;
- Groene Metropoolregio (GMR).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Economische agenda;
- Visie werklocaties;
- Visie Nieuwe Haven (juli 2020 - agendapunt 6.1 bijlage 1);
- Kantoornota 2022-2030;
- Detailhandelsvisie;
- Mise-en-place - de Arnhemse Horecavisie;
- RPW 2021-2024 (juni 2021 - agendapunt 6.10 bijlage 1);
- Evenementenvisie Evenement organiseren - Gemeente Arnhem;
- Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/ Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- New Energy made in Arnhem;
- Standplaatsenbeleid;
- Plan van Aanpak Huisvesting Creatieve en Culturele Sector Arnhem;
- Visie Circulaire Economie en Plan van aanpak CE (juli 2021).

Onderwijs

Goed onderwijs is een cruciale pijler bij het tegengaan van kansenongelijkheid. We investeren in de eerste levensjaren van kinderen om hen een goede startpositie op school te bieden. De school als middelpunt van de wijk vormt de basis voor een gezonde en veilige leefomgeving. Daarom zetten we samen met het onderwijs in op een passende plek voor elk kind. Kinderen en jongeren krijgen alle kans om het beste uit zichzelf te halen. Wie gemotiveerd naar school gaat en een goede opleiding kan afronden, heeft immers later zoveel meer kansen. We zetten in op het behalen van een startkwalificatie, basisvaardigheden en gaan laaggeletterdheid tegen bij jongeren en volwassenen. We zorgen voor goede toekomstbestendige onderwijshuisvesting door een beleidsrijk Integraal Huisvestings Plan (IHP) dat we ontwikkelen samen met maatschappelijke organisaties en partners uit het onderwijs.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen (A)

Alle kinderen in Arnhem kunnen het onderwijs volgen dat past bij hun mogelijkheden en talenten. In alle wijken moeten kinderen kunnen opgroeien in een gezonde en veilige omgeving waar hun kansen gelijk zijn. Passend onderwijs is beschikbaar voor elk kind en elke behoefte. Dit begint al bij de kinderopvang en het peuterspeelzaalwerk. Kinderen maken een goede start op school en hebben daar hun leven lang profijt van. We zetten in op preventieve maatregelen en vroeg signalering om onderwijsachterstanden en schooluitval te voorkomen. We zetten in op basisvaardigheden en het behalen van een startkwalificatie die jongeren een goede aansluiting op de arbeidsmarkt bieden.

Meer Arnhemse kinderen hebben een goede startpositie op school (D)

Investeringen in de eerste levensjaren van een kind zijn essentieel voor de verdere ontwikkeling.
Kinderen met een achterstand worden zo vroeg mogelijk gesignaleerd en goed voorbereid op het reguliere onderwijs. Dit gebeurt in de voorschoolse periode in de peuterspeelzalen en de kinderopvang. Deze locaties zijn inclusieve locaties, alle kinderen zijn welkom en krijgen er een passend aanbod.

Als kinderen onverhoopt toch met een achterstand aan het onderwijs beginnen, wordt extra ondersteuning geboden om de onderwijskansen van deze kinderen te vergroten. Ook voor hoog- en andersbegaafden en anderstalige kinderen is het belangrijk dat er voldoende passend onderwijsaanbod is in of in de buurt van Arnhem. Dit sluit aan bij de rijke schooldag en de ontwikkelingen voor een pedagogische wijk. Daarbij is het ook belangrijk dat de schoolgebouwen van goede kwaliteit en passend zijn.

We vergroten het bereik van peuteropvang en zorgen voor een kwalitatief goed aanbod (I)

Voor VVE (Voor- en vroegschoolse educatie) en het ontwikkelrecht kunnen alle peuters 16 uur per week terecht. Speerpunten voor de komende jaren zijn dat nog meer peuters gebruik maken van het ontwikkelrecht en dat de kwaliteit van de VVE-opvang wordt versterkt. Hierbij streven wij naar:

- realiseren van een 100% aanbod;
- realiseren van een 100% bereik VVE- peuters;
- jaarlijks auditen van 50% VVE- locaties.

Om de speerpunten te bereiken, verlenen we subsidie aan de kinderopvang voor VVE- en Ontwikkelrechtplekken, voor extra medewerkers op de groep, voor scholing en professionalisering aan PAS en voor monitoring door PAS. Ook zorgen we dat ontwikkelingsproblemen zo vroeg mogelijk worden gesignaleerd en behandeld. Dit door met alle betrokken partijen een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind neer te zetten.

We vergroten het aanbod ten behoeve van kansengelijkheid op de 25 AOB-scholen (I)

Onderwijsachterstandenbeleid (OAB) vindt plaats op 25 OAB-scholen. Hierbij wordt de ontwikkeling van kinderen in een minder ondersteunende thuisomgeving op school extra ondersteund, onder andere met extra aandacht voor taal. We willen dat er op alle OAB-scholen een extra aanbod komt om kinderen gelijke kansen te bieden. We organiseren samen met onze partners Zomer- en weekendschool en activiteiten voor nieuwkomers. De monitoring wordt uitgevoerd door PAS.

We investeren in het Nationaal Programma Arnhem-Oost (I)

Binnen het Nationaal Programma Arnhem-Oost zetten we in op een holistische aanpak waarin we bouwen met diverse bewezen elementen aan een nieuwe blik op de toekomst. De aanpak bevat werkzame elementen van ‘De Gezonde Basisschool van de Toekomst’, de Rijke Schooldag, tutoring, een breed aanbod van buitenschoolse activiteiten en armoedebestrijding.

- We kennen allemaal de uitdrukking ‘It takes a village to raise a child’. Die uitdrukking gaat zeker op voor Arnhem-Oost, misschien wel meer dan elders. Daarom draait de lijn opvoeden en opgroeien binnen het Nationaal Programma Arnhem-Oost om het verder ontwikkelen van ‘De Pedagogische Wijk’. In ‘De Pedagogische Wijk’ willen wij een grotere gemeenschap van mensen bewegen om te zorgen voor een positief ontwikkelklimaat voor alle kinderen en jongeren in Arnhem-Oost. Zodat alle jeugd in een gezonde en veilige omgeving kansrijk en inclusief kan opgroeien en zijn of haar talenten kan ontwikkelen.
- 'De Pedagogische Wijk’ heeft een reikwijdte van ‘min 10 maanden’ tot 27 jaar en is dus van invloed op verschillende levensfases. School, thuis en omgeving Kinderen groeien op binnen de driehoek school, gezin (huishouden) en omgeving (wijk en peers). Het blijkt dat de ontwikkeling van kinderen voor ongeveer 40% plaatsvindt in de binnen schoolse leefwereld en voor 60% daar buiten. Voor sommige kinderen en jongeren is het helaas zo dat die buitenschoolse leefwereld onvoldoende ontwikkelmogelijkheden en/of structuur biedt. Het gevolg is dat zij zich niet optimaal kunnen ontwikkelen en er een groot onbenut potentieel ontstaat. Zeker ook als de kwaliteit van het onderwijsaanbod niet (volledig) op orde is. Om het potentieel van de kinderen en jongeren in Arnhem-Oost te zien en tot bloei te laten komen is er meer en aanvullend aanbod in samenwerking met het onderwijs nodig.
- Dat aanbod bieden we in het Nationaal Programma Arnhem-Oost door onder andere te investeren in de zogenaamde Rijke Schooldag. Kinderen en jongeren kunnen hun talenten het beste ontdekken en ontwikkelen in een omgeving die ze daarvoor uitdaagt, stimuleert en de kans geeft. Daarom realiseren we op termijn op alle scholen in het primair en voortgezet onderwijs in Arnhem-Oost een Rijke Schooldag. Binnen de Rijke Schooldag werken scholen en lokale partijen nauw samen aan een verrijkt aanbod tijdens, voor en na schooltijd en in de vakantieperiodes. Het gaat onder meer om meer taal- en rekenonderwijs, sport, kunst en cultuur, huiswerkbegeleiding en persoonlijke ontwikkeling. Daarbij bouwen we voort op hetgeen al is ontwikkeld en bekijken we per school en/ of buurt hoe het huidige aanbod verbreed en verdiept kan worden. We organiseren iedere schooldag een aanbod van 8.00 uur tot 17.00 uur. Dit is inclusief een gezonde schoolmaaltijd. Mogelijk breiden we dit op termijn uit naar een aanbod tot 20.00 uur, en op zaterdag.
- We ontwikkelen en bouwen zo een Arnhem-Oost Curriculum.

We investeren in natuureducatie, zodat meer kinderen leren over natuur, duurzaamheid, gezondheid en groen (I)

Arnhem investeert in natuureducatie omdat we van mening zijn dat het waardevol is om kinderen al op jonge leeftijd kennis en ervaring op te laten doen met thema’s als natuur, milieu en duurzaamheid, zodat:

- kinderen de natuur op waarde weten te schatten en daar in hun gedrag op latere leeftijd naar handelen;
- er meer natuur- en milieubewustzijn wordt gecreëerd.

Hierbij werken we aan drie doelen:

1. Meer kinderen (4-12 jaar) van alle 60 basisscholen binnen de gemeente Arnhem nemen deel aan educatieve programma’s over natuur en duurzaamheid en groeien daardoor natuur- en milieubewust op.
2. Elk schoolgaand kind in de leeftijd van 9-10 jaar in Arnhem zal in groep 6 een jaar lang moestuinieren op de basisschool,
3. 7 basisscholen in Arnhem doen mee aan een pilot Duurzame Arnhemse School (DAS) om het thema duurzaamheid (aan de hand van de thema’s afval, energie, gezondheid en vergroenen) een plek binnen het dagelijks onderwijs te geven.

We zorgen voor goede toekomstbestendige (onderwijs) huisvesting (I)

De fysieke leeromgeving van kinderen is van belang voor hun ontwikkeling. We willen dat onderwijshuisvesting daarom aansluit bij de ontwikkelbehoefte van kinderen, een gezond leerklimaat biedt en aansluit op de manier waarop ruimtes in de toekomst gebruikt zullen worden. We zien de school als middelpunt van de wijk. We benadrukken daarom dat onderwijshuisvesting niet alleen gaat over stenen als eindresultaat, maar een middel is voor het behalen van verschillende maatschappelijke doelen, binnen het onderwijs en daarbuiten, en onderdeel is van bredere (gebieds)ontwikkelingen. We ontwikkelen daartoe een meerjarenperspectief op toekomstbestendige onderwijshuisvesting in de vorm van een beleidsrijk Integraal Huisvestings Plan (IHP) voor het funderend onderwijs (primair, voortgezet en speciaal onderwijs). Beleidsrijk betekent dat we het IHP in bovengenoemd breder perspectief plaatsen. Het ontwikkelen van dit beleidsrijke IHP doen we daarom nadrukkelijk samen met maatschappelijke organisaties en onze partners uit het onderwijs.

Het streven is om het IHP eind 2023 te laten vaststellen door de raad. In de tussentijd voeren we de lopende projecten binnen het jaarprogramma onderwijshuisvesting uit. Deze projecten omvatten nieuwbouw, renovatie en het gebruiksklaar maken van tijdelijke onderwijshuisvesting die nodig is tijdens nieuwbouw en renovatie. Het gaat hier om projecten die voortkomen uit het huidige IHP. We rapporteren over lopende projecten in de terugblik over het jaarprogramma 2023 en kijken vooruit in het jaarprogramma 2024.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Het percentage (doelgroep)peuters dat gebruik maakt van VVE of ontwikkelrecht	**86**	**92**	**86**	**89**	

Eenheid: Doel is om alle peuters met een risico op een taalachterstand (deze kinderen krijgen een VVE-indicatie) te bereiken. Het totaal aantal peuters in Arnhem met deze indicatie was in het schooljaar 2019/2020 488. 2020 staat voor schooljaar 2019/2020.

Bron: Stichting PAS (verplichte BBV-indicator)

Meer Arnhemmers hebben een startkwalificatie en voldoende basisvaardigheden (D)

We vinden het belangrijk dat inwoners van Arnhem mee kunnen doen aan de samenleving. Speciale aandacht gaat uit naar de kansen van en het perspectief bieden aan jongeren. Een startkwalificatie, een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden dragen bij aan een goede (start)positie op de arbeidsmarkt. Om vraag en aanbod op de arbeidsmarkt beter op elkaar te laten aansluiten trekken we intensiever op met het onderwijs en het bedrijfsleven.

We werken er aan dat meer jongeren hun startkwalificatie behalen (I)

Ons doel is dat leerlingen die uitvallen (thuiszitters en vroegtijdig schoolverlaters) zo snel mogelijk weer deelnemen aan het onderwijs om een startkwalificatie te behalen. We gaan thuiszitten tegen door met schoolbesturen, jeugdzorginstellingen en andere betrokken partijen het gesprek te voeren over passende onderwijsplekken voor zoveel mogelijk Arnhemse kinderen en jongeren. Daarbij zorgen we met procesafspraken over de regie voor meer duidelijkheid over de onderlinge samenwerking tussen betrokken partijen bij thuiszitters en daarmee een passend aanbod.

We willen dat Arnhemse kinderen en jongeren zo min mogelijk onderwijs missen. Dit betekent dat we zowel ongeoorloofd afwezig zijn (relatief verzuim) als thuiszitten (absoluut verzuim) tot een minimum willen beperken. We streven er naar het percentage vroegtijdig schoolverlaters (VSV) terug te brengen tot onder het percentage van 2018-2019 van 2,81%.

We zetten in op een verbetering van de samenwerking, door het netwerk in en om school te versterken. We richten ons bij de aanpak op de doelgroepen waarbij uitval het meeste voorkomt. We hechten veel waarde aan de monitoring van resultaten. Dit stelt ons in staat om de effecten van het VSV-beleid beter in beeld te krijgen en meer grip te krijgen op de VSV-problematiek.

We gaan laaggeletterdheid tegen (I)

Het hebben van voldoende basisvaardigheden (lezen, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden) is nodig voor inwoners om volwaardig mee te kunnen doen. De aanpak van laaggeletterdheid is een noodzakelijk onderdeel om de ongelijkheid, die van generatie op generatie over gaat, te kunnen doorbreken. Daarom geven we uitvoering aan het Regionaal Programma Volwasseneneducatie 2020-2024 en de jaarplannen. We willen hiermee onder andere een groter bereik van de doelgroep (NT1/NT2) met het educatieaanbod bereiken en meer participatie van burgers in de samenleving.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Absoluut verzuim	**1,80**	**3,10**	**2**	**1,50**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige jongeren dat absoluut verzuimer is (geweest) gedurende het schooljaar (per 1.000 leerlingen): de jongere is niet ingeschreven bij een onderwijsinstelling en beschikt niet over een vrijstelling. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
Streefwaarde absoluut verzuim: 0,5 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Relatief verzuim	**32**	**30**	**31**	**36**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige leerlingen (per 1.000 leerlingen) waarbij sprake is van meer dan 16 uur ongeoorloofd verzuim gedurende 4 opeenvolgende lesweken. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019".
Streefwaarde relatief verzuim: 20 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	**2,80**	**2,50**	**2,60**	**3,10**	
Eenheid:	Vsv'ers zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma. Het vsv-percentage staat voor het aantal vsv'ers als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers die aan het begin van het schooljaar ingeschreven staan.				
Bron:	DUO/ Ingrado				

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen	**8.966**	**2.266**	**84**	**74**
Meer Arnhemse kinderen hebben een goede startpositie op school	2.928	285	84	74
Meer Arnhemmers hebben een startkwalificatie en voldoende basisvaardigheden	6.038	1.981	0	0
Overig (Onderwijshuisvesting)	**18.539**	**684**	**9.095**	**8.268**
Totaal	**27.504**	**2.951**	**9.179**	**8.343**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	23.516	24.592	25.947	27.504	28.575	29.471	29.194
Baten	4.845	2.417	3.681	2.951	2.951	2.951	2.951
Saldo lasten en baten	***-18.671***	***-22.175***	***-22.265***	***-24.554***	***-25.625***	***-26.520***	***-26.243***
Toevoegingen aan reserves	9.767	8.545	9.547	9.179	9.753	8.395	8.400
Onttrekkingen aan reserves	9.885	7.913	8.039	8.343	9.354	9.733	10.124
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***118***	***-632***	***-1.508***	***-836***	***-398***	***1.338***	***1.724***
Gerealiseerd resultaat	**-18.553**	**-22.807**	**-23.773**	**-25.390**	**-26.023**	**-25.183**	**-24.519**

Toelichting

Het programma onderwijs is deze begroting zero based opgebouwd. De activiteiten die binnen dit programma worden uitgevoerd zijn ingedeeld in 6 onderwerpen: onderwijshuisvesting, voorschools aanbod, goede startpositie, bovenwettelijk onderwijsaanbod, voortijdig schoolverlaten en volwasseneducatie. Er bestaat een grote overlap met de wijkprogramma's in de uitvoering van onderwijs. Diverse onderwijsbudgetten zijn doorgemandateerd, waarmee de beleidsmatige inzet niet op Wijken Algemeen, maar op het programma Onderwijs worden begroot. Daarom is voor zero based naar alle onderwijsmiddelen gekeken. Voor onderwijshuisvesting wordt een nieuw Integraal Huisvestingsplan (IHP) wordt opgesteld. Daarmee wordt de begroting voor onderwijshuisvesting zero based opgebouwd, daarom is onderwijshuisvesting, met uitzondering van de beleidsmatige inzet buiten zero based begroten gehouden.

Zoals ook in het plan van aanpak zero based begroten is opgenomen (maart 2022, zaaknummer 640401), worden afwijkingen in de omvang van de programma's eerst op een stelpost geplaatst, waarna deze bij het eerstvolgende integrale besluitvormingsmoment, de Perspectiefnota 2025-2028, meegenomen worden.

In de tabel hieronder staat het totaaloverzicht met de inkomsten en uitgaven voor onderwijs binnen het programma Onderwijs en binnen Wijken Algemeen. Vervolgens is per onderwerp een uitsplitsing opgenomen.

Programma Onderwijs 2024	Inkomsten		Uitgaven			
	Specifieke uitkering	Vastgoed	Subsidie verlening	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
bedragen x € 1.000						
Onderwerp						
Onderwijshuisvesting	-	684	-	367	18.375	18.742
Voorschools aanbod	-		-	178	31	209
Goede startpositie	-		1.860	309	1.069	3.239
Bovenwettelijk onderwijsaanbod						
Natuur- en milieueducatie	-	285	2.156	-	702	2.857
Taal- en spraakontwikkeling	-		-	-	100	100
Ondersteunend personeel basisscholen	-		-	-	-	-
Voortijdig schoolverlaten	-		-	149	-	149
Volwasseneducatie	1.981		2.163	89	259	2.511
Stelpost	-		-	-198	-104	-303
Totaal	**1.981**	**970**	**6.179**	**1.092**	**20.535**	**27.504**

Wijken Algemeen 2024	Inkomsten		Uitgaven			
	Specifieke uitkering	Vastgoed	Subsidie verlening	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
bedragen x € 1.000						
Onderwerp						
Onderwijshuisvesting	-	4.104	-	-	-	6.168
Voorschools aanbod	-	41	2.345	-	214	2.559
Goede startpositie	7.092		5.252	-	1.882	7.134
Bovenwettelijk onderwijsaanbod						
Natuur- en milieueducatie	-		-	-	-	-
Taal- en spraakontwikkeling	-		-	-	-	-
Ondersteunend personeel basisscholen	-		342	-	-	342
Voortijdig schoolverlaten	1.322		1.035	-	1.667	2.702
Volwasseneducatie	-		-	-	-	-
Stelpost	-		-	-	267	267
Totaal	**8.414**	**4.145**	**8.975**	**0**	**3.763**	**19.173**

Totaal wordt een negatieve stelpost van € 303.000 gevormd in het programma Onderwijs doordat de uitkomsten van zero based hoger uitkomen dan de programmaomvang. Binnen Wijken Algemeen wordt een positieve stelpost gevormd van € 267.000 doordat de uitkomsten van zero based lager uitkomen dan de programmaomvang. Dit wil zeggen dat op basis van zero based de lasten binnen het programma Onderwijs € 303.000 hoger begroot zouden moeten worden en binnen Wijken Algemeen € 267.000 lager. Deze stelposten zullen betrokken, indien noodzakelijk, worden bij de integrale besluitvorming bij de Perspectiefnota volgend jaar.

Van de stelpost op het programma Onderwijs wordt € 198.000 gevormd in verband met een hogere beleidsmatige inzet dan op dit moment begroot. Dit betreft met name onderwijshuisvesting. Op dit moment is er 1,56 fte begroot voor onderwijshuisvesting. Dit wordt op dit moment incidenteel aangevuld voor het opstellen van het IHP. Voor

het jaar 2024 is incidenteel ruimte binnen de huidige exploitatie budgetten om tijdelijke inhuur op te vangen. De verwachting is dat er in totaal 3,5 á 4 fte nodig is voor de beleidsmatige uitvoering van onderwijshuisvesting. Dit effect wordt meegenomen in het IHP. Daarnaast is er een tekort van 0,44 fte voor passend onderwijs, er is geen structurele capaciteit om deze activiteiten binnen goede start op te pakken. Vraagstukken hieromtrent worden op dit moment ad hoc opgepakt.

In de praktijk is er een overlap van de beleidsmatige inzet tussen de verschillende onderwerpen, niet iedereen werkt uitsluitend aan één onderwerp.

Van de overige stelpost (deels administratief tussen stad en wijk) betreft € 163.000 voornamelijk een onderbesteding op een aantal subsidieregelingen. De komende periode wordt bekeken hoe hier invulling aan te geven. Zo nodig wordt ook deze stelpost betrokken bij de integrale besluitvorming bij de Perspectiefnota volgend jaar.

Voorschools aanbod	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**0**	**0**	**0**
Inkomsten vastgoed	**41**	**0**	**41**
Verstrekte subsidies	**2.345**	**0**	**2.345**
St. Entrea Lindenhout	177		177
Stichting De Driestroom	131		131
Kinderopvang SKAR BV	568		568
St. Peutercentra Arnhem	765		765
Partou BV	42		42
Kinderopvang Twins	4		4
Kluppluz BV	493		493
Het Kuikentje BV	13		13
Peuteropvang Zand op de Mat	12		12
St. Kentalis Zorg	139		139
Beleidsmatige inzet	**178**	**178**	
Overig	**245**	**31**	**214**
Regionaal voorschools aanbod	203		203
Nog toe te delen middelen gemeentefonds	31	31	
Vastgoed	11		11
Totaal uitgaven	**2.769**	**209**	**2.559**

Binnen Voorschools aanbod wordt € 41.000 aan inkomsten huurinkomsten begroot van een tweetal peuterspeelzalen die gevestigd zijn in gemeentelijk vastgoed. De kosten voor vastgoed hangen samen met dezelfde panden. De beleidsmatige inzet betreft totaal 1,70 fte. Een deel van de dekking voor Voorschools aanbod wordt geboden vanuit de decentralisatie-uitkering (DU) voorschoolse voorziening peuters in de gemeentefondsuitkering. Omdat deze, anders dan een specifieke uitkering, vrij besteedbaar is, zijn deze inkomsten begroot binnen het programma Bestuur, dienstverlening en financiën. De laatste mutaties van deze DU zullen nog worden ingezet als dekking bij een actualisatie van de subsidies.

Goede startpositie	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**7.092**		**7.092**
Verstrekte subsidies	**7.112**	**1.860**	**5.252**
St. Rijnstad	164		164
St. Pas	2.227		2.227
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	394		394
LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	27		27
SIMON scholen	84		84
Kinderopvang SKAR BV	1.174		1.174
St. Peutercentra Arnhem	1.722	1.566	156
Partou BV	163	158	6
St. Rozet	58		58
Kinderopvang Twins	163	137	26
St. Gym & Turnen Arnhem	147		147
Het Kuikentje BV	22		22
St. Flores Onderwijs	750		750
Peuteropvang Zand op de Mat	17		17
MGR Onderwijs	**1.122**		**1.122**
Beleidsmatige inzet	**309**	**309**	
Overig	**1.829**	**1.069**	**760**
Schoolmaaltijden	520	520	
Versterken kansengelijkheid rond onderwijs	520	520	
Holocaustbewustwordingsprogramma	30	30	
Algemeen aanpak onderwijsachterstand	760		760
Totaal uitgaven	**10.372**	**3.239**	**7.134**

Binnen het onderwerp goede startpositie valt de aanpak van onderwijsachterstanden, maar ook prioriteiten die recent zijn aangebracht, zoals schoolmaaltijden, versterken kansengelijkheid en het holocaustbewustwordingsprogramma. Voor de aanpak van onderwijsachterstanden ontvangt Arnhem een specifieke uitkering van € 7,1 miljoen. Aan deze uitkering zijn voorwaarden verbonden en jaarlijks moet verantwoording worden afgelegd aan het Rijk over hoe deze uitkering is besteed. Daarmee is de beleidsvrijheid voor de aanpak van onderwijsachterstanden beperkt, net als andere activiteiten die gedekt worden door specifieke uitkeringen. Meer doen op basis van de eigen inkomsten kan, wanneer de inzet beperkt wordt, zal mogelijk ook de uitkering worden verlaagd.

De Arnhemse bijdrage aan de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling (MGR) met betrekking tot de aanpak van onderwijsachterstanden bedraagt € 1,1 miljoen. Daarnaast is een algemeen budget van € 760.000 begroot dat voornamelijk ingezet wordt voor aanvullende specifieke opdrachten aan de MGR.

De beleidsmatige inzet betreft 2,6 fte.

Bovenwettelijk onderwijsaanbod	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Natuur- en Milieueducatie			
Inkomsten vastgoed	**285**	**285**	**0**
Verstrekte subsidies	**2.156**	**2.156**	**0**
St. Natuurcentrum Arnhem	2.156	2.156	
Schoolmoestuinen 22A53	**520**	**520**	**0**
Vastgoed	**182**	**182**	**0**
Stadsboerderij Presikhaaf	90	90	
Stadsboerderij De Korenmaat	92	92	
Subtotaal lasten	**2.857**	**2.857**	**0**
Taal- en spraakontwikkeling **Bedragen x € 1.000**			
VGGM	**78**	**78**	**0**
Aanvullende opdrachten	**22**	**22**	**0**
Subtotaal lasten	**100**	**100**	**0**
Ondersteunend personeel basisscholen			
Verstrekte subsidies	**342**	**0**	**342**
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	118		118
St. Flores Onderwijs	225		225
Subtotaal lasten	**342**	**0**	**342**
Totaal uitgaven	**3.299**	**2.957**	**342**

De inkomsten voor vastgoed zijn afkomstig van de stadsboerderijen. Voor taal- en spraakontwikkeling is de reguliere bijdrage aan VGGM voor hun taken die zij als gemeenschappelijke regeling voor alle deelnemende gemeenten uitvoeren. Daarnaast is een budget van € 22.000 begroot dat ingezet wordt voor aanvullende opdrachten.

Voor Bovenwettelijk onderwijsaanbod is geen capaciteit in het overzicht opgenomen. 0,2 fte voor natuur- en milieueducatie wordt vanuit het ruimtelijk domein gedekt, de andere onderwerpen zijn verweven met voorschools aanbod en goede start.

Voortijdig schoolverlaten	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**1.322**		**1.322**
Verstrekte subsidies	**1.035**	**0**	**1.035**
De Onderwijsspecialisten	266		266
Rijn Ijssel Roc	275		275
St. Quadraam Maarten van Rossem	116		116
Passend Onderwijs Samenwerkingsv.	70		70
VMBO 'T Venster	67		67
St. School's cool Arnhem	14		14
JINC Arnhem	42		42
St. Chr Onderw Groep Vallei & Geld	83		83
Aeres MBO Velp	101		101
Gemeenschappelijke regelingen	**1.667**	**0**	**1.667**
MGR RMC/VSV	1.476		1.476
VGGM	191		191
Beleidsmatige inzet	**149**	**149**	**0**
Totaal uitgaven	**2.851**	**149**	**2.702**

Voortijdig schoolverlaten is volledig op Wijken Algemeen begroot, met uitzondering van de beleidsmatige inzet van 1,85 fte. Het beleid wordt uitgevoerd door de gemeenschappelijke regelingen en met het verstrekken van subsidies aan diverse onderwijsinstellingen die daarmee voortijdig schoolverlaten zoveel mogelijk beperkten.

Volwasseneducatie	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**1.943**	**1.943**	**0**
Bijdrage regiogemeenten	**38**	**38**	**0**
Verstrekte subsidies	**2.163**	**2.163**	**0**
St. Rijnstad	45	45	
Rijn IJssel Roc	1.311	1.311	
Stichting Prisma Immerloo	16	16	
St. PRAGO	110	110	
St. Rozet	195	195	
Reg Opleids.centr Graafschap College	41	41	
St. Bibliotheek Veluwezoom	50	50	
St. Welzijn Lingewaard	42	42	
IVIO-Opleidingen	232	232	
St. Vitanos	25	25	
Kunstwerk! Cultur voorz. de Liemers	24	24	
DigiSlim	37	37	
Stichting Sante Partners	23	23	
Locus Fysiotherapie	11	11	
St Openbare Bibliotheek Gelderl Zuid	1	1	
Algemeen volwasseneducatie	**259**	**259**	**0**
Beleidsmatige inzet	**89**	**89**	**0**
Totaal uitgaven	**2.511**	**2.511**	**0**

Volwasseneducatie is een taak die Arnhem voor de regio uitvoert. Naast de specifieke uitkering ontvangt Arnhem ook een gedeeltelijke vergoeding van € 38.000 voor de beleidsmatige inzet. De totale beleidsmatige inzet bedraagt 1 fte.

Toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves
In 2024 wordt totaal € 9,2 toegevoegd aan de reserves. € 9,1 miljoen aan de bestemmingsreserve Onderwijs voor de dekking van toekomstige kapitaallasten en € 119.000 van de bestemmingsreserve Vastgoed voor toekomstig onderhoud.

Daarnaast wordt totaal € 8,3 miljoen onttrokken aan reserves. € 8,2 miljoen aan de bestemmingsreserve Onderwijs ter dekking van kapitaallasten en € 106.000 aan de bestemmingsreserve Vastgoed voor de dekking van het onderhoud.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Op alle gebieden wordt nauw samengewerkt met besturen en medewerkers van onderwijs (primair onderwijs (PO), voortgezet onderwijs (VO), (voortgezet) speciaal onderwijs (V)SO, middelbaar beroepsonderwijs (MBO) en hoger beroepsonderwijs (HBO), voorschoolse voorzieningen, kinderopvang, maatschappelijke partners en sociaal ondernemers.
In de uitvoering worden maatschappelijke partners betrokken.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Subsidieregeling Aanpak voortijdig schoolverlaten;
- Plan van aanpak voortijdig schoolverlaten Arnhem 2021 tot en met 2024;
- Jaarprogramma onderwijshuisvesting 2020;
- Herstelagenda; Arnhemse aanpak onderwijs;
- Subsidieregeling Voorschools Aanbod Arnhem;
- Raadsvoorstel en -besluit Verzelfstandiging Natuurcentrum Arnhem;
- Raadsbesluit om gemeentelijke leerplichttaken regionaal uit te voeren;
- Raadsbesluit om RMC-taken / Team VSV onder te brengen bij het RBL;
- Raadsbesluit d.d. 6 november 2017 wijziging MGR sociaal domein;
- Integraal huisvestingsplan primair onderwijs Arnhem 2017-2026;
- Programma Volwasseneneducatie & aanpak Laaggeletterdheid (2021-2024);
- Vaardig Arnhem (2021-2022).

Cultuur

De waarde van kunst en cultuur voor onze samenleving is groot en is nadrukkelijk méér dan alleen schoonheid, troost of vermaak. De artistieke en intrinsieke waarde van kunst en cultuur zijn de basis van een goed cultuurbeleid. Tegelijkertijd bevinden kunst en cultuur zich niet op een eiland, maar zijn ze onderdeel van een brede maatschappelijke agenda. Kunst, cultuur en creativiteit helpen bij het aangaan van complexe maatschappelijke vraagstukken zoals groeiende kansenongelijkheid, tweedeling en polarisatie, de klimaatcrisis, woningnood en toenemende eenzaamheid onder ouderen en jongeren.
We blijven met ons beleid werken aan versterking van ons culturele aanbod: van de podiumkunsten (dans, toneel, muziek), musea en beeldende kunst tot film, letteren (van' spoken word' tot leesbevordering) en creatieve industrie (zoals mode en design). We zorgen dat talent zich kan ontwikkelen en koppelen talent aan de opgaven in onze stad. We willen zoveel mogelijk mensen laten meedoen, cultuur is er immers voor iedereen.
Cultuurmakers hebben ruimte nodig om te innoveren en nieuwe dingen uit te proberen. Daar hoort bij dat we zorgen voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad. Daarnaast verdient cultuurhistorisch erfgoed een prominente plek in de stad. Mensen moeten het kunnen zien, er meer over te weten kunnen komen en het vooral ook kunnen beleven. Ook dit zorgt voor een aantrekkelijke stad.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar (A)

Kunst verbindt en is het cement van de Arnhemse samenleving. Kunst en cultuur maken de stad mooier en aantrekkelijker om in te wonen, te werken of te verblijven. Cultuur levert een wezenlijke bijdrage aan de levendigheid en leefbaarheid van stad en wijken. Het brengt inwoners bij elkaar en versterkt de onderlinge verbondenheid. Dankzij het bruisende en diverse aanbod dat Arnhem te bieden heeft, kan iedereen meedoen met en genieten van kunst en cultuur, ongeacht achtergrond, leeftijd of inkomen. We investeren in zowel het topsegment, makers als breedtekunst en -cultuur.

Verbreding van cultuurbereik en participatie (D)

Cultuur is van en voor iedereen. We streven ernaar de toegankelijkheid en bereikbaarheid van kunst en cultuur in de breedte te vergroten en daarmee actieve en passieve cultuurdeelname te stimuleren. Dit komt de persoonlijke ontwikkeling van mensen ten goede, maar is ook voor de ontwikkeling van de lokale en regionale samenleving belangrijk, onder andere voor de sociale cohesie.

Cultuur is van en voor iedereen (I)

We zetten in op het vergroten van de cultuurdeelname van jeugd en ouderen en stimuleren kunstbeoefening op amateurniveau.

- Cultuureducatie moet voor elk kind beschikbaar en bereikbaar zijn. In 2023 hebben wij het Convenant Cultuureducatie Arnhem opnieuw afgesloten tot 2030. In het convenant werken onderwijsinstellingen, culturele instellingen en de gemeente samen om cultuureducatie een vaste waarde te laten zijn in het onderwijsprogramma van het Primair Onderwijs. De (landelijke) programma's Cultuureducatie met Kwaliteit en Meer Muziek in de Klas staan hierbij centraal. Daarnaast is een van de pijlers om cultuureducatie te verbreden naar het buitenschoolse onderwijs, waarbij verbinding gezocht wordt met het Nationaal Programma Arnhem Oost. Ook in de programmering van buitenschoolse activiteiten willen we het cultuuraanbod versterken, bijvoorbeeld in het nieuwe jongerencentrum in Schuytgraaf. We werken een voorstel uit zodat jongeren tot 18 jaar gratis naar voorstellingen, concerten of tentoonstellingen kunnen.
- Via het convenant Arnhem Cultuurparticipatie (ACP) 55Plus, waarin Rozet participeert, stimuleren wij samen met culturele, welzijns- en zorginstellingen de maatschappelijke betrokkenheid van ouderen door kunst en cultuur.
- We faciliteren het beoefenen van amateur- en breedtekunst waar het gaat om locaties voor lessen en presentatie via onze subsidies aan Rozet, Huis van Puck en de Jacobiberg. Toch constateren wij dat de vraag naar betaalbare en goed gefaciliteerde ruimtes voor amateurkunst het aanbod overstijgt. Het gemeentebreed te ontwikkelen accommodatiebeleid heeft als doel om maatschappelijke accommodaties zo goed mogelijk in te zetten, passend bij de vraag vanuit de samenleving. Hierin wordt de vraag vanuit de breedtekunst meegenomen.
- Wij ondersteunen de amateurkunst via de Amateurkunstregeling en de subsidieregeling Presentatie Amateurkunst. Daarnaast stellen wij geld beschikbaar voor het organiseren van een jaarlijks amateurkunstfestival. Het platform Amateurkunst Arnhem is de gesprekspartner van de gemeente. Gezamenlijk bezien we hoe het belang van ruimte en programma voor de breedtekunst voldoende kunnen worden geborgd.

De aandacht voor de maatschappelijke impact van kunst en cultuur groeit. In Arnhem biedt dat kansen bij de opgaven op sociaal-maatschappelijk gebied zoals bij het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Kunst en cultuur kunnen bijdragen aan emancipatie, kansengelijkheid, persoonlijke ontwikkeling van onder andere jongeren en aan een prettige en veilige leefomgeving. Hier zetten we de komende jaren sterker op in.

Een artistiek interessant, divers en veelzijdig cultureel aanbod in de stad **(I)**

Cultuurmonitor 025
Bij de totstandkoming van het profiel van cultuurregio 025 Arnhem – Nijmegen is geconstateerd dat beide gemeenten op andere wijze en met andere intensiteit en frequentie aan effectmeting doen. We zijn bezig dit te stroomlijnen, zodat we via dezelfde indicatoren langjarig inzicht krijgen in cultuurgedrag en -waardering in beide steden en tussen beide steden. Zo wordt in Nijmegen vierjaarlijks een enquête onder het publiek van de grotere instellingen gehouden; iets wat Arnhem in dezelfde vorm inmiddels ook doet. We streven ernaar te komen tot een Cultuur Monitor Arnhem Nijmegen om cultuur in Arnhem op een aantal indicatoren langjarig te kunnen volgen. Daarnaast nemen Arnhem en Nijmegen deel aan de recent gestarte Cultuurmonitor Gelderland, die eveneens langjarig het effect van beleid volgt. Beide betrekken we bij de monitoring van ons cultuurbeleid.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal bereikte scholen in Arnhem			**55**	**57**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Aantal bereikte scholen met programma Cultuureducatie met Kwaliteit			**21**	**20**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Aantal bereikte leerlingen in het primair onderwijs met Cultuureducatie met Kwaliteit			**5500**	**6664**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Waardering aanbod culturele voorzieningen in de buurt	**41**		**41**		
Eenheid: % (helemaal) eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten.					
Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)					

Versterking van de culturele infrastructuur **(D)**

Arnhem onderscheidt zich van andere steden door een complete keten educatie-productie-presentatie in nagenoeg alle kunstvormen. Daarin blijven we investeren. Dit is een belangrijke randvoorwaarde voor de doorstroming en vernieuwing van talent, van amateur tot professional.

Stimulering van het makersklimaat **(I)**

Arnhem is een stad van makers waar talent zich kan ontwikkelen, kan doorgroeien en professionaliseren. Arnhem kent een subsidiegebouw dat zowel laagdrempelig is als groei stimuleert en we zorgen voor voldoende voorzieningen (podia en presentatiemogelijkheden) en randvoorwaarden als ateliers, repetitieruimte en regelgeving. Voor programmering is meer geld vrijgemaakt om zo het aanbod meer divers en actueel te maken en beter aan te laten sluiten bij de behoeften van verschillende doelgroepen, onder wie jongeren. We bekijken hoe de debatfunctie in de stad beter kan worden ingevuld, waarbij we de bestaande voorzieningen meenemen.

Cultuurplatform Cultuur Academy (een fusie tussen Schakel025 en Cultuur Academy) bouwt voort op een stevig programma voor de sector waarbij focus ligt op het delen van kennis, ondernemerschap en professionalisering.

Met het vaststellen van het Kader Beeldende Kunst in de Openbare ruimte en het plan Kunst in Uitvoering is er onder andere extra aandacht voor het verstrekken van kunstopdrachten waarmee wordt bijgedragen aan versterking van het makersklimaat. Met kunst en kunstuitingen wordt kwaliteit toegevoegd aan de openbare ruimte en wordt de stad aantrekkelijker voor inwoners en bezoekers. Ook street art krijgt een extra impuls, door muurschilderingen toe te voegen in de stad. Deze geven toegevoegde waarde voor de leefbaarheid en promotie van onze stad en geven een artistiek kwalitatieve impuls.

We ondersteunen de Arnhemse modepartners, ArtEZ, State of Fashion, Fashion + Design Festival Arnhem (FDFA), Museum Arnhem en Rijn IJssel met een bijdrage aan een coördinator die uitvoering geeft aan het meerjarenprogramma. De strategie van Modepartners 025 sluit aan op onze eigen ambities om het mode-ecosysteem in Arnhem en regio te versterken, mode steviger te verbinden met maatschappelijke opgaven, zoals duurzaamheid, circulaire economie en inclusie en de relatie tussen mode en de maakindustrie te versterken.

Zorg voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad (I)

De culturele en creatieve sector is van grote waarde voor onze stad. De werkgelegenheid in de sector groeit. De wachtlijsten voor betaalbare werkplekken lopen op. Het tijdelijke aanbod neemt tegelijkertijd af, en de groei van nieuw aanbod vlakt af. De ruimte in Arnhem is beperkt en er zijn forse (woningbouw)opgaven. We geven uitvoering aan het door de raad vastgestelde 'plan van aanpak huisvesting creatieve en culturele sector' en daarmee willen we 12.000 m2 permanente werkruimte voor de sector realiseren in de periode 2021-2024, waaronder voor makers. Via de regeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen kunnen makers in een vroeg stadium worden ondersteund in hun planvorming voor permanente ruimte. Daarvan wordt goed gebruik gemaakt. We signaleren echter dat het door allerlei oorzaken nog niet is gelukt daadwerkelijk permanente werkruimte te realiseren. Inzet en noodzaak blijft om deze doelstelling te halen zodat we creatieve makers ruimte kunnen bieden in en kunnen behouden voor de stad. We kijken nadrukkelijk naar een nog actievere regierol van de gemeente daarbij. Als gemeentelijk vastgoed vrijkomt kijken we eerst of dit kan worden ingezet voor maatschappelijke functies, zoals voor culturele makers. Waar nodig en met een passende businesscase kunnen voor dit doeleinde ook strategische aankopen worden gedaan.

De businesscase voor de vestiging van Popcentrum Jacobiberg in Arnhem-Zuid aan de Groningensingel wordt verder uitgewerkt. Het nieuwe cultuurgebouw wordt naar verwachting in 2026 opgeleverd. Om die reden wordt ook naar tijdelijke huisvesting voor de Jacobiberg gekeken, wanneer de bruikleen van hun huidige onderkomen op De Hes wordt opgezegd.

Stichting SLAK Ateliers heeft in Arnhem tot doel om woon- en werkruimten en broedplaatsen voor culturele en creatieve professionals te realiseren. De gemeenten Arnhem en Nijmegen hebben in 2022 opdracht gegeven voor een benchmark onderzoek SLAK. Mede naar aanleiding van de uitkomsten van dit onderzoek, hebben wij samen met SLAK en de gemeente Nijmegen geconcludeerd dat er aanpassingen nodig zijn in het huidige model van het creëren, beheren en exploiteren van ateliers, werk- en oefenruimten. Ons hoofddoel is dat de ateliervoorraad in de stad behouden blijft, professioneel wordt beheerd en financieel gezond wordt geëxploiteerd. Voor ons staan betaalbaarheid, verduurzaming en continuïteit daarbij centraal. Met deze uitgangspunten wordt in 2024 een herstructureringstraject van SLAK geïmplementeerd.

Nieuwe multifunctionele cultuurlocatie in Arnhem-Zuid (I)

Het is al langere tijd bekend dat het culturele aanbod niet goed is verdeeld over de stad en dat er relatief weinig culturele voorzieningen zijn in Arnhem-Zuid, terwijl daar steeds meer mensen wonen. We vinden dit onwenselijk, kunst en cultuur moeten voor iedereen bereikbaar zijn. De nabijheid van cultuur is belangrijk en zelfs bepalend voor de deelname aan cultuur. Daarom zetten we in op de versterking van het culturele aanbod en de faciliteiten in Arnhem-Zuid voor cultuureducatie, -participatie en -presentatie. Zo werken we aan een multifunctionele cultuurlocatie in Zuid, waarbij we nadrukkelijk ook kijken naar de behoeften van bewoners. Samen met bewoners, cultuurpartners en andere betrokkenen maken we hiervoor een plan. Ondertussen wordt in samenwerking met Bureau Ruimtekoers geprogrammeerd in Zuid, op diverse locaties. De uitkomsten van deze testprogrammering gelden als opmaat naar een definitieve uitbreiding van het aanbod en de voorzieningen.

Ook de voorgenomen verhuizing van popcentrum Jacobiberg naar de Groningensingel draagt bij aan meer cultuur in Zuid. Dit geldt ook voor de mogelijke verruiming van de openingstijden van Rozet Kronenburg en de uitbreiding van activiteiten die daardoor mogelijk wordt.

We gaan de waardering van het aanbod aan culturele voorzieningen in Arnhem-Zuid de komende jaren meten. Doel is de waardering te verhogen/ gelijk te trekken met de waardering van culturele voorzieningen stadsbreed.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal gerealiseeerde m2 permanente werkruimte voor de sector			**0**	**0**	
Eenheid:	m2 permanente werkruimte. In 2021 mee gestart. Streefwaarde 2022 4.000m2				
Bron:	Gemeente Arnhem				

Waardering aanbod culturele voorzieningen in Arnhem Zuid	**31,60**		**31,10**		
Eenheid:	% (helemaal) eens met de stelling: in Arnhem Zuid zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Profilering en vitalisering van het culturele klimaat (D)

We zetten in op het versterken en behouden van de toppositie die Arnhem heeft als culturele en creatieve stad en dragen zo bij aan werkgelegenheid, innovatie en een aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Daarbij is ook onze rol, positie en samenwerking in de brede regio van belang.

Toekomstbestendige huisvesting van het Stadstheater en onze Rijksgezelschappen Oostpool en Introdans **(I)**

Toekomstbestendige huisvesting van onze culturele instellingen is van groot belang zodat zij kunnen inspelen op de veranderende samenleving en zo relevant blijven voor hun bestaande en toekomstige publiek.
De renovatie en verbouwing van het Stadstheater, inclusief kleine zaal, is in de ontwerpfase en het Stadstheater is vanaf eind 2023 tot in 2027 gesloten. In deze jaren zal een groot deel van de voorstellingen van het Stadstheater in Musis plaatsvinden, dat hiervoor wordt aangepast.

Theater Oostpool en Introdans zijn aan zet om hun eigen nieuwe huisvesting te realiseren. De provincie Gelderland heeft, in navolging van de gemeente, hiervoor geld in het vooruitzicht gesteld: een bedrag van 10 miljoen. We steunen en ondersteunen de twee gezelschappen in dit project en vinden het logisch als de nieuwe huisvesting in de nabijheid van het Stadstheater zou zijn.

Ontwikkeling van de Sonsbeektentoonstelling en State of Fashion **(I)**

Het afgelopen jaar heeft de Sonsbeektentoonstelling flink onder druk gestaan. In opdracht van de gemeente is onderzoek gedaan naar de toekomstbestendigheid van de organisatie en de editie in 2024. Het opstappen van het curatorenteam van Sonsbeek 20-24 is hierin meegenomen. Sonsbeek is een internationaal gerenommeerde tentoonstelling die een grote meerwaarde heeft voor onze stad. Na het haalbaarheidsonderzoek is besloten een RESET uit te voeren en eerst te zorgen voor een toekomstbestendige organisatie van Sonsbeek. De stichting is gesplitst en gaat zich zowel inhoudelijk organisatorisch als financieel versterken.

Er wordt gewerkt aan een nieuwe editie waarin bij het jubileum van 75 jaar Sonsbeek wordt stilgestaan. De jubileumeditie is na onderzoek door BMC naar de haalbaarheid, een jaar verschoven naar 2025. Voor de ‘jubileum’ editie hebben we incidenteel extra middelen gereserveerd zodat Sonsbeek verder kan bouwen. Sonsbeek voert daarover ook het gesprek met onder andere het Rijk, de Provincie en publieke en private fondsen. Wij zullen daarbij ondersteunen. We hebben meegegeven dat voor ons de locatie in het park, stevige betrokkenheid van de stad en verbinding met Arnhemse/regionale kunstenaars(initiatieven) van belang zijn. Ook willen we dat de Sonsbeektentoonstelling bekender wordt bij een bredere groep Arnhemmers.

State of Fashion staat er zowel inhoudelijk, organisatorisch als financieel steviger voor, mede dankzij de opname in de landelijke culturele basisinfrastructuur (BIS) en de samenwerking in Modepartners 025. State of Fashion is nu een eigen stichting na de splitsing van Sonsbeek. Na afronding van de editie 2022 is gestart met de voorbereiding voor de biënnale in 2024. We blijven State of Fashion steunen.

Versterking van de (samenwerking in de) Cultuurregio 025 **(I)**

De samenwerking in Cultuurregio 025 is steeds intensiever. Cultuur maakt integraal onderdeel uit van de regionale opgave van de 'Ontspannen Regio' van de Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen (GMR). We werken met de regio aan het Uitvoeringsplan Transformatievoorstel Cultuurregio 025 waarvoor de provincie Gelderland een bijdrage van € 1,3 miljoen heeft toegekend. Uitgangspunt is werken aan duurzame structuurversterking van de hele culturele keten in de hele regio. Dat betekent dat de acties een regiobreed en blijvend effect moeten hebben op de keten van top- en middensegment, cultuureducatie, kunstvakonderwijs en amateurkunst. We voeren dit samen uit met onze regiogemeenten, provincie en culturele instellingen. Namens de GMR zijn we penvoerder voor de subsidie van de provincie aangezien de GMR geen subsidies kan verstrekken.

De Cultuurregio 025 neemt actief deel aan het structureel overleg van de stedelijke cultuurregio's met het Ministerie van OCW, het IPO en de VNG. De komende periode zijn onder andere innovatie & transitie van de sector, de code diversiteit & inclusie, de code governance en de code fair practice van de culturele sector, net als de ontwikkeling van het landelijk cultuurbestel, belangrijke onderwerpen.

Behoud van werkgelegenheid in de culturele en creatieve sector **(I)**

Kunst- en cultuurinstellingen zijn grote werkgevers in de stad, die we zo goed mogelijk willen faciliteren. In de culturele en creatieve sector werken in Arnhem circa 5.000 mensen; dat is circa 4,6% van de Arnhemse werkgelegenheid. Ons doel is dit aandeel te behouden. Fair practice is een belangrijk thema en blijft daarom een aandachtsgebied. We blijven onze instellingen daar scherp op houden en in ondersteunen. Onder andere de Cultuur Academy organiseert sessies in de stad en heeft contact met relevante partijen zoals Kunsten ’92 en Platform Arbeidsmarkt Culturele en Creatieve Toekomst (ACCT).

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage werkenden in de Arnhemse culturele en creatieve sector	**4,60**	**4,70**	**4,60**	**4,70**	

Eenheid: % werkenden

Bron: Monitor Vitale Economie/ PWE op basis van landelijke definitie/ indeling creatieve sector

Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren (A)

Het Arnhem van nu is het resultaat van een lange ontwikkelingsgeschiedenis. Deze geschiedenis is dagelijks en vrijwel overal te ervaren en bepaalt voor een belangrijk deel het aanzien van de stad. Het aanwezige erfgoed is in meerdere opzichten betekenisvol en waardevol. In cultuurhistorisch opzicht weerspiegelt het erfgoed de geschiedenis van de stad. Dit erfgoed is niet reproduceerbaar en van onvervangbare waarde. Erfgoed vertegenwoordigt daarnaast identiteitswaarde. Het karakter van een buurt of stad maakt dat mensen zich er thuis of ermee verbonden voelen. Vaak gaat dat om plekken en/of gebouwen, maar ook de verhalen die hierbij horen en eigen belevingen zorgen hiervoor. Erfgoed is ook van belang voor de stadseconomie. Het historische karakter van de binnenstad is een belangrijke basis voor het aantrekkelijke winkel- en verblijfsklimaat. Bezoek aan de binnenstad leidt tot bestedingen. Monumentale parken worden intensief gebruikt en trekken mensen en bedrijven aan die zich graag in de buurt van zo'n park willen vestigen. Erfgoed draagt kortom bij aan een aantrekkelijk klimaat voor bewoners, ondernemers en bezoekers van de stad.
Het is de ambitie om goede erfgoedzorg, niet alleen door bescherming van cultuurhistorisch waardevolle objecten, vooral vorm te geven door kennisoverdracht, stimulering en behoud door ontwikkeling. Dit doen we om de cultuurhistorische factor een zichtbare en samenhangende rol te geven in stedelijke ontwikkeling. We zijn trots op deze wijze waarop dit met eigenaren van monumenten wordt gerealiseerd en de stappen die de gemeente aan het maken is op het gebied van verduurzaming van monumenten.

Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed (D)

Het Arnhemse erfgoedbeleid richt zich op behoud en versterking van cultuurhistorische waarden en helpt hiermee bij te dragen aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren. Dit wordt bereikt door:

- Cultuurhistorie als inspiratiebron op te nemen in ontwerpopgaven en gebiedsprocessen, hier vorm aan te geven in (ruimtelijke) plannen en projecten waardoor cultuurhistorie zichtbaar en beleefbaar wordt gemaakt. Een voorbeeld is de herinrichting van de Velperweg waarbij de oude laanstructuur en het landgoedverleden een belangrijk uitgangspunt is.
- (Her-)bestemming van cultuurhistorisch erfgoed, door dit erfgoed een duurzame bestemming te geven en daardoor voor de stad te behouden. Natuurlijk moet hierbij worden gedacht aan de Eusebiuskerk die na 13 jaar restauratie weer klaar is voor de toekomst, maar ook aan het vernieuwde en gerestaureerde Museum Arnhem en monumentale kantoren die tot duurzame woongebouwen zijn herbestemd.
- Het cultuurhistorische erfgoed duurzaam te beschermen, waar de kwetsbaarheid ervan dit noodzakelijk maakt, bijvoorbeeld door plantoetsing en vergunningverlening. Te denken valt hierbij aan renovaties van woningen op de Geitenkamp, in samenwerking met corporaties.
- Kennis over het Arnhemse erfgoed toegankelijk te maken en daarmee het publieksbereik en draagvlak voor het behoud van cultuurhistorisch erfgoed te vergroten, bijvoorbeeld door advisering, erfgoedpublicaties, het organiseren van lezingen en tentoonstellingen, het onderhouden van Planon, een extern te raadplegen monumentendatabase, en het actualiseren van de cultuurhistorische waardenkaart.
- In 2023 is gestart met het maken van een erfgoedagenda. Deze erfgoedagenda wordt begin 2024 voorgelegd aan de raad en de gaat de basis vormen voor ons werk.

Bescherming en herbestemming van cultuurhistorisch erfgoed (I)

Bescherming van cultuurhistorisch erfgoed maakt deel uit van het dagelijkse werk en wordt doorlopend vormgegeven door vergunningverlening en kennisoverdracht, het leveren van bijdragen aan bestemmingsplannen en deelname in projectgroepen ter voorbereiding op de Omgevingswet. In die projectgroepen is erfgoed/het Arnhemse historische DNA als mede-kwaliteitsbepalend bij ruimtelijke ontwikkelingen gepositioneerd en in het Voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 geland. Herbestemmingen worden eveneens afgewogen binnen het kader van de vergunningverlening, met oog voor kansen die deze kunnen bieden. In de monumentenzorg is, zeker met het oog op de klimaatproblematiek en de sterk stijgende energieprijzen, grote aandacht voor verduurzaming. Hierbij is het van belang duurzaamheidsmaatregelen te treffen zonder dat cultuurhistorische waarden wezenlijk worden aangetast. In samenhang met onze opgaven voor duurzaamheid (voorheen NEMIA) wordt vanuit een bestuurlijke opdracht gewerkt aan een beleidskader voor de verduurzaming van monumenten. Voor deze verduurzaming is een energiecoach aangesteld. Een ander speerpunt is het uitwerken van de toekomstverkenning Religieus Erfgoed naar een actieplan. Ook bij de gebedshuizen is aandacht voor duurzaamheid. Hiervoor is een energycafé georganiseerd die de start markeert van een green deal voor deze specifieke categorie objecten. Als speerpunten kunnen worden genoemd het in kaart brengen van gebieden waar erfgoedwaarden nog niet voldoende in beeld zijn maar waar mogelijk wel beschermingsvraagstukken spelen en het voor bestuurlijke vaststelling voorleggen van de geactualiseerde archeologische verwachtingskaart.

Zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed **(I)**

- Erfgoed wordt waar mogelijk zichtbaar en beleefbaar gemaakt in de stad. Zo speelt het laan- en landgoedverleden van de Velperweg een belangrijke rol bij de herinrichting van deze weg, staan de gemeente en de Stichting Eusebius Arnhem in nauw contact als het gaat om de programmering van het ondergrondse verleden van de kerk en wordt gewerkt aan een managementplan voor beheer en verdere zichtbaarheid van de Limes (Romeinse rijksgrens) in Arnhem. We werken verder mee aan de doorontwikkeling van de Historische Kelders, als locatie om het middeleeuwse verleden van Arnhem te beleven.
- In projecten gaan wij ontwikkelkansen agenderen, stakeholders enthousiasmeren en kennis overdragen. Projecten waarin dit op korte termijn gaat spelen houden vooral verband met de verdichtingsopgaven waarvoor de stad staat.
- Er wordt archeologisch vondstmateriaal voor tentoonstellingen geleverd.
- De Open Monumentendag wordt ondersteund, onder meer door het geven van rondleidingen en ambtelijk advies.

Ontsluiting van kennis over erfgoed **(I)**

- Planon, de monumentendatabase die raadpleegbaar is voor monumenten- en andere erfgoedgegevens, wordt, nu deze geactualiseerd is, beheerd en bijgehouden.
- Actuele berichtgeving wordt gedeeld op social media.
- Ondersteuning van Stichting Monuscript die jaarlijks boeken uitbrengt in de Arnhemse Monumenten Reeks. Er wordt nu gewerkt aan een publicatie over de Kleefse Waard, medio 2024 te presenteren.
- Nu het historische deel nagenoeg is afgerond, wordt begonnen met het schrijven van het publieksboek over de archeologische opgravingen in de zuidelijke binnenstad.
- Rapporten van het archeologische onderzoek ter hoogte van de Jansplaats en Schuytgraaf veld 26 (inventariserend onderzoek) komen gereed.
- De archeohotspot vervolgt zijn werkzaamheden met betrekking tot de determinatie van Arnhems archeologisch vondstmateriaal en uitleg daarover aan bezoekers van het Erfgoedcentrum. Na een evaluatie is gekozen voor een gewijzigde vorm van de archeohotspot: afgeslankter qua opzet, maar meer zichtbaar en zich daarmee samenhangend richtend op een groter publieksbereik.
- Archeologisch onderzoek in de stad gaat gepaard met berichtgeving en publiciteit.

Regisseren en uitvoeren van archeologisch onderzoek en archeologisch depotbeheer **(I)**

- In het najaar volgt een opgraving van een deel van het Romeinse grafveld in Schuytgraaf (veld 26).
- Archeologisch onderzoek is daarnaast voorzien in de Rijnwijk, Rijnkade en in de omgeving van het Stadstheater.
- Depotbeheer: het nieuwe depot in Museum Arnhem wordt verder gebruiksklaar gemaakt, inclusief standplaatsregistratie van vondstdozen.
- Bij archeologische projecten wordt vooral ook de regierol aangenomen. Projecten doen zich voor in zowel de historische binnenstad als daarbuiten.

Regioadvisering archeologie **(I)**

De gemeente Arnhem werkt met zeven omliggende gemeenten samen in regionaal verband. De regio-archeoloog adviseert de gemeenten doorlopend over het meenemen van archeologie in ruimtelijke ontwikkelingen en het beleefbaar maken ervan, formuleert beleid en toetst rapporten en adviesdocumenten. De regio-archeologie wordt gefinancierd door de omliggende gemeenten en provinciale subsidie. In 2021 is vanuit de provincie subsidie beschikbaar gesteld tot en met 2024.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar	**39.140**	**8.034**	**3.263**	**13.208**
Verbreding van cultuurbereik en participatie	34.979	8.034	883	371
Versterking van de culturele infrastructuur	4.161	0	2.380	12.838
Profilering en vitalisering van het culturele klimaat				
Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren.	**2.369**	**838**	**304**	**224**
Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed	2.369	838	304	224
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**41.509**	**8.872**	**3.567**	**13.432**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	36.171	38.750	44.042	41.509	40.688	40.655	45.355
Baten	8.059	7.524	8.707	8.872	8.423	8.423	8.423
Saldo lasten en baten	***-28.112***	***-31.227***	***-35.335***	***-32.637***	***-32.265***	***-32.232***	***-36.932***
Toevoegingen aan reserves	4.282	3.204	3.451	3.567	1.040	1.040	1.040
Onttrekkingen aan reserves	4.886	832	4.127	13.432	765	923	791
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***605***	***-2.372***	***676***	***9.865***	***-275***	***-117***	***-249***
Gerealiseerd resultaat	**-27.508**	**-33.599**	**-34.659**	**-22.772**	**-32.540**	**-32.349**	**-37.181**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 41,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Subsidies en gemeenschappelijke regelingen: € 27,7 miljoen;
- Kapitaallasten: € 4,6 miljoen;
- Kosten personeel: € 1,6 miljoen;
- Overige kosten: € 7,6 miljoen.

De totale lasten dalen met € 2,7 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt onder andere door € 2,5 miljoen budgetoverheveling 2022 die in 2023 besteed wordt en € 1,3 miljoen incidentele indexatie van subsidies in 2023. Hier tegenover staat uitbreiding van de formatie van € 0,1 miljoen en een indexatie 2024 van € 1,4 miljoen.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 8,9 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Verhuur panden en accommodaties: € 8,5 miljoen;
- Bijdrage van deelnemende gemeenten voor regioarcheologie: € 0,1 miljoen.
- De specifieke uitkering (SPUK) Impuls jongerencultuur (D21); € 0,3 miljoen.

De totale opbrengsten stijgen met € 0,2 miljoen ten opzichte van 2023. Dit wordt veroorzaakt doordat de specifieke uitkering Impuls jongerencultuur 2022 van € 0,3 miljoen in 2023 is begroot en de huurinkomsten met 0,5 miljoen stijgen.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 3,6 miljoen toegevoegd aan de reserves.
- € 1,0 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Vastgoed;
- € 2,6 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 13,4 miljoen onttrokken aan de reserves.
- € 12,8 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed;
- € 0,6 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Vastgoed;

De onttrekking van € 12,8 miljoen wordt met name veroorzaakt door de vrijval van € 12,5 miljoen uit de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed door het opnemen van structurele lasten voor de verbouwing van het Stadstheater.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Cultuur
De culturele basis- en meerjarenvoorzieningen, het culturele middensegment en makers tot aan de amateurkunstverenigingen.

Erfgoed
Provincie Gelderland, provinciale en lokale erfgoedinstellingen of verenigingen, regiogemeenten en monumenteneigenaren.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Kadernota ‘STROOM – cultuurbeleid Arnhem’ 2021;
- Tussenevaluatie 'Arnhem, Stroomt Door', 2016;
- STROOMversnelling: actualisatie cultuurbeleid, 2020;
- Kadernota Beeldende Kunst in de Openbare ruimte 2022;
- Cultuurprofiel 025 Arnhem Nijmegen, Transformatievoorstel Cultuurregio 025;
- Erfgoedagenda gemeente Arnhem.

Participatie en armoedebestrijding

Alle Arnhemmers moeten mee kunnen doen in de samenleving. Ieder op z'n eigen manier. Daarvoor is financiële rust, stabiliteit, een dag-invulling en perspectief op een goede toekomst nodig. Kortom, we willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen.

We zetten volop in om Arnhemmers zo veel mogelijk te ondersteunen om financieel zo zelfstandig mogelijk te zijn. Door hen te helpen met het vinden van werk, maar ook door het aanpakken van schulden en het voorkomen ervan. We blijven investeren in een gebiedsgerichte aanpak, een meer persoonlijke benadering en een intensievere samenwerking met ketenpartners. We gaan (meer) samenwerken met ervaringsdeskundigen om in ons beleid en uitvoering zo goed mogelijk aan te sluiten bij de leefwereld van de inwoner. Naast deze ontwikkelingen investeren we in onze (professionele en vrijwillige) organisaties, die onze inwoners met geldzorgen bijstaan. Ook zijn we begonnen om de kinderen uit deze gezinnen te stimuleren naar een kansrijke positie.

Deze insteek werpt zijn vruchten af. Tegelijkertijd zien we dat door de huidige maatschappelijke ontwikkelingen we ook in 2024 voor de nodige uitdagingen komen te staan.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen (A)

Juist deze tijd vraagt dat wij inwoners de zekerheid geven dat zij, zelfstandig of met de juiste duurzame begeleiding, in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien. Dit doen wij door mensen aan het werk te helpen. Als dit niet lukt, is er een vangnet. Maar we kijken tegelijkertijd op welke manier ze wel kunnen blijven deelnemen aan onze samenleving. We helpen inwoners laagdrempelig in hun eigen buurt en met (in)formele steun. We hebben hierbij oog voor de persoonlijke situatie van de inwoner. We proberen er zo snel mogelijk bij te zijn om complexere problemen te voorkomen. We kijken breed naar de situatie en werken aan oplossingen met onze partners in stad. Onze partners hebben we de komende jaren hard nodig. Want alleen samen kunnen we zorgen dat iedereen op elk niveau in onze maatschappij mee kan doen.

Voorkomen en vroeg erbij (D)

In financieel onzekere tijden, waarin veel inwoners geldzorgen hebben door stijgende lasten, willen we zoveel mogelijk voorkomen dat inwoners schulden opbouwen en/of in de armoede terecht komen. Als inwoners geldzorgen hebben, willen we hen zo snel mogelijk bereiken en helpen. We focussen ons binnen het doel 'Voorkomen en Vroeg erop af' op:

- Meer Arnhemmers met financiële vragen kunnen ons vinden;
- Meer Arnhemmers met beginnende schulden maken gebruik van een hulpaanbod;
- Jeugdwerkloosheid voorkomen.

Meer Arnhemmers met financiële vragen kunnen ons vinden (I)

Veel Arnhemmers worden nog steeds geconfronteerd met stijgende kosten. Wij willen voorkomen dat zij geldzorgen en/of schulden krijgen. In acht wijken is een Goed Geregeld Arnhem loket. Inwoners kunnen hier terecht voor financiële ondersteuning. Als er sprake is van geldzorgen, zorgt Goed Geregeld Arnhem dat de inwoner terecht komt bij de sociale wijkteams, Opr€cht of Geldzaken en Ondernemers, voor schuldhulpverlening. We beogen met Goed Geregeld Arnhem meer financiële vragen te beantwoorden.

Voor ketenpartners organiseert Rijnstad de training "Alert op geldzorgen", zodat zij geldzorgen kunnen herkennen en bespreekbaar kunnen maken én bekend zijn met de Arnhemse routekaart. We bieden kinderen en jongeren financiële educatie in het onderwijs met als doel te voorkomen dat jongeren in de schulden belanden. Daarnaast is Opr€cht aanwezig op verschillende locaties om proactief contact te leggen met jongeren en hen naar de juiste hulpverlening te leiden. Dit jaar ontwikkelen we een verjaardagskaart voor jongeren die 18 worden. Hiermee geven wij uitvoering aan de overgenomen motie 'feliciteren en informeren' (23M58). Jongeren ontvangen een verjaardagskaart met een link naar een informatief filmpje en informatie over relevante thema's, waaronder geldzaken. Ook worden zij gewezen op de 'Kwikstart' app.

Meer Arnhemmers met beginnende schulden maken gebruik van een hulpaanbod (I)

Sinds 2021 zijn verhuurders, energiemaatschappijen, zorgverzekeraars en waterbedrijf Vitens verplicht om betalingsachterstanden door te geven aan de gemeente. Dit geeft ons de kans om contact te leggen met meer inwoners die mogelijk financiële problemen hebben. Bij vroegsignalering komt de vraag niet vanuit de inwoner, maar bieden wij vanuit de gemeente hulp aan. Op alle signalen die wij ontvangen volgt een hulpaanbod. Dit kan telefonisch, met een huisbezoek, per mail of per brief.
We streven naar een stijging van het aantal Arnhemmers dat we spreken over hun betalingsachterstand en het aantal inwoners dat positief reageert op een hulpaanbod. Hiervoor ontwikkelen we indicatoren. Daarnaast hanteren we als positieve indicator de afnemende schuldenlast bij aanvang van een schuldregeling.

Sinds april 2023 neemt het aantal signalen van betalingsachterstanden toe. Door de economische onzekerheid is het lastig te voorspellen of deze trend zich doorzet. Omdat wij erin geloven dat persoonlijk contact het vaakst resulteert in het aanvaarden van hulp bij het oplossen van betalingsproblemen, benaderen we nog meer inwoners telefonisch of gaan we bij hen thuis langs. Als blijkt dat een inwoner meer schulden heeft, wordt de inwoner doorgeleid naar het sociale wijkteam voor schuldhulpverlening. Wij blijven ook actief op andere plekken om inwoners met mogelijke schulden te bereiken, zoals de rolzittingen van de rechtbank en op het Rijn IJssel college met spreekuren voor jongeren. We zoeken onder meer in 2024 de samenwerking met zogenaamde 'sleutelpersonen' in de wijken; inwoners die een groot netwerk hebben en een rol kunnen spelen in het bespreekbaar maken van geldzorgen en het hulpaanbod.

Met ingang van 2025 gaan we onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer uitvoeren. Dit is in voorbereiding. Vroegsignalering maakt hier samen met het schuldregelen en budgetbeheer/budgetcoaching onderdeel van uit.

Jeugdwerkloosheid voorkomen **(I)**

Voor het thema jeugdwerkloosheid werken we samen met onze regionale ketenpartners om zoveel mogelijk jongeren in onze arbeidsmarktregio te laten participeren in de vorm van een opleiding, een traject naar werk of het hebben van een baan. Er zijn verschillende ondersteuningsmogelijkheden voor jongeren in kwetsbare posities op het voortgezet speciaal onderwijs, praktijkonderwijs en mbo om te begeleiden in de overstap van school naar school of van school naar werk.. De begeleidingsvormen worden geëvalueerd en aangescherpt om nog beter aan te sluiten bij de behoefte van de jongeren.

We geven een vervolg aan de pilot “Jongeren in beeld”. De groep jongeren tussen de 23 en 27 jaar zonder startkwalificatie die nu niet in beeld is wordt in beeld gebracht en krijgt ondersteuning aangeboden. Daarnaast willen we een aantal wijkinitiatieven zoals de Belofte een vervolg geven in samenwerking met het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Een indicator voor de inspanning jeugdwerkloosheid voorkomen is in ontwikkeling.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal gestelde financiële vragen	**1346**	**849**	**785**	**10390**	
Eenheid: Inwoners ingediende vragen bij Sociale Wijkteams Arnhem en Goed Geregeld Arnhem					
Bron: Sociale wijkteams, vanaf 2022 inclusief Rijnstad					

Gemiddelde schuld van huishouden dat start met een schuldregeling		**36000**	**36600**	**36300**	
Eenheid: Schuld in euro's					
Bron: PLANgroep					

Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 1 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	**5000**	**5100**	**4700**		
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: CBS					

Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 4 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	**3000**	**3000**	**3000**		
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: CBS					

Arnhemmers kunnen rondkomen **(D)**

Wij willen onze inwoners bestaanszekerheid en het perspectief van een toekomst zonder problematische schulden bieden. Deze bestaanszekerheid vormt een essentiële randvoorwaarde om stappen te kunnen zetten richting activering, het oplossen van gezondheids- /psychische problemen en werk. Een deel van de wet- en regelgeving bestaanszekerheid wordt landelijk bepaald. Denk hierbij aan de hoogte van het minimumloon en de bijstandsuitkering.
Als gemeente gaan we over de hoogte en toegankelijkheid van onze gemeentelijke inkomensregelingen en indirect over de ondersteunende regelingen in de stad en over onze schuldhulpverlening. We focussen binnen het doel “Arnhemmers kunnen rondkomen” op:

- vergroten van de effectiviteit en het bereik van onze inkomensregelingen;
- het realiseren van een vangnet voor inwoners met een laag inkomen met de partners in de stad;
- meer Arnhemmers zo snel mogelijk duurzaam schuldenvrij krijgen.

Vergroten van effectiviteit en bereik van onze inkomensregelingen (I)

We vereenvoudigen één voor één al onze gemeentelijke inkomensregelingen voor zowel onze inwoners als de uitvoering. Wij kijken daarbij ook naar de mogelijkheden van verdere harmonisatie van de regelingen, daarbij wel rekening houdend met het risico op de zogenoemde armoedeval.

Wij streven ernaar dat inwoners zoveel mogelijk regelingen waarop zij recht hebben direct aangeboden krijgen. Zo wordt momenteel aan inwoners met een participatiewet-uitkering al direct de Gelrepas verstrekt; dit gaan we waar mogelijk verder uitbreiden.

Bij het verder verbeteren van het aanbod van de Gelrepas betrekken wij inwoners met hun wensen en ideeën. Regionaal werken we in het kader van de verdere verbetering van de effectiviteit en het bereik van de Gelrepas nauw samen.

We meten het jaarlijks bereik van de regelingen, het doel is dat het bereik toeneemt. Daarnaast meten we ook het gebruik van de Gelrepas. En meten we op twee inkomensregelingen de klanttevredenheid onder gebruikers.

Met partners in de stad realiseren van een vangnet voor inwoners met een laag inkomen (I)

In Arnhem wonen veel huishoudens met een laag inkomen. Relatief veel huishoudens hebben moeite met rondkomen en veel kinderen groeien op in armoede. We gaan daarom de samenwerking met onze partners in de stad intensiveren met als doel een samenhangend vangnet voor inwoners in armoede te bieden. Tevens moeten kinderen mee kunnen doen, ook als hun ouders met financiële problemen kampen.

Een aantal partners ondersteunen wij in dit kader momenteel al (incidenteel of structureel), denk daarbij onder andere aan de Voedselbank, Stichting Leergeld en het jeugdfonds voor Sport en Cultuur. We willen met deze (en mogelijk andere) partijen komen tot een gedragen uitvoeringsplan waarbij we elkaar versterken. Daarbij ook kijkend naar specifieke thema's die aandacht behoeven en naar de verschillende gebieden/behoeftes in de stad (en daarbij dus de relatie leggend met de gebiedsplannen en de Arnhem-Oost aanpak). Ook willen we de kaders van de financiële ondersteuning van de gemeente aan deze partijen nader uitwerken.

We monitoren het aantal aanvragen dat de betreffende ketenpartner ontvangt van Arnhemmers.

Meer Arnhemmers zo snel mogelijk duurzaam schuldenvrij (I)

Na de coronaperiode en door de energiecrisis is de (landelijke) verwachting dat het aantal inwoners met problematische schulden gaat stijgen. We monitoren daarom het aantal Arnhemmers dat ondersteuning krijgt bij het oplossen van schulden. In het afgelopen jaar zagen we het aantal aanvragen schuldhulpverlening licht stijgen. We zetten daarbij volop in op een effectieve schuldhulpverlening waarin we uitgaan ” van de inwoner. Of we daarin duurzaam effectief zijn beoordelen we aan de hand van het aantal en het percentage inwoners dat zich na een schuldregeling opnieuw aanmeldt met financiële problemen.
Schuldhulpverlening vereist maatwerk. Voor ondernemers en voor jongeren hebben we een eigen aanpak waarbij we ervaringsdeskundigheid inzetten. We blijven gedupeerden van het Kinderopvangtoeslagchandaal onverminderd helpen bij de problemen waar zij tegenaan lopen.

We onderzoeken of we met ingang van 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening (vroegsignalering, schuldregeling en budgetbeheer/budgetcoaching) weer in eigen beheer kunnen gaan uitvoeren. Daarnaast inventariseren we hoe we deze reguliere schuldhulpverlening eventueel kunnen verrijken met aanvullende diensten zoals bijvoorbeeld sociale kredietverlening en bewindvoering.

Via het Nationaal Programma Arnhem-Oost werken we een innovatieve manier van schuldhulp uit. We selecteren in Immerloo (een gebied dat één van de armste postcodegebieden van Nederland is), een groep inwoners die te maken heeft met problematische schulden en creëren rust door schulden in één keer op te kopen en daarna de doorbraakmethode in te zetten. Omdat we weten dat deze groep ook vaak te maken heeft met multi-problematiek verwachten we besparingen op voorliggende voorzieningen. Via een pilot kijken we naar het maatschappelijk rendement daarvan en naar de mogelijkheden om dit verder over Arnhem uit te rollen.

De samenwerking binnen het convenant 'Samen Sterker' met aangesloten bewindvoerders is geëvalueerd en wordt voortgezet. We hebben als doel de doorstroom van deze doelgroep richting schuldhulp te versnellen. We starten daarvoor een pilot om de begeleiding van inwoners onder bewind te verbeteren.

Tenslotte zetten we in op onze rol als schuldeiser (bij bijvoorbeeld vorderingen bij cluster Werk en Inkomen of Gemeentelijke heffingen), in op een zo soepel mogelijk beleid voor inwoners die wel willen betalen, maar niet kunnen betalen. We vertalen landelijke ontwikkelingen op dit vlak naar onze Arnhemse situatie.

Naast de opgenomen indicatoren ontwikkelen we inzicht in het bereik van de inkomensregelingen en de terugval van inwoners die schuldenvrij zijn uitgestroomd.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal inwoners met product Schuldhulpverlening		**995**	**1020**	**1148**	
Eenheid: Aantal					
Bron: PLANgroep					
Gemiddelde aantal schuldeisers van huishouden dat start met een schuldregeling		**13**	**12**	**14**	
Eenheid: Aantal schuldeisers					
Bron: PLANgroep					
Aantal huishoudens schuldenvrij uitgestroomd na traject Schuldhulpverlening	**180**	**333**	**385**		
Eenheid: Aantal per jaar					
Bron: PLANgroep					

Arnhemmers doen mee (D)

Arnhemmers die een beroep doen op de ondersteuning vanuit de Participatiewet willen we zo snel mogelijk op weg helpen naar zelfredzaamheid en hen hierin, zoveel mogelijk op maat, perspectief bieden. We zetten in op ontwikkeling en begeleiding naar vermogen. Bij voorkeur leidt dat tot betaald werk. Elke stap beschouwen we als een resultaat, omdat we weten dat betaald werk niet voor iedereen mogelijk is. Binnen de lijn bestaanszekerheid van het Nationaal programma Arnhem Oost wordt aansluiting gevonden op dit doel door de aanpak van laaggeletterdheid te intensiveren, vrijwilligerswerk te stimuleren en te versterken, activeringstrajecten laagdrempelig in de wijken te organiseren, opleidings- en leerwerktrajecten uit te breiden en meer mogelijkheden voor beschut werk, werk met begeleiding en buurtbedrijven te creëren. We focussen binnen het doel “Arnhemmers doen mee” op:

- we ondersteunen zo veel mogelijk inwoners met een uitkering naar een betaalde baan;
- we belonen en stimuleren Arnhemmers om bij te verdienen naast een uitkering;
- Inwoners participeren naar vermogen.

We ondersteunen zoveel mogelijk inwoners met een uitkering naar een betaalde baan (I)

We willen dat onze inwoners naar vermogen deelnemen aan de Arnhemse samenleving. We kijken samen met hen naar wat kan en beslissen samen wat ondersteunend en passend is bij hun persoonlijke situatie. Deze ondersteuning kan zijn bemiddeling naar betaald werk, inzet van arbeidsontwikkeling, voor nieuwkomers kunnen dit taaltrajecten zijn, voor jongeren ondersteuning bij de keuze voor een opleiding en voor weer anderen werkervaring opdoen in nieuwe branches. Met onze partners in de keten van werk en inkomen optimaliseren wij continu onze dienstverlening door een breed aanbod van trajecten te ontwikkelen. Scalabor speelt een belangrijke rol in het aanbod van arbeidsontwikkeltrajecten aan onze inwoners, door deze zelf aan te bieden, maar ook te bemiddelen naar het best passende traject.

We beogen een dalende trend van het aantal inwoners in de bijstand want dit is een indicator voor het aantal inwoners dat we succesvol begeleiden naar werk. Daarnaast streven we naar een positieve afwijking van het volume bijstand van grote gemeenten.

We belonen en stimuleren Arnhemmers om bij te verdienen naast een uitkering (I)

Het is goed als mensen bijverdienen in de bijstand. Werken in deeltijd houdt bijstandsgerechtigden werkfit en het biedt perspectief om de financiële draagkracht te vergroten. De Participatiewet onderschrijft de waarde van bijverdienen in een uitkeringssituatie. Hiervoor is in de wet de mogelijkheid voor een inkomstenvrijlating opgenomen. Deze inkomstenvrijlating is echter nadrukkelijk beperkt in hoogte en duur.

In mei 2023 werken 562 Arnhemmers met bijstand in deeltijd. Zij geven maandelijks de inkomsten aan ons door, wij verrekenen de inkomsten met de bijstand en passen de inkomstenvrijlating toe binnen de kaders van de Participatiewet. De inkomstenvrijlating is zoals gezegd beperkt in duur en heeft tegelijkertijd een verlagende invloed op de toeslagen van de Belastingdienst. Wij vinden dat het aantal personen dat in deeltijd werkt vanuit de bijstand omhoog kan en moet. Omdat betaald werk, ook in deeltijd, een geweldige manier is om deel te nemen aan de samenleving, je daardoor (meer) inkomen kan krijgen, aan persoonlijke ontwikkeling kan doen en sociale contacten hebt. Maar ook omdat deeltijdwerk een stap kan zijn naar volledige uitstroom uit de bijstand. Er zijn verschillende redenen waarom niet meer inwoners vanuit de bijstand in deeltijd werken, maar één daarvan is dat werken naast de uitkering niet of weinig loont.

Met ingang van 1 juli 2023 start de proef Bijverdienbeloning, voor de duur van 2 jaar. De bijverdienbeloning is een extra beloning en stimulans voor inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd werken of Arnhemmers die vanuit de bijstand in deeltijd gaan werken. Elke zes maanden wordt de beloning uitgekeerd tot

een maximum van € 1.200, - afhankelijk van de inkomsten die de Arnhemmer heeft verdiend met deeltijdwerk in zes maanden. De bijverdienbeloning wordt onbelast uitbetaald en heeft dus geen invloed op de toeslagen van de Belastingdienst.

In mei 2023 werken 562 personen in deeltijd en ontvangen aanvullend een bijstandsuitkering. Met deze proef willen wij een toename bereiken van;
1. Het aantal personen dat in deeltijd gaat werken;
2. De deeltijdinkomsten;
3. Het aantal personen dat vanuit deeltijdwerk in de bijstand volledig uitstroomt.

Het college informeert de gemeenteraad na 1 jaar (medio 2024) over de voortgang en de opgedane inzichten.

Inwoners participeren naar vermogen **(I)**

We zien dat een groot deel van de inwoners met een uitkering relatief veel ondersteuning nodig hebben om stappen te kunnen zetten op weg naar werk. Voor deze inwoners kunnen we ter ondersteuning instrumenten inzetten: basisbaan, loonkostensubsidie, beschut werk en jobcoaching. Er wordt hierbij altijd gekeken naar de meest passende plek voor de inwoner. Het WerkgeversServicepunt is de partij die werkgevers stimuleert om inclusief te ondernemen en hen op de ondersteuningsmogelijkheden en de instrumenten wijst.

Voor een deel van onze inwoners die ondersteuning nodig heeft in hun ontwikkeling naar werk zien we een toename van de inzet van de instrumenten loonkostensubsidie en jobcoaching. Deze aanpak is succesvol. Het aantal inwoners dat hierdoor met begeleiding kan deelnemen aan de arbeidsmarkt stijgt. De loonkostensubsidie en jobcoaching bekostigen we vanuit het re-integratiebudget. We constateren een trendmatige stijging van de uitgaven vanaf het jaar 2023. We verwachten voor 2024 alle middelen hiervoor nodig te hebben.

Beschut werk is een vorm van betaald werk bedoeld voor mensen met een arbeidsbeperking die relatief veel begeleiding en een aangepaste werkplek nodig hebben. We gaan in 2024 de bekendheid van het instrument bij professionals en werkgevers vergroten. Beschut werk is onderdeel van de reguliere dienstverlening en we verwachten in 2024 een toename van het aantal inwoners dat met een beschut werk indicatie aan de slag is.

Arnhem heeft het werkgeverschap van de medewerkers van de sociale werkvoorziening (SW) ondergebracht via de MGR Sociaal Domein bij Scalabor. De CAO-lonen van deze groep medewerkers staan onder druk en er worden acties gevoerd voor een loonstijging. Indien dit leidt tot een stijging van de lonen zal dit leiden tot een stijging van de lasten voor SW in de begroting.

Landelijk wordt gesproken over de hervorming van de arbeidsmarkt en de vorming van regionale werkcentra. We volgen deze ontwikkelingen en bereiden ons hier met de partners in de arbeidsmarktregio gezamenlijk op voor.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Volumeontwikkeling uitkeringen afgezet tegen andere grote gemeenten	**-0,40**	**-1,40**	**-2,10**	**-3,20**	

Eenheid: Percentage volume-ontwikkeling afgezet tegen andere gemeenten vanaf 1-1-2019

Bron: Benchmark 16 grote gemeenten

Aantal inwoners met een bijstandsuitkering	**8956**	**8691**	**8582**	**8077**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Aantal inwoners dat is uitgestroomd uit uitkering vanuit parttime werk	**830**	**672**	**905**	**750**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Aantal inwoners dat bijverdient naast bijstand		**2411**	**1838**	**1289**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Inkomsten uit werk naast de uitkering	**4139199**	**4043484**	**3794686**
Eenheid:	Euro		
Bron:	Administratie Werk en Inkomen		

Inwoners werkend met een vorm van ondersteuning (LKS, jobcoaching en beschut werk)	**284**	**378**	**556**
Eenheid:	Aantal inwoners met een betaling loonkostensubsidie en/of jobcoaching		
Bron:	Administratie Werk en Inkomen		

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**
Arnhemmers kunnen rondkomen	1.910	0	0	0
Voorkomen en vroeg er bij	643	0	0	642
Arnhemmers doen mee	162.694	112.324	0	0
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	169.591	164.795	163.696	165.248	166.785	168.454	166.242
Baten	114.865	114.470	109.871	112.324	114.414	117.300	120.027
Saldo lasten en baten	***-54.726***	***-50.326***	***-53.825***	***-52.924***	***-52.371***	***-51.154***	***-46.215***
Toevoegingen aan reserves	4.543	554	554	0	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	6.994	0	3.833	642	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***2.451***	***-554***	***3.279***	***642***	***0***	***0***	***0***
Gerealiseerd resultaat	**-52.275**	**-50.880**	**-50.546**	**-52.282**	**-52.371**	**-51.154**	**-46.215**

Toelichting

Lasten

De begrote lasten bedragen in 2024 € 165,2 miljoen, onderverdeeld in de volgende onderwerpen:

- Bijstandsverstrekking (waaronder BUIG en uitvoeringskosten): € 124,6 miljoen;
- Participatie (waaronder sociale werkvoorziening (SW), re-integratiebudget en uitvoeringskosten): € 38,7 miljoen;
- Armoedebeleid: € 1,6 miljoen;
- Schulddienstverlening: € 0,3 miljoen.

De totale lasten van het programma Participatie en Armoedebestrijding zijn in 2024 € 1,9 miljoen hoger dan in 2023. Dit komt door:

Bijstandsverstrekking: € 5,9 miljoen hoger dan in 2023
De begrote lasten voor de bijstandsontwikkeling zijn gekoppeld aan de landelijke begroting van de verwachte lasten op de bijstand. Op basis van de landelijke lijn worden de budgetten bepaald die de gemeenten jaarlijks ontvangen voor het betalen van de uitkeringen. Sinds 2021 is er sprake van een landelijke afname van het aantal uitkeringen. Op het moment van opmaken van de begroting is het meerjarig perspectief nog niet geactualiseerd. De lasten dalen minder hard door de inzet van loonkostensubsidie die we het jaar erop pas gecompenseerd krijgen. Verder ontvingen we in 2023 nog een bijdrage van het rijk voor de ToZo-uitkering (€ 0,1 miljoen) en stijgen in 2024 de verwachte lasten voor de individuele studietoeslag (€ 0,4 miljoen).

Participatie: € 4,3 miljoen lager dan in 2023
Dit wordt met name veroorzaakt door incidentele middelen in 2023 die in 2024 niet beschikbaar zijn waaronder een Europese StructuurFonds-subsidie voor de uitvoering (€ 0,9 miljoen), het actieplan Werk dat eind 2023 is afgerond (€ 1,3 miljoen) en middelen impuls integraal werken (€ 0,4 miljoen). Ook waren er in 2023 extra incidentele middelen beschikbaar voor het re-integratiebudget (€ 1,4 miljoen). Verder is de begroting voor de arbeidsmarktregio op dit moment nog € 2,9 miljoen lager dan in 2024. Dit komt omdat de rijksmiddelen jaarlijks worden toegekend en we op dit moment nog niet weten hoeveel er beschikbaar zal zijn in 2024. Ook worden een deel van de middelen uit 2023 nog overgeheveld naar 2024. De begroting voor SW is in 2024 € 1,6 miljoen hoger dan in 2023. Dit komt door de structureel doorgevoerde looncompensatie. In 2024 zijn er verder ook extra middelen beschikbaar voor de pilot bijverdienbeloning (€ 1,1 miljoen).

Armoedebeleid: € 0,2 miljoen lager dan in 2023
Dit wordt veroorzaakt door extra incidenteel budget voor 2023 voor het onderzoek naar het in eigen beheer uitvoeren van Armoederegelingen, schuldhulpverlening en bewindvoering.

Voor schuldhulpverlening is de begroting gelijk aan 2023.

Baten
De begrote baten van het programma Participatie en armoedebestrijding zijn in 2024 € 112,3 miljoen, onderverdeeld in de volgende onderwerpen:

- Bijstandsverstrekking: € 111,8 miljoen;
- Participatie: € 0,5 miljoen.

De totale baten van het programma Participatie en Armoedebestrijding zijn in 2024 € 2,5 miljoen lager dan in 2023. Dit komt door:

Bijstandsverstrekking: € 4,2 miljoen hoger dan in 2023
Dit wordt met name veroorzaakt door een stijging van de rijksbijdrage voor de gebundelde uitkering (BUIG). De begrote baten voor de bijstandsontwikkeling zijn gekoppeld aan de landelijke begroting van de verwachte lasten op de bijstand. Op basis van de landelijke lijn worden de budgetten bepaald die gemeenten ontvangen voor het betalen van de uitkeringen (zie ook de toelichting bij de lasten).

Participatie: € 1,8 miljoen lager dan in 2023
In 2023 ontvingen we een ESF-subsidie voor de uitvoering (€ 0,9 miljoen). De baten voor de arbeidsmarktregio waren in 2023 € 0,8 miljoen hoger vanwege een ontvangen provinciale subsidie (€ 0,4 miljoen) en de bijdrage voor de regionale mobiliteitsteams (€ 0,4 miljoen).

Toevoegingen aan reserves
In 2024 zijn er geen begrote toevoegingen aan reserves.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er voor een totaal aan € 0,6 miljoen onttrokken aan de bestemmingsreserve Taakmutaties Gemeentefonds - Overloop. Dit is de begroting voor de regionale aanpak jeugdwerkloosheid en betreft de meerjarige verdeling van de rijksmiddelen uit 2021 en 2022 op basis van het vastgestelde meerjarenplan.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Scalabor B.V.
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Participatie

- Werkgeversorganisaties;
- Werknemersorganisaties;
- Onderwijsorganisaties;
- Regionaal Werkbedrijf;
- Economic Board;
- Regiogemeenten;
- UWV;
- Stichting Inclusief Midden Gelderland;
- Inclusief Werkgeven Midden Gelderland;
- Woningbouwcorporaties;
- Leerwerkloket Midden Gelderland;
- Werkgeversservicepunt Midden Gelderland;
- Scalabor;
- Centrum voor Activerend Werk;
- Stichting Sociale wijkteams Arnhem.

Armoede en schulddienstverlening

- Stichting Sociale wijkteams Arnhem;
- Dullertsstichting;
- Stichting Leergeld;
- Jeugdfonds Sport en Cultuur;
- Arnhemse Dialoog;
- De Voedselbank Arnhem, De Kledingbank;
- Partners van Vroeg Eropaf (woningcorporaties, energiebedrijven, zorgverzekeraars, waterbedrijven);
- Stichting Rijnstad, Humanitas, SWOA;
- PLANgroep;
- Opr€cht;
- Bewindvoerders aangesloten bij het convenant;
- Zuidweg en Partners;
- Over Rood;
- Landelijke partners (Schuldenlab, Schouders Eronder).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Participatie

- Programmaplan Doorbraak Naar Werk.

Armoede en schulddienstverlening

- Doorontwikkeling Armoedeagenda en schulddienstverlening;
- Zij aan zij: schuldenvrij - De Arnhemse visie op schulddienstverlening;
- De weg uit armoede: werken aan perspectief Arnhemse armoedeaanpak - 2020 e.v.;
- Uitvoeringsagenda Schulddienstverlening 2020-2021.

Zorg

Arnhemmers die hulp, ondersteuning of zorg nodig hebben om mee te kunnen doen in de samenleving krijgen die thuis of kunnen daarvoor laagdrempelig in de wijk of buurt terecht. Door hen zo snel mogelijk te helpen voorkomen we complexere problemen. We organiseren deze hulp en ondersteuning zoveel mogelijk samen met het netwerk rondom inwoners. Waar dat ontbreekt investeren we in het versterken van deze wijknetwerken - formeel en informeel - zo dicht mogelijk bij huis, in de eigen woonomgeving. Op deze manier is hulp laagdrempelig beschikbaar en ondersteuning dichtbij en ontstaat er zo min mogelijk afhankelijkheid van (langdurige) specialistische hulp. Bij het versterken van wijknetwerken werken we intensief samen met Sociale wijkteams, regisseurs Werk & Inkomen, zorgaanbieders, huisartsen, scholen en welzijnsorganisaties in een gebied. Omdat gebieden van elkaar verschillen kan onze aanpak ook per gebied verschillen. Prioriteiten, accenten, werkwijzen en samenwerkingspartners worden daarop aangepast.

Tijdens de coronaperiode hebben aanbieders veel aandacht gegeven aan het voortzetten van hulp en ondersteuning aan onze inwoners en zijn alternatieven gevonden om de continuïteit te borgen. Het is dankzij deze partijen dat de meeste inwoners de coronaperiode goed zijn doorgekomen. Inmiddels is het gebruik van hulp en ondersteuning bijna overal weer op pre-corona niveau. We zien echter ook dat sommige problemen zijn toegenomen en dat extra inzet nodig is om deze op te lossen. Dit geldt bijvoorbeeld voor de mentale gezondheid van jongeren, waarvoor wachtlijsten zijn ontstaan. We maken afspraken en ontwikkelen alternatieven om de jongeren met acute problemen als eersten te helpen.

De komende jaren gebruiken we om de kansengelijkheid en bestaanszekerheid voor alle inwoners te versterken. Ook willen we de ingezette transformatie van zorg voortzetten. Preventie staat voorop om zoveel mogelijk problemen te voorkomen maar we zetten ook in op het bieden van lichtere zorg om zwaardere problemen te voorkomen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving (A)

We vinden het belangrijk dat alle Arnhemmers zo zelfstandig mogelijk kunnen leven, ook als zij daarbij, vanwege beperkingen of chronische ziekte, een steuntje in de rug nodig hebben. We richten ons op een 'Inclusieve stad' waarin alle inwoners mee kunnen doen. Waar dat nodig is bieden we passende hulp en ondersteuning waarbij we zorgen dat inwoners zoveel mogelijk zelf regie houden over hun leven en de kwaliteit daarvan kunnen verbeteren of op peil kunnen houden. Om dat mogelijk te maken zetten we in op het versterken van de eigen kracht, het sociaal netwerk van inwoners en het benutten van algemene voorzieningen in de wijken. Daarbij streven we er naar dat partijen in de wijk een stevig netwerk vormen en wijkgericht gaan werken. We werken preventief en zetten in op het normaliseren van zorg waar dat kan. Dat betekent dat we minder snel willen diagnosticeren en etiketteren en niet altijd direct een specialistische hulpverlener in willen zetten. Liever maken we gebruik van het netwerk en versterken dit waar dat nodig is waarbij we verschillen tussen Arnhemmers accepteren en omarmen. Inwoners met zorg, jong en oud, blijven zoveel mogelijk thuis wonen met de nodige ondersteuning, of maken eerder de overstap van een instelling naar zelfstandig wonen in de wijk. Wanneer inwoners zorg met verblijf nodig hebben zoeken we naar oplossingen die zoveel mogelijk op de thuissituatie lijken; uit huis maar zo 'thuis' mogelijk. Zo bieden we onze inwoners duurzame, passende, effectieve en efficiënte ondersteuning op maat, zo tijdig mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis. Ook stimuleren we daarbij actieve deelname van inwoners aan de Arnhemse samenleving. We willen dat alle Arnhemmers mee kunnen doen.
We zorgen ervoor dat de toegang naar ondersteuning en zorg transparant en laagdrempelig is ingericht. Om kwalitatief goede zorg beschikbaar te hebben en te houden zetten we, met name in de jeugdzorg, extra maatregelen in.

Uitwerking indicatoren
Begin 2022 zijn de Visie Sociaal Domein, de Kadernota ‘Van beschermd wonen naar een beschermd thuis' en het Jeugdbeleid vastgesteld. Op dit moment worden deze kaders vertaald naar inspanningen en effectindicatoren. In de volgende Begroting zullen de nieuwe effectindicatoren worden opgenomen.

Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis **(D)**

Inwoners die er (tijdelijk) niet in slagen zichzelf te redden in het dagelijks leven bieden we hulp, ondersteuning en zorg. We bereiken steeds meer Arnhemmers en uit het inwonerservaringsonderzoek blijkt dat veel Arnhemmers tevreden zijn over de geboden hulp. Tegelijkertijd is de ervaring, met name van de Sociale wijkteams, dat inwoners vaak (te) lang afhankelijk blijven van specialistische hulp. We gaan ons inspannen om deze inwoners zo zelfstandig mogelijk te maken, zodat zijzelf de regie over hun leven terug krijgen en de kwaliteit van leven verbetert. We zetten in op het versterken van de eigen kracht en investeren in het (sociaal) netwerk rondom inwoners waarbij we het gebruik van algemene voorzieningen in de wijken stimuleren. Deze aanpak is ook van belang om in te spelen op de toenemende vergrijzing en de personeelstekorten in de zorg het hoofd te bieden. Bij huishoudelijke ondersteuning zijn deze ontwikkelingen al voelbaar. Via wachtlijstbemiddeling borgen we dat de meest kwetsbare inwoners met acute problemen als eerste geholpen worden door direct huishoudelijke ondersteuning in te zetten. Daarnaast onderzoeken we samen met zorgaanbieders hoe we voldoende personeel kunnen inzetten in de huishoudelijke ondersteuning en welke mogelijkheden er zijn om vraag en aanbod in evenwicht te brengen.

We hebben ook aandacht voor de groeiende groep inwoners (en hun naasten) met een vorm van dementie. We willen van Arnhem een dementievriendelijke samenleving maken. Dit doen we door onder andere bewustwording en trainingen van Arnhemmers en Arnhemse ondernemers over de omgang van inwoners met dementie zodat ook deze groep zo lang mogelijk mee kan blijven doen in Arnhem.

We versterken de (veer)kracht van onze inwoners thuis en in instellingen met een integrale aanpak **(I)**

- We lichten onze inwoners beter voor hoe ze hun zelfstandigheid kunnen behouden; dit doen we met inzet van het eigen netwerk en een betere benutting van algemene voorzieningen in de wijk. We stimuleren het gebruik van deze algemene voorzieningen en we zorgen dat het aanbod bekend is en aansluit bij de behoefte van de inwoners van de wijk. Daarbij wordt onder andere gebruik gemaakt van een website waarop het aanbod aan algemene voorzieningen staat vermeld; deze website ontwikkelen we verder door.
- De huidige versnippering van begeleiding over veel verschillende aanbieders wordt teruggebracht door een sterk netwerk per wijk te organiseren waarin hulpverleners elkaar kennen en intensiever met elkaar samenwerken rondom inwoners. Dit bevordert collectieve en integrale oplossingen voor inwoners en zorgt er voor dat beter gebruik wordt gemaakt van algemene voorzieningen en sociale netwerken in de wijk, zodat de begeleiding effectiever wordt.
- Er is veel samenhang in de opgaven waarvoor we staan. In de jeugdzorg bijvoorbeeld, zien we relaties tussen het opgroeien in armoede, schulden, schooluitval en de inzet van jeugdzorg. Daarnaast heeft een groot deel van de zwerfjongeren een verleden in de jeugdzorg. Om deze reden is een samenhangend jeugdbeleid ontwikkeld als uitwerking van een integrale visie op het sociaal domein. De komende jaren gaan we zorgen dat dit beleid in samenspraak met de betrokken partijen wordt opgepakt en uitgevoerd. Daarbij betrekken we onze gebruikers, jongeren, ouders/verzorgers, ervaringsdeskundigen, om te toetsen of dit goed gebeurt.
- Ook ondersteunen we gezinnen waar meerdere problemen bestaan vanuit de doorbraakmethode. Gespecialiseerde wijkcoaches werken met deze methode. Deze methode houdt in dat we de problemen in samenhang benaderen en tot integrale oplossingen komen waar alle gezinsleden mee worden geholpen. Tevens gaan we bij deze methode de samenwerking met Werk en Inkomen intensiveren.
- Voor jeugdigen en volwassenen die vanuit een zorginstelling uitstromen en zelfstandig gaan wonen, moeten voldoende, passende en betaalbare woningen beschikbaar zijn. Om dit te bereiken leggen we verbinding met andere programma's en werken we samen om voor verschillende doelgroepen zelfstandige woonruimte te realiseren.

We versterken de zorgtoewijzing **(I)**

- De Sociale wijkteams vormen de toegang naar de Wmo, beschermd wonen en Jeugdzorg. Wijkcoaches beoordelen welke ondersteuning onze Arnhemmers nodig hebben om zelfstandig te kunnen wonen en participeren. Daarbij wordt altijd gekozen voor de meest passende, effectieve en efficiënte hulp en ondersteuning vanuit de gedachte dat inwoners zoveel mogelijk zelf de regie houden over hun eigen leven.
- Sociale wijkteams hebben in afstemming met de gemeente hun organisatie doorontwikkeld. Naast Sociale wijkteams met generalistische wijkcoaches zijn stadsteams ingevoerd, die betrokken worden bij meer specialistische casuïstiek. Met deze verdeling verwachten we de benodigde inzet van hulp en ondersteuning te kunnen verbeteren. Daarnaast is de aansturing van de Sociale wijkteams vereenvoudigd door onder andere het aanstellen van één directeur/bestuurder. De doorontwikkeling van de Sociale wijkteams zal ook in 2024 verder worden geïmplementeerd. We voeren een onderzoek uit of de personeelsformatie (wijkcoaches) voldoende is om de opdracht van de gemeente goed uit te voeren. De gemeente is samen met de stichting sociale wijkteams opdrachtgever van dit onderzoek dat door Significant wordt uitgevoerd.

We sturen op kwaliteit en resultaat (I)

- In samenwerking met de regionale inkooporganisatie (Inkoop-SDCG) en Sociale wijkteams monitoren we of aanbieders goede kwaliteit van zorg leveren en de gewenste resultaten realiseren. In 2024 gaan we door met bepalen welke verbeteringen nodig zijn om zorg in te kopen die zo goed mogelijk aansluit bij de hulpvragen van inwoners. Dit doen we samen met Inkoop-SDCG en regiogemeenten en vanuit de kaders en standpunten die beschreven zijn in de raadsbrief Verbeteren regionale inkoop van zorg d.d. 28 maart 2023.
- Het toezicht op rechtmatigheid en kwaliteit van de geleverde zorg is verder geïntensiveerd. Niet alleen op basis van signalen, maar ook via een steekproef worden aanbieders getoetst. Daarbij werken we nauw samen met de Inkoop-SDCG, VGGM (toezicht op kwaliteit), afdeling Handhaving (toezicht rechtmatigheid) en de partners in het RIEC (Regionale Informatie- en Expertise Centra, gericht op bestrijding ondermijnende criminaliteit). Een regionaal Handhavingskader wordt samen met de gemeente Arnhem ontwikkeld door Inkoop-SDCG.
- Met Medipoint hebben we het contract voor hulpmiddelen tot 2026 verlengd. Dit omdat de inwoners en gemeente tevreden zijn over hun dienstverlening. Met Medipoint en de Sociale wijkteams kijken we naar verdere innovatie van het gebruik van hulpmiddelen. Het doel is om te zorgen dat ouderen die minder mobiel zijn ook kunnen meedoen in de samenleving.
- In 2022 hebben we enkele aanbevelingen doorgevoerd in het bestaand beleid rondom Persoonsgebonden Budget (PGB), zoals de informatievoorziening richting inwoners. We blijven investeren in de kwaliteit van de ingekochte zorg via PGB. Bij twijfel over de kwaliteit van PGB-zorg zullen we ook onderzoeken gaan instellen op bijvoorbeeld de juiste kwalificaties van zorgverleners. Dit doen we om kwalitatieve goede zorg te blijven leveren.

We vergroten het inzicht of passende zorg wordt ingezet (monitoring) (I)

- We verbeteren het inzicht in de ontwikkeling van de zorg. We gebruiken een goed ontsloten zorgmonitor waarbij we de ingezette zorg lokaal en op wijkniveau kunnen volgen. Periodiek leveren we (bestuurlijke) rapportages op, om de gewenste transformatie van zorg te monitoren. Dit biedt mogelijkheden om, waar nodig, bij te sturen.
- Op wijkniveau ondersteunen we Sociale wijkteams bij het analyseren van de ontwikkelingen in toegewezen zorg en het uitzetten van acties. Op wijkniveau is een dashboard beschikbaar waarin we de zorg(kosten) tot op detail kunnen monitoren. Waar nodig worden zogenaamde Analyse- en Actieteams (A2-teams) ingezet, die werken met deze data (bijvoorbeeld volumes, producten, duur, kosten, aanbieders, zorgpaden en verwijzers). Het team is samengesteld vanuit verschillende disciplines (inhoudelijk, financieel en data-analisten) en zij gaan op wijkniveau of per zorgvorm in gesprek met het Sociale wijkteam over de data. Daarbij wordt gekeken naar de resultaten en ontwikkelingen in de wijk en de stad en wordt actie ondernomen als dat nodig is.
- We ontwikkelen het inwonerservaringsonderzoek door om meer inzicht te krijgen in het resultaat van en tevredenheid over de geleverde zorg. Met de verbeterde monitoring kunnen we volgen of aanbieders met de ingezette zorg resultaat bereiken en de doelen van de inwoner behalen.

We ontschotten zorgsystemen en verkrijgen toereikend rijksbudget (I)

- We dragen via de G40, VNG en NDSD (Netwerk directeuren sociaal domein) bij aan een actieve lobby om voldoende rijksmiddelen te krijgen om de Wmo en Jeugdwet goed uit te kunnen voeren. We ondersteunen de lobby van VNG en G40 om structureel, ook na 2022, voldoende middelen voor de (jeugd)zorg te krijgen. Het Integraal Zorgakkoord (IZA) is eind 2022 vastgesteld en vraagt inzet van de gemeente. De aanleiding voor het IZA is de druk in de zorg en het doel van het IZA is om zorgtransformaties in gang te zetten. Vanuit het IZA dienen dit jaar een regiobeeld en een regioplan opgeleverd te worden. Vanuit het IZA krijgt de regio Centraal Gelderland ongeveer € 4 miljoen per jaar via een IZA-SPUK en mag de gemeente met zorgaanbieders aanspraak maken op transformatiemiddelen voor impactvolle zorgtransformaties. Meer informatie over het IZA volgt in het derde kwartaal.
- Landelijk wordt gewerkt aan een nieuw verdeelmodel voor beschermd wonen en maatschappelijke opvang (voorlopig uitgesloten). Inzet is een verdeelmodel van middelen op basis van objectieve criteria. De implementatie van het nieuwe model gaat in per 2025. De precieze effecten zijn nog onduidelijk maar we weten al wel dat onze regio Centraal Gelderland een ‘nadeelregio’ is. Dat betekent dat we in de toekomst minder geld krijgen voor beschermd wonen dan nu. Met de regiogemeenten zijn financiële afspraken gemaakt voor de komende jaren en we sluiten een samenwerkingsconvenant waarin we vastleggen hoe we de komende jaren de transformatie van beschermd wonen naar een beschermd thuis verder vormgeven.
- We werken met diverse partijen, zoals het Sociaal wijkteam, zorgaanbieders, zorgverzekeraar en justitie aan gezamenlijk beleid voor de GGZ-doelgroep. We onderzoeken onder andere hoe we een betere aansluiting kunnen realiseren tussen de forensische zorg en de Wmo-zorg en onderzoeken de mogelijkheden voor een meer wijkgerichte GGZ-ondersteuning. Daarbij zetten we ook in op preventie van problemen en een betere acceptatie van de GGZ-doelgroep.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Inwonerstevredenheid over kwaliteit geboden ondersteuning		**79**	**73**	**82**	
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis	**41**	**47**	**50**	**51**	**51**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel specialistisch	**44**	**31**	**29**	**32**	**34**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis + specialistisch	**15**	**22**	**21**	**17**	**15**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel maatwerk	**84**	**65**	**43**	**36**	**33**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel algemeen	**16**	**35**	**57**	**64**	**67**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Gemiddelde zorgkosten per inwoner	**887**	**847**	**713**	**723**	
Eenheid: Gemiddelde zorgkosten in euro per inwoner					
Bron: Gemeente Arnhem					

Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij (D)

We willen dat alle Arnhemmers kunnen meedoen aan de samenleving. Daartoe bieden we Arnhemmers die niet participeren als gevolg van persoonlijke omstandigheden de mogelijkheid om deel te nemen aan de maatschappij, bij voorkeur via betaald werk. Als dit niet haalbaar blijkt, participeren zij via vrijwilligerswerk of activerend werk. We bevorderen de doorstroming vanuit activerend werk richting betaald werk/ opleidingen of vrijwilligerswerk.

Zie de inspanningen benoemd bij het doel 'Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis' (I)

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage inwoners in Activerend Werk met een ontwikkelarrangement	**45**	**42**	**51**	**55**	**52**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg (A)

We willen dat alle kinderen in Arnhem de kans krijgen zich te ontwikkelen naar zelfstandigheid en een gezond volwassen leven. Daarbij mag het niet uitmaken in welke wijk je woont. Als het kinderen met ondersteuning van hun ouders niet lukt om deze ontwikkeling door te maken en ook het eigen netwerk onvoldoende is, ontvangen zij daarbij tijdige passende hulp. Passende hulp betekent dat de hulp kwalitatief goed is en kinderen (of hun ouders) helpt om weer zelf verder te kunnen. Tijdige hulp betekent dat alle kinderen, ook kinderen met acute en complexe problemen, snel hulp krijgen. Deze hulp willen we zo licht mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis of thuis inzetten, zodat het kind zoveel mogelijk een normaal leven kan blijven leiden. Om dat te bereiken werken we preventief en signaleren we problemen zo vroeg mogelijk. We zetten tijdig passende hulp in om complexere problemen te voorkomen. Daarbij richten we ons op kinderen in kwetsbare situaties: kinderen die onze hulp het meest nodig hebben om zich te kunnen (blijven) ontwikkelen. Bij de inzet van hulp houden we oog voor normalisering en voorkomen we het onnodig 'plakken van etiketten'. Ook bespreken we met ouders hoe we ze kunnen ondersteunen bij de opvoeding van hun kinderen; wat kunnen zij zelf doen en wat is 'normaal' bij het opgroeien van hun kind.

Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven (D)

Alle Arnhemse kinderen moeten mee kunnen doen in de samenleving en mogelijkheden krijgen om zich te ontwikkelen. Daarbij mag het niet uitmaken in welke wijk je woont. Om dat te bereiken hebben kinderen en hun ouders een goede sociale basis en voorzieningen in de buurt nodig waar ze gebruik van kunnen maken. Bijvoorbeeld op school, of bij de sport- of cultuurvereniging. Als het netwerk en de sociale basis bij een kind niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, zetten wij (tijdelijk) specialistische jeugdhulp in.

Versterken eigen kracht van jeugdigen, sociaal netwerk en inzet algemene voorzieningen (I)

- Samen met professionals uit onderwijs, zorg, sport, cultuur en welzijn ontwikkelen we samenhangend aanbod van voorzieningen dat past bij de fases die kinderen (en hun ouders) doorlopen bij het opgroeien en opvoeden en aansluit bij de hulpvraag. We baseren dit voorliggende aanbod op de behoeften van kinderen en jongeren zelf (op basis van input van kinderen zelf, bijvoorbeeld in stadsgesprekken conform motie 22m27).
- We stimuleren passend aanbod van algemene voorzieningen dat preventief op, of in combinatie met specialistische jeugdhulp ingezet kan worden, zodat kinderen kunnen blijven meedoen. Denk bijvoorbeeld aan 'steungezinnen', waarbij steunouders een kind een dagdeel in de week opvangen en ondersteunen zodat de biologische ouders op adem kunnen komen.
- We versterken de aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp, zodat kinderen tijdig de juiste ondersteuning krijgen om zich te kunnen blijven ontwikkelen. We maken daarom samen met onderwijsbesturen en de samenwerkingsverbanden duidelijke afspraken over hoe we kinderen gezamenlijk de beste ondersteuning kunnen bieden, ieder vanuit de eigen verantwoordelijkheid. Deze afspraken worden continu waar nodig en waar mogelijk aangescherpt. We hebben de volgende inspanningen opgenomen om de aansluiting tussen onderwijs en jeugdzorg te verbeteren:
    - We zorgen voor een goede samenwerking tussen de Sociale Wijkteams en het Primair Onderwijs (mogelijk vervolg naar het Voortgezet Onderwijs).
    - We zorgen voor meer duidelijkheid over de onderlinge samenwerking tussen betrokken partijen bij thuiszitters (procesafspraken) met heldere afspraken over de regie en het aanbod.
    - We zorgen voor heldere afspraken over jeugdhulp binnen Speciaal (Basis) Onderwijs en onderzoeken of de werkwijze zoals die voor de pilot Lichtenbeek ontwikkeld is, ook op andere S(B)O scholen ingezet kan worden.
- We bieden ‘’passende’’ en inclusieve BSO zodat meer kinderen samen op kunnen groeien in een reguliere setting (in plaats van een aparte BSO+).
- We starten een project waarbij we aandacht besteden aan de mentale gezondheid van jeugdigen, bijvoorbeeld via een podcast en/of een chatfunctie, en zorgen dat er aanbod wordt ontwikkeld om jeugdigen te ondersteunen/adviseren over hun mentale gezondheid. We starten focusgroepen voor jeugdigen tussen 13 en 16 jaar waarin zij leren omgaan met hun mentale gezondheid.

Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis (D)

Veel kinderen hebben helaas te maken met een onveilige thuissituatie. Dit komt onder andere door problematiek van ouders (psychische problematiek, verslavingsproblematiek, vechtscheidingen, huiselijk geweld, armoede of andere sociale problemen). We willen onveilige situaties zoveel mogelijk voorkomen, sneller signaleren als deze zich voordoen en meer kinderen in een kwetsbare situatie een veilig thuis bieden. We organiseren het liefst ambulante zorg bij gezinnen thuis. Als dat niet kan, zoeken we een plek bij pleegouders of gezinshuizen. We plaatsen kinderen alleen uit huis (jeugdzorg met verblijf) als het echt niet anders kan. Jeugdzorg met verblijf is een ingrijpende en vaak onwenselijke maatregel die we zo veel mogelijk willen voorkomen. Als er geen alternatieven zijn die werken, blijven we jongeren volgen om te bezien of dit echt de beste optie is.

We versterken het gezinssysteem zodat jeugdigen zolang mogelijk thuis kunnen blijven wonen (I)

- We bekijken per individueel geval of de hulpvraag met name bij het kind zit of in feite voortkomt uit problemen die zijn of haar ouders betreffen. In die gevallen kijken we of we het hele gezin kunnen helpen en ondersteunen.
- We organiseren nazorg voor jeugdige ex-gedetineerden waarbij jeugdigen na detentie worden begeleid op terugkeer in de samenleving door een Re-integratie Officier (RIO). Hierover zijn afspraken gemaakt met de Raad voor de Kinderbescherming, Sociale wijkteams Arnhem en de Gecertificeerde Instellingen.
- Conform toezegging 1278 werken we aan een plan om de overgang naar het 18e levensjaar voor jeugdigen te verbeteren. Voor de zorgvorm jeugdzorg met verblijf zetten we één regisseur in die vanaf het 17e levensjaar of waar mogelijk eerder samen met de jeugdige de uitstroom voorbereidt. Na uitstroom blijft de regisseur zo lang als nodig in beeld.
- We versnellen en verbeteren het veiligheidsnetwerk rond gezinnen, samen met Veilig Thuis, Sociale wijkteams, Jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming. Zodat kinderen en hun ouders sneller een passend hulpaanbod krijgen om de veiligheid in het gezin te herstellen (uitvoering Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming).
- We versimpelen het complexe veiligheidsnetwerk rondom het gezin door integraal samen te werken waarbij één gezicht in het gezin aanwezig is. Samen met Veilig Thuis, Sociale Wijkteams, Jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming wordt een Toekomsttuin opgestart waarin deze nieuwe werkwijze wordt beproefd.
- We voorkomen uithuisplaatsingen door de inzet van team VAV (Vertrouwd, Aanwezig en Veilig). Dit team kan snel en flexibel bij gezinnen, waar sprake is van onveiligheid, worden ingezet om verdere escalatie te voorkomen.
- We verminderen het aantal jongeren in verblijf door casuïstiek tijdig te bespreken in het Regionaal Expert Team en tijdig ambulante zorg in te zetten om zo uithuisplaatsing te voorkomen. We sturen erop dat jeugdzorginstellingen deze lijn volgen van het voorkomen van uithuisplaatsingen, ook met het op- en afschalen van hulp.
- We werven ouders voor pleegzorg en zetten kleinschalig groepswonen in als alternatief voor jeugdhulp met verblijf.
- We voorkomen complexe scheidingen door ouders vroegtijdig de juiste informatie en hulp op één plaats aan te bieden (Digitaal Scheidingsloket). Ook kinderen waarvan de ouders uit elkaar gaan of gaan scheiden kunnen hier terecht voor informatie en hulp. Bij geëscaleerde situaties helpen professionals van het Digitaal Scheidingsloket mee om de gezinssituatie terug te brengen naar het normale.
- We stimuleren het grondig onderzoeken van welke jeugdhulp best passend is en meest tijdig kan worden ingezet in gezinnen waar onveiligheid heerst. We motiveren het hele gezin voor inzet van de betreffende jeugdhulp om herhaalde meldingen bij Veilig Thuis te voorkomen. Hiermee kan snel richting worden gegeven aan begeleiding en behandeling, als hier een vraag naar is.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal jeugdbeschermingsmaatregelen	**427**	**395**	**382**	**453**	**353**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Aantal jeugdigen in verblijf	**610**	**563**	**512**	**611**	**465**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk (D)

Als kinderen vastlopen in hun ontwikkeling naar zelfstandigheid, dan ontvangen zij passende hulp. Hiervoor kijken we eerst met de ouders, het netwerk en de sociale basis van een kind wat de mogelijkheden zijn. Als deze niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, zetten wij (tijdelijk) specialistische hulp in. We richten ons op kinderen in kwetsbare situaties: kinderen die onze hulp het hardst nodig hebben om zich te kunnen (blijven) ontwikkelen. Een kind mag zijn wie het is, ook als het afwijkt van de norm. Bijvoorbeeld omdat een kind druk is of moeite heeft met leren. We stoppen met onnodig problematiseren van gedrag en normaliseren het gebruik van zorg. Daarbij accepteren we dat sommige problemen horen bij het opgroeien.

We zetten tijdig, best passende zorg in **(I)**

- We zetten de doorbraakmethode in om te werken aan een beter perspectief voor gezinnen met complexe, meervoudige problemen in een kwetsbare, onveilige situatie
- We zorgen dat in iedere wijk passende laagdrempelige opvoedondersteuning voor ouders/ verzorgers beschikbaar is (en zetten zo nodig extra hulp en begeleiding in)
- We herijken de Sociaal Medische Indicatie zodat meer kinderen/ gezinnen die dat nodig hebben gebruik kunnen maken van kinderopvang en buitenschoolse opvang.
- We zorgen voor betere en tijdige zorg en ondersteuning, op de juiste plek en wanneer dit nodig is. Dit doen we door inzet van de Hervormingsagenda Jeugd. Dit moet leiden tot verbetering van de hulpverlening en een financieel beheersbaar en duurzaam jeugdstel (Hervormingsagenda Jeugd)
- We breiden de inzet van praktijkondersteuners jeugd uit bij Arnhemse huisartsenpraktijken. Door de lichte hulp van de praktijkondersteuner bij de huisarts zijn kinderen en jongeren minder afhankelijk van specialistische jeugdzorg. Wanneer deze lichtere hulp niet voldoet, zetten de Sociale wijkteams of huisartsen specialistische jeugdzorg in.
- GGZWachtlijsten in de zorg zijn onwenselijk. We zetten in op snelle ondersteuning van kinderen die toch op een wachtlijst terecht zijn gekomen, waarbij ook kinderen met acute en complexe problemen snel hulp moeten kunnen krijgen. We maken afspraken met jeugdzorginstellingen om de kinderen met de meest acute problemen als eerste te helpen. We zetten een zorgaccounthouder in die bemiddelt om kinderen op de wachtlijst zo snel mogelijk naar zorg te krijgen, bijvoorbeeld bij een andere aanbieder met soortgelijk zorgaanbod. We kijken samen met de Sociale Wijkteams en Gecertificeerde Instellingen naar de aanmeldroute voor behandeling/GGZ.
- Wachtlijsten in de jeugdbescherming zijn onwenselijk. We zetten in op het zo snel mogelijk terugdringen van de wachtlijsten bij de Gecertificeerde Instellingen. Hiervoor hebben de Gecertificeerde Instellingen subsidie ontvangen, onder andere om werkdruk te verlagen en medewerkers te enthousiasmeren voor het werk. We zorgen dat gezinnen die op de wachtlijst staan in beeld zijn door samenwerking tussen Sociale Wijkteams en Gecertificeerde Instellingen te stimuleren.
- We geven de Sociale Wijkteams duidelijke kaders mee zodat ze beter kunnen beoordelen wanneer zij specialistische jeugdhulp wel of niet kunnen inzetten. Daarvoor actualiseren we de beleidskaders op basis van wat er speelt bij kinderen en jongeren. In deze kaders stellen we altijd de vraag of jeugdhulp de beste oplossing is voor het kind, of ouders goed toegerust zijn om zelf hun kind te ondersteunen en of het netwerk of voorzieningen in de buurt al ingezet zijn. Wij vragen ouders hun kinderen meer zelf te ondersteunen, bijvoorbeeld bij opgroeiproblemen, druk gedrag of verdriet in plaats van specialistische begeleiding of behandeling in te zetten. Daardoor ervaren kinderen dat tegenslag en moeilijke periodes bij het leven horen en leren zij daarmee om te gaan.
- We bakenen de inzet van de Jeugdwet en de Verlengde Jeugdwet beter af door afspraken met aanbieders te maken en houden zo de zorg beschikbaar voor de kinderen die het nodig hebben. We vergroten de kennis van de wijkteams over de zorgwetten die voorliggend zijn aan de Jeugdwet (Zvw, Wlz, Wmo) door een periodiek webinar dat we samen met Stimulanz (kenniscentrum) ontwikkelden.
- We stimuleren een goede voorbereiding op uitstroom uit jeugdzorg met verblijf door het gebruik van het Toekomstplan te stimuleren. Wanneer jongeren tijdig zijn voorbereid maar alsnog niet klaar zijn om uit te stromen, kan worden besloten tot inzet van verlengde jeugdwet. Dit is onder andere onderdeel van de campagne van Stichting Het Vergeten Kind: 'laat zorg pas stoppen als kinderen daar klaar voor zijn.

We zorgen voor een wijknetwerk met algemene voorzieningen en zorgaanbod dat aansluit bij de problemen van kinderen en jongeren **(I)**

We gaan meer wijkgericht werken. Dit houdt in dat een beperkt aantal “begeleidingsaanbieders” in de wijken samenwerken en medeverantwoordelijk zijn voor het bieden van de begeleiding in de wijk. Het gaat dan zowel om specialistische zorgaanbieders als om partijen die in het voorliggend veld werkzaam zijn. Met deze aanbieders en de sociale wijkteams wordt een nieuwe werkwijze en manier van samenwerken ontwikkeld. Het uitgangspunt hierbij is dat minder wordt doorverwezen naar gecontracteerde zorgaanbieders, maar dat de aanbieder (tijdelijk) ondersteunt bij de vraag van de inwoner en onderdeel is van het wijknetwerk. We willen een betere samenwerking tussen het voorliggend veld, de begeleidingsaanbieders in de wijken en de Sociale Wijkteams.

- We zorgen per wijk voor een sterk netwerk waarin een beperkt aantal jeugdhulpaanbieders samenwerkt met andere professionals en betrokken partijen in de wijk en met hun aanbod aansluiten bij de zorgvragen van kinderen en jongeren in die wijk.
- We zetten jeugdhulp zo dichtbij als mogelijk in en vormen wijknetwerken om dat mogelijk te maken. Hulp wordt bij voorkeur gegeven bij het kind thuis, op school of in de wijk.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal 0-17-jarigen met een JW-toewijzing	**5338**	**5147**	**5029**	**5233**	**4534**

Eenheid: Aantal

Bron: Gemeente Arnhem

Aantal 18+ers met een JW-toewijzing	**675**	**608**	**523**	**506**	**395**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing CSA	**105**	**117**	**114**	**114**	**101**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Elden en De Laar	**123**	**131**	**122**	**117**	**107**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Malburgen	**156**	**162**	**147**	**150**	**139**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-Oost	**138**	**136**	**124**	**128**	**131**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-West	**172**	**179**	**152**	**145**	**132**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Presikhaaf	**104**	**121**	**113**	**119**	**110**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Schuytgraaf-Elderveld	**154**	**159**	**143**	**147**	**137**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing VKR	**151**	**148**	**121**	**134**	**126**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk (A)

We werken aan de transformatie van beschermd wonen (wonen in een instelling) naar een ‘beschermd thuis’; Arnhemmers die dat nodig hebben ontvangen passende zorg thuis in hun eigen omgeving. Voor wie tijdelijk beschermd wonen nodig is zorgen we op regionaal niveau voor voldoende aanbod. We zetten in op een goede doorstroom vanuit beschermde woonvormen naar zelfstandig wonen en op goede GGZ-zorg in de wijken. Met de inkoop van ondersteuning zetten we ook in op het beter laten aansluiten van de zorgproducten op deze transformatie (zoals het ontwikkelen van geclusterde woonvormen).
De transformatie geven we samen met de gemeenten binnen de regio Centraal Gelderland vorm (regionale Kadernota ‘Van beschermd wonen naar een beschermd thuis’). Alle betrokken gemeenten zorgen voor voldoende geschikte woonvarianten en een breed palet aan (basis)voorzieningen om ‘beschermd thuis’ mogelijk te maken. Ook werken we nauw samen met Sociaal wijkteam, woningcorporaties, zorgaanbieders, zorgverzekeraar en andere partijen.

Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers (D)

We willen voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare inwoners, zodat zij kunnen uitstromen uit beschermd wonen, maatschappelijke opvang en jeugdvoorzieningen. Om dit te bereiken werken we samen met de Arnhemse woningcorporaties.

We koppelen zorg(behoeften) aan wonen (I)

De woningcorporaties stellen jaarlijks 120 woningen beschikbaar voor uitstroom uit, onder andere, Beschermd wonen (BW), Maatschappelijke opvang (MO) en intramurale jeugdvoorzieningen.
De gemeente Arnhem coördineert en voert de woonafspraken uit, die gemaakt zijn met woningcorporaties. Op deze wijze kunnen Arnhemmers die niet zelfstandig aan een woning kunnen komen, toch uitstromen. Daarnaast blijven we met corporaties in gesprek over huisvesting van aandachtsgroepen.
We gebruiken daarvoor het doelgroepenonderzoek 'wonen en zorg', waarin de behoefte en het aanbod aan zorggerelateerd wonen in Arnhem gekwantificeerd is. We komen samen met partners in de stad tot een beleid voor wonen en zorg.

Zorggerelateerde woonoverlast wordt minder (I)

We pakken zorggerelateerde overlast in de stad adequaat aan. Er is een meldpunt woonoverlast, waar inwoners (ook zorggerelateerde) woonoverlast kunnen melden. We blijven, mede op basis van deze meldingen, in gesprek met zorgaanbieders over het treffen van maatregelen om woonoverlast door hun bewoners te beperken. Indien nodig nemen we ook maatregelen via de toewijzing, de inkoop en contractering.
We werken hierbij samen met het Zorgkantoor en de Dienst Justitiële Inrichtingen wat betreft de door hun gecontracteerde zorgaanbieders, als het gaat om langdurige zorg (Wet langdurige zorg), respectievelijk forensische zorg (Wet forensische zorg). Intern werken we binnen de aanpak woonoverlast samen met de teams Leefomgeving en het programma Veiligheid.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Beschermd Wonen, aantal inwoners met verblijf	1013	960	605	454	373

Eenheid: Aantal. NB. m.i.v. 2021 is een groot aantal inwoners vanuit Beschermd Wonen overgeheveld naar de Wet langdurige zorg.
Bron: Gemeente Arnhem

Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen (D)

We stellen meer mensen in staat om met de juiste ondersteuning, zelfstandig te wonen en mee te doen in onze samenleving. Uitgangspunt is zoveel mogelijk een beschermd thuis te bieden door passende zorg en ondersteuning te bieden, in plaats van wonen in een instelling. Tegelijkertijd zorgen we ervoor dat er een regionaal vangnet van intramurale zorg in stand blijft voor wie dat toch nodig heeft.

We ontwikkelen meer preventieve activiteiten (I)

- Iedere gemeente in de regio Centraal Gelderland werkt aan het op orde brengen van de lokale basisinfrastructuur. Dat betekent dat we zorgen voor plekken in de buurt waar inwoners met beschermd wonen elkaar kunnen ontmoeten en onderling steun kunnen vinden (zoveel mogelijk gespreid over de stad). We realiseren voldoende aanbod voor een zinvolle daginvulling (onder andere via Activerend Werk) en zorgen dat deze doelgroep kan wonen op een passende plek (onder andere door woonafspraken met corporaties).
- We zetten Buurtcirkels in, waarmee inwoners met een psychische kwetsbaarheid die vanuit een intramurale instelling zelfstandig gaan wonen, een sociaal netwerk in de wijk opbouwen. Met de inzet van buurtcirkels voorkomen we terugval en eenzaamheid.

Er zijn regionaal sluitende afspraken Beschermd Thuis **(I)**

Per 1 januari 2022 is gestart met de inhoudelijke doordecentralisatie van beschermd wonen. Dat betekent dat niet alleen de 43 centrumgemeenten, maar alle 355 gemeenten zich gaan inzetten en verantwoordelijk worden voor inwoners met een toewijzing voor beschermd wonen. Vanaf 1 januari 2025 komt er naar verwachting een nieuwe financiële verdeling over gemeenten. Dit betekent dat gedurende de periode 2025-2034 de middelen voor Beschermd Wonen - geleidelijk - worden overgeheveld van centrumgemeenten (Arnhem) naar de regiogemeenten. Daarmee wordt ook financieel geregeld dat gemeenten voortaan zelf verantwoordelijk zijn voor beschermd wonen voor de eigen inwoners.
Voor deze doordecentralisatie worden op regionaal niveau (regio Centraal Gelderland) samenwerkingsafspraken gemaakt. Dit is vastgelegd in de Kadernota ‘Van beschermd wonen naar beschermd thuis’. Het betreft afspraken over onder meer de financiële samenwerking, de toegang, contractering, toezicht, lokale basisvoorzieningen, monitoring en woonafspraken. Hiermee geven we uitvoering aan de landelijke Norm voor Opdrachtgeverschap. Daarnaast wordt gewerkt aan een regionaal uitvoeringsplan en lokale uitvoeringsplannen.

Er is een integrale aanpak voor mensen met verward gedrag **(I)**

- In 2024 borgen we de bemoeizorg, die aanvullend is ingezet als preventief instrument, op de al bestaande bemoeizorg (voor dreigend dak- en thuislozen).
- Daarnaast werken we aan de doorontwikkeling van de aanpak waarbij politiemeldingen over personen met verward gedrag worden doorgezet naar het sociaal domein. Er zijn inmiddels afspraken met politie, VGGM, Sociale wijkteams, OZO-coördinatoren en diverse zorgaanbieders.
- In 2024 wordt de pilot 'Noodbed voor mensen met verward gedrag' doorgezet. De pilot heeft nu een meer medisch karakter en is vanaf 15 juni 2023 weer opgestart. De medische noodbedden zijn bij Rijnstate en de sociaal domein noodbedden zijn bij Pro Persona.
- In 2024 voeren we het interventieplan personen met verward of onbegrepen gedrag uit. Aanleiding is de blijvende zorg om het hoge aantal politiemeldingen van personen met verward of onbegrepen gedrag. Doel van het interventieplan is om bestaande en wenselijke interventies samen met onze zorg- en veiligheidspartners (door) te ontwikkelen en uit te voeren.
- Ook in 2024 blijven we de Wet verplichte ggz en de Wet zorg en dwang uitvoeren. Deze wetten regelen de verplichte zorg in crisissituaties. Met name de Wet zorg en dwang zorgt regelmatig voor een aantal uitvoeringsproblemen. Met het Zorgkantoor, Pro Persona, de Verplegings- en Verzorgingssector en de Verstandelijk Gehandicaptensector werken we aan werkafspraken en voeren we een landelijke lobby, voor verbetering van de uitvoering.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving	**32.483**	**2.424**	**3.020**	**680**
Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis	32.483	2.424	3.020	680
Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij				
Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk	**18.879**	**57**	**0**	**0**
Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers	127	57	0	0
Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen	18.752	0	0	0

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg	**15.460**	**0**	**0**	**573**
Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven	13.378	0	0	573
Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk				
Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis	2.082	0	0	0
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**66.822**	**2.481**	**3.020**	**1.253**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	63.584	64.375	66.178	66.822	61.245	65.148	65.959
Baten	5.290	2.898	2.786	2.481	2.481	3.921	3.881
Saldo lasten en baten	***-58.293***	***-61.477***	***-63.391***	***-64.341***	***-58.763***	***-61.227***	***-62.078***
Toevoegingen aan reserves	21.275	1.082	1.082	3.020	4.417	811	0
Onttrekkingen aan reserves	828	81	996	1.253	680	898	3.016
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-20.448***	***-1.001***	***-86***	***-1.767***	***-3.737***	***87***	***3.016***
Gerealiseerd resultaat	**-78.741**	**-62.478**	**-63.477**	**-66.109**	**-62.501**	**-61.141**	**-59.062**

Toelichting

Lasten

De totale lasten voor 2024 voor het stedelijk programma zijn begroot op € 66,8 miljoen. De overige lasten voor zorg zijn opgenomen in de wijkbudgetten. De lasten zijn te verdelen in de volgende categorieën:

- € 31,3 miljoen wordt besteed aan zorg in natura en persoonsgebonden budgetten, verdeeld over Beschermd wonen (€ 15,3 miljoen), Jeugdzorg en jeugdbescherming (€ 11,5 miljoen), Wmo (€ 0,6 miljoen), huishoudelijke hulp toelage (€ 3,1 miljoen) en doelgroepenvervoer (€ 0,1 miljoen);
- € 24,3 miljoen wordt besteed aan uitbestede taken, zoals Stichting Sociale wijkteams (€ 18,7 miljoen), Ambulantisering GGZ (€ 3,3 miljoen), Zorg-lokaal (€ 1,0 miljoen), Inkoop Sociaal Domein Centraal Gelderland (€ 0,9 miljoen) en De connectie (€ 0,6 miljoen);
- € 2 miljoen wordt besteed aan subsidies, zoals aan Stichting Veilig Thuis (€ 1,2 miljoen);
- € 2 miljoen wordt besteed aan maatregelen in de jeugdzorg om kostenbesparingen te realiseren;
- Hiernaast zijn er € 7,2 miljoen overige lasten, zoals beleidsuren (€ 2,6 miljoen), Mantelzorgcompliment (€ 0,8 miljoen) en gemeentelijke backoffice (€ 0,8 miljoen).

De begroting is in 2024 ten opzichte van 2023 € 0,8 miljoen hoger.

- De begroting voor uitbestede werkzaamheden stijgt met € 1,6 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt met name door de verhoogde bijdrage aan Stichting sociale wijkteams (€ 1,1 miljoen) als gevolg van indexering;
- De begroting voor huishoudelijke ondersteuning stijgt met € 0,9 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt met name door tariefstijging;
- De begroting voor beschermd wonen daalt met € 1,9 miljoen ten opzichte van 2023 als gevolg van een toevoeging aan de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Baten

De totale baten voor 2024 zijn begroot op € 2,5 miljoen. Dit is hoofdzakelijk de eigen bijdrage beschermd wonen en eigen bijdrage WMO.

De baten dalen ten opzichte van 2023 door een lagere verwachte eigen bijdrage WMO. Dit komt omdat we rekening houden met de wettelijke wijziging van de eigen bijdrage per 2024. Deze wijziging is uitgesteld naar 2025.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoegingen aan de reserves in 2024 is € 3,0 miljoen. Het betreft één toevoeging aan de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg. Deze wordt gedaan om het oplopende nadeel van de invoering van het nieuwe verdeelmodel Beschermd Wonen komende jaren te kunnen egaliseren

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er € 1,3 miljoen onttrokken uit bestemmingsreserves. € 0,5 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve transformatie zorgbudgetten en € 0,8 miljoen aan de bestemmingsreserve WMO en Jeugdzorg, waarvan € 0,5 miljoen voor de opvang dakloze EU-burgers.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Stichting Sociale wijkteams;
- Zorgaanbieders en welzijnsorganisaties;
- Onze Huisartsen en Arts en Zorg;
- Cliënten- en Adviesraden Sociaal Domein;
- Zorgbelang Gelderland.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Visie sociaal domein 'Sociaal domein in beweging';
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Geconsolideerde versie van de Verordening Jeugdhulp gemeente Arnhem 2019;
- Beleidsregels Leerlingenvervoer gemeente Arnhem;
- Voorstellen tot maatregelen jeugdzorg;
- Kadernota De veerkrachtige samenleving Arnhem;
- Beleidsregels Wmo (2019);
- Beleidsregels Jeugd (2019);
- Beleidsplan Jeugd Wmo;
- Uitvoeringsplan deel Wmo;
- Jeugdbeleid 2021-2025. Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen;
- Inrichtingsplan Jeugdhulp;
- Regionaal Transformatieplan Jeugd;
- Regioaanpak huiselijk geweld en kindermishandeling 'Samen Veilig' 2019-2023;
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Verordening Jeugdzorg Arnhem 2019;
- Verordening doelgroepenvervoer 2020;
- Raadsbrief Ontwikkelingen zorgdomein (december 2018);
- Transformatieplan Beschermd Thuis 2019-2021;
- Raadsbrief bestuurlijke uitgangspunten doordecentralisatie beschermd wonen (maart 2020);
- Raadsbrief kwaliteit, toezicht en handhaving (juni 2019);
- Raadsbrief Voortgang aanpak toezicht op kwaliteit en rechtmatigheid zorg (november 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen (februari 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen vanaf 2022 (juni 2021);
- Raadsbrief afspraken en contracten jeugdbescherming, juli 2021.

Welzijn en inclusie

In Arnhem is iedereen gelijk en krijgt gelijke kansen. Dat is onze ambitie. We willen een stad zijn waar inwoners kunnen zijn wie ze zijn en waar een ieder zijn identiteit en eigenheid met trots kan uitdragen. Waarbij iedereen open staat voor elkaar en elkaar helpt. In veiligheid en vrijheid. Daarbij hebben we speciale aandacht voor het voorkomen en tegengaan van discriminatie. En voor het versterken van de positie van inwoners met een beperking. Ook bieden we statushouders en vluchtelingen een nieuw thuis en toekomstperspectief. En we zetten stevig in op de beweging van maatschappelijke opvang naar wonen.

Om te borgen dat iedereen gelijkwaardige kansen heeft om zich te ontwikkelen en om mee te doen is een stevige sociale basis nodig die de leefbaarheid in de Arnhemse wijken vergroot. Dit creëren we met bijvoorbeeld het ondersteunen van inwonersinitiatieven, door in te zetten op preventie, (woon)overlast te voorkomen, participatie, het geven van ondersteuning bij opgroei- en opvoedvragen en het zorgen voor goede algemene voorzieningen, zoals ontmoetingsplekken. Gezien de grote uitdagingen waar Arnhem voor staat, zoals de groeiende stad met een grote woonopgave de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners, vraagt dit om een preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen.

Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote kwaliteit op alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om laaggeletterdheid tegen te gaan. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave en begroting.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad (A)

We vinden het belangrijk dat iedere inwoner, ongeacht culturele achtergrond, levensbeschouwing, seksuele geaardheid, beperking en/of chronische ziekte, leeftijd en geslacht, mee kan doen en zich thuis voelt in Arnhem. De gemeente draagt daarbij actief uit dat samenleven in diversiteit niet kan zonder gemeenschappelijkheid, wederzijds vertrouwen en respect waarbij iedereen zichzelf kan zijn. Er wordt ingezet op bewustwording en activering in de eigen organisatie, de stad en in de wijken en we bestrijden discriminatie en stimuleren acceptatie op diverse gronden.

We willen dat mensen zich thuis voelen in Arnhem en dat we een toegankelijke gemeente zijn voor mensen met een beperking en/of chronische ziekte. Ons streven is dat nieuwkomers snel hun plek vinden en hun leven opbouwen. Dat kinderen zich goed kunnen ontwikkelen en dat ouderen zo lang mogelijk gezond blijven en actief meedoen. Hiervoor zetten we in op (jeugd)preventie, ondersteuning, algemene voorzieningen en duurzame inburgering. Zodat er een passend vangnet is wanneer het even niet vanzelf gaat.

De grote uitdagingen waar Arnhem voor staat, zoals de groeiende stad met een grote woonopgave de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote kwaliteit op alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om laaggeletterdheid tegen te gaan. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave en begroting.

Opvoeden en opgroeien (D)

We willen dat alle kinderen en jongeren het beste uit zichzelf kunnen halen. Dat er in Arnhem gelijke ontwikkelkansen zijn voor alle kinderen en jongeren en dat er voor iedereen perspectief is op een gelukkige toekomst. Om dit mogelijk te maken kiezen we voor kinderen en jongeren die ons het meest nodig hebben: de kinderen die opgroeien in wijken met veel sociale problematiek, waar kansen niet vanzelfsprekend zijn. We zetten jongerenwerk in voor laagdrempelige ondersteuning bij het opgroeien. Daarbij investeren we extra in de gebieden waar dat nodig is (onder andere in Arnhem Oost) en in wijken waar voorzieningen ontbreken voor opvoeden en opgroeien. We zorgen dat er meer plekken zijn waar jongeren elkaar kunnen ontmoeten met een gevarieerd programma waaraan jongeren kunnen deelnemen (bijvoorbeeld een jongerencentrum in Schuytgraaf).

Sluitende aanpak ketenpartners voor vroegsignalering **(I)**

Kinderen zijn goed en zo vroeg mogelijk in beeld, zodat tijdig een eventuele hulp- of ondersteuningsvraag duidelijk wordt. Met ketenpartners organiseren we een gezamenlijke aanpak om het kind en ouders heen. Ouders hoeven zo niet van de ene naar de andere instantie.
Dit doel staat momenteel enigszins onder druk door de huidige hoge werkdruk onder jeugdartsen en -verpleegkundigen van de GGD, waardoor de GGD zich genoodzaakt ziet de jeugdgezondheidszorg deels af te schalen. We volgen in goede samenspraak met GGD JGZ nauwgezet de ontwikkelingen en consequenties. Op die wijze zien we er ook op toe dat de vroegsignalering door de GGD zoveel mogelijk gewaarborgd blijft en dat de zorg voor kwetsbare kinderen en ouders overeind blijft.

Ontwikkelen van voorliggende voorzieningen **(I)**

Preventieve maatregelen kunnen helpen om ervoor te zorgen dat inwoners uiteindelijk niet in de (zwaardere) zorg belanden. Dit soort maatregelen zijn bijvoorbeeld activiteiten of voorlichting over bepaalde onderwerpen. Ook kan het gaan lichte hulp of ondersteuning, dichtbij de inwoners. Een verzamelnaam voor deze maatregelen zijn voorliggende voorzieningen. Deze voorzieningen hebben daarnaast ook een signaleringsfunctie, zodat tijdig zwaardere hulp kan worden ingeschakeld waardoor (nog) grotere problemen worden voorkomen. Aangezien deze belangrijke voorzieningen belangrijk zijn, blijven we inzetten op de doorontwikkeling van deze voorzieningen. We doen dat op basis van de hierboven genoemde nieuwe blik op welzijn.

Maatschappelijke verbindingen **(D)**

Bewonersondersteuning levert een bijdrage aan actieve, goed geïnformeerde wijkbewoners, die betrokken zijn bij de ontwikkelingen in hun wijk en zich willen inzetten en zich daarvoor verantwoordelijk voelen. Op dit moment wordt, samen met de betrokken partners, onderzocht op welke wijze bewonersondersteuning op wijkniveau ingezet moet worden op een manier die passend is bij de vraag van onze inwoners.

Ontmoeten en Verbinden
Om ontmoetingsplekken in de wijken zo goed mogelijk te faciliteren en toekomstbestendig te maken worden vanuit het budget voor Ontmoeten en Verbinden diverse wijkaccommodaties financieel ondersteund.

Samen werken in en aan de wijk **(I)**

We halen signalen uit de wijk op, geven die een plaats in de wijk- en stadsprogramma's en blijven voortdurend met onze inwoners en partners in gesprek om zo concreet inhoud te geven aan wat nodig is in een wijk. Denk daarbij aan de aanpak van de eenzaamheidscoalitie, gezonde leefstijl, dementievriendelijk stad, levensloopbestendig wonen en inclusieve voorzieningen.

Suïcidepreventie **(I)**

De gemeente Arnhem zet zich in voor het bespreekbaar maken van mentale problemen en het zoveel als mogelijk voorkomen en verminderen van suïcides. Vanaf juli 2021 maakt Arnhem daarom deel uit van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet). Met onze deelname daaraan dragen wij bij aan de Derde Landelijke Agenda Suicidepreventie 2021-2025. Er is een initiatief wet in voorbereiding waarmee suïcidepreventie wordt toegevoegd aan de Wet Publieke Gezondheid. Waarschijnlijk gebeurt dat vanaf 2025. Vooruitlopend op een eventuele wettelijke taak blijft de gemeente Arnhem de aanpak van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet) volgen (zie raadsbrief van 23 mei 2023). Dat betekent dat we gelijktijdige inzetten op vijf pijlers: publiekscampagne (bespreekbaar maken), risicogroepen benaderen, gatekeepers trainen in het herkennen en bespreekbaar maken, het netwerk versterken en de toegang tot dodelijke middelen beperken. Dit doen we met diverse lokale partners en met inzet van ervaringsdeskundigen en naasten. Verder werken we samen met 113 Zelfmoordpreventie. Ook houden we contact met de andere Supranet regio's, om van elkaar te leren. De planning is nu dat we 2025 gebruiken om lokaal en naar verwachting ook regionaal vaststellen hoe we de wettelijke taak invullen. De komende tijd stellen we ook vast of we lokaal en regionaal onderdelen van suïcidepreventie extra aandacht geven in lijn met de Landelijke nota gezondheidsbeleid 2020-2024, de Brede SPUK-regeling (specifieke uitkering) en het Integraal Zorgakkoord (IZA). Het Centrum voor Levensvragen en Suïcidepreventie is op 1 juli gestart. Daarmee geven we invulling aan amendement (22A709) Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen. In 2024 evalueren wij het Centrum en stellen we vast welk vervolg het krijgt vanaf 2025.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Kengetal sociale cohesie	**5,70**		**5,80**		

Eenheid: Het kengetal sociale cohesie geeft aan in hoeverre er sprake is van binding met de buurt en buurtbewoners.
Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)

Actief als vrijwilliger	**33**	**28**
Eenheid:	% inwoners dat actief is als vrijwilliger	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Kengetal emotioneel eenzaam	**2,80**	**2,80**
Eenheid:	Het kengetal emotioneel eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners onvoldoende netwerk om zich heen hebben zoals familie, vrienden, buren.	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Kengetal sociaal eenzaam	**2,60**	**2,70**
Eenheid:	Het kengetal sociaal eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners zich eenzaam voelen.	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Waardering aanbod voorzieningen ouderen	**27**	**27**
Eenheid:	% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor ouderen	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Waardering aanbod voorzieningen jongeren	**22**	**23**
Eenheid:	% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor jongeren	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Zelf- en samenredzaamheid (D)

Arnhemmers zijn zoveel mogelijk zelfredzaam en samen redzaam. Onze inwoners doen mee naar eigen kunnen en maken gebruik van hun sociale netwerk.

Ondersteuning mantelzorgers (I)

Arnhemmers zorgen vaak voor hun geliefden, voor familie en voor buren. Deze informele zorg is van groot belang voor inwoners die hulp nodig hebben en helpt bij het beperken van het beroep. Veel van onze inwoners hebben de dagelijkse zorg voor hun partner, familie, vrienden of buren. Deze informele zorgt levert stevige netwerken maar ook een beperkter beroep op maatwerkvoorzieningen. We stimuleren, ondersteunen en faciliteren de informele zorg. We richten ons daarbij op mantelzorger en op professionals die met mantelzorgers/informele zorg te maken hebben. Wij willen informele zorg stimuleren en helpen hierbij waar dat kan, niet alleen door informele zorgverleners.

Het mantelzorgakkoord dat er ligt wordt uitgevoerd. Zo werken we aan meer (h)erkenning van, en bewustwording over, mantelzorg en de kwetsbare positie van mantelzorgers. We faciliteren de stichting Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp (MVT) die individuele en collectieve ondersteuning biedt aan mantelzorgers en zorgprofessionals en functioneert als Expertisecentrum.

Samenhangend ouderenbeleid (I)

Binnen ons ouderenbeleid zetten we in op twee sporen: samenhangend ouderenbeleid en een dementievriendelijk Arnhem. In het proces hieromtrent gaat de raad, middels een rondetafelgesprek, in gesprek met belanghebbenden in Arnhem om door te praten over deze twee sporen. We zien dit als waardevolle input voor het te ontwikkelen beleid. Het beleid wordt participatief ontwikkeld met de verwachting dit in het eerste kwartaal van 2024 op te leveren.

Zo zijn we met diverse belanghebbenden in gesprek om in beeld te krijgen welke maatschappelijke uitdagingen op het gebied van de vergrijzing op ons afkomen. Zo zijn we met het Sportbedrijf Arnhem aan het onderzoeken hoe we bewegen voor ouderen verder kunnen stimuleren. Met Rozet zijn we in gesprek om te bekijken hoe cultuur kan bijdragen aan deze vraagstukken. Uiteraard zijn we ook met partners in gesprek zoals SWOA die hierin zijn gespecialiseerd.

Met andere organisaties, waaronder het Openluchtmuseum Arnhem, onderzoeken we of we kunnen samenwerken in onze ambitie om dementievriendelijk te worden. In het kader van deze ambitie hebben we inmiddels een GGD scan afgerond, waarmee we op korte termijn inzichtelijk kunnen maken waar we als Arnhem staan en wat er voor nodig is om onze ambitie te verwezenlijken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Mantelzorg	**15**		**14**		
Eenheid:	% inwoners dat het afgelopen jaar mantelzorg heeft gegeven				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Duurzaam opvanglandschap en inburgering (D)

Met alle onrust in de wereld wil Arnhem een gastvrije stad zijn. We vangen vluchtelingen en ontheemden van waar ook ter wereld ruimhartig op en realiseren duurzame en structurele opvang. We bieden vluchtelingen (met en zonder papieren) en ontheemden perspectief. Nieuwkomers heten wij welkom in Arnhem. Wij helpen ze met wonen, werken, geld, opleidingen, sport en gezondheid zodat ze mee kunnen doen in onze Arnhemse samenleving. We bouwen aan een stevig fundament om vluchtelingen de mogelijkheid te bieden aan hun toekomst te werken.

Hoewel het bieden van opvang aan vluchtelingen in principe aan het Rijk is en door het Rijk gefinancierd moet worden, willen we hier als gemeente een actieve rol in nemen. Op dit moment beschikken we in Arnhem over ongeveer 2400 opvangplekken voor vluchtelingen. Voor het overgrote deel zijn dit tijdelijke plekken. Het is onze ambitie om in Arnhem permanent ongeveer 2000 plekken beschikbaar te hebben. Dit doel kunnen we in 2027 bereiken door vanaf 2024 jaarlijks 400 permanente plekken te realiseren. Om dit duurzame opvanglandschap te bereiken werken wij vanuit de hieronder genoemde uitgangspunten.

Opvang voor vluchtelingen (I)

We zorgen dat een vluchteling (asielzoeker, Oekraïense ontheemde of statushouder) vanaf dag één in de opvang zijn toekomst kan vormgeven. De vluchteling kan op de opvangplek blijven tot het moment van vervolghuisvesting, die bij voorkeur in de stad of regio plaatsvindt. De locaties zelf zijn voor langere tijd inzetbaar.

Samen wonen
We zorgen ervoor dat opvanglocaties verspreid worden over de stad. Per locatie wordt bekeken wat de wijk nodig heeft en of de opvang daarin iets kan betekenen. Bij het realiseren of herontwikkelen van een locatie worden de plekken zo gebouwd dat deze bij een lagere instroom voor andere doelgroepen kunnen worden gebruikt. Naast opvang is er op de locatie ruimte voor permanente huisvesting voor regulier woningzoekenden.

Samen leren
Een bewoner van de vluchtelingenopvang krijgt vanaf dag één een aanbod aan cursussen en toekomstgerichte programma's. Daarnaast kan deze bewoner deelnemen aan activiteiten in de wijk, aan de andere kant kunnen wijkbewoners deelnemen aan activiteiten en cursussen op de opvanglocaties. Voor kinderen is extra aandacht, zij kunnen zoveel mogelijk gebruik maken van onderwijsvoorzieningen in de wijk.

Samen leven
De buurt en de vluchtelingenopvang versterken elkaar. We investeren erin dat wijkbewoners, partners en professionals worden betrokken bij (her)ontwikkeling van de vluchtelingenopvang. Wij houden hier regie op. Hierbij is aandacht voor de leefbaarheid in de wijken en het draagvlak in de samenleving.
Wij bieden vluchtelingen een veilig woon- en leefklimaat en zorgen voor een veilige wijk rondom de opvanglocatie.

Inburgering voor vluchtelingen (I)

Zodra vluchtelingen een status hebben starten zij met een inburgeringstraject conform de Wet Inburgering 2021, dit zijn nieuwkomers in Arnhem. Zowel voor nieuwkomers als statushouders onder de oude wet (oudkomers) spannen wij ons maximaal in. Hierbij voorzien we in een doorgaande lijn vanaf dag één tot aan het thuis voelen in onze stad. Door een persoonlijke, cultuursensitieve aanpak wordt de inburgering bevorderd, hetgeen bijdraagt aan het zo snel mogelijk, naar eigen kunnen, mee doen in de Nederlandse maatschappij. We combineren begeleiding naar werk met het leren van taal, persoonlijke ontwikkeling en de juiste zorg en ondersteuning. Dit doen we samen met onze ketenpartners.

Nieuwkomers
Onze ambitie is dat nieuwkomers zo snel mogelijk mee kunnen doen en dat zij tegelijkertijd toewerken naar een zelfstandig bestaan in Arnhem. We hebben als uitgangspunt om vanaf de koppeling aan de gemeente Arnhem in te zetten op de belangrijkste componenten voor inburgering, namelijk taal, werk en deelname in de Nederlandse maatschappij. We bieden daarbij de juiste en benodigde ondersteuning en zorg en houden regie op het gehele proces. Het opstellen van een persoonlijk Plan Inburgering en Participatie voor iedere nieuwkomer helpt ons hierbij.

Oudkomers
In 2023 hebben we een driejarige, Europese subsidie (AMIF) toegekend gekregen om oudkomers, die onder de oude wet inburgering vallen, extra te ondersteunen in hun integratie. Met meerdere externe partners, zoals Scalabor, Newbees, en collega's samen ontwikkelen we een aanpak waarbij er een breed aanbod wordt ontwikkeld op meerdere leefdomeinen zoals gezondheid, sport, werk en financiën. Dit doen we middels een cultuursensitieve benadering door sleutelfiguren uit de wijk in te zetten en landingscoaches om de binding tussen werkgever en werknemer te versterken.

Een passend vangnet **(D)**

Wij hebben de ambitie dat 'Niemand op straat hoeft te slapen of in een onveilige thuissituatie hoeft te leven'. Onze focus ligt bij het zoveel mogelijk voorkomen dat opvang nodig is en bij het bieden van een perspectief. Als opvang toch nodig is, wordt snel opvang en persoonsgerichte ondersteuning geboden, gericht op duurzame uitstroom. Nazorg is belangrijk om terugval te voorkomen. Dit geldt voor iedereen die zich in een kwetsbare situatie bevindt en opvang behoeft.
De komende jaren zetten we in op de transitie van maatschappelijke opvang naar wonen. Voor dak- en thuislozen gaan we extra woonplekken realiseren.
Vluchtelingen van waar ook ter wereld vangen we ruimhartig en gastvrij op. Ook mensen zonder documenten willen we toekomstperspectief bieden.
We brengen in kaart wat we nu al doen, we bespreken met ketenpartners, andere gemeentes en ervaringsdeskundigen wat we daar bovenop zouden kunnen, welke kansen en uitdagingen zich kunnen voordoen en hoe we de beschikbare financiële middelen zo doelmatig mogelijk kunnen inzetten.

In het kader van de monitoring is landelijk het streven om vanaf het najaar van 2023 gegevens over dakloosheid in de monitor Dakloosheid in de Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein (GMSD) op te nemen. Er is op dit moment nog onvoldoende juridische grondslag voor de benodigde gegevensdeling. Het gaat hierbij om de onderdelen: het aantal dak- en thuislozen, tijd tot opvang (zowel direct als langdurig), duur van opvang (zowel direct als langdurig), mate van terugval en aantal gerealiseerde woonplekken t.b.v. uitstroom uit de maatschappelijke opvang.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling **(I)**

Arnhem is centrumgemeente voor de regio Arnhem-Achterhoek. De prioriteiten uit de regioaanpak zijn gebaseerd op 1) meer inzetten op vroegsignalering en preventie van huiselijk geweld, 2) huiselijk geweld stoppen en duurzaam oplossen en 3) aandacht voor specifieke aanpakken (denk bijvoorbeeld aan eergerelateerd geweld en ouderenmishandeling). Om te kunnen ontwikkelen op deze prioriteiten is samenwerking met regionale en lokale partners cruciaal. Denk hierbij aan regiogemeenten, de Sociale wijkteams, Veilig Thuis, jeugdgezondheidszorg, jeugdzorgaanbieders en Moviera. In de uitvoering van de regioaanpak is de subsidie aan Moviera (vrouwenopvang) en Veilig Thuis van belang.

Versterken ketensamenwerking OGGz-partners **(I)**

In de OGGz-structuur werken heel veel partners samen. De regie ligt bij VGGM en is gericht op professionele en naadloze samenwerking waarbij de cliënt centraal staat. Doel is het bieden van een passend vangnet.

Aanpak terugdringing dakloosheid **(I)**

Het Nationaal Actieplan Dakloosheid 'Eerst een Thuis' heeft de ambitie dat in 2030 dakloosheid is beëindigd en iedereen een Thuis heeft. Deze landelijke aanpak richt zich op 6 actielijnen:
1. Versterken bestaanszekerheid: borging van het bestaansminimum
2. Preventie: voorkomen dakloosheid is altijd het beste
3. Wonen Eerst: iedereen een eigen woonplek met ondersteuning op maat
4. Integraal werken in de uitvoering: regie, snelheid en menselijke maat
5. Ervaringskennis inzetten: beleid wordt gemaakt, getoetst en uitgevoerd met mensen met ervaringskennis
6. Inclusieve aanpak: aandacht voor jongeren, LHBTIQ+ en dakloze EU-burgers

In samenspraak met alle partners en regiogemeenten wordt in 2023 in beeld gebracht hoe we -als regio Centraal Gelderland- de komende jaren in samenhang met de uitgangspunten van het Nationaal Actieplan verder uitvoering kunnen geven aan de aanpak van dakloosheid. Wat al vast staat is, dat er maximaal ingezet wordt op preventie en het creëren van woonplekken, want iedereen heeft recht op een (t)huis. We zien kansen in het housing first principe. Gelijktijdig wordt ingezet op de uitstroom uit de opvang en om- en afbouw van de capaciteit van de maatschappelijke opvang. Deze laatste is afhankelijk van de realisatie van het aantal woonplekken als ook van landelijke autonome ontwikkelingen, zoals een toename van dakloosheid als gevolg van de mogelijke effecten op het gebied van bestaanszekerheid. Lukt dit niet tijdig of onvoldoende, dan wordt ingezet op tijdelijke en/of permanente uitbreiding van de bestaande opvangcapaciteit. In ieder geval is nu duidelijk dat vooruitlopend op landelijke en Europese regelgeving opvang georganiseerd moet worden voor kwetsbare niet-rechthebbende EU-burgers en de gezinsopvang moet worden uitgebreid.

Specifiek voor dakloze jongeren zijn de mogelijkheden van een pilot bouwdepot verkend en wordt onderzocht of en hoe dit uitgevoerd kan worden.

Verder wordt onverminderd ingezet op preventie. Dit krijgt vorm in nauwe samenwerking met armoede & schulden, werk en inkomen en zorg en welzijn (voorkomen uitval).

Inclusief Arnhem (D)

Onze ambitie is: 'Arnhem is een inclusieve stad. Een stad waarin iedereen zich gezien, gehoord, gewaardeerd en veilig voelt. Een stad waar iedereen gelijkwaardig is en zo behandeld wordt en waar iedereen dezelfde kansen heeft. Dat is het Arnhem dat we willen zijn'.
Dat vraagt inzet van de hele stad. De doelen die wij daarbij nastreven zijn:

- Meer Arnhemmers herkennen en erkennen dat we nog geen inclusieve samenleving zijn, zien hun eigen rol hierin en hebben inzicht in wat ze zelf kunnen doen.
- Meer Arnhemmers zetten zich actief in, vanuit de eigen bevoorrechte positie, voor een inclusieve samenleving en dragen bij aan het tegengaan van uitsluiting, waardoor meer mensen zich volwaardig onderdeel voelen van de Arnhemse samenleving.
- Arnhemse organisaties (waaronder wijzelf) en bedrijven zijn er nog meer op gericht om diversiteit en inclusie te bevorderen en hun diensten en producten (fysiek en digitaal) zijn nog toegankelijker en inclusiever.

We bereiken dit door ons te richten op de vijf focuspunten uit het uitvoeringsplan Inclusief Arnhem 2020-2022. De ambities, doelen en resultaten van de afzonderlijke focuspunten werken we, waar nodig, uit in uitvoeringsplannen (per focuspunt). Drie focuspunten waar we ons op richten hebben betrekking op de hele stad:

1. Voorkomen en tegengaan van discriminatie;
2. Positie inwoners met beperking versterken;
3. Diversiteit in organisaties;

Voor twee focuspunten zijn we als organisatie aan zet:

4. Inclusieve gemeentelijke organisatie;
5. Inclusieve gemeentelijke communicatie.

Voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme (I)

Aan de hand van het Actieplan 'Vrij zijn in Arnhem', hebben we het uitvoeringsplan 'Vrij zijn in Arnhem' opgesteld. Hiermee laten we zien dat we een gezamenlijke verantwoordelijkheid hebben om discriminatie en racisme te voorkomen en tegen te gaan. Het is een integraal plan voor de periode 2022-2023, met acties voor verschillende (levens)domeinen, zoals wijken, onderwijs, wonen, economie en evenementen. In de begroting zijn daarvoor middelen opgenomen. Eind 2023/ begin 2024 actualiseren we het uitvoeringsplan en bepalen we hoe we verder gaan vanaf 2024. Dit doen we in nauwe samenwerking met de klankbordgroep (vertegenwoordiging uit de stad).
Discriminatie en racisme is een groot probleem dat om daadkracht en continue aandacht vraagt. Hiervoor is een doorlopende, lerende en gezamenlijke aanpak nodig, waarin we de beschikbare kennis en expertise bundelen en vooral ook ruimte geven aan initiatieven van partners. We leggen de stad dus geen blauwdruk voor. Het thema is complex en kent verschillende uitingsvormen en vraagt om een zorgvuldige voorbereiding, strategie, aanpak en monitoring. In de stad zit op dit thema veel energie, die we gebruiken om samen een vuist te maken tegen discriminatie en racisme.

Beoogde resultaten:

- In 2024 wordt het monument Slavernijverleden geplaatst;
- In 2024 zijn de uitkomsten van het onderzoek 'Sporen slavernijverleden Arnhem' op laagdrempelige wijze met de stad gedeeld;
- In 2025 zijn vijf kennisateliers uitgevoerd over sub-thema's van racisme;
- De werkgroep Arnhem tegen Racisme organiseert jaarlijks rondom 21 maart de week tegen racisme;
- In 2025 is de pilot voor de lokale coördinator discriminatie en racisme uitgevoerd en geëvalueerd;
- In 2024 is gestart met een duurzame inzet op het verhogen van meldingstoegankelijkheid van discriminatie en racisme.

Bestendigen regenboogaanpak (I)

We zetten ons in voor het vergroten van de zichtbaarheid, acceptatie en veiligheid van lesbische, homoseksuele, biseksuele, transgender, intersekse en queer personen (LHBTIQ+) in Arnhem. We staan gezamenlijk voor deze opgave, alleen samen maken we deze stad een fijne plek voor alle Arnhemmers, waar iedereen zichzelf kan zijn. Samen met de regenboogpartners geven we invulling aan de regenboogagenda 2023-2026.

Beoogde resultaten:

- In 2024 worden de uitkomsten van de veiligheidsmonitor LHBTIQ+ voor de gemeente Arnhem gepubliceerd.
- Op basis van dit onderzoek worden maatregelen geformuleerd om het veiligheidsgevoel te verbeteren.
- In 2024 ligt er een strategie met haalbare ambities voor het betrekken van VO- en MBO- scholen bij de InDifferent-netwerken.

Positie inwoners met een beperking versterken **(I)**

Om ervoor te zorgen dat de Arnhemse samenleving beter is ingericht, zodat mensen met een beperking volwaardig kunnen deelnemen, voeren we het uitvoeringsplan VN-verdrag Handicap uit. Dit uitvoeringsplan loopt van 2022 tot en met 2024. In het plan beschrijven we de acties die bijdragen aan een toegankelijke en inclusieve inrichting van de Arnhemse samenleving en de resultaten van de acties. Het plan bestrijkt verschillende terreinen, zoals onderwijs, vastgoed, verkiezingen, werk en openbare ruimte. Zo willen we de komende jaren ervoor zorgen dat elke wijk een toegankelijke en inclusieve speeltuin heeft, dat de hoofdlooproutes toegankelijk zijn en dat we werken aan het toegankelijk maken van de 60 gemeentelijke gebouwen. We voeren de acties uit in samenwerking met het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg), Bijzonder in Arnhem en andere betrokken ervaringsdeskundigen. Het uitvoeringsplan is mede gebaseerd op de Arnhemse inclusie-agenda VN-verdrag Handicap 2021-2024, waarin we het verhaal van de stad vertellen op verschillende terreinen. Eind 2024 evalueren we het uitvoeringsplan en bepalen we het vervolg van de lokale invulling van het VN-verdrag Handicap in Arnhem.

Beoogde resultaten:
- In 2026 heeft elke wijk (24) een toegankelijke en inclusieve speeltuin;
- In 2026 zijn de hoofdlooproutes uit het Handboek Toegankelijke Openbare Ruimte Arnhem toegankelijk;
- In 2026 zijn meer werkgevers zich bewust van de kansen die medewerkers met een beperking bieden voor hun organisatie;
- In 2026 zijn meer activiteiten die georganiseerd worden voor kinderen toegankelijk voor kinderen met een beperking;
- In 2026 zijn meer eigenaren van winkels, horeca, culturele instellingen en kantoren zich bewust van het belang van toegankelijkheid;
- In 2024 hebben we in het Integraal Huisvestingsplan (IHP) afspraken gemaakt over het realiseren van inclusieve en toegankelijke onderwijshuisvesting.

Diversiteit in organisaties **(I)**

Ambitie is dat Arnhemse organisaties/werkgevers en voor de gemeente Arnhem werkzame organisaties een afspiegeling zijn van de beroepsbevolking in onze stad/regio. Zo zijn en blijven we herkenbaar en toegankelijk voor onze inwoners en kunnen we ze beter dienen. Verschillende organisaties delen met ons de ambitie om een diverse en inclusieve organisatie te zijn en lopen veelal aan tegen dezelfde uitdagingen op het gebied van diversiteit en inclusie.
Om de krachten te bundelen, te inspireren, kennis en ervaringen uit te wisselen en gezamenlijk projecten uit te voeren is er het netwerk ‘Diversiteitsreis’. Doel is dat dit netwerk verder blijft groeien onder, ook vanuit het traject gericht op onze samenwerkingspartners: verbonden partijen, subsidiepartners en inkooprelaties. Doel is ook dat dit netwerk steeds minder afhankelijk is van de faciliterende rol van de gemeente Arnhem. We blijven uiteraard deelnemer omdat wij als gemeente ook de ambitie hebben om een diverse en inclusieve organisatie/werkgever te zijn (zie focuspunt 4 'Inclusieve gemeentelijke organisatie'). Verder gaan we uitwisselen met het netwerk ‘Samen voor een Baan’, dat zich richt op inclusief werkgeverschap en meer werk voor mensen met een beperking/afstand tot de arbeidsmarkt.
Zoals aangegeven in de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023 streven we er verder naar dat de partners waar we mee samenwerken (verbonden partijen en de subsidie- en inkooprelaties) zich inzetten voor inclusie en diversiteit in hun organisatie en dienstverlening.

Beoogde resultaten:
- Eind 2024 is het netwerk ‘Diversiteitsreis’ weer verder gegroeid.
- Eind 2024 is het netwerk verder geprofessionaliseerd en minder afhankelijk van de faciliterende rol van de gemeente Arnhem.
- Met het oog op mensen met een beperking is eind 2024 uitwisseling ontstaan tussen het netwerk Diversiteitsreis (gericht op culturele diversiteit) en het netwerk Samen voor een Baan (gericht op mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt).
- Vanaf 2025 hebben alle verbonden partijen als samenwerkingspartners van de gemeente Arnhem een plan voor hun inzet op inclusie en diversiteit en is hun inzet onderdeel van de verantwoordingssystematiek.
- Eind 2026 hebben we afspraken gemaakt met alle subsidierelaties als samenwerkingspartners van de gemeente over hun inzet op inclusie en diversiteit bij de uitvoering van hun activiteiten.
- Eind 2026 hebben we inclusie en diversiteit verankerd in ons inkoop-en aanbestedingsbeleid.

Inclusieve gemeentelijke organisatie **(I)**

We blijven streven naar een inclusieve en diverse organisatie waar iedere medewerker zichzelf kan zijn en gezien en gewaardeerd wordt. Het Uitvoeringsplan Inclusieve en Diverse Gemeentelijke Organisatie is hiervoor de basis. Dit plan loopt tot en met 2023. In 2024 actualiseren we dit uitvoeringsplan door inspanningen te prioriteren en dit te vertalen naar een bijpassende planning. We zetten in op meer structurele bewustwording op verschillende lagen binnen de organisatie. Daarnaast blijven we, naast het werken aan een diverse instroom, werken aan het binden en boeien van medewerkers, door aandacht te hebben voor een veilige werkomgeving en ruimte voor ontwikkeling. Ook blijft inclusief leiderschap een belangrijk aandachtspunt.

Beoogde resultaten:
- Inclusie: we werken aan een inclusieve organisatiecultuur, waarin medewerkers zich gezien, gehoord en gewaardeerd voelen. Voor de mate van inclusiviteit willen we minimaal gelijk en bij voorkeur hoger scoren dan de NIM-scan score van zomer 2021 (53,5%);
- Culturele diversiteit: we nemen de eerdere doelstelling onder de loep en waar nodig doen we een herbepaling hiervan, zodat de wijze van meten aansluit bij de beschikbare data van het CBS. We willen meer inzicht krijgen hoe we dit goed kunnen meten om te kunnen blijven monitoren en ook vooruitgang boeken in de representatie op verschillende schalen;
- Bewustwording: we gaan meer inzetten op bewustzijn op inclusie en diversiteit op management-, afdelings- en teamniveau;
- Wet Banenafspraak: minimaal 5 extra banen creëren in 2024 op verschillende schaalniveaus boven op de wettelijke taakstelling;
- Clusteractieplannen: in 2024 hebben alle clusters hun clusteractieplan diversiteit & inclusie verder doorontwikkeld en acties uitgezet;
- Gemeentepool: de werving van diverse kandidaten start in de tweede helft 2023, zodat de eerste nieuwe collega's snel daarna kunnen beginnen. We gaan hen intern opleiden om hen na twee jaar te laten doorstromen naar een vacature.

Inclusieve gemeentelijke communicatie **(I)**

Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken daar op drie manieren aan:

Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites
We werken constant aan het verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps en de inhoud die daar te vinden is. We streven daarbij naar de A-status, wat betekent dat een site of app volledig voldoet aan de wettelijke vereisten. Daarnaast werken we aan de borging van digitale toegankelijkheid binnen de gemeentelijke organisatie. Dat doen we via bewustwording, kennisvergroting en training van medewerkers (inzet speciale aandacht functionaris), door de website-eigenaren te laten rapporteren over digitale toegankelijkheid en door bij nieuwe websites of apps - zoals de nieuwe gemeentelijke website - die toegankelijkheid meteen goed te regelen en daar de doelgroep bij te betrekken.

Schrijven in begrijpelijke taal
Met het Project Direct Duidelijk stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1, door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers. Daarnaast voeren we proeven uit met beeldbrieven en een digitale taaltool.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen
We investeren in bewustwording binnen de organisatie en reiken daarbij concrete adviezen en tips aan om inclusief te communiceren. Hetzelfde doen we met externe partners als vormgevers en fotografen. We nemen periodiek de gepleegde communicatie onder de loep om te leren. We werken aan een genderneutrale aanhef in onze communicatie, nemen in onze uitnodigingen informatie op over de toegankelijkheid van de betreffende bijeenkomst en bieden onze informatie voortaan in meerdere talen aan als dat helpt om inwoners beter te bereiken. Ten slotte zoeken we aansluiting bij de organisaties die deel uitmaken van het Arnhemse netwerk 'diversiteitsreis' om kennis en ervaringen uit te wisselen.

De beoogde resultaten voor bovenstaande punten zijn:
Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites
- Medewerkers die het aangaat, zijn zich meer bewust van het belang van digitale toegankelijkheid.
- Direct betrokken collega's zijn getraind om te werken aan de toegankelijkheid van gemeentelijke websites en apps.
- (Meer) gemeentelijke websites en apps zijn toegankelijk(er)
- De nieuwe gemeentelijke website (www.arnhem.nl) is toegankelijk.

Schrijven in begrijpelijke taal
- Medewerkers zijn zich meer bewust van het belang van schrijven in begrijpelijke taal.
- Meer medewerkers zijn getraind in schrijven op B1-niveau.

- Meer gemeentelijke standaardbrieven en webteksten zijn geschreven in begrijpelijke taal.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een bi-culturele/migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen

- Medewerkers zijn zich meer bewust van het waarom en hoe van inclusief communiceren.
- De gemeentelijke communicatie is steeds inclusiever in woord en beeld.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**
Opvoeden en opgroeien	810	0	0	0
Maatschappelijke verbindingen	1.471	41	31	76
Zelf- en samenredzaamheid	312	0	0	0
Duurzaam opvanglandschap en inburgering	6.479	1.738	0	0
Een passend vangnet	21.615	892	40	22
Inclusief Arnhem	1.614	0	500	25
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	37.900	27.579	52.783	32.301	32.476	31.180	29.502
Baten	13.831	1.784	23.055	2.670	2.670	2.670	2.670
Saldo lasten en baten	***-24.069***	***-25.796***	***-29.728***	***-29.631***	***-29.806***	***-28.510***	***-26.832***
Toevoegingen aan reserves	3.406	1.100	1.708	570	570	570	70
Onttrekkingen aan reserves	2.015	200	3.618	124	535	538	535
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-1.391***	***-900***	***1.910***	***-447***	***-35***	***-32***	***464***
Gerealiseerd resultaat	**-25.459**	**-26.696**	**-27.818**	**-30.078**	**-29.842**	**-28.542**	**-26.368**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 32,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

- Maatschappelijke opvang/verslavingszorg/OGGz: € 12,3 miljoen;
- Vrouwenopvang en huiselijk geweld incl. Veilig Thuis: € 9,4 miljoen;
- Asiel, vluchtelingen en inburgering: € 6,5 miljoen;
- Welzijn incl. preventief jeugdbeleid: € 2,6 miljoen;
- Integratie, anti-discriminatie en inclusie: € 1,6 miljoen.

De totale lasten dalen ten opzichte van 2023 met € 21,9 miljoen. Dit wordt onder andere verklaard door:

- Voor 2023 is incidenteel € 17,4 aan lasten aan de begroting toegevoegd voor de opvang van vluchtelingen uit Oekraïne;
- In de Begroting 2023 is voor 2023 € 1,0 miljoen voor subsidies voor welzijnspartijen opgenomen. Die is verschoven naar de wijken;
- In 2023 is in lijn met de Jaarrekening 2022 € 0,7 miljoen aan overgehevelde budgetten vanuit het gemeentefonds opgenomen voor onder andere de opvang van asielzoekers en maatschappelijke begeleiding;
- In 2023 is een incidenteel budget overgeheveld vanuit 2022 ten behoeve van vrouwenopvang van € 0,7 miljoen;
- In 2023 was een incidentele post begroot van € 0,6 miljoen in het kader van gezond en actief leven akkoord (GALA);
- € 0,6 miljoen voor de coördinatie OZO is overgeheveld naar het programma Veiligheid;
- € 1,5 miljoen is incidenteel jaarlijks in de periode 2024-2027 begroot voor huisvesting bijzondere doelgroepen.

De komende jaren dalen naar verwachting de lasten naar € 29,5 miljoen in 2027 doordat na 2025 het via het gemeentefonds door het Rijk gefinancierde programma gezins- en kindbescherming stopt (€ 0,7 miljoen) en de tijdelijke subsidie aan het Leger des Heils voor dak- en thuislozenopvang (€ 0,5 miljoen). Na 2026 valt er € 0,5 miljoen aan kapitaallasten vrij, daarnaast eindigen de incidentele middelen uit de Begroting 2023 voor toegankelijk vastgoed (€ 0,5 miljoen), opvang en toekomstperspectief vluchtelingen en ongedocumenteerden en actieplan statushouders en oude nieuwkomers (€0,5 miljoen).

Baten
De totale baten voor 2024 zijn begroot op € 2,7 miljoen. Dit bestaat met name uit een specifieke uitkering van het Rijk van € 1,7 miljoen voor inburgering. Hieruit worden voornamelijk leerroutes en taaltrajecten bekostigd. Daarnaast ontvangt Arnhem een specifieke uitkering van € 0,7 miljoen voor de Heroïne-unit (€ 0,7 miljoen).

De baten zijn € 21,1 miljoen lager dan in 2023. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de vergoeding voor de opvang van Oekraïense vluchtelingen (van € 20,5 miljoen) die Arnhem van het Rijk ontvangt.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt er € 0,5 miljoen toegevoegd aan de reserve kapitaallasten voor investeringen die leiden tot het toegankelijk maken van gebouwen in de openbare ruimte en € 70.000 aan de bestemmingsreserve vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er € 0,1 miljoen onttrokken aan de reserves voor onder ander onderhoud en het toegankelijk maken van vastgoed.

Met wie werken we samen

Partners
We werken op het gebied van Welzijn samen met onder andere Rijnstad, SWOA, MvT, AM support, Presikhaaf University en buurthuizen.
Vanuit Inclusie gaat het om Vizier, Arnhem platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg), Bijzonder in Arnhem, InDifferent, COC, Stichting Comité 30 juni-1 juli Arnhem.
De klankbordgroepen in het kader van de Inclusieagenda VN-verdrag Handicap en het actieplan Vrij zijn in Arnhem zijn vanuit hun betrokken- en ervaringsdeskundigheid belangrijke partners als het gaat om meedenken en prioritering.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Eindevaluatie Minder Opvang Beter Leven;
- Actieprogramma Dak- en thuisloze jongeren;
- Kamerbrief over Een (t)huis, een toekomst, De aanpak van dak- en thuisloosheid;
- Plan van Opvang naar wonen ;
- Herijking welzijnsopdracht. Samen werken aan een sterke sociale basis. Richtinggevende notitie;

- Meedoen en Thuis voelen, een nieuw bestaan in Arnhem;
- Arnhemse standaard toegankelijkheid;
- Uitvoeringsplan inclusief Arnhem;
- Actieplan Vrij zijn in Arnhem;
- Arnhemse Inclusieagenda VN-verdrag Handicap;
- Nationaal Actieplan Dakloosheid.

Gezondheid en sport

Een goede gezondheid is de basis voor een gelukkig leven en daarmee de basis voor participatie van inwoners in onze maatschappij. Daarom vinden wij dat alle Arnhemmers gelijke kansen moeten krijgen om te sporten, te bewegen en hun gezondheidspotentieel zo goed mogelijk te benutten. Dit betekent dat elke Arnhemmer de mogelijkheden moet hebben om zichzelf een gezonde leefstijl eigen te maken en zich deze vaardigheden zo jong mogelijk aan te leren. Hierbij willen we oog hebben voor mensen voor wie dit geen vanzelfsprekendheid is.
We richten ons daarbij op het stimuleren van gezond gedrag en het tegengaan van ongezond gedrag, zoals roken, te weinig bewegen, ongezonde voeding en problematisch alcoholgebruik. Met verschillende programma's helpen we onze inwoners een gezonde leefstijl eigen te maken. We stimuleren bewegen voor iedereen, bijvoorbeeld door activiteiten te organiseren en sportaccommodaties te realiseren.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers gezond en fit (A)

Een goede gezondheid vormt de basis voor een gelukkig leven en is daarmee ook de basis voor deelname van inwoners aan onze samenleving. Alle Arnhemmers moeten gelijke kansen krijgen om hun gezondheidspotentieel optimaal te benutten. Een gezonde leefstijl en een goed ingerichte woonomgeving, met oog voor gezondheid en bewegen, zijn daarvoor belangrijke voorwaarden. Dit is de kern van het plan 'Gezond en Fit; Aanpak voor een gezonde leefstijl in Arnhem' (mei 2020) waarin we als gemeente onze ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers presenteren. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar die inwoners voor wie een goede gezondheid niet vanzelfsprekend is. Dit sluit aan bij de Arnhem-Oost-aanpak.

Meer Arnhemmers voldoen aan de beweegrichtlijn en minder Arnhemmers hebben overgewicht (D)

De beweegrichtlijn (vervanging van de oude beweegnorm) houdt in:

- voor kinderen (4 tot en met 17 jaar): 1 uur per dag matig intensief bewegen, 3x per week spier- en botversterkende activiteiten;
- voor volwassenen: 2,5 uur per week matig intensief bewegen, 2x per week spier- en botversterkende activiteiten;
- voor senioren worden extra balansoefeningen geadviseerd.

We stimuleren sporten in de openbare ruimte (I)

- We leggen beweegvoorzieningen aan zoals pumptracks, skatebanen, calisthenics- en freerunobjecten. Hierbij willen we tot 2026 per jaar minimaal 1 beweegvoorziening toevoegen. Hierbij hebben we aandacht voor Arnhem Oost wijken.
- We onderhouden beweegvoorzieningen in de openbare ruimte (zoals playgrounds).
- Waar nodig vindt ook programmering vanuit buurtsportcoaches plaats.
- We zorgen voor een openbare ruimte die uitnodigt om te bewegen, wandelen en te fietsen, door onder andere het aanleggen van aantrekkelijke wandelroutes en beweegroutes.
- We werken samen met verenigingen en scholen om open sportparken en open schoolpleinen te realiseren, zodat deze aansluiten op de openbare ruimte.

We stimuleren Arnhemmers om gezond te eten en drinken (I)

- Het programma GO! (Gezond Onderweg), een wijkgericht behandelprogramma met als component een passend sport- en beweegaanbod voor de doelgroep, is effectief gebleken in de aanpak van overgewicht bij kinderen.
- Het programma JOGG richt de aandacht op een gezonde leefstijl bij kinderen in het algemeen en een gezond gewicht in het bijzonder. Het programma stimuleert gezonder eten en drinken in de omgeving waarin kinderen dagelijks verkeren, zoals op scholen, in kindercentra, bij sportverenigingen, en bevordert een leefomgeving die uitnodigt tot activiteit en tot sportief bewegen.
- Op plekken waar veel kinderen spelen willen we een zo gezond mogelijke omgeving creëren. Daarom plaatsen en onderhouden we watertappunten verspreid over de hele stad. Dit sluit aan bij de ambities in het kader van het JOGG-programma (gezonde jeugd, gezonde toekomst), waarbij gezonde voeding en water drinken belangrijke pijlers zijn.
- We verzorgen leefstijlcoaching via het Sportbedrijf Arnhem door middel van de gecombineerde leefstijlinterventies (Xfitt, COOL). Die interventies richten zich op een combinatie van afvallen, bewegen en gedragsverandering voor duurzaam resultaat.

We stimuleren Arnhemmers om te gaan sporten bij vitale verenigingen of andere beweegaanbieders (I)

- Sportfaciliteiten zijn schoon, heel en veilig en bieden de Arnhemse sportverenigingen ruimte om hun sport te beoefenen. Dit gebeurt door middel van het Sportbedrijf Arnhem, dat voor ons de sportparken, wijkvoorzieningen en zwembaden beheert en exploiteert.
- We willen verenigingen in Arnhem die toekomstbestendig en vitaal zijn. Dit doen we door verenigingsondersteuning via het Sportbedrijf, subsidie aan de Arnhemse sportfederatie, het organiseren van sportcafés, trainingen en we ontsluiten ook aanbod van NOC/NSF of andere sportbonden. Verder hebben we een sportparkmanager die op sportpark de Bakenhof verenigingen ondersteunt en hebben we een clubkadercoach die verenigingen ondersteunt in relatie tot pedagogische vaardigheden.
- We geven uitvoering aan het lokaal sportakkoord.
- We zetten in op een positief sportklimaat. Iedereen voelt zich welkom, iedereen voelt zich veilig, iedereen kan meedoen in de Arnhemse sport.
- We ondersteunen verenigingen die nieuwe sport- en beweegvormen willen aanbieden en waar vraag naar is (padel, urban sport).
- We subsidiëren het gebruik van sportaccommodaties, zodat ‘de sport’ betaalbaar blijft (tarievenmodel).
- Aanvullend verhogen we de toegankelijkheid van de sport voor Arnhemmers door het inzetten van de Sportkaart, de Gelrepas en de studentensportkaart.
- We ondersteunen maatschappelijke organisaties die sport als middel gebruiken voor ontmoeten, verbinden, persoonlijke ontwikkeling en gezonde leefstijl (bijvoorbeeld bij AM, Presikhaaf University).

We stimuleren specifieke doelgroepen Arnhemmers extra om naar vermogen te kunnen sporten en bewegen (doelgroepenbeleid) (I)

- We willen dat alle Arnhemse kinderen van de PO-scholen minimaal vijf uur op en rond school bewegen (via gym, pauzesport, en bijvoorbeeld verlengde schooldag). We voeren samen met de scholen de 2+1+2 aanpak uit. De aanpak houdt in dat kinderen 2 uur per week bewegingsonderwijs ontvangen op school, 1 uur per week onder schooltijd bewegen op en rond school en 2 uur bewegen direct na school. Hiervoor bieden we onder andere aan; skillsboxen, beweegteams op scholen die activiteiten voor kinderen organiseren, schoolsport, voetbaltoernooien. Ook organiseren we voor kinderen hardloopwedstrijden, buurtsportcoaches en het geheim van Papendal. We werken hierin samen met sportverenigingen per wijk.
- We willen ouderen stimuleren om te bewegen. Vanuit het Sportbedrijf zijn er twee consulenten seniorensport die een specifiek aanbod aanbieden (bijvoorbeeld nationale diabetes challenge, natuurwandelen, fietsmaatjes, jeu de boulesbanen, golden sports).
- We stimuleren mensen met een beperking om te sporten. We faciliteren ‘uniek sporten’ (coördinatiefunctie aanbod en ondersteuningen bij hulpmiddelenaanvraag. We geven subsidie aan ISVA (invalidensportvereniging Arnhem).

We zorgen dat de stad en de breedtesport optimaal profiteert van de aanwezigheid van topsport(evenementen) (I)

- Bij het organiseren van (top)sportevenementen zetten we in op ‘side events’. We gebruiken het evenement om een stimulans te geven aan de sport in Arnhem. Dit doen we door ‘evenementversterkende activiteiten', ofwel ‘side events’. Deze hebben altijd de maatschappelijk toegevoegde meerwaarde op het gebied van gezondheid als uitgangspunt. Een recent voorbeeld zijn de fietsclinics verbonden aan het WK BMX, of de versterking van de lokale volleybalvereniging in het kader van het WK volleybal.
- We hebben een convenant met Papendal om ervoor te zorgen dat het topsportcentrum en de stad van elkaars aanwezigheid profiteren. Concreet worden er elke 2 jaar afspraken gemaakt over hoe de lokale sport (verenigingen, onderwijs) profiteert van de aanwezigheid van Papendal.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
% voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen		**54**			
Eenheid:	Percentage inwoners dat voldoet aan de Nederlands Norm Gezond Bewegen (19 en ouder)				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% kinderen beweegt iedere dag 1 uur			**29**		
Eenheid:	Percentage kinderen (0 tot 11 jaar) dat elke dag minstens 1 uur beweegt. *Dit is een inschatting van ouders over het beweeggedrag van hun kinderen. Het vermoeden is dat door de vraagstelling het percentage zeer laag uitvalt. Landelijk gezien voldoet gemiddeld 56,8% van de kinderen 4 tot 12 aan de beweegrichtlijn. Wij vermoeden dat dit in Arnhem hoger ligt. We gaan in gesprek met de GGD om een eenduidiger beeld te krijgen.				
Bron:	Kindmonitor GGD (vierjaarlijks)				

% senioren (65+) dat aan de beweegnorm voldoet			37		
Eenheid:	Percentage senioren dat aan de beweegnorm voldoet				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% lid van sportvereniging		19,50	19,30		
Eenheid:	Percentage inwoners dat is aangesloten bij een sportvereniging				
Bron:	Sportbonden en NOC*NSF. Kennis- en Informatiesysteem Sport (KISS).				

Waardering sportvoorziening		61		64	
Eenheid:	% eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende sportvoorzieningen				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

% kinderen eet minstens elke dag fruit				84	
Eenheid:	Percentage kinderen (0 tot 11 jaar) dat minstens elke dag fruit eet				
Bron:	Kindmonitor GGD				

% goed/ zeer goed ervaren gezondheid			80		68
Eenheid:	Percentage inwoners dat de gezondheid als goed of zeer goed ervaart				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% volwassenen met overgewicht			45		46
Eenheid:	Percentage volwassen met overgewicht				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Meer Arnhemse kinderen een Kansrijke Start (D)

Ieder kind verdient de best mogelijke start van zijn of haar leven en een optimale kans op een goede toekomst. De eerste 1000 dagen (-9 maanden tot 2 jaar) van een kind zijn cruciaal voor een goede start. Juist in deze eerste levensfase is de grootste gezondheidswinst te behalen. De gezondheid van een kind voor, tijdens en na de geboorte blijkt een belangrijke voorspeller te zijn van problemen, zowel fysiek als mentaal, op latere leeftijd. Zo'n 14% van de kinderen heeft geen goede start bij de geboorte door vroeggeboorte, een te laag geboortegewicht of een combinatie ervan. De oorzaak ligt vooral bij sociale risicofactoren en het gebrek aan beschermende factoren.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We zetten in op vroegtijdige signalering van (aanstaande) ouders in een kwetsbare positie (I)

We onderzoeken waar verbeteringsmogelijkheden zijn op het gebied van het signaleren, onder andere:
- de inzet van signaleringsinstrumenten door de professionals;
- het herkennen van (niet-medische) signalen van kwetsbaarheid door professionals;
- de juiste hulpvraag naar boven krijgen door onder andere sensitieve gespreksvoering.

We zorgen voor een passend aanbod aan ondersteuning voor (aanstaande) ouders in een kwetsbare positie (I)

- We brengen het zorglandschap voor de eerste 1000 dagen in beeld voor de professionals, zodat zij weten naar welke ondersteuning zij 'kwetsbare' (aanstaande) ouders kunnen doorverwijzen.
- We brengen het zorglandschap voor de eerste 1000 dagen in beeld voor 'kwetsbare' (aanstaande) ouders, zodat zij weten waar zij met hun hulpvraag terecht kunnen.
- We onderzoeken welk aanbod er aanvullend nodig is om ouders beter voor te bereiden op het ouderschap.
- We continueren bestaande interventies om 'kwetsbare' (aanstaande) ouders passende ondersteuning te bieden, onder andere Nu Niet Zwanger, Centering Pregnancy, Stevig Ouderschap, Voorzorg, Bewust Ouderschap, BabythuisZorg.

We versterken de samenwerking in het netwerk **(I)**

- We verkennen de behoefte aan een MDO (geboortezorgnetwerk): een systematisch intercollegiaal overleg tussen de geboortezorg, JGZ en het sociale domein. Als deze behoefte er is, dan gaan we dit netwerk ontwikkelen.
- We organiseren jaarlijks drie à vier netwerkbijeenkomsten voor professionals om elkaar beter te leren kennen en van elkaar te leren. Om goed samen te werken, moet je elkaar kennen en weten te vinden.
- We onderzoeken en ontwikkelen communicatietools die professionals ondersteunen in de samenwerking (bijvoorbeeld digitale nieuwsbrief en aansluiten bij OZO-verbindzorg).
- De JGZ biedt als belangrijke netwerkpartner laagdrempelige toegankelijk zorg in de wijk, dichtbij de kinderen (en hun ouders) en andere netwerkpartners in de wijk.

Meer Arnhemmers groeien op in een rookvrije omgeving **(D)**

Iedere week opnieuw raken honderden kinderen in Nederland verslaafd aan roken. Ruim de helft van de rokers sterft aan de gevolgen ervan; elk jaar zo'n 20.000 Nederlanders. Ook van meeroken kunnen mensen ernstig ziek worden en er zelfs aan overlijden, tot wel enkele duizenden per jaar. Daarom moet ieder kind dat geboren wordt de kans krijgen om volledig rookvrij op te groeien. Dit kan alleen in een rookvrije omgeving met goede voorbeelden om zich heen. Daarom zetten we ons in om Arnhemmers in een rookvrije omgeving te laten opgroeien. Dit doen we onder andere door te starten met een wijkaanpak voor een Rookvrij Presikhaaf.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We stimuleren laagdrempelige, wijkgerichte en integrale initiatieven voor stoppen met roken **(I)**

- We onderzoeken de mogelijkheden voor wijkgerichte aanpakken op het gebied van stoppen met roken.
- We verbinden initiatieven in de wijk die inzetten op problemen die in samenhang met roken kunnen worden aangepakt.

Op plekken waar vaak kinderen en jongeren komen, zetten wij in op een rookvrije omgeving **(I)**

- We stimuleren sportverenigingen om een rookvrij beleid te voeren.
- We verkennen de mogelijkheden uit de Omgevingsvisie om meer plekken aan te duiden als rookvrije zone.
- We ondersteunen initiatieven van inwoners om speelplekken in hun wijk rookvrij te maken.
- We verkennen de mogelijkheden rookvrij beleid op te nemen in subsidieafspraken.
- We stimuleren en faciliteren de Gezonde Kinderopvang en de Gezonde Schoolaanpak.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
% roken		**21**		**21**	
Eenheid:	Percentage inwoners dat rookt				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Het terugdringen van problematisch alcohol- en drugsgebruik **(D)**

Alcohol- en drugsgebruik, gokken en overmatig gamen en sociale mediagebruik zijn schadelijk voor de gezondheid. Het kan ook leiden tot slechtere schoolprestaties, verzuim of schooluitval. Het is dus belangrijk om alcohol- en drugsgebruik en gokken zo veel mogelijk te voorkomen en te ontmoedigen en met name jongeren te leren op een gezonde manier om te gaan met gamen en sociale mediagebruik.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We richten ons op preventie van middelengebruik bij jongeren onder de 18 jaar **(I)**

Dit doen we door op verschillende domeinen in het leven van jongeren in te zetten:

- School: we stimuleren alle Arnhemse scholen om gebruik te maken van een integrale aanpak voor het voorkomen en terugdringen van (problematisch) middelengebruik.
- Professionals: signaleren en begeleiden van jongeren die beginnende problemen hebben met gebruik en verwijzen van leerlingen met problematisch gebruik.
- Sportomgeving: we stimuleren een verantwoord middelenbeleid bij sportverenigingen.
- Wijk: we zetten in op deskundigheidsbevordering op het gebied van middelengebruik voor professionals in de wijk zoals jongerenwerkers, straatcoaches, handhavers.

We versterken de signaleringsketen	(I)

- We onderzoeken met het kernteam preventie en handhaving van middelengebruik hoe we de samenwerking tussen preventie en handhaving kunnen verbeteren.
- We sluiten aan op landelijke campagnes zoals Zien Drinken, Doet Drinken en IkPas om preventie van middelengebruik onder de aandacht te brengen bij inwoners en professionals.
- Jeugdartsen en -verpleegkundigen van de GGD geven voorlichting en advies en verwijzen door als extra ondersteuning nodig is.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
% voldoet aan de alcoholrichtlijn		43		43	
Eenheid:	Percentage inwoners dat voldoet aan de alcoholrichtlijn				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers gezond en fit	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**
Meer Arnhemmers voldoen aan de beweegrichtlijn en minder Arnhemmers hebben overgewicht	20.386	3.703	431	474
Meer Arnhemse kinderen een Kansrijke Start	3.604	0	0	0
Meer Arnhemmers groeien op in een rookvrije omgeving	5.059	76	0	0
Het terugdringen van problematisch alcohol- en drugsgebruik				
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	25.265	24.684	25.316	29.048	25.567	25.304	25.119
Baten	5.589	3.398	3.690	3.778	3.778	3.717	3.717
Saldo lasten en baten	***-19.676***	***-21.286***	***-21.626***	***-25.270***	***-21.789***	***-21.587***	***-21.402***
Toevoegingen aan reserves	773	418	431	431	431	431	431
Onttrekkingen aan reserves	983	553	846	474	555	460	358
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***210***	***136***	***416***	***44***	***124***	***30***	***-73***
Gerealiseerd resultaat	**-19.465**	**-21.151**	**-21.210**	**-25.226**	**-21.665**	**-21.557**	**-21.475**

Toelichting

Het programma Gezondheid en Sport is deze begroting op hoofdlijnen zero based opgebouwd. Het programma kent twee onderdelen, gezondheid en sport. Er bestaat een aanzienlijke overlap met de wijkprogramma's op de activiteiten voor gezondheid en sport. Doordat een deel van de budgetten is doorgemandateerd, is een deel van de beleidsmatige inzet ook voor de wijkprogramma's. De beleidsmatige inzet vanuit de wijkprogramma's is niet

meegenomen in de analyse. Deze zal worden meegenomen wanneer de wijkprogramma's zero based worden opgebouwd.

Zoals ook in het plan van aanpak zero based begroten is opgenomen (maart 2022, zaaknummer 640401), worden afwijkingen in de omvang van de programma's eerst op een stelpost geplaatst, waarna deze bij het eerstvolgende integrale besluitvormingsmoment, de Perspectiefnota 2025-2028, meegenomen worden.

In de tabel hieronder staat het totaaloverzicht met de inkomsten en uitgaven voor gezondheid en sport binnen het programma Gezondheid en Sport en binnen Wijken Algemeen. Vervolgens is per onderwerp een uitsplitsing opgenomen.

Programma Gezondheid en Sport 2024	Inkomsten		Uitgaven				
	Vastgoed	Overig	VGGM / Sportbedrijf	Vastgoed	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
Bedragen x € 1.000							
Onderwerp							
Gezondheid	-	76	7.075	-	223	1.324	8.622
Sport	3.703	-	15.297	3.094	546	1.489	20.426
Stelpost	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	**3.703**	**76**	**22.372**	**3.094**	**769**	**2.813**	**29.048**

Wijken Algemeen 2024	Inkomsten		Uitgaven				
	Vastgoed	Overig	VGGM / Sportbedrijf	Vastgoed	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
Bedragen x € 1.000							
Onderwerp							
Gezondheid	11	-	-	4	-	86	90
Sport	2.054	-	5.614	1.338	-	-	6.952
Stelpost	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	**2.065**	**0**	**5.614**	**1.343**	**0**	**86**	**7.043**

De totale lasten van het programma Gezondheid en Sport sluiten aan bij de uitkomsten van zero based. Wel verschuift er € 81.000 van Gezondheid naar Sport. Mogelijke verschuivingen tussen het programma Gezondheid en Sport en Wijken Algemeen zullen naar aanleiding van de evaluatie van Van Wijken Weten worden beoordeeld.

Gezondheid	Totaal	Programma Gezond-heid en Sport	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Inkomsten	**87**	**76**	**11**
Vastgoed	11		11
Gezond in de Stad	60	60	
Lijkbezorging	16	16	
Gemeenschappelijke regelingen	**7.075**	**7.075**	**0**
VGGM - gemeenschappelijke regeling	6.478	6.478	
VGGM - Basis op orde JGZ / AGZ	99	99	
VGGM - Programma Beter Bedrijfsvoeren	498	498	
Dienstverleningsovereenkomst VGGM	**985**	**985**	**0**
Gezond in de Stad	**358**	**282**	**76**
Verstrekte subsidies	**67**	**57**	**10**
St. VanHarte	10	2	8
St. Rijnstate Ziekenhuis	57	55	2

Beleidsmatige inzet	**223**	**223**	**0**
Vastgoed	**4**	**0**	**4**
Kapitaallasten	1		1
Belastingen	1		1
Gas water licht verzekeringen	3		3
Totaal uitgaven	**8.712**	**8.622**	**90**

Naast de vastgoedinkomsten voor De Roze Bunker en de specifieke inkomsten voor het programma Gezond in de Stad, is in de begroting een raming opgenomen van € 16.000 aan inkomsten voor lijkbezorging. Voor inwoners zonder nabestaanden verzorgt de gemeente de uitvaart. Hiervoor is binnen de dienstverleningsovereenkomst met VGGM een raming van € 207.000 opgenomen. Een deel van deze kosten wordt uiteindelijk nog vergoed vanuit bijvoorbeeld de boedel van de overledene. Op historisch basis is hiervoor een opbrengst van € 16.000 geraamd.

Naast de reguliere bijdrage aan de VGGM als gemeenschappelijke regeling hebben we een dienstverleningsovereenkomst waarbinnen specifieke dienstverlening van VGGM voor Arnhem valt. Dit betreft onder andere lijkbezorging, maar ook bijvoorbeeld lijkschouwing en maatwerk in het kader van de jeugdgezondheidszorg.

Sport	Totaal	Programma Gezond-heid en Sport	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Inkomsten	**5.757**	**3.703**	**2.054**
Verhuur sportaccommodaties binnensport	5.701	3.647	2.054
Verhuur sportaccommodaties buitensport	56	56	0
Verstrekte subsidies	**21.891**	**16.276**	**5.614**
Sportbedrijf Arnhem BV	20.911	15.297	5.614
St. Zwembad Klarenbeek	355	355	
St. Sportcentrum Rijkerswoerd	555	555	
Arnhemse Sport Federatie	13	13	
St. Beheer Wijk Sportac Vredenburcht	56	56	
Kapitaallasten	**2.730**	**2.126**	**604**
Zwembaden	38	38	
Binnensportaccommodaties	2.566	1.963	604
Buitensportaccommodaties	125	125	
Beheer Vastgoed	**1.702**	**968**	**735**
Belastingen	503	253	250
Gas, water, licht	50	0	50
Onderhoud (incl verzekeringen en schoonmaak)	878	542	337
Aan externe partij door te belasten kosten	270	173	98
Beleidsmatige inzet	**546**	**546**	**0**
Aanvullende opdrachten Sportbedrijf	**551**	**509**	**41**
Totaal uitgaven	**27.419**	**20.426**	**6.994**

De inkomsten op het onderdeel sport bestaan uit de huuropbrengsten van de sportaccommodaties. Voor het grootste deel worden deze betaald door het sportbedrijf wat medebepalend is voor de hoogte van de subsidie die zij ontvangen.

Naast de verstrekte subsidies, de kosten voor de sportaccommodaties en de beleidsmatige inzet is € 469.000 opgenomen voor opdrachten aan het Sportbedrijf die aanvullende zijn op de reguliere subsidieovereenkomst. Het gaat hierbij onder andere om de middelen voor sportpark Paasberg en voor de sportdag op Papendal.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt € 0,4 miljoen toegevoegd aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 0,5 miljoen onttrokken aan de reserves.
- € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten;
- € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed.
- € 0,1 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Jeugdfonds.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Sportbedrijf Arnhem
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Sportbedrijf Arnhem;
- Eerstelijnsgezondheidszorg (onder andere huisartsen);
- Rijnstate;
- Onderwijsinstellingen;
- Sociale Wijkteams;
- Menzis;
- Iriszorg verslavingspreventie;
- Indigo;
- Provincie Gelderland;
- Sportaanbieders;
- Partners uit het Verloskundig Samenwerkingsverband Kracht (Arnhem e.o.).

Daarnaast zijn er nog een aantal kleinere partijen die een preventief aanbod hebben in Arnhem.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Plan Gezond en fit;
- Landelijke Nota Gezondheidsbeleid 2020-2024 ‘Gezondheid breed op de agenda’ (mei 2020);
- Nationaal Preventieakkoord;
- Sport- en beweegakkoord Gemeente Arnhem (juni 2020).

Klimaat en energie

De klimaatverandering wacht niet op ons, het is crisis en we willen die verder tegengaan door vol in te zetten op een inclusieve energietransitie. Arnhem heeft de ambitie om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te zijn. Hoe we dat gaan doen, hebben we vastgelegd in het beleidsplan New Energy Made in Arnhem. Een oude lineaire economie past daar niet bij, die laten we los en een circulaire economische benadering staat centraal in ons omgaan met grondstoffen en afval. Daarbij streven we naar duurzaamheid en brede welvaart en daarbij zijn de 17 Sustainable Development Goals leidend.

We zetten beleidsplan New Energy made in Arnhem door, nemen regie op versnelling en trendbreuk, gebruikmakend van innovaties. Steeds met oog voor kwetsbare inwoners. Stijgende energiekosten vragen acute aanpak bij de meest kwetsbaren.

We streven naar een fikse CO2-reductie door energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven en het opwekken van duurzame elektriciteit (met zonnepanelen en windmolens) en duurzame warmte als alternatief voor aardgas. We betrekken de Arnhemmers en gaan samen aan de slag. De Arnhemse Isolatie aanpak voeren we uit. Met bedrijven op werklocaties sluiten we Green Deals omdat ook daar flinke slagen nodig zijn. De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen. Een steviger duurzaam mobiliteitsplan is in ontwikkeling als basis voor verdere uitvoering.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio) (A)

Arnhem volgt in haar ambities internationale afspraken, het klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord. Arnhem werkt toe naar een klimaatneutrale gemeente in 2050. Om dit te bereiken moet de komende jaren veel gebeuren. De doelstelling van New energy made in Arnhem (NemiA) 2020-2030 is 61% CO2-reductie ten opzichte van 2017, met als tussendoelstelling 25% in 2023. Deze reductie wordt grotendeels gerealiseerd door het actieplan NemiA 2030 en overige programma's binnen de gemeente. Een deel van de reductie komt van autonome ontwikkeling, de resterende opgave zullen wij van buiten de gemeentegrens moeten halen of hier in de komende jaren aanvullende ambities op formuleren.

- De CO2-reductie data laten zien dat er in Arnhem in 2020 en 2021 goede stappen zijn gezet om de klimaatdoelen van 2030 en tussendoelen van 2023 te halen. Echter, de huidige trend zal zich waarschijnlijk niet zo rooskleurig doorzetten vanwege 1) het afvlakken van de verduurzaming van de landelijke elektriciteitsmix en 2) het afnemen van het effect van de coronapandemie. Tegelijk zullen de stijgende energieprijzen, mede als gevolg van de oorlog in Oekraïne, naar verwachting wel een extra impuls geven aan besparingsmaatregelen.
- Bij de sectoren verkeer en vervoer (duurzame mobiliteit) en bedrijven en industrie (inclusief commerciële dienstverlening) is in 2020 en 2021 grote CO2-reductie bereikt. Deze is deels het gevolg van autonome ontwikkelingen, zoals de coronaepidemie. Het is nog onzeker of deze dalende trend de komende jaren doorzet.
- Om het klimaatdoel te halen is een trendbreuk nodig, met name in de gebouwde omgeving en bij de grootschalige opwek van elektriciteit.
- Om de verduurzaming van de sectoren te kunnen blijven faciliteren is het nodig om de netcongestie op te heffen door het versneld realiseren van nieuwe energie-infrastructuur. Denk hierbij aan het verzwaren van het elektriciteitsnet, het aanleggen van warmtenetten, off-grid laadpleinen en het opwekken en opslaan van duurzame energie. Hiervoor zijn we mede afhankelijk van netbeheerders Liander en TenneT.
- Daarnaast is het nodig om technische, organisatorische en financiële innovaties in te zetten om, ondanks de netcongestie, toch verder te komen met de energietransitie.

Gemeenten hebben vanuit het Klimaatakkoord de regie gekregen over de wijkgerichte energietransitie. Gemeenten, zo ook Arnhem, hebben hierbij hoge ambities en hebben als voorwaarde gesteld dat deze transitie haalbaar en betaalbaar is voor inwoners en bedrijven.

In de praktijk blijkt nu al in veel gevallen dat het verduurzamen van woningen en gebouwen naar aardgasvrij en/of energieneutraal onvoldoende rendabel en financierbaar is, in vergelijking met de fossiele oplossingen. Via G40 en VNG hebben we als gemeenten van het Rijk stevige ruggensteun hiervoor gevraagd op instrumentarium, wetgeving en financiering. Hieraan is het afgelopen jaar door het kabinet tegemoet gekomen met:

- het Beleidsprogramma Versnelling Verduurzaming gebouwde omgeving waarin allerlei regelingen, subsidies en financiering voor isolatie en warmtetransitie zijn verankerd, bijvoorbeeld de Nationale Isolatieaanpak, het Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie. de Investeringssubsidie Duurzame Energie en Energiebesparing (ISDE), en het warmtefonds;

- het wetsvoorstel voor de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw,);
- het wetsvoorstel voor de Wet collectieve warmte (Wcw);
  de tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid (CDOKE), waarmee de uitvoeringslasten van het Klimaatakkoord voor gemeenten kunnen worden gefinancierd. Aan Arnhem is ruim € 2,8 miljoen per jaar voor 3 jaar toegekend.

Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

Binnen de gebouwde omgeving is het speerpunt tot 2030 het isoleren van alle woningen en gebouwen tot aan het niveau van de nationale isolatiestandaard. Een forse opgave, waarvoor we in 2023 een specifieke Arnhemse isolatieaanpak hebben opgesteld, die in uitvoering is. We geven daarmee concrete invulling aan de doelstellingen van NemiA en de Transitievisie warmte. We werken met een wijkgerichte aanpak aan energiebesparing en vervangen van aardgas voor een duurzaam alternatief.

Meer dan 3.200 huishoudens in energiearmoede geholpen in 2024 (I)

De Arnhemse aanpak energiearmoede is in 2023 fors geïntensiveerd, met extra middelen van het Rijk. We werken samen met een netwerk van partijen om de doelgroep te bereiken, deelnemers te werven en energiecoaches op te leiden en in te zetten. Dit zijn bijvoorbeeld scholen, huisartsen en moskeeën. We gebruiken de kracht in de wijken, door wijkbewoners op te leiden als energiecoach, in te zetten in wijk-klusteams, en als influencer en ambassadeur. Deze aanpak ‘voor de wijk, door de wijk’ is arbeidsintensief, maar werpt zijn vruchten af.

Verder creëren we in de wijken werkgelegenheid, bijvoorbeeld als energiecoach of als klusser. Ook verwijzen we deelnemers met andere problemen door naar de juiste hulpverleners.
In de Arnhem-Oost wijken wordt de energiearmoede-aanpak afgestemd met betrokken partners en de verduurzaming van particulier bezit.

Beoogde resultaten in 2024:
- 3200 afgeronde energiecoach trajecten bij huishoudens, waarvan 1700 via reguliere aanmeldingen en 1500 via deur-tot-deur aanpak;
- 1500 huishoudens zijn geholpen door klusteams;
- 600 huishoudens hebben nieuw zuinig witgoed;
- 5000 bewoners zijn geactiveerd en 350 doorverwezen naar een energiecoach, via wijkopbouwwerk;
- 1750 leerlingen zijn via scholen bereikt;
- 5,4 kT CO2-besparing.

Voor de extra middelen (ruim € 4 miljoen) die we in de tweede helft van 2023 van het Rijk krijgen, zal naast bovenstaande inspanningen nog een apart plan worden gemaakt.

6.500 woningen aardgasvrij in 2030 (I)

In 2022 heeft de raad de Transitievisie warmte vastgesteld. Hierin zijn tien buurten benoemd (kansrijke wijken) waar we verkennen hoe deze kunnen overstappen van aardgas naar een duurzaam alternatief voor verwarming. Daarnaast zijn vijf ‘onderzoeksgebieden’ benoemd om grootschalig te verkennen of een warmtenet als duurzaam alternatief mogelijk is. De doelstelling is om 6.500 duurzaam te verwarming in 2030 (aardgasvrij). Indien nodig wordt daarvoor een wijkuitvoeringsplan gemaakt. Het opstellen van een wijkuitvoeringsplan als doel laten we vervallen, omdat het een middel is om de doelstelling te bereiken.

In 2024 wordt de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw) van kracht. Daarmee krijgt de raad de bevoegdheid om levering van aardgas in een bepaalde wijk of buurt te stoppen. In de loop van 2024 zullen we de raad voorstellen om in gesprek te gaan over hoe we hiervan in Arnhem gebruik willen maken.

Kansrijke buurten
In 2024 werken we verder aan de ontwikkeling van een warmtenet in Elderveld-Noord en Kronenburg. We gaan door met het stimuleren van individuele warmtepompen in vijf all-electric buurten: Saksen Weimar, Nieuw Monnikenhuizen, Plantagebuurt, Stadseiland en Tuin van Elden. De ontwikkeling van duurzame warmte in Plattenburg en Hoogkamp is in voorbereiding. In de buurt Immerloo zal geleidelijk ook het aardgas verdwijnen voor koken en warm tapwater.

Onderzoeksgebieden
In 2024 zetten we de verkenning voort naar de mogelijkheden voor een grootschalig warmtenet in Malburgen-Oost. Voor een van de andere onderzoeksgebieden starten we de verkenning naar de mogelijkheden voor een duurzaam warmtenet.

Werklocaties
In de transitievisie warmte is aangegeven dat de plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader moeten worden uitgewerkt. Dit gaan we doen, zie hieronder bij bedrijven en industrie.

Duurzame warmtebronnen
We zetten het onderzoek voort naar de mogelijkheden voor geothermie samen met gemeenten Lingewaard, Overbetuwe en Nijmegen. In 2024 onderzoeken we de mogelijkheden voor grootschalige toepassing van energie uit oppervlaktewater (uit de Rijn).

35.000 woningen geïsoleerd in 2030 **(I)**

In 2023 hebben we de doelstelling ‘15% energiebesparing in de gebouwde omgeving in 2030’ uitgewerkt in de 'Arnhemse aanpak woningisolatie’. De operationele doelstelling is 35.000 extra woningen geïsoleerd tot de nationale standaard in 2030. De aanpak volgt 3 sporen:
1. een aanbod voor woningeigenaren en resultaatgerichte afspraken;
2. knelpunten oplossen en integratie met energiearmoede;
3. trendbreuk, door zoeken en testen van nieuwe concepten, het aangaan van nieuwe coalities en het uitvoeren van een innovatie challenge.

De isolatieaanpak is wijkgericht en doelgroepgericht (particuliere eigenaren, verhuurders, corporaties, VvE's en eigenaren van erfgoed/monumenten). In 2024 zetten we de aanpak voort. Beoogde resultaten in 2024 per doelgroep zijn:

Particuliere woningeigenaren:
- 2.500 woningeigenaren hebben een energieadvies gekregen;
- 175 woningeigenaren hebben financiële ondersteuning uit SEWA-regeling gekregen;
- 500 woningeigenaren hebben financiële ondersteuning uit KWAS-regeling gekregen;
- voor 1.900 woningeneigenaren is een collectieve inkoopactie georganiseerd;
- er is een wijkloket geopend.

VvE’s
- 400 woningeigenaren hebben een advies over uitvoering isolatie gekregen;
- 20 grote VvE’s zijn gestart met uitvoering van isolatie.

Particuliere verhuurders
- 20 gebouweigenaren hebben een energiescan uitgevoerd.

Woningcorporaties
- 1150 woningen zijn geïsoleerd als onderdeel van de renovatieopgave;
- 1090 woningen zijn geïsoleerd als onderdeel van het planmatig onderhoud.

Erfgoed
- 206 woningen van Portaal zijn verduurzaamd;
- het hand- en detailboek is in uitvoering genomen.

Doelgroepoverstijgend
- 2 pilots die uit de innovatie challenge zijn gekomen worden geïmplementeerd;
- het nieuwe soortenmanagementbeleid is geïmplementeerd;
- het monitoring- en klantregistratiesysteem is opgeleverd;
- de buurt isolatieteams zijn opgeschaald.

Verder hebben we in het najaar 2023 een aanvraag ingediend bij het Rijk voor middelen uit het Volkshuisvestingsfonds 2023. Als deze worden toegekend, zullen we een aanvullend plan maken om de isolatieopgave te versnellen in 2024 e.v..

250.000 zonnepanelen op daken in 2030 **(I)**

Het doel van 2023 (150.000 zonnepanelen) is gehaald en verwacht wordt dat het doel 2030 (250.000 zonnepanelen) ook wordt gehaald. Deels via autonome ontwikkelingen, deels door extra stimulering, bijvoorbeeld met collectieve inkoopacties. In alle acties gericht op het isoleren van woningen wordt 'zonnepanelen op daken' ook gestimuleerd.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
CO2 uitstoot gebouwde omgeving	**307**	**272**	**285**		

Eenheid: kiloton

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

CO2 reductie gebouwde omgeving t.o.v. peiljaar 2017	**34**	**69**	**56**		

Eenheid: Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

De doelstelling bij bedrijven en industrie is reductie van minimaal 38 KT CO2-uitstoot tot 2030. Om tot deze reductie te komen, wordt gewerkt conform het Arnhems coalitieakkoord 2022 - 2026 aan informeren, stimuleren, reguleren en controleren van bedrijven. Van bedrijven verwachten wij dat ze bijdragen aan een duurzame toekomst. Bedrijven worden gestimuleerd om vanuit maatschappelijke verantwoordelijkheid en/of kostenbesparing duurzaamheidsmaatregelen door te voeren. Daarnaast wordt op de wettelijke verplichtingen gecontroleerd.

Communicatie en bewustwording intensiveren: 100% van bedrijven bekend met verduurzamingsmaatregelen in 2030 (I)

In 2024 blijven we bedrijven en maatschappelijke instellingen informeren over het belang van verduurzamen. Dit doen we door voor specifieke doelgroepen Energycafé's te organiseren die aansluiten bij de wensen en behoeften van de betreffende doelgroep. Ook worden ondernemersbijeenkomsten gehouden in het kader van de gebieds- en sectorgerichte Green deals.

Energiebesparing bevorderen: 15% energiebesparing bij bedrijven en industrie in 2030 (I)

Met een gebiedsgerichte aanpak via Green Deals stimuleren we bedrijven op werklocaties en maatschappelijke instellingen om energiebesparende maatregelen te nemen.
In 2024 zetten we in op Green Deals met de bedrijventerreinen Rijkerswoerd / De Overmaat en nog drie andere werklocaties of sectoren.

In 2023 is in de kantorenvisie de ambitie opgenomen dat er in 2030 alleen nog maar kantoren met minimaal energielabel A zijn. Daarbij wordt bij renovatie gestimuleerd zoveel mogelijk richting label A+++ te renoveren, conform de renovatiestandaard. Hierbij wordt ingezet op een gestructureerde sectorale en gebiedsgerichte aanpak. In 2024 wordt deze aanpak ontwikkeld en wordt gestart met de uitvoering hiervan.

In 2024 zetten we de handhaving door middel van energiecontroles op de verplichte maatregelen bij bedrijven en de energielabel C bij kantoren voort.

Opwek en hergebruik van energie bevorderen: 75.000 zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie en 2 pilots met gebruik restwarmte in 2030 (I)

In 2024 blijven we stimuleren dat bedrijven hun daken gaan benutten voor zonnepanelen. Dit doen we bij voorkeur via de gebiedsgerichte aanpak van de Green Deals. Hierin maken we afspraken over het benutten van daken voor zonnepanelen en ondersteunen we de ondernemers. Indien er problemen zijn met netcongestie helpen we met zoeken naar (innovatieve) oplossingen hiervoor. We blijven maatwerkgesprekken voeren met ondernemers.

Meer bedrijven en industrie aardgasvrij maken: 500 extra bedrijven aardgasvrij in 2030 (I)

In de transitievisie warmte is aangegeven dat de plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader moeten worden uitgewerkt. Hiermee zijn we in de tweede helft van 2023 gestart.
In 2024 werken we de plannen uit voor drie werklocaties.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
CO2-uitstoot bedrijven en industrie	**178**	**139**	**143**		

Eenheid: kiloton

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

CO2-reductie bedrijven en industrie t.o.v. peiljaar 2017	**33**	**73**	**68**		

Eenheid: Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030 **(D)**

De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen. Gedragsverandering speelt een rol bij de werkgeversaanpak, aanpak mobiliteitsbewegingen stadslogistiek en het stimuleren van deelvervoer. Daarnaast zet Arnhem in op zero emissie voertuigen en de benodigde infrastructuur.

Werkgeversaanpak modal shift: doelstelling voor 2023 25% minder autogebruik bij 10 bedrijven **(I)**

In 2023 is gestart, samen met de Groene Metropoolregio, met de ondernemers die al hebben aangegeven hieraan te willen meewerken (netwerk NemiA). Deze aanpak wordt in 2024 voortgezet.

Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit: in 2030 1000 deelauto's en 2000 deelfietsen **(I)**

In 2023 zijn de beleidsregels gepubliceerd en zijn vergunningen verleend. Op basis van de visie Hubs in Arnhem en een plaatsingsplan wordt in 2024 het aantal deelvoertuigen op drie niveaus van hubs verder uitgebreid: stadsrandhubs, knooppunthubs (OV) en buurthubs.

Vergroten aandeel elektrische voertuigen: in 2030 6000 laadpunten en 100 snelladers **(I)**

Op basis van de in 2022 en 2023 verleende concessies wordt in 2024 het aantal laadpunten, met name in laadpleinen, verder uitgebreid met extra aandacht voor de, in de openbare ruimte passende, oplossingen zoals lantaarnpaalladen. De doelstelling 2023, 1000 laadpunten en 20 snelladers, is reeds behaald.

Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek: doel 2025 100% zero emissie bestelvoertuigen in de binnenstad en 25% minder stadslogistieke bewegingen **(I)**

In 2023 is het besluit genomen om in 2026 de zero emissiezone in de binnenstad te realiseren. Komende jaren wordt gewerkt aan de handhavingstechniek (camera's met kentekenherkenning) en de flankerende maatregelen ten behoeve van stadslogistiek.

Taxibeleid verduurzamen: doel 2030 is 100% zero emissie taxi's in de binnenstad **(I)**

Dit is uitgesteld tot 2025.

Zero emissie concessie doelgroepenvervoer: doel in 2030 is 100% zero emissie doelgroepenvervoer **(I)**

Vervoerders hebben hun zero emissieplannen ingediend en doelgroepenvervoer is gegund. De gemeente Arnhem werkt in 2024, samen met regiogemeenten, aan het realiseren van laadinfrastructuur voor doelgroepenvervoer.

Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente: doel 2023 is 100% van nieuw in te zetten bestel- en personenauto's moet zero emissie zijn. **(I)**

In alle aanbestedingen van de gemeente in 2024 in de GWW-sector, onderhoud wegen en groenvoorzieningen wordt inzet van zero emissie personenwagens en bestelauto's geëist.

Zero emissie openbaar vervoer concessie: doel in 2023 is een volledig zero emissie OV concessie **(I)**

In overleg met de provincie Gelderland zorgen we in 2024 voor aanbestedingsdocumenten ten behoeve van de volgende concessie, waarin de zero emissie eisen zijn opgenomen. Deze concessie start in 2026.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
CO2-uitstoot verkeer en vervoer	**379**	**323**	**331**		
Eenheid:	kiloton				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

CO2-reductie verkeer en vervoer t.o.v. 2017	**1**	**55**
Eenheid:	Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017	
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)	

Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030 **(D)**

'Zon op dak' is niet voldoende om aan de Arnhemse elektriciteitsvraag te voldoen. We hebben daarom ook grootschalige opwek op land nodig. De focus hierbij ligt, in ieder geval voor de komende 10 tot 20 jaar, op grondgebonden zonnevelden en windmolens. Dit zijn bewezen technologieën die binnen een afzienbare termijn veel elektriciteit kunnen opwekken. Doel is dus het realiseren van windmolens en zonnevelden. Voor een deel van de elektriciteitsopwekking die we nodig hebben, zijn we afhankelijk van de regio, omdat we een gemeente zijn met een stedelijk karakter en een beperkt beschikbare ruimte in het buitengebied.

5 windmolens in Arnhem in 2030 gerealiseerd **(I)**

In 2024:

- Onderzoeken of, en zo ja welke nieuwe locaties we geschikt kunnen maken voor het opwekken van windenergie, op basis van de uitkomsten van de planMER RES.
- Afwegingskader voor kleine windmolens in gebruik.
- Haalbaarheid windmolen Drielsedijk: afhankelijk van provinciaal onderzoek en herijkt provinciaal beleid vanwege het voorkomen van de wespendief op de Veluwe.
- Doorlopende exploitatie van 4 windmolens Koningspleij en realisatie van buurtprojecten, gefinancierd uit Omgevingsfonds windpark Koningspleij.

Als gevolg van provinciaal beleid is het op dit moment onmogelijk om nog meer grootschalige windmolens te realiseren binnen de gemeentegrenzen van Arnhem.

42 MWp (circa 45 ha) zonnevelden in 2030 gerealiseerd **(I)**

In 2024:

- Voorbereiding, bouw en/of in exploitatie nemen van diverse zonneveld/zonnecarportlocaties.
- Ontwikkelen en stimuleren van innovaties, zoals modulaire zonnecarports, smart energy hubs op bedrijventerreinen, verticale zonnepanelen.
- Rol van gemeente voor grootschalige zon opwek veranderen van facilitair/samenwerkend naar ontwikkelend/regisserend.
- Indien uit haalbaarheidsonderzoek in 2023 blijkt dat er een zonneveld binnen zoeklocatie Deelen haalbaar is, dan zal vanaf 2024 voorbereiding en aanbesteding ervan plaatsvinden.
- Onderzoeken welke nieuwe locaties we geschikt kunnen maken voor het opwekken van zonne-energie, mede op basis van de uitkomsten van de planMER RES.

Regionale energiestrategie 2.0 gereed **(I)**

In 2024 integreren we de resultaten van de Milieueffectrapportage RES Arnhem Nijmegen in de RES 2.0: er komen nieuwe zoekgebieden voor windprojecten in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen bij. Ook geven we een update over de bovenlokale warmteverdeling en starten we een proces voor de omgang met netcongestie en integraal programmeren. Daarnaast werken we een aantal afspraken uit van de RES 1.0. De in de RES 1.0 vastgestelde ambitie voor 2030, te weten 1,62 TWh, blijft hierbij uitgangspunt.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Vermeden CO2-uitstoot door duurzame opwek elektriciteit	**13**	**16**	**20**		
Eenheid:	Vermindering in C02-uitstoot t.o.v. 2017				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

Vermeden CO2 uitstoot door duurzame opwek elektriciteit t.o.v. 2017	**5**	**9**	**13**		
Eenheid:	vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

Meer bewustwording en gedragsverandering (D)

Energie besparen, het opwekken van hernieuwbare energie en het afkoppelen van het aardgas zijn grote opgaven. Het zijn opgaven die we alleen maar succesvol kunnen uitvoeren als we dit samen doen met alle Arnhemmers: inwoners, ondernemers, instellingen, overheden en bezoekers. Met de communicatiecampagne Arnhem Aan bieden we zoveel mogelijk handelingsperspectief voor al deze doelgroepen. Het aanbod wordt doorontwikkeld en aangepast op basis van de input die wordt opgehaald bij bewoners en ondernemers.

Voortzetten communicatiecampagne Arnhem AAN **(I)**

Arnhem Aan is de communicatiecampagne voor de energietransitie. Met Arnhem Aan willen we Arnhemmers enthousiasmeren en motiveren om aan de slag te gaan met energie besparen en hernieuwbare energie. Dit doen wij doelgroepgericht met een aanpak voor woningeigenaren en -huurders, bedrijven en verenigingen; met maatwerk voor huishoudens die leven in energiearmoede en huishoudens met een migratieachtergrond. We spelen daarbij in op de actualiteit, maatschappelijke trends en de belevingswereld van de Arnhemmers. Hiervoor zijn diverse en meerjarige communicatie- en bewustwordingsacties en inspanningen nodig. Al deze communicatie-activiteiten worden onder de vlag van Arnhem Aan gelanceerd.

In 2024 gaan we verder met de intensivering van Arnhem Aan door:

- Uitvoeren van meerdere grote en kleinere acties.
- Uitdragen van goede, inspirerende voorbeelden door inzet van social media en streetmarketing.

- Arnhem Aan wordt online een professioneler inspiratieplatform dat meer aansluit bij de belevingswereld van de Arnhemmers. De content daarbij zal divers en activerend zijn.
- Positioneren van het Energieloket Arnhem bij bewoners en ondernemers. Energieloket Arnhem biedt een overzicht van alle maatregelen en financieringsmogelijkheden voor inwoners, ondernemers en VvE's voor verduurzaming. Daarnaast heeft het een loketfunctie voor vragen van Arnhemmers over hun verduurzamingsplannen.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal unieke bezoekers website Arnhem Aan	**12802**	**15369**	**14106**	**22611**	

Eenheid: Aantal bezoekers

Bron: Gemeente Arnhem

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio)	**22.677**	**11.337**	**10.000**	**40**
Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017	10.039	8.438	38	544
Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017	305	32	0	0
Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030	545	0	0	0
Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030	13	0	0	0
Meer bewustwording en gedragsverandering	17	0	0	0
Overig	11.757	2.867	0	12
Totaal	**22.677**	**11.337**	**38**	**556**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	5.912	5.663	15.841	22.677	17.975	15.644	14.770
Baten	1.224	1.032	10.529	11.337	7.236	4.659	8.786
Saldo lasten en baten	***-4.688***	***-4.631***	***-5.313***	***-11.339***	***-10.739***	***-10.986***	***-5.984***
Toevoegingen aan reserves	7.103	10.000	10.715	38	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	6.743	40	254	556	962	1.215	1.215
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-360***	***-9.960***	***-10.461***	***517***	***962***	***1.215***	***1.215***
Gerealiseerd resultaat	**-5.049**	**-14.591**	**-15.773**	**-10.822**	**-9.777**	**-9.770**	**-4.769**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 22,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Lasten voor reguliere werkzaamheden New Energy Made in Arnhem: € 4,3 miljoen;
- Lasten voor uitvoering volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost: € 5,7 miljoen.
- Lasten voor grote projecten warmteproject Elderveld en Smartpolder: € 4,2 miljoen
- Lasten om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen, hiervoor zijn ook baten ontvangen: € 2,9 miljoen
- Lasten in het kader van nieuwe grote projecten waarvoor in de begroting van 2023 tot en met 2026 €15 miljoen beschikbaar is gesteld. In 2024 wordt hiervan € 5 miljoen besteed.

Vanaf 2025 is begroot dat de projecten Elderveld en Smartpolder gereed zijn en hierdoor zijn de lasten vanaf 2025 ruim € 4 miljoen lager.

De totale lasten stijgen ten opzichte van 2023 met € 6,8 miljoen. Dit komt onder andere doordat er in 2024:

- € 5 miljoen onttrekking aan de BR Duurzaam Arnhem (klimaatfonds) in de begroting wordt opgenomen. (In 2023 is nog gebruik gemaakt van de 10 miljoen die beschikbaar is gesteld in de periode 2020 – 2022).
- € 1,2 miljoen meer uitgegeven wordt binnen het volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost ten opzichte van 2023.
- De lasten om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen zijn € 0,4 miljoen lager dan in 2023.
- Diverse grote projecten zoals Energiearmoede, Warmteproject Elderveld en Smart Polder, die afhankelijk van de fase waarin deze zich bevinden, afwijkende lasten per jaar hebben.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 11,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit diverse rijkssubsidies:

- Warmteproject Elderveld € 2,2 miljoen.
- Warmteproject Smartpolder € 1,9 miljoen.
- Uitvoeringsmiddelen om het klimaat en energiebeleid te versnellen € 2,9 miljoen.
- Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost € 4,3 miljoen.

De totale baten zijn € 0,8 miljoen hoger dan de baten van 2023. Dit komt doordat de baten (ontvangen subsidies) behorende bij de uitvoering van de projecten Elderveld, Smartpolder en volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost zijn opgenomen. Hiertegenover staat dat in 2024 geen middelen ter bestrijding van energiearmoede zijn opgenomen. De middelen om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen zijn iets lager dan in 2023. De verwachting is dat de komende tijd nog diverse subsidies worden aangevraagd en toegekend. Op dat moment zullen zowel de baten als de lasten in de begroting worden aangepast.

Toevoegingen aan reserves

Er wordt in 2024 € 38.000 toegevoegd aan de bestemmingsreserve Volkshuisvesting Arnhem Oost.

Onttrekkingen aan reserves

In 2024 wordt er € 0,6 onttrokken aan de reserves. € 0,5 miljoen aan de bestemmingsreserve Volkshuisvesting Arnhem Oost, € 15.000 aan de bestemmingsreserve Duurzaamheidsleningen en € 12.000 aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Triple helix partners uit het netwerk Energy made in Arnhem, zoals: woningbouwcorporaties, Alliander, Firan, ENGIE, Vattenfall, provincie Gelderland, Rijkswaterstaat, Waterschappen, Rijksvastgoedbedrijf, Rijn- en IJssel Energiecoöperatie, VNO/NCW, HAN, RijnIJssel College, wijkinitiatieven, Clean Mobility Centre, Stichting KiemT, Ondernemersverenigingen, Allego, stichting E-laad, Oost Nederland Energiek, Natuur- en Milieu Gelderland, regiogemeenten, G40 gemeenten.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Programmaplan New Energy Made in Arnhem 2020-2030;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Kaders voor besteding van het klimaatfonds;
- Arnhemse aanpak Energiearmoede;
- Regionale energiestrategie 1.0;
- Transitievisie warmte (2022);
- Criteria voor de locatiekeuze van zonnevelden (2016);
- Uitvoeringskader elektrisch laden in Arnhem;
- Beleidskader deelvervoer.

Ruimtelijke ontwikkeling

Arnhem groeit, de stad is in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. We werken aan een betere benutting, doorstroming en kwaliteit van de woningvoorraad en voldoende stedelijke voorzieningen. Er moeten tot 2040 16.000 woningen in de stad worden bijgebouwd om de wooncrisis aan te pakken en het woningtekort terug te brengen naar 2%. We streven naar een evenwichtige groei van de stad waarbij goed wonen in balans is met werk en voorzieningen in een groene en gezonde leefomgeving.

We zijn ons bewust van de spanning die er is tussen het bouwen van woningen om de wooncrisis aan te pakken en de stad die vraagt om een evenwichtige, kwalitatieve en duurzame stadsontwikkeling. De groei van de stad willen we benutten om de stad aantrekkelijker, socialer en vitaler te maken. Dat gaat niet vanzelf en vraagt om regievoering door de gemeente. Door samenwerking met overheden en ontwikkelende partijen worden robuuste maatschappelijke investeringen mogelijk maakt.

De verstedelijkingsopgave is voor de gemeente een grote financiële opgave. Een groeiende stad vraagt om een organisatie met meer uitvoeringskracht en middelen voor (co)financiering van de woningbouwopgave, daarbij behorende stedelijke voorzieningen en onrendabele grondexploitaties. Met het Rijk zijn afspraken gemaakt over cofinanciering van gebiedsontwikkelingen in de Spoorzone Arnhem Oost. Ruim de helft van de in totaal 16.000 woningen die we tot 2040 in Arnhem gaan bouwen, is voorzien in de Spoorzone Arnhem-Oost. Voorwaarde voor cofinanciering door het Rijk is dat de gemeente voldoende middelen vrij maakt om de ontwikkelingen mogelijk te maken. Hiervoor zijn voorstellen uitgewerkt in deze begroting.

Voorwaarde voor de ontwikkeling van de stad is dat onze leefomgeving aantrekkelijk, veilig en gezond blijft voor huidige en toekomstige inwoners. Om die reden werken we in 2023 en 2024 aan verschillende beleidsproducten als uitwerking van de omgevingsvisie Arnhem 2040: een samenhangend beleidsplan voor een gezonde en veilige leefomgeving, een duurzaam mobiliteitsplan, een woonvisie en een stedelijke visie op hoogbouw en verdichting.

Daarnaast werken we aan de implementatie van de Omgevingswet, die op 1 januari 2024 in werking treedt. Met de Omgevingswet zorgen we voor meer samenhang in het omgevingsrecht, meer transparantie, betere procedures en op termijn een betere (digitale) dienstverlening. Dit vraagt om een grote verandering waarin inwoners, ondernemers en onze collega's weer hun weg moeten vinden. Rond de ingangsdatum besteden we daarom extra aandacht aan communicatie en voorlichting om de overgang zo soepel mogelijk te laten verlopen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Groeiende stad Arnhem 2040 (A)

We werken aan een vitale, sociale en groene stad waarbij groei wordt ingezet als aanjager om onze wijken leefbaar te houden en gebieden in de stad te ontwikkelen, in balans met de bestaande stad. We nemen als gemeente weer de regie over de stadsontwikkeling (in bestaande en nieuwe wijken). We werken vanuit de koers van de omgevingsvisie aan een duurzame en evenwichtige ontwikkeling van de stad, in het belang van de huidige en toekomstige inwoners.

Realiseren van de doelen van de omgevingsvisie (D)

De Groeiende Stad Arnhem 2040 stuurt op de doelen van de omgevingsvisie en ontwerpprincipes van de verstedelijkingsstrategie. Hierbij hanteren we een gebiedsgerichte aanpak gericht op de versterking van het DNA van de bestaande stad in balans met de toekomstige stad. Het programma bewaakt de koers van de omgevingsvisie door deze te vertalen naar planvorming, regievoering op (grootschalige) gebiedsontwikkelingen en kennisontwikkeling/monitoring.

De inhoudelijke doelen voor de groeiende stad zijn beschreven in de omgevingsvisie. Ter illustratie:
- 16.000 huizen bouwen op de juiste plekken in de stad;
- schoner en duurzamer verplaatsen in en naar de stad;
- realiseren van voldoende en duurzame werklocaties;
- gezonder leven in een groene en stedelijke omgeving.

Deze doelen vertalen we naar vier inspanningen waar we integraal en verbindend op sturen.

We implementeren en borgen de omgevingsvisie en verstedelijkingsstrategie (I)

Een belangrijke inspanning in dit programma is het implementeren en borgen van de omgevingsvisie (met name hoofdstuk 7 en 8) als richtinggevend kader voor gebiedsuitwerkingen en ondersteunend beleid. We maken in 2023 de organisatorische randvoorwaarden klaar om integraal aan de doelen uit de omgevingsvisie te kunnen werken.

We voeren regie op grootschalige gebiedsontwikkelingen in balans met de hele stad (I)

Om gebiedsontwikkelingen op een goede manier binnenstedelijk te realiseren is een regisserende gemeente nodig die haar instrumenten waar nodig inzet en koersvast opereert. Naast het faciliteren van initiatieven uit de markt pakt de gemeente voor de grootschalige gebieden uit de omgevingsvisie waar veel opgaven samenkomen een regisserende rol. We streven naar nieuwe verbindingen in het ruimtelijke en sociale DNA van Arnhem en versterken daarmee de stad voor huidige en toekomstige bewoners.

We versterken en bestendigen de (interne en externe) samenwerking (I)

Voor het realiseren van onze doelen zijn we afhankelijk van andere partijen zoals het Rijk, provincie, woningcorporaties, marktpartijen, ondernemers en (collectieven van) bewoners. Samenwerking op alle niveaus, publiek-publiek en publiek-privaat, is noodzakelijk om de ambitie te kunnen realiseren. Naast externe samenwerking vraagt het realiseren van de programmadoelen om versterking van de interne samenwerking.

We ontwikkelen en zetten nieuwe instrumenten en innovatieve werkwijzen in (I)

Door digitale ontsluiting en bewerking van data onderbouwen we planprocessen met informatie. Door te werken met eenduidige beslisdocumenten en uniformeren van werkwijzen willen we de kwaliteit van onze planuitwerking verbeteren en doorlooptijden versnellen. Daarmee ondersteunen we de gebiedsuitwerkingen die de gewenste groei van de stad binnenstedelijk* mogelijk maken.
**binnenstedelijk bouwen brengt complexiteit met zich mee vanwege de vele ruimtelijke claims binnen een compact gebied, samenhang met de bestaande stedelijke omgeving, en draagvlak bij bewoners. Dit vergt een nieuwe manier van werken van onder andere de gemeente.*

Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt (D)

We grijpen de toekomstige Omgevingswet aan om beleid te maken dat werkt, onze processen en (digitale) dienstverlening te verbeteren en transparanter en integraler te werken. We beseffen dat we voor een leefbare en toekomstbestendige stad onze stad hard nodig hebben. Met de omgevingsvisie en het omgevingsplan brengen we meer samenhang en focus in ons beleid voor de fysieke leefomgeving. Als het gaat om initiatieven uit de stad denken we mee en proberen we de initiatiefnemer te helpen om tot een goed plan te komen dat bijdraagt aan onze doelen. Daarnaast zorgen we voor heldere en transparante kaders bij participatie zodat inwoners, ondernemers en andere betrokkenen weten wat er in de stad staat te gebeuren en waarover meegepraat kan worden.

We stellen de Omgevingsvisie 2040 vast en voeren deze uit (I)

De omgevingsvisie ligt ter vaststelling voor aan de gemeenteraad. Met deze visie bieden we ruimte aan de ontwikkeling van de stad vanuit de unieke kwaliteiten van Arnhem. Denk hierbij aan: duurzame mobiliteit, circulaire economie, energietransitie en klimaatadaptatie. De omgevingsvisie bevat onze ruimtelijke strategie, waar opgaven en ambities voor de fysieke leefomgeving samenkomen. In dit streefbeeld wordt aangegeven waar de stad zich verder kan ontwikkelen, waarbij functiemenging en het bijdragen aan een gezonde, veilige en groene leefomgeving voorop staat. De omgevingsvisie stellen we vast voor een langere periode maar het is geen statisch verhaal en daarom actualiseren we het iedere raadsperiode. Bij het actualiseren van de omgevingsvisie wordt de stad intensief betrokken.

Om deze visie uit te voeren gaan we de komende jaren onze instrumenten doorontwikkelen, zodat ze in lijn zijn met de ambities uit de omgevingsvisie. De thematische beleidsuitwerkingen en gebiedsuitwerkingen kunnen in de loop der tijd wijzigen, mochten de opgaven in de stad daarom vragen.

De grote opgaven uit de omgevingsvisie zoals de vergroening en mobiliteitstransitie gaan gepaard met een omvangrijke investeringsopgave. Hierbij kan het wenselijk zijn om voor de uitvoering van de omgevingsvisie een investeringsagenda op te stellen. Deze agenda geeft inzicht in de benodigde investeringen en in de mate waarin deze investeringen reeds gedekt zijn. Dit inzicht helpt ons om samen met de stad en andere partners te bepalen wat er nog meer nodig is. De raad betrekken we bij het opstellen en actualiseren van de investeringsagenda.

We werken toe naar één integraal omgevingsplan voor het hele gemeentelijke grondgebied (I)

Het omgevingsplan bevat alle regels over de fysieke leefomgeving en geeft invulling aan de maatschappelijke opgaven uit de omgevingsvisie en het beleid dat daaruit volgt. Het omgevingsplan richt zich niet alleen op functies en bouwmogelijkheden maar ook op andere aspecten van de fysieke leefomgeving, zoals welstand, erfgoed, groen, klimaatadaptatie, geluid, bodem, duurzaamheid en delen van de APV. Naast onze eigen regels bevat het omgevingsplan regels die het Rijk overhevelt naar gemeenten, zoals vergunningsvrij bouwen en milieuregelgeving.

In Arnhem zijn we al sinds 2019 stapsgewijs bezig met de transitie naar één integraal omgevingsplan voor het hele grondgebied. Dit doen we niet alleen, maar in overleg met andere gemeenten, de VNG en het Rijk. Door toepassing van de Crisis- en herstelwet hebben we ervaring opgedaan met het maken van een integraal omgevingsplan. Dit doen we door toepassing van de regels uit verordeningen nu al toe te voegen aan onze bestemmingsplannen. Een ander belangrijk onderdeel van de voorbereidingsfase is het gebiedsgericht digitaliseren van alle regels zodat we deze straks eenvoudig in het omgevingsplan kunnen integreren. We

merken dat onze systematiek steeds meer navolging krijgt bij andere gemeenten en delen onze kennis en ervaring op dit gebied graag met anderen.

Inmiddels is onze systematiek nagenoeg uitontwikkeld en is het tijd om deze uit te rollen over andere gebieden van de stad. In de eerste helft van 2024 beschikt het grootste deel van ons gemeentelijke grondgebied over een solide basis die verder verrijkt kan worden met regels uit de bruidsschat en onze verordeningen. Hiermee proberen we onze (digitale) dienstverlening na inwerkingtreding van de Omgevingswet zoveel mogelijk op peil te houden en verder te verbeteren.
De samenhangende en gebiedsgerichte benadering van het omgevingsplan gaat bijdragen aan het verbeteren van onze dienstverlening. Inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners kunnen regelgeving, die nu nog verspreid is over verschillende plannen en verordeningen, straks op één digitale locatie raadplegen. Op die manier geven we sneller inzicht in de haalbaarheid van een initiatief.

We toetsen en vergunnen initiatieven (I)

We zorgen ervoor dat het voor initiatiefnemers helder is welke stappen ze moeten zetten om hun initiatief te verwezenlijken. Dit doen we door te zorgen dat informatie goed vindbaar is op één (digitale) plek. Waar overleg noodzakelijk is, vindt dit integraal en met de initiatiefnemer aan tafel plaats, zoveel mogelijk vanuit het credo: ja, mits, maar we beseffen ook dat niet alles kan. De digitale werkwijze met betrekking tot de Omgevingswet is geborgd in de organisatie en de mogelijkheid is gecreëerd dat ketenpartners kunnen samenwerken.

We sluiten aan op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (I)

We werken aan de Arnhemse aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Deze voorziening moet ervoor zorgen dat initiatiefnemers straks een vergunning kunnen aanvragen en de regels die van toepassing zijn kunnen raadplegen. Het is echter nog onzeker in hoeverre het DSO straks functioneert. Vanwege de onzekerheid bereidt het Rijk momenteel zogenaamde alternatieve maatregelen voor. Dit kan betekenen dat het omgevingsplan straks nog niet te raadplegen is via het DSO en we gebruik blijven maken van de huidige planviewer op www.ruimtelijkeplannen.nl. Omdat het DSO straks slechts deels functioneert, is er een kans dat onze digitale dienstverlening tijdelijk slechter wordt. Om dit te verzachten zorgen we voor een goede informatieverstrekking op onze website, extra capaciteit voor het beantwoorden van vragen en versnellen we de digitalisering van beleid en regelgeving.

Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving (D)

We willen dat onze inwoners en bezoekers in een gezonde, veilige leefomgeving kunnen wonen, leven, werken en recreëren. Deze doelstelling staat in de Arnhemse Omgevingsvisie. Om ervoor te zorgen dat deze gezonde leefomgeving wordt beschermd en waar mogelijk verbeterd, stellen we komende maanden het plan Gezonde Leefomgeving op als vertaling van die doelstelling in de Arnhemse Omgevingsvisie. Dit plan bevat (bestaande en nieuwe) ambities op gebiedsniveau, voor onder andere bodem, water, lucht, geluid, licht, geur en externe veiligheid. In dit plan wegen we de gezondheidseffecten van de omgevingskwaliteit niet als losse domeinen, maar maken we integrale afwegingen tussen de verschillende onderwerpen. De Omgevingswet die per 1 januari 2024 ingaat biedt op sommige onderwerpen ook nieuwe instrumenten om een gezonde leefomgeving verder vorm te geven. In het plan worden hier ook concrete invullingen aan gegeven, afgestemd met de totstandkoming van het Arnhemse Omgevingsplan (ook een afgeleide van de Arnhemse Omgevingsvisie).
Voor de ontwikkeling van het plan is voldoende budget geraamd. Het plan zelf kan bepaalde ambities bevatten, bijvoorbeeld voor monitoring, waar mogelijk financiële consequenties aan zitten. Zodra deze ambities worden vertaald in concrete plannen zal naar budget en dekking worden gekeken. Indien nodig zullen deze dan op gepaste momenten in de P&C-cyclus worden opgenomen.
De verwachting is dat het plan in het eerste kwartaal van 2024 aan de raad wordt voorgelegd.

Hieronder volgen een aantal milieu-onderdelen die straks deel uitmaken van het samenhangende beleid.

Uitvoeren activiteiten luchtkwaliteit (I)

In februari 2019 is de uitvoeringsagenda luchtkwaliteit (Luchtagenda) door de raad vastgesteld. De Luchtagenda geeft invulling aan het verminderen van stikstof en fijnstof in de stad, en heeft impact op de uitstoot van CO2, met onder andere een milieuzone, het stimuleren van elektrisch (deel)vervoer en duurzame stadslogistiek.
Ook bevat de Luchtagenda maatregelen om overlast door particuliere houtstook te voorkomen/ verminderen.

Binnen het landelijke Schone Lucht Akkoord zijn we actief deelnemer binnen de themagroep Mobiele Werktuigen, de themagroep Particuliere Houtstook en de themagroep Participatie en Citizen science.
In de Arnhemse omgevingsvisie is de ambitie uitgesproken om de WHO-normen te benaderen. De nieuwe (2021) advieswaarden van de WHO zijn dermate laag, dat deze niet realistisch zijn voor Nederland. De achtergrondvervuiling vanuit het buitenland alleen al zorgt ervoor dat we boven die norm zitten. Momenteel wordt door het RIVM onderzocht hoe de nieuwe WHO-waarden bij het Schone Lucht Akkoord kunnen worden betrokken. Dit haalbaarheidsonderzoek wordt naar verwachting eind dit jaar opgeleverd.

De ambities uit de recent vastgestelde Arnhemse omgevingsvisie worden uitgewerkt in het Plan Gezonde Leefomgeving, waarmee we een gezonde leefomgeving willen beschermen en waar mogelijk verbeteren.

Naast het meten van stikstofdioxide (NO2) en fijn stof (PM10) zal het meetnet uitgebreid worden met een aantal fijn stof (PM2,5) meters. Wel zetten we komende periode als Arnhem extra in op de subsidieregeling om schoorstenen en kachels te laten verwijderen.
We werken samen met regiogemeenten, provincie en het Rijk.

Uitvoeren activiteiten bodem en ondergrond **(I)**

Het is een gemeentelijke taak vanuit de Wet bodembescherming (Wbb) en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) te zorgen voor de instandhouding en het verbeteren van een bodem die geschikt is om op te wonen en om op te werken. Ook draagt de Wbb bij aan de bescherming van kwetsbare gebieden in verband met natuur en drinkwaterwinning. Onder de Omgevingswet houdt Arnhem deze verantwoordelijkheid, en werkt daarbij samen met provincie en omgevingsdienst voor meldingen/vergunningen, toezicht en handhaving. Naast advisering bij ruimtelijke ontwikkelingen, worden ook onderzoek/sanering van huidige en latente spoedlocaties uitgevoerd (met name loodtuinen). Zo mogelijk worden beleidsvoorstellen gedaan in verband met nieuwe verontreinigingen (zoals zeer zorgwekkende stoffen als PFAS) en overlap met andere thema's (klimaatadaptatie, duurzame energie en biodiversiteit).

Uitvoeren activiteiten geluidshinder **(I)**

Geluidshinder wordt steeds meer via een programmatische aanpak onder controle gehouden. Het Actieplan Omgevingslawaai 2021-2023 voor bestaande woningen en wegen is daar een belangrijke stap in. Door bij het onderhoud van de gemeentelijke hoofdwegen stil asfalt toe te passen, worden de hinder van en gezondheidsklachten door omgevingslawaai langs gemeentelijke wegen verminderd.
De aanpak van nieuwe situaties bestaat uit het voorkomen van nieuwe geluidgehinderden.
Op basis van nieuwe geluidsbelastingkaarten (2022) wordt er een actieplan omgevingslawaai voor de periode 2024-2029 opgesteld.
Door het beheersen van het omgevingslawaai dragen we bij aan een gezonde fysieke leefomgeving.

Activiteiten externe veiligheid uitvoeren **(I)**

Externe veiligheid gaat over het beheersen van risico’s die mensen lopen door opslag, productie, gebruik en vervoer van gevaarlijke stoffen in hun omgeving. Arnhem heeft de risicovolle activiteiten in beeld en bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt er rekening gehouden met het aspect externe veiligheid.

Activiteiten milieuhandhaving uitvoeren **(I)**

Vergunningverlening en handhaving dragen bij aan het behalen van de landelijke doelstellingen op het gebied van milieu en gezondheid. Deze taken worden uitgevoerd door de ODRA. De prioriteit ligt op een actueel vergunningenbestand en goed naleefgedrag van bedrijven. Om ongewenste ontwikkelingen tegen te gaan, verstevigen we het milieutoezicht.

Vanaf 2023 voert ODRA enkele nieuwe toezichttaken uit voor de gemeente. Het gaat om specifiek toezicht op maatregelen voor natuurinclusief en klimaatadaptief bouwen, toezicht op de plicht voor herplant van bomen en het toepassen van groencompensatie en om bescherming van bomen op en rondom bouwplaatsen.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Groeiende stad Arnhem 2040	**13.926**	**3.931**	**23.011**	**11.311**
Realiseren van de doelen van de omgevingsvisie	13.926	3.931	23.011	11.311
Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt				
Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving				
Overig	**35.216**	**35.729**	**2.123**	**1.013**
Totaal	**49.142**	**39.661**	**25.134**	**12.324**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	25.993	51.668	64.001	49.142	46.829	32.015	23.250
Baten	16.572	45.341	52.497	39.661	42.629	33.303	22.085
Saldo lasten en baten	***-9.421***	***-6.327***	***-11.504***	***-9.481***	***-4.200***	***1.287***	***-1.164***
Toevoegingen aan reserves	5.107	10.000	11.436	25.134	4.345	7.315	5.559
Onttrekkingen aan reserves	7.309	5.807	11.835	12.324	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***2.202***	***-4.193***	***399***	***-12.810***	***-4.345***	***-7.315***	***-5.559***
Gerealiseerd resultaat	**-7.220**	**-10.520**	**-11.105**	**-22.291**	**-8.545**	**-6.028**	**-6.723**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn begroot op € 49,1 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- kosten van jaarschijf 2024 voor de bouwgronden in exploitatie (BIE), waaronder civiele werken, plankosten, verwerving- en rentekosten: € 30,7 miljoen (inclusief overboeking van het onderhanden werk ultimo 2024 naar de balans);
- kosten van de Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA) : € 7,0 miljoen;
- kosten civiele werken en plankosten van jaarschijf 2024 op de overige meerjarige projecten en anterieure overeenkomsten: € 3,4 miljoen;
- extra budget voor sanering grond en herinrichting woonwagenkamp Bethaniënstraat: € 2,5 miljoen;
- kosten voor de ambtelijke capaciteit voor dit programma: € 2,2 miljoen;
- kosten voor de verstedelijkingsopgave € 0,8 miljoen, voor het op niveau brengen van de organisatiecapaciteit om te komen tot een verstedelijkingsstrategie en uitvoering van diverse gebiedsontwikkelingen;
- kosten voor bodembeheer: € 0,6 miljoen;
- overige lasten: € 1,9 miljoen.

De lasten dalen in 2024 ten opzichte van 2023 met € 15,8 miljoen. De daling zit voor € 12,2 op de bouwgronden in exploitatie en de overige meerjarige projecten. Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten, waarbij de uitgaven de planning binnen de projecten volgen (zie ook de daling van de baten die hier tegenover staan). Verder zijn in 2023 een aantal tijdelijke of eenmalige budgetten ten bedrage van € 3,0 miljoen begroot die in 2024 niet terugkomen. De belangrijkste onderdelen hierin zijn de invoering van de omgevingswet en de visie Nieuwe Haven.

Baten

De baten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 39,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- verkopen en bijdragen voor bouwgronden in exploitatie (BIE): € 30,7 miljoen;
- baten uit bouwvergunningen en andere leges € 4,0 miljoen;
- bijdragen en overige baten op de overige meerjarige projecten en anterieure overeenkomsten; € 2,8 miljoen;
- canons erfpachten € 1,5 miljoen;
- overige baten € 0,7 miljoen.

De baten dalen in 2024 ten opzichte van 2023 met € 12,6 miljoen. Dit wordt voor € 12,8 miljoen veroorzaakt door een daling op de bouwgronden in exploitatie en de overige meerjarige projecten (hier staat een daling op de lasten tegenover). Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten. De baten stijgen met het resultaat op af te sluiten bouwgronden in exploitatie met € 0,5.

Toevoegingen aan reserves

De totale dotatie aan de reserves bedraagt in 2024 € 25,1 miljoen en bestaat uit:

- € 23,0 miljoen voor de vorming van de bestemmingsreserve Spoorzone Oost;

- € 1,0 miljoen aan de BR Kapitaallasten in verband met de gebiedsontwikkeling Kronenburg (zie toelichting onder Onttrekkingen);
- € 0,5 miljoen aan de BR Grondexploitatie met het voordeel uit af te sluiten BIE's;
- € 0,5 miljoen aan de BR Voorstudies vanwege de verstedelijkingsopgave en een toenemend aantal initiatieven voor nieuwe ontwikkelingen;
- € 0,1 miljoen overige.

In 2024 is de totale dotatie € 13,7 miljoen hoger ten opzichte van 2023. In dat jaar was de dotatie € 11,4 waarvan eenmalig € 10,0 miljoen voor de vorming van de BR Stadsontwikkelingsfonds en € 1,4 miljoen aan de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg.

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves bedraagt in 2024 € 12,3 miljoen en bestaat uit:
- € 11,0 miljoen uit de reserves BR Stadsontwikkelingsfonds (€ 9,5), de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg (€ 1,1) en BR Zuidelijke Binnenstad (€ 0,4) voor de vorming van de BR Spoorzone Oost;
- € 1,1 miljoen uit de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg. Dit wordt aangewend voor de dotatie aan de BR Kapitaallasten voor dekking van kapitaallasten van investeringen die worden gedaan in deze gebiedsontwikkeling;
- € 0,3 miljoen uit de BR Stadsontwikkelingsfonds en is bestemd voor het aanvullend budget flexwonen Merwedestraat (zie lasten).

In 2024 is de totale onttrekking € 0,8 miljoen hoger ten opzichte van 2023. In dat jaar was de onttrekking € 12,6 miljoen waarvan:
- € 5,6 miljoen aan de BR Grondexploitatie als gedeeltelijke dekking voor de vorming van de BR Stadsontwikkelingsfonds;
- € 5,3 miljoen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties voor eenmalig naar 2023 doorgeschoven budgetten voor onder meer de omgevingswet en het woonwagenkamp Bethaniënstraat;
- € 1,4 miljoen aan de bestemmingsreserve Groot onderhoud openbare ruimte als voeding van de bestemmingsreserve Gebiedsontwikkeling Kronenburg.

Verloop lasten en baten in de jaren na 2024
In de jaren na 2024 dalen zowel de lasten als baten sterk. Zo dalen de lasten in 2026 ten opzichte van 2025 met € 14,8 miljoen en nog eens met € 8,8 miljoen in 2027. Dit heeft hoofdzakelijk te maken met de bouwgronden in exploitatie (BIE's) en overige projecten waarin de uitgaven in de toekomst gaan dalen door het afnemen van de werkzaamheden. Hiertegenover staat een gelijke daling op de baten, omdat ook de baten op de projecten afnemen en het saldo op de lopende projecten uiteindelijk met het onderhanden werk verrekend worden. Een andere oorzaak op het verloop van de baten is de mutatie op het resultaat van de afgesloten BIE's. Dit resultaat hangt af van hoeveel projecten met welk resultaat worden afgesloten. De baten uit de afgesloten BIE's zijn voor de jaren 2024 tot en met 2027 respectievelijk € 0,5, € 2,3, € 7,4 en € 5,5 miljoen. De mutatie in de jaren leidt ook tot een gelijk verloop op de dotatie van dit resultaat aan de BR Grondexploitatie.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Ruimte
- ODRA;
- Provincie Gelderland;
- Regiogemeenten;
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden(VGGM);
- VNG (Vereniging Nederlandse gemeenten);
- Ministerie van BZK;
- CASA;
- Groenforum.

Milieu

- Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA);
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Ruimte

- Structuurvisie Arnhem 2020;
- Groenvisie 2017-2035;
- Welstandsnota;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Verstedelijkingsstrategie Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen Foodvalley.

Milieu

- Luchtagenda gemeente Arnhem;
- Actieplan Omgevingslawaai;
- Rapportage geluidskaarten;
- Beleidsnota bodem 2012, Provincie Gelderland, gemeente Arnhem en gemeente Nijmegen;
- Nota Bodembeheer;
- Notitie Herijking loodbeleid 2020
- Actualisatie Nota Bodembeheer- addendum 2014 ;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-2017-2018;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK2020;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK- PFAS;
- Collegebesluit vaststelling LMW dossiernummer 2021 dd. 25-1-2022 & Memo Aveco de Bondt Lokale Maximale Waarden (LMW) Meinerseiland, projectnummer 18112508, 10 januari 2022;
- Beleidsplan externe veiligheid.

Wonen en leefomgeving

Onze stad is een groene, levendige, ondernemende en inclusieve stad waar Arnhemmers fijn en betaalbaar moeten kunnen wonen. Grote 'nieuwe' overstijgende opgaven, zoals de energietransitie, wooncrisis en klimaatadaptatie zijn uitdagingen waar Arnhem voor staat. Deze opgaven pakken we lokaal op, maar zeker ook in samenwerking met de regio, de provincie en het Rijk. Arnhem is een groene stad met een unieke ligging aan de Rijn. Zij geeft prioriteit aan ontmoetingsruimte in stadsparken, wijkparken en buurtgroen. Dit programma omvat de onderdelen wonen en een aantal aspecten van de openbare ruimte, zoals water, havenbeheer, stadsreiniging, bossen, parken en ecologie, stedelijk groen, spelen, dierenwelzijn, afval en riolering. Binnen het wonen zetten we vol in op het bijbouwen van voldoende woningen in de betaalbare segmenten. Belangrijk doel is om hierbij de tweedeling in de stad te verkleinen. Ook is voor onze stad klimaatadaptatie een belangrijk aandachtspunt. Met klimaatadaptatie bereiden we Arnhem voor op de effecten van de klimaatverandering, op heviger weer. We passen de stad aan zodat deze minder kwetsbaar is voor hoog en laag water, extreme regenval, hitte en langdurige droogte. We willen het Arnhemse groen versterken. Dat levert een prettige buurt op, maar draagt bijvoorbeeld met verkoeling en wateropname bij aan klimaatadaptatie.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Goede volkshuisvesting (A)

Wonen is een grondrecht: iedereen in Arnhem heeft recht op een betaalbare en goede woning.
Op dit moment constateren we dat huren voor velen zeer moeilijk is en het kopen van een huis voor starters vrijwel onmogelijk. De wooncrisis vraagt om een radicale omslag waarbij voor wonen niet langer het recht van de sterkste geldt. We pakken de wooncrisis aan door te sturen op goede volkshuisvesting. We pakken regie en zetten ons beleid en instrumentarium maximaal en onorthodox in om wonen betaalbaar te krijgen en veel meer woningen toe te voegen voor alle doelgroepen. Voor veel meer Arnhemmers dan nu is er over vier jaar een goede, betaalbare en duurzame woning beschikbaar.

Prioriteit geven wij aan acties en initiatieven die niet alleen woningbouw mogelijk maken, maar die ook verbonden zijn met de sociale opgaven in onze wijken, die de leefomgeving verbeteren, die bijdragen aan lokale werkgelegenheid en de economische kracht van onze stad versterken. Dit sluit ook aan bij de afspraken die gemaakt zijn in de Woondeal 2.0 en vertaald zijn in de Arnhem-Oost aanpak. Dit is meer dan alleen maar sneller meer woningen bouwen. We willen daarmee ook de leefbaarheid van de wijken en de kansen van de inwoners vergroten.

Deze ambities zijn stevig, en werken we verder uit in een nieuwe brede Woonvisie voor Arnhem. Deze woonvisie zal zoveel mogelijk beleid bundelen, en nieuwe afwegingskaders bevatten voor het omgaan met de bestaande woningvoorraad en nieuwe projecten. Deze Woonvisie zal daarbij ook ordening aanbrengen in ons woonbeleid; met bijbehorende - meetbare - doelen. Nadat de raad de Woonvisie heeft vastgesteld, kan de indeling in de begroting en de wijze van rapportage in overeenstemming met de Woonvisie worden aangepast.

In de tussentijd tot een nieuwe Woonvisie zitten we niet stil. Om uitvoering te geven aan belangrijke woondoelen, is sinds vorig jaar de financiële inzet substantieel verhoogd. Zo zijn extra middelen opgenomen voor de invoering van verhuurdersvergunningen, wooncoach, versterking positie huurders en extra handhaving door de ODRA. Aanvullend is per 2023 voor vier jaar een half miljoen euro per jaar vrijgemaakt voor het realiseren van onze volkshuisvestelijke ambities. Deze middelen worden benut voor onder andere uitvoering van het Stadsakkoord, invoeren van de Wet Goed verhuurderschap, regievoering op de huisvesting van bijzondere doelgroepen, het begeleiden van Vereniging van Eigenaren (VvE's), en het faciliteren van bijzondere woonvormen, zoals (collectief) particulier opdrachtgeverschap, wooncoöperaties en andere initiatieven uit de samenleving.

Meer en sneller woningen toevoegen (D)

Iedereen moet goed kunnen wonen in onze stad. Om beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden moeten er in de bestaande stad meer woningen worden gerealiseerd in de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen, waarbij we sturen op het meer divers maken van het woningaanbod in alle wijken.

In de woningbouwplannen wordt rekening gehouden met de werkelijke vraag en behoefte van de Arnhemse woonconsument. Dat betekent: aantrekkelijke, levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, en sociale woningbouw en koopwoningen in de verschillende segmenten. We maken afspraken om woningen voor langere termijn betaalbaar te houden. Dit leggen we vast in omgevingsplannen of anterieure overeenkomsten. Ook is aandacht voor het beter benutten van de bestaande voorraad.

Samen met ontwikkelaars en corporaties spannen we ons in om te zorgen voor een evenwichtig aanbod dat aansluit bij zowel de woningbehoefte de komende jaren als bij de gewenste ruimtelijke kwaliteiten uit de omgevingsvisie. Uiteraard is dat soms moeilijk, omdat de belangen van de partijen niet altijd hetzelfde zijn. Vanuit de Woondeal 2.0. en het Stadsakkoord hebben we met deze partijen afspraken kunnen maken om de komende jaren een stabiele bouwstroom te realiseren.

In maart 2023 zijn de uitkomsten van het driejaarlijkse regionaal woonbehoefteonderzoek gepubliceerd. In samenwerking met Rijk, regio en provincie is ook een nieuwe Woondeal gesloten.

De uitkomsten uit het woonbehoefteonderzoek en de afspraken uit de Woondeal 2.0, nemen we mee in de nieuwe Woonvisie voor Arnhem en vertalen we in programmeringsafspraken met marktpartijen en corporaties. De nieuwe Woonvisie voor Arnhem zal gelden vanaf het jaar 2024 en zal ons beleid actualiseren en herordenen. De begroting passen we daarna conform aan.

De afgelopen jaren hebben we gemerkt dat het niet gemakkelijk is om in een rap tempo de goede woningen bij te bouwen. Er werden te weinig woningen opgeleverd om de behoefte bij te benen. Door middel van het vaart maken met (nieuwe) projecten en het intensiveren van de samenwerking met onze stakeholders proberen we dit tij te keren.

Versnellen en doorprogrammeren van (betaalbare) woningen (I)

De woningmarkt van Arnhem staat onder druk. Versnellen van productie en meer woningen programmeren is daarom noodzakelijk. Het Plan van Aanpak woningbouwontwikkeling dat in juli 2020 is vastgesteld in de raad is hierbij het vertrekpunt. We sturen op een evenwichtig aanbod van woningen. Belangrijk daarbij is dat we streven naar meer gemengde wijken, waarbij er meer spreiding ontstaat van kwetsbare mensen over de stad. We doen dit door:

1. Stimuleren van het realiseren van koop- en huurwoningen in de verschillende categorieën, zoals opgenomen in het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling en de Woondeal 2.0. We sturen daarbij onder andere op minimaal 30% sociale corporatiehuurwoningen over de nieuw te realiseren projecten en op minimaal 66% aan ‘betaalbare’ woningen. Dat betreft sociale en middeldure huur en betaalbare koop conform de definities in de doelgroepenverordening. We maken afspraken met de partijen in het Stadsakkoord over betaalbare en sociale koopwoningen. Ook wordt gekeken naar differentiatie in de wijken en monitoren we de nieuwbouw en de behoefte.
2. We onderzoeken de mogelijkheden om projecten te versnellen en zoeken naar locaties voor doorprogrammeren. Hiervoor betrekken we actief partners; bijvoorbeeld via de prestatieafspraken met de corporaties en via het stadsakkoord. Ook leggen we verbindingen met andere overheden, kennisinstituten en marktpartijen. Zo benutten we de kansen die de regionale samenwerking binnen de Groene Metropoolregio ons biedt en zijn we actief in de Woondeal Arnhem-Nijmegen en de Verstedelijkingsstrategie.
3. Leegstand vinden we onwenselijk. Als bedrijfspanden of woningen leegstaan, willen we de eigenaren actief stimuleren om hun pand te transformeren tot woongebouw of om een huurder in de woning te plaatsen. Hierbij is het belangrijk dat er kwalitatief hoogwaardige woonruimtes worden gerealiseerd, waarbij ook de omliggende openbare ruimte op niveau wordt gebracht.

Evaluatie doelgroepenverordening en implementatie in omgevingsplannen (I)

In 2022 is de doelgroepenverordening geactualiseerd. Hiermee maken we het mogelijk in bestemmingsplannen de segmenten 'sociale huur', 'middenhuur' en 'sociale koop' op te nemen en zorgen we dat de woningen binnen deze categorieën enkel bewoond kunnen worden door een bepaalde doelgroep, en dat de woningen onder een bepaald prijsniveau blijven. Doordat de raad de doelgroepenverordening heeft vastgesteld, kunnen we zowel via omgevingsplannen als privaatrechtelijk betaalbare woningbouw afdwingen. Een evaluatie van de doelgroepenverordening start in 2023.

Bij de vaststelling van de doelgroepenverordening, heeft de gemeenteraad de opdracht meegegeven om na één jaar de doelgroepenverordening te evalueren. Met ontwikkelaars en corporaties hebben via de kopgroep Bouwberaad een startgesprek gevoerd over de evaluatie. Omdat het instrument ‘doelgroepenverordening’ met inwerkingtreding van de Omgevingswet verdwijnt, wachten we nog even af met het evalueren totdat duidelijk is wat de nieuwe mogelijkheden zijn om in omgevingsplannen te kunnen sturen op het woningbouwprogramma. We zullen met ontwikkelaars en corporaties na vaststelling van de Woonvisie dit traject oppakken.

Collectieven, zelfbouw en flexwonen bevorderen **(I)**

Er is een vraag naar collectieven, zelfbouw en flexwonen. Voor deze concepten pakt de markt nieuwbouwontwikkeling niet automatisch op.

Veel inwoners hebben behoefte om zelf vorm te geven aan hun eigen woning of woonomgeving. Collectieve wooninitiatieven leveren een bijdrage aan de sociale cohesie, vaak niet alleen binnen het collectief maar ook voor de omgeving. Zelfbouw geeft mensen de kans hun droom te realiseren en zal hen stevig verankeren in de wijk. Bij woningbouwprojecten waar we de grond zelf in eigendom hebben, bekijken we hoe we ruimte kunnen maken voor collectieve wooninitiatieven. Daarnaast spannen we ons met corporaties, ontwikkelaars en de provincie in om praktische belemmeringen voor wooninitiatieven zoveel mogelijk weg te nemen. Ook zullen we inwoners voorlichten over hoe zij collectieven kunnen vormen en wooncoöperaties kunnen oprichten. In 2023 bevorderen we wederom de realisatie van twee CPO-locaties. Dit levert een bijdrage aan leefbare wijken en een ongedeelde stad.

Voor het Merwedeterrein maken we flinke voortgang om flexibele woningen te plaatsen. Naar verwachting worden in 2024 minimaal 148 woningen op het terrein geplaatst. Omdat we het voor het project Merwedeterrein van belang vinden dat er een goede verbinding komt tussen de bestaande wijk en de nieuwe woningen, zijn in deze begroting extra middelen opgenomen voor de inzet van een community coach. Daarnaast zullen woningcorporaties die de woningen zullen gaan verhuren een sociaal beheerder in het gebied inzetten.

Studentenhuisvesting en starters **(I)**

We zetten blijvend in op voldoende woningen voor studenten en starters. We werken hiervoor onder andere samen met de SSH& om tot vergroting van hun marktaandeel in Arnhem te komen, en zetten in op de bouw van voldoende nieuwbouwwoningen voor kleinere huishoudens.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Woningvoorraad begin van het jaar	**75632**	**76737**	**77839**	**79065**	**79816**
Eenheid: Aantal woningen					
Bron: CBS					
Netto toevoegingen gedurende het jaar	**1105**	**1104**	**1216**	**752**	
Eenheid: Aantal toegevoegde woningen					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: nieuw gebouwde woningen	**9,20**	**11,80**	**5,60**	**7**	
Eenheid: Nieuw gebouwde woningen, exclusief overige toevoegingen, zoals transformaties. Aantal per 1.000 woningen					
Bron: Basisregistraties adressen en gebouwen - bewerking ABF Research					
Aantal nieuwbouwwoningen	**695**	**907**	**432**	**600**	
Eenheid: Het aantal nieuwbouwwoningen					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: overige toevoegingen	**561**	**297**	**937**	**222**	
Eenheid: Het aantal overig toegevoegde woningen (meestal transformatie)					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: aandeel eigendom corporaties nieuwbouwwoningen	**16,30**	**15,60**	**7,50**		
Eenheid: % corporatiewoningen van totaal toegevoegde woningen					
Bron: CBS					

Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen koop		**43,80**	**43,50**	**42,90**	**43**	
Eenheid:	% koopwoningen van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen corporatiebezit		**35,90**	**35,50**	**35,20**	**35**	
Eenheid:	% corporatiewoningen van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen particuliere huur		**19,50**	**19,90**	**21,40**	**22**	
Eenheid:	% woningen particuliere verhuur van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Afgegeven woningbouwvergunningen (nieuwbouw & verbouw)/ transformatie		**1204**	**872**	**1010**	**445**	**339**
Eenheid:	Aantal woningbouwvergunningen per jaar					
Bron:	ODRA/CBS (cijfers 2023 t/m april 2023)					

Betaalbaar wonen (D)

De woningmarkt zit muurvast. Als we ons beperken tot bijbouwen kunnen we de wooncrisis niet op korte termijn oplossen. We willen voorkomen dat bepaalde doelgroepen worden verdrongen. We zetten maximaal in op het betaalbaar houden van de bestaande voorraad en een eerlijke verdeling van deze betaalbare voorraad.

Op de eerste plaats willen we de vrije huursector zoveel mogelijk reguleren, waarbij we maximaal gebruik zullen maken van de ruimte die de Rijksoverheid biedt. Daarbij zullen we ook extra toezien op de (nieuwe) regels. Hierover gaan we afspraken maken met de ODRA. Om excessen te voorkomen gaan we huurders en verhuurders ondersteunen. We geven verder uitvoering aan het Actieplan Arnhem Helpt Huurders. Indien nodig, zullen we dit actieplan in 2024 actualiseren.

Op de tweede plaats moeten schaarse betaalbare woningen eerlijk verdeeld worden. Voor de verdeling van vrijkomende schaarse sociale woonruimte van toegelaten instellingen, hanteren we een rechtvaardige en evenwichtige verdelingssystematiek. Daarbij zetten we in op het bevorderen van doorstroming in de bestaande voorraad.

Opkoopbescherming/zelfbewoningsplicht (I)

Sinds 2022 kent Arnhem de zogeheten opkoopbescherming. Door de opkoopbescherming is het niet meer mogelijk dat goedkope en middeldure koopwoningen in 20 wijken worden opgekocht om te verhuren. Zo blijven deze (koop)woningen beschikbaar voor starters en mensen met een kleinere portemonnee.

Jaarlijks doen we de raad een herijkt voorstel waarin we, indien mogelijk, hogere grenzen zullen hanteren, om zo nog meer woningen te beschermen voor opkopen door particuliere investeerders.

Vanwege aangepaste wetgeving, is het niet meer mogelijk om de opkoopbescherming toe te passen op nieuwbouwwoningen. Om te voorkomen dat de bescherming voor nieuwbouwwoningen wegviel, zijn in 2023 beleidsregels vastgesteld waarmee we een werkwijze borgen waarbij we in overeenkomsten met ontwikkelaars voor nieuwbouwwoningen een zelfbewoningsclausule opnemen. Deze beleidsregels blijven ook in 2024 een belangrijk handelingskader.

Versterken positie huurders **(I)**

Om problemen op de huurmarkt en malafide verhuurderschap aan te pakken, versterken we de positie van huurders. We willen onder andere voorkomen dat huurders te hoge huren betalen. Dat doen we op de volgende manieren, die we hebben vastgelegd in het tienpunten-actieplan 'Arnhem Helpt Huurders'. Dit actieplan heeft de gemeenteraad in januari 2023 ontvangen. In 2024 zetten we de acties voort. De acties houden onder andere in:

- Beter informeren van huurders over hun rechten en over de mogelijkheden voor ondersteuning door de gemeente.
- Extra subsidie en uitbreiding van dienstverlening door partijen die adviseren en ondersteunen op het gebied van huren en wonen, zoals het Huurdershuis.
- Periodiek herhalen van het in 2021 uitgevoerde onderzoek naar discriminatie op de Arnhemse woningmarkt, via mystery calls en mystery mails. Ook geven we voorlichting aan woningzoekenden om de meldingsbereidheid te vergroten.
- Invoeren van een verhuurdersvergunning: We willen in Arnhem een vergunningsplicht introduceren voor verhuurders. Met een verhuurdersvergunning kan de gemeente malafide verhuurderschap aanpakken en beter zicht krijgen op de kwaliteit en onderhoudsstaat van particuliere huurwoningen. Sinds 2023 bestaat er een wettelijke grondslag voor de invoering van een dergelijk vergunningstelsel: De Wet Goed Verhuurderschap. Omdat de in- en uitvoering van verhuurdersvergunningen het nodige vergt van de gemeentelijke organisatie, zijn er in deze begroting extra middelen opgenomen voor de invoering. Reden daarvoor is dat dit een nieuw rechtsgebied betreft waarvoor beperkte expertise en capaciteit beschikbaar zijn binnen de gemeentelijke organisatie. Ook zal de administratieve afhandeling (registratie en toetsing van de vergunningsvoorwaarden) van alle adressen waarop een vergunningsplicht van toepassing is veel tijd en mankracht vergen.

Woningtoewijzingsbeleid **(I)**

Op basis van de Huisvestingswet 2014 kunnen gemeenten via een huisvestingsverordening (schaarse) huurwoningen naar inzicht verdelen. Veelal is de meettijd leidend bij de toewijzing van een woning. Daarnaast worden woningen verdeeld via loting en kan aan bepaalde groepen voorrang worden gegeven. Door regels over bemiddeling, adverteren en urgentie vast te leggen, kunnen gemeenten bijvoorbeeld statushouders en personen die uitstromen uit instellingen of opvang huisvesten.

In de gehele woningmarktregio Arnhem-Nijmegen kennen we dezelfde regels voor woningtoewijzingen. De huidige huisvestingsverordening vervalt op 1 januari 2024. Daarom dient de gemeenteraad in 2023 nieuwe regels vast te stellen. Deze verordening is samen met regiogemeenten opgesteld.

Doorstroming bevorderen **(I)**

Om relatief grote eengezinswoningen, die momenteel door een- of tweepersoonshuishoudens worden bewoond, vrij te kunnen spelen, verkennen we of we doorstroming actief kunnen stimuleren. Met name het stimuleren van doorstroming van senioren leidt tot lange verhuisketens, waardoor veel huishoudens een volgende stap in hun wooncarrière kunnen maken. De ingezette pilots van doorstroommakelaars (en/of gemeentelijke verhuiscoaches) zetten we voort en intensiveren we.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Actieve zoektijd sociale huurwoning - eengezinswoning	**1,50**	**1,50**	**1,80**	**1,50**	
Eenheid: aantal jaar					
Bron: Regionale woningmarktmonitor					
Actieve zoektijd sociale huurwoning - appartement/ meergezinswoning	**1,30**	**1,50**	**1,60**	**1,70**	
Eenheid: aantal jaar					
Bron: Regionale woningmarktmonitor					

Huisvesting van bijzondere doelgroepen (D)

In Arnhem wonen verschillende doelgroepen die in sommige gevallen, bijvoorbeeld door een geestelijke of fysieke beperking, de behoefte hebben aan specifieke eigenschappen van een woning of die met spoed op zoek zijn naar geschikte huisvesting. Zeker voor groepen die niet vanzelfsprekend zelfredzaam zijn, is een dak boven het hoofd en een eigen thuis het begin van perspectief. Wij voelen ons verantwoordelijk dat elke doelgroep geschikte huisvesting heeft of deze binnen een acceptabele termijn kan vinden. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om (jonge) dak- en/of thuislozen, personen die uitstromen uit jeugdzorginstellingen, mensen die uitstromen uit andere opvang- of beschermd wonen-locaties, en ouderen die langer thuis blijven wonen.

Arnhem heeft in de nota 'Wonen-en-Zorg' de ambitie uitgesproken dat we streven naar een inclusieve stad waarin alle Arnhemmers recht hebben op een veilig thuis en perspectief om zich te ontwikkelen. De gemeente gaat hierop sterker regie voeren. Desondanks is het niet realistisch dat we dit vraagstuk binnen een paar jaar hebben opgelost. Het vergt doorzettingsvermogen en lange adem. Om dit te bewerkstelligen gaan we actief aan de slag met onder andere woningcorporaties, ontwikkelaars, zorginstellingen, welzijnspartijen, belangengroepen en regiogemeenten. Hierbij vinden we het van belang dat we in Arnhem voldoende woningen beschikbaar stellen voor personen behorende tot aandachtsgroepen, met oog voor de leefbaarheid van onze buurten, maar ook dat gemeenten in de regio hun 'fair share' nemen en eenzelfde verantwoordelijkheid tonen. Momenteel wordt hard gewerkt aan een regionale woon-zorg visie die de regionale verdeling gaat uitwerken.

Regievoeren: uitvoering geven aan woonzorgnota (I)

Momenteel stagneert de doorstroom naar zelfstandige woonruimte vanuit instellingen. Bewoners die toe zijn aan zelfstandig wonen (al dan niet met begeleiding) verblijven (veel) langer dan nodig in instellingen, met alle maatschappelijke kosten en problemen van dien. Daarnaast wonen steeds meer ouderen in woningen die eigenlijk niet langer geschikt zijn om zelfstandig in te wonen. De oorzaak is het gebrek aan geschikte (betaalbare) woonruimte, waardoor doelgroepen met elkaar concurreren om schaarse woonruimte.

Om meer (passende) woonruimte te realiseren is in deze begroting het voorstel opgenomen voor additionele middelen om uitvoering te geven aan deze opgaven en beter te kunnen sturen op het versneld realiseren van huisvesting.

We gaan de komende jaren regie voeren op dit verdelingsvraagstuk, zodat we een rechtvaardige toewijzing bewerkstelligen en de wachttijden voor uitstroom verkorten. Uiteraard met de ambitie om te streven naar gevarieerde wijken met voldoende veerkracht. De wijze waarop we regie gaan voeren is uitgewerkt in de Nota Wonen-en-Zorg.

Concreet streven we naar passende en tijdige uitstroommogelijkheden naar zelfstandige woonruimte vanuit onder andere de Jeugdzorg, Maatschappelijke Opvang, Centraal Orgaan opvang Asielzoekers en de Wet Langdurige Zorg. Om dit te bereiken is het noodzakelijk dat we als gemeente Arnhem duidelijke uitgangspunten formuleren, het beschikbare aanbod vergroten, een goede verdeelsleutel maken en regie voeren op de uitvoering door samenwerkingspartners.
Dit betekent ook dat er bij de instroom van bijzondere doelgroepen in de wijken niet alleen oog is voor de nieuwe bewoner, maar ook voor de huidige bewoners. Zo nodig maken we met welzijnsorganisaties en zorgpartijen afspraken om dit te faciliteren. Daarnaast vragen we in de nieuwbouw, transformatie, herstructurering en aanpassingen in bestaande bouw aandacht (en stellen we waar mogelijk eisen) voor de woonbehoefte van deze doelgroepen. We stimuleren pilots zoals bijvoorbeeld collectieve woonvormen en Collectief Particulier Opdrachtgeverschap die een bijdrage aan dit vraagstuk leveren. Ook concepten voor flexwonen kunnen hierin bijdragen.

Daarnaast is ons uitgangspunt ook een eerlijke en realistische regionale verdeling. Om te voorkomen dat de uitstroom van voorzieningen voor een onevenredig groot deel in Arnhem ‘landt’, maken we afspraken met omliggende gemeenten voor het huisvesten van deze groepen.

Huisvesting arbeidsmigranten (I)

Arbeidsmigranten vormen een aparte doelgroep die over het algemeen minder zelfredzaam is en specifieke eisen stelt aan huisvesting. Deze groep is echter wel van groot belang voor onze regionale en nationale economie. De komende jaren verwachten we een groei van het aantal in de regio woonachtige en werkzame arbeidsmigranten. Hoewel deze werknemers van groot belang zijn voor onze lokale economie, is er veelal nog geen geschikte huisvesting voorhanden. In Arnhem merken we dat dit gebrek aan geschikte huisvesting tot gevolg heeft dat woningen in woonwijken worden opgekocht voor deze doelgroep en dat dit in sommige gevallen overlast voor omwonenden met zich meebrengt en woningen van een beperkte woonkwaliteit voor de arbeidsmigranten. Ook is er een reëel risico op uitbuiting van arbeidsmigranten.

In Arnhem vinden we het van belang dat arbeidsmigranten goed gehuisvest worden. In 2023 hebben we daarom regels vastgesteld om logiesvoorzieningen voor kortdurende huisvesting te faciliteren. (Arbeidsmigranten die zich hier permanent willen vestigen, zijn uiteraard afhankelijk van de 'reguliere' woningmarkt, en in mindere mate van deze specifieke voorzieningen). Aan deze beleidsregels zullen we in 2024 uitvoering geven. In deze regels

hebben we verduidelijkt op welke locaties huisvesting voor arbeidsmigranten (die hier kortdurend verblijven) denkbaar is. Van belang hierbij is dat de woonkwaliteit op orde is; we hebben daarom vastgelegd dat er een beheerder dient te zijn en dat het wooncontract gescheiden dient te zijn van het werkcontract. Bij het opstellen van deze beleidsregels hebben we de behoefte bij Arnhemse bedrijven aan huisvesting voor arbeidsmigranten gepeild.

Omdat dit bovenal een regionaal vraagstuk is, sluiten we ons aan bij de acties vanuit de Groene Metropoolregio om de komende jaren op regionaal niveau de samenwerking tussen gemeenten, bedrijfsleven en huisvesters te bevorderen.

Uitbreiden woonwagenlocaties **(I)**

We geven uitwerking aan het ‘plan van aanpak uitbreiden woonwagenlocaties’ (juni 2020). We zijn gestart met de uitbreiding van het aantal standplaatsen voor verschillende locaties (Gelderse Rooslaan, Bethaniënstraat, Schuytgraaf). In samenwerking met de woningcorporaties en Huurdersvereniging woonwagenbewoners Arnhem is een nieuw toewijzingssysteem vastgesteld. Dit is een uitwerking van de vigerende Huisvestingsverordening.

Goede woningen in leefbare wijken **(D)**

Naast de betaalbaarheid van de woning is de juiste kwaliteit belangrijk voor de woonbeleving van onze inwoners. Onder woonkwaliteit verstaan we een duurzame, gezonde woning die levensloopgeschikt is en de juiste omvang heeft voor de doelgroep die erin woont en voor de plek waar de woning staat.

Arnhem staat voor het versterken van de identiteit van wijken en het vergroten van de verscheidenheid binnen wijken. Een zekere differentiatie en variatie in huishoudens, inkomens en woningen biedt ruimte aan het maken van een wooncarrière in de wijken. Onze focus ligt op verminderen van de druk op de kwetsbare wijken en voorkomen dat wijken afnemen in leefbaarheid. We werken hiertoe samen met onze partners: corporaties, maatschappelijke partners en medeoverheden. Met ontwikkelende partijen gaan we in het kader van het stadsakkoord het gesprek aan over hoe nieuwbouwinitiatieven kunnen bijdragen aan het creëren van diverse woonmilieus.

Woningen verduurzamen **(I)**

Gezien de stijgende energieprijzen is de urgentie om energie te besparen hoger dan ooit. Voor het verduurzamen van woningen is een Arnhems isolatieprogramma opgesteld. Hierin zijn concrete verduurzamingsdoelen geformuleerd. Voor de corporatiewoningen wordt, in samenhang met dit isolatieprogramma, samen met de woningcorporaties een ‘Versnellingsprogramma verduurzaming bestaande woningen’ opgesteld, en starten we met de uitvoering van dit programma.

Vanuit de Transitievisie warmte, die in 2022 is vastgesteld, werken we samen met de corporaties verder aan de 10 kansrijke wijken (aardgasvrij voor 2030) en starten we met het verkennen van de mogelijkheden voor duurzame warmte in de vijf onderzoeksgebieden (Malburgen, Arnhem-West, Centrum, Presikhaaf en de Geitenkamp).

Met behulp van het Volkshuisvestingsfonds (SEWA-regeling) gaan we verder met het verduurzamen van particuliere woningen in Arnhem-Oost. Omdat dit voor een belangrijk deel om 'gespikkeld bezit' gaat, werken we hiertoe nauw samen met de corporaties. De corporaties en de gemeente werken ook samen in de aanpak energiearmoede.

De uitvoering van de inspanningen rondom het verduurzamen van woningen valt onder het programma NEMIA en is daar meer in detail beschreven.

Hulp aan Verenigingen van Eigenaren **(I)**

Om een toekomstbestendige woonkwaliteit van alle woningen in Arnhem te stimuleren, verkennen we hoe we kwetsbare woningeigenaren en Verenigingen van Eigenaren (VvE’s) aan kunnen spreken en zo nodig helpen bij het goed omgaan met hun onroerend goed. Hiertoe is onder andere een speciaal loket in het leven geroepen om VvE's te helpen met hun energie- en verduurzamingsvragen. In 2024 onderzoeken we of we dit loket kunnen verbreden om VvE's ook te helpen met basisvragen over onderhoud en het tot leven wekken van VvE's.

Levensloopgeschikte woningen ontwikkelen en bestaande woningen levensloopgeschikt maken **(I)**

Bij nieuwbouwontwikkelingen maken we afspraken over levensloopgeschikte woningen in een levensloopgeschikte omgeving. Samen met corporaties proberen we doorstroming van ouderen uit eengezinswoningen te bevorderen (zie de inspanning 'doorstroming bevorderen' onder betaalbaar wonen) en maken we afspraken over de juiste portefeuille in de stad die aansluit bij de doelgroep. Zoals in de Wonen-en-zorg-nota opgenomen voeren we een onderzoek uit om meer inzicht te krijgen in de motiveringen van bewoners om wel/niet de eigen woning geschikt te maken.

Gezond binnenklimaat/gezond wonen **(I)**

In samenwerking met stakeholders brengen wij de aandachtspunten in beeld die spelen op het gebied van gezond wonen. Op dit moment wonen niet alle Arnhemmers in een gezonde, schimmelvrije woning. Met corporaties geven we daarom uitvoering aan een actieplan om vocht- en schimmelproblemen in woningen te voorkomen en te beperken. Hiertoe is onder andere een onafhankelijke ‘schimmelexpert’ aangesteld. Een pilot met deze schimmelexpert loopt tot en met het voorjaar 2024. In samenwerking met de GGD verkennen we in brede zin de (samenhang van) aspecten die horen bij een gezond binnenklimaat, zoals temperatuur, geluid en luchtkwaliteit.

Handhaving minimale woonkwaliteit **(I)**

Bewoners van huurwoningen en kamers ervaren regelmatig achterstallig onderhoud dat dusdanig is dat de woning niet meer aan wet- en regelgeving voldoet. Voor hen was het tot nu toe lastig om meldingen te doen. In afstemming met ODRA verkennen we laagdrempelige manieren om meldingen te maken van ernstige bouwkundige problemen die de veiligheid of gezondheid van bewoners kunnen schaden. De ODRA ontvangt aanvullende middelen om actiever toe te zien op de kwaliteit van woningen. Op basis van deze meldingen kan de ODRA de bestaande handhavingstaken efficiënt uitvoeren.

Gemeenten worden via de Wet goed verhuurderschap verplicht een meldpunt in te richten voor huurders en hun klachten. Hoewel dit meldpunt zich vanuit de wet primair richt op het voorkomen van willekeur, bedreiging en intimidatie vanuit de verhuurder, gaan we in Arnhem ook regelen dat huurders met klachten over het onderhoud bij dit meldpunt terecht kunnen.

Uitvoeren beleid op splitsen en verkameren **(I)**

Om beter te kunnen sturen op de negatieve effecten van woningsplitsing en verkamering, zoals de negatieve effecten op de leefbaarheid in bepaalde wijken en om grip te houden op de ruimtedruk in bepaalde wijken geven we verder uitvoering aan de activiteiten uit het Plan van Aanpak woningsplitsing en verkamering. Hierbij maken we het enerzijds mogelijk dat initiatiefnemers voldoende woonruimte in onze stad kunnen realiseren, maar gaan we anderzijds ook woonoverlast tegen en borgen we een hoogwaardige ruimtelijke kwaliteit.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Rapportcijfer woning	**7,70**		**7,70**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de woning op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Leefbaarheid in eigen buurt	**7,20**		**7,20**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de leefbaarheid in de buurt op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Woonomgeving	**7,40**		**7,40**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de woonomgeving op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte (A)

Een prachtige, groene openbare ruimte vormt de sleutel tot een bruisende en gezonde stad waarin het heerlijk wonen, werken en ontspannen is. Arnhem is gezegend met fraaie openbare ruimtes, waarvan de vele stadsparken absolute parels zijn dankzij de schitterende ligging en rijke geschiedenis. Maar we kunnen niet stilzitten. Klimaatverandering, afname van biodiversiteit, verbetering van leefbaarheid in wijken en de enorme druk op groene gebieden vragen om actie. Daarom moeten we de komende jaren fors investeren in onze groene leefomgeving. We doen dit onder de vlag van het programma ‘radicaal vergroenen’. In dit programma combineren we de vergroeningsopgave met klimaatadaptatie en integreren we die in opgaven op het gebied van mobiliteit, verdichting en leefbaarheid.

Met klimaatadaptatie maken we Arnhem bestand tegen de grillen van het veranderende klimaat, met zijn extreme weersomstandigheden. We passen de stad slim aan en ontwerpen nieuwe stedelijke gebieden die weerbaar zijn tegen overstromingen, hevige regenval, hitte en droogte. Dit alles is vastgelegd in onze klimaatadaptatiestrategie, die in 2021 is aangenomen. Aan de hand van deze strategie zorgen we voor wateropvang in de bodem, een betere afvoer bij zware buien en verminderen we hitteproblemen. Vergroenen is daarbij een belangrijk middel. We gaan de stad radicaal vergroenen.

Onze groenvisie zet daarbij de koers uit voor een groenere toekomst. We gaan bijvoorbeeld meer bomen planten, en onze aanwezige bomen de kans geven om majestueus uit te groeien, zoals we hebben vastgelegd in ons ambitieuze bomenplan. We hebben prachtige groene gebieden die we nóg beter kunnen verbinden, de bodem kunnen optimaliseren en de biodiversiteit kunnen vergroten. En laten we vooral niet vergeten dat er nog steeds wijken zijn met veel te weinig groen! Samen kunnen we Arnhem transformeren tot een groene voorbeeldstad met prachtige plantsoenen, bomen, gezellige pocketparkjes en groene gevels. Arnhem zal zich verder ontwikkelen als een groene stad waar we met recht trots op kunnen zijn.

We werken nauw samen met bewoners en partners om deze uitdagingen aan te gaan. Juist in tijden van crisis, zoals tijdens de pandemie en hittegolven, hebben we geleerd hoe waardevol groen is om onze stad leefbaar te houden. Leefbaarheid, klimaatadaptatie, biodiversiteit en gezondheid zijn de kernthema’s voor de vormgeving en onderhoud van onze groene openbare ruimte.

Naar een klimaatadaptieve stad (D)

De Strategie Klimaatadaptatie geeft aan hoe we Arnhem willen aanpassen aan de extreme weersomstandigheden in het toekomstige klimaat en de stad tegelijkertijd groener en leefbaarder gaan maken. Uitgangspunt van deze strategie is dat we samen met de bewoners, bedrijven en onze partners werken aan de opgaven voor klimaatadaptatie. Hierbij zetten we in op:

- Negatieve effecten van hitte tegen gaan
- Schade en overlast door extreme buien zoveel mogelijk voorkomen
- Negatieve effecten van droogte tegen gaan

Samen met onze partners is de 'Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Arnhem' opgesteld. Dit document geeft een overzicht van de vele acties die we samen uitvoeren om Arnhem klimaatbestendiger te maken. We zullen de uitvoeringsagenda in de loop van 2024 actualiseren. We gaan ook verder onderzoeken welke indicatoren en meetinstrumenten bruikbaar zijn om te meten wat het effect is van onze maatregelen.

We voeren de klimaatadaptatietoets uit (I)

Teneinde de stad klimaatbestendiger te maken gaan we ervoor zorgen dat bij nieuwe projecten de ambities rondom klimaatadaptatie worden meegenomen. Hiervoor werken we in 2023 aan een klimaattoets. Met een klimaattoets zorgen we ervoor dat alle projecten (gebiedsontwikkelingen, herinrichtingen en maatregelen in de openbare ruimte) gaan bijdragen aan een klimaatbestendiger Arnhem en dat daarbij alle aanwezige kansen optimaal worden benut. In 2024 gaan we een eerste versie van deze toets in de praktijk toepassen. Bij de ontwikkeling van de klimaatadaptatietoets sluiten we aan bij de ‘landelijke maatlat’ die hiervoor ontwikkeld wordt.

We voeren het Lokaal hitteplan uit (I)

In 2023 hebben we samen met onze partners een lokaal hitteplan opgesteld. In 2024 zal dit plan leidend zijn wanneer een hittegolf optreedt. Het geeft aan op welke manier verschillende partijen communiceren en hoe met name kwetsbare groepen geïnformeerd worden over de aankomende hitte. Daarbij wijzen we op de risico’s van hitte en informeren we het publiek over wat je kunt doen om de negatieve effecten van hitte zoveel mogelijk te voorkomen.

We vergroenen door projecten Openbare Ruimte en Mobiliteit (I)

Maatregelen voor vergroening en maatregelen voor klimaatadaptatie realiseren we in combinatie met andere maatregelen in de openbare ruimte zoals groot onderhoud en mobiliteitsprojecten. De middelen die beschikbaar zijn in het klimaatadaptatiefonds zetten we in om in deze projecten extra kansen voor vergroening en klimaatadaptatie te realiseren. Het project 'Renaissance Velperweg' is een goed voorbeeld van zo'n project. Naast verkeersmaatregelen en groot onderhoud wordt deze verkeersader opgewaardeerd tot een groene laan die de landgoederen met elkaar verbindt in plaats van scheidt. Ook staan versmalling (en dus vergroening) van de Deelenseweg en delen van de Utrechtseweg op het programma. Ook in de wijken voeren we projecten uit waarbij we meer groen en wateropvang realiseren. Bij de herinrichting van de Hommelseweg die mogelijk al in 2024 plaatsvindt gaan we belangrijke maatregelen nemen om wateroverlast in de toekomst te verminderen.

We realiseren een koel netwerk (I)

We werken in Arnhem aan het realiseren van een koel netwerk. Dit netwerk biedt (kwetsbare) Arnhemmers de mogelijkheid om ook tijdens hittegolven gebruik te blijven maken van de openbare ruimte. Via beschaduwde routes en koele plekken kunnen bewoners de belangrijkste voorzieningen bereiken en gebruik maken van de koele plekken als hun eigen woonomgeving te warm wordt. De verschillende schakels van dit netwerk die al zijn gerealiseerd worden gaandeweg verbonden zodat een samenhangend netwerk ontstaat. In 2023 is een subsidieaanvraag ingediend om in Europees verband verder te werken aan de uitwerking en realisatie van dit netwerk. Maar ook als deze aanvraag niet gehonoreerd wordt gaan we ermee aan de slag.

We stimuleren de bewoners om klimaatadaptieve maatregelen te nemen (I)

Er is in Arnhem veel draagvlak en enthousiasme om de stad klimaatbestendiger te maken. Veel Arnhemmers willen zelf voor hun stad zorgen en vergroenen hun eigen dak, tuin of woonomgeving waaronder ook de openbare ruimte. De gemeente stimuleert dit door bewoners, bedrijven en instellingen te ondersteunen bij het maken van plannen en met een subsidieregeling om de plannen te helpen financieren. De subsidieregeling is in 2023 uitgebreid en toegankelijker gemaakt zodat meer inwoners er makkelijker gebruik van kunnen maken.

We zetten verharding om naar groen (I)

Veel verharding leidt tot een grotere opwarming en meer wateroverlast. In de Strategie Klimaatadaptatie is daarom de ambitie benoemd om de hoeveelheid verharding in Arnhem met 10% terug te dringen. In samenhang met mobiliteit worden bij diverse reconstructies wegen versmald waarbij meer groen ontstaat, vaak in combinatie met het verlagen van de maximum snelheid. Ook bij maatregelen in de woonomgeving benutten we veel kansen om de hoeveelheid verharding terug te dringen. Daarnaast geven we uitvoering aan het groen parkeren, waarbij nieuwe parkeerplaatsen waterdoorlatend of groen worden uitgevoerd. Ook richten we ons op het terugdringen van de verharding in particuliere tuinen.

Arnhems groen versterken (D)

Arnhem is één van de groenste steden van Nederland en dat willen we ook zo houden. Vanwege de klimaatverandering en het verlies van biodiversiteit blijkt meer dan ooit hoe belangrijk het groen is om de stad leefbaar en aantrekkelijk te houden voor zowel mens als dier. Het beleid voor het Arnhemse groen is geformuleerd in de Groenvisie. Het beleid voor bomen is uitgewerkt in het Bomenplan. De komende jaren zullen we ons vooral richten op de volgende thema's:

- Herkenbare stad: Vergroten van de waarden van bossen en (wijk)parken
- Natuurvriendelijke stad: Vergroten van de biodiversiteit
- Groene gezonde stad: Vergroenen van de stad
- Duurzaam beheerde stad: Toekomstbestendig beheer
- Samenwerkende stad: Samen de stad vergroenen

Om doelen meetbaar te maken werken we aan monitoring. Zo monitoren we op verschillende locaties de biodiversiteit en meten we de toe- of afname van boomkroonoppervlakte. Om de effecten en resultaten van deze metingen goed te kunnen interpreteren zijn data van over een langere periode van meerdere jaren noodzakelijk.

We zorgen voor kwalitatief hoogwaardige bossen, natuurterreinen en stads- en wijkparken (herkenbare en duurzaam beheerde stad) (I)

- We houden onze waardevolle bossen en parken op orde en zetten in op het vergroten en versterken van de verbinding van en tussen deze gebieden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens.
- We geven uitvoering aan maatregelen benoemd in beheervisies stadsparken, bossen en natuurterreinen. In 2024 starten we met het uitvoeren van maatregelen benoemd in de nieuwe visie op Sonsbeek, Zijpendaal & Gulden Bodem. We planten bosranden en bijzondere beplantingsraden aan, we knappen de centrale plek in park Gulden Bodem op en passen de parkbebording aan.
- In natuurgebied de Zuidelijke Uiterwaarden realiseren we de verbinding tussen natuurgebied Meinerswijk en de Bakenhof. Het Museumpark aan Onderlangs wordt opgeknapt tot volwaardig stadspark, waarbij een significant aandeel aan asfalt wordt ingeruild voor groen en bomen.
- We starten met het opstellen van een nieuwe beheervisie voor park Klarenbeek en Braamberg.

- We realiseren het Wijkpark Laarkwartier nabij station Arnhem-Zuid. Dit wordt een plek waar stadsnatuur en bewoners elkaar ontmoeten.
- We houden het areaal bos in stand en breiden dit uit door extra bos aan te planten of (bos)grond te verwerven. We versterken de klimaatbestendigheid van het bos waarbij de focus ligt op het vasthouden van water en het verbeteren van de organische stofbalans. We vergroten de biodiversiteit door het verbeteren van de horizontale en verticale gelaagdheid, het vergroten van structuurvariatie en soortvariatie in het bos.

We vergroten de groenmassa van bomen (herkenbare stad) (I)

Bij het streven naar een groene stad kijken we niet alleen naar de hoeveelheid bomen, maar ook naar de 'groenmassa': de omvang van de boomkronen.

- Het vergroten van de groenmassa doen we door het aanplanten van extra bomen, het verbeteren van de groeiplaatsen van bestaande bomen en het beschermen en ouder laten worden van bomen. We gaan extra bomen aanplanten op hitteplekken, in de wijken, in park en buitengebied. Deze bomen krijgen voldoende ondergrondse en bovengrondse groeiruimte op basis van het Bomenplan Arnhem.
- Potentiële plantlocaties voor extra bomen zijn in beeld. Aanplant van extra bomen wordt uitgevoerd in het plantseizoen (november - maart). Het streven is een groot aantal extra straatbomen, plantsoen- en parkbomen aan te planten. Een deel van deze bomen zijn fruit- en nootdragende bomen.
- Op minimaal 50 locaties worden de groeiplaatsomstandigheden van buitengewone bomen verbeterd zodat ze gezond en vitaal blijven en nog ouder kunnen worden. Stadsbomen en lanen krijgen extra zorg en aandacht zodat ze uit kunnen groeien tot Buitengewone bomen. Onder bomen die in gras staan wordt niet meer of veel minder gemaaid om de kwetsbare bodem en groeiplaats te beschermen.
- Jaarlijks monitoren we de voortgang van het boomkroonvolume. Dit is uitgewerkt in de uitvoeringsagenda van het Bomenplan Arnhem.

We stimuleren stadslandbouw verpachte agrarische gronden in eigendom van gemeente Arnhem om deze natuurinclusief te bewerken en te beheren (natuurvriendelijke stad) (I)

Samen met onze partners in de stad wordt in 2024 een nieuwe visie duurzame (stads)landbouw en duurzaam voedsel opgesteld. We stimuleren en ondersteunen (bewoners)initiatieven op het gebied van stadslandbouw en eetbaar groen, onder meer door de subsidieregeling GroenBlauwe Initiatieven. We pakken daarnaast kansen om duurzame stadslandbouw te stimuleren en te faciliteren. Samen met de pachters van onze agrarische gronden zetten we actief stappen ten behoeve van natuurinclusieve landbouw en agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Er zijn twee gebiedsprocessen natuurinclusieve landbouw gaande, in Arnhem Noord (gebiedsproces natuurinclusieve landbouw Arnhem Noord) en het uiterwaardengebied (gebiedsproces natuurinclusieve landbouw Veluwezoom/IJssel). Over een oppervlakte van tientallen hectares landbouwgrond is aandacht voor landschappelijk systeemherstel met focus op herstel van bodem, waterhuishouding en biodiversiteit. Hierbij valt te denken aan de aanleg van landschapselementen als poelen, hagen en struweel, de realisatie van bloemrijke akkerranden en wintervoedselakkers, de toepassing van strokenteelt en duurzame (niet-kerende) bodembewerking. Deze maatregelen vergroten de waarde van het landschap voor dier en plant (biodiversiteit) en mens (gezondheid). Het draagt bij aan het toekomstbestendig houden van de stad op het gebied van klimaat: verbeteren van de bodem leidt tot het beter kunnen vasthouden en bufferen van water en het voorkomen van verdroging en het draagt bij aan de landschappelijke ecosystemen.

We vergroten onze kennis en verbeteren de biodiversiteit en het leefgebied van kenmerkende soorten (natuurvriendelijke stad) (I)

We gaan de kennis vergroten over biodiversiteit in Arnhem. Op basis van deze kennis gaan we gericht maatregelen nemen om de biodiversiteit te vergroten. Dit doen we in diverse gebieden in de stad, park en buitengebied, waarbij elk jaar 3 gebieden worden gemonitord.
We gaan de biodiversiteit in de stad structureel monitoren en van daaruit vergroten. Want wanneer we weten hoe het ervoor staat met de biodiversiteit, weten we gerichter welke maatregelen we moeten uitvoeren. Vanaf 2021 gebeurt dit op 14 plekken in Arnhem. Na elk jaar volgt een beheer- en ontwikkeladvies van de in dat jaar gemonitorde gebieden, dat de gemeente gaat uitvoeren.
Tevens doet stichting EIS (kenniscentrum voor Insecten) onderzoek naar gebieden met bijzondere of kwetsbare wilde bijen en zweefvliegen in Arnhem, inclusief een advies over het verbeteren van de biotoop. Deze kennis gaan we toepassen bij het beheren van de openbare ruimte. We starten een onderzoek naar de aanwezigheid van vleermuizen in de stad.

We hanteren een groennorm van 3-30-300 (groene en gezonde stad) (I)

Een groene en gezonde stad is gebaat bij de aanwezigheid van voldoende groen. Groen verbetert de fysieke en mentale gezondheid van onze inwoners en is een leefgebied voor planten en dieren. De norm houdt in dat elke inwoner vanuit zijn raam minimaal zicht heeft op 3 significante bomen, er 30% bladerdek in de wijk is en er binnen 300 meter van elke woning een stuk groen van minimaal 1 hectare aanwezig is. Dit betekent onder andere dat in alle wijken kleinschalige parkjes komen die ook gebruikt kunnen worden voor verkoeling, spelen van kinderen, het geven van een buitenles enzovoort. In 2024 gaan we verkennen of zo'n parkje in een groenarm deel van Klarendal realiseerbaar is.
In nieuwe ontwikkelingen hanteren we deze norm. In de bestaande stad streven we deze norm na. In 2023 is in beeld gebracht op welke plekken de stad nog niet voldoet aan de norm. In 2024 en de jaren daarna zullen we op deze plekken extra inzetten op het toevoegen van meer groen en bomen.

We stellen wijkgroenagenda's op (samenwerkende stad) **(I)**

De ambities om de leefbaarheid in de wijken te verbeteren door te vergroenen zetten we voort met de wijkgroenagenda's. Inmiddels zijn deze voor een groot aantal wijken gereed. Het accent komt in 2024 meer op de uitvoering te liggen. Het gaat daarbij om Malburgen, Arnhem-West, Rijkerswoerd, Arnhemse Broek, Klarendal, Elderveld, Alteveer/Cranevelt, St. Marten/Sonsbeek en natuurlijk de binnenstad. In de loop van 2024 zal ook gestart worden met het opstellen van wijkgroenagenda's voor de overige wijken.

We voeren de campagne Andere Arnhemmers uit (samenwerkende stad) **(I)**

Via de campagne Andere Arnhemmers brengen we natuur en biodiversiteit onder de aandacht bij onze inwoners. Dit doen we vanuit de Molenplaats Sonsbeek, samen met groene partijen in de stad. In 2022 is een stadsnatuurkaart gemaakt met bijzondere verhalen over dieren en planten. Een mooi product om de natuur in Arnhem te promoten. In 2024 worden diverse lezingen gegeven in de Molenplaats Sonsbeek over natuur in Arnhem. Zo krijgen onze inwoners meer kennis van onze natuur, en worden ze in de gelegenheid gesteld bijzondere plekken op te zoeken om van de natuur in de stad te genieten. Deze campagne streeft ernaar dat onze bewoners zich nog meer gaan inzetten voor de natuur in hun eigen leefomgeving.

Aandacht voor dierenwelzijn **(A)**

In en om onze stad leven niet alleen mensen, maar ook dieren. We willen dat er voor deze dieren plek is en daarom betrekken we hun welzijn bij de keuzes die we maken. De aanwezigheid van dieren is niet altijd alleen maar mooi of bijzonder. Huisdieren worden soms aan hun lot overgelaten. De dieren kunnen zorgen voor gevaar, overlast of schade. We proberen dit op een zo diervriendelijk mogelijke wijze te voorkomen. We vinden het belangrijk dat er geen (verdwaalde of verlaten) gezelschapsdieren rondzwerven en dat zieke of gewonde in het wildlevende dieren die in de openbare ruimte worden aangetroffen kunnen worden opgevangen.
Alle dieren, zowel overlastgevende, gehouden, als in het wild levende dieren, verdienen onze zorg en aandacht. We vinden het belangrijk dat mens en dier in harmonie samen kunnen leven en hebben daarom onze ambities op dit gebied neergelegd in de Visie Dierenwelzijn 2021-2030.

Het dierenwelzijn van dieren in de gemeente Arnhem verbeteren **(D)**

Wij erkennen de intrinsieke waarde van in het wild levende dieren en laten hen zoveel mogelijk met rust. We streven daarbij naar een gezonde leefomgeving met zo min mogelijk onnatuurlijke barrières. Daarom werken we mee aan projecten zoals de zonering van recreatie op de Veluwe en daarom is dierenwelzijn een belangrijk speerpunt bij hoe we het buitengebied gebruiken bij andere doeleinden.

Verbinden en versterken ecologische hoofdstructuur **(I)**

We houden onze waardevolle bossen en parken op orde en zetten in op het vergroten en versterken van de verbinding van en tussen deze gebieden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens. In natuurgebied de Zuidelijke Uiterwaarden realiseren we de verbinding tussen natuurgebied Meinerswijk en de Bakenhof.

We werken aan het vergroten van de biodiversiteit met natuurvolgend beheer, het verbinden van leefgebieden en het opheffen van barrières, zodat dieren (wilde bijen en vlinders, vogels, vleermuizen, das, edelhert en wolf) meer en beter leefgebied hebben en meer mogelijkheden hebben voor migratie.
Verder willen wij, samen met andere zuid-Veluwse gemeenten, in overleg gaan met de provincie over rollen en verantwoordelijkheden ten aanzien van de wolf.

Ondersteuning geven aan eigenaren **(I)**

Soms hebben eigenaren wat ondersteuning nodig bij het zorgen voor hun huisdier. Zo kunnen sommige Arnhemmers de medische kosten van een dierenartsbezoek niet betalen, waardoor hun dier niet de zorg krijgt die het nodig heeft en onnodig lijdt. Gelrepashouders krijgen daarom bij deelnemende dierenartsen 50% korting (tot € 450) op de rekening. Voor mensen die om een andere reden (tijdelijk) niet meer voor hun huisdier kunnen zorgen onderzoeken wij oplossingen. We proberen dieren uit het asiel te houden met alternatieve zorgmogelijkheden voor huisdieren en door het gesprek aan te gaan met zorginstellingen.

Continueren van een goede opvang van (zwerf)dieren **(I)**

Onze overeenkomst voor dierenopvang met het Dierentehuis Arnhem e.o. eindigt op 1 oktober 2023. We spannen ons in om de opvang na deze datum te continueren, waarbij dierenwelzijn, maatschappelijke meerwaarde en duurzaamheid voorop staan. We trekken daarbij zoveel mogelijk gezamenlijk op met de andere gemeenten die hun dierenopvang laten verzorgen door het Dierentehuis.

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling (A)

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling is een essentieel onderdeel van een duurzame woon- en leefomgeving. De gemeentelijke ambitie die past in het landelijk beleid blijft om afval zoveel mogelijk te hergebruiken en daarmee de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden, verder te verkleinen. De criteria die gebruikt worden bij de keuzes voor de manier waarop de afvalinzameling is ingericht, zijn naast dit milieubelang, de gebruiksvriendelijkheid en service voor de inwoner en de kosten die hiermee gemoeid zijn.

In juni 2022 is de nieuwe afvalkoers voor 2022-2026 vastgesteld. De ambitie van het hierin opgenomen Arnhemse afvalbeleid voor de komende jaren is tweeledig. We willen een schonere woonomgeving en we willen het hergebruik van grondstoffen verbeteren en daarmee de hoeveelheid restafval verminderen. Bewustwording bij inwoners van de noodzaak van afvalscheiding en het schoonhouden van de leefomgeving is een rode draad door alle thema's.

Reductie hoeveelheid restafval (D)

Het is de ambitie om de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden naar beneden te brengen. We hebben de afgelopen jaren aangetoond dat er op het gebied van afvalscheiding en reductie van het restafval en het verbeteren van de kwaliteit van de gescheiden ingezamelde stromen, nog veel mogelijk is. Het verder verbeteren van het gescheiden inzamelen van GFT-/GFE-afval, zowel bij laagbouw als bij hoogbouw, biedt nog het nodige perspectief. Daarnaast blijft het voorkomen van afkeur door de bijmenging van ander afval in het gescheiden ingezamelde PBD-afval (Plastic, Blik en Drankenkartons) een belangrijk doel waarmee een de reductie van het aantal kilo's restafval gerealiseerd kan worden. Ook wordt verwacht dat de landelijke invoering van producentenverantwoordelijkheid voor textiel en de intensivering die we op textielinzameling gaan plegen, leidt tot een betere scheiding van deze stroom en daarmee een vermindering van de hoeveelheid restafval.

De afvalstoffenheffing is nu voor 84 procent kostendekkend. Dat betekent dat er geld uit de algemene middelen wordt ingezet om afvalverwerking te betalen. Wij vinden het logisch dat de kosten van afvalverwerking gedragen worden door de gebruikers en dat de heffing zoveel als mogelijk kostendekkend is. Daarom verhogen we de heffing de komende 4 jaar stapsgewijs naar 95 procent kostendekkendheid.

In 2022 hebben we per inwoner 207 kilogram restafval ingezameld. Op 15 juni 2022 heeft de raad de Afvalkoers 2022-2026 vastgesteld. Hierin staat beschreven op welke manier we streven naar minder restafval per inwoner. Over de uitvoering van de Afvalkoers wordt de gemeenteraad op de hoogte gehouden via de kwartaalrapportages Afval. Hier vindt u de meest recente rapportage.
Sinds de vaststelling van Arnhem Schoner hebben we aan de Afvalkoers als volgt uitvoering gegeven:

- Invoering van de Ja/Ja sticker is voorbereid en deze is er vanaf 6 juli 2023.
- Traject verbetering kwaliteit PBD is ingezet met bemoedigende resultaten (zie rapportage eerste kwartaal 2023).
- Instellen van een klankbordgroep met de eerste bijeenkomst in december 2022 en tweede in juli 2023.
- Er zijn stappen gezet met onze toezichthouders op het oneigenlijk gebruik van ondergrondse containers door bedrijven en het aanspreken van die bedrijven op het schoonhouden van hun directe omgeving.
- Een onderzoek naar Groente-, Fruit- en Etensresten (GFE) verzamelcontainers loopt, inclusief een onderzoek naar de toegankelijkheid van deze containers zodat we tot een succesvolle uitrol kunnen komen. Het tijdspad hiervoor is afhankelijk van de uitkomst van dit traject en eventueel een aanbestedingstraject voor toegankelijkere containers.

Beleidsontwikkeling afvalreductie (I)

Helaas zien we dat de hoeveelheid restafval nog ver boven onze doelstelling ligt. Het hergebruiken van grondstoffen door scheiding van afval en zo het verminderen van de hoeveelheid restafval wordt grotendeels bepaald door het scheidingsgedrag. Zelfs bij een technische oplossing als mechanische nascheiding van PBD-afval, is bronscheiding van afvalstromen zoals GFT van belang.
Het veranderen van gedrag vraagt tijd. We hebben er op basis van de resultaten van bijvoorbeeld het kwaliteitsverbeteringstraject van PBD, vertrouwen in dat we nog stappen kunnen maken.
Tegelijkertijd willen we nieuwe sturingsinstrumenten ontwikkelen om de doelstellingen op afvalreductie te bereiken. Dit vraagt een nieuwe aanpak die in de komende begrotingsperiode verder wordt uitgewerkt. Bij het onderzoek naar alternatieve systemen die bijdragen aan de milieudoelen zal nadrukkelijker de inbreng, medewerking en betrokkenheid van de inwoners gevraagd worden. Dit gebeurt onder meer door middel van een burgerberaad en een klankbordgroep afval.

We willen proberen de landelijke (VANG-)doelstelling van 30 kilo in 2025 te halen.
Eind 2023 stuurt het college een evaluatie van het afvalbeleid naar de raad. Mocht blijken dat de geboekte voortgang onvoldoende is om ons doel voor 2025 te halen, dan zijn maatregelen noodzakelijk. Hierbij is alles bespreekbaar en liggen alle mogelijke instrumenten en prikkels op tafel, waaronder diftar (gedifferentieerde tarieven) en nascheiding. De adviezen van het burgerberaad zullen nadrukkelijk overwogen worden bij het opstellen van een pakket van maatregelen.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Omvang huishoudelijk afval	**200,70**	**165,20**	**160,40**		

Eenheid: Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).

Bron: CBS - Huishoudelijk afval De CBS-afvalcijfers over 2022 worden in december 2023 gepubliceerd. In onze eigen afvalrapportages zien we een gemiddelde van 207 kilogram restafval per inwoner in 2022.

Arnhem Schoner **(D)**

Het is de ambitie om de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden naar beneden te brengen.
We willen een schonere woonomgeving. We willen in 2025 de volgende resultaten behalen:

- vermindering van het aantal hotspots met 25% (ten opzichte van 2022);
- 50% reductie van het aantal bijplaatsingen op de top 20 hotspots (ten opzichte van 2022);
- een stadsdekkend netwerk van zwerfafvalvrijwilligers.

Aanpak **(I)**

Als eerste pijler van een schonere woonomgeving zien wij de aanpak van “hotspots” (locaties waar meer dan éénmaal per week afval bij of naast de containers wordt geplaatst). De tweede pijler van een schone woonomgeving is de aanpak van zwerfafval in de openbare ruimte.

Hiertoe zijn en worden de volgende maatregelen ingezet:

- De zwerfafvalparaplu is opgezet en is te vinden op www.arnhemschoner.nl.
- Een hotspots-aanpak is opgezet en de eerste projecten op hotspots zijn nu ingezet.
- Wijkinitiatieven in de vorm van opruimdagen zijn en worden ondersteund.
- De milieubak maakt structureel deel uit van onze inzamelstructuur.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Goede volkshuisvesting	**5.920**	**239**	**9.043**	**7.556**
Meer en sneller woningen toevoegen	5.920	239	9.043	7.556
Betaalbaar wonen				
Huisvesting van bijzondere doelgroepen				
Goede woningen in leefbare wijken				
Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte	**15.278**	**855**	**490**	**462**
Naar een klimaatadaptieve stad	15.278	855	490	462
Arnhems groen versterken				
Aandacht voor dierenwelzijn	**421**	**0**	**0**	**0**
Het dierenwelzijn van dieren in de gemeente Arnhem verbeteren	421	0	0	0
Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling	**15.351**	**25.078**	**0**	**0**
Reductie hoeveelheid restafval	15.351	25.078	0	0
Arnhem Schoner				
Overig	**14.849**	**19.161**	**124**	**360**
Totaal	**51.819**	**45.333**	**9.657**	**8.379**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	37.711	52.517	53.752	51.819	50.654	50.783	50.959
Baten	43.483	42.178	43.039	45.333	46.276	47.198	47.285
Saldo lasten en baten	***5.772***	***-10.339***	***-10.713***	***-6.485***	***-4.378***	***-3.585***	***-3.674***
Toevoegingen aan reserves	8.680	16.097	15.787	9.657	1.162	591	91
Onttrekkingen aan reserves	6.214	3.591	5.507	8.379	2.539	1.941	2.873
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-2.466***	***-12.506***	***-10.280***	***-1.278***	***1.377***	***1.350***	***2.782***
Gerealiseerd resultaat	**3.306**	**-22.844**	**-20.993**	**-7.763**	**-3.001**	**-2.235**	**-892**

Toelichting

Lasten
De lasten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 51,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Openbare Ruimte inclusief Riolering, € 16,7 miljoen;
- Afval, € 15,3 miljoen;
- Groen en klimaatadaptatie, € 7,4 miljoen;
- Natuur en stadsparken, € 6,1 miljoen;
- Wonen, € 5,9 miljoen;
- Dierenwelzijn € 0,4 miljoen.

De totale begrote lasten zijn in 2024 € 1,9 miljoen lager dan in 2023. De daling is met name te verklaren doordat in de begroting 2023 voor € 6,9 miljoen aan eenmalige middelen waren opgenomen. Daartegenover staat een lastenstijging in 2024 met € 5 miljoen met name veroorzaakt door:
- prijs- en areaalontwikkelingen (inclusief energiecompensatie): € 2,8 miljoen;
- ontwikkeling kapitaallasten: € 0,5 miljoen;
- extra middelen voor buurtconciërges € 0,4 miljoen, uitvoering parkenvisie € 0,5 miljoen;
- het doorberekenen van kosten klimaatadaptatie in de rioolheffing, waarmee € 0,3 miljoen extra beschikbaar komt ter dekking van kosten klimaatadaptatie, waaronder kapitaallasten van investeringen.

Baten
De begrote baten bedragen in 2024 € 45,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Afval, € 25,1 miljoen;
- Riolering, € 17,8 miljoen;
- Havenbeheer, € 0,9 miljoen;
- Kabels en leidingen, € 0,5 miljoen;
- Natuur en stadsparken, € 0,7 miljoen;
- Wonen € 0,2 miljoen;
- Overige inkomsten, € 0,1 miljoen.

De totale begrote baten zijn in 2024 € 2,3 miljoen hoger dan in 2023. Belangrijkste ontwikkelingen:
- stijging opbrengsten afvalstoffenheffing als gevolg van doorberekening lastenontwikkeling en het stapsgewijs toewerken naar een kostendekkendheidspercentage van 95% in 2026, € 2,9 miljoen;
- daling opbrengsten volkshuisvesting alg gevolg van eenmalige opbrengsten 2023, € - 0,6 miljoen;
- stijging opbrengsten rioolheffing als gevolg van doorberekening hogere lasten voor de gemeentelijke taken, voornamelijk kosten voor maatregelen klimaatadaptatie en effecten van prijsontwikkeling, € 0,5 miljoen.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoeging aan de reserves in 2024 is begroot op € 9,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Huisvesting bijzondere doelgroepen € 6,0 miljoen;
- BR Arnhem-Oost € 2,5 miljoen;
- BR Volkshuisvesting € 0,6 miljoen:
- BR Groenfonds € 0,4 miljoen;
- Overige bestemmingsreserves € 0,2 miljoen

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves in 2024 is begroot op € 8,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR WMO en jeugdzorg € 6,0 miljoen;
- BR Huisvesting bijzondere doelgroepen € 1,5 miljoen;
- BR Groot onderhoud openbare ruimte € 0,7 miljoen;
- Overige bestemmingsreserves € 0,2 miljoen**.**

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Lingezegen
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Wonen
- Woningcorporaties;
- Particuliere verhuurders;
- Beleggers/ontwikkelaars;
- Provincie Gelderland;
- Ministerie van BZK;
- Zorgpartijen.

Openbare ruimte
- Wijkteams;
- Schouwgroepen en belangengroepen;
- Waterschappen;
- Grondeigenaren (onder andere woningcorporaties, provincie, Hoge Veluwe, Gelders Landschap, Staatsbosbeheer);
- Groen Forum;
- Klimaatbestendig Arnhem;
- Triple Helix partners.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Wonen
- Arnhemse woonprincipes (Woonvisie);
- Volkshuisvestelijk kader 2019-2022;
- Huisvestingsverordening;
- Plan van aanpak woningbouwontwikkeling;
- Plan van aanpak Woningsplitsing en Verkamering;
- Woondeal Regio Arnhem- Nijmegen.

Openbare ruimte
- Structuurvisie 2020-2040;
- Groenvisie 2017-2035;
- Bomenplan Arnhem;
- Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2016-2020;
- Nota Ruimte voor de Jeugd (Spelennota) 2010 - 2020;

- Initiatiefvoorstel Groene Speelplaatsen;
- Aanpak wateroverlast Arnhem Noord 2015.
- Visie en Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2021-2030;
- Strategie klimaatadaptatie Arnhem 2020 - 2030;
- Afvalkoers 2022-2026 Arnhem Schoner.

Paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting, bezien vanuit een bepaald perspectief. Een aantal paragrafen is in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

In de paragrafen worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot relevante beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. De wijze waarop invulling wordt gegeven aan de paragrafen verschilt per onderwerp.

De volgende paragrafen zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen
3. Onderhoud kapitaalgoederen
4. Financiering
5. Bedrijfsvoering
6. Verbonden partijen
7. Grondbeleid
8. Investeringen
9. Subsidies
10. Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

Lokale heffingen

De gemeente legt heffingen op. Die zijn onder te verdelen in algemene belastingen en retributies.
Bij algemene belastingen is sprake van een gedwongen bijdrage, waar geen rechtstreekse individuele tegenprestatie van de overheid tegenover hoeft te staan. De opbrengsten dienen als algemeen dekkingsmiddel. Voorbeelden zijn de onroerendezaakbelasting (OZB), parkeerbelasting en toeristenbelasting.
Retributies vallen uiteen in bestemmingsheffingen, leges en rechten. Bij bestemmingsheffingen zijn de opbrengsten bestemd voor specifieke taken of voorzieningen met een duidelijk algemeen belang. De riool- en afvalstoffenheffing zijn bestemmingsheffingen. Bij leges en rechten wordt er door de overheid een individuele tegenprestatie tegenover de bijdrage gesteld.

Uitgangspunten van beleid en belangrijke ontwikkelingen

Uitgangspunten van beleid

In de Begroting en tarieven van 2024 zijn de volgende uitgangspunten verwerkt:

Onroerende-zaakbelasting (OZB)

- De OZB heeft met de WOZ-waarde een grondslag met een lasten verdelende werking. Voor eigenaren van woningen en bedrijfsgebouwen en huurders van bedrijfsgebouwen geldt: hoe hoger de waarde van de woning / het gebouw, des te hoger de te betalen belasting.
- Elk jaar is een herwaarderingsjaar. Dat betekent dat de WOZ-waarden gebaseerd worden op een nieuwe waardepeildatum. De WOZ-waarde is een zo goed mogelijke schatting van de mogelijke verkoopprijs op de waardepeildatum. Voor de belastingen 2024 geldt de waardepeildatum van 1 januari 2023. Op basis van de bij het opstellen van de Begroting bekende waardeontwikkeling verwachten we dat de waarde van woningen tussen 1 januari 2022 (vorige peildatum) en 1 januari 2023 gemiddeld met 7,14 procent is gestegen. Voor niet-woningen verwachten we een waardestijging van 2,5 procent.
- De OZB-opbrengsten, exclusief areaalontwikkeling, worden in de periode 2022-2026 jaarlijks met 5 procent verhoogd. In beginsel betekent dit ook jaarlijks een gemiddelde lastenstijging OZB van 5 procent. Als de daadwerkelijke waardeontwikkeling in jaar t-1 echter afwijkt van de bij de tariefberekening voor jaar t-1 verwachte waardeontwikkeling, vindt er in jaar t een ‘inhaaleffect’ plaats, waardoor de lastenstijging in dat jaar afwijkt van de 5 procent. Bij woningen is dit voor 2024 het geval.
  Bij de tariefberekening 2023 is uitgegaan van een gemiddelde waardestijging van woningen met ruim 24 procent (van peildatum 1 januari 2021 naar peildatum 1 januari 2022). Nu blijkt dat de waardeontwikkeling lager uit is gekomen, op ongeveer 23 procent. Een huishouden met een koopwoning heeft in 2023 daarom te maken gehad met een lagere lastenstijging OZB, van gemiddeld 4 procent.
  Omdat we voor de tariefberekening 2024 uitgaan van de actuele, lagere waardes zal er in 2024 een correctie plaatsvinden en is de lastenontwikkeling 2024 ten opzichte van 2023 voor woningen niet 5, maar 5 procent plus 1 procent correctie. De hoogte van de gemiddelde lasten OZB in 2024 is gelijk aan de hoogte die er zou zijn zonder inhaaleffect en het ‘voordeel’ voor 2023 blijft behouden voor de belastingplichtigen, maar omdat we voor de lastenontwikkeling vergelijken met de in 2023 lagere lasten, komt de mutatie hoger uit dan 5 procent.
  Overigens geldt ook voor 2024 dat de daadwerkelijke waardeontwikkeling af kan wijken van de waardeontwikkeling waar voor de tariefberekening van uit is gegaan. Met als gevolg dat ook de gemiddelde lastenstijging af kan wijken van de 5 plus 1 procent die nu verwacht wordt. In 2025 zal deze afwijking dan weer gecorrigeerd worden, zodat over een langere periode bezien de lastenontwikkeling OZB gemiddeld 5 procent per jaar is.
  Voor niet-woningen wijkt de daadwerkelijke waardeontwikkeling slechts marginaal af van de bij de tariefberekening verwachte waardeontwikkeling, waardoor hier wel een verwachte lastenontwikkeling van gemiddeld 5 procent geldt.

Rioolheffing

- De tarieven van de rioolheffing zijn kostendekkend. Oftewel: de opbrengsten uit rioolheffing zijn (vrijwel) gelijk aan de kosten voor de gemeentelijke watertaken voor afval-, hemel- en grondwater. De begrote opbrengsten uit rioolheffing stijgen in 2024, doordat de hogere kosten voor de gemeentelijke taken in de rioolheffing worden doorberekend. Het gaat hierbij voornamelijk om kosten voor maatregelen klimaatadaptatie en om de effecten van prijsontwikkeling. Voor een berekening van de kostendekkendheid wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.
- Bij objecten met leegstand kan het gebruikersdeel van de rioolheffing niet worden opgelegd, waardoor minderopbrengsten ontstaan. Met ingang van 2024 verwerken we de effecten van leegstand in de tarieven,

door opbrengstderving als gevolg van leegstand te compenseren met een hoger eigenaarstarief. Dit heeft een lastenverzwaring voor eigenaren tot gevolg. Aangezien alleen eigenaren kunnen sturen op leegstand vinden we dit te rechtvaardigen.
- Net zoals de OZB heeft de rioolheffing met de WOZ-waarde een grondslag met een lasten verdelende werking. De rioolheffing volgt de jaarlijkse herwaardering voor de OZB. Ook bij de rioolheffing is er in 2024 daarom sprake van een 'inhaalslag' bij de lastenontwikkeling (zie OZB voor een toelichting).

Afvalstoffenheffing
- We werken bij de afvalstoffenheffing met twee tarieven, één voor eenpersoonshuishoudens en één voor meerpersoonshuishoudens. Hiermee wordt een relatie gelegd tussen de mate van gebruik en de belasting die iemand betaalt.
- De kostendekkendheid van de tarieven van de afvalstoffenheffing wordt stapsgewijs verhoogd naar 95 procent in 2026. Zoals in de Begroting 2023 aangekondigd zal vanaf 2024 de mate van kostendekkendheid met grotere stappen worden verhoogd. Voor 2024 is deze 90 procent (2023: 85 procent). Voor een berekening van de kostendekkendheid wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.
- De begrote opbrengsten uit afvalstoffenheffing stijgen in 2024 daarnaast doordat de hogere kosten voor inzameling en verwerking van huishoudelijk afval in de afvalstoffenheffing worden doorberekend. Het gaat hierbij voornamelijk om prijsontwikkeling, maar ook om kapitaallasten voor vervanging van ondergrondse afvalcontainers.
- In 2023 is bij de tariefberekening uitgegaan van een te hoog aantal huishoudens, waardoor de tarieven in 2023 eigenlijk hoger hadden moeten liggen. Dit wordt in 2024 hersteld, waardoor dan een ‘tariefsprong’ zichtbaar is.

Parkeerbelasting
- De parkeertarieven worden voor 2024 geïndexeerd met de verwachte inflatie van 3,1 procent. De naheffingsaanslagen ('boetes') worden verhoogd naar het wettelijk toegestane bedrag. De parkeertarieven (en aanverwante tarieven) voor 2025 en verder worden gekoppeld aan het nieuwe parkeerbeleid, dat naar verwachting in het voorjaar van 2024 zal worden vastgesteld.
- De begrote opbrengsten uit parkeerbelasting zijn voor 2024 daarnaast geactualiseerd en naar boven bijgesteld op basis van de gerealiseerde aantallen van het eerste kwartaal 2023 en de laatste drie kwartalen 2022. De (extra) opbrengsten uit parkeerbelasting worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve Bereikbaarheid.

Leges
- De tarieven voor paspoorten, Nederlandse identiteitskaarten en rijbewijzen worden in 2024 verhoogd met de stijging van de af te dragen rijksleges.
- De begrote opbrengsten uit leges publieke dienstverlening en burgerlijke stand stijgen in 2024, doordat vanaf 2024 extra aanvragen voor paspoorten en ID-kaarten worden verwacht ('paspoorthausse'). In 2014 is de termijn om paspoorten en ID-kaarten te verlengen namelijk verlengd naar 10 jaar. Daarnaast is de verhoging van de af te dragen rijksleges in de begroting verwerkt. Dit leidt tot zowel hogere baten als lasten.
- Op 1 januari 2024 treedt de Omgevingswet in werking. Met invoering van de Omgevingswet zijn nieuwe producten en tarieven van kracht. De begrote opbrengsten uit leges Omgevingswet (voorheen Wabo) dalen, omdat als gevolg van de Wkb voor een deel van de bouwwerken geen bouwtoezicht meer wordt uitgevoerd. Hiervoor worden dan ook geen leges meer geheven.
- Voor de overige leges geldt dat de tarieven in 2024 gelijk zijn aan de tarieven van 2023. Voor 2025 gaan we onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om de mate van kostendekkendheid van de leges te verhogen. Voor een overzicht van de kostendekkendheid van de leges wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.

Toeristenbelasting
- De tarieven van de toeristenbelasting zijn in 2024 gelijk aan de tarieven van 2023.
- De begrote opbrengsten uit toeristenbelasting zijn voor 2024 geactualiseerd en naar boven bijgesteld op basis van de gerealiseerde aantallen over 2022.

Belangrijke ontwikkelingen

Ontwikkeling gemeentelijk belastinggebied

In het regeerakkoord heeft het (inmiddels demissionaire) kabinet een nieuwe financieringssystematiek voor gemeenten aangekondigd. Deze nieuwe financieringssystematiek moet zorgen voor een meer stabiele financiering voor gemeenten en ruimte geven voor het maken van autonome keuzes op lokaal niveau.
Bij de herziening wordt ook de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied betrokken. Op gemeentelijk niveau wordt in samenspraak met de VNG bezien welke mogelijkheden er zijn qua modernisering en uitbreiding van het belastinggebied, waarbij op basis van de uitkomsten een eventueel wetgevingstraject in gang wordt gezet. Omdat dit samenhangt met een mogelijk nieuw nationaal belastingstelsel, verwachten we niet dat dit korte termijn gaat gebeuren.

WOZ-bezwaren

We zien al een aantal jaren een toename in het aantal ontvangen bezwaren tegen de WOZ-waarde, mede als gevolg van de opmars van no-cure-no-pay-bureaus. De uitvoeringskosten voor afhandelen van bezwaren en de kosten voor de aan no cure no pay bureaus te betalen proceskostenvergoedingen lopen daardoor op.
Er zijn door de staatssecretaris voor fiscaliteit en belastingdienst maatregelen aangekondigd om de rol van de no-cure-no-pay-bureaus in te perken. Een aantal van deze maatregelen wordt uitgewerkt in het wetsvoorstel Belastingplan 2024 en zijn waarschijnlijk al vanaf 2024 van kracht. De verwachting is dat deze maatregelen een dempend effect zullen hebben op het aantal bezwaren dat wordt ingediend.
We onderzoeken de mogelijkheid om te gaan werken met een WOZ-voormelding, waarmee inwoners bij het waarderingsproces worden betrokken.

Begrote opbrengsten van de lokale heffingen

	2023	2024
Bedragen x € 1.000		
Algemene belastingen		
OZB	59.342	62.672
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-1.450	-1.450
Parkeerbelasting	10.000	12.158
Toeristenbelasting	791	1.191
Subtotaal	**68.682**	**74.571**
Bestemmingsheffingen		
Afvalstoffenheffing	20.223	23.112
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-400	-400
Rioolheffing	17.311	17.766
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-250	-250
Bedrijveninvesteringszone (BIZ) Korenkwartier	121	121
Subtotaal	**37.005**	**40.349**
Leges		
Leges omgevingswet (voorheen Wabo)	4.037	3.750
Leges publieke dienstverlening en burgerlijke stand	1.833	3.154
Overige leges	863	786
Subtotaal	**6.732**	**7.690**
Rechten		
Scheepvaartrechten	536	536
Reinigingsrechten	53	53
Subtotaal	**589**	**589**
Totaal	**113.009**	**123.200**

In bovenstaande tabel zijn de begrote opbrengsten van de lokale heffingen opgenomen. Voor een toelichting op de mutaties ten opzichte van 2023 wordt verwezen naar het onderdeel Uitgangspunten van beleid en belangrijke ontwikkelingen in deze paragraaf.

Lokale lastendruk en kwijtscheldingsbeleid

Ontwikkeling lokale lastendruk in Arnhem

In onderstaande tabellen is voor een aantal 'standaard' huishoudens en (vastgoed)ondernemers in Arnhem de verwachte meerjarige lastenontwikkeling weergegeven. De bedragen en percentages zijn afgerond op hele euro's. De lastenontwikkeling voor 2025 en verder kan afwijken van hier gepresenteerd, als de gegevens op het moment van de tariefberekening afwijken van wat nu de verwachting is. Hierbij geldt dat hoe verder een belastingjaar in de toekomst ligt, des te meer onzekerheid er nu nog is.

Voor de berekeningen zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Er is uitgegaan van een groei van het aantal woningen/huishoudens, gebaseerd op de woningbouwplanning van maart 2023;
- Voor niet-woningen is uitgegaan van een gelijkblijvend aantal objecten;
- Bij de rioolheffing is voor 2025 en verder de opbrengstverhouding woningen / niet-woningen van 2024 aangehouden;
- Voor de toe te rekenen kosten is gerekend met (verwacht) prijspeil 2024;
- Voor de OZB wordt voor 2027 met een stijging van 5% vooralsnog uitgegaan van dezelfde lijn als in de coalitieperiode 2022-2026.

Stelselwijziging kosten riolering
In deze Begroting wordt voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren: de kosten van de eerste aanleg van riolering bij nieuwbouw worden met ingang van 2024 niet meer als kosten van de grondexploitatie aangemerkt, maar als investeringen geactiveerd. Door deze stelselwijziging wordt met deze kosten voortaan op gelijke wijze omgegaan als met de kosten van vervanging van bestaande riolering. De aanleiding voor deze stelselwijziging is dat de woningbouw in Arnhem de komende jaren veelal binnenstedelijk zal worden gerealiseerd. Op plaatsen waar binnenstedelijk gebouwd wordt, ligt vaak een bestaand rioolstelsel. Dit bestaande rioolstelsel wordt vervangen of aangepast voor de nieuwe functies in het binnenstedelijke gebied. Het duidelijke onderscheid tussen eerste aanleg van riolering en vervanging van bestaande riolering verdwijnt hiermee.

Deze stelselwijziging heeft een effect op de hoogte van de te dekken kapitaallasten via de rioolheffing.
Op dit moment betaalt een bewoner van een nieuwe woning de aanleg van riolering via de grondprijs en hiernaast wordt rioolheffing in rekening gebracht (waarin ook de (vervangings)investeringen van riolering opgenomen zijn vanuit andere delen van de stad).
Door alle vervanging en aanleg van riolering voortaan in de rioolinvesteringen op te nemen en niet meer in een grondexploitatie, worden soortgelijke activiteiten / kosten op eenzelfde wijze verrekend via de rioolheffing.
De (kapitaal)lasten voor aanleg en onderhoud van de riolering, die worden meegenomen bij het bepalen van de rioolheffing, nemen hierdoor toe.

Bij de aankomende financiële jaarrapportage projecten (FJP) wordt exact berekend welke investeringskredieten in 2024 nodig zijn, tot welke kapitaallasten dit leidt, op welke wijze deze vanaf 2025 via de rioolheffing gedekt kunnen worden en wat de verwachte financiële effecten op de grondexploitaties zijn.
Om op dit moment toch een inschatting te kunnen maken van de verwachte effecten op de rioolheffing, is voor de lopende grondexploitaties inclusief Nijmeegseweg en Spoorzone in beeld gebracht welke kosten voor riolering naar verwachting uit de grondexploitaties gehaald kunnen worden en als rioolinvesteringen worden aangemerkt. De te dekken kapitaallasten van deze investeringen zijn doorberekend in de te behalen opbrengsten rioolheffing voor 2025 en verder.

Vanwege de verwachte groei van het aantal woningen nemen de gemiddelde lasten rioolheffing voor huishoudens, ook na de voorgestelde stelselwijziging, vanaf 2025 naar verwachting niet toe. De totale kosten voor de gemeentelijke watertaken, inclusief de verwachte extra kapitaallasten als gevolg van de stelselwijziging, kunnen dan verdeeld worden over meer huishoudens. Voor niet-woningen gaan we uit van een gelijkblijvend aantal objecten; vandaar dat hier wel sprake is van een verwachte (beperkte) stijging van de lasten rioolheffing.

Meerpersoonshuishouden koopwoning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 300.000 (2024)					
OZB	€ 304	€ 323	€ 339	€ 356	€ 374
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%+1%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 139	€ 146	€ 145	€ 143	€ 143
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*-1%*	*-1%*	*0%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 739**	**€ 806**	**€ 828**	**€ 845**	**€ 857**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*9%*	*3%*	*2%*	*1%*
WOZ-waarde € 600.000 (2024)					
OZB	€ 608	€ 646	€ 679	€ 712	€ 748
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%+1%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 279	€ 292	€ 291	€ 287	€ 285
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*0%*	*-1%*	*-1%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 1.183**	**€ 1.275**	**€ 1.314**	**€ 1.345**	**€ 1.373**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*8%*	*3%*	*2%*	*2%*

Meerpersoonshuishouden huurwoning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 150.000 (2024)					
OZB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Rioolheffing	€ 35	€ 36	€ 36	€ 35	€ 35
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*3%*	*0%*	*-3%*	*0%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 331**	**€ 373**	**€ 380**	**€ 381**	**€ 375**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*12%*	*2%*	*0%*	*-2%*
WOZ-waarde € 300.000 (2024)					
OZB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Rioolheffing	€ 70	€ 72	€ 72	€ 71	€ 70
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*3%*	*0%*	*-1%*	*-1%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 366**	**€ 409**	**€ 416**	**€ 417**	**€ 410**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*11%*	*2%*	*0%*	*-2%*

Eigenaar niet-woning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 400.000 (2024)					
OZB	€ 2.673	€ 2.810	€ 2.951	€ 3.098	€ 3.253
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 265	€ 291	€ 294	€ 296	€ 299
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*10%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 2.938**	**€ 3.101**	**€ 3.245**	**€ 3.394**	**€ 3.552**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*

WOZ-waarde € 800.000 (2024)					
OZB	€ 5.346	€ 5.621	€ 5.902	€ 6.197	€ 6.507
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 530	€ 582	€ 589	€ 593	€ 599
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*10%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 5.876**	**€ 6.203**	**€ 6.491**	**€ 6.790**	**€ 7.106**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*

Huurder niet-woning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 400.000 (2024)					
OZB	€ 668	€ 702	€ 738	€ 774	€ 813
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 265	€ 275	€ 278	€ 280	€ 282
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*4%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 933**	**€ 977**	**€ 1.016**	**€ 1.054**	**€ 1.095**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*4%*	*4%*	*4%*
WOZ-waarde € 800.000 (2024)					
OZB	€ 1.336	€ 1.405	€ 1.475	€ 1.549	€ 1.626
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 530	€ 550	€ 556	€ 559	€ 565
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*4%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 1.866**	**€ 1.955**	**€ 2.031**	**€ 2.108**	**€ 2.191**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*4%*	*4%*	*4%*

Ontwikkeling lokale lastendruk in landelijk perspectief

Het Centrum voor onderzoek van de economie van de lagere overheden (Coelo) meet jaarlijks de lokale lastendruk in de Nederlandse gemeenten en publiceert deze in de Atlas van de lokale lasten.
De indicator 'woonlasten meerpersoonshuishouden' geeft inzicht in de ontwikkeling van de Arnhemse woonlasten in relatie tot die van de overige gemeenten. Hierbij wordt uitgegaan van een huishouden met een (koop- of huur)woning met een gemiddelde waarde in de betreffende gemeente. Voor 2023 is uitgegaan van een gemiddelde waarde van een koopwoning van € 429.084 en een huurwoning van € 228.916. De indicator bestaat uit de OZB, de afvalstoffenheffing en de rioolheffing.

Het Coelo publiceert de Atlas van de lokale lasten in het eerste kwartaal van het betreffende belastingjaar. De cijfers over 2024 zijn bij het opstellen van deze begroting dan ook nog niet bekend.
In de Atlas van de lokale lasten 2023 is over de woonlasten van een meerpersoonshuishouden opgenomen:

	Huishouden met een koopwoning	Huishouden met een huurwoning
Gemiddelde woonlasten Nederlandse gemeenten 2023	€ 944	€ 436
Gemiddelde woonlasten Arnhem 2023	€ 976	€ 353

Kwijtscheldingsbeleid

Particulieren en kleine zelfstandigen komen in aanmerking voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen als het zogenaamde gecorrigeerde inkomen lager uitvalt dan 100% van het bijstandsniveau. Ook wordt gekeken naar het vermogen van de inwoner, onder andere de vrij te laten financiële middelen. Kwijtschelding kan worden aangevraagd voor de (on)roerende zaakbelasting, afvalstoffenheffing en rioolheffing. Arnhem vult hierbij de beleidsvrijheid die er is voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen zo ruim mogelijk in.

Kostendekkendheid retributies

In de gemeentewet (artikel 229b, lid 1) is opgenomen dat de tarieven die worden geheven voor de retributies maximaal kostendekkend mogen zijn. Dit betekent dat de opbrengsten niet hoger mogen zijn dan de kosten. Zo

wordt voorkomen dat de gemeente 'winst' maakt op deze heffingen en met de ontvangen specifieke belastingen ook andere gemeenteactiviteiten financiert. Het gaat bij de kostendekkendheid om geraamde bedragen, omdat op het moment van het vaststellen van de tarieven alleen nog de verwachtingen bekend zijn.

Hieronder wordt inzicht gegeven in de berekening van de kostendekkendheid van de rioolheffing, afvalstoffenheffing, leges en rechten.

Kosten van overhead
Kosten worden zoveel mogelijk direct toegerekend aan de betreffende activiteit, maar dat gaat niet altijd. Bijvoorbeeld bij de kosten van huisvesting, (algemene) communicatie en bestuursondersteuning. Dit zijn overheadkosten; alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Deze definitie van overheadkosten is vastgelegd in het BBV. Welke kosten de gemeenten als overheadkosten moeten zien, is dus in regelgeving vastgelegd. Gemeenten zijn wel vrij in de keuze van de methodiek voor toerekening van overheadkosten aan de lokale heffingen. Bij de gemeente Arnhem rekenen we de kosten van overhead aan de heffingen toe met behulp van een opslag op de ingezette uren.

Afvalstoffenheffing
De afvalstoffenheffing is een bestemmingsheffing. De opbrengsten uit afvalstoffenheffing mogen alleen ingezet worden voor kosten van inzameling en verwerking van huishoudelijk afval.

We verhogen het percentage kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing stapsgewijs naar 95 procent in 2026. Voor 2024 is deze 90 procent.

Berekening kostendekkenheid Afvalstoffenheffing	
Bedragen x € 1.000	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	23.109
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-1.724
Netto kosten taakvelden	***21.385***
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	751
BTW	3.672
Totale kosten	***25.808***
Opbrengst heffingen	23.112
Dekkingspercentage	**90%**

Rioolheffing
De rioolheffing is een bestemmingsheffing. De opbrengsten uit rioolheffing mogen alleen ingezet worden voor de kosten voor de gemeentelijke watertaken voor afval-, hemel- en grondwater.

De rioolheffing is met 97 procent (vrijwel) kostendekkend.
Bij de rioolheffing hanteren we twee verschillende heffingen: een voor eigenaren en een voor gebruikers. Van de totale kosten van bijna € 17,5 miljoen rekenen we, in lijn met de opbrengstverhoudingen van de verschillende heffingen, 52 procent toe aan de eigenarenheffing en 48 procent aan de gebruikersheffing.

Berekening kostendekkenheid Rioolheffing	
Bedragen x € 1.000	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	15.721
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-
Netto kosten taakvelden	***15.721***
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	768
BTW	1.839
Totale kosten	***18.328***
Opbrengst heffingen	17.766
Dekkingspercentage	**97%**

Leges

In onderstaande tabel is de kostendekkendheid van de leges en rechten voor 2024 opgenomen.

Legesverordening	Lasten 2024	Baten 2024	Kosten-dekkendheid
Bedragen x € 1.000			
Algemene dienstverlening			
Publieke dienstverlening en burgerlijke stand	4.846	3.154	65%
Parkeren	50	44	89%
Algemene plaatselijke verordening en huisvesting	100	98	98%
Subtotaal Algemene dienstverlening	**4.995**	**3.296**	**66%**
Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving			
Omgevingswet (voorheen: Wabo)	5.652	3.750	66%
Kabels/leidingen en Telecommunicatiewet	318	305	96%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning	**5.970**	**4.055**	**68%**
Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn			
Horeca	225	191	85%
Evenementen en markten	135	130	96%
Prostitutiebedrijven	8	8	100%
Winkeltijden	0,5	0,3	68%
Woningsplitsing/verkamering	11	10	92%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn	**379**	**339**	**89%**
Totaal	**11.345**	**7.690**	**68%**
Scheepvaartrechten Bedragen x € 1.000	907	536	59%
Reinigingsrechten Bedragen x € 1.000	53	53	100%

Overzicht lokale heffingen

Onroerende-zaakbelasting

2023	Tarieven			WOZ-waarde	Begrote opbrengsten 2023		
	eigenaar	gebruiker	totaal	totaal	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,1086%	n.v.t.	0,1086%	25.736.156	27.949	n.v.t.	27.949
Niet-woningen	0,6849%	0,1712%	0,8561%	3.593.518	24.612	6.152	30.764
Totaal				**29.329.673**	**52.561**	**6.152**	**58.714**

2024	Tarieven			WOZ-waarde	Begrote opbrengsten 2024		
	eigenaar	gebruiker	totaal	totaal	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,1077%	n.v.t.	0,1077%	27.389.760	29.499	n.v.t.	29.499
Niet-woningen	0,7026%	0,1756%	0,8782%	3.668.965	25.778	6.443	32.221
Totaal				**31.058.725**	**55.277**	**6.443**	**61.720**

De opbrengsten OZB ten behoeve van de tariefberekening (de € 61,7 miljoen uit bovenstaande tabel) wijken af van de OZB-opbrengsten die zijn opgenomen bij het onderdeel Begrote opbrengsten van de lokale heffingen. Het

verschil is te verklaren door opbrengsten uit areaalontwikkeling en correcties voor leegstand, meeropbrengsten en brutering baten naar aanleiding van bezwaar; deze worden niet meegenomen bij de tariefberekening.

Afvalstoffenheffing

	Tarief 2023	Tarief 2024	Aantal huishoudens 2023	Aantal huishoudens 2024	Begrote opbrengsten 2023	Begrote opbrengsten 2024
Bedragen x € 1.000						
Eenpersoonshuishouden	222,24	252,6	30.824	30.949	6.850	7.818
Meerpersoonshuishouden	296,28	336,84	45.137	45.409	13.373	15.296
Totaal			**75.961**	**76.358**	**20.224**	**23.113**

Rioolheffing

De verwerking van de effecten van leegstand in de tarieven (zie het onderdeel Uitgangspunten van beleid) verklaart waarom er in onderstaande tabellen in 2024 gerekend wordt met twee verschillende WOZ-waardes. Voor het gebruikerstarief gaan we uit van de WOZ-waarde van die objecten waarvan we verwachten dat ze voor belastingjaar 2024 een gebruiker hebben.

2023	Tarieven			Aansluiting op riool	Begrote opbrengsten 2023		
	eigenaar	gebruiker	totaal	WOZ-waarde	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,0249%	0,0249%	0,0498%	25.567.749	6.366	6.366	12.733
Niet-woningen	0,0679%	0,0679%	0,1358%	3.345.056	2.271	2.271	4.543
Totaal					**8.638**	**8.638**	**17.275**

2024	Tarieven			Aansluiting op riool WOZ-waarde		Begrote opbrengsten 2024		
	eigenaar	gebruiker	totaal	eigenaar	gebruiker	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000								
Woningen	0,0247%	0,0240%	0,0487%	27.216.212	26.561.372	6.722	6.375	13.097
Niet-woningen	0,0728%	0,0687%	0,1415%	3.400.468	3.192.172	2.476	2.193	4.669
Totaal						**9.198**	**8.568**	**17.766**

De tarieven worden ter vaststelling aan de gemeenteraad aangeboden in de betreffende verordeningen

Risicomanagement en weerstandsvermogen

Het is van belang om inzicht te hebben in de financiële positie (hoe financieel gezond is de gemeente) en de financiële weerbaarheid (welke mogelijkheden zijn er financieel). Met andere woorden hoe financieel robuust is de gemeente Arnhem?
Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre de gemeente Arnhem in staat is om risico's op te vangen.
De financiële positie van Arnhem wordt met een aantal financiële kengetallen (zoals solvabiliteit en schuldquote) in samenhang met het weerstandsvermogen in beeld gebracht en beoordeeld.

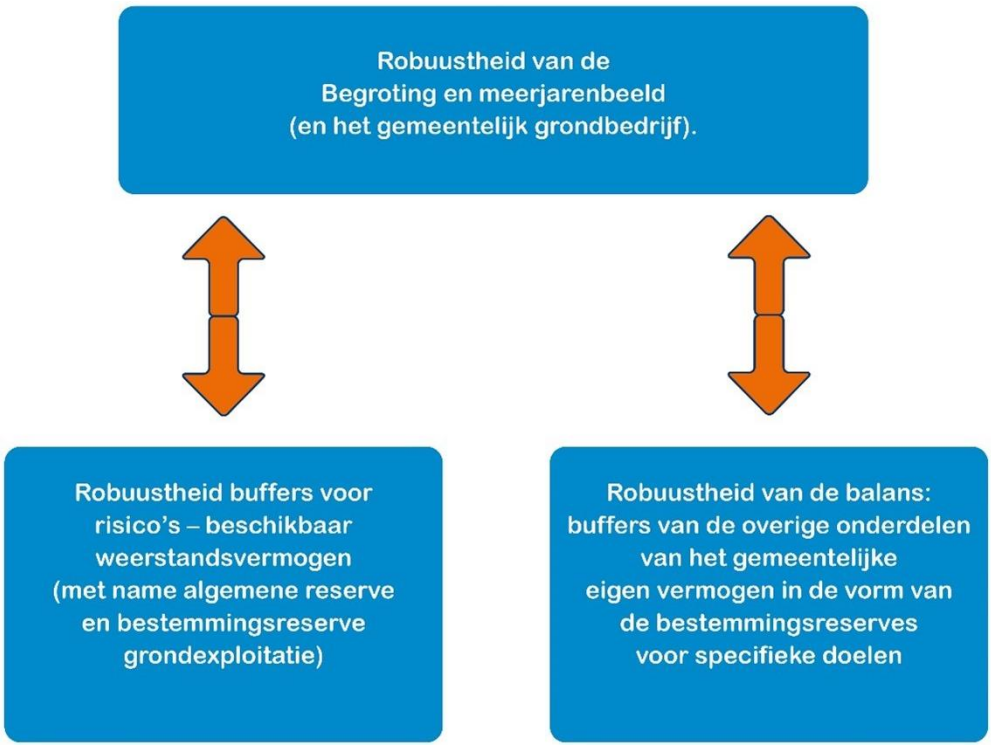
Samenvatting financiële positie

In deze paragraaf gaan we, in aansluiting op de toelichting in het hoofdstuk Ontwikkelingen in het financieel kader in deze Begroting, verder in op de financiële positie van de gemeente Arnhem. Deze paragraaf start met een korte uitleg over de financiële positie van de gemeente en een samenvatting van de belangrijkste punten. Aansluitend volgt een uitvoeriger toelichting op:

- de uitkomsten van de financiële kengetallen;
- de uitgangspunten voor beleid;
- het risicoprofiel en het beschikbare weerstandsvermogen;
- de belangrijkste risico's.

Om op een eenvoudige manier uit te leggen hoe de gemeente naar haar financiële positie kijkt, gebruiken we de metafoor van een privépersoon, die naar de eigen financiële positie kijkt: Zijn mijn inkomsten en uitgaven de komende jaren naar verwachting in evenwicht? Zal ik mijn spaargeld aanspreken of kan ik extra sparen? Heb ik in de toekomst wat extra middelen achter de hand als mijn wasmachine kapot gaat? Als een privépersoon een goed en zeker inkomen heeft om zijn huur of hypotheek te betalen, verder geen grote schulden heeft en ook nog over een spaarsaldo beschikt, is de conclusie dat de eigen financiële positie robuust en solide is.
Zo is het ook bij gemeenten. Is het gemeentelijk huishoudboekje de komende jaren in evenwicht? Of zijn er mogelijk overschotten of tekorten? Heeft de gemeente een redelijk goed gevulde ‘bankrekening’ (algemene reserve) en hoe zit het met de schulden van de gemeente? Zijn er buffers voor risico’s, zodat de gemeentelijke dienstverlening ook als risico’s optreden niet meteen hoeft te stagneren?
Door in samenhang te kijken naar de verschillende onderdelen van de financiële positie kunnen we beoordelen hoe robuust de financiële positie van een gemeente is. Dat is waar we in deze paragraaf bij stilstaan.

Bij de voorbereiding van de Begroting 2024 en de financiële prognoses voor 2025 tot en met 2027 heeft de gemeente te maken met onzekerheden, zoals bijvoorbeeld de val van het kabinet, de voorstellen over een nieuwe financieringssystematiek vanuit het Rijk en de (verdere) gevolgen van de oorlog in Oekraïne. De gemeente is in belangrijke mate afhankelijk van de inkomsten van het Rijk.
Bij de voorbereiding van de Begroting sluiten we aan bij de meest recente informatie die het Rijk de gemeenten geeft over de algemene en specifieke uitkeringen. Zoals in de hoofdlijnen van het financieel beleid aangegeven, zal het gemeentefonds vanaf 2026 niet langer via de huidige normeringssystematiek geïndexeerd worden. Dit zorgt voor een forse daling van de gemeentelijke inkomsten vanaf 2026.
Het Rijk stelt de hoogte van de uitkeringen die gemeenten krijgen regelmatig bij. Ook tijdens deze raadsperiode zal dit het geval zijn. Dit kan leiden tot schommelingen in onze inkomsten als gemeente. Bij het inschatten van de risico’s wordt hier rekening mee gehouden.

In bovenstaande afbeelding wordt grafisch een toelichting gegeven over de robuustheid van de begroting, de mate van robuustheid van de buffers om risico's op te vangen en de mate van robuustheid van de balans. Hierna wordt dit tekstueel toegelicht.

1. De robuustheid van de begroting: De onzekerheden in het financieel beeld zijn terug te zien in het begrotingsbeeld 2024 – 2027. Keuzes zijn daarin noodzakelijk, gelet op de noodzaak om ook voor het jaar 2027 te zorgen dat de uitgaven de inkomsten niet overtreffen. Om die reden is ook in deze Begroting voorgesteld, zolang deze onzekerheid over de inkomsten vanaf 2026 duurt, een deel van de uitgaven een incidenteel karakter te geven. Aangezien dit in de vorige Begroting 2023 in nog grotere mate is opgenomen, zorgt dit ervoor dat de uitgaven vanaf 2026 lager liggen dan in de jaren ervoor. In alle jaren is sprake van een structureel sluitende begroting, waarbij de jaren 2024 en 2025 wel beduidend positiever zijn dan de jaren vanaf 2026. Er is sprake van robuust begrotingsbeeld.

2. De mate van robuustheid van de buffers om risico's op te vangen: Het risicoprofiel (de benodigde weerstandscapaciteit) is opnieuw geactualiseerd. Het risicoprofiel is bij deze begroting met € 26,9 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022 en bedraagt nu € 70,7 miljoen. De belangrijkste wijzigingen in het profiel ten opzichte van het profiel van het jaarverslag 2022 worden later in deze paragraaf toegelicht.
   De weerstandsfactor is ten opzichte van de Begroting 2023 gedaald van 1,4 naar 1,0 in 2024. Dit is nog steeds in lijn met de financiële verordening. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn dat het risicoprofiel van de grondexploitatie Kronenburg en het risicoprofiel van de gebiedsvisie Arnhem Spoorzone-Oost voor het eerst in de benodigde weerstandscapaciteit is meegenomen. Daarnaast is bij de gemeentebrede risico's een stijging te zien, waarbij met name het risico rondom opvang Oekraïners is toegenomen. De beschikbare weerstandscapaciteit neemt juist af, door de incidentele inzet van middelen uit de algemene reserve. In 2025 stijgt de weerstandsfactor naar 1,3, waarna deze in 2026 en 2027 weer afneemt tot 1,1. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027.
   De meerjarige cijfers van de weerstandsfactor hebben beperkte betekenis. Het risicoprofiel wordt twee keer per jaar in combinatie met de omvang van de beschikbare buffers geactualiseerd en opnieuw berekend. Dat zorgt ongetwijfeld voor andere uitkomsten over die jaren dan nu gepresenteerd. de volatiliteit neemt daarbij toe door de gebiedsontwikkeling.

3. De mate van robuustheid van de balans: Hierbij gaat het onder andere om de omvang van de schulden van de gemeente (netto schuldquote) en de verhouding tussen eigen en vreemd vermogen (solvabiliteit). Zoals

later in deze paragraaf wordt toegelicht is de solvabiliteit voor hele begrotingsperiode naar verwachting meer dan 14%. De overige financiële kengetallen zullen zich in 2024 tot en met 2027 in positieve richting ontwikkelen op basis van het beeld, zoals dat nu is opgesteld. De uitkomsten van de financiële kengetallen worden verderop in deze paragraaf toegelicht.

In de meest recente financiële verordening zijn afspraken gemaakt over de financiën van de gemeente Arnhem die invloed kunnen hebben op onderdelen van de financiële robuustheid. De ondergrens van 1,0 en de streefwaarde van 1,4 bij de weerstandsfactor blijven hetzelfde. Nieuw is dat er een streefwaarde van de solvabiliteit opgenomen is van 14%, met 10% als ondergrens. De financiële positie van Arnhem kan op de korte termijn als robuust beschouwd worden.

Uitkomsten financiële kengetallen

Voor de beoordeling van de financiële positie van onze gemeente wordt gebruik gemaakt van de kengetallen, zoals genoemd in art. 11 van de begrotingsvoorschriften (BBV). Ook de weerstandsfactor is uitgedrukt in de vorm van een kengetal:

Een goede toelichting op deze kengetallen en de betekenis daarvan voor de sturing door de raad is opgenomen in de publicatie 'Meerjarig financieel inzicht voor de raad - de samenhang tussen beleid en kengetallen' van de commissie BBV.

De kengetallen volgens art. 11 van de BBV laten over de afgelopen jaren het volgende beeld zien:

Netto schuldquote	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	66%	86%	62%	60%	64%	61%

Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	61%	80%	56%	55%	59%	57%

Solvabiliteitsratio	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	29%	18%	24%	27%	26%	27%

Weerstandsvermogen (factor)	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	2,3	1,4	1,0	1,3	1,1	1,1

Kengetal grondexploitatie	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	5%	2%	5%	6%	5%	7%

Structurele exploitatieruimte	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	15%	3%	3%	3%	0%	0%

Woonlasten meerpersoonshuishouden	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	100%	108%	112%	115%	118%	120%

In de ontwikkeling van de financiële kengetallen ten opzichte van de Begroting 2023 zoals die een jaar geleden door de raad is vastgesteld, is zichtbaar dat de grondexploitaties voor Kronenburg en Spoorzone Oost in deze begroting zijn opgenomen. Dit is met name zichtbaar in de weerstandsfactor (beschikbaar weerstandsvermogen gedeeld door benodigd weerstandsvermogen). Deze daalt ondanks dat in alle jaarschijven van deze begroting de beschikbare weerstandscapaciteit stijgt ten opzichte van de begroting van vorig jaar. De gemeentebrede risico's (het benodigde vermogen) zijn echter met de helft toe genomen. Ondanks deze forse stijging van het risicoprofiel blijft in deze begroting in alle jaren de weerstandsfactor boven de ondergrens van 1,0.

In lijn met het voorgaande neemt ook het kengetal grondexploitatie dat weergeeft hoe groot de omvang van de bouwgronden is in relatie tot de totale Arnhemse begroting, toe. Hoewel hier een toename zichtbaar is, blijft dit nog ruim onder de grens van 20% van de minst risicovolle categorie in de beoordeling door de provincie. Het risico van het afwaarderen van grondexploitaties heeft daarmee slechts een beperkte impact op de Arnhemse financiële positie.

De schuldquote is in deze begroting afgenomen. Dit heeft twee oorzaken. Enerzijds is de omvang van de schulden gedaald en zijn de totale inkomsten, op basis waarvan de quote wordt berekend, gestegen. Deze daling van de schulden is een trend die zich doorzet vanuit de begrotingen van voorgaande jaren. De stijging van de inkomsten is voornamelijk het gevolg van de stijging van de gemeentefondsuitkering. Voor 2024 leidt dit totaal tot een daling van de schuldquote met 5 procentpunt. Daarnaast worden, met ingang van deze begroting, de investeringen zoals geraamd op de geprognosticeerde balans gebaseerd op de gerealiseerde investeringen, in plaats van de omvang van de investeringen uit eerdere begrotingen. De gerealiseerde investeringen zijn doorgaans lager doordat voorgenomen investeringsprojecten soms achterblijven door uitstel. Voor 2024 en

verder zijn de investeringen daarmee meer realistisch geraamd. Deze aanpassing in de raming op de balans leidt tot een evenredige aanpassing van de schulden, doordat investeringen via leningen gefinancierd worden. Deze meer realistische wijze van het opstellen van de geprognosticeerde balans, verklaart de resterende daling van de schuldquote.

Deze dalende ontwikkelingen in de schuld en in de investeringen dragen ook bij aan een verbetering van de solvabiliteit. Door de afgenomen schuld en de afgenomen investeringen is het totale bedrag op de balans verlaagd. Daarnaast is het eigen vermogen gegroeid, mede door de vorming van de bestemmingsreserve Spoorzone Oost. De solvabiliteitsratio, die het aandeel van het eigen vermogen in de omvang van de totale balans weergeeft, is hierdoor toegenomen ten opzichte van de Begroting 2023 en komt alle jaren uit boven de 20%.

De structurele begrotingsruimte wordt in de meerjarenraming ingezet. Zoals in deel 1 is toegelicht, is deze aanzienlijk toegenomen ten opzichte van de structurele begrotingsruimte in de Begroting 2023. Hierdoor konden ook voor een aantal posten, zoals mobiliteit, op de gebruikelijke werkwijze structurele lasten in de begroting worden opgenomen.

De stijging van de woonlasten geeft een vertekend beeld. Voor de jaren 2024 tot en met 2027 worden de woonlasten vergeleken met het door het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO) berekende gemiddelde niveau voor 2023. In de ontwikkeling van de woonlasten is de jaarlijkse stijging van 5% van de OZB opgenomen zoals is vastgesteld in de Begroting 2023. De vergelijking zoals die in deze verplichte indicator wordt gemaakt tussen een impliciet landelijk constant niveau van de lokale lasten vanaf 2023 en het begrote niveau voor de komende jaren is niet realistisch. In de paragraaf lokale heffingen wordt de ontwikkeling van de OZB de komende jaren toegelicht.

In de onderstaande tabel worden de financiële kengetallen vergeleken met de risico-indeling van de provincie. De provincie hanteert daarbij drie categorieën.
Categorie A is het minst risicovol en categorie C is het meest risicovol. De kolom 'Gelders gemiddelde' is ontleend aan de begrotingsbrief 2023. Ten opzichte van de begroting van vorig jaar valt nu ook de netto schuldquote in categorie A.

Kengetal	Gelders gemiddelde 2023	Waarde Arnhem Begroting 2024	Categorie A	Categorie B	Categorie C
1. Netto schuldquote	64%	62%	<90%	90-130%	>130%
2. Netto schuldquote gecorrigeerd	57%	56%	<90%	90-130%	>130%
3. Solvabiliteitsratio	31%	24%	>50%	20-50%	<20%
4. Grondexploitatie	8%	5%	<20%	20-35%	>35%
5a. Structureel exploitatieruimte Begr.	1,50%	3%	Begr en MJR	Begr of MJR	Begr en MJR
5b. Structureel exploitatieruimte MJR	-0,06%	0%	> 0%	> 0%	< 0%
6. Belastingcapaciteit	100%	112%	<95%	95-105%	>105%
7. Weerstandsvermogen	2,7	1,0	> 1,0	0,8 - 1,0	< 0,8

Als aanvulling op deze verplichte kengetallen worden in de begroting en jaarrekening in aansluiting op de zogenaamde stresstesten van de 100.000+ gemeenten op vier aandachtsvelden nog een aantal andere kengetallen doorgerekend. Bij elk kengetal wordt door middel van een kleur aangegeven hoe hierop wordt gescoord: rood is kwetsbaar, oranje is punt van aandacht en groen is voldoende.

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav schuldquote		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Netto schuld per inwoner	€ 3.098	€ 4.055	€ 3.026
b	Schuldevolutie	-13%	9%	-18%
c	Netto rentelasten/exploitatie	1,20%	1,20%	1,18%
d	Aanwezigheid rentereserve/buffer	ja	ja	ja

e	Zekerheden leningen, garantstellingen en waarborgen	96%	95%	95%

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav solvabiliteit		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Weerstandsfactor	2,3	1,4	1,0
b	Mogelijkheden om weerstandscapaciteit te verbeteren	ja	ja	ja

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav grondexploitatie		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Afhankelijkheid van grondexploitatie voor sluitende begroting	nee	nee	nee

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav woonlasten		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Onbenutte belastingcapaciteit OZB	0,21%	-0,05%	0,10%
b	Derving OZB i.v.m. leegstand	1,72%	1,63%	1,56%

Bij het beoordelen van de bovenstaande kengetallen is het belangrijk de kengetallen in onderlinge samenhang te bezien om uitspraken te kunnen doen over én de robuustheid van de begroting/rekening, én de robuustheid van de risicobuffers én de robuustheid van de balans.

Robuustheid van de begroting:
- Zoals hierboven beschreven is de begroting structureel in evenwicht. Daarbij zijn een aantal investeringen die in de Begroting 2023 incidenteel waren gedekt, nu op de gebruikelijke wijze structureel gedekt.
- De Arnhemse begroting is niet direct afhankelijk van de winsten van het grondbedrijf. Positieve resultaten van het grondbedrijf worden gestort in het Stadsontwikkelfonds. Van daaruit kan worden bijgedragen aan de uitvoering van de verstedelijkingsopgave;
- In de Begroting 2023 is een jaarlijkse verhoging van de OZB-opbrengsten met 5% vastgesteld. Daarnaast zal de kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing worden verhoogd naar 95%. Dit werkt door in de financiële kengetallen voor de gemeentelijke belastingen.

Robuustheid van de buffers voor risico's in relatie tot het beschikbare weerstandsvermogen:
- Een belangrijke indicator is de weerstandsfactor die de verhouding uitdrukt tussen de beschikbare weerstandscapaciteit (reserves die het weerstandsvermogen van de gemeente vormen) en de benodigde weerstandscapaciteit (het totaal van de berekende mogelijke nadelige financiële gevolgen van de risico's). In de in 2023 door de Raad vastgestelde financiële verordening is opgenomen dat de weerstandsfactor niet lager mag zijn dan 1,0 en dat bij een weerstandsfactor van meer dan 1,4 de reserves kunnen worden aangewend voor (nieuw) beleid;
- Het totaal bedrag aan benodigde buffers voor risico’s (de benodigde weerstandscapaciteit) is € 70,7 miljoen, bestaande uit € 30 miljoen voor de gemeentebrede risico's en € 40 miljoen voor de risico's verbonden aan de grondexploitaties;
- De beschikbare weerstandscapaciteit, vooral bestaande uit de algemene reserve, bedraagt € 71,3 miljoen;
- De weerstandsfactor voor 2024 komt daarmee uit op 1,0. In 2025 stijgt de weerstandsfactor naar 1,3, waarna deze in 2026 en 2027 weer licht afneemt tot 1,1. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027.

Robuustheid van de balans:
- Belangrijk financiële kengetallen met betrekking tot de balans van een gemeente zijn de solvabiliteit en de netto-schuldquote. Zoals hiervoor beschreven zijn de schulden afgenomen en is de solvabiliteit mede daardoor en door de reserveringen voor Spoorzone Oost toegenomen tot ruim boven de 20%. Toekomstige onttrekkingen uit reserves doen de solvabiliteit op dat moment dalen. De ervaring leert ook dat bij het

opmaken van de jaarrekening het solvabiliteitspercentage hoger is. Dit heeft te maken met de jaarlijkse overhevelingen van het ene begrotingsjaar naar het volgende jaar via de bestemmingsreserve taakmutaties;
- De cijfers van het grondbedrijf zijn relevant voor de beoordeling van de solvabiliteit. De balans van de gemeente Arnhem wordt, ondanks de toename van de grondexploitaties, in vergelijking met andere gemeenten, minder beïnvloed door de resultaten van het grondbedrijf. De gevoeligheid van de balans voor waardefluctuaties hierin blijft daarmee beperkt;
- De schuldquote verbetert in deze Begroting ten opzichte van die van vorig jaar. De schuldquote geeft aan hoe groot de schuld is ten opzichte van de omvang van de begroting. De verbetering van de schuldquote komt enerzijds met name door de daling van de schuldenlast.

Het verloop van de weerstandsfactor en solvabiliteit in de afgelopen jaren wordt in de volgende tabel weergegeven:

Jaartal	Weerstandsfactor		Solvabiliteit	
	primitieve begroting	rekening	primitieve begroting	rekening
2016		1,4	12%	15%
2017	1,3	2,1	10%	16%
2018	2,0	1,4	12%	16%
2019	1,6	1,2	14%	17%
2020	1,0	1,0	15%	19%
2021	1,0	1,9	12%	22%
2022	1,4	2,3	16%	29%
2023	1,4		18%	
2024	1,0		24%	

Uitgangspunten van beleid

Volgens het BBV, de begrotingsvoorschriften van het Rijk voor de opstelling van de begroting en rekening, bevat deze paragraaf een toelichting op het beleid over weerstandsvermogen en de risico's.

Financiële verordening

Een aantal belangrijke Arnhemse spelregels over weerstandsvermogen en risico's ligt vast in de financiële verordening. De raad heeft in 2023 een geactualiseerde versie van deze verordening vastgesteld. De spelregels voor de weerstandsfactor zijn ongewijzigd met een ondergrens van 1,0 en de mogelijkheid om (nieuw) beleid in te zetten bij een weerstandsfactor van meer dan 1,4 blijft bestaan. Nieuw is dat er een streefwaarde van de solvabiliteit opgenomen is van 14%, met 10% als ondergrens. Ook zijn er nu afspraken vastgelegd over hoe we in Arnhem omgaan met grote, risicovolle projecten. Bijvoorbeeld dat een onafhankelijke risicoanalyse verplicht is.

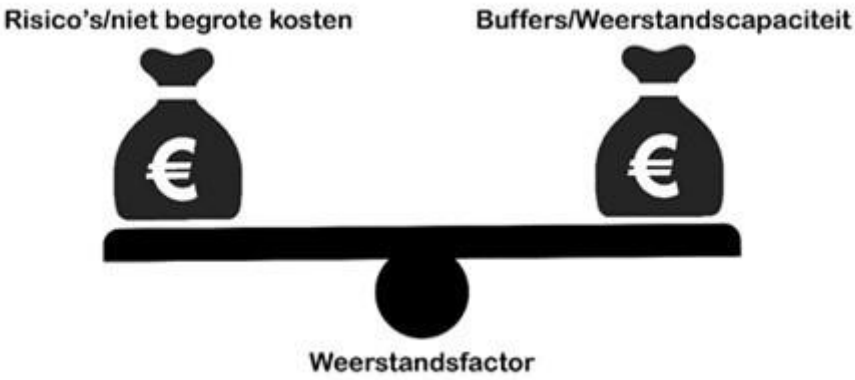
Nota risicomanagement en weerstandsvermogen

In de nota risicomanagement en weerstandsvermogen zijn de beleidsuitgangspunten voor risicomanagement en spelregels voor weerstandsvermogen vastgelegd. Tegelijkertijd met het actualiseren van de financiële verordening is een aantal uitgangspunten in de nota aangepast. De aanpassingen hebben voornamelijk betrekking op de regels rondom grote, risicovolle projecten.

Weerstandsvermogen

In dit deel van de paragraaf is het totaalbeeld opgenomen van de benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit en de daarmee samenhangende weerstandsfactor:
- de gemeentelijke risico's die gevolgen kunnen hebben voor de financiële positie zijn opnieuw beoordeeld, waar nodig aangepast en aangevuld. Op basis van het nieuwe risicoprofiel is met behulp van statistische berekeningen bepaald wat de omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is;
- de omvang van de reserves, waarvan is afgesproken dat deze de beschikbare weerstandscapaciteit vormen, is bepaald;
- door de beschikbare weerstandscapaciteit (reserves als buffer) te delen door de benodigde weerstandscapaciteit (risico's) wordt de weerstandsfactor berekend.

Het volgende plaatje illustreert dit:

Hoe hoger de weerstandsfactor is, des te beter de gemeente in staat is om risico's die zich voordoen op te kunnen vangen. Daalt de weerstandsfactor beneden de 1,0 dan zijn de financiële buffers lager dan het benodigde weerstandsvermogen en kan de gemeente in de financiële problemen komen als de risico's zich daadwerkelijk voordoen. De afspraken over de hoogte van de weerstandsfactor liggen vast in de financiële verordening (artikel 12): "Voor de financiële positie geldt dat de weerstandsfactor niet lager mag zijn dan 1,0 en 1,4 het uitgangspunt is. Indien de weerstandsfactor lager is dan 1,0 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor hoger is dan 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor (nieuw) beleid".

Binnen de gemeente Arnhem kijken we niet alleen naar de weerstandsfactor, maar doen dit in onderlinge samenhang met andere financiële kengetallen. Wanneer er sprake zou zijn van een weerstandsfactor boven de 1,4 en deze ruimte zou worden ingezet voor nieuw beleid heeft dit namelijk ook een ander effect: het eigen vermogen van de gemeente vermindert en de solvabiliteit verslechtert.

Het totaalbeeld ziet er als volgt uit:

Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024	2025	2026	2027
	90%	90%	90%	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000							
Benodigde weerstandscapaciteit							
1. Gemeentebrede risico's	21.727	23.620	30.630	30.630	30.630	30.630	30.630
2. Corona risico's	671	345	0	0	0	0	0
3. Risico opvang vluchtelingen Oekraïne	1.806	1.556	0	0	0	0	0
Gemeentebrede risico's totaal	**24.203**	**25.521**	**30.630**	**30.630**	**30.630**	**30.630**	**30.630**
4. Risico's grondexploitatie	17.428	18.274	20.074	40.074	40.074	40.074	40.074
Totaal	**41.631**	**43.795**	**50.704**	**70.704**	**70.704**	**70.704**	**70.704**
Beschikbare weerstandscapaciteit							
1. Algemene reserve	37.936	81.963	64.079	53.140	71.100	63.136	60.648
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	20.933	15.809	16.609	17.109	17.109	17.109	17.109
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	1.039	1.039	889	1.039	1.039	1.039	1.039
Totaal	**59.907**	**98.810**	**81.576**	**71.288**	**89.247**	**81.283**	**78.795**
Weerstandsfactor	**1,4**	**2,3**	**1,6**	**1,0**	**1,3**	**1,1**	**1,1**
Ruimte t.o.v. weerstandsfactor 1,0	**18.276**	**55.015**	**30.872**	**584**	**18.543**	**10.579**	**8.091**
Ruimte t.o.v. weerstandsfactor 1,4	**1.624**	**37.497**	**10.591**	**-27.698**	**-9.738**	**-17.702**	**-20.190**

Voor 2024 komt de weerstandsfactor uit op 1,0. De toelichting op de verschillende onderdelen die de weerstandsfactor bepalen, is opgenomen in de volgende onderdelen van deze paragraaf.

Benodigde weerstandscapaciteit en risicoprofiel

Het risicoprofiel wordt bepaald door te inventariseren welke risico's er bestaan en de financiële effecten in te schatten wanneer ze zich voor doen. Daarbij wordt voor de gemeentebrede risico's gebruik gemaakt van de volgende indeling:

Risicoscore				
Klasse	Kans		Klasse	Geldgevolg
1	< of 1 x per 10 jaar	10%	1	< € 50.000
2	1 x per 5-10 jaar	30%	2	€ 50.000 - € 200.000
3	1 x per 2-5 jaar	50%	3	€ 200.000 - € 500.000
4	1 x per 1-2 jaar	70%	4	€ 500.000 - € 1.000.000
5	1 x per jaar of >	90%	5	> € 1.000.000

Op basis van een inschatting voor alle risico's van de kans dat het risico zal optreden en het mogelijk financieel gevolg, wordt met behulp van statistische kansberekeningen het mogelijke financieel gevolg van het risicoprofiel van alle risico's samen doorgerekend. De statistische berekeningen, die daarvoor worden gemaakt, zijn een hulpmiddel om te bepalen wat het bedrag is dat we als buffer aan moeten houden om risico's te kunnen afdekken, de zogenaamde benodigde weerstandscapaciteit.
Het voordeel van deze rekenmethodiek is dat rekening gehouden kan worden met het gegeven dat niet alle risico's zich tegelijkertijd voor zullen doen. Daardoor is het bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit lager dan de optelsom van alle risicobedragen bij elkaar. Deze berekeningen zijn in combinatie met de beschikbare weerstandscapaciteit (de buffers voor risico's) de basis voor de hoogte van de weerstandsfactor.
Bij de bespreking van de begroting is het gebruikelijk om grote betekenis toe te kennen aan de hoogte van de weerstandsfactor. Dat is ook logisch, omdat het een belangrijke indicator vormt voor de financiële positie. Hierbij past wel een duidelijke kanttekening. Het inschatten van risico's met daarbij behorende bedragen en kansen is per definitie geen exacte wetenschap. Ook de berekeningen die op basis daarvan plaatsvinden zijn dat dus niet. Ze zijn een hulpmiddel om in totaliteit een bedrag te bepalen om als buffer voor risico's aan te houden. Enige relativering van de waarde van dit gegeven is zeker op zijn plaats. Daarnaast is het van belang om, zoals reeds is aangegeven, de financiële kengetallen in onderlinge samenhang te bezien en niet uit te gaan van één enkel kengetal als de weerstandsfactor.
Ook bij deze begroting zijn de gemeentebrede risico's en de risico's van het grondbedrijf geïnventariseerd om op die manier een beeld te krijgen van het risicoprofiel en benodigde buffer.

De volgende tabel laat zien wat het totale beeld van de benodigde weerstandscapaciteit is:

Benodigde weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Benodigde weerstandscapaciteit				
Gemeentebrede risico's	21.727	23.620	30.630	30.630
Corona risico's	671	345	0	0
Risico opvang vluchtelingen Oekraïne	1.806	1.556	0	0
1. Gemeentebrede risico's totaal	**24.203**	**25.521**	**30.630**	**30.630**
Conjuncturele (marktrisico) en project specifieke risico's grondexploitatie	15.519	16.289	18.089	38.089
Strategisch bezit (mva)	1.813	1.873	1.873	1.873
Anterieure overeenkomsten	96	112	112	112
2. Risico's grondexploitatie	**17.428**	**18.274**	**20.074**	**40.074**
Totaal	**41.631**	**43.795**	**50.704**	**70.704**

Gemeentebrede risico's

Het geactualiseerde gemeentebrede risicoprofiel bestaat voor de begroting 2024 in totaal uit 107 risico's, terwijl het risicoprofiel bij het jaarverslag 2022 bestond uit 112 risico's.
De volgende mutaties in de risico's hebben plaatsgevonden:

- er zijn 14 nieuwe risico's, 19 risico's zijn vervallen en 24 risico's zijn gewijzigd;
- er zijn geen coronarisico’s meer opgenomen in het risicoprofiel. Van de 3 overgebleven coronarisico’s bij het jaarverslag 2022 is 1 risico vervallen en 2 risico’s zijn nu als een regulier gemeentebreed risico meegenomen;
- het algehele risico voor de opvang van vluchtelingen Oekraïne, maakt nog deel uit van de gemeentebrede risicoprofiel maar is in de tabellen niet meer als een aparte categorie weergegeven.
- er zijn 74 risico's met een financieel gevolg die de benodigde weerstandscapaciteit bepalen. In het jaarverslag 2022 waren dit er 77.

Een overzicht van grote gemeentebrede risico's die met name bepalend zijn voor de financiële omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is opgenomen aan het einde van deze paragraaf. Deze risico's hebben op basis van de inschatting van de kans op voorkomen en het financieel gevolg de meeste invloed op het totale risicoprofiel. In het risicoprofiel is een aantal risico’s opgenomen dat niet in deze paragraaf worden beschreven, om mogelijke juridische en financiële benadeling bij openbaarmaking te voorkomen.

Het risicoprofiel voor de totale gemeentebrede risico's is bij deze begroting met € 5,1 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022. Deze toename is vooral veroorzaakt door de belangrijkste stijgers en dalers met een grote financiële impact, dit zijn:

Stijgers:
- *Opvang vluchtelingen Oekraïne*
  Het risico is opnieuw berekend, aantallen vluchtelingen en het bedrag per opvangplek per dag is bijgesteld, het financieel maximum van het risico is verhoogd van € 7,7 miljoen naar € 14,3 miljoen. De kans van het risico is aangepast van 25% in 30%.
- *Tariefstijgingen in de Zorg (Wmo en jeugdzorg)*
  Het risico is doorgerekend en is naar boven bijgesteld. De kans van het risico is op 80% gebleven. Het financieel minimum is verhoogd van 0 naar € 1,5 miljoen. Het financieel maximum is verhoogd van € 3,0 miljoen, naar € 4,0 miljoen.
- *Jeugdzorg – Volumestijging*
  De eerste helft van 2023 laat een groei in de kosten voor jeugdzorg zien, en wordt verwacht dat per jongere gemiddeld, zwaardere trajecten worden ingezet. Hiervoor is een nieuw risico is opgenomen met een kans van 90% en een financieel maximum van € 1,5 miljoen.
- *Jeugdzorg – Hervormingsagenda*
  Het Rijk heeft in het kader van landelijk gemaakte afspraken over de Hervormingsagenda Jeugdzorg voor de komende jaren kortingen ingeboekt op het budget dat gemeenten voor jeugdzorg ontvangen in het Gemeentefonds. Nog onduidelijk is of wettelijke aanpassingen in de Jeugdwet voldoende zijn om deze korting te compenseren. Hiervoor is een nieuw risico is opgenomen met een kans van 70% en een financieel maximum van € 1,5 miljoen.
- *Compensatie stijgende energielasten*
  Het financieel maximum van het risico is naar boven bijgesteld van € 1 miljoen naar € 2 miljoen.
- *Trolleyinfrastructuur*
  Het financieel maximum van het risico is aangepast, de kosten van afbouw van het trolleynet kunnen oplopen tot € 10 miljoen. De kans van het risico is laag ingeschat en is 10% gebleven.
- *Doelgroepenvervoer, aanbesteding in het geval vervoerscontracten niet worden verlengd aansluitend aan de initiële periode*
  Het risico is nu opgenomen met een kans van 90% en een financieel maximum van € 650.000. Het risico was niet gekwantificeerd.
- *Individuele studietoeslag*
  De nieuwe regeling individuele studietoeslag is overgegaan van aanvraag bijzondere bijstand naar een inkomensregeling. Rekening moet worden gehouden met een mogelijk tekort voor de gemeente. Hiervoor is een nieuw risico opgenomen met een kans van 60% en een financieel maximum van € 0,8 miljoen.

Dalers:
- *Inkomensregelingen (BUIG); maximaal eigen risico*
  Het risico is berekend en naar beneden bijgesteld. De kans van het risico is op 70% gebleven. Het financieel maximum is verlaagd van € 8,7 naar € 7,7 miljoen.

- *Zorgpartijen in financiële problemen*
  Het risico is opnieuw ingeschat. Het financieel maximum van het risico is verlaagd naar € 1,5 miljoen dit was € 2 miljoen, de kans van het risico is verlaagd van 90% naar 50%.
- *Aanpassing woonplaatsbeginsel Jeugdzorg*
  Het risico is komen te vervallen, dit is in de begroting opgenomen.

Nieuwe risico's zonder geldgevolg

Van de 33 in het risicoprofiel opgenomen risico's zonder geldgevolg zijn er bij deze begroting 8 nieuw opgenomen. Bij deze risico's is nog niet duidelijk in welke mate ze zich zouden kunnen voordoen. Het gaat hierbij om de volgende risico's:

- *Indexaties incidenteel*
  Gelet op de onzekerheid omtrent toekomstige kostenontwikkelingen zijn bij de Begroting 2024 sommige budgetten alleen incidenteel geïndexeerd. Mogelijk dat er ook in de toekomst sprake zal zijn van bovengemiddelde prijsstijgingen. Hiermee ontstaat het risico dat voor na 2024 de in de begroting opgenomen budgetten ontoereikend zullen zijn als er geen afdoende beheersmaatregelen worden genomen om deze risico's te verkleinen/te elimineren of er geen extra middelen beschikbaar gesteld worden om het structureel te dekken. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om energiekosten voor eigen gebruik, of compensatie voor stijgende (energie)kosten bij subsidiepartners en verbonden partijen.
- *Video Observatie Systeem*
  In 2023 wordt een aanbesteding opgestart voor het onderhoud (en vervanging) van het Video Observatie Systeem. Dit systeem is noodzakelijk voor het zorgen voor een veilige binnenstad. Er is budget beschikbaar maar het is nog onduidelijk of hiervoor een extra investering gedaan moet worden.
- *Indexatie bouwkosten onderwijshuisvesting*
  Scholen ontvangen een beschikking voor de bouw van huisvesting. Bij de hoogte van de beschikking wordt rekening gehouden met indexatie tot aan het moment van oplevering. Risico bestaat echter dat de prijsstijgingen in de periode van beschikking tot aan moment oplevering hoger zijn dan waar bij de indexatie rekening mee is gehouden. In principe is dit het risico voor de scholen echter in de praktijk kunnen deze prijsstijgingen niet altijd door schoolbesturen opgevangen worden waardoor dit mogelijk ook een risico voor de gemeente Arnhem betekent.
- *Beschermd Wonen objectief verdeelmodel*
  Het objectief verdeelmodel Beschermd Wonen wordt met een ingroeipad van 10 jaar ingevoerd. In de eerste 6 jaar vindt een afbouw van historisch budget per centrumgemeente plaats en in 10 jaar een opbouw van objectief budget naar gemeente. De kans bestaat dat de uitstroom van bestaande cliënten langzamer gaat dan de afbouw van historisch budget. Ook bestaat het risico dat het aantal nieuwe cliënten afwijkt van het verwachtte aantal op basis van het objectieve verdeelmodel. Hierdoor ontstaat het risico dat de werkelijke lasten groter zijn dan de begrote lasten. Tot slot bestaat het risico dat het Rijk het budget voor Beschermd Wonen naar beneden bijstelt.
- *Vergrijzing*
  Door toenemende vergrijzing stijgt de vraag naar zorg. Hierdoor ontstaan mogelijk capaciteitsproblemen en financiële tekorten. Dit speelt bij zorgvormen als woningaanpassingen en hulpmiddelen, huishoudelijke hulp, vervoer en groepsbegeleiding.
- *Toekomstbestendige JGZ / AGZ*
  De uitvoering van de verschillende GGD-taken staat onder grote druk als gevolg van diverse ontwikkelingen in de algemene gezondheidszorg (AGZ) en jeugdgezondheidszorg (JGZ). Dit blijkt ook uit een extern gehouden onderzoek.
- *Capaciteit en kwaliteit bezetting JGZ / AGZ*
  Onvoldoende deskundig en bevoegd personeel aanwezig en ondercapaciteit binnen JGZ / AGZ (onder andere op forensisch artsen). Dit geldt ook voor de najaarscampagne en de financiering daarvan.
- *Toekomstbestendig Lokaal Aanbod (DVO)*
  Naast het regionaal basispakket voert VGGM lokaal extra zorg uit voor zowel wettelijke als niet-wettelijke producten. Om dit aanbod toekomstbestendig te houden is er meerjarige financiële dekking nodig en vindt binnen VGGM een efficiencyslag plaats door de administratieve lastendruk op personeel en staf sterk te verminderen. De zorg is complexer geworden, waardoor het aantal producten binnen het lokaal aanbod is toegenomen. Inzet van capaciteit tussen regionaal en lokaal aanbod eveneens. De huidige wijze van financiering van het lokaal aanbod (éénjarig en op basis van P*Q), leidt tot instabiliteit in de begroting, onzekerheid over baangarantie van JGZ-medewerkers, registratiedruk voor professionals en een tijdrovende offerte- en verantwoordingscylus. Om een hogere kostprijs te voorkomen is bredere inzet noodzakelijk. Advies is om te werken met 4jarige financiering in de vorm van lumpsum met inspanningsverplichting.

Zorgprofessionals kunnen dan bijvoorbeeld zelf keuze maken in de te leveren zorg. Gemeente Arnhem zal kritisch moeten kijken welk lokaal aanbod toegevoegd kan worden aan het regionaal aanbod en dit op een andere wijze te in te kopen, te bekostigen en te verantwoorden.

Grondexploitatie risico's

Het risicoprofiel van de grondexploitaties is geactualiseerd bij de opstelling van Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP) 2022. Het geactualiseerde risicoprofiel is meegenomen in het Jaarverslag 2022.
In relatie tot de verplichte tussentijdse winstnemingen wordt in het BBV een onderscheid gemaakt in het conjuncturele risico (marktrisico) en project specifieke risico's.

Gebruikelijk is dat bij de begroting de risico's voor de grondexploitatie worden aangehouden zoals deze zijn geactualiseerd en vastgesteld bij de FJP en meegenomen in het jaarverslag.
Het aangaan van de nieuwe gebiedsexploitaties bij de verstedelijkingsopgave brengt echter ook nieuwe risico's met zich mee, die zich vertalen in een beslag op de beschikbare weerstandscapaciteit en die een aanzienlijke ophoging van het risicoprofiel betekenen. Vanwege de omvang zijn de risico's voor de gebiedsexploitatie Spoorzone Arnhem-Oost en Ontwikkelingsperspectief Kronenburg in beeld gebracht en al bij deze begroting meegenomen:

- *Ontwikkelperspectief Kronenburg*
  De grondexploitatie Kronenburg is in februari 2023 vastgesteld. De projectspecifieke risico's en daarbij opgeteld het conjuncturele risico voor Kronenburg komen uit op een bedrag van € 1,8 miljoen. Dit bedrag is bij het risicoprofiel Begroting 2024 (jaarschijf 2023) opgenomen.
- *Spoorzone Arnhem-Oost*
  Voor de verstedelijkingsopgave Spoorzone Arnhem-Oost worden naar verwachting begin 2024 meerdere grondexploitaties vastgesteld, die dan bij de FJP 2023 worden meegenomen. Voor de totale risico's van de Spoorzone is op basis van meerdere scenario's een inschatting gemaakt, uitgegaan wordt van een bedrag van € 20 miljoen voor het risicoprofiel Begroting 2024. Bij de vaststelling van de grondexploitaties wordt het risicoprofiel geactualiseerd.

Het risicoprofiel voor de grondexploitatie risico's is bij deze begroting met € 21,8 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022.

Conclusie risicoprofiel

Zoals toegelicht is het totale risicoprofiel voor de gemeentebrede en de grondexploitatie risico's, ten opzichte van eerdere inschattingen bij de Jaarrekening 2022, met € 26,9 miljoen gestegen.

Beschikbare weerstandscapaciteit

In dit onderdeel van de paragraaf is een korte toelichting opgenomen op de beschikbare weerstandscapaciteit. In de volgende tabel is het totale beeld van de beschikbare weerstandscapaciteit opgenomen:

Beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Beschikbare weerstandscapaciteit				
Stand Algemene reserve per 1-1	75.634	79.591	81.963	64.079
+ Toevoegingen	0	15.836	0	0
- Onttrekkingen	-37.698	-37.331	-37.130	-10.939
- Resultaat voor resultaatbestemming / Prognose resultaat		23.866	19.246	
1. Algemene reserve per 31-12	**37.936**	**81.963**	**64.079**	**53.140**
BR Grondexploitatie	19.171	14.309	15.109	15.109
BR Strategische posities	1.500	1.500	1.500	1.500
BR Voorstudies	262	0	0	500
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	**20.933**	**15.809**	**16.609**	**17.109**
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	**1.039**	**1.039**	**889**	**1.039**
Totaal	**59.907**	**98.810**	**81.576**	**71.288**

Algemene reserve
De verwachte stand 2024 en het meerjarig verloop van de algemene reserve wordt bepaald door de volgende factoren:

- Besluitvorming uit vorige begrotingsjaren die doorwerkt in het verloop van de algemene reserve.
- De prognose van de uitkomst van het jaarresultaat voor 2023, zoals opgenomen in Turap-2 en Turap-1. Als gevolg van het totale verwachte jaarresultaat neemt de algemene reserve in 2023 (per 31-12) toe met € 19,2 miljoen.
- Voorstellen voor verrekening met de algemene middelen in deze Begroting 2024.

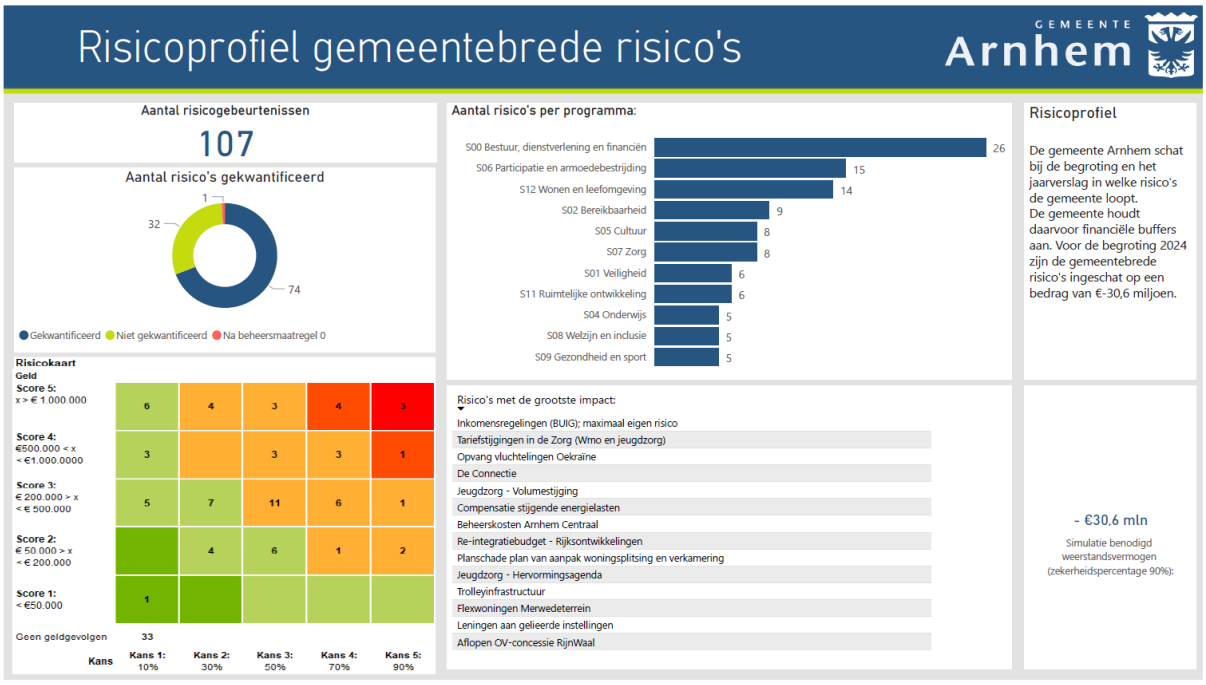
Reserves grondexploitaties
De ontwikkeling van het weerstandsvermogen van het grondbedrijf wordt in de paragraaf Grondbeleid toegelicht. In het verloop van de BR grondexploitatie zijn herziene ramingen van de grondexploitaties conform de Financiële Jaarrapportage Projecten 2022 verwerkt.

Onvoorzien en strikt onvermijdbaar
De post onvoorzien en strikt onvermijdbaar van € 1,0 miljoen is bij de Begroting 2024 ingezet als beschikbare weerstandscapaciteit.

Conclusie beschikbare weerstandscapaciteit
De totale beschikbare weerstandscapaciteit is bij de Begroting 2024 gedaald met € 27,5 miljoen ten opzichte van de vorige stand bij de Jaarrekening 2022.

Belangrijkste risico's

In onderstaande afbeelding worden de gegevens van het gemeentebrede risicoprofiel samengevat weergegeven:

Hieronder worden de belangrijke gemeentebrede risico's (met hoogste invloed% en risicoscore) toegelicht, die samen ongeveer 70% uitmaken van de totale omvang van de benodigde weerstandscapaciteit van € 30,6 miljoen voor het risicoprofiel.

Er wordt een onderverdeling gemaakt van de belangrijke risico's per programma en portefeuilleonderdeel:

Risicogebeurtenis	Kans	Geld	Geld (Max)	Risico score	Invloed (%)	Gewijzigd t.o.v. Jaarrekening 2022
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën						
Bedrijfsvoering						
De Connectie	4	5	€ 3.850.000	20	7,8%	Gewijzigd+
De begroting van de BVO De Connectie kent een aantal onzekerheden dat een risico vormt: -Grote projecten zoals de investeringen in de ICT infrastructuur, informatieveiligheid en privacy leiden mogelijk tot meerkosten (maximaal financieel gevolg € 300.000); -Frictie: risico op frictiekosten als gevolg van: boventalligheid; wegvallen dienstverlening aan De Connectie; afbouw formatie door harmonisering. (maximaal financieel gevolg € 350.000); -Outputfinanciering: risico dat de invoering van outputfinanciering een hogere bijdrage voor Arnhem tot gevolg heeft. (niet gekwantificeerd); - Overige risico's die samenhangen met De Connectie (maximaal financieel gevolg € 3.200.000); -Het risico bestaat dat als de kwaliteit van de uitvoering daalt, dit onvoldoende tijdig wordt gesignaleerd met mogelijke financiële consequenties (meerkosten als gevolg van maat- en meerwerk) tot gevolg.						
Financiën						
Leningen aan gelieerde instellingen	1	5	€ 8.000.000	5	1,8%	Ongewijzigd
De gemeente Arnhem verstrekt leningen aan gelieerde instellingen ten behoeve van het realiseren van activiteiten die nauw grenzen aan het gemeentelijke beleid.						
S02 Bereikbaarheid						
Mobiliteit						
Trolleyinfrastructuur	1	5	€ 10.000.000	5	2,3%	Gewijzigd+
Er bestaat het risico van nieuwe OV concessie door de provincie. Vraag is of de provincie wil meegaan in het in stand houden van Arnhem Trolleystad. Het gaat hier om de OV concessie periode 2026-2036. Kans is erg klein maar mogelijk zou Arnhem met kosten van afbouw trolleynet te maken kunnen krijgen. De kosten van afbouw trolleynet kunnen oplopen tot € 10 miljoen. Naar verwachting zal het bestek voor de nieuwe OV concessie in de zomer van 2024 0f 2025 op de markt gezet worden. Wanneer in dat bestek staat dat de trolley gecontinueerd moet worden kan dit risico komen te vervallen. De gemeente Arnhem zal bij de provincie pleiten voor continuering.						
Aflopen OV-concessie RijnWaal	2	5	€ 1.300.000	10	1,8%	Ongewijzigd
Op dit moment krijgt de gemeente Arnhem een jaarlijkse vergoeding voor de trolley gerelateerde kosten binnen de huidige OV-concessie afspraken. Het aanbesteden van de nieuwe OV-concessie is uitgesteld tot 2024. Voor de periode 2022-december 2024 en december 2024-juni 2026 werkt de provincie met een noodconcessie. De jaarlijkse vergoeding van € 1,3 miljoen van de provincie is tijdens de noodconcessies gecontinueerd. Voor de nieuwe concessieperiode vanaf juni 2026 zullen in 2023/2024 nieuwe afspraken gemaakt worden met de provincie.						
S06 Participatie en armoedebestrijding						
Werk en Inkomen						
Inkomensregelingen (BUIG); maximaal eigen risico	4	5	€ 7.700.000	20	12,5%	Gewijzigd-
Op BUIG geldt, middels de vangnetregeling, een maximaal eigen risico van 10% (gekoppeld aan de hoogte van het budget). Het maximaal eigen risico bedraagt op basis van het voorlopige BUIG € 10,7 mln. Op basis van de begrotingssystematiek BUIG van Arnhem wordt voorgesteld in de exploitatie rekening te houden met een tekort van € 3,0 mln. Het verschil tussen het maximale eigen risico en het tekort in de begroting a € 7,7 mln. is opgenomen.						
Re-integratiebudget - Rijksontwikkelingen	4	5	€ 2.200.000	20	3,2%	Gewijzigd+
Het re-integratiebudget staat onder druk. Er is geen ruimte voor extra zaken. De participatiemiddelen zijn onder andere nodig om de ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Onder andere vanwege rijks ontwikkelingen bestaat het risico dat niet op het juiste moment geld beschikbaar is om in te zetten: We zijn bezig met een intensivering op beschut werk, maar gaan het aantal volgens de behoefteraming van het rijk (218 beschutte werkplekken) voorlopig niet halen. Op basis van deze behoefteraming 2023 bedraagt het maximale financiële risico circa € 2,2 miljoen. Vanaf 2023 hebben we hier (deels) middelen voor gereserveerd. We lopen financieel risico als het rijk besluit de financiering van beschut werk aan te passen. - Om de doelstellingen rondom de banenafspraak te halen zal het aantal mensen dat in aanmerking komt voor de banenafspraak de komende jaren toenemen. Het risico is dat ook hiervoor geen ruimte is in het re-integratiebudget. De omvang van het dekkingstekort bij basisbanen is vergelijkbaar met beschut werk. Op dit moment is hiervoor nog geen financiële vertaling gemaakt. - Door de op 1 januari 2020 in werking getreden Wet Arbeidsmarkt in balans (WAB) bestaat de kans dat de financiële ruimte voor de grote opgave van de verschillende doelgroepen uit de participatiewet steeds kleiner wordt. - Er zijn landelijk ideeën over het toewerken naar een regionaal sociaal werkbedrijf. Dit kan effect hebben op Scalabor en de roep om invloed vanuit de regio kan dan groter worden. - De vertaling van HUG naar inzicht in kans op werk en het traject wat daarbij hoort ontbreekt nog. Door monitoring komt steeds meer zicht op nieuwe instroom, maar van het totale bestand ontbreekt nog een groot deel aan inzicht. Het risico op het maken van een goede						

prognose van zowel kosten als resultaat (op uitstroom) blijft hierdoor lastig.
- Het begrote budget voor re integratie in 2024 is € 8,8 miljoen. Dat maakt het risico 25% van het totale begrote budget.

Armoedebeleid						
Compensatie stijgende energielasten	5	5	€ 2.000.000	25	4,1%	Gewijzigd+

Door de stijgende energielasten kunnen inwoners in de financiële problemen komen. In 2023 wordt er waarschijnlijk weer energietoeslag verstrekt (goedkeuruing wet wordt verwacht in september). We ontvangen hiervoor middelen van het rijk. In Arnhem hanteren we hiervoor ruimere regels dan het rijk en hebben we hogere uitvoeringskosten dan wordt vergoed. Hiervoor hebben we geen dekking. In 2023 worden studenten waarschijnlijk uitgesloten, zij worden doorverwezen naar bijzondere bijstand. Als we hier onvoldoende compensatie voor ontvangen, dan leidt ook dat tot een overschrijding van het budget Bijzondere Bijstand.

S07 Zorg						
WMO en sociale wijkteams en Jeugd /Jeugdzorg						
Tariefstijgingen in de Zorg (Wmo en jeugdzorg)	5	5	€ 4.000.000	25	10,1%	Gewijzigd+

Gemeenten zijn op basis van landelijke regelgeving verplicht reële tarieven voor wmo- en jeugdzorgvoorzieningen te hanteren. Op het moment vinden er in het zorgveld diverse CAO-verhogingen van personeelssalarissen plaats met een doorwerking naar tarieven. Daarnaast moeten we 'concurreren' met zorgaanbod dat wordt geleverd uit andere wetten en vergoedingen die daarin worden gehanteerd (o.a. Wet Langdurige Zorg), en is er sprake van personeelstekorten waardoor salarissen in de zorg extra kunnen stijgen. Ook wordt vanaf medio 2024 opnieuw zorg ingekocht, wat een natuurlijk moment is om het reëele karakter van de tarieven opnieuw te bepalen. Deze ontwikkelingen en factoren kunnen ertoe leiden dat we de zorgtarieven moeten verhogen, hoger dan waar in de begroting rekening mee is gehouden (o.a. via de jaarlijkse indexering).

Jeugd /Jeugdzorg						
Jeugdzorg - Volumestijging	5	5	€ 1.500.000	25	4,2%	Nieuw

In de kostenprognose Jeugdzorg die is afgegeven voor de Perspectiefnota 2024, wordt uitgegaan van een afvlakking van de groei die we met name in de tweede helft van 2022 zagen. Deze verwachting blijkt te positief te zijn geweest en zien we ook in de eerste helft 2023 een groei in de kosten, overigens niet in de aantallen cliënten. Dit laatste duidt erop dat er per jongere gemiddeld intensievere, zwaardere trajecten worden ingezet. Tevens zien we dat het verzilveringspercentage van de toegewezen jeugdzorg op een structureel hoger niveau lijkt uit te komen dan in voorgaande jaren.

Jeugdzorg - Hervormingsagenda	4	5	€ 1.500.000	20	3,0%	Nieuw

Het Rijk heeft in het kader van landelijk gemaakte afspraken over de Hervormingsagenda Jeugdzorg voor de komende jaren kortingen ingeboekt op het budget dat gemeenten voor jeugdzorg ontvangen in het Gemeentefonds. Een heel specifieke korting betreft het bedrag van € 511 miljoen dat het Rijk in 2025 in het Gemeentefonds heeft ingeboekt als uitvloeisel van het landelijk coalitie-akkoord Rutte IV. De afspraak die hierover met de VNG is gemaakt dat deze korting niet ten koste zou gaan van gemeenten omdat hiertegenover landelijke aanpassingen in de Jeugdwet zouden staan. Onduidelijk is nog waaruit deze wettelijke aanpassingen bestaan en of deze voldoende zijn om deze korting te compenseren. In het algemeen geldt of de door het Rijk ingeboekte bezuinigingen op het landelijk budget Jeugdzorg realistisch van aard zijn, zowel macro gezien als op het individuele niveau van de gemeente.

S08 Welzijn en inclusie						
Asiel, Vluchtelingen en inburgering						
Opvang vluchtelingen Oekraïne	2	5	€ 14.300.000	10	10,0%	Gewijzigd+

De oorlog in Oekraïne heeft geleid tot een grote vluchtelingenstroom, ook in Nederland. In Arnhem worden tot nu toe ruim 700 vluchtelingen opgevangen door de gemeente op cruiseschepen en in noodopvang in een voormalige school en tijdelijke woonunits. Daarnaast bieden particulieren nog opvang aan ca. 200 mensen in Arnhem. Het rijk stelt tijdelijk een normbedrag beschikbaar ter dekking van de dagelijkse kosten die de gemeente maakt i.v.m. de opvang. Dit bedrag is € 83 per opvangplek per dag. Het risico bestaat dat de opvang langer duurt of de gemeentelijke kosten hoger zijn dan waarin de tijdelijke regeling voorziet. Het rijk heeft wel aangegeven dat gemeenten de werkelijke kosten vergoed krijgen als in betekenende mate afgeweken wordt van het normbedrag. Daarnaast bestaat het risico dat al aangegane verplichtingen niet vergoed worden na aflopen van de regeling.
De meer indirecte gevolgen van de oorlog, zoals het macro-economisch effect en lange termijn effecten van de vluchtelingenstroom binnen Europa zijn niet nader gekwantificeerd.

S12 Wonen en leefomgeving						
Openbare ruimte						
Beheerskosten Arnhem Centraal	3	5	€ 3.000.000	15	3,4%	Ongewijzigd

Naar aanleiding van de stand van het onderzoek dat wordt uitgevoerd naar alle lekkages op AC is het aannemelijker dat er verregaande herstelmaatregelen noodzakelijk zijn. Het 'slechts' treffen van beheer(s)maatregelen is niet afdoende en kan op de lange termijn naar verwachting ook teveel schade toebrengen aan de levensduur en kwaliteit van het beton.
Aannemer is intussen gedagvaard. Een 'overzichtelijke' lekkage in de fietsenstalling is voor rekening van de gemeente verholpen. Daarnaast lijken veel herstelmaatregelen noodzakelijk te zijn in het gebied wat wordt toegerekend aan de openbare ruimte en daarmee ook onder de verantwoordelijkheid van de gemeente valt. Dit ondanks dat ProRail en NS-stations ook nadrukkelijk partij zijn in het verhelpen van de lekkages.

Wonen						
Planschade plan van aanpak woningsplitsing en verkamering	3	5	€ 2.700.000	15	3,1%	Ongewijzigd

Op 16 december 2020 is het facetbestemmingsplan woningsplitsing en verkamering onherroepelijk geworden. Dit bestemmingsplan beperkt de bouw- en gebruiksmogelijkheden van eigenaren. Hierdoor bestaat er een risico op planschadeclaims van eigenaren en andere rechthebbenden. Het verzoek om planschade kan tot vijf jaar na het onherroepelijk worden van het bestemmingsplan worden ingediend (tot eind 2025). Het risico op planschadeclaims is aan de orde voor het gebied (Spijkerkwartier e.o) waarvoor per juli 2019 een Voorbereidingsbesluit gold. Omdat voor de rest van de stad geldt dat het college tijdig kenbaar maakte dat een facetbestemmingsplan in voorbereiding was, konden eigenaren anticiperen op het nieuwe beleid, en is het risico voor het grootste deel van de stad gemitigeerd.

Flexwoningen Merwedeterrein	1	5	€ 10.000.000	5	2,3%	Ongewijzigd

De corporaties en de gemeente hebben in de intentieovereenkomst afspraken gemaakt waardoor over tien jaar naar verwachting een locatie wordt aangewezen waar de woningen permanent naartoe worden verplaatst. Indien na 10 jaar, na inspanning van de corporaties en gemeente, onverhoopt toch geen vervolglocatie(s) is gevonden, wordt indien en voor zover mogelijk aanspraak gemaakt op de Herplaatsingsgarantie van het Rijk. Bij het nemen van het besluit door de corporaties om te investeren in de bouw van deze woningen hebben zij voldoende zekerheid nodig over een minimale duur dat de woningen geëxploiteerd kunnen worden. De gemeente zegt daarom in de intentieovereenkomst toe dat op minimaal één van de mogelijke vervangende locaties herplaatsing mogelijk wordt gemaakt. Als dit, tegen de verwachting in en ondanks inspanningen van alle partijen, niet lukt, dan is de gemeente aansprakelijk voor de schade die de corporaties dan lijden. Het gaat daarbij om de investeringskosten van de woningen voor zover nog niet terugverdiend uit de verhuur en verkoop aan derden. Indien de corporaties geen of niet voldoende inspanning hebben geleverd voor het vinden van eigen locaties, dan dragen de corporaties 50% van dit risico. De kans is zeer klein dat het risico zich voordoet, maar het heeft wel een grote omvang (tot ca.€ 10 miljoen).

Onderhoud kapitaalgoederen

Kapitaalgoederen zijn investeringsgoederen met een groot maatschappelijk nut die de gemeente nodig heeft voor het uitvoeren van haar taken. Deze goederen hebben doorgaans een hoge vervangingswaarde en gaan meerdere jaren mee. De kapitaalgoederen bestaan uit het groen en water in onze stad, speelplekken, de wegen en riolering civiele kunstwerken (bruggen, tunnels en viaducten), de openbare verlichting, het trolley netwerk, de verkeersregelinstallaties en -voorzieningen, de afvalinzamelvoorzieningen en het gemeentelijk vastgoed.

Inleiding

Deze paragraaf beschrijft de onderhoudstoestand van de kapitaalgoederen die gezamenlijk de openbare ruimte van Arnhem vormen.. Met het onderhoud van deze kapitaalgoederen is een aanzienlijk deel van de begroting gemoeid. De kosten worden deels gedekt uit exploitatiebudgetten en, daar waar het gaat om vervanging of levensduur verlengend (groot)onderhoud, uit investeringsbudgetten. In het laatste deel van de paragraaf is het financiële beeld per onderdeel weergegeven.
De kapitaalgoederen maken een goed gebruik van de openbare ruimte mogelijk en maken deze aantrekkelijk. Onderstaande tabel geeft een indruk van de omvang van kapitaalgoederen in de openbare ruimte van Arnhem.

Onderdelen	**Areaal (afgerond)**
Groen, incl. Bossen en parken	5.850.000 m2 gazon en gras 2.365.000 m2 bos 660.000 m2 struweel 300.000 m2 heesters 130.000 m2 hagen
Bomen	47.000 stadsbomen, waarvan 576 buitengewone/toekomst bomen
Stedelijk Water	800 km (vrij verval) riolering 70 km persleiding 9 km infiltratieriool 51 km drukriolering 24.600 putten
Wegen	2.833.000 m2 gesloten verharding (asfalt en beton) 4.981.000 m2 open verharding (klinkers, tegels etc.) 283.000 m2 half verharding
Openbare verlichting (OVL)	30.000 lichtmasten 31.000 armaturen 930 km OVL netwerk
Civieltechnische kunstwerken	305 bruggen en viaducten 23 tunnels 414 grondwerende constructies 393 trappen
Verkeer	85 verkeersregelinstallaties 29 verkeerscamera's 790 bewegwijzeringsobjecten
Trolley	3.700 masten 57 km bovenleiding 25 km voedingskabel
Spelen	365 speellocaties 2000 speeltoestellen 124 sportvelden
Inzamelvoorzieningen	Verzamelcontainers: 241 GFT 130 glas 328 papier 328 PMD 1306 Restafval Minicontainers aan huis: 141.000 (GFT, PBD, papier)
Beeldende kunst	134 kunstwerken 28 herdenkingsmonumenten

Van beleid naar beheer

Met het beheer van de openbare ruimte kunnen we naast het in stand houden van de bestaande functionaliteiten ook bijdragen aan het realiseren van de vele ambities die Arnhem heeft. We willen de openbare ruimte waarde gestuurd en toekomstgericht beheren, waarbij de gebruiker centraal staat. Daarnaast willen we met het beheer van de openbare ruimte bijdragen aan de hoofddoelen uit het Coalitieakkoord 2022 - 2026: een toekomst bestendig Arnhem, een levendige groene creatieve en kunstzinnige stad. Een stad waar mens en dier prettig wonen in leefbare wijken.

De doelen voor de openbare ruimte zijn afgeleid van wet- en regelgeving, de missie van de gemeente, zoals onder meer bepaald in genoemd coalitieakkoord en door de raad vastgestelde vigerende visie- en beleidsdocumenten. Volgens het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) moet er een structureel sluitende begroting zijn waarbij voldoende middelen moeten worden geraamd voor onderhoud van de kapitaalgoederen. De provincie ziet daar in haar toezichthoudende rol ook op toe.

Naast het voldoen aan de gestelde kaders is het van belang om bij het beheer en onderhoud in te spelen op de dynamiek die de stad kent. De ruimtelijke samenloop van de beheeropgaven wordt in kaart gebracht en de samenhang met andere ruimtelijke ontwikkelingen beoordeeld. Daarna worden vervolgens kosten, kansen en risico's en beschikbare capaciteit afgewogen. Op basis daarvan komt een onderhoudsplanning tot stand. Door te sturen op samenloop werken we zo efficiënt mogelijk en door werkzaamheden te combineren proberen we de overlast zo minimaal mogelijk te houden.

Samen geven beleid en beheer vorm aan de openbare ruimte. We werken hierin samen met de inwoners van Arnhem, bedrijven en andere stakeholders in de openbare ruimte. Een complex proces, waarbij 'beheerbewust ontwerpen' en 'ontwerpbewust beheren' de kerningrediënten moeten zijn. Ambities en transities die hierin expliciet meegenomen worden zijn politieke keuzes/ ambities binnen de gemeente Arnhem en betreffen opgaven op het gebied van energietransitie, klimaatadaptatie, duurzaamheid, gezondheid, en burgerparticipatie.

Meetbare kwaliteit openbare ruimte (beeldkwaliteit)

Met de basiskwaliteit geven we aan wat we in Arnhem nastreven met de openbare ruimte. Deze basiswaarden zijn stabiel en veranderen niet zo snel. De in deze Begroting opgenomen basiskwaliteit vormt de basis voor het bepalen van de beheerstrategie. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de beeldkwaliteit systematiek van CROW om te meten of de openbare ruimte kwalitatief op het gewenste niveau is. In deze systematiek wordt met behulp van beeldmeetlatten vastgelegd aan welke beeldkwaliteit de openbare ruimte moet voldoen. In onderstaande tabel wordt weergegeven welke kwaliteitsniveaus er voor de openbare ruimte door Arnhem als basis worden gehanteerd.

Met uitzondering van het centrum en de winkelcentra is het onderhoud sober en doelmatig te noemen waarbij de opgave is om de stad met zo weinig mogelijk middelen schoon heel en veilig te houden.

Naast het sturen op deze technische staat van onderhoud proberen we ook steeds meer het aspect beleving een rol te laten spelen bij het beheren van de openbare ruimte.

We willen Arnhem radicaal vergroenen. Deze begroting voorziet dan ook in een kwalitatieve en kwantitatieve impuls in onze groenstructuur, groene wijken en bomen maar ook het verminderen van het verharde oppervlak. Dit heeft ook consequenties voor onze beheeropgave. Wat aangelegd wordt moet immers ook onderhouden worden. Vooralsnog lijken de beschikbare middelen toereikend. We gaan dit de komende jaren volgen.

Onderdeel	Centrum	Winkelcentra	Wijken	Bedrijfs-terreinen	Bossen Parken	Hoofd infra	Fietspaden
Groen / bomen	A	A	B / C*	B / C*	A / B*	-	-
Speelvoorzieningen	B	B	B	B	B	-	-
Verhardingen*	A	A	C / D**	B	B	B	A /B
Verkeerregelinstallaties	B	B	B	B	B	B	B
Verkeersvoorzieningen	B	B	B	B	B	B	B
Civieltechnische Kunstwerken	B	B	B	B	B	B	B
Beeldende Kunst	B	B	B	B	B	B	B
Openbare Verlichting	B	B	B	B	B	B	B
Stedelijk Waterbeheer	B	B	B	B	B	B	B
Trolley Infrastructuur	A	A	B	-	-	B	-

Tabel Overzicht beeldkwaliteit die in de gemeente Arnhem worden nagestreefd per onderdeel uitgesplitst naar gebiedstypen.

** Voor nadere toelichting op dit onderscheid zie de tekst bij de onderdelen wijkgroen, bomen en parken en bossen*

*** Toelichting beeldkwaliteit D bij verhardingen; deze beeldkwaliteit wordt toegestaan bij de parkeervakken in de woonwijken.*

Beeldkwaliteitsniveau		Technische kwaliteit
Zeer goed	A+	(Zo goed als) nieuw; perfect onderhouden
Goed	A	Technisch goed in orde
Voldoende	B	Heel en veilig
Matig	C	Discomfort; enige hinder; veiligheid komt in het geding
Slecht	D	kans op kapitaalvernietiging; functieverlies

Beeldkwaliteitsniveaus conform CROW Beeldkwaliteit Systematiek

Samenvattend beeld

Onderstaand is per onderdeel een beschrijving gegeven van de huidige onderhoudssituatie en geplande inzet om de kwaliteit op peil te houden. Samenvattend kan worden gesteld dat het op dit moment lukt om met de beschikbare middelen het areaal op het gewenste niveau te onderhouden. Daarbij streven we er naar ook bij te dragen aan de vele ambities die we in de stad willen realiseren. Het combineren van opgaven en het participatieproces maakt de projecten echter ook steeds complexer en daarmee moeilijker te plannen. De beperking met betrekking tot de beschikbare capaciteit (zowel intern als extern) dwingt ons tot het maken van keuzes wat we wel en niet kunnen doen. De bestemmingsreserve groot onderhoud maakt het mogelijk de fluctuaties in jaarlijkse uitgaven, op te vangen.

Bij het beheer en onderhoud van de openbare ruimte hebben we ook te maken met prijsstijgingen. De jaarlijks repeterende investeringsbudgetten en exploitatiebudgetten voor onderhoud en periodieke vervanging in de openbare ruimte zijn geactualiseerd naar het prijspeil 2024 (ca.5 %). Dit op basis van de BDB-index Grond-, weg, en waterbouw.

Het beheer van veel elementen in de openbare ruimte heeft een sterke relatie met de het stedelijk programma Wonen en leefomgeving (S12). De specifieke ambities en plannen op dit vlak zijn in dat onderdeel van de deze begroting nader beschreven
De beleidsmatige invulling voor de kapitaalgoederen die een relatie hebben met mobiliteit (zoals verhardingen, verkeersvoorzieningen, trolley, openbare verlichting en kunstwerken) is te vinden in programma Bereikbaarheid (S02).
Voor de onderdelen afval en riolering is er een relatie met de afvalstoffenheffing en de rioolheffing. Hierover is nadere informatie te vinden in de paragraaf Lokale heffingen.

Wegen

Goed onderhoud van wegen is van belang voor de bereikbaarheid en leefbaarheid van de stad en de verkeersveiligheid. De keuzes die voor wegenonderhoud gemaakt worden dragen in toenemende mate ook bij aan andere ambities met betrekking tot klimaatadaptatie (bijvoorbeeld 10% minder verharding) en duurzaamheid. Zoals vanuit de wegbeheersystematiek gebruikelijk spreken we over gesloten verhardingen (asfalt en beton) open verhardingen (klinkers, tegels etc.) en half verhardingen en onverhard. Onverharde wegen zitten niet in dit overzicht. Deze vallen bij de gemeente Arnhem onder groenbeheer en zijn dus ook niet opgenomen in het beheersysteem wegen. Het merendeel van de asfaltverhardingen bevindt zich in de hoofdinfrastructuur en wijk- of gebiedsontsluitingswegen. De open elementverhardingen zijn vooral te vinden in de wijken, winkelgebieden en stadscentrum. Half verhardingen wordt in Arnhem vooral toegepast op wandel- en fietspaden. Met name in Arnhem Zuid worden steeds meer recreatieve asfaltpaden omgevormd naar halfverharding paden.
In onderstaande tabel is de huidige kwaliteit van het areaal vergeleken met de kwaliteit van het areaal in 2022.

Kwaliteit per thema

	% Voldoende		% Matig		% Onvoldoende	
Beleidsthema	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Duurzaamheid	97	97	1	1	2	2
Veiligheid	92	93	1	2	7	5
Comfort	92	94	2	2	6	4
Aanzien	91	92	2	2	7	6

Rapportage op Beeldkwaliteitsniveau

Ambitie = A/B/C/D	% A+	% A	% B	% C	% D	% Voldoet aan ambitie
2022	53,55	28,48	8,93	0,55	7,50	90,96 (B)
2023	54,34	28,31	11,61	0,30	5,44	94,26 (B)

Het kwaliteitsniveau is licht verbeterd ten opzichte van 2022. Het is nu vooral van belang deze kwaliteit te handhaven en het percentage onvoldoende (circa 5%) vast te houden. Landelijk wordt tussen de 1-5% als norm gehanteerd. En daar voldoen we dus nagenoeg aan. Het handhaven van maximaal 5% onvoldoende kan echter moeilijk worden aangezien parkeervakken op D-niveau onderhouden worden.

Het zorgen voor goede fietsvoorzieningen heeft hoge prioriteit. Het ambitieniveau voor het onderhoud van fietspaden ligt daarom op het hoogste niveau.

Planning

Voor 2024 staat onder andere groot onderhoud op de planning op de volgende wegen:
Velperweg, Dalweg, Hommelseweg, Lange Water en IJssellaan. Dit onderhoud wordt al dan niet gecombineerd met het verlagen van rijsnelheden en verminderen van asfalt. De wegen die hiervoor in aanmerking komen volgen onder andere uit het Duurzame Mobiliteitsplan. Daarnaast voeren we wegenonderhoud uit in combinatie met rioolvervanging in de wijk Sterrenberg, Geitenkamp en de Spijkerbuurt.

In het kader van het verbeteren van de toegankelijkheid voor mindervaliden op de hoofdlooproutes zal dit in 2024 een vervolg krijgen. Daar waar sprake is van herinrichting van de openbare ruimte is er ook aandacht voor toegankelijkheid.

Openbare Verlichting (OVL)

Een goed functionerende openbare verlichting levert een belangrijke bijdrage aan het realiseren van sociale- en verkeersveiligheid. Daarnaast is de verlichting van invloed op de uitstraling van de openbare ruimte. De hoofdelementen van de openbare verlichting zijn de masten, de armaturen en de kabels en kasten.
Het beheersysteem laat zien dat er een flink aantal lichtmasten, door het bereiken van de technische levensduur van 40 jaar, aan vervanging toe zijn. Ook de leeftijdsopbouw van de armaturen laat zien, zal er een groot deel van de armaturen, vanwege de technische levensduur van 20 jaar, de aankomende jaren vervangen moeten worden. Deze armaturen zullen dan vervangen worden door energiezuinige LED-armaturen.
In de onderstaande tabellen is de opbouw van het areaal weergegeven met de geplande vervangingen in de periode 2024-2027.

Leeftijdsopbouw masten	Aantal	Aantal in vervanging 2024-2027
Tot 1980	795	253
1981-1990	6309	4350
1991-2000	6285	36
2001- 2010	7697	21
2011-2020	7627	26
2021 - heden	964	
Totalen	**29677**	**4686**

Leeftijdsopbouw armaturen	Aantal	Aantal in vervanging 2024-2027
Tot 1990	232	140
1991 - 2000	719	284
2001 - 2010	8739	4825
2011 - 2020	15414	2065
2021 - heden	6120	
Totalen	**31224**	**7314**

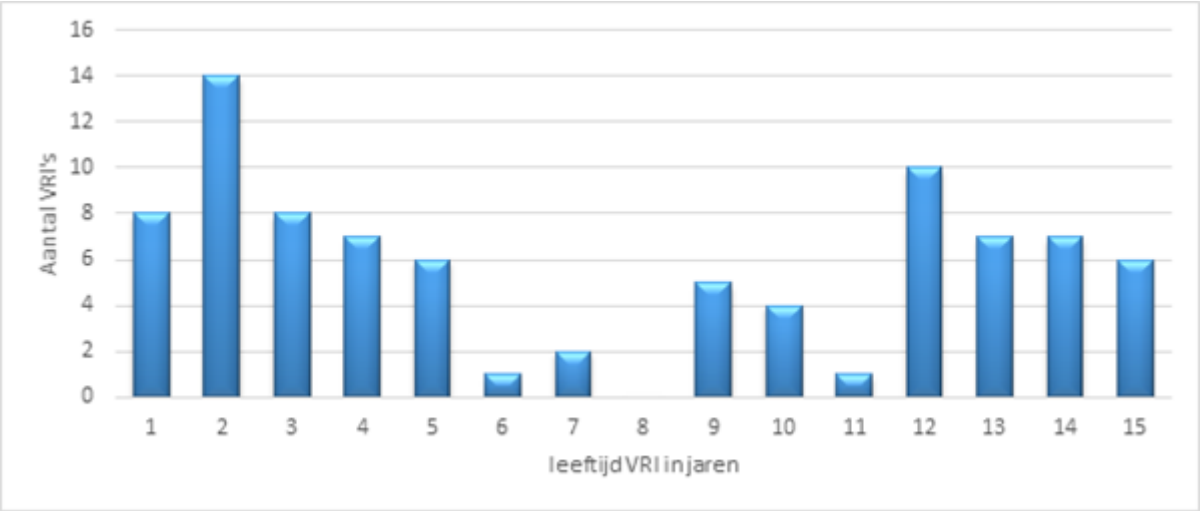
Tracés van het kabelnet worden zo nodig vervangen wanneer sprake is van groot onderhoud of wanneer zich herhaaldelijk kabelstoringen voordoen. Het onderhoud van OVL-kasten wordt gebaseerd op elektrische inspecties.
Inmiddels zijn alle OVL-kasten uitgerust met een slimme energiemeter. Hierdoor kunnen we het energieverbruik op ieder moment van de dag monitoren. Op basis van deze energiegegevens kunnen we een nog betere planning maken welke locaties voor vervanging van LED-armaturen in aanmerking komen om het energieverbruik en de daaraan gekoppelde CO2-uitstoot te reduceren. Ook zijn we gestart met een aantal projecten waarin 'slimme' armaturen gebruikt worden. Dit concept van dynamische verlichting op maat biedt verschillende mogelijkheden. Het licht brandt wanneer dat nodig is door middel van sensoren. Daardoor wordt er een energiereductie behaald, maar ook lichtvervuiling reduceert hierdoor. Er zullen meerdere projecten volgen in de aankomende jaren.
Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjaren investerings planning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen.

Planning
De planning voor de vervanging van de masten, armaturen en kabels wordt zo mogelijk afgestemd op samenloop met overige werkzaamheden voor groot onderhoud in de openbare ruimte. Met behulp van LED-verlichtingsarmaturen wordt gestreefd naar een reductie van 50% op de energiekosten. Hiermee wordt bijgedragen aan de duurzaamheidsambities.

Verkeersregelinstallaties (VRI)
Het goed functioneren van Verkeer Regel Installaties (VRI) is van groot belang voor de verkeersveiligheid en bereikbaarheid van Arnhem. Het beheer en onderhoud richt zich op:

- Doelmatige inzet en beheer van verkeersregelinstallaties (VRI) en andere verkeersmanagementinstallaties zoals het parkeerverwijssysteem en het DBSA (Dynamisch Busstation Systeem Arnhem).
- Een goede technische staat en functionaliteit, vooral gericht op het handhaven van de verkeersveiligheid en doorstroming.
- Bijdrage aan leefbaarheid en bereikbaarheid, met aandacht voor de voetganger en het bevorderen van het gebruik van de fiets en het openbaar vervoer.

Er is geen eenduidige maat voor de kwaliteit van het areaal. Deze wordt dan ook niet bijgehouden.
De leeftijd van de objecten is wel bekend. Dit zegt echter niet alles over de daadwerkelijke kwaliteit. Door technisch onderhoud en tussentijdse updates blijft de kwaliteit goed ondanks de hoger wordende leeftijd. In onderstaand figuur is de leeftijdsopbouw van de verkeerslichten weergegeven (gegevens van begin 2023). De levensduur van een verkeersregelautomaat is gemiddeld ongeveer 15 jaar.
Tabel leeftijdsopbouw VRI’s

Het huidige areaal is zowel technisch als functioneel (verkeerskundig) op orde. Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjaren investering planning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen. Bij vervangingen wordt direct gekozen voor de laatste technologie (iVRI) om voorbereid te zijn op verdergaande data uitwisseling tussen verkeerslicht en voertuigen.

Met de vervanging van overige verkeerssystemen (zoals telkasten, digitale borden en het parkeerverwijssysteem) is in de investeringsplanning vooralsnog geen rekening gehouden. Aan het einde van de technische levensduur moet worden beoordeeld of vervanging gewenst/noodzakelijk is.

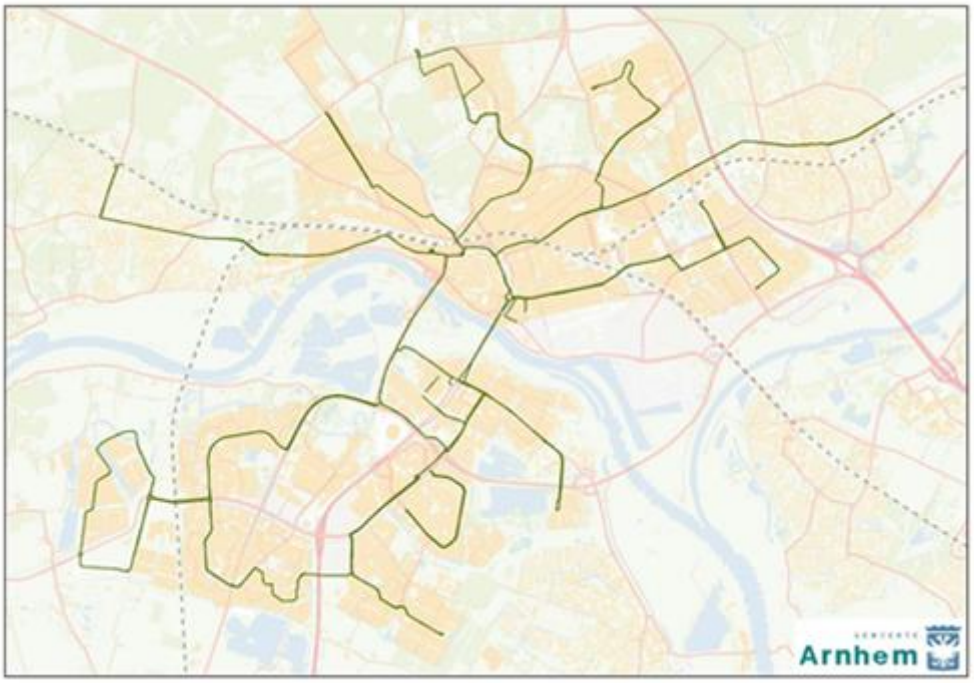
Planning

Voor 2024 staat de vervanging van de volgende VRI's op de planning: Burg. Matsersingel – Marga Klompélaan, Burg. Matsersingel – Mooieweg, Laan van Presikhaaf – Volkerakstraat, IJssellaan – Gildemeestersplein en IJssellaan – Lange Water. Tevens wordt op 6 verkeerslichten rondom winkelcentrum Presikhaaf een moderne netwerkregeling neergezet waardoor beter rekening gehouden kan worden met het sterk wisselende verkeersaanbod rondom het winkelcentrum. Deze verkeerslichten worden allemaal slim en kunnen communiceren met apps in voertuigen en eventueel telefoons van fietsers.

Trolley

Het trolley netwerk is van belang voor een groot deel van het Openbaarvervoer in Arnhem.
De trolleyinfrastructuur van de gemeente Arnhem bestaat uit de technische ondergrondse en bovengrondse infrastructuur. In tegenstelling tot de overige assets strekt de trolleyinfrastructuur zich ook uit over andere gemeentes namelijk gemeente Renkum en gemeente Rheden. Voor die delen van de infrastructuur op het grondgebied van de gemeenten Renkum en Rheden verzorgt gemeente Arnhem de trolleyinfrastructuur.
De trolleyinfrastructuur omvat bovenleiding (inclusief de bovenleiding en de wissels welke zich bevinden in het bedrijvencomplex Westervoortsedijk 4 te Arnhem), masten, gelijkrichterstations, onderstations, kabelnet e.d. in de gemeenten Arnhem, Rheden en Renkum en is 57 km lang.

Onderstaand plaatje geeft een indruk van het complete net.

Afbeelding: het trolleynetwerk in gemeente Arnhem, gemeente Renkum en Velp (gemeente Rheden)
Het openbaar vervoer in Arnhem wordt aanbesteed door provincie Gelderland door middel van een concessie met een lange looptijd (circa 10 jaar).De concessie omvat al het openbaar vervoer per (trolley)bus en auto in de regio Arnhem-Nijmegen en het openbaar vervoer per trein tussen de stations Arnhem en Doetinchem
De vorige concessie liep tot december 2022. Er is nu een overbruggingsconcessie van twee maal twee jaar. Er moet een aanbesteding voor de nieuwe concessie komen. Deze nieuwe concessie zal waarschijnlijk in juni 2026 van kracht worden.

De concessiehouder krijgt van gemeente Arnhem de infrastructuur in bruikleen. Daarvoor is een bruikleenovereenkomst getekend tussen de concessiehouder en de gemeente Arnhem.
Het betreft een overeenkomst van bruikleen, waarin de gemeente de infrastructuur om niet ter beschikking stelt. Dit betekent dat grote delen van de beheertaak bij de concessiehouder belegd zijn, dit in tegenstelling tot bijna alle andere assets waarbij de gemeente ook het beheer daadwerkelijk verzorgt.
Het vervangen van trolleymasten, aan het einde van de technische levensduur, valt niet onder de verantwoordelijkheid van de concessiehouder aangezien dit een investering betreft die veel verder gaat dan de looptijd van de concessie. Komende periode gaan er nieuwe afspraken gemaakt worden met de provincie over de concessie waarbij ook duidelijkheid moet komen over de benodigde vervangingsinvesteringen.

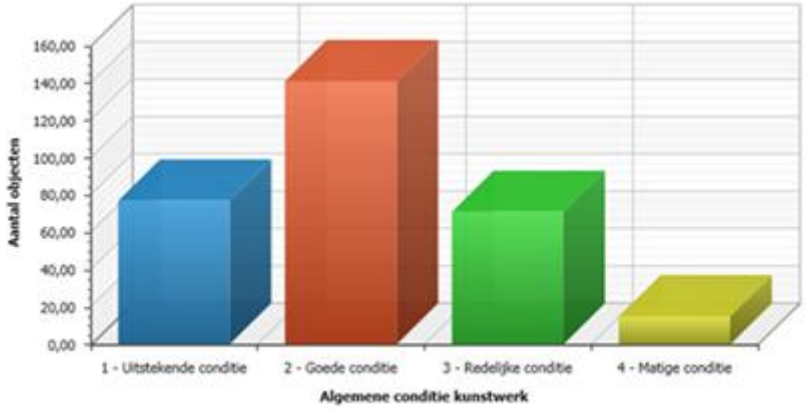
Planning
De oudste trolleymasten zijn de komende jaren aan vervanging toe (circa 700 masten en muurankers, allen ouder dan 60 jaar). Dit speelt in eerste instantie bij de geplande reconstructie van de Velperweg (dit is uitgesteld naar 2024/2025). De verwachte investering hiervoor bedraagt € 0,8 miljoen. Deze investering zal leiden tot een structurele kapitaallast van € 40.000 en is reeds opgenomen in deze begroting.
Bij de herinrichting van de van Muijlwijkstraat zullen ook aanpassingen aan het trolleynet worden uitgevoerd. Dit maakt onderdeel uit van het project.
Naast de masten zijn de komende jaren (tot 2034) 17 gelijkrichterstations aan vervanging toe. Ook zullen enkele delen van het ondergrondse kabelnet vervangen moeten worden.
In de huidige begroting zijn in het MIP (afgezien van de hierboven genoemde €0,8 miljoen voor de Velperweg) geen middelen gereserveerd voor deze vervangingsinvestering. De komende periode zal in aanloop naar de nieuwe OV-concessie een vervangingsplanning voor de trolley uitgewerkt worden met een bijbehorende investeringsplanning. Het risico bestaat dat er versneld vervangingen noodzakelijk zijn als er essentiële onderdelen voortijdig uitvallen, waardoor de OV dienstverlening in de knel komt. Hiervoor zijn nu geen financiële middelen gereserveerd. In Naris is hiervoor een risico reservering opgenomen.

Civieltechnische kunstwerken

Onder de noemer van civieltechnische kunstwerken vallen bruggen, viaducten, tunnels, grondkerende constructies, trappartijen etc. Jaarlijks is er een visuele inspectie waarbij de inspecteur voornamelijk kijkt naar de ambities schoon, netjes, heel en veilig. Daarnaast is er vijfjaarlijks een technische inspectie. Het inspecterende bureau kijkt naar het uitgevoerde regulier onderhoud en geeft waar nodig schades, maatregelen, prijs per maatregel en uiterste datum van uitvoering aan. Indien nodig zal op basis daarvan de cyclus van het reeds ingeplande reguliere onderhoud worden aangepast. Dit vormt de input voor de integrale programmering en dient als basis voor de monodisciplinaire meerjarenplanning. Aan de hand van gegevens uit onder meer de inspecties wordt getracht het duurzame onderhoudsniveau zo goed mogelijk te benaderen. De beschikbare middelen zijn op dit moment hiervoor toereikend

De kwaliteit van het areaal op basis van de laatste inspecties is redelijk tot goed. Een samenvatting is hieronder weergegeven. In 2024 volgt er een nieuwe technische inspectie door een extern gespecialiseerd bureau, waardoor we weer over de nieuwste gegevens zullen beschikken.

Vanaf 2024 zullen we werken met een nieuw raamcontract voor het groot onderhoud en een apart raamcontract voor vervanging en onderhoud houten waterbouwkundige constructies.

Planning

In 2023 hebben we de voegovergangen van de busbaan van de ‘brug over de groene rivier’ (Eldensedijk) vervangen in 2024 doen we dit voor de rest van de brug.

Verder zal er onderhoud worden uitgevoerd aan de 2 tunnelcomplexen Burgemeester Matsersingel, alle bruggen in park Presikhaaf, de bruggen in park Malburgen-west, het Huissens viaduct en de onderzijde van viaduct Waardmanspad.
Vanuit het nieuwe raamcontract houten waterbouwkundige constructies zullen we starten met de vervangingsopgave houten bruggen in Elderveld en De Laar.

Aandachtspunt bij de vervangingsinvesteringen is het viaduct Rijkerswoerdsestraat (over A325). De noodzaak van vervanging is afhankelijk van het soort verkeer dat van het viaduct gebruik mag maken. Hierover zijn we in overleg met de provincie en buurgemeenten. Indien dit viaduct vervangen moet worden, zal dit een investering vragen van grofweg € 1,5 miljoen euro (afhankelijk van ontwerp en co-financiering provincie Gelderland). Deze investering is nog niet opgenomen in de Meerjaren Investerings Planning.

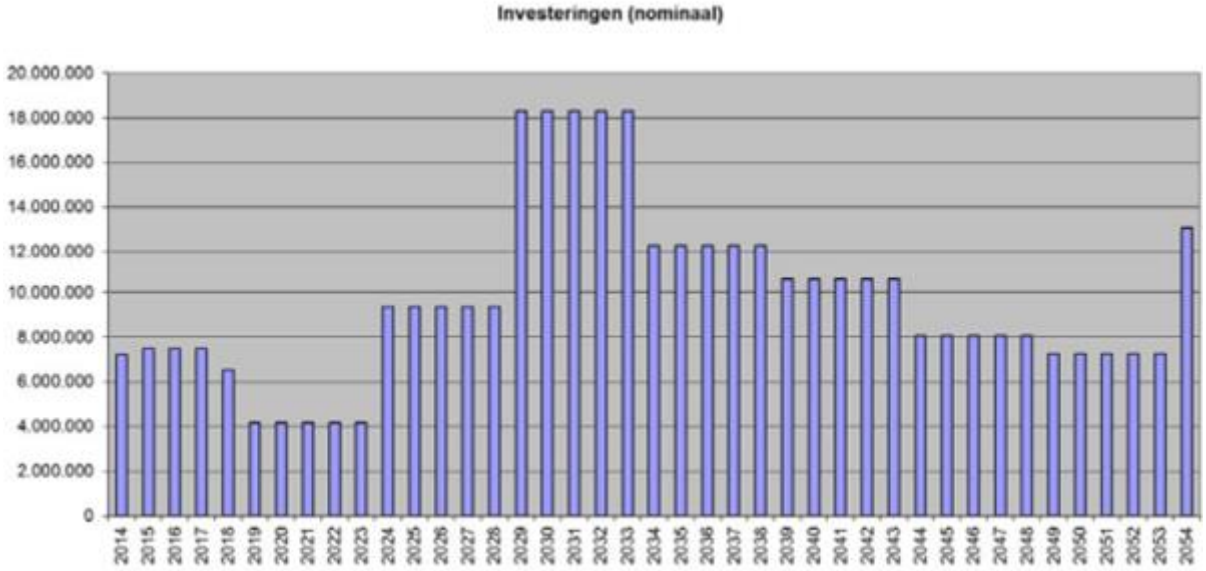
Riolering

Een goed functionerend rioolstelsel is van essentieel belang voor de volksgezondheid en het voorkomen van wateroverlast. Het beheer van het rioolstelsel heeft betrekking op een groot aantal verschillende onderdelen zoals, de vrij vervalriolering met bijbehorende (infiltratie)putten, persleidingen en gemalen, huisaansluitingen, drainage, kolken en lijngoten. Maar ook het aanpassen van de bovengrondse inrichting kan bijdragen aan het beter afvoeren of bufferen van regenwater. Waar zich hiervoor goede kansen voordoen met beperkte meerkosten wordt hierin geïnvesteerd. Vanuit het budget dat beschikbaar is voor klimaatadaptatie wordt een bijdrage geleverd aan de opgave om regenwater in toenemende mate in de bodem vast te houden.

Onderhoud bestaande stelsel
Gelet op de omvang van het netwerk is de vrijvervalriolering met de bijbehorende putten voor wat betreft de benodigde beheerkosten, personele inzet en behoefte aan strategie de belangrijkste voorziening van de riolering. Een belangrijk aspect in het beheer hiervan is het bepalen van de omvang van de noodzakelijke werkzaamheden om het stelsel goed te laten functioneren. Daarbij wordt altijd gezocht naar afstemming en samenloop met projecten binnen en buiten de gemeentelijke organisatie.

In totaal ligt er circa 800 kilometer vrijvervalriolering in Arnhem. Hiervan is bijna 170 km gemengd (vuilwater gecombineerd met regenwater).
In het beheersysteem maken we onderscheid in gemengde-, vuil- en regenwaterriolen, ieder onderverdeeld in hoofd-/transportriolen en 'gewone' riolen. Daarnaast wordt aangegeven welke riolen onder doorgaande wegen liggen. Op de hoofd-/transportriolen en de riolen onder doorgaande wegen gaan we eerder over tot het nemen van maatregelen dan op andere locaties omdat de risico's daar groter zijn.
Voor de lange termijn planning wordt voor het verwachte moment van vervangen uitgegaan van de theoretische levensduur (dit is de verwachte levensduur voor vrijvervalriolen, de economische afschrijving gebeurt in 40 jaar).Voor de theoretische levensduur van de riolering wordt uitgegaan van een periode van 60 jaar. Er liggen echter ook nog vrij veel riolen uit de periode 1870-1930 met een actuele leeftijd van 90 tot 150 jaar. De langetermijnplanning is dan ook niet meer dan een indicatie van de opgaven die op langere termijn in het verschiet liggen.
Onderstaand figuur met de theoretische vervagingsopgave uit het Gemeentelijk Rioleringsplan van 2014 laat zien dat er nog een grote vervangingsopgave aan komt.

Grafiek uit GRP 5 met theoretische rioolvervanginsopgave in euro's.

Voor de korte termijnplanning wordt uitgegaan van de technische levensduur, de werkelijke toestand van de riolering. Deze werkelijke toestand wordt bepaald door middel van video-inspecties van de rioolstelsels en het beoordelen en classificeren van de leidingen en putten.
De vrijvervalriolen worden periodiek gereinigd en geïnspecteerd. Jaarlijks wordt hiervoor een inspectieplan opgesteld. Reiniging en inspectie is meestal een wijk gebonden activiteit. Doelstelling is om de kans op falen van de riolering te minimaliseren. Gemiddeld genomen worden de riolen eens per 13 jaar geïnspecteerd. De inspecties worden mede afgestemd op de ontwikkelingen in de stad en mogelijke risicoplekken.
Op basis van de inspectieresultaten, storingsmeldingen en ontwikkelingen in de stad wordt een rioolvervanginsplanning en daarmee een investeringsplanning gemaakt.

De noodzakelijke investeringen in riolering zijn zoals gebruikelijk langjarig verwerkt in de begroting. Nadere toelichting op de kostendekkendheid van de rioolheffing is opgenomen in de paragraaf lokale heffingen.
Gezien de grote vervangingsopgave in met name de naoorlogse wijken in Arnhem-Zuid wordt voor de verdere toekomst nog een verdere stijging van de rioolinvesteringen verwacht. Dit betreft echter nog niet de huidige begrotingsperiode.

Stelselwijziging aanleg nieuwe riolen
In de jaarrekening van gemeente Arnhem worden tot nu toe binnen een grondexploitatie ook de investeringen in riolering (zoveel als mogelijk) opgenomen. De systematiek van kostenonderbouwing voor de rioolheffing geeft echter de ruimte om deze investeringen kostendekkend onderdeel te laten zijn van de rioolheffing.

In deze Begroting wordt voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren. Dit is nader toegelicht in de paragraaf Lokale heffingen.

Planning
Voor 2024 staan de volgende grote rioolvervanginsprojecten op de planning: Kroonsewal, Hommelseweg, Velperweg, Dalweg Hartogslaan, Rijnkade en mogelijk Land van de Markt - Rijnstraat. Daarnaast lopen de rioolprojecten in Sterrenberg en Spijkerbuurt nog door.

Water
Het onderdeel water omvat onder meer beheer en onderhoud van afkoppelvoorzieningen (deze voorzieningen zorgen er voor dat regenwater niet in het riool terecht komt maar in de bodem zakt), ecozones, moerassen, sloten, paddenpoelen én oppervlaktewater(bodems) zoals de Immerlooplas, Nieuwehaven, Defensiehaven, haven van Coers, Rijnkade, Nieuwe kade en de dijkdoorbraakkolken. Ook het onderhoud aan civieltechnische water gerelateerde werken, zoals beekriolen, duikers, beschoeiingen en fonteinen hoort in deze categorie
De ambitie is:
- het watersysteem op orde brengen en houden;
- met de (water)partners de water gerelateerde opgaven oplossen door zoveel mogelijk voor ruimtelijke oplossingen te kiezen waarbij het water tegelijk een rol kan spelen in het vergroenen en verkoelen van de stad.

In de afgelopen periode is veel energie gestoken in het controleren en corrigeren van de bestaande beheergegevens van de duikers en beekriolen. De locatie, de ouderdom en de onderhoudstoestand van bijna alle duikers en beekriolen onder de hoofdstructuur zijn de afgelopen jaren in kaart gebracht. Daar waar nodig is inmiddels ook groot onderhoud uitgevoerd. Het beheer van de oppervlaktewater(bodems) wordt nu nog projectgewijs vormgegeven en wordt, na deze inhaalslag, omgevormd tot een systematische aanpak.
Aan de fontein op het Gele Rijdersplein (AKU) is geen groot onderhoud geprogrammeerd en gebudgetteerd in afwachting van de herinrichting van dit gebied, wat voorzien is in 2024.

Planning
Het voornemen was om in de periode 2022-2023 alle nog niet gebaggerde havens uit te baggeren.
Het baggeren van Onderlangs en de Praets wat op de planning stond heeft vertraging opgelopen. Er is nog discussie met de verhuurder en met de huurders van de ligplaatsen over de manier waarop hier invulling aan kan worden gegeven. De voorbereidingen voor de baggerwerkzaamheden in de Rosandepolder zijn opgestart en de werkzaamheden zijn gepland in 2024.
Het benodigde groot onderhoud zoals hierboven omschreven wordt gefinancierd uit het exploitatiebudget.
Na deze baggerwerkzaamheden zijn de havens weer op orde voor de komende 20 jaar en kan het jaarlijks baggeronderhoud worden gerealiseerd uit het regulier beschikbare jaarlijkse budget.
Het onderhoud van de waterbodems in de Nieuwe Haven, Rijnkade en Nieuwe Kade wordt de komende jaren uitgevoerd onder regie van het baggerbestek Neder-Rijn/Lek van Rijkswaterstaat.
Komend najaar en voorjaar 2024 staan in Arnhem-Noord de watergangen in woonwijk ’t Broek en in park Angerenstein op de planning. De fontein Roermondsplein (Blauwe Golven) zal in 2024 weer in werking treden.

Wijkgroen
Het groen is van grote waarde in onze stad. Verbetering van het leef- en woonklimaat vraagt vaak ook om het toevoegen van meer groen en/of om het kwalitatief verbeteren van bestaand groen. Hiervoor lopen verschillende initiatieven die toegelicht worden in het programma Wonen en Leefomgeving (S12, Radicaal vergroenen).

Voor het onderhoud van het wijkgroen zijn per wijk exploitatiebudgetten gereserveerd. De teams Leefomgeving hebben een sturende rol bij de inzet van deze middelen.
We monitoren de beeldkwaliteit (gebaseerd op basis van ongewenste kruidengroei en zwerfafval). De door de raad vastgestelde kaders zijn C-niveau voor de beeldkwaliteit in de wijken en A-niveau in de binnenstad en winkelcentra.
We monitoren ook de ecologische kwaliteit. Deze monitoring is recent opgestart, zodat we over een aantal jaren een beeld kunnen schetsen van deze waarde.
De technische kwaliteit van de beplanting (hoe goed is de beplanting) wordt op B-niveau bijgehouden.

Het aandeel ecologisch beheerd groen wordt steeds groter, hierdoor zal de natuurwaarde van het groen naar verwachting ook toenemen. Omdat de CROW normering op beeldkwaliteit nog niet is ingericht op natuurwaarden vinden we hier vaker een beeldkwaliteit C-niveau terug, wat voor de beoogde ecologische doelstellingen juist wenselijk is (meer kruiden/biodiversiteit).

Om het groen te kunnen beheren is het beleid over het groen vertaald naar beheertypen. Elk beheertype heeft haar eigen streefbeeld en bijpassende beheermaatregelen. De functie, het gebruik en de ecologische waarde bepalen het streefbeeld van een beheertype.

De gevolgen van de extreme droogte van de laatste jaren worden nu nog als calamiteit beschouwd. Veel bomen en beplantingen ondervinden hier schade van. De langetermijneffecten hiervan zullen de komende jaren verder duidelijk worden en mogelijk tot extra kosten leiden. Bij aanleg en renovatie van groen houden we hier al rekening mee en doen we aanpassingen in de groeiplaatsinrichting en het sortiment om deze klimaatbestendig te maken.
De gevolgen van de hoge stikstofdepositie wordt ook zichtbaar in de stedelijke plantsoenen. Het leidde onder andere tot een toename van de braam die overlast veroorzaakte op wegen en paden. Hiervoor is inmiddels een passende beheermaatregel in het regulier onderhoud opgenomen.
Een aantal invasieve exoten zoals de Japanse duizendknoop, reuzenberenklauw komen ook voor, met name in het wijkgroen. De huidige aanpak van bestrijding leidt tot een geleidelijke afname van het areaal.

Planning
Arnhem heeft veel ambities op het gebied van groen (zie programma Wonen en Leefomgeving S12, Radicaal vergroenen). Deze ambities zullen mede sturing geven aan de planning van het groenonderhoud. Naast het reguliere onderhoud staan de volgende projecten op de planning voor 2024:
- Vergroeningsprojecten in de wijken in het kader van de Wijkgroenagenda's;
- Herstel beplantingen oostelijk deel Singels (Janssingels t/m Lauwersgrachtpark)
- Groot onderhoud landgoed Sterrenberg;
- Herstel beplantingen (groot onderhoud) in Park Onderlangs;
- Vergroenen Groningensingel in samenloop met wegenproject;
- Versterken ecologische waarden Droge ecozone Schuytgraaf;
- Investeringen in samenloopprojecten zoals de Kroonse Wal en in het Spijkerkwartier;
- Voortzetten van het project aanplanten van extra heesters en struweelgroepen in de wijken in het kader van biodiversiteit en bestrijden hittestress. In 2024 met name in de wijk Schuytgraaf;
- Voortzetten project exotenbestrijding.

Speelvoorzieningen
Om een aantrekkelijke leefomgeving te kunnen bieden is de aanwezigheid van speelplekken met name voor gezinnen met (kleine) kinderen van belang. Daarnaast zijn speelplekken vaak ontmoetingsplekken voor de wijkbewoners.
In de Beheervisie Spelen en Ontmoeten is de ambitie opgenomen om 8 van de 20 grote (groene) speel- en ontmoetingsruimtes te verbeteren. Deze opgave willen we invullen in samenwerking met de teams Leefomgeving. Deze ambitie wordt projectmatig opgepakt. Dat houdt in dat met de betreffende teams Leefomgeving en de buurt wordt bepaald wat de plek nodig heeft om de ambitie te realiseren. Het initiatief ligt bij de teams Leefomgeving omdat het belangrijk is dat de buurt hierin mee participeert en mogelijk ook andere wensen en ideeën uit de buurt hierin gecombineerd kunnen worden.
Ook het maken van toegankelijke en inclusieve speelplekken wordt ook projectmatig opgepakt. De ambitie is om in de komende jaren in iedere wijk (total 24) een toegankelijke en inclusieve speelplek per wijk te realiseren waar ook kinderen met een beperking beter mee kunnen doen. Hiervoor zijn extra middelen gereserveerd.

Alle speeltoestellen moeten veilig bespeelbaar zijn. Dit wordt in de technische inspectie gecontroleerd. Geconstateerde mankementen worden binnen de gestelde termijnen opgelost zodat de onderhoudskwaliteit van het areaal op B ligt.
Daarnaast kan de kwaliteit van het areaal bepaald worden op basis van de leeftijd en de theoretische levensduur van de speeltoestellen. Gemiddeld gaat een speeltoestel 10 tot 15 jaar mee. Hieronder is een overzicht van de leeftijd van de speeltoestellen. Opvallend is het aantal ouder dan 15 jaar. Ongeveer 37% van het areaal heeft haar theoretische levensduur behaald maar is technisch nog wel in orde. De oorzaak hiervan is dat de speeltoestellen van duurzame en kwalitatieve materialen zijn gemaakt. De vraag is hierbij wel in hoeverre of de speelvoorziening nog voldoet aan zijn functie. Mogelijk dat kinderen uitgekeken zijn op deze oude speeltoestellen

en deze niet meer gebruiken, wat aanleiding zou kunnen zijn om tot vervanging over te gaan. Hierover is afstemming met de teams Leefomgeving.

Leeftijd speeltoestellen	Aantal
Ouder dan 15 jaar	701
10-15 jaar	491
5-10 jaar	399
1-5 jaar	311

De beschikbare budgetten voor beheer en vervanging van de speeltoestellen blijken in de praktijk toereikend.

Planning
Jaarlijks worden de speeltoestellen geïnspecteerd en vindt het noodzakelijk onderhoud plaats. Vervangen of plaatsen van toestellen gebeurt in samenspraak met de teams Leefomgeving.

Komende jaren worden nog 3 grote (groene) speel- en ontmoetingsruimtes verbeterd, waarmee de ambitie uit de Beheervisie Spelen en Ontmoeten afgerond wordt. In 2024 wordt de speelplek aan de Noord-Peterstraat in samenwerking met de buurt groen en klimaatbestendig ingericht.

Daarnaast worden zoals aangegeven in de periode tot en met 2026 24 speelplekken toegankelijk en inclusief gemaakt. Hierbij wordt er niet alleen naar onze eigen speelplekken gekeken, maar ook naar andere speelplekken die niet van de gemeente zijn, maar een zelfstandige stichting zoals Bouwspeelplaats De Leuke Linde en de beide Stadsboerderijen Presikhaaf en de Korenmaat.
Als pilot is er gestart met speelplek De Kroon in de wijk De Laar Oost.

Bomen
Bomen zijn belangrijk voor de leefbaarheid, biodiversiteit en beleving en leveren een bijdrage aan een klimaatadaptieve stad. Hittestress en wateroverlast zijn onderwerpen waarbij bomen een onderdeel van de oplossing kunnen zijn. Daarom zijn in het Bomenplan onderstaande doelen beschreven:

- Arnhem wil een groenere stad: meer (buitengewone) bomen en meer groenmassa.
- Arnhem gaat voor kwaliteit en toekomstbestendigheid (juiste boom op de juiste plek), gezonde, veilige en duurzame bomen.
- Arnhem wil bomen beter beschermen.
- Arnhem wil meer biodiversiteit en groen met elkaar verbinden.

Arnhem heeft zo'n 47.000 stadsbomen, het beheer en onderhoud is erop gericht om een jonge boom tot volwassenheid te brengen en daarna zo lang mogelijk te behouden, afgewogen tegen de kosten die daarvoor nodig zijn. Hierbij wordt de ecologische waarde van de boom zoveel mogelijk gevolgd. Dit houdt in dat er alleen gesnoeid wordt op de plekken waar dat nodig is voor de vrije doorgang van het verkeer of wanneer probleemtakken een hoog risico gaan vormen voor de gebruikers. Daarnaast worden knotbomen gefaseerd geknot zodat er voldoende nest- en schuilplekken voor vogels en insecten in stand blijven. Dood hout is van grote waarde voor de ecologie daarom worden dode of gesnoeide takken zoveel mogelijk in de bossen en struwelen verwerkt. Ook het staande dode hout wordt behouden op plekken waar dat kan. Mogelijke risico's voor de weggebruikers worden uit de boom gehaald en de boom kan op die plek gecontroleerd afsterven.
Arnhem heeft, gebaseerd op de beleidsregels uit het Bomenplan 2020, ruim 18.000 buitengewone bomen en toekomstbomen aangewezen. Deze bomen worden extra beschermd en krijgen, indien nodig, extra onderhoud ten gunste van de levensverwachting van deze bomen. De planning is om elk jaar bij ongeveer 50 bomen extra maatregelen (veel al in de bodem) uit te voeren waarbij elk jaar wordt gekeken waar de maatregel het meest noodzakelijk is. Dit is maatwerk.

Het dagelijks onderhoud van stadsbomen wordt op B-niveau gedaan met behoud van de ecologische waarden van de boom, Dit wordt volgens planning uitgevoerd. Alle stadsbomen worden periodiek gecontroleerd middels de BoomVeiligheidsControle. Hierin worden 'onderhoudsstaat', 'boomgebreken', 'toekomstverwachting' en 'ziekte en aantastingen' van de bomen opgenomen. Hieruit volgen onderhoudsmaatregelen of advies tot nader onderzoek, deze worden na de controle uitgevoerd binnen de gestelde termijnen. Boomziektes en plagen worden gevolgd en waar nodig wordt beheersingsmaatregelen ingezet. Vervanging van stadsbomen vindt plaats indien de boom een

te groot risico of hinder vormt voor de weggebruiker en die niet met dagelijks onderhoud of andere maatregelen op te lossen is, een hele lage levensverwachting heeft of dood is. Vervanging van bomen in (laan)structuren is maatwerk, hierover vindt afstemming plaats met het BoomKwaliteitsteam Arnhem.

Financiering bomenonderhoud
Aangeplante stadsbomen worden per 2021 opgenomen op de balans en deze bomen worden afgeschreven in 50 jaar. Voor 2024 wordt er geen kap voorzien van bomen die een waarde op de balans hebben; afboeking van bomen zal dan ook niet aan de orde zijn.

Planning
Voor aanplant en groeiplaatsverbetering van bomen is een investeringskrediet beschikbaar.
De volgende projecten staan hiervoor in 2024 op de planning:
- Aanplant bomen museumpark Onderlangs;
- Aanplant extra bomen in De Laar als onderdeel van gezonde buurten;
- Aanplant extra bomen Groningensingel;
- Aanplant extra fruitbomen Gaardenhaage;
- Aanplant extra bomen groenzones Schuytgraaf;
- Aanplant extra bomen in diverse stadsparken met de focus op Arnhem-zuid;
- Groeiplaatsverbetering 50 stuks buitengewone bomen;
- Groeiplaatsverbetering Lindebomen Rijnkade;
- Groeiplaatsverbetering bestaande bomen rondom Blauwe Golven;
- Groeiplaatsverbetering Lindebomen Velperweg (deel vanaf Velperpoort tot Raapopseweg).

Voor groot onderhoud en herstel van boomstructuren staan de volgende projecten in 2024 op de planning:
- Aanhelen bomenrijen langs Limburgsingel;
- Vervangen boomlaan Velperweg (deel Prümelaan tot viaduct Velp);
- Groeiplaats verbeteren van de bomen op het Gelderse plein.

Parken en bossen
Kenmerkend voor Arnhem zijn de bossen, de natuurterreinen en de vele parken. We zijn trots op dit waardevolle groene kapitaal. Daarom zetten we sterk in op het behouden en verbeteren hiervan. De natuur staat in de parken en bossen op één, in samenhang met klimaatactie en biodiversiteit. De parken en bossen zijn ook van grote recreatieve betekenis voor de inwoners. We investeren hierin door invulling te geven aan recreatiezonering en bijbehorende inrichting voor toekomstbestendig gebruik.

Voor het onderhoud van de bossen en parken zijn exploitatiebudgetten gereserveerd en tijdelijk extra middelen beschikbaar gesteld om ambities te verwezenlijken. Het beheren en onderhouden van de parken doen we aan de hand van beheervisies.
Het areaal en beheerareaal bossen en parken neemt toe. Enerzijds door actieve verwerving van bos- en natuurgebied en anderzijds door huur- en vrijwillige pachtbeëindiging. In 2022/2023 was er een toename van ruim 60 hectare: Rolbaan, Westerveld-Hoefijzer, Klarenbeek . Mogelijk komt er in 2024 nog ruim 30 hectare (Zypendaal-Gulden bodem) beheerareaal bij.

Op basis van coalitieakkoord is houtoogst in de bossen en parken geen doelstelling. Er komt nog wel “surplus” hout vrij uit de bossen en parken dat we circulair gaan toepassen in Arnhem. We monitoren in de periode 2022-2024 wat deze verandering beheersmatig betekend. Om duurzaam & circulair (uitgangspunt wat groeit in Arnhem blijft in Arnhem) te kunnen werken zetten we in om van FSC certificering om te schakelen naar PEFC certificering waarin ook duurzaam gegroeid stadshout in ondergebracht kan worden

Een aantal parken is aangewezen als rijksmonument; Sonsbeek, Zijpendaal, Gulden Bodem en Moscowa. Voor deze parken gelden extra instandhoudingsvoorwaarden. Park Angerenstein is aangewezen als gemeentelijk monument. Al deze parken plus een deel van Park Presikhaaf worden op A-niveau onderhouden. Het overige gebied op B-niveau.

De bossen en parken hebben een robuuste basis. Desalniettemin staat de kwaliteit van onze bossen en parken onder druk. Oorzaken hiervan zijn het intensiever gebruik, verdroging, overmatige stikstofdepositie en klimaatverandering; met als gevolg biodiversiteitsverlies. Bij het beheer en onderhoud van onze bossen en

parken houden we hier rekening mee door zeer gericht en soms intensiever (maatwerk) onderhoud uit te voeren. We doen dit op basis van natuurvolgend beheer.
Specifieke ambities met betrekking tot bossen en parken zijn zo veel mogelijk water vast houden en organische stof (met bijbehorend bodemleven) verbeteren in de groeiplaatsen en zorg dragen voor structuurvariatie. We werken daarmee aan de sleutelfactoren voor klimaatadaptatie en biodiversiteit. Tevens benutten we waar mogelijk de kansen om de agrarische gebieden grenzend aan de bossen en parken natuur inclusief te maken. Door inzet van de extra middelen voor bossen en parken kunnen we werken aan deze ambities. Tevens biedt dit de mogelijkheid extra capaciteit in te zetten om genoemd kwaliteitsverlies en de uitdagingen die hiermee gemoeid gaan, invulling te geven en zorgvuldig te communiceren met onze inwoners.

Planning
In 2024 zal extra worden ingezet op de revitalisering van de bossen en parken (water en organische stof) en het verbeteren van de biodiversiteit (structuurvariatie).

- In de bossen wordt gewerkt aan herstel van structuurrijke bosranden en zaaien en aanplant van rijk strooisel soorten.
- Er wordt een monitoringsprogramma in uitvoering gebracht voor biodiversiteit en bodem.
- De beheervisie Sonsbeek, Zypendaal en Gulden bodem (2023) zal in uitvoering gebracht worden.
- Voor de parken Klarenbeek, Hazegrietje en Braamberg wordt de beheervisie vernieuwd.
- Voor de zuidelijke uiterwaarden, polderlinten en park Westerveld wordt natuurvolgend beheer en het beter ecologisch verbinden van de parken en natuurgebieden in Arnhem-zuid nader uitgewerkt en tot uitvoering gebracht.
- Voor de parken en bossen in het noorden wordt een analyse uitgewerkt ter verbetering van het watersysteem als integraal onderdeel van klimaatadaptief bos.

Inzamelvoorzieningen
In juni 2022 is de Afvalkoers 2022-2026 “Arnhem Schoner” vastgesteld. Omgekeerd Inzamelen blijft het basisprincipe voor de inzameling van huishoudelijk afval in Arnhem. Door dit systeem kunnen inwoners van Arnhem hun afval goed scheiden. Er is een uitgebreid netwerk van ondergrondse verzamelcontainers voor restafval, PBD (plastic verpakkingen, blik en drinkpakken) en papier en bovengrondse verzamelcontainers voor GFT (groente-, fruit- en tuinafval) in de stad aanwezig. Een deel van de herbruikbare reststromen (PBD, GFT, papier) worden bij laagbouw met behulp van minicontainers (kliko’s) aan huis opgehaald. Voor de inzameling van grof vuil zijn er twee afvalbrengstations en rijden we rond met de Milieubak. In het stationsgebied werken we met een ondergronds afvaltransport systeem (OAT). Hieronder wordt op de verschillende onderdelen nader ingegaan.

Ondergrondse verzamelcontainers
De eerste ondergrondse containers zijn in de jaren negentig geplaatst. Het overgrote deel van het containerbestand is geplaatst in de periode van uitrollen van omgekeerd inzamelen: 2015-2019. In totaal staan er bijna 2350. De afschrijvingstermijn die gehanteerd wordt is 10 jaar. De technische levensduur ligt in praktijk beduidend hoger. Sinds 1 januari 2023 jaarlijks een veiligheidskeuring uitgevoerd op alle verzamelcontainers ongeacht het bouwjaar. Op deze manier voldoen we aan de nieuwste eisen en kunnen we de veiligheid nog beter borgen. Gevolg is dat door deze nieuwe wettelijke normen en keuring een relatief groot aantal containers is afgekeurd. Deze containers mogen en kunnen vaak niet gerepareerd worden. Daarnaast worden, daar waar reparatie een optie zou zijn, de kosten zorgvuldig gewogen tegen de technische aspecten, veiligheid, functionaliteit en esthetiek van de container. In vrijwel alle gevallen is en wordt gekozen voor vervanging. Indien mogelijk worden onderdelen uit de afgekeurde containers wel hergebruikt als vervang- of reparatie-onderdeel.
In het nieuwe contract voor onderhoud, reiniging en levering vinden we ook de basis voor een nieuw en herzien beheerssysteem. Dit systeem werken we in de loop van 2023 en 2024 uit en zal samen met het nieuwe Beheerplan Afval in 2024 de basis vormen voor een meer data-gestuurde investeringsplanning voor deze assets.

Bovengrondse GFE containers
Vanaf 2020 zijn ruim 200 bovengrondse containers voor de inzameling van groente, fruit en etensresten (GFE) op hoogbouwlocaties geplaatst.. Naar aanleiding van vragen over de optimale toegankelijkheid door de APCG (Arnhems Platform voor Chronisch zieken en Gehandicapten) wordt er momenteel een proef uitgevoerd met een lagere en beter toegankelijke container. Op basis van dit onderzoek gaan we verder met het uitrollen van het stads dekkende netwerk van GFE containers bij hoogbouw.

Minicontainers
De vervanging en uitbreiding van minicontainers die bij laagbouw worden gebruikt, is opgenomen in de dienstverleningsovereenkomst met de inzamelaar. De aanschafkosten voor nieuwe containers is opgenomen in de exploitatie. Voor de komende jaren wordt voor deze inzamelmiddelen geen grote uitbreiding voorzien.

Ondergronds Afval Transportsysteem (OAT)
In het gebied rond het Centraal Station is het Ondergronds Afval Transportsysteem operationeel.
Het onderhoud aan deze installaties is meerjarig belegd bij de bouwer van het systeem.
Noodzakelijk onderhoud aan het Ondergronds Afval Transportsysteem is voorzien in de meerjaren investeringsraming.

Planning
Het reguliere onderhoud aan de inzamelmiddelen wordt planmatig uitgevoerd. Ten aanzien van de geplande investeringen kan het volgende worden opgemerkt.

Ondergrondse verzamelcontainers
De nieuwe veiligheidskeuring van ondergrondse containers heeft in 2023 geleid tot de conclusie dat er vervangingsinvesteringen nodig zijn. In de jaren 2024-2027 wordt € 1,3 miljoen per jaar gereserveerd voor verder noodzakelijke vervangingsinvesteringen van de ondergrondse verzamelcontainers. De stijgende kapitaallasten volgend uit deze investeringen zijn opgenomen in deze begroting en worden doorberekend in de afvalstoffenheffing.

GFE containers bij hoogbouw
Om op alle hoogbouwlocaties een GFE container te plaatsen is een investeringsbudget van € 1,05 miljoen gereserveerd

Afvalbrengstation (ABS)
Er is een investeringsbudget van € 1,77 miljoen gereserveerd voor nieuwbouw van of aanpassingen aan de twee ABS-en. In 2023 is een haalbaarheidsonderzoek naar een Circulair Ambachtscentrum (CA) gestart. Een ABS kan deel uitmaken van een CA. In 2024 bekijken we de toekomst van de ABS-en mede op basis van de conclusies van het haalbaarheidsonderzoek en maken we plannen voor uitvoering in de jaren 2025 en verder. Het investeringsbudget wordt doorgeschoven naar 2025.

Vastgoed

Actuele beleidskaders
- Het uitvoeringsbeleid vastgoedbedrijf.
- Voor alle panden in permanent beheer zijn er 40-jarige onderhoudsplannen die jaarlijks worden geactualiseerd en opgenomen in de meerjarenprogrammabegroting.
- Bij het vastgoed gelden als deelportefeuilles onderwijsgebouwen, culturele-, erfgoed- en sportvoorzieningen, welzijnsvoorzieningen, gemeentelijke huisvesting, bijzonder vastgoed en vastgoed in de openbare ruimte.

Ambitie
Op dit moment wordt er gewerkt aan de herijking van het uitvoeringsbeleid. In deze nota vastgoedbeleid worden de gemeentelijke ambities, beleidsdoelstellingen uitgangspunten, spelregels en taken en verantwoordelijkheden voor het gemeentelijk vastgoedbeleid omschreven. Deze nota zal bestuurlijk door het college worden vastgesteld. Het beschrijft het instrumentarium voor het vastgoedbeheer en de vastgoedrealisatie en vormt de basis voor vastgoedsturing. Hiermee geeft het richting aan de maatregelen uit het meerjarenperspectief. Kortom: hoe gaan we in Arnhem om met vastgoed.
In afstemming met onze opdrachtgevers vanuit beleid, het op te stellen accommodatiebeleid in relatie tot de functionaliteit en de conditie van de portefeuille geven kaders en uitgangspunten om de juiste keuzes te maken. Zo kunnen we sturen op waarde.

Een onderdeel van deze nota vormt het meerjarenperspectief, het instrument voor het college om sturing te geven aan het gemeentelijk vastgoed. Het geeft op een transparante manier zicht op kansen en risico's voor het vastgoed. Daarmee toont het zowel het college als de ambtelijke organisatie een blik op de toekomst – kijkend naar de wereld van nu en de kansen in de toekomst - voor de middellange termijn van vier jaar (bestuur cyclus). Hiermee kunnen afgewogen beleidskeuzes gemaakt worden. Het document is een tactisch document voor de ambtelijke organisatie en een strategisch document voor het college. Dit document vormt de basis voor

besluitvorming door het college en informatievoorziening richting en de gemeenteraad. Financiële consequenties worden verwerkt in de perspectiefnota.

Dankzij een helder geformuleerde stip op de horizon kan goede regie worden gevoerd. Een jaarplanning is het laatste onderdeel van de vastgoednota. Deze zal jaarlijks worden gemaakt en de tactische keuzes voor het voorliggende jaar verklaren.

De nota wordt in het vierde kwartaal 2023 afgerond, de eerste jaarplanning zal voor 2024 worden gemaakt.

Onderhoud
De ambitie voor de technische staat van het vastgoed is een NEN2767-conditie score van 3 of beter. NEN 2767 is een methode voor het objectief en uniform meten van de fysieke kwaliteit van bouw- en installatiedelen van gebouwen en/of infrastructuur. De score loopt van 1 tot 6, daarbij is 1 zeer goed en 6 zeer slecht. Conditiescore 3 staat gelijk aan een redelijke conditie. Het door de gemeente aangekochte vastgoed voor stedelijke ontwikkelingsprojecten wordt niet op een conditiegerichte manier onderhouden, omdat deze panden tijdelijk in beheer zijn.

Verduurzaming
Het gemeentelijk vastgoed wordt fasegewijs verduurzaamd volgens twee uitgangspunten:

- “Werk met werk maken”; Maatregelen die binnen 5 jaar zijn terug te verdienen plus zonnepanelen plus LED wordt zoveel mogelijk bij alle panden van de gemeente in de komende jaren doorgevoerd, waarbij zoveel mogelijk aansluiting wordt gezocht bij het MJOP onderhoud en in overleg met gebruikers.
- “Projectmatige aanpak”; Begin 2023 is het “pilot project verduurzamen Gemeentewerf – nul op de meter” opgeleverd. Van hieruit is op basis van vooraf bepaalde criteria een inventarisatie gemaakt van het complete Gemeentelijk Vastgoed. Medio 2023 is een shortlist tot stand gekomen met daarin opgenomen mogelijke planvormingen met betrekking tot verschillende duurzaamheidsaspecten. De eerste aanbesteding heeft al plaatsgevonden en uitvoeringsopdrachten zijn gegund. Na de zomer 2023 gaan nog diverse onderzoeken/uitwerkingen van start. In het 3e kwartaal van 2023 zal een globale planning tot en met 2025 worden gepresenteerd. Naar verwachting zullen een groot deel van de projecten in het kader van de Duurzaamheid in 2024 en 2025 worden uitgevoerd.

Inclusie: Toegankelijkheid vastgoed
In twee delen zijn de van het vierde kwartaal 2022 tot nu de 60 gebouwen met de hoogste prioriteit beoordeeld op hun integrale toegankelijkheid. Op basis van de inventarisaties wordt op dit moment bepaald welke maatregelen worden doorgevoerd en welke onevenredig hoge kosten met zich mee brengen. Ook in deze begroting zijn middelen opgenomen om de te nemen maatregelen te realiseren.

Leegstand
Naast strategische leegstand – schuif ruimte voor projecten met name in de onderwijsportefeuille - is er momenteel geen substantiële leegstand in de vastgoedportefeuille.

De vastgoedportefeuille
De gemeente heeft (in principe) geen vastgoed in bezit, tenzij dit noodzakelijk is voor het realiseren van maatschappelijke doelstellingen. Dit maakt dat het vastgoed gekoppeld is aan de verschillende programma’s en deelportefeuilles. Op basis van de programma's zijn de deelportefeuilles ingedeeld. Deze deelportefeuilles hebben elk hun eigen kenmerken en sturing.

Programma	Deelportefeuille	Vastgoedportefeuille	Aantal gebouwen/ assets
S00 Bestuur, dienstverlening en financien	Algemeen college BenW	Gebruiksbeheer	1
	Alg Huisvesting en facilitaire zaken	Eigen Huisvesting	18
	Technisch beheer kantoorpand	Gebruiksbeheer	7
	Wagenpark en overig vervoer	Gebruiksbeheer	48
S01 Veiligheid	Algemeen Brandbestrijding	Eigen Huisvesting	2
S02 Bereikbaarheid	Mobiliteit en OR beheer vastgoed	Mobiliteit	45

	PB vastgoed	Mobiliteit	1
	Garageparkeren	Mobiliteit	4
	Fietsenstallingen	Mobiliteit	1
S03 Economie	Exploitatie historische kelders	Cultuur	1
S04 Onderwijs	Algemeen voor-vroeg-schools onderwijs	Onderwijs	2
	MFC gebruikersexploitatie	Gebruiksbeheer	6
	MFC bedrijfsexploitatie	Sociaal beheer (a.i.)	7
	Vastgoed primair onderwijs	Onderwijs	60
	Huisvesting voortgezet onderwijs	Onderwijs	11
	Huisvesting speciaal onderwijs	Onderwijs	13
	NA Algemeen	Natuurcentrum	17
S05 Cultuur	Algemeen Culturele activiteiten	Cultuur	9
	Alg Erfgoed, archeologie beeldkwaliteit	Niet te vervreemden Vastgoed	28
S06 Participatie en armoedebestrijding	n.v.t.	n.v.t.	
S07 Zorg	n.v.t.	n.v.t.	
S08 Welzijn en inclusie	Ontmoeten en Verbinden	Welzijn	11
	Algemeen Onderst opgroeien en opvoed	Welzijn	2
	Doorstroomvoorziening	Welzijn	1
	Algemeen Asielzoekers en vluchtelingen	Welzijn	6
	Opvang vluchtelingen Oekraïne	Welzijn	3
S09 Gezondheid en sport	Algemeen Binnensport	Sport	139
	Vastgoed publ gezondheidszorg	Welzijn	1
S10 Klimaat, energie en milieu	n.v.t.	n.v.t.	
S11 Ruimtelijke ontwikkeling	Milieubeheer vastgoed	Openbare ruimte	452
	Vastgoed reclame openbare ruimte	Openbare ruimte	19
	Tijdelijk beheer: Strategische posities, GREX projecten, Projecten	Tijdelijk Vastgoed	72
S12 Wonen en leefomgeving	Vastgoed Stedelijk groen	Openbare ruimte	1
	Algemeen oppervlaktewater	Gemalen	16

Uitgangssituatie

Het gemeentelijk vastgoed voldoet aan het gewenste kwaliteitsniveau, met uitzondering van gebouwen die op korte termijn hun functie verliezen of gebouwen die op korte termijn gerenoveerd worden.

Planning

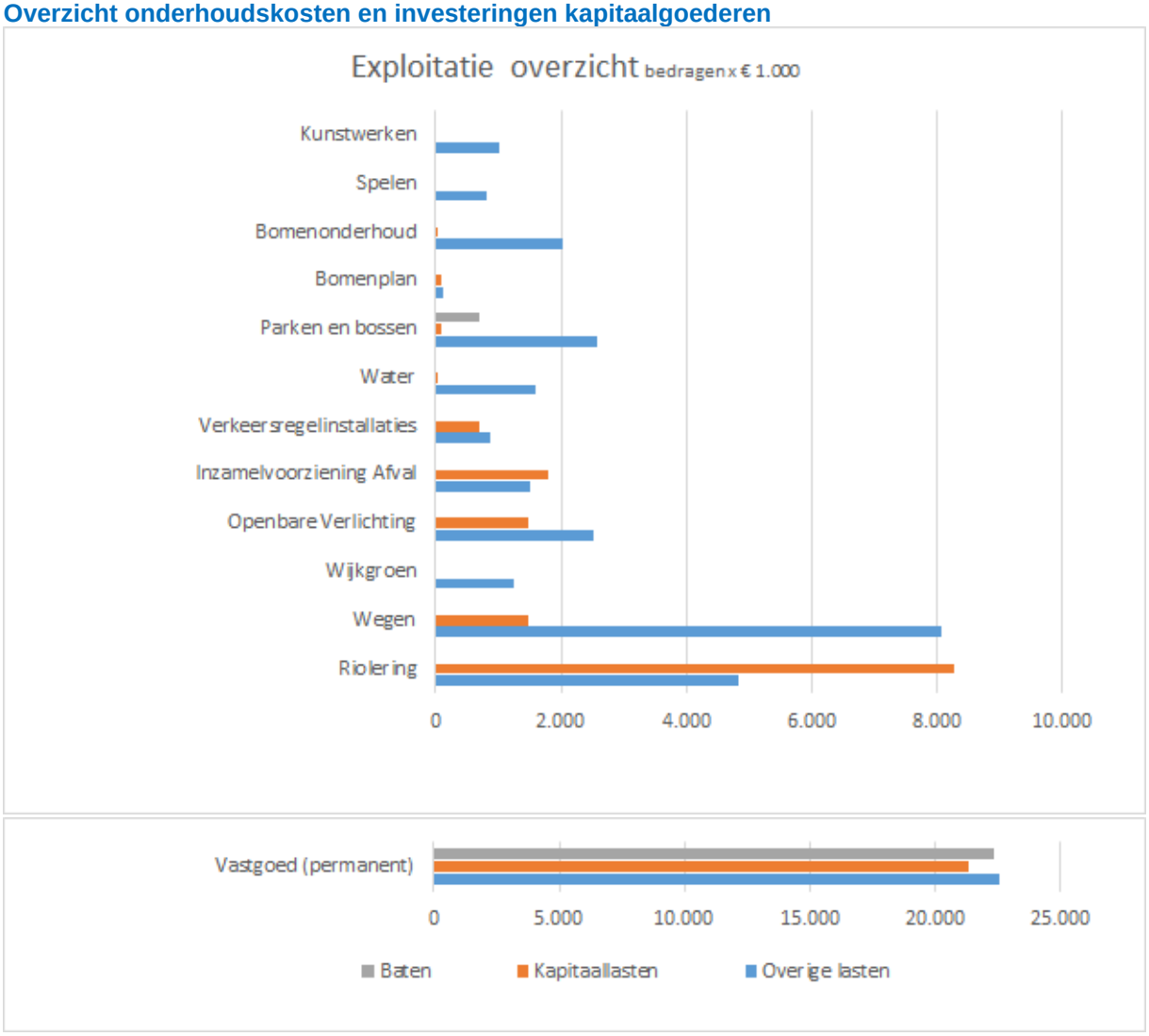
Lasten en baten voor beheer en onderhoud van het permanente vastgoed maken onderdeel uit van diverse programma's in de gemeentebegroting. Voor het planmatig- en storingsonderhoud wordt door de periode 2024-2027 jaarlijks gemiddeld €5,0 miljoen uitgegeven. Daarnaast wordt in diezelfde periode van 2024-2027 gemiddeld € 4,0 miljoen per jaar geïnvesteerd in vervangingsinvesteringen, toegankelijkheid en verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. Voor verduurzaming is dit jaarlijks (structureel) € 0,8 miljoen en nog eens € 2,5 (incidenteel) voor 2024 en € 3,0 miljoen (incidenteel) voor 2025.
Voor toegankelijkheid is dit € 0,5 miljoen in de jaren 2024, 2026 en 2026.
De cijfers voor begroting 2024-2027 zijn afwijkend ten opzichte van vorig jaar. Dit is vooral te verklaren doordat er diverse stelposten zijn opgenomen en een aantal wijzigingen zijn doorgevoerd:

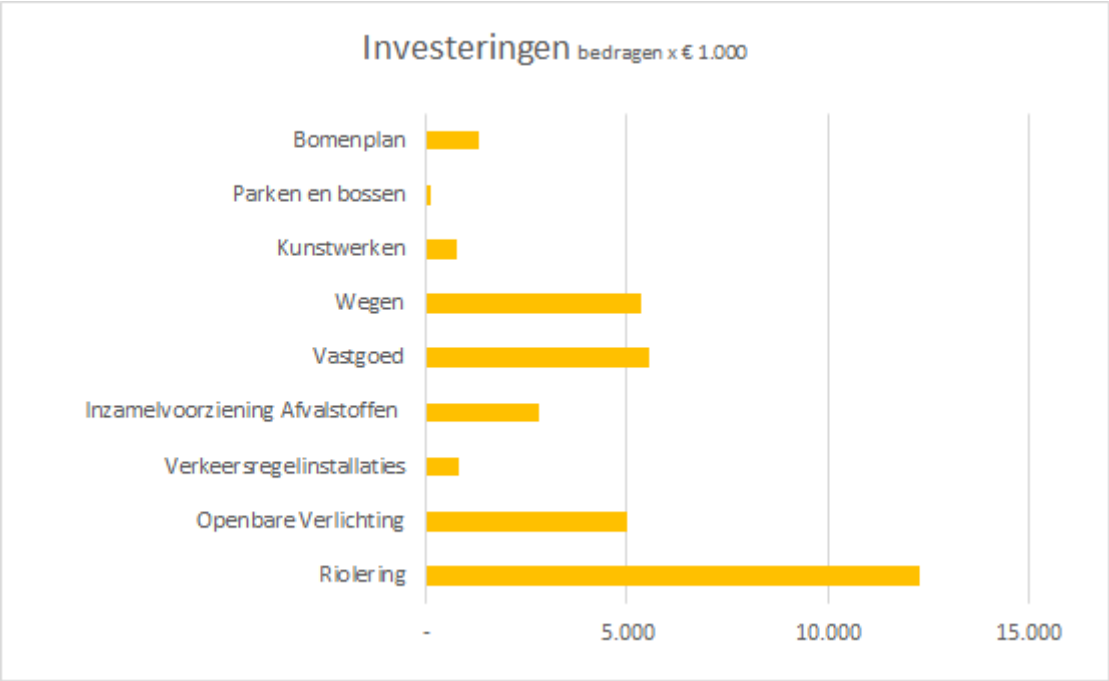
- stijging van de investeringen met name door de intensivering op verduurzaming en toegankelijkheid;

- stijging incidenteel en planmatig onderhoud door actualisatie en indexering als gevolg van extreme bouwkostenstijging.

Wet voorkeursrecht gemeenten (WvG)
Door het vestigen van de WvG op de gebieden Schaapsdrift en Rijnpark koopt de gemeente vastgoed aan dat tijdelijk moet worden beheerd.

Overzicht onderhoudskosten en investeringen kapitaalgoederen

Investeringen bedragen x € 1.000
Bomenplan
Parken en bossen
Kunstwerken
Wegen
Vastgoed
Inzamelvoorziening Afvalstoffen
Verkeersregelinstallaties
Openbare Verlichting
Riolering
-
5.000
10.000
15.000

Financiering

Voor de financieringsfunctie worden de missie en de doelstellingen beschreven in het treasurystatuut van de gemeente Arnhem. In dit statuut wordt ingegaan op de kaderstelling van de werkorganisatie (taken, bevoegdheden, verantwoordelijkheden, mandatering) en op het instrumentarium om de doelstellingen te realiseren.

Deze paragraaf richt zich op de uitwerking van het treasurystatuut naar de begroting voor 2024 en de te hanteren normeringen. Hierbij komen de onderstaande onderwerpen aan de orde:

- Risicomanagement financiering;
- Financieringsvolume (inclusief delegatie / mandatering);
- Kasgeldlimiet;
- Renterisiconorm;
- Overige risico's.

Risicomanagement financiering

Voor wat betreft de financiering wordt onderscheid gemaakt tussen:
a. Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte;
b. Financiering van de sociale woningbouw;
c. Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen.

Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte (a)

Bij de eigen gemeentelijke financieringsbehoefte gaat het om de financiering van de investeringen van de gemeente Arnhem, de overgedragen investeringen aan geprivatiseerde onderdelen van de gemeente en de exploitatie van lasten en baten. Bij de investeringen moet naast de reguliere financieringen van de gemeentelijke taken worden gedacht aan grote stedelijke projecten, zoals de stadsvernieuwing in de binnenstad, de grondexploitatie en onderhoud in de infrastructurele sfeer. Als 'inkoop' van geld (de funding) wordt gebruik gemaakt van de volgende financieringsmiddelen (verwachte stand per 31-12-2024):

- de kapitaalmarkt voor langlopende financieringsmiddelen: € 571,9 miljoen. Het betreft hier de leningenportefeuille opgenomen gelden (O/G);
- de geldmarkt voor kortlopende financiering (< 1 jaar): Naar verwachting zal per ultimo 2024 geen kortlopende financiering nodig zijn voor investeringen en projecten. De ruimte binnen het beschikbare kasgeld kan worden aangewend voor de (goedkope) financiering van de dagelijkse activiteiten van de gemeente: het werkkapitaal;
- de binnen Arnhem beschikbare reserves en voorzieningen met een volume van € 231,8 miljoen.

Binnen de gemeente wordt voor de financiering een omslagrente van 1,6% in rekening gebracht bij de investeringen en de projecten.

De portefeuille door de financieringsfunctie uitgezette gelden (U/G), heeft per 31-12-2024 een verwacht volume van € 28,64 miljoen. Het betreft hier kapitaalverstrekking en leningen aan instellingen en verzelfstandigde organisatieonderdelen. Hieronder vallen niet de verstrekte leningen in het kader van de inkomensondersteuning.

Financiering van de sociale woningbouw (b)

De financiering van de sociale woningbouw vindt bijna volledig plaats door leningen door corporaties, die geborgd worden door het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). Dit landelijke fonds fungeert als waarborg ten aanzien van risico's van wanbetaling en vervult daarmee de garantstellende rol die gemeenten van oudsher hadden. Het WSW kan bij gemeenten en het Rijk aankloppen wanneer de eigen borgingscapaciteit niet meer toereikend is (wat nog nooit is gebeurd). Daarvoor heeft ook de gemeente Arnhem een achtervangovereenkomst met het WSW gesloten. Het bestaan van het WSW samen met ontwikkelingen op het gebied van schaalvergroting en regionalisering van de woningcorporaties verklaart waarom de rol van de gemeente op het terrein van de financiering van woningbouw de afgelopen jaren kleiner is geworden en nu zo goed als uitgespeeld is. In 2024 heeft de gemeente nog maar één lening van minder dan € 6.000 aan de woningcorporatie Omnia Wonen op de balans.

Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen (c)

Bij de financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen gaat het om activiteiten die nauw grenzen aan het beleid van de gemeente Arnhem. Het gaat hier vooral om instellingen in de sectoren zorg, sport en cultuur. Ook bij deze financiering wordt de laatste jaren een terughoudend beleid gevoerd.

Bij de directe (eigen) financiering van de activiteiten van de instellingen heeft de gemeente Arnhem een gericht toezicht op het reilen en zeilen van de betreffende instellingen. Door aan de te verstrekken leningen waarborgen te verbinden kan bij calamiteiten direct worden gereageerd (voorbeeld: executie bij recht van eerste hypotheek). Tevens bestaan er bij de sectoren zorg en sport waarborgfondsen. Met borgstelling door deze waarborgfondsen kunnen instellingen bij banken een lagere rente bedingen en hoeft de gemeente zelf geen lening te verstrekken. De stichting waarborgfonds voor de sport (SWS) garandeert maximaal de helft van de lening en eist een garantie van de gemeente voor het resterende deel van de lening.

Financieringsvolume (delegatie/mandaat)

Bij het vaststellen van de begroting neemt de gemeenteraad een besluit over de omvang van de gemeentelijke activiteiten en daarmee over het financieringsvolume. Afgezien van de eigen middelen in reserves en voorzieningen wordt in de financieringsbehoefte voorzien door middel van leningen voor de lange termijn (vaste financiering) en voor de korte termijn (vlottende financiering).

Lange termijn financiering (vaste financiering)

Zoals reeds toegelicht gaat het hier om de benodigde geldmiddelen voor de eigen gemeentelijke investeringen en projecten en de verstrekking van geldleningen aan instellingen, gelieerd aan het beleid van de gemeente Arnhem. Financiering van sociale woningbouw rechtstreeks door gemeenten komt niet meer voor. Als gemeente houden we rekening met de mogelijkheid dat er behoefte kan ontstaan aan (al dan niet tijdelijk) bijspringen, maar dat zal alleen bij calamiteiten het geval zijn.

Korte termijn financiering (vlottende financiering)

Bij de kortlopende financiering gaat het om de financiering van de lopende activiteiten en werkzaamheden van de gemeente. Hiervoor wordt geld geleend of (in geval van een tijdelijk overschot) uitgezet bij de schatkist voor een periode van maximaal een jaar. Als een extra zekerheid, bijvoorbeeld voor het opvangen van onverwachte fluctuaties in de behoefte aan kasgeld, is een arrangement afgesloten met de Bank Nederlandse Gemeenten waarbij tot een beperkt bedrag (€ 4 miljoen) de gemeente een negatief saldo mag hebben. Insteek is hiervan zo weinig mogelijk gebruik te maken, een kasgeldlening is goedkoper dan rood staan bij de bank.

Financieringsbehoefte per 31-12-2024

Onderstaand schema geeft inzicht in de benodigde geldmiddelen voor de langlopende financiering en de manier waarop deze beschikbaar komen (de funding).

Het totaalvolume van de benodigde financieringen bedraagt € 787,7 miljoen. Vanuit de beschikbare aanwezige middelen (reserves en voorzieningen, obligo's en waarborgsommen) en de verwachte leningenportefeuille voor de vaste financiering is meer dan dit bedrag beschikbaar. Per ultimo 2024 wordt verwacht dat zelfs een bedrag van € 18,4 miljoen in de schatkist van het Ministerie van Financiën gestald moeten worden. De financieringsfunctie is daarmee ruimschoots in staat om voldoende middelen aan te trekken en beschikbaar te stellen voor de dekking van de reeds gepleegde investeringen, de kosten in de grondexploitatie en voor de in 2024 begrote investeringen.

Benodigd voor	Bedrag	Financiering middels	Bedrag
Bedragen x € 1.000			
Activa gemeente Arnhem en grondexploitatie	749.063	Reserves en voorzieningen	231.768
Uitgezette gelden aan gelieerde instellingen en woningcorporaties (kapitaalverstrekking en leningen u/g)	28.563	Opgenomen gelden in de kapitaalmarkt (leningen o/g)	571.852
Overige langlopend uitgezette middelen (o.a. nog te ontvangen erfpacht, leningen inkomensondersteuning)	10.084	Obligo's, waarborgsommen en vooruitontvangen erfpacht	2.452
		Rekening courant BNG, kasgeldleningen en vooruitontvangen bedragen	-18.361
Totaal langlopend te financieren	**787.711**	**Totaal financiering**	**787.711**

Leningenportefeuille 2024

Onderstaand schema geeft inzicht in de samenstelling van de volumes in het jaar 2024 van de huidige leningenportefeuille van de financieringsfunctie. Het betreft leningen opgenomen gelden (O/G) en leningen uitgezette gelden (U/G).

Leningen portefeuille	Verwachte stand 01.01.2024	Opname	Aflossing	Verwachte stand 31.12.2024
Bedragen x € 1.000				
Leningen O/G				
Leningen portefeuille	575.335	76.118	-79.607	571.846
Leningen t.b.v. woningcorporaties	7	0	-1	6
Totaal leningen O/G	**575.342**	**76.118**	**-79.608**	**571.852**
Leningen U/G				
Vaste leningen uitstaand	34.073	0	-5.516	28.557
Woningcorporaties	7	0	-1	6
Totaal leningen U/G	**34.080**	**0**	**-5.517**	**28.563**

Rentevisie

In de afgelopen jaren is als gevolg van de lage rentestand de gemiddeld te betalen rente voor de gemeente gestaag gedaald, maar inmiddels zit hier weer een stijgende lijn in. Als gevolg van gewijzigde wetgeving in het BBV moet de omslagrente binnen marges de gemiddelde marktrente volgen en is de gemeente niet meer vrij in het bepalen van deze intern in rekening te brengen rente. Deze zogeheten omslagrente bedroeg in 2021 1,7% en is in 2022 en 2023 gedaald naar 1,4%. Voor 2024 gaat dit niveau weer omhoog naar 1,6%. Het beteugelen van de inflatie heeft aanleiding gegeven tot de oplopende rentes. De sterke groei van de economie wordt geacht een hogere rente te kunnen dragen. Het is op dit moment nog niet duidelijk of de rente nog verder gaat stijgen, zich stabiliseert op het huidige niveau of toch weer gaat dalen. Om meerjarig gebruik te blijven maken van de historisch gezien nog de steeds lage marktrente kiest de gemeente er al een aantal jaren voor om leningen met lange looptijden aan te trekken. Een belangrijke taak voor het college is de omslagrente de komende jaren stabiel te houden. Voorwaarde daarvoor is dat de markt meewerkt. Bij een snelle stijging van de rente schrijven de regels van het BBV voor dat de omslagrente ook moet stijgen.
Met de in het verleden aangetrokken leningen met lange looptijden van meer dan 20 jaar is ruimte gecreëerd om in toekomstige jaren - wanneer de rente voor nieuwe leningen mogelijk weer op een hoger niveau terecht zal komen - met behulp van nieuwe leningen met kortere looptijden toch een lage gemiddelde rente te realiseren binnen de wettelijke mogelijkheden. Daarvoor is het dan noodzakelijk dat leningen met kortere looptijden een lagere rente hebben dan langer lopende leningen, hetgeen normaal gesproken het geval is.

Mandaat (voor nieuw aan te trekken financieringsmiddelen)

Maximaal toegestane leningen 2024	Maximaal
Bedragen x € 1.000	
Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte	250.000
Financieringsbehoefte sociale woningbouw	100.000
Financieringsbehoefte aan gemeente gelieerde instellingen	50.000

Kasgeldlimiet

De Wet FIDO geeft concrete richtlijnen voor gemeenten voor het beheersen van het renterisico in verband met de korte termijn financiering. De kasgeldlimiet is een wettelijk maximum (plafond) voor het volume geldleningen in de vorm van zogenaamde call- en kasgeldtransacties.
De bovengrens is bij ministeriële regeling voor het jaar 2024 vastgesteld op 8,5 % van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting. De begroting van de gemeente Arnhem voor het jaar 2024 heeft een omvang van € 840,4 miljoen en daarmee komt de kasgeldlimiet uit op € 71,4 miljoen.

Het Rijk geeft gemeenten veel ruimte om maximaal gebruik te maken van (goedkope) financiering met kasgeld. Hoewel het gemeenten formeel niet is toegestaan de kasgeldlimiet te overschrijden (Wet FIDO, art. 4, lid 1), hoeven deze pas aan de toezichthouder te rapporteren wanneer de kasgeldlimiet drie kwartalen op rij wordt overschreden (art. 4, lid 2). Hiermee wordt gedoogd de kasgeldlimiet twee kwartalen op rij te overschrijden. De gemeente Arnhem stuurt er desondanks op onder de kasgeldlimiet te blijven en deze niet te overschrijden.

Renterisiconorm

Het renterisico betreft het risico dat de begroting van de gemeente geconfronteerd wordt met een verzwaring van de rentelasten als gevolg van herfinancieringen van bestaande activa of van herziening van rente van bestaande leningen.
Het doel van de renterisiconorm is om dit risico te beperken tot een handelbaar niveau. Bij een gelijkmatig opgebouwde leningenportefeuille blijft het renterisico binnen verantwoorde marges en zullen de renteaanpassingen zich geleidelijk voordoen en binnen de begroting opgevangen kunnen worden.
In de Wet Financiering Decentrale Overheden (FIDO) is vastgelegd dat jaarlijks een volume ter grootte van 20% van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting (peildatum 1 januari) mag worden geherfinancierd of een renteherziening mag ondergaan. Omdat de gemeente voor de eigen financiering geen leningen heeft aangetrokken waarvan periodiek de rente wordt herzien, heeft voor Arnhem de renterisiconorm alleen betrekking op herfinanciering van aflopende leningen. Op basis van het begrote lastentotaal voor 2024 van € 840,4 miljoen mogen leningen tot een bedrag van € 168,1 miljoen worden geherfinancierd.
Als gevolg van de renterisiconorm mag de gemeente geen leningenportefeuille hebben met een gemiddelde looptijd van leningen van korter dan ongeveer vier jaar. De gemeente zou dan in een jaar meer leningen moeten herfinancieren dan is toegestaan. Gezien de opbouw van de leningenportefeuille met vooral looptijden van 20 jaar en langer hoeft de gemeente nog heel lang niet bang te zijn tegen de limiet van de renterisiconorm aan te lopen.

Schatkistbankieren

Sinds het najaar van 2013 kennen gemeenten en andere decentrale overheden verplicht schatkistbankieren. Decentrale overheden dienen banktegoeden, die een vooraf bepaalde drempelwaarde te boven gaan, af te storten naar een rekening-courant bij het ministerie van Financiën. Voor de gemeente Arnhem bedraagt de drempelwaarde in 2024 € 10,7 miljoen.
Omdat inkomende en uitgaande kasstromen niet op elkaar zijn afgestemd, kunnen hoge positieve of negatieve kassaldi ontstaan. Om ruimte te bieden voor zulke bewegingen moet het gemiddelde van de banksaldi van de gemeente in een kwartaal worden afgezet tegen deze drempelwaarde, niet de dagelijkse stand. Het banksaldo hoeft dus niet continu beneden de drempelwaarde te blijven. Een banksaldo boven de drempelwaarde kan binnen het kwartaal worden gecompenseerd met banksaldi, die lager zijn dan de drempelwaarde.
Bij de controle van de jaarrekening neemt de accountant de verplichting tot schatkistbankieren en het voldoen aan de voorwaarden mee.

Overige risico's

Gezien de samenstelling van de gemeentelijke leningenportefeuille en de kaderstelling vanuit de wet en het treasurystatuut (leningen worden alleen afgesloten in euro’s) is binnen de gemeente Arnhem geen sprake van valutarisico en/of koersrisico.

Bedrijfsvoering

Wij zijn een organisatie die midden in de samenleving staat, in verbinding is met de stad en een afspiegeling van de stad wil zijn. De gemeentelijke bedrijfsvoering verandert mee met de eisen die worden gesteld door de samenleving, het bestuur, de raad en onze eigen professionaliteit.

De bedrijfsvoeringfuncties zorgen ervoor dat het primaire proces hun taken zo optimaal mogelijk kan uitvoeren. De bedrijfsvoeringsfuncties brengen systemen en werkprocessen in lijn met wat we in de stad willen bereiken, bieden inzicht in datgene wat we willen bereiken, schetsen de juridische of financiële randvoorwaarden, ondersteunen bij de strategische en communicatieve opgaves, benutten technologische ontwikkelingen en investeren in nieuwe vaardigheden en competenties van onze medewerkers. Per bedrijfsvoeringsfunctie worden de opgaven geschetst. Een aantal van deze opgaven is niet gekoppeld aan een specifieke bedrijfsvoeringsfunctie. De belangrijkste hiervan is het traject 'Lekker werken aan de ambities van Arnhem.

Ontwikkelingen binnen de bedrijfsvoering

Lekker werken aan de Ambities van Arnhem

Begin 2023 is het organisatieprogramma 'Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem' opgeleverd. Onze ambitie: zorgen voor een werkklimaat waarin de organisatie op een goede en prettige manier aan de ambities van de stad kan werken, in een werkomgeving die ervoor zorgt dat dat effectief en efficiënt kan. Een organisatie waarin medewerkers zich veilig voelen, waarin werkdruk beheersbaar is en waarin de juiste resultaten voor stad en bestuur worden geleverd. Concreet betekent dit dat we in dit organisatieprogramma:

- acht doelen hebben geformuleerd;
- een lijst van zogenoemde 'organisatie-inspanningen' beschrijven voor de komende vier jaar (zaken die ons echt gaan helpen om onze doelen te bereiken);
- en last but not least: het gaat om mensen. Aandacht voor elkaar is de rode draad waarmee we de inspanningen willen leveren en onze doelen willen bereiken.

De eerste resultaten worden al geboekt binnen de organisatie inspanningen, zoals een goede onboarding voor onze nieuwe medewerkers en de start van een leiderschapstraject om leidinggevenden te verbinden met elkaar en hen te ondersteunen in hun opgave.
We blijven continu, op een gestructureerde wijze, in gesprek met de organisatie op verschillende niveaus; van beleid tot uitvoering. De inbreng van collega's dient als input voor de verschillende organisatie inspanningen, net als het medewerkersonderzoek en de Nederlandse InclusiviteitsMonitor. Een continue cirkel van leren en verbeteren, zodat we onze medewerkers optimaal ondersteunen om 'lekker te kunnen werken aan de ambities van Arnhem'.

Ontwikkelingen big data, informatie ontsluiting, Artificial Intelligence

Op het gebied van data(technologie) gaan de ontwikkelingen razendsnel waardoor er kansen maar ook risico's ontstaan. Steeds meer bronnen worden betrokken (eigen data, open data, sensordata, big data) en gebruikt voor en bij analyses en besluitvorming. Het managen, de kwaliteitsbewaking en het ethisch verantwoord gebruik van al deze toegepaste bronnen vraagt om meer aandacht, zodat besluiten op kwalitatief juiste data kan worden gebaseerd.
Deze ontwikkelingen zullen ons werk flink gaan beïnvloeden. De mate waarin dient in de komende tijd ervaren en beoordeeld te worden. Het gebruik van geavanceerde technologie wordt een onderdeel van steeds meer functies en werkprocessen en dat doet een steeds groter beroep op de digitale vaardigheden van medewerkers.

Daarnaast zijn er ontwikkelingen op het gebied van artificial intelligence (zoals ChatGPT), digital twinning en hebben we waarborgen in te bouwen voor het hanteren van algoritmes en sensoren. Technologieën die kansen bieden en ook risico's met zich meebrengen. Toepasbaarheid hiervan vraagt om een juiste beoordeling en het beheersbaar maken van de risico's. In de raadsbrief van 11 juli 2023 is meer specifiek ingegaan op de inventarisatie en stand van zaken van het algoritmeregister.

Cybersecurity heeft inmiddels al de hoogste aandacht en dat zal in de komende jaren zo blijven. Wij moeten alert blijven op ontwikkelingen (zoals deepfake) binnen dit gebied en met een passende organisatie, technische toepassingen en bewustwording bij medewerkers ons afdoende wapenen tegen de bedreigingen. De al genomen en nog te nemen maatregelen zullen eveneens een bijdrage gaan leveren aan digitale volwassenheid van medewerkers en het vertrouwen van de inwoners in de overheid.

Versterken demandmanagement

Een aantal onderdelen van de gemeentelijke bedrijfsvoering zijn uitbesteed aan de Connectie. De eindverantwoordelijkheid voor de bedrijfsvoering ligt echter wel bij de gemeente. Dit vraagt, zowel op

gemeentelijk als op regionaal niveau om goede onderlinge afspraken en een goed ingerichte organisatie op het gebied van demand- en supplymanagement. In de afgelopen periode is hier onvoldoende eenduidig, gestructureerd en gebaseerd op heldere afspraken invulling aan gegeven. De komende periode wordt gebruikt om een inhaalslag te maken waarbij in eerste instantie prioriteit wordt gegeven aan de inrichting en het vastleggen van de gemaakte afspraken.

Huisvesting
Diverse ontwikkelingen maken (her)oriëntatie op toekomstige gemeentelijke huisvesting noodzakelijk. In de raadsbrief van 23 mei 2023 hebben we de uitgangspunten geformuleerd voor het op te stellen huisvestingsplan die we eind 2023 aan de raad willen voorleggen. Hiervoor is een projectmanager aangesteld die een projectteam zal samenstellen. De ambtelijk opdrachtgever wordt bijgestaan door een stuurgroep.

Binnen de huisvestingsagenda is de eerstvolgende stap het opstellen van een strategisch huisvestingsplan waarin verschillende scenario's worden uitgewerkt om de gemeentelijke huisvesting duurzaam en toekomstbestendig te maken. Hierin geven we invulling aan een nieuwe (hybride) manier van werken, verlaten we (eventueel gefaseerd) het Stadskantoor en maken we ons Stadhuis duurzaam en functioneel geschikt voor een groot deel van onze organisatie.

Op termijn willen we het stadhuis als kernlocatie gebruiken. We hebben al langere tijd de wens uitgesproken om zoveel mogelijk van de gemeentelijke organisatie te huisvesten in ons Stadhuis en daarmee deze locatie te bestempelen als onze kernlocatie. Naast dat we hiermee investeren in ons eigendom geeft het ook een plek om te werken in het dynamische centrum van de stad, waarbij we het gevoel versterken vóór de stad te werken.

Het renoveren/aanpassen met respect voor het bestaande gemeentelijk en rijksmonument is op zich al duurzaam en circulair, maar we hebben ambitie op meerdere thema's waarbij CO2-reductie/energie, klimaatadaptatie, natuurinclusiviteit, mobiliteit en gezondheid belangrijke pijlers zijn.

Parallel gaan twee andere opgaven van start: het Integraal Accommodatiebeleid (IAB), en, als onderdeel van strategisch huisvestingsplan, het verder uitwerken van de wens voor gezamenlijke huisvesting in de wijken. Deze wens van het cluster Werk & Inkomen, de teams Leefomgeving (en de Sociale wijkteams) om het wijkgericht werken verder te versterken door integrale dienstverlening dicht bij de inwoner, waarbij er ook voor ketenpartners en medewerkers uit de kernorganisatie mogelijkheden zijn om aan te landen, heeft invloed op de huisvestingsvraag op de kernlocatie stadhuis. Alle drie de opgaven vragen sturing op samenhang en timing.

Reguliere bedrijfsvoering

Personeel en organisatie

Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie
Het werken aan een inclusieve organisatie(cultuur) en een divers medewerkersbestand blijft een prioriteit voor gemeente Arnhem. We werken aan een organisatie waar inwoners zich kunnen herkennen, iedereen op een gelijkwaardige wijze kan deelnemen, de eigen talenten kan inzetten en zich welkom en veilig voelt. Om oordeelvrij te werven en selecteren, hebben we het wervings- en selectieproces vernieuwd. Dit proces ontwikkelen we door, gaan we evalueren en waar nodig aanscherpen. Doel is om ook in 2024 het merendeel van alle openstaande vacatures zelf -met een duidelijke focus op inclusie en diversiteit- in te vullen. Naast werven, hebben we ook aandacht voor behoud, ontwikkeling en (interne) doorstroom van collega's. Het beleid hiervan nemen we onder de loep en we bepalen de koers ervan. Ook willen we meer inzicht krijgen in de reden van uitstroom, Dit gaan we faciliteren in uitstroomgesprekken en de opbrengsten bieden input om van te leren. Zoals bekend is de arbeidsmarkt krap. Dit betekent dat we ons meer en anders willen presenteren en profileren. De komende periode gaan we nog meer investeren in het benaderen van de arbeidsmarkt. We gaan nieuwe netwerken en samenwerkingen aanboren om een diverse groep kandidaten te kunnen bereiken en aantrekken.

Verder willen we inclusief verlof aanbieden, denk hierbij aan inclusieve feestdagen en andere verlofvormen zoals transitieverlof en ouderschapsverlof voor wensouders. We verkennen hoe we dat mogelijk kunnen maken en gaan dat organiseren. Daarnaast blijven we richting de VNG onze wensen en dringende suggesties inbrengen voor een inclusieve cao.
Zorgen voor een veilig werkklimaat is essentieel voor een inclusieve organisatie(cultuur). Het meldingsbeleid van ongewenst gedrag (onder andere discriminatie, racisme, pesten, seksuele intimidatie) willen we verbeteren en beter laten aansluiten bij de behoeften van medewerkers. Daarbij gaan we bijvoorbeeld ons aanbod aan

vertrouwenspersonen verbreden, zodat medewerkers die vertrouwenspersoon kunnen benaderen bij wie ze zich het meest op hun gemak voelen, mocht daar behoefte aan zijn.

Inrichting en start gemeentepool
In 2023 hebben we een start gemaakt met de inrichting van de gemeentepool. De gemeentepool is een aanvullende manier van werving om andere doelgroepen te bereiken. Het doel is vooral medewerkers binden, boeien en het personeelsbestand diverser maken.
Via de gemeentepool gaan we jaarlijks tientallen (nieuwe) medewerkers werven aan de hand van een competentieset, gedragsindicatoren en motivatie. We besteden hierbij extra aandacht aan de werving van medewerkers uit ondervertegenwoordigde groepen. Denk aan mensen met een culturele achtergrond en een arbeidsbeperking. We wachten niet tot er een concrete vacature of opdracht is, maar gaan zelf op zoek naar kandidaten die we een loopbaan bij de gemeente willen aanbieden. Om (voor ons) nieuwe doelgroepen te bereiken, gaan we (aanvullend) anders werven en gaan we kritisch naar ons werkaanbod kijken
We bieden medewerkers in de gemeentepool een ontwikkelprogramma, waarmee ze inzetbaar worden voor een deel van onze vacaturebehoeften van de komende jaren. De gemeentepool is geen vervanging van maar een aanvulling op de bestaande wervingsmethoden..
De werving voor de gemeentepool start in de tweede helft van 2023, zodat de eerste nieuwe collega's in 2024 kunnen beginnen. De dekking van de gemeentepool gebeurt zoveel mogelijk vanuit bestaande vacatureruimte en overige beschikbare uitvoeringsbudgetten.

Vitaliteit en duurzame inzetbaarheid
Op breed vlak gaan we inzetten op duurzame inzetbaarheid van alle medewerkers. Waar we in het verleden vooral aandacht hadden voor het vitaal houden van oudere collega's, zien we dat dit niet tot deze groep beperkt moet blijven. In alle fasen van en situaties in het leven moeten we hier aandacht voor hebben. Het gaat dan niet alleen om voorkomen of beperken van uitval door lichamelijke ziekte en/of psychische problemen, maar juist ook om preventie en het herkennen en bespreekbaar maken van sociale en maatschappelijke (privé-)problemen. Denk hierbij aan geldzorgen en mantelzorg. Maatwerk is daarvoor nodig. We willen komen tot een maatwerkpakket dat we steeds kunnen aanpassen, waar nodig. Dit doen we stapsgewijs en we stellen hierbij prioriteiten. Eerste vragen die we ons hierbij stellen zijn: wat wordt het meest gewenst , wat levert op korte termijn resultaat op, wat draagt wezenlijk bij, wat is snel/eenvoudig uit te voeren?

'Onboarding' en Integriteit
In 2023 is een begin gemaakt met zogeheten 'onboardingsbijeenkomsten' voor nieuwe medewerkers. Hiermee maken zij kennis met elkaar én verschillende aspecten van de gehele organisatie. Denk hierbij aan: informatie over de gemeente, clusters en gemeenteraad, de stadsprogramma's, het organisatieprogramma Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem. Een vast onderdeel van het 'onboardingsprogramma' is diversiteit & inclusie in de vorm van een training om ook nieuwe medewerkers hierover bewust te maken. En omdat we vinden dat iedereen ertoe doet. We willen iedereen horen, zien en mee laten doen. Daarnaast is er aandacht voor praktische informatie over systemen, applicaties en het P&O-plein. Deze vorm van 'onboarding' wordt zeer gewaardeerd en dit ontwikkelen we dan ook verder door in 2024.
Tijdens de bijeenkomst voor het afleggen van de ambtseed/-belofte besteden we structureel aandacht aan het thema integriteit. Dit onderwerp vraagt om steeds meer nadrukkelijke aandacht van zowel medewerkers als gehele organisatie. Gezien het belang van het onderwerp heeft de doorontwikkeling van het ambtelijk Integriteitsbeleid doorlopende aandacht. Dit doen we in de volle breedte. Denk hierbij aan: constante bewustwording van medewerkers, screening, monitoring, gebruik en mogelijkheden van systemen, oog voor (kwetsbare) situaties medewerkers en meldingsbereidheid over misstanden en/of ongewenst gedrag. Uiteraard binnen wettelijke kaders en mogelijkheden. De komende periode gaan we gebruiken om een intern 'integriteitsbureau' (werktitel) op te zetten, om het onderwerp en het belang daarvan prominenter onder de aandacht te brengen.
Daarnaast zijn we ook het VOG-beleid aan het actualiseren. Zoals eerder aangegeven stellen we voor het eind van 2023 een plan van aanpak op voor een aanpassing van het integriteitsbeleid. Dit mede naar aanleiding van motie 23M62 'Motie ter bevordering van integriteit en bestrijding van corruptie onder ambtenaren'. Dit plan verwachten we in het eerste kwartaal 2024 aan de gemeenteraad te kunnen aanbieden.

Informatisering en automatisering
Informatiebeveiliging en privacy
De Baseline Informatiebeveiliging Overheid en de Algemene Verordening Gegevensbescherming zijn ingevoerd als wettelijke kaders waaraan gemeente Arnhem moet voldoen. Nulmetingen hebben tekortkomingen aangetoond welke met een uit te voeren programma in de periode 2023 tot 2026 aangepakt worden en waarvoor middelen in

de begroting zijn toegewezen. Het programma leidt tot een hoger en vereist volwassenheidsniveau op de gebieden informatiebeveiliging en privacy met het daarbij duurzaam borgen van het niveau in de organisatie.

Informatiegestuurd werken
We zetten verder in op een monitor per beleidsprogramma, op basis van meetbare doelen en de benodigde indicatoren. Hiermee zorgen we dat de programma's het beleid en de sturing op de doelen met meer feitelijke basis kunnen vormgeven. We bouwen verder aan onze centrale datapakhuis als gegevensbasis en zetten multidisciplinaire teams in die werken aan analyse en ontwikkeling van de monitoren. We managen het datapakhuis en onderliggende processen om te zorgen dat de data een maximale kwaliteit en validiteit kent.

Digitale Dienstverlening
We werken blijvend aan een optimale dienstverlening met effectieve processen en informatiestromen, waarbij het noodzakelijk is om veel processen nog klantgerichter én toegankelijker te maken. De online-dienstverlening van de gemeente wordt verbeterd en zelfs versneld om de klanttevredenheid te verhogen. Hiervoor wordt onder andere de eigen website flink onderhanden genomen en worden tal van producten vanuit Burgerzaken en het cluster Werk & Inkomen aangeboden met een volledig digitale afhandeling. Belangrijk bij deze digitaliseringsslag is om te zorgen dat we koersen op een inclusieve dienstverlening, wat betreft de digitale toegankelijkheid, de digitale participatie en in de ondersteuning van mensen met minder digitale vaardigheden. In de raadsbrief van 31 januari 2023 is meer specifiek ingegaan op de verbetering van de digitale dienstverlening en de versnelling va de digitalisering.

De Europese Single Digital Gateway Verordening schrijft voor dat we enkele specifieke procedures en alle huidige online formulieren grensoverstijgend en non-discriminatoir toegankelijk dienen te hebben voor EU-burgers en ondernemers. Voor de realisatie ervan volgen we de landelijke adviezen en actielijnen. Het wordt dan voor EU-burgers en ondernemers mogelijk om producten en diensten van de Gemeente Arnhem vanuit het buitenland te kunnen aanvragen. Voor burgers zijn dit: aanvraag van bewijs van registratie van een geboorte, aanvraag van bewijs van verblijf en registratie van adreswijziging. Ondernemers moeten dan bij de gemeente online een bedrijfsactiviteit kunnen starten, uitoefenen, wijzigen en beëindigen.

Financiën en control
In 2021 is koers voor Financiën & Control uitgezet waarbij als centraal thema "Wij brengen Arnhem verder, met betrokkenheid, onafhankelijk advies en ondersteuning, met kennis en innovaties" is gedefinieerd. In de afgelopen jaren zijn diverse trajecten in gang gezet en verbeteringen gerealiseerd. De basis is op orde, zo blijkt ook uit de bevindingen van onze accountant bij interim- en jaarrekeningcontrole. Een mooie positie van waaruit verder gebouwd kan worden.

In de komende periode willen we onze koers herijken en vertalen naar nieuwe opgaven. Naar verwachting liggen deze op het gebied van het versterken van onze planning & controlcyclus, interne sturing en verantwoording, het beter en slimmer ontsluiten van financiële informatie en het herijken van de functies binnen F&C. Dit laatste mede in het licht van de ontwikkelingen die we op ons af zien komen, zoals de steeds toenemende digitalisering en beschikbaarheid van data. Dit betekent doorontwikkeling op ons vakgebied en in de mogelijkheden die dit biedt in de ondersteuning van budgethouders, leidinggevenden en andere collega's.

Auditing en risicomanagement
In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen wordt ingegaan op het beleid voor risicomanagement, het risicoprofiel en de benodigde weerstandscapaciteit, de relatie met de financiële kengetallen en de belangrijkste risico's. De aanpak van risicomanagement is gebaseerd op de nota Risicomanagement en weerstandsvermogen, die in 2023 weer is geactualiseerd.

Belangrijk aandachtspunt voor de komende periode betreft de ambities van de gemeente op het terrein van binnenstedelijke gebiedsontwikkeling, het actieve grondbeleid dat dit vraagt en de complexe grondexploitaties die naar verwachting worden ingericht. Deze ontwikkeling gaat gepaard met nieuwe / extra risico's die zorgvuldig moeten worden bepaald, financieel vertaald en beheerst. In het kader van grote risicovolle projecten zullen hier onafhankelijke risicoanalyses worden uitgevoerd en bij de vaststelling van de grexen worden ingebracht.

Artikel 213a onderzoeken
In de gemeentewet is in art. 213a vastgelegd dat gemeenten onderzoeken doen naar de doeltreffendheid en doelmatigheid en hierover de raad informeren In de financiële verordening (februari 2023) zijn de afspraken

hierover vastgesteld. Het college zal in 2024 minimaal één onderzoek uitvoeren die gekwalificeerd kan worden als 213a en de raad hierover informeren.

Juridische zaken

Advisering

Juridische advisering vindt gemeente breed en in aansluiting op alle programma's plaats. De komende periode wordt extra ingezet op de energietransitie, wonen en bestaanszekerheid. De juridisch adviseurs zullen hierbij naast hun hoogwaardige juridisch kwaliteit ook innovatief moeten adviseren.
De recent versterking van de juridische advisering op zowel veiligheid als openbaarheid/privacy blijft onverminderd van kracht.

Juridische procedures

In 2023 is de gemiddelde doorlooptermijn van bezwaren en klachten substantieel verkort. In 2024 moet dit verder verankerd worden omdat de nagestreefde responsiviteit en betrouwbaarheid alleen behaald kunnen worden als de wettelijke termijnen door de gemeente zelf in acht genomen worden. Los van de wettelijke termijnen zal ook daar waar mogelijk sneller resultaat geboekt moeten worden, omdat de bestaande wettelijke termijn veelvuldig als ruim ervaren worden door burgers.

Zowel bij de behandeling van bezwaren en klachten als bij het maken van regelgeving blijft het belang van maatwerk uitermate groot. De uitdaging zal blijven om maatwerk optimaal invulling te geven met behoud van uitvoerbaarheid en fundamentele rechtszekerheid en rechtsgelijkheid.

Control

De juridische kwaliteitszorg zal in de eerste plaats gericht zijn op de per 1 januari 2024 in te voeren Omgevingswet. Samenwerking met de stadsadvocaat Hekkelman zal intensief gezocht worden.
De lessons learned uit de bezwaren en klachten zullen geïntensiveerd worden en zal zich in 2024 naast de omgevingswet richten op de maatwerktoepassing. Ook zal de samenwerking met de sociale advocatuur en het juridisch netwerk Legal Valley meer gericht ingezet worden voor de interne juridische kwaliteitszorg. Tenslotte zullen de intensieve contacten met de Han en de Radboud input blijven geven voor de juridisch control.

Communicatie

Communicatie is een belangrijk instrument van de gemeente om onze inwoners en bedrijven te betrekken bij de ambities, doelstellingen en dienstverlening. We informeren, betrekken, gaan de dialoog aan en formeren of gaan samenwerkingen aan. Soms moeten we overtuigen en sturen, maar we zijn bovenal gericht op participatie. We willen goed in contact zijn en doen dit op begrijpelijke, toegankelijke en inclusieve wijze.

Onze communicatiestrategie en ieder communicatieplan vloeit voort uit de gemeentelijke communicatievisie en strategie en de daarop gebaseerde bedrijfsplannen op programma- en projectniveau. In 2024 nemen we de tijd om de gemeentelijke communicatievisie, die in Q4 2023 wordt vastgesteld, te vertalen naar een communicatieplan. We gaan gezamenlijk bepalen hoe we deze visie kunnen bewerkstelligen, wat er voor nodig is en hoe we ervoor kunnen zorgen dat de communicatiespecialisten zo worden ingezet dat we de organisatie optimaal kunnen bedienen en mee kunnen bewegen op de periodieke herijking van de programma's en prioriteiten.

Naast communicatie gericht op de Arnhemse inwoners en bedrijven werken we als gemeente ook aan onze zogenaamde corporate communicatie. Dat bestaat o.a. uit de interne communicatie en arbeidsmarktcommunicatie.. Het doel daarvan is dat we zichtbaar zijn en laten zien dat de gemeente aantrekkelijk is onder meer als werkgever en als samenwerkingspartner.

Ook hebben wij een goede samenwerking met de Stichting Citymarketing Arnhem. In 2023 is de basis gelegd voor een intensievere samenwerking in 2024 om Arnhem op de kaart te zetten met aandacht voor de rol van Citymarketing en die van de Gemeente Arnhem. Op dit moment wordt er samen opgetrokken in het kader van de diverse jubilea in 2024 en de viering van 800 jaar Arnhem. Voor 2024 kijken we naar hoe we deze samenwerking kunnen vorm kunnen gaan geven aan de hand van o.a. een gezamenlijke jaarplanning.

Daarnaast gaan we het huidige plan met betrekking tot de visuele identiteit (inclusief huisstijl) van de organisatie actualiseren om deze in lijn te krijgen met de moderne organisatie die we willen zijn. Hier zullen we in 2024 de eerste stappen in zetten en een concreet plan (inclusief benodigd budget) opleveren om hier in 2025 vol mee aan de slag te kunnen.

Inclusieve gemeentelijke communicatie
Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken we op drie manieren aan:

- *Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke website*s

We lieten de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en de informatie die daar op staat, toetsen. Op basis daarvan zijn we onze websites aan het verbeteren en digitale toegankelijkheid aan het borgen binnen de organisatie. Nieuwe websites worden meteen op toegankelijkheid getoetst en betrokken medewerkers getraind.

- *Schrijven in begrijpelijke taal*

Met het Project Direct Duidelijk stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we onder meer door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1, door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers.

- *Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen.*

We lieten het Verwey-Jonker Instituut onderzoeken wat inclusieve communicatie is, wat we al goed doen en wat beter kan. Met de onderzoeksuitkomsten in de hand werken we aan bewustwording en kennisvergroting binnen de gemeentelijke organisatie en bij de externe vormgevers, fotografen en tekstschrijvers om in woord en beeld inclusiever te communiceren.

Een nadere uitwerking van het totale programma voor Inclusie is terug te vinden in programma S08 Welzijn en Inclusie.

Inkoop
De gemeente Arnhem heeft grote ambities op het gebied van lokaal, sociaal, duurzaam, diervriendelijk en circulair inkopen. Hoewel er zeker al goede resultaten worden behaald, is er meer nodig om invulling te kunnen geven aan de geformuleerde maatschappelijke ambities. We gaan een impuls geven, waarbij we de gewenste aanpak borgen in onze organisatie en werkprocessen. Ook willen we meer inzicht krijgen in de gemaakte contractuele maatschappelijke afspraken met leveranciers, waardoor we beter kunnen monitoren en sturen. In de Begroting 2024 zijn hiervoor extra middelen beschikbaar gesteld.

Overzicht formatie

Totaal aantal FTE Arnhem	Realisatie Bezetting 31.12.2022	Begroting Formatie 2023	Begroting Formatie 2024	Begroting Formatie 2025	Begroting Formatie 2026	Begroting Formatie 2027
Aantal FTE College B&W	8	8	8	8	8	7
Aantal FTE ambtelijke organisatie formatie	1.036	1.139	1.115	1.103	1.098	1.077
Totaal personeel gemeente Arnhem	**1.044**	**1.147**	**1.123**	**1.111**	**1.106**	**1.084**

Verloop formatie

	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Aantal FTE ambtelijke organisatie Begroting 2023-2026	**1.043**	**1.026**	**1.018**	**1.016**	**1.002**
Bij: wijz capaciteit C2D/CA 2022 MTA dec 22	50	49	44	41	32
Bij: capaciteit afdeling Nieuwkomers 2023	13	0	0	0	0
Bij: formatie Openbare Ruimte gedekt uit prijs- en areaalontwikkeling	9	9	9	9	9
Bij: formatie Veiligheid	9	12	12	12	11
Bij: PIM van flexibel naar vast	5	5	5	5	5
Bij: Ozo coördinatoren overname Rijnstad	0	5	5	5	5

Bij: formatie uitbreiding DVO De Connectie	3	3	3	3	3
Bij: formatie tbv arbeidsmarktregio	3	2	2	2	2
Bij: fomatie UWV taken in eigen beheer	2	2	2	2	2
Bij: oplossen stelpost formatie vanuit reorganisatie	3	3	3	3	3
Bij: projectleider verkiezingen	1	1	1	1	1
Af: vermindering toezichthouders afval	-2	-2	-2	-2	-2
Afronding	0	0	1	1	4
Aantal FTE ambtelijke organisatie Begroting 2023-2026	**1.139**	**1.115**	**1.103**	**1.098**	**1.077**

Toelichting formatieve mutaties

Om de in de Begroting 2023 geformuleerde opgaven en doelstellingen te kunnen realiseren, is een uitbreiding van de benodigde capaciteit voorzien. De hiervoor beschikbaar gestelde middelen zijn, daar waar de noodzakelijke capaciteit per programma op dat moment in beeld was, in 2023 naar formatie vertaald. Ten aanzien van de programma's waar de middelen nog niet naar formatie waren vertaald, is dat in de Begroting 2024 alsnog gebeurd.

Daarnaast neemt de formatie toe als gevolg van het in eigen beheer uitvoeren van werkzaamheden en activiteiten, zo treden bijvoorbeeld de OZO-coördinatoren in dienst bij de gemeente Arnhem en worden UWV taken in eigen beheer uitgevoerd.

	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Aantal FTE ambtelijke organisatie	**1.036**	**1.139**	**1.115**	**1.103**	**1.098**	**1.077**
Saldo personeelsbudget loonsom (in € 1.000)	**85.985**	**104.275**	**102.182**	**101.059**	**100.671**	**98.546**
Gemiddelde loonsom (in €)	**82.998**	**91.575**	**91.638**	**91.623**	**91.657**	**91.540**

De stijging van de gemiddelde loonsom tussen 2022 en 2023 is voor het grootste gedeelte het gevolg van de cao-loonstijging in 2023.

Verbonden partijen

De gemeente neemt deel in diverse rechtsvormen zowel publiek als privaat. Wanneer de gemeente zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft in een andere partij, is dat voor de gemeente een verbonden partij. Samenwerking met andere partijen is een manier om publieke taken uit te voeren, die bijdragen aan het realiseren van de gemeentelijke doelstellingen. Deelnemingen in andere partijen brengen risico's met zich mee zowel bestuurlijk, maatschappelijk als financieel.

Verbonden partijen twee gemeentelijke rollen

De gemeente vervult twee rollen richting de verbonden partijen: de rol van eigenaar en de rol van opdrachtgever. Tussen beide rollen en de belangen die daaruit voortvloeien, kan een spanningsveld bestaan.

In de eigenaarsrol beslist de gemeente over de oprichting, de missie, de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de verbonden partij. Het gemeentebestuur is mede eigenaar van de verbonden partij en draagt bestuurlijke verantwoordelijkheid (de gemeente neemt deel aan het bestuur). De eigenaarsrol richt zich vooral op de continuïteit en de levensvatbaarheid van de (samenwerkings)organisatie.

De gemeente is ook opdrachtgever van de verbonden partij. De verbonden partij levert diensten of producten of is uitvoerder van gemeentelijk beleid. Veelal in de vorm van een basispakket dat door alle deelnemers in de samenwerking wordt afgenomen, met daarnaast een aanvullend pakket dat voor afzonderlijke deelnemers op maat wordt afgesproken.

Het financieel belang is gekoppeld aan beide rollen. Als opdrachtgever heeft de gemeente belang bij een zo goed mogelijke prijs-/kwaliteitsverhouding voor de afgesproken dienstverlening en deze moet passen binnen de kaders van de gemeentebegroting. Als eigenaar draagt de gemeente het 'ondernemersrisico' van de samenwerking. Als de financiële resultaten tegenvallen, zal de gemeente de tekorten moeten aanvullen.

Actuele kaders

Kadernota verbonden partijen gemeente Arnhem

In 2016 is de visie van de gemeente Arnhem op de verbonden partijen vastgelegd in de kadernota verbonden partijen 2016 gemeente Arnhem, met daarin uitvoeringsrichtlijnen over de wijze van sturen en beheersen. Uitgangspunt is om hierbij uit te gaan van een risicogerichte aanpak, onder andere door het instellen van een governancecode en het toepassen van een 'risicokompas'.

BBV-Notitie verbonden partijen

Ook de Notitie verbonden partijen van de Commissie BBV uit oktober 2016 geeft verplichte en aanbevolen kaders ten aanzien van verbonden partijen. In deze notitie wordt uiteengezet wanneer sprake is van een financieel en bestuurlijk belang. Van een financieel belang is sprake als de gemeente de middelen zoals vermogen of leningen, die aan een partij ter beschikking zijn gesteld, niet terugkrijgt bij faillissement van die partij of indien financiële problemen bij de derde partij kunnen worden verhaald bij de gemeente. Bij een bestuurlijk belang gaat het om het hebben van zeggenschap van de gemeente in een derde partij, hetzij omdat de gemeente een zetel in het bestuur heeft, hetzij omdat ze via aandelen mee kan stemmen.

Wet gemeenschappelijke regeling

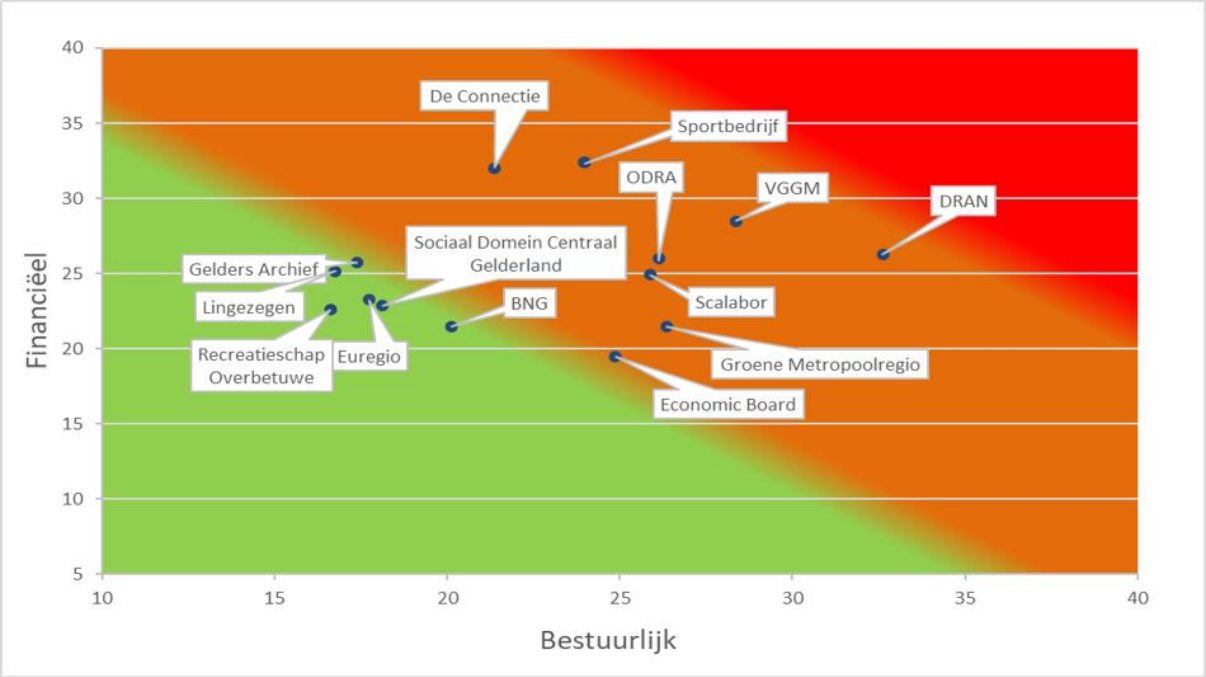
Lokale overheden werken steeds meer en intensiever met elkaar samen. Dat gebeurt op verschillende niveaus en op verschillende manieren. De Wet gemeenschappelijke regeling (Wgr) maakt (publiekrechtelijke) samenwerking mogelijk tussen provincies, gemeenten en waterschappen.
Per 1 juli 2022 is een wijziging van de Wgr in werking getreden. Deze wijziging is erop gericht de kaderstellende en controlerende rol van de gemeenteraad bij taken die in gemeenschappelijke regelingen worden uitgevoerd te versterken. De komende tijd wordt bezien wat de gevolgen van de wijzigingen in de Wgr zijn voor de Arnhemse kadernota en de inbedding van de verbonden partijen in de P&C-cyclus.

Diversiteit en inclusiviteit

We vinden het belangrijk dat alle partners met wie we samenwerken zich inzetten voor een inclusieve en diverse organisatie en dienstverlening en dat we daarin van elkaar leren. In de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023 staat wat we daarin van onze verbonden partijen vragen. Het doel is dat vanaf 2025 alle verbonden partijen in hun plannen de inzet op inclusie en diversiteit hebben opgenomen. We streven daarbij naar een gezamenlijke inzet die in lijn ligt qua doelstellingen. In de betreffende verantwoordingssystematiek zullen we de voortgang monitoren.

Ontwikkelingen risicovolle verbonden partijen

Niet alle verbonden partijen vragen om even veel betrokkenheid. Om de aandacht te geven aan die verbonden partijen die voor de gemeente van het grootste belang zijn, dan wel een belangrijk risico vormen (beleidsmatig of financieel) is het risicokompas toegepast. Het risicokompas is een risicoanalyse die bestaat uit een beoordeling op acht maatstaven. Deze acht maatstaven geven vorm aan de bestuurlijke en financiële verbondenheid met de partij. Door alle verbonden partijen op dezelfde wijze te beoordelen, is het mogelijk de verbonden partijen onderling te vergelijken en te bepalen welke verbonden partijen in verhouding tot elkaar een hoog risicoprofiel hebben. In de aanloop naar de Begroting 2024 heeft een actualisatie plaatsgevonden van het risicokompas. Dit heeft geresulteerd in de volgende risicokaart:

Voor de verbonden partijen die op basis van de risicokaart in onderlinge vergelijking het hoogst scoren is een beheersstrategie opgesteld. Het betreft de volgende partijen:

- DRAN (Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen);
- Sportbedrijf Arnhem;
- De Connectie;
- VGGM (Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden;
- ODRA (Omgevingsdienst Regio Arnhem;
- Scalabor.

In het hierna volgende overzicht met verbonden partijen wordt aangegeven in welke verbonden partijen de gemeente Arnhem deelneemt en aan welke programma's hiermee een bijdrage wordt geleverd. De hierboven genoemde partijen maken onderdeel uit van dit overzicht. De beheersstrategie op deze partijen wordt in het overzicht nader toegelicht.

Relatie met paragraaf Weerstandsvermogen

De risico's die samenhangen met de verbonden partijen zijn meegewogen in de bepaling van de gewenste weerstandscapaciteit (zie paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen).

Toelichting bij overzicht verbonden partijen

Hierna wordt per verbonden partij een aantal gegevens weergegeven. Naast stamgegevens zijn dit het bestuurlijke en financiële belang, financiële gegevens over het vermogen en resultaat, actuele ontwikkelingen en de beheersstrategie (indien van toepassing).
Aanvullend op de hierna weergegeven verbonden partijen neemt de gemeente Arnhem tevens deel in twee Verenigingen van Eigenaars (VVE's). Het betreft de volgende VVE's:

- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 46 en 47 te Arnhem.
- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 27, 28-1 en 28-2 te Arnhem.

De gemeente heeft als eigenaar van een gedeelte van de panden zitting in het bestuur van de VVE's en heeft tevens een (gering) financieel belang. Het risicoprofiel is als laag aan te merken.

Scalabor B.V.

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S06 Participatie en armoedebestrijding		
Doel verbonden partij	Scalabor B.V. is een arbeidsontwikkelbedrijf dat inwoners met een afstand tot de arbeidsmarkt uit de arbeidsmarktregio Midden-Gelderland ondersteunt bij het overbruggen van die afstand. Scalabor begeleidt inwoners die dat nodig hebben naar passend en zo regulier mogelijk werk. Scalabor richt zich op het ontdekken en ontwikkelen van talenten van mensen in een werksituatie. Een belangrijke dienstverlening is het begeleiden van SW-medewerkers van de modulaire gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van Scalabor B.V. De gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW) detacheert SW-medewerkers, in opdracht van de deelnemende gemeenten, bij Scalabor B.V. Daarnaast koopt gemeente Arnhem (als klant) ook ontwikkeltrajecten in bij Scalabor B.V. voor inwoners die een beroep doen op ondersteuning vanuit de Participatiewet. Scalaobr B.V. is ook onze partner in het toeleiden en creëren van beschutte werkplekken.		
Bestuurlijk belang	De concerndirecteur van gemeente Arnhem is gemachtigd om namens de gemeente Arnhem stemrecht uit te oefenen in de vergadering van aandeelhouders.		
Financieel belang	100%		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	7.896.072
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	8.642.731
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	

Ontwikkelingen

Voor 2023 zagen wij:

- een snelle terugloop van het aantal SW-medewerkers (door pensionering ed.);
- door ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en het ontbreken van benodigde vaardigheden van medewerkers het steeds lastiger voor SW-medewerkers wordt om door te stromen naar externe werkgevers;
- landelijke ontwikkelingen rondom sociale ontwikkelbedrijven (SW 2.0) een rol gaan spelen qua positionering;
- dat de cao SW verouderd is en vanwege de hoge inflatie een loonindexatie van 7% inclusief reiskosten vergoeding nodig was;
- we een toekomstbestendige manier hebben gevonden voor de inkoop van arbeidsontwikkeling.

In 2023 en verder vragen deze ontwikkelingen ook onze aandacht.

Risico profiel

Middel

Beheersstrategie

Risico's

1. *Oekraïne / hogere energiekosten / inflatie*
   De prijsstijgingen als gevolg van de oorlog in Oekraïne, de stijging van de rente en het onzekerder en duurder worden van de levering van bepaalde grondstoffen en andere producten uit het buitenland, heeft ook effect op het resultaat van Scalabor.
2. *Instroom trajecten divisie arbeidsontwikkeling*
   De omzet van de divisie arbeidsontwikkeling blijft nog steeds achter bij de verwachting, met name door lagere afname van regiogemeenten. Ook wordt er nog gebruik gemaakt van de mogelijkheden voor beschut werk bij Scalabor.
3. *Effect uitstroom SW op dienstverlening en omzet*
   Door de pensionering van SW-medewerkers en de afschaffing van de WsW in 2015 daalt het aantal medewerkers jaarlijks. Hierdoor wordt het steeds lastiger de dienstverlening van eigen rendabele afdelingen zoals Schoonmaak en Groenvoorziening in de lucht te houden.
4. *Cybersecurity*
   Ook bij Scalabor zien ze een toename van het aantal phishingmails etc. in lijn met de landelijke trend. Dit brengt financiële risico's met zich mee.

Beheersmaatregelen

1. *Oekraïne / hogere energiekosten / inflatie*
   Scalabor kijkt naar mogelijkheden en contractafspraken om met leveranciers in gesprek te gaan. Tegelijkertijd praten ze met hun klanten en afnemers over het doorvoeren van prijsverhogingen. Ook wij als gemeente streven naar het bieden van passende indexatie van de tarieven. Daarnaast is Scalabor actief bezig met het besparen van energie, onder andere door aanpassingen in de huisvesting.
2. *Instroom trajecten divisie arbeidsontwikkeling*
   Vanuit de gemeente Arnhem hebben we nieuwe afspraken met Scalabor gemaakt over de inzet van arbeidsontwikkeling en beschut werk. Tegelijkertijd blijven we ook actief in de regio de mogelijkheden van Scalabor onder de aandacht brengen.
3. *Effect uitstroom SW op dienstverlening en omzet*
   Er zijn regionaal (vanuit de MGR waar de SW onder valt) financiële afspraken gemaakt over SW tot en met 2025. We voeren via de MGR actief regionaal overleg over de ontwikkeling en toekomst van SW.

Cybersecurity
Scalabor heeft diverse beheersmaatregelen getroffen om de risico's te beheersen. Naast de technische en organisatorische maatregelen die er al zijn, gaan ze ook al hun kantoormedewerkers een training laten volgen om meer bewustzijn en kennis op te doen op dit gebied.

Sportbedrijf Arnhem

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	Het Sportbedrijf voert het sportbeleid uit. Arnhem stimuleert en faciliteert bewegen en sporten en Arnhem, voor een beter welzijn van de stad.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem		
Bestuurlijk belang	De gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van de BV Sportbedrijf Arnhem. Als aandeelhouder is de gemeente Arnhem lid van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders. Het mandaat om als aandeelhouder op te treden is door het college neergelegd bij de concerndirecteur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft het volledige eigendom.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	2.519.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	21.034.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	18.100.000
Ontwikkelingen	Het Sportbedrijf heeft te maken met een begrotingstekort op basis van de huidige activiteiten, veroorzaakt door de hoge inflatie en energiekosten. Dit is reeds door middel van een raadsbrief gecommuniceerd. We zijn als gemeente in overleg met het Sportbedrijf hoe het begrotingstekort te overbruggen, zonder ingrijpende maatregelen te nemen.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	**Sturing** Het Sportbedrijf is de grootste uitvoerder van het sportbeleid van de gemeente Arnhem. Bij de verzelfstandiging van het Sportbedrijf, zijn vanuit de gemeente als opdrachtgever en eigenaar van het Sportbedrijf, afspraken gemaakt over de informatie- en stuurmogelijkheden voor de gemeente. Voor 2024 geven we op dezelfde wijze als voorgaande jaren sturing aan het Sportbedrijf. Onderdeel van die sturing is het subsidieproces aan het Sportbedrijf. Dat bestaat uit een gezamenlijke, integrale, uitvraag aan het Sportbedrijf. Gevolgd door een subsidieaanvraag en een gezamenlijke (door sportbeleid, TLO en BC) beoordeling van de aanvraag. Door het jaar heen houden we aan de hand van kwartaalrapportages inhoudelijk en financieel vinger aan de pols wat betreft de voortgang. Ten slotte volgt vaststelling aan de hand van het jaarverslag en de jaarrapportage. Tegelijkertijd voert de gemeente als aandeelhouder ook regelmatig gesprekken met het Sportbedrijf door middel van aandeelhoudersvergaderingen. De dagdagelijkse aansturing gebeurt vanuit de bestuursadviseur sport die fungeert als ambtelijk opdrachtgever. Het verbeteren van inhoudelijk en financieel inzicht is een continu proces waarover Sportbedrijf en gemeente afstemmen met betrekking tot gewenste inzichten. Over de kwaliteit en met name over de (on)mogelijkheden van rapportage over effectiviteit en efficiëntie van interventies in de stad wordt met elkaar gesproken, alsmede wensen voor de toekomst op wijkniveau. Er is steeds meer inzicht in kosten per locatie en per 'product'. Sportbedrijf en		

gemeente doorlopen gezamenlijk stappen om dit af te zetten tegen maatschappelijke meerwaarde. Hierdoor komt er steeds meer kennis beschikbaar over in hoeverre uitgaven zich verhouden tot gemeentelijke doelstellingen. Op basis daarvan kunnen beleidskeuzes gemaakt worden.

Financieel
Het eigen vermogen is € 1,6 miljoen. Voor 2022 e.v. is er een taakstelling van € 0,75 miljoen. Het Sportbedrijf heeft in 2022 een resultaat gehaald van omstreeks € 0,9 miljoen. Dit is grotendeels te verklaren door incidentele steun vanuit het Rijk in verband met de coronacrisis. Dit wordt grotendeels aangewend om het in verband met stijgende energieprijzen verwachte tekort van 2023 deels mee op te vangen. Er blijft voor 2023 nog een tekort over van omstreeks 0,5 miljoen en 2,7 miljoen voor 2024. Met de in de begroting opgenomen aanvullende subsidie voor 2023 en 2024 verwachten wij dat het Sportbedrijf bij gelijkblijvende activiteiten voldoende financiële middelen tot haar beschikking heeft.

Samenwerking
Nu het Sportbedrijf stabiel staat, is er ruimte om de focus te verleggen naar het gesprek op inhoud en gezamenlijke belangen. De afgelopen jaren is de samenwerking tussen gemeente en Sportbedrijf sterk verbeterd. De samenwerking blijft een onderwerp waarin continu geïnvesteerd wordt, ook in 2024 en verder.
Voorbeelden van inhoudelijke onderwerpen die gezamenlijk worden opgepakt zijn: verenigingsondersteuning, de bezetting van accommodaties en ontwikkeling van een positief sportklimaat. Hierover wordt de gemeenteraad in 2023 verder geïnformeerd.
We verwachten deze ontwikkeling met het MT van het Sportbedrijf in 2024 voort te kunnen zetten. Deze samenwerking zorgt ervoor dat het risicoprofiel van het Sportbedrijf als verbonden partij lager ingeschat wordt.

NV Bank Nederlandse Gemeenten

Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën		
Doel verbonden partij	De BNG is de 'bankier ten dienste van overheden', waaronder voor gemeenten.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeente heeft minder dan 1% van de aandelen. De andere aandeelhouders zijn de Staat der Nederlanden (50%), provincies en gemeenten.		
Bestuurlijk belang	De concerntreasurer is gemachtigde voor de aandeelhoudersvergadering.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft 496.470 aandelen van de BNG in bezit (bijna 1%) en is daarmee een van de grootste gemeentelijke aandeelhouders van de BNG		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	4.615.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	107.459
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	-1.300
Ontwikkelingen	Niet van toepassing		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing		

Economic Board regio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats	Nijmegen
Rechtsvorm	Stichting
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie
Doel verbonden partij	Het versterken van de samenwerking tussen ondernemers, kennisinstellingen en overheden op de groeisectoren health, energy en food en de cross-overs daartussen, om daarmee de economische slagkracht van de regio Arnhem-Nijmegen verder te ontwikkelen en regionale groeikansen te benutten met alle voor dat doel dienstige middelen.

Deelnemers in samenwerking	The Economic Board wordt gevormd door achttien leden vanuit de kennisinstellingen, het bedrijfsleven en de overheden.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch (voorzitter) en de wethouder Economische Zaken hebben zitting in de board.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft geen rechtstreekse financiële relatie met The Economic Board. Van onze bijdrage aan de regio wordt 1 euro per inwoner via een subsidie door de Groene Metropoolregio doorgegeven aan The Economic Board.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	44.593
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	103.369
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	162.466
Ontwikkelingen	The Economic Board richting op de samenwerking tussen overheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven op het gebied van economische ontwikkeling, innovatie en werkgelegenheid in de regio. The Economic Board is aanjager en versterker van de economische groei in de regio Arnhem-Nijmegen rondom de thema's Energy, Health, Hightech met cross-over Food, Slimme Duurzaamheid en Arbeidsmarkt. The Economic Board stimuleert innovaties in deze sectoren en de cross-overs daartussen. Dat doet ze onder meer door te communiceren over het bijzonder potentieel en ontwikkelingen in de regio, mogelijke partners aan elkaar te verbinden en bedrijvigheid en innovaties te stimuleren en aan te jagen. The Economic Board representeert een diverse en grote achterban, die zich uitstrekt over een aanzienlijk gebied (ca 800.000 inwoners) met een actief en betrokken MKB, alles zich afspelend binnen de 18 gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen. The Economic Board richt zich onder de noemer Lifeport specifiek op de clusters energy, health en food, vanuit de propositie dat de regio Arnhem-Nijmegen juist met innovaties op deze thema's een bijdrage kan leveren aan grote maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld rond energie en klimaat. Voorbeelden waar de krachtenbundeling van de samenwerking tussen overheid, kennisinstellingen en onderwijs rond innovaties zijn de IPKW Cleantech campus en het Connectr innovation lab in Arnhem of TPN West in Nijmegen en Innofase in Duiven. Op de Noviotech Campus in Nijmegen werken universiteit en het bedrijfsleven samen aan onderwerpen als preventie en pandemische paraatheid in combinatie met verregaande digitalisering van de zorg. Samen met de Groene Metropoolregio en kennisinstellingen in de regio werkt The Economic Board daarnaast via een gezamenlijke regionale arbeidsmarktagenda aan een betere aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Belangrijke partners van The Economic Board zijn de GMR zijn en de provincie Gelderland. De drie partijen hebben in de 2023 een Regio Deal af met het Rijk en zullen hier vanaf 2024 gezamenlijk uitvoering aan geven. De Regio Deal sluit inhoudelijk aan bij de agenda's van The Economic Board, GMR en de gebiedsagenda van de provincie Gelderland.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

BVO De Connectie

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën		
Doel verbonden partij	De Connectie is een gemeenschappelijke regeling met de gemeenten Rheden en Renkum op het gebied van bedrijfsvoering.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem, gemeente Renkum en gemeente Rheden		
Bestuurlijk belang	Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het bestuur.		
Financieel belang	Het Arnhems aandeel in De Connectie bedraagt 72%.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	1.484.000

	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	17.127.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	33.628.000

Ontwikkelingen

Om meer grip te krijgen op de samenwerking, toekomstvisie en het financieel perspectief heeft het bestuur van de Connectie in 2021 een bestuursopdracht vastgesteld. Daarbij gaat het om nieuwe afspraken met betrekking tot de wijze van organiseren van de samenwerking (governance), een duidelijke toekomstvisie omtrent de positie van De Connectie op langere termijn (groeiambitie) en het financieel perspectief van De Connectie in relatie tot de financiële positie van de eigenaar-gemeenten. Na het vaststellen van de bestuursopdracht is door De Connectie en de gemeenten gezamenlijk invulling gegeven aan de doorontwikkeling van de samenwerking. In het kader van deze doorontwikkeling vindt onderzoek plaats naar de verdere professionalisering van het opdrachtgeverschap. Daarbij wordt ook het centraal opdrachtgeverschap van de IV-keten onderzocht. Naast het onderzoek naar de inrichting van het opdrachtgeverschap wordt ook ingezet op de versterking van het demand- en supplymanagement.

Risico profiel

Middel

Beheersstrategie

De beheersing is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. Het bestuur, het OGO (opdrachtgeversoverleg) en de demandorganisatie zijn hierin belangrijke gremia waarin sturing en beheersing nadrukkelijk terugkomen. Het controllersoverleg vervult hierin een belangrijke adviesrol ten aanzien van de P&C-producten van de Connectie.

Er wordt in de begroting van De Connectie een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. De Connectie onderschrijft de principes van het risico gestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico's te beheersen. Afgelopen jaar heeft De Connectie belangrijke stappen gezet ten aanzien van de invulling van het risicomanagement. Zo heeft er een uitgebreide risico-inventarisatie plaatsgevonden, zowel vanuit het perspectief van de organisatiedoelstellingen als vanuit het perspectief van business continuïteit. Waar nodig zijn aanvullende beheersmaatregelen genomen. De komende jaren gaat De Connectie verder met het door ontwikkelen van het risicomanagement door te investeren in het risicobewustzijn binnen de organisatie en het cyclisch en systematisch borgen van het risicomanagement.
De risico's die door De Connectie in de MJPB 2024-2027 zijn beschreven, zijn in omvang gestegen. Dit wordt volledig veroorzaakt door de onzekerheid ten aanzien van de stijgende WOZ-bezwaren en daaraan gekoppelde meerkosten. Afhankelijk van de landelijke ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving is dit als risico opgenomen in het risicoprofiel van de Connectie. In de Begroting 2024 van de gemeente Arnhem is rekening gehouden met deze risico's.

Gelet op het feit dat de Connectie een beleidsarme MJPB heeft gepresenteerd waarin ontwikkelingen en (gemeentelijke) ambities zoals bijvoorbeeld de harmonisatie van applicatielandschap niet zijn verwerkt, vraagt dit in de toekomst mogelijk om aanvullende investeringen.

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

Vestigingsplaats

Arnhem

Rechtsvorm

Gemeenschappelijke regeling

Programma

S07 Zorg

Doel verbonden partij

In april 2016 is de Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen opgericht ten behoeve van het aanvullend vervoer Arnhem Nijmegen (Avan). Het is een gemeenschappelijke regeling, gebaseerd op een bedrijfsvoeringsorganisatie. Eén van de taken van deze Vervoersorganisatie is het regelen van het doelgroepenvervoer, waarbij sprake is van een bundeling van het doelgroepenvervoer (Wmo-vervoer, leerlingenvervoer en instellingsvervoer). Gezamenlijke sturing en (financiële) beheersing van uitvoeringstaken en uitvoering van ondersteunende processen op het gebied van doelgroepenvervoer en aanvullend vervoer voor de deelnemers.

Deelnemers in samenwerking

Regio Arnhem en regio Nijmegen

Bestuurlijk belang

Wethouder Marco van der Wel is lid van het bestuur.

Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt volgens een verdeelsleutel bij aan de exploitatie. De kosten van de bedrijfsvoeringsorganisatie worden bepaald op basis van het inwoneraantal. De vervoerskosten op basis van rekeneenheden van het vervoer. De vervoersorganisatie heeft geen weerstandscapaciteit; tekorten komen voor rekening van de deelnemende gemeenten.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	10.313.756
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	6.282.708
Ontwikkelingen	Met vervoerders zijn in 2020 contracten afgesloten voor een initiële periode van 4 jaren en drie verlengingsopties van elk twee jaren. De uitvoerende partij voor routegebonden vervoer in Arnhem heeft besloten het contract niet te verlengen en daardoor dient dit deel van het vervoer te worden aanbesteed.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	De risico's waarmee BVO DRAN te maken heeft zijn een veranderende relatie met de provincie, een zeer dynamische omgeving, kwetsbare burgers en daarmee politieke gevoeligheid. De inrichting van het doelgroepenvervoer is gebaseerd op een 'open einde' systematiek. Hierom is de sturingsinformatie frequenter en gericht op continue monitoring. Structureel ontvangen we van de BVO DRAN managementinformatie en zogenaamde rittenbakken. Er is ongeveer tien keer per jaar ambtelijk en 6 keer per jaar bestuurlijk overleg. We zijn voornemens om informatie over het doelgroepenvervoer te verwerken in PowerBI zodat het onderdeel kan gaan uitmaken van de bestuursrapportage. In 2022 is gewerkt aan het opnemen van informatie over regiotaxi in PowerBI. Qua IT heeft dat meer voeten in aarde en kost meer tijd dan vooraf ingeschat. Dit geldt nog meer voor het opnemen van informatie over het routegebonden vervoer omdat de aangeleverde informatie niet uniform is tussen de vervoerders.		

Euregio Rijn-Waal

Vestigingsplaats	Kleve (D)		
Rechtsvorm	Openbaar lichaam naar Duits recht		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie		
Doel verbonden partij	De Euregio Rijn-Waal is een Nederlands-Duits openbaar lichaam waarbij ca 55 gemeenten en regionale overheden en Kamer van Koophandels uit de grensregio zijn aangesloten. De bevordering van de integratie van Europa en het slechten van nationale grenzen zijn centrale doelen van deze samenwerking. De Euregio Rijn-Waal zet in op verbetering en intensiveren van grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van economie en maatschappij. In het werkgebied van de Euregio bestaan veel mogelijkheden voor een sterke economische en maatschappelijke ontwikkeling. De Euregio Rijn-Waal brengt partners bij elkaar om gezamenlijke initiatieven te starten en zo gebruik te maken van synergie-effecten. De Euregio verzorgt het programmamanagement voor het EU-programma INTERREG Duitsland-Nederland. De Euregio is geen verbonden partij in de zin van de Wet gemeenschappelijke regelingen. De Euregio is een openbaar lichaam gebaseerd op het Verdrag van Anholt. In overeenstemming met artikel 3 lid 3 van dit verdrag is voor de Euregio het Duitse recht van toepassing. Dit betekent dat voor de Euregio niet dezelfde plichten gelden ten aanzien van bijvoorbeeld de verzending van de begroting aan deelnemende gemeenten. In de statuten van de Euregio is vastgelegd dat de begroting een maand voor het begin van het nieuwe begrotingsjaar een begroting wordt opgeleverd.		
Deelnemers in samenwerking	55 leden, te weten 30 Nederlandse en 20 Duitse gemeenten, 3 regionale instanties en 2 Kamers van Koophandel		
Bestuurlijk belang	In de Euregioraad zitten namens de gemeente Arnhem wethouder Maurits van de Geijn en de raadsleden Alwin van Engelenburg, Joris Brandts en Yildirim Usta.		
Financieel belang	Beperkt. De leden betalen een (inwoneraantal gerelateerde) contributie.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	1.747.124
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	2.917.430

	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	28.000

Ontwikkelingen

De Euregio geeft uitvoering aan de door de Euregioraad vastgestelde Strategische Agenda 2025+. Daarin zijn vier grensuitdagingen geformuleerd: economie en klimaat, arbeidsmarkt en opleiding, leefbaarheid alsmede Euregionale identiteit. Medio 2022 is het Europees Interreg-programma VI 2021-2027 van start gegaan. Daarvoor verzorgt de Euregio het regionale programmamanagement.
Binnen de Groene Metropoolregio worden initiatieven voor Euregionale samenwerking onderzocht, o.a. in het kader van de Regio Deal Groene Groei. Arnhem neemt binnen de Euregio samen met Düsseldorf, Duisburg, Moers, Ede, Apeldoorn en Nijmegen deel aan het zogenaamde 100.000plus-netwerk.

Risico profiel

Laag

Beheersstrategie

Niet van toepassing.

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats

Elst

Rechtsvorm

Gemeenschappelijke regeling

Programma

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S02 Bereikbaarheid; S03 Economie; S10 Klimaat en energie; S12 Wonen en leefomgeving

Doel verbonden partij

De ambitie van de Groene Metropoolregio is gericht op de welvaart van de inwoners in de regio. De Groene Metropoolregio werkt aan maatschappelijke opgaven op het gebied van werken, wonen, duurzaamheid, bereikbaarheid en leefbaarheid. De regio staat voor kwalitatieve groei en dus voor balans tussen groei en leefbaarheid. De ambitie is om de omvangrijke groeiopgave (huisvesting, werk en bereikbaarheid) te faciliteren en de groene leefomgeving en ontspannen leefkwaliteit in de regio te behouden en te versterken. De regio wil zich sterker profileren naar het rijk en Europa als groene, circulaire metropoolregio. De regionale agenda is hierop gericht.

Deelnemers in samenwerking

Arnhem, Berg en Dal, Beuningen, Doesburg, Druten, Duiven, Heumen, Lingewaard, Montferland, Mook en Middelaar, Nijmegen, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Wijchen en Zevenaar.

Bestuurlijk belang

Burgemeester Ahmed Marcouch is lid van het Algemeen Bestuur van de Groene Metropoolregio met wethouder Nermina Kundić als zijn plaatsvervanger. Wethouder Nermina Kundić is voorzitter van het bestuurlijk team Verbonden regio. Maurits van de Geijn, Marco van der Wel en Cathelijne Bouwkamp nemen deel aan de bestuurlijke teams voor respectievelijk de opgaven Productieve regio, Ontspannen regio en Groene Groeiregio.

Financieel belang

De gemeente Arnhem draagt naar rato van inwonertal bij aan de uitvoering van de gemeenschappelijke regeling. Dit betreft de basiskosten. Daar komen jaarlijks de middelen bij voor de uitvoering van de regionale agenda. Het bedrag van € 1.107.261 dat is opgenomen als gerealiseerde bijdrage Arnhem is opgebouwd uit € 420.000 voor basiskosten en € 687.261 voor kosten uitvoering regionale agenda.

Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	347.799
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.928.520
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	418.665

Ontwikkelingen

In de Groene Metropoolregio werken de colleges van de achttien regiogemeenten samen aan de volgende ambitie:

- Samen doorgroeien naar een groene metropoolregio met internationale betekenis en allure.
- Zichtbaar zijn als dé circulaire topregio van ons land en van Europa, in alle facetten van de leefomgeving.
- Hét voorbeeld zijn voor kwalitatieve groei met een goede balans tussen levendige stedelijkheid en ontspannen leefkwaliteit.

De regionale agenda is hierop gericht. In deze agenda zijn vijf opgaven zijn geformuleerd: Verbonden regio, Productieve regio, Circulaire regio, Ontspannen regio en Groene groeiregio. In 2022 is een update van de regionale agenda 2023-2024 vastgesteld.

	Arnhem heeft in 2022 samen met de Groene Metropoolregio mede uitvoering gegeven aan de opgaven in de regionale agenda en de hiermee samenhangende lobbyagenda. Dankzij de inspanningen van de Groene Metropoolregio heeft het Rijk Arnhem-Oost aangewezen als grootschalig woningbouwgebied. Hiermee kunnen we als de gemeente ook aanspraak maken op middelen vanuit Den Haag om te investeren in een leefbare omgeving, betere bereikbaarheid en duurzame economie. Vanuit de regionale agenda is daarnaast onder andere samen met de Economic Board, de provincie en werkgevers gewerkt aan een regionale arbeidsmarktagenda, die moet gaan zorgen voor een betere aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Volgens de opdracht vanuit het Rijk is gewerkt aan de voorbereiding voor de Regionale Energiestrategie 2.0. De bestuurders van de cultuurregio 025 hebben in goede onderlinge samenwerking kaders vastgesteld voor de uitvoering van het transformatievoorstel cultuur. Ook is een inventarisatie uitgevoerd naar natuur, landschap en water in de regio, het zogenaamde groen-blauwraamwerk. Dit is een belangrijke bouwsteen voor het Verstedelijkingsakkoord waar vanuit de opgave groene groeiregio aan wordt gewerkt. In 2022 is doorgewerkt aan de verstedelijkingsstrategie, in het najaar zijn de gebiedsuitwerkingen aan de gemeenteraden aangeboden. Op de valreep van 2022 is de Woondeal 2.0 regio Arnhem-Nijmegen, als samenwerkingsagenda voor de woningbouwopgave in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen, ter vaststelling naar de regiogemeenten gestuurd. In 2022 is door het Algemeen Bestuur van de regio de meerjarige regionale agenda 2023-2024 vastgesteld, waar inmiddels zeventien gemeenten op hebben ingetekend.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Lingezegen

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S12 Wonen en leefomgeving		
Doel verbonden partij	De realisatie en coördinatie van het beheer van Park Lingezegen op basis van het Masterplan, Intergemeentelijke structuurvisie, het Uitvoeringsprogramma en het AB-besluit 2015-004 over de Afronding van de basisuitrusting en de doorontwikkeling (AB, 04 12 2015).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Lingewaard, Overbetuwe, Nijmegen en Arnhem.		
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van het Dagelijks bestuur, Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het Algemeen bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt voor 25% bij aan de gemeenschappelijke regeling.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	5.210.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	249.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	250.000
Ontwikkelingen	De komende jaren werkt de parkorganisatie aan een stevige, relevante positie in de regio en ontwikkelt ze haar identiteit tot een herkenbaar merk Park Lingezegen. Een sterk en betrokken actief netwerk wordt uitgebouwd, waarbij er nauw wordt samengewerkt met regionale stakeholders (de deelnemende gemeenten, provincie, Groene Metropoolregio) en betrokken lokale ondernemers en vrijwilligers. In het park krijgen in 2023 de Herenboeren een plek en worden drie klompenpaden gerealiseerd.		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S04 Onderwijs; S06 Participatie en armoedebestrijding; S07 Zorg

Doel verbonden partij	De Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Regio Centraal Gelderland is door elf gemeenten in 2017 opgericht voor de uitvoering van taken op het terrein van het sociaal domein. De MGR bestaat uit een beheerorganisatie en vijf modules, te weten: Inkoop specialistische zorg, Werkgeversservicepunt, Regionaal Bureau Leerlingzaken, Werkgeverschap SW-medewerkers en Contractmanagement Inburgering.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Wageningen, Westervoort en Zevenaar (niet alle gemeenten doen aan alle modules mee) alsmede het UWV (Werkgeverservicepunt).		
Bestuurlijk belang	Wethouder Paul Smeulders is lid van het bestuur. In de bestuurscommissies zitten wethouders Mark Lauriks (Participatie), Marco van der Wel (Inkoop zorg) en Nermina Kundić (onderwijs).		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten worden verdeeld zijn per module specifieke afspraken vastgelegd. Bij de onderwijsmodule geldt bijvoorbeeld het criterium 'leerlingaantallen en VsV-cijfers van de afgelopen 3 jaren' en bij de module WgSW het aantal inwoners met een SW-verband.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	684.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.388.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	32.123.855
Ontwikkelingen	In opdracht van de deelnemende gemeenten levert de MGR-organisatie een belangrijke bijdrage aan het versterken van de regionale samenwerking, meer integraliteit en ketenoptimalisering in het sociaal domein. De MGR is gevraagd alert te zijn op ontwikkelingen en opgaven die hieraan verder kunnen bijdragen. In 2022 kon daardoor de nieuwe module Contractmanagement Inburgering starten. Het regionaal SROI-steunpunt (Social Return On Investment) wordt in 2024 als submodule aan de samenwerkingsmodule Werkgeverservicepunt toegevoegd. De MGR zet in 2024 de werkzaamheden zoals die in de afgelopen jaren zijn ingezet en afgesproken voort.		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S11 Ruimtelijke ontwikkeling		
Doel verbonden partij	Goede en efficiënte vergunningverlening en handhaving op het gebied van milieu, bouwen, natuur en water.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Zevenaar en provincie Gelderland.		
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van dagelijks bestuur en algemeen bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatiebegroting van deze gemeenschappelijke regeling. De jaarlijkse bijdrage is afhankelijk van het afgesproken werkprogramma.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	862.900
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.929.600
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	6.544.000
Ontwikkelingen	Landelijke ontwikkelingen: zowel de Omgevingswet als de Wet kwaliteitsborging bouw gaan in per 2024. Beiden hebben invloed op de werkprocessen van vergunningverlening en toezicht bij ODRA. Een deel van het bouwtoezicht zal voortaan door de markt worden uitgevoerd. Beide wetten vereisen het inregelen van nieuwe werkprocessen. De landelijke evaluatie van Omgevingsdiensten door de commissie Van Aartsen heeft een aantal maatregelen opgeleverd, waaronder het ‘robuuster’ maken van kleinere omgevingsdiensten. Mogelijk		

	resulteert dit voor ODRA in een fusie of intensieve samenwerking met andere diensten. De krapte op de arbeidsmarkt zorgt ervoor dat ODRA relatief veel capaciteit moet inhuren en inmiddels structureel beginnende werknemers zelf opleidt.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving kunnen grote invloed hebben op de taakomvang en -inhoud van de omgevingsdienst ODRA. De Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging bouwen (WKB) zullen invloed hebben op de werkzaamheden die met bouw hebben te maken. ODRA is samen met de deelnemende gemeenten actief bezig met de invoering van de Omgevingswet en WKB en rapporteert hier geregeld over. Door actief met komende ontwikkelingen bezig te zijn kan beter geanticipeerd worden op eventuele consequenties voor het personeelsbestand van ODRA. De omvang van het takenpakket van ODRA op het gebied van bouw, vergunningverlening en toezicht is direct afhankelijk van initiatieven van particulieren en bedrijven in de stad. Er kunnen grote verschillen zitten tussen jaren. Om hierop te anticiperen houdt ODRA een flexibele schil met personeel aan. Met de systematiek van outputfinanciering en een prognose van de gemeente op de bouwontwikkelingen wordt het beter mogelijk om de kosten voor de gemeente vooraf in te schatten. Echter, ook na afloop van de coronacrisis is er nog steeds sprake van veel dynamiek en onzekerheid. De stikstofregelgeving, hoge prijzen, schaarste aan bouwmaterialen en aan personeel zorgen er voor dat het moeilijk is om goede prognoses te maken. De verwachting is evenwel dat de woningopgave voor flink meer bouwactiviteiten in Arnhem zal leiden. De bij omgevingsdienst ODRA onderkende risico's voor gemeente Arnhem worden op de volgende wijzen beheerst. Allereerst is er maandelijks werkoverleg tussen de accounthouders van beide partijen. Relevante ontwikkelingen kunnen daar als eerste gesignaleerd worden. ODRA levert maandelijks productiecijfers en urenoverzichten. De cijfers worden met deze frequentie ook in het accountoverleg besproken. Realisatie van producten en uren kan zo getoetst worden aan planning en budget, indien nodig kan worden bijgestuurd en zullen relevante ontwikkelingen gemeld worden in de financiële cyclus van de gemeente. De portefeuillehouder heeft zitting in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van ODRA. Meerdere keren per jaar worden financiële tussenrapportages van ODRA in de vorm van een financieel dashboard in de bestuursvergaderingen besproken. De businesscontroller Arnhem adviseert de portefeuillehouder op deze rapportages en kan risico's vroegtijdig signaleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan oplopende personeelskosten door schaarste op de arbeidsmarkt of bevindingen van de accountant.

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S05 Cultuur		
Doel verbonden partij	Het gezamenlijk vorm en inhoud geven aan het Gelders Archief, een samenwerking van de gemeentelijke archieven van Arnhem, Renkum, Rheden, Rozendaal, provincie en het Rijksarchief Gelderland. Aanvullend zijn taken afgesproken op het terrein van het beheer, het behoud, de presentatie en informatieverstrekking van de historie van de stad Arnhem en de omgeving daarvan.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeenten Renkum, Rheden en Rozendaal en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Met de Provincie Gelderland vinden onderhandelingen plaats over toetreding tot de Gemeenschappelijke Regeling.		
Bestuurlijk belang	Wethouders Bob Roelofs en Maurits van de Geijn maken deel uit van het bestuur.		
Financieel belang	Jaarlijkse bijdrage.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	462.852
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	20.371.869
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	1.199.139
Ontwikkelingen	De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heeft aangegeven op termijn (voorzien op 1 januari 2025) uit te willen treden uit de Gemeenschappelijke Regelingen ten behoeve van de Regionale Historische Centra (RHC's), waaronder het Gelders Archief. Het Rijk wil wel de financiering op niveau houden voor het behoud en beheer van de fysieke rijksarchieven binnen de RHC's. De digitale rijksarchieven gaan volledig naar het e-depot van het Nationaal Archief. Daarnaast heeft het Ministerie van OCW eind 2020 aangegeven niet te willen dat de		

	RHC's gebruik blijven maken van het e-depot van het Nationaal Archief, maar dat zij hiervoor een eigen voorziening dienen op te richten. Het ministerie heeft hierbij wel financiële ondersteuning toegezegd, waarmee het Gelders Archief naar verwachting voor vijf jaar de externe kosten kan dekken. Voor de bijkomende kosten heeft het Gelders Archief in 2021 een dotatie gedaan aan de voorziening e-depot. Deze is gedekt uit het resultaat 2021 en een bijdrage uit het eigen vermogen.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S01 Veiligheid; S07 Zorg; S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	In deze regeling participeren (inclusief Arnhem) 15 gemeenten. Het betreft hier een wettelijk aangewezen organisatie met taken op het terrein van de brandweer (hulpverlening), volksgezondheid en rampenbestrijding. Veiligheid en gezondheid zijn in de regio de kerntaken.		
Deelnemers in samenwerking	15 gemeenten (inclusief Arnhem) participeren in de gemeenschappelijke regeling.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch en wethouder Maurits van de Geijn maken deel uit van het (dagelijks) bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten is verdeeld zijn per onderdeel specifieke afspraken gemaakt en vastgelegd.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	8.513.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	51.358.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	21.996.048

Ontwikkelingen

Volksgezondheid
Voor zowel de Algemene Gezondheidzorg (AGZ) als voor de Jeugdgezondheidzorg (JGZ) is er een traject toekomstbestendige dienstverlening ingezet. Dit, om als GGD, verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet Publieke Gezondheid goed in te kunnen spelen op maatschappelijke ontwikkelingen. Zowel wat betreft inhoudelijke dienstverlening als voor het beschikken over een robuuste organisatiestructuur.

De besluitvorming over de consequenties van de adviezen over Toekomstbestendige JGZ en toekomstbestendige AGZ vindt eind 2023 plaats.
De AGZ bestaat uit:
- Preventie AGZ
- Milieu & gezondheid
- Respons op crises

Integraal zorgakkoord (IZA) en Gezond en actief leven akkoord (GALA)
In het Integraal Zorgakkoord (IZA) en het Gezond & Actief Leven Akkoord (GALA) maken gemeenten en verschillende zorgpartijen, waaronder de GGD, afspraken over te bereiken gezondheidsdoelen voor de komende jaren. Beide akkoorden hangen nauw met elkaar samen en passen in een beweging van 'zorg naar gezondheid' die al is ingezet. Het Integraal Zorgakkoord bevat afspraken tussen 13 partijen over het toegankelijk en beheersbaar houden van de zorg. In het GALA maken het rijk, gemeenten en verzekeraars afspraken over preventie, versterking van de sociale basis en sport & bewegen

Brandweer / Crisisbeheersing
Eind 2022 heeft het Kabinet de Contourennota Versterking Crisisbeheersing en Brandweerzorg naar de Tweede Kamer gestuurd. In de bestuurlijke afspraken is besloten tot een geleidelijke opbouwende structurele toevoeging van € 83 miljoen voor alle veiligheidsregio's in de brede doeluitkering rampenbestrijding (BDUR) vanaf 2023. Dit betekent voor VGGM een bedrag van ongeveer € 1,4 miljoen vanaf 2023 oplopend tot ongeveer € 2,6 miljoen in 2026. VGGM zal hiermee de bestaande crisisorganisatie verder ontwikkelen.

Met de komst van de omgevingswet vindt een taakaanpassing plaats op het gebied van brandpreventie, namelijk het toezicht op wooncomplexen waar eveneens zorg wordt aangeboden en op bedrijven met veel gevaarlijke of ontplofbare stoffen of grote hoeveelheden vuurwerk (BEVI instellingen). De volledige implementatie van de Omgevingswet kent een doorlooptijd tot 2029.

In 2024 wordt een nieuw dekkingsplan voor de brandweer ter besluitvorming voorgelegd in het Algemeen Bestuur. Het dekkingsplan wordt gebaseerd op een geactualiseerd risicoprofiel waarin de risico's van de vier kerntaken van de brandweer worden samengebracht: brandbestrijding, hulpverlening, incidentenbestrijding gevaarlijke stoffen en waterongevallen. Aanvankelijk zou in 2022 al een nieuw dekkingsplan worden opgesteld. De planning is bijgesteld. Besloten is om het dekkingsplan samen te laten lopen met het meerjarenbeleidsplan VGGM 2024-2027. Dat betekent dat de beleidstermijn van het huidige dekkingsplan wordt verlengd en daarmee wordt het huidige niveau van de repressieve brandweerzorg gewaarborgd.

In het kader van de inwerkingtreding van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren is landelijk onderzoek gedaan naar de toekomstbestendigheid van het huidige stelsel van de vrijwillige brandweer. De vraag hierbij was in hoeverre het nodig was om te komen tot taakdifferentiatie tussen beroeps en vrijwillig brandweerpersoneel. De resultaten van het laatste onderzoek zijn inmiddels naar de Tweede Kamer gestuurd. De financiële consequenties van deze taakdifferentiatie worden nog verder uitgewerkt.

Beter bedrijfsvoeren
Door de toenemende samenwerking van gemeenten is door VGGM veel energie gestoken in het in beheer nemen van aanvullende taken. Door de aandacht op uitbreiding van taken heeft VGGM zich beperkt ontwikkeld op de verschillende bedrijfsvoering gebieden. Dit blijkt ook uit diverse rapportages. Hierdoor ontstaat het risico dat de organisatie onvoldoende in staat is om zich aan te passen bij toekomstige ontwikkelingen. In 2023 zal het bestuur nader stilstaan bij de toekomstige ambitie van de organisatie en bijbehorende inrichting van management en ondersteunende functies.

Risico profiel
Middel

Beheersstrategie

De veiligheids- en gezondheidsregio Gelderland Midden is een wettelijk aangewezen regeling waarin wordt samengewerkt met 15 verschillende gemeenten. De taken zijn onder verdeeld in een vijftal programma's (crisisbeheersing, brandweerzorg, GGD, ambulancezorg en bedrijfsvoering). VGGM wijst in haar begroting 2024 op de volgende risico's:

- Arbeidsontwikkelingen, waaronder een krappe arbeidsmarkt, vergrijzing en vitaliteit.
- Ziekteverzuim:

De coronabestrijding vroeg ruime tijd veel extra inzet van VGGM-medewerkers, waardoor het risico bestaat van verzuim als gevolg van een (te) hoge belasting.

- Regeling vervroeg uittreden:

In het pensioenakkoord is geregeld dat werkgevers een Regeling Vervroegd Uittreden (RVU) kunnen aanbieden aan medewerkers die 3 jaar of minder van hun AOW-leeftijd verwijderd zijn. De cao Ambulancezorg en de cao VVT hebben inmiddels een RVU-regeling in de cao opgenomen (ieder met verschillende spelregels). Voor de CAO Veiligheidsregio's is de RVU-regeling onderwerp van gesprek in 2024. In overeenstemming met het Besluit Verantwoorden en Begroten heeft VGGM op dit moment geen reservering voor verlofuren. Het risico bestaat dat een van de bronnen voor de RVU-verlof uren, al dan niet reeds opgebouwd, zal worden. Daarmee bestaat een financieel risico afhankelijk van de uitkomst en het toekomstig gebruik van de RVU.

- Consequenties Covid-19 – effect op taken:

Het is nog onduidelijk welke effecten COVID-19 en de bestrijding van het virus heeft op de samenleving op de lange termijn. Denk hierbij aan de impact op kwetsbare jongeren, de vraag naar reizigersvaccinaties, de vaccinatiebereidheid of vraagstukken over gezondheidsbevordering in het algemeen. Deze onzekerheid heeft mogelijk gevolgen op de uitvoering van de omvang en aard van de taken in 2024 en verder.

De beheersing van bovenstaande risico's is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen. Het regionaal controllersoverleg en de Financiële Commissie die regelmatig bijeen komen vervullen hierin een belangrijke adviesrol, ook ten aanzien van de P&C-producten van de VGGM. Daarnaast wordt er actief samengewerkt bij bestuurlijke opdrachten. Per programma is door de VGGM een doelenboom opgesteld waarbij tevens de belangrijkste risicofactoren en migranten zijn genoemd.
Aan de hand van de zogenaamde 'kans x effect'-methode wordt jaarlijks door VGGM een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke risico's en een kwantificering daarvan. Bij benadering wordt er een indicatie gegeven van het voor de organisatie benodigde weerstandsvermogen. Dit weerstandsvermogen wordt gevormd door de totale impact van de gekwantificeerde risico's te relateren aan de weerstandscapaciteit (zijnde het beschikbare eigen vermogen).

Daarnaast ontvangen de deelnemende gemeenten gedurende het jaar tussenrapportages van VGGM waarin wordt stilgestaan bij de actuele ontwikkelingen en de verwachtingen met betrekking tot de risico's worden beschreven.

Zowel de burgemeester als de wethouder publieke gezondheid zijn lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van VGGM. Het dagelijks bestuur en algemeen bestuur komen afzonderlijk van elkaar jaarlijks vijf keer bij elkaar. Onderwerp van gesprek is onder andere de P&C-cyclus. Begrotingen en jaarrekeningen worden daar vastgesteld. Ook inhoudelijke ontwikkelingen/ risico's worden daar gedeeld. Daarnaast is de wethouder publieke gezondheid deelnemer van de begeleidingscommissie programma Beter Bedrijfsvoeren.
Ondersteunende ambtenaren adviseren de burgemeester en wethouder als het gaat om de inhoud van de agenda. Deze ondersteunende ambtenaren zijn ook aangesloten op het controllersoverleg zoals eerder genoemd.

De raad krijgt de mogelijkheid om een zienswijze uit te brengen ten aanzien van de begroting en de jaarrekening van VGGM. Eventuele financiële risico's worden opgenomen in gemeentelijke risicoprofiel.

In de afgelopen jaren is gebleken dat deze beheersstrategie volstaat.

Recreatieschap Overbetuwe

Vestigingsplaats	Kerk - Avezaath
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S03 Economie
Doel verbonden partij	Het Recreatieschap heeft tot taak de gemeenschappelijke behartiging van de belangen van de deelnemende gemeenten op het terrein van de openluchtrecreatie en het toerisme in het rivierengebied.Samen met het Natuur- en Recreatieschap Lingegebied en het Recreatieschap Nederrijn, Lek en Waal wordt deelgenomen in de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied (handelsnaam Uiterwaarde). Uiterwaarde ontwikkelt de recreatiegebieden en land- en routegebonden voorzieningen in het rivierengebied en houdt ze in stand.
Deelnemers in samenwerking	Samen met de gemeenten Lingewaard en Overbetuwe heeft de gemeente Arnhem zitting in het bestuur van het Recreatieschap Overbetuwe. Het recreatieschap Overbetuwe is aandeelhouder van de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied.
Bestuurlijk belang	Vanuit de gemeente Arnhem participeren de portefeuillehouder toerisme en recreatie en raadslid Lea Manders in het algemeen bestuur van Recreatieschap Overbetuwe.
Financieel belang	Eigen vermogen en vreemd vermogen liggen bij de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierenland. Het Recreatieschap Overbetuwe beschikt niet over vermogen.
Eigen vermogen	Per 01-01-2023 €
	Per 31-12-2023 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023 €
	Per 31-12-2023 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2024 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024 €
Ontwikkelingen	Al jaren wordt er gewerkt aan de ontwikkeling van een kleinschalig vakantiepark met Ecolodges bij de Rijkerswoerdse Plassen. De beoogde locatie is Overbetuwe grondgebied, maar vanwege de nabijheid van Arnhemse woonwijken heeft Arnhem ook een belang. Dit plan ligt politiek uitermate gevoelig. Daarom is besloten een alternatief plan te ontwikkelen. In plaats van een vakantiepark wordt nu gesproken met ondernemers die een interactieve golfbaan en Airsoft willen realiseren. De planvorming volgt in 2023-2024.
Risico profiel	Laag
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Grondbeleid

In de paragraaf grondbeleid wordt een overzicht gegeven van de visie op het gemeentelijk grondbeleid en de uitvoering daarvan. Daarnaast worden een aantal specifieke ontwikkelingen van de afgelopen periode binnen het grondbedrijf besproken.

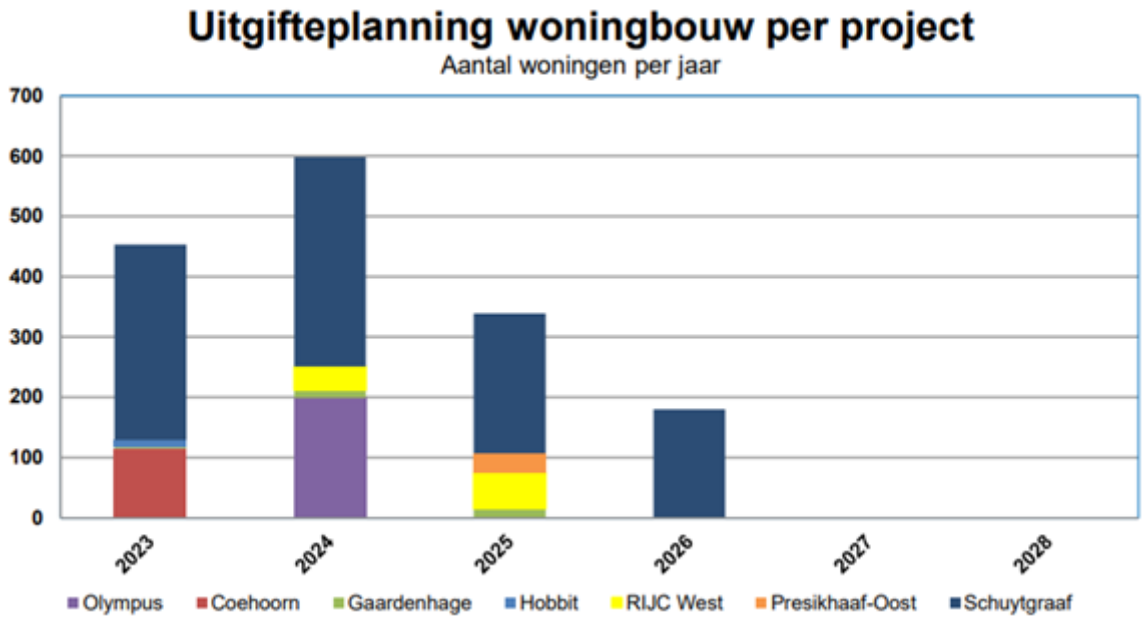
Visie op grondbeleid

De raad van gemeente Arnhem heeft in de eerste helft van 2023 de 'Nota grondbeleid 2023' vastgesteld. Gelet op de huidige ambities en doelstellingen vanuit de Woondeal Arnhem-Nijmegen 2020 (en de geactualiseerde woondeal van dit jaar) en de Omgevingsvisie is een actiever grondbeleid noodzakelijk. De keuze voor een actiever gemeentelijk grondbeleid vormt een trendbreuk met de gemeentelijke werkwijze in de afgelopen jaren.

Uitvoering van het beleid

Wonen

Zoals overeengekomen in de woondeal regio Arnhem – Nijmegen op 4 maart 2020[1] die herzien en aangescherpt is in mei 2023 met de woondeal 2.0[2], ligt er de opgave voor Arnhem om tot en met 2040 in totaal 16.000 woningen te bouwen. Onderstaande grafiek[3] laat daarbij zien wat de geplande uitgifte van woningen is binnen de bestaande woningbouwprojecten.

Gezien de grote woningbouw opgave en binnenstedelijke ambitie uit de omgevingsvisie zet de gemeente actief in de ontwikkeling van Spoorzone Oost. In Schaapsdrift en Rijnpark heeft de gemeente WVG gevestigd, worden objecten aangekocht en worden plannen voor de herontwikkeling uitgewerkt. Daarnaast worden binnenstedelijke projecten zoals Nijmeegseweg, Station Arnhem Zuid verder voorbereid. Voor de kansrijke gebieden zoals Arnhem West worden ontwikkelperspectieven opgesteld. Daarnaast faciliteert de gemeente ontwikkelingen die door ontwikkelaars worden opgepakt zoals Stadsblokken/Meinerswijk, Melkfabriek, Akzo-terrein. Ook is begin 2023 het ontwikkelperspectief en de gebiedsexploitatie Kronenburg vastgesteld.

In de alinea 'onrendabele top' wordt beschreven hoe deze plannen in het huidige woningbouwklimaat vormgegeven worden.

Kantoren

Arnhem heeft van oudsher veel kantoren. Het is belangrijk dat kantoorpanden op goede plekken in de stad beschikbaar blijven voor bedrijven. De beste plek is het stationsgebied Arnhem Centraal. Daar wordt geprobeerd extra kantoren te bouwen en daar mogen bestaande kantoren niet worden getransformeerd naar andere functies. Op minder goede plekken mogen kantoorpanden een andere functie krijgen. Bijvoorbeeld voor wonen. Er is

[1] Nijmegen (2020). Woondeal regio Arnhem-Nijmegen.
[2] Arnhem (2023). Woondeal 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen.
[3] FJP 2022. Financiële Jaarrapportage Projecten. Gemeente Arnhem.

immers nog steeds sprake van een mismatch op de Arnhemse kantorenmarkt. Dit vergroot de kans dat partijen investeren in bestaande kantoorpanden die op goede plekken liggen. Op die manier komen er in Arnhem meer moderne kantoren die duurzaam zijn én geschikt voor de nieuwe manier van werken.

Kleinschalige kantoorruimtes in het kader van wijkeconomie blijven mogelijk. In de Kantorennota 2022-2030, vastgesteld in mei 20234, is aangegeven welke kantoorlocaties toekomstbestendig zijn of met maatregelen toekomstbestendig te maken zijn. Er is in 2025-2026 een tussentijdse evaluatie voorzien van de Kantorennota, omdat dan onder andere duidelijker is wat de structurele effecten van Covid-19 zijn op het gebruik van en de vraag naar kantoren. Er is nog een beperkt aantal locaties of kavels waar de bouw van nieuwe kantoorpanden is voorzien.

Bedrijven

Het oppervlak aan bedrijventerreinen in Arnhem is relatief beperkt ten opzichte van andere steden van een vergelijkbare omvang. Arnhem beschikt op dit moment niet meer over uit te geven kavels ten behoeve van bedrijfsruimte op bedrijventerreinen. Het beschikbare aanbod bestaat dan ook uit bestaand vastgoed. Steeds meer zien we dat er ook wordt over gegaan op herontwikkeling van bedrijfspanden. Om de werkgelegenheid mee te laten groeien met de groei van de stad is het van belang dat bestaande bedrijventerreinen effectiever en efficiënter gebruikt gaan worden. Denk hierbij aan functies stapelen of bijvoorbeeld parkeren centraal regelen waardoor er meer ruimte ontstaat op kavels om bedrijfsmeters te realiseren.

In de vastgestelde Visie Werklocaties (2023) staat omschreven welke werkmilieus we toekennen aan de diverse bedrijventerreinen in Arnhem. Hiermee wordt richting gegeven aan de vormen van bedrijvigheid voor in de toekomst. Voor een aantal bedrijventerreinen geldt dat hierop extra verdieping noodzakelijk is. Zo wordt bijvoorbeeld gewerkt aan een ambitiedocument voor bedrijventerrein Het Broek.

Tevens zien we dat het percentage bedrijfsruimte in wijken verder afneemt, dit heeft ook effecten op de wijkeconomie. Om de wijk economie te stimuleren en werk en voorzieningen goed bereikbaar te houden voor inwoners is bedrijfsruimte in woonwijken van belang. Tevens zien we dat veel vormen van werk mengbaar zijn met wonen en niet noodzakelijkerwijs gehuisvest hoeven zijn op de schaarse grond op de formele bedrijventerreinen. Er wordt dan ook nadrukkelijker in gezet op benutten van milieuruimte op bedrijventerreinen én het toevoegen van bedrijfsruimte in woongebieden.

Binnen de bestaande niet-woningbouwprojecten is er voor kantoren, bedrijven en maatschappelijke functies de volgende uitgifte in vierkante meters gepland[5]:

Uitgifteplanning niet-woningbouw (in m2)

Project	Functie	2023	2024	2025	2026	2027	Totaal
Arnhem Centraal	Kantoren	0	4.000	0	0	0	4.000
Olympus	Maatschappelijk	0	3.275	0	0	0	3.275
Coehoorn	Comercieel/maatschappelijk	2.890	0	0	0	0	2.890
Kleefse Waard	Bedrijven	0	9.216	9.216	5.848	0	24.280
Fluvium	Bedrijven/maatschappelijk	0	3.786	2.188	0	0	5.974
Schuytgraaf	Maatschappelijk/commercieel	2.054	20	0	0	0	2.074
		4.944	20.297	11.404	5.848	0	42.493

Winstneming

Tussentijdse winst nemen op meerjarige grondexploitaties wordt beheerst door het voorzichtigheidsbeginsel[6]. Gemeenten moeten daarbij winsten op hun grondexploitaties nemen zodra er voldoende zekerheid is over het resultaat. De commissie BBV stelt dat er voldoende zekerheid over de grondexploitatie bestaat om winst te nemen indien er aan een drietal voorwaarden is voldaan:

1. Het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat
2. De grond (of het deelperceel) is verkocht
3. De kosten zijn gerealiseerd (winst naar rato van realisatie nemen)

4. Arnhem. Kantorennota 2022-2030. 2023.
5. FJP 2022. Financiële Jaarrapportage Projecten. Gemeente Arnhem.
6. BBV (2019). Vernieuwde notitie grondbeleid, pag. 25.

De hoeveelheid te nemen winst wordt berekend door het percentage kosten af te zetten tegen het percentage opbrengsten. En er wordt rekening gehouden met de onzekerheden in de grondexploitaties door de verwachte risico's van het project te beoordelen. Een eventueel positief saldo op opbrengsten wordt dan als winst genomen. Als hieruit blijkt dat een grondexploitatie niet winstgevend, maar verliesmakend is, moet hiervoor een voorziening worden opgenomen[7]

De eventuele winstneming dan wel verliesvoorziening wordt geraamd bij het opstellen van de Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP), zoals geactualiseerd op 1 januari 2023. Na vaststelling van het FJP bij de jaarverantwoording, worden de uitkomsten meegenomen in de begroting 2024. Winst wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Grex en bestemmingsreserve Stadsontwikkelfonds.

Onrendabele top

Hoe gemeente Arnhem omgaat met risico's en de relatie die dit heeft met het weerstandvermogen, wordt uitvoerig beschreven in de paragraaf weerstandvermogen. Ook wordt er in de nota grondbeleid beschreven hoe wordt omgegaan met project-specifieke risico's binnen de grondexploitaties. Los van de risico's die zich binnen een grondexploitatie voor kunnen doen, lopen we door alle ambities ook aan tegen een 'onrendabele top'.

Als het om woningbouw gaat, heeft de gemeente namelijk grote ambities, die ook overeengekomen zijn in de woondeal[8] De woningbouw moet (1) versnellen. Waarmee kosten naar voren gehaald worden. Het moet (2) betaalbaar zijn, waarbij 67% van de nieuwbouwprogramma's in het betaalbare segment gerealiseerd wordt. Er wordt (3) extra aandacht besteed aan het vormgeven van circulaire leefomgevingen, natuurinclusief en klimaatadaptief bouwen met behoud van groene ruimten. Er is (4) grootschalige samenhang nodig in de aanpak van sociaal-fysieke stadsvernieuwing. De opgave is om (5) binnenstedelijk te bouwen. En er moet (6) rekening gehouden worden met specifieke, kwetsbare doelgroepen.

Met alle ambities, zoals hierboven beschreven, kennen de grondexploitaties in voorbereiding vaak een (grote) onrendabele top. Waarbij de markt deze niet voor z'n rekening neemt. Dit maakt publieke financiering noodzakelijk. Het Rijk subsidieert daarom de woningbouwopgave, maar doet dit alleen door middel van cofinanciering. Dit vraagt om financiële middelen en innovatief denken van de gemeente om de woningbouwopgave, in samenwerking met andere partners, te realiseren.

Voor de Begroting 2024 wordt een stelselwijziging van het gemeentelijke Rioleringsplan (GRP) voorgesteld. Hierna zal de riool aanleg toegerekend worden aan het GRP in plaats van aan de grex zoals tot op heden het geval is. De aanleiding hiervoor is de binnenstedelijke opgave voor woningbouw. Hierbij wordt er beperkter nieuwe riolering aangelegd en is het veelal het omleggen of vervangen van bestaande riolering, welke binnen het GRP opgenomen wordt.

Een andere ontwikkeling is de wijze waarop algemene en project-specifieke risico's worden bepaald en ten laste komen van het weerstandsvermogen. Jaarlijks worden de risico's binnen grondexploitaties geanalyseerd en geactualiseerd. Er wordt uitgezocht of er andere manieren zijn waarop de risico's van grondexploitaties opgenomen kunnen worden in het weerstandsvermogen. Dit met de bedoeling om voortdurend tot een zo realistisch mogelijk beslag op het weerstandsvermogen van de gemeente te komen.

Strategisch bezit

De gemeente kan een (strategische) positie innemen op de grondmarkt of in een toekomstige ontwikkeling voordat een planologische beslissing of ander ruimtelijk besluit is genomen. De aankoop wordt gedaan met een concreet doel of eindresultaat, waarbij de gemeente de realisatie van de ambities denkt te bereiken door een actieve rol. In de nota grondbeleid is het afwegingskader beschreven. Bij vaststelling van de nota grondbeleid 2023 is hierover besloten de totale boekwaarde van het totale strategisch bezit te verhogen van € 50 miljoen naar € 100 miljoen. Waarbij het mandaat van het college tot het aankopen van gronden en vastgoed verhoogd is van € 25 miljoen naar € 50 miljoen per jaar.

Met een huidig saldo van € 18,7 miljoen aan strategische gronden en vastgoed, is er de bewegingsvrijheid om strategische aankopen te doen ten behoeve van de woningbouwopgave. Vanwege het voeren van een actiever grondbeleid in relatie tot de woningbouwopgave en de voorkeursrechten die spelen in Schaapsdrift en Rijnpark,

7. BBV (2019) Vernieuwde notitie grondbeleid, pag. 9.
8. Arnhem (2023). Woondeal 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen.

en de aankopen die bij vaststelling van Spoorzone Arnhem-Oost zullen plaatsvinden, is de verhoging van het aankoopbedragen en de totale boekwaarde van waarde om met passende snelheid te kunnen handelen.

Activeren van plankosten

Voordat een grondexploitatie wordt vastgesteld, worden kosten gemaakt voor onderzoek en inzet van ambtelijke capaciteit. Onder bepaalde voorwaarden biedt het BBV daarbij de mogelijkheid om deze kosten (plankosten) gedurende maximaal vijf jaar te activeren. Daarmee drukken ze als last niet op de exploitatie van de gemeente.

In de nieuwe nota Grondbeleid 2023 is deze werkwijze uitgewerkt en daarmee door de raad goedgekeurd om toe te passen in Arnhem. Door plankosten te activeren en later toe te rekenen aan een grondexploitatie blijven de totale kosten per project inzichtelijk. Dit geeft de raad een beter beeld van de totale businesscase van een project. Daarnaast kunnen de geactiveerde kosten, doordat ze projectgebonden zijn, in aanmerking komen voor cofinanciering. Voor 2024 zal het maximaal te activeren bedrag € 2 miljoen bedragen.

Investeringen

De raad autoriseert op grond van zijn budgetrecht de middelen voor de beleidsuitvoering. Hieronder vallen ook de investeringen. Investeringen vragen, anders dan reguliere begrotingsposten, meerjarig budgetruimte en dienen afzonderlijk te worden vastgesteld door de raad. In de Verordening financieel beleid en beheer van de gemeente Arnhem is opgenomen dat de raad de investeringsruimte autoriseert met het vaststellen van de begroting.

Inleiding

In het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) wordt expliciet aandacht gevraagd voor de investeringen. In artikel 20 van het BBV staat dat de uiteenzetting van de financiële positie een raming moet bevatten voor het begrotingsjaar van de financiële gevolgen van het bestaande en het nieuwe beleid dat in de programma's is opgenomen. Afzonderlijke aandacht moet hierbij worden besteed aan de investeringen.
Naast de wettelijke taak om specifiek aandacht te besteden aan de investeringen is er ook bestuurlijk veel behoefte aan transparantie rond de gemeentelijke investeringsportefeuille. In deze paragraaf wordt de investeringsplanning 2023 – 2027 toegelicht.

Beleid

Het huidige meerjarig investeringsplan is een gedetailleerd plan waarin afzonderlijke investeringen per programma zijn gerangschikt. Hiermee hebben gemeentebestuur en management een middel in handen om goed onderbouwde afwegingen te maken en de realisatie van investeringen door de tijd nauwgezet te volgen.
In deze investeringsplanning is het voor de gemeenteraad mogelijk om investeringen over de programma's tegen elkaar af te wegen om, wanneer nodig, ruimte te creëren voor de ambities met onze stad. De gemeente beschikt daarnaast over een gedetailleerde afschrijvingstabel met daarbij een aangescherpte set van regels rond activering van investeringen.

Investeringen 2023-2027

De investeringsplanning 2023 - 2027 hieronder bevat naast de geplande investeringen in de periode 2024 - 2027 de geactualiseerde jaarschijf 2023 uit het MIP 2023 - 2027. Omdat het geactualiseerde overzicht leidt tot andere kapitaallasten in 2024 dan oorspronkelijk begroot in de Begroting 2023, wordt ook deze jaarschijf ter goedkeuring en vaststelling aan de gemeenteraad voorgelegd.
De voorgenomen investeringen bestaan uit programma- als de bedrijfsvoeringsinvesteringen.
Bedrijfsvoeringsinvesteringen betreffen veelal de reguliere vervanging van bedrijfsmiddelen, zoals het vervangen van de computers, de ICT-infrastructuur, meubilair en dergelijke. De programma-investeringen betreffen naast de reguliere investeringen (zoals in wegen, verkeer en riolering) voornamelijk de voorgenomen investeringen in gebouwen. Voor de investeringen in gebouwen die meer dan € 2 miljoen bedragen, is onderaan de tabel in overeenstemming met de financiële verordening een toelichting opgenomen over de risico's en de belangrijkste beheersingsmaatregelen.
Investeringen in de grondexploitatie en in grootschalige projecten zijn in de meerjarenprogramma raming niet opgenomen. Hierover vindt besluitvorming plaats in de gemeenteraad op basis van afzonderlijke raadsvoorstellen.

Meerjareninvesteringsplan (MIP) Gemeente Arnhem 2023-2027

Nr.	Programma	Omschrijving investering	E / M*	Investeringsbedragen				
	Omschrijving		nut	2023 geactua-liseerd	2024	2025	2026	2027
Bedragen x €1.000								
S00	**Bestuur, dienstverlening en financiën**	Huisvesting en facilitaire zaken	E	5.828	7.970	7.139	1.884	2.186
		ICT	E	500	500	500	500	500
S02	**Bereikbaarheid**	Wegen en verkeer ontwikkeling	M	9.492	14.052	10.579	11.359	1.758
		Verkeersregelinstallaties	M	828	826	826	826	826
		Overige Mobiliteit & OR beheer	M	2.373	656	10.560	0	31
		Wegen beheer en groot onderhoud	M	3.476	5.438	3.815	3.815	3.815

		Kunstwerken	M	917	767	767	767	767
		Openbare verlichting Overige	M	2.732	4.997	1.809	1.770	1.770
		Parkeerexploitatie	E	5.757	1.120	555	277	201
S03	**Economie**	Brandstore	M	250	0	0	0	0
S04	**Onderwijs**	Overige huisvesting onderwijs	E	14.608	3.382	898	645	784
		Huisvesting Primair onderwijs	E	26.638	3.668	25.867	12.109	6.217
		Huisvesting Secundair/primair onderwijs	E	0	0	7.378	0	0
		Huisvesting Speciaal onderwijs	E	0	8.652	5.066	0	0
		Natuur milieu educatie	E	0	0	50	44	0
S05	**Cultuur**	Culturele basisvoorzieningen en activiteiten	E	353	7.144	0	72.732	727
		Erfgoed archeologische beeldkwaliteit	E	39	0	30	0	0
S08	**Welzijn en inclusie**	Inclusie integratie antidiscriminatie	E	500	500	500	500	0
		Asiel- en vluchtelingenzaken	E	8.470	0	0	0	0
S09	**Gezondheid en sport**	Overige Binnensport en huisvesting	E	3.120	188	257	326	187
		Overige algemene publieke gezondheidszorg	E	131	91	83	0	221
		Overige Buitensport	E	920	0	0	0	0
		Zwembad Valkenhuizen	E	1.758	0	0	0	0
S10	**Klimaat, energie en milieu**	Energy Made in Arnhem (EMIA) - Luchtagenda	E	757	0	0	0	0
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	Ruimtelijke ontwikkeling en beheer	M	0	0	338	0	331
S12	**Wonen en leefomgeving**	Havenbeheer	M	0	597	0	0	0
		Parken & bossen	E	200	110	65	65	65
		Vastgoed stedelijk groen	E	50	0	0	0	0
		Groen	E	0	604	0	0	0
		Bomenplan	E	1.367	1.403	1.060	1.060	460
		Overige Afval	E	419	65	71	71	71
		Afvalbeheer	E	2.329	2.823	3.543	1.772	1.772
		GRP Initatieffase	E	8.732	12.400	10.908	10.908	10.908
				102.544	**77.953**	**92.664**	**121.430**	**33.597**

') *Economisch- / Maatschappelijk nut*

Toelichting investeringen in gebouwen

Vernieuwing Stadstheater	
Programma	S05 Cultuur Vernieuwing Stadstheater
	In oktober 2022 en januari 2023 heeft de gemeenteraad besluiten genomen over de vernieuwing van het Stadstheater. Gekozen is voor een volledige vernieuwing van het Stadstheater. en daarvoor middelen beschikbaar te stellen:
Betrokkenen	Musis & Stadstheater Arnhem (MSA)
Planning	Realisatie in 2026, heropening in 2027

Raming	Investeringskrediet: € 62,3 mln voor het gebouw en € 10,4 mln voor een bijdrage aan de vernieuwing van de theatertechniek en inrichting.
Beschikbare middelen	In de begroting zijn de benodigde financiële middelen beschikbaar om de kosten voor de vernieuwing van het stadstheater te dekken.

Speciaal onderwijs, Vredenburg en Kronenburg, De Piramide	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor De Piramide op de locatie aan de Groningensingel.
	De directie en teams van de Piramide en Horizon hebben besloten om samen te gaan werken. Vanwege de verwevenheid van de twee schoolgebouwen is de vervangende nieuwbouw en uitbreiding een bouwkundige uitdaging. Het gevolg hiervan is dat de planvorming meer tijd heeft gekost dan voorzien. Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen.
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,9 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,9 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Malburgen, Mozaïek en Johannes	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor een tweetal scholen (Mozaïk en Johannes)
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores, Delta
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 7,5 mln.
Beschikbare middelen	€ 7,5 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Malburgen, Mozaïek en Parcival	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Mozaïek (Zwanebloem) en Parcival in Arnhem zuid
	De planvorming voor deze nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 8,5 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Flores, Vrije school Altea
Planning	Realisatie in 2026
Raming	Investering: 8,5 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Nieuwbouw Sporthal, Malburgen, Fluitekruidstraat	
Programma	De gymzaal aan de Fluitekruidstraat is een gymzaal annex activiteitengebouw in eigendom van de gemeente Arnhem en dat wordt beheerd door Sportbedrijf Arnhem. De gymzaal wordt vervangen door nieuwbouw.
Betrokkenen	Volkshuisvesting Arnhem en Sportbedrijf Arnhem
Planning	Realisatie in 2024
Raming	Investering: 2,6 mln.
Beschikbare middelen	€ 2,6 mln. Is reeds beschikbaar gesteld. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Alteveer/Cranenvelt, De Zyp	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Basisschool De Zyp
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,6 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,6 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Heiejnoord, Vrije school Parcivalschool-Noord	
Programma	Renovatie en vervangende nieuwbouw voor Vrije school Parcivalschool, vestiging Noord.
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Stichting vrije scholen Athena
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 12,1 mln.
Beschikbare middelen	€ 12,1 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Centrum, De Sterrenkring	
Programma	Renovatie of vervangende nieuwbouw voor Jenaplanschool De Sterrenkring
	Deze renovatie/nieuwbouw is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,0 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,0 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Centrum, De Binnenstad

Programma	Renovatie of vervangende nieuwbouw voor Montessori school De Binnenstad.
	De planvorming voor deze renovatie/nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 4,8 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,8 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Voortgezet onderwijs, Geitenkamp, GSG Guido	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Gereformeerde Scholengemeenschap Guido, vestiging Arnhem.
	Het project is in voorbereiding: een architect is geselecteerd en het ontwerp wordt gemaakt.. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 7 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Schoolbestuur vereniging Guido
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 7,4 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast
Randvoorwaarden	Bijdrage van schoolbestuur

Primair onderwijs, Geitenkamp, De Witte Vlinder	
Programma	Renovatie voor de Witte vlinder
	De planvorming voor deze renovatie is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 2,8 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Delta
Planning	Realisatie in 2026
Raming	Investering:€ 2,8 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Speciaal onderwijs, Spijkerkwartier, Dr. Bosschool en Stijgbeugel	
Programma	Koninklijke Kentalis verzorgt in Arnhem aan de Dr. P.C.M. Bosschool en De Stijgbeugel onderwijs voor kinderen en jongeren met een auditieve en/of communicatieve beperking. Daarnaast heeft zij voorzieningen voor diagnostiekbehandeling en begeleiding. Om haar activiteiten optimaal af te kunnen stemmen op de behoeften van de doelgroep heeft zij besloten tot het ontwikkelen van brede regionale Zorg Onderwijs Combinaties (ZOC) op verschillende locaties in Nederland, onder andere in Arnhem.
Betrokkenen	Kentalis
Planning	Realisatie in 2024
Raming	Investering: 8,7 mln.

Beschikbare middelen	Investeringskrediet van 8,7 mln
Randvoorwaarden	In convenant is afgesproken dat Kentalis een bijdrage doet voor renovatie Dr. Bosschool/De Stijgbeugel en tevens bijdrage in kader van frisse scholen. Vanwege vertraging is nog niet duidelijk of convenant daadwerkelijk zo zal worden uitgevoerd.

Subsidies

De gemeente Arnhem heeft per programma haar doelstellingen met de daarbij behorende beoogde effecten en resultaten geformuleerd. Deze doelen kunnen op verschillende manieren worden bereikt. Een van deze manieren is het verlenen van subsidies. Subsidies zijn financiële bijdragen aan inwoners en/of organisaties voor activiteiten die bijdragen aan de realisatie van de door de gemeenteraad vastgestelde beleidsdoelen van de gemeente.
In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de (verwachte) subsidieverlening in 2024.

Overzicht

Subsidies kunnen op verschillende manieren worden verleend:

1. Subsidies op basis van subsidieregelingen
Volgens de Algemene wet bestuursrecht mag een bestuursorgaan alleen subsidie voor activiteiten verstrekken op grond van een wettelijk voorschrift. Dat kan een rijksregeling, provinciale regeling of een gemeentelijke (subsidie)verordening zijn. Op basis van de Algemene Subsidieverordening Arnhem 2016 (ASV) zijn in Arnhem verschillende subsidieregelingen vastgesteld. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidieverstrekking. Aan de hand van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verdeeld en toegewezen aan de betrokken instellingen.

2. Begrotingssubsidies
Het is niet altijd zinvol om een aparte regeling op te zetten voor het verstrekken van een subsidie. Bijvoorbeeld wanneer er maar één instelling is die een bepaalde gesubsidieerde activiteit kan voeren. Voor die gevallen is in de Algemene wet bestuursrecht een uitzondering gemaakt. Wanneer in de begroting een subsidieontvanger vermeld staat én het bedrag waarop de subsidie ten hoogste kan worden vastgesteld, is geen nader wettelijk voorschrift nodig. Met name de subsidies aan grote organisaties worden op deze wijze verstrekt.

Als het bij onvoorziene omstandigheden wenselijk is om een subsidie te verstrekken, maar zowel een subsidieregeling als een begrotingssubsidie behoren niet tot de mogelijkheden, biedt de wet daarnaast onder andere de mogelijkheid om op incidentele basis subsidie te verstrekken.

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2023	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Subsidieregeling	10.582	9.360	9.410	9.341	9.341
STAD	*5.483*	*4.100*	*4.150*	*4.082*	*4.082*
WIJK	*5.099*	*5.260*	*5.260*	*5.260*	*5.260*
Begroting	89.399	91.930	86.945	86.250	86.497
STAD	*66.574*	*69.063*	*64.008*	*63.397*	*63.870*
WIJK	*22.825*	*22.867*	*22.937*	*22.852*	*22.627*
Incidenteel	5.389	1.489	1.104	914	914
STAD	*2.325*	*576*	*625*	*435*	*435*
WIJK	*3.064*	*914*	*479*	*479*	*479*
Totaal Subsidies	**105.370**	**102.779**	**97.459**	**96.505**	**96.752**

In bovenstaande tabel is de voor 2024 begrote subsidieverstrekking per grondslag weergegeven, op basis van gegevens per augustus 2023.

Het begrote bedrag aan te verstrekken subsidies met de grondslag **begroting** ligt enigszins (2,8%) hoger dan in 2023. Voor een verdere toelichting op de subsidies met de grondslag begroting, wordt verwezen naar het onderdeel 'Begrotingssubsidies' in deze paragraaf.

Voor de **subsidieregelingen** geldt dat de in de tabel opgenomen begrote bedragen niet helemaal representatief zijn voor de budgetten die in de jaarschijven daadwerkelijk beschikbaar voor subsidieverstrekking op grond van een regeling (subsidieplafonds). Redenen hiervoor zijn:

- Het subsidieplafond van een regeling wordt door het college soms vastgesteld voor de gehele looptijd van een regeling. Het bedrag dat voor een bepaald jaar beschikbaar is hangt af van in hoeverre het plafond van de regeling al is 'uitgenut'. Pas na afloop van het lopende jaar (2023) wordt de begroting van het komende jaar (2024) hierop aangepast;
- Voor de regelingen waarbij het college jaarlijks het plafond opnieuw vaststelt, is pas eind 2023 bekend wat de hoogte van het plafond voor 2024 is;
- Gedurende het jaar kunnen door het college nieuwe regelingen worden ingesteld. Middelen hiervoor worden gedekt uit regulier programmabudget, of onttrokken aan een bestemmingsreserve.

Voor een overzicht van de in 2024 lopende subsidieregelingen wordt verwezen naar het onderdeel 'Subsidieregelingen' in deze paragraaf.

Gezien de aard (onvoorziene omstandigheden) geldt voor **incidentele subsidies** dat deze voorafgaand aan het boekjaar lastig te begroten zijn. Enkel in die gevallen waarbij de subsidie meerjarig (voor een beperkt aantal jaar) wordt toegekend, is vooraf duidelijk dat deze verstrekt gaat worden. Het in de begroting opgenomen bedrag voor incidentele subsidieverstrekking betreft dan ook grotendeels een nog niet aan specifieke organisaties gelabeld budget, dat gedurende het jaar ingezet kan worden voor het verstrekken van incidentele subsidies.

Subsidieregelingen

In Arnhem wordt een deel van de subsidies verleend op basis van een subsidieregeling. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidieverstrekking. Op basis van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verleend aan de betrokken instellingen.

Ten tijde van het opstellen van deze begroting is van onderstaande regelingen bekend dat deze actueel zijn in 2024:

- AANjaagfonds
- Aanpak voortijdig schoolverlaten
- Amateurkunstregeling
- Burgerkracht
- Circulaire initiatieven
- Collectieve aanpak particuliere woningen Arnhem-Oost (SEWA)
- Creatieve bedrijfsverzamelgebouwen
- Groenblauwe initiatieven
- Duurzame projecten
- Energiecompensatie maatschappelijke organisaties
- Energiebesparing Ondernemers en Maatschappelijke Instellingen
- Herdenking slavernij en antiracisme
- Non formele educatie regio midden-Gelderland
- Preventie huiselijk geweld en kindermishandeling
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 1; Publieksevenementen, producties en presentaties
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 2; Culturele producties en presentaties en culturele festivals
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 3, Artistieke producties en presentaties en artistieke festivals
- Scouting
- Sport
- Stimuleringsregeling inzet conciërges basisscholen
- Voorschools aanbod
- Wijkinitiatieven

Begrotingssubsidies

In onderstaande lijsten zijn de namen opgenomen van organisaties die naar verwachting in 2024 begrotingssubsidie ontvangen, met daarbij het geraamde bedrag per wijk- en stadsprogramma en op totaal niveau.
Met het vaststellen van de begroting wordt per organisatie het maximale bedrag (de lijst op totaalniveau) aan begrotingssubsidie voor 2024 bepaald. Binnen het maximale bedrag mag het college (programmamanager in mandaat) besluiten over het verstrekken van begrotingssubsidie.

Ten tijde van het opstellen van deze begroting dienen de subsidieaanvragen voor 2024 nog te worden ingediend en toegekend. De begrote bedragen kunnen naar aanleiding hiervan nog wijzigen.
Bij wijziging van activiteiten door de subsidieontvanger wordt het bedrag aan begrotingssubsidie hiermee in lijn gebracht en naar boven of beneden bijgesteld t.o.v. 2023. Er kan ook de wens zijn om een begrotingssubsidie te verstrekken aan een organisatie die niet eerder begrotingssubsidie heeft ontvangen, of om juist de begrotingssubsidie aan een organisatie stop te zetten.
In (vrijwel) alle gevallen betreft het bij de hiervoor beschreven situaties het omzetten van regulier programmabudget in subsidiebudget en vice versa, of om een verschuiving van subsidiebudget van de ene naar de andere organisatie. De gevolgen van beide wijzigingen voor het financieel beeld zijn neutraal.
De toename in het begrote bedrag aan begrotingssubsidie voor 2024 ten opzichte van 2023 die bij veel organisaties te zien is, is te verklaren door de beschikbaar gestelde compensatie voor loon- en prijsstijgingen. Bij het onderdeel 'Ontwikkelingen' wordt deze compensatie verder toegelicht. Op opvallende mutaties wordt hierna een toelichting gegeven.

In bovenstaande lijst is ook de ontvanger '*Subsidies alg'* opgenomen. Deze fictieve ontvanger wordt in de administratie gebruikt voor budget dat nog niet voor een specifieke organisatie bestemd is. De toename in het begrote bedrag ten opzichte van 2023 kan verklaard worden door de extra compensatie die toegekend is als gevolgd van de hoge huurindexatie. Deze compensatie zal later nog verdeeld worden over de diverse organisaties.

Leger des Heils
Er is een toename in het aantal dakloze bezoekers. Hierdoor is een structurele personele krapte ontstaan en wordt er samen met het Leger des Heils momenteel gezocht naar een nieuwe locatie voor woonplekken met ambulante begeleiding voor dakloze gezinnen. De verwachting is dat deze uitbreiding voor de periode vanaf 2023 voor de komende jaren nodig is.

St. Sonsbeek & State of Fashion
In 2024 wordt € 250.000 aan extra middelen beschikbaar gesteld om een stevige jubileumeditie neer te zetten.

Sportbedrijf
Het Sportbedrijf kent een tekort op de begroting. Dit probleem is structureel en de gemeente verstrekt daarom aanvullende subsidie aan het Sportbedrijf. Voor 2024 gaat het om een bedrag van € 2,8 miljoen als gevolg van onder meer hogere energielasten. Daarnaast wordt het aantal buurtsportcoaches uitgebreid met 3FTE.

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2023	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Begroting	89.399	91.930	86.945	86.250	86.497
Arnh Platf Chronisch zieken Gehand	*133*	*135*	*135*	*135*	*135*
Arnhems Fed van Muziekgezelschappen	*6*	*6*	*6*	*6*	*6*
Arnhemse Sport Federatie	*13*	*13*	*13*	*13*	*13*
Bijzonder in Arnhem	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Centrum voor Activerend Werk	*361*	*372*	*372*	*372*	*372*
Coöperatie Dorpsplatform Elden U.A	*6*	*7*	*7*	*7*	*7*
Courage Events	*30*	*31*	*31*	*31*	*31*
De Helling Exp.Werkplaats	*95*	*99*	*99*	*99*	*99*
De Nieuwe Oost	*90*	*89*	*89*	*89*	*89*
Diverzo, COC Midden-Gelderland	*11*	*12*	*12*	*12*	*12*
Dorpsraad Schaarsbergen	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
Elderveld Wijkplatform	*16*	*0*	*0*	*0*	*0*
Expertise Centrum Samenleving	*21*	*21*	*21*	*21*	*21*
Indigo	*18*	*15*	*15*	*15*	*15*
IVIO-Opleidingen	*230*	*232*	*232*	*232*	*232*
Kluppluz BV	*473*	*493*	*493*	*493*	*493*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Leger des Heils Gelderland	*528*	*1.035*	*1.235*	*735*	*735*
LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	*26*	*27*	*27*	*27*	*27*
Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp	*396*	*397*	*397*	*397*	*397*
MEE Gelderse Poort	*143*	*150*	*150*	*150*	*150*
Oprecht BV	*550*	*574*	*574*	*574*	*574*
Pactum	*1.910*	*1.932*	*1.932*	*1.932*	*1.932*
Pro Persona Arnhem	*157*	*164*	*164*	*164*	*164*
Reg Opleids.centr Graafschap College	*41*	*41*	*41*	*41*	*41*
REIJE Energiediensten BV	*80*	*0*	*0*	*0*	*0*
RIBW. Arnhem & Veluwe Vallei	*304*	*301*	*301*	*301*	*301*
Rijn Ijssel Roc	*1.300*	*1.311*	*1.311*	*1.311*	*1.311*
Rooms Kathol Parochie St. Eusebius	*12*	*11*	*11*	*11*	*11*
Scalabor	*561*	*365*	*405*	*322*	*99*
SIMON scholen	*83*	*84*	*84*	*84*	*84*
Slachtofferhulp Nederland, Reg Oost	*34*	*36*	*36*	*36*	*36*
Sportbedrijf Arnhem BV	*18.071*	*20.911*	*18.111*	*17.998*	*17.998*
St StartClub Arnhem	*45*	*0*	*0*	*0*	*0*
ST Toneelgroep Oostpool	*75*	*71*	*71*	*71*	*71*
St Vrienden van de Ernemse Optog	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
St. Airborne Museum	*269*	*273*	*273*	*273*	*273*
St. Airborne Region	*82*	*86*	*86*	*86*	*86*
St. BBA	*110*	*112*	*112*	*112*	*112*
St. Beheer Wijk Sportac Vredenburcht	*56*	*56*	*56*	*56*	*56*
St. Bewoners Spijkerkwartier	*38*	*40*	*40*	*40*	*40*
St. Bewoners Vredenburg	*18*	*19*	*19*	*19*	*19*
St. Bewonersplatform Rijkerswoerd	*34*	*36*	*36*	*36*	*36*
St. Biz Korenkwartier	*119*	*124*	*124*	*124*	*124*
St. Bouwspeelplaats De Leuke Linde	*108*	*161*	*161*	*161*	*161*
St. Bridge to Liberation	*615*	*642*	*27*	*27*	*327*
St. CASA	*23*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Citymarketing Arnhem	*350*	*355*	*355*	*355*	*355*
St. Culturele Evenementen Arnhem	*39*	*38*	*38*	*38*	*38*
St. De Blauwe Wij(k) Economie	*150*	*150*	*0*	*0*	*0*
St. De Innovatiefabriek Arnhem	*52*	*54*	*54*	*54*	*54*
St. De Instap	*248*	*259*	*259*	*259*	*259*
St. De Klup	*16*	*17*	*17*	*17*	*17*
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	*391*	*394*	*394*	*394*	*394*
St. Energiebank Regio Arnhem	*1.539*	*450*	*0*	*0*	*0*
St. Entrea Lindenhout	*170*	*177*	*177*	*177*	*177*
St. Eusebius	*341*	*356*	*356*	*356*	*356*
St. Fashion Festival Arnhem	*52*	*54*	*54*	*54*	*54*
St. Flores Onderwijs	*744*	*750*	*750*	*750*	*750*
St. Focus Filmtheater	*702*	*691*	*691*	*691*	*691*
St. Gym & Turnen Arnhem	*146*	*147*	*147*	*147*	*147*
St. Halt, team Gelderland	*22*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Het Droombankje	*291*	*304*	*304*	*304*	*304*
St. Het Huis van Puck	*231*	*229*	*229*	*229*	*229*
St. Humanitas	*52*	*55*	*55*	*55*	*55*
St. Inloophuis Sint Marten Klarendal	*31*	*31*	*31*	*31*	*31*
St. Introdans	*126*	*125*	*125*	*125*	*125*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
St. IrisZorg	*5.028*	*5.090*	*5.090*	*5.090*	*5.090*
St. Jacobiberg	*241*	*238*	*238*	*238*	*238*
St. Jeugdland	*71*	*74*	*74*	*74*	*74*
St. KAB Posttheater	*216*	*214*	*214*	*214*	*214*
St. Kentalis Zorg	*133*	*139*	*139*	*139*	*139*
St. Koningsdag Arnhem	*10*	*10*	*10*	*10*	*10*
St. Kruispunt	*254*	*258*	*318*	*318*	*318*
St. Leergeld Arnhem	*81*	*84*	*84*	*84*	*84*
St. Luxor Live	*452*	*448*	*448*	*448*	*448*
St. Moviera	*3.794*	*3.787*	*3.787*	*3.787*	*3.787*
St. Museum Arnhem	*4.650*	*4.670*	*4.670*	*4.670*	*4.670*
St. Musis en Stadstheater	*7.838*	*7.770*	*7.770*	*7.770*	*7.770*
St. Natuurcentrum Arnhem	*2.112*	*2.140*	*2.140*	*2.140*	*2.140*
St. Ome Joop's Tour	*22*	*23*	*23*	*23*	*23*
St. Omstand	*50*	*52*	*2*	*2*	*2*
St. Ondernemersfonds Arnhem	*380*	*380*	*380*	*380*	*380*
St. Ontwerp Platform Arnhem	*21*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Pas	*2.208*	*2.227*	*2.227*	*2.227*	*2.227*
St. Peutercentra Arnhem	*154*	*156*	*156*	*156*	*156*
St. Phion	*74*	*73*	*73*	*73*	*73*
St. Platform Binnenstad Arnhem	*56*	*56*	*56*	*56*	*56*
St. PRAGO	*109*	*110*	*110*	*110*	*110*
St. Present	*22*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Productiehuis Plaatsmaken	*204*	*202*	*202*	*202*	*202*
St. Rijnstad	*8.172*	*7.588*	*7.588*	*7.588*	*7.588*
St. Rijnstate Ziekenhuis	*55*	*57*	*57*	*57*	*57*
St. Rozet	*9.840*	*9.783*	*9.783*	*9.783*	*9.783*
St. Sinterklaasintocht Arnhem	*3*	*3*	*3*	*3*	*3*
St. SLAK	*219*	*217*	*217*	*217*	*217*
St. Sonsbeek & State of Fashion	*957*	*1.234*	*484*	*484*	*484*
St. Sportcentrum Rijkerswoerd	*549*	*555*	*555*	*555*	*555*
St. Stoelenproject De Duif	*263*	*267*	*327*	*327*	*327*
St. Streekomroep Middel Gelderland	*238*	*241*	*241*	*241*	*241*
St. VanHarte	*9*	*10*	*10*	*10*	*10*
St. Veilig Thuis Gelderland Midden	*3.152*	*3.191*	*3.191*	*3.191*	*3.191*
St. Viering Nat Feest en Gedenkdagen	*22*	*23*	*23*	*23*	*23*
St. Vitale Verbindingen	*191*	*193*	*193*	*193*	*193*
St. Vitesse Betrokken	*81*	*84*	*84*	*84*	*84*
St. Vluchtelingenwerk Nederland	*513*	*529*	*529*	*529*	*529*
St. Vluchtelingenwerk Oost-Ned	*16*	*0*	*0*	*0*	*0*
St. Vrijwillige Terminale Zorg Arnh	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
St. Welzijn Ouderen Arnhem	*2.293*	*2.323*	*2.323*	*2.323*	*2.323*
St. Wonen in Kronenburg Appelgaard	*12*	*12*	*12*	*12*	*12*
St. Zwembad Klarenbeek	*351*	*355*	*355*	*355*	*355*
Stichting Buddy to Buddy Arnhem	*57*	*58*	*58*	*58*	*58*
Stichting De Driestroom	*125*	*131*	*131*	*131*	*131*
Stichting HAN Hydromotive	*10*	*11*	*11*	*11*	*11*
Stichting Het Huurdershuis	*54*	*56*	*56*	*56*	*56*
Stichting Schakel025	*136*	*132*	*132*	*132*	*132*
Subsidies Alg	*272*	*814*	*284*	*284*	*454*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Toerisme veluwe arnhem nijmegen	*379*	*383*	*383*	*383*	*383*
Voedselbank Arnhem	*30*	*31*	*31*	*31*	*31*
Vrijwilligersgala On Ganse	*31*	*32*	*32*	*32*	*32*
Wijkvereniging Angerenstein	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
Wijkvereniging De Oostelaar	*18*	*16*	*16*	*16*	*16*
Wijkvereniging Elderveld	*16*	*17*	*17*	*17*	*17*
Wijkvereniging Molenbeke	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Wijkvereniging Paasberg Wellenstein	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Wijkvereniging Schuytgraaf	*19*	*17*	*17*	*17*	*17*
Youth for Christ Nederland	*90*	*93*	*93*	*93*	*93*
Zorgbelang Inclusief	*36*	*38*	*38*	*38*	*38*
Totaal Subsidies	**89.399**	**91.930**	**86.945**	**86.250**	**86.497**

Begrotingssubsidies per programma
De voor 2024 begrote omvang van de subsidieverstrekking met de grondslag begroting is € 91,9 miljoen. In onderstaande tabellen is de verdeling naar de programma's zichtbaar. De eerste tabel betreft de stedelijke programma's, de tweede tabel de wijkprogramma's.

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Bestuur, dienstverlening en financien	*27*	*28*	*28*	*28*	*28*
Veiligheid	*111*	*115*	*115*	*115*	*115*
Economie	*2.504*	*2.517*	*1.902*	*1.902*	*2.202*
Onderwijs	*3.829*	*3.992*	*3.846*	*3.846*	*3.846*
Cultuur	*26.369*	*26.745*	*25.747*	*25.747*	*25.917*
Participatie en armoedebestrijding	*119*	*115*	*84*	*86*	*89*
Zorg	*1.962*	*1.987*	*1.987*	*1.987*	*1.987*
Welzijn en inclusie	*16.335*	*16.467*	*16.765*	*16.265*	*16.265*
Gezondheid en sport	*13.549*	*16.499*	*13.534*	*13.421*	*13.421*
Klimaat, energie en milieu	*1.769*	*600*	*0*	*0*	*0*
Totaal Subsidies	**66.574**	**69.063**	**64.008**	**63.397**	**63.870**

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
WIJK	*22.825*	*22.867*	*22.937*	*22.852*	*22.627*
Totaal Subsidies	**22.825**	**22.867**	**22.937**	**22.852**	**22.627**

Ontwikkelingen
Kostenstijgingen bij subsidiepartners
Om onze subsidiepartners tegemoet te komen bij de sterk gestegen lonen en prijzen in 2022 is een aanvullende compensatie over 2022 toegekend bij subsidieverstrekking 2023 aan gesubsidieerde partijen die dit nodig

hadden. Gelet op de onzekerheid omtrent toekomstige kostenontwikkelingen is deze compensatie alleen incidenteel toegekend. Daarnaast geldt een structurele compensatie voor de verwachte loon- en prijsstijgingen in 2023. Ook in 2023 hebben sommige partners al aangegeven dat ze zonder extra subsidie gezien de sterk gestegen kosten niet in staat zullen zijn de afgesproken beleidsopdracht binnen het beschikbaar budget volledig uit te voeren of niet de kwaliteit kunnen leveren die de gemeente van hen gewend is. Voor gesubsidieerde culturele instellingen wordt (gedeeltelijke) compensatie indien nodig ook in 2023 incidenteel mogelijk. Hiertoe worden de coronamiddelen cultuur (zie Turap 2) geheel of gedeeltelijk ingezet. Deze incidentele compensatie staat los van de reguliere structurele compensatie voor loon- en prijsstijgingen van alle gesubsidieerde partijen in 2024 en verder.

Nieuwe wijze subsidiëring sociale basis
Om te zorgen dat we ook in de toekomst goede dingen kunnen doen voor de Arnhemmers, werken we in 2023 aan nieuw, flankerend beleid op Welzijn. Belangrijk daarbij is dat de gemeente de te verstrekken subsidies aan laat sluiten op wat we breder in het sociaal domein en specifiek in de sociale basis willen bereiken. Na de bespreking en besluitvorming gaan we het welzijnsbeleid implementeren. Dan zal ook duidelijk zijn wat de impact is op bestaande subsidies. Voor de tussenliggende periode gaan we bekijken welke onderdelen van de nieuwe aanpak al verwerkt kunnen worden in lopende subsidieafspraken.

Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

De openbaarheidsparagraaf is een recente toevoeging aan de Begroting 2024, voortvloeiend uit het besluit tot actieve openbaarmaking van informatie. Deze nieuwe verplichting is gericht op het verbeteren van de informatiehuishouding binnen overheidsinstanties, Bovendien vereist artikel 3.5 van de Wet open overheid (Woo) dat een bestuursorgaan in de jaarlijkse begroting en verantwoording specifieke aandacht besteedt aan zowel de beleidsvoornemens als de uitvoering van de Wet open overheid.

Inleiding

Transparantie en openbaarheid staat bij ons hoog in het vaandel. Een voortvarende en efficiënte uitvoering van de Wet open overheid (Woo) past hierbij. Deze wet is op 1 mei 2022 in werking getreden. Deze wet richt zich op een transparante overheid en vraagt een cultuurverandering rond de omgang met informatie. Bepaalde informatie moet verplicht en actief openbaar gemaakt worden. We volgen hierbij de landelijke planning waarbij de wettelijke verplichting per informatiecategorie gefaseerd zal worden ingevoerd. Kansen om te versnellen zullen we hierbij niet laten liggen.

Als organisatie hebben we een programmatische aanpak ontwikkeld voor de implementatie van de Woo op de lange termijn. Deze meerjarige aanpak is opgesteld om ervoor te zorgen dat we voldoen aan de vereisten van de Woo en dat we transparantie en openheid bevorderen. In deze begroting is extra geld gereserveerd voor extra capaciteit voor de beantwoording van de vragen (de zogeheten passieve openbaarmaking). We hechten veel waarde aan het informeren van de gemeenteraad over onze voortgang en plannen met betrekking tot de Woo. Om die reden wordt de raad periodiek op de hoogte gehouden van onze activiteiten en vorderingen. Jaarlijks informeren we onze (fundamentele) uitgangspunten, we blikken terug en kijken vooruit met betrekking tot een open overheid via een raadsinformatiebrief.

Onderdelen Woo

De Woo bestaat uit drie onderdelen:

1. De openbaarmaking op eigen initiatief (actieve openbaarmaking)
2. De openbaarmaking op verzoek (passieve openbaarmaking)
3. Verbetering van de informatiehuishouding

Voor 2024 staan hiervoor de volgende activiteiten gepland:

Ad. 1.

We gaan in 2024 actief aan de slag met het verder publiceren van informatie categorieën conform de Woo en volgen zoals eerder aangegeven het tijdspad dat door de landelijke overheid is opgesteld (actieve openbaarmaking). Deze categorieën hebben betrekking op verschillende soorten informatie die binnen de overheid worden gegenereerd en beheerd. Voorbeelden hiervan zijn beleidsdocumenten, besluiten, Woo-verzoeken. Daarnaast publiceren we jaarlijks proactief datasets aan de hand van de lijst die we jaarlijks via een raadsinformatiebrief kenbaar maken. Het proactief publiceren van datasets houdt in dat we regelmatig op eigen initiatief datasets beschikbaar stellen aan het inwoners, instellingen en ondernemingen (zie website: www.opendata.arnhem.nl)

Ad. 2.

We werken in 2024 verder aan het verbeteren van het tijdig afhandelen van de Woo-verzoeken (passieve openbaarmaking). We gaan aan de slag met een verdere kwaliteitsslag en met het ondersteunen en faciliteren van behandelaars. Dit doen we door middel van het verzorgen van onder andere workshops, actualiseren van handreikingen en modellen. Hiermee worden behandelaars meer ontzorgd. De aandacht zal ook gericht zijn op het stroomlijnen van het proces afhandeling Woo-verzoeken. We streven naar maximale transparantie, met behoud van de bescherming van persoonlijke gegevens. In de raadsbrief van 23 mei 2023 , ter beantwoording van artikel 44 vragen van de fractie van Volt, is meer specifiek ingegaan op de wijze van verbetering van de uitvoering van de Woo.

Ad. 3.

Om aan de nieuwe eisen te kunnen voldoen, moet onze gemeentelijke informatiehuishouding op orde zijn. We gaan essentiële aanpassingen doorvoeren in onze informatievoorziening met betrekking tot de Woo. Bijvoorbeeld, de informatie moet transparant zijn, zodat burgers gemakkelijk toegang hebben tot relevante documenten, zoals besluiten en beleidsstukken. Daarnaast moet de informatie duurzaam worden bewaard, zodat het op lange termijn beschikbaar blijft. Verder is het belangrijk dat persoonlijke gegevens beschermd worden en vertrouwelijk blijven, en dat er beveiligingsmaatregelen worden genomen om ongeautoriseerde toegang tot informatie te voorkomen. Ten slotte moet de informatie gestructureerd worden beheerd, met metadata (gegevens

over gegevens) en goede documentatie, zodat het gemakkelijk vindbaar en begrijpelijk is voor zowel interne medewerkers als externe belanghebbenden.

Cultuur, houding en gedrag

De Woo heeft niet alleen betrekking op de informatievoorziening en technische aspecten, maar ook op de houding, het gedrag en de cultuur binnen onze organisatie. Het gaat erom dat onze organisatie transparantie en openheid omarmt als fundamentele waarden. Dit houdt in dat medewerkers en leidinggevenden zich bewust moeten zijn van het belang van transparantie en openheid in hun werk en besluitvormingsprocessen. Het vereist een cultuur waarin informatie actief wordt gedeeld, toegankelijk is en begrijpelijk wordt gemaakt voor het publiek. Om de houding en het gedrag in overeenstemming te brengen met de Woo gaan investeren in bewustwordingsprogramma's en trainingen. Daarnaast is het van belang dat er een cultuur van vertrouwen en samenwerking heerst, waarin medewerkers zich veilig voelen om informatie te delen en kritische vragen te stellen.

Overig programmaplan

Overzicht lastenontwikkeling WOZ-waarde € 300.000	2023	2024	% Lasten-ontwikkeling
Onroerend zaakbelasting	€ 304	€ 323	6%
Rioolheffing	€ 139	€ 146	5%
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	14%
Totaal	**€ 739**	**€ 806**	**9%**

Algemene dekkingsmiddelen	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Treasury	-2.286	2.436	4.722
OZB-woningen	3.985	30.403	26.418
OZB niet-woningen	0	32.270	32.270
Belastingen overig	5	381	376
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0	542.349	542.349
Totaal	**1.704**	**607.839**	**606.135**

Overhead	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Overhead	81.658	3.923	-77.735
Totaal	**81.658**	**3.923**	**-77.735**

Heffing VPB	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Vennootschapsbelasting	600	0	-600
Totaal	**600**	**0**	**-600**

Onvoorzien	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Onvoorzien	1.000	0	-1.000
Totaal	**1.000**	**0**	**-1.000**

Deel 3 Financiële begroting

De financiële begroting is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

Overzicht van baten en lasten per programma
In het overzicht van baten en lasten wordt aangegeven tot welke bedragen de raad het college autoriseert door middel van het vaststellen van de begroting per programma.

Overzicht van geraamde incidentele baten en lasten
Tot de incidentele baten en lasten worden de lasten en baten gerekend die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen. Ook de post onvoorzien wordt tot de incidentele lasten gerekend.

Financiële Staten
- Geprognosticeerde balans;
- Verloop van reserves en voorzieningen;
- EMU-saldo 2024;
- Overzicht van geraamde baten en lasten per taakveld.

Vanuit het Besluit begroting en verantwoording (BBV) is ten behoeve van de onderlinge vergelijkbaarheid van gemeenten voorgeschreven om een taakveldenbegroting op te stellen.

Mutaties circulaires Gemeentefonds

Overzicht van baten en lasten per programma

		Lasten						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		218.629	219.679	232.969	227.554	224.404	225.389	226.417
Totaal		218.629	219.679	232.969	227.554	224.404	225.389	226.417
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	92.278	100.547	92.993	106.407	103.615	102.151	102.406
S01	Veiligheid	22.864	22.205	26.939	29.433	27.886	25.757	24.630
S02	Bereikbaarheid	21.574	29.718	31.485	33.080	30.692	31.401	31.756
S03	Economie	8.082	9.375	10.664	9.769	8.633	8.148	7.779
S04	Onderwijs	23.516	24.592	25.947	27.504	28.575	29.471	29.194
S05	Cultuur	36.171	38.750	44.042	41.509	40.688	40.655	45.355
S06	Participatie en armoedebestrijding	169.591	164.795	163.696	165.248	166.785	168.454	166.242
S07	Zorg	63.584	64.375	66.178	66.822	61.245	65.148	65.959
S08	Welzijn en inclusie	37.900	27.579	52.783	32.301	32.476	31.180	29.502
S09	Gezondheid en sport	25.265	24.684	25.316	29.048	25.567	25.304	25.119
S10	Klimaat, energie en milieu	5.912	5.663	15.841	22.677	17.975	15.644	14.770
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	25.993	51.668	64.001	49.142	46.829	32.015	23.250
S12	Wonen en leefomgeving	37.711	52.517	53.752	51.819	50.654	50.783	50.959
Totaal		570.442	616.469	673.638	664.758	641.621	626.111	616.920
Eindtotaal		789.071	836.148	906.607	898.473	869.610	850.141	839.402

		Baten						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma's								
WIJK		25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Totaal		25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	587.497	559.387	571.176	615.647	619.106	580.465	573.165
S01	Veiligheid	5.142	2.289	5.890	5.442	4.409	2.282	2.282
S02	Bereikbaarheid	7.263	9.529	9.532	9.488	9.442	9.396	9.351
S03	Economie	1.239	1.222	1.257	1.755	1.600	1.600	1.755
S04	Onderwijs	4.845	2.417	3.681	2.951	2.951	2.951	2.951
S05	Cultuur	8.059	7.524	8.707	8.872	8.423	8.423	8.423
S06	Participatie en armoedebestrijding	114.865	114.470	109.871	112.324	114.414	117.300	120.027
S07	Zorg	5.290	2.898	2.786	2.481	2.481	3.921	3.881
S08	Welzijn en inclusie	13.831	1.784	23.055	2.670	2.670	2.670	2.670
S09	Gezondheid en sport	5.589	3.398	3.690	3.778	3.778	3.717	3.717
S10	Klimaat, energie en milieu	1.224	1.032	10.529	11.337	7.236	4.659	8.786
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	16.572	45.341	52.497	39.661	42.629	33.303	22.085
S12	Wonen en leefomgeving	43.483	42.178	43.039	45.333	46.276	47.198	47.285
Totaal		814.899	793.468	845.711	861.739	865.414	817.884	806.378
Eindtotaal		840.894	819.763	873.291	891.298	894.627	847.063	835.525

		Exploitatieresultaat						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		192.634	193.384	205.390	197.994	195.191	196.209	197.270
Totaal		192.634	193.384	205.390	197.994	195.191	196.209	197.270
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	-495.219	-458.840	-478.183	-509.240	-515.491	-478.314	-470.759
S01	Veiligheid	17.722	19.916	21.049	23.991	23.477	23.475	22.348
S02	Bereikbaarheid	14.311	20.189	21.953	23.592	21.250	22.005	22.405
S03	Economie	6.844	8.153	9.407	8.014	7.034	6.548	6.024
S04	Onderwijs	18.671	22.175	22.265	24.554	25.625	26.520	26.243
S05	Cultuur	28.112	31.227	35.335	32.637	32.265	32.232	36.932
S06	Participatie en armoedebestrijding	54.726	50.326	53.825	52.924	52.371	51.154	46.215
S07	Zorg	58.293	61.477	63.391	64.341	58.763	61.227	62.078
S08	Welzijn en inclusie	24.069	25.796	29.728	29.631	29.806	28.510	26.832
S09	Gezondheid en sport	19.676	21.286	21.626	25.270	21.789	21.587	21.402
S10	Klimaat, energie en milieu	4.688	4.631	5.313	11.339	10.739	10.986	5.984
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	9.421	6.327	11.504	9.481	4.200	-1.287	1.164
S12	Wonen en leefomgeving	-5.772	10.339	10.713	6.485	4.378	3.585	3.674
Totaal		-244.457	-177.000	-172.073	-196.980	-223.793	-191.773	-189.458
Eindtotaal		-51.823	16.385	33.316	7.175	-25.017	3.078	3.877

		Toevoegingen aan reserves						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Totaal		6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	52.002	3.904	4.942	298	18.258	298	298
S01	Veiligheid	805	73	78	78	78	78	78
S02	Bereikbaarheid	8.936	13.742	15.162	11.494	11.569	11.392	11.271
S03	Economie	358	50	50	50	50	50	50
S04	Onderwijs	9.767	8.545	9.547	9.179	9.753	8.395	8.400
S05	Cultuur	4.282	3.204	3.451	3.567	1.040	1.040	1.040
S06	Participatie en armoedebestrijding	4.543	554	554	0	0	0	0
S07	Zorg	21.275	1.082	1.082	3.020	4.417	811	0
S08	Welzijn en inclusie	3.406	1.100	1.708	570	570	570	70
S09	Gezondheid en sport	773	418	431	431	431	431	431
S10	Klimaat, energie en milieu	7.103	10.000	10.715	38	0	0	0
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	5.107	10.000	11.436	25.134	4.345	7.315	5.559
S12	Wonen en leefomgeving	8.680	16.097	15.787	9.657	1.162	591	91
Totaal		127.036	68.768	74.943	63.517	51.672	30.971	27.288
Eindtotaal		133.264	75.388	81.659	65.233	53.388	32.688	29.029

		Ontrekkingen aan reserves						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		6.009	917	12.981	718	793	572	410
Totaal		6.009	917	12.981	718	793	572	410
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	52.002	56.594	59.236	12.074	251	8.192	2.739
S01	Veiligheid	805	397	1.136	572	400	404	50
S02	Bereikbaarheid	8.936	14.848	15.777	12.416	11.137	10.889	10.798
S03	Economie	358	0	0	200	0	0	0
S04	Onderwijs	9.767	7.913	8.039	8.343	9.354	9.733	10.124
S05	Cultuur	4.282	832	4.127	13.432	765	923	791
S06	Participatie en armoedebestrijding	4.543	0	3.833	642	0	0	0
S07	Zorg	21.275	81	996	1.253	680	898	3.016
S08	Welzijn en inclusie	3.406	200	3.618	124	535	538	535
S09	Gezondheid en sport	773	553	846	474	555	460	358
S10	Klimaat, energie en milieu	7.103	40	254	556	962	1.215	1.215
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	5.107	5.807	11.835	12.324	0	0	0
S12	Wonen en leefomgeving	8.680	3.591	5.507	8.379	2.539	1.941	2.873
Totaal		99.298	90.855	115.205	70.790	27.179	35.194	32.497
Eindtotaal		105.307	91.772	128.186	72.407	28.372	35.766	32.907

		Saldo Totaal						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		192.852	199.087	199.125	198.992	196.114	197.354	198.602
Totaal		192.852	199.087	199.125	198.992	196.114	197.354	198.602
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	-486.738	-511.530	-532.476	-521.016	-497.484	-486.208	-473.200
S01	Veiligheid	17.441	19.592	19.990	23.497	23.155	23.148	22.376
S02	Bereikbaarheid	15.127	19.083	21.338	22.670	21.683	22.507	22.878
S03	Economie	6.488	8.203	9.457	7.864	7.084	6.598	6.074
S04	Onderwijs	18.553	22.807	23.773	25.390	26.023	25.183	24.519
S05	Cultuur	27.508	33.599	34.659	22.772	32.540	32.349	37.181
S06	Participatie en armoedebestrijding	52.275	50.880	50.546	52.282	52.371	51.154	46.215
S07	Zorg	78.741	62.478	63.477	66.109	62.501	61.141	59.062
S08	Welzijn en inclusie	25.459	26.696	27.818	30.078	29.842	28.542	26.368
S09	Gezondheid en sport	19.465	21.151	21.210	25.226	21.665	21.557	21.475
S10	Klimaat, energie en milieu	5.049	14.591	15.773	10.822	9.777	9.770	4.769
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	7.220	10.520	11.105	22.291	8.545	6.028	6.723
S12	Wonen en leefomgeving	-3.306	22.844	20.993	7.763	3.001	2.235	892
Totaal		-216.718	-199.087	-212.335	-204.253	-199.300	-195.995	-194.667
Eindtotaal		-23.866	0	-13.211	0	0	0	0

Overzicht structureel begrotingssaldo

Structureel saldo

In de onderstaande tabel is te zien hoe het structureel saldo van deze begroting is opgebouwd.

Structureel begrotingssaldo	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Saldo baten en lasten	-7.175	25.017	-3.078	-3.877
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-3.764	-7.057	-4.886	1.390
Saldo na bestemming	**-10.939**	**17.960**	**-7.964**	**-2.488**
Waarvan incidenteel	-36.671	-10.293	-12.128	-2.600
Structureel begrotingssaldo	**24.772**	**28.253**	**4.165**	**112**

In de onderstaande tabel is te zien hoe het structurele saldo zich heeft ontwikkeld ten opzichte van het structurele saldo van de Begroting 2023.

Verloop structureel saldo	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Structureel saldo Begroting 2023	30.629	34.904	9	9
Structureel saldo Perspectiefnota 2024	-4.566	-3.839	7.317	-10.275
Aanvullend op perspectiefnota				
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen	9.173	8.884	8.017	22.832
Een DUURZAAM Arnhem	-818	-411	150	-446
Een GROEN Arnhem	-5	-241	-660	-1.159
Een KANSRIJK Arnhem	-3.902	-4.647	-3.661	-818
Een VERBONDEN Arnhem	155	10	292	-2.635
Jaarlijkse bijstellingen	-4.933	-6.408	-7.300	-7.395
Totaal aanvullend op perspectiefnota	***-330***	***-2.812***	***-3.162***	***10.378***
Structureel saldo Begroting 2024	**25.732**	**28.252**	**4.164**	**112**

In de Perspectiefnota werd een structureel tekort van € 10,3 miljoen gerapporteerd. Dit werd met name veroorzaakt door het 'ravijn' in de gemeentefondsuitkering. Zoals in hoofdstuk 2 Ontwikkelingen in het financieel kader is toegelicht, is er niet langer sprake van een diep ravijn zoals zichtbaar is in het structurele saldo van het gemeentefonds en de overige Rijksontwikkelingen. Met de mutaties aanvullend op de perspectiefnota die in deze Begroting zijn opgenomen, is het structurele begrotingstekort gedicht en is de Begroting 2024 structureel sluitend.

In de tabellen in hoofdstuk 2 is bij de afzonderlijke ontwikkelingen met een "S" aangegeven dat het een structurele ontwikkeling betreft en met een "I" dat het een incidentele ontwikkeling betreft. De incidentele ontwikkelingen uit de Perspectiefnota zijn daarin toegelicht. In hoofdstuk 2 zijn deze incidentele ontwikkelingen toegelicht aanvullend op de perspectiefnota toegelicht.

Geprognosticeerde balans 2024-2027

Activa	2024	2025	2026	2027
Vaste Activa				
Immateriële vaste activa	**9.573**	**9.256**	**8.940**	**8.624**
Materiële vaste activa	**696.676**	**692.204**	**690.008**	**665.622**
Investeringen met een economisch nut	606.703	603.914	603.371	583.065
Investeringen met een maatschappelijk nut	74.972	73.299	71.656	67.586
Gronden uitgegeven in erfpacht	15.001	14.991	14.981	14.971
Financiële vaste activa	**38.647**	**35.294**	**32.339**	**32.189**
Financiële vaste activa: Kapitaalverstrekkingen	4.742	4.742	4.742	4.742
Financiële vaste activa: Leningen	23.821	20.618	17.813	17.813
Financiële vaste activa: Uitzettingen > 1 jaar	10.084	9.934	9.784	9.634
Totaal Vaste Activa	**744.896**	**736.754**	**731.287**	**706.435**
Vlottende Activa				
Voorraden	**42.814**	**60.084**	**69.907**	**60.155**
Uitzettingen < 1 jaar	**60.000**	**60.000**	**60.000**	**60.000**
Liquide middelen	**500**	**500**	**500**	**500**
Overlopende activa	**75.000**	**75.000**	**75.000**	**75.000**
Totaal Vlottende Activa	**178.314**	**195.584**	**205.407**	**195.655**
Totaal Activa	**923.211**	**932.338**	**936.694**	**902.089**

Passiva	2024	2025	2026	2027
Vaste Passiva				
Eigen vermogen	**222.690**	**247.707**	**244.629**	**240.751**
Voorzieningen	**11.187**	**11.187**	**11.187**	**11.187**
Schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar	**576.413**	**565.753**	**589.870**	**562.590**
Totaal Vaste Passiva	**810.290**	**824.647**	**845.685**	**814.529**
Vlottende Passiva				
Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	**37.920**	**32.691**	**16.008**	**12.561**
Overlopende passiva	**75.000**	**75.000**	**75.000**	**75.000**
Totaal Vlottende Passiva	**112.920**	**107.691**	**91.008**	**87.561**
Totaal Passiva	**923.211**	**932.338**	**936.694**	**902.089**

Reserves en voorzieningen

Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per 01-01-2023	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2023 / 01-01-2024	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2024 / 01-01-2025	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2025 / 01-01-2026	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2026 / 01-01-2027	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2027 / 01-01-2028
																Bedragen € 1.000
Algemene Reserve (AR)	81.963	927	37.725	45.165	0	10.939	34.226	17.960	0	52.186	0	7.964	44.222	0	2.488	41.735
Bestemmingsreserves (BR's)	194.416	80.732	90.447	184.700	65.233	61.469	188.464	35.429	28.372	195.521	32.688	27.802	200.407	29.029	30.419	199.017
Totaal Reserves	**276.378**	**81.659**	**128.172**	**229.865**	**65.233**	**72.407**	**222.690**	**53.388**	**28.372**	**247.707**	**32.688**	**35.766**	**244.629**	**29.029**	**32.907**	**240.751**
Totaal Voorzieningen	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
																Bedragen € 1.000
Arnhem Oost	0	2.500	0	2.500	2.500	0	5.000	0	0	5.000	0	0	5.000	0	0	5.000
Bedrijfsvoering	410	1.174	197	1.387	0	0	1.387	0	0	1.388	0	0	1.388	0	0	1.388
Bereikbaarheid	4.813	9.897	13.999	711	11.552	9.652	2.611	11.627	9.710	4.527	11.450	9.672	6.305	11.354	9.667	7.992
Beschermd en Weerbaar	4.006	0	0	4.006	0	168	3.838	0	395	3.443	0	395	3.048	0	395	2.653
Buitengewoon Beter	1.567	0	300	1.267	0	1.267	0									
Burgerberaden	0	600	0	600	0	0	600	0	0	600	0	0	600	0	0	600
Burgerinitiatieven sociaal domein	372	0	175	197	0	175	22	0	0	22	0	0	22	0	0	22
Burgerparticipatie	211	0	165	46	0	0	46	0	0	46	0	0	46	0	0	46
Cultureel vastgoed	8.156	2.412	257	10.311	2.527	12.838	0									
Duurzaam Arnhem	5.730	10.000	50	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680
Duurzaamheidsleningen	340	0	15	325	0	15	310	0	14	295	0	14	281	0	14	268
Energiearmoedefonds	8.528	5.000	8.528	5.000	0	400	4.600	0	400	4.200	0	0	4.200	0	0	4.200
Evenementen	702	50	0	752	50	200	602	50	0	652	50	0	702	50	0	752
Fractieondersteuning	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21
Gebiedsontwikkeling Kronenburg	0	3.042	0	3.042	123	2.113	1.052	68	0	1.120	43	0	1.163	33	0	1.195
Groenfonds	534	0	425	109	350	109	350	350	0	700	0	0	700	0	0	700
Grondexploitatie	19.909	0	5.600	14.309	488	0	14.797	2.277	0	17.073	7.272	0	24.346	5.526	0	29.872
Groot onderhoud en vervanging Openbare Ruimte	7.836	96	3.917	4.015	124	955	3.184	220	1.002	2.403	0	354	2.049	0	1.311	738
Huisvesting bijz doelgroepen				0	6.000	1.500	4.500	0	1.500	3.000	0	1.500	1.500	0	1.500	0
Inburgering, integratie en asiel	3.019	0	806	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
Jeugdfonds	6.591	1.000	350	7.241	0	963	6.279	0	463	5.816	0	350	5.466	0	0	5.466
Kapitaallasten	2.813	8.550	244	11.120	1.513	330	12.302	500	454	12.348	500	511	12.337	0	535	11.802
Klimaat en Energie	1.527	0	25	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502
Klimaatadaptatiefonds	0	12.500	1.000	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500
Omgevingslawaai	393	0	207	186	0	0	186	0	0	186	0	0	186	0	0	186
Onderwijs	25.088	9.428	7.814	26.702	9.059	8.237	27.525	9.633	9.295	27.863	8.276	9.583	26.555	8.280	10.074	24.762
Onderzoek Rekenkamer	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213
Participatie	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39
Plankosten stedelijke ontwikkeling	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552
Raad	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12
Revolverend fonds (duurzaamheid)	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680
Risico en beheer Arnhem Centraal	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469
Sociaal Economisch Fonds	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605
Solvabiliteit	19.504	0	19.504	0												
Spoorzone Oost				0	23.011	0	23.011	1.000	0	24.011	0	0	24.011	0	0	24.011
Stadsontwikkelingsfonds	0	10.000	0	10.000	0	9.801	199	1.000	0	1.199	0	0	1.199	0	0	1.199
Startersleningen	1.657	0	0	1.657	0	13	1.644	0	13	1.631	0	13	1.618	0	13	1.605
Strategische posities	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500
Taakmutaties Gemeentefonds-overlo	22.533	0	21.891	642	0	642	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Transformatie zorgbudgetten	976	0	281	695	0	498	197	0	0	197	0	0	197	0	0	197

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
Vastgoed	2.945	3.743	4.179	2.509	3.743	3.296	2.956	3.743	3.460	3.238	3.743	3.268	3.712	3.743	2.650	4.805
Volkshuisvesting	7.706	658	429	7.935	674	573	8.036	543	985	7.594	543	1.245	6.893	43	1.245	5.692
Voorstudies	0	0	0	0	500	0	500	0	0	500	0	0	500	0	0	500
Wijkfondsen	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129
WMO en jeugdzorg	25.924	82	0	26.006	3.020	6.815	22.211	4.417	680	25.948	811	898	25.861	0	3.016	22.845
Zuidelijke binnenstad	3.405	0	90	3.315	0	910	2.405	0	0	2.405	0	0	2.405	0	0	2.405
Totaal	**194.416**	**80.732**	**90.447**	**184.700**	**65.233**	**61.469**	**188.464**	**35.429**	**28.372**	**195.521**	**32.688**	**27.802**	**200.407**	**29.029**	**30.419**	**199.017**

Doelstelling per bestemmingsreserve.

Naam	**BR Huisvesting bijz. doelgroepen**
Doel	Dekking bieden voor het opstellen en uitvoeren van projecten om het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uit te breiden.

Naam	**BR Spoorzone Oost**
Doel	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Spoorzone Oost, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte (inclusief groen/park) en mobiliteit (inclusief duurzame bereikbaarheid gebied): dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten. - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve. - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Onderzoek Rekenkamer**
Doel	In het jaarbudget van de Rekenkamer is ruimte voor het uitvoeren van ongeveer twee grote onderzoeken per jaar. Echter, de Rekenkamer is de afgelopen jaren, mede door een actieve gemeenteraad, op ad-hoc basis verzocht aanvullende onderzoeken uit te voeren. Het karakter van dit soort onderzoeken in combinatie met de gewenste korte doorlooptijd noodzaken inhuur van externen. Toevoeging van onderbestedingen op het reguliere onderzoeksbudget en eventueel positief saldo op het product Rekenkamer geven Raad en Rekenkamer iets meer ruimte om snel en adequaat onderzoeken op te pakken.

Naam	**BR Raad**
Doel	Ervaringen in den lande wijzen uit dat de kosten voor het uitvoeren van een raadsonderzoek / enquête een veelvoud bedragen van het budget dat de Griffie jaarlijks hiervoor te besteden heeft van € 15.000. Zodoende wordt dit budget, voor zover het niet wordt aangewend, jaarlijks toegevoegd aan de bestemmingsreserve totdat het plafond (ingesteld op € 75.000) hiervoor is bereikt. Als er zich dan in enig jaar een raadsonderzoek wordt uitgevoerd, dan kan deze reserve hiervoor aangewend worden.

Naam	**BR Risico en beheer Arnhem Centraal**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient voor de beheerkosten van de transferhal, de kosten van het 2e deel van het ondergronds afvaltransportsysteem, dekking risico's met financiële tegenvallers en andere onverwachte ontwikkelingen binnen het project Arnhem Centraal.

Naam	**BR Solvabiliteit**
Doel	In de bestemmingsreserve wordt een buffer opgebouwd voor een robuustere financiële positie. Naast de algemene reserve die direct meetelt in de berekening van de beschikbare weerstandscapaciteit, vormt de BR Solvabiliteit een belangrijke bijdrage in de vergroting van het eigen vermogen.

Naam	**BR Fractie-ondersteuning**
Doel	Deze bestemmingsreserve wordt gebruikt ter dekking van de extra kosten die worden veroorzaakt door de afsplitsing van een fractie. Deze extra kosten worden voor 50% betaald uit de bestemmingsreserve en voor 50% uit een korting op de ondersteuning van de af te splitsen fractie en de oorspronkelijke fractie. Hierbij wordt voorkomen dat bij afsplitsingen de financiële gevolgen volledig bij de fracties worden neergelegd.

Naam	**BR Energiearmoedefonds**
Doel	Deze reserve dient om Arnhemmers die de energierekening niet kunnen betalen inkomensondersteuning te verlenen, in de vorm van een wintertoeslag.

Naam	**BR Wijkfondsen**
Doel	In uitzondering op reguliere begrotingsuitgangspunten is budgetoverheveling voor de wijkbudgetten naar een volgend jaar toegestaan. Jaarlijks wordt het surplus of tekort op de wijkbudgetten gestort respectievelijk onttrokken aan de reserve.

Naam	**BR Taakmutaties gemeentefonds-overloop**
Doel	Conform de spelregels gemeentefonds wordt bij elke toevoeging van nieuwe middelen (taakmutaties, decentralisatie- en integratie-uitkeringen) aan de raad voorgelegd of deze middelen ingezet mogen worden voor een onderliggend beleidsdoel of dat de middelen deel uitmaken van de algemene middelen in het gemeentefonds. In deze bestemmingsreserve worden nieuwe toegevoegde middelen aan het Gemeentefonds gereserveerd die gedurende het jaar niet aan de raad voorgelegd kunnen worden. Vooral van de nieuwe toevoegingen die bekend gemaakt zijn in de septembercirculaire en in de november/decembercirculaire is het niet altijd mogelijk om voor het einde van het jaar een raadsvoorstel met begrotingswijziging aan de raad voor te leggen. In het daarop volgende jaar doen de betreffende beleidsvelden een beroep op deze middelen via een raadsvoorstel en een begrotingswijziging, waarbij voorgesteld wordt de middelen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties gemeentefonds te onttrekken. Middelen die na een jaar nog niet via een raadsvoorstel geclaimd zijn voor uitvoering van een bepaald beleid, vallen vrij ten gunste van de Algemene Reserve. (Raadsbesluit 8 februari 2010). In 2010 is het doel van deze bestemmingsreserve uitgebreid ten behoeve van niet bestede budgetten die gereserveerd moeten blijven om bestaand beleid uit te voeren in volgende jaren (raadsbesluit 13 december 2010).

Naam	**BR Vastgoed**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om de kosten van onderhoud van het gemeentelijke vastgoed te egaliseren en om daarmee schommelingen in de jaarlijkse begroting tegen te gaan. De hoogte van deze reserve is gebaseerd op het 40-jarige Meerjarige OnderhoudsPlan (MJOP).

Naam	**BR Kapitaallasten**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient ter dekking van diverse kapitaallasten. Het bedrag van de dotatie is gelijk aan het bedrag van de investering. Het bedrag van de onttrekkingen is gelijk aan het bedrag van de afschrijvingen. Om ook de rentelasten te kunnen dekken wordt de reserve aangemerkt als een rentedragende reserve.

Naam	**BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg**
Doel	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Kronenburg, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte: dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten; - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve; - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Bedrijfsvoering**
Doel	In de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering kunnen voor- en nadelen op de totale bedrijfsvoering worden verwerkt. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan resultaten op de formatie en bezetting, de inhuur en frictiekosten voor afbouw formatie.

Naam	**BR Burgerinitiatieven Sociaal Domein**
Doel	Het stimuleren en organiseren van activiteiten om de betrokkenheid en invloed van inwoners en/of organisaties op hun wijk/buurt in Arnhem te vergroten.

Naam	**BR Wmo en Jeugdzorg**
Doel	De inkomsten en uitgaven op het beleidsveld Zorg zijn nog niet in evenwicht. Dit komt omdat gemeenten nog actief zijn met het ontwikkelen en uitvoeren van de transformatie van de zorg, nog in afwachting zijn van de hervormingsagenda Jeugd en de doorontwikkeling beschermd wonen en maatschappelijke opvang nog afwachten. Naast de dotatie vanuit de extra middelen jeugdzorg (2021-2025) worden de voordelen van het beleidsveld Zorg tijdelijk toegevoegd aan deze reserve, zodat extra maatregelen en (mogelijke) tekorten op het beleidsveld Zorg verrekend kunnen worden met deze reserve.

Naam	**BR Burgerparticipatie**
Doel	Dekking van de afspraken uit het addendum op het coalitieakkoord - Uitbreiding van de griffie met een communicatiemedewerker (2021-2022) - Verlenging bewonersondersteuning (2022) - pilot digitaal wijkpanel (2021)

Naam	**BR Inburgering, integratie en asiel**
Doel	Deze reserve is primair bestemd voor de voorbereidende taken op de nieuwe wet Inburgering die in 2022 ingaat en voor de doelen in het actieplan nieuwkomers. Met de nieuwe wet komen structurele middelen over en de reserve zal beschikbaar blijven tot één jaar na de invoering van de wet.

Naam	**BR Grondexploitatie**
Doel	Deze reserve heeft tot doel risico's in de grondexploitatie op te vangen. De gewenste en tevens maximale omvang wordt bepaald op basis van het benodigde weerstandsvermogen van het grondbedrijf. Het jaarresultaat van het grondbedrijf wordt aan deze reserve toegevoegd (totdat de maximale omvang is bereikt), dan wel onttrokken. Deze reserve wordt meegerekend in het weerstandsvermogen.

Naam	**BR Buitengewoon Beter**
Doel	De middelen uit deze bestemmingsreserve waren bedoeld ter financiering van de incidentele component van het Buiten Gewoon Beter Programma (€ 19,4 miljoen) voor de periode 2009-2016. Tevens is de bestemmingsreserve ontstaan om tempoverschillen in de uitvoering op te kunnen vangen. Het programma bestaat uit een scala aan meerjarige projecten. Bij een jaarovergang bleven op deze wijze de middelen beschikbaar voor het programma Buitengewoon Beter.

Naam	**BR Groot onderhoud en vervanging openbare ruimte**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om schommelingen op te vangen bij de besteding van exploitatiebudgetten voor groot onderhoud en vervanging in de openbare ruimte. Hierbij worden geen schotten gehanteerd tussen de verschillende onderwerpen (Riolering, Buitengewoon Beter, Wegen, Groen, Spelen, Bomen, Verkeersregelinstallaties, Civieltechnische Kunstwerken, Openbare Verlichting, Water). Hierdoor ontstaat flexibiliteit en kan beter worden geanticipeerd op de onderhoudsbehoefte in de stad.

Naam	**BR Bereikbaarheid**
Doel	Deze bestemmingsreserve heeft als doel het verbeteren van de bereikbaarheid van de binnenstad en het ontwikkelen van parkeervoorzieningen. Het exploitatiesaldo van parkeren wordt met deze reserve verrekend.

Naam	**BR Evenementen**
Doel	In de begroting is een budget van € 0,6 miljoen beschikbaar gesteld voor bijdragen in evenementen. De uitgaven worden gebruikt voor evenementen waarvan een groot deel al vastligt. Het overige deel is voor bijdragen welke op ad-hoc basis beschikbaar worden gesteld. Verschillen tussen werkelijkheid en budget worden met deze reserve verrekend.

Naam	**BR Sociaal Economisch Fonds**
Doel	Deze reserve is bestemd voor uitgaven in het kader van het faciliteren van economische stimuleringsprojecten. Verschillen tussen het jaarlijkse budget en werkelijke kosten worden met de reserve verrekend.

Naam	**BR Onderwijs**
Doel	Deze reserve heeft een dekkingsfunctie voor nieuwbouw- en renovatieprojecten in het basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs. Alle in de begroting vrijvallende middelen voor onderwijshuisvesting (door afnemende kapitaallasten en daling van andere onderwijshuisvestingslasten) worden aan deze reserve toegevoegd. Hierdoor blijven alle middelen die in de begroting zijn geraamd voor kapitaallasten onderwijs en voor overige onderwijshuisvestingsbudgetten beschikbaar voor onderwijshuisvesting.

Naam	**BR Cultureel Vastgoed**
Doel	De bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed (voorheen BR Cultuur in Rijnboog) dient ter dekking van kapitaallasten en andere eigenaarslasten van cultureel vastgoed in Arnhem. Eénmalige bijdragen, opbrengsten vertreklocaties en onderbesteding en vrijval van kapitaallasten worden gedoteerd aan deze bestemmingsreserve. Met ingang van de begroting 2021 heeft deze bestemmingsreserve nog uitsluitend betrekking op de vernieuwing van het Stadstheater Arnhem. De baten en lasten van de recente ver- c.q. nieuwbouw van Rozet, Musis, Focus Filmtheater en Museum Arnhem worden vanaf 2021 niet meer met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Participatie**
Doel	De bestemmingreserve is gevormd om diverse kosten op te kunnen vangen die samenhangen met de uitvoering van de participatiewet en het bereiken van de doelstellingen. Het re-integratiebudget staat onder druk. De door het Rijk verstrekte budgetten voor re-integratie zijn in aanloop naar invoering van de nieuwe wetgeving in 2015 sterk teruggelopen. Daarbij is tevens gekozen geen directe koppeling te maken tussen de financiering vanuit het Rijk en de Arnhemse begroting voor re-integratie (extra middelen worden niet automatisch toegevoegd aan het beleidsveld). De huidige re-integratiemiddelen zijn volledig nodig voor inzet op de doelgroep om de huidige ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Er is geen geld in de begroting voor doorontwikkeling beleid, onderzoeken of extra inspanningen binnen het programma participatie en armoedebestrijding. De reserve dient om incidentele kosten voor bijvoorbeeld doorontwikkeling op beleid of kosten voor onderzoek uit te betalen.

Naam	**BR Jeugdfonds**
Doel	Om het integraal Jeugdbeleid de komende jaren een impuls te geven worden de extra Jeugdmiddelen die niet binnen het beleidsveld Zorg ingezet worden (€ 6,59 miljoen in 2022, € 1 miljoen in de jaren 2023, 2024 en 2025), gedoteerd aan deze bestemmingsreserve. Het jeugdbeleid en daarmee de inzet van het jeugdfonds wordt stadsbreed en in samenhang met Arnhem Oost bezien. Extra inzet op Jeugd kan incidenteel gedekt worden uit deze reserve. Een eventueel overschot aan middelen in het jeugdfonds kan overgeheveld worden naar de BR WMO en Jeugdzorg.

Naam	**BR Transformatie Zorgbudgetten**
Doel	De bestemmingsreserve heeft als doel om nieuwe voorzieningen te financieren die voorkomen dat inwoners een beroep moeten doen op specialistische maatwerkvoorzieningen.

Naam	**BR Burgerberaden**
Doel	Het burgerberaad is een groep willekeurig gelote burgers die de gemeente adviseert. Loting zorgt voor een representatieve vertegenwoordiging van inwoners. Voor het organiseren van een aantal burgerberaden gedurende de raadsperiode 2022-2026 is € 600.000 aan deze BR toegevoegd.

Naam	**BR Beschermd en Weerbaar**
Doel	Arnhem ontvangt als centrumgemeente voor de regio's Arnhem en Achterhoek (tezamen 19 regiogemeenten) via de decentralisatie-uitkering Vrouwenopvang van het Rijk jaarlijks middelen ten behoeve van de bestrijding van huiselijk geweld en seksueel geweld, de uitvoering van de vrouwenopvang, en voor de uitvoering van de Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Het betreft hier wettelijke taken die zijn vastgelegd in het Rijksprogramma Geweld in afhankelijkheidsrelaties (GIA) en Geweld hoort nergens thuis (GHNT). De bestemmingsreserve dient om deze (regionale) middelen beschikbaar te houden voor de doelen en activiteiten die daarvoor zijn vastgelegd in de Regiovisie Samen Veilig 2019 - 2022 (aanpak Huiselijk Geweld en Kindermishandeling in de regio Arnhem en Achterhoek). Voor- en nadelige jaarrekeningresultaten op het regionale budget worden verrekend met de bestemmingsreserve.

Naam	**BR Duurzaamheidsleningen**
Doel	Ter dekking van de jaarlijkse beheerskosten en soms ook rentelasten van de duurzaamheidslening en Toekomstbestendigwonen lening (TWL) binnen de gemeente Arnhem. Deze leningen worden verstrekt voor maatregelen op het gebied van energiebesparing en duurzame opwek bij particuliere woningen en de TWL kan ook aanvullend gebruikt worden voor het levensloop bestendig maken van de woning.

Naam	**BR Klimaat en Energie**
Doel	De BR klimaat en energie is een egalisatiereserve, bedoeld om fluctuaties in de uitgaves die de veranderopgave klimaat en energie met zich meebrengt op te vangen. Het zorgt op deze manier voor dekking, van in de toekomst voorziene en noodzakelijke grote uitgaven, om de doelen van het NemiA programma te kunnen realiseren.

Naam	**BR Duurzaam Arnhem**
Doel	Het ondersteunen van investeringen in de stad die bijdragen aan een rechtvaardige transitie naar een klimaatneutraal, aardgasvrij en klimaatadaptief Arnhem. Met deze BR worden onder meer de doelstellingen van NEMiA ondersteund. Voor deze reserve gelden aparte kaders zoals vastgesteld in de raadsvergadering van 15 mei 2019.

Naam	**BR Volkshuisvesting**
Doel	Deze reserve is bestemd om schommelingen op te vangen bij de besteding van het budget dat beschikbaar is voor de inspanningen die bijdragen aan het behalen van de doelen op gebied van wonen. Deze doelen zijn vastgelegd in woonprincipes en in het volkshuisvestelijk kader.

Naam	**BR Plankosten stedelijke ontwikkeling**
Doel	Het egaliseren van fluctuaties in het uitgavenpatroon van het budget voor plankosten stedelijke ontwikkeling.
Naam	**BR Stadsontwikkelfonds**
Doel	Deze reserve wordt ingezet om onze ambities ten aanzien van de stedelijke ontwikkeling te kunnen realiseren of als cofinanciering voor middelen van andere overheden. Naast het borgen van de voortgang of versnelling van projecten, zijn deze middelen ook bedoeld voor onder andere het realiseren van meer sociale huurwoningen, maatschappelijke functies of vergroening van de openbare ruimte. Positieve resultaten van het grondbedrijf die vrij beschikbaar zijn nadat de reserves grondexploitatie conform de nota grondbeleid op het vereiste niveau zijn gebracht, worden toegevoegd aan de reserve Stadsontwikkelfonds. Bijdragen van projectontwikkelaars voor de realisatie van bovenwijkse voorzieningen worden ook toegevoegd aan deze reserve.
Naam	**BR Strategische Posities**
Doel	Deze reserve dient ter financiering van de verwachte kosten voor het beheren en onderhouden van een eigendomssituatie in een gebied (vooruitlopend op beslissingen om te gaan ontwikkelen) op te vangen. In de begroting is hiervoor een bedrag geraamd. Afwijkingen t.o.v. dat budget worden verrekend met deze reserve.
Naam	**BR Omgevingslawaai**
Doel	De gemeente Arnhem heeft deze middelen van het ministerie van Infrastructuur & Milieu (I&M) ontvangen en ze worden ingezet voor maatregelen om het omgevingslawaai terug te dringen, zoals door geluidarm asfalt op de hoofdinvalswegen van Arnhem (zoals Velperweg en Huissensestraat), investeringen in geluidsschermen langs het spoor en andere bronmaatregelen.
Naam	**BR Voorstudies**
Doel	De reserve is bedoeld om uitgaven te dekken uit voorstudies voordat een initiatief tot een project is verheven. Op het moment dat het project daadwerkelijk tot uitvoering komt vloeit de bijdrage die vanuit deze reserve is gedaan terug in de reserve. In de begroting is een bedrag geraamd voor kosten van voorstudies. Afwijkingen ten opzichte van de raming worden verrekend met deze reserve.
Naam	**BR Revolverendfonds (Duurzaam)**
Doel	Uit deze Revolverendfonds reserve worden duurzaamheidsleningen verstrekt volgens de al geldende 'Nadere regels duurzaamheidsleningen Arnhem 2016'. De leningen worden ten laste gebracht van de reserve en de aflossingen vloeien weer terug.
Naam	**BR Groenfonds**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om schommelingen op te vangen bij de besteding van het budget dat beschikbaar is voor het bomenbeleid, en voor andere groene investeringen in gebieden die dringend aan een impuls toe zijn. Opbrengsten uit herplantplicht voor bomen waarbij herplant ter plekke niet mogelijk of wenselijk is, worden toegevoegd aan deze reserve.
Naam	**BR Zuidelijke Binnenstad**
Doel	Deze reserve heeft een dekkingsfunctie t.b.v. de financiering van ruimtelijke plannen in de zuidelijke binnenstad.
Naam	**BR Arnhem Oost**
Doel	Deze reserve wordt ingezet ter dekking van uitvoeringsplannen in het kader van de Arnhem-Oost aanpak.
Naam	**BR Startersleningen**
Doel	De starterslening is bedoeld voor starters op de woningmarkt. Uit de reserve worden jaarlijkse beheerskosten en rentelasten van de startersleningen gedekt.
Naam	**BR Klimaatadaptatiefonds**
Doel	Deze reserve kan worden ingezet als dekking voor maatregelen voor klimaatadaptatie zoals het verminderen van verhardingen en het ontstenen van de openbare ruimte.

EMU-saldo 2024

Sinds 1999 bestaat de Economische en Monetaire Unie (EMU), die in Europa verantwoordelijk is voor het gezamenlijke monetaire beleid van de deelnemende landen. Deze EMU-landen zijn gehouden aan de –met elkaar afgesproken- eis om het begrotingstekort van de overheid niet te laten stijgen boven de 3% van het bruto binnenlands product (BBP). Deze grens van 3% geldt voor de gehele overheid, dus inclusief de gemeenten, provincies en waterschappen.
Europese afspraken over de realisatie van genoemde 3% zijn in Nederland vertaald in de wet Houdbare Overheidsfinanciën (wet Hof). Hierin is benadrukt dat Rijk en decentrale overheden gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de beheersing van het Nederlandse EMU-tekort. Eén van de uitwerkingen van de wet Hof is de verplichting voor decentrale overheden, waaronder gemeenten, in de begroting het EMU-saldo te presenteren, dat voortvloeit uit die begroting.
In Europees verband is afgesproken dat in verband met de uitzonderlijke omstandigheden, de bestrijding van de gevolgen van de coronacrisis, de afspraken over het EMU-saldo en de maximale EMU-schuld van landen (60% van het BBP) tijdelijk buiten werking worden gesteld. De verplichting uit de wet Hof voor gemeenten om het EMU-saldo te presenteren valt daar niet onder. Deze blijft overeind staan.
Het EMU-saldo wordt berekend op een manier die afwijkt van de manier waarop bij gemeenten het begrotingsresultaat wordt bepaald. Decentrale overheden zijn gehouden aan de regelgeving in het BBV, dat uitgaat van een stelsel van baten en lasten. Het zogenaamde EMU-saldo is een saldo van inkomsten en uitgaven (dus op kasbasis) en om dat te kunnen bepalen is bovenop het begrote saldo van lasten en baten een aanvullende berekening nodig. Uitgangspunt is het exploitatiesaldo vóór toevoegingen aan of dekking uit reserves vermeerderd met het saldo van investeringen -/- afschrijvingen
In het overzicht is het EMU-saldo berekend voor de jaren 2023 tot en met 2025, zoals dat voortvloeit uit deze begroting.

	Omschrijving	2023 x € 1000,- Volgens realisatie tot en met sept. 2023, aangevuld met raming resterende periode	2024 x € 1000,- Volgens begroting 2024	2025 x € 1000,- Volgens meerjarenraming in begroting 2025
1.	Exploitatiesaldo **vóór** toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-46.447	-9.555	23.210
2.	Mutatie (im)materiële vaste activa	-32.038	-28.184	-4.789
3.	Mutatie voorzieningen			
4.	Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)			
5.	Verwachte boekwinst/verlies bij de verkoop van financiële vaste activa en (im)materiële vaste activa, alsmede de afwaardering van financiële vaste activa			
Berekend EMU-saldo		**-14.409**	**18.629**	**27.999**

Mutaties in voorzieningen en in voorraden (inclusief GREX) lopen in Arnhem via de reguliere begroting en zijn dus al opgenomen in het exploitatiesaldo.

De vastgestelde macronorm voor de decentrale overheden (gemeenten, provincies en waterschappen) is niet verlaagd en bedraagt ook in 2024 0,4% van het BBP. Bij een begroot BBP van € 768,4 miljard betekent dat een bedrag van € 3,047 miljard. De decentrale overheden hebben in overleg bepaald dat van deze macronorm aan gemeenten een norm van 0,27% wordt toegewezen. De macronorm voor gemeenten zal dus € 2,064 miljard bedragen. De individuele referentiewaarde voor afzonderlijke gemeenten, zoals bekend gemaakt in de septembercirculaire, bedraagt voor de gemeente Arnhem € 32,762 miljoen. Hierbij moet worden opgemerkt dat de individuele referentiewaarde geen norm is in de zin dat die niet mag worden overschreden, maar een indicatie van het aandeel dat de gemeente mag hebben in het genoemde toegestane gezamenlijke EMU-tekort voor decentrale overheden van € 3,047 miljard.

Het verwachte EMU-tekort van 2023 van de gemeente overschrijdt niet het toegestane maximum. De overschrijding in 2023 wordt verklaard door het voorziene begrotingstekort (voor reserves), maar wordt deels gecompenseerd door vermindering van de begrote investeringen. Voor het jaar 2024 wordt geen overschrijding voorzien.

Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld

	Lasten						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	18.273	20.384	20.939	22.115	21.153	21.481	21.450
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	527	527	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	26.955	20.615	24.953	20.996	20.165	22.705	20.683
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	582	1.078	946	450	450	450	82
Begeleiding (WMO)	16.987	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	61	48	48	48	48	48	48
Beheer overige gebouwen en gronden	1.520	2.301	2.729	2.736	2.569	2.146	2.209
Belastingen overig	422	5	5	5	5	5	5
Beschermd wonen (WMO)	24.519	34.882	34.894	34.133	31.361	30.559	29.799
Bestuur	5.171	6.875	6.151	6.309	6.320	6.233	6.147
Burgerzaken	7.379	6.473	7.424	8.551	8.603	7.946	7.894
Crisisbeheersing en brandweer	13.539	14.008	14.028	16.197	16.039	16.037	16.027
Cultureel erfgoed	1.874	1.612	4.753	2.237	2.187	2.023	1.940
Cultuurpresentatie, -prod en -part	19.985	21.981	23.770	23.895	23.445	23.813	28.597
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	1.080	1.013	1.101	1.098	1.095	1.067	1.050
Economische ontwikkeling	4.254	4.770	6.344	5.634	5.326	5.124	4.814
Economische promotie (Arnhem promo)	3.247	3.527	3.374	3.685	2.857	2.573	2.882
Gesloten plaatsing	306	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	14.738	39.741	46.975	34.852	36.023	21.194	11.896
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	168.903	150.506	154.684	150.962	151.361	153.351	155.979
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.621	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.511	4.435	4.407	5.030	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	19.352	20.543	20.541	18.552	18.885	17.650	17.654
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	10.639	12.591	12.665	14.658	15.629	15.617	15.617
Media	9.276	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	9.054	9.837	23.457	29.632	22.200	19.870	18.995
Musea	5.748	5.932	6.072	6.279	6.174	6.174	6.174
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	20.584	19.733	22.134	21.971	21.737	21.265	20.393
Onderwijshuisvesting	20.561	22.591	22.260	24.707	25.447	26.428	26.844
Openb groen en (openlucht) recreatie	13.539	18.891	21.614	19.065	18.321	17.566	17.586
Openbaar vervoer	1.012	860	1.704	1.274	1.272	1.243	1.239
Openbare orde en veiligheid	10.921	10.746	15.366	15.691	13.802	11.674	10.558
Overhead	72.918	76.773	75.269	81.658	78.592	78.048	76.735
Overige baten en lasten	1.465	6.118	-105	6.588	7.374	7.406	7.776
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	3.155	4.071	4.473	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	2.710	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	2.802	3.985	3.985	3.985	3.985	3.985	3.985
Parkeren	9.487	10.429	10.805	12.778	12.137	12.039	12.084
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	12.239	12.853	13.183	13.371	13.499	13.055	13.373
Ruimtelijke ordening	3.389	4.226	4.770	3.570	3.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	37.403	29.094	51.151	33.996	32.366	32.290	30.848
Sportaccommodaties	5.294	4.863	4.977	4.845	4.911	4.914	4.736
Sportbeleid en activering	19.792	19.140	19.767	22.493	19.530	19.330	19.331
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.336	19.922	24.467	25.545	25.375	25.375	25.375
Treasury	-1.071	-1.707	-1.734	-2.286	-2.395	-2.031	-688
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	23.967	35.314	33.747	32.789	30.801	32.206	32.470
Volksgezondheid	7.334	7.995	7.688	8.745	8.152	8.075	7.975
Wonen en bouwen	7.074	8.983	9.970	10.143	9.721	10.025	9.852
WSW en beschut werk	35.842	33.306	36.530	36.782	36.650	33.220	30.168
Eindtotaal	789.071	836.148	906.607	898.473	869.610	850.141	839.402

	Baten						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	22.865	22.420	22.420	25.078	26.020	26.874	27.016
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	521.534	490.209	502.061	542.349	544.419	503.924	496.663
Arbeidsparticipatie	7.778	1.026	3.603	2.181	1.737	1.737	1.737
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	22	44	44	44	44	44	44
Begeleiding (WMO)	105	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	43	16	16	16	16	16	16
Beheer overige gebouwen en gronden	537	794	722	472	271	271	271
Belastingen overig	606	381	381	381	381	381	381
Beschermd wonen (WMO)	945	1.559	1.559	1.559	1.559	1.559	1.559
Bestuur	116	91	91	91	91	91	91
Burgerzaken	2.706	2.013	2.001	3.322	3.399	3.648	3.621
Crisisbeheersing en brandweer	1.679	1.276	1.358	1.444	1.444	1.444	1.444
Cultureel erfgoed	532	606	636	665	665	665	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	7.320	6.645	7.799	7.934	7.640	7.640	7.640
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	896	913	913	913	913	913	913
Economische ontwikkeling	95	137	51	149	149	149	149
Economische promotie (Arnhem promo)	1.121	1.041	1.162	1.562	1.407	1.407	1.562
Gesloten plaatsing	306	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	12.274	40.773	47.866	35.569	38.854	29.528	18.310
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	107.446	115.018	108.828	112.557	115.077	117.975	120.715
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	235	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	457	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	1.092	757	884	892	892	892	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.844	1.339	1.339	922	922	2.362	2.322
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	2.993	2.684	12.222	12.924	8.667	6.089	10.217
Musea	212	273	273	273	118	118	118
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	12.407	9.992	11.644	10.722	10.722	10.722	10.722
Onderwijshuisvesting	4.500	4.204	4.353	4.789	4.504	4.504	4.504
Openb groen en (openlucht) recreatie	621	737	1.598	859	859	872	872
Openbaar vervoer	1.308	1.314	1.314	1.314	1.314	1.314	1.314
Openbare orde en veiligheid	3.470	1.013	4.532	3.998	2.965	838	838
Overhead	3.402	4.106	4.142	3.923	3.894	3.858	3.846
Overige baten en lasten	543	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.195	0	-112	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	29.184	28.706	28.706	32.270	33.064	33.908	33.908
OZB Woningen	26.857	30.636	30.636	30.403	31.151	31.947	31.947
Parkeren	14.932	18.248	18.248	20.315	20.222	20.131	20.040
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	16.807	17.311	17.311	17.766	17.766	17.766	17.766
Ruimtelijke ordening	530	318	318	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	12.405	18	20.894	528	528	528	528
Sportaccommodaties	5.466	5.008	5.458	5.757	5.756	5.755	5.755
Sportbeleid en activering	1.653	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	2.010	2.436	2.436	2.436	2.436	2.436	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	1.441	616	619	577	577	577	577
Volksgezondheid	851	663	182	71	71	11	11
Wonen en bouwen	4.725	4.325	4.325	4.174	4.014	4.069	4.014
WSW en beschut werk	826	100	457	100	100	100	100
Eindtotaal	840.894	819.763	873.291	891.298	894.627	847.063	835.525

	Exploitatieresultaat						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	-4.591	-2.036	-1.481	-2.963	-4.867	-5.393	-5.567
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	-521.534	-489.682	-501.535	-542.349	-544.419	-503.924	-496.663
Arbeidsparticipatie	19.177	19.589	21.350	18.815	18.427	20.967	18.945
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	560	1.034	902	406	406	406	38
Begeleiding (WMO)	16.882	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	18	32	32	32	32	32	32
Beheer overige gebouwen en gronden	982	1.507	2.007	2.265	2.298	1.875	1.938
Belastingen overig	-184	-376	-376	-376	-376	-376	-376
Beschermd wonen (WMO)	23.574	33.323	33.335	32.574	29.801	29.000	28.239
Bestuur	5.055	6.784	6.060	6.218	6.228	6.142	6.056
Burgerzaken	4.673	4.460	5.424	5.228	5.204	4.298	4.273
Crisisbeheersing en brandweer	11.860	12.732	12.670	14.753	14.595	14.593	14.583
Cultureel erfgoed	1.342	1.006	4.117	1.571	1.521	1.358	1.274
Cultuurpresentatie, -prod en -part	12.665	15.336	15.971	15.960	15.805	16.173	20.957
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	184	100	188	185	182	154	137
Economische ontwikkeling	4.159	4.633	6.293	5.485	5.177	4.975	4.665
Economische promotie (Arnhem promo)	2.125	2.486	2.212	2.123	1.450	1.166	1.321
Gesloten plaatsing	0	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	2.464	-1.032	-892	-717	-2.831	-8.334	-6.414
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	61.457	35.488	45.856	38.405	36.285	35.377	35.265
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.386	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.054	4.435	4.407	5.030	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	18.260	19.785	19.658	17.660	17.994	16.758	16.763
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	8.795	11.252	11.326	13.736	14.707	13.255	13.295
Media	9.276	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	6.061	7.153	11.235	16.708	13.534	13.780	8.778
Musea	5.537	5.660	5.799	6.006	6.056	6.056	6.056
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.177	9.741	10.490	11.249	11.015	10.544	9.671
Onderwijshuisvesting	16.061	18.387	17.907	19.918	20.943	21.924	22.340
Openb groen en (openlucht) recreatie	12.918	18.154	20.016	18.206	17.462	16.694	16.714
Openbaar vervoer	-296	-454	389	-40	-43	-72	-75
Openbare orde en veiligheid	7.451	9.733	10.834	11.693	10.837	10.837	9.720
Overhead	69.516	72.667	71.127	77.736	74.699	74.190	72.889
Overige baten en lasten	921	6.118	-105	6.588	7.374	7.406	7.776
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.960	4.071	4.585	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	-26.474	-28.706	-28.706	-32.270	-33.064	-33.908	-33.908
OZB Woningen	-24.055	-26.651	-26.651	-26.418	-27.166	-27.962	-27.962
Parkeren	-5.446	-7.819	-7.442	-7.537	-8.086	-8.091	-7.956
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	-4.567	-4.459	-4.129	-4.396	-4.268	-4.711	-4.394
Ruimtelijke ordening	2.860	3.909	4.452	3.570	3.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	24.998	29.076	30.257	33.468	31.839	31.763	30.321
Sportaccommodaties	-172	-145	-481	-912	-844	-841	-1.018
Sportbeleid en activering	18.138	19.140	19.767	22.493	19.530	19.330	19.331
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.336	19.922	24.467	25.545	25.375	25.375	25.375
Treasury	-3.082	-4.143	-4.170	-4.722	-4.831	-4.467	-3.124
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	22.525	34.698	33.128	32.211	30.224	31.629	31.893
Volksgezondheid	6.482	7.332	7.506	8.675	8.082	8.064	7.964
Wonen en bouwen	2.348	4.658	5.645	5.969	5.707	5.956	5.838
WSW en beschut werk	35.016	33.206	36.073	36.682	36.550	33.120	30.068
Eindtotaal	-51.823	16.385	33.316	7.175	-25.017	3.078	3.877

	Toevoegingen aan de reserve						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	490	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	10.088	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	1.190	554	554	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	3.000	2.500	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	7.986	0	0	3.020	4.417	811	0
Bestuur	0	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	750	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	73	73	78	78	78	78	78
Cultureel erfgoed	904	291	323	323	323	323	323
Cultuurpresentatie, -prod en -part	3.377	2.913	3.148	3.263	736	736	736
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	358	50	50	50	50	50	50
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	-114	0	30	2.123	2.345	7.315	5.559
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	3.022	5.000	5.000	0	0	0	0
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	12.530	1.082	1.082	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	2.976	0	40	40	40	40	40
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	10.469	10.001	10.715	38	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	174	74	95	95	95	95	95
Onderwijshuisvesting	10.086	8.853	9.893	9.524	10.098	8.741	8.745
Openb groen en (openlucht) recreatie	1.828	12.500	12.600	442	350	0	0
Openbaar vervoer	669	0	0	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	732	0	0	0	0	0	0
Overhead	924	284	297	297	297	297	297
Overige baten en lasten	40.480	620	1.545	0	17.960	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	201	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	7.111	10.562	10.560	11.271	11.347	11.172	11.076
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	599	553	144	172	268	48	48
Ruimtelijke ordening	767	10.000	11.406	23.011	2.000	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	572	1.100	2.404	667	667	667	167
Sportaccommodaties	673	658	748	748	748	748	748
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	380	0	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	6.950	3.983	5.404	1.026	1.025	1.024	1.023
Volksgezondheid	534	194	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	3.199	3.043	3.043	9.043	543	543	43
WSW en beschut werk	3.285	0	0	0	0	0	0
Eindtotaal	133.264	75.388	81.659	65.233	53.388	32.688	29.029

Onttrekkingen aan de reserve							
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	0	0	490	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	75	527	527	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	3.880	0	944	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	718	2.836
Bestuur	21	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	999	303	1.079	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	60	47	54	54	50	54	50
Cultureel erfgoed	918	219	2.906	227	291	257	224
Cultuurpresentatie, -prod en -part	3.919	612	1.248	13.208	504	669	570
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	313	0	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	400	0	0	200	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	3.362	0	27	1.013	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	3.336	0	11.781	400	400	0	0
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	99	81	237	498	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	650	0	2.386	22	448	412	420
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	180	180	180	180
Media	50	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	10.191	248	3.828	556	962	1.215	1.215
Musea	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	73	44	205	79	58	148	26
Onderwijshuisvesting	10.329	8.237	8.536	8.504	9.723	9.867	10.235
Openb groen en (openlucht) recreatie	1.427	2.691	3.476	534	437	297	1.254
Openbaar vervoer	386	25	494	25	25	0	0
Openbare orde en veiligheid	1.025	350	1.082	518	350	350	0
Overhead	1.096	162	203	1.119	235	212	235
Overige baten en lasten	41.529	55.761	57.421	11.114	0	7.964	2.488
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	540	0	201	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	5.490	8.513	9.002	8.417	8.611	8.377	8.344
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	700	859	449	289	545	56	30
Ruimtelijke ordening	254	5.600	7.149	11.311	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	2.409	216	1.372	1.198	719	215	271
Sportaccommodaties	1.115	629	634	495	578	589	402
Sportbeleid en activering	85	85	85	197	197	85	85
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	380	75	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	6.463	6.310	6.623	3.974	2.501	2.545	2.487
Volksgezondheid	252	212	417	0	0	0	0
Wonen en bouwen	1.002	41	2.051	7.556	1.556	1.556	1.556
WSW en beschut werk	2.861	0	2.898	642	0	0	0
Eindtotaal	105.307	91.772	128.186	72.407	28.372	35.766	32.907

	Exploitatieresultaat						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	-4.101	-2.036	-1.971	-2.963	-4.867	-5.393	-5.567
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	-511.522	-490.209	-502.061	-542.349	-544.419	-503.924	-496.663
Arbeidsparticipatie	16.488	20.143	20.960	18.815	18.427	20.967	18.945
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	560	1.034	902	406	406	406	38
Begeleiding (WMO)	16.882	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	18	32	32	32	32	32	32
Beheer overige gebouwen en gronden	982	4.507	4.507	2.265	2.298	1.875	1.938
Belastingen overig	-184	-376	-376	-376	-376	-376	-376
Beschermd wonen (WMO)	31.561	33.323	33.335	35.594	34.218	29.093	25.403
Bestuur	5.034	6.784	6.060	6.218	6.228	6.142	6.056
Burgerzaken	4.425	4.157	4.345	5.228	5.204	4.298	4.273
Crisisbeheersing en brandweer	11.873	12.758	12.694	14.777	14.623	14.617	14.611
Cultureel erfgoed	1.328	1.078	1.534	1.667	1.554	1.424	1.374
Cultuurpresentatie, -prod en -part	12.123	17.637	17.870	6.015	16.037	16.241	21.123
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	184	100	188	185	182	154	137
Economische ontwikkeling	3.846	4.633	6.293	5.485	5.177	4.975	4.665
Economische promotie (Arnhem promo)	2.083	2.536	2.262	1.973	1.500	1.216	1.371
Gesloten plaatsing	0	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	-1.012	-1.032	-889	393	-487	-1.019	-855
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	61.142	40.488	39.076	38.005	35.885	35.377	35.265
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.386	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	14.485	5.436	5.252	4.532	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	20.586	19.785	17.311	17.677	17.585	16.385	16.383
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	8.795	11.252	11.326	13.556	14.527	13.075	13.115
Media	9.226	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	6.339	16.907	18.121	16.190	12.572	12.565	7.564
Musea	5.537	5.660	5.799	6.006	6.056	6.056	6.056
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.278	9.771	10.379	11.265	11.052	10.490	9.739
Onderwijshuisvesting	15.819	19.003	19.264	20.939	21.318	20.798	20.850
Openb groen en (openlucht) recreatie	13.318	27.963	29.139	18.114	17.375	16.397	15.460
Openbaar vervoer	-12	-479	-104	-65	-68	-72	-75
Openbare orde en veiligheid	7.158	9.383	9.752	11.175	10.487	10.487	9.720
Overhead	69.344	72.789	71.222	76.914	74.761	74.275	72.951
Overige baten en lasten	-128	-49.023	-55.982	-4.525	25.335	-557	5.288
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.622	4.071	4.384	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	-26.474	-28.706	-28.706	-32.270	-33.064	-33.908	-33.908
OZB Woningen	-24.055	-26.651	-26.651	-26.418	-27.166	-27.962	-27.962
Parkeren	-3.825	-5.770	-5.884	-4.683	-5.349	-5.297	-5.223
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	-4.668	-4.764	-4.434	-4.512	-4.545	-4.719	-4.376
Ruimtelijke ordening	3.373	8.309	8.709	15.270	5.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	23.162	29.960	31.290	32.937	31.786	32.215	30.216
Sportaccommodaties	-613	-116	-366	-659	-674	-683	-672
Sportbeleid en activering	18.053	19.056	19.682	22.296	19.333	19.245	19.246
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.716	19.922	24.087	25.470	25.375	25.375	25.375
Treasury	-3.082	-4.143	-4.170	-4.722	-4.831	-4.467	-3.124
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	23.013	32.370	31.909	29.263	28.748	30.108	30.429
Volksgezondheid	6.764	7.314	7.089	8.675	8.082	8.064	7.964
Wonen en bouwen	4.546	7.660	6.637	7.456	4.694	4.943	4.325
WSW en beschut werk	35.441	33.206	33.175	36.040	36.550	33.120	30.068
Eindtotaal	-23.866	0	-13.211	0	0	0	0

Overzicht taakvelden per programma (lasten)

	Lasten						
	S00	S01	S02	S03	S04	S05	S06
	Bestuur Dienstverlening en financiën	Veiligheid	Bereikbaarheid	Economie	Onderwijs	Cultuur	Patricipatie en armoedebestrijding
Bedragen x € 1.000							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	7.652
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	450	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	2.736	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	5	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	6.309	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	8.551	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	16.197	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	2.227	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	23.717	0
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	5.634	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	3.685	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	126.509
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	9.286	0
Milieubeheer	52	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	6.279	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	8.966	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	18.539	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	1.274	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	13.236	0	0	0	0	0
Overhead	79.465	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	6.588	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	3.985	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	9.140	0	0	0	0
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	402	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	-2.286	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	600	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	22.666	0	0	0	0
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	31.086
Eindtotaal	106.407	29.433	33.080	9.769	27.504	41.509	165.248

	Lasten						
	S07	S08	S09	S10	S11	S12	TOT
	Zorg	Welzijn en Inclusie	Gezondheid en Sport	Klimaat energie en millieu	Ruimtelijke ontwikkeling	Wonen en leefomgeving	Totaal Stad
Afval	0	0	0	0	0	15.351	15.351
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	3.498	0	0	0	0	11.150
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	450
Begeleiding (WMO)	247	0	0	0	0	0	247
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	48	0	0	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	2.736
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	5
Beschermd wonen (WMO)	18.917	0	0	0	0	0	18.917
Bestuur	0	0	0	0	0	0	6.309
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	8.551
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	16.197
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	2.227
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	23.717
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	1.098	1.098
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	5.634
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	3.685
Gesloten plaatsing	297	0	0	0	0	0	297
Gezinsgericht	1.115	0	0	0	0	0	1.115
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	34.852	0	34.852
Huishoudelijke hulp (WMO)	3.102	0	0	0	0	0	3.102
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	126.509
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	221	0	0	0	0	0	221
Jeugdbescherming	650	0	0	0	0	0	650
Jeugdhulp begeleiding	331	0	0	0	0	0	331
Jeugdhulp behandeling	486	0	0	0	0	0	486
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	277	0	0	0	0	0	277
Jeugdhulp met verblijf overig	4.979	0	0	0	0	0	4.979
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.457	0	0	0	0	0	2.457
Jeugdreclassering	193	0	0	0	0	0	193
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	18.542	0	0	0	0	18.542
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.619	0	0	0	0	0	1.619
Media	0	0	0	0	0	0	9.286
Milieubeheer	0	0	0	22.677	6.747	0	29.476
Musea	0	0	0	0	0	0	6.279
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	8.966
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	18.539
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	14.079	14.079
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	1.274
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	13.236
Overhead	0	0	0	0	0	0	79.465
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	6.588
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	2.381	0	0	0	0	0	2.381
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	3.985
Parkeren	0	0	0	0	0	0	9.140
Pleegzorg	1.040	0	0	0	0	0	1.040
Riolering	0	0	0	0	0	13.371	13.371
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	3.320	0	3.320
Samenkracht en burgerparticipattie	5.651	7.257	0	0	0	0	13.311
Sportaccommodaties	0	0	3.507	0	0	0	3.507
Sportbeleid en activering	0	0	16.879	0	0	0	16.879
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	22.486	3.003	0	0	0	0	25.489
Treasury	0	0	0	0	0	0	-2.286
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	600
Verkeer en vervoer	0	0	0	0	0	2.000	24.666
Volksgezondheid	0	0	8.614	0	0	0	8.614
Wonen en bouwen	0	0	0	0	4.223	5.920	10.143
WSW en beschut werk	372	0	0	0	0	0	31.458
Eindtotaal	66.822	32.301	29.048	22.677	49.142	51.819	664.758

	Lasten	
	TOTAAL	TOTAAL
	Wijk	Lasten
Afval	6.765	22.115
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0
Arbeidsparticipatie	9.846	20.996
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	450
Begeleiding (WMO)	19.707	19.954
Begraafplaatsen en crematoria	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	2.736
Belastingen overig	0	5
Beschermd wonen (WMO)	15.217	34.133
Bestuur	0	6.309
Burgerzaken	0	8.551
Crisisbeheersing en brandweer	0	16.197
Cultureel erfgoed	9	2.237
Cultuurpresentatie, -prod en -part	178	23.895
Dagbesteding (WMO)	2.233	2.233
Economische havens en waterwegen	0	1.098
Economische ontwikkeling	0	5.634
Economische promotie (Arnhem promo)	0	3.685
Gesloten plaatsing	537	835
Gezinsgericht	2.015	3.130
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	34.852
Huishoudelijke hulp (WMO)	16.958	20.061
Inkomensregelingen	24.453	150.962
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.496	10.717
Jeugdbescherming	3.503	4.153
Jeugdhulp begeleiding	8.054	8.385
Jeugdhulp behandeling	10.168	10.654
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	277
Jeugdhulp met verblijf overig	9.000	13.979
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.573	5.030
Jeugdreclassering	1.046	1.240
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	9	18.552
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	13.039	14.658
Media	550	9.837
Milieubeheer	156	29.632
Musea	0	6.279
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	13.005	21.971
Onderwijshuisvesting	6.168	24.707
Openb groen en (openlucht) recreatie	4.985	19.065
Openbaar vervoer	0	1.274
Openbare orde en veiligheid	2.455	15.691
Overhead	2.194	81.658
Overige baten en lasten	0	6.588
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.056	3.436
OZB Niet-Woningen	0	0
OZB Woningen	0	3.985
Parkeren	3.638	12.778
Pleegzorg	2.181	3.221
Riolering	0	13.371
Ruimtelijke ordening	250	3.570
Samenkracht en burgerparticipattie	20.685	33.996
Sportaccommodaties	1.338	4.845
Sportbeleid en activering	5.614	22.493
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	55	25.545
Treasury	0	-2.286
Vennootschapsbelasting VpB	0	600
Verkeer en vervoer	8.123	32.789
Volksgezondheid	131	8.745
Wonen en bouwen	0	10.143
WSW en beschut werk	5.324	36.782
Eindtotaal	233.714	898.473

Overzicht taakvelden per programma (baten)

	Baten						
	S00	S01	S02	S03	S04	S05	S06
	Bestuur Dienstverlening en financiën	Veiligheid	Bereikbaarheid	Economie	Onderwijs	Cultuur	Patricipatie en armoedebestrijding
bedragen x € 1.000							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	542.349	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	444
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	44	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	472	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	381	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	91	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	3.322	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	1.444	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	665	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	7.934	0
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	149	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	1.562	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	111.779
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	17	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	273	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	2.266	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	684	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	1.314	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	3.998	0	0	0	0	0
Overhead	3.907	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	32.270	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	30.403	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	8.113	0	0	0	0
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	0	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	2.436	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	61	0	0	0	0
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	100
Eindtotaal	615.647	5.442	9.488	1.755	2.951	8.872	112.324

	Baten						
	S07	S08	S09	S10	S11	S12	TOT
	Zorg	Welzijn en Inclusie	Gezondheid en Sport	Klimaat energie en millieu	Ruimtelijke ontwikkeling	Wonen en leefomgeving	Totaal Stad
Afval	0	0	0	0	0	25.078	25.078
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	542.349
Arbeidsparticipatie	0	1.738	0	0	0	0	2.182
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	44
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	16	0	0	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	472
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	381
Beschermd wonen (WMO)	1.559	0	0	0	0	0	1.559
Bestuur	0	0	0	0	0	0	91
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	3.322
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	1.444
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	7.934
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	913	913
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	149
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	1.562
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	35.569	0	35.569
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	111.779
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	892	0	0	0	0	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	922	0	0	0	0	0	922
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	0	0	0	11.337	156	0	11.510
Musea	0	0	0	0	0	0	273
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	2.266
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	684
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	855	855
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	1.314
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	3.998
Overhead	0	0	0	0	0	0	3.907
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	32.270
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	30.403
Parkeren	0	0	0	0	0	0	8.113
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	17.766	17.766
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	0	41	0	0	0	0	41
Sportaccommodaties	0	0	3.703	0	0	0	3.703
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	0	0	0	482	542
Volksgezondheid	0	0	60	0	0	0	60
Wonen en bouwen	0	0	0	0	3.935	239	4.174
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	100
Eindtotaal	2.481	2.670	3.778	11.337	39.661	45.333	861.739

	Baten	
	TOTAAL	TOTAAL
	Wijk	Baten
Afval	0	25.078
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	542.349
Arbeidsparticipatie	0	2.181
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	44
Begeleiding (WMO)	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	472
Belastingen overig	0	381
Beschermd wonen (WMO)	0	1.559
Bestuur	0	91
Burgerzaken	0	3.322
Crisisbeheersing en brandweer	0	1.444
Cultureel erfgoed	0	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	7.934
Dagbesteding (WMO)	0	0
Economische havens en waterwegen	0	913
Economische ontwikkeling	0	149
Economische promotie (Arnhem promo)	0	1.562
Gesloten plaatsing	0	0
Gezinsgericht	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	35.569
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0
Inkomensregelingen	777	112.557
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0
Jeugdbescherming	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0
Jeugdreclassering	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	922
Media	0	0
Milieubeheer	1.414	12.924
Musea	0	273
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.455	10.722
Onderwijshuisvesting	4.104	4.789
Openb groen en (openlucht) recreatie	4	859
Openbaar vervoer	0	1.314
Openbare orde en veiligheid	0	3.998
Overhead	16	3.923
Overige baten en lasten	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0
OZB Niet-Woningen	0	32.270
OZB Woningen	0	30.403
Parkeren	12.202	20.315
Pleegzorg	0	0
Riolering	0	17.766
Ruimtelijke ordening	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	487	528
Sportaccommodaties	2.054	5.757
Sportbeleid en activering	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0
Treasury	0	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0
Verkeer en vervoer	35	577
Volksgezondheid	11	71
Wonen en bouwen	0	4.174
WSW en beschut werk	0	100
Eindtotaal	29.559	891.298

Mutaties circulaires

In de afgelopen circulaires (september- en decembercirculaire 2022 en meicirculaire 2023) is een aantal taakmutaties en (wijzigingen in) decentralisatie-uitkeringen opgenomen dat verrekend wordt met beleidsvelden. In deze Begroting is het volgende verwerkt:

Decentralisatie-uitkeringen
- Voorschoolse voorziening peuters: Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen.
- Brede impuls combinatiefuncties: De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).
- Uitstapprogramma sekswerkers: Het kabinet stelt sinds 1 januari 2021 geld beschikbaar voor een landelijk dekkend netwerk van uitstapprogramma's om mensen die het sekswerk willen verlaten te ondersteunen. Met de uitkering ontvangen de aangewezen gemeenten middelen voor het ontwikkelen en uitvoeren van regionale uitstapprogramma's voor sekswerkers. Een uitstapprogramma is een programma waarbinnen begeleiding van sekswerkers plaatsvindt bij het vinden van werk of overige dagbesteding buiten het sekswerk. De programma's hebben nadrukkelijk als doel om de stap naar ander werk dan sekswerk te vergemakkelijken en daarin ondersteuning te bieden. Vanaf 2023 is sprake is van een uitbreiding en verbreding van de uitstapprogramma´s.

Taakmutaties:
- In het cluster individuele voorzieningen Wmo worden structureel extra middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten samenhangend met het Integraal Zorgakkoord, ter compensatie van gemeenten voor gestegen kosten als gevolg van de invoering van het abonnementstarief Wmo. Daarnaast wordt het abonnementstarief vanaf 2025 afgeschaft en wordt in plaats daarvan een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo heringevoerd.
- Arnhem ontvangt structurele middelen ter dekking van de kosten van de uitvoering van het wetsvoorstel om malafide verhuurderschap en discriminatie op de huurmarkt gerichter aan te pakken.
- In het bestuurlijk akkoord met betrekking tot de opvang van asielzoekers is afgesproken dat het kabinet voldoende financiële middelen beschikbaar stelt voor integratie. Als gevolg van een hogere instroom van inburgeraars is afgesproken het budget voor de inburgering voor de jaren 2022, 2023 en 2024 landelijk op te hogen met respectievelijk € 20, 40 en 30 miljoen. Hiermee worden gemeenten in staat gesteld alle inburgeraars passende ondersteuning te bieden.
- In het cluster bestuur en ondersteuning worden structureel extra middelen toegekend voor de financiële gevolgen van de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen.

Bijlagen

Overzicht BBV-indicatoren

Indicator						
Indicator		**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Woonlasten éénpersoonshuishouden		**700**	**707**	**694**	**876**	**902**
Eenheid:	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een éénpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.					
Bron:	COELO, Groningen					
Woonlasten meerpersoonshuishouden		**763**	**750**	**711**	**949**	**976**
Eenheid:	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.					
Bron:	COELO, Groningen					
WOZ-waarde woningen		**206**	**221**	**240**	**265**	**324**
Eenheid:	De gemiddelde WOZ waarde van woningen x €1.000.					
Bron:	CBS - Statistiek Waarde Onroerende Zaken					
Formatie ambtelijk apparaat		**5,80**	**5,80**	**6,10**	**5,90**	**6,30**
Eenheid:	Toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat van eigen organisatie voor het begrotingsjaar op peildatum 1 januari. In fte per 1.000 inwoners.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Bezetting ambtelijk apparaat		**5,70**	**5,90**	**6,10**	**6**	**6,20**
Eenheid:	Werkelijk aantal fte dat werkzaam is binnen eigen organisatie. In fte per 1.000 inwoners.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente					
Apparaatskosten per inwoner		**490**	**490**	**406**	**429**	**466**
Eenheid:	De noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor het uitvoeren van de organisatorische taken.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Kosten inhuur externen als % van de loonsom		**21**	**17**	**22,70**	**19,50**	**0**
Eenheid:	Inzet van uitzendkrachten, zzp'ers of detacheringsovereenkomsten in procenten.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Overhead % van totale lasten		**5**	**9,50**	**9**	**8,90**	**9,10**
Eenheid:	Overheadkosten zijn alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces in procenten.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente					
Verwijzigingen Halt		**10**	**13**	**8**	**7**	
Eenheid:	Het aantal verwijzingen Halt per 1.000 inwoners van 12 t/m 17 jaar.					
Bron:	Stichting Halt					
Geweldsmisdrijven		**7,60**	**7,10**	**6,60**	**6,70**	
Eenheid:	Het aantal geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling).					
Bron:	CBS - Geregistreerde criminaliteit					

Vernielingen en beschadigingen	**10**	**10,80**	**10,60**	**10**	

Eenheid: Aantal vernielingen en beschadigingen per 1.000 inwoners. Hieronder vallen brandstichting, alle vormen van vernieling en misdrijven tegen de openbare orde en het openbaar gezag.

Bron: CBS - Geregistreerde criminaliteit

Diefstallen uit woning	**2,90**	**2,20**	**1,80**	**1,70**	

Eenheid: Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners

Bron: CBS - Geregistreerde diefstallen

Winkeldiefstallen	**5,70**	**4,80**	**4,40**	**5**	

Eenheid: Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners

Bron: CBS - Geregistreerde diefstallen

Jongeren met een delict voor de rechter	**1**	**1**	**2**		

Eenheid: Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen

Bron: CBS - Jeugdmonitor

Functiemenging	**58,50**	**58,60**	**58,70**	**59,40**	

Eenheid: De functiemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen (%).

Bron: CBS BAG/LISA - bewerking ABF Research

Vestigingen (van bedrijven)	**145,40**	**153,40**	**158,30**	**171,40**	

Eenheid: Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar

Bron: LISA

Demografische druk	**58,10**	**58**	**57,50**	**57,60**	**57,50**

Eenheid: Het aantal personen van 0 tot 20 jaar én 65 jaar of ouder per honderd personen van 20 tot 65 jaar (percentage).

Bron: CBS - Bevolkingsstatistiek

Banen	**967,70**	**974,60**	**987,80**	**1024,30**	

Eenheid: Onder een baan wordt een vervulde positie verstaan. Dit betreffen zowel fulltimers, parttimers als uitzendkrachten. De indicator betreft het aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 tot en met 64 jaar.

Bron: CBS Bevolkingsstatistiek / LISA-bewerking ABF Research

Absoluut verzuim	**1,80**	**3,10**	**2**	**1,50**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige jongeren dat absoluut verzuimer is (geweest) gedurende het schooljaar (per 1.000 leerlingen): de jongere is niet ingeschreven bij een onderwijsinstelling en beschikt niet over een vrijstelling. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'. Streefwaarde absoluut verzuim: 0,5 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Relatief verzuim	**32**	**30**	**31**	**36**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige leerlingen (per 1.000 leerlingen) waarbij sprake is van meer dan 16 uur ongeoorloofd verzuim gedurende 4 opeenvolgende lesweken. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019".
Streefwaarde relatief verzuim: 20 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	**2,80**	**2,50**	**2,60**	**3,10**	

Eenheid: Vsv'ers zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma. Het vsv-percentage staat voor het aantal vsv'ers als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers die aan het begin van het schooljaar ingeschreven staan.

Bron: DUO/ Ingrado

Kinderen in uitkeringsgezin

Eenheid: Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen.

Bron: Verweij Jonker Instituut - Kinderen in Tel (verplichte BBV-indicator)

Werkloze jongeren	**3**	**3**	**3**	**3**	

Eenheid: Het percentage werkloze jongeren 16-22 jaar

Bron: CBS (verplichte BBV-indicator)

Netto arbeidsparticipatie	**67,80**	**69**	**68,30**	**71,30**	

Eenheid: Percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking

Bron: CBS

Personen met een bijstandsuitkering	**768**	**842,70**	**797,40**		

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners

Bron: CBS

Lopende re-integratievoorzieningen	**69,10**	**72,70**	**75,80**	**156,50**	

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners van 15-64 jaar

Bron: CBS

Jongeren met jeugdhulp			**14,10**	**14,70**	

Eenheid: Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Jongeren met jeugdbescherming			**1,40**	**1,40**	

Eenheid: Het percentage jongeren tot 18 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Jongeren met jeugdreclassering			**0,70**	**0,60**	

Eenheid: Het percentage jongeren (12-22 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo	**780**	**820**	**840**	**820**	

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners in de betreffende bevolkingsgroep

Bron: CBS - Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein Wmo

Niet sporters		**46,90**			

Eenheid: Het percentage niet-wekelijkse sporters t.o.v. bevolking van 19 jaar en ouder. Bevolking van 19 jaar en ouder dat niet minstens één keer per week aan sport doet.

Bron: Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD's, CBS en RIVM

Percentage bekende hernieuwbare elektriciteit	**4**	**6**	**9**		

Eenheid: Deel van de energie die afkomstig is uit natuurlijke hulpbronnen die constant worden aangevuld, zoals uit wind, zon en waterkracht (%)

Bron: Rijkswaterstaat - Klimaatmonitor

Omvang huishoudelijk afval	**200,70**	**165,20**	**160,40**		

Eenheid: Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).

Bron: CBS - Huishoudelijk afval De CBS-afvalcijfers over 2022 worden in december 2023 gepubliceerd. In onze eigen afvalrapportages zien we een gemiddelde van 207 kilogram restafval per inwoner in 2022.

Toevoegingen aan de woningvoorraad: nieuw gebouwde woningen	**9,20**	**11,80**	**5,60**	**7**	

Eenheid: Nieuw gebouwde woningen, exclusief overige toevoegingen, zoals transformaties. Aantal per 1.000 woningen

Bron: Basisregistraties adressen en gebouwen - bewerking ABF Research

Overzicht onderdelen stad/wijk

	STAD					WIJK					TOTAAL
	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen	Totaal	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen	Totaal	
Bedragen x € 1.000											
Bestuur, dienstverlening en financien	**106.407**	**615.647**	**298**	**12.074**	**521.016**	**8.371**	**16**	**0**	**175**	**-8.179**	**512.837**
Bedrijfsvoering en PenO	46.763	4.316	297	1.119	-41.624	2.157	16	0	0	-2.140	-43.765
College	2.091	0	0	0	-2.091	0	0	0	0	0	-2.091
Digitalisering en automatisering	35.202	1.379	0	0	-33.822	37	0	0	0	-37	-33.859
Financiën	9.181	606.538	0	10.939	608.295	0	0	0	175	175	608.470
Herdenken	34	0	0	0	-34	0	0	0	0	0	-34
Internationale samenwerking	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Publieke dienstverlening	8.551	3.322	0	0	-5.228	0	0	0	0	0	-5.228
Raad	2.876	0	0	0	-2.876	0	0	0	0	0	-2.876
Regionale samenwerking BU	1.290	91	0	0	-1.199	0	0	0	0	0	-1.199
Regionale samenwerking WH	17	0	0	0	-17	0	0	0	0	0	-17
Wijken en wijkgericht werken	402	0	0	16	-386	6.177	0	0	0	-6.177	-6.563
Veiligheid	**29.433**	**5.442**	**78**	**572**	**-23.497**	**2.455**	**0**	**0**	**0**	**-2.455**	**-25.952**
Openbare orde en veiligheid	27.444	4.667	78	572	-22.282	2.455	0	0	0	-2.455	-24.737
Veiligheidshuis	1.990	775	0	0	-1.215	0	0	0	0	0	-1.215
Bereikbaarheid	**33.080**	**9.488**	**11.494**	**12.416**	**-22.670**	**9.111**	**12.202**	**803**	**0**	**2.289**	**-20.381**
Mobiliteit	33.080	9.488	11.494	12.416	-22.670	9.111	12.202	803	0	2.289	-20.381
Economie	**9.769**	**1.755**	**50**	**200**	**-7.864**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-7.864**
Economische Zaken en citymarketing	6.439	193	0	0	-6.246	0	0	0	0	0	-6.246
Erfgoed B	1.120	215	50	200	-755	0	0	0	0	0	-755
Evenementen	1.073	35	0	0	-1.038	0	0	0	0	0	-1.038
Toerisme en recreatie	1.137	1.312	0	0	175	0	0	0	0	0	175
Onderwijs	**27.504**	**2.951**	**9.179**	**8.343**	**-25.390**	**19.173**	**12.560**	**441**	**240**	**-6.814**	**-32.204**
Onderwijs	27.504	2.951	9.179	8.343	-25.390	19.173	12.560	441	240	-6.814	-32.204
Cultuur	**41.509**	**8.872**	**3.567**	**13.432**	**-22.772**	**737**	**0**	**19**	**3**	**-753**	**-23.525**
Cultuur	39.140	8.034	3.263	13.208	-21.160	728	0	0	0	-728	-21.888
Erfgoed	2.369	838	304	224	-1.612	9	0	19	3	-25	-1.637
Participatie en armoedebestrijding	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**	**-52.282**	**34.549**	**777**	**0**	**400**	**-33.372**	**-85.654**
Armoedebeleid	1.622	0	0	0	-1.622	18.585	275	0	400	-17.910	-19.532
Schulddienstverlening	288	0	0	0	-288	5.365	0	0	0	-5.365	-5.654
Werk en Inkomen	163.338	112.324	0	642	-50.372	10.599	502	0	0	-10.097	-60.469

Zorg	**66.822**	**2.481**	**3.020**	**1.253**	**-66.109**	**124.789**	**0**	**0**	**0**	**-124.789**	**-190.897**
Jeugdzorg	15.460	0	0	573	-14.887	49.674	0	0	0	-49.674	-64.561
WMO en sociale wijkteams	51.362	2.481	3.020	680	-51.222	75.115	0	0	0	-75.115	-126.336
Welzijn en inclusie	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**	**-30.078**	**12.640**	**487**	**136**	**581**	**-11.707**	**-41.785**
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	6.479	1.738	0	0	-4.742	15	0	0	0	-15	-4.756
Inclusie en integratie	1.614	0	500	25	-2.089	195	0	0	0	-195	-2.285
Maatschap opvang vrouwenopvang en huiselijk geweld	9.361	0	0	0	-9.361	0	0	0	0	0	-9.361
Welzijn	14.846	932	70	99	-13.886	12.430	487	136	581	-11.498	-25.383
Gezondheid en sport	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**	**-25.226**	**7.084**	**2.065**	**318**	**218**	**-5.118**	**-30.344**
Publieke gezondheid en GGD	8.662	76	0	0	-8.587	131	11	0	0	-120	-8.707
Sport	20.386	3.703	431	474	-16.639	6.952	2.054	318	218	-4.998	-21.637
Klimaat, energie en milieu	**22.677**	**11.337**	**38**	**556**	**-10.822**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-10.822**
Duurzaamheid bedrijv en mobiliteit	5.145	32	0	12	-5.101	0	0	0	0	0	-5.101
Duurzaamheid incl energietransitie	17.531	11.305	38	544	-5.721	0	0	0	0	0	-5.721
Ruimtelijke ontwikkeling	**49.142**	**39.661**	**25.134**	**12.324**	**-22.291**	**406**	**1.414**	**0**	**0**	**1.007**	**-21.284**
Grondzaken	35.216	35.729	2.123	1.013	-597	0	0	0	0	0	-597
ODRA, vergunning en handhaving	3.859	3.775	0	0	-84	0	0	0	0	0	-84
Stedel ontw. ruimt ord. omgevingswet	3.320	0	23.011	11.311	-15.020	250	0	0	0	-250	-15.270
Water, milieu en luchtkwaliteit	6.747	156	0	0	-6.591	156	1.414	0	0	1.257	-5.333
Wonen en leefomgeving	**51.819**	**45.333**	**9.657**	**8.379**	**-7.763**	**14.400**	**39**	**0**	**0**	**-14.362**	**-22.125**
Afval	15.351	25.078	0	0	9.727	6.765	0	0	0	-6.765	2.963
Dierenwelzijn en biodiversiteit	421	0	0	0	-421	168	0	0	0	-168	-589
Groen en klimaatadaptie in de stad	7.368	163	442	434	-7.213	4.114	4	0	0	-4.110	-11.323
Natuur en stadsparken	6.072	692	0	0	-5.380	101	0	0	0	-101	-5.482
Openbare ruimte	16.687	19.161	172	389	2.691	3.252	35	0	0	-3.217	-526
Wonen	5.920	239	9.043	7.556	-7.168	0	0	0	0	0	-7.168
Totaal	664.758	861.739	63.517	70.790	204.253	233.714	29.559	1.716	1.618	-204.253	0

Normenkader

Het normenkader rechtmatigheid betreft de inventarisatie van relevante regelgeving, waaruit financiële beheerhandelingen kunnen voortvloeien die bij niet-naleving kunnen leiden tot een onrechtmatigheid. Jaarlijks wordt het normenkader geactualiseerd. Het betreft een dynamisch document aangezien er gedurende het jaar wijzigingen kunnen optreden in de geldende regelgeving. Onderstaand is het geactualiseerde normenkader opgenomen dat door de raad kan worden vastgesteld voor de rechtmatigheidscontrole:

Daarnaast zal voor het rapporteren van fouten en onduidelijkheden een rapportagegrens worden gehanteerd van 0,05% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan de reserves.

Tot slot is onderstaand opgenomen hoe om wordt gegaan met de criteria die relevant zijn voor de rechtmatigheidsverantwoording

Voorwaardencriterium

1. Het voorwaardencriterium is het criterium van rechtmatigheid, dat betrekking heeft op de eisen die worden gesteld bij de uitvoering van de financiële beheershandelingen. De eisen/voorwaarden zijn afkomstig uit diverse wet- en regelgeving en hebben betrekking op aspecten als doelgroep, termijn, grondslag, administratieve bepalingen, normbedragen, bevoegdheden, bewijsstukken, recht, hoogte en duur.
2. Burgemeester en wethouders bieden de raad jaarlijks uiterlijk op 31 december ter vaststelling een normenkader rechtmatigheid aan. Dit kader bestaat uit alle relevante (interne) wet- en regelgeving waaruit financiële beheershandelingen kunnen voortvloeien.

Begrotingscriterium

1. Het begrotingscriterium is een criterium van rechtmatigheid dat betrekking heeft op de grenzen van de baten en lasten in de door de raad geautoriseerde begroting van exploitatie en investeringskredieten en de hiermee samenhangende programma's, waarbinnen de financiële beheershandelingen tot stand moeten zijn gekomen;
2. De begrotingsrechtmatigheid wordt beoordeeld op het niveau waarop de begroting door de raad is geautoriseerd;
3. Bij investeringsprojecten wordt de begrotingsrechtmatigheid beoordeeld op het niveau van het totaal gevoteerde kredietbedrag. Een overschrijding van het jaarbudget, passend binnen het totaal bedrag van het krediet, wordt daarmee als rechtmatig beschouwd.
4. Uitgangspunt is dat iedere afwijking van de begroting als onrechtmatig wordt beschouwd. Afwijkingen worden als acceptabel aangemerkt in de volgende situaties:
   a. Er is sprake van een overschrijding waarbij direct gerelateerde inkomsten de overschrijding compenseren.
   b. Er is sprake van een overschrijding op een open-einde regeling.
   c. De overschrijding is geautoriseerd door middel van de vaststelling van een tussentijdse rapportage .
5. Begrotingsonrechtmatigheden die passen binnen het bestaande beleid van de raad, worden opgenomen in de rechtmatigheidsverantwoording (voor zover de verantwoordingsgrens voor afzonderlijke fouten of onduidelijkheden is overschreden), maar worden niet nader toegelicht in de paragraaf bedrijfsvoering.

Misbruik en oneigenlijk gebruik-criterium

1. Het misbruik en oneigenlijk gebruik-criterium is het criterium van rechtmatigheid, dat betrekking heeft op het voorkomen, detecteren en corrigeren van misbruik en oneigenlijk gebruik van overheidsgelden en gemeentelijke eigendommen bij financiële beheershandelingen.
2. Burgemeester en wethouders zorgen voor en leggen vast de regels voor het voorkomen van misbruik en oneigenlijk gebruik van gemeentelijke regelingen en eigendommen.

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
Gemeentefonds (Financiën)	S00-S12	Circulaires gemeentefonds
Treasury (Financiën)	S00-S12	Wet financiering decentrale overheden (Wet fido) en de bijbehorende ministeriële regelingen zoals de Regeling uitzettingen derivaten decentrale overheden (Ruddo), Wet houdbare overheidsfinanciën (Wet hof), Gemeentewet en het bijbehorende Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV),

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Algemene wet bestuursrecht (Awb), Regelgeving betreffende staatssteun, Wet- en regelgeving toezicht financiële ondernemingen. Treasurystatuut Verordening Arnhemse Starterslening Regeling duurzaamheidsleningen Arnhem
Investeringen (Financiën)	S00-S12	Burgerlijk Wetboek Gemeentewet (artikel 212) Algemene wet bestuursrecht Besluit begroting en Verantwoording Nota Investeren, Waarderen en afschrijven 2021
Jaarrekening (Financiën)	S00-S12	Besluit Begroting en Verantwoording Wet Normering Topinkomens Kadernota rechtmatigheid BADO (Besluit Accountantscontrole Decentrale Overheden) Wet markt en overheid Regeling beleidsindicatoren gemeenten Regeling vaststelling wijze waarop kengetallen worden vastgesteld en opgenomen in begroting en jaarverslag provincies en gemeenten Regeling vaststelling taakvelden en verstrekking informatie voor derden Financiële verordening Nota reserves en voorzieningen Nota risicomanagement en weerstandsvermogen
Relatiebeheer	S00-S12	Geen specifieke wet- en regelgeving
Verplichtingen administratie (Financiën)	S00-S12	
Begroting (MJPB) en budgetbeheer	S00-S12	Besluit Begroting en Verantwoording
Aanbestedingen (Financiën)	S00-S12	Aanbestedingsreglement Werken Europese aanbestedingsregels en -richtlijnen Aanbestedingswet en -besluit
Fiscaal, pensioen, personeel	S00-S12	Fiscale Wet- en regelgeving Wet op het BTW compensatiefonds Wet inkomstenbelasting 2001 Wet op de loonbelasting 1964 Wet modernisering Vpb-plicht overheidsondernemingen Pensioenwetgeving (gericht op een juiste, volledige en tijdige inhouding en afdracht van pensioenpremies Pensioenreglement ABP Wet Normering Topinkomens Wet financiering sociale verzekeringen CAR/UWO Algemene Verordening Gegevensbescherming Wet minimumloon Wetboek burgerlijke rechtsvordering
Verhuur accommodaties (o.a. sport, cultuur etc)	S00-S12	Gemeentewet (art. 160 lid 1 sub e en art. 171) Burgerlijk Wetboek deel 7, titel 4 (Huur) Algemene wet bestuursrecht
Subsidies	S00-S12	Algemene wet bestuursrecht (Awb) Algemene subsidieverordening Arnhem 2016 Kadernota verbonden partijen Arnhem 2016
Verhuur vastgoed	S00-S12	Burgerlijk Wetboek (deel 6 en 7) Gemeentewet (artikel 160 lid 1sub e en artikel 170) Leegstandswet

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte Besluit huurprijzen woonruimte
Opbrengsten parkeergelden	S00-S12	Verordening op de heffing en invordering van parkeren en parkeerbelasting 2023
WMO / Jeugd (Zorg)	S00-S12	Wet Maatschappelijke Ondersteuning 2015 Burgerlijk Wetboek Boek 1 Algemene wet bestuursrecht (Awb) Wet langdurige zorg Zorgverzekeringswet Uitvoeringsbesluit Wmo 2015 Wet op de Jeugdzorg, jeugdhulp bij gemeenten Jeugdwet Met bijbehorende regelingen en besluiten
Participatiewet	S00-S12	Participatiewet (Pw) IOAW IOAZ BUIG SUWI Algemene wet bestuursrecht (Awb) AOW Wet taaleis participatiewet Wijzigingswet participatiewet Verordening individuele inkomenstoeslag gemeente Arnhem TOZO TONK Met bijbehorende regelingen en besluiten
Belastingen - Riool	S00-S12	Gemeentewet (artikel 229) Algemene wet bestuursrecht (Awb) Verordening op de heffing en de invordering van de rioolheffing 2023
Belastingen - afval	S00-S12	Gemeentewet (artikel 229) Algemene wet bestuursrecht (Awb) Verordening op de heffing en de invordering van de afvalstoffenheffing 2023 Verordening op de heffing en de invordering van reinigingsrechten 2023
Bouwleges, lokale heffingen	S00-S12	Gemeentewet (art. 229) Algemene termijnenwet Verordening op de heffing en de invordering van roerende zaakbelasting 2023 Verordening op de heffing en de invordering van leges 2023 Verordening op de heffing en de invordering van scheepvaartrechten 2023 Verordening op de heffing en de invordering van toeristenbelasting 2023
Aankoop gronden, Grondexploitatie	S00-S12	Burgerlijk Wetboek Wet Voorkeursrecht Gemeenten Onteigeningswet Wet Ruimtelijke Ordening Gemeentewet Wet Inrichting Landelijk Gebied BTW Compensatiefonds Besluit Begroting en Verantwoording Nota grondbeleid Arnhem 2023
Belastingen	S00-S12	Gemeentewet Wet WOZ

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Algemene wet bestuursrecht Algemene wet inzake rijksbelastingen Invorderingswet 1990 Algemene termijnenwet Kostenwet Algemene wet bestuursrecht (Awb) Besluit Begroting en Verantwoording; Faillissementswet. Kwijtscheldingsregeling gemeentelijke belastingen Arnhem
Waardebepaling woningen (WOZ proces)	S00-S12	Wet WOZ Hoofdstuk III artikel 16 t/m Art 29;
Belastingen – OZB (Financiën)	S00-S12	Gemeentewet (artikel 220). Gemeentelijke bevoegdheid tot het heffen van OZB Verordening op de heffing en invordering van onroerende zaakbelasting 2023
SiSa		Regeling informatieverstrekking SiSa Financiële verhoudingswet

Afkortingenlijst

A.
Apcg – Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten
APV – Algemene Plaatselijke Verordening
AR – Algemene Reserve
AST - Arnhemse standaard voor toegankelijkheid
ASV – Algemene Subsidieverordening Arnhem
AVG - Algemene Verordening Gegevensbescherming

B.
B&W – Burgemeester & Wethouders
BBV – Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten
BBP- Bruto Binnenlands Product
BNG – Bank Nederlandse Gemeenten
BOTOC - Breed offensief tegen ondermijnende criminaliteit
BR – Bestemmingsreserve
BSO - Buitenschoolse opvang
BUIG – Bundeling Uitkeringen Inkomensvoorzieningen Gemeenten
BV – Besloten Vennootschap
BVO - Bedrijfsvoeringsorganisatie

C.
CAO – Collectieve arbeidsovereenkomst
COA - Centraal Orgaan opvang asielzoekers
CBS – Centraal Bureau voor de Statistiek
CmK - Cultuureducatie met Kwaliteit
COELO – Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden
CPB - Centraal Planbureau
CPI - Consumentenprijsindex
CSA – Centrum, Spijkerkwartier en het Arnhemse Broek

D.
DB – Dagelijks Bestuur
DU - Decentralisatie Uitkering
DSO – Digitaal Stelsel Omgevingswet
DVO – Dienstverleningsovereenkomst

E.
EV – Eigen Vermogen
EN – Europese Norm
EMU – Economische en Monetaire Unie

F.
FDFA - Fashion + Design Festival Arnhem
FIDO – Financiering Decentrale Overheden
FJP – Financiële Jaarrapportage Projecten
FTE – fulltime-equivalent (formatieplaats)

G.
GGD – Gemeentelijke gezondheidsdienst
GGZ - Geestelijke gezondheidszorg
GMR - Groene Metropoolregio
GO – Georganiseerd Overleg
GR – Gemeenschappelijke Regeling
GRP – Gemeentelijk Rioleringsplan
G40 - Netwerk van 40 (middel)grote steden

H.
HAN - Hogeschool Arnhem Nijmegen
HOV - Hoogwaardig Openbaar Vervoer

I.
ICT – Informatie- en communicatietechnologie
IHP - Integraal Huisvestingsplan
IPKW – Industriepark Kleefse Waard

J.
JGZ – Jeugdgezondheidszorg
JOGG – Jongeren Op Gezond Gewicht
JOP - Jongeren Ontmoetingsplek

M.
MBO – Middelbaar beroepsonderwijs
MFC – Multi Functioneel Centrum
MIP – Meerjareninvesteringsplanning
MIRT - Meerjarig investeringsprogramma Ruimte en Infrastructuur
MJPB – Meerjarenprogrammabegroting
MKB - Midden- en Kleinbedrijf

N.
NEN – Nederlandse Norm
NRW - Noordrijn-Westfalen
NV – Naamloze Vennootschap

O.
OAB - Onderwijsachterstandenbeleid
OAT – Ondergronds Afval Transport
ODRA – Omgevingsdienst Regio Arnhem
OCW – Ministerie Onderwijs Cultuur en Wetenschap
OGGz – Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
OKA - OndernemersKontact Arnhem
OM - Openbaar Ministerie
OR – Openbare Ruimte
OV – Openbaar Vervoer
OZB – Onroerend Zaak Belasting
OZO - Overleg Zorg en Overlast

P.
P&O – Personeel & Organisatie
PBA - Platform Binnenstad Arnhem
PGA - Persoonsgerichte aanpak
PGB - Persoonsgebondenbudget
PIP - Persoonlijk inburgeringsplan
PMD - Plastic-, metaalverpakkingen en drankenkartons
PO – Primair onderwijs
POH – Praktijkondersteuner jeugd
PvE - Programma van eisen

R.
RBL - Regionaal Bureau Leerlingzaken
RES – Regionale energiestrategie
RIO - Re-integratie officier
RKV – Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg
RMC – Regionaal Meld- en Coördinatiepunt
ROB - Raad voor het Openbaar Bestuur

ROC – Regionaal opleidingscentrum

S.
SO – speciaal onderwijs
StAB - Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen
SKTA - Stichting Keurmerk Taxi Arnhem
SVB - Sociale Verzekeringsbank
SW – Sociale Werkvoorziening
SWT - Sociale wijkteams
SWOA – Stichting Welzijn Ouderen Arnhem
SZW – Sociale Zaken en Werkgelegenheid

T.
TEB – The Economic Board
TLO - teams Leefomgeving

U.
UWV – Uitvoeringsinstituut Werknemers Verzekeringen

V.
VE - Volwasseneducatie
VHL – Van Hall Larenstein
VGGM – Veiligheid- en Gezondheidsregio Gelderland Midden
VMBO – Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
Vpb - Vennootschapsbelasting
VNG – Vereniging Nederlandse Gemeenten
VO – Voortgezet Onderwijs
VRI – Verkeersregeling installatie
VSO – Voortgezet Speciaal Onderwijs
Vsv – Voortijdig schoolverlaten
VV - Vreemd vermogen
VVE – Voor- en vroegschoolse educatie
VWO – Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
VWS – Volksgezondheid welzijn en sport

W.
Wabo – Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
WAW – Wet Aanpak Woonoverlast
Wcw - Wet collectieve warmte
Wet hof – Wet houdbare overheidsfinanciën
Wgiw - Wet gemeentelijke instrumenten warmetransitie
WGR – Wet gemeenschappelijke regelingen
Wkb Wet kwaliteitsborging bouw
Wlz - Wet langdurige zorg
Wmo – Wet maatschappelijke ondersteuning
Woo - Wet open overheid
WOZ – Wet waardering onroerende zaken
Wsp - Werkgeversservicepunt
Wsw – Wet sociale werkvoorziening
WSW - Waarborgfonds Sociale Woningbouw
Wvggz - Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg

Z.
ZVH - Zorg- en Veiligheidshuis
Zzp - Zelfstandige zonder personeel

Begrippenlijst

A.

Accress
Groei/daling van het gemeentefonds (zie ook trap-op-trap-afmethodiek).

Activa (vaste)
Bezittingen die langer dan één jaar meegaan en die in meerdere jaren worden afgeschreven (bijvoorbeeld gebouwen). Activa staan op de balans.

Afvalstoffenheffing
Betreft een heffing voor het inzamelen en verwerken van huishoudelijke afvalstoffen. De heffing wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar gebruiker is van een woning (waarvoor een verplichting tot inzamelen geldt). De grondslag voor de heffing is het aantal inwoners (betreft twee categorieën: eenpersoons- of meerpersoonshuishouden). De heffing is een tijdvak-belasting en komt in aanmerking voor de ontheffingsregeling. Bij verhuizing naar een woning binnen of buiten Arnhem wordt ontheffing verleend voor de resterende volle maanden, dat de inwoner verhuisd is. Zodra er nieuwe bewoners ingeschreven worden, ontvangen deze bewoners een aanslag afvalstoffenheffing voor de resterende maanden.

Algemene dekkingsmiddelen
Algemene dekkingsmiddelen zijn inkomsten zonder vooraf bepaald bestedingsdoel. De gemeente kan deze vrij besteden. Het gaat om de uitkeringen vanuit het Gemeentefonds, om bepaalde gemeentelijke belastingen (zoals OZB-belasting) en deelnemingen/dividend.

Algemene uitkering
Uitkering uit het gemeentefonds van het Rijk dat de gemeente geheel vrij mag besteden.

Algemene reserve
Het vrij besteedbare eigen vermogen van de gemeente. Dit vormt een buffer voor financiële tegenvallers.

Auditing
Het controleren van een organisatie.

B.

Balans
De balans toont een overzicht van de bezittingen, schulden en eigen vermogen van de gemeente op een bepaald moment.

Baten
Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.

Baten en lasten (stelsel van)
Gemeenten werken met een stelsel van baten en lasten. Dit betekent dat inkomsten en uitgaven moeten worden toegerekend aan het begrotingsjaar waarop zij betrekking hebben (dat wil zeggen het jaar waarin de prestatie geleverd is).

Bedrijfsvoering
De beheersing van, het toezicht op en de verantwoording over de bedrijfsprocessen binnen de gemeentelijke organisatie op basis van een bedrijfsvoeringsfilosofie.

Begroting
Een begroting geeft aan welke beleidsvoornemens de gemeente heeft, hoeveel middelen daarmee gemoeid zijn en uit welke bronnen die middelen afkomstig zijn.

Begrotingsresultaat
Financieel verschil tussen het bedrag dat volgens de begroting is toegestaan en het te verwachten bestede bedrag.

Begrotingstekort
Een begrotingstekort treedt op wanneer de lasten hoger zijn dan de baten.

Beheersmaatregel
Een activiteit die zich richt op het elimineren, vermijden of verkleinen van de oorzaak of het gevolg van een ongewenste gebeurtenis.

Belastingcapaciteit
De OZB is voor gemeenten de belangrijkste eigen belastinginkomsten. De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen of ruimte is voor nieuw beleid. Om deze ruimte weer te kunnen geven is een ijkpunt nodig. In dit geval de landelijk gemiddelde tarieven. Voor gemeenten wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de hoogte van de gemiddelde woonlasten (OZB, rioolheffing en reinigingsheffing). Naast de OZB wordt tevens gekeken naar de riool- en afvalstoffenheffing omdat de heffing niet kostendekkend hoeft te zijn, maar ook lager mag worden vastgesteld (er is dan sprake van belastingcapaciteit die niet benut wordt).
Benodigde weerstandscapaciteit
Het bedrag dat benodigd is om alle risico's in de begroting waarvoor geen maatregelen zijn getroffen, in financiële zin af te dekken.

Beschikbare weerstandscapaciteit
De middelen die beschikbaar zijn om eventuele tegenvallers (risico's) op te kunnen vangen.

Bestaand beleid
Beleid waarover al besluitvorming heeft plaatsgevonden.

Bestemmingsreserve
Naast de Algemene reserve zijn er buffers gevormd die niet worden meegerekend tot de weerstandscapaciteit. Het gaat hier om de bestemmingsreserves. Bestemmingsreserves zijn voor specifieke doeleinden gevormd op basis van een raadsbesluit. Bestemmingsreserves zijn gebonden aan de bestemmingen die door de raad zijn vastgesteld. Wanneer de nood echt hoog is kan er door de raad aan de betreffende bestemmingsreserve een andere bestemming worden gegeven. Aan een deel van de bestemmingsreserves hangen verplichtingen tot bestedingen waarbij er beperkte sprake is sprake is van beleidsvrijheid.

Besluit begroting en verantwoording (BBV)
Het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) beschrijft de regels waaraan onder andere begroting van een gemeente aan moet voldoen.

Bestuurlijk belang
Een gemeente kan een bestuurlijk belang hebben in een verbonden partij doordat zij in het bestuur is vertegenwoordigd. De gemeente kan het ook hebben doordat zij stemrecht heeft in de verbonden partij.

BTW-compensatiefonds
Rijksfonds waaruit gemeenten een bepaald deel van de door hen betaalde BTW kunnen terugvorderen.

C.
Circulaire
Een circulaire informeert de gemeenten over de omvang en de verdeling van de algemene uitkering, de integratie-uitkeringen - inclusief die voor het sociaal domein - en de decentralisatie-uitkeringen uit het gemeentefonds.

Compabiliteitsvoorschriften
Dit zijn de wettelijke voorschriften voor de inrichting van de gemeentelijke begroting en rekening. Sinds 2004 zijn de nieuwe voorschriften volgens het Besluit Begroting en Verantwoording van kracht.

D.

Deelneming
Participatie in een besloten of naamloze vennootschap, waarin de gemeente aandelen heeft.

Dividend
Een vergoeding die wordt uitbetaald aan aandeelhouders.

Doeluitkering
Uitkering door het Rijk aan een lagere overheid voor een nauw omschreven wettelijk vastgesteld doel of taak. De gelden zijn niet vrij besteedbaar.

E.

EMU-saldo
Het geraamde of het gerealiseerde saldo van de ontvangsten en uitgaven van een gemeente. Dit bedrag wordt berekend op transactiebasis en volgens Europese voorschriften.

F.

Financieel belang
Van financieel belang is sprake als de gemeente de middelen die ze ter beschikking stelt verloren gaan in geval van faillissement van de verbonden partij (een derde rechtspersoon) en/ of als financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op de gemeente.

Financiële kengetallen
Getallen waarmee inzicht verkregen kan worden in de financiële positie van de gemeente.

Financieringsmiddelen
Kort- of langlopende geldmiddelen die nodig zijn om de kosten van uitgaven te betalen.

G.

Gemeenschappelijke regeling
Is het publiekrechtelijk juridisch kader waarbinnen twee of meer gemeentebesturen kunnen samenwerken.

Gemeentefonds
Uitkering van het Rijk die de gemeenten in principe vrij mogen besteden.

Grondexploitatie
De afgelopen jaren is gebleken dat grondexploitatie een forse impact kan hebben op de financiële positie van een gemeente. Indien gemeenten leningen hebben afgesloten om grond te kopen voor een (toekomstige) woningbouwproject hebben zij een schuld. Bij de beoordeling van een dergelijke schuld is het van belang om te weten of deze schuld kan worden afgelost wanneer het project wordt uitgevoerd. Van de opbrengst van de verkochte gronden kan immers de schuld worden afgelost. Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale (geraamde) baten.

K.

Kans
De mogelijkheid dat een gebeurtenis zich voordoet uitgedrukt in een waarde tussen 0 en 1.

Kapitaalgoederen
Spullen die de gemeente nodig heeft om de diensten en goederen die zij levert aan inwoners te kunnen produceren. Daarbij gaat het om grotere zaken zoals wegen, riolering, water, groen en gebouwen.

Kapitaallasten
Afschrijvingen en toegerekende rente op activa. De afschrijvingen betreffen de jaarlijkse waardevermindering van de investering. Door middel van de afschrijving worden lasten van de investering uitgespreid over de jaren dat er van de investering gebruik wordt gemaakt. De rente betreft het eigen of geleende geld dat besteed wordt om de investering te financieren.

L.

Lasten
De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.

Leges
Leges zijn vergoedingen voor het genot van diensten of producten, die de gemeente levert. Dat zijn bijvoorbeeld paspoorten, uittreksels uit registers, vergunningen e.d. Daarbij geldt dat de totale opbrengst van de leges niet hoger mogen zijn dan de kosten die de gemeente voor het geheel van de legesplichtige diensten of producten maakt. De leges worden in rekening gebracht bij de aanvrager van de dienst of het product. Voor sommige leges geldt een wettelijk maximum tarief (bijvoorbeeld voor paspoorten).

Lokale heffingen
Een type gemeentelijke belasting. Voorbeelden van heffingen zijn de rioolheffing of de afvalstoffenheffing. Het geld dat gemeenten met heffingen ophalen, moeten gebruikt worden om de kosten te dekken van datgene waarvoor ze in rekening worden gebracht.

M.

Meerjareninvesteringsplanning (MIP)
In de meerjareninvesteringsplanning wordt de planning van de investeringen voor de komende jaren inzichtelijk gemaakt.

Meerjarenraming
Een prognose van de voor meerdere jaren, na het begrotingsjaar, te verwachten baten en lasten alsmede mutaties in reserves.

N.

Netto schuldquote en netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen
Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Een hoge netto schuldquote hoeft op zichzelf geen probleem te zijn. Of dat het geval is valt niet direct af te leiden uit de netto schuldquote zelf, maar hangt af van meerdere factoren. Zo kan een hoge schuld worden veroorzaakt doordat er leningen zijn afgesloten en die gelden vervolgens worden doorgeleend aan bijvoorbeeld woningbouwcorporaties die op hun beurt weer jaarlijks aflossen. In dat geval hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn. Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen).

O.

Onroerende zaakbelasting
Betreft een belasting voor het in eigendom hebben van onroerende zaken in de gemeente Arnhem.
De grondslag van de belasting is de WOZ-waarde van de woning of niet-woning. Het geldende tarief voor eigenaars van woningen of eigenaars en gebruikers van niet-woningen is gebaseerd op een percentage van de WOZ-waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van een onroerende zaak.

Overhead
De kosten van de werkzaamheden of faciliteiten die slechts een indirecte relatie vertonen met de prestaties (bijvoorbeeld leidinggeven, afdelingsadministratie of huisvesting).

Overzicht lasten en baten
Lasten: De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.
Baten: Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.
Toevoeging aan reserve: toevoegingen aan een reserve zijn weergegeven met een minteken (negatief). Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten stijgen.

Onttrekkingen aan reserve: onttrekkingen aan een reserve zijn zonder teken (positief) weergegeven. Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten dalen.
Saldo toevoegingen en onttrekkingen: Bij negatief saldo verwachten we een verhoging van de reserve binnen dit programma. Bij een positief saldo verwachten we een verlaging van de reserve binnen het programma.

P.

Paragrafen
Geven volgens het BBV een dwarsdoorsnede van de begroting op financiële aspecten. Het gaat dan om de beleidslijnen van beheersmatige aspecten die belangrijk zijn, financieel, politiek of anderszins. De paragrafen zijn onderdeel van zowel de beleidsbegroting als het jaarverslag.

Parkeerbelasting
Betreft een belasting voor het parkeren van een voertuig op een plaats waar volgens de belastingverordening parkeerbelasting verschuldigd is. De grondslag is de duur van het parkeren. De parkeertijd maal het tarief bepaalt de hoogte van het bedrag. De belasting wordt geheven door in te loggen op een centrale computer via een GSM, het kopen van een parkeerticket of een parkeervergunning.

Planning- en controlcyclus
De jaarlijks terugkerende werkzaamheden die samenhangen met het opstellen, bespreken, bewaken, bijstellen en verifiëren van budgetten.

Prestatie-indicator
Kwantitatieve en kwalitatieve gegevens die inzicht geven in de resultaten van het gevoerde beleid van de gemeente.

Programma
Is een samenhangende verzameling van activiteiten en geldmiddelen gericht op het bereiken van vooraf bepaalde maatschappelijke effecten.

Programmabegroting
Dit is de typering voor de begroting waarin de programma's centraal staan. Een gemeente is vrij in de keuze van de programma's en het aantal.

R.

Reserve
Bedrag dat is gereserveerd voor toekomstige uitgaven, zonder dat de aard en de omvang van deze uitgaven al bekend zijn. Reserves worden onderverdeeld in algemene reserves en reserves met een specifieke bestemming (bestemmingsreserves).

Restrisico
De inschatting van het risico met medeneming van de effecten van beheersmaatregelen. Risico dat overblijft na risicobeheersing. (netto risico)

Risico
Gebeurtenis die zich al dan niet kan voordoen en die kan leiden tot schade met een financieel gevolg of afwijking van een te behalen beleidsdoel.

Risicobeheersing
Zijn activiteiten (beheersmaatregelen) die de kans op het optreden van risico's dan wel de gevolgen van risico's beïnvloeden (voorkomen of reduceren)

Risico-eigenaar
De persoon of het organisatieonderdeel aan wie het risico gealloceerd is.

Risico in relatie tot weerstandsvermogen
De kans op een gebeurtenis die leidt tot een directe financiële tegenvaller van materiële betekenis, die niet is afgedekt in de begroting.

Risicokaart
De risicokaart geeft inzicht in de spreiding van de risico's naar kans en gevolg.

Risicomanagement
Het geheel aan activiteiten en maatregelen gericht op het expliciet en systematisch omgaan met en beheersen van risico's.

Risicoparagraaf
Is een door het college verstrekt overzicht van alle bekende risico's tot het moment van aanbieden van de begroting.

Risicoprofiel
Overzicht van het geheel aan risico's van het betreffende proces, project, programma of beleidstraject.

Risicoscore
Per risico te bepalen score op basis van kans op voorkomen en gevolg.

Roerende zaakbelasting
Betreft een belasting voor het in eigendom van roerende zaken, zoals woonboten in de gemeente Arnhem. De grondslag van de belasting is een percentage van de RZB- waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van de roerende zaak.

S.
Solvabiliteit
Is de verhouding tussen het eigen vermogen en het totale vermogen.

Solvabiliteitsratio
Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Indien er sprake is van een forse schuld én veel eigen vermogen (het totaal van de algemene en de bestemmingsreserves), hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn voor de financiële positie. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente. De mate van weerbaarheid geeft in combinatie met de andere kengetallen een indicatie over de financiële positie van een gemeente.

Stelpost
Schatting van uitgaven, opgenomen in de begroting terwijl de werkelijke kosten nog niet exact bepaald kunnen worden.

Structurele exploitatieruimte
Voor de beoordeling van de financiële positie is het ook van belang te kijken naar de structurele baten en structurele lasten. Structurele baten zijn bijvoorbeeld de algemene uitkering uit het gemeentefonds en de opbrengsten uit de onroerende zaakbelasting OZB. Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar de structurele baten en structurele lasten en deze worden vergeleken met de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de rente en aflossing van een lening) te dekken.

T.
Taakmutatie
Extra geld uit het gemeentefonds voor de uitvoering van nieuwe en/of bestaande taken.

Taakveld
Eenheid waarin de programma's zijn onderverdeeld.

Trap-op-trap-af systematiek/ accresmethode
Om het totaal beschikbare bedrag te bepalen dat aan de gemeenten wordt uitgekeerd, gebruikt het Rijk de accresmethode, ook wel de 'trap-op-trap-af systematiek' genoemd. Het accress is gekoppeld aan de ontwikkeling van rijksuitgaven (niet van alle uitgaven). Stijgen de uitgaven dan stijgt het accres, dalen de uitgaven dan daalt het accress.

Treasury
Is het geheel van activiteiten in verband met het beheren van de geldstromen.

V.
Verbonden partij
Is een partij waarmee de gemeente een bestuurlijke relatie onderhoudt en waarin zij een financieel belang heeft.

Voorziening
Dit is een reservering (geoormerkte gelden) met als doel het bedrag aan te wenden in de toekomst waar de voorziening oorspronkelijk voor is gecreëerd.

W.
Weerstandsfactor
= Beschikbare weerstandscapaciteit : Benodigde weerstandscapaciteit. Bij een lagere factor dan 1 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor uitkomt boven de 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor nieuw beleid.

Weerstandsvermogen
Het weerstandsvermogen is de mate waarin de gemeente in staat is om de gevolgen van risico's op te vangen, zonder dat het beleid of de uitvoering daarvan in gevaar komt. Het weerstandsvermogen is de verhouding (ratio) tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit.

Z.
Zekerheidspercentage
Voor het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen moet met behulp van de risicosimulatie een keuze worden gemaakt met welke mate van zekerheid de geïdentificeerde risico's worden afgedekt. We noemen dit ook wel het zekerheidspercentage.

Ontwerpbegroting 2024-2027

Wat komt er in 2024 binnen

Rijk	**676 mln**
Lokale heffingen	**123 mln**
Overige inkomsten	**93 mln**
Reserves	**72 mln**

€ 964 miljoen

We maken de komende jaren tientallen miljoenen vrij voor de bouw van een nieuw stadsdeel Spoorzone Arnhem-Oost waar duizenden nieuwe woningen en werkplekken komen.

Zo zijn de uitgaven in 2024

Bestuur, dienstverlening en financiën	€ 107 mln.
Veiligheid	€ 30 mln.
Bereikbaarheid	€ 45 mln.
Economie	€ 10 mln.
Onderwijs	€ 37 mln.
Cultuur	€ 45 mln.
Participatie en armoedebestrijding	€ 165 mln.
Zorg	€ 70 mln.
Welzijn en inclusie	€ 33 mln.
Gezondheid en sport	€ 29 mln.
Klimaat, energie en milieu	€ 23 mln.
Ruimtelijke ontwikkeling	€ 74 mln.
Wonen en leefomgeving	€ 61 mln.
Wijken	€ 235 mln
Subtotaal	**€ 964 mln.**

VERBONDEN

€ 15,7 miljoen voor het verbouwen van bestaande en bouwen van nieuwe schoolgebouwen.

Twee burgerberaden in 2024

We stellen jaarlijks €500.000 beschikbaar voor cultuur-programmering en investeren € 7 miljoen in huisvesting van de creatieve sector.

We werken naar 2.000 duurzame opvangplekken voor vluchtelingen.

DUURZAAM

Invoering verhuurdersvergunningen om huurders beter te beschermen.

€ 1 miljoen voor meer opvangplekken voor daklozen.

€ 6 miljoen voor huisvesting bijzondere doelgroepen.

GROEN

€ 1 miljoen voor meer natuur en aantrekkelijkere parken.

€ 500.000 voor het verwijderen van rookgaskanalen in 400 woningen.

€ 2 miljoen voor verkeersveiligheid, waaronder extra veilige schoolzones.

KANSRIJK

Jaarlijks € 500.000 extra voor boa's en aanpak ondermijning georganiseerde criminaliteit.

€ 960.000 extra voor het makkelijker en bereikbaarder maken van inkomensregelingen.

€ 21.4 miljoen voor kwetsbare wijken via het Nationaal Programma Arnhem-Oost.

Jaarlijks sporten 30 klassen extra in Papendal.

GEMEENTE Arnhem

Wilt u meer weten?
Kijk op financien.arnhem.nl

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 3904872

Onderwerp: Turap-2 2023

Kernboodschap

Om de voortgang op de realisatie van de begroting te kunnen bewaken worden, conform de verordening financieel beleid en beheer gemeente Arnhem, minimaal twee tussenrapportages aan de raad aangeboden. In Turap-2 2023 worden de financiële afwijkingen die over 2023 bekend zijn gerapporteerd.

Voorstel

1. De Turap-2 2023 vast te stellen;
2. De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.

Inleiding

Als regulier onderdeel van de beleidscyclus 2023 is een tweede tussenrapportage (Turap-2 2023) opgesteld. De Turap 2-2023 bevat informatie over de verwachte majeure financiële afwijkingen over het jaar 2023, over het geprognosticeerde financiële resultaat en over de voortgang van de beleidsuitvoering. Daarnaast wordt in Turap 2-2023 gerapporteerd over een aantal andere onderwerpen, zoals de investeringen en de beheersing van belangrijke verbonden partijen. Tevens is een terugkoppeling van de voortgang van de overgehevelde budgetten uit 2022 opgenomen en wordt vooruitgeblikt naar de Nota Budgetoverheveling 2023. Hiermee wordt inzicht gegeven in de onderwerpen waarvan op dit moment al wordt verwacht dat de activiteiten niet of onvolledig worden uitgevoerd dit jaar. Dit is een eerste inschatting en is ter informatie aan deze Turap toegevoegd. Aan het eind van het jaar worden de budgetoverhevelingen 2023 aan de raad ter besluitvorming voorgelegd.

In deze Turap is, net zoals in Turap-2 2022, de inhoudelijke voortgang binnen de programma's opgenomen en niet alleen de afwijkingen. Dit betekent concreet dat in de bijlage de doelen die 'op koers lopen', 'gedeeltelijk op koers', 'niet op koers liggen' en 'reeds gerealiseerd zijn' zijn opgenomen. Vanuit toegankelijkheid is gekozen om de ‘bolletjes’ te wijzigen in ‘pijltjes’.

In het kader van het Duisenbergonderzoek naar de jaarstukken is geconcludeerd dat de interpretatie van de oordelen en de criteria van de beoordeling niet altijd duidelijk zijn. Een mogelijke verbeterslag is om bij de doelen aan te geven of de doelen en inspanningen behaald, dan wel niet behaald zijn. Om dit echter goed te kunnen doen, zullen de doelen smart geformuleerd moeten zijn met daarbij goed meetbare (effect)indicatoren. In de Begroting 2024

Gemeente Arnhem

wordt daarin weer een stap gemaakt, maar dit is een proces dat tijd kost. In deze Turap is er dan ook voor gekozen dat de oordelen een interpretatie geven hoe de voortgang verloopt (van 'op koers', 'gedeeltelijk op koers' naar 'niet op koers') en dat dit in de tekst wordt toegelicht.

Turap 2-2023 is opgesteld op basis van ontwikkelingen in de eerste 7 maanden van 2023, waarbij ook rekening is gehouden met de structurele componenten in de resultaten van voorgaand jaar. Bij deze Turap is een begrotingswijziging opgenomen. De afwijkingen in de Turap die zijn opgenomen in de begrotingswijziging moeten namelijk in het kader van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting verwerkt worden.

Daarnaast zijn in deze Turap de reeds aangenomen moties, waar van toepassing, financieel vertaald.
Het gaat hierbij om de volgende moties:

- Vergoeding aanpassing paspoort (23M09gg)
- Kosteloze naamsverandering (21M218)
- Opvang dakloze EU-burgers (23M41)

Aan deze Turap is ter informatie als bijlage de inventarisatie met externe onderzoeken toegevoegd, zoals al eerder is aangekondigd in de raadsbrief van 15 november 2022. Het gaat in deze inventarisatie om onderzoeken naar de effectiviteit van beleid of het functioneren van de eigen organisatie.

Beoogd effect

De raad krijgt een prognose van de beleidsmatige voortgang, de financiële afwijkingen en het resultaat over 2023. Daarbij wordt de begroting aangepast aan de meest actuele stand van de prognose, in het kader van begrotingsrechtmatigheid. Ten slotte is het beoogde effect om transparant te zijn over alle relevante facetten die van belang zijn voor de raad om haar controlerende taak volledig te kunnen uitvoeren, zoals de financiële effecten van het uitvoeren van aangenomen moties en van aanpassingen op beleid die niet kunnen wachten.

Argumenten

1.1	*De Turap-2 2023 vast te stellen;*
	Met Turap-2 2023 wordt een actueel inzicht verschaft in majeure afwijkingen in beleid en financiën, hiermee krijgt de raad inzicht in de voortgang van het bereiken van de doelen in 2023 en de financiële afwijkingen die zich daarbij voor doen.
2.1	*De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.*
	De afwijkingen worden meegenomen in een begrotingswijziging omdat dit vanwege de begrotingsrechtmatigheid noodzakelijk is. Alle afwijkingen die genoemd zijn in deze Turap worden in de begroting gewijzigd.

Kanttekeningen en risico's

1.1	*De Turap-2 2023 vast te stellen;*
	Er is met de best mogelijke inschattingen gewerkt op het moment van opmaken van de Turap, maar deze inschattingen kunnen aan het einde van het jaar mogelijk afwijken van de daadwerkelijke realisatie.

Participatie

Op verschillende thema's binnen de stedelijke en wijkprogramma's zijn de ambities, het beleid en de uitvoering daarvan mede tot stand gekomen met inbreng vanuit diverse partijen uit de stad.

Financiën

De prognose over heel 2023 laat een resultaat van €19,2 miljoen zien ten opzichte van de primitieve begroting. Dit resultaat wordt met name veroorzaakt door een hogere bijdrage uit het gemeentefonds voor 2023 en de wijziging in de administratieve verwerking van de dotatie uit de BR Klimaatfonds. Voorgesteld wordt om alle verwachte afwijkingen die nog niet eerder verwerkt zijn met bijgaande begrotingswijziging op grond van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting te verwerken.

In de bijlagen bij Turap-2 is per programma een uitputtend overzicht gegeven van alle verwachte afwijkingen. In een aantal gevallen is een afwijking op één programma benoemd, maar vindt de vertaling in de administratie plaats door de begrotingswijziging over diverse (wijk)programma's te verdelen. Voor een uitvoerige toelichting wordt verwezen naar de Turap-2 2023 en bijlagen.

Uitvoering

Na vaststelling door de raad wordt de begroting gewijzigd met de bijgevoegde wijziging.

Communicatie

De Turap-2 2023 wordt gepubliceerd op website financien.arnhem.nl.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Raadsvoorstel Turap-2 2023
- Turap-2 2023
- Inventarisatie externe onderzoeken
- Begrotingswijziging 23-012 bij Turap-2 2023

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	3904872

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 19 september 2023, nummer: 3904872;

gelet op artikel 192 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De Turap-2 2023 vast te stellen;
2. De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Turap 2 - 2023

Inhoudsopgave

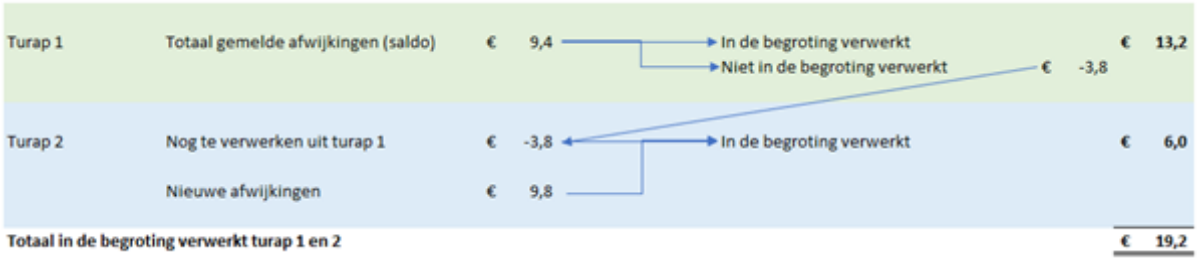
Hoofdlijnen Turap 2 2023 3
Totaalbeeld financiën 6
Bijlage 1 Voortgang doelen en financiële afwijkingen per programma 8
Wijken Algemeen 8
W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek 14
W2 Noordwest 16
W3 Noordoost 18
W4 Presikhaaf 21
W5 Malburgen 25
W6 Schuytgraaf/ Elderveld 29
W7 De Laar/ Elden 32
W8 Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg 34
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën 38
S01 Veiligheid 47
S02 Bereikbaarheid 50
S03 Economie 56
S04 Onderwijs 64
S05 Cultuur 69
S06 Participatie en armoedebestrijding 75
S07 Zorg 81
S08 Welzijn en inclusie 89
S09 Gezondheid en sport 98
S10 Klimaat en energie 102
S11 Ruimtelijke ontwikkeling 107
S12 Wonen en leefomgeving 110
Bijlage 2 Budgetoverhevelingen 121
Terugblik Nota budgetoverhevelingen 2022 121
Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023 128
Bijlage 3 Investeringen 131
Bijlage 4 Beheersing verbonden partijen 133
Bijlage 5 Stand van zaken amendementen en moties 136

Hoofdlijnen Turap 2 2023

Twee keer per jaar maakt het college een tussenrapportage - de 'Turap' - voor de gemeenteraad. In de Turap is de stand van zaken geduid rondom de uitvoering van de in de begroting voor 2023 opgenomen ambities, doelen en inspanningen binnen de verschillende programma's. Ook worden de verwachte financiële afwijkingen over het lopende jaar 2023 vermeld. Die ontstaan door autonome ontwikkelingen, maar ook door de uitvoering van moties en het aanpakken van urgente knelpunten in lopend beleid.

Financieel beeld

In Turap-1 verwachtten we een voordeel van € 9,4 miljoen. Dit is een saldo van positieve en negatieve afwijkingen. Alleen de afwijkingen die zeker zijn en waar gedurende het jaar niet meer op gestuurd kan worden, worden in de begroting verwerkt. Dit heeft bij Turap-1 geleid tot een aanpassing van € 13,2 miljoen (aangezien er meer voor- dan nadelen een vaststaand karakter hadden) en is niet het volledige saldo van € 9,4 miljoen in de begroting verwerkt, waardoor er nog een nadeel van € 3,8 miljoen resteert.
Dit nadeel komt terug in deze Turap-2, aangevuld met nieuwe ontwikkelingen die in totaal tot een voordeel van € 9,8 miljoen leiden. In totaal wordt dan ook met deze Turap een voordelige afwijking van € 6,0 miljoen in de begroting verwerkt. De totale (verwachte) afwijking voor 2023 op basis van beide Turaps komt uit op een positief resultaat van € 19,2 miljoen. In de jaarrekening over 2023 zal de definitieve afwijking bekend worden.
Schematisch is dit als volgt weer te geven:

Het totaalbedrag aan afwijking van € 19,2 miljoen bestaat met name uit extra baten uit het gemeentefonds, toegelicht op programma S00 en de inzet middelen impuls energietransitie, toegelicht op programma S10.

Op koers

In deze Turap liggen de meeste doelen en inspanningen op koers. Een greep hieruit: We zetten goede stappen om de veiligheid in Arnhem te vergroten. Zo is de handhavingscapaciteit op straat versterkt. We zijn bezig met het opstellen van het duurzaam mobiliteitsplan en deze wordt eind 2023 aan de raad voorgelegd. Ons stedelijk fietsnetwerk wordt verbeterd en uitgebreid, met nadruk op hoogwaardige doorfietsroutes.
We werken we samen met de stad aan een nieuwe Woonvisie, die wonen in Arnhem eerlijker moet gaan maken. De startnotitie van deze Woonvisie is in 2023 door de gemeenteraad vastgesteld.
In juni is het programma Arnhem-Oost tijdens een drukbezochte bijeenkomst in het Posttheater gelanceerd en werd het programma ondertekend door een alliantie van partijen.
We zijn gestart met de proef Bijverdienbeloning, waarmee we inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd (gaan) werken een extra stimulans geven.
We helpen huishoudens die te maken hebben met energiearmoede, door energiecoaches, buurtklusteams, via wijkteams, scholen en vanuit de witgoedregeling. We hebben van het Rijk een grote bijdrage ontvangen voor de ontwikkeling van Spoorzone Arnhem-Oost, daarbij wordt ingezet om deze forse ambitie nader vorm te geven en uit te werken naar concrete investeringsplannen en grondexploitaties. Daarnaast is Arnhem op maandag 9 oktober de gastheer van het jaarlijkse evenement Dag van de Stad. Dit jaar is het thema "De stad dichtbij", want in de wijk wordt alles zichtbaar. De grote transitieopgaven van deze tijd, maar ook de energie en de inspiratie om die uitdagingen aan te pakken.

Er zijn ook onderwerpen die (nog) niet geheel op koers liggen. Dit komt onder meer door de huidige arbeidsmarkt met personele schaarste waardoor we op onderdelen onvoldoende capaciteit hebben om onze ambities uit te voeren. Daarnaast speelt werkdruk een rol. Bovendien hebben zowel wij als onze partners te maken met onder meer stijgende kosten, onzekere marktontwikkelingen en stikstofbeperkingen.
Een voorbeeld van onderwerpen die (nog) niet geheel op koers liggen, is de toevoeging van woningen; we hebben de afgelopen 2 jaar minder vergunningen afgegeven en minder woningen gebouwd dan de jaren daarvoor. Ook de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen heeft vertraging opgelopen. In onze

stad is een tekort aan voldoende beschikbare ateliers, werk- en oefenruimtes voor culturele en creatieve makers. Ook wordt de doelstelling van hoeveelheid restafval (30 kilo per inwoner per jaar) nog niet bereikt.

Toelichting doelen en inspanningen
In Turap 2 wordt de voortgang aangegeven van de doelen en inspanningen die in de Begroting 2023 zijn opgenomen. Per doel en inspanning is de stand van zaken beschreven. Ook wordt bij de doelen en inspanningen de status aangegeven door middel van verschillende icoontjes. Deze icoontjes houden het volgende in:

- Groene pijl schuin omhoog - Het doel/ de activiteit loopt op koers
- Oranje pijl naar rechts - Het doel/ de activiteit loopt gedeeltelijk op koers
- Rode pijl schuin omlaag - Het doel/ de activiteiten lopen niet op koers
- Groen vinkje - Het doel/ de activiteit is gerealiseerd

Toegankelijkheid Turap
In het kader van de toegankelijkheid van de Turap is er in de bovengenoemde vormgeving een aantal wijzigingen aangebracht ten opzichte van de vormgeving van de Jaarstukken 2022. We hebben de vormgeving en locatie van de bolletjes (icoontjes) gewijzigd (zie hierboven) en in de regels van de ambities, doelen en inspanningen hebben we de letters A (=ambitie), D (=doel), I (= inspanning) toegevoegd. We willen hier de komende periode verdere stappen in zetten en streven er naar om op de financiële portal (financien.arnhem.nl) na vaststelling van de Turap in de raad een digitale toegankelijke versie te publiceren.

Turap en bestuursrapportages
De afgelopen jaren werd gelijktijdig met de Turap de bestuursrapportages Zorgdomein en Bestaanszekerheid opgesteld en aan de raad aangeboden. Beide bestuursrapportages worden dit najaar digitaal beschikbaar gesteld aan de raad met ‘realtime’ informatie. Over deze digitale dashboards en de mogelijkheid om deel te nemen aan optionele aanvullende bijeenkomsten, zal dit najaar een separate raadsbrief aan de gemeenteraad gestuurd worden.

Presentatie baten en lasten
De presentatie van de baten en de lasten die in de begroting van 2023 is gebruikt, is doorgezet in deze Turap. Daarom wordt een positief bedrag gepresenteerd op het moment dat er sprake is van meer baten of meer lasten. Concreet betekent dit dat als er hogere lasten zijn, dit als een positief bedrag in de lasten is gepresenteerd. Dit veroorzaakt een nadeel voor de algemene reserve. Wanneer een negatief bedrag als afwijking in de lasten is gepresenteerd, betekent dit dat er sprake is van minder lasten, dus een voordeel voor de algemene reserve. Wat betreft de baten werkt dit hetzelfde: een positieve afwijking in de baten betekent hogere baten en een voordeel voor de algemene reserve. Of een afwijking een voordeel of nadeel voor de algemene reserve veroorzaakt, is eveneens weergegeven in de kolommen in de bijlagen.

Tabel afwijkingen
Per afwijking is in de tabellen de nodige informatie verstrekt. Hieronder is per kolom aangegeven welke informatie wordt weergegeven:

- T1: is de afwijking al in Turap 1 opgenomen;
- I/S: Is de afwijking incidenteel of structureel;
- AR/BR: Komt de afwijking ten gunste of laste van de algemene reserve (AR) of een bestemmingsreserve (BR);
- B: Wordt de afwijking in de begroting verwerkt met bijgevoegde begrotingswijziging.

Begrotingswijziging
Bij deze Turap is een begrotingswijziging opgenomen. De afwijkingen in de Turap welke zijn opgenomen in de begrotingswijziging moeten namelijk in het kader van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting verwerkt worden. Alle in de turap genoemde afwijkingen in bijlage 1 worden in de begroting verwerkt.

Leeswijzer
In het volgende hoofdstuk wordt het financiële totaalbeeld geschetst, waarbij toegelicht wordt hoe Turap 1 en Turap 2 in samenhang met elkaar gelezen moeten worden. Waar Turap 1 alleen de verwachte financiële afwijkingen beschrijft, wordt in deze Turap 2 in de bijlagen een integraal overzicht gegeven van de voortgang op de beleidsdoelen en inspanningen in combinatie met een verwachte financiële prognose. De financiële

afwijkingen in de wijkprogramma's worden op één plek toegelicht bij het onderdeel Wijken algemeen. Dit is in de Turaps reeds een gebruikelijke lijn, vanaf de Begroting 2024 gebeurt dit op basis van amendement 23A20 'Financieel samenvoegen wijkprogramma's' ook in de andere documenten in de P&C-cyclus.
Zowel de exploitatie als de voortgang op de investeringen wordt toegelicht. Tevens staan we stil bij de beheersing van de verbonden partijen en lichten we de voortgang op de overgehevelde budgetten uit 2022 toe. Tot slot wordt een overzicht gegeven van de stand van zaken op de bij de Begroting 2023 aangenomen moties en amendementen.

Totaalbeeld financiën

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	909.868	20.749	930.617
Baten	873.615	12.068	885.683
Saldo lasten en baten	**-36.253**	**-8.681**	**-44.934**
Toevoegingen aan reserves	81.659	-8.095	73.564
Onttrekkingen aan reserves	131.119	6.625	137.744
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	**49.460**	**14.720**	**64.180**
Prognose resultaat	13.207	6.039	19.246

In bovenstaande tabel is zichtbaar dat bij de begroting voor het opstellen van Turap 2, uit is gegaan van een saldo van lasten en baten ad € 36,3 miljoen en dat € 49,5 miljoen per saldo aan de reserves onttrokken zou worden. Met de afwijkingen die in deze Turap 2 gemeld zijn, wordt het saldo van lasten en baten € 44,9 miljoen en wordt per saldo € 64,2 miljoen aan de reserves onttrokken.

In onderstaande tabel is weergegeven welke afwijkingen in Turap 2 verwerkt zijn. Wanneer een afwijking betrekking heeft op meerdere programma's, is deze in de Turap over deze programma's verdeeld. Uit onderstaande tabel blijkt het totaal van de desbetreffende afwijkingen.

Onderwerp	Bedrag turap 1	Verwerkt / gewijzigd	Bedrag turap 2
Afwijkingen gemeld in Turap 1	**9.396**	**13.210**	**-3.814**
Nieuwe afwijkingen turap 2			
Gemeentefonds: meicirculaire (saldo gemeentefonds en DU's / TM's)			627
Actualisatie meerjareninvesteringsplanning (MIP)			-259
Actualisatie WSW			-2.509
Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire			395
Actualisatie BUIG			-1.318
Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021			527
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ			174
Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds			1.000
Sportbedrijf tekort begroting			-422
Huur- vs subsidieindexatie maatschappelijke partners			-559
Inkomensregelingen			-40
Individuele studietoeslag			-350
Sportpark Paasberg			-105
Loket Zuid			-39
Klantenservice			-150
Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)			-68
Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd			-100
Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten			350
Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten			-350

Koers Molenplaats	-62
Verduurzamen vastgoed: vrijval	2.500
Mobiliteit: vrijval incidentele budgetten	4.500
Lokale heffingen	-1.445
Integraal accommodatiebeleid	-190
Dekking integraal accommodatiebeleid uit middelen Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt (320k structureel)	190
Uitbreiding buurtsportcoaches	-113
Dekking uitbreiding buurtsportcoaches uit BR jeugdfonds	113
Opvang dakloze EU-burgers (motie)	-250
Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	250
Loon- en prijsontwikkelingen De Connectie	-1.253
Nadeel implementatie eHRM systeem De Connectie	-200
Grofvuil - afval	350
ODRA	-300
Huisvesting gemeentelijke organisatie	-522
Verkiezingen	-466
Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten	-526
Leges	474
Burgerparticipatie	135
Burgerparticipatie	-135
Restantnadeel Jeugdzorg	3.600
Restantnadeel Jeugdzorg	-3.600
Doelgroepenvervoer	807
Toevoeging resultaat doelgroepenvervoer aan BR WMO en Jeugdzorg	-807
Beschermd wonen	1.512
Lagere eigen bijdrage beschermd wonen	-918
Toevoeging resultaat beschermd wonen aan BR WMO en Jeugdzorg	-595
Voordeel WMO	3.736
Hogere eigen bijdrage WMO	610
Saldo voordeel WMO	-4.346
Inzet middelen impuls energietransitie	10.000
Nieuwe afwijkingen in turap 2	**9.854**
Totaal afwijkingen turap 2	**6.039**

Bijlage 1 Voortgang doelen en financiële afwijkingen per programma

Wijken Algemeen

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is / wordt een levendige en vitale stad waar het volgens inwoners en ondernemers fijn wonen, werken en verblijven is (T)

Samen met inwoners - Het inzicht en de kracht van burgers wordt maatgevend voor gemeentelijk handelen (D)

De ontwikkeling van de gemeente als gebiedsgerichte organisatie is ingezet door de start van het opstellen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten. Deze Koersnota gaat in op de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem.

De aanpak voor leefbare wijken in de wijken die vallen onder Arnhem-Oost aanpak heeft in juni 2023 een impuls gekregen door het opleveren van het Actieplan Nationaal Programma Arnhem Oost. In dit actieplan zijn meerjarige inspanningen benoemd voor de 5 Arnhem-Oost wijken waarbij financiering vanuit de Rijksoverheid inzetbaar is om deze inspanningen aan te jagen.

Ook naar de ondersteuning die bewoners nodig hebben om betrokken te zijn bij hun wijk, is in 2023 een onderzoek gestart. Het beschikbare budget aan bewonersondersteuning moet op een zodanige wijze worden ingezet dat deze aansluit bij de behoefte aan ondersteuning in de verschillende wijken. Het onderzoek wordt in het najaar afgerond met een advies hoe deze verdeling tot stand zou moeten komen en wat hiervoor nodig is.

De gemeente als wijkgerichte organisatie en vergroten van invloed en betrokkenheid inwoners: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten (I)

In 2023 is gestart met het ontwikkelen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten. Deze Koersnota moet richting geven aan de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem op basis van de evaluatie uit 2021. Om de juiste input hiervoor op te halen, zijn verschillende bijeenkomsten georganiseerd met inwoners, maatschappelijke partners, ambtenaren en raadsleden. De Koersnota zal in september worden aangeboden aan het college.

Leefbare wijken (I)

De Arnhemse Leefbaarheidsmonitor wordt ingezet om de leefbaarheid in alle wijken te monitoren. Door de inzet van de gebiedsanalyse is het mogelijk ook wijken ten opzichte van elkaar in beeld te brengen. Het vergroten van kansen voor kinderen en jongeren in Arnhem krijgt in 2023 stadsbreed vorm door zowel de inspanningen op deze doelgroep in het actieplan Nationaal Programma Arnhem Oost en onze eigen gemeentelijke inspanningen. Voor beide geldt dat de uitvoering per wijk kan verschillen.

Maatschappelijke accommodaties: een visie ontwikkelen (I)

Inmiddels is een projectplan voor het opstellen van het integraal accommodatiebeleid goedgekeurd en is een offerte uitvraag gedaan bij drie partijen om het projectleiderschap voor deze opdracht in te vullen. De ontwikkeling van het beleid start vervolgens in september 2023.

Monitor leefbare wijken (I)

De resultaten van de Leefbare Wijken monitor worden consequent door de gemeente ingezet om ontwikkelingen in de wijk te monitoren en vormen een belangrijk startpunt voor het vaststellen van de belangrijkste doelen in de wijken. Deze data wordt in alle wijken ingezet om het gesprek in de wijken op gang te helpen met inwoners en maatschappelijke partners. Daarbij wordt veelal gekozen om deze data te gebruiken bij de actualisatie van de wijkprogrammering, zodat dit ook een natuurlijk moment betreft. De huidige monitor bevat informatie uit 2021 en in 2023 zal het veldwerk starten om de inhoud van de monitor te actualiseren.

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	235.264	3.281	238.545
Baten	27.579	603	28.182
Saldo lasten en baten	-207.685	-2.678	-210.363
Toevoegingen aan reserves	6.716	0	6.716
Onttrekkingen aan reserves	15.275	0	15.275
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	8.559	0	8.559
Prognose resultaat	-199.126	-2.678	-201.804

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	3.281	N					
Sociale wijkteams (SWT)	565	N					
Jeugdzorg	3.600	N	Restantnadeel Jeugdzorg	N	S	BR	J
Jeugdzorg	800	N	Pluryn tariefsverhogingen	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	730	N	Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	600	N	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	400	N	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	300	N	Verhoging pleegzorgvergoeding	J	S	BR	J
Onderwijs	190	N	Integraal accommodatiebeleid	N	I	AR	J
WMO en sociale wijkteams	-807	V	Doelgroepenvervoer	N	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	-1.512	V	Beschermd wonen	N	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	-3.736	V	Voordeel WMO	N	I	BR	J
Teams Leefomgeving(TLO)	2.716	N					
Onderwijs	877	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Armoedebeleid	822	N	TM Flankerend beleid energiearmoede	N	I	AR	J
Schulddienstverlening	658	N	TM Dienstverlening gemeenten aanpak schulden en armoede	N	I	AR	J
Onderwijs	222	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J
Mobiliteit	85	N	Indexatie contracten parkeergarages	J	S	AR	J
Armoedebeleid	40	N	Inkomensregelingen	N	S	AR	J
Water, milieu en luchtkwaliteit	7	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Werk en Inkomen	5	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J

Baten	603	V					
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	603	V					
Onderwijs	438	V	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Onderwijs	81	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Sport	66	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Welzijn	18	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	0						

Stijging tarieven en kosten jeugdzorg
De kosten van de jeugdzorg nemen meer toe dan aanvankelijk voor dit jaar is geprognosticeerd.
Het betreft hier met name de specialistische voorzieningen die in natura worden verstrekt. Bij de verleende zorg in de vorm van persoonsgebonden budget (PGB) zien we een daling van de kosten. Dat geldt ook voor de kosten van jeugdbescherming.

De kostenstijging in de specialistische voorzieningen in natura is in hoofdzaak op twee factoren terug te voeren:

- Tariefstijgingen - Het betreft hier regionale tariefsverhogingen die ten dele al eerder in het kader van de Perspectiefnota zijn gemeld, namelijk tariefsverhogingen bij jeugdzorgaanbieder Pluryn voor verblijf (€ 0,8 miljoen) en pleegzorgvergoedingen (€ 0,3 miljoen).
- Een stijging in het verzilveringspercentage van de toegewezen zorg - Ten opzichte van voorgaande jaren is een duidelijke toename in de uitnutting van toegewezen, geïndiceerde zorg, ook wel het verzilveringspercentage genoemd, zichtbaar. Daar staat tegenover dat het aantal jeugdigen dat specialistische jeugdzorg toegewezen krijgt, redelijk stabiel blijft. Gecombineerd betekent dit dat de gemiddelde zorgkosten per jeugdige toenemen, wat erop duidt dat de gemiddelde intensiteit en/of de duur van het jeugdzorgtraject groeiend is. Nadeel: € 3,6 miljoen.

Tezamen met de indexering van de zorgtarieven leidt dit tot een totaal nadeel van afgerond € 5,1 miljoen op de jeugdzorg (incl. jeugdbescherming). Dit nadeel wordt gedekt door een onttrekking uit de reserve WMO & Jeugdzorg, welke gepresenteerd staat op S07.

De ontwikkelingen van de kosten in de jeugdzorg worden in het najaar nader geanalyseerd in het kader van het meerjarenbeeld.

Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning
Het tarief dat gemeente Arnhem betaalt aan aanbieders van Huishoudelijke Ondersteuning is vanaf 2023 verhoogd, omdat het wettelijk verplicht is om een kostendekkend tarief te betalen. Zo worden de aanbieders in staat gesteld een gezonde bedrijfsvoering te hebben. Hiertoe heeft het college op 31 januari 2023 besloten.
Door de hogere tarieven voor huishoudelijke ondersteuning zijn de kosten in 2023 naar verwachting € 730.000 hoger dan begroot. In het beschikbare budget van huishoudelijke ondersteuning wordt rekening gehouden met de vergrijzing en door personeelstekorten bij zorgaanbieders kan niet volledig voldaan worden aan de vraag naar huishoudelijke ondersteuning. Via wachtlijstbemiddeling borgen we wel dat de meest kwetsbare inwoners als

eerste huishoudelijke ondersteuning ontvangen. Door het negatieve verwachte resultaat zal een onttrekking uit de bestemmingsreserve Wmo & Jeugdzorg nodig zijn, welke op S07 is gepresenteerd.

Aanvullende indexatie zorgtarieven
Jaarlijks worden de tarieven jeugdzorg en Wmo door onze regionale inkooporganisatie geïndexeerd op basis van voorjaarsramingen van het Centraal Planbureau (CPB). Naar aanleiding van de sterk gestegen prijzen in de afgelopen periode zijn de zorgtarieven 2023 aanvullend met 0,73% geïndexeerd. In de eerste tussenrapportage is aangegeven dat dit - berekend over de totale zorgbegroting - een extra structurele kostenpost van ca € 1 miljoen betekent. Daarvan heeft € 0,4 miljoen betrekking op Jeugdzorg en € 0,6 miljoen op Wmo en sociale wijkteams. Dit tekort wordt gedekt vanuit de reserve, welke is gepresenteerd op programma S07 Zorg.

Doelgroepenvervoer WMO
Bij de gewijzigde begroting 2023 van de BVO DRAN heeft de gemeente Arnhem de verwachting uitgesproken dat het vervoersvolume van het vraagafhankelijk vervoer binnen deze gemeente in 2023 niet meer uit zal komen op het niveau van 2019, vanuit de Kaderbrief 2024 het algemene uitgangspunt voor de gewijzigde begroting 2023 vraagafhankelijk vervoer. Door de gemeente Arnhem is daardoor verzocht om een aframing van € 500.000 door te voeren op de begroting 2023 vraagafhankelijk vervoer volgens de algemene uitgangspunten. Na deze aframing resteert voor 2023 een voordeel van € 807.000.
Het betreft een incidenteel voordeel. Voorstel is om dit voordeel van 2023 toe te voegen aan de BR WMO & Jeugdzorg en daarmee beschikbaar te houden voor dekking van de indexatie van doelgroepenvervoer in 2024. Deze toevoeging aan de reserve is opgenomen op programma S07 Zorg.

Beschermd wonen
Sinds 2021 is een voordeel ontstaan bij Beschermd Wonen. Vanaf 2021 is de Wet Langdurige Zorg (Wlz) opengesteld voor mensen met psychiatrische problematiek. Een aanzienlijk deel van de inwoners die een toewijzing Beschermd Wonen hadden, is doorgestroomd naar de Wlz. De lasten zijn in 2021 door de uitstroom van cliënten harder gedaald dan de uitname van het budget, dit effect werkt door tot de invoering van het objectieve verdeelmodel per 1 januari 2025. Inmiddels zijn er regionale financiële afspraken gemaakt, zoals aangegeven in de raadsinformatiebrief voortgang regionale afspraken beschermd wonen. Deze financiële afspraken betreffen de jaren 2022 en verder. Dit betekent dat in dit jaar de afspraken voor 2022 en 2023 verwerkt worden. Op het lastenbudget geeft dit een voordeel van circa € 1,5 miljoen, welke zichtbaar wordt op wijken algemeen. Bij de baten is er een nadeel van € 920.000, welke zichtbaar wordt op S07. Gesaldeerd blijft er een positief voordeel over van € 595.000. Voorgesteld wordt om het verwachtte positieve resultaat op het onderdeel beschermd wonen van € 595.000 toe te voegen aan de BR WMO & Jeugdzorg en daarmee beschikbaar te houden voor dekking van de kosten van Beschermd Wonen in de toekomst. De toevoeging aan de reserve is gepresenteerd op programma S07 Zorg.

Begeleiding- en overige Wmo
Wmo begeleiding
In eerdere jaren is het beroep op Wmo-begeleiding sterk gestegen. De laatste 2 jaar is deze trend echter doorbroken en zijn de kosten van begeleiding beheersbaar geworden. De verhouding tussen gespecialiseerde begeleiding en basisbegeleiding is beter in balans gekomen en het beroep op begeleiding is gestabiliseerd. Dit leidt nu tot een voordeel van € 1,5 miljoen over 2023. De komende periode wordt door de regionale inkooporganisatie een tariefonderzoek uitgevoerd naar de kosten van begeleiding. Dit kan leiden tot een tariefsverhoging en daarmee extra kosten van begeleiding.

WRV
Binnen Wonen, rollen en vervoer wordt een positief saldo verwacht van € 0,4 miljoen. Dat komt met name doordat er minder woonvoorzieningen zijn verstrekt dan begroot op dit moment. De uitgaven hiervoor fluctueren over de jaren.

Wmo - PGB’s
De verwachte realisatie van de PGB’s is € 1,9 miljoen lager dan begroot. Door meer aandacht voor toetsing door de wijkteams is de verwachting dat we op de PGB’s uitkomen op een onderbesteding.

In totaal geeft dit een voordeel van €3,7 miljoen, welke op wijken algemeen gepresenteerd wordt.

Tezamen met het voordeel vanwege hoge eigen bijdragen WMO van € 0,61 miljoen, gepresenteerd op S07, resteert op Wmo (excl. beschermd wonen, doelgroepenvervoer en Huishoudelijke Ondersteuning) een voordeel van ruim € 4,3 miljoen. Dit voordeel wordt toegevoegd aan de BR WMO en Jeugdzorg. Deze toevoeging is eveneens gepresenteerd op S07.

Integraal accommodatiebeleid
De jaarlijkse lasten voor gerichte inzet van beheerders in samenwerking met de gebruikers bedragen tot op heden € 150.000. Dit in tegenstelling tot de eerdere afgesproken afbouw naar € 100.000 in 2023 en naar € 50.000 voor de jaren daarna. Deze afbouw blijkt niet realistisch, zonder kaders. Dat betekent dat een extra last van € 90.000 in 2023 nodig zal zijn, bestaande uit € 50.000 voor de inzet van beheerders MFC's en € 40.000 voor een projectleider om kaders t.b.v. de uitvoering op te stellen.
De dekking van deze extra last € 90.000 is beschikbaar uit de middelen scholen en ander vastgoed als verbindende plek (totaal € 320.000 in 2023). Deze is daarom zichtbaar op S04.

Naast de afwijking van € 90.000 is sprake van een administratieve wijziging van € 100.000 omdat het afgesproken budget op S04 staat, terwijl deze op de wijken wordt uitgegeven. Per saldo maakt dit een afwijking van € 190.000 op de wijken, welke gedekt wordt uit een overschot op S04.

Energieprijzen eigen gebruik
In het afgelopen jaar zijn de prijzen voor energie fors gestegen. Voor de gemeente Arnhem stond het tarief grotendeels vast tot eind 2022. Voor 2023 zijn eind vorig jaar de nieuwe prijzen voor gas en elektriciteit vastgesteld (voor 1 jaar). De vernieuwde tarieven zijn voortgekomen uit de participatie aan de Groene Metropoolregio, welke een aanbesteding gehouden heeft voor de inkoop van energie. Specifiek voor gas geldt dat deze afspraken per 01-01-2023 gewijzigd zijn: een nieuwe leverancier, en ook nieuwe tarieven. Voor elektriciteit hebben we met behoud van leverancier de tarieven omhoog zien gaan. Dit leidt tot een forse stijging van de energielasten en een knelpunt in de begroting. De grootste stijging van kosten voor elektriciteit zit bij openbare ruimte (openbare verlichting, verkeerslichten, etc.); er wordt een tekort verwacht van € 4,0 miljoen, verspreid over begrotingsprogramma S02 Bereikbaarheid en S12 Wonen en leefomgeving. Daarnaast is sprake van een verwachte overschrijding van de begrote budgetten bij Vastgoed van € 2,3 miljoen (na doorbelasting), hier betreffen het de panden in eigen gebruik en de MFC's waar zowel voor gas als elektra een tekort voorzien is. De hogere energieprijzen leiden volgens verwachting tot hogere energiekosten (+ € 877.000) bij de MFC's. Een deel daarvan (naar schatting 50%) zal kunnen worden doorbelast naar de huurders van de MFC's.
Daarnaast wordt geprobeerd directer energie te besparen door de verwarming lager te zetten en op middellange termijn te werken aan het verduurzamen van de gebouwen.

Het totale financiële effect is verspreid over wijken algemeen en over de programma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën, S02 Bereikbaarheid, S03 Economie, S05 Cultuur, S09 Gezondheid en sport en S12 Wonen en leefomgeving. De kostenstijging wordt aan alle gebruikers één op één doorberekend conform de afgelopen jaren ook het geval was, dit geldt dus zowel voor huurders van gemeentelijk vastgoed als voor gebruikers van walstroom of de markten. Het in kaart brengen van het exacte tekort is een ingewikkeld proces omdat op aansluitingsniveau bekeken moet worden wat de effecten zijn. Dit traject wordt nu voor alle objecten doorlopen. Uiteraard wordt gemeentebreed gekeken naar energiebesparingsmogelijkheden, waar deze al bekend zijn, zijn deze meegenomen in de berekeningen. De eerste inschatting is dat het totale financiële knelpunt van stijging energielasten € 6,3 miljoen bedraagt.

Taakmutatie Flankerend beleid energieamoede
Voor extra inspanningen op het gebied van vroegsignalering en voor het verwachte extra beroep op bijzondere bijstand wordt rekening gehouden met een stijging van de lasten met € 822.000. In het kader van flankerend beleid energiearmoede ontvangen gemeenten in 2023 hiervoor een bedrag van € 50 miljoen landelijk, Arnhem krijgt € 822.000. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de beleidsvelden binnen de begrotingsprogramma's, in dit geval het programma Wijken algemeen.

Taakmutatie Dienstverlening gemeenten aanpak schulden en armoede
Voor een betere dienstverlening op het gebied van armoede en schulden wordt rekening gehouden met een stijging van de lasten van € 658.000. In het kader van aanpak schulden en armoede wordt hiervoor € 40 miljoen landelijk in 2023 ter beschikking gesteld, Arnhem ontvangt € 658.000. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De

bijbehorende lasten worden verantwoord op de beleidsvelden binnen de begrotingsprogramma's, in dit geval het programma Wijken algemeen.

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
De gemeente Arnhem heeft de modules Inkoop Zorg, Onderwijs, Contractmanagement Inburgering, WsW en WSP en Beheer ondergebracht bij de Modulair Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein (MGR-SD) en betaalt hiervoor tezamen met de andere gemeenten van de regio Centraal Gelderland een jaarlijkse bijdrage. De MGR verwacht bovenop haar primaire begroting 2023, structureel een extra indexatie voor loon- en prijsstijgingen (als huisvesting en ICT) door te voeren op deze modules.
De effecten voor de module WSP zijn meegenomen in het re-integratiebudget. Voor de overige modules is op basis van de nu voorliggende begroting bekend dat een tekort op jaarlijkse bijdrage van Arnhem ontstaat van € 428.000 in 2023.
Het nadeel is verdeeld over wijken algemeen (€227.000) en de programma's S06 Participatie en armoedebestrijding, S07 Zorg en S08 Welzijn en inclusie.

Indexatie contracten parkeergarages
Conform overeenkomsten zijn er prijsindexaties toegepast op bijvoorbeeld de dienstverleningsovereenkomst P1 en de verschillende onderhoudscontracten. Deze indexaties leveren een structureel knelpunt van € 282.000 op dat al in 2023 wordt voorzien.
Het nadeel valt zowel op wijken algemeen (€ 85.000) als op S02 Bereikbaarheid.

Inkomensregelingen
Er wordt meer beroep gedaan op diverse onderdelen van de openeinderegeling Bijzondere Bijstand. Dit leidt tot hogere kosten bij Bijzondere Bijstand (€ 135.000), Bijzondere Bijstand voor Beschermingsbewind (€ 100.000) en Gelrepas (€ 625.000). Bij Gelrepas zien we de effecten van de verbeterslag die in 2021 is gemaakt met de digitalisering en professionalisering van de pas. Meer inwoners gebruiken de Gelrepas en ze besteden daarbij ook een groter bedrag. We zien dat de extra regelingen Schoolkostenregeling en (Sport)kledingtegoed voor kinderen, die sinds medio 2022 zijn toegevoegd, meer worden gebruikt dan we vooraf hadden ingeschat. Eind 2022 zijn de tegoeden voor deze regelingen extra verhoogd in verband met de crisis, dit leidt ook tot een kostenstijging.
De overschrijding is in 2023 € 860.000. In de meicirculaire is aan het gemeentefonds een extra bedrag voor Bijzondere Bijstand toegevoegd (€ 820.000 in 2023). Daarom leidt dit tot een tekort van € 40.000 in 2023.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
De gemeente Arnhem hanteert de systematiek van kostprijsdekkende huur. Jaarlijks indexeren wij per 1 mei de huurprijs met de CPI (Consumenten Prijs Index) zoals deze wordt gepubliceerd door het CBS. De indexering van de huurbedragen op basis van de CPI-index levert een indexering op per 1 mei 2023 van ongeveer 8% (ten opzichte van 2% voorgaande jaren en 4,5% afgelopen jaar).
Sinds de start van de CPI index is deze nog nooit zo hoog geweest. In de markt, ook de commerciële verhuurmarkt, wordt opgeroepen tot coulance afspraken. Hoewel CPI de norm is en ook wij te maken hebben met gestegen bouw- en beheerkosten van ons vastgoed zien we mogelijkheden om onze huurders enigszins tegemoet te komen. Wij wijken, zoals al benoemd in de Perspectiefnota 2024-2027, eenmalig af van de CPI als index en hanteren een lager indexpercentage, namelijk de "kerninflatie", te hanteren voor de huurprijsindexering (vanaf 1 mei 2023). Dit alleen indien de kerninflatie lager is dan de CPI indexatie. De kerninflatie, gepubliceerd als SA20 bij CBS, is nu 6,7%. Voorgaande jaren hielden de indexeringen van de huuropbrengsten en de stijging van de kosten van het onderhoud van vastgoed elkaar redelijk in evenwicht. Met de hogere indexatie van de huren (+ € 758.000) ontstaat echter een verschil ten opzichte van de ontwikkeling van de lasten (+ € 465.000), een groot deel betreft namelijk kapitaallasten die gelijk blijven. Het positieve resultaat dat hierdoor ontstaat kan ten gunste van de algemene middelen vallen. Uitgaande van de kerninflatie is dit € 294.000 in 2023.
De afwijking met betrekking tot de hogere energielasten heeft betrekking op meerdere programma's en wordt daarom zichtbaar op wijken algemeen (€ 165.000), S00 Bestuur, dienstverlening en financiën, S01 Veiligheid, S02 Bereikbaarheid, S04 Onderwijs, S05 Cultuur, S08 Welzijn en inclusie en S09 Gezondheid en sport.

W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Versterken van sociale cohesie (D)

De sociale cohesie in het gebied wordt versterkt door te investeren in goed functionerende wijkorganisaties en een goed wijknetwerk. Vanuit een goede sociale basis in de wijk kan de sociale samenhang verder worden versterkt.

Inspanningen 2023 (I)

- Via het bewonersbudget of waar nodig met bewonersondersteuning (van onder andere Sportbedrijf en Rijnstad) worden diverse bewonersinitiatieven ontplooid.
- De verbouwing om het buurtcentrum De Lommerd toegankelijker te maken is afgerond. Het is hiermee een duurzamer en toegankelijker gebouw geworden. Ook in de Symfonie wordt het informatiepunt goed bezocht. Hier werken sociaal raadslieden, Werk en Inkomen, Sociaal wijkteam en team Leefomgeving samen. In het centrum is de Buurtkeuken actief.

Meer (financiële) zelfredzaamheid (D)

Financiële zelfredzaamheid blijft een aandachtspunt. We hebben in de wijk ervoor gezorgd dat (financiële) hulp laagdrempelig toegankelijk is.

Inspanningen 2023 (I)

Het informatiepunt in de Symfonie wordt goed bezocht. Hier werken we vanuit het Sociale wijkteam, Werk en Inkomen en welzijnspartners (onder andere sociaal raadslieden) samen om inwoners zo goed mogelijk te helpen met individuele vragen.

Kansengelijkheid (T)

Bevorderen kansengelijkheid: bewoners zijn zelfstandiger en staan steviger in de maatschappij (D)

De bewoners/deelnemers die verbonden zijn aan de diverse initiatieven in de wijk worden goed begeleid om zelfstandiger te kunnen functioneren.

Inspanningen 2023 (I)

Organisaties die actief zijn op het gebied van kansengelijkheid worden ondersteund.

Minder onderwijsterugval (D)

Op de basisscholen is sterk ingezet op een extra programma voor de leerlingen, waardoor de schoolresultaten zijn verbeterd.

Inspanningen 2023 (I)

Het programma Kansrijk Opgroeien is gecontinueerd.

Gezondheid (T)

Integrale aanpak gezonde leefstijl (D)

Door programma's op scholen, Thialf en in de wijkcentra is ingezet op een gezonde leefstijl. Het aantal kinderen met overgewicht blijft hoog. De inspanningen die worden geleverd (zie ook hieronder) dragen bij aan een gezonde levensstijl, maar het is op korte termijn nog niet voldoende om het overgewicht (gemiddeld genomen) te doen afnemen. Het is daarom een blijvend aandachtspunt.

Inspanningen 2023 (I)

JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht), GO (Gezond Onderweg) en beweegconcept 2+1+2 worden ingezet. Met de programma's worden kinderen met overgewicht gecoacht binnen hun eigen omgeving naar een gezondere leefstijl. De activiteiten van Vitanos en Blauwe Tomaat zorgen voor aandacht voor gezonde voeding.
Op dit moment onderzoeken we de mogelijkheid voor een wandelpad langs het spoor, zodat er een (beweeg)route ontstaat door de wijk.

Openbare Ruimte (T)

Aantrekkelijkere buitenruimte (D)

In CSA is veel vergroend of daar zijn plannen voor in ontwikkeling. Bewonersinitiatieven dragen bij aan dit doel.

Inspanningen 2023 (I)

Er zijn in de wijken Arnhemse Broek en Centrum wijkgroenagenda's opgesteld, die worden uitgevoerd. Meerdere verwaarloosde plekken zijn verbeterd door het toevoegen van groen. Wijkorganisaties zijn actief om de wijk schoon te houden en verder te vergroenen.

Wonen (T)

Meer diversiteit in de woningvoorraad (D)

Bij de kansen die zich voordoen op het gebied van transformatie of nieuwbouw van woningen zetten we in op de diversiteit van de woningvoorraad.

Inspanningen 2023 (I)

Bij grote nieuwbouwplannen (zoals Rietgrachtstraat en Thorbeckestraat) worden levensloopbestendig wonen en huizen voor gezinnen in de planvorming meegenomen.
Het nieuwe facetplan Woningsplitsing en Verkamering heeft een rem gezet op de verkamering van panden in het gebied. Zo wordt er in het Spijkerkwartier geen omgevingsvergunning verleend als er binnen een straal van 50 meter al een ander verkamerd pand aanwezig is. Dit heeft een gunstig effect op de woningvoorraad. Bij overtredingen wordt gehandhaafd.

Wijkeconomie (T)

Goed functionerende wijkorganisaties (D)

Wijkorganisaties dragen veel bij aan de verbetering van de wijk. Blauwe Wijkeconomie, Broek Omhoog, buurtgroenbedrijf zijn goede voorbeelden waarbij bewoners, overheid en andere partners samenwerken.

Inspanningen 2023 (I)

De wijkorganisaties hebben moeite om zich duurzaam te ontwikkelen, onder andere door de manier van subsidiëren door de gemeente. We zijn daarom in gesprek met deze partners en het verkennen de mogelijkheden om de activiteiten van deze organisaties langdurig in het wijkprogramma te verankeren.

Veiligheid (T)

Minder overlast (D)

Wijkveiligheid blijft een belangrijk thema in het gebied. Het aantal registraties van delicten daalt, maar het gevoel van veiligheid bij bewoners blijft een punt van aandacht. Er worden veel gerichte acties opgezet om af te rekenen met de verloedering, overlast en criminaliteit. Dit heeft een lange adem nodig.

Inspanningen 2023 (I)

Binnen het actieprogramma Steenstraat en omgeving zijn tien actielijnen met bijbehorende acties uitgevoerd, zoals bijvoorbeeld het aanpakken en opknappen van verloederde plekken, verwijderen van graffiti, realisatie van camera’s en handhavingsacties. Ook is in 2023 begonnen met het aanspreken en aanschrijven van winkels die te veel beplakking op hun ruiten hebben en daarmee geen transparante gevel hebben. In 2024 wordt hiermee doorgegaan.

W2 Noordwest

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Ontmoetingsplekken voor sociale cohesie en maatschappelijk participeren (D)

Om de sociale cohesie en de maximale participatie van inwoners te bevorderen is het van belang om ontmoetingsplekken in de wijk te creëren die passen bij de vraag uit de wijk. Deze fysieke ontmoetingsplekken moeten toegankelijk, nabij en laagdrempelig zijn.

Inspanningen 2023 (I)

- Minimaal elk kwartaal en zo nodig vaker hebben we afstemmingsoverleg met een vertegenwoordiging van de verschillende buurthuizen.
- Het Graaf Ottoplein is heringericht.
- De inclusieve speelplaats naast de skatebaan bij Rosorum wordt dit jaar afgerond.
- De gesprekken over herinrichting Peterplein hebben plaatsgevonden. De realisatie start het laatste kwartaal 2023.
- Het inloopspreekuur is begin 2023 gestart.

Versterken sociale netwerken en inzicht in voorzieningen in de wijk (D)

De netwerkpartners in de wijken kennen elkaar en weten elkaar te vinden. We werken als teams Leefomgeving, Sociaal wijkteams en gebiedsteams Werk en Inkomen gebiedsgericht: we handelen vanuit de leefwereld van bewoners, dichtbij en met focus op specifieke doelgroepen in de wijk.

Inspanningen 2023 (I)

- De gebiedsagenda Werk, Inkomen en Schulden 2023 is tot stand gekomen. Monitoring van de benoemde actiepunten volgt via overleg sociale tafel met Sociaal Wijkteam, , gebiedsteams Werk en Inkomen en partners Rijnstad en Stichting Welzijn Ouderen Arnhem.
- De basis training Eigen-Wijs is gestart in samenwerking met team Leefomgeving Noord-Oost.

Kansengelijkheid (T)

Meer ontplooiingskansen voor kinderen (D)

In Noordwest willen we kinderen die dat nodig hebben betere ontplooiingskansen bieden zodat zij kansrijk kunnen opgroeien. We richten ons daarbij vooral op kinderen in Klarendal en Sint Marten en hebben een aanpak voor de verschillende doelgroepen.

Inspanningen 2023 (I)

- Het thuisbezoek door de jeugdverpleegkundige is in Klarendal mogelijk gemaakt op indicatie en wordt in 2024 standaard ingevoerd. We zijn gestart om samen met betrokken (keten)partners de backoffice goed in te regelen zodat signalen ook direct opgepakt en bij voorkeur opgelost kunnen worden.
- Het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien wordt verder doorontwikkeld en geïntegreerd binnen de pedagogische wijk in het kader van de Arnhem Oost aanpak. Daarbij is ook de overgang van primair naar voorgezet onderwijs een belangrijk aandachtspunt.

Veiligheid (T)

Bewoners hebben minder last van gevoelens van onveiligheid (D)

We verbeteren het woon- en leefklimaat van bewoners door de aanpak van overlast op de thema's verloedering, parkeer/verkeersveiligheid, overlastgevende personen, jeugdoverlast en drugsoverlast. Onze focus ligt daarbij op de wijken Klarendal en Sint Marten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Tijdens maandelijks wijkveiligheidsoverleg vindt monitoring plaats en initiëren we passende acties. Ook zijn we samen met veiligheid en politie gestart met het actieplan 'Hommel en Singel': schoon, heel en veilig met speciale aandacht voor verloederde plekken en ondermijning.
- Via de sociale tafel monitoren we de inzet van partners in het sociaal domein.
- In het najaar starten we met een proces met alle betrokken partijen hoe we in ons gebied de doorontwikkeling van jongerenwerk vorm gaan geven.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Klarendal worden kleiner (D)

We zijn in samenwerking met de WUR,HAN en GGD aan de slag om de sociaaleconomische gezondheidsverschillen te verkleinen in de wijk Klarendal. We willen een beweging in gang zetten waarbij bewoners weer trots op hun wijk zijn, en de leefomgeving als positieve stimulans ervaren om verder te komen in het leven.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De uitvoering van Welzijn op recept wordt gemonitord met de uitvoerende partijen Stichting Welzijn voor Ouderen Arnhem en Rijnstad.
- Studenten van de Praktijk Leerroute Regionaal Opleidingscentrum Rijn-IJssel starten in september met onderzoek op welke wijze het spel Positieve Gezondheid ingezet kan worden bij activiteiten in de wijk.

W3 Noordoost

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelfredzaam (D)

Er is een mooie verdeling van ontmoeting in de wijken, zowel binnen als buiten. Voor jong en oud zijn er plekken in de wijken om laagdrempelig te ontmoeten. Speelplekken zijn er genoeg en worden aangepakt, waar nodig. Er zijn pedagogisch medewerkers in de wijk die de ontmoeting faciliteren en er zijn heel veel vrijwilligers die hun bijdrage leveren aan de ontmoetingsplekken.

Inspanningen 2023 (I)

Noord-Oost heeft een mooie dekking van ontmoetingscentra. In iedere wijk zijn er ontmoetingsplekken, waar we structureel mee overleggen voor de toekomst. Ook werken we aan de organisatie van structurele financiering voor huisvesting.

Meer bewoners participeren in de vorm van (vrijwilligers)werk (D)

Er lopen verschillende processen die moeten bijdragen aan de aanpak op de werkloosheid en participatie (meedoen) van de bewoners Geitenkamp. Deze uitdaging zal een meerjarenplan zijn en heeft met veel verschillende factoren te maken (huur/koop verhouding, generatiepatronen, normen en waarden van de cultuur in de wijk). Er wordt hard gewerkt aan nieuwe plekken in de wijk die stimuleren om te leren en te werken, maar een aantal initiatieven stagneren. We zijn op de goede weg. Na corona zijn er verschillende initiatieven die herstart zijn. Maar we zijn er nog niet. We horen een toename van deelnemers en bezoekers via samenwerkingspartners in de wijken. Er participeren meer mensen, maar we zitten nog steeds in een opbouw na corona.

Inspanningen 2023 (I)

- De inspanning op uitbreiding van sociaal ondernemers in de Vlindertuin stagneert. De huidige exploitant is er niet in geslaagd om voldoende sociaal ondernemers te binden aan de Vlindertuin. Hier is ook een onderzoek op geweest en deze wordt besproken met SLAK.
- Voor het creëren van een wijknetwerk is een kwartiermaker nodig. De middelen zijn beschikbaar en we gaan na de zomervakantie werven (afhankelijk van keuzes naar aanleiding onderzoek).
- De mogelijkheid om een buurtbaanbureau (in samenwerking met Enjoy & Learn) te starten wordt onderzocht en er wordt via Arnhem-Oost gekeken naar coaching voor toeleiding naar werk en school voor jong volwassenen.
- De gebiedsagenda is opgesteld en wordt voor 2024 geactualiseerd.
- Ter vervanging van training EigenWijs komt er een pilot Eigenwijze Diamant, het gebied wordt uitgebreid met Noord-West en de training wordt nog laagdrempeliger aangeboden. De start is na de zomervakantie en de evaluatie vindt voor het einde van het jaar plaats.

Kansengelijkheid (T)

Meer kinderen hebben de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen (D)

Afgelopen jaar zijn er verschillende positieve ontwikkelingen geweest in het aanbod, waardoor de jeugd hun talenten kunnen ontwikkelen:

- nieuw jongerenwerk;
- verlengde schooldag in samenwerking met Sportbedrijf, Rijnstad en Rozet;
- uitbreiding speelmorgen;
- samenwerking met creatief makers voor maatschappelijke vraagstukken (jeugd, Sperwer);
- betrekken van jongeren bij cultuur (Podium van de wijk).

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien is verwoord voor 2023 en in uitvoering. (Rijke schooldag, NPO gelden). Deze wordt gemonitord en waar nodig bijgesteld voor 2024.
- De sportpedagogisch medewerker is aangesteld en heeft een plan opgesteld voor het klimaat van de Rommelkist. Er is een groep vrijwilligers, die meewerken met specifieke evenementen. Voor structurele taken, toezicht en bekwaamheid zijn er nog acties nodig. tevens ligt er een masterplan voor de Rommelkist. Deze heeft een fysiek component om het aantrekkelijker te maken en een component om het sociaal veiliger te maken met meer aantrekkingskracht, breder dan de bestaande doelgroep.
- Monitoring op 18 maanden gesprekken door VGGM loopt. Het zal een vervolg krijgen in de Arnhem-Oost aanpak. Wegens succes wordt het in alle Arnhem-Oost wijken toegepast.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Geitenkamp worden kleiner (D)

Vanuit de samenwerking HAN, GGD is geadviseerd om te werken met wijkgezondheidsprofielen. Door de kennis en opvolgende interventies van de wijkgezondheidsprofielen nemen de gezondheidsverschillen af. De bewustwording wordt verhoogd en er zijn voorzieningen in de wijk die bijdragen aan een gezonde leefstijl.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Twee watertappunten zijn geplaatst, een derde kon niet worden geplaatst in verband met hoogteverschillen op de beoogde locatie.
- Het experimenteren met Gezondheidschecks loopt, dit is wel afhankelijk van de beschikbaarheid van studenten.
- Het programma 2Diabeat loopt, wordt getrokken door Locus (de Beijer). Er wordt hierin samengewerkt met Rijnstate en het Sociaal Wijkteam.
- Het onderzoek van de WUR naar vergroening van de wijk en gezondheid is afgerond.

Openbare ruimte (T)

De wijk Geitenkamp is klimaatbestendiger (D)

Klimaatadaptatie
We zetten in op hittestress door middel van tegelwippen en het herplaatsen van ligusterhagen, het stimuleren van geveltuintjes en boomspiegels in eigen beheer. We werken samen met de scholen en kijken naar de mogelijkheden voor groene schoolpleinen (Jozef Sartoschool, locatie Spiekmanlaan).

Energie besparen
We brengen de bewoners in contact met het project energiearmoede. Samen wordt gekeken naar wat werkt voor de bewoners en hoe we dit kunnen organiseren. Er wordt veel aandacht gegeven aan de regelingen die bewoners kunnen genieten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In samenwerking met bewoners en openbare ruimte zijn er boomspiegels vergroot en teruggeven in beheer van de bewoners en pleintjes zijn vergroend.
- Jaarlijks is er een actie met aandacht voor het herplaatsen van de ligusterhagen. Samen met de coöperaties wordt gekeken bij mutaties om de haag meteen terug te plaatsen, voordat er nieuwe verhuurd wordt.
- Inmiddels is er een projectleider en opdrachtgever aangetrokken om het Icoonproject Beekdal te leiden. Het project gaat met name over het meer zichtbaar en beleefbaar maken van de Beek en het bestaande groen uit te breiden. Door onder andere een herinrichting van het sportpark De Paasberg en de infrastructuur is er meer groen toegevoegd.
- Twee keer per jaar organiseren bewoners in samenwerking met coöperaties en gemeente een opruimdag.
- Er loopt momenteel een pilot (bij een hotspot op de Geitenkamp) waar gekeken en onderzocht wordt hoe bijzettingen en zwerfafval verminderd kunnen worden. Op welke wijze kunnen inwoners het afval goed aanbieden?

Wonen (T)

De wijk Geitenkamp wordt vitaler (D)

Om de leefbaarheid en vitaliteit van de Geitenkamp de komende jaren verder te verbeteren worden een aantal maatregelen onderzocht. Een belangrijke maatregel is het creëren van meer diversiteit in de bevolkingssamenstelling van de wijk. Een van de knoppen om hier verandering in te brengen is het aanpassen van de woningvoorraad en dan in het bijzonder de verhouding tussen koop en sociale huur in de wijk. Onderzocht gaat worden in hoeverre het haalbaar is om op deze wijze de diversiteit van de bevolkingssamenstelling te beïnvloeden.

Inspanningen 2023 (I)

Met de corporaties is een pilot gestart om op de hotspots de toewijzingen te reguleren. Dit wordt toegepast en wordt positief ervaren. De opgave rondom het vergroten van de diversiteit van de bevolkingssamenstelling (en daarmee samenhangend de verhouding tussen koop- en huurwoningen in wijk) wordt in het najaar van 2023 verder opgepakt. We werken vanuit verschillende participatieve processen aan het trots zijn op de wijk:

- Buurtbaanbureau – mensen laagdrempelig bemiddelen naar een gezonde dagbesteding;
- De Vlindertuin – Ruimte voor bewoners voor dagbesteding en persoonlijke ontwikkeling;
- De Rommelkist – ruimte voor kinderen om zich op verschillende gebieden spelenderwijs te ontwikkelen.

Wijkeconomie (T)

Bruisender marktplein Geitenkamp (D)

De ruimtestudie is gedaan. Het pand van de Coöp is van eigenaar gewisseld, hierdoor stagneert de gewenste ontwikkeling van het marktplein. Er trekken nog steeds winkels weg van het marktplein. Het is lastig voor de winkeliers om hun hoofd boven water te houden.
Bewoners maken zich nog steeds zorgen over het verschralen van het winkelaanbod op het winkelplein Geitenkamp

Inspanningen 2023 (I)

Gezamenlijk met bewoners, ondernemers, winkeliers, corporaties uitvoering geven aan het uitvoeringsplan stagneert door het stilvallen van de ontwikkeling met betrekking tot de supermarkt en de ruimtelijke opgave eromheen. Het huidige marktplein wordt wel vergroend. Verder uitwerking geven aan het uitvoeringsplan is afhankelijk van het wel of niet doorgaan van de ontwikkeling vergroten supermarkt (is gestagneerd).

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder parkeeroverlast (D)

De maatregelen om de parkeerdruk in Alteveer-Cranevelt te verlagen zijn nog niet getroffen. Er wordt gewacht op het duurzaam mobiliteitsplan.

Inspanningen 2023 (I)

- Het monitoren van de verkeersintensiteit Velperweg e.o. als gevolg van allerlei ontwikkelingen moet nog in gang gezet worden.
- Het burgerparticipatieproces herinrichting Velperweg loopt nog. De planning is met een half jaar vertraagd en wordt nu in het eerste kwartaal 2024 uitgevoerd.
- Verkeersremmende maatregelen aan Bronbeeklaan en Monnikensteeg worden gemonitord. Deze maatregelen werken en de klachten zijn afgenomen.

Bewoners ervaren meer veiligheid in hun directe omgeving (D)

Vanuit het wijkveiligheidsoverleg is er tevredenheid. Het is zelfs ‘rustig’. Dit wordt gemonitord op parkeer- en verkeersoverlast, verloedering, criminaliteit, drugscriminaliteit, jongerenoverlast en verwarde personen.

Inspanningen 2023 (I)

- De persoonsgerichte aanpak is tijdelijk gestopt. AVG technisch moet eerst het convenant afgesloten worden.
- Extra inzet op vermindering jeugdoverlast is op de Geitenkamp gerealiseerd. Nieuwe jongerenwerk zal zich nadrukkelijk positioneren en onderdeel uitmaken van dit actiepunt. De formatieve inzet is verdubbeld.

W4 Presikhaaf

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners doen mee (D)

We blijven investeren in ruimte voor ontmoeten, verbinding en ontwikkeling.

Inspanningen 2023 (I)

- We stimuleren buurtbewoners aanvragen te doen bij het wijkplatform en de regeling Burgerkracht, helpen bewoners met motivatie in de aanvraag (zoals ontmoeting, armoedebestrijding) en ondersteunen we hen in het platformoverleg.
- Op meerdere plekken breiden we ontmoetingsplekken uit, zowel in de openbare ruimte als binnen.
- We hebben meerdere netwerken opgezet met behulp van de participatiemedewerker.

Meer bewoners ervaren gemeenschapsgevoel in de buurt (D)

Er is een broze sociale structuur in de wijk (met name na corona). Er zijn veel verschillende culturen in Presikhaaf die elkaar graag binnen de eigen kring willen ontmoeten.

Inspanningen 2023 (I)

- Onze maatschappelijke partners in de wijk benaderen de verschillende culturen te weinig afzonderlijk en te weinig vraaggericht. Daarom gaan we meer inzetten op cultuursensitiviteit.
- Onze partners in de wijk wordt gevraagd om informeel aanbod zoals theemiddagen, samenkomst in Rozet rond taal en cultuur te faciliteren, zodat bewoners makkelijk kunnen aansluiten. De toeloop is nog niet goed. Daartoe vragen we een meer proactieve houding aan onze partners in de wijk.
- Er is aandacht voor duurzame relatieopbouw nodig met de gemeenschap om vraag en aanbod bij elkaar te brengen. Dit heeft door corona een knauw gekregen. We ondersteunen vragen voor ontmoetingstuinen, speelplekken, theemiddagen, buurtfeesten en opruimdagen. Dit proces heeft meer tijd nodig.

Meer bewoners hebben een gezonde leefstijl (D)

In de wijk worden speel-, beweeg- en ontmoetingsplekken beter benut.

Inspanningen 2023 (I)

- In park Presikhaaf, in de buurt Over Het Lange Water, evenals bij de Overkant hebben we geïnventariseerd wat de speel-, beweeg en ontmoetingsbehoefte is.
- Eind 2023 starten we met de aanleg van een speel- en beweegplek in de buurt Over Het Lange Water.

Meer bewoners spreken, lezen en schrijven de Nederlandse taal (D)

De oude Inburgeringswet heeft ertoe geleid dat er een grote groep niet goed is ingeburgerd en kampt met taalachterstand. Er is geen goed beeld wat er nodig is om de groepen laag geletterden te bereiken. Er is een grote groep vrouwen die veelal binnenshuis hebben geopereerd en hierdoor de Nederlandse taal niet goed machtig zijn.

Inspanningen 2023 (I)

- Veel aanbod is nog gericht op het individu, waar we afgelopen jaar gemerkt hebben dat collectief aanbod beter aansluit bij de wijkculturen. Dit vraagt een cultuuromslag binnen de sociale basis. Er komen nog te weinig bewoners naar het collectief aanbod. Dit vraagt meer proactief werken van de maatschappelijke partijen.
- Wij brengen informeel taalaanbod in contact met Rozet en Rijnstad, zodat behoeftes in beeld komen en vertrouwen ontstaat richting het formele aanbod. Hiervoor is het belangrijk dat taalaanbieders proactief gaan werken gericht op het collectief.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders en verzorgers maken gebruik van voorschoolse voorzieningen en opvoedondersteuning (D)

We zetten acties in op ouderbewustzijn bij kinderen van -10 maanden tot 4 jaar om te voorkomen dat kinderen met een achterstand op de basisschool starten.

Inspanningen 2023 (I)

- De 18 maanden bezoeken zijn gestart.
- Het onderzoek met ouders/ verzorgers wat er nodig is om van het MFC een uitnodigend ouder- en kindcentrum te maken loopt.
- Het Kansen voor Kinderen netwerk wordt optimaal benut.
- Ouderbetrokkenheid is een terugkerend onderwerp op de sociale tafel.

Meer kinderen groeien op tot zelfstandige en veerkrachtige volwassenen (D)

Het ondersteunen van Presikhaafse kinderen bij de ontwikkeling van een positief zelfbeeld, bij het verplaatsen in en omgaan met anderen en bij het ontwikkelen van hun talenten, blijft een aandachtspunt.

Inspanningen 2023 (I)

- Door de ontwikkelingen rondom jongerenwerk in Presikhaaf is er geen stevig netwerk rondom alle jongeren Kansenmakers en PU hebben nog tijd nodig om alle jongeren te bereiken na de wisseling met Rijnstad.
- De training mediawijsheid is afgerond. Dit heeft bij de jongeren bewustzijn opgeleverd, Met onze maatschappelijke partners zorgen wij voor borging van deze pilot, omdat aandacht nodig blijft.
- Het netwerk Kansen Voor Kinderen wordt goed gebruikt om ervaringen te delen. Daardoor ontstaat een sterke werkwijze binnen het netwerk zoals bewust ouderschap, buitenspelen, breed aanbod van sport tot en met cultuur. We bereiken nog niet alle kinderen, dit vraagt meer tijd.

Meer jongeren ontwikkelen een gezonde identiteit (talentontwikkeling, zelfbeeld en mentale veerkracht) (D)

We zetten er op in dat meer kinderen en jongeren een positief zelfbeeld hebben.

Inspanningen 2023 (I)

- De meidengroepen en verschillende groepen worden bereikt door het reguliere jongerenwerk.
- Jongeren met een beperking zijn nog niet in beeld en onvoldoende aangesloten op het aanbod jongerenwerk.
- Identiteitsontwikkeling is een regulier thema binnen het huidige jongerenwerk.
- Het te ontwikkelen programma heeft vertraging opgelopen door de ontwikkelingen rondom jongerenwerk in Presikhaaf.
- Afstemming tussen de huidige aanbieders rondom jongerenwerk is goed. Partijen versterken elkaar en erkennen elkaars corebusiness.
- Bij zowel kinderen- als jongerenwerk is ouderbetrokkenheid goed onder de aandacht.

Minder bewoners met schulden (D)

We zetten er op in dat bewoners hun eigen financiële situatie kunnen overzien, vinden tijdig passende en laagdrempelige ondersteuning bij hun financiële/ administratieve problemen en voeren hun eigen financiële administratie.

Inspanningen 2023 (I)

- Er wordt dit jaar gestart met een gezamenlijk open inloopspreekuur van regisseurs Werk en Inkomen, Rijnstad en de Sociale Wijkteams.
- Het gebiedsteam Werk en Inkomen, Rijnstad en Sociaal wijkteam hebben proactief gewerkt in een project rondom de renovatie van 104 woningen in Presikhaaf 1. Deze nieuwe vorm van proactief samenwerken wordt doorontwikkeld.
- Het onderzoek naar schuldenproblematiek loopt.

Minder kinderen groeien op in armoede (D)

Door kinderen een kans te geven om zich persoonlijk en vrij te ontwikkelen kunnen we latere (financiële) problemen voorkomen. We zetten in op het vergroten van kansen en mogelijkheden zodat kinderen een betere startpositie krijgen om later zelfstandig te functioneren in de maatschappij.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De combinatiemogelijkheden cultuur en sport op de Gelrepas zijn beter op elkaar afgestemd.
- Het Onderzoek naar gebruik minimavoorzieningen loopt.
- Mobility Mentoring (een stress-sensitieve aanpak) is in de gebiedsagenda opgenomen.

Meer bewoners leven energiezuinig (D)

We blijven inzetten op het vergroten van kennis over verduurzaming met de verwachting dat dit leidt tot lagere vaste lasten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De coöperaties en Arnhem oost zetten stevig in op de energietransitie, vanuit het Volkshuisvestingsfonds worden particuliere woningen aangepakt.
- De bouw van energiezuinige woningen is standaard bij de coöperaties.
- Verduurzamen van scholen, multifunctionele centra (MFC) en buurthuizen vraagt nog veel aandacht. Gemeente en coöperaties brengen de prioriteiten aan.

Veiligheid **(T)**

Meer bewoners dragen bij aan een veilige en prettige leefomgeving (D)

We zetten in op een omgeving waarin iedereen ideeën naar voren kan brengen en waarin er wordt geluisterd. Mensen melden overlast.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het Overlast en Zorg Overleg in de wijk heeft ertoe geleid dat de bewoners met multi-problematiek bekend zijn in het netwerk.
- Professionals in de wijk, zoals wijkconciërges, kinderwerk, jongerenwerk en wijkagenten zorgen voor meer tolerantie en gevoel van veiligheid in de wijk.

Meer jongeren zijn in staat hun grenzen aan te geven en verleidingen te weerstaan (D)

In samenwerking met jongeren, hun verzorgers, onderwijs en wijkpartijen wordt er een gemeenschap gebouwd rond de jongeren zodat hun kans om een minimum startkwalificatie te halen vergroot wordt.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Wijkprofessionals hebben jongeren in Presikhaaf behoorlijk goed in beeld en ontwikkelen hun aanbod rondom weerbaarheid, assertiviteit en ontwikkeling
- Netwerkvorming is nog niet optimaal door ontwikkelingen jongerenwerk Rijnstad
- De samenwerking Presikhaaf University, scholen, de Kansenmakers en het Sportbedrijf Arnhem is kansrijk.

Openbare ruimte **(T)**

Meer bewoners wandelen en fietsen met een prettig gevoel in Presikhaaf (D)

We onderzoeken samen met bewoners wat er nodig is om vaker de fiets te pakken of te gaan wandelen en een aantal wegen om te vormen naar een 30km weg.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Bewoners krijgen ruimte om mee te denken over mobiliteitsvisie en snelheidsbeperkende maatregelen.
- Laan van Presikhaaf en de Weg Over Het Lange Water worden ter hoogte van de doorgaande fietsroute afgewaardeerd naar 30 km.
- Keulse Slag is gedeeltelijk afgewaardeerd door snelheidsbeperkende maatregelen.

Er zijn geschikte plekken voor jongeren om te ontmoeten en zich te ontwikkelen (D)

We zetten in op dat jongeren elkaar kunnen ontmoeten in een veilige (buiten)ruimte, waar ze zichzelf kunnen zijn, zich ontwikkelen en bewegen.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De behoefte van jongeren wordt in kaart gebracht met de jongeren en de wijkpartijen, Presikhaaf University en het Sportbedrijf.
- Toegankelijkheid van de verschillende speel- en ontmoetingsplekken wordt standaard meegenomen in de opdracht naar de wijkpartijen en beheer.

Bewoners ervaren minder last van zwerfafval (D)

Bewoners zijn actief in het opruimen van zwerfafval door afval te prikken. Dit gebeurt samen met Heel Arnhem Schoon en professionals.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Met bewoners en Portaal worden verschillende opruimdagen georganiseerd, hierbij kunnen bewoners ook vuilknijpers krijgen om vaker een schoonmaakronde door de wijk te doen.
- Het schoonhouden van de winkelcentra krijgt meer aandacht, maar resulteert nog niet altijd in een hoger onderhoudsniveau door vervuilingssnelheid. Wel worden de winkelcentra groener.

Wonen (T)

Meer bewoners kunnen wooncarrière maken in de wijk (D)

Bij nieuwbouw houden we rekening met de wensen van de huidige bewoners zodat zij door kunnen stromen en plaats maken voor starters.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In Presikhaaf krijgt het doorstromen veel aandacht, onder andere met flexwonen en nieuwbouwlocaties Presikhaaf 3. Dit resulteert de komende twee jaar in een ruimer woonaanbod.
- Arnhem Oost Aanpak en Ontwikkelperspectief zetten in op betaalbare goed geïsoleerde woningen.

W5 Malburgen

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Verbeteren van de voorzieningen in de wijk (D)

Samen met de verschillende buurthuizen en wijkcentra worden de functie en rol van de voorzieningen beter uitgewerkt. Daarbij is aan de orde hoe zij aanvullend op elkaar zijn en wat zij nodig hebben om hun rol te kunnen vervullen. Verder wordt door het team leefomgeving en de verschillende partners geïnventariseerd welke behoeften er leven bij de bewoners met als doel deze te verwerken in de programmering van de verschillende plekken.

Inspanningen 2023 (I)

Er is gestart met het in beeld brengen van alle activiteiten en voorzieningen in de wijk voor jongeren en volwassenen. Daarnaast vindt er een behoefteinventarisatie plaats onder bewoners. De opbrengst daarvan wordt verwerkt in de programmering van de voorzieningen.
Het overzicht van activiteiten is helpend voor Werk en Inkomen en de wijkteams om bewoners te stimuleren tot maatschappelijke participatie. Binnen de buurthuizen werken de partners zoveel mogelijk met vrijwilligers bij de organisatie van de activiteiten en het beheer van de buurthuizen.

Meer huishoudens in Malburgen zetten een stap op de participatieladder en vinden werk (D)

We liggen op koers met dit doel. Het aantal huishoudens met een participatiewet uitkering ten opzichte van 2022 is gedaald. Ook zijn er 19 kandidaten voor het Malburgs BuurtBaanBureau.
Het arbeids- en participatiepotentieel van Malburgers in de bijstand is in beeld. Vooralsnog zijn geen extra voorzieningen nodig voor de mensen die op de lagere treden van de participatieladder staan.

Inspanningen 2023 (I)

- Afspraken met Buurtbaanbureau zijn gemaakt over het aantal bewoners uit Immerloo en het Duifje dat vanuit het Buurtbaanbureau kan worden begeleid. In samenwerking met Werk en Inkomen het Malburgse buurtbaanbureau (MBBB) in het huis voor de wijk, zijn bewoners uit Immerloo en Malburgers in de bijstand uitgenodigd om kennis te maken met het MBBB en de mogelijkheden die het MBBB biedt.
- Vanuit Werk en Inkomen wordt gewerkt aan een extra vrijstelling voor mensen die parttime werken zodat werken meer loont.
- Regisseurs signaleren en hebben aandacht voor de taalproblematiek en verwijzen hierop door.
- Er zijn twee spreekuren van Goed Geregeld Arnhem in de wijk waarbij ook het Sociaal Wijkteam, Het Taalhuis en Werk en Inkomen (deels op afstand) aangesloten zijn, die een goede bekendheid in de wijk hebben.
- Team Leefomgeving heeft wijksafari's georganiseerd om de regisseurs van Werk en Inkomen en de coaches van het Sociaal Wijkteam bekend te maken met de voorzieningen in de wijk zodat bewoners daar naar doorverwezen kunnen worden.

Minder Malburgers in Duifje en Immerloo hebben problematische schulden (D)

Er is besloten te starten met de aanpak Immerloo schuldenvrij. Daarbij worden schulden van in eerste instantie 20 tot 50 bewoners overgenomen door ons. Doelstelling is om door het wegnemen van de schulden ontwikkeling mogelijk te maken en de bewoner weer toekomstperspectief te bieden. Het project zit nog in fase van planvorming en wordt opgenomen in het Nationaal Programma Arnhem Oost. Op dit moment zijn er nog geen schulden overgenomen.

Inspanningen 2023 (I)

De aanpak is onderzocht en wordt nu vormgegeven. Er wordt gestart met een beperkte groep bewoners om hier lering uit te trekken.

Kansengelijkheid (T)

Partners (waaronder het onderwijs) werken meer en integraal samen op het gebied van jeugd. Kansrijk opgroeien is integraal onderdeel van het programma van de samenwerkende partijen (D)

Het is gelukt om partners op het gebied van de jeugd meer en beter samen te laten werken. Het gezamenlijke zomerprogramma en afgestemde programmering voor de jeugd in Malburgen was een product hiervan. En daarnaast is er op de onderwerpen ouderbetrokkenheid en gezonde leefstijl een gezamenlijk referentiekader ontwikkeld.

De afstemming tussen de programma's Kansrijk Opgroeien vanuit de scholen en de programma's van de partners vindt op individueel schoolniveau plaats.

Inspanningen 2023 **(I)**

Door het bijeenbrengen van de jeugdpartners en agendering van de thema's van aan de jeugdtafel is deze doelstelling bereikt. Hierdoor is er een gezamenlijke zomerprogramma en afgestemde programmering voor de jeugd in Malburgen. En daarnaast is er op de onderwerpen ouderbetrokkenheid en gezonde leefstijl een gezamenlijk referentiekader ontwikkeld.

De jeugd heeft meer vertrouwen in hun toekomstperspectief en zijn beter hun grenzen aan te geven. hiermee wordt schooluitval , psychosociale problematiek en jeugdcriminaliteit voorkomen. (D)

Er is relatief weinig jeugdoverlast in Malburgen. De cijfers van schooluitval 2023 zijn nog niet bekend. In 2022 was er aanzienlijke stijging (3,3% t.o.v. 2,3 % in 2021) vanwege de coronajaren. De monitoring en het inzichtelijk maken van de effecten op individueel niveau en in samenhang met het wijkniveau is een vervolgstap.

Inspanningen 2023 **(I)**

Alle programma's van de jeugdpartners richten zich op thema's als versterken weerbaarheid, talentontwikkeling, stimuleren van en gezonde leefstijl en het omgaan met de online wereld en verleidingen vanuit het criminele circuit.

Ouders maken meer gebruik van voorschoolse voorzieningen (D)

Dit doel ligt op koers. We zijn gestart met voorbereidingen voor samenhangend interventieprogramma. Het is nog te vroeg in het proces om de resultaten hiervan terug te zien in de monitoring.

Inspanningen 2023 **(I)**

Er is met de partners een programma opgesteld met interventies voor investeren in het jonge kind in Malburgen. Daarmee wordt een samenhangend voorzieningenniveau voor ouders en jonge gerealiseerd. Daarmee verwachten we ook een toename van het gebruik van deze voorzieningen.
De uitvoering van het programma start de tweede helft van het jaar. Een aantal acties, wordt samen met de andere Arnhem Oost wijken in werkgroepvorm verder uitgewerkt en opgepakt.

Er komt met ingang van 1 maart 2024 een consultatiebureau in de Multi Functionele Accommodatie De Spil. In de tweede helft van het jaar vindt de noodzakelijke verbouwing hiervoor plaats.

De jeugd heeft een breder netwerk door een rijk aanbod in de sociale vrijtijdsbesteding buiten school , het aantal jongeren dat van het gezamenlijk programma voor de jeugd gebruik maakt, groeit jaarlijks (D)

Door de ambulante inzet van het jongerenwerk, in samenwerking met het locatie gebonden jongerenwerk, groeit de deelname aan de programma's.
Er heeft uitbreiding van het kinderwerk plaatsgevonden waardoor meer naschoolse activiteiten plaatsvinden.

Inspanningen 2023 **(I)**

Partners hebben een samenhangend aanbod voor de verschillende doelgroepen in de wijk. Daarin wordt ook verbinding gemaakt met de sportverenigingen op de Bakenhof om deelname aan de sportverenigingen te stimuleren.
Er is een samenwerking tussen de HAN en diverse partijen in de wijk rond het thema gezonde wijk. De tweede helft van het jaar wordt gebruikt om instrumenten te ontwikkelen om met name met jongeren in gesprek te komen over hun eigen gezondheid.

Gezondheid (T)

Meer Malburgers zijn gezond en maken minder gebruik van specialistische zorg. Meer inwoners en met name jeugdigen bewegen meer en weten beter wat gezonde voeding is en eten en leven gezonder (D)

We zitten op koers. Bij jeugdpartners is een toename van nieuwe unieke deelnemers die gebruik maken van het sport- en beweegaanbod. Daarnaast is het thema gezonde leefstijl onderdeel van de activiteiten van de jeugdpartners in Malburgen, waardoor meer jongeren kennis hebben over dit thema.

Inspanningen 2023 (I)

Er is een samenwerking opgezet tussen kennisinstellingen en organisaties in de wijk om programmatisch te werken aan de gezonde wijk Malburgen. Hierbij hanteren we het model van positieve gezondheid als uitgangspunt. Met inzet van studenten willen we de gezondheidsopgave en het gezondheid bewustzijn van jongeren in beeld brengen.

Het 1e half jaar is het resultaat van de samenwerking met de studenten van de Hogeschool Arnhem Nijmegen minder succesvol dan verwacht omdat dat de uitvoering van de opdracht (welke methode is bij jongeren geschikt om in gesprek te komen over een gezonde leefstijl) kwalitatief onvoldoende was.

De subsidiepartners bieden gezonde voeding aan tijdens activiteiten en passend bij de activiteiten, er is een gezamenlijk begrip onder de subsidiepartners over gezonde levensstijl.
Het is echter te ambitieus gebleken om alle organisatoren, dus ook informele en/of niet gesubsidieerde organisaties, van jeugdactiviteiten gezonde voeding aan te laten bieden. Deze inspanning schuift op naar 2024.

Veiligheid (T)

Minder Malburgers ervaren jeugdoverlast (D)

De jeugdoverlast is beperkt in Malburgen. Er is een goede samenwerking tussen de jeugdpartners en handhavende partners in Malburgen en er is veel kennis over de jongeren in de wijk.

Inspanningen 2023 (I)

Via het wijkveiligheidsoverleg waarin diverse partners zijn aangesloten (waaronder jongerenwerk en straatcoaches) wordt de situatie nauwlettend gevolgd en opgetreden waar nodig of contacten gelegd. Wekelijks monitoren we op cijfers en acteren hier op. Op basis van de meldingen en ingebrachte expertise van veiligheidspartners wordt met de partners bepaald, waar en welke aanpak wordt ingezet op jeugdoverlast.

Ook worden activiteiten voor jongeren georganiseerd die aansluiten bij hun behoeften.
Vanuit Veilig in en om School (VIOS) is aandacht voor veiligheidssituaties rond school.

Bezoekers van De Drieslag ervaren minder overlast (D)

De concrete maatregelen moeten nog genomen worden. We zitten op koers met de uitvoeringsmaatregelen. Het is nog te vroeg om de afname van de overlast te meten.

Inspanningen 2023 (I)

Voor de Drieslag is een projectleider aangesteld die samen met ondernemers, bewoners en gemeente een aanpak ontwikkelt om overlast tegen te gaan en de uitstraling van de Drieslag te verbeteren. Alle wensen en behoeften vanuit ondernemers, bewoners en gemeente zijn geïnventariseerd. Er wordt gewerkt aan een actieplan om de maatregelen gecoördineerd uit te voeren.

Bewoners ervaren meer dat misdaad niet loont en wordt aangepakt (D)

Doel was om via een persoongerichte en projectmatige aanpak de 'wijkkoningen en windhappers' in de wijk aan te pakken en de resultaten daarvan breed te delen via de (social) media zodat bewoners in de wijk ervaren dat misdaad niet loont. Dit doel is niet gehaald vanuit het delen van de resultaten van dit project. Voor het overige is het doel wel behaald.

Inspanningen 2023 **(I)**

Vanuit het project wijkkoningen en windhappers is niet tot een resultaat gekomen, omdat het project afhankelijk is van een convenant tussen politie, Uitkeringsinstituut Werknemersverzekeringen en Werk en Inkomen. Dit convenant is nog niet tot stand gekomen. De verwachting is nu dat dit eind van het jaar kan worden afgesloten. De aanpak gaat dan volgend jaar plaatsvinden.

Resultaten van reguliere handhavingsacties in de wijk worden actief verspreid en gedeeld onder andere op social media door handhaving en politie wat wel bijdraagt aan deze doelstelling.

Openbare ruimte (T)

Verbeteren inrichting openbare ruimte (D)

Op tal van plekken is de openbare verbeterd doordat er meer ruimte is gecreëerd voor sporten en ontmoeten. Daarnaast lopen we op koers met de vergroening van de openbare ruimte en het verbeteren van de verkeersveiligheid in Malburgen West.

Inspanningen 2023 **(I)**

Dit jaar is de ‘freerun course’ geopend in het toekomstig Olympuskwartier. Ook zijn er plannen in samenwerking met bewoners van de Dragonstraat gemaakt voor nieuwe spel en beweegaanleidingen in hun straat en zijn er plannen voor de vernieuwing van Sportpark de Bakenhof.

De ontwikkeling van het realiseren van een buitenspeellocatie rondom de Malburcht maakt deel uit van de totaalontwikkeling Veerpolderstraat. De procesgang van de ontwikkeling Veerpolderstraat heeft een aantal wendingen gehad. Daardoor is de ontwikkeling van de buitenspeellocatie vertraagd.

We onderzoeken hoe de inrichting van de openbare ruimte rond de pleinen in Immerloo kan bijdragen aan het doel en welke behoeften er bij de bewoners leven. Het zit in de fase van onderzoek naar kansen tussen verschillende gemeentelijke disciplines om de openbare ruimte van Immerloo pleinen aantrekkelijker te maken voor bewegen, sporten, vergroening en ontmoeten.

Vanuit het onderzoek verbeteren verkeersveiligheid in Malburgen-West liggen er de eerste voorstellen voor de aanpak van een aantal straten.

Er is een wijkgroenagenda opgesteld. De uitvoering daarvan wordt de tweede helft van het jaar ter hand genomen.

W6 Schuytgraaf/ Elderveld

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelf- en samenredzaam (er is meer sociale cohesie) (D)

Bewonersondersteuning speelt een verbindende rol bij activiteiten en jaagt aan. Partners stemmen hun activiteiten met elkaar af en werken samen bij het realiseren van gezamenlijk bepaalde doelen. Op verschillende plekken wordt gewerkt aan ontmoetingsvoorzieningen, zoals bijvoorbeeld rondom het Breezandpad, het plaatsen van Mobiele Ontmoetingsplekken en het realiseren van een jeugdruimte in Schuytgraaf.

Inspanningen 2023 (I)

- In alle subsidieopdrachten is het leveren van maatwerk, passend bij de wijken en haar doelgroepen, verankerd. Met partners zijn gezamenlijke wijkdoelen en activiteiten bepaald. Activiteiten worden flexibel en verspreid over het jaar ingezet en aan diverse tafels doorlopend afgestemd en bijgesteld.
- In Elderveld is bewonersondersteuning en ouderenwerk actief om initiatieven te ondersteunen, te adviseren (bijvoorbeeld met een financiële aanvraag naar het wijkplatform) en te verbinden in de wijk. Hierbij wordt nauw samengewerkt met partners in de wijk, zoals jeugdwerk, Rozet en Sportbedrijf. Bewonersondersteuning is in Schuytgraaf aan het inventariseren op welk vlak initiatieven en bewoners ondersteuning nodig hebben en hoe geïnvesteerd kan worden in sociale cohesie in de wijk.
- Het netwerk op gebied van eenzaamheid is verstevigd, men kent elkaar en weet elkaar te vinden. Zo wordt er voor gezorgd dat er tijdens de zomermaanden en rondom de feestdagen aan het einde van het jaar genoeg aandacht is en er extra activiteiten zijn voor eenzame ouderen.
- Er is een tijdelijke Mobiele Ontmoetingsplek geplaatst bij sportpark Schuytgraaf. Voor de realisatie van een jeugdruimte voor 10 jaar is een voorstel opgesteld. Daarnaast is een Mobiele Ontmoetingsplek bij skatebaan Schuytgraaf vervangen door een grotere en wordt er een extra geplaatst in de wijk. In verschillende andere projecten, zoals de herinrichting van de openbare ruimte rondom de scholen en sporthal aan het Breezandpad en de aanleg van een multifunctioneel sport- en spelveld in Schuytgraaf wordt ruimte voor ontmoeting ingepast.

Meer jongeren tot 27 jaar en alleenstaande ouders kunnen zichzelf financieel redden (D)

Het Goed Geregeld Loket in Elderveld wordt goed gevonden en er zijn contact- en spreekmogelijkheden. Werk en Inkomen heeft focus op de doelgroepen jongeren tot 27 jaar en ouders met kinderen.

Inspanningen 2023 (I)

- De aanpak die achter de voordeur gaat bij bewoners aan het Schipholplein is in volle gang, inmiddels is de helft van de bewoners gesproken. Jongeren die behoefte hebben aan ondersteuning en participatiebegeleiding hebben een traject toegewezen gekregen vanuit een integrale aanpak vanuit de gemeente en in samenwerking met andere partners.
- Vanuit Werk en Inkomen wordt er extra ingezet op begeleiding van alleenstaande ouders met kinderen, onder andere met kinderopvang en optimalisatie van inkomensregelingen.
- In Elderveld is het Goed Geregeld Arnhem loket, waar bewoners de weg naartoe goed weten te vinden. Ook zijn hier spreeklocaties. Bewoners van Schuytgraaf kunnen van deze locatie gebruik maken. Wens is nog om ook mogelijkheden in Schuytgraaf te creëren.

Meer 55+ers wonen zo lang mogelijk prettig en zelfstandig (D)

De tien actiepunten uit het 'prettig oud worden in Elderveld' plan zijn uitgevoerd of belegd.

Inspanningen 2023 (I)

Korte termijn acties zijn uitgevoerd en middellange- en lange termijn acties zijn belegd bij partners.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders zijn in staat om hun rol en verantwoordelijkheid te nemen als het gaat om opvoedingsvraagstukken (D)

Er worden ontmoetingsactiviteiten met en voor ouders georganiseerd. Zij worden betrokken bij activiteiten voor hun kinderen en er wordt actief ingezet op het bekend maken van plekken waar ouders informatie en advies kunnen krijgen.

Inspanningen 2023 (I)

- In beide wijken is een speelmorgen actief. Daarnaast heeft bewonersondersteuning en jeugdwerk de opdracht om te inventariseren waar ouders verder nog behoefte aan hebben.
- Samenwerking met ouders wordt standaard in subsidiebeschikkingen opgenomen en gemonitord in kwartaalgesprekken.
- Samen met het Sociaal wijkteam wordt bekeken hoe ouders via bijvoorbeeld de basisscholen sneller en laagdrempeliger bereikt kunnen worden. Het lukt nog niet altijd goede afspraken met scholen te maken en/of zichtbaar genoeg te zijn voor ouders.

Meer jeugd van 0-18 jaar kan zich op cognitief, motorisch en sociaal-emotioneel vlak ontwikkelen tot gezonde en zelfredzame burgers (D)

We zetten in op dat kinderen en jongeren weten waar hun talenten liggen en die kunnen ontwikkelen. Kinderen en jongeren weten waar ze terecht kunnen voor informatie en advies.

Inspanningen 2023 (I)

- Er ligt een voorstel voor realisatie van een jongerenruimte op de parkeerplaats van sportpark Schuytgraaf.
- Op vier scholen zijn doorlopende programma's na school, die steeds geëvalueerd en bijgesteld worden. Met de andere scholen worden gesprekken gevoerd over waar behoefte aan is.
- In de welzijnsactiviteiten in de wijk zijn het ontwikkelen van talenten, gezonde leefstijl, omgaan met sociaal media, weerbaarheid en identiteitsontwikkeling prominente onderwerpen in de programmering. Jeugdwerkers zijn een belangrijke toegang tot informatie en advies voor kinderen en jongeren.
- Met de keuze om jongerenwerk opnieuw in te gaan richten, is het inzetten op de online leefwereld en op social media proactief zijn nog beperkt opgepakt.

Openbare Ruimte (T)

Bewoners zijn meer tevreden over de inrichting en het onderhoud van de openbare ruimte (D)

Bewonersvragen en –initiatieven worden waar nodig opgepakt en ondersteund.

Inspanningen 2023 (I)

- Er is regelmatig contact met bewonersinitiatieven in de openbare ruimte en waar nodig worden bewoners ondersteund bij het beantwoord krijgen van hun vragen en het uitvoeren van hun initiatieven.
- Op vraag van bewoners of wijkpartners worden schouwen georganiseerd, bijvoorbeeld bij winkelcentrum Elderhof en winkelcentrum Schuytgraaf.
- Voor de omgeving van het Breezandpad wordt een definitief ontwerp gemaakt op basis van overleg met alle belanghebbenden. Het plan zal, afhankelijk van beschikbare financiën, in fases worden uitgevoerd. Voor het multifunctioneel sport- en spelveld ligt er een definitief ontwerp en wordt nu overgegaan tot realisatie.

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder last van fysieke verloedering (D)

Er zijn veel bewonersinitiatieven in de openbare ruimte rondom bijvoorbeeld groenonderhoud en zwerfafval ruimen. Met partners zetten we in op het tegengaan en zo spoedig mogelijk verminderen van (jeugd)overlast.

Inspanningen 2023 (I)

- In het wijkveiligheidsoverleg worden acties met betrekking tot (sociale) veiligheid afgesproken en uitvoering gemonitord. Met de partners van het overleg is het wijkveiligheidsplan geactualiseerd.
- Jongeren die elkaar in de openbare ruimte ontmoeten worden aangesproken op hun houding en gedrag. In het wijkveiligheidsoverleg worden groepen gemonitord en afspraken gemaakt over uit te voeren acties bij overlast.
- Er is nagedacht over het samen met Vivare aanpakken van een straat in Elderveld, daar is ook een enquête gehouden onder bewoners door Vivare. Onze partners sluiten aan bij deze aanpak.

Bewoners ervaren minder woonoverlast (D)

Er melden zich (nieuwe) bewoners die zich actief in willen zetten en andere bewoners willen aanspreken. Veel jongerengroepen in de openbare ruimte zijn goed aanspreekbaar, niet alle bewoners durven dit te doen.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het team Leefomgeving en partners zijn actief op social media en wijzen bewoners in persoonlijke gesprekken op meldmogelijkheden en wat zij zelf kunnen doen.
- Het team Leefomgeving zorgt in samenwerking met partners voor een snelle signalering en afhandeling van overlastmeldingen.

W7 De Laar/ Elden

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Bewoners voelen zich prettig en kunnen meedoen in hun omgeving (sociaal zelfredzaam) (D)

De samenwerkingslocaties worden verder ontwikkeld en versterkt. Het aanbod wordt beter afgestemd en er wordt geïnvesteerd op wijkcommunicatie.

Inspanningen 2023 (I)

- Het aanbod bij ontmoetingslocaties wordt op elkaar afgestemd en geborgd. Bewonersinitiatieven krijgen een maximale rol bij de programmering en uitvoering.
- Er worden samen met bewoners plannen ontwikkeld die buitenruimtes aantrekkelijker maken voor intensiever gebruik.
- Vanuit de nieuwe wijkvisie op spelen en bewegen worden de speel- en beweeglocaties in de wijk indien nodig aangepakt en verbonden.
- Werkgroepen en bewonersinitiatieven worden waar nodig ondersteund. Er wordt gewerkt aan een goede onderlinge verbinding tussen de actieve groepen en meer betrokkenheid op de wijk als geheel.
- In samenwerking met het Sociaal wijkteam en andere wijkpartners worden kansen in de eigen omgeving vergroot door het versterken van het aanbod van voorliggende voorzieningen.

Sterker zelforganiserend vermogen van bewoners (financieel zelfredzaam) (D)

De partijen weten elkaar op uitvoeringsniveau inmiddels goed te vinden. Door bezettingsproblemen en andere prioriteiten bij zowel Sociaal wijkteam als Werk en Inkomen is een intensievere gebiedssamenwerking met wijkpartners dit jaar niet haalbaar.

Inspanningen 2023 (I)

Aansluiting op gebiedsnetwerken door de gemeente is in ontwikkeling. Voor het opzetten van informatie- en adviespunten is stedelijke regievoering randvoorwaardelijk. Zodra dit start zullen we vanuit het gebied hierop aanhaken.

Kansengelijkheid (T)

Bewoners de mogelijkheid bieden om zelfstandiger en steviger in de maatschappij te staan en indien nodig meer zelf de regie te kunnen voeren over hun leven (D)

Voor een substantiële verbetering op dit thema is een intensievere samenwerking en integrale en gebiedsgerichte aanpak randvoorwaardelijk. Door bezettingsproblemen en andere prioriteiten bij partners is een intensievere gebiedssamenwerking met wijkpartners dit jaar helaas niet haalbaar.

Inspanningen 2023 (I)

Dit jaar zijn al stappen gemaakt rondom de integrale aanpak per inwoner. Er zijn stappen gezet om toe te werken naar de ambitie om een meer gebiedsgerichte participatieaanpak op te zetten in intensieve samenwerking met de andere gebiedspartners. Dit met als doel om beter aan te sluiten op de behoeften en (participatie) kansen van de inwoner. Zo worden trajecten vanuit Scalabor al dichter bij in de wijk georganiseerd.

Meer kinderen bereiken die extra ondersteuning kunnen gebruiken in hun ontwikkeling en hier een goed en passend programma voor aan te bieden (D)

Door extra aandacht binnen het programma Kansrijk opgroeien voor de overgang tussen basis- naar voortgezet onderwijs en de koppeling met het jongerenwerk wordt de doorgaande lijn verder verstevigd. De ontwikkeling van het nieuwe jongerenwerk in afstemming met de omliggende gebieden krijgt verder vorm.

Inspanningen 2023 (I)

De uitvoering van het programma 2023 en de samenwerking tussen de partners loopt voorspoedig. Met de wijkpartners werken we aan een toename van deelnemers uit de doelgroep, verhoging van het gebruik, verhoging van de ouderbetrokkenheid en de aansluiting met de wijkpartners en het voortgezet onderwijs.

Openbare ruimte (T)

Bewoners zijn tevreden over hun leefomgeving (D)

De verbetering en verbinding van de verschillende speellocaties en het versterken van mogelijkheden voor ontmoeten krijgt steeds meer vorm. Het ondersteunen van de bewonersinitiatieven wordt voortgezet.

Inspanningen 2023 (I)

We zijn gestart op twee hotspots in De Laar en het Winkelcentrum Oostburgwal. Samen met wijkpartners werken we aan een integrale (preventieve) aanpak ter verbetering van de leefbaarheid.
De volgende hotspots voor een vergelijkbare aanpak zijn al in kaart gebracht. We hebben aanpassingen gedaan in de openbare ruimte, gericht op bewegen, spelen en ontmoeten, zoals aan speellocaties, bankjes, jeu de boules baan en een schaaktafel.

Veiligheid (T)

Bewoners voelen zich veilig en zijn betrokken in hun buurt (D)

Samen met de partners worden overlast locaties tijdig en steeds vaker preventief aangepakt.

Inspanningen 2023 (I)

Een brede preventieve aanpak is het uitgangspunt voor het nieuw vorm te geven jongerenwerk in de wijk.
We zijn gestart op twee hotspots samen met Vivare in De Laar en het winkelcentrum Oostburgwal. We zijn gekomen tot een verbeterplan, dat al gedeeltelijk is gerealiseerd. Samen met wijkpartners werken we aan een integrale (preventieve) aanpak ter verbetering van de leefbaarheid.
We zijn met verschillende verkeerswerkgroepen en actieve wijkbewoners in gesprek om verkeersknelpunten aan te pakken.

W8 Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer ontmoetingsplekken (D)

In alle drie de wijken wordt gekeken naar mogelijkheden om bestaande ontmoetingsplekken te optimaliseren en daar waar nodig nieuwe ontmoetingsplekken te realiseren.
Daarnaast activeren we het netwerk van partners (vrijwillig en professioneel) via netwerkbijeenkomsten. Om op deze wijze de verbinding te versterken en zo voor bewoners meer kansen tot ontmoeten te creëren.

Inspanningen 2023 (I)

De Fontein kent steeds ruimere openingstijden en is inmiddels 6 dagen in de week open.
In samenwerking met de cultuuracademy wordt er gekeken naar mogelijkheden om bewoners die nog niet vanzelfsprekend de weg naar de Fontein weten te vinden toch te verleiden om te komen.

De Stichting Immerloopark buigt zich over de alternatieven in het Immerloopark. Dat heeft nog geen alternatief plan opgeleverd dat met de gemeente gedeeld is.

Er worden gesprekken gevoerd met verschillende partijen voor ontmoetingsplekken in RKV. Deze richten zich niet alleen op Rijkerswoerd. In Rijkerswoerd is een ontmoetingsplek voor jongeren gerealiseerd.

In de eerste helft van 2023 is er een netwerkbijeenkomst geweest voor vrijwilligers en professionals in de wijk. Dit wordt in de tweede helft van het jaar herhaald. Het verbinden van bestaande ontmoetingsplekken krijgt hier ook een plek in.

Meer ommetjes (D)

In RKV loopt nu een project om de mogelijkheden voor looproutes in kaart te brengen. Onlangs is er een boekje met cultuurroutes in Kronenburg en Vredenburg uitgebracht.
In het ontwikkelperspectief Kronenbrug wordt gekeken naar de looproutes in de wijk.
In Rijkerswoerd wordt onderzocht of het Zeegbos mogelijkheden kan bieden voor ommetjes.

Inspanningen 2023 (I)

Er zijn geen bankjes gerealiseerd, omdat de - door bewoners - aan te leveren informatie daaromtrent nog niet beschikbaar is.

De partners in de wijk zijn gestimuleerd om gezamenlijk een programma te ontwikkelen in de openbare ruimte. Na het boekje met kunstroutes in Rijkerswoerd heeft Rozet in samenwerking met bewoners een boekje met kunstroutes in Kronenburg en Vredenburg uitgebracht.

Kansengelijkheid (T)

Bevorderen kansengelijkheid (D)

Jeugd in Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg heeft de mogelijkheid gekregen om zich persoonlijk te ontwikkelen op het vlak van cultuur, sport, zelfstandigheid en weerbaarheid. De jeugd staat steviger in de schoenen en is beter voorbereid op volgende stappen in hun leven.

Inspanningen 2023 (I)

Binnen het programma Kansrijk Opgroeien is er met de scholen gewerkt aan naschoolse programma's op het gebied van sport, cultuur, weerbaarheid, ontwikkeling et cetera. Inmiddels zijn daar bijna alle basisscholen uit het gebied bij aangesloten. In aansluiting daarop heeft er tijdelijk een schaatsbaan in de wijk gestaan, The Big Draw in Kronenburg, social mediatraining, Vitesse Hattrick, Run4Fun en het vakantiekamp hebben plaatsgevonden.
Via de scholen is voor individuele kinderen budget beschikbaar gesteld voor kleding, schoeisel, persoonlijke hygiëne en is sinterklaasviering voor kinderen in armoede mogelijk gemaakt.
Een beurs voor tweedehands schoolspullen, sportartikelen en buitenspeelartikelen heeft plaatsgevonden.
Voor de kinderen van het voortgezet onderwijs is via PowerPlug Academy de mogelijkheid geboden voor huiswerkbegeleiding, persoonlijke ontwikkeling en loopbaanonderzoek.
Vanuit Rijnstad en The Point worden jongeren vaardigheden aangeleerd om zich in de huidige maatschappij te redden. Powerplug en Rijnstad zijn in contact gebracht met Prospect4Cash. Deze partij helpt jongeren aan werk en begeleidt ze daar langdurig in.
Het netwerk voor opvoedondersteuning wordt in kaart gebracht en zal in 2023 afgerond worden. Dit zal gedeeld worden met de scholen.

Het project Huiselijk Geweld en Kindermishandeling is afgerond en krijgt een vervolg in de opvoedondersteuning plan Nieuw-Zuid.

De regisseurs van Werk en Inkomen hebben op woensdagochtend een locatie in de Fontein tot hun beschikking en op donderdag bij het Sociaal wijkteam. Mogelijkheden tot uitbreiding worden nog onderzocht.

Er is extra inzet geweest op de jonge-moedergroep. Dit heeft plaatsgevonden in de vorm van een verdiepende training op het gebied van opvoedondersteuning.

Naast het programma voor de jeugd hebben wij in 2022 een opdracht verstrekt voor kansengelijkheid voor volwassenen. Hier wordt met name ingezet op kansengelijkheid voor (allochtone) vrouwen. Deze opdracht wordt door Rijnbrugcoaching uitgevoerd. In september zal een evaluatie plaatsvinden.

Openbare ruimte (T)

Vergroenen van de wijk (D)

Dit doel blijft onverminderd van kracht. Met bewoners en professionals is gesproken over de mogelijkheden om de wijk te vergroenen. Daar waar mogelijk is er ook al uitvoering aan gegeven (een opsomming van de concrete resultaten is hieronder bij de inspanningen weergegeven). Daarbij zijn het tegengaan van wateroverlast en hittestress belangrijke onderwerpen.
In Rijkerswoerd is een werkgroep Groen actief en een werkgroep Duurzaamheid in oprichting.

Inspanningen 2023 (I)

- Boomspiegels Schepen te Boeckoppad zijn vergroot.
- Aan de Schepen van Hemertstraat zijn stenen verwijderd en is groen aangebracht.
- De herinrichting van de Heiligerleeplaats is gerealiseerd.
- Adorppad, de gesprekken met bewoners zijn gestart, met als doel het plein te verbeteren. Minder steen, meer groen is de insteek.
- Bronsveenhof, de gesprekken met bewoners zijn gestart, met als doel het plein te verbeteren. Minder steen, meer groen is de insteek.
- Groningerpark is uitgebreid. Het versteende plein van de scholen is met de nieuwbouw verkleind. Het overgebleven gedeelte is vergroend en samengevoegd met het achterliggende Groningerpark. Hierdoor is een mooiere speelruimte voor de jeugd ontstaan.
- Allerlei kleine vergroeningsprojecten in het gebied tussen de busbaan en de Huissensedijk zijn in ontwikkeling.
- In Rijkerswoerd is een zeer actieve werkgroep Groen.
- In een groot stuk weide aan de Mooieweg worden bomen geplant.

Er wordt nauw samengewerkt tussen de projectgroep Ontwikkelperspectief Kronenburg en het team Leefomgeving RKV. Dit zorgt er mede voor dat projecten in zicht blijven als deze wel/niet binnen het ontwikkelperspectief vallen.

We ondersteunen de werkgroep Groen in Rijkerswoerd. Hier vindt nauwe samenwerking plaats. De werkgroep Groen heeft een uitgebreid plan ingediend met kansrijke plekken om te vergroenen. Een selectie van deze plekken, die in overleg met de werkgroep Groen tot stand is gekomen, is opgenomen in de wijkgroenagenda.

We zijn bezig met het opzetten van een programma voor ontmoeting in het Groen. Er is inmiddels subsidie verleend voor drie pilot activiteiten.
De gesprekken rondom de verplaatsing van de Tuinmaat lopen. Vanuit het team Leefomgeving zijn, naast formatieve inzet, middelen beschikbaar gesteld voor een eventuele verhuizing.

Verbeteren algehele gesteldheid van de wijk (D)

Dit onderwerp blijft voor bewoners onverminderd belangrijk. Helaas zien we dat sommige bewoners er voor kiezen hun huisraad naast containers te zetten. Ook verwaarloosde achtertuinen vormen regelmatig een ergernis bij bewoners in de wijk.
Opschoondag met wijkpartners staat op de planning voor het gebied rondom het Stedumhof in Vredenburg.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In Kronenburg wordt een wijkschouw gehouden.
- In Rijkerswoerd heeft de werkgroep Groen een uitgebreid overzicht van kansrijke vergroeningsplekken opgesteld, een selectie van deze plekken is opgenomen in de wijkgroenagenda.
- De ongediertebestrijder in het gebied heeft het verzoek gekregen om meer inzet te plegen in Kronenburg ten aanzien van de overlast van ratten en andere ongedierte. Er wordt gewerkt aan een risico-inventarisatieplan voor Kronenburg.

Betere balans in het speelaanbod (D)

Spelen is een belangrijk onderdeel van de ontwikkeling van kinderen. Op dit moment concentreren we ons op de speelplekken die onderhoud nodig hebben of waar bewoners zelf initiatief nemen en aangeven dat ze graag verandering willen.
Daarnaast houden we bij het aanpassen of aanleggen van speelplekken rekening met inclusief spelen.
Het natuurcentrum heeft een plan ingediend voor het aanpassen en inclusief maken van de stadsboerderij in Rijkerswoerd.

Inspanningen 2023 **(I)**

Op basis van de vraag vanuit bewoners worden speelplekken aangepast. Dit kan het vervangen of aanpassen aan de leeftijdscategorie van speeltoestellen zijn.

Los van de fysieke plekken kijken we ook naar het aanbod op de verschillende speellocaties. Voorbeelden hiervan zijn de inzet van de spelcontainers, Run4Fun en het programma op de skatebaan.

In samenwerking met het Sportbedrijf, maar ook met input van Rijnstad, is gekeken naar de ontwikkeling van het sportaanbod. Denk bijvoorbeeld aan het pimpen van helmen om het belang van veilig sporten te benadrukken.

Adorppad en Bronsveenhof: er is ter plaatse een uitvraag geweest en momenteel wordt er gewerkt aan de hand van input door ouders, bewoners en kinderen aan het verbeteren van deze speelplek.

Parkeerkrapte en foutparkeren (D)

Samen met de bewoners wordt gekeken wat de mogelijkheden zijn om parkeerkrapte en -overlast aan te pakken. Het is lastig om een balans te vinden tussen de verschillende ambities (vergroening) en belangen (parkeerbehoefte). Vooralsnog weten we de parkeerkrapte en foutparkeren onvoldoende terug te dringen

Inspanningen 2023 **(I)**

Naar aanleiding van een parkeeronderzoek in Rijkerswoerd is gebleken dat in bepaalde gebieden de parkeerdruk hoog is (soms meer dan 100%). Aan de hand hiervan is er getoetst of er mogelijkheden zijn om parkeerplekken te realiseren zonder af te doen aan het groen.
Dit is een zeer lastig probleem om op te lossen. Vooralsnog is er geen zicht op een passende oplossing.

Meer handhaving en stimuleren eigen verantwoordelijkheid (D)

Met bewoners in de wijk wordt samengewerkt aan de overlast van hondenbezit. Met de resultaten van deze werkgroep gaan we ook kijken of dit toepasbaar is in de andere wijken.

De mogelijkheid om reclassering in te zetten voor extra opruimacties is helaas niet gelukt.

Inspanningen 2023 **(I)**

Er zijn depodag-uitgiftepunten geplaatst in Rijkerswoerd. Bewoners hebben zich gecommitteerd om deze regelmatig te controleren en van zakjes te voorzien.
De mogelijkheden voor een omheind hondenlosloopveld worden kleiner nu blijkt dat bij een kansrijke plek afspraken gemaakt zijn met de aangrenzende ondernemer.

Op het gebied van handhaving wordt gestuurd op de inzet van de huidige handhavers. Via het veiligheidsoverleg wordt gekeken welke prioriteiten er gesteld moeten worden.

Veiligheid (T)

Minder overlast (D)

Voor de reguliere handhaving is een proces tot stand gekomen om beter richting te geven aan de prioriteiten van de handhavers, in de vorm van een jaarplanning en het bepalen van de prioriteiten in het wijkveiligheidsoverleg. De uitvoering hiervan is gestart. Hoewel veiligheid objectief moeilijk meetbaar is hebben we de indruk dat de hotspots goed in beeld zijn en dat er door gerichte inzet minder klachten over komen. Daar waar klachten zijn wordt de inzet hierop besproken in het maandelijkse wijkveiligheidsoverleg. Klachten over overlast bij de skatebaan doen zich niet meer voor.

Inspanningen 2023 **(I)**

Het jeugdpreventieplan staat volop in de aandacht. Er wordt door de drie gebieden in Zuid die er bij betrokken zijn hard aan gewerkt.
De aanpak voor de plekken waar drugshandel plaatsvind is in het recent opgestelde veiligheidsplan opgenomen en geborgd in de wijkveiligheidsoverleggen.

Meer verkeersveiligheid (D)

Veiligheid in de wijk is heel belangrijk. In Rijkerswoerd is een werkgroep actief die dit onderwerp in kaart brengt en met het team Leefomgeving bespreekt.
Oversteekplaatsen zijn niet de enige optie (en creëren schijnveiligheid) om een straat veiliger te maken. Er is en wordt blijvend breder gekeken naar mogelijkheden om de Marga Klompélaan veiliger te maken.

Inspanningen 2023 **(I)**

Het aanbrengen van de oversteekplaatsen blijkt op de Marga Klompélaan niet de oplossing voor de ervaren onveiligheid te zijn. Dit is met de bewoners besproken.
We kijken verder naar mogelijkheden om de veiligheid te verhogen. Hierbij valt onder andere te denken aan het periodiek plaatsen van matrixborden. Vooralsnog is er nog geen extra handhavingscapaciteit beschikbaar om de onveiligheid te kunnen bestrijden.

In 2022 zijn de voorbereidingen gestart voor de aanpassing van de Groningensingel en de Kruisstraat (RijnWaalpad). De uitvoering van beide projecten is gestart.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken (A)

Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven (D)

Zie onderstaande toelichtingen.

Rekenkamer: Uitvoeren onderzoeksprogramma (I)

De rekenkamer heeft in eind 2022 het vooronderzoek naar armoede afgerond en het vervolgonderzoek opgestart. Daarbij heeft de rekenkamer onder andere uitvoerige gesprekken gevoerd met klanten van de Voedselbank. De beschouwingen uit het vooronderzoek zijn gedeeld met de raadsfracties. Het vooronderzoek diende als basis voor het hoofdonderzoek naar generatiearmoede. Het hoofdonderzoek is begin 2023 opgestart. In het kader van dit hoofdonderzoek is onder andere gesproken met vijftien gezinnen, netwerkpartners en betrokken ambtenaren. De nota van bevindingen zal in de loop van augustus worden aangeboden voor ambtelijk wederhoor. In september is een expertsessie gepland, in oktober zal bestuurlijk wederhoor plaatsvinden waarna het rapport aan de raad kan worden aangeboden.

Sinds de start van het onderzoek is er, onder andere door het uitvallen van medewerkers van de rekenkamer, het vertrek van betrokken ambtenaren en een wisseling van de wacht bij de onderzoekers enige vertraging opgetreden.

Odra
In het voorjaar van 2023 heeft een onderzoek plaatsgevonden naar de Odra (omgevingsdienst). De resultaten worden kort na de zomer aangeboden.

Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV)
De rijksoverheid heeft een programma opgezet voor een langjarige inzet van het Rijk om samen met gemeenten en andere lokale partijen de leefbaarheid en veiligheid in 20 focusgebieden in 19 steden weer op orde te krijgen en de bewoners weer perspectief te bieden. De rekenkamers van Heerlen, Arnhem en Groningen hebben besloten om dit grote programma in hun gemeente (Arnhem-Oost) langjarig met onderzoek te gaan volgen. In een dergelijk lange periode van twintig jaar zullen er naar verwachting veel wisselingen in de raad en het lokale bestuur plaatsvinden, waardoor de raad niet altijd meer de kennis heeft over in het verleden gemaakte keuzes. De rekenkamer kan ten behoeve van de raad het historisch overzicht bewaren en bewaken.

Na de gemeenteraadsverkiezingen heeft de rekenkamer met een groot deel van de fracties gesproken over het onderzoeksprogramma 2023-2024.

College: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten (I)

Het jaar van de eerste kinderburgemeester zit er bijna op. De tussenevaluatie hiervan laat de voortgang zien, maar geeft ook punten voor verbetering. Deze zijn benoemd in aanbevelingen op korte en lange termijn. Waar mogelijk nemen we een deel van deze aanbevelingen mee in het proces van het volgend jaar. Voor het volgend jaar van de tweede Arnhemse kinderburgemeester zijn de voorbereidingen in volle gang.

De pilot digitale wijkpanels draait in twee wijken: Presikhaaf en de Laar. In beide wijken is eerste enquête uitgezet en zijn de resultaten inmiddels binnen. Het ultieme resultaat is een permanent digitaal wijkpanel waar inwoners eigenaar zijn van het wijkpanel en gevraagd en ongevraagd (wijk)wethouder, college en raad adviseren over onderwerpen die spelen in de wijk.

Het proces rond het organiseren van het eerste Arnhemse burgerberaad met als onderwerp afval is in volle gang. Via een proces van bijeenkomsten en discussies zal het burgerberaad adviezen formuleren. Burgerberaden zijn bedoeld om te laten zien wat er leeft in de samenleving en welke ideeën door mensen uit de samenleving kunnen worden ontwikkeld. Voor de organisatie van een burgerberaad wordt een (of meerdere) externe partij(en) aangetrokken, die ervaring heeft met het in goede banen leiden van het proces en een groot deel van de organisatie op zich kan nemen.

College: Eenduidige werkwijze leveren **(I)**

We blijven leren van onze participatie met inwoners en andere belanghebbenden. Bij de jaarlijkse evaluatie zijn drie projecten geëvalueerd. Er wordt intern bij gemeentelijke plannen, projecten en beleid gewerkt met het stappenplan Participatie. Dit beleidskader helpt om voorafgaand van een project of bij de start van nieuw beleid (plan) helder te maken wat het doel is van de participatie, wie meepraten, wie welke rol heeft, binnen welke kaders er participatie mogelijk is er wat er gebeurt met de opbrengsten. De essentie is dat we het participatieproces goed inrichten en het speelveld helder maken: waar zit wel of geen ruimte tot participatie. Verwachtingsmanagement is essentieel. Medewerkers van onze gemeente worden getraind op inzet van effectieve burgerparticipatie door hen leren te laten werken met het Arnhems stappenplan participatie en te oefenen met verschillende casussen.

Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken (D)

De samenwerking en partnerschappen liggen op koers. Tussentijdse resultaten voor de GMR, de VNG en G40 en de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en grote steden in Noordrijn-Westfalen zijn hieronder per onderdeel aangegeven.

Arnhem werkt in de Groene Metropoolregio samen aan maatschappelijke opgaven die om een regionale aanpak vragen **(I)**

Arnhem geeft in 2023 samen met de Groene Metropoolregio mede uitvoering aan de opgaven in de regionale agenda en de hiermee samenhangende lobbyagenda. In de eerste helft van het jaar zijn op alle vijf de opgaven in de regionale agenda 2023-2024 resultaten geboekt. Het eerste en tweede kwartaalbericht geven hier een goede indruk van. Onder meer is vanuit de opgave verbonden regio een startnotitie verschenen voor het regionale mobiliteitsplan dat samen met de provincie wordt opgesteld. In de context van de productieve regio vond tussen de GMR, The Economic Board en de provincie op 13 april de ondertekening van het Human Capital Akkoord plaats. Dit moet ondernemers, onderwijsinstellingen en overheden gaan helpen bij het arbeidsmarkt-vraagstuk. Vanuit de opgave circulaire regio is het Uitvoeringsprogramma RES 2024-2030 verschenen. In dit plan is beschreven wat de RES-organisatie gaat leveren en welke middelen hiermee gemoeid zijn. Dit wordt structureel verwerkt in de begroting van de GMR voor de jaren 2024 en verder.

In februari 2023 is bekend geworden dat het Rijk met de regio Arnhem-Nijmegen een Regio Deal wil sluiten naar aanleiding van de ingediende propositie Gezonde Groene Groei. Het Rijk heeft hiervoor een bedrag gereserveerd van € 15 miljoen. Er wordt nu toegewerkt naar een convenant met het Rijk. De Regio Deal is opgezet rond de thema's die aansluiten bij de regionale agenda: gezond leven, toekomstbestendig wonen, sterke bedrijvigheid, werkende arbeidsmarkt, grenzeloos samenwerken en wijk en dorpsgericht werken. De inzet is om op deze thema's transities te stimuleren, door, aanvullende aan al geplande investeringen, vernieuwende oplossingen te ontwikkelen, de uitvoeringskracht te versterken en initiatieven te versnellen, verbinden en op te schalen.

In juni 2023 is bekend geworden dat er geld vanuit Den Haag is toegekend om de leefomgeving in de regio te verbeteren. Met dit geld kunnen er in de regio tot en met 2030 betaalbare woningen worden gebouwd en kunnen de gebieden klimaat adaptief worden ingericht. De nieuwe Rijksgelden komen voort uit de samenwerking via de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen en nieuwe afspraken die staan in de Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley. Arnhem ontvangt € 54,4 miljoen van het Rijk voor de ontwikkeling van Spoorzone Arnhem-Oost. Dit geldt komt bovenop de € 72 miljoen euro die de gemeente in november ontving.

Arnhem werkt in netwerken van steden in Nederland en de Euregio én in belangenorganisaties als VNG en G40 samen aan beleidsafstemming en -beïnvloeding en draagt bij aan lobbydossiers richting het Rijk en Europa **(I)**

Na de bestuurswisseling zijn portefeuillehouders Smeulders en Van de Geijn lid geworden van een landelijke VNG-commissie, namelijk de commissie Financiën respectievelijk Informatiesamenleving.

Arnhem versterkt de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en met steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) **(I)**

In februari 2023 werd samen met the Economic Board en het DNBC een werkbezoek aan Duisburg georganiseerd. Daar werd een samenwerkingsovereenkomst met Duisburgse partners ondertekend.
Voor het eerst na de coronaperiode ontmoetten de burgemeesters van het 100.000-plus stedennetwerk elkaar weer. Zij spraken over vervolgstappen in hun onderlinge samenwerking.

Uitbreiding structurele buitenlandse relaties (Amendement 22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties) **(I)**

Door gebrek aan personele capaciteit kon het raadsbesluit niet direct ter hand genomen worden. Inmiddels is er een inventarisatie gedaan en wordt een onderzoek voorbereid.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers (D)

We hebben ingezet op een versnelling van de digitalisering van de afdeling Burgerzaken. Tegelijk blijven we ook inzetten op dienstverlening via persoonlijk contact. In Loket Zuid is vorig jaar bij wijze van proef gestart met een informatiebalie, bemenst door medewerkers van de afdeling Klantenservice. Inwoners kunnen hier spontaan binnenlopen wanneer zij vragen hebben over gemeentelijke producten of diensten, of om hun aangevraagde product op te halen. Naar aanleiding van de positieve ervaringen zetten wij deze dienstverlening voort. De telefonische bereikbaarheid van de klantenservice kan beter. Er wordt een analyse gemaakt van de bereikbaarheid, de knelpunten die hierbij spelen en de manier waarop deze verbeterd kan worden. Deze analyse wordt begin oktober verwacht. Om de bereikbaarheid op korte termijn te verhogen worden extra medewerkers ingezet en wordt ingezet op verbeteren kwaliteit en procesoptimalisatie.
In het daklozenloket kunnen mensen die dak- en thuisloos zijn geraakt binnenlopen voor ondersteuning. Inmiddels is hier, naast de inzet van Werk en Inkomen en de VGGM, ook een medewerker van Burgerzaken op aangesloten voor informatie en hulp bij het aanvragen van het briefadres.
De capaciteit in de BRP-straat Zevenaar voor de inschrijving van asielzoekers en statushouders is uitgebreid. In 2022 is het aantal inschrijvingen toegenomen met 11% ten opzichte van 2021. In 2023 rekenen we op een verdere toename van 23% ten opzichte van 2022. Ondanks de uitbreiding blijft opschaling een aandachtspunt. De vraag om inschrijvingen is groot, terwijl de capaciteit en de financiering vanuit het Rijk achterblijft.

Ruim 1.000 klanten gaven in de eerste helft van 2023 bij de smileyzuilen bij de balies een rapportcijfer voor de dienstverlening. De gemiddelde cijfers per maand lagen tussen de 8,1 en 8,6.

Naast de directe dienstverlening aan de burger, gaat ook tijd en aandacht uit naar de vele wetswijzigingen die zijn of worden doorgevoerd op het gebied van Burgerzaken. Ook bereiden we ons voor op de periodieke piek (2024-2028) in de aanvragen voor reisdocumenten. Voor 2024 komt dit neer op een verdubbeling van het aantal te verwachten aanvragen, van 15.000 in 2023 naar 30.000 in 2024, wat vervolgens oploopt naar 37.000 in het piekjaar 2027. Hiervoor zetten we nu al in op de werving en het opleiden van nieuwe medewerkers.

Veel vast werk is de laatste jaren ingevuld door inhuur. Dit zijn wettelijke taken. Er is uitstroom door collega's die met pensioen gaan. Hiermee verdwijnt veel vakkennis. De opvulling hiervan kost tijd en geld. Deze posities zijn slecht in te vullen door gekwalificeerd personeel. We investeren daarom in het opleiden van nieuwe onervaren mensen. Om het vakgebied burgerzaken eigen te maken vraagt dat een opleidingstraject van minimaal twee jaar voor de basiswerkzaamheden en minimaal vijf jaar voor specialistische werkzaamheden. De rijksoverheid wil toe naar verplichte certificering van alle burgerzakenmedewerkers en opname in een landelijk register in het kader van fraudebestrijding en ondermijning. Dit maakt deze opleidingstrajecten des te belangrijker en het werk complexer en tijdrovender. We investeren ook in het digitaliseren van werk en van aanvraagprocessen voor inwoners. Zo zijn we als afdeling toekomstbestendig en toekomstgericht.

Optimale dienstverlening **(I)**

De verkiezingen voor de waterschappen en de Provinciale Staten zijn veilig en zonder noemenswaardige incidenten verlopen. We hebben volop ingezet op toegankelijkheid zodat iedere Arnhemmer die mocht stemmen, kon stemmen. Hiervoor werkten we onder andere samen met het Arnhems Platform Chronisch Zieken & Gehandicapten (APCG).
Zo was er de stemmal ter ondersteuning voor visueel beperkte kiezers, een gebarentalig stembureau voor mensen met een auditieve beperking en konden kiezers die moeilijk ter been zijn, en mensen met een lichamelijke- of visuele beperking gebruik maken van de stemtaxi. Ook konden mensen in het proefstembureau vooruitlopend op de verkiezingen bekend raken met het stemmen. Voor het eerst was er een stembureau ingericht in een moskee.

Als gemeente Arnhem waren we aangesloten op de landelijke pilot om inwoners ondersteuning te geven bij het verhogen van het beveiligingsniveau van hun DigiD. Hiervoor wordt het DigiD gekoppeld aan het identiteitsbewijs. Burgers kunnen dit in principe zelf regelen. Voor wie minder digitaal vaardig is, is op initiatief van de Rijksdienst voor Identiteitsgegevens een pilot gestart om inwoners hierbij te helpen. Helaas is de pilot eind 2022 door technische problemen op landelijk niveau gestopt. Hierdoor is het voor Arnhem niet meer mogelijk om de beoogde ondersteuning aan te bieden aan inwoners. We hebben op landelijk niveau kenbaar gemaakt dat de gemeente Arnhem bereid is om weer aan te haken, mocht besloten worden om een doorstart te maken.

Via de smileyzuilen bij de balies monitoren we voortdurend de klanttevredenheid. In aanvulling daarop gaan we ook een geautomatiseerd en structureel klanttevredenheidsonderzoek (KTO) invoeren. De voorbereidingen zijn hiervoor getroffen. Zodra de testfase is afgerond, wordt het KTO uitgerold. Daarnaast hebben we ook contact met het Informatiepunt Digitale Overheid om op te halen welke signalen zij van inwoners binnenkrijgen met betrekking tot de dienstverlening van de gemeente.

In 2022 is een convenant getekend door de gemeente Arnhem en de HAN, academie IT en Mediadesign. In het convenant is afgesproken om voor de duur van drie jaar samen te werken en kennis te delen, waaronder op het

gebied van inclusieve digitale dienstverlening. In dit kader hebben studenten onder meer meegekeken in het proces rond het briefadres.

Digitaliseren van het klantproces **(I)**

In 2023 zijn en worden verschillende eDiensten uitgerold. Zoals de digitale aangifte overlijden, uittreksel BRP en aangifte verhuizing. Dit maakt deel uit van een meerjarenprogramma voor de doorontwikkeling van de afdeling Burgerzaken, waarin we over de hele linie van de burgerzakendienstverlening volle aandacht geven aan optimalisatie van de klantreis en de achterliggende processen. We hebben het eerste half jaar meerdere stappen gezet. Daarmee is de achterstand die in voorgaande jaren is ontstaan wat ingelopen, maar nog niet volledig weggewerkt. Dit en zal de komende periode nog aandacht vragen.
Meer eDiensten en zaakgericht werken moeten op den duur gaan leiden tot meer gemak en meer mogelijkheden voor de inwoner en een snellere afhandeling van aanvragen en aangiften. In 2024 gaat het digitaliseren verder. We investeren in meer eDiensten en meer zaakgericht werken. Dit voeren we door met een consequente projectmatige aanpak.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	92.993	8.406	101.399
Baten	571.703	9.086	580.789
Saldo lasten en baten	478.710	680	479.390
Toevoegingen aan reserves	4.942	-3.397	1.545
Onttrekkingen aan reserves	59.236	-135	59.101
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	54.294	3.262	57.556
Prognose resultaat	533.004	3.942	536.946

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	8.406	N					
Financiën	1.821	N	CAO ambtelijke organisatie	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	1.755	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Financiën	1.465	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Digitalisering en automatisering	1.253	N	Loon- en prijsontwikkelingen De Connectie	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	526	N	Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	466	N	Verkiezingen	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	465	N	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	432	N	Huisvesting gemeentelijke organisatie	N	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	200	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	200	N	eHRM	N	I	AR	J
Financiën	192	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	150	N	Klantenservice	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	68	N	Uitvoering moties 23M09gg en 21M218	N	S	AR	J
Publieke dienstverlening	39	N	Loket Zuid	N	S	AR	J
Publieke dienstverlening	28	N	TM Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslag	N	S	AR	J

Bedrijfsvoering en PenO	8	N	OZB indexatie	J	S	AR	J
Wijken en wijkgericht werken	-135	V	Burgerparticipatie	N	I	BR	J
Financiën	-527	V	Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021	N	I	AR	J
Baten	9.086	V					
Financiën	4.980	V	Gemeentefonds: verwacht extra accres nacalculatie	N	I	AR	J
Financiën	3.601	V	Gemeentefonds: meicirculaire	J	I	AR	J
Publieke dienstverlening	474	V	Leges	N	I	AR	J
Financiën	395	V	Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	46	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	-90	N	Huisvesting gemeentelijke organisatie	N	S	AR	J
Financiën	-320	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	-3.397	V					
Financiën	-897	V	Actualisatie MIP	J	I	AR	J
Bedrijfsvoering	-2.500	V	Verduurzaming vastgoed	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	-135	N					
Wijken en wijkgericht werken	-135	N	Burgerparticipatie	N	I	BR	J

CAO ambtelijke organisatie
De loonontwikkeling van de ambtelijke organisatie volgt uit de cao-afspraken. Op 22 februari jl. is een principeakkoord gesloten voor de cao van gemeenten. Deze cao loopt tot en met 31 december 2023. De effecten hiervan voor 2023 worden in deze Turap verwerkt. Daarnaast ontstaan er wijzigingen in diverse premies op basis van actualisaties per 1 januari, dit leidt tot een voordeel. Per saldo ontstaat een negatief effect van € 1,8 miljoen in 2023 voor de algemene middelen.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Lokale heffingen
Met betrekking tot de lokale heffingen worden over 2023 de volgende afwijkingen verwacht. Onder de tabel is een toelichting op de afwijkingen opgenomen.

	Afwijking 2023
Baten	
Toeristenbelasting	540.000
Rioolheffing	0 (-380.000)
OZB	-320.000
Effecten toename WOZ-bezwaren (lasten)	
Proceskostenvergoedingen bezwaarfase	-895.000
Proceskostenvergoedingen beroepsfase	-200.000
Extra capaciteit bezwaarafhandeling bij de Connectie	-570.000
Totaal	**-1.445.000**

Toeristenbelasting
De opbrengsten uit toeristenbelasting zijn naar verwachting € 540.000 hoger dan begroot, te verklaren door meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2022. Voor 2022 waren de begrote opbrengsten naar beneden bijgesteld vanwege de beperkingen door corona. Nu blijkt dat het aantal overnachtingen in 2022 hoger

uit is gevallen dan verwacht, waardoor een meeropbrengst ontstaat. Daarnaast heeft er een optimalisatie plaatsgevonden, waardoor een aantal nieuwe locaties in de aanslagoplegging is betrokken.

Rioolheffing
De opbrengsten uit rioolheffing vallen naar verwachting € 380.000 lager uit dan begroot. Deze minderopbrengsten zijn het gevolg van:
- Leegstand. Bij objecten met leegstand kan het gebruikersdeel van de rioolheffing niet worden opgelegd.
- Bij de woningen heeft de WOZ-waarde zich negatiever ontwikkeld dan waarmee bij de tariefberekening rekening is gehouden.

De minderopbrengsten door leegstand en een afwijkende waardeontwikkeling bij woningen worden deels gecompenseerd met meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2021 en 2022.

Het tekort dat naar verwachting op het product riolering ontstaat kan gedekt worden uit de voorziening rioolheffing die bij de jaarrekening 2021 op grond van BBV artikel 44 lid 2 is gevormd, omdat de opbrengsten uit rioolheffing in 2021 hoger waren dan de kosten van het product riolering. De middelen uit deze voorziening worden aangewend voor toekomstige kosten van het product riolering die niet gedekt kunnen worden uit de opbrengsten rioolheffing. Het effect op de algemene middelen van de verwachte minderopbrengsten 2023 is daarom per saldo neutraal.

OZB
De opbrengsten uit OZB zijn naar verwachting € 320.000 lager dan begroot. Bij de woningen heeft de WOZ-waarde zich negatiever ontwikkeld dan waarmee bij de tariefberekening rekening is gehouden. De minderopbrengsten die hierdoor zijn ontstaan, worden echter meer dan gecompenseerd door meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2021 en 2022, voornamelijk bij niet-woningen. Dat er per saldo naar verwachting toch een negatief resultaat wordt gerealiseerd, is te verklaren door een bij de begroting 2011 opgenomen structureel begrote meeropbrengst van € 860.000, die losstaat van de jaarlijkse tariefberekening. De reden voor het opnemen van deze stelpost was dat destijds elk jaar bleek dat er op de OZB een positief resultaat werd behaald. De afgelopen jaren laten zien dat de realisatie van deze meeropbrengsten onder druk staat. De verschillen tussen de feitelijke waardeontwikkeling en de bij de tariefberekening gehanteerde te verwachten waardeontwikkeling zijn beperkt, waardoor ook afwijkingen op de op basis van de tariefberekening begrote opbrengsten minder te verwachten zijn en de stelpost minder realistisch is. We bekijken welke mogelijkheden er zijn om deze stelpost af te bouwen.

Effecten toename WOZ-bezwaren
Door de sterke toename in het aantal ontvangen bezwaren tegen de WOZ-waarde ontstaat er naar verwachting een nadeel op de aan no cure no pay bureaus te betalen proceskostenvergoedingen en op de uitvoeringskosten voor afhandelen van de bezwaren. Er zijn door de staatssecretaris maatregelen aangekondigd om de rol van de no cure no pay bureaus in te perken, die waarschijnlijk al vanaf 2024 van kracht zijn. Daarnaast geldt dat de sterke waardestijging van woningen die voor belastingjaar 2023 zichtbaar was zich niet door zal zetten, wat waarschijnlijk een dempend effect heeft op het aantal te ontvangen bezwaren. De genoemde nadelen zijn naar verwachting dan ook incidenteel van aard.
Ondanks de toename in het aantal bezwaren is de verwachting dat het in de begroting opgenomen bedrag ter dekking van kosten voor verminderingen OZB en rioolheffing toereikend is. Er heeft namelijk tegelijkertijd een verschuiving plaatsgevonden van bezwaren bij niet-woningen naar woningen. Bij de laatste groep is het bedrag dat verminderd wordt over het algemeen lager.

Het totale nadeel is verwerkt op de begrotingsprogramma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€1.985.000), S03 Economie en S12 Wonen en leefomgeving.

Loon- en prijsontwikkelingen de Connectie
Op 5 april 2023 is de nieuwe collectieve arbeidsovereenkomst (CAO) voor Samenwerkende Gemeentelijke Organisaties definitief goedgekeurd. Deze nieuwe CAO gaat met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2023 in. De brutosalarissen stijgen met € 240 op basis van een 36-urige werkweek en vervolgens met 2% over het nieuwe totaal. De gemeentelijke bijdrage wordt op deze ontwikkeling aangepast.

In de eerste bestuursrapportage 2023 van de Connectie is voorgesteld om de autonome prijsontwikkelingen te corrigeren op basis van de meest recente raming uit het Sociaal Economisch plan (CEP) van het CPB van respectievelijk augustus 2022 en maart 2023. Hiermee is gehandeld naar de uitgangspunten voor de begroting

zoals deze door het bestuur zijn vastgesteld. Niettemin is geconstateerd dat per abuis niet de prijsindexatie voor de materiële overheidsconsumptie is gehanteerd (IMOC), maar voor de inflatie geharmoniseerde consumentenprijsindex (HICP). De oorzaak hiervan is gelegen in het feit dat de percentages tot voor kort gelijk op liepen. Daarnaast is De Connectie in de primitieve begroting 2023-2026 gecompenseerd voor bovengemiddelde kostenontwikkelingen bij ICT ten opzichte van de prijsindexatie voor de materiële overheidsconsumptie. Het CPB heeft haar ramingen bijgesteld en nadere analyse heeft uitgewezen dat deze bijstelling voldoende is om de meerkosten bij ICT, als gevolg van autonome prijsontwikkelingen, hieruit te kunnen dekken.

In financiële zin worden de hierboven geschetste effecten van de nieuwe CAO en de prijsontwikkelingen structureel verwerkt in de begroting 2024. Voor 2023 levert dit een nadelig resultaat op van € 1,2 mln. Een eerste voorzichtige prognose van de Connectie laat over 2023 een voordelig resultaat zien. Op dit moment is het nog te prematuur om dit te verwerken in deze turap. Het eventuele voordelige resultaat wordt bij de jaarrekening inzichtelijk gemaakt.

Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten
In de begroting was geen rekening gehouden met formatie betreffende het hoger aantal uit (te) geven (reis)documenten. De overschrijding van € 526.000 in de lasten staat in relatie tot de hogere baten uit de leges (reis)documenten van € 474.000.

Verkiezingen
De organisatielasten van de provinciale- en waterschapsverkiezingen van 2023 laten een overschrijding zien van € 86.500 in verband met hogere kosten stembureau/leden en logistieke kosten. Deze hogere kosten hebben hun oorsprong in de prijsverhogingen die met name afgelopen jaar zijn ontstaan als gevolg van de inflatie. Daarbovenop zullen er aanstaande november Tweede Kamer verkiezingen plaatsvinden, waarmee in 2023 geen rekening is gehouden. Vooralsnog geeft het ministerie van Binnenlandse Zaken aan dat gemeenten niet gecompenseerd worden voor deze extra kosten. Dat betekent een extra last van € 379.000.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

Huisvesting gemeentelijke organisatie
Met ingang van 1 juli 2023 is de overeengekomen tijdelijke huurkorting van het Stadskantoor geëindigd. Omdat hier in de begroting geen rekening mee is gehouden, heeft dit in 2023 een nadelig resultaat tot gevolg van € 432.000. Daarnaast ontstaat een nadeel van € 90.000 aan verhuuropbrengsten omdat een onderhuurder per 1 juli is vertrokken.

E-HRM
Het project E-HRM heeft vertraging opgelopen en de scope van het project is uitgebreid. Dit leidt in 2023 tot een incidenteel nadelig resultaat van € 200.000. De vertraging is opgelopen doordat harmoniseren meer tijd kost dan verwacht. Er is gekozen om de harmonisatieproblemen goed op te pakken. Ten tijde van de aanbesteding was de intentie om voor het grootste deel van de processen uit te gaan van best practices. In de praktijk is dat niet haalbaar gebleken doordat de wensen en processen van de gemeenten verder uit elkaar liggen dan verwacht. De scope van het project is daarnaast onder andere uitgebreid met een applicatie die personeelsdossiers zodanig kan digitaliseren dat aan de vernieuwde archiefwet wordt voldaan.

Actualisatie MIP
Jaarlijks worden de kapitaallasten voor het lopende jaar geactualiseerd aan de hand van de realisatie van het MIP van het jaar daarvoor. De verschillen tussen de begrote en de werkelijke kapitaallasten worden in principe met de algemene reserve verrekend, echter voor een tweetal investeringsgebieden (Parkeren en Onderwijs) vindt hiervoor verrekening plaats met een bestemmingsreserve. Op basis van de realisatie is de planning van diverse investeringen aangepast. Dit leidt per saldo tot een voordeel van € 0,6 miljoen voor de algemene middelen. In Verzamelbesluit 2 is € 0,9 miljoen verwerkt, welke aan de algemene reserve is toegevoegd, waardoor er nog een correctie van € 0,3 miljoen bij deze turap gemaakt zal worden. Deze € 0,3 miljoen is verdeeld over de begrotingsprogramma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€ 192.000), S05 Cultuur en S12 Wonen en leefomgeving.

Omdat vanaf voorgaand jaar de keuze is gemaakt om tussentijdse afwijkingen uit de turap niet meer in de algemene reserve toe te voegen om het inzicht in het financiële resultaat te vergroten, wordt eveneens in deze

turap de toevoeging aan de algemene reserve uit verzamelbesluit 2 van € 0,9 miljoen teruggedraaid. Hierdoor is in deze turap het totaal voordeel van het MIP van €0,6 miljoen verwerkt.

Klantenservice
Om de bereikbaarheid te verhogen en de kwaliteit van de dienstverlening te verbeteren wordt hiervoor in de Begroting 2024 voor de jaren 2024 en 2025 voorgesteld incidenteel rekening te houden met een extra jaarlijkse last van € 328.000. Dit is nodig om het huidige aantal FTE in overeenstemming te brengen met het huidige werkaanbod. Vooruitlopend op de uitkomsten van een onderzoek naar de precieze oorzaken van de lage bereikbaarheid is geconstateerd dat directe actie nu nodig is. De hiervoor extra benodigde inzet betekent voor het komende half jaar, een extra last van € 150.000.

Uitvoering moties 23M09gg en 21M218
De gemeente Arnhem vindt het belangrijk om inwoners te ondersteunen die hun geslachtsregistratie willen aanpassen of hun naam vanwege zwaarwegende redenen willen veranderen. Voor hen is de uiteindelijke formele wijziging van geslacht of naam een belangrijke erkenning van hun identiteit. Om hen daarin tegemoet te komen, heeft de gemeenteraad de moties ‘Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijk zwaarwegende gevallen’ (23M09gg) en motie ‘Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen’ (21M218) aangenomen. Er wordt een subsidieregeling ingesteld met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2023, indien de raad daartoe besluit. De regeling kent een subsidieplafond. Er is € 68.500 per jaar voor nodig.

Loket Zuid
Met de heropening van Loket Zuid in september 2022 is bij wijze van proef gestart met een informatiebalie. Deze balie is in april 2023 geëvalueerd en continuïteit wordt noodzakelijk geacht. In de Begroting 2024 wordt voorgesteld rekening te houden met een structurele extra last van € 72.000 ten behoeve van 1,2 FTE voor medewerker(s) receptie. Voor 2023 betekent dit dat voor de helft van dit jaarlijkse bedrag een extra last van € 39.000 nodig zal zijn.

Taakmutatie Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslag
In het gemeentefonds worden vanaf 2023 structureel extra middelen toegekend voor de financiële gevolgen van de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma’s, in dit geval ook programma Bestuur, dienstverlening en financiën.

OZB indexatie
In de begroting is besloten dat de opbrengst OZB jaarlijks met 5% wordt geïndexeerd. Dat heeft ook gevolgen voor de panden die in het bezit zijn van de gemeente zelf. In de meeste gevallen wordt dit gecompenseerd door een verhoging van de door de gemeente te ontvangen huur. Voor een beperkt aantal panden is er echter geen sprake van een huurrelatie. Bij de onderwijspanden en de panden in gebruik voor de eigen ambtelijke organisatie is er geen huurrelatie en leidt de verhoging van de OZB tot een verhoging van de exploitatielasten.

Dit effect wordt in meerdere begrotingsprogramma's (S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€ 8.000) en S04 Onderwijs) zichtbaar als gevolg van de verdeling van de gemeentelijke panden over deze programma's.

Burgerparticipatie
Het blijkt door de beperkte omvang van het team niet mogelijk om dit jaar alle voorgenomen activiteiten van het actieprogramma ‘Samen maken we Arnhem’ inclusief kinderburgermeester, digitale wijkpanels en burgerberaden uit te voeren. Van de voor dit jaar begrote lasten van € 165.000 verwachten we daarom maximaal € 30.000 te besteden. We moeten onze ambities bijstellen, de overige activiteiten worden naar verwachting in de jaren 2024 en 2025 uitgevoerd. Daarom wordt voorgesteld het budget dat niet in 2023 wordt besteed (€ 135.000) ook niet te onttrekken aan de reserve Burgerparticipatie zodat deze middelen beschikbaar blijven voor de toekomst.

Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021
De belastingdienst heeft, conform de ingediende aangifte Vennootschapsbelasting 2021 een vermindering van de voorlopige aanslag Vennootschapsbelasting 2021 opgelegd. Over het jaar 2021 is op basis van deze vermindering geen Vennootschapsbelasting verschuldigd.
Op grond van eerder opgelegde voorlopige aanslagen had de gemeente Arnhem reeds een bedrag van

€ 527.060 voldaan. Dit bedrag zal door de Belastingdienst worden teruggestort.

Volledigheidshalve benadrukken wij dat het een voorlopige aanslag betreft. De Belastingdienst kan bij het opleggen van de (uiteindelijke) definitieve aanslag afwijken van de ingediende aangifte en opgelegde aanslagen.

Gemeentefonds: meicirculaire
Het voordeel op het gemeentefonds ontstaat voornamelijk door een hoger accres als gevolg van hogere loon- en prijscompensatie dan waarmee in de voorgaande circulaires is gerekend. In 2023 gaat het om circa € 6 miljoen. Daarnaast ontstaat er een nadeel van circa € 5 ton als gevolg van actualisatie van maatstaven (voornamelijk hogere WOZ-waarde die tot een lagere algemene uitkering leidt). Zoals gebruikelijk worden in de meicirculaire ook nieuwe middelen toegekend in de vorm van decentralisatie-uitkeringen en/of taakmutaties (in totaal circa € 3 miljoen). Deze middelen dienen ter dekking van lasten die op andere programma's worden voorzien. In deze Turap zijn bij de betreffende programma’s deze lasten nader toegelicht.

Leges
Het aantal verwachte reisdocumenten zal ten opzichte van de huidige begroting hoger zijn en zorgt voor extra baten van € 474.000. De aantallen zijn berekend op basis van het beschikbare model van de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken. Om het aantal verwachte aanvragen van reisdocumenten te kunnen afhandelen is ook extra personeel ingezet (zie genoemde afwijking bij lasten).

Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire
In de meicirculaire is een structurele integratie uitkering van € 26,6 miljoen (landelijk) Participatie aangekondigd. Dit bedrag is ter compensatie van de verhoging van het minimumloon voor de SW lonen die onder het verhoogde minimumloon uitkomen. De geplande verhoging is doorgeschoven naar de septembercirculaire. Op basis van het verdeelmodel van de meicirculaire zijn de bedragen voor Arnhem berekend.

Verduurzamen vastgoed
In de Begroting 2023 zijn middelen vrijgemaakt voor de verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. Totaal € 8,0 miljoen van deze middelen is bestemd voor investeringen. Dit investeringsbudget is incidenteel in 2023 (€ 2,5 miljoen), 2024 (€ 2,5 miljoen) en 2025 (€ 3,0 miljoen) aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten toegevoegd. In de Begroting 2024 wordt de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. De investering in verduurzaming vastgoed wordt in deze begroting dan ook als investering met kapitaallasten verwerkt. Met deze wijziging in de Turap wordt ook de Begroting 2023 volgens deze methode aangepast. Hiermee hanteren we een consistente gedragslijn.

S01 Veiligheid

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem: een veilige stad! (A)

Criminaliteit maakt geen kans (D)

Het aantal misdrijven per 1.000 inwoners kwam in 2022 nog steeds meer in de buurt van een gemeente van 300.000+ dan van een gemeente met 100.000-300.000 inwoners, maar zat er meer tussenin dan daarvoor. In het eerste kwartaal van 2023 komt het cijfer zelfs dichterbij dat van een gemeente met 100.000-300.000 inwoners. Het is te vroeg om hieruit conclusies te trekken. De wet Bibob wordt veelvuldig toegepast; een evaluatie leert dat het beleid in Arnhem goed staat en uitbreiding verdient. Het Arnhems interventieteam controleert en voert speciale acties uit naar aanleiding van signalen en onderzoek. De handhavingscapaciteit op straat is versterkt tot het ambitieniveau van de benchmark handhaving (29 fte).

Omvang criminaliteit in verhouding tot centrumstad van 100.000+ (I)

Het Arnhems misdaadcijfer lijkt meer op te schuiven richting het gemiddelde van gemeenten met 100.000-300.000 inwoners, al is het te vroeg om conclusies te trekken. High Impact Crimes blijven de aandacht krijgen. Uit een recente evaluatie, die wordt gedeeld met de raad, blijkt dat cameratoezicht blijft voorzien in een veiligheidsbehoefte.

Misdaad mag niet lonen (I)

Conform het plan van aanpak bestrijden we de ondermijnende criminaliteit in Arnhem. Een recente evaluatie van het Arnhems gebruik van de Wet Bibob wijst uit dat uitbreiding van het domein moet worden overwogen. Dit wordt uitgewerkt in een voorstel. Dankzij de bibob-toetsing en de activiteiten van het Arnhems interventieteam worden criminele ondernemers geweerd uit Arnhem. De raad heeft de APV gewijzigd, zodat het mogelijk is om, concreet onderbouwd, een branche of gebied of gebouw vergunningsplichtig te maken en daarmee onder het Bibob-domein te brengen. We werken door aan het opzetten van het digitale informatieknooppunt. De aanpak Preventie met Gezag wordt op alle fronten uitgevoerd. Het experiment gesloten coffeeshopketen bevindt zich helaas nog steeds in de voorbereidingsfase. We houden rekening met een start volgend jaar en hebben capaciteit geworven die ter voorbereiding extra preventieve en controlerende activiteiten uitvoert ten aanzien van deze sector. Conform planning zijn alle coffeeshops onderworpen aan een Bibob-toetsing.

Online criminaliteit voorkomen (I)

Ook de afgelopen tijd zijn jongeren bewust gemaakt van de gevaren van digitale criminaliteit. We hebben evenwel meer ambitie dan we nu kunnen waarmaken. Zo is nodig dat ook andere (kwetsbare) groepen, zoals ouderen en het MKB, goede voorlichting krijgen en dient te worden geïnvesteerd in een netwerk dat zich kan weren tegen cybercriminaliteit. In het Integraal Veiligheidsplan (IVP) is deze ambitie verwoord, de komende tijd wordt gebruikt voor de verdere planvorming.

Crisisbeheersing op orde (D)

Dankzij de incidentele versterking is de gemeentelijke coördinatie ten aanzien van de veiligheid van evenementen, manifestaties en demonstraties versterkt. De crisisorganisatie wordt versterkt en toekomstbestendig gemaakt mede door de verhoging van de Arnhemse bijdrage aan VGGM.

Beschermd tegen calamiteiten en rampen (I)

Via de VGGM is de bescherming tegen en de inzet bij rampen en calamiteiten voor Arnhem geborgd. De bijdrage van Arnhem aan de middelen van de VGGM is verhoogd zodat ook in de toekomst deze inzet gewaarborgd blijft.

Veiligheid voor de wijk en als persoon (D)

We werken aan een interventieplan voor personen met verward gedrag die een veiligheidsrisico vormen. De handhavingscapaciteit op straat is versterkt. De aanpak Preventie met Gezag loopt. De aanpak Veilig In en Om School (VIOS) is succesvol overgedragen aan de Stichting Arnhemse Straatcoaches (SAS), vanaf nu dan ook de Stichting Aanpak School en Straat veiligheid (SASS).

Steun bij aanpak woonoverlast **(I)**

Dankzij de incidentele toekenning van middelen wordt de aanpak van woonoverlast onverminderd voortgezet. Arnhemmers weten het meldpunt goed te vinden: zo werden in de eerste helft van 2023 al bijna evenveel meldingen gedaan als het hele jaar daarvoor. Het overgrote deel van deze meldingen kunnen we succesvol voorzien van een aanpak. Het aanpakken van woonoverlast is maatwerk.

Veiligheid als basis voor persoonlijke ontwikkeling **(I)**

Het bestrijden van discriminatie, radicalisering en extremisme gaat onverminderd voort. De aanpak van radicalisering en extremisme is vervat in het Integraal Veiligheidsplan (IVP), dat in de zomer is verzonden aan de raad. Criminele jeugdgroepen, risicojeugd en High Impact Crime blijven aandacht krijgen. Ten aanzien van de aanpak personen met verward gedrag wordt gewerkt aan het beter sluiten van het netwerk van veiligheids- en zorgpartners.

Iedere wijk heeft evenveel recht op veiligheid **(I)**

We hebben voor iedere wijk een wijkveiligheidsplan opgesteld, waarin we de aanpak neerzetten om te komen tot een veiliger en leefbaarder wijk. We hebben hiertoe een beeld gemaakt op basis van beschikbare data uit de radar/sonar-methodiek, schouw en/of de duiding van de wijkprofessionals. De wijkveiligheidsplannen beschrijven concreet de plekken waar (fysieke) verbeteringen nodig zijn en de (categorieën) personen die voor overlast en criminaliteit zorgen en moeten worden aangepakt. De plannen bevatten prioriteiten, waaraan we de komende maanden met alle partners een extra inspanning op willen plegen.
Het Actieplan Overlast heeft onder meer vanwege het opstellen van deze wijkveiligheidsplannen vertraging opgelopen, maar zal deze zomer worden verzonden aan de raad.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	26.887	816	27.703
Baten	5.890	58	5.948
Saldo lasten en baten	-20.997	-758	-21.755
Toevoegingen aan reserves	78	0	78
Onttrekkingen aan reserves	1.084	0	1.084
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.006	0	1.006
Prognose resultaat	-19.991	-758	-20.749

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	816	N					
Openbare orde en veiligheid	861	N	VGGM: extra loon- en prijsstijgingen	J	S	AR	J
Openbare orde en veiligheid	-45	V	VGGM: Incidenteel resultaat 2022	N	I	AR	J
Baten	58	V					
Openbare orde en veiligheid	58	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

VGGM: Extra loon- en prijsstijgingen
Ondanks de reeds opgenomen loon- en prijsindex in de Begroting 2023 ontstaat bij de VGGM een tekort als gevolg van de fors hogere prijsontwikkeling ten opzichte van deze toegekende indexatie over 2023. De impact is niet op te vangen met het weerstandsvermogen van VGGM. Dit leidt tot een structurele verhoging van de gemeentelijke bijdragen aan de VGGM van in totaal € 1,2 miljoen vanaf 2023, voor de onderdelen gezondheidszorg en brandweer gezamenlijk. Voor het onderdeel brandweer is dit € 861.000.

VGGM: Incidenteel resultaat 2022
Dit betreft het resultaat van de gemeenschappelijke regeling VGGM over het jaar 2022 dat in het boekjaar 2023 wordt ontvangen. Het voordeel valt zowel op begrotingsprogramma S01 Veiligheid (€ 45.000) als op S09 Gezondheid en sport.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S02 Bereikbaarheid

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Een duurzaam bereikbare stad (A)

Bewerkstellingen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto. (D)

Om de afhankelijkheid van de auto te verkleinen, zetten we in op een mobiliteitstransitie, waarbij eerst de voetganger komt, dan de fietser en vervolgens het OV en tot slot de auto. Het nieuwe mobilteitsbeleid vormt de basis voor verdere inspanningen om de gewenste mobiliteitstransitie te bewerkstelligen.

Opstellen mobiliteitsbeleid (I)

In het opstellen van het duurzaam mobiliteitsplan zijn goede stappen gezet. De startnotitie participatie duurzaam mobiliteitsplan en parkeerbeleid is vastgesteld en het participatieplan is met de gemeenteraad gedeeld. Voor de zomer is de eerste participatieronde uitgevoerd en is er ook in de interne organisatie veel informatie opgehaald. Op basis van de intern en extern opgehaalde input zijn scenario's ontwikkeld. Deze scenario's zullen nog worden doorgerekend op hun verkeerskundige en milieueffecten. Daarna volgt verdere uitwerking richting één voorstel/ scenario (inclusief een tweede participatieronde). Verwachting is nog steeds dat het duurzaam mobiliteitsplan in 2023 aan de raad wordt voorgelegd ter goedkeuring.

Vergroten van het aandeel fiets om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We werken er aan meer mensen de fiets laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. We blijven fietsprojecten verkennen en voorbereiden. Het gaat daarbij zowel om fietspaden en -straten als voorzieningen om de fiets te parkeren.

Verbeteren/uitbreiden stedelijk fietspadennetwerk, waaronder regionale snelfietsroutes (I)

We blijven stappen zetten in de verbetering en uitbreiding van ons stedelijk fietsnetwerk, met nadruk op hoogwaardige doorfietsroutes.

- Momenteel zijn de laatste delen van de snelfietsroute Arnhem - Velp in uitvoering. Met realisatie van de ontbrekende schakel naar Velp ontstaat een nieuwe verbinding door het groen.
- Uitvoeren fietspaden Onderlangs als onderdeel van de SFR Wageningen start later, met inbegrip van radicaal vergroenen.
- Voorbereiding voor de herinrichting van de Hommelseweg als fietsstraat (uitvoering 2024).
- Voorbereiding van de verbreding van de fietspaden Grote Griet (verkeersveiligheid) start 1e helft 2024.
- Verbeterplan RijnWaalpad start eind 2023, begin 2024.
- Voorzien van bestaande fietspaden met comfortabele asfaltverharding zoals Velperweg is in uitvoering.
- Voorbereidingen zijn gestart voor de nieuwe regionale doorfietsroutes Arnhem Huissen en VeluweWaalpad (Arnhem - Elst- Nijmegen).

Vergroten van het aandeel voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken (I)

Er is goede voortgang geboekt in het opstellen van het hoofdnetwerk voor voetgangers. Er is bepaald welke locaties verbonden moeten zijn met dit hoofdnetwerk en er zijn conceptroutes vastgesteld. Tegelijkertijd is er een analyse van het bestaande voetgangersnetwerk uitgevoerd. Daarin is bepaald wat de kenmerken (met name breedte) van onze voetgangersvoorzieningen zijn. Beide analyses zullen input vormen voor het duurzaam mobiliteitsplan. Afhankelijk van exacte vormgeving van het hoofdnetwerk en de inventarisatie zullen we de komende periode verbeterlocaties inzichtelijk gaan maken.

Realiseren maatregelen uit het fietsparkeerplan (I)

De focus heeft de afgelopen periode voornamelijk gelegen op het verbeteren van het fietsruimen (weesfietsenactie). Hierna zullen de overige maatregelen worden opgepakt.

Verkennen mogelijkheden van nieuwe fietsbruggen over de Rijn **(I)**

Er wordt momenteel nader onderzoek gedaan om meer inzicht te krijgen in het aantal gebruikers van een fietsbrug tussen Malburgen en Arnhem Oost. Dit in het kader van alle verkeerskundige onderzoeken voor de Spoorzone Arnhem Oost. Daarbij wordt ook nagedacht over de aanlanding van de brug in bestaand stedelijk gebied. De brug is onderdeel van de regionale doorfietsroute naar Huissen.
Aan de westkant van de stad is de beoogde fietsbrug bij Arnhem West onderdeel van het VeluweWaalpad, de hoogwaardige doorfietsroute vanuit Elst e.v. naar Arnhem. Uit onderzoek blijken de kansen en betekenis van deze nieuwe verbinding voor de mobiliteitstransitie in Arnhem en de regio.
Zowel regionaal als landelijk voeren we lobby voor beide fietsbruggen.

Vergroten van het aandeel van het openbaar vervoer om de stad om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We werken er aan meer mensen de bus laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. We blijven openbaarvervoerprojecten verkennen en voorbereiden.

Uitvoeren van concrete hoogwaardig openbaar vervoer projecten **(I)**

De uitvoering van de projecten Velperweg en Westervoortsedijk - Lelyweg is nog niet gestart in 2023. Er zijn wel veel positieve ontwikkelingen geweest voor deze beide projecten. Voor de Westervoortsedijk is een subsidieaanvraag ingediend bij de provincie. De uitvoering is gepland voor de zomer van 2024. De uitvoering van de Velperweg heeft vertraging opgelopen door een tekort aan personeel bij Connexxion. De start van de uitvoering staat nu gepland voor 2024.

Tegelijkertijd zijn ook diverse openbaar vervoer projecten afgerond in 2023:
- HOV-Bushalte Rijnstraat;
- Oude Zevenaarseweg;
- Westervoortsedijk ter hoogte van IPKW;
- Kruising Hollandweg-Brabantweg-Burg. Matsersingel;
- Trolleyficering van Oosterbeek als voorbereiding op de Trolley 2.0 richting Wageningen.

Arnhem beschikt over goed openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland (D)

Het openbaar vervoer in de stad en in (en naar) de regio moet worden verbeterd. Ook willen we het reizen per openbaar vervoer richting de Randstad en internationale bestemmingen aantrekkelijker maken.

Lobbyen met betrekking tot het spoordossier en het lokale en regionale openbaar vervoer **(I)**

Mede door ons lobbywerk zijn er enkele belangrijke besluiten genomen over het spoordossier:
- Er wordt een vervolg gegeven aan het uitplaatsen van het spooremplacement door een procesmanager aan te stellen.
- Het plan van aanpak met betrekking tot het MIRT onderzoek naar de vrije spoorkruising is vastgesteld.
- Voordat nader onderzoek wordt gedaan naar een goederenroutering door Oost-Nederland wordt eerst een onderzoek naar nut en noodzaak gedaan.

Op de andere dossiers, zoals het verbeteren van de ICE naar Frankfurt, is nu geen voortgang geboekt. Ook op die dossiers blijven we echter lobbyen.

Voor het regionale openbaar vervoer hebben we intensief contact gehad met de provincie Gelderland. Dit lobbywerk heeft eraan bijgedragen dat de Provinciale Staten van Gelderland besloten hebben om voor 2023 €13 miljoen extra te investeren in het openbaar vervoer, zodat het huidige vervoersaanbod kan blijven bestaan.

Met behulp van parkeerbeleid het bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties makkelijker maken en daarbij de auto-afhankelijkheid verminderen en de overlast van geparkeerde auto's verminderen (D)

We willen binnen de stad, bij voorkeur op en rond OV-knooppunten zoveel mogelijk woningen bouwen, met daarbij zo min mogelijk parkeerplaatsen en dus lagere parkeernormen. Om overlast in de omliggende gebieden te voorkomen willen we het gebied met parkeerregulering uitbreiden.

Ontwikkeling stedelijk parkeerbeleid **(I)**

Ontwikkeling van het parkeerbeleid volgt op het duurzaam mobiliteitsplan. Er zijn eerste stappen gezet. Ontwikkeling van het parkeerbeleid zal echter pas echt uitgewerkt kunnen worden zodra de contouren van het duurzaam mobiliteitsplan bekend zijn.

Verhoging parkeertarieven **(I)**

De parkeertarieven zijn aangepast.

Tegengaan verkeersoverlast (A)

Tot een nieuwe verdeling van de ruimte voor de voetganger, fietser het OV en de auto komen (D)

De ruimte in de stad is schaars. We gaan op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt.

Verkeersstructuurplan opstellen **(I)**

In het kader van het duurzaam mobiliteitsplan wordt nagedacht over de nieuwe verkeersstructuur. Dit kan echter pas na vaststelling van het duurzaam mobiliteitsplan worden uitgewerkt.

Aanpassen wegenstructuur **(I)**

Op verzoek van de gemeenteraad wordt er met grote aanpassingen aan de wegenstructuur gewacht totdat het duurzaam mobiliteitsplan is vastgesteld. Ondertussen zijn echter al wel analyses uitgevoerd op welke wegen de snelheid kan worden aangepast, of de hoeveelheid asfalt kan worden verminderd.

De ruimte voor de auto in en rond de binnenstad beperken (D)

In de hele stad is de ruimte schaars, maar dat geldt zeker voor de binnenstad. De auto neemt relatief veel ruimte in de binnenstad in. Zowel door de wegen waarover de auto's rijden als door de ruimte die nodig is om deze auto's te parkeren. We willen de ruimte die de auto in de binnenstad inneemt beperken.

Opheffen flitsparkeren **(I)**

Het ambtelijk voorstel is gereed. Momenteel wordt een laatste afstemronde uitgevoerd over de exacte invulling van de flitsparkeerplaatsen. Daarna zal het flitsparkeren worden opgeheven.

Verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen **(I)**

Het verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen in de binnenstad dient gestructureerd vanuit parkeerbeleid te gebeuren. Dit is dus een inspanning die volgt uit het parkeerbeleid (zie ontwikkeling stedelijk parkeerbeleid).

Inrichting Rijnkade als wandel- en fietspromenade **(I)**

Het ontwerp van de Rijnkade, zoals dat door het waterschap is gemaakt en door een aannemer zal worden gebouwd, is vrijwel volledig gebaseerd op input die wij hebben geleverd. Uitgangspunt daarbij was een inrichting als wandel- en fietspromenade van de hoge kade. Hiermee wordt dus al een flinke stap gezet richting de inrichting als wandel- en fietspromenade. Dit ontwerp zal de komende jaren worden gerealiseerd.

Indien nodig kunnen en zullen dan nog enkele aanvullende maatregelen worden genomen om de Rijnkade nog fiets- en wandelvriendelijker te maken, dan dat deze al wordt gemaakt door het waterschap. Naar verwachting gaat het dan echter om beperkte wijzigingen ten opzichte van hetgeen nu gaat worden aangelegd.

Verbeteren verkeersveiligheid (D)

Het verkeersveiligheidsgevoel op de weg en in het openbaar vervoer moet omhoog. We gaan voor 'nul' verkeersslachtoffers, onder andere door het aanpakken van plekken waar veel ongelukken gebeuren. Ook willen we dat scholieren veilig naar school kunnen fietsen.

Aanpak verkeersonveilige locaties (I)

De volgende verkeersonveilige locaties zijn of worden momenteel aangepast:
- Ir. J.P. van Muijlwijkstraat (diverse kruispunten);
- Groningensingel (diverse kruispunten);
- Minervasingel- Vakwerkbrug;
- RijnWaalpad - Rijkerswoerdsestraat.

Daarnaast worden de aanpassing van de volgende verkeersonveilige situaties voorbereid:
- Fietsoversteek Onderlangs, ter hoogte van de Boterdijk;
- Fietsoversteek Onderlangs, ter hoogte van het Rijnhotel;
- Graaf Lodewijkstraat - J.P. Heijestraat - Hommelseweg;
- Hommelseweg - Agnietenstraat;
- Marga Klompélaan – Hoogwaardige fietsroute RijnWaalpad (F325);
- Metamorfoseallee – Marasingel – Minervasingel (rotonde met fietsoversteek);
- Velperweg (diverse kruispunten).

Daarnaast zijn we diverse diepte analyses aan het uitvoeren om tot goede verbetervoorstellen voor de top-10 meest verkeersonveilige punten op het Arnhemse wegennet te komen.

Naast de aanpak van verkeeronveilige locaties werken we aan het verbeteren van de verkeersveiligheid door de aanleg van schoolzones. De volgende schoolzones zijn uitgevoerd en/of in uitvoering:
- Bethanienstraat;
- Callunastraat – Gentiaan (Heijenoordschool);
- Rijksweg-West (Jozefschool);
- Brabantweg (De laarakker en De Expeditie);
- Bauwerstraat (Pieter Breughelschool).

Beter en schoner taxivervoer (D)

Taxivervoer is voor sommige bezoekers van de stad het visitekaartje van onze stad. We willen de kwaliteit van het taxivervoer in onze stad verbeteren en verschonen.

Maatregelen uitvoeren uit taxiverordening (I)

Er is geconstateerd dat implementatie van de taxiverordening nu niet zinvol is. Eerst dient het Rijk wetgeving op te stellen voor de volledige taxibranche (bel en opstapmarkt). Implementatie is dus tot nadere orde uitgesteld. We zijn contact blijven houden met de taxibranche om het taxivervoer te verbeteren en schoner te maken. Enerzijds in algemene zin, maar ook in het kader van concrete projecten zoals het Willemsplein.

Schonere lucht in de stad (A)

Doorgaand verkeer door de stad beperken (D)

Er rijdt relatief veel doorgaand verkeer in de stad (verkeer dat geen herkomst of bestemming in Arnhem heeft, maar alleen maar door de stad rijdt, omdat dit de kortste en/of snelste route is). Deze voertuigen leiden tot overlast en horen hier niet te rijden. Doel is om dat verkeer zoveel mogelijk te beperken en idealiter helemaal niet meer te hebben in de stad.

Plan weren doorgaand verkeer (I)

Nadat we het duurzaam mobiliteitsplan hebben opgesteld stellen we een plan op om het (onnodig) doorgaand autoverkeer uit Arnhem te weren. We kijken daarbij naar een breed palet van maatregelen, van verkeersmanagement tot infrastructurele maatregelen. Het duurzaam mobiliteitsplan is nog niet gereed en daarom wordt hiermee nog niet gestart.

Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs (D)

Een goede aansluiting van de verschillende vormen van mobiliteit (auto, trein, bus en (deel)fiets) op elkaar wordt steeds belangrijker. Hubs spelen bij deze overgang een belangrijke rol. Op deze manier kan een volwaardig en duurzaam alternatief voor de (privé)auto worden geboden. Een (mobiliteits)hub kan het beste worden gedefinieerd als een fysieke plek waar verschillende vormen van vervoer en vervoersaanbod samenkomen.

Opstellen visie op Arnhemse hubs (I)

De hubvisie is in concept vastgesteld door het college en er worden verkenningen gedaan naar enkele locaties. Pas nadat het duurzaam mobiliteitsplan is vastgesteld kan hiermee echt verder worden gegaan. Er ligt dan dus al een stevige basis om snel tot een definitieve visie te komen en verdere uitrol.

Uitvoeren van de visie Arnhemse hubs (I)

Er is gewerkt aan de verkenning, voorbereiding, uitwerking en realisatie van de volgende locaties:

- Rozet: voorbereiding;
- Kronenburg: realisatie;
- Gelredome: verkenning;
- IPKW: verkenning;
- Station Zuid: voorbereiding.

Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad (D)

Zie toelichtingen bij de inspanningen hieronder.

Handhaven van de milieuzone en waar mogelijk strengere normering en uitbreiding (I)

We hebben in 2023 de milieuzone in stand gehouden en bereiden ons voor op de volgende stap in 2025.

Stimuleren en faciliteren van duurzame stadsdistributie, met name in de binnenstad (I)

De invoering van de Zero Emissie-zone voor stadslogistiek vanaf juni 206 is aangekondigd. De ambitie is gericht op het verminderen, veranderen en verschonen van de stadslogistiek in de binnenstad van Arnhem.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	31.366	-249	31.117
Baten	9.532	778	10.310
Saldo lasten en baten	-21.834	1.027	-20.807
Toevoegingen aan reserves	15.162	204	15.366
Onttrekkingen aan reserves	15.658	0	15.658
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	496	-204	292
Prognose resultaat	-21.338	823	-20.515

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	-249	V					
Mobiliteit	3.150	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Mobiliteit	572	N	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Mobiliteit	280	N	Hogere beheerskosten transferhal Arnhem Centraal	J	S	AR	J
Mobiliteit	197	N	Indexatie contracten parkeergarages	J	S	AR	J
Mobiliteit	52	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Mobiliteit	-4.500	V	Omzetten exploitatiebudgetten naar investeringskredieten mobiliteitsprojecten	N	I	AR	J

Baten	778	V					
Mobiliteit	776	V	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Mobiliteit	2	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	204	N					
Mobiliteit	204	N	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	0						

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie
Jaarlijks worden de baten en lasten van de parkeerexploitatie geactualiseerd ten opzichte van de begroting en wordt het saldo hiervan verwerkt via de bestemmingsreserve bereikbaarheid.
Voor het jaar 2023 leidt dit tot € 776.000 hogere baten, € 572.000 hogere lasten en per saldo daarmee een hogere dotatie aan de bestemmingsreserve bereikbaarheid van € 204.000.

Hierin zit een budgetneutrale correctie van € 303.000 hogere baten en lasten doordat kosten voor invordering van de naheffingsaanslagen vanaf 2023 niet meer gesaldeerd worden met de baten, maar separaat als last worden geboekt.
Er worden meer naheffingsaanslagen parkeerbelasting opgelegd dan geraamd waardoor we de parkeeropbrengsten straatparkeren zien stijgen. Daartegenover zien we dat er minder parkeerabonnementen door bedrijven worden aangeschaft en dat er minder zakelijke kort parkeerders zijn in de parkeergarages . Bedrijven stimuleren het thuiswerken en passen hun intern mobiliteitsplan aan waardoor er minder behoefte is aan parkeerabonnementen. Het is nog niet duidelijk of deze ontwikkeling zich verder doorzet of niet.
Aan de lastenzijde maken we meer kosten onder meer voor schoonmaak- en extra beveiligingskosten bij de parkeergarages, dit vooral door overlast van daklozen in de parkeergarages

Hogere beheerkosten transferhal Arnhem Centraal
De gemeente onderhoudt samen met Prorail en de NS de transferhal van Arnhem Centraal. De uitvoeringsorganisatie die het beheer uitvoert heeft aangegeven dat de kosten van het beheer van de transferhal voor de gemeente zullen stijgen. De stijging heeft voornamelijk betrekking op energie, schoonmaakkosten en procesmatig onderhoud. Op basis van begroting en tussenrapportages 2023 van de uitvoeringsorganisaties is het nadeel € 280.000.

Indexatie contracten parkeergarages
Zie toelichting op wijken algemeen.

Omzetten exploitatiebudgetten naar investeringskredieten mobiliteitsprojecten
In de Begroting 2023 zijn middelen vrijgemaakt voor diverse mobiliteitsonderwerpen. Voor drie van deze onderwerpen, te weten maximum snelheid, verminderen aantal rijbanen en wandel- en fietspromenade Rijnkade, is een groot deel van deze middelen bestemd voor investeringen. Deze investeringsbudgetten zijn incidenteel (€ 4,5 mln in 2023 en 2024 en € 3,6 mln in 2025 en 2026) aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten toegevoegd.
In de Begroting 2024 wordt de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. De investeringen in mobiliteitsprojecten worden in deze begroting dan ook als investeringen met kapitaallasten verwerkt. Met deze wijziging in de Turap wordt ook de Begroting 2023 volgens deze methode aangepast. Hiermee hanteren we een consistente gedragslijn.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S03 Economie

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Vol energie zetten wij in op een aantrekkelijk woon-, werk- en leefklimaat om maximale werkgelegenheid in Arnhem en de regio te creëren, waarbij iedereen zijn talenten benut (A)

Toekomstgericht ondernemerschap (D)

In samenwerkingsverband genaamd energieke coalities (onderwijs-overheid-ondernemers) dragen we bij aan het versterken van het ondernemersklimaat. Ondernemerschap en ondernemers zijn van belangrijke waarde voor onze stad. Zij zorgen voor werkgelegenheid en innovatie.

Professionalisering dienstverlening aan ondernemers en optimale informatievoorziening (I)

De ondernemersdienstverlening van de gemeente werkt integraal en vanuit een één-loket gedachte, waarbij de ondernemer ervaart dat vraagstukken efficiënt worden opgepakt en de informatievoorziening van de gemeente aansluit op de behoeftes. De gedachte 'van aanbod gericht naar vraaggericht.'
Dit betekent onder andere dat de ondernemersdesk verder geoptimaliseerd is in samenwerking met de klantenservice, dat het Multi Disciplinaire Team (met gemeentebrede vertegenwoordiging) complexe vraagstukken van ondernemers heeft opgepakt en dat de bestaande informatievoorziening naar ondernemers verder is uitgebouwd.
Op basis van gesprekken met ondernemers en ondernemersnetwerken zijn de wensen en behoeften van ondernemers op het gebied van gemeentelijke dienstverlening opgehaald. Deze input is meegenomen in de visie op ondernemersdienstverlening, vanuit deze visie zijn ambities en doelstellingen geformuleerd waar in de aankomende periode verder invulling aan gegeven wordt. De accountmanagers zorgen ervoor dat alle collega's die met ondernemers werken hen te allen tijde centraal stellen en gastvrij behandelen.
De website van de gemeente Arnhem voor ondernemers is verder geprofessionaliseerd en geoptimaliseerd. Iedere maand wordt er een nieuwsbrief verstuurd naar ondernemers met waardevolle informatie en evenementen.
Vanuit het gedachtegoed van 'Van Bedrijven Weten' is de ondernemersdesk verder geprofessionaliseerd en is de samenwerking tussen beleid en uitvoering verder geïntensiveerd.

Ondersteunen en stimuleren van (nieuw) ondernemerschap bij starters en mkb'ers (I)

De Midden-klein bedrijf (MKB SMART) Together Deal is gecontinueerd. Dit samenwerkingsverband helpt bedrijven in de regio Arnhem en Nijmegen een digitaliseringsslag te maken.

Diverse projecten onder de MKB Smart Together deal:

- Het 'Zelfscan programma' is een online vragenlijst die de huidige situatie in het kader van de mate van digitalisering bepaalt van jouw bedrijf. Na het invullen van deze vragenlijst ontvangt de ondernemer direct een adviesrapport. Reeds 42 ondernemers hebben hiervan gebruik gemaakt, wat in lijn is met de gestelde doelstelling. Via samenwerkingspartners wordt nu tijd en aandacht besteed aan het vergroten van het bereik.
- Het 'MKB programma' gericht op MKB-ers tussen de 10-100 medewerkers, (waarvoor een programma van vijf middagen georganiseerd die in het teken staan van netwerken en verbinden, gericht op het vergroten van business) gestelde doelstelling is hierin niet behaald, target is teruggebracht naar aansluiten van 60 ondernemers.
- Van de voucher-regeling' waarmee we het versneld te kunnen digitaliseren een steuntje in de rug te geven, hebben tot op heden 178 bedrijven gebruik gemaakt. Dit is in lijn met de gestelde doelstellingen.

De startclub Arnhem blijft haar netwerk verder uitbreiden, de stijgende lijn van starters die zich verbinden aan de startclub zet zich voort. Ook het aantal evenementen die zij integraal met de gemeente Arnhem en kennisinstellingen organiseren is uitgebreid.
Startclub Arnhem heeft vanuit de economische uitvoeringsagenda 2023 de informele opdracht gekregen om te verkennen welke behoefte er leeft bij de kennisinstellingen voor het gezamenlijk opzetten van een incubator programma. Deze verkenning wordt momenteel uitgevoerd door de startclub Arnhem.

Tevens stimuleren we op allerlei manieren, onder andere via het netwerk van ondernemers in de stad lokaal, sociaal en duurzaam inkopen. We bevorderen dit door in gesprek met ondernemersverenigingen activiteiten te organiseren voor de stad wat bijdraagt aan vergroten van lokaal inkopen in Arnhem.

Verbeteren en verbinden van (ondernemers)netwerken **(I)**

Het belang van een goed functionerend netwerk tussen de verschillende ondernemersnetwerken onderling én met de gemeente is groot. Als ondernemers elkaar goed kennen, werken ze samen en gunnen ze elkaar opdrachten waarmee ze van grote toegevoegde waarde zijn voor de (circulaire) economie van de stad. Netwerken dragen bij aan het laten bloeien van (circulaire) economie, en een belangrijk aspect hierbij is een 'sterke organisatiegraad'. Dit stimuleren en faciliteren wij vanuit de gemeente waar mogelijk. Dat bevordert ook de bestaande samenwerking met ondernemersverenigingen zoals Ondernemers Kontakt Arnhem (OKA), Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) en Verenigd Creatief Arnhem. We nemen daarbij actief deel aan netwerkbijeenkomsten en organiseren zelf ook netwerkbijeenkomsten met voor ondernemers relevante en actuele thema's, zoals (circulaire) economie, duurzaamheid en werkgelegenheid/aanpak krapte op de arbeidsmarkt. Voorbeelden van dit jaar zijn het Arnhems Ondernemersevent, The Power of Connecting, over het energiecluster, Arnhem Bedrijft en het jaarlijkse Citymarketing event.

In samenwerking met Pre Zero is er een succesvol exclusief directienetwerk (DNA) in het teken van circulariteit georganiseerd, waar toonaangevende ondernemers in thematafels gesproken hebben over circulariteit en afvalstromen. Evenals een zeer succesvol ondernemersevenement (200 deelnemers) georganiseerd door de gemeente Arnhem in samenwerking met partijen uit de stad, waar het thema verbinden centraal stond. Ook hier zijn ondernemers middels themasessies geïnspireerd en is de gemeente faciliterend geweest in het verspreiden van kennis.

Vanuit de Economische Agenda 2022-2025 is er ook dit jaar een uitvoeringsagenda voor 2023 samengesteld met en door ondernemers uit de stad, in samenwerking met de gemeente Arnhem. Integraal wordt er gewerkt aan een aantal (maatschappelijke) opgaven in en voor de stad.

Gericht acquisitie en accountmanagement **(I)**

Bedrijven moeten het gevoel hebben welkom te zijn in Arnhem en goed bediend te worden als het gaat om hun vraagstukken over onder andere huisvesting, financieringsmogelijkheden, vergunningen en contacten/netwerken. Ons accountmanagement is grotendeels gericht op een proactieve houding (dienstverlenend), meedenken, duidelijkheid, integraliteit en voortgang. Daarbij zetten we in op het verbinden van bedrijven, instellingen en organisaties onderling maar ook aan de doelstellingen van de gemeente Arnhem.
Een van deze doelstellingen is 'De gemeente Arnhem koopt bij voorkeur lokaal in'. De accountmanagers kennen veel bedrijven en verbinden hen proactief aan andere bedrijven en organisaties die van toegevoegde waarde zijn voor deze ondernemer. Tevens verwijst de accountmanager proactief op het inschrijven bij het ondernemersregister.

De acquisitie-inspanningen zijn gericht op nieuwe (duurzame) bedrijvigheid naar Arnhem halen, waarbij Energy een belangrijke focussector is. We zijn actief door bijvoorbeeld ons te presenteren op een beurs in Rotterdam en door intensief op te trekken met Oost NL en IPKW als zich kansen voordoen. De bedrijven, ook buiten de Energy-sector, waarop de inspanningen gericht zijn moeten aansluiten op de Arnhemse sectoren en arbeidsmarkt. In onze zoektocht naar nieuwe bedrijven houden we rekening met het feit dat we zoveel mogelijk banen willen genereren voor alle scholingsniveaus. Daarbij wordt ook de verbinding gelegd met bestaande initiatieven uit het sociaal domein om het invullen en creëren van arbeidsplaatsen bij Arnhemse bedrijven te ondersteunen.

Data-gestuurde economische vernieuwing **(I)**

Door ondernemers mee te laten denken of te laten reflecteren op beoogd beleid en de uitvoering ervan, kan het beoogd beleid getoetst en aangescherpt worden. Dit krijgt vorm met het opzetten van een ondernemerspanel, een MKB-toets waarin (een selectie van) bedrijven gericht meedenken over vraagstukken die spelen, en bij het opstellen/ evalueren van gemeentelijk beleid. Het organiseren van ondernemersenquêtes is een gerichte manier om breed op te halen in de stad welke vraagstukken leven bij ondernemers, hoe men ondernemersdienstverlening ervaart en hoe men het vestigingsklimaat van Arnhem beoordeelt. We streven naar een toename van de ondernemerstevredenheid, die we meten via een jaarlijkse ondernemersenquête. We reflecteren kritisch op de uitkomsten van deze enquête en stellen waar nodig beleid bij.
Voor het uitbrengen van de jaarlijkse ondernemersenquête zijn de nodige voorbereidende werkzaamheden uitgevoerd. De volgende stap in het uitbrengen van een ondernemersenquête zal eind 2023 worden gerealiseerd. En als vervolg in het eerste kwartaal van 2024 de verdere implementatie van de MKB-toets evenals het ondernemerspanel.

Toekomstbestendiger vestigingsklimaat (D)

Op de diverse werklocaties in Arnhem wordt in samenwerking met vastgoedeigenaren en ondernemers gewerkt aan het verbeteren van de kwaliteit van de betreffende werklocatie. Zo worden op enkele terreinen Greendeals opgesteld waarmee men gezamenlijk wil gaan werken aan verduurzamen en circulariteit. op andere terreinen wordt gewerkt aan toekomstperspectieven in het kader van slim en efficiënt ruimtegebruik.

Voldoende en kwalitatief aanbod van werklocaties (I)

De visie Werklocaties Arnhem 2040 in door de gemeenteraad vastgesteld, even als de Kantorennota 2022-2030. Uit de Visie Werklocaties kwam onder andere naar voren dat wij aan de slag gaan met herstructurering van bedrijventerrein Het Broek. Hiertoe is inmiddels met Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) een start gemaakt voor gezamenlijk een ambitiedocument op te gaan stellen met horizon 2040.

Betere bereikbaarheid van werklocaties (I)

- In het kader van duurzaam mobiliteitsplan zijn we gesprek aan over werklocaties (expertmeetings werklocaties, maar ook expertmeetings centra (Centrum, Kronenburg).
- De werkgeversaanpak is vertraagd doordat opdracht mobiliteitsmakelaars vertraagd is (opdrachtgeverschap ligt in de regio). Lokaal staat alles voor klaar om zo snel mogelijk aan de slag te gaan in het najaar van 2023.

Aantrekkelijk woon- en leefklimaat voor werkgevers en werknemers (I)

Er wordt gewerkt aan continuering en professionalisering van het samenwerkingsverband Arnhem Studiestad, evenals de ontwikkelen met CityMarktering op energiegebied ten behoeve van studenten.
Vanuit Arnhem Studiestad wordt steeds intensiever samengewerkt met CityMarketing over hoe we Citymarketing van Arnhem nog efficiënter ingezet kan worden ten behoeve van het behoud van studenten voor de stad. En op welke manier we hen in een vroeg stadium van hun studie kunnen verbinden aan Arnhemse bedrijven (diverse initiatieven lopen en worden verder ontwikkeld).

In woningbouwontwikkelingen wordt nadrukkelijk gekeken naar een divers en gevarieerd aanbod, dat ook past bij de doelgroepen starters, expats en studenten. Op basis van de resultaten van een woonbehoefte onderzoek dat in het derde kwartaal wordt opgestart, wordt dit concreter gemaakt.

Levendige stad in en voor de regio (D)

Arnhem is een stad waar bewoners en bezoekers kunnen genieten van een levendige, creatieve stad in een prachtige groene omgeving. In samenwerking met onze partners versterken we aanbod, (recreatieve) voorzieningen, en werken we aan een bruisende binnenstad.

Onze bruisende binnenstad koesteren en versterken (I)

Op diverse plekken in de binnenstad ondersteunen en stimuleren we transformaties op vastgoed- en gebiedsniveau. De Varkensstraat is daar een goed voorbeeld van. Hier verwerft de gemeente zelf eigendommen om vervolgens de bestaande horecafunctie in te wisselen voor creatieve bedrijvigheid. Ook faciliteert de gemeente in die straat transformaties van nachthoreca naar wonen, ook op de begane grond.
Het vastgestelde Omgevingsplan binnenstad helpt daarbij net als de inzet van de transitiemanager. Met het Omgevingsplan kan ingespeeld worden op nieuwe transformatie ontwikkelingen die bijdragen aan een vitale en leefbare binnenstad met een compact winkelhart. De transitiemanager zorgt in de aanjaagrol er voor dat de gemeente en betrokken partijen adviezen en waar mogelijk ondersteuning krijgen bij transformatiekansen.
De goede samenwerking met Platform Binnenstad Arnhem (PBA) wordt verder gecontinueerd, onder andere via de PBA-werkgroepen Transformatie binnenstad, Mobiliteit en Bruisende binnenstad. Hierin leveren stakeholders gezamenlijk een bijdrage aan het aanpakken van opgaven en uitdagingen van de binnenstad.
Op de Korenmarkt wordt op dit moment het achterplein (westzijde Korenmarkt) aangepakt en verfraait. Daarnaast is in het gebied de BIZ Korenkwartier in werking getreden wat zorgt voor een financiële impuls.
We stellen ons tot doel de gemiddelde tijd die bezoekers in de binnenstad van Arnhem doorbrengen te vergroten, We meten dit nu nog niet, maar gaan op zoek naar de juiste manier om dit inzichtelijk te maken.
Met Bestemming Arnhem (samenwerking tussen Platform binnenstad Arnhem, Citymarketing Arnhem en Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen) is de eerste campagne uitgevoerd met als doel om meerdaags bezoek aan Arnhem te stimuleren (Arnhem als citytrip).

Laagdrempelige evenementen voor iedereen (I)

De locatieprofielen worden eind dit jaar door het college vastgesteld en hierover wordt de raad geïnformeerd. De subsidieregeling voor evenementen en festivals is aangepast om meer ruimte te bieden aan laagdrempelige publieksevenementen: organisatoren kunnen voortaan 40% van de begroting als subsidie aan de gemeente vragen.
In 2023 heeft de kopgroep de rest van het veld geïnformeerd en geïnspireerd hoe Arnhemse evenementen en festivals toegankelijker worden voor mensen met een beperking. Er is samen met de APCG en het veld verder gewerkt aan de Arnhemse Standaard voor Toegankelijke evenementen (AST).

Eind dit jaar is er voor het eerst een centrale vuurwerk- en lichtshow in Arnhem als alternatief voor het zelf afsteken van vuurwerk.

Genieten van onze groene stad en omgeving **(I)**

We maken actief deel uit van regionale samenwerking op het gebied van toerisme en recreatie. Om bezoekers meer naar Arnhem-Zuid te trekken investeren we in het wandelnetwerk Zuid. We bevinden ons op dit moment in de ontwerpfase. De aanleg is gepland in 2024. Ook sluiten we aan bij de verhaallijn over de Romeinen vanuit de Groene Metropoolregio. Er wordt een regiobreed masterplan Romeins verleden opgesteld in opdracht van Nijmegen & GMR. Arnhem maakt hier onderdeel van uit met onder andere aandacht voor publieksbereik, aanbodontwikkeling, beheer en conservatie en kennisdeling (= Unesco verplichtingen). Het masterplan wordt eind 2023 opgeleverd.
De Arnhemse acties binnen de Airborne Region worden verder uitgewerkt. De projectleider voor het kroonjaar (80 jaar Airborne) is gestart. Ook is een onderzoek gestart door een adviesbureau naar wat we mee willen geven aan nieuwe generaties en het Montessori college laat leerlingen een advies opstellen hoe we jongeren beter kunnen betrekken bij het levend houden van de Slag om Arnhem en de herdenking.

Arnhem Hotspot Energy (D)

We werken aan en sterk energiecluster dat een bijdrage levert aan de maatschappelijke opgave van de energietransitie. Dit geeft de stad in economisch opzicht een onderscheidende positie in de regio, nationaal en internationaal. Dit doen we door in energieke coalities te bouwen aan de versterking van onze innovatieve campussen zoals Kenniscampus regio Arnhem en IPKW en door het toepassen en zichtbaar maken van Arnhemse innovaties en het verbeteren van de onderlinge samenwerking in het energiecluster. Ook werken we met onze partners aan het (inter)nationaal zichtbaar maken van onze onderscheidende positie op het gebied van energie.

Bouwen aan energie-innovatiecampussen **(I)**

We hebben een ambitiedocument gemaakt en samenwerkingsovereenkomst gesloten met onze partners voor de verdere ontwikkeling van de kenniscampus regio Arnhem. Daarnaast werken we samen met de IPKW aan een ambitiedocument om IPKW op een goede wijze te laten aansluiten op de ontwikkelingen op bedrijventerrein De Nieuwe Haven en spoorzone Arnhem-oost.

Stimuleren Arnhemse energie-innovaties **(I)**

Ook in 2023 hebben we de energievouchers waarmee we nieuwe haalbaarheidsstudies mogelijk maken voor een drietal speerpunten van de Arnhemse energie-innovaties die vallen binnen het innovatieprogramma van Connectr: elektrische energietechniek, elektrochemische energieopslag en duurzame aandrijfsystemen. Er zijn dit jaar tot dusverre drie energievouchers verstrekt.

Op ons initiatief hebben netwerkorganisatie Kiemt, Connectr samen met The Economic Board een overzicht gemaakt van alle innovaties op energiegebied in de regio Arnhem Nijmegen. Het overzicht is vanaf nu online beschikbaar. Hiermee willen we innovaties uit onze regio zichtbaar maken en meer toegepast krijgen. Deze actie is onderdeel van de economische uitvoeringsagenda 2023.

Versterken van de onderlinge relaties en samenwerking binnen het energiecluster **(I)**

We hebben in samenwerking met OostNL een onderzoek laten uitvoeren naar hoe we de groei van Arnhem als Hotspot Energy kunnen verstevigen, versterken en organiseren. Hiervoor zijn twintig stakeholders geïnterviewd en twee brainstormmiddagen met het betrokkenen uit het cluster georganiseerd. Hiermee willen we een door het cluster gedragen ambitie met concrete publiek-private acties die we kunnen uitvoeren de komende jaren.

Betere (inter)nationale positionering van Arnhem als Hotspot Energy **(I)**

Dit jaar heeft een energieke coalitie met als trekker de stichting Citymarketing het evenement 'The power of connecting' georganiseerd. Dit bestond uit rondetafelgesprekken op IPKW en Arnhems Buiten georganiseerd door het cluster zelf en de internationale 'Access to Energy dialogue' in de Eusebiuskerk met Tennet en de OECD als sprekers. Hiermee hebben we Arnhem verder gepositioneerd als Energy Hotspot.
Daarnaast zijn we zoals opgenomen in het uitvoeringsprogramma 2023 van de Economische Agenda samen met OostNL, Connectr en de NFIA bezig een internationale routekaart te maken voor de komende jaren om te bepalen op welke momenten Arnhem kan aansluiten bij de internationale activiteiten van de NFIA en OostNL.

Voldoende gekwalificeerd talent energietransitie **(I)**

Onder regie van Connectr wordt gewerkt aan Plug in & Play. Dit is een publiek-privaat samenwerkingsverband (PPS). Een structureel verband waarin mensen van allerlei niveaus worden opgeleid om aan de slag te gaan in de laadinfrastructuur. Hierbij worden ook nieuwe opleidingsmodules ontwikkeld. Daarnaast organiseert Connectr in 2023 diverse masterclasses ten behoeve van de talentontwikkeling in de energietransitie. Wij nemen vanuit de gemeente deel aan de werkgroep leven lang ontwikkelen energie binnen de regionale human capital agenda.

Voldoende gekwalificeerd personeel aanwezig voor werkgevers (D)

Aantrekkelijk, excellent onderwijs én een aantrekkelijke stad zorgen ervoor dat de kennisinstellingen nieuwe (internationale) studenten blijven aantrekken om er te studeren. Waarna ze mogelijk ook blijven om te wonen, werken en ondernemen. Goed opgeleid sociaal kapitaal en aanwezigheid van kennis die aansluit op wat werkgevers nodig hebben, maakt de regio Arnhem aantrekkelijk voor bedrijven om zich hier te vestigen. We willen de zichtbaarheid in de regio voor studenten vergroten wat de (economische) ontwikkeling en werkgelegenheid in stad en regio ten goede komt.

Het aantrekken en binden van studenten **(I)**

Aantrekkelijk, excellent onderwijs én een aantrekkelijke stad zorgen ervoor dat de kennisinstellingen nieuwe (internationale) studenten blijven aantrekken om er te studeren. Waarna ze mogelijk ook blijven om te wonen, werken en ondernemen. Goed opgeleid sociaal kapitaal en aanwezigheid van kennis die aansluit op wat werkgevers nodig hebben, maakt de regio Arnhem aantrekkelijk voor bedrijven om zich hier te vestigen. We willen de zichtbaarheid in de regio voor studenten vergroten wat de (economische) ontwikkeling en werkgelegenheid in stad en regio ten goede komt.

Via het samenwerkingsverband 'Arnhem studiestad' werken we aan het aantrekken en binden van studenten aan de stad. Daarnaast dragen we via evenementen voor scholieren en studenten bij aan het interesseren van jongeren voor opleidingen in Arnhem. We zoeken en selecteren innovatieve projecten die bijdrage aan het behoud van talent in deze regio. Zo verkennen we talentlabs en bouwen we de samenwerking met partners in de stad zoals het bedrijfsleven en Connectr steeds verder uit. Middels de samenwerking Arnhem Studiestad organiseren we met studentambassadeurs voor studenten diverse activiteiten gedurende het gehele studiejaar die gericht zijn op het welkom heten in Arnhem. Deze activiteiten zijn dan ook gelinkt aan onze kernwaarden; groen, vrij en creatief en worden in samenwerking met diverse partners in de stad georganiseerd. Een concreet voorbeeld van een geslaagd project is project the Nature, waar studenten samen met de boswachter een bijdrage leveren aan het onderhouden van een stuk bos in Arnhem.

Daarnaast professionaliseren we continue de informatievoorziening voor studenten, middels de website van Arnhem Studiestad en socials. Er is gewerkt volgens een jaarkalender waar diverse activiteiten in opgenomen zijn en georganiseerd worden met, voor en door studenten.

Daarnaast willen we het onderwijs aantrekkelijker maken door steeds meer onderwijs te verbinden aan maatschappelijke opgaven. Hiervoor wordt samengewerkt door de Arnhemse kennisinstellingen binnen de City Deal Kennis Maken. Daarnaast maken we onderdeel uit van een nauwe samenwerking met de grote onderwijsinstellingen in Arnhem; Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN), Van Hall Larenstein (VHL) en ROC Rijn IJssel. De Arnhemse Leeragenda is bedacht om studenten te laten samenwerken vanuit verschillende kennisinstellingen aan maatschappelijke opgaven in de wijken, die bijdragen aan gezondheid, leefbaarheid en veiligheid en duurzaamheid.
Reeds zijn we succesvol geweest in het binnenhalen van een subsidie (City Deal Kennis Maken) om de Arnhemse leeragenda en het samen leren en onderzoeken verder te professionaliseren en uit te bouwen.

Tevens zoeken we de verbinding met Stichting Studentenhuisvesting (SSH&) en de wijkteams om de studenten een thuisgevoel te geven tijdens hun studententijd.
De samenwerking met CityMarketing Arnhem wordt verder geïntensiveerd voor de gezamenlijke doelstelling ook talent in Arnhem aan te trekken en te behouden. De Citymarketing van Arnhem speelt hierin een belangrijke rol. Daarnaast wordt er met partners in de stad gewerkt aan het organiseren van een Student City Challenge. Waar studenten vanuit diverse kennisinstellingen voor opdrachtgevers uit de stad middels de hackathon, waar studenten een x aantal uur in multidisciplinaire teams samenwerken en ideeën uitwerken die bijdrage aan maatschappelijke opgaven uit de stad. Die vervolgens ook direct toepasbaar zijn en bijdrage aan de leefbaarheid in Arnhem.

Het participeren in de werktafel 'aantrekken en behoud talent' in de regio wordt voorgezet.

Leven lang ontwikkelen **(I)**

Stimuleren en faciliteren van bijscholing voor iedereen om competenties en vaardigheden te laten aansluiten bij de arbeidsmarkt nu en in de toekomst. We trekken intensiever op met het bedrijfsleven om omscholing van werkende en werkzoekende naar kansrijke beroepen te organiseren. We werken regionaal en lokaal samen met diverse partners en zoeken naar waardevolle projecten die bijdrage aan een leven lang ontwikkelen. We begeleiden ondernemers en werkgevers om op een creatieve manier te kijken naar (nieuw) talent en ondersteunen bij bijvoorbeeld competentiegericht werven.
Daarnaast verkennen we hoe we de 'Beroepentuin', wat een zeer succesvol initiatief is in diverse grote steden ook in Arnhem kunnen implementeren.
Door middel van een fysieke locatie waar diverse handelingen uit bepaalde sectoren en beroepen uitgevoerd kunnen worden, krijgt een ieder de kans om te ervaren welke skills, competenties en vaardigheden er nodig zijn voor diverse beroepen in de Energysector.
Met onderwijs, overheid en ondernemers schrijven we momenteel een projectplan en zoeken we de verbinding met het programma Arnhem-Oost.

Inzicht op sectorspecifieke human capital uitdagingen om de krapte op de arbeidsmarkt tegen te gaan **(I)**

De stijging van de vraag naar arbeid richting 2030 is het grootst in de sectoren Energy, Health en Hightech. Er worden blijvende tekorten voorzien in deze beroepssectoren.
Vanuit het energiecluster in (regio) Arnhem zetten wij onder de noemer Hotspot Energy in op onderwijsinnovatie, praktijkgericht onderzoek en kennisontwikkeling in de driehoek van onderwijs, ondernemers en overheid.
In de regionale Human Capital agenda is Energy voor Arnhem één van de speerpunten. Een toonaangevend project is Plug in & Play op initiatief van Connectr. In trippel helix verband (onderwijs, overheid en bedrijfsleven) met onder andere; HAN, Industriepark kleefsewaard, Kiemt, Oost NL, provincie en gemeente Arnhem werken we samen op het aantrekken en behoud van talent, in dit project specifiek voor de laad-infra.
Ook het omscholen van werkende en tevens werkzoekende naar kansrijke beroepen in de Energysector is een belangrijk speerpunt in de regionale Human Capital agenda.
Er liggen relaties met de Hotspot Energy aanpak, en de wijkgerichte energietransitie/ aardgasvrije wijken vanuit New Energy Made in Arnhem (NemiA). Daar leggen we de verbinding en werken we nauw samen met de Groene Metropoolregio (GMR), provincie en The Economic Board (TEB).
Het participeren in de diverse werkgroepen vanuit de regionale Human Capital agenda is gecontinueerd.

Vanuit de Arnhemse aanpak krapte op de arbeidsmarkt zijn er een drietal speerpunten aangemerkt waar in trippel helix verband gewerkt wordt aan concrete projecten in de regio die het verschil maken in de uitdagingen die er zijn als het gaat om de krapte op de arbeidsmarkt:
1. Leven Lang ontwikkelen;
2. Aantrekken en behoud talent in de regio;
3. Activeren onbenut arbeidspotentieel.

Het beleidsdocument de ‘Arnhemse aanpak krapte’ dat door het college is goedgekeurd heeft een uitvoeringsagenda voor 2023. Vanuit deze uitvoeringsagenda is er een versnellingstafel geïmplementeerd. Deze versnellingstafel bestaat uit bestuursadviseurs uit diverse afdelingen en samenwerkingspartners uit de stad.

Hier wordt gewerkt aan twee concrete projecten:
- Beroepentuin - Kandidaten oriënteren zich in korte tijd op een aantal geselecteerde beroepen in de energiesector. Via deze laagdrempelige manier van kennismaken met de inhoud van een aantal beroepen komen zij er al snel achter wat hen aanspreekt. In samenwerking met Move To Match zal een passend opleidingsaanbod samengesteld worden om deze kandidaat ook op te leiden voor een baan in het betreffende beroep.
- Kinderopvang - Wegnemen van de (financiële) drempel bij ouders voor het organiseren van kinderopvang (activeren onbenut potentieel). Enthousiasmeren van onbenut arbeidspotentieel (doelgroep die wij niet in beeld hebben) voor het werken in de kinderopvang, aanbieden van trajecten die kosteloos kunnen worden doorlopen.

Circulaire economie (D)

Onze gemeentelijke doelstelling is 50 % circulariteit in 2030 en 100 % in 2050. Of we op schema zitten is op dit moment nog onduidelijk omdat er nog niet gemonitord wordt. Op basis van landelijke cijfers, zoals bijgehouden door het PBL in de ICER 2023, is er weinig reden tot optimisme. Hierin wordt niet tot nauwelijks een afname van primair grondstoffengebruik gemeld. Om hier meer helderheid in te krijgen wordt het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 geëvalueerd. Deze evaluatie wordt zowel intern als extern, en kwalitatief als kwantitatief uitgevoerd. De kwantitatieve analyse betreft een circulariteitsscan of 'nulmeting' waarin uitgezocht wordt hoe circulair onze eigen organisatie is, en hoe ver de stad is. Deze nulmeting dient direct als startpunt voor een jaarlijkse monitoring.
De kwalitatieve analyse focust op de manier waarop onze rol als gemeente wordt ervaren door partners in de stad, en in hoeverre circulariteit geborgd is in onze eigen gemeentelijk werkzaamheden zoals gebiedsontwikkeling en inkoop.
De rapportage van de evaluatie wordt meegeleverd met het nog te ontwikkelen nieuwe plan van aanpak voor 2024 en verder. Deze documenten worden naar verwachting in het vierde kwartaal van 2023 opgeleverd en naar de raad gestuurd.

Inspanningen circulaire economie (I)

De uitvoering van de acties zoals opgenomen in het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 verloopt op schema. Verwacht wordt dat we vrijwel alle acties, zoals in het programma beschreven, eind 2023 ingevuld zullen hebben.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	10.664	118	10.782
Baten	1.257	540	1.797
Saldo lasten en baten	-9.407	422	-8.985
Toevoegingen aan reserves	50	0	50
Onttrekkingen aan reserves	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-50	0	-50
Prognose resultaat	-9.457	422	-9.035

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	118	N					
Economischie zaken	100	N	Kwaliteitsimpuls overige locaties	N	S	AR	J
Toerisme en recreatie	18	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Baten	540	V					
Toerisme en recreatie	540	V	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Kwaliteitsimpuls overige locaties
Voor de ontwikkeling van specifieke Arnhemse werklocaties zoals Rijnpark en Het Broek is een jaarlijks (structureel) bedrag beschikbaar. Dit is echter niet toereikend om ook een kwaliteitsimpuls te geven aan overige werklocaties zoals Bakenhof en Overmaat / Rijkerswoerd. Dit leidt tot een knelpunt van € 100.000.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Lokale heffingen
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

S04 Onderwijs

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen (inclusief onderwijshuisvesting) (A)

Een goede startpositie op school (D)

De doelstelling ligt op koers. Er zijn wel extra uitdagingen door personeelstekorten in de kinderopvang en steeds meer zichtbaar worden effecten van corona op kinderen en hebben we te maken met grote wachtlijsten aan de kant van jeugdhulpaanbieders.

Doorontwikkeling passende kinderopvang, ontwikkelrecht en onderwijsachterstandenbeleid (OAB) (I)

De activiteiten liggen op koers. Op alle voorschoolse locaties zijn inclusie en kansengelijkheid (een passend aanbod voor ieder kind) de speerpunten. Er zijn inmiddels wel extra uitdagingen door aan de ene kant de grote personeelstekorten in de kinderopvang (en in het bijzonder in de kwetsbare wijken) en aan de andere kant duidelijk meer kinderen met een ondersteuningsvraag (waarschijnlijk als gevolg van corona), ook hebben we te maken met grote wachtlijsten aan de kant van jeugdhulpaanbieders.

Onderwijsachterstandenbeleid
Corona blijft zichtbaar in de ondersteuningsvraag van de kinderen die nu instromen in het onderwijs. We ondersteunen de scholen door middel van OAB subsidies. De focus ligt naast inzet op taal ook op sociaal emotionele ondersteuning. Er zijn nieuwe procesafspraken gemaakt rondom OAB subsidies met onderwijspartners die OAB subsidies ontvangen. De implementatie van de gehele nieuwe procedure vindt plaats in schooljaar 2024-2025.

Aansluiting passend onderwijs en jeugdhulp (I)

Samen met ketenpartners wordt onderzocht wat er nodig is op het snijvlak van onderwijs en zorg om tot betere maatwerkoplossingen te komen. De samenwerking tussen ketenpartners dient geoptimaliseerd te worden om ervoor te zorgen dat er voor ieder kind een passende plek is. Hierover zijn bestuurlijke afspraken gemaakt en gaan we leren van goede voorbeelden in het land.

Natuurcentrum Arnhem (I)

Zie de toelichting hieronder bij de inspanning 'Elk Arnhems kind een schoolmoestuin (Amendement 22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin),

Elk Arnhems kind een schoolmoestuin (Amendement 22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin) (I)

Samen met Natuurcentrum Arnhem is een kernteam gevormd rondom moestuinen voor Arnhemse kinderen. Er is een plan van aanpak opgesteld voor de periode 2023 – 2025. Momenteel worden de wensen en behoeften van schoolbesturen en scholen geïnventariseerd. Met behulp van een enquête en diverse gesprekken met zowel de overkoepelende schoolbesturen van Delta, Flores, Onderwijsspecialisten als overleggen met directeuren van individuele scholen worden de komende maanden de wensen, behoeften, kansen en risico's per school in kaart gebracht. Deze nazomer worden er inspiratiemiddagen en ontwerpsessies met de scholen, schoolbesturen en andere betrokkenen georganiseerd.

Aan de hand van deze inventarisatie zal in het najaar 2023 een maatwerkaanpak worden opgesteld. Deze maatwerkaanpak bestaat uit maximaal vier varianten die aansluiten bij de behoeften en mogelijkheden van scholen. Dit jaar vindt er een pilot-moestuinlesprogramma bij de Witte Vlinder (Flores Onderwijs) in Arnhem Noord en de Johannes school (Delta Scholengroep) in Arnhem Zuid plaats, dat input biedt voor de maatwerkaanpak voor andere scholen.

Goede toekomstbestendige (onderwijs)huisvesting **(I)**

De projecten bevinden zich in verschillende fasen. De vernieuwbouw van KC Vredenburg (voorheen "De Krakeling") en Ibn-i Sina en Parkschool zijn inmiddels afgerond en opgeleverd. Na de zomervakantie worden deze officieel in gebruik genomen. Voor GSG Guido is het ontwerp in ontwikkeling vooruitlopend op het IHP is de ambitie aanpalend beleid op het gebied van duurzaamheid en maatschappelijke meerwaarde voor de wijk te verwezenlijken. Voor de nieuwbouw van Kentalis is de definitiefase bijna afgerond, het project is kleiner dan oorspronkelijk voorzien en beperkt zicht vrijwel volledig tot renovatie van de bestaande huisvesting. Verder zijn een aantal vernieuwbouwprojecten in bouwvoorbereiding. Dat zijn achtereenvolgens; de Piramide, de Johannes en de Sterrenkring. Andere projecten gaan later in bouwvoorbereiding. Dit zijn Het Mozaïek, de Zyp en de uitbreiding van het Panorama.

Daarnaast is onder verantwoordelijkheid van de schoolbesturen en voor de Multifunctionele centra (MFC's) door de gemeente uitvoering gegeven aan maatregelen ter verbetering van de ventilatie in scholen. Deze maatregelen vallen onder de specifieke uitkering ventilatie scholen (SUVIS). De eerste werkzaamheden in de scholen zijn reeds gestart en de werkzaamheden voor een eerste MFC gaan naar verwachting in 2024 starten.

Verder heeft de raad heeft op 18 mei 2022 de nota "Op weg naar een Integraal Huisvestingsplan voor het voortgezet onderwijs in Arnhem" bestuurlijk vastgesteld. De ambitie is om uiteindelijk te komen tot één integraal beleidsrijk huisvestingsplan waar het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs deel van uitmaken. Hiervoor heeft de raad eind december 2021 een motie aangenomen. Voor de aanpak van dit huisvestingsplan is, na schriftelijke consultatie van de schoolbesturen, een procesvoorstel opgesteld en ter informatie verzonden naar de raad.

Het voorgestelde proces is inmiddels in uitvoering genomen door Twijnstra & Gudde in opdracht van de gemeente Arnhem. Hierbij wordt ook aansluiting gezocht op de onderwijsagenda die onlangs is opgesteld. Daarnaast is er nauwe samenwerking tussen de verschillende schoolbesturen de gemeente om tot een beleidsrijk IHP te komen. De definitieve oplevering van het nieuwe Integraal Huisvestingsplan staat gepland voor eind 2023

Iedereen doet mee (D)

Voor het welbevinden is het belangrijk dat mensen mee kunnen doen aan de samenleving. Een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden zijn daarvoor essentiële uitgangspunten. Ook dragen een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden bij aan een goede (start)positie op de arbeidsmarkt.

Minder verzuim en voortijdig schoolverlaters (VSV) **(I)**

Bekend is dat het hebben van een startkwalificatie bijdraagt aan een goede start op de arbeidsmarkt, maar ook vermindert het risico op bijvoorbeeld criminaliteit. (Veel) verzuim kan een voorspeller zijn van voortijdig schoolverlaten. Daarom zetten we zoveel mogelijk preventieve acties in om verzuim en vsv tegen te gaan. Dit doen we met het Regionaal Bureau Leerlingzaken Midden-Gelre, dat alle kinderen en jongeren die verzuimen of voortijdig de school verlaten spreken en ondersteunen, door de activiteiten in het regionaal vsv programma en ten slotte zetten we hier vanuit Arnhem nog extra op in door een lokaal vsv programma.

Ons lokaal programma omvat onder andere ondersteuning en financiële bijdragen (co-financiering) aan jongerenwerk/maatschappelijk werk op school, stichting Schoolscool, We-restart, playing for success, en een project van de Onderwijsspecialisten waarbij onderzocht wordt hoe de overstap van vso naar mbo verbeterd kan worden.

Uitvoeren van en sturen op het plan voorkomen voortijdig schoolverlaten (VSV) **(I)**

Landelijk is het percentage VSV gestegen in 21-22, zo ook in Arnhem. De stijging in Arnhem is minder groot dan de landelijke trend. In het eerste schooljaar na corona zijn problemen meer zichtbaar geworden, in combinatie met een aantrekkelijke arbeidsmarkt (groenpluk en jongeren die zelf willen werken in plaats van hun schooltraject willen vervolgen).

Vanuit de lokale vsv-regeling wordt ingezet op 13 projecten. Voorbeelden van wat gefinancierd wordt zijn jongerenwerk op school, ondersteuning van Stichting School's Cool en de Wijkaanpak van onder andere Rijn IJssel waar gewerkt wordt in de Point op winkelcentra Presikhaaf en Kronenburg.

Najaar 2023 wordt een netwerkbijeenkomst met alle partijen die een rol hebben in vsv vanuit de lokale regeling. Regionale uitvoering wordt hieraan verbonden om lokale en regionale aanpak meer samen op te laten gaan.

Verstevigen van de basisvaardigheden (volwasseneneducatie) **(I)**

In januari is het regionale jaarplan 2023 volwasseneducatie en aanpak laaggeletterdheid vastgesteld in het RPO. Op 4 juli 2023 is er een raadsbrief over de vorderingen aangeboden aan de raad.

Daarbij aansluitend is in de eerste helft van 2023 gewerkt aan het verstevigen van de positionering het taalhuis, zoals ondersteuning bij het certificeringstraject dat nu loopt. Het convenant voor het taalhuis is ontwikkeld en in de besluitfase (wachtend op ondertekening). In Q3 ontwikkelen de stuurgroep en kernteam taalhuis een passender governance structuur om de taken, rollen en verantwoordelijkheden duidelijker af te bakenen ihkv sturing op de doelen.

Een andere concreet project in het kader van 'Een kansrijk Arnhem', is de ophoging in de begroting van € 65.000 per jaar vanaf 2023 tot 2026 voorgesteld, ten gunste van de subsidiëring van Rozet. Zij financieren hiermee de uitbreiding van het gratis lidmaatschap voor de leeftijdscategorie tot 24 jaar (ten opzichte van 18 jaar). Deze is ingegaan op 1 januari 2023 en heeft geleid tot een verhoging van het aantal gratis lidmaatschappen en aantal uitleningen in deze leeftijdscategorie.

Betere uitstroom vanuit het onderwijs naar de arbeidsmarkt **(I)**

Er zijn verschillende organisaties die ondersteunen bij de overgang van school naar werk. Veel van deze projecten worden bekostigd vanuit de regionale aanpak jeugdwerkeloosheid die loopt t/m 2024. Ook is er bekostiging vanuit het regionaal vsv programma. Zo heeft het RBL midden-Gelre bijvoorbeeld het schakelpunt onderwijs-werk, waarbij uitstroom mbo 1 en 2 naar werk wordt begeleid.

Voor alle jongeren in kwetsbare posities is er een regionaal aanbod. Voorbeeld van aanbod is bijvoorbeeld de combinatiefunctionaris die jongeren vanuit het praktijkonderwijs en vso ondersteunt in een duurzame overgang naar de arbeidsmarkt. Projecten die jongeren helpen om zich te oriënteren zijn onder andere Busses for Jobs en Stage Cupido

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	26.047	131	26.178
Baten	3.681	31	3.712
Saldo lasten en baten	-22.366	-100	-22.466
Toevoegingen aan reserves	9.547	0	9.547
Onttrekkingen aan reserves	8.139	0	8.139
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-1.408	0	-1.408
Prognose resultaat	-23.774	-100	-23.874

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	131	N					
Onderwijs	146	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Onderwijs	94	N	OZB indexatie	J	S	AR	J
Onderwijs	62	N	Koers molenplaats	N	I	AR	J
Onderwijs	19	N	DU Voorschoolse voorziening peuters	N	I	AR	J
Onderwijs	-190	V	Integraal accommodatiebeleid	N	I	AR	J
Baten	31	V					
Onderwijs	31	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Huur- vs subsidieindexatie
Dit betreft een hogere subsidie voor maatschappelijke partners als compensatie voor stijging van huurbedragen die de gemeente aan hen in rekening brengt
De huurders van onze gebouwen c.q. onze maatschappelijke partners hebben te maken met hoge kostenstijgingen voor goederen, diensten en energie. Dit heeft een flinke negatieve impact op de bedrijfsvoering van veel onze huurders. De (kostprijsdekkende) huur die de gemeente in rekening brengt aan haar huurders stijgt dit jaar met 6,4%. De subsidie die de gemeente aan deze instellingen verstrekt stijgt minder hard, namelijk gemiddeld met 3,1%. Om de maatschappelijke partners hierin tegemoet te komen wordt een extra indexatie op de subsidie toegepast voor het verschil (gemiddeld 3,3% van de huur).

Deze afwijking is verdeeld over de programma's S04, S05, S08 en S09.

OZB indexatie
In de begroting is besloten dat de opbrengst OZB jaarlijks met 5% wordt geïndexeerd. Dat heeft ook gevolgen voor de panden die in het bezit zijn van de gemeente zelf. In de meeste gevallen wordt dit gecompenseerd door een verhoging van de door de gemeente te ontvangen huur. Voor een beperkt aantal panden is er echter geen sprake van een huurrelatie. Bij de onderwijspanden en de panden in gebruik voor de eigen ambtelijke organisatie is er geen huurrelatie en leidt de verhoging van de OZB tot een verhoging van de exploitatielasten.
Dit effect wordt in meerdere programma's (S00 Bestuur, dienstverlening en financiën en S04 Onderwijs) zichtbaar als gevolg van de verdeling van de gemeentelijke panden over deze programma's.

Koers molenplaats
In de begrotingssubsidie van Natuurcentrum is het beheer van bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek en de Witte Watermolen als één van vier brede doelstellingen opgenomen. Zolang Natuurcentrum geen geschikte horeca-uitbater vindt, loopt zij de inkomsten uit huur mis. Daarnaast mist Natuurcentrum door de afwezigheid van een geschikte horeca-uitbater vakbekwaam personeel om de Molenplaats voldoende te bemensen, waardoor de Molenplaats tijdelijk noodgedwongen gesloten was. Met de inkomsten uit huur van de horecapartner hadden zij een sluitende begroting. Daartegenover staat dat ze nu wel zelf de inkomsten uit zaalverhuur ontvangen. Bij ongewijzigde omstandigheden wordt hierdoor per saldo op jaarbasis een tekort verwacht van € 62.000 dat niet was voorzien. De komende periode wordt onderzocht of dit tekort gedekt kan worden uit exploitatiemiddelen.

Decentralisatie-uitkering (DU) Voorschoolse voorziening peuters
Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Onderwijs.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

Integraal accommodatiebeleid
Zie toelichting op wijken algemeen.

S05 Cultuur

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar (A)

Verbreding van cultuurbereik en participatie (D)

Cultuur is van en voor iedereen. We streven ernaar de toegankelijkheid en bereikbaarheid van kunst en cultuur te verbreden en daarmee actieve en passieve cultuurdeelname te stimuleren. Dit komt de persoonlijke ontwikkeling van mensen ten goede, maar is ook voor de ontwikkeling van de lokale en regionale samenleving belangrijk.

Cultuur is van en voor iedereen (I)

We zetten in op het vergroten van cultuurdeelname van jeugd en ouderen en stimuleren kunstbeoefening op amateurniveau.

Cultuureducatie moet voor elk kind beschikbaar zijn. Hiertoe hebben we in 2015 samen met partners in het primair onderwijs en de culturele sector in Arnhem het lokale Convenant Cultuureducatie Primair Onderwijs 2015 - 2023 afgesloten. Onderdeel van dit convenant is het uitvoering geven aan de landelijke programma's Cultuureducatie met Kwaliteit en Meer Muziek in de Klas. Daarnaast zetten we ons in om cultuureducatie te verbreden naar het buitenschoolse onderwijs. Hierbij zoeken wij nadrukkelijk verbinding met het Nationaal Programma Arnhem-Oost. In september 2023 is met de partners in het convenant een voortzetting hiervan voor de periode 2023 – 2030 afgesloten, om de behaalde resultaten te borgen en de ingezette lijn om cultuureducatie een vaste plek in het onderwijsprogramma van het Primair Onderwijs door te zetten en te verstevigen.

We werken een voorstel uit voor gratis cultuurdeelname door jongeren tot 18 jaar. Daarnaast werken we met culturele partners in de stad samen om een impuls te geven aan initiatieven voor en door jongeren om zich creatief te ontwikkelen. Door culturele initiatieven vanuit de leefwereld van jongeren te stimuleren, willen wij het welbevinden en de ontwikkeling van deze kwetsbare groep versterken.

In het convenant Arnhem Cultuurparticipatie (ACP) 55Plus (een voortzetting van het programma Age Friendly Cultural Cities) werken culturele, welzijns- en zorginstellingen samen om de maatschappelijke betrokkenheid van ouderen door kunst en cultuur te vergroten. Dit convenant zal in het najaar van 2023 voortgezet worden.

Wij benadrukken het belang van de amateur- en breedtekunst als voedingsbodem voor de culturele sector in Arnhem en voor de ontwikkeling op individueel niveau en de verbondenheid onderling van de Arnhemmers. Wij ondersteunen de sector met de subsidieregeling Amateurkunst. Daarnaast stellen wij met ingang van 2023 extra middelen beschikbaar voor de productie en presentatie van amateurkunst én voor de ontwikkeling van een jaarlijks terugkerend amateurkunstfestival.

Met het Platform Amateurkunst Arnhem zetten wij in op de ontwikkeling van de sector en onderzoeken wij de mogelijkheden voor meer en betere ruimte en faciliteiten voor de beoefening van amateurkunst. Voor dit laatste ondersteunen wij ook Rozet, Huis van Puck en Popcentrum Jacobiberg.

Mediafonds Arnhem
Het Mediafonds heeft tot doel de kwaliteit van de lokale journalistiek in Arnhem een impuls te geven. Bij de aanvangsperiode had het fonds nog te maken met onderbesteding van de beschikbare middelen. In 2023 ontving het Mediafonds dusdanig veel kwalitatief goede aanvragen dat het bij aanvang beschikbaar gestelde fondsbudget inmiddels uitgeput is. De verwachting is dat het aantal aanvragen voor een bijdrage blijft groeien nu het Mediafonds steeds meer bekend raakt. In de begroting is met ingang van 2023 een structureel bedrag van € 65.000 opgenomen voor het Mediafonds.

Een artistiek interessant, divers en veelzijdig cultureel aanbod in de stad **(I)**

Het publiek weet gelukkig na de terugval in de coronajaren het culturele aanbod weer te vinden. De meeste culturele instellingen geven aan dat het publieksbereik zich weer op het niveau van 2019 bevindt en soms zelfs daarboven. In de Begroting 2023 zijn extra middelen (€ 250.000 en € 500.000) voor programmabudgetten cultuur vrijgemaakt. In april heeft het college een voorstel gedaan voor de inzet van deze middelen:

- Crossovers en experimenten: deze houden de cultuursector bruisend, levendig en aantrekkelijk.
- Voldoende aanbod op het gebied van literatuur en spoken word.
- We realiseren een herkenbare en neutrale plek waar Arnhemmers elkaar kunnen ontmoeten en in dialoog kunnen treden of in debat kunnen gaan. Zo willen we de toenemende polarisatie in de stad en in de samenleving tegengaan.
- Extra programmabudgetten voor onder andere beginnende makers (ophoging budget regeling Stroomversneller), voor meer gevorderde makers (ophoging budget regeling Producties Evenementen Festivals), en voor initiatieven op het snijvlak met het sociale domein en voor de breedtekunst.
- Herijking van het cultuurbeleid.
- Op dit moment wordt gewerkt aan maatregelen om deze middelen aan de sector toe te doen komen en maken we een start met de herijking van het cultuurbeleid.

Versterking van de culturele infrastructuur (D)

Arnhem onderscheidt zich van andere steden door een complete keten educatie-productie-presentatie in nagenoeg alle kunstvormen. Daarin blijven we investeren. Dit is een belangrijke randvoorwaarde voor de doorstroming en vernieuwing van talent, van amateur tot professional.

Stimulering van het makersklimaat **(I)**

De fusie van Schakel025 met de Cultuur Academy begin 2023 heeft geleid tot een kennisplatform voor zowel makers als mogelijkmakers in Arnhem, Nijmegen en de regio 025.

We geven uitvoering aan het actieplan Kunst in uitvoering. We verstrekken als gemeente opdrachten aan kunstenaars en ondersteunen kunstinitiatieven uit de stad. Zo gaat dit jaar het kunstwerk wat is aangekocht naar aanleiding van de Sonsbeektentoonstelling in 2021 van Jennifer Tee in productie. Via een participatief project is een muurschildering in de Spoorhoek geplaatst. Ook zijn in drie wijken elektriciteitskastjes voorzien van ontwerpen door kunstenaars en gaan we dit uitbreiden naar andere wijken.
Met het project ‘Doe je mee’, gecoördineerd door de Cultuur Academy, zijn kunstenaars ingezet binnen vier projecten die maatschappelijke impact maken in de wijken die onderdeel zijn van het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Dit laat zien dat kunst en creatieve denkkracht bijdragen aan actuele maatschappelijke thema’s waar we als stad aan werken. In 2023 kijken we naar een vervolg hiervan in de komende jaren.

Zorg voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad **(I)**

De beschikbaarheid van voldoende ateliers, werk- en oefenruimte is geen vanzelfsprekendheid. Het aantal betaalbare ateliers in de stad staat al zeker tien jaar flink onder druk. Het tijdelijke aanbod neemt af, en de groei van nieuw aanbod vlakt af. De ruimte in Arnhem is beperkt en er zijn forse (woningbouw)opgaven. Op basis van het rapport ‘Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem’ is in 2020 het ‘Plan van Aanpak Huisvesting Creatieve en Culturele sector 2021-2024’ vastgesteld. Hierin wordt ingezet op het tegengaan van een verwacht tekort van op termijn 15.500m2 aan werk- en oefenruimten in de stad voor culturele en creatieve makers. Gestelde opgave is om 12.000m2 permanente werkruimte te realiseren. Onderdeel hiervan is de toekomstige huisvesting van Popcentrum
Jacobiberg aan de Groningensingel in Arnhem-Zuid. Met in totaal 4.000m2 voor de toekomstige Jacobiberg aan de Groningensingel wordt een eerste flinke stap gezet in het realiseren van permanente werkruimte. Een technisch programma van eisen wordt nu opgesteld.

Via de subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen kunnen creatieve makers en cultureel ondernemers in een vroeg stadium worden ondersteund in hun planvorming voor permanente ruimte. Daarvan wordt goed gebruik gemaakt. De verwachting is dat in 2023 het gestelde subsidieplafond van EUR 150.000,- wordt bereikt. Buiten de verhuizing van de Jacobiberg om signaleren we echter dat het langs deze weg nog niet is gelukt permanente werkruimte toe te voegen. Terwijl de urgentie nu dringt en talentvolle makers de stad mogelijk verlaten. We gaan meer regie nemen om extra werkplekken te realiseren. Dat kan door strategische gebouwaankopen te doen en noodzakelijke gebouwaanpassingen te financieren om zo potentiële creatieve broedplaatsen en ateliergebouwen geschikt te maken.

Nieuw cultureel centrum in Arnhem-Zuid **(I)**

We versterken het culturele aanbod en de faciliteiten in Arnhem-Zuid voor cultuureducatie, -participatie en -presentatie. We betrekken hier nadrukkelijk de behoeften van bewoners bij: onderzoeksbureau Spectrum voert in opdracht van de gemeente dit najaar een kwalitatief behoefteonderzoek uit. Daarnaast wordt dit najaar, in samenwerking met tal van culturele organisaties en makers, geprogrammeerd in Zuid, op diverse locaties. De coördinatie hiervan ligt bij Ruimtekoers, in opdracht van de gemeente. De uitkomsten van deze testprogrammering en het behoefteonderzoek gelden als opmaat naar een definitieve uitbreiding van het aanbod en de voorzieningen.
Ook de voorgenomen verhuizing van popcentrum Jacobiberg naar de Groningensingel draagt bij aan meer cultuur in Zuid. Dit geldt ook voor de mogelijke verruiming van de openingstijden van Rozet Kronenburg en de uitbreiding van activiteiten die daardoor mogelijk wordt.

Profilering en vitalisering van het culturele klimaat (D)

We zetten in op het versterken en behouden van de toppositie die Arnhem heeft als cultuur- en creatieve stad en dragen zo bij aan werkgelegenheid, innovatie en een aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Daarbij is ook onze rol, positie en samenwerking in de brede regio van belang.

Toekomstbestendige huisvesting van het Stadstheater en onze Rijksgezelschappen Oostpool en Introdans **(I)**

De renovatie van het Stadstheater bevindt zich in de ontwerpfase, in september vindt de laatste voorstelling in het gebouw plaats. Het Stadstheater is dan tot in 2027 gesloten. In deze jaren zal een groot deel van de voorstellingen van het Stadstheater in Musis plaatsvinden, dat hiervoor wordt aangepast. Theater Oostpool en Introdans zijn aan zet om hun eigen nieuwe huisvesting te realiseren. De provincie Gelderland heeft, in navolging van de gemeente, hiervoor een bedrag van € 10 miljoen in het vooruitzicht gesteld. We steunen en ondersteunen de twee gezelschappen in dit project en vinden het logisch als de nieuwe huisvesting in de nabijheid van het Stadstheater zou zijn. Deze twee trajecten worden in nauwe samenhang bekeken.

De Sonsbeektentoonstelling en State of Fashion zijn onze beeldbepalende, internationale culturele events **(I)**

Beide evenementen vallen niet meer onder de noemer van één stichting. Bureau BMC is als kwartiermaker aangesteld om de stichting Sonsbeek op te richten. De voorzitter van de Raad van Toezicht is gevonden, overige leden worden dit najaar aangesteld en dan volgt ook de werving voor een directeur-bestuurder. Planning is om in 2025 weer een internationaal beeldbepalende tentoonstelling te organiseren waarbij de samenwerking met Arnhemse instellingen alsmede de inwoners een belangrijk uitgangspunt is. State of Fashion, dat onder de landelijke basisinfrastructuur (BIS) valt, heeft de al bestaande stichting als basis overgenomen en heeft per juni een directeur-bestuurder benoemd. De eerstvolgende editie is in 2024 in samenwerking met internationale partners.

Versterking van de (samenwerking in de) Cultuurregio 025 **(I)**

De Cultuurregio 025 heeft een stevige positie gekregen binnen de maatschappelijke opgave 'Ontspannen Regio' van de GMR. Op basis van het Transformatievoorstel Cultuurregio 025 is een Uitvoeringsplan opgesteld met de regiogemeenten, dat momenteel wordt gerealiseerd. Belangrijk uitgangspunt is duurzame structuurversterking van de hele culturele keten in de hele regio. Dat betekent dat de acties een regio-breed en blijvend effect moeten hebben op de keten van top- en middensegment, cultuureducatie, kunstvakonderwijs en amateurkunst. De provincie Gelderland draagt € 1,3 miljoen bij. De gemeente Arnhem is penvoerder namens de GMR omdat deze geen subsidies kan verstrekken.

Behoud van werkgelegenheid in de culturele en creatieve sector **(I)**

Het aantal mensen dat in de culturele en creatieve sector werkt, is goed voor 4,6 procent van de werkgelegenheid. Onder andere ArtEZ en de vele BIS instellingen die Arnhem rijk is, dragen hieraan bij. Instellingen en makers worden echter geconfronteerd met stijgende lasten op diverse terreinen, zoals huur en energie. Dit kan de werkgelegenheid negatief beïnvloeden als deze lasten hoger worden en de baten niet stijgen. Dit is een van de aandachtspunten bij de herijking van het cultuurbeleid. Ook de via de subsidievoorwaarden verplichte implementatie van de Code Fair Practice (eerlijke betaling en hiermee verbetering van de arbeidsvoorwaarden van werken in de culturele en creatieve sector) is een aandachtspunt om de werkgelegenheid in de sector te behouden.

Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren (A)

Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed (D)

De gemeente heeft veel hoogwaardig erfgoed. Ook merken we dat de vraag naar advisering over ons erfgoed toeneemt. Dit legt een druk op het erfgoedteam en de beperkte middelen. Ondanks deze kwetsbaarheid hebben we het afgelopen jaar wel invulling kunnen geven aan onze doelen. Wel wordt een knelpunt ervaren als het gaat om naar buiten toe te treden met het erfgoed en beschikbare middelen en capaciteit.
Arnhem is een voorbeeld als het gaat om de combinatie groen erfgoed, klimaatadaptatie en burgerparticipatie. In het juryrapport dat werd opgesteld in relatie tot de BNG Bank Erfgoedprijs 2023 viel Arnhem samen met andere genomineerden op vanwege de innovatieve en creatieve manieren waarop enerzijds het groene erfgoed wordt hersteld en onderhouden en het anderzijds ook wordt ingezet om de leefomgeving te verbeteren en klimaatbewustzijn te stimuleren.
Er is onderzoek gedaan naar de samenwerking ODRA- erfgoed. Dit heeft geleid tot verbeterde proces-werkafspraken en deze zullen we jaarlijks herijken.

Bescherming en herbestemming van cultuurhistorisch erfgoed (I)

- We hebben op oplossingsgerichte wijze meegedacht met duurzame herbestemming van diverse monumenten in onze stad. In het oog springende voorbeelden van projecten waarin is geparticipeerd zijn: de Koepelgevangenis en Steenfabriek Elden.
- We hebben een Actieplan Verduurzaming Erfgoed opgesteld, waarmee we het verduurzamen van erfgoed de komende tijd willen versoepelen en versnellen. Vanaf januari 2023 wordt gewerkt aan de uitvoering van het actieplan. Zo wordt er gewerkt aan een handboek voor eigenaren en bewoners die hun pand willen verduurzamen en aan een nieuw toetsingskader dat veel meer mogelijkheden biedt aan zonnepanelen op erfgoed. In de Geitenkamp wordt in samenwerking met Portaal een pilot uitgevoerd met rode zonnepanelen. Daarnaast is er sinds januari 2023 een adviseur duurzaam erfgoed beschikbaar die eigenaren/bewoners kosteloos en op een laagdrempelige manier op weg kan helpen.
- We hebben in 2022 een Toekomstverkenning Religieus Erfgoed uitgevoerd. Hierin is in beeld gebracht wat de stand van zaken is van de gebedshuizen in onze gemeente en wat de toekomstverwachting van het huidige gebruik is. In 2023 wordt vanuit deze toekomstverkenning een Actieplan Religieus Erfgoed opgesteld.
- Vanaf januari 2023 wordt gewerkt aan een Cultuurhistorische Waardenkaart, voor wat betreft het thema landschap. De bedoeling is om in 2024 het gebouwd erfgoed aan deze kaart toe te voegen, zodat een compleet beeld ontstaat van de erfgoedwaarden in onze gemeente.
- De archeologische verwachtingskaart is gereed om in de bestuurlijke procedure te brengen.
- We werken aan Erfgoedagenda 2024-2028. Hiervoor is de startnotitie gereed gekomen.

Zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed (I)

- Samen met de Stichting Eusebius Arnhem werken we aan restauratie en beleefbaar maken van de Cuyperskamer van Eusebiuskerk.
- We geven rondleidingen in het stadhuis met Open Monumentendag en staan het Comité Open Monumentendag Arnhem bij met advies.
- Iedere maand wordt de archeologische vondst van de maand in het erfgoedcentrum getoond. En wordt er door een Arnhemse kunstenaar een verbeelding hierover gemaakt

Ontsluiting van kennis over erfgoed (I)

- In voorbereiding op de Omgevingswet en de werkwijze rondom omgevingsplannen is de monumentendatabase van Planon omgezet naar een GIS-database. Dit heeft de monumentendatabase beter te raadplegen en te beheren gemaakt.
- De actuele berichtgeving op social media is opgepakt.
- Er zijn archeologische publicaties gereed gekomen en in de reeks Monuscript is een uitgave verschenen over het Romeinse castellum in Meinerswijk.
- We hebben verschillende presentaties op het gebied van archeologie en erfgoed gegeven, met archeologisch vondstmateriaal bijdragen geleverd aan tentoonstellingen.

Regisseren en uitvoeren van archeologisch onderzoek en archeologisch depotbeheer (I)

- Het archeologiedepot is verhuisd naar de nieuwe locatie in Museum Arnhem. Daarbij is tevens een slag gemaakt in beter beheer van de archeologiecollectie.
- Er zijn systemen in beeld gebracht voor digitale administratie van de collectie.
- Er is regie gevoerd op verschillende archeologische projecten van bedrijven in de stad. Hierbij kan worden gedacht aan de opgravingen op het Cobercoterrein en Coehoorn.

Regioadvisering archeologie (I)

- Er is een nieuwe regio-archeoloog aangetrokken ter vervanging van de vorige regio-archeoloog
- Het handboek voor de regio-archeologie, waar Arnhem ook onderdeel van is, is geupdated.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	44.255	272	44.527
Baten	8.707	648	9.355
Saldo lasten en baten	-35.548	376	-35.172
Toevoegingen aan reserves	3.451	0	3.451
Onttrekkingen aan reserves	4.340	0	4.340
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	889	0	889
Prognose resultaat	-34.659	376	-34.283

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	272	N					
Cultuur	226	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Cultuur	25	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Cultuur	21	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Baten	648	V					
Cultuur	331	V	DU Brede impuls combinatiefuncties (deel Cultuur)	N	S	AR	J
Cultuur	297	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Erfgoed	20	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Actualisatie MIP
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Decentralisatie-uitkering (DU) Brede impuls combinatiefuncties (deel Cultuur)
De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van via het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen (A)

Voorkomen en vroeg erbij (D)

In financieel onzekere tijden, waarin veel inwoners geldzorgen hebben door stijgende lasten, willen we zoveel mogelijk voorkomen dat inwoners schulden opbouwen en/of in de armoede terecht komen. We investeren daarvoor in een laagdrempelige ingang voor inwoners met financiële vragen, en in het vergroten van bewustwording en financiële vaardigheden bij vooral jongeren en nieuwkomers.

Zo investeren we samen met ketenpartners in de stad in het voorkomen van schulden, krijgen inwoners met betalingsachterstanden bij vaste lasten een hulpaanbod en werken we intensief samen met het onderwijs om jeugdwerkloosheid te voorkomen.

Aanpak kinderarmoede (I)

Op het gebied van kinderarmoede werken we samen met partners in de stad die met dit thema bezig zijn zoals stichting leergeld, consultatiebureaus, verloskundigen, huisartsen en scholen. We hebben met lokale partners de eerste stappen gezet naar een gezamenlijk te ontwikkelen pact om samen kinderarmoede nog sterker te bestrijden.

De Rekenkamer voert op dit moment een onderzoek uit naar generatiearmoede. De uitkomsten worden aan het einde van het jaar verwacht. De resultaten nemen we mee in de verdere doorontwikkeling van onze visie en beleid op het gebied van (kinder)armoede.

Schuldpreventie (I)

We willen zoveel mogelijk voorkomen dat mensen geldzorgen en/of schulden krijgen. Dat doen we samen met Rijnstad. Er zijn op acht locaties in Arnhem Goed Geregeld Arnhem-loketten actief. Daar krijgt de inwoner laagdrempelig informatie en advies over financiële en juridische zaken. Bij geldzorgen wordt snel geschakeld met de Sociale Wijkteams, Opr€cht en Geldzaken en Ondernemers zodat inwoners een beroep kunnen doen op schuldhulpverlening

Daarnaast coördineert (en voert deels ook zelf uit) Rijnstad voor ons preventieactiviteiten in de stad. Om inwoners met financiële vragen te vinden en te helpen, werken we samen met veel ketenpartners. Met de training “Alert op geldzorgen” worden ketenpartners ondersteund in het signaleren en bespreekbaar maken van geldzorgen bij inwoners en bij het doorgeleiden naar ons gemeentelijke hulpaanbod. Om ketenpartners nog beter te kunnen informeren over dit hulpaanbod is de “routekaart Alert op Geldzorgen” vernieuwd in samenwerking met de betrokken instanties.

Verder waren wij in maart actief in het kader van de landelijke Week van het Geld en zijn er door MoneyStart lessen gegeven op de praktijk-, vmbo en mbo-scholen.

(Vroeg) erop af (I)

Om inwoners met geldzorgen snel te bereiken wordt ingezet op vroegsignalering. Bij vroegsignalering ontvangen wij signalen van betalingsachterstanden bij vaste lasten partners. Het aantal signalen stijgt sinds april 2023 met 50% naar 1000 á 1100 per maand. Wij schatten in dat dit deels wordt veroorzaakt door stijgende energiekosten en deels door de landelijke regelingen en verscherpte afspraken met energiebedrijven die gelden sinds 1 april 2023. Ook zorgverzekeraars sturen meer signalen.

Op alle signalen die wij ontvangen volgt een hulpaanbod (huisbezoeken, telefonisch contact, email of brief). Omdat het aantal signalen is gestegen en persoonlijk contact de beste resultaten geeft, wordt vanaf september 2023 nog meer ingezet op telefonisch contact en huisbezoeken. We bereiken hiermee ook inwoners die nog niet bekend zijn met ons hulpaanbod. Met netbeheerder Liander hebben wij de handen ineen geslagen en zijn wij, mede naar aanleiding van een toezegging aan de SP, een samenwerking aangegaan . Hierdoor kunnen wij, samen met de gemeente Amsterdam, ook hulp bieden aan inwoners waarbij het energiecontract toch is beëindigd door de energieleverancier. Voordat de netbeheerder daadwerkelijk tot afsluiting van gas en/of energie overgaat, kunnen wij de inwoner helpen om een nieuw contract af te sluiten bij een andere leverancier.

Jeugdwerkloosheid voorkomen **(I)**

Er zijn verschillende lopende initiatieven die jongeren in een kwetsbare positie ondersteunen en werkloosheid onder deze jongeren voorkomen. Het aanbod voor deze doelgroep is steeds beter geworden en beter in beeld bij professionals. Het is de verwachting dat we dit najaar starten met een pilot waarbij we ons richten op jongeren tussen de 23 en 27 jaar die (nog) niet bij ons of bij onze ketenpartners in beeld zijn. In de tweede helft van 2023 gaan we met onze ketenpartners goed lopende initiatieven borgen die zich richten op het bieden van extra begeleiding aan kwetsbare jongeren van school naar werk. Voor jongeren die bijstand aanvragen wordt er sinds juni van dit jaar niet langer gewerkt met een zoekperiode van 4 weken. Door de gemeente kan er zo meteen gestart worden met de begeleiding naar werk of een opleiding.

Arnhemmers kunnen rondkomen (D)

Om Arnhemmers perspectief te bieden op een schuldenvrij bestaan, of naar financiële zelfredzaamheid is een belangrijke randvoorwaarde dat zij maandelijks kunnen rondkomen met hun inkomsten. De bestaanszekerheid vormt een essentiële randvoorwaarde om stappen te kunnen zetten richting activering, (gezondheids-/ psychische) problemen oplossen en werk. Een deel van deze bestaanszekerheid wordt landelijk bepaald (Participatiewet), denk aan de hoogte van het minimumloon en hoogte van de bijstandsuitkering Als gemeente hebben we daar nu weinig invloed op.

Waar we wel invloed op hebben is de toegankelijkheid van onze gemeentelijke inkomensregelingen en het aanbieden van een aantal extra mogelijkheden. Zo is besloten dat inwoners met een Gelrepas per 1 mei 2023 goedkoop kunnen reizen met het openbaar vervoer en kunnen 600 Arnhemmers sinds eind maart subsidie aanvragen voor een energiezuinige koelkast, wasmachine of vriezer. Aanvullend zijn de regels voor bijzondere bijstand voor de aanschaf van energiezuinig witgoed dit jaar verruimd.
Daarnaast onderzoeken we momenteel op welke manier onze gemeentelijke inkomensregelingen op een eenvoudigere manier zijn aan te vragen/toe te kennen.

Ook ondersteunen wij financieel een aantal ketenpartners, die er samen met ons voor zorgen dat er een vangnet is voor Arnhemmers met weinig financiële middelen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het Jeugdfonds Sport en cultuur, Stichting Leergeld, Ecovrede, de Voedselbank en kledingbank.

Inkomenszekerheid (zie spoor 1a en 1b nieuwe Participatiewet, bijverdienpremie) **(I)**

Het wetsvoorstel Participatiewet in Balans treedt naar verwachting 1 januari 2025 in werking. Het uitgangspunt in de hervorming van de Participatiewet is dat niet de regels, maar de mens centraal wordt gesteld. Arnhem laat de zoekperiode voor jongeren buiten toepassing. Dus niet alleen voor kwetsbare jongeren, maar alle jongeren tot 27 jaar. De "pauzeknop" wordt op basis van maatwerk ingezet om te voorkomen dat Arnhemmer financieel verder in de knel komen. Daarnaast heeft Arnhem de ruimte voor giften voor inwoners in de bijstand verruimd tot een bedrag van € 1.800,-

Met ingang van 1 juli 2023 start de proef Bijverdienbeloning, voor de duur van 2 jaar. De bijverdienbeloning is een extra beloning en stimulans voor inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd werken of Arnhemmers die vanuit de bijstand in deeltijd gaan werken.

Schulddienstverlening **(I)**

De dienstverlening van Plangroep is sinds begin 2022 weer op orde en er zijn nieuwe samenwerkingsafspraken gemaakt met de Sociale Wijkteams over snelle en warme overdracht van inwoners met schulden en begeleiding gedurende het schuldtraject. Jongeren met schulden worden geholpen en hierbij bieden we hen perspectief op activering of werk. De schuldhulpverlening voor ondernemers is geborgd binnen het cluster Werk en Inkomen.

In het najaar van 2023 vindt besluitvorming plaats rondom het in eigen beheer nemen van de Vroegsignalering en een aantal onderdelen van de Schuldhulpverlening. Na besluitvorming kan gestart worden met de implementatie. De planning is om in januari 2025 deze onderdelen weer in eigen beheer uit te voeren.
Via het Nationaal Programma Arnhem-Oost werken we een innovatieve manier van schuldhulp uit. We selecteren in Immerloo (een gebied dat één van de armste postcodegebieden van Nederland is), een groep inwoners die te maken heeft met problematische schulden en creëren rust door schulden in één keer op te kopen en daarna de doorbraakmethode in te zetten. Omdat we weten dat deze groep ook vaak te maken heeft met multi-problematiek verwachten we besparingen op voorliggende voorzieningen. Via een pilot kijken we naar het maatschappelijk rendement daarvan en naar de mogelijkheden om dit verder over Arnhem uit te rollen.

De samenwerking met aangesloten Bewindvoerders rondom het Convenant “Samen Sterker” is geëvalueerd. Zowel gemeente, bewindvoerders als Sociale Wijkteams en Plangroep zijn blij met de samenwerking. We maken met onder andere de Sociale Wijkteams nieuwe afspraken over de nazorg en uitstroom van inwoners onder bewind na een schuldtraject. Hiervoor starten we eind 2023 met een pilot om ervaring op te doen welke begeleiding een inwoner nodig heeft om stappen richting financiële zelfredzaamheid te zetten.

Energiearmoede **(I)**

Het maatwerkbudget bij Goed Geregeld Arnhem voor hoge energiekosten is per 1 mei 2023 vervangen door de mogelijkheid om individuele bijzondere bijstand aan te vragen bij de gemeente Arnhem. Dit is besloten nadat landelijk duidelijk werd dat individuele bijzondere bijstand hiervoor het geëigende middel is. Het omzetten is volgens planning verlopen. Wanneer inwoners geconfronteerd worden met (te) hoge energiekosten, kan een aanvraag ingediend worden.

De landelijke energietoeslag 2023 laat op zich wachten. De gemeente Arnhem is nauw aangesloten op deze de landelijke ontwikkelingen en heeft goed voorgesorteerd om direct in actie te kunnen komen zodra de wetswijziging Energietoeslag 2023 een feit is. Ook dit jaar is er Lokale Wintertoeslag om onze inwoners met een laag inkomen tegemoet te komen in de energiekosten.
De verbinding met het verduurzamen en isoleren van de woning wordt steeds gelegd; er wordt samengewerkt met en verwezen naar de energiecoaches. Vanuit de energiecoaches wordt vanaf eind maart 2023 ook de tijdelijke subsidieregeling energiezuinig witgoed geboden.

Arnhemmers doen mee (D)

Arnhemmers die een beroep doen op de ondersteuning vanuit de Participatiewet willen we zo snel mogelijk op weg helpen naar grip op hun eigen leven en perspectief. We zetten in op ontwikkeling en begeleiding naar vermogen volgens de participatiewaaier. Waar mogelijk leidt dat tot betaald werk. Elke stap op het gebied van participatie beschouwen we als een resultaat, omdat we weten dat betaald werk niet voor iedereen mogelijk is. In dat kader ondersteunen we sociaal ondernemende wijkinitiatieven waar inwoners op een laagdrempelige manier kunnen participeren en zetten we met ketenpartpartners in op cultuurparticipatie als alternatieve manier om mensen te activeren.

Ontwikkeling/ begeleiding inwoners naar vermogen op de participatieladder **(I)**

Steeds minder Arnhemmers zijn afhankelijk van een bijstandsuitkering. Het aantal Arnhemmers met een uitkering daalt met enkele procenten meer dan bij gemeenten van vergelijkbare grootte. We gaan met onze inwoners in gesprek om samen te beslissen wat het best passende traject is. Inmiddels zijn bijna alle inwoners met een uitkering gesproken. We zien, ondanks de krapte op de arbeidsmarkt, dat een deel van de inwoners meer ondersteuning nodig heeft om uit te stromen naar betaald werk, dan wel voor wie deze stap niet haalbaar blijkt. Voor deze groep moeten we blijvend een beroep doen op het re-integratiebudget voor ondersteuning. De inzet van instrumentarium om passende ondersteuning aan te bieden neemt toe. Ter ondersteuning hiervan intensiveren we de ketensamenwerking met partners in het werkveld. Het aantal inwoners dat via de loonkostensubsidie en jobcoaching kan deelnemen aan arbeidsmarkt stijgt hierdoor. We zien daarom ook een toename in onze uitgaven voor loonkostensubsidie en jobcoaching. Daar waar nodig zoeken we samenwerking met het Sociaal Wijkteam en zetten we maatwerk of de doorbraakmethode in indien bredere ondersteuning nodig is, ook op andere leefgebieden.

Vanuit het werkinvesteringsfonds ondersteunen we initiatieven die toezien op uitbreiding en ontwikkeling van ondersteuningstrajecten of instrumentarium, zoals buurtconciërges, sociaal ondernemende wijkinitiatieven, buurtbaanbureaus, buurtklus- en buurtgroenteams, het partnerschap van jongerenwerk en ondernemers in de winkelcentra Presikhaaf en Kronenburg en het bewonersinitiatief Collectief Kapitaal.

Ondersteuning doelgroepen: statushouders en jongeren **(I)**

In 2023 hebben we een Europese subsidie (AMIF) toegekend gekregen om statushouders, die onder de oude wet inburgering vallen, extra te ondersteunen in hun integratie. Met meerdere externe partners en collega's samen ontwikkelen we een aanpak waarbij er een breed aanbod wordt ontwikkeld op meerdere leefdomeinen zoals gezondheid, sport en werk. Dit doen we door sleutelfiguren uit de wijk in te zetten en de binding tussen werkgever en werknemer te versterken.

We hebben aandacht voor de doelgroep jongeren. Binnen het cluster Werk en Inkomen wordt gewerkt met aandachtsfunctionarissen jongeren die het contact met en kennis over deze doelgroep warm houden. Voor jongeren waarbij betaald werk (nog) niet haalbaar is wordt gekeken naar andere vormen van participatie zoals activerend werk of het volgen van een opleiding.

Passende werkplekken (I)

Het Werkgeversservicepunt Midden Gelderland, UWV, Scalabor, het Centrum Activerend werk en de Stichting Inclusief Midden Gelderland zijn voor de gemeente belangrijke partners om inclusief werkgeverschap te stimuleren. Met hen komen we tot steeds betere afspraken wie wat doet in het passend maken van werkplekken voor onze inwoners en de ondersteuning hierbij voor werkgevers. Daarnaast ondersteunen we sociaal ondernemende wijkinitiatieven waar inwoners werkervaring op kunnen doen en stappen kunnen zetten richting betaald werk. Zo zijn er inwoners als buurtconciërge, buurtklusser en energiecoach aan de slag gegaan.
In de regio werken we samen met onze partners in de arbeidsmarkt. Zo hebben er in het eerste kwartaal 43 inwoners deelgenomen aan Oriëntatiecarrousels georganiseerd door het LeerWerkLoket. Ook was er veel interesse voor informatiebijeenkomsten voor professionals over praktijkleren en is er in mei gestart met een project rondom praktijkleren. Het Steunpunt Social Return Midden Gelderland is sinds begin dit jaar ondergebracht bij de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein. In het eerste kwartaal zijn er 9 plaatsingen (dienstverband, opleidings- of werkervaringsplek) gerealiseerd op basis van een Social Return verplichting. We volgen landelijk de gesprekken over de hervorming van de arbeidsmarkt en kijken wat dit voor Arnhem betekent.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	163.897	4.010	167.907
Baten	109.871	470	110.341
Saldo lasten en baten	-54.026	-3.540	-57.566
Toevoegingen aan reserves	554	0	554
Onttrekkingen aan reserves	3.507	0	3.507
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	2.953	0	2.953
Prognose resultaat	-51.073	-3.540	-54.613

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	4.010	N					
Werk en Inkomen	2.509	N	Actualisatie WSW	N	S	AR	J
Werk en Inkomen	1.788	N	Actualisatie BUIG	N	S	AR	J
Werk en Inkomen	350	N	Individuele studietoeslag	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	208	N	DU Begeleiding jongeren naar werk	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	5	N	Compensatie MGR	J	S	AR	J
Werk en Inkomen	0		Voordeel WSW	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	-850	V	Buurtcongiërges	J	I	AR	J
Baten	470	V					
Werk en Inkomen	470	V	Actualisatie BUIG	N	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Actualisatie WSW
De lasten voor de uitvoering van de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) vallen in 2023 naar verwachting € 2,5 miljoen hoger uit dan begroot. Dit komt door de doorgevoerde structurele looncompensatie van 7% voor de werknemers binnen de Sociale Werkvoorziening.

Actualisatie BUIG
Voor de betaling van de gebundelde uitkeringen ontvangt de gemeente een specifieke uitkering van het Rijk, de BUIG. Begin mei 2023 is het bijgestelde macrobudget bekend geworden (het nader voorlopig budget). Arnhem ontvangt in 2023 € 104,9 miljoen. Het verwachte saldo van baten en lasten BUIG is iets verslechterd, de lasten zijn minder hard gedaald dan werd verwacht. De afgelopen jaren hebben wij vol ingezet op de ondersteuning van Arnhemmers naar betaald werk. Het aantal personen dat afhankelijk is van een bijstandsuitkering is afgenomen en het aantal personen dat met ondersteuning betaald aan het werk is gegaan, is verdubbeld. Ten opzichte van de huidige begroting stijgt het nadeel per saldo van € 1,7 miljoen naar € 3,0 miljoen. Het financieel beeld verslechtert hierdoor met € 1,3 miljoen. Ten opzichte van de totale begrote lasten is dat 1,3%.
Het nadeel van € 1,3 miljoen wordt verrekend met de algemene middelen, in overeenstemming met de afgesproken begrotingssystematiek voor BUIG. Het nadeel is verdeeld over € 1,79 miljoen meer lasten en € 0,47 miljoen meer baten.

Individuele studietoeslag
Vanaf april 2022 is de wettelijk regeling individuele studietoeslag herzien. Deze regeling is bedoeld voor inwoners die geen inkomen naast hun studie kunnen verdienen door een structurele fysieke beperking. De herziening gaat met terugwerkende kracht in. We verwachten daarom in 2023 € 350.000 extra kosten.

Decentralisatie-uitkering (DU) Begeleiding jongeren naar werk
Arnhem ontvangt in 2023 € 208.000 voor de coördinatie van de regionale aanpak jeugdwerkloosheid, ondersteunen naar werk van kwetsbare aankomend mbo-gediplomeerden en ondersteunen naar werk van voortijdig schoolverlaters. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Participatie en armoedebestrijding.

Compensatie Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Voordeel WSW
Doordat er meer medewerkers van de Sociale Werkvoorziening zijn uitgestroomd dan begroot, heeft de bestuurscommissie participatie afgesproken om de middelen die hierdoor beschikbaar zijn gekomen in te zetten voor een eenmalige vergoeding aan alle medewerkers van de Sociale Werkvoorziening. Het gaat om een bedrag van € 440.000 en het is bedoeld als een financiële tegemoetkoming. De praktijk laat namelijk zien dat ook deze groep inwoners afgelopen jaar kampte met de hoge inflatie en hoge energiekosten. De huidige cao Sociale Werkvoorziening kent echter geen compensatie voor de gestegen kosten als gevolg van de inflatie. De uitbetaling van de tegemoetkoming gebeurt in de tweede helft van 2023. Als voorwaarde heeft de bestuurscommissie aangegeven dat er wel eerst helderheid moet zijn over de huidige cao-aanpassingen voor medewerkers van de Sociale Werkvoorziening. We willen voor alle werknemers die vallen onder de CAO 'Sociale Werkvoorziening' voorwaarden die recht doen aan het werk dat wordt gedaan en ook deze inwoners zekerheid geven om rond te kunnen komen. Daarom hebben wij als gemeente onze steun uitgesproken bij de resolutie van de VNG om de cao open te breken voor een loonsverhoging. De VNG en Cedris hebben onlangs het overleg met de vakbonden hervat over verbetering van de arbeidsvoorwaarden. Het is nog niet tot een akkoord gekomen.

Buurtconciërges
De verlengde pilot van de buurtconciërges loopt nog tot in 2024. Voor de dekking van deze pilot worden de middelen van € 425.000 uit het Werkinvesteringsfonds ingezet die in 2023 in de begroting zijn opgenomen. Om deze middelen in 2024 beschikbaar te maken worden deze in 2023 toegevoegd aan de algemene reserve. In de Begroting 2024 zullen deze middelen in 2024 worden onttrokken aan de algemene reserve, zo is ons voorstel.

De pilot buurtconciërges is begroot in het programma S12 Wonen en leefomgeving. Ook de dekking in 2023 vindt vanuit het werkinvesteringsfonds plaats. Hiervoor wordt deze dekking overgeheveld naar dit programma. Daarvoor worden de lasten in het programma S06 Participatie en armoedebestrijding met € 425.000 verlaagd en in het programma S12 met € 425.000 verhoogd. De totale lastendaling in S06 komt daarmee op € 850.000.

S07 Zorg

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving (A)

Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis (D)

In 2020 zijn beleidsregels in werking getreden, waardoor duidelijker is geworden wat onder passende, effectieve en efficiënte zorg wordt verstaan. Ook zorgaanbieders zijn via de inkoop en met hogere kwaliteitseisen opnieuw geselecteerd om vanaf 1 juli 2020 zorg te verlenen. Binnen deze nieuwe kaders werken Sociale wijkteams en aanbieders samen om passende zorg te verlenen, waardoor kwetsbare inwoners ondersteund worden om zo zelfstandig en zo thuis mogelijk te kunnen leven. Vanuit de inwonerservaringsonderzoeken blijkt dat deze zorg helpt om inwoners zo zelfstandig mogelijk te laten functioneren en dat de ingezette zorg goed gewaardeerd wordt.
Bij de huishoudelijke ondersteuning hebben we te maken met wachtlijsten in verband met vergrijzing en personeelstekorten. Via wachtlijstbemiddeling borgen we dat de meest kwetsbare inwoners met acute problemen als eerste geholpen worden door direct huishoudelijke ondersteuning in te zetten. Daarnaast onderzoeken we samen met zorgaanbieders hoe we voldoende personeel kunnen inzetten in de huishoudelijke ondersteuning en welke mogelijkheden er zijn om vraag en aanbod in evenwicht te brengen.

We versterken de (veer)kracht van onze inwoners thuis en in instellingen met een integrale aanpak (I)

Bij de inzet van passende zorg wordt beter gekeken of deze er toe leidt dat de eigen kracht en het sociale netwerk van inwoners wordt versterkt en algemene voorzieningen in wijken beter worden benut. Sociale wijkteams spreken inwoners en aanbieders hierop aan. Ook in de nieuwe aanbestedingseisen en beleidsregels staat deze aanpak centraal. Via de ontwikkeling van wijknetwerken, waarin zorgaanbieders en aanbieders van de sociale basis op wijkniveau beter gaan samenwerken, verwachten we de integrale aanpak verder te stimuleren. Daarnaast wordt in complexe (veelal multiprobleem-)situaties samen met het Instituut voor Publieke Waarden (IPW) de doorbraakmethode toegepast. Waar nodig wordt via onorthodoxe maatwerkoplossingen ervoor gezorgd dat inwoners weer stappen kunnen zetten in hun ontwikkeling. We doen ervaring op met deze aanpak en hebben inmiddels veel inwoners geholpen. De kennis over de doorbraakmethode wordt door het IPW overgebracht naar onze Sociale wijkteams. Een speciaal team wijkcoaches zal vanaf 2023 deze doorbraakmethode gaan uitvoeren.

Ook hebben we dit jaar Arnhemmers ondersteund die door fysieke beperkingen hinder ondervonden in het leiden van een zelfstandig leven. Bijvoorbeeld door het beschikbaar stellen van een hulpmiddel, een aanpassing aan hun woning of het bieden van ondersteuning/advisering aan inwoners die willen doorstromen naar een andere woning die beter past bij hun (fysieke) gezondheid.

We versterken de zorgtoewijzing (I)

De beleidsregels voor zorg zijn in 2020 ingevoerd en zijn in 2022 geëvalueerd. Hierover is de raad geïnformeerd. Sociale wijkteams gebruiken deze beleidsregels om te bepalen welke zorg passend is voor inwoners. Ook zijn nieuwe aanbestedingseisen opgesteld voor aanbieders over de kwaliteit en gewenste transformatie van zorg. In periodieke contractgesprekken wordt besproken welke verbeteringen aanbieders hierin kunnen aanbrengen. Wij voeren deze gesprekken samen met de regionale inkooporganisatie. De Sociale wijkteams worden ondersteund in de zorgtoewijzing. Door gezamenlijk te kijken naar ontwikkelingen in de zorg, via een verbeterde Zorgmonitor, kunnen patronen en trends worden herkend. Deze Zorgmonitor vormt de basis voor de periodieke bestuursrapportage.

In 2022 hebben de Sociale wijkteams in afstemming met de gemeente Arnhem een aanpassing van de organisatie doorgevoerd. Naast Sociale wijkteams met generalistische wijkcoaches zijn stadsteams ingesteld. De coaches in deze stadsteams werken aan de uitvoering en toewijzing van een aantal specifieke zorgtaken. Er zijn stadsteams op het gebied van Wonen-rollen-vervoer-huishoudelijke ondersteuning, onderwijs; veiligheid en beschermd wonen. Daarnaast is de aansturing van de Sociale wijkteams vereenvoudigd door het aanstellen van één directeur/bestuurder die leiding geeft aan een aantal teamleiders. Inmiddels is gestart met een onderzoek of de personeelsformatie (wijkcoaches) van de stichting sociale wijkteams voldoende is om de opdracht van de gemeente Arnhem uit te voeren. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door Significant in opdracht van de gemeente Arnhem en de sociale wijkteams.

We sturen op kwaliteit en resultaat **(I)**

Per 1 juli 2020 is de nieuwe aanbesteding ingegaan. Daarbij zijn alle ingeschreven aanbieders getoetst aan de hogere kwaliteitseisen met als gevolg dat het aantal gecontracteerde aanbieders sterk is verminderd. In de aanbesteding zijn ook de eisen bij de verschillende zorgvormen verduidelijkt en aangescherpt. Via periodieke contractgesprekken monitoren we of aanbieders hieraan voldoen en zo nodig spreken we hen hierop aan. We blijven kwaliteits- en rechtmatigheidscontroles uitvoeren, zowel door de VGGM (kwaliteit) als door onze afdeling Handhaving. Daarbij werken we niet alleen signaalgestuurd, maar voeren we ook steekproefsgewijze controles uit en analyses van de jaarrekeningen en andere financiële gegevens. In de raadsbrief van 9 november 2021 is uitgebreid gerapporteerd over het intensiveren van het toezicht op de kwaliteit en rechtmatigheid van de Wmo- en jeugdzorg. In de bestuursrapportage is informatie te vinden over de uitgevoerde kwaliteits- en rechtmatigheidsonderzoeken en het totale bedrag aan onrechtmatig gedeclareerde zorg dat wordt teruggevorderd bij aanbieders.

In de afgelopen periode is gewerkt aan het verbeteren van het PGB-beleid (Persoonsgebonden budget). De verbeteringen zijn onder meer doorgevoerd in de informatievoorziening en communicatie, toerusten van de sociale wijkteams en intensiveren van de kwaliteit van de geleverde zorg. We blijven ook aandacht besteden aan de bewustwording en eigen regie van PGB-houders. Ondertussen werkt het Rijk aan de actieagenda PGB. We blijven deze landelijke ontwikkelen volgen.

We vergroten het inzicht of passende zorg wordt ingezet (monitoring) **(I)**

De raad ontvangt periodiek een bestuursrapportage over de ontwikkelingen in het sociale domein. Op wijkniveau is een dashboard beschikbaar waarin we de zorg(kosten) tot op detail kunnen monitoren. Gemeente en Sociale wijkteams werken met deze data (bijvoorbeeld volumes, producten, duur, kosten, aanbieders, zorgpaden en verwijzers) en bekijken of er aanleiding is om maatregelen te nemen. Daarbij wordt ook gekeken naar ontwikkelingen en resultaten in de wijk en de stad.
In 2022 zijn de beleidsregels geëvalueerd en is vanuit verschillende perspectieven bekeken of passende zorg wordt ingezet. Ook is het inwonerservaringsonderzoek uitgevoerd. Over beide onderzoeken is de raad geïnformeerd.

We ontschotten zorgsystemen en verkrijgen toereikend rijksbudget **(I)**

Het Rijk heeft voor de jaren 2021, 2022 en 2023 inmiddels extra middelen toegekend en voor latere jaren wordt verwacht dat het nieuwe kabinet nog extra middelen beschikbaar zal stellen. Ondertussen is in het kader van de hervomingsagenda door het Rijk en VNG gewerkt aan het ontwerpen en toetsen van mogelijk kostenbesparende maatregelen in de jeugdzorg. De rijksmiddelen zullen daarop in de komende jaren worden aangepast.

Het Integraal Zorgakkoord (IZA) is eind 2022 vastgesteld en vraagt inzet van de gemeente. De aanleiding voor het IZA is de toenemende druk op de zorg en het doel van het IZA is om zorgtransformaties in gang te zetten. Vanuit het IZA dienen dit jaar een regiobeeld en een regioplan opgeleverd te worden. Vanuit het IZA krijgt de regio Centraal Gelderland ongeveer € 4 miljoen per jaar via een IZA-SPUK en mag de gemeente met zorgaanbieders aanspraak maken op transformatiemiddelen voor impactvolle zorgtransformaties. Meer informatie over het IZA volgt in het derde kwartaal.

Het nieuwe verdeelmodel voor beschermd wonen is opnieuw met een jaar uitgesteld. Het wetsvoorstel woonplaatsbeginsel (en de daarmee gepaard gaande financiële doordecentralisatie) wordt momenteel door het Rijk voorbereid en het streven is om met ingang van 1 januari 2025 te starten met de invoering van het nieuwe verdeelmodel.

Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij (D)

Er wordt in de participatieketen steeds beter samengewerkt ter ondersteuning van de inwoners die willen werken. Ontwikkeling van de inwoner staat centraal. Waar mogelijk is dit gericht op een stapje verder op de participatieladder en op doorstroom of uitstroom naar een vorm van betaald werk. Met de introductie van de basisbanen is er een extra mogelijkheid gekomen om de stap van activerend werk naar betaald werk te maken. Bij de inwoners waarbij doorstroom of uitstroom niet mogelijk is gaat het om het versterken of stabiliseren van de mate van participatie: meedoen naar vermogen. Er is voldoende passend aanbod.

Een rendementsmeting Activerend Werk (AW) laat zien dat deelnemers van een traject Activerend Werk (zowel nieuwe als die al bezig waren met Activerend Werk) in één jaar tijd gemiddeld 1, 2 trede zijn gestegen op de participatieladder. En van deze groep is 16% begeleid naar een vorm van betaald werk.

In de afgelopen periode is het aantal inwoners dat actief aan de slag is met Activerend Werk aan het dalen. Gezien de huidige krappe arbeidsmarkt zijn er meer kansen op betaald werk. Er wordt actief ingezet om inwoners vanuit Activerend Werktrajecten door te laten stromen naar een vorm van betaald werk. Hiervoor wordt intensief samen gewerkt met diverse organisaties in de participatieketen. Daarnaast wordt er nauw samengewerkt op het

grensvlak Onderwijs en Activerend werk om kwetsbare jongeren de juiste ondersteuning te bieden in hun ontwikkeling naar zelfstandigheid.

Zie de inspanningen benoemd bij het doel 'Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis' **(I)**

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg (A)

Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven (D)

We willen dat kinderen zo veel mogelijk op eigen kracht meedoen aan het dagelijkse leven. Daarvoor hebben zij een goede sociale basis in de buurt nodig waar ze op kunnen terugvallen. Bijvoorbeeld op school, of bij de sport- of cultuurvereniging. Als het netwerk en de sociale basis bij een kind niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, dan zetten wij (tijdelijk) specialistische jeugdzorg in.

Versterken eigen kracht van jeugdigen, sociaal netwerk en inzet algemene voorzieningen **(I)**

- We hebben zes nieuwe matches gemaakt tussen steunouders en vraaggezinnen. Het is lastig om voldoende steunouders te werven. We hebben de samenwerking met de pleegzorgcampagne geïntensiveerd. Dit zorgt naast aandacht voor pleegzorg ook voor meer aandacht voor de werving van steunouders. 15 kinderen maken gebruik van een steungezin. Dit is lager dan de doelstelling. Dit komt omdat we moeilijk steungezinnen kunnen vinden.
- We hebben afspraken over de inzet van Jeugdhulp Binnen Onderwijs (JBO). Deze afspraken zijn opgesteld in afstemming met de Samenwerkingsverbanden voor Primair Onderwijs en Voortgezet Onderwijs. We hebben met het wijkteam richtlijnen opgesteld over de inzet van Jeugdhulp Binnen Onderwijs (inclusief thuiszitters).
- We hebben een regionale werkwijze ontwikkeld om de inzet van jeugdhulp op Lichtenbeek (speciaal onderwijs) efficiënter en effectiever te organiseren. Deze werkwijze is opgesteld in afstemming met Lichtenbeek, Samenwerkingsband voor Primair Onderwijs, zorgaanbieders, de Regiogemeenten en het sociaal wijkteam. Doel van deze werkwijze is om de inzet van JBO efficiënter en effectiever te organiseren, zodat kinderen zich beter kunnen ontwikkelen.
- We hebben een plan van aanpak hoogbegaafden opgesteld met verschillende partners uit het veld en de betrokken ouders.
- De inspanningen die we gepleegd hebben, zijn conform de doelstellingen. We lopen op koers.

Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis (D)

- We hebben in 2023 in de regio Centraal Gelderland een communicatiecampagne georganiseerd voor het Digitaal Scheidingsloket. Het aantal bezoekers van het Digitaal Scheidingsloket is dankzij deze campagne flink gestegen. De stijging van het aantal bezoekers heeft (nog) niet geleid tot een stijgend aantal inwoners dat gebruik heeft gemaakt van de chatfunctie. We onderzoeken of het Digitaal Scheidingsloket een permanente plek kan krijgen bij een welzijnsorganisatie.
- We voorkomen uithuisplaatsingen vaker door de inzet van Team VAV (Vertrouwd, Aanwezig en Veilig) dat snel en flexibel bij kwetsbare gezinnen thuis ingezet kan worden en escalatie helpt te voorkomen. De evaluatie over kalenderjaar 2022 laat zien dat door de inzet van VAV bij 12 nieuwe gezinnen zwaardere vormen van zorg en uithuisplaatsingen worden voorkomen. Het team VAV wordt uitgebreid zodat 25 gezinnen worden geholpen.
- In de afgelopen twee jaar is het aantal jeugdbeschermingsmaatregelen en het aantal jongeren in verblijf licht afgenomen. We boeken resultaat met de maatregelen die de inzet van jeugdbescherming en verblijf moeten voorkomen. Het verbeteren en versnellen van het veiligheidsnetwerk vergt een lange adem. We hebben in het afgelopen half jaar stappen gezet in de samenwerking tussen de jeugdbescherming en de lokale toegang.
- We versnellen en verbeteren het veiligheidsnetwerk: Veilig Thuis, Sociale wijkteams, jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming. Zodat kinderen en hun ouders sneller passend hulpaanbod krijgen om de veiligheid in het gezin te herstellen. De afspraken vanuit de Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming zijn op 1 april 2022 doorgevoerd, waardoor de samenwerking een nieuwe impuls heeft gekregen. We werken aan de inrichting van een toekomststuin voor kind- en gezinsbescherming, waarbij medewerkers van Sociale Wijkteams intensief samenwerken met medewerkers van Veilig Thuis, Jeugdbescherming en Raad voor Kinderbescherming.
- We zetten de doorbraakmethode in om te werken aan een beter perspectief voor gezinnen met complexe, meervoudige problemen in een onveilige situatie. De doorbraakmethode is geborgd binnen de Sociale Wijkteams. We hebben afgesproken dat jaarlijks 40 casussen vanuit de doorbraakmethode worden opgepakt.
- Het Regionaal Expert Team (RET) ondersteunt bij het bepalen en tijdig inzetten van passende jeugdhulp en het aanbieden van ambulante alternatieven voor verblijf. Met dit regionale overleg doen we er alles aan om

uithuisplaatsing te voorkomen en zetten we in op betere uitstroom uit de jeugdzorg. Er is sprake van een lichte daling van het aantal Arnhemse jeugdigen in verblijf. In januari 2022 zaten 470 jeugdigen in verblijf en in maart 2023 455 jeugdigen. We zien deze daling voornamelijk bij pleegzorg en verblijf op terrein. Het RET helpt te bepalen welke zorg noodzakelijk. Het is nog niet altijd gelukt om een passende plek voor de jeugdigen te vinden. Om sneller een passende verblijfsplek voor jeugdigen te organiseren wordt in 2023 de 'Samenwerkende Voordeuren' opgezet waarbij een jeugdige op één plek wordt aangemeld waarna in samenwerking met het RET en zorgaanbieders een verblijfsplek wordt gerealiseerd. Deze ontwikkeling sluit aan bij de Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming en het RET.

- We werven ouders voor pleegzorg en zetten gezinsvormen in als alternatieven voor jeugdhulp met verblijf. In samenwerking met de pleegzorgaanbieders en Steunouder Arnhem is een vernieuwde regionaal pleegzorgcampagne uitgevoerd. Met als doel het werven van meer pleegouders en steunouders, zodat kinderen in onveiligheid zo thuis mogelijk kunnen opgroeien. Niet alleen het werven van nieuwe pleegouders is belangrijk, maar ook het behouden van pleegouders. We organiseren in de week van pleegzorg een aantal activiteiten.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling **(I)**

Zie de toelichting bij deze inspanning binnen het programma Welzijn en Inclusie.

Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk (D)

- In het afgelopen jaar zijn veel inspanningen geleverd om kinderen zo dichtbij huis mogelijk ondersteuning te bieden als zij vastlopen in hun ontwikkeling.
- De doelstelling van het project was het werven en inzetten van de praktijkondersteuner. Deze doelstelling is behaald. Gekeken naar de resultaten zien we dat ten opzichte van 2022 meer kinderen bij de praktijkondersteuner zijn geweest en de ernst van de problematiek toeneemt. 45 procent van de kinderen die bij de praktijkondersteuner kwam, werd verwezen naar specialistische zorg. De rest van de kinderen (55 procent) is geholpen door de praktijkondersteuner of is doorverwezen naar een algemene voorziening. Deze resultaten zijn lager vergeleken met de resultaten in 2022 (75 procent). In het najaar gaan we verder in gesprek met OnzeHuisartsen om te kijken wat de oorzaak is van de daling van het percentage. Daarna is bijsturing wellicht wenselijk.
- De zorgaccounthouder is in februari 2022 gestart met als doel bemiddelen bij de zorgvraag van kinderen op de wachtlijst (behandeling/GGZ), zodat zij sneller kunnen starten met hun zorgtraject. Bemiddelingen waren vrijwel in alle gevallen succesvol: er kon een alternatief worden aangeboden met een kortere wachttijd en in een groot aantal bemiddelingen kon een lichtere vorm van behandeling worden ingezet bij alternatieve aanbieders. Dit heeft tot gevolg dat kinderen die direct hulp nodig hebben deze ook kunnen ontvangen. In 2022 is de wachtlijsten van behandeling/GGZ met 15% gedaald. Dit is conform de doelstelling.
- In februari 2022 hebben we samen met vier zorgaanbieders bijeenkomsten ontwikkeld voor ouders en hun kinderen die op de wachtlijst staan. Tot op heden zijn er vijf aanmeldingen. Eén aanbieder biedt deze groepsbijeenkomsten standaard aan bij de aanmelding van de jeugdigen. We gaan kijken naar een alternatieve oplossing waardoor de groepsbijeenkomsten laagdrempelig worden aangeboden en voor iedere jeugdige toegankelijk is.
- Samen met de wijkteams hebben we een aantal acties ondernomen met als doel inzet van de juiste wet (Jeugdwet, Verlengde Jeugdwet of Wet Langdurige Zorg). We hebben ingezet op deskundigheidsbevordering van de Sociale wijkteams over inzet van de Verlengde Jeugdwet. We kijken of de Verlengde Jeugdwet correct is ingezet door de verwijzers of dat een voorliggende voorziening (WLZ, WMO, Zorgverzekeringswet) van toepassing is. 196 unieke jeugdigen hebben een toewijzing op basis van de verlengde Jeugdwet.

We zorgen voor een wijknetwerk met algemene voorzieningen en zorgaanbod dat aansluit bij de problemen van kinderen en jongeren **(I)**

We hebben de afgelopen 2,5 jaar in vier wijken de pilot Begeleiding Jeugd en Wmo uitgevoerd waarbij wijkcoaches zelf begeleiding boden in plaats van te verwijzen naar gecontracteerde aanbieders in de Wmo en Jeugdzorg. In mei 2023 is deze pilot afgerond. Zo is gebleken dat de meerwaarde van de pilot beperkt is. Eén belangrijke doelstelling van de pilot is dat de begeleiding door wijkcoaches er toe zou leiden dat gecontracteerde zorgaanbieders minder begeleiding zouden hoeven te bieden. Dit resultaat is niet gerealiseerd. Tegelijkertijd blijkt ook dat een belangrijke randvoorwaarde nog niet op orde is om de pilot tot een succes te maken. Passende voorliggende voorzieningen ontbreken, waardoor begeleidingstrajecten niet snel kunnen worden afgesloten. We gaan de komende tijd de positieve ervaringen van de pilot (bijvoorbeeld het dichtbij, in de wijk, bieden van zorg) bestendigen in structureel beleid.

In het najaar starten we in de gebieden De Laar, Elderveld, Elden en Schuytgraaf om laagdrempelige opvoedondersteuning aan ouders aan te bieden en daarnaast te zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten voor ontspanning en het uitwisselen van ervaringen over opvoeden.

Het uitgangspunt blijft om meer wijkgericht te gaan werken. Dit houdt in dat een beperkt aantal 'begeleidingsaanbieders' in de wijken samenwerken en medeverantwoordelijk zijn voor het bieden van de begeleiding in de wijk.

Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk (A)

Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers (D)

Zie de toelichting bij de inspanningen hieronder.

We koppelen zorg(behoeften) aan wonen (I)

In nauwe samenwerking met vier woningbouwcorporaties stromen iedere maand cliënten uit naar een zelfstandige woning. Deze zogenaamde convenantroute is speciaal bedoeld voor cliënten in beschermd wonen of de maatschappelijke opvang, die klaar zijn voor een volgende stap, maar via de reguliere routes niet aan een woning kunnen komen.

De druk op de convenantroute is verder toegenomen doordat cliënten die vanuit intramurale zorg uit wensen te stromen moeilijk via de reguliere routes aan een woning kunnen komen. Naast de aanvragen vanuit beschermd wonen ontvangen we ook aanvragen vanuit de WLZ, ouder-kindhuizen en de instellingen voor jeugdzorg. Vooral deze laatste groep zorgt voor complexe aanvragen omdat er te weinig geschikte woningen zijn. De vraag naar kamerwoningen en goedkope eenpersoonswoningen (zoals studio's) is veel groter dan het aanbod.

Zorggerelateerde woonoverlast wordt minder (I)

Bij het meldpunt woonoverlast kan ook zorggerelateerde overlast worden gemeld. Als er meldingen zijn, worden deze met de betreffende zorgaanbieder besproken om passende maatregelen te treffen.
In 2020 is het casusoverleg 'complexe casuïstiek beschermd wonen' gestart en is een werkwijze afgesproken. Naast de primaire bedoeling, het invullen van de zorg voor mensen met een intensieve en complexe zorgvraag, heeft het meerwaarde voor aanbieders, doordat zij meer onderling afstemmen.
Regelmatig vindt afstemming over zorgoverlast plaats tussen de gemeente, het Zorgkantoor en de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI). Hierbij worden signalen van zorgoverlast gedeeld met het verzoek deze op te pakken om maatregelen te treffen.

Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen (D)

De gemeenten binnen de regio Centraal Gelderland, inclusief Arnhem, sturen samen met de Inkooporganisatie op deze transformatie, waarbij een belangrijke ontwikkelopdracht bij de gecontracteerde zorgaanbieders ligt. De eerste slag hierin is gemaakt met de nieuwe inkoopronde die is ingegaan op 1-7-2020. Met de recente contractverlenging van de aanbieders voor beschermd wonen is een tweede slag gemaakt door diverse verbeteringen in de producten door te voeren. Daarnaast werkt iedere gemeente aan de lokale basisinfrastructuur, zorgt voor voldoende geschikte woningen om de doorstroom mogelijk te maken en stimuleert wooninnovatie: voldoende diversiteit aan woonvoorzieningen die niet locatie-gebonden zijn (wonen-zorg losgekoppeld). In de praktijk is het 'omklappen' van woningen nog niet altijd mogelijk en moet de inwoner bij afschaling verhuizen. Voldoende geschikte woningen en een gevarieerd aanbod in Arnhem en de regio zijn hiervoor noodzakelijk. Dit blijft een belangrijk aandachts- en ontwikkelpunt de komende jaren en is een belangrijk onderdeel van de nieuwe regionale samenwerkingsafspraken.

We ontwikkelen meer preventieve activiteiten (I)

Regionaal (binnen het programma 'Samen aan Zet') is afgesproken dat iedere gemeente in de regio Centraal Gelderland werkt aan het op orde brengen van de lokale basisinfrastructuur. Dat betekent dat we zorgen voor plekken/activiteiten in de buurt waar inwoners die beschermd of begeleid wonen, elkaar kunnen ontmoeten en onderling steun kunnen vinden (zoveel mogelijk verspreid over de stad). We realiseren voldoende aanbod voor een zinvolle daginvulling en zorgen dat de deze doelgroep kan wonen op een passende plek (onder andere door woonafspraken met corporaties). We zorgen voor lokale samenwerking via de ontwikkeling van de wijknetwerken en werken hierbij samen met andere gemeenten, aanbieders, zorgverzekeraars en woningcorporaties. Eén van de huidige activiteiten is de voorziening 'buurtcirkels'. Deze wordt door de Regionale Instelling voor Beschermd Wonen in de regio Arnhem Veluwe Vallei (RIBW AVV) verspreid over de stad aangeboden. Hier kunnen zorgcliënten elkaar ontmoeten en elkaar ondersteunen in de problemen waar zij in het dagelijks leven tegenaan lopen. De gesprekken vinden plaats onder supervisie van een zorgprofessional. Door de buurtcirkels wordt de zelf- en samenredzaamheid vergroot en wordt bijgedragen aan een verantwoorde afschaling van zorg met een verkleinde kans op terugval.

Er zijn regionaal sluitende afspraken Beschermd Thuis **(I)**

Vanaf 1-1-2022 is gestart met de inhoudelijke doordecentralisatie van Beschermd Wonen. Dit houdt in dat alle gemeenten zich volledig gaan inzetten om voor hun eigen inwoners beschermd wonen te bieden. Hiervoor worden regionale samenwerkingsafspraken gemaakt. Dit is onder andere vastgelegd in de Kadernota ‘Samen aan Zet’ (de vervolgkoers op het Transformatieplan). Daarnaast wordt gewerkt aan een regionaal uitvoeringsplan en lokale uitvoeringsplannen.
De financiële doordecentralisatie is echter opnieuw uitgesteld. De verwachting is dat deze met ingang van 1-1-2025 plaatsvindt (invoering van het woonplaatsbeginsel en objectief verdeelmodel). Vanaf dat moment zijn de gemeenten zelf verantwoordelijk voor de eigen inwoners die (nieuw) willen instromen in beschermd wonen en ontvangt elke gemeente de bijbehorende middelen.
Deze verdeling van middelen vindt geleidelijk plaats. Als centrumgemeente Arnhem ontvangen wij nu nog alle middelen maar dat wordt straks verdeeld over de regiogemeenten. Bovendien gaat dat gepaard met een vermindering van het huidig budget. De financiële afspraken met de regiogemeenten voor de komende jaren zijn afgerond. Er wordt toegewerkt naar een convenant waarin afspraken worden vastgelegd over de financiën, de regionale besluitvorming hierover, de toegang, contractering, toezicht, de lokale basisvoorzieningen, monitoring en woonafspraken. Hiermee geven we invulling aan de van rijkswege vastgelegde Norm voor Opdrachtgeverschap voor Beschermd Wonen.

Er is een integrale aanpak voor mensen met verward gedrag **(I)**

In 2021 is bemoeizorg in de gemeente Arnhem uitgebreid. Naast de al bestaande mogelijkheden die de Regionale Instelling voor Beschermd Wonen in de regio Arnhem Veluwe Vallei (RIBW AVV) biedt voor (dreigend) dak- en thuislozen, zijn het Leger des Heils en Siza gestart met bemoeizorg voor een bredere doelgroep. We zijn aan het onderzoeken of we deze vormen van bemoeizorg kunnen samenvoegen tot een breed bemoeizorgteam.
De pilot 'Welkom in je wijk!' is afgerond. De bewustwordingsbijeenkomsten van deze pilot, hadden tot doel stigma van onbegrepen gedrag tegen te gaan en buurtbewoners meer begrip voor psychische kwetsbaarheden te geven. Er zijn weinig mensen bereikt met deze bewustwordingsbijeenkomsten, wellicht mede door de coronacrisis.
De pilot 'Noodbed voor mensen met verward gedrag' is in oktober 2021 van start gegaan. De partners hebben met elkaar afgesproken gedurende 2022 deze pilot door te laten lopen. Eind 2022 is een evaluatie geweest. Daaruit blijkt dat er nauwelijks gebruik is gemaakt van het noodbed. In 2023 is met de partners onderzocht of de pilot in gewijzigde vorm voortgezet kan worden. De pilot heeft nu een meer medisch karakter en is per 15 juni 2023 weer opgestart. De medische noodbedden zijn bij Rijnstate en de sociaal domein noodbedden zijn bij Pro Persona.
Onze bestuurders hebben op landelijk niveau aandacht gevraagd voor de uitvoeringsproblemen die we tegen komen in de Wet zorg en dwang. Met onze partners voeren we overleg om op lokaal en regionaal niveau tot verbeteringen te komen in de uitvoering van deze wet.
Met politie, VGGM, Sociaal wijkteam en de Overlast en Zorgoverleg-coördinatoren en IrisZorg werken we preventiever, door politiemeldingen over verward gedrag (waarbij geen strafbare feiten zijn gepleegd) te laten landen in het sociaal domein. Doordat de meldingen bekend zijn bij zorgpartners, kan zorg worden geïntensiveerd. Waar geen zorg wordt geboden kan onderzocht worden of hier een vraag om ondersteuning ligt.

Er zijn in Arnhem diverse aanpakken en interventies om de problematieken rond onbegrepen gedrag aan te pakken. Ondanks de inspanningen blijven de aantallen meldingen hoog en staat in sommige wijken mede door overlast de leefbaarheid onder druk. Om deze reden werken we met verschillende partijen Zorg en Veiligheid aan een interventieplan personen met verward of onbegrepen gedrag. Doel van het interventieplan is om vanuit de verschillende disciplines te komen tot aanvullende interventies binnen de aanpak voor personen met verward of onbegrepen gedrag.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	65.977	195	66.172
Baten	2.898	-308	2.590
Saldo lasten en baten	-63.079	-503	-63.582
Toevoegingen aan reserves	1.082	4.748	5.830
Onttrekkingen aan reserves	996	6.430	7.426
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-86	1.682	1.596
Prognose resultaat	-63.165	1.179	-61.986

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	195	N					
WMO en sociale wijkteams	195	N	Compensatie MGR	J	S	AR	J
Baten	-308	N					
WMO en sociale wijkteams	610	V	Hogere eigen bijdrage WMO	N	S	AR	J
WMO en sociale wijkteams	-918	N	Lagere eigen bijdrage beschermd wonen	N	S	BR	J
Toevoegingen aan reserves	4.748	N					
WMO en sociale wijkteams	4.346	N	Saldo voordeel WMO	N	I	BR	J
WMO en sociale wijkteams	807	N	Toevoeging resultaat doelgroepenvervoer aan BR WMO en Jeugdzorg	N	I	BR	J
WMO en sociale wijkteams	595	N	Toevoeging resultaat beschermd wonen aan BR WMO en Jeugdzorg	N	I	BR	J
Jeugdzorg	-1.000	V	Vrijval dotatie aan BR Jeugdfonds	N	S	AR	J
Onttrekkingen aan reserves	6.430	V					
Jeugdzorg	3.600	V	Restantnadeel Jeugdzorg	J	S	BR	J
Jeugdzorg	800	V	Pluryn tariefsverhoging	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	730	V	Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	600	V	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	400	V	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	300	V	Verhoging pleegzorgvergoeding	J	S	BR	J

Algemeen

Per onderdeel van de zorgbegroting wordt geprognosticeerd wat de totale kosten 2023 zullen zijn. Hierbij wordt rekening gehouden met verhoogde tarieven en de trends en ontwikkelingen in aantallen cliënten en zorg per cliënt.

Jeugdzorg: stijging tarieven en kosten

Zie toelichting op wijken algemeen.

Wmo-zorg: Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Aanvullende indexatie zorgtarieven
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Wmo-zorg: doelgroepenvervoer
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Beschermd wonen
Zie toelichting op Wijken algemeen.

WMO-zorg: begeleiding- en overige Wmo
Betreft hogere eigen bijdrage WMO en Zorg: Saldo voordeel WMO. Zie hiervoor toelichting op wijken algemeen

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Vrijval dotatie aan BR Jeugdfonds
Actualisatie van de BR Jeugdfonds leidt tot de conclusie dat de begrote dotatie van 3 jaar van € 1 miljoen jaarlijks in beginsel niet noodzakelijk lijkt voor de dekking van de ambities binnen Perspectief op Jeugd. De begrote toevoeging in de jaren 2023, 2024 en 2025 wordt daarom teruggedraaid. Voor dit jaar alsook voor de jaren 2024 en 2025 valt daarmee € 1 miljoen vrij ten gunste van de algemene middelen.

S08 Welzijn en inclusie

Voortgang doelen en inspanningen

Arnhem staat voor een aantal grote uitdagingen die vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid dat onder andere inzet op een sterke sociale basis. Deze uitdagingen zijn bijvoorbeeld een groeiende stad met een grote woonopgave voor onder andere de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, het versterken van de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, het werken aan een inclusieve samenleving en het voorkomen of verlagen van de hoge (jeugd)zorgvraag van inwoners.

Arnhem wil daarom wijken met voldoende voorzieningen, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Het beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote invloed op de kwaliteit van alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om bijvoorbeeld laaggeletterdheid tegen te gaan.

Deze ambities die de gemeenteraad in de begroting heeft vastgesteld, vragen om een stevige sociale basis aan welzijn. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave.

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad (A)

Opvoeden en opgroeien (D)

We werken volgens de principes van de Pedagogische Wijkaanpak aan het gezond- en veilig opgroeien van kinderen- en jongeren. In samenwerking met onze partners in de stad kijken we per wijk waar de prioritering in het jongerenwerk zit. Zij maken, in afstemming met ons, een programma om op die manier de jongeren te bereiken.

Sluitende aanpak ketenpartners voor vroegsignalering (I)

Met het aanbod gezinsprogramma's worden ouders met jonge kinderen ondersteund bij vragen over opvoeden en de (taal)ontwikkeling van hun kind. Dit aanbod is van belang voor vroegsignalering en preventie en leidt toe naar het aanbod peuteropvang dat voor alle kinderen vanaf 2 jaar beschikbaar is.
Ook wordt Veilig In en Om School (VIOS) verder voortgezet. De pedagogische driehoek staat daarin centraal: school, thuis, straat. Om deze verbinding goed te kunnen maken worden jongerenwerkers ook ingezet op school. Door op deze manier te werken zijn de lijnen kort, is de informatievoorziening zo actueel en nauwkeurig als mogelijk en worden signalen vroegtijdig opgepakt. Ook andere partners op jeugd- en jongerenwerk, sport, onderwijs, en jeugd(gezondheids)zorg werken goed samen en kunnen elkaar steeds beter vinden, maar dit blijft om aandacht vragen.

Ontwikkelen van voorliggende voorzieningen (I)

We vinden het belangrijk om passende ondersteuning te leveren aan onze inwoners, zo licht en dichtbij mogelijk. Daarvoor (door)ontwikkelen we aanbod in het kader van afschalen of het voorkomen van zwaardere zorg. Daar speelt vroegsignalering en doorverwijzing een belangrijk rol in. De vorming van wijknetwerken speelt hier een rol in. Hierin trekken we samen op met het programma zorg en wordt deze preventieve aanpak doorontwikkeld.

Maatschappelijke verbindingen (D)

In de eerste helft van 2023 is de Arnhemse Buurthuizenvisie 2022-2032 ‘Buurthuizen, Arnhems Goud!’ aan onze gemeenteraad aangeboden.
Deze visie van de samenwerkende Arnhemse buurthuizen is tot stand gekomen in een vorm van cocreatie van de buurthuizen, gemeente Arnhem en maatschappelijke partners, waarbij de gemeente onder meer een faciliterende rol heeft gespeeld door de procesbegeleider te financieren.

Op basis van deze visie worden stappen gezet om de buurthuizen in Arnhem een duurzame toekomst te geven. Hierin wordt de verbinding gezocht met het op te stellen accommodatiebeleid. Accommodaties, waaronder buurthuizen, maken het mogelijk dat ontmoeting en verbinding in de wijk kan plaatsvinden, doordat daar bijvoorbeeld wordt gesport of dat er activiteiten georganiseerd worden. Echter, ruimtes zijn niet altijd geschikt voor elke activiteit of worden door inwoners gezien als prettige plek. In de afgelopen jaren is de wens ontstaan om integraal te kijken naar het gebruik, beheer en exploitatie van maatschappelijke accommodaties.

In het verlengde hiervan zijn de subsidies in het kader van Ontmoeten en Verbinden in 2023 doorgezet, waardoor diverse buurthuizen en ontmoetingsplekken in Arnhem financieel ondersteund worden. Door deze financiële steun kan ontmoeting in de wijk worden gestimuleerd.

Samen werken in en aan de wijk (I)

We zijn continue in gesprek met de wijk, met partners en bewoners. Dit doen we samen met de wijkmanagers.

Suïcidepreventie (amendement 22A70 Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen) (I)

Vanaf juli 2021 tot 1 juli 2023 maakte Arnhem deel uit van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet). Een stad/regio die deelneemt aan het Actienetwerk doet dat onder regie van 113 Zelfmoordpreventie en met de intentie om het duurzaam een plek te geven. Zoals aangegeven in de raadsbrief van 23 mei, blijven we ook na 1 juli 2023 de aanpak van Supranet volgen. Dat betekent dat we gelijktijdige inzetten op vijf pijlers: publiekscampagne (bespreekbaar maken), risicogroepen benaderen, gatekeepers trainen in het herkennen en bespreekbaar maken, het netwerk versterken en de toegang tot dodelijke middelen beperken. Dit doen we met veel lokale partners en met inzet van ervaringsdeskundigen en naasten. Najaar 2023 is er een publiekscampagne voor de risicogroep jongeren en diverse activiteiten.

Zelf- en samenredzaamheid (D)

In 2023 starten we met het opzetten van wijknetwerken. Deze wijknetwerken dragen bij aan het langer zelfstandig en zelfredzaam thuis blijven wonen. Deze wijknetwerken bieden toegang tot laagdrempelige ondersteuning die zorg op lange termijn voorkomt. Het vormgeven van deze wijknetwerken doen we samen met onze partners in de stad op het gebied van welzijn en zorg.

Ondersteuning mantelzorgers (I)

Op 1 maart 2023 is het ‘Arnhems jaar van de Mantelzorg’ van start gegaan, op het 25 jarig jubileum van MVT (Mantelzorg Vrijwillige Thuishulp). Op communicatievlak is dit jaar sterk ingezet om het belang van mantelzorgers te benadrukken en in te zetten op een mantelzorgvriendelijk klimaat in Arnhem. Er vinden diverse evenementen en gesprekken plaats die de basis vormen van het jaar van de mantelzorg. Begin 2023 is de gemeenteraad hiervan op de hoogte gebracht tijdens een politieke avond.

Samenhangend ouderenbeleid (I)

Binnen ons ouderenbeleid zetten we in op twee sporen: samenhangend ouderenbeleid en een dementievriendelijk Arnhem. In het proces hieromtrent gaat de raad, middels een rondetafelgesprek, in gesprek met belanghebbenden in Arnhem om door te praten over deze twee sporen. We zien dit als waardevolle input voor het te ontwikkelen beleid. Het beleid wordt participatief ontwikkeld met de verwachting dit in het eerste kwartaal van 2024 op te leveren.

Zo zijn we met diverse belanghebbenden in gesprek om in beeld te krijgen welke maatschappelijke uitdagingen op het gebied van de vergrijzing op ons afkomen. Zo zijn we met het Sportbedrijf Arnhem aan het onderzoeken hoe we bewegen voor ouderen verder kunnen stimuleren. Met Rozet zijn we in gesprek om te bekijken hoe cultuur kan bijdragen aan deze vraagstukken. Uiteraard zijn we ook met partners in gesprek zoals SWOA die hierin zijn gespecialiseerd.

Met andere organisaties, waaronder het Openluchtmuseum Arnhem, onderzoeken we of we kunnen samenwerken in onze ambitie om dementievriendelijk te worden. In het kader van deze ambitie hebben we

inmiddels een GGD scan afgerond, waarmee we op korte termijn inzichtelijk kunnen maken waar we als Arnhem staan en wat er voor nodig is om onze ambitie te verwezenlijken.

Duurzame inburgering (D)

In Arnhem streven we ernaar dat de nieuwkomer zich vanaf dag één thuis voelt en mee kan doen in de stad, zodat ze sneller een bijdrage kunnen leveren aan de samenleving en eerder een zelfstandig bestaan kunnen opbouwen.

Nieuwkomers doen mee (I)

Voor de nieuwe wet inburgering is de focus dat taal en participatie, het liefst, worden gecombineerd om een snelle integratie in de Nederlandse samenleving mogelijk te maken. Taal- en participatie aanbieders passen hun aanbod aan daar waar het nodig is, op basis van de ervaringen die zij opdoen. Denk hierbij aan het uitbreiden van het netwerk van werkgevers om vrijwilligerswerk en het liefst betaald werk mogelijk te kunnen maken. Vóór de koppeling met gemeente Arnhem heeft COA de wettelijke taak voor de voorinburgering. Hiermee hebben wij afspraken gemaakt. Nadat de nieuwkomer is gekoppeld aan gemeente Arnhem nemen wij de regie over en is de regisseur inburgering het aanspreekpunt. Hiernaast zetten wij ook in op activiteiten die door asielzoekers en statushouders al vanaf het AZC gevolgd kunnen worden, zodat nieuwkomers vanaf dag één kunnen meedoen. Denk hierbij aan de meedoenbalies, aanbod fiets- en zwemlessen en creëren van een ontmoetingsplek.

Nieuwkomers voelen zich thuis (I)

Nieuwkomers staan centraal in de gemeentelijke aanpak. Zodra een statushouder aan de gemeente Arnhem wordt gekoppeld, krijgt deze statushouder een regisseur Inburgering toegewezen. Er wordt, vaak al in het AZC, een kennismakingsgesprek gevoerd. Indien mogelijk wordt de brede intake afgenomen op 13 leefgebieden. Hierdoor krijgen wij een goed beeld van de statushouder en wordt er samen met de statushouder een persoonlijk inburgeringsplan (PIP) opgesteld. Aan de hand van dit plan wordt de best passende leerroute, zorg en ondersteuning ingezet. De regisseurs Inburgering spreken zelf meerdere talen en zijn vaak ervaringsdeskundigen. Zij fungeren als cultuurtolken. Via een cultuursensitieve benadering wordt er, samen met de nieuwkomer, een persoonlijk inburgeringsplan (PIP) opgesteld. Samen beslissen is hierin van belang. De keten is inzichtelijk voor de nieuwkomers, waardoor zij de weg sneller weten te vinden in de Nederlandse samenleving. Wij breiden de keten uit als hier behoefte naar is en verstevigen de samenwerking in de keten door onder andere bijeenkomsten te organiseren.

Een passend vangnet (D)

Deze doelstelling ligt gedeeltelijk op koers, want de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen loopt vertraging op. Een van de oorzaken daarvan is de wooncrisis.

We streven ernaar dat niemand op straat hoeft te slapen of in een onveilige thuissituatie hoeft te leven. Preventie en nazorg hebben structureel de aandacht. Hierop wordt ingezet door onder meer het intensiveren van de ketensamenwerking, de inzet van ervaringsdeskundigen en het bieden van (ambulante) begeleiding voor iedereen die opvang behoeft.
Voor de resultaten op de inzet van de transitie van maatschappelijke opvang naar wonen, zie hieronder de inspanning 'Aanpak terugdringing dakloosheid'.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling (I)

De drie thema's die centraal staan liggen allemaal op koers:
- meer inzetten op vroegsignalering en preventie van huiselijk geweld;
- huiselijk geweld stoppen en duurzaam oplossen;
- aandacht voor specifieke doelgroepen.

Afgelopen half jaar hebben we ingezet op het bereiken van professionals via de leersessies huiselijk geweld en op deskundigheidsbevordering door middel van de subsidieregeling preventie huiselijk geweld en kindermishandeling, welke we onlangs hebben aangepast. We zijn aan het onderzoeken hoe we burgers meer en beter kunnen informeren over signalen van huiselijk geweld en wat daarmee gedaan kan/ moet worden gedaan. Daarnaast hebben we onze nieuwsbrief geëvalueerd om meer aansluiting te zoeken op de kennisbehoeften van professionals. We zijn bezig met de herijking van onze regiovisie in samenwerking met de regiogemeenten. We nemen actief deel aan de ontwikkelingen toekomstscenario Kind en Gezinsbescherming; een 0-100 aanpak voor alle gezinssamenstellingen die te maken hebben met een vorm van huiselijk geweld of problemen op meerdere levensgebieden. En werken nauw samen met partijen die aandacht hebben voor bijzondere doelgroepen zoals slachtoffers van schadelijke praktijken, personen met een licht verstandelijke beperkingen of (dementerende) ouderen en hun mantelzorgers.

We ondersteunen de doorontwikkeling van de Multidisciplinaire Aanpak (MDA++) en beschrijven wat we goed doen en waar we nog verbetering behoeven. In MDA++ werken we aan het duurzaam stoppen van huiselijk geweld/ kindermishandeling. De tweede helft van dit jaar gaan we hiermee verder en sorteren we voor op 2024.

Versterken ketensamenwerking OGGz-partners **(I)**

De keten neemt de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het realiseren van een passend vangnet. Met de voorziening het daklozenloket wordt de ketensamenwerking nog meer versterkt. Professionals treffen elkaar en leren elkaar beter kennen, waarmee integraal werken nog meer bevorderd wordt. Met ingang van juni 2023 worden periodiek werksessies voor alle betrokken partijen georganiseerd met als doel kennismaking, kennisdeling en samenwerking.

Aanpak terugdringing dakloosheid **(I)**

Algemeen
In december 2022 is door VWS het Nationaal Actieplan Dakloosheid: Eerst een Thuis gelanceerd. Dit plan is een doorontwikkeling van de landelijke brede aanpak 'terugdringen dakloosheid'. De ambitie is dat in 2030 dakloosheid is beëindigd en iedereen een thuis heeft. De regio Centraal Gelderland committeert zich aan de uitgangspunten van dit plan. In de afgelopen periode is dit thema regionaal aan de orde geweest in de bestaande overlegstructuren Beschermd Wonen/Beschermd Thuis en is er een werksessie voor alle partners en regiogemeenten georganiseerd. Op deze wijze wordt beoogd om dit jaar te komen tot een regionaal uitvoeringsplan voor de komende jaren.

In de afgelopen periode is de inzet op het terugdringen van dakloosheid langs de drie sporen onverminderd gecontinueerd:

- Preventie (het voorkomen van dakloosheid)

In samenwerking met Armoede en Schulden, Werk en Inkomen en Zorg (voorkomen uitval) wordt onverminderd ingezet op preventie. De regelruimte wordt maximaal benut, waaronder het niet meer toepassen van de kostendelersnorm in de Participatiewet en de vier weken zoektermijn voor jongeren. Daarnaast wordt ingezet op het voorkomen van huisuitzettingen en vroegsignalering.
Het daklozenloket wordt continue doorontwikkeld, zo is het multidisciplinair team aan het loket eerder uitgebreid met bemensing vanuit het Sociaal Wijkteam en draait nu ook stichting Barka mee. Dit om de hulp en ondersteuning aan dakloze kwetsbare EU-burgers te intensiveren. Nieuw is ook dat besloten is om het wekelijks verpleegkundig spreekuur van de GGD op het loket te laten plaatsvinden. Het loket is een voorziening met een preventieve werking, waarbij (dreigend) dakloze mensen laagdrempelig, snel en persoonlijk geholpen.
Verder heeft de regio Centraal Gelderland besloten om deel te nemen aan de preventiescanner Dakloosheid. Met deelname aan deze preventiescanner krijgen we in beeld waar we als regio, maar ook als gemeente individueel staan als het gaat om onze inzet op het voorkomen van dakloosheid.

- Vernieuwing van de opvang

De vernieuwing van de opvang is reeds gerealiseerd, waarmee ook een sluitend gedifferentieerd aanbod is ontstaan. De afbouw van de capaciteit heeft nog niet kunnen plaatsvinden. De belangrijkste redenen hiervoor zijn:

1. Onvoldoende woonplekken beschikbaar door krapte op de woningmarkt;
2. de instroom van de Maatschappelijke opvang blijft doorlopen, echter stagneert door- en uitstroom;
3. steeds meer dakloze personen met 'zwaardere' psychische problematiek en;
4. een toename van dakloze kwetsbare EU-burgers.

Als gevolg van deze ontwikkelingen is de druk op de opvangcapaciteit in het afgelopen jaar toegenomen. Om deze reden is er sprake van een (tijdelijke) uitbreiding van de opvang.

- Zelfstandig wonen (eventueel met begeleiding)

De beweging van opvang naar wonen is in 2021 verbonden met de brede gemeentelijke huisvestingsopgave 'Voldoende huisvesting voor aandachtsgroepen' en opgenomen in de onlangs vastgestelde nota Wonen & Zorg, waarbij duidelijk is dat de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen vertraging oploopt. Een van de oorzaken daarvan is de wooncrisis.

Specifiek voor dakloze jongeren zijn de mogelijkheden van een pilot bouwdepot verkend en wordt onderzocht of en hoe dit uitgevoerd kan worden.

Inclusief Arnhem (D)

Het programma Inclusief Arnhem werkt sinds 2020 met vijf focuspunten:
1. voorkomen en tegengaan van discriminatie;
2. positie inwoners met een beperking versterken;
3. diversiteit in organisaties;
4. inclusieve gemeentelijke organisatie;
5. inclusieve gemeentelijke communicatie.

Op de vijf focuspunten zijn veel inspanningen verricht en die liggen grotendeels op koers, zie daarvoor de toelichting bij de focuspunten. Voor het kunnen beantwoorden van de vraag of we de gestelde doelen van het programma halen, stellen we in 2023 en de eerste helft van 2024 de effectindicatoren vast. Deze indicatoren nemen we op in de begroting van 2025.

Het uitvoeringsplan Inclusief Arnhem 2020-2022 is voor het programma en de vijf focuspunten nog een prima kader voor onze inzet op inclusie en diversiteit. Actualisatie van dat plan schuiven we vooralsnog op. We richten ons dit jaar en ook in 2024 op het uitvoeren van de plannen voor de verschillende focuspunten en het monitoren van de voortgang. Als te zijner tijd blijkt dat evaluatie en actualisatie van het kader nodig is dan geven we daar invulling aan. We volgen dit jaarlijks in de Turap en de Begroting.

Voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme (I)

Het uitvoeringsplan Vrij zijn in Arnhem is de basis voor de acties die we in gang hebben gezet. Dit doen we op verschillende domeinen, zoals wonen, onderwijs, sport, welzijn en zorg. In de stad doen we dit in samenwerking met partners zoals COC, Vizier, InDifferent en het Comité 30 juni/1juli. In 2023 zijn we begonnen met de aanpak ‘Arnhem tegen Racisme’ (zie daarvoor raadsbrief ‘Stand van zaken Arnhem tegen Racisme’ van 9 mei 2023). In de week van 20 tot en met 24 maart 2023 is de eerste Arnhemse Week tegen Racisme uitgevoerd. Er zijn diverse activiteiten georganiseerd om stil te staan bij de Internationale Dag tegen Racisme (21 maart). De subsidieregeling ‘herdenkingsjaar slavernijverleden en antiracisme’ is opengesteld. De werkgroep ‘Arnhem tegen Racisme’ is gestart en we geven een kennisimpuls aan professionals over sub-thema’s van racisme. De vele activiteiten rondom de herdenking en viering van Keti Koti en de inleiding van het herdenkingsjaar afschaffing slavernij hebben op grote aandacht van Arnhemmers kunnen rekenen.
De gemeente heeft in het kader van het herdenkingsjaar het Comité 30 juni/1 juli en de werkgroep Keti Koti op het vlak van projectmanagement en communicatie ondersteund. Het onderzoek naar de sporen van Slavernijverleden loopt en wordt in maart 2024 opgeleverd.

Bestendigen regenboogaanpak (I)

De nieuwe regenboogagenda, die we samen met de betrokken partners in de stad opstellen, volgt in het najaar.

Met InDifferent zijn meerdere gesprekken geweest over de ‘InDifferent-netwerken’. InDifferent voert diverse activiteiten uit op verschillende VO-scholen en bindt veel vrijwilligers aan zich die bereid zijn daaraan een bijdrage te leveren. Het lukt (nog) niet altijd om duurzame netwerken en relaties op te bouwen met scholen. Dit heeft soms te maken met de druk die scholen ervaren waardoor ze geen tijd hebben voor ‘extra’ programma’s naast het curriculum. Ook zijn er scholen die aangeven dat ze al erg inclusief zijn en daarom geen behoefte hebben aan het programma. Een andere reden is dat sommige scholen geen middelen kunnen vrijmaken voor extra inzet op het bevorderen van inclusie. Het goede nieuws is dat het netwerk van de scholen waar Indifferent mee samenwerkt, gestaag groeit.
Samen met de collega's van de afdeling onderwijs wordt er in het najaar een strategie opgesteld om de VO-scholen nog beter te betrekken bij de Indifferent-netwerken. In dit plan worden haalbare ambities voor het betrekken van VO en MBO scholen bij de Indifferent- netwerken opgenomen.

De organisatie van de ‘Liberation pride’ heeft zich teruggetrokken en is niet meer actief. De regenboogpartners zijn in overleg om in de toekomst een pride te organiseren met een eigen Arnhems karakter.

Positie inwoners met een beperking versterken (I)

Het uitvoeringsplan VN-verdrag Handicap is de basis voor de acties en activiteiten die we inzetten op dit focuspunt. Dit doen we op een reeks aan domeinen, zoals openbare ruimte, vastgoed, burgerzaken, onderwijs en zorg. Het principe ‘niets over ons, zonder ons’ is hierbij leidend. We werken samen met het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg) en Bijzonder in Arnhem. Bewustwording vergroten over de positie van inwoners met een beperking binnen de gemeentelijke organisatie en het onderdeel maken van andere opgaves vormt een rode draad door de inspanningen. Zo hebben we bijvoorbeeld het volgende gerealiseerd of gepland voor komend najaar:

- In januari was de bijeenkomst toegankelijke evenementen voor Arnhemse evenementenorganisatoren. De koplopersgroep van evenementenorganisatoren deelde ervaringen en inzichten die ze hebben opgedaan met het werken aan toegankelijkheid en het inzetten van ervaringsdeskundigheid;
- Het eerste deel van de hoofdlooproute van Malburgen is toegankelijk opgeleverd;

- De organisatie Bijzonder in Arnhem heeft in opdracht van de gemeente verschillende organisaties die activiteiten voor kinderen organiseren geadviseerd hoe ze deze activiteiten zo kunnen opzetten dat alle kinderen mee kunnen doen. Dit leidt tot een toegankelijker programma van zomeractiviteiten voor alle kinderen.
- Najaar 2023 organiseert Bijzonder in Arnhem in opdracht van de gemeente een bijeenkomst voor diverse organisaties over toegankelijke en inclusieve activiteiten voor kinderen volgend op de bijeenkomst van 2022 ('Iedereen doet mee').
- Uitwerken van een plan voor de realisatie van de 24 speeltuinen in samenspraak met onder andere het Apcg en Bijzonder in Arnhem. Bouwspeelplaats de Leuke Linde werkt met ondersteuning van de gemeente aan een plan voor het toegankelijk en inclusief maken van de bouwspeelplaats. Dit najaar wordt er een nieuw ontwerp gemaakt, samen met ouders en kinderen met en zonder een beperking.

Naast het uitvoeringsplan, spelen we ook in op nieuwe ontwikkelen en signalen van ervaringsdeskundigen. Op een aantal onderdelen (twee van de elf domeinen) van het uitvoeringsplan is meer tijd en inzet nodig dan voorzien, waardoor merkbare resultaten voor inwoners op die onderdelen voorlopig nog achterblijven.

Diversiteit in organisaties **(I)**

Onder dit focuspunt valt het netwerk ‘Diversiteitsreis’ en onze inzet richting verbonden partijen en subsidie- en inkooprelaties.

Voor het netwerk de ‘Diversiteitsreis’ zijn in de eerste helft van 2023 twee bijeenkomsten geweest en volgen er na de zomer nog twee. Negen nieuwe organisaties hebben zich aangesloten, waaronder een partnerorganisatie (InDifferent) en diverse verbonden partijen en subsidierelaties.

Met het oog op verdere professionalisering van het netwerk Diversiteitsreis is een verkenning gestart naar de mogelijke uitwisseling met het netwerk ‘Samen voor een Baan’. Een netwerk dat zich richt op inclusief werkgeverschap en meer werk voor mensen met een beperking/afstand tot de arbeidsmarkt.

In de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023, staat wat we van verbonden partijen en subsidie- en inkooprelaties vragen qua inzet op een inclusieve en diverse organisatie en dienstverlening. In 2023 richten we ons op alle verbonden partijen en een aantal grote subsidiepartners. Deze partijen krijgen daarbij het aanbod deel te nemen aan het netwerk de ‘Diversteitsreis’ en dat heeft zoals hiervoor aangegeven geleid tot diverse aanmeldingen.

Inclusieve gemeentelijke organisatie **(I)**

In 2023 zijn we verdergegaan met de acties en inspanningen die in het Uitvoeringsplan Inclusieve en Diverse Gemeentelijke Organisatie zijn opgenomen. De volgende voortgang kunnen we melden:

- In het voorjaar is een informele themasessie met raadsleden geweest, waarin is gedeeld wat goed gaat en waar de dilemma’s liggen. Hier is het gesprek over gevoerd en zijn inzichten gedeeld en opgehaald;
- Alle clusters hebben een eerste versie clusteractieplan Diversiteit & Inclusie geschreven. Deze plannen hebben nog verdere uitwerking, verdieping en uitvoering nodig;
- Binnen een aantal clusters zijn bewustwordingssessies voor de managementteams georganiseerd;
- Gender: de verdeling van mannen en vrouwen binnen de gemeentelijke organisatie is nog steeds goed in evenwicht. Het is iets verschoven ten opzichte van 2022.
    - 2023: 55% vrouwen en 45% mannen (peildatum 31-08-2023).
      2022: 54% vrouwen en 46% mannen (peildatum 1-1-2022)

  In de strategische top is de verdeling:
    - 2023: 56,25% vrouwen en 44% mannen (peildatum 1-8-2023)
      2022: 55,6% mannen en 44,4% vrouwen (peildatum 1-1-2022)
- Leeftijd: we zien hier een lichte verjonging. Gemiddelde leeftijd is 48 ten opzichte van 49 vorig jaar;
- Het verzorgen van trainingen voor meer bewustwording op (onbewuste) vooroordelen. Zo hebben de teams Leefomgeving en de afdeling communicatie trainingen gehad en onze partner de Sociale Wijkteams Arnhem;
- We hebben een ‘onboardingsprogramma’ opgezet, waarvan diversiteit & inclusie een vast onderdeel is in de vorm van een training om ook nieuwe medewerkers hierover bewust te maken;
- Inclusief leiderschap: er zijn twee bijeenkomsten georganiseerd waarbij gewerkt is aan verbinding, bespreken van patronen en verkennen van leiderschapsrol in Arnhem.
- Inclusie: De NIM is medio 2023 uitgezet. Eerste resultaten verwachten we najaar 2023;
- De wervings- en selectieprocedures worden nog steeds oordeelvrij uitgevoerd;
- De doelstellingen op de Wet Banenafspraak lopen kwantitatief op koers wel willen we een kwaliteitsslag maken;
- Bewustwording: er zijn diverse activiteiten en campagnes georganiseerd tijdens onder andere de Diversiteitsweek, de Week tegen racisme en discriminatie en het personeelsevent ‘Arnhem Viert’;
- Inclusieve interne communicatie: we hebben dit jaar intern online aandacht besteed aan feestdagen van diverse religies. Daarnaast is er een handreiking inclusief communiceren ontwikkeld voor medewerkers.

Afwijkingen:

- We hebben de eerste helft van het jaar volop gewerkt aan de voorbereidingen van de start van de gemeentepool. De werving van de eerste lichting deelnemers start in de tweede helft van 2023. We hebben de start verplaatst van het voorjaar naar het najaar omdat we de randvoorwaarden en begeleiding voor de kandidaten vanaf het begin op een goed niveau willen hebben om direct een succesvolle uitstraling rond de gemeentepool te krijgen;
- We kunnen geen voortgang geven op de kwantitatieve doelstellingen van de culturele diversiteit van 2022. Het CBS heeft medio 2022 de definitie ‘westers’ en ‘niet-westers’ gewijzigd en heeft ook een herindeling van de data gemaakt naar ‘Nederland, Europa, buiten Europa’. Hierdoor kunnen we de doelstelling niet meten, zoals we dat eerder deden via de CBS-Barometer, omdat deze was gebaseerd op de oude indeling en data (westers en niet-westers);
- Een aantal inspanningen uit het uitvoeringsplan kost meer tijd en/of capaciteit dan ingeschat. Het gaat bijvoorbeeld om vrijwillige uitstroomgesprekken, fysieke toegankelijkheid, inclusief doorstroom- en promotiebeleid, medewerkersnetwerk, vertrouwenspersonen, leren en ontwikkelen. We gaan verkennen hoe we deze inspanningen verder kunnen brengen.

Inclusieve gemeentelijke communicatie **(I)**

Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken daar op drie manieren aan:

Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps
We werken aan het verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps. We pasten huisstijlsjablonen aan en trainden collega’s. Onze websites zijn toegankelijker geworden, maar hebben nog niet allemaal het gewenste niveau. Er komt een nieuwe gemeentelijke website waarbij de toegankelijkheid meteen goed is geregeld. Dat doen we samen met (vertegenwoordigers van) de doelgroep. Om het onderwerp te borgen is geregeld dat website-eigenaren rapporteren hoe het staat met de digitale toegankelijkheid én wordt bij iedere wens voor een nieuwe website of app meteen naar de toegankelijkheid gekeken. Ten slotte gaan we dit jaar nog binnen de afdeling Communicatie tijdelijk het takenpakket beleggen voor toezicht, controle en advisering op digitale toegankelijkheid van websites en apps.

Schrijven in begrijpelijke taal
Met het Project Direct Duidelijk (gestart in 2021) stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1 (de training wordt inmiddels ook via het interne Leerplein aangeboden), door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers. Daarnaast voeren we proeven uit met beeldbrieven en een digitale taaltool.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega’s met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen.
We investeerden en investeren in deskundigheidsbevordering van de gemeentelijke communicatieprofessionals en bewustwording bij andere collega’s. We hebben een handreiking inclusief woord- en beeldgebruik, een kalender met voor het thema inclusie belangrijke (feest)dagen waar we als gemeente aandacht aan besteden. En we formuleerden beleid voor het schriftelijk communiceren in meerdere talen. Bij de nieuwe aanbesteding voor vormgevingsbureaus, is nadrukkelijk stilgestaan bij het belang van inclusie en toegankelijkheid.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	52.783	1.983	54.766
Baten	22.854	6	22.860
Saldo lasten en baten	-29.929	-1.977	-31.906
Toevoegingen aan reserves	1.708	0	1.708
Onttrekkingen aan reserves	3.618	250	3.868
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.910	250	2.160
Prognose resultaat	-28.019	-1.727	-29.746

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	1.983	N					
Welzijn	1.203	N	DU actieplan dakloosheid	N	I	AR	J
Welzijn	250	N	Opvang dakloze EU-burgers (motie)	N	S	BR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	200	N	DU leerlingenvervoer Oekraïne	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	145	N	DU Maatschappelijke begeleiding	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	130	N	DU Taal Oekraïne	N	I	AR	J
Sport	21	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Welzijn	20	N	DU Voorschoolse educatie	N	S	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	12	N	DU Einde lening inburgeringsplichtigen	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	2	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J
Baten	6	V					
Welzijn	6	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	250	V					
Jeugdzorg	250	V	Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	N	S	BR	J

Decentralisatie-uitkering (DU) actieplan dakloosheid
Arnhem ontvangt in 2023 € 1,2 miljoen ter dekking van de kosten in 2023 en 2024 voor het voorkomen van dakloosheid en het realiseren van woonplekken met passende ondersteuning voor (dreigend) dakloze jongeren en volwassenen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Welzijn en inclusie.

Opvang dakloze EU-burgers (motie)
Bij de vaststelling van de Perspectiefnota is een motie aangenomen voor de opvang van dakloze niet-rechthebbende EU-burgers (23M41). Gevraagd is om met een voorstel te komen om opvangplaatsen te realiseren en dit zo spoedig mogelijk te realiseren. Vooruitlopend daarop is een bedrag van € 250.000 vanuit de BR WMO en Jeugdzorg gereserveerd voor het realiseren van deze opvang. Dit is zichtbaar op programma S07 Zorg.

Decentralisatie-uitkering (DU) Maatschappelijke begeleiding
Arnhem ontvangt in 2023 € 145.000 voor de maatschappelijke begeleiding van inburgeringsplichtige asielmigranten en hun gezinsleden. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Decentralisatie-uitkering (DU) leerlingenvervoer Oekraïne en DU taal Oekraïne
Arnhem ontvangt in 2023 € 130.000 voor dekking van de kosten voor het leren van de Nederlandse taal aan Oekraïners en € 200.000 voor het leerlingenvervoer aan leerlingen uit Oekraïne. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De

bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Decentralisatie-uitkering (DU) Voorschoolse voorziening peuters
In Arnhem willen we alle peuters met 2 jaar in beeld hebben en een passende plek bieden op de peuteropvang. Wanneer ouders geen recht op kinderopvangtoeslag hebben wordt er gezocht naar een oplossing en betekent dit veelal een door de gemeente gesubsidieerde plek. Jonge kinderen met een achterstand in ontwikkeling en met een ondersteuningsbehoefte krijgen ook een passende plek op de gesubsidieerde peuteropvang. Het aantal peuters met een extra ondersteuningsvraag neemt nog steeds toe, waarvoor deze ontvangen middelen ingezet kunnen worden.

Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Decentralisatie-uitkering (DU) Einde lening inburgeringsplichtigen
In 2023 ontvangt Arnhem € 12.000 om inburgeraars die nog steeds inburgeringsplichtig zijn, maar waarvan de lening voor inburgering (vrijwel) is uitgeput, hulp en begeleiding te kunnen bieden. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op Wijken algemeen.

S09 Gezondheid en sport

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers gezonder en fitter (A)

Gezonde levensstijl (D)

Een goede gezondheid vormt de basis voor een gelukkig leven en is daarmee ook de basis voor deelname van inwoners aan onze samenleving. Alle Arnhemmers moeten gelijke kansen krijgen om hun gezondheidspotentieel optimaal te benutten. Een gezonde leefstijl en een goed ingerichte woonomgeving, met oog voor gezondheid en bewegen, zijn daarvoor belangrijke voorwaarden. Dit is de kern van het plan 'Gezond en Fit; Aanpak voor een gezonde leefstijl in Arnhem' (mei 2020) waarin we als gemeente onze ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers presenteren. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar die inwoners voor wie een goede gezondheid niet vanzelfsprekend is. Dit sluit aan bij de Arnhem-Oost-aanpak.

Achter een verminderde gezondheid van inwoners gaan vaak problemen schuil die zich manifesteren buiten het gezondheidsdomein. Armoede en schulden, problemen rondom huisvesting, een lage opleiding, werkloosheid en ook de kwaliteit en inrichting van de woonomgeving kunnen van invloed zijn op de gezondheid. Dit vraagt om een aanpak die beleidsdomeinen overstijgt. Om die reden betrekken we bij onze plannen diverse partijen in de stad: beheerders openbare ruimte, zorginstellingen, het Sportbedrijf en sportaanbieders, wijkteams, onderwijs en het bedrijfsleven.

We sluiten aan bij het Nationaal Preventieakkoord en het Nationaal Sportakkoord II (2023) en kiezen ervoor te investeren in preventieve maatregelen, ook omdat dit op lange termijn ertoe kan bijdragen dat minder inwoners gebruik (moeten) maken van zorg. We bouwen voort op de stappen die in het verleden al zijn gezet en continueren de interventies op het vlak van bewegen en publieke gezondheid die effectief zijn gebleken.

We herijken het Arnhems Lokaal Sportakkoord waarmee we inzetten op samenwerking met betrokken partijen om bewegen te stimuleren voor alle Arnhemmers. De uitvoering loopt door in de komende jaren. We sluiten aan bij het GALA (Gezond en Actief Leven Akkoord) en het IZA. We geven invulling aan de extra (financiële) mogelijkheden die deze akkoorden ons bieden op het gebied van valpreventie, gezonde leefomgeving en combinatiefunctionarissen.

Daarnaast blijven we inzetten op Urban Sports. Breder dan voor de doelgroep die Urban Sport interessant vindt (10-30 jaar), zetten we in op het beter benutten van de openbare ruimte voor bewegen.
De komende jaren vervangen we gefaseerd de oude, met SBR- (autobanden)infill, kunstgrasvelden voor duurzamere en milieuvriendelijkere alternatieven. De manier waarop dit het beste uitgevoerd kan worden wordt onderzocht. De technologische ontwikkelingen op dit vlak gaan snel, waardoor we waarschijnlijk met verschillende pilots (organisch materiaal, infill-loze velden) gaan werken.

Kinderen hebben rond en na hun geboorte een kansrijke start (I)

Het werken aan meer kansengelijkheid voor onze allerjongste Arnhemse kinderen vraagt om een integrale en structurele aanpak. Daarom is op 6 maart 2023 door zo'n 15 partners uit de geboortezorg, het sociale domein en de gemeente Arnhem een intentieverklaring Kansrijke Start getekend. Hierin verklaren deze partijen dat zij zich gezamenlijk zullen inspannen om meer Arnhemse kinderen een kansrijke start te bieden. In 2023 geven we samen met deze netwerkpartners uitvoering aan de thema's uit de uitvoeringsagenda Kansrijke Start 2023: het beter signaleren van kwetsbare (aanstaande) ouders, het inzichtelijk en toegankelijk maken van het zorglandschap, het ontwikkelen van een MDO, ouders beter voorbereiden op het ouderschap en het verbeteren van de samenwerking in het netwerk. Intussen hebben in 2023 twee netwerkbijeenkomsten plaatsgevonden. Deze bijeenkomsten zijn waardevolle momenten voor professionals om kennis op te halen en te delen en elkaar beter te leren kennen. Elkaar kennen is een belangrijke voorwaarde om goed met elkaar samen te werken en de zorg rondom 'kwetsbare' gezinnen goed te organiseren. Door acute uitval van de projectleider starten de werkgroepen die aan de thema's uit de uitvoeringsagenda werken helaas pas na de zomer op. Intussen is een nieuwe interim projectleider aangesteld. Vanaf dit najaar wordt alle jeugdgezondheidszorg voor de jongste doelgroep 0 tot 4 jaar weer uitgevoerd conform het 'oude' uitvoeringsniveau van voor de afschaling in 2022. Dit betekent dat de jeugdgezondheidszorg (JGZ) weer volledig inzetbaar is voor Kansrijke Start.

Minder inwoners hebben overgewicht **(I)**

Het programma GO! draait volledig in de vijf Arnhem-Oost wijken. Steeds meer kinderen nemen deel aan dit programma en worden samen met het gezin begeleid naar een gezondere leefstijl. In 2022 volgen 98 kinderen het programma GO!. Het streven is dat er in 2023 minimaal 20 kinderen per wijk deelnemen aan GO!, wat neerkomt op minimaal 100 kinderen.

Het programma JOGG draait op volle toeren. Steeds meer sportkantines worden gezond en alle basisscholen in de Arnhem-Oost wijken worden voorzien van schoolfruit voor alle leerlingen. Het aanbod van voedingseducatie op scholen is uitgebreid. De gratis e-learning 'Basiskennis Schijf van Vijf' voorziet alle professionals die met kinderen werken van kennis op het gebied van gezonde voeding. Inmiddels werken alle buurtsportcoaches met het programma ENERGIE. In dit programma leren kinderen spelenderwijs tijdens de gymles of naschools beweegaanbod wat gezonde voeding is. Het streven voor 2023 is dat er bij alle scholen, die een rijke schooldag aanbieden, voedingseducatie in combinatie met bewegen bekend is.

Meer (jonge) Arnhemmers voldoen aan de beweegnorm **(I)**

Het 2+1+2 concept (5 uur bewegen op en rondom school) breidt zich nog steeds uit en vindt inmiddels elders in het land ook navolging. Steeds meer scholen doen mee en steeds meer scholen voldoen ook aan de 2 uur bewegingsonderwijs per week. De urban sports voorzieningen in de stad worden nog steeds zeer goed gebruikt, denk hierbij aan de pumptracks bij Olympus en Rijkerswoerd maar ook aan verschillende skateplekken zoals het nieuwe skatepark bij Rosorum. In mei 2023 zijn ook free-run elementen toegevoegd aan het Olympus-kwartier; hiermee voegen wij een extra 'urban' beweegvoorziening toe aan de stad. Ook vordert de planfase voor de groene, beweegvriendelijke invulling rondom Sportpark 't Lange Water gestaag; deze plek zal naar verwachting in 2024 gerealiseerd worden. Al met al wordt de openbare ruimte in Arnhem steeds beweegvriendelijker.

Wij blijven daarnaast inzetten op de groei van padel in Arnhem. Inmiddels liggen er 10 padelbanen in Arnhem en is de populariteit van de sport enorm. We zien dat in Arnhem nog steeds weinig mensen lid zijn van een vereniging. Daarom zetten we stappen om onze sportparken anders te gebruiken (beter te benutten). Met name op sportpark de Bakenhof zijn stappen gezet om het sportpark veel meer een centrale ontmoetingsplek van de wijk te maken, zo is er extra aanbod toegevoegd door de Hockey Foundation en werken de verenigingen op het sportpark goed samen om meer Arnhemmers te laten bewegen. We blijven inzetten op het versterken van verenigingen waar dat kan en daarnaast zetten wij in op aanvullend gebruik van de sportparken door de wijk, welzijnspartijen en het onderwijs.

In begin 2023 is ook de uitvoering van het lokaal sportakkoord 1 afgerond. De resultaten hiervan waren erg positief: Opbrengsten Sport- en beweegakkoord 1. In juli 2023 is het lokaal sport- en beweegakkoord herijkt en is de uitvoering van sportakkoord 2 gestart. Wij gaan ook de komende jaren samen met de Arnhemse sportsector werken aan het in beweging krijgen van de Arnhemmers, aan vitale verenigingen en aan een positief sportklimaat in Arnhem.

Voor ouderen is het aanbod op niveau gehouden, er zijn weer meer wandelgroepen opgericht en verschillende interventies lopen door, zoals soople (cursus om weer te starten met bewegen) en valpreventie. In aansluiting op het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) gaan wij in na de zomer 2023 het aanbod voor ouderen verder uitbreiden. Ook is er steeds meer aandacht voor beweegplekken voor ouderen in de openbare ruimte zoals door middel van het aanleggen jeu-de-boules banen.

Problematisch alcohol- en druggebruik terugdringen/ Kinderen en jongeren kunnen rookvrij opgroeien **(I)**

Wij zetten goede stappen richting een rookvrije generatie. Scholen en sportverenigingen zijn rookvrij en de speeltuinen en bushaltes in Arnhem zijn aangeduid als rookvrije zone.

Met het preventieakkoord blijven we aandacht vragen voor een rookvrije generatie en stoppen met roken. Tijdens Stoptober besteden we extra aandacht aan stoppen met roken en roken zal weer één van de aandachtspunten zijn tijdens de gezondheidsmaand in 2024. We streven ernaar om in 2024 aan de slag te gaan met een wijkaanpak voor een rookvrij Presikhaaf. Hiervoor zijn twee subsidieaanvragen ingediend; Kanker Lokaal op de Kaart en een Rookvrij Leven voor Iedereen.

Alcoholgebruik en mentale gezondheid bij onder andere jongeren zijn ook belangrijke thema's in het preventieakkoord. We streven ernaar om in 2023 het programma Helder op School, of een ander integraal preventieprogramma, op alle middelbare scholen in Arnhem te implementeren. Vier middelbare scholen in Arnhem zijn inmiddels aan de slag gegaan met Helder op School en veertien scholen zijn of worden opgeleid in gespreksvaardigheden bij (vermoedens van) middelengebruik en het signaleren van middelengebruik. In de zomer van 2023 vindt de buitententoonstelling KIND VAN plaats in Arnhem. Hiermee richten we ons op kinderen van ouders met psychische problemen of verslaving. Met de tentoonstelling KIND VAN geven we een extra

impuls aan de vindbaarheid van preventieve hulp en dragen we bij aan het bespreekbaar maken van psychische- en verslavingsproblemen.

We besteden ook aandacht aan de mentale gezondheid van scholieren; daarbij zoeken we naar nieuwe vormen om hen te ondersteunen bijvoorbeeld via een podcast en/of een chatfunctie. Daarnaast zorgen we, in samenwerking met zorgaanbieders, dat er aanbod wordt ontwikkeld om jongeren te ondersteunen/adviseren over hun mentale gezondheid.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	25.326	1.022	26.348
Baten	3.578	536	4.114
Saldo lasten en baten	-21.748	-486	-22.234
Toevoegingen aan reserves	431	0	431
Onttrekkingen aan reserves	856	113	969
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	425	113	538
Prognose resultaat	-21.323	-373	-21.696

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	1.022	N					
Sport	422	N	Sportbedrijf tekort begroting	N	S	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	342	N	Compensatie VGGM	J	S	AR	J
Sport	166	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Sport	113	N	Uitbreiding buurtsportcoaches	N	S	BR	J
Sport	104	N	Sportpark Paasberg	N	S	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	4	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	-129	V	VGGM: Incidenteel resultaat 2022	N	I	AR	J
Baten	536	V					
Sport	402	V	DU Brede impuls combinatiefuncties (deel Sport)	N	S	AR	J
Gezondheid	134	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	113	V					
Sport	113	V	Uitbreiding buurtsportcoaches	N	S	BR	J

Sportbedrijf tekort begroting
Bij het sportbedrijf is er voor 2023 sprake van problematiek in de begroting. Concreet is er na aanwending van het positieve resultaat 2022 nog een tekort op de begroting 2023 van het Sportbedrijf van € 0,6 miljoen, waarvan € 0,166 miljoen compensatie van huurindexatie betreft. In deze prognose zit wel een inschatting van aanvullende subsidie vanuit het Rijk voor energiekosten, de zogenaamde TEK-regeling en Energiecompensatie voor zwembaden. Deze rijkscompensatie kan anders uitpakken dan nu verwacht, dit zal dan van invloed zijn op het exploitatietekort 2023. We verstrekken daarom €0,422 miljoen aanvullende subsidie aan het sportbedrijf en verrekenen hierop de rijkssteun als deze anders uitpakt dan verwacht

Compensatie VGGM: Extra loon- en prijsstijgingen
Ondanks de reeds opgenomen loon- / prijsindex voor de Begroting 2023 ontstaat een tekort als gevolg van de fors hogere prijsontwikkeling ten opzichte van de indexatie van gemeentelijke bijdrage. Deze impact is niet op te vangen met het weerstandsvermogen van VGGM. Begin 2023 is de loon- en prijsindex voor 2023 bijgesteld en dit leidt tot een structurele verhoging van de/onze gemeentelijke bijdragen van in totaal € 1.200.000. Voor het onderdeel gezondheidszorg bedraagt dit € 342.000.

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Uitbreiding buurtsportcoaches
De gemeente Arnhem werkt al sinds jaren met buurtsportcoaches. Deze professionals in wijken zetten sport als middel in om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals een gezonde leefstijl, het tegengaan van eenzaamheid onder ouderen en het tegengaan van overlast onder jongeren. In een aantal wijken is er behoefte aan (meer) buurtsportcoaches. De buurtsportcoaches worden voornamelijk ingezet in de in de wijken waarop ook in het kader van de Arnhem Oost aanpak wordt ingezet. Omdat een verschuiving van de inzet van de buurtsportcoaches ten koste gaat van de inzet in die wijken, wordt voor de komende twee jaar het aantal buurtsportcoaches uitgebreid. Hiervoor wordt jaarlijks € 112.500 begroot.

Sportpark Paasberg
De oude (structurele) taakstelling op buitensport van €150.000 is niet geheel gerealiseerd, omdat de oorspronkelijk geplande ontwikkeling van woningbouw op de Paasberg niet doorgaat. Er is één veld afgestoten, daardoor is € 46.000 taakstelling wel gerealiseerd. De overige taakstelling van € 104.000 kan niet gerealiseerd worden omdat de sportvelden in gebruik blijven.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

VGGM: Incidenteel resultaat 2022
Zie toelichting op S01 Veiligheid.

Decentralisatie-uitkering (DU) Brede impuls combinatiefuncties (deel Sport)
De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op Wijken algemeen.

S10 Klimaat en energie

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio) (A)

Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

De meest recente data over CO2-uitstoot (Landelijke klimaatmonitor) zijn van 2021. Hieruit is een dalende trend voor de gebouwde omgeving (woningen en publieke gebouwen) zichtbaar sinds 2015. Sinds referentiejaar 2017 is 61 kT CO2 gereduceerd. Welk deel hiervan een gevolg is van autonome ontwikkelingen en welk deel van programma-inspanningen is niet te achterhalen, zie ook voortgangsrapportage New energy made in Arnhem. In deze rapportage is van alle doelen en inspanningen aangegeven wat de voortgang is. Ook is duiding gegeven aan de cijfers.

2.500 huishoudens in energiearmoede geholpen in 2023 (I)

Van 2020 tot en met 2e kwartaal 2023 zijn ruim 2.500 huishoudens geholpen en bereikt, door energiecoaches, buurt-klusteams, via wijkteams en scholen en vanuit de witgoedregeling. De werkzaamheden op energiearmoede gaan op volle kracht door in 2023, 2024 en 2025, met nieuwe middelen en doelen. Hierbij zetten we o.a zwaarder in op buurtklusteams.

Uitvoeringsplan per wijk opstellen (8 jaar voor aardgasvrij) (I)

Het opstellen van uitvoeringsplannen per wijk is een middel om de doelstelling aardgasvrij van de hele stad te halen. Met een uitvoeringsplan geven we de inwoners ruim van te voren aan welk alternatief voor hun wijk beschikbaar is.

15% energiebesparing in gebouwde omgeving in 2030 (I)

In de eerste helft van 2023 heeft het college de Arnhemse aanpak woningisolatie vastgesteld en is de uitvoering daarvan gestart. We hebben de toekomstbestendig wonen lening uitgebreid naar VvE's en het budget fors verhoogd. Met de corporaties hebben we afspraken gemaakt over verduurzaming van hun bezit, wat volop in uitvoering is. Verder is de Subsidieregeling Eigen Woning Aanpak (SEWA) opgesteld, aangepast en in uitvoering.

250.000 zonnepanelen op daken in 2030 (I)

Eind 2022 lagen en circa 159.000 zonnepanelen op daken in Arnhem; de doelstelling voor 2023 is daarmee reeds gerealiseerd. Door autonome ontwikkeling, en acties zoals de toekomst bestendig wonen lening groeit het aantal panelen nog steeds.

De aanleg en aansluiting van zonnepanelen op daken met een grootverbruik aansluiting stagneert door netcongestie. Deze daken mogen nu de opgewekte stroom niet terugleveren aan het elektriciteitsnet. Op daken met een klein verbruik aansluiting is dit nog wel mogelijk.

6.500 woningen en publieke gebouwen aardgasvrij in 2030 (I)

Eind 2023 staat de teller met aardgasvrije woningen op circa 1.100 woningen. Dit komt grotendeels door het volledig aardgasvrij maken van woningen in Immerloo en 't Duifje door Volkshuisvesting. De overige aantallen zijn ontstaan door autonome groei. Dit is 400 woningen minder dan de doelstelling voor 2023. Om de doelstelling voor 2030 te behalen werken wij op dit moment in een aantal kansrijke wijken Elderveld-Noord, Kronenburg, Plattenburg, Hoogkamp en 5 all-electric buurten aan projecten. Hiernaast zijn wij in het onderzoekgebied Malburgen-Oost een samenwerking met Volkshuisvesting en Vattenfall aan het verkennen over de uitrol van een warmtenet.

Het realiseren van het doel (6.500 woningen aardgasvrij) is complex en erg dynamisch. Door huidige marktomstandigheden blijkt het moeilijk om met veel partijen rendabele businesscases op te stellen.

10 Arnhemse innovaties in wijken getest in 2030 **(I)**

Op initiatief van de gemeente zijn vijf (Arnhemse) innovaties getest en in pilotvorm gerealiseerd in Arnhem/Arnhemse wijken. Samen met de innovatiepartijen zijn we bezig met opschaling hiervan.

- oplaadpunten voor auto's aan lantaarnpalen in Schuytgraaf, ontwikkeld in Arnhem;
- een batterijopslag met energiemanagementsysteem (EMS) op Koningspleij noord, dat aangesloten is op het zonneveld en weer gekoppeld is aan autolaadpunten in de stad;
- mobiele generatoren op zonne-energie, ontwikkeld in Arnhem en toegepast bij GWW projecten en evenementen;
- zonnefolie van een Arnhems bedrijf op gemeentelijk vastgoed;
- in Geitenkamp zijn rode zonnepanelen toegepast op huizen binnen een beschermd stadsgezicht met rode daken.

Verder is een Arnhemse innovatie op het gebied van aquathermie, in de plannen voor de toekomstig aardgasvrije wijk Kronenburg (project Smart Polder);

Naast de gemeente hebben andere Arnhemse partijen ook Arnhemse innovaties getest en toegepast. Bijvoorbeeld op Industriepark Kleefse Waard zijn gerealiseerd: een innovatief laadplein met een beperkt formaat van de laadpalen en slimme aansturing ervan, een laadpaal met oplaadmogelijkheden voor vrachtwagens en een waterstoftankstation waar lokaal waterstof wordt gemaakt met Arnhemse technieken.
Daarnaast lopen diverse onderzoeken op de toepassing van innovaties, bijvoorbeeld restwarmte uit een datacenter, een buurtenergiesysteem, batterij-opslagsystemen en smart energy hubs.

Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

In 2021 was de CO2 reductie 68 kT ten opzichte van 2017. Er is een sterke daling te zien in 2020, en weer een lichte stijging in 2021. In deze CO2 data is geen onderscheid te maken tussen het beïnvloedbare deel van CO2 reductie en het deel dat is toe te schrijven aan autonome ontwikkelingen. Het is daarnaast nog niet zeker of deze daling de komende jaren doorzet

Het is goed mogelijk dat na het opheffen van de coronamaatregelen vanaf 2022 het energieverbruik en ook de CO2 uitstoot van bedrijven en industrie weer gaat stijgen.

Zie ook voortgangsrapportage New energy made in Arnhem.

Communicatie en bewustwording intensiveren: 100% van bedrijven bekend met verduurzamingsmaatregelen in 2030 **(I)**

We hebben twee energycafé's georganiseerd voor specifieke doelgroepen. Eén voor buurthuizen en één voor gebedshuizen. Voor de gebedshuizen was dit tevens de start om te komen tot een Green deal voor deze doelgroep. Ook hebben we een informatiebijeenkomst gehouden in samenwerking met de Wereldhave voor winkeliers van winkelcentra Kronenburg en Presikhaaf. Ook is er een bijeenkomst georganiseerd om bedrijven en maatschappelijke instellingen te informeren over de ketenaanpak 'Arnhem zet de knop om'. De website ArnhemAAN is gevuld met actuele informatie en inspirerende voorbeelden.

Energiebesparing bevorderen: 15% energiebesparing bij bedrijven en industrie in 2030 **(I)**

Met een gebiedsgerichte aanpak via Green Deals stimuleren we bedrijven op werklocaties en maatschappelijke instellingen om energiebesparende maatregelen te nemen.
Op dit moment hebben alle deelnemende kantoren aan de Green deal Gelderse Poort met uitzondering van één de afgesproken energielabel A. Het laatste kantoor vraagt een energielabel aan op het moment dat alle verduurzamingsmaatregelen zijn uitgevoerd.
We hebben ook een Green Deal gesloten met de bedrijventerrein IJsseloord I. Met het sluiten van Green Deals met bedrijventerrein De Nieuwe Haven en de gebedshuizen zijn we nog bezig.

Ook hebben we in het kader van de ketenaanpak 'Arnhem zet de knop om' de subsidieregeling energiebesparing ondernemers en maatschappelijke organisaties ingevoerd. Arnhemse ondernemers en maatschappelijke organisaties kunnen hiermee een bijdrage ontvangen als zij energiebesparende maatregelen doorvoeren. Ze krijgen de subsidie voor bijvoorbeeld een energiescan, advies of als hulp wordt gezocht bij de ondersteuning in de uitvoer.

We handhaven door middel van energiecontroles op de verplichte maatregelen bij bedrijven en op de energielabel C verplichting bij kantoren. Dit doen we via de ODRA.

Opwek en hergebruik van energie bevorderen: 75.000 zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie en 2 pilots met gebruik restwarmte in 2030 **(I)**

We liggen op koers om de doelstelling van 75.000 extra zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie in 2030 te halen.

Via de Green Deals blijven we inzetten op het benutten van bedrijfsdaken voor het opwekken van energie. Inmiddels wordt hierbij ook gekeken of het mogelijk is om parkeerplaatsen op de werklocaties te benutten voor zonnecarports.

Meer bedrijven en industrie aardgasvrij maken: 500 extra bedrijven aardgasvrij in 2030 **(I)**

We hebben 5 green deals (zo goed) als afgesloten met bedrijven of maatschappelijke doelgroepen. In deze green deals wordt ook aandacht besteed aan aardgasvrij. Dit zal naar verwachting opleveren dat een aantal deelnemende bedrijven/maatschappelijke instellingen aardgasvrij wordt.
In samenhang met de green deals zullen we plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader uitwerken. Twee van de gebiedsgerichte green deals fungeren hiervoor als pilot. Hiermee zijn we in de tweede helft van 2023 gestart. Op basis daarvan maken we plannen voor extra inzet om tot realisatie te komen.

Door het gebrek aan geschikte monitoringsmethode kennen we alleen het aantal bedrijven dat aardgasvrij is geworden met behulp van onze projecten zoals de green deals. We gaan onderzoeken of er een adviesbureau is dat door open data te combineren hier een oplossing voor kan bieden.

We zetten veel extra in om de doelstelling te bereiken, maar kunnen nu nog niet met zekerheid inschatten of de doelstelling in 2030 geheel zal worden bereikt.

Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030 (D)

Per jaar wordt nu 6,4 kT gereduceerd. Uiteindelijk is 52 kT haalbaar, door de focus te leggen op aanleg van laadvoorzieningen, zero emissie bouw en zero emissie doelgroepenvervoer.

Werkgeversaanpak modal shift: doelstelling voor 2023 25% minder autogebruik bij 10 bedrijven **(I)**

De werkgeversaanpak is in 2023 gestart door het aanstellen van een coördinator van de regionale aanpak.

Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit: in 2030 1000 deelauto's en 2000 deelfietsen **(I)**

Na vertraging is in zomer 2023 een set beleidsregels gepubliceerd en kunnen we starten met vergunningen.

Vergroten aandeel elektrische voertuigen: in 2023 1000 laadpunten en 20 snelladers **(I)**

Het aantal snelladers is inmiddels 48. Aantal openbare laadpunten lag in juni rond de 800, maar er worden verscheidene projecten uitgevoerd in 2023 waarmee de 1000 gehaald kan worden.

Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek: doel 2025 100% zero emissie bestelvoertuigen in de binnenstad en 25% minder stadslogistieke bewegingen. **(I)**

In juni 2023 wordt een collegebesluit genomen over de invoer van de zero emissie zone in de binnenstad per 2026 en is een start gemaakt met de uitvoering van flankerende maatregelen.

Taxibeleid verduurzamen: doel 2030 is 100% zero emissie taxi's in de binnenstad **(I)**

Er is geconstateerd dat implementatie van de taxiverordening nu niet zinvol is. Eerst dient het Rijk wetgeving op te stellen voor de volledige taxibranche (bel en opstapmarkt). Implementatie is dus tot nadere orde uitgesteld. We zijn contact blijven houden met de taxibranche om het taxivervoer te verbeteren en schoner te maken. Enerzijds in algemene zin, maar ook in het kader van concrete projecten zoals het Willemsplein.

Zero emissie concessie doelgroepenvervoer: doel in 2030 is 100% zero emissie doelgroepenvervoer **(I)**

Bij de tussenevaluatie hebben bijna alle ondernemers een plan ingediend voor volledig zero emissie in 2030. Nu al rijden de meeste ondernemers met elektrische personenwagens en elektrische busjes. Alleen de rolstoeltaxi's nog niet.

Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente: doel 2023 is 100% van nieuw in te zetten bestel- en personenauto's moet zero emissie zijn. **(I)**

Het gebruik van zero emissievoertuigen is nog niet in alle aanbestedingen meegenomen, wel in GWW-opdrachten.

Zero emissie openbaar vervoer concessie: doel in 2023 is een volledig zero emissie OV concessie **(I)**

Tussen 2023 en 2026 wordt er gewerkt met noodconcessies. Voor de concessie 2026 wordt ingezet op volledig zero emissie.

Stimulering waterstofmobiliteit: in 2022 80 waterstof-elektrische personenwagens in Arnhem **(I)**

Aantal van 80 verschillende waterstof elektrische auto's die in Arnhem tanken is al gerealiseerd.

Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030 (D)

De tussendoelstelling voor 2023 is 4 windmolens en 18 MWp opgesteld vermogen aan zonnevelden. Eind 2022 zijn er 4 windmolens gerealiseerd, en 15,2 MWp zonneveld.
Er wordt nu circa 9 kT CO2 gereduceerd door opwek van hernieuwbare energie, inclusief zon op daken.

5 windmolens in Arnhem in 2030 gerealiseerd **(I)**

De tussendoelstelling voor 2023 is 4 windmolens gerealiseerd. De 4 windmolens van Koningspleij-noord zijn gebouwd. Drie ervan hebben al een jaar gedraaid en de vierde is eind 2022 met de testfase begonnen. Door het besluit van Gedeputeerde Staten 'Geen windparken in Natura2000 gebied Veluwe en beperkt in zone van 1-8 km eromheen' (december 2022) en een nieuwe provinciale windvisie die in voorbereiding is, is het op dit moment niet mogelijk om in Arnhem een vijfde windturbine te ontwikkelen aan de Drielse Dijk, zoals beoogd in het programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030. De provincie onderzoekt of door maatregelen, zoals zwarte wieken en stilstandvoorzieningen, meer ruimte komt voor windmolens. Als dit geen ruimte oplevert in Arnhem, betekent het dat circa 10% (3,3 kT CO2-reductie) van de doelstelling van grootschalige opwek (34 kT CO2) niet gerealiseerd kan worden.

Het alsnog realiseren van dit deel van de CO2-reductiedoelstelling door andere energieopwekmaatregelen voor 2030, bijvoorbeeld door de ontwikkeling van (nog) meer zonnevelden, is niet zonder meer haalbaar. Er is op dit moment namelijk al een disbalans op het elektriciteitsnet doordat er meer zonne-energie dan windenergie wordt opgewekt. Dit alles maakt dat we als Arnhem voor het behalen van onze doelstellingen voor grootschalige opwek afhankelijker zijn van de regio dan voor dit besluit.

42 MWp (circa 45 ha) zonnevelden in 2030 gerealiseerd **(I)**

Er zijn 2 gerealiseerde zonnevelden: bij de rioolwaterzuiveringsinstallatie van Waterschap Rivierenland aan de Drielsedijk (1,4 hectare, 7.200 zonnepanelen, 2,2 MWp) en op Koningspleij noord (8,5 ha, 34.000 panelen, 13 MWp). Opgeteld ruim 15 MWp. Een vergunning en SDE-subsidie voor een zonnepark op de bult IJsseloord 2 zijn verleend. De businesscase moet nog sluitend gemaakt worden (4 ha, 6 MWp). De haalbaarheid van een locatie voor een zonneveld in de omgeving van vliegbasis Deelen is verder onderzocht. Gezien de vele belangen die in het gebied spelen, is hierover nog geen besluit genomen.

Zie ook de voortgangsrapportage New energy made in Arnhem 2022. In deze rapportage is van alle doelen en inspanningen aangegeven wat de voortgang is. Ook is duiding gegeven aan de cijfers.

Meer bewustwording en gedragsverandering (D)

Met de communicatiecampagne Arnhem Aan bieden we zoveel mogelijk handelingsperspectief voor al deze doelgroepen, rekening houdend met de maatschappelijke trends en actualiteit. Het ondersteuningsaanbod is aangepast op basis van de input die is opgehaald bij de verschillende doelgroepen.

Steeds meer Arnhemmers zien de noodzaak van energie besparen en weten de weg te vinden naar de website Arnhem Aan en/of het Energieloket Arnhem, waar ze geholpen worden om stappen te zetten.

De communicatie over energiearmoede loopt ook via scholen.

Voortzetten communicatiecampagne Arnhem AAN **(I)**

In de eerste helft van 2023 hebben meerdere kleine en een grote acties plaatsgevonden en hebben we de social media berichten geïntensiveerd. Met oog op de energiecrisis in het afgelopen jaar is het ondersteuningsaanbod vanuit duurzaamheid in de online en offline communicatie gecombineerd met het aanbod voor Arnhemmers met geldzorgen. Daarnaast hebben we de online communicatie vanuit Arnhem Aan geïntensiveerd. Goede voorbeelden uit verschillende doelgroepen zijn gedeeld. Per 1 april 2023 is het Energieloket Arnhem gelanceerd, dat een overzicht biedt van al het ondersteuningsaanbod voor de verschillende doelgroepen.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	15.841	0	15.841
Baten	10.529	0	10.529
Saldo lasten en baten	-5.312	0	-5.312
Toevoegingen aan reserves	10.715	-10.000	715
Onttrekkingen aan reserves	254	0	254
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-10.461	10.000	-461
Prognose resultaat	-15.773	10.000	-5.773

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	0						
Baten	0						
Toevoegingen aan reserves	-10.000	V					
Duurzaamheid bedrijv en mobiliteit	-10.000	V	Inzet middelen impuls energietransitie	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	0						

Inzet middelen impuls energietransitie

Om de energietransitie een impuls te geven is in de Begroting 2023 € 15,0 miljoen vrijgemaakt waarvan in 2023 € 10,0 miljoen is toegevoegd aan het Klimaatfonds. Deze middelen worden in de jaren 2024 tot en met 2026 besteed, waarbij de lasten direct in de begroting worden opgenomen. Om die reden kan de begrote toevoeging van € 10 miljoen in 2023 teruggedraaid worden, omdat de lasten in de jaren 2024 tot en met 2026 dus op de rekening drukken op het moment dat deze gemaakt worden.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Verstedelijkingsopgave Arnhem: stad in balans (A)

Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt (D)

Deze doelstelling is op koers, zie de toelichting bij onderstaande inspanningen.

Omgevingsvisie 2040 (I)

Het college heeft de definitieve omgevingsvisie vastgesteld en deze is voorgelegd aan de gemeenteraad voor definitieve vaststelling. Het voorontwerp van de omgevingsvisie is op inhoud al door de vorige raad vastgesteld. We gaan dan ook door met het ontwikkelen van diverse beleidsuitwerkingen die volgen uit de omgevingsvisie voor de verschillende thema's zoals mobiliteit, gezonde en veilige leefomgeving en een visie op hoogbouw en verdichting. Daarnaast gaan we verder met de gebiedsuitwerkingen voor spoorzone Arnhem Oost, Kronenburg en Centrum.

Toewerken naar één integraal omgevingsplan voor het hele gemeentelijke grondgebied (I)

De Eerste Kamer heeft positief besloten voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet op 1 januari 2024. De verwachting is echter dat de functionaliteiten van het landelijke digitale stelsel omgevingswet (DSO) op datum van inwerkingtreding van de Omgevingswet beperkt zijn. Dit kan in 2024 gevolgen hebben voor onze (digitale) dienstverlening. Om de eventuele gevolgen zoveel mogelijk te verzachten gebruiken we de tweede helft van 2023 om ons systeem en de koppelingen met het landelijk systeem op orde te hebben en zetten we extra inspanning op communicatie en support over dit nieuwe digitale systeem en de opzet van het omgevingsplan. We zorgen dat we extra capaciteit beschikbaar hebben om inwoners, ondernemers en ook onze collega's te helpen met hun vragen over de nieuwe systematiek van het omgevingsplan.
Ook zetten we een deel van onze bestemmingsplannen vast om in een omgevingsplan en richten we het systeem van regels in, zodat we als gemeente zelf in ieder geval beschikken over een goede basis.

De benodigde raadsbesluiten zoals delegatiebesluit en het besluit Bindend Adviesrecht zijn inmiddels genomen. In het vierde kwartaal van 2023 legt het college de aangepaste legesverordening ter besluitvorming voor aan de raad.

Toetsen en vergunnen van initiatieven (D)

De gemeentelijke inspanningen liggen op koers, zie de toelichting bij de inspanning hieronder.

Aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (I)

Inmiddels is de inwerkingtredingsdatum van de Omgevingswet vastgesteld op 1 januari 2024. Het goed kunnen werken met de digitale systemen van het Rijk is essentieel voor onze dienstverlening. Het DSO is echter nog niet stabiel wat het oefenen belemmert. Op dit moment is het ook nog onzeker hoe het DSO gaat functioneren. Arnhem is in ieder geval klaar om aan te sluiten op het DSO. Daarnaast bereid het Rijk momenteel alternatieve maatregelen voor om te voorkomen dat planvorming onaanvaardbare vertraging oploopt bij de invoering van de Omgevingswet. Vanwege de onduidelijkheid over het digitaal stelsel kunnen we niet uitsluiten dat de digitale dienstverlening na 1 januari 2024 verslechtert. Om dit zoveel mogelijk te voorkomen zorgen we voor actuele informatie op de websites van de gemeente en ODRA en zorgen we voor meer capaciteit bij het klantcontact.

Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving (D)

Inmiddels is een start gemaakt met het opstellen van het Plan Gezonde Leefomgeving, als vertaling van die doelstelling in de Arnhemse Omgevingsvisie. De raad is geïnformeerd over context, scope en globale inhoud van het plan.
Om tot een integraal plan te kunnen komen, zijn we gestart met het inventariseren van de huidige staat van de verschillende onderwerpen van omgevingskwaliteit. Een korte beschrijving van het huidige beleid, hoe dat beleid in het kader van de Arnhemse Omgevingsvisie en de Omgevingswet gaat veranderen en welke (nieuwe) ambities er nu al te benoemen zijn. Ook is gestart met het bepalen van indicatoren die ons kunnen helpen om te monitoren hoe het met de omgevingskwaliteit gaat.

Luchtkwaliteit **(I)**

Sinds 2019 werken we met de Arnhemse Luchtagenda. De ontwikkeling van de luchtkwaliteit laat zien dat we inmiddels onder de grenswaarden van de EU zitten. Wel heeft Arnhem veel last van achtergrondvervuiling vanuit het Ruhrgebied. Dit zorgt ervoor dat zeer veel inspanning nodig is om een schone lucht te realiseren. Het behalen van de nieuwe advieswaarden van de WHO (2021), die vier keer zo laag zijn dan voorheen, is daardoor geen haalbaar scenario. In de Arnhemse Omgevingsvisie spreken we de ambitie uit de WHO normen na te streven.

De belangrijkste winst voor onze luchtkwaliteit zit bij mobiliteit. Het plan sluit daarom aan bij de mobiliteitsvisie. We hebben een ambitieuze milieuzone ingesteld en het duurzaam mobiliteitsplan dat in ontwikkeling is gaat een belangrijke bijdrage leveren aan een schonere lucht.

Huidige maatregelen in de Luchtagenda met betrekking tot houtstook zijn tot nu toe met name gericht op voorlichting geven. Arnhem doet mee met de landelijke subsidieregeling voor het onklaar maken van rookkanalen om overlast door houtstook tegen te gaan. Naar verwachting zal deze regeling in 2024 worden ingevoerd (zie Begroting 2024).

Bodem en ondergrond **(I)**

De aanpak van locaties met een milieurisico ligt op koers. Halverwege 2023 zijn er nog 16 (voormalige) bedrijfslocaties waar een (meerjarige) sanering loopt of sprake is van nazorg. Hierbij is geen sprake van gezondheidsrisico's maar vanwege een te grote verontreiniging in het grondwater (verspreidingsrisico) is er een saneringsplicht. Vanwege de actuele loodproblematiek is in 2019 gestart met de sanering van tuinen waar al een gezondheidsrisico bekend was, dit is in 2021 afgerond. Begin 2021 is gestart met de vervolgfase: door middel van nieuw onderzoek brengen we de verontreinigingssituatie in beeld van tuinen in het Spijkerkwartier, St. Marten en een deel van het Arnhemse Broek. Dit project loopt door tot in 2023-2024. In tuinen met lood zullen de actuele risico's worden weggenomen (naar schatting 20-40 tuinen).

Geluidshinder **(I)**

In 2022 is het Actieplan Omgevingslawaai 2021-2023 vastgesteld op basis waarvan voor een aantal belangrijke gemeentelijke wegen stil asfalt wordt toegepast. Hierdoor zal het aantal geluidgehinderden langs gemeentelijke wegen afnemen.

In 2021 is de Nota locatiegebonden evenementenbeleid Arnhem vastgesteld. In deze nota zijn de maximale geluidsnormen voor evenementen in de openbare ruimte vastgelegd.
Op basis van deze nota worden voor de verschillende evenementenlocaties locatieprofielen opgesteld waarbij onder andere aandacht zal zijn voor geluid.

Activiteiten milieuhandhaving uitvoeren **(I)**

Het werk wordt uitgevoerd conform de toezichtstrategie 2022-2025 voor milieutoezicht bij bedrijven.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	64.816	417	65.233
Baten	52.497	0	52.497
Saldo lasten en baten	-12.319	-417	-12.736
Toevoegingen aan reserves	11.436	0	11.436
Onttrekkingen aan reserves	12.649	0	12.649
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.213	0	1.213
Prognose resultaat	-11.106	-417	-11.523

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	417	N					
ODRA, vergunning en handhaving	180	N	ODRA	N	I	AR	J
Water, milieu en luchtkwaliteit	120	N	ODRA	N	I	AR	J
Grondzaken	117	N	Bommenregeling	N	I	AR	J
Baten	0						
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

ODRA
De ODRA bereidt een begrotingswijziging voor het jaar 2023 voor. Het uurtarief van ODRA is vanaf 2021 gefixeerd op € 92. De recentelijk afgesloten CAO heeft geleid tot een loonindexatie van 7% en zijn in de CAO extra bovenwettelijke verlofdagen afgesproken (=lagere productiviteit). Daarnaast heeft het ABP de pensioenpremie vanaf 2023 verhoogd met 2% punt. Tot slot heeft de oorlog in Oekraïne en de daaropvolgende energiecrisis geleid tot kostenstijgingen/ inflatie.
Door het kunnen realiseren van aanvullende opdrachten en projecten, is ODRA in staat geweest om de kostenontwikkelingen 2021-2022 op te vangen, zonder de tarieven te indexeren. Over 2023 lukt dit echter niet meer door de genoemde ontwikkelingen en stelt de ODRA een verhoging met 3,2% voor naar € 95.
Na besluitvorming van het bestuur van de ODRA zal de gewijzigde begroting 2023 voor zienswijzen aan de raden en staten toegezonden worden.
De verwachting is dat de gemeentelijke begroting voor 2023 nog een aanvullend budget van € 300.000 nodig is om deze begrotingswijziging in 2023 te kunnen betalen.

Bommenregeling
Ter dekking van de kosten van het opsporen en ruimen van explosieven ontvangt Arnhem in 2023 een bedrag van € 116.619. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Ruimtelijke ontwikkeling.

S12 Wonen en leefomgeving

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Goede volkshuisvesting (A)

Meer en sneller woningen toevoegen (D)

Onze ambitie is dat er voldoende woningen zijn voor alle Arnhemmers. Hoewel er de afgelopen jaren al flink wat woningen bijkwamen, zijn we er nog niet. Om ons doel te halen, zouden er eigenlijk jaarlijks minimaal 800 tot 1.000 woningen bij moeten komen en evenveel woningvergunningen moeten worden verleend. Ook zou een groot deel van de woningtoevoegingen moeten bestaan uit sociale en betaalbare woningen. Uit de meest recente cijfers blijkt echter dat we dat in 2022 niet hebben gehaald.

In 2022 en 2023 werden minder vergunningen afgegeven voor nieuwe woningen en minder woningen gebouwd dan de jaren daarvoor. Deze gegevens zijn zorgelijk, omdat we hierdoor de woningtekorten dit jaar niet inlopen en de betaalbare woningcrisis beperkt verhelpen. Dit is overigens niet alleen in Arnhem het geval, maar in heel Nederland. De gestegen bouwkosten, de hogere rente en belemmeringen zoals hoge personeelskosten en onderzoek naar stikstofdepositie spelen hierin een rol.

Uiteraard hebben we activiteiten in gang gezet om dit tij te keren:

Om voldoende woningen te realiseren is samenwerking met onze partners van groot belang. Met woningcorporaties en marktpartijen in de woningbouw hebben we de handen ineen geslagen om aan de slag te gaan met het bouwen van voldoende woningen en om de woningbouw te versnellen. Met deze partijen tekenden we in februari 2022 een Stadsakkoord, waarin is afgesproken op welke wijze we dat gezamenlijk doen. Het akkoord is door ruim 25 partijen ondertekend. Na het sluiten van dit akkoord is het Woningbouw Platform Arnhem opgericht, waar thema's en zorgen tijdig onder de loep worden genomen en besproken.

Ook is de samenwerking met het Rijk, de provincie Gelderland en de regio herbevestigd door het sluiten van een nieuwe Woondeal (2.0) in maart 2023. In navolging van deze Woondeal hebben we direct met ontwikkelaars afspraken gemaakt over versnelling van projecten en de betaalbaarheid van woningen binnen deze projecten. De raad kan daardoor van een aantal belangrijke Arnhemse projecten op korte termijn (bestemmings)plannen verwachten. Daarbij hebben we voor de drie grote projecten Nijmeegseweg Fase 2, Rijnpark en Schaapsdrift startnotities met de gemeenteraad besproken en vastgesteld. Bij deze projecten zijn de kaders nu van tevoren helder, waardoor we nu snel vooruit kunnen om in hoger tempo veel woningen te realiseren. In deze startnotities is als uitgangspunt verankerd dat minimaal 30% van de woningen sociale huur dient te zijn en minimaal 66% een betaalbare woning, waardoor de balans in de harde planvoorraad op termijn om zal slaan.

Waar het Rijk de ambitie van Arnhem in het gebied Spoorzone Arnhem-Oost al onderschreef door het aan te wijzen als 1 van de 17 grootschalige NOVEX-woningbouwlocaties en we afspraken hebben kunnen maken in het BO-MIRT en BO-Leefomgeving, hebben we recentelijk ook een bijdrage van € 3,9 miljoen ontvangen vanuit de Woningbouwimpuls-gelden om project Nijmeegseweg mogelijk te maken.

Om te weten voor welke opgaven we staan en wat de woningbehoefte is in Arnhem in de regio hebben we dit jaar het driejaarlijkse woonbehoefteonderzoek afgerond. De gemeenteraad ontving dit onderzoek in maart 2023.

Versnellen en doorprogrammeren van (betaalbare) woningen (I)

Zie de toelichting bij bovenstaande doelstelling 'meer en sneller woningen toevoegen'.

Evaluatie doelgroepenverordening en implementatie in omgevingsplannen (I)

In 2022 is de doelgroepenverordening door de gemeenteraad vastgesteld. De doelgroepenverordening heeft vooral 'op de achtegrond' effect. Dat was ook de bedoeling. De doelgroepenverordening gebruiken we expliciet enkel als 'stok achter de deur'. Doordat de gemeenteraad in de verordening kenbaar heeft gemaakt wat zij verstaat onder sociale huur- en koopwoningen, lukt het gemakkelijker om met ontwikkelaars en corporaties afspraken te maken over de woonprogramma's bij projecten. Door de doelgroepenverordening is het gemakkelijker geworden om corporaties in positie te brengen en te zorgen dat zij bij projecten minimaal 30% van de woningen zullen verhuren.

Bij de vaststelling van de doelgroepenverordening, heeft de gemeenteraad de opdracht meegegeven om na één jaar de doelgroepenverordening te evalueren. Met ontwikkelaars en corporaties hebben via de kopgroep Bouwberaad een startgesprek gevoerd over de evaluatie. Omdat het instrument ‘doelgroepenverordening’ met

inwerkingtreding van de Omgevingswet verdwijnt, wachten we nog even af met het evalueren totdat duidelijk is wat de nieuwe mogelijkheden zijn om in omgevingsplannen te kunnen sturen op het woningbouwprogramma. We zullen met ontwikkelaars en corporaties na vaststelling van de Woonvisie dit traject oppakken.

Collectieven, zelfbouw en flexwonen bevorderen **(I)**

Om mensen zelf te laten beslissen hoe zij hun woon- en leefomgeving vormgeven, willen we meer ruimte maken voor collectieve wooninitiatieven en zelfbouwmogelijkheden. In 2022 is door de gemeenteraad het bestemmingsplan voor Gaardenhage vastgesteld. In dit plan is ruimte voor een CPO-ontwikkeling en worden 12 kleine kavels beschikbaar gesteld voor zelfbouw. Momenteel wordt binnen enkele concrete 'zachte' projecten bekeken óf en hoe we CPO-projecten mogelijk kunnen maken, hierbij bekijken we ook hoe we collectieve wooninitiatieven door middel van informatieavonden en via beleid en ruimtelijk instrumentarium kunnen stimuleren. Bij project Coehoorn worden de verdere voorbereidingen getroffen om een 'cohousing'-project te realiseren. Ook binnen project Nijmeegseweg maken we ruimte vrij voor een CWI-ontwikkeling (collectief wooninitiatief).

In 2023 is een startnotitie voor een nieuwe Woonvisie aan de gemeenteraad vastgesteld. In deze visie willen we plannen om coöperatieve woonvormen te stimuleren verder concretiseren.

Om te voorzien in de grote vraag naar woningen, zetten we in Arnhem ook in op de bouw van flexwoningen. Op dit moment zijn plannen om op het Merwedeterrein 150 flexwoningen toe te voegen al ver in de planproces. De woningen lijken in 2024 te kunnen worden geplaatst.

Studentenhuisvesting en starters **(I)**

In 2023 hebben wij ons samen met onze partners ingezet voor voldoende studentenkamers in de stad. In 2023 heeft de SSH& zich ingezet voor het verduurzamen /verbeteren van de woningvoorraad. Bovendien heeft de SSH& een tweetal locaties toegevoegd aan hun vastgoedportefeuille

Op basis van het Kences onderzoek naar de kamermarkt voor studenten was ook in 2023 onze kamermarkt kwantitatief in evenwicht. Om deze resultaten nader te duiden hebben we een opdracht gegeven aan onderzoeksbureau Companen om meer inzicht te geven in de dynamiek op de Arnhemse studentenhuisvestingsmarkt, en om samen met onderwijsinstellingen en studenten de daadwerkelijke vraag te bepalen. Gelet op de ambities voor Arnhem als studiestad, zijn we met de SSH& blijvend in gesprek over het toevoegen van meer eenheden in Arnhem. Hiervoor voeren we momenteel een locatieonderzoek uit.

Naast het toevoegen van meer eenheden, zijn we samen met de onderwijsinstellingen, de SSH& en de studentenbelangenorganisatie een traject ingegaan om discriminatie/ uitsluiting van (internationale) studenten tegen te gaan. Hierbij focussen wij ons op discriminatie/uitsluiting op de Arnhemse kamermarkt.

Betaalbaar wonen (D)

De afgelopen jaren zijn helaas niet genoeg sociale en betaalbare woningen opgeleverd. Kijkende naar de realisatiecijfers, dan constateren we vooral dat het vrije huursegment hard groeide. Deze cijfers tonen de noodzaak aan om binnen projecten nadrukkelijker te sturen op het woonprogramma en hier afdwingbare afspraken over te maken. Waar er jaren terug in beperkte mate op deze manier werd gestuurd, zullen de komende periode vaker plannen 'hard' worden of gerealiseerd worden waarin meer sociale huur- en betaalbare (koop)woningen zijn opgenomen. Dat is overigens helaas nog niet voor alle plannen het geval waarvoor de gemeenteraad een uitgewerkt plan kunt verwachten. Voor sommige plannen zijn bijvoorbeeld al kaders vastgesteld voordat we hogere eisen stelden aan betaalbaarheid.

Het afgelopen jaar is ons beleid al wel meer op orde gebracht; via de Woondeal hebben we ons aan geconformeerd om voor ten minste 30% aan sociale huurwoningen te programmeren en 66% binnen het betaalbare segment. Deze ambitie is daarna direct verankerd in startnotities van belangrijke projecten.

Beleidsmatig doen we ons best om de bestaande schaarste aan sociale huurwoningen eerlijk te verdelen; een nieuwe huisvestingsverordening hiertoe is in voorbereiding. Gedurende het jaar hebben we de gemeenteraad hierover meermaals geïnformeerd.

In juli 2023 is de Wet Goed Verhuurderschap van kracht geworden; deze wet biedt ons de mogelijkheid om malafide verhuurderschap tegen te gaan en meer grip te krijgen op de vrije huursector. We zijn begonnen met de voorbereidingen deze wet op korte termijn in Arnhem uit te voeren.

Opkoopbescherming/zelfbewoningsplicht (I)

Arnhem kent een opkoopbescherming waardoor we in 20 wijken (koop)woningen met een WOZ-waarde tot € 355.000 beschermen tegen opkoopgedrag door beleggers. Zo houden we deze woningen beschikbaar voor starters en doorstromers met een lager- of middeninkomen. Uit lokaal en landelijk onderzoek is gebleken dat de opkoopbescherming helpt. In gemeenten die de bescherming invoerden is het aantal aankopen door beleggers aanzienlijk afgenomen.

In 2023 is de WOZ-waardegrens verhoogd.

Versterken positie huurders (I)

In januari 2023 maakten we het Actieplan Arnhem Helpt Huurders 2023 bekend. De meeste acties uit dit plan zijn al uitgevoerd of in uitvoering. Voorbeelden van de acties zijn onder andere de verhoogde subsidie voor het Huurdershuis en een subsidie voor de huurdersvereniging van woonwagenbewoners. Naast deze reeds uitgevoerde acties, willen we een deel van de beschikbare middelen inzetten voor een heldere website en een campagne voor huurdersrechten. De uitvoering hiervan kunnen we pas op een iets later moment oppakken, omdat het tijd vergt de ICT-infrastructuur hiervoor gereed te hebben.

Woningtoewijzingsbeleid (I)

In 2023 is een start gemaakt om te komen tot een nieuwe verordening. De gemeenteraad is in januari 2023 per raadsbrief geïnformeerd over deze start en de inzet van dit college en de regionale projectgroep. In juni is een concept-verordening opgesteld die in de inspraak is gelegd. In de bijgevoegde raadsbrief is informatie opgenomen over het doorlopen participatietraject en de rol van gemeenteraden. De huidige verordening loopt af per 31-12-2023, dat betekent dat de gemeenteraden in de regio vóór die datum een nieuwe verordening dienen te hebben vastgesteld. Op het moment van schrijven (september 2023) is de verordening in Arnhem ter besluitvorming aan de gemeenteraad aangeboden.

Doorstroming bevorderen (I)

Voor doorstroming in het corporatiebezit heeft de gemeente in samenwerking met de provincie en de drie grote corporaties een verhuiscoach aangesteld. De verhuiscoach voert momenteel de eerste gesprekken met (senioren) inwoners van onze stad. De verhuiscoach begeleidt deze (potentiële) groep verhuizende senioren nu al naar een (nieuwe) woning. In 2022 hebben de eerste verhuizingen plaatsgevonden van corporatiehuurders naar andere, passendere (sociale) huurwoningen.

Een belangrijk middel om doorstroming te bevorderen is om woningen te bouwen die aansluiten bij de woonwensen van senioren. Onze aanname is dat als we deze doorstroomkansen weten te benutten, er veel woningen vrij kunnen komen met relatief lage prijzen. In nieuwbouwprojecten geven we in toenemende mate ruimte voor woonvormen voor senioren, waarbij we het van belang vinden dat mensen in de eigen wijk kunnen doorstromen, dichtbij bekende voorzieningen. In 2023 is we de nota wonen-en-zorg vastgesteld, deze nota gaat in op verschillende uitdagingen om doorstroming te bevorderen

Huisvesting van bijzondere doelgroepen (D)

Arnhem wil een inclusieve stad zijn. Die ambitie wordt breed gedragen. Arnhemmers hebben recht op een veilig thuis in een prettige wijk met perspectief om zich te ontwikkelen. Arnhem voelt zich ervoor verantwoordelijk dat elke inwoner geschikte huisvesting heeft (of deze binnen een acceptabele termijn kan vinden) in een prettige leefomgeving met voldoende (zorg)voorzieningen.

Ten behoeve van deze opgave is aan de gemeenteraad eind 2022 een woon-zorg-nota aangeboden. Deze nota is in 2023 vastgesteld. Uit deze nota volgen 24 acties waar we uitvoering aan geven. Belangrijk punt hierbij is dat we in de regio afspraken maken over hoe we deze opgave gezamenlijk beter kunnen oppakken, waarbij we het van belang vinden dat regiogemeenten ook hun 'fair share' nemen.

Om de huisvestingskansen van personen behorende tot aandachtsgroepen te vergroten, geven we uitvoering aan een aantal afspraken. Ook dit jaar reserveren we weer 120 sociale huurwoningen voor personen die uitstromen uit instellingen en opvang. Daarnaast blijven we ons ervoor inzetten om aan de taakstelling voor de huisvesting van statushouders te voldoen. Dit jaar begonnen we met een administratieve achterstand, die vanwege het administratieve karakter vrij snel was weggewerkt: Bij het COA waren nog niet alle huurders goed geregistreerd. De taakstelling vormt in 2023 een grote uitdaging, omdat de halfjaarlijkse taakstelling al een aantal halfjaren op rij flink toeneemt.

Omdat er een grote groep ‘spoedzoekers’ blijft die nu vaak tussen wal en schip valt, is aan de gemeenteraad een flexwoningplan aangeboden. Intentie is om op het Merwedeterrein op de korte termijn 150 woningen te realiseren voor mensen met een urgente woonvraag. Vijftig woningen zijn bedoeld voor statushouders.

Regievoeren: uitvoering geven aan woonzorgnota (I)

Zie de toelichting bij bovenstaande doelstelling 'huisvesting bijzondere doelgroepen'.

Huisvesting arbeidsmigranten (I)

Het organiseren van goede en veilige huisvesting voor arbeidsmigranten is een taak van veel partijen zoals gemeenten, provincies, werkgevers en huisvesters. Omdat arbeidsmigranten veelal niet gebonden zijn aan een specifieke plek, maar wonen en werken over gemeentegrenzen heen, pakken we dit thema in de regio op. De Groene Metropoolregio is in de regio nog zoekende hoe deze samenwerking het beste vormgegeven kan worden. In 2022 is vanuit de regio al wel een handreiking opgesteld, die gemeenten kunnen gebruiken bij het vormgeven van lokaal beleid.

Om in Arnhem goede en veilige woonplekken voor arbeidsmigranten te kunnen faciliteren, zijn in 2023 beleidsregels vastgesteld. Hierdoor hebben we helderheid gecreëerd over op welke plekken en onder welke voorwaarden we short-stay-huisvesting toestaan.

In de tussentijd is door het ‘facetbestemmingsplan verkamering en woningsplitsing’ al geregeld dat panden niet meer verkamerd kunnen worden ten behoeve van het kortdurende verblijf van internationale werknemers. Op die wijze proberen we te voorkomen dat in woonwijken verschillende bewoners samenwonen met zeer conflicterende woon- en leefritmes.

Uitbreiden woonwagenlocaties (I)

Voor woonwagenbewoners staat het leven in een woonwagen voor veel meer dan een woonplek alleen. Het gaat om cultuur, traditie en een lange geschiedenis. Ook gaat het over toekomst: voor woonwagenbewoners is het van groot belang dat het leven in een woonwagen kan worden voortgezet door de kinderen en kleinkinderen, zodat de woonwagencultuur behouden kan blijven.
In 2022 zijn nadere regels voor de toewijzing van woonwagenstandplaatsen vastgesteld. Dat is van belang, omdat een groot deel van de bestaande algemene en gemeentelijke regels
voor toewijzing van standplaatsen/woonwagens niet aansloten bij de wensen van woonwagenbewoners. Dit gold ook voor de bestemmingsplanregels voor woonwagenlocaties. Juli 2023 heeft college nieuwe regels vastgesteld die beter aansluiten bij de woonwensen van de bewoners.

Er zijn nog geen extra standplaatsen gerealiseerd. Wel zijn er op meerdere locaties projecten opgestart om het aantal woonwagenplaatsen uit te breiden. In overleg met de bewoners blijft de uitbreiding op ‘Gelderse Rooslaan’ beperkt tot 2 standplaatsen. Hiervoor wordt nu een schetsplan gemaakt.. Voor de locatie Bethaniënstraat is een nieuw inrichtingsplan gemaakt dat de instemming heeft van de meeste bewoners. Voor de uitbreiding van de Merwedestraat zijn schetsplannen in voorbereiding. Omdat deze uitbreiding altijd ten koste gaat van de naastgelegen parkeerplaatsen is besloten om eerst te onderzoeken wat de gevolgen zijn voor de omgeving als de parkeerplaatsen verdwijnen.
Er worden stappen gezet in de ontwikkeling van de voorgenomen uitbreidingslocaties. Het blijkt wel dat de praktijk weerbarstig is en elke uitbreidingslocatie zijn eigen problemen kent.

Goede woningen in leefbare wijken (D)

Prestatieafspraken met corporaties
Uit de samenwerkingservaring met corporaties en zorgpartijen blijkt dat de vitaliteit en leefbaarheid van wooncomplexen in belangrijke mate wordt bepaald door een goede mix van bewoners. Met corporaties werken wij verder samen aan de toepassing van de vrije toewijzingsruimte als de situatie in een wijk of buurt daar aanleiding toe geeft. Vrije toewijzingsruimte is essentieel voor goede leefbaarheid. Hiermee kunnen wooncomplexen en de leefomgeving waarbij de leefbaarheid onder druk staat, weer vitaal worden gemaakt.

In 2023 is de nota wonen-en-zorg vastgesteld, die nader ingaat op de huisvestingskansen van personen behorende tot aandachtsgroepen en het vitaal houden van wijken.

Sturing op ruimtelijke plannen
Bij ruimtelijke initiatieven wordt nadrukkelijk rekening gehouden met de veerkracht van een wijk. Bij ontwikkelperspectieven die we opstellen voor wijken in kwetsbare gebieden staat het woningbouwprogramma mede in dienst van het verbeteren van de leefbaarheid in wijken. Dat is bijvoorbeeld het geval in Presikhaaf-3.

Aanpak goed verhuurderschap
Zie inspanning ‘goed verhuurderschap’

Uitvoering Plan van Aanpak Verkamering en Woningsplitsing
Door het verkameringsbeleid zorgen we dat voorkomen wordt dat hierdoor extra druk op de leefbaarheid ontstaat. We maximeren bijvoorbeeld het aantal personen dat in een woning mag wonen. Zie verder de inspanning ‘beleid op splitsen en verkameren.

Woningen verduurzamen **(I)**

Zie voor informatie over deze inspanning het programma Klimaat en energie.

Hulp aan Verenigingen van Eigenaren **(I)**

In Arnhem is een VvE-Loket ingesteld voor bewoners met hun energie- en verduurzamingsvragen. Daarmee liggen we gedeeltelijk op koers voor dit doel.

Bij veel VvE's in Arnhem zijn echter de basiszaken nog niet op orde. Het VvE-loket willen in 2024 uitbreiden waardoor ook hulp geboden kan worden aan VvE's die hun vereniging weer tot leven willen brengen en die de basis op orde willen krijgen.

Levensloopgeschikte woningen ontwikkelen en bestaande woningen levensloopgeschikt maken **(I)**

De wetgever heeft via het Bouwbesluit geregeld dat alle nieuwbouwwoningen tot op zekere hoogte levensloopbestendig moeten zijn.
Conform de nota wonen-en-zorg houden we rekening met levensloopgeschikt wonen in onze gemeente. In de sociale huursector kennen we duidelijke normen over wanneer een woning wordt aangemerkt als ‘levensloopgeschikt’ of ‘rolstoeltoegankelijk’. Met corporaties en huurdersorganisaties bekijken we continue hoe we een geschikte match kunnen maken tussen woningen en mensen in verschillende levensfases.

Doorstroming in de verhuisketen voor senioren blijft wel een aandachtspunt. Een verhuiscoach is sinds kort actief in onze gemeente om deze doorstroming teweeg te brengen. Het toevoegen van voldoende levensloopgeschikte betaalbare (huur)woningen voor senioren inwoners vergt extra aandacht. Er zijn wel steeds meer projecten in voorbereiding, waarbij we inzetten op woningen voor senioren. Hierbij bestuderen we ook of de hele omgeving geschikt is voor rolstoel en/of rollator.

Daarbij voeren wij met de corporaties en huurdersorganisaties gesprekken over flexibiliteit binnen het woningaanbod van levensloopgeschikt wonen. Door inventief naar ons aanbod corporatiewoningen te kijken zijn mogelijk meer woningen in te zetten als levensloopgeschikt ('light').

In 2023 is de wonen-en-zorg nota vastgesteld. Dit kader biedt handvatten om meer geschikte woningen voor alle levensfasen in Arnhem te realiseren.

Om meer zicht te krijgen over motiveringen van particuliere inwoners om wel/niet zelf aanpassingen in de eigen woningen te plegen, hebben we een onderzoeksopdracht uitgezet.

Gezond binnenklimaat/gezond wonen **(I)**

Het aanpakken van vocht en schimmel heeft voor ons prioriteit. Omdat we zelf niet de eigenaar zijn van woningen in onze stad, stimuleren we woningcorporaties en verhuurders om een gezond binnenklimaat te realiseren. Waar mogelijk, maken we hierover harde afspraken.

Om huurders met vocht- en schimmelproblemen te helpen, hebben we een stappenplan gepubliceerd op onze website. Huurders kunnen met hun klachten terecht bij het Huurdershuis. Het Huurdershuis ontvangt een gemeentelijke subsidie voor de ondersteuning en advisering van huurders. Mede door het stappenplan hebben zich het afgelopen anderhalf jaar een recordaantal huurders gemeld bij het Huurdershuis.

We hebben de gemeenteraad per raadsbrief geïnformeerd over onze acties ter bevordering van een gezond binnenklimaat. De inzet van een onafhankelijke vocht- en schimmelexpert is hiervan een belangrijk onderdeel. Afspraken over deze expert en over gezond wonen zijn vastgelegd in de prestatieafspraken.

Handhaving minimale woonkwaliteit (I)

Op dit moment is er nog geen heldere, eenduidige, manier die huurders in staat stelt ernstig gebrekkig onderhoud te melden bij de gemeente of de ODRA. Omdat deze actie meer vergt dan enkel het beschikbaar maken van een meldingssysteem, maar meldingen ook opgevolgd moeten worden, met een juiste wettelijke grondslag, is voor de uitvoering van dit doel meer tijd nodig.

Per 2023 wordt het voor gemeenten verplicht een meldpunt in te richten voor huurders en hun problemen met verhuurders. Hoewel dit meldpunt zich vanuit de wet primair richt op het voorkomen van willekeur, bedreiging en intimidatie vanuit de verhuurder, gaan we in Arnhem ook regelen dat huurders met klachten over het onderhoud bij dit meldpunt terecht kunnen. Het meldpunt zal uiterlijk 1 januari 2024 beschikbaar zijn.

Uitvoeren beleid op splitsen en verkameren (I)

In het Plan van Aanpak Verkamering en Woningsplitsing zijn zes acties opgenomen. Al deze acties zijn uitgevoerd of in uitvoering genomen. Zo is er een facetbestemmingsplan vastgesteld waarin regels over nieuwe verkameringen en splitsingen zijn verankerd. Daarnaast zijn regels over het beheer van kamerverhuurbedrijven opgenomen in de APV. Ook werken we samen met huurders, verhuurders en de omgevingsdienst aan een aanpak ‘goed verhuurderschap’. We merken dat vanuit het Rijk steeds meer instrumenten en mogelijkheden ter beschikking worden gesteld om te sturen op de woningvoorraad en malafide verhuurderschap. De komende jaren zullen we deze nieuwe instrumenten afwegen tegen bestaand instrumentarium en de bestaande inzet.

Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte (A)

Naar een klimaatadaptieve stad (D)

Ook dit jaar wordt er weer volop gewerkt aan het klimaatadaptiever maken van de stad. Op grote en kleine schaal nemen we voortdurend maatregelen die Arnhem groener en koeler maken. Ook nemen we maatregelen om de waterafvoer bij hevige regenbuien te verminderen en tegelijkertijd water op te slaan voor droge perioden. De werkzaamheden uit de uitvoeringsagenda klimaatadaptatie zijn hierbij leidraad en verlopen grotendeels volgens planning.

Stimuleren en faciliteren (I)

De nieuwe en gebruiksvriendelijke subsidieregeling is inmiddels van kracht. Veel bewoners dienen aanvragen in en worden ondersteund in hun plannen om Arnhem groener en klimaatadaptiever te maken. We stimuleren bewoners ook actief om van deze regeling gebruik te maken, vooral in de wijken waar weinig groen is en het voor bewoners soms lastig is om zelf een plan te maken.

Klimaattoets (I)

Een eerste versie van de klimaatadaptatietoets wordt in het najaar afgerond. Implementatie volgt in 2024. Met een klimaattoets kunnen we ervoor zorgen dat nieuwe ontwikkelingen bijdragen aan een groenere en klimaatadaptievere stad.

Lokaal hitteplan (I)

Het hitteplan is afgerond en is voorgelegd aan het college. Dit plan beschrijft hoe de gemeente en haar partners samenwerken wanneer zich een hittegolf voordoet.

Gebiedsgerichte maatregelen (I)

In diverse projecten zijn maatregelen genomen ten behoeve van klimaatadaptatie en vergroenen. De nadruk ligt daarbij op de focusgebieden. Het gaat daarbij om grote en kleinschalige maatregelen. De van Muijlwijkstraat is natuurlijk een in het oog springend project. Maar ook bewonersinitiatieven zoals de Groene Route in Malburgen en vergroening van de Groen van Prinstererstraat (Spijkerkwartier) zijn mooie voorbeelden.

Koel netwerk (I)

De exacte omvang en locatie van het netwerk wordt uitgewerkt. Daar waar zich kansen voordoen realiseren we alvast schakels van het netwerk. Met dit netwerk, dat zich over heel Arnhem uitstrekt, leveren we een belangrijke basis voor een klimaatadaptieve en gezonde stad.

Minder verharding (I)

In diverse mobiliteits- en onderhoudsprojecten verwijderen we overbodige verharding en brengen daar groen voor terug. Een in het oog springend voorbeeld is de Groningensingel in Vredenburg. Het verwijderen van verharding combineren we veel met het terugdringen van de maximumsnelheid zoals onlangs bij de Apeldoornseweg is gebeurd. Maar ook op kleine schaal zetten we overbodige verharding om in groenvakken. Hierbij werken we samen met de bewoners.

Arnhem als koploper (I)

Arnhem neemt deel aan diverse landelijke onderzoekstrajecten en werkt samen met Europese partners aan het klimaatadaptief maken van de stad. We zien steeds meer dat Arnhem bekend wordt als koploper op het gebied van klimaatadaptatie; regelmatig vinden excursies in Arnhem plaats en we worden overspoeld met aanvragen van (groene) stagiaires. Dit najaar vindt de Nationale Groendag in Arnhem plaats.

Arnhems groen versterken (D)

De groenvisie vormt het uitgangspunt voor allerlei maatregelen die we nemen om het Arnhemse groen te verbeteren en te versterken.

Herkenbare stad: Kwalitatief hoogwaardige bossen, natuurterreinen en parken dragen bij aan de identiteit van Arnhem (I)

Diverse maatregelen in de bossen en parken hebben bijgedragen aan het vergroten van de kwaliteit en de biodiversiteit. Dit doen we met natuurvolgend beheer. En ook door de omvorming van gazons naar bloemrijke graslanden en het aanleggen van bosranden en amfibiepoelen. Vanwege het later gereed komen van de beheervisie Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem hebben het realiseren van de in deze beheervisie beschreven uitvoeringsmaatregelen wat achterstand opgelopen.

Herkenbare stad: Duidelijke spelregels in bossen en parken (I)

Deze inspanning is uitgevoerd en afgerond.

Herkenbare stad: Vergroten groenmassa bomen (I)

In het plantseizoen zijn op diverse plaatsen bomen geplant en zijn de groeiplaatsen van bestaande bomen verbeterd.

Natuurvriendelijke stad: Stadslandbouw Verpachte agrarische gronden in eigendom van gemeente Arnhem worden natuurinclusief bewerkt en beheerd (I)

Het betreft hier een gevoelig traject waarbij we grote zorgvuldigheid betrachten en waarvoor ook bij de betrokken partijen tijd nodig is maar het proces loopt nu volgens planning.

Natuurvriendelijke stad: Vergroten kennis en verbeteren biodiversiteit (I)

De monitoring van de biodiversiteit en het onderzoek naar wilde bijen loopt volgens planning.

Natuurvriendelijke stad: Kennis van de biodiversiteit en verbeteren leefgebieden kenmerkende soorten (I)

Loopt volgens planning. Op basis van de monitoring biodiversiteit hebben meer gazons omgevormd naar bloemrijke graslanden, planten we meer struiken aan in de wijken en zijn bosranden en amfibiepoelen aangelegd in de bossen en parken.

Groene en gezonde stad: We hanteren een groennorm van 3-30-300 (I)

We werken aan een analyse van de 3-30-300 norm. Daaruit wordt duidelijk op welke plaatsen we in de stad al voldoen aan de norm en op welke plaatsen extra vergroening nodig is.

Duurzaam beheerde stad: We verbeteren de vitaliteit en biodiversiteit van onze bossen en parken (I)

In het beheer worden maatregelen genomen om de biodiversiteit te vergroten.

Samenwerkende stad: Wijkgroenagenda's (I)

Dit jaar werken we aan de voltooiing van de wijkgroenagenda's voor Arnhem-west, Malburgen en Rijkerswoerd. Verder voeren we maatregelen uit voor de wijkgroenagenda's die al gereed zijn.

Andere Arnhemmers **(I)**

Loopt volgens planning. Samen met Natuurcentrum Arnhem en Arnhem Klimaat bestendig communiceren we over biodiversiteit in de stad.

Aandacht voor dierenwelzijn **(A)**

De leefomgeving van in het wild levende dieren verbeteren en vergroten (D)

We nemen diverse maatregelen om de leefomgeving van dieren te verbeteren. De visie dierenwelzijn vormt hierbij onze basis.

Verbinden en versterken ecologische hoofdstructuur **(I)**

Waar kansen liggen verbinden we natuurgebieden met elkaar. Gaandeweg wordt de groenstructuur hierdoor versterkt.

In het wild levende dieren zoveel mogelijk met rust laten **(I)**

We zijn in gesprek met diverse grondeigenaren om barrières zoveel mogelijk te verminderen.

Omgaan met de wolf **(I)**

Met andere zuid-Veluwse gemeenten en de provincie gaan we in gesprek over rollen en verantwoordelijkheden ten aanzien van de wolf.

Zwerfdieren en zieke of gewonde wilde dieren opvangen (D)

Onze overeenkomst voor dierenopvang met het Dierentehuis Arnhem e.o. eindigt op 1 oktober 2023. We spannen ons in om de opvang na deze datum te continueren, waarbij dierenwelzijn, maatschappelijke meerwaarde en duurzaamheid voorop staan. We trekken daarbij zoveel mogelijk gezamenlijk op met de andere gemeenten die hun dierenopvang laten verzorgen door het Dierentehuis. De gesprekken hierover lopen nog.

Continueren van een goede opvang van (zwerf)dieren **(I)**

De gesprekken tussen het Dierentehuis en de gemeenten waarin we hierin samenwerken lopen nog. De overeenkomst met het Dierentehuis is intussen verlengd met drie maanden t/m 1 oktober 2023.

Op diervriendelijke wijze voorkomen of bestrijden van schade, overlast en gevaar door dieren (D)

Overlast van ratten, duiven, en ganzen wordt op diervriendelijke manier bestreden In 2023 gaan we door met het subsidiëren van de Duiventil en hebben we IPM (integrated pest management) ingevoerd in de gemeente.

Bestrijding van overlast door plaagdieren **(I)**

Bestrijding van ratten gaat sinds 2023 via IPM. Pas als allerlaatste redmiddel wordt gif ingezet.

Bestrijding van overlast door honden **(I)**

In overleg met betrokkenen proberen we tot een juiste afweging te komen tussen de behoeften van de honden(bezitters) en de natuur.

Bestrijding van overlast door duiven en ganzen **(I)**

Stichting Duiventil Arnhem beheerst met een subsidie van de gemeente de duivenpopulatie in Elderveld. In bepaalde wijken wordt bij grauwe ganzen populatiecontrole uitgevoerd. Begin 2023 is hier een nieuw contract voor afgesloten.

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling (A)

Reductie hoeveelheid restafval (D)

- PBD (Plastic, Blik, Drankenkartons) maximaal 30% afkeur ligt op koers.
- Afvalstoffenheffing 95% kostendekken ligt op koers.
- Jaarlijks 15% minder fijn huishoudelijk restafval ten opzichte van 2019 (toen was het 201 kg per inwoner) ligt niet op koers. De ingezette maatregelen leveren nog niet het gewenste resultaat op. De gemiddelde hoeveelheid restafval ligt op dit moment rond de 200 kg per inwoner per jaar.

Beleidsontwikkeling afvalreductie (I)

De voorbereiding voor het organiseren van een bugerberaad over afval loopt maar de uitvoering zal in 2024 zijn. De adviezen van het burgerberaad zullen in 2024 verwerkt worden in nieuwe plannen. De klankbordgroep afval is opgezet en heeft in 2022 en 2023 plaatsgevonden.

De evaluatie van het afvalbeleid (inclusief diftar) en het onderzoek naar nascheiding eind 2023 liggen op koers.

Arnhem Schoner (D)

De raad wordt elk kwartaal middels een raadsbrief geïnformeerd over de ontwikkelingen met betrekking tot Arnhem Schoner. De laatste raadsbrief dateert van 27 juni 2023 en had betrekking op het eerste kwartaal van 2023. Een volgende rapportage zal na de zomer volgen.

Aanpak (I)

We werken aan de ontwikkeling van de zwerfafvalparaplu ter ondersteuning van de zwerfafvalvrijwilligers. Er is hiervoor een website gebouwd te vinden op www.arnhemschoner.nl. Deze wordt in samenspraak met de stakeholders nog verder verbeterd.

Deze website is bedoeld om onze inwoners beter en duidelijker te informeren over zwerfafval en over wat en hoe zij zelf iets kunnen betekenen als zij daar interesse in hebben.

Het verminderen van het naast en in de nabijheid van containers geplaatst vraagt om een locatie-specifieke aanpak. Een traject is ingezet en inmiddels zijn we op drie locaties gestart met projecten om een duurzame verbetering op die locatie te realiseren.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	53.752	350	54.102
Baten	43.039	-380	42.659
Saldo lasten en baten	-10.713	-730	-11.443
Toevoegingen aan reserves	15.787	350	16.137
Onttrekkingen aan reserves	5.507	-33	5.474
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-10.280	-383	-10.663
Prognose resultaat	-20.993	-1.113	-22.106

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	350	N					
Openbare ruimte	510	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Groen en klimaatadaptie in de stad	425	N	Buurtcongiërges	J	I	AR	J
Natuur en stadsparken	275	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Wonen	146	N	DU Wet goed Verhuurderschap	N	I	AR	J
Afval	65	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Openbare ruimte	9	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Natuur en stadsparken	-350	V	Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten	N	I	BR	J
Afval	-350	V	Grofvuil afval	N	I	AR	J
Openbare ruimte	-380	V	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Baten	-380	N					
Openbare ruimte	-380	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	350	N					
Natuur en stadsparken	350	N	Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	-33	N					
Openbare ruimte	-33	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op Wijken algemeen.

Buurtconciërges
Zie toelichting op S06 Participatie en armoedebestrijding.

Decentralisatie-uitkering (DU) Wet goed Verhuurderschap
Arnhem ontvangt in 2023 € 146.000 ter dekking van de kosten van de uitvoering van het wetsvoorstel om malafide verhuurderschap en discriminatie op de huurmarkt gerichter aan te pakken. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Wonen en leefomgeving.

Actualisatie MIP
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten
Het budget Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten (€ 350.000 voor 2023) wordt overgeheveld naar BR Groenfonds en zal naast mogelijkheden voor stadslandbouw ook ingezet kunnen worden voor aankopen voor het versterken van de groenstructuur.

Grofvuil afval
Inwoners hebben de mogelijkheid om grofvuil aan te bieden op onze afvalbrengstations. In 2023 en 2024 wordt aan inwoners bij wijze van proef de mogelijkheid geboden om daarnaast ook twee maal per jaar een afspraak te maken om gratis grofvuil aan huis op te laten halen door onze inzamelaar.

Bij het opstellen van de begroting is daarom rekening gehouden met een stijging van de kosten (€ 750.000). Enerzijds doordat inzameling aan huis duurder is dan via de afvalbrengstations; anderzijds omdat door de mogelijkheid van gratis afspraken een hoger totaalvolume van grofvuil werd verwacht.
Tot nog toe zien we echter dat het aantal afspraken aan huis en de daarmee gepaard gaande kosten lager zijn dan begroot. Ook zien we dat er voornamelijk sprake is een verschuiving van het aanbiedgedrag, waarbij inwoners nu meer kiezen voor de gratis afspraak in plaats van het aanbieden op de afvalbrengstations. In totaal is er geen sprake van een toename van de hoeveelheid grofvuil, en dus ook geen toename van de verwerkingskosten op dit punt (was wel begroot).
Per saldo verwachten we eind 2023 € 350.000 over te houden.

Lokale heffingen
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Bijlage 2 Budgetoverhevelingen

Terugblik Nota budgetoverhevelingen 2022

Hieronder wordt een terugkoppeling gegeven van de voortgang van de budgetten die via de Nota Budgetoverhevelingen 2022 overgeheveld zijn.

Wijken algemeen

Onderwerp:	Uitvoeringsplannen
Bedrag:	€ 80.000
Toelichting:	Deze middelen worden in 2023 volledig ingezet voor de tijdelijke jongerenvoorziening bij Sportpark Schuytgraaf, conform raadsvoorstel nr. 3836088 (€ 62.000) en overige lasten rondom jeugdprogrammering voor het gebied Schuytgraaf/Elderveld.

Onderwerp:	Energietoeslag 2022
Bedrag:	€ 2.170.000
Toelichting:	Deze overheveling is bedoeld voor de uitbetaling van Energietoeslag 2022, die in 2023 pas is uitgekeerd. Inmiddels is het grootste deel van dit budget besteed. Het restant zou kunnen dienen als dekking voor de Energietoeslag 2023, indien de dekking van het Rijk ontoereikend is. De verwachting is dat dit bedrag volledig wordt besteed.

Onderwerp:	Energiearmoedefonds
Bedrag:	€ 3.000.000
Toelichting:	De overheveling wordt naar verwachting volledig ingezet ter dekking van o.a. Wintertoeslag 2023 en diverse andere maatregelen, zoals ondernemers, kindvoorzieningen, witgoedregeling en verruiming Gelrepas.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Onderwerp:	Burgerzaken
Bedrag:	€ 750.000
Toelichting:	Dit budget wordt in 2023 geheel besteed aan externe inhuur ten behoeve van de doorontwikkeling van afdeling Burgerzaken en om de reguliere dienstverlening op peil te houden.

Onderwerp:	Budget transformatie interne organisatie
Bedrag:	€ 150.000
Toelichting:	Deze middelen worden in 2023 volledig aangewend ten behoeve van de doorontwikkeling van wijksturing, zoals de nieuwe koersnota en de trajecten uitgevoerd door Twynstra & Gudde rondom de (financiële) sturing. Deze inspanningen komen voort uit de verbeterpunten van de evaluatie Van Wijken Weten 2021.

S01 Veiligheid

Onderwerp:	Experiment Gesloten Coffeeshopketen
Bedrag:	€ 280.000
Toelichting:	Vooralsnog zijn de overgehevelde middelen om uitvoering te geven aan het experiment nog niet besteed. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat het experiment nog niet is aangevangen. Naar verwachting wordt het experiment in het eerste kwartaal van 2024 opgestart. Daarom is wel ter voorbereiding capaciteit geworven voor preventieve en controlerende activiteiten ten aanzien van de sector.

Onderwerp:	Veiligheidshuis
Bedrag:	€ 400.000
Toelichting:	Gelderland Midden kent twee veiligheidshuizen, namelijk veiligheidshuis regio Arnhem en veiligheidshuis West Veluwe Vallei (WVV). De gemeenten Arnhem en Ede fungeren als centrumgemeenten en ontvangen budget dat voor regionale doeleinden bestemd is. Er is uiteindelijk een budget van € 452.000 overgeheveld naar 2023. In de afgelopen periode is er vooral geïnvesteerd in de verbinding met gemeenten bij de versterking van de lokale zorg- en veiligheidsketen. Om als expertisecentrum te kunnen

	fungeren is het van belang dat de lokale zorg- en veiligheidsketens goed zijn georganiseerd. Het Zorg- en Veiligheidshuis is nauw betrokken bij de ontwikkelingen binnen de gemeente Arnhem: • Ontwikkeling Persoonsgerichte Aanpak Wijken; • Outreachende en adviserende rol van de procesregisseur Zorg- en Veiligheidshuis daarbij; en • Herpositionering van de Overlast- en Zorgcoördinatoren. Na de zomer wordt een start gemaakt met het eigen huis op orde brengen. Hiervoor wordt een verandermanager aangesteld.

S02 Bereikbaarheid

Onderwerp:	Ontwikkelen duurzaam mobiliteitsplan
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	Het duurzaam mobiliteitsplan wordt in 2023 verder uitgewerkt. De besluitvorming hierover door de raad wordt verwacht in het eerste kwartaal 2024. Hierdoor zal het merendeel van het budget in 2023 worden besteed met mogelijk een kleine overloop naar 2024.

S04 Onderwijs

Onderwerp:	Volwassenen educatie
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	De overgehevelde middelen zijn bedoeld voor de regio Arnhem. Er wordt dit jaar extra geïnvesteerd in communicatie om het onderwerp laaggeletterdheid meer bekendheid te geven in Arnhem en de regio. En er worden meer trainingen herkennen, signaleren en doorverwijzen gegeven. Dit heeft als doel om meer mensen die laaggeletterd zijn te bereiken en hen passend aanbod aan te bieden.

S05 Cultuur

Onderwerp:	Erfgoeddeal
Bedrag:	574.000
Toelichting:	Voor het project "Renaissance van de Velperweg" is in 2021 een bijdrage van € 574.000 toegekend uit de gemeentefondsuitkering. Dit bedrag is dit jaar nog niet benut en zal vanaf volgend jaar, wanneer het project start, nodig zijn. Conform de gehanteerde werkwijze voor de Velperweg waar de bijdrages via de BR Groot Onderhoud lopen, wordt ook deze bijdrage daaraan gedoteerd.

Onderwerp:	Coronamiddelen Cultuur
Bedrag:	€ 1.862.000
Toelichting:	Zowel in 2020 als in 2021 heeft de gemeente Arnhem gelden van het Rijk ontvangen om gevolgen van corona binnen de culturele en creatieve sector op te vangen. Met deze middelen zijn via drie Arnhemse steunpakketten Kunst & Cultuur (dec. 2020, april 2021 en 2022-2023) de culturele basis- en meerjarenvoorzieningen, amateurkunstorganisaties, zelfstandige makers, festivals en particuliere culturele organisaties ondersteund. Hoewel de pandemiefase inmiddels voorbij is, bevindt de culturele sector zich nog steeds in moeilijk vaarwater. In 2022 en 2023 zien instellingen en makers zich geconfronteerd met sterk stijgende lasten voor huisvesting, energie en personeel, en een sterk gestegen inflatie. Het restant van de coronamiddelen zal in 2023 worden ingezet om exploitatietekorten bij culturele instellingen (gedeeltelijk) te compenseren. Na correctie is naar € 1.600.000 naar 2023 overgeheveld. Hiervan besteden we € 1.000.000 aan exploitatietekorten bij culturele instellingen om die (gedeeltelijk) te compenseren (besluit perspectiefnota, beslispunt 14). Mocht uit inventarisatie blijken dat €1.000.000 niet voldoende is, dan zullen wij de resterende € 600.000 geheel of gedeeltelijk inzetten voor de exploitatietekorten in 2023 aan de culturele basis- en meerjarenvoorzieningen.

Onderwerp:	Beeldende Kunst
Bedrag:	€ 60.000
	Uit de Sonsbeektentoonstelling die in de zomer van 2021 heeft plaatsgevonden, wordt in 2023 de aankoop afgerond van het kunstwerk van Jennifer Tee. Hiervoor is in 2022 een bedrag gereserveerd. Het restant van het overgehevelde bedrag wordt ingezet voor kunstopdrachten die in 2023 tot voltooiing worden gebracht.

Onderwerp:	Huisvesting creatieve en culturele sector (subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen)
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Het beschikbare budget wordt in 2023 besteed aan een tweetal doelen. In het kader van het Plan van Aanpak Huisvesting Culturele en Creatieve Sector ontvangt de Stichting Krachtstroom026 een subsidiebijdrage van € 40.000,- om het bedrijfspand aan de Koriander straat 81 in Malburgen-Oost geschikt te maken als culturele broedplaats. In het gebouw wordt voor 24 cultureel en creatief ondernemers een betaalbare werkruimte gerealiseerd. De Stichting Jacobiberg heeft, vanwege gestegen kosten per juli 2023 voor het gebruik van het gebouw op De Hes als popcentrum, te maken met een hogere bruikleenvergoeding aan de eigenaar. De extra subsidiebijdrage van € 60.000,-die de Stichting in 2023 nodig heeft om deze verhoogde vergoeding te kunnen voldoen wordt gedekt uit de beschikbare middelen voor huisvesting van de culturele en creatieve sector.

Onderwerp:	Kerkenvisie
Bedrag:	€ 20.000
Toelichting:	Het overgehevelde budget wordt dit jaar volledig besteed. Het extern bureau is aan de slag met het opstellen van het geplande actieplan.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Onderwerp:	Regionale middelen in het kader van participatie
Bedrag:	€ 1.880.000
Toelichting:	Arnhem ontvangt, als centrumgemeente van onze arbeidsmarktregio, diverse middelen vanuit het rijk in het kader van participatie. Over de inzet van de middelen vindt regionale afstemming plaats, dit gebeurt via het Regionaal Werkbedrijf. Er is uiteindelijk eind 2022 een bedrag van € 2.000.708 overgeheveld naar 2023. Voor 2023 is er een jaarplan vastgesteld met de geplande activiteiten en de hieraan gekoppelde middelen. De (verwachte) overgehevelde middelen vanuit 2022 zijn hierin meegenomen. Op een aantal onderdelen uit het jaarplan heeft de uitvoering vertraging opgelopen, zie hiervoor ook de tekst bij ‘Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023’.

Onderwerp:	Budget Impuls Integraal werken
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	In 2022 is door het rijk € 510.000 beschikbaar gesteld voor het verbeteren van de integrale dienstverlening en de aanpak van meervoudige problematiek binnen het sociaal domein. We hebben deze middelen in 2022 onder andere ingezet voor de voorbereiding op de Wet aanpak meervoudige problematiek in het sociaal domein (WAMS). In 2023 zetten we het restant van de middelen in voor de versterking van de samenwerking in de wijken tussen de teams leefomgeving, sociale wijkteams en de gebiedsteams Werk & Inkomen, verbetering van de monitoring en diverse andere projecten.

Onderwerp:	Onderzoek naar zelf organiseren Schulddienstverlening
Bedrag:	€ 65.000
Toelichting:	Dit budget wordt dit jaar ingezet voor de financiering van een extern projectleider.

Onderwerp:	Tozo
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	In 2023 is dit budget ingezet voor de verdere afwikkeling van (invordering van) Tozo verstrekkingen.

S07 Zorg

Onderwerp:	Projecten jeugdzorg
Bedrag:	€ 380.000
Toelichting:	Vorig jaar zijn er extra rijksmiddelen jeugdzorg beschikbaar gekomen en aan het budget Jeugdzorg toegevoegd. Voorzien was toen dat deze middelen ook zouden worden ingezet ten behoeve van projecten en activiteiten die zouden bijdragen aan de verdere doorontwikkeling van de jeugdzorg en het jeugdbeleid. Dat is in 2022 ten dele gebeurd. Het betreft hier onder andere het project beperken wachtlijsten jeugd-ggz, project monitoren jeugdbeleid, project wijknetwerken werken jeugdbeleid (minder zorgaanbieders) alsook project onderzoek reële tarieven jeugdzorg. Ook dit jaar lijkt niet het volledige bedrag te worden ingezet. Het gaat dan met name om het project monitoren jeugdbeleid en het project wijknetwerken werken. Verwacht wordt dat hier in 2024 wel op wordt uitgegeven. Aan het eind van het jaar zullen de niet bestede middelen worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve WMO & Jeugdzorg, overeenkomstig het door de raad ingestelde doel van deze reserve.

Onderwerp:	Toegang huishoudelijke ondersteuning en stress sensitief werken
Bedrag:	€ 178.000
Toelichting:	De centrale toegang huishoudelijke ondersteuning is eind 2022 belegd bij de sociale wijkteams. De sociale wijkteams pakken alle aanvragen voor de algemene voorziening en de maatwerkvoorziening op en geven op basis van de situatie een prioritering aan de aanvraag. Zo wordt geborgd dat de meest kwetsbare inwoners als eerste in aanmerking komen voor huishoudelijke ondersteuning. Het budget wat beschikbaar is gemaakt voor de pilot fase zal naar verwachting voor het eind van 2023 op zijn. De centrale toegang huishoudelijke ondersteuning zal uiteindelijk geborgd worden in de dienstverleningsovereenkomst. In het kader van stress sensitief werken worden ook diverse activiteiten uitgevoerd. Na de zomer wordt bezien in hoeverre de inbedding voldoende is of dat bijsturing nodig is. Het uitgangspunt is dat het budget wordt besteed in 2023.

S08 Welzijn en inclusie

Onderwerp:	Opvang dakloze jongeren
Bedrag:	€ 950.000
Toelichting:	Deze middelen zijn volledig ingezet voor een tijdelijke voorziening voor dakloze jongeren tussen ‘echte’ opvang en zelfstandig wonen in.

Onderwerp:	Uitvoeringsplan Vrij zijn in Arnhem, voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme
Bedrag:	€ 150.000
Toelichting:	Van het vastgestelde uitvoeringsplan ‘Vrij zijn in Arnhem’, zijn veel acties opgepakt en staan er nog veel op de planning. We zitten in de opstartfase en de inzet van middelen loopt achter op de begroting. Daarnaast zijn er in 2023 relatief veel middelen toegevoegd aan de begroting, waarvoor we steeds in overleg met onze partners vaststellen hoe we die inzetten. Het tot uitvoering brengen van activiteiten vraagt dus tijd. Ook omdat we vanaf het begin het eigenaarschap beleggen bij de betreffende domeinen van de gemeente en de partners in de stad. Zo borgen we de activiteiten duurzaam. Doordat de kosten in de opstartfase lager uitvallen, zijn de naar 2023 overgehevelde middelen nog niet volledig ingezet, maar wel nodig in 2024.

Onderwerp:	Arbeidsmarkttoelage 1,13% welzijn
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Vorig jaar is via het gemeentefonds extra rijksbudget beschikbaar gesteld voor het toekennen van een arbeidsmarkttoelage aan medewerkers in de zorg- en welzijnssector. Deze middelen zijn inmiddels verwerkt in de (regionale) tarieven voor jeugdzorg en wmo, maar bleken niet toereikend voor een extra verhoging van de subsidie aan onze welzijnsinstellingen. Hiervoor zijn bij de turap 2022 en de begroting 2023 extra middelen vrijgemaakt om die deels beschikbaar te houden voor aanspraken door instellingen bij de subsidieafrekening 2022, die dit jaar volgt. Nog niet alle subsidie-afrekeningen 2022 zijn afgerond. Op dit moment is iets minder dan de helft van het overgehevelde bedrag ingezet.

Onderwerp:	Gezins-en kindbescherming
Bedrag:	€ 732.000
Toelichting:	Vorig jaar zijn door het Rijk via de Decentralisatie-Uitkering VrouwenOpvang (DUVO) voor een periode van 4 jaar extra middelen toegevoegd ten behoeve van het programma Gezins-en kindbescherming. Arnhem is centrumgemeente vrouwenopvang en bestrijding huiselijk geweld voor zowel de regio Centraal Gelderland als de regio Achterhoek. Met de regio Achterhoek is afgesproken dat hun aandeel in de extra rijksmiddelen van circa € 250.000 per jaar aan de gemeente Doetinchem zal worden overgemaakt. De verwachting is dat het restant dit jaar niet tot volledige besteding komt. Aan het eind van het jaar zullen daarom de niet bestede middelen worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve Beschermd en Weerbaar, overeenkomstig het door de raad ingestelde doel van deze reserve.

Onderwerp:	Maatschappelijke Opvang
Bedrag:	€ 650.000
Toelichting:	De beoogde ontwikkeling kon geen doorgang vinden en op dit moment wordt er gekeken naar een invulling die aansluit met het Nationaal Actieplan Dakloosheid, in combinatie met huisvesting bijzondere doelgroepen. Tegelijk heeft de eindafrekening van de subsidies een financieel nadeel opgeleverd, dit als gevolg van de hogere kosten van opvang tijdens de winterperiode en de coronacrisis. Deze middelen zijn hiervoor ingezet.

S09 Gezondheid en sport

Onderwerp:	Investeren in preventie en gezondheid (motie 21M52g)
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	Op grond van de motie 21M52g (Investeren in preventie en publieke gezondheid loont) is er budget beschikbaar gesteld voor o.a. inzet op de functiewaardering jeugdartsen en verpleegkundigen bij VGGM Verder heeft het college de incidentele ruimte benut om bestaande preventie-activiteiten uit te breiden, of nieuwe interventies te bekostigen. In 2023 is er, naast de inzet op functiewaardering, uitvoering gegeven aan nieuwe interventies door een incidentele bijdrage voor een gezondheidsplein in Rijnstate en is er een pilot gestart rondom een gezondheidsmakelaar.

S10 Klimaat en energie

Onderwerp:	Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost
Bedrag:	€ 6.100.000
Toelichting:	De hier vermelde € 6,1 miljoen is volledig toegevoegd aan de bestemmingsreserve Volkshuisvestingsfonds (VHF) Arnhem-Oost. Dit betreft een project waarbij het doel is om 1.754 woningen in deze wijk te verduurzamen. De € 6,1 miljoen dient als gemeentelijke co-financiering voor dit project en is zal gedurende de looptijd van dit project (tot en met eind 2031) hiervoor worden ingezet.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Onderwerp:	Bodemonderzoek en sanering
Bedrag:	€ 160.000
Toelichting:	Vanuit het budget van Bodemonderzoek en sanering wordt er een bijdrage van 160.000 aan het project "Renaissance van de Velperweg". Vanwege de vertraging in het start van het project zal deze bijdrage pas vanaf 2024 nodig zijn, hierdoor is dit budget nog niet uitgegeven.

Onderwerp:	Grondwal / uitbreiding woonwagenkamp Bethaniënstraat
Bedrag:	€ 3.865.000
Toelichting:	In maart 2022 zijn er voorbereidingen voor het verwijderen van de grondwal opgestart. Dit is later stopgezet omdat er nog geen besluit over de herinrichting van de woonwagenlocatie genomen was, dit zou dan tegelijkertijd uitgevoerd kunnen worden. Volgens planning kan er in november gestart worden met de werkzaamheden. De sanering van de grond volgt later bij een positief besluit op de herinrichting.

Onderwerp:	Nieuwe Haven - Uitkoopregeling
Bedrag:	€ 65.000
Toelichting:	Van de oorspronkelijk 15 woonboten met ligplaats resteren er nog vier woonboten, van drie verschillende eigenaren. Tot overeenstemming komen met deze laatste drie eigenaren gaat moeizaam. De gesprekken van dit jaar met de eigenaren hebben nog niet geleid tot een positief resultaat, maar ook niet tot een definitief negatief resultaat. Hierdoor zal het resterende budget naar verwachting ook dit jaar niet volledig uitgeput kunnen worden.

Onderwerp:	Invoeringskosten Omgevingswet
Bedrag:	€ 1.019.000
Toelichting:	De datum van inwerkingtreding van de Omgevingswet is verschoven van 1 januari 2023 naar 1 jan 2024. Het zwaartepunt van het inrichten en testen van het digitale systeem, de werkprocessen en de interne en externe communicatie over de veranderingen in de dienstverlening zijn hierdoor op de tweede helft van 2023 en de eerste helft van 2024 komen te liggen. Hierdoor zal niet het volledige budget in 2023 worden benut en is het restant in 2024 nodig.

S12 Wonen en leefomgeving

Onderwerp:	Straatwerk n.a.v. uitgevoerde werkzaamheden Kabels & Leidingen
Bedrag:	€ 125.000
Toelichting:	Als gevolg van personeelsproblemen bij aannemers (gebrek aan stratenmakers) lukte het in 2022 niet om alle herstelwerkzaamheden aan het straatwerk, als gevolg van graafwerkzaamheden kabels en leidingen, af te ronden. In 2023 wordt deze achterstand ingelopen en worden de doorgeschoven middelen volledig besteed.

Onderwerp:	Afvalkoers 2022-2026 "Arnhem Schoner"
Bedrag:	€490.000
Toelichting	De uitvoering van de afvalkoers is in 2022 iets later dan gepland vastgesteld. Inmiddels loopt de uitvoering en zullen de doorgeschoven middelen in 2023 volledig worden besteed.

Onderwerp:	Woonwagenlocaties
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	Na overleg met de bewoners van de Gelderse Rooslaan is besloten om voor een uitbreiding te gaan van twee standplaatsen. Dit wijkt af van de schetsplan dat met de bewoners was besproken in november 2022 waarbij uit was gegaan van vier standplaatsen. Op basis van de gewijzigde schetsplan gaan we met corporatie om de tafel om dit doel te realiseren. Als gevolg van de gewijzigde plannen is de uitvoering vertraagd en zullen de middelen pas in 2024 worden besteed

	In januari is met de bewoners van de Merwedestraat overlegd en op basis daarvan zijn schetsplannen opgesteld. Uitbreiden van het aantal standplaatsen gaat vrijwel altijd ten koste van het parkeren op de naastgelegen parkeerplaats. In het najaar wordt onderzocht wat hiervan de impact is op de omgeving. Als gevolg hiervan zullen de middelen voor de Merwedestraat niet in 2023 worden ingezet.

Onderwerp:	Arnhem-Oost stedelijke vernieuwingsgebieden
Bedrag:	€ 825.377
Toelichting:	Met de kick-off van het Nationaal Programma Arnhem-Oost (NPAO) is de aanpak in 2023 een nieuwe fase ingegaan. Er is een gebiedsplan opgesteld langs drie inhoudelijke lijnen met in totaal 30 geformuleerde acties. We hebben hierbij opnieuw gekeken naar de beschikbare middelen voor de komende jaren en hoe we deze inzetten. We verwachten daarnaast voor de komende jaren extra rijksmiddelen om het nationaal programma uit te voeren vanuit diverse regelingen. Tegelijkertijd zijn we druk bezig met uitwerken en opstarten van diverse initiatieven binnen de drie inhoudelijke lijnen. Daarmee verwachten we de overgehevelde middelen uit 2022 dit jaar volledig te besteden.

Onderwerp:	Wegen
Bedrag:	€ 1.000.000
Toelichting:	In 2022 heeft een tweetal investeringsprojecten vertraging opgelopen. Ten eerste de Hollandweg, waar pas in 2023 gestart kon worden in verband met de beschikbaarheid van vervangend openbaar vervoer. Ten tweede de Groningensingel. De scope is hier groter geworden, omdat we naast regulier onderhoud aan de weg, conform de begroting ook verhardingen opruimen. Beide projecten zijn in 2023 in uitvoering gegaan. De overgehevelde kredietruimte wordt volledig besteed.

Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023

In onderstaande tabellen wordt vooruitgeblikt naar de Nota Budgetoverheveling 2023. Hiermee wordt inzicht gegeven in de onderwerpen waarvan op dit moment al wordt verwacht dat de activiteiten niet of onvolledig worden uitgevoerd dit jaar. Dit is een eerste inschatting en is ter informatie aan deze turap toegevoegd.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Onderwerp:	Verduurzaming gemeentelijk vastgoed
Bedrag:	€ 250.000
Toelichting:	De verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed vraagt meer voorbereidingstijd dan verwacht. Er dient eerst een goede inventarisatie te worden gemaakt van wat nodig is voor welk pand en wanneer dat het meest efficiënt opgepakt kan worden. Van het budget van € 500.000 voor de uitvoering van de wettelijke maatregelen zal naar verwachting € 250.000 overblijven dit jaar en zal nodig blijven voor verduurzaming van de betreffende panden.

S01 Veiligheid

Onderwerp:	Veiligheidshuis
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	Gelderland Midden kent twee veiligheidshuizen, namelijk veiligheidshuis regio Arnhem en veiligheidshuis West Veluwe Vallei (WVV). De gemeenten Arnhem en Ede fungeren als centrumgemeenten en ontvangen budget dat voor regionale doeleinden bestemd is. Op dit moment is de doorontwikkeling van de veiligheidshuizen opgestart. Veel casuïstiek zal moeten worden verplaatst van het VHH naar wijkniveau en het veiligheidshuis zelf zal zich meer moeten gaan positioneren als expertisecentrum voor urgente en geprioriteerde casuïstiek. Hiervoor zijn het komende jaar naar verwachting meer middelen nodig om op organisatorisch en operationeel niveau deze structuurveranderingen door te voeren met expertise en ondersteuning, hiervoor wordt het regionaal ontvangen geld uit 2023 aangewend.

Onderwerp:	Experiment gesloten coffeeshopketen
Bedrag:	€ 380.000
Toelichting:	In het regeerakkoord van 2017 is afgesproken dat er een experiment komt met de teelt en verkoop van hennep of hasjiesj voor recreatief gebruik. Arnhem heeft daarvoor al middelen ontvangen en ontvangt tot en met 2024 elk jaar € 162.500. Van deze gelden dient het gehele project bekostigd te worden. Op dit moment bevindt het experiment zich nog in de opstartfase. De experimenteerfase, met vermoedelijke startdatum Q1 2024, zal hierna volgen en zal 4 jaar duren. De reeds ontvangen middelen (2023 en eerder) zijn tevens noodzakelijk om hieraan uitvoering te geven. Ondanks dat het niet wenselijk is middelen meerdere jaren over te hevelen wordt toch voorgesteld om de reeds ontvangen middelen over te hevelen naar 2024 zodat uitvoering gegeven kan worden aan het experiment.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Onderwerp:	Onderzoek naar zelf organiseren Schuldhulpverlening
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Het beschikbare budget wordt niet volledig in 2023 besteed. Een deel van het onderzoek vindt in 2024 plaats. Daarom wordt er € 100.000 doorgeschoven.

Onderwerp:	Dienstverlening gemeenten aanpak armoede en schulden
Bedrag:	€ 540.000
Toelichting:	In de meicirculaire is hiervoor een incidentele bijdrage ontvangen. € 540.000 hiervan wordt in 2024 ingezet voor de implementatie van zelf organiseren Schuldhulpverlening.

Onderwerp:	Regionale middelen in het kader van participatie
Bedrag:	€ 1.652.770
Toelichting:	Arnhem ontvangt, als centrumgemeente van onze arbeidsmarktregio, diverse middelen vanuit het rijk in het kader van participatie. Over de inzet van de middelen vindt regionale afstemming plaats, dit gebeurt via het Regionaal Werkbedrijf. Voor 2023 is er een jaarplan

	vastgesteld met de geplande activiteiten en de hieraan gekoppelde middelen. Op een aantal onderdelen uit het jaarplan heeft de uitvoering vertraging opgelopen. Daarnaast is er regionaal de wens om een deel van de beschikbare middelen op te nemen in een meerjarenplan, dit wordt nog nader uitgewerkt. Op basis van de 1e rapportage over 2023 verwachten we € 1.652.770 over te hevelen naar 2024.

Onderwerp:	Onderzoek schuldhulpverlening bureau zelfstandigen
Bedrag:	€ 70.000
Toelichting:	Vanuit de circulaire zijn middelen beschikbaar gekomen voor bijzondere bijstand voor zelfstandigen. Dit budget wordt in 2023 ingezet voor onderzoek naar aanbesteding van schuldhulpverlening voor ondernemers. De verwachting is dat een groot deel van dit budget in 2024 pas wordt uitgegeven.

Onderwerp:	Budget pilot bijverdienbeloning
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	In juli 2023 is de tweejarige pilot bijverdienbeloning gestart waarmee we inwoners stimuleren om te werken in deeltijd naast hun uitkering en hen hiervoor belonen. In totaal is er voor de pilot € 3,4 miljoen gereserveerd. In 2023 is het benodigde bedrag ingeschat op € 1,0 miljoen. We schatten nu in dat we in 2023 voor de eerste uitbetaling van de bijverdienbeloning en bijkomende kosten € 0,7 miljoen nodig hebben. De eerste betaling van de bijverdienbeloning vindt in maart 2024 plaats en heeft betrekking op de premieperiode juli–december 2023. De totale verwachte kosten voor de pilot veranderen vooralsnog niet. We stellen daarom voor € 0,3 miljoen over te hevelen naar 2024.

S08 Welzijn en inclusie

Onderwerp:	Herinrichting consultatiebureaus
Bedrag:	€ 145.000
Toelichting:	Vanwege nieuwe zorgpartners in het gebouw van Rijnstate Poli Zuid (RKV) zal het daar gehuisveste consultatiebureau verhuizen naar elders in de wijk. Daarom wordt er in samenspraak met de VGGM gezocht naar een nieuw onderkomen voor dit consultatiebureau. In 2023 worden voor de herinrichting van dit nieuwe consultatiebureau nog geen kosten verwacht. Dit wordt actueel bij aanvang van 2024.Voor deze incidentele herinrichtingskosten wordt het voordeel uit de DVO van vorig jaar overgeheveld naar 2024. Hieruit worden verbouwings- en inrichtingskosten voor de nieuwe locatie van het consultatiebureau bekostigd.

Onderwerp:	Uitbreiding capaciteit dakloosheid
Bedrag:	€ 395.000
Toelichting:	In de Perspectiefnota is aangegeven dat voor uitbreiding van capaciteit van maatschappelijke opvang voor 2023 en voor 2024 (via overheveling) budget beschikbaar is in de brede aanpak middelen dakloosheid. Dekking voor de jaren 2025 tot en met 2027 kan gerealiseerd worden uit de BR Beschermd en Weerbaar. Het gaat om uitbreiding capaciteit Kruispunt, de Duif, gezinsopvang en inzet ervaringsdeskundigheid. Hiervoor is een overheveling van € 395.000 nodig.

Onderwerp:	Maatschappelijke opvang
Bedrag:	€ 450.000
Toelichting:	In 2023 zijn extra middelen beschikbaar gekomen vanuit het Nationaal Actieplan Dakloosheid, die nog niet volledig besteed zijn. Desondanks blijft de opgave in de aanpak van dakloosheid onverminderd urgent en heeft prioriteit, waardoor het noodzakelijk is om deze middelen over te hevelen naar 2024. Momenteel wordt samen met de ketenpartners Maatschappelijke Opvang en de regiogemeenten gewerkt aan een doorvertaling van het Nationaal Actieplan Dakloosheid “Eerst een Thuis” naar de regio Centraal Gelderland. Het is daarom noodzakelijk dat deze middelen beschikbaar blijven voor de verdere aanpak van dakloosheid, waaronder de beweging van Maatschappelijke opvang naar ‘Wonen Eerst’.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Onderwerp:	Milieuplan
Bedrag:	€ 130.000
Toelichting:	Voor de oplevering van het milieuplan, nu genoemd het Plan Gezonde Leefomgeving "Arnhem maakt buiten gezond", is 300.000 euro gereserveerd in 2023. Van deze 300.000 zal 170.000 worden besteed voor de oplevering en het schrijven van het plan in 2023. Verzoek is daarom om de resterende 130.000 over te hevelen naar 2024 om te besteden aan o.a. het begeleiden van de laatste opleverfase en nieuwe monitoring.

Onderwerp:	Grondwal / uitbreiding woonwagenkamp Bethaniënstraat
Bedrag:	€ 3.500.000
Toelichting:	In November staan de werkzaamheden gepland voor de verwijdering van de grondwal. Door de vertraging in de startdatum door het uitblijvende besluit van de herinrichting zal niet het volledige budget besteed kunnen worden in 2023.

S12 Wonen en leefomgeving

Onderwerp:	Woonwagenlocaties
Bedrag:	€ 250.000
Toelichting:	Door de gewijzigde schetsplan van de Gelderse Rooslaan en de noodzaak van een impactanalyse op de Merwedestraat zijn de uitvoeringen van deze projecten vertraagd en zullen de resterende middelen in 2024 opnieuw nodig zijn om onze doelen te realiseren.

Bijlage 3 Investeringen

Jaarlijks wordt het Meerjarig InvesteringsPlan (MIP) in de Begroting geactualiseerd. In deze Turap wordt gerapporteerd over de verwachtingen rondom de realisatie van de begrote investeringen halverwege het jaar 2023. Dit betreft begrote investeringen uit de begroting 2023, vanuit voorgaande jaren naar 2023 doorgeschoven investeringen en tussentijds vastgestelde investeringen door de raad.
In de onderstaande tabel is weergegeven wat de begrote investeringen voor 2023 per programma zijn. In de toelichting onderaan de tabel staat aangegeven bij welke programma's grote afwijkingen worden verwacht, met daarbij een toelichting over de specifieke investeringen die dit betreft.

Nr.	Programma	Begroting 2023
Bedragen x €1.000		
S00	Bestuur, dienstverlening en financiën	6.328
S02	Bereikbaarheid	25.575
S03	Economie	250
S04	Onderwijs	41.246
S05	Cultuur	392
S08	Welzijn en inclusie	8.970
S09	Gezondheid en sport	5.929
S10	Klimaat, energie en milieu	757
S12	Wonen en leefomgeving	13.097
		102.544

Activeren plankosten
Op 31 mei heeft de raad de nota grondbeleid vastgesteld. Besloten is om plankosten van een (her)ontwikkeling te activeren nadat uit een raadsbesluit gebleken is dat er bestuurlijke instemming is voor deze (her)ontwikkeling. Voor de volgende projecten waarvoor nog geen grondexploitatie is vastgesteld, geldt dat de raad al wel een besluit heeft genomen waaruit deze bestuurlijke instemming blijkt: Spoorzone (Schaapsdrift, Rijnpark, Presikhaaf 3), Nijmeegseweg, Woudrichemstraat/Brabantweg, de Kloosterstraat, Koningsplein/Stadstheater en het Bestuurskwartier. De prognose is dat het in 2023 te activeren bedrag aan plankosten voor het totaal van deze ontwikkelingen € 2,4 miljoen zal bedragen. Indien in 2023 de grex van de Nijmeeegseweg wordt vastgesteld bedraagt de prognose van de te activeren plankosten € 2,1 mln.

Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel
Als gevolg van capaciteitsproblemen bij Liander wordt de sporthal pas op 1 november voorzien van de juiste energieaansluiting. Hierdoor vertraagt de geplande oplevering in juli en ingebruikname per 1 september van sporthal Middachtensingel. Er is maximaal gezocht naar oplossingen maar helaas zijn hier geen reële opties voor. Hierdoor wordt de oplevering uitgesteld tot tenminste november 2023, het gebouw kan dan per 1 januari 2024 in gebruik worden genomen. De financiële gevolgen hiervan zijn nog niet volledig in te schatten, maar vooralsnog wordt uitgegaan dat het investeringsbudget met € 75.000 wordt overschreden als gevolg van deze vertraging. Dit leidt tot circa € 4.000 aan hogere kapitaallasten vanaf 2024.

Investeringskrediet MFC De Spil
Medio 2021 is er voor de 3 MFC's in Arnhem een aanvraag ingediend bij RVO voor de zogenaamde SUVIS-regeling (Verbetering Luchtkwaliteit). Voor alle 3 de MFC's heeft het RVO een goedkeurende beschikking afgegeven. Uit de aanbestedingsprocedure van MFC De Spil blijkt dat het beschikbare budget onvoldoende is om de werkzaamheden uit te voeren. De aanbesteding stopzetten is weinig zinvol omdat wij toch verantwoordelijk zijn voor een goede oplossing voor "frisse scholen". Bovendien is het niet de verwachting dat een nieuwe aanbesteding financieel gunstiger zal zijn. Tenslotte lopen we dan het risico om de subsidie van het rijk te verliezen.
De effecten van de overige 2 MFC's zijn nog niet bekend. Als gevolg van gestegen prijzen en begroting op basis van "oude" uitgangspunten als decentrale ventilatie wordt het beschikbare budget voor Suvis-maatregelen voor MFC de Spil overschreden. Het financiële gevolg hiervan betekent een overschrijding van het investeringsbudget met € 395.023. Dit leidt tot circa € 25.281 aan hogere kapitaallasten vanaf 2024 gedekt uit de reeds beschikbare middelen, specifiek uit de middelen scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt.

Gele rijdersplein
November 2021 heeft de raad besloten tot restauratie van het AKU-monument en het aangrenzende openbaar gebied op het Gele Rijdersplein. Het (ontwerp) proces vraagt meer tijd dan vooraf ingeschat. Hierdoor schuift het moment van realisatie op. Dit, in combinatie met de gestegen bouwkosten, maakt dat de initiële indexering van de bouwkosten mogelijk niet toereikend is. Waarmee de kostenraming gebaseerd is op 2021, worden de kosten van de uitvoering nu gerealiseerd in 2024. Dit kan een tekort opleveren bij het definitief ontwerp. Duidelijkheid hierover wordt in het vierde kwartaal van 2023 verwacht.

Bijlage 4 Beheersing verbonden partijen

BVO De Connectie

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De Connectie is een organisatie in die volop in ontwikkeling is en waar de komende jaren veel moet gebeuren. Het is evident dat beheersing en control hierin belangrijk zijn. De beheersing is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. Het bestuur, het OGO (opdrachtgeversoverleg) en de demandorganisatie zijn hierin belangrijke gremia waarin sturing en beheersing nadrukkelijk terugkomen. Het controllersoverleg vervult hierin een belangrijke adviesrol ten aanzien van de P&C-producten van De Connectie.

Er wordt in de begroting een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. De beschreven risico's hebben voor een deel te maken met de uitgevoerde onderzoeken naar de totale ICT-keten van De Connectie. In samenspraak met de drie gemeenten zijn er negen verbeterpaden opgesteld die ertoe moeten leiden dat: 1. Het gewenste niveau van de informatievoorziening wordt bereikt (basis op orde). 2. De governancestructuur verder wordt ingericht waarbij afspraken worden vastgelegd over rollen, verantwoordelijkheden en de wijze van samenwerking.
De Connectie onderschrijft de principes van het risico gestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico’s te beheersen. Afgelopen jaar heeft De Connectie belangrijke stappen gezet ten aanzien van de invulling van het risicomanagement. Zo heeft er een uitgebreide risico-inventarisatie plaatsgevonden, zowel vanuit het perspectief van de organisatiedoelstellingen als vanuit het perspectief van business continuïteit. Waar nodig zijn aanvullende beheersmaatregelen genomen. De komende jaren gaat De Connectie verder met het door ontwikkelen van het risicomanagement door te investeren in het risicobewustzijn binnen de organisatie en het cyclisch en systematisch borgen van het risicomanagement.

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De risico's waarmee BVO DRAN te maken heeft zijn een veranderende relatie met de provincie, een zeer dynamische omgeving, kwetsbare burgers en daarmee politieke gevoeligheid.

De inrichting van het doelgroepenvervoer is gebaseerd op een 'open einde' systematiek. Hierom is de sturingsinformatie frequenter en gericht op continue monitoring. Structureel ontvangen we van de BVO DRAN managementinformatie en zogenaamde rittenbakken. Er is ongeveer tien keer per jaar ambtelijk en 6 keer per jaar bestuurlijk overleg. We zijn voornemens om informatie over het doelgroepenvervoer te verwerken in PowerBI zodat het onderdeel kan gaan uitmaken van de bestuursrapportage. In 2022 is gewerkt aan het opnemen van informatie over regiotaxi in PowerBI. Qua IT heeft dat meer voeten in aarde en kost meer tijd dan vooraf ingeschat. Dit geldt nog meer voor het opnemen van informatie over het routegebonden vervoer omdat de aangeleverde informatie niet uniform is tussen de vervoerders.

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving kunnen grote invloed hebben op de taakomvang en -inhoud van de omgevingsdienst ODRA. De impact van de Omgevingswet is waarschijnlijk groot. De Wet kwaliteitsborging bouwen (WKB) zal invloed hebben op de werkzaamheden die met bouw hebben te maken. Deze wet heeft een gefaseerde invoering. ODRA is samen met de deelnemende gemeenten actief bezig met de invoering van de Omgevingswet en WKB en rapporteert hier geregeld over. Door actief met komende ontwikkelingen bezig te zijn kan beter geanticipeerd worden op eventuele grote consequenties voor het personeelsbestand van ODRA.
In 2022 is gestart met de implementatie van de aanbevelingen uit het in 2021 verschenen rapport ‘Om de leefomgeving’ van de commissie Van Aartsen. De meeste initiatieven zullen vanuit het rijk worden geïnitieerd. Een van de mogelijke uitwerkingen kan zijn dat omgevingsdiensten moeten gaan fuseren.
ODRA heeft voor een aantal vakgebieden last van krapte op de arbeidsmarkt. Daarom is men begonnen met het aannemen van starters die met behulp van interne scholing en begeleiding de werkplekken bezetten waarvoor moeilijk ervaren specialisten te vinden zijn.
De omvang van het takenpakket van ODRA op het gebied van bouw, vergunningverlening en toezicht is direct afhankelijk van initiatieven van particulieren en bedrijven in de stad. Er kunnen grote verschillen zitten tussen jaren. Om hierop te anticiperen houdt ODRA een flexibele schil met personeel aan. Met de systematiek van outputfinanciering en een prognose van de gemeente op de bouwontwikkelingen wordt het beter mogelijk om de kosten voor de gemeente vooraf in te schatten.
De bij omgevingsdienst ODRA onderkende risico's voor gemeente Arnhem worden op de volgende wijzen beheerst. Allereerst is er maandelijks werkoverleg tussen de accounthouders van beide partijen. Relevante ontwikkelingen kunnen daar als eerste gesignaleerd worden. Actuele zaken worden op dagelijkse basis besproken. ODRA levert maandelijks productiecijfers en urenoverzichten. De cijfers worden met deze frequentie ook in het accountoverleg besproken. Realisatie van producten en uren kan zo getoetst worden aan planning en

budget, zo nodig kan worden bijgestuurd en zullen relevante ontwikkelingen gemeld worden in de financiële cyclus van de gemeente.
De portefeuillehouder heeft zitting in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van ODRA. Meerdere keren per jaar worden financiële tussenrapportages van ODRA in de vorm van een financieel dashboard in de bestuursvergaderingen besproken. De business controller Arnhem adviseert de portefeuillehouder op deze rapportages en kan risico's vroegtijdig signaleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan oplopende personeelskosten door schaarste op de arbeidsmarkt of bevindingen van de accountant.

Scalabor B.V.

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Scalabor rapporteert op diverse momenten richting de gemeente Arnhem (100% aandeelhouder) over de inhoudelijke en financiële voortgang inclusief de risico's: via begroting en jaarrekening en via de kwartaalrapportages. In deze stukken wordt expliciet stilgestaan bij de te onderscheiden risico's inclusief de beheersmaatregelen. Als aandeelhouder en belangrijkste klant van Scalabor zijn we hierover ook continu met elkaar in gesprek en houden we elkaar goed op de hoogte van belangrijke ontwikkelingen. Hiermee zorgen we voor inzicht in de risico's en trekken we samen op in de beheersing hiervan.

Sportbedrijf Arnhem

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Sturing
Het Sportbedrijf is de grootste uitvoerder van het sportbeleid van de gemeente Arnhem. Bij de verzelfstandiging van het Sportbedrijf, zijn vanuit de gemeente als opdrachtgever en eigenaar van het Sportbedrijf, afspraken gemaakt over de informatie- en stuurmogelijkheden voor de gemeente. Om de verwachtingen over en weer beter in beeld te hebben voeren de gemeente als eigenaar en opdrachtgever en het Sportbedrijf gezamenlijk, buiten de kwartaalgesprekken om, gedurende 2023, regelmatig overleg.
De organisatie van het Sportbedrijf en de samenwerking met de gemeente Arnhem wordt elk jaar professioneler. De afstemming tussen de teams Leefomgeving en het Sportbedrijf loopt goed, waarmee invulling wordt gegeven aan het uitgangspunt van 'van wijken weten'.

Het opdrachtgeverschap wordt meer gestroomlijnd. Het Sportbedrijf heeft in de kwartaalrapportages steeds conform afgesproken format gerapporteerd. Over de kwaliteit en met name over de (on)mogelijkheden van rapportage over effectiviteit en efficiëntie van interventies in de stad wordt met elkaar gesproken, alsmede wensen voor de toekomst op wijkniveau. Dit is een doorlopend proces, waarmee we verder gaan in 2023. Het inzicht in de kostprijs van de producten is nog onvoldoende. Er is steeds meer inzicht in kosten per locatie en per 'product'. Sportbedrijf en gemeente doorlopen gezamenlijk stappen om dit af te zetten tegen maatschappelijke meerwaarde. Hierdoor komt er steeds meer kennis beschikbaar over in hoeverre uitgaven zich verhouden tot gemeentelijke doelstellingen. Op basis daarvan kunnen beleidskeuzes gemaakt worden.

Financieel
Het eigen vermogen is € 1,6 miljoen. Voor 2022 e.v. is er een taakstelling van € 0,75 miljoen. Het Sportbedrijf heeft in 2022 een resultaat gehaald van omstreeks € 0,9 miljoen. Dit is grotendeels te verklaren door incidentele steun vanuit het Rijk in verband met de coronacrisis. Dit wordt grotendeels aangewend om het in verband met stijgende energieprijzen verwachte tekort van 2023 deels mee op te vangen. Er blijft voor 2023 nog een tekort over van omstreeks 0,5 miljoen en 2,7 miljoen voor 2024. Met de in de begroting opgenomen aanvullende subsidie voor 2023 en 2024 verwachten wij dat het Sportbedrijf bij gelijkblijvende activiteiten voldoende financiële middelen tot haar beschikking heeft.

Samenwerking
Nu het Sportbedrijf stabiel staat, is er weer meer ruimte gekomen om de focus te verleggen naar het gesprek op inhoud en gezamenlijke belangen. De afgelopen jaren is de samenwerking tussen gemeente en Sportbedrijf sterk verbeterd. De samenwerking blijft een onderwerp waarin continu geïnvesteerd wordt, ook in 2023 en verder.
Voorbeelden van inhoudelijke onderwerpen die gezamenlijk worden opgepakt zijn: verenigingsondersteuning, de bezetting van accommodaties en ontwikkeling van een positief sportklimaat. Hierover wordt de gemeenteraad in 2023 verder geïnformeerd.
We verwachten deze ontwikkeling met het MT van het Sportbedrijf in 2023 voort te kunnen zetten. Deze samenwerking zorgt ervoor dat het risicoprofiel van het Sportbedrijf als verbonden partij lager ingeschat wordt.

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De veiligheids- en gezondheidsregio Gelderland Midden is een wettelijk aangewezen regeling waarin wordt samengewerkt met vijftien verschillende gemeenten. De taken zijn onder verdeeld in een vijftal programma's (crisisbeheersing, brandweerzorg, GGD, ambulancezorg en bedrijfsvoering). VGGM wijst in haar begroting 2023 op de volgende risico's:
·Meerjarig effect van het COVID19 virus; preventie ten aanzien van kwetsbare groepen, advisering van hygiënemaatregelen, versterking infectieziektebestrijding, terug op niveau van reguliere diensten voor derden zoals reizigersvaccinaties en binden van medewerkers en vrijwilligers aan de organisatie;
·Naar aanleiding van de implementatie van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren (WNRA) is een complexiteit met betrekking tot de positie van de vrijwilligers ontstaan. Op basis van de huidige wet- en regelgeving is het onderscheid tussen een brandweervrijwilliger
·en een brandweermedewerker nauwelijks te maken. Hiermee heeft de invoering van WNRA een groot financieel risico op de betaalbaarheid van het huidige brandweermodel. Landelijk heeft een Denktank een oplossing voor deze ontstane situatie bedacht in de vorm van taakdifferentiatie. De financiële consequenties van de taakdifferentiatie worden nog nader geanalyseerd;
·Verdeelsleutel huisvestingskosten brandweer. De gemeentelijke bijdragen aan de brandweer zijn op basis van een nieuwe verdeelsleutel vastgesteld. De (regionale) huisvestingskosten van de kazernes en andere brandweeronderdelen zijn daarvan vooralsnog uitgezonderd;
·Arbeidsontwikkelingen, waaronder functiewaardering van verpleegkundigen. Vergelijkbare organisaties hebben verpleegkundigen hoger ingeschaald. Een aanpassing van de functiewaardering heeft grote consequenties op het budget of op de dienstverlening van de Jeugdgezondheidszorg en Algemene gezondheidszorg. Hiervoor is in de gemeentelijke begroting een extra budget opgenomen. Dat geldt ook voor de ICT-lasten;
·Toenemende ICT-lasten als gevolg van verdere digitalisering en plaats onafhankelijk werken. Meerdere (verouderde) systemen dienen op korte termijn vernieuwd te worden gebracht en toenemende gebruikerswensen gebaseerd op maatschappelijke 0ntwikkelingen zijn niet passend binnen de huidige ICT-budgetten.
·De grote druk op (gemeentelijke)financiën en bij andere opdrachtgevers leidt tot continuïteitsrisico's van niet door gemeentelijke bijdrage gefinancierde activiteiten.

De beheersing van bovenstaande risico's is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen. Het regionaal controllersoverleg en de Financiële Commissie die regelmatig bijeen komen vervullen hierin een belangrijke adviesrol, ook ten aanzien van de P&C-producten van de VGGM. Daarnaast wordt er actief samengewerkt bij bestuurlijke opdrachten. Per programma is door de VGGM een doelenboom opgesteld waarbij tevens de belangrijkste risicofactoren en mitiganten zijn genoemd.
Aan de hand van de zogenaamde "kans x effect"-methode wordt jaarlijks door VGGM een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke risico's en een kwantificering daarvan. Bij benadering wordt er een indicatie gegeven van het voor de organisatie benodigde weerstandsvermogen. Dit weerstandsvermogen wordt gevormd door de totale impact van de gekwantificeerde risico's te relateren aan de weerstandscapaciteit (zijnde het beschikbare eigen vermogen).

Daarnaast ontvangen de deelnemende gemeenten gedurende het jaar tussenrapportages van VGGM waarin wordt stilgestaan bij de actuele ontwikkelingen en de verwachtingen met betrekking tot de risico's worden beschreven.

Zowel de burgemeester als de wethouder publieke gezondheid zijn lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van VGGM. Het dagelijks bestuur en algemeen bestuur komen afzonderlijk van elkaar jaarlijks vijf keer bij elkaar. Onderwerp van gesprek is onder andere de P&C cyclus. Begrotingen en jaarrekeningen worden daar vastgesteld. Ook inhoudelijke ontwikkelingen/ risico's worden daar gedeeld.
Ondersteunende ambtenaren adviseren de burgemeester en wethouder als het gaat om de inhoud van de agenda. Deze ondersteunende ambtenaren zijn ook aangesloten op het controllersoverleg zoals eerder genoemd.

De raad krijgt de mogelijkheid om een zienswijze uit te brengen ten aanzien van de begroting en de bestemming van het resultaat na opmaken van de jaarrekening van VGGM. Eventuele financiële risico's worden opgenomen in gemeentelijke risicoprofiel.

In de afgelopen jaren is gebleken dat deze beheersstrategie volstaat.

Bijlage 5 Stand van zaken amendementen en moties

Hieronder is de stand van zaken van de amendementen en moties opgenomen die zijn aangenomen bij de behandeling van de Begroting 2023.

Bestuur, dienstverlening en financiën

22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties

De raad heeft besloten om proactief de mogelijkheden te laten onderzoeken tot het aangaan van een tweede buitenlandse relatie. Het onderzoek wordt op dit moment uitgevoerd.

22M158 Bevordering opkomst verkiezingen

Bureau Verkiezingen heeft diverse moskeeën benaderd en de Turkyem Moskee aan de Eemslaan bereid gevonden om een ruimte beschikbaar te stellen als stembureau. Tevens is hier voorafgaand aan de verkiezingen een proefstembureau ingericht. Ook bij komende verkiezingen zal er in één of meer moskeeën een stembureau worden ingericht, als daar gelegenheid voor is.
De burgemeester heeft vertegenwoordigers van alle moskeeën uitgenodigd voor een gesprek over hun mogelijkheden om hun achterban te stimuleren om hun stem uit te brengen bij verkiezingen.

Veiligheid

22M123 Manifest demonstratierecht

De burgemeester heeft het Manifest getekend. De raad wordt direct na de zomer geïnformeerd. We betrekken de jaarlijkse evaluatie bij de op instigatie van de raad jaarlijks te houden veiligheidstafel.

22M133 Stel aantal BOAs op straat veilig

In de begroting is een straatcapaciteit van 29 fte verwerkt. Voor wat betreft het handhavingsbeleid wordt momenteel de hand gelegd aan het opstellen ervan (met name de keuzes capaciteit versus inzetwensen). Het uitvoeringsplan zal aansluiten bij de jaarlijkse planning die gekoppeld was en is aan de wijkveiligheidsagenda's. Hiermee wordt, naast het focussen op stadsbrede problematieken, ook oog gehouden voor het wijkgericht werken. Per slot van rekening moeten we daar zijn waar we nodig zijn.

Bereikbaarheid

22M141 Kaders voor mobiliteitsingrepen

De motie is afgedaan met de raadsbrief Impact werkzaamheden op genoemde wegen in motie 22M141.

Economie

22A66 Bridge to Liberation

De voorgestelde financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M132 Een brug naar de toekomst

Zoals in de motie is aangegeven, werken we aan een voorstel hoe we na 2024 invulling blijven geven aan de slag om Arnhem herdenking in het algemeen en De Bridge to Liberation in het bijzonder, inclusief een financiële paragraaf. We hebben BMC tevens gevraagd om breed (dus ook buiten gemeente Arnhem) op te halen hoe men omgaat met herdenkingen nu en in de toekomst, hoe geven we invulling nu de veteranen uit WOII er steeds minder aanwezig kunnen zijn, hoe blijft de jonge generatie aangehaakt? Daarvoor gaat BMC in gesprek met een aantal lokale, regionale en landelijke partners. Ook intern worden er gesprekken gevoerd met relevante beleidsvelden, zoals inclusie en diversiteit. De oplevering is begin november gepland.

22M170 Oog voor alle studenten

Arnhem Studiestad gaat drie dingen doen om de informatievoorziening voor deze doelgroep te verbeteren:

- Op de website (Eng/Ned) van Arnhem Studiestad worden links geplaatst naar belangrijke plekken of initiatieven voor deze doelgroep die de kennisinstellingen beschikbaar zijn. Deze informatie is inmiddels beschikbaar (half juli 2023).
- Op de site komt een vlog van een Caribisch Nederlandse student over studeren, werken en leven in Nederland (uiterlijk september 2023)
- Er komt een informatiecampagne over rechten en plichten van studenten rondom studentenhuisvesting. De gemeente is in de lead, overlegt met kennisinstellingen en studenten en SH& is ook betrokken. Het resultaat hiervan wordt zichtbaar op de site van Arnhem Studiestad en de kennisinstellingen (is gestart).

22M179 Living statues op de agenda van 2023
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “Subsidieregeling Producties, Evenementen en Festivals gemeente Arnhem 2023”

Onderwijs
22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin
Samen met Natuurcentrum Arnhem is een kernteam gevormd om de praktische uitvoering vorm te geven. Er is een plan van aanpak opgesteld voor de periode 2023 – 2025.,
Momenteel worden de wensen en behoeften van schoolbesturen en scholen geïnventariseerd. Met behulp van een enquête en diverse gesprekken met zowel de overkoepelende schoolbesturen van Delta, Flores, Onderwijsspecialisten als overleggen met directeuren van individuele scholen worden de komende maanden de wensen, behoeften, kansen en risico’s per school in kaart gebracht. Deze nazomer worden er inspiratiemiddagen en ontwerpsessies met de scholen, schoolbesturen en andere betrokkenen georganiseerd.
Aan de hand van deze inventarisatie zal in het najaar 2023 een maatwerkaanpak worden opgesteld. Deze maatwerkaanpak bestaat uit maximaal vier varianten die aansluiten bij de behoeften en mogelijkheden van scholen. Dit jaar vindt er een pilot-moestuinlesprogramma bij de Witte Vlinder (Flores Onderwijs) in Arnhem Noord en de Johannes school (Delta Scholengroep) in Arnhem Zuid plaats, dat input biedt voor de maatwerkaanpak voor andere scholen.

22A62 Structurele investering in intellectuele ontwikkeling en laaggeletterdheid jeugd & jong volwassenen
In het kader van ‘Een kansrijk Arnhem’ is in de begroting een ophoging van €65.000 per jaar vanaf 2023 tot 2026 voorgesteld, ten gunste van de subsidiëring van Rozet. De uitbreiding van het gratis lidmaatschap voor de leeftijdscategorie tot 24 jaar (ten opzichte van 18 jaar) is ingegaan op 1 januari 2023.
Om het gebruik van dit gratis lidmaatschap te stimuleren zijn verschillende promotieacties opgezet. 1. Flyer in de bibliotheken met de pakkende tekst “Hey harde werker! Toe aan een pauze - leen een boek!” gericht op de studerende jongeren in de Rozetvestigingen. 2. Mailings naar de verschillende doelgroepen en 3. posts op social media (instagram en tiktok).
Hiermee is een grote doelgroep bereikt. Het resultaat van de ophoging van de leeftijdsgrens naar 24 in combinatie met de aandacht voor het lidmaatschap heeft tot een toename van het aantal lidmaatschappen geleid. Daarop aansluitend is het aantal uitleningen gestegen met 31%.

22M121 Niet de energierekening betalen met de kwaliteit van ons onderwijs
Naar aanleiding van de motie is er een uitvraag gedaan bij scholen/onderwijspartners. De meeste scholen gaven aan vaste contracten te hebben met energieleveranciers. In de praktijk zijn de kosten voor deze scholen daarom niet gestegen. Wij hebben geen signalen ontvangen van scholen dat zij eventuele hogere energiekosten betalen uit hun onderwijsbudget.
De stijging van de energiekosten is een landelijk thema. Er is dientengevolge een Rijksregeling ontwikkeld om dit te ondervangen. Scholen kunnen sinds begin 2023 contact opnemen met DUO om tot maatwerk te komen: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/financiering-onderwijs/vraag-en-antwoord/financiele-problemen-school-door-stijgende-energierekeningen. Mochten er financiële problemen ontstaan door gestegen energielasten kunnen scholen zich dus wenden tot het rijk.

22M130 Pilot OCW aanvragen voor hoogbegaafde thuiszitters
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “Voortgangsbrief op het thema hoogbegaafdheid”.

22M137 Verbeter schoolventilatie door coördinatie
Over de implementatie van de SUVIS-plannen (Specifieke Uitkering Ventilatie in Scholen) is de geïnformeerd met de Raadsbrief "Stand van zaken Specifieke Uitkering Ventilatie in Scholen" (SUVIS) van 22 december 2022.

22M139 Plan van aanpak hoogbegaafdheid
Het Plan van aanpak is opgesteld en gedeeld met de onderwijspartners. In de MEAA (Maatschappelijke Educatieve Agenda Arnhem) van 6 juli wordt het Plan van aanpak inhoudelijk verder besproken. We verwachten een raadbrief in september.

Cultuur
22A54 Kansen voor behoud erfgoed benutten
De voorgestelde financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M120 Kansen voor behoud erfgoed benutten
Er wordt gewerkt aan het opstellen van een nieuwe erfgoedagenda. Deze komt in 2023 in conceptvorm gereed en zal begin 2024 voor bestuurlijke besluitvorming worden geagendeerd.
In de erfgoedagenda wordt conform de motie ook gekeken naar de wijze waarop de gemeente vanuit de nu begrote budgetten voor erfgoed of vanuit andere middelen onder bijzondere omstandigheden financieel kan bijdragen aan erfgoedprojecten om voortgang met cofinanciering mogelijk te maken.

22M122 Gezamenlijk aanbod Arnhemse podia
De motie is onderdeel van lopend beleid, zoveel mogelijk samenwerking stimuleren tussen de Arnhemse podia.

22M125 Kaders voor cultuur- en evenementensubsidies
Deze motie hebben we afgedaan met de raadsbrief Inzet extra Programmabudgetten cultuur.

22M157 Gebruik nieuw cultureel centrum in Arnhem-Zuid ook als bastion in de Arnhem-Oost-aanpak
In de raadsbrief Ontwikkelingen Cultuur in Arnhem Zuid geven we aan ook Malburgen / Arnhem-Oost te betrekken.

Participatie en armoedebestrijding
22A73 Houd vast aan ambitie
De tekstuele wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt. Sinds januari 2019 is het gemiddelde bestand van 16 grote gemeenten gedaald met 8,6%. Arnhem heeft als doel het 10% beter te doen, dus dat is een daling van ongeveer 9,5% in die periode. In april 2023 is het bestand van Arnhem 12,5 % afgenomen sinds het begin van de meting. Dus Arnhem voldoet op dit moment ruim aan de doelstelling.

22A77 Geef experiment ‘schuldenvrij’ een kans
De tekstuele en financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt. Het startbedrag van € 150.000 dat beschikbaar is gesteld om de uitvoering van het experiment ‘Immerloo Schuldenvrij’ samen met maatschappelijke partners mogelijk te maken is deels gebruikt voor de voorbereidende fase. De aanpak is met partners geconcretiseerd. Er is echter meer budget nodig om tot uitvoer te komen. Aanvullend budget vanuit het Nationaal Programma Arnhem-Oost is inmiddels toegezegd en op dit moment wordt er nog naar externe financiering gezocht. Doel is om in het najaar het plan tot uitvoer te brengen.

Zorg
22M154 Maak de zorg aantrekkelijk om in te werken
De gemeente Arnhem voert samen met de regionale inkooporganisatie gesprekken met zorgaanbieders over het leveren van kwalitatief goede zorg aan onze inwoners. Zeker bij zorgvormen waar personeelstekorten zijn, zoals de huishoudelijke ondersteuning of behandeling jeugd, wordt ook gesproken over wat nodig is om te zorgen dat voldoende zorgverleners geworven en behouden kunnen worden (binden en boeien van personeel).
Zorgaanbieders hebben zelf ook veel last van de personeelstekorten en zoeken zelf naar allerlei mogelijkheden om personeel te werven en vast te houden, bijvoorbeeld door het creëren van voldoende doorstroommogelijkheden binnen de organisatie.

22M177 Laat pleegouders merken hoe waardevol ze zijn!
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “laat pleegouders merken hoe waardevol ze zijn!’
In februari 2023 is een sessie georganiseerd om gezamenlijk te kijken hoe we de pleegouders kunnen bedanken. In deze sessie geven pleegouders aan dat zij zich gewaardeerd voelen door de zorgorganisatie. Gekeken naar een jaarlijkse waardering hechten pleegouders waarde aan een leuke activiteit met elkaar. Een activiteit die niet te veel tijd kost maar waar zij wel waardering voelen vanuit de gemeente. Op 3 november 2023 wordt een leuke middag voor pleegouders georganiseerd om hen te bedanken voor hun inzet. Op die middag wordt ook het bedankje uitgereikt die pleegouders vanaf nu jaarlijks gaan krijgen. Wij gaan de pleegouders jaarlijks in de Week van Pleegzorg een bedrag schenken dat zij kunnen besteden aan een leuk uitje met het hele gezin. Dit doen we via de Dit is Arnhem pas.

Welzijn en Inclusie
22A70 Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

Voorjaar 2023 heeft een projectteam onder aansturing van een extern projectleider invulling gegeven aan het amendement. Samen met diverse partners, is gewerkt aan een plan voor de invulling van het Centrum voor Levensvragen en Suïcidepreventie. Het plan is in mei aangeboden aan de gemeente. De formele opening van het Centrum is op 1 september 2023. Het Centrum wordt ingevuld door D3rde Verdieping voor een periode van anderhalf jaar. In 2024 evalueren wij het Centrum en stellen we vast welk vervolg het krijgt vanaf 2025.

22A80 Anti-racisme aanpak
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.
Dit amendement is uitgevoerd via de aanpak 'Arnhem tegen Racisme'. In de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023 staat deze aanpak verder omschreven.

22M126 In verbinding beginnen
Deze motie is in behandeling. Na de zomer/richting het najaar informeren we de raad middels brief (over visie / opvang / en integratie vluchtelingen) waarmee we deze motie zullen afdoen.

22M128 Antidiscriminatie en antiracisme aanpak
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023.

22M156 Aan de slag met de lokale coördinator tegen racisme en discriminatie
In de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023, is de stand van zaken van deze motie omschreven. Komend najaar komt er een raadsbrief waarin we de lokale coördinator tegen racisme en discriminatie introduceren en uitleg geven over de rol.

Gezondheid en sport
22M124 Tempo maken met uitbreiden PrEP-zorg
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief 'Afdoen motie Tempo maken met PrEP-zorg'

22M134g Sportmakelpunt
Wij hebben de punten onderzocht die in de motie zijn opgenomen. In afstemming met de Arnhemse Sportfederatie (ASF) zijn wij tot de conclusie gekomen dat er geen behoefte is aan een aanvullend platform. Een aantal verenigingen in Arnhem maken al gebruik van een platform, namelijk Taakie. In de tweede helft van 2023 zullen wij dit platform nogmaals onder de aandacht brengen bij de Arnhemse sportverenigingen. Dit gebeurt in samenwerking met de ASF en Sportbedrijf Arnhem.
Tot slot, is het relevant om te vermelden dat mond-tot-mond reclame altijd een krachtig middel blijft om vrijwilligers te vinden. Een vacaturebank / platform is minder succesvol. Hierover volgt nog in 2023 een raadsbrief waarin we uitvoeriger ingaan op deze motie.

22M178g Maatschappelijke organisaties steunen en verduurzamen
Aan deze motie is uitvoering gegeven. Maatschappelijke organisaties zijn de afgelopen maanden op verschillende manieren inhoudelijk en financieel ondersteund. De meest belangrijke (financiële) maatregel was de ' tijdelijke subsidieregeling compensatie energiekosten maatschappelijke organisaties'. Door middel van een raadsbrief zal in 2023 nader bericht worden over de resultaten in relatie tot de motie.

Klimaat en energie
22M135 Verenigingen verduurzamen
De provinciale staten van Gelderland heeft in februari 2023 €10 miljoen beschikbaar gesteld voor een fonds verduurzaming maatschappelijk vastgoed. Naar verwachting is in het najaar 2023 dit fonds daadwerkelijk beschikbaar waarmee maatschappelijke instellingen, waaronder gebedshuizen, investeringen kunnen doen in energiebesparende maatregelen. Daarnaast ondertekenen naar verwachting minimaal 8 gebedshuizen de Green Deal Gebedshuizen met de gemeente Arnhem, waarmee zij een ondersteuningstraject van 2 jaar ingaan voor brede verduurzaming. Tot slot ondersteunt het onder andere door de gemeente Arnhem gefinancierde ondersteuningstraject van Arnhem Zet de knop om ook gebedshuizen bij energiebesparing. Er is hiermee zowel de gevraagde financiering voor duurzame investeringen, als een kennisloket met voldoende expertise, beschikbaar voor de doelgroep gebedshuizen.

22M136 Duurzame gebedshuizen
Zoals hierboven vermeld, heeft de provinciale staten van Gelderland in februari 2023 € 10 miljoen beschikbaar gesteld voor een fonds verduurzaming maatschappelijk vastgoed. Naar verwachting is in het najaar 2023 dit

fonds daadwerkelijk beschikbaar waarmee maatschappelijke instellingen, waaronder verenigingen, investeringen kunnen doen in energiebesparende maatregelen aan hun pand. Daarnaast kunnen verenigingen een subsidieadvies krijgen met financiële tegemoetkoming van de gemeente van 95% van een maximumbedrag dat is gebaseerd op hun energieverbruik. Dit gaat via de “subsidie energiebesparing ondernemers en maatschappelijke organisaties” van gemeente Arnhem. Hiermee hebben verenigingen toegang tot verschillende bronnen van financiering voor het verduurzamen van hun panden.

22M138 Voor energiecoaches ook budget
In 2022 is budget ingezet voor energiecoaches van de Energiebank Regio Arnhem.

Wonen en leefomgeving
22A55 Sturen op meer betaalbare woningen
De tekstuele wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22A56 Arnhem mooier; grip op Graffiti
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M155 Handen af van Hertenkamp Sonsbeek
We zijn op dit moment aan het onderzoeken hoe we het hertenkamp in Sonsbeek kunnen behouden met in achtneming van dierenwelzijn en de nieuwe huis- en hobbydierenlijst van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Wijkprogramma’s
22A75 Doorzetten buurtconciërges in Arnhemse wijken
De financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22A76 Impuls voor de Drieslag
De financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M129 Kaders voor leefbare wijken
Nu de extra middelen van handhavingscapaciteit structureel zijn gemaakt en er dus sprake is van een duurzame investering, kan het geactualiseerde handhavingsbeleid spoedig worden vastgesteld en verzonden aan de raad. Het handhavingsbeleid is een belangrijke bouwsteen voor het plan voor leefbare wijken, samen met het onlangs gepubliceerde Actieplan Overlast en de wijkveiligheidsplannen. Het plan voor leefbare wijken en het handhavingsbeleid zullen nog dit jaar worden verzonden aan de raad. De kaders en uitgangspunten van deze beleidsstukken zullen dan in 2025 worden geëvalueerd en de evaluatie zal worden voorzien van conclusies en aanbevelingen.

Lopende onderzoeken

Naam van het onderzoek	Doel van het onderzoek	(Verwachte) einddatum (Q=kwartaal)	Thema	Verantwoordelijke portefeuillehouder
Actie-onderzoek Preventie met Gezag (PMG)	Evaluatie aanpak hoogrisico jongeren. Wat is de meerwaarde van Preventie met Gezag?	Q4 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Actie-onderzoek Persoonsgerichte aanpak (PGA)	Het actieonderzoek zetten we in om de werkwijze PGA-PMG inzichtelijk te maken. Welke interventies kunnen worden ingezet, welke belemmeringen komen naar voren?	Q4 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Trajectbegeleiding	Waaruit bestaat de intensieve trajectbegeleiding gericht op kwetsbare jongeren in de wijken Malburgen en Presikhaaf in Arnhem en welke resultaten zijn zichtbaar? Het onderzoek levert kwartaalrapportages t/m 2025.	Q4 2025	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Straatcoaches	Inzicht verkrijgen in de bekendheid van, ervaringen met en waardering van het project Straatcoaches Arnhem onder wijkbewoners en scholieren in de wijken Malburgen, Presikhaaf en Geitenkamp.	Q3 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Afvalbeleid	In het coalitieakkoord 2022-2026 is afgesproken aan het eind van 2023 het huidige afvalbeleid geëvalueerd te hebben. Het huidige beleid inclusief ambities en instrumenten wordt bekeken en beoordeeld.	Q4 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs
Onderzoek Nascheiding plastic afval uit restafval	We onderzoeken de mogelijkheden en scenario's omtrent het nascheiden van plastic afval uit restafval in de Arnhemse situatie.	Q4 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs

Onderzoek Herdenkingen	Ophalen hoe men omgaat met herdenkingen nu en in de toekomst, hoe geven we invulling nu de veteranen uit WOII er steeds minder aanwezig kunnen zijn, hoe blijft de jonge generatie aangehaakt?	Q4 2023	Cultuur en Recreatie	Bob Roelofs
Onderzoek passende personeelsformatie sociale wijkteams	Vaststellen of de huidige personeelsformatie van de sociale wijkteams passend is om de opdracht van de gemeente Arnhem aan de sociale wijkteams uit te voeren.	Q4 2023	Zorg en Gezondheid	Marco van der Wel
Onderzoek inzet bewonersondersteuning	Hoe ziet het Arnhemse aanbod aan bewonersondersteuning er uit en is deze passend binnen de huidige vraag in relatie tot beschikbare budget?	Q4 2023	Zorg en Welzijn	Mark Lauriks
Model Integriteitsysteem Lokale Overheid (uitvoering door Governance & Integrity Nederland)	Door middel van een systeemanalyse inzicht verkrijgen in de sterke en de zwakke punten van het aanwezige integriteitsysteem.	Q3 2023	Bestuur	Maurits van de Geijn
Sporen van slavernijverleden in Arnhem	Het hoofddoel van het onderzoek is het blootleggen van Sporen van Slavernijverleden in Arnhem.	Q1 2024	Inclusie	Maurits van de Geijn

Nederlandse Inclusiviteitsmonitor (NIM)	De Nederlandse InclusiviteitsMonitor bestaat uit twee instrumenten. De Beleidsscan Inclusiviteit brengt in kaart in hoeverre het diversiteits- en inclusiebeleid in onze organisatie samenhangend, systematisch ingericht en geïmplementeerd, en wetenschappelijk gefundeerd is. De Medewerkersscan Inclusiviteit© brengt in beeld hoe onze medewerkers het werkklimaat ervaren. Met behulp van deze metingen en beschikbare wetenschappelijke kennis krijgen we hier inzicht in. Met als doel aanknopingspunten welke vervolgstappen onze organisatie moet zetten voor een inclusieve organisatiecultuur.	Q4 2023	Inclusie	Maurits van de Geijn
3e cohortstudie Veilig Thuis, regio Arnhem-Ede	Onderzoeken of onze werkwijze/aanpak met Veilig Thuis voldoende werkt in gezinnen waar huiselijk geweld en kindermishandeling speelt.	Q4 2023	Zorg en Welzijn	Maurits van de Geijn
CBS Barometer Culturele Diversiteit 2022/2023	Inzicht verkrijgen in de culturele diversiteit van de ambtelijke organisatie.	Q1 2024	Overig	Maurits van de Geijn
Veiligheidsgevoel en acceptatie van LHBTIQ+ groepen in Arnhem	Wat is de trend in veiligheidsgevoel en acceptatie van LHBTIQ+ groepen in Arnhem?	Q1 2024	Inclusie	Maurits van de Geijn
Arnhem Energy Hotspot	Verder bouwen aan internationaal toonaangevend energiecluster in en rond Arnhem, via een geheel van publiek-private projecten en acties en een daarbij passende samenwerking. NB: gemeente is mede-opdrachtgever naast de regionale ontwikkelingsmaatschappij OOSTNL.	Q3 2023	Economie	Nermina Kundić

Circulariteitsscan	Onderzoek naar stand van zaken circulaire inkoop & grondstofstromen analyse voor de stad. De circulariteitsscan geeft inzicht in het niveau van circulariteit van de gemeente Arnhem en de belangrijkste verbeterkansen voor grondstofstromen in vastgoed, facilitaire producten en diensten en de openbare ruimte. Daarnaast wordt in kaart gebracht welke grondstofstromen en de bijbehorende milieuimpact in Arnhem veel voorkomen om ook hier in de verbeterkansen in kaart te brengen. Het onderzoek is onderdeel van een opdracht om niveau 5 op de CO2 prestatieladder te behalen en onderdeel van een afspraak met de raad om het uitvoeringsprogramma circulaire economie te evalueren.	Q4 2023	Economie	Nermina Kundić
Motiveringen van particuliere inwoners om zelf aanpassingen aan de eigen woning te doen	Meer zicht krijgen in de motiveringen om wel of niet aanpassingen aan de eigen woning te doen.	Q1 2024	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders

Afgeronde onderzoeken

Naam van het onderzoek	Doel van het onderzoek	Datum afronding	Thema	Verantwoordelijke portefeuillehouder
Naheffingen aankoop onroerend goed door gemeente Arnhem na en tijdens de Tweede Wereldoorlog	Het onderzoek wordt onder auspiciën van het NIOD uitgevoerd door Blauw Historisch Onderzoek. Door middel van bronnenonderzoek wordt het volgende in kaart gebracht: of de gemeente Arnhem na afloop van de Tweede Wereldoorlog naheffingen heeft gevorderd voor straatbelasting en/of erfpacht bij Joods burgers of hun erfgenamen; tijdens de Tweede Wereldoorlog onroerend goed heeft aangekocht dat in eigendom was van Joodse inwoners; en of er na de oorlog rechtsherstel heeft plaatsgevonden. De gemeenteraad is in de beantwoording van art 44 vragen van de fractie DENK/ Verenigd Arnhem in september 2020 hierover geïnformeerd.	Q4 2022. Op 24-1-2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Bestuur	Ahmed Marcouch
Leerevaluatie meldingen De Wiltstraat 21	Het evalueren van het handelen van de gemeente en van namens de gemeente handelende partijen op de meldingen van overlast en overtredingen van een omwonende en indien van toepassing het ophalen en terugkoppelen van leerpunten voor de gemeente en namens de gemeente handelende partijen.	Q2 2023. Op 11 juli 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch

Gebruiksonderzoek parkeergarage Musis	Begin 2023 start de gemeente Arnhem met een renovatie van een deel van de Parkeergarage Musis, ter verbetering van de gebruikskwaliteit. Ter ondersteuning van deze plannen wil de gemeente inzicht in de waardering door gebruikers van de parkeergarage. Om dit inzicht te verkrijgen is een face-to-face enquête onder deze doelgroep uitgevoerd.	Q1 2023	Verkeer	Bob Roelofs
Samenwerking erfgoedtaken tussen ODRA en gemeente Arnhem	Er is onderzoek uitgevoerd om de samenwerking tussen de afdeling erfgoed en de ODRA te verbeteren.	Q1 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs en Marco van der Wel
Onderzoek Toekomst Sonsbeek en State of Fashion	Het onderzoek is tweeledig en gebeurt in twee fasen. Eerst gericht op de haalbaarheid van een jubileumeditie van Sonsbeek in 2024 (31 oktober 2022) en aansluitend op de toekomstbestendigheid van beide events (afgerond eind maart 2023).	Q1 2023. Op 31 maart 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Cultuur en Recreatie	Cathelijne Bouwkamp
Benchmark Stichting Atelierbeheer SLAK	Inzicht verkrijgen hoe de bedrijfsvoering van SLAK zich verhoudt tot vergelijkbare atelierorganisaties in Nederland. En zo een scherper beeld krijgen van wat mag en kan worden verwacht van SLAK als atelierorganisatie en de eigen rol van gemeenten daarin. In het verlengde: wat vragen de ambities in de coalitieakkoorden in relatie tot de middelen en beschikbaar aanbod personeel.	Q2 2023. Op 30 mei 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Cultuur en Recreatie	Cathelijne Bouwkamp

Rapportage jongerenwerk 12+ verbetertraject van stichting Rijnstad in de Gemeente Arnhem	We zijn een verbetertraject in vijf wijken begonnen met het jongerenwerk 12+ van Rijnstad. Dit onderzoek is een meetmoment waarmee inzichtelijk wordt gemaakt wat de stand van zaken én het effect in de wijk is van de ingezette verbetering van het jongerenwerk.	Q4 2022. Op 6-12-2022 is de raad geïnformeerd over het verbetertraject.	Welzijn, Jongerenwerk	Mark Lauriks
Impactanalyse Wams	Onderzoek naar welke strategische keuzes mogelijk zijn bij de invoering van de Wams en tot welke scenario's deze keuzes leiden.	Q4 2022	Zorg en Welzijn	Mark Lauriks
Samen Beslissen	Onderzoek naar de effecten van de methodiek 'Samen Beslissen', werkwijze voor Werk en Inkomen.	Q1 2023	Werk en Inkomen	Mark Lauriks
Wat W€rkt? Eerder uit de schulden (uitgevoerd door Hogeschool Utrecht met behulp van verschillende onderzoeksbureaus zoals Pharos en Verwey Jonker, gefinancierd door NWO)	In totaal doen 7 gemeenten mee aan dit onderzoek. De centrale vraag is: Wat is de effectiviteit van interventies voor mensen met betalingsachterstanden? De gemeente Arnhem doet mee met de onderdelen 'Samenwerking ketenpartners (signaleren van geldzorgen door huisartsen in Presikhaaf en Schuytgraaf) en 'Jongeren' (de effectiviteit van interventie Opr€cht).	Q1 2023. Eindrapportage is gepubliceerd op de website van Verwey Jonker.	Werk en Inkomen	Mark Lauriks
Onderzoek Financiele Wijksturing Gemeente Arnhem - Analysefase	Doel is het herinrichten van de financiële wijksturing en het realiseren van de cultuurverandering die daarvoor nodig is. Ontwikkelen van een financieel sturingsmodel (o.a. waar sturen we wel en niet op) inclusief implementatieplan/-fasering. Na deze fase volgt de ontwikkelfase, daarna de implementatiefase.	Q2 2023	Financiën	Mark Lauriks

Onderzoek exploitatie Vlindertuin	Bestaan er partijen die onder dezelfde voorwaarden als SLAK en met behoud van maatschappelijke doelstellingen de exploitatie van de Vlindertuin op zich kunnen nemen? Hierbij wordt ook de mogelijkheid onderzocht dat Vlindertuinparticipanten zelf de exploitatie op zich kunnen nemen, bijvoorbeeld als stichting, collectief of cooperatie. Wat zijn de voor/nadelen van exploitatie door een andere partij dan SLAK en wat zijn de kansrijke alternatieven?	Q3 2023	Wijken	Mark Lauriks
CBS Barometer Culturele Diversiteit 2021	Inzicht verkrijgen in de culturele diversiteit van de ambtelijke organisatie.	Q1 2023	Overig	Maurits van de Geijn
Troje challenge (provincie Gelderland)	Het onderzoek is een onderzoek naar hoe informatieveiligheid en privacy in onze organisatie is ingebed. Er wordt gekeken naar het technische aspect maar er is ook een medewerkersonderzoek (niet verplicht) om te kijken naar houding, gedrag en kennis van Arnhemse ambtenaren op gebied van informatieveiligheid en privacy. Dit onderzoek is in het kader van de Troje challenge georganiseerd door provincie Gelderland voor alle Gelderse gemeenten met als doel de digitale weerbaarheid van de gemeenten binnen de provincie te vergroten. De provincie krijgt géén uitslagen van het onderzoek.	Q1 2023	Informatieveiligheid & privacy	Maurits van de Geijn

Woonbehoefteonderzoek Gemeenten Regio Arnhem - Nijmegen	Inzicht in de woonbehoefte (type woningen, prijsklassen, doelgroepen, wonen-met-zorg concepten) voor alle gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen. Voor Arnhem vormt het woonbehoefteonderzoek een belangrijke onderlegger voor woonbeleid en de inzet bij woningbouwprojecten.	Q1 2023. Op 28 maart 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders
Onderzoek behoefte rolstoelgeschikte woningen	Inzicht in aanbod, behoefte en knelpunten als het gaat om rolstoelgeschikte woningen	Q1 2023. Onderzoek is gelijktijdig met het regionale woonbehoefte-onderzoek opgeleverd.	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders
BTW onderzoek Belastingdienst	Op initiatief van de Belastingdienst vindt een boekenonderzoek plaats naar de naleving van de BTW en BCF wetgeving door gemeente Arnhem. In dit boekenonderzoek worden ook de aan Arnhem gelieerde rechtspersonen betrokken, in casu het Sportbedrijf, de Connectie en Scalabor. Onderzoek is afgerond; met de Belastingdienst is een naheffing overeengekomen over de belastingjaren 2017 tot en met 2022 van € 227.000 (exclusief belastingrente). Deze naheffing is verwerkt in de jaarrekening 2022 en toegelicht in het hoofdstuk Bestuur, dienstverlening en financiën en in de paragraaf Bedrijfsvoering.	Q4 2022	Financiën	Paul Smeulders

Begrotingswijziging Exploitatie

Nr. : 23-012
Onderwerp : Turap 2 2023
Raad d.d. :
Zaaknr. : 3904872
Toelichting: : Begrotingswijziging bij Turap 2 2023

Programma's		2023						2024							
		Lasten	Baten	Expl.-result.	Toe-voeg.	Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Toe-voeg.	Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten
Wijkprogramma's															
Geb 0	**Gebied nader te verdelen**	0		**0**			**0**								
Geb 1	**CSA**	35	3	**-32**			**-32**								
Geb 2	**Noordwest**	813	88	**-725**			**-725**								
Geb 3	**Noordoost**	59	46	**-13**			**-13**								
Geb 4	**Presikhaaf**	358	96	**-262**			**-262**								
Geb 5	**Malburgen**	391	119	**-273**			**-273**								
Geb 6	**Schuytgraaf/Elderveld**	1.058	224	**-834**			**-834**								
Geb 7	**De Laar/Elden**	253	14	**-239**			**-239**								
Geb 8	**RKV**	317	13	**-304**			**-304**								
		3.284	**602**	**-2.682**			**-2.682**								
Stedelijke programma's															
S00	**Bestuur, dienstverlening en financ**	8.408	9.086	**678**	-3.397	-135	**3.940**								
S01	**Veiligheid**	816	58	**-758**			**-758**								
S02	**Bereikbaarheid**	-821	2	**823**			**823**								
S03	**Economie**	118	540	**422**			**422**								
S04	**Onderwijs**	130	32	**-99**			**-99**								
S05	**Cultuur**	-59	317	**375**			**375**								
S06	**Participatie en armoedebestrijding**	4.011	470	**-3.541**			**-3.541**								
S07	**Zorg**	195	-308	**-503**	4.748	6.680	**1.429**								
S08	**Welzijn en inclusie**	1.983	7	**-1.977**			**-1.977**								
S09	**Gezondheid en sport**	616	134	**-482**		113	**-369**								
S10	**Klimaat, energie en milieu**				-10.000		**10.000**								
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	417		**-417**			**-417**								
S12	**Wonen en leefomgeving**	350	-380	**-730**	350	-33	**-1.113**								
		16.164	**9.956**	**-6.207**	**-8.299**	**6.625**	**8.717**								
	Totaal	19.448	10.559	**-8.889**	-8.299	6.625	**6.035**								

Begrotingswijziging Exploitatie

2025				2026						2027						20		
Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.
	Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.				

Begrotingswijziging Exploitatie

28			2029					
		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo
Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.	

BEHANDELRESULTAAT

‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’
11-10-2023

‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’ – Marcouch

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Ahmed Marcouch
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Scholten (Volt); Kumas (VVD), Koorn (CDA), Loor (D66), Dayioglu (GroenLinks), Zijlstra (ChristenUnie), Elfrink (SP), Visser (PvdA) en Groot (Arnhem Centraal)

Niet aanwezig: de fracties BBA, FvD, DENK en PVV.

Bespreking
Na de inspraak is besloten door te gaan naar de eerste meningsvormende behandeling (M1). De aanwezige fracties hebben daarin vragen aan de wethouder gesteld. De wethouder heeft in haar termijn die vragen beantwoord.

Toezeggingen
1. Burgemeester Marcouch zegt toe dat het college samen met de ondernemers zich gaat inzetten dat de sfeerkeepers en gebiedsconciërges kunnen blijven.
2. Burgemeester Marcouch zegt toe de raad op de hoogte te houden over maatregelen om antisemitisme tegen te gaan.
3. Burgemeester Marcouch zegt toe de raad te informeren op het moment dat er een tekort aan capaciteit dreigt voor de behandeling van de bibob-toetsen als gevolg van het toetsen van de zorgondernemers.
4. Burgemeester Marcouch zegt toe de raad te informeren in het geval het VIOS-project (Veilig in en om school) niet het gewenste effect bereikt met de inzet van de straatcoaches.
5. Burgemeester Marcouch zegt toe voor het eind van het jaar de raad te informeren over de politiesterkte.
6. Burgemeester Marcouch zegt toe de raad actief te informeren op het moment dat meer handhavingscapaciteit nodig is.

Schriftelijk beantwoorden
- Vragen van Arnhem Centraal over de bewustwordingscampagne over de maatschappelijke gevolgen van drugsgebruik worden doorgeleid naar wethouder Van de Geijn om schriftelijk te beantwoorden.
- Vragen van de SP over de plek van onderwerpen als huwelijksdrang en eerwraak in de begroting worden doorgeleid naar wethouder Van de Geijn om schriftelijk te beantwoorden.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat het voorstel kan worden doorgeleid, voor wat betreft de portefeuilles van burgemeester Marcouch, naar de meningsvormende fase 2 bespreking.

De raadsadviseur, De voorzitter,

BEHANDELRESULTAAT

‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’

11-10-2023

W. Lammers

M. Coenders

Titel/onderwerp: ‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’

Van:	College van B&W	Ambtenaar:	Natasja Bouwman (0627135094) natasja.bouwman@arnhem.nl
E-mailadres:	technischevragenraad@arnhem.nl	Raadsadviseur	Maaike Piscaer (06-31114892) maaike.piscaer@arnhem.nl
Doel activiteit	Informatief en Meningsvormend 1 (Lees het **Behandeladvies** goed door!)		
Toelichting	**Technische vragen** Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld via technischevragenraad@arnhem.nl Technische vragen ingediend vóór maandag 2 oktober zullen z.s.m. worden beantwoord, met als uiterlijke datum dinsdag 10 oktober. **Hoe lees ik de begroting?** Hieronder vinden jullie de links naar twee informatieve filmpjes welke zijn opgenomen door de afdeling financiën met betrekking tot de begroting algemeen en specifiek voor de begroting 2024. Presentatie over de toelichting bij begroting van de gemeente Arnhem Presentatie over de begroting 2024 van de gemeente Arnhem Naast deze filmpjes zijn er o.a. vanuit de VNG ook algemene e-trainingen voor raadsleden beschikbaar met betrekking tot gemeente financiën, zoals deze: E-learning over Financiën | Raadsleden | VNG academie (vngconnect.nl) **Afdoening moties/amendementen** Met deze begroting stelt het college voor de volgende moties af te doen: motie 19M21 Toegankelijkheidsfonds Arnhemse Standaard Voor 2024 en 2025 is een budget van jaarlijks € 75.000 beschikbaar in het toegankelijkheidsfonds waarvoor bedrijven met veel consumentenbezoek een aanvraag kunnen indienen voor een gedeeltelijke financiering om hun onderneming beter toegankelijk te maken. motie 23M57 Perspectief voor handhavers in leefbare wijken De inzet van handhavers zoals opgenomen in de Begroting 2023 is in deze begroting structureel gemaakt. motie 22M184 ‘Woensdagavond is Raadsavond’ Het college heeft intern gecommuniceerd dat er bij voorkeur geen informatie- en/of inspraakavonden meer organiseren op woensdag, de dag waarop de gemeenteraad bijeen komt. motie 22M158 Bevordering opkomst verkiezingen In aanloop naar de Provinciale Staten- en Waterschapsverkiezingen is het college in gesprek gegaan met de besturen van moskeeën uit Arnhem over het inzetten van hun gebouwen als stemlokaal. Dat heeft bij die verkiezingen geresulteerd in een stembureau in de Türkiyem Moskee. Bij volgende verkiezingen bekijkt het college of uitbreiding van het aantal moskeeën waar gestemd kan worden gewenst is.		

<table>
<tr><td></td><td>Proces bestuurlijke behandeling
I/M1 – Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)
Indienen moties & amendementen voor de M2 – vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober
M2 – Politieke Avond 1 november
Indienen definitieve moties & amendementen – vanaf 2 t/m 6 november
Besluitvorming – Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur
Een uitgebreide beschrijving van het gehele proces rondom de behandeling van de perspectiefnota kunt u vinden in de memo over de behandeling.</td></tr>
<tr><td>Spreekrecht publiek</td><td>Ja</td></tr>
<tr><td>Behandeladvies</td><td>Raadskamerindeling
De I/M1 bespreking vindt plaats in 9 raadskamers. Ter info: in het ‘spoorboekje P&C cyclus 2023 was opgenomen dat de raadskamers thematisch zouden worden ingedeeld. Gezien de ervaring van een thematische indeling bij de behandeling va de Perspectiefnota dit jaar, heeft de agendacommissie op 13 september opnieuw vergaderd over de vergaderorde bij de begroting. Besloten is alsnog te kiezen voor een indeling geordend per portefeuillehouder (inclusief een aparte kamer voor het onderdeel financiën).

Let op: gezien de omvang van het onderwerp en de beperkte vergadertijd is er geen pauze tussen het 2de en 3de blok.

<table>
<tr><th></th><th>Raadszaal</th><th>Landgoed/Festival</th><th>Walburgis</th></tr>
<tr><td>18.45 – 20.15</td><td>Smeulders
(onderdeel financiën)</td><td>Bouwkamp</td><td>Lauriks</td></tr>
<tr><td>20.30 – 22.00</td><td>Smeulders (overige portefeuilles)</td><td>Roelofs</td><td>Kundic</td></tr>
<tr><td>22.00 – 23.15</td><td>Marcouch</td><td>Van der Wel</td><td>Van de Geijn</td></tr>
</table>

In welke raadskamer moet ik zijn met mijn vragen?

Je kunt op 3 manieren kijken in welke raadskamer je met je vragen moet zijn:

1. Overzicht portefeuilleverdeling college B&W
In bijlage 1 (zie hieronder) vinden jullie een overzicht met welke onderwerpen zich binnen de portefeuilles van de collegeleden bevinden. Deze onderwerpen worden ook in iBabs bij de betreffende raadskamer vermeld;

2. Overzicht verdeling portefeuilles B&W in verhouding tot programma’s begroting
In bijlage 2 (zie hieronder) vinden jullie een overzicht van de verdeling van onderwerpen/portefeuilles van het college over de hoofdstukken uit de begroting;

3. Technische vragenbundel
Omdat een technische vraag aanleiding kan zijn voor een politieke vraag in de raadskamer, is in deze technische vragenbundel aangegeven bij welke portefeuillehouder de betreffende technische vraag hoort;

Twijfel je? Neem dan vooral van te voren contact op met de griffie!

Informatieve fase: inspreken
Bij alle raadskamers wordt gestart met een inspreekmoment. Insprekers krijgen 5 minuten het woord waarna de raadskamer vragen kan stellen. Nadat alle insprekers gehoord zijn, zullen de raadskamers starten met de meningsvorming 1.</td></tr>
</table>

	<u>Vergaderorde M1</u> Er wordt in twee termijnen vergaderd. • Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. • De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de portefeuillehouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. • Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. In verband met de grote van het onderwerp en de beperkte vergadertijd zal de voorzitter aan woordvoerders vragen om hier in hun eerste termijn rekening mee te houden (door je bijvoorbeeld te richten op je meest relevante politieke vragen of de kern van je betoog), zodat iedere fractie in de gelegenheid zal worden gesteld om zijn of haar bijdrage te kunnen leveren.
Vervolgbehandeling	Een mogelijk uitloop van de M1 staat geagendeerd voor 25 oktober. Tijdens de M1 kunnen fracties aangeven of zij overwegen moties en/of amendementen in te dienen. Deze moties en amendementen kunnen vanaf dat moment dan ook (in concept) worden ingediend bij de griffie voor agendering op de M2 van 1 november. Het indienen van de concept moties en amendementen voor de M2 kan tot en met vrijdag 27 oktober

Bijlage 1: Portefeuilleverdeling college B&W

Ahmed Marcouch

Portefeuille

- Openbare orde en veiligheid
- Handhaving (onderdeel openbare orde en veiligheid)
- Veiligheidshuis
- Regionale samenwerking (burgemeesterstaken)
- G32 Algemeen Bestuur
- Externe relaties
- Lobby
- Integriteit
- Herdenken

Cathelijne Bouwkamp

Portefeuille

- Arnhem-Oost aanpak
- Cultuur
- Groen en klimaatadaptatie in de stad
- Duurzaamheid, inclusief energietransitie gebouwde omgeving en grootschalige opwek (exclusief energietransitie bedrijven en industrie en duurzame mobiliteit)
- Stedelijke ontwikkeling en ruimtelijke ordening (inclusief Omgevingswet)

Nermina Kundić

Portefeuille

- Onderwijs
- Jeugd
- Mobiliteit
- Economische Zaken
- Circulaire economie
- Duurzaamheid bedrijven en mobiliteit
- Citymarketing
- Toerisme en recreatie (uitgezonderd Slag om Arnhem en Herinneren en Vrijheid)
- Regionale samenwerking (naast de rol van de burgemeester)
- Projecten Kleefse Waard en Stadsblokken Meinerswijk

Bob Roelofs

Portefeuille

- Burgerparticipatie
- Openbare Ruimte
- Binnenstad
- Sport
- Evenementen
- Afval
- Erfgoed (inclusief Slag om Arnhem en Herinneren en Vrijheid)
- Ouderen

- Jeugdzorg

Marco Van der Wel

Portefeuille

- Natuur en stadsparken
- Water, milieu en luchtkwaliteit
- Dierenwelzijn en biodiversiteit
- (stads)Landbouw en stikstof
- Omgevingsdienst, vergunningen, toezicht en handhaving
- Wet Maatschappelijke ondersteuning (Wmo), sociale wijkteams

Mark Lauriks

Portefeuille

- Werk en Inkomen (inclusief toeslagenaffaire)
- Wijken en wijkgericht werken
- Leefbaarheid
- Welzijn (inclusief vrijwilligersbeleid en jongerenwerk)
- Armoedebeleid
- Schulddienstverlening

Paul Smeulders

Portefeuille:

- Financiën
- Wonen
- Grondzaken
- Gemeentelijk vastgoed
- Asiel, Vluchtelingen en inburgering

Maurits van de Geijn

Portefeuille:

- Inclusie (inclusief diversiteit en emancipatie)
- Digitalisering
- Automatisering
- Privacy
- Bedrijfsvoering
- Inkoop
- P&O
- Internationale samenwerking
- Maatschappelijke opvang, vrouwenopvang, huiselijk geweld en kindermishandeling
- Publieke gezondheid en GGD
- Communicatie
- Publieke dienstverlening

Bijlage 2: Overzicht verdeling portefeuilles B&W in verhouding tot programma's begroting

Begrotingsprogramma's		**Portefeuillehouder**
S00	**Bestuur, dienstverlening en financiën**	
	Regionale samenwerking (burgemeester)	Marcouch
	Herdenken	Marcouch
	Regionale samenwerking (wethouder)	Kundić
	Publieke dienstverlening	Van de Geijn
	Wijken en wijkgericht werken	Lauriks
	Financiën	Smeulders
	Digitalisering, automatisering, privacy	Van de Geijn
	Bedrijfsvoering	Van de Geijn
	Burgerparticipatie	Roelofs
S01	**Veiligheid**	
	Openbare orde en veiligheid	Marcouch
	Veiligheidshuis	Marcouch
S02	**Bereikbaarheid**	
	Mobiliteit	Kundić
S03	**Economie**	
	Economische Zaken	Kundić
	Citymarketing	Kundić
	Toerisme en recreatie	Kundić
	Evenementen, Slag om Arnhem	Roelofs
	Communicatie	Van de Geijn
S04	**Onderwijs**	
	Onderwijs	Kundić
S05	**Cultuur**	
	Cultuur	Bouwkamp
	Erfgoed	Roelofs
S06	**Participatie en armoedebestrijding**	
	Werk en Inkomen	Lauriks
	Armoedebeleid	Lauriks
	Schulddienstverlening	Lauriks
S07	**Zorg**	
	Jeugdzorg	Roelofs
	WMO en sociale wijkteams	Van der Wel
S08	**Welzijn en inclusie**	
	Welzijn	Lauriks
	Asiel, Vluchtelingen en inburgering	Smeulders
	Inclusie en Diversiteit	Van de Geijn
	Vrouwenopvang en huiselijk geweld	Van de Geijn
	Ouderen	Roelofs
	Jeugd	Kundić
S09	**Gezondheid en sport**	
	Sport	Roelofs

	Publieke gezondheid en GGD	Van de Geijn
S10	**Klimaat, energie en milieu**	
	Duurzaamheid incl. energietransitie	Bouwkamp
	Duurzaamheid bedrijven en mobiliteit	Kundić
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	
	Stedelijke ontwikkeling, ruimtelijke ordening, omgevingswet	Bouwkamp
	Water, milieu en luchtkwaliteit	Van der Wel
	ODRA, vergunning en handhaving	Van der Wel
	Grondzaken	Smeulders
S12	**Wonen en leefomgeving**	
	Groen en klimaatadaptie in de stad	Bouwkamp
	Openbare ruimte	Roelofs
	Afval	Roelofs
	Natuur en stadsparken	Van der Wel
	Dierenwelzijn en biodiversiteit	Van der Wel
	Wonen	Smeulders

Proces behandeling begroting 2024

Datum : 14 september

Aan : Raadsleden, fractievolgers en college van B&W

Van : Griffie

Betreft : proces behandeling *'Begroting 2024'*

Beste raadsleden, fractievolgers en leden van het college,

Binnenkort staat de behandeling van de *'Begroting 2024'* op de raadsagenda. Het proces rondom de behandeling van de ontwerp begroting is besproken in de auditcommissie van 12 december 2022 en vastgesteld in de agendacommissie van 8 februari 2023 tijdens de behandeling van het 'Spoorboekje P&C cyclus 2023'

Via deze brief wil de griffie jullie informeren over het gehele proces rondom de behandeling van de begroting. Vragen? Neem dan contact op met de griffie.

Oproep agendacommissie: houd je aan de deadlines!

In het proces wordt op twee momenten gewerkt met deadlines: bij het stellen van technische vragen en bij het indienen van de concept en definitieve moties en amendementen. Deze deadlines zijn er voor om te zorgen dat iedereen (raad, college, ambtelijke organisatie en griffie) voldoende tijd heeft, bijvoorbeeld voor de voorbereiding van de M2 en besluitvormende raad. Uiteraard zijn deze deadlines in principe slechts een 'verzoek', omdat het de raad vrij staat om zelfs tijdens de vergadering zelf nog een motie of amendement in te dienen. In het presidium en de agendacommissie is besproken dat ondanks het tijdig communiceren van deze deadlines - met name rondom het indienen van de moties en amendementen - niet alle fracties zich er aan houden. Hierbij dus de oproep u aan de deadline te houden!

Behandeling begroting in samenhang met de Turap-2 2023 en Belastingverordeningen

Turap 2 – 2023

Om de voortgang op de realisatie begroting te kunnen bewaken wordt door het college minimaal een tweetal tussenrapportages aangeboden. In Turap-2 wordt de raad geïnformeerd over verwachte majeure afwijkingen op programmaniveau. De behandeling van de turap-2 loopt gelijk met de begroting.

Belastingverordeningen

Gelijktijdig met de begroting worden ook de Belastingverordeningen aan de raad aangeboden. Om in 2024 de gemeentelijke belastingen en heffingen te kunnen heffen en innen is het nodig dat op 1 januari 2024 de belastingverordeningen zijn vastgesteld en gepubliceerd. In de begroting worden in de paragraaf Lokale Heffingen de kaders opgenomen voor het beleid en voor de financiën. Binnen deze kaders worden de verordeningen van de diverse belastingen en heffingen opgesteld.

Hoe ziet het proces eruit?

1. Publicatie & presentatie ontwerp begroting – *woensdagavond 20 september*
2. Filmpje 'hoe lees ik de begroting? – *online vanaf 20 september*
3. Schriftelijke technische vragen – *vanaf 20 september t/m maandag 2 oktober*
4. Technische vragenmarkt – *Voorafgaand aan de Politieke Avond van 27 september*
5. I/M1 – *Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)*
6. Indienen moties & amendementen voor de M2 – *vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober*
7. M2 – *Politieke Avond 1 november*
8. Indienen definitieve moties & amendementen – *vanaf 2 t/m 6 november*
9. Besluitvorming – *Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur*

---

1. Publicatie & presentatie ontwerp begroting – *woensdagavond 20 september*

De ontwerp begroting zal op woensdagavond 20 september – aan het begin van de Politieke Avond – door het college aan de gemeenteraad worden aangeboden en kort worden gepresenteerd door de wethouder financiën. De ontwerp begroting is vanaf dit moment ook digitaal raadpleegbaar. Er wordt naar gestreefd om tijdens deze presentatie alle raadsleden en fractievolgers ook een geprinte versie van de begroting aan te bieden. Deze liggen dan klaar voor u in de raadszaal. Indien dit onverhoopt niet mogelijk blijkt te zijn, wordt deze zo snel mogelijk via de post verstuurd.

- *De digitale versie van de ontwerp begroting is vanaf 20 september in te zien via: https://financien.arnhem.nl/*

---

2. Filmpjes 'hoe lees ik de begroting? – *online vanaf 20 september*

Net als vorig jaar worden er vanuit de afdeling financiën twee (nieuwe) informatieve filmpje opgenomen over 'hoe lees ik de begroting'. In deze filmpjes wordt onder andere uitgelegd hoe de begroting is ingedeeld, hoe je een financiële tabel leest en wat de verschillende programma's en bijlages inhouden. Daarnaast komt er een filmpje welke zich specifiek richt op de begroting 2024.

Link naar de filmpjes:
Begroting algemeen: https://vimeo.com/866026770/e058c5a9ec?share=copy
Begroting 2024: https://vimeo.com/866041407/49105241e6?share=copy

Naast deze filmpjes (welke echt zijn toegespitst op onze eigen begroting) zijn er o.a. vanuit de VNG ook algemene e-trainingen voor raadsleden beschikbaar met betrekking tot gemeente financiën, een mooi voorbeeld daarvan is deze: E-learning over Financiën | Raadsleden | VNG academie (vngconnect.nl)

---

3. Schriftelijke technische vragen – *vanaf 20 september t/m maandag 2 oktober*

Het stellen van schriftelijke technische vragen is het startpunt van het verkrijgen van informatie. Alle technische vragen dienen – zo veel mogelijk - voorafgaand aan de M1 gesteld te worden. Omdat er bij de behandeling van de begroting meestal veel schriftelijke technische vragen worden gesteld, worden deze verzameld in één document. Deze 'technische vragen bundel' zal tijdens het begrotingsproces telkens worden geüpdate met nieuwe vragen en antwoorden. Bij het publiceren van een nieuwe versie ontvangen jullie via iBabs een notificatie.

Technische vragen ingediend vóór maandag 2 oktober zullen z.s.m. worden beantwoord, met als uiterlijke datum dinsdag 10 oktober. Schriftelijke technische vragen die na afloop van deze periode worden gesteld, worden beantwoord, de termijn waarop is onzeker.

- *Technische vragen kunnen worden ingediend via technischevragenraad@arnhem.nl*

---

4. Technische vragenmarkt – *Voorafgaand aan de Politieke Avond van 27 september*

Ook dit jaar wordt er vanuit de ambtelijke organisatie weer een technische vragenmarkt georganiseerd waar jullie direct aan de verantwoordelijk ambtenaar jullie technische vragen kunnen stellen. Deze vragenmarkt vindt plaats voorafgaand aan de Politieke Avond van woensdagavond 27 september van 17.00 tot 18.30 uur (inclusief buffet). Tijdens deze vragenmarkt zijn er vanuit verschillende beleidsterreinen ambtenaren aanwezig.

- *Jullie ontvangen vlak voor de vragenmarkt een 'plattegrond/overzicht' waar de ambtenaren van de verschillende beleidsterreinen zich in het Stadhuis bevinden voor het beantwoorden van jullie technische vragen.*

---

5. I/M1 – *Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)*

De Politieke Avond van 11 oktober staat volledig in het teken van de I/M1 fase. De bespreking vindt plaats in 9 raadskamers. In het 'spoorboekje P&C cyclus 2023' was opgenomen dat de raadskamers thematisch zouden worden ingedeeld. Gezien de ervaring van een thematische indeling bij de behandeling va de Perspectiefnota dit jaar, heeft de agendacommissie op 13 september opnieuw vergaderd over de vergaderorde bij de begroting. Besloten is alsnog te kiezen voor een indeling geordend per portefeuillehouder (inclusief een aparte kamer voor het onderdeel financiën). Bij alle raadskamers wordt gestart met een inspreekmoment. Insprekers krijgen 5 minuten het woord waarna de raadskamer vragen kan stellen. Nadat alle insprekers gehoord zijn, zullen de raadskamers starten met de meningsvorming 1. De vergaderorde is hetzelfde als bij een reguliere M1 behandeling. Een eventuele uitloop kan plaatsvinden op 25 oktober.

---

6. Indienen moties & amendementen voor de M2 – *vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober 9.00 uur*

Tijdens de M1 kunnen fracties in de tweede termijn aangeven of zij overwegen moties en/of amendementen in te dienen. Deze moties en amendementen kunnen vanaf dat moment dan ook (in concept) worden ingediend bij de griffie voor agendering op de M2. De ingediende moties/amendementen worden bijgeplaatst op iBabs. Jullie ontvangen een notificatie. Alle moties en amendementen dienen uiterlijk op vrijdag 27 oktober 9.00 uur bij de griffie te zijn ingediend, zodat er zowel voor de fracties, het college als de griffie voldoende tijd is om de M2 voor te bereiden. De indeling van de M2 op 1 november wordt gemaakt op basis van de moties en amendementen die er voor de deadline liggen.

---

7. M2 – *Politieke Avond 1 november*

De Politieke Avond van 1 november staat geheel in het teken van de meningsvormende fase 2 (M2). Het bespreken van de concept moties en amendementen vindt - in tegenstelling tot voorafgaande jaren - niet plenair, maar in raadskamerverband plaats. De indeling van de raadskamers is vergelijkbaar met de M2 behandeling van de perspectiefnota dit jaar (met 3 'avondvullende' raadskamers waarbij er in iedere raadskamers meerdere wethouders aanwezig zijn) De indeling (toewijzen van de moties/amendementen over de raadskamers) wordt zo snel mogelijk na de deadline van het indienen van de concept moties en amendementen van vrijdag 27 oktober bekend gemaakt. Er is geen uitloop mogelijk bij de M2.

---

8. Indienen definitieve moties & amendementen – *vanaf 2 t/m 6 november*

Na de M2 kunnen de fracties t/m maandag 6 november hun definitieve moties en amendementen indienen (of aangeven of zij de door hen reeds ingediende concept moties en amendementen intrekken) De griffie maakt naar aanleiding van alle ingediende moties en amendementen een bundel, welke ook zal worden bijgeplaatst op iBabs.

---

9. Besluitvorming – *Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur*

Op 8 november vindt de besluitvorming plaatst. De behandeling van de begroting vindt plaats in samenhang met het raadsvoorstel *Turap 2 2023* en het raadsvoorstel *Belastingverordeningen*. De vergadering start om 16.00 uur. Tussendoor vindt een schorsing plaatst voor de traditionele stamppotmaaltijd. Tijdens deze vergadering zijn twee woordvoerders per fractie toegestaan, waar één algemeen en één financieel. Er wordt gewerkt met de standaard spreektijden, waarbij er voor alle fracties 5 minuten extra zal zijn (voor de algemene politieke beschouwingen). Zoals te doen gebruikelijk bij de raadsvergaderingen waarin de perspectiefnota en de begroting worden vastgesteld voert de grootste oppositiefractie de spreekvolgorde aan. Gevolgd door de grootste coalitiefractie en zo verder. Dit betekent dat de spreekvolgorde tijdens de begrotingsraad als volgt is: VVD, GroenLinks, SP, D66, CDA, ArnhemCentraal, DENK, Partij voor de Dieren, Arnhemse Ouderen Partij, PvdA, ChristenUnie, Volt, PVV, Forum voor Democratie.

- *Over het exacte verloop van de besluitvormende begrotingsraad worden jullie van te voren door de griffie nog verder over geïnformeerd*

Begroting 2024
en Turap-2 2023

Gemeente Arnhem

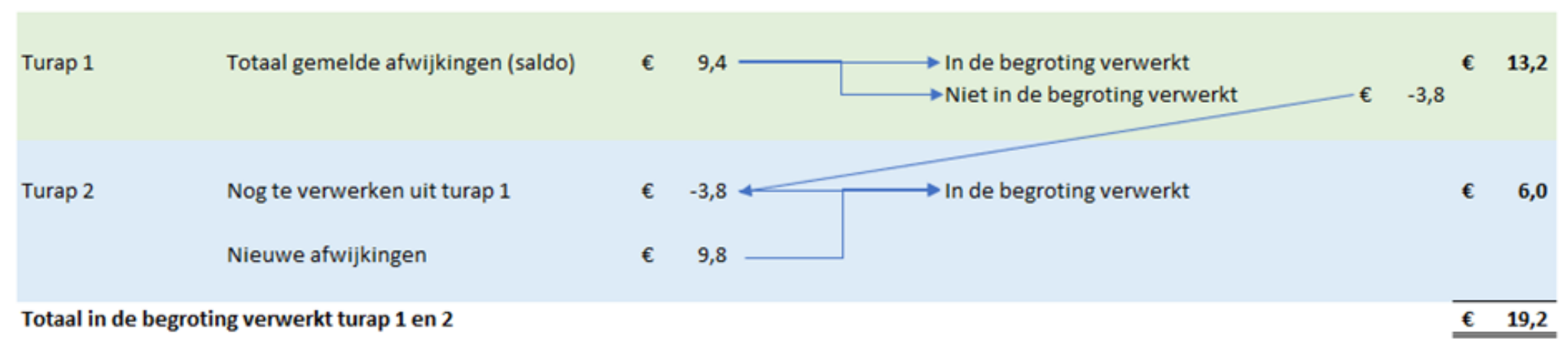

Wethouder Financiën

Paul Smeulders

Arnhem GEMEENTE

Turap-2 2023

Turap 1	Totaal gemelde afwijkingen (saldo)	€	9,4	→ In de begroting verwerkt		€	13,2
				→ Niet in de begroting verwerkt	€ -3,8		
Turap 2	Nog te verwerken uit turap 1	€	-3,8	→ In de begroting verwerkt		€	6,0
	Nieuwe afwijkingen	€	9,8				
Totaal in de begroting verwerkt turap 1 en 2						**€**	**19,2**

- Alle afwijkingen op een rij: zie totaalbeeld in de Turap (p. 6/7)
  Per programma vervolgens toegelicht

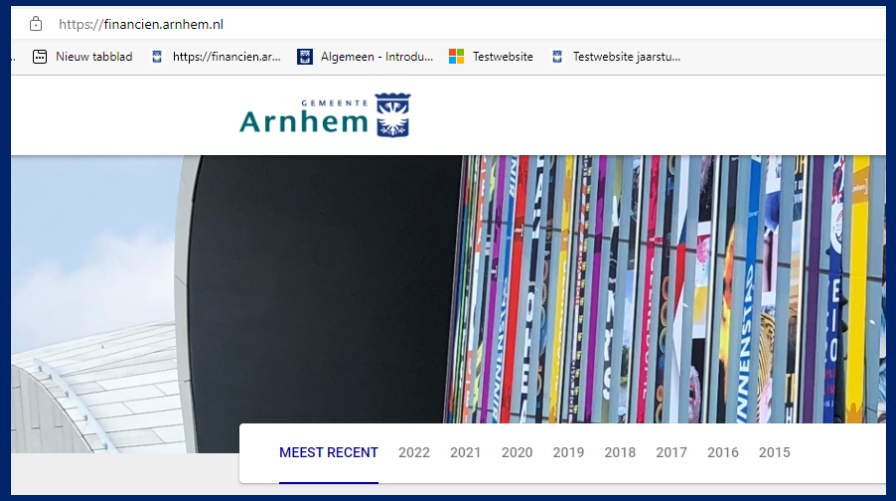
- Slag gemaakt in de toegankelijkheid:
  * gekleurde pijlen ipv gekleurde bollen
  * we streven naar digitaal toegankelijke versie op de website

Arnhem GEMEENTE

Begroting Arnhem

Boekwerk Begroting

Website: portal financien.arnhem.nl

Twee filmpjes met ambtelijke toelichting:
- De Begroting in het algemeen
- De Begroting 2024

GEMEENTE Arnhem

Onderwerpen

- Opbouw van de Begroting
- Financiële ontwikkelingen
- Hoofdlijnen van beleid
- Proces behandeling in de raad

Gemeente Arnhem

Opbouw Begroting Arnhem

- Deel 1: Hoofdlijnen van beleid en financieel kader:
  - Hoofdlijnen van beleid
  - Ontwikkelingen in het financieel kader

- Deel 2: Beleidsbegroting
  - Wijkprogramma en 13 Stedelijke programma's
  - Paragrafen

- Deel 3: Financiële begroting
  - Financiële tabellen

- Bijlagen

GEMEENTE Arnhem

Deze Begroting in perspectief

Structurele ruimte onder druk en onzeker……

- fors beslag nominale ontwikkelingen
- ravijn gemeentefonds (volledig verwerkt)
- opschalingskorting (volledig ingeboekt)
- uitstel verdeelmodel beschermd wonen → voordelen nu, in komende jaren nog steeds rekening houden met oplopende nadelen
- toekomst financieringssystematiek gemeentefonds?

……desondanks ligt er een structureel sluitende Begroting:

- financiële positie in vergelijking met veel andere gemeenten goed
- wel in afgelopen begrotingen noodgedwongen gekozen om incidentele middelen in te zetten ipv structureel te begroten

Begrotingsadvies VNG

Begrotingsadvies VNG:

- maak een sluitende begroting voor jaren 2024 en 2025
- maak voor 2026 en verder reële begroting obv huidig takenpakket en laat eventueel tekort zien

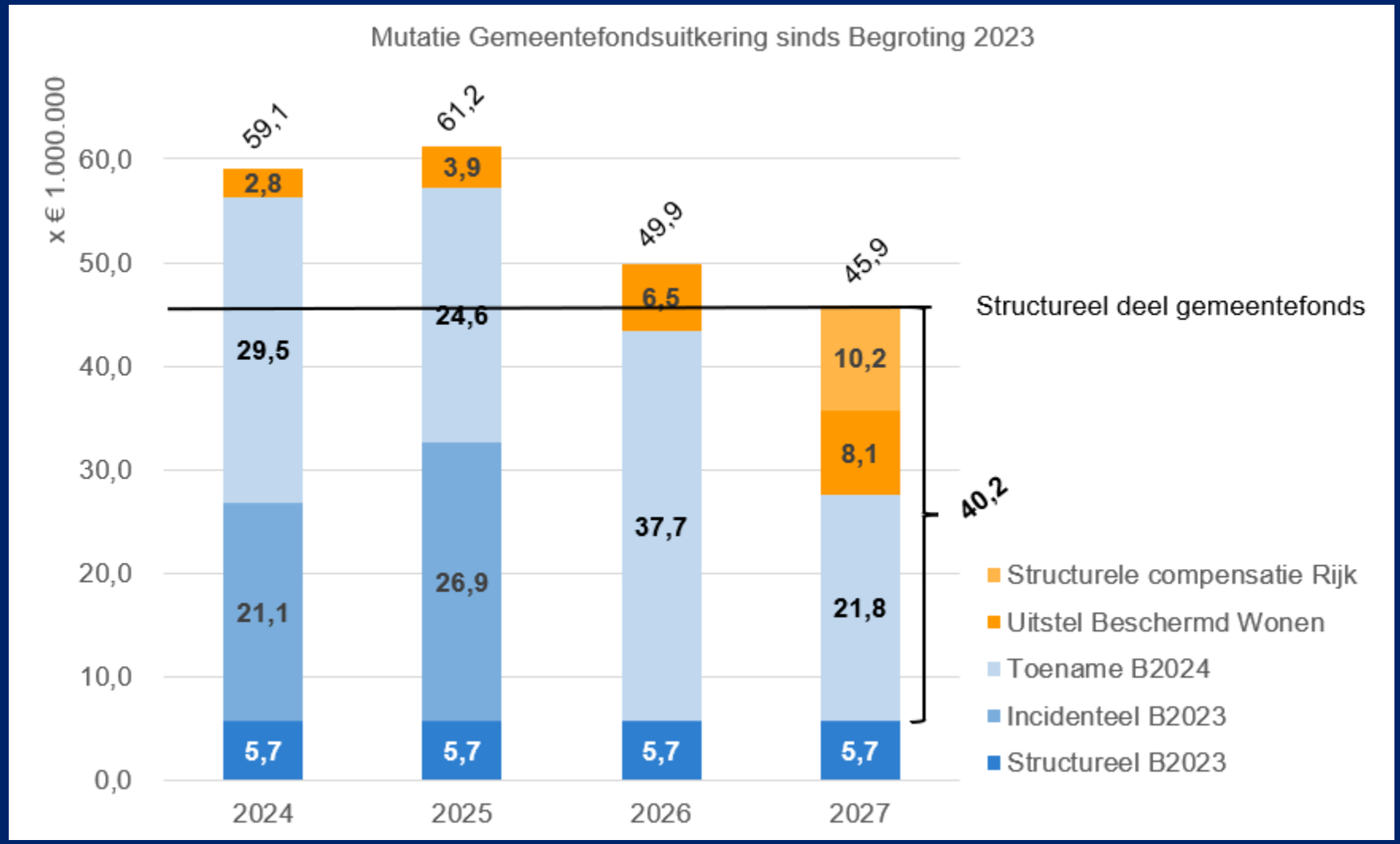
In Arnhem reëel begroot en ondanks onzekerheden vooralsnog structureel sluitend

Financieel kader in Perspectiefnota

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Uitgangspositie Begroting 2023	0	0	0	0
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve voorafgaand aan Perspectiefnota	5.814	25.361	-13.176	-976
Waarvan structureel	*30.629*	*34.904*	*9*	*9*
Waarvan incidenteel	*-24.815*	*-9.543*	*-13.185*	*-985*
Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	-6.072	-3.453	8.582	-10.275
Waarvan structureel	*-4.566*	*-3.839*	*7.317*	*-10.275*
Waarvan incidenteel	*-1.506*	*387*	*1.265*	*0*

Arnhem GEMEENTE

Ontwikkelingen meicirculaire

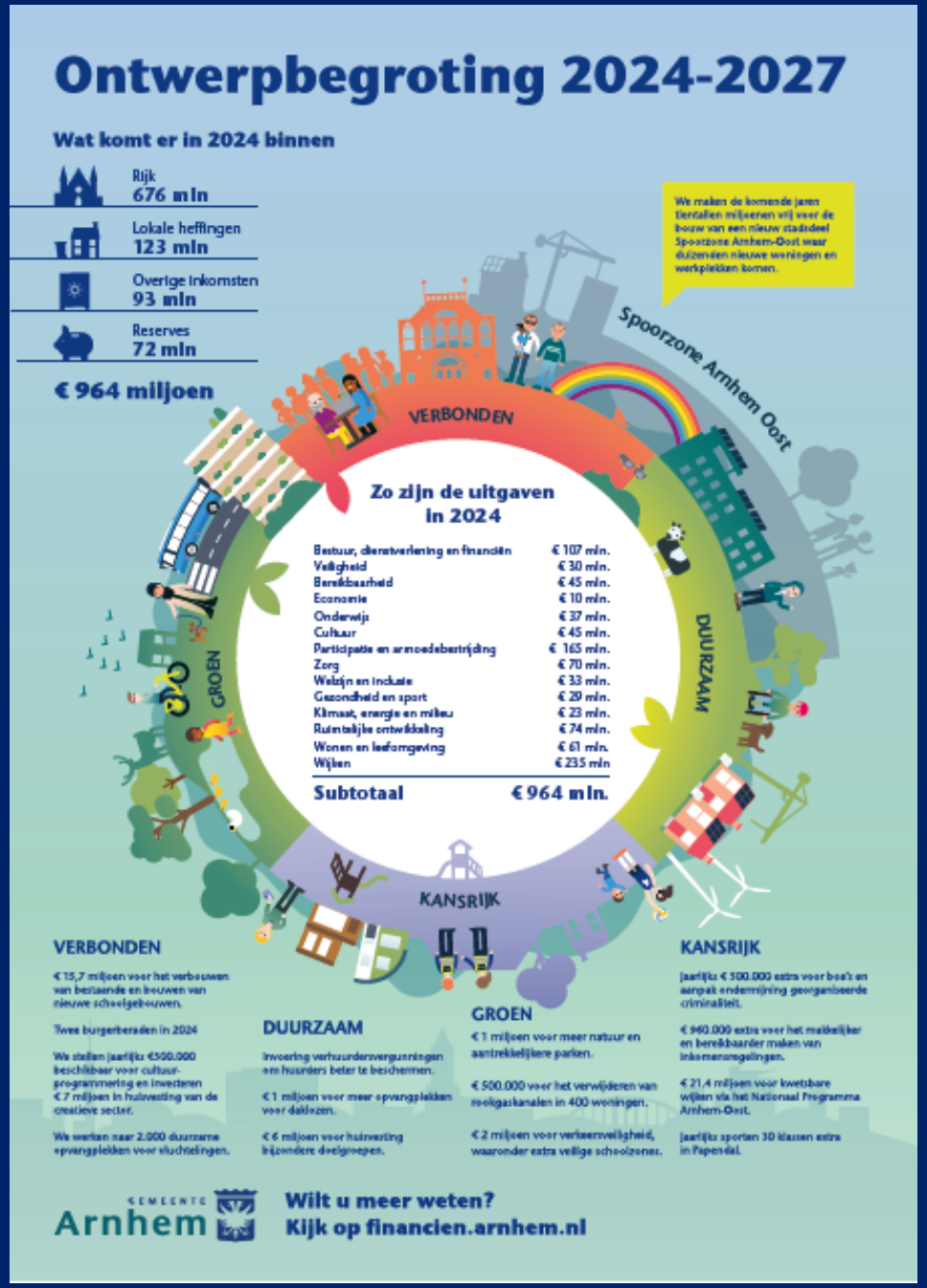
Arnhem GEMEENTE

Financieel kader Begroting

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*
Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-330*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-10.350*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*25.732*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-36.671*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

Gemeente Arnhem

Hoofdlijnen van beleid

GEMEENTE Arnhem

Ambitie Spoorzone Arnhem Oost

- Forse ambitie van naar verwachting € 245 miljoen als totale businesscase
- Bijdrage Rijk van € 108 miljoen toegezegd (€ 131 miljoen incl BTW)
- Substantiële inzet eigen middelen van circa € 90 miljoen benodigd

Wat regelen we in deze Begroting 2024? Een voldoende basis voor de start

- Inzet vanuit bestaande (gereserveerde) middelen van € 11 miljoen
- Opgave van dermate omvang dat inzet algemene middelen nodig is → beoordeeld wat verantwoord is om maximaal vrij te spelen: € 13 miljoen in exploitatie en € 19 miljoen investering
- Daarnaast vooralsnog verhoging risicoprofiel met € 20 miljoen

Daarmee nog circa € 47 miljoen uit bestaande budgetten vrij te spelen → in 2024 in gebiedsexploitatie voor besluitvorming aan de raad

Financiële positie

Weerstandsvermogen (factor)	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	1,0	1,3	1,1	1,1

- weerstandsfactor alle jaren 1,0 of hoger
- zonder ambities verstedelijking: 0,6-0,7 jaarlijks hoger

Solvabiliteitsratio	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	24%	27%	26%	27%

- solvabiliteit alle jaren hoger dan streefcijfer van 14%

- stand bestemmingsreserves: € 185 mln per 1-1-2024 oplopend naar € 199 mln per 31-12-2027

GEMEENTE Arnhem

Ontwikkeling lasten

In paragraaf Lokale heffingen:

- Uitgangspunten voor de begroting en tarieven toegelicht
- Uitgangspunten voor ontwikkeling lokale lastendruk weergegeven
- Diverse overzichten ontwikkeling lokale lastendruk opgenomen

Daaruit blijkt:

- Lastendruk stijgt in 2024 wat harder, maar vlakt daarna af
- Oorzaak: hogere kosten gemeentelijke watertaken en taken voor afval, grotere stap in kostendekkendheid afvalstoffenheffing, correctie OZB en afvalstoffenheffing en verwerken leegstand rioolheffing (eigenaren).

Zero based begroten en meetbare doelen

- Twee programma's zero based opgebouwd: Gezondheid & Sport + Onderwijs
- Jaarlijks 2/3 programma's, zodat over periode van 4 jaar de gehele Begroting vanaf nul is opgebouwd

- Doelensessies en/of slag gemaakt met doelenboom bij programma's Economie, Onderwijs, Veiligheid, Gezondheid & Sport, Groen en klimaatadaptatie, Participatie & Armoedebestrijding
- Vervolgtraject (ook nav bevindingen Duisenberg) met auditcommissie en raad nader bepalen

GEMEENTE Arnhem

Proces Begroting 2024 in de raad

Bestuurlijke planning 2023 behandeling Begroting	
Aanbieden + presentatie Begroting aan raad	Woensdag 20 september (tijdens PA)
Technische vragenmarkt	Woensdag 27 september (tijdens of voorafgaand aan PA)
Deadline indienen technische vragen	Maandag 2 oktober
Deadline beantwoording technische vragen	Dinsdag 10 oktober
Meningsvormende fase 1	Woensdag 11 oktober
Uitloop M1	Woensdag 25 oktober
Meningsvormende fase 2	Woensdag 1 november
Besluitvorming	Woensdag 8 november

Voor alle technische vragen over P&C-producten:

technischevragenraad@arnhem.nl

Gemeente Arnhem

Bedankt voor uw aandacht

GEMEENTE Arnhem

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 3920032

Onderwerp: Ontwerp-Begroting 2024

Kernboodschap

We zijn in Arnhem op de goede weg. De stad groeit en bloeit in vele opzichten. Zo zijn er mooie initiatieven op het gebied van vergroening, verduurzaming en het bouwen van toegankelijke en betaalbare woningen. De behoeften van de stad en haar inwoners sterken ons in onze ambities die onverminderd groot zijn. In 2024 gaan we samen met inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen aan de slag om Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. In de ontwerp-Begroting 2024 staat beschreven hoe we dit willen aanpakken. Daarbij zijn ook de middelen vrijgemaakt om de ambities voor een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem te kunnen verwezenlijken, onder meer voor de ontwikkeling van Spoorzone Oost. Daarnaast zijn de prijsstijgingen en het ‘ravijn’ van het gemeentefonds in deze begroting verwerkt. De begroting is structureel in evenwicht en blijft ook qua weerstandsfactor binnen de kaders die in de financiële verordening zijn beschreven.

Voorstel

1. De ontwerp-Begroting 2024 vast te stellen.
2. De opheffingsdatum voor de BR Inburgering, integratie en asiel drie jaar uit te stellen tot ultimo 2026.
3. De bestemmingsreserves Spoorzone Oost en Huisvesting bijzondere doelgroepen in te stellen met doel, functie en looptijd of plafond conform bijlage 1.
4. Vanaf 2024 de kosten van aanleg van riolering niet meer als kosten van de grondexploitatie aan te merken, maar als investeringen te activeren op de gemeentelijke balans onder de materiële vaste activa.
5. Het geactualiseerde normenkader vast te stellen.

Inleiding

Met dit raadsvoorstel ontvangt u de Begroting 2024. Dit is de tweede begroting in deze raadsperiode. De keuzes uit de Perspectiefnota 2024 en de besluitvorming omtrent de Perspectiefnota 2024 zijn in deze begroting opgenomen. De keuzes die hierin gemaakt zijn vormen ook het vertrekpunt voor het financieel kader waar in deze begroting op wordt voortgebouwd. In deze Begroting zijn ook beleidsmatige en financiële ontwikkelingen, die zich na het opstellen van de Perspectiefnota hebben voorgedaan, verwerkt.

GEMEENTE Arnhem

Conform het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) moet voor 15 november 2023 een door de raad vastgestelde, sluitende Begroting 2024 worden aangeleverd bij de toezichthouder op de gemeentefinanciën, de provincie Gelderland.

In deze begroting wordt invulling gegeven aan een aantal actuele ontwikkelingen zoals de meicirculaire en de opgelopen loon- en prijsontwikkeling. Daarbij worden middelen vrijgemaakt voor de gebiedsontwikkelingen Kronenburg en Spoorzone Arnhem Oost in voorbereiding op de besluitvorming hierover. Ook worden de middelen die in de Begroting 2023 zijn gereserveerd in het Klimaatfonds om de energietransitie een impuls te geven in deze begroting ingezet als klimaatbudget om binnen de kaders van het Klimaatfonds besteed te worden.

De komende jaren gaan we aan de slag met maatregelen zodat het voor mens en dier prettig leven blijft in Arnhem. Samen met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen werken we hard om de uitdagingen het hoofd te bieden en Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. We richten de stad klimaatadaptief in, continueren de uitvoering van de Dierenwelzijnagenda en beschermen onze natuur en biodiversiteit. We zetten forse stappen om binnen één generatie de kloof tussen arm en rijk te doorbreken. We zetten vol in op een energietransitie en streven naar een fikse CO2-reductie door middel van energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven. In het kader van netcongestie zoeken we samen met Arnhemse kennisinstellingen, Arnhemse innovatieve bedrijven op gebied van energie en de netbeheerders, naar oplossingen die nodig zijn om onze ambities te realiseren. We strijden vóór inclusiviteit en diversiteit, en tégen discriminatie. Het voorkomen en bestrijden van criminaliteit voor en achter de voordeur is onze prioriteit en we bieden kwetsbare kinderen en jongeren perspectief. We investeren in opvangplekken om een veilige haven te kunnen zijn voor mensen die op de vlucht zijn voor oorlog en geweld, of die om welke reden dan ook dakloos zijn. Zo zetten we forse stappen richting een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem.

Moties
Met deze begroting wordt een viertal moties afgedaan. Voor 2024 en 2025 is een budget van jaarlijks € 75.000 beschikbaar in het toegankelijkheidsfonds waarvoor bedrijven met veel consumentenbezoek een aanvraag kunnen indienen voor een gedeeltelijke financiering om hun onderneming beter toegankelijk te maken. Daarmee wordt motie 19M21 *Toegankelijkheidsfonds Arnhemse Standaard* afgedaan. Daarnaast is in lijn met motie 23M57 *Perspectief voor handhavers in leefbare wijken* de inzet van handhavers zoals opgenomen in de Begroting 2023 in deze begroting structureel gemaakt. Hiermee wordt deze motie afgedaan.

In januari heeft de gemeenteraad de motie 22M184 ‘Woensdagavond is Raadsavond’ aangenomen. We hebben intern gecommuniceerd dat we bij voorkeur geen informatie- en/of inspraakavonden meer organiseren op woensdag, de dag waarop de gemeenteraad bijeen komt. Zo voorkomen we dat raadsleden vanwege de raadsvergadering niet aanwezig kunnen zijn bij bewonersavonden. Ook blijft het zo ook mogelijk voor inwoners om zowel de raadsvergadering bij te wonen als een bewonersavond. Hiermee beschouwen we deze motie als afgedaan.

Tot slot heeft de raad bij het vaststellen van de begroting vorig jaar motie 22M158 Bevordering opkomst verkiezingen aangenomen. In aanloop naar de Provinciale Staten- en

Waterschapsverkiezingen zijn we in gesprek gegaan met de besturen van moskeeën uit Arnhem over het inzetten van hun gebouwen als stemlokaal. Dat heeft bij die verkiezingen geresulteerd in een stembureau in de Türkiyem Moskee. Bij volgende verkiezingen bekijken we ook nog of een uitbreiding van het aantal moskeeën waar gestemd kan worden gewenst is. Hiermee beschouwen we ook deze motie als afgedaan.

Doorontwikkeling cyclusdocumenten
In deze Begroting hebben we, zoals in het amendement 'financieel samenvoegen wijkprogramma's (23A20) is aangenomen, de 8 afzonderlijke wijkprogramma's financieel samengevoegd tot één wijkbegrotingsprogramma.

Verder hebben we in deze Begroting stappen gezet in de doorontwikkeling en meetbaarheid van de doelenboom. We hebben binnen de programma's Veiligheid, Economie, Onderwijs, Sport en Gezondheid en Wonen en Leefomgeving (onderdelen Groen en Klimaatadaptatie) intern doelensessies gehouden en de doelen meetbaarder geformuleerd en inspanningen concreter gemaakt. Binnen het programma Participatie en armoedebestrijding hebben we stappen gezet naar aanleiding van het Duisenbergonderzoek dat bij de Jaarstukken naar dit programma is uitgevoerd. We hebben stappen gemaakt, maar er zijn nog vervolgstappen nodig. Bij de behandeling van het Duisenbergonderzoek is onder andere aanbevolen om met college en raad gezamenlijk te werken aan focus en prioritering van doelen binnen de Begroting. Samen met de auditcommissie gaan we het gesprek aan hoe we hier een goed vervolg aan kunnen geven.

Ook hebben we de programma's Onderwijs en Gezondheid en Sport zero based opgebouwd. Dat wil zeggen dat we voor deze begroting niet alleen gekeken hebben naar de wijzigingen ten opzichte van de vorige begroting, maar de budgetten zijn opgebouwd op basis van de taken die binnen dit programma worden uitgevoerd.

Beoogd effect

Het beleids- en financiële kader van de gemeente Arnhem voor het jaar 2024 definitief en voor de volgende drie jaren indicatief vast te stellen om de gestelde ambities te realiseren.

Argumenten

1.1 *Dan kan de provincie Gelderland tijdig een begroting worden aangeboden, die voldoet aan de wettelijke vereisten.*

Met de voorliggende begroting voldoen we aan de voorwaarden voor repressief provinciaal toezicht. De begroting is structureel in evenwicht. Daarmee is de verwachting dat wederom repressief toezicht (de minst belaste vorm van toezicht) van toepassing blijft.

2.1 *Met de vaststelling van de Begroting 2022 is het besluit genomen om de bestemmingsreserve Inburgering, integratie en asiel ultimo 2023 op te heffen. Om de invoering van de nieuwe Wet Inburgering goed te kunnen afronden wordt de looptijd van deze reserve met 3 jaar verlengd tot ultimo 2026.*

3.1 In de Begroting 2023 en in deze Begroting 2024 wordt een aantal nieuwe bestemmingsreserves voorgesteld. Conform de nota Reserves en voorzieningen wordt per reserve het doel, de functie en de looptijd of het plafond ter goedkeuring aan de raad voorgelegd.

4.1 Door deze stelselwijziging wordt met deze kosten voortaan op gelijke wijze omgegaan als met de kosten van vervanging van bestaande riolering. In de paragraaf Lokale heffingen in de Begroting 2024 wordt dit nader toegelicht.

5.1 Op 28 juni jl. heeft de raad kennis genomen van het intern controleplan en het normenkader 2023 vastgesteld. Dit normenkader is bij deze begroting geactualiseerd en aangevuld met richtlijnen over hoe om te gaan met de criteria die relevant zijn voor de rechtmatigheidsverantwoording. De richtlijnen komen overeen met de modelverordening van de VNG. De werkwijze is afgestemd met Deloitte.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Besluitvorming door de raad heeft mogelijk invloed op het structurele begrotingsevenwicht.

Er bestaat een mogelijkheid dat er niet vóór 15 november a.s. een vastgestelde begroting aan de provincie kan worden aangeboden. Wanneer het structureel evenwicht als gevolg van de vaststelling van de begroting niet wordt gerealiseerd, kan Arnhem onder preventief in plaats van repressief provinciaal toezicht worden gesteld.

Participatie

Niet van toepassing

Financiën

Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	2024	2025	2026	2027
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Waarvan structureel	*-818*	*-411*	*150*	*-446*
Waarvan incidenteel	*-11.933*	*-4.370*	*-5.370*	*-100*
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Waarvan structureel	*-5*	*-241*	*-660*	*-1.159*
Waarvan incidenteel	*-2.197*	*2.325*	*3.300*	*-200*
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Waarvan structureel	*-4.862*	*-4.647*	*-3.661*	*-818*
Waarvan incidenteel	*-4.690*	*250*	*-530*	*-530*
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Waarvan structureel	*155*	*10*	*292*	*-2.635*
Waarvan incidenteel	*9.980*	*74*	*1.538*	*-785*
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*
Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-1.290*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-9.390*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*24.772*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-35.711*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

In de volgende tabel is samengevat weergegeven hoe de Begroting 2024 zich ontwikkelt ten opzichte van de vorige begroting. In het hoofdstuk 'Ontwikkelingen in het financieel kader' van de ontwerp-Begroting 2024 worden de betreffende posten met uitzondering van de uitgangspositie (stand van Begroting 2023) verder uitgewerkt en toegelicht.

Na verwerking van de aanvullende beleidsontwikkelingen na de Perspectiefnota, blijkt dat met deze Begroting in 2024 een onttrekking van € 10,9 miljoen aan de algemene reserve wordt gedaan. In 2025 wordt € 18,0 miljoen aan de algemene reserve toegevoegd. In 2026 en 2027 wordt respectievelijk € 8,0 miljoen en € 2,5 miljoen aan de algemene reserve onttrokken. Van de onttrekking is € 2,6 miljoen van incidentele aard en wordt dus na 2026 niet meer gedaan. Daarmee is de begroting structureel in evenwicht. In de paragraaf weerstandsvermogen is te lezen dat als gevolg van het opnemen van de gebiedsontwikkelingen Kronenburg en Spoorzone Arnhem Oost het risicoprofiel toeneemt, maar desondanks de weerstandsfactor in 2024 uitkomt op 1,0, voor 2025 op 1,3 en voor 2026 en 2027 op 1,1.. Daarmee wordt voldaan aan de kaders van de financiële verordening. De solvabiliteit komt uit op 24% in 2024 en neemt de komende jaren toe. Daarmee is sprake van een robuuste begroting.

Naast een reëel sluitende begroting, dient de (meerjaren)begroting ook structureel sluitend te zijn. Dit is het geval wanneer de structurele lasten in de begroting voor 2024 volledig worden gedekt door structurele baten. In alle jaren is in deze begroting sprake van een structureel evenwicht. We presenteren ook een reëel evenwicht, omdat de geraamde bedragen in het meerjarenbeeld volledig, realistisch en haalbaar zijn. De in de Begroting opgenomen maatregelen zijn aannemelijk en hard of voorzien van dekking uit een bestemmingsreserve.

Uitvoering

Uitvoering van de vastgestelde begroting is aan het college van burgemeester en wethouders en de haar ondersteunende organisatie. Over de realisatie wordt zoals gebruikelijk in Arnhem gerapporteerd middels Turaps (tussenrapportages) en uiteraard zoals wettelijk verplicht door middel van een Jaarverslag en een Jaarrekening. Tussentijdse voorstellen voor wijziging van de begroting worden aan u voorgelegd. Aldus zijn uitvoering en evaluatie van de Begroting 2024 geborgd.
Na vaststelling van de ontwerp-Begroting 2024 wordt deze aan de toezichthouder op de besluitvorming gemeentefinanciën, de provincie Gelderland, aangeboden.

Communicatie

De Begroting 2024 wordt evenals vorig jaar ook in de vorm van een webbegroting gepresenteerd. Via een link op de website www.arnhem.nl wordt u doorverwezen naar de website financien.arnhem.nl. Op deze webbegroting treft u meer informatie aan dan in de door u vast te stellen ontwerp-Begroting 2024. U treft hier onder andere informatie aan over de taakvelden en (sub)producten.

Om de toegankelijkheid van de begroting voor onze bewoners te vergroten is een infographic (begroting in 1 oogopslag) gemaakt. Deze wordt in de Arnhemse Koerier gepubliceerd.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Bijlage 1 Overzicht doel, type, looptijd en plafond nieuw in te stellen bestemmingsreserves
- Bijlage 2 Ontwerp-Begroting 2024
- Bijlage 3 Infographic

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	3920032

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 19 september 2023, nummer: 3920032;

gelet op artikel 190 en artikel 191 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De ontwerp-Begroting 2024 vast te stellen.
2. De opheffingsdatum voor de BR Inburgering, integratie en asiel drie jaar uit te stellen tot ultimo 2026.
3. De bestemmingsreserves Spoorzone Oost en Huisvesting bijzondere doelgroepen in te stellen met doel, functie en looptijd of plafond conform bijlage 1.
4. Vanaf 2024 de kosten van aanleg van riolering niet meer als kosten van de grondexploitatie worden aangemerkt, maar als investeringen worden geactiveerd op de gemeentelijke balans onder de materiële vaste activa.
5. Het geactualiseerde normenkader vast te stellen

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Bijlage 1 Nieuw in te stellen reserves

In het raadsvoorstel bij de Begroting 2024 wordt een tweetal nieuwe reserves voorgesteld. Hieronder zijn per reserve het doel, type, looptijd en plafond opgenomen.

Naam	Doel	Type	Looptijd Bij egalisatie: n.v.t.	Plafond Bij dekking: n.v.t.
BR Spoorzone Oost	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Spoorzone Oost, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte (inclusief groen/park) en mobiliteit (inclusief duurzame bereikbaarheid gebied): dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten. - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve. - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.	Dekking	2040	n.v.t.
BR Huisvesting bijzondere doelgroepen	Dekking bieden voor het opstellen en uitvoeren van projecten om het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uit te breiden.	Dekking	2027	n.v.t.

Begroting 2024

Begroting 2024

GEMEENTE Arnhem

Ontwerp Begroting 2024

Inhoudsopgave

Deel 1 Hoofdlijnen van beleid en financieel kader ... 1
Hoofdlijnen van beleid ... 2
Ontwikkelingen in het financieel kader ... 8
Leeswijzer ... 33
Deel 2 Beleidsbegroting ... 35
Wijkprogramma's ... 36
Wijken Algemeen ... 37
Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek ... 41
Noordwest ... 44
Noordoost ... 47
Presikhaaf ... 51
Malburgen ... 54
Schuytgraaf/Elderveld ... 58
De Laar/Elden ... 61
Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg ... 64
Stedelijke programma's ... 67
Bestuur, dienstverlening en financiën ... 68
Veiligheid ... 76
Bereikbaarheid ... 84
Economie ... 90
Onderwijs ... 98
Cultuur ... 108
Participatie en armoedebestrijding ... 116
Zorg ... 124
Welzijn en inclusie ... 136
Gezondheid en sport ... 147
Klimaat en energie ... 155
Ruimtelijke ontwikkeling ... 164
Wonen en leefomgeving ... 171
Paragrafen ... 188
Lokale heffingen ... 189
Risicomanagement en weerstandsvermogen ... 198
Onderhoud kapitaalgoederen ... 214
Financiering ... 233
Bedrijfsvoering ... 237
Verbonden partijen ... 244
Grondbeleid ... 259
Investeringen ... 263

Subsidies ... 269
Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid ... 276
Overig programmaplan ... 278
Deel 3 Financiële begroting ... 279
Overzicht van baten en lasten per programma ... 280
Overzicht structureel begrotingssaldo ... 283
Geprognosticeerde balans 2024-2027 ... 284
Reserves en voorzieningen ... 285
EMU-saldo 2024 ... 294
Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld ... 295
Overzicht taakvelden per programma (lasten) ... 302
Overzicht taakvelden per programma (baten) ... 306
Mutaties circulaires ... 310
Bijlagen ... 311
Overzicht BBV-indicatoren ... 312
Overzicht onderdelen stad/wijk ... 316
Normenkader ... 318
Afkortingenlijst ... 322
Begrippenlijst ... 325

Deel 1 Hoofdlijnen van beleid en financieel kader

Deel 1 bestaat uit:

1. Hoofdlijnen van beleid
2. Ontwikkelingen in het financieel kader
3. Leeswijzer

Hoofdlijnen van beleid

De Ontwerp Begroting 2024 die voor u ligt, weerspiegelt de tijd waarin we leven. Arnhemmers worden zowel thuis als op reis geconfronteerd met de zorgwekkende gevolgen van klimaatverandering. Extreme hitte en bovenmatige regenval lijken aan de orde van de dag. De onrust in de wereld duurt voort en zorgt voor een toename van vluchtelingen uit onder meer Oekraïne, die hier een veilig heenkomen zoeken. De energieprijzen en de gestegen inflatie maken het dagelijks leven voor onze inwoners duurder. Woningzoekenden kampen met een overspannen woningmarkt die het kopen of huren van een huis in onze stad tot een moeilijke opgave maakt.

Het zijn grote en complexe problemen die we als Arnhem niet alleen kunnen oplossen. Wel kunnen we lokaal en regionaal een bijdrage aan de oplossing leveren. Daarbij zoeken we de samenwerking met het nieuwe provinciebestuur en het nieuwe kabinet dat na de Tweede Kamerverkiezingen in november hopelijk snel zal worden geïnstalleerd.

De komende jaren gaan we aan de slag met maatregelen zodat het voor mens en dier prettig leven blijft in Arnhem. Samen met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen werken we hard om de uitdagingen het hoofd te bieden. Gelukkig is er ook veel om positief over te zijn. De stad groeit en bloeit in veel opzichten. Zo zijn er mooie initiatieven die laten zien dat we een effectieve bijdrage kunnen leveren aan zaken als vergroening, verduurzaming en het bouwen van toegankelijke en betaalbare woningen. Arnhem is ook een sociale stad. Mensen staan voor elkaar klaar, waar je ook vandaan komt en wie je ook bent. Of je nu vlucht voor oorlog of zorg nodig hebt op je oude dag; in Arnhem telt en doet iedereen - op zijn, haar of hen manier - mee.

De behoeften van de stad en haar inwoners sterken ons in onze ambities die onverminderd groot zijn. In 2024 gaan we samen met inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen aan de slag om Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. We treffen voorbereidingen voor een prachtig nieuw stadsdeel – Spoorzone Arnhem-Oost – waar vele duizenden (nieuwe) Arnhemmers zullen neerstrijken. Waar ze kunnen wonen, werken, recreëren en genieten van alle historie, cultuur en (sport)evenementen die Arnhem te bieden heeft. We richten de stad klimaatadaptief in zodat we voorbereid zijn op weerextremen. Ook continueren we de uitvoering van de Dierenwelzijnagenda en investeren in biodiversiteit zodat Arnhem een fijne stad is en blijft voor mens en dier.

We zetten forse stappen om binnen één generatie de kloof tussen arm en rijk te doorbreken. Daarbij focussen we ons op wonen, bestaanszekerheid en onderwijs. We strijden vóór inclusiviteit en diversiteit, en tégen discriminatie. Het voorkomen en bestrijden van criminaliteit voor en achter de voordeur is onze prioriteit en we bieden kwetsbare kinderen en jongeren perspectief.

We werken hard om de tweedeling in onze stad tegen te gaan en generatiearmoede te doorbreken. We investeren in opvangplekken om een veilige haven te kunnen zijn voor mensen die op de vlucht zijn voor oorlog en geweld, of die om welke reden dan ook dakloos zijn. Zo zetten we forse stappen richting een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem.

Een DUURZAAM Arnhem

Met een nieuw stadsdeel en duizenden extra woningen en werkplaatsen in 2040, staat Arnhem aan de vooravond van forse veranderingen. Voorwaarde voor deze ontwikkelingen is dat onze leefomgeving aantrekkelijk, veilig en gezond blijft voor huidige en toekomstige inwoners. Daarom werken we in 2024 aan een samenhangend beleidsplan voor een gezonde en veilige leefomgeving, een duurzaam mobiliteitsplan, een woonvisie en een stedelijke visie op hoogbouw en verdichting.

Circulaire economie en duurzame samenleving

Zo abstract als de klimaatverandering ooit was, zo concreet is het nu. We zitten midden in een klimaatcrisis. De overgang naar een circulaire economie en duurzame samenleving is dringender dan ooit. We richten ons daarbij vooral op onderdelen waar we het grootste verschil kunnen maken met betrekking tot energiebesparing en duurzaamheid. Om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te kunnen zijn, zetten we vol in op een inclusieve energietransitie. We willen schonere woonomgevingen en hergebruik van grondstoffen verbeteren, zodat de hoeveelheid restafval afneemt. In 2024 organiseren we een burgerberaad over afval zodat Arnhemmers kunnen meedenken over maatregelen die de hoeveelheid afval in Arnhem tot een minimum beperken.

Tegelijkertijd willen we een fikse CO2-reductie realiseren door middel van energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven. We zetten in op het opwekken van duurzame elektriciteit en duurzame warmte als alternatief voor aardgas. Het is ons doel om in 2030 6.500 woningen aardgasvrij te verwarmen. Ook werken we

aan de verduurzaming van onze scholen en ander maatschappelijk vastgoed. Een groot knelpunt waar we tegenaan lopen is de netcongestie. Samen met de Arnhemse kennisinstellingen, Arnhemse innovatieve bedrijven op gebied van energie en de netbeheerders zoeken we naar oplossingen die nodig zijn om onze ambities te kunnen realiseren.

We voeren de Arnhemse Isolatie aanpak uit waarmee we werken aan concrete doelen, voor zowel specifieke wijken als gerichte doelgroepen. Binnen deze aanpak vechten we daarnaast tegen energiearmoede. Het is onder meer ons streven dat meer dan 3200 huishoudens, die kampen met energiearmoede, in 2024 geholpen zijn met een energiecoach traject.

Nieuwe Woonvisie
De woningmarkt zit muurvast. Dit vraagt om een radicale omslag zodat voor woningzoekenden niet langer het recht van de sterkste geldt. We pakken de regie en zetten ons beleid en instrumentarium maximaal en onorthodox in om wonen betaalbaar te krijgen. Daarnaast willen we veel meer goede en duurzame woningen aan de woningvoorraad toevoegen voor alle doelgroepen. Deze woningen plannen we zo veel mogelijk binnen de stad, op en rond OV-knooppunten, waardoor we lage parkeernormen kunnen toepassen.
We streven naar meer gemengde wijken, zodat kwetsbare Arnhemmers verspreid over de stad kunnen wonen. Het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen gaan we verder uitbreiden. Hiervoor trekken we tot en met 2027 jaarlijks 1,5 miljoen euro uit. Van dit geld kunnen we onder meer tussenvoorzieningen voor statushouders ontwikkelen, flexwoningen realiseren of het aantal woningen voor extreme overlastgevers uit te breiden. In de strijd tegen dakloosheid maken we ons hard voor het creëren van zoveel mogelijk woonplekken. Iedereen in Arnhem heeft immers recht op een (t)huis. We zien kansen in het housing first principe en zetten in op de uitstroom uit de opvang en om- en afbouw van de capaciteit van de maatschappelijke opvang.

Om problemen op de huurmarkt en malafide verhuurderschap aan te pakken, versterken we de positie van huurders. Onze ambities voor de volkshuisvesting werken we verder uit in een nieuwe brede Woonvisie voor Arnhem. Vooruitlopend hierop trekken we onder andere extra geld uit voor de invoering van verhuurdersvergunningen, een wooncoach, versterking van de positie van huurders en extra handhaving door de Omgevingsdienst ODRA.

Spoorzone Arnhem Oost
Om de bevolkingsgroei, de verandering van huishoudens en het aantal woningzoekenden te kunnen opvangen, willen we tussen 2023 en 2040 ongeveer 14.000 (veelal betaalbare) woningen bouwen binnen de bebouwde omgeving. In de omgevingsvisie zijn vier gebieden aangewezen waar we deze groei willen verwezenlijken. Ruim de helft hiervan is voorzien in Spoorzone Arnhem Oost, omdat dit gebied in potentie veel ruimte heeft voor nieuwbouwwoningen, bedrijvigheid, verbeterde mobiliteit en meer groen. De mogelijkheid om hier een nieuw stadsdeel te creëren waar straks duizenden woningen met bijbehorende voorzieningen kunnen verrijzen, is een unieke kans voor Arnhem. Om dit te verwezenlijken hebben we veel geld van het Rijk gekregen. Dat neemt echter niet weg dat dit omvangrijke project ook veel en forse investeringen van onszelf vraagt, met de bijbehorende risico's.

Green Deals
Met bedrijven op werklocaties en organisaties zoals gebedshuizen, sluiten we Green Deals omdat ook daar verduurzaming hard nodig is. Hierin maken we onder meer afspraken over het benutten van daken voor zonnepanelen en ondersteunen we ondernemers en organisaties. De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen.

Een GROEN Arnhem
Een groene en biodiverse stad, is een gezonde stad. We investeren daarom de komende jaren fors in onze groene leefomgeving. In het kader van onze missie om Arnhem radicaal te vergroenen, trekken we de stad in om een spoor van groen achter te laten. De wijkgroenagenda's, waarmee we de leefbaarheid in de wijken verbeteren, zijn voor een groot aantal wijken al gereed. Dat betekent dat we in 2024 samen met wijkbewoners aan de slag kunnen met de uitvoering ervan.

Onze groenvisie zet onze koers uit voor een groenere toekomst. Zo reserveren we in 2025 en 2026 geld om meer bomen te planten, en onze aanwezige bomen de kans te geven om uit te groeien. Samen met de pachters van onze agrarische gronden zetten we actief stappen ten behoeve van natuurontwikkeling. Van de prachtige groene gebieden die Arnhem rijk is, gaan we de bodem optimaliseren en de biodiversiteit vergroten. Ook willen we de

gebieden nog beter met elkaar verbinden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens.

Veilige, gezonde en aantrekkelijke leefomgeving
We koesteren onze parken en investeren daarom in 2024 en 2025 in totaal één miljoen om deze nog aantrekkelijker te maken. We intensiveren onze aanpak van overlast die het gevolg is van ongewenste graffiti en zorgen voor een aantrekkelijke openbare ruimte die uitnodigt tot bewegen, wandelen en fietsen. Hiervoor leggen we beweegvoorzieningen aan zoals pumptracks en skatebanen en werken we samen met verenigingen en scholen om open sportparken en open schoolpleinen te realiseren.

We streven naar een schone leefomgeving die maximaal bijdraagt aan de gezondheid van mens en dier. Zo willen we deelnemen aan een subsidieregeling voor het verwijderen of onklaar maken van rookgaskanalen. We reserveren in 2024 geld om de verwijdering van rookgaskanalen in 200 woningen te cofinancieren.

Met klimaatadaptatie maken we Arnhem bestand tegen het veranderende klimaat. Ter voorbereiding op de weersomstandigheden, passen we de stad slim aan. We maken onze stedelijke gebieden weerbaar tegen overstromingen, hevige regenval, hitte en droogte. Aan de hand van onze klimaatadaptatiestrategie zorgen we voor wateropvang in de bodem, een betere afvoer bij zware buien en verminderen we hitteproblemen. Ook daarbij is radicaal vergroenen een belangrijk middel. We werken aan een netwerk met koele plekken, waar (kwetsbare) Arnhemmers tijdens hittegolven gebruik van kunnen maken.

Bereikbare stad
Samen met de stad werken we aan een mobiliteitsvisie. In deze visie vormen de duurzame bereikbaarheid van onze stad, het tegengaan van verkeersoverlast en schone lucht onze uitgangspunten. De ruimte in Arnhem is schaars. Daarom gaan we op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt. Als meer mensen per fiets reizen, vergroot dit de leefbaarheid in de stad terwijl deze wel bereikbaar blijft voor degenen die afhankelijk zijn van de auto.

We kijken breder naar de verkeersstructuur voor de hele stad en specifiek naar het centrum en de singels. We verlagen de maximumsnelheid en verminderen het aantal rijstroken voor de auto waardoor er meer ruimte ontstaat voor groen, voetgangers, fietsers en het openbaar vervoer. Om verkeersonveilige situaties aan te pakken en schoolzones aan te kunnen leggen, trekken we vanaf 2024 geld uit. We verbeteren en breiden we het fietspadennetwerk uit, onder meer door vanaf 2026 te investeren in de snelfietsroute Arnhem-Huissen. Voor de verbetering van het Willemsplein gaan we vanaf 2027 geld reserveren.

Een KANSRIJK Arnhem

We zetten alles op alles om de tweedeling in de stad tegen te gaan en kansenongelijkheid te bestrijden. In Arnhem moet iedereen mee kunnen doen aan de samenleving. Essentieel hiervoor zijn een goede opleiding en een stevig niveau van basisvoorzieningen waarop alle Arnhemmers een beroep kunnen doen als ze laagdrempelig hulp of ondersteuning nodig hebben. We werken aan een Integraal Accommodatiebeleid, zodat we accommodaties voor sport, welzijn cultuur en onderwijsactiviteiten zo passend mogelijk kunnen inzetten bij de vraag uit de stad. Hiervoor reserveren we in 2024 en 2025 extra middelen. Ook maken we geld vrij om zelf maatschappelijke accommodaties aan te kopen om de leefbaarheid in wijken te behouden. Daarnaast ontwikkelen we met onze partners uit het onderwijs en maatschappelijke organisaties een beleidsrijk Integraal Huisvestingsplan (IHP). Het uitgangspunt van dit IHP is toekomstbestendige onderwijshuisvesting, waarbij de gebouwen aansluiten op de ontwikkelbehoefte van kinderen.

Met het onderwijs zetten we in op een passende plek voor elk kind. (Aanstaande) ouders in een kwetsbare positie proberen we zo vroeg mogelijk in beeld te krijgen zodat we ze kunnen ondersteunen. Scholen vormen steeds meer het middelpunt van de wijk en daarmee de basis voor een gezonde en veilige leefomgeving. Kinderen en jongeren krijgen alle kans om het beste uit zichzelf te halen door middel van de pedagogische wijk en de rijke schooldag. We proberen via vroegsignalering schooluitval te voorkomen en jongeren een goede aansluiting te bieden op de arbeidsmarkt.

Met de ondersteuning van inwonersinitiatieven, onze inzet op preventie en goede algemene voorzieningen zoals ontmoetingsplekken, zorgen we voor een sterk basisvoorzieningenniveau op het gebied van welzijn. Ook mantelzorgers en vrijwilligers spelen een essentiële rol. Arnhemmers die hulp, ondersteuning of zorg nodig hebben kunnen hiervoor laagdrempelig in hun wijk terecht. Door hen zo snel mogelijk te helpen, voorkomen we

complexere problemen. Daarbij proberen we zoveel mogelijk de eigen kracht van Arnhemmers te versterken en investeren we in het (sociaal) netwerk rondom inwoners. We werken – onder meer met trainingen – naar een dementievriendelijke samenleving, zodat de groeiende groep mensen die lijdt aan dementie, zo lang mogelijk mee kan blijven doen.

Voor jonge Arnhemmers mag het niet uitmaken in welke wijk je opgroeit. Alle kinderen moeten de kans krijgen om zich te ontwikkelen naar zelfstandigheid en een gezond volwassen leven. Waar dat niet lukt, zetten we tijdig passende hulp in. Dit gebeurt zo dicht mogelijk bij huis of thuis, zodat deze kinderen een zo normaal mogelijk leven kunnen blijven leiden. We werken preventief en signaleren problemen zo vroeg mogelijk. We zien dat sommige problemen, zoals de mentale gezondheid van jongeren, sinds de coronaperiode zijn toegenomen met wachtlijsten als gevolg. Dit vinden we uiteraard onwenselijk. In 2024 trekken we daarom opnieuw geld uit voor de zorgaccounthouder die kinderen op de wachtlijst naar een andere aanbieder bemiddelt zodat zij sneller worden geholpen.

Bestaanszekerheid
We zetten volop in op financiële rust, stabiliteit, een daginvulling en perspectief op een goede toekomst. In deze tijden van bestaanszekerheidscrisis zijn we dan ook voortdurend bezig met het zo vroeg mogelijk vinden van inwoners met geldzorgen en voorkomen dat deze zorgen problematisch worden. We trekken in 2024 geld uit om 600 extra huisbezoeken te doen en 600 extra telefoongesprekken te voeren bij inwoners met betalingsachterstanden en hen onze hulp aan te bieden. Ook verstrekken we deze winter opnieuw de Arnhemse Wintertoeslag van € 250 per huishouden dat hiervoor in aanmerking komt. We gaan door met het vereenvoudigen en toegankelijker maken van inkomensondersteuning voor mensen en trekken daar meer geld voor uit. We gaan (meer) samenwerken met ervaringsdeskundigen om zo goed mogelijk te kunnen aansluiten bij de leefwereld van onze inwoners. Ook gaan we vanaf 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer uitvoeren.

Meer Arnhemmers sporten
Een goede gezondheid is de basis voor een gelukkig leven. Daarom willen we alle Arnhemmers de mogelijkheid geven om zichzelf een gezonde leefstijl eigen te maken. Dat begint al bij onze jeugd. Zo vinden we dat elk kind de kans moet krijgen om volledig rookvrij op te groeien en zorgen we na een succesvolle pilot dat we de sportdag Papendal gaan borgen. We richten ons op het stimuleren van gezond gedrag en het tegengaan van ongezond gedrag, waaronder te weinig beweging, ongezonde voeding, problematisch alcoholgebruik en roken. We willen dat meer Arnhemmers voldoen aan de sportrichtlijn en stimuleren daarom zowel sporten bij verenigingen en beweegaanbieders, als sporten in de openbare ruimte.

Veilige en leefbare wijken
We zetten alles op alles om overlast en criminaliteit in Arnhem tegen te gaan en te voorkomen, zodat het Arnhems misdaadcijfer daalt naar het niveau dat past bij een 100.000+ gemeente. Naar aanleiding van een aangenomen motie, trekken we structureel extra middelen uit voor boa's. Daarnaast pakken we verloedering aan, beëindigen we overlast, pakken we relschoppers aan en zetten we alles op alles om beroepscriminelen een voet dwars te zetten. Ook trekken we vanaf 2024 structureel geld uit voor de aanpak ondermijning georganiseerde criminaliteit.

We breiden het aantal buurtsportcoaches uit. Deze professionals in wijken zetten sport in als middel om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals gezonde leefstijl, het tegengaan van overlast onder jongeren en het terugbrengen van eenzaamheid onder ouderen.

Nationaal programma Arnhem Oost
In de vijf wijken in Arnhem Oost (Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf-West, Malburgen en het Arnhemse Broek) liggen grote opgaven. Met het Nationaal Programma Arnhem-Oost willen we de achterstanden op het gebied van onderwijs, werk & inkomen, wonen, gezondheid, leefbaarheid en veiligheid in deze vijf wijken aanpakken. We willen de huidige en nieuwe generaties een eerlijke en gelijke keuze én kans bieden om hun talenten te ontwikkelen. Het programma is een integrale, lerende aanpak, met een scope van 18 jaar dat wordt uitgevoerd door de Alliantie Arnhem-Oost, waar ook maatschappelijke partners deel van uitmaken.

Wijkveiligheid heeft voor ons prioriteit en is tevens een belangrijk onderdeel van de aanpak Arnhem-Oost. Ook hebben we in het programma aandacht voor kansrijk opvoeden en opgroeien. Daarom wordt de pedagogische wijk daar verder ontwikkeld met onder meer de rijke schooldag, schoolmaaltijden en extra aandacht voor voor- en vroegschoolse educatie en onderwijs achterstanden.

Met de middelen die we in het kader van het Volkshuisvestingfonds hebben gekregen van het Rijk werken wij aan de leefbaarheid en veiligheid in de Arnhem-Oost wijken. Dit doen wij onder meer via een subsidieregeling inclusief advies en begeleiding om de slechtste en meest ongezonde particuliere koopwoningen te verduurzamen.

Een VERBONDEN Arnhem

Door de oorlogen in de wereld leven we in onzekere en onstuimige tijden. Wij zijn solidair met mensen uit andere landen die tegen wil en dank hun land ontvluchten en willen voor hen een gastvrije stad zijn. Momenteel vangen we ongeveer 2500 mensen op in met name tijdelijke opvanglocaties. Het is onze ambitie om de komende jaren 2000 permanente opvangplekken te realiseren.

Iedereen in Arnhem mag zichzelf zijn en moet de kans krijgen om naar zijn, haar of hun vermogen volwaardig mee te doen, ongeacht leeftijd, huidskleur, culturele achtergrond, gender, inkomen, talenten, seksuele oriëntatie, levensbeschouwing of beperking(en). Voor discriminatie en racisme is in Arnhem geen plek. De lokale coördinator tegen discriminatie en racisme moet bijdragen aan het in beeld hebben van de belangrijkste knelpunten in de stad en het aanjagen van de aanpak van die punten. We werken aan een programma dat de bewustwording en kennis over het Koloniaal en Slavernijverleden van Arnhem vergroot bij inwoners, organisaties en collega's. We streven inclusief beleid na dat recht doet aan de diversiteit van al onze inwoners. Dat geldt ook voor onze gemeentelijke organisatie: de komende periode willen we verdere stappen zetten naar een representatieve en inclusieve organisatie.

Betrouwbare overheid

Ook voor Arnhem is een betrouwbare overheid een belangrijk thema. Openbaarheid en transparantie zijn essentieel voor het vertrouwen tussen de samenleving en de overheid. Een betrouwbare overheid is een overheid die dicht bij haar inwoners staat en het belang van haar inwoners voorop stelt, met oog voor de menselijke maat in het beleid en slagkracht in de uitvoering. Doen wat nodig is, in plaats van doen wat regel is, waarbij niet het systeem maar de uitwerking in de praktijk leidend is. Versterking van de burgerparticipatie en ons wijkgericht werken moeten ons daarbij helpen. Om onze ambities met betrekking tot inkoop te verwezenlijken trekken we geld uit zodat we lokaal, sociaal, duurzaam, diervriendelijk en circulair kunnen aanbesteden.

Om de zelfredzaamheid van onze inwoners, ondernemers en organisaties maximaal te faciliteren blijven we uitkijken naar mogelijkheden om onze dienstverlening verder te optimaliseren en te professionaliseren. We gaan digitaal vaardige gebruikers nog meer faciliteren om gemeentelijke diensten en producten af te nemen. Ook bieden we nieuwe digitale producten en diensten aan. Uiteraard blijven we via telefoon en balie ondersteunen voor de inwoner die dat nodig heeft. Daarnaast trekken we geld uit zodat de informatiebalie bij Loket Zuid kan worden voortgezet. Ook investeren we extra middelen om de bereikbaarheid en kwaliteit van de dienstverlening van de Klantenservice te verbeteren.

Kunst en cultuur voor iedereen

Wij willen dat iedereen, van jong tot oud, de kans krijgt om in aanraking te komen met kunst en cultuur, zowel het ervaren als ook het zelf maken ervan. Met kunst en cultuur dragen we bij aan een aantrekkelijk leef- en vestigingsklimaat. Het is onze ambitie om een interessant en aansprekend cultuuraanbod voor de grote diversiteit aan Arnhemmers te realiseren. We voeren de aangenomen raadsmotie uit waardoor de 500.000 euro die gedurende enkele jaren voor culturele programmering beschikbaar is, structureel wordt. Daarmee versterken we het culturele klimaat in de stad. Er is momenteel een grote mismatch tussen vraag en aanbod van huisvesting (ateliers, werkruimtes, oefenruimtes) voor de creatieve en culturele sector in Arnhem. Daarom stellen we geld beschikbaar voor de noodzakelijke investeringen in potentiële cultuurgebouwen.

Samen met onze partners in de stad investeren we blijvend in een aantrekkelijke binnenstad voor inwoners, bezoekers en toeristen. Het huidige cultuurhistorische erfgoed wordt goed onderhouden en daar waar mogelijk toekomstbestendig en duurzaam gemaakt. Evenementen in Arnhem moeten zo divers, inclusief, laagdrempelig en duurzaam mogelijk zijn. Daarbij blijven we inzetten op beeldbepalende evenementen die aansluiten bij onze gewenste uitstraling.

Ambities

Deze Ontwerp Begroting 2024 heeft een duidelijke richting en grote ambities, zoals hierboven op hoofdlijnen aangegeven. We verwachten dat we veel van onze ambities in de komende tijd zullen kunnen realiseren. Er zijn ook ambities waarvan het onzeker is of en in welk tempo ze kunnen worden ingevuld. Dit type onzekerheden

horen bij onze ambitie om complexe maatschappelijke opgaven aan te pakken. De ambities hebben soms het karakter van het doorbreken en het omkeren van lang ingesleten patronen. Dat zijn weerbarstige trajecten die een lange adem vragen. In dossiers zoals de verstedelijking, klimaatadaptatie, mobiliteitsopgave en/of de energietransitie is de komende jaren veel inzet nodig. Deels vanuit onze interne organisatie, maar ook van onze partners. In de huidige arbeidsmarkt met personele schaarste is het de vraag of deze inzet haalbaar is. Daarnaast hebben zowel wij als onze partners te maken met onder meer stijgende kosten, onzekere marktontwikkelingen en stikstofbeperkingen. Uiteraard hebben we hier oog voor. Dat neemt niet weg dat we ook de komende jaren vol energie aan de slag gaan om samen met de stad onze ambities voor Arnhem verder te verwezenlijken.

Ontwikkelingen in het financieel kader

Hoofdlijnen financiën

Het financieel beeld voor gemeenten ziet er op de korte termijn gunstig uit, maar het perspectief voor de langere termijn (vanaf 2026) is onzeker. In de Perspectiefnota 2024-2027 is dit reeds toegelicht. De onzekerheid op de langere termijn komt met name door de verwachte daling van het gemeentefonds dat vanuit de Rijksoverheid wordt verstrekt. Uit de Voorjaarsnota 2023 van het Rijk blijkt dat gemeenten vanaf 2026 structureel € 3 miljard minder krijgen om hun taken uit te voeren. Daarmee is er geen toereikende structurele financiering van de taken van gemeenten, hetgeen onvermijdelijk gevolgen heeft voor het voorzieningenniveau, de leefomgeving, de zorg en de ondersteuning die gemeenten hun inwoners kunnen bieden. Tot op heden heeft het inmiddels demissionaire kabinet niet gezegd dat het hier om een bezuiniging gaat, maar ook niet aangegeven welke taken niet of minder moeten worden uitgevoerd. Hoewel we in Arnhem de financiën op orde hebben en zeker de eerste jaren de middelen nog toereikend zijn, worden hierdoor (net als in elke andere Nederlandse gemeente) onze inhoudelijke ambities beperkt. Desondanks is het gelukt om een meerjarig sluitende begroting te realiseren, waarin ook ruimte is gevonden voor een aantal grote ambities.

Structurele ruimte onder druk

Uit de Perspectiefnota blijkt ook dat de structurele financiële ruimte die er is, (vrijwel) volledig wordt opgeslokt door de (doorwerking van) indexaties die veel hoger zijn dan in eerdere jaren. In deze Begroting is dit beeld nog versterkt: actualisatie van een aantal indexaties na het opstellen van de Perspectiefnota legt een aanvullend beslag op de structurele ruimte. De Rijksoverheid compenseert gemeenten hier onvoldoende voor. Bovendien worden we, zoals hierboven aangegeven, vanaf 2026 geconfronteerd met het ‘ravijn’ in het gemeentefonds, dat slechts gedeeltelijk door aanvullingen in het gemeentefonds is opgelost. Uit de meicirculaire volgt dat ten opzichte van de Perspectiefnota in alle jaren extra ruimte ontstaat. Deze ruimte is noodzakelijk om op de eerste plaats dekking te kunnen bieden aan de autonome en overige financiële ontwikkelingen. De resterende ruimte uit de meicirculaire is in de voorbereiding op de Begroting 2024 meegenomen om een integrale afweging te maken in de ambities en knelpunten zoals onder andere genoemd in de Perspectiefnota. Daarbij is uiteraard rekening gehouden met de besluitvorming met betrekking tot de Perspectiefnota. In dit totaal van ambities, knelpunten en wensen zijn in deze Begroting 2024 afwegingen en keuzes gemaakt.
Vanuit het demissionaire kabinet is erkend dat er sprake is van een disbalans tussen de taken die decentrale overheden worden geacht uit te voeren en de middelen die daar tegenover staan. Een tekort van € 3 miljard kunnen gemeenten niet zomaar wegpoetsen. Deze erkenning is hopelijk een eerste stap om het gesprek verder te kunnen voeren en als één overheid tot een oplossing te komen. Tijdens het overhedenoverleg in september 2023 wordt gesproken over hoe Rijk en gemeenten samen ambities, taken en middelen in evenwicht brengen. De nieuwe landelijke Taskforce Taken en Middelen brengt de consequenties in beeld van het tekort in 2026. Ook komt de taskforce met voorstellen over de wijze waarop taken en middelen structureel in balans gebracht kunnen worden. De inzet van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) in dit gesprek hangt mede af van het al dan niet controversieel verklaren van de nieuwe financieringssystematiek van het gemeentefonds en de consequenties die daar wel of niet aan verbonden worden. Om het huidige takenpakket van gemeenten en de ambities van het kabinet ongewijzigd te kunnen blijven uitvoeren, zal de VNG blijven bepleiten dat verbetering van het meerjarig financieel perspectief op de volgende onderdelen noodzakelijk is:

- herstel van het accres vanaf 2026 en niet pas vanaf 2027;
- definitief schrappen van de opschalingskorting. In Arnhem is deze korting volledig ingeboekt. Vanaf het jaar 2026 gaat het om € 975 miljoen landelijk. Dit betekent voor Arnhem dat we vanaf 2026 rekenen met bijna € 10 miljoen per jaar minder inkomsten door deze opschalingskorting;
- toereikende en stabiele indexering van het gemeentefonds om loon-, prijs- en volumeontwikkelingen op te kunnen vangen, inclusief de stijging van de zorgvraag.

Begrotingsadvies VNG

De VNG heeft naar aanleiding van bovenstaande geschetste situatie een begrotingsadvies aan gemeenten afgegeven:

- maak een sluitende begroting over de jaren 2024/2025;
- maak voor het jaar 2026 en volgende jaren een reële begroting op basis van het huidige takenpakket en de noodzakelijke investeringen, waarbij een eventueel tekort dat ontstaat duidelijk zichtbaar is.

Voor Arnhem geldt dat deze Begroting 2024 een sluitend beeld in 2024 en 2025 laat zien, maar ook (nog net) in de jaren daarna. Daarmee is onze financiële positie in vergelijking met veel andere gemeenten goed. In deze

Begroting 2024, maar vooral in de vorige Begroting 2023 is op een aantal posten noodgedwongen echter gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Als we op onderdelen deze middelen wel structureel willen begroten, dan voorzien we in de komende begrotingen dat inhoudelijke keuzes moeten worden gemaakt om binnen de beperkte(re) financiële kaders te blijven.

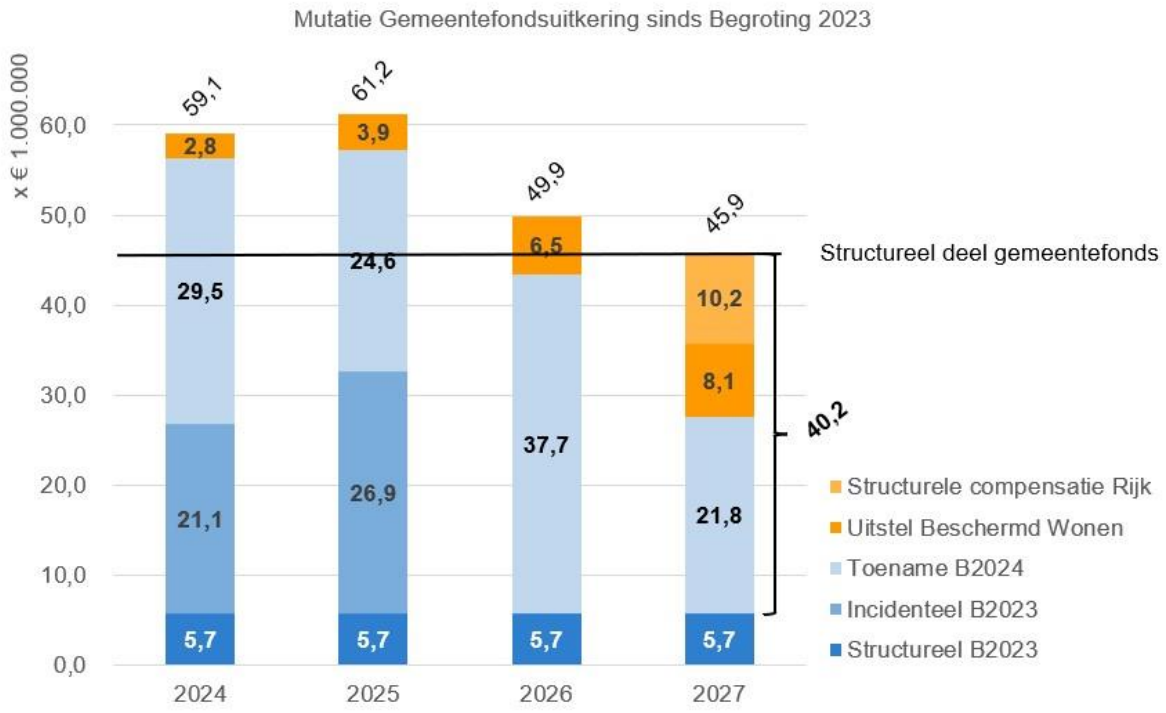
Ruimte voor ambities, specifiek de verstedelijkingsopgave
Zoals hiervoor aangegeven is er naast de dekking van de autonome ontwikkelingen in deze Begroting (beperkte) ruimte voor de financiële vertaling van onze ambities. De raad heeft daarvoor richting gegeven bij de besluitvorming rond de Perspectiefnota.
Een ambitie die een forse impact heeft op het financieel beeld betreft de verstedelijkingsopgave. Specifiek de ontwikkeling in het gebied Spoorzone Arnhem Oost is een grote opgave, die op dit moment wordt ingeschat op circa € 245 miljoen. Hiervoor is bij het Rijk een sterke lobby gevoerd. Dit heeft geleid tot een flinke toegezegde bijdrage vanuit de Rijksoverheid van € 108 miljoen (€ 131 miljoen inclusief BTW), maar dit vraagt tegelijkertijd ook om een substantiële inzet van eigen middelen van naar verwachting circa € 90 miljoen. Aan de ene kant betekent dit dus een enorme kans voor Arnhem, maar tegelijkertijd brengt dit de verantwoordelijkheid met zich mee om eigen budget in te brengen. Deels kan deze inzet gedekt worden voor € 11 miljoen vanuit reeds gereserveerde middelen in het stadsontwikkelfonds en andere reserves. De opgave is echter van dusdanige omvang dat daar bovenop een beroep op algemene middelen nodig is om begin 2024 als raad een investeringsbesluit te kunnen nemen. Op het totaal van alle autonome ontwikkelingen, knelpunten en beleidswensen is een integrale afweging gemaakt welke inzet vanuit de algemene middelen verantwoord is om vrij te kunnen spelen voor deze verstedelijkingsopgave. Vanzelfsprekend zijn de afgesproken financiële spelregels over de weerstandsfactor en solvabiliteit hierbij randvoorwaarden. Als uitkomst van die afweging wordt in deze Begroting voorgesteld om vanuit de algemene middelen eenmalig € 13 miljoen vrij te spelen voor de opgave in Spoorzone Oost en structureel vanaf 2027 € 6 ton en vanaf 2028 € 3 ton kapitaallasten te ramen om een investering van € 19 miljoen in de inrichting van de openbare ruimte mogelijk te maken. Om een start te kunnen maken met de verstedelijkingsopgave in Spoorzone Oost wordt in deze Begroting dus in totaliteit € 24 miljoen gereserveerd en wordt € 19 miljoen als investeringskrediet beschikbaar gemaakt.
Daarnaast houden we rekening met een verhoging van het risicoprofiel met € 20 miljoen om recht te doen aan het hogere risico dat we als gemeente lopen bij een dergelijk omvangrijk traject. Bij het aankomende investeringsvoorstel wordt de daadwerkelijke risico-impact berekend. Daarnaast wordt in deze Begroting voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren: de kosten van de eerste aanleg van riolering bij nieuwbouw worden daarbij niet meer als kosten van de grondexploitatie aangemerkt, maar als investeringen geactiveerd. Bij de aankomende financiële jaarrapportage projecten (FJP) wordt exact berekend welke investeringskredieten in 2024 nodig zijn, tot welke kapitaallasten dit leidt, op welke wijze deze vanaf 2025 via de rioolheffing gedekt kunnen worden en wat de verwachte financiële effecten op de grondexploitaties zijn.
Tot slot wordt in deze Begroting specifiek voor de grondexploitatie Spoorzone voorgesteld een nieuwe BR Spoorzone in te richten, waaraan de bijdragen vanuit de algemene middelen en de BR Stadsontwikkelfonds worden gedoteerd.
Met deze Begroting zijn dus de voorbereidingen getroffen door eerste financiële ruimte te creëren. Alles bij elkaar geeft dit voldoende basis om begin 2024 een gebiedsexploitatie voor te leggen. Op het moment dat de gebiedsexploitatie Spoorzone in 2024 aan de raad wordt voorgelegd, vindt besluitvorming plaats om dit traject daadwerkelijk in gang te zetten. Op dat moment zullen de middelen voor de Spoorzone ook aangevuld worden met dekkingen voor circa € 47 miljoen vanuit overige budgetten zoals bereikbaarheid, mobiliteit, groen, klimaat en parkeerinkomsten. Daarbij vertrouwen we erop dat we samen met het Rijk en de Provincie tot een sluitende businesscase kunnen komen.

Conclusies financieel beeld
Het financieel meerjarenbeeld in deze Begroting 2024 kan dekking bieden aan de autonome ontwikkelingen, waaronder de sterk gestegen nominale kosten. Daarnaast blijft er (beperkte) ruimte over voor dekking van nieuwe ambities, rekening houdend met de financiële spelregels. We realiseren een weerstandsfactor van 1,0 in 2024, hetgeen in lijn met onze financiële verordening is.
Vooral de ambitie op het gebied van de groeiende stad maakt echter dat de financiële positie in deze Begroting fors belast wordt. Dit blijkt uit de impact op het weerstandsvermogen. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027. Hiermee wordt duidelijk dat de voorlopige financiële vertaling van (een deel van) de verstedelijkingsopgave zwaar op de gemeentelijke begroting drukt. Het valt te bezien in hoeverre in de komende jaren deze en andere gemeentelijke opgaven door de

Rijksoverheid binnen de mogelijkheden van passende financiering worden voorzien. Dit zal bepalend zijn voor het daadwerkelijk kunnen realiseren van de gewenste ambities.

Reëel en structureel sluitende begroting

In het financiële beeld in de Perspectiefnota is een raming gemaakt van het gemeentefonds op basis van de september- en decembercirculaires 2022, aangevuld met een inschatting voor loon- en prijscompensatie die in de meicirculaire wordt toegekend. In deze Begroting is de doorrekening van de meicirculaire hier tegenover gezet, waarbij in de meicirculaire zoals gebruikelijk ook alle maatstaven meerjarig zijn geactualiseerd.
Onderstaand plaatje geeft inzicht in de incidentele en structurele ruimte die in de Begroting 2023 en 2024 vanuit het gemeentefonds ontstaat:

Hieruit blijkt dat de structureel beschikbare ruimte in de Begroting 2023 slechts € 5,7 miljoen was, maar in deze Begroting 2024 verruimd is met € 40 miljoen. Dit komt door de toename van het gemeentefonds in de afgelopen circulaires, doordat de eenmalige compensatie van € 10 miljoen in 2026 structureel wordt toegekend en doordat het uitstel van het verdeelmodel beschermd wonen binnen het gemeentefonds valt en daardoor als structurele post wordt beschouwd. De keerzijde van de grotere structurele ruimte is een verkleining van de incidentele ruimte in de jaren 2024 tot en met 2026 (alles boven de streep).
Hiermee is dus gebeurd waar in de Begroting 2023 op deze plek aan gerefereerd is. De aanpassing van de accresberekening heeft geleid tot een grotere structurele ruimte en een kleinere incidentele ruimte. Waar de Begroting 2023 het noodzakelijk maakte om met name een aantal investeringen, in tegenstelling tot de gebruikelijke werkwijze, incidenteel te bekostigen, zodat de structurele lasten zo laag mogelijk zouden blijven, biedt de Begroting 2024 de ruimte om deze investeringen weer op de gebruikelijke wijze te begroten door de kapitaallasten als structurele lasten in de begroting op te nemen.

Op basis van de beschikbare informatie, met name van het Rijk, zijn de verschillende inkomsten in deze begroting volgens de gebruikelijke methode geraamd. Daarnaast zijn geen extra taakstellingen opgenomen, terwijl wel rekening is gehouden met onder andere de forse tegenvallers als gevolg van de loon- en prijsontwikkeling. Daarmee is sprake van een reëel evenwicht in deze begroting.

Binnen deze kaders is de resterende ruimte uit de meicirculaire in de voorbereiding op de Begroting 2024 meegenomen om een integrale afweging te maken in de ambities en knelpunten zoals onder andere genoemd in de Perspectiefnota. Daarbij is uiteraard rekening gehouden met de besluitvorming van de Perspectiefnota. In dit totaal van ambities, knelpunten en wensen zijn in deze Begroting 2024 afwegingen en keuzes gemaakt. Dit leidt tot het volgende totale beeld van de incidentele en structurele verrekeningen met de algemene reserve:

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Uitgangspositie Begroting 2023	0	0	0	0
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve voorafgaand aan Perspectiefnota	5.814	25.361	-13.176	-976
Waarvan structureel	*30.629*	*34.904*	*9*	*9*
Waarvan incidenteel	*-24.815*	*-9.543*	*-13.185*	*-985*
Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	-6.072	-3.453	8.582	-10.275
Waarvan structureel	*-4.566*	*-3.839*	*7.317*	*-10.275*
Waarvan incidenteel	*-1.506*	*387*	*1.265*	*0*
Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota				
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Waarvan structureel	*-818*	*-411*	*150*	*-446*
Waarvan incidenteel	*-11.933*	*-4.370*	*-5.370*	*-100*
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Waarvan structureel	*-5*	*-241*	*-660*	*-1.159*
Waarvan incidenteel	*-2.197*	*2.325*	*3.300*	*-200*
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Waarvan structureel	*-3.902*	*-4.647*	*-3.661*	*-818*
Waarvan incidenteel	*-5.650*	*250*	*-530*	*-530*
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Waarvan structureel	*155*	*10*	*292*	*-2.635*
Waarvan incidenteel	*9.980*	*74*	*1.538*	*-785*
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*

Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-330*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-10.350*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*25.732*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-36.671*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

Uit deze tabel blijkt dat er in 2024 een bedrag van bijna € 11 miljoen aan de algemene reserve wordt onttrokken. Dit bestaat echter uit een structurele toevoeging van ruim € 25 miljoen en een incidentele onttrekking van ruim € 36 miljoen. Dit betekent dat de begroting voor 2024 structureel sluitend is. In het jaar 2025 loopt dit saldo zelfs nog verder op naar ruim € 28 miljoen. In 2026 zakt dit ver terug naar een structureel overschot van ruim € 4 miljoen, terwijl vanaf 2027 een beperkt voordelig saldo van € 1 ton resteert. In alle jaren ontstaat er dus een structureel sluitende begroting, die wel een flinke daling laat zien.

Gemeentefonds en overige (rijks)ontwikkelingen

Het gemeentefonds is de grootste inkomstenbron voor gemeenten. Jaarlijks worden gemeenten op een drietal momenten geïnformeerd over de actuele raming van het gemeentefonds. De meicirculaire is gebaseerd op de Voorjaarsnota van het Rijk en is een belangrijke bouwsteen van de gemeentelijke begroting.

Accres algemene uitkering

Het accres is tot en met 2025 gesplitst in een vaststaand volumedeel en een loon- en prijsdeel dat per circulaire wordt bijgesteld op basis van de laatste inzichten van het Centraal Planbureau (CPB) over de loon- en prijsontwikkeling.

Volumecompensatie

Tot en met 2025 is de volumeontwikkeling van het accres gekoppeld aan de rijksuitgaven (trap-op-trap-af) en voor deze jaren ook vastgezet. In het landelijke coalitieakkoord is besloten om het accres vanaf 2026 echter niet langer te koppelen aan de rijksuitgaven. In de Begroting 2023 ontstond daardoor vanaf 2026 het zogenaamde ‘ravijn’. In de septembercirculaire 2022 heeft het kabinet aanvullend eenmalig € 1 miljard in 2026 voor gemeenten ter beschikking gesteld om dit ravijn te verzachten. Dit is meegenomen in de Perspectiefnota 2024. In de meicirculaire 2023 is aangekondigd dat deze € 1 miljard vanaf 2027 structureel beschikbaar komt. Dit betekent voor Arnhem circa € 10 miljoen meer gemeentefonds vanaf 2027. In de Perspectiefnota 2024 was hiermee nog niet gerekend. Daarnaast heeft het kabinet een nieuwe financieringssystematiek voor gemeenten aangekondigd met als doel een stabiele(re) financiering en meer autonomie voor medeoverheden. De volumeontwikkeling van het gemeentefonds wordt daarbij gebaseerd op een historisch gemiddelde van de ontwikkeling van het bbp. In de Miljoenennota 2024 worden voor 2027 en verder de cijfers op basis van de bbp-systematiek berekend en opgenomen op basis van de op dat moment meest actuele gegevens.
In de meicirculaire is de koppeling aan het bbp vanaf 2027 dus nog niet verwerkt en zoals gebruikelijk verwerken we de meicirculaire in de Begroting. Voor het jaar 2027 is daarom aanvullend een inschatting gemaakt van het volumeaccres dat nog toegevoegd zal worden. Hierbij gaan we uit van het bedrag dat het Rijk voor 2027 hiervoor in de Voorjaarsnota gereserveerd heeft (€ 150 miljoen). Voor Arnhem betekent dit dus € 1,5 miljoen extra ruimte. Dit is prudent ingeschat.
Tot slot is bij de uitwerking van de nieuwe financieringssystematiek de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied betrokken. Op gemeentelijk niveau wordt in samenspraak met de VNG bezien welke mogelijkheden er zijn qua modernisering en uitbreiding van het belastinggebied, waarbij op basis van de uitkomsten een eventueel wetgevingstraject in gang wordt gezet. Omdat dit samenhangt met een mogelijk nieuw nationaal belastingstelsel, verwachten we niet dat dit korte termijn gaat gebeuren.

Loon- en prijscompensatie

In de meicirculaire is voor de jaren 2024 en verder de loon- en prijsontwikkeling meerjarig gestegen ten opzichte van de vorige raming uit de septembercirculaire 2022. Een eerste inschatting daarvan is reeds opgenomen in de

Perspectiefnota 2024. Daarnaast heeft het kabinet besloten dat het gemeentefonds vanaf 2027 geïndexeerd wordt op basis van de ontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp).
De loon- en prijsontwikkeling over 2022 is aanzienlijk gestegen ten opzichte van de oorspronkelijke raming. Om die reden heeft het kabinet bij de Najaarsnota 2022 besloten om bij de Voorjaarsnota 2023 eenmalig een extra structurele prijsbijstelling vanaf 2022 uit te keren. Bij de Najaarsnota werd gesproken over landelijk € 300 miljoen en dat zou op basis van de indexcijfers van maart 2023 nog hoger uitkomen. In de Perspectiefnota is hiermee rekening gehouden. Uit de meicirculaire 2023 blijkt echter dat conform de uiteindelijk gehanteerde grondslag de compensatie lager uitkomt dan de eerder genoemde € 300 miljoen en wel op € 127 miljoen in 2023, aflopend naar € 115 miljoen in 2027. Dit is verwerkt in deze Begroting.

Taakmutaties
Binnen het cluster Jeugdzorg worden in 2024 en 2025 extra middelen toegevoegd aan de algemene uitkering op basis van het principeakkoord over de Hervormingsagenda Jeugd. De beschikbaarstelling van de middelen vanaf 2026 en verder vindt pas plaats na het advies van de deskundigencommissie en de besluitvorming daarover. De middelen die voor 2025 worden toegevoegd aan de algemene uitkering, worden gecorrigeerd voor de afgesproken besparing (€ 500 miljoen) die aanvullend is opgenomen in het landelijke coalitieakkoord. Om die reden valt dit budget binnen het gemeentefonds lager uit dan waarmee in de Begroting 2023 rekening is gehouden. Dit geldt ook voor de jaren vanaf 2026. Uitwerking van de landelijke besparing van ruim € 500 miljoen moet echter ook leiden tot even zo grote lastenverlaging bij het programma jeugdzorg. Om die reden is een stelpost bij dit programma opgenomen. Deze vertaling in de begroting is conform de richtlijn van de Provincie.
In het cluster individuele voorzieningen Wmo worden structureel extra middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten samenhangend met het Integraal Zorgakkoord, ter compensatie van gemeenten voor gestegen kosten als gevolg van de invoering van het abonnementstarief Wmo. Daarnaast wordt het abonnementstarief vanaf 2025 afgeschaft en wordt in plaats daarvan een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo heringevoerd. De gestegen kosten als gevolg van het abonnementstarief deden zich al enkele jaren voor en waren dus al verwerkt in de begroting. Daarom kan dit deel van de extra rijksmiddelen ten gunste van de algemene middelen vallen.

Daarnaast is in de meicirculaire bevestigd dat de invoering van het nieuwe verdeelmodel voor beschermd wonen met een jaar is uitgesteld naar 2025. Ook zijn de verwachte kosten van beschermd wonen voor Arnhem meerjarig geactualiseerd. Dit leidt in 2027 tot een voordeel van ruim € 8 miljoen. Dit is verwerkt in de berekening van de meicirculaire. Zoals in de raadsbrief van 5 september is toegelicht, zijn er met de regio financiële afspraken gemaakt over de transformatie van beschermd wonen naar beschermd thuis, inclusief afspraken over onderlinge solidariteit en risicobeheersing. De financiële afspraken zoals genoemd in de raadsbrief zijn in deze Begroting verwerkt: in 2024 passen de financiële afspraken binnen de bestaande begroting van beschermd wonen en vanaf 2025 zijn de financiële afspraken vertaald door rekening te houden met het beslag op de algemene middelen aangevuld met meerjarige onttrekkingen aan de BR Wmo en jeugdzorg.

In de begroting is tot slot een structurele stelpost van jaarlijks € 1,0 miljoen opgenomen om bovenmatige rentestijgingen op te vangen. In de Perspectiefnota 2022-2025 is besloten om deze voor 2024 incidenteel vrij te laten vallen. Daarmee staat deze stelpost vanaf 2025 structureel in de begroting. Sinds de Perspectiefnota 2022-2025 is de rente wel gestegen, maar op korte termijn is Arnhem hiervoor relatief ongevoelig omdat in de afgelopen periode langlopende leningen tegen lage rentes zijn afgesloten. Daarmee kan de rentebuffer ook in 2025 en 2026 incidenteel vrijvallen. Vanwege prudent financieel beleid blijft de structurele buffer vanaf 2027 gehandhaafd.

Gemeentefonds en overige (rijks)ontwikkelingen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Ontwikkelingen gemeentefonds sept.- en dec.circulaire	23.670	24.894	36.394	19.070	S
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen sept.- en dec.circulaire	-553	-232	-232	-232	S
Gemeentefonds totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*23.118*	*24.662*	*36.162*	*18.838*	
Ontwikkelingen gemeentefonds meicirculaire	9.822	8.490	9.102	24.883	S
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen meicirculaire	-649	394	-1.085	-2.051	S
Vrijval rentebuffer		1.000	1.000		I
Gemeentefonds totaal aanvullend op Perspectiefnota	***9.173***	***9.884***	***9.017***	***22.832***	
Totaal ontwikkelingen gemeentefonds en overige ontwikkelingen	**32.290**	**34.546**	**45.179**	**41.670**	

Financiële koers van de beleidsontwikkelingen

In de Perspectiefnota 2024 - 2027 is een reeks autonome en overige financiële ontwikkelingen opgenomen. De onderstaande tabel met deze ontwikkelingen is overgenomen uit de Perspectiefnota, waarin ook een toelichting op deze ontwikkelingen is opgenomen.

Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Gemeentefonds	23.118	24.662	36.162	18.838	S
OZB indexatie (inkomsten)	1.489	1.489	1.489	1.489	S
Areaalontwikkeling OZB	233	233	233	233	S
OZB indexatie (lasten voor panden in eigen gebruik)	-214	-333	-456	-566	S
Actualisatie MIP	1.583	2.042	1.439	365	S
Indexering MIP	-2.038	-2.625	-2.226	-1.402	S
Planningsrealisme MIP	12	387	1.265		I
Nominaal: Cao	-7.032	-6.956	-6.923	-6.788	S
Nominaal: Zorgcontracten	-6.600	-6.600	-6.600	-6.600	S
Nominaal: Subsidies	-4.000	-4.000	-4.000	-4.000	S
Nominaal: Gemeenschappelijke regelingen	-3.200	-3.200	-3.200	-3.200	S
Nominaal: Overige	-5.200	-5.200	-5.200	-5.200	S
Areaalontwikkeling	-2.051	-2.051	-2.051	-2.051	S
Zorg: Aanvullende indexering zorgtarieven	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	S
Zorg: kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	S
Zorg: verhoging vergoeding/tarief pleegzorg	-300	-300	-300	-300	S
Zorg (Wmo): PGB in verhouding tot uitstroom WLZ	1.200	600	600	600	S

Indexatie contracten parkeergarages	-282	-282	-282	-282	S
Extra loon- en prijsstijgingen 2023 ev bij VGGM	-1.203	-1.203	-1.203	-1.203	S
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ	-600				I
VGGM: Programma Beter Bedrijfsvoeren	-493				I
Actualisatie BUIG	1.718	1.670	1.677	1.633	S
Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	527	527	527	527	S
Onderwijshuisvesting verbouwing Spiekmanlaan	-76	-75	-74	-73	S
Dekking Spiekmanlaan uit onderwijsmiddelen Begroting 2023	76	75	74	73	S
Uitbreiding school Confetti			-57	-57	S
Aanvullend investeringskrediet MFC De Salamander	-99	-98	-97	-96	S
Vervanging ondergrondse containers (OC's)	-194	-340	-484	-626	S
Dekking kosten OC's uit afvalstoffenheffing	194	340	484	626	S
Hogere beheerkosten transferhal Arnhem Centraal	-280	-280	-280	-280	S
Totaal Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	**-5.712**	**-3.518**	**8.517**	**-10.340**	

In deze begroting is de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. In voorgaande begrotingen zijn investeringen in sommige gevallen nog als incidentele last in de exploitatie opgenomen. De investeringen in mobiliteit, verduurzaming vastgoed en cultureel vastgoed worden in deze begroting dan ook als investering met kapitaallasten verwerkt.
De financiële ontwikkelingen ten opzichte van de vorige begroting zijn onderverdeeld in de thema's Duurzaam Arnhem, Groen Arnhem, Kansrijk Arnhem en Verbonden Arnhem. Deze worden in de volgende paragrafen inzichtelijk gemaakt. Daarbij zijn in elke tabel, indien van toepassing, eerst de ontwikkelingen zoals opgenomen in de Perspectiefnota, benoemd. Daaronder zijn de ontwikkelingen die zich na de Perspectiefnota hebben voorgedaan, weergegeven. In iedere paragraaf is eerst een tabel opgenomen met beleidsontwikkelingen die gedekt worden door bestaande budgetten of reserves. Daarna is een tabel opgenomen met ontwikkelingen die gedekt worden vanuit de algemene middelen.

Een DUURZAAM Arnhem

Ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Reservering middelen Spoorzone Oost	12.011	1.000			I
Middelen Stadsontwikkelfonds	-10.501	-1.000			I
Middelen Gebiedsontwikkeling Kronenburg	-1.100				I
Middelen Zuidelijke binnenstad	-410				I
Flexwonen Merwedeterrein	-300				I
Dekking Stadsontwikkelfonds	300				I
Inzet middelen uit Klimaatfonds	-5.000	-5.000	-5.000		I
Dekking Klimaatfonds	5.000				I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***-5.000***	***-5.000***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem	**0**	**-5.000**	**-5.000**	**0**	

Spoorzone Oost
Om invulling te geven aan de opgave tot en met 2030 is in afstemming met het Rijk een businesscase opgesteld voor de realisatie van circa 5.400 woningen in het gebied. De dekking van deze gebiedsontwikkeling komt vanuit het Rijk, de Provincie en gemeentelijke middelen. Een deel van de gemeentelijke middelen is reeds beschikbaar binnen bestaande budgetten en wordt bij elkaar gebracht binnen de nieuw te vormen bestemmingsreserve Spoorzone Oost. Dit betreft middelen vanuit de bestemmingsreserves Stadsontwikkelfonds (€ 9,5 miljoen), Gebiedsontwikkeling Kronenburg (€ 1,1 miljoen) en Zuidelijke binnenstad (€ 0,4 miljoen).

Flexwonen Merwedeterrein
Voor het project Flexwonen Merwedeterrein wordt een aanvullend budget van € 0,3 miljoen in 2024 begroot. Doordat een aanzienlijk deel van de grond afgevoerd dient te worden zijn er extra kosten voor grondwerkzaamheden. Daarnaast is er een aanvullend planbudget nodig om het project tot realisatie te brengen. Zowel de kosten voor onderzoeken als de afstemming met de omgeving en corporaties vraagt meer aandacht en tijd dan waarmee aanvankelijk is rekening gehouden. Deze extra lasten worden gedekt vanuit het Stadsontwikkelfonds.

Klimaatbudget
Om de energietransitie een impuls te geven is in de Begroting 2023 € 15,0 miljoen vrijgemaakt dat is toegevoegd aan het Klimaatfonds. Snelle en effectieve maatregelen zijn nodig om de klimaatcrisis te bestrijden. In de energietransitie is de afgelopen jaren al flink geïnvesteerd en deze zal de komende jaren worden geïntensiveerd. We verwachten in de jaren 2024, 2025 en 2026 jaarlijks € 5 miljoen te besteden. Om die reden wordt de begrote toevoeging van € 10 miljoen in 2023 en van € 5 miljoen in 2024 teruggedraaid en wordt het Klimaatbudget direct in de exploitatie begroot. Dit sluit daarmee aan bij het ritme waarmee de uitgaven worden gedaan. Het klimaatbudget wordt binnen de kaders voor het klimaatfonds besteed.

Ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem tlv Algemene middelen	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**I/S**
Bedragen x € 1.000					
Eenmalige dotatie aan de BR Voorstudies	-500				I
Eenmalige bijdrage aan stadsontwikkelfonds tbv gemeentelijke planontwikkelingskosten grootschalige gebiedsontwikkelingen		-1.000			I
Publiek onrendabele top Spoorzone Oost	-12.000	-1.000			I
Publiek onrendabele top Spoorzone Oost: tbv park en mobiliteit				-600	S
Lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk Inkopen	-270	-270	-270		I
Aanvangsfase Verhuurdersvergunningen (Wet Goed Verhuurderschap)	-600	-75	-75	-75	S
Makelpunt	-100	-100	-100	-100	S
Community manager Merwedeterrein (motie 23M03)	-50	-50	-50	-50	I
Handhaving verbod permanente bewoning vakantieparken	-50	-50	-50	-50	I
Wasbare proefluiers (amendement 22A38)	-63				I
Verduurzamen vastgoed: vrijval	2.500	3.000			I

Verduurzamen vastgoed: kapitaallasten	-118	-236	-375	-371	S
Energieprijzen eigen gebruik vastgoed	-1.500				I
Beëindiging spaarelement rioolheffing			700	700	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***-12.751***	***220***	***-220***	***-546***	
Totaal ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem	**-12.751**	**220**	**-220**	**-546**	

Eenmalige dotatie aan de BR Voorstudies
Wanneer een ruimtelijke ontwikkeling wenselijk is en er nog geen beleid, programma of gebiedsvisie als kader daarvoor is vastgesteld, is er voorstudiebudget beschikbaar om de haalbaarheid te onderzoeken. Deze voorstudie zal in een korte periode worden uitgevoerd en zal leiden tot een raadsbesluit waarna de plankosten kunnen worden geactiveerd. Als er voor het einde van het boekjaar geen dergelijk raadsbesluit wordt genomen, of wanneer de ontwikkeling wordt gestopt blijven de kosten voor rekening van het voorstudiebudget. Voor voorstudies is een jaarlijks budget van € 100.000 beschikbaar. De bestemmingsreserve Voorstudies is volledig uitgeput. Vanwege de verstedelijkingsopgave en een toenemend aantal initiatieven voor nieuwe ontwikkelingen wordt voorgesteld om éénmalig € 0,5 miljoen toe te voegen aan de BR Voorstudies.

Eenmalige bijdrage aan stadsontwikkelfonds tbv gemeentelijke planontwikkelingskosten grootschalige gebiedsontwikkelingen
De omgevingsvisie en verstedelijkingsstrategie geven kaders en richting voor een verdere gezonde groei van de Arnhem in de komende 20 jaar. Hierbinnen is de urgente woningbouwopgave prominent aanwezig. In 2020 hebben we ons de ambitie gesteld om voor 2040 16.000 woningen toe te voegen. Op dit moment, drie jaar later, zijn er in Arnhem nog zo'n 14.000 woningen benodigd. Aan de ontwikkeling hiervan zijn plankosten verbonden die naar verwachting in de ordegrootte van € 2 á € 4 miljoen gaan vallen. De plankosten worden conform de spelregels van grondbeleid onderdeel van de business case of grondexploitatie. Anders dan in het verleden, zijn de binnenstedelijk gebiedsontwikkelingen niet langer winstgevend voor gemeentes, maar vragen deze extra investeringsmiddelen vanuit een publieke onrendabele top. Ter dekking van de plankosten voor de onrendabele top wordt in 2025 € 1,0 miljoen toegevoegd aan het stadsontwikkelfonds.

Publiek onrendabele top Spoorzone Oost
In de huidige businesscase voor de ontwikkeling van Spoorzone Oost waarin 5.400 extra woningen worden gebouwd, zijn behalve middelen uit bestaande gemeentelijke budgetten nog aanvullende middelen nodig. Daarom wordt in 2024 € 12,0 miljoen en in 2025 € 1 miljoen extra toegevoegd aan de bestemmingsreserve Spoorzone, waarmee de totale reservering in 2024 uitkomt op € 23 miljoen en in 2024 op € 24 miljoen.
Voor de inrichting van de openbare ruimte wordt een investeringsbudget van € 19 miljoen vrijgemaakt. Dit leidt tot structurele kapitaallasten van € 0,6 miljoen vanaf 2027 en aanvullend € 0,3 miljoen vanaf 2028.

Lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk inkopen
Arnhem heeft grote ambities op het gebied van lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk inkopen. Om hier een impuls aan te geven wordt in 2024, 2025 en 2026 jaarlijks € 0,3 miljoen geïnvesteerd. Hiermee wordt bewustwording gecreëerd en de gewenste aanpak in onze organisatie en in onze werkprocessen geborgd. Tevens draagt deze impuls ertoe bij dat er meer inzicht komt in gemaakte contractuele maatschappelijke afspraken met leveranciers en hierdoor ook beter gemonitord en gestuurd kan worden.

Aanvangsfase Verhuurdersvergunningen (Wet Goed Verhuurderschap)
In de Begroting 2023 is de ambitie opgenomen om stadsbrede verhuurdersvergunningen in te voeren. Bij een stadsbrede invoering vallen ongeveer 15.000 adressen onder een vergunningsregime. Er is structureel € 0,3 miljoen beschikbaar voor de uitvoering van de vergunningverlening, het toezicht en de handhaving. Gelet op de organisatiekosten van het opzetten van een vergunningverlening- en handhavingsregime en de capaciteit die het vergt om in de beginfase adressen te inventariseren, aan te schrijven en registreren wordt eenmalig € 0,6 miljoen vrijgemaakt en € 75.000 structureel.

Makelpunt
Makelpunt Arnhem is sinds april 2022 online. Inmiddels worden er circa 140 locaties op de site aangeboden en de verwachting is dat dit veel verder wordt uitgebreid met scholen, sportpanden en diverse andere locaties. De huidige aanbieders zijn enthousiast en zien de meerwaarde van Makelpunt Arnhem. In de subsidievoorwaarden is ook opgenomen dat iedereen mee doet met het Makelpunt. Tot en met 2023 wordt dit vanuit ontmoeten en verbinden financieel ondersteund. Om ook na 2023 Makelpunt Arnhem in de lucht te houden wordt een structurele last van € 100.000 opgenomen.

Community manager Merwedeterrein (motie 23M03)
Op het Merwedeterrein worden 149 flexwoningen gerealiseerd. Gelet op de locatie, nabij het kwetsbaardere Presikhaaf 1, heeft de raad met motie 23M03 het college opgedragen om een sociaal beheerder/community manager in te zetten in het gebied. Deze persoon dient zich te ontfermen over de nieuwe huurders en legt actief de verbinding met de rest van de buurt. Er worden nog afspraken met woningcorporaties gemaakt over de financiering van de 'sociale componenten' van de flexwoonontwikkeling bij het Merwedeterrein, en er liggen subsidiekansen liggen bij de Provincie Gelderland. Om er zeker van te zijn dat er met ingang van 2024 dekking is voor een sociaal beheerder, wordt hiervoor tot en met 2027 een budget van jaarlijks € 50.000 in de begroting opgenomen.

Handhaving verbod permanente bewoning vakantieparken
Op Vakantiepark Arnhem wordt al een aantal jaar gehandhaafd op het voorkomen van permanente bewoning. Het aantal permanente bewoners is geslonken naar 42. Ook op de andere vakantieparken vindt permanente bewoning plaats om te voorkomen dat op sommige parken bewoning toeneemt is actief toezicht noodzakelijk. Hiervoor wordt tot en met 2027 jaarlijks € 50.000 vrijgemaakt.

Wasbare proefluiers (amendement 22A38)
Om de hoeveelheid eenmalige luiers die in het restafval belanden te verminderen, wordt zoals ook in de raadsbrief d.d. 16-05-2023 aangegeven (zaaknummer 196737) in 2024 een proefproject gehouden met de uitgifte van een gratis proefluier aan nieuwe ouders bij de aangifte van een geboorte. Op die manier brengen we wasbare luiers actief onder de aandacht bij alle nieuwe ouders en maken we het makkelijk om de wasbare luiers te proberen en te blijven gebruiken. De kosten voor deze proef bedragen eenmalig € 63.000 in 2024.

Verduurzamen vastgoed
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Het investeringsbudget voor het verduurzamen van gemeentelijk vastgoed is één van deze posten. Voor een totaal investeringsbudget van € 8,0 miljoen worden in deze begroting de kapitaallasten opgenomen.

Energieprijzen eigen gebruik vastgoed
De energieprijzen zijn in 2022 en 2023 fors gestegen. Het is onzeker in hoeverre deze stijging structureel is. Voor 2024 is de verwachting dat de energieprijzen nog hoog zullen blijven. Daarom wordt in 2024 € 1,5 miljoen extra aan energielasten in de begroting opgenomen voor het eigen gebruik in gemeentelijk vastgoed.

Beëindiging spaarelement rioolheffing
In de Begroting 2022 is een spaarelement aan de rioolheffing toegevoegd waarmee een voorziening is gevormd voor toekomstige vervangingsinvesteringen. Daarnaast werden hiermee ongewenste tariefschommelingen voorkomen. Op basis van het investeringsplan is een verdere toevoeging aan de voorziening na 2025 niet meer noodzakelijk. Deze heeft dan een omvang van € 2,8 miljoen. Ook is er geen noodzaak meer voor de voorziening om ongewenste tariefschommelingen te voorkomen. Daarmee kan vanaf 2026 het spaarelement van € 0,7 miljoen uit de rioolheffing vervallen.

Een GROEN Arnhem

Er zijn geen ontwikkelingen met dekking binnen het Thema Een GROEN Arnhem.

Ontwikkelingen een GROEN Arnhem tlv Algemene middelen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Willemsplein				-284	S
Verkeersveiligheid	-24	-47	-71	-95	S
Snelfietsroute Arnhem-Huissen			-205	-205	S
Energieprijzen eigen gebruik openbare ruimte	-2.300				I
Prijsindexaties parkeergarages	282	282	282	282	S
Bewaking parkeergarages	-130				I
Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd	-100	-100	-100		I
Werklocaties		-200	-200	-200	I
Veerpolderstraat	-652				I
Bijdrage aan coördinatie milieubeleid ODRA	-50	-50	-50	-50	S
Regeling rookgaskanalen	-125	-125			I
Uitvoering parkenvisie	-500	-500			I
Toevoeging Groenfonds	-350	-350			I
Woonwagenlocatie Bethaniënstraat (incl. grondwal)	-2.540				I
Bomen: continuering extra budget			-20	-41	S
Mobiliteit: vrijval incidentele budgetten	4.500	3.600	3.600		I
Mobiliteit: kapitaallasten	-213	-426	-596	-767	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	**-2.202**	**2.084**	**2.640**	**-1.359**	
Totaal ontwikkelingen een GROEN Arnhem	**-2.202**	**2.084**	**2.640**	**-1.359**	

Willemsplein

Het Willemsplein is een belangrijke plek in de stad en een groot OV knelpunt. De komende jaren zal dit aangepast worden om het ook in de toekomst goed te kunnen blijven gebruiken. De totale investering zal tussen de € 10 en € 20 miljoen bedragen. De dekking hiervoor komt deels vanuit het regulier mobiliteitsbudget en zal mogelijk ook vanuit het Klimaatfonds en de budgetten voor vergroening en groot wegenonderhoud komen. Voorlopig wordt een aanvullend investeringsbudget van € 6,0 miljoen in de begroting opgenomen. De kapitaallasten bedragen hiervoor structureel € 284.000.

Verkeersveiligheid

Bij Arnhem als duurzaam bereikbare stad ligt ook de focus op verkeersveiligheid. De komende vier jaar wordt extra geïnvesteerd in verkeersveiligheidsknelpunten en de realisatie van schoolzones. Hiervoor wordt het investeringsbudget tot en met 2027 jaarlijks met € 500.000 verhoogd0. De kapitaallasten hiervoor lopen op van € 24.000 in 2024 tot structureel € 95.000 vanaf 2027.

Energieprijzen eigen gebruik openbare ruimte

De energieprijzen zijn in 2022 en 2023 fors gestegen. Het is onzeker in hoeverre deze stijging structureel is. Voor 2024 is de verwachting dat de energieprijzen nog hoog zullen blijven. Daarom wordt in 2024 € 2,3 miljoen extra aan energielasten in de begroting opgenomen voor het eigen gebruik in de openbare ruimte.

Prijsindexaties parkeergarages
Zoals aangekondigd in de Perspectiefnota 2024-2027 is voor de Begroting 2024 bekeken of de prijsindexatie van de parkeergarages gedekt kan worden vanuit de bestemmingsreserve Bereikbaarheid. Dit blijkt te kunnen waardoor een structureel voordeel van € 282.000 voor de algemene middelen ontstaat.

Bewaking parkeergarages
Vanwege de toenemende overlast door daklozen in de parkeergarages zijn er maatregelen getroffen om de overlast tegen te gaan. In de dienstverleningsovereenkomst met P1 zijn afspraken gemaakt met betrekking tot het schoonmaken en beheren van de parkeergarages. Daarnaast worden er extra kosten gemaakt voor de beveiliging van de parkeergarages. Hiervoor wordt in 2024 € 130.000 begroot.

Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd
Voor de kwaliteitsimpuls werklocaties wordt voor de jaren 2024 tot en met 2026 jaarlijks een aanvullend budget van € 100.000 begroot. Deze middelen worden onder andere ingezet voor de kwartiermaker voor de Nieuwe Haven en de ambities zoals omschreven in het ambitiedocument Het Broek.

Werklocaties
In de Begroting 2023 is € 200.000 vrijgemaakt in 2023 en 2024 voor de uitvoering en/of cofinanciering van de korte termijn activiteiten uit de uitvoeringsagenda van het implementatieplan Nieuwe Haven. Om constructief te werken aan toekomstbestendige werklocaties wordt ook voor de jaren 2025, 2026 en 2027 een extra budget van jaarlijks € 200.000 begroot.

Veerpolderstraat
Voor het project Veerpolderstraat, waar de realisatie van 37 huurappartementen en de ontwikkeling van een zorgvoorziening voor dementerende ouderen gerealiseerd wordt, zijn we met bewoners in gesprek om hun zorgen bij de ontwikkeling te bespreken en te kijken naar planaanpassing om aan deze zorgen tegemoet te komen. Inzet is een aangepast plan waarin meer ruimte is voor groen en spelen. Hierdoor dalen de opbrengsten van de grondverkoop met € 446.000 in 2024. Voor de aanleg van groen en spelen wordt een extra budget van € 206.000 begroot.

Bijdrage aan coördinatie milieubeleid ODRA
Door de ODRA wordt extra ingezet op coördinatie en afstemming van het gezamenlijk milieubeleid. Hiervoor wordt de formatie uitgebreid. Als gevolg hiervan stijgt de bijdrage aan ODRA voor Arnhem met € 50.000 structureel.

Regeling rookgaskanalen
In de Perspectiefnota is opgenomen dat we werken aan de uitvoering van afspraken uit de Luchtagenda en daarvoor willen deelnemen aan een subsidieregeling voor het verwijderen of onklaar maken van rookgaskanalen. Voor de cofinanciering van deze subsidieregeling wordt in 2024 en 2025 € 125.000 begroot.

Uitvoering parkenvisie
Op dit moment wordt de parkenvisie opgesteld. De Parkenvisie geeft een ruimtelijk beeld voor de toekomst op gebied van cultuurhistorie (rijksmonument), biodiversiteit, klimaatbestendig en gezondheid (recreatie) voor het beheer van bossen en parken. In het kader van de parkenvisie loopt nu voor Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem een aanvraag voor een monumentenvergunning. De parkenvisie zal dit jaar worden vastgesteld en naar de raad worden gestuurd. Voor de uitvoering van de parkenvisie wordt in deze begroting voor 2024 en 2025 vast € 500.000 vrijgemaakt.

Toevoeging Groenfonds
In 2024 en 2025 wordt € 350.000 toegevoegd aan de bestemmingsreserve Groenfonds voor de aankoop van grond voor natuurontwikkeling in het kader van groen en ontmoeten die voorzien is in 2025.

Woonwagenlocatie Bethaniënstraat (incl. grondwal)
In de voorbereiding van de herinrichting van de Bethaniënstraat is gebleken dat hier meer middelen voor nodig zijn. Hiervoor wordt in 2024 € 2,5 miljoen extra in de begroting opgenomen. Dit wordt ingezet voor de extra kosten voor de sanering van de grondwal en een aanpassing van het inrichtingsplan. Daarnaast worden met deze toevoeging aan het budget de kostenstijgingen opgevangen.

Bomen: continuering extra budget
Voor 2025 en 2026 wordt een extra investeringskrediet van € 600.000 begroot om het bestaande bomenbeleid en de groene ambities te kunnen blijven realiseren. De kapitaallasten die hiervoor in de begroting worden opgenomen, bedragen € 20.000 in 20256 en structureel € 41.000 vanaf 2027.

Mobiliteit
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven, is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Hiertoe behoort ook een deel van de middelen die zijn toegekend aan mobiliteitsdoeleinden. Het gaat om de volgende onderwerpen: verlagen maximum snelheid, verminderen aantal rijbanen en de wandel- en fietspromenade Rijnkade. Hiervoor worden in deze Begroting 2024 de kapitaallasten in de begroting opgenomen van € 213.000 in 2024 oplopend tot structureel € 767.000 vanaf 2027 en de investeringen in het meerjareninvesteringsplan meegenomen.

Een KANSRIJK Arnhem

Ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Motie Online bewustwordingsaanpak voor jongeren (21M105)	-168				I
Dekking Online bewustwordingsaanpak jongeren uit BR Beschermd en weerbaar	168				I
Investeren in jongerenwerk zwaardere doelgroepen Geitenkamp	-75	-75			I
Vlindertuin Geitenkamp	-75	-75			I
Immerloo Schuldenvrij	-250	-250			I
Dekking jongerenwerk en Vlindertuin Geitenkamp en Immerloo Schuldenvrij uit middelen Arnhem Oost	400	400			I
Implementatie subsidiehuis	-60				I
Dekking implementatie subsidiehuis uit BR WMO & Jeugdzorg	60				I
Preventieve jeugdbescherming Veilig, Aanwezig, Vertrouwd. Uitbreiding pilot	-180	-180	-180	-180	I
Dekking uit BR Wmo en jeugdzorg: VAV uitbreiding pilot	180	180	180	180	I
Inzet ervaringsdeskundigheid binnen maatschappelijke opvang		-75	-75	-75	I
Dekking uit BR Beschermd en weerbaar: Inzet ervaringsdeskundigheid binnen maatschappelijke opvang		75	75	75	I
Uitbreiding capaciteit Kruispunt en De Duif		-120	-120	-120	I
Uitbreiding gezinsopvang		-200	-200	-200	I
Dekking uitbreiding capaciteit Kruispunt, De Duif en gezinsopvang uit BR Beschermd en weerbaar		320	320	320	I
Buurtconciërges	-425				I
Buurtconciërges dekking uit WIF	425				I
Buurtconciërges overheveling dekking uit WIF	-425				I
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*-425*	*0*	*0*	*0*	
Verlenging zorgaccounthouder (wachtlijsten GGZ)	-75				I
Dekking verlenging zorgaccounthouder uit BR Wmo en Jeugdzorg	75				I
Integraal accommodatiebeleid	-200	-100			I

Dekking integraal accommodatiebeleid uit middelen Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt	200	100			I
Uitbreiding buurtsportcoaches	-113	-113			I
Dekking uitbreiding buurtsportcoaches uit BR Jeugdfonds	113	113			I
Vervanging hockeyveld HCM	-26	-26	-26	-26	S
Vervanging kunstgrasveld Arnhemse Boys Schuytgraaf	-17	-17	-17	-17	S
Sportdag op Papendal	-40	-40	-40	-40	S
Dekking HCM, kunstgrasveld Arnhemse Boys, sportdag Papendal in bestaande budgetten sport	83	83	83	83	S
Huisvesting bijzondere doelgroepen	-1.500	-1.500	-1.500	-1.500	I
Dekking uit BR Huisvesting bijzondere doelgroepen	1.500	1.500	1.500	1.500	I
Opvang dakloze EU-burgers (motie 23M41)	-500	-500			I
Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	500	500			I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***0***	***0***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem	**-425**	**0**	**0**	**0**	

Verlenging zorgaccounthouder (wachtlijsten GGZ)
De zorgaccounthouder die de gemeente extern inhuurt, bemiddelt sinds een jaar bij het terugdringen van de wachtlijsten GGZ in de Jeugdzorg en is daarin succesvol gebleken. Bij de behandeling van de Perspectiefnota heeft het college toegezegd om het contract te verlengen tot 1 oktober 2024. De kosten van de verlenging worden geraamd op € 75.000. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Integraal accommodatiebeleid
In de afgelopen jaren is de wens ontstaan om integraal te kijken naar het gebruik, beheer en exploitatie van maatschappelijke accommodaties. Dit willen we faciliteren middels een status quo analyse op gebiedsniveau. Zo kunnen we groeien naar een stad waar bijvoorbeeld MFC's, buurthuizen, sportclubs en scholen centrale plekken in de wijk zijn door gericht beleid en inspanningen en betere afstemming op elkaar. De verwachting is dat de kaders van het integraal accommodatiebeleid eind 2024 gereed zijn. Hiervoor wordt de huidige inzet voor sociaal beheer verlengd tot en met 2025. Hiervoor wordt in 2024 € 200.000 begroot en in 2025 € 100.000. Dit wordt gedekt vanuit de middelen voor Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt.

Uitbreiding buurtsportcoaches
De gemeente Arnhem werkt al sinds jaren met buurtsportcoaches. Deze professionals in wijken zetten sport als middel in om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals een gezonde leefstijl, het tegengaan van eenzaamheid onder ouderen en het tegengaan van overlast onder jongeren. In een aantal wijken is er behoefte aan (meer) buurtsportcoaches. De buurtsportcoaches worden voornamelijk ingezet in de in de wijken waarop ook in het kader van de Arnhem Oost aanpak wordt ingezet. Omdat een verschuiving van de inzet van de buurtsportcoaches ten koste gaat van de inzet in die wijken, wordt voor de komende twee jaar het aantal buurtsportcoaches uitgebreid. Hiervoor wordt jaarlijks € 112.500 begroot.

Vervanging hockeyveld HCM, vervanging kunstgrasveld Arnhemse Boys Schuytgraaf en sportdag op Papendal
Gezien het ledenaantal van HCM en het aantal jongeren uit de omliggende wijken dat hockeyt, is het vanuit de gemeentelijke beweegdoelstellingen noodzakelijk dat dit veld gerenoveerd wordt. Hiervoor is een investering nodig van € 500.000. Dit leidt tot structureel hogere lasten van € 26.000.

Arnhemse Boys heeft de wens om een natuurgrasveld om te zetten in een (duurzaam) kunstgrasveld. Een kunstgrasveld is namelijk nagenoeg continu bespeelbaar, waar een natuurgrasveld maar zeer beperkt bespeeld kan worden in verband met de kwaliteit van het veld. Hierdoor zal Arnhemse Boys veel meer jeugd kunnen faciliteren. Hiervoor is een investering benodigd van € 115.000, wat leidt tot € 17.000 structurele kapitaallasten vanaf 2024.

Naar aanleiding van de motie 21M103 ‘een Arnhemse Sportdag’ is voor 2022/2023 (één schooljaar) budget beschikbaar gesteld voor uitvoering van deze motie (€ 40.000 incidenteel). Gekozen is voor een langduriger traject van dertig weken gedurende het schooljaar 2022-2023, waarbij elke week een andere groep basisschoolleerlingen (groep 6 t/m 8) langs komt op Papendal voor een dagvullend pedagogisch verantwoord lesprogramma, breder dan enkel sport. Om dit concept navolging te geven wordt vanaf 2024 € 40.000 begroot. Dit wordt samen met de vervanging van de sportvelden gedekt vanuit de huidige middelen binnen sport.

Huisvesting bijzondere doelgroepen
Vanuit de ambities uit de Nota Wonen en Zorg wordt het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uitgebreid. Het kan gaan om bijvoorbeeld het ontwikkelen van een tussenvoorziening voor statushouders, uitbreiding van woningen voor extreme overlastgevers, het realiseren van flexwoningen, aankopen en verbouwen van panden (al dan niet voor specifieke doelgroepen, en/of ten behoeve van een betere spreiding over de wijken). Hiervoor wordt incidenteel € 1,5 miljoen per jaar van 2024 tot en met 2027 begroot voor onder andere projectkosten, plankosten, voorinvesteringen, of voor onrendabele toppen. Ter dekking wordt een nieuwe bestemmingsreserve bijzondere huisvesting gevormd. Deze wordt in 2024 gevoed met € 6,0 miljoen vanuit de bestemmingsreserve Wmo & Jeugdzorg.

Opvang dakloze EU-burgers (motie 23M41)
Voor de opvang van dakloze EU-burgers wordt in 2024 en 2025 elk jaar € 500.000 begroot. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem tlv Algemene middelen	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**I/S**
Bedragen x € 1.000					
Actualisatie WSW	-2.151	-2.270	-1.380	1.447	S
Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire	371	370	345	317	S
Actualisatie BUIG	-1.299	-1.293	-1.172	-1.128	S
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ	102				I
VGGM: Programma Beter Bedrijfsvoeren	247				I
Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds	1.000	1.000			I
Sportbedrijf tekort begroting	-2.800				I
Huur- vs subsidieindexatie maatschappelijke partners	-559	0	0	0	I
Inkomensregelingen	-960				I
Individuele studietoeslag	-400				I
Vroegsignalering	-340				I
Schuldhulpverlening particulieren	-440				I
Bijna gratis OV voor Gelrepashouders	-25	-25	-25	-25	S
Grip op eigen financiële situatie inwoners	-125	-125	-125	-125	S
Verlenging maatregelen energiecrisis	-500	-500			I
Gedeeltelijke dekking uit Energiearmoedefonds	400	400			I
Ervaringsdeskundigen	-100				I
Sportpark Paasberg	-105	-105	-105	-105	S
Doorontwikkeling/implementatie Koersnota 2.0 Wijksturing	-150				I
Formatie functionele gegevensbescherming (JZ)	-120	-120			I
Leefbaarheid en voorzieningen Malburgen-Oost Noord / Amusementsorkest DWS		-132	-132	-132	S

Aankoop Maatschappelijke accommodaties	-19	-19	-19	-19	S
Incidentele subsidies welzijn	-1.000				I
Gedeeltelijke dekking uit BR jeugdfonds	500				I
Taakstelling subsidies welzijn	-545	-545	-545	-545	S
Duurzame opvang vluchtelingen	-500	-500	-500	-500	I
Ecovrede	-30	-30	-30	-30	I
Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel	-4	-4	-4	-4	S
Inzet op handhaving structureel (motie 23M57)		-500	-500	-500	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***-9.552***	***-4.397***	***-4.191***	***-1.348***	
Totaal ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem	**-9.552**	**-4.397**	**-4.191**	**-1.348**	

Actualisatie WSW
De begroting WSW is geactualiseerd. Hierbij wordt uitgegaan van een structurele looncompensatie van tussen 7% en 10% afhankelijk van de inschaling. De actualisatie leidt tot een nadeel van € 2,5 miljoen in 2024 dat afloopt en in 2027 omslaat in een structureel voordeel van € 1,4 miljoen.

Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire
Voor de septembercirculaire 2023 van het gemeentefonds is een compensatie van de verhoging van het minimumloon voor de WSW aangekondigd. Voor Arnhem zal het aandeel hierin uitkomen op € 371.000 in 2024 aflopend tot structureel € 317.000 vanaf 2027.

Actualisatie BUIG
Op basis van de meicirculaire van het gemeentefonds en de realisatie over 2023 is de BUIG geactualiseerd. Deze wordt ten opzichte van de actualisatie bij de Perspectiefnota naar beneden bijgesteld. Hierdoor ontstaat een structureel nadeel van € 1,3 miljoen vanaf 2024. Voor de volgende actualisatie bij de Perspectiefnota van volgend jaar wordt bekeken hoe de voorspelbaarheid vergroot kan worden waarmee fluctuaties in de raming tussen Perspectiefnota en Begroting beperkt kunnen worden.

VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ en Programma Beter Bedrijfsvoeren
In de Perspectiefnota is voor de programma's Basis op orde en Beter Bedrijfsvoeren waarmee VGGM haar dienstverlening voor de toekomst op een hoger niveau wil brengen, rekening gehouden met extra lasten in 2024 van respectievelijk € 600.000 en € 498.000. Hierbij werd aangegeven dat er nog discussie gevoerd werd over deze bedragen. De uiteindelijke bijdragen zijn lager uitgekomen, waarmee voor Arnhem een voordeel ontstaat van € 102.000 en € 247.000 in 2024.

Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds
Actualisatie van de BR Jeugdfonds leidt tot de conclusie dat de begrote dotatie van jaarlijks € 1 miljoen in 2024 en 2025 in beginsel niet noodzakelijk lijkt voor de dekking van het programmaplan Perspectief op Jeugd. Deze dotatie kan teruggedraaid worden ten gunste van de algemene middelen. Wanneer ook de toevoeging voor 2023 wordt teruggedraaid, blijft voor de ambities op dit beleidsterrein in totaal € 4 miljoen aan middelen beschikbaar in deze reserve.

Sportbedrijf tekort begroting
Mede als gevolg van de gestegen energielasten is een tekort op de begroting van het Sportbedrijf ontstaan. Het is onzeker in hoeverre deze stijging van de energielasten structureel is. Daarom wordt vooralsnog het tekort incidenteel in 2024 ingeboekt. Dit levert een nadeel voor de algemene middelen op van € 2,8 miljoen.

Huur- versus subsidie-indexatie maatschappelijke partners
De huurders van onze gebouwen hebben te maken met ongekende kostenstijgingen. De gemeente Arnhem hanteert de kostprijsdekkende huur systematiek voor haar huurders. Jaarlijks indexeren wij de huurprijs per 1 mei met de CPI index..Bij de Perspectiefnota is besloten om dit jaar af te wijken van deze CPI index en voor de huurindexatie uit te gaan van de kerninflatie, welke is vastgesteld op 6,4%.

Er is een inventarisatie gedaan van de huursommen in de verschillende beleidsterreinen. Daarbij is een berekening gemaakt van het verschil tussen de verwachte subsidie indexatie en een huurindexering op basis van de kerninflatie van 6,4%. Uitgangspunt is dat bij cultuur en sport de partners exploitatiesubsidie ontvangen van de gemeente die wordt geïndexeerd in 2023 met 3,1%. Voor de MFC's, de kinderboerderijen en de buurthuizen wordt een volledige compensatie van de huurprijs gerekend, waarbij een exploitatiesubsidie dus niet van toepassing is. Voor deze laatste drie groepen wordt de subsidie in 2024 incidenteel aanvullend geïndexeerd voor in totaal € 559.000.

Inkomensregelingen
Er wordt meer beroep gedaan op diverse onderdelen van de openeinderegeling Bijzondere Bijstand. Dit leidt tot hogere kosten bij Bijzondere Bijstand, Bijzondere Bijstand voor Beschermingsbewind en de Gelrepas. Bij de Gelrepas zien we de effecten van de verbeterslag die in 2021 is gemaakt met de digitalisering en professionalisering van de pas. Meer inwoners gebruiken de Gelrepas en ze besteden daarbij ook een groter bedrag. De totale lasten voor de inkomensregelingen stijgen in 2024 incidenteel met € 960.000.

Individuele studietoeslag
Vanaf april 2022 bestaat er de wettelijk regeling individuele studietoeslag, voor mensen die geen inkomen naast hun studie kunnen verdienen door een structurele fysieke beperking. Deze kan met terugwerkende kracht worden aangevraagd. De aanvragen vallen hoger uit dan eerder geraamd, waardoor in 2024 een incidenteel nadeel van € 400.000 ontstaat.

Vroegsignalering
We zien dat er bij verschillende crediteuren van vaste lasten (energie, huur, water en zorgverzekeringen) meer meldingen van betalingsachterstanden binnenkomen. Om meer inwoners met betalingsachterstanden te kunnen benaderen met ons hulpaanbod, gaan we in 2024 de helft meer inwoners bellen en de helft meer huisbezoeken afleggen dan in 2022. Dit betekent 600 extra huisbezoeken en 600 extra telefoongesprekken. Hiervoor wordt incidenteel € 340.000 vrijgemaakt.

Schuldhulpverlening particulieren
In 2022 is een aanbesteding gestart voor schuldhulpverlening. Vanwege het risico op hogere prijzen is in de Begroting het budget met € 250.000 verhoogd. Uit de aanbesteding bleek dat de prijzen 40% zijn gestegen. We onderzoeken we of het mogelijk is om vanaf 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer te kunnen uitvoeren om een betere regie op de schuldhulpverlening te houden en daarmee een betere dienstverlening aan onze inwoners te kunnen bieden. In voorbereiding daarop wordt in deze begroting een incidenteel budget van € 440.000 in 2024 begroot om een eventuele overname van de activiteiten van de huidige aanbieder voor te kunnen bereiden.

Bijna gratis OV voor Gelrepashouders
In de Begroting 2023 is het voornemen opgenomen om Gelrepashouders voor € 1,- per rit gebruik te kunnen laten maken van het openbaar vervoer. Bij de uitwerking hiervan heeft de provincie Gelderland als opdrachtgever en opbrengstverantwoordelijke aangegeven een beter voorstel te hebben dat aansluit bij de bestaande tarieven. In het nieuwe voorstel kunnen Gelrepashouders voor € 15,- per jaar vervolgens gratis van het openbaar vervoer gebruik maken binnen de gemeentegrenzen. Voor de aangepaste regeling wordt vanaf 2024 aanvullend structureel € 25.000 begroot.

Grip op eigen financiële situatie inwoners
In deze tijden van bestaanszekerheidscrisis willen we voortdurend inzetten op het zo vroeg mogelijk vinden van inwoners met geldzorgen en voorkomen dat geldzorgen problematische schulden worden. In de afgelopen jaren zijn deze activiteiten incidenteel gedekt. Vanaf 2024 wordt hiervoor een structureel budget van € 125.000 in de begroting opgenomen.

Verlenging maatregelen energiecrisis
De energiecrisis heeft veel effect gehad op de bestaanszekerheid van inwoners. Voor 2022 en 2023 is mede daarvoor een crisisaanpak georganiseerd en zijn verschillende regelingen gestart of uitgebreid om de gevolgen van de energiecrisis te beperken. Om deze aanpak ook in 2024 en 2025 voort te kunnen zetten, wordt voor beide jaren een incidenteel budget van € 500.000 begroot. Een bedrag van € 400.000 hiervan wordt jaarlijks uit het energiearmoedefonds gedekt.

Ervaringsdeskundigen
Ervaringsdeskundigen weten als geen ander hoe het beleid en het handelen vanuit de overheid en uitvoerende instanties uitwerkt in de praktijk. Welke knelpunten er zijn en welke impact dit heeft op hun dagelijkse leven. Om van deze ervaringen te leren, wordt een pilot gestart waarin een pool van ervaringsdeskundigen wordt gevormd (ervaringsraad) die meedenkt en advies geeft in de ontwikkeling van beleid. De focus zal daarbij in eerste instantie komen te liggen op bestaanszekerheid, maar met de intentie om dit te verbreden naar andere terreinen. Voor deze pilot wordt in 2024 een bedrag van € 100.000 begroot.

Sportpark Paasberg
In de begroting was een taakstelling opgenomen van € 150.000 op buitensport voor extra opbrengsten die zouden worden gegenereerd door de Paasberg in te zetten voor nieuwbouw. Na het besluit om de Paasberg niet voor nieuwbouw in te zetten kan deze taakstelling niet geheel worden gerealiseerd, daarom wordt het restant van structureel € 105.000 afgeboekt.

Doorontwikkeling/implementatie Koersnota 2.0 Wijksturing
De nieuwe Koersnota 'Van Wijken Weten' wordt in 2023 opgeleverd. Voor de implementatie van het verandertraject dat uit deze nota voort komt, wordt in 2024 € 150.000 in de begroting opgenomen.

Formatie functionele gegevensbescherming (JZ)
Op basis van een extern onderzoek op het gebied van informatieveiligheid en privacy is geconstateerd dat de formatie voor de Functionaris voor Gegevensbescherming binnen Arnhem op dit moment ontoereikend is. Om deze met 1 fte uit te breiden, wordt in 2024 en 2025 € 120.000 begroot.

Leefbaarheid en voorzieningen Malburgen-Oost Noord / Amusementsorkest DWS
De leefbaarheid en sociale cohesie in Malburgen-Oost Noord vraagt aandacht, bijvoorbeeld rond de Veerpolderstraat. De woningbouwplannen daar laten we samen gaan met een impuls in de voorzieningen rond het MFC onder andere met een plek voor Amusementsorkest DWS. Voor het benodigde investeringskrediet van € 1,9 miljoen worden vanaf 2025 structurele kapitaallasten van € 103.000 in de begroting opgenomen. Hiernaast wordt een aanvullende subsidie van € 29.000 begroot voor de servicelasten van de huurders.

Aankoop Maatschappelijke accommodaties
Maatschappelijke accommodaties zijn een belangrijk middel om de leefbaarheid in wijken te behouden. Om invloed te kunnen uitoefenen op het behoud en/of toevoegen van maatschappelijke accommodaties is het van belang om een budget beschikbaar te hebben om deze accommodaties aan te kunnen kopen en/of aan te passen. Hiervoor een eenmalig een investeringskrediet van € 1,0 miljoen begroot. Hiervoor worden de kapitaallasten van structureel € 19.000 vanaf 2024 in de begroting opgenomen.

Subsidies welzijn
De grote uitdagingen voor Arnhem zoals de woonopgave inclusief huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Om ons welzijnsbeleid toekomstbestendig te maken wordt voor 2024 € 1,0 miljoen voor incidentele subsidies vrijgemaakt. Dit wordt deels gedekt door een onttrekking uit het Jeugdfonds van € 500.000. Daarnaast wordt een structurele taakstelling op de welzijnssubsidies van € 545.000 in deze begroting tegen geboekt.

Duurzame opvang vluchtelingen
Ook de komende jaren maken we werk van een gastvrije opvang waarmee vluchtelingen snel onderdeel kunnen worden van de Arnhemse samenleving. Arnhem beschikt inmiddels over ruim 2.500 opvangplekken voor vluchtelingen. Voor het overgrote deel zijn dit tijdelijke plekken. De ambitie is om permanent een aantal van 2.000 plekken aan te houden. In 2027 kan deze ambitie bereikt worden door vanaf 2024 jaarlijks het aantal permanente plekken met 400 uit te breiden. Om dit te realiseren en vluchtelingen snel hun plek te laten vinden in de Arnhemse samenleving wordt vanaf 2024 tot en 2027 jaarlijks een budget van € 500.000 begroot.

EcoVrede
De huisvesting van EcoVrede is in 2022 en 2023 bekostigd vanuit het armoedebudget. Hiervoor wordt vanaf 2024 tot en met 2028 een jaarlijks budget van € 30.000 begroot.
Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel
Als gevolg van capaciteitsproblemen bij Liander wordt sporthal Middachtensingel later opgeleverd. Dit leidt tot hogere kosten, waardoor de kapitaallasten vanaf 2024 met € 4.000 toenemen.

Inzet op handhaving structureel (motie 23M57)
In de Begroting 2023 is voor 2023 en 2024 een budget van € 500.000 opgenomen om intensiever te kunnen handhaven. Bij de behandeling van de Perspectiefnota is motie 'Perspectief voor handhavers in leefbare wijken' (23M57) aangenomen. Hierin wordt het college opgeroepen om, bij voldoende structurele ruimte vanuit de meicirculaire, de incidentele inzet op handhaving vanaf 2024 structureel te maken. De meicirculaire biedt deze ruimte. Daarom wordt vanaf 2025 een structureel budget van € 500.000 voor handhaving in de begroting opgenomen.

Een VERBONDEN Arnhem

Ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Cultuurhistorische Waardenkaart	-60				I
Dekking cultuurhistorische Waardenkaart uit invoeringsbudget Omgevingswet	60				I
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*0*	*0*	*0*	*0*	
Voorbereidingskosten project eigen huisvesting	-500				I
Dekking voorbereidingskosten eigen huisvesting uit BR Zuidelijke Binnenstad	500				I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***0***	***0***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem	**0**	**0**	**0**	**0**	

Voorbereidingskosten project eigen huisvesting
Diverse ontwikkelingen maken (her)oriëntatie op toekomstige gemeentelijke huisvesting noodzakelijk. In onze raadsbrief van 23 mei 2023 hebben we de uitgangspunten geformuleerd voor het op te stellen huisvestingsplan die we eind 2023 aan de raad willen voorleggen. Hiervoor is een projectmanager aangesteld die een projectteam zal samenstellen. Voor de voorbereiding en inrichting wordt in 2024 een startbudget van € 500.000 begroot. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Zuidelijke Binnenstad.

Ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem tlv Algemene middelen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Burgerzaken: Actualisatie kosten verkiezingen	-158	-163	-163	-188	S
Burgerzaken: Doorontwikkeling	-500	-500			I
Burgerzaken: Leges	485	555	687	685	S
Burgerzaken: Formatie agv paspoorthausse/leges	-485	-555	-687	-685	I
Loket Zuid	-72	-72	-72	-72	S
Klantenservice	-328	-328			I

Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)	-68	-68			I
Raadsondersteuning	-50	-50	-50	-50	S
Visie Dienstverlening	-150	-150			I
Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem	-400	-350	-275		I
Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie	-50	-50	-50	-50	S
Bedrijfscontinuïteitsmanagement (Informatieveiligheid)	-120				I
Uitvoering Woo-vragen	-400	-250	-100	-100	S
Incidentele formatie	-200	-100	-100		I
Opgave huisvesting creatieve en culturele sector motie (23M47)		-360	-360	-360	S
Cultuurprogrammering (motie 23M47)				-500	S
Kwartiermaker toekomst rijksmonumentale Synagoge	-50				I
Bewustwording en kennisvergroting slavernijverleden	-100				I
Toegankelijkheidsfonds (19M21)	-75	-75			I
Leefbare Wijken Monitor	56				I
Uitwerking Street art (motie 23M37)	-70	-70	-70	-70	I
Holocaustbewustwordingsprogramma (motie 23M67)	-30	-30	-30	-30	I
Vrijval BR cultureel vastgoed	12.500	2.300	2.700		I
Verwerking cultureel vastgoed in begroting				-2.400	S
Lokale heffingen	400	400	400	400	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***10.135***	***84***	***1.830***	***-3.420***	
Totaal ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem	**10.135**	**84**	**1.830**	**-3.420**	

Burgerzaken: Actualisatie kosten verkiezingen
Her huidige budget voor het organiseren verkiezingen is de afgelopen jaren niet geactualiseerd. In die tijd zijn er wel diverse veranderingen geweest in de wijze waarop verkiezingen worden georganiseerd. Om de begroting weer op een realistisch niveau te brengen wordt het budget voor verkiezingen in 2024 verhoogd met € 158.000 oplopend tot structureel € 188.000.

Burgerzaken: Doorontwikkeling
Burgerzaken heeft te maken gekregen met een structureel hogere aanvraag van het aantal reisdocumenten, maar ook veranderende taken vanuit het Rijk. Om hierop in de toekomst ook goed in te kunnen spelen wordt de afdeling burgerzaken doorontwikkeld. Hiervoor wordt in 2024 en 2025 een incidenteel budget van € 500.000 begroot.

Burgerzaken: Leges en / Formatie agv paspoorthausse/leges
Naar verwachting zal het aantal aanvragen van reisdocumenten op een blijvend hoger niveau uitkomen. Dit zorgt voor extra legesinkomsten van € 485.000 in 2024 oplopend tot structureel € 685. Om aan het grotere aantal aanvragen te kunnen afhandelen wordt met het oog op de doorontwikkeling van burgerzaken de hogere legesinkomsten tot en met 2027 ingezet voor extra formatie.

Loket Zuid
Met de heropening van Loket Zuid in september 2022 is bij wijze van proef gestart met een informatiebalie. De informatiebalie is in april 2023 geëvalueerd en op basis daarvan wordt hiervoor nu een structureel budget van € 72.000 voor Loket Zuid in de begroting opgenomen.

Klantenservice
Voor de verbetering van de bereikbaarheid en de kwaliteit van de dienstverlening van de klantenservice wordt hiervoor in 2024 en 2025 een aanvullend budget van € 328.000 begroot.

Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)
Om de moties 'Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen' (23M09gg) en 'Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen' (21M218) rondom de wijziging van naam en/of geslachtsregistratie uit te voeren, wordt tot en met 2025 een extra budget van € 68.000 in de begroting opgenomen.

Raadsondersteuning
Ter dekking van de personeelslasten van de communicatieadviseur van de raad wordt vanaf € 50.000 structureel in de begroting opgenomen.

Visie Dienstverlening
Om de dienstverlening aan inwoners willen we kansen op het gebied van dienstverlening naar de inwoner, instellingen en bedrijven beter benutten. Hiervoor wordt een visie op gemeentelijke dienstverlening ontwikkeld. Een visie die antwoord geeft op kaderstellende vragen als: Wat mogen inwoners van ons verwachten? Hoe sluiten we aan bij Europese en landelijke dienstverleningskaders? Hoe ver gaan we met onze digitalisering? Hoe bieden we ruimte aan toegankelijke dienstverlening voor iedereen? Welke normen hanteren wij en hoe borgen we dat we deze ook echt halen? Voor deze ontwikkeling wordt in 2024 en 2025 een budget van € 150.000 begroot.

Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem
Onder de noemer "Lekker Werken aan de ambities van Arnhem" wordt gewerkt aan een werkklimaat waarin de organisatie op een goede en prettige manier aan de ambities van de stad kan werken, in een werkomgeving die ervoor zorgt dat dat effectief en efficiënt kan. Dit vertaald zich met name in de opleiding van medewerkers. Hiervoor wordt in 2024 € 400.000, in 2025 € 350.000 en in 2026 € 275.000 begroot.

Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie
Gemeente Arnhem is rijk aan een diversiteit aan collega's. Al die diversiteit, waarin iedereen uniek is, verrijkt onze organisatie. Om blijvend in te kunnen zetten op diversiteit en de verbinding onder collega's wordt vanaf 2024 structureel € 50.000 in de begroting opgenomen.

Bedrijfscontinuïteitsmanagement (Informatieveiligheid)
Met oog op de informatieveiligheid dient het bedrijfscontinuïteitsmanagement goed te worden ingericht volgens de geldende normen. Dit managementsysteem is gericht op het in stand houden van de bedrijfsvoering bij verstoringen of calamiteiten. Hierbij valt te denken aan uitval van systemen en applicaties, maar ook aan de gevolgen van cyberincidenten of een brand. Voor de implementatie hiervan wordt in 2024 incidenteel € 120.000 begroot.

Uitvoering Woo-vragen
Om de vragen die in het kader van de Wet open overheid (Woo) worden gesteld in de toekomst beter en efficiënter te beantwoorden wordt dit proces efficiënter ingericht. Daarbij wordt ook de structurele capaciteit voor de beantwoording van de vragen vergroot. Hiervoor wordt in 2024 € 400.000 begroot, aflopend tot structureel € 100.000 vanaf 2026.

Incidentele formatie vastgoed en cultuur
We staan deze raadsperiode voor verschillende opgaven op het gebied van vastgoed en cultuur. Om deze opgaven goed op te kunnen pakken, wordt de formatie voor vastgoed in 2024 tijdelijk met 1 fte uitgebreid en wordt de formatie voor cultuur in 2024 tot en met 2026 met 1 fte uitgebreid. Totaal wordt voor 2024 € 200.000 aan extra incidentele formatie begroot en voor 2025 en 2026 € 100.000.

Opgave huisvesting creatieve en culturele sector (motie 23M47)
In het rapport Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem door Bureau Buiten (2019) wordt een verwachte mismatch tussen vraag en aanbod van huisvesting (ateliers, werkruimtes, oefenruimtes) voor de creatieve en culturele sector in Arnhem gesignaleerd. Doordat de huidige aanpak waarbij de markt deze mismatch zou moeten oplossen niet volstaat, nemen we zelf de taak over om deze mismatch op te lossen. Hiervoor wordt een

investeringsbudget van € 7,0 miljoen vrijgemaakt. De kapitaallasten hiervoor bedragen structureel € 360.000 vanaf 2025.

Cultuurprogrammering (motie 23M47)
In de Begroting 2023 is voor 2023 tot en met 2026 een jaarlijks budget van € 500.000 opgenomen voor cultuurprogrammering. Bij de behandeling van de Perspectiefnota is motie 'Huisvesting creatieven en cultuurbudget' (23M47) aangenomen. Hierin wordt het college opgeroepen om te kijken of € 500.000 extra middelen voor culturele programmering structureel gemaakt kan worden. De Begroting 2024 biedt deze ruimte. Daarom wordt vanaf 2027 een structureel budget van € 500.000 voor cultuurprogrammering opgenomen.

Kwartiermaker toekomst rijksmonumentale Synagoge
Vanuit de toekomstverkenning religieus erfgoed is naar voren gekomen dat duurzaam behoud van de synagoge (het rijksmonument) in gevaar is. Gezien het belang van dit bijzondere erfgoed willen we op tijd samen met de eigenaar (de joodse gemeente) op zoek naar een oplossing. Hiervoor wordt tijdelijk een kwartiermaker aangesteld. Hiervoor wordt in 2024 € 50.000 begroot.

Bewustwording en kennisvergroting slavernijverleden
in 2024 wordt incidenteel € 100.0000 begroot voor de ontwikkeling van een programma dat volgt op de publicatie van het wetenschappelijk onderzoek ‘Sporen van slavernijverleden in Arnhem’. Dit programma behelst activiteiten die de bewustwording en kennis vergroten over het Koloniaal en Slavernijverleden van Arnhem, bij inwoners, organisaties en collega’s. Over ons gedeelde verleden en de doorwerking naar het heden.

Toegankelijkheidsfonds (19M21)
De raad heeft bij het vaststellen van de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid (AST) bij motie verzocht te onderzoeken of een toegankelijkheidsfonds een bijdrage kan leveren aan het succesvol implementeren van de AST. Een fonds gericht op het verbeteren van de toegankelijkheid van bedrijven met veel consumentenbezoek zoals horeca, detailhandel en dienstverlening met een baliefunctie. Hiervoor genoemde partijen kunnen een aanvraag indienen voor een gedeeltelijke financiering uit het toegankelijkheidsfonds voor hun aanpassingen ter bevordering van toegankelijkheid, zodat de drempel voor deze organisaties om aanpassingen te doen lager is. Hiervoor wordt in 2024 en in 2025 een aanvullend budget van € 75.000 in de begroting opgenomen.

Leefbare Wijken Monitor
Voor de uitvoering van de leefbare wijken monitor was in 2024 een bedrag van € 56.000 begroot. Doordat deze werkzaamheden in 2023 zijn uitgevoerd, vervallen deze lasten in 2023.

Uitwerking Street art (motie 23M37)
In navolging van de motie Graffiti als kunstvorm (23M37) voor 2024 tot en met 2027 een budget van jaarlijks € 70.000 in de begroting opgenomen. Hiervan is € 60.000 bestemd om jaarlijks 3 grote muurschilderingen te maken en € 10.000 voor het aanstellen van een straatcurator. De straatcurator kiest onpartijdig op basis van aandachtspunten en voorwaarden van de gemeente welke kunstenaar een muurschildering maakt.

Holocaustbewustwordingsprogramma (motie23M67g)
Voor de uitvoering van de motie Holocaustbewustwordingsprogramma en bezoek herinneringsinstellingen (23M67g) wordt voor 2024 tot en met 2027 jaarlijks € 30.000 begroot voor het ontwikkelen van een lesprogramma en een bezoek aan kamp Westerbork, Auschwitz of Srebrenica.

Vrijval BR cultureel vastgoed - Verwerking cultureel vastgoed in begroting
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven, is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Voor de financiering van het stadstheater is bij de besluitvorming een constructie gekozen waarbij een bedrag is gereserveerd in de bestemmingsreserve cultureel vastgoed waaraan jaarlijks een toevoeging wordt gedaan. Deze toevoeging wordt jaarlijks geïndexeerd voor de stijging van de bouwkosten.
In deze begroting wordt deze voor de investering in het stadstheater volgens de gebruikelijke werkwijze de structurele kapitaallasten opgenomen. De reservering kan daarmee vervallen. Hierdoor valt in 2024 € 12,5 miljoen vrij, in 2025 € 2,3 miljoen en in 2026 € 2,7 miljoen. Voor de dekking van de kapitaallasten wordt vanaf 2027 aanvullend € 2,4 miljoen in de begroting opgenomen.

Toeristenbelasting
Na de coronacrisis is het aantal overnachtingen in Arnhem toegenomen. Deze stijging was voorzien, maar tot nu toe nog niet in de begroting opgenomen. Op basis van het aantal overnachtingen in 2022 is een reële raming gemaakt van de verwachte inkomsten uit de toeristenbelasting. Op basis hiervan worden vanaf 2024 de inkomsten structureel met € 400.000 verhoogd.

Jaarlijkse bijstellingen

Jaarlijkse bijstellingen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Prijs- en volumeontwikkeling 2024	-28.083	-28.007	-27.974	-27.839	S
Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten	1.722	1.722	1.722	1.722	S
Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	-443	-196	478	-1.037	S
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	-26.804	-26.481	-25.774	-27.154	
Prijs- en volumeontwikkeling 2024	-5.186	-5.182	-5.184	-5.184	S
Onzekere prijsontwikkelingen 2025		-1.000	-1.000	-1.000	S
Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten	-276	-276	-276	-276	S
Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	-21	-365	-986	-935	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	**-5.483**	**-6.823**	**-7.446**	**-7.395**	
Totaal jaarlijkse bijstellingen	**-32.287**	**-33.304**	**-33.220**	**-34.549**	

Prijs- en volumeontwikkeling 2024
In de Perspectiefnota 2024-2027 is een groot deel van de prijs- en volumeontwikkelingen voor 2024 al ingeraamd (jaarlijks circa € 28 miljoen). Hiervan heeft € 7,0 miljoen betrekking op de stijging van de loonkosten voor ambtenaren als gevolg van de nieuwe cao en de verwachte loonontwikkeling van 5,2%. Voor de indexatie van de zorgcontracten is in de Perspectiefnota € 6,6 miljoen geraamd, voor de indexatie van subsidies € 4,0 miljoen, gemeenschappelijke regelingen € 3,2 miljoen en overige indexaties € 5,2 miljoen. Daarnaast is voor de areaalontwikkeling € 2,1 miljoen geraamd op basis van de groei van het aantal inwoners en woningen in Arnhem. Na de Perspectiefnota is op basis van actuele informatie berekend dat aanvullend voor € 5 miljoen structureel aan prijs- en volumeontwikkeling nodig is. De oorzaak hiervan ligt met name in de aangepaste begrotingen van de gemeenschappelijke regelingen en de zorgcontracten.
Gezien de forse kostenstijgingen bij de gemeenschappelijke regelingen en subsidiepartners en de (bestuurlijke) afhankelijkheden hierin wordt voor de Begroting 2025 onderzocht of het mogelijk is om de gemeenschappelijke regelingen en gesubsidieerde instellingen tijdig een kader mee te geven dan wel met hen in gesprek te gaan over de mogelijkheden voor compensatie van autonome kostenstijgingen vanaf 2025. Bij de gemeenschappelijke regelingen doen we dit in samenspraak met de andere betrokken gemeenten.

Onzekere prijsontwikkelingen 2025
Er bestaat een grote onzekerheid over de prijsontwikkeling voor komende jaren. De jaren 2022 en 2023 kennen een bovengemiddelde inflatie. Voor het jaar 2024 houden we rekening met gestegen energiekosten bij bijvoorbeeld vastgoed, openbare ruimte en Sportbedrijf. Met name voor de energieprijzen hebben de toekomstige ramingen een grote onzekerheid. In deze Begroting gaan we ervan uit dat de stijging van de energieprijzen zoals die zich op korte termijn voordoet, niet volledig een structureel karakter zal hebben. Om een prudent financieel beleid te voeren wordt vanaf 2025 € 1,0 miljoen structureel geraamd voor onzekere prijsontwikkelingen. Bij de komende Perspectiefnota zal dit betrokken worden in de raming van de totale prijsontwikkeling voor 2025.

Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten
In de Perspectiefnota 2024-2027 is al rekening gehouden met de afgesproken indexatie van de OZB van in totaal 5% en de verwachte areaalontwikkeling waardoor de opbrengst OZB vergroot wordt.

Na de Perspectiefnota zijn de effecten van de nieuwe Omgevingswet duidelijker geworden. Op 1 januari 2024 treedt deze Omgevingswet in werking. Ook de Wet kwaliteitsborging bouw (Wkb) gaat in per 2024. Als gevolg van de (Wkb) zal voor een deel van de bouwwerken geen bouwtoezicht meer worden uitgevoerd. Hiervoor worden dan ook geen leges meer geheven en dalen de baten voor wat betreft leges Omgevingswet vanaf 2024 met € 275.720.

Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning
De ontwikkelingen in het kader van de Meerjareninvesteringsplanning (zowel in de Perspectiefnota als aanvullend daarop) laten het volgende beeld zien:

Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Actualisatie MIP	2.187	2.226	872	-255	S
Indexatie MIP	-2.112	-2.758	-2.498	-1.717	S
Planningsrealisme MIP	-538	-29	1.118		I
Totaal ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	**-464**	**-561**	**-508**	**-1.972**	

Het Meerjareninvesteringsplan (MIP) is geactualiseerd. Hierbij is gekeken naar de planning van de verschillende investeringen. Bij de Perspectiefnota is het MIP reeds geïndexeerd. De indexering van de investeringsprojecten voor onderwijs en mobiliteit is daarbij verrekend met de bestemmingsreserves Onderwijs en Bereikbaarheid waar de overige mutaties op deze investeringen ook mee worden verrekend.
Naar aanleiding van de motie 23M44 Een realistisch basis voor onderwijshuisvesting is dit nader bekeken en geconcludeerd dat deze indexaties, net als de overige indexaties van het MIP, ten laste van de algemene middelen hadden moeten komen.
Het totale beeld van het MIP laat een oploop zien in de loop van de jaren. Reden hiervoor is dat investeringen getemporiseerd worden. Met name door schaarste van bouwmaterialen en personeel lopen diverse investeringsprojecten vertraging op en verschuift daarmee ook de planning van de volgende investeringen.

Robuustheid van de begroting

De Begroting 2024 laat een structureel sluitend beeld zien, waarbij de weerstandsfactor in alle jaren voldoet aan de norm zoals is vastgelegd in de verordening financieel beleid en beheer. Dit geldt ook voor de solvabiliteit. De solvabiliteit komt uit op 24% in 2024 en neemt de komende jaren toe.

In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen wordt dieper ingegaan op de robuustheid van de begroting, de robuustheid van het weerstandsvermogen en de robuustheid van de balans. Daarbij worden de financiële kengetallen voor de komende jaren in beeld gebracht en toegelicht.

Leeswijzer

Na het lezen van de hoofdlijnen van deze begroting, vindt u voor uw leesgemak een korte toelichting op de bouw van deze begroting. De begroting is een onderdeel uit de P&C-cyclus. In de begroting wordt het gemeentelijk beleid op hoofdlijnen toegelicht. Dit doen we aan de hand van de drie w-vragen:

- *wat willen we bereiken?*
- *wat gaan we doen?*
- *wat mag het kosten?*

Opbouw van de Begroting 2024

In deze leeswijzer wordt aangegeven hoe de indeling van de Begroting eruit ziet.

Deel 1 - hoofdlijnen van beleid en ontwikkelingen in het financieel kader

In de stedelijke en wijkprogramma's worden de prioriteiten van het beleid aangegeven. Een samenvatting van de prioriteiten krijgt een plek in hoofdstuk 1.

In het hoofdstuk Ontwikkelingen in het financieel kader worden de belangrijkste financiële ontwikkelingen weergegeven. Ook wordt in dit hoofdstuk een verklaring van de mutaties gegeven.

Deel 2 - beleidsbegroting

De beleidsbegroting is opgebouwd uit vier onderdelen:

Acht wijkprogramma's (W)

Sinds 2017 zijn acht wijkprogramma's ingesteld. De 24 wijken zijn geclusterd in acht gebieden: Noord-West, Noord-Oost, Presikhaaf, Centrum/Spijkerkwartier/Arnhemse Broek, Malburgen, Rijkerswoerd/ Kronenburg/ Vredenburg, Elden/ De Laar en Schuytgraaf/ Elderveld. In deze Begroting zijn de begrotingen van de wijkprogramma's financieel samengevoegd tot 1 wijkprogramma. Dit is gebeurd naar aanleiding van amendement 23A20 'Financieel samenvoegen wijkprogramma's'. Per wijk zijn wel de doelen en inspanningen inzichtelijk gemaakt.

Dertien stedelijke programma's (S)

In de stedelijke programma's zijn de ambities, doelen, inspanningen en de daarbij behorende budgetten op stedelijk niveau opgenomen.

Doelenboom

Sinds de Begroting 2020 staat doelenboom in de Begroting centraal. Dit doen we in de wijk- en stedelijke programma's. Per programma zijn de ambities (A), doelen (D), inspanningen (I) en indicatoren opgenomen.

- In de ambities staat opgenomen waar we als stad uiteindelijk naar streven
- In de doelen staat aangegeven wat we willen bereiken. Als dit mogelijk is, zo smart (specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden) mogelijk.
- In de inspanningen staat aangegeven wat we als gemeente concreet willen gaan doen om de doelen te bereiken.

Waar mogelijk voegen we ook indicatoren aan de doelenboom toe.

Tien paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting. Er worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. Een deel van de paragrafen zijn in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

De volgende verplichte paragrafen vanuit het BBV zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen - In deze paragraaf wordt stilgestaan bij de diverse gemeentelijke belastingen en heffingen en de consequenties daarvan voor de inwoners.
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen - Het weerstandsvermogen geeft aan hoe solide de financiële positie van de gemeente is. In deze paragraaf zijn ook financiële kengetallen opgenomen, zoals het weerstandsvermogen, de solvabiliteit en de schuldquote
3. Onderhoud kapitaalgoederen - In deze paragraaf wordt toegelicht op welke wijze het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen (zoals wegen, riolering, gebouwen) gewaarborgd is.

4. Financiering - Hier wordt toegelicht op welke wijze met de financieringsbehoefte van de gemeente is omgegaan.
5. Bedrijfsvoering - In de paragraaf wordt gerapporteerd over de voortgang van interne ontwikkelingen binnen de gemeentelijke organisatie.
6. Verbonden partijen - De gemeente werkt samen met andere partijen om bepaalde doelen te bereiken. Als de gemeente een bestuurlijk en financieel belang heeft bij een partij, is dit een zogenoemde verbonden partij. In deze paragraaf worden alle verbonden partijen toegelicht.
7. Grondbeleid - De gemeente speelt een rol in het kopen en verkopen van gronden. Hier wordt verder ingegaan op het gevoerde grondbeleid.

Op verzoek van uw raad zijn twee niet verplichte paragrafen in de begroting opgenomen:
8. Investeringen - In deze paragraaf wordt over de realisatie van de investeringen gerapporteerd.
9. Subsidies - De gemeente verstrekt subsidies aan instellingen die een bijdrage leveren aan gemeentelijke doelstellingen. In deze paragraaf wordt aangegeven welke instellingen subsidie hebben ontvangen inclusief de subsidiebedragen.

In artikel 3.5 (Openbaarheidsparagraaf) van de Wet Open overheid (Woo) wordt voorgeschreven dat bestuursorganen in de jaarlijkse begroting aandacht besteden aan de beleidsvoornemens inzake de uitvoering van deze wet en in de jaarlijkse verantwoording verslag doen van de uitvoering ervan, mede in relatie tot de beleidsvoornemens. Dit geldt vanaf de Jaarrekening 2022 en Begroting 2024 en deze paragraaf is dan ook toegevoegd:
10. Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

Overig programmaplan
Hierin wordt duidelijk gemaakt op welke wijze de overhead in het overzicht baten en lasten tot uitdrukking komt.

Deel 3 - Financiële begroting
In dit onderdeel wordt ingegaan op de ontwikkelingen in het financieel kader, mutaties circulaires van het gemeentefonds en de financiële begroting met de financiële tabellen.

Bijlagen
In de bijlagen zijn de afkortingen- en begrippenlijst en een aantal overzichten opgenomen.

Interactieve website
De Begroting is digitaal beschikbaar op: financien.arnhem.nl. Op deze website is in de wijk- en stedelijke programma's ook de volgende extra informatie te vinden:
- Verdeling budgetten in kostensoorten
- Verdeling budgetten taakvelden
- Verdeling budgetten portefeuilleonderdelen
- Verdeling budgetten producten
- Totaaloverzicht subsidies
- Totaaloverzicht reserves

Deel 2 Beleidsbegroting

De Beleidsbegroting bestaat uit drie onderdelen:

1. Wijkprogramma (W)
2. Stedelijke programma's (S)
3. Paragrafen

Wijkprogramma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op wijkniveau plaatsvinden, zijn opgenomen in de onderstaande 8 wijkprogramma's (bundeling van logisch samenhangende wijken). De begrotingen van de wijkprogramma's zijn samengevoegd in Wijken Algemeen.

W0 **Wijken Algemeen**

W1 **Wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek (CSA)**
Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek

W2 **Wijkprogramma Noordwest**
Burgemeesterswijk, Hoogkamp, Transvaal, Heijenoord, Lombok, Klarendal, Klingelbeek e.o., Schaarsbergen e.o., Sint Marten en Sonsbeekkwartier

W3 **Wijkprogramma Noordoost**
Alteveer, Cranevelt, Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o.

W4 **Wijkprogramma Presikhaaf**
Presikhaaf West en Presikhaaf Oost

W5 **Wijkprogramma Malburgen**
Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder Het Duifje en Immerloo

W6 **Wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld**
Schuytgraaf en Elderveld

W7 **Wijkprogramma De Laar/Elden**
De Laar en Elden

W8 **Wijkprogramma Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg (RKV)**
Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg

Wijken Algemeen

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is/ wordt een levendige en vitale stad waar het volgens inwoners en ondernemers fijn wonen, werken en verblijven is (T)

Arnhemse Wijkaanpak
Jaarlijks worden met inbreng van inwoners en professionals acht wijkprogramma's opgesteld en opgenomen in de begroting. Vanuit de doelen in de verschillende wijken is een vertaling gemaakt naar thema's die in meerdere gebieden spelen. Resultaat hiervan zijn acht stadsbrede thema's. Deze acht thema's zijn verdeeld in drie pijlers die van invloed zijn op de leefbaarheid: sociaal, fysiek en veiligheid.

Sociaal: Meedoen, Kansengelijkheid, Gezondheid
Fysiek: Openbare ruimte, Duurzaamheid, Wonen, Wijkeconomie
Veiligheid: Veiligheid

Voor elk wijkprogramma is de begroting opgebouwd uit deze stadsbrede thema's die in de betreffende wijk van toepassing zijn. Onder deze thema's zijn de inspanningen per gebied geformuleerd.

Betekenis stadsbrede thema's
- Meedoen: Inwoners zijn financieel en sociaal zelfredzaam.
- Kansengelijkheid: Iedere inwoner heeft gelijke kansen.
- Gezondheid: Inwoners kunnen voldoende bewegen en worden geholpen bij het creëren van een gezond levenspatroon.
- Openbare ruimte: De openbare ruimte is schoon, heel en veilig en nodigt uit tot gebruik door de inwoners. In samenwerking met bewoners wordt gewerkt aan de vergroening van de wijken.
- Duurzaamheid: De stad is beschermd tegen hitte, regenoverlast en is energieneutraal.
- Wonen: Inwoners hebben een veilig onderdak, wonen prettig in een huis, een buurt en een wijk die bij hen past.
- Wijkeconomie: De bedrijven in de wijk krijgen de ondersteuning die zij nodig hebben.
- Veiligheid: Inwoners voelen zich prettig en veilig in Arnhem, binnenshuis en buitenshuis. Deze veiligheid zorgt voor ontspanning en vrijheid en laat inwoners onbelemmerd maatschappelijk deelnemen.

De reden om wijkgericht te werken is helder: Arnhem kent grote contrasten tussen de diverse wijken en op deze wijze krijgt iedere wijk of gebied de focus, aandacht en behoeften die nodig zijn op basis van het eigen gebieds-DNA. Daarbij is het voortdurend zoeken naar de balans tussen collectieve oplossingen en maatwerk. Er wordt gestreefd naar levendige wijken waarin mensen van verschillende achtergronden en inkomens de mogelijkheid hebben met elkaar samen te leven. Om dat te bereiken moet onder andere actief gestuurd worden op het divers maken van het woningaanbod in de verschillende wijken. Elke Arnhemmer moet volop kansen krijgen om zijn of haar ambities waar te maken, ook bij een start met een achterstand.

Verkleinen van de kloof tussen inwoners/ondernemers en de lokale overheid (D)

Doorontwikkeling Wijksturing in Arnhem
In 2022 heeft de gemeenteraad besloten om de wijkaanpak onder de naam Van Wijken Weten door te ontwikkelen. In 2023 is gestart met het actualiseren van de eerste Koersnota Van Wijken Weten die stamt uit 2016. De Arnhemse wijkaanpak is in 2021 geëvalueerd. Uit de evaluatie blijkt dat het de afgelopen jaren goed gelukt is om inwoners en andere belanghebbenden in onze wijken daadwerkelijk meer invloed te geven. De gemeente wordt meer dan voorheen het geval was als nabij ervaren. Met de gebiedsgerichte aanpak geven we niet alleen bewoners meer invloed op hun directe leefomgeving, maar zijn we als gemeente ook effectiever in het maken van de goede keuzes in de uitvoering. De wijken van Arnhem zijn hiervoor geclusterd in acht gebieden die elk een eigen team Leefomgeving hebben. Deze teams vormen de schakel tussen de wijk en het gemeentebestuur: zij halen de agenda's op bij inwoners en andere belanghebbenden en vertalen deze naar wijkprogramma's, daarbij rekening houdend met de stedelijke programma's en de consequenties voor de wijken.

Wel is de evaluatie kritisch op onderdelen. Zo moet de uitvoering worden versterkt en ook de (interne) samenwerking in de wijken verdient aandacht. De basis van de wijkaanpak is niets anders dan vraagstukken en ontwikkelingen integraal oppakken, van buiten naar binnen en afgestemd op het DNA van het desbetreffende gebied.

Ontwikkelen nieuwe Koersnota Van Wijken Weten **(I)**

Het college is in 2023 gestart met ontwikkelen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten op basis van de evaluatie van de wijkaanpak uit 2021 en de Rekenkamerbrief over Van Wijken Weten. Voor het opstellen van de Koersnota is een uitvoerig interactief participatieproces doorlopen met inwoners, maatschappelijke partners, ambtelijke organisatie om tot een goede inhoud te komen. In najaar van 2023 wordt de nieuwe Koersnota aangeboden aan de gemeenteraad. In de Koersnota zullen een aantal belangrijke uitgangspunten voor de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem worden benoemd met een eerste aanzet voor de maatregelen die hieruit voortvloeien. Daarbij wordt nadrukkelijk ook gekeken naar de Arnhem-Oost wijken waarbij met name gestuurd vanuit het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Dit Nationaal Programma bepaalt in beginsel de aanpak voor deze wijken. Na vaststelling van de Koersnota zullen deze uitvoeringsmaatregelen verder worden uitgewerkt in een implementatieplan. Belangrijke thema's die aan de orde zullen komen in de Koersnota: het inbedden van wijksturing in de gehele ambtelijke organisatie, samenwerking in de wijken, het karakter van de wijk centraal zetten, hoe te sturen op de leefbaarheid in de wijk en het inzetten van de aanwezige krachten in de wijk.

Uitvoeren veranderplan wijksturing **(I)**

Vooruitlopend op de nieuwe Koersnota Van Wijken Weten is een verandertraject gestart om wijksturing binnen de ambtelijke organisatie te verbeteren. Vanuit verschillende beleidsdisciplines is geïnventariseerd hoe wijksturing binnen de organisatie wordt ervaren en wat er verbeterd kan worden. Vervolgens is hierop een veranderplan ontwikkeld om daadwerkelijk een (cultuur)verandering te bereiken binnen de organisatie. Dit verandertraject loopt door tot en met 2024.

Ontwikkelen van integraal accommodatiebeleid **(I)**

De ambitie is om de komende jaren een adequate, kwalitatieve spreiding van ontmoetingslocaties in de wijken te realiseren. Het aanbod aan accommodaties voor ontmoeting en activiteiten in de wijk moet matchen met de vraag vanuit de wijk. Om dit te realiseren wordt vanaf het najaar van 2023 gewerkt aan het ontwikkelen van integraal accommodatiebeleid. Dit beleid moet september 2024 afgerond zijn.

Vernieuwen Arnhemse Leefbare Wijken Monitor **(I)**

De Arnhemse Leefbare wijken Monitor is een belangrijk instrument om wijkprogramma's en beleidsplannen te voorzien van de juiste input. Op deze wijze kan gemonitord worden op de belangrijkste thema's die de leefbaarheid bepalen in de Arnhemse wijken. Een per twee jaar wordt de monitor geactualiseerd met nieuwe data. In het vierde kwartaal van 2023 wordt hiervoor het veldwerk verricht, de opgehaalde data worden vervolgens verwerkt en in het tweede kwartaal van 2024 opgenomen in de geactualiseerde Arnhemse Leefbare Wijken Monitor.

Thema's en budgetten

	Begroting 2024			
	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Thema's				
Bedrijfsvoering	8.371	16	0	175
Gezondheid	132.892	2.065	318	218
Kansengelijkheid	36.955	8.730	11	404
Meedoen	22.218	989	136	581
Openbare ruimte	19.907	1.453	0	0
Veiligheid	2.455	0	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Wonen	10.916	16.306	1.252	239
Totaal	**233.714**	**29.559**	**1.716**	**1.618**

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	218.629	219.679	232.969	233.714	227.990	224.030	222.482
Baten	25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Saldo lasten en baten	***-192.634***	***-193.384***	***-205.390***	***-204.155***	***-198.776***	***-194.851***	***-193.335***
Toevoegingen aan reserves	6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Onttrekkingen aan reserves	6.009	917	12.981	1.618	1.193	572	410
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-219***	***-5.703***	***6.265***	***-98***	***-523***	***-1.145***	***-1.332***
Gerealiseerd resultaat	**-192.852**	**-199.087**	**-199.125**	**-204.253**	**-199.300**	**-195.995**	**-194.667**

Toelichting

Lasten

Voor wijken algemeen is totaal € 233,7 miljoen aan lasten begroot in 2024. De begrote lasten nemen hiermee met € 0,7 miljoen toe ten opzichte van 2023. De verdeling van de totale lasten over de verschillende thema's is in de tabel "Thema's en budgetten" inzichtelijk gemaakt.

Binnen het thema meedoen wordt er € 0,4 miljoen meer uitgetrokken voor participatie. Hiervan betreft € 0,2 miljoen loon- en prijscompensatie en € 0,2 miljoen een hoger beschikbaar bedrag vanuit het re-integratiebudget. Het budget bewonersondersteuning wordt met € 0,4 miljoen verlaagd ten opzichte van de begroting 2023. In de begroting 2024 is ten opzichte van 2023 € 1 miljoen meer aan incidentele subsidies sociale basis opgenomen onder de wijkbegroting. Dit bedrag is in 2023 onder het programma S07 zorg begroot. Voor jongerenwerk is de begroting 2023 incidenteel opgehoogd met € 0,4 miljoen. In de begroting 2024 is het structurele begrote bedrag gelijk aan de primitieve begroting 2023.

De lasten voor het thema kansengelijkheid dalen met € 11,3 miljoen. De voornaamste reden is de incidentele Energietoeslag van € 14,1 miljoen in 2023. Daarnaast stijgen de lasten voor de Gelrepas met € 0,6 miljoen vanwege extra regelingen waar pashouders gebruik van kunnen maken. De uitvoeringslasten van schuldhulpverlening stijgen met € 0,4 miljoen door het in eigen beheer organiseren van schuldhulpverlening. Tot slot is geconstateerd dat betalingsachterstanden toenemen bij inwoners. Om die reden worden er extra telefoongesprekken gehouden en huisbezoeken gedaan. Dat leidt tot € 0,3 miljoen meer lasten in 2024.

Voor het thema gezondheid wordt € 8,6 miljoen meer uitgetrokken dan in 2023. Dit betreft grotendeels loon- en prijscompensatie, alsook tariefaanpassingen voor bepaalde zorgvormen. De lasten van jeugdzorg stijgen met € 1,7 miljoen, voornamelijk vanwege de indexering en tariefaanpassingen. Daarnaast stijgen de lasten voor huishoudelijke ondersteuning in 2024 met € 1,6 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt enerzijds door tariefaanpassingen vanwege de wettelijke verplichting om de tarieven kostendekkend te maken. Anderzijds is de verwachting dat het aantal mensen met huishoudelijke ondersteuning gaat toenemen vanwege vergrijzing. Vanaf 2025 is de verwachting dat de lasten voor huishoudelijke ondersteuning per saldo dalen. Deze daling wordt veroorzaakt door wijziging van de eigen bijdrage wat er naar verwachting toe leidt dat een deel van de mensen de huishoudelijke ondersteuning niet via de WMO ontvangt. Voor WMO begeleiding worden € 1,2 miljoen hogere lasten begroot in 2024. In de jaren 2025 en verder stabiliseren de verwachte lasten. De lasten voor beschermd wonen stijgen met € 0,9 miljoen in 2024. De verwachte lasten voor beschermd wonen dalen vanaf 2025 vanwege de invoering van het objectieve verdeelmodel per 1 januari 2025. Dat zorgt voor € 0,4 miljoen minder lasten in 2025 oplopend tot € 6,4 miljoen minder lasten in 2027 ten opzichte van 2023. De lasten voor activerend werk en WMO dagbesteding stijgen beide met € 0,8 miljoen en de lasten voor doelgroepenvervoer en vervoersvoorzieningen stijgen beide met € 0,5 miljoen als gevolg van indexeringen.

Voor het thema wonen wordt er € 0,5 miljoen meer lasten verwacht voor gas, warmte en licht voor de gebruikers van de MFC's. Deze worden grotendeels doorbelast aan de gebruikers.

Baten
Voor wijken algemeen is totaal € 29,6 miljoen aan baten begroot. Deze bestaan grotendeels uit begrote baten voor straatparkeren van € 12,2 miljoen, begrote subsidieontvangsten voor aanpak onderwijsachterstanden en voortijdig schoolverlaten van € 8,5 miljoen. En begrote baten voor de verhuur vastgoed met betrekking tot onderwijs, sport en MFC's van € 6,1 miljoen. De begrote baten zijn in 2024 met € 0,6 miljoen afgenomen genomen ten opzichte van 2023. Deze daling is vrijwel volledig afkomstig vanuit het thema kansengelijkheid doordat in 2023 een Rijkssubsidie van € 0,5 miljoen is ontvangen ten behoeve van energietoeslag minima.

Toevoegingen aan reserves
Voor wijken algemeen is totaal € 1,7 miljoen aan toevoegingen aan reserves begroot. Dit betreft een toevoeging van € 0,9 miljoen voor onderhoud vastgoed en € 0,8 miljoen voor straatparkeren.

Onttrekkingen aan reserves
Voor wijken algemeen is totaal € 1,6 miljoen aan onttrekkingen de begroot. Waarvan € 0,5 miljoen voor onderhoud vastgoed, € 0,5 miljoen voor subsidies sociale basis en € 0,4 miljoen voor energiearmoede.

Sociale wijkteams
Van de totale begroting op de wijkprogramma's heeft € 116,8 miljoen betrekking op zorg in natura en persoonsgebonden budget. Groot deel van dit bedrag wordt besteed onder de regie van de Stichting sociale wijkteams Arnhem. De budgetten zijn als volgt verdeeld binnen de wijken:

- € 45,6 miljoen wordt besteed aan Jeugdzorg;
- € 15,2 miljoen wordt besteed aan beschermd wonen;
- € 28,1 miljoen wordt besteed aan WMO;
- € 6,3 miljoen wordt besteed aan doelgroepenvervoer;
- € 17 miljoen wordt besteed aan huishoudelijke ondersteuning;
- € 4,6 miljoen wordt besteed aan Jeugdbescherming en -reclassering**.**

Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek

In het wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA) bevinden zich de wijken Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Bewoners hebben meer contact en ervaren meer sociale cohesie **(D)**

Onderlinge betrokkenheid is belangrijk voor een leefbare wijk. Elkaar kennen in de buurt en bereid zijn je buurtgenoten te helpen hoort daarbij. Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA) is een divers gebied waarin iedereen mee zou kunnen doen. Een goed netwerk is daarbij belangrijk. Passende initiatieven zijn nodig om verbindingen tussen bewoners te leggen en daarmee de veerkracht van de wijk te versterken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We faciliteren bewonersinitiatieven die bijdragen aan een integrale aanpak op het gebied van sociale cohesie.
- We versterken de bestaande plekken in de wijk voor ontmoeting.
- We werken samen met alle externe partners in de wijk om te komen tot een optimaal netwerk van voorzieningen (zoals bijvoorbeeld wijkcentra, Toon Hermanshuis, Thialf).

Bewoners zijn meer (financieel) zelfstandig en staan steviger in de maatschappij **(D)**

Alle mensen moeten de gelegenheid hebben om mee te kunnen doen in de samenleving, zichzelf te ontwikkelen en ervaringen op te kunnen doen. In CSA zijn buurten waar naar verhouding tot de andere wijken in Arnhem meer gezinnen leven in armoede. Zij kunnen zich, om diverse redenen, (financieel) zelf niet redden. Via het programma Arnhem-Oost willen we afscheid nemen van deze ongelijkheid. Het Arnhemse Broek is één van de wijken van de Arnhem-Oost aanpak.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten ons samen met andere externe wijkpartners intensief in op een persoonsgerichte aanpak op het gebied van (arbeids)participatie en financiën.
- We ondersteunen diverse initiatieven op het gebied van zelfredzaamheid (onder andere Broek Omhoog, De Kansen en Stichting Raak).

Kansengelijkheid (T)

Jongeren ervaren meer kansengelijkheid en kunnen hun talenten ontwikkelen (D)

Door de inzet van verschillende projecten hebben meer kinderen de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen. Vanuit de basisscholen in het Arnhemse Broek is er vanaf 2019 een programma opgesteld om de algemene ontwikkeling te verrijken. De basisscholen hebben zicht op de behoeftes van de leerlingen en stemmen zaken af met de gemeente en de partners in de wijk zoals Rijnstad, Rozet, Sportbedrijf en het Sociale wijkteam. Er zijn ook meerdere partners actief voor kinderen tussen de leeftijd - 9 maanden en 4 jaar.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen samen met alle externe partners die werkzaam zijn op het gebied van kinderen -9 maanden tot 4 jaar een samenhangende aanpak.
- We continueren het programma Kansrijk Opgroeien. Hierbij horen Het Fort, De Blokhut, Verlengde schooldag en de Fridayschool. En daarbij zoeken we aansluiting bij de Arnhem-Oost aanpak.

Gezondheid (T)

Meer inwoners hebben een gezonde en actieve leefstijl (D)

In CSA zijn weinig mogelijkheden tot bewegen. Op de commerciële sportscholen na, is er geen actieve sportvereniging. Te veel kinderen in het Arnhemse Broek kampen met ernstig overgewicht. De redenen hiervoor zijn divers. De laatste jaren is het aantal kinderen met overgewicht toegenomen en in het belang van de toekomstige gezondheid van de kinderen zullen we hier op prioriteren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op meer beweegmogelijkheden in de wijk voor 0-100 jaar. Via het programma Arnhem-Oost willen we een beweegroute langs het spoor realiseren.
- Samen met het Sportbedrijf zetten we in op een gezonde leefstijl (bijvoorbeeld de schaatsbaan en de programma's Jongeren Op Gezond Gewicht (JOGG), Gezond Onderweg (GO) en Beweegconcept 2+1+2.
- We maken bewoners bewust van gezonde voeding door inzet van Vitanos en de Blauwe Tomaat.
- We zorgen voor een passende inzet van de subsidiepartners op het gebied van gezondheid.

Openbare Ruimte (T)

Bewoners en bezoekers ervaren CSA als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

In CSA is er veel verharding en verstening, mede omdat het een centrumwijk is met weinig ruimte, veel bebouwing en belangrijke infrastructuur. Vergroening zorgt voor een mooiere en aantrekkelijkere buitenruimte. Dit gaat voor een belangrijk deel hand in hand met het thema Duurzaamheid. Ook biedt het parkeerplan in het Spijkerkwartier mogelijkheden om de buitenruimte aantrekkelijker te maken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We voeren de wijkgroenagenda's (het Arnhemse Broek en Centrum) uit.
- We combineren vergroeningswensen met de ontwikkeling van onder andere de Ir. J.P. Van Muijlwijkstraat.
- We verminderen het aantal rommelige, verwaarloosde plekken in de wijk (schoon, heel en veilig).
- We geven opdracht aan wijkorganisaties (Broek Omhoog en Buurtgroenbedrijf) om opdrachten uit te voeren voor het onderhoud en de vergroening van de wijk.
- We investeren de gelden van het parkeerplan in een extra kwaliteitsimpuls bij het groot onderhoud (vervanging riool en herinrichting straten) in het Spijkerkwartier.

Wijkeconomie (T)

Goed functionerende wijkorganisaties (D)

CSA kent een aantal wijkorganisaties, zoals Broek Omhoog, de Kansen, de Buurtkeuken, het Buurtgroenbedrijf en De Blauwe WijkEconomie (DBWE) die werken aan een verbetering van de wijk. Het Buurtgroenbedrijf begon als klein bewonersinitiatief en is nu ontwikkeld tot een professioneel sociaal bedrijf dat vergroeningsprojecten oppakt, uitwerkt en uitvoert. Hierdoor kunnen er veel meer vergroeningsinitiatieven worden uitgevoerd.

De Blauwe WijkEconomie (DBWE) is een vernieuwend en experimenteel initiatief. De visie van DBWE is in grote lijnen: het behouden en verzilveren van waarden die er in de wijk te vinden zijn. Vanuit deze gedachte worden er verschillende projecten opgezet en doorontwikkeld. Enkele voorbeelden zijn Spijkerbikes en het Buurtbaanbedrijf.

Al deze organisaties dragen bij aan diverse doelstellingen, zoals meedoen, activering, werk, sociale cohesie, duurzaamheid, leefbaarheid en openbare ruimte. Deze initiatieven vinden plaats door en met bewoners van de wijk.

Inspanningen 2024 (I)

- We ondersteunen de wijkorganisaties als partner vanuit de gemeente. We denken mee in mogelijkheden en het grijpen van kansen die in relatie staan met de Arnhemse doelen.
- We zetten in op het maximaal zelfstandig laten functioneren van wijkorganisaties (organisatorisch en financieel).

Veiligheid (T)

Bewoners en ondernemers ervaren minder overlast (D)

In CSA is leefbaarheid een belangrijk thema. Op sommige plekken is sprake van (een gevoel van) onveiligheid. Bewoners vragen aandacht voor verkeersveiligheid, overlast door kamerbewoning, verwarde personen en de aanwezigheid van criminaliteit en drugshandel. Het actieprogramma Schoon Heel Veilig is met deze thema's bezig. Met gerichte acties willen we afrekenen met de verloedering, overlast en criminaliteit in de wijk. Het doel is om ondernemen en wonen in het gebied prettiger en aantrekkelijker te maken.

In de wijken bevinden zich psychisch kwetsbare mensen en dak- en thuislozen (volwassenen en jongeren). Dit heeft blijvende aandacht nodig.

Inspanningen 2024 (I)

- We blijven inzetten op het actieprogramma Schoon Heel en Veilig Steenstraat en omgeving.
- We ontwikkelen een aanpak op het verminderen van weesfietsen, graffiti en zwerfafval.
- We verbeteren de oversteekmogelijkheden van de Johan de Wittlaan.
- We zetten in op goed functionerende wijkveiligheidsoverleggen met onze externe partners.

Noordwest

In het wijkprogramma Noordwest bevinden zich de wijken Klarendal, Burgemeesterswijk/ Hoogkamp, Schaarsbergen en omgeving, Sint Marten/ Sonsbeekkwartier, Heijenoord en Lombok, Hoogstede/Klingelbeek en omgeving.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer inwoners vinden een ontmoetingsplek en nemen deel aan activiteiten (D)

In Noordwest zijn voldoende locaties waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten, soms gerund door bewoners zelf, soms met ondersteuning van professionals, locaties met en zonder dak, voor volwassenen en voor de jeugd. Ontmoeting draagt bij aan het algemeen welbevinden en kan ervoor zorgen dat minder snel een beroep wordt gedaan op specialistische voorzieningen. Ons doel is om de fysieke locaties met een dak (’t Huukske, De Wasplaats, De Bakermat, de Nieuwe Hommel, Jeugdcentrum Vogelwijk, MFC Klarendal) te laten functioneren voor de wijk: toegankelijk, nabij en laagdrempelig.

Ook speelplekken en sportparken in de openbare ruimte zijn belangrijke ontmoetingsplekken. De behoefte om elkaar buiten te ontmoeten is de afgelopen periode toegenomen.

Inspanningen 2024 (I)

- Samen met bewoners en externe partners in de wijk creëren, verbeteren, onderhouden of behouden we ontmoetingsplekken.
- We faciliteren de buurthuizen en stimuleren een passend en goed aanbod aan activiteiten.
- We brengen sociale wijkinitiatieven in Klarendal en Sint Marten bijeen en brengen jaarlijks een sociale kaart uit.
- We passen (speel)plekken en pleinen aan en maken deze aantrekkelijker zodat ontmoeten/verblijven er prettiger is met meer aandacht voor ontmoeting, spelen en bewegen, vergroening en klimaatadaptatie.

Kansengelijkheid (T)

In Klarendal en Sint Marten kunnen kinderen en hun ouders zich beter ontplooien in een stimulerende omgeving (D)

We zien dat bewoners te maken hebben met armoede en schulden. We zien ook dat kinderen en jongeren in hun kansen op een positieve persoonlijke ontwikkeling belemmerd worden doordat ze opgroeien in armoede, hun ouders onvoldoende betrokken zijn bij de opvoeding en er onvoldoende gebruik gemaakt wordt van ondersteuningsstructuren in de wijk.

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich in vrijheid en veiligheid en zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We stimuleren het thuisbezoek door jeugdverpleegkundigen voor alle kinderen op het moment dat ze 18 maanden oud zijn.
- We verbeteren ouderondersteuning voor de kwetsbare inwoners.
- We verbeteren het aanbod van Speelmorgen in Klarendal in samenwerking met Rijnstad.
- We geven vanaf 2024 aan alle aanbieders en organisatoren van jeugdactiviteiten de opdracht om gezonde voeding aan te bieden tijdens de activiteiten.
- We verbeteren het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien 0 tot 18 jaar in samenwerking met het externe wijknetwerk van (basis)scholen, jeugdverpleegkundigen, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet en het Sociaal wijkteam. Het programma richt zich op de onderdelen onderwijs, vrije tijd en thuis en sluit aan bij de Arnhem-Oost aanpak.

Gezondheid (T)

Kwetsbare inwoners leven langer in goede gezondheid en blijven vitaal (D)

In Noordwest neemt de dubbele vergrijzing toe; het aandeel oude ouderen (80 jaar en ouder) onder alle ouderen (vanaf 65 jaar) neemt toe. De vergrijzing heeft grote impact op de ervaren gezondheid en de zorg. Dit gaat vaak gepaard met een toename van het aantal inwoners met een chronische aandoening, in sommige gevallen zelfs meerdere tegelijk. Sociale problemen zoals eenzaamheid nemen eveneens toe. Ouderen wonen langer zelfstandig en vaker ook alleen.

In Klarendal en Sint Marten geeft de fysieke en mentale gezondheid reden tot zorg, met name bij de kwetsbare inwoners. Een deel van de inwoners beweegt te weinig, eet ongezond en heeft last van overgewicht. Sommige inwoners hebben moeite om de juiste keuzes te maken ten aanzien van gezonde voeding en leefstijl en zouden met stimulering om te sporten en bewegen geholpen zijn.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten in op beweeg- en ontmoetingsprogramma's voor ouderen in en rondom de buurthuizen en ontmoetingsplekken in samenwerking met de buurthuizen, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en Sportbedrijf Arnhem.
- We zetten in op bewustwording en regie op de eigen gezondheid en het voorkomen van zorg door de inzet van Welzijn op Recept door Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en Rijnstad.
- In samenwerking met een extern netwerk bestaande uit Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en huisartsenpraktijk Klarendal starten studenten van de HAN een onderzoek naar het verbeteren van de fysieke en mentale gezondheid van kwetsbare oudere inwoners van Klarendal en Sint Marten.
- Vanaf 2024 richten we bij aanpassing van de buitenruimte in Klarendal en Sint Marten de omgeving beweegvriendelijker in.

Veiligheid (T)

Bewoners hebben minder last van gevoelens van onveiligheid (D)

Bewoners ervaren in delen van de wijken Klarendal en St. Marten gevoelens van onveiligheid door overlast door verwarde personen, drugsdealen op straat en verloederde plekken. In de Burgemeesterswijk en Heijenoord wordt overlast ervaren door groepen jongeren die rondhangen rond scholen en parkjes.

Samen met de afdeling veiligheid, handhaving, politie en netwerkpartners is een wijkveiligheidsagenda opgesteld waarmee we met een integrale aanpak de veiligheid in de wijken verbeteren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We initiëren de aanpak van overlast door personen met verward gedrag.
- Vanuit de wijkveiligheidsagenda sturen we samen met politie op meer inzet op het tegengaan van drugs dealen op straat en vanuit woningen.
- We zetten in op de aanpak van verloederde plekken en ondermijning, met name op en rond de Hommelseweg. Hiervoor is het ‘actieplan Hommel & Singel, schoon heel en veilig’ in 2023 van start gegaan. We zorgen hierbij ook voor een goede aansluiting op de Arnhem Oost aanpak.
- We ontwikkelen het jongerenwerk door, waarbij naast Klarendal/St. Marten ook aandacht is voor de jongeren in de Burgemeesterswijk en Heijenoord.

Noordoost

In het wijkprogramma Noordoost bevinden zich de wijken Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o., Alteveer en Cranevelt.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Meer bewoners zijn zelf- en samen redzaam **(D)**

Bewoners willen ontmoetingsplekken die passen bij hun behoefte: dichtbij, kleinschalig en laagdrempelig. Ontmoeting draagt bij aan het algemeen welbevinden en kan ervoor zorgen dat minder snel een beroep wordt gedaan op specialistische voorzieningen. Er is een groeiende behoefte aan meer verbondenheid in en tussen wijken. Aandachtspunt blijft behoud van deze plekken en de financiële dekking ervan.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ondersteunen, faciliteren en stimuleren het gebruik van de verschillende ontmoetingscentra.
- Wij adviseren bij de aanvraag van subsidiemogelijkheden en verbinden de initiatiefnemer met de juiste contactpersonen.
- We zetten extra in op ouderen in ons gebied, wat hebben ze nodig en hoe kunnen we dit gaan realiseren.
- We hebben een herijkte opdracht aan Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) in het gebied Noord-Oost verstrekt die meer recht doet aan de gebiedsspecifieke behoeften vanuit de Geitenkamp.
- We stimuleren en faciliteren het gebruik van het Multifunctioneel Centrum De Wetering.
- We zetten in op het stimuleren van gebruik en bekendheid van deze ontmoetingsplekken maar ook van de toegang naar nulde en eerstelijnszorg.
- In Noord-Oost wonen relatief veel ouderen. In samenspraak met partners onderzoeken we hoe wat ouderen nodig hebben en hoe we hier uitvoering aan kunnen gaan geven.

Meer bewoners participeren in de vorm van (vrijwilligers)werk (D)

De werkloosheid en bijstandsdichtheid in Geitenkamp zijn op het hoogste niveau van de gemeente. Een hoog percentage van de bewoners heeft geen of onvoldoende opleiding, waardoor er onvoldoende aansluiting is op de arbeidsmarkt. Een kwart van de huishoudens heeft een inkomen lager dan 120% van het wettelijk minimum, twee keer zo veel als gemiddeld in Arnhem. Er wordt ingezet op het creëren van werkervaringsplekken in een vertrouwde omgeving dichtbij huis, waar bewoners hun eerste stappen kunnen zetten, op weg naar betaald werk. De focus ligt op ouders met kinderen tot en met 12 jaar.

De Vlindertuin wil de 'kweekplaats' en thuisbasis zijn voor een 'wijk-netwerk' van creatief en sociaal ondernemers in de Geitenkamp. Vinden, verbinden en samenwerken (als middel) staan hierin centraal. Uiteindelijk willen we in de wijk een laagdrempelige opstapmogelijkheid naar (vrijwilligers) werk in de wijk.
Een aantal ontmoetingsplekken, zoals Moes in Plattenburg, ontwikkelen zich door tot leer- en werkervaringsplek.

We stimuleren organisaties om meer inwoners te verleiden tot het doen van vrijwilligerswerk.

Inspanningen 2024 (I)

- We breiden het aantal sociaal ondernemers met leer- en werkervaringsplekken in de Vlindertuin uit door middel van het aanstellen van een kwartiermaker die deze opdracht krijgt.
- We willen een Buurtbaanbureau ontwikkelen in combinatie met het WijkKlusTeam (Geitenkamp gildewijk/ambachtskwartier).
- We borgen en voeren de gebiedsagenda armoede schulden werk uit in samenwerking met onze externe partner het Sociaal wijkteam.
- In samenwerking met Vitesse Betrokken onderzoeken we of Vitesse Betrokken een rol kan spelen om jong volwassenen zonder diploma en/of werk naar school (startkwalificatie) of werk te begeleiden.

Kansengelijkheid (T)

Meer kinderen hebben de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen (D)

In de wijk Geitenkamp groeien veel kinderen in armoede op. Meer dan een derde van de huishoudens heeft een besteedbaar inkomen ≤ 120% van het minimumloon. Er is sprake van generatiearmoede. Het percentage kinderen tot 18 jaar met een toewijzing op grond van de Jeugdwet is hoger dan gemiddeld in Arnhem. Ook Plattenburg heeft onze aandacht.
Wij zetten in op het verrijken van de algemene ontwikkeling van kinderen en jongeren en het vergroten van sociale vaardigheden en een positiever zelfbeeld.
Wij zetten in op het versterken en ondersteunen van ouders bij de opvoeding.

Inspanningen 2024 (I)

- We stellen een jaarlijks uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien (programma verlengde leertijd/rijke schooldag) op in samenwerking met het extern wijknetwerk van basisscholen, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet en het Sociaal wijkteam. Het programma richt zich op de onderdelen onderwijs, vrije tijd en thuis.
- We blijven de verlengde leertijd monitoren en sturen deze eventueel bij in samenwerking met externe wijkpartners.
- We zetten het project Buurtouders op om ouders te stimuleren en bekend te maken met de voorliggende voorzieningen voor kinderen -9 tot 4 jaar zodat ze beter starten op de basisschool.
- We verbeteren het pedagogisch klimaat op de Rommelkist en vergroten de kring van vrijwilligers in samenwerking met het Sportbedrijf Arnhem. We vergroten ook de kring vrijwilligers en leren hen vaardigheden om goed om te kunnen gaan met kinderen.
- We vergroten een veilige omgeving en handelingsbekwaamheid van de professionals en bewaken hun professionaliteit.
- We coördineren de monitoring van extra inzet van VGGM (huisbezoeken bij kinderen van 18 maanden) en brengen de signalen en de vervolgacties in kaart.
- We monitoren het nieuwe jongerenwerk The GOAT (gestart juni 2023).
- We geven opdracht aan professionals om meer te sturen op gedragsverandering.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Geitenkamp worden kleiner (D)

We stimuleren bewoners tot een gezondere leefstijl, zoals meer bewegen, gezonder eten en we zetten ons in om plekken in de wijk toegankelijker te maken zodat meer bewoners er gebruik van maken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We monitoren de inspanningen JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht).
- We koppelen JOGG aan het nieuwe jongerenwerk.
- We realiseren meer en/of betere en nieuwe beweegplekken (onder andere Rommelkist, Calisthenics, Sportpark Paasberg).
- We geven opdracht aan uitvoerders om te werken aan imagoverbetering en aantrekkelijkheid van locaties.
- We zetten meer in op mixen van jeugd bij activiteiten.
- Wij stimuleren externe organisaties in de wijk om gezonde leefstijl te stimuleren (gezond koken, bewust boodschappen doen, gezonde voeding op locaties).

Openbare ruimte (T)

Noord-Oost is klimaatbestendiger (D)

We zetten samen met bewoners in op het vergroenen, verminderen van hittestress en vergroten van de biodiversiteit.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We stimuleren groeninitiatieven van bewoners en scholen en helpen mee deze te realiseren.
- We vergroenen de wijk Geitenkamp door 'oude' ligusterhagen terug te plaatsen in het straatbeeld samen met corporaties.
- We ondersteunen het duurzaamheidsproject Paasberg; op de Paasberg is een actieve bewonersgroep bezig met het verduurzamen en energiezuinig maken van de wijk, zij delen hun kennis actief met andere geïnteresseerden uit de wijk.
- We ondersteunen de initiatiefgroep Beek op de Paasberg bij het realiseren van hun plannen om het gebied aantrekkelijker en toegankelijker te maken (blauw-groene netwerken in de wijk). Daarnaast willen we een actieve bijdrage leveren aan het project 'Sportpark de Paasberg als kloppend hart van de wijk'. Deze ontwikkelingen sluiten aan bij het ontwikkelen van het Beekdal.

Noord-Oost is schoner en aantrekkelijker (D)

Meer bewoners ervaren minder overlast van bijzettingen van afval bij ondergrondse containers.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met bewoners wordt gezocht naar oplossingen om bijplaatsingen tegen te gaan.

Wonen (T)

De wijk Geitenkamp wordt vitaler (D)

We willen inzetten op het vergroten van diversiteit van woningen en bewoners.
In samenwerking met woningbouwcorporaties, Sociaal wijkteam, politie en Werk en Inkomen, zijn de hotspots op de Geitenkamp benoemd. Het gaat om buurtjes/straten waar de leefbaarheid onder druk staat.
Per hotspot is benoemd welke strategie we inzetten; de interventies zijn gericht op het beperken van de instroom van kwetsbare inwoners of op het omgaan met kwetsbare inwoners.

Geitenkamp is een van de wijken van de Arnhem-Oost aanpak, Binnen de Arnhem-Oost aanpak, wordt samen met het Rijk en de provincie stevig ingezet op het versterken, leefbaarder en veiliger maken van Geitenkamp. De Arnhem-Oost aanpak zal de ingezette koers vanuit het Handelingskader verder versterken en een grotere impuls geven.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op het reguleren van de instroom van nieuwe inwoners, via de woningbouwcorporaties.
- Op termijn streven we naar een diverser woningaanbod in de Geitenkamp.
- We zetten in om de leefbaarheid te vergroten door middel van de straataanpak (proactief opbouwwerk).

Wijkeconomie (T)

Bruisender marktplein Geitenkamp (D)

Bewoners van Geitenkamp, Monnikenhuizen en ook de Paasberg maken zich zorgen over het verschralen van het winkelaanbod op het winkelplein Geitenkamp. Zij hebben behoefte aan een bruisend marktplein met een gevarieerd winkel- en horeca-aanbod waar ook ruimte is om te verblijven. De wijk Geitenkamp is in het verleden opgezet om zelfvoorzienend te zijn, de wijk had een geïsoleerde ligging.

Inspanningen 2024 **(I)**

Er ligt een uitvoeringsplan om te komen tot een bruisender marktplein. Eerste noodzakelijke stap is vergroting van de bestaande supermarkt. Door wisseling van de eigenaar van het pand is deze ontwikkeling gestagneerd. Deze stap is nog steeds noodzakelijk voor de vitaliteit van het marktplein.

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder verkeer- en parkeeroverlast (D)

In de wijk Alteveer-Cranevelt is de verkeersdruk hoog (als gevolg van samenloop Rijnstate, Openluchtmuseum en Burgers' Zoo). In Velperweg e.o. bestaat er, door de herontwikkeling van het voormalig AKZO-terrein en omgeving, de transformatie van het oude ING-pand naar appartementen en de komst van het Rijn IJsselcollege zorg over toename van de verkeersintensiteit op de Velperweg. In Klarenbeek is er tijdens drukke dagen van het zwembad overlast in de directe omgeving ervan.

Inspanningen 2024 (I)

- We monitoren de verkeersintensiteit Velperweg e.o. als gevolg van allerlei ontwikkelingen (zoals AKZO, High Park, Rijn IJsselcollege) en Molenbeke en zetten waar nodig vervolgacties in gang.
- We monitoren het burgerparticipatieproces herinrichting Velperweg.
- We treffen maatregelen om de parkeerdruk in Alteveer-Cranevelt te verlagen.

Bewoners ervaren meer veiligheid in hun directe omgeving (D)

Wij zien graag dat Arnhemmers zich nog veiliger gaan voelen in hun stad en in hun eigen woonwijk. Want veiligheid is, samen met een nette en schone omgeving, voorwaarde voor een prettig woon- en leefklimaat. Het gevoel veilig te zijn, maakt bewoners ook vaker sociaal betrokken met de buurt en met de buurtbewoners. De leefbaarheids- en veiligheidsthema’s die spelen zijn parkeeroverlast en overlast van jongeren. Overlast jongeren speelt met name in Geitenkamp en aangrenzende wijken. De partners die op straat actief zijn monitoren de overlast en houden elkaar op de hoogte en spreken af wie er per geval in actie komt.
In samenwerking met veiligheid en de politie wordt in Geitenkamp samenwerking gezocht met belangrijke bewoners (project Bondgenoten) om samen te werken aan een leefbare wijk.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten extra in op vermindering van de jeugdoverlast in samenwerking met ons extern netwerk, bestaande uit jongerenwerk, straathoekwerk, straatcoaches, wijkagent, handhaving en sociaal wijkteam.
- We monitoren de impact van het nieuwe jongerenwerk (locatiegebonden en ambulant).
- We houden wijkschouwen in de verschillende wijken binnen Noord-Oost in samenwerking met externe wijkpartners en vertegenwoordiging vanuit de wijk.
- We participeren in het project Bondgenoten.

Presikhaaf

In het wijkprogramma Presikhaaf bevinden zich de wijken Presikhaaf West en Presikhaaf Oost.

Wat willen we bereiken en wat gaan we doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Bewoners hebben meer contact, zien het belang van een gezonde leefstijl en vergroten hun kansen op participatie **(D)**

Bewoners kunnen te maken krijgen met diverse problematiek. Ze maken zich zorgen, zijn eenzaam, kampen met gezondheidsproblemen, zijn niet taalvaardig en weten niet hoe ze hun rekeningen kunnen betalen. Vaak weten ze ook niet wat waar te doen is en waar ze informatie, advies of hulp kunnen krijgen op het gebied van wonen, werk, inkomen, gezondheid, opvoeding en onderwijs. Dit staat het meedoen aan de maatschappij in de weg.

We willen dat de professionele ondersteuning van wijkpartners op al deze leefgebieden goed aansluit bij de behoeften van bewoners, dat deze goed bekend is en dat deze laagdrempelig en dichtbij bereikbaar is. We vragen van al onze wijkpartners dat ze ook zelf proactief meedoen als onderdeel van een netwerk. We vinden het ook belangrijk dat bewoners elkaar kunnen ondersteunen en elkaar kunnen ontmoeten.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zorgen via de sociale tafel voor een goede programmering en afstemming van inzet van onze externe wijkpartners (zoals Sociale Wijkteams en welzijnspartijen).
- We ondersteunen de bekendheid en het gebruik van laagdrempelige faciliteiten voor informatie, activiteiten, hulp en advies zoals Goed Geregeld Arnhem, Sociale wijkteams en The Point en stimuleren het proactief en preventief werken van onze sociale wijkpartners.
- We faciliteren en versterken ruimtes voor ontmoeting, verbinding en ontwikkeling voor jong en oud, zoals buurthuizen en jongerencentrum Push.
- We stimuleren een passend aanbod van en programmering op plekken in de openbare ruimte voor spelen, bewegen en ontmoeten.
- We ondersteunen bewonersinitiatieven en zorgen voor een goede verbinding met de inzet van de externe wijkpartners in de wijk door netwerkvorming en wijkcommunicatie.
- We investeren permanent in laagdrempelige tafels voor overleg tussen bewoners, overheid en wijkpartners.

Kansengelijkheid (T)

Bewoners kunnen zich financieel redden en kinderen en jongeren hebben gelijke kansen om zich te ontwikkelen (D)

We zien dat bewoners kampen met armoede en schulden. We zien ook dat kinderen en jongeren in hun kansen op een positieve persoonlijke ontwikkeling belemmerd worden doordat ze opgroeien in armoede, hun ouders onvoldoende betrokken zijn bij de opvoeding en er onvoldoende gebruik gemaakt wordt van ondersteuningsstructuren in de wijk.

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich in vrijheid en veiligheid en zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We monitoren de uitvoering van het gebiedsplan participatie, armoede en schulden. Dit plan zet in (met de focus op P1) op de verbetering van de positie van ouders met kinderen met een P-uitkering en schulden, op een gemeenschappelijk spreekuur met het Sociaal Wijkteam en Goed Geregeld Arnhem en een optimaal gebruik van Gelrepas en Stichting Leergeld.
- Het plan om alle kinderen van 18 maanden te laten bezoeken door het consultatiebureau om het belang van taalrijk opvoeden, voorschoolse educatie en opvoedondersteuning onder de aandacht te brengen, is in uitvoering, evenals het plan om alle kinderen tussen 0-4 jaar op de vroeg en voorschoolse educatie te krijgen.
- We onderzoeken de mogelijkheid om een uitnodigend ouder-kind centrum te realiseren in Presikhaaf, bij voorkeur in de Multi Functionele Accommodatie.
- We delen met onze externe wijkpartners op jeugd/kinderen ervaringen, kansen en problemen in het netwerk Kansen voor Kinderen Presikhaaf. Dit netwerk beoogt de onderlinge samenwerking in de wijk van professionals te versterken.
- We beogen de inzet van de in 2023 nieuw gestarte aanbieders op het jongerenwerk (Presikhaaf University en Kansenmakers) bij een positieve evaluatie te borgen en doen daarmee een behoeftedekkend aanbod op (ambulant) jongerenwerk inclusief passende (nieuwe) ontmoetingsplek(ken). De inzet is met name gericht op talentontwikkeling en mentale weerbaarheid. Deze inzet staat in nauwe verbinding met de inzet van onze externe wijkpartners, zoals scholen, sportbedrijf en cultuuraanbieders.
- We vragen aan de externe wijkpartijen om passende interventies te plegen op het gebied van versterking ouderbetrokkenheid, gebruik van voor en vroegschoolse educatie en opvoeden in een taalrijke omgeving.
- We stimuleren de bekendheid en het gebruik van de inzet van energiecoaches zodat bewoners inkomen kunnen besparen door energiebesparende maatregelen te nemen.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren Presikhaaf als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

In Presikhaaf is het gevoel van eigenaarschap over de eigen woon- en leefomgeving laag. Het gevoel van eigenaarschap draagt bij aan meer betrokkenheid en uiteindelijk aan een aantrekkelijkere leefomgeving. We willen bewoners en onze partners (in en extern) in de wijk ondersteunen daarbij. Bij elk fysiek project letten we op betrokkenheid van bewoners en luisteren naar hun wensen en bedenkingen.

We willen dat bewoners in de wijk meer en veilig kunnen wandelen en fietsen. We willen dat jongeren en ouderen faciliteiten (in de openbare ruimte) hebben waar ze elkaar kunnen ontmoeten, kunnen spelen en bewegen. We willen dat bewoners actief betrokken zijn bij het voorkomen of opruimen van zwerfafval. We vinden doorstroming van huidige bewoners belangrijk zodat zij plaats kunnen maken voor starters. We agenderen de realisatie van goed geïsoleerde en betaalbare woningen. We sluiten maximaal aan op de Arnhem Oost aanpak waar integraal en meerjarig wordt ingezet op versterking van de leefbaarheid en veiligheid van Presikhaaf.

Inspanningen 2024 (I)

- We dragen bij aan de realisatie van buurttuinen (vanuit ontwikkelperspectief P3) door het aantrekkelijker maken van de openbare ruimte en het toevoegen van elementen voor ontmoeting en sociale binding.
- We dragen bij aan inrichting van de openbare ruimte op een aantal bijzondere plekken in de wijk waardoor bewoners elkaar kunnen ontmoeten en deze plekken uitnodigen tot buiten spelen en bewegen voor kinderen en ouders: rondom buurthuis de Overkant, speelplek de Regenboog, rondom Dunoweg, rond de Parkschool en op plekken waar de corporaties aan de slag gaan.
- We waken voor een integrale inzet rondom de renovatie van woningen in P1 waarbij extra aandacht is voor het oppakken van zorgvragen van bewoners en het versterken van hun veerkracht (informeel netwerk) en de verbinding met het formele netwerk in de wijk (van de professionals).

- We vragen binnen het ontwikkelperspectief P3 aandacht voor het (in co-creatie met bewoners) verbeteren van de verkeersveiligheid in het algemeen. Uitgangspunt is het bieden van meer ruimte voor de voetganger en fiets en het verminderen van het gevoel van ‘blik op straat’ en voor de realisatie van 30 km zones.
- We zijn nauw betrokken bij de uitvoering van de visie Merwede terrein en met name de sociale aansluiting van deze ontwikkeling op de rest van de wijk.
- We denken mee bij inrichting van en sociale programmering rondom de revitalisering van sportpark Doorwerthlaan (Eendracht, Budosport, open wijkfaciliteiten).
- We faciliteren bewonersinitiatieven gericht op het verbeteren van de leefomgeving en ondersteunen het netwerk van afvalprikkers en de organisatie van opruimdagen.

Veiligheid (T)

Bewoners dragen bij aan een veilige en prettige leefomgeving (D)

Bewoners horen zich thuis te voelen in de wijk en kunnen zichzelf zijn. Signalen van overlast en onveilige situaties dienen (snel) te leiden tot een passende opvolging door professionals. Bewoners zijn en blijven bereid om meldingen te doen en worden door professionals ondersteund bij het omgaan met bewoners van verschillende achtergronden, perspectieven en ideeën. Samen zorgen we voor een omgeving waarin iedereen ideeën naar voren kan brengen, waarin er wordt geluisterd, waarin overlast wordt gemeld en waarin er passend kan worden opgetreden.

Om samen te werken aan een veiligere wijk willen we met medewerkers die betrokken zijn vanuit veiligheid, handhaving, straatcoaches/VIOS (Veilig in om school) en jongerenwerkers integraal samenwerken. Ieder vanuit zijn eigen rol en functie en met focus vanuit een gemeenschappelijke agenda.

Inspanningen 2024 (I)

- We stemmen de inzet van veiligheidsprofessionals in de wijk af op actualiteiten (korte termijn) en op een langetermijnagenda (sociale cohesie, drugsoverlast, draaiboek jongerenoverlast en overlastgevende personen).
- We zetten in op positieve communicatie met betrekking tot bewoners en initiatieven die een succesvolle bijdrage leveren aan de versterking van het veiligheidsgevoel.
- We zetten in op extra communicatie gericht op meldingsbereidheid en de plekken waar bewoners verschillende vormen van overlast kunnen melden.
- We zorgen er voor dat externe partijen betrokken bij het OZO (overlast en zorg) overleg blijvend inzicht hebben en geven op casuïstiek en op trends om escalatie te voorkomen.
- We stimuleren de professionals in de wijk om in te zetten op het verhogen van tolerantie en op het vergroten van de gemeenschapszin van bewoners.
- De inzet van het jongerenwerk nieuwe stijl en het netwerk Kansen voor Kinderen is verbonden met de inzet van de veiligheidspartners.

Malburgen

In het wijkprogramma Malburgen bevinden zich de wijken Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder het Duifje en Immerloo.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Meer inwoners van Malburgen maken gebruik van de buurthuizen/wijkcentra in de wijk **(D)**

We willen dat Malburgers terecht kunnen op een plek in hun buurt voor ontmoeting, deelnemen of organiseren van activiteiten of persoonlijke ontwikkeling. Op deze wijze werken we aan het verbeteren van de sociale cohesie en de zelfredzaamheid van inwoners. Hiervoor moeten we investeren in voorzieningen in de wijk om ontmoeting en ontwikkeling mogelijk te maken en we ondersteunen de partijen die deze voorzieningen beheren. De programmering vanuit de buurthuizen en de multifunctionele accommodaties moet uiteindelijk beter aansluiten bij de behoeften van de Malburgers.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen een duidelijke visie op functie en wijze van beheer van de voorzieningen binnen de deelgebieden (de Hobbit, De Fresh, De Spil, Duiventil en de Malburcht), aansluitend bij de behoefte van de bewoners en de doelen van de sociale basis.
- We organiseren dat bewoners die niet zelfstandig de stap naar deelname van activiteiten kunnen maken hierin begeleid worden.
- We organiseren dat professionals op de hoogte zijn van het voorzieningenaanbod in de wijk en dat voor wijkbewoners inzichtelijk is welke activiteiten in de wijk plaatsvinden.
- We zorgen er voor dat er een uitwerking is van de geïnventariseerde behoeftes van bewoners in 2023 en dat deze is omgezet in een programma.

Nieuwe bewoners voelen zich welkom in de wijk en er ontstaan sociale structuren **(D)**

Er lopen veel uitbreidings- en inbreidingsplannen in Malburgen. Tot 2030 verwachten we de realisatie van tenminste zo'n 800 nieuwe woningen in Malburgen. Dat betekent dat we veel nieuwe wijkbewoners gaan verwelkomen. We vinden het belangrijk dat deze bewoners goed landen in de wijk en deel gaan uitmaken van de buurtgemeenschappen.

Inspanningen 2024 **(I)**

We ontwikkelen op basis van de omvang en de aard van de ontwikkelplannen, met partners een plan op welke wijze we een goede buurtlanding organiseren en we geven daar uitvoering aan.

Meer gezinnen in de bijstand maken stappen op het gebied van participatie en maken gebruik van alle maatwerk- en kindvoorzieningen **(D)**

We vinden perspectief voor kinderen die opgroeien in een gezin met weinig inkomen belangrijk. Daarom geven we prioriteit aan de inzet op gezinnen in de bijstand. Doelstelling is om de gezinnen via persoonlijk contact intensief te volgen in de mogelijkheden en belemmeringen om stappen te zetten op de participatieladder en zowel op groeps- als op individueel niveau hier het passende instrumentarium op in te zetten. Tegelijk willen we weten of alle kinderen in het gezin al gebruik maken van voorliggende voorzieningen en als dat niet zo is deze alsnog in te zetten.

Inspanningen 2024 **(I)**

We maken de afspraak (en monitoren de gemaakte afspraak) om op projectmatige wijze (eenouder)gezinnen in de bijstand intensief te volgen. Onderdeel van het projectmatig werken is een integraal plan per gezin. In het integrale plan is een toets op kindvoorzieningen opgenomen. Op deze wijze krijgen we zicht op het gebruik van de kindvoorzieningen en kunnen we ook sturen op het beter gebruiken van deze voorzieningen.

Kansengelijkheid **(T)**

Eind 2024 werken alle subsidiepartners met een gemeenschappelijk referentiekader met als doel om de ontwikkelingskansen van kinderen in Malburgen te bevorderen **(D)**

De wijk Malburgen vraagt om een extra focus op het perspectief van de jeugd. Veel kinderen starten met een achterstand op het primair onderwijs en ook op latere leeftijd zien we veel jongeren die door de thuissituatie of andere omstandigheden minder kansen hebben om zich goed te kunnen ontwikkelen. Dit heeft ook impact op de wijk.
Het wijkprogramma kent daarom een bijzondere focus op de jeugd (-9 maanden tot 27 jaar), maar dat betekent niet alleen aandacht voor jeugd. Ook de omgeving van de jeugd (waaronder ouders, scholen en sportverenigingen) wordt daarbij betrokken.

In 2024 en de jaren daarna is onze inzet gericht op het werken aan een gezamenlijk referentiekader om op deze wijze de jeugdpartners te helpen om dezelfde taal te spreken en de geleverde ondersteuning beter op elkaar aan te laten sluiten. We doen dit door met elkaar te bespreken wat we verstaan onder de diverse thema's en hoe dit een plek krijgt in de diverse programma's.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We organiseren samen met externe jeugdpartners een proces om inhoud te geven aan dit referentiekader. Thema's in dit referentiekader zijn; effecten van de onlinewereld, vergroten ouderbetrokkenheid, gezonde leefstijl, talentontwikkeling, positieve identiteitsontwikkeling en het vergroten van veerkracht en weerbaarheid. Partners maken afspraken om invulling te geven aan het gemeenschappelijk referentiekader. We vragen en faciliteren jeugdpartners om ervaringen en kennis te (blijven) delen op deze thema's.

Door het bieden van een gezamenlijke programmering aan wijkactiviteiten voor jeugd en jongeren, wordt bijgedragen aan het gezond en veilig opgroeien, waarbij positieve ontwikkeling en ontplooiing centraal staat. **(D)**

Samen met onze externe partners, willen we dat de jeugd van Malburgen zich zowel mentaal, sociaal en fysiek gezond kan ontwikkelen. Vanuit het thema Kansengelijkheid zetten we in op het stimuleren en ondersteunen van de jeugd bij:

- gezonde identiteitsontwikkeling,
- mentale weerbaarheid, binnen de gewenste maatschappelijke kaders (normen en waarden),
- ontwikkelen van zichzelf en met vertrouwen in hun talenten.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We vragen externe partners met een plan te komen dat bijdraagt aan bovenstaande doelen door een gevarieerd aanbod van activiteiten en programma's op verschillende talentgebieden (sport, kunst, muziek, technologie, leiderschap etc.). Voor de 12- doelgroep is dit programma ook afgestemd met de scholen.
- We bevorderen dat externe jeugdwijkpartners zoveel mogelijk op dezelfde wijze de resultaten van de inspanningen meten zodat hier ook beter op (bij)gestuurd kan worden.

Minder kinderen in Malburgen starten met een motorische, taal en/of hechtingsachterstand op het Primair Onderwijs (D)

Veel kinderen in Malburgen starten aan het primair onderwijs met een achterstand in bijvoorbeeld taal, vaardigheden en motoriek. Deze achterstanden zijn in latere jaren lastig in te halen. Er wordt onvoldoende gebruik gemaakt van de voorschoolse voorzieningen die belangrijk zijn om achterstanden in de eerste levensjaren te voorkomen. Daarnaast zijn extra inspanningen nodig in de eerste twee levensjaren van de kinderen. In 2023 is op een rij gezet welke extra inspanningen nodig zijn. In 2024 moeten deze tot uitvoering komen.

Inspanningen 2024 (I)

- We coördineren dat de interventies uit het programma 'investeren in het jonge kind Malburgen' worden uitgevoerd door partijen bij elkaar te brengen, helderheid te brengen in wie waarin welke taak en rol heeft en de randvoorwaarden voor uitvoering te creëren.
- We organiseren met externe partners de doorgaande lijn van consultatiebureau naar de voorschoolse voorzieningen.

De leer- en leefomgeving voor jongeren sluiten beter op elkaar aan (D)

In de driehoek van school-thuis-omgeving is het belangrijk dat deze omgevingen meer zijn aaneengesloten om zo de scholing, vorming en ontwikkeling van jongeren en kinderen te bevorderen.

Inspanningen 2024 (I)

- We bespreken met het primair onderwijs wat nodig is om de aandachtspunten die zij bij kinderen signaleren en die buiten hun invloedsfeer liggen, aan te pakken en een plek te geven in de programma's voor kinderen en jongeren.
- We spannen ons in om de naschoolseprogramma's en de programma's van de subsidiepartners aanvullend te laten zijn.

Gezondheid (T)

Meer jeugd uit Malburgen ontwikkelt een gezonde leefstijl (D)

In Malburgen zijn zorgen om de gezondheid van inwoners, met name onder jongeren in de wijk. Een ongezond leefpatroon op jonge leeftijd resulteert veelal in een ongezonde leefstijl op latere leeftijd met de bijbehorende gezondheidsproblemen. Daarom wordt gewerkt aan het stimuleren van een gezondere leefstijl. De jeugd van Malburgen ontwikkelt een gezonde leefstijl, waar gezonde voeding, sport en beweging een wezenlijk onderdeel van is. Met activiteiten in de wijk wordt de jeugd bewust gemaakt, gestimuleerd, ondersteund en aangesproken om een meer gezonde levensstijl aan te leren.

Inspanningen 2024 (I)

- Vanaf 2024 bieden alle aanbieders en organisatoren van jeugdactiviteiten (tot en met 21 jaar), in opdracht van het team Leefomgeving, gezonde voeding aan tijdens de activiteiten in de wijk. Dit gaat hand in hand met voorlichting over gezonde voeding.
- In samenwerking met de HAN spannen we ons in voor een gezonde wijk Malburgen. In 2024 werken we aan meer inzicht, interprofessionele samenwerking en instrumenten om bewustwording van jongeren over hun gezondheid te vergroten.
- We spannen ons in om meer jongeren te laten sporten in georganiseerd en of verenigingsverband.
- We spannen ons in om meer jongeren te laten voldoen aan de beweegnorm.

Openbare ruimte (T)

Een gezonde leefomgeving (D)

In Malburgen zijn zorgen om de gezondheid van inwoners, met name onder jongeren. Een ongezond leefpatroon op jonge leeftijd resulteert veelal in een ongezonde leefstijl op latere leeftijd met de bijbehorende gezondheidsproblemen. Daarom wordt gewerkt aan het stimuleren van een gezondere leefstijl De openbare ruimte draagt bij aan de gezondheid en het welbevinden van Malburgers. Inwoners krijgen de ruimte en verantwoordelijkheid om de eigen wensen en behoeften te realiseren. Er komt meer groen, meer plekken met beweegaanleidingen en ontmoetingsmogelijkheden, en de inrichting draagt bij aan een gevoel van veiligheid.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten ons in voor het realiseren van beweegaanleidingen en ontmoetingsplekken in de openbare ruimte.
- We spannen ons in voor meer groen in de openbare en private ruimte.
- We zetten ons in voor de verbetering van de leefbaarheid door de vernieuwing van het sportpark de Bakenhof als een kloppend hart van de wijk.

Inwoners van Malburgen voelen zich meer eigenaar van hun leefomgeving (D)

Bewoners voelen zich meer eigenaar van een schone en verzorgde buurt. Ruimtelijke opgaven worden in samenspraak met de omgeving gerealiseerd.

Inspanningen 2024 (I)

- In 2024 werken we in samenwerking met bewoners aan inrichtingsplannen voor de Immerloopleinen, is het benodigde budget voor realisatie gevonden en is de planning voor de realisatie gemaakt.
- In 2024 realiseren we samen met inwoners en ondernemers het actieplan Winkelcentrum de Drieslag en dragen we vanuit onze rol bij in de uitvoering hiervan.

Schuytgraaf/Elderveld

In het wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld bevinden zich de wijken Schuytgraaf en Elderveld.

Wat willen we bereiken en wat gaan we doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelf- en samenredzaam (er is meer sociale cohesie) (D)

Bewoners kunnen te maken krijgen met diverse problematiek. Vaak weten ze ook niet wat waar te doen is en waar ze informatie, advies of hulp kunnen krijgen op het gebied van wonen, werk, inkomen, gezondheid, opvoeding en onderwijs. Dit staat het meedoen aan de maatschappij in de weg. In Schuytgraaf/ Elderveld is er behoefte aan het anders inrichten of uitbreiden van speel-, beweeg- en ontmoetingsvoorzieningen voor oudere kinderen en jongeren. Voor ontmoeting onder volwassenen zijn eerste onderzoeken gedaan en willen we aan de slag met de uitkomsten.

Inspanningen 2024 (I)

- We onderzoeken hoe een passend aanbod voor sport-, spel-, beweeg- en ontmoetingsvoorzieningen voor 8-12 jarigen in Schuytgraaf er uit zou moeten zien.
- We experimenteren samen met bewonersondersteuning en andere partners met de uitkomsten van het behoeftenonderzoek rondom ontmoeten in Schuytgraaf.
- We faciliteren en versterken ruimtes voor ontmoeting, verbinding en ontwikkeling voor jong en oud, zoals jeugdruimte Schuytgraaf en wijkcentrum Elderveld.

Meer bewoners zijn financieel zelfredzaam (D)

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen. Bewoners die het nodig hebben, weten waar zij met hun vragen op het gebied van werk, inkomen, schulden en zorg terecht kunnen. Bewoners zijn sneller in beeld als er sprake is van schulden en/of werkloosheid. Onze focus hierbij ligt op jongeren tot 27 jaar en ouders met kinderen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We creëren contact- en spreekmogelijkheden in Schuytgraaf.
- We monitoren hoe snel bewoners bij schulden en/of werkloosheid in beeld zijn.
- We stimuleren dat partners op het gebied van werkloosheid en schulden elkaar voldoende fysiek weten te vinden en samenwerken.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders en verzorgers zijn zich bewust van hun rol bij het opgroeien van hun kinderen (D)

Veel ouders hebben vragen met betrekking tot de opvoeding en/of hebben behoefte aan contact met andere ouders om te bespreken waar je als ouder tegenaan loopt. Soms zijn er (geld)zorgen, onbekendheid met wat er in de online wereld gebeurt of veel (prestatie)druk, waarbij informatie, advies en ontmoetingsmogelijkheden de druk kunnen verlagen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op sociale structuren (een vangnet) voor ouders passend bij hun behoeften.
- We zorgen voor laagdrempelige opvoedondersteuning waar ouders terecht kunnen voor advies en zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten om ervaringen over opvoeden te delen.
- We versterken en waar nodig breiden we gezinsprogramma's en inzet van het consultatiebureau uit.

Meer kinderen en jongeren 4-18 jaar met ontwikkelingsachterstanden en/of een kwetsbare thuissituatie maken gebruik van naschools aanbod (D)

Er kunnen allerlei redenen zijn waardoor kinderen achterstanden oplopen in hun ontwikkeling, denk aan (geld)zorgen, een (v)echtscheiding van ouders en het ervaren van grote prestatiedruk. We willen dat alle kinderen in Schuytgraaf en Elderveld voldoende mogelijkheden hebben om te werken aan hun cognitieve, motorische en sociaal-emotionele vaardigheden.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We organiseren een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind om ontwikkelingsachterstanden te signaleren en te behandelen door coördinatie van activiteiten met alle betrokken partijen.
- We zetten met elke basisschool in Schuytgraaf en Elderveld een naschools programma op waar verschillende vaardigheden ontwikkeld kunnen worden, passend bij de kinderen van de betreffende school. We ontwikkelen door met scholen waar we al eerder gestart zijn.
- We onderzoeken of er behoefte is aan huiswerkbegeleiding of ander naschools aanbod voor leerlingen in het voortgezet onderwijs.

Meer kinderen en jongeren ontwikkelen een gezonde identiteit (talentontwikkeling, zelfbeeld en mentale veerkracht) (D)

Op steeds jongere leeftijd komen jeugdigen in aanraking met de verlokking van snel geld verdienen. Door ervaren prestatiedruk en onrealistische verwachtingen en beelden op social media is het lastig goede keuzes te maken. Er is niet altijd voldoende budget thuis om talenten op het gebied van kunst & cultuur, sport & bewegen te ontdekken en te ontwikkelen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten met externe wijkpartners een aanbod voor 4-12 jaar in de vrije tijd op dat zich richt op talentontwikkeling en het versterken van de identiteitsontwikkeling. Dit aanbod sluit aan op het naschoolse aanbod.
- We zetten met externe wijkpartners een aanbod voor 12-18 jaar in de vrije tijd op dat zich richt op talentontwikkeling en het versterken van de identiteitsontwikkeling. Hierbij geven we jongeren zoveel mogelijk zelf een actieve rol en stem.
- We zorgen voor ontmoetingsplekken in de wijk met een gevarieerde programmering.

Openbare ruimte (T)

Meer bewoners ervaren een verkeersveilige leefomgeving (D)

Bewoners maken zich zorgen over de verkeerveiligheid, te hard rijden, scooters en fietsers die door winkelcentra rijden, onoverzichtelijke oversteekplaatsen voor fietsers en voetgangers, onoverzichtelijke en gevaarlijke situaties rondom het brengen en halen van kinderen op de basisscholen. We willen dat bewoners zich weer veiliger voelen en zich bewust zijn van hun eigen rol bij verkeersveiligheid.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met school, ouders en partners creëren we een veilige schoolomgeving rondom MFC de Salamander.
- In fases voeren we het definitieve ontwerp inrichting openbare ruimte rondom scholen en sporthal aan het Breezandpad uit.
- We zetten in op fysieke maatregelen bij winkelcentrum Schuytgraaf om rijden met fiets en scooter in voetgangersgebied te ontmoedigen.

Bewoners ervaren minder fysieke verloedering en overlast in hun directe leefomgeving **(D)**

Bewoners maken zich zorgen over woonoverlast, overlast en vernielingen door jeugdgroepen, zwerfafval en verloedering rondom winkelcentra en station Zuid. We willen dat bewoners zich veiliger voelen in hun directe leefomgeving en minder overlast en verloedering ervaren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met ondernemers en bewoners voeren we het plan van aanpak rondom leefbaarheid winkelcentrum Elderhof uit.
- We treden op tegen foutgeparkeerde fietsen bij station Arnhem Zuid middels acties.
- Samen met externe partners voeren we een jeugdaanpak voor hotspots uit.

De Laar/Elden

In het wijkprogramma De Laar/Elden bevinden zich de wijken De Laar en Elden.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Bewoners voelen zich prettig en kunnen meedoen in hun omgeving (sociaal zelfredzaam) (D)

In het gebied werken we aan meer mogelijkheden voor ontmoeting. Daarvoor worden zowel op locaties als in de buitenruimte mogelijkheden gecreëerd. Het streven is dat alle bewoners kunnen meedoen in de samenleving.

Een goed netwerk is daarvoor randvoorwaardelijk. Daarom zijn bewonersinitiatieven, verenigingen en ontmoetingsplekken belangrijk. Zo bieden we ruimte voor participatie en versterken we de verbinding met de leefomgeving. Dit helpt bewoners die zich eenzaam voelen en niet beschikken over een goed sociaal netwerk. Goede wijkcommunicatie draagt bij aan de vindbaarheid van de activiteiten en de voorzieningen in de wijk

We vinden het ook belangrijk dat bewoners elkaar kunnen ondersteunen en elkaar kunnen ontmoeten, en zich makkelijker kunnen verbinden aan hun leefomgeving. We willen dat de wijklocaties en de professionele ondersteuning van wijkpartners goed aansluiten bij de behoeften van bewoners, dat deze goed bekend zijn en dat deze laagdrempelig en dichtbij bereikbaar zijn.
We vinden het belangrijk dat bewoners zich thuis voelen in hun wijk en voldoende mogelijkheden hebben om zich te identificeren en verbinden aan de eigen leefomgeving.

Inspanningen 2024 (I)

- We faciliteren de mogelijkheid tot ontmoeten en creëren van ontmoetingsplekken, maar ook het ontmoeten tussen generaties en tussen bewoners(groepen) met verschillende achtergronden.
- We faciliteren en stimuleren actieve bewoners. Bewoners en bewonersgroepen worden ondersteund door het welzijnswerk.
- We investeren in de begeleiding en borging van kwalitatieve wijkcommunicatie
- We investeren in de viering van 50 jaar De Laar en park De Laar ter versterking van de onderlinge verbinding.

Kansengelijkheid (T)

Kinderen en jongeren hebben gelijke kansen om zich te ontwikkelen (D)

Samen met gezinnen, scholen, Sociaal wijkteam en andere wijkpartners werken we aan het bevorderen van kansengelijkheid en het bieden van de juiste ondersteuning voor wie dit nodig heeft. Onze partners hebben een goed inzicht in wie ondersteuning kan gebruiken en wat de behoeftes zijn. Deze ondersteuning vindt zoveel mogelijk plaats in de eigen wijk/omgeving. Zo groeien kinderen en jongeren op tot zelfbewuste, verantwoordelijke en zelfstandige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We organiseren een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind om ontwikkelingsachterstanden te signaleren en te behandelen door coördinatie van activiteiten met alle betrokken partijen
- We zetten in op een hoger gebruik van voorschoolse voorzieningen door kinderen tot 4 jaar waardoor meer kinderen een kansrijke start maken.
- We zorgen voor laagdrempelige opvoedondersteuning waar ouders terecht kunnen voor advies en zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten om ervaringen over opvoeden te delen.
- We investeren in een beter en passender aanbod van voorzieningen op de scholen voor kwetsbare kinderen tussen de 4 en 12 jaar waardoor meer kwetsbare kinderen zich positief kunnen ontwikkelen.
- Op de basisscholen investeren we in een betere aansluiting op de overgang naar het voortgezet onderwijs en zijn meer ouders actief betrokken bij de activiteiten en de ontwikkeling van hun kinderen.
- Samen met de scholen en Regionaal Bureau Leerling zaken zetten we in op betere monitoring van schooluitval. We investeren in het opstellen van een plan van aanpak voor alle kinderen voor wie dat toch gebeurt of dreigt te gebeuren. Zoveel mogelijk jongeren werken hierdoor aan hun startkwalificatie en gaan aan de slag in een betaalde baan.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren De Laar/Elden als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

Om bij te dragen aan een prettigere leefomgeving willen we het gevoel van betrokkenheid en eigenaarschap bij de eigen woon- en leefomgeving in De Laar verhogen. Bij elk fysiek project letten we op betrokkenheid van bewoners en partners en het luisteren naar hun wensen en bedenkingen. Daarnaast willen we dat jongeren en ouderen faciliteiten (in de openbare ruimte) hebben waar ze elkaar kunnen ontmoeten, kunnen spelen en bewegen. En we willen dat bewoners actief betrokken zijn bij het voorkomen of opruimen van zwerfafval.

Inspanningen 2024 (I)

- We werken via een integrale aanpak met woningstichtingen en andere externe partners aan het terugdringen van overlast en verloedering op locaties waar het samenleven onder druk staat. Hierbij gebruiken we een preventieve insteek.
- We investeren in meer mogelijkheden tot verblijven, ontmoeten, bewegen en spelen in de openbare ruimte. Een extra focus ligt hierbij op de ontwikkeling van Park De Laar aan de Brabantweg.
- Samen met de externe partners ondersteunen en motiveren we bewoners(groepen) die samen aan de slag willen met het groener maken van de eigen leefomgeving.
- We werken verder aan het verbeteren van de speel- en beweeglocaties in De Laar. Een betere verbinding van de verschillende speelplekken is daarbij belangrijk.
- We investeren in de vernieuwing van het speelterrein bij Boerderij de Kroon en ontwikkeling van een inclusieve speeltuin.

Veiligheid (T)

Meer bewoners zijn tevreden over hun leefomgeving (D)

Een veilige en leefbare openbare ruimte is belangrijk om prettig te kunnen wonen. Bewoners horen zich thuis te voelen in de wijk en kunnen zichzelf zijn. Signalen van overlast en onveilige situaties dienen (snel) te leiden tot een passende opvolging door professionals. Bewoners zijn en blijven bereid om meldingen te doen. Samen zorgen we voor een omgeving waarin bewoners elkaar aanspreken, waarin overlast wordt gemeld en waarin er passend kan worden opgetreden.

Er zijn veel bewonersinitiatieven die zich richten op de kwaliteit en het (gezamenlijk) gebruik van de openbare ruimte en in het verlengde daarvan de sociale cohesie. Bewoners, werkgroepen en gemeente trekken samen op. Het is van belang dat kinderen binnen de eigen buurt voldoende en passende speel- en beweegmogelijkheden hebben en dat er mogelijkheden zijn om elkaar te ontmoeten in de openbare ruimte.

Door integrale samenwerking met wijkagenten, de medewerkers van veiligheid, handhaving, en jongerenwerkers dragen we bij aan het verhogen van de sociale en fysieke veiligheid. Ook streven we naar een veilige omgeving op het gebied van verkeer. Met name in de rechtstreekse woonomgevingen en rondom de scholen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Vanuit de ingezette aanpak van buurtoverlast en jeugdoverlast bouwen we samen met de partners verder aan een gebiedsgerichte preventieve aanpak.
- Het wijkveiligheidsoverleg stemt de inzet van veiligheidsprofessionals in de wijk af op actualiteiten en op een langetermijnagenda.
- We ondersteunen de ontwikkeling en uitbreiding van het aantal WhatsApp buurtpreventiegroepen
- We zorgen er voor dat de inzet van het jongerenwerk ‘nieuwe stijl’ verbonden is met de inzet van de veiligheidspartners.
- Samen met de ondernemers zetten we in op het versterken van de onderlinge samenwerking, het vergroten van de veiligheid en het terugdringen van overlast in winkelcentrum Oostburgwal.
- We werken intensief samen met de actieve verkeerswerkgroepen. Samen met bewoners brengen we verkeersknelpunten in beeld en wordt naar buurtgerichte oplossingen gezocht.

Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg

In het wijkprogramma RKV bevinden zich de wijken Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer bewoners weten elkaar te vinden zodat de sociale cohesie en het sociale netwerk onder bewoners vergroot wordt (D)

Op het thema meedoen is de wens voor ontmoetingsplekken in alle wijken duidelijk naar voren gekomen. Ontmoeten is belangrijk om je onderling met elkaar verbonden te voelen. Als advies is meegegeven om vooral ook te kijken naar plekken waar bewoners elkaar van nature al treffen en deze te faciliteren. De wens is ook om een ontmoetingsplek te realiseren waar gezellig een kopje koffie gedronken kan worden, waar muziek kan worden gedraaid, en waar exposities gehouden kunnen worden.

Inspanningen 2024 (I)

- We gaan in gesprek met Stichting Vredenburcht over het aanbod en ontwikkelkansen van wijkcentrum de Vredenburcht.
- We ontwikkelen het programma in de diverse ontmoetingslocaties zodat deze meer aansluiten bij de behoeften in de wijk
- We optimaliseren de bereikbaarheid van ontmoetingslocaties.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders ontvangen opvoedondersteuning (D)

Jeugd en jongeren in RKV krijgen toereikende ondersteuning met als resultaat toekomstperspectief. Jeugd en jongeren in RKV worden gefaciliteerd in activiteiten en locaties waardoor ze zich onderdeel voelen van hun wijk. De rol van de ouders hierin is essentieel. Daarom zetten we ook in op de ondersteuning van de ouders.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We inventariseren welke opvoedondersteuning in het gebied aanwezig is.
- We brengen de ondersteuningsbehoefte van scholen (Ommelander en Da Vinci) in kaart.
- We rollen een plan van aanpak uit (op basis van het geconstateerde aanbod en de behoefte) waarin de opvoedondersteuning voor meer ouders wordt versterkt.

Meer jongeren ronden hun opleiding af, zijn in staat om mee te doen in de maatschappij en vinden hun weg naar een ontmoetingsplek in de wijk **(D)**

Jeugd en jongeren in RKV krijgen toereikende ondersteuning met als resultaat: toekomstperspectief. Jeugd en jongeren in RKV worden gefaciliteerd in activiteiten en locaties waardoor ze zich onderdeel voelen van hun wijk. Een afgeronde opleiding helpt bij het realiseren van toekomstperspectief. Daarnaast zijn ook andere activiteiten en ontmoetingsplekken (fysiek en digitaal) in de wijk van belang om mee te kunnen doen in de maatschappij.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We bieden huiswerkbegeleiding aan vanaf de basisschool.
- We bieden stageplekken waarmee jongeren hun opleiding kunnen vormgeven.
- We ondersteunen jongeren om zich in brede zin te ontwikkelen.
- We bieden een naschoolsprogramma op het gebied van sport, cultuur en weerbaarheid.
- We ontwikkelen programma Nour Al Houda, de Kemphaan en online jongerenwerk door.

In RKV zijn meer voorzieningen en initiatieven op het gebied van (arbeids)participatie voor bewoners met een afstand tot de arbeidsmarkt, vrouwen en jongeren **(D)**

De stap naar de arbeidsmarkt is niet voor iedereen even vanzelfsprekend. Sommige (kwetsbare) jongeren hebben hier ondersteuning bij nodig. Vrouwen ontwikkelen en investeren in zichzelf en vertellen het ook aan anderen. Dit is goed voor hen zelf, maar ook voor de omgeving waar zij deel van uitmaken.
De hulpvraag van bewoners is groot, dit horen we onder andere van het Sociale wijkteam. De voorzieningen daarvoor zijn, in het gebied, op dit moment niet toereikend.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen het programma 'Meer vrouwen in RKV doen mee' door.
- We realiseren een (mobiel) Goed Geregeld Arnhem-loket in RKV, zodat bewoners gebruik kunnen maken van de dienstverlening.
- Lokale partners ontwikkelen samen een proeftuin voor jongeren om zich te ontwikkelen op de arbeidsmarkt.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren een schone wijk met minder hondenpoep **(D)**

Veelgenoemde ergernissen die er bij de meldingen duidelijk uitspringen zijn de aanwezigheid van hondenpoep en afval in de wijk. Om het eigenaarschap van bewoners te vergroten willen we samen met hen kijken hoe we deze ergernissen kunnen voorkomen en gepaste maatregelen treffen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We realiseren een omheinde hondenspeelplek.
- We bekijken de mogelijkheden voor een veiliger hondenlosloopgebied.
- 8-10 hotspots worden door een andere partij dan de gemeente nog extra schoongemaakt.
- We evalueren de depodogdispenser-pilot in Rijkerswoerd.

De omgeving wordt groener en minder stenig, zodat bewoners minder hittestress en een fijnere leefomgeving ervaren **(D)**

De omgeving wordt groener en minder stenig, zodat bewoners minder hittestress en een fijnere leefomgeving ervaren.
Veel bewoners geven aan het prettig te vinden om te wonen in een groene omgeving. De wijk wordt als 'stenig' ervaren, over het algemeen is men voorstander van 'minder stenen en meer groen'. Dit zal tevens een positieve bijdrage leveren aan het verminderen van de huidige problemen van de klimaatverandering zoals wateroverlast en hittestress.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We gaan 7 plekken in het gebied aanwijzen met bewoners waar stenen vervangen worden door groen.
- We planten 100 bomen extra in het gebied.

Een groter gevoel van veiligheid in de wijk **(D)**

Een ander punt is de algehele gesteldheid van de openbare ruimte. Veel plekken kunnen een opknapbeurt gebruiken. De zaken die hier worden genoemd zijn zeer divers, van straten, fiets- en voetpaden, van openbaar groen tot voor- en achtertuinen van bewoners zelf. Wanneer deze niet goed worden bijgehouden geeft dit een beeld van verloedering en verrommeling.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We knappen 5 sleetse plekken op
- Op initiatief van bewoners verbeteren we acht tot tien hofjes.

Meer (toegankelijke) speel- en beweegplekken in de wijk **(D)**

Speelaanbod in de wijken is een punt van aandacht. Het aanbod sluit niet altijd aan bij de leeftijd van de kinderen. De speeltuinen zouden een natuurlijker, avontuurlijker en uitdagender karakter mogen hebben. Daarnaast zouden er voor de 12+ kinderen meer plekken moeten komen zodat zij zich meer verspreiden over de wijk.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We gaan zes beweeg- en speelplekken verbeteren en waar mogelijk inclusief maken.

Minder parkeeroverlast in Rijkerswoerd **(D)**

Met name vanuit de wijk Rijkerswoerd komt de wens om de mogelijkheden voor deelvervoer te onderzoeken. In het hele gebied is er sprake van parkeeroverlast, deelvervoer kan hierin een oplossing bieden.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Voor Rijkerswoerd-Oost gaan we een haalbaarheidsonderzoek doen voor deelvervoer.

Verkeersdeelnemers ervaren meer verkeersveiligheid **(D)**

Op sommige plekken in het gebied is de verkeerssituatie niet helder. Dit maakt dat bewoners niet weten hoe te handelen, dit vergroot het gevoel van onveiligheid.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We verbeteren elf aansluitingen op de Groningensingel, deze worden daarmee veiliger gemaakt.
- We gaan enkele aanpassingen doen aan het Rijn-Waalpad om de verkeersveiligheid te verbeteren.

Stedelijke programma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op stedelijk niveau plaatsvinden, zijn opgenomen in 13 stedelijke programma's:

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

S01 Veiligheid

S02 Bereikbaarheid

S03 Economie

S04 Onderwijs

S05 Cultuur

S06 Participatie en armoedebestrijding

S07 Zorg

S08 Welzijn en inclusie

S09 Gezondheid en sport

S10 Klimaat en energie

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

S12 Wonen en leefomgeving

Bestuur, dienstverlening en financiën

Wat we ook doen, we doen het voor onze inwoners, voor onze bedrijven. Voor mensen die de stad bezoeken. Het is niet meer dan logisch dan dat we bij het verwezenlijken van onze ambities zoveel mogelijk de samenwerking zoeken. Met inwoners en bedrijven en met de regio Arnhem-Nijmegen. De wereld houdt immers niet op bij de gemeentegrens. We willen goed bereikbaar zijn. Dat betekent niet alleen een gastvrij stadhuis, maar ook goede digitale dienstverlening, zodat mensen zoveel mogelijk en makkelijk op afstand dingen kunnen regelen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken (A)

Samen met de stad
We willen bereiken dat inwoners en ondernemers eerder betrokken raken bij beleidsinitiatieven in de stad, in wijken en buurten. We hebben er vertrouwen in dat daarmee de kwaliteit van de uitvoering van beleidsinitiatieven toeneemt en de lokale democratie wordt versterkt. Of het nu gaat om een nieuw parkje met bomen of om nieuw jeugdbeleid.

Samen met de regio
Arnhem wil haar ambities samen met haar partners in de regio bereiken. Arnhem versterkt haar positie in bestuurlijke organen in regionaal, landelijk en Europees verband en maakt de stad en regio sterker door verder te bouwen aan een partnerschap met provincie Gelderland (onder meer via de investeringsagenda) en bij te dragen aan het werken aan een sterkere regionale samenwerking Arnhem-Nijmegen.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar
Arnhemmers kunnen rekenen op een laagdrempelige en betrouwbare publieke dienstverlening die steeds meer mogelijkheden biedt voor digitale dienstverlening. Bij contacten met inwoners en ondernemers ligt de focus op een klantvriendelijke benadering. Wij gaan met inwoners en ondernemers in gesprek over hun vragen (of klachten) om daarmee sneller tot een oplossing te komen. Wij zijn als bestuurders en ambtenaren voor inwoners en ondernemers herkenbaar in de stad.

Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven (D)

Raad
De raad gaat voort op de weg van de versterking van zijn kaderstellende en controlerende rol, mede door onverminderd in te blijven zetten op een begroting die smart vormgegeven is.

De raad streeft naar een positieve en constructieve samenwerking tussen de raadsleden en raadsfracties onderling en tussen raad en college, zonder uit het oog te verliezen dat een stevige confrontatie van opvattingen in de arena van de raad een wezenlijk onderdeel van het lokale debat en de lokale democratie vormt. Gegeven het dynamische politieke karakter van de gemeenteraad blijft de raad aandacht besteden aan een respectvolle wijze van het omgaan met elkaar en aan het investeren in de persoonlijke relaties

In het komende jaar wil de raad de vruchten plukken van de uitbreiding van zijn ondersteuning. De uitbreiding van de personele en financiële mogelijkheden van de griffie, de verbetering van de positie van de fractievolgers en de bestendiging van de raadscommunicatie zullen gaan bijdragen aan het functioneren van de raad. De totstandkoming van een langetermijnagenda zal de raad meer in positie brengen en houden. De diverse raadswerkgroepen vervullen een belangrijke functie in de deskundigheidsbevordering van de raad en in het scheppen van momenten van vruchtbaar overleg en uitwisseling in een politiek gezien wat meer ontspannen entourage.

De participatie van burgers, organisaties en instellingen raakt steeds meer ingebed in de processen die leiden tot kaderstellende raadsbesluiten. Er wordt door de raad met grote belangstelling uitgezien naar het eerste burgerberaad.

Rekenkamer
De rekenkamer ondersteunt vanuit een onafhankelijke positie de gemeenteraad door elk jaar enkele grote en kleine onderzoeken uit te (laten) voeren op basis van gesprekken met de raadsfracties en de politieke actualiteit.

College
Het college streeft naar een open bestuurscultuur, zowel naar de raad als naar de inwoners. Het college zorgt in haar communicatie met de raad voor tijdige en volledige informatievoorziening. Door de raad of door inwoners gevraagde informatie wordt zo snel mogelijk en ruimhartig verstrekt. Het zou voor inwoners niet nodig moeten zijn om informatie op te vragen via een Woo-verzoek.

Een divers Arnhem: meer verschillende Arnhemmers kunnen meedoen
Met participatie willen we de bewoners en andere betrokkenen die mee willen denken en doen in de gelegenheid stellen samen met ons de stad, wijken en buurten vorm te geven. Er zijn steeds meer mensen die vanuit betrokkenheid bij hun buurt of bij grote thema's als de energietransitie en klimaatverandering, mee willen werken aan de toekomst van de stad. Zij willen actief invloed uitoefenen op de totstandkoming van plannen en besluiten. Wij werken graag samen met hen zodat besluiten en plannen breed kunnen worden gedragen en deze kwalitatief beter zijn. We dagen andere partners die werken aan de stad uit, zoals ontwikkelaars en andere initiatiefnemers, dit voorbeeld te volgen.

Betrokkenheid: meer mensen voelen zich betrokken bij de stad Arnhem
We willen een toegankelijke gemeente zijn. Hiermee bedoelen we dat iedereen die wil meedenken of meedoen, zich gehoord en gezien moet voelen. We proberen ook de Arnhemmers te bereiken die niet snel uit zichzelf meedoen of meepraten. We communiceren daarom op een heldere manier die voor iedereen toegankelijk is. Daarnaast faciliteren we zelforganisatie en verbinden we vraag en aanbod van initiatieven in de wijk. Op deze manier vergroten we de betrokkenheid en invloed van inwoners op de sociale en fysieke leefbaarheid.

Samen sterker en wijzer worden: kwaliteitsimpuls in plannen, beleid en projecten
Met participatie willen we de kwaliteit van plannen en besluiten verbeteren door de kennis en ervaring aan te boren van inwoners en andere maatschappelijke betrokkenen. Besluiten worden doorgaans beter als belanghebbenden betrokken zijn. We weten wat er speelt en wat er leeft, spelen daarop in en stellen de opgave centraal. De inzet van effectieve burgerparticipatie hoort in het Arnhems DNA en daarbij in de genen van alle medewerkers van de gemeente Arnhem.

Rekenkamer: Uitvoeren onderzoeksprogramma **(I)**

In 2023 publiceert de Rekenkamer onderzoeken naar armoede/bestaanszekerheid en naar de ODRA. Op dit moment (zomer 2023) is het onderzoeksprogramma 2023-2024 nog in de maak, dat mede op basis van gesprekken met de raadsfracties wordt opgesteld. De Rekenkamer publiceert het onderzoeksprogramma 2024 in het derde kwartaal van 2023.

College: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten **(I)**

Om de zeggenschap van inwoners te vergroten, en om de mogelijkheid te geven mee te praten en mee te beslissen over grote maatschappelijke kwesties, worden er burgerberaden georganiseerd waarvan twee op de thema's afval en klimaat. Het burgerberaad is een representatieve groep willekeurig gelote inwoners die de gemeente adviseert.

College: Eenduidige werkwijze leveren **(I)**

Vanwege de organisatie van de burgerberaden wordt de uitvoeringsagenda van burgerparticipatie (actieprogramma samen maken we Arnhem) bijgesteld. Het opstellen van de inspiratiegids wordt in de planning doorgeschoven. Reden hiervoor is het proces rondom de burgerberaden.

Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken **(D)**

Arnhem werkt in 2024 in de Groene Metropoolregio door aan de bereikbaarheid van de regio, een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt, de gezamenlijke aanpak van de woningbouwopgave, een sterkere economie, de energietransitie en aan een goede verdeling van het culturele aanbod en duurzaam toerisme. Arnhem vervult een actieve rol in de VNG en het stedennetwerk G40. Arnhem werkt ook door aan de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en het stedennetwerk met de grote steden in Noordrijn Westfalen (NRW).

Arnhem werkt in de Groene Metropoolregio samen aan maatschappelijke opgaven die om een regionale aanpak vragen **(I)**

Arnhem werkt in 2024 samen met de andere 17 gemeenten in de Groene Metropoolregio consistent door aan vijf regionale opgaven die om een gezamenlijke aanpak vragen. De regionale agenda 2023-2024 vormt hierbij opnieuw de leidraad. Onze gemeenteraad heeft in december 2022 op alle vijf de opgaven van deze tweejarige agenda ingetekend. De regionale agenda 2023-2024 is voor het jaar 2024 ongewijzigd gebleven. Meer informatie over de opbouw en dekking van de inwonersbijdrage (€ 8,55 in 2024) is opgenomen in het raadsvoorstel Zienswijze Jaarverslag 2022 en Begroting 2024 van de Groene Metropoolregio.

De regionale agenda sluit aan en geeft mede uitvoering aan de eigen Arnhemse ambities, onder meer: versnellen energietransitie, voldoende woningen, fietsbereikbaarheid, duurzame mobiliteit, het passend maken van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt (regionale human capital agenda), een circulaire economie, stimuleren midden- en klein bedrijf, behoud van groene leefomgeving en erfgoed, toegankelijk en breder cultuuraanbod. De resultaten landen in onze stad, bij onze inwoners. De regionale agenda zorgt ervoor dat de regio een stevige partner is in de samenwerking met provincie, Rijk, Europa en anderen en een krachtiger lobby kan voeren. De sterkere positie die beoogd was bij de oprichting van de Groene Metropoolregio begint zich steeds sterker te manifesteren en ook letterlijk uit te betalen.

In 2024 zal de GMR een vierjarige regionale agenda opstellen voor 2025-2028. Met de gemeenteraden van de 18 gemeenten in de regio is afgesproken om vanaf 2024 steeds in het midden van de raadsperiode een vierjarige agenda op te stellen.

In de *opgave verbonden regio* werkt Arnhem samen met de regiogemeenten door aan betere en duurzame verbindingen en vervoersmogelijkheden in en rond de stad, bijvoorbeeld het realiseren van een beter regionaal fietspadennetwerk; ook aan goede verbindingen voor spoor- en wegvervoer (onder andere A12-corridor, spoorcorridor Utrecht-Arnhem-Duitsland). In regioverband wordt gelobbyd en gewerkt aan goede afspraken met het Rijk hierover. Samen met de provincie wordt in 2024 gewerkt aan de realisatie van een regionaal mobiliteitsplan.

Hier ligt ook een verbinding met de regionale *opgave groene groeiregio*. Vanuit de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) werkt het Rijk met Woondeals en Verstedelijkingsstrategieën. Ook binnen de Groene groeiregio zijn deze twee met elkaar verbonden. Binnen deze opgave wordt via de Woondeal Arnhem-Nijmegen samengewerkt aan de woningbouwopgave. De Woondeal richt zich op de versnelling van de woningbouw om zo de grote woningbehoefte in onze regio te verlichten. De Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley (ANF) richt zich op een goede ruimtelijke inpassing van woon- en werklocaties tot 2040, bijbehorende infrastructuur en natuur en leefomgeving.

Binnen de *opgave productieve regio* werkt Arnhem samen met de regiogemeenten, kennisinstellingen en bedrijfsleven aan meer banen, aan een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. In 2024 wordt met bedrijfsleven en kennisinstellingen verder uitvoering gegeven aan het Human Capital Akkoord, dat zich richt op arbeidsmarktvraagstukken. De opgave richt zich ook op het verbeteren en verduurzamen van de werklocaties en het stimuleren van het ondernemerschap in het MKB. Met gemeenten worden verder in het komende jaar afspraken gemaakt in het Regionaal Programma Werklocaties (RPW), waarbij wordt toegewerkt naar een nieuw RPW op 1 januari 2025. Versterking van de internationale clusters Energy, Health en Hightech blijft een belangrijk speerpunt om vanuit de regionale agenda aan te werken. De Economic Board levert hier een bijdrage aan door ondernemerschap, innovaties en kennis bij elkaar te brengen en ook financiering te realiseren vanuit marktpartijen.

Met de *opgave circulaire regio* voeren we een deel van onze duurzaamheidsopgave gezamenlijk uit met de regiogemeenten, onder andere via de Regionale energiestrategie (RES). Het speerpunt circulaire bouw en infrastructuur draagt bij aan de Arnhemse ambities op het gebied van circulaire woningbouw, alles circulair aanbesteden en het ontwikkelen van een regionaal ecosysteem om dit te faciliteren. Ook bij de speerpunten circulaire economie, water en klimaatadaptatie sluiten de doelen en activiteiten goed aan bij het Arnhemse uitvoeringsprogramma.

De *opgave ontspannen regio* herbergt onder andere de samenwerking op het gebied van duurzaam toerisme. Voor Arnhem zit hier de winst in betere afstemming met uitvoeringsorganisaties en de doorontwikkeling van het routesysteem in de regio. Het speerpunt groenblauw raamwerk draagt bij aan een belangrijke ambitie van de regio, namelijk de (stedelijke) groei in goede balans te houden met een aantrekkelijke en prettige leefomgeving en een gezonde natuur. De relatie met de opgave groene groeiregio is hierin belangrijk. Het speerpunt bruisende binnensteden en krachtige kernen is nog in ontwikkeling blijft zich richten op een sterk en complementair aanbod van voorzieningen in de binnensteden en kernen.

De GMR, The Economic Board en de provincie Gelderland hebben in augustus 2023 een Regio Deal afgesloten met het Rijk en zullen hier vanaf 2024 gezamenlijk uitvoering aan geven. De Regio Deal is vanuit de agenda's van de drie partners opgebouwd langs de programmalijnen: gezond leven, toekomstbestendig wonen, sterke bedrijvigheid, werkende arbeidsmarkt, grenzeloos samenwerken en wijk- en dorpsgericht werken. De inzet is om op deze thema's transities te stimuleren, door, complementair aan al geplande investeringen, vernieuwende oplossingen te ontwikkelen, de uitvoeringskracht te versterken en initiatieven te versnellen, verbinden en op te schalen. Er wordt geen generieke cofinanciering voor de Regio Deal als geheel (bijvoorbeeld bepaald bedrag per inwoner of gemeente) gevraagd.

De basiskosten (regiobureau) Groene Metropoolregio zijn opgenomen in dit begrotingsprogramma. De middelen die de uitvoering van de regionale agenda met zich meebrengt worden gepresenteerd in de betreffende begrotingsprogramma's.

Arnhem werkt in netwerken van steden in Nederland en de Euregio én in belangenorganisaties als VNG en G40 samen aan beleidsafstemming en -beïnvloeding en draagt bij aan lobbydossiers richting het Rijk en Europa **(I)**

Arnhem blijft een rol spelen in de landelijke netwerken als de VNG en de G40. Door deelname in verschillende werkgroepen en commissies kan Arnhem bestuurlijk en ambtelijk participeren in kennisontwikkeling en diverse lobbytrajecten, onder andere met betrekking tot gemeentefinanciën en andere specifieke dossiers. Arnhem werkt in netwerken van steden samen waar nodig en nuttig, bijvoorbeeld op het gebied van beleidsafstemming, subsidies en verordeningen, lobby richting het Rijk en kennisdeling. Door deelname aan deze organisaties versterkt Arnhem haar netwerk met de andere grote steden in Nederland en in Den Haag.

Arnhem krijgt daarnaast toegang tot kennis en nieuwe ontwikkelingen bij het Rijk. Deze worden vaak via de sporen VNG en G40 met de steden en regio's opgepakt. Onze inzet blijft gericht op een goede Arnhemse bestuurlijke vertegenwoordiging in landelijke netwerken zoals van de VNG en G40.

Arnhem versterkt de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en met steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) **(I)**

We versterken de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio Rijn-Waal. Dat doen wij onder andere met de grote steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) via het Euregionale stedennetwerk van 100.000+ steden dat sinds 2017 bestaat. In dit Nederlands-Duitse stedennetwerk werkt Arnhem met Nijmegen en Ede samen met Duisburg, Düsseldorf en Moers. Deze samenwerking is in maart 2023 herbevestigd door de gezamenlijke ondertekening van een Memorandum of Understanding. Ook Apeldoorn is toen officieel deelgenoot van dit samenwerkingsverband geworden. De zeven steden richten zich op onderlinge kennisdeling over stedelijke vraagstukken, belangenbehartiging en ze onderzoeken het opzetten van gezamenlijke projecten. Projecten die mogelijk in aanmerking kunnen komen voor Europese subsidiëring, bijvoorbeeld vanuit het Interreg VI-programma waarvoor het Euregiokantoor in Kleef het programmamanagement verzorgt. In 2024 wordt bijgedragen aan de uitwerking van de Strategische Agenda 2025+, die door de Euregioraad is vastgesteld. Arnhem neemt actief deel aan de Euregioraadsvergaderingen. In februari 2023 tekenden wij met Duisburg, The Economic Board en Duisburg Business & Innovation GmbH een Letter of Intent. Deze samenwerkingsafspraken gaan we concretiseren.

In 2024 zal ook gevolg worden gegeven worden aan de uitkomst van het nog lopende onderzoek naar kansen tot uitbreiding van structurele buitenlandse relaties (amendement 22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties). In welke mate en vorm is afhankelijk van nadere keuzes die hierin op basis van het onderzoek gemaakt worden.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers **(D)**

We zorgen ervoor dat informatie online beschikbaar is en dat waar wettelijk mogelijk producten digitaal kunnen worden aangevraagd. De afhandeling van deze aanvragen gaan we steeds verder automatiseren. Niet iedereen is echter even digitaal vaardig. Voor iedereen blijft het mogelijk om met de gemeente zaken fysiek te regelen, al dan niet met ondersteuning van een ambtenaar. Daarnaast wordt voor inwoners en ondernemers met partners in de stad ondersteuning georganiseerd of worden alternatieve kanalen geboden. Het streven is te voldoen aan de kwaliteitsnormen van het Rijk en aan de wens dat inwoners en ondernemers tevreden zijn over deze dienstverlening.

Optimale dienstverlening **(I)**

Klanten hebben verschillende behoeften ten aanzien van onze dienstverlening. We hebben aandacht voor de diversiteit van onze klanten en de daarbij horende behoeften. We streven altijd naar een efficiënte afhandeling van de klantvraag en gemak voor de klant. We realiseren ons dat het aanscherpen van de (nodige) informatieveiligheid tot gevolg kan hebben dat de toegankelijkheid afneemt. Waar dat kan beperken we deze gevolgen en we ondersteunen inwoners waar nodig en mogelijk. We halen ervaringen op bij klanten en partners en gebruiken die om de dienstverlening aan te scherpen.

- We zorgen ervoor dat de verkiezingen voor het Europees Parlement op 6 juni 2024 veilig verlopen en voor alle kiezers toegankelijk zijn.
- We breiden onze bezetting aan de balies uit om de verwachte toename in paspoortaanvragen op te kunnen vangen en inwoners zo snel mogelijk te voorzien in hun klantvraag.
- We zorgen voor voldoende en duidelijke communicatie over veranderende wetgeving die directe gevolgen heeft voor inwoners, zoals over de verruimde mogelijkheden voor naamgeving van een kind.
- We investeren in een betere bereikbaarheid en kwaliteit van de Klantenservice. Verbeterpunten uit de analyse die in het najaar van 2023 wordt uitgevoerd, zijn hiervoor het uitgangspunt.
- De proef met een informatiebalie op Loket Zuid wordt de komende twee jaar doorgezet met de intentie om de informatiebalie structureel te maken.
- We houden doorlopend klanttevredenheidsonderzoek en voeren naar aanleiding daarvan verbeteringen door, bijvoorbeeld in de informatievoorziening aan laaggeletterden of aan dak- of thuislozen.
- We houden contact met onder andere het Arnhems Platform Chronisch Zieken en Gehandicapten en Informatiepunt Digitale Overheid (zoals uitgevoerd door Rozet Arnhem) voor knelpunten en verbeterpunten.
- We werken samen met Hogeschool Arnhem Nijmegen op het gebied van digitale toegankelijkheid.

Digitaliseren van het klantproces **(I)**

We werken verder aan de digitalisering van het klantproces en breiden het aantal eDiensten uit. Waar de dienstverlening niet in een eDienst aangeboden kan worden, sturen we aan op zoveel mogelijk werken via het zaaksysteem, zodat de burger ook daar meer inzicht heeft in het proces en de afhandeltermijn van de aanvraag. Het beveiligen van informatie heeft onze bijzondere aandacht. Wij zetten verder in op datagestuurde dienstverlening: het volgen en sturen van het klantproces van begin tot eind. De concrete plannen vanuit publieke dienstverlening voor 2024 zijn:

- We gaan klantreizen in beeld brengen.
- We zetten de implementatie van eDiensten voor burgerzaken voort.
- We breiden het zaakgericht werken uit.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Toegankelijkheid stemlokalen				**100**	

Eenheid: Percentage

Bron: Bureau Verkiezingen. Streefcijfer: 100% volledig toegankelijk / 0% niet toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking.

Opkomst verkiezingen Tweede kamer			**73,60**		

Eenheid: percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Gemeenteraad				**46,50**	

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Provinciale Staten	**50,70**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Europees Parlement	**39,20**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Waterschappen	**45,50**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Een goede bedrijfsvoering **(A)**

Wij zijn een organisatie die midden in de samenleving staat, in verbinding met de stad, een afspiegeling van de stad en een organisatie die actief meebeweegt met de tijdsgeest. De gemeentelijke bedrijfsvoering verandert mee met de eisen die worden gesteld door de samenleving, het bestuur, de raad en onze eigen professionaliteit. In de paragraaf Bedrijfsvoering wordt verder ingegaan op de ontwikkelingen op het gebied van bedrijfsvoering.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken	**14.825**	**3.413**	**0**	**0**
Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven	5.409	0	0	0
Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken	1.308	91	0	0
Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers	8.109	3.322	0	0
Een goede bedrijfsvoering	**81.964**	**5.696**	**297**	**1.119**
Overig	**9.617**	**606.538**	**0**	**10.955**
Totaal	**106.407**	**615.647**	**298**	**12.074**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	92.278	100.547	92.993	106.407	103.615	102.151	102.406
Baten	587.497	559.387	571.176	615.647	619.106	580.465	573.165
Saldo lasten en baten	***495.219***	***458.840***	***478.183***	***509.240***	***515.491***	***478.314***	***470.759***
Toevoegingen aan reserves	52.002	3.904	4.942	298	18.258	298	298
Onttrekkingen aan reserves	43.521	56.594	59.236	12.074	251	8.192	2.739
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-8.481***	***52.690***	***54.294***	***11.776***	***-18.007***	***7.895***	***2.441***
Gerealiseerd resultaat	**486.738**	**511.530**	**532.476**	**521.016**	**497.484**	**486.208**	**473.200**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 106,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- € 51,6 miljoen voor ICT en facilitaire zaken;
- € 34,6 miljoen voor kosten personeel en organisatie;
- € 8,6 miljoen voor kosten publieke dienstverlening;
- € 5,0 miljoen voor kosten college en raad;
- € 1,3 miljoen voor kosten aan regionale samenwerkingen;
- € 5,4 miljoen voor overige lasten.

De lasten stijgen ten opzichte van 2023 met € 13,4 miljoen. Dit heeft verschillende redenen. Er is onder andere € 7,9 miljoen meer begroot in 2024 in verband met de loon- en prijscompensatie, € 1,1 miljoen voor het energiegebruik binnen het eigen vastgoed en € 1,1 miljoen voor burgerzaken. De lasten voor de afdeling Burgerzaken zijn toegenomen doordat in de eerste plaats de hoeveelheid werk is toegenomen. Dat is enerzijds het logische gevolg van een groeiende bevolking, en anderzijds van nieuwe wet- en regelgeving. Voorbeelden

hiervan zijn de verruimde mogelijkheden voor inschrijving op een briefadres, wijziging ouderlijk gezag bij erkenning en de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen. Deze wijzigingen brengen extra werkzaamheden met zich mee, hiervoor worden we als gemeente echter deels of niet gecompenseerd via het gemeentefonds.
In het geval van de verkiezingen zijn er incidentele extra budgetten toegekend vanuit de raad en het Rijk, onder andere in het kader van de coronamaatregelen. De reguliere budgetten zijn echter al jaren niet verhoogd, terwijl de kosten wel zijn toegenomen.

Baten
De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 615,6 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- € 542,3 miljoen gemeentefonds;
- € 63,1 miljoen voor belastingen;
- € 4,4 miljoen voor bedrijfsvoering;
- € 3,3 miljoen voor publieke dienstverlening;
- € 2,5 miljoen overige inkomsten.

De inkomsten stijgen ten opzichte van 2023 met € 44,5 miljoen. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door de gemeentefondsuitkering die met € 40,3 miljoen toeneemt. Daarnaast is er meer inkomsten begroot op de OZB belastingen voor € 3,3 miljoen. Ook is er voor ongeveer € 1,3 miljoen meer aan inkomsten begroot op de publieke dienstverlening.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 is een toevoeging van € 0,3 miljoen aan de bestemmingsreserve onderhoud vastgoed begroot.

Onttrekkingen aan reserves
De onttrekkingen aan reserves voor 2023 zijn totaal begroot op € 12,1 miljoen. De belangrijkste onderdelen hierbinnen zijn:
- € 10,9 miljoen algemene reserve;
- € 0,6 miljoen bestemmingsreserve onderhoud vastgoed;
- € 0,5 miljoen bestemmingsreserve Zuidelijke binnenstad.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

NV Bank Nederlandse Gemeenten
BVO De Connectie
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
Regionale en andere bovenlokale lichamen
- Economic Board;
- Euregio Rijn-Waal;
- Croydon en Gera (partnersteden).

Publieke dienstverlening
- Werkgroep Tegengaan Identiteitsfraude (WTI);
- Landelijke Aanpak Adreskwaliteit (LAA);
- Samenwerking met Vreemdelingenketen in de BRP-straat Zevenaar.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Evaluatie van de Rekenkamer Arnhem 2015;
- Nota Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- MIRT Agenda stedelijk netwerk Arnhem Nijmegen;
- Discussienotitie Regionale Samenwerking samen steviger en sterker;
- Contourennotitie regio Arnhem-Nijmegen via raadsbrief d.d.21-01-2020;
- Visie Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Regionale agenda Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Gemeenschappelijke regeling regio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Wijzigingsbesluit Gemeenschappelijke regeling Arnhem-Nijmegen (2021);
- Bedrijfsplan versterkte regio (2020);
- Beleid internationale betrekkingen (2021)
- Regionale agenda 2023-2024
- Conceptbegroting 2024-2027 GMR

Veiligheid

Veiligheid is de grond onder onze voeten. Je kunt je pas vrij voelen en je ontwikkelen als je je veilig voelt. In Arnhem moet je je veilig voelen, je moet er gevrijwaard zijn van overlast van buren, in de straat of in de wijk. Criminaliteit en hufterig gedrag tolereren we niet en dat laten we zien aan de Arnhemmers.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem veiliger door minder misdaad en overlast (A)

Het is ons doel om overlast en criminaliteit in Arnhem te voorkomen en tegen te gaan. Het Arnhems misdaadcijfer moet omlaag. Liefst naar nul, maar in ieder geval naar het niveau dat past bij een 100.000+ gemeente. Dit doen we door kwetsbare plekken fysiek aan te pakken, overlast te beëindigen, mensen die overlast veroorzaken aan te pakken en/of zorg te bieden, beroepscriminelen te weren, radicalen en relschoppers aan te pakken en kwetsbare kinderen en jongeren een alternatief te bieden. Door inspanningen en resultaten zichtbaar te maken, laten we inwoners en bezoekers zien dat Arnhem een fijne, vrije en veilige plek is.

Wijkveiligheid: veilige en leefbare wijken (D)

Overlast en (veelvoorkomende) criminaliteit tasten de leefbaarheid en het gevoel van veiligheid in de wijken en buurten aan. Het aantal incidenten moet omlaag en het gevoel van veiligheid omhoog. Daarom pakken we verloedering, overlast en hufterig en crimineel gedrag zichtbaar en voelbaar aan. Zo vergroten we de aangiftebereidheid, zodat we weten wat er op straat gebeurt en we concrete informatie krijgen waarop we met de partners kunnen handelen. De Lokale Driehoek Arnhem (politie, OM en gemeente) geeft de wijkveiligheid prioriteit. Wijkveiligheid is onderdeel van de aanpak Arnhem-Oost, waarin langdurig wordt ingezet om de leefbaarheid in de kwetsbare wijken van Arnhem zichtbaar te verbeteren.

We pakken met de wijkveiligheidsplannen verloedering en overlast aan (I)

We hebben Arnhem opgedeeld in tien gebieden en voor ieder gebied zijn er wijkveiligheidsplannen opgesteld. In de wijkveiligheidsplannen worden prioriteiten en hotspots benoemd, met daaraan gekoppeld een zichtbare aanpak. Dat houdt bijvoorbeeld heel gewoon in dat bewoners worden aangesproken op hufterig gedrag en dat foutparkeerders worden beboet. De inspanningen die de diverse partners in de wijk hiervoor gaan uitvoeren, worden concreet benoemd: aantal controles, acties door handhaving en politie, interventie door straat- en jongerenwerk enz. Een keer per maand (per wijk) worden de inspanningen en resultaten in het wijkveiligheidsoverleg met de partners besproken, waarbij ook de resultaten van de radar-sonar (overlastcijfers) worden betrokken. Bovendien wordt (per wijk) twee keer per jaar een wijkschouw gehouden. Professionals en wijkbewoners toetsen hun gezamenlijke beeld aan de werkelijkheid op straat.

Kwetsbare plekken maken we 'schoon, heel en veilig' (I)

We voeren een integrale aanpak uit in een afgebakend gebied om verloedering en onveiligheid tegen te gaan. Er komt een speciaal hiertoe aangestelde functionarissen die de integrale aanpak regisseert. In het bijzonder zal de aandacht uitgaan naar die plekken in de stad die sinds jaar en dag te vaak schouwtoneel zijn van overlast, denk aan de overlast in het Musispark, het Bartokplein en de parkeergarages of het winkelcentrum aan de Oostburgwal in De Laar. Deze aanpak zetten we in in Klarendal (onder de naam “de Hommel en de Singel”). Een aanpak die veel meer omvat dan enkel de veiligheidsagenda, veel energie en commitment van alle betrokken partijen vergt én voor mooie resultaten zorgt. We hebben ervaring opgedaan in de Steenstraat en omgeving, dat overigens nog steeds is onderworpen aan een integrale aanpak, en ten aanzien van de hardnekkige overlast in de binnenstad.

We sluiten gevaarlijke en overlastgevende panden (I)

We dringen de overlast vanuit panden terug met het integrale Interventieteam Panden. Iedere zes weken vindt een integrale controle plaats van alle overlast gevende panden in de wijken. Naar aanleiding hiervan nemen we maatregelen tegen panden waar inderdaad sprake is van misstanden. Omdat er sprake is van overbewoning, illegale uitbouw, onveilige elektra, illegale huisvesting of woonoverlast.

We zorgen voor voldoende handhavers op straat (I)

Dagelijkse handhaving van de openbare orde is cruciaal voor het slagen van de wijkveiligheidsplannen. Handhavers zijn de zichtbare hand, helpend als het kan en bestraffend als het moet. We zorgen voor een actieve straatcapaciteit van minimaal 29 handhavers. Dit doen we vanaf 2023, in lijn met de aangenomen motie van de raad. Hiervoor is nodig dat we duurzaam aantrekkelijk zijn en blijven voor adspirant handhavers. Hiertoe versterken we onze banden met opleidingscentra en aanpalende beroepsgroepen als politie en de beveiligingssector. We zorgen dat we, binnen de financiële kaders, marktconform belonen. De wijken waarin deze kwetsbare plekken zich bevinden, krijgen een vast handhavingskoppel. Daarmee zorgen we ervoor dat handhaving zichtbaar aanwezig is in de wijk en op de plekken waar zij het verschil moeten maken: we weten van wijken en binnen de wijk weten wij van straten en portieken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Leefbarometer dimensie overlast en onveiligheid		**-0,06**			
Eenheid: Afwijking ten opzichte van landelijk gemiddelde					
Bron: Ministerie van Binnenlandse Zaken					
Sociale veiligheid index overlast	**100**		**103**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Onveiligheidsgevoel (sociale veiligheid indices)	**92**		**92**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Onveiligheidsperceptie (sociale veiligheid indices)	**88**		**92**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Vermijdingsgedrag (sociale veiligheid indices)	**80**		**85**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					

Zorg en veiligheid: minder overlast, meer zorg (D)

Het doel inzake zorg en veiligheid is onveiligheid en overlast terugdringen door mensen die zorg nodig hebben te helpen. Het liefst doen we dat preventief door mensen die een veiligheidsrisico kunnen gaan vormen tijdig in beeld te krijgen en laagdrempelig te helpen. En als dat niet is gelukt en er toch een onveilige situatie is ontstaan willen we de overlast zo snel mogelijk oplossen of beperken. Om de preventie en de opvang beter te maken vormen veiligheids- en zorgprofessionals binnen en buiten de gemeente de komende jaren een sterk vangnet.

We voorkomen veiligheidsproblemen door een persoonsgerichte aanpak op wijkniveau (I)

Door lokale zorg-, welzijns- en veiligheidspartijen nog beter te verbinden, zorgen we ervoor dat personen die significant overlast in een wijk veroorzaken tijdig in beeld zijn. Met deze partijen wordt per overlast gevende inwoner een persoonlijke aanpak bepaald. Door een samenhangende zorg en veiligheidsaanpak te organiseren, worden signalen vroegtijdig herkend en opgepakt en escalerende situaties zoveel mogelijk voorkomen, beperkt of snel beëindigd. In deze aanpak kan bepaald worden of de overlast voortkomt uit relatief enkelvoudig te duiden factoren of dat de oorzaak van de overlast door een inwoner complex en hardnekkig is. Hiervoor is een persoonsgerichte aanpak (PGA) ontwikkeld.

We verbeteren de aanpak van ernstige problematiek in het Zorg- en Veiligheidshuis (I)

Wanneer de problemen ernstig zijn en een direct gevaar vormen voor personen in de omgeving en anderen, wijzen we de casus toe aan het Zorg- en Veiligheidshuis (ZVH). Het ZVH voor Arnhem en omgeving krijgt dit jaar een forse kwaliteitsimpuls. De situatie in Arnhem vraagt zowel om meer zaken te behandelen als een assertievere afhandeling van zaken in samenwerking met hierboven genoemde partners. De focus moet weer op de operatie komen te liggen en minder op processen en governance. Tevens is een goede wisselwerking tussen het lokale niveau (bijvoorbeeld de PGA in de wijken) en het regionale niveau van het ZVH van belang.

We zorgen voor opvang van personen met wie het toch mis gaat (I)

Als het mis gaat en een persoon zorgt voor overlast en onveiligheid op straat, dan heeft de politie tot taak de onveiligheid te beëindigen. We willen ervoor zorgen, in lijn met een recente aangenomen motie van de raad van die strekking, dat de persoon daarna snel kan worden opgevangen en hulp krijgt. Daarvoor is nodig dat snel en vakkundig kan worden geïnventariseerd wat nodig is en zorg- en veiligheidsorganisaties snel schakelen om de best mogelijke opvang te realiseren. We werken de komende periode samen met alle partners binnen en buiten de gemeente om het vangnet voor deze personen te versterken.

We behandelen de binnenkomende meldingen woonoverlast snel en adequaat (I)

Een deel van de problematiek inzake zorg en veiligheid komt voort uit woonoverlast. Wij zetten de aanpak van woonoverlast onverminderd door en verbinden de meldingen beter met het lokale netwerk waarin de OZO-coördinatoren een centrale rol vervullen. Zo richten we ons niet enkel op het beëindigen van de woonoverlast zelf, maar ook op de structurele hulp aan en zorg voor de mensen die deze overlast veroorzaken.

We begeleiden jongeren in en uit detentie **(I)**

We zorgen dat jongeren die in detentie zitten of hebben gezeten een goed toekomstperspectief hebben en voorkomen daarmee recidive. Dit doen we door inzet van de RIO (re-integratie officier) Jeugd. In Arnhem gaan we een re-integratie officier Jeugd (RIO) inzetten voor iedere Arnhemse jeugdige die in detentie komt. De RIO is samen met de jeugdreclassering degene die de jeugdige bij zijn/haar re-integratie in de maatschappij begeleidt in onder andere het vinden van woonruimte, een baan en hulp bij financiële zaken. De RIO blijft zo lang als nodig in beeld.

Ondermijnende criminaliteit: we weren criminelen **(D)**

Ondermijning is een steeds groter wordend probleem in de samenleving. Ondermijnende criminaliteit maakt misbruik van de legale structuren en verstrengelt daarmee de criminele onderwereld met de bovenwereld. En dat heeft grote negatieve gevolgen voor de Arnhemse inwoners, ondernemers en onze wijken. In Arnhem geven we daarom de komende jaren een flinke impuls aan de bestrijding van ondermijnende criminaliteit. In het Plan van Aanpak Ondermijnende Criminaliteit is dat beschreven. Daarmee wordt Arnhem veiliger voor haar bewoners, bezoekers en ondernemers. Zij moeten veilig in Arnhem kunnen leven, leren, verblijven en werken.

We wapenen ons tegen ondermijnende invloed **(I)**

In de afgelopen jaren zien we elders dat ambtenaren onder druk worden gezet of beïnvloed door ondermijnende criminelen. Ook wij moeten ons wapenen tegen ondermijnende invloeden. Dat doen we door onze medewerkers en bestuurders bewust te maken van ondermijnende criminaliteit. We vragen hen ook signalen van ondermijning te herkennen en te melden. We geven voorlichting en opleidingen over ondermijning en over integer handelen van de medewerkers zelf.

We maken burgers bewust **(I)**

Binnen de brede aanpak van ondermijning hoort ook de aandacht voor een weerbare maatschappij. Die is vooral preventief van aard. Bijvoorbeeld door het houden van voorlichtingsbijeenkomsten en aansluiten bij campagnes proberen we burgers, bedrijven en organisaties bewuster te maken van de gevaren van ondermijning. Daarnaast blijven we investeren in meldingsbereidheid: goede tips van burgers maken dat we de ondermijners daadwerkelijk kunnen aanpakken.

We pakken drugslocaties aan **(I)**

We richten ons met de aanpak van drugs op de illegale en gevaarlijke locaties voor productie en handel in de stad. Samen met onze partners zetten we in op een gecoördineerde aanpak van drugscriminaliteit en drugsoverlast door het in kaart brengen van de problematiek. Risicolocaties brengen we in beeld en controleren die in een zo vroeg mogelijke stadium. We houden wijkgerichte acties, zowel preventief als repressief en we krijgen zicht op de hoofdrolspelers in de Arnhemse drugswereld. Met het Arnhemse interventieteam gaan we het toezicht en de controles op bedrijventerreinen, horeca en andere gebieden intensiveren. Daarbij hoort ook dat we de voorbereidingen daarvoor verbeteren. Dat doen we onder andere door te bouwen aan een goede informatiepositie.

We pakken mensenhandel aan **(I)**

Mensenhandel is één van de ernstigste en meest complexe verschijningsvormen van georganiseerde ondermijnende criminaliteit. Als we het hebben over mensenhandel dan hebben we het over seksuele uitbuiting, arbeidsuitbuiting en criminele uitbuiting. We zetten in op de pijlers: voorkomen, signaleren, bestrijden en beschermen. We zorgen voor een netwerk dat door voorlichting en training is geschoold in het herkennen van signalen van uitbuiting. We zetten in op controles van kwetsbare branches als uitzendbureaus, vergunningsplichtige horeca- en seksinrichtingen. Ook de onvergunde seksinrichtingen komen aan bod.

We pakken witwassen aan **(I)**

Criminaliteit mag nooit lonen. Maar door geld dat met criminele activiteiten wordt verdiend, wit te wassen, proberen criminelen hun illegale geld legaal te maken. We intensiveren de inzet van de wet Bibob en hebben we de toepassing ervan naar meer branches uitgebreid: foute ondernemers hebben in Arnhem niks te zoeken. Opkopers worden verplicht een doorlopend en gewaarmerkt inkoopregister bij te houden. Met het regisseren van steeds meer integrale controles krijgen we meer zicht op kwetsbare mensen en bedrijven.

Digitale criminaliteit: door bewustwording minder slachtoffers **(D)**

We willen dat onze inwoners en bewoners zijn gewapend tegen de gevaren van online criminaliteit. Zij moeten zich onbezorgd en vrijelijk kunnen bewegen, ook online. Online criminaliteit heeft gevolgen in de echte wereld: mensen worden bestolen, bedreigd of bezeerd. Digitale criminaliteit is relatief onzichtbaar. Het is betrekkelijk gemakkelijk om van achter een computer ouderen hun digitale inlogcode te ontfutselen of om een jongere te bewegen een bankrekening ter beschikking te stellen voor het doorsluizen van crimineel geld. En dus gebeurt dat in toenemende mate. Ook in Arnhem.

We zetten in op voorlichting van kwetsbare personen **(I)**

We willen slachtofferschap van online criminaliteit terugbrengen. Daarom zetten we in op de kwetsbare inwoners van onze stad. We zetten onze activiteiten gericht op kinderen en jongeren onverminderd voort: met Joinhackshield en het Youth Cyber Team blijven we een vuist maken. Verder organiseren we samen met de politie in de wijken voorlichting aan (met name) de oudere inwoners van de stad en richten we ons op het geven van voorlichting aan ondernemers over de gevaren van cybercrime. Om deze activiteiten op een hoger niveau te tillen zetten we een speciale aanjager online criminaliteit in.

We bouwen een sterk netwerk tegen cybercriminaliteit **(I)**

De online ontwikkelingen inzake digitale criminaliteit en cyberaanvallen gaan razendsnel. Een sterk netwerk is nodig om bij te blijven en leed voor te zijn. Wij zijn gestart met het opbouwen van een netwerk van cybercollega's en experts zodat wij toegang hebben tot de expertise die nodig is voor de ontwikkeling van een lokale aanpak cybercriminaliteit. De gemeente is aangesloten bij de City Deal Cybercrime van het CCV en JenV. Doel van dit consortium is om expertise uit te wisselen, gezamenlijk interventies te ontwikkelen en het effect van deze interventies te meten. We bouwen het netwerk uit en maken het actiever.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage slachtoffers van hacken in Arnhem			**7,10**		
Eenheid: Percentage					
Bron: CBS					

Percentage slachtoffers van online aankoop- en verkoopfraude	**9**
Eenheid: Percentage	
Bron: CBS	

Openbare orde en sociale onrust: een veilige openbare ruimte voor iedereen **(D**

Wij zijn een stad waarin inwoners en bewoners zich vrij en veilig moeten kunnen voelen. Waarin demonstranten welkom zijn, zonder dat zij of omstanders of omwonenden zich zorgen hoeven te maken over geweld of ongeregeldheden. Een stad waar iedereen kan uitgaan en iedereen zich veilig kan voelen. Om dit alles te bewerkstelligen, zorgen we voor een veilige openbare ruimte, veilig uitgaan en veilige demonstraties, manifestaties en evenementen. We handelen onmiddellijk bij grootschalige branden, de vondst van explosieven of andere crisissituaties en maatschappelijke onrust. We pakken extremisten en relschoppers stevig aan, omdat zij het anders verzieken voor de anderen.

We zorgen voor veilige demonstraties, manifestaties en evenementen **(I)**

We versterken het netwerk van partijen die hun steentje bijdragen aan het veilig verloop van demonstraties en manifestaties. We zorgen ervoor dat we beter, sneller en zorgvuldiger relevante signalen over geweldsdreiging zien. Ook zorgen we dat we flexibel kunnen inspelen op onvoorziene ontwikkelingen, met partners binnen en buiten de veiligheidsketen. Tevens is het onze ambitie om in de toekomst meer en meer de verantwoordelijkheid hiervoor bij anderen te beleggen dan bij de politie. Wij zullen eraan bijdragen dat duidelijkheid komt over wat wel en niet is toegestaan op het gebied van online monitoring en dat de politie zijn verantwoordelijkheid hierin kan waarmaken. We bezien de plaatsing van camera's periodiek en meten effect en toegevoegde waarde. Naast politie en handhaving zetten we sfeerteams in van Stichting Veilige Steden op de Korenmarkt. Onze inzet is om de sfeerteams een (gedeelde) verantwoordelijkheid met de ondernemers in het gebied te maken

Arnhem is voorloper op het gebied van "gastvrij en veilig voetbal". Door een combinatie van preventief werk om ervoor te zorgen dat het voetbal een plezier blijft en een harde handhaving voor wie zich daaraan niet houdt. De voetbalclub zelf heeft een grote rol bij de organisatie van de preventieve kant (Vitesse betrokken en het supporterstraject), en onder regie van de gemeente worden relschoppers gericht aangepakt (bijvoorbeeld middels een PGA) en volgt bestraffing op wanordelijkheden in en rondom de stadions (bijvoorbeeld door het generiek weren van supporters die zich hebben misdragen). Samen met andere steden die te maken hebben met betaald voetbal zetten we deze lijn door.

We investeren in brandweer, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg **(I)**

We blijven investeren in een goede gemeentelijke openbare orde en veiligheid piket-functie regionale brandweer, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg. Deze investeringen zijn noodzakelijk om ook in tijden van crisis goed voor onze inwoners te kunnen zorgen en in voorkomende situaties zelfs levensreddend te kunnen zijn. We hebben daarbij extra aandacht voor nieuwe typen crises als gevolg van klimaatverandering en energieopwekking én de risico's die specifiek voor Arnhem gelden. Ook in 2024 wordt fors ingezet op de bedrijfsvoering en governance structuur van onze Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland Midden (VGGM). Tegelijkertijd wordt er gewerkt aan het versterken van de crisisbeheersing en de publieke gezondheid (zowel algemene publieke gezondheidszorg, als jeugdgezondheidszorg.

We investeren in bondgenoten **(I)**

Het duurzame antwoord op maatschappelijke onrust is inclusie. In tijden van crisis is het een antwoord om te verbinden en met de stad samen te werken om de rust te bewaren. Daarom zetten wij de komende periode in om belangrijke sleutelfiguren in de stad bij elkaar te brengen en een bondgenootschap met ons te vormen; voor een stad waar mensen met verschillende anderen samenkomen in wat hen verbindt en waar we polarisatie en agressie geen kans geven.

We leren kinderen en jongeren kritisch denken en verantwoord met informatie om te gaan **(I)**

We helpen Arnhemmers om weerbaar te worden: op het internet en kinderen en jongeren ook specifiek op school. We stimuleren kritisch burgerschap maar accepteren daarbij geen enkele vorm van extremisme. Daarom investeren we in een weerbare samenleving waarbij meedoen aan onze democratische rechtsstaat, goed burgerschap en inclusie centraal staan. Daarom willen wij in staat zijn om samen met ons netwerk van inwoners en maatschappelijk middenveld het polariserende landschap een antwoord te bieden.

We signaleren radicalisering en gaan het tegen **(I)**

We investeren in 2024 in een sociaal stabiele en weerbare samenleving, vroege signalering van problematisch gedrag en het proactief interveniëren bij (signalen van) extremisme. We verbreden onze kennis- en signaleringsnetwerken, vooral ook op het gebied van anti-overheid, extreemrechts/links en (problematische) complottheorieën. In geval van risicocasussen zorgen we voor een Zorg- en Veiligheidshuis dat tijdig en assertief aanpakt en dreiging wegneemt.

Preventieve jeugdaanpak **(D**

De strijd tegen de georganiseerde (drugs)misdaad begint in de huiskamers in onze wijken. Onze jeugd dreigt steeds jonger in handen te vallen van de (drugs)criminaliteit, die de leefbaarheid in bepaalde wijken in Arnhem ondermijnt. Daarom zetten we met de aanpak Preventie met Gezag in Arnhem-Oost in op preventie en repressie: we stellen normen, we handhaven én we houden kinderen en jongeren weg van criminaliteit, doordat wij iets beters voor ze hebben. Thuis, op straat en op school, 24 uur per dag bieden docenten, jongerenwerkers, straatcoaches, wijkagenten en andere opvoeders een pedagogische omgeving.

Jongerenwerk 3.0 **(I)**

We zetten stevig in op de persoonsgerichte begeleiding van kwetsbare jongeren. De focus van Intensieve Trajectbegeleiding binnen Preventie met Gezag ligt op het voorkomen dat jeugd uit Geitenkamp, Presikhaaf en Malburgen in de ondermijnende georganiseerde criminaliteit terecht komt en op het bieden kan kansen en perspectief aan deze jeugd. Deze jongeren, vaak tussen de 11-23 jaar oud, krijgen een begeleidingstraject waarin doelen worden gesteld op het gebied van school, werk, familie en vrienden: (inzet op vergroten van sociaal emotionele ontwikkeling, executieve vaardigheden en metacognitieve vaardigheden). De thuis- / gezinssituatie wordt, waar het kan, geïntegreerd in de aanpak. Een ambitie binnen de aanpak is om de groeiende onlinewereld van kinderen en jongeren beter in het vizier te hebben en hierop beter te kunnen inspelen. Jongerenwerkers van Presikhaaf University en AM Support zijn hierin voorlopers; we zullen hun kennis gebruiken om online in de aanpak de plek te geven die het verdient.

Straat en school **(I)**

We zetten fors in op toezicht in de wijk en rond scholen alsmede vroegtijdige signalering van situaties van overlast of criminaliteit. Straatcoaches zijn zichtbaar aanwezig in de wijken, rond scholen en bij het jognerenwerk. Ze spreken overlast gevende jeugd aan, moedigen positief gedrag aan. Ze surveilleren, de-escaleren, dringen overlast terug en signaleren vroegtijdig situaties die tot overlast of criminaliteit kunnen leiden. De focus ligt op drugshandel en drugsgebruik door jeugdigen in Arnhem-Oost. De straatcoaches nemen de aanpak VIOS op zich, die enerzijds scholen van handelingsperspectief voorziet bij het omgaan met ondermijnende jeugdcriminaliteit. Anderzijds betrekt VIOS scholen bij de wijkgerichte aanpak in Arnhem.

Preventief Interventie Team (PIT) **(I)**

Het PIT helpt kinderen vanaf 6 jaar met een verhoogd risico op afglijden naar druggerelateerde criminaliteit vanwege externaliserend probleemgedrag op primair onderwijs scholen. De PIT-coach biedt een maatwerktraject, waarbij school en ouders belangrijke partners zijn. Het uitgangspunt is doen wat nodig is: zo vroeg mogelijk bijsturen van probleemgedrag waardoor het kind met een relatief lichte interventie geholpen kan worden bij het opbouwen van een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling.

Werk **(I)**

We krijgen jongeren aan betaald werk met Prospect4Cash, bij voorkeur in de eigen wijk, als tegenhanger van het kunnen ‘verkrijgen’ van crimineel geld. Door dit werk kunnen jongeren op een eerlijke manier geld verdienen, werkgeversvaardigheden leren en zicht oriënteren op de arbeidsmarkt. De jongere kan een voorbeeld worden voor anderen jongeren in de wijk, wanneer zij zien dat ‘regulier’ werken loont.

Versterking PGA (Aanpak risicojeugd Veiligheidshuis) **(I)**

We zorgen voor een versterking van de aanpak van jongeren die dreigen af te glijden richting ondermijnende criminaliteit.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem veiliger door minder misdaad en overlast	**13.236**	**3.998**	**0**	**518**
Wijkveiligheid: veilige en leefbare wijken	799	345	0	0
Zorg en veiligheid: minder overlast, meer zorg	1.990	775	0	0
Ondermijnende criminaliteit: we weren criminelen	10.447	2.878	0	518
Digitale criminaliteit: door bewustwording minder slachtoffers	0	0	0	0
Openbare orde en sociale onrust: een veilige openbare ruimte voor iedereen	0	0	0	0
Preventieve jeugdaanpak	0	0	0	0
Overig	**16.197**	**1.444**	**78**	**54**
Totaal	**29.433**	**5.442**	**78**	**572**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	22.864	22.205	26.939	29.433	27.886	25.757	24.630
Baten	5.142	2.289	5.890	5.442	4.409	2.282	2.282
Saldo lasten en baten	***-17.722***	***-19.916***	***-21.049***	***-23.991***	***-23.477***	***-23.475***	***-22.348***
Toevoegingen aan reserves	805	73	78	78	78	78	78
Onttrekkingen aan reserves	1.086	397	1.136	572	400	404	50
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***281***	***324***	***1.058***	***494***	***322***	***326***	***-28***
Gerealiseerd resultaat	**-17.441**	**-19.592**	**-19.990**	**-23.497**	**-23.155**	**-23.148**	**-22.376**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 29,4 miljoen. Dit is als volgt opgebouwd:

- uitgaven van € 16,2 miljoen voor VGGM brandbestrijding en rampenbestrijding;
- uitgaven van € 4,9 miljoen voor openbare orde en Veiligheid en cameratoezicht;
- uitgaven van € 3,0 miljoen voor de uitvoering van Preventie met Gezag;
- uitgaven van € 2,0 miljoen voor het Veiligheidshuis;
- uitgaven van € 1,6 miljoen voor overige projecten binnen veiligheid (zoals de aanpak van radicalisering, ondermijning en seksuele intimidatie);
- uitgaven van € 1,7 miljoen voor Handhaving Openbare orde en veiligheid en vergunningverlening.

De totale lasten stijgen per saldo ten opzichte van 2023 met € 2,5 miljoen.
Deze stijging wordt enerzijds veroorzaakt door een stijging van de middelen voor VGGM als gevolg van indexatie en het programma Beter Bedrijfsvoeren (€ 2,2 miljoen), incidentele middelen in 2024 voor een online bewustwordingsaanpak voor jongeren (€ 0,2 miljoen), indexatie en aanvullende formatie voor aanpak ondermijnende criminaliteit (€ 0,2 miljoen) en het onderbrengen van de OZO-coördinatoren bij veiligheid (€ 0,5 miljoen). Daarnaast worden in 2024 incidenteel extra middelen toegevoegd voor de aanvangsfase van de verhuurdersvergunningen (€ 0.6 miljoen).

Daar staat tegenover dat er in 2024 minder rijksmiddelen ontvangen worden voor onder andere Veiligheid In en Om School en voor het experiment gesloten koffieshopketen (totaal € 0,8 miljoen). En binnen het veiligheidshuis zijn minder middelen beschikbaar (€ 0,4 miljoen) dan in 2023 (vanwege een incidentele budgetoverheveling).
In 2025 dalen de middelen met € 1,5 miljoen ten opzichte van 2024. Dit vanwege de afloop van een aantal incidentele (Rijks)regelingen (in totaal € 1,6 miljoen), het wegvallen de middelen voor VGGM Beter Bedrijfsvoeren (€ 0,2 miljoen) en het wegvallen van de middelen voor een online bewustwordingsaanpak voor jongeren (€ 0,2 miljoen). Er staat vanaf 2025 een budget van € 0,5 miljoen begroot voor de inzet op handhaving (voor de jaren ervoor is dit budget terug te vinden binnen de wijkbegrotingen).
In 2026 dalen de middelen met € 2,1 miljoen wegens het wegvallen van de incidentele Rijksmiddelen voor preventie met gezag. In 2027 is ook de cofinanciering voor preventie met gezag niet meer opgenomen in de begroting.

Baten
Totaal is er voor het jaar 2024 een bedrag van € 5,4 miljoen aan baten begroot. Dit is opgebouwd uit:
- verhuur brandweerkazerne voor een bedrag van € 1,4 miljoen;
- opbrengst leges en vergunningen voor een bedrag van € 0,3 miljoen;
- opbrengst handhaving Openbare orde en veiligheid van € 0,1 miljoen;
- opbrengst deelnemende gemeenten Veiligheidshuis voor totaal een bijdrage van € 0,8 miljoen;
- subsidie van € 2,1 miljoen vanuit het Rijk voor de aanpak Preventie met Gezag;
- subsidie van € 0,6 miljoen vanuit het Rijk voor de lokale integrale aanpak van radicalisering, extremisme en terrorisme.

De totale baten dalen ten opzichte van 2023 met € 0,5 miljoen met name als gevolg van het minder ontvangen van incidentele rijksmiddelen (onder andere voor VIOS en Radicalisering). In 2025 dalen de baten om dezelfde reden met € 1,0 miljoen ten opzichte van 2024 (Radicalisering en Rio & Ipta middelen). En in 2026 dalen de baten met € 2,1 miljoen ten opzichte van 2025 vanwege het wegvallen van de incidentele middelen voor Preventie met Gezag.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt voor een totaal van € 78.000 toegevoegd aan de reserve voor de dekking van onderhoudskosten aan het vastgoed (brandweerkazerne).

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor een totaal van € 0,6 miljoen onttrokken aan reserves:
- € 350.000 aan de bestemmingsreserve jeugdfonds voor de cofinanciering ten behoeve van de uitvoering van het plan van aanpak Preventie met gezag;
- € 168.000 aan de bestemmingsreserve beschermd en weerbaar om uitvoering te geven aan de motie Online bewustwordingsaanpak voor jongeren (21M105);
- € 54.000 uit de bestemmingsreserve in verband met onderhoud aan het vastgoed (brandweerkazerne).

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Politie;
- Brandweer;
- Openbaar Ministerie;
- Veiligheidshuis regio Arnhem;
- Veilig Thuis.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Kadernota veiligheid 2018-2022;
- Meerjarenbeleidsplan politie 2019-2022;
- Uitvoeringsplan aanpak radicalisering Arnhem 2019;
- Een evaluatie van de Arnhemse radicaliseringsaanpak;
- APV wijziging bevoegdheid inzet mobiel cameratoezicht;
- Experiment gesloten coffeeshopketen;
- Regionaal beleidsplan Rampenbestrijding en Crisisbeheersing 2020-2023.

Bereikbaarheid

Een goede bereikbaarheid is en blijft belangrijk. Voor inwoners én voor bezoekers en voor alle vormen van vervoer: te voet, met de (deel)fiets, het openbaar vervoer, of met de (deel)auto. We zien echter ook dat mobiliteit tot leefbaarheidsproblemen leidt. We zetten dan ook vol in op duurzame mobiliteit om onze stad goed bereikbaar, maar ook leefbaar te maken.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Een duurzaam bereikbare stad (A)

Het is onze ambitie om een duurzaam bereikbare stad te worden. We willen dus niet alleen voor alle doelgroepen goed bereikbaar zijn, we willen ook de verkeersoverlast zoveel mogelijk tegengaan en voor een zo schoon en veilig mogelijk leefklimaat zorgen.

Bewerkstelligen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto (D)

Arnhem kent een goede bereikbaarheid. De auto speelt hierin een grote rol. Deze afhankelijkheid van de auto kent echter leefbaarheids- en bereikbaarheidsnadelen en is niet houdbaar bij verdere groei van de stad. Om de afhankelijkheid van de auto te verkleinen zetten we in op een mobiliteitstransitie, waarbij eerst de voetganger komt, dan de fietser en vervolgens het OV en tot slot de auto.

We voeren het mobiliteitsbeleid uit (I)

In 2024 beginnen we met het tot uitvoer brengen van ons nieuwe beleid. Dat zal gebeuren conform de uitvoeringsagenda die bij het duurzaam mobiliteitsplan wordt gevoegd. Dit kan leiden tot herprioritering en wijziging van de bestaande inpassingen.

Groter aandeel fiets en voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We willen meer mensen de fiets laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. De reistijden moeten concurrerend met de reistijden per auto worden en de routes moeten aantrekkelijk zijn. Door meer mensen met de fiets te laten reizen wordt de leefbaarheid in de stad beter maar blijft de stad ook bereikbaar voor mensen die wel met de auto moeten of willen komen.

We verbeteren/ breiden het stedelijk fietspadennetwerk uit, waaronder regionale snelfietsroutes (I)

In 2024 gaan we diverse fietsprojecten uitvoeren, waaronder:

- Snelfietsroute Arnhem - Wageningen;
- Hommelseweg als onderdeel van de snelfietsroute Arnhem Noord - Alteveer;
- Snelfietsroute Schuytgraaf fase 1 (Grote Griet - Gelderse Rooslaan tot Drielsedijk);
- Verbeterplan RijnWaalpad.

Ook gaan we diverse projecten (verder) voorbereiden, zoals de snelfietsroute Arnhem - Huissen, snelfietsroute Om de Noord en het VeluweWaal pad.

We stellen een actieplan aanpak voetgangersknelpunten op (I)

We stellen een actieplan op hoe we de grootste voetgangersknelpunten in ons netwerk kunnen aanpakken.

We realiseren maatregelen uit het fietsparkeerplan (I)

In 2024 werken we verder aan de kortetermijnmaatregelen uit het fietsparkeerplan en zetten we de langetermijnmaatregelen in gang.

We verkennen mogelijkheden van nieuwe fietsbruggen over de Rijn (I)

We zetten het onderzoek naar nieuwe fietsbruggen verder door. We doen nadere verkenningen naar de mogelijke oplossingen en de kosten en effecten (bijvoorbeeld verwacht aantal gebruikers) van die oplossingen. Regionale samenwerking is daarbij belangrijk, ook om de kans op subsidie te vergroten. Ook kijken we hierbij nadrukkelijk naar de ruimtelijke ontwikkelingen in de stad en de regio.

Meer openbaar vervoer om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We willen meer mensen de bus laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. De reistijden zijn betrouwbaar en concurrerend met de reistijden met de auto. Door meer mensen met het openbaar vervoer te laten reizen wordt de leefbaarheid in de stad beter maar blijft de stad ook bereikbaar voor mensen die wel met de auto moeten of willen komen.

We voeren concrete hoogwaardig openbaar vervoer projecten uit (I)

Ook in 2024 blijven we doorgaan met het voorbereiden en uitvoeren van HOV-projecten, waaronder Willemsplein, Westervoortsedijk en kruising Batavierenweg-Eldenseweg.

Beter openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland (D)

Het openbaar vervoer in de stad en in (en naar) de regio moet worden verbeterd. Ook willen we het reizen per openbaar vervoer richting de Randstad en internationale bestemmingen aantrekkelijker maken.

We lobbyen met betrekking tot het spoordossier en het lokale en regionale openbaar vervoer (I)

We werken dit jaar aan de volgende zaken:

- MIRT verkenning Spoorknoop Arnhem Oost;
- Uitplaatsing spooremplacement ten behoeve van woningbouw;
- Goederenroutering (onderzoek nut en noodzaak);
- Een integrale gebiedsontwikkeling A12-corridor Utrecht-Arnhem-Duitse grens.

Daarnaast blijven we lobbyen voor een betere ICE verbinding.

Makkelijker maken van bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties met behulp van parkeerbeleid en daarbij minder auto-afhankelijkheid en overlast van geparkeerde auto's (D)

We willen binnen de stad, bij voorkeur op en rond OV-knooppunten zoveel mogelijk woningen bouwen, met daarbij zo min mogelijk parkeerplaatsen en dus lagere parkeernormen. Om overlast in de omliggende gebieden te voorkomen willen we het gebied met parkeerregulering uitbreiden.

We ontwikkelen stedelijk parkeerbeleid (I)

We ontwikkelen stedelijk parkeerbeleid. Onderdelen van dat stedelijk parkeerbeleid zijn:

- parkeernorm nul in en rond de binnenstad of dicht bij OV-knooppunten;
- lagere parkeernormen voor de hele stad;
- uitbreiding van het gereguleerd gebied.

Zodra dit parkeerbeleid gereed is kunnen vervolginspanningen worden uitgevoerd. Kaders voor de wijze waarop dit kan worden uitgevoerd worden immers bepaald in het parkeerbeleid. Het gaat om de volgende inspanningen:

- parkeerverwijssysteem;
- vaststellen nieuwe parkeernormen;
- uitbreiding van het gereguleerd gebied.

We passen de parkeertarieven aan (I)

In het stedelijk parkeerbeleid bekijken we of verdere aanpassing van de parkeertarieven wenselijk is.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aandeel fiets in modal spit	**21**	**25**	**25**		
Eenheid:	Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers				
Bron:	Odin (Onderweg in Nederland, CBS)				

Aandeel openbaar vervoer in modal split	**7**	**5**	**3**		
Eenheid:	Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers				
Bron:	Odin (Onderweg in Nederland, CBS)				

Tegengaan verkeersoverlast (A)

Mobiliteit en met name automobiliteit kent ook nadelen. Zo leidt mobiliteit tot geluidsoverlast en kunnen snelheidsverschillen tot verkeersonveilige situaties leiden. We werken aan een duurzame mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto.

Meer ruimte voor de voetganger, de fietser en het OV (D)

De ruimte in de stad is schaars. We gaan op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt.

We stellen een verkeersstructuurplan op (I)

Op basis van het mobiliteitsbeleid stellen we een verkeersstructuurplan op. Hierin leggen wij vast hoe de keuzen uit het mobiliteitsbeleid zich vertalen op ons wegennet. Hoe ziet ons hoofd loop- en fietsnetwerk eruit, welke wegen krijgen een andere functie en/of kunnen anders worden ingericht (zoals lagere snelheid, minder rijstroken, fietsstraten)?

Zodra dit verkeersstructuurplan gereed is kunnen vervolginspanningen worden uitgevoerd. Het gaat om de volgende inspanningen:

- afschalen van de auto-infrastructuur;
- maximumsnelheden verlagen;
- verdere aanpassing loop- en fietsnetwerk.

We passen de wegenstructuur aan **(I)**

In 2024 gaan we verder met het (voorbereiden van) het aanpassen van de wegenstructuur. Het gaat daarbij om zowel het verlagen van de maximumsnelheid (van 70 km/u naar 50 km/u, of van 50 km/u naar 30 km/u) als om het verminderen van het aantal rijstroken voor de auto (en dus meer ruimte voor groen, voetgangers, fietsers uit het openbaar vervoer te creëren). Dit doen we in lijn met het duurzaam mobiliteitsplan, maar ook met de quickwin kansen die er geïdentificeerd zijn.

Minder ruimte voor de auto in en rond de binnenstad **(D)**

In de hele stad is de ruimte schaars, maar dat geldt zeker voor de binnenstad. De auto neemt relatief veel ruimte in de binnenstad in. Zowel door de wegen waarover de auto's rijden als door de ruimte die nodig is om deze auto's te parkeren. We willen de ruimte die de auto in de binnenstad inneemt beperken.

We verminderen het aantal straatparkeerplaatsen **(I)**

Het verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen in de binnenstad dient gestructureerd vanuit parkeerbeleid te gebeuren. Zodra het parkeerbeleid is vastgesteld, gaan we hiermee aan de slag.

We richten de Rijnkade in als wandel- en fietspromenade **(I)**

We kijken welke aanvullende maatregelen er nodig zijn nadat het waterschap een nieuwe Rijnkade heeft opgeleverd.

Een betere verkeersveiligheid **(D)**

De verkeersveiligheid op de weg en in het openbaar vervoer moet omhoog. We gaan voor 'nul' verkeersslachtoffers, onder andere door het aanpakken van plekken waar veel ongelukken gebeuren.

We pakken verkeersonveilige locaties aan **(I)**

We bekijken wederom de top-10 meest verkeersonveilige punten op het Arnhemse wegennet. Deze locaties worden geanalyseerd en er worden verbetervoorstellen gedaan om de locaties veiliger te maken. Indien technisch en financieel haalbaar worden deze locaties aangepast. Er wordt hierbij zowel naar de objectief verkeersonveilige locaties als de subjectief verkeersonveilige locaties gekeken. Daarnaast gaan we de schoolomgevingen veiliger maken en leveren we een bijdrage aan de verkeerseducatie.

We leggen schoolzones aan **(I)**

Ook in 2024 blijven we schoolzones aanleggen. Dat doen we in ieder geval bij de volgende scholen:

- Margarethaschool;
- Panoramaschool;
- Pastoor v. Arsschool en Monchyschool);
- Pieter Breughelschool en SO Brouwerij.

Daarnaast gaan we gesprekken aan met andere scholen om nog meer nieuwe schoolzones te kunnen aanleggen.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal verkeersongevallen	**1120,10**	**811,30**	**893,30**		
Eenheid:	Aantal verkeersongevallen in de gemeente Arnhem				
Bron:	Bestand geregistreerde ongevallen in Nederland				

Aantal aangepakte knelpunten	2	1	4	2	
Eenheid:	Aantal knelpunten uit de top verkeersonveilige locaties dat wordt aangepast				
Bron:	Gemeente Arnhem				

Beter en schoner taxivervoer **(D)**

De taxiverordening wordt niet ingevoerd. We blijven wel in overleg met de taxibranche om het taxivervoer beter en schoner te krijgen.

We stellen samen met de taxibranche maatregelen op om het taxivervoer beter en schoner te krijgen **(I)**

We gaan wel in overleg met de taxibranche om het taxivervoer beter en schoner te krijgen. Eventuele verbetervoorstellen proberen we gezamenlijk in te voeren.

Schonere lucht in de stad **(A)**

Mobiliteit en met name automobiliteit heeft als nadeel dat het tot luchtvervuiling leidt. We willen een schonere lucht in de stad door het verkeer in de stad schoner te maken en er het verkeer zoveel mogelijk te beperken.

Minder doorgaand verkeer door de stad **(D)**

Er rijdt relatief veel doorgaand verkeer in de stad (verkeer dat geen herkomst of bestemming in Arnhem heeft, maar alleen maar door de stad rijdt, omdat dit de kortste en/of snelste route is). Deze voertuigen leiden tot overlast en horen hier niet te rijden. Doel is om dat verkeer zoveel mogelijk te beperken en idealiter helemaal niet meer te hebben in de stad.

We stellen een plan op om doorgaand verkeer te weren **(I)**

Nadat we breed mobiliteitsbeleid hebben opgesteld stellen we een plan op om het (onnodig) doorgaand autoverkeer uit Arnhem te weren. We kijken daarbij naar een breed palet van maatregelen, van verkeersmanagement tot infrastructurele maatregelen.

Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs **(D)**

Een goede aansluiting van de verschillende vormen van mobiliteit (auto, trein, bus en (deel)fiets) op elkaar wordt steeds belangrijker. Hubs spelen bij deze overgang een belangrijke rol. Op deze manier kan een volwaardig en duurzaam alternatief voor de (privé)auto worden geboden. Een (mobiliteits)hub kan het beste worden gedefinieerd als een fysieke plek waar verschillende vormen van vervoer en vervoersaanbod samenkomen.

We stellen een visie op Arnhemse hubs op **(I)**

We stellen, in samenhang met het brede mobiliteitsbeleid, een visie op de Arnhemse hubs op.

We voeren de visie Arnhemse hubs uit **(I)**

Als uitwerking op onze visie op hubs willen we enkele locaties gaan uitwerken. Er zijn namelijk al enkele locaties in beeld of al in gang gezet:

- Rozet (is al grotendeels uitgewerkt);
- Kronenburg (is al grotendeels uitgewerkt);
- GelreDome;
- Station Zuid;
- IPKW.

Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad **(D)**

De stad en vooral de binnenstad moet slimmer, veiliger, stiller en schoner worden om verkeersinfarcten, slechte luchtkwaliteit, uitstoot van stikstof, geluidsoverlast en onveilige situaties te voorkomen. Klimaatverandering, economische groei, maar ook woningbouw zorgen er voor dat de goederenstromen en services onder druk staan.
Klanten stellen steeds hogere eisen aan bezorgsnelheid, tijdstip, locatie en duurzaamheid. Hierdoor is de noodzaak voor verminderen, veranderen en verschonen van stadsdistributie hoog. Minder (lege) kilometers en meer schone kilometers betekent minder verkeersbewegingen, minder fijn stof en CO2-uitstoot en minder geluidsoverlast.

We handhaven de milieuzone en waar mogelijk passen we strengere normering en uitbreiding toe **(I)**

In 2022 is de laatste normering strenger geworden: vrachtwagens met emissieklasse 6 en hoger worden alleen toegelaten. In 2023 is de milieuzone in een beheerfase gekomen. We bereiden ons voor op een mogelijk volgende verzwaring in 2025: emissieklasse 5 voor personenwagens. In de tussentijd wordt gewerkt aan het voorbereiden van de zero emissie zone die in 2026 van kracht wordt. De milieuzone en de zero emissiezone moeten op elkaar afgestemd worden.

We stimuleren en faciliteren duurzame stadsdistributie, met name in de binnenstad **(I)**

De gemeente gaat met ondernemers én binnenstadsbewoners in overleg op welke manier de zero-emissiezone het best kan worden ingevoerd. Het gaat om het vinden van de juiste balans tussen adequate bevoorrading en een leefbare stad. De beschikbaarheid en betaalbaarheid van voertuigen en alternatieven zoals overstappen op gedeeld vervoer en levering via stadshubs is een essentieel onderdeel van gesprek. In het verkeersbesluit (naar verwachting eind 2024) wordt een afweging gemaakt tussen verkeersbelangen (effectstudie: luchtkwaliteit, uitstoot, geluidemissie en verkeerseffecten zoals omrijdeffecten en modal-shift) en nadelige gevolgen voor getroffenen.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Een duurzaam bereikbare stad	**3.283**	**0**	**694**	**2.118**
Bewerkstellingen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto.	937	0	694	2.118
Groter aandeel fiets en voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken	988	0		
Meer openbaar vervoer om de stad om de stad duurzaam bereikbaar te maken	421	0		
Beter openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland	421	0		
Makkelijker maken van bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties met behulp van parkeerbeleid en daarbij minder auto-afhankelijkheid en overlast van geparkeerde auto's	514	0		
Tegengaan verkeersoverlast	**547**	**0**	**0**	**0**
Meer ruimte voor de voetganger, fietser het OV	219	0	0	0
Minder ruimte voor de auto in en rond de binnenstad	109	0	0	0
Een betere verkeersveiligheid	164	0	0	0
Beter en schoner taxivervoer	55	0	0	0
Schonere lucht in de stad	**1.641**	**0**	**0**	**0**
Minder doorgaand verkeer door de stad	657	0	0	0
Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs	821	0	0	0
Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad	164	0	0	0
Infrastructuur is op orde	**27.609**	**9.488**	**10.801**	**10.299**
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**33.080**	**9.488**	**11.494**	**12.416**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	21.574	29.718	31.485	33.080	30.692	31.401	31.756
Baten	7.263	9.529	9.532	9.488	9.442	9.396	9.351
Saldo lasten en baten	***-14.311***	***-20.189***	***-21.953***	***-23.592***	***-21.250***	***-22.005***	***-22.405***
Toevoegingen aan reserves	8.936	13.742	15.162	11.494	11.569	11.392	11.271
Onttrekkingen aan reserves	8.121	14.848	15.777	12.416	11.137	10.889	10.798
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-816***	***1.106***	***615***	***922***	***-432***	***-503***	***-473***
Gerealiseerd resultaat	**-15.127**	**-19.083**	**-21.338**	**-22.670**	**-21.683**	**-22.507**	**-22.878**

Toelichting

Lasten

De begrote lasten bedragen in 2024 € 33,1 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:

- beheer wegen, € 18,5 miljoen;
- parkeren, € 9,1 miljoen;
- mobiliteit en openbaar vervoer, € 5,5 miljoen.

De totale lasten zijn in 2024 € 1,7 miljoen hoger dan in 2023:
- prijs- en areaalontwikkelingen (inclusief energiecompensatie): € 2.6 miljoen;
- ontwikkeling kapitaallasten, € 1,4 miljoen;
- extra middelen beheer transferhal Arnhem Centraal, € 0,3 miljoen;
- extra middelen bewaking parkeergarages, € 0,1 miljoen;
- overigen, waaronder eenmalige budgetontwikkelingen 2023 (o.a. verlagen maximumsnelheid, verminderen aantal rijbanen, fiets- en wandelpromenade), € - 2,7 miljoen;

Baten
De baten in 2024 zijn in totaal begroot op € 9,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Parkeren (met name opbrengsten parkeerexploitatie), € 8,1 miljoen;
- Beheer wegen (met name provinciale bijdragen aan beheer trolleynetwerk), € 1,4 miljoen.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoeging aan de reserves in 2024 is begroot op € 11,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Bereikbaarheidsfonds € 10,7 miljoen;
- BR Vastgoed € 0,7 miljoen.

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves in 2024 is begroot op € 12,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Bereikbaarheid € 9,7 miljoen;
- BR Buitengewoon beter € 1,3 miljoen;
- BR Vastgoed € 1,1 miljoen;
- BR Groot onderhoud openbare ruimte € 0,3 miljoen.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Provincie Gelderland;
- Rijkswaterstaat;
- Regio Arnhem-Nijmegen;
- Wijkplatforms en wijkteams;
- Gecontracteerde partijen.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Accentnota Fiets, fietsambitie Arnhem 2019-2024 (januari 2020);
- Toekomstbeeld stedelijk OV Arnhem en Nijmegen;
- De Arnhemse Binnenstad 2015;
- Visie "Ruimte voor beleving in de Arnhemse binnenstad";
- Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV)-Actieplan.

Economie

Om de brede welvaart in Arnhem te versterken is het van belang dat er voor Arnhemmers waardevolle banen zijn op de arbeidsmarkt, ondernemers zich op een duurzame toekomst kunnen richten en dat kennis, innovatie en creativiteit de ruimte krijgt om zich te ontwikkelen. We werken daarom aan een sterke en duurzame economie die bijdraagt aan het waarborgen van de bestaanszekerheid van onze bewoners en die bedrijven en (jong) talent kansen biedt voor de toekomst. Samenwerking en verbindingen tussen ondernemers, onderwijs en overheid zijn daarin van groot belang om bijvoorbeeld vooruitstrevende energy concepten of circulaire ketens succesvol in de praktijk te kunnen brengen.

In de afgelopen jaren is samen met de stad gewerkt aan de economische agenda van de stad die ieder jaar wordt voorzien van een nieuwe uitvoeringsagenda. Hierin zijn ambities en uitdagingen van ondernemend Arnhem (onder andere ondernemers, werkgevers, kennisinstellingen) om een aantrekkelijke stad te zijn samengebracht en wordt gezamenlijk aan de uitvoering gewerkt. Met een sterke gerichtheid op samenwerking en innovatie ten dienste van maatschappelijke opgaven als energietransitie, circulaire economie en duurzame mobiliteit. Andere belangrijke thema's uit deze agenda zijn de aanpak van de krapte op de arbeidsmarkt en een goede inpassing en verduurzaming van werklocaties in onze stad en regio.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Vol energie zetten wij in op een duurzame, creatieve en levendige economie voor het welzijn en de welvaart van de Arnhemmers (A)

Onze ambitie is om de komende jaren de economie van Arnhem en de regio verder te verduurzamen, de creativiteit en innovatie te vergroten en de brede welvaart van Arnhem te versterken, waarbij de groei van de werkgelegenheid in balans is met de ontwikkeling van de stad. We willen koploper zijn in de energietransitie, zowel vanuit duurzaamheids- als vanuit economisch perspectief. Daarbij willen we dat Arnhem een stad is met sterke clusters, een goed functionerende arbeidsmarkt en een krachtig ondernemersklimaat. We zijn een aantrekkelijke stad en omgeving om te verblijven en te recreëren. En we willen dat Arnhem een sterk en dynamisch economisch netwerk heeft, met sector- en bedrijfsoverstijgende verbindingen. Want de kracht van een sterke economie zit in de cross-overs tussen sectoren en ondernemers, de samenwerking met de betrokken partijen in de stad en het stimuleren van nieuwe initiatieven en projecten.
Ondersteunend aan deze ambitie starten we eind 2023 met het uitvoeren van een ondernemersenquête waarin we in beeld brengen welke vraagstukken leven bij ondernemers, hoe men ondernemersdienstverlening ervaart en hoe vestigingsklimaat van Arnhem wordt beoordeeld. In 2024 worden de resultaten daarvan onder andere omgezet in indicatoren die jaarlijks worden geactualiseerd.

Dé Europese Energy hotspot worden (D)

Voor Arnhem vormen de maatschappelijke opgaven op het gebied van duurzaamheid en energietransitie, niet alleen uitdagingen, maar ook economische kansen. Dat komt door de kennis en kunde die vanouds hier zit bij organisaties als KEMA, Tennet, DNV en Alliander. Maar ook door de gespecialiseerde lectoraten en opleidingen bij de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) en het MBO, door de ondersteuning vanuit Connectr. En niet in het minst ook door de vele innovatieve ondernemers die al in de regio zijn gevestigd. Hotspot Energy is vanuit Arnhem opgezet om die kansen voor de stad te verzilveren.
Onze ambitie is dat het regionale energie ecosysteem stevig groeit en binnen Europa bekend staat als 'Hotspot Energy', ideaal voor het versneld ontwikkelen en toepassen van energie-innovaties.

We bouwen aan innovatieve campussen (I)

In 2024 bouwen we verder aan onze innovatieve campussen.

- Bij kenniscampus regio Arnhem gaan we verder met het uitvoeren van het ambitiedocument Kenniscampus regio Arnhem en de daarbij horende acties zoals opgenomen in de samenwerkingsovereenkomst met de onderwijsinstellingen en de gemeente Rheden.
- Ook met IPKW werken we samen aan het verwezenlijken van de ambities die zijn opgenomen in het ambitiedocument IPKW.
- Arnhems Buiten richt zich op het verbeteren van het park en het verduurzamen en verhuurbaar maken van hun vastgoed. Op aanvraag ondersteunen we hen daarbij.

We werken aan het stimuleren, toepassen en zichtbaar maken van energie innovaties (I)

In 2024 richten we ons op het meer toepassen en zichtbaar maken van energie-innovaties. We werken samen met onze partners in de stad zoals Connectr voor de toepassing en de stichting Citymarketing en de creatieve sector voor het zichtbaar maken. Ook door middel van de Arnhem Energy Week kunnen we laten zien wat we als stad en regio aan energie-innovaties hebben.

We versterken onderlinge samenwerking en relaties in het energiecluster (I)

We hebben de Strategische Roadmap Arnhem Energy Hotspot 2025 met onze partners uit het energiecluster opgesteld. Hierin staan de acties die we in energieke coalities uit het cluster gaan uitvoeren om onze ambities te bereiken. We starten in 2024 met de uitvoering van de hierin opgenomen acties om het cluster te versterken.

We versterken de samenwerking van het energie- en creatieve cluster (I)

In Arnhem hebben we twee Nederlandse topsectoren in onze stad, namelijk de energie- en creatieve sector. De samenwerking tussen deze twee sectoren maakt ons nog sterker en onderscheidender. Dit komt echter niet vanzelf tot stand. Daarom hebben we een agenda om deze samenwerking tot stand te brengen en te laten groeien. We gaan aan de slag om de acties uit deze agenda uit te voeren.

We werken aan een betere (inter)nationale positionering van Arnhem als Hotspot Energie (I)

Samen met onze partners blijven we Arnhem als Europese Hotspot Energy profileren. Hierbij hoort het in de (inter)nationale media krijgen van initiatieven uit onze stad en regio op het gebied. Ook organiseren we de Arnhem Energy Week. Voor onze internationale activiteiten sluiten we aan bij OostNL. Ook kijken we samen met hen naar welke (inter)nationale bedrijven ons ecosysteem verder kunnen versterken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Banen in de EMT sector	**7,90**	**8**	**8,80**		

Eenheid: Het aantal banen in de sector EMT, als aandeel van de totale werkgelegenheid.

Bron: PWE

Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen (D)

Arnhem heeft alle ingrediënten om de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland te zijn. Daarvoor zetten we in op het versterken en etaleren van wat Arnhem uniek en mooi maakt, voor zowel onze inwoners en ondernemers als voor bezoekers. Groen, creatief en vrij zijn daarvoor de kernwaarden. De creatieve ontwerpkracht van Arnhem heeft daarin een belangrijke rol. Dat heeft een positief effect op werkgelegenheid en bedrijvigheid in de creatieve en culturele sector, maar ook in horeca en detailhandel.

We werken aan de transformatie van de binnenstad (I)

De binnenstad is belangrijk voor de hele stad. Het is het kloppend hart van de stad en verbindt.
Doordat er meerdere actuele maatschappelijke opgaven zijn op het gebied van werken, wonen, verblijven, verduurzamen, die zowel actuele kansen bieden als uitdagingen vormen, is er sprake van een brede transformatie van de binnenstad. Deze transformatie, en de daarmee gepaard gaande verschuiving in functioneel programma (bijvoorbeeld een compacter winkelhart, meer groen en meer ruimte voor ontmoeten en spelen), vraagt de komende jaren om keuzes, afwegingen en prioritering in de wijze waarop we met elkaar de binnenstad programmeren en profileren en hoe we daar met de stakeholders in de stad actief op sturen.
We nemen een actieve en richtinggevende rol om de transformatie van de binnenstad op integrale wijze te realiseren. We hebben hierbij vijf doelen, te weten:

- meer structuur en hoofdlijnen die richting geven aan de toekomstbestendige ontwikkeling van de binnenstad;
- versterken van de positie van binnenstad als grootste werklocatie;
- realiseren van een aantrekkelijke, aangename, groene en duurzame openbare ruimte;
- het onderscheidend vermogen versterken (Arnhem op de kaart);
- sterker verbinden van de binnenstad met haar omgeving.

Hiervoor werken we aan het opstellen en uitvoeren van het ontwikkelperspectief en een visie openbare ruimte. Daarnaast wordt er gericht gewerkt aan gebiedsontwikkelingen en projecten zoals Koningsplein en Gele Rijdersplein. Met de transitiemanager binnenstad wordt bekeken welke transformatiekansen er zijn en hoe de te stimuleren of ondersteunen. Daarin werken we samen met Platform Binnenstad Arnhem (PBA), als onderdeel van de bestaande en goedlopende samenwerking om de binnenstad te versterken.
Voor het Korenkwartier wordt samen met de ondernemers ingezet op een meer gastvrij horecagebied waar de dagfunctie verder versterkt wordt door bijvoorbeeld een nieuwe terrassenverdeling.
In de compactere binnenstad is ruimte voor functies die verblijfskwaliteit versterken en die Arnhems erfgoed beter beleefbaar maken. Daarom wordt er via een prijsvraag gezocht naar het beste idee / de beste invulling voor de diverse Historische Kelders.
Bij het Sterker verbinden van de binnenstad met haar omgeving wordt verder aandacht gegeven aan het zogenaamde Kwartierenplan waar samen met PBA de identiteit en onderscheidende vermogen van de verschillende delen in de binnenstad uitgedragen worden. Hierbij zijn het Modekwartier en het Spijkerkwartier (met als onderdeel de Steenstraat) ook twee belangrijke kwartieren die een schakel vormen met en naar de binnenstad.
Tot slot, zetten we in op kennisdeling en ontwikkeling via landelijke platformen en houden we in beeld welke kansen er bij provincie of Rijk er zijn voor investeringsregelingen of subsidiefondsen.

We realiseren een aanbod van duurzame en toegankelijke evenementen **(I)**

Evenementen in Arnhem moeten zo divers, inclusief, laagdrempelig en duurzaam mogelijk zijn. Daarvoor worden evenementenlocaties duurzaam gemaakt, worden organisatoren van evenementen gestimuleerd en uiteindelijk verplicht te verduurzamen en worden locatieprofielen opgesteld om duidelijkheid te geven aan organisatoren en bewoners.
Na de drukbezochte bijeenkomst in 2023 over de toegankelijkheid van festivals voor mensen met een beperking, gaan we in 2024 aan de slag met een kennisbank en een aantal workshops en bijeenkomsten voor organisatoren.
Met een kader voor topsportevenementenbeleid maken we keuzes: onze topsportevenementen passen bij Arnhem en sluiten aan bij de sportinfrastructuur of cultuur van onze stad. Met topsportevenementen zorgen we voor maatschappelijke en economische impact. Topsportevenementen moeten andere beleidsdoelstellingen helpen versnellen. In 2024 zorgen we voor een divers programma rond het Olympisch Festival en het EK Beachvolleybal.
In 2024 evalueren we de eerste editie van de centrale licht- of vuurwerkshow die tijdens de jaarwisseling van 2023/2024 heeft plaatsgevonden als alternatief voor het zelf afsteken van vuurwerk.

We werken aan een vitale en duurzame recreatieve sector **(I)**

Arnhem heeft veel te bieden op het gebied van toerisme en recreatie: een groene levendige stad, met een bijzondere geschiedenis, Arnhemse iconen. We brengen de toeristische vraag en het aanbod op een toekomstbestendige en duurzame wijze bij elkaar, met een optimale balans tussen leefbaarheid, leefkwaliteit van mens en dier en bezoekersaantallen. Dat doen we door samen met onze uitvoeringspartners Platform Binnenstad Arnhem, Citymarketing Arnhem en Visit Arnhem Nijmegen op drie niveaus te werken: de binnenstad, Bestemming Arnhem en Arnhem in de regio (Groene Metropoolregio, Veluwezoom, Veluwe en Airborne Region). Om recreërende bewoners en bezoekers beter te spreiden werken we aan betere toegankelijkheid van de Veluwe vanuit Arnhem-Noord en gaan we meer aandacht besteden aan plekken en activiteiten in Arnhem-Zuid. Dat doen we onder meer door het uitbreiden van Wandelnetwerk Zuid en door aan te haken bij de verhaallijn over de Romeinen (waaronder Limes) vanuit de Groene Metropoolregio.
In 2024 herdenken we 80 jaar Slag om Arnhem en besteden daar in de stad en in de regio extra aandacht aan. Voor de herdenkingen vanaf 2025 werken we in 2024 een voorstel uit, waarin we samen met partners in de stad en regio komen tot een toekomstbestendige invulling. De focus voor de toekomst ligt op wat willen wij meegeven aan de toekomstige generaties en op welke manier. Dit doen we met respect, samen, op een duurzame manier en we behouden en versterken wat hiervoor belangrijk is.

We positioneren Arnhem met gerichte citymarketing **(I)**

We positioneren Arnhem als een creatieve energiestad en een stad van duurzame mode. We stimuleren en faciliteren festivals en evenementen die passen bij het DNA van de stad: groen, creatief en vrij. Festivals als Innovate, Fashion + Design Festival (FDFA), State of Fashion, Bridge to Liberation, Sonsbeektentoonstelling, Arnhem Energy Week en de nog te ontwikkelen Dutch Green Week zijn daar voorbeelden van. Door energie-innovaties zichtbaar te maken in de binnenstad, zetten we het profiel van Arnhem sterker neer. In Bestemming Arnhem etaleren we Arnhem als meerdaagse citytrip voor specifieke doelgroepen die oog hebben voor het onderscheidende van Arnhem.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal bezoekers binnenstad	**344**		**214**	**320**	

Eenheid: Aantal bezoekers binnenstad x 1000. In 2020 is door Locatus i.v.m. corona geen passantentelling uitgevoerd.
Bron: Locatus (2019 en 2021), 2022 eigen telling i.s.m. PBA

Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers **(D)**

Geen enkele onderneming is hetzelfde. Bedrijven kennen dan ook een diversiteit aan vestigingseisen. Met de vastgestelde Visie Werklocaties hebben we inzichtelijk gemaakt welke werkmilieus Arnhem kent en dat het belangrijk is om samen te zorgen dat het juiste bedrijf zich op de juiste plaats huisvest. Veel Arnhemse bedrijven zijn mengbaar met wonen in woon-werkmilieus, daarnaast zorgen dergelijke functies vaak ook voor wijk- en maatschappelijke faciliteiten voor inwoners. Tegelijkertijd zijn er ook tal van bedrijven welke niet mengbaar zijn met wonen, hiervoor kennen we in Arnhem andere werkmilieus. Om deze werkmilieus beter te benutten zullen we de locaties klaar moeten maken voor de toekomst en daarbij ook moeten kijken naar het beter, efficiënter benutten van de bestaande locaties.

We bieden ruimte voor ondernemen (I)

- Dit gebeurt onder andere door samen met Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) te werken aan een ambitiedocument voor bedrijventerrein Het Broek 2040.
- In 2024 bouwen we verder aan onze innovatieve campussen IPKW, Arnhems Buiten en de Kenniscampus regio Arnhem en het verbinden van deze campuslocaties aan de andere werklocaties.
- Voor het inpassen van wijkeconomie en maatschappelijke voorzieningen in woonwijken werken we aan het opstellen van een zogenaamde 'barcode', om wonen en werken in evenwicht te laten groeien. Tevens wordt het detailhandelsbeleid van Arnhem herijkt.
- In regionaal verband zal in 2024 herijking van het Regionaal Programma Werklocaties (RPW) plaatsvinden.

We werken samen met partners aan kwalitatief goede werklocaties (I)

Samen met partners in de stad werken we aan de kwaliteit van onze werklocaties. Onderwerpen als duurzaamheid (energietransitie, klimaatadaptatie en circulaire economie), veiligheid (ondermijning en handhaving), bereikbaarheid én organisatiegraad komen hierbij onder andere aan bod. Zo stellen we met en voor meerdere werklocaties Greendeals op en starten we gezamenlijk met het implementeren van deze plannen. Tijdens het periodiek overleg 'Werklocaties Arnhem' pakken we stadsbrede dilemma's op zoals bereikbaarheid en duurzame mobiliteit.
Om dit te bewerkstelligen wordt het budget dat is toegekend voor ‘kwaliteitsimpuls Visie Werklocaties Arnhem 2040’ benut voor het opstellen en uitvoering van projecten in samenwerking met partners en partijen in de stad.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Arbeidsintensiteit per werklocaties	**76,90**	**79,40**	**81,60**	**85,30**	

Eenheid: Gemiddeld aantal banen op de werklocaties per hectare

Bron: Provinciale Werkgelegenheidsenquête (PWE), bewerking O&S

Betere balans tussen vraag en aanbod op de (regionale) arbeidsmarkt (D)

Er zijn meer openstaande vacatures dan ooit te voren. Door de groeiende economie en een vergrijzende bevolking zal de krapte alleen nog maar verder toenemen. Deze krapte is niet op te lossen met meer mensen. Het is noodzakelijk om binnen de drie O’s (overheid, ondernemers en onderwijs) opgaven om te zetten in concrete projecten en innovaties die in sneltreinvaart toepasbaar zijn.
De versnellingstafel waar diverse afdelingen van de gemeente in participeren definiëren samen met partijen in de stad deze opgaven en projecten. Dit wordt momenteel omgezet in een jaarplan voor 2023/2024.

We faciliteren Leven lang ontwikkelen (I)

Onvoldoende talent is opgeleid in benodigde kennis en vaardigheden in de focussectoren; Energy, IT, Zorg, Onderwijs en Kinderopvang, nu en richting de toekomst. Er liggen kansen in het aanbieden van bij- en omscholing in hard en soft skills voor werkende en werkzoekende in technische en/of digitale vaardigheden. We faciliteren en stimuleren een leven lang ontwikkelen om de mismatch tussen vraag en aanbod te verkleinen.

Vanuit het energiecluster in (regio) Arnhem zetten wij onder de noemer Hotspot Energy in op onderwijsinnovatie, praktijkgericht onderzoek en kennisontwikkeling in de driehoek van onderwijs, ondernemers en overheid.
In de regionale Human Capital agenda is Energy voor Arnhem één van de speerpunten. Een toonaangevend project is Plug in & Play op initiatief van Connectr. In samenwerking met onder andere; HAN, IPKW, Kiemt, Oost NL en provincie en werken we samen aan het aantrekken en behouden van talent, in dit project specifiek voor de laadinfra. Ook het omscholen van werkzoekenden en werkenden voor kansrijke beroepen in de Enerysector is een belangrijk speerpunt in de regionale en lokale Human Capital agenda.
Gezamenlijk zetten we het belang van de Energy opgave op de kaart en enthousiasmeren we mensen om te gaan werken in de Energysector. Voor het implementeren van de beroepentuin in Arnhem-Oost zijn we momenteel bezig om een projectplan te schrijven inclusief financiële paragraaf en een haalbaarheidsonderzoek. Het initiatief is zeer succesvol gebleken in het westen van het land.

We begeleiden ondernemers en werkgevers om op een creatieve manier te kijken naar (nieuw) talent en ondersteunen bij bijvoorbeeld competentiegericht werven.
We verkennen loopbaanpaden voor zijinstromers in de kinderopvang in samenwerking met onderwijs, overheid en bedrijfsleven. Dit is één van de focussectoren waar de versnellingstafel 2023-2024 op inzet.

We zetten in op het aantrekken en behouden van talent (I)

We willen talent aantrekken op opleidingen en sectoren waar de krapte het grootst is. Door actief te participeren in het Human Capital akkoord in de regio streven we naar een betere samenwerking tussen de drie o's: onderwijs, overheid en ondernemers.
We fungeren als aanjager van de regionale werktafel aantrekken en behoud van talent waar in 2024 drie projecten gericht op het behoud van talent in de regio worden uitgevoerd. Eén daarvan is het IT studentlab waar studenten opdrachten uitvoeren voor IT bedrijven uit de regio onder begeleiding van professionals.

Via het samenwerkingsverband 'Arnhem studiestad' werken we aan het aantrekken en binden van studenten aan de stad. We dragen via evenementen voor scholieren en studenten bij aan het interesseren van jongeren voor opleidingen in Arnhem.

Daarnaast willen we het onderwijs aantrekkelijker maken door steeds meer onderwijs te verbinden aan maatschappelijke opgaven. Hiervoor wordt samengewerkt door de Arnhemse kennisinstellingen binnen de City Deal Kennis Maken.
Daarnaast maken we onderdeel uit van een nauwe samenwerking met de grote onderwijsinstellingen in Arnhem; Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN), Van Hall Larenstein (VHL) en ROC Rijn IJssel. De Arnhemse Leeragenda is bedacht om studenten te laten samenwerken vanuit verschillende kennisinstellingen aan maatschappelijke opgaven in de wijken, die bijdragen aan gezondheid, leefbaarheid en veiligheid en duurzaamheid.

Tevens zoeken we de verbinding met Stichting Studentenhuisvesting (SSH&) en de wijkteams om de studenten een thuisgevoel te geven tijdens hun studententijd. Met Citymarketing Arnhem werken we nauw samen op het snijvlak aantrekkelijke zijn als studentenstad en op welke manier marketing daar een rol in kan spelen.
Ook wordt er met partners in de stad gewerkt aan het organiseren van een Student City Challenge; een hackaton waar studenten voor opdrachtgevers uit de stad concepten uitwerken die bijdrage aan maatschappelijke opgaven uit de stad.

We activeren onbenut arbeidspotentieel (I)

Ieder talent telt, en ieder talent is nodig om de mismatch tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt te verkleinen. Door middel van maatwerktrajecten begeleiden we Arnhemmers die op dit moment nog langs de zijlaan staan naar (betaald) werk.

- Het succesvolle initiatief genaamd de "Beroepentuin" waar in veel (grote) steden al mee wordt gewerkt, wordt ook in Arnhem geïmplementeerd. Werkende en werkzoekende krijgen gedurende twee weken de kans om zich te oriënteren op een aantal beroepen gerelateerd aan de Energysector. Bestaande vaardigheden worden aangevuld met benodigde en vaardigheden door middel van een scholingstraject.
- Daarnaast verkennen we momenteel op welke manier we drempels kunnen verlagen voor ouders die momenteel nog geen betaald werk uitoefenen. Eén van de initiatieven is het verkennen op welke manier de eigen bijdrage voor de kinderopvang kan komen te vervallen zodat ouders gedurende deze periode van de dag betaald werk kunnen verrichten.

In 2030 hebben we een 50% circulaire economie, in 2050 zijn we volledig circulair (D)

Circulaire economie is gebaseerd op het verbinden van economische, sociale en ecologische waarden.
Het gaat daarbij om slim ontwerp, bewust gebruik en meer en beter hergebruik. Het doel hiervan is om het primair grondstoffen gebruik te verminderen en de milieu-impact van materialen omlaag te brengen. De transitie van een lineaire economie naar een circulaire economie vergt veel werk en inspanning.
Vanuit de visie circulaire economie met het bijbehorende plan van aanpak hebben we de volgende speerpunten benoemd:

- Speerpunt 1: Bedrijven stimuleren en faciliteren;
- Speerpunt 2: Verminderen van restafval;
- Speerpunt 3: Inkoopkracht/het goede voorbeeld geven;
- Speerpunt 4: Ontwikkeling van de stad (circulaire bouw en gebiedsontwikkeling).

We stellen een nieuw uitvoeringsplan circulaire economie op (I)

Het eerste uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 loopt eind 2023 af. Een nieuw plan wordt verwacht in het vierde kwartaal van 2023. Deze plannen worden vergezeld van een evaluatie van het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023.

Het eerste uitvoeringsprogramma 2023-2024 is opgezet als groeimodel. Aangezien de gemeente tot 2022 geen overkoepelend circulair beleid had is de eerste twee jaar gebruikt om de eerste stappen te maken en tegelijkertijd een beleidsprogramma in de steigers te zetten waarmee een versnelling vanaf 2024 binnen handbereik ligt. Veel speerpunten in het eerste uitvoeringsprogramma waren daarom actiegericht en gefocust op het opzetten van circulair beleid en het uitvoeren van pilots.

Op dit moment is het nog onduidelijk waar we precies staan met betrekking tot onze doelstelling van 50 % circulariteit in 2030 op de verschillende speerpunten, met uitzondering van speerpunt 2, verminderen van

restafval. De stand van zaken op dit speerpunt is in deze begroting verder uitgewerkt in het programma Wonen en leefomgeving. Voor de overige speerpunten wordt op dit moment een circulariteitsscan uitgevoerd als onderdeel van de evaluatie. Deze scan dient als nulmeting en startpunt voor een monitoringssysteem en dashboard voor circulaire economie.

Op basis van de evaluatie volgt er een nieuw plan voor 2024 en verder. De verwachting is dat er een stevige versnelling nodig zal zijn om de 50% circulariteit in 2030 in zicht te houden. Deze versnelling zal zich onder andere gaan richten op circulair bouwen, waar we ons via de Woondeal Arnhem-Nijmegen aan hebben gecommitteerd, en op circulair inkopen, waarmee wij als overheid het goede voorbeeld willen geven.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Vol energie zetten wij in op een duurzame, creatieve en levendige economie voor het welzijn en de welvaart van de Arnhemmers	**9.735**	**1.711**	**50**	**200**
Dé Europese Energy hotspot worden	521	0	0	0
Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen	3.366	1.562	50	200
Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers	5.787	149	0	0
In 2030 hebben we een 50% circulaire economie, in 2050 zijn we volledig circulair	0	0	0	0
Betere balans tussen vraag en aanbod op de (regionale) arbeidsmarkt	61	0	0	0
Overig	**34**	**44**	**0**	**0**
Totaal	**9.769**	**1.755**	**50**	**200**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	8.082	9.375	10.664	9.769	8.633	8.148	7.779
Baten	1.239	1.222	1.257	1.755	1.600	1.600	1.755
Saldo lasten en baten	***-6.844***	***-8.153***	***-9.407***	***-8.014***	***-7.034***	***-6.548***	***-6.024***
Toevoegingen aan reserves	358	50	50	50	50	50	50
Onttrekkingen aan reserves	713	0	0	200	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***355***	***-50***	***-50***	***150***	***-50***	***-50***	***-50***
Gerealiseerd resultaat	**-6.488**	**-8.203**	**-9.457**	**-7.864**	**-7.084**	**-6.598**	**-6.074**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 9,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Kosten personeel: € 2,7 miljoen;
- Uitgaven voor evenementen: € 1,1 miljoen;
- Uitgaven in het kader van het Fonds Bedrijfsleven: € 0,9 miljoen;
- Uitgaven voor herdenken: € 1,1 miljoen;
- Uitgaven in het kader van ondernemersdienstverlening: € 0,4 miljoen;
- Overige subsidies: € 1,9 miljoen;
- Overige lasten: € 1,7 miljoen.

De totale lasten dalen ten opzichte van 2023 met € 0,9 miljoen. Dit wordt veroorzaakt door de incidentele middelen in 2023 van € 0,2 miljoen voor het versterken van de circulaire economie en € 0,8 miljoen voor het versterken van de werklocaties.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 1,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Toeristenbelasting: € 1,2 miljoen;
- Bijdragen en subsidies van derden: € 0,3 miljoen;
- Overige baten: € 0,3 miljoen.

De totale opbrengsten stijgen ten opzichte van 2023 met € 0,5 miljoen. Dit komt met name door een stijging van de te ontvangen toeristenbelasting met € 0,4 miljoen.

Toevoegingen aan reserves

In 2024 wordt er voor een totaal van € 50.000 toegevoegd aan de reserve Evenementen voor de kroonjaren van Slag om Arnhem.

Onttrekking aan reserves

In 2024 wordt er voor een totaal van € 200.000 onttrokken aan de bestemmingsreserve Evenementen voor het kroonjaar Slag om Arnhem 2024.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
Recreatieschap Overbetuwe
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Economic Board regio Arnhem Nijmegen;
- Ondernemers Kontakt Arnhem (OKA);
- Platform Binnenstad Arnhem (PBA);
- Stichting Arnhemse bedrijventerreinen (StAB);
- Industriepark Kleefse Waard (IPKW);
- GreenBusinessclub Gelderse Poort (GbcGP)
- Overige werklocaties;
- Oost NL;
- Provincie Gelderland;
- VNO NCW;
- Onderwijs- en kennisinstellingen; HAN, Van Hall Larenstein, ROC Rijn IJssel, ArtEZ;
- Stichting Kiemt;
- Stichting Ondernemersfonds Arnhem;
- Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen (TVAN);
- Stichting Citymarketing Arnhem;
- Veluwe op 1;

- Stichting Airnborne Region;
- DOCKS (Durven Ondernemen Centraal Klarendal & St. Marten);
- Stichting Atelierbeheer SLAK;
- FDFA;
- Ontwerpersplatform Arnhem (OPA);
- Innovate;
- Schakel 025 -Stroomversneller;
- Verenigd Creatief Arnhem;
- Gelrestad Sport;
- Groene Metropoolregio (GMR).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Economische agenda;
- Visie werklocaties;
- Visie Nieuwe Haven (juli 2020 - agendapunt 6.1 bijlage 1);
- Kantoornota 2022-2030;
- Detailhandelsvisie;
- Mise-en-place - de Arnhemse Horecavisie;
- RPW 2021-2024 (juni 2021 - agendapunt 6.10 bijlage 1);
- Evenementenvisie Evenement organiseren - Gemeente Arnhem;
- Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/ Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- New Energy made in Arnhem;
- Standplaatsenbeleid;
- Plan van Aanpak Huisvesting Creatieve en Culturele Sector Arnhem;
- Visie Circulaire Economie en Plan van aanpak CE (juli 2021).

Onderwijs

Goed onderwijs is een cruciale pijler bij het tegengaan van kansenongelijkheid. We investeren in de eerste levensjaren van kinderen om hen een goede startpositie op school te bieden. De school als middelpunt van de wijk vormt de basis voor een gezonde en veilige leefomgeving. Daarom zetten we samen met het onderwijs in op een passende plek voor elk kind. Kinderen en jongeren krijgen alle kans om het beste uit zichzelf te halen. Wie gemotiveerd naar school gaat en een goede opleiding kan afronden, heeft immers later zoveel meer kansen. We zetten in op het behalen van een startkwalificatie, basisvaardigheden en gaan laaggeletterdheid tegen bij jongeren en volwassenen. We zorgen voor goede toekomstbestendige onderwijshuisvesting door een beleidsrijk Integraal Huisvestings Plan (IHP) dat we ontwikkelen samen met maatschappelijke organisaties en partners uit het onderwijs.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen (A)

Alle kinderen in Arnhem kunnen het onderwijs volgen dat past bij hun mogelijkheden en talenten. In alle wijken moeten kinderen kunnen opgroeien in een gezonde en veilige omgeving waar hun kansen gelijk zijn. Passend onderwijs is beschikbaar voor elk kind en elke behoefte. Dit begint al bij de kinderopvang en het peuterspeelzaalwerk. Kinderen maken een goede start op school en hebben daar hun leven lang profijt van. We zetten in op preventieve maatregelen en vroeg signalering om onderwijsachterstanden en schooluitval te voorkomen. We zetten in op basisvaardigheden en het behalen van een startkwalificatie die jongeren een goede aansluiting op de arbeidsmarkt bieden.

Meer Arnhemse kinderen hebben een goede startpositie op school (D)

Investeringen in de eerste levensjaren van een kind zijn essentieel voor de verdere ontwikkeling.
Kinderen met een achterstand worden zo vroeg mogelijk gesignaleerd en goed voorbereid op het reguliere onderwijs. Dit gebeurt in de voorschoolse periode in de peuterspeelzalen en de kinderopvang. Deze locaties zijn inclusieve locaties, alle kinderen zijn welkom en krijgen er een passend aanbod.

Als kinderen onverhoopt toch met een achterstand aan het onderwijs beginnen, wordt extra ondersteuning geboden om de onderwijskansen van deze kinderen te vergroten. Ook voor hoog- en andersbegaafden en anderstalige kinderen is het belangrijk dat er voldoende passend onderwijsaanbod is in of in de buurt van Arnhem. Dit sluit aan bij de rijke schooldag en de ontwikkelingen voor een pedagogische wijk. Daarbij is het ook belangrijk dat de schoolgebouwen van goede kwaliteit en passend zijn.

We vergroten het bereik van peuteropvang en zorgen voor een kwalitatief goed aanbod (I)

Voor VVE (Voor- en vroegschoolse educatie) en het ontwikkelrecht kunnen alle peuters 16 uur per week terecht. Speerpunten voor de komende jaren zijn dat nog meer peuters gebruik maken van het ontwikkelrecht en dat de kwaliteit van de VVE-opvang wordt versterkt. Hierbij streven wij naar:

- realiseren van een 100% aanbod;
- realiseren van een 100% bereik VVE- peuters;
- jaarlijks auditen van 50% VVE- locaties.

Om de speerpunten te bereiken, verlenen we subsidie aan de kinderopvang voor VVE- en Ontwikkelrechtplekken, voor extra medewerkers op de groep, voor scholing en professionalisering aan PAS en voor monitoring door PAS. Ook zorgen we dat ontwikkelingsproblemen zo vroeg mogelijk worden gesignaleerd en behandeld. Dit door met alle betrokken partijen een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind neer te zetten.

We vergroten het aanbod ten behoeve van kansengelijkheid op de 25 AOB-scholen (I)

Onderwijsachterstandenbeleid (OAB) vindt plaats op 25 OAB-scholen. Hierbij wordt de ontwikkeling van kinderen in een minder ondersteunende thuisomgeving op school extra ondersteund, onder andere met extra aandacht voor taal. We willen dat er op alle OAB-scholen een extra aanbod komt om kinderen gelijke kansen te bieden. We organiseren samen met onze partners Zomer- en weekendschool en activiteiten voor nieuwkomers. De monitoring wordt uitgevoerd door PAS.

We investeren in het Nationaal Programma Arnhem-Oost (I)

Binnen het Nationaal Programma Arnhem-Oost zetten we in op een holistische aanpak waarin we bouwen met diverse bewezen elementen aan een nieuwe blik op de toekomst. De aanpak bevat werkzame elementen van ‘De Gezonde Basisschool van de Toekomst’, de Rijke Schooldag, tutoring, een breed aanbod van buitenschoolse activiteiten en armoedebestrijding.

- We kennen allemaal de uitdrukking ‘It takes a village to raise a child’. Die uitdrukking gaat zeker op voor Arnhem-Oost, misschien wel meer dan elders. Daarom draait de lijn opvoeden en opgroeien binnen het Nationaal Programma Arnhem-Oost om het verder ontwikkelen van ‘De Pedagogische Wijk’. In ‘De Pedagogische Wijk’ willen wij een grotere gemeenschap van mensen bewegen om te zorgen voor een positief ontwikkelklimaat voor alle kinderen en jongeren in Arnhem-Oost. Zodat alle jeugd in een gezonde en veilige omgeving kansrijk en inclusief kan opgroeien en zijn of haar talenten kan ontwikkelen.
- 'De Pedagogische Wijk’ heeft een reikwijdte van ‘min 10 maanden’ tot 27 jaar en is dus van invloed op verschillende levensfases. School, thuis en omgeving Kinderen groeien op binnen de driehoek school, gezin (huishouden) en omgeving (wijk en peers). Het blijkt dat de ontwikkeling van kinderen voor ongeveer 40% plaatsvindt in de binnen schoolse leefwereld en voor 60% daar buiten. Voor sommige kinderen en jongeren is het helaas zo dat die buitenschoolse leefwereld onvoldoende ontwikkelmogelijkheden en/of structuur biedt. Het gevolg is dat zij zich niet optimaal kunnen ontwikkelen en er een groot onbenut potentieel ontstaat. Zeker ook als de kwaliteit van het onderwijsaanbod niet (volledig) op orde is. Om het potentieel van de kinderen en jongeren in Arnhem-Oost te zien en tot bloei te laten komen is er meer en aanvullend aanbod in samenwerking met het onderwijs nodig.
- Dat aanbod bieden we in het Nationaal Programma Arnhem-Oost door onder andere te investeren in de zogenaamde Rijke Schooldag. Kinderen en jongeren kunnen hun talenten het beste ontdekken en ontwikkelen in een omgeving die ze daarvoor uitdaagt, stimuleert en de kans geeft. Daarom realiseren we op termijn op alle scholen in het primair en voortgezet onderwijs in Arnhem-Oost een Rijke Schooldag. Binnen de Rijke Schooldag werken scholen en lokale partijen nauw samen aan een verrijkt aanbod tijdens, voor en na schooltijd en in de vakantieperiodes. Het gaat onder meer om meer taal- en rekenonderwijs, sport, kunst en cultuur, huiswerkbegeleiding en persoonlijke ontwikkeling. Daarbij bouwen we voort op hetgeen al is ontwikkeld en bekijken we per school en/ of buurt hoe het huidige aanbod verbreed en verdiept kan worden. We organiseren iedere schooldag een aanbod van 8.00 uur tot 17.00 uur. Dit is inclusief een gezonde schoolmaaltijd. Mogelijk breiden we dit op termijn uit naar een aanbod tot 20.00 uur, en op zaterdag.
- We ontwikkelen en bouwen zo een Arnhem-Oost Curriculum.

We investeren in natuureducatie, zodat meer kinderen leren over natuur, duurzaamheid, gezondheid en groen (I)

Arnhem investeert in natuureducatie omdat we van mening zijn dat het waardevol is om kinderen al op jonge leeftijd kennis en ervaring op te laten doen met thema’s als natuur, milieu en duurzaamheid, zodat:

- kinderen de natuur op waarde weten te schatten en daar in hun gedrag op latere leeftijd naar handelen;
- er meer natuur- en milieubewustzijn wordt gecreëerd.

Hierbij werken we aan drie doelen:

1. Meer kinderen (4-12 jaar) van alle 60 basisscholen binnen de gemeente Arnhem nemen deel aan educatieve programma’s over natuur en duurzaamheid en groeien daardoor natuur- en milieubewust op.
2. Elk schoolgaand kind in de leeftijd van 9-10 jaar in Arnhem zal in groep 6 een jaar lang moestuinieren op de basisschool,
3. 7 basisscholen in Arnhem doen mee aan een pilot Duurzame Arnhemse School (DAS) om het thema duurzaamheid (aan de hand van de thema’s afval, energie, gezondheid en vergroenen) een plek binnen het dagelijks onderwijs te geven.

We zorgen voor goede toekomstbestendige (onderwijs) huisvesting (I)

De fysieke leeromgeving van kinderen is van belang voor hun ontwikkeling. We willen dat onderwijshuisvesting daarom aansluit bij de ontwikkelbehoefte van kinderen, een gezond leerklimaat biedt en aansluit op de manier waarop ruimtes in de toekomst gebruikt zullen worden. We zien de school als middelpunt van de wijk. We benadrukken daarom dat onderwijshuisvesting niet alleen gaat over stenen als eindresultaat, maar een middel is voor het behalen van verschillende maatschappelijke doelen, binnen het onderwijs en daarbuiten, en onderdeel is van bredere (gebieds)ontwikkelingen. We ontwikkelen daartoe een meerjarenperspectief op toekomstbestendige onderwijshuisvesting in de vorm van een beleidsrijk Integraal Huisvestings Plan (IHP) voor het funderend onderwijs (primair, voortgezet en speciaal onderwijs). Beleidsrijk betekent dat we het IHP in bovengenoemd breder perspectief plaatsen. Het ontwikkelen van dit beleidsrijke IHP doen we daarom nadrukkelijk samen met maatschappelijke organisaties en onze partners uit het onderwijs.

Het streven is om het IHP eind 2023 te laten vaststellen door de raad. In de tussentijd voeren we de lopende projecten binnen het jaarprogramma onderwijshuisvesting uit. Deze projecten omvatten nieuwbouw, renovatie en het gebruiksklaar maken van tijdelijke onderwijshuisvesting die nodig is tijdens nieuwbouw en renovatie. Het gaat hier om projecten die voortkomen uit het huidige IHP. We rapporteren over lopende projecten in de terugblik over het jaarprogramma 2023 en kijken vooruit in het jaarprogramma 2024.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Het percentage (doelgroep)peuters dat gebruik maakt van VVE of ontwikkelrecht	**86**	**92**	**86**	**89**	

Eenheid: Doel is om alle peuters met een risico op een taalachterstand (deze kinderen krijgen een VVE-indicatie) te bereiken. Het totaal aantal peuters in Arnhem met deze indicatie was in het schooljaar 2019/2020 488. 2020 staat voor schooljaar 2019/2020.

Bron: Stichting PAS (verplichte BBV-indicator)

Meer Arnhemmers hebben een startkwalificatie en voldoende basisvaardigheden (D)

We vinden het belangrijk dat inwoners van Arnhem mee kunnen doen aan de samenleving. Speciale aandacht gaat uit naar de kansen van en het perspectief bieden aan jongeren. Een startkwalificatie, een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden dragen bij aan een goede (start)positie op de arbeidsmarkt. Om vraag en aanbod op de arbeidsmarkt beter op elkaar te laten aansluiten trekken we intensiever op met het onderwijs en het bedrijfsleven.

We werken er aan dat meer jongeren hun startkwalificatie behalen (I)

Ons doel is dat leerlingen die uitvallen (thuiszitters en vroegtijdig schoolverlaters) zo snel mogelijk weer deelnemen aan het onderwijs om een startkwalificatie te behalen. We gaan thuiszitten tegen door met schoolbesturen, jeugdzorginstellingen en andere betrokken partijen het gesprek te voeren over passende onderwijsplekken voor zoveel mogelijk Arnhemse kinderen en jongeren. Daarbij zorgen we met procesafspraken over de regie voor meer duidelijkheid over de onderlinge samenwerking tussen betrokken partijen bij thuiszitters en daarmee een passend aanbod.

We willen dat Arnhemse kinderen en jongeren zo min mogelijk onderwijs missen. Dit betekent dat we zowel ongeoorloofd afwezig zijn (relatief verzuim) als thuiszitten (absoluut verzuim) tot een minimum willen beperken. We streven er naar het percentage vroegtijdig schoolverlaters (VSV) terug te brengen tot onder het percentage van 2018-2019 van 2,81%.

We zetten in op een verbetering van de samenwerking, door het netwerk in en om school te versterken. We richten ons bij de aanpak op de doelgroepen waarbij uitval het meeste voorkomt. We hechten veel waarde aan de monitoring van resultaten. Dit stelt ons in staat om de effecten van het VSV-beleid beter in beeld te krijgen en meer grip te krijgen op de VSV-problematiek.

We gaan laaggeletterdheid tegen (I)

Het hebben van voldoende basisvaardigheden (lezen, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden) is nodig voor inwoners om volwaardig mee te kunnen doen. De aanpak van laaggeletterdheid is een noodzakelijk onderdeel om de ongelijkheid, die van generatie op generatie over gaat, te kunnen doorbreken. Daarom geven we uitvoering aan het Regionaal Programma Volwasseneneducatie 2020-2024 en de jaarplannen. We willen hiermee onder andere een groter bereik van de doelgroep (NT1/NT2) met het educatieaanbod bereiken en meer participatie van burgers in de samenleving.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Absoluut verzuim	**1,80**	**3,10**	**2**	**1,50**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige jongeren dat absoluut verzuimer is (geweest) gedurende het schooljaar (per 1.000 leerlingen): de jongere is niet ingeschreven bij een onderwijsinstelling en beschikt niet over een vrijstelling. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
Streefwaarde absoluut verzuim: 0,5 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Relatief verzuim	**32**	**30**	**31**	**36**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige leerlingen (per 1.000 leerlingen) waarbij sprake is van meer dan 16 uur ongeoorloofd verzuim gedurende 4 opeenvolgende lesweken. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019".
Streefwaarde relatief verzuim: 20 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	**2,80**	**2,50**	**2,60**	**3,10**	
Eenheid:	Vsv'ers zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma. Het vsv-percentage staat voor het aantal vsv'ers als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers die aan het begin van het schooljaar ingeschreven staan.				
Bron:	DUO/ Ingrado				

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen	**8.966**	**2.266**	**84**	**74**
Meer Arnhemse kinderen hebben een goede startpositie op school	2.928	285	84	74
Meer Arnhemmers hebben een startkwalificatie en voldoende basisvaardigheden	6.038	1.981	0	0
Overig (Onderwijshuisvesting)	**18.539**	**684**	**9.095**	**8.268**
Totaal	**27.504**	**2.951**	**9.179**	**8.343**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	23.516	24.592	25.947	27.504	28.575	29.471	29.194
Baten	4.845	2.417	3.681	2.951	2.951	2.951	2.951
Saldo lasten en baten	***-18.671***	***-22.175***	***-22.265***	***-24.554***	***-25.625***	***-26.520***	***-26.243***
Toevoegingen aan reserves	9.767	8.545	9.547	9.179	9.753	8.395	8.400
Onttrekkingen aan reserves	9.885	7.913	8.039	8.343	9.354	9.733	10.124
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***118***	***-632***	***-1.508***	***-836***	***-398***	***1.338***	***1.724***
Gerealiseerd resultaat	**-18.553**	**-22.807**	**-23.773**	**-25.390**	**-26.023**	**-25.183**	**-24.519**

Toelichting

Het programma onderwijs is deze begroting zero based opgebouwd. De activiteiten die binnen dit programma worden uitgevoerd zijn ingedeeld in 6 onderwerpen: onderwijshuisvesting, voorschools aanbod, goede startpositie, bovenwettelijk onderwijsaanbod, voortijdig schoolverlaten en volwasseneducatie. Er bestaat een grote overlap met de wijkprogramma's in de uitvoering van onderwijs. Diverse onderwijsbudgetten zijn doorgemandateerd, waarmee de beleidsmatige inzet niet op Wijken Algemeen, maar op het programma Onderwijs worden begroot. Daarom is voor zero based naar alle onderwijsmiddelen gekeken. Voor onderwijshuisvesting wordt een nieuw Integraal Huisvestingsplan (IHP) wordt opgesteld. Daarmee wordt de begroting voor onderwijshuisvesting zero based opgebouwd, daarom is onderwijshuisvesting, met uitzondering van de beleidsmatige inzet buiten zero based begroten gehouden.

Zoals ook in het plan van aanpak zero based begroten is opgenomen (maart 2022, zaaknummer 640401), worden afwijkingen in de omvang van de programma's eerst op een stelpost geplaatst, waarna deze bij het eerstvolgende integrale besluitvormingsmoment, de Perspectiefnota 2025-2028, meegenomen worden.

In de tabel hieronder staat het totaaloverzicht met de inkomsten en uitgaven voor onderwijs binnen het programma Onderwijs en binnen Wijken Algemeen. Vervolgens is per onderwerp een uitsplitsing opgenomen.

Programma Onderwijs 2024	Inkomsten		Uitgaven			
	Specifieke uitkering	Vastgoed	Subsidie verlening	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
bedragen x € 1.000						
Onderwerp						
Onderwijshuisvesting	-	684	-	367	18.375	18.742
Voorschools aanbod	-		-	178	31	209
Goede startpositie	-		1.860	309	1.069	3.239
Bovenwettelijk onderwijsaanbod						
Natuur- en milieueducatie	-	285	2.156	-	702	2.857
Taal- en spraakontwikkeling	-		-	-	100	100
Ondersteunend personeel basisscholen	-		-	-	-	-
Voortijdig schoolverlaten	-		-	149	-	149
Volwasseneducatie	1.981		2.163	89	259	2.511
Stelpost	-		-	-198	-104	-303
Totaal	**1.981**	**970**	**6.179**	**1.092**	**20.535**	**27.504**

Wijken Algemeen 2024	Inkomsten		Uitgaven			
	Specifieke uitkering	Vastgoed	Subsidie verlening	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
bedragen x € 1.000						
Onderwerp						
Onderwijshuisvesting	-	4.104	-	-	-	6.168
Voorschools aanbod	-	41	2.345	-	214	2.559
Goede startpositie	7.092		5.252	-	1.882	7.134
Bovenwettelijk onderwijsaanbod						
Natuur- en milieueducatie	-		-	-	-	-
Taal- en spraakontwikkeling	-		-	-	-	-
Ondersteunend personeel basisscholen	-		342	-	-	342
Voortijdig schoolverlaten	1.322		1.035	-	1.667	2.702
Volwasseneducatie	-		-	-	-	-
Stelpost	-		-	-	267	267
Totaal	**8.414**	**4.145**	**8.975**	**0**	**3.763**	**19.173**

Totaal wordt een negatieve stelpost van € 303.000 gevormd in het programma Onderwijs doordat de uitkomsten van zero based hoger uitkomen dan de programmaomvang. Binnen Wijken Algemeen wordt een positieve stelpost gevormd van € 267.000 doordat de uitkomsten van zero based lager uitkomen dan de programmaomvang. Dit wil zeggen dat op basis van zero based de lasten binnen het programma Onderwijs € 303.000 hoger begroot zouden moeten worden en binnen Wijken Algemeen € 267.000 lager. Deze stelposten zullen betrokken, indien noodzakelijk, worden bij de integrale besluitvorming bij de Perspectiefnota volgend jaar.

Van de stelpost op het programma Onderwijs wordt € 198.000 gevormd in verband met een hogere beleidsmatige inzet dan op dit moment begroot. Dit betreft met name onderwijshuisvesting. Op dit moment is er 1,56 fte begroot voor onderwijshuisvesting. Dit wordt op dit moment incidenteel aangevuld voor het opstellen van het IHP. Voor

het jaar 2024 is incidenteel ruimte binnen de huidige exploitatie budgetten om tijdelijke inhuur op te vangen. De verwachting is dat er in totaal 3,5 á 4 fte nodig is voor de beleidsmatige uitvoering van onderwijshuisvesting. Dit effect wordt meegenomen in het IHP. Daarnaast is er een tekort van 0,44 fte voor passend onderwijs, er is geen structurele capaciteit om deze activiteiten binnen goede start op te pakken. Vraagstukken hieromtrent worden op dit moment ad hoc opgepakt.

In de praktijk is er een overlap van de beleidsmatige inzet tussen de verschillende onderwerpen, niet iedereen werkt uitsluitend aan één onderwerp.

Van de overige stelpost (deels administratief tussen stad en wijk) betreft € 163.000 voornamelijk een onderbesteding op een aantal subsidieregelingen. De komende periode wordt bekeken hoe hier invulling aan te geven. Zo nodig wordt ook deze stelpost betrokken bij de integrale besluitvorming bij de Perspectiefnota volgend jaar.

Voorschools aanbod	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**0**	**0**	**0**
Inkomsten vastgoed	**41**	**0**	**41**
Verstrekte subsidies	**2.345**	**0**	**2.345**
St. Entrea Lindenhout	177		177
Stichting De Driestroom	131		131
Kinderopvang SKAR BV	568		568
St. Peutercentra Arnhem	765		765
Partou BV	42		42
Kinderopvang Twins	4		4
Kluppluz BV	493		493
Het Kuikentje BV	13		13
Peuteropvang Zand op de Mat	12		12
St. Kentalis Zorg	139		139
Beleidsmatige inzet	**178**	**178**	
Overig	**245**	**31**	**214**
Regionaal voorschools aanbod	203		203
Nog toe te delen middelen gemeentefonds	31	31	
Vastgoed	11		11
Totaal uitgaven	**2.769**	**209**	**2.559**

Binnen Voorschools aanbod wordt € 41.000 aan inkomsten huurinkomsten begroot van een tweetal peuterspeelzalen die gevestigd zijn in gemeentelijk vastgoed. De kosten voor vastgoed hangen samen met dezelfde panden. De beleidsmatige inzet betreft totaal 1,70 fte. Een deel van de dekking voor Voorschools aanbod wordt geboden vanuit de decentralisatie-uitkering (DU) voorschoolse voorziening peuters in de gemeentefondsuitkering. Omdat deze, anders dan een specifieke uitkering, vrij besteedbaar is, zijn deze inkomsten begroot binnen het programma Bestuur, dienstverlening en financiën. De laatste mutaties van deze DU zullen nog worden ingezet als dekking bij een actualisatie van de subsidies.

Goede startpositie	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**7.092**		**7.092**
Verstrekte subsidies	**7.112**	**1.860**	**5.252**
St. Rijnstad	164		164
St. Pas	2.227		2.227
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	394		394
LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	27		27
SIMON scholen	84		84
Kinderopvang SKAR BV	1.174		1.174
St. Peutercentra Arnhem	1.722	1.566	156
Partou BV	163	158	6
St. Rozet	58		58
Kinderopvang Twins	163	137	26
St. Gym & Turnen Arnhem	147		147
Het Kuikentje BV	22		22
St. Flores Onderwijs	750		750
Peuteropvang Zand op de Mat	17		17
MGR Onderwijs	**1.122**		**1.122**
Beleidsmatige inzet	**309**	**309**	
Overig	**1.829**	**1.069**	**760**
Schoolmaaltijden	520	520	
Versterken kansengelijkheid rond onderwijs	520	520	
Holocaustbewustwordingsprogramma	30	30	
Algemeen aanpak onderwijsachterstand	760		760
Totaal uitgaven	**10.372**	**3.239**	**7.134**

Binnen het onderwerp goede startpositie valt de aanpak van onderwijsachterstanden, maar ook prioriteiten die recent zijn aangebracht, zoals schoolmaaltijden, versterken kansengelijkheid en het holocaustbewustwordingsprogramma. Voor de aanpak van onderwijsachterstanden ontvangt Arnhem een specifieke uitkering van € 7,1 miljoen. Aan deze uitkering zijn voorwaarden verbonden en jaarlijks moet verantwoording worden afgelegd aan het Rijk over hoe deze uitkering is besteed. Daarmee is de beleidsvrijheid voor de aanpak van onderwijsachterstanden beperkt, net als andere activiteiten die gedekt worden door specifieke uitkeringen. Meer doen op basis van de eigen inkomsten kan, wanneer de inzet beperkt wordt, zal mogelijk ook de uitkering worden verlaagd.

De Arnhemse bijdrage aan de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling (MGR) met betrekking tot de aanpak van onderwijsachterstanden bedraagt € 1,1 miljoen. Daarnaast is een algemeen budget van € 760.000 begroot dat voornamelijk ingezet wordt voor aanvullende specifieke opdrachten aan de MGR.

De beleidsmatige inzet betreft 2,6 fte.

Bovenwettelijk onderwijsaanbod	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Natuur- en Milieueducatie			
Inkomsten vastgoed	**285**	**285**	**0**
Verstrekte subsidies	**2.156**	**2.156**	**0**
St. Natuurcentrum Arnhem	2.156	2.156	
Schoolmoestuinen 22A53	**520**	**520**	**0**
Vastgoed	**182**	**182**	**0**
Stadsboerderij Presikhaaf	90	90	
Stadsboerderij De Korenmaat	92	92	
Subtotaal lasten	**2.857**	**2.857**	**0**
Taal- en spraakontwikkeling **Bedragen x € 1.000**			
VGGM	**78**	**78**	**0**
Aanvullende opdrachten	**22**	**22**	**0**
Subtotaal lasten	**100**	**100**	**0**
Ondersteunend personeel basisscholen			
Verstrekte subsidies	**342**	**0**	**342**
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	118		118
St. Flores Onderwijs	225		225
Subtotaal lasten	**342**	**0**	**342**
Totaal uitgaven	**3.299**	**2.957**	**342**

De inkomsten voor vastgoed zijn afkomstig van de stadsboerderijen. Voor taal- en spraakontwikkeling is de reguliere bijdrage aan VGGM voor hun taken die zij als gemeenschappelijke regeling voor alle deelnemende gemeenten uitvoeren. Daarnaast is een budget van € 22.000 begroot dat ingezet wordt voor aanvullende opdrachten.

Voor Bovenwettelijk onderwijsaanbod is geen capaciteit in het overzicht opgenomen. 0,2 fte voor natuur- en milieueducatie wordt vanuit het ruimtelijk domein gedekt, de andere onderwerpen zijn verweven met voorschools aanbod en goede start.

Voortijdig schoolverlaten	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**1.322**		**1.322**
Verstrekte subsidies	**1.035**	**0**	**1.035**
De Onderwijsspecialisten	266		266
Rijn Ijssel Roc	275		275
St. Quadraam Maarten van Rossem	116		116
Passend Onderwijs Samenwerkingsv.	70		70
VMBO 'T Venster	67		67
St. School's cool Arnhem	14		14
JINC Arnhem	42		42
St. Chr Onderw Groep Vallei & Geld	83		83
Aeres MBO Velp	101		101
Gemeenschappelijke regelingen	**1.667**	**0**	**1.667**
MGR RMC/VSV	1.476		1.476
VGGM	191		191
Beleidsmatige inzet	**149**	**149**	**0**
Totaal uitgaven	**2.851**	**149**	**2.702**

Voortijdig schoolverlaten is volledig op Wijken Algemeen begroot, met uitzondering van de beleidsmatige inzet van 1,85 fte. Het beleid wordt uitgevoerd door de gemeenschappelijke regelingen en met het verstrekken van subsidies aan diverse onderwijsinstellingen die daarmee voortijdig schoolverlaten zoveel mogelijk beperkten.

Volwasseneducatie	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**1.943**	**1.943**	**0**
Bijdrage regiogemeenten	**38**	**38**	**0**
Verstrekte subsidies	**2.163**	**2.163**	**0**
St. Rijnstad	45	45	
Rijn IJssel Roc	1.311	1.311	
Stichting Prisma Immerloo	16	16	
St. PRAGO	110	110	
St. Rozet	195	195	
Reg Opleids.centr Graafschap College	41	41	
St. Bibliotheek Veluwezoom	50	50	
St. Welzijn Lingewaard	42	42	
IVIO-Opleidingen	232	232	
St. Vitanos	25	25	
Kunstwerk! Cultur voorz. de Liemers	24	24	
DigiSlim	37	37	
Stichting Sante Partners	23	23	
Locus Fysiotherapie	11	11	
St Openbare Bibliotheek Gelderl Zuid	1	1	
Algemeen volwasseneducatie	**259**	**259**	**0**
Beleidsmatige inzet	**89**	**89**	**0**
Totaal uitgaven	**2.511**	**2.511**	**0**

Volwasseneducatie is een taak die Arnhem voor de regio uitvoert. Naast de specifieke uitkering ontvangt Arnhem ook een gedeeltelijke vergoeding van € 38.000 voor de beleidsmatige inzet. De totale beleidsmatige inzet bedraagt 1 fte.

Toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves
In 2024 wordt totaal € 9,2 toegevoegd aan de reserves. € 9,1 miljoen aan de bestemmingsreserve Onderwijs voor de dekking van toekomstige kapitaallasten en € 119.000 van de bestemmingsreserve Vastgoed voor toekomstig onderhoud.

Daarnaast wordt totaal € 8,3 miljoen onttrokken aan reserves. € 8,2 miljoen aan de bestemmingsreserve Onderwijs ter dekking van kapitaallasten en € 106.000 aan de bestemmingsreserve Vastgoed voor de dekking van het onderhoud.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Op alle gebieden wordt nauw samengewerkt met besturen en medewerkers van onderwijs (primair onderwijs (PO), voortgezet onderwijs (VO), (voortgezet) speciaal onderwijs (V)SO, middelbaar beroepsonderwijs (MBO) en hoger beroepsonderwijs (HBO), voorschoolse voorzieningen, kinderopvang, maatschappelijke partners en sociaal ondernemers.
In de uitvoering worden maatschappelijke partners betrokken.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Subsidieregeling Aanpak voortijdig schoolverlaten;
- Plan van aanpak voortijdig schoolverlaten Arnhem 2021 tot en met 2024;
- Jaarprogramma onderwijshuisvesting 2020;
- Herstelagenda; Arnhemse aanpak onderwijs;
- Subsidieregeling Voorschools Aanbod Arnhem;
- Raadsvoorstel en -besluit Verzelfstandiging Natuurcentrum Arnhem;
- Raadsbesluit om gemeentelijke leerplichttaken regionaal uit te voeren;
- Raadsbesluit om RMC-taken / Team VSV onder te brengen bij het RBL;
- Raadsbesluit d.d. 6 november 2017 wijziging MGR sociaal domein;
- Integraal huisvestingsplan primair onderwijs Arnhem 2017-2026;
- Programma Volwasseneneducatie & aanpak Laaggeletterdheid (2021-2024);
- Vaardig Arnhem (2021-2022).

Cultuur

De waarde van kunst en cultuur voor onze samenleving is groot en is nadrukkelijk méér dan alleen schoonheid, troost of vermaak. De artistieke en intrinsieke waarde van kunst en cultuur zijn de basis van een goed cultuurbeleid. Tegelijkertijd bevinden kunst en cultuur zich niet op een eiland, maar zijn ze onderdeel van een brede maatschappelijke agenda. Kunst, cultuur en creativiteit helpen bij het aangaan van complexe maatschappelijke vraagstukken zoals groeiende kansenongelijkheid, tweedeling en polarisatie, de klimaatcrisis, woningnood en toenemende eenzaamheid onder ouderen en jongeren.
We blijven met ons beleid werken aan versterking van ons culturele aanbod: van de podiumkunsten (dans, toneel, muziek), musea en beeldende kunst tot film, letteren (van' spoken word' tot leesbevordering) en creatieve industrie (zoals mode en design). We zorgen dat talent zich kan ontwikkelen en koppelen talent aan de opgaven in onze stad. We willen zoveel mogelijk mensen laten meedoen, cultuur is er immers voor iedereen.
Cultuurmakers hebben ruimte nodig om te innoveren en nieuwe dingen uit te proberen. Daar hoort bij dat we zorgen voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad. Daarnaast verdient cultuurhistorisch erfgoed een prominente plek in de stad. Mensen moeten het kunnen zien, er meer over te weten kunnen komen en het vooral ook kunnen beleven. Ook dit zorgt voor een aantrekkelijke stad.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar (A)

Kunst verbindt en is het cement van de Arnhemse samenleving. Kunst en cultuur maken de stad mooier en aantrekkelijker om in te wonen, te werken of te verblijven. Cultuur levert een wezenlijke bijdrage aan de levendigheid en leefbaarheid van stad en wijken. Het brengt inwoners bij elkaar en versterkt de onderlinge verbondenheid. Dankzij het bruisende en diverse aanbod dat Arnhem te bieden heeft, kan iedereen meedoen met en genieten van kunst en cultuur, ongeacht achtergrond, leeftijd of inkomen. We investeren in zowel het topsegment, makers als breedtekunst en -cultuur.

Verbreding van cultuurbereik en participatie (D)

Cultuur is van en voor iedereen. We streven ernaar de toegankelijkheid en bereikbaarheid van kunst en cultuur in de breedte te vergroten en daarmee actieve en passieve cultuurdeelname te stimuleren. Dit komt de persoonlijke ontwikkeling van mensen ten goede, maar is ook voor de ontwikkeling van de lokale en regionale samenleving belangrijk, onder andere voor de sociale cohesie.

Cultuur is van en voor iedereen (I)

We zetten in op het vergroten van de cultuurdeelname van jeugd en ouderen en stimuleren kunstbeoefening op amateurniveau.

- Cultuureducatie moet voor elk kind beschikbaar en bereikbaar zijn. In 2023 hebben wij het Convenant Cultuureducatie Arnhem opnieuw afgesloten tot 2030. In het convenant werken onderwijsinstellingen, culturele instellingen en de gemeente samen om cultuureducatie een vaste waarde te laten zijn in het onderwijsprogramma van het Primair Onderwijs. De (landelijke) programma's Cultuureducatie met Kwaliteit en Meer Muziek in de Klas staan hierbij centraal. Daarnaast is een van de pijlers om cultuureducatie te verbreden naar het buitenschoolse onderwijs, waarbij verbinding gezocht wordt met het Nationaal Programma Arnhem Oost. Ook in de programmering van buitenschoolse activiteiten willen we het cultuuraanbod versterken, bijvoorbeeld in het nieuwe jongerencentrum in Schuytgraaf. We werken een voorstel uit zodat jongeren tot 18 jaar gratis naar voorstellingen, concerten of tentoonstellingen kunnen.
- Via het convenant Arnhem Cultuurparticipatie (ACP) 55Plus, waarin Rozet participeert, stimuleren wij samen met culturele, welzijns- en zorginstellingen de maatschappelijke betrokkenheid van ouderen door kunst en cultuur.
- We faciliteren het beoefenen van amateur- en breedtekunst waar het gaat om locaties voor lessen en presentatie via onze subsidies aan Rozet, Huis van Puck en de Jacobiberg. Toch constateren wij dat de vraag naar betaalbare en goed gefaciliteerde ruimtes voor amateurkunst het aanbod overstijgt. Het gemeentebreed te ontwikkelen accommodatiebeleid heeft als doel om maatschappelijke accommodaties zo goed mogelijk in te zetten, passend bij de vraag vanuit de samenleving. Hierin wordt de vraag vanuit de breedtekunst meegenomen.
- Wij ondersteunen de amateurkunst via de Amateurkunstregeling en de subsidieregeling Presentatie Amateurkunst. Daarnaast stellen wij geld beschikbaar voor het organiseren van een jaarlijks amateurkunstfestival. Het platform Amateurkunst Arnhem is de gesprekspartner van de gemeente. Gezamenlijk bezien we hoe het belang van ruimte en programma voor de breedtekunst voldoende kunnen worden geborgd.

De aandacht voor de maatschappelijke impact van kunst en cultuur groeit. In Arnhem biedt dat kansen bij de opgaven op sociaal-maatschappelijk gebied zoals bij het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Kunst en cultuur kunnen bijdragen aan emancipatie, kansengelijkheid, persoonlijke ontwikkeling van onder andere jongeren en aan een prettige en veilige leefomgeving. Hier zetten we de komende jaren sterker op in.

Een artistiek interessant, divers en veelzijdig cultureel aanbod in de stad **(I)**

Cultuurmonitor 025
Bij de totstandkoming van het profiel van cultuurregio 025 Arnhem – Nijmegen is geconstateerd dat beide gemeenten op andere wijze en met andere intensiteit en frequentie aan effectmeting doen. We zijn bezig dit te stroomlijnen, zodat we via dezelfde indicatoren langjarig inzicht krijgen in cultuurgedrag en -waardering in beide steden en tussen beide steden. Zo wordt in Nijmegen vierjaarlijks een enquête onder het publiek van de grotere instellingen gehouden; iets wat Arnhem in dezelfde vorm inmiddels ook doet. We streven ernaar te komen tot een Cultuur Monitor Arnhem Nijmegen om cultuur in Arnhem op een aantal indicatoren langjarig te kunnen volgen. Daarnaast nemen Arnhem en Nijmegen deel aan de recent gestarte Cultuurmonitor Gelderland, die eveneens langjarig het effect van beleid volgt. Beide betrekken we bij de monitoring van ons cultuurbeleid.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal bereikte scholen in Arnhem			**55**	**57**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Aantal bereikte scholen met programma Cultuureducatie met Kwaliteit			**21**	**20**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Aantal bereikte leerlingen in het primair onderwijs met Cultuureducatie met Kwaliteit			**5500**	**6664**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Waardering aanbod culturele voorzieningen in de buurt	**41**		**41**		
Eenheid: % (helemaal) eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten.					
Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)					

Versterking van de culturele infrastructuur **(D)**

Arnhem onderscheidt zich van andere steden door een complete keten educatie-productie-presentatie in nagenoeg alle kunstvormen. Daarin blijven we investeren. Dit is een belangrijke randvoorwaarde voor de doorstroming en vernieuwing van talent, van amateur tot professional.

Stimulering van het makersklimaat **(I)**

Arnhem is een stad van makers waar talent zich kan ontwikkelen, kan doorgroeien en professionaliseren. Arnhem kent een subsidiegebouw dat zowel laagdrempelig is als groei stimuleert en we zorgen voor voldoende voorzieningen (podia en presentatiemogelijkheden) en randvoorwaarden als ateliers, repetitieruimte en regelgeving. Voor programmering is meer geld vrijgemaakt om zo het aanbod meer divers en actueel te maken en beter aan te laten sluiten bij de behoeften van verschillende doelgroepen, onder wie jongeren. We bekijken hoe de debatfunctie in de stad beter kan worden ingevuld, waarbij we de bestaande voorzieningen meenemen.

Cultuurplatform Cultuur Academy (een fusie tussen Schakel025 en Cultuur Academy) bouwt voort op een stevig programma voor de sector waarbij focus ligt op het delen van kennis, ondernemerschap en professionalisering.

Met het vaststellen van het Kader Beeldende Kunst in de Openbare ruimte en het plan Kunst in Uitvoering is er onder andere extra aandacht voor het verstrekken van kunstopdrachten waarmee wordt bijgedragen aan versterking van het makersklimaat. Met kunst en kunstuitingen wordt kwaliteit toegevoegd aan de openbare ruimte en wordt de stad aantrekkelijker voor inwoners en bezoekers. Ook street art krijgt een extra impuls, door muurschilderingen toe te voegen in de stad. Deze geven toegevoegde waarde voor de leefbaarheid en promotie van onze stad en geven een artistiek kwalitatieve impuls.

We ondersteunen de Arnhemse modepartners, ArtEZ, State of Fashion, Fashion + Design Festival Arnhem (FDFA), Museum Arnhem en Rijn IJssel met een bijdrage aan een coördinator die uitvoering geeft aan het meerjarenprogramma. De strategie van Modepartners 025 sluit aan op onze eigen ambities om het mode-ecosysteem in Arnhem en regio te versterken, mode steviger te verbinden met maatschappelijke opgaven, zoals duurzaamheid, circulaire economie en inclusie en de relatie tussen mode en de maakindustrie te versterken.

Zorg voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad (I)

De culturele en creatieve sector is van grote waarde voor onze stad. De werkgelegenheid in de sector groeit. De wachtlijsten voor betaalbare werkplekken lopen op. Het tijdelijke aanbod neemt tegelijkertijd af, en de groei van nieuw aanbod vlakt af. De ruimte in Arnhem is beperkt en er zijn forse (woningbouw)opgaven. We geven uitvoering aan het door de raad vastgestelde 'plan van aanpak huisvesting creatieve en culturele sector' en daarmee willen we 12.000 m2 permanente werkruimte voor de sector realiseren in de periode 2021-2024, waaronder voor makers. Via de regeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen kunnen makers in een vroeg stadium worden ondersteund in hun planvorming voor permanente ruimte. Daarvan wordt goed gebruik gemaakt. We signaleren echter dat het door allerlei oorzaken nog niet is gelukt daadwerkelijk permanente werkruimte te realiseren. Inzet en noodzaak blijft om deze doelstelling te halen zodat we creatieve makers ruimte kunnen bieden in en kunnen behouden voor de stad. We kijken nadrukkelijk naar een nog actievere regierol van de gemeente daarbij. Als gemeentelijk vastgoed vrijkomt kijken we eerst of dit kan worden ingezet voor maatschappelijke functies, zoals voor culturele makers. Waar nodig en met een passende businesscase kunnen voor dit doeleinde ook strategische aankopen worden gedaan.

De businesscase voor de vestiging van Popcentrum Jacobiberg in Arnhem-Zuid aan de Groningensingel wordt verder uitgewerkt. Het nieuwe cultuurgebouw wordt naar verwachting in 2026 opgeleverd. Om die reden wordt ook naar tijdelijke huisvesting voor de Jacobiberg gekeken, wanneer de bruikleen van hun huidige onderkomen op De Hes wordt opgezegd.

Stichting SLAK Ateliers heeft in Arnhem tot doel om woon- en werkruimten en broedplaatsen voor culturele en creatieve professionals te realiseren. De gemeenten Arnhem en Nijmegen hebben in 2022 opdracht gegeven voor een benchmark onderzoek SLAK. Mede naar aanleiding van de uitkomsten van dit onderzoek, hebben wij samen met SLAK en de gemeente Nijmegen geconcludeerd dat er aanpassingen nodig zijn in het huidige model van het creëren, beheren en exploiteren van ateliers, werk- en oefenruimten. Ons hoofddoel is dat de ateliervoorraad in de stad behouden blijft, professioneel wordt beheerd en financieel gezond wordt geëxploiteerd. Voor ons staan betaalbaarheid, verduurzaming en continuïteit daarbij centraal. Met deze uitgangspunten wordt in 2024 een herstructureringstraject van SLAK geïmplementeerd.

Nieuwe multifunctionele cultuurlocatie in Arnhem-Zuid (I)

Het is al langere tijd bekend dat het culturele aanbod niet goed is verdeeld over de stad en dat er relatief weinig culturele voorzieningen zijn in Arnhem-Zuid, terwijl daar steeds meer mensen wonen. We vinden dit onwenselijk, kunst en cultuur moeten voor iedereen bereikbaar zijn. De nabijheid van cultuur is belangrijk en zelfs bepalend voor de deelname aan cultuur. Daarom zetten we in op de versterking van het culturele aanbod en de faciliteiten in Arnhem-Zuid voor cultuureducatie, -participatie en -presentatie. Zo werken we aan een multifunctionele cultuurlocatie in Zuid, waarbij we nadrukkelijk ook kijken naar de behoeften van bewoners. Samen met bewoners, cultuurpartners en andere betrokkenen maken we hiervoor een plan. Ondertussen wordt in samenwerking met Bureau Ruimtekoers geprogrammeerd in Zuid, op diverse locaties. De uitkomsten van deze testprogrammering gelden als opmaat naar een definitieve uitbreiding van het aanbod en de voorzieningen.

Ook de voorgenomen verhuizing van popcentrum Jacobiberg naar de Groningensingel draagt bij aan meer cultuur in Zuid. Dit geldt ook voor de mogelijke verruiming van de openingstijden van Rozet Kronenburg en de uitbreiding van activiteiten die daardoor mogelijk wordt.

We gaan de waardering van het aanbod aan culturele voorzieningen in Arnhem-Zuid de komende jaren meten. Doel is de waardering te verhogen/ gelijk te trekken met de waardering van culturele voorzieningen stadsbreed.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal gerealiseeerde m2 permanente werkruimte voor de sector			**0**	**0**	
Eenheid:	m2 permanente werkruimte. In 2021 mee gestart. Streefwaarde 2022 4.000m2				
Bron:	Gemeente Arnhem				

Waardering aanbod culturele voorzieningen in Arnhem Zuid	**31,60**		**31,10**		
Eenheid:	% (helemaal) eens met de stelling: in Arnhem Zuid zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Profilering en vitalisering van het culturele klimaat (D)

We zetten in op het versterken en behouden van de toppositie die Arnhem heeft als culturele en creatieve stad en dragen zo bij aan werkgelegenheid, innovatie en een aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Daarbij is ook onze rol, positie en samenwerking in de brede regio van belang.

Toekomstbestendige huisvesting van het Stadstheater en onze Rijksgezelschappen Oostpool en Introdans **(I)**

Toekomstbestendige huisvesting van onze culturele instellingen is van groot belang zodat zij kunnen inspelen op de veranderende samenleving en zo relevant blijven voor hun bestaande en toekomstige publiek.
De renovatie en verbouwing van het Stadstheater, inclusief kleine zaal, is in de ontwerpfase en het Stadstheater is vanaf eind 2023 tot in 2027 gesloten. In deze jaren zal een groot deel van de voorstellingen van het Stadstheater in Musis plaatsvinden, dat hiervoor wordt aangepast.

Theater Oostpool en Introdans zijn aan zet om hun eigen nieuwe huisvesting te realiseren. De provincie Gelderland heeft, in navolging van de gemeente, hiervoor geld in het vooruitzicht gesteld: een bedrag van 10 miljoen. We steunen en ondersteunen de twee gezelschappen in dit project en vinden het logisch als de nieuwe huisvesting in de nabijheid van het Stadstheater zou zijn.

Ontwikkeling van de Sonsbeektentoonstelling en State of Fashion **(I)**

Het afgelopen jaar heeft de Sonsbeektentoonstelling flink onder druk gestaan. In opdracht van de gemeente is onderzoek gedaan naar de toekomstbestendigheid van de organisatie en de editie in 2024. Het opstappen van het curatorenteam van Sonsbeek 20-24 is hierin meegenomen. Sonsbeek is een internationaal gerenommeerde tentoonstelling die een grote meerwaarde heeft voor onze stad. Na het haalbaarheidsonderzoek is besloten een RESET uit te voeren en eerst te zorgen voor een toekomstbestendige organisatie van Sonsbeek. De stichting is gesplitst en gaat zich zowel inhoudelijk organisatorisch als financieel versterken.

Er wordt gewerkt aan een nieuwe editie waarin bij het jubileum van 75 jaar Sonsbeek wordt stilgestaan. De jubileumeditie is na onderzoek door BMC naar de haalbaarheid, een jaar verschoven naar 2025. Voor de ‘jubileum’ editie hebben we incidenteel extra middelen gereserveerd zodat Sonsbeek verder kan bouwen. Sonsbeek voert daarover ook het gesprek met onder andere het Rijk, de Provincie en publieke en private fondsen. Wij zullen daarbij ondersteunen. We hebben meegegeven dat voor ons de locatie in het park, stevige betrokkenheid van de stad en verbinding met Arnhemse/regionale kunstenaars(initiatieven) van belang zijn. Ook willen we dat de Sonsbeektentoonstelling bekender wordt bij een bredere groep Arnhemmers.

State of Fashion staat er zowel inhoudelijk, organisatorisch als financieel steviger voor, mede dankzij de opname in de landelijke culturele basisinfrastructuur (BIS) en de samenwerking in Modepartners 025. State of Fashion is nu een eigen stichting na de splitsing van Sonsbeek. Na afronding van de editie 2022 is gestart met de voorbereiding voor de biënnale in 2024. We blijven State of Fashion steunen.

Versterking van de (samenwerking in de) Cultuurregio 025 **(I)**

De samenwerking in Cultuurregio 025 is steeds intensiever. Cultuur maakt integraal onderdeel uit van de regionale opgave van de 'Ontspannen Regio' van de Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen (GMR). We werken met de regio aan het Uitvoeringsplan Transformatievoorstel Cultuurregio 025 waarvoor de provincie Gelderland een bijdrage van € 1,3 miljoen heeft toegekend. Uitgangspunt is werken aan duurzame structuurversterking van de hele culturele keten in de hele regio. Dat betekent dat de acties een regiobreed en blijvend effect moeten hebben op de keten van top- en middensegment, cultuureducatie, kunstvakonderwijs en amateurkunst. We voeren dit samen uit met onze regiogemeenten, provincie en culturele instellingen. Namens de GMR zijn we penvoerder voor de subsidie van de provincie aangezien de GMR geen subsidies kan verstrekken.

De Cultuurregio 025 neemt actief deel aan het structureel overleg van de stedelijke cultuurregio's met het Ministerie van OCW, het IPO en de VNG. De komende periode zijn onder andere innovatie & transitie van de sector, de code diversiteit & inclusie, de code governance en de code fair practice van de culturele sector, net als de ontwikkeling van het landelijk cultuurbestel, belangrijke onderwerpen.

Behoud van werkgelegenheid in de culturele en creatieve sector **(I)**

Kunst- en cultuurinstellingen zijn grote werkgevers in de stad, die we zo goed mogelijk willen faciliteren. In de culturele en creatieve sector werken in Arnhem circa 5.000 mensen; dat is circa 4,6% van de Arnhemse werkgelegenheid. Ons doel is dit aandeel te behouden. Fair practice is een belangrijk thema en blijft daarom een aandachtsgebied. We blijven onze instellingen daar scherp op houden en in ondersteunen. Onder andere de Cultuur Academy organiseert sessies in de stad en heeft contact met relevante partijen zoals Kunsten ’92 en Platform Arbeidsmarkt Culturele en Creatieve Toekomst (ACCT).

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage werkenden in de Arnhemse culturele en creatieve sector	**4,60**	**4,70**	**4,60**	**4,70**	

Eenheid: % werkenden

Bron: Monitor Vitale Economie/ PWE op basis van landelijke definitie/ indeling creatieve sector

Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren (A)

Het Arnhem van nu is het resultaat van een lange ontwikkelingsgeschiedenis. Deze geschiedenis is dagelijks en vrijwel overal te ervaren en bepaalt voor een belangrijk deel het aanzien van de stad. Het aanwezige erfgoed is in meerdere opzichten betekenisvol en waardevol. In cultuurhistorisch opzicht weerspiegelt het erfgoed de geschiedenis van de stad. Dit erfgoed is niet reproduceerbaar en van onvervangbare waarde. Erfgoed vertegenwoordigt daarnaast identiteitswaarde. Het karakter van een buurt of stad maakt dat mensen zich er thuis of ermee verbonden voelen. Vaak gaat dat om plekken en/of gebouwen, maar ook de verhalen die hierbij horen en eigen belevingen zorgen hiervoor. Erfgoed is ook van belang voor de stadseconomie. Het historische karakter van de binnenstad is een belangrijke basis voor het aantrekkelijke winkel- en verblijfsklimaat. Bezoek aan de binnenstad leidt tot bestedingen. Monumentale parken worden intensief gebruikt en trekken mensen en bedrijven aan die zich graag in de buurt van zo'n park willen vestigen. Erfgoed draagt kortom bij aan een aantrekkelijk klimaat voor bewoners, ondernemers en bezoekers van de stad.
Het is de ambitie om goede erfgoedzorg, niet alleen door bescherming van cultuurhistorisch waardevolle objecten, vooral vorm te geven door kennisoverdracht, stimulering en behoud door ontwikkeling. Dit doen we om de cultuurhistorische factor een zichtbare en samenhangende rol te geven in stedelijke ontwikkeling. We zijn trots op deze wijze waarop dit met eigenaren van monumenten wordt gerealiseerd en de stappen die de gemeente aan het maken is op het gebied van verduurzaming van monumenten.

Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed (D)

Het Arnhemse erfgoedbeleid richt zich op behoud en versterking van cultuurhistorische waarden en helpt hiermee bij te dragen aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren. Dit wordt bereikt door:

- Cultuurhistorie als inspiratiebron op te nemen in ontwerpopgaven en gebiedsprocessen, hier vorm aan te geven in (ruimtelijke) plannen en projecten waardoor cultuurhistorie zichtbaar en beleefbaar wordt gemaakt. Een voorbeeld is de herinrichting van de Velperweg waarbij de oude laanstructuur en het landgoedverleden een belangrijk uitgangspunt is.
- (Her-)bestemming van cultuurhistorisch erfgoed, door dit erfgoed een duurzame bestemming te geven en daardoor voor de stad te behouden. Natuurlijk moet hierbij worden gedacht aan de Eusebiuskerk die na 13 jaar restauratie weer klaar is voor de toekomst, maar ook aan het vernieuwde en gerestaureerde Museum Arnhem en monumentale kantoren die tot duurzame woongebouwen zijn herbestemd.
- Het cultuurhistorische erfgoed duurzaam te beschermen, waar de kwetsbaarheid ervan dit noodzakelijk maakt, bijvoorbeeld door plantoetsing en vergunningverlening. Te denken valt hierbij aan renovaties van woningen op de Geitenkamp, in samenwerking met corporaties.
- Kennis over het Arnhemse erfgoed toegankelijk te maken en daarmee het publieksbereik en draagvlak voor het behoud van cultuurhistorisch erfgoed te vergroten, bijvoorbeeld door advisering, erfgoedpublicaties, het organiseren van lezingen en tentoonstellingen, het onderhouden van Planon, een extern te raadplegen monumentendatabase, en het actualiseren van de cultuurhistorische waardenkaart.
- In 2023 is gestart met het maken van een erfgoedagenda. Deze erfgoedagenda wordt begin 2024 voorgelegd aan de raad en de gaat de basis vormen voor ons werk.

Bescherming en herbestemming van cultuurhistorisch erfgoed (I)

Bescherming van cultuurhistorisch erfgoed maakt deel uit van het dagelijkse werk en wordt doorlopend vormgegeven door vergunningverlening en kennisoverdracht, het leveren van bijdragen aan bestemmingsplannen en deelname in projectgroepen ter voorbereiding op de Omgevingswet. In die projectgroepen is erfgoed/het Arnhemse historische DNA als mede-kwaliteitsbepalend bij ruimtelijke ontwikkelingen gepositioneerd en in het Voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 geland. Herbestemmingen worden eveneens afgewogen binnen het kader van de vergunningverlening, met oog voor kansen die deze kunnen bieden. In de monumentenzorg is, zeker met het oog op de klimaatproblematiek en de sterk stijgende energieprijzen, grote aandacht voor verduurzaming. Hierbij is het van belang duurzaamheidsmaatregelen te treffen zonder dat cultuurhistorische waarden wezenlijk worden aangetast. In samenhang met onze opgaven voor duurzaamheid (voorheen NEMIA) wordt vanuit een bestuurlijke opdracht gewerkt aan een beleidskader voor de verduurzaming van monumenten. Voor deze verduurzaming is een energiecoach aangesteld. Een ander speerpunt is het uitwerken van de toekomstverkenning Religieus Erfgoed naar een actieplan. Ook bij de gebedshuizen is aandacht voor duurzaamheid. Hiervoor is een energycafé georganiseerd die de start markeert van een green deal voor deze specifieke categorie objecten. Als speerpunten kunnen worden genoemd het in kaart brengen van gebieden waar erfgoedwaarden nog niet voldoende in beeld zijn maar waar mogelijk wel beschermingsvraagstukken spelen en het voor bestuurlijke vaststelling voorleggen van de geactualiseerde archeologische verwachtingskaart.

Zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed **(I)**

- Erfgoed wordt waar mogelijk zichtbaar en beleefbaar gemaakt in de stad. Zo speelt het laan- en landgoedverleden van de Velperweg een belangrijke rol bij de herinrichting van deze weg, staan de gemeente en de Stichting Eusebius Arnhem in nauw contact als het gaat om de programmering van het ondergrondse verleden van de kerk en wordt gewerkt aan een managementplan voor beheer en verdere zichtbaarheid van de Limes (Romeinse rijksgrens) in Arnhem. We werken verder mee aan de doorontwikkeling van de Historische Kelders, als locatie om het middeleeuwse verleden van Arnhem te beleven.
- In projecten gaan wij ontwikkelkansen agenderen, stakeholders enthousiasmeren en kennis overdragen. Projecten waarin dit op korte termijn gaat spelen houden vooral verband met de verdichtingsopgaven waarvoor de stad staat.
- Er wordt archeologisch vondstmateriaal voor tentoonstellingen geleverd.
- De Open Monumentendag wordt ondersteund, onder meer door het geven van rondleidingen en ambtelijk advies.

Ontsluiting van kennis over erfgoed **(I)**

- Planon, de monumentendatabase die raadpleegbaar is voor monumenten- en andere erfgoedgegevens, wordt, nu deze geactualiseerd is, beheerd en bijgehouden.
- Actuele berichtgeving wordt gedeeld op social media.
- Ondersteuning van Stichting Monuscript die jaarlijks boeken uitbrengt in de Arnhemse Monumenten Reeks. Er wordt nu gewerkt aan een publicatie over de Kleefse Waard, medio 2024 te presenteren.
- Nu het historische deel nagenoeg is afgerond, wordt begonnen met het schrijven van het publieksboek over de archeologische opgravingen in de zuidelijke binnenstad.
- Rapporten van het archeologische onderzoek ter hoogte van de Jansplaats en Schuytgraaf veld 26 (inventariserend onderzoek) komen gereed.
- De archeohotspot vervolgt zijn werkzaamheden met betrekking tot de determinatie van Arnhems archeologisch vondstmateriaal en uitleg daarover aan bezoekers van het Erfgoedcentrum. Na een evaluatie is gekozen voor een gewijzigde vorm van de archeohotspot: afgeslankter qua opzet, maar meer zichtbaar en zich daarmee samenhangend richtend op een groter publieksbereik.
- Archeologisch onderzoek in de stad gaat gepaard met berichtgeving en publiciteit.

Regisseren en uitvoeren van archeologisch onderzoek en archeologisch depotbeheer **(I)**

- In het najaar volgt een opgraving van een deel van het Romeinse grafveld in Schuytgraaf (veld 26).
- Archeologisch onderzoek is daarnaast voorzien in de Rijnwijk, Rijnkade en in de omgeving van het Stadstheater.
- Depotbeheer: het nieuwe depot in Museum Arnhem wordt verder gebruiksklaar gemaakt, inclusief standplaatsregistratie van vondstdozen.
- Bij archeologische projecten wordt vooral ook de regierol aangenomen. Projecten doen zich voor in zowel de historische binnenstad als daarbuiten.

Regioadvisering archeologie **(I)**

De gemeente Arnhem werkt met zeven omliggende gemeenten samen in regionaal verband. De regio-archeoloog adviseert de gemeenten doorlopend over het meenemen van archeologie in ruimtelijke ontwikkelingen en het beleefbaar maken ervan, formuleert beleid en toetst rapporten en adviesdocumenten. De regio-archeologie wordt gefinancierd door de omliggende gemeenten en provinciale subsidie. In 2021 is vanuit de provincie subsidie beschikbaar gesteld tot en met 2024.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar	**39.140**	**8.034**	**3.263**	**13.208**
Verbreding van cultuurbereik en participatie	34.979	8.034	883	371
Versterking van de culturele infrastructuur	4.161	0	2.380	12.838
Profilering en vitalisering van het culturele klimaat				
Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren.	**2.369**	**838**	**304**	**224**
Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed	2.369	838	304	224
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**41.509**	**8.872**	**3.567**	**13.432**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	36.171	38.750	44.042	41.509	40.688	40.655	45.355
Baten	8.059	7.524	8.707	8.872	8.423	8.423	8.423
Saldo lasten en baten	***-28.112***	***-31.227***	***-35.335***	***-32.637***	***-32.265***	***-32.232***	***-36.932***
Toevoegingen aan reserves	4.282	3.204	3.451	3.567	1.040	1.040	1.040
Onttrekkingen aan reserves	4.886	832	4.127	13.432	765	923	791
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***605***	***-2.372***	***676***	***9.865***	***-275***	***-117***	***-249***
Gerealiseerd resultaat	**-27.508**	**-33.599**	**-34.659**	**-22.772**	**-32.540**	**-32.349**	**-37.181**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 41,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Subsidies en gemeenschappelijke regelingen: € 27,7 miljoen;
- Kapitaallasten: € 4,6 miljoen;
- Kosten personeel: € 1,6 miljoen;
- Overige kosten: € 7,6 miljoen.

De totale lasten dalen met € 2,7 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt onder andere door € 2,5 miljoen budgetoverheveling 2022 die in 2023 besteed wordt en € 1,3 miljoen incidentele indexatie van subsidies in 2023. Hier tegenover staat uitbreiding van de formatie van € 0,1 miljoen en een indexatie 2024 van € 1,4 miljoen.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 8,9 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Verhuur panden en accommodaties: € 8,5 miljoen;
- Bijdrage van deelnemende gemeenten voor regioarcheologie: € 0,1 miljoen.
- De specifieke uitkering (SPUK) Impuls jongerencultuur (D21); € 0,3 miljoen.

De totale opbrengsten stijgen met € 0,2 miljoen ten opzichte van 2023. Dit wordt veroorzaakt doordat de specifieke uitkering Impuls jongerencultuur 2022 van € 0,3 miljoen in 2023 is begroot en de huurinkomsten met 0,5 miljoen stijgen.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 3,6 miljoen toegevoegd aan de reserves.
- € 1,0 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Vastgoed;
- € 2,6 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 13,4 miljoen onttrokken aan de reserves.
- € 12,8 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed;
- € 0,6 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Vastgoed;

De onttrekking van € 12,8 miljoen wordt met name veroorzaakt door de vrijval van € 12,5 miljoen uit de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed door het opnemen van structurele lasten voor de verbouwing van het Stadstheater.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Cultuur
De culturele basis- en meerjarenvoorzieningen, het culturele middensegment en makers tot aan de amateurkunstverenigingen.

Erfgoed
Provincie Gelderland, provinciale en lokale erfgoedinstellingen of verenigingen, regiogemeenten en monumenteneigenaren.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Kadernota ‘STROOM – cultuurbeleid Arnhem’ 2021;
- Tussenevaluatie 'Arnhem, Stroomt Door', 2016;
- STROOMversnelling: actualisatie cultuurbeleid, 2020;
- Kadernota Beeldende Kunst in de Openbare ruimte 2022;
- Cultuurprofiel 025 Arnhem Nijmegen, Transformatievoorstel Cultuurregio 025;
- Erfgoedagenda gemeente Arnhem.

Participatie en armoedebestrijding

Alle Arnhemmers moeten mee kunnen doen in de samenleving. Ieder op z'n eigen manier. Daarvoor is financiële rust, stabiliteit, een dag-invulling en perspectief op een goede toekomst nodig. Kortom, we willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen.

We zetten volop in om Arnhemmers zo veel mogelijk te ondersteunen om financieel zo zelfstandig mogelijk te zijn. Door hen te helpen met het vinden van werk, maar ook door het aanpakken van schulden en het voorkomen ervan. We blijven investeren in een gebiedsgerichte aanpak, een meer persoonlijke benadering en een intensievere samenwerking met ketenpartners. We gaan (meer) samenwerken met ervaringsdeskundigen om in ons beleid en uitvoering zo goed mogelijk aan te sluiten bij de leefwereld van de inwoner. Naast deze ontwikkelingen investeren we in onze (professionele en vrijwillige) organisaties, die onze inwoners met geldzorgen bijstaan. Ook zijn we begonnen om de kinderen uit deze gezinnen te stimuleren naar een kansrijke positie.

Deze insteek werpt zijn vruchten af. Tegelijkertijd zien we dat door de huidige maatschappelijke ontwikkelingen we ook in 2024 voor de nodige uitdagingen komen te staan.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen (A)

Juist deze tijd vraagt dat wij inwoners de zekerheid geven dat zij, zelfstandig of met de juiste duurzame begeleiding, in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien. Dit doen wij door mensen aan het werk te helpen. Als dit niet lukt, is er een vangnet. Maar we kijken tegelijkertijd op welke manier ze wel kunnen blijven deelnemen aan onze samenleving. We helpen inwoners laagdrempelig in hun eigen buurt en met (in)formele steun. We hebben hierbij oog voor de persoonlijke situatie van de inwoner. We proberen er zo snel mogelijk bij te zijn om complexere problemen te voorkomen. We kijken breed naar de situatie en werken aan oplossingen met onze partners in stad. Onze partners hebben we de komende jaren hard nodig. Want alleen samen kunnen we zorgen dat iedereen op elk niveau in onze maatschappij mee kan doen.

Voorkomen en vroeg erbij (D)

In financieel onzekere tijden, waarin veel inwoners geldzorgen hebben door stijgende lasten, willen we zoveel mogelijk voorkomen dat inwoners schulden opbouwen en/of in de armoede terecht komen. Als inwoners geldzorgen hebben, willen we hen zo snel mogelijk bereiken en helpen. We focussen ons binnen het doel 'Voorkomen en Vroeg erop af' op:

- Meer Arnhemmers met financiële vragen kunnen ons vinden;
- Meer Arnhemmers met beginnende schulden maken gebruik van een hulpaanbod;
- Jeugdwerkloosheid voorkomen.

Meer Arnhemmers met financiële vragen kunnen ons vinden (I)

Veel Arnhemmers worden nog steeds geconfronteerd met stijgende kosten. Wij willen voorkomen dat zij geldzorgen en/of schulden krijgen. In acht wijken is een Goed Geregeld Arnhem loket. Inwoners kunnen hier terecht voor financiële ondersteuning. Als er sprake is van geldzorgen, zorgt Goed Geregeld Arnhem dat de inwoner terecht komt bij de sociale wijkteams, Opr€cht of Geldzaken en Ondernemers, voor schuldhulpverlening. We beogen met Goed Geregeld Arnhem meer financiële vragen te beantwoorden.

Voor ketenpartners organiseert Rijnstad de training "Alert op geldzorgen", zodat zij geldzorgen kunnen herkennen en bespreekbaar kunnen maken én bekend zijn met de Arnhemse routekaart. We bieden kinderen en jongeren financiële educatie in het onderwijs met als doel te voorkomen dat jongeren in de schulden belanden. Daarnaast is Opr€cht aanwezig op verschillende locaties om proactief contact te leggen met jongeren en hen naar de juiste hulpverlening te leiden. Dit jaar ontwikkelen we een verjaardagskaart voor jongeren die 18 worden. Hiermee geven wij uitvoering aan de overgenomen motie 'feliciteren en informeren' (23M58). Jongeren ontvangen een verjaardagskaart met een link naar een informatief filmpje en informatie over relevante thema's, waaronder geldzaken. Ook worden zij gewezen op de 'Kwikstart' app.

Meer Arnhemmers met beginnende schulden maken gebruik van een hulpaanbod (I)

Sinds 2021 zijn verhuurders, energiemaatschappijen, zorgverzekeraars en waterbedrijf Vitens verplicht om betalingsachterstanden door te geven aan de gemeente. Dit geeft ons de kans om contact te leggen met meer inwoners die mogelijk financiële problemen hebben. Bij vroegsignalering komt de vraag niet vanuit de inwoner, maar bieden wij vanuit de gemeente hulp aan. Op alle signalen die wij ontvangen volgt een hulpaanbod. Dit kan telefonisch, met een huisbezoek, per mail of per brief.
We streven naar een stijging van het aantal Arnhemmers dat we spreken over hun betalingsachterstand en het aantal inwoners dat positief reageert op een hulpaanbod. Hiervoor ontwikkelen we indicatoren. Daarnaast hanteren we als positieve indicator de afnemende schuldenlast bij aanvang van een schuldregeling.

Sinds april 2023 neemt het aantal signalen van betalingsachterstanden toe. Door de economische onzekerheid is het lastig te voorspellen of deze trend zich doorzet. Omdat wij erin geloven dat persoonlijk contact het vaakst resulteert in het aanvaarden van hulp bij het oplossen van betalingsproblemen, benaderen we nog meer inwoners telefonisch of gaan we bij hen thuis langs. Als blijkt dat een inwoner meer schulden heeft, wordt de inwoner doorgeleid naar het sociale wijkteam voor schuldhulpverlening. Wij blijven ook actief op andere plekken om inwoners met mogelijke schulden te bereiken, zoals de rolzittingen van de rechtbank en op het Rijn IJssel college met spreekuren voor jongeren. We zoeken onder meer in 2024 de samenwerking met zogenaamde 'sleutelpersonen' in de wijken; inwoners die een groot netwerk hebben en een rol kunnen spelen in het bespreekbaar maken van geldzorgen en het hulpaanbod.

Met ingang van 2025 gaan we onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer uitvoeren. Dit is in voorbereiding. Vroegsignalering maakt hier samen met het schuldregelen en budgetbeheer/budgetcoaching onderdeel van uit.

Jeugdwerkloosheid voorkomen **(I)**

Voor het thema jeugdwerkloosheid werken we samen met onze regionale ketenpartners om zoveel mogelijk jongeren in onze arbeidsmarktregio te laten participeren in de vorm van een opleiding, een traject naar werk of het hebben van een baan. Er zijn verschillende ondersteuningsmogelijkheden voor jongeren in kwetsbare posities op het voortgezet speciaal onderwijs, praktijkonderwijs en mbo om te begeleiden in de overstap van school naar school of van school naar werk.. De begeleidingsvormen worden geëvalueerd en aangescherpt om nog beter aan te sluiten bij de behoefte van de jongeren.

We geven een vervolg aan de pilot “Jongeren in beeld”. De groep jongeren tussen de 23 en 27 jaar zonder startkwalificatie die nu niet in beeld is wordt in beeld gebracht en krijgt ondersteuning aangeboden. Daarnaast willen we een aantal wijkinitiatieven zoals de Belofte een vervolg geven in samenwerking met het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Een indicator voor de inspanning jeugdwerkloosheid voorkomen is in ontwikkeling.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal gestelde financiële vragen	**1346**	**849**	**785**	**10390**	
Eenheid: Inwoners ingediende vragen bij Sociale Wijkteams Arnhem en Goed Geregeld Arnhem					
Bron: Sociale wijkteams, vanaf 2022 inclusief Rijnstad					

Gemiddelde schuld van huishouden dat start met een schuldregeling		**36000**	**36600**	**36300**	
Eenheid: Schuld in euro's					
Bron: PLANgroep					

Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 1 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	**5000**	**5100**	**4700**		
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: CBS					

Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 4 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	**3000**	**3000**	**3000**		
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: CBS					

Arnhemmers kunnen rondkomen **(D)**

Wij willen onze inwoners bestaanszekerheid en het perspectief van een toekomst zonder problematische schulden bieden. Deze bestaanszekerheid vormt een essentiële randvoorwaarde om stappen te kunnen zetten richting activering, het oplossen van gezondheids- /psychische problemen en werk. Een deel van de wet- en regelgeving bestaanszekerheid wordt landelijk bepaald. Denk hierbij aan de hoogte van het minimumloon en de bijstandsuitkering.
Als gemeente gaan we over de hoogte en toegankelijkheid van onze gemeentelijke inkomensregelingen en indirect over de ondersteunende regelingen in de stad en over onze schuldhulpverlening. We focussen binnen het doel “Arnhemmers kunnen rondkomen” op:

- vergroten van de effectiviteit en het bereik van onze inkomensregelingen;
- het realiseren van een vangnet voor inwoners met een laag inkomen met de partners in de stad;
- meer Arnhemmers zo snel mogelijk duurzaam schuldenvrij krijgen.

Vergroten van effectiviteit en bereik van onze inkomensregelingen (I)

We vereenvoudigen één voor één al onze gemeentelijke inkomensregelingen voor zowel onze inwoners als de uitvoering. Wij kijken daarbij ook naar de mogelijkheden van verdere harmonisatie van de regelingen, daarbij wel rekening houdend met het risico op de zogenoemde armoedeval.

Wij streven ernaar dat inwoners zoveel mogelijk regelingen waarop zij recht hebben direct aangeboden krijgen. Zo wordt momenteel aan inwoners met een participatiewet-uitkering al direct de Gelrepas verstrekt; dit gaan we waar mogelijk verder uitbreiden.

Bij het verder verbeteren van het aanbod van de Gelrepas betrekken wij inwoners met hun wensen en ideeën. Regionaal werken we in het kader van de verdere verbetering van de effectiviteit en het bereik van de Gelrepas nauw samen.

We meten het jaarlijks bereik van de regelingen, het doel is dat het bereik toeneemt. Daarnaast meten we ook het gebruik van de Gelrepas. En meten we op twee inkomensregelingen de klanttevredenheid onder gebruikers.

Met partners in de stad realiseren van een vangnet voor inwoners met een laag inkomen (I)

In Arnhem wonen veel huishoudens met een laag inkomen. Relatief veel huishoudens hebben moeite met rondkomen en veel kinderen groeien op in armoede. We gaan daarom de samenwerking met onze partners in de stad intensiveren met als doel een samenhangend vangnet voor inwoners in armoede te bieden. Tevens moeten kinderen mee kunnen doen, ook als hun ouders met financiële problemen kampen.

Een aantal partners ondersteunen wij in dit kader momenteel al (incidenteel of structureel), denk daarbij onder andere aan de Voedselbank, Stichting Leergeld en het jeugdfonds voor Sport en Cultuur. We willen met deze (en mogelijk andere) partijen komen tot een gedragen uitvoeringsplan waarbij we elkaar versterken. Daarbij ook kijkend naar specifieke thema's die aandacht behoeven en naar de verschillende gebieden/behoeftes in de stad (en daarbij dus de relatie leggend met de gebiedsplannen en de Arnhem-Oost aanpak). Ook willen we de kaders van de financiële ondersteuning van de gemeente aan deze partijen nader uitwerken.

We monitoren het aantal aanvragen dat de betreffende ketenpartner ontvangt van Arnhemmers.

Meer Arnhemmers zo snel mogelijk duurzaam schuldenvrij (I)

Na de coronaperiode en door de energiecrisis is de (landelijke) verwachting dat het aantal inwoners met problematische schulden gaat stijgen. We monitoren daarom het aantal Arnhemmers dat ondersteuning krijgt bij het oplossen van schulden. In het afgelopen jaar zagen we het aantal aanvragen schuldhulpverlening licht stijgen. We zetten daarbij volop in op een effectieve schuldhulpverlening waarin we uitgaan ” van de inwoner. Of we daarin duurzaam effectief zijn beoordelen we aan de hand van het aantal en het percentage inwoners dat zich na een schuldregeling opnieuw aanmeldt met financiële problemen.
Schuldhulpverlening vereist maatwerk. Voor ondernemers en voor jongeren hebben we een eigen aanpak waarbij we ervaringsdeskundigheid inzetten. We blijven gedupeerden van het Kinderopvangtoeslagchandaal onverminderd helpen bij de problemen waar zij tegenaan lopen.

We onderzoeken of we met ingang van 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening (vroegsignalering, schuldregeling en budgetbeheer/budgetcoaching) weer in eigen beheer kunnen gaan uitvoeren. Daarnaast inventariseren we hoe we deze reguliere schuldhulpverlening eventueel kunnen verrijken met aanvullende diensten zoals bijvoorbeeld sociale kredietverlening en bewindvoering.

Via het Nationaal Programma Arnhem-Oost werken we een innovatieve manier van schuldhulp uit. We selecteren in Immerloo (een gebied dat één van de armste postcodegebieden van Nederland is), een groep inwoners die te maken heeft met problematische schulden en creëren rust door schulden in één keer op te kopen en daarna de doorbraakmethode in te zetten. Omdat we weten dat deze groep ook vaak te maken heeft met multi-problematiek verwachten we besparingen op voorliggende voorzieningen. Via een pilot kijken we naar het maatschappelijk rendement daarvan en naar de mogelijkheden om dit verder over Arnhem uit te rollen.

De samenwerking binnen het convenant 'Samen Sterker' met aangesloten bewindvoerders is geëvalueerd en wordt voortgezet. We hebben als doel de doorstroom van deze doelgroep richting schuldhulp te versnellen. We starten daarvoor een pilot om de begeleiding van inwoners onder bewind te verbeteren.

Tenslotte zetten we in op onze rol als schuldeiser (bij bijvoorbeeld vorderingen bij cluster Werk en Inkomen of Gemeentelijke heffingen), in op een zo soepel mogelijk beleid voor inwoners die wel willen betalen, maar niet kunnen betalen. We vertalen landelijke ontwikkelingen op dit vlak naar onze Arnhemse situatie.

Naast de opgenomen indicatoren ontwikkelen we inzicht in het bereik van de inkomensregelingen en de terugval van inwoners die schuldenvrij zijn uitgestroomd.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal inwoners met product Schuldhulpverlening		**995**	**1020**	**1148**	
Eenheid: Aantal					
Bron: PLANgroep					
Gemiddelde aantal schuldeisers van huishouden dat start met een schuldregeling		**13**	**12**	**14**	
Eenheid: Aantal schuldeisers					
Bron: PLANgroep					
Aantal huishoudens schuldenvrij uitgestroomd na traject Schuldhulpverlening	**180**	**333**	**385**		
Eenheid: Aantal per jaar					
Bron: PLANgroep					

Arnhemmers doen mee (D)

Arnhemmers die een beroep doen op de ondersteuning vanuit de Participatiewet willen we zo snel mogelijk op weg helpen naar zelfredzaamheid en hen hierin, zoveel mogelijk op maat, perspectief bieden. We zetten in op ontwikkeling en begeleiding naar vermogen. Bij voorkeur leidt dat tot betaald werk. Elke stap beschouwen we als een resultaat, omdat we weten dat betaald werk niet voor iedereen mogelijk is. Binnen de lijn bestaanszekerheid van het Nationaal programma Arnhem Oost wordt aansluiting gevonden op dit doel door de aanpak van laaggeletterdheid te intensiveren, vrijwilligerswerk te stimuleren en te versterken, activeringstrajecten laagdrempelig in de wijken te organiseren, opleidings- en leerwerktrajecten uit te breiden en meer mogelijkheden voor beschut werk, werk met begeleiding en buurtbedrijven te creëren. We focussen binnen het doel “Arnhemmers doen mee” op:

- we ondersteunen zo veel mogelijk inwoners met een uitkering naar een betaalde baan;
- we belonen en stimuleren Arnhemmers om bij te verdienen naast een uitkering;
- Inwoners participeren naar vermogen.

We ondersteunen zoveel mogelijk inwoners met een uitkering naar een betaalde baan (I)

We willen dat onze inwoners naar vermogen deelnemen aan de Arnhemse samenleving. We kijken samen met hen naar wat kan en beslissen samen wat ondersteunend en passend is bij hun persoonlijke situatie. Deze ondersteuning kan zijn bemiddeling naar betaald werk, inzet van arbeidsontwikkeling, voor nieuwkomers kunnen dit taaltrajecten zijn, voor jongeren ondersteuning bij de keuze voor een opleiding en voor weer anderen werkervaring opdoen in nieuwe branches. Met onze partners in de keten van werk en inkomen optimaliseren wij continu onze dienstverlening door een breed aanbod van trajecten te ontwikkelen. Scalabor speelt een belangrijke rol in het aanbod van arbeidsontwikkeltrajecten aan onze inwoners, door deze zelf aan te bieden, maar ook te bemiddelen naar het best passende traject.

We beogen een dalende trend van het aantal inwoners in de bijstand want dit is een indicator voor het aantal inwoners dat we succesvol begeleiden naar werk. Daarnaast streven we naar een positieve afwijking van het volume bijstand van grote gemeenten.

We belonen en stimuleren Arnhemmers om bij te verdienen naast een uitkering (I)

Het is goed als mensen bijverdienen in de bijstand. Werken in deeltijd houdt bijstandsgerechtigden werkfit en het biedt perspectief om de financiële draagkracht te vergroten. De Participatiewet onderschrijft de waarde van bijverdienen in een uitkeringssituatie. Hiervoor is in de wet de mogelijkheid voor een inkomstenvrijlating opgenomen. Deze inkomstenvrijlating is echter nadrukkelijk beperkt in hoogte en duur.

In mei 2023 werken 562 Arnhemmers met bijstand in deeltijd. Zij geven maandelijks de inkomsten aan ons door, wij verrekenen de inkomsten met de bijstand en passen de inkomstenvrijlating toe binnen de kaders van de Participatiewet. De inkomstenvrijlating is zoals gezegd beperkt in duur en heeft tegelijkertijd een verlagende invloed op de toeslagen van de Belastingdienst. Wij vinden dat het aantal personen dat in deeltijd werkt vanuit de bijstand omhoog kan en moet. Omdat betaald werk, ook in deeltijd, een geweldige manier is om deel te nemen aan de samenleving, je daardoor (meer) inkomen kan krijgen, aan persoonlijke ontwikkeling kan doen en sociale contacten hebt. Maar ook omdat deeltijdwerk een stap kan zijn naar volledige uitstroom uit de bijstand. Er zijn verschillende redenen waarom niet meer inwoners vanuit de bijstand in deeltijd werken, maar één daarvan is dat werken naast de uitkering niet of weinig loont.

Met ingang van 1 juli 2023 start de proef Bijverdienbeloning, voor de duur van 2 jaar. De bijverdienbeloning is een extra beloning en stimulans voor inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd werken of Arnhemmers die vanuit de bijstand in deeltijd gaan werken. Elke zes maanden wordt de beloning uitgekeerd tot

een maximum van € 1.200, - afhankelijk van de inkomsten die de Arnhemmer heeft verdiend met deeltijdwerk in zes maanden. De bijverdienbeloning wordt onbelast uitbetaald en heeft dus geen invloed op de toeslagen van de Belastingdienst.

In mei 2023 werken 562 personen in deeltijd en ontvangen aanvullend een bijstandsuitkering. Met deze proef willen wij een toename bereiken van;
1. Het aantal personen dat in deeltijd gaat werken;
2. De deeltijdinkomsten;
3. Het aantal personen dat vanuit deeltijdwerk in de bijstand volledig uitstroomt.

Het college informeert de gemeenteraad na 1 jaar (medio 2024) over de voortgang en de opgedane inzichten.

Inwoners participeren naar vermogen **(I)**

We zien dat een groot deel van de inwoners met een uitkering relatief veel ondersteuning nodig hebben om stappen te kunnen zetten op weg naar werk. Voor deze inwoners kunnen we ter ondersteuning instrumenten inzetten: basisbaan, loonkostensubsidie, beschut werk en jobcoaching. Er wordt hierbij altijd gekeken naar de meest passende plek voor de inwoner. Het WerkgeversServicepunt is de partij die werkgevers stimuleert om inclusief te ondernemen en hen op de ondersteuningsmogelijkheden en de instrumenten wijst.

Voor een deel van onze inwoners die ondersteuning nodig heeft in hun ontwikkeling naar werk zien we een toename van de inzet van de instrumenten loonkostensubsidie en jobcoaching. Deze aanpak is succesvol. Het aantal inwoners dat hierdoor met begeleiding kan deelnemen aan de arbeidsmarkt stijgt. De loonkostensubsidie en jobcoaching bekostigen we vanuit het re-integratiebudget. We constateren een trendmatige stijging van de uitgaven vanaf het jaar 2023. We verwachten voor 2024 alle middelen hiervoor nodig te hebben.

Beschut werk is een vorm van betaald werk bedoeld voor mensen met een arbeidsbeperking die relatief veel begeleiding en een aangepaste werkplek nodig hebben. We gaan in 2024 de bekendheid van het instrument bij professionals en werkgevers vergroten. Beschut werk is onderdeel van de reguliere dienstverlening en we verwachten in 2024 een toename van het aantal inwoners dat met een beschut werk indicatie aan de slag is.

Arnhem heeft het werkgeverschap van de medewerkers van de sociale werkvoorziening (SW) ondergebracht via de MGR Sociaal Domein bij Scalabor. De CAO-lonen van deze groep medewerkers staan onder druk en er worden acties gevoerd voor een loonstijging. Indien dit leidt tot een stijging van de lonen zal dit leiden tot een stijging van de lasten voor SW in de begroting.

Landelijk wordt gesproken over de hervorming van de arbeidsmarkt en de vorming van regionale werkcentra. We volgen deze ontwikkelingen en bereiden ons hier met de partners in de arbeidsmarktregio gezamenlijk op voor.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Volumeontwikkeling uitkeringen afgezet tegen andere grote gemeenten	**-0,40**	**-1,40**	**-2,10**	**-3,20**	

Eenheid: Percentage volume-ontwikkeling afgezet tegen andere gemeenten vanaf 1-1-2019

Bron: Benchmark 16 grote gemeenten

Aantal inwoners met een bijstandsuitkering	**8956**	**8691**	**8582**	**8077**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Aantal inwoners dat is uitgestroomd uit uitkering vanuit parttime werk	**830**	**672**	**905**	**750**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Aantal inwoners dat bijverdient naast bijstand		**2411**	**1838**	**1289**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Inkomsten uit werk naast de uitkering	**4139199**	**4043484**	**3794686**
Eenheid:	Euro		
Bron:	Administratie Werk en Inkomen		

Inwoners werkend met een vorm van ondersteuning (LKS, jobcoaching en beschut werk)	**284**	**378**	**556**
Eenheid:	Aantal inwoners met een betaling loonkostensubsidie en/of jobcoaching		
Bron:	Administratie Werk en Inkomen		

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**
Arnhemmers kunnen rondkomen	1.910	0	0	0
Voorkomen en vroeg er bij	643	0	0	642
Arnhemmers doen mee	162.694	112.324	0	0
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	169.591	164.795	163.696	165.248	166.785	168.454	166.242
Baten	114.865	114.470	109.871	112.324	114.414	117.300	120.027
Saldo lasten en baten	***-54.726***	***-50.326***	***-53.825***	***-52.924***	***-52.371***	***-51.154***	***-46.215***
Toevoegingen aan reserves	4.543	554	554	0	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	6.994	0	3.833	642	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***2.451***	***-554***	***3.279***	***642***	***0***	***0***	***0***
Gerealiseerd resultaat	**-52.275**	**-50.880**	**-50.546**	**-52.282**	**-52.371**	**-51.154**	**-46.215**

Toelichting

Lasten

De begrote lasten bedragen in 2024 € 165,2 miljoen, onderverdeeld in de volgende onderwerpen:

- Bijstandsverstrekking (waaronder BUIG en uitvoeringskosten): € 124,6 miljoen;
- Participatie (waaronder sociale werkvoorziening (SW), re-integratiebudget en uitvoeringskosten): € 38,7 miljoen;
- Armoedebeleid: € 1,6 miljoen;
- Schulddienstverlening: € 0,3 miljoen.

De totale lasten van het programma Participatie en Armoedebestrijding zijn in 2024 € 1,9 miljoen hoger dan in 2023. Dit komt door:

Bijstandsverstrekking: € 5,9 miljoen hoger dan in 2023
De begrote lasten voor de bijstandsontwikkeling zijn gekoppeld aan de landelijke begroting van de verwachte lasten op de bijstand. Op basis van de landelijke lijn worden de budgetten bepaald die de gemeenten jaarlijks ontvangen voor het betalen van de uitkeringen. Sinds 2021 is er sprake van een landelijke afname van het aantal uitkeringen. Op het moment van opmaken van de begroting is het meerjarig perspectief nog niet geactualiseerd. De lasten dalen minder hard door de inzet van loonkostensubsidie die we het jaar erop pas gecompenseerd krijgen. Verder ontvingen we in 2023 nog een bijdrage van het rijk voor de ToZo-uitkering (€ 0,1 miljoen) en stijgen in 2024 de verwachte lasten voor de individuele studietoeslag (€ 0,4 miljoen).

Participatie: € 4,3 miljoen lager dan in 2023
Dit wordt met name veroorzaakt door incidentele middelen in 2023 die in 2024 niet beschikbaar zijn waaronder een Europese StructuurFonds-subsidie voor de uitvoering (€ 0,9 miljoen), het actieplan Werk dat eind 2023 is afgerond (€ 1,3 miljoen) en middelen impuls integraal werken (€ 0,4 miljoen). Ook waren er in 2023 extra incidentele middelen beschikbaar voor het re-integratiebudget (€ 1,4 miljoen). Verder is de begroting voor de arbeidsmarktregio op dit moment nog € 2,9 miljoen lager dan in 2024. Dit komt omdat de rijksmiddelen jaarlijks worden toegekend en we op dit moment nog niet weten hoeveel er beschikbaar zal zijn in 2024. Ook worden een deel van de middelen uit 2023 nog overgeheveld naar 2024. De begroting voor SW is in 2024 € 1,6 miljoen hoger dan in 2023. Dit komt door de structureel doorgevoerde looncompensatie. In 2024 zijn er verder ook extra middelen beschikbaar voor de pilot bijverdienbeloning (€ 1,1 miljoen).

Armoedebeleid: € 0,2 miljoen lager dan in 2023
Dit wordt veroorzaakt door extra incidenteel budget voor 2023 voor het onderzoek naar het in eigen beheer uitvoeren van Armoederegelingen, schuldhulpverlening en bewindvoering.

Voor schuldhulpverlening is de begroting gelijk aan 2023.

Baten
De begrote baten van het programma Participatie en armoedebestrijding zijn in 2024 € 112,3 miljoen, onderverdeeld in de volgende onderwerpen:

- Bijstandsverstrekking: € 111,8 miljoen;
- Participatie: € 0,5 miljoen.

De totale baten van het programma Participatie en Armoedebestrijding zijn in 2024 € 2,5 miljoen lager dan in 2023. Dit komt door:

Bijstandsverstrekking: € 4,2 miljoen hoger dan in 2023
Dit wordt met name veroorzaakt door een stijging van de rijksbijdrage voor de gebundelde uitkering (BUIG). De begrote baten voor de bijstandsontwikkeling zijn gekoppeld aan de landelijke begroting van de verwachte lasten op de bijstand. Op basis van de landelijke lijn worden de budgetten bepaald die gemeenten ontvangen voor het betalen van de uitkeringen (zie ook de toelichting bij de lasten).

Participatie: € 1,8 miljoen lager dan in 2023
In 2023 ontvingen we een ESF-subsidie voor de uitvoering (€ 0,9 miljoen). De baten voor de arbeidsmarktregio waren in 2023 € 0,8 miljoen hoger vanwege een ontvangen provinciale subsidie (€ 0,4 miljoen) en de bijdrage voor de regionale mobiliteitsteams (€ 0,4 miljoen).

Toevoegingen aan reserves
In 2024 zijn er geen begrote toevoegingen aan reserves.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er voor een totaal aan € 0,6 miljoen onttrokken aan de bestemmingsreserve Taakmutaties Gemeentefonds - Overloop. Dit is de begroting voor de regionale aanpak jeugdwerkloosheid en betreft de meerjarige verdeling van de rijksmiddelen uit 2021 en 2022 op basis van het vastgestelde meerjarenplan.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Scalabor B.V.
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Participatie

- Werkgeversorganisaties;
- Werknemersorganisaties;
- Onderwijsorganisaties;
- Regionaal Werkbedrijf;
- Economic Board;
- Regiogemeenten;
- UWV;
- Stichting Inclusief Midden Gelderland;
- Inclusief Werkgeven Midden Gelderland;
- Woningbouwcorporaties;
- Leerwerkloket Midden Gelderland;
- Werkgeversservicepunt Midden Gelderland;
- Scalabor;
- Centrum voor Activerend Werk;
- Stichting Sociale wijkteams Arnhem.

Armoede en schulddienstverlening

- Stichting Sociale wijkteams Arnhem;
- Dullertsstichting;
- Stichting Leergeld;
- Jeugdfonds Sport en Cultuur;
- Arnhemse Dialoog;
- De Voedselbank Arnhem, De Kledingbank;
- Partners van Vroeg Eropaf (woningcorporaties, energiebedrijven, zorgverzekeraars, waterbedrijven);
- Stichting Rijnstad, Humanitas, SWOA;
- PLANgroep;
- Opr€cht;
- Bewindvoerders aangesloten bij het convenant;
- Zuidweg en Partners;
- Over Rood;
- Landelijke partners (Schuldenlab, Schouders Eronder).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Participatie

- Programmaplan Doorbraak Naar Werk.

Armoede en schulddienstverlening

- Doorontwikkeling Armoedeagenda en schulddienstverlening;
- Zij aan zij: schuldenvrij - De Arnhemse visie op schulddienstverlening;
- De weg uit armoede: werken aan perspectief Arnhemse armoedeaanpak - 2020 e.v.;
- Uitvoeringsagenda Schulddienstverlening 2020-2021.

Zorg

Arnhemmers die hulp, ondersteuning of zorg nodig hebben om mee te kunnen doen in de samenleving krijgen die thuis of kunnen daarvoor laagdrempelig in de wijk of buurt terecht. Door hen zo snel mogelijk te helpen voorkomen we complexere problemen. We organiseren deze hulp en ondersteuning zoveel mogelijk samen met het netwerk rondom inwoners. Waar dat ontbreekt investeren we in het versterken van deze wijknetwerken - formeel en informeel - zo dicht mogelijk bij huis, in de eigen woonomgeving. Op deze manier is hulp laagdrempelig beschikbaar en ondersteuning dichtbij en ontstaat er zo min mogelijk afhankelijkheid van (langdurige) specialistische hulp. Bij het versterken van wijknetwerken werken we intensief samen met Sociale wijkteams, regisseurs Werk & Inkomen, zorgaanbieders, huisartsen, scholen en welzijnsorganisaties in een gebied. Omdat gebieden van elkaar verschillen kan onze aanpak ook per gebied verschillen. Prioriteiten, accenten, werkwijzen en samenwerkingspartners worden daarop aangepast.

Tijdens de coronaperiode hebben aanbieders veel aandacht gegeven aan het voortzetten van hulp en ondersteuning aan onze inwoners en zijn alternatieven gevonden om de continuïteit te borgen. Het is dankzij deze partijen dat de meeste inwoners de coronaperiode goed zijn doorgekomen. Inmiddels is het gebruik van hulp en ondersteuning bijna overal weer op pre-corona niveau. We zien echter ook dat sommige problemen zijn toegenomen en dat extra inzet nodig is om deze op te lossen. Dit geldt bijvoorbeeld voor de mentale gezondheid van jongeren, waarvoor wachtlijsten zijn ontstaan. We maken afspraken en ontwikkelen alternatieven om de jongeren met acute problemen als eersten te helpen.

De komende jaren gebruiken we om de kansengelijkheid en bestaanszekerheid voor alle inwoners te versterken. Ook willen we de ingezette transformatie van zorg voortzetten. Preventie staat voorop om zoveel mogelijk problemen te voorkomen maar we zetten ook in op het bieden van lichtere zorg om zwaardere problemen te voorkomen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving (A)

We vinden het belangrijk dat alle Arnhemmers zo zelfstandig mogelijk kunnen leven, ook als zij daarbij, vanwege beperkingen of chronische ziekte, een steuntje in de rug nodig hebben. We richten ons op een 'Inclusieve stad' waarin alle inwoners mee kunnen doen. Waar dat nodig is bieden we passende hulp en ondersteuning waarbij we zorgen dat inwoners zoveel mogelijk zelf regie houden over hun leven en de kwaliteit daarvan kunnen verbeteren of op peil kunnen houden. Om dat mogelijk te maken zetten we in op het versterken van de eigen kracht, het sociaal netwerk van inwoners en het benutten van algemene voorzieningen in de wijken. Daarbij streven we er naar dat partijen in de wijk een stevig netwerk vormen en wijkgericht gaan werken. We werken preventief en zetten in op het normaliseren van zorg waar dat kan. Dat betekent dat we minder snel willen diagnosticeren en etiketteren en niet altijd direct een specialistische hulpverlener in willen zetten. Liever maken we gebruik van het netwerk en versterken dit waar dat nodig is waarbij we verschillen tussen Arnhemmers accepteren en omarmen. Inwoners met zorg, jong en oud, blijven zoveel mogelijk thuis wonen met de nodige ondersteuning, of maken eerder de overstap van een instelling naar zelfstandig wonen in de wijk. Wanneer inwoners zorg met verblijf nodig hebben zoeken we naar oplossingen die zoveel mogelijk op de thuissituatie lijken; uit huis maar zo 'thuis' mogelijk. Zo bieden we onze inwoners duurzame, passende, effectieve en efficiënte ondersteuning op maat, zo tijdig mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis. Ook stimuleren we daarbij actieve deelname van inwoners aan de Arnhemse samenleving. We willen dat alle Arnhemmers mee kunnen doen.
We zorgen ervoor dat de toegang naar ondersteuning en zorg transparant en laagdrempelig is ingericht. Om kwalitatief goede zorg beschikbaar te hebben en te houden zetten we, met name in de jeugdzorg, extra maatregelen in.

Uitwerking indicatoren
Begin 2022 zijn de Visie Sociaal Domein, de Kadernota ‘Van beschermd wonen naar een beschermd thuis' en het Jeugdbeleid vastgesteld. Op dit moment worden deze kaders vertaald naar inspanningen en effectindicatoren. In de volgende Begroting zullen de nieuwe effectindicatoren worden opgenomen.

Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis **(D)**

Inwoners die er (tijdelijk) niet in slagen zichzelf te redden in het dagelijks leven bieden we hulp, ondersteuning en zorg. We bereiken steeds meer Arnhemmers en uit het inwonerservaringsonderzoek blijkt dat veel Arnhemmers tevreden zijn over de geboden hulp. Tegelijkertijd is de ervaring, met name van de Sociale wijkteams, dat inwoners vaak (te) lang afhankelijk blijven van specialistische hulp. We gaan ons inspannen om deze inwoners zo zelfstandig mogelijk te maken, zodat zijzelf de regie over hun leven terug krijgen en de kwaliteit van leven verbetert. We zetten in op het versterken van de eigen kracht en investeren in het (sociaal) netwerk rondom inwoners waarbij we het gebruik van algemene voorzieningen in de wijken stimuleren. Deze aanpak is ook van belang om in te spelen op de toenemende vergrijzing en de personeelstekorten in de zorg het hoofd te bieden. Bij huishoudelijke ondersteuning zijn deze ontwikkelingen al voelbaar. Via wachtlijstbemiddeling borgen we dat de meest kwetsbare inwoners met acute problemen als eerste geholpen worden door direct huishoudelijke ondersteuning in te zetten. Daarnaast onderzoeken we samen met zorgaanbieders hoe we voldoende personeel kunnen inzetten in de huishoudelijke ondersteuning en welke mogelijkheden er zijn om vraag en aanbod in evenwicht te brengen.

We hebben ook aandacht voor de groeiende groep inwoners (en hun naasten) met een vorm van dementie. We willen van Arnhem een dementievriendelijke samenleving maken. Dit doen we door onder andere bewustwording en trainingen van Arnhemmers en Arnhemse ondernemers over de omgang van inwoners met dementie zodat ook deze groep zo lang mogelijk mee kan blijven doen in Arnhem.

We versterken de (veer)kracht van onze inwoners thuis en in instellingen met een integrale aanpak **(I)**

- We lichten onze inwoners beter voor hoe ze hun zelfstandigheid kunnen behouden; dit doen we met inzet van het eigen netwerk en een betere benutting van algemene voorzieningen in de wijk. We stimuleren het gebruik van deze algemene voorzieningen en we zorgen dat het aanbod bekend is en aansluit bij de behoefte van de inwoners van de wijk. Daarbij wordt onder andere gebruik gemaakt van een website waarop het aanbod aan algemene voorzieningen staat vermeld; deze website ontwikkelen we verder door.
- De huidige versnippering van begeleiding over veel verschillende aanbieders wordt teruggebracht door een sterk netwerk per wijk te organiseren waarin hulpverleners elkaar kennen en intensiever met elkaar samenwerken rondom inwoners. Dit bevordert collectieve en integrale oplossingen voor inwoners en zorgt er voor dat beter gebruik wordt gemaakt van algemene voorzieningen en sociale netwerken in de wijk, zodat de begeleiding effectiever wordt.
- Er is veel samenhang in de opgaven waarvoor we staan. In de jeugdzorg bijvoorbeeld, zien we relaties tussen het opgroeien in armoede, schulden, schooluitval en de inzet van jeugdzorg. Daarnaast heeft een groot deel van de zwerfjongeren een verleden in de jeugdzorg. Om deze reden is een samenhangend jeugdbeleid ontwikkeld als uitwerking van een integrale visie op het sociaal domein. De komende jaren gaan we zorgen dat dit beleid in samenspraak met de betrokken partijen wordt opgepakt en uitgevoerd. Daarbij betrekken we onze gebruikers, jongeren, ouders/verzorgers, ervaringsdeskundigen, om te toetsen of dit goed gebeurt.
- Ook ondersteunen we gezinnen waar meerdere problemen bestaan vanuit de doorbraakmethode. Gespecialiseerde wijkcoaches werken met deze methode. Deze methode houdt in dat we de problemen in samenhang benaderen en tot integrale oplossingen komen waar alle gezinsleden mee worden geholpen. Tevens gaan we bij deze methode de samenwerking met Werk en Inkomen intensiveren.
- Voor jeugdigen en volwassenen die vanuit een zorginstelling uitstromen en zelfstandig gaan wonen, moeten voldoende, passende en betaalbare woningen beschikbaar zijn. Om dit te bereiken leggen we verbinding met andere programma's en werken we samen om voor verschillende doelgroepen zelfstandige woonruimte te realiseren.

We versterken de zorgtoewijzing **(I)**

- De Sociale wijkteams vormen de toegang naar de Wmo, beschermd wonen en Jeugdzorg. Wijkcoaches beoordelen welke ondersteuning onze Arnhemmers nodig hebben om zelfstandig te kunnen wonen en participeren. Daarbij wordt altijd gekozen voor de meest passende, effectieve en efficiënte hulp en ondersteuning vanuit de gedachte dat inwoners zoveel mogelijk zelf de regie houden over hun eigen leven.
- Sociale wijkteams hebben in afstemming met de gemeente hun organisatie doorontwikkeld. Naast Sociale wijkteams met generalistische wijkcoaches zijn stadsteams ingevoerd, die betrokken worden bij meer specialistische casuïstiek. Met deze verdeling verwachten we de benodigde inzet van hulp en ondersteuning te kunnen verbeteren. Daarnaast is de aansturing van de Sociale wijkteams vereenvoudigd door onder andere het aanstellen van één directeur/bestuurder. De doorontwikkeling van de Sociale wijkteams zal ook in 2024 verder worden geïmplementeerd. We voeren een onderzoek uit of de personeelsformatie (wijkcoaches) voldoende is om de opdracht van de gemeente goed uit te voeren. De gemeente is samen met de stichting sociale wijkteams opdrachtgever van dit onderzoek dat door Significant wordt uitgevoerd.

We sturen op kwaliteit en resultaat (I)

- In samenwerking met de regionale inkooporganisatie (Inkoop-SDCG) en Sociale wijkteams monitoren we of aanbieders goede kwaliteit van zorg leveren en de gewenste resultaten realiseren. In 2024 gaan we door met bepalen welke verbeteringen nodig zijn om zorg in te kopen die zo goed mogelijk aansluit bij de hulpvragen van inwoners. Dit doen we samen met Inkoop-SDCG en regiogemeenten en vanuit de kaders en standpunten die beschreven zijn in de raadsbrief Verbeteren regionale inkoop van zorg d.d. 28 maart 2023.
- Het toezicht op rechtmatigheid en kwaliteit van de geleverde zorg is verder geïntensiveerd. Niet alleen op basis van signalen, maar ook via een steekproef worden aanbieders getoetst. Daarbij werken we nauw samen met de Inkoop-SDCG, VGGM (toezicht op kwaliteit), afdeling Handhaving (toezicht rechtmatigheid) en de partners in het RIEC (Regionale Informatie- en Expertise Centra, gericht op bestrijding ondermijnende criminaliteit). Een regionaal Handhavingskader wordt samen met de gemeente Arnhem ontwikkeld door Inkoop-SDCG.
- Met Medipoint hebben we het contract voor hulpmiddelen tot 2026 verlengd. Dit omdat de inwoners en gemeente tevreden zijn over hun dienstverlening. Met Medipoint en de Sociale wijkteams kijken we naar verdere innovatie van het gebruik van hulpmiddelen. Het doel is om te zorgen dat ouderen die minder mobiel zijn ook kunnen meedoen in de samenleving.
- In 2022 hebben we enkele aanbevelingen doorgevoerd in het bestaand beleid rondom Persoonsgebonden Budget (PGB), zoals de informatievoorziening richting inwoners. We blijven investeren in de kwaliteit van de ingekochte zorg via PGB. Bij twijfel over de kwaliteit van PGB-zorg zullen we ook onderzoeken gaan instellen op bijvoorbeeld de juiste kwalificaties van zorgverleners. Dit doen we om kwalitatieve goede zorg te blijven leveren.

We vergroten het inzicht of passende zorg wordt ingezet (monitoring) (I)

- We verbeteren het inzicht in de ontwikkeling van de zorg. We gebruiken een goed ontsloten zorgmonitor waarbij we de ingezette zorg lokaal en op wijkniveau kunnen volgen. Periodiek leveren we (bestuurlijke) rapportages op, om de gewenste transformatie van zorg te monitoren. Dit biedt mogelijkheden om, waar nodig, bij te sturen.
- Op wijkniveau ondersteunen we Sociale wijkteams bij het analyseren van de ontwikkelingen in toegewezen zorg en het uitzetten van acties. Op wijkniveau is een dashboard beschikbaar waarin we de zorg(kosten) tot op detail kunnen monitoren. Waar nodig worden zogenaamde Analyse- en Actieteams (A2-teams) ingezet, die werken met deze data (bijvoorbeeld volumes, producten, duur, kosten, aanbieders, zorgpaden en verwijzers). Het team is samengesteld vanuit verschillende disciplines (inhoudelijk, financieel en data-analisten) en zij gaan op wijkniveau of per zorgvorm in gesprek met het Sociale wijkteam over de data. Daarbij wordt gekeken naar de resultaten en ontwikkelingen in de wijk en de stad en wordt actie ondernomen als dat nodig is.
- We ontwikkelen het inwonerservaringsonderzoek door om meer inzicht te krijgen in het resultaat van en tevredenheid over de geleverde zorg. Met de verbeterde monitoring kunnen we volgen of aanbieders met de ingezette zorg resultaat bereiken en de doelen van de inwoner behalen.

We ontschotten zorgsystemen en verkrijgen toereikend rijksbudget (I)

- We dragen via de G40, VNG en NDSD (Netwerk directeuren sociaal domein) bij aan een actieve lobby om voldoende rijksmiddelen te krijgen om de Wmo en Jeugdwet goed uit te kunnen voeren. We ondersteunen de lobby van VNG en G40 om structureel, ook na 2022, voldoende middelen voor de (jeugd)zorg te krijgen. Het Integraal Zorgakkoord (IZA) is eind 2022 vastgesteld en vraagt inzet van de gemeente. De aanleiding voor het IZA is de druk in de zorg en het doel van het IZA is om zorgtransformaties in gang te zetten. Vanuit het IZA dienen dit jaar een regiobeeld en een regioplan opgeleverd te worden. Vanuit het IZA krijgt de regio Centraal Gelderland ongeveer € 4 miljoen per jaar via een IZA-SPUK en mag de gemeente met zorgaanbieders aanspraak maken op transformatiemiddelen voor impactvolle zorgtransformaties. Meer informatie over het IZA volgt in het derde kwartaal.
- Landelijk wordt gewerkt aan een nieuw verdeelmodel voor beschermd wonen en maatschappelijke opvang (voorlopig uitgesloten). Inzet is een verdeelmodel van middelen op basis van objectieve criteria. De implementatie van het nieuwe model gaat in per 2025. De precieze effecten zijn nog onduidelijk maar we weten al wel dat onze regio Centraal Gelderland een ‘nadeelregio’ is. Dat betekent dat we in de toekomst minder geld krijgen voor beschermd wonen dan nu. Met de regiogemeenten zijn financiële afspraken gemaakt voor de komende jaren en we sluiten een samenwerkingsconvenant waarin we vastleggen hoe we de komende jaren de transformatie van beschermd wonen naar een beschermd thuis verder vormgeven.
- We werken met diverse partijen, zoals het Sociaal wijkteam, zorgaanbieders, zorgverzekeraar en justitie aan gezamenlijk beleid voor de GGZ-doelgroep. We onderzoeken onder andere hoe we een betere aansluiting kunnen realiseren tussen de forensische zorg en de Wmo-zorg en onderzoeken de mogelijkheden voor een meer wijkgerichte GGZ-ondersteuning. Daarbij zetten we ook in op preventie van problemen en een betere acceptatie van de GGZ-doelgroep.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Inwonerstevredenheid over kwaliteit geboden ondersteuning		**79**	**73**	**82**	
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis	**41**	**47**	**50**	**51**	**51**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel specialistisch	**44**	**31**	**29**	**32**	**34**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis + specialistisch	**15**	**22**	**21**	**17**	**15**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel maatwerk	**84**	**65**	**43**	**36**	**33**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel algemeen	**16**	**35**	**57**	**64**	**67**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Gemiddelde zorgkosten per inwoner	**887**	**847**	**713**	**723**	
Eenheid: Gemiddelde zorgkosten in euro per inwoner					
Bron: Gemeente Arnhem					

Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij (D)

We willen dat alle Arnhemmers kunnen meedoen aan de samenleving. Daartoe bieden we Arnhemmers die niet participeren als gevolg van persoonlijke omstandigheden de mogelijkheid om deel te nemen aan de maatschappij, bij voorkeur via betaald werk. Als dit niet haalbaar blijkt, participeren zij via vrijwilligerswerk of activerend werk. We bevorderen de doorstroming vanuit activerend werk richting betaald werk/ opleidingen of vrijwilligerswerk.

Zie de inspanningen benoemd bij het doel 'Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis' (I)

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage inwoners in Activerend Werk met een ontwikkelarrangement	**45**	**42**	**51**	**55**	**52**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg (A)

We willen dat alle kinderen in Arnhem de kans krijgen zich te ontwikkelen naar zelfstandigheid en een gezond volwassen leven. Daarbij mag het niet uitmaken in welke wijk je woont. Als het kinderen met ondersteuning van hun ouders niet lukt om deze ontwikkeling door te maken en ook het eigen netwerk onvoldoende is, ontvangen zij daarbij tijdige passende hulp. Passende hulp betekent dat de hulp kwalitatief goed is en kinderen (of hun ouders) helpt om weer zelf verder te kunnen. Tijdige hulp betekent dat alle kinderen, ook kinderen met acute en complexe problemen, snel hulp krijgen. Deze hulp willen we zo licht mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis of thuis inzetten, zodat het kind zoveel mogelijk een normaal leven kan blijven leiden. Om dat te bereiken werken we preventief en signaleren we problemen zo vroeg mogelijk. We zetten tijdig passende hulp in om complexere problemen te voorkomen. Daarbij richten we ons op kinderen in kwetsbare situaties: kinderen die onze hulp het meest nodig hebben om zich te kunnen (blijven) ontwikkelen. Bij de inzet van hulp houden we oog voor normalisering en voorkomen we het onnodig 'plakken van etiketten'. Ook bespreken we met ouders hoe we ze kunnen ondersteunen bij de opvoeding van hun kinderen; wat kunnen zij zelf doen en wat is 'normaal' bij het opgroeien van hun kind.

Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven (D)

Alle Arnhemse kinderen moeten mee kunnen doen in de samenleving en mogelijkheden krijgen om zich te ontwikkelen. Daarbij mag het niet uitmaken in welke wijk je woont. Om dat te bereiken hebben kinderen en hun ouders een goede sociale basis en voorzieningen in de buurt nodig waar ze gebruik van kunnen maken. Bijvoorbeeld op school, of bij de sport- of cultuurvereniging. Als het netwerk en de sociale basis bij een kind niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, zetten wij (tijdelijk) specialistische jeugdhulp in.

Versterken eigen kracht van jeugdigen, sociaal netwerk en inzet algemene voorzieningen (I)

- Samen met professionals uit onderwijs, zorg, sport, cultuur en welzijn ontwikkelen we samenhangend aanbod van voorzieningen dat past bij de fases die kinderen (en hun ouders) doorlopen bij het opgroeien en opvoeden en aansluit bij de hulpvraag. We baseren dit voorliggende aanbod op de behoeften van kinderen en jongeren zelf (op basis van input van kinderen zelf, bijvoorbeeld in stadsgesprekken conform motie 22m27).
- We stimuleren passend aanbod van algemene voorzieningen dat preventief op, of in combinatie met specialistische jeugdhulp ingezet kan worden, zodat kinderen kunnen blijven meedoen. Denk bijvoorbeeld aan 'steungezinnen', waarbij steunouders een kind een dagdeel in de week opvangen en ondersteunen zodat de biologische ouders op adem kunnen komen.
- We versterken de aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp, zodat kinderen tijdig de juiste ondersteuning krijgen om zich te kunnen blijven ontwikkelen. We maken daarom samen met onderwijsbesturen en de samenwerkingsverbanden duidelijke afspraken over hoe we kinderen gezamenlijk de beste ondersteuning kunnen bieden, ieder vanuit de eigen verantwoordelijkheid. Deze afspraken worden continu waar nodig en waar mogelijk aangescherpt. We hebben de volgende inspanningen opgenomen om de aansluiting tussen onderwijs en jeugdzorg te verbeteren:
    - We zorgen voor een goede samenwerking tussen de Sociale Wijkteams en het Primair Onderwijs (mogelijk vervolg naar het Voortgezet Onderwijs).
    - We zorgen voor meer duidelijkheid over de onderlinge samenwerking tussen betrokken partijen bij thuiszitters (procesafspraken) met heldere afspraken over de regie en het aanbod.
    - We zorgen voor heldere afspraken over jeugdhulp binnen Speciaal (Basis) Onderwijs en onderzoeken of de werkwijze zoals die voor de pilot Lichtenbeek ontwikkeld is, ook op andere S(B)O scholen ingezet kan worden.
- We bieden ‘’passende’’ en inclusieve BSO zodat meer kinderen samen op kunnen groeien in een reguliere setting (in plaats van een aparte BSO+).
- We starten een project waarbij we aandacht besteden aan de mentale gezondheid van jeugdigen, bijvoorbeeld via een podcast en/of een chatfunctie, en zorgen dat er aanbod wordt ontwikkeld om jeugdigen te ondersteunen/adviseren over hun mentale gezondheid. We starten focusgroepen voor jeugdigen tussen 13 en 16 jaar waarin zij leren omgaan met hun mentale gezondheid.

Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis (D)

Veel kinderen hebben helaas te maken met een onveilige thuissituatie. Dit komt onder andere door problematiek van ouders (psychische problematiek, verslavingsproblematiek, vechtscheidingen, huiselijk geweld, armoede of andere sociale problemen). We willen onveilige situaties zoveel mogelijk voorkomen, sneller signaleren als deze zich voordoen en meer kinderen in een kwetsbare situatie een veilig thuis bieden. We organiseren het liefst ambulante zorg bij gezinnen thuis. Als dat niet kan, zoeken we een plek bij pleegouders of gezinshuizen. We plaatsen kinderen alleen uit huis (jeugdzorg met verblijf) als het echt niet anders kan. Jeugdzorg met verblijf is een ingrijpende en vaak onwenselijke maatregel die we zo veel mogelijk willen voorkomen. Als er geen alternatieven zijn die werken, blijven we jongeren volgen om te bezien of dit echt de beste optie is.

We versterken het gezinssysteem zodat jeugdigen zolang mogelijk thuis kunnen blijven wonen (I)

- We bekijken per individueel geval of de hulpvraag met name bij het kind zit of in feite voortkomt uit problemen die zijn of haar ouders betreffen. In die gevallen kijken we of we het hele gezin kunnen helpen en ondersteunen.
- We organiseren nazorg voor jeugdige ex-gedetineerden waarbij jeugdigen na detentie worden begeleid op terugkeer in de samenleving door een Re-integratie Officier (RIO). Hierover zijn afspraken gemaakt met de Raad voor de Kinderbescherming, Sociale wijkteams Arnhem en de Gecertificeerde Instellingen.
- Conform toezegging 1278 werken we aan een plan om de overgang naar het 18e levensjaar voor jeugdigen te verbeteren. Voor de zorgvorm jeugdzorg met verblijf zetten we één regisseur in die vanaf het 17e levensjaar of waar mogelijk eerder samen met de jeugdige de uitstroom voorbereidt. Na uitstroom blijft de regisseur zo lang als nodig in beeld.
- We versnellen en verbeteren het veiligheidsnetwerk rond gezinnen, samen met Veilig Thuis, Sociale wijkteams, Jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming. Zodat kinderen en hun ouders sneller een passend hulpaanbod krijgen om de veiligheid in het gezin te herstellen (uitvoering Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming).
- We versimpelen het complexe veiligheidsnetwerk rondom het gezin door integraal samen te werken waarbij één gezicht in het gezin aanwezig is. Samen met Veilig Thuis, Sociale Wijkteams, Jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming wordt een Toekomsttuin opgestart waarin deze nieuwe werkwijze wordt beproefd.
- We voorkomen uithuisplaatsingen door de inzet van team VAV (Vertrouwd, Aanwezig en Veilig). Dit team kan snel en flexibel bij gezinnen, waar sprake is van onveiligheid, worden ingezet om verdere escalatie te voorkomen.
- We verminderen het aantal jongeren in verblijf door casuïstiek tijdig te bespreken in het Regionaal Expert Team en tijdig ambulante zorg in te zetten om zo uithuisplaatsing te voorkomen. We sturen erop dat jeugdzorginstellingen deze lijn volgen van het voorkomen van uithuisplaatsingen, ook met het op- en afschalen van hulp.
- We werven ouders voor pleegzorg en zetten kleinschalig groepswonen in als alternatief voor jeugdhulp met verblijf.
- We voorkomen complexe scheidingen door ouders vroegtijdig de juiste informatie en hulp op één plaats aan te bieden (Digitaal Scheidingsloket). Ook kinderen waarvan de ouders uit elkaar gaan of gaan scheiden kunnen hier terecht voor informatie en hulp. Bij geëscaleerde situaties helpen professionals van het Digitaal Scheidingsloket mee om de gezinssituatie terug te brengen naar het normale.
- We stimuleren het grondig onderzoeken van welke jeugdhulp best passend is en meest tijdig kan worden ingezet in gezinnen waar onveiligheid heerst. We motiveren het hele gezin voor inzet van de betreffende jeugdhulp om herhaalde meldingen bij Veilig Thuis te voorkomen. Hiermee kan snel richting worden gegeven aan begeleiding en behandeling, als hier een vraag naar is.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal jeugdbeschermingsmaatregelen	**427**	**395**	**382**	**453**	**353**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Aantal jeugdigen in verblijf	**610**	**563**	**512**	**611**	**465**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk (D)

Als kinderen vastlopen in hun ontwikkeling naar zelfstandigheid, dan ontvangen zij passende hulp. Hiervoor kijken we eerst met de ouders, het netwerk en de sociale basis van een kind wat de mogelijkheden zijn. Als deze niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, zetten wij (tijdelijk) specialistische hulp in. We richten ons op kinderen in kwetsbare situaties: kinderen die onze hulp het hardst nodig hebben om zich te kunnen (blijven) ontwikkelen. Een kind mag zijn wie het is, ook als het afwijkt van de norm. Bijvoorbeeld omdat een kind druk is of moeite heeft met leren. We stoppen met onnodig problematiseren van gedrag en normaliseren het gebruik van zorg. Daarbij accepteren we dat sommige problemen horen bij het opgroeien.

We zetten tijdig, best passende zorg in **(I)**

- We zetten de doorbraakmethode in om te werken aan een beter perspectief voor gezinnen met complexe, meervoudige problemen in een kwetsbare, onveilige situatie
- We zorgen dat in iedere wijk passende laagdrempelige opvoedondersteuning voor ouders/ verzorgers beschikbaar is (en zetten zo nodig extra hulp en begeleiding in)
- We herijken de Sociaal Medische Indicatie zodat meer kinderen/ gezinnen die dat nodig hebben gebruik kunnen maken van kinderopvang en buitenschoolse opvang.
- We zorgen voor betere en tijdige zorg en ondersteuning, op de juiste plek en wanneer dit nodig is. Dit doen we door inzet van de Hervormingsagenda Jeugd. Dit moet leiden tot verbetering van de hulpverlening en een financieel beheersbaar en duurzaam jeugdstel (Hervormingsagenda Jeugd)
- We breiden de inzet van praktijkondersteuners jeugd uit bij Arnhemse huisartsenpraktijken. Door de lichte hulp van de praktijkondersteuner bij de huisarts zijn kinderen en jongeren minder afhankelijk van specialistische jeugdzorg. Wanneer deze lichtere hulp niet voldoet, zetten de Sociale wijkteams of huisartsen specialistische jeugdzorg in.
- GGZWachtlijsten in de zorg zijn onwenselijk. We zetten in op snelle ondersteuning van kinderen die toch op een wachtlijst terecht zijn gekomen, waarbij ook kinderen met acute en complexe problemen snel hulp moeten kunnen krijgen. We maken afspraken met jeugdzorginstellingen om de kinderen met de meest acute problemen als eerste te helpen. We zetten een zorgaccounthouder in die bemiddelt om kinderen op de wachtlijst zo snel mogelijk naar zorg te krijgen, bijvoorbeeld bij een andere aanbieder met soortgelijk zorgaanbod. We kijken samen met de Sociale Wijkteams en Gecertificeerde Instellingen naar de aanmeldroute voor behandeling/GGZ.
- Wachtlijsten in de jeugdbescherming zijn onwenselijk. We zetten in op het zo snel mogelijk terugdringen van de wachtlijsten bij de Gecertificeerde Instellingen. Hiervoor hebben de Gecertificeerde Instellingen subsidie ontvangen, onder andere om werkdruk te verlagen en medewerkers te enthousiasmeren voor het werk. We zorgen dat gezinnen die op de wachtlijst staan in beeld zijn door samenwerking tussen Sociale Wijkteams en Gecertificeerde Instellingen te stimuleren.
- We geven de Sociale Wijkteams duidelijke kaders mee zodat ze beter kunnen beoordelen wanneer zij specialistische jeugdhulp wel of niet kunnen inzetten. Daarvoor actualiseren we de beleidskaders op basis van wat er speelt bij kinderen en jongeren. In deze kaders stellen we altijd de vraag of jeugdhulp de beste oplossing is voor het kind, of ouders goed toegerust zijn om zelf hun kind te ondersteunen en of het netwerk of voorzieningen in de buurt al ingezet zijn. Wij vragen ouders hun kinderen meer zelf te ondersteunen, bijvoorbeeld bij opgroeiproblemen, druk gedrag of verdriet in plaats van specialistische begeleiding of behandeling in te zetten. Daardoor ervaren kinderen dat tegenslag en moeilijke periodes bij het leven horen en leren zij daarmee om te gaan.
- We bakenen de inzet van de Jeugdwet en de Verlengde Jeugdwet beter af door afspraken met aanbieders te maken en houden zo de zorg beschikbaar voor de kinderen die het nodig hebben. We vergroten de kennis van de wijkteams over de zorgwetten die voorliggend zijn aan de Jeugdwet (Zvw, Wlz, Wmo) door een periodiek webinar dat we samen met Stimulanz (kenniscentrum) ontwikkelden.
- We stimuleren een goede voorbereiding op uitstroom uit jeugdzorg met verblijf door het gebruik van het Toekomstplan te stimuleren. Wanneer jongeren tijdig zijn voorbereid maar alsnog niet klaar zijn om uit te stromen, kan worden besloten tot inzet van verlengde jeugdwet. Dit is onder andere onderdeel van de campagne van Stichting Het Vergeten Kind: 'laat zorg pas stoppen als kinderen daar klaar voor zijn.

We zorgen voor een wijknetwerk met algemene voorzieningen en zorgaanbod dat aansluit bij de problemen van kinderen en jongeren **(I)**

We gaan meer wijkgericht werken. Dit houdt in dat een beperkt aantal “begeleidingsaanbieders” in de wijken samenwerken en medeverantwoordelijk zijn voor het bieden van de begeleiding in de wijk. Het gaat dan zowel om specialistische zorgaanbieders als om partijen die in het voorliggend veld werkzaam zijn. Met deze aanbieders en de sociale wijkteams wordt een nieuwe werkwijze en manier van samenwerken ontwikkeld. Het uitgangspunt hierbij is dat minder wordt doorverwezen naar gecontracteerde zorgaanbieders, maar dat de aanbieder (tijdelijk) ondersteunt bij de vraag van de inwoner en onderdeel is van het wijknetwerk. We willen een betere samenwerking tussen het voorliggend veld, de begeleidingsaanbieders in de wijken en de Sociale Wijkteams.

- We zorgen per wijk voor een sterk netwerk waarin een beperkt aantal jeugdhulpaanbieders samenwerkt met andere professionals en betrokken partijen in de wijk en met hun aanbod aansluiten bij de zorgvragen van kinderen en jongeren in die wijk.
- We zetten jeugdhulp zo dichtbij als mogelijk in en vormen wijknetwerken om dat mogelijk te maken. Hulp wordt bij voorkeur gegeven bij het kind thuis, op school of in de wijk.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal 0-17-jarigen met een JW-toewijzing	**5338**	**5147**	**5029**	**5233**	**4534**

Eenheid: Aantal

Bron: Gemeente Arnhem

Aantal 18+ers met een JW-toewijzing	**675**	**608**	**523**	**506**	**395**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing CSA	**105**	**117**	**114**	**114**	**101**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Elden en De Laar	**123**	**131**	**122**	**117**	**107**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Malburgen	**156**	**162**	**147**	**150**	**139**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-Oost	**138**	**136**	**124**	**128**	**131**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-West	**172**	**179**	**152**	**145**	**132**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Presikhaaf	**104**	**121**	**113**	**119**	**110**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Schuytgraaf-Elderveld	**154**	**159**	**143**	**147**	**137**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing VKR	**151**	**148**	**121**	**134**	**126**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk (A)

We werken aan de transformatie van beschermd wonen (wonen in een instelling) naar een ‘beschermd thuis’; Arnhemmers die dat nodig hebben ontvangen passende zorg thuis in hun eigen omgeving. Voor wie tijdelijk beschermd wonen nodig is zorgen we op regionaal niveau voor voldoende aanbod. We zetten in op een goede doorstroom vanuit beschermde woonvormen naar zelfstandig wonen en op goede GGZ-zorg in de wijken. Met de inkoop van ondersteuning zetten we ook in op het beter laten aansluiten van de zorgproducten op deze transformatie (zoals het ontwikkelen van geclusterde woonvormen).
De transformatie geven we samen met de gemeenten binnen de regio Centraal Gelderland vorm (regionale Kadernota ‘Van beschermd wonen naar een beschermd thuis’). Alle betrokken gemeenten zorgen voor voldoende geschikte woonvarianten en een breed palet aan (basis)voorzieningen om ‘beschermd thuis’ mogelijk te maken. Ook werken we nauw samen met Sociaal wijkteam, woningcorporaties, zorgaanbieders, zorgverzekeraar en andere partijen.

Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers (D)

We willen voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare inwoners, zodat zij kunnen uitstromen uit beschermd wonen, maatschappelijke opvang en jeugdvoorzieningen. Om dit te bereiken werken we samen met de Arnhemse woningcorporaties.

We koppelen zorg(behoeften) aan wonen (I)

De woningcorporaties stellen jaarlijks 120 woningen beschikbaar voor uitstroom uit, onder andere, Beschermd wonen (BW), Maatschappelijke opvang (MO) en intramurale jeugdvoorzieningen.
De gemeente Arnhem coördineert en voert de woonafspraken uit, die gemaakt zijn met woningcorporaties. Op deze wijze kunnen Arnhemmers die niet zelfstandig aan een woning kunnen komen, toch uitstromen. Daarnaast blijven we met corporaties in gesprek over huisvesting van aandachtsgroepen.
We gebruiken daarvoor het doelgroepenonderzoek 'wonen en zorg', waarin de behoefte en het aanbod aan zorggerelateerd wonen in Arnhem gekwantificeerd is. We komen samen met partners in de stad tot een beleid voor wonen en zorg.

Zorggerelateerde woonoverlast wordt minder (I)

We pakken zorggerelateerde overlast in de stad adequaat aan. Er is een meldpunt woonoverlast, waar inwoners (ook zorggerelateerde) woonoverlast kunnen melden. We blijven, mede op basis van deze meldingen, in gesprek met zorgaanbieders over het treffen van maatregelen om woonoverlast door hun bewoners te beperken. Indien nodig nemen we ook maatregelen via de toewijzing, de inkoop en contractering.
We werken hierbij samen met het Zorgkantoor en de Dienst Justitiële Inrichtingen wat betreft de door hun gecontracteerde zorgaanbieders, als het gaat om langdurige zorg (Wet langdurige zorg), respectievelijk forensische zorg (Wet forensische zorg). Intern werken we binnen de aanpak woonoverlast samen met de teams Leefomgeving en het programma Veiligheid.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Beschermd Wonen, aantal inwoners met verblijf	1013	960	605	454	373

Eenheid: Aantal. NB. m.i.v. 2021 is een groot aantal inwoners vanuit Beschermd Wonen overgeheveld naar de Wet langdurige zorg.
Bron: Gemeente Arnhem

Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen (D)

We stellen meer mensen in staat om met de juiste ondersteuning, zelfstandig te wonen en mee te doen in onze samenleving. Uitgangspunt is zoveel mogelijk een beschermd thuis te bieden door passende zorg en ondersteuning te bieden, in plaats van wonen in een instelling. Tegelijkertijd zorgen we ervoor dat er een regionaal vangnet van intramurale zorg in stand blijft voor wie dat toch nodig heeft.

We ontwikkelen meer preventieve activiteiten (I)

- Iedere gemeente in de regio Centraal Gelderland werkt aan het op orde brengen van de lokale basisinfrastructuur. Dat betekent dat we zorgen voor plekken in de buurt waar inwoners met beschermd wonen elkaar kunnen ontmoeten en onderling steun kunnen vinden (zoveel mogelijk gespreid over de stad). We realiseren voldoende aanbod voor een zinvolle daginvulling (onder andere via Activerend Werk) en zorgen dat deze doelgroep kan wonen op een passende plek (onder andere door woonafspraken met corporaties).
- We zetten Buurtcirkels in, waarmee inwoners met een psychische kwetsbaarheid die vanuit een intramurale instelling zelfstandig gaan wonen, een sociaal netwerk in de wijk opbouwen. Met de inzet van buurtcirkels voorkomen we terugval en eenzaamheid.

Er zijn regionaal sluitende afspraken Beschermd Thuis **(I)**

Per 1 januari 2022 is gestart met de inhoudelijke doordecentralisatie van beschermd wonen. Dat betekent dat niet alleen de 43 centrumgemeenten, maar alle 355 gemeenten zich gaan inzetten en verantwoordelijk worden voor inwoners met een toewijzing voor beschermd wonen. Vanaf 1 januari 2025 komt er naar verwachting een nieuwe financiële verdeling over gemeenten. Dit betekent dat gedurende de periode 2025-2034 de middelen voor Beschermd Wonen - geleidelijk - worden overgeheveld van centrumgemeenten (Arnhem) naar de regiogemeenten. Daarmee wordt ook financieel geregeld dat gemeenten voortaan zelf verantwoordelijk zijn voor beschermd wonen voor de eigen inwoners.
Voor deze doordecentralisatie worden op regionaal niveau (regio Centraal Gelderland) samenwerkingsafspraken gemaakt. Dit is vastgelegd in de Kadernota ‘Van beschermd wonen naar beschermd thuis’. Het betreft afspraken over onder meer de financiële samenwerking, de toegang, contractering, toezicht, lokale basisvoorzieningen, monitoring en woonafspraken. Hiermee geven we uitvoering aan de landelijke Norm voor Opdrachtgeverschap. Daarnaast wordt gewerkt aan een regionaal uitvoeringsplan en lokale uitvoeringsplannen.

Er is een integrale aanpak voor mensen met verward gedrag **(I)**

- In 2024 borgen we de bemoeizorg, die aanvullend is ingezet als preventief instrument, op de al bestaande bemoeizorg (voor dreigend dak- en thuislozen).
- Daarnaast werken we aan de doorontwikkeling van de aanpak waarbij politiemeldingen over personen met verward gedrag worden doorgezet naar het sociaal domein. Er zijn inmiddels afspraken met politie, VGGM, Sociale wijkteams, OZO-coördinatoren en diverse zorgaanbieders.
- In 2024 wordt de pilot 'Noodbed voor mensen met verward gedrag' doorgezet. De pilot heeft nu een meer medisch karakter en is vanaf 15 juni 2023 weer opgestart. De medische noodbedden zijn bij Rijnstate en de sociaal domein noodbedden zijn bij Pro Persona.
- In 2024 voeren we het interventieplan personen met verward of onbegrepen gedrag uit. Aanleiding is de blijvende zorg om het hoge aantal politiemeldingen van personen met verward of onbegrepen gedrag. Doel van het interventieplan is om bestaande en wenselijke interventies samen met onze zorg- en veiligheidspartners (door) te ontwikkelen en uit te voeren.
- Ook in 2024 blijven we de Wet verplichte ggz en de Wet zorg en dwang uitvoeren. Deze wetten regelen de verplichte zorg in crisissituaties. Met name de Wet zorg en dwang zorgt regelmatig voor een aantal uitvoeringsproblemen. Met het Zorgkantoor, Pro Persona, de Verplegings- en Verzorgingssector en de Verstandelijk Gehandicaptensector werken we aan werkafspraken en voeren we een landelijke lobby, voor verbetering van de uitvoering.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving	**32.483**	**2.424**	**3.020**	**680**
Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis	32.483	2.424	3.020	680
Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij				
Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk	**18.879**	**57**	**0**	**0**
Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers	127	57	0	0
Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen	18.752	0	0	0

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg	**15.460**	**0**	**0**	**573**
Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven	13.378	0	0	573
Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk				
Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis	2.082	0	0	0
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**66.822**	**2.481**	**3.020**	**1.253**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	63.584	64.375	66.178	66.822	61.245	65.148	65.959
Baten	5.290	2.898	2.786	2.481	2.481	3.921	3.881
Saldo lasten en baten	***-58.293***	***-61.477***	***-63.391***	***-64.341***	***-58.763***	***-61.227***	***-62.078***
Toevoegingen aan reserves	21.275	1.082	1.082	3.020	4.417	811	0
Onttrekkingen aan reserves	828	81	996	1.253	680	898	3.016
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-20.448***	***-1.001***	***-86***	***-1.767***	***-3.737***	***87***	***3.016***
Gerealiseerd resultaat	**-78.741**	**-62.478**	**-63.477**	**-66.109**	**-62.501**	**-61.141**	**-59.062**

Toelichting

Lasten

De totale lasten voor 2024 voor het stedelijk programma zijn begroot op € 66,8 miljoen. De overige lasten voor zorg zijn opgenomen in de wijkbudgetten. De lasten zijn te verdelen in de volgende categorieën:

- € 31,3 miljoen wordt besteed aan zorg in natura en persoonsgebonden budgetten, verdeeld over Beschermd wonen (€ 15,3 miljoen), Jeugdzorg en jeugdbescherming (€ 11,5 miljoen), Wmo (€ 0,6 miljoen), huishoudelijke hulp toelage (€ 3,1 miljoen) en doelgroepenvervoer (€ 0,1 miljoen);
- € 24,3 miljoen wordt besteed aan uitbestede taken, zoals Stichting Sociale wijkteams (€ 18,7 miljoen), Ambulantisering GGZ (€ 3,3 miljoen), Zorg-lokaal (€ 1,0 miljoen), Inkoop Sociaal Domein Centraal Gelderland (€ 0,9 miljoen) en De connectie (€ 0,6 miljoen);
- € 2 miljoen wordt besteed aan subsidies, zoals aan Stichting Veilig Thuis (€ 1,2 miljoen);
- € 2 miljoen wordt besteed aan maatregelen in de jeugdzorg om kostenbesparingen te realiseren;
- Hiernaast zijn er € 7,2 miljoen overige lasten, zoals beleidsuren (€ 2,6 miljoen), Mantelzorgcompliment (€ 0,8 miljoen) en gemeentelijke backoffice (€ 0,8 miljoen).

De begroting is in 2024 ten opzichte van 2023 € 0,8 miljoen hoger.

- De begroting voor uitbestede werkzaamheden stijgt met € 1,6 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt met name door de verhoogde bijdrage aan Stichting sociale wijkteams (€ 1,1 miljoen) als gevolg van indexering;
- De begroting voor huishoudelijke ondersteuning stijgt met € 0,9 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt met name door tariefstijging;
- De begroting voor beschermd wonen daalt met € 1,9 miljoen ten opzichte van 2023 als gevolg van een toevoeging aan de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Baten

De totale baten voor 2024 zijn begroot op € 2,5 miljoen. Dit is hoofdzakelijk de eigen bijdrage beschermd wonen en eigen bijdrage WMO.

De baten dalen ten opzichte van 2023 door een lagere verwachte eigen bijdrage WMO. Dit komt omdat we rekening houden met de wettelijke wijziging van de eigen bijdrage per 2024. Deze wijziging is uitgesteld naar 2025.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoegingen aan de reserves in 2024 is € 3,0 miljoen. Het betreft één toevoeging aan de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg. Deze wordt gedaan om het oplopende nadeel van de invoering van het nieuwe verdeelmodel Beschermd Wonen komende jaren te kunnen egaliseren

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er € 1,3 miljoen onttrokken uit bestemmingsreserves. € 0,5 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve transformatie zorgbudgetten en € 0,8 miljoen aan de bestemmingsreserve WMO en Jeugdzorg, waarvan € 0,5 miljoen voor de opvang dakloze EU-burgers.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Stichting Sociale wijkteams;
- Zorgaanbieders en welzijnsorganisaties;
- Onze Huisartsen en Arts en Zorg;
- Cliënten- en Adviesraden Sociaal Domein;
- Zorgbelang Gelderland.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Visie sociaal domein 'Sociaal domein in beweging';
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Geconsolideerde versie van de Verordening Jeugdhulp gemeente Arnhem 2019;
- Beleidsregels Leerlingenvervoer gemeente Arnhem;
- Voorstellen tot maatregelen jeugdzorg;
- Kadernota De veerkrachtige samenleving Arnhem;
- Beleidsregels Wmo (2019);
- Beleidsregels Jeugd (2019);
- Beleidsplan Jeugd Wmo;
- Uitvoeringsplan deel Wmo;
- Jeugdbeleid 2021-2025. Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen;
- Inrichtingsplan Jeugdhulp;
- Regionaal Transformatieplan Jeugd;
- Regioaanpak huiselijk geweld en kindermishandeling 'Samen Veilig' 2019-2023;
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Verordening Jeugdzorg Arnhem 2019;
- Verordening doelgroepenvervoer 2020;
- Raadsbrief Ontwikkelingen zorgdomein (december 2018);
- Transformatieplan Beschermd Thuis 2019-2021;
- Raadsbrief bestuurlijke uitgangspunten doordecentralisatie beschermd wonen (maart 2020);
- Raadsbrief kwaliteit, toezicht en handhaving (juni 2019);
- Raadsbrief Voortgang aanpak toezicht op kwaliteit en rechtmatigheid zorg (november 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen (februari 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen vanaf 2022 (juni 2021);
- Raadsbrief afspraken en contracten jeugdbescherming, juli 2021.

Welzijn en inclusie

In Arnhem is iedereen gelijk en krijgt gelijke kansen. Dat is onze ambitie. We willen een stad zijn waar inwoners kunnen zijn wie ze zijn en waar een ieder zijn identiteit en eigenheid met trots kan uitdragen. Waarbij iedereen open staat voor elkaar en elkaar helpt. In veiligheid en vrijheid. Daarbij hebben we speciale aandacht voor het voorkomen en tegengaan van discriminatie. En voor het versterken van de positie van inwoners met een beperking. Ook bieden we statushouders en vluchtelingen een nieuw thuis en toekomstperspectief. En we zetten stevig in op de beweging van maatschappelijke opvang naar wonen.

Om te borgen dat iedereen gelijkwaardige kansen heeft om zich te ontwikkelen en om mee te doen is een stevige sociale basis nodig die de leefbaarheid in de Arnhemse wijken vergroot. Dit creëren we met bijvoorbeeld het ondersteunen van inwonersinitiatieven, door in te zetten op preventie, (woon)overlast te voorkomen, participatie, het geven van ondersteuning bij opgroei- en opvoedvragen en het zorgen voor goede algemene voorzieningen, zoals ontmoetingsplekken. Gezien de grote uitdagingen waar Arnhem voor staat, zoals de groeiende stad met een grote woonopgave de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners, vraagt dit om een preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen.

Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote kwaliteit op alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om laaggeletterdheid tegen te gaan. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave en begroting.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad (A)

We vinden het belangrijk dat iedere inwoner, ongeacht culturele achtergrond, levensbeschouwing, seksuele geaardheid, beperking en/of chronische ziekte, leeftijd en geslacht, mee kan doen en zich thuis voelt in Arnhem. De gemeente draagt daarbij actief uit dat samenleven in diversiteit niet kan zonder gemeenschappelijkheid, wederzijds vertrouwen en respect waarbij iedereen zichzelf kan zijn. Er wordt ingezet op bewustwording en activering in de eigen organisatie, de stad en in de wijken en we bestrijden discriminatie en stimuleren acceptatie op diverse gronden.

We willen dat mensen zich thuis voelen in Arnhem en dat we een toegankelijke gemeente zijn voor mensen met een beperking en/of chronische ziekte. Ons streven is dat nieuwkomers snel hun plek vinden en hun leven opbouwen. Dat kinderen zich goed kunnen ontwikkelen en dat ouderen zo lang mogelijk gezond blijven en actief meedoen. Hiervoor zetten we in op (jeugd)preventie, ondersteuning, algemene voorzieningen en duurzame inburgering. Zodat er een passend vangnet is wanneer het even niet vanzelf gaat.

De grote uitdagingen waar Arnhem voor staat, zoals de groeiende stad met een grote woonopgave de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote kwaliteit op alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om laaggeletterdheid tegen te gaan. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave en begroting.

Opvoeden en opgroeien (D)

We willen dat alle kinderen en jongeren het beste uit zichzelf kunnen halen. Dat er in Arnhem gelijke ontwikkelkansen zijn voor alle kinderen en jongeren en dat er voor iedereen perspectief is op een gelukkige toekomst. Om dit mogelijk te maken kiezen we voor kinderen en jongeren die ons het meest nodig hebben: de kinderen die opgroeien in wijken met veel sociale problematiek, waar kansen niet vanzelfsprekend zijn. We zetten jongerenwerk in voor laagdrempelige ondersteuning bij het opgroeien. Daarbij investeren we extra in de gebieden waar dat nodig is (onder andere in Arnhem Oost) en in wijken waar voorzieningen ontbreken voor opvoeden en opgroeien. We zorgen dat er meer plekken zijn waar jongeren elkaar kunnen ontmoeten met een gevarieerd programma waaraan jongeren kunnen deelnemen (bijvoorbeeld een jongerencentrum in Schuytgraaf).

Sluitende aanpak ketenpartners voor vroegsignalering **(I)**

Kinderen zijn goed en zo vroeg mogelijk in beeld, zodat tijdig een eventuele hulp- of ondersteuningsvraag duidelijk wordt. Met ketenpartners organiseren we een gezamenlijke aanpak om het kind en ouders heen. Ouders hoeven zo niet van de ene naar de andere instantie.
Dit doel staat momenteel enigszins onder druk door de huidige hoge werkdruk onder jeugdartsen en -verpleegkundigen van de GGD, waardoor de GGD zich genoodzaakt ziet de jeugdgezondheidszorg deels af te schalen. We volgen in goede samenspraak met GGD JGZ nauwgezet de ontwikkelingen en consequenties. Op die wijze zien we er ook op toe dat de vroegsignalering door de GGD zoveel mogelijk gewaarborgd blijft en dat de zorg voor kwetsbare kinderen en ouders overeind blijft.

Ontwikkelen van voorliggende voorzieningen **(I)**

Preventieve maatregelen kunnen helpen om ervoor te zorgen dat inwoners uiteindelijk niet in de (zwaardere) zorg belanden. Dit soort maatregelen zijn bijvoorbeeld activiteiten of voorlichting over bepaalde onderwerpen. Ook kan het gaan lichte hulp of ondersteuning, dichtbij de inwoners. Een verzamelnaam voor deze maatregelen zijn voorliggende voorzieningen. Deze voorzieningen hebben daarnaast ook een signaleringsfunctie, zodat tijdig zwaardere hulp kan worden ingeschakeld waardoor (nog) grotere problemen worden voorkomen. Aangezien deze belangrijke voorzieningen belangrijk zijn, blijven we inzetten op de doorontwikkeling van deze voorzieningen. We doen dat op basis van de hierboven genoemde nieuwe blik op welzijn.

Maatschappelijke verbindingen **(D)**

Bewonersondersteuning levert een bijdrage aan actieve, goed geïnformeerde wijkbewoners, die betrokken zijn bij de ontwikkelingen in hun wijk en zich willen inzetten en zich daarvoor verantwoordelijk voelen. Op dit moment wordt, samen met de betrokken partners, onderzocht op welke wijze bewonersondersteuning op wijkniveau ingezet moet worden op een manier die passend is bij de vraag van onze inwoners.

Ontmoeten en Verbinden
Om ontmoetingsplekken in de wijken zo goed mogelijk te faciliteren en toekomstbestendig te maken worden vanuit het budget voor Ontmoeten en Verbinden diverse wijkaccommodaties financieel ondersteund.

Samen werken in en aan de wijk **(I)**

We halen signalen uit de wijk op, geven die een plaats in de wijk- en stadsprogramma's en blijven voortdurend met onze inwoners en partners in gesprek om zo concreet inhoud te geven aan wat nodig is in een wijk. Denk daarbij aan de aanpak van de eenzaamheidscoalitie, gezonde leefstijl, dementievriendelijk stad, levensloopbestendig wonen en inclusieve voorzieningen.

Suïcidepreventie **(I)**

De gemeente Arnhem zet zich in voor het bespreekbaar maken van mentale problemen en het zoveel als mogelijk voorkomen en verminderen van suïcides. Vanaf juli 2021 maakt Arnhem daarom deel uit van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet). Met onze deelname daaraan dragen wij bij aan de Derde Landelijke Agenda Suicidepreventie 2021-2025. Er is een initiatief wet in voorbereiding waarmee suïcidepreventie wordt toegevoegd aan de Wet Publieke Gezondheid. Waarschijnlijk gebeurt dat vanaf 2025. Vooruitlopend op een eventuele wettelijke taak blijft de gemeente Arnhem de aanpak van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet) volgen (zie raadsbrief van 23 mei 2023). Dat betekent dat we gelijktijdige inzetten op vijf pijlers: publiekscampagne (bespreekbaar maken), risicogroepen benaderen, gatekeepers trainen in het herkennen en bespreekbaar maken, het netwerk versterken en de toegang tot dodelijke middelen beperken. Dit doen we met diverse lokale partners en met inzet van ervaringsdeskundigen en naasten. Verder werken we samen met 113 Zelfmoordpreventie. Ook houden we contact met de andere Supranet regio's, om van elkaar te leren. De planning is nu dat we 2025 gebruiken om lokaal en naar verwachting ook regionaal vaststellen hoe we de wettelijke taak invullen. De komende tijd stellen we ook vast of we lokaal en regionaal onderdelen van suïcidepreventie extra aandacht geven in lijn met de Landelijke nota gezondheidsbeleid 2020-2024, de Brede SPUK-regeling (specifieke uitkering) en het Integraal Zorgakkoord (IZA). Het Centrum voor Levensvragen en Suïcidepreventie is op 1 juli gestart. Daarmee geven we invulling aan amendement (22A709) Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen. In 2024 evalueren wij het Centrum en stellen we vast welk vervolg het krijgt vanaf 2025.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Kengetal sociale cohesie	**5,70**		**5,80**		

Eenheid: Het kengetal sociale cohesie geeft aan in hoeverre er sprake is van binding met de buurt en buurtbewoners.
Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)

Actief als vrijwilliger	**33**	**28**
Eenheid:	% inwoners dat actief is als vrijwilliger	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Kengetal emotioneel eenzaam	**2,80**	**2,80**
Eenheid:	Het kengetal emotioneel eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners onvoldoende netwerk om zich heen hebben zoals familie, vrienden, buren.	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Kengetal sociaal eenzaam	**2,60**	**2,70**
Eenheid:	Het kengetal sociaal eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners zich eenzaam voelen.	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Waardering aanbod voorzieningen ouderen	**27**	**27**
Eenheid:	% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor ouderen	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Waardering aanbod voorzieningen jongeren	**22**	**23**
Eenheid:	% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor jongeren	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Zelf- en samenredzaamheid (D)

Arnhemmers zijn zoveel mogelijk zelfredzaam en samen redzaam. Onze inwoners doen mee naar eigen kunnen en maken gebruik van hun sociale netwerk.

Ondersteuning mantelzorgers (I)

Arnhemmers zorgen vaak voor hun geliefden, voor familie en voor buren. Deze informele zorg is van groot belang voor inwoners die hulp nodig hebben en helpt bij het beperken van het beroep. Veel van onze inwoners hebben de dagelijkse zorg voor hun partner, familie, vrienden of buren. Deze informele zorgt levert stevige netwerken maar ook een beperkter beroep op maatwerkvoorzieningen. We stimuleren, ondersteunen en faciliteren de informele zorg. We richten ons daarbij op mantelzorger en op professionals die met mantelzorgers/informele zorg te maken hebben. Wij willen informele zorg stimuleren en helpen hierbij waar dat kan, niet alleen door informele zorgverleners.

Het mantelzorgakkoord dat er ligt wordt uitgevoerd. Zo werken we aan meer (h)erkenning van, en bewustwording over, mantelzorg en de kwetsbare positie van mantelzorgers. We faciliteren de stichting Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp (MVT) die individuele en collectieve ondersteuning biedt aan mantelzorgers en zorgprofessionals en functioneert als Expertisecentrum.

Samenhangend ouderenbeleid (I)

Binnen ons ouderenbeleid zetten we in op twee sporen: samenhangend ouderenbeleid en een dementievriendelijk Arnhem. In het proces hieromtrent gaat de raad, middels een rondetafelgesprek, in gesprek met belanghebbenden in Arnhem om door te praten over deze twee sporen. We zien dit als waardevolle input voor het te ontwikkelen beleid. Het beleid wordt participatief ontwikkeld met de verwachting dit in het eerste kwartaal van 2024 op te leveren.

Zo zijn we met diverse belanghebbenden in gesprek om in beeld te krijgen welke maatschappelijke uitdagingen op het gebied van de vergrijzing op ons afkomen. Zo zijn we met het Sportbedrijf Arnhem aan het onderzoeken hoe we bewegen voor ouderen verder kunnen stimuleren. Met Rozet zijn we in gesprek om te bekijken hoe cultuur kan bijdragen aan deze vraagstukken. Uiteraard zijn we ook met partners in gesprek zoals SWOA die hierin zijn gespecialiseerd.

Met andere organisaties, waaronder het Openluchtmuseum Arnhem, onderzoeken we of we kunnen samenwerken in onze ambitie om dementievriendelijk te worden. In het kader van deze ambitie hebben we inmiddels een GGD scan afgerond, waarmee we op korte termijn inzichtelijk kunnen maken waar we als Arnhem staan en wat er voor nodig is om onze ambitie te verwezenlijken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Mantelzorg	**15**		**14**		
Eenheid:	% inwoners dat het afgelopen jaar mantelzorg heeft gegeven				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Duurzaam opvanglandschap en inburgering (D)

Met alle onrust in de wereld wil Arnhem een gastvrije stad zijn. We vangen vluchtelingen en ontheemden van waar ook ter wereld ruimhartig op en realiseren duurzame en structurele opvang. We bieden vluchtelingen (met en zonder papieren) en ontheemden perspectief. Nieuwkomers heten wij welkom in Arnhem. Wij helpen ze met wonen, werken, geld, opleidingen, sport en gezondheid zodat ze mee kunnen doen in onze Arnhemse samenleving. We bouwen aan een stevig fundament om vluchtelingen de mogelijkheid te bieden aan hun toekomst te werken.

Hoewel het bieden van opvang aan vluchtelingen in principe aan het Rijk is en door het Rijk gefinancierd moet worden, willen we hier als gemeente een actieve rol in nemen. Op dit moment beschikken we in Arnhem over ongeveer 2400 opvangplekken voor vluchtelingen. Voor het overgrote deel zijn dit tijdelijke plekken. Het is onze ambitie om in Arnhem permanent ongeveer 2000 plekken beschikbaar te hebben. Dit doel kunnen we in 2027 bereiken door vanaf 2024 jaarlijks 400 permanente plekken te realiseren. Om dit duurzame opvanglandschap te bereiken werken wij vanuit de hieronder genoemde uitgangspunten.

Opvang voor vluchtelingen (I)

We zorgen dat een vluchteling (asielzoeker, Oekraïense ontheemde of statushouder) vanaf dag één in de opvang zijn toekomst kan vormgeven. De vluchteling kan op de opvangplek blijven tot het moment van vervolghuisvesting, die bij voorkeur in de stad of regio plaatsvindt. De locaties zelf zijn voor langere tijd inzetbaar.

Samen wonen
We zorgen ervoor dat opvanglocaties verspreid worden over de stad. Per locatie wordt bekeken wat de wijk nodig heeft en of de opvang daarin iets kan betekenen. Bij het realiseren of herontwikkelen van een locatie worden de plekken zo gebouwd dat deze bij een lagere instroom voor andere doelgroepen kunnen worden gebruikt. Naast opvang is er op de locatie ruimte voor permanente huisvesting voor regulier woningzoekenden.

Samen leren
Een bewoner van de vluchtelingenopvang krijgt vanaf dag één een aanbod aan cursussen en toekomstgerichte programma's. Daarnaast kan deze bewoner deelnemen aan activiteiten in de wijk, aan de andere kant kunnen wijkbewoners deelnemen aan activiteiten en cursussen op de opvanglocaties. Voor kinderen is extra aandacht, zij kunnen zoveel mogelijk gebruik maken van onderwijsvoorzieningen in de wijk.

Samen leven
De buurt en de vluchtelingenopvang versterken elkaar. We investeren erin dat wijkbewoners, partners en professionals worden betrokken bij (her)ontwikkeling van de vluchtelingenopvang. Wij houden hier regie op. Hierbij is aandacht voor de leefbaarheid in de wijken en het draagvlak in de samenleving.
Wij bieden vluchtelingen een veilig woon- en leefklimaat en zorgen voor een veilige wijk rondom de opvanglocatie.

Inburgering voor vluchtelingen (I)

Zodra vluchtelingen een status hebben starten zij met een inburgeringstraject conform de Wet Inburgering 2021, dit zijn nieuwkomers in Arnhem. Zowel voor nieuwkomers als statushouders onder de oude wet (oudkomers) spannen wij ons maximaal in. Hierbij voorzien we in een doorgaande lijn vanaf dag één tot aan het thuis voelen in onze stad. Door een persoonlijke, cultuursensitieve aanpak wordt de inburgering bevorderd, hetgeen bijdraagt aan het zo snel mogelijk, naar eigen kunnen, mee doen in de Nederlandse maatschappij. We combineren begeleiding naar werk met het leren van taal, persoonlijke ontwikkeling en de juiste zorg en ondersteuning. Dit doen we samen met onze ketenpartners.

Nieuwkomers
Onze ambitie is dat nieuwkomers zo snel mogelijk mee kunnen doen en dat zij tegelijkertijd toewerken naar een zelfstandig bestaan in Arnhem. We hebben als uitgangspunt om vanaf de koppeling aan de gemeente Arnhem in te zetten op de belangrijkste componenten voor inburgering, namelijk taal, werk en deelname in de Nederlandse maatschappij. We bieden daarbij de juiste en benodigde ondersteuning en zorg en houden regie op het gehele proces. Het opstellen van een persoonlijk Plan Inburgering en Participatie voor iedere nieuwkomer helpt ons hierbij.

Oudkomers
In 2023 hebben we een driejarige, Europese subsidie (AMIF) toegekend gekregen om oudkomers, die onder de oude wet inburgering vallen, extra te ondersteunen in hun integratie. Met meerdere externe partners, zoals Scalabor, Newbees, en collega's samen ontwikkelen we een aanpak waarbij er een breed aanbod wordt ontwikkeld op meerdere leefdomeinen zoals gezondheid, sport, werk en financiën. Dit doen we middels een cultuursensitieve benadering door sleutelfiguren uit de wijk in te zetten en landingscoaches om de binding tussen werkgever en werknemer te versterken.

Een passend vangnet **(D)**

Wij hebben de ambitie dat 'Niemand op straat hoeft te slapen of in een onveilige thuissituatie hoeft te leven'. Onze focus ligt bij het zoveel mogelijk voorkomen dat opvang nodig is en bij het bieden van een perspectief. Als opvang toch nodig is, wordt snel opvang en persoonsgerichte ondersteuning geboden, gericht op duurzame uitstroom. Nazorg is belangrijk om terugval te voorkomen. Dit geldt voor iedereen die zich in een kwetsbare situatie bevindt en opvang behoeft.
De komende jaren zetten we in op de transitie van maatschappelijke opvang naar wonen. Voor dak- en thuislozen gaan we extra woonplekken realiseren.
Vluchtelingen van waar ook ter wereld vangen we ruimhartig en gastvrij op. Ook mensen zonder documenten willen we toekomstperspectief bieden.
We brengen in kaart wat we nu al doen, we bespreken met ketenpartners, andere gemeentes en ervaringsdeskundigen wat we daar bovenop zouden kunnen, welke kansen en uitdagingen zich kunnen voordoen en hoe we de beschikbare financiële middelen zo doelmatig mogelijk kunnen inzetten.

In het kader van de monitoring is landelijk het streven om vanaf het najaar van 2023 gegevens over dakloosheid in de monitor Dakloosheid in de Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein (GMSD) op te nemen. Er is op dit moment nog onvoldoende juridische grondslag voor de benodigde gegevensdeling. Het gaat hierbij om de onderdelen: het aantal dak- en thuislozen, tijd tot opvang (zowel direct als langdurig), duur van opvang (zowel direct als langdurig), mate van terugval en aantal gerealiseerde woonplekken t.b.v. uitstroom uit de maatschappelijke opvang.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling **(I)**

Arnhem is centrumgemeente voor de regio Arnhem-Achterhoek. De prioriteiten uit de regioaanpak zijn gebaseerd op 1) meer inzetten op vroegsignalering en preventie van huiselijk geweld, 2) huiselijk geweld stoppen en duurzaam oplossen en 3) aandacht voor specifieke aanpakken (denk bijvoorbeeld aan eergerelateerd geweld en ouderenmishandeling). Om te kunnen ontwikkelen op deze prioriteiten is samenwerking met regionale en lokale partners cruciaal. Denk hierbij aan regiogemeenten, de Sociale wijkteams, Veilig Thuis, jeugdgezondheidszorg, jeugdzorgaanbieders en Moviera. In de uitvoering van de regioaanpak is de subsidie aan Moviera (vrouwenopvang) en Veilig Thuis van belang.

Versterken ketensamenwerking OGGz-partners **(I)**

In de OGGz-structuur werken heel veel partners samen. De regie ligt bij VGGM en is gericht op professionele en naadloze samenwerking waarbij de cliënt centraal staat. Doel is het bieden van een passend vangnet.

Aanpak terugdringing dakloosheid **(I)**

Het Nationaal Actieplan Dakloosheid 'Eerst een Thuis' heeft de ambitie dat in 2030 dakloosheid is beëindigd en iedereen een Thuis heeft. Deze landelijke aanpak richt zich op 6 actielijnen:
1. Versterken bestaanszekerheid: borging van het bestaansminimum
2. Preventie: voorkomen dakloosheid is altijd het beste
3. Wonen Eerst: iedereen een eigen woonplek met ondersteuning op maat
4. Integraal werken in de uitvoering: regie, snelheid en menselijke maat
5. Ervaringskennis inzetten: beleid wordt gemaakt, getoetst en uitgevoerd met mensen met ervaringskennis
6. Inclusieve aanpak: aandacht voor jongeren, LHBTIQ+ en dakloze EU-burgers

In samenspraak met alle partners en regiogemeenten wordt in 2023 in beeld gebracht hoe we -als regio Centraal Gelderland- de komende jaren in samenhang met de uitgangspunten van het Nationaal Actieplan verder uitvoering kunnen geven aan de aanpak van dakloosheid. Wat al vast staat is, dat er maximaal ingezet wordt op preventie en het creëren van woonplekken, want iedereen heeft recht op een (t)huis. We zien kansen in het housing first principe. Gelijktijdig wordt ingezet op de uitstroom uit de opvang en om- en afbouw van de capaciteit van de maatschappelijke opvang. Deze laatste is afhankelijk van de realisatie van het aantal woonplekken als ook van landelijke autonome ontwikkelingen, zoals een toename van dakloosheid als gevolg van de mogelijke effecten op het gebied van bestaanszekerheid. Lukt dit niet tijdig of onvoldoende, dan wordt ingezet op tijdelijke en/of permanente uitbreiding van de bestaande opvangcapaciteit. In ieder geval is nu duidelijk dat vooruitlopend op landelijke en Europese regelgeving opvang georganiseerd moet worden voor kwetsbare niet-rechthebbende EU-burgers en de gezinsopvang moet worden uitgebreid.

Specifiek voor dakloze jongeren zijn de mogelijkheden van een pilot bouwdepot verkend en wordt onderzocht of en hoe dit uitgevoerd kan worden.

Verder wordt onverminderd ingezet op preventie. Dit krijgt vorm in nauwe samenwerking met armoede & schulden, werk en inkomen en zorg en welzijn (voorkomen uitval).

Inclusief Arnhem (D)

Onze ambitie is: 'Arnhem is een inclusieve stad. Een stad waarin iedereen zich gezien, gehoord, gewaardeerd en veilig voelt. Een stad waar iedereen gelijkwaardig is en zo behandeld wordt en waar iedereen dezelfde kansen heeft. Dat is het Arnhem dat we willen zijn'.
Dat vraagt inzet van de hele stad. De doelen die wij daarbij nastreven zijn:

- Meer Arnhemmers herkennen en erkennen dat we nog geen inclusieve samenleving zijn, zien hun eigen rol hierin en hebben inzicht in wat ze zelf kunnen doen.
- Meer Arnhemmers zetten zich actief in, vanuit de eigen bevoorrechte positie, voor een inclusieve samenleving en dragen bij aan het tegengaan van uitsluiting, waardoor meer mensen zich volwaardig onderdeel voelen van de Arnhemse samenleving.
- Arnhemse organisaties (waaronder wijzelf) en bedrijven zijn er nog meer op gericht om diversiteit en inclusie te bevorderen en hun diensten en producten (fysiek en digitaal) zijn nog toegankelijker en inclusiever.

We bereiken dit door ons te richten op de vijf focuspunten uit het uitvoeringsplan Inclusief Arnhem 2020-2022. De ambities, doelen en resultaten van de afzonderlijke focuspunten werken we, waar nodig, uit in uitvoeringsplannen (per focuspunt). Drie focuspunten waar we ons op richten hebben betrekking op de hele stad:

1. Voorkomen en tegengaan van discriminatie;
2. Positie inwoners met beperking versterken;
3. Diversiteit in organisaties;

Voor twee focuspunten zijn we als organisatie aan zet:

4. Inclusieve gemeentelijke organisatie;
5. Inclusieve gemeentelijke communicatie.

Voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme (I)

Aan de hand van het Actieplan 'Vrij zijn in Arnhem', hebben we het uitvoeringsplan 'Vrij zijn in Arnhem' opgesteld. Hiermee laten we zien dat we een gezamenlijke verantwoordelijkheid hebben om discriminatie en racisme te voorkomen en tegen te gaan. Het is een integraal plan voor de periode 2022-2023, met acties voor verschillende (levens)domeinen, zoals wijken, onderwijs, wonen, economie en evenementen. In de begroting zijn daarvoor middelen opgenomen. Eind 2023/ begin 2024 actualiseren we het uitvoeringsplan en bepalen we hoe we verder gaan vanaf 2024. Dit doen we in nauwe samenwerking met de klankbordgroep (vertegenwoordiging uit de stad).
Discriminatie en racisme is een groot probleem dat om daadkracht en continue aandacht vraagt. Hiervoor is een doorlopende, lerende en gezamenlijke aanpak nodig, waarin we de beschikbare kennis en expertise bundelen en vooral ook ruimte geven aan initiatieven van partners. We leggen de stad dus geen blauwdruk voor. Het thema is complex en kent verschillende uitingsvormen en vraagt om een zorgvuldige voorbereiding, strategie, aanpak en monitoring. In de stad zit op dit thema veel energie, die we gebruiken om samen een vuist te maken tegen discriminatie en racisme.

Beoogde resultaten:

- In 2024 wordt het monument Slavernijverleden geplaatst;
- In 2024 zijn de uitkomsten van het onderzoek 'Sporen slavernijverleden Arnhem' op laagdrempelige wijze met de stad gedeeld;
- In 2025 zijn vijf kennisateliers uitgevoerd over sub-thema's van racisme;
- De werkgroep Arnhem tegen Racisme organiseert jaarlijks rondom 21 maart de week tegen racisme;
- In 2025 is de pilot voor de lokale coördinator discriminatie en racisme uitgevoerd en geëvalueerd;
- In 2024 is gestart met een duurzame inzet op het verhogen van meldingstoegankelijkheid van discriminatie en racisme.

Bestendigen regenboogaanpak (I)

We zetten ons in voor het vergroten van de zichtbaarheid, acceptatie en veiligheid van lesbische, homoseksuele, biseksuele, transgender, intersekse en queer personen (LHBTIQ+) in Arnhem. We staan gezamenlijk voor deze opgave, alleen samen maken we deze stad een fijne plek voor alle Arnhemmers, waar iedereen zichzelf kan zijn. Samen met de regenboogpartners geven we invulling aan de regenboogagenda 2023-2026.

Beoogde resultaten:

- In 2024 worden de uitkomsten van de veiligheidsmonitor LHBTIQ+ voor de gemeente Arnhem gepubliceerd.
- Op basis van dit onderzoek worden maatregelen geformuleerd om het veiligheidsgevoel te verbeteren.
- In 2024 ligt er een strategie met haalbare ambities voor het betrekken van VO- en MBO- scholen bij de InDifferent-netwerken.

Positie inwoners met een beperking versterken **(I)**

Om ervoor te zorgen dat de Arnhemse samenleving beter is ingericht, zodat mensen met een beperking volwaardig kunnen deelnemen, voeren we het uitvoeringsplan VN-verdrag Handicap uit. Dit uitvoeringsplan loopt van 2022 tot en met 2024. In het plan beschrijven we de acties die bijdragen aan een toegankelijke en inclusieve inrichting van de Arnhemse samenleving en de resultaten van de acties. Het plan bestrijkt verschillende terreinen, zoals onderwijs, vastgoed, verkiezingen, werk en openbare ruimte. Zo willen we de komende jaren ervoor zorgen dat elke wijk een toegankelijke en inclusieve speeltuin heeft, dat de hoofdlooproutes toegankelijk zijn en dat we werken aan het toegankelijk maken van de 60 gemeentelijke gebouwen. We voeren de acties uit in samenwerking met het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg), Bijzonder in Arnhem en andere betrokken ervaringsdeskundigen. Het uitvoeringsplan is mede gebaseerd op de Arnhemse inclusie-agenda VN-verdrag Handicap 2021-2024, waarin we het verhaal van de stad vertellen op verschillende terreinen. Eind 2024 evalueren we het uitvoeringsplan en bepalen we het vervolg van de lokale invulling van het VN-verdrag Handicap in Arnhem.

Beoogde resultaten:
- In 2026 heeft elke wijk (24) een toegankelijke en inclusieve speeltuin;
- In 2026 zijn de hoofdlooproutes uit het Handboek Toegankelijke Openbare Ruimte Arnhem toegankelijk;
- In 2026 zijn meer werkgevers zich bewust van de kansen die medewerkers met een beperking bieden voor hun organisatie;
- In 2026 zijn meer activiteiten die georganiseerd worden voor kinderen toegankelijk voor kinderen met een beperking;
- In 2026 zijn meer eigenaren van winkels, horeca, culturele instellingen en kantoren zich bewust van het belang van toegankelijkheid;
- In 2024 hebben we in het Integraal Huisvestingsplan (IHP) afspraken gemaakt over het realiseren van inclusieve en toegankelijke onderwijshuisvesting.

Diversiteit in organisaties **(I)**

Ambitie is dat Arnhemse organisaties/werkgevers en voor de gemeente Arnhem werkzame organisaties een afspiegeling zijn van de beroepsbevolking in onze stad/regio. Zo zijn en blijven we herkenbaar en toegankelijk voor onze inwoners en kunnen we ze beter dienen. Verschillende organisaties delen met ons de ambitie om een diverse en inclusieve organisatie te zijn en lopen veelal aan tegen dezelfde uitdagingen op het gebied van diversiteit en inclusie.
Om de krachten te bundelen, te inspireren, kennis en ervaringen uit te wisselen en gezamenlijk projecten uit te voeren is er het netwerk ‘Diversiteitsreis’. Doel is dat dit netwerk verder blijft groeien onder, ook vanuit het traject gericht op onze samenwerkingspartners: verbonden partijen, subsidiepartners en inkooprelaties. Doel is ook dat dit netwerk steeds minder afhankelijk is van de faciliterende rol van de gemeente Arnhem. We blijven uiteraard deelnemer omdat wij als gemeente ook de ambitie hebben om een diverse en inclusieve organisatie/werkgever te zijn (zie focuspunt 4 'Inclusieve gemeentelijke organisatie'). Verder gaan we uitwisselen met het netwerk ‘Samen voor een Baan’, dat zich richt op inclusief werkgeverschap en meer werk voor mensen met een beperking/afstand tot de arbeidsmarkt.
Zoals aangegeven in de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023 streven we er verder naar dat de partners waar we mee samenwerken (verbonden partijen en de subsidie- en inkooprelaties) zich inzetten voor inclusie en diversiteit in hun organisatie en dienstverlening.

Beoogde resultaten:
- Eind 2024 is het netwerk ‘Diversiteitsreis’ weer verder gegroeid.
- Eind 2024 is het netwerk verder geprofessionaliseerd en minder afhankelijk van de faciliterende rol van de gemeente Arnhem.
- Met het oog op mensen met een beperking is eind 2024 uitwisseling ontstaan tussen het netwerk Diversiteitsreis (gericht op culturele diversiteit) en het netwerk Samen voor een Baan (gericht op mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt).
- Vanaf 2025 hebben alle verbonden partijen als samenwerkingspartners van de gemeente Arnhem een plan voor hun inzet op inclusie en diversiteit en is hun inzet onderdeel van de verantwoordingssystematiek.
- Eind 2026 hebben we afspraken gemaakt met alle subsidierelaties als samenwerkingspartners van de gemeente over hun inzet op inclusie en diversiteit bij de uitvoering van hun activiteiten.
- Eind 2026 hebben we inclusie en diversiteit verankerd in ons inkoop-en aanbestedingsbeleid.

Inclusieve gemeentelijke organisatie **(I)**

We blijven streven naar een inclusieve en diverse organisatie waar iedere medewerker zichzelf kan zijn en gezien en gewaardeerd wordt. Het Uitvoeringsplan Inclusieve en Diverse Gemeentelijke Organisatie is hiervoor de basis. Dit plan loopt tot en met 2023. In 2024 actualiseren we dit uitvoeringsplan door inspanningen te prioriteren en dit te vertalen naar een bijpassende planning. We zetten in op meer structurele bewustwording op verschillende lagen binnen de organisatie. Daarnaast blijven we, naast het werken aan een diverse instroom, werken aan het binden en boeien van medewerkers, door aandacht te hebben voor een veilige werkomgeving en ruimte voor ontwikkeling. Ook blijft inclusief leiderschap een belangrijk aandachtspunt.

Beoogde resultaten:
- Inclusie: we werken aan een inclusieve organisatiecultuur, waarin medewerkers zich gezien, gehoord en gewaardeerd voelen. Voor de mate van inclusiviteit willen we minimaal gelijk en bij voorkeur hoger scoren dan de NIM-scan score van zomer 2021 (53,5%);
- Culturele diversiteit: we nemen de eerdere doelstelling onder de loep en waar nodig doen we een herbepaling hiervan, zodat de wijze van meten aansluit bij de beschikbare data van het CBS. We willen meer inzicht krijgen hoe we dit goed kunnen meten om te kunnen blijven monitoren en ook vooruitgang boeken in de representatie op verschillende schalen;
- Bewustwording: we gaan meer inzetten op bewustzijn op inclusie en diversiteit op management-, afdelings- en teamniveau;
- Wet Banenafspraak: minimaal 5 extra banen creëren in 2024 op verschillende schaalniveaus boven op de wettelijke taakstelling;
- Clusteractieplannen: in 2024 hebben alle clusters hun clusteractieplan diversiteit & inclusie verder doorontwikkeld en acties uitgezet;
- Gemeentepool: de werving van diverse kandidaten start in de tweede helft 2023, zodat de eerste nieuwe collega's snel daarna kunnen beginnen. We gaan hen intern opleiden om hen na twee jaar te laten doorstromen naar een vacature.

Inclusieve gemeentelijke communicatie **(I)**

Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken daar op drie manieren aan:

Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites
We werken constant aan het verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps en de inhoud die daar te vinden is. We streven daarbij naar de A-status, wat betekent dat een site of app volledig voldoet aan de wettelijke vereisten. Daarnaast werken we aan de borging van digitale toegankelijkheid binnen de gemeentelijke organisatie. Dat doen we via bewustwording, kennisvergroting en training van medewerkers (inzet speciale aandacht functionaris), door de website-eigenaren te laten rapporteren over digitale toegankelijkheid en door bij nieuwe websites of apps - zoals de nieuwe gemeentelijke website - die toegankelijkheid meteen goed te regelen en daar de doelgroep bij te betrekken.

Schrijven in begrijpelijke taal
Met het Project Direct Duidelijk stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1, door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers. Daarnaast voeren we proeven uit met beeldbrieven en een digitale taaltool.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen
We investeren in bewustwording binnen de organisatie en reiken daarbij concrete adviezen en tips aan om inclusief te communiceren. Hetzelfde doen we met externe partners als vormgevers en fotografen. We nemen periodiek de gepleegde communicatie onder de loep om te leren. We werken aan een genderneutrale aanhef in onze communicatie, nemen in onze uitnodigingen informatie op over de toegankelijkheid van de betreffende bijeenkomst en bieden onze informatie voortaan in meerdere talen aan als dat helpt om inwoners beter te bereiken. Ten slotte zoeken we aansluiting bij de organisaties die deel uitmaken van het Arnhemse netwerk 'diversiteitsreis' om kennis en ervaringen uit te wisselen.

De beoogde resultaten voor bovenstaande punten zijn:
Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites
- Medewerkers die het aangaat, zijn zich meer bewust van het belang van digitale toegankelijkheid.
- Direct betrokken collega's zijn getraind om te werken aan de toegankelijkheid van gemeentelijke websites en apps.
- (Meer) gemeentelijke websites en apps zijn toegankelijk(er)
- De nieuwe gemeentelijke website (www.arnhem.nl) is toegankelijk.

Schrijven in begrijpelijke taal
- Medewerkers zijn zich meer bewust van het belang van schrijven in begrijpelijke taal.
- Meer medewerkers zijn getraind in schrijven op B1-niveau.

- Meer gemeentelijke standaardbrieven en webteksten zijn geschreven in begrijpelijke taal.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een bi-culturele/migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen

- Medewerkers zijn zich meer bewust van het waarom en hoe van inclusief communiceren.
- De gemeentelijke communicatie is steeds inclusiever in woord en beeld.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**
Opvoeden en opgroeien	810	0	0	0
Maatschappelijke verbindingen	1.471	41	31	76
Zelf- en samenredzaamheid	312	0	0	0
Duurzaam opvanglandschap en inburgering	6.479	1.738	0	0
Een passend vangnet	21.615	892	40	22
Inclusief Arnhem	1.614	0	500	25
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	37.900	27.579	52.783	32.301	32.476	31.180	29.502
Baten	13.831	1.784	23.055	2.670	2.670	2.670	2.670
Saldo lasten en baten	***-24.069***	***-25.796***	***-29.728***	***-29.631***	***-29.806***	***-28.510***	***-26.832***
Toevoegingen aan reserves	3.406	1.100	1.708	570	570	570	70
Onttrekkingen aan reserves	2.015	200	3.618	124	535	538	535
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-1.391***	***-900***	***1.910***	***-447***	***-35***	***-32***	***464***
Gerealiseerd resultaat	**-25.459**	**-26.696**	**-27.818**	**-30.078**	**-29.842**	**-28.542**	**-26.368**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 32,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

- Maatschappelijke opvang/verslavingszorg/OGGz: € 12,3 miljoen;
- Vrouwenopvang en huiselijk geweld incl. Veilig Thuis: € 9,4 miljoen;
- Asiel, vluchtelingen en inburgering: € 6,5 miljoen;
- Welzijn incl. preventief jeugdbeleid: € 2,6 miljoen;
- Integratie, anti-discriminatie en inclusie: € 1,6 miljoen.

De totale lasten dalen ten opzichte van 2023 met € 21,9 miljoen. Dit wordt onder andere verklaard door:

- Voor 2023 is incidenteel € 17,4 aan lasten aan de begroting toegevoegd voor de opvang van vluchtelingen uit Oekraïne;
- In de Begroting 2023 is voor 2023 € 1,0 miljoen voor subsidies voor welzijnspartijen opgenomen. Die is verschoven naar de wijken;
- In 2023 is in lijn met de Jaarrekening 2022 € 0,7 miljoen aan overgehevelde budgetten vanuit het gemeentefonds opgenomen voor onder andere de opvang van asielzoekers en maatschappelijke begeleiding;
- In 2023 is een incidenteel budget overgeheveld vanuit 2022 ten behoeve van vrouwenopvang van € 0,7 miljoen;
- In 2023 was een incidentele post begroot van € 0,6 miljoen in het kader van gezond en actief leven akkoord (GALA);
- € 0,6 miljoen voor de coördinatie OZO is overgeheveld naar het programma Veiligheid;
- € 1,5 miljoen is incidenteel jaarlijks in de periode 2024-2027 begroot voor huisvesting bijzondere doelgroepen.

De komende jaren dalen naar verwachting de lasten naar € 29,5 miljoen in 2027 doordat na 2025 het via het gemeentefonds door het Rijk gefinancierde programma gezins- en kindbescherming stopt (€ 0,7 miljoen) en de tijdelijke subsidie aan het Leger des Heils voor dak- en thuislozenopvang (€ 0,5 miljoen). Na 2026 valt er € 0,5 miljoen aan kapitaallasten vrij, daarnaast eindigen de incidentele middelen uit de Begroting 2023 voor toegankelijk vastgoed (€ 0,5 miljoen), opvang en toekomstperspectief vluchtelingen en ongedocumenteerden en actieplan statushouders en oude nieuwkomers (€0,5 miljoen).

Baten
De totale baten voor 2024 zijn begroot op € 2,7 miljoen. Dit bestaat met name uit een specifieke uitkering van het Rijk van € 1,7 miljoen voor inburgering. Hieruit worden voornamelijk leerroutes en taaltrajecten bekostigd. Daarnaast ontvangt Arnhem een specifieke uitkering van € 0,7 miljoen voor de Heroïne-unit (€ 0,7 miljoen).

De baten zijn € 21,1 miljoen lager dan in 2023. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de vergoeding voor de opvang van Oekraïense vluchtelingen (van € 20,5 miljoen) die Arnhem van het Rijk ontvangt.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt er € 0,5 miljoen toegevoegd aan de reserve kapitaallasten voor investeringen die leiden tot het toegankelijk maken van gebouwen in de openbare ruimte en € 70.000 aan de bestemmingsreserve vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er € 0,1 miljoen onttrokken aan de reserves voor onder ander onderhoud en het toegankelijk maken van vastgoed.

Met wie werken we samen

Partners
We werken op het gebied van Welzijn samen met onder andere Rijnstad, SWOA, MvT, AM support, Presikhaaf University en buurthuizen.
Vanuit Inclusie gaat het om Vizier, Arnhem platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg), Bijzonder in Arnhem, InDifferent, COC, Stichting Comité 30 juni-1 juli Arnhem.
De klankbordgroepen in het kader van de Inclusieagenda VN-verdrag Handicap en het actieplan Vrij zijn in Arnhem zijn vanuit hun betrokken- en ervaringsdeskundigheid belangrijke partners als het gaat om meedenken en prioritering.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Eindevaluatie Minder Opvang Beter Leven;
- Actieprogramma Dak- en thuisloze jongeren;
- Kamerbrief over Een (t)huis, een toekomst, De aanpak van dak- en thuisloosheid;
- Plan van Opvang naar wonen ;
- Herijking welzijnsopdracht. Samen werken aan een sterke sociale basis. Richtinggevende notitie;

- Meedoen en Thuis voelen, een nieuw bestaan in Arnhem;
- Arnhemse standaard toegankelijkheid;
- Uitvoeringsplan inclusief Arnhem;
- Actieplan Vrij zijn in Arnhem;
- Arnhemse Inclusieagenda VN-verdrag Handicap;
- Nationaal Actieplan Dakloosheid.

Gezondheid en sport

Een goede gezondheid is de basis voor een gelukkig leven en daarmee de basis voor participatie van inwoners in onze maatschappij. Daarom vinden wij dat alle Arnhemmers gelijke kansen moeten krijgen om te sporten, te bewegen en hun gezondheidspotentieel zo goed mogelijk te benutten. Dit betekent dat elke Arnhemmer de mogelijkheden moet hebben om zichzelf een gezonde leefstijl eigen te maken en zich deze vaardigheden zo jong mogelijk aan te leren. Hierbij willen we oog hebben voor mensen voor wie dit geen vanzelfsprekendheid is.
We richten ons daarbij op het stimuleren van gezond gedrag en het tegengaan van ongezond gedrag, zoals roken, te weinig bewegen, ongezonde voeding en problematisch alcoholgebruik. Met verschillende programma's helpen we onze inwoners een gezonde leefstijl eigen te maken. We stimuleren bewegen voor iedereen, bijvoorbeeld door activiteiten te organiseren en sportaccommodaties te realiseren.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers gezond en fit (A)

Een goede gezondheid vormt de basis voor een gelukkig leven en is daarmee ook de basis voor deelname van inwoners aan onze samenleving. Alle Arnhemmers moeten gelijke kansen krijgen om hun gezondheidspotentieel optimaal te benutten. Een gezonde leefstijl en een goed ingerichte woonomgeving, met oog voor gezondheid en bewegen, zijn daarvoor belangrijke voorwaarden. Dit is de kern van het plan 'Gezond en Fit; Aanpak voor een gezonde leefstijl in Arnhem' (mei 2020) waarin we als gemeente onze ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers presenteren. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar die inwoners voor wie een goede gezondheid niet vanzelfsprekend is. Dit sluit aan bij de Arnhem-Oost-aanpak.

Meer Arnhemmers voldoen aan de beweegrichtlijn en minder Arnhemmers hebben overgewicht (D)

De beweegrichtlijn (vervanging van de oude beweegnorm) houdt in:

- voor kinderen (4 tot en met 17 jaar): 1 uur per dag matig intensief bewegen, 3x per week spier- en botversterkende activiteiten;
- voor volwassenen: 2,5 uur per week matig intensief bewegen, 2x per week spier- en botversterkende activiteiten;
- voor senioren worden extra balansoefeningen geadviseerd.

We stimuleren sporten in de openbare ruimte (I)

- We leggen beweegvoorzieningen aan zoals pumptracks, skatebanen, calisthenics- en freerunobjecten. Hierbij willen we tot 2026 per jaar minimaal 1 beweegvoorziening toevoegen. Hierbij hebben we aandacht voor Arnhem Oost wijken.
- We onderhouden beweegvoorzieningen in de openbare ruimte (zoals playgrounds).
- Waar nodig vindt ook programmering vanuit buurtsportcoaches plaats.
- We zorgen voor een openbare ruimte die uitnodigt om te bewegen, wandelen en te fietsen, door onder andere het aanleggen van aantrekkelijke wandelroutes en beweegroutes.
- We werken samen met verenigingen en scholen om open sportparken en open schoolpleinen te realiseren, zodat deze aansluiten op de openbare ruimte.

We stimuleren Arnhemmers om gezond te eten en drinken (I)

- Het programma GO! (Gezond Onderweg), een wijkgericht behandelprogramma met als component een passend sport- en beweegaanbod voor de doelgroep, is effectief gebleken in de aanpak van overgewicht bij kinderen.
- Het programma JOGG richt de aandacht op een gezonde leefstijl bij kinderen in het algemeen en een gezond gewicht in het bijzonder. Het programma stimuleert gezonder eten en drinken in de omgeving waarin kinderen dagelijks verkeren, zoals op scholen, in kindercentra, bij sportverenigingen, en bevordert een leefomgeving die uitnodigt tot activiteit en tot sportief bewegen.
- Op plekken waar veel kinderen spelen willen we een zo gezond mogelijke omgeving creëren. Daarom plaatsen en onderhouden we watertappunten verspreid over de hele stad. Dit sluit aan bij de ambities in het kader van het JOGG-programma (gezonde jeugd, gezonde toekomst), waarbij gezonde voeding en water drinken belangrijke pijlers zijn.
- We verzorgen leefstijlcoaching via het Sportbedrijf Arnhem door middel van de gecombineerde leefstijlinterventies (Xfitt, COOL). Die interventies richten zich op een combinatie van afvallen, bewegen en gedragsverandering voor duurzaam resultaat.

We stimuleren Arnhemmers om te gaan sporten bij vitale verenigingen of andere beweegaanbieders (I)

- Sportfaciliteiten zijn schoon, heel en veilig en bieden de Arnhemse sportverenigingen ruimte om hun sport te beoefenen. Dit gebeurt door middel van het Sportbedrijf Arnhem, dat voor ons de sportparken, wijkvoorzieningen en zwembaden beheert en exploiteert.
- We willen verenigingen in Arnhem die toekomstbestendig en vitaal zijn. Dit doen we door verenigingsondersteuning via het Sportbedrijf, subsidie aan de Arnhemse sportfederatie, het organiseren van sportcafés, trainingen en we ontsluiten ook aanbod van NOC/NSF of andere sportbonden. Verder hebben we een sportparkmanager die op sportpark de Bakenhof verenigingen ondersteunt en hebben we een clubkadercoach die verenigingen ondersteunt in relatie tot pedagogische vaardigheden.
- We geven uitvoering aan het lokaal sportakkoord.
- We zetten in op een positief sportklimaat. Iedereen voelt zich welkom, iedereen voelt zich veilig, iedereen kan meedoen in de Arnhemse sport.
- We ondersteunen verenigingen die nieuwe sport- en beweegvormen willen aanbieden en waar vraag naar is (padel, urban sport).
- We subsidiëren het gebruik van sportaccommodaties, zodat ‘de sport’ betaalbaar blijft (tarievenmodel).
- Aanvullend verhogen we de toegankelijkheid van de sport voor Arnhemmers door het inzetten van de Sportkaart, de Gelrepas en de studentensportkaart.
- We ondersteunen maatschappelijke organisaties die sport als middel gebruiken voor ontmoeten, verbinden, persoonlijke ontwikkeling en gezonde leefstijl (bijvoorbeeld bij AM, Presikhaaf University).

We stimuleren specifieke doelgroepen Arnhemmers extra om naar vermogen te kunnen sporten en bewegen (doelgroepenbeleid) (I)

- We willen dat alle Arnhemse kinderen van de PO-scholen minimaal vijf uur op en rond school bewegen (via gym, pauzesport, en bijvoorbeeld verlengde schooldag). We voeren samen met de scholen de 2+1+2 aanpak uit. De aanpak houdt in dat kinderen 2 uur per week bewegingsonderwijs ontvangen op school, 1 uur per week onder schooltijd bewegen op en rond school en 2 uur bewegen direct na school. Hiervoor bieden we onder andere aan; skillsboxen, beweegteams op scholen die activiteiten voor kinderen organiseren, schoolsport, voetbaltoernooien. Ook organiseren we voor kinderen hardloopwedstrijden, buurtsportcoaches en het geheim van Papendal. We werken hierin samen met sportverenigingen per wijk.
- We willen ouderen stimuleren om te bewegen. Vanuit het Sportbedrijf zijn er twee consulenten seniorensport die een specifiek aanbod aanbieden (bijvoorbeeld nationale diabetes challenge, natuurwandelen, fietsmaatjes, jeu de boulesbanen, golden sports).
- We stimuleren mensen met een beperking om te sporten. We faciliteren ‘uniek sporten’ (coördinatiefunctie aanbod en ondersteuningen bij hulpmiddelenaanvraag. We geven subsidie aan ISVA (invalidensportvereniging Arnhem).

We zorgen dat de stad en de breedtesport optimaal profiteert van de aanwezigheid van topsport(evenementen) (I)

- Bij het organiseren van (top)sportevenementen zetten we in op ‘side events’. We gebruiken het evenement om een stimulans te geven aan de sport in Arnhem. Dit doen we door ‘evenementversterkende activiteiten', ofwel ‘side events’. Deze hebben altijd de maatschappelijk toegevoegde meerwaarde op het gebied van gezondheid als uitgangspunt. Een recent voorbeeld zijn de fietsclinics verbonden aan het WK BMX, of de versterking van de lokale volleybalvereniging in het kader van het WK volleybal.
- We hebben een convenant met Papendal om ervoor te zorgen dat het topsportcentrum en de stad van elkaars aanwezigheid profiteren. Concreet worden er elke 2 jaar afspraken gemaakt over hoe de lokale sport (verenigingen, onderwijs) profiteert van de aanwezigheid van Papendal.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
% voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen		**54**			
Eenheid:	Percentage inwoners dat voldoet aan de Nederlands Norm Gezond Bewegen (19 en ouder)				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% kinderen beweegt iedere dag 1 uur			**29**		
Eenheid:	Percentage kinderen (0 tot 11 jaar) dat elke dag minstens 1 uur beweegt. *Dit is een inschatting van ouders over het beweeggedrag van hun kinderen. Het vermoeden is dat door de vraagstelling het percentage zeer laag uitvalt. Landelijk gezien voldoet gemiddeld 56,8% van de kinderen 4 tot 12 aan de beweegrichtlijn. Wij vermoeden dat dit in Arnhem hoger ligt. We gaan in gesprek met de GGD om een eenduidiger beeld te krijgen.				
Bron:	Kindmonitor GGD (vierjaarlijks)				

% senioren (65+) dat aan de beweegnorm voldoet			37		
Eenheid:	Percentage senioren dat aan de beweegnorm voldoet				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% lid van sportvereniging		19,50	19,30		
Eenheid:	Percentage inwoners dat is aangesloten bij een sportvereniging				
Bron:	Sportbonden en NOC*NSF. Kennis- en Informatiesysteem Sport (KISS).				

Waardering sportvoorziening		61		64	
Eenheid:	% eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende sportvoorzieningen				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

% kinderen eet minstens elke dag fruit				84	
Eenheid:	Percentage kinderen (0 tot 11 jaar) dat minstens elke dag fruit eet				
Bron:	Kindmonitor GGD				

% goed/ zeer goed ervaren gezondheid			80		68
Eenheid:	Percentage inwoners dat de gezondheid als goed of zeer goed ervaart				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% volwassenen met overgewicht			45		46
Eenheid:	Percentage volwassen met overgewicht				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Meer Arnhemse kinderen een Kansrijke Start (D)

Ieder kind verdient de best mogelijke start van zijn of haar leven en een optimale kans op een goede toekomst. De eerste 1000 dagen (-9 maanden tot 2 jaar) van een kind zijn cruciaal voor een goede start. Juist in deze eerste levensfase is de grootste gezondheidswinst te behalen. De gezondheid van een kind voor, tijdens en na de geboorte blijkt een belangrijke voorspeller te zijn van problemen, zowel fysiek als mentaal, op latere leeftijd. Zo'n 14% van de kinderen heeft geen goede start bij de geboorte door vroeggeboorte, een te laag geboortegewicht of een combinatie ervan. De oorzaak ligt vooral bij sociale risicofactoren en het gebrek aan beschermende factoren.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We zetten in op vroegtijdige signalering van (aanstaande) ouders in een kwetsbare positie (I)

We onderzoeken waar verbeteringsmogelijkheden zijn op het gebied van het signaleren, onder andere:
- de inzet van signaleringsinstrumenten door de professionals;
- het herkennen van (niet-medische) signalen van kwetsbaarheid door professionals;
- de juiste hulpvraag naar boven krijgen door onder andere sensitieve gespreksvoering.

We zorgen voor een passend aanbod aan ondersteuning voor (aanstaande) ouders in een kwetsbare positie (I)

- We brengen het zorglandschap voor de eerste 1000 dagen in beeld voor de professionals, zodat zij weten naar welke ondersteuning zij 'kwetsbare' (aanstaande) ouders kunnen doorverwijzen.
- We brengen het zorglandschap voor de eerste 1000 dagen in beeld voor 'kwetsbare' (aanstaande) ouders, zodat zij weten waar zij met hun hulpvraag terecht kunnen.
- We onderzoeken welk aanbod er aanvullend nodig is om ouders beter voor te bereiden op het ouderschap.
- We continueren bestaande interventies om 'kwetsbare' (aanstaande) ouders passende ondersteuning te bieden, onder andere Nu Niet Zwanger, Centering Pregnancy, Stevig Ouderschap, Voorzorg, Bewust Ouderschap, BabythuisZorg.

We versterken de samenwerking in het netwerk **(I)**

- We verkennen de behoefte aan een MDO (geboortezorgnetwerk): een systematisch intercollegiaal overleg tussen de geboortezorg, JGZ en het sociale domein. Als deze behoefte er is, dan gaan we dit netwerk ontwikkelen.
- We organiseren jaarlijks drie à vier netwerkbijeenkomsten voor professionals om elkaar beter te leren kennen en van elkaar te leren. Om goed samen te werken, moet je elkaar kennen en weten te vinden.
- We onderzoeken en ontwikkelen communicatietools die professionals ondersteunen in de samenwerking (bijvoorbeeld digitale nieuwsbrief en aansluiten bij OZO-verbindzorg).
- De JGZ biedt als belangrijke netwerkpartner laagdrempelige toegankelijk zorg in de wijk, dichtbij de kinderen (en hun ouders) en andere netwerkpartners in de wijk.

Meer Arnhemmers groeien op in een rookvrije omgeving **(D)**

Iedere week opnieuw raken honderden kinderen in Nederland verslaafd aan roken. Ruim de helft van de rokers sterft aan de gevolgen ervan; elk jaar zo'n 20.000 Nederlanders. Ook van meeroken kunnen mensen ernstig ziek worden en er zelfs aan overlijden, tot wel enkele duizenden per jaar. Daarom moet ieder kind dat geboren wordt de kans krijgen om volledig rookvrij op te groeien. Dit kan alleen in een rookvrije omgeving met goede voorbeelden om zich heen. Daarom zetten we ons in om Arnhemmers in een rookvrije omgeving te laten opgroeien. Dit doen we onder andere door te starten met een wijkaanpak voor een Rookvrij Presikhaaf.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We stimuleren laagdrempelige, wijkgerichte en integrale initiatieven voor stoppen met roken **(I)**

- We onderzoeken de mogelijkheden voor wijkgerichte aanpakken op het gebied van stoppen met roken.
- We verbinden initiatieven in de wijk die inzetten op problemen die in samenhang met roken kunnen worden aangepakt.

Op plekken waar vaak kinderen en jongeren komen, zetten wij in op een rookvrije omgeving **(I)**

- We stimuleren sportverenigingen om een rookvrij beleid te voeren.
- We verkennen de mogelijkheden uit de Omgevingsvisie om meer plekken aan te duiden als rookvrije zone.
- We ondersteunen initiatieven van inwoners om speelplekken in hun wijk rookvrij te maken.
- We verkennen de mogelijkheden rookvrij beleid op te nemen in subsidieafspraken.
- We stimuleren en faciliteren de Gezonde Kinderopvang en de Gezonde Schoolaanpak.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
% roken		**21**		**21**	
Eenheid:	Percentage inwoners dat rookt				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Het terugdringen van problematisch alcohol- en drugsgebruik **(D)**

Alcohol- en drugsgebruik, gokken en overmatig gamen en sociale mediagebruik zijn schadelijk voor de gezondheid. Het kan ook leiden tot slechtere schoolprestaties, verzuim of schooluitval. Het is dus belangrijk om alcohol- en drugsgebruik en gokken zo veel mogelijk te voorkomen en te ontmoedigen en met name jongeren te leren op een gezonde manier om te gaan met gamen en sociale mediagebruik.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We richten ons op preventie van middelengebruik bij jongeren onder de 18 jaar **(I)**

Dit doen we door op verschillende domeinen in het leven van jongeren in te zetten:

- School: we stimuleren alle Arnhemse scholen om gebruik te maken van een integrale aanpak voor het voorkomen en terugdringen van (problematisch) middelengebruik.
- Professionals: signaleren en begeleiden van jongeren die beginnende problemen hebben met gebruik en verwijzen van leerlingen met problematisch gebruik.
- Sportomgeving: we stimuleren een verantwoord middelenbeleid bij sportverenigingen.
- Wijk: we zetten in op deskundigheidsbevordering op het gebied van middelengebruik voor professionals in de wijk zoals jongerenwerkers, straatcoaches, handhavers.

We versterken de signaleringsketen	(I)

- We onderzoeken met het kernteam preventie en handhaving van middelengebruik hoe we de samenwerking tussen preventie en handhaving kunnen verbeteren.
- We sluiten aan op landelijke campagnes zoals Zien Drinken, Doet Drinken en IkPas om preventie van middelengebruik onder de aandacht te brengen bij inwoners en professionals.
- Jeugdartsen en -verpleegkundigen van de GGD geven voorlichting en advies en verwijzen door als extra ondersteuning nodig is.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
% voldoet aan de alcoholrichtlijn		43		43	
Eenheid:	Percentage inwoners dat voldoet aan de alcoholrichtlijn				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers gezond en fit	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**
Meer Arnhemmers voldoen aan de beweegrichtlijn en minder Arnhemmers hebben overgewicht	20.386	3.703	431	474
Meer Arnhemse kinderen een Kansrijke Start	3.604	0	0	0
Meer Arnhemmers groeien op in een rookvrije omgeving	5.059	76	0	0
Het terugdringen van problematisch alcohol- en drugsgebruik				
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	25.265	24.684	25.316	29.048	25.567	25.304	25.119
Baten	5.589	3.398	3.690	3.778	3.778	3.717	3.717
Saldo lasten en baten	***-19.676***	***-21.286***	***-21.626***	***-25.270***	***-21.789***	***-21.587***	***-21.402***
Toevoegingen aan reserves	773	418	431	431	431	431	431
Onttrekkingen aan reserves	983	553	846	474	555	460	358
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***210***	***136***	***416***	***44***	***124***	***30***	***-73***
Gerealiseerd resultaat	**-19.465**	**-21.151**	**-21.210**	**-25.226**	**-21.665**	**-21.557**	**-21.475**

Toelichting

Het programma Gezondheid en Sport is deze begroting op hoofdlijnen zero based opgebouwd. Het programma kent twee onderdelen, gezondheid en sport. Er bestaat een aanzienlijke overlap met de wijkprogramma's op de activiteiten voor gezondheid en sport. Doordat een deel van de budgetten is doorgemandateerd, is een deel van de beleidsmatige inzet ook voor de wijkprogramma's. De beleidsmatige inzet vanuit de wijkprogramma's is niet

meegenomen in de analyse. Deze zal worden meegenomen wanneer de wijkprogramma's zero based worden opgebouwd.

Zoals ook in het plan van aanpak zero based begroten is opgenomen (maart 2022, zaaknummer 640401), worden afwijkingen in de omvang van de programma's eerst op een stelpost geplaatst, waarna deze bij het eerstvolgende integrale besluitvormingsmoment, de Perspectiefnota 2025-2028, meegenomen worden.

In de tabel hieronder staat het totaaloverzicht met de inkomsten en uitgaven voor gezondheid en sport binnen het programma Gezondheid en Sport en binnen Wijken Algemeen. Vervolgens is per onderwerp een uitsplitsing opgenomen.

Programma Gezondheid en Sport 2024	Inkomsten		Uitgaven				
	Vastgoed	Overig	VGGM / Sportbedrijf	Vastgoed	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
Bedragen x € 1.000							
Onderwerp							
Gezondheid	-	76	7.075	-	223	1.324	8.622
Sport	3.703	-	15.297	3.094	546	1.489	20.426
Stelpost	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	**3.703**	**76**	**22.372**	**3.094**	**769**	**2.813**	**29.048**

Wijken Algemeen 2024	Inkomsten		Uitgaven				
	Vastgoed	Overig	VGGM / Sportbedrijf	Vastgoed	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
Bedragen x € 1.000							
Onderwerp							
Gezondheid	11	-	-	4	-	86	90
Sport	2.054	-	5.614	1.338	-	-	6.952
Stelpost	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	**2.065**	**0**	**5.614**	**1.343**	**0**	**86**	**7.043**

De totale lasten van het programma Gezondheid en Sport sluiten aan bij de uitkomsten van zero based. Wel verschuift er € 81.000 van Gezondheid naar Sport. Mogelijke verschuivingen tussen het programma Gezondheid en Sport en Wijken Algemeen zullen naar aanleiding van de evaluatie van Van Wijken Weten worden beoordeeld.

Gezondheid	Totaal	Programma Gezond-heid en Sport	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Inkomsten	**87**	**76**	**11**
Vastgoed	11		11
Gezond in de Stad	60	60	
Lijkbezorging	16	16	
Gemeenschappelijke regelingen	**7.075**	**7.075**	**0**
VGGM - gemeenschappelijke regeling	6.478	6.478	
VGGM - Basis op orde JGZ / AGZ	99	99	
VGGM - Programma Beter Bedrijfsvoeren	498	498	
Dienstverleningsovereenkomst VGGM	**985**	**985**	**0**
Gezond in de Stad	**358**	**282**	**76**
Verstrekte subsidies	**67**	**57**	**10**
St. VanHarte	10	2	8
St. Rijnstate Ziekenhuis	57	55	2

Beleidsmatige inzet	**223**	**223**	**0**
Vastgoed	**4**	**0**	**4**
Kapitaallasten	1		1
Belastingen	1		1
Gas water licht verzekeringen	3		3
Totaal uitgaven	**8.712**	**8.622**	**90**

Naast de vastgoedinkomsten voor De Roze Bunker en de specifieke inkomsten voor het programma Gezond in de Stad, is in de begroting een raming opgenomen van € 16.000 aan inkomsten voor lijkbezorging. Voor inwoners zonder nabestaanden verzorgt de gemeente de uitvaart. Hiervoor is binnen de dienstverleningsovereenkomst met VGGM een raming van € 207.000 opgenomen. Een deel van deze kosten wordt uiteindelijk nog vergoed vanuit bijvoorbeeld de boedel van de overledene. Op historisch basis is hiervoor een opbrengst van € 16.000 geraamd.

Naast de reguliere bijdrage aan de VGGM als gemeenschappelijke regeling hebben we een dienstverleningsovereenkomst waarbinnen specifieke dienstverlening van VGGM voor Arnhem valt. Dit betreft onder andere lijkbezorging, maar ook bijvoorbeeld lijkschouwing en maatwerk in het kader van de jeugdgezondheidszorg.

Sport	Totaal	Programma Gezond-heid en Sport	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Inkomsten	**5.757**	**3.703**	**2.054**
Verhuur sportaccommodaties binnensport	5.701	3.647	2.054
Verhuur sportaccommodaties buitensport	56	56	0
Verstrekte subsidies	**21.891**	**16.276**	**5.614**
Sportbedrijf Arnhem BV	20.911	15.297	5.614
St. Zwembad Klarenbeek	355	355	
St. Sportcentrum Rijkerswoerd	555	555	
Arnhemse Sport Federatie	13	13	
St. Beheer Wijk Sportac Vredenburcht	56	56	
Kapitaallasten	**2.730**	**2.126**	**604**
Zwembaden	38	38	
Binnensportaccommodaties	2.566	1.963	604
Buitensportaccommodaties	125	125	
Beheer Vastgoed	**1.702**	**968**	**735**
Belastingen	503	253	250
Gas, water, licht	50	0	50
Onderhoud (incl verzekeringen en schoonmaak)	878	542	337
Aan externe partij door te belasten kosten	270	173	98
Beleidsmatige inzet	**546**	**546**	**0**
Aanvullende opdrachten Sportbedrijf	**551**	**509**	**41**
Totaal uitgaven	**27.419**	**20.426**	**6.994**

De inkomsten op het onderdeel sport bestaan uit de huuropbrengsten van de sportaccommodaties. Voor het grootste deel worden deze betaald door het sportbedrijf wat medebepalend is voor de hoogte van de subsidie die zij ontvangen.

Naast de verstrekte subsidies, de kosten voor de sportaccommodaties en de beleidsmatige inzet is € 469.000 opgenomen voor opdrachten aan het Sportbedrijf die aanvullende zijn op de reguliere subsidieovereenkomst. Het gaat hierbij onder andere om de middelen voor sportpark Paasberg en voor de sportdag op Papendal.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt € 0,4 miljoen toegevoegd aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 0,5 miljoen onttrokken aan de reserves.
- € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten;
- € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed.
- € 0,1 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Jeugdfonds.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Sportbedrijf Arnhem
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Sportbedrijf Arnhem;
- Eerstelijnsgezondheidszorg (onder andere huisartsen);
- Rijnstate;
- Onderwijsinstellingen;
- Sociale Wijkteams;
- Menzis;
- Iriszorg verslavingspreventie;
- Indigo;
- Provincie Gelderland;
- Sportaanbieders;
- Partners uit het Verloskundig Samenwerkingsverband Kracht (Arnhem e.o.).

Daarnaast zijn er nog een aantal kleinere partijen die een preventief aanbod hebben in Arnhem.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Plan Gezond en fit;
- Landelijke Nota Gezondheidsbeleid 2020-2024 ‘Gezondheid breed op de agenda’ (mei 2020);
- Nationaal Preventieakkoord;
- Sport- en beweegakkoord Gemeente Arnhem (juni 2020).

Klimaat en energie

De klimaatverandering wacht niet op ons, het is crisis en we willen die verder tegengaan door vol in te zetten op een inclusieve energietransitie. Arnhem heeft de ambitie om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te zijn. Hoe we dat gaan doen, hebben we vastgelegd in het beleidsplan New Energy Made in Arnhem. Een oude lineaire economie past daar niet bij, die laten we los en een circulaire economische benadering staat centraal in ons omgaan met grondstoffen en afval. Daarbij streven we naar duurzaamheid en brede welvaart en daarbij zijn de 17 Sustainable Development Goals leidend.

We zetten beleidsplan New Energy made in Arnhem door, nemen regie op versnelling en trendbreuk, gebruikmakend van innovaties. Steeds met oog voor kwetsbare inwoners. Stijgende energiekosten vragen acute aanpak bij de meest kwetsbaren.

We streven naar een fikse CO2-reductie door energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven en het opwekken van duurzame elektriciteit (met zonnepanelen en windmolens) en duurzame warmte als alternatief voor aardgas. We betrekken de Arnhemmers en gaan samen aan de slag. De Arnhemse Isolatie aanpak voeren we uit. Met bedrijven op werklocaties sluiten we Green Deals omdat ook daar flinke slagen nodig zijn. De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen. Een steviger duurzaam mobiliteitsplan is in ontwikkeling als basis voor verdere uitvoering.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio) (A)

Arnhem volgt in haar ambities internationale afspraken, het klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord. Arnhem werkt toe naar een klimaatneutrale gemeente in 2050. Om dit te bereiken moet de komende jaren veel gebeuren. De doelstelling van New energy made in Arnhem (NemiA) 2020-2030 is 61% CO2-reductie ten opzichte van 2017, met als tussendoelstelling 25% in 2023. Deze reductie wordt grotendeels gerealiseerd door het actieplan NemiA 2030 en overige programma's binnen de gemeente. Een deel van de reductie komt van autonome ontwikkeling, de resterende opgave zullen wij van buiten de gemeentegrens moeten halen of hier in de komende jaren aanvullende ambities op formuleren.

- De CO2-reductie data laten zien dat er in Arnhem in 2020 en 2021 goede stappen zijn gezet om de klimaatdoelen van 2030 en tussendoelen van 2023 te halen. Echter, de huidige trend zal zich waarschijnlijk niet zo rooskleurig doorzetten vanwege 1) het afvlakken van de verduurzaming van de landelijke elektriciteitsmix en 2) het afnemen van het effect van de coronapandemie. Tegelijk zullen de stijgende energieprijzen, mede als gevolg van de oorlog in Oekraïne, naar verwachting wel een extra impuls geven aan besparingsmaatregelen.
- Bij de sectoren verkeer en vervoer (duurzame mobiliteit) en bedrijven en industrie (inclusief commerciële dienstverlening) is in 2020 en 2021 grote CO2-reductie bereikt. Deze is deels het gevolg van autonome ontwikkelingen, zoals de coronaepidemie. Het is nog onzeker of deze dalende trend de komende jaren doorzet.
- Om het klimaatdoel te halen is een trendbreuk nodig, met name in de gebouwde omgeving en bij de grootschalige opwek van elektriciteit.
- Om de verduurzaming van de sectoren te kunnen blijven faciliteren is het nodig om de netcongestie op te heffen door het versneld realiseren van nieuwe energie-infrastructuur. Denk hierbij aan het verzwaren van het elektriciteitsnet, het aanleggen van warmtenetten, off-grid laadpleinen en het opwekken en opslaan van duurzame energie. Hiervoor zijn we mede afhankelijk van netbeheerders Liander en TenneT.
- Daarnaast is het nodig om technische, organisatorische en financiële innovaties in te zetten om, ondanks de netcongestie, toch verder te komen met de energietransitie.

Gemeenten hebben vanuit het Klimaatakkoord de regie gekregen over de wijkgerichte energietransitie. Gemeenten, zo ook Arnhem, hebben hierbij hoge ambities en hebben als voorwaarde gesteld dat deze transitie haalbaar en betaalbaar is voor inwoners en bedrijven.

In de praktijk blijkt nu al in veel gevallen dat het verduurzamen van woningen en gebouwen naar aardgasvrij en/of energieneutraal onvoldoende rendabel en financierbaar is, in vergelijking met de fossiele oplossingen. Via G40 en VNG hebben we als gemeenten van het Rijk stevige ruggensteun hiervoor gevraagd op instrumentarium, wetgeving en financiering. Hieraan is het afgelopen jaar door het kabinet tegemoet gekomen met:

- het Beleidsprogramma Versnelling Verduurzaming gebouwde omgeving waarin allerlei regelingen, subsidies en financiering voor isolatie en warmtetransitie zijn verankerd, bijvoorbeeld de Nationale Isolatieaanpak, het Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie. de Investeringssubsidie Duurzame Energie en Energiebesparing (ISDE), en het warmtefonds;

- het wetsvoorstel voor de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw,);
- het wetsvoorstel voor de Wet collectieve warmte (Wcw);
  de tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid (CDOKE), waarmee de uitvoeringslasten van het Klimaatakkoord voor gemeenten kunnen worden gefinancierd. Aan Arnhem is ruim € 2,8 miljoen per jaar voor 3 jaar toegekend.

Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

Binnen de gebouwde omgeving is het speerpunt tot 2030 het isoleren van alle woningen en gebouwen tot aan het niveau van de nationale isolatiestandaard. Een forse opgave, waarvoor we in 2023 een specifieke Arnhemse isolatieaanpak hebben opgesteld, die in uitvoering is. We geven daarmee concrete invulling aan de doelstellingen van NemiA en de Transitievisie warmte. We werken met een wijkgerichte aanpak aan energiebesparing en vervangen van aardgas voor een duurzaam alternatief.

Meer dan 3.200 huishoudens in energiearmoede geholpen in 2024 (I)

De Arnhemse aanpak energiearmoede is in 2023 fors geïntensiveerd, met extra middelen van het Rijk. We werken samen met een netwerk van partijen om de doelgroep te bereiken, deelnemers te werven en energiecoaches op te leiden en in te zetten. Dit zijn bijvoorbeeld scholen, huisartsen en moskeeën. We gebruiken de kracht in de wijken, door wijkbewoners op te leiden als energiecoach, in te zetten in wijk-klusteams, en als influencer en ambassadeur. Deze aanpak ‘voor de wijk, door de wijk’ is arbeidsintensief, maar werpt zijn vruchten af.

Verder creëren we in de wijken werkgelegenheid, bijvoorbeeld als energiecoach of als klusser. Ook verwijzen we deelnemers met andere problemen door naar de juiste hulpverleners.
In de Arnhem-Oost wijken wordt de energiearmoede-aanpak afgestemd met betrokken partners en de verduurzaming van particulier bezit.

Beoogde resultaten in 2024:
- 3200 afgeronde energiecoach trajecten bij huishoudens, waarvan 1700 via reguliere aanmeldingen en 1500 via deur-tot-deur aanpak;
- 1500 huishoudens zijn geholpen door klusteams;
- 600 huishoudens hebben nieuw zuinig witgoed;
- 5000 bewoners zijn geactiveerd en 350 doorverwezen naar een energiecoach, via wijkopbouwwerk;
- 1750 leerlingen zijn via scholen bereikt;
- 5,4 kT CO2-besparing.

Voor de extra middelen (ruim € 4 miljoen) die we in de tweede helft van 2023 van het Rijk krijgen, zal naast bovenstaande inspanningen nog een apart plan worden gemaakt.

6.500 woningen aardgasvrij in 2030 (I)

In 2022 heeft de raad de Transitievisie warmte vastgesteld. Hierin zijn tien buurten benoemd (kansrijke wijken) waar we verkennen hoe deze kunnen overstappen van aardgas naar een duurzaam alternatief voor verwarming. Daarnaast zijn vijf ‘onderzoeksgebieden’ benoemd om grootschalig te verkennen of een warmtenet als duurzaam alternatief mogelijk is. De doelstelling is om 6.500 duurzaam te verwarming in 2030 (aardgasvrij). Indien nodig wordt daarvoor een wijkuitvoeringsplan gemaakt. Het opstellen van een wijkuitvoeringsplan als doel laten we vervallen, omdat het een middel is om de doelstelling te bereiken.

In 2024 wordt de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw) van kracht. Daarmee krijgt de raad de bevoegdheid om levering van aardgas in een bepaalde wijk of buurt te stoppen. In de loop van 2024 zullen we de raad voorstellen om in gesprek te gaan over hoe we hiervan in Arnhem gebruik willen maken.

Kansrijke buurten
In 2024 werken we verder aan de ontwikkeling van een warmtenet in Elderveld-Noord en Kronenburg. We gaan door met het stimuleren van individuele warmtepompen in vijf all-electric buurten: Saksen Weimar, Nieuw Monnikenhuizen, Plantagebuurt, Stadseiland en Tuin van Elden. De ontwikkeling van duurzame warmte in Plattenburg en Hoogkamp is in voorbereiding. In de buurt Immerloo zal geleidelijk ook het aardgas verdwijnen voor koken en warm tapwater.

Onderzoeksgebieden
In 2024 zetten we de verkenning voort naar de mogelijkheden voor een grootschalig warmtenet in Malburgen-Oost. Voor een van de andere onderzoeksgebieden starten we de verkenning naar de mogelijkheden voor een duurzaam warmtenet.

Werklocaties
In de transitievisie warmte is aangegeven dat de plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader moeten worden uitgewerkt. Dit gaan we doen, zie hieronder bij bedrijven en industrie.

Duurzame warmtebronnen
We zetten het onderzoek voort naar de mogelijkheden voor geothermie samen met gemeenten Lingewaard, Overbetuwe en Nijmegen. In 2024 onderzoeken we de mogelijkheden voor grootschalige toepassing van energie uit oppervlaktewater (uit de Rijn).

35.000 woningen geïsoleerd in 2030 **(I)**

In 2023 hebben we de doelstelling ‘15% energiebesparing in de gebouwde omgeving in 2030’ uitgewerkt in de 'Arnhemse aanpak woningisolatie’. De operationele doelstelling is 35.000 extra woningen geïsoleerd tot de nationale standaard in 2030. De aanpak volgt 3 sporen:
1. een aanbod voor woningeigenaren en resultaatgerichte afspraken;
2. knelpunten oplossen en integratie met energiearmoede;
3. trendbreuk, door zoeken en testen van nieuwe concepten, het aangaan van nieuwe coalities en het uitvoeren van een innovatie challenge.

De isolatieaanpak is wijkgericht en doelgroepgericht (particuliere eigenaren, verhuurders, corporaties, VvE's en eigenaren van erfgoed/monumenten). In 2024 zetten we de aanpak voort. Beoogde resultaten in 2024 per doelgroep zijn:

Particuliere woningeigenaren:
- 2.500 woningeigenaren hebben een energieadvies gekregen;
- 175 woningeigenaren hebben financiële ondersteuning uit SEWA-regeling gekregen;
- 500 woningeigenaren hebben financiële ondersteuning uit KWAS-regeling gekregen;
- voor 1.900 woningeneigenaren is een collectieve inkoopactie georganiseerd;
- er is een wijkloket geopend.

VvE’s
- 400 woningeigenaren hebben een advies over uitvoering isolatie gekregen;
- 20 grote VvE’s zijn gestart met uitvoering van isolatie.

Particuliere verhuurders
- 20 gebouweigenaren hebben een energiescan uitgevoerd.

Woningcorporaties
- 1150 woningen zijn geïsoleerd als onderdeel van de renovatieopgave;
- 1090 woningen zijn geïsoleerd als onderdeel van het planmatig onderhoud.

Erfgoed
- 206 woningen van Portaal zijn verduurzaamd;
- het hand- en detailboek is in uitvoering genomen.

Doelgroepoverstijgend
- 2 pilots die uit de innovatie challenge zijn gekomen worden geïmplementeerd;
- het nieuwe soortenmanagementbeleid is geïmplementeerd;
- het monitoring- en klantregistratiesysteem is opgeleverd;
- de buurt isolatieteams zijn opgeschaald.

Verder hebben we in het najaar 2023 een aanvraag ingediend bij het Rijk voor middelen uit het Volkshuisvestingsfonds 2023. Als deze worden toegekend, zullen we een aanvullend plan maken om de isolatieopgave te versnellen in 2024 e.v..

250.000 zonnepanelen op daken in 2030 **(I)**

Het doel van 2023 (150.000 zonnepanelen) is gehaald en verwacht wordt dat het doel 2030 (250.000 zonnepanelen) ook wordt gehaald. Deels via autonome ontwikkelingen, deels door extra stimulering, bijvoorbeeld met collectieve inkoopacties. In alle acties gericht op het isoleren van woningen wordt 'zonnepanelen op daken' ook gestimuleerd.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
CO2 uitstoot gebouwde omgeving	**307**	**272**	**285**		

Eenheid: kiloton

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

CO2 reductie gebouwde omgeving t.o.v. peiljaar 2017	**34**	**69**	**56**		

Eenheid: Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

De doelstelling bij bedrijven en industrie is reductie van minimaal 38 KT CO2-uitstoot tot 2030. Om tot deze reductie te komen, wordt gewerkt conform het Arnhems coalitieakkoord 2022 - 2026 aan informeren, stimuleren, reguleren en controleren van bedrijven. Van bedrijven verwachten wij dat ze bijdragen aan een duurzame toekomst. Bedrijven worden gestimuleerd om vanuit maatschappelijke verantwoordelijkheid en/of kostenbesparing duurzaamheidsmaatregelen door te voeren. Daarnaast wordt op de wettelijke verplichtingen gecontroleerd.

Communicatie en bewustwording intensiveren: 100% van bedrijven bekend met verduurzamingsmaatregelen in 2030 (I)

In 2024 blijven we bedrijven en maatschappelijke instellingen informeren over het belang van verduurzamen. Dit doen we door voor specifieke doelgroepen Energycafé's te organiseren die aansluiten bij de wensen en behoeften van de betreffende doelgroep. Ook worden ondernemersbijeenkomsten gehouden in het kader van de gebieds- en sectorgerichte Green deals.

Energiebesparing bevorderen: 15% energiebesparing bij bedrijven en industrie in 2030 (I)

Met een gebiedsgerichte aanpak via Green Deals stimuleren we bedrijven op werklocaties en maatschappelijke instellingen om energiebesparende maatregelen te nemen.
In 2024 zetten we in op Green Deals met de bedrijventerreinen Rijkerswoerd / De Overmaat en nog drie andere werklocaties of sectoren.

In 2023 is in de kantorenvisie de ambitie opgenomen dat er in 2030 alleen nog maar kantoren met minimaal energielabel A zijn. Daarbij wordt bij renovatie gestimuleerd zoveel mogelijk richting label A+++ te renoveren, conform de renovatiestandaard. Hierbij wordt ingezet op een gestructureerde sectorale en gebiedsgerichte aanpak. In 2024 wordt deze aanpak ontwikkeld en wordt gestart met de uitvoering hiervan.

In 2024 zetten we de handhaving door middel van energiecontroles op de verplichte maatregelen bij bedrijven en de energielabel C bij kantoren voort.

Opwek en hergebruik van energie bevorderen: 75.000 zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie en 2 pilots met gebruik restwarmte in 2030 (I)

In 2024 blijven we stimuleren dat bedrijven hun daken gaan benutten voor zonnepanelen. Dit doen we bij voorkeur via de gebiedsgerichte aanpak van de Green Deals. Hierin maken we afspraken over het benutten van daken voor zonnepanelen en ondersteunen we de ondernemers. Indien er problemen zijn met netcongestie helpen we met zoeken naar (innovatieve) oplossingen hiervoor. We blijven maatwerkgesprekken voeren met ondernemers.

Meer bedrijven en industrie aardgasvrij maken: 500 extra bedrijven aardgasvrij in 2030 (I)

In de transitievisie warmte is aangegeven dat de plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader moeten worden uitgewerkt. Hiermee zijn we in de tweede helft van 2023 gestart.
In 2024 werken we de plannen uit voor drie werklocaties.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
CO2-uitstoot bedrijven en industrie	**178**	**139**	**143**		

Eenheid: kiloton

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

CO2-reductie bedrijven en industrie t.o.v. peiljaar 2017	**33**	**73**	**68**		

Eenheid: Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030 **(D)**

De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen. Gedragsverandering speelt een rol bij de werkgeversaanpak, aanpak mobiliteitsbewegingen stadslogistiek en het stimuleren van deelvervoer. Daarnaast zet Arnhem in op zero emissie voertuigen en de benodigde infrastructuur.

Werkgeversaanpak modal shift: doelstelling voor 2023 25% minder autogebruik bij 10 bedrijven **(I)**

In 2023 is gestart, samen met de Groene Metropoolregio, met de ondernemers die al hebben aangegeven hieraan te willen meewerken (netwerk NemiA). Deze aanpak wordt in 2024 voortgezet.

Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit: in 2030 1000 deelauto's en 2000 deelfietsen **(I)**

In 2023 zijn de beleidsregels gepubliceerd en zijn vergunningen verleend. Op basis van de visie Hubs in Arnhem en een plaatsingsplan wordt in 2024 het aantal deelvoertuigen op drie niveaus van hubs verder uitgebreid: stadsrandhubs, knooppunthubs (OV) en buurthubs.

Vergroten aandeel elektrische voertuigen: in 2030 6000 laadpunten en 100 snelladers **(I)**

Op basis van de in 2022 en 2023 verleende concessies wordt in 2024 het aantal laadpunten, met name in laadpleinen, verder uitgebreid met extra aandacht voor de, in de openbare ruimte passende, oplossingen zoals lantaarnpaalladen. De doelstelling 2023, 1000 laadpunten en 20 snelladers, is reeds behaald.

Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek: doel 2025 100% zero emissie bestelvoertuigen in de binnenstad en 25% minder stadslogistieke bewegingen **(I)**

In 2023 is het besluit genomen om in 2026 de zero emissiezone in de binnenstad te realiseren. Komende jaren wordt gewerkt aan de handhavingstechniek (camera's met kentekenherkenning) en de flankerende maatregelen ten behoeve van stadslogistiek.

Taxibeleid verduurzamen: doel 2030 is 100% zero emissie taxi's in de binnenstad **(I)**

Dit is uitgesteld tot 2025.

Zero emissie concessie doelgroepenvervoer: doel in 2030 is 100% zero emissie doelgroepenvervoer **(I)**

Vervoerders hebben hun zero emissieplannen ingediend en doelgroepenvervoer is gegund. De gemeente Arnhem werkt in 2024, samen met regiogemeenten, aan het realiseren van laadinfrastructuur voor doelgroepenvervoer.

Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente: doel 2023 is 100% van nieuw in te zetten bestel- en personenauto's moet zero emissie zijn. **(I)**

In alle aanbestedingen van de gemeente in 2024 in de GWW-sector, onderhoud wegen en groenvoorzieningen wordt inzet van zero emissie personenwagens en bestelauto's geëist.

Zero emissie openbaar vervoer concessie: doel in 2023 is een volledig zero emissie OV concessie **(I)**

In overleg met de provincie Gelderland zorgen we in 2024 voor aanbestedingsdocumenten ten behoeve van de volgende concessie, waarin de zero emissie eisen zijn opgenomen. Deze concessie start in 2026.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
CO2-uitstoot verkeer en vervoer	**379**	**323**	**331**		
Eenheid:	kiloton				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

CO2-reductie verkeer en vervoer t.o.v. 2017	**1**	**55**
Eenheid:	Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017	
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)	

Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030 **(D)**

'Zon op dak' is niet voldoende om aan de Arnhemse elektriciteitsvraag te voldoen. We hebben daarom ook grootschalige opwek op land nodig. De focus hierbij ligt, in ieder geval voor de komende 10 tot 20 jaar, op grondgebonden zonnevelden en windmolens. Dit zijn bewezen technologieën die binnen een afzienbare termijn veel elektriciteit kunnen opwekken. Doel is dus het realiseren van windmolens en zonnevelden. Voor een deel van de elektriciteitsopwekking die we nodig hebben, zijn we afhankelijk van de regio, omdat we een gemeente zijn met een stedelijk karakter en een beperkt beschikbare ruimte in het buitengebied.

5 windmolens in Arnhem in 2030 gerealiseerd **(I)**

In 2024:

- Onderzoeken of, en zo ja welke nieuwe locaties we geschikt kunnen maken voor het opwekken van windenergie, op basis van de uitkomsten van de planMER RES.
- Afwegingskader voor kleine windmolens in gebruik.
- Haalbaarheid windmolen Drielsedijk: afhankelijk van provinciaal onderzoek en herijkt provinciaal beleid vanwege het voorkomen van de wespendief op de Veluwe.
- Doorlopende exploitatie van 4 windmolens Koningspleij en realisatie van buurtprojecten, gefinancierd uit Omgevingsfonds windpark Koningspleij.

Als gevolg van provinciaal beleid is het op dit moment onmogelijk om nog meer grootschalige windmolens te realiseren binnen de gemeentegrenzen van Arnhem.

42 MWp (circa 45 ha) zonnevelden in 2030 gerealiseerd **(I)**

In 2024:

- Voorbereiding, bouw en/of in exploitatie nemen van diverse zonneveld/zonnecarportlocaties.
- Ontwikkelen en stimuleren van innovaties, zoals modulaire zonnecarports, smart energy hubs op bedrijventerreinen, verticale zonnepanelen.
- Rol van gemeente voor grootschalige zon opwek veranderen van facilitair/samenwerkend naar ontwikkelend/regisserend.
- Indien uit haalbaarheidsonderzoek in 2023 blijkt dat er een zonneveld binnen zoeklocatie Deelen haalbaar is, dan zal vanaf 2024 voorbereiding en aanbesteding ervan plaatsvinden.
- Onderzoeken welke nieuwe locaties we geschikt kunnen maken voor het opwekken van zonne-energie, mede op basis van de uitkomsten van de planMER RES.

Regionale energiestrategie 2.0 gereed **(I)**

In 2024 integreren we de resultaten van de Milieueffectrapportage RES Arnhem Nijmegen in de RES 2.0: er komen nieuwe zoekgebieden voor windprojecten in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen bij. Ook geven we een update over de bovenlokale warmteverdeling en starten we een proces voor de omgang met netcongestie en integraal programmeren. Daarnaast werken we een aantal afspraken uit van de RES 1.0. De in de RES 1.0 vastgestelde ambitie voor 2030, te weten 1,62 TWh, blijft hierbij uitgangspunt.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Vermeden CO2-uitstoot door duurzame opwek elektriciteit	**13**	**16**	**20**		
Eenheid:	Vermindering in C02-uitstoot t.o.v. 2017				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

Vermeden CO2 uitstoot door duurzame opwek elektriciteit t.o.v. 2017	**5**	**9**	**13**		
Eenheid:	vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

Meer bewustwording en gedragsverandering (D)

Energie besparen, het opwekken van hernieuwbare energie en het afkoppelen van het aardgas zijn grote opgaven. Het zijn opgaven die we alleen maar succesvol kunnen uitvoeren als we dit samen doen met alle Arnhemmers: inwoners, ondernemers, instellingen, overheden en bezoekers. Met de communicatiecampagne Arnhem Aan bieden we zoveel mogelijk handelingsperspectief voor al deze doelgroepen. Het aanbod wordt doorontwikkeld en aangepast op basis van de input die wordt opgehaald bij bewoners en ondernemers.

Voortzetten communicatiecampagne Arnhem AAN **(I)**

Arnhem Aan is de communicatiecampagne voor de energietransitie. Met Arnhem Aan willen we Arnhemmers enthousiasmeren en motiveren om aan de slag te gaan met energie besparen en hernieuwbare energie. Dit doen wij doelgroepgericht met een aanpak voor woningeigenaren en -huurders, bedrijven en verenigingen; met maatwerk voor huishoudens die leven in energiearmoede en huishoudens met een migratieachtergrond. We spelen daarbij in op de actualiteit, maatschappelijke trends en de belevingswereld van de Arnhemmers. Hiervoor zijn diverse en meerjarige communicatie- en bewustwordingsacties en inspanningen nodig. Al deze communicatie-activiteiten worden onder de vlag van Arnhem Aan gelanceerd.

In 2024 gaan we verder met de intensivering van Arnhem Aan door:

- Uitvoeren van meerdere grote en kleinere acties.
- Uitdragen van goede, inspirerende voorbeelden door inzet van social media en streetmarketing.

- Arnhem Aan wordt online een professioneler inspiratieplatform dat meer aansluit bij de belevingswereld van de Arnhemmers. De content daarbij zal divers en activerend zijn.
- Positioneren van het Energieloket Arnhem bij bewoners en ondernemers. Energieloket Arnhem biedt een overzicht van alle maatregelen en financieringsmogelijkheden voor inwoners, ondernemers en VvE's voor verduurzaming. Daarnaast heeft het een loketfunctie voor vragen van Arnhemmers over hun verduurzamingsplannen.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal unieke bezoekers website Arnhem Aan	**12802**	**15369**	**14106**	**22611**	

Eenheid: Aantal bezoekers

Bron: Gemeente Arnhem

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio)	**22.677**	**11.337**	**10.000**	**40**
Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017	10.039	8.438	38	544
Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017	305	32	0	0
Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030	545	0	0	0
Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030	13	0	0	0
Meer bewustwording en gedragsverandering	17	0	0	0
Overig	11.757	2.867	0	12
Totaal	**22.677**	**11.337**	**38**	**556**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	5.912	5.663	15.841	22.677	17.975	15.644	14.770
Baten	1.224	1.032	10.529	11.337	7.236	4.659	8.786
Saldo lasten en baten	***-4.688***	***-4.631***	***-5.313***	***-11.339***	***-10.739***	***-10.986***	***-5.984***
Toevoegingen aan reserves	7.103	10.000	10.715	38	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	6.743	40	254	556	962	1.215	1.215
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-360***	***-9.960***	***-10.461***	***517***	***962***	***1.215***	***1.215***
Gerealiseerd resultaat	**-5.049**	**-14.591**	**-15.773**	**-10.822**	**-9.777**	**-9.770**	**-4.769**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 22,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Lasten voor reguliere werkzaamheden New Energy Made in Arnhem: € 4,3 miljoen;
- Lasten voor uitvoering volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost: € 5,7 miljoen.
- Lasten voor grote projecten warmteproject Elderveld en Smartpolder: € 4,2 miljoen
- Lasten om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen, hiervoor zijn ook baten ontvangen: € 2,9 miljoen
- Lasten in het kader van nieuwe grote projecten waarvoor in de begroting van 2023 tot en met 2026 €15 miljoen beschikbaar is gesteld. In 2024 wordt hiervan € 5 miljoen besteed.

Vanaf 2025 is begroot dat de projecten Elderveld en Smartpolder gereed zijn en hierdoor zijn de lasten vanaf 2025 ruim € 4 miljoen lager.

De totale lasten stijgen ten opzichte van 2023 met € 6,8 miljoen. Dit komt onder andere doordat er in 2024:

- € 5 miljoen onttrekking aan de BR Duurzaam Arnhem (klimaatfonds) in de begroting wordt opgenomen. (In 2023 is nog gebruik gemaakt van de 10 miljoen die beschikbaar is gesteld in de periode 2020 – 2022).
- € 1,2 miljoen meer uitgegeven wordt binnen het volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost ten opzichte van 2023.
- De lasten om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen zijn € 0,4 miljoen lager dan in 2023.
- Diverse grote projecten zoals Energiearmoede, Warmteproject Elderveld en Smart Polder, die afhankelijk van de fase waarin deze zich bevinden, afwijkende lasten per jaar hebben.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 11,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit diverse rijkssubsidies:

- Warmteproject Elderveld € 2,2 miljoen.
- Warmteproject Smartpolder € 1,9 miljoen.
- Uitvoeringsmiddelen om het klimaat en energiebeleid te versnellen € 2,9 miljoen.
- Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost € 4,3 miljoen.

De totale baten zijn € 0,8 miljoen hoger dan de baten van 2023. Dit komt doordat de baten (ontvangen subsidies) behorende bij de uitvoering van de projecten Elderveld, Smartpolder en volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost zijn opgenomen. Hiertegenover staat dat in 2024 geen middelen ter bestrijding van energiearmoede zijn opgenomen. De middelen om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen zijn iets lager dan in 2023. De verwachting is dat de komende tijd nog diverse subsidies worden aangevraagd en toegekend. Op dat moment zullen zowel de baten als de lasten in de begroting worden aangepast.

Toevoegingen aan reserves

Er wordt in 2024 € 38.000 toegevoegd aan de bestemmingsreserve Volkshuisvesting Arnhem Oost.

Onttrekkingen aan reserves

In 2024 wordt er € 0,6 onttrokken aan de reserves. € 0,5 miljoen aan de bestemmingsreserve Volkshuisvesting Arnhem Oost, € 15.000 aan de bestemmingsreserve Duurzaamheidsleningen en € 12.000 aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Triple helix partners uit het netwerk Energy made in Arnhem, zoals: woningbouwcorporaties, Alliander, Firan, ENGIE, Vattenfall, provincie Gelderland, Rijkswaterstaat, Waterschappen, Rijksvastgoedbedrijf, Rijn- en IJssel Energiecoöperatie, VNO/NCW, HAN, RijnIJssel College, wijkinitiatieven, Clean Mobility Centre, Stichting KiemT, Ondernemersverenigingen, Allego, stichting E-laad, Oost Nederland Energiek, Natuur- en Milieu Gelderland, regiogemeenten, G40 gemeenten.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Programmaplan New Energy Made in Arnhem 2020-2030;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Kaders voor besteding van het klimaatfonds;
- Arnhemse aanpak Energiearmoede;
- Regionale energiestrategie 1.0;
- Transitievisie warmte (2022);
- Criteria voor de locatiekeuze van zonnevelden (2016);
- Uitvoeringskader elektrisch laden in Arnhem;
- Beleidskader deelvervoer.

Ruimtelijke ontwikkeling

Arnhem groeit, de stad is in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. We werken aan een betere benutting, doorstroming en kwaliteit van de woningvoorraad en voldoende stedelijke voorzieningen. Er moeten tot 2040 16.000 woningen in de stad worden bijgebouwd om de wooncrisis aan te pakken en het woningtekort terug te brengen naar 2%. We streven naar een evenwichtige groei van de stad waarbij goed wonen in balans is met werk en voorzieningen in een groene en gezonde leefomgeving.

We zijn ons bewust van de spanning die er is tussen het bouwen van woningen om de wooncrisis aan te pakken en de stad die vraagt om een evenwichtige, kwalitatieve en duurzame stadsontwikkeling. De groei van de stad willen we benutten om de stad aantrekkelijker, socialer en vitaler te maken. Dat gaat niet vanzelf en vraagt om regievoering door de gemeente. Door samenwerking met overheden en ontwikkelende partijen worden robuuste maatschappelijke investeringen mogelijk maakt.

De verstedelijkingsopgave is voor de gemeente een grote financiële opgave. Een groeiende stad vraagt om een organisatie met meer uitvoeringskracht en middelen voor (co)financiering van de woningbouwopgave, daarbij behorende stedelijke voorzieningen en onrendabele grondexploitaties. Met het Rijk zijn afspraken gemaakt over cofinanciering van gebiedsontwikkelingen in de Spoorzone Arnhem Oost. Ruim de helft van de in totaal 16.000 woningen die we tot 2040 in Arnhem gaan bouwen, is voorzien in de Spoorzone Arnhem-Oost. Voorwaarde voor cofinanciering door het Rijk is dat de gemeente voldoende middelen vrij maakt om de ontwikkelingen mogelijk te maken. Hiervoor zijn voorstellen uitgewerkt in deze begroting.

Voorwaarde voor de ontwikkeling van de stad is dat onze leefomgeving aantrekkelijk, veilig en gezond blijft voor huidige en toekomstige inwoners. Om die reden werken we in 2023 en 2024 aan verschillende beleidsproducten als uitwerking van de omgevingsvisie Arnhem 2040: een samenhangend beleidsplan voor een gezonde en veilige leefomgeving, een duurzaam mobiliteitsplan, een woonvisie en een stedelijke visie op hoogbouw en verdichting.

Daarnaast werken we aan de implementatie van de Omgevingswet, die op 1 januari 2024 in werking treedt. Met de Omgevingswet zorgen we voor meer samenhang in het omgevingsrecht, meer transparantie, betere procedures en op termijn een betere (digitale) dienstverlening. Dit vraagt om een grote verandering waarin inwoners, ondernemers en onze collega's weer hun weg moeten vinden. Rond de ingangsdatum besteden we daarom extra aandacht aan communicatie en voorlichting om de overgang zo soepel mogelijk te laten verlopen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Groeiende stad Arnhem 2040 (A)

We werken aan een vitale, sociale en groene stad waarbij groei wordt ingezet als aanjager om onze wijken leefbaar te houden en gebieden in de stad te ontwikkelen, in balans met de bestaande stad. We nemen als gemeente weer de regie over de stadsontwikkeling (in bestaande en nieuwe wijken). We werken vanuit de koers van de omgevingsvisie aan een duurzame en evenwichtige ontwikkeling van de stad, in het belang van de huidige en toekomstige inwoners.

Realiseren van de doelen van de omgevingsvisie (D)

De Groeiende Stad Arnhem 2040 stuurt op de doelen van de omgevingsvisie en ontwerpprincipes van de verstedelijkingsstrategie. Hierbij hanteren we een gebiedsgerichte aanpak gericht op de versterking van het DNA van de bestaande stad in balans met de toekomstige stad. Het programma bewaakt de koers van de omgevingsvisie door deze te vertalen naar planvorming, regievoering op (grootschalige) gebiedsontwikkelingen en kennisontwikkeling/monitoring.

De inhoudelijke doelen voor de groeiende stad zijn beschreven in de omgevingsvisie. Ter illustratie:
- 16.000 huizen bouwen op de juiste plekken in de stad;
- schoner en duurzamer verplaatsen in en naar de stad;
- realiseren van voldoende en duurzame werklocaties;
- gezonder leven in een groene en stedelijke omgeving.

Deze doelen vertalen we naar vier inspanningen waar we integraal en verbindend op sturen.

We implementeren en borgen de omgevingsvisie en verstedelijkingsstrategie (I)

Een belangrijke inspanning in dit programma is het implementeren en borgen van de omgevingsvisie (met name hoofdstuk 7 en 8) als richtinggevend kader voor gebiedsuitwerkingen en ondersteunend beleid. We maken in 2023 de organisatorische randvoorwaarden klaar om integraal aan de doelen uit de omgevingsvisie te kunnen werken.

We voeren regie op grootschalige gebiedsontwikkelingen in balans met de hele stad (I)

Om gebiedsontwikkelingen op een goede manier binnenstedelijk te realiseren is een regisserende gemeente nodig die haar instrumenten waar nodig inzet en koersvast opereert. Naast het faciliteren van initiatieven uit de markt pakt de gemeente voor de grootschalige gebieden uit de omgevingsvisie waar veel opgaven samenkomen een regisserende rol. We streven naar nieuwe verbindingen in het ruimtelijke en sociale DNA van Arnhem en versterken daarmee de stad voor huidige en toekomstige bewoners.

We versterken en bestendigen de (interne en externe) samenwerking (I)

Voor het realiseren van onze doelen zijn we afhankelijk van andere partijen zoals het Rijk, provincie, woningcorporaties, marktpartijen, ondernemers en (collectieven van) bewoners. Samenwerking op alle niveaus, publiek-publiek en publiek-privaat, is noodzakelijk om de ambitie te kunnen realiseren. Naast externe samenwerking vraagt het realiseren van de programmadoelen om versterking van de interne samenwerking.

We ontwikkelen en zetten nieuwe instrumenten en innovatieve werkwijzen in (I)

Door digitale ontsluiting en bewerking van data onderbouwen we planprocessen met informatie. Door te werken met eenduidige beslisdocumenten en uniformeren van werkwijzen willen we de kwaliteit van onze planuitwerking verbeteren en doorlooptijden versnellen. Daarmee ondersteunen we de gebiedsuitwerkingen die de gewenste groei van de stad binnenstedelijk* mogelijk maken.
**binnenstedelijk bouwen brengt complexiteit met zich mee vanwege de vele ruimtelijke claims binnen een compact gebied, samenhang met de bestaande stedelijke omgeving, en draagvlak bij bewoners. Dit vergt een nieuwe manier van werken van onder andere de gemeente.*

Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt (D)

We grijpen de toekomstige Omgevingswet aan om beleid te maken dat werkt, onze processen en (digitale) dienstverlening te verbeteren en transparanter en integraler te werken. We beseffen dat we voor een leefbare en toekomstbestendige stad onze stad hard nodig hebben. Met de omgevingsvisie en het omgevingsplan brengen we meer samenhang en focus in ons beleid voor de fysieke leefomgeving. Als het gaat om initiatieven uit de stad denken we mee en proberen we de initiatiefnemer te helpen om tot een goed plan te komen dat bijdraagt aan onze doelen. Daarnaast zorgen we voor heldere en transparante kaders bij participatie zodat inwoners, ondernemers en andere betrokkenen weten wat er in de stad staat te gebeuren en waarover meegepraat kan worden.

We stellen de Omgevingsvisie 2040 vast en voeren deze uit (I)

De omgevingsvisie ligt ter vaststelling voor aan de gemeenteraad. Met deze visie bieden we ruimte aan de ontwikkeling van de stad vanuit de unieke kwaliteiten van Arnhem. Denk hierbij aan: duurzame mobiliteit, circulaire economie, energietransitie en klimaatadaptatie. De omgevingsvisie bevat onze ruimtelijke strategie, waar opgaven en ambities voor de fysieke leefomgeving samenkomen. In dit streefbeeld wordt aangegeven waar de stad zich verder kan ontwikkelen, waarbij functiemenging en het bijdragen aan een gezonde, veilige en groene leefomgeving voorop staat. De omgevingsvisie stellen we vast voor een langere periode maar het is geen statisch verhaal en daarom actualiseren we het iedere raadsperiode. Bij het actualiseren van de omgevingsvisie wordt de stad intensief betrokken.

Om deze visie uit te voeren gaan we de komende jaren onze instrumenten doorontwikkelen, zodat ze in lijn zijn met de ambities uit de omgevingsvisie. De thematische beleidsuitwerkingen en gebiedsuitwerkingen kunnen in de loop der tijd wijzigen, mochten de opgaven in de stad daarom vragen.

De grote opgaven uit de omgevingsvisie zoals de vergroening en mobiliteitstransitie gaan gepaard met een omvangrijke investeringsopgave. Hierbij kan het wenselijk zijn om voor de uitvoering van de omgevingsvisie een investeringsagenda op te stellen. Deze agenda geeft inzicht in de benodigde investeringen en in de mate waarin deze investeringen reeds gedekt zijn. Dit inzicht helpt ons om samen met de stad en andere partners te bepalen wat er nog meer nodig is. De raad betrekken we bij het opstellen en actualiseren van de investeringsagenda.

We werken toe naar één integraal omgevingsplan voor het hele gemeentelijke grondgebied (I)

Het omgevingsplan bevat alle regels over de fysieke leefomgeving en geeft invulling aan de maatschappelijke opgaven uit de omgevingsvisie en het beleid dat daaruit volgt. Het omgevingsplan richt zich niet alleen op functies en bouwmogelijkheden maar ook op andere aspecten van de fysieke leefomgeving, zoals welstand, erfgoed, groen, klimaatadaptatie, geluid, bodem, duurzaamheid en delen van de APV. Naast onze eigen regels bevat het omgevingsplan regels die het Rijk overhevelt naar gemeenten, zoals vergunningsvrij bouwen en milieuregelgeving.

In Arnhem zijn we al sinds 2019 stapsgewijs bezig met de transitie naar één integraal omgevingsplan voor het hele grondgebied. Dit doen we niet alleen, maar in overleg met andere gemeenten, de VNG en het Rijk. Door toepassing van de Crisis- en herstelwet hebben we ervaring opgedaan met het maken van een integraal omgevingsplan. Dit doen we door toepassing van de regels uit verordeningen nu al toe te voegen aan onze bestemmingsplannen. Een ander belangrijk onderdeel van de voorbereidingsfase is het gebiedsgericht digitaliseren van alle regels zodat we deze straks eenvoudig in het omgevingsplan kunnen integreren. We

merken dat onze systematiek steeds meer navolging krijgt bij andere gemeenten en delen onze kennis en ervaring op dit gebied graag met anderen.

Inmiddels is onze systematiek nagenoeg uitontwikkeld en is het tijd om deze uit te rollen over andere gebieden van de stad. In de eerste helft van 2024 beschikt het grootste deel van ons gemeentelijke grondgebied over een solide basis die verder verrijkt kan worden met regels uit de bruidsschat en onze verordeningen. Hiermee proberen we onze (digitale) dienstverlening na inwerkingtreding van de Omgevingswet zoveel mogelijk op peil te houden en verder te verbeteren.
De samenhangende en gebiedsgerichte benadering van het omgevingsplan gaat bijdragen aan het verbeteren van onze dienstverlening. Inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners kunnen regelgeving, die nu nog verspreid is over verschillende plannen en verordeningen, straks op één digitale locatie raadplegen. Op die manier geven we sneller inzicht in de haalbaarheid van een initiatief.

We toetsen en vergunnen initiatieven (I)

We zorgen ervoor dat het voor initiatiefnemers helder is welke stappen ze moeten zetten om hun initiatief te verwezenlijken. Dit doen we door te zorgen dat informatie goed vindbaar is op één (digitale) plek. Waar overleg noodzakelijk is, vindt dit integraal en met de initiatiefnemer aan tafel plaats, zoveel mogelijk vanuit het credo: ja, mits, maar we beseffen ook dat niet alles kan. De digitale werkwijze met betrekking tot de Omgevingswet is geborgd in de organisatie en de mogelijkheid is gecreëerd dat ketenpartners kunnen samenwerken.

We sluiten aan op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (I)

We werken aan de Arnhemse aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Deze voorziening moet ervoor zorgen dat initiatiefnemers straks een vergunning kunnen aanvragen en de regels die van toepassing zijn kunnen raadplegen. Het is echter nog onzeker in hoeverre het DSO straks functioneert. Vanwege de onzekerheid bereidt het Rijk momenteel zogenaamde alternatieve maatregelen voor. Dit kan betekenen dat het omgevingsplan straks nog niet te raadplegen is via het DSO en we gebruik blijven maken van de huidige planviewer op www.ruimtelijkeplannen.nl. Omdat het DSO straks slechts deels functioneert, is er een kans dat onze digitale dienstverlening tijdelijk slechter wordt. Om dit te verzachten zorgen we voor een goede informatieverstrekking op onze website, extra capaciteit voor het beantwoorden van vragen en versnellen we de digitalisering van beleid en regelgeving.

Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving (D)

We willen dat onze inwoners en bezoekers in een gezonde, veilige leefomgeving kunnen wonen, leven, werken en recreëren. Deze doelstelling staat in de Arnhemse Omgevingsvisie. Om ervoor te zorgen dat deze gezonde leefomgeving wordt beschermd en waar mogelijk verbeterd, stellen we komende maanden het plan Gezonde Leefomgeving op als vertaling van die doelstelling in de Arnhemse Omgevingsvisie. Dit plan bevat (bestaande en nieuwe) ambities op gebiedsniveau, voor onder andere bodem, water, lucht, geluid, licht, geur en externe veiligheid. In dit plan wegen we de gezondheidseffecten van de omgevingskwaliteit niet als losse domeinen, maar maken we integrale afwegingen tussen de verschillende onderwerpen. De Omgevingswet die per 1 januari 2024 ingaat biedt op sommige onderwerpen ook nieuwe instrumenten om een gezonde leefomgeving verder vorm te geven. In het plan worden hier ook concrete invullingen aan gegeven, afgestemd met de totstandkoming van het Arnhemse Omgevingsplan (ook een afgeleide van de Arnhemse Omgevingsvisie).
Voor de ontwikkeling van het plan is voldoende budget geraamd. Het plan zelf kan bepaalde ambities bevatten, bijvoorbeeld voor monitoring, waar mogelijk financiële consequenties aan zitten. Zodra deze ambities worden vertaald in concrete plannen zal naar budget en dekking worden gekeken. Indien nodig zullen deze dan op gepaste momenten in de P&C-cyclus worden opgenomen.
De verwachting is dat het plan in het eerste kwartaal van 2024 aan de raad wordt voorgelegd.

Hieronder volgen een aantal milieu-onderdelen die straks deel uitmaken van het samenhangende beleid.

Uitvoeren activiteiten luchtkwaliteit (I)

In februari 2019 is de uitvoeringsagenda luchtkwaliteit (Luchtagenda) door de raad vastgesteld. De Luchtagenda geeft invulling aan het verminderen van stikstof en fijnstof in de stad, en heeft impact op de uitstoot van CO2, met onder andere een milieuzone, het stimuleren van elektrisch (deel)vervoer en duurzame stadslogistiek.
Ook bevat de Luchtagenda maatregelen om overlast door particuliere houtstook te voorkomen/ verminderen.

Binnen het landelijke Schone Lucht Akkoord zijn we actief deelnemer binnen de themagroep Mobiele Werktuigen, de themagroep Particuliere Houtstook en de themagroep Participatie en Citizen science.
In de Arnhemse omgevingsvisie is de ambitie uitgesproken om de WHO-normen te benaderen. De nieuwe (2021) advieswaarden van de WHO zijn dermate laag, dat deze niet realistisch zijn voor Nederland. De achtergrondvervuiling vanuit het buitenland alleen al zorgt ervoor dat we boven die norm zitten. Momenteel wordt door het RIVM onderzocht hoe de nieuwe WHO-waarden bij het Schone Lucht Akkoord kunnen worden betrokken. Dit haalbaarheidsonderzoek wordt naar verwachting eind dit jaar opgeleverd.

De ambities uit de recent vastgestelde Arnhemse omgevingsvisie worden uitgewerkt in het Plan Gezonde Leefomgeving, waarmee we een gezonde leefomgeving willen beschermen en waar mogelijk verbeteren.

Naast het meten van stikstofdioxide (NO2) en fijn stof (PM10) zal het meetnet uitgebreid worden met een aantal fijn stof (PM2,5) meters. Wel zetten we komende periode als Arnhem extra in op de subsidieregeling om schoorstenen en kachels te laten verwijderen.
We werken samen met regiogemeenten, provincie en het Rijk.

Uitvoeren activiteiten bodem en ondergrond **(I)**

Het is een gemeentelijke taak vanuit de Wet bodembescherming (Wbb) en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) te zorgen voor de instandhouding en het verbeteren van een bodem die geschikt is om op te wonen en om op te werken. Ook draagt de Wbb bij aan de bescherming van kwetsbare gebieden in verband met natuur en drinkwaterwinning. Onder de Omgevingswet houdt Arnhem deze verantwoordelijkheid, en werkt daarbij samen met provincie en omgevingsdienst voor meldingen/vergunningen, toezicht en handhaving. Naast advisering bij ruimtelijke ontwikkelingen, worden ook onderzoek/sanering van huidige en latente spoedlocaties uitgevoerd (met name loodtuinen). Zo mogelijk worden beleidsvoorstellen gedaan in verband met nieuwe verontreinigingen (zoals zeer zorgwekkende stoffen als PFAS) en overlap met andere thema's (klimaatadaptatie, duurzame energie en biodiversiteit).

Uitvoeren activiteiten geluidshinder **(I)**

Geluidshinder wordt steeds meer via een programmatische aanpak onder controle gehouden. Het Actieplan Omgevingslawaai 2021-2023 voor bestaande woningen en wegen is daar een belangrijke stap in. Door bij het onderhoud van de gemeentelijke hoofdwegen stil asfalt toe te passen, worden de hinder van en gezondheidsklachten door omgevingslawaai langs gemeentelijke wegen verminderd.
De aanpak van nieuwe situaties bestaat uit het voorkomen van nieuwe geluidgehinderden.
Op basis van nieuwe geluidsbelastingkaarten (2022) wordt er een actieplan omgevingslawaai voor de periode 2024-2029 opgesteld.
Door het beheersen van het omgevingslawaai dragen we bij aan een gezonde fysieke leefomgeving.

Activiteiten externe veiligheid uitvoeren **(I)**

Externe veiligheid gaat over het beheersen van risico’s die mensen lopen door opslag, productie, gebruik en vervoer van gevaarlijke stoffen in hun omgeving. Arnhem heeft de risicovolle activiteiten in beeld en bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt er rekening gehouden met het aspect externe veiligheid.

Activiteiten milieuhandhaving uitvoeren **(I)**

Vergunningverlening en handhaving dragen bij aan het behalen van de landelijke doelstellingen op het gebied van milieu en gezondheid. Deze taken worden uitgevoerd door de ODRA. De prioriteit ligt op een actueel vergunningenbestand en goed naleefgedrag van bedrijven. Om ongewenste ontwikkelingen tegen te gaan, verstevigen we het milieutoezicht.

Vanaf 2023 voert ODRA enkele nieuwe toezichttaken uit voor de gemeente. Het gaat om specifiek toezicht op maatregelen voor natuurinclusief en klimaatadaptief bouwen, toezicht op de plicht voor herplant van bomen en het toepassen van groencompensatie en om bescherming van bomen op en rondom bouwplaatsen.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Groeiende stad Arnhem 2040	**13.926**	**3.931**	**23.011**	**11.311**
Realiseren van de doelen van de omgevingsvisie	13.926	3.931	23.011	11.311
Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt				
Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving				
Overig	**35.216**	**35.729**	**2.123**	**1.013**
Totaal	**49.142**	**39.661**	**25.134**	**12.324**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	25.993	51.668	64.001	49.142	46.829	32.015	23.250
Baten	16.572	45.341	52.497	39.661	42.629	33.303	22.085
Saldo lasten en baten	***-9.421***	***-6.327***	***-11.504***	***-9.481***	***-4.200***	***1.287***	***-1.164***
Toevoegingen aan reserves	5.107	10.000	11.436	25.134	4.345	7.315	5.559
Onttrekkingen aan reserves	7.309	5.807	11.835	12.324	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***2.202***	***-4.193***	***399***	***-12.810***	***-4.345***	***-7.315***	***-5.559***
Gerealiseerd resultaat	**-7.220**	**-10.520**	**-11.105**	**-22.291**	**-8.545**	**-6.028**	**-6.723**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn begroot op € 49,1 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- kosten van jaarschijf 2024 voor de bouwgronden in exploitatie (BIE), waaronder civiele werken, plankosten, verwerving- en rentekosten: € 30,7 miljoen (inclusief overboeking van het onderhanden werk ultimo 2024 naar de balans);
- kosten van de Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA) : € 7,0 miljoen;
- kosten civiele werken en plankosten van jaarschijf 2024 op de overige meerjarige projecten en anterieure overeenkomsten: € 3,4 miljoen;
- extra budget voor sanering grond en herinrichting woonwagenkamp Bethaniënstraat: € 2,5 miljoen;
- kosten voor de ambtelijke capaciteit voor dit programma: € 2,2 miljoen;
- kosten voor de verstedelijkingsopgave € 0,8 miljoen, voor het op niveau brengen van de organisatiecapaciteit om te komen tot een verstedelijkingsstrategie en uitvoering van diverse gebiedsontwikkelingen;
- kosten voor bodembeheer: € 0,6 miljoen;
- overige lasten: € 1,9 miljoen.

De lasten dalen in 2024 ten opzichte van 2023 met € 15,8 miljoen. De daling zit voor € 12,2 op de bouwgronden in exploitatie en de overige meerjarige projecten. Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten, waarbij de uitgaven de planning binnen de projecten volgen (zie ook de daling van de baten die hier tegenover staan). Verder zijn in 2023 een aantal tijdelijke of eenmalige budgetten ten bedrage van € 3,0 miljoen begroot die in 2024 niet terugkomen. De belangrijkste onderdelen hierin zijn de invoering van de omgevingswet en de visie Nieuwe Haven.

Baten

De baten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 39,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- verkopen en bijdragen voor bouwgronden in exploitatie (BIE): € 30,7 miljoen;
- baten uit bouwvergunningen en andere leges € 4,0 miljoen;
- bijdragen en overige baten op de overige meerjarige projecten en anterieure overeenkomsten; € 2,8 miljoen;
- canons erfpachten € 1,5 miljoen;
- overige baten € 0,7 miljoen.

De baten dalen in 2024 ten opzichte van 2023 met € 12,6 miljoen. Dit wordt voor € 12,8 miljoen veroorzaakt door een daling op de bouwgronden in exploitatie en de overige meerjarige projecten (hier staat een daling op de lasten tegenover). Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten. De baten stijgen met het resultaat op af te sluiten bouwgronden in exploitatie met € 0,5.

Toevoegingen aan reserves

De totale dotatie aan de reserves bedraagt in 2024 € 25,1 miljoen en bestaat uit:

- € 23,0 miljoen voor de vorming van de bestemmingsreserve Spoorzone Oost;

- € 1,0 miljoen aan de BR Kapitaallasten in verband met de gebiedsontwikkeling Kronenburg (zie toelichting onder Onttrekkingen);
- € 0,5 miljoen aan de BR Grondexploitatie met het voordeel uit af te sluiten BIE's;
- € 0,5 miljoen aan de BR Voorstudies vanwege de verstedelijkingsopgave en een toenemend aantal initiatieven voor nieuwe ontwikkelingen;
- € 0,1 miljoen overige.

In 2024 is de totale dotatie € 13,7 miljoen hoger ten opzichte van 2023. In dat jaar was de dotatie € 11,4 waarvan eenmalig € 10,0 miljoen voor de vorming van de BR Stadsontwikkelingsfonds en € 1,4 miljoen aan de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg.

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves bedraagt in 2024 € 12,3 miljoen en bestaat uit:
- € 11,0 miljoen uit de reserves BR Stadsontwikkelingsfonds (€ 9,5), de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg (€ 1,1) en BR Zuidelijke Binnenstad (€ 0,4) voor de vorming van de BR Spoorzone Oost;
- € 1,1 miljoen uit de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg. Dit wordt aangewend voor de dotatie aan de BR Kapitaallasten voor dekking van kapitaallasten van investeringen die worden gedaan in deze gebiedsontwikkeling;
- € 0,3 miljoen uit de BR Stadsontwikkelingsfonds en is bestemd voor het aanvullend budget flexwonen Merwedestraat (zie lasten).

In 2024 is de totale onttrekking € 0,8 miljoen hoger ten opzichte van 2023. In dat jaar was de onttrekking € 12,6 miljoen waarvan:
- € 5,6 miljoen aan de BR Grondexploitatie als gedeeltelijke dekking voor de vorming van de BR Stadsontwikkelingsfonds;
- € 5,3 miljoen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties voor eenmalig naar 2023 doorgeschoven budgetten voor onder meer de omgevingswet en het woonwagenkamp Bethaniënstraat;
- € 1,4 miljoen aan de bestemmingsreserve Groot onderhoud openbare ruimte als voeding van de bestemmingsreserve Gebiedsontwikkeling Kronenburg.

Verloop lasten en baten in de jaren na 2024
In de jaren na 2024 dalen zowel de lasten als baten sterk. Zo dalen de lasten in 2026 ten opzichte van 2025 met € 14,8 miljoen en nog eens met € 8,8 miljoen in 2027. Dit heeft hoofdzakelijk te maken met de bouwgronden in exploitatie (BIE's) en overige projecten waarin de uitgaven in de toekomst gaan dalen door het afnemen van de werkzaamheden. Hiertegenover staat een gelijke daling op de baten, omdat ook de baten op de projecten afnemen en het saldo op de lopende projecten uiteindelijk met het onderhanden werk verrekend worden. Een andere oorzaak op het verloop van de baten is de mutatie op het resultaat van de afgesloten BIE's. Dit resultaat hangt af van hoeveel projecten met welk resultaat worden afgesloten. De baten uit de afgesloten BIE's zijn voor de jaren 2024 tot en met 2027 respectievelijk € 0,5, € 2,3, € 7,4 en € 5,5 miljoen. De mutatie in de jaren leidt ook tot een gelijk verloop op de dotatie van dit resultaat aan de BR Grondexploitatie.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Ruimte
- ODRA;
- Provincie Gelderland;
- Regiogemeenten;
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden(VGGM);
- VNG (Vereniging Nederlandse gemeenten);
- Ministerie van BZK;
- CASA;
- Groenforum.

Milieu

- Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA);
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Ruimte

- Structuurvisie Arnhem 2020;
- Groenvisie 2017-2035;
- Welstandsnota;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Verstedelijkingsstrategie Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen Foodvalley.

Milieu

- Luchtagenda gemeente Arnhem;
- Actieplan Omgevingslawaai;
- Rapportage geluidskaarten;
- Beleidsnota bodem 2012, Provincie Gelderland, gemeente Arnhem en gemeente Nijmegen;
- Nota Bodembeheer;
- Notitie Herijking loodbeleid 2020
- Actualisatie Nota Bodembeheer- addendum 2014 ;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-2017-2018;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK2020;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK- PFAS;
- Collegebesluit vaststelling LMW dossiernummer 2021 dd. 25-1-2022 & Memo Aveco de Bondt Lokale Maximale Waarden (LMW) Meinerseiland, projectnummer 18112508, 10 januari 2022;
- Beleidsplan externe veiligheid.

Wonen en leefomgeving

Onze stad is een groene, levendige, ondernemende en inclusieve stad waar Arnhemmers fijn en betaalbaar moeten kunnen wonen. Grote 'nieuwe' overstijgende opgaven, zoals de energietransitie, wooncrisis en klimaatadaptatie zijn uitdagingen waar Arnhem voor staat. Deze opgaven pakken we lokaal op, maar zeker ook in samenwerking met de regio, de provincie en het Rijk. Arnhem is een groene stad met een unieke ligging aan de Rijn. Zij geeft prioriteit aan ontmoetingsruimte in stadsparken, wijkparken en buurtgroen. Dit programma omvat de onderdelen wonen en een aantal aspecten van de openbare ruimte, zoals water, havenbeheer, stadsreiniging, bossen, parken en ecologie, stedelijk groen, spelen, dierenwelzijn, afval en riolering. Binnen het wonen zetten we vol in op het bijbouwen van voldoende woningen in de betaalbare segmenten. Belangrijk doel is om hierbij de tweedeling in de stad te verkleinen. Ook is voor onze stad klimaatadaptatie een belangrijk aandachtspunt. Met klimaatadaptatie bereiden we Arnhem voor op de effecten van de klimaatverandering, op heviger weer. We passen de stad aan zodat deze minder kwetsbaar is voor hoog en laag water, extreme regenval, hitte en langdurige droogte. We willen het Arnhemse groen versterken. Dat levert een prettige buurt op, maar draagt bijvoorbeeld met verkoeling en wateropname bij aan klimaatadaptatie.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Goede volkshuisvesting (A)

Wonen is een grondrecht: iedereen in Arnhem heeft recht op een betaalbare en goede woning.
Op dit moment constateren we dat huren voor velen zeer moeilijk is en het kopen van een huis voor starters vrijwel onmogelijk. De wooncrisis vraagt om een radicale omslag waarbij voor wonen niet langer het recht van de sterkste geldt. We pakken de wooncrisis aan door te sturen op goede volkshuisvesting. We pakken regie en zetten ons beleid en instrumentarium maximaal en onorthodox in om wonen betaalbaar te krijgen en veel meer woningen toe te voegen voor alle doelgroepen. Voor veel meer Arnhemmers dan nu is er over vier jaar een goede, betaalbare en duurzame woning beschikbaar.

Prioriteit geven wij aan acties en initiatieven die niet alleen woningbouw mogelijk maken, maar die ook verbonden zijn met de sociale opgaven in onze wijken, die de leefomgeving verbeteren, die bijdragen aan lokale werkgelegenheid en de economische kracht van onze stad versterken. Dit sluit ook aan bij de afspraken die gemaakt zijn in de Woondeal 2.0 en vertaald zijn in de Arnhem-Oost aanpak. Dit is meer dan alleen maar sneller meer woningen bouwen. We willen daarmee ook de leefbaarheid van de wijken en de kansen van de inwoners vergroten.

Deze ambities zijn stevig, en werken we verder uit in een nieuwe brede Woonvisie voor Arnhem. Deze woonvisie zal zoveel mogelijk beleid bundelen, en nieuwe afwegingskaders bevatten voor het omgaan met de bestaande woningvoorraad en nieuwe projecten. Deze Woonvisie zal daarbij ook ordening aanbrengen in ons woonbeleid; met bijbehorende - meetbare - doelen. Nadat de raad de Woonvisie heeft vastgesteld, kan de indeling in de begroting en de wijze van rapportage in overeenstemming met de Woonvisie worden aangepast.

In de tussentijd tot een nieuwe Woonvisie zitten we niet stil. Om uitvoering te geven aan belangrijke woondoelen, is sinds vorig jaar de financiële inzet substantieel verhoogd. Zo zijn extra middelen opgenomen voor de invoering van verhuurdersvergunningen, wooncoach, versterking positie huurders en extra handhaving door de ODRA. Aanvullend is per 2023 voor vier jaar een half miljoen euro per jaar vrijgemaakt voor het realiseren van onze volkshuisvestelijke ambities. Deze middelen worden benut voor onder andere uitvoering van het Stadsakkoord, invoeren van de Wet Goed verhuurderschap, regievoering op de huisvesting van bijzondere doelgroepen, het begeleiden van Vereniging van Eigenaren (VvE's), en het faciliteren van bijzondere woonvormen, zoals (collectief) particulier opdrachtgeverschap, wooncoöperaties en andere initiatieven uit de samenleving.

Meer en sneller woningen toevoegen (D)

Iedereen moet goed kunnen wonen in onze stad. Om beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden moeten er in de bestaande stad meer woningen worden gerealiseerd in de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen, waarbij we sturen op het meer divers maken van het woningaanbod in alle wijken.

In de woningbouwplannen wordt rekening gehouden met de werkelijke vraag en behoefte van de Arnhemse woonconsument. Dat betekent: aantrekkelijke, levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, en sociale woningbouw en koopwoningen in de verschillende segmenten. We maken afspraken om woningen voor langere termijn betaalbaar te houden. Dit leggen we vast in omgevingsplannen of anterieure overeenkomsten. Ook is aandacht voor het beter benutten van de bestaande voorraad.

Samen met ontwikkelaars en corporaties spannen we ons in om te zorgen voor een evenwichtig aanbod dat aansluit bij zowel de woningbehoefte de komende jaren als bij de gewenste ruimtelijke kwaliteiten uit de omgevingsvisie. Uiteraard is dat soms moeilijk, omdat de belangen van de partijen niet altijd hetzelfde zijn. Vanuit de Woondeal 2.0. en het Stadsakkoord hebben we met deze partijen afspraken kunnen maken om de komende jaren een stabiele bouwstroom te realiseren.

In maart 2023 zijn de uitkomsten van het driejaarlijkse regionaal woonbehoefteonderzoek gepubliceerd. In samenwerking met Rijk, regio en provincie is ook een nieuwe Woondeal gesloten.

De uitkomsten uit het woonbehoefteonderzoek en de afspraken uit de Woondeal 2.0, nemen we mee in de nieuwe Woonvisie voor Arnhem en vertalen we in programmeringsafspraken met marktpartijen en corporaties. De nieuwe Woonvisie voor Arnhem zal gelden vanaf het jaar 2024 en zal ons beleid actualiseren en herordenen. De begroting passen we daarna conform aan.

De afgelopen jaren hebben we gemerkt dat het niet gemakkelijk is om in een rap tempo de goede woningen bij te bouwen. Er werden te weinig woningen opgeleverd om de behoefte bij te benen. Door middel van het vaart maken met (nieuwe) projecten en het intensiveren van de samenwerking met onze stakeholders proberen we dit tij te keren.

Versnellen en doorprogrammeren van (betaalbare) woningen (I)

De woningmarkt van Arnhem staat onder druk. Versnellen van productie en meer woningen programmeren is daarom noodzakelijk. Het Plan van Aanpak woningbouwontwikkeling dat in juli 2020 is vastgesteld in de raad is hierbij het vertrekpunt. We sturen op een evenwichtig aanbod van woningen. Belangrijk daarbij is dat we streven naar meer gemengde wijken, waarbij er meer spreiding ontstaat van kwetsbare mensen over de stad. We doen dit door:

1. Stimuleren van het realiseren van koop- en huurwoningen in de verschillende categorieën, zoals opgenomen in het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling en de Woondeal 2.0. We sturen daarbij onder andere op minimaal 30% sociale corporatiehuurwoningen over de nieuw te realiseren projecten en op minimaal 66% aan ‘betaalbare’ woningen. Dat betreft sociale en middeldure huur en betaalbare koop conform de definities in de doelgroepenverordening. We maken afspraken met de partijen in het Stadsakkoord over betaalbare en sociale koopwoningen. Ook wordt gekeken naar differentiatie in de wijken en monitoren we de nieuwbouw en de behoefte.
2. We onderzoeken de mogelijkheden om projecten te versnellen en zoeken naar locaties voor doorprogrammeren. Hiervoor betrekken we actief partners; bijvoorbeeld via de prestatieafspraken met de corporaties en via het stadsakkoord. Ook leggen we verbindingen met andere overheden, kennisinstituten en marktpartijen. Zo benutten we de kansen die de regionale samenwerking binnen de Groene Metropoolregio ons biedt en zijn we actief in de Woondeal Arnhem-Nijmegen en de Verstedelijkingsstrategie.
3. Leegstand vinden we onwenselijk. Als bedrijfspanden of woningen leegstaan, willen we de eigenaren actief stimuleren om hun pand te transformeren tot woongebouw of om een huurder in de woning te plaatsen. Hierbij is het belangrijk dat er kwalitatief hoogwaardige woonruimtes worden gerealiseerd, waarbij ook de omliggende openbare ruimte op niveau wordt gebracht.

Evaluatie doelgroepenverordening en implementatie in omgevingsplannen (I)

In 2022 is de doelgroepenverordening geactualiseerd. Hiermee maken we het mogelijk in bestemmingsplannen de segmenten 'sociale huur', 'middenhuur' en 'sociale koop' op te nemen en zorgen we dat de woningen binnen deze categorieën enkel bewoond kunnen worden door een bepaalde doelgroep, en dat de woningen onder een bepaald prijsniveau blijven. Doordat de raad de doelgroepenverordening heeft vastgesteld, kunnen we zowel via omgevingsplannen als privaatrechtelijk betaalbare woningbouw afdwingen. Een evaluatie van de doelgroepenverordening start in 2023.

Bij de vaststelling van de doelgroepenverordening, heeft de gemeenteraad de opdracht meegegeven om na één jaar de doelgroepenverordening te evalueren. Met ontwikkelaars en corporaties hebben via de kopgroep Bouwberaad een startgesprek gevoerd over de evaluatie. Omdat het instrument ‘doelgroepenverordening’ met inwerkingtreding van de Omgevingswet verdwijnt, wachten we nog even af met het evalueren totdat duidelijk is wat de nieuwe mogelijkheden zijn om in omgevingsplannen te kunnen sturen op het woningbouwprogramma. We zullen met ontwikkelaars en corporaties na vaststelling van de Woonvisie dit traject oppakken.

Collectieven, zelfbouw en flexwonen bevorderen **(I)**

Er is een vraag naar collectieven, zelfbouw en flexwonen. Voor deze concepten pakt de markt nieuwbouwontwikkeling niet automatisch op.

Veel inwoners hebben behoefte om zelf vorm te geven aan hun eigen woning of woonomgeving. Collectieve wooninitiatieven leveren een bijdrage aan de sociale cohesie, vaak niet alleen binnen het collectief maar ook voor de omgeving. Zelfbouw geeft mensen de kans hun droom te realiseren en zal hen stevig verankeren in de wijk. Bij woningbouwprojecten waar we de grond zelf in eigendom hebben, bekijken we hoe we ruimte kunnen maken voor collectieve wooninitiatieven. Daarnaast spannen we ons met corporaties, ontwikkelaars en de provincie in om praktische belemmeringen voor wooninitiatieven zoveel mogelijk weg te nemen. Ook zullen we inwoners voorlichten over hoe zij collectieven kunnen vormen en wooncoöperaties kunnen oprichten. In 2023 bevorderen we wederom de realisatie van twee CPO-locaties. Dit levert een bijdrage aan leefbare wijken en een ongedeelde stad.

Voor het Merwedeterrein maken we flinke voortgang om flexibele woningen te plaatsen. Naar verwachting worden in 2024 minimaal 148 woningen op het terrein geplaatst. Omdat we het voor het project Merwedeterrein van belang vinden dat er een goede verbinding komt tussen de bestaande wijk en de nieuwe woningen, zijn in deze begroting extra middelen opgenomen voor de inzet van een community coach. Daarnaast zullen woningcorporaties die de woningen zullen gaan verhuren een sociaal beheerder in het gebied inzetten.

Studentenhuisvesting en starters **(I)**

We zetten blijvend in op voldoende woningen voor studenten en starters. We werken hiervoor onder andere samen met de SSH& om tot vergroting van hun marktaandeel in Arnhem te komen, en zetten in op de bouw van voldoende nieuwbouwwoningen voor kleinere huishoudens.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Woningvoorraad begin van het jaar	**75632**	**76737**	**77839**	**79065**	**79816**
Eenheid: Aantal woningen					
Bron: CBS					
Netto toevoegingen gedurende het jaar	**1105**	**1104**	**1216**	**752**	
Eenheid: Aantal toegevoegde woningen					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: nieuw gebouwde woningen	**9,20**	**11,80**	**5,60**	**7**	
Eenheid: Nieuw gebouwde woningen, exclusief overige toevoegingen, zoals transformaties. Aantal per 1.000 woningen					
Bron: Basisregistraties adressen en gebouwen - bewerking ABF Research					
Aantal nieuwbouwwoningen	**695**	**907**	**432**	**600**	
Eenheid: Het aantal nieuwbouwwoningen					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: overige toevoegingen	**561**	**297**	**937**	**222**	
Eenheid: Het aantal overig toegevoegde woningen (meestal transformatie)					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: aandeel eigendom corporaties nieuwbouwwoningen	**16,30**	**15,60**	**7,50**		
Eenheid: % corporatiewoningen van totaal toegevoegde woningen					
Bron: CBS					

Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen koop		**43,80**	**43,50**	**42,90**	**43**	
Eenheid:	% koopwoningen van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen corporatiebezit		**35,90**	**35,50**	**35,20**	**35**	
Eenheid:	% corporatiewoningen van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen particuliere huur		**19,50**	**19,90**	**21,40**	**22**	
Eenheid:	% woningen particuliere verhuur van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Afgegeven woningbouwvergunningen (nieuwbouw & verbouw)/ transformatie		**1204**	**872**	**1010**	**445**	**339**
Eenheid:	Aantal woningbouwvergunningen per jaar					
Bron:	ODRA/CBS (cijfers 2023 t/m april 2023)					

Betaalbaar wonen (D)

De woningmarkt zit muurvast. Als we ons beperken tot bijbouwen kunnen we de wooncrisis niet op korte termijn oplossen. We willen voorkomen dat bepaalde doelgroepen worden verdrongen. We zetten maximaal in op het betaalbaar houden van de bestaande voorraad en een eerlijke verdeling van deze betaalbare voorraad.

Op de eerste plaats willen we de vrije huursector zoveel mogelijk reguleren, waarbij we maximaal gebruik zullen maken van de ruimte die de Rijksoverheid biedt. Daarbij zullen we ook extra toezien op de (nieuwe) regels. Hierover gaan we afspraken maken met de ODRA. Om excessen te voorkomen gaan we huurders en verhuurders ondersteunen. We geven verder uitvoering aan het Actieplan Arnhem Helpt Huurders. Indien nodig, zullen we dit actieplan in 2024 actualiseren.

Op de tweede plaats moeten schaarse betaalbare woningen eerlijk verdeeld worden. Voor de verdeling van vrijkomende schaarse sociale woonruimte van toegelaten instellingen, hanteren we een rechtvaardige en evenwichtige verdelingssystematiek. Daarbij zetten we in op het bevorderen van doorstroming in de bestaande voorraad.

Opkoopbescherming/zelfbewoningsplicht (I)

Sinds 2022 kent Arnhem de zogeheten opkoopbescherming. Door de opkoopbescherming is het niet meer mogelijk dat goedkope en middeldure koopwoningen in 20 wijken worden opgekocht om te verhuren. Zo blijven deze (koop)woningen beschikbaar voor starters en mensen met een kleinere portemonnee.

Jaarlijks doen we de raad een herijkt voorstel waarin we, indien mogelijk, hogere grenzen zullen hanteren, om zo nog meer woningen te beschermen voor opkopen door particuliere investeerders.

Vanwege aangepaste wetgeving, is het niet meer mogelijk om de opkoopbescherming toe te passen op nieuwbouwwoningen. Om te voorkomen dat de bescherming voor nieuwbouwwoningen wegviel, zijn in 2023 beleidsregels vastgesteld waarmee we een werkwijze borgen waarbij we in overeenkomsten met ontwikkelaars voor nieuwbouwwoningen een zelfbewoningsclausule opnemen. Deze beleidsregels blijven ook in 2024 een belangrijk handelingskader.

Versterken positie huurders **(I)**

Om problemen op de huurmarkt en malafide verhuurderschap aan te pakken, versterken we de positie van huurders. We willen onder andere voorkomen dat huurders te hoge huren betalen. Dat doen we op de volgende manieren, die we hebben vastgelegd in het tienpunten-actieplan 'Arnhem Helpt Huurders'. Dit actieplan heeft de gemeenteraad in januari 2023 ontvangen. In 2024 zetten we de acties voort. De acties houden onder andere in:

- Beter informeren van huurders over hun rechten en over de mogelijkheden voor ondersteuning door de gemeente.
- Extra subsidie en uitbreiding van dienstverlening door partijen die adviseren en ondersteunen op het gebied van huren en wonen, zoals het Huurdershuis.
- Periodiek herhalen van het in 2021 uitgevoerde onderzoek naar discriminatie op de Arnhemse woningmarkt, via mystery calls en mystery mails. Ook geven we voorlichting aan woningzoekenden om de meldingsbereidheid te vergroten.
- Invoeren van een verhuurdersvergunning: We willen in Arnhem een vergunningsplicht introduceren voor verhuurders. Met een verhuurdersvergunning kan de gemeente malafide verhuurderschap aanpakken en beter zicht krijgen op de kwaliteit en onderhoudsstaat van particuliere huurwoningen. Sinds 2023 bestaat er een wettelijke grondslag voor de invoering van een dergelijk vergunningstelsel: De Wet Goed Verhuurderschap. Omdat de in- en uitvoering van verhuurdersvergunningen het nodige vergt van de gemeentelijke organisatie, zijn er in deze begroting extra middelen opgenomen voor de invoering. Reden daarvoor is dat dit een nieuw rechtsgebied betreft waarvoor beperkte expertise en capaciteit beschikbaar zijn binnen de gemeentelijke organisatie. Ook zal de administratieve afhandeling (registratie en toetsing van de vergunningsvoorwaarden) van alle adressen waarop een vergunningsplicht van toepassing is veel tijd en mankracht vergen.

Woningtoewijzingsbeleid **(I)**

Op basis van de Huisvestingswet 2014 kunnen gemeenten via een huisvestingsverordening (schaarse) huurwoningen naar inzicht verdelen. Veelal is de meettijd leidend bij de toewijzing van een woning. Daarnaast worden woningen verdeeld via loting en kan aan bepaalde groepen voorrang worden gegeven. Door regels over bemiddeling, adverteren en urgentie vast te leggen, kunnen gemeenten bijvoorbeeld statushouders en personen die uitstromen uit instellingen of opvang huisvesten.

In de gehele woningmarktregio Arnhem-Nijmegen kennen we dezelfde regels voor woningtoewijzingen. De huidige huisvestingsverordening vervalt op 1 januari 2024. Daarom dient de gemeenteraad in 2023 nieuwe regels vast te stellen. Deze verordening is samen met regiogemeenten opgesteld.

Doorstroming bevorderen **(I)**

Om relatief grote eengezinswoningen, die momenteel door een- of tweepersoonshuishoudens worden bewoond, vrij te kunnen spelen, verkennen we of we doorstroming actief kunnen stimuleren. Met name het stimuleren van doorstroming van senioren leidt tot lange verhuisketens, waardoor veel huishoudens een volgende stap in hun wooncarrière kunnen maken. De ingezette pilots van doorstroommakelaars (en/of gemeentelijke verhuiscoaches) zetten we voort en intensiveren we.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Actieve zoektijd sociale huurwoning - eengezinswoning	**1,50**	**1,50**	**1,80**	**1,50**	
Eenheid: aantal jaar					
Bron: Regionale woningmarktmonitor					
Actieve zoektijd sociale huurwoning - appartement/ meergezinswoning	**1,30**	**1,50**	**1,60**	**1,70**	
Eenheid: aantal jaar					
Bron: Regionale woningmarktmonitor					

Huisvesting van bijzondere doelgroepen (D)

In Arnhem wonen verschillende doelgroepen die in sommige gevallen, bijvoorbeeld door een geestelijke of fysieke beperking, de behoefte hebben aan specifieke eigenschappen van een woning of die met spoed op zoek zijn naar geschikte huisvesting. Zeker voor groepen die niet vanzelfsprekend zelfredzaam zijn, is een dak boven het hoofd en een eigen thuis het begin van perspectief. Wij voelen ons verantwoordelijk dat elke doelgroep geschikte huisvesting heeft of deze binnen een acceptabele termijn kan vinden. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om (jonge) dak- en/of thuislozen, personen die uitstromen uit jeugdzorginstellingen, mensen die uitstromen uit andere opvang- of beschermd wonen-locaties, en ouderen die langer thuis blijven wonen.

Arnhem heeft in de nota 'Wonen-en-Zorg' de ambitie uitgesproken dat we streven naar een inclusieve stad waarin alle Arnhemmers recht hebben op een veilig thuis en perspectief om zich te ontwikkelen. De gemeente gaat hierop sterker regie voeren. Desondanks is het niet realistisch dat we dit vraagstuk binnen een paar jaar hebben opgelost. Het vergt doorzettingsvermogen en lange adem. Om dit te bewerkstelligen gaan we actief aan de slag met onder andere woningcorporaties, ontwikkelaars, zorginstellingen, welzijnspartijen, belangengroepen en regiogemeenten. Hierbij vinden we het van belang dat we in Arnhem voldoende woningen beschikbaar stellen voor personen behorende tot aandachtsgroepen, met oog voor de leefbaarheid van onze buurten, maar ook dat gemeenten in de regio hun 'fair share' nemen en eenzelfde verantwoordelijkheid tonen. Momenteel wordt hard gewerkt aan een regionale woon-zorg visie die de regionale verdeling gaat uitwerken.

Regievoeren: uitvoering geven aan woonzorgnota (I)

Momenteel stagneert de doorstroom naar zelfstandige woonruimte vanuit instellingen. Bewoners die toe zijn aan zelfstandig wonen (al dan niet met begeleiding) verblijven (veel) langer dan nodig in instellingen, met alle maatschappelijke kosten en problemen van dien. Daarnaast wonen steeds meer ouderen in woningen die eigenlijk niet langer geschikt zijn om zelfstandig in te wonen. De oorzaak is het gebrek aan geschikte (betaalbare) woonruimte, waardoor doelgroepen met elkaar concurreren om schaarse woonruimte.

Om meer (passende) woonruimte te realiseren is in deze begroting het voorstel opgenomen voor additionele middelen om uitvoering te geven aan deze opgaven en beter te kunnen sturen op het versneld realiseren van huisvesting.

We gaan de komende jaren regie voeren op dit verdelingsvraagstuk, zodat we een rechtvaardige toewijzing bewerkstelligen en de wachttijden voor uitstroom verkorten. Uiteraard met de ambitie om te streven naar gevarieerde wijken met voldoende veerkracht. De wijze waarop we regie gaan voeren is uitgewerkt in de Nota Wonen-en-Zorg.

Concreet streven we naar passende en tijdige uitstroommogelijkheden naar zelfstandige woonruimte vanuit onder andere de Jeugdzorg, Maatschappelijke Opvang, Centraal Orgaan opvang Asielzoekers en de Wet Langdurige Zorg. Om dit te bereiken is het noodzakelijk dat we als gemeente Arnhem duidelijke uitgangspunten formuleren, het beschikbare aanbod vergroten, een goede verdeelsleutel maken en regie voeren op de uitvoering door samenwerkingspartners.
Dit betekent ook dat er bij de instroom van bijzondere doelgroepen in de wijken niet alleen oog is voor de nieuwe bewoner, maar ook voor de huidige bewoners. Zo nodig maken we met welzijnsorganisaties en zorgpartijen afspraken om dit te faciliteren. Daarnaast vragen we in de nieuwbouw, transformatie, herstructurering en aanpassingen in bestaande bouw aandacht (en stellen we waar mogelijk eisen) voor de woonbehoefte van deze doelgroepen. We stimuleren pilots zoals bijvoorbeeld collectieve woonvormen en Collectief Particulier Opdrachtgeverschap die een bijdrage aan dit vraagstuk leveren. Ook concepten voor flexwonen kunnen hierin bijdragen.

Daarnaast is ons uitgangspunt ook een eerlijke en realistische regionale verdeling. Om te voorkomen dat de uitstroom van voorzieningen voor een onevenredig groot deel in Arnhem ‘landt’, maken we afspraken met omliggende gemeenten voor het huisvesten van deze groepen.

Huisvesting arbeidsmigranten (I)

Arbeidsmigranten vormen een aparte doelgroep die over het algemeen minder zelfredzaam is en specifieke eisen stelt aan huisvesting. Deze groep is echter wel van groot belang voor onze regionale en nationale economie. De komende jaren verwachten we een groei van het aantal in de regio woonachtige en werkzame arbeidsmigranten. Hoewel deze werknemers van groot belang zijn voor onze lokale economie, is er veelal nog geen geschikte huisvesting voorhanden. In Arnhem merken we dat dit gebrek aan geschikte huisvesting tot gevolg heeft dat woningen in woonwijken worden opgekocht voor deze doelgroep en dat dit in sommige gevallen overlast voor omwonenden met zich meebrengt en woningen van een beperkte woonkwaliteit voor de arbeidsmigranten. Ook is er een reëel risico op uitbuiting van arbeidsmigranten.

In Arnhem vinden we het van belang dat arbeidsmigranten goed gehuisvest worden. In 2023 hebben we daarom regels vastgesteld om logiesvoorzieningen voor kortdurende huisvesting te faciliteren. (Arbeidsmigranten die zich hier permanent willen vestigen, zijn uiteraard afhankelijk van de 'reguliere' woningmarkt, en in mindere mate van deze specifieke voorzieningen). Aan deze beleidsregels zullen we in 2024 uitvoering geven. In deze regels

hebben we verduidelijkt op welke locaties huisvesting voor arbeidsmigranten (die hier kortdurend verblijven) denkbaar is. Van belang hierbij is dat de woonkwaliteit op orde is; we hebben daarom vastgelegd dat er een beheerder dient te zijn en dat het wooncontract gescheiden dient te zijn van het werkcontract. Bij het opstellen van deze beleidsregels hebben we de behoefte bij Arnhemse bedrijven aan huisvesting voor arbeidsmigranten gepeild.

Omdat dit bovenal een regionaal vraagstuk is, sluiten we ons aan bij de acties vanuit de Groene Metropoolregio om de komende jaren op regionaal niveau de samenwerking tussen gemeenten, bedrijfsleven en huisvesters te bevorderen.

Uitbreiden woonwagenlocaties **(I)**

We geven uitwerking aan het ‘plan van aanpak uitbreiden woonwagenlocaties’ (juni 2020). We zijn gestart met de uitbreiding van het aantal standplaatsen voor verschillende locaties (Gelderse Rooslaan, Bethaniënstraat, Schuytgraaf). In samenwerking met de woningcorporaties en Huurdersvereniging woonwagenbewoners Arnhem is een nieuw toewijzingssysteem vastgesteld. Dit is een uitwerking van de vigerende Huisvestingsverordening.

Goede woningen in leefbare wijken **(D)**

Naast de betaalbaarheid van de woning is de juiste kwaliteit belangrijk voor de woonbeleving van onze inwoners. Onder woonkwaliteit verstaan we een duurzame, gezonde woning die levensloopgeschikt is en de juiste omvang heeft voor de doelgroep die erin woont en voor de plek waar de woning staat.

Arnhem staat voor het versterken van de identiteit van wijken en het vergroten van de verscheidenheid binnen wijken. Een zekere differentiatie en variatie in huishoudens, inkomens en woningen biedt ruimte aan het maken van een wooncarrière in de wijken. Onze focus ligt op verminderen van de druk op de kwetsbare wijken en voorkomen dat wijken afnemen in leefbaarheid. We werken hiertoe samen met onze partners: corporaties, maatschappelijke partners en medeoverheden. Met ontwikkelende partijen gaan we in het kader van het stadsakkoord het gesprek aan over hoe nieuwbouwinitiatieven kunnen bijdragen aan het creëren van diverse woonmilieus.

Woningen verduurzamen **(I)**

Gezien de stijgende energieprijzen is de urgentie om energie te besparen hoger dan ooit. Voor het verduurzamen van woningen is een Arnhems isolatieprogramma opgesteld. Hierin zijn concrete verduurzamingsdoelen geformuleerd. Voor de corporatiewoningen wordt, in samenhang met dit isolatieprogramma, samen met de woningcorporaties een ‘Versnellingsprogramma verduurzaming bestaande woningen’ opgesteld, en starten we met de uitvoering van dit programma.

Vanuit de Transitievisie warmte, die in 2022 is vastgesteld, werken we samen met de corporaties verder aan de 10 kansrijke wijken (aardgasvrij voor 2030) en starten we met het verkennen van de mogelijkheden voor duurzame warmte in de vijf onderzoeksgebieden (Malburgen, Arnhem-West, Centrum, Presikhaaf en de Geitenkamp).

Met behulp van het Volkshuisvestingsfonds (SEWA-regeling) gaan we verder met het verduurzamen van particuliere woningen in Arnhem-Oost. Omdat dit voor een belangrijk deel om 'gespikkeld bezit' gaat, werken we hiertoe nauw samen met de corporaties. De corporaties en de gemeente werken ook samen in de aanpak energiearmoede.

De uitvoering van de inspanningen rondom het verduurzamen van woningen valt onder het programma NEMIA en is daar meer in detail beschreven.

Hulp aan Verenigingen van Eigenaren **(I)**

Om een toekomstbestendige woonkwaliteit van alle woningen in Arnhem te stimuleren, verkennen we hoe we kwetsbare woningeigenaren en Verenigingen van Eigenaren (VvE’s) aan kunnen spreken en zo nodig helpen bij het goed omgaan met hun onroerend goed. Hiertoe is onder andere een speciaal loket in het leven geroepen om VvE's te helpen met hun energie- en verduurzamingsvragen. In 2024 onderzoeken we of we dit loket kunnen verbreden om VvE's ook te helpen met basisvragen over onderhoud en het tot leven wekken van VvE's.

Levensloopgeschikte woningen ontwikkelen en bestaande woningen levensloopgeschikt maken **(I)**

Bij nieuwbouwontwikkelingen maken we afspraken over levensloopgeschikte woningen in een levensloopgeschikte omgeving. Samen met corporaties proberen we doorstroming van ouderen uit eengezinswoningen te bevorderen (zie de inspanning 'doorstroming bevorderen' onder betaalbaar wonen) en maken we afspraken over de juiste portefeuille in de stad die aansluit bij de doelgroep. Zoals in de Wonen-en-zorg-nota opgenomen voeren we een onderzoek uit om meer inzicht te krijgen in de motiveringen van bewoners om wel/niet de eigen woning geschikt te maken.

Gezond binnenklimaat/gezond wonen **(I)**

In samenwerking met stakeholders brengen wij de aandachtspunten in beeld die spelen op het gebied van gezond wonen. Op dit moment wonen niet alle Arnhemmers in een gezonde, schimmelvrije woning. Met corporaties geven we daarom uitvoering aan een actieplan om vocht- en schimmelproblemen in woningen te voorkomen en te beperken. Hiertoe is onder andere een onafhankelijke ‘schimmelexpert’ aangesteld. Een pilot met deze schimmelexpert loopt tot en met het voorjaar 2024. In samenwerking met de GGD verkennen we in brede zin de (samenhang van) aspecten die horen bij een gezond binnenklimaat, zoals temperatuur, geluid en luchtkwaliteit.

Handhaving minimale woonkwaliteit **(I)**

Bewoners van huurwoningen en kamers ervaren regelmatig achterstallig onderhoud dat dusdanig is dat de woning niet meer aan wet- en regelgeving voldoet. Voor hen was het tot nu toe lastig om meldingen te doen. In afstemming met ODRA verkennen we laagdrempelige manieren om meldingen te maken van ernstige bouwkundige problemen die de veiligheid of gezondheid van bewoners kunnen schaden. De ODRA ontvangt aanvullende middelen om actiever toe te zien op de kwaliteit van woningen. Op basis van deze meldingen kan de ODRA de bestaande handhavingstaken efficiënt uitvoeren.

Gemeenten worden via de Wet goed verhuurderschap verplicht een meldpunt in te richten voor huurders en hun klachten. Hoewel dit meldpunt zich vanuit de wet primair richt op het voorkomen van willekeur, bedreiging en intimidatie vanuit de verhuurder, gaan we in Arnhem ook regelen dat huurders met klachten over het onderhoud bij dit meldpunt terecht kunnen.

Uitvoeren beleid op splitsen en verkameren **(I)**

Om beter te kunnen sturen op de negatieve effecten van woningsplitsing en verkamering, zoals de negatieve effecten op de leefbaarheid in bepaalde wijken en om grip te houden op de ruimtedruk in bepaalde wijken geven we verder uitvoering aan de activiteiten uit het Plan van Aanpak woningsplitsing en verkamering. Hierbij maken we het enerzijds mogelijk dat initiatiefnemers voldoende woonruimte in onze stad kunnen realiseren, maar gaan we anderzijds ook woonoverlast tegen en borgen we een hoogwaardige ruimtelijke kwaliteit.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Rapportcijfer woning	**7,70**		**7,70**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de woning op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Leefbaarheid in eigen buurt	**7,20**		**7,20**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de leefbaarheid in de buurt op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Woonomgeving	**7,40**		**7,40**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de woonomgeving op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte (A)

Een prachtige, groene openbare ruimte vormt de sleutel tot een bruisende en gezonde stad waarin het heerlijk wonen, werken en ontspannen is. Arnhem is gezegend met fraaie openbare ruimtes, waarvan de vele stadsparken absolute parels zijn dankzij de schitterende ligging en rijke geschiedenis. Maar we kunnen niet stilzitten. Klimaatverandering, afname van biodiversiteit, verbetering van leefbaarheid in wijken en de enorme druk op groene gebieden vragen om actie. Daarom moeten we de komende jaren fors investeren in onze groene leefomgeving. We doen dit onder de vlag van het programma ‘radicaal vergroenen’. In dit programma combineren we de vergroeningsopgave met klimaatadaptatie en integreren we die in opgaven op het gebied van mobiliteit, verdichting en leefbaarheid.

Met klimaatadaptatie maken we Arnhem bestand tegen de grillen van het veranderende klimaat, met zijn extreme weersomstandigheden. We passen de stad slim aan en ontwerpen nieuwe stedelijke gebieden die weerbaar zijn tegen overstromingen, hevige regenval, hitte en droogte. Dit alles is vastgelegd in onze klimaatadaptatiestrategie, die in 2021 is aangenomen. Aan de hand van deze strategie zorgen we voor wateropvang in de bodem, een betere afvoer bij zware buien en verminderen we hitteproblemen. Vergroenen is daarbij een belangrijk middel. We gaan de stad radicaal vergroenen.

Onze groenvisie zet daarbij de koers uit voor een groenere toekomst. We gaan bijvoorbeeld meer bomen planten, en onze aanwezige bomen de kans geven om majestueus uit te groeien, zoals we hebben vastgelegd in ons ambitieuze bomenplan. We hebben prachtige groene gebieden die we nóg beter kunnen verbinden, de bodem kunnen optimaliseren en de biodiversiteit kunnen vergroten. En laten we vooral niet vergeten dat er nog steeds wijken zijn met veel te weinig groen! Samen kunnen we Arnhem transformeren tot een groene voorbeeldstad met prachtige plantsoenen, bomen, gezellige pocketparkjes en groene gevels. Arnhem zal zich verder ontwikkelen als een groene stad waar we met recht trots op kunnen zijn.

We werken nauw samen met bewoners en partners om deze uitdagingen aan te gaan. Juist in tijden van crisis, zoals tijdens de pandemie en hittegolven, hebben we geleerd hoe waardevol groen is om onze stad leefbaar te houden. Leefbaarheid, klimaatadaptatie, biodiversiteit en gezondheid zijn de kernthema’s voor de vormgeving en onderhoud van onze groene openbare ruimte.

Naar een klimaatadaptieve stad (D)

De Strategie Klimaatadaptatie geeft aan hoe we Arnhem willen aanpassen aan de extreme weersomstandigheden in het toekomstige klimaat en de stad tegelijkertijd groener en leefbaarder gaan maken. Uitgangspunt van deze strategie is dat we samen met de bewoners, bedrijven en onze partners werken aan de opgaven voor klimaatadaptatie. Hierbij zetten we in op:

- Negatieve effecten van hitte tegen gaan
- Schade en overlast door extreme buien zoveel mogelijk voorkomen
- Negatieve effecten van droogte tegen gaan

Samen met onze partners is de 'Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Arnhem' opgesteld. Dit document geeft een overzicht van de vele acties die we samen uitvoeren om Arnhem klimaatbestendiger te maken. We zullen de uitvoeringsagenda in de loop van 2024 actualiseren. We gaan ook verder onderzoeken welke indicatoren en meetinstrumenten bruikbaar zijn om te meten wat het effect is van onze maatregelen.

We voeren de klimaatadaptatietoets uit (I)

Teneinde de stad klimaatbestendiger te maken gaan we ervoor zorgen dat bij nieuwe projecten de ambities rondom klimaatadaptatie worden meegenomen. Hiervoor werken we in 2023 aan een klimaattoets. Met een klimaattoets zorgen we ervoor dat alle projecten (gebiedsontwikkelingen, herinrichtingen en maatregelen in de openbare ruimte) gaan bijdragen aan een klimaatbestendiger Arnhem en dat daarbij alle aanwezige kansen optimaal worden benut. In 2024 gaan we een eerste versie van deze toets in de praktijk toepassen. Bij de ontwikkeling van de klimaatadaptatietoets sluiten we aan bij de ‘landelijke maatlat’ die hiervoor ontwikkeld wordt.

We voeren het Lokaal hitteplan uit (I)

In 2023 hebben we samen met onze partners een lokaal hitteplan opgesteld. In 2024 zal dit plan leidend zijn wanneer een hittegolf optreedt. Het geeft aan op welke manier verschillende partijen communiceren en hoe met name kwetsbare groepen geïnformeerd worden over de aankomende hitte. Daarbij wijzen we op de risico’s van hitte en informeren we het publiek over wat je kunt doen om de negatieve effecten van hitte zoveel mogelijk te voorkomen.

We vergroenen door projecten Openbare Ruimte en Mobiliteit (I)

Maatregelen voor vergroening en maatregelen voor klimaatadaptatie realiseren we in combinatie met andere maatregelen in de openbare ruimte zoals groot onderhoud en mobiliteitsprojecten. De middelen die beschikbaar zijn in het klimaatadaptatiefonds zetten we in om in deze projecten extra kansen voor vergroening en klimaatadaptatie te realiseren. Het project 'Renaissance Velperweg' is een goed voorbeeld van zo'n project. Naast verkeersmaatregelen en groot onderhoud wordt deze verkeersader opgewaardeerd tot een groene laan die de landgoederen met elkaar verbindt in plaats van scheidt. Ook staan versmalling (en dus vergroening) van de Deelenseweg en delen van de Utrechtseweg op het programma. Ook in de wijken voeren we projecten uit waarbij we meer groen en wateropvang realiseren. Bij de herinrichting van de Hommelseweg die mogelijk al in 2024 plaatsvindt gaan we belangrijke maatregelen nemen om wateroverlast in de toekomst te verminderen.

We realiseren een koel netwerk (I)

We werken in Arnhem aan het realiseren van een koel netwerk. Dit netwerk biedt (kwetsbare) Arnhemmers de mogelijkheid om ook tijdens hittegolven gebruik te blijven maken van de openbare ruimte. Via beschaduwde routes en koele plekken kunnen bewoners de belangrijkste voorzieningen bereiken en gebruik maken van de koele plekken als hun eigen woonomgeving te warm wordt. De verschillende schakels van dit netwerk die al zijn gerealiseerd worden gaandeweg verbonden zodat een samenhangend netwerk ontstaat. In 2023 is een subsidieaanvraag ingediend om in Europees verband verder te werken aan de uitwerking en realisatie van dit netwerk. Maar ook als deze aanvraag niet gehonoreerd wordt gaan we ermee aan de slag.

We stimuleren de bewoners om klimaatadaptieve maatregelen te nemen (I)

Er is in Arnhem veel draagvlak en enthousiasme om de stad klimaatbestendiger te maken. Veel Arnhemmers willen zelf voor hun stad zorgen en vergroenen hun eigen dak, tuin of woonomgeving waaronder ook de openbare ruimte. De gemeente stimuleert dit door bewoners, bedrijven en instellingen te ondersteunen bij het maken van plannen en met een subsidieregeling om de plannen te helpen financieren. De subsidieregeling is in 2023 uitgebreid en toegankelijker gemaakt zodat meer inwoners er makkelijker gebruik van kunnen maken.

We zetten verharding om naar groen (I)

Veel verharding leidt tot een grotere opwarming en meer wateroverlast. In de Strategie Klimaatadaptatie is daarom de ambitie benoemd om de hoeveelheid verharding in Arnhem met 10% terug te dringen. In samenhang met mobiliteit worden bij diverse reconstructies wegen versmald waarbij meer groen ontstaat, vaak in combinatie met het verlagen van de maximum snelheid. Ook bij maatregelen in de woonomgeving benutten we veel kansen om de hoeveelheid verharding terug te dringen. Daarnaast geven we uitvoering aan het groen parkeren, waarbij nieuwe parkeerplaatsen waterdoorlatend of groen worden uitgevoerd. Ook richten we ons op het terugdringen van de verharding in particuliere tuinen.

Arnhems groen versterken (D)

Arnhem is één van de groenste steden van Nederland en dat willen we ook zo houden. Vanwege de klimaatverandering en het verlies van biodiversiteit blijkt meer dan ooit hoe belangrijk het groen is om de stad leefbaar en aantrekkelijk te houden voor zowel mens als dier. Het beleid voor het Arnhemse groen is geformuleerd in de Groenvisie. Het beleid voor bomen is uitgewerkt in het Bomenplan. De komende jaren zullen we ons vooral richten op de volgende thema's:

- Herkenbare stad: Vergroten van de waarden van bossen en (wijk)parken
- Natuurvriendelijke stad: Vergroten van de biodiversiteit
- Groene gezonde stad: Vergroenen van de stad
- Duurzaam beheerde stad: Toekomstbestendig beheer
- Samenwerkende stad: Samen de stad vergroenen

Om doelen meetbaar te maken werken we aan monitoring. Zo monitoren we op verschillende locaties de biodiversiteit en meten we de toe- of afname van boomkroonoppervlakte. Om de effecten en resultaten van deze metingen goed te kunnen interpreteren zijn data van over een langere periode van meerdere jaren noodzakelijk.

We zorgen voor kwalitatief hoogwaardige bossen, natuurterreinen en stads- en wijkparken (herkenbare en duurzaam beheerde stad) (I)

- We houden onze waardevolle bossen en parken op orde en zetten in op het vergroten en versterken van de verbinding van en tussen deze gebieden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens.
- We geven uitvoering aan maatregelen benoemd in beheervisies stadsparken, bossen en natuurterreinen. In 2024 starten we met het uitvoeren van maatregelen benoemd in de nieuwe visie op Sonsbeek, Zijpendaal & Gulden Bodem. We planten bosranden en bijzondere beplantingsraden aan, we knappen de centrale plek in park Gulden Bodem op en passen de parkbebording aan.
- In natuurgebied de Zuidelijke Uiterwaarden realiseren we de verbinding tussen natuurgebied Meinerswijk en de Bakenhof. Het Museumpark aan Onderlangs wordt opgeknapt tot volwaardig stadspark, waarbij een significant aandeel aan asfalt wordt ingeruild voor groen en bomen.
- We starten met het opstellen van een nieuwe beheervisie voor park Klarenbeek en Braamberg.

- We realiseren het Wijkpark Laarkwartier nabij station Arnhem-Zuid. Dit wordt een plek waar stadsnatuur en bewoners elkaar ontmoeten.
- We houden het areaal bos in stand en breiden dit uit door extra bos aan te planten of (bos)grond te verwerven. We versterken de klimaatbestendigheid van het bos waarbij de focus ligt op het vasthouden van water en het verbeteren van de organische stofbalans. We vergroten de biodiversiteit door het verbeteren van de horizontale en verticale gelaagdheid, het vergroten van structuurvariatie en soortvariatie in het bos.

We vergroten de groenmassa van bomen (herkenbare stad) (I)

Bij het streven naar een groene stad kijken we niet alleen naar de hoeveelheid bomen, maar ook naar de 'groenmassa': de omvang van de boomkronen.

- Het vergroten van de groenmassa doen we door het aanplanten van extra bomen, het verbeteren van de groeiplaatsen van bestaande bomen en het beschermen en ouder laten worden van bomen. We gaan extra bomen aanplanten op hitteplekken, in de wijken, in park en buitengebied. Deze bomen krijgen voldoende ondergrondse en bovengrondse groeiruimte op basis van het Bomenplan Arnhem.
- Potentiële plantlocaties voor extra bomen zijn in beeld. Aanplant van extra bomen wordt uitgevoerd in het plantseizoen (november - maart). Het streven is een groot aantal extra straatbomen, plantsoen- en parkbomen aan te planten. Een deel van deze bomen zijn fruit- en nootdragende bomen.
- Op minimaal 50 locaties worden de groeiplaatsomstandigheden van buitengewone bomen verbeterd zodat ze gezond en vitaal blijven en nog ouder kunnen worden. Stadsbomen en lanen krijgen extra zorg en aandacht zodat ze uit kunnen groeien tot Buitengewone bomen. Onder bomen die in gras staan wordt niet meer of veel minder gemaaid om de kwetsbare bodem en groeiplaats te beschermen.
- Jaarlijks monitoren we de voortgang van het boomkroonvolume. Dit is uitgewerkt in de uitvoeringsagenda van het Bomenplan Arnhem.

We stimuleren stadslandbouw verpachte agrarische gronden in eigendom van gemeente Arnhem om deze natuurinclusief te bewerken en te beheren (natuurvriendelijke stad) (I)

Samen met onze partners in de stad wordt in 2024 een nieuwe visie duurzame (stads)landbouw en duurzaam voedsel opgesteld. We stimuleren en ondersteunen (bewoners)initiatieven op het gebied van stadslandbouw en eetbaar groen, onder meer door de subsidieregeling GroenBlauwe Initiatieven. We pakken daarnaast kansen om duurzame stadslandbouw te stimuleren en te faciliteren. Samen met de pachters van onze agrarische gronden zetten we actief stappen ten behoeve van natuurinclusieve landbouw en agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Er zijn twee gebiedsprocessen natuurinclusieve landbouw gaande, in Arnhem Noord (gebiedsproces natuurinclusieve landbouw Arnhem Noord) en het uiterwaardengebied (gebiedsproces natuurinclusieve landbouw Veluwezoom/IJssel). Over een oppervlakte van tientallen hectares landbouwgrond is aandacht voor landschappelijk systeemherstel met focus op herstel van bodem, waterhuishouding en biodiversiteit. Hierbij valt te denken aan de aanleg van landschapselementen als poelen, hagen en struweel, de realisatie van bloemrijke akkerranden en wintervoedselakkers, de toepassing van strokenteelt en duurzame (niet-kerende) bodembewerking. Deze maatregelen vergroten de waarde van het landschap voor dier en plant (biodiversiteit) en mens (gezondheid). Het draagt bij aan het toekomstbestendig houden van de stad op het gebied van klimaat: verbeteren van de bodem leidt tot het beter kunnen vasthouden en bufferen van water en het voorkomen van verdroging en het draagt bij aan de landschappelijke ecosystemen.

We vergroten onze kennis en verbeteren de biodiversiteit en het leefgebied van kenmerkende soorten (natuurvriendelijke stad) (I)

We gaan de kennis vergroten over biodiversiteit in Arnhem. Op basis van deze kennis gaan we gericht maatregelen nemen om de biodiversiteit te vergroten. Dit doen we in diverse gebieden in de stad, park en buitengebied, waarbij elk jaar 3 gebieden worden gemonitord.
We gaan de biodiversiteit in de stad structureel monitoren en van daaruit vergroten. Want wanneer we weten hoe het ervoor staat met de biodiversiteit, weten we gerichter welke maatregelen we moeten uitvoeren. Vanaf 2021 gebeurt dit op 14 plekken in Arnhem. Na elk jaar volgt een beheer- en ontwikkeladvies van de in dat jaar gemonitorde gebieden, dat de gemeente gaat uitvoeren.
Tevens doet stichting EIS (kenniscentrum voor Insecten) onderzoek naar gebieden met bijzondere of kwetsbare wilde bijen en zweefvliegen in Arnhem, inclusief een advies over het verbeteren van de biotoop. Deze kennis gaan we toepassen bij het beheren van de openbare ruimte. We starten een onderzoek naar de aanwezigheid van vleermuizen in de stad.

We hanteren een groennorm van 3-30-300 (groene en gezonde stad) (I)

Een groene en gezonde stad is gebaat bij de aanwezigheid van voldoende groen. Groen verbetert de fysieke en mentale gezondheid van onze inwoners en is een leefgebied voor planten en dieren. De norm houdt in dat elke inwoner vanuit zijn raam minimaal zicht heeft op 3 significante bomen, er 30% bladerdek in de wijk is en er binnen 300 meter van elke woning een stuk groen van minimaal 1 hectare aanwezig is. Dit betekent onder andere dat in alle wijken kleinschalige parkjes komen die ook gebruikt kunnen worden voor verkoeling, spelen van kinderen, het geven van een buitenles enzovoort. In 2024 gaan we verkennen of zo'n parkje in een groenarm deel van Klarendal realiseerbaar is.
In nieuwe ontwikkelingen hanteren we deze norm. In de bestaande stad streven we deze norm na. In 2023 is in beeld gebracht op welke plekken de stad nog niet voldoet aan de norm. In 2024 en de jaren daarna zullen we op deze plekken extra inzetten op het toevoegen van meer groen en bomen.

We stellen wijkgroenagenda's op (samenwerkende stad) **(I)**

De ambities om de leefbaarheid in de wijken te verbeteren door te vergroenen zetten we voort met de wijkgroenagenda's. Inmiddels zijn deze voor een groot aantal wijken gereed. Het accent komt in 2024 meer op de uitvoering te liggen. Het gaat daarbij om Malburgen, Arnhem-West, Rijkerswoerd, Arnhemse Broek, Klarendal, Elderveld, Alteveer/Cranevelt, St. Marten/Sonsbeek en natuurlijk de binnenstad. In de loop van 2024 zal ook gestart worden met het opstellen van wijkgroenagenda's voor de overige wijken.

We voeren de campagne Andere Arnhemmers uit (samenwerkende stad) **(I)**

Via de campagne Andere Arnhemmers brengen we natuur en biodiversiteit onder de aandacht bij onze inwoners. Dit doen we vanuit de Molenplaats Sonsbeek, samen met groene partijen in de stad. In 2022 is een stadsnatuurkaart gemaakt met bijzondere verhalen over dieren en planten. Een mooi product om de natuur in Arnhem te promoten. In 2024 worden diverse lezingen gegeven in de Molenplaats Sonsbeek over natuur in Arnhem. Zo krijgen onze inwoners meer kennis van onze natuur, en worden ze in de gelegenheid gesteld bijzondere plekken op te zoeken om van de natuur in de stad te genieten. Deze campagne streeft ernaar dat onze bewoners zich nog meer gaan inzetten voor de natuur in hun eigen leefomgeving.

Aandacht voor dierenwelzijn **(A)**

In en om onze stad leven niet alleen mensen, maar ook dieren. We willen dat er voor deze dieren plek is en daarom betrekken we hun welzijn bij de keuzes die we maken. De aanwezigheid van dieren is niet altijd alleen maar mooi of bijzonder. Huisdieren worden soms aan hun lot overgelaten. De dieren kunnen zorgen voor gevaar, overlast of schade. We proberen dit op een zo diervriendelijk mogelijke wijze te voorkomen. We vinden het belangrijk dat er geen (verdwaalde of verlaten) gezelschapsdieren rondzwerven en dat zieke of gewonde in het wildlevende dieren die in de openbare ruimte worden aangetroffen kunnen worden opgevangen.
Alle dieren, zowel overlastgevende, gehouden, als in het wild levende dieren, verdienen onze zorg en aandacht. We vinden het belangrijk dat mens en dier in harmonie samen kunnen leven en hebben daarom onze ambities op dit gebied neergelegd in de Visie Dierenwelzijn 2021-2030.

Het dierenwelzijn van dieren in de gemeente Arnhem verbeteren **(D)**

Wij erkennen de intrinsieke waarde van in het wild levende dieren en laten hen zoveel mogelijk met rust. We streven daarbij naar een gezonde leefomgeving met zo min mogelijk onnatuurlijke barrières. Daarom werken we mee aan projecten zoals de zonering van recreatie op de Veluwe en daarom is dierenwelzijn een belangrijk speerpunt bij hoe we het buitengebied gebruiken bij andere doeleinden.

Verbinden en versterken ecologische hoofdstructuur **(I)**

We houden onze waardevolle bossen en parken op orde en zetten in op het vergroten en versterken van de verbinding van en tussen deze gebieden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens. In natuurgebied de Zuidelijke Uiterwaarden realiseren we de verbinding tussen natuurgebied Meinerswijk en de Bakenhof.

We werken aan het vergroten van de biodiversiteit met natuurvolgend beheer, het verbinden van leefgebieden en het opheffen van barrières, zodat dieren (wilde bijen en vlinders, vogels, vleermuizen, das, edelhert en wolf) meer en beter leefgebied hebben en meer mogelijkheden hebben voor migratie.
Verder willen wij, samen met andere zuid-Veluwse gemeenten, in overleg gaan met de provincie over rollen en verantwoordelijkheden ten aanzien van de wolf.

Ondersteuning geven aan eigenaren **(I)**

Soms hebben eigenaren wat ondersteuning nodig bij het zorgen voor hun huisdier. Zo kunnen sommige Arnhemmers de medische kosten van een dierenartsbezoek niet betalen, waardoor hun dier niet de zorg krijgt die het nodig heeft en onnodig lijdt. Gelrepashouders krijgen daarom bij deelnemende dierenartsen 50% korting (tot € 450) op de rekening. Voor mensen die om een andere reden (tijdelijk) niet meer voor hun huisdier kunnen zorgen onderzoeken wij oplossingen. We proberen dieren uit het asiel te houden met alternatieve zorgmogelijkheden voor huisdieren en door het gesprek aan te gaan met zorginstellingen.

Continueren van een goede opvang van (zwerf)dieren **(I)**

Onze overeenkomst voor dierenopvang met het Dierentehuis Arnhem e.o. eindigt op 1 oktober 2023. We spannen ons in om de opvang na deze datum te continueren, waarbij dierenwelzijn, maatschappelijke meerwaarde en duurzaamheid voorop staan. We trekken daarbij zoveel mogelijk gezamenlijk op met de andere gemeenten die hun dierenopvang laten verzorgen door het Dierentehuis.

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling (A)

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling is een essentieel onderdeel van een duurzame woon- en leefomgeving. De gemeentelijke ambitie die past in het landelijk beleid blijft om afval zoveel mogelijk te hergebruiken en daarmee de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden, verder te verkleinen. De criteria die gebruikt worden bij de keuzes voor de manier waarop de afvalinzameling is ingericht, zijn naast dit milieubelang, de gebruiksvriendelijkheid en service voor de inwoner en de kosten die hiermee gemoeid zijn.

In juni 2022 is de nieuwe afvalkoers voor 2022-2026 vastgesteld. De ambitie van het hierin opgenomen Arnhemse afvalbeleid voor de komende jaren is tweeledig. We willen een schonere woonomgeving en we willen het hergebruik van grondstoffen verbeteren en daarmee de hoeveelheid restafval verminderen. Bewustwording bij inwoners van de noodzaak van afvalscheiding en het schoonhouden van de leefomgeving is een rode draad door alle thema's.

Reductie hoeveelheid restafval (D)

Het is de ambitie om de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden naar beneden te brengen. We hebben de afgelopen jaren aangetoond dat er op het gebied van afvalscheiding en reductie van het restafval en het verbeteren van de kwaliteit van de gescheiden ingezamelde stromen, nog veel mogelijk is. Het verder verbeteren van het gescheiden inzamelen van GFT-/GFE-afval, zowel bij laagbouw als bij hoogbouw, biedt nog het nodige perspectief. Daarnaast blijft het voorkomen van afkeur door de bijmenging van ander afval in het gescheiden ingezamelde PBD-afval (Plastic, Blik en Drankenkartons) een belangrijk doel waarmee een de reductie van het aantal kilo's restafval gerealiseerd kan worden. Ook wordt verwacht dat de landelijke invoering van producentenverantwoordelijkheid voor textiel en de intensivering die we op textielinzameling gaan plegen, leidt tot een betere scheiding van deze stroom en daarmee een vermindering van de hoeveelheid restafval.

De afvalstoffenheffing is nu voor 84 procent kostendekkend. Dat betekent dat er geld uit de algemene middelen wordt ingezet om afvalverwerking te betalen. Wij vinden het logisch dat de kosten van afvalverwerking gedragen worden door de gebruikers en dat de heffing zoveel als mogelijk kostendekkend is. Daarom verhogen we de heffing de komende 4 jaar stapsgewijs naar 95 procent kostendekkendheid.

In 2022 hebben we per inwoner 207 kilogram restafval ingezameld. Op 15 juni 2022 heeft de raad de Afvalkoers 2022-2026 vastgesteld. Hierin staat beschreven op welke manier we streven naar minder restafval per inwoner. Over de uitvoering van de Afvalkoers wordt de gemeenteraad op de hoogte gehouden via de kwartaalrapportages Afval. Hier vindt u de meest recente rapportage.
Sinds de vaststelling van Arnhem Schoner hebben we aan de Afvalkoers als volgt uitvoering gegeven:

- Invoering van de Ja/Ja sticker is voorbereid en deze is er vanaf 6 juli 2023.
- Traject verbetering kwaliteit PBD is ingezet met bemoedigende resultaten (zie rapportage eerste kwartaal 2023).
- Instellen van een klankbordgroep met de eerste bijeenkomst in december 2022 en tweede in juli 2023.
- Er zijn stappen gezet met onze toezichthouders op het oneigenlijk gebruik van ondergrondse containers door bedrijven en het aanspreken van die bedrijven op het schoonhouden van hun directe omgeving.
- Een onderzoek naar Groente-, Fruit- en Etensresten (GFE) verzamelcontainers loopt, inclusief een onderzoek naar de toegankelijkheid van deze containers zodat we tot een succesvolle uitrol kunnen komen. Het tijdspad hiervoor is afhankelijk van de uitkomst van dit traject en eventueel een aanbestedingstraject voor toegankelijkere containers.

Beleidsontwikkeling afvalreductie (I)

Helaas zien we dat de hoeveelheid restafval nog ver boven onze doelstelling ligt. Het hergebruiken van grondstoffen door scheiding van afval en zo het verminderen van de hoeveelheid restafval wordt grotendeels bepaald door het scheidingsgedrag. Zelfs bij een technische oplossing als mechanische nascheiding van PBD-afval, is bronscheiding van afvalstromen zoals GFT van belang.
Het veranderen van gedrag vraagt tijd. We hebben er op basis van de resultaten van bijvoorbeeld het kwaliteitsverbeteringstraject van PBD, vertrouwen in dat we nog stappen kunnen maken.
Tegelijkertijd willen we nieuwe sturingsinstrumenten ontwikkelen om de doelstellingen op afvalreductie te bereiken. Dit vraagt een nieuwe aanpak die in de komende begrotingsperiode verder wordt uitgewerkt. Bij het onderzoek naar alternatieve systemen die bijdragen aan de milieudoelen zal nadrukkelijker de inbreng, medewerking en betrokkenheid van de inwoners gevraagd worden. Dit gebeurt onder meer door middel van een burgerberaad en een klankbordgroep afval.

We willen proberen de landelijke (VANG-)doelstelling van 30 kilo in 2025 te halen.
Eind 2023 stuurt het college een evaluatie van het afvalbeleid naar de raad. Mocht blijken dat de geboekte voortgang onvoldoende is om ons doel voor 2025 te halen, dan zijn maatregelen noodzakelijk. Hierbij is alles bespreekbaar en liggen alle mogelijke instrumenten en prikkels op tafel, waaronder diftar (gedifferentieerde tarieven) en nascheiding. De adviezen van het burgerberaad zullen nadrukkelijk overwogen worden bij het opstellen van een pakket van maatregelen.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Omvang huishoudelijk afval	**200,70**	**165,20**	**160,40**		

Eenheid: Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).

Bron: CBS - Huishoudelijk afval De CBS-afvalcijfers over 2022 worden in december 2023 gepubliceerd. In onze eigen afvalrapportages zien we een gemiddelde van 207 kilogram restafval per inwoner in 2022.

Arnhem Schoner **(D)**

Het is de ambitie om de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden naar beneden te brengen.
We willen een schonere woonomgeving. We willen in 2025 de volgende resultaten behalen:

- vermindering van het aantal hotspots met 25% (ten opzichte van 2022);
- 50% reductie van het aantal bijplaatsingen op de top 20 hotspots (ten opzichte van 2022);
- een stadsdekkend netwerk van zwerfafvalvrijwilligers.

Aanpak **(I)**

Als eerste pijler van een schonere woonomgeving zien wij de aanpak van “hotspots” (locaties waar meer dan éénmaal per week afval bij of naast de containers wordt geplaatst). De tweede pijler van een schone woonomgeving is de aanpak van zwerfafval in de openbare ruimte.

Hiertoe zijn en worden de volgende maatregelen ingezet:

- De zwerfafvalparaplu is opgezet en is te vinden op www.arnhemschoner.nl.
- Een hotspots-aanpak is opgezet en de eerste projecten op hotspots zijn nu ingezet.
- Wijkinitiatieven in de vorm van opruimdagen zijn en worden ondersteund.
- De milieubak maakt structureel deel uit van onze inzamelstructuur.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Goede volkshuisvesting	**5.920**	**239**	**9.043**	**7.556**
Meer en sneller woningen toevoegen	5.920	239	9.043	7.556
Betaalbaar wonen				
Huisvesting van bijzondere doelgroepen				
Goede woningen in leefbare wijken				
Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte	**15.278**	**855**	**490**	**462**
Naar een klimaatadaptieve stad	15.278	855	490	462
Arnhems groen versterken				
Aandacht voor dierenwelzijn	**421**	**0**	**0**	**0**
Het dierenwelzijn van dieren in de gemeente Arnhem verbeteren	421	0	0	0
Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling	**15.351**	**25.078**	**0**	**0**
Reductie hoeveelheid restafval	15.351	25.078	0	0
Arnhem Schoner				
Overig	**14.849**	**19.161**	**124**	**360**
Totaal	**51.819**	**45.333**	**9.657**	**8.379**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	37.711	52.517	53.752	51.819	50.654	50.783	50.959
Baten	43.483	42.178	43.039	45.333	46.276	47.198	47.285
Saldo lasten en baten	***5.772***	***-10.339***	***-10.713***	***-6.485***	***-4.378***	***-3.585***	***-3.674***
Toevoegingen aan reserves	8.680	16.097	15.787	9.657	1.162	591	91
Onttrekkingen aan reserves	6.214	3.591	5.507	8.379	2.539	1.941	2.873
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-2.466***	***-12.506***	***-10.280***	***-1.278***	***1.377***	***1.350***	***2.782***
Gerealiseerd resultaat	**3.306**	**-22.844**	**-20.993**	**-7.763**	**-3.001**	**-2.235**	**-892**

Toelichting

Lasten
De lasten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 51,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Openbare Ruimte inclusief Riolering, € 16,7 miljoen;
- Afval, € 15,3 miljoen;
- Groen en klimaatadaptatie, € 7,4 miljoen;
- Natuur en stadsparken, € 6,1 miljoen;
- Wonen, € 5,9 miljoen;
- Dierenwelzijn € 0,4 miljoen.

De totale begrote lasten zijn in 2024 € 1,9 miljoen lager dan in 2023. De daling is met name te verklaren doordat in de begroting 2023 voor € 6,9 miljoen aan eenmalige middelen waren opgenomen. Daartegenover staat een lastenstijging in 2024 met € 5 miljoen met name veroorzaakt door:
- prijs- en areaalontwikkelingen (inclusief energiecompensatie): € 2,8 miljoen;
- ontwikkeling kapitaallasten: € 0,5 miljoen;
- extra middelen voor buurtconciërges € 0,4 miljoen, uitvoering parkenvisie € 0,5 miljoen;
- het doorberekenen van kosten klimaatadaptatie in de rioolheffing, waarmee € 0,3 miljoen extra beschikbaar komt ter dekking van kosten klimaatadaptatie, waaronder kapitaallasten van investeringen.

Baten
De begrote baten bedragen in 2024 € 45,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Afval, € 25,1 miljoen;
- Riolering, € 17,8 miljoen;
- Havenbeheer, € 0,9 miljoen;
- Kabels en leidingen, € 0,5 miljoen;
- Natuur en stadsparken, € 0,7 miljoen;
- Wonen € 0,2 miljoen;
- Overige inkomsten, € 0,1 miljoen.

De totale begrote baten zijn in 2024 € 2,3 miljoen hoger dan in 2023. Belangrijkste ontwikkelingen:
- stijging opbrengsten afvalstoffenheffing als gevolg van doorberekening lastenontwikkeling en het stapsgewijs toewerken naar een kostendekkendheidspercentage van 95% in 2026, € 2,9 miljoen;
- daling opbrengsten volkshuisvesting alg gevolg van eenmalige opbrengsten 2023, € - 0,6 miljoen;
- stijging opbrengsten rioolheffing als gevolg van doorberekening hogere lasten voor de gemeentelijke taken, voornamelijk kosten voor maatregelen klimaatadaptatie en effecten van prijsontwikkeling, € 0,5 miljoen.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoeging aan de reserves in 2024 is begroot op € 9,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Huisvesting bijzondere doelgroepen € 6,0 miljoen;
- BR Arnhem-Oost € 2,5 miljoen;
- BR Volkshuisvesting € 0,6 miljoen:
- BR Groenfonds € 0,4 miljoen;
- Overige bestemmingsreserves € 0,2 miljoen

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves in 2024 is begroot op € 8,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR WMO en jeugdzorg € 6,0 miljoen;
- BR Huisvesting bijzondere doelgroepen € 1,5 miljoen;
- BR Groot onderhoud openbare ruimte € 0,7 miljoen;
- Overige bestemmingsreserves € 0,2 miljoen**.**

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Lingezegen
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Wonen
- Woningcorporaties;
- Particuliere verhuurders;
- Beleggers/ontwikkelaars;
- Provincie Gelderland;
- Ministerie van BZK;
- Zorgpartijen.

Openbare ruimte
- Wijkteams;
- Schouwgroepen en belangengroepen;
- Waterschappen;
- Grondeigenaren (onder andere woningcorporaties, provincie, Hoge Veluwe, Gelders Landschap, Staatsbosbeheer);
- Groen Forum;
- Klimaatbestendig Arnhem;
- Triple Helix partners.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Wonen
- Arnhemse woonprincipes (Woonvisie);
- Volkshuisvestelijk kader 2019-2022;
- Huisvestingsverordening;
- Plan van aanpak woningbouwontwikkeling;
- Plan van aanpak Woningsplitsing en Verkamering;
- Woondeal Regio Arnhem- Nijmegen.

Openbare ruimte
- Structuurvisie 2020-2040;
- Groenvisie 2017-2035;
- Bomenplan Arnhem;
- Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2016-2020;
- Nota Ruimte voor de Jeugd (Spelennota) 2010 - 2020;

- Initiatiefvoorstel Groene Speelplaatsen;
- Aanpak wateroverlast Arnhem Noord 2015.
- Visie en Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2021-2030;
- Strategie klimaatadaptatie Arnhem 2020 - 2030;
- Afvalkoers 2022-2026 Arnhem Schoner.

Paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting, bezien vanuit een bepaald perspectief. Een aantal paragrafen is in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

In de paragrafen worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot relevante beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. De wijze waarop invulling wordt gegeven aan de paragrafen verschilt per onderwerp.

De volgende paragrafen zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen
3. Onderhoud kapitaalgoederen
4. Financiering
5. Bedrijfsvoering
6. Verbonden partijen
7. Grondbeleid
8. Investeringen
9. Subsidies
10. Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

Lokale heffingen

De gemeente legt heffingen op. Die zijn onder te verdelen in algemene belastingen en retributies.
Bij algemene belastingen is sprake van een gedwongen bijdrage, waar geen rechtstreekse individuele tegenprestatie van de overheid tegenover hoeft te staan. De opbrengsten dienen als algemeen dekkingsmiddel. Voorbeelden zijn de onroerendezaakbelasting (OZB), parkeerbelasting en toeristenbelasting.
Retributies vallen uiteen in bestemmingsheffingen, leges en rechten. Bij bestemmingsheffingen zijn de opbrengsten bestemd voor specifieke taken of voorzieningen met een duidelijk algemeen belang. De riool- en afvalstoffenheffing zijn bestemmingsheffingen. Bij leges en rechten wordt er door de overheid een individuele tegenprestatie tegenover de bijdrage gesteld.

Uitgangspunten van beleid en belangrijke ontwikkelingen

Uitgangspunten van beleid

In de Begroting en tarieven van 2024 zijn de volgende uitgangspunten verwerkt:

Onroerende-zaakbelasting (OZB)

- De OZB heeft met de WOZ-waarde een grondslag met een lasten verdelende werking. Voor eigenaren van woningen en bedrijfsgebouwen en huurders van bedrijfsgebouwen geldt: hoe hoger de waarde van de woning / het gebouw, des te hoger de te betalen belasting.
- Elk jaar is een herwaarderingsjaar. Dat betekent dat de WOZ-waarden gebaseerd worden op een nieuwe waardepeildatum. De WOZ-waarde is een zo goed mogelijke schatting van de mogelijke verkoopprijs op de waardepeildatum. Voor de belastingen 2024 geldt de waardepeildatum van 1 januari 2023. Op basis van de bij het opstellen van de Begroting bekende waardeontwikkeling verwachten we dat de waarde van woningen tussen 1 januari 2022 (vorige peildatum) en 1 januari 2023 gemiddeld met 7,14 procent is gestegen. Voor niet-woningen verwachten we een waardestijging van 2,5 procent.
- De OZB-opbrengsten, exclusief areaalontwikkeling, worden in de periode 2022-2026 jaarlijks met 5 procent verhoogd. In beginsel betekent dit ook jaarlijks een gemiddelde lastenstijging OZB van 5 procent. Als de daadwerkelijke waardeontwikkeling in jaar t-1 echter afwijkt van de bij de tariefberekening voor jaar t-1 verwachte waardeontwikkeling, vindt er in jaar t een ‘inhaaleffect’ plaats, waardoor de lastenstijging in dat jaar afwijkt van de 5 procent. Bij woningen is dit voor 2024 het geval.
  Bij de tariefberekening 2023 is uitgegaan van een gemiddelde waardestijging van woningen met ruim 24 procent (van peildatum 1 januari 2021 naar peildatum 1 januari 2022). Nu blijkt dat de waardeontwikkeling lager uit is gekomen, op ongeveer 23 procent. Een huishouden met een koopwoning heeft in 2023 daarom te maken gehad met een lagere lastenstijging OZB, van gemiddeld 4 procent.
  Omdat we voor de tariefberekening 2024 uitgaan van de actuele, lagere waardes zal er in 2024 een correctie plaatsvinden en is de lastenontwikkeling 2024 ten opzichte van 2023 voor woningen niet 5, maar 5 procent plus 1 procent correctie. De hoogte van de gemiddelde lasten OZB in 2024 is gelijk aan de hoogte die er zou zijn zonder inhaaleffect en het ‘voordeel’ voor 2023 blijft behouden voor de belastingplichtigen, maar omdat we voor de lastenontwikkeling vergelijken met de in 2023 lagere lasten, komt de mutatie hoger uit dan 5 procent.
  Overigens geldt ook voor 2024 dat de daadwerkelijke waardeontwikkeling af kan wijken van de waardeontwikkeling waar voor de tariefberekening van uit is gegaan. Met als gevolg dat ook de gemiddelde lastenstijging af kan wijken van de 5 plus 1 procent die nu verwacht wordt. In 2025 zal deze afwijking dan weer gecorrigeerd worden, zodat over een langere periode bezien de lastenontwikkeling OZB gemiddeld 5 procent per jaar is.
  Voor niet-woningen wijkt de daadwerkelijke waardeontwikkeling slechts marginaal af van de bij de tariefberekening verwachte waardeontwikkeling, waardoor hier wel een verwachte lastenontwikkeling van gemiddeld 5 procent geldt.

Rioolheffing

- De tarieven van de rioolheffing zijn kostendekkend. Oftewel: de opbrengsten uit rioolheffing zijn (vrijwel) gelijk aan de kosten voor de gemeentelijke watertaken voor afval-, hemel- en grondwater. De begrote opbrengsten uit rioolheffing stijgen in 2024, doordat de hogere kosten voor de gemeentelijke taken in de rioolheffing worden doorberekend. Het gaat hierbij voornamelijk om kosten voor maatregelen klimaatadaptatie en om de effecten van prijsontwikkeling. Voor een berekening van de kostendekkendheid wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.
- Bij objecten met leegstand kan het gebruikersdeel van de rioolheffing niet worden opgelegd, waardoor minderopbrengsten ontstaan. Met ingang van 2024 verwerken we de effecten van leegstand in de tarieven,

door opbrengstderving als gevolg van leegstand te compenseren met een hoger eigenaarstarief. Dit heeft een lastenverzwaring voor eigenaren tot gevolg. Aangezien alleen eigenaren kunnen sturen op leegstand vinden we dit te rechtvaardigen.
- Net zoals de OZB heeft de rioolheffing met de WOZ-waarde een grondslag met een lasten verdelende werking. De rioolheffing volgt de jaarlijkse herwaardering voor de OZB. Ook bij de rioolheffing is er in 2024 daarom sprake van een 'inhaalslag' bij de lastenontwikkeling (zie OZB voor een toelichting).

Afvalstoffenheffing
- We werken bij de afvalstoffenheffing met twee tarieven, één voor eenpersoonshuishoudens en één voor meerpersoonshuishoudens. Hiermee wordt een relatie gelegd tussen de mate van gebruik en de belasting die iemand betaalt.
- De kostendekkendheid van de tarieven van de afvalstoffenheffing wordt stapsgewijs verhoogd naar 95 procent in 2026. Zoals in de Begroting 2023 aangekondigd zal vanaf 2024 de mate van kostendekkendheid met grotere stappen worden verhoogd. Voor 2024 is deze 90 procent (2023: 85 procent). Voor een berekening van de kostendekkendheid wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.
- De begrote opbrengsten uit afvalstoffenheffing stijgen in 2024 daarnaast doordat de hogere kosten voor inzameling en verwerking van huishoudelijk afval in de afvalstoffenheffing worden doorberekend. Het gaat hierbij voornamelijk om prijsontwikkeling, maar ook om kapitaallasten voor vervanging van ondergrondse afvalcontainers.
- In 2023 is bij de tariefberekening uitgegaan van een te hoog aantal huishoudens, waardoor de tarieven in 2023 eigenlijk hoger hadden moeten liggen. Dit wordt in 2024 hersteld, waardoor dan een ‘tariefsprong’ zichtbaar is.

Parkeerbelasting
- De parkeertarieven worden voor 2024 geïndexeerd met de verwachte inflatie van 3,1 procent. De naheffingsaanslagen ('boetes') worden verhoogd naar het wettelijk toegestane bedrag. De parkeertarieven (en aanverwante tarieven) voor 2025 en verder worden gekoppeld aan het nieuwe parkeerbeleid, dat naar verwachting in het voorjaar van 2024 zal worden vastgesteld.
- De begrote opbrengsten uit parkeerbelasting zijn voor 2024 daarnaast geactualiseerd en naar boven bijgesteld op basis van de gerealiseerde aantallen van het eerste kwartaal 2023 en de laatste drie kwartalen 2022. De (extra) opbrengsten uit parkeerbelasting worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve Bereikbaarheid.

Leges
- De tarieven voor paspoorten, Nederlandse identiteitskaarten en rijbewijzen worden in 2024 verhoogd met de stijging van de af te dragen rijksleges.
- De begrote opbrengsten uit leges publieke dienstverlening en burgerlijke stand stijgen in 2024, doordat vanaf 2024 extra aanvragen voor paspoorten en ID-kaarten worden verwacht ('paspoorthausse'). In 2014 is de termijn om paspoorten en ID-kaarten te verlengen namelijk verlengd naar 10 jaar. Daarnaast is de verhoging van de af te dragen rijksleges in de begroting verwerkt. Dit leidt tot zowel hogere baten als lasten.
- Op 1 januari 2024 treedt de Omgevingswet in werking. Met invoering van de Omgevingswet zijn nieuwe producten en tarieven van kracht. De begrote opbrengsten uit leges Omgevingswet (voorheen Wabo) dalen, omdat als gevolg van de Wkb voor een deel van de bouwwerken geen bouwtoezicht meer wordt uitgevoerd. Hiervoor worden dan ook geen leges meer geheven.
- Voor de overige leges geldt dat de tarieven in 2024 gelijk zijn aan de tarieven van 2023. Voor 2025 gaan we onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om de mate van kostendekkendheid van de leges te verhogen. Voor een overzicht van de kostendekkendheid van de leges wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.

Toeristenbelasting
- De tarieven van de toeristenbelasting zijn in 2024 gelijk aan de tarieven van 2023.
- De begrote opbrengsten uit toeristenbelasting zijn voor 2024 geactualiseerd en naar boven bijgesteld op basis van de gerealiseerde aantallen over 2022.

Belangrijke ontwikkelingen

Ontwikkeling gemeentelijk belastinggebied

In het regeerakkoord heeft het (inmiddels demissionaire) kabinet een nieuwe financieringssystematiek voor gemeenten aangekondigd. Deze nieuwe financieringssystematiek moet zorgen voor een meer stabiele financiering voor gemeenten en ruimte geven voor het maken van autonome keuzes op lokaal niveau.
Bij de herziening wordt ook de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied betrokken. Op gemeentelijk niveau wordt in samenspraak met de VNG bezien welke mogelijkheden er zijn qua modernisering en uitbreiding van het belastinggebied, waarbij op basis van de uitkomsten een eventueel wetgevingstraject in gang wordt gezet. Omdat dit samenhangt met een mogelijk nieuw nationaal belastingstelsel, verwachten we niet dat dit korte termijn gaat gebeuren.

WOZ-bezwaren

We zien al een aantal jaren een toename in het aantal ontvangen bezwaren tegen de WOZ-waarde, mede als gevolg van de opmars van no-cure-no-pay-bureaus. De uitvoeringskosten voor afhandelen van bezwaren en de kosten voor de aan no cure no pay bureaus te betalen proceskostenvergoedingen lopen daardoor op.
Er zijn door de staatssecretaris voor fiscaliteit en belastingdienst maatregelen aangekondigd om de rol van de no-cure-no-pay-bureaus in te perken. Een aantal van deze maatregelen wordt uitgewerkt in het wetsvoorstel Belastingplan 2024 en zijn waarschijnlijk al vanaf 2024 van kracht. De verwachting is dat deze maatregelen een dempend effect zullen hebben op het aantal bezwaren dat wordt ingediend.
We onderzoeken de mogelijkheid om te gaan werken met een WOZ-voormelding, waarmee inwoners bij het waarderingsproces worden betrokken.

Begrote opbrengsten van de lokale heffingen

	2023	2024
Bedragen x € 1.000		
Algemene belastingen		
OZB	59.342	62.672
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-1.450	-1.450
Parkeerbelasting	10.000	12.158
Toeristenbelasting	791	1.191
Subtotaal	**68.682**	**74.571**
Bestemmingsheffingen		
Afvalstoffenheffing	20.223	23.112
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-400	-400
Rioolheffing	17.311	17.766
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-250	-250
Bedrijveninvesteringszone (BIZ) Korenkwartier	121	121
Subtotaal	**37.005**	**40.349**
Leges		
Leges omgevingswet (voorheen Wabo)	4.037	3.750
Leges publieke dienstverlening en burgerlijke stand	1.833	3.154
Overige leges	863	786
Subtotaal	**6.732**	**7.690**
Rechten		
Scheepvaartrechten	536	536
Reinigingsrechten	53	53
Subtotaal	**589**	**589**
Totaal	**113.009**	**123.200**

In bovenstaande tabel zijn de begrote opbrengsten van de lokale heffingen opgenomen. Voor een toelichting op de mutaties ten opzichte van 2023 wordt verwezen naar het onderdeel Uitgangspunten van beleid en belangrijke ontwikkelingen in deze paragraaf.

Lokale lastendruk en kwijtscheldingsbeleid

Ontwikkeling lokale lastendruk in Arnhem

In onderstaande tabellen is voor een aantal 'standaard' huishoudens en (vastgoed)ondernemers in Arnhem de verwachte meerjarige lastenontwikkeling weergegeven. De bedragen en percentages zijn afgerond op hele euro's. De lastenontwikkeling voor 2025 en verder kan afwijken van hier gepresenteerd, als de gegevens op het moment van de tariefberekening afwijken van wat nu de verwachting is. Hierbij geldt dat hoe verder een belastingjaar in de toekomst ligt, des te meer onzekerheid er nu nog is.

Voor de berekeningen zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Er is uitgegaan van een groei van het aantal woningen/huishoudens, gebaseerd op de woningbouwplanning van maart 2023;
- Voor niet-woningen is uitgegaan van een gelijkblijvend aantal objecten;
- Bij de rioolheffing is voor 2025 en verder de opbrengstverhouding woningen / niet-woningen van 2024 aangehouden;
- Voor de toe te rekenen kosten is gerekend met (verwacht) prijspeil 2024;
- Voor de OZB wordt voor 2027 met een stijging van 5% vooralsnog uitgegaan van dezelfde lijn als in de coalitieperiode 2022-2026.

Stelselwijziging kosten riolering
In deze Begroting wordt voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren: de kosten van de eerste aanleg van riolering bij nieuwbouw worden met ingang van 2024 niet meer als kosten van de grondexploitatie aangemerkt, maar als investeringen geactiveerd. Door deze stelselwijziging wordt met deze kosten voortaan op gelijke wijze omgegaan als met de kosten van vervanging van bestaande riolering. De aanleiding voor deze stelselwijziging is dat de woningbouw in Arnhem de komende jaren veelal binnenstedelijk zal worden gerealiseerd. Op plaatsen waar binnenstedelijk gebouwd wordt, ligt vaak een bestaand rioolstelsel. Dit bestaande rioolstelsel wordt vervangen of aangepast voor de nieuwe functies in het binnenstedelijke gebied. Het duidelijke onderscheid tussen eerste aanleg van riolering en vervanging van bestaande riolering verdwijnt hiermee.

Deze stelselwijziging heeft een effect op de hoogte van de te dekken kapitaallasten via de rioolheffing.
Op dit moment betaalt een bewoner van een nieuwe woning de aanleg van riolering via de grondprijs en hiernaast wordt rioolheffing in rekening gebracht (waarin ook de (vervangings)investeringen van riolering opgenomen zijn vanuit andere delen van de stad).
Door alle vervanging en aanleg van riolering voortaan in de rioolinvesteringen op te nemen en niet meer in een grondexploitatie, worden soortgelijke activiteiten / kosten op eenzelfde wijze verrekend via de rioolheffing.
De (kapitaal)lasten voor aanleg en onderhoud van de riolering, die worden meegenomen bij het bepalen van de rioolheffing, nemen hierdoor toe.

Bij de aankomende financiële jaarrapportage projecten (FJP) wordt exact berekend welke investeringskredieten in 2024 nodig zijn, tot welke kapitaallasten dit leidt, op welke wijze deze vanaf 2025 via de rioolheffing gedekt kunnen worden en wat de verwachte financiële effecten op de grondexploitaties zijn.
Om op dit moment toch een inschatting te kunnen maken van de verwachte effecten op de rioolheffing, is voor de lopende grondexploitaties inclusief Nijmeegseweg en Spoorzone in beeld gebracht welke kosten voor riolering naar verwachting uit de grondexploitaties gehaald kunnen worden en als rioolinvesteringen worden aangemerkt. De te dekken kapitaallasten van deze investeringen zijn doorberekend in de te behalen opbrengsten rioolheffing voor 2025 en verder.

Vanwege de verwachte groei van het aantal woningen nemen de gemiddelde lasten rioolheffing voor huishoudens, ook na de voorgestelde stelselwijziging, vanaf 2025 naar verwachting niet toe. De totale kosten voor de gemeentelijke watertaken, inclusief de verwachte extra kapitaallasten als gevolg van de stelselwijziging, kunnen dan verdeeld worden over meer huishoudens. Voor niet-woningen gaan we uit van een gelijkblijvend aantal objecten; vandaar dat hier wel sprake is van een verwachte (beperkte) stijging van de lasten rioolheffing.

Meerpersoonshuishouden koopwoning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 300.000 (2024)					
OZB	€ 304	€ 323	€ 339	€ 356	€ 374
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%+1%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 139	€ 146	€ 145	€ 143	€ 143
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*-1%*	*-1%*	*0%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 739**	**€ 806**	**€ 828**	**€ 845**	**€ 857**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*9%*	*3%*	*2%*	*1%*
WOZ-waarde € 600.000 (2024)					
OZB	€ 608	€ 646	€ 679	€ 712	€ 748
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%+1%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 279	€ 292	€ 291	€ 287	€ 285
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*0%*	*-1%*	*-1%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 1.183**	**€ 1.275**	**€ 1.314**	**€ 1.345**	**€ 1.373**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*8%*	*3%*	*2%*	*2%*

Meerpersoonshuishouden huurwoning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 150.000 (2024)					
OZB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Rioolheffing	€ 35	€ 36	€ 36	€ 35	€ 35
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*3%*	*0%*	*-3%*	*0%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 331**	**€ 373**	**€ 380**	**€ 381**	**€ 375**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*12%*	*2%*	*0%*	*-2%*
WOZ-waarde € 300.000 (2024)					
OZB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Rioolheffing	€ 70	€ 72	€ 72	€ 71	€ 70
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*3%*	*0%*	*-1%*	*-1%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 366**	**€ 409**	**€ 416**	**€ 417**	**€ 410**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*11%*	*2%*	*0%*	*-2%*

Eigenaar niet-woning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 400.000 (2024)					
OZB	€ 2.673	€ 2.810	€ 2.951	€ 3.098	€ 3.253
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 265	€ 291	€ 294	€ 296	€ 299
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*10%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 2.938**	**€ 3.101**	**€ 3.245**	**€ 3.394**	**€ 3.552**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*

WOZ-waarde € 800.000 (2024)					
OZB	€ 5.346	€ 5.621	€ 5.902	€ 6.197	€ 6.507
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 530	€ 582	€ 589	€ 593	€ 599
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*10%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 5.876**	**€ 6.203**	**€ 6.491**	**€ 6.790**	**€ 7.106**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*

Huurder niet-woning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 400.000 (2024)					
OZB	€ 668	€ 702	€ 738	€ 774	€ 813
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 265	€ 275	€ 278	€ 280	€ 282
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*4%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 933**	**€ 977**	**€ 1.016**	**€ 1.054**	**€ 1.095**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*4%*	*4%*	*4%*
WOZ-waarde € 800.000 (2024)					
OZB	€ 1.336	€ 1.405	€ 1.475	€ 1.549	€ 1.626
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 530	€ 550	€ 556	€ 559	€ 565
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*4%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 1.866**	**€ 1.955**	**€ 2.031**	**€ 2.108**	**€ 2.191**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*4%*	*4%*	*4%*

Ontwikkeling lokale lastendruk in landelijk perspectief

Het Centrum voor onderzoek van de economie van de lagere overheden (Coelo) meet jaarlijks de lokale lastendruk in de Nederlandse gemeenten en publiceert deze in de Atlas van de lokale lasten.
De indicator 'woonlasten meerpersoonshuishouden' geeft inzicht in de ontwikkeling van de Arnhemse woonlasten in relatie tot die van de overige gemeenten. Hierbij wordt uitgegaan van een huishouden met een (koop- of huur)woning met een gemiddelde waarde in de betreffende gemeente. Voor 2023 is uitgegaan van een gemiddelde waarde van een koopwoning van € 429.084 en een huurwoning van € 228.916. De indicator bestaat uit de OZB, de afvalstoffenheffing en de rioolheffing.

Het Coelo publiceert de Atlas van de lokale lasten in het eerste kwartaal van het betreffende belastingjaar. De cijfers over 2024 zijn bij het opstellen van deze begroting dan ook nog niet bekend.
In de Atlas van de lokale lasten 2023 is over de woonlasten van een meerpersoonshuishouden opgenomen:

	Huishouden met een koopwoning	Huishouden met een huurwoning
Gemiddelde woonlasten Nederlandse gemeenten 2023	€ 944	€ 436
Gemiddelde woonlasten Arnhem 2023	€ 976	€ 353

Kwijtscheldingsbeleid

Particulieren en kleine zelfstandigen komen in aanmerking voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen als het zogenaamde gecorrigeerde inkomen lager uitvalt dan 100% van het bijstandsniveau. Ook wordt gekeken naar het vermogen van de inwoner, onder andere de vrij te laten financiële middelen. Kwijtschelding kan worden aangevraagd voor de (on)roerende zaakbelasting, afvalstoffenheffing en rioolheffing. Arnhem vult hierbij de beleidsvrijheid die er is voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen zo ruim mogelijk in.

Kostendekkendheid retributies

In de gemeentewet (artikel 229b, lid 1) is opgenomen dat de tarieven die worden geheven voor de retributies maximaal kostendekkend mogen zijn. Dit betekent dat de opbrengsten niet hoger mogen zijn dan de kosten. Zo

wordt voorkomen dat de gemeente 'winst' maakt op deze heffingen en met de ontvangen specifieke belastingen ook andere gemeenteactiviteiten financiert. Het gaat bij de kostendekkendheid om geraamde bedragen, omdat op het moment van het vaststellen van de tarieven alleen nog de verwachtingen bekend zijn.

Hieronder wordt inzicht gegeven in de berekening van de kostendekkendheid van de rioolheffing, afvalstoffenheffing, leges en rechten.

Kosten van overhead
Kosten worden zoveel mogelijk direct toegerekend aan de betreffende activiteit, maar dat gaat niet altijd. Bijvoorbeeld bij de kosten van huisvesting, (algemene) communicatie en bestuursondersteuning. Dit zijn overheadkosten; alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Deze definitie van overheadkosten is vastgelegd in het BBV. Welke kosten de gemeenten als overheadkosten moeten zien, is dus in regelgeving vastgelegd. Gemeenten zijn wel vrij in de keuze van de methodiek voor toerekening van overheadkosten aan de lokale heffingen. Bij de gemeente Arnhem rekenen we de kosten van overhead aan de heffingen toe met behulp van een opslag op de ingezette uren.

Afvalstoffenheffing
De afvalstoffenheffing is een bestemmingsheffing. De opbrengsten uit afvalstoffenheffing mogen alleen ingezet worden voor kosten van inzameling en verwerking van huishoudelijk afval.

We verhogen het percentage kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing stapsgewijs naar 95 procent in 2026. Voor 2024 is deze 90 procent.

Berekening kostendekkenheid Afvalstoffenheffing	
Bedragen x € 1.000	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	23.109
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-1.724
Netto kosten taakvelden	***21.385***
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	751
BTW	3.672
Totale kosten	***25.808***
Opbrengst heffingen	23.112
Dekkingspercentage	**90%**

Rioolheffing
De rioolheffing is een bestemmingsheffing. De opbrengsten uit rioolheffing mogen alleen ingezet worden voor de kosten voor de gemeentelijke watertaken voor afval-, hemel- en grondwater.

De rioolheffing is met 97 procent (vrijwel) kostendekkend.
Bij de rioolheffing hanteren we twee verschillende heffingen: een voor eigenaren en een voor gebruikers. Van de totale kosten van bijna € 17,5 miljoen rekenen we, in lijn met de opbrengstverhoudingen van de verschillende heffingen, 52 procent toe aan de eigenarenheffing en 48 procent aan de gebruikersheffing.

Berekening kostendekkenheid Rioolheffing	
Bedragen x € 1.000	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	15.721
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-
Netto kosten taakvelden	***15.721***
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	768
BTW	1.839
Totale kosten	***18.328***
Opbrengst heffingen	17.766
Dekkingspercentage	**97%**

Leges

In onderstaande tabel is de kostendekkendheid van de leges en rechten voor 2024 opgenomen.

Legesverordening	Lasten 2024	Baten 2024	Kosten-dekkendheid
Bedragen x € 1.000			
Algemene dienstverlening			
Publieke dienstverlening en burgerlijke stand	4.846	3.154	65%
Parkeren	50	44	89%
Algemene plaatselijke verordening en huisvesting	100	98	98%
Subtotaal Algemene dienstverlening	**4.995**	**3.296**	**66%**
Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving			
Omgevingswet (voorheen: Wabo)	5.652	3.750	66%
Kabels/leidingen en Telecommunicatiewet	318	305	96%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning	**5.970**	**4.055**	**68%**
Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn			
Horeca	225	191	85%
Evenementen en markten	135	130	96%
Prostitutiebedrijven	8	8	100%
Winkeltijden	0,5	0,3	68%
Woningsplitsing/verkamering	11	10	92%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn	**379**	**339**	**89%**
Totaal	**11.345**	**7.690**	**68%**
Scheepvaartrechten Bedragen x € 1.000	907	536	59%
Reinigingsrechten Bedragen x € 1.000	53	53	100%

Overzicht lokale heffingen

Onroerende-zaakbelasting

2023	Tarieven			WOZ-waarde	Begrote opbrengsten 2023		
	eigenaar	gebruiker	totaal	totaal	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,1086%	n.v.t.	0,1086%	25.736.156	27.949	n.v.t.	27.949
Niet-woningen	0,6849%	0,1712%	0,8561%	3.593.518	24.612	6.152	30.764
Totaal				**29.329.673**	**52.561**	**6.152**	**58.714**

2024	Tarieven			WOZ-waarde	Begrote opbrengsten 2024		
	eigenaar	gebruiker	totaal	totaal	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,1077%	n.v.t.	0,1077%	27.389.760	29.499	n.v.t.	29.499
Niet-woningen	0,7026%	0,1756%	0,8782%	3.668.965	25.778	6.443	32.221
Totaal				**31.058.725**	**55.277**	**6.443**	**61.720**

De opbrengsten OZB ten behoeve van de tariefberekening (de € 61,7 miljoen uit bovenstaande tabel) wijken af van de OZB-opbrengsten die zijn opgenomen bij het onderdeel Begrote opbrengsten van de lokale heffingen. Het

verschil is te verklaren door opbrengsten uit areaalontwikkeling en correcties voor leegstand, meeropbrengsten en brutering baten naar aanleiding van bezwaar; deze worden niet meegenomen bij de tariefberekening.

Afvalstoffenheffing

	Tarief 2023	Tarief 2024	Aantal huishoudens 2023	Aantal huishoudens 2024	Begrote opbrengsten 2023	Begrote opbrengsten 2024
Bedragen x € 1.000						
Eenpersoonshuishouden	222,24	252,6	30.824	30.949	6.850	7.818
Meerpersoonshuishouden	296,28	336,84	45.137	45.409	13.373	15.296
Totaal			**75.961**	**76.358**	**20.224**	**23.113**

Rioolheffing

De verwerking van de effecten van leegstand in de tarieven (zie het onderdeel Uitgangspunten van beleid) verklaart waarom er in onderstaande tabellen in 2024 gerekend wordt met twee verschillende WOZ-waardes. Voor het gebruikerstarief gaan we uit van de WOZ-waarde van die objecten waarvan we verwachten dat ze voor belastingjaar 2024 een gebruiker hebben.

2023	Tarieven			Aansluiting op riool	Begrote opbrengsten 2023		
	eigenaar	gebruiker	totaal	WOZ-waarde	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,0249%	0,0249%	0,0498%	25.567.749	6.366	6.366	12.733
Niet-woningen	0,0679%	0,0679%	0,1358%	3.345.056	2.271	2.271	4.543
Totaal					**8.638**	**8.638**	**17.275**

2024	Tarieven			Aansluiting op riool WOZ-waarde		Begrote opbrengsten 2024		
	eigenaar	gebruiker	totaal	eigenaar	gebruiker	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000								
Woningen	0,0247%	0,0240%	0,0487%	27.216.212	26.561.372	6.722	6.375	13.097
Niet-woningen	0,0728%	0,0687%	0,1415%	3.400.468	3.192.172	2.476	2.193	4.669
Totaal						**9.198**	**8.568**	**17.766**

De tarieven worden ter vaststelling aan de gemeenteraad aangeboden in de betreffende verordeningen

Risicomanagement en weerstandsvermogen

Het is van belang om inzicht te hebben in de financiële positie (hoe financieel gezond is de gemeente) en de financiële weerbaarheid (welke mogelijkheden zijn er financieel). Met andere woorden hoe financieel robuust is de gemeente Arnhem?
Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre de gemeente Arnhem in staat is om risico's op te vangen.
De financiële positie van Arnhem wordt met een aantal financiële kengetallen (zoals solvabiliteit en schuldquote) in samenhang met het weerstandsvermogen in beeld gebracht en beoordeeld.

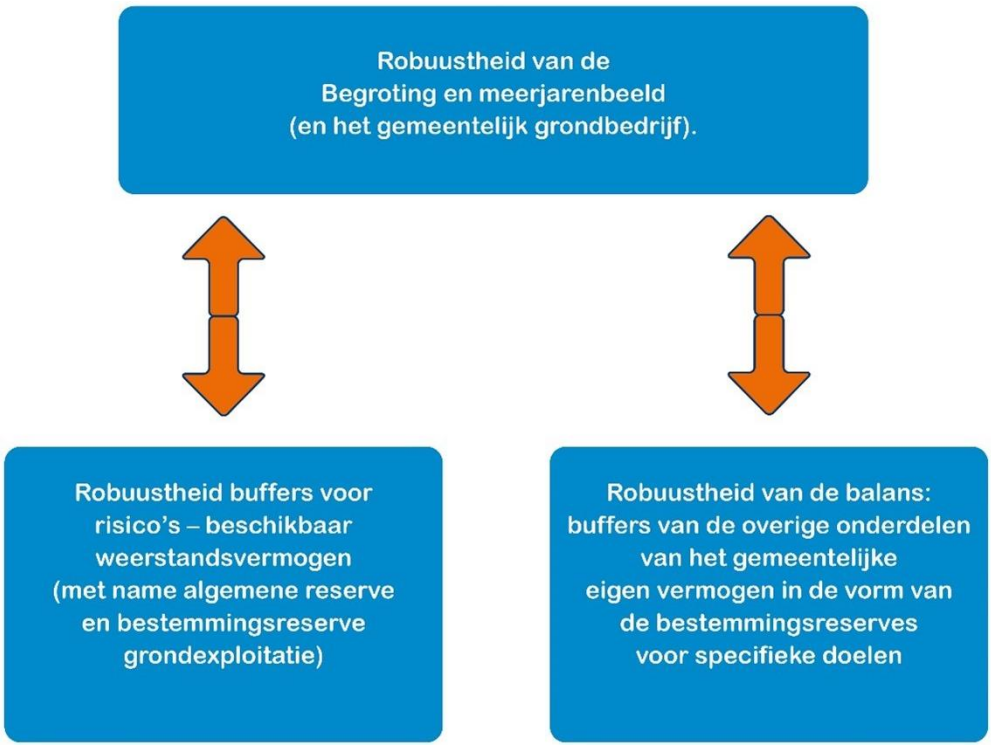
Samenvatting financiële positie

In deze paragraaf gaan we, in aansluiting op de toelichting in het hoofdstuk Ontwikkelingen in het financieel kader in deze Begroting, verder in op de financiële positie van de gemeente Arnhem. Deze paragraaf start met een korte uitleg over de financiële positie van de gemeente en een samenvatting van de belangrijkste punten. Aansluitend volgt een uitvoeriger toelichting op:

- de uitkomsten van de financiële kengetallen;
- de uitgangspunten voor beleid;
- het risicoprofiel en het beschikbare weerstandsvermogen;
- de belangrijkste risico's.

Om op een eenvoudige manier uit te leggen hoe de gemeente naar haar financiële positie kijkt, gebruiken we de metafoor van een privépersoon, die naar de eigen financiële positie kijkt: Zijn mijn inkomsten en uitgaven de komende jaren naar verwachting in evenwicht? Zal ik mijn spaargeld aanspreken of kan ik extra sparen? Heb ik in de toekomst wat extra middelen achter de hand als mijn wasmachine kapot gaat? Als een privépersoon een goed en zeker inkomen heeft om zijn huur of hypotheek te betalen, verder geen grote schulden heeft en ook nog over een spaarsaldo beschikt, is de conclusie dat de eigen financiële positie robuust en solide is.
Zo is het ook bij gemeenten. Is het gemeentelijk huishoudboekje de komende jaren in evenwicht? Of zijn er mogelijk overschotten of tekorten? Heeft de gemeente een redelijk goed gevulde ‘bankrekening’ (algemene reserve) en hoe zit het met de schulden van de gemeente? Zijn er buffers voor risico’s, zodat de gemeentelijke dienstverlening ook als risico’s optreden niet meteen hoeft te stagneren?
Door in samenhang te kijken naar de verschillende onderdelen van de financiële positie kunnen we beoordelen hoe robuust de financiële positie van een gemeente is. Dat is waar we in deze paragraaf bij stilstaan.

Bij de voorbereiding van de Begroting 2024 en de financiële prognoses voor 2025 tot en met 2027 heeft de gemeente te maken met onzekerheden, zoals bijvoorbeeld de val van het kabinet, de voorstellen over een nieuwe financieringssystematiek vanuit het Rijk en de (verdere) gevolgen van de oorlog in Oekraïne. De gemeente is in belangrijke mate afhankelijk van de inkomsten van het Rijk.
Bij de voorbereiding van de Begroting sluiten we aan bij de meest recente informatie die het Rijk de gemeenten geeft over de algemene en specifieke uitkeringen. Zoals in de hoofdlijnen van het financieel beleid aangegeven, zal het gemeentefonds vanaf 2026 niet langer via de huidige normeringssystematiek geïndexeerd worden. Dit zorgt voor een forse daling van de gemeentelijke inkomsten vanaf 2026.
Het Rijk stelt de hoogte van de uitkeringen die gemeenten krijgen regelmatig bij. Ook tijdens deze raadsperiode zal dit het geval zijn. Dit kan leiden tot schommelingen in onze inkomsten als gemeente. Bij het inschatten van de risico’s wordt hier rekening mee gehouden.

In bovenstaande afbeelding wordt grafisch een toelichting gegeven over de robuustheid van de begroting, de mate van robuustheid van de buffers om risico's op te vangen en de mate van robuustheid van de balans. Hierna wordt dit tekstueel toegelicht.

1. De robuustheid van de begroting: De onzekerheden in het financieel beeld zijn terug te zien in het begrotingsbeeld 2024 – 2027. Keuzes zijn daarin noodzakelijk, gelet op de noodzaak om ook voor het jaar 2027 te zorgen dat de uitgaven de inkomsten niet overtreffen. Om die reden is ook in deze Begroting voorgesteld, zolang deze onzekerheid over de inkomsten vanaf 2026 duurt, een deel van de uitgaven een incidenteel karakter te geven. Aangezien dit in de vorige Begroting 2023 in nog grotere mate is opgenomen, zorgt dit ervoor dat de uitgaven vanaf 2026 lager liggen dan in de jaren ervoor. In alle jaren is sprake van een structureel sluitende begroting, waarbij de jaren 2024 en 2025 wel beduidend positiever zijn dan de jaren vanaf 2026. Er is sprake van robuust begrotingsbeeld.

2. De mate van robuustheid van de buffers om risico's op te vangen: Het risicoprofiel (de benodigde weerstandscapaciteit) is opnieuw geactualiseerd. Het risicoprofiel is bij deze begroting met € 26,9 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022 en bedraagt nu € 70,7 miljoen. De belangrijkste wijzigingen in het profiel ten opzichte van het profiel van het jaarverslag 2022 worden later in deze paragraaf toegelicht.
   De weerstandsfactor is ten opzichte van de Begroting 2023 gedaald van 1,4 naar 1,0 in 2024. Dit is nog steeds in lijn met de financiële verordening. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn dat het risicoprofiel van de grondexploitatie Kronenburg en het risicoprofiel van de gebiedsvisie Arnhem Spoorzone-Oost voor het eerst in de benodigde weerstandscapaciteit is meegenomen. Daarnaast is bij de gemeentebrede risico's een stijging te zien, waarbij met name het risico rondom opvang Oekraïners is toegenomen. De beschikbare weerstandscapaciteit neemt juist af, door de incidentele inzet van middelen uit de algemene reserve. In 2025 stijgt de weerstandsfactor naar 1,3, waarna deze in 2026 en 2027 weer afneemt tot 1,1. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027.
   De meerjarige cijfers van de weerstandsfactor hebben beperkte betekenis. Het risicoprofiel wordt twee keer per jaar in combinatie met de omvang van de beschikbare buffers geactualiseerd en opnieuw berekend. Dat zorgt ongetwijfeld voor andere uitkomsten over die jaren dan nu gepresenteerd. de volatiliteit neemt daarbij toe door de gebiedsontwikkeling.

3. De mate van robuustheid van de balans: Hierbij gaat het onder andere om de omvang van de schulden van de gemeente (netto schuldquote) en de verhouding tussen eigen en vreemd vermogen (solvabiliteit). Zoals

later in deze paragraaf wordt toegelicht is de solvabiliteit voor hele begrotingsperiode naar verwachting meer dan 14%. De overige financiële kengetallen zullen zich in 2024 tot en met 2027 in positieve richting ontwikkelen op basis van het beeld, zoals dat nu is opgesteld. De uitkomsten van de financiële kengetallen worden verderop in deze paragraaf toegelicht.

In de meest recente financiële verordening zijn afspraken gemaakt over de financiën van de gemeente Arnhem die invloed kunnen hebben op onderdelen van de financiële robuustheid. De ondergrens van 1,0 en de streefwaarde van 1,4 bij de weerstandsfactor blijven hetzelfde. Nieuw is dat er een streefwaarde van de solvabiliteit opgenomen is van 14%, met 10% als ondergrens. De financiële positie van Arnhem kan op de korte termijn als robuust beschouwd worden.

Uitkomsten financiële kengetallen

Voor de beoordeling van de financiële positie van onze gemeente wordt gebruik gemaakt van de kengetallen, zoals genoemd in art. 11 van de begrotingsvoorschriften (BBV). Ook de weerstandsfactor is uitgedrukt in de vorm van een kengetal:

Een goede toelichting op deze kengetallen en de betekenis daarvan voor de sturing door de raad is opgenomen in de publicatie 'Meerjarig financieel inzicht voor de raad - de samenhang tussen beleid en kengetallen' van de commissie BBV.

De kengetallen volgens art. 11 van de BBV laten over de afgelopen jaren het volgende beeld zien:

Netto schuldquote	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	66%	86%	62%	60%	64%	61%

Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	61%	80%	56%	55%	59%	57%

Solvabiliteitsratio	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	29%	18%	24%	27%	26%	27%

Weerstandsvermogen (factor)	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	2,3	1,4	1,0	1,3	1,1	1,1

Kengetal grondexploitatie	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	5%	2%	5%	6%	5%	7%

Structurele exploitatieruimte	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	15%	3%	3%	3%	0%	0%

Woonlasten meerpersoonshuishouden	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	100%	108%	112%	115%	118%	120%

In de ontwikkeling van de financiële kengetallen ten opzichte van de Begroting 2023 zoals die een jaar geleden door de raad is vastgesteld, is zichtbaar dat de grondexploitaties voor Kronenburg en Spoorzone Oost in deze begroting zijn opgenomen. Dit is met name zichtbaar in de weerstandsfactor (beschikbaar weerstandsvermogen gedeeld door benodigd weerstandsvermogen). Deze daalt ondanks dat in alle jaarschijven van deze begroting de beschikbare weerstandscapaciteit stijgt ten opzichte van de begroting van vorig jaar. De gemeentebrede risico's (het benodigde vermogen) zijn echter met de helft toe genomen. Ondanks deze forse stijging van het risicoprofiel blijft in deze begroting in alle jaren de weerstandsfactor boven de ondergrens van 1,0.

In lijn met het voorgaande neemt ook het kengetal grondexploitatie dat weergeeft hoe groot de omvang van de bouwgronden is in relatie tot de totale Arnhemse begroting, toe. Hoewel hier een toename zichtbaar is, blijft dit nog ruim onder de grens van 20% van de minst risicovolle categorie in de beoordeling door de provincie. Het risico van het afwaarderen van grondexploitaties heeft daarmee slechts een beperkte impact op de Arnhemse financiële positie.

De schuldquote is in deze begroting afgenomen. Dit heeft twee oorzaken. Enerzijds is de omvang van de schulden gedaald en zijn de totale inkomsten, op basis waarvan de quote wordt berekend, gestegen. Deze daling van de schulden is een trend die zich doorzet vanuit de begrotingen van voorgaande jaren. De stijging van de inkomsten is voornamelijk het gevolg van de stijging van de gemeentefondsuitkering. Voor 2024 leidt dit totaal tot een daling van de schuldquote met 5 procentpunt. Daarnaast worden, met ingang van deze begroting, de investeringen zoals geraamd op de geprognosticeerde balans gebaseerd op de gerealiseerde investeringen, in plaats van de omvang van de investeringen uit eerdere begrotingen. De gerealiseerde investeringen zijn doorgaans lager doordat voorgenomen investeringsprojecten soms achterblijven door uitstel. Voor 2024 en

verder zijn de investeringen daarmee meer realistisch geraamd. Deze aanpassing in de raming op de balans leidt tot een evenredige aanpassing van de schulden, doordat investeringen via leningen gefinancierd worden. Deze meer realistische wijze van het opstellen van de geprognosticeerde balans, verklaart de resterende daling van de schuldquote.

Deze dalende ontwikkelingen in de schuld en in de investeringen dragen ook bij aan een verbetering van de solvabiliteit. Door de afgenomen schuld en de afgenomen investeringen is het totale bedrag op de balans verlaagd. Daarnaast is het eigen vermogen gegroeid, mede door de vorming van de bestemmingsreserve Spoorzone Oost. De solvabiliteitsratio, die het aandeel van het eigen vermogen in de omvang van de totale balans weergeeft, is hierdoor toegenomen ten opzichte van de Begroting 2023 en komt alle jaren uit boven de 20%.

De structurele begrotingsruimte wordt in de meerjarenraming ingezet. Zoals in deel 1 is toegelicht, is deze aanzienlijk toegenomen ten opzichte van de structurele begrotingsruimte in de Begroting 2023. Hierdoor konden ook voor een aantal posten, zoals mobiliteit, op de gebruikelijke werkwijze structurele lasten in de begroting worden opgenomen.

De stijging van de woonlasten geeft een vertekend beeld. Voor de jaren 2024 tot en met 2027 worden de woonlasten vergeleken met het door het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO) berekende gemiddelde niveau voor 2023. In de ontwikkeling van de woonlasten is de jaarlijkse stijging van 5% van de OZB opgenomen zoals is vastgesteld in de Begroting 2023. De vergelijking zoals die in deze verplichte indicator wordt gemaakt tussen een impliciet landelijk constant niveau van de lokale lasten vanaf 2023 en het begrote niveau voor de komende jaren is niet realistisch. In de paragraaf lokale heffingen wordt de ontwikkeling van de OZB de komende jaren toegelicht.

In de onderstaande tabel worden de financiële kengetallen vergeleken met de risico-indeling van de provincie. De provincie hanteert daarbij drie categorieën.
Categorie A is het minst risicovol en categorie C is het meest risicovol. De kolom 'Gelders gemiddelde' is ontleend aan de begrotingsbrief 2023. Ten opzichte van de begroting van vorig jaar valt nu ook de netto schuldquote in categorie A.

Kengetal	Gelders gemiddelde 2023	Waarde Arnhem Begroting 2024	Categorie A	Categorie B	Categorie C
1. Netto schuldquote	64%	62%	<90%	90-130%	>130%
2. Netto schuldquote gecorrigeerd	57%	56%	<90%	90-130%	>130%
3. Solvabiliteitsratio	31%	24%	>50%	20-50%	<20%
4. Grondexploitatie	8%	5%	<20%	20-35%	>35%
5a. Structureel exploitatieruimte Begr.	1,50%	3%	Begr en MJR	Begr of MJR	Begr en MJR
5b. Structureel exploitatieruimte MJR	-0,06%	0%	> 0%	> 0%	< 0%
6. Belastingcapaciteit	100%	112%	<95%	95-105%	>105%
7. Weerstandsvermogen	2,7	1,0	> 1,0	0,8 - 1,0	< 0,8

Als aanvulling op deze verplichte kengetallen worden in de begroting en jaarrekening in aansluiting op de zogenaamde stresstesten van de 100.000+ gemeenten op vier aandachtsvelden nog een aantal andere kengetallen doorgerekend. Bij elk kengetal wordt door middel van een kleur aangegeven hoe hierop wordt gescoord: rood is kwetsbaar, oranje is punt van aandacht en groen is voldoende.

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav schuldquote		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Netto schuld per inwoner	€ 3.098	€ 4.055	€ 3.026
b	Schuldevolutie	-13%	9%	-18%
c	Netto rentelasten/exploitatie	1,20%	1,20%	1,18%
d	Aanwezigheid rentereserve/buffer	ja	ja	ja

e	Zekerheden leningen, garantstellingen en waarborgen	96%	95%	95%

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav solvabiliteit		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Weerstandsfactor	2,3	1,4	1,0
b	Mogelijkheden om weerstandscapaciteit te verbeteren	ja	ja	ja

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav grondexploitatie		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Afhankelijkheid van grondexploitatie voor sluitende begroting	nee	nee	nee

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav woonlasten		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Onbenutte belastingcapaciteit OZB	0,21%	-0,05%	0,10%
b	Derving OZB i.v.m. leegstand	1,72%	1,63%	1,56%

Bij het beoordelen van de bovenstaande kengetallen is het belangrijk de kengetallen in onderlinge samenhang te bezien om uitspraken te kunnen doen over én de robuustheid van de begroting/rekening, én de robuustheid van de risicobuffers én de robuustheid van de balans.

Robuustheid van de begroting:
- Zoals hierboven beschreven is de begroting structureel in evenwicht. Daarbij zijn een aantal investeringen die in de Begroting 2023 incidenteel waren gedekt, nu op de gebruikelijke wijze structureel gedekt.
- De Arnhemse begroting is niet direct afhankelijk van de winsten van het grondbedrijf. Positieve resultaten van het grondbedrijf worden gestort in het Stadsontwikkelfonds. Van daaruit kan worden bijgedragen aan de uitvoering van de verstedelijkingsopgave;
- In de Begroting 2023 is een jaarlijkse verhoging van de OZB-opbrengsten met 5% vastgesteld. Daarnaast zal de kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing worden verhoogd naar 95%. Dit werkt door in de financiële kengetallen voor de gemeentelijke belastingen.

Robuustheid van de buffers voor risico's in relatie tot het beschikbare weerstandsvermogen:
- Een belangrijke indicator is de weerstandsfactor die de verhouding uitdrukt tussen de beschikbare weerstandscapaciteit (reserves die het weerstandsvermogen van de gemeente vormen) en de benodigde weerstandscapaciteit (het totaal van de berekende mogelijke nadelige financiële gevolgen van de risico's). In de in 2023 door de Raad vastgestelde financiële verordening is opgenomen dat de weerstandsfactor niet lager mag zijn dan 1,0 en dat bij een weerstandsfactor van meer dan 1,4 de reserves kunnen worden aangewend voor (nieuw) beleid;
- Het totaal bedrag aan benodigde buffers voor risico’s (de benodigde weerstandscapaciteit) is € 70,7 miljoen, bestaande uit € 30 miljoen voor de gemeentebrede risico's en € 40 miljoen voor de risico's verbonden aan de grondexploitaties;
- De beschikbare weerstandscapaciteit, vooral bestaande uit de algemene reserve, bedraagt € 71,3 miljoen;
- De weerstandsfactor voor 2024 komt daarmee uit op 1,0. In 2025 stijgt de weerstandsfactor naar 1,3, waarna deze in 2026 en 2027 weer licht afneemt tot 1,1. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027.

Robuustheid van de balans:
- Belangrijk financiële kengetallen met betrekking tot de balans van een gemeente zijn de solvabiliteit en de netto-schuldquote. Zoals hiervoor beschreven zijn de schulden afgenomen en is de solvabiliteit mede daardoor en door de reserveringen voor Spoorzone Oost toegenomen tot ruim boven de 20%. Toekomstige onttrekkingen uit reserves doen de solvabiliteit op dat moment dalen. De ervaring leert ook dat bij het

opmaken van de jaarrekening het solvabiliteitspercentage hoger is. Dit heeft te maken met de jaarlijkse overhevelingen van het ene begrotingsjaar naar het volgende jaar via de bestemmingsreserve taakmutaties;
- De cijfers van het grondbedrijf zijn relevant voor de beoordeling van de solvabiliteit. De balans van de gemeente Arnhem wordt, ondanks de toename van de grondexploitaties, in vergelijking met andere gemeenten, minder beïnvloed door de resultaten van het grondbedrijf. De gevoeligheid van de balans voor waardefluctuaties hierin blijft daarmee beperkt;
- De schuldquote verbetert in deze Begroting ten opzichte van die van vorig jaar. De schuldquote geeft aan hoe groot de schuld is ten opzichte van de omvang van de begroting. De verbetering van de schuldquote komt enerzijds met name door de daling van de schuldenlast.

Het verloop van de weerstandsfactor en solvabiliteit in de afgelopen jaren wordt in de volgende tabel weergegeven:

Jaartal	Weerstandsfactor		Solvabiliteit	
	primitieve begroting	rekening	primitieve begroting	rekening
2016		1,4	12%	15%
2017	1,3	2,1	10%	16%
2018	2,0	1,4	12%	16%
2019	1,6	1,2	14%	17%
2020	1,0	1,0	15%	19%
2021	1,0	1,9	12%	22%
2022	1,4	2,3	16%	29%
2023	1,4		18%	
2024	1,0		24%	

Uitgangspunten van beleid

Volgens het BBV, de begrotingsvoorschriften van het Rijk voor de opstelling van de begroting en rekening, bevat deze paragraaf een toelichting op het beleid over weerstandsvermogen en de risico's.

Financiële verordening

Een aantal belangrijke Arnhemse spelregels over weerstandsvermogen en risico's ligt vast in de financiële verordening. De raad heeft in 2023 een geactualiseerde versie van deze verordening vastgesteld. De spelregels voor de weerstandsfactor zijn ongewijzigd met een ondergrens van 1,0 en de mogelijkheid om (nieuw) beleid in te zetten bij een weerstandsfactor van meer dan 1,4 blijft bestaan. Nieuw is dat er een streefwaarde van de solvabiliteit opgenomen is van 14%, met 10% als ondergrens. Ook zijn er nu afspraken vastgelegd over hoe we in Arnhem omgaan met grote, risicovolle projecten. Bijvoorbeeld dat een onafhankelijke risicoanalyse verplicht is.

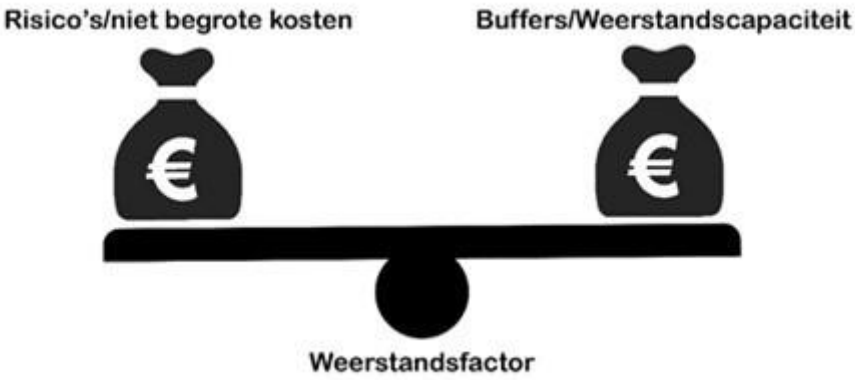
Nota risicomanagement en weerstandsvermogen

In de nota risicomanagement en weerstandsvermogen zijn de beleidsuitgangspunten voor risicomanagement en spelregels voor weerstandsvermogen vastgelegd. Tegelijkertijd met het actualiseren van de financiële verordening is een aantal uitgangspunten in de nota aangepast. De aanpassingen hebben voornamelijk betrekking op de regels rondom grote, risicovolle projecten.

Weerstandsvermogen

In dit deel van de paragraaf is het totaalbeeld opgenomen van de benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit en de daarmee samenhangende weerstandsfactor:
- de gemeentelijke risico's die gevolgen kunnen hebben voor de financiële positie zijn opnieuw beoordeeld, waar nodig aangepast en aangevuld. Op basis van het nieuwe risicoprofiel is met behulp van statistische berekeningen bepaald wat de omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is;
- de omvang van de reserves, waarvan is afgesproken dat deze de beschikbare weerstandscapaciteit vormen, is bepaald;
- door de beschikbare weerstandscapaciteit (reserves als buffer) te delen door de benodigde weerstandscapaciteit (risico's) wordt de weerstandsfactor berekend.

Het volgende plaatje illustreert dit:

Hoe hoger de weerstandsfactor is, des te beter de gemeente in staat is om risico's die zich voordoen op te kunnen vangen. Daalt de weerstandsfactor beneden de 1,0 dan zijn de financiële buffers lager dan het benodigde weerstandsvermogen en kan de gemeente in de financiële problemen komen als de risico's zich daadwerkelijk voordoen. De afspraken over de hoogte van de weerstandsfactor liggen vast in de financiële verordening (artikel 12): "Voor de financiële positie geldt dat de weerstandsfactor niet lager mag zijn dan 1,0 en 1,4 het uitgangspunt is. Indien de weerstandsfactor lager is dan 1,0 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor hoger is dan 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor (nieuw) beleid".

Binnen de gemeente Arnhem kijken we niet alleen naar de weerstandsfactor, maar doen dit in onderlinge samenhang met andere financiële kengetallen. Wanneer er sprake zou zijn van een weerstandsfactor boven de 1,4 en deze ruimte zou worden ingezet voor nieuw beleid heeft dit namelijk ook een ander effect: het eigen vermogen van de gemeente vermindert en de solvabiliteit verslechtert.

Het totaalbeeld ziet er als volgt uit:

Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024	2025	2026	2027
	90%	90%	90%	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000							
Benodigde weerstandscapaciteit							
1. Gemeentebrede risico's	21.727	23.620	30.630	30.630	30.630	30.630	30.630
2. Corona risico's	671	345	0	0	0	0	0
3. Risico opvang vluchtelingen Oekraïne	1.806	1.556	0	0	0	0	0
Gemeentebrede risico's totaal	**24.203**	**25.521**	**30.630**	**30.630**	**30.630**	**30.630**	**30.630**
4. Risico's grondexploitatie	17.428	18.274	20.074	40.074	40.074	40.074	40.074
Totaal	**41.631**	**43.795**	**50.704**	**70.704**	**70.704**	**70.704**	**70.704**
Beschikbare weerstandscapaciteit							
1. Algemene reserve	37.936	81.963	64.079	53.140	71.100	63.136	60.648
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	20.933	15.809	16.609	17.109	17.109	17.109	17.109
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	1.039	1.039	889	1.039	1.039	1.039	1.039
Totaal	**59.907**	**98.810**	**81.576**	**71.288**	**89.247**	**81.283**	**78.795**
Weerstandsfactor	**1,4**	**2,3**	**1,6**	**1,0**	**1,3**	**1,1**	**1,1**
Ruimte t.o.v. weerstandsfactor 1,0	**18.276**	**55.015**	**30.872**	**584**	**18.543**	**10.579**	**8.091**
Ruimte t.o.v. weerstandsfactor 1,4	**1.624**	**37.497**	**10.591**	**-27.698**	**-9.738**	**-17.702**	**-20.190**

Voor 2024 komt de weerstandsfactor uit op 1,0. De toelichting op de verschillende onderdelen die de weerstandsfactor bepalen, is opgenomen in de volgende onderdelen van deze paragraaf.

Benodigde weerstandscapaciteit en risicoprofiel

Het risicoprofiel wordt bepaald door te inventariseren welke risico's er bestaan en de financiële effecten in te schatten wanneer ze zich voor doen. Daarbij wordt voor de gemeentebrede risico's gebruik gemaakt van de volgende indeling:

Risicoscore				
Klasse	Kans		Klasse	Geldgevolg
1	< of 1 x per 10 jaar	10%	1	< € 50.000
2	1 x per 5-10 jaar	30%	2	€ 50.000 - € 200.000
3	1 x per 2-5 jaar	50%	3	€ 200.000 - € 500.000
4	1 x per 1-2 jaar	70%	4	€ 500.000 - € 1.000.000
5	1 x per jaar of >	90%	5	> € 1.000.000

Op basis van een inschatting voor alle risico's van de kans dat het risico zal optreden en het mogelijk financieel gevolg, wordt met behulp van statistische kansberekeningen het mogelijke financieel gevolg van het risicoprofiel van alle risico's samen doorgerekend. De statistische berekeningen, die daarvoor worden gemaakt, zijn een hulpmiddel om te bepalen wat het bedrag is dat we als buffer aan moeten houden om risico's te kunnen afdekken, de zogenaamde benodigde weerstandscapaciteit.
Het voordeel van deze rekenmethodiek is dat rekening gehouden kan worden met het gegeven dat niet alle risico's zich tegelijkertijd voor zullen doen. Daardoor is het bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit lager dan de optelsom van alle risicobedragen bij elkaar. Deze berekeningen zijn in combinatie met de beschikbare weerstandscapaciteit (de buffers voor risico's) de basis voor de hoogte van de weerstandsfactor.
Bij de bespreking van de begroting is het gebruikelijk om grote betekenis toe te kennen aan de hoogte van de weerstandsfactor. Dat is ook logisch, omdat het een belangrijke indicator vormt voor de financiële positie. Hierbij past wel een duidelijke kanttekening. Het inschatten van risico's met daarbij behorende bedragen en kansen is per definitie geen exacte wetenschap. Ook de berekeningen die op basis daarvan plaatsvinden zijn dat dus niet. Ze zijn een hulpmiddel om in totaliteit een bedrag te bepalen om als buffer voor risico's aan te houden. Enige relativering van de waarde van dit gegeven is zeker op zijn plaats. Daarnaast is het van belang om, zoals reeds is aangegeven, de financiële kengetallen in onderlinge samenhang te bezien en niet uit te gaan van één enkel kengetal als de weerstandsfactor.
Ook bij deze begroting zijn de gemeentebrede risico's en de risico's van het grondbedrijf geïnventariseerd om op die manier een beeld te krijgen van het risicoprofiel en benodigde buffer.

De volgende tabel laat zien wat het totale beeld van de benodigde weerstandscapaciteit is:

Benodigde weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Benodigde weerstandscapaciteit				
Gemeentebrede risico's	21.727	23.620	30.630	30.630
Corona risico's	671	345	0	0
Risico opvang vluchtelingen Oekraïne	1.806	1.556	0	0
1. Gemeentebrede risico's totaal	**24.203**	**25.521**	**30.630**	**30.630**
Conjuncturele (marktrisico) en project specifieke risico's grondexploitatie	15.519	16.289	18.089	38.089
Strategisch bezit (mva)	1.813	1.873	1.873	1.873
Anterieure overeenkomsten	96	112	112	112
2. Risico's grondexploitatie	**17.428**	**18.274**	**20.074**	**40.074**
Totaal	**41.631**	**43.795**	**50.704**	**70.704**

Gemeentebrede risico's

Het geactualiseerde gemeentebrede risicoprofiel bestaat voor de begroting 2024 in totaal uit 107 risico's, terwijl het risicoprofiel bij het jaarverslag 2022 bestond uit 112 risico's.
De volgende mutaties in de risico's hebben plaatsgevonden:

- er zijn 14 nieuwe risico's, 19 risico's zijn vervallen en 24 risico's zijn gewijzigd;
- er zijn geen coronarisico’s meer opgenomen in het risicoprofiel. Van de 3 overgebleven coronarisico’s bij het jaarverslag 2022 is 1 risico vervallen en 2 risico’s zijn nu als een regulier gemeentebreed risico meegenomen;
- het algehele risico voor de opvang van vluchtelingen Oekraïne, maakt nog deel uit van de gemeentebrede risicoprofiel maar is in de tabellen niet meer als een aparte categorie weergegeven.
- er zijn 74 risico's met een financieel gevolg die de benodigde weerstandscapaciteit bepalen. In het jaarverslag 2022 waren dit er 77.

Een overzicht van grote gemeentebrede risico's die met name bepalend zijn voor de financiële omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is opgenomen aan het einde van deze paragraaf. Deze risico's hebben op basis van de inschatting van de kans op voorkomen en het financieel gevolg de meeste invloed op het totale risicoprofiel. In het risicoprofiel is een aantal risico’s opgenomen dat niet in deze paragraaf worden beschreven, om mogelijke juridische en financiële benadeling bij openbaarmaking te voorkomen.

Het risicoprofiel voor de totale gemeentebrede risico's is bij deze begroting met € 5,1 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022. Deze toename is vooral veroorzaakt door de belangrijkste stijgers en dalers met een grote financiële impact, dit zijn:

Stijgers:
- *Opvang vluchtelingen Oekraïne*
  Het risico is opnieuw berekend, aantallen vluchtelingen en het bedrag per opvangplek per dag is bijgesteld, het financieel maximum van het risico is verhoogd van € 7,7 miljoen naar € 14,3 miljoen. De kans van het risico is aangepast van 25% in 30%.
- *Tariefstijgingen in de Zorg (Wmo en jeugdzorg)*
  Het risico is doorgerekend en is naar boven bijgesteld. De kans van het risico is op 80% gebleven. Het financieel minimum is verhoogd van 0 naar € 1,5 miljoen. Het financieel maximum is verhoogd van € 3,0 miljoen, naar € 4,0 miljoen.
- *Jeugdzorg – Volumestijging*
  De eerste helft van 2023 laat een groei in de kosten voor jeugdzorg zien, en wordt verwacht dat per jongere gemiddeld, zwaardere trajecten worden ingezet. Hiervoor is een nieuw risico is opgenomen met een kans van 90% en een financieel maximum van € 1,5 miljoen.
- *Jeugdzorg – Hervormingsagenda*
  Het Rijk heeft in het kader van landelijk gemaakte afspraken over de Hervormingsagenda Jeugdzorg voor de komende jaren kortingen ingeboekt op het budget dat gemeenten voor jeugdzorg ontvangen in het Gemeentefonds. Nog onduidelijk is of wettelijke aanpassingen in de Jeugdwet voldoende zijn om deze korting te compenseren. Hiervoor is een nieuw risico is opgenomen met een kans van 70% en een financieel maximum van € 1,5 miljoen.
- *Compensatie stijgende energielasten*
  Het financieel maximum van het risico is naar boven bijgesteld van € 1 miljoen naar € 2 miljoen.
- *Trolleyinfrastructuur*
  Het financieel maximum van het risico is aangepast, de kosten van afbouw van het trolleynet kunnen oplopen tot € 10 miljoen. De kans van het risico is laag ingeschat en is 10% gebleven.
- *Doelgroepenvervoer, aanbesteding in het geval vervoerscontracten niet worden verlengd aansluitend aan de initiële periode*
  Het risico is nu opgenomen met een kans van 90% en een financieel maximum van € 650.000. Het risico was niet gekwantificeerd.
- *Individuele studietoeslag*
  De nieuwe regeling individuele studietoeslag is overgegaan van aanvraag bijzondere bijstand naar een inkomensregeling. Rekening moet worden gehouden met een mogelijk tekort voor de gemeente. Hiervoor is een nieuw risico opgenomen met een kans van 60% en een financieel maximum van € 0,8 miljoen.

Dalers:
- *Inkomensregelingen (BUIG); maximaal eigen risico*
  Het risico is berekend en naar beneden bijgesteld. De kans van het risico is op 70% gebleven. Het financieel maximum is verlaagd van € 8,7 naar € 7,7 miljoen.

- *Zorgpartijen in financiële problemen*
  Het risico is opnieuw ingeschat. Het financieel maximum van het risico is verlaagd naar € 1,5 miljoen dit was € 2 miljoen, de kans van het risico is verlaagd van 90% naar 50%.
- *Aanpassing woonplaatsbeginsel Jeugdzorg*
  Het risico is komen te vervallen, dit is in de begroting opgenomen.

Nieuwe risico's zonder geldgevolg

Van de 33 in het risicoprofiel opgenomen risico's zonder geldgevolg zijn er bij deze begroting 8 nieuw opgenomen. Bij deze risico's is nog niet duidelijk in welke mate ze zich zouden kunnen voordoen. Het gaat hierbij om de volgende risico's:

- *Indexaties incidenteel*
  Gelet op de onzekerheid omtrent toekomstige kostenontwikkelingen zijn bij de Begroting 2024 sommige budgetten alleen incidenteel geïndexeerd. Mogelijk dat er ook in de toekomst sprake zal zijn van bovengemiddelde prijsstijgingen. Hiermee ontstaat het risico dat voor na 2024 de in de begroting opgenomen budgetten ontoereikend zullen zijn als er geen afdoende beheersmaatregelen worden genomen om deze risico's te verkleinen/te elimineren of er geen extra middelen beschikbaar gesteld worden om het structureel te dekken. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om energiekosten voor eigen gebruik, of compensatie voor stijgende (energie)kosten bij subsidiepartners en verbonden partijen.
- *Video Observatie Systeem*
  In 2023 wordt een aanbesteding opgestart voor het onderhoud (en vervanging) van het Video Observatie Systeem. Dit systeem is noodzakelijk voor het zorgen voor een veilige binnenstad. Er is budget beschikbaar maar het is nog onduidelijk of hiervoor een extra investering gedaan moet worden.
- *Indexatie bouwkosten onderwijshuisvesting*
  Scholen ontvangen een beschikking voor de bouw van huisvesting. Bij de hoogte van de beschikking wordt rekening gehouden met indexatie tot aan het moment van oplevering. Risico bestaat echter dat de prijsstijgingen in de periode van beschikking tot aan moment oplevering hoger zijn dan waar bij de indexatie rekening mee is gehouden. In principe is dit het risico voor de scholen echter in de praktijk kunnen deze prijsstijgingen niet altijd door schoolbesturen opgevangen worden waardoor dit mogelijk ook een risico voor de gemeente Arnhem betekent.
- *Beschermd Wonen objectief verdeelmodel*
  Het objectief verdeelmodel Beschermd Wonen wordt met een ingroeipad van 10 jaar ingevoerd. In de eerste 6 jaar vindt een afbouw van historisch budget per centrumgemeente plaats en in 10 jaar een opbouw van objectief budget naar gemeente. De kans bestaat dat de uitstroom van bestaande cliënten langzamer gaat dan de afbouw van historisch budget. Ook bestaat het risico dat het aantal nieuwe cliënten afwijkt van het verwachtte aantal op basis van het objectieve verdeelmodel. Hierdoor ontstaat het risico dat de werkelijke lasten groter zijn dan de begrote lasten. Tot slot bestaat het risico dat het Rijk het budget voor Beschermd Wonen naar beneden bijstelt.
- *Vergrijzing*
  Door toenemende vergrijzing stijgt de vraag naar zorg. Hierdoor ontstaan mogelijk capaciteitsproblemen en financiële tekorten. Dit speelt bij zorgvormen als woningaanpassingen en hulpmiddelen, huishoudelijke hulp, vervoer en groepsbegeleiding.
- *Toekomstbestendige JGZ / AGZ*
  De uitvoering van de verschillende GGD-taken staat onder grote druk als gevolg van diverse ontwikkelingen in de algemene gezondheidszorg (AGZ) en jeugdgezondheidszorg (JGZ). Dit blijkt ook uit een extern gehouden onderzoek.
- *Capaciteit en kwaliteit bezetting JGZ / AGZ*
  Onvoldoende deskundig en bevoegd personeel aanwezig en ondercapaciteit binnen JGZ / AGZ (onder andere op forensisch artsen). Dit geldt ook voor de najaarscampagne en de financiering daarvan.
- *Toekomstbestendig Lokaal Aanbod (DVO)*
  Naast het regionaal basispakket voert VGGM lokaal extra zorg uit voor zowel wettelijke als niet-wettelijke producten. Om dit aanbod toekomstbestendig te houden is er meerjarige financiële dekking nodig en vindt binnen VGGM een efficiencyslag plaats door de administratieve lastendruk op personeel en staf sterk te verminderen. De zorg is complexer geworden, waardoor het aantal producten binnen het lokaal aanbod is toegenomen. Inzet van capaciteit tussen regionaal en lokaal aanbod eveneens. De huidige wijze van financiering van het lokaal aanbod (éénjarig en op basis van P*Q), leidt tot instabiliteit in de begroting, onzekerheid over baangarantie van JGZ-medewerkers, registratiedruk voor professionals en een tijdrovende offerte- en verantwoordingscylus. Om een hogere kostprijs te voorkomen is bredere inzet noodzakelijk. Advies is om te werken met 4jarige financiering in de vorm van lumpsum met inspanningsverplichting.

Zorgprofessionals kunnen dan bijvoorbeeld zelf keuze maken in de te leveren zorg. Gemeente Arnhem zal kritisch moeten kijken welk lokaal aanbod toegevoegd kan worden aan het regionaal aanbod en dit op een andere wijze te in te kopen, te bekostigen en te verantwoorden.

Grondexploitatie risico's

Het risicoprofiel van de grondexploitaties is geactualiseerd bij de opstelling van Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP) 2022. Het geactualiseerde risicoprofiel is meegenomen in het Jaarverslag 2022.
In relatie tot de verplichte tussentijdse winstnemingen wordt in het BBV een onderscheid gemaakt in het conjuncturele risico (marktrisico) en project specifieke risico's.

Gebruikelijk is dat bij de begroting de risico's voor de grondexploitatie worden aangehouden zoals deze zijn geactualiseerd en vastgesteld bij de FJP en meegenomen in het jaarverslag.
Het aangaan van de nieuwe gebiedsexploitaties bij de verstedelijkingsopgave brengt echter ook nieuwe risico's met zich mee, die zich vertalen in een beslag op de beschikbare weerstandscapaciteit en die een aanzienlijke ophoging van het risicoprofiel betekenen. Vanwege de omvang zijn de risico's voor de gebiedsexploitatie Spoorzone Arnhem-Oost en Ontwikkelingsperspectief Kronenburg in beeld gebracht en al bij deze begroting meegenomen:

- *Ontwikkelperspectief Kronenburg*
  De grondexploitatie Kronenburg is in februari 2023 vastgesteld. De projectspecifieke risico's en daarbij opgeteld het conjuncturele risico voor Kronenburg komen uit op een bedrag van € 1,8 miljoen. Dit bedrag is bij het risicoprofiel Begroting 2024 (jaarschijf 2023) opgenomen.
- *Spoorzone Arnhem-Oost*
  Voor de verstedelijkingsopgave Spoorzone Arnhem-Oost worden naar verwachting begin 2024 meerdere grondexploitaties vastgesteld, die dan bij de FJP 2023 worden meegenomen. Voor de totale risico's van de Spoorzone is op basis van meerdere scenario's een inschatting gemaakt, uitgegaan wordt van een bedrag van € 20 miljoen voor het risicoprofiel Begroting 2024. Bij de vaststelling van de grondexploitaties wordt het risicoprofiel geactualiseerd.

Het risicoprofiel voor de grondexploitatie risico's is bij deze begroting met € 21,8 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022.

Conclusie risicoprofiel

Zoals toegelicht is het totale risicoprofiel voor de gemeentebrede en de grondexploitatie risico's, ten opzichte van eerdere inschattingen bij de Jaarrekening 2022, met € 26,9 miljoen gestegen.

Beschikbare weerstandscapaciteit

In dit onderdeel van de paragraaf is een korte toelichting opgenomen op de beschikbare weerstandscapaciteit. In de volgende tabel is het totale beeld van de beschikbare weerstandscapaciteit opgenomen:

Beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Beschikbare weerstandscapaciteit				
Stand Algemene reserve per 1-1	75.634	79.591	81.963	64.079
+ Toevoegingen	0	15.836	0	0
- Onttrekkingen	-37.698	-37.331	-37.130	-10.939
- Resultaat voor resultaatbestemming / Prognose resultaat		23.866	19.246	
1. Algemene reserve per 31-12	**37.936**	**81.963**	**64.079**	**53.140**
BR Grondexploitatie	19.171	14.309	15.109	15.109
BR Strategische posities	1.500	1.500	1.500	1.500
BR Voorstudies	262	0	0	500
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	**20.933**	**15.809**	**16.609**	**17.109**
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	**1.039**	**1.039**	**889**	**1.039**
Totaal	**59.907**	**98.810**	**81.576**	**71.288**

Algemene reserve
De verwachte stand 2024 en het meerjarig verloop van de algemene reserve wordt bepaald door de volgende factoren:

- Besluitvorming uit vorige begrotingsjaren die doorwerkt in het verloop van de algemene reserve.
- De prognose van de uitkomst van het jaarresultaat voor 2023, zoals opgenomen in Turap-2 en Turap-1. Als gevolg van het totale verwachte jaarresultaat neemt de algemene reserve in 2023 (per 31-12) toe met € 19,2 miljoen.
- Voorstellen voor verrekening met de algemene middelen in deze Begroting 2024.

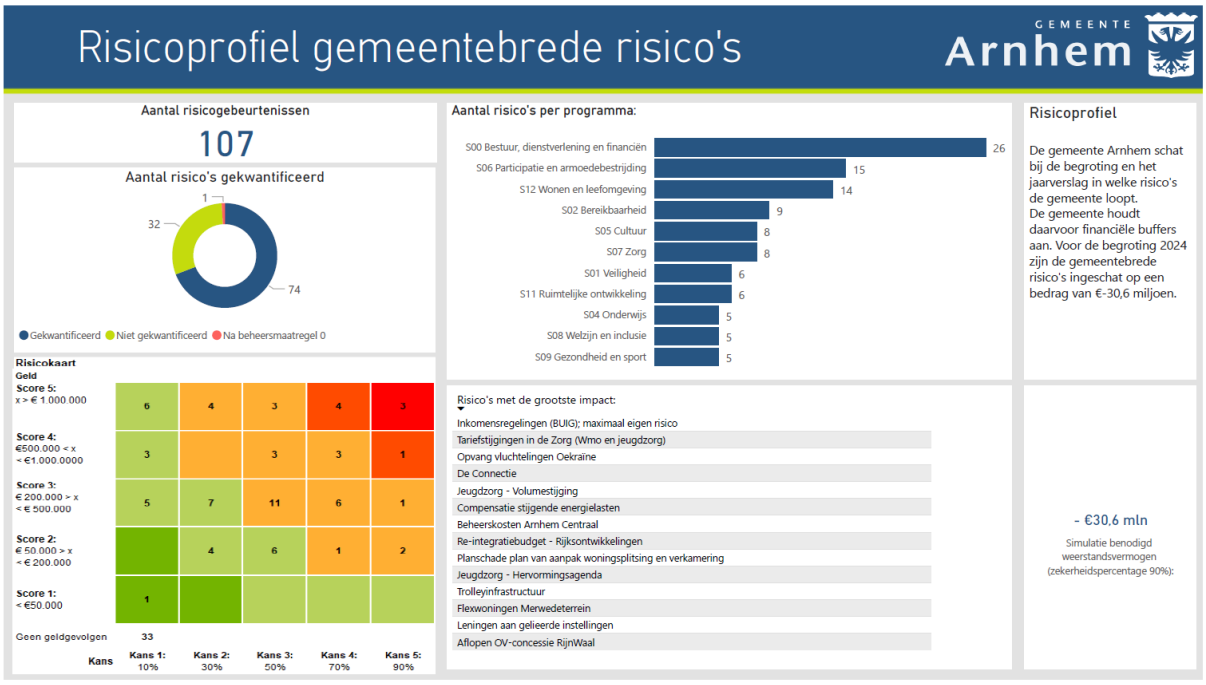
Reserves grondexploitaties
De ontwikkeling van het weerstandsvermogen van het grondbedrijf wordt in de paragraaf Grondbeleid toegelicht. In het verloop van de BR grondexploitatie zijn herziene ramingen van de grondexploitaties conform de Financiële Jaarrapportage Projecten 2022 verwerkt.

Onvoorzien en strikt onvermijdbaar
De post onvoorzien en strikt onvermijdbaar van € 1,0 miljoen is bij de Begroting 2024 ingezet als beschikbare weerstandscapaciteit.

Conclusie beschikbare weerstandscapaciteit
De totale beschikbare weerstandscapaciteit is bij de Begroting 2024 gedaald met € 27,5 miljoen ten opzichte van de vorige stand bij de Jaarrekening 2022.

Belangrijkste risico's

In onderstaande afbeelding worden de gegevens van het gemeentebrede risicoprofiel samengevat weergegeven:

Hieronder worden de belangrijke gemeentebrede risico's (met hoogste invloed% en risicoscore) toegelicht, die samen ongeveer 70% uitmaken van de totale omvang van de benodigde weerstandscapaciteit van € 30,6 miljoen voor het risicoprofiel.

Er wordt een onderverdeling gemaakt van de belangrijke risico's per programma en portefeuilleonderdeel:

Risicogebeurtenis	Kans	Geld	Geld (Max)	Risico score	Invloed (%)	Gewijzigd t.o.v. Jaarrekening 2022
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën						
Bedrijfsvoering						
De Connectie	4	5	€ 3.850.000	20	7,8%	Gewijzigd+
De begroting van de BVO De Connectie kent een aantal onzekerheden dat een risico vormt: -Grote projecten zoals de investeringen in de ICT infrastructuur, informatieveiligheid en privacy leiden mogelijk tot meerkosten (maximaal financieel gevolg € 300.000); -Frictie: risico op frictiekosten als gevolg van: boventalligheid; wegvallen dienstverlening aan De Connectie; afbouw formatie door harmonisering. (maximaal financieel gevolg € 350.000); -Outputfinanciering: risico dat de invoering van outputfinanciering een hogere bijdrage voor Arnhem tot gevolg heeft. (niet gekwantificeerd); - Overige risico's die samenhangen met De Connectie (maximaal financieel gevolg € 3.200.000); -Het risico bestaat dat als de kwaliteit van de uitvoering daalt, dit onvoldoende tijdig wordt gesignaleerd met mogelijke financiële consequenties (meerkosten als gevolg van maat- en meerwerk) tot gevolg.						
Financiën						
Leningen aan gelieerde instellingen	1	5	€ 8.000.000	5	1,8%	Ongewijzigd
De gemeente Arnhem verstrekt leningen aan gelieerde instellingen ten behoeve van het realiseren van activiteiten die nauw grenzen aan het gemeentelijke beleid.						
S02 Bereikbaarheid						
Mobiliteit						
Trolleyinfrastructuur	1	5	€ 10.000.000	5	2,3%	Gewijzigd+
Er bestaat het risico van nieuwe OV concessie door de provincie. Vraag is of de provincie wil meegaan in het in stand houden van Arnhem Trolleystad. Het gaat hier om de OV concessie periode 2026-2036. Kans is erg klein maar mogelijk zou Arnhem met kosten van afbouw trolleynet te maken kunnen krijgen. De kosten van afbouw trolleynet kunnen oplopen tot € 10 miljoen. Naar verwachting zal het bestek voor de nieuwe OV concessie in de zomer van 2024 0f 2025 op de markt gezet worden. Wanneer in dat bestek staat dat de trolley gecontinueerd moet worden kan dit risico komen te vervallen. De gemeente Arnhem zal bij de provincie pleiten voor continuering.						
Aflopen OV-concessie RijnWaal	2	5	€ 1.300.000	10	1,8%	Ongewijzigd
Op dit moment krijgt de gemeente Arnhem een jaarlijkse vergoeding voor de trolley gerelateerde kosten binnen de huidige OV-concessie afspraken. Het aanbesteden van de nieuwe OV-concessie is uitgesteld tot 2024. Voor de periode 2022-december 2024 en december 2024-juni 2026 werkt de provincie met een noodconcessie. De jaarlijkse vergoeding van € 1,3 miljoen van de provincie is tijdens de noodconcessies gecontinueerd. Voor de nieuwe concessieperiode vanaf juni 2026 zullen in 2023/2024 nieuwe afspraken gemaakt worden met de provincie.						
S06 Participatie en armoedebestrijding						
Werk en Inkomen						
Inkomensregelingen (BUIG); maximaal eigen risico	4	5	€ 7.700.000	20	12,5%	Gewijzigd-
Op BUIG geldt, middels de vangnetregeling, een maximaal eigen risico van 10% (gekoppeld aan de hoogte van het budget). Het maximaal eigen risico bedraagt op basis van het voorlopige BUIG € 10,7 mln. Op basis van de begrotingssystematiek BUIG van Arnhem wordt voorgesteld in de exploitatie rekening te houden met een tekort van € 3,0 mln. Het verschil tussen het maximale eigen risico en het tekort in de begroting a € 7,7 mln. is opgenomen.						
Re-integratiebudget - Rijksontwikkelingen	4	5	€ 2.200.000	20	3,2%	Gewijzigd+
Het re-integratiebudget staat onder druk. Er is geen ruimte voor extra zaken. De participatiemiddelen zijn onder andere nodig om de ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Onder andere vanwege rijks ontwikkelingen bestaat het risico dat niet op het juiste moment geld beschikbaar is om in te zetten: We zijn bezig met een intensivering op beschut werk, maar gaan het aantal volgens de behoefteraming van het rijk (218 beschutte werkplekken) voorlopig niet halen. Op basis van deze behoefteraming 2023 bedraagt het maximale financiële risico circa € 2,2 miljoen. Vanaf 2023 hebben we hier (deels) middelen voor gereserveerd. We lopen financieel risico als het rijk besluit de financiering van beschut werk aan te passen. - Om de doelstellingen rondom de banenafspraak te halen zal het aantal mensen dat in aanmerking komt voor de banenafspraak de komende jaren toenemen. Het risico is dat ook hiervoor geen ruimte is in het re-integratiebudget. De omvang van het dekkingstekort bij basisbanen is vergelijkbaar met beschut werk. Op dit moment is hiervoor nog geen financiële vertaling gemaakt. - Door de op 1 januari 2020 in werking getreden Wet Arbeidsmarkt in balans (WAB) bestaat de kans dat de financiële ruimte voor de grote opgave van de verschillende doelgroepen uit de participatiewet steeds kleiner wordt. - Er zijn landelijk ideeën over het toewerken naar een regionaal sociaal werkbedrijf. Dit kan effect hebben op Scalabor en de roep om invloed vanuit de regio kan dan groter worden. - De vertaling van HUG naar inzicht in kans op werk en het traject wat daarbij hoort ontbreekt nog. Door monitoring komt steeds meer zicht op nieuwe instroom, maar van het totale bestand ontbreekt nog een groot deel aan inzicht. Het risico op het maken van een goede						

prognose van zowel kosten als resultaat (op uitstroom) blijft hierdoor lastig.
- Het begrote budget voor re integratie in 2024 is € 8,8 miljoen. Dat maakt het risico 25% van het totale begrote budget.

Armoedebeleid						
Compensatie stijgende energielasten	5	5	€ 2.000.000	25	4,1%	Gewijzigd+

Door de stijgende energielasten kunnen inwoners in de financiële problemen komen. In 2023 wordt er waarschijnlijk weer energietoeslag verstrekt (goedkeuruing wet wordt verwacht in september). We ontvangen hiervoor middelen van het rijk. In Arnhem hanteren we hiervoor ruimere regels dan het rijk en hebben we hogere uitvoeringskosten dan wordt vergoed. Hiervoor hebben we geen dekking. In 2023 worden studenten waarschijnlijk uitgesloten, zij worden doorverwezen naar bijzondere bijstand. Als we hier onvoldoende compensatie voor ontvangen, dan leidt ook dat tot een overschrijding van het budget Bijzondere Bijstand.

S07 Zorg						
WMO en sociale wijkteams en Jeugd /Jeugdzorg						
Tariefstijgingen in de Zorg (Wmo en jeugdzorg)	5	5	€ 4.000.000	25	10,1%	Gewijzigd+

Gemeenten zijn op basis van landelijke regelgeving verplicht reële tarieven voor wmo- en jeugdzorgvoorzieningen te hanteren. Op het moment vinden er in het zorgveld diverse CAO-verhogingen van personeelssalarissen plaats met een doorwerking naar tarieven. Daarnaast moeten we 'concurreren' met zorgaanbod dat wordt geleverd uit andere wetten en vergoedingen die daarin worden gehanteerd (o.a. Wet Langdurige Zorg), en is er sprake van personeelstekorten waardoor salarissen in de zorg extra kunnen stijgen. Ook wordt vanaf medio 2024 opnieuw zorg ingekocht, wat een natuurlijk moment is om het reëele karakter van de tarieven opnieuw te bepalen. Deze ontwikkelingen en factoren kunnen ertoe leiden dat we de zorgtarieven moeten verhogen, hoger dan waar in de begroting rekening mee is gehouden (o.a. via de jaarlijkse indexering).

Jeugd /Jeugdzorg						
Jeugdzorg - Volumestijging	5	5	€ 1.500.000	25	4,2%	Nieuw

In de kostenprognose Jeugdzorg die is afgegeven voor de Perspectiefnota 2024, wordt uitgegaan van een afvlakking van de groei die we met name in de tweede helft van 2022 zagen. Deze verwachting blijkt te positief te zijn geweest en zien we ook in de eerste helft 2023 een groei in de kosten, overigens niet in de aantallen cliënten. Dit laatste duidt erop dat er per jongere gemiddeld intensievere, zwaardere trajecten worden ingezet. Tevens zien we dat het verzilveringspercentage van de toegewezen jeugdzorg op een structureel hoger niveau lijkt uit te komen dan in voorgaande jaren.

Jeugdzorg - Hervormingsagenda	4	5	€ 1.500.000	20	3,0%	Nieuw

Het Rijk heeft in het kader van landelijk gemaakte afspraken over de Hervormingsagenda Jeugdzorg voor de komende jaren kortingen ingeboekt op het budget dat gemeenten voor jeugdzorg ontvangen in het Gemeentefonds. Een heel specifieke korting betreft het bedrag van € 511 miljoen dat het Rijk in 2025 in het Gemeentefonds heeft ingeboekt als uitvloeisel van het landelijk coalitie-akkoord Rutte IV. De afspraak die hierover met de VNG is gemaakt dat deze korting niet ten koste zou gaan van gemeenten omdat hiertegenover landelijke aanpassingen in de Jeugdwet zouden staan. Onduidelijk is nog waaruit deze wettelijke aanpassingen bestaan en of deze voldoende zijn om deze korting te compenseren. In het algemeen geldt of de door het Rijk ingeboekte bezuinigingen op het landelijk budget Jeugdzorg realistisch van aard zijn, zowel macro gezien als op het individuele niveau van de gemeente.

S08 Welzijn en inclusie						
Asiel, Vluchtelingen en inburgering						
Opvang vluchtelingen Oekraïne	2	5	€ 14.300.000	10	10,0%	Gewijzigd+

De oorlog in Oekraïne heeft geleid tot een grote vluchtelingenstroom, ook in Nederland. In Arnhem worden tot nu toe ruim 700 vluchtelingen opgevangen door de gemeente op cruiseschepen en in noodopvang in een voormalige school en tijdelijke woonunits. Daarnaast bieden particulieren nog opvang aan ca. 200 mensen in Arnhem. Het rijk stelt tijdelijk een normbedrag beschikbaar ter dekking van de dagelijkse kosten die de gemeente maakt i.v.m. de opvang. Dit bedrag is € 83 per opvangplek per dag. Het risico bestaat dat de opvang langer duurt of de gemeentelijke kosten hoger zijn dan waarin de tijdelijke regeling voorziet. Het rijk heeft wel aangegeven dat gemeenten de werkelijke kosten vergoed krijgen als in betekenende mate afgeweken wordt van het normbedrag. Daarnaast bestaat het risico dat al aangegane verplichtingen niet vergoed worden na aflopen van de regeling.
De meer indirecte gevolgen van de oorlog, zoals het macro-economisch effect en lange termijn effecten van de vluchtelingenstroom binnen Europa zijn niet nader gekwantificeerd.

S12 Wonen en leefomgeving						
Openbare ruimte						
Beheerskosten Arnhem Centraal	3	5	€ 3.000.000	15	3,4%	Ongewijzigd

Naar aanleiding van de stand van het onderzoek dat wordt uitgevoerd naar alle lekkages op AC is het aannemelijker dat er verregaande herstelmaatregelen noodzakelijk zijn. Het 'slechts' treffen van beheer(s)maatregelen is niet afdoende en kan op de lange termijn naar verwachting ook teveel schade toebrengen aan de levensduur en kwaliteit van het beton.
Aannemer is intussen gedagvaard. Een 'overzichtelijke' lekkage in de fietsenstalling is voor rekening van de gemeente verholpen. Daarnaast lijken veel herstelmaatregelen noodzakelijk te zijn in het gebied wat wordt toegerekend aan de openbare ruimte en daarmee ook onder de verantwoordelijkheid van de gemeente valt. Dit ondanks dat ProRail en NS-stations ook nadrukkelijk partij zijn in het verhelpen van de lekkages.

Wonen						
Planschade plan van aanpak woningsplitsing en verkamering	3	5	€ 2.700.000	15	3,1%	Ongewijzigd

Op 16 december 2020 is het facetbestemmingsplan woningsplitsing en verkamering onherroepelijk geworden. Dit bestemmingsplan beperkt de bouw- en gebruiksmogelijkheden van eigenaren. Hierdoor bestaat er een risico op planschadeclaims van eigenaren en andere rechthebbenden. Het verzoek om planschade kan tot vijf jaar na het onherroepelijk worden van het bestemmingsplan worden ingediend (tot eind 2025). Het risico op planschadeclaims is aan de orde voor het gebied (Spijkerkwartier e.o) waarvoor per juli 2019 een Voorbereidingsbesluit gold. Omdat voor de rest van de stad geldt dat het college tijdig kenbaar maakte dat een facetbestemmingsplan in voorbereiding was, konden eigenaren anticiperen op het nieuwe beleid, en is het risico voor het grootste deel van de stad gemitigeerd.

Flexwoningen Merwedeterrein	1	5	€ 10.000.000	5	2,3%	Ongewijzigd

De corporaties en de gemeente hebben in de intentieovereenkomst afspraken gemaakt waardoor over tien jaar naar verwachting een locatie wordt aangewezen waar de woningen permanent naartoe worden verplaatst. Indien na 10 jaar, na inspanning van de corporaties en gemeente, onverhoopt toch geen vervolglocatie(s) is gevonden, wordt indien en voor zover mogelijk aanspraak gemaakt op de Herplaatsingsgarantie van het Rijk. Bij het nemen van het besluit door de corporaties om te investeren in de bouw van deze woningen hebben zij voldoende zekerheid nodig over een minimale duur dat de woningen geëxploiteerd kunnen worden. De gemeente zegt daarom in de intentieovereenkomst toe dat op minimaal één van de mogelijke vervangende locaties herplaatsing mogelijk wordt gemaakt. Als dit, tegen de verwachting in en ondanks inspanningen van alle partijen, niet lukt, dan is de gemeente aansprakelijk voor de schade die de corporaties dan lijden. Het gaat daarbij om de investeringskosten van de woningen voor zover nog niet terugverdiend uit de verhuur en verkoop aan derden. Indien de corporaties geen of niet voldoende inspanning hebben geleverd voor het vinden van eigen locaties, dan dragen de corporaties 50% van dit risico. De kans is zeer klein dat het risico zich voordoet, maar het heeft wel een grote omvang (tot ca.€ 10 miljoen).

Onderhoud kapitaalgoederen

Kapitaalgoederen zijn investeringsgoederen met een groot maatschappelijk nut die de gemeente nodig heeft voor het uitvoeren van haar taken. Deze goederen hebben doorgaans een hoge vervangingswaarde en gaan meerdere jaren mee. De kapitaalgoederen bestaan uit het groen en water in onze stad, speelplekken, de wegen en riolering civiele kunstwerken (bruggen, tunnels en viaducten), de openbare verlichting, het trolley netwerk, de verkeersregelinstallaties en -voorzieningen, de afvalinzamelvoorzieningen en het gemeentelijk vastgoed.

Inleiding

Deze paragraaf beschrijft de onderhoudstoestand van de kapitaalgoederen die gezamenlijk de openbare ruimte van Arnhem vormen.. Met het onderhoud van deze kapitaalgoederen is een aanzienlijk deel van de begroting gemoeid. De kosten worden deels gedekt uit exploitatiebudgetten en, daar waar het gaat om vervanging of levensduur verlengend (groot)onderhoud, uit investeringsbudgetten. In het laatste deel van de paragraaf is het financiële beeld per onderdeel weergegeven.
De kapitaalgoederen maken een goed gebruik van de openbare ruimte mogelijk en maken deze aantrekkelijk. Onderstaande tabel geeft een indruk van de omvang van kapitaalgoederen in de openbare ruimte van Arnhem.

Onderdelen	**Areaal (afgerond)**
Groen, incl. Bossen en parken	5.850.000 m2 gazon en gras 2.365.000 m2 bos 660.000 m2 struweel 300.000 m2 heesters 130.000 m2 hagen
Bomen	47.000 stadsbomen, waarvan 576 buitengewone/toekomst bomen
Stedelijk Water	800 km (vrij verval) riolering 70 km persleiding 9 km infiltratieriool 51 km drukriolering 24.600 putten
Wegen	2.833.000 m2 gesloten verharding (asfalt en beton) 4.981.000 m2 open verharding (klinkers, tegels etc.) 283.000 m2 half verharding
Openbare verlichting (OVL)	30.000 lichtmasten 31.000 armaturen 930 km OVL netwerk
Civieltechnische kunstwerken	305 bruggen en viaducten 23 tunnels 414 grondwerende constructies 393 trappen
Verkeer	85 verkeersregelinstallaties 29 verkeerscamera's 790 bewegwijzeringsobjecten
Trolley	3.700 masten 57 km bovenleiding 25 km voedingskabel
Spelen	365 speellocaties 2000 speeltoestellen 124 sportvelden
Inzamelvoorzieningen	Verzamelcontainers: 241 GFT 130 glas 328 papier 328 PMD 1306 Restafval Minicontainers aan huis: 141.000 (GFT, PBD, papier)
Beeldende kunst	134 kunstwerken 28 herdenkingsmonumenten

Van beleid naar beheer

Met het beheer van de openbare ruimte kunnen we naast het in stand houden van de bestaande functionaliteiten ook bijdragen aan het realiseren van de vele ambities die Arnhem heeft. We willen de openbare ruimte waarde gestuurd en toekomstgericht beheren, waarbij de gebruiker centraal staat. Daarnaast willen we met het beheer van de openbare ruimte bijdragen aan de hoofddoelen uit het Coalitieakkoord 2022 - 2026: een toekomst bestendig Arnhem, een levendige groene creatieve en kunstzinnige stad. Een stad waar mens en dier prettig wonen in leefbare wijken.

De doelen voor de openbare ruimte zijn afgeleid van wet- en regelgeving, de missie van de gemeente, zoals onder meer bepaald in genoemd coalitieakkoord en door de raad vastgestelde vigerende visie- en beleidsdocumenten. Volgens het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) moet er een structureel sluitende begroting zijn waarbij voldoende middelen moeten worden geraamd voor onderhoud van de kapitaalgoederen. De provincie ziet daar in haar toezichthoudende rol ook op toe.

Naast het voldoen aan de gestelde kaders is het van belang om bij het beheer en onderhoud in te spelen op de dynamiek die de stad kent. De ruimtelijke samenloop van de beheeropgaven wordt in kaart gebracht en de samenhang met andere ruimtelijke ontwikkelingen beoordeeld. Daarna worden vervolgens kosten, kansen en risico's en beschikbare capaciteit afgewogen. Op basis daarvan komt een onderhoudsplanning tot stand. Door te sturen op samenloop werken we zo efficiënt mogelijk en door werkzaamheden te combineren proberen we de overlast zo minimaal mogelijk te houden.

Samen geven beleid en beheer vorm aan de openbare ruimte. We werken hierin samen met de inwoners van Arnhem, bedrijven en andere stakeholders in de openbare ruimte. Een complex proces, waarbij 'beheerbewust ontwerpen' en 'ontwerpbewust beheren' de kerningrediënten moeten zijn. Ambities en transities die hierin expliciet meegenomen worden zijn politieke keuzes/ ambities binnen de gemeente Arnhem en betreffen opgaven op het gebied van energietransitie, klimaatadaptatie, duurzaamheid, gezondheid, en burgerparticipatie.

Meetbare kwaliteit openbare ruimte (beeldkwaliteit)

Met de basiskwaliteit geven we aan wat we in Arnhem nastreven met de openbare ruimte. Deze basiswaarden zijn stabiel en veranderen niet zo snel. De in deze Begroting opgenomen basiskwaliteit vormt de basis voor het bepalen van de beheerstrategie. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de beeldkwaliteit systematiek van CROW om te meten of de openbare ruimte kwalitatief op het gewenste niveau is. In deze systematiek wordt met behulp van beeldmeetlatten vastgelegd aan welke beeldkwaliteit de openbare ruimte moet voldoen. In onderstaande tabel wordt weergegeven welke kwaliteitsniveaus er voor de openbare ruimte door Arnhem als basis worden gehanteerd.

Met uitzondering van het centrum en de winkelcentra is het onderhoud sober en doelmatig te noemen waarbij de opgave is om de stad met zo weinig mogelijk middelen schoon heel en veilig te houden.

Naast het sturen op deze technische staat van onderhoud proberen we ook steeds meer het aspect beleving een rol te laten spelen bij het beheren van de openbare ruimte.

We willen Arnhem radicaal vergroenen. Deze begroting voorziet dan ook in een kwalitatieve en kwantitatieve impuls in onze groenstructuur, groene wijken en bomen maar ook het verminderen van het verharde oppervlak. Dit heeft ook consequenties voor onze beheeropgave. Wat aangelegd wordt moet immers ook onderhouden worden. Vooralsnog lijken de beschikbare middelen toereikend. We gaan dit de komende jaren volgen.

Onderdeel	Centrum	Winkelcentra	Wijken	Bedrijfs-terreinen	Bossen Parken	Hoofd infra	Fietspaden
Groen / bomen	A	A	B / C*	B / C*	A / B*	-	-
Speelvoorzieningen	B	B	B	B	B	-	-
Verhardingen*	A	A	C / D**	B	B	B	A /B
Verkeerregelinstallaties	B	B	B	B	B	B	B
Verkeersvoorzieningen	B	B	B	B	B	B	B
Civieltechnische Kunstwerken	B	B	B	B	B	B	B
Beeldende Kunst	B	B	B	B	B	B	B
Openbare Verlichting	B	B	B	B	B	B	B
Stedelijk Waterbeheer	B	B	B	B	B	B	B
Trolley Infrastructuur	A	A	B	-	-	B	-

Tabel Overzicht beeldkwaliteit die in de gemeente Arnhem worden nagestreefd per onderdeel uitgesplitst naar gebiedstypen.

** Voor nadere toelichting op dit onderscheid zie de tekst bij de onderdelen wijkgroen, bomen en parken en bossen*

*** Toelichting beeldkwaliteit D bij verhardingen; deze beeldkwaliteit wordt toegestaan bij de parkeervakken in de woonwijken.*

Beeldkwaliteitsniveau		Technische kwaliteit
Zeer goed	A+	(Zo goed als) nieuw; perfect onderhouden
Goed	A	Technisch goed in orde
Voldoende	B	Heel en veilig
Matig	C	Discomfort; enige hinder; veiligheid komt in het geding
Slecht	D	kans op kapitaalvernietiging; functieverlies

Beeldkwaliteitsniveaus conform CROW Beeldkwaliteit Systematiek

Samenvattend beeld

Onderstaand is per onderdeel een beschrijving gegeven van de huidige onderhoudssituatie en geplande inzet om de kwaliteit op peil te houden. Samenvattend kan worden gesteld dat het op dit moment lukt om met de beschikbare middelen het areaal op het gewenste niveau te onderhouden. Daarbij streven we er naar ook bij te dragen aan de vele ambities die we in de stad willen realiseren. Het combineren van opgaven en het participatieproces maakt de projecten echter ook steeds complexer en daarmee moeilijker te plannen. De beperking met betrekking tot de beschikbare capaciteit (zowel intern als extern) dwingt ons tot het maken van keuzes wat we wel en niet kunnen doen. De bestemmingsreserve groot onderhoud maakt het mogelijk de fluctuaties in jaarlijkse uitgaven, op te vangen.

Bij het beheer en onderhoud van de openbare ruimte hebben we ook te maken met prijsstijgingen. De jaarlijks repeterende investeringsbudgetten en exploitatiebudgetten voor onderhoud en periodieke vervanging in de openbare ruimte zijn geactualiseerd naar het prijspeil 2024 (ca.5 %). Dit op basis van de BDB-index Grond-, weg, en waterbouw.

Het beheer van veel elementen in de openbare ruimte heeft een sterke relatie met de het stedelijk programma Wonen en leefomgeving (S12). De specifieke ambities en plannen op dit vlak zijn in dat onderdeel van de deze begroting nader beschreven
De beleidsmatige invulling voor de kapitaalgoederen die een relatie hebben met mobiliteit (zoals verhardingen, verkeersvoorzieningen, trolley, openbare verlichting en kunstwerken) is te vinden in programma Bereikbaarheid (S02).
Voor de onderdelen afval en riolering is er een relatie met de afvalstoffenheffing en de rioolheffing. Hierover is nadere informatie te vinden in de paragraaf Lokale heffingen.

Wegen

Goed onderhoud van wegen is van belang voor de bereikbaarheid en leefbaarheid van de stad en de verkeersveiligheid. De keuzes die voor wegenonderhoud gemaakt worden dragen in toenemende mate ook bij aan andere ambities met betrekking tot klimaatadaptatie (bijvoorbeeld 10% minder verharding) en duurzaamheid. Zoals vanuit de wegbeheersystematiek gebruikelijk spreken we over gesloten verhardingen (asfalt en beton) open verhardingen (klinkers, tegels etc.) en half verhardingen en onverhard. Onverharde wegen zitten niet in dit overzicht. Deze vallen bij de gemeente Arnhem onder groenbeheer en zijn dus ook niet opgenomen in het beheersysteem wegen. Het merendeel van de asfaltverhardingen bevindt zich in de hoofdinfrastructuur en wijk- of gebiedsontsluitingswegen. De open elementverhardingen zijn vooral te vinden in de wijken, winkelgebieden en stadscentrum. Half verhardingen wordt in Arnhem vooral toegepast op wandel- en fietspaden. Met name in Arnhem Zuid worden steeds meer recreatieve asfaltpaden omgevormd naar halfverharding paden.
In onderstaande tabel is de huidige kwaliteit van het areaal vergeleken met de kwaliteit van het areaal in 2022.

Kwaliteit per thema

	% Voldoende		% Matig		% Onvoldoende	
Beleidsthema	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Duurzaamheid	97	97	1	1	2	2
Veiligheid	92	93	1	2	7	5
Comfort	92	94	2	2	6	4
Aanzien	91	92	2	2	7	6

Rapportage op Beeldkwaliteitsniveau

Ambitie = A/B/C/D	% A+	% A	% B	% C	% D	% Voldoet aan ambitie
2022	53,55	28,48	8,93	0,55	7,50	90,96 (B)
2023	54,34	28,31	11,61	0,30	5,44	94,26 (B)

Het kwaliteitsniveau is licht verbeterd ten opzichte van 2022. Het is nu vooral van belang deze kwaliteit te handhaven en het percentage onvoldoende (circa 5%) vast te houden. Landelijk wordt tussen de 1-5% als norm gehanteerd. En daar voldoen we dus nagenoeg aan. Het handhaven van maximaal 5% onvoldoende kan echter moeilijk worden aangezien parkeervakken op D-niveau onderhouden worden.

Het zorgen voor goede fietsvoorzieningen heeft hoge prioriteit. Het ambitieniveau voor het onderhoud van fietspaden ligt daarom op het hoogste niveau.

Planning

Voor 2024 staat onder andere groot onderhoud op de planning op de volgende wegen:
Velperweg, Dalweg, Hommelseweg, Lange Water en IJssellaan. Dit onderhoud wordt al dan niet gecombineerd met het verlagen van rijsnelheden en verminderen van asfalt. De wegen die hiervoor in aanmerking komen volgen onder andere uit het Duurzame Mobiliteitsplan. Daarnaast voeren we wegenonderhoud uit in combinatie met rioolvervanging in de wijk Sterrenberg, Geitenkamp en de Spijkerbuurt.

In het kader van het verbeteren van de toegankelijkheid voor mindervaliden op de hoofdlooproutes zal dit in 2024 een vervolg krijgen. Daar waar sprake is van herinrichting van de openbare ruimte is er ook aandacht voor toegankelijkheid.

Openbare Verlichting (OVL)

Een goed functionerende openbare verlichting levert een belangrijke bijdrage aan het realiseren van sociale- en verkeersveiligheid. Daarnaast is de verlichting van invloed op de uitstraling van de openbare ruimte. De hoofdelementen van de openbare verlichting zijn de masten, de armaturen en de kabels en kasten.
Het beheersysteem laat zien dat er een flink aantal lichtmasten, door het bereiken van de technische levensduur van 40 jaar, aan vervanging toe zijn. Ook de leeftijdsopbouw van de armaturen laat zien, zal er een groot deel van de armaturen, vanwege de technische levensduur van 20 jaar, de aankomende jaren vervangen moeten worden. Deze armaturen zullen dan vervangen worden door energiezuinige LED-armaturen.
In de onderstaande tabellen is de opbouw van het areaal weergegeven met de geplande vervangingen in de periode 2024-2027.

Leeftijdsopbouw masten	Aantal	Aantal in vervanging 2024-2027
Tot 1980	795	253
1981-1990	6309	4350
1991-2000	6285	36
2001- 2010	7697	21
2011-2020	7627	26
2021 - heden	964	
Totalen	**29677**	**4686**

Leeftijdsopbouw armaturen	Aantal	Aantal in vervanging 2024-2027
Tot 1990	232	140
1991 - 2000	719	284
2001 - 2010	8739	4825
2011 - 2020	15414	2065
2021 - heden	6120	
Totalen	**31224**	**7314**

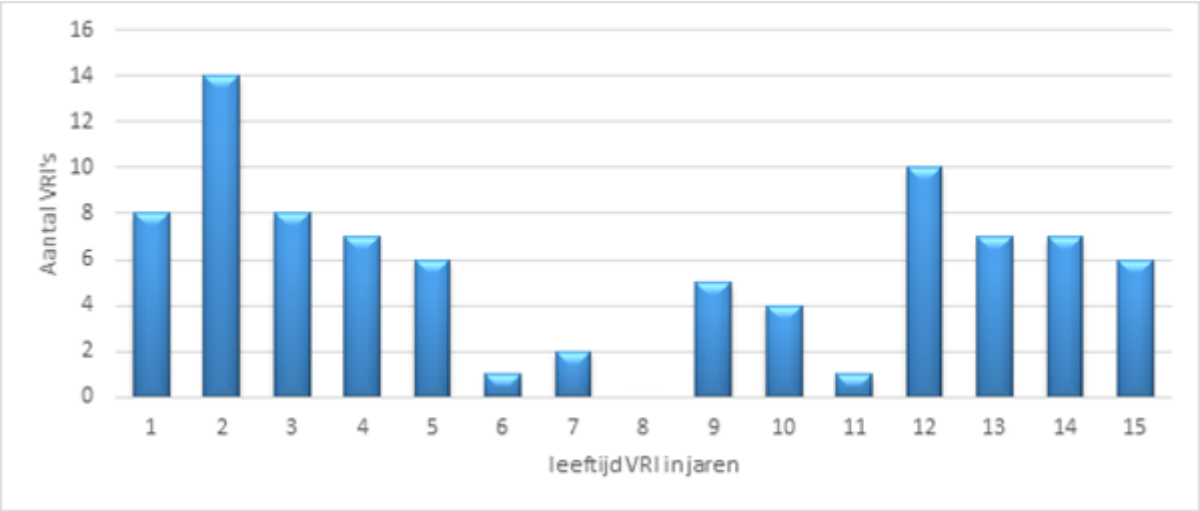
Tracés van het kabelnet worden zo nodig vervangen wanneer sprake is van groot onderhoud of wanneer zich herhaaldelijk kabelstoringen voordoen. Het onderhoud van OVL-kasten wordt gebaseerd op elektrische inspecties.
Inmiddels zijn alle OVL-kasten uitgerust met een slimme energiemeter. Hierdoor kunnen we het energieverbruik op ieder moment van de dag monitoren. Op basis van deze energiegegevens kunnen we een nog betere planning maken welke locaties voor vervanging van LED-armaturen in aanmerking komen om het energieverbruik en de daaraan gekoppelde CO2-uitstoot te reduceren. Ook zijn we gestart met een aantal projecten waarin 'slimme' armaturen gebruikt worden. Dit concept van dynamische verlichting op maat biedt verschillende mogelijkheden. Het licht brandt wanneer dat nodig is door middel van sensoren. Daardoor wordt er een energiereductie behaald, maar ook lichtvervuiling reduceert hierdoor. Er zullen meerdere projecten volgen in de aankomende jaren.
Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjaren investerings planning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen.

Planning
De planning voor de vervanging van de masten, armaturen en kabels wordt zo mogelijk afgestemd op samenloop met overige werkzaamheden voor groot onderhoud in de openbare ruimte. Met behulp van LED-verlichtingsarmaturen wordt gestreefd naar een reductie van 50% op de energiekosten. Hiermee wordt bijgedragen aan de duurzaamheidsambities.

Verkeersregelinstallaties (VRI)
Het goed functioneren van Verkeer Regel Installaties (VRI) is van groot belang voor de verkeersveiligheid en bereikbaarheid van Arnhem. Het beheer en onderhoud richt zich op:

- Doelmatige inzet en beheer van verkeersregelinstallaties (VRI) en andere verkeersmanagementinstallaties zoals het parkeerverwijssysteem en het DBSA (Dynamisch Busstation Systeem Arnhem).
- Een goede technische staat en functionaliteit, vooral gericht op het handhaven van de verkeersveiligheid en doorstroming.
- Bijdrage aan leefbaarheid en bereikbaarheid, met aandacht voor de voetganger en het bevorderen van het gebruik van de fiets en het openbaar vervoer.

Er is geen eenduidige maat voor de kwaliteit van het areaal. Deze wordt dan ook niet bijgehouden.
De leeftijd van de objecten is wel bekend. Dit zegt echter niet alles over de daadwerkelijke kwaliteit. Door technisch onderhoud en tussentijdse updates blijft de kwaliteit goed ondanks de hoger wordende leeftijd. In onderstaand figuur is de leeftijdsopbouw van de verkeerslichten weergegeven (gegevens van begin 2023). De levensduur van een verkeersregelautomaat is gemiddeld ongeveer 15 jaar.
Tabel leeftijdsopbouw VRI’s

Het huidige areaal is zowel technisch als functioneel (verkeerskundig) op orde. Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjaren investering planning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen. Bij vervangingen wordt direct gekozen voor de laatste technologie (iVRI) om voorbereid te zijn op verdergaande data uitwisseling tussen verkeerslicht en voertuigen.

Met de vervanging van overige verkeerssystemen (zoals telkasten, digitale borden en het parkeerverwijssysteem) is in de investeringsplanning vooralsnog geen rekening gehouden. Aan het einde van de technische levensduur moet worden beoordeeld of vervanging gewenst/noodzakelijk is.

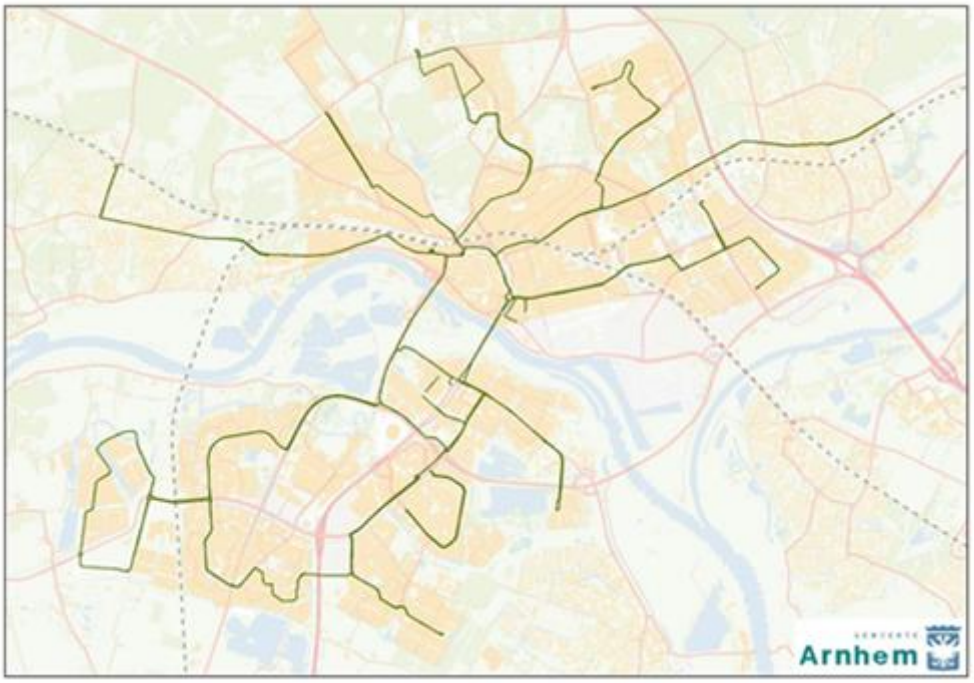
Planning

Voor 2024 staat de vervanging van de volgende VRI's op de planning: Burg. Matsersingel – Marga Klompélaan, Burg. Matsersingel – Mooieweg, Laan van Presikhaaf – Volkerakstraat, IJssellaan – Gildemeestersplein en IJssellaan – Lange Water. Tevens wordt op 6 verkeerslichten rondom winkelcentrum Presikhaaf een moderne netwerkregeling neergezet waardoor beter rekening gehouden kan worden met het sterk wisselende verkeersaanbod rondom het winkelcentrum. Deze verkeerslichten worden allemaal slim en kunnen communiceren met apps in voertuigen en eventueel telefoons van fietsers.

Trolley

Het trolley netwerk is van belang voor een groot deel van het Openbaarvervoer in Arnhem.
De trolleyinfrastructuur van de gemeente Arnhem bestaat uit de technische ondergrondse en bovengrondse infrastructuur. In tegenstelling tot de overige assets strekt de trolleyinfrastructuur zich ook uit over andere gemeentes namelijk gemeente Renkum en gemeente Rheden. Voor die delen van de infrastructuur op het grondgebied van de gemeenten Renkum en Rheden verzorgt gemeente Arnhem de trolleyinfrastructuur.
De trolleyinfrastructuur omvat bovenleiding (inclusief de bovenleiding en de wissels welke zich bevinden in het bedrijvencomplex Westervoortsedijk 4 te Arnhem), masten, gelijkrichterstations, onderstations, kabelnet e.d. in de gemeenten Arnhem, Rheden en Renkum en is 57 km lang.

Onderstaand plaatje geeft een indruk van het complete net.

Afbeelding: het trolleynetwerk in gemeente Arnhem, gemeente Renkum en Velp (gemeente Rheden)
Het openbaar vervoer in Arnhem wordt aanbesteed door provincie Gelderland door middel van een concessie met een lange looptijd (circa 10 jaar).De concessie omvat al het openbaar vervoer per (trolley)bus en auto in de regio Arnhem-Nijmegen en het openbaar vervoer per trein tussen de stations Arnhem en Doetinchem
De vorige concessie liep tot december 2022. Er is nu een overbruggingsconcessie van twee maal twee jaar. Er moet een aanbesteding voor de nieuwe concessie komen. Deze nieuwe concessie zal waarschijnlijk in juni 2026 van kracht worden.

De concessiehouder krijgt van gemeente Arnhem de infrastructuur in bruikleen. Daarvoor is een bruikleenovereenkomst getekend tussen de concessiehouder en de gemeente Arnhem.
Het betreft een overeenkomst van bruikleen, waarin de gemeente de infrastructuur om niet ter beschikking stelt. Dit betekent dat grote delen van de beheertaak bij de concessiehouder belegd zijn, dit in tegenstelling tot bijna alle andere assets waarbij de gemeente ook het beheer daadwerkelijk verzorgt.
Het vervangen van trolleymasten, aan het einde van de technische levensduur, valt niet onder de verantwoordelijkheid van de concessiehouder aangezien dit een investering betreft die veel verder gaat dan de looptijd van de concessie. Komende periode gaan er nieuwe afspraken gemaakt worden met de provincie over de concessie waarbij ook duidelijkheid moet komen over de benodigde vervangingsinvesteringen.

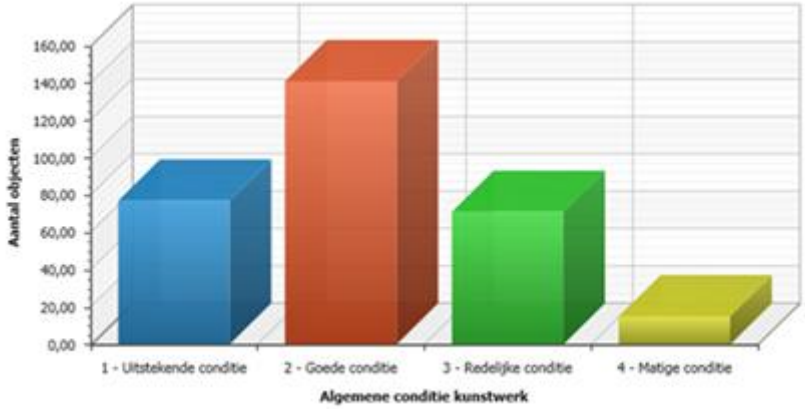
Planning
De oudste trolleymasten zijn de komende jaren aan vervanging toe (circa 700 masten en muurankers, allen ouder dan 60 jaar). Dit speelt in eerste instantie bij de geplande reconstructie van de Velperweg (dit is uitgesteld naar 2024/2025). De verwachte investering hiervoor bedraagt € 0,8 miljoen. Deze investering zal leiden tot een structurele kapitaallast van € 40.000 en is reeds opgenomen in deze begroting.
Bij de herinrichting van de van Muijlwijkstraat zullen ook aanpassingen aan het trolleynet worden uitgevoerd. Dit maakt onderdeel uit van het project.
Naast de masten zijn de komende jaren (tot 2034) 17 gelijkrichterstations aan vervanging toe. Ook zullen enkele delen van het ondergrondse kabelnet vervangen moeten worden.
In de huidige begroting zijn in het MIP (afgezien van de hierboven genoemde €0,8 miljoen voor de Velperweg) geen middelen gereserveerd voor deze vervangingsinvestering. De komende periode zal in aanloop naar de nieuwe OV-concessie een vervangingsplanning voor de trolley uitgewerkt worden met een bijbehorende investeringsplanning. Het risico bestaat dat er versneld vervangingen noodzakelijk zijn als er essentiële onderdelen voortijdig uitvallen, waardoor de OV dienstverlening in de knel komt. Hiervoor zijn nu geen financiële middelen gereserveerd. In Naris is hiervoor een risico reservering opgenomen.

Civieltechnische kunstwerken

Onder de noemer van civieltechnische kunstwerken vallen bruggen, viaducten, tunnels, grondkerende constructies, trappartijen etc. Jaarlijks is er een visuele inspectie waarbij de inspecteur voornamelijk kijkt naar de ambities schoon, netjes, heel en veilig. Daarnaast is er vijfjaarlijks een technische inspectie. Het inspecterende bureau kijkt naar het uitgevoerde regulier onderhoud en geeft waar nodig schades, maatregelen, prijs per maatregel en uiterste datum van uitvoering aan. Indien nodig zal op basis daarvan de cyclus van het reeds ingeplande reguliere onderhoud worden aangepast. Dit vormt de input voor de integrale programmering en dient als basis voor de monodisciplinaire meerjarenplanning. Aan de hand van gegevens uit onder meer de inspecties wordt getracht het duurzame onderhoudsniveau zo goed mogelijk te benaderen. De beschikbare middelen zijn op dit moment hiervoor toereikend

De kwaliteit van het areaal op basis van de laatste inspecties is redelijk tot goed. Een samenvatting is hieronder weergegeven. In 2024 volgt er een nieuwe technische inspectie door een extern gespecialiseerd bureau, waardoor we weer over de nieuwste gegevens zullen beschikken.

Vanaf 2024 zullen we werken met een nieuw raamcontract voor het groot onderhoud en een apart raamcontract voor vervanging en onderhoud houten waterbouwkundige constructies.

Planning

In 2023 hebben we de voegovergangen van de busbaan van de ‘brug over de groene rivier’ (Eldensedijk) vervangen in 2024 doen we dit voor de rest van de brug.

Verder zal er onderhoud worden uitgevoerd aan de 2 tunnelcomplexen Burgemeester Matsersingel, alle bruggen in park Presikhaaf, de bruggen in park Malburgen-west, het Huissens viaduct en de onderzijde van viaduct Waardmanspad.
Vanuit het nieuwe raamcontract houten waterbouwkundige constructies zullen we starten met de vervangingsopgave houten bruggen in Elderveld en De Laar.

Aandachtspunt bij de vervangingsinvesteringen is het viaduct Rijkerswoerdsestraat (over A325). De noodzaak van vervanging is afhankelijk van het soort verkeer dat van het viaduct gebruik mag maken. Hierover zijn we in overleg met de provincie en buurgemeenten. Indien dit viaduct vervangen moet worden, zal dit een investering vragen van grofweg € 1,5 miljoen euro (afhankelijk van ontwerp en co-financiering provincie Gelderland). Deze investering is nog niet opgenomen in de Meerjaren Investerings Planning.

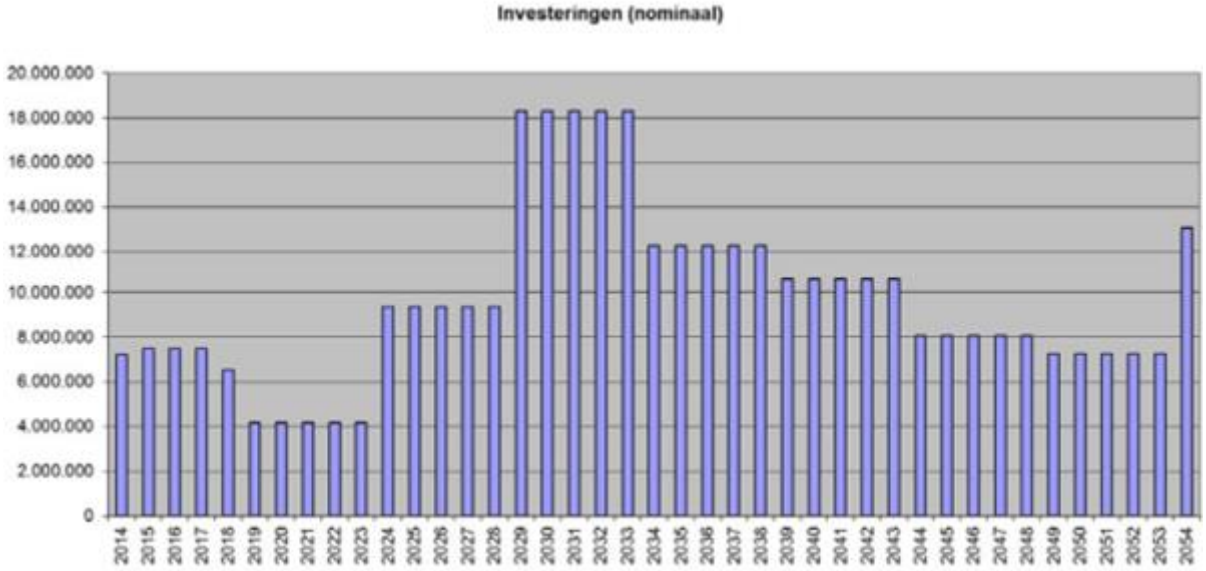
Riolering

Een goed functionerend rioolstelsel is van essentieel belang voor de volksgezondheid en het voorkomen van wateroverlast. Het beheer van het rioolstelsel heeft betrekking op een groot aantal verschillende onderdelen zoals, de vrij vervalriolering met bijbehorende (infiltratie)putten, persleidingen en gemalen, huisaansluitingen, drainage, kolken en lijngoten. Maar ook het aanpassen van de bovengrondse inrichting kan bijdragen aan het beter afvoeren of bufferen van regenwater. Waar zich hiervoor goede kansen voordoen met beperkte meerkosten wordt hierin geïnvesteerd. Vanuit het budget dat beschikbaar is voor klimaatadaptatie wordt een bijdrage geleverd aan de opgave om regenwater in toenemende mate in de bodem vast te houden.

Onderhoud bestaande stelsel
Gelet op de omvang van het netwerk is de vrijvervalriolering met de bijbehorende putten voor wat betreft de benodigde beheerkosten, personele inzet en behoefte aan strategie de belangrijkste voorziening van de riolering. Een belangrijk aspect in het beheer hiervan is het bepalen van de omvang van de noodzakelijke werkzaamheden om het stelsel goed te laten functioneren. Daarbij wordt altijd gezocht naar afstemming en samenloop met projecten binnen en buiten de gemeentelijke organisatie.

In totaal ligt er circa 800 kilometer vrijvervalriolering in Arnhem. Hiervan is bijna 170 km gemengd (vuilwater gecombineerd met regenwater).
In het beheersysteem maken we onderscheid in gemengde-, vuil- en regenwaterriolen, ieder onderverdeeld in hoofd-/transportriolen en 'gewone' riolen. Daarnaast wordt aangegeven welke riolen onder doorgaande wegen liggen. Op de hoofd-/transportriolen en de riolen onder doorgaande wegen gaan we eerder over tot het nemen van maatregelen dan op andere locaties omdat de risico's daar groter zijn.
Voor de lange termijn planning wordt voor het verwachte moment van vervangen uitgegaan van de theoretische levensduur (dit is de verwachte levensduur voor vrijvervalriolen, de economische afschrijving gebeurt in 40 jaar).Voor de theoretische levensduur van de riolering wordt uitgegaan van een periode van 60 jaar. Er liggen echter ook nog vrij veel riolen uit de periode 1870-1930 met een actuele leeftijd van 90 tot 150 jaar. De langetermijnplanning is dan ook niet meer dan een indicatie van de opgaven die op langere termijn in het verschiet liggen.
Onderstaand figuur met de theoretische vervagingsopgave uit het Gemeentelijk Rioleringsplan van 2014 laat zien dat er nog een grote vervangingsopgave aan komt.

Grafiek uit GRP 5 met theoretische rioolvervanginsopgave in euro's.

Voor de korte termijnplanning wordt uitgegaan van de technische levensduur, de werkelijke toestand van de riolering. Deze werkelijke toestand wordt bepaald door middel van video-inspecties van de rioolstelsels en het beoordelen en classificeren van de leidingen en putten.
De vrijvervalriolen worden periodiek gereinigd en geïnspecteerd. Jaarlijks wordt hiervoor een inspectieplan opgesteld. Reiniging en inspectie is meestal een wijk gebonden activiteit. Doelstelling is om de kans op falen van de riolering te minimaliseren. Gemiddeld genomen worden de riolen eens per 13 jaar geïnspecteerd. De inspecties worden mede afgestemd op de ontwikkelingen in de stad en mogelijke risicoplekken.
Op basis van de inspectieresultaten, storingsmeldingen en ontwikkelingen in de stad wordt een rioolvervanginsplanning en daarmee een investeringsplanning gemaakt.

De noodzakelijke investeringen in riolering zijn zoals gebruikelijk langjarig verwerkt in de begroting. Nadere toelichting op de kostendekkendheid van de rioolheffing is opgenomen in de paragraaf lokale heffingen.
Gezien de grote vervangingsopgave in met name de naoorlogse wijken in Arnhem-Zuid wordt voor de verdere toekomst nog een verdere stijging van de rioolinvesteringen verwacht. Dit betreft echter nog niet de huidige begrotingsperiode.

Stelselwijziging aanleg nieuwe riolen
In de jaarrekening van gemeente Arnhem worden tot nu toe binnen een grondexploitatie ook de investeringen in riolering (zoveel als mogelijk) opgenomen. De systematiek van kostenonderbouwing voor de rioolheffing geeft echter de ruimte om deze investeringen kostendekkend onderdeel te laten zijn van de rioolheffing.

In deze Begroting wordt voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren. Dit is nader toegelicht in de paragraaf Lokale heffingen.

Planning
Voor 2024 staan de volgende grote rioolvervanginsprojecten op de planning: Kroonsewal, Hommelseweg, Velperweg, Dalweg Hartogslaan, Rijnkade en mogelijk Land van de Markt - Rijnstraat. Daarnaast lopen de rioolprojecten in Sterrenberg en Spijkerbuurt nog door.

Water
Het onderdeel water omvat onder meer beheer en onderhoud van afkoppelvoorzieningen (deze voorzieningen zorgen er voor dat regenwater niet in het riool terecht komt maar in de bodem zakt), ecozones, moerassen, sloten, paddenpoelen én oppervlaktewater(bodems) zoals de Immerlooplas, Nieuwehaven, Defensiehaven, haven van Coers, Rijnkade, Nieuwe kade en de dijkdoorbraakkolken. Ook het onderhoud aan civieltechnische water gerelateerde werken, zoals beekriolen, duikers, beschoeiingen en fonteinen hoort in deze categorie
De ambitie is:
- het watersysteem op orde brengen en houden;
- met de (water)partners de water gerelateerde opgaven oplossen door zoveel mogelijk voor ruimtelijke oplossingen te kiezen waarbij het water tegelijk een rol kan spelen in het vergroenen en verkoelen van de stad.

In de afgelopen periode is veel energie gestoken in het controleren en corrigeren van de bestaande beheergegevens van de duikers en beekriolen. De locatie, de ouderdom en de onderhoudstoestand van bijna alle duikers en beekriolen onder de hoofdstructuur zijn de afgelopen jaren in kaart gebracht. Daar waar nodig is inmiddels ook groot onderhoud uitgevoerd. Het beheer van de oppervlaktewater(bodems) wordt nu nog projectgewijs vormgegeven en wordt, na deze inhaalslag, omgevormd tot een systematische aanpak.
Aan de fontein op het Gele Rijdersplein (AKU) is geen groot onderhoud geprogrammeerd en gebudgetteerd in afwachting van de herinrichting van dit gebied, wat voorzien is in 2024.

Planning
Het voornemen was om in de periode 2022-2023 alle nog niet gebaggerde havens uit te baggeren.
Het baggeren van Onderlangs en de Praets wat op de planning stond heeft vertraging opgelopen. Er is nog discussie met de verhuurder en met de huurders van de ligplaatsen over de manier waarop hier invulling aan kan worden gegeven. De voorbereidingen voor de baggerwerkzaamheden in de Rosandepolder zijn opgestart en de werkzaamheden zijn gepland in 2024.
Het benodigde groot onderhoud zoals hierboven omschreven wordt gefinancierd uit het exploitatiebudget.
Na deze baggerwerkzaamheden zijn de havens weer op orde voor de komende 20 jaar en kan het jaarlijks baggeronderhoud worden gerealiseerd uit het regulier beschikbare jaarlijkse budget.
Het onderhoud van de waterbodems in de Nieuwe Haven, Rijnkade en Nieuwe Kade wordt de komende jaren uitgevoerd onder regie van het baggerbestek Neder-Rijn/Lek van Rijkswaterstaat.
Komend najaar en voorjaar 2024 staan in Arnhem-Noord de watergangen in woonwijk ’t Broek en in park Angerenstein op de planning. De fontein Roermondsplein (Blauwe Golven) zal in 2024 weer in werking treden.

Wijkgroen
Het groen is van grote waarde in onze stad. Verbetering van het leef- en woonklimaat vraagt vaak ook om het toevoegen van meer groen en/of om het kwalitatief verbeteren van bestaand groen. Hiervoor lopen verschillende initiatieven die toegelicht worden in het programma Wonen en Leefomgeving (S12, Radicaal vergroenen).

Voor het onderhoud van het wijkgroen zijn per wijk exploitatiebudgetten gereserveerd. De teams Leefomgeving hebben een sturende rol bij de inzet van deze middelen.
We monitoren de beeldkwaliteit (gebaseerd op basis van ongewenste kruidengroei en zwerfafval). De door de raad vastgestelde kaders zijn C-niveau voor de beeldkwaliteit in de wijken en A-niveau in de binnenstad en winkelcentra.
We monitoren ook de ecologische kwaliteit. Deze monitoring is recent opgestart, zodat we over een aantal jaren een beeld kunnen schetsen van deze waarde.
De technische kwaliteit van de beplanting (hoe goed is de beplanting) wordt op B-niveau bijgehouden.

Het aandeel ecologisch beheerd groen wordt steeds groter, hierdoor zal de natuurwaarde van het groen naar verwachting ook toenemen. Omdat de CROW normering op beeldkwaliteit nog niet is ingericht op natuurwaarden vinden we hier vaker een beeldkwaliteit C-niveau terug, wat voor de beoogde ecologische doelstellingen juist wenselijk is (meer kruiden/biodiversiteit).

Om het groen te kunnen beheren is het beleid over het groen vertaald naar beheertypen. Elk beheertype heeft haar eigen streefbeeld en bijpassende beheermaatregelen. De functie, het gebruik en de ecologische waarde bepalen het streefbeeld van een beheertype.

De gevolgen van de extreme droogte van de laatste jaren worden nu nog als calamiteit beschouwd. Veel bomen en beplantingen ondervinden hier schade van. De langetermijneffecten hiervan zullen de komende jaren verder duidelijk worden en mogelijk tot extra kosten leiden. Bij aanleg en renovatie van groen houden we hier al rekening mee en doen we aanpassingen in de groeiplaatsinrichting en het sortiment om deze klimaatbestendig te maken.
De gevolgen van de hoge stikstofdepositie wordt ook zichtbaar in de stedelijke plantsoenen. Het leidde onder andere tot een toename van de braam die overlast veroorzaakte op wegen en paden. Hiervoor is inmiddels een passende beheermaatregel in het regulier onderhoud opgenomen.
Een aantal invasieve exoten zoals de Japanse duizendknoop, reuzenberenklauw komen ook voor, met name in het wijkgroen. De huidige aanpak van bestrijding leidt tot een geleidelijke afname van het areaal.

Planning
Arnhem heeft veel ambities op het gebied van groen (zie programma Wonen en Leefomgeving S12, Radicaal vergroenen). Deze ambities zullen mede sturing geven aan de planning van het groenonderhoud. Naast het reguliere onderhoud staan de volgende projecten op de planning voor 2024:
- Vergroeningsprojecten in de wijken in het kader van de Wijkgroenagenda's;
- Herstel beplantingen oostelijk deel Singels (Janssingels t/m Lauwersgrachtpark)
- Groot onderhoud landgoed Sterrenberg;
- Herstel beplantingen (groot onderhoud) in Park Onderlangs;
- Vergroenen Groningensingel in samenloop met wegenproject;
- Versterken ecologische waarden Droge ecozone Schuytgraaf;
- Investeringen in samenloopprojecten zoals de Kroonse Wal en in het Spijkerkwartier;
- Voortzetten van het project aanplanten van extra heesters en struweelgroepen in de wijken in het kader van biodiversiteit en bestrijden hittestress. In 2024 met name in de wijk Schuytgraaf;
- Voortzetten project exotenbestrijding.

Speelvoorzieningen
Om een aantrekkelijke leefomgeving te kunnen bieden is de aanwezigheid van speelplekken met name voor gezinnen met (kleine) kinderen van belang. Daarnaast zijn speelplekken vaak ontmoetingsplekken voor de wijkbewoners.
In de Beheervisie Spelen en Ontmoeten is de ambitie opgenomen om 8 van de 20 grote (groene) speel- en ontmoetingsruimtes te verbeteren. Deze opgave willen we invullen in samenwerking met de teams Leefomgeving. Deze ambitie wordt projectmatig opgepakt. Dat houdt in dat met de betreffende teams Leefomgeving en de buurt wordt bepaald wat de plek nodig heeft om de ambitie te realiseren. Het initiatief ligt bij de teams Leefomgeving omdat het belangrijk is dat de buurt hierin mee participeert en mogelijk ook andere wensen en ideeën uit de buurt hierin gecombineerd kunnen worden.
Ook het maken van toegankelijke en inclusieve speelplekken wordt ook projectmatig opgepakt. De ambitie is om in de komende jaren in iedere wijk (total 24) een toegankelijke en inclusieve speelplek per wijk te realiseren waar ook kinderen met een beperking beter mee kunnen doen. Hiervoor zijn extra middelen gereserveerd.

Alle speeltoestellen moeten veilig bespeelbaar zijn. Dit wordt in de technische inspectie gecontroleerd. Geconstateerde mankementen worden binnen de gestelde termijnen opgelost zodat de onderhoudskwaliteit van het areaal op B ligt.
Daarnaast kan de kwaliteit van het areaal bepaald worden op basis van de leeftijd en de theoretische levensduur van de speeltoestellen. Gemiddeld gaat een speeltoestel 10 tot 15 jaar mee. Hieronder is een overzicht van de leeftijd van de speeltoestellen. Opvallend is het aantal ouder dan 15 jaar. Ongeveer 37% van het areaal heeft haar theoretische levensduur behaald maar is technisch nog wel in orde. De oorzaak hiervan is dat de speeltoestellen van duurzame en kwalitatieve materialen zijn gemaakt. De vraag is hierbij wel in hoeverre of de speelvoorziening nog voldoet aan zijn functie. Mogelijk dat kinderen uitgekeken zijn op deze oude speeltoestellen

en deze niet meer gebruiken, wat aanleiding zou kunnen zijn om tot vervanging over te gaan. Hierover is afstemming met de teams Leefomgeving.

Leeftijd speeltoestellen	Aantal
Ouder dan 15 jaar	701
10-15 jaar	491
5-10 jaar	399
1-5 jaar	311

De beschikbare budgetten voor beheer en vervanging van de speeltoestellen blijken in de praktijk toereikend.

Planning
Jaarlijks worden de speeltoestellen geïnspecteerd en vindt het noodzakelijk onderhoud plaats. Vervangen of plaatsen van toestellen gebeurt in samenspraak met de teams Leefomgeving.

Komende jaren worden nog 3 grote (groene) speel- en ontmoetingsruimtes verbeterd, waarmee de ambitie uit de Beheervisie Spelen en Ontmoeten afgerond wordt. In 2024 wordt de speelplek aan de Noord-Peterstraat in samenwerking met de buurt groen en klimaatbestendig ingericht.

Daarnaast worden zoals aangegeven in de periode tot en met 2026 24 speelplekken toegankelijk en inclusief gemaakt. Hierbij wordt er niet alleen naar onze eigen speelplekken gekeken, maar ook naar andere speelplekken die niet van de gemeente zijn, maar een zelfstandige stichting zoals Bouwspeelplaats De Leuke Linde en de beide Stadsboerderijen Presikhaaf en de Korenmaat.
Als pilot is er gestart met speelplek De Kroon in de wijk De Laar Oost.

Bomen
Bomen zijn belangrijk voor de leefbaarheid, biodiversiteit en beleving en leveren een bijdrage aan een klimaatadaptieve stad. Hittestress en wateroverlast zijn onderwerpen waarbij bomen een onderdeel van de oplossing kunnen zijn. Daarom zijn in het Bomenplan onderstaande doelen beschreven:

- Arnhem wil een groenere stad: meer (buitengewone) bomen en meer groenmassa.
- Arnhem gaat voor kwaliteit en toekomstbestendigheid (juiste boom op de juiste plek), gezonde, veilige en duurzame bomen.
- Arnhem wil bomen beter beschermen.
- Arnhem wil meer biodiversiteit en groen met elkaar verbinden.

Arnhem heeft zo'n 47.000 stadsbomen, het beheer en onderhoud is erop gericht om een jonge boom tot volwassenheid te brengen en daarna zo lang mogelijk te behouden, afgewogen tegen de kosten die daarvoor nodig zijn. Hierbij wordt de ecologische waarde van de boom zoveel mogelijk gevolgd. Dit houdt in dat er alleen gesnoeid wordt op de plekken waar dat nodig is voor de vrije doorgang van het verkeer of wanneer probleemtakken een hoog risico gaan vormen voor de gebruikers. Daarnaast worden knotbomen gefaseerd geknot zodat er voldoende nest- en schuilplekken voor vogels en insecten in stand blijven. Dood hout is van grote waarde voor de ecologie daarom worden dode of gesnoeide takken zoveel mogelijk in de bossen en struwelen verwerkt. Ook het staande dode hout wordt behouden op plekken waar dat kan. Mogelijke risico's voor de weggebruikers worden uit de boom gehaald en de boom kan op die plek gecontroleerd afsterven.
Arnhem heeft, gebaseerd op de beleidsregels uit het Bomenplan 2020, ruim 18.000 buitengewone bomen en toekomstbomen aangewezen. Deze bomen worden extra beschermd en krijgen, indien nodig, extra onderhoud ten gunste van de levensverwachting van deze bomen. De planning is om elk jaar bij ongeveer 50 bomen extra maatregelen (veel al in de bodem) uit te voeren waarbij elk jaar wordt gekeken waar de maatregel het meest noodzakelijk is. Dit is maatwerk.

Het dagelijks onderhoud van stadsbomen wordt op B-niveau gedaan met behoud van de ecologische waarden van de boom, Dit wordt volgens planning uitgevoerd. Alle stadsbomen worden periodiek gecontroleerd middels de BoomVeiligheidsControle. Hierin worden 'onderhoudsstaat', 'boomgebreken', 'toekomstverwachting' en 'ziekte en aantastingen' van de bomen opgenomen. Hieruit volgen onderhoudsmaatregelen of advies tot nader onderzoek, deze worden na de controle uitgevoerd binnen de gestelde termijnen. Boomziektes en plagen worden gevolgd en waar nodig wordt beheersingsmaatregelen ingezet. Vervanging van stadsbomen vindt plaats indien de boom een

te groot risico of hinder vormt voor de weggebruiker en die niet met dagelijks onderhoud of andere maatregelen op te lossen is, een hele lage levensverwachting heeft of dood is. Vervanging van bomen in (laan)structuren is maatwerk, hierover vindt afstemming plaats met het BoomKwaliteitsteam Arnhem.

Financiering bomenonderhoud
Aangeplante stadsbomen worden per 2021 opgenomen op de balans en deze bomen worden afgeschreven in 50 jaar. Voor 2024 wordt er geen kap voorzien van bomen die een waarde op de balans hebben; afboeking van bomen zal dan ook niet aan de orde zijn.

Planning
Voor aanplant en groeiplaatsverbetering van bomen is een investeringskrediet beschikbaar.
De volgende projecten staan hiervoor in 2024 op de planning:
- Aanplant bomen museumpark Onderlangs;
- Aanplant extra bomen in De Laar als onderdeel van gezonde buurten;
- Aanplant extra bomen Groningensingel;
- Aanplant extra fruitbomen Gaardenhaage;
- Aanplant extra bomen groenzones Schuytgraaf;
- Aanplant extra bomen in diverse stadsparken met de focus op Arnhem-zuid;
- Groeiplaatsverbetering 50 stuks buitengewone bomen;
- Groeiplaatsverbetering Lindebomen Rijnkade;
- Groeiplaatsverbetering bestaande bomen rondom Blauwe Golven;
- Groeiplaatsverbetering Lindebomen Velperweg (deel vanaf Velperpoort tot Raapopseweg).

Voor groot onderhoud en herstel van boomstructuren staan de volgende projecten in 2024 op de planning:
- Aanhelen bomenrijen langs Limburgsingel;
- Vervangen boomlaan Velperweg (deel Prümelaan tot viaduct Velp);
- Groeiplaats verbeteren van de bomen op het Gelderse plein.

Parken en bossen
Kenmerkend voor Arnhem zijn de bossen, de natuurterreinen en de vele parken. We zijn trots op dit waardevolle groene kapitaal. Daarom zetten we sterk in op het behouden en verbeteren hiervan. De natuur staat in de parken en bossen op één, in samenhang met klimaatactie en biodiversiteit. De parken en bossen zijn ook van grote recreatieve betekenis voor de inwoners. We investeren hierin door invulling te geven aan recreatiezonering en bijbehorende inrichting voor toekomstbestendig gebruik.

Voor het onderhoud van de bossen en parken zijn exploitatiebudgetten gereserveerd en tijdelijk extra middelen beschikbaar gesteld om ambities te verwezenlijken. Het beheren en onderhouden van de parken doen we aan de hand van beheervisies.
Het areaal en beheerareaal bossen en parken neemt toe. Enerzijds door actieve verwerving van bos- en natuurgebied en anderzijds door huur- en vrijwillige pachtbeëindiging. In 2022/2023 was er een toename van ruim 60 hectare: Rolbaan, Westerveld-Hoefijzer, Klarenbeek . Mogelijk komt er in 2024 nog ruim 30 hectare (Zypendaal-Gulden bodem) beheerareaal bij.

Op basis van coalitieakkoord is houtoogst in de bossen en parken geen doelstelling. Er komt nog wel “surplus” hout vrij uit de bossen en parken dat we circulair gaan toepassen in Arnhem. We monitoren in de periode 2022-2024 wat deze verandering beheersmatig betekend. Om duurzaam & circulair (uitgangspunt wat groeit in Arnhem blijft in Arnhem) te kunnen werken zetten we in om van FSC certificering om te schakelen naar PEFC certificering waarin ook duurzaam gegroeid stadshout in ondergebracht kan worden

Een aantal parken is aangewezen als rijksmonument; Sonsbeek, Zijpendaal, Gulden Bodem en Moscowa. Voor deze parken gelden extra instandhoudingsvoorwaarden. Park Angerenstein is aangewezen als gemeentelijk monument. Al deze parken plus een deel van Park Presikhaaf worden op A-niveau onderhouden. Het overige gebied op B-niveau.

De bossen en parken hebben een robuuste basis. Desalniettemin staat de kwaliteit van onze bossen en parken onder druk. Oorzaken hiervan zijn het intensiever gebruik, verdroging, overmatige stikstofdepositie en klimaatverandering; met als gevolg biodiversiteitsverlies. Bij het beheer en onderhoud van onze bossen en

parken houden we hier rekening mee door zeer gericht en soms intensiever (maatwerk) onderhoud uit te voeren. We doen dit op basis van natuurvolgend beheer.
Specifieke ambities met betrekking tot bossen en parken zijn zo veel mogelijk water vast houden en organische stof (met bijbehorend bodemleven) verbeteren in de groeiplaatsen en zorg dragen voor structuurvariatie. We werken daarmee aan de sleutelfactoren voor klimaatadaptatie en biodiversiteit. Tevens benutten we waar mogelijk de kansen om de agrarische gebieden grenzend aan de bossen en parken natuur inclusief te maken. Door inzet van de extra middelen voor bossen en parken kunnen we werken aan deze ambities. Tevens biedt dit de mogelijkheid extra capaciteit in te zetten om genoemd kwaliteitsverlies en de uitdagingen die hiermee gemoeid gaan, invulling te geven en zorgvuldig te communiceren met onze inwoners.

Planning
In 2024 zal extra worden ingezet op de revitalisering van de bossen en parken (water en organische stof) en het verbeteren van de biodiversiteit (structuurvariatie).

- In de bossen wordt gewerkt aan herstel van structuurrijke bosranden en zaaien en aanplant van rijk strooisel soorten.
- Er wordt een monitoringsprogramma in uitvoering gebracht voor biodiversiteit en bodem.
- De beheervisie Sonsbeek, Zypendaal en Gulden bodem (2023) zal in uitvoering gebracht worden.
- Voor de parken Klarenbeek, Hazegrietje en Braamberg wordt de beheervisie vernieuwd.
- Voor de zuidelijke uiterwaarden, polderlinten en park Westerveld wordt natuurvolgend beheer en het beter ecologisch verbinden van de parken en natuurgebieden in Arnhem-zuid nader uitgewerkt en tot uitvoering gebracht.
- Voor de parken en bossen in het noorden wordt een analyse uitgewerkt ter verbetering van het watersysteem als integraal onderdeel van klimaatadaptief bos.

Inzamelvoorzieningen
In juni 2022 is de Afvalkoers 2022-2026 “Arnhem Schoner” vastgesteld. Omgekeerd Inzamelen blijft het basisprincipe voor de inzameling van huishoudelijk afval in Arnhem. Door dit systeem kunnen inwoners van Arnhem hun afval goed scheiden. Er is een uitgebreid netwerk van ondergrondse verzamelcontainers voor restafval, PBD (plastic verpakkingen, blik en drinkpakken) en papier en bovengrondse verzamelcontainers voor GFT (groente-, fruit- en tuinafval) in de stad aanwezig. Een deel van de herbruikbare reststromen (PBD, GFT, papier) worden bij laagbouw met behulp van minicontainers (kliko’s) aan huis opgehaald. Voor de inzameling van grof vuil zijn er twee afvalbrengstations en rijden we rond met de Milieubak. In het stationsgebied werken we met een ondergronds afvaltransport systeem (OAT). Hieronder wordt op de verschillende onderdelen nader ingegaan.

Ondergrondse verzamelcontainers
De eerste ondergrondse containers zijn in de jaren negentig geplaatst. Het overgrote deel van het containerbestand is geplaatst in de periode van uitrollen van omgekeerd inzamelen: 2015-2019. In totaal staan er bijna 2350. De afschrijvingstermijn die gehanteerd wordt is 10 jaar. De technische levensduur ligt in praktijk beduidend hoger. Sinds 1 januari 2023 jaarlijks een veiligheidskeuring uitgevoerd op alle verzamelcontainers ongeacht het bouwjaar. Op deze manier voldoen we aan de nieuwste eisen en kunnen we de veiligheid nog beter borgen. Gevolg is dat door deze nieuwe wettelijke normen en keuring een relatief groot aantal containers is afgekeurd. Deze containers mogen en kunnen vaak niet gerepareerd worden. Daarnaast worden, daar waar reparatie een optie zou zijn, de kosten zorgvuldig gewogen tegen de technische aspecten, veiligheid, functionaliteit en esthetiek van de container. In vrijwel alle gevallen is en wordt gekozen voor vervanging. Indien mogelijk worden onderdelen uit de afgekeurde containers wel hergebruikt als vervang- of reparatie-onderdeel.
In het nieuwe contract voor onderhoud, reiniging en levering vinden we ook de basis voor een nieuw en herzien beheerssysteem. Dit systeem werken we in de loop van 2023 en 2024 uit en zal samen met het nieuwe Beheerplan Afval in 2024 de basis vormen voor een meer data-gestuurde investeringsplanning voor deze assets.

Bovengrondse GFE containers
Vanaf 2020 zijn ruim 200 bovengrondse containers voor de inzameling van groente, fruit en etensresten (GFE) op hoogbouwlocaties geplaatst.. Naar aanleiding van vragen over de optimale toegankelijkheid door de APCG (Arnhems Platform voor Chronisch zieken en Gehandicapten) wordt er momenteel een proef uitgevoerd met een lagere en beter toegankelijke container. Op basis van dit onderzoek gaan we verder met het uitrollen van het stads dekkende netwerk van GFE containers bij hoogbouw.

Minicontainers
De vervanging en uitbreiding van minicontainers die bij laagbouw worden gebruikt, is opgenomen in de dienstverleningsovereenkomst met de inzamelaar. De aanschafkosten voor nieuwe containers is opgenomen in de exploitatie. Voor de komende jaren wordt voor deze inzamelmiddelen geen grote uitbreiding voorzien.

Ondergronds Afval Transportsysteem (OAT)
In het gebied rond het Centraal Station is het Ondergronds Afval Transportsysteem operationeel.
Het onderhoud aan deze installaties is meerjarig belegd bij de bouwer van het systeem.
Noodzakelijk onderhoud aan het Ondergronds Afval Transportsysteem is voorzien in de meerjaren investeringsraming.

Planning
Het reguliere onderhoud aan de inzamelmiddelen wordt planmatig uitgevoerd. Ten aanzien van de geplande investeringen kan het volgende worden opgemerkt.

Ondergrondse verzamelcontainers
De nieuwe veiligheidskeuring van ondergrondse containers heeft in 2023 geleid tot de conclusie dat er vervangingsinvesteringen nodig zijn. In de jaren 2024-2027 wordt € 1,3 miljoen per jaar gereserveerd voor verder noodzakelijke vervangingsinvesteringen van de ondergrondse verzamelcontainers. De stijgende kapitaallasten volgend uit deze investeringen zijn opgenomen in deze begroting en worden doorberekend in de afvalstoffenheffing.

GFE containers bij hoogbouw
Om op alle hoogbouwlocaties een GFE container te plaatsen is een investeringsbudget van € 1,05 miljoen gereserveerd

Afvalbrengstation (ABS)
Er is een investeringsbudget van € 1,77 miljoen gereserveerd voor nieuwbouw van of aanpassingen aan de twee ABS-en. In 2023 is een haalbaarheidsonderzoek naar een Circulair Ambachtscentrum (CA) gestart. Een ABS kan deel uitmaken van een CA. In 2024 bekijken we de toekomst van de ABS-en mede op basis van de conclusies van het haalbaarheidsonderzoek en maken we plannen voor uitvoering in de jaren 2025 en verder. Het investeringsbudget wordt doorgeschoven naar 2025.

Vastgoed

Actuele beleidskaders
- Het uitvoeringsbeleid vastgoedbedrijf.
- Voor alle panden in permanent beheer zijn er 40-jarige onderhoudsplannen die jaarlijks worden geactualiseerd en opgenomen in de meerjarenprogrammabegroting.
- Bij het vastgoed gelden als deelportefeuilles onderwijsgebouwen, culturele-, erfgoed- en sportvoorzieningen, welzijnsvoorzieningen, gemeentelijke huisvesting, bijzonder vastgoed en vastgoed in de openbare ruimte.

Ambitie
Op dit moment wordt er gewerkt aan de herijking van het uitvoeringsbeleid. In deze nota vastgoedbeleid worden de gemeentelijke ambities, beleidsdoelstellingen uitgangspunten, spelregels en taken en verantwoordelijkheden voor het gemeentelijk vastgoedbeleid omschreven. Deze nota zal bestuurlijk door het college worden vastgesteld. Het beschrijft het instrumentarium voor het vastgoedbeheer en de vastgoedrealisatie en vormt de basis voor vastgoedsturing. Hiermee geeft het richting aan de maatregelen uit het meerjarenperspectief. Kortom: hoe gaan we in Arnhem om met vastgoed.
In afstemming met onze opdrachtgevers vanuit beleid, het op te stellen accommodatiebeleid in relatie tot de functionaliteit en de conditie van de portefeuille geven kaders en uitgangspunten om de juiste keuzes te maken. Zo kunnen we sturen op waarde.

Een onderdeel van deze nota vormt het meerjarenperspectief, het instrument voor het college om sturing te geven aan het gemeentelijk vastgoed. Het geeft op een transparante manier zicht op kansen en risico's voor het vastgoed. Daarmee toont het zowel het college als de ambtelijke organisatie een blik op de toekomst – kijkend naar de wereld van nu en de kansen in de toekomst - voor de middellange termijn van vier jaar (bestuur cyclus). Hiermee kunnen afgewogen beleidskeuzes gemaakt worden. Het document is een tactisch document voor de ambtelijke organisatie en een strategisch document voor het college. Dit document vormt de basis voor

besluitvorming door het college en informatievoorziening richting en de gemeenteraad. Financiële consequenties worden verwerkt in de perspectiefnota.

Dankzij een helder geformuleerde stip op de horizon kan goede regie worden gevoerd. Een jaarplanning is het laatste onderdeel van de vastgoednota. Deze zal jaarlijks worden gemaakt en de tactische keuzes voor het voorliggende jaar verklaren.

De nota wordt in het vierde kwartaal 2023 afgerond, de eerste jaarplanning zal voor 2024 worden gemaakt.

Onderhoud
De ambitie voor de technische staat van het vastgoed is een NEN2767-conditie score van 3 of beter. NEN 2767 is een methode voor het objectief en uniform meten van de fysieke kwaliteit van bouw- en installatiedelen van gebouwen en/of infrastructuur. De score loopt van 1 tot 6, daarbij is 1 zeer goed en 6 zeer slecht. Conditiescore 3 staat gelijk aan een redelijke conditie. Het door de gemeente aangekochte vastgoed voor stedelijke ontwikkelingsprojecten wordt niet op een conditiegerichte manier onderhouden, omdat deze panden tijdelijk in beheer zijn.

Verduurzaming
Het gemeentelijk vastgoed wordt fasegewijs verduurzaamd volgens twee uitgangspunten:

- “Werk met werk maken”; Maatregelen die binnen 5 jaar zijn terug te verdienen plus zonnepanelen plus LED wordt zoveel mogelijk bij alle panden van de gemeente in de komende jaren doorgevoerd, waarbij zoveel mogelijk aansluiting wordt gezocht bij het MJOP onderhoud en in overleg met gebruikers.
- “Projectmatige aanpak”; Begin 2023 is het “pilot project verduurzamen Gemeentewerf – nul op de meter” opgeleverd. Van hieruit is op basis van vooraf bepaalde criteria een inventarisatie gemaakt van het complete Gemeentelijk Vastgoed. Medio 2023 is een shortlist tot stand gekomen met daarin opgenomen mogelijke planvormingen met betrekking tot verschillende duurzaamheidsaspecten. De eerste aanbesteding heeft al plaatsgevonden en uitvoeringsopdrachten zijn gegund. Na de zomer 2023 gaan nog diverse onderzoeken/uitwerkingen van start. In het 3e kwartaal van 2023 zal een globale planning tot en met 2025 worden gepresenteerd. Naar verwachting zullen een groot deel van de projecten in het kader van de Duurzaamheid in 2024 en 2025 worden uitgevoerd.

Inclusie: Toegankelijkheid vastgoed
In twee delen zijn de van het vierde kwartaal 2022 tot nu de 60 gebouwen met de hoogste prioriteit beoordeeld op hun integrale toegankelijkheid. Op basis van de inventarisaties wordt op dit moment bepaald welke maatregelen worden doorgevoerd en welke onevenredig hoge kosten met zich mee brengen. Ook in deze begroting zijn middelen opgenomen om de te nemen maatregelen te realiseren.

Leegstand
Naast strategische leegstand – schuif ruimte voor projecten met name in de onderwijsportefeuille - is er momenteel geen substantiële leegstand in de vastgoedportefeuille.

De vastgoedportefeuille
De gemeente heeft (in principe) geen vastgoed in bezit, tenzij dit noodzakelijk is voor het realiseren van maatschappelijke doelstellingen. Dit maakt dat het vastgoed gekoppeld is aan de verschillende programma’s en deelportefeuilles. Op basis van de programma's zijn de deelportefeuilles ingedeeld. Deze deelportefeuilles hebben elk hun eigen kenmerken en sturing.

Programma	Deelportefeuille	Vastgoedportefeuille	Aantal gebouwen/ assets
S00 Bestuur, dienstverlening en financien	Algemeen college BenW	Gebruiksbeheer	1
	Alg Huisvesting en facilitaire zaken	Eigen Huisvesting	18
	Technisch beheer kantoorpand	Gebruiksbeheer	7
	Wagenpark en overig vervoer	Gebruiksbeheer	48
S01 Veiligheid	Algemeen Brandbestrijding	Eigen Huisvesting	2
S02 Bereikbaarheid	Mobiliteit en OR beheer vastgoed	Mobiliteit	45

	PB vastgoed	Mobiliteit	1
	Garageparkeren	Mobiliteit	4
	Fietsenstallingen	Mobiliteit	1
S03 Economie	Exploitatie historische kelders	Cultuur	1
S04 Onderwijs	Algemeen voor-vroeg-schools onderwijs	Onderwijs	2
	MFC gebruikersexploitatie	Gebruiksbeheer	6
	MFC bedrijfsexploitatie	Sociaal beheer (a.i.)	7
	Vastgoed primair onderwijs	Onderwijs	60
	Huisvesting voortgezet onderwijs	Onderwijs	11
	Huisvesting speciaal onderwijs	Onderwijs	13
	NA Algemeen	Natuurcentrum	17
S05 Cultuur	Algemeen Culturele activiteiten	Cultuur	9
	Alg Erfgoed, archeologie beeldkwaliteit	Niet te vervreemden Vastgoed	28
S06 Participatie en armoedebestrijding	n.v.t.	n.v.t.	
S07 Zorg	n.v.t.	n.v.t.	
S08 Welzijn en inclusie	Ontmoeten en Verbinden	Welzijn	11
	Algemeen Onderst opgroeien en opvoed	Welzijn	2
	Doorstroomvoorziening	Welzijn	1
	Algemeen Asielzoekers en vluchtelingen	Welzijn	6
	Opvang vluchtelingen Oekraïne	Welzijn	3
S09 Gezondheid en sport	Algemeen Binnensport	Sport	139
	Vastgoed publ gezondheidszorg	Welzijn	1
S10 Klimaat, energie en milieu	n.v.t.	n.v.t.	
S11 Ruimtelijke ontwikkeling	Milieubeheer vastgoed	Openbare ruimte	452
	Vastgoed reclame openbare ruimte	Openbare ruimte	19
	Tijdelijk beheer: Strategische posities, GREX projecten, Projecten	Tijdelijk Vastgoed	72
S12 Wonen en leefomgeving	Vastgoed Stedelijk groen	Openbare ruimte	1
	Algemeen oppervlaktewater	Gemalen	16

Uitgangssituatie

Het gemeentelijk vastgoed voldoet aan het gewenste kwaliteitsniveau, met uitzondering van gebouwen die op korte termijn hun functie verliezen of gebouwen die op korte termijn gerenoveerd worden.

Planning

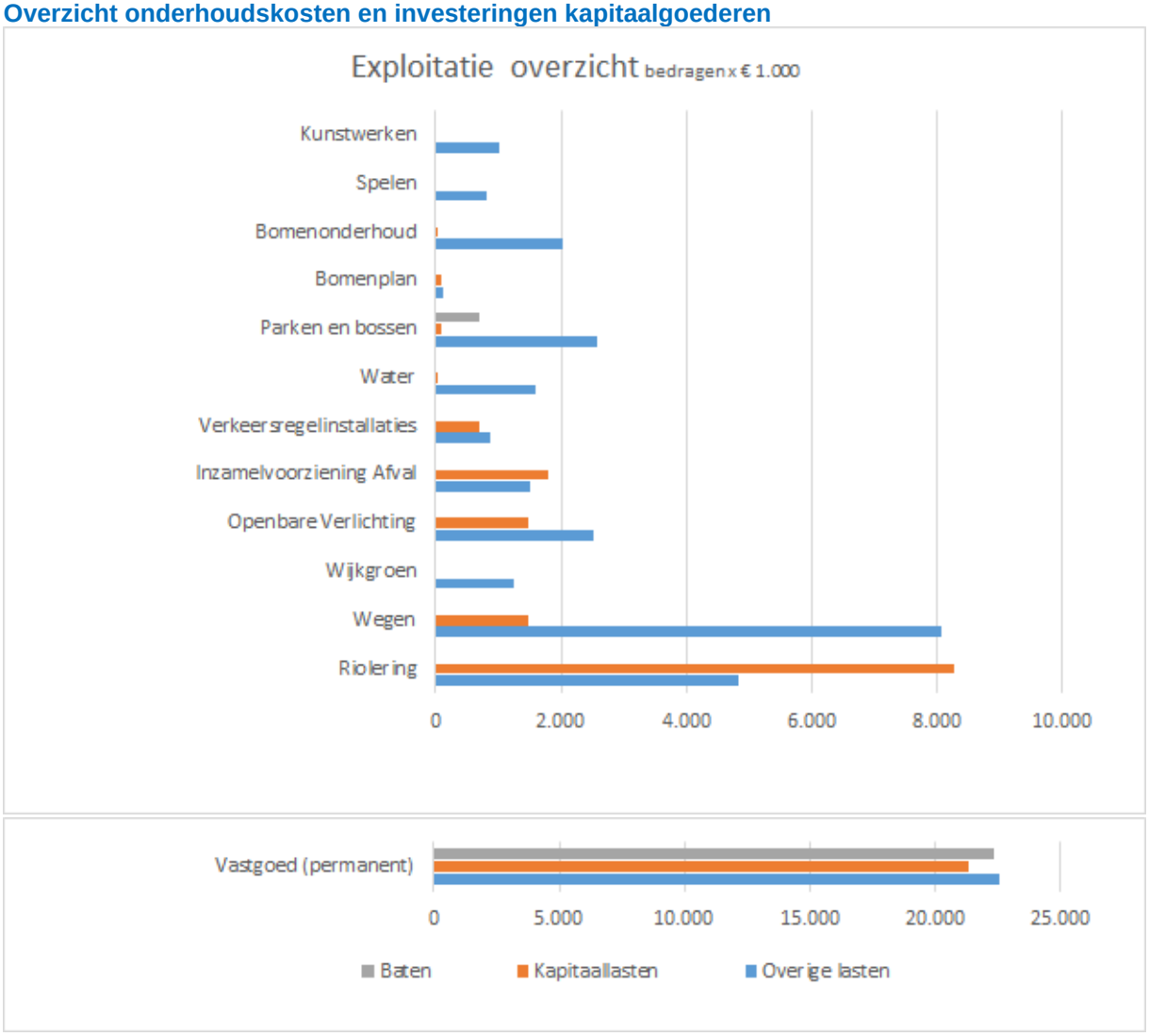
Lasten en baten voor beheer en onderhoud van het permanente vastgoed maken onderdeel uit van diverse programma's in de gemeentebegroting. Voor het planmatig- en storingsonderhoud wordt door de periode 2024-2027 jaarlijks gemiddeld €5,0 miljoen uitgegeven. Daarnaast wordt in diezelfde periode van 2024-2027 gemiddeld € 4,0 miljoen per jaar geïnvesteerd in vervangingsinvesteringen, toegankelijkheid en verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. Voor verduurzaming is dit jaarlijks (structureel) € 0,8 miljoen en nog eens € 2,5 (incidenteel) voor 2024 en € 3,0 miljoen (incidenteel) voor 2025.
Voor toegankelijkheid is dit € 0,5 miljoen in de jaren 2024, 2026 en 2026.
De cijfers voor begroting 2024-2027 zijn afwijkend ten opzichte van vorig jaar. Dit is vooral te verklaren doordat er diverse stelposten zijn opgenomen en een aantal wijzigingen zijn doorgevoerd:

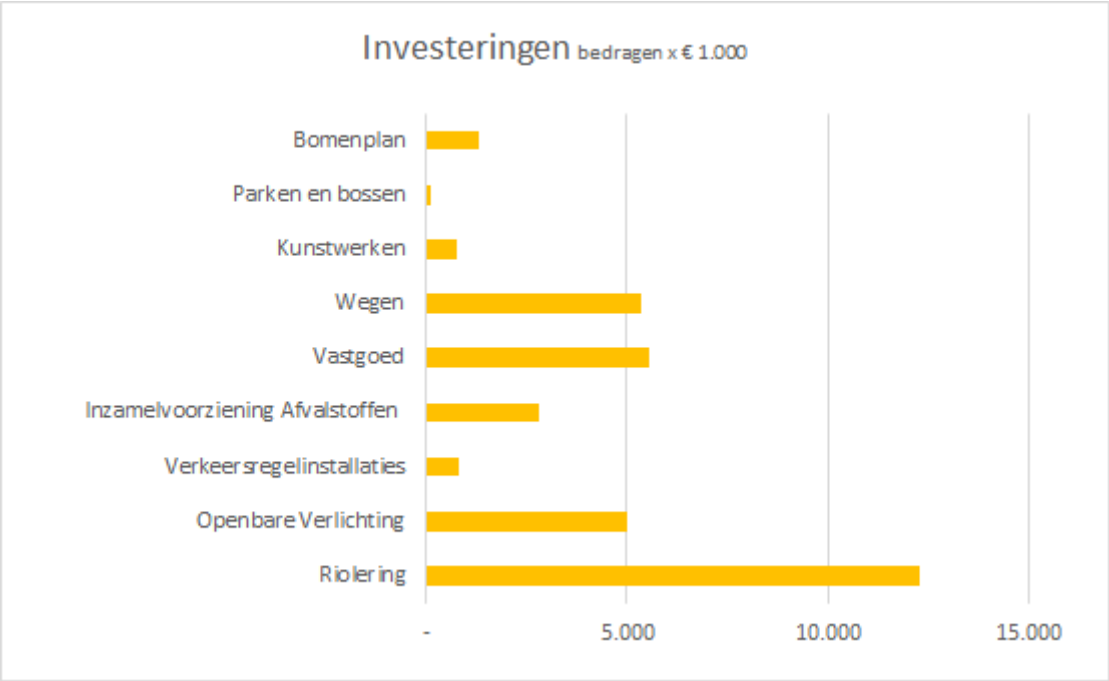
- stijging van de investeringen met name door de intensivering op verduurzaming en toegankelijkheid;

- stijging incidenteel en planmatig onderhoud door actualisatie en indexering als gevolg van extreme bouwkostenstijging.

Wet voorkeursrecht gemeenten (WvG)
Door het vestigen van de WvG op de gebieden Schaapsdrift en Rijnpark koopt de gemeente vastgoed aan dat tijdelijk moet worden beheerd.

Overzicht onderhoudskosten en investeringen kapitaalgoederen

Investeringen bedragen x € 1.000
Bomenplan
Parken en bossen
Kunstwerken
Wegen
Vastgoed
Inzamelvoorziening Afvalstoffen
Verkeersregelinstallaties
Openbare Verlichting
Riolering
-
5.000
10.000
15.000

Financiering

Voor de financieringsfunctie worden de missie en de doelstellingen beschreven in het treasurystatuut van de gemeente Arnhem. In dit statuut wordt ingegaan op de kaderstelling van de werkorganisatie (taken, bevoegdheden, verantwoordelijkheden, mandatering) en op het instrumentarium om de doelstellingen te realiseren.

Deze paragraaf richt zich op de uitwerking van het treasurystatuut naar de begroting voor 2024 en de te hanteren normeringen. Hierbij komen de onderstaande onderwerpen aan de orde:

- Risicomanagement financiering;
- Financieringsvolume (inclusief delegatie / mandatering);
- Kasgeldlimiet;
- Renterisiconorm;
- Overige risico's.

Risicomanagement financiering

Voor wat betreft de financiering wordt onderscheid gemaakt tussen:
a. Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte;
b. Financiering van de sociale woningbouw;
c. Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen.

Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte (a)

Bij de eigen gemeentelijke financieringsbehoefte gaat het om de financiering van de investeringen van de gemeente Arnhem, de overgedragen investeringen aan geprivatiseerde onderdelen van de gemeente en de exploitatie van lasten en baten. Bij de investeringen moet naast de reguliere financieringen van de gemeentelijke taken worden gedacht aan grote stedelijke projecten, zoals de stadsvernieuwing in de binnenstad, de grondexploitatie en onderhoud in de infrastructurele sfeer. Als 'inkoop' van geld (de funding) wordt gebruik gemaakt van de volgende financieringsmiddelen (verwachte stand per 31-12-2024):

- de kapitaalmarkt voor langlopende financieringsmiddelen: € 571,9 miljoen. Het betreft hier de leningenportefeuille opgenomen gelden (O/G);
- de geldmarkt voor kortlopende financiering (< 1 jaar): Naar verwachting zal per ultimo 2024 geen kortlopende financiering nodig zijn voor investeringen en projecten. De ruimte binnen het beschikbare kasgeld kan worden aangewend voor de (goedkope) financiering van de dagelijkse activiteiten van de gemeente: het werkkapitaal;
- de binnen Arnhem beschikbare reserves en voorzieningen met een volume van € 231,8 miljoen.

Binnen de gemeente wordt voor de financiering een omslagrente van 1,6% in rekening gebracht bij de investeringen en de projecten.

De portefeuille door de financieringsfunctie uitgezette gelden (U/G), heeft per 31-12-2024 een verwacht volume van € 28,64 miljoen. Het betreft hier kapitaalverstrekking en leningen aan instellingen en verzelfstandigde organisatieonderdelen. Hieronder vallen niet de verstrekte leningen in het kader van de inkomensondersteuning.

Financiering van de sociale woningbouw (b)

De financiering van de sociale woningbouw vindt bijna volledig plaats door leningen door corporaties, die geborgd worden door het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). Dit landelijke fonds fungeert als waarborg ten aanzien van risico's van wanbetaling en vervult daarmee de garantstellende rol die gemeenten van oudsher hadden. Het WSW kan bij gemeenten en het Rijk aankloppen wanneer de eigen borgingscapaciteit niet meer toereikend is (wat nog nooit is gebeurd). Daarvoor heeft ook de gemeente Arnhem een achtervangovereenkomst met het WSW gesloten. Het bestaan van het WSW samen met ontwikkelingen op het gebied van schaalvergroting en regionalisering van de woningcorporaties verklaart waarom de rol van de gemeente op het terrein van de financiering van woningbouw de afgelopen jaren kleiner is geworden en nu zo goed als uitgespeeld is. In 2024 heeft de gemeente nog maar één lening van minder dan € 6.000 aan de woningcorporatie Omnia Wonen op de balans.

Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen (c)

Bij de financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen gaat het om activiteiten die nauw grenzen aan het beleid van de gemeente Arnhem. Het gaat hier vooral om instellingen in de sectoren zorg, sport en cultuur. Ook bij deze financiering wordt de laatste jaren een terughoudend beleid gevoerd.

Bij de directe (eigen) financiering van de activiteiten van de instellingen heeft de gemeente Arnhem een gericht toezicht op het reilen en zeilen van de betreffende instellingen. Door aan de te verstrekken leningen waarborgen te verbinden kan bij calamiteiten direct worden gereageerd (voorbeeld: executie bij recht van eerste hypotheek). Tevens bestaan er bij de sectoren zorg en sport waarborgfondsen. Met borgstelling door deze waarborgfondsen kunnen instellingen bij banken een lagere rente bedingen en hoeft de gemeente zelf geen lening te verstrekken. De stichting waarborgfonds voor de sport (SWS) garandeert maximaal de helft van de lening en eist een garantie van de gemeente voor het resterende deel van de lening.

Financieringsvolume (delegatie/mandaat)

Bij het vaststellen van de begroting neemt de gemeenteraad een besluit over de omvang van de gemeentelijke activiteiten en daarmee over het financieringsvolume. Afgezien van de eigen middelen in reserves en voorzieningen wordt in de financieringsbehoefte voorzien door middel van leningen voor de lange termijn (vaste financiering) en voor de korte termijn (vlottende financiering).

Lange termijn financiering (vaste financiering)

Zoals reeds toegelicht gaat het hier om de benodigde geldmiddelen voor de eigen gemeentelijke investeringen en projecten en de verstrekking van geldleningen aan instellingen, gelieerd aan het beleid van de gemeente Arnhem. Financiering van sociale woningbouw rechtstreeks door gemeenten komt niet meer voor. Als gemeente houden we rekening met de mogelijkheid dat er behoefte kan ontstaan aan (al dan niet tijdelijk) bijspringen, maar dat zal alleen bij calamiteiten het geval zijn.

Korte termijn financiering (vlottende financiering)

Bij de kortlopende financiering gaat het om de financiering van de lopende activiteiten en werkzaamheden van de gemeente. Hiervoor wordt geld geleend of (in geval van een tijdelijk overschot) uitgezet bij de schatkist voor een periode van maximaal een jaar. Als een extra zekerheid, bijvoorbeeld voor het opvangen van onverwachte fluctuaties in de behoefte aan kasgeld, is een arrangement afgesloten met de Bank Nederlandse Gemeenten waarbij tot een beperkt bedrag (€ 4 miljoen) de gemeente een negatief saldo mag hebben. Insteek is hiervan zo weinig mogelijk gebruik te maken, een kasgeldlening is goedkoper dan rood staan bij de bank.

Financieringsbehoefte per 31-12-2024

Onderstaand schema geeft inzicht in de benodigde geldmiddelen voor de langlopende financiering en de manier waarop deze beschikbaar komen (de funding).

Het totaalvolume van de benodigde financieringen bedraagt € 787,7 miljoen. Vanuit de beschikbare aanwezige middelen (reserves en voorzieningen, obligo's en waarborgsommen) en de verwachte leningenportefeuille voor de vaste financiering is meer dan dit bedrag beschikbaar. Per ultimo 2024 wordt verwacht dat zelfs een bedrag van € 18,4 miljoen in de schatkist van het Ministerie van Financiën gestald moeten worden. De financieringsfunctie is daarmee ruimschoots in staat om voldoende middelen aan te trekken en beschikbaar te stellen voor de dekking van de reeds gepleegde investeringen, de kosten in de grondexploitatie en voor de in 2024 begrote investeringen.

Benodigd voor	Bedrag	Financiering middels	Bedrag
Bedragen x € 1.000			
Activa gemeente Arnhem en grondexploitatie	749.063	Reserves en voorzieningen	231.768
Uitgezette gelden aan gelieerde instellingen en woningcorporaties (kapitaalverstrekking en leningen u/g)	28.563	Opgenomen gelden in de kapitaalmarkt (leningen o/g)	571.852
Overige langlopend uitgezette middelen (o.a. nog te ontvangen erfpacht, leningen inkomensondersteuning)	10.084	Obligo's, waarborgsommen en vooruitontvangen erfpacht	2.452
		Rekening courant BNG, kasgeldleningen en vooruitontvangen bedragen	-18.361
Totaal langlopend te financieren	**787.711**	**Totaal financiering**	**787.711**

Leningenportefeuille 2024

Onderstaand schema geeft inzicht in de samenstelling van de volumes in het jaar 2024 van de huidige leningenportefeuille van de financieringsfunctie. Het betreft leningen opgenomen gelden (O/G) en leningen uitgezette gelden (U/G).

Leningen portefeuille	Verwachte stand 01.01.2024	Opname	Aflossing	Verwachte stand 31.12.2024
Bedragen x € 1.000				
Leningen O/G				
Leningen portefeuille	575.335	76.118	-79.607	571.846
Leningen t.b.v. woningcorporaties	7	0	-1	6
Totaal leningen O/G	**575.342**	**76.118**	**-79.608**	**571.852**
Leningen U/G				
Vaste leningen uitstaand	34.073	0	-5.516	28.557
Woningcorporaties	7	0	-1	6
Totaal leningen U/G	**34.080**	**0**	**-5.517**	**28.563**

Rentevisie

In de afgelopen jaren is als gevolg van de lage rentestand de gemiddeld te betalen rente voor de gemeente gestaag gedaald, maar inmiddels zit hier weer een stijgende lijn in. Als gevolg van gewijzigde wetgeving in het BBV moet de omslagrente binnen marges de gemiddelde marktrente volgen en is de gemeente niet meer vrij in het bepalen van deze intern in rekening te brengen rente. Deze zogeheten omslagrente bedroeg in 2021 1,7% en is in 2022 en 2023 gedaald naar 1,4%. Voor 2024 gaat dit niveau weer omhoog naar 1,6%. Het beteugelen van de inflatie heeft aanleiding gegeven tot de oplopende rentes. De sterke groei van de economie wordt geacht een hogere rente te kunnen dragen. Het is op dit moment nog niet duidelijk of de rente nog verder gaat stijgen, zich stabiliseert op het huidige niveau of toch weer gaat dalen. Om meerjarig gebruik te blijven maken van de historisch gezien nog de steeds lage marktrente kiest de gemeente er al een aantal jaren voor om leningen met lange looptijden aan te trekken. Een belangrijke taak voor het college is de omslagrente de komende jaren stabiel te houden. Voorwaarde daarvoor is dat de markt meewerkt. Bij een snelle stijging van de rente schrijven de regels van het BBV voor dat de omslagrente ook moet stijgen.
Met de in het verleden aangetrokken leningen met lange looptijden van meer dan 20 jaar is ruimte gecreëerd om in toekomstige jaren - wanneer de rente voor nieuwe leningen mogelijk weer op een hoger niveau terecht zal komen - met behulp van nieuwe leningen met kortere looptijden toch een lage gemiddelde rente te realiseren binnen de wettelijke mogelijkheden. Daarvoor is het dan noodzakelijk dat leningen met kortere looptijden een lagere rente hebben dan langer lopende leningen, hetgeen normaal gesproken het geval is.

Mandaat (voor nieuw aan te trekken financieringsmiddelen)

Maximaal toegestane leningen 2024	Maximaal
Bedragen x € 1.000	
Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte	250.000
Financieringsbehoefte sociale woningbouw	100.000
Financieringsbehoefte aan gemeente gelieerde instellingen	50.000

Kasgeldlimiet

De Wet FIDO geeft concrete richtlijnen voor gemeenten voor het beheersen van het renterisico in verband met de korte termijn financiering. De kasgeldlimiet is een wettelijk maximum (plafond) voor het volume geldleningen in de vorm van zogenaamde call- en kasgeldtransacties.
De bovengrens is bij ministeriële regeling voor het jaar 2024 vastgesteld op 8,5 % van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting. De begroting van de gemeente Arnhem voor het jaar 2024 heeft een omvang van € 840,4 miljoen en daarmee komt de kasgeldlimiet uit op € 71,4 miljoen.

Het Rijk geeft gemeenten veel ruimte om maximaal gebruik te maken van (goedkope) financiering met kasgeld. Hoewel het gemeenten formeel niet is toegestaan de kasgeldlimiet te overschrijden (Wet FIDO, art. 4, lid 1), hoeven deze pas aan de toezichthouder te rapporteren wanneer de kasgeldlimiet drie kwartalen op rij wordt overschreden (art. 4, lid 2). Hiermee wordt gedoogd de kasgeldlimiet twee kwartalen op rij te overschrijden. De gemeente Arnhem stuurt er desondanks op onder de kasgeldlimiet te blijven en deze niet te overschrijden.

Renterisiconorm

Het renterisico betreft het risico dat de begroting van de gemeente geconfronteerd wordt met een verzwaring van de rentelasten als gevolg van herfinancieringen van bestaande activa of van herziening van rente van bestaande leningen.
Het doel van de renterisiconorm is om dit risico te beperken tot een handelbaar niveau. Bij een gelijkmatig opgebouwde leningenportefeuille blijft het renterisico binnen verantwoorde marges en zullen de renteaanpassingen zich geleidelijk voordoen en binnen de begroting opgevangen kunnen worden.
In de Wet Financiering Decentrale Overheden (FIDO) is vastgelegd dat jaarlijks een volume ter grootte van 20% van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting (peildatum 1 januari) mag worden geherfinancierd of een renteherziening mag ondergaan. Omdat de gemeente voor de eigen financiering geen leningen heeft aangetrokken waarvan periodiek de rente wordt herzien, heeft voor Arnhem de renterisiconorm alleen betrekking op herfinanciering van aflopende leningen. Op basis van het begrote lastentotaal voor 2024 van € 840,4 miljoen mogen leningen tot een bedrag van € 168,1 miljoen worden geherfinancierd.
Als gevolg van de renterisiconorm mag de gemeente geen leningenportefeuille hebben met een gemiddelde looptijd van leningen van korter dan ongeveer vier jaar. De gemeente zou dan in een jaar meer leningen moeten herfinancieren dan is toegestaan. Gezien de opbouw van de leningenportefeuille met vooral looptijden van 20 jaar en langer hoeft de gemeente nog heel lang niet bang te zijn tegen de limiet van de renterisiconorm aan te lopen.

Schatkistbankieren

Sinds het najaar van 2013 kennen gemeenten en andere decentrale overheden verplicht schatkistbankieren. Decentrale overheden dienen banktegoeden, die een vooraf bepaalde drempelwaarde te boven gaan, af te storten naar een rekening-courant bij het ministerie van Financiën. Voor de gemeente Arnhem bedraagt de drempelwaarde in 2024 € 10,7 miljoen.
Omdat inkomende en uitgaande kasstromen niet op elkaar zijn afgestemd, kunnen hoge positieve of negatieve kassaldi ontstaan. Om ruimte te bieden voor zulke bewegingen moet het gemiddelde van de banksaldi van de gemeente in een kwartaal worden afgezet tegen deze drempelwaarde, niet de dagelijkse stand. Het banksaldo hoeft dus niet continu beneden de drempelwaarde te blijven. Een banksaldo boven de drempelwaarde kan binnen het kwartaal worden gecompenseerd met banksaldi, die lager zijn dan de drempelwaarde.
Bij de controle van de jaarrekening neemt de accountant de verplichting tot schatkistbankieren en het voldoen aan de voorwaarden mee.

Overige risico's

Gezien de samenstelling van de gemeentelijke leningenportefeuille en de kaderstelling vanuit de wet en het treasurystatuut (leningen worden alleen afgesloten in euro’s) is binnen de gemeente Arnhem geen sprake van valutarisico en/of koersrisico.

Bedrijfsvoering

Wij zijn een organisatie die midden in de samenleving staat, in verbinding is met de stad en een afspiegeling van de stad wil zijn. De gemeentelijke bedrijfsvoering verandert mee met de eisen die worden gesteld door de samenleving, het bestuur, de raad en onze eigen professionaliteit.

De bedrijfsvoeringfuncties zorgen ervoor dat het primaire proces hun taken zo optimaal mogelijk kan uitvoeren. De bedrijfsvoeringsfuncties brengen systemen en werkprocessen in lijn met wat we in de stad willen bereiken, bieden inzicht in datgene wat we willen bereiken, schetsen de juridische of financiële randvoorwaarden, ondersteunen bij de strategische en communicatieve opgaves, benutten technologische ontwikkelingen en investeren in nieuwe vaardigheden en competenties van onze medewerkers. Per bedrijfsvoeringsfunctie worden de opgaven geschetst. Een aantal van deze opgaven is niet gekoppeld aan een specifieke bedrijfsvoeringsfunctie. De belangrijkste hiervan is het traject 'Lekker werken aan de ambities van Arnhem.

Ontwikkelingen binnen de bedrijfsvoering

Lekker werken aan de Ambities van Arnhem

Begin 2023 is het organisatieprogramma 'Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem' opgeleverd. Onze ambitie: zorgen voor een werkklimaat waarin de organisatie op een goede en prettige manier aan de ambities van de stad kan werken, in een werkomgeving die ervoor zorgt dat dat effectief en efficiënt kan. Een organisatie waarin medewerkers zich veilig voelen, waarin werkdruk beheersbaar is en waarin de juiste resultaten voor stad en bestuur worden geleverd. Concreet betekent dit dat we in dit organisatieprogramma:

- acht doelen hebben geformuleerd;
- een lijst van zogenoemde 'organisatie-inspanningen' beschrijven voor de komende vier jaar (zaken die ons echt gaan helpen om onze doelen te bereiken);
- en last but not least: het gaat om mensen. Aandacht voor elkaar is de rode draad waarmee we de inspanningen willen leveren en onze doelen willen bereiken.

De eerste resultaten worden al geboekt binnen de organisatie inspanningen, zoals een goede onboarding voor onze nieuwe medewerkers en de start van een leiderschapstraject om leidinggevenden te verbinden met elkaar en hen te ondersteunen in hun opgave.
We blijven continu, op een gestructureerde wijze, in gesprek met de organisatie op verschillende niveaus; van beleid tot uitvoering. De inbreng van collega's dient als input voor de verschillende organisatie inspanningen, net als het medewerkersonderzoek en de Nederlandse InclusiviteitsMonitor. Een continue cirkel van leren en verbeteren, zodat we onze medewerkers optimaal ondersteunen om 'lekker te kunnen werken aan de ambities van Arnhem'.

Ontwikkelingen big data, informatie ontsluiting, Artificial Intelligence

Op het gebied van data(technologie) gaan de ontwikkelingen razendsnel waardoor er kansen maar ook risico's ontstaan. Steeds meer bronnen worden betrokken (eigen data, open data, sensordata, big data) en gebruikt voor en bij analyses en besluitvorming. Het managen, de kwaliteitsbewaking en het ethisch verantwoord gebruik van al deze toegepaste bronnen vraagt om meer aandacht, zodat besluiten op kwalitatief juiste data kan worden gebaseerd.
Deze ontwikkelingen zullen ons werk flink gaan beïnvloeden. De mate waarin dient in de komende tijd ervaren en beoordeeld te worden. Het gebruik van geavanceerde technologie wordt een onderdeel van steeds meer functies en werkprocessen en dat doet een steeds groter beroep op de digitale vaardigheden van medewerkers.

Daarnaast zijn er ontwikkelingen op het gebied van artificial intelligence (zoals ChatGPT), digital twinning en hebben we waarborgen in te bouwen voor het hanteren van algoritmes en sensoren. Technologieën die kansen bieden en ook risico's met zich meebrengen. Toepasbaarheid hiervan vraagt om een juiste beoordeling en het beheersbaar maken van de risico's. In de raadsbrief van 11 juli 2023 is meer specifiek ingegaan op de inventarisatie en stand van zaken van het algoritmeregister.

Cybersecurity heeft inmiddels al de hoogste aandacht en dat zal in de komende jaren zo blijven. Wij moeten alert blijven op ontwikkelingen (zoals deepfake) binnen dit gebied en met een passende organisatie, technische toepassingen en bewustwording bij medewerkers ons afdoende wapenen tegen de bedreigingen. De al genomen en nog te nemen maatregelen zullen eveneens een bijdrage gaan leveren aan digitale volwassenheid van medewerkers en het vertrouwen van de inwoners in de overheid.

Versterken demandmanagement

Een aantal onderdelen van de gemeentelijke bedrijfsvoering zijn uitbesteed aan de Connectie. De eindverantwoordelijkheid voor de bedrijfsvoering ligt echter wel bij de gemeente. Dit vraagt, zowel op

gemeentelijk als op regionaal niveau om goede onderlinge afspraken en een goed ingerichte organisatie op het gebied van demand- en supplymanagement. In de afgelopen periode is hier onvoldoende eenduidig, gestructureerd en gebaseerd op heldere afspraken invulling aan gegeven. De komende periode wordt gebruikt om een inhaalslag te maken waarbij in eerste instantie prioriteit wordt gegeven aan de inrichting en het vastleggen van de gemaakte afspraken.

Huisvesting
Diverse ontwikkelingen maken (her)oriëntatie op toekomstige gemeentelijke huisvesting noodzakelijk. In de raadsbrief van 23 mei 2023 hebben we de uitgangspunten geformuleerd voor het op te stellen huisvestingsplan die we eind 2023 aan de raad willen voorleggen. Hiervoor is een projectmanager aangesteld die een projectteam zal samenstellen. De ambtelijk opdrachtgever wordt bijgestaan door een stuurgroep.

Binnen de huisvestingsagenda is de eerstvolgende stap het opstellen van een strategisch huisvestingsplan waarin verschillende scenario's worden uitgewerkt om de gemeentelijke huisvesting duurzaam en toekomstbestendig te maken. Hierin geven we invulling aan een nieuwe (hybride) manier van werken, verlaten we (eventueel gefaseerd) het Stadskantoor en maken we ons Stadhuis duurzaam en functioneel geschikt voor een groot deel van onze organisatie.

Op termijn willen we het stadhuis als kernlocatie gebruiken. We hebben al langere tijd de wens uitgesproken om zoveel mogelijk van de gemeentelijke organisatie te huisvesten in ons Stadhuis en daarmee deze locatie te bestempelen als onze kernlocatie. Naast dat we hiermee investeren in ons eigendom geeft het ook een plek om te werken in het dynamische centrum van de stad, waarbij we het gevoel versterken vóór de stad te werken.

Het renoveren/aanpassen met respect voor het bestaande gemeentelijk en rijksmonument is op zich al duurzaam en circulair, maar we hebben ambitie op meerdere thema's waarbij CO2-reductie/energie, klimaatadaptatie, natuurinclusiviteit, mobiliteit en gezondheid belangrijke pijlers zijn.

Parallel gaan twee andere opgaven van start: het Integraal Accommodatiebeleid (IAB), en, als onderdeel van strategisch huisvestingsplan, het verder uitwerken van de wens voor gezamenlijke huisvesting in de wijken. Deze wens van het cluster Werk & Inkomen, de teams Leefomgeving (en de Sociale wijkteams) om het wijkgericht werken verder te versterken door integrale dienstverlening dicht bij de inwoner, waarbij er ook voor ketenpartners en medewerkers uit de kernorganisatie mogelijkheden zijn om aan te landen, heeft invloed op de huisvestingsvraag op de kernlocatie stadhuis. Alle drie de opgaven vragen sturing op samenhang en timing.

Reguliere bedrijfsvoering

Personeel en organisatie

Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie
Het werken aan een inclusieve organisatie(cultuur) en een divers medewerkersbestand blijft een prioriteit voor gemeente Arnhem. We werken aan een organisatie waar inwoners zich kunnen herkennen, iedereen op een gelijkwaardige wijze kan deelnemen, de eigen talenten kan inzetten en zich welkom en veilig voelt. Om oordeelvrij te werven en selecteren, hebben we het wervings- en selectieproces vernieuwd. Dit proces ontwikkelen we door, gaan we evalueren en waar nodig aanscherpen. Doel is om ook in 2024 het merendeel van alle openstaande vacatures zelf -met een duidelijke focus op inclusie en diversiteit- in te vullen. Naast werven, hebben we ook aandacht voor behoud, ontwikkeling en (interne) doorstroom van collega's. Het beleid hiervan nemen we onder de loep en we bepalen de koers ervan. Ook willen we meer inzicht krijgen in de reden van uitstroom, Dit gaan we faciliteren in uitstroomgesprekken en de opbrengsten bieden input om van te leren. Zoals bekend is de arbeidsmarkt krap. Dit betekent dat we ons meer en anders willen presenteren en profileren. De komende periode gaan we nog meer investeren in het benaderen van de arbeidsmarkt. We gaan nieuwe netwerken en samenwerkingen aanboren om een diverse groep kandidaten te kunnen bereiken en aantrekken.

Verder willen we inclusief verlof aanbieden, denk hierbij aan inclusieve feestdagen en andere verlofvormen zoals transitieverlof en ouderschapsverlof voor wensouders. We verkennen hoe we dat mogelijk kunnen maken en gaan dat organiseren. Daarnaast blijven we richting de VNG onze wensen en dringende suggesties inbrengen voor een inclusieve cao.
Zorgen voor een veilig werkklimaat is essentieel voor een inclusieve organisatie(cultuur). Het meldingsbeleid van ongewenst gedrag (onder andere discriminatie, racisme, pesten, seksuele intimidatie) willen we verbeteren en beter laten aansluiten bij de behoeften van medewerkers. Daarbij gaan we bijvoorbeeld ons aanbod aan

vertrouwenspersonen verbreden, zodat medewerkers die vertrouwenspersoon kunnen benaderen bij wie ze zich het meest op hun gemak voelen, mocht daar behoefte aan zijn.

Inrichting en start gemeentepool
In 2023 hebben we een start gemaakt met de inrichting van de gemeentepool. De gemeentepool is een aanvullende manier van werving om andere doelgroepen te bereiken. Het doel is vooral medewerkers binden, boeien en het personeelsbestand diverser maken.
Via de gemeentepool gaan we jaarlijks tientallen (nieuwe) medewerkers werven aan de hand van een competentieset, gedragsindicatoren en motivatie. We besteden hierbij extra aandacht aan de werving van medewerkers uit ondervertegenwoordigde groepen. Denk aan mensen met een culturele achtergrond en een arbeidsbeperking. We wachten niet tot er een concrete vacature of opdracht is, maar gaan zelf op zoek naar kandidaten die we een loopbaan bij de gemeente willen aanbieden. Om (voor ons) nieuwe doelgroepen te bereiken, gaan we (aanvullend) anders werven en gaan we kritisch naar ons werkaanbod kijken
We bieden medewerkers in de gemeentepool een ontwikkelprogramma, waarmee ze inzetbaar worden voor een deel van onze vacaturebehoeften van de komende jaren. De gemeentepool is geen vervanging van maar een aanvulling op de bestaande wervingsmethoden..
De werving voor de gemeentepool start in de tweede helft van 2023, zodat de eerste nieuwe collega's in 2024 kunnen beginnen. De dekking van de gemeentepool gebeurt zoveel mogelijk vanuit bestaande vacatureruimte en overige beschikbare uitvoeringsbudgetten.

Vitaliteit en duurzame inzetbaarheid
Op breed vlak gaan we inzetten op duurzame inzetbaarheid van alle medewerkers. Waar we in het verleden vooral aandacht hadden voor het vitaal houden van oudere collega's, zien we dat dit niet tot deze groep beperkt moet blijven. In alle fasen van en situaties in het leven moeten we hier aandacht voor hebben. Het gaat dan niet alleen om voorkomen of beperken van uitval door lichamelijke ziekte en/of psychische problemen, maar juist ook om preventie en het herkennen en bespreekbaar maken van sociale en maatschappelijke (privé-)problemen. Denk hierbij aan geldzorgen en mantelzorg. Maatwerk is daarvoor nodig. We willen komen tot een maatwerkpakket dat we steeds kunnen aanpassen, waar nodig. Dit doen we stapsgewijs en we stellen hierbij prioriteiten. Eerste vragen die we ons hierbij stellen zijn: wat wordt het meest gewenst , wat levert op korte termijn resultaat op, wat draagt wezenlijk bij, wat is snel/eenvoudig uit te voeren?

'Onboarding' en Integriteit
In 2023 is een begin gemaakt met zogeheten 'onboardingsbijeenkomsten' voor nieuwe medewerkers. Hiermee maken zij kennis met elkaar én verschillende aspecten van de gehele organisatie. Denk hierbij aan: informatie over de gemeente, clusters en gemeenteraad, de stadsprogramma's, het organisatieprogramma Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem. Een vast onderdeel van het 'onboardingsprogramma' is diversiteit & inclusie in de vorm van een training om ook nieuwe medewerkers hierover bewust te maken. En omdat we vinden dat iedereen ertoe doet. We willen iedereen horen, zien en mee laten doen. Daarnaast is er aandacht voor praktische informatie over systemen, applicaties en het P&O-plein. Deze vorm van 'onboarding' wordt zeer gewaardeerd en dit ontwikkelen we dan ook verder door in 2024.
Tijdens de bijeenkomst voor het afleggen van de ambtseed/-belofte besteden we structureel aandacht aan het thema integriteit. Dit onderwerp vraagt om steeds meer nadrukkelijke aandacht van zowel medewerkers als gehele organisatie. Gezien het belang van het onderwerp heeft de doorontwikkeling van het ambtelijk Integriteitsbeleid doorlopende aandacht. Dit doen we in de volle breedte. Denk hierbij aan: constante bewustwording van medewerkers, screening, monitoring, gebruik en mogelijkheden van systemen, oog voor (kwetsbare) situaties medewerkers en meldingsbereidheid over misstanden en/of ongewenst gedrag. Uiteraard binnen wettelijke kaders en mogelijkheden. De komende periode gaan we gebruiken om een intern 'integriteitsbureau' (werktitel) op te zetten, om het onderwerp en het belang daarvan prominenter onder de aandacht te brengen.
Daarnaast zijn we ook het VOG-beleid aan het actualiseren. Zoals eerder aangegeven stellen we voor het eind van 2023 een plan van aanpak op voor een aanpassing van het integriteitsbeleid. Dit mede naar aanleiding van motie 23M62 'Motie ter bevordering van integriteit en bestrijding van corruptie onder ambtenaren'. Dit plan verwachten we in het eerste kwartaal 2024 aan de gemeenteraad te kunnen aanbieden.

Informatisering en automatisering
Informatiebeveiliging en privacy
De Baseline Informatiebeveiliging Overheid en de Algemene Verordening Gegevensbescherming zijn ingevoerd als wettelijke kaders waaraan gemeente Arnhem moet voldoen. Nulmetingen hebben tekortkomingen aangetoond welke met een uit te voeren programma in de periode 2023 tot 2026 aangepakt worden en waarvoor middelen in

de begroting zijn toegewezen. Het programma leidt tot een hoger en vereist volwassenheidsniveau op de gebieden informatiebeveiliging en privacy met het daarbij duurzaam borgen van het niveau in de organisatie.

Informatiegestuurd werken
We zetten verder in op een monitor per beleidsprogramma, op basis van meetbare doelen en de benodigde indicatoren. Hiermee zorgen we dat de programma's het beleid en de sturing op de doelen met meer feitelijke basis kunnen vormgeven. We bouwen verder aan onze centrale datapakhuis als gegevensbasis en zetten multidisciplinaire teams in die werken aan analyse en ontwikkeling van de monitoren. We managen het datapakhuis en onderliggende processen om te zorgen dat de data een maximale kwaliteit en validiteit kent.

Digitale Dienstverlening
We werken blijvend aan een optimale dienstverlening met effectieve processen en informatiestromen, waarbij het noodzakelijk is om veel processen nog klantgerichter én toegankelijker te maken. De online-dienstverlening van de gemeente wordt verbeterd en zelfs versneld om de klanttevredenheid te verhogen. Hiervoor wordt onder andere de eigen website flink onderhanden genomen en worden tal van producten vanuit Burgerzaken en het cluster Werk & Inkomen aangeboden met een volledig digitale afhandeling. Belangrijk bij deze digitaliseringsslag is om te zorgen dat we koersen op een inclusieve dienstverlening, wat betreft de digitale toegankelijkheid, de digitale participatie en in de ondersteuning van mensen met minder digitale vaardigheden. In de raadsbrief van 31 januari 2023 is meer specifiek ingegaan op de verbetering van de digitale dienstverlening en de versnelling va de digitalisering.

De Europese Single Digital Gateway Verordening schrijft voor dat we enkele specifieke procedures en alle huidige online formulieren grensoverstijgend en non-discriminatoir toegankelijk dienen te hebben voor EU-burgers en ondernemers. Voor de realisatie ervan volgen we de landelijke adviezen en actielijnen. Het wordt dan voor EU-burgers en ondernemers mogelijk om producten en diensten van de Gemeente Arnhem vanuit het buitenland te kunnen aanvragen. Voor burgers zijn dit: aanvraag van bewijs van registratie van een geboorte, aanvraag van bewijs van verblijf en registratie van adreswijziging. Ondernemers moeten dan bij de gemeente online een bedrijfsactiviteit kunnen starten, uitoefenen, wijzigen en beëindigen.

Financiën en control
In 2021 is koers voor Financiën & Control uitgezet waarbij als centraal thema "Wij brengen Arnhem verder, met betrokkenheid, onafhankelijk advies en ondersteuning, met kennis en innovaties" is gedefinieerd. In de afgelopen jaren zijn diverse trajecten in gang gezet en verbeteringen gerealiseerd. De basis is op orde, zo blijkt ook uit de bevindingen van onze accountant bij interim- en jaarrekeningcontrole. Een mooie positie van waaruit verder gebouwd kan worden.

In de komende periode willen we onze koers herijken en vertalen naar nieuwe opgaven. Naar verwachting liggen deze op het gebied van het versterken van onze planning & controlcyclus, interne sturing en verantwoording, het beter en slimmer ontsluiten van financiële informatie en het herijken van de functies binnen F&C. Dit laatste mede in het licht van de ontwikkelingen die we op ons af zien komen, zoals de steeds toenemende digitalisering en beschikbaarheid van data. Dit betekent doorontwikkeling op ons vakgebied en in de mogelijkheden die dit biedt in de ondersteuning van budgethouders, leidinggevenden en andere collega's.

Auditing en risicomanagement
In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen wordt ingegaan op het beleid voor risicomanagement, het risicoprofiel en de benodigde weerstandscapaciteit, de relatie met de financiële kengetallen en de belangrijkste risico's. De aanpak van risicomanagement is gebaseerd op de nota Risicomanagement en weerstandsvermogen, die in 2023 weer is geactualiseerd.

Belangrijk aandachtspunt voor de komende periode betreft de ambities van de gemeente op het terrein van binnenstedelijke gebiedsontwikkeling, het actieve grondbeleid dat dit vraagt en de complexe grondexploitaties die naar verwachting worden ingericht. Deze ontwikkeling gaat gepaard met nieuwe / extra risico's die zorgvuldig moeten worden bepaald, financieel vertaald en beheerst. In het kader van grote risicovolle projecten zullen hier onafhankelijke risicoanalyses worden uitgevoerd en bij de vaststelling van de grexen worden ingebracht.

Artikel 213a onderzoeken
In de gemeentewet is in art. 213a vastgelegd dat gemeenten onderzoeken doen naar de doeltreffendheid en doelmatigheid en hierover de raad informeren In de financiële verordening (februari 2023) zijn de afspraken

hierover vastgesteld. Het college zal in 2024 minimaal één onderzoek uitvoeren die gekwalificeerd kan worden als 213a en de raad hierover informeren.

Juridische zaken

Advisering

Juridische advisering vindt gemeente breed en in aansluiting op alle programma's plaats. De komende periode wordt extra ingezet op de energietransitie, wonen en bestaanszekerheid. De juridisch adviseurs zullen hierbij naast hun hoogwaardige juridisch kwaliteit ook innovatief moeten adviseren.
De recent versterking van de juridische advisering op zowel veiligheid als openbaarheid/privacy blijft onverminderd van kracht.

Juridische procedures

In 2023 is de gemiddelde doorlooptermijn van bezwaren en klachten substantieel verkort. In 2024 moet dit verder verankerd worden omdat de nagestreefde responsiviteit en betrouwbaarheid alleen behaald kunnen worden als de wettelijke termijnen door de gemeente zelf in acht genomen worden. Los van de wettelijke termijnen zal ook daar waar mogelijk sneller resultaat geboekt moeten worden, omdat de bestaande wettelijke termijn veelvuldig als ruim ervaren worden door burgers.

Zowel bij de behandeling van bezwaren en klachten als bij het maken van regelgeving blijft het belang van maatwerk uitermate groot. De uitdaging zal blijven om maatwerk optimaal invulling te geven met behoud van uitvoerbaarheid en fundamentele rechtszekerheid en rechtsgelijkheid.

Control

De juridische kwaliteitszorg zal in de eerste plaats gericht zijn op de per 1 januari 2024 in te voeren Omgevingswet. Samenwerking met de stadsadvocaat Hekkelman zal intensief gezocht worden.
De lessons learned uit de bezwaren en klachten zullen geïntensiveerd worden en zal zich in 2024 naast de omgevingswet richten op de maatwerktoepassing. Ook zal de samenwerking met de sociale advocatuur en het juridisch netwerk Legal Valley meer gericht ingezet worden voor de interne juridische kwaliteitszorg. Tenslotte zullen de intensieve contacten met de Han en de Radboud input blijven geven voor de juridisch control.

Communicatie

Communicatie is een belangrijk instrument van de gemeente om onze inwoners en bedrijven te betrekken bij de ambities, doelstellingen en dienstverlening. We informeren, betrekken, gaan de dialoog aan en formeren of gaan samenwerkingen aan. Soms moeten we overtuigen en sturen, maar we zijn bovenal gericht op participatie. We willen goed in contact zijn en doen dit op begrijpelijke, toegankelijke en inclusieve wijze.

Onze communicatiestrategie en ieder communicatieplan vloeit voort uit de gemeentelijke communicatievisie en strategie en de daarop gebaseerde bedrijfsplannen op programma- en projectniveau. In 2024 nemen we de tijd om de gemeentelijke communicatievisie, die in Q4 2023 wordt vastgesteld, te vertalen naar een communicatieplan. We gaan gezamenlijk bepalen hoe we deze visie kunnen bewerkstelligen, wat er voor nodig is en hoe we ervoor kunnen zorgen dat de communicatiespecialisten zo worden ingezet dat we de organisatie optimaal kunnen bedienen en mee kunnen bewegen op de periodieke herijking van de programma's en prioriteiten.

Naast communicatie gericht op de Arnhemse inwoners en bedrijven werken we als gemeente ook aan onze zogenaamde corporate communicatie. Dat bestaat o.a. uit de interne communicatie en arbeidsmarktcommunicatie.. Het doel daarvan is dat we zichtbaar zijn en laten zien dat de gemeente aantrekkelijk is onder meer als werkgever en als samenwerkingspartner.

Ook hebben wij een goede samenwerking met de Stichting Citymarketing Arnhem. In 2023 is de basis gelegd voor een intensievere samenwerking in 2024 om Arnhem op de kaart te zetten met aandacht voor de rol van Citymarketing en die van de Gemeente Arnhem. Op dit moment wordt er samen opgetrokken in het kader van de diverse jubilea in 2024 en de viering van 800 jaar Arnhem. Voor 2024 kijken we naar hoe we deze samenwerking kunnen vorm kunnen gaan geven aan de hand van o.a. een gezamenlijke jaarplanning.

Daarnaast gaan we het huidige plan met betrekking tot de visuele identiteit (inclusief huisstijl) van de organisatie actualiseren om deze in lijn te krijgen met de moderne organisatie die we willen zijn. Hier zullen we in 2024 de eerste stappen in zetten en een concreet plan (inclusief benodigd budget) opleveren om hier in 2025 vol mee aan de slag te kunnen.

Inclusieve gemeentelijke communicatie
Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken we op drie manieren aan:

- *Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke website*s

We lieten de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en de informatie die daar op staat, toetsen. Op basis daarvan zijn we onze websites aan het verbeteren en digitale toegankelijkheid aan het borgen binnen de organisatie. Nieuwe websites worden meteen op toegankelijkheid getoetst en betrokken medewerkers getraind.

- *Schrijven in begrijpelijke taal*

Met het Project Direct Duidelijk stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we onder meer door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1, door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers.

- *Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen.*

We lieten het Verwey-Jonker Instituut onderzoeken wat inclusieve communicatie is, wat we al goed doen en wat beter kan. Met de onderzoeksuitkomsten in de hand werken we aan bewustwording en kennisvergroting binnen de gemeentelijke organisatie en bij de externe vormgevers, fotografen en tekstschrijvers om in woord en beeld inclusiever te communiceren.

Een nadere uitwerking van het totale programma voor Inclusie is terug te vinden in programma S08 Welzijn en Inclusie.

Inkoop
De gemeente Arnhem heeft grote ambities op het gebied van lokaal, sociaal, duurzaam, diervriendelijk en circulair inkopen. Hoewel er zeker al goede resultaten worden behaald, is er meer nodig om invulling te kunnen geven aan de geformuleerde maatschappelijke ambities. We gaan een impuls geven, waarbij we de gewenste aanpak borgen in onze organisatie en werkprocessen. Ook willen we meer inzicht krijgen in de gemaakte contractuele maatschappelijke afspraken met leveranciers, waardoor we beter kunnen monitoren en sturen. In de Begroting 2024 zijn hiervoor extra middelen beschikbaar gesteld.

Overzicht formatie

Totaal aantal FTE Arnhem	Realisatie Bezetting 31.12.2022	Begroting Formatie 2023	Begroting Formatie 2024	Begroting Formatie 2025	Begroting Formatie 2026	Begroting Formatie 2027
Aantal FTE College B&W	8	8	8	8	8	7
Aantal FTE ambtelijke organisatie formatie	1.036	1.139	1.115	1.103	1.098	1.077
Totaal personeel gemeente Arnhem	**1.044**	**1.147**	**1.123**	**1.111**	**1.106**	**1.084**

Verloop formatie

	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Aantal FTE ambtelijke organisatie Begroting 2023-2026	**1.043**	**1.026**	**1.018**	**1.016**	**1.002**
Bij: wijz capaciteit C2D/CA 2022 MTA dec 22	50	49	44	41	32
Bij: capaciteit afdeling Nieuwkomers 2023	13	0	0	0	0
Bij: formatie Openbare Ruimte gedekt uit prijs- en areaalontwikkeling	9	9	9	9	9
Bij: formatie Veiligheid	9	12	12	12	11
Bij: PIM van flexibel naar vast	5	5	5	5	5
Bij: Ozo coördinatoren overname Rijnstad	0	5	5	5	5

Bij: formatie uitbreiding DVO De Connectie	3	3	3	3	3
Bij: formatie tbv arbeidsmarktregio	3	2	2	2	2
Bij: fomatie UWV taken in eigen beheer	2	2	2	2	2
Bij: oplossen stelpost formatie vanuit reorganisatie	3	3	3	3	3
Bij: projectleider verkiezingen	1	1	1	1	1
Af: vermindering toezichthouders afval	-2	-2	-2	-2	-2
Afronding	0	0	1	1	4
Aantal FTE ambtelijke organisatie Begroting 2023-2026	**1.139**	**1.115**	**1.103**	**1.098**	**1.077**

Toelichting formatieve mutaties

Om de in de Begroting 2023 geformuleerde opgaven en doelstellingen te kunnen realiseren, is een uitbreiding van de benodigde capaciteit voorzien. De hiervoor beschikbaar gestelde middelen zijn, daar waar de noodzakelijke capaciteit per programma op dat moment in beeld was, in 2023 naar formatie vertaald. Ten aanzien van de programma's waar de middelen nog niet naar formatie waren vertaald, is dat in de Begroting 2024 alsnog gebeurd.

Daarnaast neemt de formatie toe als gevolg van het in eigen beheer uitvoeren van werkzaamheden en activiteiten, zo treden bijvoorbeeld de OZO-coördinatoren in dienst bij de gemeente Arnhem en worden UWV taken in eigen beheer uitgevoerd.

	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Aantal FTE ambtelijke organisatie	**1.036**	**1.139**	**1.115**	**1.103**	**1.098**	**1.077**
Saldo personeelsbudget loonsom (in € 1.000)	**85.985**	**104.275**	**102.182**	**101.059**	**100.671**	**98.546**
Gemiddelde loonsom (in €)	**82.998**	**91.575**	**91.638**	**91.623**	**91.657**	**91.540**

De stijging van de gemiddelde loonsom tussen 2022 en 2023 is voor het grootste gedeelte het gevolg van de cao-loonstijging in 2023.

Verbonden partijen

De gemeente neemt deel in diverse rechtsvormen zowel publiek als privaat. Wanneer de gemeente zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft in een andere partij, is dat voor de gemeente een verbonden partij. Samenwerking met andere partijen is een manier om publieke taken uit te voeren, die bijdragen aan het realiseren van de gemeentelijke doelstellingen. Deelnemingen in andere partijen brengen risico's met zich mee zowel bestuurlijk, maatschappelijk als financieel.

Verbonden partijen twee gemeentelijke rollen

De gemeente vervult twee rollen richting de verbonden partijen: de rol van eigenaar en de rol van opdrachtgever. Tussen beide rollen en de belangen die daaruit voortvloeien, kan een spanningsveld bestaan.

In de eigenaarsrol beslist de gemeente over de oprichting, de missie, de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de verbonden partij. Het gemeentebestuur is mede eigenaar van de verbonden partij en draagt bestuurlijke verantwoordelijkheid (de gemeente neemt deel aan het bestuur). De eigenaarsrol richt zich vooral op de continuïteit en de levensvatbaarheid van de (samenwerkings)organisatie.

De gemeente is ook opdrachtgever van de verbonden partij. De verbonden partij levert diensten of producten of is uitvoerder van gemeentelijk beleid. Veelal in de vorm van een basispakket dat door alle deelnemers in de samenwerking wordt afgenomen, met daarnaast een aanvullend pakket dat voor afzonderlijke deelnemers op maat wordt afgesproken.

Het financieel belang is gekoppeld aan beide rollen. Als opdrachtgever heeft de gemeente belang bij een zo goed mogelijke prijs-/kwaliteitsverhouding voor de afgesproken dienstverlening en deze moet passen binnen de kaders van de gemeentebegroting. Als eigenaar draagt de gemeente het 'ondernemersrisico' van de samenwerking. Als de financiële resultaten tegenvallen, zal de gemeente de tekorten moeten aanvullen.

Actuele kaders

Kadernota verbonden partijen gemeente Arnhem

In 2016 is de visie van de gemeente Arnhem op de verbonden partijen vastgelegd in de kadernota verbonden partijen 2016 gemeente Arnhem, met daarin uitvoeringsrichtlijnen over de wijze van sturen en beheersen. Uitgangspunt is om hierbij uit te gaan van een risicogerichte aanpak, onder andere door het instellen van een governancecode en het toepassen van een 'risicokompas'.

BBV-Notitie verbonden partijen

Ook de Notitie verbonden partijen van de Commissie BBV uit oktober 2016 geeft verplichte en aanbevolen kaders ten aanzien van verbonden partijen. In deze notitie wordt uiteengezet wanneer sprake is van een financieel en bestuurlijk belang. Van een financieel belang is sprake als de gemeente de middelen zoals vermogen of leningen, die aan een partij ter beschikking zijn gesteld, niet terugkrijgt bij faillissement van die partij of indien financiële problemen bij de derde partij kunnen worden verhaald bij de gemeente. Bij een bestuurlijk belang gaat het om het hebben van zeggenschap van de gemeente in een derde partij, hetzij omdat de gemeente een zetel in het bestuur heeft, hetzij omdat ze via aandelen mee kan stemmen.

Wet gemeenschappelijke regeling

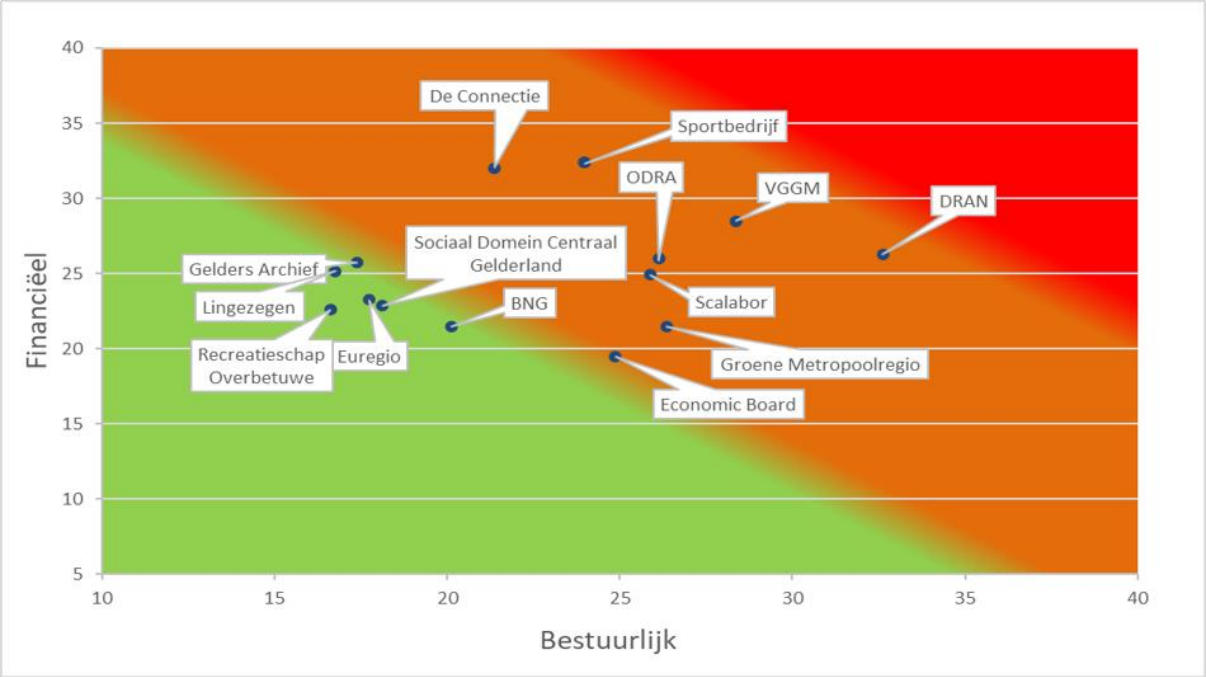
Lokale overheden werken steeds meer en intensiever met elkaar samen. Dat gebeurt op verschillende niveaus en op verschillende manieren. De Wet gemeenschappelijke regeling (Wgr) maakt (publiekrechtelijke) samenwerking mogelijk tussen provincies, gemeenten en waterschappen.
Per 1 juli 2022 is een wijziging van de Wgr in werking getreden. Deze wijziging is erop gericht de kaderstellende en controlerende rol van de gemeenteraad bij taken die in gemeenschappelijke regelingen worden uitgevoerd te versterken. De komende tijd wordt bezien wat de gevolgen van de wijzigingen in de Wgr zijn voor de Arnhemse kadernota en de inbedding van de verbonden partijen in de P&C-cyclus.

Diversiteit en inclusiviteit

We vinden het belangrijk dat alle partners met wie we samenwerken zich inzetten voor een inclusieve en diverse organisatie en dienstverlening en dat we daarin van elkaar leren. In de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023 staat wat we daarin van onze verbonden partijen vragen. Het doel is dat vanaf 2025 alle verbonden partijen in hun plannen de inzet op inclusie en diversiteit hebben opgenomen. We streven daarbij naar een gezamenlijke inzet die in lijn ligt qua doelstellingen. In de betreffende verantwoordingssystematiek zullen we de voortgang monitoren.

Ontwikkelingen risicovolle verbonden partijen

Niet alle verbonden partijen vragen om even veel betrokkenheid. Om de aandacht te geven aan die verbonden partijen die voor de gemeente van het grootste belang zijn, dan wel een belangrijk risico vormen (beleidsmatig of financieel) is het risicokompas toegepast. Het risicokompas is een risicoanalyse die bestaat uit een beoordeling op acht maatstaven. Deze acht maatstaven geven vorm aan de bestuurlijke en financiële verbondenheid met de partij. Door alle verbonden partijen op dezelfde wijze te beoordelen, is het mogelijk de verbonden partijen onderling te vergelijken en te bepalen welke verbonden partijen in verhouding tot elkaar een hoog risicoprofiel hebben. In de aanloop naar de Begroting 2024 heeft een actualisatie plaatsgevonden van het risicokompas. Dit heeft geresulteerd in de volgende risicokaart:

Voor de verbonden partijen die op basis van de risicokaart in onderlinge vergelijking het hoogst scoren is een beheersstrategie opgesteld. Het betreft de volgende partijen:

- DRAN (Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen);
- Sportbedrijf Arnhem;
- De Connectie;
- VGGM (Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden;
- ODRA (Omgevingsdienst Regio Arnhem;
- Scalabor.

In het hierna volgende overzicht met verbonden partijen wordt aangegeven in welke verbonden partijen de gemeente Arnhem deelneemt en aan welke programma's hiermee een bijdrage wordt geleverd. De hierboven genoemde partijen maken onderdeel uit van dit overzicht. De beheersstrategie op deze partijen wordt in het overzicht nader toegelicht.

Relatie met paragraaf Weerstandsvermogen

De risico's die samenhangen met de verbonden partijen zijn meegewogen in de bepaling van de gewenste weerstandscapaciteit (zie paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen).

Toelichting bij overzicht verbonden partijen

Hierna wordt per verbonden partij een aantal gegevens weergegeven. Naast stamgegevens zijn dit het bestuurlijke en financiële belang, financiële gegevens over het vermogen en resultaat, actuele ontwikkelingen en de beheersstrategie (indien van toepassing).
Aanvullend op de hierna weergegeven verbonden partijen neemt de gemeente Arnhem tevens deel in twee Verenigingen van Eigenaars (VVE's). Het betreft de volgende VVE's:

- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 46 en 47 te Arnhem.
- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 27, 28-1 en 28-2 te Arnhem.

De gemeente heeft als eigenaar van een gedeelte van de panden zitting in het bestuur van de VVE's en heeft tevens een (gering) financieel belang. Het risicoprofiel is als laag aan te merken.

Scalabor B.V.

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S06 Participatie en armoedebestrijding		
Doel verbonden partij	Scalabor B.V. is een arbeidsontwikkelbedrijf dat inwoners met een afstand tot de arbeidsmarkt uit de arbeidsmarktregio Midden-Gelderland ondersteunt bij het overbruggen van die afstand. Scalabor begeleidt inwoners die dat nodig hebben naar passend en zo regulier mogelijk werk. Scalabor richt zich op het ontdekken en ontwikkelen van talenten van mensen in een werksituatie. Een belangrijke dienstverlening is het begeleiden van SW-medewerkers van de modulaire gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van Scalabor B.V. De gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW) detacheert SW-medewerkers, in opdracht van de deelnemende gemeenten, bij Scalabor B.V. Daarnaast koopt gemeente Arnhem (als klant) ook ontwikkeltrajecten in bij Scalabor B.V. voor inwoners die een beroep doen op ondersteuning vanuit de Participatiewet. Scalaobr B.V. is ook onze partner in het toeleiden en creëren van beschutte werkplekken.		
Bestuurlijk belang	De concerndirecteur van gemeente Arnhem is gemachtigd om namens de gemeente Arnhem stemrecht uit te oefenen in de vergadering van aandeelhouders.		
Financieel belang	100%		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	7.896.072
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	8.642.731
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	

Ontwikkelingen

Voor 2023 zagen wij:

- een snelle terugloop van het aantal SW-medewerkers (door pensionering ed.);
- door ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en het ontbreken van benodigde vaardigheden van medewerkers het steeds lastiger voor SW-medewerkers wordt om door te stromen naar externe werkgevers;
- landelijke ontwikkelingen rondom sociale ontwikkelbedrijven (SW 2.0) een rol gaan spelen qua positionering;
- dat de cao SW verouderd is en vanwege de hoge inflatie een loonindexatie van 7% inclusief reiskosten vergoeding nodig was;
- we een toekomstbestendige manier hebben gevonden voor de inkoop van arbeidsontwikkeling.

In 2023 en verder vragen deze ontwikkelingen ook onze aandacht.

Risico profiel

Middel

Beheersstrategie

Risico's

1. *Oekraïne / hogere energiekosten / inflatie*
   De prijsstijgingen als gevolg van de oorlog in Oekraïne, de stijging van de rente en het onzekerder en duurder worden van de levering van bepaalde grondstoffen en andere producten uit het buitenland, heeft ook effect op het resultaat van Scalabor.
2. *Instroom trajecten divisie arbeidsontwikkeling*
   De omzet van de divisie arbeidsontwikkeling blijft nog steeds achter bij de verwachting, met name door lagere afname van regiogemeenten. Ook wordt er nog gebruik gemaakt van de mogelijkheden voor beschut werk bij Scalabor.
3. *Effect uitstroom SW op dienstverlening en omzet*
   Door de pensionering van SW-medewerkers en de afschaffing van de WsW in 2015 daalt het aantal medewerkers jaarlijks. Hierdoor wordt het steeds lastiger de dienstverlening van eigen rendabele afdelingen zoals Schoonmaak en Groenvoorziening in de lucht te houden.
4. *Cybersecurity*
   Ook bij Scalabor zien ze een toename van het aantal phishingmails etc. in lijn met de landelijke trend. Dit brengt financiële risico's met zich mee.

Beheersmaatregelen

1. *Oekraïne / hogere energiekosten / inflatie*
   Scalabor kijkt naar mogelijkheden en contractafspraken om met leveranciers in gesprek te gaan. Tegelijkertijd praten ze met hun klanten en afnemers over het doorvoeren van prijsverhogingen. Ook wij als gemeente streven naar het bieden van passende indexatie van de tarieven. Daarnaast is Scalabor actief bezig met het besparen van energie, onder andere door aanpassingen in de huisvesting.
2. *Instroom trajecten divisie arbeidsontwikkeling*
   Vanuit de gemeente Arnhem hebben we nieuwe afspraken met Scalabor gemaakt over de inzet van arbeidsontwikkeling en beschut werk. Tegelijkertijd blijven we ook actief in de regio de mogelijkheden van Scalabor onder de aandacht brengen.
3. *Effect uitstroom SW op dienstverlening en omzet*
   Er zijn regionaal (vanuit de MGR waar de SW onder valt) financiële afspraken gemaakt over SW tot en met 2025. We voeren via de MGR actief regionaal overleg over de ontwikkeling en toekomst van SW.

Cybersecurity
Scalabor heeft diverse beheersmaatregelen getroffen om de risico's te beheersen. Naast de technische en organisatorische maatregelen die er al zijn, gaan ze ook al hun kantoormedewerkers een training laten volgen om meer bewustzijn en kennis op te doen op dit gebied.

Sportbedrijf Arnhem

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	Het Sportbedrijf voert het sportbeleid uit. Arnhem stimuleert en faciliteert bewegen en sporten en Arnhem, voor een beter welzijn van de stad.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem		
Bestuurlijk belang	De gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van de BV Sportbedrijf Arnhem. Als aandeelhouder is de gemeente Arnhem lid van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders. Het mandaat om als aandeelhouder op te treden is door het college neergelegd bij de concerndirecteur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft het volledige eigendom.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	2.519.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	21.034.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	18.100.000
Ontwikkelingen	Het Sportbedrijf heeft te maken met een begrotingstekort op basis van de huidige activiteiten, veroorzaakt door de hoge inflatie en energiekosten. Dit is reeds door middel van een raadsbrief gecommuniceerd. We zijn als gemeente in overleg met het Sportbedrijf hoe het begrotingstekort te overbruggen, zonder ingrijpende maatregelen te nemen.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	**Sturing** Het Sportbedrijf is de grootste uitvoerder van het sportbeleid van de gemeente Arnhem. Bij de verzelfstandiging van het Sportbedrijf, zijn vanuit de gemeente als opdrachtgever en eigenaar van het Sportbedrijf, afspraken gemaakt over de informatie- en stuurmogelijkheden voor de gemeente. Voor 2024 geven we op dezelfde wijze als voorgaande jaren sturing aan het Sportbedrijf. Onderdeel van die sturing is het subsidieproces aan het Sportbedrijf. Dat bestaat uit een gezamenlijke, integrale, uitvraag aan het Sportbedrijf. Gevolgd door een subsidieaanvraag en een gezamenlijke (door sportbeleid, TLO en BC) beoordeling van de aanvraag. Door het jaar heen houden we aan de hand van kwartaalrapportages inhoudelijk en financieel vinger aan de pols wat betreft de voortgang. Ten slotte volgt vaststelling aan de hand van het jaarverslag en de jaarrapportage. Tegelijkertijd voert de gemeente als aandeelhouder ook regelmatig gesprekken met het Sportbedrijf door middel van aandeelhoudersvergaderingen. De dagdagelijkse aansturing gebeurt vanuit de bestuursadviseur sport die fungeert als ambtelijk opdrachtgever. Het verbeteren van inhoudelijk en financieel inzicht is een continu proces waarover Sportbedrijf en gemeente afstemmen met betrekking tot gewenste inzichten. Over de kwaliteit en met name over de (on)mogelijkheden van rapportage over effectiviteit en efficiëntie van interventies in de stad wordt met elkaar gesproken, alsmede wensen voor de toekomst op wijkniveau. Er is steeds meer inzicht in kosten per locatie en per 'product'. Sportbedrijf en		

gemeente doorlopen gezamenlijk stappen om dit af te zetten tegen maatschappelijke meerwaarde. Hierdoor komt er steeds meer kennis beschikbaar over in hoeverre uitgaven zich verhouden tot gemeentelijke doelstellingen. Op basis daarvan kunnen beleidskeuzes gemaakt worden.

Financieel
Het eigen vermogen is € 1,6 miljoen. Voor 2022 e.v. is er een taakstelling van € 0,75 miljoen. Het Sportbedrijf heeft in 2022 een resultaat gehaald van omstreeks € 0,9 miljoen. Dit is grotendeels te verklaren door incidentele steun vanuit het Rijk in verband met de coronacrisis. Dit wordt grotendeels aangewend om het in verband met stijgende energieprijzen verwachte tekort van 2023 deels mee op te vangen. Er blijft voor 2023 nog een tekort over van omstreeks 0,5 miljoen en 2,7 miljoen voor 2024. Met de in de begroting opgenomen aanvullende subsidie voor 2023 en 2024 verwachten wij dat het Sportbedrijf bij gelijkblijvende activiteiten voldoende financiële middelen tot haar beschikking heeft.

Samenwerking
Nu het Sportbedrijf stabiel staat, is er ruimte om de focus te verleggen naar het gesprek op inhoud en gezamenlijke belangen. De afgelopen jaren is de samenwerking tussen gemeente en Sportbedrijf sterk verbeterd. De samenwerking blijft een onderwerp waarin continu geïnvesteerd wordt, ook in 2024 en verder.
Voorbeelden van inhoudelijke onderwerpen die gezamenlijk worden opgepakt zijn: verenigingsondersteuning, de bezetting van accommodaties en ontwikkeling van een positief sportklimaat. Hierover wordt de gemeenteraad in 2023 verder geïnformeerd.
We verwachten deze ontwikkeling met het MT van het Sportbedrijf in 2024 voort te kunnen zetten. Deze samenwerking zorgt ervoor dat het risicoprofiel van het Sportbedrijf als verbonden partij lager ingeschat wordt.

NV Bank Nederlandse Gemeenten

Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën		
Doel verbonden partij	De BNG is de 'bankier ten dienste van overheden', waaronder voor gemeenten.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeente heeft minder dan 1% van de aandelen. De andere aandeelhouders zijn de Staat der Nederlanden (50%), provincies en gemeenten.		
Bestuurlijk belang	De concerntreasurer is gemachtigde voor de aandeelhoudersvergadering.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft 496.470 aandelen van de BNG in bezit (bijna 1%) en is daarmee een van de grootste gemeentelijke aandeelhouders van de BNG		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	4.615.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	107.459
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	-1.300
Ontwikkelingen	Niet van toepassing		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing		

Economic Board regio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats	Nijmegen
Rechtsvorm	Stichting
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie
Doel verbonden partij	Het versterken van de samenwerking tussen ondernemers, kennisinstellingen en overheden op de groeisectoren health, energy en food en de cross-overs daartussen, om daarmee de economische slagkracht van de regio Arnhem-Nijmegen verder te ontwikkelen en regionale groeikansen te benutten met alle voor dat doel dienstige middelen.

Deelnemers in samenwerking	The Economic Board wordt gevormd door achttien leden vanuit de kennisinstellingen, het bedrijfsleven en de overheden.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch (voorzitter) en de wethouder Economische Zaken hebben zitting in de board.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft geen rechtstreekse financiële relatie met The Economic Board. Van onze bijdrage aan de regio wordt 1 euro per inwoner via een subsidie door de Groene Metropoolregio doorgegeven aan The Economic Board.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	44.593
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	103.369
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	162.466
Ontwikkelingen	The Economic Board richting op de samenwerking tussen overheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven op het gebied van economische ontwikkeling, innovatie en werkgelegenheid in de regio. The Economic Board is aanjager en versterker van de economische groei in de regio Arnhem-Nijmegen rondom de thema's Energy, Health, Hightech met cross-over Food, Slimme Duurzaamheid en Arbeidsmarkt. The Economic Board stimuleert innovaties in deze sectoren en de cross-overs daartussen. Dat doet ze onder meer door te communiceren over het bijzonder potentieel en ontwikkelingen in de regio, mogelijke partners aan elkaar te verbinden en bedrijvigheid en innovaties te stimuleren en aan te jagen. The Economic Board representeert een diverse en grote achterban, die zich uitstrekt over een aanzienlijk gebied (ca 800.000 inwoners) met een actief en betrokken MKB, alles zich afspelend binnen de 18 gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen. The Economic Board richt zich onder de noemer Lifeport specifiek op de clusters energy, health en food, vanuit de propositie dat de regio Arnhem-Nijmegen juist met innovaties op deze thema's een bijdrage kan leveren aan grote maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld rond energie en klimaat. Voorbeelden waar de krachtenbundeling van de samenwerking tussen overheid, kennisinstellingen en onderwijs rond innovaties zijn de IPKW Cleantech campus en het Connectr innovation lab in Arnhem of TPN West in Nijmegen en Innofase in Duiven. Op de Noviotech Campus in Nijmegen werken universiteit en het bedrijfsleven samen aan onderwerpen als preventie en pandemische paraatheid in combinatie met verregaande digitalisering van de zorg. Samen met de Groene Metropoolregio en kennisinstellingen in de regio werkt The Economic Board daarnaast via een gezamenlijke regionale arbeidsmarktagenda aan een betere aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Belangrijke partners van The Economic Board zijn de GMR zijn en de provincie Gelderland. De drie partijen hebben in de 2023 een Regio Deal af met het Rijk en zullen hier vanaf 2024 gezamenlijk uitvoering aan geven. De Regio Deal sluit inhoudelijk aan bij de agenda's van The Economic Board, GMR en de gebiedsagenda van de provincie Gelderland.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

BVO De Connectie

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën		
Doel verbonden partij	De Connectie is een gemeenschappelijke regeling met de gemeenten Rheden en Renkum op het gebied van bedrijfsvoering.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem, gemeente Renkum en gemeente Rheden		
Bestuurlijk belang	Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het bestuur.		
Financieel belang	Het Arnhems aandeel in De Connectie bedraagt 72%.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	1.484.000

	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	17.127.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	33.628.000

Ontwikkelingen

Om meer grip te krijgen op de samenwerking, toekomstvisie en het financieel perspectief heeft het bestuur van de Connectie in 2021 een bestuursopdracht vastgesteld. Daarbij gaat het om nieuwe afspraken met betrekking tot de wijze van organiseren van de samenwerking (governance), een duidelijke toekomstvisie omtrent de positie van De Connectie op langere termijn (groeiambitie) en het financieel perspectief van De Connectie in relatie tot de financiële positie van de eigenaar-gemeenten. Na het vaststellen van de bestuursopdracht is door De Connectie en de gemeenten gezamenlijk invulling gegeven aan de doorontwikkeling van de samenwerking. In het kader van deze doorontwikkeling vindt onderzoek plaats naar de verdere professionalisering van het opdrachtgeverschap. Daarbij wordt ook het centraal opdrachtgeverschap van de IV-keten onderzocht. Naast het onderzoek naar de inrichting van het opdrachtgeverschap wordt ook ingezet op de versterking van het demand- en supplymanagement.

Risico profiel

Middel

Beheersstrategie

De beheersing is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. Het bestuur, het OGO (opdrachtgeversoverleg) en de demandorganisatie zijn hierin belangrijke gremia waarin sturing en beheersing nadrukkelijk terugkomen. Het controllersoverleg vervult hierin een belangrijke adviesrol ten aanzien van de P&C-producten van de Connectie.

Er wordt in de begroting van De Connectie een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. De Connectie onderschrijft de principes van het risico gestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico's te beheersen. Afgelopen jaar heeft De Connectie belangrijke stappen gezet ten aanzien van de invulling van het risicomanagement. Zo heeft er een uitgebreide risico-inventarisatie plaatsgevonden, zowel vanuit het perspectief van de organisatiedoelstellingen als vanuit het perspectief van business continuïteit. Waar nodig zijn aanvullende beheersmaatregelen genomen. De komende jaren gaat De Connectie verder met het door ontwikkelen van het risicomanagement door te investeren in het risicobewustzijn binnen de organisatie en het cyclisch en systematisch borgen van het risicomanagement.
De risico's die door De Connectie in de MJPB 2024-2027 zijn beschreven, zijn in omvang gestegen. Dit wordt volledig veroorzaakt door de onzekerheid ten aanzien van de stijgende WOZ-bezwaren en daaraan gekoppelde meerkosten. Afhankelijk van de landelijke ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving is dit als risico opgenomen in het risicoprofiel van de Connectie. In de Begroting 2024 van de gemeente Arnhem is rekening gehouden met deze risico's.

Gelet op het feit dat de Connectie een beleidsarme MJPB heeft gepresenteerd waarin ontwikkelingen en (gemeentelijke) ambities zoals bijvoorbeeld de harmonisatie van applicatielandschap niet zijn verwerkt, vraagt dit in de toekomst mogelijk om aanvullende investeringen.

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

Vestigingsplaats

Arnhem

Rechtsvorm

Gemeenschappelijke regeling

Programma

S07 Zorg

Doel verbonden partij

In april 2016 is de Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen opgericht ten behoeve van het aanvullend vervoer Arnhem Nijmegen (Avan). Het is een gemeenschappelijke regeling, gebaseerd op een bedrijfsvoeringsorganisatie. Eén van de taken van deze Vervoersorganisatie is het regelen van het doelgroepenvervoer, waarbij sprake is van een bundeling van het doelgroepenvervoer (Wmo-vervoer, leerlingenvervoer en instellingsvervoer). Gezamenlijke sturing en (financiële) beheersing van uitvoeringstaken en uitvoering van ondersteunende processen op het gebied van doelgroepenvervoer en aanvullend vervoer voor de deelnemers.

Deelnemers in samenwerking

Regio Arnhem en regio Nijmegen

Bestuurlijk belang

Wethouder Marco van der Wel is lid van het bestuur.

Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt volgens een verdeelsleutel bij aan de exploitatie. De kosten van de bedrijfsvoeringsorganisatie worden bepaald op basis van het inwoneraantal. De vervoerskosten op basis van rekeneenheden van het vervoer. De vervoersorganisatie heeft geen weerstandscapaciteit; tekorten komen voor rekening van de deelnemende gemeenten.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	10.313.756
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	6.282.708
Ontwikkelingen	Met vervoerders zijn in 2020 contracten afgesloten voor een initiële periode van 4 jaren en drie verlengingsopties van elk twee jaren. De uitvoerende partij voor routegebonden vervoer in Arnhem heeft besloten het contract niet te verlengen en daardoor dient dit deel van het vervoer te worden aanbesteed.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	De risico's waarmee BVO DRAN te maken heeft zijn een veranderende relatie met de provincie, een zeer dynamische omgeving, kwetsbare burgers en daarmee politieke gevoeligheid. De inrichting van het doelgroepenvervoer is gebaseerd op een 'open einde' systematiek. Hierom is de sturingsinformatie frequenter en gericht op continue monitoring. Structureel ontvangen we van de BVO DRAN managementinformatie en zogenaamde rittenbakken. Er is ongeveer tien keer per jaar ambtelijk en 6 keer per jaar bestuurlijk overleg. We zijn voornemens om informatie over het doelgroepenvervoer te verwerken in PowerBI zodat het onderdeel kan gaan uitmaken van de bestuursrapportage. In 2022 is gewerkt aan het opnemen van informatie over regiotaxi in PowerBI. Qua IT heeft dat meer voeten in aarde en kost meer tijd dan vooraf ingeschat. Dit geldt nog meer voor het opnemen van informatie over het routegebonden vervoer omdat de aangeleverde informatie niet uniform is tussen de vervoerders.		

Euregio Rijn-Waal

Vestigingsplaats	Kleve (D)		
Rechtsvorm	Openbaar lichaam naar Duits recht		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie		
Doel verbonden partij	De Euregio Rijn-Waal is een Nederlands-Duits openbaar lichaam waarbij ca 55 gemeenten en regionale overheden en Kamer van Koophandels uit de grensregio zijn aangesloten. De bevordering van de integratie van Europa en het slechten van nationale grenzen zijn centrale doelen van deze samenwerking. De Euregio Rijn-Waal zet in op verbetering en intensiveren van grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van economie en maatschappij. In het werkgebied van de Euregio bestaan veel mogelijkheden voor een sterke economische en maatschappelijke ontwikkeling. De Euregio Rijn-Waal brengt partners bij elkaar om gezamenlijke initiatieven te starten en zo gebruik te maken van synergie-effecten. De Euregio verzorgt het programmamanagement voor het EU-programma INTERREG Duitsland-Nederland. De Euregio is geen verbonden partij in de zin van de Wet gemeenschappelijke regelingen. De Euregio is een openbaar lichaam gebaseerd op het Verdrag van Anholt. In overeenstemming met artikel 3 lid 3 van dit verdrag is voor de Euregio het Duitse recht van toepassing. Dit betekent dat voor de Euregio niet dezelfde plichten gelden ten aanzien van bijvoorbeeld de verzending van de begroting aan deelnemende gemeenten. In de statuten van de Euregio is vastgelegd dat de begroting een maand voor het begin van het nieuwe begrotingsjaar een begroting wordt opgeleverd.		
Deelnemers in samenwerking	55 leden, te weten 30 Nederlandse en 20 Duitse gemeenten, 3 regionale instanties en 2 Kamers van Koophandel		
Bestuurlijk belang	In de Euregioraad zitten namens de gemeente Arnhem wethouder Maurits van de Geijn en de raadsleden Alwin van Engelenburg, Joris Brandts en Yildirim Usta.		
Financieel belang	Beperkt. De leden betalen een (inwoneraantal gerelateerde) contributie.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	1.747.124
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	2.917.430

	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	28.000

Ontwikkelingen

De Euregio geeft uitvoering aan de door de Euregioraad vastgestelde Strategische Agenda 2025+. Daarin zijn vier grensuitdagingen geformuleerd: economie en klimaat, arbeidsmarkt en opleiding, leefbaarheid alsmede Euregionale identiteit. Medio 2022 is het Europees Interreg-programma VI 2021-2027 van start gegaan. Daarvoor verzorgt de Euregio het regionale programmamanagement.
Binnen de Groene Metropoolregio worden initiatieven voor Euregionale samenwerking onderzocht, o.a. in het kader van de Regio Deal Groene Groei. Arnhem neemt binnen de Euregio samen met Düsseldorf, Duisburg, Moers, Ede, Apeldoorn en Nijmegen deel aan het zogenaamde 100.000plus-netwerk.

Risico profiel

Laag

Beheersstrategie

Niet van toepassing.

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats

Elst

Rechtsvorm

Gemeenschappelijke regeling

Programma

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S02 Bereikbaarheid; S03 Economie; S10 Klimaat en energie; S12 Wonen en leefomgeving

Doel verbonden partij

De ambitie van de Groene Metropoolregio is gericht op de welvaart van de inwoners in de regio. De Groene Metropoolregio werkt aan maatschappelijke opgaven op het gebied van werken, wonen, duurzaamheid, bereikbaarheid en leefbaarheid. De regio staat voor kwalitatieve groei en dus voor balans tussen groei en leefbaarheid. De ambitie is om de omvangrijke groeiopgave (huisvesting, werk en bereikbaarheid) te faciliteren en de groene leefomgeving en ontspannen leefkwaliteit in de regio te behouden en te versterken. De regio wil zich sterker profileren naar het rijk en Europa als groene, circulaire metropoolregio. De regionale agenda is hierop gericht.

Deelnemers in samenwerking

Arnhem, Berg en Dal, Beuningen, Doesburg, Druten, Duiven, Heumen, Lingewaard, Montferland, Mook en Middelaar, Nijmegen, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Wijchen en Zevenaar.

Bestuurlijk belang

Burgemeester Ahmed Marcouch is lid van het Algemeen Bestuur van de Groene Metropoolregio met wethouder Nermina Kundić als zijn plaatsvervanger. Wethouder Nermina Kundić is voorzitter van het bestuurlijk team Verbonden regio. Maurits van de Geijn, Marco van der Wel en Cathelijne Bouwkamp nemen deel aan de bestuurlijke teams voor respectievelijk de opgaven Productieve regio, Ontspannen regio en Groene Groeiregio.

Financieel belang

De gemeente Arnhem draagt naar rato van inwonertal bij aan de uitvoering van de gemeenschappelijke regeling. Dit betreft de basiskosten. Daar komen jaarlijks de middelen bij voor de uitvoering van de regionale agenda. Het bedrag van € 1.107.261 dat is opgenomen als gerealiseerde bijdrage Arnhem is opgebouwd uit € 420.000 voor basiskosten en € 687.261 voor kosten uitvoering regionale agenda.

Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	347.799
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.928.520
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	418.665

Ontwikkelingen

In de Groene Metropoolregio werken de colleges van de achttien regiogemeenten samen aan de volgende ambitie:

- Samen doorgroeien naar een groene metropoolregio met internationale betekenis en allure.
- Zichtbaar zijn als dé circulaire topregio van ons land en van Europa, in alle facetten van de leefomgeving.
- Hét voorbeeld zijn voor kwalitatieve groei met een goede balans tussen levendige stedelijkheid en ontspannen leefkwaliteit.

De regionale agenda is hierop gericht. In deze agenda zijn vijf opgaven zijn geformuleerd: Verbonden regio, Productieve regio, Circulaire regio, Ontspannen regio en Groene groeiregio. In 2022 is een update van de regionale agenda 2023-2024 vastgesteld.

	Arnhem heeft in 2022 samen met de Groene Metropoolregio mede uitvoering gegeven aan de opgaven in de regionale agenda en de hiermee samenhangende lobbyagenda. Dankzij de inspanningen van de Groene Metropoolregio heeft het Rijk Arnhem-Oost aangewezen als grootschalig woningbouwgebied. Hiermee kunnen we als de gemeente ook aanspraak maken op middelen vanuit Den Haag om te investeren in een leefbare omgeving, betere bereikbaarheid en duurzame economie. Vanuit de regionale agenda is daarnaast onder andere samen met de Economic Board, de provincie en werkgevers gewerkt aan een regionale arbeidsmarktagenda, die moet gaan zorgen voor een betere aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Volgens de opdracht vanuit het Rijk is gewerkt aan de voorbereiding voor de Regionale Energiestrategie 2.0. De bestuurders van de cultuurregio 025 hebben in goede onderlinge samenwerking kaders vastgesteld voor de uitvoering van het transformatievoorstel cultuur. Ook is een inventarisatie uitgevoerd naar natuur, landschap en water in de regio, het zogenaamde groen-blauwraamwerk. Dit is een belangrijke bouwsteen voor het Verstedelijkingsakkoord waar vanuit de opgave groene groeiregio aan wordt gewerkt. In 2022 is doorgewerkt aan de verstedelijkingsstrategie, in het najaar zijn de gebiedsuitwerkingen aan de gemeenteraden aangeboden. Op de valreep van 2022 is de Woondeal 2.0 regio Arnhem-Nijmegen, als samenwerkingsagenda voor de woningbouwopgave in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen, ter vaststelling naar de regiogemeenten gestuurd. In 2022 is door het Algemeen Bestuur van de regio de meerjarige regionale agenda 2023-2024 vastgesteld, waar inmiddels zeventien gemeenten op hebben ingetekend.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Lingezegen

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S12 Wonen en leefomgeving		
Doel verbonden partij	De realisatie en coördinatie van het beheer van Park Lingezegen op basis van het Masterplan, Intergemeentelijke structuurvisie, het Uitvoeringsprogramma en het AB-besluit 2015-004 over de Afronding van de basisuitrusting en de doorontwikkeling (AB, 04 12 2015).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Lingewaard, Overbetuwe, Nijmegen en Arnhem.		
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van het Dagelijks bestuur, Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het Algemeen bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt voor 25% bij aan de gemeenschappelijke regeling.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	5.210.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	249.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	250.000
Ontwikkelingen	De komende jaren werkt de parkorganisatie aan een stevige, relevante positie in de regio en ontwikkelt ze haar identiteit tot een herkenbaar merk Park Lingezegen. Een sterk en betrokken actief netwerk wordt uitgebouwd, waarbij er nauw wordt samengewerkt met regionale stakeholders (de deelnemende gemeenten, provincie, Groene Metropoolregio) en betrokken lokale ondernemers en vrijwilligers. In het park krijgen in 2023 de Herenboeren een plek en worden drie klompenpaden gerealiseerd.		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S04 Onderwijs; S06 Participatie en armoedebestrijding; S07 Zorg

Doel verbonden partij	De Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Regio Centraal Gelderland is door elf gemeenten in 2017 opgericht voor de uitvoering van taken op het terrein van het sociaal domein. De MGR bestaat uit een beheerorganisatie en vijf modules, te weten: Inkoop specialistische zorg, Werkgeversservicepunt, Regionaal Bureau Leerlingzaken, Werkgeverschap SW-medewerkers en Contractmanagement Inburgering.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Wageningen, Westervoort en Zevenaar (niet alle gemeenten doen aan alle modules mee) alsmede het UWV (Werkgeverservicepunt).		
Bestuurlijk belang	Wethouder Paul Smeulders is lid van het bestuur. In de bestuurscommissies zitten wethouders Mark Lauriks (Participatie), Marco van der Wel (Inkoop zorg) en Nermina Kundić (onderwijs).		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten worden verdeeld zijn per module specifieke afspraken vastgelegd. Bij de onderwijsmodule geldt bijvoorbeeld het criterium 'leerlingaantallen en VsV-cijfers van de afgelopen 3 jaren' en bij de module WgSW het aantal inwoners met een SW-verband.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	684.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.388.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	32.123.855
Ontwikkelingen	In opdracht van de deelnemende gemeenten levert de MGR-organisatie een belangrijke bijdrage aan het versterken van de regionale samenwerking, meer integraliteit en ketenoptimalisering in het sociaal domein. De MGR is gevraagd alert te zijn op ontwikkelingen en opgaven die hieraan verder kunnen bijdragen. In 2022 kon daardoor de nieuwe module Contractmanagement Inburgering starten. Het regionaal SROI-steunpunt (Social Return On Investment) wordt in 2024 als submodule aan de samenwerkingsmodule Werkgeverservicepunt toegevoegd. De MGR zet in 2024 de werkzaamheden zoals die in de afgelopen jaren zijn ingezet en afgesproken voort.		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S11 Ruimtelijke ontwikkeling		
Doel verbonden partij	Goede en efficiënte vergunningverlening en handhaving op het gebied van milieu, bouwen, natuur en water.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Zevenaar en provincie Gelderland.		
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van dagelijks bestuur en algemeen bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatiebegroting van deze gemeenschappelijke regeling. De jaarlijkse bijdrage is afhankelijk van het afgesproken werkprogramma.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	862.900
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.929.600
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	6.544.000
Ontwikkelingen	Landelijke ontwikkelingen: zowel de Omgevingswet als de Wet kwaliteitsborging bouw gaan in per 2024. Beiden hebben invloed op de werkprocessen van vergunningverlening en toezicht bij ODRA. Een deel van het bouwtoezicht zal voortaan door de markt worden uitgevoerd. Beide wetten vereisen het inregelen van nieuwe werkprocessen. De landelijke evaluatie van Omgevingsdiensten door de commissie Van Aartsen heeft een aantal maatregelen opgeleverd, waaronder het ‘robuuster’ maken van kleinere omgevingsdiensten. Mogelijk		

	resulteert dit voor ODRA in een fusie of intensieve samenwerking met andere diensten. De krapte op de arbeidsmarkt zorgt ervoor dat ODRA relatief veel capaciteit moet inhuren en inmiddels structureel beginnende werknemers zelf opleidt.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving kunnen grote invloed hebben op de taakomvang en -inhoud van de omgevingsdienst ODRA. De Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging bouwen (WKB) zullen invloed hebben op de werkzaamheden die met bouw hebben te maken. ODRA is samen met de deelnemende gemeenten actief bezig met de invoering van de Omgevingswet en WKB en rapporteert hier geregeld over. Door actief met komende ontwikkelingen bezig te zijn kan beter geanticipeerd worden op eventuele consequenties voor het personeelsbestand van ODRA. De omvang van het takenpakket van ODRA op het gebied van bouw, vergunningverlening en toezicht is direct afhankelijk van initiatieven van particulieren en bedrijven in de stad. Er kunnen grote verschillen zitten tussen jaren. Om hierop te anticiperen houdt ODRA een flexibele schil met personeel aan. Met de systematiek van outputfinanciering en een prognose van de gemeente op de bouwontwikkelingen wordt het beter mogelijk om de kosten voor de gemeente vooraf in te schatten. Echter, ook na afloop van de coronacrisis is er nog steeds sprake van veel dynamiek en onzekerheid. De stikstofregelgeving, hoge prijzen, schaarste aan bouwmaterialen en aan personeel zorgen er voor dat het moeilijk is om goede prognoses te maken. De verwachting is evenwel dat de woningopgave voor flink meer bouwactiviteiten in Arnhem zal leiden. De bij omgevingsdienst ODRA onderkende risico's voor gemeente Arnhem worden op de volgende wijzen beheerst. Allereerst is er maandelijks werkoverleg tussen de accounthouders van beide partijen. Relevante ontwikkelingen kunnen daar als eerste gesignaleerd worden. ODRA levert maandelijks productiecijfers en urenoverzichten. De cijfers worden met deze frequentie ook in het accountoverleg besproken. Realisatie van producten en uren kan zo getoetst worden aan planning en budget, indien nodig kan worden bijgestuurd en zullen relevante ontwikkelingen gemeld worden in de financiële cyclus van de gemeente. De portefeuillehouder heeft zitting in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van ODRA. Meerdere keren per jaar worden financiële tussenrapportages van ODRA in de vorm van een financieel dashboard in de bestuursvergaderingen besproken. De businesscontroller Arnhem adviseert de portefeuillehouder op deze rapportages en kan risico's vroegtijdig signaleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan oplopende personeelskosten door schaarste op de arbeidsmarkt of bevindingen van de accountant.

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S05 Cultuur		
Doel verbonden partij	Het gezamenlijk vorm en inhoud geven aan het Gelders Archief, een samenwerking van de gemeentelijke archieven van Arnhem, Renkum, Rheden, Rozendaal, provincie en het Rijksarchief Gelderland. Aanvullend zijn taken afgesproken op het terrein van het beheer, het behoud, de presentatie en informatieverstrekking van de historie van de stad Arnhem en de omgeving daarvan.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeenten Renkum, Rheden en Rozendaal en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Met de Provincie Gelderland vinden onderhandelingen plaats over toetreding tot de Gemeenschappelijke Regeling.		
Bestuurlijk belang	Wethouders Bob Roelofs en Maurits van de Geijn maken deel uit van het bestuur.		
Financieel belang	Jaarlijkse bijdrage.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	462.852
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	20.371.869
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	1.199.139
Ontwikkelingen	De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heeft aangegeven op termijn (voorzien op 1 januari 2025) uit te willen treden uit de Gemeenschappelijke Regelingen ten behoeve van de Regionale Historische Centra (RHC's), waaronder het Gelders Archief. Het Rijk wil wel de financiering op niveau houden voor het behoud en beheer van de fysieke rijksarchieven binnen de RHC's. De digitale rijksarchieven gaan volledig naar het e-depot van het Nationaal Archief. Daarnaast heeft het Ministerie van OCW eind 2020 aangegeven niet te willen dat de		

	RHC's gebruik blijven maken van het e-depot van het Nationaal Archief, maar dat zij hiervoor een eigen voorziening dienen op te richten. Het ministerie heeft hierbij wel financiële ondersteuning toegezegd, waarmee het Gelders Archief naar verwachting voor vijf jaar de externe kosten kan dekken. Voor de bijkomende kosten heeft het Gelders Archief in 2021 een dotatie gedaan aan de voorziening e-depot. Deze is gedekt uit het resultaat 2021 en een bijdrage uit het eigen vermogen.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S01 Veiligheid; S07 Zorg; S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	In deze regeling participeren (inclusief Arnhem) 15 gemeenten. Het betreft hier een wettelijk aangewezen organisatie met taken op het terrein van de brandweer (hulpverlening), volksgezondheid en rampenbestrijding. Veiligheid en gezondheid zijn in de regio de kerntaken.		
Deelnemers in samenwerking	15 gemeenten (inclusief Arnhem) participeren in de gemeenschappelijke regeling.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch en wethouder Maurits van de Geijn maken deel uit van het (dagelijks) bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten is verdeeld zijn per onderdeel specifieke afspraken gemaakt en vastgelegd.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	8.513.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	51.358.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	21.996.048

Ontwikkelingen

Volksgezondheid
Voor zowel de Algemene Gezondheidzorg (AGZ) als voor de Jeugdgezondheidzorg (JGZ) is er een traject toekomstbestendige dienstverlening ingezet. Dit, om als GGD, verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet Publieke Gezondheid goed in te kunnen spelen op maatschappelijke ontwikkelingen. Zowel wat betreft inhoudelijke dienstverlening als voor het beschikken over een robuuste organisatiestructuur.

De besluitvorming over de consequenties van de adviezen over Toekomstbestendige JGZ en toekomstbestendige AGZ vindt eind 2023 plaats.
De AGZ bestaat uit:
- Preventie AGZ
- Milieu & gezondheid
- Respons op crises

Integraal zorgakkoord (IZA) en Gezond en actief leven akkoord (GALA)
In het Integraal Zorgakkoord (IZA) en het Gezond & Actief Leven Akkoord (GALA) maken gemeenten en verschillende zorgpartijen, waaronder de GGD, afspraken over te bereiken gezondheidsdoelen voor de komende jaren. Beide akkoorden hangen nauw met elkaar samen en passen in een beweging van 'zorg naar gezondheid' die al is ingezet. Het Integraal Zorgakkoord bevat afspraken tussen 13 partijen over het toegankelijk en beheersbaar houden van de zorg. In het GALA maken het rijk, gemeenten en verzekeraars afspraken over preventie, versterking van de sociale basis en sport & bewegen

Brandweer / Crisisbeheersing
Eind 2022 heeft het Kabinet de Contourennota Versterking Crisisbeheersing en Brandweerzorg naar de Tweede Kamer gestuurd. In de bestuurlijke afspraken is besloten tot een geleidelijke opbouwende structurele toevoeging van € 83 miljoen voor alle veiligheidsregio's in de brede doeluitkering rampenbestrijding (BDUR) vanaf 2023. Dit betekent voor VGGM een bedrag van ongeveer € 1,4 miljoen vanaf 2023 oplopend tot ongeveer € 2,6 miljoen in 2026. VGGM zal hiermee de bestaande crisisorganisatie verder ontwikkelen.

Met de komst van de omgevingswet vindt een taakaanpassing plaats op het gebied van brandpreventie, namelijk het toezicht op wooncomplexen waar eveneens zorg wordt aangeboden en op bedrijven met veel gevaarlijke of ontplofbare stoffen of grote hoeveelheden vuurwerk (BEVI instellingen). De volledige implementatie van de Omgevingswet kent een doorlooptijd tot 2029.

In 2024 wordt een nieuw dekkingsplan voor de brandweer ter besluitvorming voorgelegd in het Algemeen Bestuur. Het dekkingsplan wordt gebaseerd op een geactualiseerd risicoprofiel waarin de risico's van de vier kerntaken van de brandweer worden samengebracht: brandbestrijding, hulpverlening, incidentenbestrijding gevaarlijke stoffen en waterongevallen. Aanvankelijk zou in 2022 al een nieuw dekkingsplan worden opgesteld. De planning is bijgesteld. Besloten is om het dekkingsplan samen te laten lopen met het meerjarenbeleidsplan VGGM 2024-2027. Dat betekent dat de beleidstermijn van het huidige dekkingsplan wordt verlengd en daarmee wordt het huidige niveau van de repressieve brandweerzorg gewaarborgd.

In het kader van de inwerkingtreding van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren is landelijk onderzoek gedaan naar de toekomstbestendigheid van het huidige stelsel van de vrijwillige brandweer. De vraag hierbij was in hoeverre het nodig was om te komen tot taakdifferentiatie tussen beroeps en vrijwillig brandweerpersoneel. De resultaten van het laatste onderzoek zijn inmiddels naar de Tweede Kamer gestuurd. De financiële consequenties van deze taakdifferentiatie worden nog verder uitgewerkt.

Beter bedrijfsvoeren
Door de toenemende samenwerking van gemeenten is door VGGM veel energie gestoken in het in beheer nemen van aanvullende taken. Door de aandacht op uitbreiding van taken heeft VGGM zich beperkt ontwikkeld op de verschillende bedrijfsvoering gebieden. Dit blijkt ook uit diverse rapportages. Hierdoor ontstaat het risico dat de organisatie onvoldoende in staat is om zich aan te passen bij toekomstige ontwikkelingen. In 2023 zal het bestuur nader stilstaan bij de toekomstige ambitie van de organisatie en bijbehorende inrichting van management en ondersteunende functies.

Risico profiel
Middel

Beheersstrategie

De veiligheids- en gezondheidsregio Gelderland Midden is een wettelijk aangewezen regeling waarin wordt samengewerkt met 15 verschillende gemeenten. De taken zijn onder verdeeld in een vijftal programma's (crisisbeheersing, brandweerzorg, GGD, ambulancezorg en bedrijfsvoering). VGGM wijst in haar begroting 2024 op de volgende risico's:

- Arbeidsontwikkelingen, waaronder een krappe arbeidsmarkt, vergrijzing en vitaliteit.
- Ziekteverzuim:

De coronabestrijding vroeg ruime tijd veel extra inzet van VGGM-medewerkers, waardoor het risico bestaat van verzuim als gevolg van een (te) hoge belasting.

- Regeling vervroeg uittreden:

In het pensioenakkoord is geregeld dat werkgevers een Regeling Vervroegd Uittreden (RVU) kunnen aanbieden aan medewerkers die 3 jaar of minder van hun AOW-leeftijd verwijderd zijn. De cao Ambulancezorg en de cao VVT hebben inmiddels een RVU-regeling in de cao opgenomen (ieder met verschillende spelregels). Voor de CAO Veiligheidsregio's is de RVU-regeling onderwerp van gesprek in 2024. In overeenstemming met het Besluit Verantwoorden en Begroten heeft VGGM op dit moment geen reservering voor verlofuren. Het risico bestaat dat een van de bronnen voor de RVU-verlof uren, al dan niet reeds opgebouwd, zal worden. Daarmee bestaat een financieel risico afhankelijk van de uitkomst en het toekomstig gebruik van de RVU.

- Consequenties Covid-19 – effect op taken:

Het is nog onduidelijk welke effecten COVID-19 en de bestrijding van het virus heeft op de samenleving op de lange termijn. Denk hierbij aan de impact op kwetsbare jongeren, de vraag naar reizigersvaccinaties, de vaccinatiebereidheid of vraagstukken over gezondheidsbevordering in het algemeen. Deze onzekerheid heeft mogelijk gevolgen op de uitvoering van de omvang en aard van de taken in 2024 en verder.

De beheersing van bovenstaande risico's is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen. Het regionaal controllersoverleg en de Financiële Commissie die regelmatig bijeen komen vervullen hierin een belangrijke adviesrol, ook ten aanzien van de P&C-producten van de VGGM. Daarnaast wordt er actief samengewerkt bij bestuurlijke opdrachten. Per programma is door de VGGM een doelenboom opgesteld waarbij tevens de belangrijkste risicofactoren en migranten zijn genoemd.
Aan de hand van de zogenaamde 'kans x effect'-methode wordt jaarlijks door VGGM een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke risico's en een kwantificering daarvan. Bij benadering wordt er een indicatie gegeven van het voor de organisatie benodigde weerstandsvermogen. Dit weerstandsvermogen wordt gevormd door de totale impact van de gekwantificeerde risico's te relateren aan de weerstandscapaciteit (zijnde het beschikbare eigen vermogen).

Daarnaast ontvangen de deelnemende gemeenten gedurende het jaar tussenrapportages van VGGM waarin wordt stilgestaan bij de actuele ontwikkelingen en de verwachtingen met betrekking tot de risico's worden beschreven.

Zowel de burgemeester als de wethouder publieke gezondheid zijn lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van VGGM. Het dagelijks bestuur en algemeen bestuur komen afzonderlijk van elkaar jaarlijks vijf keer bij elkaar. Onderwerp van gesprek is onder andere de P&C-cyclus. Begrotingen en jaarrekeningen worden daar vastgesteld. Ook inhoudelijke ontwikkelingen/ risico's worden daar gedeeld. Daarnaast is de wethouder publieke gezondheid deelnemer van de begeleidingscommissie programma Beter Bedrijfsvoeren.
Ondersteunende ambtenaren adviseren de burgemeester en wethouder als het gaat om de inhoud van de agenda. Deze ondersteunende ambtenaren zijn ook aangesloten op het controllersoverleg zoals eerder genoemd.

De raad krijgt de mogelijkheid om een zienswijze uit te brengen ten aanzien van de begroting en de jaarrekening van VGGM. Eventuele financiële risico's worden opgenomen in gemeentelijke risicoprofiel.

In de afgelopen jaren is gebleken dat deze beheersstrategie volstaat.

Recreatieschap Overbetuwe

Vestigingsplaats	Kerk - Avezaath
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S03 Economie
Doel verbonden partij	Het Recreatieschap heeft tot taak de gemeenschappelijke behartiging van de belangen van de deelnemende gemeenten op het terrein van de openluchtrecreatie en het toerisme in het rivierengebied.Samen met het Natuur- en Recreatieschap Lingegebied en het Recreatieschap Nederrijn, Lek en Waal wordt deelgenomen in de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied (handelsnaam Uiterwaarde). Uiterwaarde ontwikkelt de recreatiegebieden en land- en routegebonden voorzieningen in het rivierengebied en houdt ze in stand.
Deelnemers in samenwerking	Samen met de gemeenten Lingewaard en Overbetuwe heeft de gemeente Arnhem zitting in het bestuur van het Recreatieschap Overbetuwe. Het recreatieschap Overbetuwe is aandeelhouder van de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied.
Bestuurlijk belang	Vanuit de gemeente Arnhem participeren de portefeuillehouder toerisme en recreatie en raadslid Lea Manders in het algemeen bestuur van Recreatieschap Overbetuwe.
Financieel belang	Eigen vermogen en vreemd vermogen liggen bij de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierenland. Het Recreatieschap Overbetuwe beschikt niet over vermogen.
Eigen vermogen	Per 01-01-2023 €
	Per 31-12-2023 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023 €
	Per 31-12-2023 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2024 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024 €
Ontwikkelingen	Al jaren wordt er gewerkt aan de ontwikkeling van een kleinschalig vakantiepark met Ecolodges bij de Rijkerswoerdse Plassen. De beoogde locatie is Overbetuwe grondgebied, maar vanwege de nabijheid van Arnhemse woonwijken heeft Arnhem ook een belang. Dit plan ligt politiek uitermate gevoelig. Daarom is besloten een alternatief plan te ontwikkelen. In plaats van een vakantiepark wordt nu gesproken met ondernemers die een interactieve golfbaan en Airsoft willen realiseren. De planvorming volgt in 2023-2024.
Risico profiel	Laag
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Grondbeleid

In de paragraaf grondbeleid wordt een overzicht gegeven van de visie op het gemeentelijk grondbeleid en de uitvoering daarvan. Daarnaast worden een aantal specifieke ontwikkelingen van de afgelopen periode binnen het grondbedrijf besproken.

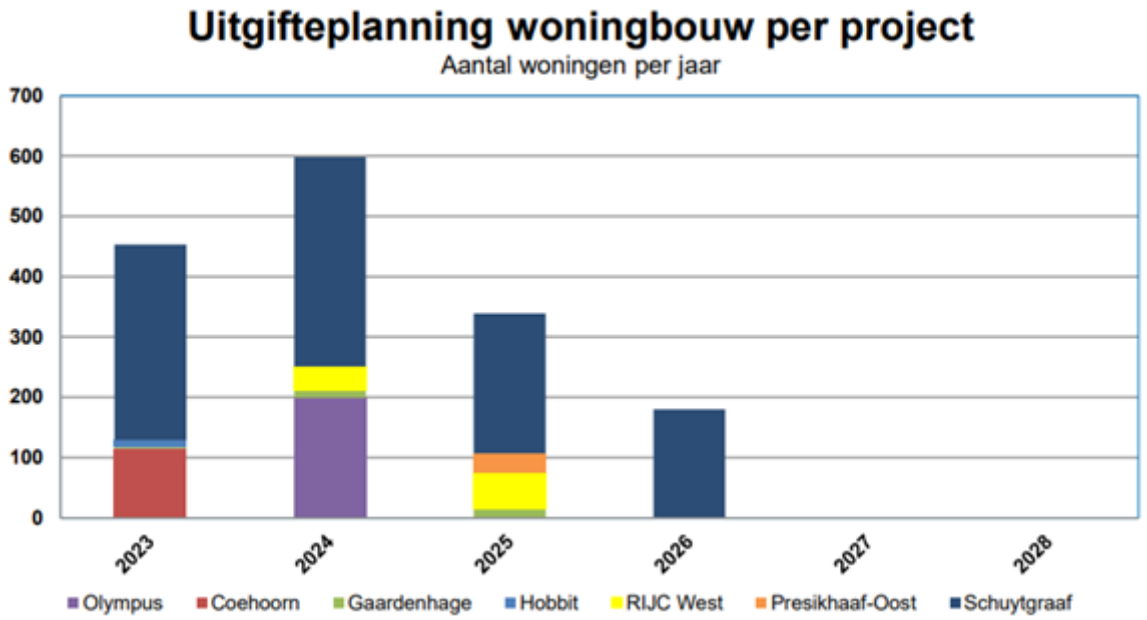
Visie op grondbeleid

De raad van gemeente Arnhem heeft in de eerste helft van 2023 de 'Nota grondbeleid 2023' vastgesteld. Gelet op de huidige ambities en doelstellingen vanuit de Woondeal Arnhem-Nijmegen 2020 (en de geactualiseerde woondeal van dit jaar) en de Omgevingsvisie is een actiever grondbeleid noodzakelijk. De keuze voor een actiever gemeentelijk grondbeleid vormt een trendbreuk met de gemeentelijke werkwijze in de afgelopen jaren.

Uitvoering van het beleid

Wonen

Zoals overeengekomen in de woondeal regio Arnhem – Nijmegen op 4 maart 2020[1] die herzien en aangescherpt is in mei 2023 met de woondeal 2.0[2], ligt er de opgave voor Arnhem om tot en met 2040 in totaal 16.000 woningen te bouwen. Onderstaande grafiek[3] laat daarbij zien wat de geplande uitgifte van woningen is binnen de bestaande woningbouwprojecten.

Gezien de grote woningbouw opgave en binnenstedelijke ambitie uit de omgevingsvisie zet de gemeente actief in de ontwikkeling van Spoorzone Oost. In Schaapsdrift en Rijnpark heeft de gemeente WVG gevestigd, worden objecten aangekocht en worden plannen voor de herontwikkeling uitgewerkt. Daarnaast worden binnenstedelijke projecten zoals Nijmeegseweg, Station Arnhem Zuid verder voorbereid. Voor de kansrijke gebieden zoals Arnhem West worden ontwikkelperspectieven opgesteld. Daarnaast faciliteert de gemeente ontwikkelingen die door ontwikkelaars worden opgepakt zoals Stadsblokken/Meinerswijk, Melkfabriek, Akzo-terrein. Ook is begin 2023 het ontwikkelperspectief en de gebiedsexploitatie Kronenburg vastgesteld.

In de alinea 'onrendabele top' wordt beschreven hoe deze plannen in het huidige woningbouwklimaat vormgegeven worden.

Kantoren

Arnhem heeft van oudsher veel kantoren. Het is belangrijk dat kantoorpanden op goede plekken in de stad beschikbaar blijven voor bedrijven. De beste plek is het stationsgebied Arnhem Centraal. Daar wordt geprobeerd extra kantoren te bouwen en daar mogen bestaande kantoren niet worden getransformeerd naar andere functies. Op minder goede plekken mogen kantoorpanden een andere functie krijgen. Bijvoorbeeld voor wonen. Er is

[1] Nijmegen (2020). Woondeal regio Arnhem-Nijmegen.
[2] Arnhem (2023). Woondeal 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen.
[3] FJP 2022. Financiële Jaarrapportage Projecten. Gemeente Arnhem.

immers nog steeds sprake van een mismatch op de Arnhemse kantorenmarkt. Dit vergroot de kans dat partijen investeren in bestaande kantoorpanden die op goede plekken liggen. Op die manier komen er in Arnhem meer moderne kantoren die duurzaam zijn én geschikt voor de nieuwe manier van werken.

Kleinschalige kantoorruimtes in het kader van wijkeconomie blijven mogelijk. In de Kantorennota 2022-2030, vastgesteld in mei 20234, is aangegeven welke kantoorlocaties toekomstbestendig zijn of met maatregelen toekomstbestendig te maken zijn. Er is in 2025-2026 een tussentijdse evaluatie voorzien van de Kantorennota, omdat dan onder andere duidelijker is wat de structurele effecten van Covid-19 zijn op het gebruik van en de vraag naar kantoren. Er is nog een beperkt aantal locaties of kavels waar de bouw van nieuwe kantoorpanden is voorzien.

Bedrijven

Het oppervlak aan bedrijventerreinen in Arnhem is relatief beperkt ten opzichte van andere steden van een vergelijkbare omvang. Arnhem beschikt op dit moment niet meer over uit te geven kavels ten behoeve van bedrijfsruimte op bedrijventerreinen. Het beschikbare aanbod bestaat dan ook uit bestaand vastgoed. Steeds meer zien we dat er ook wordt over gegaan op herontwikkeling van bedrijfspanden. Om de werkgelegenheid mee te laten groeien met de groei van de stad is het van belang dat bestaande bedrijventerreinen effectiever en efficiënter gebruikt gaan worden. Denk hierbij aan functies stapelen of bijvoorbeeld parkeren centraal regelen waardoor er meer ruimte ontstaat op kavels om bedrijfsmeters te realiseren.

In de vastgestelde Visie Werklocaties (2023) staat omschreven welke werkmilieus we toekennen aan de diverse bedrijventerreinen in Arnhem. Hiermee wordt richting gegeven aan de vormen van bedrijvigheid voor in de toekomst. Voor een aantal bedrijventerreinen geldt dat hierop extra verdieping noodzakelijk is. Zo wordt bijvoorbeeld gewerkt aan een ambitiedocument voor bedrijventerrein Het Broek.

Tevens zien we dat het percentage bedrijfsruimte in wijken verder afneemt, dit heeft ook effecten op de wijkeconomie. Om de wijk economie te stimuleren en werk en voorzieningen goed bereikbaar te houden voor inwoners is bedrijfsruimte in woonwijken van belang. Tevens zien we dat veel vormen van werk mengbaar zijn met wonen en niet noodzakelijkerwijs gehuisvest hoeven zijn op de schaarse grond op de formele bedrijventerreinen. Er wordt dan ook nadrukkelijker in gezet op benutten van milieuruimte op bedrijventerreinen én het toevoegen van bedrijfsruimte in woongebieden.

Binnen de bestaande niet-woningbouwprojecten is er voor kantoren, bedrijven en maatschappelijke functies de volgende uitgifte in vierkante meters gepland[5]:

Uitgifteplanning niet-woningbouw (in m2)

Project	Functie	2023	2024	2025	2026	2027	Totaal
Arnhem Centraal	Kantoren	0	4.000	0	0	0	4.000
Olympus	Maatschappelijk	0	3.275	0	0	0	3.275
Coehoorn	Comercieel/maatschappelijk	2.890	0	0	0	0	2.890
Kleefse Waard	Bedrijven	0	9.216	9.216	5.848	0	24.280
Fluvium	Bedrijven/maatschappelijk	0	3.786	2.188	0	0	5.974
Schuytgraaf	Maatschappelijk/commercieel	2.054	20	0	0	0	2.074
		4.944	20.297	11.404	5.848	0	42.493

Winstneming

Tussentijdse winst nemen op meerjarige grondexploitaties wordt beheerst door het voorzichtigheidsbeginsel[6]. Gemeenten moeten daarbij winsten op hun grondexploitaties nemen zodra er voldoende zekerheid is over het resultaat. De commissie BBV stelt dat er voldoende zekerheid over de grondexploitatie bestaat om winst te nemen indien er aan een drietal voorwaarden is voldaan:

1. Het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat
2. De grond (of het deelperceel) is verkocht
3. De kosten zijn gerealiseerd (winst naar rato van realisatie nemen)

4. Arnhem. Kantorennota 2022-2030. 2023.
5. FJP 2022. Financiële Jaarrapportage Projecten. Gemeente Arnhem.
6. BBV (2019). Vernieuwde notitie grondbeleid, pag. 25.

De hoeveelheid te nemen winst wordt berekend door het percentage kosten af te zetten tegen het percentage opbrengsten. En er wordt rekening gehouden met de onzekerheden in de grondexploitaties door de verwachte risico's van het project te beoordelen. Een eventueel positief saldo op opbrengsten wordt dan als winst genomen. Als hieruit blijkt dat een grondexploitatie niet winstgevend, maar verliesmakend is, moet hiervoor een voorziening worden opgenomen[7]

De eventuele winstneming dan wel verliesvoorziening wordt geraamd bij het opstellen van de Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP), zoals geactualiseerd op 1 januari 2023. Na vaststelling van het FJP bij de jaarverantwoording, worden de uitkomsten meegenomen in de begroting 2024. Winst wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Grex en bestemmingsreserve Stadsontwikkelfonds.

Onrendabele top

Hoe gemeente Arnhem omgaat met risico's en de relatie die dit heeft met het weerstandvermogen, wordt uitvoerig beschreven in de paragraaf weerstandvermogen. Ook wordt er in de nota grondbeleid beschreven hoe wordt omgegaan met project-specifieke risico's binnen de grondexploitaties. Los van de risico's die zich binnen een grondexploitatie voor kunnen doen, lopen we door alle ambities ook aan tegen een 'onrendabele top'.

Als het om woningbouw gaat, heeft de gemeente namelijk grote ambities, die ook overeengekomen zijn in de woondeal[8] De woningbouw moet (1) versnellen. Waarmee kosten naar voren gehaald worden. Het moet (2) betaalbaar zijn, waarbij 67% van de nieuwbouwprogramma's in het betaalbare segment gerealiseerd wordt. Er wordt (3) extra aandacht besteed aan het vormgeven van circulaire leefomgevingen, natuurinclusief en klimaatadaptief bouwen met behoud van groene ruimten. Er is (4) grootschalige samenhang nodig in de aanpak van sociaal-fysieke stadsvernieuwing. De opgave is om (5) binnenstedelijk te bouwen. En er moet (6) rekening gehouden worden met specifieke, kwetsbare doelgroepen.

Met alle ambities, zoals hierboven beschreven, kennen de grondexploitaties in voorbereiding vaak een (grote) onrendabele top. Waarbij de markt deze niet voor z'n rekening neemt. Dit maakt publieke financiering noodzakelijk. Het Rijk subsidieert daarom de woningbouwopgave, maar doet dit alleen door middel van cofinanciering. Dit vraagt om financiële middelen en innovatief denken van de gemeente om de woningbouwopgave, in samenwerking met andere partners, te realiseren.

Voor de Begroting 2024 wordt een stelselwijziging van het gemeentelijke Rioleringsplan (GRP) voorgesteld. Hierna zal de riool aanleg toegerekend worden aan het GRP in plaats van aan de grex zoals tot op heden het geval is. De aanleiding hiervoor is de binnenstedelijke opgave voor woningbouw. Hierbij wordt er beperkter nieuwe riolering aangelegd en is het veelal het omleggen of vervangen van bestaande riolering, welke binnen het GRP opgenomen wordt.

Een andere ontwikkeling is de wijze waarop algemene en project-specifieke risico's worden bepaald en ten laste komen van het weerstandsvermogen. Jaarlijks worden de risico's binnen grondexploitaties geanalyseerd en geactualiseerd. Er wordt uitgezocht of er andere manieren zijn waarop de risico's van grondexploitaties opgenomen kunnen worden in het weerstandsvermogen. Dit met de bedoeling om voortdurend tot een zo realistisch mogelijk beslag op het weerstandsvermogen van de gemeente te komen.

Strategisch bezit

De gemeente kan een (strategische) positie innemen op de grondmarkt of in een toekomstige ontwikkeling voordat een planologische beslissing of ander ruimtelijk besluit is genomen. De aankoop wordt gedaan met een concreet doel of eindresultaat, waarbij de gemeente de realisatie van de ambities denkt te bereiken door een actieve rol. In de nota grondbeleid is het afwegingskader beschreven. Bij vaststelling van de nota grondbeleid 2023 is hierover besloten de totale boekwaarde van het totale strategisch bezit te verhogen van € 50 miljoen naar € 100 miljoen. Waarbij het mandaat van het college tot het aankopen van gronden en vastgoed verhoogd is van € 25 miljoen naar € 50 miljoen per jaar.

Met een huidig saldo van € 18,7 miljoen aan strategische gronden en vastgoed, is er de bewegingsvrijheid om strategische aankopen te doen ten behoeve van de woningbouwopgave. Vanwege het voeren van een actiever grondbeleid in relatie tot de woningbouwopgave en de voorkeursrechten die spelen in Schaapsdrift en Rijnpark,

7. BBV (2019) Vernieuwde notitie grondbeleid, pag. 9.
8. Arnhem (2023). Woondeal 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen.

en de aankopen die bij vaststelling van Spoorzone Arnhem-Oost zullen plaatsvinden, is de verhoging van het aankoopbedragen en de totale boekwaarde van waarde om met passende snelheid te kunnen handelen.

Activeren van plankosten

Voordat een grondexploitatie wordt vastgesteld, worden kosten gemaakt voor onderzoek en inzet van ambtelijke capaciteit. Onder bepaalde voorwaarden biedt het BBV daarbij de mogelijkheid om deze kosten (plankosten) gedurende maximaal vijf jaar te activeren. Daarmee drukken ze als last niet op de exploitatie van de gemeente.

In de nieuwe nota Grondbeleid 2023 is deze werkwijze uitgewerkt en daarmee door de raad goedgekeurd om toe te passen in Arnhem. Door plankosten te activeren en later toe te rekenen aan een grondexploitatie blijven de totale kosten per project inzichtelijk. Dit geeft de raad een beter beeld van de totale businesscase van een project. Daarnaast kunnen de geactiveerde kosten, doordat ze projectgebonden zijn, in aanmerking komen voor cofinanciering. Voor 2024 zal het maximaal te activeren bedrag € 2 miljoen bedragen.

Investeringen

De raad autoriseert op grond van zijn budgetrecht de middelen voor de beleidsuitvoering. Hieronder vallen ook de investeringen. Investeringen vragen, anders dan reguliere begrotingsposten, meerjarig budgetruimte en dienen afzonderlijk te worden vastgesteld door de raad. In de Verordening financieel beleid en beheer van de gemeente Arnhem is opgenomen dat de raad de investeringsruimte autoriseert met het vaststellen van de begroting.

Inleiding

In het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) wordt expliciet aandacht gevraagd voor de investeringen. In artikel 20 van het BBV staat dat de uiteenzetting van de financiële positie een raming moet bevatten voor het begrotingsjaar van de financiële gevolgen van het bestaande en het nieuwe beleid dat in de programma's is opgenomen. Afzonderlijke aandacht moet hierbij worden besteed aan de investeringen.
Naast de wettelijke taak om specifiek aandacht te besteden aan de investeringen is er ook bestuurlijk veel behoefte aan transparantie rond de gemeentelijke investeringsportefeuille. In deze paragraaf wordt de investeringsplanning 2023 – 2027 toegelicht.

Beleid

Het huidige meerjarig investeringsplan is een gedetailleerd plan waarin afzonderlijke investeringen per programma zijn gerangschikt. Hiermee hebben gemeentebestuur en management een middel in handen om goed onderbouwde afwegingen te maken en de realisatie van investeringen door de tijd nauwgezet te volgen.
In deze investeringsplanning is het voor de gemeenteraad mogelijk om investeringen over de programma's tegen elkaar af te wegen om, wanneer nodig, ruimte te creëren voor de ambities met onze stad. De gemeente beschikt daarnaast over een gedetailleerde afschrijvingstabel met daarbij een aangescherpte set van regels rond activering van investeringen.

Investeringen 2023-2027

De investeringsplanning 2023 - 2027 hieronder bevat naast de geplande investeringen in de periode 2024 - 2027 de geactualiseerde jaarschijf 2023 uit het MIP 2023 - 2027. Omdat het geactualiseerde overzicht leidt tot andere kapitaallasten in 2024 dan oorspronkelijk begroot in de Begroting 2023, wordt ook deze jaarschijf ter goedkeuring en vaststelling aan de gemeenteraad voorgelegd.
De voorgenomen investeringen bestaan uit programma- als de bedrijfsvoeringsinvesteringen.
Bedrijfsvoeringsinvesteringen betreffen veelal de reguliere vervanging van bedrijfsmiddelen, zoals het vervangen van de computers, de ICT-infrastructuur, meubilair en dergelijke. De programma-investeringen betreffen naast de reguliere investeringen (zoals in wegen, verkeer en riolering) voornamelijk de voorgenomen investeringen in gebouwen. Voor de investeringen in gebouwen die meer dan € 2 miljoen bedragen, is onderaan de tabel in overeenstemming met de financiële verordening een toelichting opgenomen over de risico's en de belangrijkste beheersingsmaatregelen.
Investeringen in de grondexploitatie en in grootschalige projecten zijn in de meerjarenprogramma raming niet opgenomen. Hierover vindt besluitvorming plaats in de gemeenteraad op basis van afzonderlijke raadsvoorstellen.

Meerjareninvesteringsplan (MIP) Gemeente Arnhem 2023-2027

Nr.	Programma	Omschrijving investering	E / M*	Investeringsbedragen				
	Omschrijving		nut	2023 geactua-liseerd	2024	2025	2026	2027
Bedragen x €1.000								
S00	**Bestuur, dienstverlening en financiën**	Huisvesting en facilitaire zaken	E	5.828	7.970	7.139	1.884	2.186
		ICT	E	500	500	500	500	500
S02	**Bereikbaarheid**	Wegen en verkeer ontwikkeling	M	9.492	14.052	10.579	11.359	1.758
		Verkeersregelinstallaties	M	828	826	826	826	826
		Overige Mobiliteit & OR beheer	M	2.373	656	10.560	0	31
		Wegen beheer en groot onderhoud	M	3.476	5.438	3.815	3.815	3.815

		Kunstwerken	M	917	767	767	767	767
		Openbare verlichting Overige	M	2.732	4.997	1.809	1.770	1.770
		Parkeerexploitatie	E	5.757	1.120	555	277	201
S03	**Economie**	Brandstore	M	250	0	0	0	0
S04	**Onderwijs**	Overige huisvesting onderwijs	E	14.608	3.382	898	645	784
		Huisvesting Primair onderwijs	E	26.638	3.668	25.867	12.109	6.217
		Huisvesting Secundair/primair onderwijs	E	0	0	7.378	0	0
		Huisvesting Speciaal onderwijs	E	0	8.652	5.066	0	0
		Natuur milieu educatie	E	0	0	50	44	0
S05	**Cultuur**	Culturele basisvoorzieningen en activiteiten	E	353	7.144	0	72.732	727
		Erfgoed archeologische beeldkwaliteit	E	39	0	30	0	0
S08	**Welzijn en inclusie**	Inclusie integratie antidiscriminatie	E	500	500	500	500	0
		Asiel- en vluchtelingenzaken	E	8.470	0	0	0	0
S09	**Gezondheid en sport**	Overige Binnensport en huisvesting	E	3.120	188	257	326	187
		Overige algemene publieke gezondheidszorg	E	131	91	83	0	221
		Overige Buitensport	E	920	0	0	0	0
		Zwembad Valkenhuizen	E	1.758	0	0	0	0
S10	**Klimaat, energie en milieu**	Energy Made in Arnhem (EMIA) - Luchtagenda	E	757	0	0	0	0
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	Ruimtelijke ontwikkeling en beheer	M	0	0	338	0	331
S12	**Wonen en leefomgeving**	Havenbeheer	M	0	597	0	0	0
		Parken & bossen	E	200	110	65	65	65
		Vastgoed stedelijk groen	E	50	0	0	0	0
		Groen	E	0	604	0	0	0
		Bomenplan	E	1.367	1.403	1.060	1.060	460
		Overige Afval	E	419	65	71	71	71
		Afvalbeheer	E	2.329	2.823	3.543	1.772	1.772
		GRP Initatieffase	E	8.732	12.400	10.908	10.908	10.908
				102.544	**77.953**	**92.664**	**121.430**	**33.597**

') *Economisch- / Maatschappelijk nut*

Toelichting investeringen in gebouwen

Vernieuwing Stadstheater	
Programma	S05 Cultuur Vernieuwing Stadstheater
	In oktober 2022 en januari 2023 heeft de gemeenteraad besluiten genomen over de vernieuwing van het Stadstheater. Gekozen is voor een volledige vernieuwing van het Stadstheater. en daarvoor middelen beschikbaar te stellen:
Betrokkenen	Musis & Stadstheater Arnhem (MSA)
Planning	Realisatie in 2026, heropening in 2027

Raming	Investeringskrediet: € 62,3 mln voor het gebouw en € 10,4 mln voor een bijdrage aan de vernieuwing van de theatertechniek en inrichting.
Beschikbare middelen	In de begroting zijn de benodigde financiële middelen beschikbaar om de kosten voor de vernieuwing van het stadstheater te dekken.

Speciaal onderwijs, Vredenburg en Kronenburg, De Piramide	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor De Piramide op de locatie aan de Groningensingel.
	De directie en teams van de Piramide en Horizon hebben besloten om samen te gaan werken. Vanwege de verwevenheid van de twee schoolgebouwen is de vervangende nieuwbouw en uitbreiding een bouwkundige uitdaging. Het gevolg hiervan is dat de planvorming meer tijd heeft gekost dan voorzien. Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen.
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,9 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,9 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Malburgen, Mozaïek en Johannes	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor een tweetal scholen (Mozaïk en Johannes)
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores, Delta
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 7,5 mln.
Beschikbare middelen	€ 7,5 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Malburgen, Mozaïek en Parcival	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Mozaïek (Zwanebloem) en Parcival in Arnhem zuid
	De planvorming voor deze nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 8,5 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Flores, Vrije school Altea
Planning	Realisatie in 2026
Raming	Investering: 8,5 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Nieuwbouw Sporthal, Malburgen, Fluitekruidstraat	
Programma	De gymzaal aan de Fluitekruidstraat is een gymzaal annex activiteitengebouw in eigendom van de gemeente Arnhem en dat wordt beheerd door Sportbedrijf Arnhem. De gymzaal wordt vervangen door nieuwbouw.
Betrokkenen	Volkshuisvesting Arnhem en Sportbedrijf Arnhem
Planning	Realisatie in 2024
Raming	Investering: 2,6 mln.
Beschikbare middelen	€ 2,6 mln. Is reeds beschikbaar gesteld. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Alteveer/Cranenvelt, De Zyp	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Basisschool De Zyp
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,6 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,6 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Heiejnoord, Vrije school Parcivalschool-Noord	
Programma	Renovatie en vervangende nieuwbouw voor Vrije school Parcivalschool, vestiging Noord.
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Stichting vrije scholen Athena
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 12,1 mln.
Beschikbare middelen	€ 12,1 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Centrum, De Sterrenkring	
Programma	Renovatie of vervangende nieuwbouw voor Jenaplanschool De Sterrenkring
	Deze renovatie/nieuwbouw is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,0 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,0 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Centrum, De Binnenstad

Programma	Renovatie of vervangende nieuwbouw voor Montessori school De Binnenstad.
	De planvorming voor deze renovatie/nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 4,8 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,8 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Voortgezet onderwijs, Geitenkamp, GSG Guido	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Gereformeerde Scholengemeenschap Guido, vestiging Arnhem.
	Het project is in voorbereiding: een architect is geselecteerd en het ontwerp wordt gemaakt.. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 7 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Schoolbestuur vereniging Guido
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 7,4 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast
Randvoorwaarden	Bijdrage van schoolbestuur

Primair onderwijs, Geitenkamp, De Witte Vlinder	
Programma	Renovatie voor de Witte vlinder
	De planvorming voor deze renovatie is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 2,8 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Delta
Planning	Realisatie in 2026
Raming	Investering:€ 2,8 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Speciaal onderwijs, Spijkerkwartier, Dr. Bosschool en Stijgbeugel	
Programma	Koninklijke Kentalis verzorgt in Arnhem aan de Dr. P.C.M. Bosschool en De Stijgbeugel onderwijs voor kinderen en jongeren met een auditieve en/of communicatieve beperking. Daarnaast heeft zij voorzieningen voor diagnostiekbehandeling en begeleiding. Om haar activiteiten optimaal af te kunnen stemmen op de behoeften van de doelgroep heeft zij besloten tot het ontwikkelen van brede regionale Zorg Onderwijs Combinaties (ZOC) op verschillende locaties in Nederland, onder andere in Arnhem.
Betrokkenen	Kentalis
Planning	Realisatie in 2024
Raming	Investering: 8,7 mln.

Beschikbare middelen	Investeringskrediet van 8,7 mln
Randvoorwaarden	In convenant is afgesproken dat Kentalis een bijdrage doet voor renovatie Dr. Bosschool/De Stijgbeugel en tevens bijdrage in kader van frisse scholen. Vanwege vertraging is nog niet duidelijk of convenant daadwerkelijk zo zal worden uitgevoerd.

Subsidies

De gemeente Arnhem heeft per programma haar doelstellingen met de daarbij behorende beoogde effecten en resultaten geformuleerd. Deze doelen kunnen op verschillende manieren worden bereikt. Een van deze manieren is het verlenen van subsidies. Subsidies zijn financiële bijdragen aan inwoners en/of organisaties voor activiteiten die bijdragen aan de realisatie van de door de gemeenteraad vastgestelde beleidsdoelen van de gemeente.
In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de (verwachte) subsidieverlening in 2024.

Overzicht

Subsidies kunnen op verschillende manieren worden verleend:

1. Subsidies op basis van subsidieregelingen
Volgens de Algemene wet bestuursrecht mag een bestuursorgaan alleen subsidie voor activiteiten verstrekken op grond van een wettelijk voorschrift. Dat kan een rijksregeling, provinciale regeling of een gemeentelijke (subsidie)verordening zijn. Op basis van de Algemene Subsidieverordening Arnhem 2016 (ASV) zijn in Arnhem verschillende subsidieregelingen vastgesteld. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidieverstrekking. Aan de hand van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verdeeld en toegewezen aan de betrokken instellingen.

2. Begrotingssubsidies
Het is niet altijd zinvol om een aparte regeling op te zetten voor het verstrekken van een subsidie. Bijvoorbeeld wanneer er maar één instelling is die een bepaalde gesubsidieerde activiteit kan voeren. Voor die gevallen is in de Algemene wet bestuursrecht een uitzondering gemaakt. Wanneer in de begroting een subsidieontvanger vermeld staat én het bedrag waarop de subsidie ten hoogste kan worden vastgesteld, is geen nader wettelijk voorschrift nodig. Met name de subsidies aan grote organisaties worden op deze wijze verstrekt.

Als het bij onvoorziene omstandigheden wenselijk is om een subsidie te verstrekken, maar zowel een subsidieregeling als een begrotingssubsidie behoren niet tot de mogelijkheden, biedt de wet daarnaast onder andere de mogelijkheid om op incidentele basis subsidie te verstrekken.

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2023	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Subsidieregeling	10.582	9.360	9.410	9.341	9.341
STAD	*5.483*	*4.100*	*4.150*	*4.082*	*4.082*
WIJK	*5.099*	*5.260*	*5.260*	*5.260*	*5.260*
Begroting	89.399	91.930	86.945	86.250	86.497
STAD	*66.574*	*69.063*	*64.008*	*63.397*	*63.870*
WIJK	*22.825*	*22.867*	*22.937*	*22.852*	*22.627*
Incidenteel	5.389	1.489	1.104	914	914
STAD	*2.325*	*576*	*625*	*435*	*435*
WIJK	*3.064*	*914*	*479*	*479*	*479*
Totaal Subsidies	**105.370**	**102.779**	**97.459**	**96.505**	**96.752**

In bovenstaande tabel is de voor 2024 begrote subsidieverstrekking per grondslag weergegeven, op basis van gegevens per augustus 2023.

Het begrote bedrag aan te verstrekken subsidies met de grondslag **begroting** ligt enigszins (2,8%) hoger dan in 2023. Voor een verdere toelichting op de subsidies met de grondslag begroting, wordt verwezen naar het onderdeel 'Begrotingssubsidies' in deze paragraaf.

Voor de **subsidieregelingen** geldt dat de in de tabel opgenomen begrote bedragen niet helemaal representatief zijn voor de budgetten die in de jaarschijven daadwerkelijk beschikbaar voor subsidieverstrekking op grond van een regeling (subsidieplafonds). Redenen hiervoor zijn:

- Het subsidieplafond van een regeling wordt door het college soms vastgesteld voor de gehele looptijd van een regeling. Het bedrag dat voor een bepaald jaar beschikbaar is hangt af van in hoeverre het plafond van de regeling al is 'uitgenut'. Pas na afloop van het lopende jaar (2023) wordt de begroting van het komende jaar (2024) hierop aangepast;
- Voor de regelingen waarbij het college jaarlijks het plafond opnieuw vaststelt, is pas eind 2023 bekend wat de hoogte van het plafond voor 2024 is;
- Gedurende het jaar kunnen door het college nieuwe regelingen worden ingesteld. Middelen hiervoor worden gedekt uit regulier programmabudget, of onttrokken aan een bestemmingsreserve.

Voor een overzicht van de in 2024 lopende subsidieregelingen wordt verwezen naar het onderdeel 'Subsidieregelingen' in deze paragraaf.

Gezien de aard (onvoorziene omstandigheden) geldt voor **incidentele subsidies** dat deze voorafgaand aan het boekjaar lastig te begroten zijn. Enkel in die gevallen waarbij de subsidie meerjarig (voor een beperkt aantal jaar) wordt toegekend, is vooraf duidelijk dat deze verstrekt gaat worden. Het in de begroting opgenomen bedrag voor incidentele subsidieverstrekking betreft dan ook grotendeels een nog niet aan specifieke organisaties gelabeld budget, dat gedurende het jaar ingezet kan worden voor het verstrekken van incidentele subsidies.

Subsidieregelingen

In Arnhem wordt een deel van de subsidies verleend op basis van een subsidieregeling. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidieverstrekking. Op basis van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verleend aan de betrokken instellingen.

Ten tijde van het opstellen van deze begroting is van onderstaande regelingen bekend dat deze actueel zijn in 2024:

- AANjaagfonds
- Aanpak voortijdig schoolverlaten
- Amateurkunstregeling
- Burgerkracht
- Circulaire initiatieven
- Collectieve aanpak particuliere woningen Arnhem-Oost (SEWA)
- Creatieve bedrijfsverzamelgebouwen
- Groenblauwe initiatieven
- Duurzame projecten
- Energiecompensatie maatschappelijke organisaties
- Energiebesparing Ondernemers en Maatschappelijke Instellingen
- Herdenking slavernij en antiracisme
- Non formele educatie regio midden-Gelderland
- Preventie huiselijk geweld en kindermishandeling
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 1; Publieksevenementen, producties en presentaties
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 2; Culturele producties en presentaties en culturele festivals
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 3, Artistieke producties en presentaties en artistieke festivals
- Scouting
- Sport
- Stimuleringsregeling inzet conciërges basisscholen
- Voorschools aanbod
- Wijkinitiatieven

Begrotingssubsidies

In onderstaande lijsten zijn de namen opgenomen van organisaties die naar verwachting in 2024 begrotingssubsidie ontvangen, met daarbij het geraamde bedrag per wijk- en stadsprogramma en op totaal niveau.
Met het vaststellen van de begroting wordt per organisatie het maximale bedrag (de lijst op totaalniveau) aan begrotingssubsidie voor 2024 bepaald. Binnen het maximale bedrag mag het college (programmamanager in mandaat) besluiten over het verstrekken van begrotingssubsidie.

Ten tijde van het opstellen van deze begroting dienen de subsidieaanvragen voor 2024 nog te worden ingediend en toegekend. De begrote bedragen kunnen naar aanleiding hiervan nog wijzigen.
Bij wijziging van activiteiten door de subsidieontvanger wordt het bedrag aan begrotingssubsidie hiermee in lijn gebracht en naar boven of beneden bijgesteld t.o.v. 2023. Er kan ook de wens zijn om een begrotingssubsidie te verstrekken aan een organisatie die niet eerder begrotingssubsidie heeft ontvangen, of om juist de begrotingssubsidie aan een organisatie stop te zetten.
In (vrijwel) alle gevallen betreft het bij de hiervoor beschreven situaties het omzetten van regulier programmabudget in subsidiebudget en vice versa, of om een verschuiving van subsidiebudget van de ene naar de andere organisatie. De gevolgen van beide wijzigingen voor het financieel beeld zijn neutraal.
De toename in het begrote bedrag aan begrotingssubsidie voor 2024 ten opzichte van 2023 die bij veel organisaties te zien is, is te verklaren door de beschikbaar gestelde compensatie voor loon- en prijsstijgingen. Bij het onderdeel 'Ontwikkelingen' wordt deze compensatie verder toegelicht. Op opvallende mutaties wordt hierna een toelichting gegeven.

In bovenstaande lijst is ook de ontvanger '*Subsidies alg'* opgenomen. Deze fictieve ontvanger wordt in de administratie gebruikt voor budget dat nog niet voor een specifieke organisatie bestemd is. De toename in het begrote bedrag ten opzichte van 2023 kan verklaard worden door de extra compensatie die toegekend is als gevolgd van de hoge huurindexatie. Deze compensatie zal later nog verdeeld worden over de diverse organisaties.

Leger des Heils
Er is een toename in het aantal dakloze bezoekers. Hierdoor is een structurele personele krapte ontstaan en wordt er samen met het Leger des Heils momenteel gezocht naar een nieuwe locatie voor woonplekken met ambulante begeleiding voor dakloze gezinnen. De verwachting is dat deze uitbreiding voor de periode vanaf 2023 voor de komende jaren nodig is.

St. Sonsbeek & State of Fashion
In 2024 wordt € 250.000 aan extra middelen beschikbaar gesteld om een stevige jubileumeditie neer te zetten.

Sportbedrijf
Het Sportbedrijf kent een tekort op de begroting. Dit probleem is structureel en de gemeente verstrekt daarom aanvullende subsidie aan het Sportbedrijf. Voor 2024 gaat het om een bedrag van € 2,8 miljoen als gevolg van onder meer hogere energielasten. Daarnaast wordt het aantal buurtsportcoaches uitgebreid met 3FTE.

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2023	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Begroting	89.399	91.930	86.945	86.250	86.497
Arnh Platf Chronisch zieken Gehand	*133*	*135*	*135*	*135*	*135*
Arnhems Fed van Muziekgezelschappen	*6*	*6*	*6*	*6*	*6*
Arnhemse Sport Federatie	*13*	*13*	*13*	*13*	*13*
Bijzonder in Arnhem	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Centrum voor Activerend Werk	*361*	*372*	*372*	*372*	*372*
Coöperatie Dorpsplatform Elden U.A	*6*	*7*	*7*	*7*	*7*
Courage Events	*30*	*31*	*31*	*31*	*31*
De Helling Exp.Werkplaats	*95*	*99*	*99*	*99*	*99*
De Nieuwe Oost	*90*	*89*	*89*	*89*	*89*
Diverzo, COC Midden-Gelderland	*11*	*12*	*12*	*12*	*12*
Dorpsraad Schaarsbergen	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
Elderveld Wijkplatform	*16*	*0*	*0*	*0*	*0*
Expertise Centrum Samenleving	*21*	*21*	*21*	*21*	*21*
Indigo	*18*	*15*	*15*	*15*	*15*
IVIO-Opleidingen	*230*	*232*	*232*	*232*	*232*
Kluppluz BV	*473*	*493*	*493*	*493*	*493*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Leger des Heils Gelderland	*528*	*1.035*	*1.235*	*735*	*735*
LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	*26*	*27*	*27*	*27*	*27*
Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp	*396*	*397*	*397*	*397*	*397*
MEE Gelderse Poort	*143*	*150*	*150*	*150*	*150*
Oprecht BV	*550*	*574*	*574*	*574*	*574*
Pactum	*1.910*	*1.932*	*1.932*	*1.932*	*1.932*
Pro Persona Arnhem	*157*	*164*	*164*	*164*	*164*
Reg Opleids.centr Graafschap College	*41*	*41*	*41*	*41*	*41*
REIJE Energiediensten BV	*80*	*0*	*0*	*0*	*0*
RIBW. Arnhem & Veluwe Vallei	*304*	*301*	*301*	*301*	*301*
Rijn Ijssel Roc	*1.300*	*1.311*	*1.311*	*1.311*	*1.311*
Rooms Kathol Parochie St. Eusebius	*12*	*11*	*11*	*11*	*11*
Scalabor	*561*	*365*	*405*	*322*	*99*
SIMON scholen	*83*	*84*	*84*	*84*	*84*
Slachtofferhulp Nederland, Reg Oost	*34*	*36*	*36*	*36*	*36*
Sportbedrijf Arnhem BV	*18.071*	*20.911*	*18.111*	*17.998*	*17.998*
St StartClub Arnhem	*45*	*0*	*0*	*0*	*0*
ST Toneelgroep Oostpool	*75*	*71*	*71*	*71*	*71*
St Vrienden van de Ernemse Optog	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
St. Airborne Museum	*269*	*273*	*273*	*273*	*273*
St. Airborne Region	*82*	*86*	*86*	*86*	*86*
St. BBA	*110*	*112*	*112*	*112*	*112*
St. Beheer Wijk Sportac Vredenburcht	*56*	*56*	*56*	*56*	*56*
St. Bewoners Spijkerkwartier	*38*	*40*	*40*	*40*	*40*
St. Bewoners Vredenburg	*18*	*19*	*19*	*19*	*19*
St. Bewonersplatform Rijkerswoerd	*34*	*36*	*36*	*36*	*36*
St. Biz Korenkwartier	*119*	*124*	*124*	*124*	*124*
St. Bouwspeelplaats De Leuke Linde	*108*	*161*	*161*	*161*	*161*
St. Bridge to Liberation	*615*	*642*	*27*	*27*	*327*
St. CASA	*23*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Citymarketing Arnhem	*350*	*355*	*355*	*355*	*355*
St. Culturele Evenementen Arnhem	*39*	*38*	*38*	*38*	*38*
St. De Blauwe Wij(k) Economie	*150*	*150*	*0*	*0*	*0*
St. De Innovatiefabriek Arnhem	*52*	*54*	*54*	*54*	*54*
St. De Instap	*248*	*259*	*259*	*259*	*259*
St. De Klup	*16*	*17*	*17*	*17*	*17*
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	*391*	*394*	*394*	*394*	*394*
St. Energiebank Regio Arnhem	*1.539*	*450*	*0*	*0*	*0*
St. Entrea Lindenhout	*170*	*177*	*177*	*177*	*177*
St. Eusebius	*341*	*356*	*356*	*356*	*356*
St. Fashion Festival Arnhem	*52*	*54*	*54*	*54*	*54*
St. Flores Onderwijs	*744*	*750*	*750*	*750*	*750*
St. Focus Filmtheater	*702*	*691*	*691*	*691*	*691*
St. Gym & Turnen Arnhem	*146*	*147*	*147*	*147*	*147*
St. Halt, team Gelderland	*22*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Het Droombankje	*291*	*304*	*304*	*304*	*304*
St. Het Huis van Puck	*231*	*229*	*229*	*229*	*229*
St. Humanitas	*52*	*55*	*55*	*55*	*55*
St. Inloophuis Sint Marten Klarendal	*31*	*31*	*31*	*31*	*31*
St. Introdans	*126*	*125*	*125*	*125*	*125*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
St. IrisZorg	*5.028*	*5.090*	*5.090*	*5.090*	*5.090*
St. Jacobiberg	*241*	*238*	*238*	*238*	*238*
St. Jeugdland	*71*	*74*	*74*	*74*	*74*
St. KAB Posttheater	*216*	*214*	*214*	*214*	*214*
St. Kentalis Zorg	*133*	*139*	*139*	*139*	*139*
St. Koningsdag Arnhem	*10*	*10*	*10*	*10*	*10*
St. Kruispunt	*254*	*258*	*318*	*318*	*318*
St. Leergeld Arnhem	*81*	*84*	*84*	*84*	*84*
St. Luxor Live	*452*	*448*	*448*	*448*	*448*
St. Moviera	*3.794*	*3.787*	*3.787*	*3.787*	*3.787*
St. Museum Arnhem	*4.650*	*4.670*	*4.670*	*4.670*	*4.670*
St. Musis en Stadstheater	*7.838*	*7.770*	*7.770*	*7.770*	*7.770*
St. Natuurcentrum Arnhem	*2.112*	*2.140*	*2.140*	*2.140*	*2.140*
St. Ome Joop's Tour	*22*	*23*	*23*	*23*	*23*
St. Omstand	*50*	*52*	*2*	*2*	*2*
St. Ondernemersfonds Arnhem	*380*	*380*	*380*	*380*	*380*
St. Ontwerp Platform Arnhem	*21*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Pas	*2.208*	*2.227*	*2.227*	*2.227*	*2.227*
St. Peutercentra Arnhem	*154*	*156*	*156*	*156*	*156*
St. Phion	*74*	*73*	*73*	*73*	*73*
St. Platform Binnenstad Arnhem	*56*	*56*	*56*	*56*	*56*
St. PRAGO	*109*	*110*	*110*	*110*	*110*
St. Present	*22*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Productiehuis Plaatsmaken	*204*	*202*	*202*	*202*	*202*
St. Rijnstad	*8.172*	*7.588*	*7.588*	*7.588*	*7.588*
St. Rijnstate Ziekenhuis	*55*	*57*	*57*	*57*	*57*
St. Rozet	*9.840*	*9.783*	*9.783*	*9.783*	*9.783*
St. Sinterklaasintocht Arnhem	*3*	*3*	*3*	*3*	*3*
St. SLAK	*219*	*217*	*217*	*217*	*217*
St. Sonsbeek & State of Fashion	*957*	*1.234*	*484*	*484*	*484*
St. Sportcentrum Rijkerswoerd	*549*	*555*	*555*	*555*	*555*
St. Stoelenproject De Duif	*263*	*267*	*327*	*327*	*327*
St. Streekomroep Middel Gelderland	*238*	*241*	*241*	*241*	*241*
St. VanHarte	*9*	*10*	*10*	*10*	*10*
St. Veilig Thuis Gelderland Midden	*3.152*	*3.191*	*3.191*	*3.191*	*3.191*
St. Viering Nat Feest en Gedenkdagen	*22*	*23*	*23*	*23*	*23*
St. Vitale Verbindingen	*191*	*193*	*193*	*193*	*193*
St. Vitesse Betrokken	*81*	*84*	*84*	*84*	*84*
St. Vluchtelingenwerk Nederland	*513*	*529*	*529*	*529*	*529*
St. Vluchtelingenwerk Oost-Ned	*16*	*0*	*0*	*0*	*0*
St. Vrijwillige Terminale Zorg Arnh	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
St. Welzijn Ouderen Arnhem	*2.293*	*2.323*	*2.323*	*2.323*	*2.323*
St. Wonen in Kronenburg Appelgaard	*12*	*12*	*12*	*12*	*12*
St. Zwembad Klarenbeek	*351*	*355*	*355*	*355*	*355*
Stichting Buddy to Buddy Arnhem	*57*	*58*	*58*	*58*	*58*
Stichting De Driestroom	*125*	*131*	*131*	*131*	*131*
Stichting HAN Hydromotive	*10*	*11*	*11*	*11*	*11*
Stichting Het Huurdershuis	*54*	*56*	*56*	*56*	*56*
Stichting Schakel025	*136*	*132*	*132*	*132*	*132*
Subsidies Alg	*272*	*814*	*284*	*284*	*454*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Toerisme veluwe arnhem nijmegen	*379*	*383*	*383*	*383*	*383*
Voedselbank Arnhem	*30*	*31*	*31*	*31*	*31*
Vrijwilligersgala On Ganse	*31*	*32*	*32*	*32*	*32*
Wijkvereniging Angerenstein	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
Wijkvereniging De Oostelaar	*18*	*16*	*16*	*16*	*16*
Wijkvereniging Elderveld	*16*	*17*	*17*	*17*	*17*
Wijkvereniging Molenbeke	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Wijkvereniging Paasberg Wellenstein	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Wijkvereniging Schuytgraaf	*19*	*17*	*17*	*17*	*17*
Youth for Christ Nederland	*90*	*93*	*93*	*93*	*93*
Zorgbelang Inclusief	*36*	*38*	*38*	*38*	*38*
Totaal Subsidies	**89.399**	**91.930**	**86.945**	**86.250**	**86.497**

Begrotingssubsidies per programma
De voor 2024 begrote omvang van de subsidieverstrekking met de grondslag begroting is € 91,9 miljoen. In onderstaande tabellen is de verdeling naar de programma's zichtbaar. De eerste tabel betreft de stedelijke programma's, de tweede tabel de wijkprogramma's.

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Bestuur, dienstverlening en financien	*27*	*28*	*28*	*28*	*28*
Veiligheid	*111*	*115*	*115*	*115*	*115*
Economie	*2.504*	*2.517*	*1.902*	*1.902*	*2.202*
Onderwijs	*3.829*	*3.992*	*3.846*	*3.846*	*3.846*
Cultuur	*26.369*	*26.745*	*25.747*	*25.747*	*25.917*
Participatie en armoedebestrijding	*119*	*115*	*84*	*86*	*89*
Zorg	*1.962*	*1.987*	*1.987*	*1.987*	*1.987*
Welzijn en inclusie	*16.335*	*16.467*	*16.765*	*16.265*	*16.265*
Gezondheid en sport	*13.549*	*16.499*	*13.534*	*13.421*	*13.421*
Klimaat, energie en milieu	*1.769*	*600*	*0*	*0*	*0*
Totaal Subsidies	**66.574**	**69.063**	**64.008**	**63.397**	**63.870**

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
WIJK	*22.825*	*22.867*	*22.937*	*22.852*	*22.627*
Totaal Subsidies	**22.825**	**22.867**	**22.937**	**22.852**	**22.627**

Ontwikkelingen
Kostenstijgingen bij subsidiepartners
Om onze subsidiepartners tegemoet te komen bij de sterk gestegen lonen en prijzen in 2022 is een aanvullende compensatie over 2022 toegekend bij subsidieverstrekking 2023 aan gesubsidieerde partijen die dit nodig

hadden. Gelet op de onzekerheid omtrent toekomstige kostenontwikkelingen is deze compensatie alleen incidenteel toegekend. Daarnaast geldt een structurele compensatie voor de verwachte loon- en prijsstijgingen in 2023. Ook in 2023 hebben sommige partners al aangegeven dat ze zonder extra subsidie gezien de sterk gestegen kosten niet in staat zullen zijn de afgesproken beleidsopdracht binnen het beschikbaar budget volledig uit te voeren of niet de kwaliteit kunnen leveren die de gemeente van hen gewend is. Voor gesubsidieerde culturele instellingen wordt (gedeeltelijke) compensatie indien nodig ook in 2023 incidenteel mogelijk. Hiertoe worden de coronamiddelen cultuur (zie Turap 2) geheel of gedeeltelijk ingezet. Deze incidentele compensatie staat los van de reguliere structurele compensatie voor loon- en prijsstijgingen van alle gesubsidieerde partijen in 2024 en verder.

Nieuwe wijze subsidiëring sociale basis
Om te zorgen dat we ook in de toekomst goede dingen kunnen doen voor de Arnhemmers, werken we in 2023 aan nieuw, flankerend beleid op Welzijn. Belangrijk daarbij is dat de gemeente de te verstrekken subsidies aan laat sluiten op wat we breder in het sociaal domein en specifiek in de sociale basis willen bereiken. Na de bespreking en besluitvorming gaan we het welzijnsbeleid implementeren. Dan zal ook duidelijk zijn wat de impact is op bestaande subsidies. Voor de tussenliggende periode gaan we bekijken welke onderdelen van de nieuwe aanpak al verwerkt kunnen worden in lopende subsidieafspraken.

Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

De openbaarheidsparagraaf is een recente toevoeging aan de Begroting 2024, voortvloeiend uit het besluit tot actieve openbaarmaking van informatie. Deze nieuwe verplichting is gericht op het verbeteren van de informatiehuishouding binnen overheidsinstanties, Bovendien vereist artikel 3.5 van de Wet open overheid (Woo) dat een bestuursorgaan in de jaarlijkse begroting en verantwoording specifieke aandacht besteedt aan zowel de beleidsvoornemens als de uitvoering van de Wet open overheid.

Inleiding

Transparantie en openbaarheid staat bij ons hoog in het vaandel. Een voortvarende en efficiënte uitvoering van de Wet open overheid (Woo) past hierbij. Deze wet is op 1 mei 2022 in werking getreden. Deze wet richt zich op een transparante overheid en vraagt een cultuurverandering rond de omgang met informatie. Bepaalde informatie moet verplicht en actief openbaar gemaakt worden. We volgen hierbij de landelijke planning waarbij de wettelijke verplichting per informatiecategorie gefaseerd zal worden ingevoerd. Kansen om te versnellen zullen we hierbij niet laten liggen.

Als organisatie hebben we een programmatische aanpak ontwikkeld voor de implementatie van de Woo op de lange termijn. Deze meerjarige aanpak is opgesteld om ervoor te zorgen dat we voldoen aan de vereisten van de Woo en dat we transparantie en openheid bevorderen. In deze begroting is extra geld gereserveerd voor extra capaciteit voor de beantwoording van de vragen (de zogeheten passieve openbaarmaking). We hechten veel waarde aan het informeren van de gemeenteraad over onze voortgang en plannen met betrekking tot de Woo. Om die reden wordt de raad periodiek op de hoogte gehouden van onze activiteiten en vorderingen. Jaarlijks informeren we onze (fundamentele) uitgangspunten, we blikken terug en kijken vooruit met betrekking tot een open overheid via een raadsinformatiebrief.

Onderdelen Woo

De Woo bestaat uit drie onderdelen:

1. De openbaarmaking op eigen initiatief (actieve openbaarmaking)
2. De openbaarmaking op verzoek (passieve openbaarmaking)
3. Verbetering van de informatiehuishouding

Voor 2024 staan hiervoor de volgende activiteiten gepland:

Ad. 1.

We gaan in 2024 actief aan de slag met het verder publiceren van informatie categorieën conform de Woo en volgen zoals eerder aangegeven het tijdspad dat door de landelijke overheid is opgesteld (actieve openbaarmaking). Deze categorieën hebben betrekking op verschillende soorten informatie die binnen de overheid worden gegenereerd en beheerd. Voorbeelden hiervan zijn beleidsdocumenten, besluiten, Woo-verzoeken. Daarnaast publiceren we jaarlijks proactief datasets aan de hand van de lijst die we jaarlijks via een raadsinformatiebrief kenbaar maken. Het proactief publiceren van datasets houdt in dat we regelmatig op eigen initiatief datasets beschikbaar stellen aan het inwoners, instellingen en ondernemingen (zie website: www.opendata.arnhem.nl)

Ad. 2.

We werken in 2024 verder aan het verbeteren van het tijdig afhandelen van de Woo-verzoeken (passieve openbaarmaking). We gaan aan de slag met een verdere kwaliteitsslag en met het ondersteunen en faciliteren van behandelaars. Dit doen we door middel van het verzorgen van onder andere workshops, actualiseren van handreikingen en modellen. Hiermee worden behandelaars meer ontzorgd. De aandacht zal ook gericht zijn op het stroomlijnen van het proces afhandeling Woo-verzoeken. We streven naar maximale transparantie, met behoud van de bescherming van persoonlijke gegevens. In de raadsbrief van 23 mei 2023 , ter beantwoording van artikel 44 vragen van de fractie van Volt, is meer specifiek ingegaan op de wijze van verbetering van de uitvoering van de Woo.

Ad. 3.

Om aan de nieuwe eisen te kunnen voldoen, moet onze gemeentelijke informatiehuishouding op orde zijn. We gaan essentiële aanpassingen doorvoeren in onze informatievoorziening met betrekking tot de Woo. Bijvoorbeeld, de informatie moet transparant zijn, zodat burgers gemakkelijk toegang hebben tot relevante documenten, zoals besluiten en beleidsstukken. Daarnaast moet de informatie duurzaam worden bewaard, zodat het op lange termijn beschikbaar blijft. Verder is het belangrijk dat persoonlijke gegevens beschermd worden en vertrouwelijk blijven, en dat er beveiligingsmaatregelen worden genomen om ongeautoriseerde toegang tot informatie te voorkomen. Ten slotte moet de informatie gestructureerd worden beheerd, met metadata (gegevens

over gegevens) en goede documentatie, zodat het gemakkelijk vindbaar en begrijpelijk is voor zowel interne medewerkers als externe belanghebbenden.

Cultuur, houding en gedrag

De Woo heeft niet alleen betrekking op de informatievoorziening en technische aspecten, maar ook op de houding, het gedrag en de cultuur binnen onze organisatie. Het gaat erom dat onze organisatie transparantie en openheid omarmt als fundamentele waarden. Dit houdt in dat medewerkers en leidinggevenden zich bewust moeten zijn van het belang van transparantie en openheid in hun werk en besluitvormingsprocessen. Het vereist een cultuur waarin informatie actief wordt gedeeld, toegankelijk is en begrijpelijk wordt gemaakt voor het publiek. Om de houding en het gedrag in overeenstemming te brengen met de Woo gaan investeren in bewustwordingsprogramma's en trainingen. Daarnaast is het van belang dat er een cultuur van vertrouwen en samenwerking heerst, waarin medewerkers zich veilig voelen om informatie te delen en kritische vragen te stellen.

Overig programmaplan

Overzicht lastenontwikkeling WOZ-waarde € 300.000	2023	2024	% Lasten-ontwikkeling
Onroerend zaakbelasting	€ 304	€ 323	6%
Rioolheffing	€ 139	€ 146	5%
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	14%
Totaal	**€ 739**	**€ 806**	**9%**

Algemene dekkingsmiddelen	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Treasury	-2.286	2.436	4.722
OZB-woningen	3.985	30.403	26.418
OZB niet-woningen	0	32.270	32.270
Belastingen overig	5	381	376
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0	542.349	542.349
Totaal	**1.704**	**607.839**	**606.135**

Overhead	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Overhead	81.658	3.923	-77.735
Totaal	**81.658**	**3.923**	**-77.735**

Heffing VPB	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Vennootschapsbelasting	600	0	-600
Totaal	**600**	**0**	**-600**

Onvoorzien	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Onvoorzien	1.000	0	-1.000
Totaal	**1.000**	**0**	**-1.000**

Deel 3 Financiële begroting

De financiële begroting is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

Overzicht van baten en lasten per programma
In het overzicht van baten en lasten wordt aangegeven tot welke bedragen de raad het college autoriseert door middel van het vaststellen van de begroting per programma.

Overzicht van geraamde incidentele baten en lasten
Tot de incidentele baten en lasten worden de lasten en baten gerekend die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen. Ook de post onvoorzien wordt tot de incidentele lasten gerekend.

Financiële Staten
- Geprognosticeerde balans;
- Verloop van reserves en voorzieningen;
- EMU-saldo 2024;
- Overzicht van geraamde baten en lasten per taakveld.

Vanuit het Besluit begroting en verantwoording (BBV) is ten behoeve van de onderlinge vergelijkbaarheid van gemeenten voorgeschreven om een taakveldenbegroting op te stellen.

Mutaties circulaires Gemeentefonds

Overzicht van baten en lasten per programma

		Lasten						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		218.629	219.679	232.969	227.554	224.404	225.389	226.417
Totaal		218.629	219.679	232.969	227.554	224.404	225.389	226.417
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	92.278	100.547	92.993	106.407	103.615	102.151	102.406
S01	Veiligheid	22.864	22.205	26.939	29.433	27.886	25.757	24.630
S02	Bereikbaarheid	21.574	29.718	31.485	33.080	30.692	31.401	31.756
S03	Economie	8.082	9.375	10.664	9.769	8.633	8.148	7.779
S04	Onderwijs	23.516	24.592	25.947	27.504	28.575	29.471	29.194
S05	Cultuur	36.171	38.750	44.042	41.509	40.688	40.655	45.355
S06	Participatie en armoedebestrijding	169.591	164.795	163.696	165.248	166.785	168.454	166.242
S07	Zorg	63.584	64.375	66.178	66.822	61.245	65.148	65.959
S08	Welzijn en inclusie	37.900	27.579	52.783	32.301	32.476	31.180	29.502
S09	Gezondheid en sport	25.265	24.684	25.316	29.048	25.567	25.304	25.119
S10	Klimaat, energie en milieu	5.912	5.663	15.841	22.677	17.975	15.644	14.770
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	25.993	51.668	64.001	49.142	46.829	32.015	23.250
S12	Wonen en leefomgeving	37.711	52.517	53.752	51.819	50.654	50.783	50.959
Totaal		570.442	616.469	673.638	664.758	641.621	626.111	616.920
Eindtotaal		789.071	836.148	906.607	898.473	869.610	850.141	839.402

		Baten						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma's								
WIJK		25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Totaal		25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	587.497	559.387	571.176	615.647	619.106	580.465	573.165
S01	Veiligheid	5.142	2.289	5.890	5.442	4.409	2.282	2.282
S02	Bereikbaarheid	7.263	9.529	9.532	9.488	9.442	9.396	9.351
S03	Economie	1.239	1.222	1.257	1.755	1.600	1.600	1.755
S04	Onderwijs	4.845	2.417	3.681	2.951	2.951	2.951	2.951
S05	Cultuur	8.059	7.524	8.707	8.872	8.423	8.423	8.423
S06	Participatie en armoedebestrijding	114.865	114.470	109.871	112.324	114.414	117.300	120.027
S07	Zorg	5.290	2.898	2.786	2.481	2.481	3.921	3.881
S08	Welzijn en inclusie	13.831	1.784	23.055	2.670	2.670	2.670	2.670
S09	Gezondheid en sport	5.589	3.398	3.690	3.778	3.778	3.717	3.717
S10	Klimaat, energie en milieu	1.224	1.032	10.529	11.337	7.236	4.659	8.786
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	16.572	45.341	52.497	39.661	42.629	33.303	22.085
S12	Wonen en leefomgeving	43.483	42.178	43.039	45.333	46.276	47.198	47.285
Totaal		814.899	793.468	845.711	861.739	865.414	817.884	806.378
Eindtotaal		840.894	819.763	873.291	891.298	894.627	847.063	835.525

		Exploitatieresultaat						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		192.634	193.384	205.390	197.994	195.191	196.209	197.270
Totaal		192.634	193.384	205.390	197.994	195.191	196.209	197.270
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	-495.219	-458.840	-478.183	-509.240	-515.491	-478.314	-470.759
S01	Veiligheid	17.722	19.916	21.049	23.991	23.477	23.475	22.348
S02	Bereikbaarheid	14.311	20.189	21.953	23.592	21.250	22.005	22.405
S03	Economie	6.844	8.153	9.407	8.014	7.034	6.548	6.024
S04	Onderwijs	18.671	22.175	22.265	24.554	25.625	26.520	26.243
S05	Cultuur	28.112	31.227	35.335	32.637	32.265	32.232	36.932
S06	Participatie en armoedebestrijding	54.726	50.326	53.825	52.924	52.371	51.154	46.215
S07	Zorg	58.293	61.477	63.391	64.341	58.763	61.227	62.078
S08	Welzijn en inclusie	24.069	25.796	29.728	29.631	29.806	28.510	26.832
S09	Gezondheid en sport	19.676	21.286	21.626	25.270	21.789	21.587	21.402
S10	Klimaat, energie en milieu	4.688	4.631	5.313	11.339	10.739	10.986	5.984
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	9.421	6.327	11.504	9.481	4.200	-1.287	1.164
S12	Wonen en leefomgeving	-5.772	10.339	10.713	6.485	4.378	3.585	3.674
Totaal		-244.457	-177.000	-172.073	-196.980	-223.793	-191.773	-189.458
Eindtotaal		-51.823	16.385	33.316	7.175	-25.017	3.078	3.877

		Toevoegingen aan reserves						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Totaal		6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	52.002	3.904	4.942	298	18.258	298	298
S01	Veiligheid	805	73	78	78	78	78	78
S02	Bereikbaarheid	8.936	13.742	15.162	11.494	11.569	11.392	11.271
S03	Economie	358	50	50	50	50	50	50
S04	Onderwijs	9.767	8.545	9.547	9.179	9.753	8.395	8.400
S05	Cultuur	4.282	3.204	3.451	3.567	1.040	1.040	1.040
S06	Participatie en armoedebestrijding	4.543	554	554	0	0	0	0
S07	Zorg	21.275	1.082	1.082	3.020	4.417	811	0
S08	Welzijn en inclusie	3.406	1.100	1.708	570	570	570	70
S09	Gezondheid en sport	773	418	431	431	431	431	431
S10	Klimaat, energie en milieu	7.103	10.000	10.715	38	0	0	0
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	5.107	10.000	11.436	25.134	4.345	7.315	5.559
S12	Wonen en leefomgeving	8.680	16.097	15.787	9.657	1.162	591	91
Totaal		127.036	68.768	74.943	63.517	51.672	30.971	27.288
Eindtotaal		133.264	75.388	81.659	65.233	53.388	32.688	29.029

		Ontrekkingen aan reserves						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		6.009	917	12.981	718	793	572	410
Totaal		6.009	917	12.981	718	793	572	410
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	52.002	56.594	59.236	12.074	251	8.192	2.739
S01	Veiligheid	805	397	1.136	572	400	404	50
S02	Bereikbaarheid	8.936	14.848	15.777	12.416	11.137	10.889	10.798
S03	Economie	358	0	0	200	0	0	0
S04	Onderwijs	9.767	7.913	8.039	8.343	9.354	9.733	10.124
S05	Cultuur	4.282	832	4.127	13.432	765	923	791
S06	Participatie en armoedebestrijding	4.543	0	3.833	642	0	0	0
S07	Zorg	21.275	81	996	1.253	680	898	3.016
S08	Welzijn en inclusie	3.406	200	3.618	124	535	538	535
S09	Gezondheid en sport	773	553	846	474	555	460	358
S10	Klimaat, energie en milieu	7.103	40	254	556	962	1.215	1.215
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	5.107	5.807	11.835	12.324	0	0	0
S12	Wonen en leefomgeving	8.680	3.591	5.507	8.379	2.539	1.941	2.873
Totaal		99.298	90.855	115.205	70.790	27.179	35.194	32.497
Eindtotaal		105.307	91.772	128.186	72.407	28.372	35.766	32.907

		Saldo Totaal						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		192.852	199.087	199.125	198.992	196.114	197.354	198.602
Totaal		192.852	199.087	199.125	198.992	196.114	197.354	198.602
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	-486.738	-511.530	-532.476	-521.016	-497.484	-486.208	-473.200
S01	Veiligheid	17.441	19.592	19.990	23.497	23.155	23.148	22.376
S02	Bereikbaarheid	15.127	19.083	21.338	22.670	21.683	22.507	22.878
S03	Economie	6.488	8.203	9.457	7.864	7.084	6.598	6.074
S04	Onderwijs	18.553	22.807	23.773	25.390	26.023	25.183	24.519
S05	Cultuur	27.508	33.599	34.659	22.772	32.540	32.349	37.181
S06	Participatie en armoedebestrijding	52.275	50.880	50.546	52.282	52.371	51.154	46.215
S07	Zorg	78.741	62.478	63.477	66.109	62.501	61.141	59.062
S08	Welzijn en inclusie	25.459	26.696	27.818	30.078	29.842	28.542	26.368
S09	Gezondheid en sport	19.465	21.151	21.210	25.226	21.665	21.557	21.475
S10	Klimaat, energie en milieu	5.049	14.591	15.773	10.822	9.777	9.770	4.769
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	7.220	10.520	11.105	22.291	8.545	6.028	6.723
S12	Wonen en leefomgeving	-3.306	22.844	20.993	7.763	3.001	2.235	892
Totaal		-216.718	-199.087	-212.335	-204.253	-199.300	-195.995	-194.667
Eindtotaal		-23.866	0	-13.211	0	0	0	0

Overzicht structureel begrotingssaldo

Structureel saldo

In de onderstaande tabel is te zien hoe het structureel saldo van deze begroting is opgebouwd.

Structureel begrotingssaldo	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Saldo baten en lasten	-7.175	25.017	-3.078	-3.877
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-3.764	-7.057	-4.886	1.390
Saldo na bestemming	**-10.939**	**17.960**	**-7.964**	**-2.488**
Waarvan incidenteel	-36.671	-10.293	-12.128	-2.600
Structureel begrotingssaldo	**24.772**	**28.253**	**4.165**	**112**

In de onderstaande tabel is te zien hoe het structurele saldo zich heeft ontwikkeld ten opzichte van het structurele saldo van de Begroting 2023.

Verloop structureel saldo	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Structureel saldo Begroting 2023	30.629	34.904	9	9
Structureel saldo Perspectiefnota 2024	-4.566	-3.839	7.317	-10.275
Aanvullend op perspectiefnota				
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen	9.173	8.884	8.017	22.832
Een DUURZAAM Arnhem	-818	-411	150	-446
Een GROEN Arnhem	-5	-241	-660	-1.159
Een KANSRIJK Arnhem	-3.902	-4.647	-3.661	-818
Een VERBONDEN Arnhem	155	10	292	-2.635
Jaarlijkse bijstellingen	-4.933	-6.408	-7.300	-7.395
Totaal aanvullend op perspectiefnota	***-330***	***-2.812***	***-3.162***	***10.378***
Structureel saldo Begroting 2024	**25.732**	**28.252**	**4.164**	**112**

In de Perspectiefnota werd een structureel tekort van € 10,3 miljoen gerapporteerd. Dit werd met name veroorzaakt door het 'ravijn' in de gemeentefondsuitkering. Zoals in hoofdstuk 2 Ontwikkelingen in het financieel kader is toegelicht, is er niet langer sprake van een diep ravijn zoals zichtbaar is in het structurele saldo van het gemeentefonds en de overige Rijksontwikkelingen. Met de mutaties aanvullend op de perspectiefnota die in deze Begroting zijn opgenomen, is het structurele begrotingstekort gedicht en is de Begroting 2024 structureel sluitend.

In de tabellen in hoofdstuk 2 is bij de afzonderlijke ontwikkelingen met een "S" aangegeven dat het een structurele ontwikkeling betreft en met een "I" dat het een incidentele ontwikkeling betreft. De incidentele ontwikkelingen uit de Perspectiefnota zijn daarin toegelicht. In hoofdstuk 2 zijn deze incidentele ontwikkelingen toegelicht aanvullend op de perspectiefnota toegelicht.

Geprognosticeerde balans 2024-2027

Activa	2024	2025	2026	2027
Vaste Activa				
Immateriële vaste activa	**9.573**	**9.256**	**8.940**	**8.624**
Materiële vaste activa	**696.676**	**692.204**	**690.008**	**665.622**
Investeringen met een economisch nut	606.703	603.914	603.371	583.065
Investeringen met een maatschappelijk nut	74.972	73.299	71.656	67.586
Gronden uitgegeven in erfpacht	15.001	14.991	14.981	14.971
Financiële vaste activa	**38.647**	**35.294**	**32.339**	**32.189**
Financiële vaste activa: Kapitaalverstrekkingen	4.742	4.742	4.742	4.742
Financiële vaste activa: Leningen	23.821	20.618	17.813	17.813
Financiële vaste activa: Uitzettingen > 1 jaar	10.084	9.934	9.784	9.634
Totaal Vaste Activa	**744.896**	**736.754**	**731.287**	**706.435**
Vlottende Activa				
Voorraden	**42.814**	**60.084**	**69.907**	**60.155**
Uitzettingen < 1 jaar	**60.000**	**60.000**	**60.000**	**60.000**
Liquide middelen	**500**	**500**	**500**	**500**
Overlopende activa	**75.000**	**75.000**	**75.000**	**75.000**
Totaal Vlottende Activa	**178.314**	**195.584**	**205.407**	**195.655**
Totaal Activa	**923.211**	**932.338**	**936.694**	**902.089**

Passiva	2024	2025	2026	2027
Vaste Passiva				
Eigen vermogen	**222.690**	**247.707**	**244.629**	**240.751**
Voorzieningen	**11.187**	**11.187**	**11.187**	**11.187**
Schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar	**576.413**	**565.753**	**589.870**	**562.590**
Totaal Vaste Passiva	**810.290**	**824.647**	**845.685**	**814.529**
Vlottende Passiva				
Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	**37.920**	**32.691**	**16.008**	**12.561**
Overlopende passiva	**75.000**	**75.000**	**75.000**	**75.000**
Totaal Vlottende Passiva	**112.920**	**107.691**	**91.008**	**87.561**
Totaal Passiva	**923.211**	**932.338**	**936.694**	**902.089**

Reserves en voorzieningen

Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per 01-01-2023	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2023 / 01-01-2024	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2024 / 01-01-2025	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2025 / 01-01-2026	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2026 / 01-01-2027	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2027 / 01-01-2028
																Bedragen € 1.000
Algemene Reserve (AR)	81.963	927	37.725	45.165	0	10.939	34.226	17.960	0	52.186	0	7.964	44.222	0	2.488	41.735
Bestemmingsreserves (BR's)	194.416	80.732	90.447	184.700	65.233	61.469	188.464	35.429	28.372	195.521	32.688	27.802	200.407	29.029	30.419	199.017
Totaal Reserves	**276.378**	**81.659**	**128.172**	**229.865**	**65.233**	**72.407**	**222.690**	**53.388**	**28.372**	**247.707**	**32.688**	**35.766**	**244.629**	**29.029**	**32.907**	**240.751**
Totaal Voorzieningen	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
																Bedragen € 1.000
Arnhem Oost	0	2.500	0	2.500	2.500	0	5.000	0	0	5.000	0	0	5.000	0	0	5.000
Bedrijfsvoering	410	1.174	197	1.387	0	0	1.387	0	0	1.388	0	0	1.388	0	0	1.388
Bereikbaarheid	4.813	9.897	13.999	711	11.552	9.652	2.611	11.627	9.710	4.527	11.450	9.672	6.305	11.354	9.667	7.992
Beschermd en Weerbaar	4.006	0	0	4.006	0	168	3.838	0	395	3.443	0	395	3.048	0	395	2.653
Buitengewoon Beter	1.567	0	300	1.267	0	1.267	0									
Burgerberaden	0	600	0	600	0	0	600	0	0	600	0	0	600	0	0	600
Burgerinitiatieven sociaal domein	372	0	175	197	0	175	22	0	0	22	0	0	22	0	0	22
Burgerparticipatie	211	0	165	46	0	0	46	0	0	46	0	0	46	0	0	46
Cultureel vastgoed	8.156	2.412	257	10.311	2.527	12.838	0									
Duurzaam Arnhem	5.730	10.000	50	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680
Duurzaamheidsleningen	340	0	15	325	0	15	310	0	14	295	0	14	281	0	14	268
Energiearmoedefonds	8.528	5.000	8.528	5.000	0	400	4.600	0	400	4.200	0	0	4.200	0	0	4.200
Evenementen	702	50	0	752	50	200	602	50	0	652	50	0	702	50	0	752
Fractieondersteuning	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21
Gebiedsontwikkeling Kronenburg	0	3.042	0	3.042	123	2.113	1.052	68	0	1.120	43	0	1.163	33	0	1.195
Groenfonds	534	0	425	109	350	109	350	350	0	700	0	0	700	0	0	700
Grondexploitatie	19.909	0	5.600	14.309	488	0	14.797	2.277	0	17.073	7.272	0	24.346	5.526	0	29.872
Groot onderhoud en vervanging Openbare Ruimte	7.836	96	3.917	4.015	124	955	3.184	220	1.002	2.403	0	354	2.049	0	1.311	738
Huisvesting bijz doelgroepen				0	6.000	1.500	4.500	0	1.500	3.000	0	1.500	1.500	0	1.500	0
Inburgering, integratie en asiel	3.019	0	806	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
Jeugdfonds	6.591	1.000	350	7.241	0	963	6.279	0	463	5.816	0	350	5.466	0	0	5.466
Kapitaallasten	2.813	8.550	244	11.120	1.513	330	12.302	500	454	12.348	500	511	12.337	0	535	11.802
Klimaat en Energie	1.527	0	25	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502
Klimaatadaptatiefonds	0	12.500	1.000	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500
Omgevingslawaai	393	0	207	186	0	0	186	0	0	186	0	0	186	0	0	186
Onderwijs	25.088	9.428	7.814	26.702	9.059	8.237	27.525	9.633	9.295	27.863	8.276	9.583	26.555	8.280	10.074	24.762
Onderzoek Rekenkamer	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213
Participatie	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39
Plankosten stedelijke ontwikkeling	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552
Raad	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12
Revolverend fonds (duurzaamheid)	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680
Risico en beheer Arnhem Centraal	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469
Sociaal Economisch Fonds	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605
Solvabiliteit	19.504	0	19.504	0												
Spoorzone Oost				0	23.011	0	23.011	1.000	0	24.011	0	0	24.011	0	0	24.011
Stadsontwikkelingsfonds	0	10.000	0	10.000	0	9.801	199	1.000	0	1.199	0	0	1.199	0	0	1.199
Startersleningen	1.657	0	0	1.657	0	13	1.644	0	13	1.631	0	13	1.618	0	13	1.605
Strategische posities	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500
Taakmutaties Gemeentefonds-overlo	22.533	0	21.891	642	0	642	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Transformatie zorgbudgetten	976	0	281	695	0	498	197	0	0	197	0	0	197	0	0	197

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
Vastgoed	2.945	3.743	4.179	2.509	3.743	3.296	2.956	3.743	3.460	3.238	3.743	3.268	3.712	3.743	2.650	4.805
Volkshuisvesting	7.706	658	429	7.935	674	573	8.036	543	985	7.594	543	1.245	6.893	43	1.245	5.692
Voorstudies	0	0	0	0	500	0	500	0	0	500	0	0	500	0	0	500
Wijkfondsen	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129
WMO en jeugdzorg	25.924	82	0	26.006	3.020	6.815	22.211	4.417	680	25.948	811	898	25.861	0	3.016	22.845
Zuidelijke binnenstad	3.405	0	90	3.315	0	910	2.405	0	0	2.405	0	0	2.405	0	0	2.405
Totaal	**194.416**	**80.732**	**90.447**	**184.700**	**65.233**	**61.469**	**188.464**	**35.429**	**28.372**	**195.521**	**32.688**	**27.802**	**200.407**	**29.029**	**30.419**	**199.017**

Doelstelling per bestemmingsreserve.

Naam	**BR Huisvesting bijz. doelgroepen**
Doel	Dekking bieden voor het opstellen en uitvoeren van projecten om het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uit te breiden.

Naam	**BR Spoorzone Oost**
Doel	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Spoorzone Oost, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte (inclusief groen/park) en mobiliteit (inclusief duurzame bereikbaarheid gebied): dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten. - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve. - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Onderzoek Rekenkamer**
Doel	In het jaarbudget van de Rekenkamer is ruimte voor het uitvoeren van ongeveer twee grote onderzoeken per jaar. Echter, de Rekenkamer is de afgelopen jaren, mede door een actieve gemeenteraad, op ad-hoc basis verzocht aanvullende onderzoeken uit te voeren. Het karakter van dit soort onderzoeken in combinatie met de gewenste korte doorlooptijd noodzaken inhuur van externen. Toevoeging van onderbestedingen op het reguliere onderzoeksbudget en eventueel positief saldo op het product Rekenkamer geven Raad en Rekenkamer iets meer ruimte om snel en adequaat onderzoeken op te pakken.

Naam	**BR Raad**
Doel	Ervaringen in den lande wijzen uit dat de kosten voor het uitvoeren van een raadsonderzoek / enquête een veelvoud bedragen van het budget dat de Griffie jaarlijks hiervoor te besteden heeft van € 15.000. Zodoende wordt dit budget, voor zover het niet wordt aangewend, jaarlijks toegevoegd aan de bestemmingsreserve totdat het plafond (ingesteld op € 75.000) hiervoor is bereikt. Als er zich dan in enig jaar een raadsonderzoek wordt uitgevoerd, dan kan deze reserve hiervoor aangewend worden.

Naam	**BR Risico en beheer Arnhem Centraal**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient voor de beheerkosten van de transferhal, de kosten van het 2e deel van het ondergronds afvaltransportsysteem, dekking risico's met financiële tegenvallers en andere onverwachte ontwikkelingen binnen het project Arnhem Centraal.

Naam	**BR Solvabiliteit**
Doel	In de bestemmingsreserve wordt een buffer opgebouwd voor een robuustere financiële positie. Naast de algemene reserve die direct meetelt in de berekening van de beschikbare weerstandscapaciteit, vormt de BR Solvabiliteit een belangrijke bijdrage in de vergroting van het eigen vermogen.

Naam	**BR Fractie-ondersteuning**
Doel	Deze bestemmingsreserve wordt gebruikt ter dekking van de extra kosten die worden veroorzaakt door de afsplitsing van een fractie. Deze extra kosten worden voor 50% betaald uit de bestemmingsreserve en voor 50% uit een korting op de ondersteuning van de af te splitsen fractie en de oorspronkelijke fractie. Hierbij wordt voorkomen dat bij afsplitsingen de financiële gevolgen volledig bij de fracties worden neergelegd.

Naam	**BR Energiearmoedefonds**
Doel	Deze reserve dient om Arnhemmers die de energierekening niet kunnen betalen inkomensondersteuning te verlenen, in de vorm van een wintertoeslag.

Naam	**BR Wijkfondsen**
Doel	In uitzondering op reguliere begrotingsuitgangspunten is budgetoverheveling voor de wijkbudgetten naar een volgend jaar toegestaan. Jaarlijks wordt het surplus of tekort op de wijkbudgetten gestort respectievelijk onttrokken aan de reserve.

Naam	**BR Taakmutaties gemeentefonds-overloop**
Doel	Conform de spelregels gemeentefonds wordt bij elke toevoeging van nieuwe middelen (taakmutaties, decentralisatie- en integratie-uitkeringen) aan de raad voorgelegd of deze middelen ingezet mogen worden voor een onderliggend beleidsdoel of dat de middelen deel uitmaken van de algemene middelen in het gemeentefonds. In deze bestemmingsreserve worden nieuwe toegevoegde middelen aan het Gemeentefonds gereserveerd die gedurende het jaar niet aan de raad voorgelegd kunnen worden. Vooral van de nieuwe toevoegingen die bekend gemaakt zijn in de septembercirculaire en in de november/decembercirculaire is het niet altijd mogelijk om voor het einde van het jaar een raadsvoorstel met begrotingswijziging aan de raad voor te leggen. In het daarop volgende jaar doen de betreffende beleidsvelden een beroep op deze middelen via een raadsvoorstel en een begrotingswijziging, waarbij voorgesteld wordt de middelen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties gemeentefonds te onttrekken. Middelen die na een jaar nog niet via een raadsvoorstel geclaimd zijn voor uitvoering van een bepaald beleid, vallen vrij ten gunste van de Algemene Reserve. (Raadsbesluit 8 februari 2010). In 2010 is het doel van deze bestemmingsreserve uitgebreid ten behoeve van niet bestede budgetten die gereserveerd moeten blijven om bestaand beleid uit te voeren in volgende jaren (raadsbesluit 13 december 2010).

Naam	**BR Vastgoed**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om de kosten van onderhoud van het gemeentelijke vastgoed te egaliseren en om daarmee schommelingen in de jaarlijkse begroting tegen te gaan. De hoogte van deze reserve is gebaseerd op het 40-jarige Meerjarige OnderhoudsPlan (MJOP).

Naam	**BR Kapitaallasten**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient ter dekking van diverse kapitaallasten. Het bedrag van de dotatie is gelijk aan het bedrag van de investering. Het bedrag van de onttrekkingen is gelijk aan het bedrag van de afschrijvingen. Om ook de rentelasten te kunnen dekken wordt de reserve aangemerkt als een rentedragende reserve.

Naam	**BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg**
Doel	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Kronenburg, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte: dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten; - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve; - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Bedrijfsvoering**
Doel	In de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering kunnen voor- en nadelen op de totale bedrijfsvoering worden verwerkt. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan resultaten op de formatie en bezetting, de inhuur en frictiekosten voor afbouw formatie.

Naam	**BR Burgerinitiatieven Sociaal Domein**
Doel	Het stimuleren en organiseren van activiteiten om de betrokkenheid en invloed van inwoners en/of organisaties op hun wijk/buurt in Arnhem te vergroten.

Naam	**BR Wmo en Jeugdzorg**
Doel	De inkomsten en uitgaven op het beleidsveld Zorg zijn nog niet in evenwicht. Dit komt omdat gemeenten nog actief zijn met het ontwikkelen en uitvoeren van de transformatie van de zorg, nog in afwachting zijn van de hervormingsagenda Jeugd en de doorontwikkeling beschermd wonen en maatschappelijke opvang nog afwachten. Naast de dotatie vanuit de extra middelen jeugdzorg (2021-2025) worden de voordelen van het beleidsveld Zorg tijdelijk toegevoegd aan deze reserve, zodat extra maatregelen en (mogelijke) tekorten op het beleidsveld Zorg verrekend kunnen worden met deze reserve.

Naam	**BR Burgerparticipatie**
Doel	Dekking van de afspraken uit het addendum op het coalitieakkoord - Uitbreiding van de griffie met een communicatiemedewerker (2021-2022) - Verlenging bewonersondersteuning (2022) - pilot digitaal wijkpanel (2021)

Naam	**BR Inburgering, integratie en asiel**
Doel	Deze reserve is primair bestemd voor de voorbereidende taken op de nieuwe wet Inburgering die in 2022 ingaat en voor de doelen in het actieplan nieuwkomers. Met de nieuwe wet komen structurele middelen over en de reserve zal beschikbaar blijven tot één jaar na de invoering van de wet.

Naam	**BR Grondexploitatie**
Doel	Deze reserve heeft tot doel risico's in de grondexploitatie op te vangen. De gewenste en tevens maximale omvang wordt bepaald op basis van het benodigde weerstandsvermogen van het grondbedrijf. Het jaarresultaat van het grondbedrijf wordt aan deze reserve toegevoegd (totdat de maximale omvang is bereikt), dan wel onttrokken. Deze reserve wordt meegerekend in het weerstandsvermogen.

Naam	**BR Buitengewoon Beter**
Doel	De middelen uit deze bestemmingsreserve waren bedoeld ter financiering van de incidentele component van het Buiten Gewoon Beter Programma (€ 19,4 miljoen) voor de periode 2009-2016. Tevens is de bestemmingsreserve ontstaan om tempoverschillen in de uitvoering op te kunnen vangen. Het programma bestaat uit een scala aan meerjarige projecten. Bij een jaarovergang bleven op deze wijze de middelen beschikbaar voor het programma Buitengewoon Beter.

Naam	**BR Groot onderhoud en vervanging openbare ruimte**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om schommelingen op te vangen bij de besteding van exploitatiebudgetten voor groot onderhoud en vervanging in de openbare ruimte. Hierbij worden geen schotten gehanteerd tussen de verschillende onderwerpen (Riolering, Buitengewoon Beter, Wegen, Groen, Spelen, Bomen, Verkeersregelinstallaties, Civieltechnische Kunstwerken, Openbare Verlichting, Water). Hierdoor ontstaat flexibiliteit en kan beter worden geanticipeerd op de onderhoudsbehoefte in de stad.

Naam	**BR Bereikbaarheid**
Doel	Deze bestemmingsreserve heeft als doel het verbeteren van de bereikbaarheid van de binnenstad en het ontwikkelen van parkeervoorzieningen. Het exploitatiesaldo van parkeren wordt met deze reserve verrekend.

Naam	**BR Evenementen**
Doel	In de begroting is een budget van € 0,6 miljoen beschikbaar gesteld voor bijdragen in evenementen. De uitgaven worden gebruikt voor evenementen waarvan een groot deel al vastligt. Het overige deel is voor bijdragen welke op ad-hoc basis beschikbaar worden gesteld. Verschillen tussen werkelijkheid en budget worden met deze reserve verrekend.

Naam	**BR Sociaal Economisch Fonds**
Doel	Deze reserve is bestemd voor uitgaven in het kader van het faciliteren van economische stimuleringsprojecten. Verschillen tussen het jaarlijkse budget en werkelijke kosten worden met de reserve verrekend.

Naam	**BR Onderwijs**
Doel	Deze reserve heeft een dekkingsfunctie voor nieuwbouw- en renovatieprojecten in het basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs. Alle in de begroting vrijvallende middelen voor onderwijshuisvesting (door afnemende kapitaallasten en daling van andere onderwijshuisvestingslasten) worden aan deze reserve toegevoegd. Hierdoor blijven alle middelen die in de begroting zijn geraamd voor kapitaallasten onderwijs en voor overige onderwijshuisvestingsbudgetten beschikbaar voor onderwijshuisvesting.

Naam	**BR Cultureel Vastgoed**
Doel	De bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed (voorheen BR Cultuur in Rijnboog) dient ter dekking van kapitaallasten en andere eigenaarslasten van cultureel vastgoed in Arnhem. Eénmalige bijdragen, opbrengsten vertreklocaties en onderbesteding en vrijval van kapitaallasten worden gedoteerd aan deze bestemmingsreserve. Met ingang van de begroting 2021 heeft deze bestemmingsreserve nog uitsluitend betrekking op de vernieuwing van het Stadstheater Arnhem. De baten en lasten van de recente ver- c.q. nieuwbouw van Rozet, Musis, Focus Filmtheater en Museum Arnhem worden vanaf 2021 niet meer met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Participatie**
Doel	De bestemmingreserve is gevormd om diverse kosten op te kunnen vangen die samenhangen met de uitvoering van de participatiewet en het bereiken van de doelstellingen. Het re-integratiebudget staat onder druk. De door het Rijk verstrekte budgetten voor re-integratie zijn in aanloop naar invoering van de nieuwe wetgeving in 2015 sterk teruggelopen. Daarbij is tevens gekozen geen directe koppeling te maken tussen de financiering vanuit het Rijk en de Arnhemse begroting voor re-integratie (extra middelen worden niet automatisch toegevoegd aan het beleidsveld). De huidige re-integratiemiddelen zijn volledig nodig voor inzet op de doelgroep om de huidige ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Er is geen geld in de begroting voor doorontwikkeling beleid, onderzoeken of extra inspanningen binnen het programma participatie en armoedebestrijding. De reserve dient om incidentele kosten voor bijvoorbeeld doorontwikkeling op beleid of kosten voor onderzoek uit te betalen.

Naam	**BR Jeugdfonds**
Doel	Om het integraal Jeugdbeleid de komende jaren een impuls te geven worden de extra Jeugdmiddelen die niet binnen het beleidsveld Zorg ingezet worden (€ 6,59 miljoen in 2022, € 1 miljoen in de jaren 2023, 2024 en 2025), gedoteerd aan deze bestemmingsreserve. Het jeugdbeleid en daarmee de inzet van het jeugdfonds wordt stadsbreed en in samenhang met Arnhem Oost bezien. Extra inzet op Jeugd kan incidenteel gedekt worden uit deze reserve. Een eventueel overschot aan middelen in het jeugdfonds kan overgeheveld worden naar de BR WMO en Jeugdzorg.

Naam	**BR Transformatie Zorgbudgetten**
Doel	De bestemmingsreserve heeft als doel om nieuwe voorzieningen te financieren die voorkomen dat inwoners een beroep moeten doen op specialistische maatwerkvoorzieningen.

Naam	**BR Burgerberaden**
Doel	Het burgerberaad is een groep willekeurig gelote burgers die de gemeente adviseert. Loting zorgt voor een representatieve vertegenwoordiging van inwoners. Voor het organiseren van een aantal burgerberaden gedurende de raadsperiode 2022-2026 is € 600.000 aan deze BR toegevoegd.

Naam	**BR Beschermd en Weerbaar**
Doel	Arnhem ontvangt als centrumgemeente voor de regio's Arnhem en Achterhoek (tezamen 19 regiogemeenten) via de decentralisatie-uitkering Vrouwenopvang van het Rijk jaarlijks middelen ten behoeve van de bestrijding van huiselijk geweld en seksueel geweld, de uitvoering van de vrouwenopvang, en voor de uitvoering van de Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Het betreft hier wettelijke taken die zijn vastgelegd in het Rijksprogramma Geweld in afhankelijkheidsrelaties (GIA) en Geweld hoort nergens thuis (GHNT). De bestemmingsreserve dient om deze (regionale) middelen beschikbaar te houden voor de doelen en activiteiten die daarvoor zijn vastgelegd in de Regiovisie Samen Veilig 2019 - 2022 (aanpak Huiselijk Geweld en Kindermishandeling in de regio Arnhem en Achterhoek). Voor- en nadelige jaarrekeningresultaten op het regionale budget worden verrekend met de bestemmingsreserve.

Naam	**BR Duurzaamheidsleningen**
Doel	Ter dekking van de jaarlijkse beheerskosten en soms ook rentelasten van de duurzaamheidslening en Toekomstbestendigwonen lening (TWL) binnen de gemeente Arnhem. Deze leningen worden verstrekt voor maatregelen op het gebied van energiebesparing en duurzame opwek bij particuliere woningen en de TWL kan ook aanvullend gebruikt worden voor het levensloop bestendig maken van de woning.

Naam	**BR Klimaat en Energie**
Doel	De BR klimaat en energie is een egalisatiereserve, bedoeld om fluctuaties in de uitgaves die de veranderopgave klimaat en energie met zich meebrengt op te vangen. Het zorgt op deze manier voor dekking, van in de toekomst voorziene en noodzakelijke grote uitgaven, om de doelen van het NemiA programma te kunnen realiseren.

Naam	**BR Duurzaam Arnhem**
Doel	Het ondersteunen van investeringen in de stad die bijdragen aan een rechtvaardige transitie naar een klimaatneutraal, aardgasvrij en klimaatadaptief Arnhem. Met deze BR worden onder meer de doelstellingen van NEMiA ondersteund. Voor deze reserve gelden aparte kaders zoals vastgesteld in de raadsvergadering van 15 mei 2019.

Naam	**BR Volkshuisvesting**
Doel	Deze reserve is bestemd om schommelingen op te vangen bij de besteding van het budget dat beschikbaar is voor de inspanningen die bijdragen aan het behalen van de doelen op gebied van wonen. Deze doelen zijn vastgelegd in woonprincipes en in het volkshuisvestelijk kader.

Naam	**BR Plankosten stedelijke ontwikkeling**
Doel	Het egaliseren van fluctuaties in het uitgavenpatroon van het budget voor plankosten stedelijke ontwikkeling.
Naam	**BR Stadsontwikkelfonds**
Doel	Deze reserve wordt ingezet om onze ambities ten aanzien van de stedelijke ontwikkeling te kunnen realiseren of als cofinanciering voor middelen van andere overheden. Naast het borgen van de voortgang of versnelling van projecten, zijn deze middelen ook bedoeld voor onder andere het realiseren van meer sociale huurwoningen, maatschappelijke functies of vergroening van de openbare ruimte. Positieve resultaten van het grondbedrijf die vrij beschikbaar zijn nadat de reserves grondexploitatie conform de nota grondbeleid op het vereiste niveau zijn gebracht, worden toegevoegd aan de reserve Stadsontwikkelfonds. Bijdragen van projectontwikkelaars voor de realisatie van bovenwijkse voorzieningen worden ook toegevoegd aan deze reserve.
Naam	**BR Strategische Posities**
Doel	Deze reserve dient ter financiering van de verwachte kosten voor het beheren en onderhouden van een eigendomssituatie in een gebied (vooruitlopend op beslissingen om te gaan ontwikkelen) op te vangen. In de begroting is hiervoor een bedrag geraamd. Afwijkingen t.o.v. dat budget worden verrekend met deze reserve.
Naam	**BR Omgevingslawaai**
Doel	De gemeente Arnhem heeft deze middelen van het ministerie van Infrastructuur & Milieu (I&M) ontvangen en ze worden ingezet voor maatregelen om het omgevingslawaai terug te dringen, zoals door geluidarm asfalt op de hoofdinvalswegen van Arnhem (zoals Velperweg en Huissensestraat), investeringen in geluidsschermen langs het spoor en andere bronmaatregelen.
Naam	**BR Voorstudies**
Doel	De reserve is bedoeld om uitgaven te dekken uit voorstudies voordat een initiatief tot een project is verheven. Op het moment dat het project daadwerkelijk tot uitvoering komt vloeit de bijdrage die vanuit deze reserve is gedaan terug in de reserve. In de begroting is een bedrag geraamd voor kosten van voorstudies. Afwijkingen ten opzichte van de raming worden verrekend met deze reserve.
Naam	**BR Revolverendfonds (Duurzaam)**
Doel	Uit deze Revolverendfonds reserve worden duurzaamheidsleningen verstrekt volgens de al geldende 'Nadere regels duurzaamheidsleningen Arnhem 2016'. De leningen worden ten laste gebracht van de reserve en de aflossingen vloeien weer terug.
Naam	**BR Groenfonds**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om schommelingen op te vangen bij de besteding van het budget dat beschikbaar is voor het bomenbeleid, en voor andere groene investeringen in gebieden die dringend aan een impuls toe zijn. Opbrengsten uit herplantplicht voor bomen waarbij herplant ter plekke niet mogelijk of wenselijk is, worden toegevoegd aan deze reserve.
Naam	**BR Zuidelijke Binnenstad**
Doel	Deze reserve heeft een dekkingsfunctie t.b.v. de financiering van ruimtelijke plannen in de zuidelijke binnenstad.
Naam	**BR Arnhem Oost**
Doel	Deze reserve wordt ingezet ter dekking van uitvoeringsplannen in het kader van de Arnhem-Oost aanpak.
Naam	**BR Startersleningen**
Doel	De starterslening is bedoeld voor starters op de woningmarkt. Uit de reserve worden jaarlijkse beheerskosten en rentelasten van de startersleningen gedekt.
Naam	**BR Klimaatadaptatiefonds**
Doel	Deze reserve kan worden ingezet als dekking voor maatregelen voor klimaatadaptatie zoals het verminderen van verhardingen en het ontstenen van de openbare ruimte.

EMU-saldo 2024

Sinds 1999 bestaat de Economische en Monetaire Unie (EMU), die in Europa verantwoordelijk is voor het gezamenlijke monetaire beleid van de deelnemende landen. Deze EMU-landen zijn gehouden aan de –met elkaar afgesproken- eis om het begrotingstekort van de overheid niet te laten stijgen boven de 3% van het bruto binnenlands product (BBP). Deze grens van 3% geldt voor de gehele overheid, dus inclusief de gemeenten, provincies en waterschappen.
Europese afspraken over de realisatie van genoemde 3% zijn in Nederland vertaald in de wet Houdbare Overheidsfinanciën (wet Hof). Hierin is benadrukt dat Rijk en decentrale overheden gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de beheersing van het Nederlandse EMU-tekort. Eén van de uitwerkingen van de wet Hof is de verplichting voor decentrale overheden, waaronder gemeenten, in de begroting het EMU-saldo te presenteren, dat voortvloeit uit die begroting.
In Europees verband is afgesproken dat in verband met de uitzonderlijke omstandigheden, de bestrijding van de gevolgen van de coronacrisis, de afspraken over het EMU-saldo en de maximale EMU-schuld van landen (60% van het BBP) tijdelijk buiten werking worden gesteld. De verplichting uit de wet Hof voor gemeenten om het EMU-saldo te presenteren valt daar niet onder. Deze blijft overeind staan.
Het EMU-saldo wordt berekend op een manier die afwijkt van de manier waarop bij gemeenten het begrotingsresultaat wordt bepaald. Decentrale overheden zijn gehouden aan de regelgeving in het BBV, dat uitgaat van een stelsel van baten en lasten. Het zogenaamde EMU-saldo is een saldo van inkomsten en uitgaven (dus op kasbasis) en om dat te kunnen bepalen is bovenop het begrote saldo van lasten en baten een aanvullende berekening nodig. Uitgangspunt is het exploitatiesaldo vóór toevoegingen aan of dekking uit reserves vermeerderd met het saldo van investeringen -/- afschrijvingen
In het overzicht is het EMU-saldo berekend voor de jaren 2023 tot en met 2025, zoals dat voortvloeit uit deze begroting.

	Omschrijving	2023 x € 1000,- Volgens realisatie tot en met sept. 2023, aangevuld met raming resterende periode	2024 x € 1000,- Volgens begroting 2024	2025 x € 1000,- Volgens meerjarenraming in begroting 2025
1.	Exploitatiesaldo **vóór** toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-46.447	-9.555	23.210
2.	Mutatie (im)materiële vaste activa	-32.038	-28.184	-4.789
3.	Mutatie voorzieningen			
4.	Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)			
5.	Verwachte boekwinst/verlies bij de verkoop van financiële vaste activa en (im)materiële vaste activa, alsmede de afwaardering van financiële vaste activa			
Berekend EMU-saldo		**-14.409**	**18.629**	**27.999**

Mutaties in voorzieningen en in voorraden (inclusief GREX) lopen in Arnhem via de reguliere begroting en zijn dus al opgenomen in het exploitatiesaldo.

De vastgestelde macronorm voor de decentrale overheden (gemeenten, provincies en waterschappen) is niet verlaagd en bedraagt ook in 2024 0,4% van het BBP. Bij een begroot BBP van € 768,4 miljard betekent dat een bedrag van € 3,047 miljard. De decentrale overheden hebben in overleg bepaald dat van deze macronorm aan gemeenten een norm van 0,27% wordt toegewezen. De macronorm voor gemeenten zal dus € 2,064 miljard bedragen. De individuele referentiewaarde voor afzonderlijke gemeenten, zoals bekend gemaakt in de septembercirculaire, bedraagt voor de gemeente Arnhem € 32,762 miljoen. Hierbij moet worden opgemerkt dat de individuele referentiewaarde geen norm is in de zin dat die niet mag worden overschreden, maar een indicatie van het aandeel dat de gemeente mag hebben in het genoemde toegestane gezamenlijke EMU-tekort voor decentrale overheden van € 3,047 miljard.

Het verwachte EMU-tekort van 2023 van de gemeente overschrijdt niet het toegestane maximum. De overschrijding in 2023 wordt verklaard door het voorziene begrotingstekort (voor reserves), maar wordt deels gecompenseerd door vermindering van de begrote investeringen. Voor het jaar 2024 wordt geen overschrijding voorzien.

Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld

	Lasten						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	18.273	20.384	20.939	22.115	21.153	21.481	21.450
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	527	527	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	26.955	20.615	24.953	20.996	20.165	22.705	20.683
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	582	1.078	946	450	450	450	82
Begeleiding (WMO)	16.987	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	61	48	48	48	48	48	48
Beheer overige gebouwen en gronden	1.520	2.301	2.729	2.736	2.569	2.146	2.209
Belastingen overig	422	5	5	5	5	5	5
Beschermd wonen (WMO)	24.519	34.882	34.894	34.133	31.361	30.559	29.799
Bestuur	5.171	6.875	6.151	6.309	6.320	6.233	6.147
Burgerzaken	7.379	6.473	7.424	8.551	8.603	7.946	7.894
Crisisbeheersing en brandweer	13.539	14.008	14.028	16.197	16.039	16.037	16.027
Cultureel erfgoed	1.874	1.612	4.753	2.237	2.187	2.023	1.940
Cultuurpresentatie, -prod en -part	19.985	21.981	23.770	23.895	23.445	23.813	28.597
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	1.080	1.013	1.101	1.098	1.095	1.067	1.050
Economische ontwikkeling	4.254	4.770	6.344	5.634	5.326	5.124	4.814
Economische promotie (Arnhem promo)	3.247	3.527	3.374	3.685	2.857	2.573	2.882
Gesloten plaatsing	306	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	14.738	39.741	46.975	34.852	36.023	21.194	11.896
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	168.903	150.506	154.684	150.962	151.361	153.351	155.979
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.621	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.511	4.435	4.407	5.030	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	19.352	20.543	20.541	18.552	18.885	17.650	17.654
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	10.639	12.591	12.665	14.658	15.629	15.617	15.617
Media	9.276	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	9.054	9.837	23.457	29.632	22.200	19.870	18.995
Musea	5.748	5.932	6.072	6.279	6.174	6.174	6.174
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	20.584	19.733	22.134	21.971	21.737	21.265	20.393
Onderwijshuisvesting	20.561	22.591	22.260	24.707	25.447	26.428	26.844
Openb groen en (openlucht) recreatie	13.539	18.891	21.614	19.065	18.321	17.566	17.586
Openbaar vervoer	1.012	860	1.704	1.274	1.272	1.243	1.239
Openbare orde en veiligheid	10.921	10.746	15.366	15.691	13.802	11.674	10.558
Overhead	72.918	76.773	75.269	81.658	78.592	78.048	76.735
Overige baten en lasten	1.465	6.118	-105	6.588	7.374	7.406	7.776
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	3.155	4.071	4.473	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	2.710	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	2.802	3.985	3.985	3.985	3.985	3.985	3.985
Parkeren	9.487	10.429	10.805	12.778	12.137	12.039	12.084
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	12.239	12.853	13.183	13.371	13.499	13.055	13.373
Ruimtelijke ordening	3.389	4.226	4.770	3.570	3.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	37.403	29.094	51.151	33.996	32.366	32.290	30.848
Sportaccommodaties	5.294	4.863	4.977	4.845	4.911	4.914	4.736
Sportbeleid en activering	19.792	19.140	19.767	22.493	19.530	19.330	19.331
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.336	19.922	24.467	25.545	25.375	25.375	25.375
Treasury	-1.071	-1.707	-1.734	-2.286	-2.395	-2.031	-688
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	23.967	35.314	33.747	32.789	30.801	32.206	32.470
Volksgezondheid	7.334	7.995	7.688	8.745	8.152	8.075	7.975
Wonen en bouwen	7.074	8.983	9.970	10.143	9.721	10.025	9.852
WSW en beschut werk	35.842	33.306	36.530	36.782	36.650	33.220	30.168
Eindtotaal	789.071	836.148	906.607	898.473	869.610	850.141	839.402

	Baten						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	22.865	22.420	22.420	25.078	26.020	26.874	27.016
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	521.534	490.209	502.061	542.349	544.419	503.924	496.663
Arbeidsparticipatie	7.778	1.026	3.603	2.181	1.737	1.737	1.737
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	22	44	44	44	44	44	44
Begeleiding (WMO)	105	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	43	16	16	16	16	16	16
Beheer overige gebouwen en gronden	537	794	722	472	271	271	271
Belastingen overig	606	381	381	381	381	381	381
Beschermd wonen (WMO)	945	1.559	1.559	1.559	1.559	1.559	1.559
Bestuur	116	91	91	91	91	91	91
Burgerzaken	2.706	2.013	2.001	3.322	3.399	3.648	3.621
Crisisbeheersing en brandweer	1.679	1.276	1.358	1.444	1.444	1.444	1.444
Cultureel erfgoed	532	606	636	665	665	665	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	7.320	6.645	7.799	7.934	7.640	7.640	7.640
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	896	913	913	913	913	913	913
Economische ontwikkeling	95	137	51	149	149	149	149
Economische promotie (Arnhem promo)	1.121	1.041	1.162	1.562	1.407	1.407	1.562
Gesloten plaatsing	306	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	12.274	40.773	47.866	35.569	38.854	29.528	18.310
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	107.446	115.018	108.828	112.557	115.077	117.975	120.715
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	235	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	457	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	1.092	757	884	892	892	892	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.844	1.339	1.339	922	922	2.362	2.322
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	2.993	2.684	12.222	12.924	8.667	6.089	10.217
Musea	212	273	273	273	118	118	118
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	12.407	9.992	11.644	10.722	10.722	10.722	10.722
Onderwijshuisvesting	4.500	4.204	4.353	4.789	4.504	4.504	4.504
Openb groen en (openlucht) recreatie	621	737	1.598	859	859	872	872
Openbaar vervoer	1.308	1.314	1.314	1.314	1.314	1.314	1.314
Openbare orde en veiligheid	3.470	1.013	4.532	3.998	2.965	838	838
Overhead	3.402	4.106	4.142	3.923	3.894	3.858	3.846
Overige baten en lasten	543	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.195	0	-112	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	29.184	28.706	28.706	32.270	33.064	33.908	33.908
OZB Woningen	26.857	30.636	30.636	30.403	31.151	31.947	31.947
Parkeren	14.932	18.248	18.248	20.315	20.222	20.131	20.040
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	16.807	17.311	17.311	17.766	17.766	17.766	17.766
Ruimtelijke ordening	530	318	318	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	12.405	18	20.894	528	528	528	528
Sportaccommodaties	5.466	5.008	5.458	5.757	5.756	5.755	5.755
Sportbeleid en activering	1.653	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	2.010	2.436	2.436	2.436	2.436	2.436	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	1.441	616	619	577	577	577	577
Volksgezondheid	851	663	182	71	71	11	11
Wonen en bouwen	4.725	4.325	4.325	4.174	4.014	4.069	4.014
WSW en beschut werk	826	100	457	100	100	100	100
Eindtotaal	840.894	819.763	873.291	891.298	894.627	847.063	835.525

	Exploitatieresultaat						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	-4.591	-2.036	-1.481	-2.963	-4.867	-5.393	-5.567
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	-521.534	-489.682	-501.535	-542.349	-544.419	-503.924	-496.663
Arbeidsparticipatie	19.177	19.589	21.350	18.815	18.427	20.967	18.945
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	560	1.034	902	406	406	406	38
Begeleiding (WMO)	16.882	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	18	32	32	32	32	32	32
Beheer overige gebouwen en gronden	982	1.507	2.007	2.265	2.298	1.875	1.938
Belastingen overig	-184	-376	-376	-376	-376	-376	-376
Beschermd wonen (WMO)	23.574	33.323	33.335	32.574	29.801	29.000	28.239
Bestuur	5.055	6.784	6.060	6.218	6.228	6.142	6.056
Burgerzaken	4.673	4.460	5.424	5.228	5.204	4.298	4.273
Crisisbeheersing en brandweer	11.860	12.732	12.670	14.753	14.595	14.593	14.583
Cultureel erfgoed	1.342	1.006	4.117	1.571	1.521	1.358	1.274
Cultuurpresentatie, -prod en -part	12.665	15.336	15.971	15.960	15.805	16.173	20.957
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	184	100	188	185	182	154	137
Economische ontwikkeling	4.159	4.633	6.293	5.485	5.177	4.975	4.665
Economische promotie (Arnhem promo)	2.125	2.486	2.212	2.123	1.450	1.166	1.321
Gesloten plaatsing	0	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	2.464	-1.032	-892	-717	-2.831	-8.334	-6.414
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	61.457	35.488	45.856	38.405	36.285	35.377	35.265
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.386	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.054	4.435	4.407	5.030	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	18.260	19.785	19.658	17.660	17.994	16.758	16.763
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	8.795	11.252	11.326	13.736	14.707	13.255	13.295
Media	9.276	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	6.061	7.153	11.235	16.708	13.534	13.780	8.778
Musea	5.537	5.660	5.799	6.006	6.056	6.056	6.056
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.177	9.741	10.490	11.249	11.015	10.544	9.671
Onderwijshuisvesting	16.061	18.387	17.907	19.918	20.943	21.924	22.340
Openb groen en (openlucht) recreatie	12.918	18.154	20.016	18.206	17.462	16.694	16.714
Openbaar vervoer	-296	-454	389	-40	-43	-72	-75
Openbare orde en veiligheid	7.451	9.733	10.834	11.693	10.837	10.837	9.720
Overhead	69.516	72.667	71.127	77.736	74.699	74.190	72.889
Overige baten en lasten	921	6.118	-105	6.588	7.374	7.406	7.776
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.960	4.071	4.585	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	-26.474	-28.706	-28.706	-32.270	-33.064	-33.908	-33.908
OZB Woningen	-24.055	-26.651	-26.651	-26.418	-27.166	-27.962	-27.962
Parkeren	-5.446	-7.819	-7.442	-7.537	-8.086	-8.091	-7.956
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	-4.567	-4.459	-4.129	-4.396	-4.268	-4.711	-4.394
Ruimtelijke ordening	2.860	3.909	4.452	3.570	3.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	24.998	29.076	30.257	33.468	31.839	31.763	30.321
Sportaccommodaties	-172	-145	-481	-912	-844	-841	-1.018
Sportbeleid en activering	18.138	19.140	19.767	22.493	19.530	19.330	19.331
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.336	19.922	24.467	25.545	25.375	25.375	25.375
Treasury	-3.082	-4.143	-4.170	-4.722	-4.831	-4.467	-3.124
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	22.525	34.698	33.128	32.211	30.224	31.629	31.893
Volksgezondheid	6.482	7.332	7.506	8.675	8.082	8.064	7.964
Wonen en bouwen	2.348	4.658	5.645	5.969	5.707	5.956	5.838
WSW en beschut werk	35.016	33.206	36.073	36.682	36.550	33.120	30.068
Eindtotaal	-51.823	16.385	33.316	7.175	-25.017	3.078	3.877

	Toevoegingen aan de reserve						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	490	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	10.088	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	1.190	554	554	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	3.000	2.500	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	7.986	0	0	3.020	4.417	811	0
Bestuur	0	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	750	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	73	73	78	78	78	78	78
Cultureel erfgoed	904	291	323	323	323	323	323
Cultuurpresentatie, -prod en -part	3.377	2.913	3.148	3.263	736	736	736
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	358	50	50	50	50	50	50
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	-114	0	30	2.123	2.345	7.315	5.559
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	3.022	5.000	5.000	0	0	0	0
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	12.530	1.082	1.082	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	2.976	0	40	40	40	40	40
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	10.469	10.001	10.715	38	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	174	74	95	95	95	95	95
Onderwijshuisvesting	10.086	8.853	9.893	9.524	10.098	8.741	8.745
Openb groen en (openlucht) recreatie	1.828	12.500	12.600	442	350	0	0
Openbaar vervoer	669	0	0	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	732	0	0	0	0	0	0
Overhead	924	284	297	297	297	297	297
Overige baten en lasten	40.480	620	1.545	0	17.960	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	201	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	7.111	10.562	10.560	11.271	11.347	11.172	11.076
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	599	553	144	172	268	48	48
Ruimtelijke ordening	767	10.000	11.406	23.011	2.000	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	572	1.100	2.404	667	667	667	167
Sportaccommodaties	673	658	748	748	748	748	748
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	380	0	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	6.950	3.983	5.404	1.026	1.025	1.024	1.023
Volksgezondheid	534	194	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	3.199	3.043	3.043	9.043	543	543	43
WSW en beschut werk	3.285	0	0	0	0	0	0
Eindtotaal	133.264	75.388	81.659	65.233	53.388	32.688	29.029

Onttrekkingen aan de reserve							
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	0	0	490	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	75	527	527	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	3.880	0	944	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	718	2.836
Bestuur	21	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	999	303	1.079	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	60	47	54	54	50	54	50
Cultureel erfgoed	918	219	2.906	227	291	257	224
Cultuurpresentatie, -prod en -part	3.919	612	1.248	13.208	504	669	570
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	313	0	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	400	0	0	200	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	3.362	0	27	1.013	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	3.336	0	11.781	400	400	0	0
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	99	81	237	498	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	650	0	2.386	22	448	412	420
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	180	180	180	180
Media	50	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	10.191	248	3.828	556	962	1.215	1.215
Musea	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	73	44	205	79	58	148	26
Onderwijshuisvesting	10.329	8.237	8.536	8.504	9.723	9.867	10.235
Openb groen en (openlucht) recreatie	1.427	2.691	3.476	534	437	297	1.254
Openbaar vervoer	386	25	494	25	25	0	0
Openbare orde en veiligheid	1.025	350	1.082	518	350	350	0
Overhead	1.096	162	203	1.119	235	212	235
Overige baten en lasten	41.529	55.761	57.421	11.114	0	7.964	2.488
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	540	0	201	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	5.490	8.513	9.002	8.417	8.611	8.377	8.344
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	700	859	449	289	545	56	30
Ruimtelijke ordening	254	5.600	7.149	11.311	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	2.409	216	1.372	1.198	719	215	271
Sportaccommodaties	1.115	629	634	495	578	589	402
Sportbeleid en activering	85	85	85	197	197	85	85
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	380	75	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	6.463	6.310	6.623	3.974	2.501	2.545	2.487
Volksgezondheid	252	212	417	0	0	0	0
Wonen en bouwen	1.002	41	2.051	7.556	1.556	1.556	1.556
WSW en beschut werk	2.861	0	2.898	642	0	0	0
Eindtotaal	105.307	91.772	128.186	72.407	28.372	35.766	32.907

	Exploitatieresultaat						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	-4.101	-2.036	-1.971	-2.963	-4.867	-5.393	-5.567
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	-511.522	-490.209	-502.061	-542.349	-544.419	-503.924	-496.663
Arbeidsparticipatie	16.488	20.143	20.960	18.815	18.427	20.967	18.945
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	560	1.034	902	406	406	406	38
Begeleiding (WMO)	16.882	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	18	32	32	32	32	32	32
Beheer overige gebouwen en gronden	982	4.507	4.507	2.265	2.298	1.875	1.938
Belastingen overig	-184	-376	-376	-376	-376	-376	-376
Beschermd wonen (WMO)	31.561	33.323	33.335	35.594	34.218	29.093	25.403
Bestuur	5.034	6.784	6.060	6.218	6.228	6.142	6.056
Burgerzaken	4.425	4.157	4.345	5.228	5.204	4.298	4.273
Crisisbeheersing en brandweer	11.873	12.758	12.694	14.777	14.623	14.617	14.611
Cultureel erfgoed	1.328	1.078	1.534	1.667	1.554	1.424	1.374
Cultuurpresentatie, -prod en -part	12.123	17.637	17.870	6.015	16.037	16.241	21.123
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	184	100	188	185	182	154	137
Economische ontwikkeling	3.846	4.633	6.293	5.485	5.177	4.975	4.665
Economische promotie (Arnhem promo)	2.083	2.536	2.262	1.973	1.500	1.216	1.371
Gesloten plaatsing	0	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	-1.012	-1.032	-889	393	-487	-1.019	-855
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	61.142	40.488	39.076	38.005	35.885	35.377	35.265
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.386	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	14.485	5.436	5.252	4.532	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	20.586	19.785	17.311	17.677	17.585	16.385	16.383
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	8.795	11.252	11.326	13.556	14.527	13.075	13.115
Media	9.226	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	6.339	16.907	18.121	16.190	12.572	12.565	7.564
Musea	5.537	5.660	5.799	6.006	6.056	6.056	6.056
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.278	9.771	10.379	11.265	11.052	10.490	9.739
Onderwijshuisvesting	15.819	19.003	19.264	20.939	21.318	20.798	20.850
Openb groen en (openlucht) recreatie	13.318	27.963	29.139	18.114	17.375	16.397	15.460
Openbaar vervoer	-12	-479	-104	-65	-68	-72	-75
Openbare orde en veiligheid	7.158	9.383	9.752	11.175	10.487	10.487	9.720
Overhead	69.344	72.789	71.222	76.914	74.761	74.275	72.951
Overige baten en lasten	-128	-49.023	-55.982	-4.525	25.335	-557	5.288
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.622	4.071	4.384	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	-26.474	-28.706	-28.706	-32.270	-33.064	-33.908	-33.908
OZB Woningen	-24.055	-26.651	-26.651	-26.418	-27.166	-27.962	-27.962
Parkeren	-3.825	-5.770	-5.884	-4.683	-5.349	-5.297	-5.223
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	-4.668	-4.764	-4.434	-4.512	-4.545	-4.719	-4.376
Ruimtelijke ordening	3.373	8.309	8.709	15.270	5.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	23.162	29.960	31.290	32.937	31.786	32.215	30.216
Sportaccommodaties	-613	-116	-366	-659	-674	-683	-672
Sportbeleid en activering	18.053	19.056	19.682	22.296	19.333	19.245	19.246
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.716	19.922	24.087	25.470	25.375	25.375	25.375
Treasury	-3.082	-4.143	-4.170	-4.722	-4.831	-4.467	-3.124
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	23.013	32.370	31.909	29.263	28.748	30.108	30.429
Volksgezondheid	6.764	7.314	7.089	8.675	8.082	8.064	7.964
Wonen en bouwen	4.546	7.660	6.637	7.456	4.694	4.943	4.325
WSW en beschut werk	35.441	33.206	33.175	36.040	36.550	33.120	30.068
Eindtotaal	-23.866	0	-13.211	0	0	0	0

Overzicht taakvelden per programma (lasten)

	Lasten						
	S00	S01	S02	S03	S04	S05	S06
	Bestuur Dienstverlening en financiën	Veiligheid	Bereikbaarheid	Economie	Onderwijs	Cultuur	Patricipatie en armoedebestrijding
Bedragen x € 1.000							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	7.652
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	450	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	2.736	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	5	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	6.309	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	8.551	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	16.197	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	2.227	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	23.717	0
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	5.634	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	3.685	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	126.509
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	9.286	0
Milieubeheer	52	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	6.279	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	8.966	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	18.539	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	1.274	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	13.236	0	0	0	0	0
Overhead	79.465	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	6.588	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	3.985	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	9.140	0	0	0	0
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	402	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	-2.286	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	600	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	22.666	0	0	0	0
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	31.086
Eindtotaal	106.407	29.433	33.080	9.769	27.504	41.509	165.248

	Lasten						
	S07	S08	S09	S10	S11	S12	TOT
	Zorg	Welzijn en Inclusie	Gezondheid en Sport	Klimaat energie en millieu	Ruimtelijke ontwikkeling	Wonen en leefomgeving	Totaal Stad
Afval	0	0	0	0	0	15.351	15.351
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	3.498	0	0	0	0	11.150
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	450
Begeleiding (WMO)	247	0	0	0	0	0	247
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	48	0	0	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	2.736
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	5
Beschermd wonen (WMO)	18.917	0	0	0	0	0	18.917
Bestuur	0	0	0	0	0	0	6.309
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	8.551
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	16.197
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	2.227
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	23.717
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	1.098	1.098
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	5.634
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	3.685
Gesloten plaatsing	297	0	0	0	0	0	297
Gezinsgericht	1.115	0	0	0	0	0	1.115
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	34.852	0	34.852
Huishoudelijke hulp (WMO)	3.102	0	0	0	0	0	3.102
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	126.509
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	221	0	0	0	0	0	221
Jeugdbescherming	650	0	0	0	0	0	650
Jeugdhulp begeleiding	331	0	0	0	0	0	331
Jeugdhulp behandeling	486	0	0	0	0	0	486
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	277	0	0	0	0	0	277
Jeugdhulp met verblijf overig	4.979	0	0	0	0	0	4.979
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.457	0	0	0	0	0	2.457
Jeugdreclassering	193	0	0	0	0	0	193
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	18.542	0	0	0	0	18.542
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.619	0	0	0	0	0	1.619
Media	0	0	0	0	0	0	9.286
Milieubeheer	0	0	0	22.677	6.747	0	29.476
Musea	0	0	0	0	0	0	6.279
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	8.966
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	18.539
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	14.079	14.079
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	1.274
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	13.236
Overhead	0	0	0	0	0	0	79.465
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	6.588
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	2.381	0	0	0	0	0	2.381
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	3.985
Parkeren	0	0	0	0	0	0	9.140
Pleegzorg	1.040	0	0	0	0	0	1.040
Riolering	0	0	0	0	0	13.371	13.371
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	3.320	0	3.320
Samenkracht en burgerparticipattie	5.651	7.257	0	0	0	0	13.311
Sportaccommodaties	0	0	3.507	0	0	0	3.507
Sportbeleid en activering	0	0	16.879	0	0	0	16.879
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	22.486	3.003	0	0	0	0	25.489
Treasury	0	0	0	0	0	0	-2.286
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	600
Verkeer en vervoer	0	0	0	0	0	2.000	24.666
Volksgezondheid	0	0	8.614	0	0	0	8.614
Wonen en bouwen	0	0	0	0	4.223	5.920	10.143
WSW en beschut werk	372	0	0	0	0	0	31.458
Eindtotaal	66.822	32.301	29.048	22.677	49.142	51.819	664.758

	Lasten	
	TOTAAL	TOTAAL
	Wijk	Lasten
Afval	6.765	22.115
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0
Arbeidsparticipatie	9.846	20.996
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	450
Begeleiding (WMO)	19.707	19.954
Begraafplaatsen en crematoria	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	2.736
Belastingen overig	0	5
Beschermd wonen (WMO)	15.217	34.133
Bestuur	0	6.309
Burgerzaken	0	8.551
Crisisbeheersing en brandweer	0	16.197
Cultureel erfgoed	9	2.237
Cultuurpresentatie, -prod en -part	178	23.895
Dagbesteding (WMO)	2.233	2.233
Economische havens en waterwegen	0	1.098
Economische ontwikkeling	0	5.634
Economische promotie (Arnhem promo)	0	3.685
Gesloten plaatsing	537	835
Gezinsgericht	2.015	3.130
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	34.852
Huishoudelijke hulp (WMO)	16.958	20.061
Inkomensregelingen	24.453	150.962
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.496	10.717
Jeugdbescherming	3.503	4.153
Jeugdhulp begeleiding	8.054	8.385
Jeugdhulp behandeling	10.168	10.654
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	277
Jeugdhulp met verblijf overig	9.000	13.979
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.573	5.030
Jeugdreclassering	1.046	1.240
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	9	18.552
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	13.039	14.658
Media	550	9.837
Milieubeheer	156	29.632
Musea	0	6.279
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	13.005	21.971
Onderwijshuisvesting	6.168	24.707
Openb groen en (openlucht) recreatie	4.985	19.065
Openbaar vervoer	0	1.274
Openbare orde en veiligheid	2.455	15.691
Overhead	2.194	81.658
Overige baten en lasten	0	6.588
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.056	3.436
OZB Niet-Woningen	0	0
OZB Woningen	0	3.985
Parkeren	3.638	12.778
Pleegzorg	2.181	3.221
Riolering	0	13.371
Ruimtelijke ordening	250	3.570
Samenkracht en burgerparticipattie	20.685	33.996
Sportaccommodaties	1.338	4.845
Sportbeleid en activering	5.614	22.493
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	55	25.545
Treasury	0	-2.286
Vennootschapsbelasting VpB	0	600
Verkeer en vervoer	8.123	32.789
Volksgezondheid	131	8.745
Wonen en bouwen	0	10.143
WSW en beschut werk	5.324	36.782
Eindtotaal	233.714	898.473

Overzicht taakvelden per programma (baten)

	Baten						
	S00	S01	S02	S03	S04	S05	S06
	Bestuur Dienstverlening en financiën	Veiligheid	Bereikbaarheid	Economie	Onderwijs	Cultuur	Patricipatie en armoedebestrijding
bedragen x € 1.000							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	542.349	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	444
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	44	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	472	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	381	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	91	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	3.322	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	1.444	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	665	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	7.934	0
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	149	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	1.562	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	111.779
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	17	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	273	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	2.266	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	684	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	1.314	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	3.998	0	0	0	0	0
Overhead	3.907	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	32.270	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	30.403	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	8.113	0	0	0	0
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	0	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	2.436	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	61	0	0	0	0
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	100
Eindtotaal	615.647	5.442	9.488	1.755	2.951	8.872	112.324

	Baten						
	S07	S08	S09	S10	S11	S12	TOT
	Zorg	Welzijn en Inclusie	Gezondheid en Sport	Klimaat energie en millieu	Ruimtelijke ontwikkeling	Wonen en leefomgeving	Totaal Stad
Afval	0	0	0	0	0	25.078	25.078
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	542.349
Arbeidsparticipatie	0	1.738	0	0	0	0	2.182
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	44
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	16	0	0	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	472
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	381
Beschermd wonen (WMO)	1.559	0	0	0	0	0	1.559
Bestuur	0	0	0	0	0	0	91
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	3.322
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	1.444
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	7.934
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	913	913
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	149
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	1.562
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	35.569	0	35.569
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	111.779
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	892	0	0	0	0	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	922	0	0	0	0	0	922
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	0	0	0	11.337	156	0	11.510
Musea	0	0	0	0	0	0	273
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	2.266
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	684
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	855	855
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	1.314
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	3.998
Overhead	0	0	0	0	0	0	3.907
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	32.270
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	30.403
Parkeren	0	0	0	0	0	0	8.113
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	17.766	17.766
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	0	41	0	0	0	0	41
Sportaccommodaties	0	0	3.703	0	0	0	3.703
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	0	0	0	482	542
Volksgezondheid	0	0	60	0	0	0	60
Wonen en bouwen	0	0	0	0	3.935	239	4.174
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	100
Eindtotaal	2.481	2.670	3.778	11.337	39.661	45.333	861.739

	Baten	
	TOTAAL	TOTAAL
	Wijk	Baten
Afval	0	25.078
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	542.349
Arbeidsparticipatie	0	2.181
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	44
Begeleiding (WMO)	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	472
Belastingen overig	0	381
Beschermd wonen (WMO)	0	1.559
Bestuur	0	91
Burgerzaken	0	3.322
Crisisbeheersing en brandweer	0	1.444
Cultureel erfgoed	0	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	7.934
Dagbesteding (WMO)	0	0
Economische havens en waterwegen	0	913
Economische ontwikkeling	0	149
Economische promotie (Arnhem promo)	0	1.562
Gesloten plaatsing	0	0
Gezinsgericht	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	35.569
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0
Inkomensregelingen	777	112.557
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0
Jeugdbescherming	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0
Jeugdreclassering	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	922
Media	0	0
Milieubeheer	1.414	12.924
Musea	0	273
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.455	10.722
Onderwijshuisvesting	4.104	4.789
Openb groen en (openlucht) recreatie	4	859
Openbaar vervoer	0	1.314
Openbare orde en veiligheid	0	3.998
Overhead	16	3.923
Overige baten en lasten	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0
OZB Niet-Woningen	0	32.270
OZB Woningen	0	30.403
Parkeren	12.202	20.315
Pleegzorg	0	0
Riolering	0	17.766
Ruimtelijke ordening	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	487	528
Sportaccommodaties	2.054	5.757
Sportbeleid en activering	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0
Treasury	0	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0
Verkeer en vervoer	35	577
Volksgezondheid	11	71
Wonen en bouwen	0	4.174
WSW en beschut werk	0	100
Eindtotaal	29.559	891.298

Mutaties circulaires

In de afgelopen circulaires (september- en decembercirculaire 2022 en meicirculaire 2023) is een aantal taakmutaties en (wijzigingen in) decentralisatie-uitkeringen opgenomen dat verrekend wordt met beleidsvelden. In deze Begroting is het volgende verwerkt:

Decentralisatie-uitkeringen
- Voorschoolse voorziening peuters: Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen.
- Brede impuls combinatiefuncties: De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).
- Uitstapprogramma sekswerkers: Het kabinet stelt sinds 1 januari 2021 geld beschikbaar voor een landelijk dekkend netwerk van uitstapprogramma's om mensen die het sekswerk willen verlaten te ondersteunen. Met de uitkering ontvangen de aangewezen gemeenten middelen voor het ontwikkelen en uitvoeren van regionale uitstapprogramma's voor sekswerkers. Een uitstapprogramma is een programma waarbinnen begeleiding van sekswerkers plaatsvindt bij het vinden van werk of overige dagbesteding buiten het sekswerk. De programma's hebben nadrukkelijk als doel om de stap naar ander werk dan sekswerk te vergemakkelijken en daarin ondersteuning te bieden. Vanaf 2023 is sprake is van een uitbreiding en verbreding van de uitstapprogramma´s.

Taakmutaties:
- In het cluster individuele voorzieningen Wmo worden structureel extra middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten samenhangend met het Integraal Zorgakkoord, ter compensatie van gemeenten voor gestegen kosten als gevolg van de invoering van het abonnementstarief Wmo. Daarnaast wordt het abonnementstarief vanaf 2025 afgeschaft en wordt in plaats daarvan een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo heringevoerd.
- Arnhem ontvangt structurele middelen ter dekking van de kosten van de uitvoering van het wetsvoorstel om malafide verhuurderschap en discriminatie op de huurmarkt gerichter aan te pakken.
- In het bestuurlijk akkoord met betrekking tot de opvang van asielzoekers is afgesproken dat het kabinet voldoende financiële middelen beschikbaar stelt voor integratie. Als gevolg van een hogere instroom van inburgeraars is afgesproken het budget voor de inburgering voor de jaren 2022, 2023 en 2024 landelijk op te hogen met respectievelijk € 20, 40 en 30 miljoen. Hiermee worden gemeenten in staat gesteld alle inburgeraars passende ondersteuning te bieden.
- In het cluster bestuur en ondersteuning worden structureel extra middelen toegekend voor de financiële gevolgen van de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen.

Bijlagen

Overzicht BBV-indicatoren

Indicator						
Indicator		**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Woonlasten éénpersoonshuishouden		**700**	**707**	**694**	**876**	**902**
Eenheid:	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een éénpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.					
Bron:	COELO, Groningen					
Woonlasten meerpersoonshuishouden		**763**	**750**	**711**	**949**	**976**
Eenheid:	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.					
Bron:	COELO, Groningen					
WOZ-waarde woningen		**206**	**221**	**240**	**265**	**324**
Eenheid:	De gemiddelde WOZ waarde van woningen x €1.000.					
Bron:	CBS - Statistiek Waarde Onroerende Zaken					
Formatie ambtelijk apparaat		**5,80**	**5,80**	**6,10**	**5,90**	**6,30**
Eenheid:	Toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat van eigen organisatie voor het begrotingsjaar op peildatum 1 januari. In fte per 1.000 inwoners.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Bezetting ambtelijk apparaat		**5,70**	**5,90**	**6,10**	**6**	**6,20**
Eenheid:	Werkelijk aantal fte dat werkzaam is binnen eigen organisatie. In fte per 1.000 inwoners.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente					
Apparaatskosten per inwoner		**490**	**490**	**406**	**429**	**466**
Eenheid:	De noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor het uitvoeren van de organisatorische taken.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Kosten inhuur externen als % van de loonsom		**21**	**17**	**22,70**	**19,50**	**0**
Eenheid:	Inzet van uitzendkrachten, zzp'ers of detacheringsovereenkomsten in procenten.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Overhead % van totale lasten		**5**	**9,50**	**9**	**8,90**	**9,10**
Eenheid:	Overheadkosten zijn alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces in procenten.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente					
Verwijzigingen Halt		**10**	**13**	**8**	**7**	
Eenheid:	Het aantal verwijzingen Halt per 1.000 inwoners van 12 t/m 17 jaar.					
Bron:	Stichting Halt					
Geweldsmisdrijven		**7,60**	**7,10**	**6,60**	**6,70**	
Eenheid:	Het aantal geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling).					
Bron:	CBS - Geregistreerde criminaliteit					

Vernielingen en beschadigingen	**10**	**10,80**	**10,60**	**10**	

Eenheid: Aantal vernielingen en beschadigingen per 1.000 inwoners. Hieronder vallen brandstichting, alle vormen van vernieling en misdrijven tegen de openbare orde en het openbaar gezag.

Bron: CBS - Geregistreerde criminaliteit

Diefstallen uit woning	**2,90**	**2,20**	**1,80**	**1,70**	

Eenheid: Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners

Bron: CBS - Geregistreerde diefstallen

Winkeldiefstallen	**5,70**	**4,80**	**4,40**	**5**	

Eenheid: Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners

Bron: CBS - Geregistreerde diefstallen

Jongeren met een delict voor de rechter	**1**	**1**	**2**		

Eenheid: Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen

Bron: CBS - Jeugdmonitor

Functiemenging	**58,50**	**58,60**	**58,70**	**59,40**	

Eenheid: De functiemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen (%).

Bron: CBS BAG/LISA - bewerking ABF Research

Vestigingen (van bedrijven)	**145,40**	**153,40**	**158,30**	**171,40**	

Eenheid: Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar

Bron: LISA

Demografische druk	**58,10**	**58**	**57,50**	**57,60**	**57,50**

Eenheid: Het aantal personen van 0 tot 20 jaar én 65 jaar of ouder per honderd personen van 20 tot 65 jaar (percentage).

Bron: CBS - Bevolkingsstatistiek

Banen	**967,70**	**974,60**	**987,80**	**1024,30**	

Eenheid: Onder een baan wordt een vervulde positie verstaan. Dit betreffen zowel fulltimers, parttimers als uitzendkrachten. De indicator betreft het aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 tot en met 64 jaar.

Bron: CBS Bevolkingsstatistiek / LISA-bewerking ABF Research

Absoluut verzuim	**1,80**	**3,10**	**2**	**1,50**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige jongeren dat absoluut verzuimer is (geweest) gedurende het schooljaar (per 1.000 leerlingen): de jongere is niet ingeschreven bij een onderwijsinstelling en beschikt niet over een vrijstelling. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'. Streefwaarde absoluut verzuim: 0,5 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Relatief verzuim	**32**	**30**	**31**	**36**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige leerlingen (per 1.000 leerlingen) waarbij sprake is van meer dan 16 uur ongeoorloofd verzuim gedurende 4 opeenvolgende lesweken. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019".
Streefwaarde relatief verzuim: 20 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	**2,80**	**2,50**	**2,60**	**3,10**	

Eenheid: Vsv'ers zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma. Het vsv-percentage staat voor het aantal vsv'ers als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers die aan het begin van het schooljaar ingeschreven staan.

Bron: DUO/ Ingrado

Kinderen in uitkeringsgezin

Eenheid: Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen.

Bron: Verweij Jonker Instituut - Kinderen in Tel (verplichte BBV-indicator)

Werkloze jongeren	**3**	**3**	**3**	**3**	

Eenheid: Het percentage werkloze jongeren 16-22 jaar

Bron: CBS (verplichte BBV-indicator)

Netto arbeidsparticipatie	**67,80**	**69**	**68,30**	**71,30**	

Eenheid: Percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking

Bron: CBS

Personen met een bijstandsuitkering	**768**	**842,70**	**797,40**		

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners

Bron: CBS

Lopende re-integratievoorzieningen	**69,10**	**72,70**	**75,80**	**156,50**	

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners van 15-64 jaar

Bron: CBS

Jongeren met jeugdhulp			**14,10**	**14,70**	

Eenheid: Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Jongeren met jeugdbescherming			**1,40**	**1,40**	

Eenheid: Het percentage jongeren tot 18 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Jongeren met jeugdreclassering			**0,70**	**0,60**	

Eenheid: Het percentage jongeren (12-22 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo	**780**	**820**	**840**	**820**	

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners in de betreffende bevolkingsgroep

Bron: CBS - Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein Wmo

Niet sporters		**46,90**			

Eenheid: Het percentage niet-wekelijkse sporters t.o.v. bevolking van 19 jaar en ouder. Bevolking van 19 jaar en ouder dat niet minstens één keer per week aan sport doet.

Bron: Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD's, CBS en RIVM

Percentage bekende hernieuwbare elektriciteit	**4**	**6**	**9**		

Eenheid: Deel van de energie die afkomstig is uit natuurlijke hulpbronnen die constant worden aangevuld, zoals uit wind, zon en waterkracht (%)

Bron: Rijkswaterstaat - Klimaatmonitor

Omvang huishoudelijk afval	**200,70**	**165,20**	**160,40**		

Eenheid: Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).

Bron: CBS - Huishoudelijk afval De CBS-afvalcijfers over 2022 worden in december 2023 gepubliceerd. In onze eigen afvalrapportages zien we een gemiddelde van 207 kilogram restafval per inwoner in 2022.

Toevoegingen aan de woningvoorraad: nieuw gebouwde woningen	**9,20**	**11,80**	**5,60**	**7**	

Eenheid: Nieuw gebouwde woningen, exclusief overige toevoegingen, zoals transformaties. Aantal per 1.000 woningen

Bron: Basisregistraties adressen en gebouwen - bewerking ABF Research

Overzicht onderdelen stad/wijk

	STAD					WIJK					TOTAAL
	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen	Totaal	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen	Totaal	
Bedragen x € 1.000											
Bestuur, dienstverlening en financien	**106.407**	**615.647**	**298**	**12.074**	**521.016**	**8.371**	**16**	**0**	**175**	**-8.179**	**512.837**
Bedrijfsvoering en PenO	46.763	4.316	297	1.119	-41.624	2.157	16	0	0	-2.140	-43.765
College	2.091	0	0	0	-2.091	0	0	0	0	0	-2.091
Digitalisering en automatisering	35.202	1.379	0	0	-33.822	37	0	0	0	-37	-33.859
Financiën	9.181	606.538	0	10.939	608.295	0	0	0	175	175	608.470
Herdenken	34	0	0	0	-34	0	0	0	0	0	-34
Internationale samenwerking	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Publieke dienstverlening	8.551	3.322	0	0	-5.228	0	0	0	0	0	-5.228
Raad	2.876	0	0	0	-2.876	0	0	0	0	0	-2.876
Regionale samenwerking BU	1.290	91	0	0	-1.199	0	0	0	0	0	-1.199
Regionale samenwerking WH	17	0	0	0	-17	0	0	0	0	0	-17
Wijken en wijkgericht werken	402	0	0	16	-386	6.177	0	0	0	-6.177	-6.563
Veiligheid	**29.433**	**5.442**	**78**	**572**	**-23.497**	**2.455**	**0**	**0**	**0**	**-2.455**	**-25.952**
Openbare orde en veiligheid	27.444	4.667	78	572	-22.282	2.455	0	0	0	-2.455	-24.737
Veiligheidshuis	1.990	775	0	0	-1.215	0	0	0	0	0	-1.215
Bereikbaarheid	**33.080**	**9.488**	**11.494**	**12.416**	**-22.670**	**9.111**	**12.202**	**803**	**0**	**2.289**	**-20.381**
Mobiliteit	33.080	9.488	11.494	12.416	-22.670	9.111	12.202	803	0	2.289	-20.381
Economie	**9.769**	**1.755**	**50**	**200**	**-7.864**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-7.864**
Economische Zaken en citymarketing	6.439	193	0	0	-6.246	0	0	0	0	0	-6.246
Erfgoed B	1.120	215	50	200	-755	0	0	0	0	0	-755
Evenementen	1.073	35	0	0	-1.038	0	0	0	0	0	-1.038
Toerisme en recreatie	1.137	1.312	0	0	175	0	0	0	0	0	175
Onderwijs	**27.504**	**2.951**	**9.179**	**8.343**	**-25.390**	**19.173**	**12.560**	**441**	**240**	**-6.814**	**-32.204**
Onderwijs	27.504	2.951	9.179	8.343	-25.390	19.173	12.560	441	240	-6.814	-32.204
Cultuur	**41.509**	**8.872**	**3.567**	**13.432**	**-22.772**	**737**	**0**	**19**	**3**	**-753**	**-23.525**
Cultuur	39.140	8.034	3.263	13.208	-21.160	728	0	0	0	-728	-21.888
Erfgoed	2.369	838	304	224	-1.612	9	0	19	3	-25	-1.637
Participatie en armoedebestrijding	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**	**-52.282**	**34.549**	**777**	**0**	**400**	**-33.372**	**-85.654**
Armoedebeleid	1.622	0	0	0	-1.622	18.585	275	0	400	-17.910	-19.532
Schulddienstverlening	288	0	0	0	-288	5.365	0	0	0	-5.365	-5.654
Werk en Inkomen	163.338	112.324	0	642	-50.372	10.599	502	0	0	-10.097	-60.469

Zorg	**66.822**	**2.481**	**3.020**	**1.253**	**-66.109**	**124.789**	**0**	**0**	**0**	**-124.789**	**-190.897**
Jeugdzorg	15.460	0	0	573	-14.887	49.674	0	0	0	-49.674	-64.561
WMO en sociale wijkteams	51.362	2.481	3.020	680	-51.222	75.115	0	0	0	-75.115	-126.336
Welzijn en inclusie	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**	**-30.078**	**12.640**	**487**	**136**	**581**	**-11.707**	**-41.785**
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	6.479	1.738	0	0	-4.742	15	0	0	0	-15	-4.756
Inclusie en integratie	1.614	0	500	25	-2.089	195	0	0	0	-195	-2.285
Maatschap opvang vrouwenopvang en huiselijk geweld	9.361	0	0	0	-9.361	0	0	0	0	0	-9.361
Welzijn	14.846	932	70	99	-13.886	12.430	487	136	581	-11.498	-25.383
Gezondheid en sport	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**	**-25.226**	**7.084**	**2.065**	**318**	**218**	**-5.118**	**-30.344**
Publieke gezondheid en GGD	8.662	76	0	0	-8.587	131	11	0	0	-120	-8.707
Sport	20.386	3.703	431	474	-16.639	6.952	2.054	318	218	-4.998	-21.637
Klimaat, energie en milieu	**22.677**	**11.337**	**38**	**556**	**-10.822**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-10.822**
Duurzaamheid bedrijv en mobiliteit	5.145	32	0	12	-5.101	0	0	0	0	0	-5.101
Duurzaamheid incl energietransitie	17.531	11.305	38	544	-5.721	0	0	0	0	0	-5.721
Ruimtelijke ontwikkeling	**49.142**	**39.661**	**25.134**	**12.324**	**-22.291**	**406**	**1.414**	**0**	**0**	**1.007**	**-21.284**
Grondzaken	35.216	35.729	2.123	1.013	-597	0	0	0	0	0	-597
ODRA, vergunning en handhaving	3.859	3.775	0	0	-84	0	0	0	0	0	-84
Stedel ontw. ruimt ord. omgevingswet	3.320	0	23.011	11.311	-15.020	250	0	0	0	-250	-15.270
Water, milieu en luchtkwaliteit	6.747	156	0	0	-6.591	156	1.414	0	0	1.257	-5.333
Wonen en leefomgeving	**51.819**	**45.333**	**9.657**	**8.379**	**-7.763**	**14.400**	**39**	**0**	**0**	**-14.362**	**-22.125**
Afval	15.351	25.078	0	0	9.727	6.765	0	0	0	-6.765	2.963
Dierenwelzijn en biodiversiteit	421	0	0	0	-421	168	0	0	0	-168	-589
Groen en klimaatadaptie in de stad	7.368	163	442	434	-7.213	4.114	4	0	0	-4.110	-11.323
Natuur en stadsparken	6.072	692	0	0	-5.380	101	0	0	0	-101	-5.482
Openbare ruimte	16.687	19.161	172	389	2.691	3.252	35	0	0	-3.217	-526
Wonen	5.920	239	9.043	7.556	-7.168	0	0	0	0	0	-7.168
Totaal	664.758	861.739	63.517	70.790	204.253	233.714	29.559	1.716	1.618	-204.253	0

Normenkader

Het normenkader rechtmatigheid betreft de inventarisatie van relevante regelgeving, waaruit financiële beheerhandelingen kunnen voortvloeien die bij niet-naleving kunnen leiden tot een onrechtmatigheid. Jaarlijks wordt het normenkader geactualiseerd. Het betreft een dynamisch document aangezien er gedurende het jaar wijzigingen kunnen optreden in de geldende regelgeving. Onderstaand is het geactualiseerde normenkader opgenomen dat door de raad kan worden vastgesteld voor de rechtmatigheidscontrole:

Daarnaast zal voor het rapporteren van fouten en onduidelijkheden een rapportagegrens worden gehanteerd van 0,05% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan de reserves.

Tot slot is onderstaand opgenomen hoe om wordt gegaan met de criteria die relevant zijn voor de rechtmatigheidsverantwoording

Voorwaardencriterium

1. Het voorwaardencriterium is het criterium van rechtmatigheid, dat betrekking heeft op de eisen die worden gesteld bij de uitvoering van de financiële beheershandelingen. De eisen/voorwaarden zijn afkomstig uit diverse wet- en regelgeving en hebben betrekking op aspecten als doelgroep, termijn, grondslag, administratieve bepalingen, normbedragen, bevoegdheden, bewijsstukken, recht, hoogte en duur.
2. Burgemeester en wethouders bieden de raad jaarlijks uiterlijk op 31 december ter vaststelling een normenkader rechtmatigheid aan. Dit kader bestaat uit alle relevante (interne) wet- en regelgeving waaruit financiële beheershandelingen kunnen voortvloeien.

Begrotingscriterium

1. Het begrotingscriterium is een criterium van rechtmatigheid dat betrekking heeft op de grenzen van de baten en lasten in de door de raad geautoriseerde begroting van exploitatie en investeringskredieten en de hiermee samenhangende programma's, waarbinnen de financiële beheershandelingen tot stand moeten zijn gekomen;
2. De begrotingsrechtmatigheid wordt beoordeeld op het niveau waarop de begroting door de raad is geautoriseerd;
3. Bij investeringsprojecten wordt de begrotingsrechtmatigheid beoordeeld op het niveau van het totaal gevoteerde kredietbedrag. Een overschrijding van het jaarbudget, passend binnen het totaal bedrag van het krediet, wordt daarmee als rechtmatig beschouwd.
4. Uitgangspunt is dat iedere afwijking van de begroting als onrechtmatig wordt beschouwd. Afwijkingen worden als acceptabel aangemerkt in de volgende situaties:
   a. Er is sprake van een overschrijding waarbij direct gerelateerde inkomsten de overschrijding compenseren.
   b. Er is sprake van een overschrijding op een open-einde regeling.
   c. De overschrijding is geautoriseerd door middel van de vaststelling van een tussentijdse rapportage .
5. Begrotingsonrechtmatigheden die passen binnen het bestaande beleid van de raad, worden opgenomen in de rechtmatigheidsverantwoording (voor zover de verantwoordingsgrens voor afzonderlijke fouten of onduidelijkheden is overschreden), maar worden niet nader toegelicht in de paragraaf bedrijfsvoering.

Misbruik en oneigenlijk gebruik-criterium

1. Het misbruik en oneigenlijk gebruik-criterium is het criterium van rechtmatigheid, dat betrekking heeft op het voorkomen, detecteren en corrigeren van misbruik en oneigenlijk gebruik van overheidsgelden en gemeentelijke eigendommen bij financiële beheershandelingen.
2. Burgemeester en wethouders zorgen voor en leggen vast de regels voor het voorkomen van misbruik en oneigenlijk gebruik van gemeentelijke regelingen en eigendommen.

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
Gemeentefonds (Financiën)	S00-S12	Circulaires gemeentefonds
Treasury (Financiën)	S00-S12	Wet financiering decentrale overheden (Wet fido) en de bijbehorende ministeriële regelingen zoals de Regeling uitzettingen derivaten decentrale overheden (Ruddo), Wet houdbare overheidsfinanciën (Wet hof), Gemeentewet en het bijbehorende Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV),

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Algemene wet bestuursrecht (Awb), Regelgeving betreffende staatssteun, Wet- en regelgeving toezicht financiële ondernemingen. Treasurystatuut Verordening Arnhemse Starterslening Regeling duurzaamheidsleningen Arnhem
Investeringen (Financiën)	S00-S12	Burgerlijk Wetboek Gemeentewet (artikel 212) Algemene wet bestuursrecht Besluit begroting en Verantwoording Nota Investeren, Waarderen en afschrijven 2021
Jaarrekening (Financiën)	S00-S12	Besluit Begroting en Verantwoording Wet Normering Topinkomens Kadernota rechtmatigheid BADO (Besluit Accountantscontrole Decentrale Overheden) Wet markt en overheid Regeling beleidsindicatoren gemeenten Regeling vaststelling wijze waarop kengetallen worden vastgesteld en opgenomen in begroting en jaarverslag provincies en gemeenten Regeling vaststelling taakvelden en verstrekking informatie voor derden Financiële verordening Nota reserves en voorzieningen Nota risicomanagement en weerstandsvermogen
Relatiebeheer	S00-S12	Geen specifieke wet- en regelgeving
Verplichtingen administratie (Financiën)	S00-S12	
Begroting (MJPB) en budgetbeheer	S00-S12	Besluit Begroting en Verantwoording
Aanbestedingen (Financiën)	S00-S12	Aanbestedingsreglement Werken Europese aanbestedingsregels en -richtlijnen Aanbestedingswet en -besluit
Fiscaal, pensioen, personeel	S00-S12	Fiscale Wet- en regelgeving Wet op het BTW compensatiefonds Wet inkomstenbelasting 2001 Wet op de loonbelasting 1964 Wet modernisering Vpb-plicht overheidsondernemingen Pensioenwetgeving (gericht op een juiste, volledige en tijdige inhouding en afdracht van pensioenpremies Pensioenreglement ABP Wet Normering Topinkomens Wet financiering sociale verzekeringen CAR/UWO Algemene Verordening Gegevensbescherming Wet minimumloon Wetboek burgerlijke rechtsvordering
Verhuur accommodaties (o.a. sport, cultuur etc)	S00-S12	Gemeentewet (art. 160 lid 1 sub e en art. 171) Burgerlijk Wetboek deel 7, titel 4 (Huur) Algemene wet bestuursrecht
Subsidies	S00-S12	Algemene wet bestuursrecht (Awb) Algemene subsidieverordening Arnhem 2016 Kadernota verbonden partijen Arnhem 2016
Verhuur vastgoed	S00-S12	Burgerlijk Wetboek (deel 6 en 7) Gemeentewet (artikel 160 lid 1sub e en artikel 170) Leegstandswet

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte Besluit huurprijzen woonruimte
Opbrengsten parkeergelden	S00-S12	Verordening op de heffing en invordering van parkeren en parkeerbelasting 2023
WMO / Jeugd (Zorg)	S00-S12	Wet Maatschappelijke Ondersteuning 2015 Burgerlijk Wetboek Boek 1 Algemene wet bestuursrecht (Awb) Wet langdurige zorg Zorgverzekeringswet Uitvoeringsbesluit Wmo 2015 Wet op de Jeugdzorg, jeugdhulp bij gemeenten Jeugdwet Met bijbehorende regelingen en besluiten
Participatiewet	S00-S12	Participatiewet (Pw) IOAW IOAZ BUIG SUWI Algemene wet bestuursrecht (Awb) AOW Wet taaleis participatiewet Wijzigingswet participatiewet Verordening individuele inkomenstoeslag gemeente Arnhem TOZO TONK Met bijbehorende regelingen en besluiten
Belastingen - Riool	S00-S12	Gemeentewet (artikel 229) Algemene wet bestuursrecht (Awb) Verordening op de heffing en de invordering van de rioolheffing 2023
Belastingen - afval	S00-S12	Gemeentewet (artikel 229) Algemene wet bestuursrecht (Awb) Verordening op de heffing en de invordering van de afvalstoffenheffing 2023 Verordening op de heffing en de invordering van reinigingsrechten 2023
Bouwleges, lokale heffingen	S00-S12	Gemeentewet (art. 229) Algemene termijnenwet Verordening op de heffing en de invordering van roerende zaakbelasting 2023 Verordening op de heffing en de invordering van leges 2023 Verordening op de heffing en de invordering van scheepvaartrechten 2023 Verordening op de heffing en de invordering van toeristenbelasting 2023
Aankoop gronden, Grondexploitatie	S00-S12	Burgerlijk Wetboek Wet Voorkeursrecht Gemeenten Onteigeningswet Wet Ruimtelijke Ordening Gemeentewet Wet Inrichting Landelijk Gebied BTW Compensatiefonds Besluit Begroting en Verantwoording Nota grondbeleid Arnhem 2023
Belastingen	S00-S12	Gemeentewet Wet WOZ

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Algemene wet bestuursrecht Algemene wet inzake rijksbelastingen Invorderingswet 1990 Algemene termijnenwet Kostenwet Algemene wet bestuursrecht (Awb) Besluit Begroting en Verantwoording; Faillissementswet. Kwijtscheldingsregeling gemeentelijke belastingen Arnhem
Waardebepaling woningen (WOZ proces)	S00-S12	Wet WOZ Hoofdstuk III artikel 16 t/m Art 29;
Belastingen – OZB (Financiën)	S00-S12	Gemeentewet (artikel 220). Gemeentelijke bevoegdheid tot het heffen van OZB Verordening op de heffing en invordering van onroerende zaakbelasting 2023
SiSa		Regeling informatieverstrekking SiSa Financiële verhoudingswet

Afkortingenlijst

A.
Apcg – Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten
APV – Algemene Plaatselijke Verordening
AR – Algemene Reserve
AST - Arnhemse standaard voor toegankelijkheid
ASV – Algemene Subsidieverordening Arnhem
AVG - Algemene Verordening Gegevensbescherming

B.
B&W – Burgemeester & Wethouders
BBV – Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten
BBP- Bruto Binnenlands Product
BNG – Bank Nederlandse Gemeenten
BOTOC - Breed offensief tegen ondermijnende criminaliteit
BR – Bestemmingsreserve
BSO - Buitenschoolse opvang
BUIG – Bundeling Uitkeringen Inkomensvoorzieningen Gemeenten
BV – Besloten Vennootschap
BVO - Bedrijfsvoeringsorganisatie

C.
CAO – Collectieve arbeidsovereenkomst
COA - Centraal Orgaan opvang asielzoekers
CBS – Centraal Bureau voor de Statistiek
CmK - Cultuureducatie met Kwaliteit
COELO – Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden
CPB - Centraal Planbureau
CPI - Consumentenprijsindex
CSA – Centrum, Spijkerkwartier en het Arnhemse Broek

D.
DB – Dagelijks Bestuur
DU - Decentralisatie Uitkering
DSO – Digitaal Stelsel Omgevingswet
DVO – Dienstverleningsovereenkomst

E.
EV – Eigen Vermogen
EN – Europese Norm
EMU – Economische en Monetaire Unie

F.
FDFA - Fashion + Design Festival Arnhem
FIDO – Financiering Decentrale Overheden
FJP – Financiële Jaarrapportage Projecten
FTE – fulltime-equivalent (formatieplaats)

G.
GGD – Gemeentelijke gezondheidsdienst
GGZ - Geestelijke gezondheidszorg
GMR - Groene Metropoolregio
GO – Georganiseerd Overleg
GR – Gemeenschappelijke Regeling
GRP – Gemeentelijk Rioleringsplan
G40 - Netwerk van 40 (middel)grote steden

H.
HAN - Hogeschool Arnhem Nijmegen
HOV - Hoogwaardig Openbaar Vervoer

I.
ICT – Informatie- en communicatietechnologie
IHP - Integraal Huisvestingsplan
IPKW – Industriepark Kleefse Waard

J.
JGZ – Jeugdgezondheidszorg
JOGG – Jongeren Op Gezond Gewicht
JOP - Jongeren Ontmoetingsplek

M.
MBO – Middelbaar beroepsonderwijs
MFC – Multi Functioneel Centrum
MIP – Meerjareninvesteringsplanning
MIRT - Meerjarig investeringsprogramma Ruimte en Infrastructuur
MJPB – Meerjarenprogrammabegroting
MKB - Midden- en Kleinbedrijf

N.
NEN – Nederlandse Norm
NRW - Noordrijn-Westfalen
NV – Naamloze Vennootschap

O.
OAB - Onderwijsachterstandenbeleid
OAT – Ondergronds Afval Transport
ODRA – Omgevingsdienst Regio Arnhem
OCW – Ministerie Onderwijs Cultuur en Wetenschap
OGGz – Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
OKA - OndernemersKontact Arnhem
OM - Openbaar Ministerie
OR – Openbare Ruimte
OV – Openbaar Vervoer
OZB – Onroerend Zaak Belasting
OZO - Overleg Zorg en Overlast

P.
P&O – Personeel & Organisatie
PBA - Platform Binnenstad Arnhem
PGA - Persoonsgerichte aanpak
PGB - Persoonsgebondenbudget
PIP - Persoonlijk inburgeringsplan
PMD - Plastic-, metaalverpakkingen en drankenkartons
PO – Primair onderwijs
POH – Praktijkondersteuner jeugd
PvE - Programma van eisen

R.
RBL - Regionaal Bureau Leerlingzaken
RES – Regionale energiestrategie
RIO - Re-integratie officier
RKV – Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg
RMC – Regionaal Meld- en Coördinatiepunt
ROB - Raad voor het Openbaar Bestuur

ROC – Regionaal opleidingscentrum

S.
SO – speciaal onderwijs
StAB - Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen
SKTA - Stichting Keurmerk Taxi Arnhem
SVB - Sociale Verzekeringsbank
SW – Sociale Werkvoorziening
SWT - Sociale wijkteams
SWOA – Stichting Welzijn Ouderen Arnhem
SZW – Sociale Zaken en Werkgelegenheid

T.
TEB – The Economic Board
TLO - teams Leefomgeving

U.
UWV – Uitvoeringsinstituut Werknemers Verzekeringen

V.
VE - Volwasseneducatie
VHL – Van Hall Larenstein
VGGM – Veiligheid- en Gezondheidsregio Gelderland Midden
VMBO – Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
Vpb - Vennootschapsbelasting
VNG – Vereniging Nederlandse Gemeenten
VO – Voortgezet Onderwijs
VRI – Verkeersregeling installatie
VSO – Voortgezet Speciaal Onderwijs
Vsv – Voortijdig schoolverlaten
VV - Vreemd vermogen
VVE – Voor- en vroegschoolse educatie
VWO – Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
VWS – Volksgezondheid welzijn en sport

W.
Wabo – Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
WAW – Wet Aanpak Woonoverlast
Wcw - Wet collectieve warmte
Wet hof – Wet houdbare overheidsfinanciën
Wgiw - Wet gemeentelijke instrumenten warmetransitie
WGR – Wet gemeenschappelijke regelingen
Wkb Wet kwaliteitsborging bouw
Wlz - Wet langdurige zorg
Wmo – Wet maatschappelijke ondersteuning
Woo - Wet open overheid
WOZ – Wet waardering onroerende zaken
Wsp - Werkgeversservicepunt
Wsw – Wet sociale werkvoorziening
WSW - Waarborgfonds Sociale Woningbouw
Wvggz - Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg

Z.
ZVH - Zorg- en Veiligheidshuis
Zzp - Zelfstandige zonder personeel

Begrippenlijst

A.

Accress
Groei/daling van het gemeentefonds (zie ook trap-op-trap-afmethodiek).

Activa (vaste)
Bezittingen die langer dan één jaar meegaan en die in meerdere jaren worden afgeschreven (bijvoorbeeld gebouwen). Activa staan op de balans.

Afvalstoffenheffing
Betreft een heffing voor het inzamelen en verwerken van huishoudelijke afvalstoffen. De heffing wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar gebruiker is van een woning (waarvoor een verplichting tot inzamelen geldt). De grondslag voor de heffing is het aantal inwoners (betreft twee categorieën: eenpersoons- of meerpersoonshuishouden). De heffing is een tijdvak-belasting en komt in aanmerking voor de ontheffingsregeling. Bij verhuizing naar een woning binnen of buiten Arnhem wordt ontheffing verleend voor de resterende volle maanden, dat de inwoner verhuisd is. Zodra er nieuwe bewoners ingeschreven worden, ontvangen deze bewoners een aanslag afvalstoffenheffing voor de resterende maanden.

Algemene dekkingsmiddelen
Algemene dekkingsmiddelen zijn inkomsten zonder vooraf bepaald bestedingsdoel. De gemeente kan deze vrij besteden. Het gaat om de uitkeringen vanuit het Gemeentefonds, om bepaalde gemeentelijke belastingen (zoals OZB-belasting) en deelnemingen/dividend.

Algemene uitkering
Uitkering uit het gemeentefonds van het Rijk dat de gemeente geheel vrij mag besteden.

Algemene reserve
Het vrij besteedbare eigen vermogen van de gemeente. Dit vormt een buffer voor financiële tegenvallers.

Auditing
Het controleren van een organisatie.

B.

Balans
De balans toont een overzicht van de bezittingen, schulden en eigen vermogen van de gemeente op een bepaald moment.

Baten
Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.

Baten en lasten (stelsel van)
Gemeenten werken met een stelsel van baten en lasten. Dit betekent dat inkomsten en uitgaven moeten worden toegerekend aan het begrotingsjaar waarop zij betrekking hebben (dat wil zeggen het jaar waarin de prestatie geleverd is).

Bedrijfsvoering
De beheersing van, het toezicht op en de verantwoording over de bedrijfsprocessen binnen de gemeentelijke organisatie op basis van een bedrijfsvoeringsfilosofie.

Begroting
Een begroting geeft aan welke beleidsvoornemens de gemeente heeft, hoeveel middelen daarmee gemoeid zijn en uit welke bronnen die middelen afkomstig zijn.

Begrotingsresultaat
Financieel verschil tussen het bedrag dat volgens de begroting is toegestaan en het te verwachten bestede bedrag.

Begrotingstekort
Een begrotingstekort treedt op wanneer de lasten hoger zijn dan de baten.

Beheersmaatregel
Een activiteit die zich richt op het elimineren, vermijden of verkleinen van de oorzaak of het gevolg van een ongewenste gebeurtenis.

Belastingcapaciteit
De OZB is voor gemeenten de belangrijkste eigen belastinginkomsten. De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen of ruimte is voor nieuw beleid. Om deze ruimte weer te kunnen geven is een ijkpunt nodig. In dit geval de landelijk gemiddelde tarieven. Voor gemeenten wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de hoogte van de gemiddelde woonlasten (OZB, rioolheffing en reinigingsheffing). Naast de OZB wordt tevens gekeken naar de riool- en afvalstoffenheffing omdat de heffing niet kostendekkend hoeft te zijn, maar ook lager mag worden vastgesteld (er is dan sprake van belastingcapaciteit die niet benut wordt).
Benodigde weerstandscapaciteit
Het bedrag dat benodigd is om alle risico's in de begroting waarvoor geen maatregelen zijn getroffen, in financiële zin af te dekken.

Beschikbare weerstandscapaciteit
De middelen die beschikbaar zijn om eventuele tegenvallers (risico's) op te kunnen vangen.

Bestaand beleid
Beleid waarover al besluitvorming heeft plaatsgevonden.

Bestemmingsreserve
Naast de Algemene reserve zijn er buffers gevormd die niet worden meegerekend tot de weerstandscapaciteit. Het gaat hier om de bestemmingsreserves. Bestemmingsreserves zijn voor specifieke doeleinden gevormd op basis van een raadsbesluit. Bestemmingsreserves zijn gebonden aan de bestemmingen die door de raad zijn vastgesteld. Wanneer de nood echt hoog is kan er door de raad aan de betreffende bestemmingsreserve een andere bestemming worden gegeven. Aan een deel van de bestemmingsreserves hangen verplichtingen tot bestedingen waarbij er beperkte sprake is sprake is van beleidsvrijheid.

Besluit begroting en verantwoording (BBV)
Het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) beschrijft de regels waaraan onder andere begroting van een gemeente aan moet voldoen.

Bestuurlijk belang
Een gemeente kan een bestuurlijk belang hebben in een verbonden partij doordat zij in het bestuur is vertegenwoordigd. De gemeente kan het ook hebben doordat zij stemrecht heeft in de verbonden partij.

BTW-compensatiefonds
Rijksfonds waaruit gemeenten een bepaald deel van de door hen betaalde BTW kunnen terugvorderen.

C.
Circulaire
Een circulaire informeert de gemeenten over de omvang en de verdeling van de algemene uitkering, de integratie-uitkeringen - inclusief die voor het sociaal domein - en de decentralisatie-uitkeringen uit het gemeentefonds.

Compabiliteitsvoorschriften
Dit zijn de wettelijke voorschriften voor de inrichting van de gemeentelijke begroting en rekening. Sinds 2004 zijn de nieuwe voorschriften volgens het Besluit Begroting en Verantwoording van kracht.

D.

Deelneming
Participatie in een besloten of naamloze vennootschap, waarin de gemeente aandelen heeft.

Dividend
Een vergoeding die wordt uitbetaald aan aandeelhouders.

Doeluitkering
Uitkering door het Rijk aan een lagere overheid voor een nauw omschreven wettelijk vastgesteld doel of taak. De gelden zijn niet vrij besteedbaar.

E.

EMU-saldo
Het geraamde of het gerealiseerde saldo van de ontvangsten en uitgaven van een gemeente. Dit bedrag wordt berekend op transactiebasis en volgens Europese voorschriften.

F.

Financieel belang
Van financieel belang is sprake als de gemeente de middelen die ze ter beschikking stelt verloren gaan in geval van faillissement van de verbonden partij (een derde rechtspersoon) en/ of als financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op de gemeente.

Financiële kengetallen
Getallen waarmee inzicht verkregen kan worden in de financiële positie van de gemeente.

Financieringsmiddelen
Kort- of langlopende geldmiddelen die nodig zijn om de kosten van uitgaven te betalen.

G.

Gemeenschappelijke regeling
Is het publiekrechtelijk juridisch kader waarbinnen twee of meer gemeentebesturen kunnen samenwerken.

Gemeentefonds
Uitkering van het Rijk die de gemeenten in principe vrij mogen besteden.

Grondexploitatie
De afgelopen jaren is gebleken dat grondexploitatie een forse impact kan hebben op de financiële positie van een gemeente. Indien gemeenten leningen hebben afgesloten om grond te kopen voor een (toekomstige) woningbouwproject hebben zij een schuld. Bij de beoordeling van een dergelijke schuld is het van belang om te weten of deze schuld kan worden afgelost wanneer het project wordt uitgevoerd. Van de opbrengst van de verkochte gronden kan immers de schuld worden afgelost. Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale (geraamde) baten.

K.

Kans
De mogelijkheid dat een gebeurtenis zich voordoet uitgedrukt in een waarde tussen 0 en 1.

Kapitaalgoederen
Spullen die de gemeente nodig heeft om de diensten en goederen die zij levert aan inwoners te kunnen produceren. Daarbij gaat het om grotere zaken zoals wegen, riolering, water, groen en gebouwen.

Kapitaallasten
Afschrijvingen en toegerekende rente op activa. De afschrijvingen betreffen de jaarlijkse waardevermindering van de investering. Door middel van de afschrijving worden lasten van de investering uitgespreid over de jaren dat er van de investering gebruik wordt gemaakt. De rente betreft het eigen of geleende geld dat besteed wordt om de investering te financieren.

L.

Lasten
De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.

Leges
Leges zijn vergoedingen voor het genot van diensten of producten, die de gemeente levert. Dat zijn bijvoorbeeld paspoorten, uittreksels uit registers, vergunningen e.d. Daarbij geldt dat de totale opbrengst van de leges niet hoger mogen zijn dan de kosten die de gemeente voor het geheel van de legesplichtige diensten of producten maakt. De leges worden in rekening gebracht bij de aanvrager van de dienst of het product. Voor sommige leges geldt een wettelijk maximum tarief (bijvoorbeeld voor paspoorten).

Lokale heffingen
Een type gemeentelijke belasting. Voorbeelden van heffingen zijn de rioolheffing of de afvalstoffenheffing. Het geld dat gemeenten met heffingen ophalen, moeten gebruikt worden om de kosten te dekken van datgene waarvoor ze in rekening worden gebracht.

M.

Meerjareninvesteringsplanning (MIP)
In de meerjareninvesteringsplanning wordt de planning van de investeringen voor de komende jaren inzichtelijk gemaakt.

Meerjarenraming
Een prognose van de voor meerdere jaren, na het begrotingsjaar, te verwachten baten en lasten alsmede mutaties in reserves.

N.

Netto schuldquote en netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen
Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Een hoge netto schuldquote hoeft op zichzelf geen probleem te zijn. Of dat het geval is valt niet direct af te leiden uit de netto schuldquote zelf, maar hangt af van meerdere factoren. Zo kan een hoge schuld worden veroorzaakt doordat er leningen zijn afgesloten en die gelden vervolgens worden doorgeleend aan bijvoorbeeld woningbouwcorporaties die op hun beurt weer jaarlijks aflossen. In dat geval hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn. Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen).

O.

Onroerende zaakbelasting
Betreft een belasting voor het in eigendom hebben van onroerende zaken in de gemeente Arnhem.
De grondslag van de belasting is de WOZ-waarde van de woning of niet-woning. Het geldende tarief voor eigenaars van woningen of eigenaars en gebruikers van niet-woningen is gebaseerd op een percentage van de WOZ-waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van een onroerende zaak.

Overhead
De kosten van de werkzaamheden of faciliteiten die slechts een indirecte relatie vertonen met de prestaties (bijvoorbeeld leidinggeven, afdelingsadministratie of huisvesting).

Overzicht lasten en baten
Lasten: De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.
Baten: Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.
Toevoeging aan reserve: toevoegingen aan een reserve zijn weergegeven met een minteken (negatief). Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten stijgen.

Onttrekkingen aan reserve: onttrekkingen aan een reserve zijn zonder teken (positief) weergegeven. Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten dalen.
Saldo toevoegingen en onttrekkingen: Bij negatief saldo verwachten we een verhoging van de reserve binnen dit programma. Bij een positief saldo verwachten we een verlaging van de reserve binnen het programma.

P.

Paragrafen
Geven volgens het BBV een dwarsdoorsnede van de begroting op financiële aspecten. Het gaat dan om de beleidslijnen van beheersmatige aspecten die belangrijk zijn, financieel, politiek of anderszins. De paragrafen zijn onderdeel van zowel de beleidsbegroting als het jaarverslag.

Parkeerbelasting
Betreft een belasting voor het parkeren van een voertuig op een plaats waar volgens de belastingverordening parkeerbelasting verschuldigd is. De grondslag is de duur van het parkeren. De parkeertijd maal het tarief bepaalt de hoogte van het bedrag. De belasting wordt geheven door in te loggen op een centrale computer via een GSM, het kopen van een parkeerticket of een parkeervergunning.

Planning- en controlcyclus
De jaarlijks terugkerende werkzaamheden die samenhangen met het opstellen, bespreken, bewaken, bijstellen en verifiëren van budgetten.

Prestatie-indicator
Kwantitatieve en kwalitatieve gegevens die inzicht geven in de resultaten van het gevoerde beleid van de gemeente.

Programma
Is een samenhangende verzameling van activiteiten en geldmiddelen gericht op het bereiken van vooraf bepaalde maatschappelijke effecten.

Programmabegroting
Dit is de typering voor de begroting waarin de programma's centraal staan. Een gemeente is vrij in de keuze van de programma's en het aantal.

R.

Reserve
Bedrag dat is gereserveerd voor toekomstige uitgaven, zonder dat de aard en de omvang van deze uitgaven al bekend zijn. Reserves worden onderverdeeld in algemene reserves en reserves met een specifieke bestemming (bestemmingsreserves).

Restrisico
De inschatting van het risico met medeneming van de effecten van beheersmaatregelen. Risico dat overblijft na risicobeheersing. (netto risico)

Risico
Gebeurtenis die zich al dan niet kan voordoen en die kan leiden tot schade met een financieel gevolg of afwijking van een te behalen beleidsdoel.

Risicobeheersing
Zijn activiteiten (beheersmaatregelen) die de kans op het optreden van risico's dan wel de gevolgen van risico's beïnvloeden (voorkomen of reduceren)

Risico-eigenaar
De persoon of het organisatieonderdeel aan wie het risico gealloceerd is.

Risico in relatie tot weerstandsvermogen
De kans op een gebeurtenis die leidt tot een directe financiële tegenvaller van materiële betekenis, die niet is afgedekt in de begroting.

Risicokaart
De risicokaart geeft inzicht in de spreiding van de risico's naar kans en gevolg.

Risicomanagement
Het geheel aan activiteiten en maatregelen gericht op het expliciet en systematisch omgaan met en beheersen van risico's.

Risicoparagraaf
Is een door het college verstrekt overzicht van alle bekende risico's tot het moment van aanbieden van de begroting.

Risicoprofiel
Overzicht van het geheel aan risico's van het betreffende proces, project, programma of beleidstraject.

Risicoscore
Per risico te bepalen score op basis van kans op voorkomen en gevolg.

Roerende zaakbelasting
Betreft een belasting voor het in eigendom van roerende zaken, zoals woonboten in de gemeente Arnhem. De grondslag van de belasting is een percentage van de RZB- waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van de roerende zaak.

S.
Solvabiliteit
Is de verhouding tussen het eigen vermogen en het totale vermogen.

Solvabiliteitsratio
Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Indien er sprake is van een forse schuld én veel eigen vermogen (het totaal van de algemene en de bestemmingsreserves), hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn voor de financiële positie. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente. De mate van weerbaarheid geeft in combinatie met de andere kengetallen een indicatie over de financiële positie van een gemeente.

Stelpost
Schatting van uitgaven, opgenomen in de begroting terwijl de werkelijke kosten nog niet exact bepaald kunnen worden.

Structurele exploitatieruimte
Voor de beoordeling van de financiële positie is het ook van belang te kijken naar de structurele baten en structurele lasten. Structurele baten zijn bijvoorbeeld de algemene uitkering uit het gemeentefonds en de opbrengsten uit de onroerende zaakbelasting OZB. Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar de structurele baten en structurele lasten en deze worden vergeleken met de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de rente en aflossing van een lening) te dekken.

T.
Taakmutatie
Extra geld uit het gemeentefonds voor de uitvoering van nieuwe en/of bestaande taken.

Taakveld
Eenheid waarin de programma's zijn onderverdeeld.

Trap-op-trap-af systematiek/ accresmethode
Om het totaal beschikbare bedrag te bepalen dat aan de gemeenten wordt uitgekeerd, gebruikt het Rijk de accresmethode, ook wel de 'trap-op-trap-af systematiek' genoemd. Het accress is gekoppeld aan de ontwikkeling van rijksuitgaven (niet van alle uitgaven). Stijgen de uitgaven dan stijgt het accres, dalen de uitgaven dan daalt het accress.

Treasury
Is het geheel van activiteiten in verband met het beheren van de geldstromen.

V.
Verbonden partij
Is een partij waarmee de gemeente een bestuurlijke relatie onderhoudt en waarin zij een financieel belang heeft.

Voorziening
Dit is een reservering (geoormerkte gelden) met als doel het bedrag aan te wenden in de toekomst waar de voorziening oorspronkelijk voor is gecreëerd.

W.
Weerstandsfactor
= Beschikbare weerstandscapaciteit : Benodigde weerstandscapaciteit. Bij een lagere factor dan 1 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor uitkomt boven de 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor nieuw beleid.

Weerstandsvermogen
Het weerstandsvermogen is de mate waarin de gemeente in staat is om de gevolgen van risico's op te vangen, zonder dat het beleid of de uitvoering daarvan in gevaar komt. Het weerstandsvermogen is de verhouding (ratio) tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit.

Z.
Zekerheidspercentage
Voor het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen moet met behulp van de risicosimulatie een keuze worden gemaakt met welke mate van zekerheid de geïdentificeerde risico's worden afgedekt. We noemen dit ook wel het zekerheidspercentage.

Ontwerpbegroting 2024-2027

Wat komt er in 2024 binnen

Rijk	**676 mln**
Lokale heffingen	**123 mln**
Overige inkomsten	**93 mln**
Reserves	**72 mln**

€ 964 miljoen

We maken de komende jaren tientallen miljoenen vrij voor de bouw van een nieuw stadsdeel Spoorzone Arnhem-Oost waar duizenden nieuwe woningen en werkplekken komen.

Zo zijn de uitgaven in 2024

Bestuur, dienstverlening en financiën	€ 107 mln.
Veiligheid	€ 30 mln.
Bereikbaarheid	€ 45 mln.
Economie	€ 10 mln.
Onderwijs	€ 37 mln.
Cultuur	€ 45 mln.
Participatie en armoedebestrijding	€ 165 mln.
Zorg	€ 70 mln.
Welzijn en inclusie	€ 33 mln.
Gezondheid en sport	€ 29 mln.
Klimaat, energie en milieu	€ 23 mln.
Ruimtelijke ontwikkeling	€ 74 mln.
Wonen en leefomgeving	€ 61 mln.
Wijken	€ 235 mln
Subtotaal	**€ 964 mln.**

VERBONDEN

€ 15,7 miljoen voor het verbouwen van bestaande en bouwen van nieuwe schoolgebouwen.

Twee burgerberaden in 2024

We stellen jaarlijks €500.000 beschikbaar voor cultuur-programmering en investeren € 7 miljoen in huisvesting van de creatieve sector.

We werken naar 2.000 duurzame opvangplekken voor vluchtelingen.

DUURZAAM

Invoering verhuurdersvergunningen om huurders beter te beschermen.

€ 1 miljoen voor meer opvangplekken voor daklozen.

€ 6 miljoen voor huisvesting bijzondere doelgroepen.

GROEN

€ 1 miljoen voor meer natuur en aantrekkelijkere parken.

€ 500.000 voor het verwijderen van rookgaskanalen in 400 woningen.

€ 2 miljoen voor verkeersveiligheid, waaronder extra veilige schoolzones.

KANSRIJK

Jaarlijks € 500.000 extra voor boa's en aanpak ondermijning georganiseerde criminaliteit.

€ 960.000 extra voor het makkelijker en bereikbaarder maken van inkomensregelingen.

€ 21.4 miljoen voor kwetsbare wijken via het Nationaal Programma Arnhem-Oost.

Jaarlijks sporten 30 klassen extra in Papendal.

GEMEENTE Arnhem

Wilt u meer weten?
Kijk op financien.arnhem.nl

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 3904872

Onderwerp: Turap-2 2023

Kernboodschap

Om de voortgang op de realisatie van de begroting te kunnen bewaken worden, conform de verordening financieel beleid en beheer gemeente Arnhem, minimaal twee tussenrapportages aan de raad aangeboden. In Turap-2 2023 worden de financiële afwijkingen die over 2023 bekend zijn gerapporteerd.

Voorstel

1. De Turap-2 2023 vast te stellen;
2. De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.

Inleiding

Als regulier onderdeel van de beleidscyclus 2023 is een tweede tussenrapportage (Turap-2 2023) opgesteld. De Turap 2-2023 bevat informatie over de verwachte majeure financiële afwijkingen over het jaar 2023, over het geprognosticeerde financiële resultaat en over de voortgang van de beleidsuitvoering. Daarnaast wordt in Turap 2-2023 gerapporteerd over een aantal andere onderwerpen, zoals de investeringen en de beheersing van belangrijke verbonden partijen. Tevens is een terugkoppeling van de voortgang van de overgehevelde budgetten uit 2022 opgenomen en wordt vooruitgeblikt naar de Nota Budgetoverheveling 2023. Hiermee wordt inzicht gegeven in de onderwerpen waarvan op dit moment al wordt verwacht dat de activiteiten niet of onvolledig worden uitgevoerd dit jaar. Dit is een eerste inschatting en is ter informatie aan deze Turap toegevoegd. Aan het eind van het jaar worden de budgetoverhevelingen 2023 aan de raad ter besluitvorming voorgelegd.

In deze Turap is, net zoals in Turap-2 2022, de inhoudelijke voortgang binnen de programma's opgenomen en niet alleen de afwijkingen. Dit betekent concreet dat in de bijlage de doelen die 'op koers lopen', 'gedeeltelijk op koers', 'niet op koers liggen' en 'reeds gerealiseerd zijn' zijn opgenomen. Vanuit toegankelijkheid is gekozen om de ‘bolletjes’ te wijzigen in ‘pijltjes’.

In het kader van het Duisenbergonderzoek naar de jaarstukken is geconcludeerd dat de interpretatie van de oordelen en de criteria van de beoordeling niet altijd duidelijk zijn. Een mogelijke verbeterslag is om bij de doelen aan te geven of de doelen en inspanningen behaald, dan wel niet behaald zijn. Om dit echter goed te kunnen doen, zullen de doelen smart geformuleerd moeten zijn met daarbij goed meetbare (effect)indicatoren. In de Begroting 2024

Gemeente Arnhem

wordt daarin weer een stap gemaakt, maar dit is een proces dat tijd kost. In deze Turap is er dan ook voor gekozen dat de oordelen een interpretatie geven hoe de voortgang verloopt (van 'op koers', 'gedeeltelijk op koers' naar 'niet op koers') en dat dit in de tekst wordt toegelicht.

Turap 2-2023 is opgesteld op basis van ontwikkelingen in de eerste 7 maanden van 2023, waarbij ook rekening is gehouden met de structurele componenten in de resultaten van voorgaand jaar. Bij deze Turap is een begrotingswijziging opgenomen. De afwijkingen in de Turap die zijn opgenomen in de begrotingswijziging moeten namelijk in het kader van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting verwerkt worden.

Daarnaast zijn in deze Turap de reeds aangenomen moties, waar van toepassing, financieel vertaald.
Het gaat hierbij om de volgende moties:

- Vergoeding aanpassing paspoort (23M09gg)
- Kosteloze naamsverandering (21M218)
- Opvang dakloze EU-burgers (23M41)

Aan deze Turap is ter informatie als bijlage de inventarisatie met externe onderzoeken toegevoegd, zoals al eerder is aangekondigd in de raadsbrief van 15 november 2022. Het gaat in deze inventarisatie om onderzoeken naar de effectiviteit van beleid of het functioneren van de eigen organisatie.

Beoogd effect

De raad krijgt een prognose van de beleidsmatige voortgang, de financiële afwijkingen en het resultaat over 2023. Daarbij wordt de begroting aangepast aan de meest actuele stand van de prognose, in het kader van begrotingsrechtmatigheid. Ten slotte is het beoogde effect om transparant te zijn over alle relevante facetten die van belang zijn voor de raad om haar controlerende taak volledig te kunnen uitvoeren, zoals de financiële effecten van het uitvoeren van aangenomen moties en van aanpassingen op beleid die niet kunnen wachten.

Argumenten

1.1	*De Turap-2 2023 vast te stellen;*
	Met Turap-2 2023 wordt een actueel inzicht verschaft in majeure afwijkingen in beleid en financiën, hiermee krijgt de raad inzicht in de voortgang van het bereiken van de doelen in 2023 en de financiële afwijkingen die zich daarbij voor doen.
2.1	*De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.*
	De afwijkingen worden meegenomen in een begrotingswijziging omdat dit vanwege de begrotingsrechtmatigheid noodzakelijk is. Alle afwijkingen die genoemd zijn in deze Turap worden in de begroting gewijzigd.

Kanttekeningen en risico's

1.1	*De Turap-2 2023 vast te stellen;*
	Er is met de best mogelijke inschattingen gewerkt op het moment van opmaken van de Turap, maar deze inschattingen kunnen aan het einde van het jaar mogelijk afwijken van de daadwerkelijke realisatie.

Participatie

Op verschillende thema's binnen de stedelijke en wijkprogramma's zijn de ambities, het beleid en de uitvoering daarvan mede tot stand gekomen met inbreng vanuit diverse partijen uit de stad.

Financiën

De prognose over heel 2023 laat een resultaat van €19,2 miljoen zien ten opzichte van de primitieve begroting. Dit resultaat wordt met name veroorzaakt door een hogere bijdrage uit het gemeentefonds voor 2023 en de wijziging in de administratieve verwerking van de dotatie uit de BR Klimaatfonds. Voorgesteld wordt om alle verwachte afwijkingen die nog niet eerder verwerkt zijn met bijgaande begrotingswijziging op grond van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting te verwerken.

In de bijlagen bij Turap-2 is per programma een uitputtend overzicht gegeven van alle verwachte afwijkingen. In een aantal gevallen is een afwijking op één programma benoemd, maar vindt de vertaling in de administratie plaats door de begrotingswijziging over diverse (wijk)programma's te verdelen. Voor een uitvoerige toelichting wordt verwezen naar de Turap-2 2023 en bijlagen.

Uitvoering

Na vaststelling door de raad wordt de begroting gewijzigd met de bijgevoegde wijziging.

Communicatie

De Turap-2 2023 wordt gepubliceerd op website financien.arnhem.nl.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Raadsvoorstel Turap-2 2023
- Turap-2 2023
- Inventarisatie externe onderzoeken
- Begrotingswijziging 23-012 bij Turap-2 2023

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	3904872

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 19 september 2023, nummer: 3904872;

gelet op artikel 192 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De Turap-2 2023 vast te stellen;
2. De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Turap 2 - 2023

Inhoudsopgave

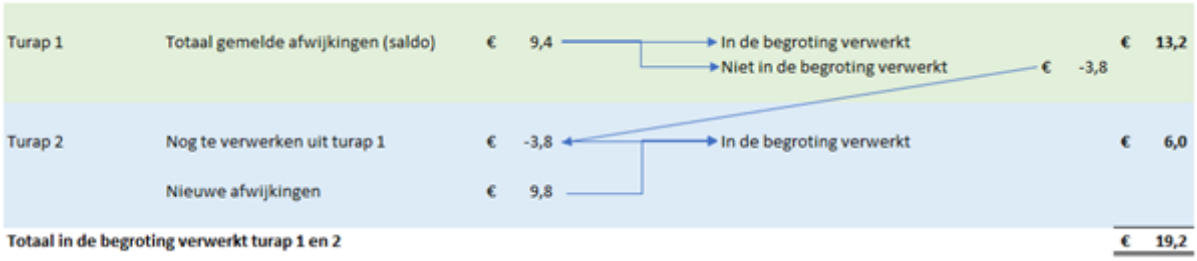
Hoofdlijnen Turap 2 2023 3
Totaalbeeld financiën 6
Bijlage 1 Voortgang doelen en financiële afwijkingen per programma 8
Wijken Algemeen 8
W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek 14
W2 Noordwest 16
W3 Noordoost 18
W4 Presikhaaf 21
W5 Malburgen 25
W6 Schuytgraaf/ Elderveld 29
W7 De Laar/ Elden 32
W8 Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg 34
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën 38
S01 Veiligheid 47
S02 Bereikbaarheid 50
S03 Economie 56
S04 Onderwijs 64
S05 Cultuur 69
S06 Participatie en armoedebestrijding 75
S07 Zorg 81
S08 Welzijn en inclusie 89
S09 Gezondheid en sport 98
S10 Klimaat en energie 102
S11 Ruimtelijke ontwikkeling 107
S12 Wonen en leefomgeving 110
Bijlage 2 Budgetoverhevelingen 121
Terugblik Nota budgetoverhevelingen 2022 121
Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023 128
Bijlage 3 Investeringen 131
Bijlage 4 Beheersing verbonden partijen 133
Bijlage 5 Stand van zaken amendementen en moties 136

Hoofdlijnen Turap 2 2023

Twee keer per jaar maakt het college een tussenrapportage - de 'Turap' - voor de gemeenteraad. In de Turap is de stand van zaken geduid rondom de uitvoering van de in de begroting voor 2023 opgenomen ambities, doelen en inspanningen binnen de verschillende programma's. Ook worden de verwachte financiële afwijkingen over het lopende jaar 2023 vermeld. Die ontstaan door autonome ontwikkelingen, maar ook door de uitvoering van moties en het aanpakken van urgente knelpunten in lopend beleid.

Financieel beeld

In Turap-1 verwachtten we een voordeel van € 9,4 miljoen. Dit is een saldo van positieve en negatieve afwijkingen. Alleen de afwijkingen die zeker zijn en waar gedurende het jaar niet meer op gestuurd kan worden, worden in de begroting verwerkt. Dit heeft bij Turap-1 geleid tot een aanpassing van € 13,2 miljoen (aangezien er meer voor- dan nadelen een vaststaand karakter hadden) en is niet het volledige saldo van € 9,4 miljoen in de begroting verwerkt, waardoor er nog een nadeel van € 3,8 miljoen resteert.
Dit nadeel komt terug in deze Turap-2, aangevuld met nieuwe ontwikkelingen die in totaal tot een voordeel van € 9,8 miljoen leiden. In totaal wordt dan ook met deze Turap een voordelige afwijking van € 6,0 miljoen in de begroting verwerkt. De totale (verwachte) afwijking voor 2023 op basis van beide Turaps komt uit op een positief resultaat van € 19,2 miljoen. In de jaarrekening over 2023 zal de definitieve afwijking bekend worden.
Schematisch is dit als volgt weer te geven:

Het totaalbedrag aan afwijking van € 19,2 miljoen bestaat met name uit extra baten uit het gemeentefonds, toegelicht op programma S00 en de inzet middelen impuls energietransitie, toegelicht op programma S10.

Op koers

In deze Turap liggen de meeste doelen en inspanningen op koers. Een greep hieruit: We zetten goede stappen om de veiligheid in Arnhem te vergroten. Zo is de handhavingscapaciteit op straat versterkt. We zijn bezig met het opstellen van het duurzaam mobiliteitsplan en deze wordt eind 2023 aan de raad voorgelegd. Ons stedelijk fietsnetwerk wordt verbeterd en uitgebreid, met nadruk op hoogwaardige doorfietsroutes.
We werken we samen met de stad aan een nieuwe Woonvisie, die wonen in Arnhem eerlijker moet gaan maken. De startnotitie van deze Woonvisie is in 2023 door de gemeenteraad vastgesteld.
In juni is het programma Arnhem-Oost tijdens een drukbezochte bijeenkomst in het Posttheater gelanceerd en werd het programma ondertekend door een alliantie van partijen.
We zijn gestart met de proef Bijverdienbeloning, waarmee we inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd (gaan) werken een extra stimulans geven.
We helpen huishoudens die te maken hebben met energiearmoede, door energiecoaches, buurtklusteams, via wijkteams, scholen en vanuit de witgoedregeling. We hebben van het Rijk een grote bijdrage ontvangen voor de ontwikkeling van Spoorzone Arnhem-Oost, daarbij wordt ingezet om deze forse ambitie nader vorm te geven en uit te werken naar concrete investeringsplannen en grondexploitaties. Daarnaast is Arnhem op maandag 9 oktober de gastheer van het jaarlijkse evenement Dag van de Stad. Dit jaar is het thema "De stad dichtbij", want in de wijk wordt alles zichtbaar. De grote transitieopgaven van deze tijd, maar ook de energie en de inspiratie om die uitdagingen aan te pakken.

Er zijn ook onderwerpen die (nog) niet geheel op koers liggen. Dit komt onder meer door de huidige arbeidsmarkt met personele schaarste waardoor we op onderdelen onvoldoende capaciteit hebben om onze ambities uit te voeren. Daarnaast speelt werkdruk een rol. Bovendien hebben zowel wij als onze partners te maken met onder meer stijgende kosten, onzekere marktontwikkelingen en stikstofbeperkingen.
Een voorbeeld van onderwerpen die (nog) niet geheel op koers liggen, is de toevoeging van woningen; we hebben de afgelopen 2 jaar minder vergunningen afgegeven en minder woningen gebouwd dan de jaren daarvoor. Ook de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen heeft vertraging opgelopen. In onze

stad is een tekort aan voldoende beschikbare ateliers, werk- en oefenruimtes voor culturele en creatieve makers. Ook wordt de doelstelling van hoeveelheid restafval (30 kilo per inwoner per jaar) nog niet bereikt.

Toelichting doelen en inspanningen
In Turap 2 wordt de voortgang aangegeven van de doelen en inspanningen die in de Begroting 2023 zijn opgenomen. Per doel en inspanning is de stand van zaken beschreven. Ook wordt bij de doelen en inspanningen de status aangegeven door middel van verschillende icoontjes. Deze icoontjes houden het volgende in:

- Groene pijl schuin omhoog - Het doel/ de activiteit loopt op koers
- Oranje pijl naar rechts - Het doel/ de activiteit loopt gedeeltelijk op koers
- Rode pijl schuin omlaag - Het doel/ de activiteiten lopen niet op koers
- Groen vinkje - Het doel/ de activiteit is gerealiseerd

Toegankelijkheid Turap
In het kader van de toegankelijkheid van de Turap is er in de bovengenoemde vormgeving een aantal wijzigingen aangebracht ten opzichte van de vormgeving van de Jaarstukken 2022. We hebben de vormgeving en locatie van de bolletjes (icoontjes) gewijzigd (zie hierboven) en in de regels van de ambities, doelen en inspanningen hebben we de letters A (=ambitie), D (=doel), I (= inspanning) toegevoegd. We willen hier de komende periode verdere stappen in zetten en streven er naar om op de financiële portal (financien.arnhem.nl) na vaststelling van de Turap in de raad een digitale toegankelijke versie te publiceren.

Turap en bestuursrapportages
De afgelopen jaren werd gelijktijdig met de Turap de bestuursrapportages Zorgdomein en Bestaanszekerheid opgesteld en aan de raad aangeboden. Beide bestuursrapportages worden dit najaar digitaal beschikbaar gesteld aan de raad met ‘realtime’ informatie. Over deze digitale dashboards en de mogelijkheid om deel te nemen aan optionele aanvullende bijeenkomsten, zal dit najaar een separate raadsbrief aan de gemeenteraad gestuurd worden.

Presentatie baten en lasten
De presentatie van de baten en de lasten die in de begroting van 2023 is gebruikt, is doorgezet in deze Turap. Daarom wordt een positief bedrag gepresenteerd op het moment dat er sprake is van meer baten of meer lasten. Concreet betekent dit dat als er hogere lasten zijn, dit als een positief bedrag in de lasten is gepresenteerd. Dit veroorzaakt een nadeel voor de algemene reserve. Wanneer een negatief bedrag als afwijking in de lasten is gepresenteerd, betekent dit dat er sprake is van minder lasten, dus een voordeel voor de algemene reserve. Wat betreft de baten werkt dit hetzelfde: een positieve afwijking in de baten betekent hogere baten en een voordeel voor de algemene reserve. Of een afwijking een voordeel of nadeel voor de algemene reserve veroorzaakt, is eveneens weergegeven in de kolommen in de bijlagen.

Tabel afwijkingen
Per afwijking is in de tabellen de nodige informatie verstrekt. Hieronder is per kolom aangegeven welke informatie wordt weergegeven:

- T1: is de afwijking al in Turap 1 opgenomen;
- I/S: Is de afwijking incidenteel of structureel;
- AR/BR: Komt de afwijking ten gunste of laste van de algemene reserve (AR) of een bestemmingsreserve (BR);
- B: Wordt de afwijking in de begroting verwerkt met bijgevoegde begrotingswijziging.

Begrotingswijziging
Bij deze Turap is een begrotingswijziging opgenomen. De afwijkingen in de Turap welke zijn opgenomen in de begrotingswijziging moeten namelijk in het kader van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting verwerkt worden. Alle in de turap genoemde afwijkingen in bijlage 1 worden in de begroting verwerkt.

Leeswijzer
In het volgende hoofdstuk wordt het financiële totaalbeeld geschetst, waarbij toegelicht wordt hoe Turap 1 en Turap 2 in samenhang met elkaar gelezen moeten worden. Waar Turap 1 alleen de verwachte financiële afwijkingen beschrijft, wordt in deze Turap 2 in de bijlagen een integraal overzicht gegeven van de voortgang op de beleidsdoelen en inspanningen in combinatie met een verwachte financiële prognose. De financiële

afwijkingen in de wijkprogramma's worden op één plek toegelicht bij het onderdeel Wijken algemeen. Dit is in de Turaps reeds een gebruikelijke lijn, vanaf de Begroting 2024 gebeurt dit op basis van amendement 23A20 'Financieel samenvoegen wijkprogramma's' ook in de andere documenten in de P&C-cyclus.
Zowel de exploitatie als de voortgang op de investeringen wordt toegelicht. Tevens staan we stil bij de beheersing van de verbonden partijen en lichten we de voortgang op de overgehevelde budgetten uit 2022 toe. Tot slot wordt een overzicht gegeven van de stand van zaken op de bij de Begroting 2023 aangenomen moties en amendementen.

Totaalbeeld financiën

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	909.868	20.749	930.617
Baten	873.615	12.068	885.683
Saldo lasten en baten	**-36.253**	**-8.681**	**-44.934**
Toevoegingen aan reserves	81.659	-8.095	73.564
Onttrekkingen aan reserves	131.119	6.625	137.744
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	**49.460**	**14.720**	**64.180**
Prognose resultaat	13.207	6.039	19.246

In bovenstaande tabel is zichtbaar dat bij de begroting voor het opstellen van Turap 2, uit is gegaan van een saldo van lasten en baten ad € 36,3 miljoen en dat € 49,5 miljoen per saldo aan de reserves onttrokken zou worden. Met de afwijkingen die in deze Turap 2 gemeld zijn, wordt het saldo van lasten en baten € 44,9 miljoen en wordt per saldo € 64,2 miljoen aan de reserves onttrokken.

In onderstaande tabel is weergegeven welke afwijkingen in Turap 2 verwerkt zijn. Wanneer een afwijking betrekking heeft op meerdere programma's, is deze in de Turap over deze programma's verdeeld. Uit onderstaande tabel blijkt het totaal van de desbetreffende afwijkingen.

Onderwerp	Bedrag turap 1	Verwerkt / gewijzigd	Bedrag turap 2
Afwijkingen gemeld in Turap 1	**9.396**	**13.210**	**-3.814**
Nieuwe afwijkingen turap 2			
Gemeentefonds: meicirculaire (saldo gemeentefonds en DU's / TM's)			627
Actualisatie meerjareninvesteringsplanning (MIP)			-259
Actualisatie WSW			-2.509
Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire			395
Actualisatie BUIG			-1.318
Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021			527
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ			174
Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds			1.000
Sportbedrijf tekort begroting			-422
Huur- vs subsidieindexatie maatschappelijke partners			-559
Inkomensregelingen			-40
Individuele studietoeslag			-350
Sportpark Paasberg			-105
Loket Zuid			-39
Klantenservice			-150
Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)			-68
Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd			-100
Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten			350
Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten			-350

Koers Molenplaats	-62
Verduurzamen vastgoed: vrijval	2.500
Mobiliteit: vrijval incidentele budgetten	4.500
Lokale heffingen	-1.445
Integraal accommodatiebeleid	-190
Dekking integraal accommodatiebeleid uit middelen Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt (320k structureel)	190
Uitbreiding buurtsportcoaches	-113
Dekking uitbreiding buurtsportcoaches uit BR jeugdfonds	113
Opvang dakloze EU-burgers (motie)	-250
Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	250
Loon- en prijsontwikkelingen De Connectie	-1.253
Nadeel implementatie eHRM systeem De Connectie	-200
Grofvuil - afval	350
ODRA	-300
Huisvesting gemeentelijke organisatie	-522
Verkiezingen	-466
Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten	-526
Leges	474
Burgerparticipatie	135
Burgerparticipatie	-135
Restantnadeel Jeugdzorg	3.600
Restantnadeel Jeugdzorg	-3.600
Doelgroepenvervoer	807
Toevoeging resultaat doelgroepenvervoer aan BR WMO en Jeugdzorg	-807
Beschermd wonen	1.512
Lagere eigen bijdrage beschermd wonen	-918
Toevoeging resultaat beschermd wonen aan BR WMO en Jeugdzorg	-595
Voordeel WMO	3.736
Hogere eigen bijdrage WMO	610
Saldo voordeel WMO	-4.346
Inzet middelen impuls energietransitie	10.000
Nieuwe afwijkingen in turap 2	**9.854**
Totaal afwijkingen turap 2	**6.039**

Bijlage 1 Voortgang doelen en financiële afwijkingen per programma

Wijken Algemeen

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is / wordt een levendige en vitale stad waar het volgens inwoners en ondernemers fijn wonen, werken en verblijven is (T)

Samen met inwoners - Het inzicht en de kracht van burgers wordt maatgevend voor gemeentelijk handelen (D)

De ontwikkeling van de gemeente als gebiedsgerichte organisatie is ingezet door de start van het opstellen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten. Deze Koersnota gaat in op de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem.

De aanpak voor leefbare wijken in de wijken die vallen onder Arnhem-Oost aanpak heeft in juni 2023 een impuls gekregen door het opleveren van het Actieplan Nationaal Programma Arnhem Oost. In dit actieplan zijn meerjarige inspanningen benoemd voor de 5 Arnhem-Oost wijken waarbij financiering vanuit de Rijksoverheid inzetbaar is om deze inspanningen aan te jagen.

Ook naar de ondersteuning die bewoners nodig hebben om betrokken te zijn bij hun wijk, is in 2023 een onderzoek gestart. Het beschikbare budget aan bewonersondersteuning moet op een zodanige wijze worden ingezet dat deze aansluit bij de behoefte aan ondersteuning in de verschillende wijken. Het onderzoek wordt in het najaar afgerond met een advies hoe deze verdeling tot stand zou moeten komen en wat hiervoor nodig is.

De gemeente als wijkgerichte organisatie en vergroten van invloed en betrokkenheid inwoners: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten (I)

In 2023 is gestart met het ontwikkelen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten. Deze Koersnota moet richting geven aan de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem op basis van de evaluatie uit 2021. Om de juiste input hiervoor op te halen, zijn verschillende bijeenkomsten georganiseerd met inwoners, maatschappelijke partners, ambtenaren en raadsleden. De Koersnota zal in september worden aangeboden aan het college.

Leefbare wijken (I)

De Arnhemse Leefbaarheidsmonitor wordt ingezet om de leefbaarheid in alle wijken te monitoren. Door de inzet van de gebiedsanalyse is het mogelijk ook wijken ten opzichte van elkaar in beeld te brengen. Het vergroten van kansen voor kinderen en jongeren in Arnhem krijgt in 2023 stadsbreed vorm door zowel de inspanningen op deze doelgroep in het actieplan Nationaal Programma Arnhem Oost en onze eigen gemeentelijke inspanningen. Voor beide geldt dat de uitvoering per wijk kan verschillen.

Maatschappelijke accommodaties: een visie ontwikkelen (I)

Inmiddels is een projectplan voor het opstellen van het integraal accommodatiebeleid goedgekeurd en is een offerte uitvraag gedaan bij drie partijen om het projectleiderschap voor deze opdracht in te vullen. De ontwikkeling van het beleid start vervolgens in september 2023.

Monitor leefbare wijken (I)

De resultaten van de Leefbare Wijken monitor worden consequent door de gemeente ingezet om ontwikkelingen in de wijk te monitoren en vormen een belangrijk startpunt voor het vaststellen van de belangrijkste doelen in de wijken. Deze data wordt in alle wijken ingezet om het gesprek in de wijken op gang te helpen met inwoners en maatschappelijke partners. Daarbij wordt veelal gekozen om deze data te gebruiken bij de actualisatie van de wijkprogrammering, zodat dit ook een natuurlijk moment betreft. De huidige monitor bevat informatie uit 2021 en in 2023 zal het veldwerk starten om de inhoud van de monitor te actualiseren.

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	235.264	3.281	238.545
Baten	27.579	603	28.182
Saldo lasten en baten	-207.685	-2.678	-210.363
Toevoegingen aan reserves	6.716	0	6.716
Onttrekkingen aan reserves	15.275	0	15.275
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	8.559	0	8.559
Prognose resultaat	-199.126	-2.678	-201.804

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	3.281	N					
Sociale wijkteams (SWT)	565	N					
Jeugdzorg	3.600	N	Restantnadeel Jeugdzorg	N	S	BR	J
Jeugdzorg	800	N	Pluryn tariefsverhogingen	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	730	N	Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	600	N	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	400	N	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	300	N	Verhoging pleegzorgvergoeding	J	S	BR	J
Onderwijs	190	N	Integraal accommodatiebeleid	N	I	AR	J
WMO en sociale wijkteams	-807	V	Doelgroepenvervoer	N	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	-1.512	V	Beschermd wonen	N	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	-3.736	V	Voordeel WMO	N	I	BR	J
Teams Leefomgeving(TLO)	2.716	N					
Onderwijs	877	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Armoedebeleid	822	N	TM Flankerend beleid energiearmoede	N	I	AR	J
Schulddienstverlening	658	N	TM Dienstverlening gemeenten aanpak schulden en armoede	N	I	AR	J
Onderwijs	222	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J
Mobiliteit	85	N	Indexatie contracten parkeergarages	J	S	AR	J
Armoedebeleid	40	N	Inkomensregelingen	N	S	AR	J
Water, milieu en luchtkwaliteit	7	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Werk en Inkomen	5	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J

Baten	603	V					
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	603	V					
Onderwijs	438	V	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Onderwijs	81	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Sport	66	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Welzijn	18	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	0						

Stijging tarieven en kosten jeugdzorg
De kosten van de jeugdzorg nemen meer toe dan aanvankelijk voor dit jaar is geprognosticeerd.
Het betreft hier met name de specialistische voorzieningen die in natura worden verstrekt. Bij de verleende zorg in de vorm van persoonsgebonden budget (PGB) zien we een daling van de kosten. Dat geldt ook voor de kosten van jeugdbescherming.

De kostenstijging in de specialistische voorzieningen in natura is in hoofdzaak op twee factoren terug te voeren:

- Tariefstijgingen - Het betreft hier regionale tariefsverhogingen die ten dele al eerder in het kader van de Perspectiefnota zijn gemeld, namelijk tariefsverhogingen bij jeugdzorgaanbieder Pluryn voor verblijf (€ 0,8 miljoen) en pleegzorgvergoedingen (€ 0,3 miljoen).
- Een stijging in het verzilveringspercentage van de toegewezen zorg - Ten opzichte van voorgaande jaren is een duidelijke toename in de uitnutting van toegewezen, geïndiceerde zorg, ook wel het verzilveringspercentage genoemd, zichtbaar. Daar staat tegenover dat het aantal jeugdigen dat specialistische jeugdzorg toegewezen krijgt, redelijk stabiel blijft. Gecombineerd betekent dit dat de gemiddelde zorgkosten per jeugdige toenemen, wat erop duidt dat de gemiddelde intensiteit en/of de duur van het jeugdzorgtraject groeiend is. Nadeel: € 3,6 miljoen.

Tezamen met de indexering van de zorgtarieven leidt dit tot een totaal nadeel van afgerond € 5,1 miljoen op de jeugdzorg (incl. jeugdbescherming). Dit nadeel wordt gedekt door een onttrekking uit de reserve WMO & Jeugdzorg, welke gepresenteerd staat op S07.

De ontwikkelingen van de kosten in de jeugdzorg worden in het najaar nader geanalyseerd in het kader van het meerjarenbeeld.

Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning
Het tarief dat gemeente Arnhem betaalt aan aanbieders van Huishoudelijke Ondersteuning is vanaf 2023 verhoogd, omdat het wettelijk verplicht is om een kostendekkend tarief te betalen. Zo worden de aanbieders in staat gesteld een gezonde bedrijfsvoering te hebben. Hiertoe heeft het college op 31 januari 2023 besloten.
Door de hogere tarieven voor huishoudelijke ondersteuning zijn de kosten in 2023 naar verwachting € 730.000 hoger dan begroot. In het beschikbare budget van huishoudelijke ondersteuning wordt rekening gehouden met de vergrijzing en door personeelstekorten bij zorgaanbieders kan niet volledig voldaan worden aan de vraag naar huishoudelijke ondersteuning. Via wachtlijstbemiddeling borgen we wel dat de meest kwetsbare inwoners als

eerste huishoudelijke ondersteuning ontvangen. Door het negatieve verwachte resultaat zal een onttrekking uit de bestemmingsreserve Wmo & Jeugdzorg nodig zijn, welke op S07 is gepresenteerd.

Aanvullende indexatie zorgtarieven
Jaarlijks worden de tarieven jeugdzorg en Wmo door onze regionale inkooporganisatie geïndexeerd op basis van voorjaarsramingen van het Centraal Planbureau (CPB). Naar aanleiding van de sterk gestegen prijzen in de afgelopen periode zijn de zorgtarieven 2023 aanvullend met 0,73% geïndexeerd. In de eerste tussenrapportage is aangegeven dat dit - berekend over de totale zorgbegroting - een extra structurele kostenpost van ca € 1 miljoen betekent. Daarvan heeft € 0,4 miljoen betrekking op Jeugdzorg en € 0,6 miljoen op Wmo en sociale wijkteams. Dit tekort wordt gedekt vanuit de reserve, welke is gepresenteerd op programma S07 Zorg.

Doelgroepenvervoer WMO
Bij de gewijzigde begroting 2023 van de BVO DRAN heeft de gemeente Arnhem de verwachting uitgesproken dat het vervoersvolume van het vraagafhankelijk vervoer binnen deze gemeente in 2023 niet meer uit zal komen op het niveau van 2019, vanuit de Kaderbrief 2024 het algemene uitgangspunt voor de gewijzigde begroting 2023 vraagafhankelijk vervoer. Door de gemeente Arnhem is daardoor verzocht om een aframing van € 500.000 door te voeren op de begroting 2023 vraagafhankelijk vervoer volgens de algemene uitgangspunten. Na deze aframing resteert voor 2023 een voordeel van € 807.000.
Het betreft een incidenteel voordeel. Voorstel is om dit voordeel van 2023 toe te voegen aan de BR WMO & Jeugdzorg en daarmee beschikbaar te houden voor dekking van de indexatie van doelgroepenvervoer in 2024. Deze toevoeging aan de reserve is opgenomen op programma S07 Zorg.

Beschermd wonen
Sinds 2021 is een voordeel ontstaan bij Beschermd Wonen. Vanaf 2021 is de Wet Langdurige Zorg (Wlz) opengesteld voor mensen met psychiatrische problematiek. Een aanzienlijk deel van de inwoners die een toewijzing Beschermd Wonen hadden, is doorgestroomd naar de Wlz. De lasten zijn in 2021 door de uitstroom van cliënten harder gedaald dan de uitname van het budget, dit effect werkt door tot de invoering van het objectieve verdeelmodel per 1 januari 2025. Inmiddels zijn er regionale financiële afspraken gemaakt, zoals aangegeven in de raadsinformatiebrief voortgang regionale afspraken beschermd wonen. Deze financiële afspraken betreffen de jaren 2022 en verder. Dit betekent dat in dit jaar de afspraken voor 2022 en 2023 verwerkt worden. Op het lastenbudget geeft dit een voordeel van circa € 1,5 miljoen, welke zichtbaar wordt op wijken algemeen. Bij de baten is er een nadeel van € 920.000, welke zichtbaar wordt op S07. Gesaldeerd blijft er een positief voordeel over van € 595.000. Voorgesteld wordt om het verwachtte positieve resultaat op het onderdeel beschermd wonen van € 595.000 toe te voegen aan de BR WMO & Jeugdzorg en daarmee beschikbaar te houden voor dekking van de kosten van Beschermd Wonen in de toekomst. De toevoeging aan de reserve is gepresenteerd op programma S07 Zorg.

Begeleiding- en overige Wmo
Wmo begeleiding
In eerdere jaren is het beroep op Wmo-begeleiding sterk gestegen. De laatste 2 jaar is deze trend echter doorbroken en zijn de kosten van begeleiding beheersbaar geworden. De verhouding tussen gespecialiseerde begeleiding en basisbegeleiding is beter in balans gekomen en het beroep op begeleiding is gestabiliseerd. Dit leidt nu tot een voordeel van € 1,5 miljoen over 2023. De komende periode wordt door de regionale inkooporganisatie een tariefonderzoek uitgevoerd naar de kosten van begeleiding. Dit kan leiden tot een tariefsverhoging en daarmee extra kosten van begeleiding.

WRV
Binnen Wonen, rollen en vervoer wordt een positief saldo verwacht van € 0,4 miljoen. Dat komt met name doordat er minder woonvoorzieningen zijn verstrekt dan begroot op dit moment. De uitgaven hiervoor fluctueren over de jaren.

Wmo - PGB’s
De verwachte realisatie van de PGB’s is € 1,9 miljoen lager dan begroot. Door meer aandacht voor toetsing door de wijkteams is de verwachting dat we op de PGB’s uitkomen op een onderbesteding.

In totaal geeft dit een voordeel van €3,7 miljoen, welke op wijken algemeen gepresenteerd wordt.

Tezamen met het voordeel vanwege hoge eigen bijdragen WMO van € 0,61 miljoen, gepresenteerd op S07, resteert op Wmo (excl. beschermd wonen, doelgroepenvervoer en Huishoudelijke Ondersteuning) een voordeel van ruim € 4,3 miljoen. Dit voordeel wordt toegevoegd aan de BR WMO en Jeugdzorg. Deze toevoeging is eveneens gepresenteerd op S07.

Integraal accommodatiebeleid
De jaarlijkse lasten voor gerichte inzet van beheerders in samenwerking met de gebruikers bedragen tot op heden € 150.000. Dit in tegenstelling tot de eerdere afgesproken afbouw naar € 100.000 in 2023 en naar € 50.000 voor de jaren daarna. Deze afbouw blijkt niet realistisch, zonder kaders. Dat betekent dat een extra last van € 90.000 in 2023 nodig zal zijn, bestaande uit € 50.000 voor de inzet van beheerders MFC's en € 40.000 voor een projectleider om kaders t.b.v. de uitvoering op te stellen.
De dekking van deze extra last € 90.000 is beschikbaar uit de middelen scholen en ander vastgoed als verbindende plek (totaal € 320.000 in 2023). Deze is daarom zichtbaar op S04.

Naast de afwijking van € 90.000 is sprake van een administratieve wijziging van € 100.000 omdat het afgesproken budget op S04 staat, terwijl deze op de wijken wordt uitgegeven. Per saldo maakt dit een afwijking van € 190.000 op de wijken, welke gedekt wordt uit een overschot op S04.

Energieprijzen eigen gebruik
In het afgelopen jaar zijn de prijzen voor energie fors gestegen. Voor de gemeente Arnhem stond het tarief grotendeels vast tot eind 2022. Voor 2023 zijn eind vorig jaar de nieuwe prijzen voor gas en elektriciteit vastgesteld (voor 1 jaar). De vernieuwde tarieven zijn voortgekomen uit de participatie aan de Groene Metropoolregio, welke een aanbesteding gehouden heeft voor de inkoop van energie. Specifiek voor gas geldt dat deze afspraken per 01-01-2023 gewijzigd zijn: een nieuwe leverancier, en ook nieuwe tarieven. Voor elektriciteit hebben we met behoud van leverancier de tarieven omhoog zien gaan. Dit leidt tot een forse stijging van de energielasten en een knelpunt in de begroting. De grootste stijging van kosten voor elektriciteit zit bij openbare ruimte (openbare verlichting, verkeerslichten, etc.); er wordt een tekort verwacht van € 4,0 miljoen, verspreid over begrotingsprogramma S02 Bereikbaarheid en S12 Wonen en leefomgeving. Daarnaast is sprake van een verwachte overschrijding van de begrote budgetten bij Vastgoed van € 2,3 miljoen (na doorbelasting), hier betreffen het de panden in eigen gebruik en de MFC's waar zowel voor gas als elektra een tekort voorzien is. De hogere energieprijzen leiden volgens verwachting tot hogere energiekosten (+ € 877.000) bij de MFC's. Een deel daarvan (naar schatting 50%) zal kunnen worden doorbelast naar de huurders van de MFC's.
Daarnaast wordt geprobeerd directer energie te besparen door de verwarming lager te zetten en op middellange termijn te werken aan het verduurzamen van de gebouwen.

Het totale financiële effect is verspreid over wijken algemeen en over de programma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën, S02 Bereikbaarheid, S03 Economie, S05 Cultuur, S09 Gezondheid en sport en S12 Wonen en leefomgeving. De kostenstijging wordt aan alle gebruikers één op één doorberekend conform de afgelopen jaren ook het geval was, dit geldt dus zowel voor huurders van gemeentelijk vastgoed als voor gebruikers van walstroom of de markten. Het in kaart brengen van het exacte tekort is een ingewikkeld proces omdat op aansluitingsniveau bekeken moet worden wat de effecten zijn. Dit traject wordt nu voor alle objecten doorlopen. Uiteraard wordt gemeentebreed gekeken naar energiebesparingsmogelijkheden, waar deze al bekend zijn, zijn deze meegenomen in de berekeningen. De eerste inschatting is dat het totale financiële knelpunt van stijging energielasten € 6,3 miljoen bedraagt.

Taakmutatie Flankerend beleid energieamoede
Voor extra inspanningen op het gebied van vroegsignalering en voor het verwachte extra beroep op bijzondere bijstand wordt rekening gehouden met een stijging van de lasten met € 822.000. In het kader van flankerend beleid energiearmoede ontvangen gemeenten in 2023 hiervoor een bedrag van € 50 miljoen landelijk, Arnhem krijgt € 822.000. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de beleidsvelden binnen de begrotingsprogramma's, in dit geval het programma Wijken algemeen.

Taakmutatie Dienstverlening gemeenten aanpak schulden en armoede
Voor een betere dienstverlening op het gebied van armoede en schulden wordt rekening gehouden met een stijging van de lasten van € 658.000. In het kader van aanpak schulden en armoede wordt hiervoor € 40 miljoen landelijk in 2023 ter beschikking gesteld, Arnhem ontvangt € 658.000. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De

bijbehorende lasten worden verantwoord op de beleidsvelden binnen de begrotingsprogramma's, in dit geval het programma Wijken algemeen.

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
De gemeente Arnhem heeft de modules Inkoop Zorg, Onderwijs, Contractmanagement Inburgering, WsW en WSP en Beheer ondergebracht bij de Modulair Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein (MGR-SD) en betaalt hiervoor tezamen met de andere gemeenten van de regio Centraal Gelderland een jaarlijkse bijdrage. De MGR verwacht bovenop haar primaire begroting 2023, structureel een extra indexatie voor loon- en prijsstijgingen (als huisvesting en ICT) door te voeren op deze modules.
De effecten voor de module WSP zijn meegenomen in het re-integratiebudget. Voor de overige modules is op basis van de nu voorliggende begroting bekend dat een tekort op jaarlijkse bijdrage van Arnhem ontstaat van € 428.000 in 2023.
Het nadeel is verdeeld over wijken algemeen (€227.000) en de programma's S06 Participatie en armoedebestrijding, S07 Zorg en S08 Welzijn en inclusie.

Indexatie contracten parkeergarages
Conform overeenkomsten zijn er prijsindexaties toegepast op bijvoorbeeld de dienstverleningsovereenkomst P1 en de verschillende onderhoudscontracten. Deze indexaties leveren een structureel knelpunt van € 282.000 op dat al in 2023 wordt voorzien.
Het nadeel valt zowel op wijken algemeen (€ 85.000) als op S02 Bereikbaarheid.

Inkomensregelingen
Er wordt meer beroep gedaan op diverse onderdelen van de openeinderegeling Bijzondere Bijstand. Dit leidt tot hogere kosten bij Bijzondere Bijstand (€ 135.000), Bijzondere Bijstand voor Beschermingsbewind (€ 100.000) en Gelrepas (€ 625.000). Bij Gelrepas zien we de effecten van de verbeterslag die in 2021 is gemaakt met de digitalisering en professionalisering van de pas. Meer inwoners gebruiken de Gelrepas en ze besteden daarbij ook een groter bedrag. We zien dat de extra regelingen Schoolkostenregeling en (Sport)kledingtegoed voor kinderen, die sinds medio 2022 zijn toegevoegd, meer worden gebruikt dan we vooraf hadden ingeschat. Eind 2022 zijn de tegoeden voor deze regelingen extra verhoogd in verband met de crisis, dit leidt ook tot een kostenstijging.
De overschrijding is in 2023 € 860.000. In de meicirculaire is aan het gemeentefonds een extra bedrag voor Bijzondere Bijstand toegevoegd (€ 820.000 in 2023). Daarom leidt dit tot een tekort van € 40.000 in 2023.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
De gemeente Arnhem hanteert de systematiek van kostprijsdekkende huur. Jaarlijks indexeren wij per 1 mei de huurprijs met de CPI (Consumenten Prijs Index) zoals deze wordt gepubliceerd door het CBS. De indexering van de huurbedragen op basis van de CPI-index levert een indexering op per 1 mei 2023 van ongeveer 8% (ten opzichte van 2% voorgaande jaren en 4,5% afgelopen jaar).
Sinds de start van de CPI index is deze nog nooit zo hoog geweest. In de markt, ook de commerciële verhuurmarkt, wordt opgeroepen tot coulance afspraken. Hoewel CPI de norm is en ook wij te maken hebben met gestegen bouw- en beheerkosten van ons vastgoed zien we mogelijkheden om onze huurders enigszins tegemoet te komen. Wij wijken, zoals al benoemd in de Perspectiefnota 2024-2027, eenmalig af van de CPI als index en hanteren een lager indexpercentage, namelijk de "kerninflatie", te hanteren voor de huurprijsindexering (vanaf 1 mei 2023). Dit alleen indien de kerninflatie lager is dan de CPI indexatie. De kerninflatie, gepubliceerd als SA20 bij CBS, is nu 6,7%. Voorgaande jaren hielden de indexeringen van de huuropbrengsten en de stijging van de kosten van het onderhoud van vastgoed elkaar redelijk in evenwicht. Met de hogere indexatie van de huren (+ € 758.000) ontstaat echter een verschil ten opzichte van de ontwikkeling van de lasten (+ € 465.000), een groot deel betreft namelijk kapitaallasten die gelijk blijven. Het positieve resultaat dat hierdoor ontstaat kan ten gunste van de algemene middelen vallen. Uitgaande van de kerninflatie is dit € 294.000 in 2023.
De afwijking met betrekking tot de hogere energielasten heeft betrekking op meerdere programma's en wordt daarom zichtbaar op wijken algemeen (€ 165.000), S00 Bestuur, dienstverlening en financiën, S01 Veiligheid, S02 Bereikbaarheid, S04 Onderwijs, S05 Cultuur, S08 Welzijn en inclusie en S09 Gezondheid en sport.

W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Versterken van sociale cohesie (D)

De sociale cohesie in het gebied wordt versterkt door te investeren in goed functionerende wijkorganisaties en een goed wijknetwerk. Vanuit een goede sociale basis in de wijk kan de sociale samenhang verder worden versterkt.

Inspanningen 2023 (I)

- Via het bewonersbudget of waar nodig met bewonersondersteuning (van onder andere Sportbedrijf en Rijnstad) worden diverse bewonersinitiatieven ontplooid.
- De verbouwing om het buurtcentrum De Lommerd toegankelijker te maken is afgerond. Het is hiermee een duurzamer en toegankelijker gebouw geworden. Ook in de Symfonie wordt het informatiepunt goed bezocht. Hier werken sociaal raadslieden, Werk en Inkomen, Sociaal wijkteam en team Leefomgeving samen. In het centrum is de Buurtkeuken actief.

Meer (financiële) zelfredzaamheid (D)

Financiële zelfredzaamheid blijft een aandachtspunt. We hebben in de wijk ervoor gezorgd dat (financiële) hulp laagdrempelig toegankelijk is.

Inspanningen 2023 (I)

Het informatiepunt in de Symfonie wordt goed bezocht. Hier werken we vanuit het Sociale wijkteam, Werk en Inkomen en welzijnspartners (onder andere sociaal raadslieden) samen om inwoners zo goed mogelijk te helpen met individuele vragen.

Kansengelijkheid (T)

Bevorderen kansengelijkheid: bewoners zijn zelfstandiger en staan steviger in de maatschappij (D)

De bewoners/deelnemers die verbonden zijn aan de diverse initiatieven in de wijk worden goed begeleid om zelfstandiger te kunnen functioneren.

Inspanningen 2023 (I)

Organisaties die actief zijn op het gebied van kansengelijkheid worden ondersteund.

Minder onderwijsterugval (D)

Op de basisscholen is sterk ingezet op een extra programma voor de leerlingen, waardoor de schoolresultaten zijn verbeterd.

Inspanningen 2023 (I)

Het programma Kansrijk Opgroeien is gecontinueerd.

Gezondheid (T)

Integrale aanpak gezonde leefstijl (D)

Door programma's op scholen, Thialf en in de wijkcentra is ingezet op een gezonde leefstijl. Het aantal kinderen met overgewicht blijft hoog. De inspanningen die worden geleverd (zie ook hieronder) dragen bij aan een gezonde levensstijl, maar het is op korte termijn nog niet voldoende om het overgewicht (gemiddeld genomen) te doen afnemen. Het is daarom een blijvend aandachtspunt.

Inspanningen 2023 (I)

JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht), GO (Gezond Onderweg) en beweegconcept 2+1+2 worden ingezet. Met de programma's worden kinderen met overgewicht gecoacht binnen hun eigen omgeving naar een gezondere leefstijl. De activiteiten van Vitanos en Blauwe Tomaat zorgen voor aandacht voor gezonde voeding.
Op dit moment onderzoeken we de mogelijkheid voor een wandelpad langs het spoor, zodat er een (beweeg)route ontstaat door de wijk.

Openbare Ruimte (T)

Aantrekkelijkere buitenruimte (D)

In CSA is veel vergroend of daar zijn plannen voor in ontwikkeling. Bewonersinitiatieven dragen bij aan dit doel.

Inspanningen 2023 (I)

Er zijn in de wijken Arnhemse Broek en Centrum wijkgroenagenda's opgesteld, die worden uitgevoerd. Meerdere verwaarloosde plekken zijn verbeterd door het toevoegen van groen. Wijkorganisaties zijn actief om de wijk schoon te houden en verder te vergroenen.

Wonen (T)

Meer diversiteit in de woningvoorraad (D)

Bij de kansen die zich voordoen op het gebied van transformatie of nieuwbouw van woningen zetten we in op de diversiteit van de woningvoorraad.

Inspanningen 2023 (I)

Bij grote nieuwbouwplannen (zoals Rietgrachtstraat en Thorbeckestraat) worden levensloopbestendig wonen en huizen voor gezinnen in de planvorming meegenomen.
Het nieuwe facetplan Woningsplitsing en Verkamering heeft een rem gezet op de verkamering van panden in het gebied. Zo wordt er in het Spijkerkwartier geen omgevingsvergunning verleend als er binnen een straal van 50 meter al een ander verkamerd pand aanwezig is. Dit heeft een gunstig effect op de woningvoorraad. Bij overtredingen wordt gehandhaafd.

Wijkeconomie (T)

Goed functionerende wijkorganisaties (D)

Wijkorganisaties dragen veel bij aan de verbetering van de wijk. Blauwe Wijkeconomie, Broek Omhoog, buurtgroenbedrijf zijn goede voorbeelden waarbij bewoners, overheid en andere partners samenwerken.

Inspanningen 2023 (I)

De wijkorganisaties hebben moeite om zich duurzaam te ontwikkelen, onder andere door de manier van subsidiëren door de gemeente. We zijn daarom in gesprek met deze partners en het verkennen de mogelijkheden om de activiteiten van deze organisaties langdurig in het wijkprogramma te verankeren.

Veiligheid (T)

Minder overlast (D)

Wijkveiligheid blijft een belangrijk thema in het gebied. Het aantal registraties van delicten daalt, maar het gevoel van veiligheid bij bewoners blijft een punt van aandacht. Er worden veel gerichte acties opgezet om af te rekenen met de verloedering, overlast en criminaliteit. Dit heeft een lange adem nodig.

Inspanningen 2023 (I)

Binnen het actieprogramma Steenstraat en omgeving zijn tien actielijnen met bijbehorende acties uitgevoerd, zoals bijvoorbeeld het aanpakken en opknappen van verloederde plekken, verwijderen van graffiti, realisatie van camera’s en handhavingsacties. Ook is in 2023 begonnen met het aanspreken en aanschrijven van winkels die te veel beplakking op hun ruiten hebben en daarmee geen transparante gevel hebben. In 2024 wordt hiermee doorgegaan.

W2 Noordwest

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Ontmoetingsplekken voor sociale cohesie en maatschappelijk participeren (D)

Om de sociale cohesie en de maximale participatie van inwoners te bevorderen is het van belang om ontmoetingsplekken in de wijk te creëren die passen bij de vraag uit de wijk. Deze fysieke ontmoetingsplekken moeten toegankelijk, nabij en laagdrempelig zijn.

Inspanningen 2023 (I)

- Minimaal elk kwartaal en zo nodig vaker hebben we afstemmingsoverleg met een vertegenwoordiging van de verschillende buurthuizen.
- Het Graaf Ottoplein is heringericht.
- De inclusieve speelplaats naast de skatebaan bij Rosorum wordt dit jaar afgerond.
- De gesprekken over herinrichting Peterplein hebben plaatsgevonden. De realisatie start het laatste kwartaal 2023.
- Het inloopspreekuur is begin 2023 gestart.

Versterken sociale netwerken en inzicht in voorzieningen in de wijk (D)

De netwerkpartners in de wijken kennen elkaar en weten elkaar te vinden. We werken als teams Leefomgeving, Sociaal wijkteams en gebiedsteams Werk en Inkomen gebiedsgericht: we handelen vanuit de leefwereld van bewoners, dichtbij en met focus op specifieke doelgroepen in de wijk.

Inspanningen 2023 (I)

- De gebiedsagenda Werk, Inkomen en Schulden 2023 is tot stand gekomen. Monitoring van de benoemde actiepunten volgt via overleg sociale tafel met Sociaal Wijkteam, , gebiedsteams Werk en Inkomen en partners Rijnstad en Stichting Welzijn Ouderen Arnhem.
- De basis training Eigen-Wijs is gestart in samenwerking met team Leefomgeving Noord-Oost.

Kansengelijkheid (T)

Meer ontplooiingskansen voor kinderen (D)

In Noordwest willen we kinderen die dat nodig hebben betere ontplooiingskansen bieden zodat zij kansrijk kunnen opgroeien. We richten ons daarbij vooral op kinderen in Klarendal en Sint Marten en hebben een aanpak voor de verschillende doelgroepen.

Inspanningen 2023 (I)

- Het thuisbezoek door de jeugdverpleegkundige is in Klarendal mogelijk gemaakt op indicatie en wordt in 2024 standaard ingevoerd. We zijn gestart om samen met betrokken (keten)partners de backoffice goed in te regelen zodat signalen ook direct opgepakt en bij voorkeur opgelost kunnen worden.
- Het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien wordt verder doorontwikkeld en geïntegreerd binnen de pedagogische wijk in het kader van de Arnhem Oost aanpak. Daarbij is ook de overgang van primair naar voorgezet onderwijs een belangrijk aandachtspunt.

Veiligheid (T)

Bewoners hebben minder last van gevoelens van onveiligheid (D)

We verbeteren het woon- en leefklimaat van bewoners door de aanpak van overlast op de thema's verloedering, parkeer/verkeersveiligheid, overlastgevende personen, jeugdoverlast en drugsoverlast. Onze focus ligt daarbij op de wijken Klarendal en Sint Marten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Tijdens maandelijks wijkveiligheidsoverleg vindt monitoring plaats en initiëren we passende acties. Ook zijn we samen met veiligheid en politie gestart met het actieplan 'Hommel en Singel': schoon, heel en veilig met speciale aandacht voor verloederde plekken en ondermijning.
- Via de sociale tafel monitoren we de inzet van partners in het sociaal domein.
- In het najaar starten we met een proces met alle betrokken partijen hoe we in ons gebied de doorontwikkeling van jongerenwerk vorm gaan geven.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Klarendal worden kleiner (D)

We zijn in samenwerking met de WUR,HAN en GGD aan de slag om de sociaaleconomische gezondheidsverschillen te verkleinen in de wijk Klarendal. We willen een beweging in gang zetten waarbij bewoners weer trots op hun wijk zijn, en de leefomgeving als positieve stimulans ervaren om verder te komen in het leven.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De uitvoering van Welzijn op recept wordt gemonitord met de uitvoerende partijen Stichting Welzijn voor Ouderen Arnhem en Rijnstad.
- Studenten van de Praktijk Leerroute Regionaal Opleidingscentrum Rijn-IJssel starten in september met onderzoek op welke wijze het spel Positieve Gezondheid ingezet kan worden bij activiteiten in de wijk.

W3 Noordoost

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelfredzaam (D)

Er is een mooie verdeling van ontmoeting in de wijken, zowel binnen als buiten. Voor jong en oud zijn er plekken in de wijken om laagdrempelig te ontmoeten. Speelplekken zijn er genoeg en worden aangepakt, waar nodig. Er zijn pedagogisch medewerkers in de wijk die de ontmoeting faciliteren en er zijn heel veel vrijwilligers die hun bijdrage leveren aan de ontmoetingsplekken.

Inspanningen 2023 (I)

Noord-Oost heeft een mooie dekking van ontmoetingscentra. In iedere wijk zijn er ontmoetingsplekken, waar we structureel mee overleggen voor de toekomst. Ook werken we aan de organisatie van structurele financiering voor huisvesting.

Meer bewoners participeren in de vorm van (vrijwilligers)werk (D)

Er lopen verschillende processen die moeten bijdragen aan de aanpak op de werkloosheid en participatie (meedoen) van de bewoners Geitenkamp. Deze uitdaging zal een meerjarenplan zijn en heeft met veel verschillende factoren te maken (huur/koop verhouding, generatiepatronen, normen en waarden van de cultuur in de wijk). Er wordt hard gewerkt aan nieuwe plekken in de wijk die stimuleren om te leren en te werken, maar een aantal initiatieven stagneren. We zijn op de goede weg. Na corona zijn er verschillende initiatieven die herstart zijn. Maar we zijn er nog niet. We horen een toename van deelnemers en bezoekers via samenwerkingspartners in de wijken. Er participeren meer mensen, maar we zitten nog steeds in een opbouw na corona.

Inspanningen 2023 (I)

- De inspanning op uitbreiding van sociaal ondernemers in de Vlindertuin stagneert. De huidige exploitant is er niet in geslaagd om voldoende sociaal ondernemers te binden aan de Vlindertuin. Hier is ook een onderzoek op geweest en deze wordt besproken met SLAK.
- Voor het creëren van een wijknetwerk is een kwartiermaker nodig. De middelen zijn beschikbaar en we gaan na de zomervakantie werven (afhankelijk van keuzes naar aanleiding onderzoek).
- De mogelijkheid om een buurtbaanbureau (in samenwerking met Enjoy & Learn) te starten wordt onderzocht en er wordt via Arnhem-Oost gekeken naar coaching voor toeleiding naar werk en school voor jong volwassenen.
- De gebiedsagenda is opgesteld en wordt voor 2024 geactualiseerd.
- Ter vervanging van training EigenWijs komt er een pilot Eigenwijze Diamant, het gebied wordt uitgebreid met Noord-West en de training wordt nog laagdrempeliger aangeboden. De start is na de zomervakantie en de evaluatie vindt voor het einde van het jaar plaats.

Kansengelijkheid (T)

Meer kinderen hebben de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen (D)

Afgelopen jaar zijn er verschillende positieve ontwikkelingen geweest in het aanbod, waardoor de jeugd hun talenten kunnen ontwikkelen:

- nieuw jongerenwerk;
- verlengde schooldag in samenwerking met Sportbedrijf, Rijnstad en Rozet;
- uitbreiding speelmorgen;
- samenwerking met creatief makers voor maatschappelijke vraagstukken (jeugd, Sperwer);
- betrekken van jongeren bij cultuur (Podium van de wijk).

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien is verwoord voor 2023 en in uitvoering. (Rijke schooldag, NPO gelden). Deze wordt gemonitord en waar nodig bijgesteld voor 2024.
- De sportpedagogisch medewerker is aangesteld en heeft een plan opgesteld voor het klimaat van de Rommelkist. Er is een groep vrijwilligers, die meewerken met specifieke evenementen. Voor structurele taken, toezicht en bekwaamheid zijn er nog acties nodig. tevens ligt er een masterplan voor de Rommelkist. Deze heeft een fysiek component om het aantrekkelijker te maken en een component om het sociaal veiliger te maken met meer aantrekkingskracht, breder dan de bestaande doelgroep.
- Monitoring op 18 maanden gesprekken door VGGM loopt. Het zal een vervolg krijgen in de Arnhem-Oost aanpak. Wegens succes wordt het in alle Arnhem-Oost wijken toegepast.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Geitenkamp worden kleiner (D)

Vanuit de samenwerking HAN, GGD is geadviseerd om te werken met wijkgezondheidsprofielen. Door de kennis en opvolgende interventies van de wijkgezondheidsprofielen nemen de gezondheidsverschillen af. De bewustwording wordt verhoogd en er zijn voorzieningen in de wijk die bijdragen aan een gezonde leefstijl.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Twee watertappunten zijn geplaatst, een derde kon niet worden geplaatst in verband met hoogteverschillen op de beoogde locatie.
- Het experimenteren met Gezondheidschecks loopt, dit is wel afhankelijk van de beschikbaarheid van studenten.
- Het programma 2Diabeat loopt, wordt getrokken door Locus (de Beijer). Er wordt hierin samengewerkt met Rijnstate en het Sociaal Wijkteam.
- Het onderzoek van de WUR naar vergroening van de wijk en gezondheid is afgerond.

Openbare ruimte (T)

De wijk Geitenkamp is klimaatbestendiger (D)

Klimaatadaptatie
We zetten in op hittestress door middel van tegelwippen en het herplaatsen van ligusterhagen, het stimuleren van geveltuintjes en boomspiegels in eigen beheer. We werken samen met de scholen en kijken naar de mogelijkheden voor groene schoolpleinen (Jozef Sartoschool, locatie Spiekmanlaan).

Energie besparen
We brengen de bewoners in contact met het project energiearmoede. Samen wordt gekeken naar wat werkt voor de bewoners en hoe we dit kunnen organiseren. Er wordt veel aandacht gegeven aan de regelingen die bewoners kunnen genieten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In samenwerking met bewoners en openbare ruimte zijn er boomspiegels vergroot en teruggeven in beheer van de bewoners en pleintjes zijn vergroend.
- Jaarlijks is er een actie met aandacht voor het herplaatsen van de ligusterhagen. Samen met de coöperaties wordt gekeken bij mutaties om de haag meteen terug te plaatsen, voordat er nieuwe verhuurd wordt.
- Inmiddels is er een projectleider en opdrachtgever aangetrokken om het Icoonproject Beekdal te leiden. Het project gaat met name over het meer zichtbaar en beleefbaar maken van de Beek en het bestaande groen uit te breiden. Door onder andere een herinrichting van het sportpark De Paasberg en de infrastructuur is er meer groen toegevoegd.
- Twee keer per jaar organiseren bewoners in samenwerking met coöperaties en gemeente een opruimdag.
- Er loopt momenteel een pilot (bij een hotspot op de Geitenkamp) waar gekeken en onderzocht wordt hoe bijzettingen en zwerfafval verminderd kunnen worden. Op welke wijze kunnen inwoners het afval goed aanbieden?

Wonen (T)

De wijk Geitenkamp wordt vitaler (D)

Om de leefbaarheid en vitaliteit van de Geitenkamp de komende jaren verder te verbeteren worden een aantal maatregelen onderzocht. Een belangrijke maatregel is het creëren van meer diversiteit in de bevolkingssamenstelling van de wijk. Een van de knoppen om hier verandering in te brengen is het aanpassen van de woningvoorraad en dan in het bijzonder de verhouding tussen koop en sociale huur in de wijk. Onderzocht gaat worden in hoeverre het haalbaar is om op deze wijze de diversiteit van de bevolkingssamenstelling te beïnvloeden.

Inspanningen 2023 (I)

Met de corporaties is een pilot gestart om op de hotspots de toewijzingen te reguleren. Dit wordt toegepast en wordt positief ervaren. De opgave rondom het vergroten van de diversiteit van de bevolkingssamenstelling (en daarmee samenhangend de verhouding tussen koop- en huurwoningen in wijk) wordt in het najaar van 2023 verder opgepakt. We werken vanuit verschillende participatieve processen aan het trots zijn op de wijk:

- Buurtbaanbureau – mensen laagdrempelig bemiddelen naar een gezonde dagbesteding;
- De Vlindertuin – Ruimte voor bewoners voor dagbesteding en persoonlijke ontwikkeling;
- De Rommelkist – ruimte voor kinderen om zich op verschillende gebieden spelenderwijs te ontwikkelen.

Wijkeconomie (T)

Bruisender marktplein Geitenkamp (D)

De ruimtestudie is gedaan. Het pand van de Coöp is van eigenaar gewisseld, hierdoor stagneert de gewenste ontwikkeling van het marktplein. Er trekken nog steeds winkels weg van het marktplein. Het is lastig voor de winkeliers om hun hoofd boven water te houden.
Bewoners maken zich nog steeds zorgen over het verschralen van het winkelaanbod op het winkelplein Geitenkamp

Inspanningen 2023 (I)

Gezamenlijk met bewoners, ondernemers, winkeliers, corporaties uitvoering geven aan het uitvoeringsplan stagneert door het stilvallen van de ontwikkeling met betrekking tot de supermarkt en de ruimtelijke opgave eromheen. Het huidige marktplein wordt wel vergroend. Verder uitwerking geven aan het uitvoeringsplan is afhankelijk van het wel of niet doorgaan van de ontwikkeling vergroten supermarkt (is gestagneerd).

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder parkeeroverlast (D)

De maatregelen om de parkeerdruk in Alteveer-Cranevelt te verlagen zijn nog niet getroffen. Er wordt gewacht op het duurzaam mobiliteitsplan.

Inspanningen 2023 (I)

- Het monitoren van de verkeersintensiteit Velperweg e.o. als gevolg van allerlei ontwikkelingen moet nog in gang gezet worden.
- Het burgerparticipatieproces herinrichting Velperweg loopt nog. De planning is met een half jaar vertraagd en wordt nu in het eerste kwartaal 2024 uitgevoerd.
- Verkeersremmende maatregelen aan Bronbeeklaan en Monnikensteeg worden gemonitord. Deze maatregelen werken en de klachten zijn afgenomen.

Bewoners ervaren meer veiligheid in hun directe omgeving (D)

Vanuit het wijkveiligheidsoverleg is er tevredenheid. Het is zelfs ‘rustig’. Dit wordt gemonitord op parkeer- en verkeersoverlast, verloedering, criminaliteit, drugscriminaliteit, jongerenoverlast en verwarde personen.

Inspanningen 2023 (I)

- De persoonsgerichte aanpak is tijdelijk gestopt. AVG technisch moet eerst het convenant afgesloten worden.
- Extra inzet op vermindering jeugdoverlast is op de Geitenkamp gerealiseerd. Nieuwe jongerenwerk zal zich nadrukkelijk positioneren en onderdeel uitmaken van dit actiepunt. De formatieve inzet is verdubbeld.

W4 Presikhaaf

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners doen mee (D)

We blijven investeren in ruimte voor ontmoeten, verbinding en ontwikkeling.

Inspanningen 2023 (I)

- We stimuleren buurtbewoners aanvragen te doen bij het wijkplatform en de regeling Burgerkracht, helpen bewoners met motivatie in de aanvraag (zoals ontmoeting, armoedebestrijding) en ondersteunen we hen in het platformoverleg.
- Op meerdere plekken breiden we ontmoetingsplekken uit, zowel in de openbare ruimte als binnen.
- We hebben meerdere netwerken opgezet met behulp van de participatiemedewerker.

Meer bewoners ervaren gemeenschapsgevoel in de buurt (D)

Er is een broze sociale structuur in de wijk (met name na corona). Er zijn veel verschillende culturen in Presikhaaf die elkaar graag binnen de eigen kring willen ontmoeten.

Inspanningen 2023 (I)

- Onze maatschappelijke partners in de wijk benaderen de verschillende culturen te weinig afzonderlijk en te weinig vraaggericht. Daarom gaan we meer inzetten op cultuursensitiviteit.
- Onze partners in de wijk wordt gevraagd om informeel aanbod zoals theemiddagen, samenkomst in Rozet rond taal en cultuur te faciliteren, zodat bewoners makkelijk kunnen aansluiten. De toeloop is nog niet goed. Daartoe vragen we een meer proactieve houding aan onze partners in de wijk.
- Er is aandacht voor duurzame relatieopbouw nodig met de gemeenschap om vraag en aanbod bij elkaar te brengen. Dit heeft door corona een knauw gekregen. We ondersteunen vragen voor ontmoetingstuinen, speelplekken, theemiddagen, buurtfeesten en opruimdagen. Dit proces heeft meer tijd nodig.

Meer bewoners hebben een gezonde leefstijl (D)

In de wijk worden speel-, beweeg- en ontmoetingsplekken beter benut.

Inspanningen 2023 (I)

- In park Presikhaaf, in de buurt Over Het Lange Water, evenals bij de Overkant hebben we geïnventariseerd wat de speel-, beweeg en ontmoetingsbehoefte is.
- Eind 2023 starten we met de aanleg van een speel- en beweegplek in de buurt Over Het Lange Water.

Meer bewoners spreken, lezen en schrijven de Nederlandse taal (D)

De oude Inburgeringswet heeft ertoe geleid dat er een grote groep niet goed is ingeburgerd en kampt met taalachterstand. Er is geen goed beeld wat er nodig is om de groepen laag geletterden te bereiken. Er is een grote groep vrouwen die veelal binnenshuis hebben geopereerd en hierdoor de Nederlandse taal niet goed machtig zijn.

Inspanningen 2023 (I)

- Veel aanbod is nog gericht op het individu, waar we afgelopen jaar gemerkt hebben dat collectief aanbod beter aansluit bij de wijkculturen. Dit vraagt een cultuuromslag binnen de sociale basis. Er komen nog te weinig bewoners naar het collectief aanbod. Dit vraagt meer proactief werken van de maatschappelijke partijen.
- Wij brengen informeel taalaanbod in contact met Rozet en Rijnstad, zodat behoeftes in beeld komen en vertrouwen ontstaat richting het formele aanbod. Hiervoor is het belangrijk dat taalaanbieders proactief gaan werken gericht op het collectief.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders en verzorgers maken gebruik van voorschoolse voorzieningen en opvoedondersteuning (D)

We zetten acties in op ouderbewustzijn bij kinderen van -10 maanden tot 4 jaar om te voorkomen dat kinderen met een achterstand op de basisschool starten.

Inspanningen 2023 (I)

- De 18 maanden bezoeken zijn gestart.
- Het onderzoek met ouders/ verzorgers wat er nodig is om van het MFC een uitnodigend ouder- en kindcentrum te maken loopt.
- Het Kansen voor Kinderen netwerk wordt optimaal benut.
- Ouderbetrokkenheid is een terugkerend onderwerp op de sociale tafel.

Meer kinderen groeien op tot zelfstandige en veerkrachtige volwassenen (D)

Het ondersteunen van Presikhaafse kinderen bij de ontwikkeling van een positief zelfbeeld, bij het verplaatsen in en omgaan met anderen en bij het ontwikkelen van hun talenten, blijft een aandachtspunt.

Inspanningen 2023 (I)

- Door de ontwikkelingen rondom jongerenwerk in Presikhaaf is er geen stevig netwerk rondom alle jongeren Kansenmakers en PU hebben nog tijd nodig om alle jongeren te bereiken na de wisseling met Rijnstad.
- De training mediawijsheid is afgerond. Dit heeft bij de jongeren bewustzijn opgeleverd, Met onze maatschappelijke partners zorgen wij voor borging van deze pilot, omdat aandacht nodig blijft.
- Het netwerk Kansen Voor Kinderen wordt goed gebruikt om ervaringen te delen. Daardoor ontstaat een sterke werkwijze binnen het netwerk zoals bewust ouderschap, buitenspelen, breed aanbod van sport tot en met cultuur. We bereiken nog niet alle kinderen, dit vraagt meer tijd.

Meer jongeren ontwikkelen een gezonde identiteit (talentontwikkeling, zelfbeeld en mentale veerkracht) (D)

We zetten er op in dat meer kinderen en jongeren een positief zelfbeeld hebben.

Inspanningen 2023 (I)

- De meidengroepen en verschillende groepen worden bereikt door het reguliere jongerenwerk.
- Jongeren met een beperking zijn nog niet in beeld en onvoldoende aangesloten op het aanbod jongerenwerk.
- Identiteitsontwikkeling is een regulier thema binnen het huidige jongerenwerk.
- Het te ontwikkelen programma heeft vertraging opgelopen door de ontwikkelingen rondom jongerenwerk in Presikhaaf.
- Afstemming tussen de huidige aanbieders rondom jongerenwerk is goed. Partijen versterken elkaar en erkennen elkaars corebusiness.
- Bij zowel kinderen- als jongerenwerk is ouderbetrokkenheid goed onder de aandacht.

Minder bewoners met schulden (D)

We zetten er op in dat bewoners hun eigen financiële situatie kunnen overzien, vinden tijdig passende en laagdrempelige ondersteuning bij hun financiële/ administratieve problemen en voeren hun eigen financiële administratie.

Inspanningen 2023 (I)

- Er wordt dit jaar gestart met een gezamenlijk open inloopspreekuur van regisseurs Werk en Inkomen, Rijnstad en de Sociale Wijkteams.
- Het gebiedsteam Werk en Inkomen, Rijnstad en Sociaal wijkteam hebben proactief gewerkt in een project rondom de renovatie van 104 woningen in Presikhaaf 1. Deze nieuwe vorm van proactief samenwerken wordt doorontwikkeld.
- Het onderzoek naar schuldenproblematiek loopt.

Minder kinderen groeien op in armoede (D)

Door kinderen een kans te geven om zich persoonlijk en vrij te ontwikkelen kunnen we latere (financiële) problemen voorkomen. We zetten in op het vergroten van kansen en mogelijkheden zodat kinderen een betere startpositie krijgen om later zelfstandig te functioneren in de maatschappij.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De combinatiemogelijkheden cultuur en sport op de Gelrepas zijn beter op elkaar afgestemd.
- Het Onderzoek naar gebruik minimavoorzieningen loopt.
- Mobility Mentoring (een stress-sensitieve aanpak) is in de gebiedsagenda opgenomen.

Meer bewoners leven energiezuinig (D)

We blijven inzetten op het vergroten van kennis over verduurzaming met de verwachting dat dit leidt tot lagere vaste lasten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De coöperaties en Arnhem oost zetten stevig in op de energietransitie, vanuit het Volkshuisvestingsfonds worden particuliere woningen aangepakt.
- De bouw van energiezuinige woningen is standaard bij de coöperaties.
- Verduurzamen van scholen, multifunctionele centra (MFC) en buurthuizen vraagt nog veel aandacht. Gemeente en coöperaties brengen de prioriteiten aan.

Veiligheid **(T)**

Meer bewoners dragen bij aan een veilige en prettige leefomgeving (D)

We zetten in op een omgeving waarin iedereen ideeën naar voren kan brengen en waarin er wordt geluisterd. Mensen melden overlast.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het Overlast en Zorg Overleg in de wijk heeft ertoe geleid dat de bewoners met multi-problematiek bekend zijn in het netwerk.
- Professionals in de wijk, zoals wijkconciërges, kinderwerk, jongerenwerk en wijkagenten zorgen voor meer tolerantie en gevoel van veiligheid in de wijk.

Meer jongeren zijn in staat hun grenzen aan te geven en verleidingen te weerstaan (D)

In samenwerking met jongeren, hun verzorgers, onderwijs en wijkpartijen wordt er een gemeenschap gebouwd rond de jongeren zodat hun kans om een minimum startkwalificatie te halen vergroot wordt.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Wijkprofessionals hebben jongeren in Presikhaaf behoorlijk goed in beeld en ontwikkelen hun aanbod rondom weerbaarheid, assertiviteit en ontwikkeling
- Netwerkvorming is nog niet optimaal door ontwikkelingen jongerenwerk Rijnstad
- De samenwerking Presikhaaf University, scholen, de Kansenmakers en het Sportbedrijf Arnhem is kansrijk.

Openbare ruimte **(T)**

Meer bewoners wandelen en fietsen met een prettig gevoel in Presikhaaf (D)

We onderzoeken samen met bewoners wat er nodig is om vaker de fiets te pakken of te gaan wandelen en een aantal wegen om te vormen naar een 30km weg.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Bewoners krijgen ruimte om mee te denken over mobiliteitsvisie en snelheidsbeperkende maatregelen.
- Laan van Presikhaaf en de Weg Over Het Lange Water worden ter hoogte van de doorgaande fietsroute afgewaardeerd naar 30 km.
- Keulse Slag is gedeeltelijk afgewaardeerd door snelheidsbeperkende maatregelen.

Er zijn geschikte plekken voor jongeren om te ontmoeten en zich te ontwikkelen (D)

We zetten in op dat jongeren elkaar kunnen ontmoeten in een veilige (buiten)ruimte, waar ze zichzelf kunnen zijn, zich ontwikkelen en bewegen.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De behoefte van jongeren wordt in kaart gebracht met de jongeren en de wijkpartijen, Presikhaaf University en het Sportbedrijf.
- Toegankelijkheid van de verschillende speel- en ontmoetingsplekken wordt standaard meegenomen in de opdracht naar de wijkpartijen en beheer.

Bewoners ervaren minder last van zwerfafval (D)

Bewoners zijn actief in het opruimen van zwerfafval door afval te prikken. Dit gebeurt samen met Heel Arnhem Schoon en professionals.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Met bewoners en Portaal worden verschillende opruimdagen georganiseerd, hierbij kunnen bewoners ook vuilknijpers krijgen om vaker een schoonmaakronde door de wijk te doen.
- Het schoonhouden van de winkelcentra krijgt meer aandacht, maar resulteert nog niet altijd in een hoger onderhoudsniveau door vervuilingssnelheid. Wel worden de winkelcentra groener.

Wonen (T)

Meer bewoners kunnen wooncarrière maken in de wijk (D)

Bij nieuwbouw houden we rekening met de wensen van de huidige bewoners zodat zij door kunnen stromen en plaats maken voor starters.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In Presikhaaf krijgt het doorstromen veel aandacht, onder andere met flexwonen en nieuwbouwlocaties Presikhaaf 3. Dit resulteert de komende twee jaar in een ruimer woonaanbod.
- Arnhem Oost Aanpak en Ontwikkelperspectief zetten in op betaalbare goed geïsoleerde woningen.

W5 Malburgen

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Verbeteren van de voorzieningen in de wijk (D)

Samen met de verschillende buurthuizen en wijkcentra worden de functie en rol van de voorzieningen beter uitgewerkt. Daarbij is aan de orde hoe zij aanvullend op elkaar zijn en wat zij nodig hebben om hun rol te kunnen vervullen. Verder wordt door het team leefomgeving en de verschillende partners geïnventariseerd welke behoeften er leven bij de bewoners met als doel deze te verwerken in de programmering van de verschillende plekken.

Inspanningen 2023 (I)

Er is gestart met het in beeld brengen van alle activiteiten en voorzieningen in de wijk voor jongeren en volwassenen. Daarnaast vindt er een behoefteinventarisatie plaats onder bewoners. De opbrengst daarvan wordt verwerkt in de programmering van de voorzieningen.
Het overzicht van activiteiten is helpend voor Werk en Inkomen en de wijkteams om bewoners te stimuleren tot maatschappelijke participatie. Binnen de buurthuizen werken de partners zoveel mogelijk met vrijwilligers bij de organisatie van de activiteiten en het beheer van de buurthuizen.

Meer huishoudens in Malburgen zetten een stap op de participatieladder en vinden werk (D)

We liggen op koers met dit doel. Het aantal huishoudens met een participatiewet uitkering ten opzichte van 2022 is gedaald. Ook zijn er 19 kandidaten voor het Malburgs BuurtBaanBureau.
Het arbeids- en participatiepotentieel van Malburgers in de bijstand is in beeld. Vooralsnog zijn geen extra voorzieningen nodig voor de mensen die op de lagere treden van de participatieladder staan.

Inspanningen 2023 (I)

- Afspraken met Buurtbaanbureau zijn gemaakt over het aantal bewoners uit Immerloo en het Duifje dat vanuit het Buurtbaanbureau kan worden begeleid. In samenwerking met Werk en Inkomen het Malburgse buurtbaanbureau (MBBB) in het huis voor de wijk, zijn bewoners uit Immerloo en Malburgers in de bijstand uitgenodigd om kennis te maken met het MBBB en de mogelijkheden die het MBBB biedt.
- Vanuit Werk en Inkomen wordt gewerkt aan een extra vrijstelling voor mensen die parttime werken zodat werken meer loont.
- Regisseurs signaleren en hebben aandacht voor de taalproblematiek en verwijzen hierop door.
- Er zijn twee spreekuren van Goed Geregeld Arnhem in de wijk waarbij ook het Sociaal Wijkteam, Het Taalhuis en Werk en Inkomen (deels op afstand) aangesloten zijn, die een goede bekendheid in de wijk hebben.
- Team Leefomgeving heeft wijksafari's georganiseerd om de regisseurs van Werk en Inkomen en de coaches van het Sociaal Wijkteam bekend te maken met de voorzieningen in de wijk zodat bewoners daar naar doorverwezen kunnen worden.

Minder Malburgers in Duifje en Immerloo hebben problematische schulden (D)

Er is besloten te starten met de aanpak Immerloo schuldenvrij. Daarbij worden schulden van in eerste instantie 20 tot 50 bewoners overgenomen door ons. Doelstelling is om door het wegnemen van de schulden ontwikkeling mogelijk te maken en de bewoner weer toekomstperspectief te bieden. Het project zit nog in fase van planvorming en wordt opgenomen in het Nationaal Programma Arnhem Oost. Op dit moment zijn er nog geen schulden overgenomen.

Inspanningen 2023 (I)

De aanpak is onderzocht en wordt nu vormgegeven. Er wordt gestart met een beperkte groep bewoners om hier lering uit te trekken.

Kansengelijkheid (T)

Partners (waaronder het onderwijs) werken meer en integraal samen op het gebied van jeugd. Kansrijk opgroeien is integraal onderdeel van het programma van de samenwerkende partijen (D)

Het is gelukt om partners op het gebied van de jeugd meer en beter samen te laten werken. Het gezamenlijke zomerprogramma en afgestemde programmering voor de jeugd in Malburgen was een product hiervan. En daarnaast is er op de onderwerpen ouderbetrokkenheid en gezonde leefstijl een gezamenlijk referentiekader ontwikkeld.

De afstemming tussen de programma's Kansrijk Opgroeien vanuit de scholen en de programma's van de partners vindt op individueel schoolniveau plaats.

Inspanningen 2023 **(I)**

Door het bijeenbrengen van de jeugdpartners en agendering van de thema's van aan de jeugdtafel is deze doelstelling bereikt. Hierdoor is er een gezamenlijke zomerprogramma en afgestemde programmering voor de jeugd in Malburgen. En daarnaast is er op de onderwerpen ouderbetrokkenheid en gezonde leefstijl een gezamenlijk referentiekader ontwikkeld.

De jeugd heeft meer vertrouwen in hun toekomstperspectief en zijn beter hun grenzen aan te geven. hiermee wordt schooluitval , psychosociale problematiek en jeugdcriminaliteit voorkomen. (D)

Er is relatief weinig jeugdoverlast in Malburgen. De cijfers van schooluitval 2023 zijn nog niet bekend. In 2022 was er aanzienlijke stijging (3,3% t.o.v. 2,3 % in 2021) vanwege de coronajaren. De monitoring en het inzichtelijk maken van de effecten op individueel niveau en in samenhang met het wijkniveau is een vervolgstap.

Inspanningen 2023 **(I)**

Alle programma's van de jeugdpartners richten zich op thema's als versterken weerbaarheid, talentontwikkeling, stimuleren van en gezonde leefstijl en het omgaan met de online wereld en verleidingen vanuit het criminele circuit.

Ouders maken meer gebruik van voorschoolse voorzieningen (D)

Dit doel ligt op koers. We zijn gestart met voorbereidingen voor samenhangend interventieprogramma. Het is nog te vroeg in het proces om de resultaten hiervan terug te zien in de monitoring.

Inspanningen 2023 **(I)**

Er is met de partners een programma opgesteld met interventies voor investeren in het jonge kind in Malburgen. Daarmee wordt een samenhangend voorzieningenniveau voor ouders en jonge gerealiseerd. Daarmee verwachten we ook een toename van het gebruik van deze voorzieningen.
De uitvoering van het programma start de tweede helft van het jaar. Een aantal acties, wordt samen met de andere Arnhem Oost wijken in werkgroepvorm verder uitgewerkt en opgepakt.

Er komt met ingang van 1 maart 2024 een consultatiebureau in de Multi Functionele Accommodatie De Spil. In de tweede helft van het jaar vindt de noodzakelijke verbouwing hiervoor plaats.

De jeugd heeft een breder netwerk door een rijk aanbod in de sociale vrijtijdsbesteding buiten school , het aantal jongeren dat van het gezamenlijk programma voor de jeugd gebruik maakt, groeit jaarlijks (D)

Door de ambulante inzet van het jongerenwerk, in samenwerking met het locatie gebonden jongerenwerk, groeit de deelname aan de programma's.
Er heeft uitbreiding van het kinderwerk plaatsgevonden waardoor meer naschoolse activiteiten plaatsvinden.

Inspanningen 2023 **(I)**

Partners hebben een samenhangend aanbod voor de verschillende doelgroepen in de wijk. Daarin wordt ook verbinding gemaakt met de sportverenigingen op de Bakenhof om deelname aan de sportverenigingen te stimuleren.
Er is een samenwerking tussen de HAN en diverse partijen in de wijk rond het thema gezonde wijk. De tweede helft van het jaar wordt gebruikt om instrumenten te ontwikkelen om met name met jongeren in gesprek te komen over hun eigen gezondheid.

Gezondheid (T)

Meer Malburgers zijn gezond en maken minder gebruik van specialistische zorg. Meer inwoners en met name jeugdigen bewegen meer en weten beter wat gezonde voeding is en eten en leven gezonder (D)

We zitten op koers. Bij jeugdpartners is een toename van nieuwe unieke deelnemers die gebruik maken van het sport- en beweegaanbod. Daarnaast is het thema gezonde leefstijl onderdeel van de activiteiten van de jeugdpartners in Malburgen, waardoor meer jongeren kennis hebben over dit thema.

Inspanningen 2023 (I)

Er is een samenwerking opgezet tussen kennisinstellingen en organisaties in de wijk om programmatisch te werken aan de gezonde wijk Malburgen. Hierbij hanteren we het model van positieve gezondheid als uitgangspunt. Met inzet van studenten willen we de gezondheidsopgave en het gezondheid bewustzijn van jongeren in beeld brengen.

Het 1e half jaar is het resultaat van de samenwerking met de studenten van de Hogeschool Arnhem Nijmegen minder succesvol dan verwacht omdat dat de uitvoering van de opdracht (welke methode is bij jongeren geschikt om in gesprek te komen over een gezonde leefstijl) kwalitatief onvoldoende was.

De subsidiepartners bieden gezonde voeding aan tijdens activiteiten en passend bij de activiteiten, er is een gezamenlijk begrip onder de subsidiepartners over gezonde levensstijl.
Het is echter te ambitieus gebleken om alle organisatoren, dus ook informele en/of niet gesubsidieerde organisaties, van jeugdactiviteiten gezonde voeding aan te laten bieden. Deze inspanning schuift op naar 2024.

Veiligheid (T)

Minder Malburgers ervaren jeugdoverlast (D)

De jeugdoverlast is beperkt in Malburgen. Er is een goede samenwerking tussen de jeugdpartners en handhavende partners in Malburgen en er is veel kennis over de jongeren in de wijk.

Inspanningen 2023 (I)

Via het wijkveiligheidsoverleg waarin diverse partners zijn aangesloten (waaronder jongerenwerk en straatcoaches) wordt de situatie nauwlettend gevolgd en opgetreden waar nodig of contacten gelegd. Wekelijks monitoren we op cijfers en acteren hier op. Op basis van de meldingen en ingebrachte expertise van veiligheidspartners wordt met de partners bepaald, waar en welke aanpak wordt ingezet op jeugdoverlast.

Ook worden activiteiten voor jongeren georganiseerd die aansluiten bij hun behoeften.
Vanuit Veilig in en om School (VIOS) is aandacht voor veiligheidssituaties rond school.

Bezoekers van De Drieslag ervaren minder overlast (D)

De concrete maatregelen moeten nog genomen worden. We zitten op koers met de uitvoeringsmaatregelen. Het is nog te vroeg om de afname van de overlast te meten.

Inspanningen 2023 (I)

Voor de Drieslag is een projectleider aangesteld die samen met ondernemers, bewoners en gemeente een aanpak ontwikkelt om overlast tegen te gaan en de uitstraling van de Drieslag te verbeteren. Alle wensen en behoeften vanuit ondernemers, bewoners en gemeente zijn geïnventariseerd. Er wordt gewerkt aan een actieplan om de maatregelen gecoördineerd uit te voeren.

Bewoners ervaren meer dat misdaad niet loont en wordt aangepakt (D)

Doel was om via een persoongerichte en projectmatige aanpak de 'wijkkoningen en windhappers' in de wijk aan te pakken en de resultaten daarvan breed te delen via de (social) media zodat bewoners in de wijk ervaren dat misdaad niet loont. Dit doel is niet gehaald vanuit het delen van de resultaten van dit project. Voor het overige is het doel wel behaald.

Inspanningen 2023 **(I)**

Vanuit het project wijkkoningen en windhappers is niet tot een resultaat gekomen, omdat het project afhankelijk is van een convenant tussen politie, Uitkeringsinstituut Werknemersverzekeringen en Werk en Inkomen. Dit convenant is nog niet tot stand gekomen. De verwachting is nu dat dit eind van het jaar kan worden afgesloten. De aanpak gaat dan volgend jaar plaatsvinden.

Resultaten van reguliere handhavingsacties in de wijk worden actief verspreid en gedeeld onder andere op social media door handhaving en politie wat wel bijdraagt aan deze doelstelling.

Openbare ruimte (T)

Verbeteren inrichting openbare ruimte (D)

Op tal van plekken is de openbare verbeterd doordat er meer ruimte is gecreëerd voor sporten en ontmoeten. Daarnaast lopen we op koers met de vergroening van de openbare ruimte en het verbeteren van de verkeersveiligheid in Malburgen West.

Inspanningen 2023 **(I)**

Dit jaar is de ‘freerun course’ geopend in het toekomstig Olympuskwartier. Ook zijn er plannen in samenwerking met bewoners van de Dragonstraat gemaakt voor nieuwe spel en beweegaanleidingen in hun straat en zijn er plannen voor de vernieuwing van Sportpark de Bakenhof.

De ontwikkeling van het realiseren van een buitenspeellocatie rondom de Malburcht maakt deel uit van de totaalontwikkeling Veerpolderstraat. De procesgang van de ontwikkeling Veerpolderstraat heeft een aantal wendingen gehad. Daardoor is de ontwikkeling van de buitenspeellocatie vertraagd.

We onderzoeken hoe de inrichting van de openbare ruimte rond de pleinen in Immerloo kan bijdragen aan het doel en welke behoeften er bij de bewoners leven. Het zit in de fase van onderzoek naar kansen tussen verschillende gemeentelijke disciplines om de openbare ruimte van Immerloo pleinen aantrekkelijker te maken voor bewegen, sporten, vergroening en ontmoeten.

Vanuit het onderzoek verbeteren verkeersveiligheid in Malburgen-West liggen er de eerste voorstellen voor de aanpak van een aantal straten.

Er is een wijkgroenagenda opgesteld. De uitvoering daarvan wordt de tweede helft van het jaar ter hand genomen.

W6 Schuytgraaf/ Elderveld

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelf- en samenredzaam (er is meer sociale cohesie) (D)

Bewonersondersteuning speelt een verbindende rol bij activiteiten en jaagt aan. Partners stemmen hun activiteiten met elkaar af en werken samen bij het realiseren van gezamenlijk bepaalde doelen. Op verschillende plekken wordt gewerkt aan ontmoetingsvoorzieningen, zoals bijvoorbeeld rondom het Breezandpad, het plaatsen van Mobiele Ontmoetingsplekken en het realiseren van een jeugdruimte in Schuytgraaf.

Inspanningen 2023 (I)

- In alle subsidieopdrachten is het leveren van maatwerk, passend bij de wijken en haar doelgroepen, verankerd. Met partners zijn gezamenlijke wijkdoelen en activiteiten bepaald. Activiteiten worden flexibel en verspreid over het jaar ingezet en aan diverse tafels doorlopend afgestemd en bijgesteld.
- In Elderveld is bewonersondersteuning en ouderenwerk actief om initiatieven te ondersteunen, te adviseren (bijvoorbeeld met een financiële aanvraag naar het wijkplatform) en te verbinden in de wijk. Hierbij wordt nauw samengewerkt met partners in de wijk, zoals jeugdwerk, Rozet en Sportbedrijf. Bewonersondersteuning is in Schuytgraaf aan het inventariseren op welk vlak initiatieven en bewoners ondersteuning nodig hebben en hoe geïnvesteerd kan worden in sociale cohesie in de wijk.
- Het netwerk op gebied van eenzaamheid is verstevigd, men kent elkaar en weet elkaar te vinden. Zo wordt er voor gezorgd dat er tijdens de zomermaanden en rondom de feestdagen aan het einde van het jaar genoeg aandacht is en er extra activiteiten zijn voor eenzame ouderen.
- Er is een tijdelijke Mobiele Ontmoetingsplek geplaatst bij sportpark Schuytgraaf. Voor de realisatie van een jeugdruimte voor 10 jaar is een voorstel opgesteld. Daarnaast is een Mobiele Ontmoetingsplek bij skatebaan Schuytgraaf vervangen door een grotere en wordt er een extra geplaatst in de wijk. In verschillende andere projecten, zoals de herinrichting van de openbare ruimte rondom de scholen en sporthal aan het Breezandpad en de aanleg van een multifunctioneel sport- en spelveld in Schuytgraaf wordt ruimte voor ontmoeting ingepast.

Meer jongeren tot 27 jaar en alleenstaande ouders kunnen zichzelf financieel redden (D)

Het Goed Geregeld Loket in Elderveld wordt goed gevonden en er zijn contact- en spreekmogelijkheden. Werk en Inkomen heeft focus op de doelgroepen jongeren tot 27 jaar en ouders met kinderen.

Inspanningen 2023 (I)

- De aanpak die achter de voordeur gaat bij bewoners aan het Schipholplein is in volle gang, inmiddels is de helft van de bewoners gesproken. Jongeren die behoefte hebben aan ondersteuning en participatiebegeleiding hebben een traject toegewezen gekregen vanuit een integrale aanpak vanuit de gemeente en in samenwerking met andere partners.
- Vanuit Werk en Inkomen wordt er extra ingezet op begeleiding van alleenstaande ouders met kinderen, onder andere met kinderopvang en optimalisatie van inkomensregelingen.
- In Elderveld is het Goed Geregeld Arnhem loket, waar bewoners de weg naartoe goed weten te vinden. Ook zijn hier spreeklocaties. Bewoners van Schuytgraaf kunnen van deze locatie gebruik maken. Wens is nog om ook mogelijkheden in Schuytgraaf te creëren.

Meer 55+ers wonen zo lang mogelijk prettig en zelfstandig (D)

De tien actiepunten uit het 'prettig oud worden in Elderveld' plan zijn uitgevoerd of belegd.

Inspanningen 2023 (I)

Korte termijn acties zijn uitgevoerd en middellange- en lange termijn acties zijn belegd bij partners.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders zijn in staat om hun rol en verantwoordelijkheid te nemen als het gaat om opvoedingsvraagstukken (D)

Er worden ontmoetingsactiviteiten met en voor ouders georganiseerd. Zij worden betrokken bij activiteiten voor hun kinderen en er wordt actief ingezet op het bekend maken van plekken waar ouders informatie en advies kunnen krijgen.

Inspanningen 2023 (I)

- In beide wijken is een speelmorgen actief. Daarnaast heeft bewonersondersteuning en jeugdwerk de opdracht om te inventariseren waar ouders verder nog behoefte aan hebben.
- Samenwerking met ouders wordt standaard in subsidiebeschikkingen opgenomen en gemonitord in kwartaalgesprekken.
- Samen met het Sociaal wijkteam wordt bekeken hoe ouders via bijvoorbeeld de basisscholen sneller en laagdrempeliger bereikt kunnen worden. Het lukt nog niet altijd goede afspraken met scholen te maken en/of zichtbaar genoeg te zijn voor ouders.

Meer jeugd van 0-18 jaar kan zich op cognitief, motorisch en sociaal-emotioneel vlak ontwikkelen tot gezonde en zelfredzame burgers (D)

We zetten in op dat kinderen en jongeren weten waar hun talenten liggen en die kunnen ontwikkelen. Kinderen en jongeren weten waar ze terecht kunnen voor informatie en advies.

Inspanningen 2023 (I)

- Er ligt een voorstel voor realisatie van een jongerenruimte op de parkeerplaats van sportpark Schuytgraaf.
- Op vier scholen zijn doorlopende programma's na school, die steeds geëvalueerd en bijgesteld worden. Met de andere scholen worden gesprekken gevoerd over waar behoefte aan is.
- In de welzijnsactiviteiten in de wijk zijn het ontwikkelen van talenten, gezonde leefstijl, omgaan met sociaal media, weerbaarheid en identiteitsontwikkeling prominente onderwerpen in de programmering. Jeugdwerkers zijn een belangrijke toegang tot informatie en advies voor kinderen en jongeren.
- Met de keuze om jongerenwerk opnieuw in te gaan richten, is het inzetten op de online leefwereld en op social media proactief zijn nog beperkt opgepakt.

Openbare Ruimte (T)

Bewoners zijn meer tevreden over de inrichting en het onderhoud van de openbare ruimte (D)

Bewonersvragen en –initiatieven worden waar nodig opgepakt en ondersteund.

Inspanningen 2023 (I)

- Er is regelmatig contact met bewonersinitiatieven in de openbare ruimte en waar nodig worden bewoners ondersteund bij het beantwoord krijgen van hun vragen en het uitvoeren van hun initiatieven.
- Op vraag van bewoners of wijkpartners worden schouwen georganiseerd, bijvoorbeeld bij winkelcentrum Elderhof en winkelcentrum Schuytgraaf.
- Voor de omgeving van het Breezandpad wordt een definitief ontwerp gemaakt op basis van overleg met alle belanghebbenden. Het plan zal, afhankelijk van beschikbare financiën, in fases worden uitgevoerd. Voor het multifunctioneel sport- en spelveld ligt er een definitief ontwerp en wordt nu overgegaan tot realisatie.

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder last van fysieke verloedering (D)

Er zijn veel bewonersinitiatieven in de openbare ruimte rondom bijvoorbeeld groenonderhoud en zwerfafval ruimen. Met partners zetten we in op het tegengaan en zo spoedig mogelijk verminderen van (jeugd)overlast.

Inspanningen 2023 (I)

- In het wijkveiligheidsoverleg worden acties met betrekking tot (sociale) veiligheid afgesproken en uitvoering gemonitord. Met de partners van het overleg is het wijkveiligheidsplan geactualiseerd.
- Jongeren die elkaar in de openbare ruimte ontmoeten worden aangesproken op hun houding en gedrag. In het wijkveiligheidsoverleg worden groepen gemonitord en afspraken gemaakt over uit te voeren acties bij overlast.
- Er is nagedacht over het samen met Vivare aanpakken van een straat in Elderveld, daar is ook een enquête gehouden onder bewoners door Vivare. Onze partners sluiten aan bij deze aanpak.

Bewoners ervaren minder woonoverlast (D)

Er melden zich (nieuwe) bewoners die zich actief in willen zetten en andere bewoners willen aanspreken. Veel jongerengroepen in de openbare ruimte zijn goed aanspreekbaar, niet alle bewoners durven dit te doen.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het team Leefomgeving en partners zijn actief op social media en wijzen bewoners in persoonlijke gesprekken op meldmogelijkheden en wat zij zelf kunnen doen.
- Het team Leefomgeving zorgt in samenwerking met partners voor een snelle signalering en afhandeling van overlastmeldingen.

W7 De Laar/ Elden

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Bewoners voelen zich prettig en kunnen meedoen in hun omgeving (sociaal zelfredzaam) (D)

De samenwerkingslocaties worden verder ontwikkeld en versterkt. Het aanbod wordt beter afgestemd en er wordt geïnvesteerd op wijkcommunicatie.

Inspanningen 2023 (I)

- Het aanbod bij ontmoetingslocaties wordt op elkaar afgestemd en geborgd. Bewonersinitiatieven krijgen een maximale rol bij de programmering en uitvoering.
- Er worden samen met bewoners plannen ontwikkeld die buitenruimtes aantrekkelijker maken voor intensiever gebruik.
- Vanuit de nieuwe wijkvisie op spelen en bewegen worden de speel- en beweeglocaties in de wijk indien nodig aangepakt en verbonden.
- Werkgroepen en bewonersinitiatieven worden waar nodig ondersteund. Er wordt gewerkt aan een goede onderlinge verbinding tussen de actieve groepen en meer betrokkenheid op de wijk als geheel.
- In samenwerking met het Sociaal wijkteam en andere wijkpartners worden kansen in de eigen omgeving vergroot door het versterken van het aanbod van voorliggende voorzieningen.

Sterker zelforganiserend vermogen van bewoners (financieel zelfredzaam) (D)

De partijen weten elkaar op uitvoeringsniveau inmiddels goed te vinden. Door bezettingsproblemen en andere prioriteiten bij zowel Sociaal wijkteam als Werk en Inkomen is een intensievere gebiedssamenwerking met wijkpartners dit jaar niet haalbaar.

Inspanningen 2023 (I)

Aansluiting op gebiedsnetwerken door de gemeente is in ontwikkeling. Voor het opzetten van informatie- en adviespunten is stedelijke regievoering randvoorwaardelijk. Zodra dit start zullen we vanuit het gebied hierop aanhaken.

Kansengelijkheid (T)

Bewoners de mogelijkheid bieden om zelfstandiger en steviger in de maatschappij te staan en indien nodig meer zelf de regie te kunnen voeren over hun leven (D)

Voor een substantiële verbetering op dit thema is een intensievere samenwerking en integrale en gebiedsgerichte aanpak randvoorwaardelijk. Door bezettingsproblemen en andere prioriteiten bij partners is een intensievere gebiedssamenwerking met wijkpartners dit jaar helaas niet haalbaar.

Inspanningen 2023 (I)

Dit jaar zijn al stappen gemaakt rondom de integrale aanpak per inwoner. Er zijn stappen gezet om toe te werken naar de ambitie om een meer gebiedsgerichte participatieaanpak op te zetten in intensieve samenwerking met de andere gebiedspartners. Dit met als doel om beter aan te sluiten op de behoeften en (participatie) kansen van de inwoner. Zo worden trajecten vanuit Scalabor al dichter bij in de wijk georganiseerd.

Meer kinderen bereiken die extra ondersteuning kunnen gebruiken in hun ontwikkeling en hier een goed en passend programma voor aan te bieden (D)

Door extra aandacht binnen het programma Kansrijk opgroeien voor de overgang tussen basis- naar voortgezet onderwijs en de koppeling met het jongerenwerk wordt de doorgaande lijn verder verstevigd. De ontwikkeling van het nieuwe jongerenwerk in afstemming met de omliggende gebieden krijgt verder vorm.

Inspanningen 2023 (I)

De uitvoering van het programma 2023 en de samenwerking tussen de partners loopt voorspoedig. Met de wijkpartners werken we aan een toename van deelnemers uit de doelgroep, verhoging van het gebruik, verhoging van de ouderbetrokkenheid en de aansluiting met de wijkpartners en het voortgezet onderwijs.

Openbare ruimte (T)

Bewoners zijn tevreden over hun leefomgeving (D)

De verbetering en verbinding van de verschillende speellocaties en het versterken van mogelijkheden voor ontmoeten krijgt steeds meer vorm. Het ondersteunen van de bewonersinitiatieven wordt voortgezet.

Inspanningen 2023 (I)

We zijn gestart op twee hotspots in De Laar en het Winkelcentrum Oostburgwal. Samen met wijkpartners werken we aan een integrale (preventieve) aanpak ter verbetering van de leefbaarheid.
De volgende hotspots voor een vergelijkbare aanpak zijn al in kaart gebracht. We hebben aanpassingen gedaan in de openbare ruimte, gericht op bewegen, spelen en ontmoeten, zoals aan speellocaties, bankjes, jeu de boules baan en een schaaktafel.

Veiligheid (T)

Bewoners voelen zich veilig en zijn betrokken in hun buurt (D)

Samen met de partners worden overlast locaties tijdig en steeds vaker preventief aangepakt.

Inspanningen 2023 (I)

Een brede preventieve aanpak is het uitgangspunt voor het nieuw vorm te geven jongerenwerk in de wijk.
We zijn gestart op twee hotspots samen met Vivare in De Laar en het winkelcentrum Oostburgwal. We zijn gekomen tot een verbeterplan, dat al gedeeltelijk is gerealiseerd. Samen met wijkpartners werken we aan een integrale (preventieve) aanpak ter verbetering van de leefbaarheid.
We zijn met verschillende verkeerswerkgroepen en actieve wijkbewoners in gesprek om verkeersknelpunten aan te pakken.

W8 Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer ontmoetingsplekken (D)

In alle drie de wijken wordt gekeken naar mogelijkheden om bestaande ontmoetingsplekken te optimaliseren en daar waar nodig nieuwe ontmoetingsplekken te realiseren.
Daarnaast activeren we het netwerk van partners (vrijwillig en professioneel) via netwerkbijeenkomsten. Om op deze wijze de verbinding te versterken en zo voor bewoners meer kansen tot ontmoeten te creëren.

Inspanningen 2023 (I)

De Fontein kent steeds ruimere openingstijden en is inmiddels 6 dagen in de week open.
In samenwerking met de cultuuracademy wordt er gekeken naar mogelijkheden om bewoners die nog niet vanzelfsprekend de weg naar de Fontein weten te vinden toch te verleiden om te komen.

De Stichting Immerloopark buigt zich over de alternatieven in het Immerloopark. Dat heeft nog geen alternatief plan opgeleverd dat met de gemeente gedeeld is.

Er worden gesprekken gevoerd met verschillende partijen voor ontmoetingsplekken in RKV. Deze richten zich niet alleen op Rijkerswoerd. In Rijkerswoerd is een ontmoetingsplek voor jongeren gerealiseerd.

In de eerste helft van 2023 is er een netwerkbijeenkomst geweest voor vrijwilligers en professionals in de wijk. Dit wordt in de tweede helft van het jaar herhaald. Het verbinden van bestaande ontmoetingsplekken krijgt hier ook een plek in.

Meer ommetjes (D)

In RKV loopt nu een project om de mogelijkheden voor looproutes in kaart te brengen. Onlangs is er een boekje met cultuurroutes in Kronenburg en Vredenburg uitgebracht.
In het ontwikkelperspectief Kronenbrug wordt gekeken naar de looproutes in de wijk.
In Rijkerswoerd wordt onderzocht of het Zeegbos mogelijkheden kan bieden voor ommetjes.

Inspanningen 2023 (I)

Er zijn geen bankjes gerealiseerd, omdat de - door bewoners - aan te leveren informatie daaromtrent nog niet beschikbaar is.

De partners in de wijk zijn gestimuleerd om gezamenlijk een programma te ontwikkelen in de openbare ruimte. Na het boekje met kunstroutes in Rijkerswoerd heeft Rozet in samenwerking met bewoners een boekje met kunstroutes in Kronenburg en Vredenburg uitgebracht.

Kansengelijkheid (T)

Bevorderen kansengelijkheid (D)

Jeugd in Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg heeft de mogelijkheid gekregen om zich persoonlijk te ontwikkelen op het vlak van cultuur, sport, zelfstandigheid en weerbaarheid. De jeugd staat steviger in de schoenen en is beter voorbereid op volgende stappen in hun leven.

Inspanningen 2023 (I)

Binnen het programma Kansrijk Opgroeien is er met de scholen gewerkt aan naschoolse programma's op het gebied van sport, cultuur, weerbaarheid, ontwikkeling et cetera. Inmiddels zijn daar bijna alle basisscholen uit het gebied bij aangesloten. In aansluiting daarop heeft er tijdelijk een schaatsbaan in de wijk gestaan, The Big Draw in Kronenburg, social mediatraining, Vitesse Hattrick, Run4Fun en het vakantiekamp hebben plaatsgevonden.
Via de scholen is voor individuele kinderen budget beschikbaar gesteld voor kleding, schoeisel, persoonlijke hygiëne en is sinterklaasviering voor kinderen in armoede mogelijk gemaakt.
Een beurs voor tweedehands schoolspullen, sportartikelen en buitenspeelartikelen heeft plaatsgevonden.
Voor de kinderen van het voortgezet onderwijs is via PowerPlug Academy de mogelijkheid geboden voor huiswerkbegeleiding, persoonlijke ontwikkeling en loopbaanonderzoek.
Vanuit Rijnstad en The Point worden jongeren vaardigheden aangeleerd om zich in de huidige maatschappij te redden. Powerplug en Rijnstad zijn in contact gebracht met Prospect4Cash. Deze partij helpt jongeren aan werk en begeleidt ze daar langdurig in.
Het netwerk voor opvoedondersteuning wordt in kaart gebracht en zal in 2023 afgerond worden. Dit zal gedeeld worden met de scholen.

Het project Huiselijk Geweld en Kindermishandeling is afgerond en krijgt een vervolg in de opvoedondersteuning plan Nieuw-Zuid.

De regisseurs van Werk en Inkomen hebben op woensdagochtend een locatie in de Fontein tot hun beschikking en op donderdag bij het Sociaal wijkteam. Mogelijkheden tot uitbreiding worden nog onderzocht.

Er is extra inzet geweest op de jonge-moedergroep. Dit heeft plaatsgevonden in de vorm van een verdiepende training op het gebied van opvoedondersteuning.

Naast het programma voor de jeugd hebben wij in 2022 een opdracht verstrekt voor kansengelijkheid voor volwassenen. Hier wordt met name ingezet op kansengelijkheid voor (allochtone) vrouwen. Deze opdracht wordt door Rijnbrugcoaching uitgevoerd. In september zal een evaluatie plaatsvinden.

Openbare ruimte (T)

Vergroenen van de wijk (D)

Dit doel blijft onverminderd van kracht. Met bewoners en professionals is gesproken over de mogelijkheden om de wijk te vergroenen. Daar waar mogelijk is er ook al uitvoering aan gegeven (een opsomming van de concrete resultaten is hieronder bij de inspanningen weergegeven). Daarbij zijn het tegengaan van wateroverlast en hittestress belangrijke onderwerpen.
In Rijkerswoerd is een werkgroep Groen actief en een werkgroep Duurzaamheid in oprichting.

Inspanningen 2023 (I)

- Boomspiegels Schepen te Boeckoppad zijn vergroot.
- Aan de Schepen van Hemertstraat zijn stenen verwijderd en is groen aangebracht.
- De herinrichting van de Heiligerleeplaats is gerealiseerd.
- Adorppad, de gesprekken met bewoners zijn gestart, met als doel het plein te verbeteren. Minder steen, meer groen is de insteek.
- Bronsveenhof, de gesprekken met bewoners zijn gestart, met als doel het plein te verbeteren. Minder steen, meer groen is de insteek.
- Groningerpark is uitgebreid. Het versteende plein van de scholen is met de nieuwbouw verkleind. Het overgebleven gedeelte is vergroend en samengevoegd met het achterliggende Groningerpark. Hierdoor is een mooiere speelruimte voor de jeugd ontstaan.
- Allerlei kleine vergroeningsprojecten in het gebied tussen de busbaan en de Huissensedijk zijn in ontwikkeling.
- In Rijkerswoerd is een zeer actieve werkgroep Groen.
- In een groot stuk weide aan de Mooieweg worden bomen geplant.

Er wordt nauw samengewerkt tussen de projectgroep Ontwikkelperspectief Kronenburg en het team Leefomgeving RKV. Dit zorgt er mede voor dat projecten in zicht blijven als deze wel/niet binnen het ontwikkelperspectief vallen.

We ondersteunen de werkgroep Groen in Rijkerswoerd. Hier vindt nauwe samenwerking plaats. De werkgroep Groen heeft een uitgebreid plan ingediend met kansrijke plekken om te vergroenen. Een selectie van deze plekken, die in overleg met de werkgroep Groen tot stand is gekomen, is opgenomen in de wijkgroenagenda.

We zijn bezig met het opzetten van een programma voor ontmoeting in het Groen. Er is inmiddels subsidie verleend voor drie pilot activiteiten.
De gesprekken rondom de verplaatsing van de Tuinmaat lopen. Vanuit het team Leefomgeving zijn, naast formatieve inzet, middelen beschikbaar gesteld voor een eventuele verhuizing.

Verbeteren algehele gesteldheid van de wijk (D)

Dit onderwerp blijft voor bewoners onverminderd belangrijk. Helaas zien we dat sommige bewoners er voor kiezen hun huisraad naast containers te zetten. Ook verwaarloosde achtertuinen vormen regelmatig een ergernis bij bewoners in de wijk.
Opschoondag met wijkpartners staat op de planning voor het gebied rondom het Stedumhof in Vredenburg.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In Kronenburg wordt een wijkschouw gehouden.
- In Rijkerswoerd heeft de werkgroep Groen een uitgebreid overzicht van kansrijke vergroeningsplekken opgesteld, een selectie van deze plekken is opgenomen in de wijkgroenagenda.
- De ongediertebestrijder in het gebied heeft het verzoek gekregen om meer inzet te plegen in Kronenburg ten aanzien van de overlast van ratten en andere ongedierte. Er wordt gewerkt aan een risico-inventarisatieplan voor Kronenburg.

Betere balans in het speelaanbod (D)

Spelen is een belangrijk onderdeel van de ontwikkeling van kinderen. Op dit moment concentreren we ons op de speelplekken die onderhoud nodig hebben of waar bewoners zelf initiatief nemen en aangeven dat ze graag verandering willen.
Daarnaast houden we bij het aanpassen of aanleggen van speelplekken rekening met inclusief spelen.
Het natuurcentrum heeft een plan ingediend voor het aanpassen en inclusief maken van de stadsboerderij in Rijkerswoerd.

Inspanningen 2023 **(I)**

Op basis van de vraag vanuit bewoners worden speelplekken aangepast. Dit kan het vervangen of aanpassen aan de leeftijdscategorie van speeltoestellen zijn.

Los van de fysieke plekken kijken we ook naar het aanbod op de verschillende speellocaties. Voorbeelden hiervan zijn de inzet van de spelcontainers, Run4Fun en het programma op de skatebaan.

In samenwerking met het Sportbedrijf, maar ook met input van Rijnstad, is gekeken naar de ontwikkeling van het sportaanbod. Denk bijvoorbeeld aan het pimpen van helmen om het belang van veilig sporten te benadrukken.

Adorppad en Bronsveenhof: er is ter plaatse een uitvraag geweest en momenteel wordt er gewerkt aan de hand van input door ouders, bewoners en kinderen aan het verbeteren van deze speelplek.

Parkeerkrapte en foutparkeren (D)

Samen met de bewoners wordt gekeken wat de mogelijkheden zijn om parkeerkrapte en -overlast aan te pakken. Het is lastig om een balans te vinden tussen de verschillende ambities (vergroening) en belangen (parkeerbehoefte). Vooralsnog weten we de parkeerkrapte en foutparkeren onvoldoende terug te dringen

Inspanningen 2023 **(I)**

Naar aanleiding van een parkeeronderzoek in Rijkerswoerd is gebleken dat in bepaalde gebieden de parkeerdruk hoog is (soms meer dan 100%). Aan de hand hiervan is er getoetst of er mogelijkheden zijn om parkeerplekken te realiseren zonder af te doen aan het groen.
Dit is een zeer lastig probleem om op te lossen. Vooralsnog is er geen zicht op een passende oplossing.

Meer handhaving en stimuleren eigen verantwoordelijkheid (D)

Met bewoners in de wijk wordt samengewerkt aan de overlast van hondenbezit. Met de resultaten van deze werkgroep gaan we ook kijken of dit toepasbaar is in de andere wijken.

De mogelijkheid om reclassering in te zetten voor extra opruimacties is helaas niet gelukt.

Inspanningen 2023 **(I)**

Er zijn depodag-uitgiftepunten geplaatst in Rijkerswoerd. Bewoners hebben zich gecommitteerd om deze regelmatig te controleren en van zakjes te voorzien.
De mogelijkheden voor een omheind hondenlosloopveld worden kleiner nu blijkt dat bij een kansrijke plek afspraken gemaakt zijn met de aangrenzende ondernemer.

Op het gebied van handhaving wordt gestuurd op de inzet van de huidige handhavers. Via het veiligheidsoverleg wordt gekeken welke prioriteiten er gesteld moeten worden.

Veiligheid (T)

Minder overlast (D)

Voor de reguliere handhaving is een proces tot stand gekomen om beter richting te geven aan de prioriteiten van de handhavers, in de vorm van een jaarplanning en het bepalen van de prioriteiten in het wijkveiligheidsoverleg. De uitvoering hiervan is gestart. Hoewel veiligheid objectief moeilijk meetbaar is hebben we de indruk dat de hotspots goed in beeld zijn en dat er door gerichte inzet minder klachten over komen. Daar waar klachten zijn wordt de inzet hierop besproken in het maandelijkse wijkveiligheidsoverleg. Klachten over overlast bij de skatebaan doen zich niet meer voor.

Inspanningen 2023 **(I)**

Het jeugdpreventieplan staat volop in de aandacht. Er wordt door de drie gebieden in Zuid die er bij betrokken zijn hard aan gewerkt.
De aanpak voor de plekken waar drugshandel plaatsvind is in het recent opgestelde veiligheidsplan opgenomen en geborgd in de wijkveiligheidsoverleggen.

Meer verkeersveiligheid (D)

Veiligheid in de wijk is heel belangrijk. In Rijkerswoerd is een werkgroep actief die dit onderwerp in kaart brengt en met het team Leefomgeving bespreekt.
Oversteekplaatsen zijn niet de enige optie (en creëren schijnveiligheid) om een straat veiliger te maken. Er is en wordt blijvend breder gekeken naar mogelijkheden om de Marga Klompélaan veiliger te maken.

Inspanningen 2023 **(I)**

Het aanbrengen van de oversteekplaatsen blijkt op de Marga Klompélaan niet de oplossing voor de ervaren onveiligheid te zijn. Dit is met de bewoners besproken.
We kijken verder naar mogelijkheden om de veiligheid te verhogen. Hierbij valt onder andere te denken aan het periodiek plaatsen van matrixborden. Vooralsnog is er nog geen extra handhavingscapaciteit beschikbaar om de onveiligheid te kunnen bestrijden.

In 2022 zijn de voorbereidingen gestart voor de aanpassing van de Groningensingel en de Kruisstraat (RijnWaalpad). De uitvoering van beide projecten is gestart.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken (A)

Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven (D)

Zie onderstaande toelichtingen.

Rekenkamer: Uitvoeren onderzoeksprogramma (I)

De rekenkamer heeft in eind 2022 het vooronderzoek naar armoede afgerond en het vervolgonderzoek opgestart. Daarbij heeft de rekenkamer onder andere uitvoerige gesprekken gevoerd met klanten van de Voedselbank. De beschouwingen uit het vooronderzoek zijn gedeeld met de raadsfracties. Het vooronderzoek diende als basis voor het hoofdonderzoek naar generatiearmoede. Het hoofdonderzoek is begin 2023 opgestart. In het kader van dit hoofdonderzoek is onder andere gesproken met vijftien gezinnen, netwerkpartners en betrokken ambtenaren. De nota van bevindingen zal in de loop van augustus worden aangeboden voor ambtelijk wederhoor. In september is een expertsessie gepland, in oktober zal bestuurlijk wederhoor plaatsvinden waarna het rapport aan de raad kan worden aangeboden.

Sinds de start van het onderzoek is er, onder andere door het uitvallen van medewerkers van de rekenkamer, het vertrek van betrokken ambtenaren en een wisseling van de wacht bij de onderzoekers enige vertraging opgetreden.

Odra
In het voorjaar van 2023 heeft een onderzoek plaatsgevonden naar de Odra (omgevingsdienst). De resultaten worden kort na de zomer aangeboden.

Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV)
De rijksoverheid heeft een programma opgezet voor een langjarige inzet van het Rijk om samen met gemeenten en andere lokale partijen de leefbaarheid en veiligheid in 20 focusgebieden in 19 steden weer op orde te krijgen en de bewoners weer perspectief te bieden. De rekenkamers van Heerlen, Arnhem en Groningen hebben besloten om dit grote programma in hun gemeente (Arnhem-Oost) langjarig met onderzoek te gaan volgen. In een dergelijk lange periode van twintig jaar zullen er naar verwachting veel wisselingen in de raad en het lokale bestuur plaatsvinden, waardoor de raad niet altijd meer de kennis heeft over in het verleden gemaakte keuzes. De rekenkamer kan ten behoeve van de raad het historisch overzicht bewaren en bewaken.

Na de gemeenteraadsverkiezingen heeft de rekenkamer met een groot deel van de fracties gesproken over het onderzoeksprogramma 2023-2024.

College: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten (I)

Het jaar van de eerste kinderburgemeester zit er bijna op. De tussenevaluatie hiervan laat de voortgang zien, maar geeft ook punten voor verbetering. Deze zijn benoemd in aanbevelingen op korte en lange termijn. Waar mogelijk nemen we een deel van deze aanbevelingen mee in het proces van het volgend jaar. Voor het volgend jaar van de tweede Arnhemse kinderburgemeester zijn de voorbereidingen in volle gang.

De pilot digitale wijkpanels draait in twee wijken: Presikhaaf en de Laar. In beide wijken is eerste enquête uitgezet en zijn de resultaten inmiddels binnen. Het ultieme resultaat is een permanent digitaal wijkpanel waar inwoners eigenaar zijn van het wijkpanel en gevraagd en ongevraagd (wijk)wethouder, college en raad adviseren over onderwerpen die spelen in de wijk.

Het proces rond het organiseren van het eerste Arnhemse burgerberaad met als onderwerp afval is in volle gang. Via een proces van bijeenkomsten en discussies zal het burgerberaad adviezen formuleren. Burgerberaden zijn bedoeld om te laten zien wat er leeft in de samenleving en welke ideeën door mensen uit de samenleving kunnen worden ontwikkeld. Voor de organisatie van een burgerberaad wordt een (of meerdere) externe partij(en) aangetrokken, die ervaring heeft met het in goede banen leiden van het proces en een groot deel van de organisatie op zich kan nemen.

College: Eenduidige werkwijze leveren **(I)**

We blijven leren van onze participatie met inwoners en andere belanghebbenden. Bij de jaarlijkse evaluatie zijn drie projecten geëvalueerd. Er wordt intern bij gemeentelijke plannen, projecten en beleid gewerkt met het stappenplan Participatie. Dit beleidskader helpt om voorafgaand van een project of bij de start van nieuw beleid (plan) helder te maken wat het doel is van de participatie, wie meepraten, wie welke rol heeft, binnen welke kaders er participatie mogelijk is er wat er gebeurt met de opbrengsten. De essentie is dat we het participatieproces goed inrichten en het speelveld helder maken: waar zit wel of geen ruimte tot participatie. Verwachtingsmanagement is essentieel. Medewerkers van onze gemeente worden getraind op inzet van effectieve burgerparticipatie door hen leren te laten werken met het Arnhems stappenplan participatie en te oefenen met verschillende casussen.

Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken (D)

De samenwerking en partnerschappen liggen op koers. Tussentijdse resultaten voor de GMR, de VNG en G40 en de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en grote steden in Noordrijn-Westfalen zijn hieronder per onderdeel aangegeven.

Arnhem werkt in de Groene Metropoolregio samen aan maatschappelijke opgaven die om een regionale aanpak vragen **(I)**

Arnhem geeft in 2023 samen met de Groene Metropoolregio mede uitvoering aan de opgaven in de regionale agenda en de hiermee samenhangende lobbyagenda. In de eerste helft van het jaar zijn op alle vijf de opgaven in de regionale agenda 2023-2024 resultaten geboekt. Het eerste en tweede kwartaalbericht geven hier een goede indruk van. Onder meer is vanuit de opgave verbonden regio een startnotitie verschenen voor het regionale mobiliteitsplan dat samen met de provincie wordt opgesteld. In de context van de productieve regio vond tussen de GMR, The Economic Board en de provincie op 13 april de ondertekening van het Human Capital Akkoord plaats. Dit moet ondernemers, onderwijsinstellingen en overheden gaan helpen bij het arbeidsmarkt-vraagstuk. Vanuit de opgave circulaire regio is het Uitvoeringsprogramma RES 2024-2030 verschenen. In dit plan is beschreven wat de RES-organisatie gaat leveren en welke middelen hiermee gemoeid zijn. Dit wordt structureel verwerkt in de begroting van de GMR voor de jaren 2024 en verder.

In februari 2023 is bekend geworden dat het Rijk met de regio Arnhem-Nijmegen een Regio Deal wil sluiten naar aanleiding van de ingediende propositie Gezonde Groene Groei. Het Rijk heeft hiervoor een bedrag gereserveerd van € 15 miljoen. Er wordt nu toegewerkt naar een convenant met het Rijk. De Regio Deal is opgezet rond de thema's die aansluiten bij de regionale agenda: gezond leven, toekomstbestendig wonen, sterke bedrijvigheid, werkende arbeidsmarkt, grenzeloos samenwerken en wijk en dorpsgericht werken. De inzet is om op deze thema's transities te stimuleren, door, aanvullende aan al geplande investeringen, vernieuwende oplossingen te ontwikkelen, de uitvoeringskracht te versterken en initiatieven te versnellen, verbinden en op te schalen.

In juni 2023 is bekend geworden dat er geld vanuit Den Haag is toegekend om de leefomgeving in de regio te verbeteren. Met dit geld kunnen er in de regio tot en met 2030 betaalbare woningen worden gebouwd en kunnen de gebieden klimaat adaptief worden ingericht. De nieuwe Rijksgelden komen voort uit de samenwerking via de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen en nieuwe afspraken die staan in de Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley. Arnhem ontvangt € 54,4 miljoen van het Rijk voor de ontwikkeling van Spoorzone Arnhem-Oost. Dit geldt komt bovenop de € 72 miljoen euro die de gemeente in november ontving.

Arnhem werkt in netwerken van steden in Nederland en de Euregio én in belangenorganisaties als VNG en G40 samen aan beleidsafstemming en -beïnvloeding en draagt bij aan lobbydossiers richting het Rijk en Europa **(I)**

Na de bestuurswisseling zijn portefeuillehouders Smeulders en Van de Geijn lid geworden van een landelijke VNG-commissie, namelijk de commissie Financiën respectievelijk Informatiesamenleving.

Arnhem versterkt de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en met steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) **(I)**

In februari 2023 werd samen met the Economic Board en het DNBC een werkbezoek aan Duisburg georganiseerd. Daar werd een samenwerkingsovereenkomst met Duisburgse partners ondertekend.
Voor het eerst na de coronaperiode ontmoetten de burgemeesters van het 100.000-plus stedennetwerk elkaar weer. Zij spraken over vervolgstappen in hun onderlinge samenwerking.

Uitbreiding structurele buitenlandse relaties (Amendement 22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties) **(I)**

Door gebrek aan personele capaciteit kon het raadsbesluit niet direct ter hand genomen worden. Inmiddels is er een inventarisatie gedaan en wordt een onderzoek voorbereid.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers (D)

We hebben ingezet op een versnelling van de digitalisering van de afdeling Burgerzaken. Tegelijk blijven we ook inzetten op dienstverlening via persoonlijk contact. In Loket Zuid is vorig jaar bij wijze van proef gestart met een informatiebalie, bemenst door medewerkers van de afdeling Klantenservice. Inwoners kunnen hier spontaan binnenlopen wanneer zij vragen hebben over gemeentelijke producten of diensten, of om hun aangevraagde product op te halen. Naar aanleiding van de positieve ervaringen zetten wij deze dienstverlening voort. De telefonische bereikbaarheid van de klantenservice kan beter. Er wordt een analyse gemaakt van de bereikbaarheid, de knelpunten die hierbij spelen en de manier waarop deze verbeterd kan worden. Deze analyse wordt begin oktober verwacht. Om de bereikbaarheid op korte termijn te verhogen worden extra medewerkers ingezet en wordt ingezet op verbeteren kwaliteit en procesoptimalisatie.
In het daklozenloket kunnen mensen die dak- en thuisloos zijn geraakt binnenlopen voor ondersteuning. Inmiddels is hier, naast de inzet van Werk en Inkomen en de VGGM, ook een medewerker van Burgerzaken op aangesloten voor informatie en hulp bij het aanvragen van het briefadres.
De capaciteit in de BRP-straat Zevenaar voor de inschrijving van asielzoekers en statushouders is uitgebreid. In 2022 is het aantal inschrijvingen toegenomen met 11% ten opzichte van 2021. In 2023 rekenen we op een verdere toename van 23% ten opzichte van 2022. Ondanks de uitbreiding blijft opschaling een aandachtspunt. De vraag om inschrijvingen is groot, terwijl de capaciteit en de financiering vanuit het Rijk achterblijft.

Ruim 1.000 klanten gaven in de eerste helft van 2023 bij de smileyzuilen bij de balies een rapportcijfer voor de dienstverlening. De gemiddelde cijfers per maand lagen tussen de 8,1 en 8,6.

Naast de directe dienstverlening aan de burger, gaat ook tijd en aandacht uit naar de vele wetswijzigingen die zijn of worden doorgevoerd op het gebied van Burgerzaken. Ook bereiden we ons voor op de periodieke piek (2024-2028) in de aanvragen voor reisdocumenten. Voor 2024 komt dit neer op een verdubbeling van het aantal te verwachten aanvragen, van 15.000 in 2023 naar 30.000 in 2024, wat vervolgens oploopt naar 37.000 in het piekjaar 2027. Hiervoor zetten we nu al in op de werving en het opleiden van nieuwe medewerkers.

Veel vast werk is de laatste jaren ingevuld door inhuur. Dit zijn wettelijke taken. Er is uitstroom door collega's die met pensioen gaan. Hiermee verdwijnt veel vakkennis. De opvulling hiervan kost tijd en geld. Deze posities zijn slecht in te vullen door gekwalificeerd personeel. We investeren daarom in het opleiden van nieuwe onervaren mensen. Om het vakgebied burgerzaken eigen te maken vraagt dat een opleidingstraject van minimaal twee jaar voor de basiswerkzaamheden en minimaal vijf jaar voor specialistische werkzaamheden. De rijksoverheid wil toe naar verplichte certificering van alle burgerzakenmedewerkers en opname in een landelijk register in het kader van fraudebestrijding en ondermijning. Dit maakt deze opleidingstrajecten des te belangrijker en het werk complexer en tijdrovender. We investeren ook in het digitaliseren van werk en van aanvraagprocessen voor inwoners. Zo zijn we als afdeling toekomstbestendig en toekomstgericht.

Optimale dienstverlening **(I)**

De verkiezingen voor de waterschappen en de Provinciale Staten zijn veilig en zonder noemenswaardige incidenten verlopen. We hebben volop ingezet op toegankelijkheid zodat iedere Arnhemmer die mocht stemmen, kon stemmen. Hiervoor werkten we onder andere samen met het Arnhems Platform Chronisch Zieken & Gehandicapten (APCG).
Zo was er de stemmal ter ondersteuning voor visueel beperkte kiezers, een gebarentalig stembureau voor mensen met een auditieve beperking en konden kiezers die moeilijk ter been zijn, en mensen met een lichamelijke- of visuele beperking gebruik maken van de stemtaxi. Ook konden mensen in het proefstembureau vooruitlopend op de verkiezingen bekend raken met het stemmen. Voor het eerst was er een stembureau ingericht in een moskee.

Als gemeente Arnhem waren we aangesloten op de landelijke pilot om inwoners ondersteuning te geven bij het verhogen van het beveiligingsniveau van hun DigiD. Hiervoor wordt het DigiD gekoppeld aan het identiteitsbewijs. Burgers kunnen dit in principe zelf regelen. Voor wie minder digitaal vaardig is, is op initiatief van de Rijksdienst voor Identiteitsgegevens een pilot gestart om inwoners hierbij te helpen. Helaas is de pilot eind 2022 door technische problemen op landelijk niveau gestopt. Hierdoor is het voor Arnhem niet meer mogelijk om de beoogde ondersteuning aan te bieden aan inwoners. We hebben op landelijk niveau kenbaar gemaakt dat de gemeente Arnhem bereid is om weer aan te haken, mocht besloten worden om een doorstart te maken.

Via de smileyzuilen bij de balies monitoren we voortdurend de klanttevredenheid. In aanvulling daarop gaan we ook een geautomatiseerd en structureel klanttevredenheidsonderzoek (KTO) invoeren. De voorbereidingen zijn hiervoor getroffen. Zodra de testfase is afgerond, wordt het KTO uitgerold. Daarnaast hebben we ook contact met het Informatiepunt Digitale Overheid om op te halen welke signalen zij van inwoners binnenkrijgen met betrekking tot de dienstverlening van de gemeente.

In 2022 is een convenant getekend door de gemeente Arnhem en de HAN, academie IT en Mediadesign. In het convenant is afgesproken om voor de duur van drie jaar samen te werken en kennis te delen, waaronder op het

gebied van inclusieve digitale dienstverlening. In dit kader hebben studenten onder meer meegekeken in het proces rond het briefadres.

Digitaliseren van het klantproces **(I)**

In 2023 zijn en worden verschillende eDiensten uitgerold. Zoals de digitale aangifte overlijden, uittreksel BRP en aangifte verhuizing. Dit maakt deel uit van een meerjarenprogramma voor de doorontwikkeling van de afdeling Burgerzaken, waarin we over de hele linie van de burgerzakendienstverlening volle aandacht geven aan optimalisatie van de klantreis en de achterliggende processen. We hebben het eerste half jaar meerdere stappen gezet. Daarmee is de achterstand die in voorgaande jaren is ontstaan wat ingelopen, maar nog niet volledig weggewerkt. Dit en zal de komende periode nog aandacht vragen.
Meer eDiensten en zaakgericht werken moeten op den duur gaan leiden tot meer gemak en meer mogelijkheden voor de inwoner en een snellere afhandeling van aanvragen en aangiften. In 2024 gaat het digitaliseren verder. We investeren in meer eDiensten en meer zaakgericht werken. Dit voeren we door met een consequente projectmatige aanpak.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	92.993	8.406	101.399
Baten	571.703	9.086	580.789
Saldo lasten en baten	478.710	680	479.390
Toevoegingen aan reserves	4.942	-3.397	1.545
Onttrekkingen aan reserves	59.236	-135	59.101
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	54.294	3.262	57.556
Prognose resultaat	533.004	3.942	536.946

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	8.406	N					
Financiën	1.821	N	CAO ambtelijke organisatie	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	1.755	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Financiën	1.465	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Digitalisering en automatisering	1.253	N	Loon- en prijsontwikkelingen De Connectie	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	526	N	Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	466	N	Verkiezingen	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	465	N	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	432	N	Huisvesting gemeentelijke organisatie	N	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	200	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	200	N	eHRM	N	I	AR	J
Financiën	192	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	150	N	Klantenservice	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	68	N	Uitvoering moties 23M09gg en 21M218	N	S	AR	J
Publieke dienstverlening	39	N	Loket Zuid	N	S	AR	J
Publieke dienstverlening	28	N	TM Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslag	N	S	AR	J

Bedrijfsvoering en PenO	8	N	OZB indexatie	J	S	AR	J
Wijken en wijkgericht werken	-135	V	Burgerparticipatie	N	I	BR	J
Financiën	-527	V	Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021	N	I	AR	J
Baten	9.086	V					
Financiën	4.980	V	Gemeentefonds: verwacht extra accres nacalculatie	N	I	AR	J
Financiën	3.601	V	Gemeentefonds: meicirculaire	J	I	AR	J
Publieke dienstverlening	474	V	Leges	N	I	AR	J
Financiën	395	V	Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	46	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	-90	N	Huisvesting gemeentelijke organisatie	N	S	AR	J
Financiën	-320	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	-3.397	V					
Financiën	-897	V	Actualisatie MIP	J	I	AR	J
Bedrijfsvoering	-2.500	V	Verduurzaming vastgoed	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	-135	N					
Wijken en wijkgericht werken	-135	N	Burgerparticipatie	N	I	BR	J

CAO ambtelijke organisatie
De loonontwikkeling van de ambtelijke organisatie volgt uit de cao-afspraken. Op 22 februari jl. is een principeakkoord gesloten voor de cao van gemeenten. Deze cao loopt tot en met 31 december 2023. De effecten hiervan voor 2023 worden in deze Turap verwerkt. Daarnaast ontstaan er wijzigingen in diverse premies op basis van actualisaties per 1 januari, dit leidt tot een voordeel. Per saldo ontstaat een negatief effect van € 1,8 miljoen in 2023 voor de algemene middelen.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Lokale heffingen
Met betrekking tot de lokale heffingen worden over 2023 de volgende afwijkingen verwacht. Onder de tabel is een toelichting op de afwijkingen opgenomen.

	Afwijking 2023
Baten	
Toeristenbelasting	540.000
Rioolheffing	0 (-380.000)
OZB	-320.000
Effecten toename WOZ-bezwaren (lasten)	
Proceskostenvergoedingen bezwaarfase	-895.000
Proceskostenvergoedingen beroepsfase	-200.000
Extra capaciteit bezwaarafhandeling bij de Connectie	-570.000
Totaal	**-1.445.000**

Toeristenbelasting
De opbrengsten uit toeristenbelasting zijn naar verwachting € 540.000 hoger dan begroot, te verklaren door meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2022. Voor 2022 waren de begrote opbrengsten naar beneden bijgesteld vanwege de beperkingen door corona. Nu blijkt dat het aantal overnachtingen in 2022 hoger

uit is gevallen dan verwacht, waardoor een meeropbrengst ontstaat. Daarnaast heeft er een optimalisatie plaatsgevonden, waardoor een aantal nieuwe locaties in de aanslagoplegging is betrokken.

Rioolheffing
De opbrengsten uit rioolheffing vallen naar verwachting € 380.000 lager uit dan begroot. Deze minderopbrengsten zijn het gevolg van:
- Leegstand. Bij objecten met leegstand kan het gebruikersdeel van de rioolheffing niet worden opgelegd.
- Bij de woningen heeft de WOZ-waarde zich negatiever ontwikkeld dan waarmee bij de tariefberekening rekening is gehouden.

De minderopbrengsten door leegstand en een afwijkende waardeontwikkeling bij woningen worden deels gecompenseerd met meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2021 en 2022.

Het tekort dat naar verwachting op het product riolering ontstaat kan gedekt worden uit de voorziening rioolheffing die bij de jaarrekening 2021 op grond van BBV artikel 44 lid 2 is gevormd, omdat de opbrengsten uit rioolheffing in 2021 hoger waren dan de kosten van het product riolering. De middelen uit deze voorziening worden aangewend voor toekomstige kosten van het product riolering die niet gedekt kunnen worden uit de opbrengsten rioolheffing. Het effect op de algemene middelen van de verwachte minderopbrengsten 2023 is daarom per saldo neutraal.

OZB
De opbrengsten uit OZB zijn naar verwachting € 320.000 lager dan begroot. Bij de woningen heeft de WOZ-waarde zich negatiever ontwikkeld dan waarmee bij de tariefberekening rekening is gehouden. De minderopbrengsten die hierdoor zijn ontstaan, worden echter meer dan gecompenseerd door meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2021 en 2022, voornamelijk bij niet-woningen. Dat er per saldo naar verwachting toch een negatief resultaat wordt gerealiseerd, is te verklaren door een bij de begroting 2011 opgenomen structureel begrote meeropbrengst van € 860.000, die losstaat van de jaarlijkse tariefberekening. De reden voor het opnemen van deze stelpost was dat destijds elk jaar bleek dat er op de OZB een positief resultaat werd behaald. De afgelopen jaren laten zien dat de realisatie van deze meeropbrengsten onder druk staat. De verschillen tussen de feitelijke waardeontwikkeling en de bij de tariefberekening gehanteerde te verwachten waardeontwikkeling zijn beperkt, waardoor ook afwijkingen op de op basis van de tariefberekening begrote opbrengsten minder te verwachten zijn en de stelpost minder realistisch is. We bekijken welke mogelijkheden er zijn om deze stelpost af te bouwen.

Effecten toename WOZ-bezwaren
Door de sterke toename in het aantal ontvangen bezwaren tegen de WOZ-waarde ontstaat er naar verwachting een nadeel op de aan no cure no pay bureaus te betalen proceskostenvergoedingen en op de uitvoeringskosten voor afhandelen van de bezwaren. Er zijn door de staatssecretaris maatregelen aangekondigd om de rol van de no cure no pay bureaus in te perken, die waarschijnlijk al vanaf 2024 van kracht zijn. Daarnaast geldt dat de sterke waardestijging van woningen die voor belastingjaar 2023 zichtbaar was zich niet door zal zetten, wat waarschijnlijk een dempend effect heeft op het aantal te ontvangen bezwaren. De genoemde nadelen zijn naar verwachting dan ook incidenteel van aard.
Ondanks de toename in het aantal bezwaren is de verwachting dat het in de begroting opgenomen bedrag ter dekking van kosten voor verminderingen OZB en rioolheffing toereikend is. Er heeft namelijk tegelijkertijd een verschuiving plaatsgevonden van bezwaren bij niet-woningen naar woningen. Bij de laatste groep is het bedrag dat verminderd wordt over het algemeen lager.

Het totale nadeel is verwerkt op de begrotingsprogramma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€1.985.000), S03 Economie en S12 Wonen en leefomgeving.

Loon- en prijsontwikkelingen de Connectie
Op 5 april 2023 is de nieuwe collectieve arbeidsovereenkomst (CAO) voor Samenwerkende Gemeentelijke Organisaties definitief goedgekeurd. Deze nieuwe CAO gaat met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2023 in. De brutosalarissen stijgen met € 240 op basis van een 36-urige werkweek en vervolgens met 2% over het nieuwe totaal. De gemeentelijke bijdrage wordt op deze ontwikkeling aangepast.

In de eerste bestuursrapportage 2023 van de Connectie is voorgesteld om de autonome prijsontwikkelingen te corrigeren op basis van de meest recente raming uit het Sociaal Economisch plan (CEP) van het CPB van respectievelijk augustus 2022 en maart 2023. Hiermee is gehandeld naar de uitgangspunten voor de begroting

zoals deze door het bestuur zijn vastgesteld. Niettemin is geconstateerd dat per abuis niet de prijsindexatie voor de materiële overheidsconsumptie is gehanteerd (IMOC), maar voor de inflatie geharmoniseerde consumentenprijsindex (HICP). De oorzaak hiervan is gelegen in het feit dat de percentages tot voor kort gelijk op liepen. Daarnaast is De Connectie in de primitieve begroting 2023-2026 gecompenseerd voor bovengemiddelde kostenontwikkelingen bij ICT ten opzichte van de prijsindexatie voor de materiële overheidsconsumptie. Het CPB heeft haar ramingen bijgesteld en nadere analyse heeft uitgewezen dat deze bijstelling voldoende is om de meerkosten bij ICT, als gevolg van autonome prijsontwikkelingen, hieruit te kunnen dekken.

In financiële zin worden de hierboven geschetste effecten van de nieuwe CAO en de prijsontwikkelingen structureel verwerkt in de begroting 2024. Voor 2023 levert dit een nadelig resultaat op van € 1,2 mln. Een eerste voorzichtige prognose van de Connectie laat over 2023 een voordelig resultaat zien. Op dit moment is het nog te prematuur om dit te verwerken in deze turap. Het eventuele voordelige resultaat wordt bij de jaarrekening inzichtelijk gemaakt.

Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten
In de begroting was geen rekening gehouden met formatie betreffende het hoger aantal uit (te) geven (reis)documenten. De overschrijding van € 526.000 in de lasten staat in relatie tot de hogere baten uit de leges (reis)documenten van € 474.000.

Verkiezingen
De organisatielasten van de provinciale- en waterschapsverkiezingen van 2023 laten een overschrijding zien van € 86.500 in verband met hogere kosten stembureau/leden en logistieke kosten. Deze hogere kosten hebben hun oorsprong in de prijsverhogingen die met name afgelopen jaar zijn ontstaan als gevolg van de inflatie. Daarbovenop zullen er aanstaande november Tweede Kamer verkiezingen plaatsvinden, waarmee in 2023 geen rekening is gehouden. Vooralsnog geeft het ministerie van Binnenlandse Zaken aan dat gemeenten niet gecompenseerd worden voor deze extra kosten. Dat betekent een extra last van € 379.000.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

Huisvesting gemeentelijke organisatie
Met ingang van 1 juli 2023 is de overeengekomen tijdelijke huurkorting van het Stadskantoor geëindigd. Omdat hier in de begroting geen rekening mee is gehouden, heeft dit in 2023 een nadelig resultaat tot gevolg van € 432.000. Daarnaast ontstaat een nadeel van € 90.000 aan verhuuropbrengsten omdat een onderhuurder per 1 juli is vertrokken.

E-HRM
Het project E-HRM heeft vertraging opgelopen en de scope van het project is uitgebreid. Dit leidt in 2023 tot een incidenteel nadelig resultaat van € 200.000. De vertraging is opgelopen doordat harmoniseren meer tijd kost dan verwacht. Er is gekozen om de harmonisatieproblemen goed op te pakken. Ten tijde van de aanbesteding was de intentie om voor het grootste deel van de processen uit te gaan van best practices. In de praktijk is dat niet haalbaar gebleken doordat de wensen en processen van de gemeenten verder uit elkaar liggen dan verwacht. De scope van het project is daarnaast onder andere uitgebreid met een applicatie die personeelsdossiers zodanig kan digitaliseren dat aan de vernieuwde archiefwet wordt voldaan.

Actualisatie MIP
Jaarlijks worden de kapitaallasten voor het lopende jaar geactualiseerd aan de hand van de realisatie van het MIP van het jaar daarvoor. De verschillen tussen de begrote en de werkelijke kapitaallasten worden in principe met de algemene reserve verrekend, echter voor een tweetal investeringsgebieden (Parkeren en Onderwijs) vindt hiervoor verrekening plaats met een bestemmingsreserve. Op basis van de realisatie is de planning van diverse investeringen aangepast. Dit leidt per saldo tot een voordeel van € 0,6 miljoen voor de algemene middelen. In Verzamelbesluit 2 is € 0,9 miljoen verwerkt, welke aan de algemene reserve is toegevoegd, waardoor er nog een correctie van € 0,3 miljoen bij deze turap gemaakt zal worden. Deze € 0,3 miljoen is verdeeld over de begrotingsprogramma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€ 192.000), S05 Cultuur en S12 Wonen en leefomgeving.

Omdat vanaf voorgaand jaar de keuze is gemaakt om tussentijdse afwijkingen uit de turap niet meer in de algemene reserve toe te voegen om het inzicht in het financiële resultaat te vergroten, wordt eveneens in deze

turap de toevoeging aan de algemene reserve uit verzamelbesluit 2 van € 0,9 miljoen teruggedraaid. Hierdoor is in deze turap het totaal voordeel van het MIP van €0,6 miljoen verwerkt.

Klantenservice
Om de bereikbaarheid te verhogen en de kwaliteit van de dienstverlening te verbeteren wordt hiervoor in de Begroting 2024 voor de jaren 2024 en 2025 voorgesteld incidenteel rekening te houden met een extra jaarlijkse last van € 328.000. Dit is nodig om het huidige aantal FTE in overeenstemming te brengen met het huidige werkaanbod. Vooruitlopend op de uitkomsten van een onderzoek naar de precieze oorzaken van de lage bereikbaarheid is geconstateerd dat directe actie nu nodig is. De hiervoor extra benodigde inzet betekent voor het komende half jaar, een extra last van € 150.000.

Uitvoering moties 23M09gg en 21M218
De gemeente Arnhem vindt het belangrijk om inwoners te ondersteunen die hun geslachtsregistratie willen aanpassen of hun naam vanwege zwaarwegende redenen willen veranderen. Voor hen is de uiteindelijke formele wijziging van geslacht of naam een belangrijke erkenning van hun identiteit. Om hen daarin tegemoet te komen, heeft de gemeenteraad de moties ‘Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijk zwaarwegende gevallen’ (23M09gg) en motie ‘Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen’ (21M218) aangenomen. Er wordt een subsidieregeling ingesteld met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2023, indien de raad daartoe besluit. De regeling kent een subsidieplafond. Er is € 68.500 per jaar voor nodig.

Loket Zuid
Met de heropening van Loket Zuid in september 2022 is bij wijze van proef gestart met een informatiebalie. Deze balie is in april 2023 geëvalueerd en continuïteit wordt noodzakelijk geacht. In de Begroting 2024 wordt voorgesteld rekening te houden met een structurele extra last van € 72.000 ten behoeve van 1,2 FTE voor medewerker(s) receptie. Voor 2023 betekent dit dat voor de helft van dit jaarlijkse bedrag een extra last van € 39.000 nodig zal zijn.

Taakmutatie Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslag
In het gemeentefonds worden vanaf 2023 structureel extra middelen toegekend voor de financiële gevolgen van de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma’s, in dit geval ook programma Bestuur, dienstverlening en financiën.

OZB indexatie
In de begroting is besloten dat de opbrengst OZB jaarlijks met 5% wordt geïndexeerd. Dat heeft ook gevolgen voor de panden die in het bezit zijn van de gemeente zelf. In de meeste gevallen wordt dit gecompenseerd door een verhoging van de door de gemeente te ontvangen huur. Voor een beperkt aantal panden is er echter geen sprake van een huurrelatie. Bij de onderwijspanden en de panden in gebruik voor de eigen ambtelijke organisatie is er geen huurrelatie en leidt de verhoging van de OZB tot een verhoging van de exploitatielasten.

Dit effect wordt in meerdere begrotingsprogramma's (S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€ 8.000) en S04 Onderwijs) zichtbaar als gevolg van de verdeling van de gemeentelijke panden over deze programma's.

Burgerparticipatie
Het blijkt door de beperkte omvang van het team niet mogelijk om dit jaar alle voorgenomen activiteiten van het actieprogramma ‘Samen maken we Arnhem’ inclusief kinderburgermeester, digitale wijkpanels en burgerberaden uit te voeren. Van de voor dit jaar begrote lasten van € 165.000 verwachten we daarom maximaal € 30.000 te besteden. We moeten onze ambities bijstellen, de overige activiteiten worden naar verwachting in de jaren 2024 en 2025 uitgevoerd. Daarom wordt voorgesteld het budget dat niet in 2023 wordt besteed (€ 135.000) ook niet te onttrekken aan de reserve Burgerparticipatie zodat deze middelen beschikbaar blijven voor de toekomst.

Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021
De belastingdienst heeft, conform de ingediende aangifte Vennootschapsbelasting 2021 een vermindering van de voorlopige aanslag Vennootschapsbelasting 2021 opgelegd. Over het jaar 2021 is op basis van deze vermindering geen Vennootschapsbelasting verschuldigd.
Op grond van eerder opgelegde voorlopige aanslagen had de gemeente Arnhem reeds een bedrag van

€ 527.060 voldaan. Dit bedrag zal door de Belastingdienst worden teruggestort.

Volledigheidshalve benadrukken wij dat het een voorlopige aanslag betreft. De Belastingdienst kan bij het opleggen van de (uiteindelijke) definitieve aanslag afwijken van de ingediende aangifte en opgelegde aanslagen.

Gemeentefonds: meicirculaire
Het voordeel op het gemeentefonds ontstaat voornamelijk door een hoger accres als gevolg van hogere loon- en prijscompensatie dan waarmee in de voorgaande circulaires is gerekend. In 2023 gaat het om circa € 6 miljoen. Daarnaast ontstaat er een nadeel van circa € 5 ton als gevolg van actualisatie van maatstaven (voornamelijk hogere WOZ-waarde die tot een lagere algemene uitkering leidt). Zoals gebruikelijk worden in de meicirculaire ook nieuwe middelen toegekend in de vorm van decentralisatie-uitkeringen en/of taakmutaties (in totaal circa € 3 miljoen). Deze middelen dienen ter dekking van lasten die op andere programma's worden voorzien. In deze Turap zijn bij de betreffende programma’s deze lasten nader toegelicht.

Leges
Het aantal verwachte reisdocumenten zal ten opzichte van de huidige begroting hoger zijn en zorgt voor extra baten van € 474.000. De aantallen zijn berekend op basis van het beschikbare model van de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken. Om het aantal verwachte aanvragen van reisdocumenten te kunnen afhandelen is ook extra personeel ingezet (zie genoemde afwijking bij lasten).

Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire
In de meicirculaire is een structurele integratie uitkering van € 26,6 miljoen (landelijk) Participatie aangekondigd. Dit bedrag is ter compensatie van de verhoging van het minimumloon voor de SW lonen die onder het verhoogde minimumloon uitkomen. De geplande verhoging is doorgeschoven naar de septembercirculaire. Op basis van het verdeelmodel van de meicirculaire zijn de bedragen voor Arnhem berekend.

Verduurzamen vastgoed
In de Begroting 2023 zijn middelen vrijgemaakt voor de verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. Totaal € 8,0 miljoen van deze middelen is bestemd voor investeringen. Dit investeringsbudget is incidenteel in 2023 (€ 2,5 miljoen), 2024 (€ 2,5 miljoen) en 2025 (€ 3,0 miljoen) aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten toegevoegd. In de Begroting 2024 wordt de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. De investering in verduurzaming vastgoed wordt in deze begroting dan ook als investering met kapitaallasten verwerkt. Met deze wijziging in de Turap wordt ook de Begroting 2023 volgens deze methode aangepast. Hiermee hanteren we een consistente gedragslijn.

S01 Veiligheid

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem: een veilige stad! (A)

Criminaliteit maakt geen kans (D)

Het aantal misdrijven per 1.000 inwoners kwam in 2022 nog steeds meer in de buurt van een gemeente van 300.000+ dan van een gemeente met 100.000-300.000 inwoners, maar zat er meer tussenin dan daarvoor. In het eerste kwartaal van 2023 komt het cijfer zelfs dichterbij dat van een gemeente met 100.000-300.000 inwoners. Het is te vroeg om hieruit conclusies te trekken. De wet Bibob wordt veelvuldig toegepast; een evaluatie leert dat het beleid in Arnhem goed staat en uitbreiding verdient. Het Arnhems interventieteam controleert en voert speciale acties uit naar aanleiding van signalen en onderzoek. De handhavingscapaciteit op straat is versterkt tot het ambitieniveau van de benchmark handhaving (29 fte).

Omvang criminaliteit in verhouding tot centrumstad van 100.000+ (I)

Het Arnhems misdaadcijfer lijkt meer op te schuiven richting het gemiddelde van gemeenten met 100.000-300.000 inwoners, al is het te vroeg om conclusies te trekken. High Impact Crimes blijven de aandacht krijgen. Uit een recente evaluatie, die wordt gedeeld met de raad, blijkt dat cameratoezicht blijft voorzien in een veiligheidsbehoefte.

Misdaad mag niet lonen (I)

Conform het plan van aanpak bestrijden we de ondermijnende criminaliteit in Arnhem. Een recente evaluatie van het Arnhems gebruik van de Wet Bibob wijst uit dat uitbreiding van het domein moet worden overwogen. Dit wordt uitgewerkt in een voorstel. Dankzij de bibob-toetsing en de activiteiten van het Arnhems interventieteam worden criminele ondernemers geweerd uit Arnhem. De raad heeft de APV gewijzigd, zodat het mogelijk is om, concreet onderbouwd, een branche of gebied of gebouw vergunningsplichtig te maken en daarmee onder het Bibob-domein te brengen. We werken door aan het opzetten van het digitale informatieknooppunt. De aanpak Preventie met Gezag wordt op alle fronten uitgevoerd. Het experiment gesloten coffeeshopketen bevindt zich helaas nog steeds in de voorbereidingsfase. We houden rekening met een start volgend jaar en hebben capaciteit geworven die ter voorbereiding extra preventieve en controlerende activiteiten uitvoert ten aanzien van deze sector. Conform planning zijn alle coffeeshops onderworpen aan een Bibob-toetsing.

Online criminaliteit voorkomen (I)

Ook de afgelopen tijd zijn jongeren bewust gemaakt van de gevaren van digitale criminaliteit. We hebben evenwel meer ambitie dan we nu kunnen waarmaken. Zo is nodig dat ook andere (kwetsbare) groepen, zoals ouderen en het MKB, goede voorlichting krijgen en dient te worden geïnvesteerd in een netwerk dat zich kan weren tegen cybercriminaliteit. In het Integraal Veiligheidsplan (IVP) is deze ambitie verwoord, de komende tijd wordt gebruikt voor de verdere planvorming.

Crisisbeheersing op orde (D)

Dankzij de incidentele versterking is de gemeentelijke coördinatie ten aanzien van de veiligheid van evenementen, manifestaties en demonstraties versterkt. De crisisorganisatie wordt versterkt en toekomstbestendig gemaakt mede door de verhoging van de Arnhemse bijdrage aan VGGM.

Beschermd tegen calamiteiten en rampen (I)

Via de VGGM is de bescherming tegen en de inzet bij rampen en calamiteiten voor Arnhem geborgd. De bijdrage van Arnhem aan de middelen van de VGGM is verhoogd zodat ook in de toekomst deze inzet gewaarborgd blijft.

Veiligheid voor de wijk en als persoon (D)

We werken aan een interventieplan voor personen met verward gedrag die een veiligheidsrisico vormen. De handhavingscapaciteit op straat is versterkt. De aanpak Preventie met Gezag loopt. De aanpak Veilig In en Om School (VIOS) is succesvol overgedragen aan de Stichting Arnhemse Straatcoaches (SAS), vanaf nu dan ook de Stichting Aanpak School en Straat veiligheid (SASS).

Steun bij aanpak woonoverlast **(I)**

Dankzij de incidentele toekenning van middelen wordt de aanpak van woonoverlast onverminderd voortgezet. Arnhemmers weten het meldpunt goed te vinden: zo werden in de eerste helft van 2023 al bijna evenveel meldingen gedaan als het hele jaar daarvoor. Het overgrote deel van deze meldingen kunnen we succesvol voorzien van een aanpak. Het aanpakken van woonoverlast is maatwerk.

Veiligheid als basis voor persoonlijke ontwikkeling **(I)**

Het bestrijden van discriminatie, radicalisering en extremisme gaat onverminderd voort. De aanpak van radicalisering en extremisme is vervat in het Integraal Veiligheidsplan (IVP), dat in de zomer is verzonden aan de raad. Criminele jeugdgroepen, risicojeugd en High Impact Crime blijven aandacht krijgen. Ten aanzien van de aanpak personen met verward gedrag wordt gewerkt aan het beter sluiten van het netwerk van veiligheids- en zorgpartners.

Iedere wijk heeft evenveel recht op veiligheid **(I)**

We hebben voor iedere wijk een wijkveiligheidsplan opgesteld, waarin we de aanpak neerzetten om te komen tot een veiliger en leefbaarder wijk. We hebben hiertoe een beeld gemaakt op basis van beschikbare data uit de radar/sonar-methodiek, schouw en/of de duiding van de wijkprofessionals. De wijkveiligheidsplannen beschrijven concreet de plekken waar (fysieke) verbeteringen nodig zijn en de (categorieën) personen die voor overlast en criminaliteit zorgen en moeten worden aangepakt. De plannen bevatten prioriteiten, waaraan we de komende maanden met alle partners een extra inspanning op willen plegen.
Het Actieplan Overlast heeft onder meer vanwege het opstellen van deze wijkveiligheidsplannen vertraging opgelopen, maar zal deze zomer worden verzonden aan de raad.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	26.887	816	27.703
Baten	5.890	58	5.948
Saldo lasten en baten	-20.997	-758	-21.755
Toevoegingen aan reserves	78	0	78
Onttrekkingen aan reserves	1.084	0	1.084
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.006	0	1.006
Prognose resultaat	-19.991	-758	-20.749

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	816	N					
Openbare orde en veiligheid	861	N	VGGM: extra loon- en prijsstijgingen	J	S	AR	J
Openbare orde en veiligheid	-45	V	VGGM: Incidenteel resultaat 2022	N	I	AR	J
Baten	58	V					
Openbare orde en veiligheid	58	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

VGGM: Extra loon- en prijsstijgingen
Ondanks de reeds opgenomen loon- en prijsindex in de Begroting 2023 ontstaat bij de VGGM een tekort als gevolg van de fors hogere prijsontwikkeling ten opzichte van deze toegekende indexatie over 2023. De impact is niet op te vangen met het weerstandsvermogen van VGGM. Dit leidt tot een structurele verhoging van de gemeentelijke bijdragen aan de VGGM van in totaal € 1,2 miljoen vanaf 2023, voor de onderdelen gezondheidszorg en brandweer gezamenlijk. Voor het onderdeel brandweer is dit € 861.000.

VGGM: Incidenteel resultaat 2022
Dit betreft het resultaat van de gemeenschappelijke regeling VGGM over het jaar 2022 dat in het boekjaar 2023 wordt ontvangen. Het voordeel valt zowel op begrotingsprogramma S01 Veiligheid (€ 45.000) als op S09 Gezondheid en sport.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S02 Bereikbaarheid

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Een duurzaam bereikbare stad (A)

Bewerkstellingen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto. (D)

Om de afhankelijkheid van de auto te verkleinen, zetten we in op een mobiliteitstransitie, waarbij eerst de voetganger komt, dan de fietser en vervolgens het OV en tot slot de auto. Het nieuwe mobilteitsbeleid vormt de basis voor verdere inspanningen om de gewenste mobiliteitstransitie te bewerkstelligen.

Opstellen mobiliteitsbeleid (I)

In het opstellen van het duurzaam mobiliteitsplan zijn goede stappen gezet. De startnotitie participatie duurzaam mobiliteitsplan en parkeerbeleid is vastgesteld en het participatieplan is met de gemeenteraad gedeeld. Voor de zomer is de eerste participatieronde uitgevoerd en is er ook in de interne organisatie veel informatie opgehaald. Op basis van de intern en extern opgehaalde input zijn scenario's ontwikkeld. Deze scenario's zullen nog worden doorgerekend op hun verkeerskundige en milieueffecten. Daarna volgt verdere uitwerking richting één voorstel/ scenario (inclusief een tweede participatieronde). Verwachting is nog steeds dat het duurzaam mobiliteitsplan in 2023 aan de raad wordt voorgelegd ter goedkeuring.

Vergroten van het aandeel fiets om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We werken er aan meer mensen de fiets laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. We blijven fietsprojecten verkennen en voorbereiden. Het gaat daarbij zowel om fietspaden en -straten als voorzieningen om de fiets te parkeren.

Verbeteren/uitbreiden stedelijk fietspadennetwerk, waaronder regionale snelfietsroutes (I)

We blijven stappen zetten in de verbetering en uitbreiding van ons stedelijk fietsnetwerk, met nadruk op hoogwaardige doorfietsroutes.

- Momenteel zijn de laatste delen van de snelfietsroute Arnhem - Velp in uitvoering. Met realisatie van de ontbrekende schakel naar Velp ontstaat een nieuwe verbinding door het groen.
- Uitvoeren fietspaden Onderlangs als onderdeel van de SFR Wageningen start later, met inbegrip van radicaal vergroenen.
- Voorbereiding voor de herinrichting van de Hommelseweg als fietsstraat (uitvoering 2024).
- Voorbereiding van de verbreding van de fietspaden Grote Griet (verkeersveiligheid) start 1e helft 2024.
- Verbeterplan RijnWaalpad start eind 2023, begin 2024.
- Voorzien van bestaande fietspaden met comfortabele asfaltverharding zoals Velperweg is in uitvoering.
- Voorbereidingen zijn gestart voor de nieuwe regionale doorfietsroutes Arnhem Huissen en VeluweWaalpad (Arnhem - Elst- Nijmegen).

Vergroten van het aandeel voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken (I)

Er is goede voortgang geboekt in het opstellen van het hoofdnetwerk voor voetgangers. Er is bepaald welke locaties verbonden moeten zijn met dit hoofdnetwerk en er zijn conceptroutes vastgesteld. Tegelijkertijd is er een analyse van het bestaande voetgangersnetwerk uitgevoerd. Daarin is bepaald wat de kenmerken (met name breedte) van onze voetgangersvoorzieningen zijn. Beide analyses zullen input vormen voor het duurzaam mobiliteitsplan. Afhankelijk van exacte vormgeving van het hoofdnetwerk en de inventarisatie zullen we de komende periode verbeterlocaties inzichtelijk gaan maken.

Realiseren maatregelen uit het fietsparkeerplan (I)

De focus heeft de afgelopen periode voornamelijk gelegen op het verbeteren van het fietsruimen (weesfietsenactie). Hierna zullen de overige maatregelen worden opgepakt.

Verkennen mogelijkheden van nieuwe fietsbruggen over de Rijn **(I)**

Er wordt momenteel nader onderzoek gedaan om meer inzicht te krijgen in het aantal gebruikers van een fietsbrug tussen Malburgen en Arnhem Oost. Dit in het kader van alle verkeerskundige onderzoeken voor de Spoorzone Arnhem Oost. Daarbij wordt ook nagedacht over de aanlanding van de brug in bestaand stedelijk gebied. De brug is onderdeel van de regionale doorfietsroute naar Huissen.
Aan de westkant van de stad is de beoogde fietsbrug bij Arnhem West onderdeel van het VeluweWaalpad, de hoogwaardige doorfietsroute vanuit Elst e.v. naar Arnhem. Uit onderzoek blijken de kansen en betekenis van deze nieuwe verbinding voor de mobiliteitstransitie in Arnhem en de regio.
Zowel regionaal als landelijk voeren we lobby voor beide fietsbruggen.

Vergroten van het aandeel van het openbaar vervoer om de stad om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We werken er aan meer mensen de bus laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. We blijven openbaarvervoerprojecten verkennen en voorbereiden.

Uitvoeren van concrete hoogwaardig openbaar vervoer projecten **(I)**

De uitvoering van de projecten Velperweg en Westervoortsedijk - Lelyweg is nog niet gestart in 2023. Er zijn wel veel positieve ontwikkelingen geweest voor deze beide projecten. Voor de Westervoortsedijk is een subsidieaanvraag ingediend bij de provincie. De uitvoering is gepland voor de zomer van 2024. De uitvoering van de Velperweg heeft vertraging opgelopen door een tekort aan personeel bij Connexxion. De start van de uitvoering staat nu gepland voor 2024.

Tegelijkertijd zijn ook diverse openbaar vervoer projecten afgerond in 2023:
- HOV-Bushalte Rijnstraat;
- Oude Zevenaarseweg;
- Westervoortsedijk ter hoogte van IPKW;
- Kruising Hollandweg-Brabantweg-Burg. Matsersingel;
- Trolleyficering van Oosterbeek als voorbereiding op de Trolley 2.0 richting Wageningen.

Arnhem beschikt over goed openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland (D)

Het openbaar vervoer in de stad en in (en naar) de regio moet worden verbeterd. Ook willen we het reizen per openbaar vervoer richting de Randstad en internationale bestemmingen aantrekkelijker maken.

Lobbyen met betrekking tot het spoordossier en het lokale en regionale openbaar vervoer **(I)**

Mede door ons lobbywerk zijn er enkele belangrijke besluiten genomen over het spoordossier:
- Er wordt een vervolg gegeven aan het uitplaatsen van het spooremplacement door een procesmanager aan te stellen.
- Het plan van aanpak met betrekking tot het MIRT onderzoek naar de vrije spoorkruising is vastgesteld.
- Voordat nader onderzoek wordt gedaan naar een goederenroutering door Oost-Nederland wordt eerst een onderzoek naar nut en noodzaak gedaan.

Op de andere dossiers, zoals het verbeteren van de ICE naar Frankfurt, is nu geen voortgang geboekt. Ook op die dossiers blijven we echter lobbyen.

Voor het regionale openbaar vervoer hebben we intensief contact gehad met de provincie Gelderland. Dit lobbywerk heeft eraan bijgedragen dat de Provinciale Staten van Gelderland besloten hebben om voor 2023 €13 miljoen extra te investeren in het openbaar vervoer, zodat het huidige vervoersaanbod kan blijven bestaan.

Met behulp van parkeerbeleid het bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties makkelijker maken en daarbij de auto-afhankelijkheid verminderen en de overlast van geparkeerde auto's verminderen (D)

We willen binnen de stad, bij voorkeur op en rond OV-knooppunten zoveel mogelijk woningen bouwen, met daarbij zo min mogelijk parkeerplaatsen en dus lagere parkeernormen. Om overlast in de omliggende gebieden te voorkomen willen we het gebied met parkeerregulering uitbreiden.

Ontwikkeling stedelijk parkeerbeleid **(I)**

Ontwikkeling van het parkeerbeleid volgt op het duurzaam mobiliteitsplan. Er zijn eerste stappen gezet. Ontwikkeling van het parkeerbeleid zal echter pas echt uitgewerkt kunnen worden zodra de contouren van het duurzaam mobiliteitsplan bekend zijn.

Verhoging parkeertarieven **(I)**

De parkeertarieven zijn aangepast.

Tegengaan verkeersoverlast (A)

Tot een nieuwe verdeling van de ruimte voor de voetganger, fietser het OV en de auto komen (D)

De ruimte in de stad is schaars. We gaan op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt.

Verkeersstructuurplan opstellen **(I)**

In het kader van het duurzaam mobiliteitsplan wordt nagedacht over de nieuwe verkeersstructuur. Dit kan echter pas na vaststelling van het duurzaam mobiliteitsplan worden uitgewerkt.

Aanpassen wegenstructuur **(I)**

Op verzoek van de gemeenteraad wordt er met grote aanpassingen aan de wegenstructuur gewacht totdat het duurzaam mobiliteitsplan is vastgesteld. Ondertussen zijn echter al wel analyses uitgevoerd op welke wegen de snelheid kan worden aangepast, of de hoeveelheid asfalt kan worden verminderd.

De ruimte voor de auto in en rond de binnenstad beperken (D)

In de hele stad is de ruimte schaars, maar dat geldt zeker voor de binnenstad. De auto neemt relatief veel ruimte in de binnenstad in. Zowel door de wegen waarover de auto's rijden als door de ruimte die nodig is om deze auto's te parkeren. We willen de ruimte die de auto in de binnenstad inneemt beperken.

Opheffen flitsparkeren **(I)**

Het ambtelijk voorstel is gereed. Momenteel wordt een laatste afstemronde uitgevoerd over de exacte invulling van de flitsparkeerplaatsen. Daarna zal het flitsparkeren worden opgeheven.

Verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen **(I)**

Het verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen in de binnenstad dient gestructureerd vanuit parkeerbeleid te gebeuren. Dit is dus een inspanning die volgt uit het parkeerbeleid (zie ontwikkeling stedelijk parkeerbeleid).

Inrichting Rijnkade als wandel- en fietspromenade **(I)**

Het ontwerp van de Rijnkade, zoals dat door het waterschap is gemaakt en door een aannemer zal worden gebouwd, is vrijwel volledig gebaseerd op input die wij hebben geleverd. Uitgangspunt daarbij was een inrichting als wandel- en fietspromenade van de hoge kade. Hiermee wordt dus al een flinke stap gezet richting de inrichting als wandel- en fietspromenade. Dit ontwerp zal de komende jaren worden gerealiseerd.

Indien nodig kunnen en zullen dan nog enkele aanvullende maatregelen worden genomen om de Rijnkade nog fiets- en wandelvriendelijker te maken, dan dat deze al wordt gemaakt door het waterschap. Naar verwachting gaat het dan echter om beperkte wijzigingen ten opzichte van hetgeen nu gaat worden aangelegd.

Verbeteren verkeersveiligheid (D)

Het verkeersveiligheidsgevoel op de weg en in het openbaar vervoer moet omhoog. We gaan voor 'nul' verkeersslachtoffers, onder andere door het aanpakken van plekken waar veel ongelukken gebeuren. Ook willen we dat scholieren veilig naar school kunnen fietsen.

Aanpak verkeersonveilige locaties (I)

De volgende verkeersonveilige locaties zijn of worden momenteel aangepast:
- Ir. J.P. van Muijlwijkstraat (diverse kruispunten);
- Groningensingel (diverse kruispunten);
- Minervasingel- Vakwerkbrug;
- RijnWaalpad - Rijkerswoerdsestraat.

Daarnaast worden de aanpassing van de volgende verkeersonveilige situaties voorbereid:
- Fietsoversteek Onderlangs, ter hoogte van de Boterdijk;
- Fietsoversteek Onderlangs, ter hoogte van het Rijnhotel;
- Graaf Lodewijkstraat - J.P. Heijestraat - Hommelseweg;
- Hommelseweg - Agnietenstraat;
- Marga Klompélaan – Hoogwaardige fietsroute RijnWaalpad (F325);
- Metamorfoseallee – Marasingel – Minervasingel (rotonde met fietsoversteek);
- Velperweg (diverse kruispunten).

Daarnaast zijn we diverse diepte analyses aan het uitvoeren om tot goede verbetervoorstellen voor de top-10 meest verkeersonveilige punten op het Arnhemse wegennet te komen.

Naast de aanpak van verkeeronveilige locaties werken we aan het verbeteren van de verkeersveiligheid door de aanleg van schoolzones. De volgende schoolzones zijn uitgevoerd en/of in uitvoering:
- Bethanienstraat;
- Callunastraat – Gentiaan (Heijenoordschool);
- Rijksweg-West (Jozefschool);
- Brabantweg (De laarakker en De Expeditie);
- Bauwerstraat (Pieter Breughelschool).

Beter en schoner taxivervoer (D)

Taxivervoer is voor sommige bezoekers van de stad het visitekaartje van onze stad. We willen de kwaliteit van het taxivervoer in onze stad verbeteren en verschonen.

Maatregelen uitvoeren uit taxiverordening (I)

Er is geconstateerd dat implementatie van de taxiverordening nu niet zinvol is. Eerst dient het Rijk wetgeving op te stellen voor de volledige taxibranche (bel en opstapmarkt). Implementatie is dus tot nadere orde uitgesteld. We zijn contact blijven houden met de taxibranche om het taxivervoer te verbeteren en schoner te maken. Enerzijds in algemene zin, maar ook in het kader van concrete projecten zoals het Willemsplein.

Schonere lucht in de stad (A)

Doorgaand verkeer door de stad beperken (D)

Er rijdt relatief veel doorgaand verkeer in de stad (verkeer dat geen herkomst of bestemming in Arnhem heeft, maar alleen maar door de stad rijdt, omdat dit de kortste en/of snelste route is). Deze voertuigen leiden tot overlast en horen hier niet te rijden. Doel is om dat verkeer zoveel mogelijk te beperken en idealiter helemaal niet meer te hebben in de stad.

Plan weren doorgaand verkeer (I)

Nadat we het duurzaam mobiliteitsplan hebben opgesteld stellen we een plan op om het (onnodig) doorgaand autoverkeer uit Arnhem te weren. We kijken daarbij naar een breed palet van maatregelen, van verkeersmanagement tot infrastructurele maatregelen. Het duurzaam mobiliteitsplan is nog niet gereed en daarom wordt hiermee nog niet gestart.

Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs (D)

Een goede aansluiting van de verschillende vormen van mobiliteit (auto, trein, bus en (deel)fiets) op elkaar wordt steeds belangrijker. Hubs spelen bij deze overgang een belangrijke rol. Op deze manier kan een volwaardig en duurzaam alternatief voor de (privé)auto worden geboden. Een (mobiliteits)hub kan het beste worden gedefinieerd als een fysieke plek waar verschillende vormen van vervoer en vervoersaanbod samenkomen.

Opstellen visie op Arnhemse hubs (I)

De hubvisie is in concept vastgesteld door het college en er worden verkenningen gedaan naar enkele locaties. Pas nadat het duurzaam mobiliteitsplan is vastgesteld kan hiermee echt verder worden gegaan. Er ligt dan dus al een stevige basis om snel tot een definitieve visie te komen en verdere uitrol.

Uitvoeren van de visie Arnhemse hubs (I)

Er is gewerkt aan de verkenning, voorbereiding, uitwerking en realisatie van de volgende locaties:

- Rozet: voorbereiding;
- Kronenburg: realisatie;
- Gelredome: verkenning;
- IPKW: verkenning;
- Station Zuid: voorbereiding.

Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad (D)

Zie toelichtingen bij de inspanningen hieronder.

Handhaven van de milieuzone en waar mogelijk strengere normering en uitbreiding (I)

We hebben in 2023 de milieuzone in stand gehouden en bereiden ons voor op de volgende stap in 2025.

Stimuleren en faciliteren van duurzame stadsdistributie, met name in de binnenstad (I)

De invoering van de Zero Emissie-zone voor stadslogistiek vanaf juni 206 is aangekondigd. De ambitie is gericht op het verminderen, veranderen en verschonen van de stadslogistiek in de binnenstad van Arnhem.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	31.366	-249	31.117
Baten	9.532	778	10.310
Saldo lasten en baten	-21.834	1.027	-20.807
Toevoegingen aan reserves	15.162	204	15.366
Onttrekkingen aan reserves	15.658	0	15.658
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	496	-204	292
Prognose resultaat	-21.338	823	-20.515

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	-249	V					
Mobiliteit	3.150	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Mobiliteit	572	N	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Mobiliteit	280	N	Hogere beheerskosten transferhal Arnhem Centraal	J	S	AR	J
Mobiliteit	197	N	Indexatie contracten parkeergarages	J	S	AR	J
Mobiliteit	52	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Mobiliteit	-4.500	V	Omzetten exploitatiebudgetten naar investeringskredieten mobiliteitsprojecten	N	I	AR	J

Baten	778	V					
Mobiliteit	776	V	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Mobiliteit	2	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	204	N					
Mobiliteit	204	N	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	0						

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie
Jaarlijks worden de baten en lasten van de parkeerexploitatie geactualiseerd ten opzichte van de begroting en wordt het saldo hiervan verwerkt via de bestemmingsreserve bereikbaarheid.
Voor het jaar 2023 leidt dit tot € 776.000 hogere baten, € 572.000 hogere lasten en per saldo daarmee een hogere dotatie aan de bestemmingsreserve bereikbaarheid van € 204.000.

Hierin zit een budgetneutrale correctie van € 303.000 hogere baten en lasten doordat kosten voor invordering van de naheffingsaanslagen vanaf 2023 niet meer gesaldeerd worden met de baten, maar separaat als last worden geboekt.
Er worden meer naheffingsaanslagen parkeerbelasting opgelegd dan geraamd waardoor we de parkeeropbrengsten straatparkeren zien stijgen. Daartegenover zien we dat er minder parkeerabonnementen door bedrijven worden aangeschaft en dat er minder zakelijke kort parkeerders zijn in de parkeergarages . Bedrijven stimuleren het thuiswerken en passen hun intern mobiliteitsplan aan waardoor er minder behoefte is aan parkeerabonnementen. Het is nog niet duidelijk of deze ontwikkeling zich verder doorzet of niet.
Aan de lastenzijde maken we meer kosten onder meer voor schoonmaak- en extra beveiligingskosten bij de parkeergarages, dit vooral door overlast van daklozen in de parkeergarages

Hogere beheerkosten transferhal Arnhem Centraal
De gemeente onderhoudt samen met Prorail en de NS de transferhal van Arnhem Centraal. De uitvoeringsorganisatie die het beheer uitvoert heeft aangegeven dat de kosten van het beheer van de transferhal voor de gemeente zullen stijgen. De stijging heeft voornamelijk betrekking op energie, schoonmaakkosten en procesmatig onderhoud. Op basis van begroting en tussenrapportages 2023 van de uitvoeringsorganisaties is het nadeel € 280.000.

Indexatie contracten parkeergarages
Zie toelichting op wijken algemeen.

Omzetten exploitatiebudgetten naar investeringskredieten mobiliteitsprojecten
In de Begroting 2023 zijn middelen vrijgemaakt voor diverse mobiliteitsonderwerpen. Voor drie van deze onderwerpen, te weten maximum snelheid, verminderen aantal rijbanen en wandel- en fietspromenade Rijnkade, is een groot deel van deze middelen bestemd voor investeringen. Deze investeringsbudgetten zijn incidenteel (€ 4,5 mln in 2023 en 2024 en € 3,6 mln in 2025 en 2026) aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten toegevoegd.
In de Begroting 2024 wordt de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. De investeringen in mobiliteitsprojecten worden in deze begroting dan ook als investeringen met kapitaallasten verwerkt. Met deze wijziging in de Turap wordt ook de Begroting 2023 volgens deze methode aangepast. Hiermee hanteren we een consistente gedragslijn.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S03 Economie

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Vol energie zetten wij in op een aantrekkelijk woon-, werk- en leefklimaat om maximale werkgelegenheid in Arnhem en de regio te creëren, waarbij iedereen zijn talenten benut (A)

Toekomstgericht ondernemerschap (D)

In samenwerkingsverband genaamd energieke coalities (onderwijs-overheid-ondernemers) dragen we bij aan het versterken van het ondernemersklimaat. Ondernemerschap en ondernemers zijn van belangrijke waarde voor onze stad. Zij zorgen voor werkgelegenheid en innovatie.

Professionalisering dienstverlening aan ondernemers en optimale informatievoorziening (I)

De ondernemersdienstverlening van de gemeente werkt integraal en vanuit een één-loket gedachte, waarbij de ondernemer ervaart dat vraagstukken efficiënt worden opgepakt en de informatievoorziening van de gemeente aansluit op de behoeftes. De gedachte 'van aanbod gericht naar vraaggericht.'
Dit betekent onder andere dat de ondernemersdesk verder geoptimaliseerd is in samenwerking met de klantenservice, dat het Multi Disciplinaire Team (met gemeentebrede vertegenwoordiging) complexe vraagstukken van ondernemers heeft opgepakt en dat de bestaande informatievoorziening naar ondernemers verder is uitgebouwd.
Op basis van gesprekken met ondernemers en ondernemersnetwerken zijn de wensen en behoeften van ondernemers op het gebied van gemeentelijke dienstverlening opgehaald. Deze input is meegenomen in de visie op ondernemersdienstverlening, vanuit deze visie zijn ambities en doelstellingen geformuleerd waar in de aankomende periode verder invulling aan gegeven wordt. De accountmanagers zorgen ervoor dat alle collega's die met ondernemers werken hen te allen tijde centraal stellen en gastvrij behandelen.
De website van de gemeente Arnhem voor ondernemers is verder geprofessionaliseerd en geoptimaliseerd. Iedere maand wordt er een nieuwsbrief verstuurd naar ondernemers met waardevolle informatie en evenementen.
Vanuit het gedachtegoed van 'Van Bedrijven Weten' is de ondernemersdesk verder geprofessionaliseerd en is de samenwerking tussen beleid en uitvoering verder geïntensiveerd.

Ondersteunen en stimuleren van (nieuw) ondernemerschap bij starters en mkb'ers (I)

De Midden-klein bedrijf (MKB SMART) Together Deal is gecontinueerd. Dit samenwerkingsverband helpt bedrijven in de regio Arnhem en Nijmegen een digitaliseringsslag te maken.

Diverse projecten onder de MKB Smart Together deal:

- Het 'Zelfscan programma' is een online vragenlijst die de huidige situatie in het kader van de mate van digitalisering bepaalt van jouw bedrijf. Na het invullen van deze vragenlijst ontvangt de ondernemer direct een adviesrapport. Reeds 42 ondernemers hebben hiervan gebruik gemaakt, wat in lijn is met de gestelde doelstelling. Via samenwerkingspartners wordt nu tijd en aandacht besteed aan het vergroten van het bereik.
- Het 'MKB programma' gericht op MKB-ers tussen de 10-100 medewerkers, (waarvoor een programma van vijf middagen georganiseerd die in het teken staan van netwerken en verbinden, gericht op het vergroten van business) gestelde doelstelling is hierin niet behaald, target is teruggebracht naar aansluiten van 60 ondernemers.
- Van de voucher-regeling' waarmee we het versneld te kunnen digitaliseren een steuntje in de rug te geven, hebben tot op heden 178 bedrijven gebruik gemaakt. Dit is in lijn met de gestelde doelstellingen.

De startclub Arnhem blijft haar netwerk verder uitbreiden, de stijgende lijn van starters die zich verbinden aan de startclub zet zich voort. Ook het aantal evenementen die zij integraal met de gemeente Arnhem en kennisinstellingen organiseren is uitgebreid.
Startclub Arnhem heeft vanuit de economische uitvoeringsagenda 2023 de informele opdracht gekregen om te verkennen welke behoefte er leeft bij de kennisinstellingen voor het gezamenlijk opzetten van een incubator programma. Deze verkenning wordt momenteel uitgevoerd door de startclub Arnhem.

Tevens stimuleren we op allerlei manieren, onder andere via het netwerk van ondernemers in de stad lokaal, sociaal en duurzaam inkopen. We bevorderen dit door in gesprek met ondernemersverenigingen activiteiten te organiseren voor de stad wat bijdraagt aan vergroten van lokaal inkopen in Arnhem.

Verbeteren en verbinden van (ondernemers)netwerken **(I)**

Het belang van een goed functionerend netwerk tussen de verschillende ondernemersnetwerken onderling én met de gemeente is groot. Als ondernemers elkaar goed kennen, werken ze samen en gunnen ze elkaar opdrachten waarmee ze van grote toegevoegde waarde zijn voor de (circulaire) economie van de stad. Netwerken dragen bij aan het laten bloeien van (circulaire) economie, en een belangrijk aspect hierbij is een 'sterke organisatiegraad'. Dit stimuleren en faciliteren wij vanuit de gemeente waar mogelijk. Dat bevordert ook de bestaande samenwerking met ondernemersverenigingen zoals Ondernemers Kontakt Arnhem (OKA), Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) en Verenigd Creatief Arnhem. We nemen daarbij actief deel aan netwerkbijeenkomsten en organiseren zelf ook netwerkbijeenkomsten met voor ondernemers relevante en actuele thema's, zoals (circulaire) economie, duurzaamheid en werkgelegenheid/aanpak krapte op de arbeidsmarkt. Voorbeelden van dit jaar zijn het Arnhems Ondernemersevent, The Power of Connecting, over het energiecluster, Arnhem Bedrijft en het jaarlijkse Citymarketing event.

In samenwerking met Pre Zero is er een succesvol exclusief directienetwerk (DNA) in het teken van circulariteit georganiseerd, waar toonaangevende ondernemers in thematafels gesproken hebben over circulariteit en afvalstromen. Evenals een zeer succesvol ondernemersevenement (200 deelnemers) georganiseerd door de gemeente Arnhem in samenwerking met partijen uit de stad, waar het thema verbinden centraal stond. Ook hier zijn ondernemers middels themasessies geïnspireerd en is de gemeente faciliterend geweest in het verspreiden van kennis.

Vanuit de Economische Agenda 2022-2025 is er ook dit jaar een uitvoeringsagenda voor 2023 samengesteld met en door ondernemers uit de stad, in samenwerking met de gemeente Arnhem. Integraal wordt er gewerkt aan een aantal (maatschappelijke) opgaven in en voor de stad.

Gericht acquisitie en accountmanagement **(I)**

Bedrijven moeten het gevoel hebben welkom te zijn in Arnhem en goed bediend te worden als het gaat om hun vraagstukken over onder andere huisvesting, financieringsmogelijkheden, vergunningen en contacten/netwerken. Ons accountmanagement is grotendeels gericht op een proactieve houding (dienstverlenend), meedenken, duidelijkheid, integraliteit en voortgang. Daarbij zetten we in op het verbinden van bedrijven, instellingen en organisaties onderling maar ook aan de doelstellingen van de gemeente Arnhem.
Een van deze doelstellingen is 'De gemeente Arnhem koopt bij voorkeur lokaal in'. De accountmanagers kennen veel bedrijven en verbinden hen proactief aan andere bedrijven en organisaties die van toegevoegde waarde zijn voor deze ondernemer. Tevens verwijst de accountmanager proactief op het inschrijven bij het ondernemersregister.

De acquisitie-inspanningen zijn gericht op nieuwe (duurzame) bedrijvigheid naar Arnhem halen, waarbij Energy een belangrijke focussector is. We zijn actief door bijvoorbeeld ons te presenteren op een beurs in Rotterdam en door intensief op te trekken met Oost NL en IPKW als zich kansen voordoen. De bedrijven, ook buiten de Energy-sector, waarop de inspanningen gericht zijn moeten aansluiten op de Arnhemse sectoren en arbeidsmarkt. In onze zoektocht naar nieuwe bedrijven houden we rekening met het feit dat we zoveel mogelijk banen willen genereren voor alle scholingsniveaus. Daarbij wordt ook de verbinding gelegd met bestaande initiatieven uit het sociaal domein om het invullen en creëren van arbeidsplaatsen bij Arnhemse bedrijven te ondersteunen.

Data-gestuurde economische vernieuwing **(I)**

Door ondernemers mee te laten denken of te laten reflecteren op beoogd beleid en de uitvoering ervan, kan het beoogd beleid getoetst en aangescherpt worden. Dit krijgt vorm met het opzetten van een ondernemerspanel, een MKB-toets waarin (een selectie van) bedrijven gericht meedenken over vraagstukken die spelen, en bij het opstellen/ evalueren van gemeentelijk beleid. Het organiseren van ondernemersenquêtes is een gerichte manier om breed op te halen in de stad welke vraagstukken leven bij ondernemers, hoe men ondernemersdienstverlening ervaart en hoe men het vestigingsklimaat van Arnhem beoordeelt. We streven naar een toename van de ondernemerstevredenheid, die we meten via een jaarlijkse ondernemersenquête. We reflecteren kritisch op de uitkomsten van deze enquête en stellen waar nodig beleid bij.
Voor het uitbrengen van de jaarlijkse ondernemersenquête zijn de nodige voorbereidende werkzaamheden uitgevoerd. De volgende stap in het uitbrengen van een ondernemersenquête zal eind 2023 worden gerealiseerd. En als vervolg in het eerste kwartaal van 2024 de verdere implementatie van de MKB-toets evenals het ondernemerspanel.

Toekomstbestendiger vestigingsklimaat (D)

Op de diverse werklocaties in Arnhem wordt in samenwerking met vastgoedeigenaren en ondernemers gewerkt aan het verbeteren van de kwaliteit van de betreffende werklocatie. Zo worden op enkele terreinen Greendeals opgesteld waarmee men gezamenlijk wil gaan werken aan verduurzamen en circulariteit. op andere terreinen wordt gewerkt aan toekomstperspectieven in het kader van slim en efficiënt ruimtegebruik.

Voldoende en kwalitatief aanbod van werklocaties (I)

De visie Werklocaties Arnhem 2040 in door de gemeenteraad vastgesteld, even als de Kantorennota 2022-2030. Uit de Visie Werklocaties kwam onder andere naar voren dat wij aan de slag gaan met herstructurering van bedrijventerrein Het Broek. Hiertoe is inmiddels met Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) een start gemaakt voor gezamenlijk een ambitiedocument op te gaan stellen met horizon 2040.

Betere bereikbaarheid van werklocaties (I)

- In het kader van duurzaam mobiliteitsplan zijn we gesprek aan over werklocaties (expertmeetings werklocaties, maar ook expertmeetings centra (Centrum, Kronenburg).
- De werkgeversaanpak is vertraagd doordat opdracht mobiliteitsmakelaars vertraagd is (opdrachtgeverschap ligt in de regio). Lokaal staat alles voor klaar om zo snel mogelijk aan de slag te gaan in het najaar van 2023.

Aantrekkelijk woon- en leefklimaat voor werkgevers en werknemers (I)

Er wordt gewerkt aan continuering en professionalisering van het samenwerkingsverband Arnhem Studiestad, evenals de ontwikkelen met CityMarktering op energiegebied ten behoeve van studenten.
Vanuit Arnhem Studiestad wordt steeds intensiever samengewerkt met CityMarketing over hoe we Citymarketing van Arnhem nog efficiënter ingezet kan worden ten behoeve van het behoud van studenten voor de stad. En op welke manier we hen in een vroeg stadium van hun studie kunnen verbinden aan Arnhemse bedrijven (diverse initiatieven lopen en worden verder ontwikkeld).

In woningbouwontwikkelingen wordt nadrukkelijk gekeken naar een divers en gevarieerd aanbod, dat ook past bij de doelgroepen starters, expats en studenten. Op basis van de resultaten van een woonbehoefte onderzoek dat in het derde kwartaal wordt opgestart, wordt dit concreter gemaakt.

Levendige stad in en voor de regio (D)

Arnhem is een stad waar bewoners en bezoekers kunnen genieten van een levendige, creatieve stad in een prachtige groene omgeving. In samenwerking met onze partners versterken we aanbod, (recreatieve) voorzieningen, en werken we aan een bruisende binnenstad.

Onze bruisende binnenstad koesteren en versterken (I)

Op diverse plekken in de binnenstad ondersteunen en stimuleren we transformaties op vastgoed- en gebiedsniveau. De Varkensstraat is daar een goed voorbeeld van. Hier verwerft de gemeente zelf eigendommen om vervolgens de bestaande horecafunctie in te wisselen voor creatieve bedrijvigheid. Ook faciliteert de gemeente in die straat transformaties van nachthoreca naar wonen, ook op de begane grond.
Het vastgestelde Omgevingsplan binnenstad helpt daarbij net als de inzet van de transitiemanager. Met het Omgevingsplan kan ingespeeld worden op nieuwe transformatie ontwikkelingen die bijdragen aan een vitale en leefbare binnenstad met een compact winkelhart. De transitiemanager zorgt in de aanjaagrol er voor dat de gemeente en betrokken partijen adviezen en waar mogelijk ondersteuning krijgen bij transformatiekansen.
De goede samenwerking met Platform Binnenstad Arnhem (PBA) wordt verder gecontinueerd, onder andere via de PBA-werkgroepen Transformatie binnenstad, Mobiliteit en Bruisende binnenstad. Hierin leveren stakeholders gezamenlijk een bijdrage aan het aanpakken van opgaven en uitdagingen van de binnenstad.
Op de Korenmarkt wordt op dit moment het achterplein (westzijde Korenmarkt) aangepakt en verfraait. Daarnaast is in het gebied de BIZ Korenkwartier in werking getreden wat zorgt voor een financiële impuls.
We stellen ons tot doel de gemiddelde tijd die bezoekers in de binnenstad van Arnhem doorbrengen te vergroten, We meten dit nu nog niet, maar gaan op zoek naar de juiste manier om dit inzichtelijk te maken.
Met Bestemming Arnhem (samenwerking tussen Platform binnenstad Arnhem, Citymarketing Arnhem en Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen) is de eerste campagne uitgevoerd met als doel om meerdaags bezoek aan Arnhem te stimuleren (Arnhem als citytrip).

Laagdrempelige evenementen voor iedereen (I)

De locatieprofielen worden eind dit jaar door het college vastgesteld en hierover wordt de raad geïnformeerd. De subsidieregeling voor evenementen en festivals is aangepast om meer ruimte te bieden aan laagdrempelige publieksevenementen: organisatoren kunnen voortaan 40% van de begroting als subsidie aan de gemeente vragen.
In 2023 heeft de kopgroep de rest van het veld geïnformeerd en geïnspireerd hoe Arnhemse evenementen en festivals toegankelijker worden voor mensen met een beperking. Er is samen met de APCG en het veld verder gewerkt aan de Arnhemse Standaard voor Toegankelijke evenementen (AST).

Eind dit jaar is er voor het eerst een centrale vuurwerk- en lichtshow in Arnhem als alternatief voor het zelf afsteken van vuurwerk.

Genieten van onze groene stad en omgeving **(I)**

We maken actief deel uit van regionale samenwerking op het gebied van toerisme en recreatie. Om bezoekers meer naar Arnhem-Zuid te trekken investeren we in het wandelnetwerk Zuid. We bevinden ons op dit moment in de ontwerpfase. De aanleg is gepland in 2024. Ook sluiten we aan bij de verhaallijn over de Romeinen vanuit de Groene Metropoolregio. Er wordt een regiobreed masterplan Romeins verleden opgesteld in opdracht van Nijmegen & GMR. Arnhem maakt hier onderdeel van uit met onder andere aandacht voor publieksbereik, aanbodontwikkeling, beheer en conservatie en kennisdeling (= Unesco verplichtingen). Het masterplan wordt eind 2023 opgeleverd.
De Arnhemse acties binnen de Airborne Region worden verder uitgewerkt. De projectleider voor het kroonjaar (80 jaar Airborne) is gestart. Ook is een onderzoek gestart door een adviesbureau naar wat we mee willen geven aan nieuwe generaties en het Montessori college laat leerlingen een advies opstellen hoe we jongeren beter kunnen betrekken bij het levend houden van de Slag om Arnhem en de herdenking.

Arnhem Hotspot Energy (D)

We werken aan en sterk energiecluster dat een bijdrage levert aan de maatschappelijke opgave van de energietransitie. Dit geeft de stad in economisch opzicht een onderscheidende positie in de regio, nationaal en internationaal. Dit doen we door in energieke coalities te bouwen aan de versterking van onze innovatieve campussen zoals Kenniscampus regio Arnhem en IPKW en door het toepassen en zichtbaar maken van Arnhemse innovaties en het verbeteren van de onderlinge samenwerking in het energiecluster. Ook werken we met onze partners aan het (inter)nationaal zichtbaar maken van onze onderscheidende positie op het gebied van energie.

Bouwen aan energie-innovatiecampussen **(I)**

We hebben een ambitiedocument gemaakt en samenwerkingsovereenkomst gesloten met onze partners voor de verdere ontwikkeling van de kenniscampus regio Arnhem. Daarnaast werken we samen met de IPKW aan een ambitiedocument om IPKW op een goede wijze te laten aansluiten op de ontwikkelingen op bedrijventerrein De Nieuwe Haven en spoorzone Arnhem-oost.

Stimuleren Arnhemse energie-innovaties **(I)**

Ook in 2023 hebben we de energievouchers waarmee we nieuwe haalbaarheidsstudies mogelijk maken voor een drietal speerpunten van de Arnhemse energie-innovaties die vallen binnen het innovatieprogramma van Connectr: elektrische energietechniek, elektrochemische energieopslag en duurzame aandrijfsystemen. Er zijn dit jaar tot dusverre drie energievouchers verstrekt.

Op ons initiatief hebben netwerkorganisatie Kiemt, Connectr samen met The Economic Board een overzicht gemaakt van alle innovaties op energiegebied in de regio Arnhem Nijmegen. Het overzicht is vanaf nu online beschikbaar. Hiermee willen we innovaties uit onze regio zichtbaar maken en meer toegepast krijgen. Deze actie is onderdeel van de economische uitvoeringsagenda 2023.

Versterken van de onderlinge relaties en samenwerking binnen het energiecluster **(I)**

We hebben in samenwerking met OostNL een onderzoek laten uitvoeren naar hoe we de groei van Arnhem als Hotspot Energy kunnen verstevigen, versterken en organiseren. Hiervoor zijn twintig stakeholders geïnterviewd en twee brainstormmiddagen met het betrokkenen uit het cluster georganiseerd. Hiermee willen we een door het cluster gedragen ambitie met concrete publiek-private acties die we kunnen uitvoeren de komende jaren.

Betere (inter)nationale positionering van Arnhem als Hotspot Energy **(I)**

Dit jaar heeft een energieke coalitie met als trekker de stichting Citymarketing het evenement 'The power of connecting' georganiseerd. Dit bestond uit rondetafelgesprekken op IPKW en Arnhems Buiten georganiseerd door het cluster zelf en de internationale 'Access to Energy dialogue' in de Eusebiuskerk met Tennet en de OECD als sprekers. Hiermee hebben we Arnhem verder gepositioneerd als Energy Hotspot.
Daarnaast zijn we zoals opgenomen in het uitvoeringsprogramma 2023 van de Economische Agenda samen met OostNL, Connectr en de NFIA bezig een internationale routekaart te maken voor de komende jaren om te bepalen op welke momenten Arnhem kan aansluiten bij de internationale activiteiten van de NFIA en OostNL.

Voldoende gekwalificeerd talent energietransitie **(I)**

Onder regie van Connectr wordt gewerkt aan Plug in & Play. Dit is een publiek-privaat samenwerkingsverband (PPS). Een structureel verband waarin mensen van allerlei niveaus worden opgeleid om aan de slag te gaan in de laadinfrastructuur. Hierbij worden ook nieuwe opleidingsmodules ontwikkeld. Daarnaast organiseert Connectr in 2023 diverse masterclasses ten behoeve van de talentontwikkeling in de energietransitie. Wij nemen vanuit de gemeente deel aan de werkgroep leven lang ontwikkelen energie binnen de regionale human capital agenda.

Voldoende gekwalificeerd personeel aanwezig voor werkgevers (D)

Aantrekkelijk, excellent onderwijs én een aantrekkelijke stad zorgen ervoor dat de kennisinstellingen nieuwe (internationale) studenten blijven aantrekken om er te studeren. Waarna ze mogelijk ook blijven om te wonen, werken en ondernemen. Goed opgeleid sociaal kapitaal en aanwezigheid van kennis die aansluit op wat werkgevers nodig hebben, maakt de regio Arnhem aantrekkelijk voor bedrijven om zich hier te vestigen. We willen de zichtbaarheid in de regio voor studenten vergroten wat de (economische) ontwikkeling en werkgelegenheid in stad en regio ten goede komt.

Het aantrekken en binden van studenten **(I)**

Aantrekkelijk, excellent onderwijs én een aantrekkelijke stad zorgen ervoor dat de kennisinstellingen nieuwe (internationale) studenten blijven aantrekken om er te studeren. Waarna ze mogelijk ook blijven om te wonen, werken en ondernemen. Goed opgeleid sociaal kapitaal en aanwezigheid van kennis die aansluit op wat werkgevers nodig hebben, maakt de regio Arnhem aantrekkelijk voor bedrijven om zich hier te vestigen. We willen de zichtbaarheid in de regio voor studenten vergroten wat de (economische) ontwikkeling en werkgelegenheid in stad en regio ten goede komt.

Via het samenwerkingsverband 'Arnhem studiestad' werken we aan het aantrekken en binden van studenten aan de stad. Daarnaast dragen we via evenementen voor scholieren en studenten bij aan het interesseren van jongeren voor opleidingen in Arnhem. We zoeken en selecteren innovatieve projecten die bijdrage aan het behoud van talent in deze regio. Zo verkennen we talentlabs en bouwen we de samenwerking met partners in de stad zoals het bedrijfsleven en Connectr steeds verder uit. Middels de samenwerking Arnhem Studiestad organiseren we met studentambassadeurs voor studenten diverse activiteiten gedurende het gehele studiejaar die gericht zijn op het welkom heten in Arnhem. Deze activiteiten zijn dan ook gelinkt aan onze kernwaarden; groen, vrij en creatief en worden in samenwerking met diverse partners in de stad georganiseerd. Een concreet voorbeeld van een geslaagd project is project the Nature, waar studenten samen met de boswachter een bijdrage leveren aan het onderhouden van een stuk bos in Arnhem.

Daarnaast professionaliseren we continue de informatievoorziening voor studenten, middels de website van Arnhem Studiestad en socials. Er is gewerkt volgens een jaarkalender waar diverse activiteiten in opgenomen zijn en georganiseerd worden met, voor en door studenten.

Daarnaast willen we het onderwijs aantrekkelijker maken door steeds meer onderwijs te verbinden aan maatschappelijke opgaven. Hiervoor wordt samengewerkt door de Arnhemse kennisinstellingen binnen de City Deal Kennis Maken. Daarnaast maken we onderdeel uit van een nauwe samenwerking met de grote onderwijsinstellingen in Arnhem; Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN), Van Hall Larenstein (VHL) en ROC Rijn IJssel. De Arnhemse Leeragenda is bedacht om studenten te laten samenwerken vanuit verschillende kennisinstellingen aan maatschappelijke opgaven in de wijken, die bijdragen aan gezondheid, leefbaarheid en veiligheid en duurzaamheid.
Reeds zijn we succesvol geweest in het binnenhalen van een subsidie (City Deal Kennis Maken) om de Arnhemse leeragenda en het samen leren en onderzoeken verder te professionaliseren en uit te bouwen.

Tevens zoeken we de verbinding met Stichting Studentenhuisvesting (SSH&) en de wijkteams om de studenten een thuisgevoel te geven tijdens hun studententijd.
De samenwerking met CityMarketing Arnhem wordt verder geïntensiveerd voor de gezamenlijke doelstelling ook talent in Arnhem aan te trekken en te behouden. De Citymarketing van Arnhem speelt hierin een belangrijke rol. Daarnaast wordt er met partners in de stad gewerkt aan het organiseren van een Student City Challenge. Waar studenten vanuit diverse kennisinstellingen voor opdrachtgevers uit de stad middels de hackathon, waar studenten een x aantal uur in multidisciplinaire teams samenwerken en ideeën uitwerken die bijdrage aan maatschappelijke opgaven uit de stad. Die vervolgens ook direct toepasbaar zijn en bijdrage aan de leefbaarheid in Arnhem.

Het participeren in de werktafel 'aantrekken en behoud talent' in de regio wordt voorgezet.

Leven lang ontwikkelen **(I)**

Stimuleren en faciliteren van bijscholing voor iedereen om competenties en vaardigheden te laten aansluiten bij de arbeidsmarkt nu en in de toekomst. We trekken intensiever op met het bedrijfsleven om omscholing van werkende en werkzoekende naar kansrijke beroepen te organiseren. We werken regionaal en lokaal samen met diverse partners en zoeken naar waardevolle projecten die bijdrage aan een leven lang ontwikkelen. We begeleiden ondernemers en werkgevers om op een creatieve manier te kijken naar (nieuw) talent en ondersteunen bij bijvoorbeeld competentiegericht werven.
Daarnaast verkennen we hoe we de 'Beroepentuin', wat een zeer succesvol initiatief is in diverse grote steden ook in Arnhem kunnen implementeren.
Door middel van een fysieke locatie waar diverse handelingen uit bepaalde sectoren en beroepen uitgevoerd kunnen worden, krijgt een ieder de kans om te ervaren welke skills, competenties en vaardigheden er nodig zijn voor diverse beroepen in de Energysector.
Met onderwijs, overheid en ondernemers schrijven we momenteel een projectplan en zoeken we de verbinding met het programma Arnhem-Oost.

Inzicht op sectorspecifieke human capital uitdagingen om de krapte op de arbeidsmarkt tegen te gaan **(I)**

De stijging van de vraag naar arbeid richting 2030 is het grootst in de sectoren Energy, Health en Hightech. Er worden blijvende tekorten voorzien in deze beroepssectoren.
Vanuit het energiecluster in (regio) Arnhem zetten wij onder de noemer Hotspot Energy in op onderwijsinnovatie, praktijkgericht onderzoek en kennisontwikkeling in de driehoek van onderwijs, ondernemers en overheid.
In de regionale Human Capital agenda is Energy voor Arnhem één van de speerpunten. Een toonaangevend project is Plug in & Play op initiatief van Connectr. In trippel helix verband (onderwijs, overheid en bedrijfsleven) met onder andere; HAN, Industriepark kleefsewaard, Kiemt, Oost NL, provincie en gemeente Arnhem werken we samen op het aantrekken en behoud van talent, in dit project specifiek voor de laad-infra.
Ook het omscholen van werkende en tevens werkzoekende naar kansrijke beroepen in de Energysector is een belangrijk speerpunt in de regionale Human Capital agenda.
Er liggen relaties met de Hotspot Energy aanpak, en de wijkgerichte energietransitie/ aardgasvrije wijken vanuit New Energy Made in Arnhem (NemiA). Daar leggen we de verbinding en werken we nauw samen met de Groene Metropoolregio (GMR), provincie en The Economic Board (TEB).
Het participeren in de diverse werkgroepen vanuit de regionale Human Capital agenda is gecontinueerd.

Vanuit de Arnhemse aanpak krapte op de arbeidsmarkt zijn er een drietal speerpunten aangemerkt waar in trippel helix verband gewerkt wordt aan concrete projecten in de regio die het verschil maken in de uitdagingen die er zijn als het gaat om de krapte op de arbeidsmarkt:
1. Leven Lang ontwikkelen;
2. Aantrekken en behoud talent in de regio;
3. Activeren onbenut arbeidspotentieel.

Het beleidsdocument de ‘Arnhemse aanpak krapte’ dat door het college is goedgekeurd heeft een uitvoeringsagenda voor 2023. Vanuit deze uitvoeringsagenda is er een versnellingstafel geïmplementeerd. Deze versnellingstafel bestaat uit bestuursadviseurs uit diverse afdelingen en samenwerkingspartners uit de stad.

Hier wordt gewerkt aan twee concrete projecten:
- Beroepentuin - Kandidaten oriënteren zich in korte tijd op een aantal geselecteerde beroepen in de energiesector. Via deze laagdrempelige manier van kennismaken met de inhoud van een aantal beroepen komen zij er al snel achter wat hen aanspreekt. In samenwerking met Move To Match zal een passend opleidingsaanbod samengesteld worden om deze kandidaat ook op te leiden voor een baan in het betreffende beroep.
- Kinderopvang - Wegnemen van de (financiële) drempel bij ouders voor het organiseren van kinderopvang (activeren onbenut potentieel). Enthousiasmeren van onbenut arbeidspotentieel (doelgroep die wij niet in beeld hebben) voor het werken in de kinderopvang, aanbieden van trajecten die kosteloos kunnen worden doorlopen.

Circulaire economie (D)

Onze gemeentelijke doelstelling is 50 % circulariteit in 2030 en 100 % in 2050. Of we op schema zitten is op dit moment nog onduidelijk omdat er nog niet gemonitord wordt. Op basis van landelijke cijfers, zoals bijgehouden door het PBL in de ICER 2023, is er weinig reden tot optimisme. Hierin wordt niet tot nauwelijks een afname van primair grondstoffengebruik gemeld. Om hier meer helderheid in te krijgen wordt het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 geëvalueerd. Deze evaluatie wordt zowel intern als extern, en kwalitatief als kwantitatief uitgevoerd. De kwantitatieve analyse betreft een circulariteitsscan of 'nulmeting' waarin uitgezocht wordt hoe circulair onze eigen organisatie is, en hoe ver de stad is. Deze nulmeting dient direct als startpunt voor een jaarlijkse monitoring.
De kwalitatieve analyse focust op de manier waarop onze rol als gemeente wordt ervaren door partners in de stad, en in hoeverre circulariteit geborgd is in onze eigen gemeentelijk werkzaamheden zoals gebiedsontwikkeling en inkoop.
De rapportage van de evaluatie wordt meegeleverd met het nog te ontwikkelen nieuwe plan van aanpak voor 2024 en verder. Deze documenten worden naar verwachting in het vierde kwartaal van 2023 opgeleverd en naar de raad gestuurd.

Inspanningen circulaire economie (I)

De uitvoering van de acties zoals opgenomen in het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 verloopt op schema. Verwacht wordt dat we vrijwel alle acties, zoals in het programma beschreven, eind 2023 ingevuld zullen hebben.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	10.664	118	10.782
Baten	1.257	540	1.797
Saldo lasten en baten	-9.407	422	-8.985
Toevoegingen aan reserves	50	0	50
Onttrekkingen aan reserves	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-50	0	-50
Prognose resultaat	-9.457	422	-9.035

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	118	N					
Economischie zaken	100	N	Kwaliteitsimpuls overige locaties	N	S	AR	J
Toerisme en recreatie	18	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Baten	540	V					
Toerisme en recreatie	540	V	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Kwaliteitsimpuls overige locaties
Voor de ontwikkeling van specifieke Arnhemse werklocaties zoals Rijnpark en Het Broek is een jaarlijks (structureel) bedrag beschikbaar. Dit is echter niet toereikend om ook een kwaliteitsimpuls te geven aan overige werklocaties zoals Bakenhof en Overmaat / Rijkerswoerd. Dit leidt tot een knelpunt van € 100.000.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Lokale heffingen
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

S04 Onderwijs

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen (inclusief onderwijshuisvesting) (A)

Een goede startpositie op school (D)

De doelstelling ligt op koers. Er zijn wel extra uitdagingen door personeelstekorten in de kinderopvang en steeds meer zichtbaar worden effecten van corona op kinderen en hebben we te maken met grote wachtlijsten aan de kant van jeugdhulpaanbieders.

Doorontwikkeling passende kinderopvang, ontwikkelrecht en onderwijsachterstandenbeleid (OAB) (I)

De activiteiten liggen op koers. Op alle voorschoolse locaties zijn inclusie en kansengelijkheid (een passend aanbod voor ieder kind) de speerpunten. Er zijn inmiddels wel extra uitdagingen door aan de ene kant de grote personeelstekorten in de kinderopvang (en in het bijzonder in de kwetsbare wijken) en aan de andere kant duidelijk meer kinderen met een ondersteuningsvraag (waarschijnlijk als gevolg van corona), ook hebben we te maken met grote wachtlijsten aan de kant van jeugdhulpaanbieders.

Onderwijsachterstandenbeleid
Corona blijft zichtbaar in de ondersteuningsvraag van de kinderen die nu instromen in het onderwijs. We ondersteunen de scholen door middel van OAB subsidies. De focus ligt naast inzet op taal ook op sociaal emotionele ondersteuning. Er zijn nieuwe procesafspraken gemaakt rondom OAB subsidies met onderwijspartners die OAB subsidies ontvangen. De implementatie van de gehele nieuwe procedure vindt plaats in schooljaar 2024-2025.

Aansluiting passend onderwijs en jeugdhulp (I)

Samen met ketenpartners wordt onderzocht wat er nodig is op het snijvlak van onderwijs en zorg om tot betere maatwerkoplossingen te komen. De samenwerking tussen ketenpartners dient geoptimaliseerd te worden om ervoor te zorgen dat er voor ieder kind een passende plek is. Hierover zijn bestuurlijke afspraken gemaakt en gaan we leren van goede voorbeelden in het land.

Natuurcentrum Arnhem (I)

Zie de toelichting hieronder bij de inspanning 'Elk Arnhems kind een schoolmoestuin (Amendement 22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin),

Elk Arnhems kind een schoolmoestuin (Amendement 22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin) (I)

Samen met Natuurcentrum Arnhem is een kernteam gevormd rondom moestuinen voor Arnhemse kinderen. Er is een plan van aanpak opgesteld voor de periode 2023 – 2025. Momenteel worden de wensen en behoeften van schoolbesturen en scholen geïnventariseerd. Met behulp van een enquête en diverse gesprekken met zowel de overkoepelende schoolbesturen van Delta, Flores, Onderwijsspecialisten als overleggen met directeuren van individuele scholen worden de komende maanden de wensen, behoeften, kansen en risico's per school in kaart gebracht. Deze nazomer worden er inspiratiemiddagen en ontwerpsessies met de scholen, schoolbesturen en andere betrokkenen georganiseerd.

Aan de hand van deze inventarisatie zal in het najaar 2023 een maatwerkaanpak worden opgesteld. Deze maatwerkaanpak bestaat uit maximaal vier varianten die aansluiten bij de behoeften en mogelijkheden van scholen. Dit jaar vindt er een pilot-moestuinlesprogramma bij de Witte Vlinder (Flores Onderwijs) in Arnhem Noord en de Johannes school (Delta Scholengroep) in Arnhem Zuid plaats, dat input biedt voor de maatwerkaanpak voor andere scholen.

Goede toekomstbestendige (onderwijs)huisvesting **(I)**

De projecten bevinden zich in verschillende fasen. De vernieuwbouw van KC Vredenburg (voorheen "De Krakeling") en Ibn-i Sina en Parkschool zijn inmiddels afgerond en opgeleverd. Na de zomervakantie worden deze officieel in gebruik genomen. Voor GSG Guido is het ontwerp in ontwikkeling vooruitlopend op het IHP is de ambitie aanpalend beleid op het gebied van duurzaamheid en maatschappelijke meerwaarde voor de wijk te verwezenlijken. Voor de nieuwbouw van Kentalis is de definitiefase bijna afgerond, het project is kleiner dan oorspronkelijk voorzien en beperkt zicht vrijwel volledig tot renovatie van de bestaande huisvesting. Verder zijn een aantal vernieuwbouwprojecten in bouwvoorbereiding. Dat zijn achtereenvolgens; de Piramide, de Johannes en de Sterrenkring. Andere projecten gaan later in bouwvoorbereiding. Dit zijn Het Mozaïek, de Zyp en de uitbreiding van het Panorama.

Daarnaast is onder verantwoordelijkheid van de schoolbesturen en voor de Multifunctionele centra (MFC's) door de gemeente uitvoering gegeven aan maatregelen ter verbetering van de ventilatie in scholen. Deze maatregelen vallen onder de specifieke uitkering ventilatie scholen (SUVIS). De eerste werkzaamheden in de scholen zijn reeds gestart en de werkzaamheden voor een eerste MFC gaan naar verwachting in 2024 starten.

Verder heeft de raad heeft op 18 mei 2022 de nota "Op weg naar een Integraal Huisvestingsplan voor het voortgezet onderwijs in Arnhem" bestuurlijk vastgesteld. De ambitie is om uiteindelijk te komen tot één integraal beleidsrijk huisvestingsplan waar het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs deel van uitmaken. Hiervoor heeft de raad eind december 2021 een motie aangenomen. Voor de aanpak van dit huisvestingsplan is, na schriftelijke consultatie van de schoolbesturen, een procesvoorstel opgesteld en ter informatie verzonden naar de raad.

Het voorgestelde proces is inmiddels in uitvoering genomen door Twijnstra & Gudde in opdracht van de gemeente Arnhem. Hierbij wordt ook aansluiting gezocht op de onderwijsagenda die onlangs is opgesteld. Daarnaast is er nauwe samenwerking tussen de verschillende schoolbesturen de gemeente om tot een beleidsrijk IHP te komen. De definitieve oplevering van het nieuwe Integraal Huisvestingsplan staat gepland voor eind 2023

Iedereen doet mee (D)

Voor het welbevinden is het belangrijk dat mensen mee kunnen doen aan de samenleving. Een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden zijn daarvoor essentiële uitgangspunten. Ook dragen een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden bij aan een goede (start)positie op de arbeidsmarkt.

Minder verzuim en voortijdig schoolverlaters (VSV) **(I)**

Bekend is dat het hebben van een startkwalificatie bijdraagt aan een goede start op de arbeidsmarkt, maar ook vermindert het risico op bijvoorbeeld criminaliteit. (Veel) verzuim kan een voorspeller zijn van voortijdig schoolverlaten. Daarom zetten we zoveel mogelijk preventieve acties in om verzuim en vsv tegen te gaan. Dit doen we met het Regionaal Bureau Leerlingzaken Midden-Gelre, dat alle kinderen en jongeren die verzuimen of voortijdig de school verlaten spreken en ondersteunen, door de activiteiten in het regionaal vsv programma en ten slotte zetten we hier vanuit Arnhem nog extra op in door een lokaal vsv programma.

Ons lokaal programma omvat onder andere ondersteuning en financiële bijdragen (co-financiering) aan jongerenwerk/maatschappelijk werk op school, stichting Schoolscool, We-restart, playing for success, en een project van de Onderwijsspecialisten waarbij onderzocht wordt hoe de overstap van vso naar mbo verbeterd kan worden.

Uitvoeren van en sturen op het plan voorkomen voortijdig schoolverlaten (VSV) **(I)**

Landelijk is het percentage VSV gestegen in 21-22, zo ook in Arnhem. De stijging in Arnhem is minder groot dan de landelijke trend. In het eerste schooljaar na corona zijn problemen meer zichtbaar geworden, in combinatie met een aantrekkelijke arbeidsmarkt (groenpluk en jongeren die zelf willen werken in plaats van hun schooltraject willen vervolgen).

Vanuit de lokale vsv-regeling wordt ingezet op 13 projecten. Voorbeelden van wat gefinancierd wordt zijn jongerenwerk op school, ondersteuning van Stichting School's Cool en de Wijkaanpak van onder andere Rijn IJssel waar gewerkt wordt in de Point op winkelcentra Presikhaaf en Kronenburg.

Najaar 2023 wordt een netwerkbijeenkomst met alle partijen die een rol hebben in vsv vanuit de lokale regeling. Regionale uitvoering wordt hieraan verbonden om lokale en regionale aanpak meer samen op te laten gaan.

Verstevigen van de basisvaardigheden (volwasseneneducatie) **(I)**

In januari is het regionale jaarplan 2023 volwasseneducatie en aanpak laaggeletterdheid vastgesteld in het RPO. Op 4 juli 2023 is er een raadsbrief over de vorderingen aangeboden aan de raad.

Daarbij aansluitend is in de eerste helft van 2023 gewerkt aan het verstevigen van de positionering het taalhuis, zoals ondersteuning bij het certificeringstraject dat nu loopt. Het convenant voor het taalhuis is ontwikkeld en in de besluitfase (wachtend op ondertekening). In Q3 ontwikkelen de stuurgroep en kernteam taalhuis een passender governance structuur om de taken, rollen en verantwoordelijkheden duidelijker af te bakenen ihkv sturing op de doelen.

Een andere concreet project in het kader van 'Een kansrijk Arnhem', is de ophoging in de begroting van € 65.000 per jaar vanaf 2023 tot 2026 voorgesteld, ten gunste van de subsidiëring van Rozet. Zij financieren hiermee de uitbreiding van het gratis lidmaatschap voor de leeftijdscategorie tot 24 jaar (ten opzichte van 18 jaar). Deze is ingegaan op 1 januari 2023 en heeft geleid tot een verhoging van het aantal gratis lidmaatschappen en aantal uitleningen in deze leeftijdscategorie.

Betere uitstroom vanuit het onderwijs naar de arbeidsmarkt **(I)**

Er zijn verschillende organisaties die ondersteunen bij de overgang van school naar werk. Veel van deze projecten worden bekostigd vanuit de regionale aanpak jeugdwerkeloosheid die loopt t/m 2024. Ook is er bekostiging vanuit het regionaal vsv programma. Zo heeft het RBL midden-Gelre bijvoorbeeld het schakelpunt onderwijs-werk, waarbij uitstroom mbo 1 en 2 naar werk wordt begeleid.

Voor alle jongeren in kwetsbare posities is er een regionaal aanbod. Voorbeeld van aanbod is bijvoorbeeld de combinatiefunctionaris die jongeren vanuit het praktijkonderwijs en vso ondersteunt in een duurzame overgang naar de arbeidsmarkt. Projecten die jongeren helpen om zich te oriënteren zijn onder andere Busses for Jobs en Stage Cupido

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	26.047	131	26.178
Baten	3.681	31	3.712
Saldo lasten en baten	-22.366	-100	-22.466
Toevoegingen aan reserves	9.547	0	9.547
Onttrekkingen aan reserves	8.139	0	8.139
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-1.408	0	-1.408
Prognose resultaat	-23.774	-100	-23.874

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	131	N					
Onderwijs	146	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Onderwijs	94	N	OZB indexatie	J	S	AR	J
Onderwijs	62	N	Koers molenplaats	N	I	AR	J
Onderwijs	19	N	DU Voorschoolse voorziening peuters	N	I	AR	J
Onderwijs	-190	V	Integraal accommodatiebeleid	N	I	AR	J
Baten	31	V					
Onderwijs	31	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Huur- vs subsidieindexatie
Dit betreft een hogere subsidie voor maatschappelijke partners als compensatie voor stijging van huurbedragen die de gemeente aan hen in rekening brengt
De huurders van onze gebouwen c.q. onze maatschappelijke partners hebben te maken met hoge kostenstijgingen voor goederen, diensten en energie. Dit heeft een flinke negatieve impact op de bedrijfsvoering van veel onze huurders. De (kostprijsdekkende) huur die de gemeente in rekening brengt aan haar huurders stijgt dit jaar met 6,4%. De subsidie die de gemeente aan deze instellingen verstrekt stijgt minder hard, namelijk gemiddeld met 3,1%. Om de maatschappelijke partners hierin tegemoet te komen wordt een extra indexatie op de subsidie toegepast voor het verschil (gemiddeld 3,3% van de huur).

Deze afwijking is verdeeld over de programma's S04, S05, S08 en S09.

OZB indexatie
In de begroting is besloten dat de opbrengst OZB jaarlijks met 5% wordt geïndexeerd. Dat heeft ook gevolgen voor de panden die in het bezit zijn van de gemeente zelf. In de meeste gevallen wordt dit gecompenseerd door een verhoging van de door de gemeente te ontvangen huur. Voor een beperkt aantal panden is er echter geen sprake van een huurrelatie. Bij de onderwijspanden en de panden in gebruik voor de eigen ambtelijke organisatie is er geen huurrelatie en leidt de verhoging van de OZB tot een verhoging van de exploitatielasten.
Dit effect wordt in meerdere programma's (S00 Bestuur, dienstverlening en financiën en S04 Onderwijs) zichtbaar als gevolg van de verdeling van de gemeentelijke panden over deze programma's.

Koers molenplaats
In de begrotingssubsidie van Natuurcentrum is het beheer van bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek en de Witte Watermolen als één van vier brede doelstellingen opgenomen. Zolang Natuurcentrum geen geschikte horeca-uitbater vindt, loopt zij de inkomsten uit huur mis. Daarnaast mist Natuurcentrum door de afwezigheid van een geschikte horeca-uitbater vakbekwaam personeel om de Molenplaats voldoende te bemensen, waardoor de Molenplaats tijdelijk noodgedwongen gesloten was. Met de inkomsten uit huur van de horecapartner hadden zij een sluitende begroting. Daartegenover staat dat ze nu wel zelf de inkomsten uit zaalverhuur ontvangen. Bij ongewijzigde omstandigheden wordt hierdoor per saldo op jaarbasis een tekort verwacht van € 62.000 dat niet was voorzien. De komende periode wordt onderzocht of dit tekort gedekt kan worden uit exploitatiemiddelen.

Decentralisatie-uitkering (DU) Voorschoolse voorziening peuters
Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Onderwijs.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

Integraal accommodatiebeleid
Zie toelichting op wijken algemeen.

S05 Cultuur

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar (A)

Verbreding van cultuurbereik en participatie (D)

Cultuur is van en voor iedereen. We streven ernaar de toegankelijkheid en bereikbaarheid van kunst en cultuur te verbreden en daarmee actieve en passieve cultuurdeelname te stimuleren. Dit komt de persoonlijke ontwikkeling van mensen ten goede, maar is ook voor de ontwikkeling van de lokale en regionale samenleving belangrijk.

Cultuur is van en voor iedereen (I)

We zetten in op het vergroten van cultuurdeelname van jeugd en ouderen en stimuleren kunstbeoefening op amateurniveau.

Cultuureducatie moet voor elk kind beschikbaar zijn. Hiertoe hebben we in 2015 samen met partners in het primair onderwijs en de culturele sector in Arnhem het lokale Convenant Cultuureducatie Primair Onderwijs 2015 - 2023 afgesloten. Onderdeel van dit convenant is het uitvoering geven aan de landelijke programma's Cultuureducatie met Kwaliteit en Meer Muziek in de Klas. Daarnaast zetten we ons in om cultuureducatie te verbreden naar het buitenschoolse onderwijs. Hierbij zoeken wij nadrukkelijk verbinding met het Nationaal Programma Arnhem-Oost. In september 2023 is met de partners in het convenant een voortzetting hiervan voor de periode 2023 – 2030 afgesloten, om de behaalde resultaten te borgen en de ingezette lijn om cultuureducatie een vaste plek in het onderwijsprogramma van het Primair Onderwijs door te zetten en te verstevigen.

We werken een voorstel uit voor gratis cultuurdeelname door jongeren tot 18 jaar. Daarnaast werken we met culturele partners in de stad samen om een impuls te geven aan initiatieven voor en door jongeren om zich creatief te ontwikkelen. Door culturele initiatieven vanuit de leefwereld van jongeren te stimuleren, willen wij het welbevinden en de ontwikkeling van deze kwetsbare groep versterken.

In het convenant Arnhem Cultuurparticipatie (ACP) 55Plus (een voortzetting van het programma Age Friendly Cultural Cities) werken culturele, welzijns- en zorginstellingen samen om de maatschappelijke betrokkenheid van ouderen door kunst en cultuur te vergroten. Dit convenant zal in het najaar van 2023 voortgezet worden.

Wij benadrukken het belang van de amateur- en breedtekunst als voedingsbodem voor de culturele sector in Arnhem en voor de ontwikkeling op individueel niveau en de verbondenheid onderling van de Arnhemmers. Wij ondersteunen de sector met de subsidieregeling Amateurkunst. Daarnaast stellen wij met ingang van 2023 extra middelen beschikbaar voor de productie en presentatie van amateurkunst én voor de ontwikkeling van een jaarlijks terugkerend amateurkunstfestival.

Met het Platform Amateurkunst Arnhem zetten wij in op de ontwikkeling van de sector en onderzoeken wij de mogelijkheden voor meer en betere ruimte en faciliteiten voor de beoefening van amateurkunst. Voor dit laatste ondersteunen wij ook Rozet, Huis van Puck en Popcentrum Jacobiberg.

Mediafonds Arnhem
Het Mediafonds heeft tot doel de kwaliteit van de lokale journalistiek in Arnhem een impuls te geven. Bij de aanvangsperiode had het fonds nog te maken met onderbesteding van de beschikbare middelen. In 2023 ontving het Mediafonds dusdanig veel kwalitatief goede aanvragen dat het bij aanvang beschikbaar gestelde fondsbudget inmiddels uitgeput is. De verwachting is dat het aantal aanvragen voor een bijdrage blijft groeien nu het Mediafonds steeds meer bekend raakt. In de begroting is met ingang van 2023 een structureel bedrag van € 65.000 opgenomen voor het Mediafonds.

Een artistiek interessant, divers en veelzijdig cultureel aanbod in de stad **(I)**

Het publiek weet gelukkig na de terugval in de coronajaren het culturele aanbod weer te vinden. De meeste culturele instellingen geven aan dat het publieksbereik zich weer op het niveau van 2019 bevindt en soms zelfs daarboven. In de Begroting 2023 zijn extra middelen (€ 250.000 en € 500.000) voor programmabudgetten cultuur vrijgemaakt. In april heeft het college een voorstel gedaan voor de inzet van deze middelen:

- Crossovers en experimenten: deze houden de cultuursector bruisend, levendig en aantrekkelijk.
- Voldoende aanbod op het gebied van literatuur en spoken word.
- We realiseren een herkenbare en neutrale plek waar Arnhemmers elkaar kunnen ontmoeten en in dialoog kunnen treden of in debat kunnen gaan. Zo willen we de toenemende polarisatie in de stad en in de samenleving tegengaan.
- Extra programmabudgetten voor onder andere beginnende makers (ophoging budget regeling Stroomversneller), voor meer gevorderde makers (ophoging budget regeling Producties Evenementen Festivals), en voor initiatieven op het snijvlak met het sociale domein en voor de breedtekunst.
- Herijking van het cultuurbeleid.
- Op dit moment wordt gewerkt aan maatregelen om deze middelen aan de sector toe te doen komen en maken we een start met de herijking van het cultuurbeleid.

Versterking van de culturele infrastructuur (D)

Arnhem onderscheidt zich van andere steden door een complete keten educatie-productie-presentatie in nagenoeg alle kunstvormen. Daarin blijven we investeren. Dit is een belangrijke randvoorwaarde voor de doorstroming en vernieuwing van talent, van amateur tot professional.

Stimulering van het makersklimaat **(I)**

De fusie van Schakel025 met de Cultuur Academy begin 2023 heeft geleid tot een kennisplatform voor zowel makers als mogelijkmakers in Arnhem, Nijmegen en de regio 025.

We geven uitvoering aan het actieplan Kunst in uitvoering. We verstrekken als gemeente opdrachten aan kunstenaars en ondersteunen kunstinitiatieven uit de stad. Zo gaat dit jaar het kunstwerk wat is aangekocht naar aanleiding van de Sonsbeektentoonstelling in 2021 van Jennifer Tee in productie. Via een participatief project is een muurschildering in de Spoorhoek geplaatst. Ook zijn in drie wijken elektriciteitskastjes voorzien van ontwerpen door kunstenaars en gaan we dit uitbreiden naar andere wijken.
Met het project ‘Doe je mee’, gecoördineerd door de Cultuur Academy, zijn kunstenaars ingezet binnen vier projecten die maatschappelijke impact maken in de wijken die onderdeel zijn van het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Dit laat zien dat kunst en creatieve denkkracht bijdragen aan actuele maatschappelijke thema’s waar we als stad aan werken. In 2023 kijken we naar een vervolg hiervan in de komende jaren.

Zorg voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad **(I)**

De beschikbaarheid van voldoende ateliers, werk- en oefenruimte is geen vanzelfsprekendheid. Het aantal betaalbare ateliers in de stad staat al zeker tien jaar flink onder druk. Het tijdelijke aanbod neemt af, en de groei van nieuw aanbod vlakt af. De ruimte in Arnhem is beperkt en er zijn forse (woningbouw)opgaven. Op basis van het rapport ‘Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem’ is in 2020 het ‘Plan van Aanpak Huisvesting Creatieve en Culturele sector 2021-2024’ vastgesteld. Hierin wordt ingezet op het tegengaan van een verwacht tekort van op termijn 15.500m2 aan werk- en oefenruimten in de stad voor culturele en creatieve makers. Gestelde opgave is om 12.000m2 permanente werkruimte te realiseren. Onderdeel hiervan is de toekomstige huisvesting van Popcentrum
Jacobiberg aan de Groningensingel in Arnhem-Zuid. Met in totaal 4.000m2 voor de toekomstige Jacobiberg aan de Groningensingel wordt een eerste flinke stap gezet in het realiseren van permanente werkruimte. Een technisch programma van eisen wordt nu opgesteld.

Via de subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen kunnen creatieve makers en cultureel ondernemers in een vroeg stadium worden ondersteund in hun planvorming voor permanente ruimte. Daarvan wordt goed gebruik gemaakt. De verwachting is dat in 2023 het gestelde subsidieplafond van EUR 150.000,- wordt bereikt. Buiten de verhuizing van de Jacobiberg om signaleren we echter dat het langs deze weg nog niet is gelukt permanente werkruimte toe te voegen. Terwijl de urgentie nu dringt en talentvolle makers de stad mogelijk verlaten. We gaan meer regie nemen om extra werkplekken te realiseren. Dat kan door strategische gebouwaankopen te doen en noodzakelijke gebouwaanpassingen te financieren om zo potentiële creatieve broedplaatsen en ateliergebouwen geschikt te maken.

Nieuw cultureel centrum in Arnhem-Zuid **(I)**

We versterken het culturele aanbod en de faciliteiten in Arnhem-Zuid voor cultuureducatie, -participatie en -presentatie. We betrekken hier nadrukkelijk de behoeften van bewoners bij: onderzoeksbureau Spectrum voert in opdracht van de gemeente dit najaar een kwalitatief behoefteonderzoek uit. Daarnaast wordt dit najaar, in samenwerking met tal van culturele organisaties en makers, geprogrammeerd in Zuid, op diverse locaties. De coördinatie hiervan ligt bij Ruimtekoers, in opdracht van de gemeente. De uitkomsten van deze testprogrammering en het behoefteonderzoek gelden als opmaat naar een definitieve uitbreiding van het aanbod en de voorzieningen.
Ook de voorgenomen verhuizing van popcentrum Jacobiberg naar de Groningensingel draagt bij aan meer cultuur in Zuid. Dit geldt ook voor de mogelijke verruiming van de openingstijden van Rozet Kronenburg en de uitbreiding van activiteiten die daardoor mogelijk wordt.

Profilering en vitalisering van het culturele klimaat (D)

We zetten in op het versterken en behouden van de toppositie die Arnhem heeft als cultuur- en creatieve stad en dragen zo bij aan werkgelegenheid, innovatie en een aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Daarbij is ook onze rol, positie en samenwerking in de brede regio van belang.

Toekomstbestendige huisvesting van het Stadstheater en onze Rijksgezelschappen Oostpool en Introdans **(I)**

De renovatie van het Stadstheater bevindt zich in de ontwerpfase, in september vindt de laatste voorstelling in het gebouw plaats. Het Stadstheater is dan tot in 2027 gesloten. In deze jaren zal een groot deel van de voorstellingen van het Stadstheater in Musis plaatsvinden, dat hiervoor wordt aangepast. Theater Oostpool en Introdans zijn aan zet om hun eigen nieuwe huisvesting te realiseren. De provincie Gelderland heeft, in navolging van de gemeente, hiervoor een bedrag van € 10 miljoen in het vooruitzicht gesteld. We steunen en ondersteunen de twee gezelschappen in dit project en vinden het logisch als de nieuwe huisvesting in de nabijheid van het Stadstheater zou zijn. Deze twee trajecten worden in nauwe samenhang bekeken.

De Sonsbeektentoonstelling en State of Fashion zijn onze beeldbepalende, internationale culturele events **(I)**

Beide evenementen vallen niet meer onder de noemer van één stichting. Bureau BMC is als kwartiermaker aangesteld om de stichting Sonsbeek op te richten. De voorzitter van de Raad van Toezicht is gevonden, overige leden worden dit najaar aangesteld en dan volgt ook de werving voor een directeur-bestuurder. Planning is om in 2025 weer een internationaal beeldbepalende tentoonstelling te organiseren waarbij de samenwerking met Arnhemse instellingen alsmede de inwoners een belangrijk uitgangspunt is. State of Fashion, dat onder de landelijke basisinfrastructuur (BIS) valt, heeft de al bestaande stichting als basis overgenomen en heeft per juni een directeur-bestuurder benoemd. De eerstvolgende editie is in 2024 in samenwerking met internationale partners.

Versterking van de (samenwerking in de) Cultuurregio 025 **(I)**

De Cultuurregio 025 heeft een stevige positie gekregen binnen de maatschappelijke opgave 'Ontspannen Regio' van de GMR. Op basis van het Transformatievoorstel Cultuurregio 025 is een Uitvoeringsplan opgesteld met de regiogemeenten, dat momenteel wordt gerealiseerd. Belangrijk uitgangspunt is duurzame structuurversterking van de hele culturele keten in de hele regio. Dat betekent dat de acties een regio-breed en blijvend effect moeten hebben op de keten van top- en middensegment, cultuureducatie, kunstvakonderwijs en amateurkunst. De provincie Gelderland draagt € 1,3 miljoen bij. De gemeente Arnhem is penvoerder namens de GMR omdat deze geen subsidies kan verstrekken.

Behoud van werkgelegenheid in de culturele en creatieve sector **(I)**

Het aantal mensen dat in de culturele en creatieve sector werkt, is goed voor 4,6 procent van de werkgelegenheid. Onder andere ArtEZ en de vele BIS instellingen die Arnhem rijk is, dragen hieraan bij. Instellingen en makers worden echter geconfronteerd met stijgende lasten op diverse terreinen, zoals huur en energie. Dit kan de werkgelegenheid negatief beïnvloeden als deze lasten hoger worden en de baten niet stijgen. Dit is een van de aandachtspunten bij de herijking van het cultuurbeleid. Ook de via de subsidievoorwaarden verplichte implementatie van de Code Fair Practice (eerlijke betaling en hiermee verbetering van de arbeidsvoorwaarden van werken in de culturele en creatieve sector) is een aandachtspunt om de werkgelegenheid in de sector te behouden.

Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren (A)

Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed (D)

De gemeente heeft veel hoogwaardig erfgoed. Ook merken we dat de vraag naar advisering over ons erfgoed toeneemt. Dit legt een druk op het erfgoedteam en de beperkte middelen. Ondanks deze kwetsbaarheid hebben we het afgelopen jaar wel invulling kunnen geven aan onze doelen. Wel wordt een knelpunt ervaren als het gaat om naar buiten toe te treden met het erfgoed en beschikbare middelen en capaciteit.
Arnhem is een voorbeeld als het gaat om de combinatie groen erfgoed, klimaatadaptatie en burgerparticipatie. In het juryrapport dat werd opgesteld in relatie tot de BNG Bank Erfgoedprijs 2023 viel Arnhem samen met andere genomineerden op vanwege de innovatieve en creatieve manieren waarop enerzijds het groene erfgoed wordt hersteld en onderhouden en het anderzijds ook wordt ingezet om de leefomgeving te verbeteren en klimaatbewustzijn te stimuleren.
Er is onderzoek gedaan naar de samenwerking ODRA- erfgoed. Dit heeft geleid tot verbeterde proces-werkafspraken en deze zullen we jaarlijks herijken.

Bescherming en herbestemming van cultuurhistorisch erfgoed (I)

- We hebben op oplossingsgerichte wijze meegedacht met duurzame herbestemming van diverse monumenten in onze stad. In het oog springende voorbeelden van projecten waarin is geparticipeerd zijn: de Koepelgevangenis en Steenfabriek Elden.
- We hebben een Actieplan Verduurzaming Erfgoed opgesteld, waarmee we het verduurzamen van erfgoed de komende tijd willen versoepelen en versnellen. Vanaf januari 2023 wordt gewerkt aan de uitvoering van het actieplan. Zo wordt er gewerkt aan een handboek voor eigenaren en bewoners die hun pand willen verduurzamen en aan een nieuw toetsingskader dat veel meer mogelijkheden biedt aan zonnepanelen op erfgoed. In de Geitenkamp wordt in samenwerking met Portaal een pilot uitgevoerd met rode zonnepanelen. Daarnaast is er sinds januari 2023 een adviseur duurzaam erfgoed beschikbaar die eigenaren/bewoners kosteloos en op een laagdrempelige manier op weg kan helpen.
- We hebben in 2022 een Toekomstverkenning Religieus Erfgoed uitgevoerd. Hierin is in beeld gebracht wat de stand van zaken is van de gebedshuizen in onze gemeente en wat de toekomstverwachting van het huidige gebruik is. In 2023 wordt vanuit deze toekomstverkenning een Actieplan Religieus Erfgoed opgesteld.
- Vanaf januari 2023 wordt gewerkt aan een Cultuurhistorische Waardenkaart, voor wat betreft het thema landschap. De bedoeling is om in 2024 het gebouwd erfgoed aan deze kaart toe te voegen, zodat een compleet beeld ontstaat van de erfgoedwaarden in onze gemeente.
- De archeologische verwachtingskaart is gereed om in de bestuurlijke procedure te brengen.
- We werken aan Erfgoedagenda 2024-2028. Hiervoor is de startnotitie gereed gekomen.

Zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed (I)

- Samen met de Stichting Eusebius Arnhem werken we aan restauratie en beleefbaar maken van de Cuyperskamer van Eusebiuskerk.
- We geven rondleidingen in het stadhuis met Open Monumentendag en staan het Comité Open Monumentendag Arnhem bij met advies.
- Iedere maand wordt de archeologische vondst van de maand in het erfgoedcentrum getoond. En wordt er door een Arnhemse kunstenaar een verbeelding hierover gemaakt

Ontsluiting van kennis over erfgoed (I)

- In voorbereiding op de Omgevingswet en de werkwijze rondom omgevingsplannen is de monumentendatabase van Planon omgezet naar een GIS-database. Dit heeft de monumentendatabase beter te raadplegen en te beheren gemaakt.
- De actuele berichtgeving op social media is opgepakt.
- Er zijn archeologische publicaties gereed gekomen en in de reeks Monuscript is een uitgave verschenen over het Romeinse castellum in Meinerswijk.
- We hebben verschillende presentaties op het gebied van archeologie en erfgoed gegeven, met archeologisch vondstmateriaal bijdragen geleverd aan tentoonstellingen.

Regisseren en uitvoeren van archeologisch onderzoek en archeologisch depotbeheer (I)

- Het archeologiedepot is verhuisd naar de nieuwe locatie in Museum Arnhem. Daarbij is tevens een slag gemaakt in beter beheer van de archeologiecollectie.
- Er zijn systemen in beeld gebracht voor digitale administratie van de collectie.
- Er is regie gevoerd op verschillende archeologische projecten van bedrijven in de stad. Hierbij kan worden gedacht aan de opgravingen op het Cobercoterrein en Coehoorn.

Regioadvisering archeologie (I)

- Er is een nieuwe regio-archeoloog aangetrokken ter vervanging van de vorige regio-archeoloog
- Het handboek voor de regio-archeologie, waar Arnhem ook onderdeel van is, is geupdated.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	44.255	272	44.527
Baten	8.707	648	9.355
Saldo lasten en baten	-35.548	376	-35.172
Toevoegingen aan reserves	3.451	0	3.451
Onttrekkingen aan reserves	4.340	0	4.340
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	889	0	889
Prognose resultaat	-34.659	376	-34.283

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	272	N					
Cultuur	226	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Cultuur	25	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Cultuur	21	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Baten	648	V					
Cultuur	331	V	DU Brede impuls combinatiefuncties (deel Cultuur)	N	S	AR	J
Cultuur	297	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Erfgoed	20	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Actualisatie MIP
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Decentralisatie-uitkering (DU) Brede impuls combinatiefuncties (deel Cultuur)
De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van via het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen (A)

Voorkomen en vroeg erbij (D)

In financieel onzekere tijden, waarin veel inwoners geldzorgen hebben door stijgende lasten, willen we zoveel mogelijk voorkomen dat inwoners schulden opbouwen en/of in de armoede terecht komen. We investeren daarvoor in een laagdrempelige ingang voor inwoners met financiële vragen, en in het vergroten van bewustwording en financiële vaardigheden bij vooral jongeren en nieuwkomers.

Zo investeren we samen met ketenpartners in de stad in het voorkomen van schulden, krijgen inwoners met betalingsachterstanden bij vaste lasten een hulpaanbod en werken we intensief samen met het onderwijs om jeugdwerkloosheid te voorkomen.

Aanpak kinderarmoede (I)

Op het gebied van kinderarmoede werken we samen met partners in de stad die met dit thema bezig zijn zoals stichting leergeld, consultatiebureaus, verloskundigen, huisartsen en scholen. We hebben met lokale partners de eerste stappen gezet naar een gezamenlijk te ontwikkelen pact om samen kinderarmoede nog sterker te bestrijden.

De Rekenkamer voert op dit moment een onderzoek uit naar generatiearmoede. De uitkomsten worden aan het einde van het jaar verwacht. De resultaten nemen we mee in de verdere doorontwikkeling van onze visie en beleid op het gebied van (kinder)armoede.

Schuldpreventie (I)

We willen zoveel mogelijk voorkomen dat mensen geldzorgen en/of schulden krijgen. Dat doen we samen met Rijnstad. Er zijn op acht locaties in Arnhem Goed Geregeld Arnhem-loketten actief. Daar krijgt de inwoner laagdrempelig informatie en advies over financiële en juridische zaken. Bij geldzorgen wordt snel geschakeld met de Sociale Wijkteams, Opr€cht en Geldzaken en Ondernemers zodat inwoners een beroep kunnen doen op schuldhulpverlening

Daarnaast coördineert (en voert deels ook zelf uit) Rijnstad voor ons preventieactiviteiten in de stad. Om inwoners met financiële vragen te vinden en te helpen, werken we samen met veel ketenpartners. Met de training “Alert op geldzorgen” worden ketenpartners ondersteund in het signaleren en bespreekbaar maken van geldzorgen bij inwoners en bij het doorgeleiden naar ons gemeentelijke hulpaanbod. Om ketenpartners nog beter te kunnen informeren over dit hulpaanbod is de “routekaart Alert op Geldzorgen” vernieuwd in samenwerking met de betrokken instanties.

Verder waren wij in maart actief in het kader van de landelijke Week van het Geld en zijn er door MoneyStart lessen gegeven op de praktijk-, vmbo en mbo-scholen.

(Vroeg) erop af (I)

Om inwoners met geldzorgen snel te bereiken wordt ingezet op vroegsignalering. Bij vroegsignalering ontvangen wij signalen van betalingsachterstanden bij vaste lasten partners. Het aantal signalen stijgt sinds april 2023 met 50% naar 1000 á 1100 per maand. Wij schatten in dat dit deels wordt veroorzaakt door stijgende energiekosten en deels door de landelijke regelingen en verscherpte afspraken met energiebedrijven die gelden sinds 1 april 2023. Ook zorgverzekeraars sturen meer signalen.

Op alle signalen die wij ontvangen volgt een hulpaanbod (huisbezoeken, telefonisch contact, email of brief). Omdat het aantal signalen is gestegen en persoonlijk contact de beste resultaten geeft, wordt vanaf september 2023 nog meer ingezet op telefonisch contact en huisbezoeken. We bereiken hiermee ook inwoners die nog niet bekend zijn met ons hulpaanbod. Met netbeheerder Liander hebben wij de handen ineen geslagen en zijn wij, mede naar aanleiding van een toezegging aan de SP, een samenwerking aangegaan . Hierdoor kunnen wij, samen met de gemeente Amsterdam, ook hulp bieden aan inwoners waarbij het energiecontract toch is beëindigd door de energieleverancier. Voordat de netbeheerder daadwerkelijk tot afsluiting van gas en/of energie overgaat, kunnen wij de inwoner helpen om een nieuw contract af te sluiten bij een andere leverancier.

Jeugdwerkloosheid voorkomen **(I)**

Er zijn verschillende lopende initiatieven die jongeren in een kwetsbare positie ondersteunen en werkloosheid onder deze jongeren voorkomen. Het aanbod voor deze doelgroep is steeds beter geworden en beter in beeld bij professionals. Het is de verwachting dat we dit najaar starten met een pilot waarbij we ons richten op jongeren tussen de 23 en 27 jaar die (nog) niet bij ons of bij onze ketenpartners in beeld zijn. In de tweede helft van 2023 gaan we met onze ketenpartners goed lopende initiatieven borgen die zich richten op het bieden van extra begeleiding aan kwetsbare jongeren van school naar werk. Voor jongeren die bijstand aanvragen wordt er sinds juni van dit jaar niet langer gewerkt met een zoekperiode van 4 weken. Door de gemeente kan er zo meteen gestart worden met de begeleiding naar werk of een opleiding.

Arnhemmers kunnen rondkomen (D)

Om Arnhemmers perspectief te bieden op een schuldenvrij bestaan, of naar financiële zelfredzaamheid is een belangrijke randvoorwaarde dat zij maandelijks kunnen rondkomen met hun inkomsten. De bestaanszekerheid vormt een essentiële randvoorwaarde om stappen te kunnen zetten richting activering, (gezondheids-/ psychische) problemen oplossen en werk. Een deel van deze bestaanszekerheid wordt landelijk bepaald (Participatiewet), denk aan de hoogte van het minimumloon en hoogte van de bijstandsuitkering Als gemeente hebben we daar nu weinig invloed op.

Waar we wel invloed op hebben is de toegankelijkheid van onze gemeentelijke inkomensregelingen en het aanbieden van een aantal extra mogelijkheden. Zo is besloten dat inwoners met een Gelrepas per 1 mei 2023 goedkoop kunnen reizen met het openbaar vervoer en kunnen 600 Arnhemmers sinds eind maart subsidie aanvragen voor een energiezuinige koelkast, wasmachine of vriezer. Aanvullend zijn de regels voor bijzondere bijstand voor de aanschaf van energiezuinig witgoed dit jaar verruimd.
Daarnaast onderzoeken we momenteel op welke manier onze gemeentelijke inkomensregelingen op een eenvoudigere manier zijn aan te vragen/toe te kennen.

Ook ondersteunen wij financieel een aantal ketenpartners, die er samen met ons voor zorgen dat er een vangnet is voor Arnhemmers met weinig financiële middelen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het Jeugdfonds Sport en cultuur, Stichting Leergeld, Ecovrede, de Voedselbank en kledingbank.

Inkomenszekerheid (zie spoor 1a en 1b nieuwe Participatiewet, bijverdienpremie) **(I)**

Het wetsvoorstel Participatiewet in Balans treedt naar verwachting 1 januari 2025 in werking. Het uitgangspunt in de hervorming van de Participatiewet is dat niet de regels, maar de mens centraal wordt gesteld. Arnhem laat de zoekperiode voor jongeren buiten toepassing. Dus niet alleen voor kwetsbare jongeren, maar alle jongeren tot 27 jaar. De "pauzeknop" wordt op basis van maatwerk ingezet om te voorkomen dat Arnhemmer financieel verder in de knel komen. Daarnaast heeft Arnhem de ruimte voor giften voor inwoners in de bijstand verruimd tot een bedrag van € 1.800,-

Met ingang van 1 juli 2023 start de proef Bijverdienbeloning, voor de duur van 2 jaar. De bijverdienbeloning is een extra beloning en stimulans voor inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd werken of Arnhemmers die vanuit de bijstand in deeltijd gaan werken.

Schulddienstverlening **(I)**

De dienstverlening van Plangroep is sinds begin 2022 weer op orde en er zijn nieuwe samenwerkingsafspraken gemaakt met de Sociale Wijkteams over snelle en warme overdracht van inwoners met schulden en begeleiding gedurende het schuldtraject. Jongeren met schulden worden geholpen en hierbij bieden we hen perspectief op activering of werk. De schuldhulpverlening voor ondernemers is geborgd binnen het cluster Werk en Inkomen.

In het najaar van 2023 vindt besluitvorming plaats rondom het in eigen beheer nemen van de Vroegsignalering en een aantal onderdelen van de Schuldhulpverlening. Na besluitvorming kan gestart worden met de implementatie. De planning is om in januari 2025 deze onderdelen weer in eigen beheer uit te voeren.
Via het Nationaal Programma Arnhem-Oost werken we een innovatieve manier van schuldhulp uit. We selecteren in Immerloo (een gebied dat één van de armste postcodegebieden van Nederland is), een groep inwoners die te maken heeft met problematische schulden en creëren rust door schulden in één keer op te kopen en daarna de doorbraakmethode in te zetten. Omdat we weten dat deze groep ook vaak te maken heeft met multi-problematiek verwachten we besparingen op voorliggende voorzieningen. Via een pilot kijken we naar het maatschappelijk rendement daarvan en naar de mogelijkheden om dit verder over Arnhem uit te rollen.

De samenwerking met aangesloten Bewindvoerders rondom het Convenant “Samen Sterker” is geëvalueerd. Zowel gemeente, bewindvoerders als Sociale Wijkteams en Plangroep zijn blij met de samenwerking. We maken met onder andere de Sociale Wijkteams nieuwe afspraken over de nazorg en uitstroom van inwoners onder bewind na een schuldtraject. Hiervoor starten we eind 2023 met een pilot om ervaring op te doen welke begeleiding een inwoner nodig heeft om stappen richting financiële zelfredzaamheid te zetten.

Energiearmoede **(I)**

Het maatwerkbudget bij Goed Geregeld Arnhem voor hoge energiekosten is per 1 mei 2023 vervangen door de mogelijkheid om individuele bijzondere bijstand aan te vragen bij de gemeente Arnhem. Dit is besloten nadat landelijk duidelijk werd dat individuele bijzondere bijstand hiervoor het geëigende middel is. Het omzetten is volgens planning verlopen. Wanneer inwoners geconfronteerd worden met (te) hoge energiekosten, kan een aanvraag ingediend worden.

De landelijke energietoeslag 2023 laat op zich wachten. De gemeente Arnhem is nauw aangesloten op deze de landelijke ontwikkelingen en heeft goed voorgesorteerd om direct in actie te kunnen komen zodra de wetswijziging Energietoeslag 2023 een feit is. Ook dit jaar is er Lokale Wintertoeslag om onze inwoners met een laag inkomen tegemoet te komen in de energiekosten.
De verbinding met het verduurzamen en isoleren van de woning wordt steeds gelegd; er wordt samengewerkt met en verwezen naar de energiecoaches. Vanuit de energiecoaches wordt vanaf eind maart 2023 ook de tijdelijke subsidieregeling energiezuinig witgoed geboden.

Arnhemmers doen mee (D)

Arnhemmers die een beroep doen op de ondersteuning vanuit de Participatiewet willen we zo snel mogelijk op weg helpen naar grip op hun eigen leven en perspectief. We zetten in op ontwikkeling en begeleiding naar vermogen volgens de participatiewaaier. Waar mogelijk leidt dat tot betaald werk. Elke stap op het gebied van participatie beschouwen we als een resultaat, omdat we weten dat betaald werk niet voor iedereen mogelijk is. In dat kader ondersteunen we sociaal ondernemende wijkinitiatieven waar inwoners op een laagdrempelige manier kunnen participeren en zetten we met ketenpartpartners in op cultuurparticipatie als alternatieve manier om mensen te activeren.

Ontwikkeling/ begeleiding inwoners naar vermogen op de participatieladder **(I)**

Steeds minder Arnhemmers zijn afhankelijk van een bijstandsuitkering. Het aantal Arnhemmers met een uitkering daalt met enkele procenten meer dan bij gemeenten van vergelijkbare grootte. We gaan met onze inwoners in gesprek om samen te beslissen wat het best passende traject is. Inmiddels zijn bijna alle inwoners met een uitkering gesproken. We zien, ondanks de krapte op de arbeidsmarkt, dat een deel van de inwoners meer ondersteuning nodig heeft om uit te stromen naar betaald werk, dan wel voor wie deze stap niet haalbaar blijkt. Voor deze groep moeten we blijvend een beroep doen op het re-integratiebudget voor ondersteuning. De inzet van instrumentarium om passende ondersteuning aan te bieden neemt toe. Ter ondersteuning hiervan intensiveren we de ketensamenwerking met partners in het werkveld. Het aantal inwoners dat via de loonkostensubsidie en jobcoaching kan deelnemen aan arbeidsmarkt stijgt hierdoor. We zien daarom ook een toename in onze uitgaven voor loonkostensubsidie en jobcoaching. Daar waar nodig zoeken we samenwerking met het Sociaal Wijkteam en zetten we maatwerk of de doorbraakmethode in indien bredere ondersteuning nodig is, ook op andere leefgebieden.

Vanuit het werkinvesteringsfonds ondersteunen we initiatieven die toezien op uitbreiding en ontwikkeling van ondersteuningstrajecten of instrumentarium, zoals buurtconciërges, sociaal ondernemende wijkinitiatieven, buurtbaanbureaus, buurtklus- en buurtgroenteams, het partnerschap van jongerenwerk en ondernemers in de winkelcentra Presikhaaf en Kronenburg en het bewonersinitiatief Collectief Kapitaal.

Ondersteuning doelgroepen: statushouders en jongeren **(I)**

In 2023 hebben we een Europese subsidie (AMIF) toegekend gekregen om statushouders, die onder de oude wet inburgering vallen, extra te ondersteunen in hun integratie. Met meerdere externe partners en collega's samen ontwikkelen we een aanpak waarbij er een breed aanbod wordt ontwikkeld op meerdere leefdomeinen zoals gezondheid, sport en werk. Dit doen we door sleutelfiguren uit de wijk in te zetten en de binding tussen werkgever en werknemer te versterken.

We hebben aandacht voor de doelgroep jongeren. Binnen het cluster Werk en Inkomen wordt gewerkt met aandachtsfunctionarissen jongeren die het contact met en kennis over deze doelgroep warm houden. Voor jongeren waarbij betaald werk (nog) niet haalbaar is wordt gekeken naar andere vormen van participatie zoals activerend werk of het volgen van een opleiding.

Passende werkplekken (I)

Het Werkgeversservicepunt Midden Gelderland, UWV, Scalabor, het Centrum Activerend werk en de Stichting Inclusief Midden Gelderland zijn voor de gemeente belangrijke partners om inclusief werkgeverschap te stimuleren. Met hen komen we tot steeds betere afspraken wie wat doet in het passend maken van werkplekken voor onze inwoners en de ondersteuning hierbij voor werkgevers. Daarnaast ondersteunen we sociaal ondernemende wijkinitiatieven waar inwoners werkervaring op kunnen doen en stappen kunnen zetten richting betaald werk. Zo zijn er inwoners als buurtconciërge, buurtklusser en energiecoach aan de slag gegaan.
In de regio werken we samen met onze partners in de arbeidsmarkt. Zo hebben er in het eerste kwartaal 43 inwoners deelgenomen aan Oriëntatiecarrousels georganiseerd door het LeerWerkLoket. Ook was er veel interesse voor informatiebijeenkomsten voor professionals over praktijkleren en is er in mei gestart met een project rondom praktijkleren. Het Steunpunt Social Return Midden Gelderland is sinds begin dit jaar ondergebracht bij de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein. In het eerste kwartaal zijn er 9 plaatsingen (dienstverband, opleidings- of werkervaringsplek) gerealiseerd op basis van een Social Return verplichting. We volgen landelijk de gesprekken over de hervorming van de arbeidsmarkt en kijken wat dit voor Arnhem betekent.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	163.897	4.010	167.907
Baten	109.871	470	110.341
Saldo lasten en baten	-54.026	-3.540	-57.566
Toevoegingen aan reserves	554	0	554
Onttrekkingen aan reserves	3.507	0	3.507
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	2.953	0	2.953
Prognose resultaat	-51.073	-3.540	-54.613

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	4.010	N					
Werk en Inkomen	2.509	N	Actualisatie WSW	N	S	AR	J
Werk en Inkomen	1.788	N	Actualisatie BUIG	N	S	AR	J
Werk en Inkomen	350	N	Individuele studietoeslag	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	208	N	DU Begeleiding jongeren naar werk	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	5	N	Compensatie MGR	J	S	AR	J
Werk en Inkomen	0		Voordeel WSW	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	-850	V	Buurtcongiërges	J	I	AR	J
Baten	470	V					
Werk en Inkomen	470	V	Actualisatie BUIG	N	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Actualisatie WSW
De lasten voor de uitvoering van de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) vallen in 2023 naar verwachting € 2,5 miljoen hoger uit dan begroot. Dit komt door de doorgevoerde structurele looncompensatie van 7% voor de werknemers binnen de Sociale Werkvoorziening.

Actualisatie BUIG
Voor de betaling van de gebundelde uitkeringen ontvangt de gemeente een specifieke uitkering van het Rijk, de BUIG. Begin mei 2023 is het bijgestelde macrobudget bekend geworden (het nader voorlopig budget). Arnhem ontvangt in 2023 € 104,9 miljoen. Het verwachte saldo van baten en lasten BUIG is iets verslechterd, de lasten zijn minder hard gedaald dan werd verwacht. De afgelopen jaren hebben wij vol ingezet op de ondersteuning van Arnhemmers naar betaald werk. Het aantal personen dat afhankelijk is van een bijstandsuitkering is afgenomen en het aantal personen dat met ondersteuning betaald aan het werk is gegaan, is verdubbeld. Ten opzichte van de huidige begroting stijgt het nadeel per saldo van € 1,7 miljoen naar € 3,0 miljoen. Het financieel beeld verslechtert hierdoor met € 1,3 miljoen. Ten opzichte van de totale begrote lasten is dat 1,3%.
Het nadeel van € 1,3 miljoen wordt verrekend met de algemene middelen, in overeenstemming met de afgesproken begrotingssystematiek voor BUIG. Het nadeel is verdeeld over € 1,79 miljoen meer lasten en € 0,47 miljoen meer baten.

Individuele studietoeslag
Vanaf april 2022 is de wettelijk regeling individuele studietoeslag herzien. Deze regeling is bedoeld voor inwoners die geen inkomen naast hun studie kunnen verdienen door een structurele fysieke beperking. De herziening gaat met terugwerkende kracht in. We verwachten daarom in 2023 € 350.000 extra kosten.

Decentralisatie-uitkering (DU) Begeleiding jongeren naar werk
Arnhem ontvangt in 2023 € 208.000 voor de coördinatie van de regionale aanpak jeugdwerkloosheid, ondersteunen naar werk van kwetsbare aankomend mbo-gediplomeerden en ondersteunen naar werk van voortijdig schoolverlaters. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Participatie en armoedebestrijding.

Compensatie Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Voordeel WSW
Doordat er meer medewerkers van de Sociale Werkvoorziening zijn uitgestroomd dan begroot, heeft de bestuurscommissie participatie afgesproken om de middelen die hierdoor beschikbaar zijn gekomen in te zetten voor een eenmalige vergoeding aan alle medewerkers van de Sociale Werkvoorziening. Het gaat om een bedrag van € 440.000 en het is bedoeld als een financiële tegemoetkoming. De praktijk laat namelijk zien dat ook deze groep inwoners afgelopen jaar kampte met de hoge inflatie en hoge energiekosten. De huidige cao Sociale Werkvoorziening kent echter geen compensatie voor de gestegen kosten als gevolg van de inflatie. De uitbetaling van de tegemoetkoming gebeurt in de tweede helft van 2023. Als voorwaarde heeft de bestuurscommissie aangegeven dat er wel eerst helderheid moet zijn over de huidige cao-aanpassingen voor medewerkers van de Sociale Werkvoorziening. We willen voor alle werknemers die vallen onder de CAO 'Sociale Werkvoorziening' voorwaarden die recht doen aan het werk dat wordt gedaan en ook deze inwoners zekerheid geven om rond te kunnen komen. Daarom hebben wij als gemeente onze steun uitgesproken bij de resolutie van de VNG om de cao open te breken voor een loonsverhoging. De VNG en Cedris hebben onlangs het overleg met de vakbonden hervat over verbetering van de arbeidsvoorwaarden. Het is nog niet tot een akkoord gekomen.

Buurtconciërges
De verlengde pilot van de buurtconciërges loopt nog tot in 2024. Voor de dekking van deze pilot worden de middelen van € 425.000 uit het Werkinvesteringsfonds ingezet die in 2023 in de begroting zijn opgenomen. Om deze middelen in 2024 beschikbaar te maken worden deze in 2023 toegevoegd aan de algemene reserve. In de Begroting 2024 zullen deze middelen in 2024 worden onttrokken aan de algemene reserve, zo is ons voorstel.

De pilot buurtconciërges is begroot in het programma S12 Wonen en leefomgeving. Ook de dekking in 2023 vindt vanuit het werkinvesteringsfonds plaats. Hiervoor wordt deze dekking overgeheveld naar dit programma. Daarvoor worden de lasten in het programma S06 Participatie en armoedebestrijding met € 425.000 verlaagd en in het programma S12 met € 425.000 verhoogd. De totale lastendaling in S06 komt daarmee op € 850.000.

S07 Zorg

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving (A)

Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis (D)

In 2020 zijn beleidsregels in werking getreden, waardoor duidelijker is geworden wat onder passende, effectieve en efficiënte zorg wordt verstaan. Ook zorgaanbieders zijn via de inkoop en met hogere kwaliteitseisen opnieuw geselecteerd om vanaf 1 juli 2020 zorg te verlenen. Binnen deze nieuwe kaders werken Sociale wijkteams en aanbieders samen om passende zorg te verlenen, waardoor kwetsbare inwoners ondersteund worden om zo zelfstandig en zo thuis mogelijk te kunnen leven. Vanuit de inwonerservaringsonderzoeken blijkt dat deze zorg helpt om inwoners zo zelfstandig mogelijk te laten functioneren en dat de ingezette zorg goed gewaardeerd wordt.
Bij de huishoudelijke ondersteuning hebben we te maken met wachtlijsten in verband met vergrijzing en personeelstekorten. Via wachtlijstbemiddeling borgen we dat de meest kwetsbare inwoners met acute problemen als eerste geholpen worden door direct huishoudelijke ondersteuning in te zetten. Daarnaast onderzoeken we samen met zorgaanbieders hoe we voldoende personeel kunnen inzetten in de huishoudelijke ondersteuning en welke mogelijkheden er zijn om vraag en aanbod in evenwicht te brengen.

We versterken de (veer)kracht van onze inwoners thuis en in instellingen met een integrale aanpak (I)

Bij de inzet van passende zorg wordt beter gekeken of deze er toe leidt dat de eigen kracht en het sociale netwerk van inwoners wordt versterkt en algemene voorzieningen in wijken beter worden benut. Sociale wijkteams spreken inwoners en aanbieders hierop aan. Ook in de nieuwe aanbestedingseisen en beleidsregels staat deze aanpak centraal. Via de ontwikkeling van wijknetwerken, waarin zorgaanbieders en aanbieders van de sociale basis op wijkniveau beter gaan samenwerken, verwachten we de integrale aanpak verder te stimuleren. Daarnaast wordt in complexe (veelal multiprobleem-)situaties samen met het Instituut voor Publieke Waarden (IPW) de doorbraakmethode toegepast. Waar nodig wordt via onorthodoxe maatwerkoplossingen ervoor gezorgd dat inwoners weer stappen kunnen zetten in hun ontwikkeling. We doen ervaring op met deze aanpak en hebben inmiddels veel inwoners geholpen. De kennis over de doorbraakmethode wordt door het IPW overgebracht naar onze Sociale wijkteams. Een speciaal team wijkcoaches zal vanaf 2023 deze doorbraakmethode gaan uitvoeren.

Ook hebben we dit jaar Arnhemmers ondersteund die door fysieke beperkingen hinder ondervonden in het leiden van een zelfstandig leven. Bijvoorbeeld door het beschikbaar stellen van een hulpmiddel, een aanpassing aan hun woning of het bieden van ondersteuning/advisering aan inwoners die willen doorstromen naar een andere woning die beter past bij hun (fysieke) gezondheid.

We versterken de zorgtoewijzing (I)

De beleidsregels voor zorg zijn in 2020 ingevoerd en zijn in 2022 geëvalueerd. Hierover is de raad geïnformeerd. Sociale wijkteams gebruiken deze beleidsregels om te bepalen welke zorg passend is voor inwoners. Ook zijn nieuwe aanbestedingseisen opgesteld voor aanbieders over de kwaliteit en gewenste transformatie van zorg. In periodieke contractgesprekken wordt besproken welke verbeteringen aanbieders hierin kunnen aanbrengen. Wij voeren deze gesprekken samen met de regionale inkooporganisatie. De Sociale wijkteams worden ondersteund in de zorgtoewijzing. Door gezamenlijk te kijken naar ontwikkelingen in de zorg, via een verbeterde Zorgmonitor, kunnen patronen en trends worden herkend. Deze Zorgmonitor vormt de basis voor de periodieke bestuursrapportage.

In 2022 hebben de Sociale wijkteams in afstemming met de gemeente Arnhem een aanpassing van de organisatie doorgevoerd. Naast Sociale wijkteams met generalistische wijkcoaches zijn stadsteams ingesteld. De coaches in deze stadsteams werken aan de uitvoering en toewijzing van een aantal specifieke zorgtaken. Er zijn stadsteams op het gebied van Wonen-rollen-vervoer-huishoudelijke ondersteuning, onderwijs; veiligheid en beschermd wonen. Daarnaast is de aansturing van de Sociale wijkteams vereenvoudigd door het aanstellen van één directeur/bestuurder die leiding geeft aan een aantal teamleiders. Inmiddels is gestart met een onderzoek of de personeelsformatie (wijkcoaches) van de stichting sociale wijkteams voldoende is om de opdracht van de gemeente Arnhem uit te voeren. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door Significant in opdracht van de gemeente Arnhem en de sociale wijkteams.

We sturen op kwaliteit en resultaat **(I)**

Per 1 juli 2020 is de nieuwe aanbesteding ingegaan. Daarbij zijn alle ingeschreven aanbieders getoetst aan de hogere kwaliteitseisen met als gevolg dat het aantal gecontracteerde aanbieders sterk is verminderd. In de aanbesteding zijn ook de eisen bij de verschillende zorgvormen verduidelijkt en aangescherpt. Via periodieke contractgesprekken monitoren we of aanbieders hieraan voldoen en zo nodig spreken we hen hierop aan. We blijven kwaliteits- en rechtmatigheidscontroles uitvoeren, zowel door de VGGM (kwaliteit) als door onze afdeling Handhaving. Daarbij werken we niet alleen signaalgestuurd, maar voeren we ook steekproefsgewijze controles uit en analyses van de jaarrekeningen en andere financiële gegevens. In de raadsbrief van 9 november 2021 is uitgebreid gerapporteerd over het intensiveren van het toezicht op de kwaliteit en rechtmatigheid van de Wmo- en jeugdzorg. In de bestuursrapportage is informatie te vinden over de uitgevoerde kwaliteits- en rechtmatigheidsonderzoeken en het totale bedrag aan onrechtmatig gedeclareerde zorg dat wordt teruggevorderd bij aanbieders.

In de afgelopen periode is gewerkt aan het verbeteren van het PGB-beleid (Persoonsgebonden budget). De verbeteringen zijn onder meer doorgevoerd in de informatievoorziening en communicatie, toerusten van de sociale wijkteams en intensiveren van de kwaliteit van de geleverde zorg. We blijven ook aandacht besteden aan de bewustwording en eigen regie van PGB-houders. Ondertussen werkt het Rijk aan de actieagenda PGB. We blijven deze landelijke ontwikkelen volgen.

We vergroten het inzicht of passende zorg wordt ingezet (monitoring) **(I)**

De raad ontvangt periodiek een bestuursrapportage over de ontwikkelingen in het sociale domein. Op wijkniveau is een dashboard beschikbaar waarin we de zorg(kosten) tot op detail kunnen monitoren. Gemeente en Sociale wijkteams werken met deze data (bijvoorbeeld volumes, producten, duur, kosten, aanbieders, zorgpaden en verwijzers) en bekijken of er aanleiding is om maatregelen te nemen. Daarbij wordt ook gekeken naar ontwikkelingen en resultaten in de wijk en de stad.
In 2022 zijn de beleidsregels geëvalueerd en is vanuit verschillende perspectieven bekeken of passende zorg wordt ingezet. Ook is het inwonerservaringsonderzoek uitgevoerd. Over beide onderzoeken is de raad geïnformeerd.

We ontschotten zorgsystemen en verkrijgen toereikend rijksbudget **(I)**

Het Rijk heeft voor de jaren 2021, 2022 en 2023 inmiddels extra middelen toegekend en voor latere jaren wordt verwacht dat het nieuwe kabinet nog extra middelen beschikbaar zal stellen. Ondertussen is in het kader van de hervomingsagenda door het Rijk en VNG gewerkt aan het ontwerpen en toetsen van mogelijk kostenbesparende maatregelen in de jeugdzorg. De rijksmiddelen zullen daarop in de komende jaren worden aangepast.

Het Integraal Zorgakkoord (IZA) is eind 2022 vastgesteld en vraagt inzet van de gemeente. De aanleiding voor het IZA is de toenemende druk op de zorg en het doel van het IZA is om zorgtransformaties in gang te zetten. Vanuit het IZA dienen dit jaar een regiobeeld en een regioplan opgeleverd te worden. Vanuit het IZA krijgt de regio Centraal Gelderland ongeveer € 4 miljoen per jaar via een IZA-SPUK en mag de gemeente met zorgaanbieders aanspraak maken op transformatiemiddelen voor impactvolle zorgtransformaties. Meer informatie over het IZA volgt in het derde kwartaal.

Het nieuwe verdeelmodel voor beschermd wonen is opnieuw met een jaar uitgesteld. Het wetsvoorstel woonplaatsbeginsel (en de daarmee gepaard gaande financiële doordecentralisatie) wordt momenteel door het Rijk voorbereid en het streven is om met ingang van 1 januari 2025 te starten met de invoering van het nieuwe verdeelmodel.

Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij (D)

Er wordt in de participatieketen steeds beter samengewerkt ter ondersteuning van de inwoners die willen werken. Ontwikkeling van de inwoner staat centraal. Waar mogelijk is dit gericht op een stapje verder op de participatieladder en op doorstroom of uitstroom naar een vorm van betaald werk. Met de introductie van de basisbanen is er een extra mogelijkheid gekomen om de stap van activerend werk naar betaald werk te maken. Bij de inwoners waarbij doorstroom of uitstroom niet mogelijk is gaat het om het versterken of stabiliseren van de mate van participatie: meedoen naar vermogen. Er is voldoende passend aanbod.

Een rendementsmeting Activerend Werk (AW) laat zien dat deelnemers van een traject Activerend Werk (zowel nieuwe als die al bezig waren met Activerend Werk) in één jaar tijd gemiddeld 1, 2 trede zijn gestegen op de participatieladder. En van deze groep is 16% begeleid naar een vorm van betaald werk.

In de afgelopen periode is het aantal inwoners dat actief aan de slag is met Activerend Werk aan het dalen. Gezien de huidige krappe arbeidsmarkt zijn er meer kansen op betaald werk. Er wordt actief ingezet om inwoners vanuit Activerend Werktrajecten door te laten stromen naar een vorm van betaald werk. Hiervoor wordt intensief samen gewerkt met diverse organisaties in de participatieketen. Daarnaast wordt er nauw samengewerkt op het

grensvlak Onderwijs en Activerend werk om kwetsbare jongeren de juiste ondersteuning te bieden in hun ontwikkeling naar zelfstandigheid.

Zie de inspanningen benoemd bij het doel 'Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis' **(I)**

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg (A)

Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven (D)

We willen dat kinderen zo veel mogelijk op eigen kracht meedoen aan het dagelijkse leven. Daarvoor hebben zij een goede sociale basis in de buurt nodig waar ze op kunnen terugvallen. Bijvoorbeeld op school, of bij de sport- of cultuurvereniging. Als het netwerk en de sociale basis bij een kind niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, dan zetten wij (tijdelijk) specialistische jeugdzorg in.

Versterken eigen kracht van jeugdigen, sociaal netwerk en inzet algemene voorzieningen **(I)**

- We hebben zes nieuwe matches gemaakt tussen steunouders en vraaggezinnen. Het is lastig om voldoende steunouders te werven. We hebben de samenwerking met de pleegzorgcampagne geïntensiveerd. Dit zorgt naast aandacht voor pleegzorg ook voor meer aandacht voor de werving van steunouders. 15 kinderen maken gebruik van een steungezin. Dit is lager dan de doelstelling. Dit komt omdat we moeilijk steungezinnen kunnen vinden.
- We hebben afspraken over de inzet van Jeugdhulp Binnen Onderwijs (JBO). Deze afspraken zijn opgesteld in afstemming met de Samenwerkingsverbanden voor Primair Onderwijs en Voortgezet Onderwijs. We hebben met het wijkteam richtlijnen opgesteld over de inzet van Jeugdhulp Binnen Onderwijs (inclusief thuiszitters).
- We hebben een regionale werkwijze ontwikkeld om de inzet van jeugdhulp op Lichtenbeek (speciaal onderwijs) efficiënter en effectiever te organiseren. Deze werkwijze is opgesteld in afstemming met Lichtenbeek, Samenwerkingsband voor Primair Onderwijs, zorgaanbieders, de Regiogemeenten en het sociaal wijkteam. Doel van deze werkwijze is om de inzet van JBO efficiënter en effectiever te organiseren, zodat kinderen zich beter kunnen ontwikkelen.
- We hebben een plan van aanpak hoogbegaafden opgesteld met verschillende partners uit het veld en de betrokken ouders.
- De inspanningen die we gepleegd hebben, zijn conform de doelstellingen. We lopen op koers.

Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis (D)

- We hebben in 2023 in de regio Centraal Gelderland een communicatiecampagne georganiseerd voor het Digitaal Scheidingsloket. Het aantal bezoekers van het Digitaal Scheidingsloket is dankzij deze campagne flink gestegen. De stijging van het aantal bezoekers heeft (nog) niet geleid tot een stijgend aantal inwoners dat gebruik heeft gemaakt van de chatfunctie. We onderzoeken of het Digitaal Scheidingsloket een permanente plek kan krijgen bij een welzijnsorganisatie.
- We voorkomen uithuisplaatsingen vaker door de inzet van Team VAV (Vertrouwd, Aanwezig en Veilig) dat snel en flexibel bij kwetsbare gezinnen thuis ingezet kan worden en escalatie helpt te voorkomen. De evaluatie over kalenderjaar 2022 laat zien dat door de inzet van VAV bij 12 nieuwe gezinnen zwaardere vormen van zorg en uithuisplaatsingen worden voorkomen. Het team VAV wordt uitgebreid zodat 25 gezinnen worden geholpen.
- In de afgelopen twee jaar is het aantal jeugdbeschermingsmaatregelen en het aantal jongeren in verblijf licht afgenomen. We boeken resultaat met de maatregelen die de inzet van jeugdbescherming en verblijf moeten voorkomen. Het verbeteren en versnellen van het veiligheidsnetwerk vergt een lange adem. We hebben in het afgelopen half jaar stappen gezet in de samenwerking tussen de jeugdbescherming en de lokale toegang.
- We versnellen en verbeteren het veiligheidsnetwerk: Veilig Thuis, Sociale wijkteams, jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming. Zodat kinderen en hun ouders sneller passend hulpaanbod krijgen om de veiligheid in het gezin te herstellen. De afspraken vanuit de Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming zijn op 1 april 2022 doorgevoerd, waardoor de samenwerking een nieuwe impuls heeft gekregen. We werken aan de inrichting van een toekomststuin voor kind- en gezinsbescherming, waarbij medewerkers van Sociale Wijkteams intensief samenwerken met medewerkers van Veilig Thuis, Jeugdbescherming en Raad voor Kinderbescherming.
- We zetten de doorbraakmethode in om te werken aan een beter perspectief voor gezinnen met complexe, meervoudige problemen in een onveilige situatie. De doorbraakmethode is geborgd binnen de Sociale Wijkteams. We hebben afgesproken dat jaarlijks 40 casussen vanuit de doorbraakmethode worden opgepakt.
- Het Regionaal Expert Team (RET) ondersteunt bij het bepalen en tijdig inzetten van passende jeugdhulp en het aanbieden van ambulante alternatieven voor verblijf. Met dit regionale overleg doen we er alles aan om

uithuisplaatsing te voorkomen en zetten we in op betere uitstroom uit de jeugdzorg. Er is sprake van een lichte daling van het aantal Arnhemse jeugdigen in verblijf. In januari 2022 zaten 470 jeugdigen in verblijf en in maart 2023 455 jeugdigen. We zien deze daling voornamelijk bij pleegzorg en verblijf op terrein. Het RET helpt te bepalen welke zorg noodzakelijk. Het is nog niet altijd gelukt om een passende plek voor de jeugdigen te vinden. Om sneller een passende verblijfsplek voor jeugdigen te organiseren wordt in 2023 de 'Samenwerkende Voordeuren' opgezet waarbij een jeugdige op één plek wordt aangemeld waarna in samenwerking met het RET en zorgaanbieders een verblijfsplek wordt gerealiseerd. Deze ontwikkeling sluit aan bij de Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming en het RET.

- We werven ouders voor pleegzorg en zetten gezinsvormen in als alternatieven voor jeugdhulp met verblijf. In samenwerking met de pleegzorgaanbieders en Steunouder Arnhem is een vernieuwde regionaal pleegzorgcampagne uitgevoerd. Met als doel het werven van meer pleegouders en steunouders, zodat kinderen in onveiligheid zo thuis mogelijk kunnen opgroeien. Niet alleen het werven van nieuwe pleegouders is belangrijk, maar ook het behouden van pleegouders. We organiseren in de week van pleegzorg een aantal activiteiten.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling **(I)**

Zie de toelichting bij deze inspanning binnen het programma Welzijn en Inclusie.

Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk (D)

- In het afgelopen jaar zijn veel inspanningen geleverd om kinderen zo dichtbij huis mogelijk ondersteuning te bieden als zij vastlopen in hun ontwikkeling.
- De doelstelling van het project was het werven en inzetten van de praktijkondersteuner. Deze doelstelling is behaald. Gekeken naar de resultaten zien we dat ten opzichte van 2022 meer kinderen bij de praktijkondersteuner zijn geweest en de ernst van de problematiek toeneemt. 45 procent van de kinderen die bij de praktijkondersteuner kwam, werd verwezen naar specialistische zorg. De rest van de kinderen (55 procent) is geholpen door de praktijkondersteuner of is doorverwezen naar een algemene voorziening. Deze resultaten zijn lager vergeleken met de resultaten in 2022 (75 procent). In het najaar gaan we verder in gesprek met OnzeHuisartsen om te kijken wat de oorzaak is van de daling van het percentage. Daarna is bijsturing wellicht wenselijk.
- De zorgaccounthouder is in februari 2022 gestart met als doel bemiddelen bij de zorgvraag van kinderen op de wachtlijst (behandeling/GGZ), zodat zij sneller kunnen starten met hun zorgtraject. Bemiddelingen waren vrijwel in alle gevallen succesvol: er kon een alternatief worden aangeboden met een kortere wachttijd en in een groot aantal bemiddelingen kon een lichtere vorm van behandeling worden ingezet bij alternatieve aanbieders. Dit heeft tot gevolg dat kinderen die direct hulp nodig hebben deze ook kunnen ontvangen. In 2022 is de wachtlijsten van behandeling/GGZ met 15% gedaald. Dit is conform de doelstelling.
- In februari 2022 hebben we samen met vier zorgaanbieders bijeenkomsten ontwikkeld voor ouders en hun kinderen die op de wachtlijst staan. Tot op heden zijn er vijf aanmeldingen. Eén aanbieder biedt deze groepsbijeenkomsten standaard aan bij de aanmelding van de jeugdigen. We gaan kijken naar een alternatieve oplossing waardoor de groepsbijeenkomsten laagdrempelig worden aangeboden en voor iedere jeugdige toegankelijk is.
- Samen met de wijkteams hebben we een aantal acties ondernomen met als doel inzet van de juiste wet (Jeugdwet, Verlengde Jeugdwet of Wet Langdurige Zorg). We hebben ingezet op deskundigheidsbevordering van de Sociale wijkteams over inzet van de Verlengde Jeugdwet. We kijken of de Verlengde Jeugdwet correct is ingezet door de verwijzers of dat een voorliggende voorziening (WLZ, WMO, Zorgverzekeringswet) van toepassing is. 196 unieke jeugdigen hebben een toewijzing op basis van de verlengde Jeugdwet.

We zorgen voor een wijknetwerk met algemene voorzieningen en zorgaanbod dat aansluit bij de problemen van kinderen en jongeren **(I)**

We hebben de afgelopen 2,5 jaar in vier wijken de pilot Begeleiding Jeugd en Wmo uitgevoerd waarbij wijkcoaches zelf begeleiding boden in plaats van te verwijzen naar gecontracteerde aanbieders in de Wmo en Jeugdzorg. In mei 2023 is deze pilot afgerond. Zo is gebleken dat de meerwaarde van de pilot beperkt is. Eén belangrijke doelstelling van de pilot is dat de begeleiding door wijkcoaches er toe zou leiden dat gecontracteerde zorgaanbieders minder begeleiding zouden hoeven te bieden. Dit resultaat is niet gerealiseerd. Tegelijkertijd blijkt ook dat een belangrijke randvoorwaarde nog niet op orde is om de pilot tot een succes te maken. Passende voorliggende voorzieningen ontbreken, waardoor begeleidingstrajecten niet snel kunnen worden afgesloten. We gaan de komende tijd de positieve ervaringen van de pilot (bijvoorbeeld het dichtbij, in de wijk, bieden van zorg) bestendigen in structureel beleid.

In het najaar starten we in de gebieden De Laar, Elderveld, Elden en Schuytgraaf om laagdrempelige opvoedondersteuning aan ouders aan te bieden en daarnaast te zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten voor ontspanning en het uitwisselen van ervaringen over opvoeden.

Het uitgangspunt blijft om meer wijkgericht te gaan werken. Dit houdt in dat een beperkt aantal 'begeleidingsaanbieders' in de wijken samenwerken en medeverantwoordelijk zijn voor het bieden van de begeleiding in de wijk.

Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk (A)

Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers (D)

Zie de toelichting bij de inspanningen hieronder.

We koppelen zorg(behoeften) aan wonen (I)

In nauwe samenwerking met vier woningbouwcorporaties stromen iedere maand cliënten uit naar een zelfstandige woning. Deze zogenaamde convenantroute is speciaal bedoeld voor cliënten in beschermd wonen of de maatschappelijke opvang, die klaar zijn voor een volgende stap, maar via de reguliere routes niet aan een woning kunnen komen.

De druk op de convenantroute is verder toegenomen doordat cliënten die vanuit intramurale zorg uit wensen te stromen moeilijk via de reguliere routes aan een woning kunnen komen. Naast de aanvragen vanuit beschermd wonen ontvangen we ook aanvragen vanuit de WLZ, ouder-kindhuizen en de instellingen voor jeugdzorg. Vooral deze laatste groep zorgt voor complexe aanvragen omdat er te weinig geschikte woningen zijn. De vraag naar kamerwoningen en goedkope eenpersoonswoningen (zoals studio's) is veel groter dan het aanbod.

Zorggerelateerde woonoverlast wordt minder (I)

Bij het meldpunt woonoverlast kan ook zorggerelateerde overlast worden gemeld. Als er meldingen zijn, worden deze met de betreffende zorgaanbieder besproken om passende maatregelen te treffen.
In 2020 is het casusoverleg 'complexe casuïstiek beschermd wonen' gestart en is een werkwijze afgesproken. Naast de primaire bedoeling, het invullen van de zorg voor mensen met een intensieve en complexe zorgvraag, heeft het meerwaarde voor aanbieders, doordat zij meer onderling afstemmen.
Regelmatig vindt afstemming over zorgoverlast plaats tussen de gemeente, het Zorgkantoor en de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI). Hierbij worden signalen van zorgoverlast gedeeld met het verzoek deze op te pakken om maatregelen te treffen.

Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen (D)

De gemeenten binnen de regio Centraal Gelderland, inclusief Arnhem, sturen samen met de Inkooporganisatie op deze transformatie, waarbij een belangrijke ontwikkelopdracht bij de gecontracteerde zorgaanbieders ligt. De eerste slag hierin is gemaakt met de nieuwe inkoopronde die is ingegaan op 1-7-2020. Met de recente contractverlenging van de aanbieders voor beschermd wonen is een tweede slag gemaakt door diverse verbeteringen in de producten door te voeren. Daarnaast werkt iedere gemeente aan de lokale basisinfrastructuur, zorgt voor voldoende geschikte woningen om de doorstroom mogelijk te maken en stimuleert wooninnovatie: voldoende diversiteit aan woonvoorzieningen die niet locatie-gebonden zijn (wonen-zorg losgekoppeld). In de praktijk is het 'omklappen' van woningen nog niet altijd mogelijk en moet de inwoner bij afschaling verhuizen. Voldoende geschikte woningen en een gevarieerd aanbod in Arnhem en de regio zijn hiervoor noodzakelijk. Dit blijft een belangrijk aandachts- en ontwikkelpunt de komende jaren en is een belangrijk onderdeel van de nieuwe regionale samenwerkingsafspraken.

We ontwikkelen meer preventieve activiteiten (I)

Regionaal (binnen het programma 'Samen aan Zet') is afgesproken dat iedere gemeente in de regio Centraal Gelderland werkt aan het op orde brengen van de lokale basisinfrastructuur. Dat betekent dat we zorgen voor plekken/activiteiten in de buurt waar inwoners die beschermd of begeleid wonen, elkaar kunnen ontmoeten en onderling steun kunnen vinden (zoveel mogelijk verspreid over de stad). We realiseren voldoende aanbod voor een zinvolle daginvulling en zorgen dat de deze doelgroep kan wonen op een passende plek (onder andere door woonafspraken met corporaties). We zorgen voor lokale samenwerking via de ontwikkeling van de wijknetwerken en werken hierbij samen met andere gemeenten, aanbieders, zorgverzekeraars en woningcorporaties. Eén van de huidige activiteiten is de voorziening 'buurtcirkels'. Deze wordt door de Regionale Instelling voor Beschermd Wonen in de regio Arnhem Veluwe Vallei (RIBW AVV) verspreid over de stad aangeboden. Hier kunnen zorgcliënten elkaar ontmoeten en elkaar ondersteunen in de problemen waar zij in het dagelijks leven tegenaan lopen. De gesprekken vinden plaats onder supervisie van een zorgprofessional. Door de buurtcirkels wordt de zelf- en samenredzaamheid vergroot en wordt bijgedragen aan een verantwoorde afschaling van zorg met een verkleinde kans op terugval.

Er zijn regionaal sluitende afspraken Beschermd Thuis **(I)**

Vanaf 1-1-2022 is gestart met de inhoudelijke doordecentralisatie van Beschermd Wonen. Dit houdt in dat alle gemeenten zich volledig gaan inzetten om voor hun eigen inwoners beschermd wonen te bieden. Hiervoor worden regionale samenwerkingsafspraken gemaakt. Dit is onder andere vastgelegd in de Kadernota ‘Samen aan Zet’ (de vervolgkoers op het Transformatieplan). Daarnaast wordt gewerkt aan een regionaal uitvoeringsplan en lokale uitvoeringsplannen.
De financiële doordecentralisatie is echter opnieuw uitgesteld. De verwachting is dat deze met ingang van 1-1-2025 plaatsvindt (invoering van het woonplaatsbeginsel en objectief verdeelmodel). Vanaf dat moment zijn de gemeenten zelf verantwoordelijk voor de eigen inwoners die (nieuw) willen instromen in beschermd wonen en ontvangt elke gemeente de bijbehorende middelen.
Deze verdeling van middelen vindt geleidelijk plaats. Als centrumgemeente Arnhem ontvangen wij nu nog alle middelen maar dat wordt straks verdeeld over de regiogemeenten. Bovendien gaat dat gepaard met een vermindering van het huidig budget. De financiële afspraken met de regiogemeenten voor de komende jaren zijn afgerond. Er wordt toegewerkt naar een convenant waarin afspraken worden vastgelegd over de financiën, de regionale besluitvorming hierover, de toegang, contractering, toezicht, de lokale basisvoorzieningen, monitoring en woonafspraken. Hiermee geven we invulling aan de van rijkswege vastgelegde Norm voor Opdrachtgeverschap voor Beschermd Wonen.

Er is een integrale aanpak voor mensen met verward gedrag **(I)**

In 2021 is bemoeizorg in de gemeente Arnhem uitgebreid. Naast de al bestaande mogelijkheden die de Regionale Instelling voor Beschermd Wonen in de regio Arnhem Veluwe Vallei (RIBW AVV) biedt voor (dreigend) dak- en thuislozen, zijn het Leger des Heils en Siza gestart met bemoeizorg voor een bredere doelgroep. We zijn aan het onderzoeken of we deze vormen van bemoeizorg kunnen samenvoegen tot een breed bemoeizorgteam.
De pilot 'Welkom in je wijk!' is afgerond. De bewustwordingsbijeenkomsten van deze pilot, hadden tot doel stigma van onbegrepen gedrag tegen te gaan en buurtbewoners meer begrip voor psychische kwetsbaarheden te geven. Er zijn weinig mensen bereikt met deze bewustwordingsbijeenkomsten, wellicht mede door de coronacrisis.
De pilot 'Noodbed voor mensen met verward gedrag' is in oktober 2021 van start gegaan. De partners hebben met elkaar afgesproken gedurende 2022 deze pilot door te laten lopen. Eind 2022 is een evaluatie geweest. Daaruit blijkt dat er nauwelijks gebruik is gemaakt van het noodbed. In 2023 is met de partners onderzocht of de pilot in gewijzigde vorm voortgezet kan worden. De pilot heeft nu een meer medisch karakter en is per 15 juni 2023 weer opgestart. De medische noodbedden zijn bij Rijnstate en de sociaal domein noodbedden zijn bij Pro Persona.
Onze bestuurders hebben op landelijk niveau aandacht gevraagd voor de uitvoeringsproblemen die we tegen komen in de Wet zorg en dwang. Met onze partners voeren we overleg om op lokaal en regionaal niveau tot verbeteringen te komen in de uitvoering van deze wet.
Met politie, VGGM, Sociaal wijkteam en de Overlast en Zorgoverleg-coördinatoren en IrisZorg werken we preventiever, door politiemeldingen over verward gedrag (waarbij geen strafbare feiten zijn gepleegd) te laten landen in het sociaal domein. Doordat de meldingen bekend zijn bij zorgpartners, kan zorg worden geïntensiveerd. Waar geen zorg wordt geboden kan onderzocht worden of hier een vraag om ondersteuning ligt.

Er zijn in Arnhem diverse aanpakken en interventies om de problematieken rond onbegrepen gedrag aan te pakken. Ondanks de inspanningen blijven de aantallen meldingen hoog en staat in sommige wijken mede door overlast de leefbaarheid onder druk. Om deze reden werken we met verschillende partijen Zorg en Veiligheid aan een interventieplan personen met verward of onbegrepen gedrag. Doel van het interventieplan is om vanuit de verschillende disciplines te komen tot aanvullende interventies binnen de aanpak voor personen met verward of onbegrepen gedrag.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	65.977	195	66.172
Baten	2.898	-308	2.590
Saldo lasten en baten	-63.079	-503	-63.582
Toevoegingen aan reserves	1.082	4.748	5.830
Onttrekkingen aan reserves	996	6.430	7.426
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-86	1.682	1.596
Prognose resultaat	-63.165	1.179	-61.986

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	195	N					
WMO en sociale wijkteams	195	N	Compensatie MGR	J	S	AR	J
Baten	-308	N					
WMO en sociale wijkteams	610	V	Hogere eigen bijdrage WMO	N	S	AR	J
WMO en sociale wijkteams	-918	N	Lagere eigen bijdrage beschermd wonen	N	S	BR	J
Toevoegingen aan reserves	4.748	N					
WMO en sociale wijkteams	4.346	N	Saldo voordeel WMO	N	I	BR	J
WMO en sociale wijkteams	807	N	Toevoeging resultaat doelgroepenvervoer aan BR WMO en Jeugdzorg	N	I	BR	J
WMO en sociale wijkteams	595	N	Toevoeging resultaat beschermd wonen aan BR WMO en Jeugdzorg	N	I	BR	J
Jeugdzorg	-1.000	V	Vrijval dotatie aan BR Jeugdfonds	N	S	AR	J
Onttrekkingen aan reserves	6.430	V					
Jeugdzorg	3.600	V	Restantnadeel Jeugdzorg	J	S	BR	J
Jeugdzorg	800	V	Pluryn tariefsverhoging	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	730	V	Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	600	V	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	400	V	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	300	V	Verhoging pleegzorgvergoeding	J	S	BR	J

Algemeen

Per onderdeel van de zorgbegroting wordt geprognosticeerd wat de totale kosten 2023 zullen zijn. Hierbij wordt rekening gehouden met verhoogde tarieven en de trends en ontwikkelingen in aantallen cliënten en zorg per cliënt.

Jeugdzorg: stijging tarieven en kosten

Zie toelichting op wijken algemeen.

Wmo-zorg: Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Aanvullende indexatie zorgtarieven
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Wmo-zorg: doelgroepenvervoer
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Beschermd wonen
Zie toelichting op Wijken algemeen.

WMO-zorg: begeleiding- en overige Wmo
Betreft hogere eigen bijdrage WMO en Zorg: Saldo voordeel WMO. Zie hiervoor toelichting op wijken algemeen

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Vrijval dotatie aan BR Jeugdfonds
Actualisatie van de BR Jeugdfonds leidt tot de conclusie dat de begrote dotatie van 3 jaar van € 1 miljoen jaarlijks in beginsel niet noodzakelijk lijkt voor de dekking van de ambities binnen Perspectief op Jeugd. De begrote toevoeging in de jaren 2023, 2024 en 2025 wordt daarom teruggedraaid. Voor dit jaar alsook voor de jaren 2024 en 2025 valt daarmee € 1 miljoen vrij ten gunste van de algemene middelen.

S08 Welzijn en inclusie

Voortgang doelen en inspanningen

Arnhem staat voor een aantal grote uitdagingen die vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid dat onder andere inzet op een sterke sociale basis. Deze uitdagingen zijn bijvoorbeeld een groeiende stad met een grote woonopgave voor onder andere de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, het versterken van de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, het werken aan een inclusieve samenleving en het voorkomen of verlagen van de hoge (jeugd)zorgvraag van inwoners.

Arnhem wil daarom wijken met voldoende voorzieningen, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Het beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote invloed op de kwaliteit van alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om bijvoorbeeld laaggeletterdheid tegen te gaan.

Deze ambities die de gemeenteraad in de begroting heeft vastgesteld, vragen om een stevige sociale basis aan welzijn. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave.

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad (A)

Opvoeden en opgroeien (D)

We werken volgens de principes van de Pedagogische Wijkaanpak aan het gezond- en veilig opgroeien van kinderen- en jongeren. In samenwerking met onze partners in de stad kijken we per wijk waar de prioritering in het jongerenwerk zit. Zij maken, in afstemming met ons, een programma om op die manier de jongeren te bereiken.

Sluitende aanpak ketenpartners voor vroegsignalering (I)

Met het aanbod gezinsprogramma's worden ouders met jonge kinderen ondersteund bij vragen over opvoeden en de (taal)ontwikkeling van hun kind. Dit aanbod is van belang voor vroegsignalering en preventie en leidt toe naar het aanbod peuteropvang dat voor alle kinderen vanaf 2 jaar beschikbaar is.
Ook wordt Veilig In en Om School (VIOS) verder voortgezet. De pedagogische driehoek staat daarin centraal: school, thuis, straat. Om deze verbinding goed te kunnen maken worden jongerenwerkers ook ingezet op school. Door op deze manier te werken zijn de lijnen kort, is de informatievoorziening zo actueel en nauwkeurig als mogelijk en worden signalen vroegtijdig opgepakt. Ook andere partners op jeugd- en jongerenwerk, sport, onderwijs, en jeugd(gezondheids)zorg werken goed samen en kunnen elkaar steeds beter vinden, maar dit blijft om aandacht vragen.

Ontwikkelen van voorliggende voorzieningen (I)

We vinden het belangrijk om passende ondersteuning te leveren aan onze inwoners, zo licht en dichtbij mogelijk. Daarvoor (door)ontwikkelen we aanbod in het kader van afschalen of het voorkomen van zwaardere zorg. Daar speelt vroegsignalering en doorverwijzing een belangrijk rol in. De vorming van wijknetwerken speelt hier een rol in. Hierin trekken we samen op met het programma zorg en wordt deze preventieve aanpak doorontwikkeld.

Maatschappelijke verbindingen (D)

In de eerste helft van 2023 is de Arnhemse Buurthuizenvisie 2022-2032 ‘Buurthuizen, Arnhems Goud!’ aan onze gemeenteraad aangeboden.
Deze visie van de samenwerkende Arnhemse buurthuizen is tot stand gekomen in een vorm van cocreatie van de buurthuizen, gemeente Arnhem en maatschappelijke partners, waarbij de gemeente onder meer een faciliterende rol heeft gespeeld door de procesbegeleider te financieren.

Op basis van deze visie worden stappen gezet om de buurthuizen in Arnhem een duurzame toekomst te geven. Hierin wordt de verbinding gezocht met het op te stellen accommodatiebeleid. Accommodaties, waaronder buurthuizen, maken het mogelijk dat ontmoeting en verbinding in de wijk kan plaatsvinden, doordat daar bijvoorbeeld wordt gesport of dat er activiteiten georganiseerd worden. Echter, ruimtes zijn niet altijd geschikt voor elke activiteit of worden door inwoners gezien als prettige plek. In de afgelopen jaren is de wens ontstaan om integraal te kijken naar het gebruik, beheer en exploitatie van maatschappelijke accommodaties.

In het verlengde hiervan zijn de subsidies in het kader van Ontmoeten en Verbinden in 2023 doorgezet, waardoor diverse buurthuizen en ontmoetingsplekken in Arnhem financieel ondersteund worden. Door deze financiële steun kan ontmoeting in de wijk worden gestimuleerd.

Samen werken in en aan de wijk (I)

We zijn continue in gesprek met de wijk, met partners en bewoners. Dit doen we samen met de wijkmanagers.

Suïcidepreventie (amendement 22A70 Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen) (I)

Vanaf juli 2021 tot 1 juli 2023 maakte Arnhem deel uit van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet). Een stad/regio die deelneemt aan het Actienetwerk doet dat onder regie van 113 Zelfmoordpreventie en met de intentie om het duurzaam een plek te geven. Zoals aangegeven in de raadsbrief van 23 mei, blijven we ook na 1 juli 2023 de aanpak van Supranet volgen. Dat betekent dat we gelijktijdige inzetten op vijf pijlers: publiekscampagne (bespreekbaar maken), risicogroepen benaderen, gatekeepers trainen in het herkennen en bespreekbaar maken, het netwerk versterken en de toegang tot dodelijke middelen beperken. Dit doen we met veel lokale partners en met inzet van ervaringsdeskundigen en naasten. Najaar 2023 is er een publiekscampagne voor de risicogroep jongeren en diverse activiteiten.

Zelf- en samenredzaamheid (D)

In 2023 starten we met het opzetten van wijknetwerken. Deze wijknetwerken dragen bij aan het langer zelfstandig en zelfredzaam thuis blijven wonen. Deze wijknetwerken bieden toegang tot laagdrempelige ondersteuning die zorg op lange termijn voorkomt. Het vormgeven van deze wijknetwerken doen we samen met onze partners in de stad op het gebied van welzijn en zorg.

Ondersteuning mantelzorgers (I)

Op 1 maart 2023 is het ‘Arnhems jaar van de Mantelzorg’ van start gegaan, op het 25 jarig jubileum van MVT (Mantelzorg Vrijwillige Thuishulp). Op communicatievlak is dit jaar sterk ingezet om het belang van mantelzorgers te benadrukken en in te zetten op een mantelzorgvriendelijk klimaat in Arnhem. Er vinden diverse evenementen en gesprekken plaats die de basis vormen van het jaar van de mantelzorg. Begin 2023 is de gemeenteraad hiervan op de hoogte gebracht tijdens een politieke avond.

Samenhangend ouderenbeleid (I)

Binnen ons ouderenbeleid zetten we in op twee sporen: samenhangend ouderenbeleid en een dementievriendelijk Arnhem. In het proces hieromtrent gaat de raad, middels een rondetafelgesprek, in gesprek met belanghebbenden in Arnhem om door te praten over deze twee sporen. We zien dit als waardevolle input voor het te ontwikkelen beleid. Het beleid wordt participatief ontwikkeld met de verwachting dit in het eerste kwartaal van 2024 op te leveren.

Zo zijn we met diverse belanghebbenden in gesprek om in beeld te krijgen welke maatschappelijke uitdagingen op het gebied van de vergrijzing op ons afkomen. Zo zijn we met het Sportbedrijf Arnhem aan het onderzoeken hoe we bewegen voor ouderen verder kunnen stimuleren. Met Rozet zijn we in gesprek om te bekijken hoe cultuur kan bijdragen aan deze vraagstukken. Uiteraard zijn we ook met partners in gesprek zoals SWOA die hierin zijn gespecialiseerd.

Met andere organisaties, waaronder het Openluchtmuseum Arnhem, onderzoeken we of we kunnen samenwerken in onze ambitie om dementievriendelijk te worden. In het kader van deze ambitie hebben we

inmiddels een GGD scan afgerond, waarmee we op korte termijn inzichtelijk kunnen maken waar we als Arnhem staan en wat er voor nodig is om onze ambitie te verwezenlijken.

Duurzame inburgering (D)

In Arnhem streven we ernaar dat de nieuwkomer zich vanaf dag één thuis voelt en mee kan doen in de stad, zodat ze sneller een bijdrage kunnen leveren aan de samenleving en eerder een zelfstandig bestaan kunnen opbouwen.

Nieuwkomers doen mee (I)

Voor de nieuwe wet inburgering is de focus dat taal en participatie, het liefst, worden gecombineerd om een snelle integratie in de Nederlandse samenleving mogelijk te maken. Taal- en participatie aanbieders passen hun aanbod aan daar waar het nodig is, op basis van de ervaringen die zij opdoen. Denk hierbij aan het uitbreiden van het netwerk van werkgevers om vrijwilligerswerk en het liefst betaald werk mogelijk te kunnen maken. Vóór de koppeling met gemeente Arnhem heeft COA de wettelijke taak voor de voorinburgering. Hiermee hebben wij afspraken gemaakt. Nadat de nieuwkomer is gekoppeld aan gemeente Arnhem nemen wij de regie over en is de regisseur inburgering het aanspreekpunt. Hiernaast zetten wij ook in op activiteiten die door asielzoekers en statushouders al vanaf het AZC gevolgd kunnen worden, zodat nieuwkomers vanaf dag één kunnen meedoen. Denk hierbij aan de meedoenbalies, aanbod fiets- en zwemlessen en creëren van een ontmoetingsplek.

Nieuwkomers voelen zich thuis (I)

Nieuwkomers staan centraal in de gemeentelijke aanpak. Zodra een statushouder aan de gemeente Arnhem wordt gekoppeld, krijgt deze statushouder een regisseur Inburgering toegewezen. Er wordt, vaak al in het AZC, een kennismakingsgesprek gevoerd. Indien mogelijk wordt de brede intake afgenomen op 13 leefgebieden. Hierdoor krijgen wij een goed beeld van de statushouder en wordt er samen met de statushouder een persoonlijk inburgeringsplan (PIP) opgesteld. Aan de hand van dit plan wordt de best passende leerroute, zorg en ondersteuning ingezet. De regisseurs Inburgering spreken zelf meerdere talen en zijn vaak ervaringsdeskundigen. Zij fungeren als cultuurtolken. Via een cultuursensitieve benadering wordt er, samen met de nieuwkomer, een persoonlijk inburgeringsplan (PIP) opgesteld. Samen beslissen is hierin van belang. De keten is inzichtelijk voor de nieuwkomers, waardoor zij de weg sneller weten te vinden in de Nederlandse samenleving. Wij breiden de keten uit als hier behoefte naar is en verstevigen de samenwerking in de keten door onder andere bijeenkomsten te organiseren.

Een passend vangnet (D)

Deze doelstelling ligt gedeeltelijk op koers, want de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen loopt vertraging op. Een van de oorzaken daarvan is de wooncrisis.

We streven ernaar dat niemand op straat hoeft te slapen of in een onveilige thuissituatie hoeft te leven. Preventie en nazorg hebben structureel de aandacht. Hierop wordt ingezet door onder meer het intensiveren van de ketensamenwerking, de inzet van ervaringsdeskundigen en het bieden van (ambulante) begeleiding voor iedereen die opvang behoeft.
Voor de resultaten op de inzet van de transitie van maatschappelijke opvang naar wonen, zie hieronder de inspanning 'Aanpak terugdringing dakloosheid'.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling (I)

De drie thema's die centraal staan liggen allemaal op koers:
- meer inzetten op vroegsignalering en preventie van huiselijk geweld;
- huiselijk geweld stoppen en duurzaam oplossen;
- aandacht voor specifieke doelgroepen.

Afgelopen half jaar hebben we ingezet op het bereiken van professionals via de leersessies huiselijk geweld en op deskundigheidsbevordering door middel van de subsidieregeling preventie huiselijk geweld en kindermishandeling, welke we onlangs hebben aangepast. We zijn aan het onderzoeken hoe we burgers meer en beter kunnen informeren over signalen van huiselijk geweld en wat daarmee gedaan kan/ moet worden gedaan. Daarnaast hebben we onze nieuwsbrief geëvalueerd om meer aansluiting te zoeken op de kennisbehoeften van professionals. We zijn bezig met de herijking van onze regiovisie in samenwerking met de regiogemeenten. We nemen actief deel aan de ontwikkelingen toekomstscenario Kind en Gezinsbescherming; een 0-100 aanpak voor alle gezinssamenstellingen die te maken hebben met een vorm van huiselijk geweld of problemen op meerdere levensgebieden. En werken nauw samen met partijen die aandacht hebben voor bijzondere doelgroepen zoals slachtoffers van schadelijke praktijken, personen met een licht verstandelijke beperkingen of (dementerende) ouderen en hun mantelzorgers.

We ondersteunen de doorontwikkeling van de Multidisciplinaire Aanpak (MDA++) en beschrijven wat we goed doen en waar we nog verbetering behoeven. In MDA++ werken we aan het duurzaam stoppen van huiselijk geweld/ kindermishandeling. De tweede helft van dit jaar gaan we hiermee verder en sorteren we voor op 2024.

Versterken ketensamenwerking OGGz-partners **(I)**

De keten neemt de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het realiseren van een passend vangnet. Met de voorziening het daklozenloket wordt de ketensamenwerking nog meer versterkt. Professionals treffen elkaar en leren elkaar beter kennen, waarmee integraal werken nog meer bevorderd wordt. Met ingang van juni 2023 worden periodiek werksessies voor alle betrokken partijen georganiseerd met als doel kennismaking, kennisdeling en samenwerking.

Aanpak terugdringing dakloosheid **(I)**

Algemeen
In december 2022 is door VWS het Nationaal Actieplan Dakloosheid: Eerst een Thuis gelanceerd. Dit plan is een doorontwikkeling van de landelijke brede aanpak 'terugdringen dakloosheid'. De ambitie is dat in 2030 dakloosheid is beëindigd en iedereen een thuis heeft. De regio Centraal Gelderland committeert zich aan de uitgangspunten van dit plan. In de afgelopen periode is dit thema regionaal aan de orde geweest in de bestaande overlegstructuren Beschermd Wonen/Beschermd Thuis en is er een werksessie voor alle partners en regiogemeenten georganiseerd. Op deze wijze wordt beoogd om dit jaar te komen tot een regionaal uitvoeringsplan voor de komende jaren.

In de afgelopen periode is de inzet op het terugdringen van dakloosheid langs de drie sporen onverminderd gecontinueerd:

- Preventie (het voorkomen van dakloosheid)

In samenwerking met Armoede en Schulden, Werk en Inkomen en Zorg (voorkomen uitval) wordt onverminderd ingezet op preventie. De regelruimte wordt maximaal benut, waaronder het niet meer toepassen van de kostendelersnorm in de Participatiewet en de vier weken zoektermijn voor jongeren. Daarnaast wordt ingezet op het voorkomen van huisuitzettingen en vroegsignalering.
Het daklozenloket wordt continue doorontwikkeld, zo is het multidisciplinair team aan het loket eerder uitgebreid met bemensing vanuit het Sociaal Wijkteam en draait nu ook stichting Barka mee. Dit om de hulp en ondersteuning aan dakloze kwetsbare EU-burgers te intensiveren. Nieuw is ook dat besloten is om het wekelijks verpleegkundig spreekuur van de GGD op het loket te laten plaatsvinden. Het loket is een voorziening met een preventieve werking, waarbij (dreigend) dakloze mensen laagdrempelig, snel en persoonlijk geholpen.
Verder heeft de regio Centraal Gelderland besloten om deel te nemen aan de preventiescanner Dakloosheid. Met deelname aan deze preventiescanner krijgen we in beeld waar we als regio, maar ook als gemeente individueel staan als het gaat om onze inzet op het voorkomen van dakloosheid.

- Vernieuwing van de opvang

De vernieuwing van de opvang is reeds gerealiseerd, waarmee ook een sluitend gedifferentieerd aanbod is ontstaan. De afbouw van de capaciteit heeft nog niet kunnen plaatsvinden. De belangrijkste redenen hiervoor zijn:

1. Onvoldoende woonplekken beschikbaar door krapte op de woningmarkt;
2. de instroom van de Maatschappelijke opvang blijft doorlopen, echter stagneert door- en uitstroom;
3. steeds meer dakloze personen met 'zwaardere' psychische problematiek en;
4. een toename van dakloze kwetsbare EU-burgers.

Als gevolg van deze ontwikkelingen is de druk op de opvangcapaciteit in het afgelopen jaar toegenomen. Om deze reden is er sprake van een (tijdelijke) uitbreiding van de opvang.

- Zelfstandig wonen (eventueel met begeleiding)

De beweging van opvang naar wonen is in 2021 verbonden met de brede gemeentelijke huisvestingsopgave 'Voldoende huisvesting voor aandachtsgroepen' en opgenomen in de onlangs vastgestelde nota Wonen & Zorg, waarbij duidelijk is dat de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen vertraging oploopt. Een van de oorzaken daarvan is de wooncrisis.

Specifiek voor dakloze jongeren zijn de mogelijkheden van een pilot bouwdepot verkend en wordt onderzocht of en hoe dit uitgevoerd kan worden.

Inclusief Arnhem (D)

Het programma Inclusief Arnhem werkt sinds 2020 met vijf focuspunten:
1. voorkomen en tegengaan van discriminatie;
2. positie inwoners met een beperking versterken;
3. diversiteit in organisaties;
4. inclusieve gemeentelijke organisatie;
5. inclusieve gemeentelijke communicatie.

Op de vijf focuspunten zijn veel inspanningen verricht en die liggen grotendeels op koers, zie daarvoor de toelichting bij de focuspunten. Voor het kunnen beantwoorden van de vraag of we de gestelde doelen van het programma halen, stellen we in 2023 en de eerste helft van 2024 de effectindicatoren vast. Deze indicatoren nemen we op in de begroting van 2025.

Het uitvoeringsplan Inclusief Arnhem 2020-2022 is voor het programma en de vijf focuspunten nog een prima kader voor onze inzet op inclusie en diversiteit. Actualisatie van dat plan schuiven we vooralsnog op. We richten ons dit jaar en ook in 2024 op het uitvoeren van de plannen voor de verschillende focuspunten en het monitoren van de voortgang. Als te zijner tijd blijkt dat evaluatie en actualisatie van het kader nodig is dan geven we daar invulling aan. We volgen dit jaarlijks in de Turap en de Begroting.

Voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme (I)

Het uitvoeringsplan Vrij zijn in Arnhem is de basis voor de acties die we in gang hebben gezet. Dit doen we op verschillende domeinen, zoals wonen, onderwijs, sport, welzijn en zorg. In de stad doen we dit in samenwerking met partners zoals COC, Vizier, InDifferent en het Comité 30 juni/1juli. In 2023 zijn we begonnen met de aanpak ‘Arnhem tegen Racisme’ (zie daarvoor raadsbrief ‘Stand van zaken Arnhem tegen Racisme’ van 9 mei 2023). In de week van 20 tot en met 24 maart 2023 is de eerste Arnhemse Week tegen Racisme uitgevoerd. Er zijn diverse activiteiten georganiseerd om stil te staan bij de Internationale Dag tegen Racisme (21 maart). De subsidieregeling ‘herdenkingsjaar slavernijverleden en antiracisme’ is opengesteld. De werkgroep ‘Arnhem tegen Racisme’ is gestart en we geven een kennisimpuls aan professionals over sub-thema’s van racisme. De vele activiteiten rondom de herdenking en viering van Keti Koti en de inleiding van het herdenkingsjaar afschaffing slavernij hebben op grote aandacht van Arnhemmers kunnen rekenen.
De gemeente heeft in het kader van het herdenkingsjaar het Comité 30 juni/1 juli en de werkgroep Keti Koti op het vlak van projectmanagement en communicatie ondersteund. Het onderzoek naar de sporen van Slavernijverleden loopt en wordt in maart 2024 opgeleverd.

Bestendigen regenboogaanpak (I)

De nieuwe regenboogagenda, die we samen met de betrokken partners in de stad opstellen, volgt in het najaar.

Met InDifferent zijn meerdere gesprekken geweest over de ‘InDifferent-netwerken’. InDifferent voert diverse activiteiten uit op verschillende VO-scholen en bindt veel vrijwilligers aan zich die bereid zijn daaraan een bijdrage te leveren. Het lukt (nog) niet altijd om duurzame netwerken en relaties op te bouwen met scholen. Dit heeft soms te maken met de druk die scholen ervaren waardoor ze geen tijd hebben voor ‘extra’ programma’s naast het curriculum. Ook zijn er scholen die aangeven dat ze al erg inclusief zijn en daarom geen behoefte hebben aan het programma. Een andere reden is dat sommige scholen geen middelen kunnen vrijmaken voor extra inzet op het bevorderen van inclusie. Het goede nieuws is dat het netwerk van de scholen waar Indifferent mee samenwerkt, gestaag groeit.
Samen met de collega's van de afdeling onderwijs wordt er in het najaar een strategie opgesteld om de VO-scholen nog beter te betrekken bij de Indifferent-netwerken. In dit plan worden haalbare ambities voor het betrekken van VO en MBO scholen bij de Indifferent- netwerken opgenomen.

De organisatie van de ‘Liberation pride’ heeft zich teruggetrokken en is niet meer actief. De regenboogpartners zijn in overleg om in de toekomst een pride te organiseren met een eigen Arnhems karakter.

Positie inwoners met een beperking versterken (I)

Het uitvoeringsplan VN-verdrag Handicap is de basis voor de acties en activiteiten die we inzetten op dit focuspunt. Dit doen we op een reeks aan domeinen, zoals openbare ruimte, vastgoed, burgerzaken, onderwijs en zorg. Het principe ‘niets over ons, zonder ons’ is hierbij leidend. We werken samen met het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg) en Bijzonder in Arnhem. Bewustwording vergroten over de positie van inwoners met een beperking binnen de gemeentelijke organisatie en het onderdeel maken van andere opgaves vormt een rode draad door de inspanningen. Zo hebben we bijvoorbeeld het volgende gerealiseerd of gepland voor komend najaar:

- In januari was de bijeenkomst toegankelijke evenementen voor Arnhemse evenementenorganisatoren. De koplopersgroep van evenementenorganisatoren deelde ervaringen en inzichten die ze hebben opgedaan met het werken aan toegankelijkheid en het inzetten van ervaringsdeskundigheid;
- Het eerste deel van de hoofdlooproute van Malburgen is toegankelijk opgeleverd;

- De organisatie Bijzonder in Arnhem heeft in opdracht van de gemeente verschillende organisaties die activiteiten voor kinderen organiseren geadviseerd hoe ze deze activiteiten zo kunnen opzetten dat alle kinderen mee kunnen doen. Dit leidt tot een toegankelijker programma van zomeractiviteiten voor alle kinderen.
- Najaar 2023 organiseert Bijzonder in Arnhem in opdracht van de gemeente een bijeenkomst voor diverse organisaties over toegankelijke en inclusieve activiteiten voor kinderen volgend op de bijeenkomst van 2022 ('Iedereen doet mee').
- Uitwerken van een plan voor de realisatie van de 24 speeltuinen in samenspraak met onder andere het Apcg en Bijzonder in Arnhem. Bouwspeelplaats de Leuke Linde werkt met ondersteuning van de gemeente aan een plan voor het toegankelijk en inclusief maken van de bouwspeelplaats. Dit najaar wordt er een nieuw ontwerp gemaakt, samen met ouders en kinderen met en zonder een beperking.

Naast het uitvoeringsplan, spelen we ook in op nieuwe ontwikkelen en signalen van ervaringsdeskundigen. Op een aantal onderdelen (twee van de elf domeinen) van het uitvoeringsplan is meer tijd en inzet nodig dan voorzien, waardoor merkbare resultaten voor inwoners op die onderdelen voorlopig nog achterblijven.

Diversiteit in organisaties **(I)**

Onder dit focuspunt valt het netwerk ‘Diversiteitsreis’ en onze inzet richting verbonden partijen en subsidie- en inkooprelaties.

Voor het netwerk de ‘Diversiteitsreis’ zijn in de eerste helft van 2023 twee bijeenkomsten geweest en volgen er na de zomer nog twee. Negen nieuwe organisaties hebben zich aangesloten, waaronder een partnerorganisatie (InDifferent) en diverse verbonden partijen en subsidierelaties.

Met het oog op verdere professionalisering van het netwerk Diversiteitsreis is een verkenning gestart naar de mogelijke uitwisseling met het netwerk ‘Samen voor een Baan’. Een netwerk dat zich richt op inclusief werkgeverschap en meer werk voor mensen met een beperking/afstand tot de arbeidsmarkt.

In de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023, staat wat we van verbonden partijen en subsidie- en inkooprelaties vragen qua inzet op een inclusieve en diverse organisatie en dienstverlening. In 2023 richten we ons op alle verbonden partijen en een aantal grote subsidiepartners. Deze partijen krijgen daarbij het aanbod deel te nemen aan het netwerk de ‘Diversteitsreis’ en dat heeft zoals hiervoor aangegeven geleid tot diverse aanmeldingen.

Inclusieve gemeentelijke organisatie **(I)**

In 2023 zijn we verdergegaan met de acties en inspanningen die in het Uitvoeringsplan Inclusieve en Diverse Gemeentelijke Organisatie zijn opgenomen. De volgende voortgang kunnen we melden:

- In het voorjaar is een informele themasessie met raadsleden geweest, waarin is gedeeld wat goed gaat en waar de dilemma’s liggen. Hier is het gesprek over gevoerd en zijn inzichten gedeeld en opgehaald;
- Alle clusters hebben een eerste versie clusteractieplan Diversiteit & Inclusie geschreven. Deze plannen hebben nog verdere uitwerking, verdieping en uitvoering nodig;
- Binnen een aantal clusters zijn bewustwordingssessies voor de managementteams georganiseerd;
- Gender: de verdeling van mannen en vrouwen binnen de gemeentelijke organisatie is nog steeds goed in evenwicht. Het is iets verschoven ten opzichte van 2022.
    - 2023: 55% vrouwen en 45% mannen (peildatum 31-08-2023).
      2022: 54% vrouwen en 46% mannen (peildatum 1-1-2022)

  In de strategische top is de verdeling:
    - 2023: 56,25% vrouwen en 44% mannen (peildatum 1-8-2023)
      2022: 55,6% mannen en 44,4% vrouwen (peildatum 1-1-2022)
- Leeftijd: we zien hier een lichte verjonging. Gemiddelde leeftijd is 48 ten opzichte van 49 vorig jaar;
- Het verzorgen van trainingen voor meer bewustwording op (onbewuste) vooroordelen. Zo hebben de teams Leefomgeving en de afdeling communicatie trainingen gehad en onze partner de Sociale Wijkteams Arnhem;
- We hebben een ‘onboardingsprogramma’ opgezet, waarvan diversiteit & inclusie een vast onderdeel is in de vorm van een training om ook nieuwe medewerkers hierover bewust te maken;
- Inclusief leiderschap: er zijn twee bijeenkomsten georganiseerd waarbij gewerkt is aan verbinding, bespreken van patronen en verkennen van leiderschapsrol in Arnhem.
- Inclusie: De NIM is medio 2023 uitgezet. Eerste resultaten verwachten we najaar 2023;
- De wervings- en selectieprocedures worden nog steeds oordeelvrij uitgevoerd;
- De doelstellingen op de Wet Banenafspraak lopen kwantitatief op koers wel willen we een kwaliteitsslag maken;
- Bewustwording: er zijn diverse activiteiten en campagnes georganiseerd tijdens onder andere de Diversiteitsweek, de Week tegen racisme en discriminatie en het personeelsevent ‘Arnhem Viert’;
- Inclusieve interne communicatie: we hebben dit jaar intern online aandacht besteed aan feestdagen van diverse religies. Daarnaast is er een handreiking inclusief communiceren ontwikkeld voor medewerkers.

Afwijkingen:

- We hebben de eerste helft van het jaar volop gewerkt aan de voorbereidingen van de start van de gemeentepool. De werving van de eerste lichting deelnemers start in de tweede helft van 2023. We hebben de start verplaatst van het voorjaar naar het najaar omdat we de randvoorwaarden en begeleiding voor de kandidaten vanaf het begin op een goed niveau willen hebben om direct een succesvolle uitstraling rond de gemeentepool te krijgen;
- We kunnen geen voortgang geven op de kwantitatieve doelstellingen van de culturele diversiteit van 2022. Het CBS heeft medio 2022 de definitie ‘westers’ en ‘niet-westers’ gewijzigd en heeft ook een herindeling van de data gemaakt naar ‘Nederland, Europa, buiten Europa’. Hierdoor kunnen we de doelstelling niet meten, zoals we dat eerder deden via de CBS-Barometer, omdat deze was gebaseerd op de oude indeling en data (westers en niet-westers);
- Een aantal inspanningen uit het uitvoeringsplan kost meer tijd en/of capaciteit dan ingeschat. Het gaat bijvoorbeeld om vrijwillige uitstroomgesprekken, fysieke toegankelijkheid, inclusief doorstroom- en promotiebeleid, medewerkersnetwerk, vertrouwenspersonen, leren en ontwikkelen. We gaan verkennen hoe we deze inspanningen verder kunnen brengen.

Inclusieve gemeentelijke communicatie **(I)**

Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken daar op drie manieren aan:

Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps
We werken aan het verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps. We pasten huisstijlsjablonen aan en trainden collega’s. Onze websites zijn toegankelijker geworden, maar hebben nog niet allemaal het gewenste niveau. Er komt een nieuwe gemeentelijke website waarbij de toegankelijkheid meteen goed is geregeld. Dat doen we samen met (vertegenwoordigers van) de doelgroep. Om het onderwerp te borgen is geregeld dat website-eigenaren rapporteren hoe het staat met de digitale toegankelijkheid én wordt bij iedere wens voor een nieuwe website of app meteen naar de toegankelijkheid gekeken. Ten slotte gaan we dit jaar nog binnen de afdeling Communicatie tijdelijk het takenpakket beleggen voor toezicht, controle en advisering op digitale toegankelijkheid van websites en apps.

Schrijven in begrijpelijke taal
Met het Project Direct Duidelijk (gestart in 2021) stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1 (de training wordt inmiddels ook via het interne Leerplein aangeboden), door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers. Daarnaast voeren we proeven uit met beeldbrieven en een digitale taaltool.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega’s met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen.
We investeerden en investeren in deskundigheidsbevordering van de gemeentelijke communicatieprofessionals en bewustwording bij andere collega’s. We hebben een handreiking inclusief woord- en beeldgebruik, een kalender met voor het thema inclusie belangrijke (feest)dagen waar we als gemeente aandacht aan besteden. En we formuleerden beleid voor het schriftelijk communiceren in meerdere talen. Bij de nieuwe aanbesteding voor vormgevingsbureaus, is nadrukkelijk stilgestaan bij het belang van inclusie en toegankelijkheid.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	52.783	1.983	54.766
Baten	22.854	6	22.860
Saldo lasten en baten	-29.929	-1.977	-31.906
Toevoegingen aan reserves	1.708	0	1.708
Onttrekkingen aan reserves	3.618	250	3.868
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.910	250	2.160
Prognose resultaat	-28.019	-1.727	-29.746

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	1.983	N					
Welzijn	1.203	N	DU actieplan dakloosheid	N	I	AR	J
Welzijn	250	N	Opvang dakloze EU-burgers (motie)	N	S	BR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	200	N	DU leerlingenvervoer Oekraïne	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	145	N	DU Maatschappelijke begeleiding	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	130	N	DU Taal Oekraïne	N	I	AR	J
Sport	21	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Welzijn	20	N	DU Voorschoolse educatie	N	S	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	12	N	DU Einde lening inburgeringsplichtigen	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	2	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J
Baten	6	V					
Welzijn	6	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	250	V					
Jeugdzorg	250	V	Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	N	S	BR	J

Decentralisatie-uitkering (DU) actieplan dakloosheid
Arnhem ontvangt in 2023 € 1,2 miljoen ter dekking van de kosten in 2023 en 2024 voor het voorkomen van dakloosheid en het realiseren van woonplekken met passende ondersteuning voor (dreigend) dakloze jongeren en volwassenen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Welzijn en inclusie.

Opvang dakloze EU-burgers (motie)
Bij de vaststelling van de Perspectiefnota is een motie aangenomen voor de opvang van dakloze niet-rechthebbende EU-burgers (23M41). Gevraagd is om met een voorstel te komen om opvangplaatsen te realiseren en dit zo spoedig mogelijk te realiseren. Vooruitlopend daarop is een bedrag van € 250.000 vanuit de BR WMO en Jeugdzorg gereserveerd voor het realiseren van deze opvang. Dit is zichtbaar op programma S07 Zorg.

Decentralisatie-uitkering (DU) Maatschappelijke begeleiding
Arnhem ontvangt in 2023 € 145.000 voor de maatschappelijke begeleiding van inburgeringsplichtige asielmigranten en hun gezinsleden. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Decentralisatie-uitkering (DU) leerlingenvervoer Oekraïne en DU taal Oekraïne
Arnhem ontvangt in 2023 € 130.000 voor dekking van de kosten voor het leren van de Nederlandse taal aan Oekraïners en € 200.000 voor het leerlingenvervoer aan leerlingen uit Oekraïne. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De

bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Decentralisatie-uitkering (DU) Voorschoolse voorziening peuters
In Arnhem willen we alle peuters met 2 jaar in beeld hebben en een passende plek bieden op de peuteropvang. Wanneer ouders geen recht op kinderopvangtoeslag hebben wordt er gezocht naar een oplossing en betekent dit veelal een door de gemeente gesubsidieerde plek. Jonge kinderen met een achterstand in ontwikkeling en met een ondersteuningsbehoefte krijgen ook een passende plek op de gesubsidieerde peuteropvang. Het aantal peuters met een extra ondersteuningsvraag neemt nog steeds toe, waarvoor deze ontvangen middelen ingezet kunnen worden.

Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Decentralisatie-uitkering (DU) Einde lening inburgeringsplichtigen
In 2023 ontvangt Arnhem € 12.000 om inburgeraars die nog steeds inburgeringsplichtig zijn, maar waarvan de lening voor inburgering (vrijwel) is uitgeput, hulp en begeleiding te kunnen bieden. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op Wijken algemeen.

S09 Gezondheid en sport

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers gezonder en fitter (A)

Gezonde levensstijl (D)

Een goede gezondheid vormt de basis voor een gelukkig leven en is daarmee ook de basis voor deelname van inwoners aan onze samenleving. Alle Arnhemmers moeten gelijke kansen krijgen om hun gezondheidspotentieel optimaal te benutten. Een gezonde leefstijl en een goed ingerichte woonomgeving, met oog voor gezondheid en bewegen, zijn daarvoor belangrijke voorwaarden. Dit is de kern van het plan 'Gezond en Fit; Aanpak voor een gezonde leefstijl in Arnhem' (mei 2020) waarin we als gemeente onze ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers presenteren. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar die inwoners voor wie een goede gezondheid niet vanzelfsprekend is. Dit sluit aan bij de Arnhem-Oost-aanpak.

Achter een verminderde gezondheid van inwoners gaan vaak problemen schuil die zich manifesteren buiten het gezondheidsdomein. Armoede en schulden, problemen rondom huisvesting, een lage opleiding, werkloosheid en ook de kwaliteit en inrichting van de woonomgeving kunnen van invloed zijn op de gezondheid. Dit vraagt om een aanpak die beleidsdomeinen overstijgt. Om die reden betrekken we bij onze plannen diverse partijen in de stad: beheerders openbare ruimte, zorginstellingen, het Sportbedrijf en sportaanbieders, wijkteams, onderwijs en het bedrijfsleven.

We sluiten aan bij het Nationaal Preventieakkoord en het Nationaal Sportakkoord II (2023) en kiezen ervoor te investeren in preventieve maatregelen, ook omdat dit op lange termijn ertoe kan bijdragen dat minder inwoners gebruik (moeten) maken van zorg. We bouwen voort op de stappen die in het verleden al zijn gezet en continueren de interventies op het vlak van bewegen en publieke gezondheid die effectief zijn gebleken.

We herijken het Arnhems Lokaal Sportakkoord waarmee we inzetten op samenwerking met betrokken partijen om bewegen te stimuleren voor alle Arnhemmers. De uitvoering loopt door in de komende jaren. We sluiten aan bij het GALA (Gezond en Actief Leven Akkoord) en het IZA. We geven invulling aan de extra (financiële) mogelijkheden die deze akkoorden ons bieden op het gebied van valpreventie, gezonde leefomgeving en combinatiefunctionarissen.

Daarnaast blijven we inzetten op Urban Sports. Breder dan voor de doelgroep die Urban Sport interessant vindt (10-30 jaar), zetten we in op het beter benutten van de openbare ruimte voor bewegen.
De komende jaren vervangen we gefaseerd de oude, met SBR- (autobanden)infill, kunstgrasvelden voor duurzamere en milieuvriendelijkere alternatieven. De manier waarop dit het beste uitgevoerd kan worden wordt onderzocht. De technologische ontwikkelingen op dit vlak gaan snel, waardoor we waarschijnlijk met verschillende pilots (organisch materiaal, infill-loze velden) gaan werken.

Kinderen hebben rond en na hun geboorte een kansrijke start (I)

Het werken aan meer kansengelijkheid voor onze allerjongste Arnhemse kinderen vraagt om een integrale en structurele aanpak. Daarom is op 6 maart 2023 door zo'n 15 partners uit de geboortezorg, het sociale domein en de gemeente Arnhem een intentieverklaring Kansrijke Start getekend. Hierin verklaren deze partijen dat zij zich gezamenlijk zullen inspannen om meer Arnhemse kinderen een kansrijke start te bieden. In 2023 geven we samen met deze netwerkpartners uitvoering aan de thema's uit de uitvoeringsagenda Kansrijke Start 2023: het beter signaleren van kwetsbare (aanstaande) ouders, het inzichtelijk en toegankelijk maken van het zorglandschap, het ontwikkelen van een MDO, ouders beter voorbereiden op het ouderschap en het verbeteren van de samenwerking in het netwerk. Intussen hebben in 2023 twee netwerkbijeenkomsten plaatsgevonden. Deze bijeenkomsten zijn waardevolle momenten voor professionals om kennis op te halen en te delen en elkaar beter te leren kennen. Elkaar kennen is een belangrijke voorwaarde om goed met elkaar samen te werken en de zorg rondom 'kwetsbare' gezinnen goed te organiseren. Door acute uitval van de projectleider starten de werkgroepen die aan de thema's uit de uitvoeringsagenda werken helaas pas na de zomer op. Intussen is een nieuwe interim projectleider aangesteld. Vanaf dit najaar wordt alle jeugdgezondheidszorg voor de jongste doelgroep 0 tot 4 jaar weer uitgevoerd conform het 'oude' uitvoeringsniveau van voor de afschaling in 2022. Dit betekent dat de jeugdgezondheidszorg (JGZ) weer volledig inzetbaar is voor Kansrijke Start.

Minder inwoners hebben overgewicht **(I)**

Het programma GO! draait volledig in de vijf Arnhem-Oost wijken. Steeds meer kinderen nemen deel aan dit programma en worden samen met het gezin begeleid naar een gezondere leefstijl. In 2022 volgen 98 kinderen het programma GO!. Het streven is dat er in 2023 minimaal 20 kinderen per wijk deelnemen aan GO!, wat neerkomt op minimaal 100 kinderen.

Het programma JOGG draait op volle toeren. Steeds meer sportkantines worden gezond en alle basisscholen in de Arnhem-Oost wijken worden voorzien van schoolfruit voor alle leerlingen. Het aanbod van voedingseducatie op scholen is uitgebreid. De gratis e-learning 'Basiskennis Schijf van Vijf' voorziet alle professionals die met kinderen werken van kennis op het gebied van gezonde voeding. Inmiddels werken alle buurtsportcoaches met het programma ENERGIE. In dit programma leren kinderen spelenderwijs tijdens de gymles of naschools beweegaanbod wat gezonde voeding is. Het streven voor 2023 is dat er bij alle scholen, die een rijke schooldag aanbieden, voedingseducatie in combinatie met bewegen bekend is.

Meer (jonge) Arnhemmers voldoen aan de beweegnorm **(I)**

Het 2+1+2 concept (5 uur bewegen op en rondom school) breidt zich nog steeds uit en vindt inmiddels elders in het land ook navolging. Steeds meer scholen doen mee en steeds meer scholen voldoen ook aan de 2 uur bewegingsonderwijs per week. De urban sports voorzieningen in de stad worden nog steeds zeer goed gebruikt, denk hierbij aan de pumptracks bij Olympus en Rijkerswoerd maar ook aan verschillende skateplekken zoals het nieuwe skatepark bij Rosorum. In mei 2023 zijn ook free-run elementen toegevoegd aan het Olympus-kwartier; hiermee voegen wij een extra 'urban' beweegvoorziening toe aan de stad. Ook vordert de planfase voor de groene, beweegvriendelijke invulling rondom Sportpark 't Lange Water gestaag; deze plek zal naar verwachting in 2024 gerealiseerd worden. Al met al wordt de openbare ruimte in Arnhem steeds beweegvriendelijker.

Wij blijven daarnaast inzetten op de groei van padel in Arnhem. Inmiddels liggen er 10 padelbanen in Arnhem en is de populariteit van de sport enorm. We zien dat in Arnhem nog steeds weinig mensen lid zijn van een vereniging. Daarom zetten we stappen om onze sportparken anders te gebruiken (beter te benutten). Met name op sportpark de Bakenhof zijn stappen gezet om het sportpark veel meer een centrale ontmoetingsplek van de wijk te maken, zo is er extra aanbod toegevoegd door de Hockey Foundation en werken de verenigingen op het sportpark goed samen om meer Arnhemmers te laten bewegen. We blijven inzetten op het versterken van verenigingen waar dat kan en daarnaast zetten wij in op aanvullend gebruik van de sportparken door de wijk, welzijnspartijen en het onderwijs.

In begin 2023 is ook de uitvoering van het lokaal sportakkoord 1 afgerond. De resultaten hiervan waren erg positief: Opbrengsten Sport- en beweegakkoord 1. In juli 2023 is het lokaal sport- en beweegakkoord herijkt en is de uitvoering van sportakkoord 2 gestart. Wij gaan ook de komende jaren samen met de Arnhemse sportsector werken aan het in beweging krijgen van de Arnhemmers, aan vitale verenigingen en aan een positief sportklimaat in Arnhem.

Voor ouderen is het aanbod op niveau gehouden, er zijn weer meer wandelgroepen opgericht en verschillende interventies lopen door, zoals soople (cursus om weer te starten met bewegen) en valpreventie. In aansluiting op het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) gaan wij in na de zomer 2023 het aanbod voor ouderen verder uitbreiden. Ook is er steeds meer aandacht voor beweegplekken voor ouderen in de openbare ruimte zoals door middel van het aanleggen jeu-de-boules banen.

Problematisch alcohol- en druggebruik terugdringen/ Kinderen en jongeren kunnen rookvrij opgroeien **(I)**

Wij zetten goede stappen richting een rookvrije generatie. Scholen en sportverenigingen zijn rookvrij en de speeltuinen en bushaltes in Arnhem zijn aangeduid als rookvrije zone.

Met het preventieakkoord blijven we aandacht vragen voor een rookvrije generatie en stoppen met roken. Tijdens Stoptober besteden we extra aandacht aan stoppen met roken en roken zal weer één van de aandachtspunten zijn tijdens de gezondheidsmaand in 2024. We streven ernaar om in 2024 aan de slag te gaan met een wijkaanpak voor een rookvrij Presikhaaf. Hiervoor zijn twee subsidieaanvragen ingediend; Kanker Lokaal op de Kaart en een Rookvrij Leven voor Iedereen.

Alcoholgebruik en mentale gezondheid bij onder andere jongeren zijn ook belangrijke thema's in het preventieakkoord. We streven ernaar om in 2023 het programma Helder op School, of een ander integraal preventieprogramma, op alle middelbare scholen in Arnhem te implementeren. Vier middelbare scholen in Arnhem zijn inmiddels aan de slag gegaan met Helder op School en veertien scholen zijn of worden opgeleid in gespreksvaardigheden bij (vermoedens van) middelengebruik en het signaleren van middelengebruik. In de zomer van 2023 vindt de buitententoonstelling KIND VAN plaats in Arnhem. Hiermee richten we ons op kinderen van ouders met psychische problemen of verslaving. Met de tentoonstelling KIND VAN geven we een extra

impuls aan de vindbaarheid van preventieve hulp en dragen we bij aan het bespreekbaar maken van psychische- en verslavingsproblemen.

We besteden ook aandacht aan de mentale gezondheid van scholieren; daarbij zoeken we naar nieuwe vormen om hen te ondersteunen bijvoorbeeld via een podcast en/of een chatfunctie. Daarnaast zorgen we, in samenwerking met zorgaanbieders, dat er aanbod wordt ontwikkeld om jongeren te ondersteunen/adviseren over hun mentale gezondheid.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	25.326	1.022	26.348
Baten	3.578	536	4.114
Saldo lasten en baten	-21.748	-486	-22.234
Toevoegingen aan reserves	431	0	431
Onttrekkingen aan reserves	856	113	969
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	425	113	538
Prognose resultaat	-21.323	-373	-21.696

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	1.022	N					
Sport	422	N	Sportbedrijf tekort begroting	N	S	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	342	N	Compensatie VGGM	J	S	AR	J
Sport	166	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Sport	113	N	Uitbreiding buurtsportcoaches	N	S	BR	J
Sport	104	N	Sportpark Paasberg	N	S	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	4	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	-129	V	VGGM: Incidenteel resultaat 2022	N	I	AR	J
Baten	536	V					
Sport	402	V	DU Brede impuls combinatiefuncties (deel Sport)	N	S	AR	J
Gezondheid	134	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	113	V					
Sport	113	V	Uitbreiding buurtsportcoaches	N	S	BR	J

Sportbedrijf tekort begroting
Bij het sportbedrijf is er voor 2023 sprake van problematiek in de begroting. Concreet is er na aanwending van het positieve resultaat 2022 nog een tekort op de begroting 2023 van het Sportbedrijf van € 0,6 miljoen, waarvan € 0,166 miljoen compensatie van huurindexatie betreft. In deze prognose zit wel een inschatting van aanvullende subsidie vanuit het Rijk voor energiekosten, de zogenaamde TEK-regeling en Energiecompensatie voor zwembaden. Deze rijkscompensatie kan anders uitpakken dan nu verwacht, dit zal dan van invloed zijn op het exploitatietekort 2023. We verstrekken daarom €0,422 miljoen aanvullende subsidie aan het sportbedrijf en verrekenen hierop de rijkssteun als deze anders uitpakt dan verwacht

Compensatie VGGM: Extra loon- en prijsstijgingen
Ondanks de reeds opgenomen loon- / prijsindex voor de Begroting 2023 ontstaat een tekort als gevolg van de fors hogere prijsontwikkeling ten opzichte van de indexatie van gemeentelijke bijdrage. Deze impact is niet op te vangen met het weerstandsvermogen van VGGM. Begin 2023 is de loon- en prijsindex voor 2023 bijgesteld en dit leidt tot een structurele verhoging van de/onze gemeentelijke bijdragen van in totaal € 1.200.000. Voor het onderdeel gezondheidszorg bedraagt dit € 342.000.

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Uitbreiding buurtsportcoaches
De gemeente Arnhem werkt al sinds jaren met buurtsportcoaches. Deze professionals in wijken zetten sport als middel in om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals een gezonde leefstijl, het tegengaan van eenzaamheid onder ouderen en het tegengaan van overlast onder jongeren. In een aantal wijken is er behoefte aan (meer) buurtsportcoaches. De buurtsportcoaches worden voornamelijk ingezet in de in de wijken waarop ook in het kader van de Arnhem Oost aanpak wordt ingezet. Omdat een verschuiving van de inzet van de buurtsportcoaches ten koste gaat van de inzet in die wijken, wordt voor de komende twee jaar het aantal buurtsportcoaches uitgebreid. Hiervoor wordt jaarlijks € 112.500 begroot.

Sportpark Paasberg
De oude (structurele) taakstelling op buitensport van €150.000 is niet geheel gerealiseerd, omdat de oorspronkelijk geplande ontwikkeling van woningbouw op de Paasberg niet doorgaat. Er is één veld afgestoten, daardoor is € 46.000 taakstelling wel gerealiseerd. De overige taakstelling van € 104.000 kan niet gerealiseerd worden omdat de sportvelden in gebruik blijven.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

VGGM: Incidenteel resultaat 2022
Zie toelichting op S01 Veiligheid.

Decentralisatie-uitkering (DU) Brede impuls combinatiefuncties (deel Sport)
De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op Wijken algemeen.

S10 Klimaat en energie

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio) (A)

Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

De meest recente data over CO2-uitstoot (Landelijke klimaatmonitor) zijn van 2021. Hieruit is een dalende trend voor de gebouwde omgeving (woningen en publieke gebouwen) zichtbaar sinds 2015. Sinds referentiejaar 2017 is 61 kT CO2 gereduceerd. Welk deel hiervan een gevolg is van autonome ontwikkelingen en welk deel van programma-inspanningen is niet te achterhalen, zie ook voortgangsrapportage New energy made in Arnhem. In deze rapportage is van alle doelen en inspanningen aangegeven wat de voortgang is. Ook is duiding gegeven aan de cijfers.

2.500 huishoudens in energiearmoede geholpen in 2023 (I)

Van 2020 tot en met 2e kwartaal 2023 zijn ruim 2.500 huishoudens geholpen en bereikt, door energiecoaches, buurt-klusteams, via wijkteams en scholen en vanuit de witgoedregeling. De werkzaamheden op energiearmoede gaan op volle kracht door in 2023, 2024 en 2025, met nieuwe middelen en doelen. Hierbij zetten we o.a zwaarder in op buurtklusteams.

Uitvoeringsplan per wijk opstellen (8 jaar voor aardgasvrij) (I)

Het opstellen van uitvoeringsplannen per wijk is een middel om de doelstelling aardgasvrij van de hele stad te halen. Met een uitvoeringsplan geven we de inwoners ruim van te voren aan welk alternatief voor hun wijk beschikbaar is.

15% energiebesparing in gebouwde omgeving in 2030 (I)

In de eerste helft van 2023 heeft het college de Arnhemse aanpak woningisolatie vastgesteld en is de uitvoering daarvan gestart. We hebben de toekomstbestendig wonen lening uitgebreid naar VvE's en het budget fors verhoogd. Met de corporaties hebben we afspraken gemaakt over verduurzaming van hun bezit, wat volop in uitvoering is. Verder is de Subsidieregeling Eigen Woning Aanpak (SEWA) opgesteld, aangepast en in uitvoering.

250.000 zonnepanelen op daken in 2030 (I)

Eind 2022 lagen en circa 159.000 zonnepanelen op daken in Arnhem; de doelstelling voor 2023 is daarmee reeds gerealiseerd. Door autonome ontwikkeling, en acties zoals de toekomst bestendig wonen lening groeit het aantal panelen nog steeds.

De aanleg en aansluiting van zonnepanelen op daken met een grootverbruik aansluiting stagneert door netcongestie. Deze daken mogen nu de opgewekte stroom niet terugleveren aan het elektriciteitsnet. Op daken met een klein verbruik aansluiting is dit nog wel mogelijk.

6.500 woningen en publieke gebouwen aardgasvrij in 2030 (I)

Eind 2023 staat de teller met aardgasvrije woningen op circa 1.100 woningen. Dit komt grotendeels door het volledig aardgasvrij maken van woningen in Immerloo en 't Duifje door Volkshuisvesting. De overige aantallen zijn ontstaan door autonome groei. Dit is 400 woningen minder dan de doelstelling voor 2023. Om de doelstelling voor 2030 te behalen werken wij op dit moment in een aantal kansrijke wijken Elderveld-Noord, Kronenburg, Plattenburg, Hoogkamp en 5 all-electric buurten aan projecten. Hiernaast zijn wij in het onderzoekgebied Malburgen-Oost een samenwerking met Volkshuisvesting en Vattenfall aan het verkennen over de uitrol van een warmtenet.

Het realiseren van het doel (6.500 woningen aardgasvrij) is complex en erg dynamisch. Door huidige marktomstandigheden blijkt het moeilijk om met veel partijen rendabele businesscases op te stellen.

10 Arnhemse innovaties in wijken getest in 2030 **(I)**

Op initiatief van de gemeente zijn vijf (Arnhemse) innovaties getest en in pilotvorm gerealiseerd in Arnhem/Arnhemse wijken. Samen met de innovatiepartijen zijn we bezig met opschaling hiervan.

- oplaadpunten voor auto's aan lantaarnpalen in Schuytgraaf, ontwikkeld in Arnhem;
- een batterijopslag met energiemanagementsysteem (EMS) op Koningspleij noord, dat aangesloten is op het zonneveld en weer gekoppeld is aan autolaadpunten in de stad;
- mobiele generatoren op zonne-energie, ontwikkeld in Arnhem en toegepast bij GWW projecten en evenementen;
- zonnefolie van een Arnhems bedrijf op gemeentelijk vastgoed;
- in Geitenkamp zijn rode zonnepanelen toegepast op huizen binnen een beschermd stadsgezicht met rode daken.

Verder is een Arnhemse innovatie op het gebied van aquathermie, in de plannen voor de toekomstig aardgasvrije wijk Kronenburg (project Smart Polder);

Naast de gemeente hebben andere Arnhemse partijen ook Arnhemse innovaties getest en toegepast. Bijvoorbeeld op Industriepark Kleefse Waard zijn gerealiseerd: een innovatief laadplein met een beperkt formaat van de laadpalen en slimme aansturing ervan, een laadpaal met oplaadmogelijkheden voor vrachtwagens en een waterstoftankstation waar lokaal waterstof wordt gemaakt met Arnhemse technieken.
Daarnaast lopen diverse onderzoeken op de toepassing van innovaties, bijvoorbeeld restwarmte uit een datacenter, een buurtenergiesysteem, batterij-opslagsystemen en smart energy hubs.

Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

In 2021 was de CO2 reductie 68 kT ten opzichte van 2017. Er is een sterke daling te zien in 2020, en weer een lichte stijging in 2021. In deze CO2 data is geen onderscheid te maken tussen het beïnvloedbare deel van CO2 reductie en het deel dat is toe te schrijven aan autonome ontwikkelingen. Het is daarnaast nog niet zeker of deze daling de komende jaren doorzet

Het is goed mogelijk dat na het opheffen van de coronamaatregelen vanaf 2022 het energieverbruik en ook de CO2 uitstoot van bedrijven en industrie weer gaat stijgen.

Zie ook voortgangsrapportage New energy made in Arnhem.

Communicatie en bewustwording intensiveren: 100% van bedrijven bekend met verduurzamingsmaatregelen in 2030 **(I)**

We hebben twee energycafé's georganiseerd voor specifieke doelgroepen. Eén voor buurthuizen en één voor gebedshuizen. Voor de gebedshuizen was dit tevens de start om te komen tot een Green deal voor deze doelgroep. Ook hebben we een informatiebijeenkomst gehouden in samenwerking met de Wereldhave voor winkeliers van winkelcentra Kronenburg en Presikhaaf. Ook is er een bijeenkomst georganiseerd om bedrijven en maatschappelijke instellingen te informeren over de ketenaanpak 'Arnhem zet de knop om'. De website ArnhemAAN is gevuld met actuele informatie en inspirerende voorbeelden.

Energiebesparing bevorderen: 15% energiebesparing bij bedrijven en industrie in 2030 **(I)**

Met een gebiedsgerichte aanpak via Green Deals stimuleren we bedrijven op werklocaties en maatschappelijke instellingen om energiebesparende maatregelen te nemen.
Op dit moment hebben alle deelnemende kantoren aan de Green deal Gelderse Poort met uitzondering van één de afgesproken energielabel A. Het laatste kantoor vraagt een energielabel aan op het moment dat alle verduurzamingsmaatregelen zijn uitgevoerd.
We hebben ook een Green Deal gesloten met de bedrijventerrein IJsseloord I. Met het sluiten van Green Deals met bedrijventerrein De Nieuwe Haven en de gebedshuizen zijn we nog bezig.

Ook hebben we in het kader van de ketenaanpak 'Arnhem zet de knop om' de subsidieregeling energiebesparing ondernemers en maatschappelijke organisaties ingevoerd. Arnhemse ondernemers en maatschappelijke organisaties kunnen hiermee een bijdrage ontvangen als zij energiebesparende maatregelen doorvoeren. Ze krijgen de subsidie voor bijvoorbeeld een energiescan, advies of als hulp wordt gezocht bij de ondersteuning in de uitvoer.

We handhaven door middel van energiecontroles op de verplichte maatregelen bij bedrijven en op de energielabel C verplichting bij kantoren. Dit doen we via de ODRA.

Opwek en hergebruik van energie bevorderen: 75.000 zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie en 2 pilots met gebruik restwarmte in 2030 **(I)**

We liggen op koers om de doelstelling van 75.000 extra zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie in 2030 te halen.

Via de Green Deals blijven we inzetten op het benutten van bedrijfsdaken voor het opwekken van energie. Inmiddels wordt hierbij ook gekeken of het mogelijk is om parkeerplaatsen op de werklocaties te benutten voor zonnecarports.

Meer bedrijven en industrie aardgasvrij maken: 500 extra bedrijven aardgasvrij in 2030 **(I)**

We hebben 5 green deals (zo goed) als afgesloten met bedrijven of maatschappelijke doelgroepen. In deze green deals wordt ook aandacht besteed aan aardgasvrij. Dit zal naar verwachting opleveren dat een aantal deelnemende bedrijven/maatschappelijke instellingen aardgasvrij wordt.
In samenhang met de green deals zullen we plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader uitwerken. Twee van de gebiedsgerichte green deals fungeren hiervoor als pilot. Hiermee zijn we in de tweede helft van 2023 gestart. Op basis daarvan maken we plannen voor extra inzet om tot realisatie te komen.

Door het gebrek aan geschikte monitoringsmethode kennen we alleen het aantal bedrijven dat aardgasvrij is geworden met behulp van onze projecten zoals de green deals. We gaan onderzoeken of er een adviesbureau is dat door open data te combineren hier een oplossing voor kan bieden.

We zetten veel extra in om de doelstelling te bereiken, maar kunnen nu nog niet met zekerheid inschatten of de doelstelling in 2030 geheel zal worden bereikt.

Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030 (D)

Per jaar wordt nu 6,4 kT gereduceerd. Uiteindelijk is 52 kT haalbaar, door de focus te leggen op aanleg van laadvoorzieningen, zero emissie bouw en zero emissie doelgroepenvervoer.

Werkgeversaanpak modal shift: doelstelling voor 2023 25% minder autogebruik bij 10 bedrijven **(I)**

De werkgeversaanpak is in 2023 gestart door het aanstellen van een coördinator van de regionale aanpak.

Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit: in 2030 1000 deelauto's en 2000 deelfietsen **(I)**

Na vertraging is in zomer 2023 een set beleidsregels gepubliceerd en kunnen we starten met vergunningen.

Vergroten aandeel elektrische voertuigen: in 2023 1000 laadpunten en 20 snelladers **(I)**

Het aantal snelladers is inmiddels 48. Aantal openbare laadpunten lag in juni rond de 800, maar er worden verscheidene projecten uitgevoerd in 2023 waarmee de 1000 gehaald kan worden.

Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek: doel 2025 100% zero emissie bestelvoertuigen in de binnenstad en 25% minder stadslogistieke bewegingen. **(I)**

In juni 2023 wordt een collegebesluit genomen over de invoer van de zero emissie zone in de binnenstad per 2026 en is een start gemaakt met de uitvoering van flankerende maatregelen.

Taxibeleid verduurzamen: doel 2030 is 100% zero emissie taxi's in de binnenstad **(I)**

Er is geconstateerd dat implementatie van de taxiverordening nu niet zinvol is. Eerst dient het Rijk wetgeving op te stellen voor de volledige taxibranche (bel en opstapmarkt). Implementatie is dus tot nadere orde uitgesteld. We zijn contact blijven houden met de taxibranche om het taxivervoer te verbeteren en schoner te maken. Enerzijds in algemene zin, maar ook in het kader van concrete projecten zoals het Willemsplein.

Zero emissie concessie doelgroepenvervoer: doel in 2030 is 100% zero emissie doelgroepenvervoer **(I)**

Bij de tussenevaluatie hebben bijna alle ondernemers een plan ingediend voor volledig zero emissie in 2030. Nu al rijden de meeste ondernemers met elektrische personenwagens en elektrische busjes. Alleen de rolstoeltaxi's nog niet.

Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente: doel 2023 is 100% van nieuw in te zetten bestel- en personenauto's moet zero emissie zijn. **(I)**

Het gebruik van zero emissievoertuigen is nog niet in alle aanbestedingen meegenomen, wel in GWW-opdrachten.

Zero emissie openbaar vervoer concessie: doel in 2023 is een volledig zero emissie OV concessie **(I)**

Tussen 2023 en 2026 wordt er gewerkt met noodconcessies. Voor de concessie 2026 wordt ingezet op volledig zero emissie.

Stimulering waterstofmobiliteit: in 2022 80 waterstof-elektrische personenwagens in Arnhem **(I)**

Aantal van 80 verschillende waterstof elektrische auto's die in Arnhem tanken is al gerealiseerd.

Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030 (D)

De tussendoelstelling voor 2023 is 4 windmolens en 18 MWp opgesteld vermogen aan zonnevelden. Eind 2022 zijn er 4 windmolens gerealiseerd, en 15,2 MWp zonneveld.
Er wordt nu circa 9 kT CO2 gereduceerd door opwek van hernieuwbare energie, inclusief zon op daken.

5 windmolens in Arnhem in 2030 gerealiseerd **(I)**

De tussendoelstelling voor 2023 is 4 windmolens gerealiseerd. De 4 windmolens van Koningspleij-noord zijn gebouwd. Drie ervan hebben al een jaar gedraaid en de vierde is eind 2022 met de testfase begonnen. Door het besluit van Gedeputeerde Staten 'Geen windparken in Natura2000 gebied Veluwe en beperkt in zone van 1-8 km eromheen' (december 2022) en een nieuwe provinciale windvisie die in voorbereiding is, is het op dit moment niet mogelijk om in Arnhem een vijfde windturbine te ontwikkelen aan de Drielse Dijk, zoals beoogd in het programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030. De provincie onderzoekt of door maatregelen, zoals zwarte wieken en stilstandvoorzieningen, meer ruimte komt voor windmolens. Als dit geen ruimte oplevert in Arnhem, betekent het dat circa 10% (3,3 kT CO2-reductie) van de doelstelling van grootschalige opwek (34 kT CO2) niet gerealiseerd kan worden.

Het alsnog realiseren van dit deel van de CO2-reductiedoelstelling door andere energieopwekmaatregelen voor 2030, bijvoorbeeld door de ontwikkeling van (nog) meer zonnevelden, is niet zonder meer haalbaar. Er is op dit moment namelijk al een disbalans op het elektriciteitsnet doordat er meer zonne-energie dan windenergie wordt opgewekt. Dit alles maakt dat we als Arnhem voor het behalen van onze doelstellingen voor grootschalige opwek afhankelijker zijn van de regio dan voor dit besluit.

42 MWp (circa 45 ha) zonnevelden in 2030 gerealiseerd **(I)**

Er zijn 2 gerealiseerde zonnevelden: bij de rioolwaterzuiveringsinstallatie van Waterschap Rivierenland aan de Drielsedijk (1,4 hectare, 7.200 zonnepanelen, 2,2 MWp) en op Koningspleij noord (8,5 ha, 34.000 panelen, 13 MWp). Opgeteld ruim 15 MWp. Een vergunning en SDE-subsidie voor een zonnepark op de bult IJsseloord 2 zijn verleend. De businesscase moet nog sluitend gemaakt worden (4 ha, 6 MWp). De haalbaarheid van een locatie voor een zonneveld in de omgeving van vliegbasis Deelen is verder onderzocht. Gezien de vele belangen die in het gebied spelen, is hierover nog geen besluit genomen.

Zie ook de voortgangsrapportage New energy made in Arnhem 2022. In deze rapportage is van alle doelen en inspanningen aangegeven wat de voortgang is. Ook is duiding gegeven aan de cijfers.

Meer bewustwording en gedragsverandering (D)

Met de communicatiecampagne Arnhem Aan bieden we zoveel mogelijk handelingsperspectief voor al deze doelgroepen, rekening houdend met de maatschappelijke trends en actualiteit. Het ondersteuningsaanbod is aangepast op basis van de input die is opgehaald bij de verschillende doelgroepen.

Steeds meer Arnhemmers zien de noodzaak van energie besparen en weten de weg te vinden naar de website Arnhem Aan en/of het Energieloket Arnhem, waar ze geholpen worden om stappen te zetten.

De communicatie over energiearmoede loopt ook via scholen.

Voortzetten communicatiecampagne Arnhem AAN **(I)**

In de eerste helft van 2023 hebben meerdere kleine en een grote acties plaatsgevonden en hebben we de social media berichten geïntensiveerd. Met oog op de energiecrisis in het afgelopen jaar is het ondersteuningsaanbod vanuit duurzaamheid in de online en offline communicatie gecombineerd met het aanbod voor Arnhemmers met geldzorgen. Daarnaast hebben we de online communicatie vanuit Arnhem Aan geïntensiveerd. Goede voorbeelden uit verschillende doelgroepen zijn gedeeld. Per 1 april 2023 is het Energieloket Arnhem gelanceerd, dat een overzicht biedt van al het ondersteuningsaanbod voor de verschillende doelgroepen.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	15.841	0	15.841
Baten	10.529	0	10.529
Saldo lasten en baten	-5.312	0	-5.312
Toevoegingen aan reserves	10.715	-10.000	715
Onttrekkingen aan reserves	254	0	254
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-10.461	10.000	-461
Prognose resultaat	-15.773	10.000	-5.773

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	0						
Baten	0						
Toevoegingen aan reserves	-10.000	V					
Duurzaamheid bedrijv en mobiliteit	-10.000	V	Inzet middelen impuls energietransitie	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	0						

Inzet middelen impuls energietransitie

Om de energietransitie een impuls te geven is in de Begroting 2023 € 15,0 miljoen vrijgemaakt waarvan in 2023 € 10,0 miljoen is toegevoegd aan het Klimaatfonds. Deze middelen worden in de jaren 2024 tot en met 2026 besteed, waarbij de lasten direct in de begroting worden opgenomen. Om die reden kan de begrote toevoeging van € 10 miljoen in 2023 teruggedraaid worden, omdat de lasten in de jaren 2024 tot en met 2026 dus op de rekening drukken op het moment dat deze gemaakt worden.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Verstedelijkingsopgave Arnhem: stad in balans (A)

Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt (D)

Deze doelstelling is op koers, zie de toelichting bij onderstaande inspanningen.

Omgevingsvisie 2040 (I)

Het college heeft de definitieve omgevingsvisie vastgesteld en deze is voorgelegd aan de gemeenteraad voor definitieve vaststelling. Het voorontwerp van de omgevingsvisie is op inhoud al door de vorige raad vastgesteld. We gaan dan ook door met het ontwikkelen van diverse beleidsuitwerkingen die volgen uit de omgevingsvisie voor de verschillende thema's zoals mobiliteit, gezonde en veilige leefomgeving en een visie op hoogbouw en verdichting. Daarnaast gaan we verder met de gebiedsuitwerkingen voor spoorzone Arnhem Oost, Kronenburg en Centrum.

Toewerken naar één integraal omgevingsplan voor het hele gemeentelijke grondgebied (I)

De Eerste Kamer heeft positief besloten voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet op 1 januari 2024. De verwachting is echter dat de functionaliteiten van het landelijke digitale stelsel omgevingswet (DSO) op datum van inwerkingtreding van de Omgevingswet beperkt zijn. Dit kan in 2024 gevolgen hebben voor onze (digitale) dienstverlening. Om de eventuele gevolgen zoveel mogelijk te verzachten gebruiken we de tweede helft van 2023 om ons systeem en de koppelingen met het landelijk systeem op orde te hebben en zetten we extra inspanning op communicatie en support over dit nieuwe digitale systeem en de opzet van het omgevingsplan. We zorgen dat we extra capaciteit beschikbaar hebben om inwoners, ondernemers en ook onze collega's te helpen met hun vragen over de nieuwe systematiek van het omgevingsplan.
Ook zetten we een deel van onze bestemmingsplannen vast om in een omgevingsplan en richten we het systeem van regels in, zodat we als gemeente zelf in ieder geval beschikken over een goede basis.

De benodigde raadsbesluiten zoals delegatiebesluit en het besluit Bindend Adviesrecht zijn inmiddels genomen. In het vierde kwartaal van 2023 legt het college de aangepaste legesverordening ter besluitvorming voor aan de raad.

Toetsen en vergunnen van initiatieven (D)

De gemeentelijke inspanningen liggen op koers, zie de toelichting bij de inspanning hieronder.

Aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (I)

Inmiddels is de inwerkingtredingsdatum van de Omgevingswet vastgesteld op 1 januari 2024. Het goed kunnen werken met de digitale systemen van het Rijk is essentieel voor onze dienstverlening. Het DSO is echter nog niet stabiel wat het oefenen belemmert. Op dit moment is het ook nog onzeker hoe het DSO gaat functioneren. Arnhem is in ieder geval klaar om aan te sluiten op het DSO. Daarnaast bereid het Rijk momenteel alternatieve maatregelen voor om te voorkomen dat planvorming onaanvaardbare vertraging oploopt bij de invoering van de Omgevingswet. Vanwege de onduidelijkheid over het digitaal stelsel kunnen we niet uitsluiten dat de digitale dienstverlening na 1 januari 2024 verslechtert. Om dit zoveel mogelijk te voorkomen zorgen we voor actuele informatie op de websites van de gemeente en ODRA en zorgen we voor meer capaciteit bij het klantcontact.

Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving (D)

Inmiddels is een start gemaakt met het opstellen van het Plan Gezonde Leefomgeving, als vertaling van die doelstelling in de Arnhemse Omgevingsvisie. De raad is geïnformeerd over context, scope en globale inhoud van het plan.
Om tot een integraal plan te kunnen komen, zijn we gestart met het inventariseren van de huidige staat van de verschillende onderwerpen van omgevingskwaliteit. Een korte beschrijving van het huidige beleid, hoe dat beleid in het kader van de Arnhemse Omgevingsvisie en de Omgevingswet gaat veranderen en welke (nieuwe) ambities er nu al te benoemen zijn. Ook is gestart met het bepalen van indicatoren die ons kunnen helpen om te monitoren hoe het met de omgevingskwaliteit gaat.

Luchtkwaliteit **(I)**

Sinds 2019 werken we met de Arnhemse Luchtagenda. De ontwikkeling van de luchtkwaliteit laat zien dat we inmiddels onder de grenswaarden van de EU zitten. Wel heeft Arnhem veel last van achtergrondvervuiling vanuit het Ruhrgebied. Dit zorgt ervoor dat zeer veel inspanning nodig is om een schone lucht te realiseren. Het behalen van de nieuwe advieswaarden van de WHO (2021), die vier keer zo laag zijn dan voorheen, is daardoor geen haalbaar scenario. In de Arnhemse Omgevingsvisie spreken we de ambitie uit de WHO normen na te streven.

De belangrijkste winst voor onze luchtkwaliteit zit bij mobiliteit. Het plan sluit daarom aan bij de mobiliteitsvisie. We hebben een ambitieuze milieuzone ingesteld en het duurzaam mobiliteitsplan dat in ontwikkeling is gaat een belangrijke bijdrage leveren aan een schonere lucht.

Huidige maatregelen in de Luchtagenda met betrekking tot houtstook zijn tot nu toe met name gericht op voorlichting geven. Arnhem doet mee met de landelijke subsidieregeling voor het onklaar maken van rookkanalen om overlast door houtstook tegen te gaan. Naar verwachting zal deze regeling in 2024 worden ingevoerd (zie Begroting 2024).

Bodem en ondergrond **(I)**

De aanpak van locaties met een milieurisico ligt op koers. Halverwege 2023 zijn er nog 16 (voormalige) bedrijfslocaties waar een (meerjarige) sanering loopt of sprake is van nazorg. Hierbij is geen sprake van gezondheidsrisico's maar vanwege een te grote verontreiniging in het grondwater (verspreidingsrisico) is er een saneringsplicht. Vanwege de actuele loodproblematiek is in 2019 gestart met de sanering van tuinen waar al een gezondheidsrisico bekend was, dit is in 2021 afgerond. Begin 2021 is gestart met de vervolgfase: door middel van nieuw onderzoek brengen we de verontreinigingssituatie in beeld van tuinen in het Spijkerkwartier, St. Marten en een deel van het Arnhemse Broek. Dit project loopt door tot in 2023-2024. In tuinen met lood zullen de actuele risico's worden weggenomen (naar schatting 20-40 tuinen).

Geluidshinder **(I)**

In 2022 is het Actieplan Omgevingslawaai 2021-2023 vastgesteld op basis waarvan voor een aantal belangrijke gemeentelijke wegen stil asfalt wordt toegepast. Hierdoor zal het aantal geluidgehinderden langs gemeentelijke wegen afnemen.

In 2021 is de Nota locatiegebonden evenementenbeleid Arnhem vastgesteld. In deze nota zijn de maximale geluidsnormen voor evenementen in de openbare ruimte vastgelegd.
Op basis van deze nota worden voor de verschillende evenementenlocaties locatieprofielen opgesteld waarbij onder andere aandacht zal zijn voor geluid.

Activiteiten milieuhandhaving uitvoeren **(I)**

Het werk wordt uitgevoerd conform de toezichtstrategie 2022-2025 voor milieutoezicht bij bedrijven.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	64.816	417	65.233
Baten	52.497	0	52.497
Saldo lasten en baten	-12.319	-417	-12.736
Toevoegingen aan reserves	11.436	0	11.436
Onttrekkingen aan reserves	12.649	0	12.649
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.213	0	1.213
Prognose resultaat	-11.106	-417	-11.523

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	417	N					
ODRA, vergunning en handhaving	180	N	ODRA	N	I	AR	J
Water, milieu en luchtkwaliteit	120	N	ODRA	N	I	AR	J
Grondzaken	117	N	Bommenregeling	N	I	AR	J
Baten	0						
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

ODRA
De ODRA bereidt een begrotingswijziging voor het jaar 2023 voor. Het uurtarief van ODRA is vanaf 2021 gefixeerd op € 92. De recentelijk afgesloten CAO heeft geleid tot een loonindexatie van 7% en zijn in de CAO extra bovenwettelijke verlofdagen afgesproken (=lagere productiviteit). Daarnaast heeft het ABP de pensioenpremie vanaf 2023 verhoogd met 2% punt. Tot slot heeft de oorlog in Oekraïne en de daaropvolgende energiecrisis geleid tot kostenstijgingen/ inflatie.
Door het kunnen realiseren van aanvullende opdrachten en projecten, is ODRA in staat geweest om de kostenontwikkelingen 2021-2022 op te vangen, zonder de tarieven te indexeren. Over 2023 lukt dit echter niet meer door de genoemde ontwikkelingen en stelt de ODRA een verhoging met 3,2% voor naar € 95.
Na besluitvorming van het bestuur van de ODRA zal de gewijzigde begroting 2023 voor zienswijzen aan de raden en staten toegezonden worden.
De verwachting is dat de gemeentelijke begroting voor 2023 nog een aanvullend budget van € 300.000 nodig is om deze begrotingswijziging in 2023 te kunnen betalen.

Bommenregeling
Ter dekking van de kosten van het opsporen en ruimen van explosieven ontvangt Arnhem in 2023 een bedrag van € 116.619. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Ruimtelijke ontwikkeling.

S12 Wonen en leefomgeving

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Goede volkshuisvesting (A)

Meer en sneller woningen toevoegen (D)

Onze ambitie is dat er voldoende woningen zijn voor alle Arnhemmers. Hoewel er de afgelopen jaren al flink wat woningen bijkwamen, zijn we er nog niet. Om ons doel te halen, zouden er eigenlijk jaarlijks minimaal 800 tot 1.000 woningen bij moeten komen en evenveel woningvergunningen moeten worden verleend. Ook zou een groot deel van de woningtoevoegingen moeten bestaan uit sociale en betaalbare woningen. Uit de meest recente cijfers blijkt echter dat we dat in 2022 niet hebben gehaald.

In 2022 en 2023 werden minder vergunningen afgegeven voor nieuwe woningen en minder woningen gebouwd dan de jaren daarvoor. Deze gegevens zijn zorgelijk, omdat we hierdoor de woningtekorten dit jaar niet inlopen en de betaalbare woningcrisis beperkt verhelpen. Dit is overigens niet alleen in Arnhem het geval, maar in heel Nederland. De gestegen bouwkosten, de hogere rente en belemmeringen zoals hoge personeelskosten en onderzoek naar stikstofdepositie spelen hierin een rol.

Uiteraard hebben we activiteiten in gang gezet om dit tij te keren:

Om voldoende woningen te realiseren is samenwerking met onze partners van groot belang. Met woningcorporaties en marktpartijen in de woningbouw hebben we de handen ineen geslagen om aan de slag te gaan met het bouwen van voldoende woningen en om de woningbouw te versnellen. Met deze partijen tekenden we in februari 2022 een Stadsakkoord, waarin is afgesproken op welke wijze we dat gezamenlijk doen. Het akkoord is door ruim 25 partijen ondertekend. Na het sluiten van dit akkoord is het Woningbouw Platform Arnhem opgericht, waar thema's en zorgen tijdig onder de loep worden genomen en besproken.

Ook is de samenwerking met het Rijk, de provincie Gelderland en de regio herbevestigd door het sluiten van een nieuwe Woondeal (2.0) in maart 2023. In navolging van deze Woondeal hebben we direct met ontwikkelaars afspraken gemaakt over versnelling van projecten en de betaalbaarheid van woningen binnen deze projecten. De raad kan daardoor van een aantal belangrijke Arnhemse projecten op korte termijn (bestemmings)plannen verwachten. Daarbij hebben we voor de drie grote projecten Nijmeegseweg Fase 2, Rijnpark en Schaapsdrift startnotities met de gemeenteraad besproken en vastgesteld. Bij deze projecten zijn de kaders nu van tevoren helder, waardoor we nu snel vooruit kunnen om in hoger tempo veel woningen te realiseren. In deze startnotities is als uitgangspunt verankerd dat minimaal 30% van de woningen sociale huur dient te zijn en minimaal 66% een betaalbare woning, waardoor de balans in de harde planvoorraad op termijn om zal slaan.

Waar het Rijk de ambitie van Arnhem in het gebied Spoorzone Arnhem-Oost al onderschreef door het aan te wijzen als 1 van de 17 grootschalige NOVEX-woningbouwlocaties en we afspraken hebben kunnen maken in het BO-MIRT en BO-Leefomgeving, hebben we recentelijk ook een bijdrage van € 3,9 miljoen ontvangen vanuit de Woningbouwimpuls-gelden om project Nijmeegseweg mogelijk te maken.

Om te weten voor welke opgaven we staan en wat de woningbehoefte is in Arnhem in de regio hebben we dit jaar het driejaarlijkse woonbehoefteonderzoek afgerond. De gemeenteraad ontving dit onderzoek in maart 2023.

Versnellen en doorprogrammeren van (betaalbare) woningen (I)

Zie de toelichting bij bovenstaande doelstelling 'meer en sneller woningen toevoegen'.

Evaluatie doelgroepenverordening en implementatie in omgevingsplannen (I)

In 2022 is de doelgroepenverordening door de gemeenteraad vastgesteld. De doelgroepenverordening heeft vooral 'op de achtegrond' effect. Dat was ook de bedoeling. De doelgroepenverordening gebruiken we expliciet enkel als 'stok achter de deur'. Doordat de gemeenteraad in de verordening kenbaar heeft gemaakt wat zij verstaat onder sociale huur- en koopwoningen, lukt het gemakkelijker om met ontwikkelaars en corporaties afspraken te maken over de woonprogramma's bij projecten. Door de doelgroepenverordening is het gemakkelijker geworden om corporaties in positie te brengen en te zorgen dat zij bij projecten minimaal 30% van de woningen zullen verhuren.

Bij de vaststelling van de doelgroepenverordening, heeft de gemeenteraad de opdracht meegegeven om na één jaar de doelgroepenverordening te evalueren. Met ontwikkelaars en corporaties hebben via de kopgroep Bouwberaad een startgesprek gevoerd over de evaluatie. Omdat het instrument ‘doelgroepenverordening’ met

inwerkingtreding van de Omgevingswet verdwijnt, wachten we nog even af met het evalueren totdat duidelijk is wat de nieuwe mogelijkheden zijn om in omgevingsplannen te kunnen sturen op het woningbouwprogramma. We zullen met ontwikkelaars en corporaties na vaststelling van de Woonvisie dit traject oppakken.

Collectieven, zelfbouw en flexwonen bevorderen **(I)**

Om mensen zelf te laten beslissen hoe zij hun woon- en leefomgeving vormgeven, willen we meer ruimte maken voor collectieve wooninitiatieven en zelfbouwmogelijkheden. In 2022 is door de gemeenteraad het bestemmingsplan voor Gaardenhage vastgesteld. In dit plan is ruimte voor een CPO-ontwikkeling en worden 12 kleine kavels beschikbaar gesteld voor zelfbouw. Momenteel wordt binnen enkele concrete 'zachte' projecten bekeken óf en hoe we CPO-projecten mogelijk kunnen maken, hierbij bekijken we ook hoe we collectieve wooninitiatieven door middel van informatieavonden en via beleid en ruimtelijk instrumentarium kunnen stimuleren. Bij project Coehoorn worden de verdere voorbereidingen getroffen om een 'cohousing'-project te realiseren. Ook binnen project Nijmeegseweg maken we ruimte vrij voor een CWI-ontwikkeling (collectief wooninitiatief).

In 2023 is een startnotitie voor een nieuwe Woonvisie aan de gemeenteraad vastgesteld. In deze visie willen we plannen om coöperatieve woonvormen te stimuleren verder concretiseren.

Om te voorzien in de grote vraag naar woningen, zetten we in Arnhem ook in op de bouw van flexwoningen. Op dit moment zijn plannen om op het Merwedeterrein 150 flexwoningen toe te voegen al ver in de planproces. De woningen lijken in 2024 te kunnen worden geplaatst.

Studentenhuisvesting en starters **(I)**

In 2023 hebben wij ons samen met onze partners ingezet voor voldoende studentenkamers in de stad. In 2023 heeft de SSH& zich ingezet voor het verduurzamen /verbeteren van de woningvoorraad. Bovendien heeft de SSH& een tweetal locaties toegevoegd aan hun vastgoedportefeuille

Op basis van het Kences onderzoek naar de kamermarkt voor studenten was ook in 2023 onze kamermarkt kwantitatief in evenwicht. Om deze resultaten nader te duiden hebben we een opdracht gegeven aan onderzoeksbureau Companen om meer inzicht te geven in de dynamiek op de Arnhemse studentenhuisvestingsmarkt, en om samen met onderwijsinstellingen en studenten de daadwerkelijke vraag te bepalen. Gelet op de ambities voor Arnhem als studiestad, zijn we met de SSH& blijvend in gesprek over het toevoegen van meer eenheden in Arnhem. Hiervoor voeren we momenteel een locatieonderzoek uit.

Naast het toevoegen van meer eenheden, zijn we samen met de onderwijsinstellingen, de SSH& en de studentenbelangenorganisatie een traject ingegaan om discriminatie/ uitsluiting van (internationale) studenten tegen te gaan. Hierbij focussen wij ons op discriminatie/uitsluiting op de Arnhemse kamermarkt.

Betaalbaar wonen (D)

De afgelopen jaren zijn helaas niet genoeg sociale en betaalbare woningen opgeleverd. Kijkende naar de realisatiecijfers, dan constateren we vooral dat het vrije huursegment hard groeide. Deze cijfers tonen de noodzaak aan om binnen projecten nadrukkelijker te sturen op het woonprogramma en hier afdwingbare afspraken over te maken. Waar er jaren terug in beperkte mate op deze manier werd gestuurd, zullen de komende periode vaker plannen 'hard' worden of gerealiseerd worden waarin meer sociale huur- en betaalbare (koop)woningen zijn opgenomen. Dat is overigens helaas nog niet voor alle plannen het geval waarvoor de gemeenteraad een uitgewerkt plan kunt verwachten. Voor sommige plannen zijn bijvoorbeeld al kaders vastgesteld voordat we hogere eisen stelden aan betaalbaarheid.

Het afgelopen jaar is ons beleid al wel meer op orde gebracht; via de Woondeal hebben we ons aan geconformeerd om voor ten minste 30% aan sociale huurwoningen te programmeren en 66% binnen het betaalbare segment. Deze ambitie is daarna direct verankerd in startnotities van belangrijke projecten.

Beleidsmatig doen we ons best om de bestaande schaarste aan sociale huurwoningen eerlijk te verdelen; een nieuwe huisvestingsverordening hiertoe is in voorbereiding. Gedurende het jaar hebben we de gemeenteraad hierover meermaals geïnformeerd.

In juli 2023 is de Wet Goed Verhuurderschap van kracht geworden; deze wet biedt ons de mogelijkheid om malafide verhuurderschap tegen te gaan en meer grip te krijgen op de vrije huursector. We zijn begonnen met de voorbereidingen deze wet op korte termijn in Arnhem uit te voeren.

Opkoopbescherming/zelfbewoningsplicht (I)

Arnhem kent een opkoopbescherming waardoor we in 20 wijken (koop)woningen met een WOZ-waarde tot € 355.000 beschermen tegen opkoopgedrag door beleggers. Zo houden we deze woningen beschikbaar voor starters en doorstromers met een lager- of middeninkomen. Uit lokaal en landelijk onderzoek is gebleken dat de opkoopbescherming helpt. In gemeenten die de bescherming invoerden is het aantal aankopen door beleggers aanzienlijk afgenomen.

In 2023 is de WOZ-waardegrens verhoogd.

Versterken positie huurders (I)

In januari 2023 maakten we het Actieplan Arnhem Helpt Huurders 2023 bekend. De meeste acties uit dit plan zijn al uitgevoerd of in uitvoering. Voorbeelden van de acties zijn onder andere de verhoogde subsidie voor het Huurdershuis en een subsidie voor de huurdersvereniging van woonwagenbewoners. Naast deze reeds uitgevoerde acties, willen we een deel van de beschikbare middelen inzetten voor een heldere website en een campagne voor huurdersrechten. De uitvoering hiervan kunnen we pas op een iets later moment oppakken, omdat het tijd vergt de ICT-infrastructuur hiervoor gereed te hebben.

Woningtoewijzingsbeleid (I)

In 2023 is een start gemaakt om te komen tot een nieuwe verordening. De gemeenteraad is in januari 2023 per raadsbrief geïnformeerd over deze start en de inzet van dit college en de regionale projectgroep. In juni is een concept-verordening opgesteld die in de inspraak is gelegd. In de bijgevoegde raadsbrief is informatie opgenomen over het doorlopen participatietraject en de rol van gemeenteraden. De huidige verordening loopt af per 31-12-2023, dat betekent dat de gemeenteraden in de regio vóór die datum een nieuwe verordening dienen te hebben vastgesteld. Op het moment van schrijven (september 2023) is de verordening in Arnhem ter besluitvorming aan de gemeenteraad aangeboden.

Doorstroming bevorderen (I)

Voor doorstroming in het corporatiebezit heeft de gemeente in samenwerking met de provincie en de drie grote corporaties een verhuiscoach aangesteld. De verhuiscoach voert momenteel de eerste gesprekken met (senioren) inwoners van onze stad. De verhuiscoach begeleidt deze (potentiële) groep verhuizende senioren nu al naar een (nieuwe) woning. In 2022 hebben de eerste verhuizingen plaatsgevonden van corporatiehuurders naar andere, passendere (sociale) huurwoningen.

Een belangrijk middel om doorstroming te bevorderen is om woningen te bouwen die aansluiten bij de woonwensen van senioren. Onze aanname is dat als we deze doorstroomkansen weten te benutten, er veel woningen vrij kunnen komen met relatief lage prijzen. In nieuwbouwprojecten geven we in toenemende mate ruimte voor woonvormen voor senioren, waarbij we het van belang vinden dat mensen in de eigen wijk kunnen doorstromen, dichtbij bekende voorzieningen. In 2023 is we de nota wonen-en-zorg vastgesteld, deze nota gaat in op verschillende uitdagingen om doorstroming te bevorderen

Huisvesting van bijzondere doelgroepen (D)

Arnhem wil een inclusieve stad zijn. Die ambitie wordt breed gedragen. Arnhemmers hebben recht op een veilig thuis in een prettige wijk met perspectief om zich te ontwikkelen. Arnhem voelt zich ervoor verantwoordelijk dat elke inwoner geschikte huisvesting heeft (of deze binnen een acceptabele termijn kan vinden) in een prettige leefomgeving met voldoende (zorg)voorzieningen.

Ten behoeve van deze opgave is aan de gemeenteraad eind 2022 een woon-zorg-nota aangeboden. Deze nota is in 2023 vastgesteld. Uit deze nota volgen 24 acties waar we uitvoering aan geven. Belangrijk punt hierbij is dat we in de regio afspraken maken over hoe we deze opgave gezamenlijk beter kunnen oppakken, waarbij we het van belang vinden dat regiogemeenten ook hun 'fair share' nemen.

Om de huisvestingskansen van personen behorende tot aandachtsgroepen te vergroten, geven we uitvoering aan een aantal afspraken. Ook dit jaar reserveren we weer 120 sociale huurwoningen voor personen die uitstromen uit instellingen en opvang. Daarnaast blijven we ons ervoor inzetten om aan de taakstelling voor de huisvesting van statushouders te voldoen. Dit jaar begonnen we met een administratieve achterstand, die vanwege het administratieve karakter vrij snel was weggewerkt: Bij het COA waren nog niet alle huurders goed geregistreerd. De taakstelling vormt in 2023 een grote uitdaging, omdat de halfjaarlijkse taakstelling al een aantal halfjaren op rij flink toeneemt.

Omdat er een grote groep ‘spoedzoekers’ blijft die nu vaak tussen wal en schip valt, is aan de gemeenteraad een flexwoningplan aangeboden. Intentie is om op het Merwedeterrein op de korte termijn 150 woningen te realiseren voor mensen met een urgente woonvraag. Vijftig woningen zijn bedoeld voor statushouders.

Regievoeren: uitvoering geven aan woonzorgnota (I)

Zie de toelichting bij bovenstaande doelstelling 'huisvesting bijzondere doelgroepen'.

Huisvesting arbeidsmigranten (I)

Het organiseren van goede en veilige huisvesting voor arbeidsmigranten is een taak van veel partijen zoals gemeenten, provincies, werkgevers en huisvesters. Omdat arbeidsmigranten veelal niet gebonden zijn aan een specifieke plek, maar wonen en werken over gemeentegrenzen heen, pakken we dit thema in de regio op. De Groene Metropoolregio is in de regio nog zoekende hoe deze samenwerking het beste vormgegeven kan worden. In 2022 is vanuit de regio al wel een handreiking opgesteld, die gemeenten kunnen gebruiken bij het vormgeven van lokaal beleid.

Om in Arnhem goede en veilige woonplekken voor arbeidsmigranten te kunnen faciliteren, zijn in 2023 beleidsregels vastgesteld. Hierdoor hebben we helderheid gecreëerd over op welke plekken en onder welke voorwaarden we short-stay-huisvesting toestaan.

In de tussentijd is door het ‘facetbestemmingsplan verkamering en woningsplitsing’ al geregeld dat panden niet meer verkamerd kunnen worden ten behoeve van het kortdurende verblijf van internationale werknemers. Op die wijze proberen we te voorkomen dat in woonwijken verschillende bewoners samenwonen met zeer conflicterende woon- en leefritmes.

Uitbreiden woonwagenlocaties (I)

Voor woonwagenbewoners staat het leven in een woonwagen voor veel meer dan een woonplek alleen. Het gaat om cultuur, traditie en een lange geschiedenis. Ook gaat het over toekomst: voor woonwagenbewoners is het van groot belang dat het leven in een woonwagen kan worden voortgezet door de kinderen en kleinkinderen, zodat de woonwagencultuur behouden kan blijven.
In 2022 zijn nadere regels voor de toewijzing van woonwagenstandplaatsen vastgesteld. Dat is van belang, omdat een groot deel van de bestaande algemene en gemeentelijke regels
voor toewijzing van standplaatsen/woonwagens niet aansloten bij de wensen van woonwagenbewoners. Dit gold ook voor de bestemmingsplanregels voor woonwagenlocaties. Juli 2023 heeft college nieuwe regels vastgesteld die beter aansluiten bij de woonwensen van de bewoners.

Er zijn nog geen extra standplaatsen gerealiseerd. Wel zijn er op meerdere locaties projecten opgestart om het aantal woonwagenplaatsen uit te breiden. In overleg met de bewoners blijft de uitbreiding op ‘Gelderse Rooslaan’ beperkt tot 2 standplaatsen. Hiervoor wordt nu een schetsplan gemaakt.. Voor de locatie Bethaniënstraat is een nieuw inrichtingsplan gemaakt dat de instemming heeft van de meeste bewoners. Voor de uitbreiding van de Merwedestraat zijn schetsplannen in voorbereiding. Omdat deze uitbreiding altijd ten koste gaat van de naastgelegen parkeerplaatsen is besloten om eerst te onderzoeken wat de gevolgen zijn voor de omgeving als de parkeerplaatsen verdwijnen.
Er worden stappen gezet in de ontwikkeling van de voorgenomen uitbreidingslocaties. Het blijkt wel dat de praktijk weerbarstig is en elke uitbreidingslocatie zijn eigen problemen kent.

Goede woningen in leefbare wijken (D)

Prestatieafspraken met corporaties
Uit de samenwerkingservaring met corporaties en zorgpartijen blijkt dat de vitaliteit en leefbaarheid van wooncomplexen in belangrijke mate wordt bepaald door een goede mix van bewoners. Met corporaties werken wij verder samen aan de toepassing van de vrije toewijzingsruimte als de situatie in een wijk of buurt daar aanleiding toe geeft. Vrije toewijzingsruimte is essentieel voor goede leefbaarheid. Hiermee kunnen wooncomplexen en de leefomgeving waarbij de leefbaarheid onder druk staat, weer vitaal worden gemaakt.

In 2023 is de nota wonen-en-zorg vastgesteld, die nader ingaat op de huisvestingskansen van personen behorende tot aandachtsgroepen en het vitaal houden van wijken.

Sturing op ruimtelijke plannen
Bij ruimtelijke initiatieven wordt nadrukkelijk rekening gehouden met de veerkracht van een wijk. Bij ontwikkelperspectieven die we opstellen voor wijken in kwetsbare gebieden staat het woningbouwprogramma mede in dienst van het verbeteren van de leefbaarheid in wijken. Dat is bijvoorbeeld het geval in Presikhaaf-3.

Aanpak goed verhuurderschap
Zie inspanning ‘goed verhuurderschap’

Uitvoering Plan van Aanpak Verkamering en Woningsplitsing
Door het verkameringsbeleid zorgen we dat voorkomen wordt dat hierdoor extra druk op de leefbaarheid ontstaat. We maximeren bijvoorbeeld het aantal personen dat in een woning mag wonen. Zie verder de inspanning ‘beleid op splitsen en verkameren.

Woningen verduurzamen **(I)**

Zie voor informatie over deze inspanning het programma Klimaat en energie.

Hulp aan Verenigingen van Eigenaren **(I)**

In Arnhem is een VvE-Loket ingesteld voor bewoners met hun energie- en verduurzamingsvragen. Daarmee liggen we gedeeltelijk op koers voor dit doel.

Bij veel VvE's in Arnhem zijn echter de basiszaken nog niet op orde. Het VvE-loket willen in 2024 uitbreiden waardoor ook hulp geboden kan worden aan VvE's die hun vereniging weer tot leven willen brengen en die de basis op orde willen krijgen.

Levensloopgeschikte woningen ontwikkelen en bestaande woningen levensloopgeschikt maken **(I)**

De wetgever heeft via het Bouwbesluit geregeld dat alle nieuwbouwwoningen tot op zekere hoogte levensloopbestendig moeten zijn.
Conform de nota wonen-en-zorg houden we rekening met levensloopgeschikt wonen in onze gemeente. In de sociale huursector kennen we duidelijke normen over wanneer een woning wordt aangemerkt als ‘levensloopgeschikt’ of ‘rolstoeltoegankelijk’. Met corporaties en huurdersorganisaties bekijken we continue hoe we een geschikte match kunnen maken tussen woningen en mensen in verschillende levensfases.

Doorstroming in de verhuisketen voor senioren blijft wel een aandachtspunt. Een verhuiscoach is sinds kort actief in onze gemeente om deze doorstroming teweeg te brengen. Het toevoegen van voldoende levensloopgeschikte betaalbare (huur)woningen voor senioren inwoners vergt extra aandacht. Er zijn wel steeds meer projecten in voorbereiding, waarbij we inzetten op woningen voor senioren. Hierbij bestuderen we ook of de hele omgeving geschikt is voor rolstoel en/of rollator.

Daarbij voeren wij met de corporaties en huurdersorganisaties gesprekken over flexibiliteit binnen het woningaanbod van levensloopgeschikt wonen. Door inventief naar ons aanbod corporatiewoningen te kijken zijn mogelijk meer woningen in te zetten als levensloopgeschikt ('light').

In 2023 is de wonen-en-zorg nota vastgesteld. Dit kader biedt handvatten om meer geschikte woningen voor alle levensfasen in Arnhem te realiseren.

Om meer zicht te krijgen over motiveringen van particuliere inwoners om wel/niet zelf aanpassingen in de eigen woningen te plegen, hebben we een onderzoeksopdracht uitgezet.

Gezond binnenklimaat/gezond wonen **(I)**

Het aanpakken van vocht en schimmel heeft voor ons prioriteit. Omdat we zelf niet de eigenaar zijn van woningen in onze stad, stimuleren we woningcorporaties en verhuurders om een gezond binnenklimaat te realiseren. Waar mogelijk, maken we hierover harde afspraken.

Om huurders met vocht- en schimmelproblemen te helpen, hebben we een stappenplan gepubliceerd op onze website. Huurders kunnen met hun klachten terecht bij het Huurdershuis. Het Huurdershuis ontvangt een gemeentelijke subsidie voor de ondersteuning en advisering van huurders. Mede door het stappenplan hebben zich het afgelopen anderhalf jaar een recordaantal huurders gemeld bij het Huurdershuis.

We hebben de gemeenteraad per raadsbrief geïnformeerd over onze acties ter bevordering van een gezond binnenklimaat. De inzet van een onafhankelijke vocht- en schimmelexpert is hiervan een belangrijk onderdeel. Afspraken over deze expert en over gezond wonen zijn vastgelegd in de prestatieafspraken.

Handhaving minimale woonkwaliteit (I)

Op dit moment is er nog geen heldere, eenduidige, manier die huurders in staat stelt ernstig gebrekkig onderhoud te melden bij de gemeente of de ODRA. Omdat deze actie meer vergt dan enkel het beschikbaar maken van een meldingssysteem, maar meldingen ook opgevolgd moeten worden, met een juiste wettelijke grondslag, is voor de uitvoering van dit doel meer tijd nodig.

Per 2023 wordt het voor gemeenten verplicht een meldpunt in te richten voor huurders en hun problemen met verhuurders. Hoewel dit meldpunt zich vanuit de wet primair richt op het voorkomen van willekeur, bedreiging en intimidatie vanuit de verhuurder, gaan we in Arnhem ook regelen dat huurders met klachten over het onderhoud bij dit meldpunt terecht kunnen. Het meldpunt zal uiterlijk 1 januari 2024 beschikbaar zijn.

Uitvoeren beleid op splitsen en verkameren (I)

In het Plan van Aanpak Verkamering en Woningsplitsing zijn zes acties opgenomen. Al deze acties zijn uitgevoerd of in uitvoering genomen. Zo is er een facetbestemmingsplan vastgesteld waarin regels over nieuwe verkameringen en splitsingen zijn verankerd. Daarnaast zijn regels over het beheer van kamerverhuurbedrijven opgenomen in de APV. Ook werken we samen met huurders, verhuurders en de omgevingsdienst aan een aanpak ‘goed verhuurderschap’. We merken dat vanuit het Rijk steeds meer instrumenten en mogelijkheden ter beschikking worden gesteld om te sturen op de woningvoorraad en malafide verhuurderschap. De komende jaren zullen we deze nieuwe instrumenten afwegen tegen bestaand instrumentarium en de bestaande inzet.

Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte (A)

Naar een klimaatadaptieve stad (D)

Ook dit jaar wordt er weer volop gewerkt aan het klimaatadaptiever maken van de stad. Op grote en kleine schaal nemen we voortdurend maatregelen die Arnhem groener en koeler maken. Ook nemen we maatregelen om de waterafvoer bij hevige regenbuien te verminderen en tegelijkertijd water op te slaan voor droge perioden. De werkzaamheden uit de uitvoeringsagenda klimaatadaptatie zijn hierbij leidraad en verlopen grotendeels volgens planning.

Stimuleren en faciliteren (I)

De nieuwe en gebruiksvriendelijke subsidieregeling is inmiddels van kracht. Veel bewoners dienen aanvragen in en worden ondersteund in hun plannen om Arnhem groener en klimaatadaptiever te maken. We stimuleren bewoners ook actief om van deze regeling gebruik te maken, vooral in de wijken waar weinig groen is en het voor bewoners soms lastig is om zelf een plan te maken.

Klimaattoets (I)

Een eerste versie van de klimaatadaptatietoets wordt in het najaar afgerond. Implementatie volgt in 2024. Met een klimaattoets kunnen we ervoor zorgen dat nieuwe ontwikkelingen bijdragen aan een groenere en klimaatadaptievere stad.

Lokaal hitteplan (I)

Het hitteplan is afgerond en is voorgelegd aan het college. Dit plan beschrijft hoe de gemeente en haar partners samenwerken wanneer zich een hittegolf voordoet.

Gebiedsgerichte maatregelen (I)

In diverse projecten zijn maatregelen genomen ten behoeve van klimaatadaptatie en vergroenen. De nadruk ligt daarbij op de focusgebieden. Het gaat daarbij om grote en kleinschalige maatregelen. De van Muijlwijkstraat is natuurlijk een in het oog springend project. Maar ook bewonersinitiatieven zoals de Groene Route in Malburgen en vergroening van de Groen van Prinstererstraat (Spijkerkwartier) zijn mooie voorbeelden.

Koel netwerk (I)

De exacte omvang en locatie van het netwerk wordt uitgewerkt. Daar waar zich kansen voordoen realiseren we alvast schakels van het netwerk. Met dit netwerk, dat zich over heel Arnhem uitstrekt, leveren we een belangrijke basis voor een klimaatadaptieve en gezonde stad.

Minder verharding (I)

In diverse mobiliteits- en onderhoudsprojecten verwijderen we overbodige verharding en brengen daar groen voor terug. Een in het oog springend voorbeeld is de Groningensingel in Vredenburg. Het verwijderen van verharding combineren we veel met het terugdringen van de maximumsnelheid zoals onlangs bij de Apeldoornseweg is gebeurd. Maar ook op kleine schaal zetten we overbodige verharding om in groenvakken. Hierbij werken we samen met de bewoners.

Arnhem als koploper (I)

Arnhem neemt deel aan diverse landelijke onderzoekstrajecten en werkt samen met Europese partners aan het klimaatadaptief maken van de stad. We zien steeds meer dat Arnhem bekend wordt als koploper op het gebied van klimaatadaptatie; regelmatig vinden excursies in Arnhem plaats en we worden overspoeld met aanvragen van (groene) stagiaires. Dit najaar vindt de Nationale Groendag in Arnhem plaats.

Arnhems groen versterken (D)

De groenvisie vormt het uitgangspunt voor allerlei maatregelen die we nemen om het Arnhemse groen te verbeteren en te versterken.

Herkenbare stad: Kwalitatief hoogwaardige bossen, natuurterreinen en parken dragen bij aan de identiteit van Arnhem (I)

Diverse maatregelen in de bossen en parken hebben bijgedragen aan het vergroten van de kwaliteit en de biodiversiteit. Dit doen we met natuurvolgend beheer. En ook door de omvorming van gazons naar bloemrijke graslanden en het aanleggen van bosranden en amfibiepoelen. Vanwege het later gereed komen van de beheervisie Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem hebben het realiseren van de in deze beheervisie beschreven uitvoeringsmaatregelen wat achterstand opgelopen.

Herkenbare stad: Duidelijke spelregels in bossen en parken (I)

Deze inspanning is uitgevoerd en afgerond.

Herkenbare stad: Vergroten groenmassa bomen (I)

In het plantseizoen zijn op diverse plaatsen bomen geplant en zijn de groeiplaatsen van bestaande bomen verbeterd.

Natuurvriendelijke stad: Stadslandbouw Verpachte agrarische gronden in eigendom van gemeente Arnhem worden natuurinclusief bewerkt en beheerd (I)

Het betreft hier een gevoelig traject waarbij we grote zorgvuldigheid betrachten en waarvoor ook bij de betrokken partijen tijd nodig is maar het proces loopt nu volgens planning.

Natuurvriendelijke stad: Vergroten kennis en verbeteren biodiversiteit (I)

De monitoring van de biodiversiteit en het onderzoek naar wilde bijen loopt volgens planning.

Natuurvriendelijke stad: Kennis van de biodiversiteit en verbeteren leefgebieden kenmerkende soorten (I)

Loopt volgens planning. Op basis van de monitoring biodiversiteit hebben meer gazons omgevormd naar bloemrijke graslanden, planten we meer struiken aan in de wijken en zijn bosranden en amfibiepoelen aangelegd in de bossen en parken.

Groene en gezonde stad: We hanteren een groennorm van 3-30-300 (I)

We werken aan een analyse van de 3-30-300 norm. Daaruit wordt duidelijk op welke plaatsen we in de stad al voldoen aan de norm en op welke plaatsen extra vergroening nodig is.

Duurzaam beheerde stad: We verbeteren de vitaliteit en biodiversiteit van onze bossen en parken (I)

In het beheer worden maatregelen genomen om de biodiversiteit te vergroten.

Samenwerkende stad: Wijkgroenagenda's (I)

Dit jaar werken we aan de voltooiing van de wijkgroenagenda's voor Arnhem-west, Malburgen en Rijkerswoerd. Verder voeren we maatregelen uit voor de wijkgroenagenda's die al gereed zijn.

Andere Arnhemmers **(I)**

Loopt volgens planning. Samen met Natuurcentrum Arnhem en Arnhem Klimaat bestendig communiceren we over biodiversiteit in de stad.

Aandacht voor dierenwelzijn **(A)**

De leefomgeving van in het wild levende dieren verbeteren en vergroten (D)

We nemen diverse maatregelen om de leefomgeving van dieren te verbeteren. De visie dierenwelzijn vormt hierbij onze basis.

Verbinden en versterken ecologische hoofdstructuur **(I)**

Waar kansen liggen verbinden we natuurgebieden met elkaar. Gaandeweg wordt de groenstructuur hierdoor versterkt.

In het wild levende dieren zoveel mogelijk met rust laten **(I)**

We zijn in gesprek met diverse grondeigenaren om barrières zoveel mogelijk te verminderen.

Omgaan met de wolf **(I)**

Met andere zuid-Veluwse gemeenten en de provincie gaan we in gesprek over rollen en verantwoordelijkheden ten aanzien van de wolf.

Zwerfdieren en zieke of gewonde wilde dieren opvangen (D)

Onze overeenkomst voor dierenopvang met het Dierentehuis Arnhem e.o. eindigt op 1 oktober 2023. We spannen ons in om de opvang na deze datum te continueren, waarbij dierenwelzijn, maatschappelijke meerwaarde en duurzaamheid voorop staan. We trekken daarbij zoveel mogelijk gezamenlijk op met de andere gemeenten die hun dierenopvang laten verzorgen door het Dierentehuis. De gesprekken hierover lopen nog.

Continueren van een goede opvang van (zwerf)dieren **(I)**

De gesprekken tussen het Dierentehuis en de gemeenten waarin we hierin samenwerken lopen nog. De overeenkomst met het Dierentehuis is intussen verlengd met drie maanden t/m 1 oktober 2023.

Op diervriendelijke wijze voorkomen of bestrijden van schade, overlast en gevaar door dieren (D)

Overlast van ratten, duiven, en ganzen wordt op diervriendelijke manier bestreden In 2023 gaan we door met het subsidiëren van de Duiventil en hebben we IPM (integrated pest management) ingevoerd in de gemeente.

Bestrijding van overlast door plaagdieren **(I)**

Bestrijding van ratten gaat sinds 2023 via IPM. Pas als allerlaatste redmiddel wordt gif ingezet.

Bestrijding van overlast door honden **(I)**

In overleg met betrokkenen proberen we tot een juiste afweging te komen tussen de behoeften van de honden(bezitters) en de natuur.

Bestrijding van overlast door duiven en ganzen **(I)**

Stichting Duiventil Arnhem beheerst met een subsidie van de gemeente de duivenpopulatie in Elderveld. In bepaalde wijken wordt bij grauwe ganzen populatiecontrole uitgevoerd. Begin 2023 is hier een nieuw contract voor afgesloten.

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling (A)

Reductie hoeveelheid restafval (D)

- PBD (Plastic, Blik, Drankenkartons) maximaal 30% afkeur ligt op koers.
- Afvalstoffenheffing 95% kostendekken ligt op koers.
- Jaarlijks 15% minder fijn huishoudelijk restafval ten opzichte van 2019 (toen was het 201 kg per inwoner) ligt niet op koers. De ingezette maatregelen leveren nog niet het gewenste resultaat op. De gemiddelde hoeveelheid restafval ligt op dit moment rond de 200 kg per inwoner per jaar.

Beleidsontwikkeling afvalreductie (I)

De voorbereiding voor het organiseren van een bugerberaad over afval loopt maar de uitvoering zal in 2024 zijn. De adviezen van het burgerberaad zullen in 2024 verwerkt worden in nieuwe plannen. De klankbordgroep afval is opgezet en heeft in 2022 en 2023 plaatsgevonden.

De evaluatie van het afvalbeleid (inclusief diftar) en het onderzoek naar nascheiding eind 2023 liggen op koers.

Arnhem Schoner (D)

De raad wordt elk kwartaal middels een raadsbrief geïnformeerd over de ontwikkelingen met betrekking tot Arnhem Schoner. De laatste raadsbrief dateert van 27 juni 2023 en had betrekking op het eerste kwartaal van 2023. Een volgende rapportage zal na de zomer volgen.

Aanpak (I)

We werken aan de ontwikkeling van de zwerfafvalparaplu ter ondersteuning van de zwerfafvalvrijwilligers. Er is hiervoor een website gebouwd te vinden op www.arnhemschoner.nl. Deze wordt in samenspraak met de stakeholders nog verder verbeterd.

Deze website is bedoeld om onze inwoners beter en duidelijker te informeren over zwerfafval en over wat en hoe zij zelf iets kunnen betekenen als zij daar interesse in hebben.

Het verminderen van het naast en in de nabijheid van containers geplaatst vraagt om een locatie-specifieke aanpak. Een traject is ingezet en inmiddels zijn we op drie locaties gestart met projecten om een duurzame verbetering op die locatie te realiseren.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	53.752	350	54.102
Baten	43.039	-380	42.659
Saldo lasten en baten	-10.713	-730	-11.443
Toevoegingen aan reserves	15.787	350	16.137
Onttrekkingen aan reserves	5.507	-33	5.474
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-10.280	-383	-10.663
Prognose resultaat	-20.993	-1.113	-22.106

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	350	N					
Openbare ruimte	510	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Groen en klimaatadaptie in de stad	425	N	Buurtcongiërges	J	I	AR	J
Natuur en stadsparken	275	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Wonen	146	N	DU Wet goed Verhuurderschap	N	I	AR	J
Afval	65	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Openbare ruimte	9	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Natuur en stadsparken	-350	V	Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten	N	I	BR	J
Afval	-350	V	Grofvuil afval	N	I	AR	J
Openbare ruimte	-380	V	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Baten	-380	N					
Openbare ruimte	-380	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	350	N					
Natuur en stadsparken	350	N	Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	-33	N					
Openbare ruimte	-33	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op Wijken algemeen.

Buurtconciërges
Zie toelichting op S06 Participatie en armoedebestrijding.

Decentralisatie-uitkering (DU) Wet goed Verhuurderschap
Arnhem ontvangt in 2023 € 146.000 ter dekking van de kosten van de uitvoering van het wetsvoorstel om malafide verhuurderschap en discriminatie op de huurmarkt gerichter aan te pakken. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Wonen en leefomgeving.

Actualisatie MIP
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten
Het budget Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten (€ 350.000 voor 2023) wordt overgeheveld naar BR Groenfonds en zal naast mogelijkheden voor stadslandbouw ook ingezet kunnen worden voor aankopen voor het versterken van de groenstructuur.

Grofvuil afval
Inwoners hebben de mogelijkheid om grofvuil aan te bieden op onze afvalbrengstations. In 2023 en 2024 wordt aan inwoners bij wijze van proef de mogelijkheid geboden om daarnaast ook twee maal per jaar een afspraak te maken om gratis grofvuil aan huis op te laten halen door onze inzamelaar.

Bij het opstellen van de begroting is daarom rekening gehouden met een stijging van de kosten (€ 750.000). Enerzijds doordat inzameling aan huis duurder is dan via de afvalbrengstations; anderzijds omdat door de mogelijkheid van gratis afspraken een hoger totaalvolume van grofvuil werd verwacht.
Tot nog toe zien we echter dat het aantal afspraken aan huis en de daarmee gepaard gaande kosten lager zijn dan begroot. Ook zien we dat er voornamelijk sprake is een verschuiving van het aanbiedgedrag, waarbij inwoners nu meer kiezen voor de gratis afspraak in plaats van het aanbieden op de afvalbrengstations. In totaal is er geen sprake van een toename van de hoeveelheid grofvuil, en dus ook geen toename van de verwerkingskosten op dit punt (was wel begroot).
Per saldo verwachten we eind 2023 € 350.000 over te houden.

Lokale heffingen
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Bijlage 2 Budgetoverhevelingen

Terugblik Nota budgetoverhevelingen 2022

Hieronder wordt een terugkoppeling gegeven van de voortgang van de budgetten die via de Nota Budgetoverhevelingen 2022 overgeheveld zijn.

Wijken algemeen

Onderwerp:	Uitvoeringsplannen
Bedrag:	€ 80.000
Toelichting:	Deze middelen worden in 2023 volledig ingezet voor de tijdelijke jongerenvoorziening bij Sportpark Schuytgraaf, conform raadsvoorstel nr. 3836088 (€ 62.000) en overige lasten rondom jeugdprogrammering voor het gebied Schuytgraaf/Elderveld.

Onderwerp:	Energietoeslag 2022
Bedrag:	€ 2.170.000
Toelichting:	Deze overheveling is bedoeld voor de uitbetaling van Energietoeslag 2022, die in 2023 pas is uitgekeerd. Inmiddels is het grootste deel van dit budget besteed. Het restant zou kunnen dienen als dekking voor de Energietoeslag 2023, indien de dekking van het Rijk ontoereikend is. De verwachting is dat dit bedrag volledig wordt besteed.

Onderwerp:	Energiearmoedefonds
Bedrag:	€ 3.000.000
Toelichting:	De overheveling wordt naar verwachting volledig ingezet ter dekking van o.a. Wintertoeslag 2023 en diverse andere maatregelen, zoals ondernemers, kindvoorzieningen, witgoedregeling en verruiming Gelrepas.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Onderwerp:	Burgerzaken
Bedrag:	€ 750.000
Toelichting:	Dit budget wordt in 2023 geheel besteed aan externe inhuur ten behoeve van de doorontwikkeling van afdeling Burgerzaken en om de reguliere dienstverlening op peil te houden.

Onderwerp:	Budget transformatie interne organisatie
Bedrag:	€ 150.000
Toelichting:	Deze middelen worden in 2023 volledig aangewend ten behoeve van de doorontwikkeling van wijksturing, zoals de nieuwe koersnota en de trajecten uitgevoerd door Twynstra & Gudde rondom de (financiële) sturing. Deze inspanningen komen voort uit de verbeterpunten van de evaluatie Van Wijken Weten 2021.

S01 Veiligheid

Onderwerp:	Experiment Gesloten Coffeeshopketen
Bedrag:	€ 280.000
Toelichting:	Vooralsnog zijn de overgehevelde middelen om uitvoering te geven aan het experiment nog niet besteed. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat het experiment nog niet is aangevangen. Naar verwachting wordt het experiment in het eerste kwartaal van 2024 opgestart. Daarom is wel ter voorbereiding capaciteit geworven voor preventieve en controlerende activiteiten ten aanzien van de sector.

Onderwerp:	Veiligheidshuis
Bedrag:	€ 400.000
Toelichting:	Gelderland Midden kent twee veiligheidshuizen, namelijk veiligheidshuis regio Arnhem en veiligheidshuis West Veluwe Vallei (WVV). De gemeenten Arnhem en Ede fungeren als centrumgemeenten en ontvangen budget dat voor regionale doeleinden bestemd is. Er is uiteindelijk een budget van € 452.000 overgeheveld naar 2023. In de afgelopen periode is er vooral geïnvesteerd in de verbinding met gemeenten bij de versterking van de lokale zorg- en veiligheidsketen. Om als expertisecentrum te kunnen

	fungeren is het van belang dat de lokale zorg- en veiligheidsketens goed zijn georganiseerd. Het Zorg- en Veiligheidshuis is nauw betrokken bij de ontwikkelingen binnen de gemeente Arnhem: • Ontwikkeling Persoonsgerichte Aanpak Wijken; • Outreachende en adviserende rol van de procesregisseur Zorg- en Veiligheidshuis daarbij; en • Herpositionering van de Overlast- en Zorgcoördinatoren. Na de zomer wordt een start gemaakt met het eigen huis op orde brengen. Hiervoor wordt een verandermanager aangesteld.

S02 Bereikbaarheid

Onderwerp:	Ontwikkelen duurzaam mobiliteitsplan
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	Het duurzaam mobiliteitsplan wordt in 2023 verder uitgewerkt. De besluitvorming hierover door de raad wordt verwacht in het eerste kwartaal 2024. Hierdoor zal het merendeel van het budget in 2023 worden besteed met mogelijk een kleine overloop naar 2024.

S04 Onderwijs

Onderwerp:	Volwassenen educatie
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	De overgehevelde middelen zijn bedoeld voor de regio Arnhem. Er wordt dit jaar extra geïnvesteerd in communicatie om het onderwerp laaggeletterdheid meer bekendheid te geven in Arnhem en de regio. En er worden meer trainingen herkennen, signaleren en doorverwijzen gegeven. Dit heeft als doel om meer mensen die laaggeletterd zijn te bereiken en hen passend aanbod aan te bieden.

S05 Cultuur

Onderwerp:	Erfgoeddeal
Bedrag:	574.000
Toelichting:	Voor het project "Renaissance van de Velperweg" is in 2021 een bijdrage van € 574.000 toegekend uit de gemeentefondsuitkering. Dit bedrag is dit jaar nog niet benut en zal vanaf volgend jaar, wanneer het project start, nodig zijn. Conform de gehanteerde werkwijze voor de Velperweg waar de bijdrages via de BR Groot Onderhoud lopen, wordt ook deze bijdrage daaraan gedoteerd.

Onderwerp:	Coronamiddelen Cultuur
Bedrag:	€ 1.862.000
Toelichting:	Zowel in 2020 als in 2021 heeft de gemeente Arnhem gelden van het Rijk ontvangen om gevolgen van corona binnen de culturele en creatieve sector op te vangen. Met deze middelen zijn via drie Arnhemse steunpakketten Kunst & Cultuur (dec. 2020, april 2021 en 2022-2023) de culturele basis- en meerjarenvoorzieningen, amateurkunstorganisaties, zelfstandige makers, festivals en particuliere culturele organisaties ondersteund. Hoewel de pandemiefase inmiddels voorbij is, bevindt de culturele sector zich nog steeds in moeilijk vaarwater. In 2022 en 2023 zien instellingen en makers zich geconfronteerd met sterk stijgende lasten voor huisvesting, energie en personeel, en een sterk gestegen inflatie. Het restant van de coronamiddelen zal in 2023 worden ingezet om exploitatietekorten bij culturele instellingen (gedeeltelijk) te compenseren. Na correctie is naar € 1.600.000 naar 2023 overgeheveld. Hiervan besteden we € 1.000.000 aan exploitatietekorten bij culturele instellingen om die (gedeeltelijk) te compenseren (besluit perspectiefnota, beslispunt 14). Mocht uit inventarisatie blijken dat €1.000.000 niet voldoende is, dan zullen wij de resterende € 600.000 geheel of gedeeltelijk inzetten voor de exploitatietekorten in 2023 aan de culturele basis- en meerjarenvoorzieningen.

Onderwerp:	Beeldende Kunst
Bedrag:	€ 60.000
	Uit de Sonsbeektentoonstelling die in de zomer van 2021 heeft plaatsgevonden, wordt in 2023 de aankoop afgerond van het kunstwerk van Jennifer Tee. Hiervoor is in 2022 een bedrag gereserveerd. Het restant van het overgehevelde bedrag wordt ingezet voor kunstopdrachten die in 2023 tot voltooiing worden gebracht.

Onderwerp:	Huisvesting creatieve en culturele sector (subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen)
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Het beschikbare budget wordt in 2023 besteed aan een tweetal doelen. In het kader van het Plan van Aanpak Huisvesting Culturele en Creatieve Sector ontvangt de Stichting Krachtstroom026 een subsidiebijdrage van € 40.000,- om het bedrijfspand aan de Koriander straat 81 in Malburgen-Oost geschikt te maken als culturele broedplaats. In het gebouw wordt voor 24 cultureel en creatief ondernemers een betaalbare werkruimte gerealiseerd. De Stichting Jacobiberg heeft, vanwege gestegen kosten per juli 2023 voor het gebruik van het gebouw op De Hes als popcentrum, te maken met een hogere bruikleenvergoeding aan de eigenaar. De extra subsidiebijdrage van € 60.000,-die de Stichting in 2023 nodig heeft om deze verhoogde vergoeding te kunnen voldoen wordt gedekt uit de beschikbare middelen voor huisvesting van de culturele en creatieve sector.

Onderwerp:	Kerkenvisie
Bedrag:	€ 20.000
Toelichting:	Het overgehevelde budget wordt dit jaar volledig besteed. Het extern bureau is aan de slag met het opstellen van het geplande actieplan.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Onderwerp:	Regionale middelen in het kader van participatie
Bedrag:	€ 1.880.000
Toelichting:	Arnhem ontvangt, als centrumgemeente van onze arbeidsmarktregio, diverse middelen vanuit het rijk in het kader van participatie. Over de inzet van de middelen vindt regionale afstemming plaats, dit gebeurt via het Regionaal Werkbedrijf. Er is uiteindelijk eind 2022 een bedrag van € 2.000.708 overgeheveld naar 2023. Voor 2023 is er een jaarplan vastgesteld met de geplande activiteiten en de hieraan gekoppelde middelen. De (verwachte) overgehevelde middelen vanuit 2022 zijn hierin meegenomen. Op een aantal onderdelen uit het jaarplan heeft de uitvoering vertraging opgelopen, zie hiervoor ook de tekst bij ‘Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023’.

Onderwerp:	Budget Impuls Integraal werken
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	In 2022 is door het rijk € 510.000 beschikbaar gesteld voor het verbeteren van de integrale dienstverlening en de aanpak van meervoudige problematiek binnen het sociaal domein. We hebben deze middelen in 2022 onder andere ingezet voor de voorbereiding op de Wet aanpak meervoudige problematiek in het sociaal domein (WAMS). In 2023 zetten we het restant van de middelen in voor de versterking van de samenwerking in de wijken tussen de teams leefomgeving, sociale wijkteams en de gebiedsteams Werk & Inkomen, verbetering van de monitoring en diverse andere projecten.

Onderwerp:	Onderzoek naar zelf organiseren Schulddienstverlening
Bedrag:	€ 65.000
Toelichting:	Dit budget wordt dit jaar ingezet voor de financiering van een extern projectleider.

Onderwerp:	Tozo
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	In 2023 is dit budget ingezet voor de verdere afwikkeling van (invordering van) Tozo verstrekkingen.

S07 Zorg

Onderwerp:	Projecten jeugdzorg
Bedrag:	€ 380.000
Toelichting:	Vorig jaar zijn er extra rijksmiddelen jeugdzorg beschikbaar gekomen en aan het budget Jeugdzorg toegevoegd. Voorzien was toen dat deze middelen ook zouden worden ingezet ten behoeve van projecten en activiteiten die zouden bijdragen aan de verdere doorontwikkeling van de jeugdzorg en het jeugdbeleid. Dat is in 2022 ten dele gebeurd. Het betreft hier onder andere het project beperken wachtlijsten jeugd-ggz, project monitoren jeugdbeleid, project wijknetwerken werken jeugdbeleid (minder zorgaanbieders) alsook project onderzoek reële tarieven jeugdzorg. Ook dit jaar lijkt niet het volledige bedrag te worden ingezet. Het gaat dan met name om het project monitoren jeugdbeleid en het project wijknetwerken werken. Verwacht wordt dat hier in 2024 wel op wordt uitgegeven. Aan het eind van het jaar zullen de niet bestede middelen worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve WMO & Jeugdzorg, overeenkomstig het door de raad ingestelde doel van deze reserve.

Onderwerp:	Toegang huishoudelijke ondersteuning en stress sensitief werken
Bedrag:	€ 178.000
Toelichting:	De centrale toegang huishoudelijke ondersteuning is eind 2022 belegd bij de sociale wijkteams. De sociale wijkteams pakken alle aanvragen voor de algemene voorziening en de maatwerkvoorziening op en geven op basis van de situatie een prioritering aan de aanvraag. Zo wordt geborgd dat de meest kwetsbare inwoners als eerste in aanmerking komen voor huishoudelijke ondersteuning. Het budget wat beschikbaar is gemaakt voor de pilot fase zal naar verwachting voor het eind van 2023 op zijn. De centrale toegang huishoudelijke ondersteuning zal uiteindelijk geborgd worden in de dienstverleningsovereenkomst. In het kader van stress sensitief werken worden ook diverse activiteiten uitgevoerd. Na de zomer wordt bezien in hoeverre de inbedding voldoende is of dat bijsturing nodig is. Het uitgangspunt is dat het budget wordt besteed in 2023.

S08 Welzijn en inclusie

Onderwerp:	Opvang dakloze jongeren
Bedrag:	€ 950.000
Toelichting:	Deze middelen zijn volledig ingezet voor een tijdelijke voorziening voor dakloze jongeren tussen ‘echte’ opvang en zelfstandig wonen in.

Onderwerp:	Uitvoeringsplan Vrij zijn in Arnhem, voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme
Bedrag:	€ 150.000
Toelichting:	Van het vastgestelde uitvoeringsplan ‘Vrij zijn in Arnhem’, zijn veel acties opgepakt en staan er nog veel op de planning. We zitten in de opstartfase en de inzet van middelen loopt achter op de begroting. Daarnaast zijn er in 2023 relatief veel middelen toegevoegd aan de begroting, waarvoor we steeds in overleg met onze partners vaststellen hoe we die inzetten. Het tot uitvoering brengen van activiteiten vraagt dus tijd. Ook omdat we vanaf het begin het eigenaarschap beleggen bij de betreffende domeinen van de gemeente en de partners in de stad. Zo borgen we de activiteiten duurzaam. Doordat de kosten in de opstartfase lager uitvallen, zijn de naar 2023 overgehevelde middelen nog niet volledig ingezet, maar wel nodig in 2024.

Onderwerp:	Arbeidsmarkttoelage 1,13% welzijn
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Vorig jaar is via het gemeentefonds extra rijksbudget beschikbaar gesteld voor het toekennen van een arbeidsmarkttoelage aan medewerkers in de zorg- en welzijnssector. Deze middelen zijn inmiddels verwerkt in de (regionale) tarieven voor jeugdzorg en wmo, maar bleken niet toereikend voor een extra verhoging van de subsidie aan onze welzijnsinstellingen. Hiervoor zijn bij de turap 2022 en de begroting 2023 extra middelen vrijgemaakt om die deels beschikbaar te houden voor aanspraken door instellingen bij de subsidieafrekening 2022, die dit jaar volgt. Nog niet alle subsidie-afrekeningen 2022 zijn afgerond. Op dit moment is iets minder dan de helft van het overgehevelde bedrag ingezet.

Onderwerp:	Gezins-en kindbescherming
Bedrag:	€ 732.000
Toelichting:	Vorig jaar zijn door het Rijk via de Decentralisatie-Uitkering VrouwenOpvang (DUVO) voor een periode van 4 jaar extra middelen toegevoegd ten behoeve van het programma Gezins-en kindbescherming. Arnhem is centrumgemeente vrouwenopvang en bestrijding huiselijk geweld voor zowel de regio Centraal Gelderland als de regio Achterhoek. Met de regio Achterhoek is afgesproken dat hun aandeel in de extra rijksmiddelen van circa € 250.000 per jaar aan de gemeente Doetinchem zal worden overgemaakt. De verwachting is dat het restant dit jaar niet tot volledige besteding komt. Aan het eind van het jaar zullen daarom de niet bestede middelen worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve Beschermd en Weerbaar, overeenkomstig het door de raad ingestelde doel van deze reserve.

Onderwerp:	Maatschappelijke Opvang
Bedrag:	€ 650.000
Toelichting:	De beoogde ontwikkeling kon geen doorgang vinden en op dit moment wordt er gekeken naar een invulling die aansluit met het Nationaal Actieplan Dakloosheid, in combinatie met huisvesting bijzondere doelgroepen. Tegelijk heeft de eindafrekening van de subsidies een financieel nadeel opgeleverd, dit als gevolg van de hogere kosten van opvang tijdens de winterperiode en de coronacrisis. Deze middelen zijn hiervoor ingezet.

S09 Gezondheid en sport

Onderwerp:	Investeren in preventie en gezondheid (motie 21M52g)
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	Op grond van de motie 21M52g (Investeren in preventie en publieke gezondheid loont) is er budget beschikbaar gesteld voor o.a. inzet op de functiewaardering jeugdartsen en verpleegkundigen bij VGGM Verder heeft het college de incidentele ruimte benut om bestaande preventie-activiteiten uit te breiden, of nieuwe interventies te bekostigen. In 2023 is er, naast de inzet op functiewaardering, uitvoering gegeven aan nieuwe interventies door een incidentele bijdrage voor een gezondheidsplein in Rijnstate en is er een pilot gestart rondom een gezondheidsmakelaar.

S10 Klimaat en energie

Onderwerp:	Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost
Bedrag:	€ 6.100.000
Toelichting:	De hier vermelde € 6,1 miljoen is volledig toegevoegd aan de bestemmingsreserve Volkshuisvestingsfonds (VHF) Arnhem-Oost. Dit betreft een project waarbij het doel is om 1.754 woningen in deze wijk te verduurzamen. De € 6,1 miljoen dient als gemeentelijke co-financiering voor dit project en is zal gedurende de looptijd van dit project (tot en met eind 2031) hiervoor worden ingezet.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Onderwerp:	Bodemonderzoek en sanering
Bedrag:	€ 160.000
Toelichting:	Vanuit het budget van Bodemonderzoek en sanering wordt er een bijdrage van 160.000 aan het project "Renaissance van de Velperweg". Vanwege de vertraging in het start van het project zal deze bijdrage pas vanaf 2024 nodig zijn, hierdoor is dit budget nog niet uitgegeven.

Onderwerp:	Grondwal / uitbreiding woonwagenkamp Bethaniënstraat
Bedrag:	€ 3.865.000
Toelichting:	In maart 2022 zijn er voorbereidingen voor het verwijderen van de grondwal opgestart. Dit is later stopgezet omdat er nog geen besluit over de herinrichting van de woonwagenlocatie genomen was, dit zou dan tegelijkertijd uitgevoerd kunnen worden. Volgens planning kan er in november gestart worden met de werkzaamheden. De sanering van de grond volgt later bij een positief besluit op de herinrichting.

Onderwerp:	Nieuwe Haven - Uitkoopregeling
Bedrag:	€ 65.000
Toelichting:	Van de oorspronkelijk 15 woonboten met ligplaats resteren er nog vier woonboten, van drie verschillende eigenaren. Tot overeenstemming komen met deze laatste drie eigenaren gaat moeizaam. De gesprekken van dit jaar met de eigenaren hebben nog niet geleid tot een positief resultaat, maar ook niet tot een definitief negatief resultaat. Hierdoor zal het resterende budget naar verwachting ook dit jaar niet volledig uitgeput kunnen worden.

Onderwerp:	Invoeringskosten Omgevingswet
Bedrag:	€ 1.019.000
Toelichting:	De datum van inwerkingtreding van de Omgevingswet is verschoven van 1 januari 2023 naar 1 jan 2024. Het zwaartepunt van het inrichten en testen van het digitale systeem, de werkprocessen en de interne en externe communicatie over de veranderingen in de dienstverlening zijn hierdoor op de tweede helft van 2023 en de eerste helft van 2024 komen te liggen. Hierdoor zal niet het volledige budget in 2023 worden benut en is het restant in 2024 nodig.

S12 Wonen en leefomgeving

Onderwerp:	Straatwerk n.a.v. uitgevoerde werkzaamheden Kabels & Leidingen
Bedrag:	€ 125.000
Toelichting:	Als gevolg van personeelsproblemen bij aannemers (gebrek aan stratenmakers) lukte het in 2022 niet om alle herstelwerkzaamheden aan het straatwerk, als gevolg van graafwerkzaamheden kabels en leidingen, af te ronden. In 2023 wordt deze achterstand ingelopen en worden de doorgeschoven middelen volledig besteed.

Onderwerp:	Afvalkoers 2022-2026 "Arnhem Schoner"
Bedrag:	€490.000
Toelichting	De uitvoering van de afvalkoers is in 2022 iets later dan gepland vastgesteld. Inmiddels loopt de uitvoering en zullen de doorgeschoven middelen in 2023 volledig worden besteed.

Onderwerp:	Woonwagenlocaties
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	Na overleg met de bewoners van de Gelderse Rooslaan is besloten om voor een uitbreiding te gaan van twee standplaatsen. Dit wijkt af van de schetsplan dat met de bewoners was besproken in november 2022 waarbij uit was gegaan van vier standplaatsen. Op basis van de gewijzigde schetsplan gaan we met corporatie om de tafel om dit doel te realiseren. Als gevolg van de gewijzigde plannen is de uitvoering vertraagd en zullen de middelen pas in 2024 worden besteed

	In januari is met de bewoners van de Merwedestraat overlegd en op basis daarvan zijn schetsplannen opgesteld. Uitbreiden van het aantal standplaatsen gaat vrijwel altijd ten koste van het parkeren op de naastgelegen parkeerplaats. In het najaar wordt onderzocht wat hiervan de impact is op de omgeving. Als gevolg hiervan zullen de middelen voor de Merwedestraat niet in 2023 worden ingezet.

Onderwerp:	Arnhem-Oost stedelijke vernieuwingsgebieden
Bedrag:	€ 825.377
Toelichting:	Met de kick-off van het Nationaal Programma Arnhem-Oost (NPAO) is de aanpak in 2023 een nieuwe fase ingegaan. Er is een gebiedsplan opgesteld langs drie inhoudelijke lijnen met in totaal 30 geformuleerde acties. We hebben hierbij opnieuw gekeken naar de beschikbare middelen voor de komende jaren en hoe we deze inzetten. We verwachten daarnaast voor de komende jaren extra rijksmiddelen om het nationaal programma uit te voeren vanuit diverse regelingen. Tegelijkertijd zijn we druk bezig met uitwerken en opstarten van diverse initiatieven binnen de drie inhoudelijke lijnen. Daarmee verwachten we de overgehevelde middelen uit 2022 dit jaar volledig te besteden.

Onderwerp:	Wegen
Bedrag:	€ 1.000.000
Toelichting:	In 2022 heeft een tweetal investeringsprojecten vertraging opgelopen. Ten eerste de Hollandweg, waar pas in 2023 gestart kon worden in verband met de beschikbaarheid van vervangend openbaar vervoer. Ten tweede de Groningensingel. De scope is hier groter geworden, omdat we naast regulier onderhoud aan de weg, conform de begroting ook verhardingen opruimen. Beide projecten zijn in 2023 in uitvoering gegaan. De overgehevelde kredietruimte wordt volledig besteed.

Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023

In onderstaande tabellen wordt vooruitgeblikt naar de Nota Budgetoverheveling 2023. Hiermee wordt inzicht gegeven in de onderwerpen waarvan op dit moment al wordt verwacht dat de activiteiten niet of onvolledig worden uitgevoerd dit jaar. Dit is een eerste inschatting en is ter informatie aan deze turap toegevoegd.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Onderwerp:	Verduurzaming gemeentelijk vastgoed
Bedrag:	€ 250.000
Toelichting:	De verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed vraagt meer voorbereidingstijd dan verwacht. Er dient eerst een goede inventarisatie te worden gemaakt van wat nodig is voor welk pand en wanneer dat het meest efficiënt opgepakt kan worden. Van het budget van € 500.000 voor de uitvoering van de wettelijke maatregelen zal naar verwachting € 250.000 overblijven dit jaar en zal nodig blijven voor verduurzaming van de betreffende panden.

S01 Veiligheid

Onderwerp:	Veiligheidshuis
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	Gelderland Midden kent twee veiligheidshuizen, namelijk veiligheidshuis regio Arnhem en veiligheidshuis West Veluwe Vallei (WVV). De gemeenten Arnhem en Ede fungeren als centrumgemeenten en ontvangen budget dat voor regionale doeleinden bestemd is. Op dit moment is de doorontwikkeling van de veiligheidshuizen opgestart. Veel casuïstiek zal moeten worden verplaatst van het VHH naar wijkniveau en het veiligheidshuis zelf zal zich meer moeten gaan positioneren als expertisecentrum voor urgente en geprioriteerde casuïstiek. Hiervoor zijn het komende jaar naar verwachting meer middelen nodig om op organisatorisch en operationeel niveau deze structuurveranderingen door te voeren met expertise en ondersteuning, hiervoor wordt het regionaal ontvangen geld uit 2023 aangewend.

Onderwerp:	Experiment gesloten coffeeshopketen
Bedrag:	€ 380.000
Toelichting:	In het regeerakkoord van 2017 is afgesproken dat er een experiment komt met de teelt en verkoop van hennep of hasjiesj voor recreatief gebruik. Arnhem heeft daarvoor al middelen ontvangen en ontvangt tot en met 2024 elk jaar € 162.500. Van deze gelden dient het gehele project bekostigd te worden. Op dit moment bevindt het experiment zich nog in de opstartfase. De experimenteerfase, met vermoedelijke startdatum Q1 2024, zal hierna volgen en zal 4 jaar duren. De reeds ontvangen middelen (2023 en eerder) zijn tevens noodzakelijk om hieraan uitvoering te geven. Ondanks dat het niet wenselijk is middelen meerdere jaren over te hevelen wordt toch voorgesteld om de reeds ontvangen middelen over te hevelen naar 2024 zodat uitvoering gegeven kan worden aan het experiment.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Onderwerp:	Onderzoek naar zelf organiseren Schuldhulpverlening
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Het beschikbare budget wordt niet volledig in 2023 besteed. Een deel van het onderzoek vindt in 2024 plaats. Daarom wordt er € 100.000 doorgeschoven.

Onderwerp:	Dienstverlening gemeenten aanpak armoede en schulden
Bedrag:	€ 540.000
Toelichting:	In de meicirculaire is hiervoor een incidentele bijdrage ontvangen. € 540.000 hiervan wordt in 2024 ingezet voor de implementatie van zelf organiseren Schuldhulpverlening.

Onderwerp:	Regionale middelen in het kader van participatie
Bedrag:	€ 1.652.770
Toelichting:	Arnhem ontvangt, als centrumgemeente van onze arbeidsmarktregio, diverse middelen vanuit het rijk in het kader van participatie. Over de inzet van de middelen vindt regionale afstemming plaats, dit gebeurt via het Regionaal Werkbedrijf. Voor 2023 is er een jaarplan

	vastgesteld met de geplande activiteiten en de hieraan gekoppelde middelen. Op een aantal onderdelen uit het jaarplan heeft de uitvoering vertraging opgelopen. Daarnaast is er regionaal de wens om een deel van de beschikbare middelen op te nemen in een meerjarenplan, dit wordt nog nader uitgewerkt. Op basis van de 1e rapportage over 2023 verwachten we € 1.652.770 over te hevelen naar 2024.

Onderwerp:	Onderzoek schuldhulpverlening bureau zelfstandigen
Bedrag:	€ 70.000
Toelichting:	Vanuit de circulaire zijn middelen beschikbaar gekomen voor bijzondere bijstand voor zelfstandigen. Dit budget wordt in 2023 ingezet voor onderzoek naar aanbesteding van schuldhulpverlening voor ondernemers. De verwachting is dat een groot deel van dit budget in 2024 pas wordt uitgegeven.

Onderwerp:	Budget pilot bijverdienbeloning
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	In juli 2023 is de tweejarige pilot bijverdienbeloning gestart waarmee we inwoners stimuleren om te werken in deeltijd naast hun uitkering en hen hiervoor belonen. In totaal is er voor de pilot € 3,4 miljoen gereserveerd. In 2023 is het benodigde bedrag ingeschat op € 1,0 miljoen. We schatten nu in dat we in 2023 voor de eerste uitbetaling van de bijverdienbeloning en bijkomende kosten € 0,7 miljoen nodig hebben. De eerste betaling van de bijverdienbeloning vindt in maart 2024 plaats en heeft betrekking op de premieperiode juli–december 2023. De totale verwachte kosten voor de pilot veranderen vooralsnog niet. We stellen daarom voor € 0,3 miljoen over te hevelen naar 2024.

S08 Welzijn en inclusie

Onderwerp:	Herinrichting consultatiebureaus
Bedrag:	€ 145.000
Toelichting:	Vanwege nieuwe zorgpartners in het gebouw van Rijnstate Poli Zuid (RKV) zal het daar gehuisveste consultatiebureau verhuizen naar elders in de wijk. Daarom wordt er in samenspraak met de VGGM gezocht naar een nieuw onderkomen voor dit consultatiebureau. In 2023 worden voor de herinrichting van dit nieuwe consultatiebureau nog geen kosten verwacht. Dit wordt actueel bij aanvang van 2024.Voor deze incidentele herinrichtingskosten wordt het voordeel uit de DVO van vorig jaar overgeheveld naar 2024. Hieruit worden verbouwings- en inrichtingskosten voor de nieuwe locatie van het consultatiebureau bekostigd.

Onderwerp:	Uitbreiding capaciteit dakloosheid
Bedrag:	€ 395.000
Toelichting:	In de Perspectiefnota is aangegeven dat voor uitbreiding van capaciteit van maatschappelijke opvang voor 2023 en voor 2024 (via overheveling) budget beschikbaar is in de brede aanpak middelen dakloosheid. Dekking voor de jaren 2025 tot en met 2027 kan gerealiseerd worden uit de BR Beschermd en Weerbaar. Het gaat om uitbreiding capaciteit Kruispunt, de Duif, gezinsopvang en inzet ervaringsdeskundigheid. Hiervoor is een overheveling van € 395.000 nodig.

Onderwerp:	Maatschappelijke opvang
Bedrag:	€ 450.000
Toelichting:	In 2023 zijn extra middelen beschikbaar gekomen vanuit het Nationaal Actieplan Dakloosheid, die nog niet volledig besteed zijn. Desondanks blijft de opgave in de aanpak van dakloosheid onverminderd urgent en heeft prioriteit, waardoor het noodzakelijk is om deze middelen over te hevelen naar 2024. Momenteel wordt samen met de ketenpartners Maatschappelijke Opvang en de regiogemeenten gewerkt aan een doorvertaling van het Nationaal Actieplan Dakloosheid “Eerst een Thuis” naar de regio Centraal Gelderland. Het is daarom noodzakelijk dat deze middelen beschikbaar blijven voor de verdere aanpak van dakloosheid, waaronder de beweging van Maatschappelijke opvang naar ‘Wonen Eerst’.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Onderwerp:	Milieuplan
Bedrag:	€ 130.000
Toelichting:	Voor de oplevering van het milieuplan, nu genoemd het Plan Gezonde Leefomgeving "Arnhem maakt buiten gezond", is 300.000 euro gereserveerd in 2023. Van deze 300.000 zal 170.000 worden besteed voor de oplevering en het schrijven van het plan in 2023. Verzoek is daarom om de resterende 130.000 over te hevelen naar 2024 om te besteden aan o.a. het begeleiden van de laatste opleverfase en nieuwe monitoring.

Onderwerp:	Grondwal / uitbreiding woonwagenkamp Bethaniënstraat
Bedrag:	€ 3.500.000
Toelichting:	In November staan de werkzaamheden gepland voor de verwijdering van de grondwal. Door de vertraging in de startdatum door het uitblijvende besluit van de herinrichting zal niet het volledige budget besteed kunnen worden in 2023.

S12 Wonen en leefomgeving

Onderwerp:	Woonwagenlocaties
Bedrag:	€ 250.000
Toelichting:	Door de gewijzigde schetsplan van de Gelderse Rooslaan en de noodzaak van een impactanalyse op de Merwedestraat zijn de uitvoeringen van deze projecten vertraagd en zullen de resterende middelen in 2024 opnieuw nodig zijn om onze doelen te realiseren.

Bijlage 3 Investeringen

Jaarlijks wordt het Meerjarig InvesteringsPlan (MIP) in de Begroting geactualiseerd. In deze Turap wordt gerapporteerd over de verwachtingen rondom de realisatie van de begrote investeringen halverwege het jaar 2023. Dit betreft begrote investeringen uit de begroting 2023, vanuit voorgaande jaren naar 2023 doorgeschoven investeringen en tussentijds vastgestelde investeringen door de raad.
In de onderstaande tabel is weergegeven wat de begrote investeringen voor 2023 per programma zijn. In de toelichting onderaan de tabel staat aangegeven bij welke programma's grote afwijkingen worden verwacht, met daarbij een toelichting over de specifieke investeringen die dit betreft.

Nr.	Programma	Begroting 2023
Bedragen x €1.000		
S00	Bestuur, dienstverlening en financiën	6.328
S02	Bereikbaarheid	25.575
S03	Economie	250
S04	Onderwijs	41.246
S05	Cultuur	392
S08	Welzijn en inclusie	8.970
S09	Gezondheid en sport	5.929
S10	Klimaat, energie en milieu	757
S12	Wonen en leefomgeving	13.097
		102.544

Activeren plankosten
Op 31 mei heeft de raad de nota grondbeleid vastgesteld. Besloten is om plankosten van een (her)ontwikkeling te activeren nadat uit een raadsbesluit gebleken is dat er bestuurlijke instemming is voor deze (her)ontwikkeling. Voor de volgende projecten waarvoor nog geen grondexploitatie is vastgesteld, geldt dat de raad al wel een besluit heeft genomen waaruit deze bestuurlijke instemming blijkt: Spoorzone (Schaapsdrift, Rijnpark, Presikhaaf 3), Nijmeegseweg, Woudrichemstraat/Brabantweg, de Kloosterstraat, Koningsplein/Stadstheater en het Bestuurskwartier. De prognose is dat het in 2023 te activeren bedrag aan plankosten voor het totaal van deze ontwikkelingen € 2,4 miljoen zal bedragen. Indien in 2023 de grex van de Nijmeeegseweg wordt vastgesteld bedraagt de prognose van de te activeren plankosten € 2,1 mln.

Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel
Als gevolg van capaciteitsproblemen bij Liander wordt de sporthal pas op 1 november voorzien van de juiste energieaansluiting. Hierdoor vertraagt de geplande oplevering in juli en ingebruikname per 1 september van sporthal Middachtensingel. Er is maximaal gezocht naar oplossingen maar helaas zijn hier geen reële opties voor. Hierdoor wordt de oplevering uitgesteld tot tenminste november 2023, het gebouw kan dan per 1 januari 2024 in gebruik worden genomen. De financiële gevolgen hiervan zijn nog niet volledig in te schatten, maar vooralsnog wordt uitgegaan dat het investeringsbudget met € 75.000 wordt overschreden als gevolg van deze vertraging. Dit leidt tot circa € 4.000 aan hogere kapitaallasten vanaf 2024.

Investeringskrediet MFC De Spil
Medio 2021 is er voor de 3 MFC's in Arnhem een aanvraag ingediend bij RVO voor de zogenaamde SUVIS-regeling (Verbetering Luchtkwaliteit). Voor alle 3 de MFC's heeft het RVO een goedkeurende beschikking afgegeven. Uit de aanbestedingsprocedure van MFC De Spil blijkt dat het beschikbare budget onvoldoende is om de werkzaamheden uit te voeren. De aanbesteding stopzetten is weinig zinvol omdat wij toch verantwoordelijk zijn voor een goede oplossing voor "frisse scholen". Bovendien is het niet de verwachting dat een nieuwe aanbesteding financieel gunstiger zal zijn. Tenslotte lopen we dan het risico om de subsidie van het rijk te verliezen.
De effecten van de overige 2 MFC's zijn nog niet bekend. Als gevolg van gestegen prijzen en begroting op basis van "oude" uitgangspunten als decentrale ventilatie wordt het beschikbare budget voor Suvis-maatregelen voor MFC de Spil overschreden. Het financiële gevolg hiervan betekent een overschrijding van het investeringsbudget met € 395.023. Dit leidt tot circa € 25.281 aan hogere kapitaallasten vanaf 2024 gedekt uit de reeds beschikbare middelen, specifiek uit de middelen scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt.

Gele rijdersplein
November 2021 heeft de raad besloten tot restauratie van het AKU-monument en het aangrenzende openbaar gebied op het Gele Rijdersplein. Het (ontwerp) proces vraagt meer tijd dan vooraf ingeschat. Hierdoor schuift het moment van realisatie op. Dit, in combinatie met de gestegen bouwkosten, maakt dat de initiële indexering van de bouwkosten mogelijk niet toereikend is. Waarmee de kostenraming gebaseerd is op 2021, worden de kosten van de uitvoering nu gerealiseerd in 2024. Dit kan een tekort opleveren bij het definitief ontwerp. Duidelijkheid hierover wordt in het vierde kwartaal van 2023 verwacht.

Bijlage 4 Beheersing verbonden partijen

BVO De Connectie

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De Connectie is een organisatie in die volop in ontwikkeling is en waar de komende jaren veel moet gebeuren. Het is evident dat beheersing en control hierin belangrijk zijn. De beheersing is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. Het bestuur, het OGO (opdrachtgeversoverleg) en de demandorganisatie zijn hierin belangrijke gremia waarin sturing en beheersing nadrukkelijk terugkomen. Het controllersoverleg vervult hierin een belangrijke adviesrol ten aanzien van de P&C-producten van De Connectie.

Er wordt in de begroting een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. De beschreven risico's hebben voor een deel te maken met de uitgevoerde onderzoeken naar de totale ICT-keten van De Connectie. In samenspraak met de drie gemeenten zijn er negen verbeterpaden opgesteld die ertoe moeten leiden dat: 1. Het gewenste niveau van de informatievoorziening wordt bereikt (basis op orde). 2. De governancestructuur verder wordt ingericht waarbij afspraken worden vastgelegd over rollen, verantwoordelijkheden en de wijze van samenwerking.
De Connectie onderschrijft de principes van het risico gestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico’s te beheersen. Afgelopen jaar heeft De Connectie belangrijke stappen gezet ten aanzien van de invulling van het risicomanagement. Zo heeft er een uitgebreide risico-inventarisatie plaatsgevonden, zowel vanuit het perspectief van de organisatiedoelstellingen als vanuit het perspectief van business continuïteit. Waar nodig zijn aanvullende beheersmaatregelen genomen. De komende jaren gaat De Connectie verder met het door ontwikkelen van het risicomanagement door te investeren in het risicobewustzijn binnen de organisatie en het cyclisch en systematisch borgen van het risicomanagement.

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De risico's waarmee BVO DRAN te maken heeft zijn een veranderende relatie met de provincie, een zeer dynamische omgeving, kwetsbare burgers en daarmee politieke gevoeligheid.

De inrichting van het doelgroepenvervoer is gebaseerd op een 'open einde' systematiek. Hierom is de sturingsinformatie frequenter en gericht op continue monitoring. Structureel ontvangen we van de BVO DRAN managementinformatie en zogenaamde rittenbakken. Er is ongeveer tien keer per jaar ambtelijk en 6 keer per jaar bestuurlijk overleg. We zijn voornemens om informatie over het doelgroepenvervoer te verwerken in PowerBI zodat het onderdeel kan gaan uitmaken van de bestuursrapportage. In 2022 is gewerkt aan het opnemen van informatie over regiotaxi in PowerBI. Qua IT heeft dat meer voeten in aarde en kost meer tijd dan vooraf ingeschat. Dit geldt nog meer voor het opnemen van informatie over het routegebonden vervoer omdat de aangeleverde informatie niet uniform is tussen de vervoerders.

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving kunnen grote invloed hebben op de taakomvang en -inhoud van de omgevingsdienst ODRA. De impact van de Omgevingswet is waarschijnlijk groot. De Wet kwaliteitsborging bouwen (WKB) zal invloed hebben op de werkzaamheden die met bouw hebben te maken. Deze wet heeft een gefaseerde invoering. ODRA is samen met de deelnemende gemeenten actief bezig met de invoering van de Omgevingswet en WKB en rapporteert hier geregeld over. Door actief met komende ontwikkelingen bezig te zijn kan beter geanticipeerd worden op eventuele grote consequenties voor het personeelsbestand van ODRA.
In 2022 is gestart met de implementatie van de aanbevelingen uit het in 2021 verschenen rapport ‘Om de leefomgeving’ van de commissie Van Aartsen. De meeste initiatieven zullen vanuit het rijk worden geïnitieerd. Een van de mogelijke uitwerkingen kan zijn dat omgevingsdiensten moeten gaan fuseren.
ODRA heeft voor een aantal vakgebieden last van krapte op de arbeidsmarkt. Daarom is men begonnen met het aannemen van starters die met behulp van interne scholing en begeleiding de werkplekken bezetten waarvoor moeilijk ervaren specialisten te vinden zijn.
De omvang van het takenpakket van ODRA op het gebied van bouw, vergunningverlening en toezicht is direct afhankelijk van initiatieven van particulieren en bedrijven in de stad. Er kunnen grote verschillen zitten tussen jaren. Om hierop te anticiperen houdt ODRA een flexibele schil met personeel aan. Met de systematiek van outputfinanciering en een prognose van de gemeente op de bouwontwikkelingen wordt het beter mogelijk om de kosten voor de gemeente vooraf in te schatten.
De bij omgevingsdienst ODRA onderkende risico's voor gemeente Arnhem worden op de volgende wijzen beheerst. Allereerst is er maandelijks werkoverleg tussen de accounthouders van beide partijen. Relevante ontwikkelingen kunnen daar als eerste gesignaleerd worden. Actuele zaken worden op dagelijkse basis besproken. ODRA levert maandelijks productiecijfers en urenoverzichten. De cijfers worden met deze frequentie ook in het accountoverleg besproken. Realisatie van producten en uren kan zo getoetst worden aan planning en

budget, zo nodig kan worden bijgestuurd en zullen relevante ontwikkelingen gemeld worden in de financiële cyclus van de gemeente.
De portefeuillehouder heeft zitting in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van ODRA. Meerdere keren per jaar worden financiële tussenrapportages van ODRA in de vorm van een financieel dashboard in de bestuursvergaderingen besproken. De business controller Arnhem adviseert de portefeuillehouder op deze rapportages en kan risico's vroegtijdig signaleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan oplopende personeelskosten door schaarste op de arbeidsmarkt of bevindingen van de accountant.

Scalabor B.V.

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Scalabor rapporteert op diverse momenten richting de gemeente Arnhem (100% aandeelhouder) over de inhoudelijke en financiële voortgang inclusief de risico's: via begroting en jaarrekening en via de kwartaalrapportages. In deze stukken wordt expliciet stilgestaan bij de te onderscheiden risico's inclusief de beheersmaatregelen. Als aandeelhouder en belangrijkste klant van Scalabor zijn we hierover ook continu met elkaar in gesprek en houden we elkaar goed op de hoogte van belangrijke ontwikkelingen. Hiermee zorgen we voor inzicht in de risico's en trekken we samen op in de beheersing hiervan.

Sportbedrijf Arnhem

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Sturing
Het Sportbedrijf is de grootste uitvoerder van het sportbeleid van de gemeente Arnhem. Bij de verzelfstandiging van het Sportbedrijf, zijn vanuit de gemeente als opdrachtgever en eigenaar van het Sportbedrijf, afspraken gemaakt over de informatie- en stuurmogelijkheden voor de gemeente. Om de verwachtingen over en weer beter in beeld te hebben voeren de gemeente als eigenaar en opdrachtgever en het Sportbedrijf gezamenlijk, buiten de kwartaalgesprekken om, gedurende 2023, regelmatig overleg.
De organisatie van het Sportbedrijf en de samenwerking met de gemeente Arnhem wordt elk jaar professioneler. De afstemming tussen de teams Leefomgeving en het Sportbedrijf loopt goed, waarmee invulling wordt gegeven aan het uitgangspunt van 'van wijken weten'.

Het opdrachtgeverschap wordt meer gestroomlijnd. Het Sportbedrijf heeft in de kwartaalrapportages steeds conform afgesproken format gerapporteerd. Over de kwaliteit en met name over de (on)mogelijkheden van rapportage over effectiviteit en efficiëntie van interventies in de stad wordt met elkaar gesproken, alsmede wensen voor de toekomst op wijkniveau. Dit is een doorlopend proces, waarmee we verder gaan in 2023. Het inzicht in de kostprijs van de producten is nog onvoldoende. Er is steeds meer inzicht in kosten per locatie en per 'product'. Sportbedrijf en gemeente doorlopen gezamenlijk stappen om dit af te zetten tegen maatschappelijke meerwaarde. Hierdoor komt er steeds meer kennis beschikbaar over in hoeverre uitgaven zich verhouden tot gemeentelijke doelstellingen. Op basis daarvan kunnen beleidskeuzes gemaakt worden.

Financieel
Het eigen vermogen is € 1,6 miljoen. Voor 2022 e.v. is er een taakstelling van € 0,75 miljoen. Het Sportbedrijf heeft in 2022 een resultaat gehaald van omstreeks € 0,9 miljoen. Dit is grotendeels te verklaren door incidentele steun vanuit het Rijk in verband met de coronacrisis. Dit wordt grotendeels aangewend om het in verband met stijgende energieprijzen verwachte tekort van 2023 deels mee op te vangen. Er blijft voor 2023 nog een tekort over van omstreeks 0,5 miljoen en 2,7 miljoen voor 2024. Met de in de begroting opgenomen aanvullende subsidie voor 2023 en 2024 verwachten wij dat het Sportbedrijf bij gelijkblijvende activiteiten voldoende financiële middelen tot haar beschikking heeft.

Samenwerking
Nu het Sportbedrijf stabiel staat, is er weer meer ruimte gekomen om de focus te verleggen naar het gesprek op inhoud en gezamenlijke belangen. De afgelopen jaren is de samenwerking tussen gemeente en Sportbedrijf sterk verbeterd. De samenwerking blijft een onderwerp waarin continu geïnvesteerd wordt, ook in 2023 en verder.
Voorbeelden van inhoudelijke onderwerpen die gezamenlijk worden opgepakt zijn: verenigingsondersteuning, de bezetting van accommodaties en ontwikkeling van een positief sportklimaat. Hierover wordt de gemeenteraad in 2023 verder geïnformeerd.
We verwachten deze ontwikkeling met het MT van het Sportbedrijf in 2023 voort te kunnen zetten. Deze samenwerking zorgt ervoor dat het risicoprofiel van het Sportbedrijf als verbonden partij lager ingeschat wordt.

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De veiligheids- en gezondheidsregio Gelderland Midden is een wettelijk aangewezen regeling waarin wordt samengewerkt met vijftien verschillende gemeenten. De taken zijn onder verdeeld in een vijftal programma's (crisisbeheersing, brandweerzorg, GGD, ambulancezorg en bedrijfsvoering). VGGM wijst in haar begroting 2023 op de volgende risico's:
·Meerjarig effect van het COVID19 virus; preventie ten aanzien van kwetsbare groepen, advisering van hygiënemaatregelen, versterking infectieziektebestrijding, terug op niveau van reguliere diensten voor derden zoals reizigersvaccinaties en binden van medewerkers en vrijwilligers aan de organisatie;
·Naar aanleiding van de implementatie van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren (WNRA) is een complexiteit met betrekking tot de positie van de vrijwilligers ontstaan. Op basis van de huidige wet- en regelgeving is het onderscheid tussen een brandweervrijwilliger
·en een brandweermedewerker nauwelijks te maken. Hiermee heeft de invoering van WNRA een groot financieel risico op de betaalbaarheid van het huidige brandweermodel. Landelijk heeft een Denktank een oplossing voor deze ontstane situatie bedacht in de vorm van taakdifferentiatie. De financiële consequenties van de taakdifferentiatie worden nog nader geanalyseerd;
·Verdeelsleutel huisvestingskosten brandweer. De gemeentelijke bijdragen aan de brandweer zijn op basis van een nieuwe verdeelsleutel vastgesteld. De (regionale) huisvestingskosten van de kazernes en andere brandweeronderdelen zijn daarvan vooralsnog uitgezonderd;
·Arbeidsontwikkelingen, waaronder functiewaardering van verpleegkundigen. Vergelijkbare organisaties hebben verpleegkundigen hoger ingeschaald. Een aanpassing van de functiewaardering heeft grote consequenties op het budget of op de dienstverlening van de Jeugdgezondheidszorg en Algemene gezondheidszorg. Hiervoor is in de gemeentelijke begroting een extra budget opgenomen. Dat geldt ook voor de ICT-lasten;
·Toenemende ICT-lasten als gevolg van verdere digitalisering en plaats onafhankelijk werken. Meerdere (verouderde) systemen dienen op korte termijn vernieuwd te worden gebracht en toenemende gebruikerswensen gebaseerd op maatschappelijke 0ntwikkelingen zijn niet passend binnen de huidige ICT-budgetten.
·De grote druk op (gemeentelijke)financiën en bij andere opdrachtgevers leidt tot continuïteitsrisico's van niet door gemeentelijke bijdrage gefinancierde activiteiten.

De beheersing van bovenstaande risico's is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen. Het regionaal controllersoverleg en de Financiële Commissie die regelmatig bijeen komen vervullen hierin een belangrijke adviesrol, ook ten aanzien van de P&C-producten van de VGGM. Daarnaast wordt er actief samengewerkt bij bestuurlijke opdrachten. Per programma is door de VGGM een doelenboom opgesteld waarbij tevens de belangrijkste risicofactoren en mitiganten zijn genoemd.
Aan de hand van de zogenaamde "kans x effect"-methode wordt jaarlijks door VGGM een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke risico's en een kwantificering daarvan. Bij benadering wordt er een indicatie gegeven van het voor de organisatie benodigde weerstandsvermogen. Dit weerstandsvermogen wordt gevormd door de totale impact van de gekwantificeerde risico's te relateren aan de weerstandscapaciteit (zijnde het beschikbare eigen vermogen).

Daarnaast ontvangen de deelnemende gemeenten gedurende het jaar tussenrapportages van VGGM waarin wordt stilgestaan bij de actuele ontwikkelingen en de verwachtingen met betrekking tot de risico's worden beschreven.

Zowel de burgemeester als de wethouder publieke gezondheid zijn lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van VGGM. Het dagelijks bestuur en algemeen bestuur komen afzonderlijk van elkaar jaarlijks vijf keer bij elkaar. Onderwerp van gesprek is onder andere de P&C cyclus. Begrotingen en jaarrekeningen worden daar vastgesteld. Ook inhoudelijke ontwikkelingen/ risico's worden daar gedeeld.
Ondersteunende ambtenaren adviseren de burgemeester en wethouder als het gaat om de inhoud van de agenda. Deze ondersteunende ambtenaren zijn ook aangesloten op het controllersoverleg zoals eerder genoemd.

De raad krijgt de mogelijkheid om een zienswijze uit te brengen ten aanzien van de begroting en de bestemming van het resultaat na opmaken van de jaarrekening van VGGM. Eventuele financiële risico's worden opgenomen in gemeentelijke risicoprofiel.

In de afgelopen jaren is gebleken dat deze beheersstrategie volstaat.

Bijlage 5 Stand van zaken amendementen en moties

Hieronder is de stand van zaken van de amendementen en moties opgenomen die zijn aangenomen bij de behandeling van de Begroting 2023.

Bestuur, dienstverlening en financiën

22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties

De raad heeft besloten om proactief de mogelijkheden te laten onderzoeken tot het aangaan van een tweede buitenlandse relatie. Het onderzoek wordt op dit moment uitgevoerd.

22M158 Bevordering opkomst verkiezingen

Bureau Verkiezingen heeft diverse moskeeën benaderd en de Turkyem Moskee aan de Eemslaan bereid gevonden om een ruimte beschikbaar te stellen als stembureau. Tevens is hier voorafgaand aan de verkiezingen een proefstembureau ingericht. Ook bij komende verkiezingen zal er in één of meer moskeeën een stembureau worden ingericht, als daar gelegenheid voor is.
De burgemeester heeft vertegenwoordigers van alle moskeeën uitgenodigd voor een gesprek over hun mogelijkheden om hun achterban te stimuleren om hun stem uit te brengen bij verkiezingen.

Veiligheid

22M123 Manifest demonstratierecht

De burgemeester heeft het Manifest getekend. De raad wordt direct na de zomer geïnformeerd. We betrekken de jaarlijkse evaluatie bij de op instigatie van de raad jaarlijks te houden veiligheidstafel.

22M133 Stel aantal BOAs op straat veilig

In de begroting is een straatcapaciteit van 29 fte verwerkt. Voor wat betreft het handhavingsbeleid wordt momenteel de hand gelegd aan het opstellen ervan (met name de keuzes capaciteit versus inzetwensen). Het uitvoeringsplan zal aansluiten bij de jaarlijkse planning die gekoppeld was en is aan de wijkveiligheidsagenda's. Hiermee wordt, naast het focussen op stadsbrede problematieken, ook oog gehouden voor het wijkgericht werken. Per slot van rekening moeten we daar zijn waar we nodig zijn.

Bereikbaarheid

22M141 Kaders voor mobiliteitsingrepen

De motie is afgedaan met de raadsbrief Impact werkzaamheden op genoemde wegen in motie 22M141.

Economie

22A66 Bridge to Liberation

De voorgestelde financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M132 Een brug naar de toekomst

Zoals in de motie is aangegeven, werken we aan een voorstel hoe we na 2024 invulling blijven geven aan de slag om Arnhem herdenking in het algemeen en De Bridge to Liberation in het bijzonder, inclusief een financiële paragraaf. We hebben BMC tevens gevraagd om breed (dus ook buiten gemeente Arnhem) op te halen hoe men omgaat met herdenkingen nu en in de toekomst, hoe geven we invulling nu de veteranen uit WOII er steeds minder aanwezig kunnen zijn, hoe blijft de jonge generatie aangehaakt? Daarvoor gaat BMC in gesprek met een aantal lokale, regionale en landelijke partners. Ook intern worden er gesprekken gevoerd met relevante beleidsvelden, zoals inclusie en diversiteit. De oplevering is begin november gepland.

22M170 Oog voor alle studenten

Arnhem Studiestad gaat drie dingen doen om de informatievoorziening voor deze doelgroep te verbeteren:

- Op de website (Eng/Ned) van Arnhem Studiestad worden links geplaatst naar belangrijke plekken of initiatieven voor deze doelgroep die de kennisinstellingen beschikbaar zijn. Deze informatie is inmiddels beschikbaar (half juli 2023).
- Op de site komt een vlog van een Caribisch Nederlandse student over studeren, werken en leven in Nederland (uiterlijk september 2023)
- Er komt een informatiecampagne over rechten en plichten van studenten rondom studentenhuisvesting. De gemeente is in de lead, overlegt met kennisinstellingen en studenten en SH& is ook betrokken. Het resultaat hiervan wordt zichtbaar op de site van Arnhem Studiestad en de kennisinstellingen (is gestart).

22M179 Living statues op de agenda van 2023
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “Subsidieregeling Producties, Evenementen en Festivals gemeente Arnhem 2023”

Onderwijs
22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin
Samen met Natuurcentrum Arnhem is een kernteam gevormd om de praktische uitvoering vorm te geven. Er is een plan van aanpak opgesteld voor de periode 2023 – 2025.,
Momenteel worden de wensen en behoeften van schoolbesturen en scholen geïnventariseerd. Met behulp van een enquête en diverse gesprekken met zowel de overkoepelende schoolbesturen van Delta, Flores, Onderwijsspecialisten als overleggen met directeuren van individuele scholen worden de komende maanden de wensen, behoeften, kansen en risico’s per school in kaart gebracht. Deze nazomer worden er inspiratiemiddagen en ontwerpsessies met de scholen, schoolbesturen en andere betrokkenen georganiseerd.
Aan de hand van deze inventarisatie zal in het najaar 2023 een maatwerkaanpak worden opgesteld. Deze maatwerkaanpak bestaat uit maximaal vier varianten die aansluiten bij de behoeften en mogelijkheden van scholen. Dit jaar vindt er een pilot-moestuinlesprogramma bij de Witte Vlinder (Flores Onderwijs) in Arnhem Noord en de Johannes school (Delta Scholengroep) in Arnhem Zuid plaats, dat input biedt voor de maatwerkaanpak voor andere scholen.

22A62 Structurele investering in intellectuele ontwikkeling en laaggeletterdheid jeugd & jong volwassenen
In het kader van ‘Een kansrijk Arnhem’ is in de begroting een ophoging van €65.000 per jaar vanaf 2023 tot 2026 voorgesteld, ten gunste van de subsidiëring van Rozet. De uitbreiding van het gratis lidmaatschap voor de leeftijdscategorie tot 24 jaar (ten opzichte van 18 jaar) is ingegaan op 1 januari 2023.
Om het gebruik van dit gratis lidmaatschap te stimuleren zijn verschillende promotieacties opgezet. 1. Flyer in de bibliotheken met de pakkende tekst “Hey harde werker! Toe aan een pauze - leen een boek!” gericht op de studerende jongeren in de Rozetvestigingen. 2. Mailings naar de verschillende doelgroepen en 3. posts op social media (instagram en tiktok).
Hiermee is een grote doelgroep bereikt. Het resultaat van de ophoging van de leeftijdsgrens naar 24 in combinatie met de aandacht voor het lidmaatschap heeft tot een toename van het aantal lidmaatschappen geleid. Daarop aansluitend is het aantal uitleningen gestegen met 31%.

22M121 Niet de energierekening betalen met de kwaliteit van ons onderwijs
Naar aanleiding van de motie is er een uitvraag gedaan bij scholen/onderwijspartners. De meeste scholen gaven aan vaste contracten te hebben met energieleveranciers. In de praktijk zijn de kosten voor deze scholen daarom niet gestegen. Wij hebben geen signalen ontvangen van scholen dat zij eventuele hogere energiekosten betalen uit hun onderwijsbudget.
De stijging van de energiekosten is een landelijk thema. Er is dientengevolge een Rijksregeling ontwikkeld om dit te ondervangen. Scholen kunnen sinds begin 2023 contact opnemen met DUO om tot maatwerk te komen: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/financiering-onderwijs/vraag-en-antwoord/financiele-problemen-school-door-stijgende-energierekeningen. Mochten er financiële problemen ontstaan door gestegen energielasten kunnen scholen zich dus wenden tot het rijk.

22M130 Pilot OCW aanvragen voor hoogbegaafde thuiszitters
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “Voortgangsbrief op het thema hoogbegaafdheid”.

22M137 Verbeter schoolventilatie door coördinatie
Over de implementatie van de SUVIS-plannen (Specifieke Uitkering Ventilatie in Scholen) is de geïnformeerd met de Raadsbrief "Stand van zaken Specifieke Uitkering Ventilatie in Scholen" (SUVIS) van 22 december 2022.

22M139 Plan van aanpak hoogbegaafdheid
Het Plan van aanpak is opgesteld en gedeeld met de onderwijspartners. In de MEAA (Maatschappelijke Educatieve Agenda Arnhem) van 6 juli wordt het Plan van aanpak inhoudelijk verder besproken. We verwachten een raadbrief in september.

Cultuur
22A54 Kansen voor behoud erfgoed benutten
De voorgestelde financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M120 Kansen voor behoud erfgoed benutten
Er wordt gewerkt aan het opstellen van een nieuwe erfgoedagenda. Deze komt in 2023 in conceptvorm gereed en zal begin 2024 voor bestuurlijke besluitvorming worden geagendeerd.
In de erfgoedagenda wordt conform de motie ook gekeken naar de wijze waarop de gemeente vanuit de nu begrote budgetten voor erfgoed of vanuit andere middelen onder bijzondere omstandigheden financieel kan bijdragen aan erfgoedprojecten om voortgang met cofinanciering mogelijk te maken.

22M122 Gezamenlijk aanbod Arnhemse podia
De motie is onderdeel van lopend beleid, zoveel mogelijk samenwerking stimuleren tussen de Arnhemse podia.

22M125 Kaders voor cultuur- en evenementensubsidies
Deze motie hebben we afgedaan met de raadsbrief Inzet extra Programmabudgetten cultuur.

22M157 Gebruik nieuw cultureel centrum in Arnhem-Zuid ook als bastion in de Arnhem-Oost-aanpak
In de raadsbrief Ontwikkelingen Cultuur in Arnhem Zuid geven we aan ook Malburgen / Arnhem-Oost te betrekken.

Participatie en armoedebestrijding
22A73 Houd vast aan ambitie
De tekstuele wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt. Sinds januari 2019 is het gemiddelde bestand van 16 grote gemeenten gedaald met 8,6%. Arnhem heeft als doel het 10% beter te doen, dus dat is een daling van ongeveer 9,5% in die periode. In april 2023 is het bestand van Arnhem 12,5 % afgenomen sinds het begin van de meting. Dus Arnhem voldoet op dit moment ruim aan de doelstelling.

22A77 Geef experiment ‘schuldenvrij’ een kans
De tekstuele en financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt. Het startbedrag van € 150.000 dat beschikbaar is gesteld om de uitvoering van het experiment ‘Immerloo Schuldenvrij’ samen met maatschappelijke partners mogelijk te maken is deels gebruikt voor de voorbereidende fase. De aanpak is met partners geconcretiseerd. Er is echter meer budget nodig om tot uitvoer te komen. Aanvullend budget vanuit het Nationaal Programma Arnhem-Oost is inmiddels toegezegd en op dit moment wordt er nog naar externe financiering gezocht. Doel is om in het najaar het plan tot uitvoer te brengen.

Zorg
22M154 Maak de zorg aantrekkelijk om in te werken
De gemeente Arnhem voert samen met de regionale inkooporganisatie gesprekken met zorgaanbieders over het leveren van kwalitatief goede zorg aan onze inwoners. Zeker bij zorgvormen waar personeelstekorten zijn, zoals de huishoudelijke ondersteuning of behandeling jeugd, wordt ook gesproken over wat nodig is om te zorgen dat voldoende zorgverleners geworven en behouden kunnen worden (binden en boeien van personeel).
Zorgaanbieders hebben zelf ook veel last van de personeelstekorten en zoeken zelf naar allerlei mogelijkheden om personeel te werven en vast te houden, bijvoorbeeld door het creëren van voldoende doorstroommogelijkheden binnen de organisatie.

22M177 Laat pleegouders merken hoe waardevol ze zijn!
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “laat pleegouders merken hoe waardevol ze zijn!’
In februari 2023 is een sessie georganiseerd om gezamenlijk te kijken hoe we de pleegouders kunnen bedanken. In deze sessie geven pleegouders aan dat zij zich gewaardeerd voelen door de zorgorganisatie. Gekeken naar een jaarlijkse waardering hechten pleegouders waarde aan een leuke activiteit met elkaar. Een activiteit die niet te veel tijd kost maar waar zij wel waardering voelen vanuit de gemeente. Op 3 november 2023 wordt een leuke middag voor pleegouders georganiseerd om hen te bedanken voor hun inzet. Op die middag wordt ook het bedankje uitgereikt die pleegouders vanaf nu jaarlijks gaan krijgen. Wij gaan de pleegouders jaarlijks in de Week van Pleegzorg een bedrag schenken dat zij kunnen besteden aan een leuk uitje met het hele gezin. Dit doen we via de Dit is Arnhem pas.

Welzijn en Inclusie
22A70 Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

Voorjaar 2023 heeft een projectteam onder aansturing van een extern projectleider invulling gegeven aan het amendement. Samen met diverse partners, is gewerkt aan een plan voor de invulling van het Centrum voor Levensvragen en Suïcidepreventie. Het plan is in mei aangeboden aan de gemeente. De formele opening van het Centrum is op 1 september 2023. Het Centrum wordt ingevuld door D3rde Verdieping voor een periode van anderhalf jaar. In 2024 evalueren wij het Centrum en stellen we vast welk vervolg het krijgt vanaf 2025.

22A80 Anti-racisme aanpak
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.
Dit amendement is uitgevoerd via de aanpak 'Arnhem tegen Racisme'. In de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023 staat deze aanpak verder omschreven.

22M126 In verbinding beginnen
Deze motie is in behandeling. Na de zomer/richting het najaar informeren we de raad middels brief (over visie / opvang / en integratie vluchtelingen) waarmee we deze motie zullen afdoen.

22M128 Antidiscriminatie en antiracisme aanpak
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023.

22M156 Aan de slag met de lokale coördinator tegen racisme en discriminatie
In de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023, is de stand van zaken van deze motie omschreven. Komend najaar komt er een raadsbrief waarin we de lokale coördinator tegen racisme en discriminatie introduceren en uitleg geven over de rol.

Gezondheid en sport
22M124 Tempo maken met uitbreiden PrEP-zorg
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief 'Afdoen motie Tempo maken met PrEP-zorg'

22M134g Sportmakelpunt
Wij hebben de punten onderzocht die in de motie zijn opgenomen. In afstemming met de Arnhemse Sportfederatie (ASF) zijn wij tot de conclusie gekomen dat er geen behoefte is aan een aanvullend platform. Een aantal verenigingen in Arnhem maken al gebruik van een platform, namelijk Taakie. In de tweede helft van 2023 zullen wij dit platform nogmaals onder de aandacht brengen bij de Arnhemse sportverenigingen. Dit gebeurt in samenwerking met de ASF en Sportbedrijf Arnhem.
Tot slot, is het relevant om te vermelden dat mond-tot-mond reclame altijd een krachtig middel blijft om vrijwilligers te vinden. Een vacaturebank / platform is minder succesvol. Hierover volgt nog in 2023 een raadsbrief waarin we uitvoeriger ingaan op deze motie.

22M178g Maatschappelijke organisaties steunen en verduurzamen
Aan deze motie is uitvoering gegeven. Maatschappelijke organisaties zijn de afgelopen maanden op verschillende manieren inhoudelijk en financieel ondersteund. De meest belangrijke (financiële) maatregel was de ' tijdelijke subsidieregeling compensatie energiekosten maatschappelijke organisaties'. Door middel van een raadsbrief zal in 2023 nader bericht worden over de resultaten in relatie tot de motie.

Klimaat en energie
22M135 Verenigingen verduurzamen
De provinciale staten van Gelderland heeft in februari 2023 €10 miljoen beschikbaar gesteld voor een fonds verduurzaming maatschappelijk vastgoed. Naar verwachting is in het najaar 2023 dit fonds daadwerkelijk beschikbaar waarmee maatschappelijke instellingen, waaronder gebedshuizen, investeringen kunnen doen in energiebesparende maatregelen. Daarnaast ondertekenen naar verwachting minimaal 8 gebedshuizen de Green Deal Gebedshuizen met de gemeente Arnhem, waarmee zij een ondersteuningstraject van 2 jaar ingaan voor brede verduurzaming. Tot slot ondersteunt het onder andere door de gemeente Arnhem gefinancierde ondersteuningstraject van Arnhem Zet de knop om ook gebedshuizen bij energiebesparing. Er is hiermee zowel de gevraagde financiering voor duurzame investeringen, als een kennisloket met voldoende expertise, beschikbaar voor de doelgroep gebedshuizen.

22M136 Duurzame gebedshuizen
Zoals hierboven vermeld, heeft de provinciale staten van Gelderland in februari 2023 € 10 miljoen beschikbaar gesteld voor een fonds verduurzaming maatschappelijk vastgoed. Naar verwachting is in het najaar 2023 dit

fonds daadwerkelijk beschikbaar waarmee maatschappelijke instellingen, waaronder verenigingen, investeringen kunnen doen in energiebesparende maatregelen aan hun pand. Daarnaast kunnen verenigingen een subsidieadvies krijgen met financiële tegemoetkoming van de gemeente van 95% van een maximumbedrag dat is gebaseerd op hun energieverbruik. Dit gaat via de “subsidie energiebesparing ondernemers en maatschappelijke organisaties” van gemeente Arnhem. Hiermee hebben verenigingen toegang tot verschillende bronnen van financiering voor het verduurzamen van hun panden.

22M138 Voor energiecoaches ook budget
In 2022 is budget ingezet voor energiecoaches van de Energiebank Regio Arnhem.

Wonen en leefomgeving
22A55 Sturen op meer betaalbare woningen
De tekstuele wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22A56 Arnhem mooier; grip op Graffiti
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M155 Handen af van Hertenkamp Sonsbeek
We zijn op dit moment aan het onderzoeken hoe we het hertenkamp in Sonsbeek kunnen behouden met in achtneming van dierenwelzijn en de nieuwe huis- en hobbydierenlijst van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Wijkprogramma’s
22A75 Doorzetten buurtconciërges in Arnhemse wijken
De financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22A76 Impuls voor de Drieslag
De financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M129 Kaders voor leefbare wijken
Nu de extra middelen van handhavingscapaciteit structureel zijn gemaakt en er dus sprake is van een duurzame investering, kan het geactualiseerde handhavingsbeleid spoedig worden vastgesteld en verzonden aan de raad. Het handhavingsbeleid is een belangrijke bouwsteen voor het plan voor leefbare wijken, samen met het onlangs gepubliceerde Actieplan Overlast en de wijkveiligheidsplannen. Het plan voor leefbare wijken en het handhavingsbeleid zullen nog dit jaar worden verzonden aan de raad. De kaders en uitgangspunten van deze beleidsstukken zullen dan in 2025 worden geëvalueerd en de evaluatie zal worden voorzien van conclusies en aanbevelingen.

Lopende onderzoeken

Naam van het onderzoek	Doel van het onderzoek	(Verwachte) einddatum (Q=kwartaal)	Thema	Verantwoordelijke portefeuillehouder
Actie-onderzoek Preventie met Gezag (PMG)	Evaluatie aanpak hoogrisico jongeren. Wat is de meerwaarde van Preventie met Gezag?	Q4 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Actie-onderzoek Persoonsgerichte aanpak (PGA)	Het actieonderzoek zetten we in om de werkwijze PGA-PMG inzichtelijk te maken. Welke interventies kunnen worden ingezet, welke belemmeringen komen naar voren?	Q4 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Trajectbegeleiding	Waaruit bestaat de intensieve trajectbegeleiding gericht op kwetsbare jongeren in de wijken Malburgen en Presikhaaf in Arnhem en welke resultaten zijn zichtbaar? Het onderzoek levert kwartaalrapportages t/m 2025.	Q4 2025	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Straatcoaches	Inzicht verkrijgen in de bekendheid van, ervaringen met en waardering van het project Straatcoaches Arnhem onder wijkbewoners en scholieren in de wijken Malburgen, Presikhaaf en Geitenkamp.	Q3 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Afvalbeleid	In het coalitieakkoord 2022-2026 is afgesproken aan het eind van 2023 het huidige afvalbeleid geëvalueerd te hebben. Het huidige beleid inclusief ambities en instrumenten wordt bekeken en beoordeeld.	Q4 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs
Onderzoek Nascheiding plastic afval uit restafval	We onderzoeken de mogelijkheden en scenario's omtrent het nascheiden van plastic afval uit restafval in de Arnhemse situatie.	Q4 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs

Onderzoek Herdenkingen	Ophalen hoe men omgaat met herdenkingen nu en in de toekomst, hoe geven we invulling nu de veteranen uit WOII er steeds minder aanwezig kunnen zijn, hoe blijft de jonge generatie aangehaakt?	Q4 2023	Cultuur en Recreatie	Bob Roelofs
Onderzoek passende personeelsformatie sociale wijkteams	Vaststellen of de huidige personeelsformatie van de sociale wijkteams passend is om de opdracht van de gemeente Arnhem aan de sociale wijkteams uit te voeren.	Q4 2023	Zorg en Gezondheid	Marco van der Wel
Onderzoek inzet bewonersondersteuning	Hoe ziet het Arnhemse aanbod aan bewonersondersteuning er uit en is deze passend binnen de huidige vraag in relatie tot beschikbare budget?	Q4 2023	Zorg en Welzijn	Mark Lauriks
Model Integriteitsysteem Lokale Overheid (uitvoering door Governance & Integrity Nederland)	Door middel van een systeemanalyse inzicht verkrijgen in de sterke en de zwakke punten van het aanwezige integriteitsysteem.	Q3 2023	Bestuur	Maurits van de Geijn
Sporen van slavernijverleden in Arnhem	Het hoofddoel van het onderzoek is het blootleggen van Sporen van Slavernijverleden in Arnhem.	Q1 2024	Inclusie	Maurits van de Geijn

Nederlandse Inclusiviteitsmonitor (NIM)	De Nederlandse InclusiviteitsMonitor bestaat uit twee instrumenten. De Beleidsscan Inclusiviteit brengt in kaart in hoeverre het diversiteits- en inclusiebeleid in onze organisatie samenhangend, systematisch ingericht en geïmplementeerd, en wetenschappelijk gefundeerd is. De Medewerkersscan Inclusiviteit© brengt in beeld hoe onze medewerkers het werkklimaat ervaren. Met behulp van deze metingen en beschikbare wetenschappelijke kennis krijgen we hier inzicht in. Met als doel aanknopingspunten welke vervolgstappen onze organisatie moet zetten voor een inclusieve organisatiecultuur.	Q4 2023	Inclusie	Maurits van de Geijn
3e cohortstudie Veilig Thuis, regio Arnhem-Ede	Onderzoeken of onze werkwijze/aanpak met Veilig Thuis voldoende werkt in gezinnen waar huiselijk geweld en kindermishandeling speelt.	Q4 2023	Zorg en Welzijn	Maurits van de Geijn
CBS Barometer Culturele Diversiteit 2022/2023	Inzicht verkrijgen in de culturele diversiteit van de ambtelijke organisatie.	Q1 2024	Overig	Maurits van de Geijn
Veiligheidsgevoel en acceptatie van LHBTIQ+ groepen in Arnhem	Wat is de trend in veiligheidsgevoel en acceptatie van LHBTIQ+ groepen in Arnhem?	Q1 2024	Inclusie	Maurits van de Geijn
Arnhem Energy Hotspot	Verder bouwen aan internationaal toonaangevend energiecluster in en rond Arnhem, via een geheel van publiek-private projecten en acties en een daarbij passende samenwerking. NB: gemeente is mede-opdrachtgever naast de regionale ontwikkelingsmaatschappij OOSTNL.	Q3 2023	Economie	Nermina Kundić

Circulariteitsscan	Onderzoek naar stand van zaken circulaire inkoop & grondstofstromen analyse voor de stad. De circulariteitsscan geeft inzicht in het niveau van circulariteit van de gemeente Arnhem en de belangrijkste verbeterkansen voor grondstofstromen in vastgoed, facilitaire producten en diensten en de openbare ruimte. Daarnaast wordt in kaart gebracht welke grondstofstromen en de bijbehorende milieuimpact in Arnhem veel voorkomen om ook hier in de verbeterkansen in kaart te brengen. Het onderzoek is onderdeel van een opdracht om niveau 5 op de CO2 prestatieladder te behalen en onderdeel van een afspraak met de raad om het uitvoeringsprogramma circulaire economie te evalueren.	Q4 2023	Economie	Nermina Kundić
Motiveringen van particuliere inwoners om zelf aanpassingen aan de eigen woning te doen	Meer zicht krijgen in de motiveringen om wel of niet aanpassingen aan de eigen woning te doen.	Q1 2024	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders

Afgeronde onderzoeken

Naam van het onderzoek	Doel van het onderzoek	Datum afronding	Thema	Verantwoordelijke portefeuillehouder
Naheffingen aankoop onroerend goed door gemeente Arnhem na en tijdens de Tweede Wereldoorlog	Het onderzoek wordt onder auspiciën van het NIOD uitgevoerd door Blauw Historisch Onderzoek. Door middel van bronnenonderzoek wordt het volgende in kaart gebracht: of de gemeente Arnhem na afloop van de Tweede Wereldoorlog naheffingen heeft gevorderd voor straatbelasting en/of erfpacht bij Joods burgers of hun erfgenamen; tijdens de Tweede Wereldoorlog onroerend goed heeft aangekocht dat in eigendom was van Joodse inwoners; en of er na de oorlog rechtsherstel heeft plaatsgevonden. De gemeenteraad is in de beantwoording van art 44 vragen van de fractie DENK/ Verenigd Arnhem in september 2020 hierover geïnformeerd.	Q4 2022. Op 24-1-2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Bestuur	Ahmed Marcouch
Leerevaluatie meldingen De Wiltstraat 21	Het evalueren van het handelen van de gemeente en van namens de gemeente handelende partijen op de meldingen van overlast en overtredingen van een omwonende en indien van toepassing het ophalen en terugkoppelen van leerpunten voor de gemeente en namens de gemeente handelende partijen.	Q2 2023. Op 11 juli 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch

Gebruiksonderzoek parkeergarage Musis	Begin 2023 start de gemeente Arnhem met een renovatie van een deel van de Parkeergarage Musis, ter verbetering van de gebruikskwaliteit. Ter ondersteuning van deze plannen wil de gemeente inzicht in de waardering door gebruikers van de parkeergarage. Om dit inzicht te verkrijgen is een face-to-face enquête onder deze doelgroep uitgevoerd.	Q1 2023	Verkeer	Bob Roelofs
Samenwerking erfgoedtaken tussen ODRA en gemeente Arnhem	Er is onderzoek uitgevoerd om de samenwerking tussen de afdeling erfgoed en de ODRA te verbeteren.	Q1 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs en Marco van der Wel
Onderzoek Toekomst Sonsbeek en State of Fashion	Het onderzoek is tweeledig en gebeurt in twee fasen. Eerst gericht op de haalbaarheid van een jubileumeditie van Sonsbeek in 2024 (31 oktober 2022) en aansluitend op de toekomstbestendigheid van beide events (afgerond eind maart 2023).	Q1 2023. Op 31 maart 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Cultuur en Recreatie	Cathelijne Bouwkamp
Benchmark Stichting Atelierbeheer SLAK	Inzicht verkrijgen hoe de bedrijfsvoering van SLAK zich verhoudt tot vergelijkbare atelierorganisaties in Nederland. En zo een scherper beeld krijgen van wat mag en kan worden verwacht van SLAK als atelierorganisatie en de eigen rol van gemeenten daarin. In het verlengde: wat vragen de ambities in de coalitieakkoorden in relatie tot de middelen en beschikbaar aanbod personeel.	Q2 2023. Op 30 mei 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Cultuur en Recreatie	Cathelijne Bouwkamp

Rapportage jongerenwerk 12+ verbetertraject van stichting Rijnstad in de Gemeente Arnhem	We zijn een verbetertraject in vijf wijken begonnen met het jongerenwerk 12+ van Rijnstad. Dit onderzoek is een meetmoment waarmee inzichtelijk wordt gemaakt wat de stand van zaken én het effect in de wijk is van de ingezette verbetering van het jongerenwerk.	Q4 2022. Op 6-12-2022 is de raad geïnformeerd over het verbetertraject.	Welzijn, Jongerenwerk	Mark Lauriks
Impactanalyse Wams	Onderzoek naar welke strategische keuzes mogelijk zijn bij de invoering van de Wams en tot welke scenario's deze keuzes leiden.	Q4 2022	Zorg en Welzijn	Mark Lauriks
Samen Beslissen	Onderzoek naar de effecten van de methodiek 'Samen Beslissen', werkwijze voor Werk en Inkomen.	Q1 2023	Werk en Inkomen	Mark Lauriks
Wat W€rkt? Eerder uit de schulden (uitgevoerd door Hogeschool Utrecht met behulp van verschillende onderzoeksbureaus zoals Pharos en Verwey Jonker, gefinancierd door NWO)	In totaal doen 7 gemeenten mee aan dit onderzoek. De centrale vraag is: Wat is de effectiviteit van interventies voor mensen met betalingsachterstanden? De gemeente Arnhem doet mee met de onderdelen 'Samenwerking ketenpartners (signaleren van geldzorgen door huisartsen in Presikhaaf en Schuytgraaf) en 'Jongeren' (de effectiviteit van interventie Opr€cht).	Q1 2023. Eindrapportage is gepubliceerd op de website van Verwey Jonker.	Werk en Inkomen	Mark Lauriks
Onderzoek Financiele Wijksturing Gemeente Arnhem - Analysefase	Doel is het herinrichten van de financiële wijksturing en het realiseren van de cultuurverandering die daarvoor nodig is. Ontwikkelen van een financieel sturingsmodel (o.a. waar sturen we wel en niet op) inclusief implementatieplan/-fasering. Na deze fase volgt de ontwikkelfase, daarna de implementatiefase.	Q2 2023	Financiën	Mark Lauriks

Onderzoek exploitatie Vlindertuin	Bestaan er partijen die onder dezelfde voorwaarden als SLAK en met behoud van maatschappelijke doelstellingen de exploitatie van de Vlindertuin op zich kunnen nemen? Hierbij wordt ook de mogelijkheid onderzocht dat Vlindertuinparticipanten zelf de exploitatie op zich kunnen nemen, bijvoorbeeld als stichting, collectief of cooperatie. Wat zijn de voor/nadelen van exploitatie door een andere partij dan SLAK en wat zijn de kansrijke alternatieven?	Q3 2023	Wijken	Mark Lauriks
CBS Barometer Culturele Diversiteit 2021	Inzicht verkrijgen in de culturele diversiteit van de ambtelijke organisatie.	Q1 2023	Overig	Maurits van de Geijn
Troje challenge (provincie Gelderland)	Het onderzoek is een onderzoek naar hoe informatieveiligheid en privacy in onze organisatie is ingebed. Er wordt gekeken naar het technische aspect maar er is ook een medewerkersonderzoek (niet verplicht) om te kijken naar houding, gedrag en kennis van Arnhemse ambtenaren op gebied van informatieveiligheid en privacy. Dit onderzoek is in het kader van de Troje challenge georganiseerd door provincie Gelderland voor alle Gelderse gemeenten met als doel de digitale weerbaarheid van de gemeenten binnen de provincie te vergroten. De provincie krijgt géén uitslagen van het onderzoek.	Q1 2023	Informatieveiligheid & privacy	Maurits van de Geijn

Woonbehoefteonderzoek Gemeenten Regio Arnhem - Nijmegen	Inzicht in de woonbehoefte (type woningen, prijsklassen, doelgroepen, wonen-met-zorg concepten) voor alle gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen. Voor Arnhem vormt het woonbehoefteonderzoek een belangrijke onderlegger voor woonbeleid en de inzet bij woningbouwprojecten.	Q1 2023. Op 28 maart 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders
Onderzoek behoefte rolstoelgeschikte woningen	Inzicht in aanbod, behoefte en knelpunten als het gaat om rolstoelgeschikte woningen	Q1 2023. Onderzoek is gelijktijdig met het regionale woonbehoefte-onderzoek opgeleverd.	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders
BTW onderzoek Belastingdienst	Op initiatief van de Belastingdienst vindt een boekenonderzoek plaats naar de naleving van de BTW en BCF wetgeving door gemeente Arnhem. In dit boekenonderzoek worden ook de aan Arnhem gelieerde rechtspersonen betrokken, in casu het Sportbedrijf, de Connectie en Scalabor. Onderzoek is afgerond; met de Belastingdienst is een naheffing overeengekomen over de belastingjaren 2017 tot en met 2022 van € 227.000 (exclusief belastingrente). Deze naheffing is verwerkt in de jaarrekening 2022 en toegelicht in het hoofdstuk Bestuur, dienstverlening en financiën en in de paragraaf Bedrijfsvoering.	Q4 2022	Financiën	Paul Smeulders

Begrotingswijziging Exploitatie

Nr. : 23-012
Onderwerp : Turap 2 2023
Raad d.d. :
Zaaknr. : 3904872
Toelichting: : Begrotingswijziging bij Turap 2 2023

Programma's		2023						2024							
		Lasten	Baten	Expl.-result.	Toe-voeg.	Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Toe-voeg.	Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten
Wijkprogramma's															
Geb 0	**Gebied nader te verdelen**	0		**0**			**0**								
Geb 1	**CSA**	35	3	**-32**			**-32**								
Geb 2	**Noordwest**	813	88	**-725**			**-725**								
Geb 3	**Noordoost**	59	46	**-13**			**-13**								
Geb 4	**Presikhaaf**	358	96	**-262**			**-262**								
Geb 5	**Malburgen**	391	119	**-273**			**-273**								
Geb 6	**Schuytgraaf/Elderveld**	1.058	224	**-834**			**-834**								
Geb 7	**De Laar/Elden**	253	14	**-239**			**-239**								
Geb 8	**RKV**	317	13	**-304**			**-304**								
		3.284	**602**	**-2.682**			**-2.682**								
Stedelijke programma's															
S00	**Bestuur, dienstverlening en financ**	8.408	9.086	**678**	-3.397	-135	**3.940**								
S01	**Veiligheid**	816	58	**-758**			**-758**								
S02	**Bereikbaarheid**	-821	2	**823**			**823**								
S03	**Economie**	118	540	**422**			**422**								
S04	**Onderwijs**	130	32	**-99**			**-99**								
S05	**Cultuur**	-59	317	**375**			**375**								
S06	**Participatie en armoedebestrijding**	4.011	470	**-3.541**			**-3.541**								
S07	**Zorg**	195	-308	**-503**	4.748	6.680	**1.429**								
S08	**Welzijn en inclusie**	1.983	7	**-1.977**			**-1.977**								
S09	**Gezondheid en sport**	616	134	**-482**		113	**-369**								
S10	**Klimaat, energie en milieu**				-10.000		**10.000**								
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	417		**-417**			**-417**								
S12	**Wonen en leefomgeving**	350	-380	**-730**	350	-33	**-1.113**								
		16.164	**9.956**	**-6.207**	**-8.299**	**6.625**	**8.717**								
	Totaal	19.448	10.559	**-8.889**	-8.299	6.625	**6.035**								

Begrotingswijziging Exploitatie

2025				2026						2027						20		
Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.
	Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.				

Begrotingswijziging Exploitatie

28			2029					
		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo
Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.	

BEHANDELRESULTAAT

‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’
11-10-2023

‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	M. van der Wel
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers De Groot (Partij voor de Dieren), Neutkens (Volt), Simonis (GroenLinks), Van der Laak (Arnhem Centraal), Van den Broek (CDA), Eppich (VVD), Zwijnepoel & Heemskerk (D66), Dobbe (SP).
De fracties van PvdA, DENK, BurgerBelang Arnhem, ChristenUnie, PVV en Forum voor Democratie waren niet vertegenwoordigd.

Bespreking
Er hebben zich geen insprekers aangemeld. Er is meteen gestart met de meningsvormende behandeling (M1). De aanwezige fracties hebben daarin vragen aan de wethouder gesteld in eerste termijn. De wethouder heeft in zijn eerste termijn een deel van de vragen beantwoord.

Toezeggingen
- Wethouder Van der Wel zegt toe een benchmark aan de raad te kunnen leveren voor een vergelijking met andere dierentehuizen.
- Wethouder Van der Wel zegt toe om de raad gegevens te verstrekken over de waterkwaliteit in Arnhem.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de meningsvormende fase 1 nog niet is afgerond en dat deze kamer een hervatting nodig heeft. De wethouder heeft in eerste termijn de meeste vragen beantwoord maar moet nog alle vragen over het onderwerp zorg beantwoorden in eerste termijn.

De raadsadviseur,

S. Vos

De voorzitter,

M. van Munster

Titel/onderwerp: ‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’

Van:	College van B&W	Ambtenaar:	Natasja Bouwman (0627135094) natasja.bouwman@arnhem.nl
E-mailadres:	technischevragenraad@arnhem.nl	Raadsadviseur	Maaike Piscaer (06-31114892) maaike.piscaer@arnhem.nl
Doel activiteit	Informatief en Meningsvormend 1 (Lees het **Behandeladvies** goed door!)		
Toelichting	**Technische vragen** Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld via technischevragenraad@arnhem.nl Technische vragen ingediend vóór maandag 2 oktober zullen z.s.m. worden beantwoord, met als uiterlijke datum dinsdag 10 oktober. **Hoe lees ik de begroting?** Hieronder vinden jullie de links naar twee informatieve filmpjes welke zijn opgenomen door de afdeling financiën met betrekking tot de begroting algemeen en specifiek voor de begroting 2024. Presentatie over de toelichting bij begroting van de gemeente Arnhem Presentatie over de begroting 2024 van de gemeente Arnhem Naast deze filmpjes zijn er o.a. vanuit de VNG ook algemene e-trainingen voor raadsleden beschikbaar met betrekking tot gemeente financiën, zoals deze: E-learning over Financiën | Raadsleden | VNG academie (vngconnect.nl) **Afdoening moties/amendementen** Met deze begroting stelt het college voor de volgende moties af te doen: motie 19M21 Toegankelijkheidsfonds Arnhemse Standaard Voor 2024 en 2025 is een budget van jaarlijks € 75.000 beschikbaar in het toegankelijkheidsfonds waarvoor bedrijven met veel consumentenbezoek een aanvraag kunnen indienen voor een gedeeltelijke financiering om hun onderneming beter toegankelijk te maken. motie 23M57 Perspectief voor handhavers in leefbare wijken De inzet van handhavers zoals opgenomen in de Begroting 2023 is in deze begroting structureel gemaakt. motie 22M184 ‘Woensdagavond is Raadsavond’ Het college heeft intern gecommuniceerd dat er bij voorkeur geen informatie- en/of inspraakavonden meer organiseren op woensdag, de dag waarop de gemeenteraad bijeen komt. motie 22M158 Bevordering opkomst verkiezingen In aanloop naar de Provinciale Staten- en Waterschapsverkiezingen is het college in gesprek gegaan met de besturen van moskeeën uit Arnhem over het inzetten van hun gebouwen als stemlokaal. Dat heeft bij die verkiezingen geresulteerd in een stembureau in de Türkiyem Moskee. Bij volgende verkiezingen bekijkt het college of uitbreiding van het aantal moskeeën waar gestemd kan worden gewenst is.		

<table>
<tr><td></td><td>Proces bestuurlijke behandeling
I/M1 – Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)
Indienen moties & amendementen voor de M2 – vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober
M2 – Politieke Avond 1 november
Indienen definitieve moties & amendementen – vanaf 2 t/m 6 november
Besluitvorming – Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur
Een uitgebreide beschrijving van het gehele proces rondom de behandeling van de perspectiefnota kunt u vinden in de memo over de behandeling.</td></tr>
<tr><td>Spreekrecht publiek</td><td>Ja</td></tr>
<tr><td>Behandeladvies</td><td>Raadskamerindeling
De I/M1 bespreking vindt plaats in 9 raadskamers. Ter info: in het ‘spoorboekje P&C cyclus 2023 was opgenomen dat de raadskamers thematisch zouden worden ingedeeld. Gezien de ervaring van een thematische indeling bij de behandeling va de Perspectiefnota dit jaar, heeft de agendacommissie op 13 september opnieuw vergaderd over de vergaderorde bij de begroting. Besloten is alsnog te kiezen voor een indeling geordend per portefeuillehouder (inclusief een aparte kamer voor het onderdeel financiën).

Let op: gezien de omvang van het onderwerp en de beperkte vergadertijd is er geen pauze tussen het 2de en 3de blok.

<table>
<tr><th></th><th>Raadszaal</th><th>Landgoed/Festival</th><th>Walburgis</th></tr>
<tr><td>18.45 – 20.15</td><td>Smeulders
(onderdeel financiën)</td><td>Bouwkamp</td><td>Lauriks</td></tr>
<tr><td>20.30 – 22.00</td><td>Smeulders (overige portefeuilles)</td><td>Roelofs</td><td>Kundic</td></tr>
<tr><td>22.00 – 23.15</td><td>Marcouch</td><td>Van der Wel</td><td>Van de Geijn</td></tr>
</table>

In welke raadskamer moet ik zijn met mijn vragen?

Je kunt op 3 manieren kijken in welke raadskamer je met je vragen moet zijn:

1. Overzicht portefeuilleverdeling college B&W
In bijlage 1 (zie hieronder) vinden jullie een overzicht met welke onderwerpen zich binnen de portefeuilles van de collegeleden bevinden. Deze onderwerpen worden ook in iBabs bij de betreffende raadskamer vermeld;

2. Overzicht verdeling portefeuilles B&W in verhouding tot programma’s begroting
In bijlage 2 (zie hieronder) vinden jullie een overzicht van de verdeling van onderwerpen/portefeuilles van het college over de hoofdstukken uit de begroting;

3. Technische vragenbundel
Omdat een technische vraag aanleiding kan zijn voor een politieke vraag in de raadskamer, is in deze technische vragenbundel aangegeven bij welke portefeuillehouder de betreffende technische vraag hoort;

Twijfel je? Neem dan vooral van te voren contact op met de griffie!

Informatieve fase: inspreken
Bij alle raadskamers wordt gestart met een inspreekmoment. Insprekers krijgen 5 minuten het woord waarna de raadskamer vragen kan stellen. Nadat alle insprekers gehoord zijn, zullen de raadskamers starten met de meningsvorming 1.</td></tr>
</table>

	<u>Vergaderorde M1</u> Er wordt in twee termijnen vergaderd. • Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. • De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de portefeuillehouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. • Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. In verband met de grote van het onderwerp en de beperkte vergadertijd zal de voorzitter aan woordvoerders vragen om hier in hun eerste termijn rekening mee te houden (door je bijvoorbeeld te richten op je meest relevante politieke vragen of de kern van je betoog), zodat iedere fractie in de gelegenheid zal worden gesteld om zijn of haar bijdrage te kunnen leveren.
Vervolgbehandeling	Een mogelijk uitloop van de M1 staat geagendeerd voor 25 oktober. Tijdens de M1 kunnen fracties aangeven of zij overwegen moties en/of amendementen in te dienen. Deze moties en amendementen kunnen vanaf dat moment dan ook (in concept) worden ingediend bij de griffie voor agendering op de M2 van 1 november. Het indienen van de concept moties en amendementen voor de M2 kan tot en met vrijdag 27 oktober

Bijlage 1: Portefeuilleverdeling college B&W

Ahmed Marcouch

Portefeuille

- Openbare orde en veiligheid
- Handhaving (onderdeel openbare orde en veiligheid)
- Veiligheidshuis
- Regionale samenwerking (burgemeesterstaken)
- G32 Algemeen Bestuur
- Externe relaties
- Lobby
- Integriteit
- Herdenken

Cathelijne Bouwkamp

Portefeuille

- Arnhem-Oost aanpak
- Cultuur
- Groen en klimaatadaptatie in de stad
- Duurzaamheid, inclusief energietransitie gebouwde omgeving en grootschalige opwek (exclusief energietransitie bedrijven en industrie en duurzame mobiliteit)
- Stedelijke ontwikkeling en ruimtelijke ordening (inclusief Omgevingswet)

Nermina Kundić

Portefeuille

- Onderwijs
- Jeugd
- Mobiliteit
- Economische Zaken
- Circulaire economie
- Duurzaamheid bedrijven en mobiliteit
- Citymarketing
- Toerisme en recreatie (uitgezonderd Slag om Arnhem en Herinneren en Vrijheid)
- Regionale samenwerking (naast de rol van de burgemeester)
- Projecten Kleefse Waard en Stadsblokken Meinerswijk

Bob Roelofs

Portefeuille

- Burgerparticipatie
- Openbare Ruimte
- Binnenstad
- Sport
- Evenementen
- Afval
- Erfgoed (inclusief Slag om Arnhem en Herinneren en Vrijheid)
- Ouderen

- Jeugdzorg

Marco Van der Wel

Portefeuille

- Natuur en stadsparken
- Water, milieu en luchtkwaliteit
- Dierenwelzijn en biodiversiteit
- (stads)Landbouw en stikstof
- Omgevingsdienst, vergunningen, toezicht en handhaving
- Wet Maatschappelijke ondersteuning (Wmo), sociale wijkteams

Mark Lauriks

Portefeuille

- Werk en Inkomen (inclusief toeslagenaffaire)
- Wijken en wijkgericht werken
- Leefbaarheid
- Welzijn (inclusief vrijwilligersbeleid en jongerenwerk)
- Armoedebeleid
- Schulddienstverlening

Paul Smeulders

Portefeuille:

- Financiën
- Wonen
- Grondzaken
- Gemeentelijk vastgoed
- Asiel, Vluchtelingen en inburgering

Maurits van de Geijn

Portefeuille:

- Inclusie (inclusief diversiteit en emancipatie)
- Digitalisering
- Automatisering
- Privacy
- Bedrijfsvoering
- Inkoop
- P&O
- Internationale samenwerking
- Maatschappelijke opvang, vrouwenopvang, huiselijk geweld en kindermishandeling
- Publieke gezondheid en GGD
- Communicatie
- Publieke dienstverlening

Bijlage 2: Overzicht verdeling portefeuilles B&W in verhouding tot programma's begroting

Begrotingsprogramma's		**Portefeuillehouder**
S00	**Bestuur, dienstverlening en financiën**	
	Regionale samenwerking (burgemeester)	Marcouch
	Herdenken	Marcouch
	Regionale samenwerking (wethouder)	Kundić
	Publieke dienstverlening	Van de Geijn
	Wijken en wijkgericht werken	Lauriks
	Financiën	Smeulders
	Digitalisering, automatisering, privacy	Van de Geijn
	Bedrijfsvoering	Van de Geijn
	Burgerparticipatie	Roelofs
S01	**Veiligheid**	
	Openbare orde en veiligheid	Marcouch
	Veiligheidshuis	Marcouch
S02	**Bereikbaarheid**	
	Mobiliteit	Kundić
S03	**Economie**	
	Economische Zaken	Kundić
	Citymarketing	Kundić
	Toerisme en recreatie	Kundić
	Evenementen, Slag om Arnhem	Roelofs
	Communicatie	Van de Geijn
S04	**Onderwijs**	
	Onderwijs	Kundić
S05	**Cultuur**	
	Cultuur	Bouwkamp
	Erfgoed	Roelofs
S06	**Participatie en armoedebestrijding**	
	Werk en Inkomen	Lauriks
	Armoedebeleid	Lauriks
	Schulddienstverlening	Lauriks
S07	**Zorg**	
	Jeugdzorg	Roelofs
	WMO en sociale wijkteams	Van der Wel
S08	**Welzijn en inclusie**	
	Welzijn	Lauriks
	Asiel, Vluchtelingen en inburgering	Smeulders
	Inclusie en Diversiteit	Van de Geijn
	Vrouwenopvang en huiselijk geweld	Van de Geijn
	Ouderen	Roelofs
	Jeugd	Kundić
S09	**Gezondheid en sport**	
	Sport	Roelofs

	Publieke gezondheid en GGD	Van de Geijn
S10	**Klimaat, energie en milieu**	
	Duurzaamheid incl. energietransitie	Bouwkamp
	Duurzaamheid bedrijven en mobiliteit	Kundić
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	
	Stedelijke ontwikkeling, ruimtelijke ordening, omgevingswet	Bouwkamp
	Water, milieu en luchtkwaliteit	Van der Wel
	ODRA, vergunning en handhaving	Van der Wel
	Grondzaken	Smeulders
S12	**Wonen en leefomgeving**	
	Groen en klimaatadaptie in de stad	Bouwkamp
	Openbare ruimte	Roelofs
	Afval	Roelofs
	Natuur en stadsparken	Van der Wel
	Dierenwelzijn en biodiversiteit	Van der Wel
	Wonen	Smeulders

Proces behandeling begroting 2024

Datum : 14 september

Aan : Raadsleden, fractievolgers en college van B&W

Van : Griffie

Betreft : proces behandeling *'Begroting 2024'*

Beste raadsleden, fractievolgers en leden van het college,

Binnenkort staat de behandeling van de *'Begroting 2024'* op de raadsagenda. Het proces rondom de behandeling van de ontwerp begroting is besproken in de auditcommissie van 12 december 2022 en vastgesteld in de agendacommissie van 8 februari 2023 tijdens de behandeling van het 'Spoorboekje P&C cyclus 2023'

Via deze brief wil de griffie jullie informeren over het gehele proces rondom de behandeling van de begroting. Vragen? Neem dan contact op met de griffie.

Oproep agendacommissie: houd je aan de deadlines!

In het proces wordt op twee momenten gewerkt met deadlines: bij het stellen van technische vragen en bij het indienen van de concept en definitieve moties en amendementen. Deze deadlines zijn er voor om te zorgen dat iedereen (raad, college, ambtelijke organisatie en griffie) voldoende tijd heeft, bijvoorbeeld voor de voorbereiding van de M2 en besluitvormende raad. Uiteraard zijn deze deadlines in principe slechts een 'verzoek', omdat het de raad vrij staat om zelfs tijdens de vergadering zelf nog een motie of amendement in te dienen. In het presidium en de agendacommissie is besproken dat ondanks het tijdig communiceren van deze deadlines - met name rondom het indienen van de moties en amendementen - niet alle fracties zich er aan houden. Hierbij dus de oproep u aan de deadline te houden!

Behandeling begroting in samenhang met de Turap-2 2023 en Belastingverordeningen

Turap 2 – 2023

Om de voortgang op de realisatie begroting te kunnen bewaken wordt door het college minimaal een tweetal tussenrapportages aangeboden. In Turap-2 wordt de raad geïnformeerd over verwachte majeure afwijkingen op programmaniveau. De behandeling van de turap-2 loopt gelijk met de begroting.

Belastingverordeningen

Gelijktijdig met de begroting worden ook de Belastingverordeningen aan de raad aangeboden. Om in 2024 de gemeentelijke belastingen en heffingen te kunnen heffen en innen is het nodig dat op 1 januari 2024 de belastingverordeningen zijn vastgesteld en gepubliceerd. In de begroting worden in de paragraaf Lokale Heffingen de kaders opgenomen voor het beleid en voor de financiën. Binnen deze kaders worden de verordeningen van de diverse belastingen en heffingen opgesteld.

Hoe ziet het proces eruit?

1. Publicatie & presentatie ontwerp begroting – *woensdagavond 20 september*
2. Filmpje 'hoe lees ik de begroting? – *online vanaf 20 september*
3. Schriftelijke technische vragen – *vanaf 20 september t/m maandag 2 oktober*
4. Technische vragenmarkt – *Voorafgaand aan de Politieke Avond van 27 september*
5. I/M1 – *Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)*
6. Indienen moties & amendementen voor de M2 – *vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober*
7. M2 – *Politieke Avond 1 november*
8. Indienen definitieve moties & amendementen – *vanaf 2 t/m 6 november*
9. Besluitvorming – *Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur*

---

1. Publicatie & presentatie ontwerp begroting – *woensdagavond 20 september*

De ontwerp begroting zal op woensdagavond 20 september – aan het begin van de Politieke Avond – door het college aan de gemeenteraad worden aangeboden en kort worden gepresenteerd door de wethouder financiën. De ontwerp begroting is vanaf dit moment ook digitaal raadpleegbaar. Er wordt naar gestreefd om tijdens deze presentatie alle raadsleden en fractievolgers ook een geprinte versie van de begroting aan te bieden. Deze liggen dan klaar voor u in de raadszaal. Indien dit onverhoopt niet mogelijk blijkt te zijn, wordt deze zo snel mogelijk via de post verstuurd.

- *De digitale versie van de ontwerp begroting is vanaf 20 september in te zien via: https://financien.arnhem.nl/*

---

2. Filmpjes 'hoe lees ik de begroting? – *online vanaf 20 september*

Net als vorig jaar worden er vanuit de afdeling financiën twee (nieuwe) informatieve filmpje opgenomen over 'hoe lees ik de begroting'. In deze filmpjes wordt onder andere uitgelegd hoe de begroting is ingedeeld, hoe je een financiële tabel leest en wat de verschillende programma's en bijlages inhouden. Daarnaast komt er een filmpje welke zich specifiek richt op de begroting 2024.

Link naar de filmpjes:
Begroting algemeen: https://vimeo.com/866026770/e058c5a9ec?share=copy
Begroting 2024: https://vimeo.com/866041407/49105241e6?share=copy

Naast deze filmpjes (welke echt zijn toegespitst op onze eigen begroting) zijn er o.a. vanuit de VNG ook algemene e-trainingen voor raadsleden beschikbaar met betrekking tot gemeente financiën, een mooi voorbeeld daarvan is deze: E-learning over Financiën | Raadsleden | VNG academie (vngconnect.nl)

---

3. Schriftelijke technische vragen – *vanaf 20 september t/m maandag 2 oktober*

Het stellen van schriftelijke technische vragen is het startpunt van het verkrijgen van informatie. Alle technische vragen dienen – zo veel mogelijk - voorafgaand aan de M1 gesteld te worden. Omdat er bij de behandeling van de begroting meestal veel schriftelijke technische vragen worden gesteld, worden deze verzameld in één document. Deze 'technische vragen bundel' zal tijdens het begrotingsproces telkens worden geüpdate met nieuwe vragen en antwoorden. Bij het publiceren van een nieuwe versie ontvangen jullie via iBabs een notificatie.

Technische vragen ingediend vóór maandag 2 oktober zullen z.s.m. worden beantwoord, met als uiterlijke datum dinsdag 10 oktober. Schriftelijke technische vragen die na afloop van deze periode worden gesteld, worden beantwoord, de termijn waarop is onzeker.

- *Technische vragen kunnen worden ingediend via technischevragenraad@arnhem.nl*

---

4. Technische vragenmarkt – *Voorafgaand aan de Politieke Avond van 27 september*

Ook dit jaar wordt er vanuit de ambtelijke organisatie weer een technische vragenmarkt georganiseerd waar jullie direct aan de verantwoordelijk ambtenaar jullie technische vragen kunnen stellen. Deze vragenmarkt vindt plaats voorafgaand aan de Politieke Avond van woensdagavond 27 september van 17.00 tot 18.30 uur (inclusief buffet). Tijdens deze vragenmarkt zijn er vanuit verschillende beleidsterreinen ambtenaren aanwezig.

- *Jullie ontvangen vlak voor de vragenmarkt een 'plattegrond/overzicht' waar de ambtenaren van de verschillende beleidsterreinen zich in het Stadhuis bevinden voor het beantwoorden van jullie technische vragen.*

---

5. I/M1 – *Politieke Avond 11 oktober (uitloop 25 oktober)*

De Politieke Avond van 11 oktober staat volledig in het teken van de I/M1 fase. De bespreking vindt plaats in 9 raadskamers. In het 'spoorboekje P&C cyclus 2023' was opgenomen dat de raadskamers thematisch zouden worden ingedeeld. Gezien de ervaring van een thematische indeling bij de behandeling va de Perspectiefnota dit jaar, heeft de agendacommissie op 13 september opnieuw vergaderd over de vergaderorde bij de begroting. Besloten is alsnog te kiezen voor een indeling geordend per portefeuillehouder (inclusief een aparte kamer voor het onderdeel financiën). Bij alle raadskamers wordt gestart met een inspreekmoment. Insprekers krijgen 5 minuten het woord waarna de raadskamer vragen kan stellen. Nadat alle insprekers gehoord zijn, zullen de raadskamers starten met de meningsvorming 1. De vergaderorde is hetzelfde als bij een reguliere M1 behandeling. Een eventuele uitloop kan plaatsvinden op 25 oktober.

---

6. Indienen moties & amendementen voor de M2 – *vanaf 12 t/m vrijdag 27 oktober 9.00 uur*

Tijdens de M1 kunnen fracties in de tweede termijn aangeven of zij overwegen moties en/of amendementen in te dienen. Deze moties en amendementen kunnen vanaf dat moment dan ook (in concept) worden ingediend bij de griffie voor agendering op de M2. De ingediende moties/amendementen worden bijgeplaatst op iBabs. Jullie ontvangen een notificatie. Alle moties en amendementen dienen uiterlijk op vrijdag 27 oktober 9.00 uur bij de griffie te zijn ingediend, zodat er zowel voor de fracties, het college als de griffie voldoende tijd is om de M2 voor te bereiden. De indeling van de M2 op 1 november wordt gemaakt op basis van de moties en amendementen die er voor de deadline liggen.

---

7. M2 – *Politieke Avond 1 november*

De Politieke Avond van 1 november staat geheel in het teken van de meningsvormende fase 2 (M2). Het bespreken van de concept moties en amendementen vindt - in tegenstelling tot voorafgaande jaren - niet plenair, maar in raadskamerverband plaats. De indeling van de raadskamers is vergelijkbaar met de M2 behandeling van de perspectiefnota dit jaar (met 3 'avondvullende' raadskamers waarbij er in iedere raadskamers meerdere wethouders aanwezig zijn) De indeling (toewijzen van de moties/amendementen over de raadskamers) wordt zo snel mogelijk na de deadline van het indienen van de concept moties en amendementen van vrijdag 27 oktober bekend gemaakt. Er is geen uitloop mogelijk bij de M2.

---

8. Indienen definitieve moties & amendementen – *vanaf 2 t/m 6 november*

Na de M2 kunnen de fracties t/m maandag 6 november hun definitieve moties en amendementen indienen (of aangeven of zij de door hen reeds ingediende concept moties en amendementen intrekken) De griffie maakt naar aanleiding van alle ingediende moties en amendementen een bundel, welke ook zal worden bijgeplaatst op iBabs.

---

9. Besluitvorming – *Politieke Avond 8 november, aanvang 16.00 uur*

Op 8 november vindt de besluitvorming plaatst. De behandeling van de begroting vindt plaats in samenhang met het raadsvoorstel *Turap 2 2023* en het raadsvoorstel *Belastingverordeningen*. De vergadering start om 16.00 uur. Tussendoor vindt een schorsing plaatst voor de traditionele stamppotmaaltijd. Tijdens deze vergadering zijn twee woordvoerders per fractie toegestaan, waar één algemeen en één financieel. Er wordt gewerkt met de standaard spreektijden, waarbij er voor alle fracties 5 minuten extra zal zijn (voor de algemene politieke beschouwingen). Zoals te doen gebruikelijk bij de raadsvergaderingen waarin de perspectiefnota en de begroting worden vastgesteld voert de grootste oppositiefractie de spreekvolgorde aan. Gevolgd door de grootste coalitiefractie en zo verder. Dit betekent dat de spreekvolgorde tijdens de begrotingsraad als volgt is: VVD, GroenLinks, SP, D66, CDA, ArnhemCentraal, DENK, Partij voor de Dieren, Arnhemse Ouderen Partij, PvdA, ChristenUnie, Volt, PVV, Forum voor Democratie.

- *Over het exacte verloop van de besluitvormende begrotingsraad worden jullie van te voren door de griffie nog verder over geïnformeerd*

Begroting 2024
en Turap-2 2023

Gemeente Arnhem

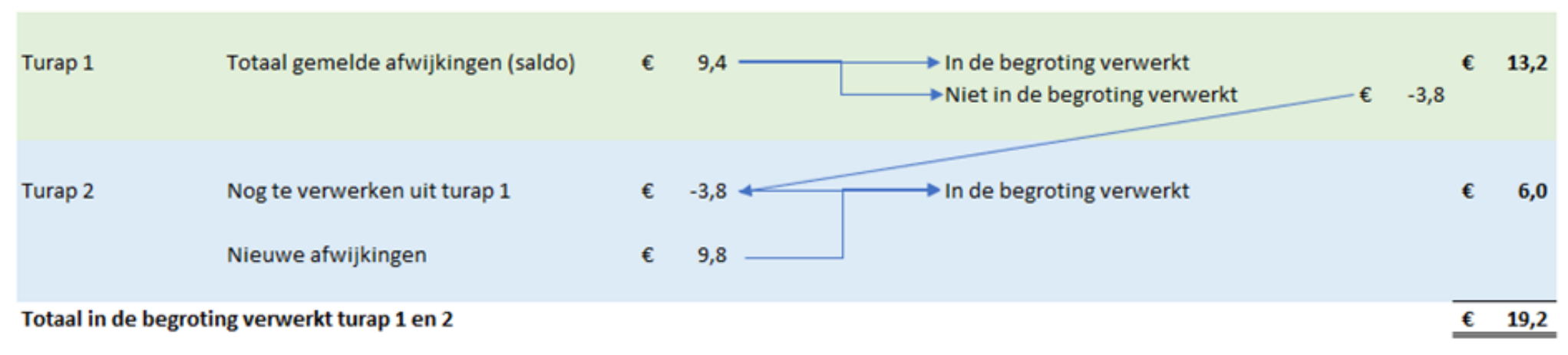

Wethouder Financiën

Paul Smeulders

Arnhem GEMEENTE

Turap-2 2023

Turap 1	Totaal gemelde afwijkingen (saldo)	€	9,4	→ In de begroting verwerkt		€	13,2
				→ Niet in de begroting verwerkt	€ -3,8		
Turap 2	Nog te verwerken uit turap 1	€	-3,8	→ In de begroting verwerkt		€	6,0
	Nieuwe afwijkingen	€	9,8				
Totaal in de begroting verwerkt turap 1 en 2						**€**	**19,2**

- Alle afwijkingen op een rij: zie totaalbeeld in de Turap (p. 6/7)
  Per programma vervolgens toegelicht

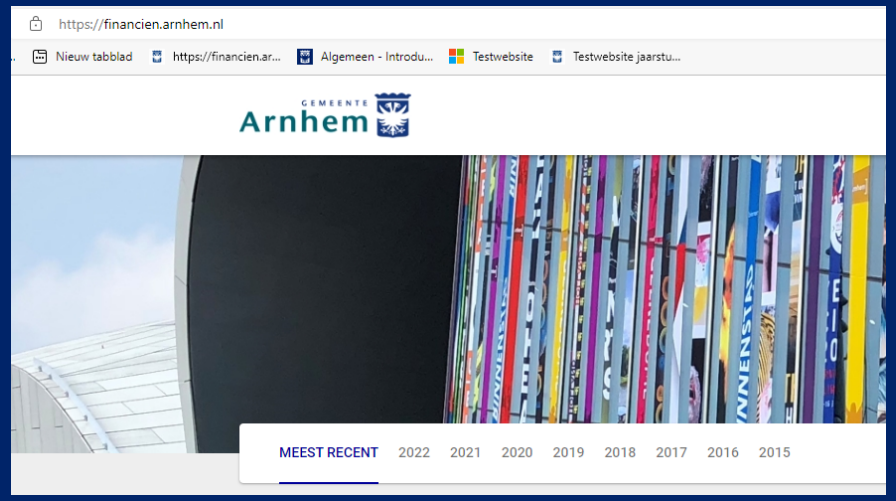
- Slag gemaakt in de toegankelijkheid:
  * gekleurde pijlen ipv gekleurde bollen
  * we streven naar digitaal toegankelijke versie op de website

Arnhem GEMEENTE

Begroting Arnhem

Boekwerk Begroting

Website: portal financien.arnhem.nl

Twee filmpjes met ambtelijke toelichting:
- De Begroting in het algemeen
- De Begroting 2024

GEMEENTE Arnhem

Onderwerpen

- Opbouw van de Begroting
- Financiële ontwikkelingen
- Hoofdlijnen van beleid
- Proces behandeling in de raad

Gemeente Arnhem

Opbouw Begroting Arnhem

- Deel 1: Hoofdlijnen van beleid en financieel kader:
  - Hoofdlijnen van beleid
  - Ontwikkelingen in het financieel kader

- Deel 2: Beleidsbegroting
  - Wijkprogramma en 13 Stedelijke programma's
  - Paragrafen

- Deel 3: Financiële begroting
  - Financiële tabellen

- Bijlagen

GEMEENTE Arnhem

Deze Begroting in perspectief

Structurele ruimte onder druk en onzeker……

- fors beslag nominale ontwikkelingen
- ravijn gemeentefonds (volledig verwerkt)
- opschalingskorting (volledig ingeboekt)
- uitstel verdeelmodel beschermd wonen → voordelen nu, in komende jaren nog steeds rekening houden met oplopende nadelen
- toekomst financieringssystematiek gemeentefonds?

……desondanks ligt er een structureel sluitende Begroting:

- financiële positie in vergelijking met veel andere gemeenten goed
- wel in afgelopen begrotingen noodgedwongen gekozen om incidentele middelen in te zetten ipv structureel te begroten

Begrotingsadvies VNG

Begrotingsadvies VNG:

- maak een sluitende begroting voor jaren 2024 en 2025
- maak voor 2026 en verder reële begroting obv huidig takenpakket en laat eventueel tekort zien

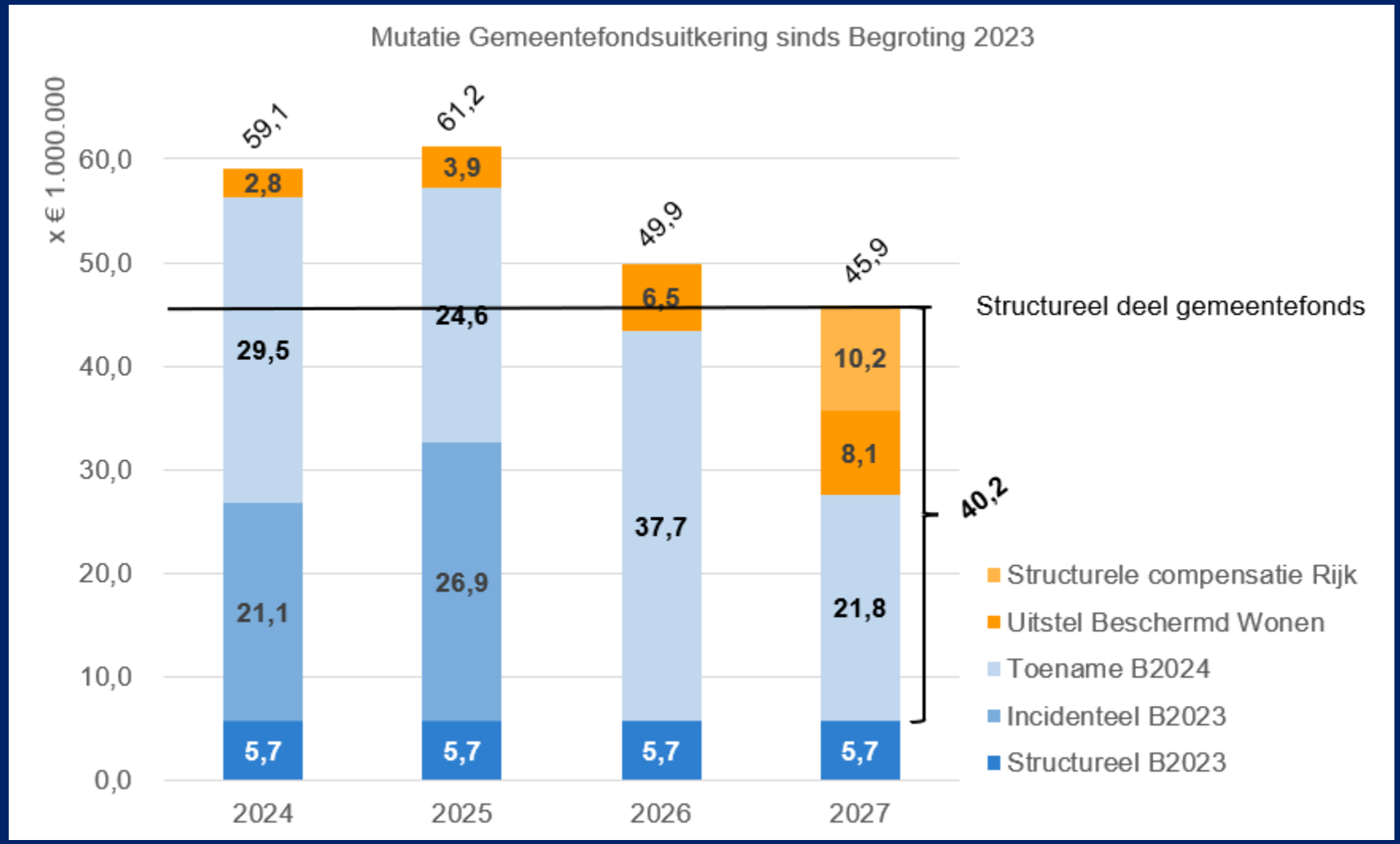
In Arnhem reëel begroot en ondanks onzekerheden vooralsnog structureel sluitend

Financieel kader in Perspectiefnota

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Uitgangspositie Begroting 2023	0	0	0	0
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve voorafgaand aan Perspectiefnota	5.814	25.361	-13.176	-976
Waarvan structureel	*30.629*	*34.904*	*9*	*9*
Waarvan incidenteel	*-24.815*	*-9.543*	*-13.185*	*-985*
Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	-6.072	-3.453	8.582	-10.275
Waarvan structureel	*-4.566*	*-3.839*	*7.317*	*-10.275*
Waarvan incidenteel	*-1.506*	*387*	*1.265*	*0*

Arnhem GEMEENTE

Ontwikkelingen meicirculaire

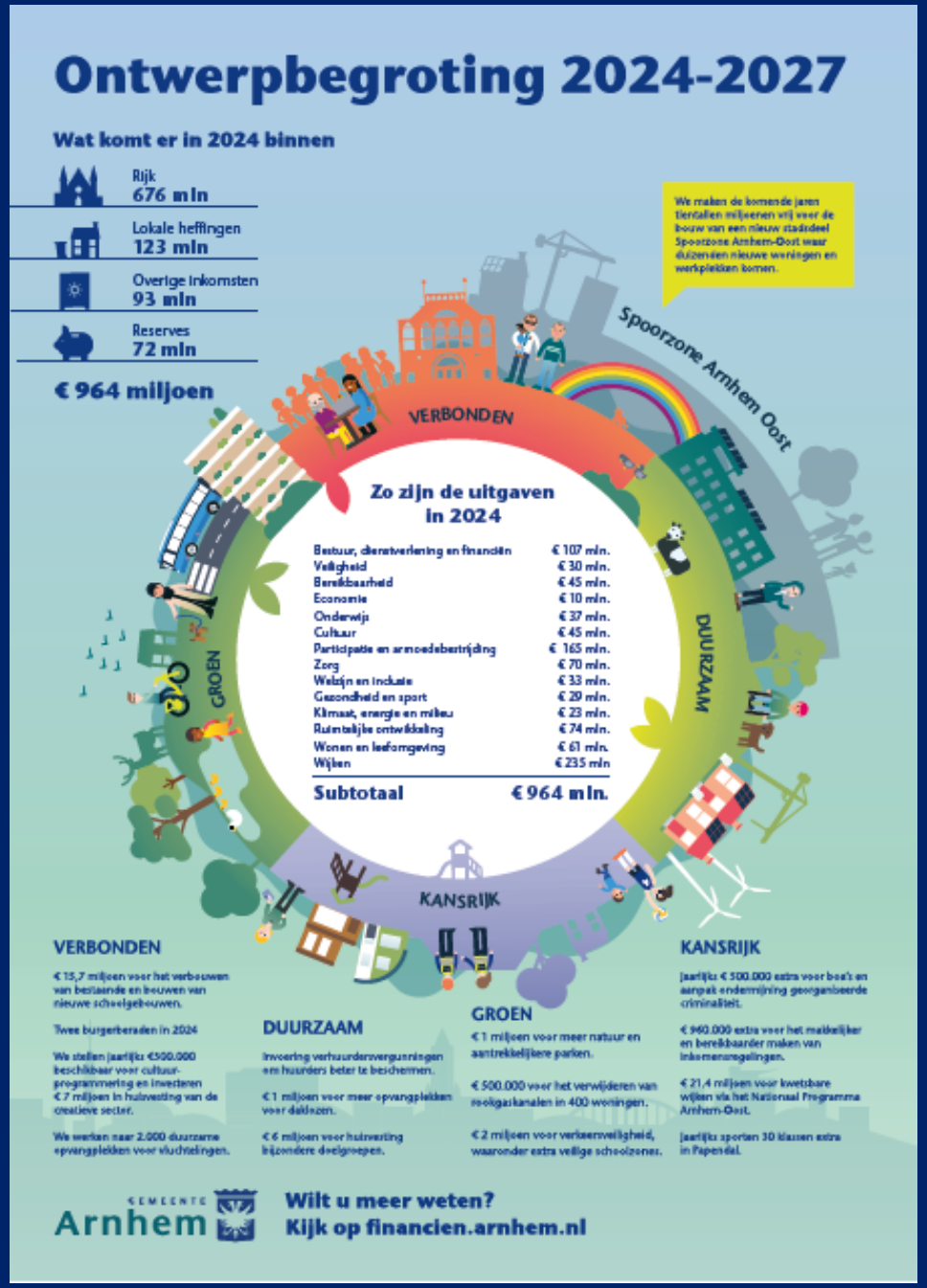
Arnhem GEMEENTE

Financieel kader Begroting

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*
Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-330*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-10.350*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*25.732*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-36.671*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

Gemeente Arnhem

Hoofdlijnen van beleid

GEMEENTE Arnhem

Ambitie Spoorzone Arnhem Oost

- Forse ambitie van naar verwachting € 245 miljoen als totale businesscase
- Bijdrage Rijk van € 108 miljoen toegezegd (€ 131 miljoen incl BTW)
- Substantiële inzet eigen middelen van circa € 90 miljoen benodigd

Wat regelen we in deze Begroting 2024? Een voldoende basis voor de start

- Inzet vanuit bestaande (gereserveerde) middelen van € 11 miljoen
- Opgave van dermate omvang dat inzet algemene middelen nodig is → beoordeeld wat verantwoord is om maximaal vrij te spelen: € 13 miljoen in exploitatie en € 19 miljoen investering
- Daarnaast vooralsnog verhoging risicoprofiel met € 20 miljoen

Daarmee nog circa € 47 miljoen uit bestaande budgetten vrij te spelen → in 2024 in gebiedsexploitatie voor besluitvorming aan de raad

Financiële positie

Weerstandsvermogen (factor)	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	1,0	1,3	1,1	1,1

- weerstandsfactor alle jaren 1,0 of hoger
- zonder ambities verstedelijking: 0,6-0,7 jaarlijks hoger

Solvabiliteitsratio	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	24%	27%	26%	27%

- solvabiliteit alle jaren hoger dan streefcijfer van 14%

- stand bestemmingsreserves: € 185 mln per 1-1-2024 oplopend naar € 199 mln per 31-12-2027

GEMEENTE Arnhem

Ontwikkeling lasten

In paragraaf Lokale heffingen:

- Uitgangspunten voor de begroting en tarieven toegelicht
- Uitgangspunten voor ontwikkeling lokale lastendruk weergegeven
- Diverse overzichten ontwikkeling lokale lastendruk opgenomen

Daaruit blijkt:

- Lastendruk stijgt in 2024 wat harder, maar vlakt daarna af
- Oorzaak: hogere kosten gemeentelijke watertaken en taken voor afval, grotere stap in kostendekkendheid afvalstoffenheffing, correctie OZB en afvalstoffenheffing en verwerken leegstand rioolheffing (eigenaren).

Zero based begroten en meetbare doelen

- Twee programma's zero based opgebouwd: Gezondheid & Sport + Onderwijs
- Jaarlijks 2/3 programma's, zodat over periode van 4 jaar de gehele Begroting vanaf nul is opgebouwd

- Doelensessies en/of slag gemaakt met doelenboom bij programma's Economie, Onderwijs, Veiligheid, Gezondheid & Sport, Groen en klimaatadaptatie, Participatie & Armoedebestrijding
- Vervolgtraject (ook nav bevindingen Duisenberg) met auditcommissie en raad nader bepalen

GEMEENTE Arnhem

Proces Begroting 2024 in de raad

Bestuurlijke planning 2023 behandeling Begroting	
Aanbieden + presentatie Begroting aan raad	Woensdag 20 september (tijdens PA)
Technische vragenmarkt	Woensdag 27 september (tijdens of voorafgaand aan PA)
Deadline indienen technische vragen	Maandag 2 oktober
Deadline beantwoording technische vragen	Dinsdag 10 oktober
Meningsvormende fase 1	Woensdag 11 oktober
Uitloop M1	Woensdag 25 oktober
Meningsvormende fase 2	Woensdag 1 november
Besluitvorming	Woensdag 8 november

Voor alle technische vragen over P&C-producten:

technischevragenraad@arnhem.nl

Gemeente Arnhem

Bedankt voor uw aandacht

GEMEENTE Arnhem

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 3920032

Onderwerp: Ontwerp-Begroting 2024

Kernboodschap

We zijn in Arnhem op de goede weg. De stad groeit en bloeit in vele opzichten. Zo zijn er mooie initiatieven op het gebied van vergroening, verduurzaming en het bouwen van toegankelijke en betaalbare woningen. De behoeften van de stad en haar inwoners sterken ons in onze ambities die onverminderd groot zijn. In 2024 gaan we samen met inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen aan de slag om Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. In de ontwerp-Begroting 2024 staat beschreven hoe we dit willen aanpakken. Daarbij zijn ook de middelen vrijgemaakt om de ambities voor een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem te kunnen verwezenlijken, onder meer voor de ontwikkeling van Spoorzone Oost. Daarnaast zijn de prijsstijgingen en het ‘ravijn’ van het gemeentefonds in deze begroting verwerkt. De begroting is structureel in evenwicht en blijft ook qua weerstandsfactor binnen de kaders die in de financiële verordening zijn beschreven.

Voorstel

1. De ontwerp-Begroting 2024 vast te stellen.
2. De opheffingsdatum voor de BR Inburgering, integratie en asiel drie jaar uit te stellen tot ultimo 2026.
3. De bestemmingsreserves Spoorzone Oost en Huisvesting bijzondere doelgroepen in te stellen met doel, functie en looptijd of plafond conform bijlage 1.
4. Vanaf 2024 de kosten van aanleg van riolering niet meer als kosten van de grondexploitatie aan te merken, maar als investeringen te activeren op de gemeentelijke balans onder de materiële vaste activa.
5. Het geactualiseerde normenkader vast te stellen.

Inleiding

Met dit raadsvoorstel ontvangt u de Begroting 2024. Dit is de tweede begroting in deze raadsperiode. De keuzes uit de Perspectiefnota 2024 en de besluitvorming omtrent de Perspectiefnota 2024 zijn in deze begroting opgenomen. De keuzes die hierin gemaakt zijn vormen ook het vertrekpunt voor het financieel kader waar in deze begroting op wordt voortgebouwd. In deze Begroting zijn ook beleidsmatige en financiële ontwikkelingen, die zich na het opstellen van de Perspectiefnota hebben voorgedaan, verwerkt.

GEMEENTE Arnhem

Conform het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) moet voor 15 november 2023 een door de raad vastgestelde, sluitende Begroting 2024 worden aangeleverd bij de toezichthouder op de gemeentefinanciën, de provincie Gelderland.

In deze begroting wordt invulling gegeven aan een aantal actuele ontwikkelingen zoals de meicirculaire en de opgelopen loon- en prijsontwikkeling. Daarbij worden middelen vrijgemaakt voor de gebiedsontwikkelingen Kronenburg en Spoorzone Arnhem Oost in voorbereiding op de besluitvorming hierover. Ook worden de middelen die in de Begroting 2023 zijn gereserveerd in het Klimaatfonds om de energietransitie een impuls te geven in deze begroting ingezet als klimaatbudget om binnen de kaders van het Klimaatfonds besteed te worden.

De komende jaren gaan we aan de slag met maatregelen zodat het voor mens en dier prettig leven blijft in Arnhem. Samen met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen werken we hard om de uitdagingen het hoofd te bieden en Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. We richten de stad klimaatadaptief in, continueren de uitvoering van de Dierenwelzijnagenda en beschermen onze natuur en biodiversiteit. We zetten forse stappen om binnen één generatie de kloof tussen arm en rijk te doorbreken. We zetten vol in op een energietransitie en streven naar een fikse CO2-reductie door middel van energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven. In het kader van netcongestie zoeken we samen met Arnhemse kennisinstellingen, Arnhemse innovatieve bedrijven op gebied van energie en de netbeheerders, naar oplossingen die nodig zijn om onze ambities te realiseren. We strijden vóór inclusiviteit en diversiteit, en tégen discriminatie. Het voorkomen en bestrijden van criminaliteit voor en achter de voordeur is onze prioriteit en we bieden kwetsbare kinderen en jongeren perspectief. We investeren in opvangplekken om een veilige haven te kunnen zijn voor mensen die op de vlucht zijn voor oorlog en geweld, of die om welke reden dan ook dakloos zijn. Zo zetten we forse stappen richting een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem.

Moties
Met deze begroting wordt een viertal moties afgedaan. Voor 2024 en 2025 is een budget van jaarlijks € 75.000 beschikbaar in het toegankelijkheidsfonds waarvoor bedrijven met veel consumentenbezoek een aanvraag kunnen indienen voor een gedeeltelijke financiering om hun onderneming beter toegankelijk te maken. Daarmee wordt motie 19M21 *Toegankelijkheidsfonds Arnhemse Standaard* afgedaan. Daarnaast is in lijn met motie 23M57 *Perspectief voor handhavers in leefbare wijken* de inzet van handhavers zoals opgenomen in de Begroting 2023 in deze begroting structureel gemaakt. Hiermee wordt deze motie afgedaan.

In januari heeft de gemeenteraad de motie 22M184 ‘Woensdagavond is Raadsavond’ aangenomen. We hebben intern gecommuniceerd dat we bij voorkeur geen informatie- en/of inspraakavonden meer organiseren op woensdag, de dag waarop de gemeenteraad bijeen komt. Zo voorkomen we dat raadsleden vanwege de raadsvergadering niet aanwezig kunnen zijn bij bewonersavonden. Ook blijft het zo ook mogelijk voor inwoners om zowel de raadsvergadering bij te wonen als een bewonersavond. Hiermee beschouwen we deze motie als afgedaan.

Tot slot heeft de raad bij het vaststellen van de begroting vorig jaar motie 22M158 Bevordering opkomst verkiezingen aangenomen. In aanloop naar de Provinciale Staten- en

Waterschapsverkiezingen zijn we in gesprek gegaan met de besturen van moskeeën uit Arnhem over het inzetten van hun gebouwen als stemlokaal. Dat heeft bij die verkiezingen geresulteerd in een stembureau in de Türkiyem Moskee. Bij volgende verkiezingen bekijken we ook nog of een uitbreiding van het aantal moskeeën waar gestemd kan worden gewenst is. Hiermee beschouwen we ook deze motie als afgedaan.

Doorontwikkeling cyclusdocumenten
In deze Begroting hebben we, zoals in het amendement 'financieel samenvoegen wijkprogramma's (23A20) is aangenomen, de 8 afzonderlijke wijkprogramma's financieel samengevoegd tot één wijkbegrotingsprogramma.

Verder hebben we in deze Begroting stappen gezet in de doorontwikkeling en meetbaarheid van de doelenboom. We hebben binnen de programma's Veiligheid, Economie, Onderwijs, Sport en Gezondheid en Wonen en Leefomgeving (onderdelen Groen en Klimaatadaptatie) intern doelensessies gehouden en de doelen meetbaarder geformuleerd en inspanningen concreter gemaakt. Binnen het programma Participatie en armoedebestrijding hebben we stappen gezet naar aanleiding van het Duisenbergonderzoek dat bij de Jaarstukken naar dit programma is uitgevoerd. We hebben stappen gemaakt, maar er zijn nog vervolgstappen nodig. Bij de behandeling van het Duisenbergonderzoek is onder andere aanbevolen om met college en raad gezamenlijk te werken aan focus en prioritering van doelen binnen de Begroting. Samen met de auditcommissie gaan we het gesprek aan hoe we hier een goed vervolg aan kunnen geven.

Ook hebben we de programma's Onderwijs en Gezondheid en Sport zero based opgebouwd. Dat wil zeggen dat we voor deze begroting niet alleen gekeken hebben naar de wijzigingen ten opzichte van de vorige begroting, maar de budgetten zijn opgebouwd op basis van de taken die binnen dit programma worden uitgevoerd.

Beoogd effect

Het beleids- en financiële kader van de gemeente Arnhem voor het jaar 2024 definitief en voor de volgende drie jaren indicatief vast te stellen om de gestelde ambities te realiseren.

Argumenten

1.1 *Dan kan de provincie Gelderland tijdig een begroting worden aangeboden, die voldoet aan de wettelijke vereisten.*

Met de voorliggende begroting voldoen we aan de voorwaarden voor repressief provinciaal toezicht. De begroting is structureel in evenwicht. Daarmee is de verwachting dat wederom repressief toezicht (de minst belaste vorm van toezicht) van toepassing blijft.

2.1 *Met de vaststelling van de Begroting 2022 is het besluit genomen om de bestemmingsreserve Inburgering, integratie en asiel ultimo 2023 op te heffen. Om de invoering van de nieuwe Wet Inburgering goed te kunnen afronden wordt de looptijd van deze reserve met 3 jaar verlengd tot ultimo 2026.*

3.1 In de Begroting 2023 en in deze Begroting 2024 wordt een aantal nieuwe bestemmingsreserves voorgesteld. Conform de nota Reserves en voorzieningen wordt per reserve het doel, de functie en de looptijd of het plafond ter goedkeuring aan de raad voorgelegd.

4.1 Door deze stelselwijziging wordt met deze kosten voortaan op gelijke wijze omgegaan als met de kosten van vervanging van bestaande riolering. In de paragraaf Lokale heffingen in de Begroting 2024 wordt dit nader toegelicht.

5.1 Op 28 juni jl. heeft de raad kennis genomen van het intern controleplan en het normenkader 2023 vastgesteld. Dit normenkader is bij deze begroting geactualiseerd en aangevuld met richtlijnen over hoe om te gaan met de criteria die relevant zijn voor de rechtmatigheidsverantwoording. De richtlijnen komen overeen met de modelverordening van de VNG. De werkwijze is afgestemd met Deloitte.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Besluitvorming door de raad heeft mogelijk invloed op het structurele begrotingsevenwicht.

Er bestaat een mogelijkheid dat er niet vóór 15 november a.s. een vastgestelde begroting aan de provincie kan worden aangeboden. Wanneer het structureel evenwicht als gevolg van de vaststelling van de begroting niet wordt gerealiseerd, kan Arnhem onder preventief in plaats van repressief provinciaal toezicht worden gesteld.

Participatie

Niet van toepassing

Financiën

Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	2024	2025	2026	2027
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Waarvan structureel	*-818*	*-411*	*150*	*-446*
Waarvan incidenteel	*-11.933*	*-4.370*	*-5.370*	*-100*
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Waarvan structureel	*-5*	*-241*	*-660*	*-1.159*
Waarvan incidenteel	*-2.197*	*2.325*	*3.300*	*-200*
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Waarvan structureel	*-4.862*	*-4.647*	*-3.661*	*-818*
Waarvan incidenteel	*-4.690*	*250*	*-530*	*-530*
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Waarvan structureel	*155*	*10*	*292*	*-2.635*
Waarvan incidenteel	*9.980*	*74*	*1.538*	*-785*
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*
Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-1.290*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-9.390*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*24.772*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-35.711*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

In de volgende tabel is samengevat weergegeven hoe de Begroting 2024 zich ontwikkelt ten opzichte van de vorige begroting. In het hoofdstuk 'Ontwikkelingen in het financieel kader' van de ontwerp-Begroting 2024 worden de betreffende posten met uitzondering van de uitgangspositie (stand van Begroting 2023) verder uitgewerkt en toegelicht.

Na verwerking van de aanvullende beleidsontwikkelingen na de Perspectiefnota, blijkt dat met deze Begroting in 2024 een onttrekking van € 10,9 miljoen aan de algemene reserve wordt gedaan. In 2025 wordt € 18,0 miljoen aan de algemene reserve toegevoegd. In 2026 en 2027 wordt respectievelijk € 8,0 miljoen en € 2,5 miljoen aan de algemene reserve onttrokken. Van de onttrekking is € 2,6 miljoen van incidentele aard en wordt dus na 2026 niet meer gedaan. Daarmee is de begroting structureel in evenwicht. In de paragraaf weerstandsvermogen is te lezen dat als gevolg van het opnemen van de gebiedsontwikkelingen Kronenburg en Spoorzone Arnhem Oost het risicoprofiel toeneemt, maar desondanks de weerstandsfactor in 2024 uitkomt op 1,0, voor 2025 op 1,3 en voor 2026 en 2027 op 1,1.. Daarmee wordt voldaan aan de kaders van de financiële verordening. De solvabiliteit komt uit op 24% in 2024 en neemt de komende jaren toe. Daarmee is sprake van een robuuste begroting.

Naast een reëel sluitende begroting, dient de (meerjaren)begroting ook structureel sluitend te zijn. Dit is het geval wanneer de structurele lasten in de begroting voor 2024 volledig worden gedekt door structurele baten. In alle jaren is in deze begroting sprake van een structureel evenwicht. We presenteren ook een reëel evenwicht, omdat de geraamde bedragen in het meerjarenbeeld volledig, realistisch en haalbaar zijn. De in de Begroting opgenomen maatregelen zijn aannemelijk en hard of voorzien van dekking uit een bestemmingsreserve.

Uitvoering

Uitvoering van de vastgestelde begroting is aan het college van burgemeester en wethouders en de haar ondersteunende organisatie. Over de realisatie wordt zoals gebruikelijk in Arnhem gerapporteerd middels Turaps (tussenrapportages) en uiteraard zoals wettelijk verplicht door middel van een Jaarverslag en een Jaarrekening. Tussentijdse voorstellen voor wijziging van de begroting worden aan u voorgelegd. Aldus zijn uitvoering en evaluatie van de Begroting 2024 geborgd.
Na vaststelling van de ontwerp-Begroting 2024 wordt deze aan de toezichthouder op de besluitvorming gemeentefinanciën, de provincie Gelderland, aangeboden.

Communicatie

De Begroting 2024 wordt evenals vorig jaar ook in de vorm van een webbegroting gepresenteerd. Via een link op de website www.arnhem.nl wordt u doorverwezen naar de website financien.arnhem.nl. Op deze webbegroting treft u meer informatie aan dan in de door u vast te stellen ontwerp-Begroting 2024. U treft hier onder andere informatie aan over de taakvelden en (sub)producten.

Om de toegankelijkheid van de begroting voor onze bewoners te vergroten is een infographic (begroting in 1 oogopslag) gemaakt. Deze wordt in de Arnhemse Koerier gepubliceerd.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Bijlage 1 Overzicht doel, type, looptijd en plafond nieuw in te stellen bestemmingsreserves
- Bijlage 2 Ontwerp-Begroting 2024
- Bijlage 3 Infographic

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	3920032

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 19 september 2023, nummer: 3920032;

gelet op artikel 190 en artikel 191 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De ontwerp-Begroting 2024 vast te stellen.
2. De opheffingsdatum voor de BR Inburgering, integratie en asiel drie jaar uit te stellen tot ultimo 2026.
3. De bestemmingsreserves Spoorzone Oost en Huisvesting bijzondere doelgroepen in te stellen met doel, functie en looptijd of plafond conform bijlage 1.
4. Vanaf 2024 de kosten van aanleg van riolering niet meer als kosten van de grondexploitatie worden aangemerkt, maar als investeringen worden geactiveerd op de gemeentelijke balans onder de materiële vaste activa.
5. Het geactualiseerde normenkader vast te stellen

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Bijlage 1 Nieuw in te stellen reserves

In het raadsvoorstel bij de Begroting 2024 wordt een tweetal nieuwe reserves voorgesteld. Hieronder zijn per reserve het doel, type, looptijd en plafond opgenomen.

Naam	Doel	Type	Looptijd Bij egalisatie: n.v.t.	Plafond Bij dekking: n.v.t.
BR Spoorzone Oost	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Spoorzone Oost, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte (inclusief groen/park) en mobiliteit (inclusief duurzame bereikbaarheid gebied): dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten. - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve. - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.	Dekking	2040	n.v.t.
BR Huisvesting bijzondere doelgroepen	Dekking bieden voor het opstellen en uitvoeren van projecten om het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uit te breiden.	Dekking	2027	n.v.t.

Begroting 2024

Begroting 2024

GEMEENTE Arnhem

Ontwerp Begroting 2024

Inhoudsopgave

Deel 1 Hoofdlijnen van beleid en financieel kader ... 1
Hoofdlijnen van beleid ... 2
Ontwikkelingen in het financieel kader ... 8
Leeswijzer ... 33
Deel 2 Beleidsbegroting ... 35
Wijkprogramma's ... 36
Wijken Algemeen ... 37
Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek ... 41
Noordwest ... 44
Noordoost ... 47
Presikhaaf ... 51
Malburgen ... 54
Schuytgraaf/Elderveld ... 58
De Laar/Elden ... 61
Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg ... 64
Stedelijke programma's ... 67
Bestuur, dienstverlening en financiën ... 68
Veiligheid ... 76
Bereikbaarheid ... 84
Economie ... 90
Onderwijs ... 98
Cultuur ... 108
Participatie en armoedebestrijding ... 116
Zorg ... 124
Welzijn en inclusie ... 136
Gezondheid en sport ... 147
Klimaat en energie ... 155
Ruimtelijke ontwikkeling ... 164
Wonen en leefomgeving ... 171
Paragrafen ... 188
Lokale heffingen ... 189
Risicomanagement en weerstandsvermogen ... 198
Onderhoud kapitaalgoederen ... 214
Financiering ... 233
Bedrijfsvoering ... 237
Verbonden partijen ... 244
Grondbeleid ... 259
Investeringen ... 263

Subsidies ... 269
Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid ... 276
Overig programmaplan ... 278
Deel 3 Financiële begroting ... 279
Overzicht van baten en lasten per programma ... 280
Overzicht structureel begrotingssaldo ... 283
Geprognosticeerde balans 2024-2027 ... 284
Reserves en voorzieningen ... 285
EMU-saldo 2024 ... 294
Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld ... 295
Overzicht taakvelden per programma (lasten) ... 302
Overzicht taakvelden per programma (baten) ... 306
Mutaties circulaires ... 310
Bijlagen ... 311
Overzicht BBV-indicatoren ... 312
Overzicht onderdelen stad/wijk ... 316
Normenkader ... 318
Afkortingenlijst ... 322
Begrippenlijst ... 325

Deel 1 Hoofdlijnen van beleid en financieel kader

Deel 1 bestaat uit:

1. Hoofdlijnen van beleid
2. Ontwikkelingen in het financieel kader
3. Leeswijzer

Hoofdlijnen van beleid

De Ontwerp Begroting 2024 die voor u ligt, weerspiegelt de tijd waarin we leven. Arnhemmers worden zowel thuis als op reis geconfronteerd met de zorgwekkende gevolgen van klimaatverandering. Extreme hitte en bovenmatige regenval lijken aan de orde van de dag. De onrust in de wereld duurt voort en zorgt voor een toename van vluchtelingen uit onder meer Oekraïne, die hier een veilig heenkomen zoeken. De energieprijzen en de gestegen inflatie maken het dagelijks leven voor onze inwoners duurder. Woningzoekenden kampen met een overspannen woningmarkt die het kopen of huren van een huis in onze stad tot een moeilijke opgave maakt.

Het zijn grote en complexe problemen die we als Arnhem niet alleen kunnen oplossen. Wel kunnen we lokaal en regionaal een bijdrage aan de oplossing leveren. Daarbij zoeken we de samenwerking met het nieuwe provinciebestuur en het nieuwe kabinet dat na de Tweede Kamerverkiezingen in november hopelijk snel zal worden geïnstalleerd.

De komende jaren gaan we aan de slag met maatregelen zodat het voor mens en dier prettig leven blijft in Arnhem. Samen met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen werken we hard om de uitdagingen het hoofd te bieden. Gelukkig is er ook veel om positief over te zijn. De stad groeit en bloeit in veel opzichten. Zo zijn er mooie initiatieven die laten zien dat we een effectieve bijdrage kunnen leveren aan zaken als vergroening, verduurzaming en het bouwen van toegankelijke en betaalbare woningen. Arnhem is ook een sociale stad. Mensen staan voor elkaar klaar, waar je ook vandaan komt en wie je ook bent. Of je nu vlucht voor oorlog of zorg nodig hebt op je oude dag; in Arnhem telt en doet iedereen - op zijn, haar of hen manier - mee.

De behoeften van de stad en haar inwoners sterken ons in onze ambities die onverminderd groot zijn. In 2024 gaan we samen met inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen aan de slag om Arnhem verder klaar te maken voor de toekomst. We treffen voorbereidingen voor een prachtig nieuw stadsdeel – Spoorzone Arnhem-Oost – waar vele duizenden (nieuwe) Arnhemmers zullen neerstrijken. Waar ze kunnen wonen, werken, recreëren en genieten van alle historie, cultuur en (sport)evenementen die Arnhem te bieden heeft. We richten de stad klimaatadaptief in zodat we voorbereid zijn op weerextremen. Ook continueren we de uitvoering van de Dierenwelzijnagenda en investeren in biodiversiteit zodat Arnhem een fijne stad is en blijft voor mens en dier.

We zetten forse stappen om binnen één generatie de kloof tussen arm en rijk te doorbreken. Daarbij focussen we ons op wonen, bestaanszekerheid en onderwijs. We strijden vóór inclusiviteit en diversiteit, en tégen discriminatie. Het voorkomen en bestrijden van criminaliteit voor en achter de voordeur is onze prioriteit en we bieden kwetsbare kinderen en jongeren perspectief.

We werken hard om de tweedeling in onze stad tegen te gaan en generatiearmoede te doorbreken. We investeren in opvangplekken om een veilige haven te kunnen zijn voor mensen die op de vlucht zijn voor oorlog en geweld, of die om welke reden dan ook dakloos zijn. Zo zetten we forse stappen richting een duurzaam, groen, kansrijk en verbonden Arnhem.

Een DUURZAAM Arnhem

Met een nieuw stadsdeel en duizenden extra woningen en werkplaatsen in 2040, staat Arnhem aan de vooravond van forse veranderingen. Voorwaarde voor deze ontwikkelingen is dat onze leefomgeving aantrekkelijk, veilig en gezond blijft voor huidige en toekomstige inwoners. Daarom werken we in 2024 aan een samenhangend beleidsplan voor een gezonde en veilige leefomgeving, een duurzaam mobiliteitsplan, een woonvisie en een stedelijke visie op hoogbouw en verdichting.

Circulaire economie en duurzame samenleving

Zo abstract als de klimaatverandering ooit was, zo concreet is het nu. We zitten midden in een klimaatcrisis. De overgang naar een circulaire economie en duurzame samenleving is dringender dan ooit. We richten ons daarbij vooral op onderdelen waar we het grootste verschil kunnen maken met betrekking tot energiebesparing en duurzaamheid. Om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te kunnen zijn, zetten we vol in op een inclusieve energietransitie. We willen schonere woonomgevingen en hergebruik van grondstoffen verbeteren, zodat de hoeveelheid restafval afneemt. In 2024 organiseren we een burgerberaad over afval zodat Arnhemmers kunnen meedenken over maatregelen die de hoeveelheid afval in Arnhem tot een minimum beperken.

Tegelijkertijd willen we een fikse CO2-reductie realiseren door middel van energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven. We zetten in op het opwekken van duurzame elektriciteit en duurzame warmte als alternatief voor aardgas. Het is ons doel om in 2030 6.500 woningen aardgasvrij te verwarmen. Ook werken we

aan de verduurzaming van onze scholen en ander maatschappelijk vastgoed. Een groot knelpunt waar we tegenaan lopen is de netcongestie. Samen met de Arnhemse kennisinstellingen, Arnhemse innovatieve bedrijven op gebied van energie en de netbeheerders zoeken we naar oplossingen die nodig zijn om onze ambities te kunnen realiseren.

We voeren de Arnhemse Isolatie aanpak uit waarmee we werken aan concrete doelen, voor zowel specifieke wijken als gerichte doelgroepen. Binnen deze aanpak vechten we daarnaast tegen energiearmoede. Het is onder meer ons streven dat meer dan 3200 huishoudens, die kampen met energiearmoede, in 2024 geholpen zijn met een energiecoach traject.

Nieuwe Woonvisie
De woningmarkt zit muurvast. Dit vraagt om een radicale omslag zodat voor woningzoekenden niet langer het recht van de sterkste geldt. We pakken de regie en zetten ons beleid en instrumentarium maximaal en onorthodox in om wonen betaalbaar te krijgen. Daarnaast willen we veel meer goede en duurzame woningen aan de woningvoorraad toevoegen voor alle doelgroepen. Deze woningen plannen we zo veel mogelijk binnen de stad, op en rond OV-knooppunten, waardoor we lage parkeernormen kunnen toepassen.
We streven naar meer gemengde wijken, zodat kwetsbare Arnhemmers verspreid over de stad kunnen wonen. Het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen gaan we verder uitbreiden. Hiervoor trekken we tot en met 2027 jaarlijks 1,5 miljoen euro uit. Van dit geld kunnen we onder meer tussenvoorzieningen voor statushouders ontwikkelen, flexwoningen realiseren of het aantal woningen voor extreme overlastgevers uit te breiden. In de strijd tegen dakloosheid maken we ons hard voor het creëren van zoveel mogelijk woonplekken. Iedereen in Arnhem heeft immers recht op een (t)huis. We zien kansen in het housing first principe en zetten in op de uitstroom uit de opvang en om- en afbouw van de capaciteit van de maatschappelijke opvang.

Om problemen op de huurmarkt en malafide verhuurderschap aan te pakken, versterken we de positie van huurders. Onze ambities voor de volkshuisvesting werken we verder uit in een nieuwe brede Woonvisie voor Arnhem. Vooruitlopend hierop trekken we onder andere extra geld uit voor de invoering van verhuurdersvergunningen, een wooncoach, versterking van de positie van huurders en extra handhaving door de Omgevingsdienst ODRA.

Spoorzone Arnhem Oost
Om de bevolkingsgroei, de verandering van huishoudens en het aantal woningzoekenden te kunnen opvangen, willen we tussen 2023 en 2040 ongeveer 14.000 (veelal betaalbare) woningen bouwen binnen de bebouwde omgeving. In de omgevingsvisie zijn vier gebieden aangewezen waar we deze groei willen verwezenlijken. Ruim de helft hiervan is voorzien in Spoorzone Arnhem Oost, omdat dit gebied in potentie veel ruimte heeft voor nieuwbouwwoningen, bedrijvigheid, verbeterde mobiliteit en meer groen. De mogelijkheid om hier een nieuw stadsdeel te creëren waar straks duizenden woningen met bijbehorende voorzieningen kunnen verrijzen, is een unieke kans voor Arnhem. Om dit te verwezenlijken hebben we veel geld van het Rijk gekregen. Dat neemt echter niet weg dat dit omvangrijke project ook veel en forse investeringen van onszelf vraagt, met de bijbehorende risico's.

Green Deals
Met bedrijven op werklocaties en organisaties zoals gebedshuizen, sluiten we Green Deals omdat ook daar verduurzaming hard nodig is. Hierin maken we onder meer afspraken over het benutten van daken voor zonnepanelen en ondersteunen we ondernemers en organisaties. De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen.

Een GROEN Arnhem
Een groene en biodiverse stad, is een gezonde stad. We investeren daarom de komende jaren fors in onze groene leefomgeving. In het kader van onze missie om Arnhem radicaal te vergroenen, trekken we de stad in om een spoor van groen achter te laten. De wijkgroenagenda's, waarmee we de leefbaarheid in de wijken verbeteren, zijn voor een groot aantal wijken al gereed. Dat betekent dat we in 2024 samen met wijkbewoners aan de slag kunnen met de uitvoering ervan.

Onze groenvisie zet onze koers uit voor een groenere toekomst. Zo reserveren we in 2025 en 2026 geld om meer bomen te planten, en onze aanwezige bomen de kans te geven om uit te groeien. Samen met de pachters van onze agrarische gronden zetten we actief stappen ten behoeve van natuurontwikkeling. Van de prachtige groene gebieden die Arnhem rijk is, gaan we de bodem optimaliseren en de biodiversiteit vergroten. Ook willen we de

gebieden nog beter met elkaar verbinden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens.

Veilige, gezonde en aantrekkelijke leefomgeving
We koesteren onze parken en investeren daarom in 2024 en 2025 in totaal één miljoen om deze nog aantrekkelijker te maken. We intensiveren onze aanpak van overlast die het gevolg is van ongewenste graffiti en zorgen voor een aantrekkelijke openbare ruimte die uitnodigt tot bewegen, wandelen en fietsen. Hiervoor leggen we beweegvoorzieningen aan zoals pumptracks en skatebanen en werken we samen met verenigingen en scholen om open sportparken en open schoolpleinen te realiseren.

We streven naar een schone leefomgeving die maximaal bijdraagt aan de gezondheid van mens en dier. Zo willen we deelnemen aan een subsidieregeling voor het verwijderen of onklaar maken van rookgaskanalen. We reserveren in 2024 geld om de verwijdering van rookgaskanalen in 200 woningen te cofinancieren.

Met klimaatadaptatie maken we Arnhem bestand tegen het veranderende klimaat. Ter voorbereiding op de weersomstandigheden, passen we de stad slim aan. We maken onze stedelijke gebieden weerbaar tegen overstromingen, hevige regenval, hitte en droogte. Aan de hand van onze klimaatadaptatiestrategie zorgen we voor wateropvang in de bodem, een betere afvoer bij zware buien en verminderen we hitteproblemen. Ook daarbij is radicaal vergroenen een belangrijk middel. We werken aan een netwerk met koele plekken, waar (kwetsbare) Arnhemmers tijdens hittegolven gebruik van kunnen maken.

Bereikbare stad
Samen met de stad werken we aan een mobiliteitsvisie. In deze visie vormen de duurzame bereikbaarheid van onze stad, het tegengaan van verkeersoverlast en schone lucht onze uitgangspunten. De ruimte in Arnhem is schaars. Daarom gaan we op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt. Als meer mensen per fiets reizen, vergroot dit de leefbaarheid in de stad terwijl deze wel bereikbaar blijft voor degenen die afhankelijk zijn van de auto.

We kijken breder naar de verkeersstructuur voor de hele stad en specifiek naar het centrum en de singels. We verlagen de maximumsnelheid en verminderen het aantal rijstroken voor de auto waardoor er meer ruimte ontstaat voor groen, voetgangers, fietsers en het openbaar vervoer. Om verkeersonveilige situaties aan te pakken en schoolzones aan te kunnen leggen, trekken we vanaf 2024 geld uit. We verbeteren en breiden we het fietspadennetwerk uit, onder meer door vanaf 2026 te investeren in de snelfietsroute Arnhem-Huissen. Voor de verbetering van het Willemsplein gaan we vanaf 2027 geld reserveren.

Een KANSRIJK Arnhem

We zetten alles op alles om de tweedeling in de stad tegen te gaan en kansenongelijkheid te bestrijden. In Arnhem moet iedereen mee kunnen doen aan de samenleving. Essentieel hiervoor zijn een goede opleiding en een stevig niveau van basisvoorzieningen waarop alle Arnhemmers een beroep kunnen doen als ze laagdrempelig hulp of ondersteuning nodig hebben. We werken aan een Integraal Accommodatiebeleid, zodat we accommodaties voor sport, welzijn cultuur en onderwijsactiviteiten zo passend mogelijk kunnen inzetten bij de vraag uit de stad. Hiervoor reserveren we in 2024 en 2025 extra middelen. Ook maken we geld vrij om zelf maatschappelijke accommodaties aan te kopen om de leefbaarheid in wijken te behouden. Daarnaast ontwikkelen we met onze partners uit het onderwijs en maatschappelijke organisaties een beleidsrijk Integraal Huisvestingsplan (IHP). Het uitgangspunt van dit IHP is toekomstbestendige onderwijshuisvesting, waarbij de gebouwen aansluiten op de ontwikkelbehoefte van kinderen.

Met het onderwijs zetten we in op een passende plek voor elk kind. (Aanstaande) ouders in een kwetsbare positie proberen we zo vroeg mogelijk in beeld te krijgen zodat we ze kunnen ondersteunen. Scholen vormen steeds meer het middelpunt van de wijk en daarmee de basis voor een gezonde en veilige leefomgeving. Kinderen en jongeren krijgen alle kans om het beste uit zichzelf te halen door middel van de pedagogische wijk en de rijke schooldag. We proberen via vroegsignalering schooluitval te voorkomen en jongeren een goede aansluiting te bieden op de arbeidsmarkt.

Met de ondersteuning van inwonersinitiatieven, onze inzet op preventie en goede algemene voorzieningen zoals ontmoetingsplekken, zorgen we voor een sterk basisvoorzieningenniveau op het gebied van welzijn. Ook mantelzorgers en vrijwilligers spelen een essentiële rol. Arnhemmers die hulp, ondersteuning of zorg nodig hebben kunnen hiervoor laagdrempelig in hun wijk terecht. Door hen zo snel mogelijk te helpen, voorkomen we

complexere problemen. Daarbij proberen we zoveel mogelijk de eigen kracht van Arnhemmers te versterken en investeren we in het (sociaal) netwerk rondom inwoners. We werken – onder meer met trainingen – naar een dementievriendelijke samenleving, zodat de groeiende groep mensen die lijdt aan dementie, zo lang mogelijk mee kan blijven doen.

Voor jonge Arnhemmers mag het niet uitmaken in welke wijk je opgroeit. Alle kinderen moeten de kans krijgen om zich te ontwikkelen naar zelfstandigheid en een gezond volwassen leven. Waar dat niet lukt, zetten we tijdig passende hulp in. Dit gebeurt zo dicht mogelijk bij huis of thuis, zodat deze kinderen een zo normaal mogelijk leven kunnen blijven leiden. We werken preventief en signaleren problemen zo vroeg mogelijk. We zien dat sommige problemen, zoals de mentale gezondheid van jongeren, sinds de coronaperiode zijn toegenomen met wachtlijsten als gevolg. Dit vinden we uiteraard onwenselijk. In 2024 trekken we daarom opnieuw geld uit voor de zorgaccounthouder die kinderen op de wachtlijst naar een andere aanbieder bemiddelt zodat zij sneller worden geholpen.

Bestaanszekerheid
We zetten volop in op financiële rust, stabiliteit, een daginvulling en perspectief op een goede toekomst. In deze tijden van bestaanszekerheidscrisis zijn we dan ook voortdurend bezig met het zo vroeg mogelijk vinden van inwoners met geldzorgen en voorkomen dat deze zorgen problematisch worden. We trekken in 2024 geld uit om 600 extra huisbezoeken te doen en 600 extra telefoongesprekken te voeren bij inwoners met betalingsachterstanden en hen onze hulp aan te bieden. Ook verstrekken we deze winter opnieuw de Arnhemse Wintertoeslag van € 250 per huishouden dat hiervoor in aanmerking komt. We gaan door met het vereenvoudigen en toegankelijker maken van inkomensondersteuning voor mensen en trekken daar meer geld voor uit. We gaan (meer) samenwerken met ervaringsdeskundigen om zo goed mogelijk te kunnen aansluiten bij de leefwereld van onze inwoners. Ook gaan we vanaf 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer uitvoeren.

Meer Arnhemmers sporten
Een goede gezondheid is de basis voor een gelukkig leven. Daarom willen we alle Arnhemmers de mogelijkheid geven om zichzelf een gezonde leefstijl eigen te maken. Dat begint al bij onze jeugd. Zo vinden we dat elk kind de kans moet krijgen om volledig rookvrij op te groeien en zorgen we na een succesvolle pilot dat we de sportdag Papendal gaan borgen. We richten ons op het stimuleren van gezond gedrag en het tegengaan van ongezond gedrag, waaronder te weinig beweging, ongezonde voeding, problematisch alcoholgebruik en roken. We willen dat meer Arnhemmers voldoen aan de sportrichtlijn en stimuleren daarom zowel sporten bij verenigingen en beweegaanbieders, als sporten in de openbare ruimte.

Veilige en leefbare wijken
We zetten alles op alles om overlast en criminaliteit in Arnhem tegen te gaan en te voorkomen, zodat het Arnhems misdaadcijfer daalt naar het niveau dat past bij een 100.000+ gemeente. Naar aanleiding van een aangenomen motie, trekken we structureel extra middelen uit voor boa's. Daarnaast pakken we verloedering aan, beëindigen we overlast, pakken we relschoppers aan en zetten we alles op alles om beroepscriminelen een voet dwars te zetten. Ook trekken we vanaf 2024 structureel geld uit voor de aanpak ondermijning georganiseerde criminaliteit.

We breiden het aantal buurtsportcoaches uit. Deze professionals in wijken zetten sport in als middel om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals gezonde leefstijl, het tegengaan van overlast onder jongeren en het terugbrengen van eenzaamheid onder ouderen.

Nationaal programma Arnhem Oost
In de vijf wijken in Arnhem Oost (Klarendal, Geitenkamp, Presikhaaf-West, Malburgen en het Arnhemse Broek) liggen grote opgaven. Met het Nationaal Programma Arnhem-Oost willen we de achterstanden op het gebied van onderwijs, werk & inkomen, wonen, gezondheid, leefbaarheid en veiligheid in deze vijf wijken aanpakken. We willen de huidige en nieuwe generaties een eerlijke en gelijke keuze én kans bieden om hun talenten te ontwikkelen. Het programma is een integrale, lerende aanpak, met een scope van 18 jaar dat wordt uitgevoerd door de Alliantie Arnhem-Oost, waar ook maatschappelijke partners deel van uitmaken.

Wijkveiligheid heeft voor ons prioriteit en is tevens een belangrijk onderdeel van de aanpak Arnhem-Oost. Ook hebben we in het programma aandacht voor kansrijk opvoeden en opgroeien. Daarom wordt de pedagogische wijk daar verder ontwikkeld met onder meer de rijke schooldag, schoolmaaltijden en extra aandacht voor voor- en vroegschoolse educatie en onderwijs achterstanden.

Met de middelen die we in het kader van het Volkshuisvestingfonds hebben gekregen van het Rijk werken wij aan de leefbaarheid en veiligheid in de Arnhem-Oost wijken. Dit doen wij onder meer via een subsidieregeling inclusief advies en begeleiding om de slechtste en meest ongezonde particuliere koopwoningen te verduurzamen.

Een VERBONDEN Arnhem

Door de oorlogen in de wereld leven we in onzekere en onstuimige tijden. Wij zijn solidair met mensen uit andere landen die tegen wil en dank hun land ontvluchten en willen voor hen een gastvrije stad zijn. Momenteel vangen we ongeveer 2500 mensen op in met name tijdelijke opvanglocaties. Het is onze ambitie om de komende jaren 2000 permanente opvangplekken te realiseren.

Iedereen in Arnhem mag zichzelf zijn en moet de kans krijgen om naar zijn, haar of hun vermogen volwaardig mee te doen, ongeacht leeftijd, huidskleur, culturele achtergrond, gender, inkomen, talenten, seksuele oriëntatie, levensbeschouwing of beperking(en). Voor discriminatie en racisme is in Arnhem geen plek. De lokale coördinator tegen discriminatie en racisme moet bijdragen aan het in beeld hebben van de belangrijkste knelpunten in de stad en het aanjagen van de aanpak van die punten. We werken aan een programma dat de bewustwording en kennis over het Koloniaal en Slavernijverleden van Arnhem vergroot bij inwoners, organisaties en collega's. We streven inclusief beleid na dat recht doet aan de diversiteit van al onze inwoners. Dat geldt ook voor onze gemeentelijke organisatie: de komende periode willen we verdere stappen zetten naar een representatieve en inclusieve organisatie.

Betrouwbare overheid

Ook voor Arnhem is een betrouwbare overheid een belangrijk thema. Openbaarheid en transparantie zijn essentieel voor het vertrouwen tussen de samenleving en de overheid. Een betrouwbare overheid is een overheid die dicht bij haar inwoners staat en het belang van haar inwoners voorop stelt, met oog voor de menselijke maat in het beleid en slagkracht in de uitvoering. Doen wat nodig is, in plaats van doen wat regel is, waarbij niet het systeem maar de uitwerking in de praktijk leidend is. Versterking van de burgerparticipatie en ons wijkgericht werken moeten ons daarbij helpen. Om onze ambities met betrekking tot inkoop te verwezenlijken trekken we geld uit zodat we lokaal, sociaal, duurzaam, diervriendelijk en circulair kunnen aanbesteden.

Om de zelfredzaamheid van onze inwoners, ondernemers en organisaties maximaal te faciliteren blijven we uitkijken naar mogelijkheden om onze dienstverlening verder te optimaliseren en te professionaliseren. We gaan digitaal vaardige gebruikers nog meer faciliteren om gemeentelijke diensten en producten af te nemen. Ook bieden we nieuwe digitale producten en diensten aan. Uiteraard blijven we via telefoon en balie ondersteunen voor de inwoner die dat nodig heeft. Daarnaast trekken we geld uit zodat de informatiebalie bij Loket Zuid kan worden voortgezet. Ook investeren we extra middelen om de bereikbaarheid en kwaliteit van de dienstverlening van de Klantenservice te verbeteren.

Kunst en cultuur voor iedereen

Wij willen dat iedereen, van jong tot oud, de kans krijgt om in aanraking te komen met kunst en cultuur, zowel het ervaren als ook het zelf maken ervan. Met kunst en cultuur dragen we bij aan een aantrekkelijk leef- en vestigingsklimaat. Het is onze ambitie om een interessant en aansprekend cultuuraanbod voor de grote diversiteit aan Arnhemmers te realiseren. We voeren de aangenomen raadsmotie uit waardoor de 500.000 euro die gedurende enkele jaren voor culturele programmering beschikbaar is, structureel wordt. Daarmee versterken we het culturele klimaat in de stad. Er is momenteel een grote mismatch tussen vraag en aanbod van huisvesting (ateliers, werkruimtes, oefenruimtes) voor de creatieve en culturele sector in Arnhem. Daarom stellen we geld beschikbaar voor de noodzakelijke investeringen in potentiële cultuurgebouwen.

Samen met onze partners in de stad investeren we blijvend in een aantrekkelijke binnenstad voor inwoners, bezoekers en toeristen. Het huidige cultuurhistorische erfgoed wordt goed onderhouden en daar waar mogelijk toekomstbestendig en duurzaam gemaakt. Evenementen in Arnhem moeten zo divers, inclusief, laagdrempelig en duurzaam mogelijk zijn. Daarbij blijven we inzetten op beeldbepalende evenementen die aansluiten bij onze gewenste uitstraling.

Ambities

Deze Ontwerp Begroting 2024 heeft een duidelijke richting en grote ambities, zoals hierboven op hoofdlijnen aangegeven. We verwachten dat we veel van onze ambities in de komende tijd zullen kunnen realiseren. Er zijn ook ambities waarvan het onzeker is of en in welk tempo ze kunnen worden ingevuld. Dit type onzekerheden

horen bij onze ambitie om complexe maatschappelijke opgaven aan te pakken. De ambities hebben soms het karakter van het doorbreken en het omkeren van lang ingesleten patronen. Dat zijn weerbarstige trajecten die een lange adem vragen. In dossiers zoals de verstedelijking, klimaatadaptatie, mobiliteitsopgave en/of de energietransitie is de komende jaren veel inzet nodig. Deels vanuit onze interne organisatie, maar ook van onze partners. In de huidige arbeidsmarkt met personele schaarste is het de vraag of deze inzet haalbaar is. Daarnaast hebben zowel wij als onze partners te maken met onder meer stijgende kosten, onzekere marktontwikkelingen en stikstofbeperkingen. Uiteraard hebben we hier oog voor. Dat neemt niet weg dat we ook de komende jaren vol energie aan de slag gaan om samen met de stad onze ambities voor Arnhem verder te verwezenlijken.

Ontwikkelingen in het financieel kader

Hoofdlijnen financiën

Het financieel beeld voor gemeenten ziet er op de korte termijn gunstig uit, maar het perspectief voor de langere termijn (vanaf 2026) is onzeker. In de Perspectiefnota 2024-2027 is dit reeds toegelicht. De onzekerheid op de langere termijn komt met name door de verwachte daling van het gemeentefonds dat vanuit de Rijksoverheid wordt verstrekt. Uit de Voorjaarsnota 2023 van het Rijk blijkt dat gemeenten vanaf 2026 structureel € 3 miljard minder krijgen om hun taken uit te voeren. Daarmee is er geen toereikende structurele financiering van de taken van gemeenten, hetgeen onvermijdelijk gevolgen heeft voor het voorzieningenniveau, de leefomgeving, de zorg en de ondersteuning die gemeenten hun inwoners kunnen bieden. Tot op heden heeft het inmiddels demissionaire kabinet niet gezegd dat het hier om een bezuiniging gaat, maar ook niet aangegeven welke taken niet of minder moeten worden uitgevoerd. Hoewel we in Arnhem de financiën op orde hebben en zeker de eerste jaren de middelen nog toereikend zijn, worden hierdoor (net als in elke andere Nederlandse gemeente) onze inhoudelijke ambities beperkt. Desondanks is het gelukt om een meerjarig sluitende begroting te realiseren, waarin ook ruimte is gevonden voor een aantal grote ambities.

Structurele ruimte onder druk

Uit de Perspectiefnota blijkt ook dat de structurele financiële ruimte die er is, (vrijwel) volledig wordt opgeslokt door de (doorwerking van) indexaties die veel hoger zijn dan in eerdere jaren. In deze Begroting is dit beeld nog versterkt: actualisatie van een aantal indexaties na het opstellen van de Perspectiefnota legt een aanvullend beslag op de structurele ruimte. De Rijksoverheid compenseert gemeenten hier onvoldoende voor. Bovendien worden we, zoals hierboven aangegeven, vanaf 2026 geconfronteerd met het ‘ravijn’ in het gemeentefonds, dat slechts gedeeltelijk door aanvullingen in het gemeentefonds is opgelost. Uit de meicirculaire volgt dat ten opzichte van de Perspectiefnota in alle jaren extra ruimte ontstaat. Deze ruimte is noodzakelijk om op de eerste plaats dekking te kunnen bieden aan de autonome en overige financiële ontwikkelingen. De resterende ruimte uit de meicirculaire is in de voorbereiding op de Begroting 2024 meegenomen om een integrale afweging te maken in de ambities en knelpunten zoals onder andere genoemd in de Perspectiefnota. Daarbij is uiteraard rekening gehouden met de besluitvorming met betrekking tot de Perspectiefnota. In dit totaal van ambities, knelpunten en wensen zijn in deze Begroting 2024 afwegingen en keuzes gemaakt.
Vanuit het demissionaire kabinet is erkend dat er sprake is van een disbalans tussen de taken die decentrale overheden worden geacht uit te voeren en de middelen die daar tegenover staan. Een tekort van € 3 miljard kunnen gemeenten niet zomaar wegpoetsen. Deze erkenning is hopelijk een eerste stap om het gesprek verder te kunnen voeren en als één overheid tot een oplossing te komen. Tijdens het overhedenoverleg in september 2023 wordt gesproken over hoe Rijk en gemeenten samen ambities, taken en middelen in evenwicht brengen. De nieuwe landelijke Taskforce Taken en Middelen brengt de consequenties in beeld van het tekort in 2026. Ook komt de taskforce met voorstellen over de wijze waarop taken en middelen structureel in balans gebracht kunnen worden. De inzet van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) in dit gesprek hangt mede af van het al dan niet controversieel verklaren van de nieuwe financieringssystematiek van het gemeentefonds en de consequenties die daar wel of niet aan verbonden worden. Om het huidige takenpakket van gemeenten en de ambities van het kabinet ongewijzigd te kunnen blijven uitvoeren, zal de VNG blijven bepleiten dat verbetering van het meerjarig financieel perspectief op de volgende onderdelen noodzakelijk is:

- herstel van het accres vanaf 2026 en niet pas vanaf 2027;
- definitief schrappen van de opschalingskorting. In Arnhem is deze korting volledig ingeboekt. Vanaf het jaar 2026 gaat het om € 975 miljoen landelijk. Dit betekent voor Arnhem dat we vanaf 2026 rekenen met bijna € 10 miljoen per jaar minder inkomsten door deze opschalingskorting;
- toereikende en stabiele indexering van het gemeentefonds om loon-, prijs- en volumeontwikkelingen op te kunnen vangen, inclusief de stijging van de zorgvraag.

Begrotingsadvies VNG

De VNG heeft naar aanleiding van bovenstaande geschetste situatie een begrotingsadvies aan gemeenten afgegeven:

- maak een sluitende begroting over de jaren 2024/2025;
- maak voor het jaar 2026 en volgende jaren een reële begroting op basis van het huidige takenpakket en de noodzakelijke investeringen, waarbij een eventueel tekort dat ontstaat duidelijk zichtbaar is.

Voor Arnhem geldt dat deze Begroting 2024 een sluitend beeld in 2024 en 2025 laat zien, maar ook (nog net) in de jaren daarna. Daarmee is onze financiële positie in vergelijking met veel andere gemeenten goed. In deze

Begroting 2024, maar vooral in de vorige Begroting 2023 is op een aantal posten noodgedwongen echter gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Als we op onderdelen deze middelen wel structureel willen begroten, dan voorzien we in de komende begrotingen dat inhoudelijke keuzes moeten worden gemaakt om binnen de beperkte(re) financiële kaders te blijven.

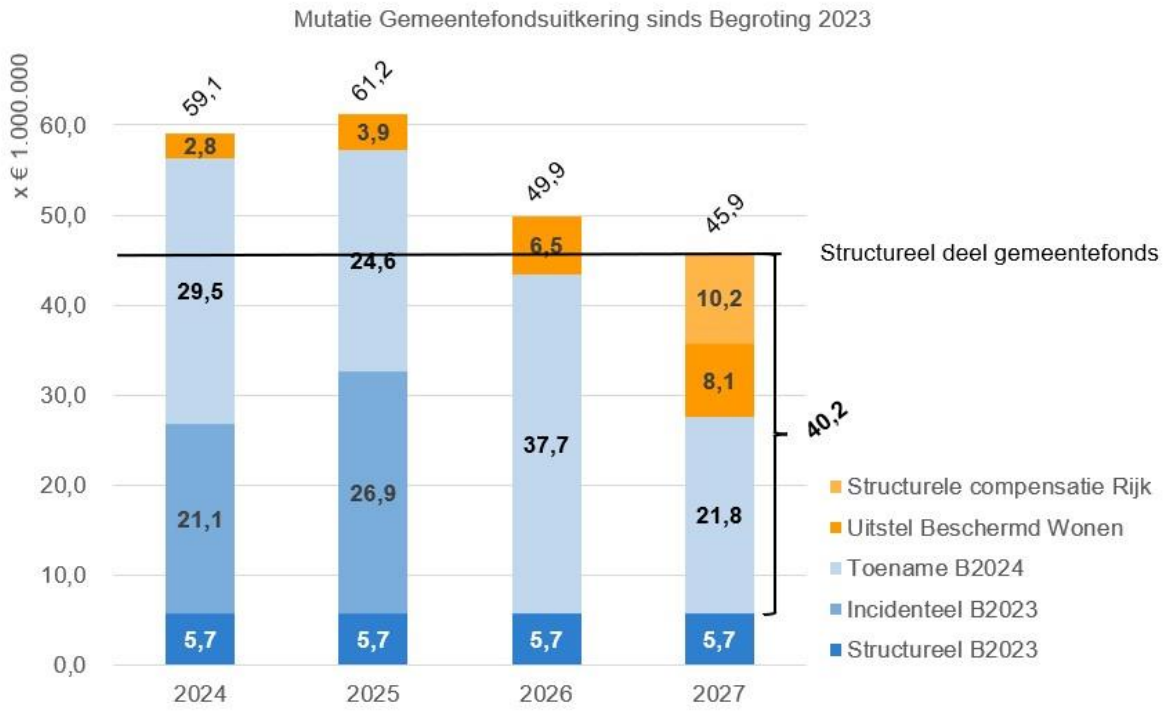
Ruimte voor ambities, specifiek de verstedelijkingsopgave
Zoals hiervoor aangegeven is er naast de dekking van de autonome ontwikkelingen in deze Begroting (beperkte) ruimte voor de financiële vertaling van onze ambities. De raad heeft daarvoor richting gegeven bij de besluitvorming rond de Perspectiefnota.
Een ambitie die een forse impact heeft op het financieel beeld betreft de verstedelijkingsopgave. Specifiek de ontwikkeling in het gebied Spoorzone Arnhem Oost is een grote opgave, die op dit moment wordt ingeschat op circa € 245 miljoen. Hiervoor is bij het Rijk een sterke lobby gevoerd. Dit heeft geleid tot een flinke toegezegde bijdrage vanuit de Rijksoverheid van € 108 miljoen (€ 131 miljoen inclusief BTW), maar dit vraagt tegelijkertijd ook om een substantiële inzet van eigen middelen van naar verwachting circa € 90 miljoen. Aan de ene kant betekent dit dus een enorme kans voor Arnhem, maar tegelijkertijd brengt dit de verantwoordelijkheid met zich mee om eigen budget in te brengen. Deels kan deze inzet gedekt worden voor € 11 miljoen vanuit reeds gereserveerde middelen in het stadsontwikkelfonds en andere reserves. De opgave is echter van dusdanige omvang dat daar bovenop een beroep op algemene middelen nodig is om begin 2024 als raad een investeringsbesluit te kunnen nemen. Op het totaal van alle autonome ontwikkelingen, knelpunten en beleidswensen is een integrale afweging gemaakt welke inzet vanuit de algemene middelen verantwoord is om vrij te kunnen spelen voor deze verstedelijkingsopgave. Vanzelfsprekend zijn de afgesproken financiële spelregels over de weerstandsfactor en solvabiliteit hierbij randvoorwaarden. Als uitkomst van die afweging wordt in deze Begroting voorgesteld om vanuit de algemene middelen eenmalig € 13 miljoen vrij te spelen voor de opgave in Spoorzone Oost en structureel vanaf 2027 € 6 ton en vanaf 2028 € 3 ton kapitaallasten te ramen om een investering van € 19 miljoen in de inrichting van de openbare ruimte mogelijk te maken. Om een start te kunnen maken met de verstedelijkingsopgave in Spoorzone Oost wordt in deze Begroting dus in totaliteit € 24 miljoen gereserveerd en wordt € 19 miljoen als investeringskrediet beschikbaar gemaakt.
Daarnaast houden we rekening met een verhoging van het risicoprofiel met € 20 miljoen om recht te doen aan het hogere risico dat we als gemeente lopen bij een dergelijk omvangrijk traject. Bij het aankomende investeringsvoorstel wordt de daadwerkelijke risico-impact berekend. Daarnaast wordt in deze Begroting voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren: de kosten van de eerste aanleg van riolering bij nieuwbouw worden daarbij niet meer als kosten van de grondexploitatie aangemerkt, maar als investeringen geactiveerd. Bij de aankomende financiële jaarrapportage projecten (FJP) wordt exact berekend welke investeringskredieten in 2024 nodig zijn, tot welke kapitaallasten dit leidt, op welke wijze deze vanaf 2025 via de rioolheffing gedekt kunnen worden en wat de verwachte financiële effecten op de grondexploitaties zijn.
Tot slot wordt in deze Begroting specifiek voor de grondexploitatie Spoorzone voorgesteld een nieuwe BR Spoorzone in te richten, waaraan de bijdragen vanuit de algemene middelen en de BR Stadsontwikkelfonds worden gedoteerd.
Met deze Begroting zijn dus de voorbereidingen getroffen door eerste financiële ruimte te creëren. Alles bij elkaar geeft dit voldoende basis om begin 2024 een gebiedsexploitatie voor te leggen. Op het moment dat de gebiedsexploitatie Spoorzone in 2024 aan de raad wordt voorgelegd, vindt besluitvorming plaats om dit traject daadwerkelijk in gang te zetten. Op dat moment zullen de middelen voor de Spoorzone ook aangevuld worden met dekkingen voor circa € 47 miljoen vanuit overige budgetten zoals bereikbaarheid, mobiliteit, groen, klimaat en parkeerinkomsten. Daarbij vertrouwen we erop dat we samen met het Rijk en de Provincie tot een sluitende businesscase kunnen komen.

Conclusies financieel beeld
Het financieel meerjarenbeeld in deze Begroting 2024 kan dekking bieden aan de autonome ontwikkelingen, waaronder de sterk gestegen nominale kosten. Daarnaast blijft er (beperkte) ruimte over voor dekking van nieuwe ambities, rekening houdend met de financiële spelregels. We realiseren een weerstandsfactor van 1,0 in 2024, hetgeen in lijn met onze financiële verordening is.
Vooral de ambitie op het gebied van de groeiende stad maakt echter dat de financiële positie in deze Begroting fors belast wordt. Dit blijkt uit de impact op het weerstandsvermogen. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027. Hiermee wordt duidelijk dat de voorlopige financiële vertaling van (een deel van) de verstedelijkingsopgave zwaar op de gemeentelijke begroting drukt. Het valt te bezien in hoeverre in de komende jaren deze en andere gemeentelijke opgaven door de

Rijksoverheid binnen de mogelijkheden van passende financiering worden voorzien. Dit zal bepalend zijn voor het daadwerkelijk kunnen realiseren van de gewenste ambities.

Reëel en structureel sluitende begroting

In het financiële beeld in de Perspectiefnota is een raming gemaakt van het gemeentefonds op basis van de september- en decembercirculaires 2022, aangevuld met een inschatting voor loon- en prijscompensatie die in de meicirculaire wordt toegekend. In deze Begroting is de doorrekening van de meicirculaire hier tegenover gezet, waarbij in de meicirculaire zoals gebruikelijk ook alle maatstaven meerjarig zijn geactualiseerd.
Onderstaand plaatje geeft inzicht in de incidentele en structurele ruimte die in de Begroting 2023 en 2024 vanuit het gemeentefonds ontstaat:

Hieruit blijkt dat de structureel beschikbare ruimte in de Begroting 2023 slechts € 5,7 miljoen was, maar in deze Begroting 2024 verruimd is met € 40 miljoen. Dit komt door de toename van het gemeentefonds in de afgelopen circulaires, doordat de eenmalige compensatie van € 10 miljoen in 2026 structureel wordt toegekend en doordat het uitstel van het verdeelmodel beschermd wonen binnen het gemeentefonds valt en daardoor als structurele post wordt beschouwd. De keerzijde van de grotere structurele ruimte is een verkleining van de incidentele ruimte in de jaren 2024 tot en met 2026 (alles boven de streep).
Hiermee is dus gebeurd waar in de Begroting 2023 op deze plek aan gerefereerd is. De aanpassing van de accresberekening heeft geleid tot een grotere structurele ruimte en een kleinere incidentele ruimte. Waar de Begroting 2023 het noodzakelijk maakte om met name een aantal investeringen, in tegenstelling tot de gebruikelijke werkwijze, incidenteel te bekostigen, zodat de structurele lasten zo laag mogelijk zouden blijven, biedt de Begroting 2024 de ruimte om deze investeringen weer op de gebruikelijke wijze te begroten door de kapitaallasten als structurele lasten in de begroting op te nemen.

Op basis van de beschikbare informatie, met name van het Rijk, zijn de verschillende inkomsten in deze begroting volgens de gebruikelijke methode geraamd. Daarnaast zijn geen extra taakstellingen opgenomen, terwijl wel rekening is gehouden met onder andere de forse tegenvallers als gevolg van de loon- en prijsontwikkeling. Daarmee is sprake van een reëel evenwicht in deze begroting.

Binnen deze kaders is de resterende ruimte uit de meicirculaire in de voorbereiding op de Begroting 2024 meegenomen om een integrale afweging te maken in de ambities en knelpunten zoals onder andere genoemd in de Perspectiefnota. Daarbij is uiteraard rekening gehouden met de besluitvorming van de Perspectiefnota. In dit totaal van ambities, knelpunten en wensen zijn in deze Begroting 2024 afwegingen en keuzes gemaakt. Dit leidt tot het volgende totale beeld van de incidentele en structurele verrekeningen met de algemene reserve:

Financieel beeld 2024-2027	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Uitgangspositie Begroting 2023	0	0	0	0
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve voorafgaand aan Perspectiefnota	5.814	25.361	-13.176	-976
Waarvan structureel	*30.629*	*34.904*	*9*	*9*
Waarvan incidenteel	*-24.815*	*-9.543*	*-13.185*	*-985*
Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	-6.072	-3.453	8.582	-10.275
Waarvan structureel	*-4.566*	*-3.839*	*7.317*	*-10.275*
Waarvan incidenteel	*-1.506*	*387*	*1.265*	*0*
Financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota				
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen (structureel)	9.173	9.884	9.017	22.832
Waarvan structureel	*9.173*	*8.884*	*8.017*	*22.832*
Waarvan incidenteel	*0*	*1.000*	*1.000*	*0*
Beleidsontwikkelingen				
Een DUURZAAM Arnhem	-12.751	-4.781	-5.220	-546
Waarvan structureel	*-818*	*-411*	*150*	*-446*
Waarvan incidenteel	*-11.933*	*-4.370*	*-5.370*	*-100*
Een GROEN Arnhem	-2.202	2.084	2.640	-1.359
Waarvan structureel	*-5*	*-241*	*-660*	*-1.159*
Waarvan incidenteel	*-2.197*	*2.325*	*3.300*	*-200*
Een KANSRIJK Arnhem	-9.552	-4.397	-4.191	-1.348
Waarvan structureel	*-3.902*	*-4.647*	*-3.661*	*-818*
Waarvan incidenteel	*-5.650*	*250*	*-530*	*-530*
Een VERBONDEN Arnhem	10.135	84	1.830	-3.420
Waarvan structureel	*155*	*10*	*292*	*-2.635*
Waarvan incidenteel	*9.980*	*74*	*1.538*	*-785*
Jaarlijkse bijstellingen	-5.483	-6.823	-7.446	-7.395
Waarvan structureel	*-4.933*	*-6.408*	*-7.300*	*-7.395*
Waarvan incidenteel	*-550*	*-416*	*-146*	*0*

Totaal financiële ontwikkelingen aanvullend op Perspectiefnota	-10.681	-3.949	-3.370	8.763
Waarvan structureel	*-330*	*-2.812*	*-3.162*	*10.378*
Waarvan incidenteel	*-10.350*	*-1.136*	*-208*	*-1.615*
Toevoeging (+) of onttrekking (-) aan de algemene reserve cf Begroting 2024	-10.939	17.959	-7.965	-2.488
Waarvan structureel	*25.732*	*28.252*	*4.164*	*112*
Waarvan incidenteel	*-36.671*	*-10.293*	*-12.128*	*-2.600*
Totaal Financieel beeld	**0**	**0**	**0**	**0**

Uit deze tabel blijkt dat er in 2024 een bedrag van bijna € 11 miljoen aan de algemene reserve wordt onttrokken. Dit bestaat echter uit een structurele toevoeging van ruim € 25 miljoen en een incidentele onttrekking van ruim € 36 miljoen. Dit betekent dat de begroting voor 2024 structureel sluitend is. In het jaar 2025 loopt dit saldo zelfs nog verder op naar ruim € 28 miljoen. In 2026 zakt dit ver terug naar een structureel overschot van ruim € 4 miljoen, terwijl vanaf 2027 een beperkt voordelig saldo van € 1 ton resteert. In alle jaren ontstaat er dus een structureel sluitende begroting, die wel een flinke daling laat zien.

Gemeentefonds en overige (rijks)ontwikkelingen

Het gemeentefonds is de grootste inkomstenbron voor gemeenten. Jaarlijks worden gemeenten op een drietal momenten geïnformeerd over de actuele raming van het gemeentefonds. De meicirculaire is gebaseerd op de Voorjaarsnota van het Rijk en is een belangrijke bouwsteen van de gemeentelijke begroting.

Accres algemene uitkering

Het accres is tot en met 2025 gesplitst in een vaststaand volumedeel en een loon- en prijsdeel dat per circulaire wordt bijgesteld op basis van de laatste inzichten van het Centraal Planbureau (CPB) over de loon- en prijsontwikkeling.

Volumecompensatie

Tot en met 2025 is de volumeontwikkeling van het accres gekoppeld aan de rijksuitgaven (trap-op-trap-af) en voor deze jaren ook vastgezet. In het landelijke coalitieakkoord is besloten om het accres vanaf 2026 echter niet langer te koppelen aan de rijksuitgaven. In de Begroting 2023 ontstond daardoor vanaf 2026 het zogenaamde ‘ravijn’. In de septembercirculaire 2022 heeft het kabinet aanvullend eenmalig € 1 miljard in 2026 voor gemeenten ter beschikking gesteld om dit ravijn te verzachten. Dit is meegenomen in de Perspectiefnota 2024. In de meicirculaire 2023 is aangekondigd dat deze € 1 miljard vanaf 2027 structureel beschikbaar komt. Dit betekent voor Arnhem circa € 10 miljoen meer gemeentefonds vanaf 2027. In de Perspectiefnota 2024 was hiermee nog niet gerekend. Daarnaast heeft het kabinet een nieuwe financieringssystematiek voor gemeenten aangekondigd met als doel een stabiele(re) financiering en meer autonomie voor medeoverheden. De volumeontwikkeling van het gemeentefonds wordt daarbij gebaseerd op een historisch gemiddelde van de ontwikkeling van het bbp. In de Miljoenennota 2024 worden voor 2027 en verder de cijfers op basis van de bbp-systematiek berekend en opgenomen op basis van de op dat moment meest actuele gegevens.
In de meicirculaire is de koppeling aan het bbp vanaf 2027 dus nog niet verwerkt en zoals gebruikelijk verwerken we de meicirculaire in de Begroting. Voor het jaar 2027 is daarom aanvullend een inschatting gemaakt van het volumeaccres dat nog toegevoegd zal worden. Hierbij gaan we uit van het bedrag dat het Rijk voor 2027 hiervoor in de Voorjaarsnota gereserveerd heeft (€ 150 miljoen). Voor Arnhem betekent dit dus € 1,5 miljoen extra ruimte. Dit is prudent ingeschat.
Tot slot is bij de uitwerking van de nieuwe financieringssystematiek de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied betrokken. Op gemeentelijk niveau wordt in samenspraak met de VNG bezien welke mogelijkheden er zijn qua modernisering en uitbreiding van het belastinggebied, waarbij op basis van de uitkomsten een eventueel wetgevingstraject in gang wordt gezet. Omdat dit samenhangt met een mogelijk nieuw nationaal belastingstelsel, verwachten we niet dat dit korte termijn gaat gebeuren.

Loon- en prijscompensatie

In de meicirculaire is voor de jaren 2024 en verder de loon- en prijsontwikkeling meerjarig gestegen ten opzichte van de vorige raming uit de septembercirculaire 2022. Een eerste inschatting daarvan is reeds opgenomen in de

Perspectiefnota 2024. Daarnaast heeft het kabinet besloten dat het gemeentefonds vanaf 2027 geïndexeerd wordt op basis van de ontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp).
De loon- en prijsontwikkeling over 2022 is aanzienlijk gestegen ten opzichte van de oorspronkelijke raming. Om die reden heeft het kabinet bij de Najaarsnota 2022 besloten om bij de Voorjaarsnota 2023 eenmalig een extra structurele prijsbijstelling vanaf 2022 uit te keren. Bij de Najaarsnota werd gesproken over landelijk € 300 miljoen en dat zou op basis van de indexcijfers van maart 2023 nog hoger uitkomen. In de Perspectiefnota is hiermee rekening gehouden. Uit de meicirculaire 2023 blijkt echter dat conform de uiteindelijk gehanteerde grondslag de compensatie lager uitkomt dan de eerder genoemde € 300 miljoen en wel op € 127 miljoen in 2023, aflopend naar € 115 miljoen in 2027. Dit is verwerkt in deze Begroting.

Taakmutaties
Binnen het cluster Jeugdzorg worden in 2024 en 2025 extra middelen toegevoegd aan de algemene uitkering op basis van het principeakkoord over de Hervormingsagenda Jeugd. De beschikbaarstelling van de middelen vanaf 2026 en verder vindt pas plaats na het advies van de deskundigencommissie en de besluitvorming daarover. De middelen die voor 2025 worden toegevoegd aan de algemene uitkering, worden gecorrigeerd voor de afgesproken besparing (€ 500 miljoen) die aanvullend is opgenomen in het landelijke coalitieakkoord. Om die reden valt dit budget binnen het gemeentefonds lager uit dan waarmee in de Begroting 2023 rekening is gehouden. Dit geldt ook voor de jaren vanaf 2026. Uitwerking van de landelijke besparing van ruim € 500 miljoen moet echter ook leiden tot even zo grote lastenverlaging bij het programma jeugdzorg. Om die reden is een stelpost bij dit programma opgenomen. Deze vertaling in de begroting is conform de richtlijn van de Provincie.
In het cluster individuele voorzieningen Wmo worden structureel extra middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten samenhangend met het Integraal Zorgakkoord, ter compensatie van gemeenten voor gestegen kosten als gevolg van de invoering van het abonnementstarief Wmo. Daarnaast wordt het abonnementstarief vanaf 2025 afgeschaft en wordt in plaats daarvan een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo heringevoerd. De gestegen kosten als gevolg van het abonnementstarief deden zich al enkele jaren voor en waren dus al verwerkt in de begroting. Daarom kan dit deel van de extra rijksmiddelen ten gunste van de algemene middelen vallen.

Daarnaast is in de meicirculaire bevestigd dat de invoering van het nieuwe verdeelmodel voor beschermd wonen met een jaar is uitgesteld naar 2025. Ook zijn de verwachte kosten van beschermd wonen voor Arnhem meerjarig geactualiseerd. Dit leidt in 2027 tot een voordeel van ruim € 8 miljoen. Dit is verwerkt in de berekening van de meicirculaire. Zoals in de raadsbrief van 5 september is toegelicht, zijn er met de regio financiële afspraken gemaakt over de transformatie van beschermd wonen naar beschermd thuis, inclusief afspraken over onderlinge solidariteit en risicobeheersing. De financiële afspraken zoals genoemd in de raadsbrief zijn in deze Begroting verwerkt: in 2024 passen de financiële afspraken binnen de bestaande begroting van beschermd wonen en vanaf 2025 zijn de financiële afspraken vertaald door rekening te houden met het beslag op de algemene middelen aangevuld met meerjarige onttrekkingen aan de BR Wmo en jeugdzorg.

In de begroting is tot slot een structurele stelpost van jaarlijks € 1,0 miljoen opgenomen om bovenmatige rentestijgingen op te vangen. In de Perspectiefnota 2022-2025 is besloten om deze voor 2024 incidenteel vrij te laten vallen. Daarmee staat deze stelpost vanaf 2025 structureel in de begroting. Sinds de Perspectiefnota 2022-2025 is de rente wel gestegen, maar op korte termijn is Arnhem hiervoor relatief ongevoelig omdat in de afgelopen periode langlopende leningen tegen lage rentes zijn afgesloten. Daarmee kan de rentebuffer ook in 2025 en 2026 incidenteel vrijvallen. Vanwege prudent financieel beleid blijft de structurele buffer vanaf 2027 gehandhaafd.

Gemeentefonds en overige (rijks)ontwikkelingen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Ontwikkelingen gemeentefonds sept.- en dec.circulaire	23.670	24.894	36.394	19.070	S
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen sept.- en dec.circulaire	-553	-232	-232	-232	S
Gemeentefonds totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*23.118*	*24.662*	*36.162*	*18.838*	
Ontwikkelingen gemeentefonds meicirculaire	9.822	8.490	9.102	24.883	S
Doorgegeven mutaties decentralisatie-uitkeringen meicirculaire	-649	394	-1.085	-2.051	S
Vrijval rentebuffer		1.000	1.000		I
Gemeentefonds totaal aanvullend op Perspectiefnota	***9.173***	***9.884***	***9.017***	***22.832***	
Totaal ontwikkelingen gemeentefonds en overige ontwikkelingen	**32.290**	**34.546**	**45.179**	**41.670**	

Financiële koers van de beleidsontwikkelingen

In de Perspectiefnota 2024 - 2027 is een reeks autonome en overige financiële ontwikkelingen opgenomen. De onderstaande tabel met deze ontwikkelingen is overgenomen uit de Perspectiefnota, waarin ook een toelichting op deze ontwikkelingen is opgenomen.

Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Gemeentefonds	23.118	24.662	36.162	18.838	S
OZB indexatie (inkomsten)	1.489	1.489	1.489	1.489	S
Areaalontwikkeling OZB	233	233	233	233	S
OZB indexatie (lasten voor panden in eigen gebruik)	-214	-333	-456	-566	S
Actualisatie MIP	1.583	2.042	1.439	365	S
Indexering MIP	-2.038	-2.625	-2.226	-1.402	S
Planningsrealisme MIP	12	387	1.265		I
Nominaal: Cao	-7.032	-6.956	-6.923	-6.788	S
Nominaal: Zorgcontracten	-6.600	-6.600	-6.600	-6.600	S
Nominaal: Subsidies	-4.000	-4.000	-4.000	-4.000	S
Nominaal: Gemeenschappelijke regelingen	-3.200	-3.200	-3.200	-3.200	S
Nominaal: Overige	-5.200	-5.200	-5.200	-5.200	S
Areaalontwikkeling	-2.051	-2.051	-2.051	-2.051	S
Zorg: Aanvullende indexering zorgtarieven	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	S
Zorg: kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000	S
Zorg: verhoging vergoeding/tarief pleegzorg	-300	-300	-300	-300	S
Zorg (Wmo): PGB in verhouding tot uitstroom WLZ	1.200	600	600	600	S

Indexatie contracten parkeergarages	-282	-282	-282	-282	S
Extra loon- en prijsstijgingen 2023 ev bij VGGM	-1.203	-1.203	-1.203	-1.203	S
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ	-600				I
VGGM: Programma Beter Bedrijfsvoeren	-493				I
Actualisatie BUIG	1.718	1.670	1.677	1.633	S
Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	527	527	527	527	S
Onderwijshuisvesting verbouwing Spiekmanlaan	-76	-75	-74	-73	S
Dekking Spiekmanlaan uit onderwijsmiddelen Begroting 2023	76	75	74	73	S
Uitbreiding school Confetti			-57	-57	S
Aanvullend investeringskrediet MFC De Salamander	-99	-98	-97	-96	S
Vervanging ondergrondse containers (OC's)	-194	-340	-484	-626	S
Dekking kosten OC's uit afvalstoffenheffing	194	340	484	626	S
Hogere beheerkosten transferhal Arnhem Centraal	-280	-280	-280	-280	S
Totaal Autonome en overige financiële ontwikkelingen Perspectiefnota	**-5.712**	**-3.518**	**8.517**	**-10.340**	

In deze begroting is de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. In voorgaande begrotingen zijn investeringen in sommige gevallen nog als incidentele last in de exploitatie opgenomen. De investeringen in mobiliteit, verduurzaming vastgoed en cultureel vastgoed worden in deze begroting dan ook als investering met kapitaallasten verwerkt.
De financiële ontwikkelingen ten opzichte van de vorige begroting zijn onderverdeeld in de thema's Duurzaam Arnhem, Groen Arnhem, Kansrijk Arnhem en Verbonden Arnhem. Deze worden in de volgende paragrafen inzichtelijk gemaakt. Daarbij zijn in elke tabel, indien van toepassing, eerst de ontwikkelingen zoals opgenomen in de Perspectiefnota, benoemd. Daaronder zijn de ontwikkelingen die zich na de Perspectiefnota hebben voorgedaan, weergegeven. In iedere paragraaf is eerst een tabel opgenomen met beleidsontwikkelingen die gedekt worden door bestaande budgetten of reserves. Daarna is een tabel opgenomen met ontwikkelingen die gedekt worden vanuit de algemene middelen.

Een DUURZAAM Arnhem

Ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Reservering middelen Spoorzone Oost	12.011	1.000			I
Middelen Stadsontwikkelfonds	-10.501	-1.000			I
Middelen Gebiedsontwikkeling Kronenburg	-1.100				I
Middelen Zuidelijke binnenstad	-410				I
Flexwonen Merwedeterrein	-300				I
Dekking Stadsontwikkelfonds	300				I
Inzet middelen uit Klimaatfonds	-5.000	-5.000	-5.000		I
Dekking Klimaatfonds	5.000				I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***-5.000***	***-5.000***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem	**0**	**-5.000**	**-5.000**	**0**	

Spoorzone Oost
Om invulling te geven aan de opgave tot en met 2030 is in afstemming met het Rijk een businesscase opgesteld voor de realisatie van circa 5.400 woningen in het gebied. De dekking van deze gebiedsontwikkeling komt vanuit het Rijk, de Provincie en gemeentelijke middelen. Een deel van de gemeentelijke middelen is reeds beschikbaar binnen bestaande budgetten en wordt bij elkaar gebracht binnen de nieuw te vormen bestemmingsreserve Spoorzone Oost. Dit betreft middelen vanuit de bestemmingsreserves Stadsontwikkelfonds (€ 9,5 miljoen), Gebiedsontwikkeling Kronenburg (€ 1,1 miljoen) en Zuidelijke binnenstad (€ 0,4 miljoen).

Flexwonen Merwedeterrein
Voor het project Flexwonen Merwedeterrein wordt een aanvullend budget van € 0,3 miljoen in 2024 begroot. Doordat een aanzienlijk deel van de grond afgevoerd dient te worden zijn er extra kosten voor grondwerkzaamheden. Daarnaast is er een aanvullend planbudget nodig om het project tot realisatie te brengen. Zowel de kosten voor onderzoeken als de afstemming met de omgeving en corporaties vraagt meer aandacht en tijd dan waarmee aanvankelijk is rekening gehouden. Deze extra lasten worden gedekt vanuit het Stadsontwikkelfonds.

Klimaatbudget
Om de energietransitie een impuls te geven is in de Begroting 2023 € 15,0 miljoen vrijgemaakt dat is toegevoegd aan het Klimaatfonds. Snelle en effectieve maatregelen zijn nodig om de klimaatcrisis te bestrijden. In de energietransitie is de afgelopen jaren al flink geïnvesteerd en deze zal de komende jaren worden geïntensiveerd. We verwachten in de jaren 2024, 2025 en 2026 jaarlijks € 5 miljoen te besteden. Om die reden wordt de begrote toevoeging van € 10 miljoen in 2023 en van € 5 miljoen in 2024 teruggedraaid en wordt het Klimaatbudget direct in de exploitatie begroot. Dit sluit daarmee aan bij het ritme waarmee de uitgaven worden gedaan. Het klimaatbudget wordt binnen de kaders voor het klimaatfonds besteed.

Ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem tlv Algemene middelen	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**I/S**
Bedragen x € 1.000					
Eenmalige dotatie aan de BR Voorstudies	-500				I
Eenmalige bijdrage aan stadsontwikkelfonds tbv gemeentelijke planontwikkelingskosten grootschalige gebiedsontwikkelingen		-1.000			I
Publiek onrendabele top Spoorzone Oost	-12.000	-1.000			I
Publiek onrendabele top Spoorzone Oost: tbv park en mobiliteit				-600	S
Lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk Inkopen	-270	-270	-270		I
Aanvangsfase Verhuurdersvergunningen (Wet Goed Verhuurderschap)	-600	-75	-75	-75	S
Makelpunt	-100	-100	-100	-100	S
Community manager Merwedeterrein (motie 23M03)	-50	-50	-50	-50	I
Handhaving verbod permanente bewoning vakantieparken	-50	-50	-50	-50	I
Wasbare proefluiers (amendement 22A38)	-63				I
Verduurzamen vastgoed: vrijval	2.500	3.000			I

Verduurzamen vastgoed: kapitaallasten	-118	-236	-375	-371	S
Energieprijzen eigen gebruik vastgoed	-1.500				I
Beëindiging spaarelement rioolheffing			700	700	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***-12.751***	***220***	***-220***	***-546***	
Totaal ontwikkelingen een DUURZAAM Arnhem	**-12.751**	**220**	**-220**	**-546**	

Eenmalige dotatie aan de BR Voorstudies
Wanneer een ruimtelijke ontwikkeling wenselijk is en er nog geen beleid, programma of gebiedsvisie als kader daarvoor is vastgesteld, is er voorstudiebudget beschikbaar om de haalbaarheid te onderzoeken. Deze voorstudie zal in een korte periode worden uitgevoerd en zal leiden tot een raadsbesluit waarna de plankosten kunnen worden geactiveerd. Als er voor het einde van het boekjaar geen dergelijk raadsbesluit wordt genomen, of wanneer de ontwikkeling wordt gestopt blijven de kosten voor rekening van het voorstudiebudget. Voor voorstudies is een jaarlijks budget van € 100.000 beschikbaar. De bestemmingsreserve Voorstudies is volledig uitgeput. Vanwege de verstedelijkingsopgave en een toenemend aantal initiatieven voor nieuwe ontwikkelingen wordt voorgesteld om éénmalig € 0,5 miljoen toe te voegen aan de BR Voorstudies.

Eenmalige bijdrage aan stadsontwikkelfonds tbv gemeentelijke planontwikkelingskosten grootschalige gebiedsontwikkelingen
De omgevingsvisie en verstedelijkingsstrategie geven kaders en richting voor een verdere gezonde groei van de Arnhem in de komende 20 jaar. Hierbinnen is de urgente woningbouwopgave prominent aanwezig. In 2020 hebben we ons de ambitie gesteld om voor 2040 16.000 woningen toe te voegen. Op dit moment, drie jaar later, zijn er in Arnhem nog zo'n 14.000 woningen benodigd. Aan de ontwikkeling hiervan zijn plankosten verbonden die naar verwachting in de ordegrootte van € 2 á € 4 miljoen gaan vallen. De plankosten worden conform de spelregels van grondbeleid onderdeel van de business case of grondexploitatie. Anders dan in het verleden, zijn de binnenstedelijk gebiedsontwikkelingen niet langer winstgevend voor gemeentes, maar vragen deze extra investeringsmiddelen vanuit een publieke onrendabele top. Ter dekking van de plankosten voor de onrendabele top wordt in 2025 € 1,0 miljoen toegevoegd aan het stadsontwikkelfonds.

Publiek onrendabele top Spoorzone Oost
In de huidige businesscase voor de ontwikkeling van Spoorzone Oost waarin 5.400 extra woningen worden gebouwd, zijn behalve middelen uit bestaande gemeentelijke budgetten nog aanvullende middelen nodig. Daarom wordt in 2024 € 12,0 miljoen en in 2025 € 1 miljoen extra toegevoegd aan de bestemmingsreserve Spoorzone, waarmee de totale reservering in 2024 uitkomt op € 23 miljoen en in 2024 op € 24 miljoen.
Voor de inrichting van de openbare ruimte wordt een investeringsbudget van € 19 miljoen vrijgemaakt. Dit leidt tot structurele kapitaallasten van € 0,6 miljoen vanaf 2027 en aanvullend € 0,3 miljoen vanaf 2028.

Lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk inkopen
Arnhem heeft grote ambities op het gebied van lokaal, sociaal, duurzaam, circulair en diervriendelijk inkopen. Om hier een impuls aan te geven wordt in 2024, 2025 en 2026 jaarlijks € 0,3 miljoen geïnvesteerd. Hiermee wordt bewustwording gecreëerd en de gewenste aanpak in onze organisatie en in onze werkprocessen geborgd. Tevens draagt deze impuls ertoe bij dat er meer inzicht komt in gemaakte contractuele maatschappelijke afspraken met leveranciers en hierdoor ook beter gemonitord en gestuurd kan worden.

Aanvangsfase Verhuurdersvergunningen (Wet Goed Verhuurderschap)
In de Begroting 2023 is de ambitie opgenomen om stadsbrede verhuurdersvergunningen in te voeren. Bij een stadsbrede invoering vallen ongeveer 15.000 adressen onder een vergunningsregime. Er is structureel € 0,3 miljoen beschikbaar voor de uitvoering van de vergunningverlening, het toezicht en de handhaving. Gelet op de organisatiekosten van het opzetten van een vergunningverlening- en handhavingsregime en de capaciteit die het vergt om in de beginfase adressen te inventariseren, aan te schrijven en registreren wordt eenmalig € 0,6 miljoen vrijgemaakt en € 75.000 structureel.

Makelpunt
Makelpunt Arnhem is sinds april 2022 online. Inmiddels worden er circa 140 locaties op de site aangeboden en de verwachting is dat dit veel verder wordt uitgebreid met scholen, sportpanden en diverse andere locaties. De huidige aanbieders zijn enthousiast en zien de meerwaarde van Makelpunt Arnhem. In de subsidievoorwaarden is ook opgenomen dat iedereen mee doet met het Makelpunt. Tot en met 2023 wordt dit vanuit ontmoeten en verbinden financieel ondersteund. Om ook na 2023 Makelpunt Arnhem in de lucht te houden wordt een structurele last van € 100.000 opgenomen.

Community manager Merwedeterrein (motie 23M03)
Op het Merwedeterrein worden 149 flexwoningen gerealiseerd. Gelet op de locatie, nabij het kwetsbaardere Presikhaaf 1, heeft de raad met motie 23M03 het college opgedragen om een sociaal beheerder/community manager in te zetten in het gebied. Deze persoon dient zich te ontfermen over de nieuwe huurders en legt actief de verbinding met de rest van de buurt. Er worden nog afspraken met woningcorporaties gemaakt over de financiering van de 'sociale componenten' van de flexwoonontwikkeling bij het Merwedeterrein, en er liggen subsidiekansen liggen bij de Provincie Gelderland. Om er zeker van te zijn dat er met ingang van 2024 dekking is voor een sociaal beheerder, wordt hiervoor tot en met 2027 een budget van jaarlijks € 50.000 in de begroting opgenomen.

Handhaving verbod permanente bewoning vakantieparken
Op Vakantiepark Arnhem wordt al een aantal jaar gehandhaafd op het voorkomen van permanente bewoning. Het aantal permanente bewoners is geslonken naar 42. Ook op de andere vakantieparken vindt permanente bewoning plaats om te voorkomen dat op sommige parken bewoning toeneemt is actief toezicht noodzakelijk. Hiervoor wordt tot en met 2027 jaarlijks € 50.000 vrijgemaakt.

Wasbare proefluiers (amendement 22A38)
Om de hoeveelheid eenmalige luiers die in het restafval belanden te verminderen, wordt zoals ook in de raadsbrief d.d. 16-05-2023 aangegeven (zaaknummer 196737) in 2024 een proefproject gehouden met de uitgifte van een gratis proefluier aan nieuwe ouders bij de aangifte van een geboorte. Op die manier brengen we wasbare luiers actief onder de aandacht bij alle nieuwe ouders en maken we het makkelijk om de wasbare luiers te proberen en te blijven gebruiken. De kosten voor deze proef bedragen eenmalig € 63.000 in 2024.

Verduurzamen vastgoed
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Het investeringsbudget voor het verduurzamen van gemeentelijk vastgoed is één van deze posten. Voor een totaal investeringsbudget van € 8,0 miljoen worden in deze begroting de kapitaallasten opgenomen.

Energieprijzen eigen gebruik vastgoed
De energieprijzen zijn in 2022 en 2023 fors gestegen. Het is onzeker in hoeverre deze stijging structureel is. Voor 2024 is de verwachting dat de energieprijzen nog hoog zullen blijven. Daarom wordt in 2024 € 1,5 miljoen extra aan energielasten in de begroting opgenomen voor het eigen gebruik in gemeentelijk vastgoed.

Beëindiging spaarelement rioolheffing
In de Begroting 2022 is een spaarelement aan de rioolheffing toegevoegd waarmee een voorziening is gevormd voor toekomstige vervangingsinvesteringen. Daarnaast werden hiermee ongewenste tariefschommelingen voorkomen. Op basis van het investeringsplan is een verdere toevoeging aan de voorziening na 2025 niet meer noodzakelijk. Deze heeft dan een omvang van € 2,8 miljoen. Ook is er geen noodzaak meer voor de voorziening om ongewenste tariefschommelingen te voorkomen. Daarmee kan vanaf 2026 het spaarelement van € 0,7 miljoen uit de rioolheffing vervallen.

Een GROEN Arnhem

Er zijn geen ontwikkelingen met dekking binnen het Thema Een GROEN Arnhem.

Ontwikkelingen een GROEN Arnhem tlv Algemene middelen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Willemsplein				-284	S
Verkeersveiligheid	-24	-47	-71	-95	S
Snelfietsroute Arnhem-Huissen			-205	-205	S
Energieprijzen eigen gebruik openbare ruimte	-2.300				I
Prijsindexaties parkeergarages	282	282	282	282	S
Bewaking parkeergarages	-130				I
Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd	-100	-100	-100		I
Werklocaties		-200	-200	-200	I
Veerpolderstraat	-652				I
Bijdrage aan coördinatie milieubeleid ODRA	-50	-50	-50	-50	S
Regeling rookgaskanalen	-125	-125			I
Uitvoering parkenvisie	-500	-500			I
Toevoeging Groenfonds	-350	-350			I
Woonwagenlocatie Bethaniënstraat (incl. grondwal)	-2.540				I
Bomen: continuering extra budget			-20	-41	S
Mobiliteit: vrijval incidentele budgetten	4.500	3.600	3.600		I
Mobiliteit: kapitaallasten	-213	-426	-596	-767	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	**-2.202**	**2.084**	**2.640**	**-1.359**	
Totaal ontwikkelingen een GROEN Arnhem	**-2.202**	**2.084**	**2.640**	**-1.359**	

Willemsplein

Het Willemsplein is een belangrijke plek in de stad en een groot OV knelpunt. De komende jaren zal dit aangepast worden om het ook in de toekomst goed te kunnen blijven gebruiken. De totale investering zal tussen de € 10 en € 20 miljoen bedragen. De dekking hiervoor komt deels vanuit het regulier mobiliteitsbudget en zal mogelijk ook vanuit het Klimaatfonds en de budgetten voor vergroening en groot wegenonderhoud komen. Voorlopig wordt een aanvullend investeringsbudget van € 6,0 miljoen in de begroting opgenomen. De kapitaallasten bedragen hiervoor structureel € 284.000.

Verkeersveiligheid

Bij Arnhem als duurzaam bereikbare stad ligt ook de focus op verkeersveiligheid. De komende vier jaar wordt extra geïnvesteerd in verkeersveiligheidsknelpunten en de realisatie van schoolzones. Hiervoor wordt het investeringsbudget tot en met 2027 jaarlijks met € 500.000 verhoogd0. De kapitaallasten hiervoor lopen op van € 24.000 in 2024 tot structureel € 95.000 vanaf 2027.

Energieprijzen eigen gebruik openbare ruimte

De energieprijzen zijn in 2022 en 2023 fors gestegen. Het is onzeker in hoeverre deze stijging structureel is. Voor 2024 is de verwachting dat de energieprijzen nog hoog zullen blijven. Daarom wordt in 2024 € 2,3 miljoen extra aan energielasten in de begroting opgenomen voor het eigen gebruik in de openbare ruimte.

Prijsindexaties parkeergarages
Zoals aangekondigd in de Perspectiefnota 2024-2027 is voor de Begroting 2024 bekeken of de prijsindexatie van de parkeergarages gedekt kan worden vanuit de bestemmingsreserve Bereikbaarheid. Dit blijkt te kunnen waardoor een structureel voordeel van € 282.000 voor de algemene middelen ontstaat.

Bewaking parkeergarages
Vanwege de toenemende overlast door daklozen in de parkeergarages zijn er maatregelen getroffen om de overlast tegen te gaan. In de dienstverleningsovereenkomst met P1 zijn afspraken gemaakt met betrekking tot het schoonmaken en beheren van de parkeergarages. Daarnaast worden er extra kosten gemaakt voor de beveiliging van de parkeergarages. Hiervoor wordt in 2024 € 130.000 begroot.

Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd
Voor de kwaliteitsimpuls werklocaties wordt voor de jaren 2024 tot en met 2026 jaarlijks een aanvullend budget van € 100.000 begroot. Deze middelen worden onder andere ingezet voor de kwartiermaker voor de Nieuwe Haven en de ambities zoals omschreven in het ambitiedocument Het Broek.

Werklocaties
In de Begroting 2023 is € 200.000 vrijgemaakt in 2023 en 2024 voor de uitvoering en/of cofinanciering van de korte termijn activiteiten uit de uitvoeringsagenda van het implementatieplan Nieuwe Haven. Om constructief te werken aan toekomstbestendige werklocaties wordt ook voor de jaren 2025, 2026 en 2027 een extra budget van jaarlijks € 200.000 begroot.

Veerpolderstraat
Voor het project Veerpolderstraat, waar de realisatie van 37 huurappartementen en de ontwikkeling van een zorgvoorziening voor dementerende ouderen gerealiseerd wordt, zijn we met bewoners in gesprek om hun zorgen bij de ontwikkeling te bespreken en te kijken naar planaanpassing om aan deze zorgen tegemoet te komen. Inzet is een aangepast plan waarin meer ruimte is voor groen en spelen. Hierdoor dalen de opbrengsten van de grondverkoop met € 446.000 in 2024. Voor de aanleg van groen en spelen wordt een extra budget van € 206.000 begroot.

Bijdrage aan coördinatie milieubeleid ODRA
Door de ODRA wordt extra ingezet op coördinatie en afstemming van het gezamenlijk milieubeleid. Hiervoor wordt de formatie uitgebreid. Als gevolg hiervan stijgt de bijdrage aan ODRA voor Arnhem met € 50.000 structureel.

Regeling rookgaskanalen
In de Perspectiefnota is opgenomen dat we werken aan de uitvoering van afspraken uit de Luchtagenda en daarvoor willen deelnemen aan een subsidieregeling voor het verwijderen of onklaar maken van rookgaskanalen. Voor de cofinanciering van deze subsidieregeling wordt in 2024 en 2025 € 125.000 begroot.

Uitvoering parkenvisie
Op dit moment wordt de parkenvisie opgesteld. De Parkenvisie geeft een ruimtelijk beeld voor de toekomst op gebied van cultuurhistorie (rijksmonument), biodiversiteit, klimaatbestendig en gezondheid (recreatie) voor het beheer van bossen en parken. In het kader van de parkenvisie loopt nu voor Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem een aanvraag voor een monumentenvergunning. De parkenvisie zal dit jaar worden vastgesteld en naar de raad worden gestuurd. Voor de uitvoering van de parkenvisie wordt in deze begroting voor 2024 en 2025 vast € 500.000 vrijgemaakt.

Toevoeging Groenfonds
In 2024 en 2025 wordt € 350.000 toegevoegd aan de bestemmingsreserve Groenfonds voor de aankoop van grond voor natuurontwikkeling in het kader van groen en ontmoeten die voorzien is in 2025.

Woonwagenlocatie Bethaniënstraat (incl. grondwal)
In de voorbereiding van de herinrichting van de Bethaniënstraat is gebleken dat hier meer middelen voor nodig zijn. Hiervoor wordt in 2024 € 2,5 miljoen extra in de begroting opgenomen. Dit wordt ingezet voor de extra kosten voor de sanering van de grondwal en een aanpassing van het inrichtingsplan. Daarnaast worden met deze toevoeging aan het budget de kostenstijgingen opgevangen.

Bomen: continuering extra budget
Voor 2025 en 2026 wordt een extra investeringskrediet van € 600.000 begroot om het bestaande bomenbeleid en de groene ambities te kunnen blijven realiseren. De kapitaallasten die hiervoor in de begroting worden opgenomen, bedragen € 20.000 in 20256 en structureel € 41.000 vanaf 2027.

Mobiliteit
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven, is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Hiertoe behoort ook een deel van de middelen die zijn toegekend aan mobiliteitsdoeleinden. Het gaat om de volgende onderwerpen: verlagen maximum snelheid, verminderen aantal rijbanen en de wandel- en fietspromenade Rijnkade. Hiervoor worden in deze Begroting 2024 de kapitaallasten in de begroting opgenomen van € 213.000 in 2024 oplopend tot structureel € 767.000 vanaf 2027 en de investeringen in het meerjareninvesteringsplan meegenomen.

Een KANSRIJK Arnhem

Ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Motie Online bewustwordingsaanpak voor jongeren (21M105)	-168				I
Dekking Online bewustwordingsaanpak jongeren uit BR Beschermd en weerbaar	168				I
Investeren in jongerenwerk zwaardere doelgroepen Geitenkamp	-75	-75			I
Vlindertuin Geitenkamp	-75	-75			I
Immerloo Schuldenvrij	-250	-250			I
Dekking jongerenwerk en Vlindertuin Geitenkamp en Immerloo Schuldenvrij uit middelen Arnhem Oost	400	400			I
Implementatie subsidiehuis	-60				I
Dekking implementatie subsidiehuis uit BR WMO & Jeugdzorg	60				I
Preventieve jeugdbescherming Veilig, Aanwezig, Vertrouwd. Uitbreiding pilot	-180	-180	-180	-180	I
Dekking uit BR Wmo en jeugdzorg: VAV uitbreiding pilot	180	180	180	180	I
Inzet ervaringsdeskundigheid binnen maatschappelijke opvang		-75	-75	-75	I
Dekking uit BR Beschermd en weerbaar: Inzet ervaringsdeskundigheid binnen maatschappelijke opvang		75	75	75	I
Uitbreiding capaciteit Kruispunt en De Duif		-120	-120	-120	I
Uitbreiding gezinsopvang		-200	-200	-200	I
Dekking uitbreiding capaciteit Kruispunt, De Duif en gezinsopvang uit BR Beschermd en weerbaar		320	320	320	I
Buurtconciërges	-425				I
Buurtconciërges dekking uit WIF	425				I
Buurtconciërges overheveling dekking uit WIF	-425				I
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*-425*	*0*	*0*	*0*	
Verlenging zorgaccounthouder (wachtlijsten GGZ)	-75				I
Dekking verlenging zorgaccounthouder uit BR Wmo en Jeugdzorg	75				I
Integraal accommodatiebeleid	-200	-100			I

Dekking integraal accommodatiebeleid uit middelen Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt	200	100			I
Uitbreiding buurtsportcoaches	-113	-113			I
Dekking uitbreiding buurtsportcoaches uit BR Jeugdfonds	113	113			I
Vervanging hockeyveld HCM	-26	-26	-26	-26	S
Vervanging kunstgrasveld Arnhemse Boys Schuytgraaf	-17	-17	-17	-17	S
Sportdag op Papendal	-40	-40	-40	-40	S
Dekking HCM, kunstgrasveld Arnhemse Boys, sportdag Papendal in bestaande budgetten sport	83	83	83	83	S
Huisvesting bijzondere doelgroepen	-1.500	-1.500	-1.500	-1.500	I
Dekking uit BR Huisvesting bijzondere doelgroepen	1.500	1.500	1.500	1.500	I
Opvang dakloze EU-burgers (motie 23M41)	-500	-500			I
Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	500	500			I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***0***	***0***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem	**-425**	**0**	**0**	**0**	

Verlenging zorgaccounthouder (wachtlijsten GGZ)
De zorgaccounthouder die de gemeente extern inhuurt, bemiddelt sinds een jaar bij het terugdringen van de wachtlijsten GGZ in de Jeugdzorg en is daarin succesvol gebleken. Bij de behandeling van de Perspectiefnota heeft het college toegezegd om het contract te verlengen tot 1 oktober 2024. De kosten van de verlenging worden geraamd op € 75.000. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Integraal accommodatiebeleid
In de afgelopen jaren is de wens ontstaan om integraal te kijken naar het gebruik, beheer en exploitatie van maatschappelijke accommodaties. Dit willen we faciliteren middels een status quo analyse op gebiedsniveau. Zo kunnen we groeien naar een stad waar bijvoorbeeld MFC's, buurthuizen, sportclubs en scholen centrale plekken in de wijk zijn door gericht beleid en inspanningen en betere afstemming op elkaar. De verwachting is dat de kaders van het integraal accommodatiebeleid eind 2024 gereed zijn. Hiervoor wordt de huidige inzet voor sociaal beheer verlengd tot en met 2025. Hiervoor wordt in 2024 € 200.000 begroot en in 2025 € 100.000. Dit wordt gedekt vanuit de middelen voor Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt.

Uitbreiding buurtsportcoaches
De gemeente Arnhem werkt al sinds jaren met buurtsportcoaches. Deze professionals in wijken zetten sport als middel in om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals een gezonde leefstijl, het tegengaan van eenzaamheid onder ouderen en het tegengaan van overlast onder jongeren. In een aantal wijken is er behoefte aan (meer) buurtsportcoaches. De buurtsportcoaches worden voornamelijk ingezet in de in de wijken waarop ook in het kader van de Arnhem Oost aanpak wordt ingezet. Omdat een verschuiving van de inzet van de buurtsportcoaches ten koste gaat van de inzet in die wijken, wordt voor de komende twee jaar het aantal buurtsportcoaches uitgebreid. Hiervoor wordt jaarlijks € 112.500 begroot.

Vervanging hockeyveld HCM, vervanging kunstgrasveld Arnhemse Boys Schuytgraaf en sportdag op Papendal
Gezien het ledenaantal van HCM en het aantal jongeren uit de omliggende wijken dat hockeyt, is het vanuit de gemeentelijke beweegdoelstellingen noodzakelijk dat dit veld gerenoveerd wordt. Hiervoor is een investering nodig van € 500.000. Dit leidt tot structureel hogere lasten van € 26.000.

Arnhemse Boys heeft de wens om een natuurgrasveld om te zetten in een (duurzaam) kunstgrasveld. Een kunstgrasveld is namelijk nagenoeg continu bespeelbaar, waar een natuurgrasveld maar zeer beperkt bespeeld kan worden in verband met de kwaliteit van het veld. Hierdoor zal Arnhemse Boys veel meer jeugd kunnen faciliteren. Hiervoor is een investering benodigd van € 115.000, wat leidt tot € 17.000 structurele kapitaallasten vanaf 2024.

Naar aanleiding van de motie 21M103 ‘een Arnhemse Sportdag’ is voor 2022/2023 (één schooljaar) budget beschikbaar gesteld voor uitvoering van deze motie (€ 40.000 incidenteel). Gekozen is voor een langduriger traject van dertig weken gedurende het schooljaar 2022-2023, waarbij elke week een andere groep basisschoolleerlingen (groep 6 t/m 8) langs komt op Papendal voor een dagvullend pedagogisch verantwoord lesprogramma, breder dan enkel sport. Om dit concept navolging te geven wordt vanaf 2024 € 40.000 begroot. Dit wordt samen met de vervanging van de sportvelden gedekt vanuit de huidige middelen binnen sport.

Huisvesting bijzondere doelgroepen
Vanuit de ambities uit de Nota Wonen en Zorg wordt het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uitgebreid. Het kan gaan om bijvoorbeeld het ontwikkelen van een tussenvoorziening voor statushouders, uitbreiding van woningen voor extreme overlastgevers, het realiseren van flexwoningen, aankopen en verbouwen van panden (al dan niet voor specifieke doelgroepen, en/of ten behoeve van een betere spreiding over de wijken). Hiervoor wordt incidenteel € 1,5 miljoen per jaar van 2024 tot en met 2027 begroot voor onder andere projectkosten, plankosten, voorinvesteringen, of voor onrendabele toppen. Ter dekking wordt een nieuwe bestemmingsreserve bijzondere huisvesting gevormd. Deze wordt in 2024 gevoed met € 6,0 miljoen vanuit de bestemmingsreserve Wmo & Jeugdzorg.

Opvang dakloze EU-burgers (motie 23M41)
Voor de opvang van dakloze EU-burgers wordt in 2024 en 2025 elk jaar € 500.000 begroot. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem tlv Algemene middelen	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**I/S**
Bedragen x € 1.000					
Actualisatie WSW	-2.151	-2.270	-1.380	1.447	S
Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire	371	370	345	317	S
Actualisatie BUIG	-1.299	-1.293	-1.172	-1.128	S
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ	102				I
VGGM: Programma Beter Bedrijfsvoeren	247				I
Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds	1.000	1.000			I
Sportbedrijf tekort begroting	-2.800				I
Huur- vs subsidieindexatie maatschappelijke partners	-559	0	0	0	I
Inkomensregelingen	-960				I
Individuele studietoeslag	-400				I
Vroegsignalering	-340				I
Schuldhulpverlening particulieren	-440				I
Bijna gratis OV voor Gelrepashouders	-25	-25	-25	-25	S
Grip op eigen financiële situatie inwoners	-125	-125	-125	-125	S
Verlenging maatregelen energiecrisis	-500	-500			I
Gedeeltelijke dekking uit Energiearmoedefonds	400	400			I
Ervaringsdeskundigen	-100				I
Sportpark Paasberg	-105	-105	-105	-105	S
Doorontwikkeling/implementatie Koersnota 2.0 Wijksturing	-150				I
Formatie functionele gegevensbescherming (JZ)	-120	-120			I
Leefbaarheid en voorzieningen Malburgen-Oost Noord / Amusementsorkest DWS		-132	-132	-132	S

Aankoop Maatschappelijke accommodaties	-19	-19	-19	-19	S
Incidentele subsidies welzijn	-1.000				I
Gedeeltelijke dekking uit BR jeugdfonds	500				I
Taakstelling subsidies welzijn	-545	-545	-545	-545	S
Duurzame opvang vluchtelingen	-500	-500	-500	-500	I
Ecovrede	-30	-30	-30	-30	I
Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel	-4	-4	-4	-4	S
Inzet op handhaving structureel (motie 23M57)		-500	-500	-500	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***-9.552***	***-4.397***	***-4.191***	***-1.348***	
Totaal ontwikkelingen een KANSRIJK Arnhem	**-9.552**	**-4.397**	**-4.191**	**-1.348**	

Actualisatie WSW
De begroting WSW is geactualiseerd. Hierbij wordt uitgegaan van een structurele looncompensatie van tussen 7% en 10% afhankelijk van de inschaling. De actualisatie leidt tot een nadeel van € 2,5 miljoen in 2024 dat afloopt en in 2027 omslaat in een structureel voordeel van € 1,4 miljoen.

Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire
Voor de septembercirculaire 2023 van het gemeentefonds is een compensatie van de verhoging van het minimumloon voor de WSW aangekondigd. Voor Arnhem zal het aandeel hierin uitkomen op € 371.000 in 2024 aflopend tot structureel € 317.000 vanaf 2027.

Actualisatie BUIG
Op basis van de meicirculaire van het gemeentefonds en de realisatie over 2023 is de BUIG geactualiseerd. Deze wordt ten opzichte van de actualisatie bij de Perspectiefnota naar beneden bijgesteld. Hierdoor ontstaat een structureel nadeel van € 1,3 miljoen vanaf 2024. Voor de volgende actualisatie bij de Perspectiefnota van volgend jaar wordt bekeken hoe de voorspelbaarheid vergroot kan worden waarmee fluctuaties in de raming tussen Perspectiefnota en Begroting beperkt kunnen worden.

VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ en Programma Beter Bedrijfsvoeren
In de Perspectiefnota is voor de programma's Basis op orde en Beter Bedrijfsvoeren waarmee VGGM haar dienstverlening voor de toekomst op een hoger niveau wil brengen, rekening gehouden met extra lasten in 2024 van respectievelijk € 600.000 en € 498.000. Hierbij werd aangegeven dat er nog discussie gevoerd werd over deze bedragen. De uiteindelijke bijdragen zijn lager uitgekomen, waarmee voor Arnhem een voordeel ontstaat van € 102.000 en € 247.000 in 2024.

Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds
Actualisatie van de BR Jeugdfonds leidt tot de conclusie dat de begrote dotatie van jaarlijks € 1 miljoen in 2024 en 2025 in beginsel niet noodzakelijk lijkt voor de dekking van het programmaplan Perspectief op Jeugd. Deze dotatie kan teruggedraaid worden ten gunste van de algemene middelen. Wanneer ook de toevoeging voor 2023 wordt teruggedraaid, blijft voor de ambities op dit beleidsterrein in totaal € 4 miljoen aan middelen beschikbaar in deze reserve.

Sportbedrijf tekort begroting
Mede als gevolg van de gestegen energielasten is een tekort op de begroting van het Sportbedrijf ontstaan. Het is onzeker in hoeverre deze stijging van de energielasten structureel is. Daarom wordt vooralsnog het tekort incidenteel in 2024 ingeboekt. Dit levert een nadeel voor de algemene middelen op van € 2,8 miljoen.

Huur- versus subsidie-indexatie maatschappelijke partners
De huurders van onze gebouwen hebben te maken met ongekende kostenstijgingen. De gemeente Arnhem hanteert de kostprijsdekkende huur systematiek voor haar huurders. Jaarlijks indexeren wij de huurprijs per 1 mei met de CPI index..Bij de Perspectiefnota is besloten om dit jaar af te wijken van deze CPI index en voor de huurindexatie uit te gaan van de kerninflatie, welke is vastgesteld op 6,4%.

Er is een inventarisatie gedaan van de huursommen in de verschillende beleidsterreinen. Daarbij is een berekening gemaakt van het verschil tussen de verwachte subsidie indexatie en een huurindexering op basis van de kerninflatie van 6,4%. Uitgangspunt is dat bij cultuur en sport de partners exploitatiesubsidie ontvangen van de gemeente die wordt geïndexeerd in 2023 met 3,1%. Voor de MFC's, de kinderboerderijen en de buurthuizen wordt een volledige compensatie van de huurprijs gerekend, waarbij een exploitatiesubsidie dus niet van toepassing is. Voor deze laatste drie groepen wordt de subsidie in 2024 incidenteel aanvullend geïndexeerd voor in totaal € 559.000.

Inkomensregelingen
Er wordt meer beroep gedaan op diverse onderdelen van de openeinderegeling Bijzondere Bijstand. Dit leidt tot hogere kosten bij Bijzondere Bijstand, Bijzondere Bijstand voor Beschermingsbewind en de Gelrepas. Bij de Gelrepas zien we de effecten van de verbeterslag die in 2021 is gemaakt met de digitalisering en professionalisering van de pas. Meer inwoners gebruiken de Gelrepas en ze besteden daarbij ook een groter bedrag. De totale lasten voor de inkomensregelingen stijgen in 2024 incidenteel met € 960.000.

Individuele studietoeslag
Vanaf april 2022 bestaat er de wettelijk regeling individuele studietoeslag, voor mensen die geen inkomen naast hun studie kunnen verdienen door een structurele fysieke beperking. Deze kan met terugwerkende kracht worden aangevraagd. De aanvragen vallen hoger uit dan eerder geraamd, waardoor in 2024 een incidenteel nadeel van € 400.000 ontstaat.

Vroegsignalering
We zien dat er bij verschillende crediteuren van vaste lasten (energie, huur, water en zorgverzekeringen) meer meldingen van betalingsachterstanden binnenkomen. Om meer inwoners met betalingsachterstanden te kunnen benaderen met ons hulpaanbod, gaan we in 2024 de helft meer inwoners bellen en de helft meer huisbezoeken afleggen dan in 2022. Dit betekent 600 extra huisbezoeken en 600 extra telefoongesprekken. Hiervoor wordt incidenteel € 340.000 vrijgemaakt.

Schuldhulpverlening particulieren
In 2022 is een aanbesteding gestart voor schuldhulpverlening. Vanwege het risico op hogere prijzen is in de Begroting het budget met € 250.000 verhoogd. Uit de aanbesteding bleek dat de prijzen 40% zijn gestegen. We onderzoeken we of het mogelijk is om vanaf 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer te kunnen uitvoeren om een betere regie op de schuldhulpverlening te houden en daarmee een betere dienstverlening aan onze inwoners te kunnen bieden. In voorbereiding daarop wordt in deze begroting een incidenteel budget van € 440.000 in 2024 begroot om een eventuele overname van de activiteiten van de huidige aanbieder voor te kunnen bereiden.

Bijna gratis OV voor Gelrepashouders
In de Begroting 2023 is het voornemen opgenomen om Gelrepashouders voor € 1,- per rit gebruik te kunnen laten maken van het openbaar vervoer. Bij de uitwerking hiervan heeft de provincie Gelderland als opdrachtgever en opbrengstverantwoordelijke aangegeven een beter voorstel te hebben dat aansluit bij de bestaande tarieven. In het nieuwe voorstel kunnen Gelrepashouders voor € 15,- per jaar vervolgens gratis van het openbaar vervoer gebruik maken binnen de gemeentegrenzen. Voor de aangepaste regeling wordt vanaf 2024 aanvullend structureel € 25.000 begroot.

Grip op eigen financiële situatie inwoners
In deze tijden van bestaanszekerheidscrisis willen we voortdurend inzetten op het zo vroeg mogelijk vinden van inwoners met geldzorgen en voorkomen dat geldzorgen problematische schulden worden. In de afgelopen jaren zijn deze activiteiten incidenteel gedekt. Vanaf 2024 wordt hiervoor een structureel budget van € 125.000 in de begroting opgenomen.

Verlenging maatregelen energiecrisis
De energiecrisis heeft veel effect gehad op de bestaanszekerheid van inwoners. Voor 2022 en 2023 is mede daarvoor een crisisaanpak georganiseerd en zijn verschillende regelingen gestart of uitgebreid om de gevolgen van de energiecrisis te beperken. Om deze aanpak ook in 2024 en 2025 voort te kunnen zetten, wordt voor beide jaren een incidenteel budget van € 500.000 begroot. Een bedrag van € 400.000 hiervan wordt jaarlijks uit het energiearmoedefonds gedekt.

Ervaringsdeskundigen
Ervaringsdeskundigen weten als geen ander hoe het beleid en het handelen vanuit de overheid en uitvoerende instanties uitwerkt in de praktijk. Welke knelpunten er zijn en welke impact dit heeft op hun dagelijkse leven. Om van deze ervaringen te leren, wordt een pilot gestart waarin een pool van ervaringsdeskundigen wordt gevormd (ervaringsraad) die meedenkt en advies geeft in de ontwikkeling van beleid. De focus zal daarbij in eerste instantie komen te liggen op bestaanszekerheid, maar met de intentie om dit te verbreden naar andere terreinen. Voor deze pilot wordt in 2024 een bedrag van € 100.000 begroot.

Sportpark Paasberg
In de begroting was een taakstelling opgenomen van € 150.000 op buitensport voor extra opbrengsten die zouden worden gegenereerd door de Paasberg in te zetten voor nieuwbouw. Na het besluit om de Paasberg niet voor nieuwbouw in te zetten kan deze taakstelling niet geheel worden gerealiseerd, daarom wordt het restant van structureel € 105.000 afgeboekt.

Doorontwikkeling/implementatie Koersnota 2.0 Wijksturing
De nieuwe Koersnota 'Van Wijken Weten' wordt in 2023 opgeleverd. Voor de implementatie van het verandertraject dat uit deze nota voort komt, wordt in 2024 € 150.000 in de begroting opgenomen.

Formatie functionele gegevensbescherming (JZ)
Op basis van een extern onderzoek op het gebied van informatieveiligheid en privacy is geconstateerd dat de formatie voor de Functionaris voor Gegevensbescherming binnen Arnhem op dit moment ontoereikend is. Om deze met 1 fte uit te breiden, wordt in 2024 en 2025 € 120.000 begroot.

Leefbaarheid en voorzieningen Malburgen-Oost Noord / Amusementsorkest DWS
De leefbaarheid en sociale cohesie in Malburgen-Oost Noord vraagt aandacht, bijvoorbeeld rond de Veerpolderstraat. De woningbouwplannen daar laten we samen gaan met een impuls in de voorzieningen rond het MFC onder andere met een plek voor Amusementsorkest DWS. Voor het benodigde investeringskrediet van € 1,9 miljoen worden vanaf 2025 structurele kapitaallasten van € 103.000 in de begroting opgenomen. Hiernaast wordt een aanvullende subsidie van € 29.000 begroot voor de servicelasten van de huurders.

Aankoop Maatschappelijke accommodaties
Maatschappelijke accommodaties zijn een belangrijk middel om de leefbaarheid in wijken te behouden. Om invloed te kunnen uitoefenen op het behoud en/of toevoegen van maatschappelijke accommodaties is het van belang om een budget beschikbaar te hebben om deze accommodaties aan te kunnen kopen en/of aan te passen. Hiervoor een eenmalig een investeringskrediet van € 1,0 miljoen begroot. Hiervoor worden de kapitaallasten van structureel € 19.000 vanaf 2024 in de begroting opgenomen.

Subsidies welzijn
De grote uitdagingen voor Arnhem zoals de woonopgave inclusief huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Om ons welzijnsbeleid toekomstbestendig te maken wordt voor 2024 € 1,0 miljoen voor incidentele subsidies vrijgemaakt. Dit wordt deels gedekt door een onttrekking uit het Jeugdfonds van € 500.000. Daarnaast wordt een structurele taakstelling op de welzijnssubsidies van € 545.000 in deze begroting tegen geboekt.

Duurzame opvang vluchtelingen
Ook de komende jaren maken we werk van een gastvrije opvang waarmee vluchtelingen snel onderdeel kunnen worden van de Arnhemse samenleving. Arnhem beschikt inmiddels over ruim 2.500 opvangplekken voor vluchtelingen. Voor het overgrote deel zijn dit tijdelijke plekken. De ambitie is om permanent een aantal van 2.000 plekken aan te houden. In 2027 kan deze ambitie bereikt worden door vanaf 2024 jaarlijks het aantal permanente plekken met 400 uit te breiden. Om dit te realiseren en vluchtelingen snel hun plek te laten vinden in de Arnhemse samenleving wordt vanaf 2024 tot en 2027 jaarlijks een budget van € 500.000 begroot.

EcoVrede
De huisvesting van EcoVrede is in 2022 en 2023 bekostigd vanuit het armoedebudget. Hiervoor wordt vanaf 2024 tot en met 2028 een jaarlijks budget van € 30.000 begroot.
Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel
Als gevolg van capaciteitsproblemen bij Liander wordt sporthal Middachtensingel later opgeleverd. Dit leidt tot hogere kosten, waardoor de kapitaallasten vanaf 2024 met € 4.000 toenemen.

Inzet op handhaving structureel (motie 23M57)
In de Begroting 2023 is voor 2023 en 2024 een budget van € 500.000 opgenomen om intensiever te kunnen handhaven. Bij de behandeling van de Perspectiefnota is motie 'Perspectief voor handhavers in leefbare wijken' (23M57) aangenomen. Hierin wordt het college opgeroepen om, bij voldoende structurele ruimte vanuit de meicirculaire, de incidentele inzet op handhaving vanaf 2024 structureel te maken. De meicirculaire biedt deze ruimte. Daarom wordt vanaf 2025 een structureel budget van € 500.000 voor handhaving in de begroting opgenomen.

Een VERBONDEN Arnhem

Ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem met dekking	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Cultuurhistorische Waardenkaart	-60				I
Dekking cultuurhistorische Waardenkaart uit invoeringsbudget Omgevingswet	60				I
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	*0*	*0*	*0*	*0*	
Voorbereidingskosten project eigen huisvesting	-500				I
Dekking voorbereidingskosten eigen huisvesting uit BR Zuidelijke Binnenstad	500				I
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***0***	***0***	***0***	***0***	
Totaal ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem	**0**	**0**	**0**	**0**	

Voorbereidingskosten project eigen huisvesting
Diverse ontwikkelingen maken (her)oriëntatie op toekomstige gemeentelijke huisvesting noodzakelijk. In onze raadsbrief van 23 mei 2023 hebben we de uitgangspunten geformuleerd voor het op te stellen huisvestingsplan die we eind 2023 aan de raad willen voorleggen. Hiervoor is een projectmanager aangesteld die een projectteam zal samenstellen. Voor de voorbereiding en inrichting wordt in 2024 een startbudget van € 500.000 begroot. Dit wordt gedekt vanuit de bestemmingsreserve Zuidelijke Binnenstad.

Ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem tlv Algemene middelen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Burgerzaken: Actualisatie kosten verkiezingen	-158	-163	-163	-188	S
Burgerzaken: Doorontwikkeling	-500	-500			I
Burgerzaken: Leges	485	555	687	685	S
Burgerzaken: Formatie agv paspoorthausse/leges	-485	-555	-687	-685	I
Loket Zuid	-72	-72	-72	-72	S
Klantenservice	-328	-328			I

Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)	-68	-68			I
Raadsondersteuning	-50	-50	-50	-50	S
Visie Dienstverlening	-150	-150			I
Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem	-400	-350	-275		I
Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie	-50	-50	-50	-50	S
Bedrijfscontinuïteitsmanagement (Informatieveiligheid)	-120				I
Uitvoering Woo-vragen	-400	-250	-100	-100	S
Incidentele formatie	-200	-100	-100		I
Opgave huisvesting creatieve en culturele sector motie (23M47)		-360	-360	-360	S
Cultuurprogrammering (motie 23M47)				-500	S
Kwartiermaker toekomst rijksmonumentale Synagoge	-50				I
Bewustwording en kennisvergroting slavernijverleden	-100				I
Toegankelijkheidsfonds (19M21)	-75	-75			I
Leefbare Wijken Monitor	56				I
Uitwerking Street art (motie 23M37)	-70	-70	-70	-70	I
Holocaustbewustwordingsprogramma (motie 23M67)	-30	-30	-30	-30	I
Vrijval BR cultureel vastgoed	12.500	2.300	2.700		I
Verwerking cultureel vastgoed in begroting				-2.400	S
Lokale heffingen	400	400	400	400	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	***10.135***	***84***	***1.830***	***-3.420***	
Totaal ontwikkelingen een VERBONDEN Arnhem	**10.135**	**84**	**1.830**	**-3.420**	

Burgerzaken: Actualisatie kosten verkiezingen
Her huidige budget voor het organiseren verkiezingen is de afgelopen jaren niet geactualiseerd. In die tijd zijn er wel diverse veranderingen geweest in de wijze waarop verkiezingen worden georganiseerd. Om de begroting weer op een realistisch niveau te brengen wordt het budget voor verkiezingen in 2024 verhoogd met € 158.000 oplopend tot structureel € 188.000.

Burgerzaken: Doorontwikkeling
Burgerzaken heeft te maken gekregen met een structureel hogere aanvraag van het aantal reisdocumenten, maar ook veranderende taken vanuit het Rijk. Om hierop in de toekomst ook goed in te kunnen spelen wordt de afdeling burgerzaken doorontwikkeld. Hiervoor wordt in 2024 en 2025 een incidenteel budget van € 500.000 begroot.

Burgerzaken: Leges en / Formatie agv paspoorthausse/leges
Naar verwachting zal het aantal aanvragen van reisdocumenten op een blijvend hoger niveau uitkomen. Dit zorgt voor extra legesinkomsten van € 485.000 in 2024 oplopend tot structureel € 685. Om aan het grotere aantal aanvragen te kunnen afhandelen wordt met het oog op de doorontwikkeling van burgerzaken de hogere legesinkomsten tot en met 2027 ingezet voor extra formatie.

Loket Zuid
Met de heropening van Loket Zuid in september 2022 is bij wijze van proef gestart met een informatiebalie. De informatiebalie is in april 2023 geëvalueerd en op basis daarvan wordt hiervoor nu een structureel budget van € 72.000 voor Loket Zuid in de begroting opgenomen.

Klantenservice
Voor de verbetering van de bereikbaarheid en de kwaliteit van de dienstverlening van de klantenservice wordt hiervoor in 2024 en 2025 een aanvullend budget van € 328.000 begroot.

Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)
Om de moties 'Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijke zwaarwegende gevallen' (23M09gg) en 'Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen' (21M218) rondom de wijziging van naam en/of geslachtsregistratie uit te voeren, wordt tot en met 2025 een extra budget van € 68.000 in de begroting opgenomen.

Raadsondersteuning
Ter dekking van de personeelslasten van de communicatieadviseur van de raad wordt vanaf € 50.000 structureel in de begroting opgenomen.

Visie Dienstverlening
Om de dienstverlening aan inwoners willen we kansen op het gebied van dienstverlening naar de inwoner, instellingen en bedrijven beter benutten. Hiervoor wordt een visie op gemeentelijke dienstverlening ontwikkeld. Een visie die antwoord geeft op kaderstellende vragen als: Wat mogen inwoners van ons verwachten? Hoe sluiten we aan bij Europese en landelijke dienstverleningskaders? Hoe ver gaan we met onze digitalisering? Hoe bieden we ruimte aan toegankelijke dienstverlening voor iedereen? Welke normen hanteren wij en hoe borgen we dat we deze ook echt halen? Voor deze ontwikkeling wordt in 2024 en 2025 een budget van € 150.000 begroot.

Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem
Onder de noemer "Lekker Werken aan de ambities van Arnhem" wordt gewerkt aan een werkklimaat waarin de organisatie op een goede en prettige manier aan de ambities van de stad kan werken, in een werkomgeving die ervoor zorgt dat dat effectief en efficiënt kan. Dit vertaald zich met name in de opleiding van medewerkers. Hiervoor wordt in 2024 € 400.000, in 2025 € 350.000 en in 2026 € 275.000 begroot.

Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie
Gemeente Arnhem is rijk aan een diversiteit aan collega's. Al die diversiteit, waarin iedereen uniek is, verrijkt onze organisatie. Om blijvend in te kunnen zetten op diversiteit en de verbinding onder collega's wordt vanaf 2024 structureel € 50.000 in de begroting opgenomen.

Bedrijfscontinuïteitsmanagement (Informatieveiligheid)
Met oog op de informatieveiligheid dient het bedrijfscontinuïteitsmanagement goed te worden ingericht volgens de geldende normen. Dit managementsysteem is gericht op het in stand houden van de bedrijfsvoering bij verstoringen of calamiteiten. Hierbij valt te denken aan uitval van systemen en applicaties, maar ook aan de gevolgen van cyberincidenten of een brand. Voor de implementatie hiervan wordt in 2024 incidenteel € 120.000 begroot.

Uitvoering Woo-vragen
Om de vragen die in het kader van de Wet open overheid (Woo) worden gesteld in de toekomst beter en efficiënter te beantwoorden wordt dit proces efficiënter ingericht. Daarbij wordt ook de structurele capaciteit voor de beantwoording van de vragen vergroot. Hiervoor wordt in 2024 € 400.000 begroot, aflopend tot structureel € 100.000 vanaf 2026.

Incidentele formatie vastgoed en cultuur
We staan deze raadsperiode voor verschillende opgaven op het gebied van vastgoed en cultuur. Om deze opgaven goed op te kunnen pakken, wordt de formatie voor vastgoed in 2024 tijdelijk met 1 fte uitgebreid en wordt de formatie voor cultuur in 2024 tot en met 2026 met 1 fte uitgebreid. Totaal wordt voor 2024 € 200.000 aan extra incidentele formatie begroot en voor 2025 en 2026 € 100.000.

Opgave huisvesting creatieve en culturele sector (motie 23M47)
In het rapport Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem door Bureau Buiten (2019) wordt een verwachte mismatch tussen vraag en aanbod van huisvesting (ateliers, werkruimtes, oefenruimtes) voor de creatieve en culturele sector in Arnhem gesignaleerd. Doordat de huidige aanpak waarbij de markt deze mismatch zou moeten oplossen niet volstaat, nemen we zelf de taak over om deze mismatch op te lossen. Hiervoor wordt een

investeringsbudget van € 7,0 miljoen vrijgemaakt. De kapitaallasten hiervoor bedragen structureel € 360.000 vanaf 2025.

Cultuurprogrammering (motie 23M47)
In de Begroting 2023 is voor 2023 tot en met 2026 een jaarlijks budget van € 500.000 opgenomen voor cultuurprogrammering. Bij de behandeling van de Perspectiefnota is motie 'Huisvesting creatieven en cultuurbudget' (23M47) aangenomen. Hierin wordt het college opgeroepen om te kijken of € 500.000 extra middelen voor culturele programmering structureel gemaakt kan worden. De Begroting 2024 biedt deze ruimte. Daarom wordt vanaf 2027 een structureel budget van € 500.000 voor cultuurprogrammering opgenomen.

Kwartiermaker toekomst rijksmonumentale Synagoge
Vanuit de toekomstverkenning religieus erfgoed is naar voren gekomen dat duurzaam behoud van de synagoge (het rijksmonument) in gevaar is. Gezien het belang van dit bijzondere erfgoed willen we op tijd samen met de eigenaar (de joodse gemeente) op zoek naar een oplossing. Hiervoor wordt tijdelijk een kwartiermaker aangesteld. Hiervoor wordt in 2024 € 50.000 begroot.

Bewustwording en kennisvergroting slavernijverleden
in 2024 wordt incidenteel € 100.0000 begroot voor de ontwikkeling van een programma dat volgt op de publicatie van het wetenschappelijk onderzoek ‘Sporen van slavernijverleden in Arnhem’. Dit programma behelst activiteiten die de bewustwording en kennis vergroten over het Koloniaal en Slavernijverleden van Arnhem, bij inwoners, organisaties en collega’s. Over ons gedeelde verleden en de doorwerking naar het heden.

Toegankelijkheidsfonds (19M21)
De raad heeft bij het vaststellen van de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid (AST) bij motie verzocht te onderzoeken of een toegankelijkheidsfonds een bijdrage kan leveren aan het succesvol implementeren van de AST. Een fonds gericht op het verbeteren van de toegankelijkheid van bedrijven met veel consumentenbezoek zoals horeca, detailhandel en dienstverlening met een baliefunctie. Hiervoor genoemde partijen kunnen een aanvraag indienen voor een gedeeltelijke financiering uit het toegankelijkheidsfonds voor hun aanpassingen ter bevordering van toegankelijkheid, zodat de drempel voor deze organisaties om aanpassingen te doen lager is. Hiervoor wordt in 2024 en in 2025 een aanvullend budget van € 75.000 in de begroting opgenomen.

Leefbare Wijken Monitor
Voor de uitvoering van de leefbare wijken monitor was in 2024 een bedrag van € 56.000 begroot. Doordat deze werkzaamheden in 2023 zijn uitgevoerd, vervallen deze lasten in 2023.

Uitwerking Street art (motie 23M37)
In navolging van de motie Graffiti als kunstvorm (23M37) voor 2024 tot en met 2027 een budget van jaarlijks € 70.000 in de begroting opgenomen. Hiervan is € 60.000 bestemd om jaarlijks 3 grote muurschilderingen te maken en € 10.000 voor het aanstellen van een straatcurator. De straatcurator kiest onpartijdig op basis van aandachtspunten en voorwaarden van de gemeente welke kunstenaar een muurschildering maakt.

Holocaustbewustwordingsprogramma (motie23M67g)
Voor de uitvoering van de motie Holocaustbewustwordingsprogramma en bezoek herinneringsinstellingen (23M67g) wordt voor 2024 tot en met 2027 jaarlijks € 30.000 begroot voor het ontwikkelen van een lesprogramma en een bezoek aan kamp Westerbork, Auschwitz of Srebrenica.

Vrijval BR cultureel vastgoed - Verwerking cultureel vastgoed in begroting
Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven, is er in de Begroting 2023 op een aantal posten voor gekozen om incidentele middelen in te zetten in plaats van structureel geld vrij te maken. Voor de financiering van het stadstheater is bij de besluitvorming een constructie gekozen waarbij een bedrag is gereserveerd in de bestemmingsreserve cultureel vastgoed waaraan jaarlijks een toevoeging wordt gedaan. Deze toevoeging wordt jaarlijks geïndexeerd voor de stijging van de bouwkosten.
In deze begroting wordt deze voor de investering in het stadstheater volgens de gebruikelijke werkwijze de structurele kapitaallasten opgenomen. De reservering kan daarmee vervallen. Hierdoor valt in 2024 € 12,5 miljoen vrij, in 2025 € 2,3 miljoen en in 2026 € 2,7 miljoen. Voor de dekking van de kapitaallasten wordt vanaf 2027 aanvullend € 2,4 miljoen in de begroting opgenomen.

Toeristenbelasting
Na de coronacrisis is het aantal overnachtingen in Arnhem toegenomen. Deze stijging was voorzien, maar tot nu toe nog niet in de begroting opgenomen. Op basis van het aantal overnachtingen in 2022 is een reële raming gemaakt van de verwachte inkomsten uit de toeristenbelasting. Op basis hiervan worden vanaf 2024 de inkomsten structureel met € 400.000 verhoogd.

Jaarlijkse bijstellingen

Jaarlijkse bijstellingen	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Prijs- en volumeontwikkeling 2024	-28.083	-28.007	-27.974	-27.839	S
Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten	1.722	1.722	1.722	1.722	S
Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	-443	-196	478	-1.037	S
Totaal ontwikkelingen Perspectiefnota	-26.804	-26.481	-25.774	-27.154	
Prijs- en volumeontwikkeling 2024	-5.186	-5.182	-5.184	-5.184	S
Onzekere prijsontwikkelingen 2025		-1.000	-1.000	-1.000	S
Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten	-276	-276	-276	-276	S
Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	-21	-365	-986	-935	S
Totaal aanvullend op Perspectiefnota	**-5.483**	**-6.823**	**-7.446**	**-7.395**	
Totaal jaarlijkse bijstellingen	**-32.287**	**-33.304**	**-33.220**	**-34.549**	

Prijs- en volumeontwikkeling 2024
In de Perspectiefnota 2024-2027 is een groot deel van de prijs- en volumeontwikkelingen voor 2024 al ingeraamd (jaarlijks circa € 28 miljoen). Hiervan heeft € 7,0 miljoen betrekking op de stijging van de loonkosten voor ambtenaren als gevolg van de nieuwe cao en de verwachte loonontwikkeling van 5,2%. Voor de indexatie van de zorgcontracten is in de Perspectiefnota € 6,6 miljoen geraamd, voor de indexatie van subsidies € 4,0 miljoen, gemeenschappelijke regelingen € 3,2 miljoen en overige indexaties € 5,2 miljoen. Daarnaast is voor de areaalontwikkeling € 2,1 miljoen geraamd op basis van de groei van het aantal inwoners en woningen in Arnhem. Na de Perspectiefnota is op basis van actuele informatie berekend dat aanvullend voor € 5 miljoen structureel aan prijs- en volumeontwikkeling nodig is. De oorzaak hiervan ligt met name in de aangepaste begrotingen van de gemeenschappelijke regelingen en de zorgcontracten.
Gezien de forse kostenstijgingen bij de gemeenschappelijke regelingen en subsidiepartners en de (bestuurlijke) afhankelijkheden hierin wordt voor de Begroting 2025 onderzocht of het mogelijk is om de gemeenschappelijke regelingen en gesubsidieerde instellingen tijdig een kader mee te geven dan wel met hen in gesprek te gaan over de mogelijkheden voor compensatie van autonome kostenstijgingen vanaf 2025. Bij de gemeenschappelijke regelingen doen we dit in samenspraak met de andere betrokken gemeenten.

Onzekere prijsontwikkelingen 2025
Er bestaat een grote onzekerheid over de prijsontwikkeling voor komende jaren. De jaren 2022 en 2023 kennen een bovengemiddelde inflatie. Voor het jaar 2024 houden we rekening met gestegen energiekosten bij bijvoorbeeld vastgoed, openbare ruimte en Sportbedrijf. Met name voor de energieprijzen hebben de toekomstige ramingen een grote onzekerheid. In deze Begroting gaan we ervan uit dat de stijging van de energieprijzen zoals die zich op korte termijn voordoet, niet volledig een structureel karakter zal hebben. Om een prudent financieel beleid te voeren wordt vanaf 2025 € 1,0 miljoen structureel geraamd voor onzekere prijsontwikkelingen. Bij de komende Perspectiefnota zal dit betrokken worden in de raming van de totale prijsontwikkeling voor 2025.

Ontwikkeling belasting en legesopbrengsten
In de Perspectiefnota 2024-2027 is al rekening gehouden met de afgesproken indexatie van de OZB van in totaal 5% en de verwachte areaalontwikkeling waardoor de opbrengst OZB vergroot wordt.

Na de Perspectiefnota zijn de effecten van de nieuwe Omgevingswet duidelijker geworden. Op 1 januari 2024 treedt deze Omgevingswet in werking. Ook de Wet kwaliteitsborging bouw (Wkb) gaat in per 2024. Als gevolg van de (Wkb) zal voor een deel van de bouwwerken geen bouwtoezicht meer worden uitgevoerd. Hiervoor worden dan ook geen leges meer geheven en dalen de baten voor wat betreft leges Omgevingswet vanaf 2024 met € 275.720.

Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning
De ontwikkelingen in het kader van de Meerjareninvesteringsplanning (zowel in de Perspectiefnota als aanvullend daarop) laten het volgende beeld zien:

Ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	2024	2025	2026	2027	I/S
Bedragen x € 1.000					
Actualisatie MIP	2.187	2.226	872	-255	S
Indexatie MIP	-2.112	-2.758	-2.498	-1.717	S
Planningsrealisme MIP	-538	-29	1.118		I
Totaal ontwikkelingen Meerjareninvesteringsplanning	**-464**	**-561**	**-508**	**-1.972**	

Het Meerjareninvesteringsplan (MIP) is geactualiseerd. Hierbij is gekeken naar de planning van de verschillende investeringen. Bij de Perspectiefnota is het MIP reeds geïndexeerd. De indexering van de investeringsprojecten voor onderwijs en mobiliteit is daarbij verrekend met de bestemmingsreserves Onderwijs en Bereikbaarheid waar de overige mutaties op deze investeringen ook mee worden verrekend.
Naar aanleiding van de motie 23M44 Een realistisch basis voor onderwijshuisvesting is dit nader bekeken en geconcludeerd dat deze indexaties, net als de overige indexaties van het MIP, ten laste van de algemene middelen hadden moeten komen.
Het totale beeld van het MIP laat een oploop zien in de loop van de jaren. Reden hiervoor is dat investeringen getemporiseerd worden. Met name door schaarste van bouwmaterialen en personeel lopen diverse investeringsprojecten vertraging op en verschuift daarmee ook de planning van de volgende investeringen.

Robuustheid van de begroting

De Begroting 2024 laat een structureel sluitend beeld zien, waarbij de weerstandsfactor in alle jaren voldoet aan de norm zoals is vastgelegd in de verordening financieel beleid en beheer. Dit geldt ook voor de solvabiliteit. De solvabiliteit komt uit op 24% in 2024 en neemt de komende jaren toe.

In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen wordt dieper ingegaan op de robuustheid van de begroting, de robuustheid van het weerstandsvermogen en de robuustheid van de balans. Daarbij worden de financiële kengetallen voor de komende jaren in beeld gebracht en toegelicht.

Leeswijzer

Na het lezen van de hoofdlijnen van deze begroting, vindt u voor uw leesgemak een korte toelichting op de bouw van deze begroting. De begroting is een onderdeel uit de P&C-cyclus. In de begroting wordt het gemeentelijk beleid op hoofdlijnen toegelicht. Dit doen we aan de hand van de drie w-vragen:

- *wat willen we bereiken?*
- *wat gaan we doen?*
- *wat mag het kosten?*

Opbouw van de Begroting 2024

In deze leeswijzer wordt aangegeven hoe de indeling van de Begroting eruit ziet.

Deel 1 - hoofdlijnen van beleid en ontwikkelingen in het financieel kader

In de stedelijke en wijkprogramma's worden de prioriteiten van het beleid aangegeven. Een samenvatting van de prioriteiten krijgt een plek in hoofdstuk 1.

In het hoofdstuk Ontwikkelingen in het financieel kader worden de belangrijkste financiële ontwikkelingen weergegeven. Ook wordt in dit hoofdstuk een verklaring van de mutaties gegeven.

Deel 2 - beleidsbegroting

De beleidsbegroting is opgebouwd uit vier onderdelen:

Acht wijkprogramma's (W)

Sinds 2017 zijn acht wijkprogramma's ingesteld. De 24 wijken zijn geclusterd in acht gebieden: Noord-West, Noord-Oost, Presikhaaf, Centrum/Spijkerkwartier/Arnhemse Broek, Malburgen, Rijkerswoerd/ Kronenburg/ Vredenburg, Elden/ De Laar en Schuytgraaf/ Elderveld. In deze Begroting zijn de begrotingen van de wijkprogramma's financieel samengevoegd tot 1 wijkprogramma. Dit is gebeurd naar aanleiding van amendement 23A20 'Financieel samenvoegen wijkprogramma's'. Per wijk zijn wel de doelen en inspanningen inzichtelijk gemaakt.

Dertien stedelijke programma's (S)

In de stedelijke programma's zijn de ambities, doelen, inspanningen en de daarbij behorende budgetten op stedelijk niveau opgenomen.

Doelenboom

Sinds de Begroting 2020 staat doelenboom in de Begroting centraal. Dit doen we in de wijk- en stedelijke programma's. Per programma zijn de ambities (A), doelen (D), inspanningen (I) en indicatoren opgenomen.

- In de ambities staat opgenomen waar we als stad uiteindelijk naar streven
- In de doelen staat aangegeven wat we willen bereiken. Als dit mogelijk is, zo smart (specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden) mogelijk.
- In de inspanningen staat aangegeven wat we als gemeente concreet willen gaan doen om de doelen te bereiken.

Waar mogelijk voegen we ook indicatoren aan de doelenboom toe.

Tien paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting. Er worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. Een deel van de paragrafen zijn in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

De volgende verplichte paragrafen vanuit het BBV zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen - In deze paragraaf wordt stilgestaan bij de diverse gemeentelijke belastingen en heffingen en de consequenties daarvan voor de inwoners.
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen - Het weerstandsvermogen geeft aan hoe solide de financiële positie van de gemeente is. In deze paragraaf zijn ook financiële kengetallen opgenomen, zoals het weerstandsvermogen, de solvabiliteit en de schuldquote
3. Onderhoud kapitaalgoederen - In deze paragraaf wordt toegelicht op welke wijze het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen (zoals wegen, riolering, gebouwen) gewaarborgd is.

4. Financiering - Hier wordt toegelicht op welke wijze met de financieringsbehoefte van de gemeente is omgegaan.
5. Bedrijfsvoering - In de paragraaf wordt gerapporteerd over de voortgang van interne ontwikkelingen binnen de gemeentelijke organisatie.
6. Verbonden partijen - De gemeente werkt samen met andere partijen om bepaalde doelen te bereiken. Als de gemeente een bestuurlijk en financieel belang heeft bij een partij, is dit een zogenoemde verbonden partij. In deze paragraaf worden alle verbonden partijen toegelicht.
7. Grondbeleid - De gemeente speelt een rol in het kopen en verkopen van gronden. Hier wordt verder ingegaan op het gevoerde grondbeleid.

Op verzoek van uw raad zijn twee niet verplichte paragrafen in de begroting opgenomen:
8. Investeringen - In deze paragraaf wordt over de realisatie van de investeringen gerapporteerd.
9. Subsidies - De gemeente verstrekt subsidies aan instellingen die een bijdrage leveren aan gemeentelijke doelstellingen. In deze paragraaf wordt aangegeven welke instellingen subsidie hebben ontvangen inclusief de subsidiebedragen.

In artikel 3.5 (Openbaarheidsparagraaf) van de Wet Open overheid (Woo) wordt voorgeschreven dat bestuursorganen in de jaarlijkse begroting aandacht besteden aan de beleidsvoornemens inzake de uitvoering van deze wet en in de jaarlijkse verantwoording verslag doen van de uitvoering ervan, mede in relatie tot de beleidsvoornemens. Dit geldt vanaf de Jaarrekening 2022 en Begroting 2024 en deze paragraaf is dan ook toegevoegd:
10. Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

Overig programmaplan
Hierin wordt duidelijk gemaakt op welke wijze de overhead in het overzicht baten en lasten tot uitdrukking komt.

Deel 3 - Financiële begroting
In dit onderdeel wordt ingegaan op de ontwikkelingen in het financieel kader, mutaties circulaires van het gemeentefonds en de financiële begroting met de financiële tabellen.

Bijlagen
In de bijlagen zijn de afkortingen- en begrippenlijst en een aantal overzichten opgenomen.

Interactieve website
De Begroting is digitaal beschikbaar op: financien.arnhem.nl. Op deze website is in de wijk- en stedelijke programma's ook de volgende extra informatie te vinden:
- Verdeling budgetten in kostensoorten
- Verdeling budgetten taakvelden
- Verdeling budgetten portefeuilleonderdelen
- Verdeling budgetten producten
- Totaaloverzicht subsidies
- Totaaloverzicht reserves

Deel 2 Beleidsbegroting

De Beleidsbegroting bestaat uit drie onderdelen:

1. Wijkprogramma (W)
2. Stedelijke programma's (S)
3. Paragrafen

Wijkprogramma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op wijkniveau plaatsvinden, zijn opgenomen in de onderstaande 8 wijkprogramma's (bundeling van logisch samenhangende wijken). De begrotingen van de wijkprogramma's zijn samengevoegd in Wijken Algemeen.

W0 **Wijken Algemeen**

W1 **Wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek (CSA)**
Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek

W2 **Wijkprogramma Noordwest**
Burgemeesterswijk, Hoogkamp, Transvaal, Heijenoord, Lombok, Klarendal, Klingelbeek e.o., Schaarsbergen e.o., Sint Marten en Sonsbeekkwartier

W3 **Wijkprogramma Noordoost**
Alteveer, Cranevelt, Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o.

W4 **Wijkprogramma Presikhaaf**
Presikhaaf West en Presikhaaf Oost

W5 **Wijkprogramma Malburgen**
Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder Het Duifje en Immerloo

W6 **Wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld**
Schuytgraaf en Elderveld

W7 **Wijkprogramma De Laar/Elden**
De Laar en Elden

W8 **Wijkprogramma Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg (RKV)**
Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg

Wijken Algemeen

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is/ wordt een levendige en vitale stad waar het volgens inwoners en ondernemers fijn wonen, werken en verblijven is (T)

Arnhemse Wijkaanpak
Jaarlijks worden met inbreng van inwoners en professionals acht wijkprogramma's opgesteld en opgenomen in de begroting. Vanuit de doelen in de verschillende wijken is een vertaling gemaakt naar thema's die in meerdere gebieden spelen. Resultaat hiervan zijn acht stadsbrede thema's. Deze acht thema's zijn verdeeld in drie pijlers die van invloed zijn op de leefbaarheid: sociaal, fysiek en veiligheid.

Sociaal: Meedoen, Kansengelijkheid, Gezondheid
Fysiek: Openbare ruimte, Duurzaamheid, Wonen, Wijkeconomie
Veiligheid: Veiligheid

Voor elk wijkprogramma is de begroting opgebouwd uit deze stadsbrede thema's die in de betreffende wijk van toepassing zijn. Onder deze thema's zijn de inspanningen per gebied geformuleerd.

Betekenis stadsbrede thema's
- Meedoen: Inwoners zijn financieel en sociaal zelfredzaam.
- Kansengelijkheid: Iedere inwoner heeft gelijke kansen.
- Gezondheid: Inwoners kunnen voldoende bewegen en worden geholpen bij het creëren van een gezond levenspatroon.
- Openbare ruimte: De openbare ruimte is schoon, heel en veilig en nodigt uit tot gebruik door de inwoners. In samenwerking met bewoners wordt gewerkt aan de vergroening van de wijken.
- Duurzaamheid: De stad is beschermd tegen hitte, regenoverlast en is energieneutraal.
- Wonen: Inwoners hebben een veilig onderdak, wonen prettig in een huis, een buurt en een wijk die bij hen past.
- Wijkeconomie: De bedrijven in de wijk krijgen de ondersteuning die zij nodig hebben.
- Veiligheid: Inwoners voelen zich prettig en veilig in Arnhem, binnenshuis en buitenshuis. Deze veiligheid zorgt voor ontspanning en vrijheid en laat inwoners onbelemmerd maatschappelijk deelnemen.

De reden om wijkgericht te werken is helder: Arnhem kent grote contrasten tussen de diverse wijken en op deze wijze krijgt iedere wijk of gebied de focus, aandacht en behoeften die nodig zijn op basis van het eigen gebieds-DNA. Daarbij is het voortdurend zoeken naar de balans tussen collectieve oplossingen en maatwerk. Er wordt gestreefd naar levendige wijken waarin mensen van verschillende achtergronden en inkomens de mogelijkheid hebben met elkaar samen te leven. Om dat te bereiken moet onder andere actief gestuurd worden op het divers maken van het woningaanbod in de verschillende wijken. Elke Arnhemmer moet volop kansen krijgen om zijn of haar ambities waar te maken, ook bij een start met een achterstand.

Verkleinen van de kloof tussen inwoners/ondernemers en de lokale overheid (D)

Doorontwikkeling Wijksturing in Arnhem
In 2022 heeft de gemeenteraad besloten om de wijkaanpak onder de naam Van Wijken Weten door te ontwikkelen. In 2023 is gestart met het actualiseren van de eerste Koersnota Van Wijken Weten die stamt uit 2016. De Arnhemse wijkaanpak is in 2021 geëvalueerd. Uit de evaluatie blijkt dat het de afgelopen jaren goed gelukt is om inwoners en andere belanghebbenden in onze wijken daadwerkelijk meer invloed te geven. De gemeente wordt meer dan voorheen het geval was als nabij ervaren. Met de gebiedsgerichte aanpak geven we niet alleen bewoners meer invloed op hun directe leefomgeving, maar zijn we als gemeente ook effectiever in het maken van de goede keuzes in de uitvoering. De wijken van Arnhem zijn hiervoor geclusterd in acht gebieden die elk een eigen team Leefomgeving hebben. Deze teams vormen de schakel tussen de wijk en het gemeentebestuur: zij halen de agenda's op bij inwoners en andere belanghebbenden en vertalen deze naar wijkprogramma's, daarbij rekening houdend met de stedelijke programma's en de consequenties voor de wijken.

Wel is de evaluatie kritisch op onderdelen. Zo moet de uitvoering worden versterkt en ook de (interne) samenwerking in de wijken verdient aandacht. De basis van de wijkaanpak is niets anders dan vraagstukken en ontwikkelingen integraal oppakken, van buiten naar binnen en afgestemd op het DNA van het desbetreffende gebied.

Ontwikkelen nieuwe Koersnota Van Wijken Weten **(I)**

Het college is in 2023 gestart met ontwikkelen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten op basis van de evaluatie van de wijkaanpak uit 2021 en de Rekenkamerbrief over Van Wijken Weten. Voor het opstellen van de Koersnota is een uitvoerig interactief participatieproces doorlopen met inwoners, maatschappelijke partners, ambtelijke organisatie om tot een goede inhoud te komen. In najaar van 2023 wordt de nieuwe Koersnota aangeboden aan de gemeenteraad. In de Koersnota zullen een aantal belangrijke uitgangspunten voor de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem worden benoemd met een eerste aanzet voor de maatregelen die hieruit voortvloeien. Daarbij wordt nadrukkelijk ook gekeken naar de Arnhem-Oost wijken waarbij met name gestuurd vanuit het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Dit Nationaal Programma bepaalt in beginsel de aanpak voor deze wijken. Na vaststelling van de Koersnota zullen deze uitvoeringsmaatregelen verder worden uitgewerkt in een implementatieplan. Belangrijke thema's die aan de orde zullen komen in de Koersnota: het inbedden van wijksturing in de gehele ambtelijke organisatie, samenwerking in de wijken, het karakter van de wijk centraal zetten, hoe te sturen op de leefbaarheid in de wijk en het inzetten van de aanwezige krachten in de wijk.

Uitvoeren veranderplan wijksturing **(I)**

Vooruitlopend op de nieuwe Koersnota Van Wijken Weten is een verandertraject gestart om wijksturing binnen de ambtelijke organisatie te verbeteren. Vanuit verschillende beleidsdisciplines is geïnventariseerd hoe wijksturing binnen de organisatie wordt ervaren en wat er verbeterd kan worden. Vervolgens is hierop een veranderplan ontwikkeld om daadwerkelijk een (cultuur)verandering te bereiken binnen de organisatie. Dit verandertraject loopt door tot en met 2024.

Ontwikkelen van integraal accommodatiebeleid **(I)**

De ambitie is om de komende jaren een adequate, kwalitatieve spreiding van ontmoetingslocaties in de wijken te realiseren. Het aanbod aan accommodaties voor ontmoeting en activiteiten in de wijk moet matchen met de vraag vanuit de wijk. Om dit te realiseren wordt vanaf het najaar van 2023 gewerkt aan het ontwikkelen van integraal accommodatiebeleid. Dit beleid moet september 2024 afgerond zijn.

Vernieuwen Arnhemse Leefbare Wijken Monitor **(I)**

De Arnhemse Leefbare wijken Monitor is een belangrijk instrument om wijkprogramma's en beleidsplannen te voorzien van de juiste input. Op deze wijze kan gemonitord worden op de belangrijkste thema's die de leefbaarheid bepalen in de Arnhemse wijken. Een per twee jaar wordt de monitor geactualiseerd met nieuwe data. In het vierde kwartaal van 2023 wordt hiervoor het veldwerk verricht, de opgehaalde data worden vervolgens verwerkt en in het tweede kwartaal van 2024 opgenomen in de geactualiseerde Arnhemse Leefbare Wijken Monitor.

Thema's en budgetten

	Begroting 2024			
	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Thema's				
Bedrijfsvoering	8.371	16	0	175
Gezondheid	132.892	2.065	318	218
Kansengelijkheid	36.955	8.730	11	404
Meedoen	22.218	989	136	581
Openbare ruimte	19.907	1.453	0	0
Veiligheid	2.455	0	0	0
Wijkeconomie	0	0	0	0
Wonen	10.916	16.306	1.252	239
Totaal	**233.714**	**29.559**	**1.716**	**1.618**

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	218.629	219.679	232.969	233.714	227.990	224.030	222.482
Baten	25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Saldo lasten en baten	***-192.634***	***-193.384***	***-205.390***	***-204.155***	***-198.776***	***-194.851***	***-193.335***
Toevoegingen aan reserves	6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Onttrekkingen aan reserves	6.009	917	12.981	1.618	1.193	572	410
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-219***	***-5.703***	***6.265***	***-98***	***-523***	***-1.145***	***-1.332***
Gerealiseerd resultaat	**-192.852**	**-199.087**	**-199.125**	**-204.253**	**-199.300**	**-195.995**	**-194.667**

Toelichting

Lasten

Voor wijken algemeen is totaal € 233,7 miljoen aan lasten begroot in 2024. De begrote lasten nemen hiermee met € 0,7 miljoen toe ten opzichte van 2023. De verdeling van de totale lasten over de verschillende thema's is in de tabel "Thema's en budgetten" inzichtelijk gemaakt.

Binnen het thema meedoen wordt er € 0,4 miljoen meer uitgetrokken voor participatie. Hiervan betreft € 0,2 miljoen loon- en prijscompensatie en € 0,2 miljoen een hoger beschikbaar bedrag vanuit het re-integratiebudget. Het budget bewonersondersteuning wordt met € 0,4 miljoen verlaagd ten opzichte van de begroting 2023. In de begroting 2024 is ten opzichte van 2023 € 1 miljoen meer aan incidentele subsidies sociale basis opgenomen onder de wijkbegroting. Dit bedrag is in 2023 onder het programma S07 zorg begroot. Voor jongerenwerk is de begroting 2023 incidenteel opgehoogd met € 0,4 miljoen. In de begroting 2024 is het structurele begrote bedrag gelijk aan de primitieve begroting 2023.

De lasten voor het thema kansengelijkheid dalen met € 11,3 miljoen. De voornaamste reden is de incidentele Energietoeslag van € 14,1 miljoen in 2023. Daarnaast stijgen de lasten voor de Gelrepas met € 0,6 miljoen vanwege extra regelingen waar pashouders gebruik van kunnen maken. De uitvoeringslasten van schuldhulpverlening stijgen met € 0,4 miljoen door het in eigen beheer organiseren van schuldhulpverlening. Tot slot is geconstateerd dat betalingsachterstanden toenemen bij inwoners. Om die reden worden er extra telefoongesprekken gehouden en huisbezoeken gedaan. Dat leidt tot € 0,3 miljoen meer lasten in 2024.

Voor het thema gezondheid wordt € 8,6 miljoen meer uitgetrokken dan in 2023. Dit betreft grotendeels loon- en prijscompensatie, alsook tariefaanpassingen voor bepaalde zorgvormen. De lasten van jeugdzorg stijgen met € 1,7 miljoen, voornamelijk vanwege de indexering en tariefaanpassingen. Daarnaast stijgen de lasten voor huishoudelijke ondersteuning in 2024 met € 1,6 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt enerzijds door tariefaanpassingen vanwege de wettelijke verplichting om de tarieven kostendekkend te maken. Anderzijds is de verwachting dat het aantal mensen met huishoudelijke ondersteuning gaat toenemen vanwege vergrijzing. Vanaf 2025 is de verwachting dat de lasten voor huishoudelijke ondersteuning per saldo dalen. Deze daling wordt veroorzaakt door wijziging van de eigen bijdrage wat er naar verwachting toe leidt dat een deel van de mensen de huishoudelijke ondersteuning niet via de WMO ontvangt. Voor WMO begeleiding worden € 1,2 miljoen hogere lasten begroot in 2024. In de jaren 2025 en verder stabiliseren de verwachte lasten. De lasten voor beschermd wonen stijgen met € 0,9 miljoen in 2024. De verwachte lasten voor beschermd wonen dalen vanaf 2025 vanwege de invoering van het objectieve verdeelmodel per 1 januari 2025. Dat zorgt voor € 0,4 miljoen minder lasten in 2025 oplopend tot € 6,4 miljoen minder lasten in 2027 ten opzichte van 2023. De lasten voor activerend werk en WMO dagbesteding stijgen beide met € 0,8 miljoen en de lasten voor doelgroepenvervoer en vervoersvoorzieningen stijgen beide met € 0,5 miljoen als gevolg van indexeringen.

Voor het thema wonen wordt er € 0,5 miljoen meer lasten verwacht voor gas, warmte en licht voor de gebruikers van de MFC's. Deze worden grotendeels doorbelast aan de gebruikers.

Baten
Voor wijken algemeen is totaal € 29,6 miljoen aan baten begroot. Deze bestaan grotendeels uit begrote baten voor straatparkeren van € 12,2 miljoen, begrote subsidieontvangsten voor aanpak onderwijsachterstanden en voortijdig schoolverlaten van € 8,5 miljoen. En begrote baten voor de verhuur vastgoed met betrekking tot onderwijs, sport en MFC's van € 6,1 miljoen. De begrote baten zijn in 2024 met € 0,6 miljoen afgenomen genomen ten opzichte van 2023. Deze daling is vrijwel volledig afkomstig vanuit het thema kansengelijkheid doordat in 2023 een Rijkssubsidie van € 0,5 miljoen is ontvangen ten behoeve van energietoeslag minima.

Toevoegingen aan reserves
Voor wijken algemeen is totaal € 1,7 miljoen aan toevoegingen aan reserves begroot. Dit betreft een toevoeging van € 0,9 miljoen voor onderhoud vastgoed en € 0,8 miljoen voor straatparkeren.

Onttrekkingen aan reserves
Voor wijken algemeen is totaal € 1,6 miljoen aan onttrekkingen de begroot. Waarvan € 0,5 miljoen voor onderhoud vastgoed, € 0,5 miljoen voor subsidies sociale basis en € 0,4 miljoen voor energiearmoede.

Sociale wijkteams
Van de totale begroting op de wijkprogramma's heeft € 116,8 miljoen betrekking op zorg in natura en persoonsgebonden budget. Groot deel van dit bedrag wordt besteed onder de regie van de Stichting sociale wijkteams Arnhem. De budgetten zijn als volgt verdeeld binnen de wijken:

- € 45,6 miljoen wordt besteed aan Jeugdzorg;
- € 15,2 miljoen wordt besteed aan beschermd wonen;
- € 28,1 miljoen wordt besteed aan WMO;
- € 6,3 miljoen wordt besteed aan doelgroepenvervoer;
- € 17 miljoen wordt besteed aan huishoudelijke ondersteuning;
- € 4,6 miljoen wordt besteed aan Jeugdbescherming en -reclassering**.**

Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek

In het wijkprogramma Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA) bevinden zich de wijken Centrum, Spijkerkwartier en Arnhemse Broek.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Bewoners hebben meer contact en ervaren meer sociale cohesie **(D)**

Onderlinge betrokkenheid is belangrijk voor een leefbare wijk. Elkaar kennen in de buurt en bereid zijn je buurtgenoten te helpen hoort daarbij. Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA) is een divers gebied waarin iedereen mee zou kunnen doen. Een goed netwerk is daarbij belangrijk. Passende initiatieven zijn nodig om verbindingen tussen bewoners te leggen en daarmee de veerkracht van de wijk te versterken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We faciliteren bewonersinitiatieven die bijdragen aan een integrale aanpak op het gebied van sociale cohesie.
- We versterken de bestaande plekken in de wijk voor ontmoeting.
- We werken samen met alle externe partners in de wijk om te komen tot een optimaal netwerk van voorzieningen (zoals bijvoorbeeld wijkcentra, Toon Hermanshuis, Thialf).

Bewoners zijn meer (financieel) zelfstandig en staan steviger in de maatschappij **(D)**

Alle mensen moeten de gelegenheid hebben om mee te kunnen doen in de samenleving, zichzelf te ontwikkelen en ervaringen op te kunnen doen. In CSA zijn buurten waar naar verhouding tot de andere wijken in Arnhem meer gezinnen leven in armoede. Zij kunnen zich, om diverse redenen, (financieel) zelf niet redden. Via het programma Arnhem-Oost willen we afscheid nemen van deze ongelijkheid. Het Arnhemse Broek is één van de wijken van de Arnhem-Oost aanpak.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten ons samen met andere externe wijkpartners intensief in op een persoonsgerichte aanpak op het gebied van (arbeids)participatie en financiën.
- We ondersteunen diverse initiatieven op het gebied van zelfredzaamheid (onder andere Broek Omhoog, De Kansen en Stichting Raak).

Kansengelijkheid (T)

Jongeren ervaren meer kansengelijkheid en kunnen hun talenten ontwikkelen (D)

Door de inzet van verschillende projecten hebben meer kinderen de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen. Vanuit de basisscholen in het Arnhemse Broek is er vanaf 2019 een programma opgesteld om de algemene ontwikkeling te verrijken. De basisscholen hebben zicht op de behoeftes van de leerlingen en stemmen zaken af met de gemeente en de partners in de wijk zoals Rijnstad, Rozet, Sportbedrijf en het Sociale wijkteam. Er zijn ook meerdere partners actief voor kinderen tussen de leeftijd - 9 maanden en 4 jaar.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen samen met alle externe partners die werkzaam zijn op het gebied van kinderen -9 maanden tot 4 jaar een samenhangende aanpak.
- We continueren het programma Kansrijk Opgroeien. Hierbij horen Het Fort, De Blokhut, Verlengde schooldag en de Fridayschool. En daarbij zoeken we aansluiting bij de Arnhem-Oost aanpak.

Gezondheid (T)

Meer inwoners hebben een gezonde en actieve leefstijl (D)

In CSA zijn weinig mogelijkheden tot bewegen. Op de commerciële sportscholen na, is er geen actieve sportvereniging. Te veel kinderen in het Arnhemse Broek kampen met ernstig overgewicht. De redenen hiervoor zijn divers. De laatste jaren is het aantal kinderen met overgewicht toegenomen en in het belang van de toekomstige gezondheid van de kinderen zullen we hier op prioriteren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op meer beweegmogelijkheden in de wijk voor 0-100 jaar. Via het programma Arnhem-Oost willen we een beweegroute langs het spoor realiseren.
- Samen met het Sportbedrijf zetten we in op een gezonde leefstijl (bijvoorbeeld de schaatsbaan en de programma's Jongeren Op Gezond Gewicht (JOGG), Gezond Onderweg (GO) en Beweegconcept 2+1+2.
- We maken bewoners bewust van gezonde voeding door inzet van Vitanos en de Blauwe Tomaat.
- We zorgen voor een passende inzet van de subsidiepartners op het gebied van gezondheid.

Openbare Ruimte (T)

Bewoners en bezoekers ervaren CSA als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

In CSA is er veel verharding en verstening, mede omdat het een centrumwijk is met weinig ruimte, veel bebouwing en belangrijke infrastructuur. Vergroening zorgt voor een mooiere en aantrekkelijkere buitenruimte. Dit gaat voor een belangrijk deel hand in hand met het thema Duurzaamheid. Ook biedt het parkeerplan in het Spijkerkwartier mogelijkheden om de buitenruimte aantrekkelijker te maken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We voeren de wijkgroenagenda's (het Arnhemse Broek en Centrum) uit.
- We combineren vergroeningswensen met de ontwikkeling van onder andere de Ir. J.P. Van Muijlwijkstraat.
- We verminderen het aantal rommelige, verwaarloosde plekken in de wijk (schoon, heel en veilig).
- We geven opdracht aan wijkorganisaties (Broek Omhoog en Buurtgroenbedrijf) om opdrachten uit te voeren voor het onderhoud en de vergroening van de wijk.
- We investeren de gelden van het parkeerplan in een extra kwaliteitsimpuls bij het groot onderhoud (vervanging riool en herinrichting straten) in het Spijkerkwartier.

Wijkeconomie (T)

Goed functionerende wijkorganisaties (D)

CSA kent een aantal wijkorganisaties, zoals Broek Omhoog, de Kansen, de Buurtkeuken, het Buurtgroenbedrijf en De Blauwe WijkEconomie (DBWE) die werken aan een verbetering van de wijk. Het Buurtgroenbedrijf begon als klein bewonersinitiatief en is nu ontwikkeld tot een professioneel sociaal bedrijf dat vergroeningsprojecten oppakt, uitwerkt en uitvoert. Hierdoor kunnen er veel meer vergroeningsinitiatieven worden uitgevoerd.

De Blauwe WijkEconomie (DBWE) is een vernieuwend en experimenteel initiatief. De visie van DBWE is in grote lijnen: het behouden en verzilveren van waarden die er in de wijk te vinden zijn. Vanuit deze gedachte worden er verschillende projecten opgezet en doorontwikkeld. Enkele voorbeelden zijn Spijkerbikes en het Buurtbaanbedrijf.

Al deze organisaties dragen bij aan diverse doelstellingen, zoals meedoen, activering, werk, sociale cohesie, duurzaamheid, leefbaarheid en openbare ruimte. Deze initiatieven vinden plaats door en met bewoners van de wijk.

Inspanningen 2024 (I)

- We ondersteunen de wijkorganisaties als partner vanuit de gemeente. We denken mee in mogelijkheden en het grijpen van kansen die in relatie staan met de Arnhemse doelen.
- We zetten in op het maximaal zelfstandig laten functioneren van wijkorganisaties (organisatorisch en financieel).

Veiligheid (T)

Bewoners en ondernemers ervaren minder overlast (D)

In CSA is leefbaarheid een belangrijk thema. Op sommige plekken is sprake van (een gevoel van) onveiligheid. Bewoners vragen aandacht voor verkeersveiligheid, overlast door kamerbewoning, verwarde personen en de aanwezigheid van criminaliteit en drugshandel. Het actieprogramma Schoon Heel Veilig is met deze thema's bezig. Met gerichte acties willen we afrekenen met de verloedering, overlast en criminaliteit in de wijk. Het doel is om ondernemen en wonen in het gebied prettiger en aantrekkelijker te maken.

In de wijken bevinden zich psychisch kwetsbare mensen en dak- en thuislozen (volwassenen en jongeren). Dit heeft blijvende aandacht nodig.

Inspanningen 2024 (I)

- We blijven inzetten op het actieprogramma Schoon Heel en Veilig Steenstraat en omgeving.
- We ontwikkelen een aanpak op het verminderen van weesfietsen, graffiti en zwerfafval.
- We verbeteren de oversteekmogelijkheden van de Johan de Wittlaan.
- We zetten in op goed functionerende wijkveiligheidsoverleggen met onze externe partners.

Noordwest

In het wijkprogramma Noordwest bevinden zich de wijken Klarendal, Burgemeesterswijk/ Hoogkamp, Schaarsbergen en omgeving, Sint Marten/ Sonsbeekkwartier, Heijenoord en Lombok, Hoogstede/Klingelbeek en omgeving.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer inwoners vinden een ontmoetingsplek en nemen deel aan activiteiten (D)

In Noordwest zijn voldoende locaties waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten, soms gerund door bewoners zelf, soms met ondersteuning van professionals, locaties met en zonder dak, voor volwassenen en voor de jeugd. Ontmoeting draagt bij aan het algemeen welbevinden en kan ervoor zorgen dat minder snel een beroep wordt gedaan op specialistische voorzieningen. Ons doel is om de fysieke locaties met een dak (’t Huukske, De Wasplaats, De Bakermat, de Nieuwe Hommel, Jeugdcentrum Vogelwijk, MFC Klarendal) te laten functioneren voor de wijk: toegankelijk, nabij en laagdrempelig.

Ook speelplekken en sportparken in de openbare ruimte zijn belangrijke ontmoetingsplekken. De behoefte om elkaar buiten te ontmoeten is de afgelopen periode toegenomen.

Inspanningen 2024 (I)

- Samen met bewoners en externe partners in de wijk creëren, verbeteren, onderhouden of behouden we ontmoetingsplekken.
- We faciliteren de buurthuizen en stimuleren een passend en goed aanbod aan activiteiten.
- We brengen sociale wijkinitiatieven in Klarendal en Sint Marten bijeen en brengen jaarlijks een sociale kaart uit.
- We passen (speel)plekken en pleinen aan en maken deze aantrekkelijker zodat ontmoeten/verblijven er prettiger is met meer aandacht voor ontmoeting, spelen en bewegen, vergroening en klimaatadaptatie.

Kansengelijkheid (T)

In Klarendal en Sint Marten kunnen kinderen en hun ouders zich beter ontplooien in een stimulerende omgeving (D)

We zien dat bewoners te maken hebben met armoede en schulden. We zien ook dat kinderen en jongeren in hun kansen op een positieve persoonlijke ontwikkeling belemmerd worden doordat ze opgroeien in armoede, hun ouders onvoldoende betrokken zijn bij de opvoeding en er onvoldoende gebruik gemaakt wordt van ondersteuningsstructuren in de wijk.

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich in vrijheid en veiligheid en zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We stimuleren het thuisbezoek door jeugdverpleegkundigen voor alle kinderen op het moment dat ze 18 maanden oud zijn.
- We verbeteren ouderondersteuning voor de kwetsbare inwoners.
- We verbeteren het aanbod van Speelmorgen in Klarendal in samenwerking met Rijnstad.
- We geven vanaf 2024 aan alle aanbieders en organisatoren van jeugdactiviteiten de opdracht om gezonde voeding aan te bieden tijdens de activiteiten.
- We verbeteren het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien 0 tot 18 jaar in samenwerking met het externe wijknetwerk van (basis)scholen, jeugdverpleegkundigen, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet en het Sociaal wijkteam. Het programma richt zich op de onderdelen onderwijs, vrije tijd en thuis en sluit aan bij de Arnhem-Oost aanpak.

Gezondheid (T)

Kwetsbare inwoners leven langer in goede gezondheid en blijven vitaal (D)

In Noordwest neemt de dubbele vergrijzing toe; het aandeel oude ouderen (80 jaar en ouder) onder alle ouderen (vanaf 65 jaar) neemt toe. De vergrijzing heeft grote impact op de ervaren gezondheid en de zorg. Dit gaat vaak gepaard met een toename van het aantal inwoners met een chronische aandoening, in sommige gevallen zelfs meerdere tegelijk. Sociale problemen zoals eenzaamheid nemen eveneens toe. Ouderen wonen langer zelfstandig en vaker ook alleen.

In Klarendal en Sint Marten geeft de fysieke en mentale gezondheid reden tot zorg, met name bij de kwetsbare inwoners. Een deel van de inwoners beweegt te weinig, eet ongezond en heeft last van overgewicht. Sommige inwoners hebben moeite om de juiste keuzes te maken ten aanzien van gezonde voeding en leefstijl en zouden met stimulering om te sporten en bewegen geholpen zijn.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten in op beweeg- en ontmoetingsprogramma's voor ouderen in en rondom de buurthuizen en ontmoetingsplekken in samenwerking met de buurthuizen, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en Sportbedrijf Arnhem.
- We zetten in op bewustwording en regie op de eigen gezondheid en het voorkomen van zorg door de inzet van Welzijn op Recept door Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en Rijnstad.
- In samenwerking met een extern netwerk bestaande uit Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Stichting Welzijn Ouderen Arnhem en huisartsenpraktijk Klarendal starten studenten van de HAN een onderzoek naar het verbeteren van de fysieke en mentale gezondheid van kwetsbare oudere inwoners van Klarendal en Sint Marten.
- Vanaf 2024 richten we bij aanpassing van de buitenruimte in Klarendal en Sint Marten de omgeving beweegvriendelijker in.

Veiligheid (T)

Bewoners hebben minder last van gevoelens van onveiligheid (D)

Bewoners ervaren in delen van de wijken Klarendal en St. Marten gevoelens van onveiligheid door overlast door verwarde personen, drugsdealen op straat en verloederde plekken. In de Burgemeesterswijk en Heijenoord wordt overlast ervaren door groepen jongeren die rondhangen rond scholen en parkjes.

Samen met de afdeling veiligheid, handhaving, politie en netwerkpartners is een wijkveiligheidsagenda opgesteld waarmee we met een integrale aanpak de veiligheid in de wijken verbeteren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We initiëren de aanpak van overlast door personen met verward gedrag.
- Vanuit de wijkveiligheidsagenda sturen we samen met politie op meer inzet op het tegengaan van drugs dealen op straat en vanuit woningen.
- We zetten in op de aanpak van verloederde plekken en ondermijning, met name op en rond de Hommelseweg. Hiervoor is het ‘actieplan Hommel & Singel, schoon heel en veilig’ in 2023 van start gegaan. We zorgen hierbij ook voor een goede aansluiting op de Arnhem Oost aanpak.
- We ontwikkelen het jongerenwerk door, waarbij naast Klarendal/St. Marten ook aandacht is voor de jongeren in de Burgemeesterswijk en Heijenoord.

Noordoost

In het wijkprogramma Noordoost bevinden zich de wijken Geitenkamp, Monnikenhuizen, Velperweg e.o., Alteveer en Cranevelt.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Meer bewoners zijn zelf- en samen redzaam **(D)**

Bewoners willen ontmoetingsplekken die passen bij hun behoefte: dichtbij, kleinschalig en laagdrempelig. Ontmoeting draagt bij aan het algemeen welbevinden en kan ervoor zorgen dat minder snel een beroep wordt gedaan op specialistische voorzieningen. Er is een groeiende behoefte aan meer verbondenheid in en tussen wijken. Aandachtspunt blijft behoud van deze plekken en de financiële dekking ervan.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ondersteunen, faciliteren en stimuleren het gebruik van de verschillende ontmoetingscentra.
- Wij adviseren bij de aanvraag van subsidiemogelijkheden en verbinden de initiatiefnemer met de juiste contactpersonen.
- We zetten extra in op ouderen in ons gebied, wat hebben ze nodig en hoe kunnen we dit gaan realiseren.
- We hebben een herijkte opdracht aan Stichting Welzijn Ouderen Arnhem (SWOA) in het gebied Noord-Oost verstrekt die meer recht doet aan de gebiedsspecifieke behoeften vanuit de Geitenkamp.
- We stimuleren en faciliteren het gebruik van het Multifunctioneel Centrum De Wetering.
- We zetten in op het stimuleren van gebruik en bekendheid van deze ontmoetingsplekken maar ook van de toegang naar nulde en eerstelijnszorg.
- In Noord-Oost wonen relatief veel ouderen. In samenspraak met partners onderzoeken we hoe wat ouderen nodig hebben en hoe we hier uitvoering aan kunnen gaan geven.

Meer bewoners participeren in de vorm van (vrijwilligers)werk (D)

De werkloosheid en bijstandsdichtheid in Geitenkamp zijn op het hoogste niveau van de gemeente. Een hoog percentage van de bewoners heeft geen of onvoldoende opleiding, waardoor er onvoldoende aansluiting is op de arbeidsmarkt. Een kwart van de huishoudens heeft een inkomen lager dan 120% van het wettelijk minimum, twee keer zo veel als gemiddeld in Arnhem. Er wordt ingezet op het creëren van werkervaringsplekken in een vertrouwde omgeving dichtbij huis, waar bewoners hun eerste stappen kunnen zetten, op weg naar betaald werk. De focus ligt op ouders met kinderen tot en met 12 jaar.

De Vlindertuin wil de 'kweekplaats' en thuisbasis zijn voor een 'wijk-netwerk' van creatief en sociaal ondernemers in de Geitenkamp. Vinden, verbinden en samenwerken (als middel) staan hierin centraal. Uiteindelijk willen we in de wijk een laagdrempelige opstapmogelijkheid naar (vrijwilligers) werk in de wijk.
Een aantal ontmoetingsplekken, zoals Moes in Plattenburg, ontwikkelen zich door tot leer- en werkervaringsplek.

We stimuleren organisaties om meer inwoners te verleiden tot het doen van vrijwilligerswerk.

Inspanningen 2024 (I)

- We breiden het aantal sociaal ondernemers met leer- en werkervaringsplekken in de Vlindertuin uit door middel van het aanstellen van een kwartiermaker die deze opdracht krijgt.
- We willen een Buurtbaanbureau ontwikkelen in combinatie met het WijkKlusTeam (Geitenkamp gildewijk/ambachtskwartier).
- We borgen en voeren de gebiedsagenda armoede schulden werk uit in samenwerking met onze externe partner het Sociaal wijkteam.
- In samenwerking met Vitesse Betrokken onderzoeken we of Vitesse Betrokken een rol kan spelen om jong volwassenen zonder diploma en/of werk naar school (startkwalificatie) of werk te begeleiden.

Kansengelijkheid (T)

Meer kinderen hebben de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen (D)

In de wijk Geitenkamp groeien veel kinderen in armoede op. Meer dan een derde van de huishoudens heeft een besteedbaar inkomen ≤ 120% van het minimumloon. Er is sprake van generatiearmoede. Het percentage kinderen tot 18 jaar met een toewijzing op grond van de Jeugdwet is hoger dan gemiddeld in Arnhem. Ook Plattenburg heeft onze aandacht.
Wij zetten in op het verrijken van de algemene ontwikkeling van kinderen en jongeren en het vergroten van sociale vaardigheden en een positiever zelfbeeld.
Wij zetten in op het versterken en ondersteunen van ouders bij de opvoeding.

Inspanningen 2024 (I)

- We stellen een jaarlijks uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien (programma verlengde leertijd/rijke schooldag) op in samenwerking met het extern wijknetwerk van basisscholen, Sportbedrijf Arnhem, Rijnstad, Rozet en het Sociaal wijkteam. Het programma richt zich op de onderdelen onderwijs, vrije tijd en thuis.
- We blijven de verlengde leertijd monitoren en sturen deze eventueel bij in samenwerking met externe wijkpartners.
- We zetten het project Buurtouders op om ouders te stimuleren en bekend te maken met de voorliggende voorzieningen voor kinderen -9 tot 4 jaar zodat ze beter starten op de basisschool.
- We verbeteren het pedagogisch klimaat op de Rommelkist en vergroten de kring van vrijwilligers in samenwerking met het Sportbedrijf Arnhem. We vergroten ook de kring vrijwilligers en leren hen vaardigheden om goed om te kunnen gaan met kinderen.
- We vergroten een veilige omgeving en handelingsbekwaamheid van de professionals en bewaken hun professionaliteit.
- We coördineren de monitoring van extra inzet van VGGM (huisbezoeken bij kinderen van 18 maanden) en brengen de signalen en de vervolgacties in kaart.
- We monitoren het nieuwe jongerenwerk The GOAT (gestart juni 2023).
- We geven opdracht aan professionals om meer te sturen op gedragsverandering.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Geitenkamp worden kleiner (D)

We stimuleren bewoners tot een gezondere leefstijl, zoals meer bewegen, gezonder eten en we zetten ons in om plekken in de wijk toegankelijker te maken zodat meer bewoners er gebruik van maken.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We monitoren de inspanningen JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht).
- We koppelen JOGG aan het nieuwe jongerenwerk.
- We realiseren meer en/of betere en nieuwe beweegplekken (onder andere Rommelkist, Calisthenics, Sportpark Paasberg).
- We geven opdracht aan uitvoerders om te werken aan imagoverbetering en aantrekkelijkheid van locaties.
- We zetten meer in op mixen van jeugd bij activiteiten.
- Wij stimuleren externe organisaties in de wijk om gezonde leefstijl te stimuleren (gezond koken, bewust boodschappen doen, gezonde voeding op locaties).

Openbare ruimte (T)

Noord-Oost is klimaatbestendiger (D)

We zetten samen met bewoners in op het vergroenen, verminderen van hittestress en vergroten van de biodiversiteit.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We stimuleren groeninitiatieven van bewoners en scholen en helpen mee deze te realiseren.
- We vergroenen de wijk Geitenkamp door 'oude' ligusterhagen terug te plaatsen in het straatbeeld samen met corporaties.
- We ondersteunen het duurzaamheidsproject Paasberg; op de Paasberg is een actieve bewonersgroep bezig met het verduurzamen en energiezuinig maken van de wijk, zij delen hun kennis actief met andere geïnteresseerden uit de wijk.
- We ondersteunen de initiatiefgroep Beek op de Paasberg bij het realiseren van hun plannen om het gebied aantrekkelijker en toegankelijker te maken (blauw-groene netwerken in de wijk). Daarnaast willen we een actieve bijdrage leveren aan het project 'Sportpark de Paasberg als kloppend hart van de wijk'. Deze ontwikkelingen sluiten aan bij het ontwikkelen van het Beekdal.

Noord-Oost is schoner en aantrekkelijker (D)

Meer bewoners ervaren minder overlast van bijzettingen van afval bij ondergrondse containers.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met bewoners wordt gezocht naar oplossingen om bijplaatsingen tegen te gaan.

Wonen (T)

De wijk Geitenkamp wordt vitaler (D)

We willen inzetten op het vergroten van diversiteit van woningen en bewoners.
In samenwerking met woningbouwcorporaties, Sociaal wijkteam, politie en Werk en Inkomen, zijn de hotspots op de Geitenkamp benoemd. Het gaat om buurtjes/straten waar de leefbaarheid onder druk staat.
Per hotspot is benoemd welke strategie we inzetten; de interventies zijn gericht op het beperken van de instroom van kwetsbare inwoners of op het omgaan met kwetsbare inwoners.

Geitenkamp is een van de wijken van de Arnhem-Oost aanpak, Binnen de Arnhem-Oost aanpak, wordt samen met het Rijk en de provincie stevig ingezet op het versterken, leefbaarder en veiliger maken van Geitenkamp. De Arnhem-Oost aanpak zal de ingezette koers vanuit het Handelingskader verder versterken en een grotere impuls geven.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op het reguleren van de instroom van nieuwe inwoners, via de woningbouwcorporaties.
- Op termijn streven we naar een diverser woningaanbod in de Geitenkamp.
- We zetten in om de leefbaarheid te vergroten door middel van de straataanpak (proactief opbouwwerk).

Wijkeconomie (T)

Bruisender marktplein Geitenkamp (D)

Bewoners van Geitenkamp, Monnikenhuizen en ook de Paasberg maken zich zorgen over het verschralen van het winkelaanbod op het winkelplein Geitenkamp. Zij hebben behoefte aan een bruisend marktplein met een gevarieerd winkel- en horeca-aanbod waar ook ruimte is om te verblijven. De wijk Geitenkamp is in het verleden opgezet om zelfvoorzienend te zijn, de wijk had een geïsoleerde ligging.

Inspanningen 2024 **(I)**

Er ligt een uitvoeringsplan om te komen tot een bruisender marktplein. Eerste noodzakelijke stap is vergroting van de bestaande supermarkt. Door wisseling van de eigenaar van het pand is deze ontwikkeling gestagneerd. Deze stap is nog steeds noodzakelijk voor de vitaliteit van het marktplein.

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder verkeer- en parkeeroverlast (D)

In de wijk Alteveer-Cranevelt is de verkeersdruk hoog (als gevolg van samenloop Rijnstate, Openluchtmuseum en Burgers' Zoo). In Velperweg e.o. bestaat er, door de herontwikkeling van het voormalig AKZO-terrein en omgeving, de transformatie van het oude ING-pand naar appartementen en de komst van het Rijn IJsselcollege zorg over toename van de verkeersintensiteit op de Velperweg. In Klarenbeek is er tijdens drukke dagen van het zwembad overlast in de directe omgeving ervan.

Inspanningen 2024 (I)

- We monitoren de verkeersintensiteit Velperweg e.o. als gevolg van allerlei ontwikkelingen (zoals AKZO, High Park, Rijn IJsselcollege) en Molenbeke en zetten waar nodig vervolgacties in gang.
- We monitoren het burgerparticipatieproces herinrichting Velperweg.
- We treffen maatregelen om de parkeerdruk in Alteveer-Cranevelt te verlagen.

Bewoners ervaren meer veiligheid in hun directe omgeving (D)

Wij zien graag dat Arnhemmers zich nog veiliger gaan voelen in hun stad en in hun eigen woonwijk. Want veiligheid is, samen met een nette en schone omgeving, voorwaarde voor een prettig woon- en leefklimaat. Het gevoel veilig te zijn, maakt bewoners ook vaker sociaal betrokken met de buurt en met de buurtbewoners. De leefbaarheids- en veiligheidsthema’s die spelen zijn parkeeroverlast en overlast van jongeren. Overlast jongeren speelt met name in Geitenkamp en aangrenzende wijken. De partners die op straat actief zijn monitoren de overlast en houden elkaar op de hoogte en spreken af wie er per geval in actie komt.
In samenwerking met veiligheid en de politie wordt in Geitenkamp samenwerking gezocht met belangrijke bewoners (project Bondgenoten) om samen te werken aan een leefbare wijk.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten extra in op vermindering van de jeugdoverlast in samenwerking met ons extern netwerk, bestaande uit jongerenwerk, straathoekwerk, straatcoaches, wijkagent, handhaving en sociaal wijkteam.
- We monitoren de impact van het nieuwe jongerenwerk (locatiegebonden en ambulant).
- We houden wijkschouwen in de verschillende wijken binnen Noord-Oost in samenwerking met externe wijkpartners en vertegenwoordiging vanuit de wijk.
- We participeren in het project Bondgenoten.

Presikhaaf

In het wijkprogramma Presikhaaf bevinden zich de wijken Presikhaaf West en Presikhaaf Oost.

Wat willen we bereiken en wat gaan we doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Bewoners hebben meer contact, zien het belang van een gezonde leefstijl en vergroten hun kansen op participatie **(D)**

Bewoners kunnen te maken krijgen met diverse problematiek. Ze maken zich zorgen, zijn eenzaam, kampen met gezondheidsproblemen, zijn niet taalvaardig en weten niet hoe ze hun rekeningen kunnen betalen. Vaak weten ze ook niet wat waar te doen is en waar ze informatie, advies of hulp kunnen krijgen op het gebied van wonen, werk, inkomen, gezondheid, opvoeding en onderwijs. Dit staat het meedoen aan de maatschappij in de weg.

We willen dat de professionele ondersteuning van wijkpartners op al deze leefgebieden goed aansluit bij de behoeften van bewoners, dat deze goed bekend is en dat deze laagdrempelig en dichtbij bereikbaar is. We vragen van al onze wijkpartners dat ze ook zelf proactief meedoen als onderdeel van een netwerk. We vinden het ook belangrijk dat bewoners elkaar kunnen ondersteunen en elkaar kunnen ontmoeten.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zorgen via de sociale tafel voor een goede programmering en afstemming van inzet van onze externe wijkpartners (zoals Sociale Wijkteams en welzijnspartijen).
- We ondersteunen de bekendheid en het gebruik van laagdrempelige faciliteiten voor informatie, activiteiten, hulp en advies zoals Goed Geregeld Arnhem, Sociale wijkteams en The Point en stimuleren het proactief en preventief werken van onze sociale wijkpartners.
- We faciliteren en versterken ruimtes voor ontmoeting, verbinding en ontwikkeling voor jong en oud, zoals buurthuizen en jongerencentrum Push.
- We stimuleren een passend aanbod van en programmering op plekken in de openbare ruimte voor spelen, bewegen en ontmoeten.
- We ondersteunen bewonersinitiatieven en zorgen voor een goede verbinding met de inzet van de externe wijkpartners in de wijk door netwerkvorming en wijkcommunicatie.
- We investeren permanent in laagdrempelige tafels voor overleg tussen bewoners, overheid en wijkpartners.

Kansengelijkheid (T)

Bewoners kunnen zich financieel redden en kinderen en jongeren hebben gelijke kansen om zich te ontwikkelen (D)

We zien dat bewoners kampen met armoede en schulden. We zien ook dat kinderen en jongeren in hun kansen op een positieve persoonlijke ontwikkeling belemmerd worden doordat ze opgroeien in armoede, hun ouders onvoldoende betrokken zijn bij de opvoeding en er onvoldoende gebruik gemaakt wordt van ondersteuningsstructuren in de wijk.

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich in vrijheid en veiligheid en zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We monitoren de uitvoering van het gebiedsplan participatie, armoede en schulden. Dit plan zet in (met de focus op P1) op de verbetering van de positie van ouders met kinderen met een P-uitkering en schulden, op een gemeenschappelijk spreekuur met het Sociaal Wijkteam en Goed Geregeld Arnhem en een optimaal gebruik van Gelrepas en Stichting Leergeld.
- Het plan om alle kinderen van 18 maanden te laten bezoeken door het consultatiebureau om het belang van taalrijk opvoeden, voorschoolse educatie en opvoedondersteuning onder de aandacht te brengen, is in uitvoering, evenals het plan om alle kinderen tussen 0-4 jaar op de vroeg en voorschoolse educatie te krijgen.
- We onderzoeken de mogelijkheid om een uitnodigend ouder-kind centrum te realiseren in Presikhaaf, bij voorkeur in de Multi Functionele Accommodatie.
- We delen met onze externe wijkpartners op jeugd/kinderen ervaringen, kansen en problemen in het netwerk Kansen voor Kinderen Presikhaaf. Dit netwerk beoogt de onderlinge samenwerking in de wijk van professionals te versterken.
- We beogen de inzet van de in 2023 nieuw gestarte aanbieders op het jongerenwerk (Presikhaaf University en Kansenmakers) bij een positieve evaluatie te borgen en doen daarmee een behoeftedekkend aanbod op (ambulant) jongerenwerk inclusief passende (nieuwe) ontmoetingsplek(ken). De inzet is met name gericht op talentontwikkeling en mentale weerbaarheid. Deze inzet staat in nauwe verbinding met de inzet van onze externe wijkpartners, zoals scholen, sportbedrijf en cultuuraanbieders.
- We vragen aan de externe wijkpartijen om passende interventies te plegen op het gebied van versterking ouderbetrokkenheid, gebruik van voor en vroegschoolse educatie en opvoeden in een taalrijke omgeving.
- We stimuleren de bekendheid en het gebruik van de inzet van energiecoaches zodat bewoners inkomen kunnen besparen door energiebesparende maatregelen te nemen.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren Presikhaaf als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

In Presikhaaf is het gevoel van eigenaarschap over de eigen woon- en leefomgeving laag. Het gevoel van eigenaarschap draagt bij aan meer betrokkenheid en uiteindelijk aan een aantrekkelijkere leefomgeving. We willen bewoners en onze partners (in en extern) in de wijk ondersteunen daarbij. Bij elk fysiek project letten we op betrokkenheid van bewoners en luisteren naar hun wensen en bedenkingen.

We willen dat bewoners in de wijk meer en veilig kunnen wandelen en fietsen. We willen dat jongeren en ouderen faciliteiten (in de openbare ruimte) hebben waar ze elkaar kunnen ontmoeten, kunnen spelen en bewegen. We willen dat bewoners actief betrokken zijn bij het voorkomen of opruimen van zwerfafval. We vinden doorstroming van huidige bewoners belangrijk zodat zij plaats kunnen maken voor starters. We agenderen de realisatie van goed geïsoleerde en betaalbare woningen. We sluiten maximaal aan op de Arnhem Oost aanpak waar integraal en meerjarig wordt ingezet op versterking van de leefbaarheid en veiligheid van Presikhaaf.

Inspanningen 2024 (I)

- We dragen bij aan de realisatie van buurttuinen (vanuit ontwikkelperspectief P3) door het aantrekkelijker maken van de openbare ruimte en het toevoegen van elementen voor ontmoeting en sociale binding.
- We dragen bij aan inrichting van de openbare ruimte op een aantal bijzondere plekken in de wijk waardoor bewoners elkaar kunnen ontmoeten en deze plekken uitnodigen tot buiten spelen en bewegen voor kinderen en ouders: rondom buurthuis de Overkant, speelplek de Regenboog, rondom Dunoweg, rond de Parkschool en op plekken waar de corporaties aan de slag gaan.
- We waken voor een integrale inzet rondom de renovatie van woningen in P1 waarbij extra aandacht is voor het oppakken van zorgvragen van bewoners en het versterken van hun veerkracht (informeel netwerk) en de verbinding met het formele netwerk in de wijk (van de professionals).

- We vragen binnen het ontwikkelperspectief P3 aandacht voor het (in co-creatie met bewoners) verbeteren van de verkeersveiligheid in het algemeen. Uitgangspunt is het bieden van meer ruimte voor de voetganger en fiets en het verminderen van het gevoel van ‘blik op straat’ en voor de realisatie van 30 km zones.
- We zijn nauw betrokken bij de uitvoering van de visie Merwede terrein en met name de sociale aansluiting van deze ontwikkeling op de rest van de wijk.
- We denken mee bij inrichting van en sociale programmering rondom de revitalisering van sportpark Doorwerthlaan (Eendracht, Budosport, open wijkfaciliteiten).
- We faciliteren bewonersinitiatieven gericht op het verbeteren van de leefomgeving en ondersteunen het netwerk van afvalprikkers en de organisatie van opruimdagen.

Veiligheid (T)

Bewoners dragen bij aan een veilige en prettige leefomgeving (D)

Bewoners horen zich thuis te voelen in de wijk en kunnen zichzelf zijn. Signalen van overlast en onveilige situaties dienen (snel) te leiden tot een passende opvolging door professionals. Bewoners zijn en blijven bereid om meldingen te doen en worden door professionals ondersteund bij het omgaan met bewoners van verschillende achtergronden, perspectieven en ideeën. Samen zorgen we voor een omgeving waarin iedereen ideeën naar voren kan brengen, waarin er wordt geluisterd, waarin overlast wordt gemeld en waarin er passend kan worden opgetreden.

Om samen te werken aan een veiligere wijk willen we met medewerkers die betrokken zijn vanuit veiligheid, handhaving, straatcoaches/VIOS (Veilig in om school) en jongerenwerkers integraal samenwerken. Ieder vanuit zijn eigen rol en functie en met focus vanuit een gemeenschappelijke agenda.

Inspanningen 2024 (I)

- We stemmen de inzet van veiligheidsprofessionals in de wijk af op actualiteiten (korte termijn) en op een langetermijnagenda (sociale cohesie, drugsoverlast, draaiboek jongerenoverlast en overlastgevende personen).
- We zetten in op positieve communicatie met betrekking tot bewoners en initiatieven die een succesvolle bijdrage leveren aan de versterking van het veiligheidsgevoel.
- We zetten in op extra communicatie gericht op meldingsbereidheid en de plekken waar bewoners verschillende vormen van overlast kunnen melden.
- We zorgen er voor dat externe partijen betrokken bij het OZO (overlast en zorg) overleg blijvend inzicht hebben en geven op casuïstiek en op trends om escalatie te voorkomen.
- We stimuleren de professionals in de wijk om in te zetten op het verhogen van tolerantie en op het vergroten van de gemeenschapszin van bewoners.
- De inzet van het jongerenwerk nieuwe stijl en het netwerk Kansen voor Kinderen is verbonden met de inzet van de veiligheidspartners.

Malburgen

In het wijkprogramma Malburgen bevinden zich de wijken Malburgen West, Malburgen Oost/Noord, Malburgen Oost/Zuid, waaronder het Duifje en Immerloo.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen **(T)**

Meer inwoners van Malburgen maken gebruik van de buurthuizen/wijkcentra in de wijk **(D)**

We willen dat Malburgers terecht kunnen op een plek in hun buurt voor ontmoeting, deelnemen of organiseren van activiteiten of persoonlijke ontwikkeling. Op deze wijze werken we aan het verbeteren van de sociale cohesie en de zelfredzaamheid van inwoners. Hiervoor moeten we investeren in voorzieningen in de wijk om ontmoeting en ontwikkeling mogelijk te maken en we ondersteunen de partijen die deze voorzieningen beheren. De programmering vanuit de buurthuizen en de multifunctionele accommodaties moet uiteindelijk beter aansluiten bij de behoeften van de Malburgers.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen een duidelijke visie op functie en wijze van beheer van de voorzieningen binnen de deelgebieden (de Hobbit, De Fresh, De Spil, Duiventil en de Malburcht), aansluitend bij de behoefte van de bewoners en de doelen van de sociale basis.
- We organiseren dat bewoners die niet zelfstandig de stap naar deelname van activiteiten kunnen maken hierin begeleid worden.
- We organiseren dat professionals op de hoogte zijn van het voorzieningenaanbod in de wijk en dat voor wijkbewoners inzichtelijk is welke activiteiten in de wijk plaatsvinden.
- We zorgen er voor dat er een uitwerking is van de geïnventariseerde behoeftes van bewoners in 2023 en dat deze is omgezet in een programma.

Nieuwe bewoners voelen zich welkom in de wijk en er ontstaan sociale structuren **(D)**

Er lopen veel uitbreidings- en inbreidingsplannen in Malburgen. Tot 2030 verwachten we de realisatie van tenminste zo'n 800 nieuwe woningen in Malburgen. Dat betekent dat we veel nieuwe wijkbewoners gaan verwelkomen. We vinden het belangrijk dat deze bewoners goed landen in de wijk en deel gaan uitmaken van de buurtgemeenschappen.

Inspanningen 2024 **(I)**

We ontwikkelen op basis van de omvang en de aard van de ontwikkelplannen, met partners een plan op welke wijze we een goede buurtlanding organiseren en we geven daar uitvoering aan.

Meer gezinnen in de bijstand maken stappen op het gebied van participatie en maken gebruik van alle maatwerk- en kindvoorzieningen **(D)**

We vinden perspectief voor kinderen die opgroeien in een gezin met weinig inkomen belangrijk. Daarom geven we prioriteit aan de inzet op gezinnen in de bijstand. Doelstelling is om de gezinnen via persoonlijk contact intensief te volgen in de mogelijkheden en belemmeringen om stappen te zetten op de participatieladder en zowel op groeps- als op individueel niveau hier het passende instrumentarium op in te zetten. Tegelijk willen we weten of alle kinderen in het gezin al gebruik maken van voorliggende voorzieningen en als dat niet zo is deze alsnog in te zetten.

Inspanningen 2024 **(I)**

We maken de afspraak (en monitoren de gemaakte afspraak) om op projectmatige wijze (eenouder)gezinnen in de bijstand intensief te volgen. Onderdeel van het projectmatig werken is een integraal plan per gezin. In het integrale plan is een toets op kindvoorzieningen opgenomen. Op deze wijze krijgen we zicht op het gebruik van de kindvoorzieningen en kunnen we ook sturen op het beter gebruiken van deze voorzieningen.

Kansengelijkheid **(T)**

Eind 2024 werken alle subsidiepartners met een gemeenschappelijk referentiekader met als doel om de ontwikkelingskansen van kinderen in Malburgen te bevorderen **(D)**

De wijk Malburgen vraagt om een extra focus op het perspectief van de jeugd. Veel kinderen starten met een achterstand op het primair onderwijs en ook op latere leeftijd zien we veel jongeren die door de thuissituatie of andere omstandigheden minder kansen hebben om zich goed te kunnen ontwikkelen. Dit heeft ook impact op de wijk.
Het wijkprogramma kent daarom een bijzondere focus op de jeugd (-9 maanden tot 27 jaar), maar dat betekent niet alleen aandacht voor jeugd. Ook de omgeving van de jeugd (waaronder ouders, scholen en sportverenigingen) wordt daarbij betrokken.

In 2024 en de jaren daarna is onze inzet gericht op het werken aan een gezamenlijk referentiekader om op deze wijze de jeugdpartners te helpen om dezelfde taal te spreken en de geleverde ondersteuning beter op elkaar aan te laten sluiten. We doen dit door met elkaar te bespreken wat we verstaan onder de diverse thema's en hoe dit een plek krijgt in de diverse programma's.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We organiseren samen met externe jeugdpartners een proces om inhoud te geven aan dit referentiekader. Thema's in dit referentiekader zijn; effecten van de onlinewereld, vergroten ouderbetrokkenheid, gezonde leefstijl, talentontwikkeling, positieve identiteitsontwikkeling en het vergroten van veerkracht en weerbaarheid. Partners maken afspraken om invulling te geven aan het gemeenschappelijk referentiekader. We vragen en faciliteren jeugdpartners om ervaringen en kennis te (blijven) delen op deze thema's.

Door het bieden van een gezamenlijke programmering aan wijkactiviteiten voor jeugd en jongeren, wordt bijgedragen aan het gezond en veilig opgroeien, waarbij positieve ontwikkeling en ontplooiing centraal staat. **(D)**

Samen met onze externe partners, willen we dat de jeugd van Malburgen zich zowel mentaal, sociaal en fysiek gezond kan ontwikkelen. Vanuit het thema Kansengelijkheid zetten we in op het stimuleren en ondersteunen van de jeugd bij:

- gezonde identiteitsontwikkeling,
- mentale weerbaarheid, binnen de gewenste maatschappelijke kaders (normen en waarden),
- ontwikkelen van zichzelf en met vertrouwen in hun talenten.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We vragen externe partners met een plan te komen dat bijdraagt aan bovenstaande doelen door een gevarieerd aanbod van activiteiten en programma's op verschillende talentgebieden (sport, kunst, muziek, technologie, leiderschap etc.). Voor de 12- doelgroep is dit programma ook afgestemd met de scholen.
- We bevorderen dat externe jeugdwijkpartners zoveel mogelijk op dezelfde wijze de resultaten van de inspanningen meten zodat hier ook beter op (bij)gestuurd kan worden.

Minder kinderen in Malburgen starten met een motorische, taal en/of hechtingsachterstand op het Primair Onderwijs (D)

Veel kinderen in Malburgen starten aan het primair onderwijs met een achterstand in bijvoorbeeld taal, vaardigheden en motoriek. Deze achterstanden zijn in latere jaren lastig in te halen. Er wordt onvoldoende gebruik gemaakt van de voorschoolse voorzieningen die belangrijk zijn om achterstanden in de eerste levensjaren te voorkomen. Daarnaast zijn extra inspanningen nodig in de eerste twee levensjaren van de kinderen. In 2023 is op een rij gezet welke extra inspanningen nodig zijn. In 2024 moeten deze tot uitvoering komen.

Inspanningen 2024 (I)

- We coördineren dat de interventies uit het programma 'investeren in het jonge kind Malburgen' worden uitgevoerd door partijen bij elkaar te brengen, helderheid te brengen in wie waarin welke taak en rol heeft en de randvoorwaarden voor uitvoering te creëren.
- We organiseren met externe partners de doorgaande lijn van consultatiebureau naar de voorschoolse voorzieningen.

De leer- en leefomgeving voor jongeren sluiten beter op elkaar aan (D)

In de driehoek van school-thuis-omgeving is het belangrijk dat deze omgevingen meer zijn aaneengesloten om zo de scholing, vorming en ontwikkeling van jongeren en kinderen te bevorderen.

Inspanningen 2024 (I)

- We bespreken met het primair onderwijs wat nodig is om de aandachtspunten die zij bij kinderen signaleren en die buiten hun invloedsfeer liggen, aan te pakken en een plek te geven in de programma's voor kinderen en jongeren.
- We spannen ons in om de naschoolseprogramma's en de programma's van de subsidiepartners aanvullend te laten zijn.

Gezondheid (T)

Meer jeugd uit Malburgen ontwikkelt een gezonde leefstijl (D)

In Malburgen zijn zorgen om de gezondheid van inwoners, met name onder jongeren in de wijk. Een ongezond leefpatroon op jonge leeftijd resulteert veelal in een ongezonde leefstijl op latere leeftijd met de bijbehorende gezondheidsproblemen. Daarom wordt gewerkt aan het stimuleren van een gezondere leefstijl. De jeugd van Malburgen ontwikkelt een gezonde leefstijl, waar gezonde voeding, sport en beweging een wezenlijk onderdeel van is. Met activiteiten in de wijk wordt de jeugd bewust gemaakt, gestimuleerd, ondersteund en aangesproken om een meer gezonde levensstijl aan te leren.

Inspanningen 2024 (I)

- Vanaf 2024 bieden alle aanbieders en organisatoren van jeugdactiviteiten (tot en met 21 jaar), in opdracht van het team Leefomgeving, gezonde voeding aan tijdens de activiteiten in de wijk. Dit gaat hand in hand met voorlichting over gezonde voeding.
- In samenwerking met de HAN spannen we ons in voor een gezonde wijk Malburgen. In 2024 werken we aan meer inzicht, interprofessionele samenwerking en instrumenten om bewustwording van jongeren over hun gezondheid te vergroten.
- We spannen ons in om meer jongeren te laten sporten in georganiseerd en of verenigingsverband.
- We spannen ons in om meer jongeren te laten voldoen aan de beweegnorm.

Openbare ruimte (T)

Een gezonde leefomgeving (D)

In Malburgen zijn zorgen om de gezondheid van inwoners, met name onder jongeren. Een ongezond leefpatroon op jonge leeftijd resulteert veelal in een ongezonde leefstijl op latere leeftijd met de bijbehorende gezondheidsproblemen. Daarom wordt gewerkt aan het stimuleren van een gezondere leefstijl De openbare ruimte draagt bij aan de gezondheid en het welbevinden van Malburgers. Inwoners krijgen de ruimte en verantwoordelijkheid om de eigen wensen en behoeften te realiseren. Er komt meer groen, meer plekken met beweegaanleidingen en ontmoetingsmogelijkheden, en de inrichting draagt bij aan een gevoel van veiligheid.

Inspanningen 2024 (I)

- We zetten ons in voor het realiseren van beweegaanleidingen en ontmoetingsplekken in de openbare ruimte.
- We spannen ons in voor meer groen in de openbare en private ruimte.
- We zetten ons in voor de verbetering van de leefbaarheid door de vernieuwing van het sportpark de Bakenhof als een kloppend hart van de wijk.

Inwoners van Malburgen voelen zich meer eigenaar van hun leefomgeving (D)

Bewoners voelen zich meer eigenaar van een schone en verzorgde buurt. Ruimtelijke opgaven worden in samenspraak met de omgeving gerealiseerd.

Inspanningen 2024 (I)

- In 2024 werken we in samenwerking met bewoners aan inrichtingsplannen voor de Immerloopleinen, is het benodigde budget voor realisatie gevonden en is de planning voor de realisatie gemaakt.
- In 2024 realiseren we samen met inwoners en ondernemers het actieplan Winkelcentrum de Drieslag en dragen we vanuit onze rol bij in de uitvoering hiervan.

Schuytgraaf/Elderveld

In het wijkprogramma Schuytgraaf/Elderveld bevinden zich de wijken Schuytgraaf en Elderveld.

Wat willen we bereiken en wat gaan we doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelf- en samenredzaam (er is meer sociale cohesie) (D)

Bewoners kunnen te maken krijgen met diverse problematiek. Vaak weten ze ook niet wat waar te doen is en waar ze informatie, advies of hulp kunnen krijgen op het gebied van wonen, werk, inkomen, gezondheid, opvoeding en onderwijs. Dit staat het meedoen aan de maatschappij in de weg. In Schuytgraaf/ Elderveld is er behoefte aan het anders inrichten of uitbreiden van speel-, beweeg- en ontmoetingsvoorzieningen voor oudere kinderen en jongeren. Voor ontmoeting onder volwassenen zijn eerste onderzoeken gedaan en willen we aan de slag met de uitkomsten.

Inspanningen 2024 (I)

- We onderzoeken hoe een passend aanbod voor sport-, spel-, beweeg- en ontmoetingsvoorzieningen voor 8-12 jarigen in Schuytgraaf er uit zou moeten zien.
- We experimenteren samen met bewonersondersteuning en andere partners met de uitkomsten van het behoeftenonderzoek rondom ontmoeten in Schuytgraaf.
- We faciliteren en versterken ruimtes voor ontmoeting, verbinding en ontwikkeling voor jong en oud, zoals jeugdruimte Schuytgraaf en wijkcentrum Elderveld.

Meer bewoners zijn financieel zelfredzaam (D)

We willen dat meer bewoners zonder geldzorgen en geldproblemen kunnen leven en dat kinderen en jongeren zich zonder ontwikkelachterstanden kunnen ontwikkelen tot zelfstandige en krachtige individuen. Bewoners die het nodig hebben, weten waar zij met hun vragen op het gebied van werk, inkomen, schulden en zorg terecht kunnen. Bewoners zijn sneller in beeld als er sprake is van schulden en/of werkloosheid. Onze focus hierbij ligt op jongeren tot 27 jaar en ouders met kinderen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We creëren contact- en spreekmogelijkheden in Schuytgraaf.
- We monitoren hoe snel bewoners bij schulden en/of werkloosheid in beeld zijn.
- We stimuleren dat partners op het gebied van werkloosheid en schulden elkaar voldoende fysiek weten te vinden en samenwerken.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders en verzorgers zijn zich bewust van hun rol bij het opgroeien van hun kinderen (D)

Veel ouders hebben vragen met betrekking tot de opvoeding en/of hebben behoefte aan contact met andere ouders om te bespreken waar je als ouder tegenaan loopt. Soms zijn er (geld)zorgen, onbekendheid met wat er in de online wereld gebeurt of veel (prestatie)druk, waarbij informatie, advies en ontmoetingsmogelijkheden de druk kunnen verlagen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten in op sociale structuren (een vangnet) voor ouders passend bij hun behoeften.
- We zorgen voor laagdrempelige opvoedondersteuning waar ouders terecht kunnen voor advies en zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten om ervaringen over opvoeden te delen.
- We versterken en waar nodig breiden we gezinsprogramma's en inzet van het consultatiebureau uit.

Meer kinderen en jongeren 4-18 jaar met ontwikkelingsachterstanden en/of een kwetsbare thuissituatie maken gebruik van naschools aanbod (D)

Er kunnen allerlei redenen zijn waardoor kinderen achterstanden oplopen in hun ontwikkeling, denk aan (geld)zorgen, een (v)echtscheiding van ouders en het ervaren van grote prestatiedruk. We willen dat alle kinderen in Schuytgraaf en Elderveld voldoende mogelijkheden hebben om te werken aan hun cognitieve, motorische en sociaal-emotionele vaardigheden.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We organiseren een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind om ontwikkelingsachterstanden te signaleren en te behandelen door coördinatie van activiteiten met alle betrokken partijen.
- We zetten met elke basisschool in Schuytgraaf en Elderveld een naschools programma op waar verschillende vaardigheden ontwikkeld kunnen worden, passend bij de kinderen van de betreffende school. We ontwikkelen door met scholen waar we al eerder gestart zijn.
- We onderzoeken of er behoefte is aan huiswerkbegeleiding of ander naschools aanbod voor leerlingen in het voortgezet onderwijs.

Meer kinderen en jongeren ontwikkelen een gezonde identiteit (talentontwikkeling, zelfbeeld en mentale veerkracht) (D)

Op steeds jongere leeftijd komen jeugdigen in aanraking met de verlokking van snel geld verdienen. Door ervaren prestatiedruk en onrealistische verwachtingen en beelden op social media is het lastig goede keuzes te maken. Er is niet altijd voldoende budget thuis om talenten op het gebied van kunst & cultuur, sport & bewegen te ontdekken en te ontwikkelen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We zetten met externe wijkpartners een aanbod voor 4-12 jaar in de vrije tijd op dat zich richt op talentontwikkeling en het versterken van de identiteitsontwikkeling. Dit aanbod sluit aan op het naschoolse aanbod.
- We zetten met externe wijkpartners een aanbod voor 12-18 jaar in de vrije tijd op dat zich richt op talentontwikkeling en het versterken van de identiteitsontwikkeling. Hierbij geven we jongeren zoveel mogelijk zelf een actieve rol en stem.
- We zorgen voor ontmoetingsplekken in de wijk met een gevarieerde programmering.

Openbare ruimte (T)

Meer bewoners ervaren een verkeersveilige leefomgeving (D)

Bewoners maken zich zorgen over de verkeerveiligheid, te hard rijden, scooters en fietsers die door winkelcentra rijden, onoverzichtelijke oversteekplaatsen voor fietsers en voetgangers, onoverzichtelijke en gevaarlijke situaties rondom het brengen en halen van kinderen op de basisscholen. We willen dat bewoners zich weer veiliger voelen en zich bewust zijn van hun eigen rol bij verkeersveiligheid.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met school, ouders en partners creëren we een veilige schoolomgeving rondom MFC de Salamander.
- In fases voeren we het definitieve ontwerp inrichting openbare ruimte rondom scholen en sporthal aan het Breezandpad uit.
- We zetten in op fysieke maatregelen bij winkelcentrum Schuytgraaf om rijden met fiets en scooter in voetgangersgebied te ontmoedigen.

Bewoners ervaren minder fysieke verloedering en overlast in hun directe leefomgeving **(D)**

Bewoners maken zich zorgen over woonoverlast, overlast en vernielingen door jeugdgroepen, zwerfafval en verloedering rondom winkelcentra en station Zuid. We willen dat bewoners zich veiliger voelen in hun directe leefomgeving en minder overlast en verloedering ervaren.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Samen met ondernemers en bewoners voeren we het plan van aanpak rondom leefbaarheid winkelcentrum Elderhof uit.
- We treden op tegen foutgeparkeerde fietsen bij station Arnhem Zuid middels acties.
- Samen met externe partners voeren we een jeugdaanpak voor hotspots uit.

De Laar/Elden

In het wijkprogramma De Laar/Elden bevinden zich de wijken De Laar en Elden.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Bewoners voelen zich prettig en kunnen meedoen in hun omgeving (sociaal zelfredzaam) (D)

In het gebied werken we aan meer mogelijkheden voor ontmoeting. Daarvoor worden zowel op locaties als in de buitenruimte mogelijkheden gecreëerd. Het streven is dat alle bewoners kunnen meedoen in de samenleving.

Een goed netwerk is daarvoor randvoorwaardelijk. Daarom zijn bewonersinitiatieven, verenigingen en ontmoetingsplekken belangrijk. Zo bieden we ruimte voor participatie en versterken we de verbinding met de leefomgeving. Dit helpt bewoners die zich eenzaam voelen en niet beschikken over een goed sociaal netwerk. Goede wijkcommunicatie draagt bij aan de vindbaarheid van de activiteiten en de voorzieningen in de wijk

We vinden het ook belangrijk dat bewoners elkaar kunnen ondersteunen en elkaar kunnen ontmoeten, en zich makkelijker kunnen verbinden aan hun leefomgeving. We willen dat de wijklocaties en de professionele ondersteuning van wijkpartners goed aansluiten bij de behoeften van bewoners, dat deze goed bekend zijn en dat deze laagdrempelig en dichtbij bereikbaar zijn.
We vinden het belangrijk dat bewoners zich thuis voelen in hun wijk en voldoende mogelijkheden hebben om zich te identificeren en verbinden aan de eigen leefomgeving.

Inspanningen 2024 (I)

- We faciliteren de mogelijkheid tot ontmoeten en creëren van ontmoetingsplekken, maar ook het ontmoeten tussen generaties en tussen bewoners(groepen) met verschillende achtergronden.
- We faciliteren en stimuleren actieve bewoners. Bewoners en bewonersgroepen worden ondersteund door het welzijnswerk.
- We investeren in de begeleiding en borging van kwalitatieve wijkcommunicatie
- We investeren in de viering van 50 jaar De Laar en park De Laar ter versterking van de onderlinge verbinding.

Kansengelijkheid (T)

Kinderen en jongeren hebben gelijke kansen om zich te ontwikkelen (D)

Samen met gezinnen, scholen, Sociaal wijkteam en andere wijkpartners werken we aan het bevorderen van kansengelijkheid en het bieden van de juiste ondersteuning voor wie dit nodig heeft. Onze partners hebben een goed inzicht in wie ondersteuning kan gebruiken en wat de behoeftes zijn. Deze ondersteuning vindt zoveel mogelijk plaats in de eigen wijk/omgeving. Zo groeien kinderen en jongeren op tot zelfbewuste, verantwoordelijke en zelfstandige individuen.

Inspanningen 2024 (I)

- We organiseren een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind om ontwikkelingsachterstanden te signaleren en te behandelen door coördinatie van activiteiten met alle betrokken partijen
- We zetten in op een hoger gebruik van voorschoolse voorzieningen door kinderen tot 4 jaar waardoor meer kinderen een kansrijke start maken.
- We zorgen voor laagdrempelige opvoedondersteuning waar ouders terecht kunnen voor advies en zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten om ervaringen over opvoeden te delen.
- We investeren in een beter en passender aanbod van voorzieningen op de scholen voor kwetsbare kinderen tussen de 4 en 12 jaar waardoor meer kwetsbare kinderen zich positief kunnen ontwikkelen.
- Op de basisscholen investeren we in een betere aansluiting op de overgang naar het voortgezet onderwijs en zijn meer ouders actief betrokken bij de activiteiten en de ontwikkeling van hun kinderen.
- Samen met de scholen en Regionaal Bureau Leerling zaken zetten we in op betere monitoring van schooluitval. We investeren in het opstellen van een plan van aanpak voor alle kinderen voor wie dat toch gebeurt of dreigt te gebeuren. Zoveel mogelijk jongeren werken hierdoor aan hun startkwalificatie en gaan aan de slag in een betaalde baan.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren De Laar/Elden als een aantrekkelijke, veilige en duurzame omgeving (D)

Om bij te dragen aan een prettigere leefomgeving willen we het gevoel van betrokkenheid en eigenaarschap bij de eigen woon- en leefomgeving in De Laar verhogen. Bij elk fysiek project letten we op betrokkenheid van bewoners en partners en het luisteren naar hun wensen en bedenkingen. Daarnaast willen we dat jongeren en ouderen faciliteiten (in de openbare ruimte) hebben waar ze elkaar kunnen ontmoeten, kunnen spelen en bewegen. En we willen dat bewoners actief betrokken zijn bij het voorkomen of opruimen van zwerfafval.

Inspanningen 2024 (I)

- We werken via een integrale aanpak met woningstichtingen en andere externe partners aan het terugdringen van overlast en verloedering op locaties waar het samenleven onder druk staat. Hierbij gebruiken we een preventieve insteek.
- We investeren in meer mogelijkheden tot verblijven, ontmoeten, bewegen en spelen in de openbare ruimte. Een extra focus ligt hierbij op de ontwikkeling van Park De Laar aan de Brabantweg.
- Samen met de externe partners ondersteunen en motiveren we bewoners(groepen) die samen aan de slag willen met het groener maken van de eigen leefomgeving.
- We werken verder aan het verbeteren van de speel- en beweeglocaties in De Laar. Een betere verbinding van de verschillende speelplekken is daarbij belangrijk.
- We investeren in de vernieuwing van het speelterrein bij Boerderij de Kroon en ontwikkeling van een inclusieve speeltuin.

Veiligheid (T)

Meer bewoners zijn tevreden over hun leefomgeving (D)

Een veilige en leefbare openbare ruimte is belangrijk om prettig te kunnen wonen. Bewoners horen zich thuis te voelen in de wijk en kunnen zichzelf zijn. Signalen van overlast en onveilige situaties dienen (snel) te leiden tot een passende opvolging door professionals. Bewoners zijn en blijven bereid om meldingen te doen. Samen zorgen we voor een omgeving waarin bewoners elkaar aanspreken, waarin overlast wordt gemeld en waarin er passend kan worden opgetreden.

Er zijn veel bewonersinitiatieven die zich richten op de kwaliteit en het (gezamenlijk) gebruik van de openbare ruimte en in het verlengde daarvan de sociale cohesie. Bewoners, werkgroepen en gemeente trekken samen op. Het is van belang dat kinderen binnen de eigen buurt voldoende en passende speel- en beweegmogelijkheden hebben en dat er mogelijkheden zijn om elkaar te ontmoeten in de openbare ruimte.

Door integrale samenwerking met wijkagenten, de medewerkers van veiligheid, handhaving, en jongerenwerkers dragen we bij aan het verhogen van de sociale en fysieke veiligheid. Ook streven we naar een veilige omgeving op het gebied van verkeer. Met name in de rechtstreekse woonomgevingen en rondom de scholen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Vanuit de ingezette aanpak van buurtoverlast en jeugdoverlast bouwen we samen met de partners verder aan een gebiedsgerichte preventieve aanpak.
- Het wijkveiligheidsoverleg stemt de inzet van veiligheidsprofessionals in de wijk af op actualiteiten en op een langetermijnagenda.
- We ondersteunen de ontwikkeling en uitbreiding van het aantal WhatsApp buurtpreventiegroepen
- We zorgen er voor dat de inzet van het jongerenwerk ‘nieuwe stijl’ verbonden is met de inzet van de veiligheidspartners.
- Samen met de ondernemers zetten we in op het versterken van de onderlinge samenwerking, het vergroten van de veiligheid en het terugdringen van overlast in winkelcentrum Oostburgwal.
- We werken intensief samen met de actieve verkeerswerkgroepen. Samen met bewoners brengen we verkeersknelpunten in beeld en wordt naar buurtgerichte oplossingen gezocht.

Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg

In het wijkprogramma RKV bevinden zich de wijken Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Thema's	Doelen	Inspanningen

Meedoen (T)

Meer bewoners weten elkaar te vinden zodat de sociale cohesie en het sociale netwerk onder bewoners vergroot wordt (D)

Op het thema meedoen is de wens voor ontmoetingsplekken in alle wijken duidelijk naar voren gekomen. Ontmoeten is belangrijk om je onderling met elkaar verbonden te voelen. Als advies is meegegeven om vooral ook te kijken naar plekken waar bewoners elkaar van nature al treffen en deze te faciliteren. De wens is ook om een ontmoetingsplek te realiseren waar gezellig een kopje koffie gedronken kan worden, waar muziek kan worden gedraaid, en waar exposities gehouden kunnen worden.

Inspanningen 2024 (I)

- We gaan in gesprek met Stichting Vredenburcht over het aanbod en ontwikkelkansen van wijkcentrum de Vredenburcht.
- We ontwikkelen het programma in de diverse ontmoetingslocaties zodat deze meer aansluiten bij de behoeften in de wijk
- We optimaliseren de bereikbaarheid van ontmoetingslocaties.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders ontvangen opvoedondersteuning (D)

Jeugd en jongeren in RKV krijgen toereikende ondersteuning met als resultaat toekomstperspectief. Jeugd en jongeren in RKV worden gefaciliteerd in activiteiten en locaties waardoor ze zich onderdeel voelen van hun wijk. De rol van de ouders hierin is essentieel. Daarom zetten we ook in op de ondersteuning van de ouders.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We inventariseren welke opvoedondersteuning in het gebied aanwezig is.
- We brengen de ondersteuningsbehoefte van scholen (Ommelander en Da Vinci) in kaart.
- We rollen een plan van aanpak uit (op basis van het geconstateerde aanbod en de behoefte) waarin de opvoedondersteuning voor meer ouders wordt versterkt.

Meer jongeren ronden hun opleiding af, zijn in staat om mee te doen in de maatschappij en vinden hun weg naar een ontmoetingsplek in de wijk **(D)**

Jeugd en jongeren in RKV krijgen toereikende ondersteuning met als resultaat: toekomstperspectief. Jeugd en jongeren in RKV worden gefaciliteerd in activiteiten en locaties waardoor ze zich onderdeel voelen van hun wijk. Een afgeronde opleiding helpt bij het realiseren van toekomstperspectief. Daarnaast zijn ook andere activiteiten en ontmoetingsplekken (fysiek en digitaal) in de wijk van belang om mee te kunnen doen in de maatschappij.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We bieden huiswerkbegeleiding aan vanaf de basisschool.
- We bieden stageplekken waarmee jongeren hun opleiding kunnen vormgeven.
- We ondersteunen jongeren om zich in brede zin te ontwikkelen.
- We bieden een naschoolsprogramma op het gebied van sport, cultuur en weerbaarheid.
- We ontwikkelen programma Nour Al Houda, de Kemphaan en online jongerenwerk door.

In RKV zijn meer voorzieningen en initiatieven op het gebied van (arbeids)participatie voor bewoners met een afstand tot de arbeidsmarkt, vrouwen en jongeren **(D)**

De stap naar de arbeidsmarkt is niet voor iedereen even vanzelfsprekend. Sommige (kwetsbare) jongeren hebben hier ondersteuning bij nodig. Vrouwen ontwikkelen en investeren in zichzelf en vertellen het ook aan anderen. Dit is goed voor hen zelf, maar ook voor de omgeving waar zij deel van uitmaken.
De hulpvraag van bewoners is groot, dit horen we onder andere van het Sociale wijkteam. De voorzieningen daarvoor zijn, in het gebied, op dit moment niet toereikend.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We ontwikkelen het programma 'Meer vrouwen in RKV doen mee' door.
- We realiseren een (mobiel) Goed Geregeld Arnhem-loket in RKV, zodat bewoners gebruik kunnen maken van de dienstverlening.
- Lokale partners ontwikkelen samen een proeftuin voor jongeren om zich te ontwikkelen op de arbeidsmarkt.

Openbare ruimte (T)

Bewoners ervaren een schone wijk met minder hondenpoep **(D)**

Veelgenoemde ergernissen die er bij de meldingen duidelijk uitspringen zijn de aanwezigheid van hondenpoep en afval in de wijk. Om het eigenaarschap van bewoners te vergroten willen we samen met hen kijken hoe we deze ergernissen kunnen voorkomen en gepaste maatregelen treffen.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We realiseren een omheinde hondenspeelplek.
- We bekijken de mogelijkheden voor een veiliger hondenlosloopgebied.
- 8-10 hotspots worden door een andere partij dan de gemeente nog extra schoongemaakt.
- We evalueren de depodogdispenser-pilot in Rijkerswoerd.

De omgeving wordt groener en minder stenig, zodat bewoners minder hittestress en een fijnere leefomgeving ervaren **(D)**

De omgeving wordt groener en minder stenig, zodat bewoners minder hittestress en een fijnere leefomgeving ervaren.
Veel bewoners geven aan het prettig te vinden om te wonen in een groene omgeving. De wijk wordt als 'stenig' ervaren, over het algemeen is men voorstander van 'minder stenen en meer groen'. Dit zal tevens een positieve bijdrage leveren aan het verminderen van de huidige problemen van de klimaatverandering zoals wateroverlast en hittestress.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We gaan 7 plekken in het gebied aanwijzen met bewoners waar stenen vervangen worden door groen.
- We planten 100 bomen extra in het gebied.

Een groter gevoel van veiligheid in de wijk **(D)**

Een ander punt is de algehele gesteldheid van de openbare ruimte. Veel plekken kunnen een opknapbeurt gebruiken. De zaken die hier worden genoemd zijn zeer divers, van straten, fiets- en voetpaden, van openbaar groen tot voor- en achtertuinen van bewoners zelf. Wanneer deze niet goed worden bijgehouden geeft dit een beeld van verloedering en verrommeling.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We knappen 5 sleetse plekken op
- Op initiatief van bewoners verbeteren we acht tot tien hofjes.

Meer (toegankelijke) speel- en beweegplekken in de wijk **(D)**

Speelaanbod in de wijken is een punt van aandacht. Het aanbod sluit niet altijd aan bij de leeftijd van de kinderen. De speeltuinen zouden een natuurlijker, avontuurlijker en uitdagender karakter mogen hebben. Daarnaast zouden er voor de 12+ kinderen meer plekken moeten komen zodat zij zich meer verspreiden over de wijk.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We gaan zes beweeg- en speelplekken verbeteren en waar mogelijk inclusief maken.

Minder parkeeroverlast in Rijkerswoerd **(D)**

Met name vanuit de wijk Rijkerswoerd komt de wens om de mogelijkheden voor deelvervoer te onderzoeken. In het hele gebied is er sprake van parkeeroverlast, deelvervoer kan hierin een oplossing bieden.

Inspanningen 2024 **(I)**

- Voor Rijkerswoerd-Oost gaan we een haalbaarheidsonderzoek doen voor deelvervoer.

Verkeersdeelnemers ervaren meer verkeersveiligheid **(D)**

Op sommige plekken in het gebied is de verkeerssituatie niet helder. Dit maakt dat bewoners niet weten hoe te handelen, dit vergroot het gevoel van onveiligheid.

Inspanningen 2024 **(I)**

- We verbeteren elf aansluitingen op de Groningensingel, deze worden daarmee veiliger gemaakt.
- We gaan enkele aanpassingen doen aan het Rijn-Waalpad om de verkeersveiligheid te verbeteren.

Stedelijke programma's

De diverse taken waarvoor de gemeente verantwoordelijk is en die op stedelijk niveau plaatsvinden, zijn opgenomen in 13 stedelijke programma's:

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

S01 Veiligheid

S02 Bereikbaarheid

S03 Economie

S04 Onderwijs

S05 Cultuur

S06 Participatie en armoedebestrijding

S07 Zorg

S08 Welzijn en inclusie

S09 Gezondheid en sport

S10 Klimaat en energie

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

S12 Wonen en leefomgeving

Bestuur, dienstverlening en financiën

Wat we ook doen, we doen het voor onze inwoners, voor onze bedrijven. Voor mensen die de stad bezoeken. Het is niet meer dan logisch dan dat we bij het verwezenlijken van onze ambities zoveel mogelijk de samenwerking zoeken. Met inwoners en bedrijven en met de regio Arnhem-Nijmegen. De wereld houdt immers niet op bij de gemeentegrens. We willen goed bereikbaar zijn. Dat betekent niet alleen een gastvrij stadhuis, maar ook goede digitale dienstverlening, zodat mensen zoveel mogelijk en makkelijk op afstand dingen kunnen regelen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken (A)

Samen met de stad
We willen bereiken dat inwoners en ondernemers eerder betrokken raken bij beleidsinitiatieven in de stad, in wijken en buurten. We hebben er vertrouwen in dat daarmee de kwaliteit van de uitvoering van beleidsinitiatieven toeneemt en de lokale democratie wordt versterkt. Of het nu gaat om een nieuw parkje met bomen of om nieuw jeugdbeleid.

Samen met de regio
Arnhem wil haar ambities samen met haar partners in de regio bereiken. Arnhem versterkt haar positie in bestuurlijke organen in regionaal, landelijk en Europees verband en maakt de stad en regio sterker door verder te bouwen aan een partnerschap met provincie Gelderland (onder meer via de investeringsagenda) en bij te dragen aan het werken aan een sterkere regionale samenwerking Arnhem-Nijmegen.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar
Arnhemmers kunnen rekenen op een laagdrempelige en betrouwbare publieke dienstverlening die steeds meer mogelijkheden biedt voor digitale dienstverlening. Bij contacten met inwoners en ondernemers ligt de focus op een klantvriendelijke benadering. Wij gaan met inwoners en ondernemers in gesprek over hun vragen (of klachten) om daarmee sneller tot een oplossing te komen. Wij zijn als bestuurders en ambtenaren voor inwoners en ondernemers herkenbaar in de stad.

Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven (D)

Raad
De raad gaat voort op de weg van de versterking van zijn kaderstellende en controlerende rol, mede door onverminderd in te blijven zetten op een begroting die smart vormgegeven is.

De raad streeft naar een positieve en constructieve samenwerking tussen de raadsleden en raadsfracties onderling en tussen raad en college, zonder uit het oog te verliezen dat een stevige confrontatie van opvattingen in de arena van de raad een wezenlijk onderdeel van het lokale debat en de lokale democratie vormt. Gegeven het dynamische politieke karakter van de gemeenteraad blijft de raad aandacht besteden aan een respectvolle wijze van het omgaan met elkaar en aan het investeren in de persoonlijke relaties

In het komende jaar wil de raad de vruchten plukken van de uitbreiding van zijn ondersteuning. De uitbreiding van de personele en financiële mogelijkheden van de griffie, de verbetering van de positie van de fractievolgers en de bestendiging van de raadscommunicatie zullen gaan bijdragen aan het functioneren van de raad. De totstandkoming van een langetermijnagenda zal de raad meer in positie brengen en houden. De diverse raadswerkgroepen vervullen een belangrijke functie in de deskundigheidsbevordering van de raad en in het scheppen van momenten van vruchtbaar overleg en uitwisseling in een politiek gezien wat meer ontspannen entourage.

De participatie van burgers, organisaties en instellingen raakt steeds meer ingebed in de processen die leiden tot kaderstellende raadsbesluiten. Er wordt door de raad met grote belangstelling uitgezien naar het eerste burgerberaad.

Rekenkamer
De rekenkamer ondersteunt vanuit een onafhankelijke positie de gemeenteraad door elk jaar enkele grote en kleine onderzoeken uit te (laten) voeren op basis van gesprekken met de raadsfracties en de politieke actualiteit.

College
Het college streeft naar een open bestuurscultuur, zowel naar de raad als naar de inwoners. Het college zorgt in haar communicatie met de raad voor tijdige en volledige informatievoorziening. Door de raad of door inwoners gevraagde informatie wordt zo snel mogelijk en ruimhartig verstrekt. Het zou voor inwoners niet nodig moeten zijn om informatie op te vragen via een Woo-verzoek.

Een divers Arnhem: meer verschillende Arnhemmers kunnen meedoen
Met participatie willen we de bewoners en andere betrokkenen die mee willen denken en doen in de gelegenheid stellen samen met ons de stad, wijken en buurten vorm te geven. Er zijn steeds meer mensen die vanuit betrokkenheid bij hun buurt of bij grote thema's als de energietransitie en klimaatverandering, mee willen werken aan de toekomst van de stad. Zij willen actief invloed uitoefenen op de totstandkoming van plannen en besluiten. Wij werken graag samen met hen zodat besluiten en plannen breed kunnen worden gedragen en deze kwalitatief beter zijn. We dagen andere partners die werken aan de stad uit, zoals ontwikkelaars en andere initiatiefnemers, dit voorbeeld te volgen.

Betrokkenheid: meer mensen voelen zich betrokken bij de stad Arnhem
We willen een toegankelijke gemeente zijn. Hiermee bedoelen we dat iedereen die wil meedenken of meedoen, zich gehoord en gezien moet voelen. We proberen ook de Arnhemmers te bereiken die niet snel uit zichzelf meedoen of meepraten. We communiceren daarom op een heldere manier die voor iedereen toegankelijk is. Daarnaast faciliteren we zelforganisatie en verbinden we vraag en aanbod van initiatieven in de wijk. Op deze manier vergroten we de betrokkenheid en invloed van inwoners op de sociale en fysieke leefbaarheid.

Samen sterker en wijzer worden: kwaliteitsimpuls in plannen, beleid en projecten
Met participatie willen we de kwaliteit van plannen en besluiten verbeteren door de kennis en ervaring aan te boren van inwoners en andere maatschappelijke betrokkenen. Besluiten worden doorgaans beter als belanghebbenden betrokken zijn. We weten wat er speelt en wat er leeft, spelen daarop in en stellen de opgave centraal. De inzet van effectieve burgerparticipatie hoort in het Arnhems DNA en daarbij in de genen van alle medewerkers van de gemeente Arnhem.

Rekenkamer: Uitvoeren onderzoeksprogramma **(I)**

In 2023 publiceert de Rekenkamer onderzoeken naar armoede/bestaanszekerheid en naar de ODRA. Op dit moment (zomer 2023) is het onderzoeksprogramma 2023-2024 nog in de maak, dat mede op basis van gesprekken met de raadsfracties wordt opgesteld. De Rekenkamer publiceert het onderzoeksprogramma 2024 in het derde kwartaal van 2023.

College: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten **(I)**

Om de zeggenschap van inwoners te vergroten, en om de mogelijkheid te geven mee te praten en mee te beslissen over grote maatschappelijke kwesties, worden er burgerberaden georganiseerd waarvan twee op de thema's afval en klimaat. Het burgerberaad is een representatieve groep willekeurig gelote inwoners die de gemeente adviseert.

College: Eenduidige werkwijze leveren **(I)**

Vanwege de organisatie van de burgerberaden wordt de uitvoeringsagenda van burgerparticipatie (actieprogramma samen maken we Arnhem) bijgesteld. Het opstellen van de inspiratiegids wordt in de planning doorgeschoven. Reden hiervoor is het proces rondom de burgerberaden.

Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken **(D)**

Arnhem werkt in 2024 in de Groene Metropoolregio door aan de bereikbaarheid van de regio, een betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt, de gezamenlijke aanpak van de woningbouwopgave, een sterkere economie, de energietransitie en aan een goede verdeling van het culturele aanbod en duurzaam toerisme. Arnhem vervult een actieve rol in de VNG en het stedennetwerk G40. Arnhem werkt ook door aan de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en het stedennetwerk met de grote steden in Noordrijn Westfalen (NRW).

Arnhem werkt in de Groene Metropoolregio samen aan maatschappelijke opgaven die om een regionale aanpak vragen **(I)**

Arnhem werkt in 2024 samen met de andere 17 gemeenten in de Groene Metropoolregio consistent door aan vijf regionale opgaven die om een gezamenlijke aanpak vragen. De regionale agenda 2023-2024 vormt hierbij opnieuw de leidraad. Onze gemeenteraad heeft in december 2022 op alle vijf de opgaven van deze tweejarige agenda ingetekend. De regionale agenda 2023-2024 is voor het jaar 2024 ongewijzigd gebleven. Meer informatie over de opbouw en dekking van de inwonersbijdrage (€ 8,55 in 2024) is opgenomen in het raadsvoorstel Zienswijze Jaarverslag 2022 en Begroting 2024 van de Groene Metropoolregio.

De regionale agenda sluit aan en geeft mede uitvoering aan de eigen Arnhemse ambities, onder meer: versnellen energietransitie, voldoende woningen, fietsbereikbaarheid, duurzame mobiliteit, het passend maken van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt (regionale human capital agenda), een circulaire economie, stimuleren midden- en klein bedrijf, behoud van groene leefomgeving en erfgoed, toegankelijk en breder cultuuraanbod. De resultaten landen in onze stad, bij onze inwoners. De regionale agenda zorgt ervoor dat de regio een stevige partner is in de samenwerking met provincie, Rijk, Europa en anderen en een krachtiger lobby kan voeren. De sterkere positie die beoogd was bij de oprichting van de Groene Metropoolregio begint zich steeds sterker te manifesteren en ook letterlijk uit te betalen.

In 2024 zal de GMR een vierjarige regionale agenda opstellen voor 2025-2028. Met de gemeenteraden van de 18 gemeenten in de regio is afgesproken om vanaf 2024 steeds in het midden van de raadsperiode een vierjarige agenda op te stellen.

In de *opgave verbonden regio* werkt Arnhem samen met de regiogemeenten door aan betere en duurzame verbindingen en vervoersmogelijkheden in en rond de stad, bijvoorbeeld het realiseren van een beter regionaal fietspadennetwerk; ook aan goede verbindingen voor spoor- en wegvervoer (onder andere A12-corridor, spoorcorridor Utrecht-Arnhem-Duitsland). In regioverband wordt gelobbyd en gewerkt aan goede afspraken met het Rijk hierover. Samen met de provincie wordt in 2024 gewerkt aan de realisatie van een regionaal mobiliteitsplan.

Hier ligt ook een verbinding met de regionale *opgave groene groeiregio*. Vanuit de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) werkt het Rijk met Woondeals en Verstedelijkingsstrategieën. Ook binnen de Groene groeiregio zijn deze twee met elkaar verbonden. Binnen deze opgave wordt via de Woondeal Arnhem-Nijmegen samengewerkt aan de woningbouwopgave. De Woondeal richt zich op de versnelling van de woningbouw om zo de grote woningbehoefte in onze regio te verlichten. De Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley (ANF) richt zich op een goede ruimtelijke inpassing van woon- en werklocaties tot 2040, bijbehorende infrastructuur en natuur en leefomgeving.

Binnen de *opgave productieve regio* werkt Arnhem samen met de regiogemeenten, kennisinstellingen en bedrijfsleven aan meer banen, aan een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. In 2024 wordt met bedrijfsleven en kennisinstellingen verder uitvoering gegeven aan het Human Capital Akkoord, dat zich richt op arbeidsmarktvraagstukken. De opgave richt zich ook op het verbeteren en verduurzamen van de werklocaties en het stimuleren van het ondernemerschap in het MKB. Met gemeenten worden verder in het komende jaar afspraken gemaakt in het Regionaal Programma Werklocaties (RPW), waarbij wordt toegewerkt naar een nieuw RPW op 1 januari 2025. Versterking van de internationale clusters Energy, Health en Hightech blijft een belangrijk speerpunt om vanuit de regionale agenda aan te werken. De Economic Board levert hier een bijdrage aan door ondernemerschap, innovaties en kennis bij elkaar te brengen en ook financiering te realiseren vanuit marktpartijen.

Met de *opgave circulaire regio* voeren we een deel van onze duurzaamheidsopgave gezamenlijk uit met de regiogemeenten, onder andere via de Regionale energiestrategie (RES). Het speerpunt circulaire bouw en infrastructuur draagt bij aan de Arnhemse ambities op het gebied van circulaire woningbouw, alles circulair aanbesteden en het ontwikkelen van een regionaal ecosysteem om dit te faciliteren. Ook bij de speerpunten circulaire economie, water en klimaatadaptatie sluiten de doelen en activiteiten goed aan bij het Arnhemse uitvoeringsprogramma.

De *opgave ontspannen regio* herbergt onder andere de samenwerking op het gebied van duurzaam toerisme. Voor Arnhem zit hier de winst in betere afstemming met uitvoeringsorganisaties en de doorontwikkeling van het routesysteem in de regio. Het speerpunt groenblauw raamwerk draagt bij aan een belangrijke ambitie van de regio, namelijk de (stedelijke) groei in goede balans te houden met een aantrekkelijke en prettige leefomgeving en een gezonde natuur. De relatie met de opgave groene groeiregio is hierin belangrijk. Het speerpunt bruisende binnensteden en krachtige kernen is nog in ontwikkeling blijft zich richten op een sterk en complementair aanbod van voorzieningen in de binnensteden en kernen.

De GMR, The Economic Board en de provincie Gelderland hebben in augustus 2023 een Regio Deal afgesloten met het Rijk en zullen hier vanaf 2024 gezamenlijk uitvoering aan geven. De Regio Deal is vanuit de agenda's van de drie partners opgebouwd langs de programmalijnen: gezond leven, toekomstbestendig wonen, sterke bedrijvigheid, werkende arbeidsmarkt, grenzeloos samenwerken en wijk- en dorpsgericht werken. De inzet is om op deze thema's transities te stimuleren, door, complementair aan al geplande investeringen, vernieuwende oplossingen te ontwikkelen, de uitvoeringskracht te versterken en initiatieven te versnellen, verbinden en op te schalen. Er wordt geen generieke cofinanciering voor de Regio Deal als geheel (bijvoorbeeld bepaald bedrag per inwoner of gemeente) gevraagd.

De basiskosten (regiobureau) Groene Metropoolregio zijn opgenomen in dit begrotingsprogramma. De middelen die de uitvoering van de regionale agenda met zich meebrengt worden gepresenteerd in de betreffende begrotingsprogramma's.

Arnhem werkt in netwerken van steden in Nederland en de Euregio én in belangenorganisaties als VNG en G40 samen aan beleidsafstemming en -beïnvloeding en draagt bij aan lobbydossiers richting het Rijk en Europa **(I)**

Arnhem blijft een rol spelen in de landelijke netwerken als de VNG en de G40. Door deelname in verschillende werkgroepen en commissies kan Arnhem bestuurlijk en ambtelijk participeren in kennisontwikkeling en diverse lobbytrajecten, onder andere met betrekking tot gemeentefinanciën en andere specifieke dossiers. Arnhem werkt in netwerken van steden samen waar nodig en nuttig, bijvoorbeeld op het gebied van beleidsafstemming, subsidies en verordeningen, lobby richting het Rijk en kennisdeling. Door deelname aan deze organisaties versterkt Arnhem haar netwerk met de andere grote steden in Nederland en in Den Haag.

Arnhem krijgt daarnaast toegang tot kennis en nieuwe ontwikkelingen bij het Rijk. Deze worden vaak via de sporen VNG en G40 met de steden en regio's opgepakt. Onze inzet blijft gericht op een goede Arnhemse bestuurlijke vertegenwoordiging in landelijke netwerken zoals van de VNG en G40.

Arnhem versterkt de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en met steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) **(I)**

We versterken de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio Rijn-Waal. Dat doen wij onder andere met de grote steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) via het Euregionale stedennetwerk van 100.000+ steden dat sinds 2017 bestaat. In dit Nederlands-Duitse stedennetwerk werkt Arnhem met Nijmegen en Ede samen met Duisburg, Düsseldorf en Moers. Deze samenwerking is in maart 2023 herbevestigd door de gezamenlijke ondertekening van een Memorandum of Understanding. Ook Apeldoorn is toen officieel deelgenoot van dit samenwerkingsverband geworden. De zeven steden richten zich op onderlinge kennisdeling over stedelijke vraagstukken, belangenbehartiging en ze onderzoeken het opzetten van gezamenlijke projecten. Projecten die mogelijk in aanmerking kunnen komen voor Europese subsidiëring, bijvoorbeeld vanuit het Interreg VI-programma waarvoor het Euregiokantoor in Kleef het programmamanagement verzorgt. In 2024 wordt bijgedragen aan de uitwerking van de Strategische Agenda 2025+, die door de Euregioraad is vastgesteld. Arnhem neemt actief deel aan de Euregioraadsvergaderingen. In februari 2023 tekenden wij met Duisburg, The Economic Board en Duisburg Business & Innovation GmbH een Letter of Intent. Deze samenwerkingsafspraken gaan we concretiseren.

In 2024 zal ook gevolg worden gegeven worden aan de uitkomst van het nog lopende onderzoek naar kansen tot uitbreiding van structurele buitenlandse relaties (amendement 22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties). In welke mate en vorm is afhankelijk van nadere keuzes die hierin op basis van het onderzoek gemaakt worden.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers **(D)**

We zorgen ervoor dat informatie online beschikbaar is en dat waar wettelijk mogelijk producten digitaal kunnen worden aangevraagd. De afhandeling van deze aanvragen gaan we steeds verder automatiseren. Niet iedereen is echter even digitaal vaardig. Voor iedereen blijft het mogelijk om met de gemeente zaken fysiek te regelen, al dan niet met ondersteuning van een ambtenaar. Daarnaast wordt voor inwoners en ondernemers met partners in de stad ondersteuning georganiseerd of worden alternatieve kanalen geboden. Het streven is te voldoen aan de kwaliteitsnormen van het Rijk en aan de wens dat inwoners en ondernemers tevreden zijn over deze dienstverlening.

Optimale dienstverlening **(I)**

Klanten hebben verschillende behoeften ten aanzien van onze dienstverlening. We hebben aandacht voor de diversiteit van onze klanten en de daarbij horende behoeften. We streven altijd naar een efficiënte afhandeling van de klantvraag en gemak voor de klant. We realiseren ons dat het aanscherpen van de (nodige) informatieveiligheid tot gevolg kan hebben dat de toegankelijkheid afneemt. Waar dat kan beperken we deze gevolgen en we ondersteunen inwoners waar nodig en mogelijk. We halen ervaringen op bij klanten en partners en gebruiken die om de dienstverlening aan te scherpen.

- We zorgen ervoor dat de verkiezingen voor het Europees Parlement op 6 juni 2024 veilig verlopen en voor alle kiezers toegankelijk zijn.
- We breiden onze bezetting aan de balies uit om de verwachte toename in paspoortaanvragen op te kunnen vangen en inwoners zo snel mogelijk te voorzien in hun klantvraag.
- We zorgen voor voldoende en duidelijke communicatie over veranderende wetgeving die directe gevolgen heeft voor inwoners, zoals over de verruimde mogelijkheden voor naamgeving van een kind.
- We investeren in een betere bereikbaarheid en kwaliteit van de Klantenservice. Verbeterpunten uit de analyse die in het najaar van 2023 wordt uitgevoerd, zijn hiervoor het uitgangspunt.
- De proef met een informatiebalie op Loket Zuid wordt de komende twee jaar doorgezet met de intentie om de informatiebalie structureel te maken.
- We houden doorlopend klanttevredenheidsonderzoek en voeren naar aanleiding daarvan verbeteringen door, bijvoorbeeld in de informatievoorziening aan laaggeletterden of aan dak- of thuislozen.
- We houden contact met onder andere het Arnhems Platform Chronisch Zieken en Gehandicapten en Informatiepunt Digitale Overheid (zoals uitgevoerd door Rozet Arnhem) voor knelpunten en verbeterpunten.
- We werken samen met Hogeschool Arnhem Nijmegen op het gebied van digitale toegankelijkheid.

Digitaliseren van het klantproces **(I)**

We werken verder aan de digitalisering van het klantproces en breiden het aantal eDiensten uit. Waar de dienstverlening niet in een eDienst aangeboden kan worden, sturen we aan op zoveel mogelijk werken via het zaaksysteem, zodat de burger ook daar meer inzicht heeft in het proces en de afhandeltermijn van de aanvraag. Het beveiligen van informatie heeft onze bijzondere aandacht. Wij zetten verder in op datagestuurde dienstverlening: het volgen en sturen van het klantproces van begin tot eind. De concrete plannen vanuit publieke dienstverlening voor 2024 zijn:

- We gaan klantreizen in beeld brengen.
- We zetten de implementatie van eDiensten voor burgerzaken voort.
- We breiden het zaakgericht werken uit.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Toegankelijkheid stemlokalen				**100**	

Eenheid: Percentage

Bron: Bureau Verkiezingen. Streefcijfer: 100% volledig toegankelijk / 0% niet toegankelijk voor mensen met een lichamelijke beperking.

Opkomst verkiezingen Tweede kamer			**73,60**		

Eenheid: percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Gemeenteraad				**46,50**	

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Provinciale Staten	**50,70**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Europees Parlement	**39,20**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Opkomst verkiezingen Waterschappen	**45,50**				

Eenheid: Percentage

Bron: Centraal stembureau. Streefcijfer: minimaal 49,6%.

Een goede bedrijfsvoering **(A)**

Wij zijn een organisatie die midden in de samenleving staat, in verbinding met de stad, een afspiegeling van de stad en een organisatie die actief meebeweegt met de tijdsgeest. De gemeentelijke bedrijfsvoering verandert mee met de eisen die worden gesteld door de samenleving, het bestuur, de raad en onze eigen professionaliteit. In de paragraaf Bedrijfsvoering wordt verder ingegaan op de ontwikkelingen op het gebied van bedrijfsvoering.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken	**14.825**	**3.413**	**0**	**0**
Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven	5.409	0	0	0
Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken	1.308	91	0	0
Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers	8.109	3.322	0	0
Een goede bedrijfsvoering	**81.964**	**5.696**	**297**	**1.119**
Overig	**9.617**	**606.538**	**0**	**10.955**
Totaal	**106.407**	**615.647**	**298**	**12.074**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	92.278	100.547	92.993	106.407	103.615	102.151	102.406
Baten	587.497	559.387	571.176	615.647	619.106	580.465	573.165
Saldo lasten en baten	***495.219***	***458.840***	***478.183***	***509.240***	***515.491***	***478.314***	***470.759***
Toevoegingen aan reserves	52.002	3.904	4.942	298	18.258	298	298
Onttrekkingen aan reserves	43.521	56.594	59.236	12.074	251	8.192	2.739
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-8.481***	***52.690***	***54.294***	***11.776***	***-18.007***	***7.895***	***2.441***
Gerealiseerd resultaat	**486.738**	**511.530**	**532.476**	**521.016**	**497.484**	**486.208**	**473.200**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 106,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- € 51,6 miljoen voor ICT en facilitaire zaken;
- € 34,6 miljoen voor kosten personeel en organisatie;
- € 8,6 miljoen voor kosten publieke dienstverlening;
- € 5,0 miljoen voor kosten college en raad;
- € 1,3 miljoen voor kosten aan regionale samenwerkingen;
- € 5,4 miljoen voor overige lasten.

De lasten stijgen ten opzichte van 2023 met € 13,4 miljoen. Dit heeft verschillende redenen. Er is onder andere € 7,9 miljoen meer begroot in 2024 in verband met de loon- en prijscompensatie, € 1,1 miljoen voor het energiegebruik binnen het eigen vastgoed en € 1,1 miljoen voor burgerzaken. De lasten voor de afdeling Burgerzaken zijn toegenomen doordat in de eerste plaats de hoeveelheid werk is toegenomen. Dat is enerzijds het logische gevolg van een groeiende bevolking, en anderzijds van nieuwe wet- en regelgeving. Voorbeelden

hiervan zijn de verruimde mogelijkheden voor inschrijving op een briefadres, wijziging ouderlijk gezag bij erkenning en de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen. Deze wijzigingen brengen extra werkzaamheden met zich mee, hiervoor worden we als gemeente echter deels of niet gecompenseerd via het gemeentefonds.
In het geval van de verkiezingen zijn er incidentele extra budgetten toegekend vanuit de raad en het Rijk, onder andere in het kader van de coronamaatregelen. De reguliere budgetten zijn echter al jaren niet verhoogd, terwijl de kosten wel zijn toegenomen.

Baten
De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 615,6 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- € 542,3 miljoen gemeentefonds;
- € 63,1 miljoen voor belastingen;
- € 4,4 miljoen voor bedrijfsvoering;
- € 3,3 miljoen voor publieke dienstverlening;
- € 2,5 miljoen overige inkomsten.

De inkomsten stijgen ten opzichte van 2023 met € 44,5 miljoen. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door de gemeentefondsuitkering die met € 40,3 miljoen toeneemt. Daarnaast is er meer inkomsten begroot op de OZB belastingen voor € 3,3 miljoen. Ook is er voor ongeveer € 1,3 miljoen meer aan inkomsten begroot op de publieke dienstverlening.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 is een toevoeging van € 0,3 miljoen aan de bestemmingsreserve onderhoud vastgoed begroot.

Onttrekkingen aan reserves
De onttrekkingen aan reserves voor 2023 zijn totaal begroot op € 12,1 miljoen. De belangrijkste onderdelen hierbinnen zijn:
- € 10,9 miljoen algemene reserve;
- € 0,6 miljoen bestemmingsreserve onderhoud vastgoed;
- € 0,5 miljoen bestemmingsreserve Zuidelijke binnenstad.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

NV Bank Nederlandse Gemeenten
BVO De Connectie
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
Regionale en andere bovenlokale lichamen
- Economic Board;
- Euregio Rijn-Waal;
- Croydon en Gera (partnersteden).

Publieke dienstverlening
- Werkgroep Tegengaan Identiteitsfraude (WTI);
- Landelijke Aanpak Adreskwaliteit (LAA);
- Samenwerking met Vreemdelingenketen in de BRP-straat Zevenaar.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Evaluatie van de Rekenkamer Arnhem 2015;
- Nota Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- MIRT Agenda stedelijk netwerk Arnhem Nijmegen;
- Discussienotitie Regionale Samenwerking samen steviger en sterker;
- Contourennotitie regio Arnhem-Nijmegen via raadsbrief d.d.21-01-2020;
- Visie Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Regionale agenda Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Gemeenschappelijke regeling regio Arnhem-Nijmegen (2020);
- Wijzigingsbesluit Gemeenschappelijke regeling Arnhem-Nijmegen (2021);
- Bedrijfsplan versterkte regio (2020);
- Beleid internationale betrekkingen (2021)
- Regionale agenda 2023-2024
- Conceptbegroting 2024-2027 GMR

Veiligheid

Veiligheid is de grond onder onze voeten. Je kunt je pas vrij voelen en je ontwikkelen als je je veilig voelt. In Arnhem moet je je veilig voelen, je moet er gevrijwaard zijn van overlast van buren, in de straat of in de wijk. Criminaliteit en hufterig gedrag tolereren we niet en dat laten we zien aan de Arnhemmers.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem veiliger door minder misdaad en overlast (A)

Het is ons doel om overlast en criminaliteit in Arnhem te voorkomen en tegen te gaan. Het Arnhems misdaadcijfer moet omlaag. Liefst naar nul, maar in ieder geval naar het niveau dat past bij een 100.000+ gemeente. Dit doen we door kwetsbare plekken fysiek aan te pakken, overlast te beëindigen, mensen die overlast veroorzaken aan te pakken en/of zorg te bieden, beroepscriminelen te weren, radicalen en relschoppers aan te pakken en kwetsbare kinderen en jongeren een alternatief te bieden. Door inspanningen en resultaten zichtbaar te maken, laten we inwoners en bezoekers zien dat Arnhem een fijne, vrije en veilige plek is.

Wijkveiligheid: veilige en leefbare wijken (D)

Overlast en (veelvoorkomende) criminaliteit tasten de leefbaarheid en het gevoel van veiligheid in de wijken en buurten aan. Het aantal incidenten moet omlaag en het gevoel van veiligheid omhoog. Daarom pakken we verloedering, overlast en hufterig en crimineel gedrag zichtbaar en voelbaar aan. Zo vergroten we de aangiftebereidheid, zodat we weten wat er op straat gebeurt en we concrete informatie krijgen waarop we met de partners kunnen handelen. De Lokale Driehoek Arnhem (politie, OM en gemeente) geeft de wijkveiligheid prioriteit. Wijkveiligheid is onderdeel van de aanpak Arnhem-Oost, waarin langdurig wordt ingezet om de leefbaarheid in de kwetsbare wijken van Arnhem zichtbaar te verbeteren.

We pakken met de wijkveiligheidsplannen verloedering en overlast aan (I)

We hebben Arnhem opgedeeld in tien gebieden en voor ieder gebied zijn er wijkveiligheidsplannen opgesteld. In de wijkveiligheidsplannen worden prioriteiten en hotspots benoemd, met daaraan gekoppeld een zichtbare aanpak. Dat houdt bijvoorbeeld heel gewoon in dat bewoners worden aangesproken op hufterig gedrag en dat foutparkeerders worden beboet. De inspanningen die de diverse partners in de wijk hiervoor gaan uitvoeren, worden concreet benoemd: aantal controles, acties door handhaving en politie, interventie door straat- en jongerenwerk enz. Een keer per maand (per wijk) worden de inspanningen en resultaten in het wijkveiligheidsoverleg met de partners besproken, waarbij ook de resultaten van de radar-sonar (overlastcijfers) worden betrokken. Bovendien wordt (per wijk) twee keer per jaar een wijkschouw gehouden. Professionals en wijkbewoners toetsen hun gezamenlijke beeld aan de werkelijkheid op straat.

Kwetsbare plekken maken we 'schoon, heel en veilig' (I)

We voeren een integrale aanpak uit in een afgebakend gebied om verloedering en onveiligheid tegen te gaan. Er komt een speciaal hiertoe aangestelde functionarissen die de integrale aanpak regisseert. In het bijzonder zal de aandacht uitgaan naar die plekken in de stad die sinds jaar en dag te vaak schouwtoneel zijn van overlast, denk aan de overlast in het Musispark, het Bartokplein en de parkeergarages of het winkelcentrum aan de Oostburgwal in De Laar. Deze aanpak zetten we in in Klarendal (onder de naam “de Hommel en de Singel”). Een aanpak die veel meer omvat dan enkel de veiligheidsagenda, veel energie en commitment van alle betrokken partijen vergt én voor mooie resultaten zorgt. We hebben ervaring opgedaan in de Steenstraat en omgeving, dat overigens nog steeds is onderworpen aan een integrale aanpak, en ten aanzien van de hardnekkige overlast in de binnenstad.

We sluiten gevaarlijke en overlastgevende panden (I)

We dringen de overlast vanuit panden terug met het integrale Interventieteam Panden. Iedere zes weken vindt een integrale controle plaats van alle overlast gevende panden in de wijken. Naar aanleiding hiervan nemen we maatregelen tegen panden waar inderdaad sprake is van misstanden. Omdat er sprake is van overbewoning, illegale uitbouw, onveilige elektra, illegale huisvesting of woonoverlast.

We zorgen voor voldoende handhavers op straat (I)

Dagelijkse handhaving van de openbare orde is cruciaal voor het slagen van de wijkveiligheidsplannen. Handhavers zijn de zichtbare hand, helpend als het kan en bestraffend als het moet. We zorgen voor een actieve straatcapaciteit van minimaal 29 handhavers. Dit doen we vanaf 2023, in lijn met de aangenomen motie van de raad. Hiervoor is nodig dat we duurzaam aantrekkelijk zijn en blijven voor adspirant handhavers. Hiertoe versterken we onze banden met opleidingscentra en aanpalende beroepsgroepen als politie en de beveiligingssector. We zorgen dat we, binnen de financiële kaders, marktconform belonen. De wijken waarin deze kwetsbare plekken zich bevinden, krijgen een vast handhavingskoppel. Daarmee zorgen we ervoor dat handhaving zichtbaar aanwezig is in de wijk en op de plekken waar zij het verschil moeten maken: we weten van wijken en binnen de wijk weten wij van straten en portieken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Leefbarometer dimensie overlast en onveiligheid		**-0,06**			
Eenheid: Afwijking ten opzichte van landelijk gemiddelde					
Bron: Ministerie van Binnenlandse Zaken					
Sociale veiligheid index overlast	**100**		**103**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Onveiligheidsgevoel (sociale veiligheid indices)	**92**		**92**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Onveiligheidsperceptie (sociale veiligheid indices)	**88**		**92**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					
Vermijdingsgedrag (sociale veiligheid indices)	**80**		**85**		
Eenheid: 2014 = 100					
Bron: Veiligheidsmonitor					

Zorg en veiligheid: minder overlast, meer zorg (D)

Het doel inzake zorg en veiligheid is onveiligheid en overlast terugdringen door mensen die zorg nodig hebben te helpen. Het liefst doen we dat preventief door mensen die een veiligheidsrisico kunnen gaan vormen tijdig in beeld te krijgen en laagdrempelig te helpen. En als dat niet is gelukt en er toch een onveilige situatie is ontstaan willen we de overlast zo snel mogelijk oplossen of beperken. Om de preventie en de opvang beter te maken vormen veiligheids- en zorgprofessionals binnen en buiten de gemeente de komende jaren een sterk vangnet.

We voorkomen veiligheidsproblemen door een persoonsgerichte aanpak op wijkniveau (I)

Door lokale zorg-, welzijns- en veiligheidspartijen nog beter te verbinden, zorgen we ervoor dat personen die significant overlast in een wijk veroorzaken tijdig in beeld zijn. Met deze partijen wordt per overlast gevende inwoner een persoonlijke aanpak bepaald. Door een samenhangende zorg en veiligheidsaanpak te organiseren, worden signalen vroegtijdig herkend en opgepakt en escalerende situaties zoveel mogelijk voorkomen, beperkt of snel beëindigd. In deze aanpak kan bepaald worden of de overlast voortkomt uit relatief enkelvoudig te duiden factoren of dat de oorzaak van de overlast door een inwoner complex en hardnekkig is. Hiervoor is een persoonsgerichte aanpak (PGA) ontwikkeld.

We verbeteren de aanpak van ernstige problematiek in het Zorg- en Veiligheidshuis (I)

Wanneer de problemen ernstig zijn en een direct gevaar vormen voor personen in de omgeving en anderen, wijzen we de casus toe aan het Zorg- en Veiligheidshuis (ZVH). Het ZVH voor Arnhem en omgeving krijgt dit jaar een forse kwaliteitsimpuls. De situatie in Arnhem vraagt zowel om meer zaken te behandelen als een assertievere afhandeling van zaken in samenwerking met hierboven genoemde partners. De focus moet weer op de operatie komen te liggen en minder op processen en governance. Tevens is een goede wisselwerking tussen het lokale niveau (bijvoorbeeld de PGA in de wijken) en het regionale niveau van het ZVH van belang.

We zorgen voor opvang van personen met wie het toch mis gaat (I)

Als het mis gaat en een persoon zorgt voor overlast en onveiligheid op straat, dan heeft de politie tot taak de onveiligheid te beëindigen. We willen ervoor zorgen, in lijn met een recente aangenomen motie van de raad van die strekking, dat de persoon daarna snel kan worden opgevangen en hulp krijgt. Daarvoor is nodig dat snel en vakkundig kan worden geïnventariseerd wat nodig is en zorg- en veiligheidsorganisaties snel schakelen om de best mogelijke opvang te realiseren. We werken de komende periode samen met alle partners binnen en buiten de gemeente om het vangnet voor deze personen te versterken.

We behandelen de binnenkomende meldingen woonoverlast snel en adequaat (I)

Een deel van de problematiek inzake zorg en veiligheid komt voort uit woonoverlast. Wij zetten de aanpak van woonoverlast onverminderd door en verbinden de meldingen beter met het lokale netwerk waarin de OZO-coördinatoren een centrale rol vervullen. Zo richten we ons niet enkel op het beëindigen van de woonoverlast zelf, maar ook op de structurele hulp aan en zorg voor de mensen die deze overlast veroorzaken.

We begeleiden jongeren in en uit detentie **(I)**

We zorgen dat jongeren die in detentie zitten of hebben gezeten een goed toekomstperspectief hebben en voorkomen daarmee recidive. Dit doen we door inzet van de RIO (re-integratie officier) Jeugd. In Arnhem gaan we een re-integratie officier Jeugd (RIO) inzetten voor iedere Arnhemse jeugdige die in detentie komt. De RIO is samen met de jeugdreclassering degene die de jeugdige bij zijn/haar re-integratie in de maatschappij begeleidt in onder andere het vinden van woonruimte, een baan en hulp bij financiële zaken. De RIO blijft zo lang als nodig in beeld.

Ondermijnende criminaliteit: we weren criminelen **(D)**

Ondermijning is een steeds groter wordend probleem in de samenleving. Ondermijnende criminaliteit maakt misbruik van de legale structuren en verstrengelt daarmee de criminele onderwereld met de bovenwereld. En dat heeft grote negatieve gevolgen voor de Arnhemse inwoners, ondernemers en onze wijken. In Arnhem geven we daarom de komende jaren een flinke impuls aan de bestrijding van ondermijnende criminaliteit. In het Plan van Aanpak Ondermijnende Criminaliteit is dat beschreven. Daarmee wordt Arnhem veiliger voor haar bewoners, bezoekers en ondernemers. Zij moeten veilig in Arnhem kunnen leven, leren, verblijven en werken.

We wapenen ons tegen ondermijnende invloed **(I)**

In de afgelopen jaren zien we elders dat ambtenaren onder druk worden gezet of beïnvloed door ondermijnende criminelen. Ook wij moeten ons wapenen tegen ondermijnende invloeden. Dat doen we door onze medewerkers en bestuurders bewust te maken van ondermijnende criminaliteit. We vragen hen ook signalen van ondermijning te herkennen en te melden. We geven voorlichting en opleidingen over ondermijning en over integer handelen van de medewerkers zelf.

We maken burgers bewust **(I)**

Binnen de brede aanpak van ondermijning hoort ook de aandacht voor een weerbare maatschappij. Die is vooral preventief van aard. Bijvoorbeeld door het houden van voorlichtingsbijeenkomsten en aansluiten bij campagnes proberen we burgers, bedrijven en organisaties bewuster te maken van de gevaren van ondermijning. Daarnaast blijven we investeren in meldingsbereidheid: goede tips van burgers maken dat we de ondermijners daadwerkelijk kunnen aanpakken.

We pakken drugslocaties aan **(I)**

We richten ons met de aanpak van drugs op de illegale en gevaarlijke locaties voor productie en handel in de stad. Samen met onze partners zetten we in op een gecoördineerde aanpak van drugscriminaliteit en drugsoverlast door het in kaart brengen van de problematiek. Risicolocaties brengen we in beeld en controleren die in een zo vroeg mogelijke stadium. We houden wijkgerichte acties, zowel preventief als repressief en we krijgen zicht op de hoofdrolspelers in de Arnhemse drugswereld. Met het Arnhemse interventieteam gaan we het toezicht en de controles op bedrijventerreinen, horeca en andere gebieden intensiveren. Daarbij hoort ook dat we de voorbereidingen daarvoor verbeteren. Dat doen we onder andere door te bouwen aan een goede informatiepositie.

We pakken mensenhandel aan **(I)**

Mensenhandel is één van de ernstigste en meest complexe verschijningsvormen van georganiseerde ondermijnende criminaliteit. Als we het hebben over mensenhandel dan hebben we het over seksuele uitbuiting, arbeidsuitbuiting en criminele uitbuiting. We zetten in op de pijlers: voorkomen, signaleren, bestrijden en beschermen. We zorgen voor een netwerk dat door voorlichting en training is geschoold in het herkennen van signalen van uitbuiting. We zetten in op controles van kwetsbare branches als uitzendbureaus, vergunningsplichtige horeca- en seksinrichtingen. Ook de onvergunde seksinrichtingen komen aan bod.

We pakken witwassen aan **(I)**

Criminaliteit mag nooit lonen. Maar door geld dat met criminele activiteiten wordt verdiend, wit te wassen, proberen criminelen hun illegale geld legaal te maken. We intensiveren de inzet van de wet Bibob en hebben we de toepassing ervan naar meer branches uitgebreid: foute ondernemers hebben in Arnhem niks te zoeken. Opkopers worden verplicht een doorlopend en gewaarmerkt inkoopregister bij te houden. Met het regisseren van steeds meer integrale controles krijgen we meer zicht op kwetsbare mensen en bedrijven.

Digitale criminaliteit: door bewustwording minder slachtoffers **(D)**

We willen dat onze inwoners en bewoners zijn gewapend tegen de gevaren van online criminaliteit. Zij moeten zich onbezorgd en vrijelijk kunnen bewegen, ook online. Online criminaliteit heeft gevolgen in de echte wereld: mensen worden bestolen, bedreigd of bezeerd. Digitale criminaliteit is relatief onzichtbaar. Het is betrekkelijk gemakkelijk om van achter een computer ouderen hun digitale inlogcode te ontfutselen of om een jongere te bewegen een bankrekening ter beschikking te stellen voor het doorsluizen van crimineel geld. En dus gebeurt dat in toenemende mate. Ook in Arnhem.

We zetten in op voorlichting van kwetsbare personen **(I)**

We willen slachtofferschap van online criminaliteit terugbrengen. Daarom zetten we in op de kwetsbare inwoners van onze stad. We zetten onze activiteiten gericht op kinderen en jongeren onverminderd voort: met Joinhackshield en het Youth Cyber Team blijven we een vuist maken. Verder organiseren we samen met de politie in de wijken voorlichting aan (met name) de oudere inwoners van de stad en richten we ons op het geven van voorlichting aan ondernemers over de gevaren van cybercrime. Om deze activiteiten op een hoger niveau te tillen zetten we een speciale aanjager online criminaliteit in.

We bouwen een sterk netwerk tegen cybercriminaliteit **(I)**

De online ontwikkelingen inzake digitale criminaliteit en cyberaanvallen gaan razendsnel. Een sterk netwerk is nodig om bij te blijven en leed voor te zijn. Wij zijn gestart met het opbouwen van een netwerk van cybercollega's en experts zodat wij toegang hebben tot de expertise die nodig is voor de ontwikkeling van een lokale aanpak cybercriminaliteit. De gemeente is aangesloten bij de City Deal Cybercrime van het CCV en JenV. Doel van dit consortium is om expertise uit te wisselen, gezamenlijk interventies te ontwikkelen en het effect van deze interventies te meten. We bouwen het netwerk uit en maken het actiever.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage slachtoffers van hacken in Arnhem			**7,10**		
Eenheid: Percentage					
Bron: CBS					

Percentage slachtoffers van online aankoop- en verkoopfraude	**9**
Eenheid: Percentage	
Bron: CBS	

Openbare orde en sociale onrust: een veilige openbare ruimte voor iedereen **(D**

Wij zijn een stad waarin inwoners en bewoners zich vrij en veilig moeten kunnen voelen. Waarin demonstranten welkom zijn, zonder dat zij of omstanders of omwonenden zich zorgen hoeven te maken over geweld of ongeregeldheden. Een stad waar iedereen kan uitgaan en iedereen zich veilig kan voelen. Om dit alles te bewerkstelligen, zorgen we voor een veilige openbare ruimte, veilig uitgaan en veilige demonstraties, manifestaties en evenementen. We handelen onmiddellijk bij grootschalige branden, de vondst van explosieven of andere crisissituaties en maatschappelijke onrust. We pakken extremisten en relschoppers stevig aan, omdat zij het anders verzieken voor de anderen.

We zorgen voor veilige demonstraties, manifestaties en evenementen **(I)**

We versterken het netwerk van partijen die hun steentje bijdragen aan het veilig verloop van demonstraties en manifestaties. We zorgen ervoor dat we beter, sneller en zorgvuldiger relevante signalen over geweldsdreiging zien. Ook zorgen we dat we flexibel kunnen inspelen op onvoorziene ontwikkelingen, met partners binnen en buiten de veiligheidsketen. Tevens is het onze ambitie om in de toekomst meer en meer de verantwoordelijkheid hiervoor bij anderen te beleggen dan bij de politie. Wij zullen eraan bijdragen dat duidelijkheid komt over wat wel en niet is toegestaan op het gebied van online monitoring en dat de politie zijn verantwoordelijkheid hierin kan waarmaken. We bezien de plaatsing van camera's periodiek en meten effect en toegevoegde waarde. Naast politie en handhaving zetten we sfeerteams in van Stichting Veilige Steden op de Korenmarkt. Onze inzet is om de sfeerteams een (gedeelde) verantwoordelijkheid met de ondernemers in het gebied te maken

Arnhem is voorloper op het gebied van "gastvrij en veilig voetbal". Door een combinatie van preventief werk om ervoor te zorgen dat het voetbal een plezier blijft en een harde handhaving voor wie zich daaraan niet houdt. De voetbalclub zelf heeft een grote rol bij de organisatie van de preventieve kant (Vitesse betrokken en het supporterstraject), en onder regie van de gemeente worden relschoppers gericht aangepakt (bijvoorbeeld middels een PGA) en volgt bestraffing op wanordelijkheden in en rondom de stadions (bijvoorbeeld door het generiek weren van supporters die zich hebben misdragen). Samen met andere steden die te maken hebben met betaald voetbal zetten we deze lijn door.

We investeren in brandweer, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg **(I)**

We blijven investeren in een goede gemeentelijke openbare orde en veiligheid piket-functie regionale brandweer, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg. Deze investeringen zijn noodzakelijk om ook in tijden van crisis goed voor onze inwoners te kunnen zorgen en in voorkomende situaties zelfs levensreddend te kunnen zijn. We hebben daarbij extra aandacht voor nieuwe typen crises als gevolg van klimaatverandering en energieopwekking én de risico's die specifiek voor Arnhem gelden. Ook in 2024 wordt fors ingezet op de bedrijfsvoering en governance structuur van onze Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland Midden (VGGM). Tegelijkertijd wordt er gewerkt aan het versterken van de crisisbeheersing en de publieke gezondheid (zowel algemene publieke gezondheidszorg, als jeugdgezondheidszorg.

We investeren in bondgenoten **(I)**

Het duurzame antwoord op maatschappelijke onrust is inclusie. In tijden van crisis is het een antwoord om te verbinden en met de stad samen te werken om de rust te bewaren. Daarom zetten wij de komende periode in om belangrijke sleutelfiguren in de stad bij elkaar te brengen en een bondgenootschap met ons te vormen; voor een stad waar mensen met verschillende anderen samenkomen in wat hen verbindt en waar we polarisatie en agressie geen kans geven.

We leren kinderen en jongeren kritisch denken en verantwoord met informatie om te gaan **(I)**

We helpen Arnhemmers om weerbaar te worden: op het internet en kinderen en jongeren ook specifiek op school. We stimuleren kritisch burgerschap maar accepteren daarbij geen enkele vorm van extremisme. Daarom investeren we in een weerbare samenleving waarbij meedoen aan onze democratische rechtsstaat, goed burgerschap en inclusie centraal staan. Daarom willen wij in staat zijn om samen met ons netwerk van inwoners en maatschappelijk middenveld het polariserende landschap een antwoord te bieden.

We signaleren radicalisering en gaan het tegen **(I)**

We investeren in 2024 in een sociaal stabiele en weerbare samenleving, vroege signalering van problematisch gedrag en het proactief interveniëren bij (signalen van) extremisme. We verbreden onze kennis- en signaleringsnetwerken, vooral ook op het gebied van anti-overheid, extreemrechts/links en (problematische) complottheorieën. In geval van risicocasussen zorgen we voor een Zorg- en Veiligheidshuis dat tijdig en assertief aanpakt en dreiging wegneemt.

Preventieve jeugdaanpak **(D**

De strijd tegen de georganiseerde (drugs)misdaad begint in de huiskamers in onze wijken. Onze jeugd dreigt steeds jonger in handen te vallen van de (drugs)criminaliteit, die de leefbaarheid in bepaalde wijken in Arnhem ondermijnt. Daarom zetten we met de aanpak Preventie met Gezag in Arnhem-Oost in op preventie en repressie: we stellen normen, we handhaven én we houden kinderen en jongeren weg van criminaliteit, doordat wij iets beters voor ze hebben. Thuis, op straat en op school, 24 uur per dag bieden docenten, jongerenwerkers, straatcoaches, wijkagenten en andere opvoeders een pedagogische omgeving.

Jongerenwerk 3.0 **(I)**

We zetten stevig in op de persoonsgerichte begeleiding van kwetsbare jongeren. De focus van Intensieve Trajectbegeleiding binnen Preventie met Gezag ligt op het voorkomen dat jeugd uit Geitenkamp, Presikhaaf en Malburgen in de ondermijnende georganiseerde criminaliteit terecht komt en op het bieden kan kansen en perspectief aan deze jeugd. Deze jongeren, vaak tussen de 11-23 jaar oud, krijgen een begeleidingstraject waarin doelen worden gesteld op het gebied van school, werk, familie en vrienden: (inzet op vergroten van sociaal emotionele ontwikkeling, executieve vaardigheden en metacognitieve vaardigheden). De thuis- / gezinssituatie wordt, waar het kan, geïntegreerd in de aanpak. Een ambitie binnen de aanpak is om de groeiende onlinewereld van kinderen en jongeren beter in het vizier te hebben en hierop beter te kunnen inspelen. Jongerenwerkers van Presikhaaf University en AM Support zijn hierin voorlopers; we zullen hun kennis gebruiken om online in de aanpak de plek te geven die het verdient.

Straat en school **(I)**

We zetten fors in op toezicht in de wijk en rond scholen alsmede vroegtijdige signalering van situaties van overlast of criminaliteit. Straatcoaches zijn zichtbaar aanwezig in de wijken, rond scholen en bij het jognerenwerk. Ze spreken overlast gevende jeugd aan, moedigen positief gedrag aan. Ze surveilleren, de-escaleren, dringen overlast terug en signaleren vroegtijdig situaties die tot overlast of criminaliteit kunnen leiden. De focus ligt op drugshandel en drugsgebruik door jeugdigen in Arnhem-Oost. De straatcoaches nemen de aanpak VIOS op zich, die enerzijds scholen van handelingsperspectief voorziet bij het omgaan met ondermijnende jeugdcriminaliteit. Anderzijds betrekt VIOS scholen bij de wijkgerichte aanpak in Arnhem.

Preventief Interventie Team (PIT) **(I)**

Het PIT helpt kinderen vanaf 6 jaar met een verhoogd risico op afglijden naar druggerelateerde criminaliteit vanwege externaliserend probleemgedrag op primair onderwijs scholen. De PIT-coach biedt een maatwerktraject, waarbij school en ouders belangrijke partners zijn. Het uitgangspunt is doen wat nodig is: zo vroeg mogelijk bijsturen van probleemgedrag waardoor het kind met een relatief lichte interventie geholpen kan worden bij het opbouwen van een gezonde sociaal-emotionele ontwikkeling.

Werk **(I)**

We krijgen jongeren aan betaald werk met Prospect4Cash, bij voorkeur in de eigen wijk, als tegenhanger van het kunnen ‘verkrijgen’ van crimineel geld. Door dit werk kunnen jongeren op een eerlijke manier geld verdienen, werkgeversvaardigheden leren en zicht oriënteren op de arbeidsmarkt. De jongere kan een voorbeeld worden voor anderen jongeren in de wijk, wanneer zij zien dat ‘regulier’ werken loont.

Versterking PGA (Aanpak risicojeugd Veiligheidshuis) **(I)**

We zorgen voor een versterking van de aanpak van jongeren die dreigen af te glijden richting ondermijnende criminaliteit.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem veiliger door minder misdaad en overlast	**13.236**	**3.998**	**0**	**518**
Wijkveiligheid: veilige en leefbare wijken	799	345	0	0
Zorg en veiligheid: minder overlast, meer zorg	1.990	775	0	0
Ondermijnende criminaliteit: we weren criminelen	10.447	2.878	0	518
Digitale criminaliteit: door bewustwording minder slachtoffers	0	0	0	0
Openbare orde en sociale onrust: een veilige openbare ruimte voor iedereen	0	0	0	0
Preventieve jeugdaanpak	0	0	0	0
Overig	**16.197**	**1.444**	**78**	**54**
Totaal	**29.433**	**5.442**	**78**	**572**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	22.864	22.205	26.939	29.433	27.886	25.757	24.630
Baten	5.142	2.289	5.890	5.442	4.409	2.282	2.282
Saldo lasten en baten	***-17.722***	***-19.916***	***-21.049***	***-23.991***	***-23.477***	***-23.475***	***-22.348***
Toevoegingen aan reserves	805	73	78	78	78	78	78
Onttrekkingen aan reserves	1.086	397	1.136	572	400	404	50
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***281***	***324***	***1.058***	***494***	***322***	***326***	***-28***
Gerealiseerd resultaat	**-17.441**	**-19.592**	**-19.990**	**-23.497**	**-23.155**	**-23.148**	**-22.376**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 29,4 miljoen. Dit is als volgt opgebouwd:

- uitgaven van € 16,2 miljoen voor VGGM brandbestrijding en rampenbestrijding;
- uitgaven van € 4,9 miljoen voor openbare orde en Veiligheid en cameratoezicht;
- uitgaven van € 3,0 miljoen voor de uitvoering van Preventie met Gezag;
- uitgaven van € 2,0 miljoen voor het Veiligheidshuis;
- uitgaven van € 1,6 miljoen voor overige projecten binnen veiligheid (zoals de aanpak van radicalisering, ondermijning en seksuele intimidatie);
- uitgaven van € 1,7 miljoen voor Handhaving Openbare orde en veiligheid en vergunningverlening.

De totale lasten stijgen per saldo ten opzichte van 2023 met € 2,5 miljoen.
Deze stijging wordt enerzijds veroorzaakt door een stijging van de middelen voor VGGM als gevolg van indexatie en het programma Beter Bedrijfsvoeren (€ 2,2 miljoen), incidentele middelen in 2024 voor een online bewustwordingsaanpak voor jongeren (€ 0,2 miljoen), indexatie en aanvullende formatie voor aanpak ondermijnende criminaliteit (€ 0,2 miljoen) en het onderbrengen van de OZO-coördinatoren bij veiligheid (€ 0,5 miljoen). Daarnaast worden in 2024 incidenteel extra middelen toegevoegd voor de aanvangsfase van de verhuurdersvergunningen (€ 0.6 miljoen).

Daar staat tegenover dat er in 2024 minder rijksmiddelen ontvangen worden voor onder andere Veiligheid In en Om School en voor het experiment gesloten koffieshopketen (totaal € 0,8 miljoen). En binnen het veiligheidshuis zijn minder middelen beschikbaar (€ 0,4 miljoen) dan in 2023 (vanwege een incidentele budgetoverheveling).
In 2025 dalen de middelen met € 1,5 miljoen ten opzichte van 2024. Dit vanwege de afloop van een aantal incidentele (Rijks)regelingen (in totaal € 1,6 miljoen), het wegvallen de middelen voor VGGM Beter Bedrijfsvoeren (€ 0,2 miljoen) en het wegvallen van de middelen voor een online bewustwordingsaanpak voor jongeren (€ 0,2 miljoen). Er staat vanaf 2025 een budget van € 0,5 miljoen begroot voor de inzet op handhaving (voor de jaren ervoor is dit budget terug te vinden binnen de wijkbegrotingen).
In 2026 dalen de middelen met € 2,1 miljoen wegens het wegvallen van de incidentele Rijksmiddelen voor preventie met gezag. In 2027 is ook de cofinanciering voor preventie met gezag niet meer opgenomen in de begroting.

Baten
Totaal is er voor het jaar 2024 een bedrag van € 5,4 miljoen aan baten begroot. Dit is opgebouwd uit:
- verhuur brandweerkazerne voor een bedrag van € 1,4 miljoen;
- opbrengst leges en vergunningen voor een bedrag van € 0,3 miljoen;
- opbrengst handhaving Openbare orde en veiligheid van € 0,1 miljoen;
- opbrengst deelnemende gemeenten Veiligheidshuis voor totaal een bijdrage van € 0,8 miljoen;
- subsidie van € 2,1 miljoen vanuit het Rijk voor de aanpak Preventie met Gezag;
- subsidie van € 0,6 miljoen vanuit het Rijk voor de lokale integrale aanpak van radicalisering, extremisme en terrorisme.

De totale baten dalen ten opzichte van 2023 met € 0,5 miljoen met name als gevolg van het minder ontvangen van incidentele rijksmiddelen (onder andere voor VIOS en Radicalisering). In 2025 dalen de baten om dezelfde reden met € 1,0 miljoen ten opzichte van 2024 (Radicalisering en Rio & Ipta middelen). En in 2026 dalen de baten met € 2,1 miljoen ten opzichte van 2025 vanwege het wegvallen van de incidentele middelen voor Preventie met Gezag.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt voor een totaal van € 78.000 toegevoegd aan de reserve voor de dekking van onderhoudskosten aan het vastgoed (brandweerkazerne).

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor een totaal van € 0,6 miljoen onttrokken aan reserves:
- € 350.000 aan de bestemmingsreserve jeugdfonds voor de cofinanciering ten behoeve van de uitvoering van het plan van aanpak Preventie met gezag;
- € 168.000 aan de bestemmingsreserve beschermd en weerbaar om uitvoering te geven aan de motie Online bewustwordingsaanpak voor jongeren (21M105);
- € 54.000 uit de bestemmingsreserve in verband met onderhoud aan het vastgoed (brandweerkazerne).

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Politie;
- Brandweer;
- Openbaar Ministerie;
- Veiligheidshuis regio Arnhem;
- Veilig Thuis.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Kadernota veiligheid 2018-2022;
- Meerjarenbeleidsplan politie 2019-2022;
- Uitvoeringsplan aanpak radicalisering Arnhem 2019;
- Een evaluatie van de Arnhemse radicaliseringsaanpak;
- APV wijziging bevoegdheid inzet mobiel cameratoezicht;
- Experiment gesloten coffeeshopketen;
- Regionaal beleidsplan Rampenbestrijding en Crisisbeheersing 2020-2023.

Bereikbaarheid

Een goede bereikbaarheid is en blijft belangrijk. Voor inwoners én voor bezoekers en voor alle vormen van vervoer: te voet, met de (deel)fiets, het openbaar vervoer, of met de (deel)auto. We zien echter ook dat mobiliteit tot leefbaarheidsproblemen leidt. We zetten dan ook vol in op duurzame mobiliteit om onze stad goed bereikbaar, maar ook leefbaar te maken.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Een duurzaam bereikbare stad (A)

Het is onze ambitie om een duurzaam bereikbare stad te worden. We willen dus niet alleen voor alle doelgroepen goed bereikbaar zijn, we willen ook de verkeersoverlast zoveel mogelijk tegengaan en voor een zo schoon en veilig mogelijk leefklimaat zorgen.

Bewerkstelligen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto (D)

Arnhem kent een goede bereikbaarheid. De auto speelt hierin een grote rol. Deze afhankelijkheid van de auto kent echter leefbaarheids- en bereikbaarheidsnadelen en is niet houdbaar bij verdere groei van de stad. Om de afhankelijkheid van de auto te verkleinen zetten we in op een mobiliteitstransitie, waarbij eerst de voetganger komt, dan de fietser en vervolgens het OV en tot slot de auto.

We voeren het mobiliteitsbeleid uit (I)

In 2024 beginnen we met het tot uitvoer brengen van ons nieuwe beleid. Dat zal gebeuren conform de uitvoeringsagenda die bij het duurzaam mobiliteitsplan wordt gevoegd. Dit kan leiden tot herprioritering en wijziging van de bestaande inpassingen.

Groter aandeel fiets en voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We willen meer mensen de fiets laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. De reistijden moeten concurrerend met de reistijden per auto worden en de routes moeten aantrekkelijk zijn. Door meer mensen met de fiets te laten reizen wordt de leefbaarheid in de stad beter maar blijft de stad ook bereikbaar voor mensen die wel met de auto moeten of willen komen.

We verbeteren/ breiden het stedelijk fietspadennetwerk uit, waaronder regionale snelfietsroutes (I)

In 2024 gaan we diverse fietsprojecten uitvoeren, waaronder:

- Snelfietsroute Arnhem - Wageningen;
- Hommelseweg als onderdeel van de snelfietsroute Arnhem Noord - Alteveer;
- Snelfietsroute Schuytgraaf fase 1 (Grote Griet - Gelderse Rooslaan tot Drielsedijk);
- Verbeterplan RijnWaalpad.

Ook gaan we diverse projecten (verder) voorbereiden, zoals de snelfietsroute Arnhem - Huissen, snelfietsroute Om de Noord en het VeluweWaal pad.

We stellen een actieplan aanpak voetgangersknelpunten op (I)

We stellen een actieplan op hoe we de grootste voetgangersknelpunten in ons netwerk kunnen aanpakken.

We realiseren maatregelen uit het fietsparkeerplan (I)

In 2024 werken we verder aan de kortetermijnmaatregelen uit het fietsparkeerplan en zetten we de langetermijnmaatregelen in gang.

We verkennen mogelijkheden van nieuwe fietsbruggen over de Rijn (I)

We zetten het onderzoek naar nieuwe fietsbruggen verder door. We doen nadere verkenningen naar de mogelijke oplossingen en de kosten en effecten (bijvoorbeeld verwacht aantal gebruikers) van die oplossingen. Regionale samenwerking is daarbij belangrijk, ook om de kans op subsidie te vergroten. Ook kijken we hierbij nadrukkelijk naar de ruimtelijke ontwikkelingen in de stad en de regio.

Meer openbaar vervoer om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We willen meer mensen de bus laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. De reistijden zijn betrouwbaar en concurrerend met de reistijden met de auto. Door meer mensen met het openbaar vervoer te laten reizen wordt de leefbaarheid in de stad beter maar blijft de stad ook bereikbaar voor mensen die wel met de auto moeten of willen komen.

We voeren concrete hoogwaardig openbaar vervoer projecten uit (I)

Ook in 2024 blijven we doorgaan met het voorbereiden en uitvoeren van HOV-projecten, waaronder Willemsplein, Westervoortsedijk en kruising Batavierenweg-Eldenseweg.

Beter openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland (D)

Het openbaar vervoer in de stad en in (en naar) de regio moet worden verbeterd. Ook willen we het reizen per openbaar vervoer richting de Randstad en internationale bestemmingen aantrekkelijker maken.

We lobbyen met betrekking tot het spoordossier en het lokale en regionale openbaar vervoer (I)

We werken dit jaar aan de volgende zaken:

- MIRT verkenning Spoorknoop Arnhem Oost;
- Uitplaatsing spooremplacement ten behoeve van woningbouw;
- Goederenroutering (onderzoek nut en noodzaak);
- Een integrale gebiedsontwikkeling A12-corridor Utrecht-Arnhem-Duitse grens.

Daarnaast blijven we lobbyen voor een betere ICE verbinding.

Makkelijker maken van bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties met behulp van parkeerbeleid en daarbij minder auto-afhankelijkheid en overlast van geparkeerde auto's (D)

We willen binnen de stad, bij voorkeur op en rond OV-knooppunten zoveel mogelijk woningen bouwen, met daarbij zo min mogelijk parkeerplaatsen en dus lagere parkeernormen. Om overlast in de omliggende gebieden te voorkomen willen we het gebied met parkeerregulering uitbreiden.

We ontwikkelen stedelijk parkeerbeleid (I)

We ontwikkelen stedelijk parkeerbeleid. Onderdelen van dat stedelijk parkeerbeleid zijn:

- parkeernorm nul in en rond de binnenstad of dicht bij OV-knooppunten;
- lagere parkeernormen voor de hele stad;
- uitbreiding van het gereguleerd gebied.

Zodra dit parkeerbeleid gereed is kunnen vervolginspanningen worden uitgevoerd. Kaders voor de wijze waarop dit kan worden uitgevoerd worden immers bepaald in het parkeerbeleid. Het gaat om de volgende inspanningen:

- parkeerverwijssysteem;
- vaststellen nieuwe parkeernormen;
- uitbreiding van het gereguleerd gebied.

We passen de parkeertarieven aan (I)

In het stedelijk parkeerbeleid bekijken we of verdere aanpassing van de parkeertarieven wenselijk is.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aandeel fiets in modal spit	**21**	**25**	**25**		
Eenheid:	Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers				
Bron:	Odin (Onderweg in Nederland, CBS)				

Aandeel openbaar vervoer in modal split	**7**	**5**	**3**		
Eenheid:	Percentage t.o.v. totale mobiliteit voor ritten van alle Arnhemmers				
Bron:	Odin (Onderweg in Nederland, CBS)				

Tegengaan verkeersoverlast (A)

Mobiliteit en met name automobiliteit kent ook nadelen. Zo leidt mobiliteit tot geluidsoverlast en kunnen snelheidsverschillen tot verkeersonveilige situaties leiden. We werken aan een duurzame mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto.

Meer ruimte voor de voetganger, de fietser en het OV (D)

De ruimte in de stad is schaars. We gaan op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt.

We stellen een verkeersstructuurplan op (I)

Op basis van het mobiliteitsbeleid stellen we een verkeersstructuurplan op. Hierin leggen wij vast hoe de keuzen uit het mobiliteitsbeleid zich vertalen op ons wegennet. Hoe ziet ons hoofd loop- en fietsnetwerk eruit, welke wegen krijgen een andere functie en/of kunnen anders worden ingericht (zoals lagere snelheid, minder rijstroken, fietsstraten)?

Zodra dit verkeersstructuurplan gereed is kunnen vervolginspanningen worden uitgevoerd. Het gaat om de volgende inspanningen:

- afschalen van de auto-infrastructuur;
- maximumsnelheden verlagen;
- verdere aanpassing loop- en fietsnetwerk.

We passen de wegenstructuur aan **(I)**

In 2024 gaan we verder met het (voorbereiden van) het aanpassen van de wegenstructuur. Het gaat daarbij om zowel het verlagen van de maximumsnelheid (van 70 km/u naar 50 km/u, of van 50 km/u naar 30 km/u) als om het verminderen van het aantal rijstroken voor de auto (en dus meer ruimte voor groen, voetgangers, fietsers uit het openbaar vervoer te creëren). Dit doen we in lijn met het duurzaam mobiliteitsplan, maar ook met de quickwin kansen die er geïdentificeerd zijn.

Minder ruimte voor de auto in en rond de binnenstad **(D)**

In de hele stad is de ruimte schaars, maar dat geldt zeker voor de binnenstad. De auto neemt relatief veel ruimte in de binnenstad in. Zowel door de wegen waarover de auto's rijden als door de ruimte die nodig is om deze auto's te parkeren. We willen de ruimte die de auto in de binnenstad inneemt beperken.

We verminderen het aantal straatparkeerplaatsen **(I)**

Het verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen in de binnenstad dient gestructureerd vanuit parkeerbeleid te gebeuren. Zodra het parkeerbeleid is vastgesteld, gaan we hiermee aan de slag.

We richten de Rijnkade in als wandel- en fietspromenade **(I)**

We kijken welke aanvullende maatregelen er nodig zijn nadat het waterschap een nieuwe Rijnkade heeft opgeleverd.

Een betere verkeersveiligheid **(D)**

De verkeersveiligheid op de weg en in het openbaar vervoer moet omhoog. We gaan voor 'nul' verkeersslachtoffers, onder andere door het aanpakken van plekken waar veel ongelukken gebeuren.

We pakken verkeersonveilige locaties aan **(I)**

We bekijken wederom de top-10 meest verkeersonveilige punten op het Arnhemse wegennet. Deze locaties worden geanalyseerd en er worden verbetervoorstellen gedaan om de locaties veiliger te maken. Indien technisch en financieel haalbaar worden deze locaties aangepast. Er wordt hierbij zowel naar de objectief verkeersonveilige locaties als de subjectief verkeersonveilige locaties gekeken. Daarnaast gaan we de schoolomgevingen veiliger maken en leveren we een bijdrage aan de verkeerseducatie.

We leggen schoolzones aan **(I)**

Ook in 2024 blijven we schoolzones aanleggen. Dat doen we in ieder geval bij de volgende scholen:

- Margarethaschool;
- Panoramaschool;
- Pastoor v. Arsschool en Monchyschool);
- Pieter Breughelschool en SO Brouwerij.

Daarnaast gaan we gesprekken aan met andere scholen om nog meer nieuwe schoolzones te kunnen aanleggen.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal verkeersongevallen	**1120,10**	**811,30**	**893,30**		
Eenheid:	Aantal verkeersongevallen in de gemeente Arnhem				
Bron:	Bestand geregistreerde ongevallen in Nederland				

Aantal aangepakte knelpunten	2	1	4	2	
Eenheid:	Aantal knelpunten uit de top verkeersonveilige locaties dat wordt aangepast				
Bron:	Gemeente Arnhem				

Beter en schoner taxivervoer **(D)**

De taxiverordening wordt niet ingevoerd. We blijven wel in overleg met de taxibranche om het taxivervoer beter en schoner te krijgen.

We stellen samen met de taxibranche maatregelen op om het taxivervoer beter en schoner te krijgen **(I)**

We gaan wel in overleg met de taxibranche om het taxivervoer beter en schoner te krijgen. Eventuele verbetervoorstellen proberen we gezamenlijk in te voeren.

Schonere lucht in de stad **(A)**

Mobiliteit en met name automobiliteit heeft als nadeel dat het tot luchtvervuiling leidt. We willen een schonere lucht in de stad door het verkeer in de stad schoner te maken en er het verkeer zoveel mogelijk te beperken.

Minder doorgaand verkeer door de stad **(D)**

Er rijdt relatief veel doorgaand verkeer in de stad (verkeer dat geen herkomst of bestemming in Arnhem heeft, maar alleen maar door de stad rijdt, omdat dit de kortste en/of snelste route is). Deze voertuigen leiden tot overlast en horen hier niet te rijden. Doel is om dat verkeer zoveel mogelijk te beperken en idealiter helemaal niet meer te hebben in de stad.

We stellen een plan op om doorgaand verkeer te weren **(I)**

Nadat we breed mobiliteitsbeleid hebben opgesteld stellen we een plan op om het (onnodig) doorgaand autoverkeer uit Arnhem te weren. We kijken daarbij naar een breed palet van maatregelen, van verkeersmanagement tot infrastructurele maatregelen.

Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs **(D)**

Een goede aansluiting van de verschillende vormen van mobiliteit (auto, trein, bus en (deel)fiets) op elkaar wordt steeds belangrijker. Hubs spelen bij deze overgang een belangrijke rol. Op deze manier kan een volwaardig en duurzaam alternatief voor de (privé)auto worden geboden. Een (mobiliteits)hub kan het beste worden gedefinieerd als een fysieke plek waar verschillende vormen van vervoer en vervoersaanbod samenkomen.

We stellen een visie op Arnhemse hubs op **(I)**

We stellen, in samenhang met het brede mobiliteitsbeleid, een visie op de Arnhemse hubs op.

We voeren de visie Arnhemse hubs uit **(I)**

Als uitwerking op onze visie op hubs willen we enkele locaties gaan uitwerken. Er zijn namelijk al enkele locaties in beeld of al in gang gezet:

- Rozet (is al grotendeels uitgewerkt);
- Kronenburg (is al grotendeels uitgewerkt);
- GelreDome;
- Station Zuid;
- IPKW.

Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad **(D)**

De stad en vooral de binnenstad moet slimmer, veiliger, stiller en schoner worden om verkeersinfarcten, slechte luchtkwaliteit, uitstoot van stikstof, geluidsoverlast en onveilige situaties te voorkomen. Klimaatverandering, economische groei, maar ook woningbouw zorgen er voor dat de goederenstromen en services onder druk staan.
Klanten stellen steeds hogere eisen aan bezorgsnelheid, tijdstip, locatie en duurzaamheid. Hierdoor is de noodzaak voor verminderen, veranderen en verschonen van stadsdistributie hoog. Minder (lege) kilometers en meer schone kilometers betekent minder verkeersbewegingen, minder fijn stof en CO2-uitstoot en minder geluidsoverlast.

We handhaven de milieuzone en waar mogelijk passen we strengere normering en uitbreiding toe **(I)**

In 2022 is de laatste normering strenger geworden: vrachtwagens met emissieklasse 6 en hoger worden alleen toegelaten. In 2023 is de milieuzone in een beheerfase gekomen. We bereiden ons voor op een mogelijk volgende verzwaring in 2025: emissieklasse 5 voor personenwagens. In de tussentijd wordt gewerkt aan het voorbereiden van de zero emissie zone die in 2026 van kracht wordt. De milieuzone en de zero emissiezone moeten op elkaar afgestemd worden.

We stimuleren en faciliteren duurzame stadsdistributie, met name in de binnenstad **(I)**

De gemeente gaat met ondernemers én binnenstadsbewoners in overleg op welke manier de zero-emissiezone het best kan worden ingevoerd. Het gaat om het vinden van de juiste balans tussen adequate bevoorrading en een leefbare stad. De beschikbaarheid en betaalbaarheid van voertuigen en alternatieven zoals overstappen op gedeeld vervoer en levering via stadshubs is een essentieel onderdeel van gesprek. In het verkeersbesluit (naar verwachting eind 2024) wordt een afweging gemaakt tussen verkeersbelangen (effectstudie: luchtkwaliteit, uitstoot, geluidemissie en verkeerseffecten zoals omrijdeffecten en modal-shift) en nadelige gevolgen voor getroffenen.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Een duurzaam bereikbare stad	**3.283**	**0**	**694**	**2.118**
Bewerkstellingen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto.	937	0	694	2.118
Groter aandeel fiets en voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken	988	0		
Meer openbaar vervoer om de stad om de stad duurzaam bereikbaar te maken	421	0		
Beter openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland	421	0		
Makkelijker maken van bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties met behulp van parkeerbeleid en daarbij minder auto-afhankelijkheid en overlast van geparkeerde auto's	514	0		
Tegengaan verkeersoverlast	**547**	**0**	**0**	**0**
Meer ruimte voor de voetganger, fietser het OV	219	0	0	0
Minder ruimte voor de auto in en rond de binnenstad	109	0	0	0
Een betere verkeersveiligheid	164	0	0	0
Beter en schoner taxivervoer	55	0	0	0
Schonere lucht in de stad	**1.641**	**0**	**0**	**0**
Minder doorgaand verkeer door de stad	657	0	0	0
Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs	821	0	0	0
Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad	164	0	0	0
Infrastructuur is op orde	**27.609**	**9.488**	**10.801**	**10.299**
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**33.080**	**9.488**	**11.494**	**12.416**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	21.574	29.718	31.485	33.080	30.692	31.401	31.756
Baten	7.263	9.529	9.532	9.488	9.442	9.396	9.351
Saldo lasten en baten	***-14.311***	***-20.189***	***-21.953***	***-23.592***	***-21.250***	***-22.005***	***-22.405***
Toevoegingen aan reserves	8.936	13.742	15.162	11.494	11.569	11.392	11.271
Onttrekkingen aan reserves	8.121	14.848	15.777	12.416	11.137	10.889	10.798
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-816***	***1.106***	***615***	***922***	***-432***	***-503***	***-473***
Gerealiseerd resultaat	**-15.127**	**-19.083**	**-21.338**	**-22.670**	**-21.683**	**-22.507**	**-22.878**

Toelichting

Lasten

De begrote lasten bedragen in 2024 € 33,1 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:

- beheer wegen, € 18,5 miljoen;
- parkeren, € 9,1 miljoen;
- mobiliteit en openbaar vervoer, € 5,5 miljoen.

De totale lasten zijn in 2024 € 1,7 miljoen hoger dan in 2023:
- prijs- en areaalontwikkelingen (inclusief energiecompensatie): € 2.6 miljoen;
- ontwikkeling kapitaallasten, € 1,4 miljoen;
- extra middelen beheer transferhal Arnhem Centraal, € 0,3 miljoen;
- extra middelen bewaking parkeergarages, € 0,1 miljoen;
- overigen, waaronder eenmalige budgetontwikkelingen 2023 (o.a. verlagen maximumsnelheid, verminderen aantal rijbanen, fiets- en wandelpromenade), € - 2,7 miljoen;

Baten
De baten in 2024 zijn in totaal begroot op € 9,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Parkeren (met name opbrengsten parkeerexploitatie), € 8,1 miljoen;
- Beheer wegen (met name provinciale bijdragen aan beheer trolleynetwerk), € 1,4 miljoen.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoeging aan de reserves in 2024 is begroot op € 11,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Bereikbaarheidsfonds € 10,7 miljoen;
- BR Vastgoed € 0,7 miljoen.

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves in 2024 is begroot op € 12,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Bereikbaarheid € 9,7 miljoen;
- BR Buitengewoon beter € 1,3 miljoen;
- BR Vastgoed € 1,1 miljoen;
- BR Groot onderhoud openbare ruimte € 0,3 miljoen.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Provincie Gelderland;
- Rijkswaterstaat;
- Regio Arnhem-Nijmegen;
- Wijkplatforms en wijkteams;
- Gecontracteerde partijen.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Accentnota Fiets, fietsambitie Arnhem 2019-2024 (januari 2020);
- Toekomstbeeld stedelijk OV Arnhem en Nijmegen;
- De Arnhemse Binnenstad 2015;
- Visie "Ruimte voor beleving in de Arnhemse binnenstad";
- Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV)-Actieplan.

Economie

Om de brede welvaart in Arnhem te versterken is het van belang dat er voor Arnhemmers waardevolle banen zijn op de arbeidsmarkt, ondernemers zich op een duurzame toekomst kunnen richten en dat kennis, innovatie en creativiteit de ruimte krijgt om zich te ontwikkelen. We werken daarom aan een sterke en duurzame economie die bijdraagt aan het waarborgen van de bestaanszekerheid van onze bewoners en die bedrijven en (jong) talent kansen biedt voor de toekomst. Samenwerking en verbindingen tussen ondernemers, onderwijs en overheid zijn daarin van groot belang om bijvoorbeeld vooruitstrevende energy concepten of circulaire ketens succesvol in de praktijk te kunnen brengen.

In de afgelopen jaren is samen met de stad gewerkt aan de economische agenda van de stad die ieder jaar wordt voorzien van een nieuwe uitvoeringsagenda. Hierin zijn ambities en uitdagingen van ondernemend Arnhem (onder andere ondernemers, werkgevers, kennisinstellingen) om een aantrekkelijke stad te zijn samengebracht en wordt gezamenlijk aan de uitvoering gewerkt. Met een sterke gerichtheid op samenwerking en innovatie ten dienste van maatschappelijke opgaven als energietransitie, circulaire economie en duurzame mobiliteit. Andere belangrijke thema's uit deze agenda zijn de aanpak van de krapte op de arbeidsmarkt en een goede inpassing en verduurzaming van werklocaties in onze stad en regio.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Vol energie zetten wij in op een duurzame, creatieve en levendige economie voor het welzijn en de welvaart van de Arnhemmers (A)

Onze ambitie is om de komende jaren de economie van Arnhem en de regio verder te verduurzamen, de creativiteit en innovatie te vergroten en de brede welvaart van Arnhem te versterken, waarbij de groei van de werkgelegenheid in balans is met de ontwikkeling van de stad. We willen koploper zijn in de energietransitie, zowel vanuit duurzaamheids- als vanuit economisch perspectief. Daarbij willen we dat Arnhem een stad is met sterke clusters, een goed functionerende arbeidsmarkt en een krachtig ondernemersklimaat. We zijn een aantrekkelijke stad en omgeving om te verblijven en te recreëren. En we willen dat Arnhem een sterk en dynamisch economisch netwerk heeft, met sector- en bedrijfsoverstijgende verbindingen. Want de kracht van een sterke economie zit in de cross-overs tussen sectoren en ondernemers, de samenwerking met de betrokken partijen in de stad en het stimuleren van nieuwe initiatieven en projecten.
Ondersteunend aan deze ambitie starten we eind 2023 met het uitvoeren van een ondernemersenquête waarin we in beeld brengen welke vraagstukken leven bij ondernemers, hoe men ondernemersdienstverlening ervaart en hoe vestigingsklimaat van Arnhem wordt beoordeeld. In 2024 worden de resultaten daarvan onder andere omgezet in indicatoren die jaarlijks worden geactualiseerd.

Dé Europese Energy hotspot worden (D)

Voor Arnhem vormen de maatschappelijke opgaven op het gebied van duurzaamheid en energietransitie, niet alleen uitdagingen, maar ook economische kansen. Dat komt door de kennis en kunde die vanouds hier zit bij organisaties als KEMA, Tennet, DNV en Alliander. Maar ook door de gespecialiseerde lectoraten en opleidingen bij de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) en het MBO, door de ondersteuning vanuit Connectr. En niet in het minst ook door de vele innovatieve ondernemers die al in de regio zijn gevestigd. Hotspot Energy is vanuit Arnhem opgezet om die kansen voor de stad te verzilveren.
Onze ambitie is dat het regionale energie ecosysteem stevig groeit en binnen Europa bekend staat als 'Hotspot Energy', ideaal voor het versneld ontwikkelen en toepassen van energie-innovaties.

We bouwen aan innovatieve campussen (I)

In 2024 bouwen we verder aan onze innovatieve campussen.

- Bij kenniscampus regio Arnhem gaan we verder met het uitvoeren van het ambitiedocument Kenniscampus regio Arnhem en de daarbij horende acties zoals opgenomen in de samenwerkingsovereenkomst met de onderwijsinstellingen en de gemeente Rheden.
- Ook met IPKW werken we samen aan het verwezenlijken van de ambities die zijn opgenomen in het ambitiedocument IPKW.
- Arnhems Buiten richt zich op het verbeteren van het park en het verduurzamen en verhuurbaar maken van hun vastgoed. Op aanvraag ondersteunen we hen daarbij.

We werken aan het stimuleren, toepassen en zichtbaar maken van energie innovaties (I)

In 2024 richten we ons op het meer toepassen en zichtbaar maken van energie-innovaties. We werken samen met onze partners in de stad zoals Connectr voor de toepassing en de stichting Citymarketing en de creatieve sector voor het zichtbaar maken. Ook door middel van de Arnhem Energy Week kunnen we laten zien wat we als stad en regio aan energie-innovaties hebben.

We versterken onderlinge samenwerking en relaties in het energiecluster (I)

We hebben de Strategische Roadmap Arnhem Energy Hotspot 2025 met onze partners uit het energiecluster opgesteld. Hierin staan de acties die we in energieke coalities uit het cluster gaan uitvoeren om onze ambities te bereiken. We starten in 2024 met de uitvoering van de hierin opgenomen acties om het cluster te versterken.

We versterken de samenwerking van het energie- en creatieve cluster (I)

In Arnhem hebben we twee Nederlandse topsectoren in onze stad, namelijk de energie- en creatieve sector. De samenwerking tussen deze twee sectoren maakt ons nog sterker en onderscheidender. Dit komt echter niet vanzelf tot stand. Daarom hebben we een agenda om deze samenwerking tot stand te brengen en te laten groeien. We gaan aan de slag om de acties uit deze agenda uit te voeren.

We werken aan een betere (inter)nationale positionering van Arnhem als Hotspot Energie (I)

Samen met onze partners blijven we Arnhem als Europese Hotspot Energy profileren. Hierbij hoort het in de (inter)nationale media krijgen van initiatieven uit onze stad en regio op het gebied. Ook organiseren we de Arnhem Energy Week. Voor onze internationale activiteiten sluiten we aan bij OostNL. Ook kijken we samen met hen naar welke (inter)nationale bedrijven ons ecosysteem verder kunnen versterken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Banen in de EMT sector	**7,90**	**8**	**8,80**		

Eenheid: Het aantal banen in de sector EMT, als aandeel van de totale werkgelegenheid.

Bron: PWE

Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen (D)

Arnhem heeft alle ingrediënten om de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland te zijn. Daarvoor zetten we in op het versterken en etaleren van wat Arnhem uniek en mooi maakt, voor zowel onze inwoners en ondernemers als voor bezoekers. Groen, creatief en vrij zijn daarvoor de kernwaarden. De creatieve ontwerpkracht van Arnhem heeft daarin een belangrijke rol. Dat heeft een positief effect op werkgelegenheid en bedrijvigheid in de creatieve en culturele sector, maar ook in horeca en detailhandel.

We werken aan de transformatie van de binnenstad (I)

De binnenstad is belangrijk voor de hele stad. Het is het kloppend hart van de stad en verbindt.
Doordat er meerdere actuele maatschappelijke opgaven zijn op het gebied van werken, wonen, verblijven, verduurzamen, die zowel actuele kansen bieden als uitdagingen vormen, is er sprake van een brede transformatie van de binnenstad. Deze transformatie, en de daarmee gepaard gaande verschuiving in functioneel programma (bijvoorbeeld een compacter winkelhart, meer groen en meer ruimte voor ontmoeten en spelen), vraagt de komende jaren om keuzes, afwegingen en prioritering in de wijze waarop we met elkaar de binnenstad programmeren en profileren en hoe we daar met de stakeholders in de stad actief op sturen.
We nemen een actieve en richtinggevende rol om de transformatie van de binnenstad op integrale wijze te realiseren. We hebben hierbij vijf doelen, te weten:

- meer structuur en hoofdlijnen die richting geven aan de toekomstbestendige ontwikkeling van de binnenstad;
- versterken van de positie van binnenstad als grootste werklocatie;
- realiseren van een aantrekkelijke, aangename, groene en duurzame openbare ruimte;
- het onderscheidend vermogen versterken (Arnhem op de kaart);
- sterker verbinden van de binnenstad met haar omgeving.

Hiervoor werken we aan het opstellen en uitvoeren van het ontwikkelperspectief en een visie openbare ruimte. Daarnaast wordt er gericht gewerkt aan gebiedsontwikkelingen en projecten zoals Koningsplein en Gele Rijdersplein. Met de transitiemanager binnenstad wordt bekeken welke transformatiekansen er zijn en hoe de te stimuleren of ondersteunen. Daarin werken we samen met Platform Binnenstad Arnhem (PBA), als onderdeel van de bestaande en goedlopende samenwerking om de binnenstad te versterken.
Voor het Korenkwartier wordt samen met de ondernemers ingezet op een meer gastvrij horecagebied waar de dagfunctie verder versterkt wordt door bijvoorbeeld een nieuwe terrassenverdeling.
In de compactere binnenstad is ruimte voor functies die verblijfskwaliteit versterken en die Arnhems erfgoed beter beleefbaar maken. Daarom wordt er via een prijsvraag gezocht naar het beste idee / de beste invulling voor de diverse Historische Kelders.
Bij het Sterker verbinden van de binnenstad met haar omgeving wordt verder aandacht gegeven aan het zogenaamde Kwartierenplan waar samen met PBA de identiteit en onderscheidende vermogen van de verschillende delen in de binnenstad uitgedragen worden. Hierbij zijn het Modekwartier en het Spijkerkwartier (met als onderdeel de Steenstraat) ook twee belangrijke kwartieren die een schakel vormen met en naar de binnenstad.
Tot slot, zetten we in op kennisdeling en ontwikkeling via landelijke platformen en houden we in beeld welke kansen er bij provincie of Rijk er zijn voor investeringsregelingen of subsidiefondsen.

We realiseren een aanbod van duurzame en toegankelijke evenementen **(I)**

Evenementen in Arnhem moeten zo divers, inclusief, laagdrempelig en duurzaam mogelijk zijn. Daarvoor worden evenementenlocaties duurzaam gemaakt, worden organisatoren van evenementen gestimuleerd en uiteindelijk verplicht te verduurzamen en worden locatieprofielen opgesteld om duidelijkheid te geven aan organisatoren en bewoners.
Na de drukbezochte bijeenkomst in 2023 over de toegankelijkheid van festivals voor mensen met een beperking, gaan we in 2024 aan de slag met een kennisbank en een aantal workshops en bijeenkomsten voor organisatoren.
Met een kader voor topsportevenementenbeleid maken we keuzes: onze topsportevenementen passen bij Arnhem en sluiten aan bij de sportinfrastructuur of cultuur van onze stad. Met topsportevenementen zorgen we voor maatschappelijke en economische impact. Topsportevenementen moeten andere beleidsdoelstellingen helpen versnellen. In 2024 zorgen we voor een divers programma rond het Olympisch Festival en het EK Beachvolleybal.
In 2024 evalueren we de eerste editie van de centrale licht- of vuurwerkshow die tijdens de jaarwisseling van 2023/2024 heeft plaatsgevonden als alternatief voor het zelf afsteken van vuurwerk.

We werken aan een vitale en duurzame recreatieve sector **(I)**

Arnhem heeft veel te bieden op het gebied van toerisme en recreatie: een groene levendige stad, met een bijzondere geschiedenis, Arnhemse iconen. We brengen de toeristische vraag en het aanbod op een toekomstbestendige en duurzame wijze bij elkaar, met een optimale balans tussen leefbaarheid, leefkwaliteit van mens en dier en bezoekersaantallen. Dat doen we door samen met onze uitvoeringspartners Platform Binnenstad Arnhem, Citymarketing Arnhem en Visit Arnhem Nijmegen op drie niveaus te werken: de binnenstad, Bestemming Arnhem en Arnhem in de regio (Groene Metropoolregio, Veluwezoom, Veluwe en Airborne Region). Om recreërende bewoners en bezoekers beter te spreiden werken we aan betere toegankelijkheid van de Veluwe vanuit Arnhem-Noord en gaan we meer aandacht besteden aan plekken en activiteiten in Arnhem-Zuid. Dat doen we onder meer door het uitbreiden van Wandelnetwerk Zuid en door aan te haken bij de verhaallijn over de Romeinen (waaronder Limes) vanuit de Groene Metropoolregio.
In 2024 herdenken we 80 jaar Slag om Arnhem en besteden daar in de stad en in de regio extra aandacht aan. Voor de herdenkingen vanaf 2025 werken we in 2024 een voorstel uit, waarin we samen met partners in de stad en regio komen tot een toekomstbestendige invulling. De focus voor de toekomst ligt op wat willen wij meegeven aan de toekomstige generaties en op welke manier. Dit doen we met respect, samen, op een duurzame manier en we behouden en versterken wat hiervoor belangrijk is.

We positioneren Arnhem met gerichte citymarketing **(I)**

We positioneren Arnhem als een creatieve energiestad en een stad van duurzame mode. We stimuleren en faciliteren festivals en evenementen die passen bij het DNA van de stad: groen, creatief en vrij. Festivals als Innovate, Fashion + Design Festival (FDFA), State of Fashion, Bridge to Liberation, Sonsbeektentoonstelling, Arnhem Energy Week en de nog te ontwikkelen Dutch Green Week zijn daar voorbeelden van. Door energie-innovaties zichtbaar te maken in de binnenstad, zetten we het profiel van Arnhem sterker neer. In Bestemming Arnhem etaleren we Arnhem als meerdaagse citytrip voor specifieke doelgroepen die oog hebben voor het onderscheidende van Arnhem.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal bezoekers binnenstad	**344**		**214**	**320**	

Eenheid: Aantal bezoekers binnenstad x 1000. In 2020 is door Locatus i.v.m. corona geen passantentelling uitgevoerd.
Bron: Locatus (2019 en 2021), 2022 eigen telling i.s.m. PBA

Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers **(D)**

Geen enkele onderneming is hetzelfde. Bedrijven kennen dan ook een diversiteit aan vestigingseisen. Met de vastgestelde Visie Werklocaties hebben we inzichtelijk gemaakt welke werkmilieus Arnhem kent en dat het belangrijk is om samen te zorgen dat het juiste bedrijf zich op de juiste plaats huisvest. Veel Arnhemse bedrijven zijn mengbaar met wonen in woon-werkmilieus, daarnaast zorgen dergelijke functies vaak ook voor wijk- en maatschappelijke faciliteiten voor inwoners. Tegelijkertijd zijn er ook tal van bedrijven welke niet mengbaar zijn met wonen, hiervoor kennen we in Arnhem andere werkmilieus. Om deze werkmilieus beter te benutten zullen we de locaties klaar moeten maken voor de toekomst en daarbij ook moeten kijken naar het beter, efficiënter benutten van de bestaande locaties.

We bieden ruimte voor ondernemen (I)

- Dit gebeurt onder andere door samen met Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) te werken aan een ambitiedocument voor bedrijventerrein Het Broek 2040.
- In 2024 bouwen we verder aan onze innovatieve campussen IPKW, Arnhems Buiten en de Kenniscampus regio Arnhem en het verbinden van deze campuslocaties aan de andere werklocaties.
- Voor het inpassen van wijkeconomie en maatschappelijke voorzieningen in woonwijken werken we aan het opstellen van een zogenaamde 'barcode', om wonen en werken in evenwicht te laten groeien. Tevens wordt het detailhandelsbeleid van Arnhem herijkt.
- In regionaal verband zal in 2024 herijking van het Regionaal Programma Werklocaties (RPW) plaatsvinden.

We werken samen met partners aan kwalitatief goede werklocaties (I)

Samen met partners in de stad werken we aan de kwaliteit van onze werklocaties. Onderwerpen als duurzaamheid (energietransitie, klimaatadaptatie en circulaire economie), veiligheid (ondermijning en handhaving), bereikbaarheid én organisatiegraad komen hierbij onder andere aan bod. Zo stellen we met en voor meerdere werklocaties Greendeals op en starten we gezamenlijk met het implementeren van deze plannen. Tijdens het periodiek overleg 'Werklocaties Arnhem' pakken we stadsbrede dilemma's op zoals bereikbaarheid en duurzame mobiliteit.
Om dit te bewerkstelligen wordt het budget dat is toegekend voor ‘kwaliteitsimpuls Visie Werklocaties Arnhem 2040’ benut voor het opstellen en uitvoering van projecten in samenwerking met partners en partijen in de stad.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Arbeidsintensiteit per werklocaties	**76,90**	**79,40**	**81,60**	**85,30**	

Eenheid: Gemiddeld aantal banen op de werklocaties per hectare

Bron: Provinciale Werkgelegenheidsenquête (PWE), bewerking O&S

Betere balans tussen vraag en aanbod op de (regionale) arbeidsmarkt (D)

Er zijn meer openstaande vacatures dan ooit te voren. Door de groeiende economie en een vergrijzende bevolking zal de krapte alleen nog maar verder toenemen. Deze krapte is niet op te lossen met meer mensen. Het is noodzakelijk om binnen de drie O’s (overheid, ondernemers en onderwijs) opgaven om te zetten in concrete projecten en innovaties die in sneltreinvaart toepasbaar zijn.
De versnellingstafel waar diverse afdelingen van de gemeente in participeren definiëren samen met partijen in de stad deze opgaven en projecten. Dit wordt momenteel omgezet in een jaarplan voor 2023/2024.

We faciliteren Leven lang ontwikkelen (I)

Onvoldoende talent is opgeleid in benodigde kennis en vaardigheden in de focussectoren; Energy, IT, Zorg, Onderwijs en Kinderopvang, nu en richting de toekomst. Er liggen kansen in het aanbieden van bij- en omscholing in hard en soft skills voor werkende en werkzoekende in technische en/of digitale vaardigheden. We faciliteren en stimuleren een leven lang ontwikkelen om de mismatch tussen vraag en aanbod te verkleinen.

Vanuit het energiecluster in (regio) Arnhem zetten wij onder de noemer Hotspot Energy in op onderwijsinnovatie, praktijkgericht onderzoek en kennisontwikkeling in de driehoek van onderwijs, ondernemers en overheid.
In de regionale Human Capital agenda is Energy voor Arnhem één van de speerpunten. Een toonaangevend project is Plug in & Play op initiatief van Connectr. In samenwerking met onder andere; HAN, IPKW, Kiemt, Oost NL en provincie en werken we samen aan het aantrekken en behouden van talent, in dit project specifiek voor de laadinfra. Ook het omscholen van werkzoekenden en werkenden voor kansrijke beroepen in de Enerysector is een belangrijk speerpunt in de regionale en lokale Human Capital agenda.
Gezamenlijk zetten we het belang van de Energy opgave op de kaart en enthousiasmeren we mensen om te gaan werken in de Energysector. Voor het implementeren van de beroepentuin in Arnhem-Oost zijn we momenteel bezig om een projectplan te schrijven inclusief financiële paragraaf en een haalbaarheidsonderzoek. Het initiatief is zeer succesvol gebleken in het westen van het land.

We begeleiden ondernemers en werkgevers om op een creatieve manier te kijken naar (nieuw) talent en ondersteunen bij bijvoorbeeld competentiegericht werven.
We verkennen loopbaanpaden voor zijinstromers in de kinderopvang in samenwerking met onderwijs, overheid en bedrijfsleven. Dit is één van de focussectoren waar de versnellingstafel 2023-2024 op inzet.

We zetten in op het aantrekken en behouden van talent (I)

We willen talent aantrekken op opleidingen en sectoren waar de krapte het grootst is. Door actief te participeren in het Human Capital akkoord in de regio streven we naar een betere samenwerking tussen de drie o's: onderwijs, overheid en ondernemers.
We fungeren als aanjager van de regionale werktafel aantrekken en behoud van talent waar in 2024 drie projecten gericht op het behoud van talent in de regio worden uitgevoerd. Eén daarvan is het IT studentlab waar studenten opdrachten uitvoeren voor IT bedrijven uit de regio onder begeleiding van professionals.

Via het samenwerkingsverband 'Arnhem studiestad' werken we aan het aantrekken en binden van studenten aan de stad. We dragen via evenementen voor scholieren en studenten bij aan het interesseren van jongeren voor opleidingen in Arnhem.

Daarnaast willen we het onderwijs aantrekkelijker maken door steeds meer onderwijs te verbinden aan maatschappelijke opgaven. Hiervoor wordt samengewerkt door de Arnhemse kennisinstellingen binnen de City Deal Kennis Maken.
Daarnaast maken we onderdeel uit van een nauwe samenwerking met de grote onderwijsinstellingen in Arnhem; Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN), Van Hall Larenstein (VHL) en ROC Rijn IJssel. De Arnhemse Leeragenda is bedacht om studenten te laten samenwerken vanuit verschillende kennisinstellingen aan maatschappelijke opgaven in de wijken, die bijdragen aan gezondheid, leefbaarheid en veiligheid en duurzaamheid.

Tevens zoeken we de verbinding met Stichting Studentenhuisvesting (SSH&) en de wijkteams om de studenten een thuisgevoel te geven tijdens hun studententijd. Met Citymarketing Arnhem werken we nauw samen op het snijvlak aantrekkelijke zijn als studentenstad en op welke manier marketing daar een rol in kan spelen.
Ook wordt er met partners in de stad gewerkt aan het organiseren van een Student City Challenge; een hackaton waar studenten voor opdrachtgevers uit de stad concepten uitwerken die bijdrage aan maatschappelijke opgaven uit de stad.

We activeren onbenut arbeidspotentieel (I)

Ieder talent telt, en ieder talent is nodig om de mismatch tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt te verkleinen. Door middel van maatwerktrajecten begeleiden we Arnhemmers die op dit moment nog langs de zijlaan staan naar (betaald) werk.

- Het succesvolle initiatief genaamd de "Beroepentuin" waar in veel (grote) steden al mee wordt gewerkt, wordt ook in Arnhem geïmplementeerd. Werkende en werkzoekende krijgen gedurende twee weken de kans om zich te oriënteren op een aantal beroepen gerelateerd aan de Energysector. Bestaande vaardigheden worden aangevuld met benodigde en vaardigheden door middel van een scholingstraject.
- Daarnaast verkennen we momenteel op welke manier we drempels kunnen verlagen voor ouders die momenteel nog geen betaald werk uitoefenen. Eén van de initiatieven is het verkennen op welke manier de eigen bijdrage voor de kinderopvang kan komen te vervallen zodat ouders gedurende deze periode van de dag betaald werk kunnen verrichten.

In 2030 hebben we een 50% circulaire economie, in 2050 zijn we volledig circulair (D)

Circulaire economie is gebaseerd op het verbinden van economische, sociale en ecologische waarden.
Het gaat daarbij om slim ontwerp, bewust gebruik en meer en beter hergebruik. Het doel hiervan is om het primair grondstoffen gebruik te verminderen en de milieu-impact van materialen omlaag te brengen. De transitie van een lineaire economie naar een circulaire economie vergt veel werk en inspanning.
Vanuit de visie circulaire economie met het bijbehorende plan van aanpak hebben we de volgende speerpunten benoemd:

- Speerpunt 1: Bedrijven stimuleren en faciliteren;
- Speerpunt 2: Verminderen van restafval;
- Speerpunt 3: Inkoopkracht/het goede voorbeeld geven;
- Speerpunt 4: Ontwikkeling van de stad (circulaire bouw en gebiedsontwikkeling).

We stellen een nieuw uitvoeringsplan circulaire economie op (I)

Het eerste uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 loopt eind 2023 af. Een nieuw plan wordt verwacht in het vierde kwartaal van 2023. Deze plannen worden vergezeld van een evaluatie van het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023.

Het eerste uitvoeringsprogramma 2023-2024 is opgezet als groeimodel. Aangezien de gemeente tot 2022 geen overkoepelend circulair beleid had is de eerste twee jaar gebruikt om de eerste stappen te maken en tegelijkertijd een beleidsprogramma in de steigers te zetten waarmee een versnelling vanaf 2024 binnen handbereik ligt. Veel speerpunten in het eerste uitvoeringsprogramma waren daarom actiegericht en gefocust op het opzetten van circulair beleid en het uitvoeren van pilots.

Op dit moment is het nog onduidelijk waar we precies staan met betrekking tot onze doelstelling van 50 % circulariteit in 2030 op de verschillende speerpunten, met uitzondering van speerpunt 2, verminderen van

restafval. De stand van zaken op dit speerpunt is in deze begroting verder uitgewerkt in het programma Wonen en leefomgeving. Voor de overige speerpunten wordt op dit moment een circulariteitsscan uitgevoerd als onderdeel van de evaluatie. Deze scan dient als nulmeting en startpunt voor een monitoringssysteem en dashboard voor circulaire economie.

Op basis van de evaluatie volgt er een nieuw plan voor 2024 en verder. De verwachting is dat er een stevige versnelling nodig zal zijn om de 50% circulariteit in 2030 in zicht te houden. Deze versnelling zal zich onder andere gaan richten op circulair bouwen, waar we ons via de Woondeal Arnhem-Nijmegen aan hebben gecommitteerd, en op circulair inkopen, waarmee wij als overheid het goede voorbeeld willen geven.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Vol energie zetten wij in op een duurzame, creatieve en levendige economie voor het welzijn en de welvaart van de Arnhemmers	**9.735**	**1.711**	**50**	**200**
Dé Europese Energy hotspot worden	521	0	0	0
Arnhem is de aantrekkelijkste stad van Oost-Nederland om te wonen, werken, ondernemen, studeren, verblijven, ontmoeten en ontspannen	3.366	1.562	50	200
Meer Arnhemse werklocaties zijn klaar voor de toekomst, met innovatie, circulariteit en duurzaamheid als belangrijke en zichtbare dragers	5.787	149	0	0
In 2030 hebben we een 50% circulaire economie, in 2050 zijn we volledig circulair	0	0	0	0
Betere balans tussen vraag en aanbod op de (regionale) arbeidsmarkt	61	0	0	0
Overig	**34**	**44**	**0**	**0**
Totaal	**9.769**	**1.755**	**50**	**200**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	8.082	9.375	10.664	9.769	8.633	8.148	7.779
Baten	1.239	1.222	1.257	1.755	1.600	1.600	1.755
Saldo lasten en baten	***-6.844***	***-8.153***	***-9.407***	***-8.014***	***-7.034***	***-6.548***	***-6.024***
Toevoegingen aan reserves	358	50	50	50	50	50	50
Onttrekkingen aan reserves	713	0	0	200	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***355***	***-50***	***-50***	***150***	***-50***	***-50***	***-50***
Gerealiseerd resultaat	**-6.488**	**-8.203**	**-9.457**	**-7.864**	**-7.084**	**-6.598**	**-6.074**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 9,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Kosten personeel: € 2,7 miljoen;
- Uitgaven voor evenementen: € 1,1 miljoen;
- Uitgaven in het kader van het Fonds Bedrijfsleven: € 0,9 miljoen;
- Uitgaven voor herdenken: € 1,1 miljoen;
- Uitgaven in het kader van ondernemersdienstverlening: € 0,4 miljoen;
- Overige subsidies: € 1,9 miljoen;
- Overige lasten: € 1,7 miljoen.

De totale lasten dalen ten opzichte van 2023 met € 0,9 miljoen. Dit wordt veroorzaakt door de incidentele middelen in 2023 van € 0,2 miljoen voor het versterken van de circulaire economie en € 0,8 miljoen voor het versterken van de werklocaties.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 1,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Toeristenbelasting: € 1,2 miljoen;
- Bijdragen en subsidies van derden: € 0,3 miljoen;
- Overige baten: € 0,3 miljoen.

De totale opbrengsten stijgen ten opzichte van 2023 met € 0,5 miljoen. Dit komt met name door een stijging van de te ontvangen toeristenbelasting met € 0,4 miljoen.

Toevoegingen aan reserves

In 2024 wordt er voor een totaal van € 50.000 toegevoegd aan de reserve Evenementen voor de kroonjaren van Slag om Arnhem.

Onttrekking aan reserves

In 2024 wordt er voor een totaal van € 200.000 onttrokken aan de bestemmingsreserve Evenementen voor het kroonjaar Slag om Arnhem 2024.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Euregio Rijn-Waal
Recreatieschap Overbetuwe
Economic Board regio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Economic Board regio Arnhem Nijmegen;
- Ondernemers Kontakt Arnhem (OKA);
- Platform Binnenstad Arnhem (PBA);
- Stichting Arnhemse bedrijventerreinen (StAB);
- Industriepark Kleefse Waard (IPKW);
- GreenBusinessclub Gelderse Poort (GbcGP)
- Overige werklocaties;
- Oost NL;
- Provincie Gelderland;
- VNO NCW;
- Onderwijs- en kennisinstellingen; HAN, Van Hall Larenstein, ROC Rijn IJssel, ArtEZ;
- Stichting Kiemt;
- Stichting Ondernemersfonds Arnhem;
- Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen (TVAN);
- Stichting Citymarketing Arnhem;
- Veluwe op 1;

- Stichting Airnborne Region;
- DOCKS (Durven Ondernemen Centraal Klarendal & St. Marten);
- Stichting Atelierbeheer SLAK;
- FDFA;
- Ontwerpersplatform Arnhem (OPA);
- Innovate;
- Schakel 025 -Stroomversneller;
- Verenigd Creatief Arnhem;
- Gelrestad Sport;
- Groene Metropoolregio (GMR).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Economische agenda;
- Visie werklocaties;
- Visie Nieuwe Haven (juli 2020 - agendapunt 6.1 bijlage 1);
- Kantoornota 2022-2030;
- Detailhandelsvisie;
- Mise-en-place - de Arnhemse Horecavisie;
- RPW 2021-2024 (juni 2021 - agendapunt 6.10 bijlage 1);
- Evenementenvisie Evenement organiseren - Gemeente Arnhem;
- Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief/ Beleidskader voor internationaal beleid tot 2020;
- New Energy made in Arnhem;
- Standplaatsenbeleid;
- Plan van Aanpak Huisvesting Creatieve en Culturele Sector Arnhem;
- Visie Circulaire Economie en Plan van aanpak CE (juli 2021).

Onderwijs

Goed onderwijs is een cruciale pijler bij het tegengaan van kansenongelijkheid. We investeren in de eerste levensjaren van kinderen om hen een goede startpositie op school te bieden. De school als middelpunt van de wijk vormt de basis voor een gezonde en veilige leefomgeving. Daarom zetten we samen met het onderwijs in op een passende plek voor elk kind. Kinderen en jongeren krijgen alle kans om het beste uit zichzelf te halen. Wie gemotiveerd naar school gaat en een goede opleiding kan afronden, heeft immers later zoveel meer kansen. We zetten in op het behalen van een startkwalificatie, basisvaardigheden en gaan laaggeletterdheid tegen bij jongeren en volwassenen. We zorgen voor goede toekomstbestendige onderwijshuisvesting door een beleidsrijk Integraal Huisvestings Plan (IHP) dat we ontwikkelen samen met maatschappelijke organisaties en partners uit het onderwijs.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen (A)

Alle kinderen in Arnhem kunnen het onderwijs volgen dat past bij hun mogelijkheden en talenten. In alle wijken moeten kinderen kunnen opgroeien in een gezonde en veilige omgeving waar hun kansen gelijk zijn. Passend onderwijs is beschikbaar voor elk kind en elke behoefte. Dit begint al bij de kinderopvang en het peuterspeelzaalwerk. Kinderen maken een goede start op school en hebben daar hun leven lang profijt van. We zetten in op preventieve maatregelen en vroeg signalering om onderwijsachterstanden en schooluitval te voorkomen. We zetten in op basisvaardigheden en het behalen van een startkwalificatie die jongeren een goede aansluiting op de arbeidsmarkt bieden.

Meer Arnhemse kinderen hebben een goede startpositie op school (D)

Investeringen in de eerste levensjaren van een kind zijn essentieel voor de verdere ontwikkeling.
Kinderen met een achterstand worden zo vroeg mogelijk gesignaleerd en goed voorbereid op het reguliere onderwijs. Dit gebeurt in de voorschoolse periode in de peuterspeelzalen en de kinderopvang. Deze locaties zijn inclusieve locaties, alle kinderen zijn welkom en krijgen er een passend aanbod.

Als kinderen onverhoopt toch met een achterstand aan het onderwijs beginnen, wordt extra ondersteuning geboden om de onderwijskansen van deze kinderen te vergroten. Ook voor hoog- en andersbegaafden en anderstalige kinderen is het belangrijk dat er voldoende passend onderwijsaanbod is in of in de buurt van Arnhem. Dit sluit aan bij de rijke schooldag en de ontwikkelingen voor een pedagogische wijk. Daarbij is het ook belangrijk dat de schoolgebouwen van goede kwaliteit en passend zijn.

We vergroten het bereik van peuteropvang en zorgen voor een kwalitatief goed aanbod (I)

Voor VVE (Voor- en vroegschoolse educatie) en het ontwikkelrecht kunnen alle peuters 16 uur per week terecht. Speerpunten voor de komende jaren zijn dat nog meer peuters gebruik maken van het ontwikkelrecht en dat de kwaliteit van de VVE-opvang wordt versterkt. Hierbij streven wij naar:

- realiseren van een 100% aanbod;
- realiseren van een 100% bereik VVE- peuters;
- jaarlijks auditen van 50% VVE- locaties.

Om de speerpunten te bereiken, verlenen we subsidie aan de kinderopvang voor VVE- en Ontwikkelrechtplekken, voor extra medewerkers op de groep, voor scholing en professionalisering aan PAS en voor monitoring door PAS. Ook zorgen we dat ontwikkelingsproblemen zo vroeg mogelijk worden gesignaleerd en behandeld. Dit door met alle betrokken partijen een integrale en sluitende aanpak rond de ontwikkeling van het jonge kind neer te zetten.

We vergroten het aanbod ten behoeve van kansengelijkheid op de 25 AOB-scholen (I)

Onderwijsachterstandenbeleid (OAB) vindt plaats op 25 OAB-scholen. Hierbij wordt de ontwikkeling van kinderen in een minder ondersteunende thuisomgeving op school extra ondersteund, onder andere met extra aandacht voor taal. We willen dat er op alle OAB-scholen een extra aanbod komt om kinderen gelijke kansen te bieden. We organiseren samen met onze partners Zomer- en weekendschool en activiteiten voor nieuwkomers. De monitoring wordt uitgevoerd door PAS.

We investeren in het Nationaal Programma Arnhem-Oost (I)

Binnen het Nationaal Programma Arnhem-Oost zetten we in op een holistische aanpak waarin we bouwen met diverse bewezen elementen aan een nieuwe blik op de toekomst. De aanpak bevat werkzame elementen van ‘De Gezonde Basisschool van de Toekomst’, de Rijke Schooldag, tutoring, een breed aanbod van buitenschoolse activiteiten en armoedebestrijding.

- We kennen allemaal de uitdrukking ‘It takes a village to raise a child’. Die uitdrukking gaat zeker op voor Arnhem-Oost, misschien wel meer dan elders. Daarom draait de lijn opvoeden en opgroeien binnen het Nationaal Programma Arnhem-Oost om het verder ontwikkelen van ‘De Pedagogische Wijk’. In ‘De Pedagogische Wijk’ willen wij een grotere gemeenschap van mensen bewegen om te zorgen voor een positief ontwikkelklimaat voor alle kinderen en jongeren in Arnhem-Oost. Zodat alle jeugd in een gezonde en veilige omgeving kansrijk en inclusief kan opgroeien en zijn of haar talenten kan ontwikkelen.
- 'De Pedagogische Wijk’ heeft een reikwijdte van ‘min 10 maanden’ tot 27 jaar en is dus van invloed op verschillende levensfases. School, thuis en omgeving Kinderen groeien op binnen de driehoek school, gezin (huishouden) en omgeving (wijk en peers). Het blijkt dat de ontwikkeling van kinderen voor ongeveer 40% plaatsvindt in de binnen schoolse leefwereld en voor 60% daar buiten. Voor sommige kinderen en jongeren is het helaas zo dat die buitenschoolse leefwereld onvoldoende ontwikkelmogelijkheden en/of structuur biedt. Het gevolg is dat zij zich niet optimaal kunnen ontwikkelen en er een groot onbenut potentieel ontstaat. Zeker ook als de kwaliteit van het onderwijsaanbod niet (volledig) op orde is. Om het potentieel van de kinderen en jongeren in Arnhem-Oost te zien en tot bloei te laten komen is er meer en aanvullend aanbod in samenwerking met het onderwijs nodig.
- Dat aanbod bieden we in het Nationaal Programma Arnhem-Oost door onder andere te investeren in de zogenaamde Rijke Schooldag. Kinderen en jongeren kunnen hun talenten het beste ontdekken en ontwikkelen in een omgeving die ze daarvoor uitdaagt, stimuleert en de kans geeft. Daarom realiseren we op termijn op alle scholen in het primair en voortgezet onderwijs in Arnhem-Oost een Rijke Schooldag. Binnen de Rijke Schooldag werken scholen en lokale partijen nauw samen aan een verrijkt aanbod tijdens, voor en na schooltijd en in de vakantieperiodes. Het gaat onder meer om meer taal- en rekenonderwijs, sport, kunst en cultuur, huiswerkbegeleiding en persoonlijke ontwikkeling. Daarbij bouwen we voort op hetgeen al is ontwikkeld en bekijken we per school en/ of buurt hoe het huidige aanbod verbreed en verdiept kan worden. We organiseren iedere schooldag een aanbod van 8.00 uur tot 17.00 uur. Dit is inclusief een gezonde schoolmaaltijd. Mogelijk breiden we dit op termijn uit naar een aanbod tot 20.00 uur, en op zaterdag.
- We ontwikkelen en bouwen zo een Arnhem-Oost Curriculum.

We investeren in natuureducatie, zodat meer kinderen leren over natuur, duurzaamheid, gezondheid en groen (I)

Arnhem investeert in natuureducatie omdat we van mening zijn dat het waardevol is om kinderen al op jonge leeftijd kennis en ervaring op te laten doen met thema’s als natuur, milieu en duurzaamheid, zodat:

- kinderen de natuur op waarde weten te schatten en daar in hun gedrag op latere leeftijd naar handelen;
- er meer natuur- en milieubewustzijn wordt gecreëerd.

Hierbij werken we aan drie doelen:

1. Meer kinderen (4-12 jaar) van alle 60 basisscholen binnen de gemeente Arnhem nemen deel aan educatieve programma’s over natuur en duurzaamheid en groeien daardoor natuur- en milieubewust op.
2. Elk schoolgaand kind in de leeftijd van 9-10 jaar in Arnhem zal in groep 6 een jaar lang moestuinieren op de basisschool,
3. 7 basisscholen in Arnhem doen mee aan een pilot Duurzame Arnhemse School (DAS) om het thema duurzaamheid (aan de hand van de thema’s afval, energie, gezondheid en vergroenen) een plek binnen het dagelijks onderwijs te geven.

We zorgen voor goede toekomstbestendige (onderwijs) huisvesting (I)

De fysieke leeromgeving van kinderen is van belang voor hun ontwikkeling. We willen dat onderwijshuisvesting daarom aansluit bij de ontwikkelbehoefte van kinderen, een gezond leerklimaat biedt en aansluit op de manier waarop ruimtes in de toekomst gebruikt zullen worden. We zien de school als middelpunt van de wijk. We benadrukken daarom dat onderwijshuisvesting niet alleen gaat over stenen als eindresultaat, maar een middel is voor het behalen van verschillende maatschappelijke doelen, binnen het onderwijs en daarbuiten, en onderdeel is van bredere (gebieds)ontwikkelingen. We ontwikkelen daartoe een meerjarenperspectief op toekomstbestendige onderwijshuisvesting in de vorm van een beleidsrijk Integraal Huisvestings Plan (IHP) voor het funderend onderwijs (primair, voortgezet en speciaal onderwijs). Beleidsrijk betekent dat we het IHP in bovengenoemd breder perspectief plaatsen. Het ontwikkelen van dit beleidsrijke IHP doen we daarom nadrukkelijk samen met maatschappelijke organisaties en onze partners uit het onderwijs.

Het streven is om het IHP eind 2023 te laten vaststellen door de raad. In de tussentijd voeren we de lopende projecten binnen het jaarprogramma onderwijshuisvesting uit. Deze projecten omvatten nieuwbouw, renovatie en het gebruiksklaar maken van tijdelijke onderwijshuisvesting die nodig is tijdens nieuwbouw en renovatie. Het gaat hier om projecten die voortkomen uit het huidige IHP. We rapporteren over lopende projecten in de terugblik over het jaarprogramma 2023 en kijken vooruit in het jaarprogramma 2024.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Het percentage (doelgroep)peuters dat gebruik maakt van VVE of ontwikkelrecht	**86**	**92**	**86**	**89**	

Eenheid: Doel is om alle peuters met een risico op een taalachterstand (deze kinderen krijgen een VVE-indicatie) te bereiken. Het totaal aantal peuters in Arnhem met deze indicatie was in het schooljaar 2019/2020 488. 2020 staat voor schooljaar 2019/2020.

Bron: Stichting PAS (verplichte BBV-indicator)

Meer Arnhemmers hebben een startkwalificatie en voldoende basisvaardigheden (D)

We vinden het belangrijk dat inwoners van Arnhem mee kunnen doen aan de samenleving. Speciale aandacht gaat uit naar de kansen van en het perspectief bieden aan jongeren. Een startkwalificatie, een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden dragen bij aan een goede (start)positie op de arbeidsmarkt. Om vraag en aanbod op de arbeidsmarkt beter op elkaar te laten aansluiten trekken we intensiever op met het onderwijs en het bedrijfsleven.

We werken er aan dat meer jongeren hun startkwalificatie behalen (I)

Ons doel is dat leerlingen die uitvallen (thuiszitters en vroegtijdig schoolverlaters) zo snel mogelijk weer deelnemen aan het onderwijs om een startkwalificatie te behalen. We gaan thuiszitten tegen door met schoolbesturen, jeugdzorginstellingen en andere betrokken partijen het gesprek te voeren over passende onderwijsplekken voor zoveel mogelijk Arnhemse kinderen en jongeren. Daarbij zorgen we met procesafspraken over de regie voor meer duidelijkheid over de onderlinge samenwerking tussen betrokken partijen bij thuiszitters en daarmee een passend aanbod.

We willen dat Arnhemse kinderen en jongeren zo min mogelijk onderwijs missen. Dit betekent dat we zowel ongeoorloofd afwezig zijn (relatief verzuim) als thuiszitten (absoluut verzuim) tot een minimum willen beperken. We streven er naar het percentage vroegtijdig schoolverlaters (VSV) terug te brengen tot onder het percentage van 2018-2019 van 2,81%.

We zetten in op een verbetering van de samenwerking, door het netwerk in en om school te versterken. We richten ons bij de aanpak op de doelgroepen waarbij uitval het meeste voorkomt. We hechten veel waarde aan de monitoring van resultaten. Dit stelt ons in staat om de effecten van het VSV-beleid beter in beeld te krijgen en meer grip te krijgen op de VSV-problematiek.

We gaan laaggeletterdheid tegen (I)

Het hebben van voldoende basisvaardigheden (lezen, schrijven, rekenen en digitale vaardigheden) is nodig voor inwoners om volwaardig mee te kunnen doen. De aanpak van laaggeletterdheid is een noodzakelijk onderdeel om de ongelijkheid, die van generatie op generatie over gaat, te kunnen doorbreken. Daarom geven we uitvoering aan het Regionaal Programma Volwasseneneducatie 2020-2024 en de jaarplannen. We willen hiermee onder andere een groter bereik van de doelgroep (NT1/NT2) met het educatieaanbod bereiken en meer participatie van burgers in de samenleving.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Absoluut verzuim	**1,80**	**3,10**	**2**	**1,50**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige jongeren dat absoluut verzuimer is (geweest) gedurende het schooljaar (per 1.000 leerlingen): de jongere is niet ingeschreven bij een onderwijsinstelling en beschikt niet over een vrijstelling. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
Streefwaarde absoluut verzuim: 0,5 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Relatief verzuim	**32**	**30**	**31**	**36**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige leerlingen (per 1.000 leerlingen) waarbij sprake is van meer dan 16 uur ongeoorloofd verzuim gedurende 4 opeenvolgende lesweken. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019".
Streefwaarde relatief verzuim: 20 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	**2,80**	**2,50**	**2,60**	**3,10**	
Eenheid:	Vsv'ers zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma. Het vsv-percentage staat voor het aantal vsv'ers als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers die aan het begin van het schooljaar ingeschreven staan.				
Bron:	DUO/ Ingrado				

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen	**8.966**	**2.266**	**84**	**74**
Meer Arnhemse kinderen hebben een goede startpositie op school	2.928	285	84	74
Meer Arnhemmers hebben een startkwalificatie en voldoende basisvaardigheden	6.038	1.981	0	0
Overig (Onderwijshuisvesting)	**18.539**	**684**	**9.095**	**8.268**
Totaal	**27.504**	**2.951**	**9.179**	**8.343**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	23.516	24.592	25.947	27.504	28.575	29.471	29.194
Baten	4.845	2.417	3.681	2.951	2.951	2.951	2.951
Saldo lasten en baten	***-18.671***	***-22.175***	***-22.265***	***-24.554***	***-25.625***	***-26.520***	***-26.243***
Toevoegingen aan reserves	9.767	8.545	9.547	9.179	9.753	8.395	8.400
Onttrekkingen aan reserves	9.885	7.913	8.039	8.343	9.354	9.733	10.124
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***118***	***-632***	***-1.508***	***-836***	***-398***	***1.338***	***1.724***
Gerealiseerd resultaat	**-18.553**	**-22.807**	**-23.773**	**-25.390**	**-26.023**	**-25.183**	**-24.519**

Toelichting

Het programma onderwijs is deze begroting zero based opgebouwd. De activiteiten die binnen dit programma worden uitgevoerd zijn ingedeeld in 6 onderwerpen: onderwijshuisvesting, voorschools aanbod, goede startpositie, bovenwettelijk onderwijsaanbod, voortijdig schoolverlaten en volwasseneducatie. Er bestaat een grote overlap met de wijkprogramma's in de uitvoering van onderwijs. Diverse onderwijsbudgetten zijn doorgemandateerd, waarmee de beleidsmatige inzet niet op Wijken Algemeen, maar op het programma Onderwijs worden begroot. Daarom is voor zero based naar alle onderwijsmiddelen gekeken. Voor onderwijshuisvesting wordt een nieuw Integraal Huisvestingsplan (IHP) wordt opgesteld. Daarmee wordt de begroting voor onderwijshuisvesting zero based opgebouwd, daarom is onderwijshuisvesting, met uitzondering van de beleidsmatige inzet buiten zero based begroten gehouden.

Zoals ook in het plan van aanpak zero based begroten is opgenomen (maart 2022, zaaknummer 640401), worden afwijkingen in de omvang van de programma's eerst op een stelpost geplaatst, waarna deze bij het eerstvolgende integrale besluitvormingsmoment, de Perspectiefnota 2025-2028, meegenomen worden.

In de tabel hieronder staat het totaaloverzicht met de inkomsten en uitgaven voor onderwijs binnen het programma Onderwijs en binnen Wijken Algemeen. Vervolgens is per onderwerp een uitsplitsing opgenomen.

Programma Onderwijs 2024	Inkomsten		Uitgaven			
	Specifieke uitkering	Vastgoed	Subsidie verlening	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
bedragen x € 1.000						
Onderwerp						
Onderwijshuisvesting	-	684	-	367	18.375	18.742
Voorschools aanbod	-		-	178	31	209
Goede startpositie	-		1.860	309	1.069	3.239
Bovenwettelijk onderwijsaanbod						
Natuur- en milieueducatie	-	285	2.156	-	702	2.857
Taal- en spraakontwikkeling	-		-	-	100	100
Ondersteunend personeel basisscholen	-		-	-	-	-
Voortijdig schoolverlaten	-		-	149	-	149
Volwasseneducatie	1.981		2.163	89	259	2.511
Stelpost	-		-	-198	-104	-303
Totaal	**1.981**	**970**	**6.179**	**1.092**	**20.535**	**27.504**

Wijken Algemeen 2024	Inkomsten		Uitgaven			
	Specifieke uitkering	Vastgoed	Subsidie verlening	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
bedragen x € 1.000						
Onderwerp						
Onderwijshuisvesting	-	4.104	-	-	-	6.168
Voorschools aanbod	-	41	2.345	-	214	2.559
Goede startpositie	7.092		5.252	-	1.882	7.134
Bovenwettelijk onderwijsaanbod						
Natuur- en milieueducatie	-		-	-	-	-
Taal- en spraakontwikkeling	-		-	-	-	-
Ondersteunend personeel basisscholen	-		342	-	-	342
Voortijdig schoolverlaten	1.322		1.035	-	1.667	2.702
Volwasseneducatie	-		-	-	-	-
Stelpost	-		-	-	267	267
Totaal	**8.414**	**4.145**	**8.975**	**0**	**3.763**	**19.173**

Totaal wordt een negatieve stelpost van € 303.000 gevormd in het programma Onderwijs doordat de uitkomsten van zero based hoger uitkomen dan de programmaomvang. Binnen Wijken Algemeen wordt een positieve stelpost gevormd van € 267.000 doordat de uitkomsten van zero based lager uitkomen dan de programmaomvang. Dit wil zeggen dat op basis van zero based de lasten binnen het programma Onderwijs € 303.000 hoger begroot zouden moeten worden en binnen Wijken Algemeen € 267.000 lager. Deze stelposten zullen betrokken, indien noodzakelijk, worden bij de integrale besluitvorming bij de Perspectiefnota volgend jaar.

Van de stelpost op het programma Onderwijs wordt € 198.000 gevormd in verband met een hogere beleidsmatige inzet dan op dit moment begroot. Dit betreft met name onderwijshuisvesting. Op dit moment is er 1,56 fte begroot voor onderwijshuisvesting. Dit wordt op dit moment incidenteel aangevuld voor het opstellen van het IHP. Voor

het jaar 2024 is incidenteel ruimte binnen de huidige exploitatie budgetten om tijdelijke inhuur op te vangen. De verwachting is dat er in totaal 3,5 á 4 fte nodig is voor de beleidsmatige uitvoering van onderwijshuisvesting. Dit effect wordt meegenomen in het IHP. Daarnaast is er een tekort van 0,44 fte voor passend onderwijs, er is geen structurele capaciteit om deze activiteiten binnen goede start op te pakken. Vraagstukken hieromtrent worden op dit moment ad hoc opgepakt.

In de praktijk is er een overlap van de beleidsmatige inzet tussen de verschillende onderwerpen, niet iedereen werkt uitsluitend aan één onderwerp.

Van de overige stelpost (deels administratief tussen stad en wijk) betreft € 163.000 voornamelijk een onderbesteding op een aantal subsidieregelingen. De komende periode wordt bekeken hoe hier invulling aan te geven. Zo nodig wordt ook deze stelpost betrokken bij de integrale besluitvorming bij de Perspectiefnota volgend jaar.

Voorschools aanbod	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**0**	**0**	**0**
Inkomsten vastgoed	**41**	**0**	**41**
Verstrekte subsidies	**2.345**	**0**	**2.345**
St. Entrea Lindenhout	177		177
Stichting De Driestroom	131		131
Kinderopvang SKAR BV	568		568
St. Peutercentra Arnhem	765		765
Partou BV	42		42
Kinderopvang Twins	4		4
Kluppluz BV	493		493
Het Kuikentje BV	13		13
Peuteropvang Zand op de Mat	12		12
St. Kentalis Zorg	139		139
Beleidsmatige inzet	**178**	**178**	
Overig	**245**	**31**	**214**
Regionaal voorschools aanbod	203		203
Nog toe te delen middelen gemeentefonds	31	31	
Vastgoed	11		11
Totaal uitgaven	**2.769**	**209**	**2.559**

Binnen Voorschools aanbod wordt € 41.000 aan inkomsten huurinkomsten begroot van een tweetal peuterspeelzalen die gevestigd zijn in gemeentelijk vastgoed. De kosten voor vastgoed hangen samen met dezelfde panden. De beleidsmatige inzet betreft totaal 1,70 fte. Een deel van de dekking voor Voorschools aanbod wordt geboden vanuit de decentralisatie-uitkering (DU) voorschoolse voorziening peuters in de gemeentefondsuitkering. Omdat deze, anders dan een specifieke uitkering, vrij besteedbaar is, zijn deze inkomsten begroot binnen het programma Bestuur, dienstverlening en financiën. De laatste mutaties van deze DU zullen nog worden ingezet als dekking bij een actualisatie van de subsidies.

Goede startpositie	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**7.092**		**7.092**
Verstrekte subsidies	**7.112**	**1.860**	**5.252**
St. Rijnstad	164		164
St. Pas	2.227		2.227
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	394		394
LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	27		27
SIMON scholen	84		84
Kinderopvang SKAR BV	1.174		1.174
St. Peutercentra Arnhem	1.722	1.566	156
Partou BV	163	158	6
St. Rozet	58		58
Kinderopvang Twins	163	137	26
St. Gym & Turnen Arnhem	147		147
Het Kuikentje BV	22		22
St. Flores Onderwijs	750		750
Peuteropvang Zand op de Mat	17		17
MGR Onderwijs	**1.122**		**1.122**
Beleidsmatige inzet	**309**	**309**	
Overig	**1.829**	**1.069**	**760**
Schoolmaaltijden	520	520	
Versterken kansengelijkheid rond onderwijs	520	520	
Holocaustbewustwordingsprogramma	30	30	
Algemeen aanpak onderwijsachterstand	760		760
Totaal uitgaven	**10.372**	**3.239**	**7.134**

Binnen het onderwerp goede startpositie valt de aanpak van onderwijsachterstanden, maar ook prioriteiten die recent zijn aangebracht, zoals schoolmaaltijden, versterken kansengelijkheid en het holocaustbewustwordingsprogramma. Voor de aanpak van onderwijsachterstanden ontvangt Arnhem een specifieke uitkering van € 7,1 miljoen. Aan deze uitkering zijn voorwaarden verbonden en jaarlijks moet verantwoording worden afgelegd aan het Rijk over hoe deze uitkering is besteed. Daarmee is de beleidsvrijheid voor de aanpak van onderwijsachterstanden beperkt, net als andere activiteiten die gedekt worden door specifieke uitkeringen. Meer doen op basis van de eigen inkomsten kan, wanneer de inzet beperkt wordt, zal mogelijk ook de uitkering worden verlaagd.

De Arnhemse bijdrage aan de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling (MGR) met betrekking tot de aanpak van onderwijsachterstanden bedraagt € 1,1 miljoen. Daarnaast is een algemeen budget van € 760.000 begroot dat voornamelijk ingezet wordt voor aanvullende specifieke opdrachten aan de MGR.

De beleidsmatige inzet betreft 2,6 fte.

Bovenwettelijk onderwijsaanbod	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Natuur- en Milieueducatie			
Inkomsten vastgoed	**285**	**285**	**0**
Verstrekte subsidies	**2.156**	**2.156**	**0**
St. Natuurcentrum Arnhem	2.156	2.156	
Schoolmoestuinen 22A53	**520**	**520**	**0**
Vastgoed	**182**	**182**	**0**
Stadsboerderij Presikhaaf	90	90	
Stadsboerderij De Korenmaat	92	92	
Subtotaal lasten	**2.857**	**2.857**	**0**
Taal- en spraakontwikkeling **Bedragen x € 1.000**			
VGGM	**78**	**78**	**0**
Aanvullende opdrachten	**22**	**22**	**0**
Subtotaal lasten	**100**	**100**	**0**
Ondersteunend personeel basisscholen			
Verstrekte subsidies	**342**	**0**	**342**
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	118		118
St. Flores Onderwijs	225		225
Subtotaal lasten	**342**	**0**	**342**
Totaal uitgaven	**3.299**	**2.957**	**342**

De inkomsten voor vastgoed zijn afkomstig van de stadsboerderijen. Voor taal- en spraakontwikkeling is de reguliere bijdrage aan VGGM voor hun taken die zij als gemeenschappelijke regeling voor alle deelnemende gemeenten uitvoeren. Daarnaast is een budget van € 22.000 begroot dat ingezet wordt voor aanvullende opdrachten.

Voor Bovenwettelijk onderwijsaanbod is geen capaciteit in het overzicht opgenomen. 0,2 fte voor natuur- en milieueducatie wordt vanuit het ruimtelijk domein gedekt, de andere onderwerpen zijn verweven met voorschools aanbod en goede start.

Voortijdig schoolverlaten	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**1.322**		**1.322**
Verstrekte subsidies	**1.035**	**0**	**1.035**
De Onderwijsspecialisten	266		266
Rijn Ijssel Roc	275		275
St. Quadraam Maarten van Rossem	116		116
Passend Onderwijs Samenwerkingsv.	70		70
VMBO 'T Venster	67		67
St. School's cool Arnhem	14		14
JINC Arnhem	42		42
St. Chr Onderw Groep Vallei & Geld	83		83
Aeres MBO Velp	101		101
Gemeenschappelijke regelingen	**1.667**	**0**	**1.667**
MGR RMC/VSV	1.476		1.476
VGGM	191		191
Beleidsmatige inzet	**149**	**149**	**0**
Totaal uitgaven	**2.851**	**149**	**2.702**

Voortijdig schoolverlaten is volledig op Wijken Algemeen begroot, met uitzondering van de beleidsmatige inzet van 1,85 fte. Het beleid wordt uitgevoerd door de gemeenschappelijke regelingen en met het verstrekken van subsidies aan diverse onderwijsinstellingen die daarmee voortijdig schoolverlaten zoveel mogelijk beperkten.

Volwasseneducatie	Totaal	Programma Onderwijs	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Specifieke uitkering van het Rijk	**1.943**	**1.943**	**0**
Bijdrage regiogemeenten	**38**	**38**	**0**
Verstrekte subsidies	**2.163**	**2.163**	**0**
St. Rijnstad	45	45	
Rijn IJssel Roc	1.311	1.311	
Stichting Prisma Immerloo	16	16	
St. PRAGO	110	110	
St. Rozet	195	195	
Reg Opleids.centr Graafschap College	41	41	
St. Bibliotheek Veluwezoom	50	50	
St. Welzijn Lingewaard	42	42	
IVIO-Opleidingen	232	232	
St. Vitanos	25	25	
Kunstwerk! Cultur voorz. de Liemers	24	24	
DigiSlim	37	37	
Stichting Sante Partners	23	23	
Locus Fysiotherapie	11	11	
St Openbare Bibliotheek Gelderl Zuid	1	1	
Algemeen volwasseneducatie	**259**	**259**	**0**
Beleidsmatige inzet	**89**	**89**	**0**
Totaal uitgaven	**2.511**	**2.511**	**0**

Volwasseneducatie is een taak die Arnhem voor de regio uitvoert. Naast de specifieke uitkering ontvangt Arnhem ook een gedeeltelijke vergoeding van € 38.000 voor de beleidsmatige inzet. De totale beleidsmatige inzet bedraagt 1 fte.

Toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves
In 2024 wordt totaal € 9,2 toegevoegd aan de reserves. € 9,1 miljoen aan de bestemmingsreserve Onderwijs voor de dekking van toekomstige kapitaallasten en € 119.000 van de bestemmingsreserve Vastgoed voor toekomstig onderhoud.

Daarnaast wordt totaal € 8,3 miljoen onttrokken aan reserves. € 8,2 miljoen aan de bestemmingsreserve Onderwijs ter dekking van kapitaallasten en € 106.000 aan de bestemmingsreserve Vastgoed voor de dekking van het onderhoud.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Op alle gebieden wordt nauw samengewerkt met besturen en medewerkers van onderwijs (primair onderwijs (PO), voortgezet onderwijs (VO), (voortgezet) speciaal onderwijs (V)SO, middelbaar beroepsonderwijs (MBO) en hoger beroepsonderwijs (HBO), voorschoolse voorzieningen, kinderopvang, maatschappelijke partners en sociaal ondernemers.
In de uitvoering worden maatschappelijke partners betrokken.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Subsidieregeling Aanpak voortijdig schoolverlaten;
- Plan van aanpak voortijdig schoolverlaten Arnhem 2021 tot en met 2024;
- Jaarprogramma onderwijshuisvesting 2020;
- Herstelagenda; Arnhemse aanpak onderwijs;
- Subsidieregeling Voorschools Aanbod Arnhem;
- Raadsvoorstel en -besluit Verzelfstandiging Natuurcentrum Arnhem;
- Raadsbesluit om gemeentelijke leerplichttaken regionaal uit te voeren;
- Raadsbesluit om RMC-taken / Team VSV onder te brengen bij het RBL;
- Raadsbesluit d.d. 6 november 2017 wijziging MGR sociaal domein;
- Integraal huisvestingsplan primair onderwijs Arnhem 2017-2026;
- Programma Volwasseneneducatie & aanpak Laaggeletterdheid (2021-2024);
- Vaardig Arnhem (2021-2022).

Cultuur

De waarde van kunst en cultuur voor onze samenleving is groot en is nadrukkelijk méér dan alleen schoonheid, troost of vermaak. De artistieke en intrinsieke waarde van kunst en cultuur zijn de basis van een goed cultuurbeleid. Tegelijkertijd bevinden kunst en cultuur zich niet op een eiland, maar zijn ze onderdeel van een brede maatschappelijke agenda. Kunst, cultuur en creativiteit helpen bij het aangaan van complexe maatschappelijke vraagstukken zoals groeiende kansenongelijkheid, tweedeling en polarisatie, de klimaatcrisis, woningnood en toenemende eenzaamheid onder ouderen en jongeren.
We blijven met ons beleid werken aan versterking van ons culturele aanbod: van de podiumkunsten (dans, toneel, muziek), musea en beeldende kunst tot film, letteren (van' spoken word' tot leesbevordering) en creatieve industrie (zoals mode en design). We zorgen dat talent zich kan ontwikkelen en koppelen talent aan de opgaven in onze stad. We willen zoveel mogelijk mensen laten meedoen, cultuur is er immers voor iedereen.
Cultuurmakers hebben ruimte nodig om te innoveren en nieuwe dingen uit te proberen. Daar hoort bij dat we zorgen voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad. Daarnaast verdient cultuurhistorisch erfgoed een prominente plek in de stad. Mensen moeten het kunnen zien, er meer over te weten kunnen komen en het vooral ook kunnen beleven. Ook dit zorgt voor een aantrekkelijke stad.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar (A)

Kunst verbindt en is het cement van de Arnhemse samenleving. Kunst en cultuur maken de stad mooier en aantrekkelijker om in te wonen, te werken of te verblijven. Cultuur levert een wezenlijke bijdrage aan de levendigheid en leefbaarheid van stad en wijken. Het brengt inwoners bij elkaar en versterkt de onderlinge verbondenheid. Dankzij het bruisende en diverse aanbod dat Arnhem te bieden heeft, kan iedereen meedoen met en genieten van kunst en cultuur, ongeacht achtergrond, leeftijd of inkomen. We investeren in zowel het topsegment, makers als breedtekunst en -cultuur.

Verbreding van cultuurbereik en participatie (D)

Cultuur is van en voor iedereen. We streven ernaar de toegankelijkheid en bereikbaarheid van kunst en cultuur in de breedte te vergroten en daarmee actieve en passieve cultuurdeelname te stimuleren. Dit komt de persoonlijke ontwikkeling van mensen ten goede, maar is ook voor de ontwikkeling van de lokale en regionale samenleving belangrijk, onder andere voor de sociale cohesie.

Cultuur is van en voor iedereen (I)

We zetten in op het vergroten van de cultuurdeelname van jeugd en ouderen en stimuleren kunstbeoefening op amateurniveau.

- Cultuureducatie moet voor elk kind beschikbaar en bereikbaar zijn. In 2023 hebben wij het Convenant Cultuureducatie Arnhem opnieuw afgesloten tot 2030. In het convenant werken onderwijsinstellingen, culturele instellingen en de gemeente samen om cultuureducatie een vaste waarde te laten zijn in het onderwijsprogramma van het Primair Onderwijs. De (landelijke) programma's Cultuureducatie met Kwaliteit en Meer Muziek in de Klas staan hierbij centraal. Daarnaast is een van de pijlers om cultuureducatie te verbreden naar het buitenschoolse onderwijs, waarbij verbinding gezocht wordt met het Nationaal Programma Arnhem Oost. Ook in de programmering van buitenschoolse activiteiten willen we het cultuuraanbod versterken, bijvoorbeeld in het nieuwe jongerencentrum in Schuytgraaf. We werken een voorstel uit zodat jongeren tot 18 jaar gratis naar voorstellingen, concerten of tentoonstellingen kunnen.
- Via het convenant Arnhem Cultuurparticipatie (ACP) 55Plus, waarin Rozet participeert, stimuleren wij samen met culturele, welzijns- en zorginstellingen de maatschappelijke betrokkenheid van ouderen door kunst en cultuur.
- We faciliteren het beoefenen van amateur- en breedtekunst waar het gaat om locaties voor lessen en presentatie via onze subsidies aan Rozet, Huis van Puck en de Jacobiberg. Toch constateren wij dat de vraag naar betaalbare en goed gefaciliteerde ruimtes voor amateurkunst het aanbod overstijgt. Het gemeentebreed te ontwikkelen accommodatiebeleid heeft als doel om maatschappelijke accommodaties zo goed mogelijk in te zetten, passend bij de vraag vanuit de samenleving. Hierin wordt de vraag vanuit de breedtekunst meegenomen.
- Wij ondersteunen de amateurkunst via de Amateurkunstregeling en de subsidieregeling Presentatie Amateurkunst. Daarnaast stellen wij geld beschikbaar voor het organiseren van een jaarlijks amateurkunstfestival. Het platform Amateurkunst Arnhem is de gesprekspartner van de gemeente. Gezamenlijk bezien we hoe het belang van ruimte en programma voor de breedtekunst voldoende kunnen worden geborgd.

De aandacht voor de maatschappelijke impact van kunst en cultuur groeit. In Arnhem biedt dat kansen bij de opgaven op sociaal-maatschappelijk gebied zoals bij het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Kunst en cultuur kunnen bijdragen aan emancipatie, kansengelijkheid, persoonlijke ontwikkeling van onder andere jongeren en aan een prettige en veilige leefomgeving. Hier zetten we de komende jaren sterker op in.

Een artistiek interessant, divers en veelzijdig cultureel aanbod in de stad **(I)**

Cultuurmonitor 025
Bij de totstandkoming van het profiel van cultuurregio 025 Arnhem – Nijmegen is geconstateerd dat beide gemeenten op andere wijze en met andere intensiteit en frequentie aan effectmeting doen. We zijn bezig dit te stroomlijnen, zodat we via dezelfde indicatoren langjarig inzicht krijgen in cultuurgedrag en -waardering in beide steden en tussen beide steden. Zo wordt in Nijmegen vierjaarlijks een enquête onder het publiek van de grotere instellingen gehouden; iets wat Arnhem in dezelfde vorm inmiddels ook doet. We streven ernaar te komen tot een Cultuur Monitor Arnhem Nijmegen om cultuur in Arnhem op een aantal indicatoren langjarig te kunnen volgen. Daarnaast nemen Arnhem en Nijmegen deel aan de recent gestarte Cultuurmonitor Gelderland, die eveneens langjarig het effect van beleid volgt. Beide betrekken we bij de monitoring van ons cultuurbeleid.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal bereikte scholen in Arnhem			**55**	**57**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Aantal bereikte scholen met programma Cultuureducatie met Kwaliteit			**21**	**20**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Aantal bereikte leerlingen in het primair onderwijs met Cultuureducatie met Kwaliteit			**5500**	**6664**	
Eenheid: Aantal					
Bron: Rozet					
Waardering aanbod culturele voorzieningen in de buurt	**41**		**41**		
Eenheid: % (helemaal) eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten.					
Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)					

Versterking van de culturele infrastructuur **(D)**

Arnhem onderscheidt zich van andere steden door een complete keten educatie-productie-presentatie in nagenoeg alle kunstvormen. Daarin blijven we investeren. Dit is een belangrijke randvoorwaarde voor de doorstroming en vernieuwing van talent, van amateur tot professional.

Stimulering van het makersklimaat **(I)**

Arnhem is een stad van makers waar talent zich kan ontwikkelen, kan doorgroeien en professionaliseren. Arnhem kent een subsidiegebouw dat zowel laagdrempelig is als groei stimuleert en we zorgen voor voldoende voorzieningen (podia en presentatiemogelijkheden) en randvoorwaarden als ateliers, repetitieruimte en regelgeving. Voor programmering is meer geld vrijgemaakt om zo het aanbod meer divers en actueel te maken en beter aan te laten sluiten bij de behoeften van verschillende doelgroepen, onder wie jongeren. We bekijken hoe de debatfunctie in de stad beter kan worden ingevuld, waarbij we de bestaande voorzieningen meenemen.

Cultuurplatform Cultuur Academy (een fusie tussen Schakel025 en Cultuur Academy) bouwt voort op een stevig programma voor de sector waarbij focus ligt op het delen van kennis, ondernemerschap en professionalisering.

Met het vaststellen van het Kader Beeldende Kunst in de Openbare ruimte en het plan Kunst in Uitvoering is er onder andere extra aandacht voor het verstrekken van kunstopdrachten waarmee wordt bijgedragen aan versterking van het makersklimaat. Met kunst en kunstuitingen wordt kwaliteit toegevoegd aan de openbare ruimte en wordt de stad aantrekkelijker voor inwoners en bezoekers. Ook street art krijgt een extra impuls, door muurschilderingen toe te voegen in de stad. Deze geven toegevoegde waarde voor de leefbaarheid en promotie van onze stad en geven een artistiek kwalitatieve impuls.

We ondersteunen de Arnhemse modepartners, ArtEZ, State of Fashion, Fashion + Design Festival Arnhem (FDFA), Museum Arnhem en Rijn IJssel met een bijdrage aan een coördinator die uitvoering geeft aan het meerjarenprogramma. De strategie van Modepartners 025 sluit aan op onze eigen ambities om het mode-ecosysteem in Arnhem en regio te versterken, mode steviger te verbinden met maatschappelijke opgaven, zoals duurzaamheid, circulaire economie en inclusie en de relatie tussen mode en de maakindustrie te versterken.

Zorg voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad (I)

De culturele en creatieve sector is van grote waarde voor onze stad. De werkgelegenheid in de sector groeit. De wachtlijsten voor betaalbare werkplekken lopen op. Het tijdelijke aanbod neemt tegelijkertijd af, en de groei van nieuw aanbod vlakt af. De ruimte in Arnhem is beperkt en er zijn forse (woningbouw)opgaven. We geven uitvoering aan het door de raad vastgestelde 'plan van aanpak huisvesting creatieve en culturele sector' en daarmee willen we 12.000 m2 permanente werkruimte voor de sector realiseren in de periode 2021-2024, waaronder voor makers. Via de regeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen kunnen makers in een vroeg stadium worden ondersteund in hun planvorming voor permanente ruimte. Daarvan wordt goed gebruik gemaakt. We signaleren echter dat het door allerlei oorzaken nog niet is gelukt daadwerkelijk permanente werkruimte te realiseren. Inzet en noodzaak blijft om deze doelstelling te halen zodat we creatieve makers ruimte kunnen bieden in en kunnen behouden voor de stad. We kijken nadrukkelijk naar een nog actievere regierol van de gemeente daarbij. Als gemeentelijk vastgoed vrijkomt kijken we eerst of dit kan worden ingezet voor maatschappelijke functies, zoals voor culturele makers. Waar nodig en met een passende businesscase kunnen voor dit doeleinde ook strategische aankopen worden gedaan.

De businesscase voor de vestiging van Popcentrum Jacobiberg in Arnhem-Zuid aan de Groningensingel wordt verder uitgewerkt. Het nieuwe cultuurgebouw wordt naar verwachting in 2026 opgeleverd. Om die reden wordt ook naar tijdelijke huisvesting voor de Jacobiberg gekeken, wanneer de bruikleen van hun huidige onderkomen op De Hes wordt opgezegd.

Stichting SLAK Ateliers heeft in Arnhem tot doel om woon- en werkruimten en broedplaatsen voor culturele en creatieve professionals te realiseren. De gemeenten Arnhem en Nijmegen hebben in 2022 opdracht gegeven voor een benchmark onderzoek SLAK. Mede naar aanleiding van de uitkomsten van dit onderzoek, hebben wij samen met SLAK en de gemeente Nijmegen geconcludeerd dat er aanpassingen nodig zijn in het huidige model van het creëren, beheren en exploiteren van ateliers, werk- en oefenruimten. Ons hoofddoel is dat de ateliervoorraad in de stad behouden blijft, professioneel wordt beheerd en financieel gezond wordt geëxploiteerd. Voor ons staan betaalbaarheid, verduurzaming en continuïteit daarbij centraal. Met deze uitgangspunten wordt in 2024 een herstructureringstraject van SLAK geïmplementeerd.

Nieuwe multifunctionele cultuurlocatie in Arnhem-Zuid (I)

Het is al langere tijd bekend dat het culturele aanbod niet goed is verdeeld over de stad en dat er relatief weinig culturele voorzieningen zijn in Arnhem-Zuid, terwijl daar steeds meer mensen wonen. We vinden dit onwenselijk, kunst en cultuur moeten voor iedereen bereikbaar zijn. De nabijheid van cultuur is belangrijk en zelfs bepalend voor de deelname aan cultuur. Daarom zetten we in op de versterking van het culturele aanbod en de faciliteiten in Arnhem-Zuid voor cultuureducatie, -participatie en -presentatie. Zo werken we aan een multifunctionele cultuurlocatie in Zuid, waarbij we nadrukkelijk ook kijken naar de behoeften van bewoners. Samen met bewoners, cultuurpartners en andere betrokkenen maken we hiervoor een plan. Ondertussen wordt in samenwerking met Bureau Ruimtekoers geprogrammeerd in Zuid, op diverse locaties. De uitkomsten van deze testprogrammering gelden als opmaat naar een definitieve uitbreiding van het aanbod en de voorzieningen.

Ook de voorgenomen verhuizing van popcentrum Jacobiberg naar de Groningensingel draagt bij aan meer cultuur in Zuid. Dit geldt ook voor de mogelijke verruiming van de openingstijden van Rozet Kronenburg en de uitbreiding van activiteiten die daardoor mogelijk wordt.

We gaan de waardering van het aanbod aan culturele voorzieningen in Arnhem-Zuid de komende jaren meten. Doel is de waardering te verhogen/ gelijk te trekken met de waardering van culturele voorzieningen stadsbreed.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal gerealiseeerde m2 permanente werkruimte voor de sector			**0**	**0**	
Eenheid:	m2 permanente werkruimte. In 2021 mee gestart. Streefwaarde 2022 4.000m2				
Bron:	Gemeente Arnhem				

Waardering aanbod culturele voorzieningen in Arnhem Zuid	**31,60**		**31,10**		
Eenheid:	% (helemaal) eens met de stelling: in Arnhem Zuid zijn voldoende voorzieningen voor culturele activiteiten				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Profilering en vitalisering van het culturele klimaat (D)

We zetten in op het versterken en behouden van de toppositie die Arnhem heeft als culturele en creatieve stad en dragen zo bij aan werkgelegenheid, innovatie en een aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Daarbij is ook onze rol, positie en samenwerking in de brede regio van belang.

Toekomstbestendige huisvesting van het Stadstheater en onze Rijksgezelschappen Oostpool en Introdans **(I)**

Toekomstbestendige huisvesting van onze culturele instellingen is van groot belang zodat zij kunnen inspelen op de veranderende samenleving en zo relevant blijven voor hun bestaande en toekomstige publiek.
De renovatie en verbouwing van het Stadstheater, inclusief kleine zaal, is in de ontwerpfase en het Stadstheater is vanaf eind 2023 tot in 2027 gesloten. In deze jaren zal een groot deel van de voorstellingen van het Stadstheater in Musis plaatsvinden, dat hiervoor wordt aangepast.

Theater Oostpool en Introdans zijn aan zet om hun eigen nieuwe huisvesting te realiseren. De provincie Gelderland heeft, in navolging van de gemeente, hiervoor geld in het vooruitzicht gesteld: een bedrag van 10 miljoen. We steunen en ondersteunen de twee gezelschappen in dit project en vinden het logisch als de nieuwe huisvesting in de nabijheid van het Stadstheater zou zijn.

Ontwikkeling van de Sonsbeektentoonstelling en State of Fashion **(I)**

Het afgelopen jaar heeft de Sonsbeektentoonstelling flink onder druk gestaan. In opdracht van de gemeente is onderzoek gedaan naar de toekomstbestendigheid van de organisatie en de editie in 2024. Het opstappen van het curatorenteam van Sonsbeek 20-24 is hierin meegenomen. Sonsbeek is een internationaal gerenommeerde tentoonstelling die een grote meerwaarde heeft voor onze stad. Na het haalbaarheidsonderzoek is besloten een RESET uit te voeren en eerst te zorgen voor een toekomstbestendige organisatie van Sonsbeek. De stichting is gesplitst en gaat zich zowel inhoudelijk organisatorisch als financieel versterken.

Er wordt gewerkt aan een nieuwe editie waarin bij het jubileum van 75 jaar Sonsbeek wordt stilgestaan. De jubileumeditie is na onderzoek door BMC naar de haalbaarheid, een jaar verschoven naar 2025. Voor de ‘jubileum’ editie hebben we incidenteel extra middelen gereserveerd zodat Sonsbeek verder kan bouwen. Sonsbeek voert daarover ook het gesprek met onder andere het Rijk, de Provincie en publieke en private fondsen. Wij zullen daarbij ondersteunen. We hebben meegegeven dat voor ons de locatie in het park, stevige betrokkenheid van de stad en verbinding met Arnhemse/regionale kunstenaars(initiatieven) van belang zijn. Ook willen we dat de Sonsbeektentoonstelling bekender wordt bij een bredere groep Arnhemmers.

State of Fashion staat er zowel inhoudelijk, organisatorisch als financieel steviger voor, mede dankzij de opname in de landelijke culturele basisinfrastructuur (BIS) en de samenwerking in Modepartners 025. State of Fashion is nu een eigen stichting na de splitsing van Sonsbeek. Na afronding van de editie 2022 is gestart met de voorbereiding voor de biënnale in 2024. We blijven State of Fashion steunen.

Versterking van de (samenwerking in de) Cultuurregio 025 **(I)**

De samenwerking in Cultuurregio 025 is steeds intensiever. Cultuur maakt integraal onderdeel uit van de regionale opgave van de 'Ontspannen Regio' van de Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen (GMR). We werken met de regio aan het Uitvoeringsplan Transformatievoorstel Cultuurregio 025 waarvoor de provincie Gelderland een bijdrage van € 1,3 miljoen heeft toegekend. Uitgangspunt is werken aan duurzame structuurversterking van de hele culturele keten in de hele regio. Dat betekent dat de acties een regiobreed en blijvend effect moeten hebben op de keten van top- en middensegment, cultuureducatie, kunstvakonderwijs en amateurkunst. We voeren dit samen uit met onze regiogemeenten, provincie en culturele instellingen. Namens de GMR zijn we penvoerder voor de subsidie van de provincie aangezien de GMR geen subsidies kan verstrekken.

De Cultuurregio 025 neemt actief deel aan het structureel overleg van de stedelijke cultuurregio's met het Ministerie van OCW, het IPO en de VNG. De komende periode zijn onder andere innovatie & transitie van de sector, de code diversiteit & inclusie, de code governance en de code fair practice van de culturele sector, net als de ontwikkeling van het landelijk cultuurbestel, belangrijke onderwerpen.

Behoud van werkgelegenheid in de culturele en creatieve sector **(I)**

Kunst- en cultuurinstellingen zijn grote werkgevers in de stad, die we zo goed mogelijk willen faciliteren. In de culturele en creatieve sector werken in Arnhem circa 5.000 mensen; dat is circa 4,6% van de Arnhemse werkgelegenheid. Ons doel is dit aandeel te behouden. Fair practice is een belangrijk thema en blijft daarom een aandachtsgebied. We blijven onze instellingen daar scherp op houden en in ondersteunen. Onder andere de Cultuur Academy organiseert sessies in de stad en heeft contact met relevante partijen zoals Kunsten ’92 en Platform Arbeidsmarkt Culturele en Creatieve Toekomst (ACCT).

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage werkenden in de Arnhemse culturele en creatieve sector	**4,60**	**4,70**	**4,60**	**4,70**	

Eenheid: % werkenden

Bron: Monitor Vitale Economie/ PWE op basis van landelijke definitie/ indeling creatieve sector

Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren (A)

Het Arnhem van nu is het resultaat van een lange ontwikkelingsgeschiedenis. Deze geschiedenis is dagelijks en vrijwel overal te ervaren en bepaalt voor een belangrijk deel het aanzien van de stad. Het aanwezige erfgoed is in meerdere opzichten betekenisvol en waardevol. In cultuurhistorisch opzicht weerspiegelt het erfgoed de geschiedenis van de stad. Dit erfgoed is niet reproduceerbaar en van onvervangbare waarde. Erfgoed vertegenwoordigt daarnaast identiteitswaarde. Het karakter van een buurt of stad maakt dat mensen zich er thuis of ermee verbonden voelen. Vaak gaat dat om plekken en/of gebouwen, maar ook de verhalen die hierbij horen en eigen belevingen zorgen hiervoor. Erfgoed is ook van belang voor de stadseconomie. Het historische karakter van de binnenstad is een belangrijke basis voor het aantrekkelijke winkel- en verblijfsklimaat. Bezoek aan de binnenstad leidt tot bestedingen. Monumentale parken worden intensief gebruikt en trekken mensen en bedrijven aan die zich graag in de buurt van zo'n park willen vestigen. Erfgoed draagt kortom bij aan een aantrekkelijk klimaat voor bewoners, ondernemers en bezoekers van de stad.
Het is de ambitie om goede erfgoedzorg, niet alleen door bescherming van cultuurhistorisch waardevolle objecten, vooral vorm te geven door kennisoverdracht, stimulering en behoud door ontwikkeling. Dit doen we om de cultuurhistorische factor een zichtbare en samenhangende rol te geven in stedelijke ontwikkeling. We zijn trots op deze wijze waarop dit met eigenaren van monumenten wordt gerealiseerd en de stappen die de gemeente aan het maken is op het gebied van verduurzaming van monumenten.

Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed (D)

Het Arnhemse erfgoedbeleid richt zich op behoud en versterking van cultuurhistorische waarden en helpt hiermee bij te dragen aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren. Dit wordt bereikt door:

- Cultuurhistorie als inspiratiebron op te nemen in ontwerpopgaven en gebiedsprocessen, hier vorm aan te geven in (ruimtelijke) plannen en projecten waardoor cultuurhistorie zichtbaar en beleefbaar wordt gemaakt. Een voorbeeld is de herinrichting van de Velperweg waarbij de oude laanstructuur en het landgoedverleden een belangrijk uitgangspunt is.
- (Her-)bestemming van cultuurhistorisch erfgoed, door dit erfgoed een duurzame bestemming te geven en daardoor voor de stad te behouden. Natuurlijk moet hierbij worden gedacht aan de Eusebiuskerk die na 13 jaar restauratie weer klaar is voor de toekomst, maar ook aan het vernieuwde en gerestaureerde Museum Arnhem en monumentale kantoren die tot duurzame woongebouwen zijn herbestemd.
- Het cultuurhistorische erfgoed duurzaam te beschermen, waar de kwetsbaarheid ervan dit noodzakelijk maakt, bijvoorbeeld door plantoetsing en vergunningverlening. Te denken valt hierbij aan renovaties van woningen op de Geitenkamp, in samenwerking met corporaties.
- Kennis over het Arnhemse erfgoed toegankelijk te maken en daarmee het publieksbereik en draagvlak voor het behoud van cultuurhistorisch erfgoed te vergroten, bijvoorbeeld door advisering, erfgoedpublicaties, het organiseren van lezingen en tentoonstellingen, het onderhouden van Planon, een extern te raadplegen monumentendatabase, en het actualiseren van de cultuurhistorische waardenkaart.
- In 2023 is gestart met het maken van een erfgoedagenda. Deze erfgoedagenda wordt begin 2024 voorgelegd aan de raad en de gaat de basis vormen voor ons werk.

Bescherming en herbestemming van cultuurhistorisch erfgoed (I)

Bescherming van cultuurhistorisch erfgoed maakt deel uit van het dagelijkse werk en wordt doorlopend vormgegeven door vergunningverlening en kennisoverdracht, het leveren van bijdragen aan bestemmingsplannen en deelname in projectgroepen ter voorbereiding op de Omgevingswet. In die projectgroepen is erfgoed/het Arnhemse historische DNA als mede-kwaliteitsbepalend bij ruimtelijke ontwikkelingen gepositioneerd en in het Voorontwerp Omgevingsvisie Arnhem 2040 geland. Herbestemmingen worden eveneens afgewogen binnen het kader van de vergunningverlening, met oog voor kansen die deze kunnen bieden. In de monumentenzorg is, zeker met het oog op de klimaatproblematiek en de sterk stijgende energieprijzen, grote aandacht voor verduurzaming. Hierbij is het van belang duurzaamheidsmaatregelen te treffen zonder dat cultuurhistorische waarden wezenlijk worden aangetast. In samenhang met onze opgaven voor duurzaamheid (voorheen NEMIA) wordt vanuit een bestuurlijke opdracht gewerkt aan een beleidskader voor de verduurzaming van monumenten. Voor deze verduurzaming is een energiecoach aangesteld. Een ander speerpunt is het uitwerken van de toekomstverkenning Religieus Erfgoed naar een actieplan. Ook bij de gebedshuizen is aandacht voor duurzaamheid. Hiervoor is een energycafé georganiseerd die de start markeert van een green deal voor deze specifieke categorie objecten. Als speerpunten kunnen worden genoemd het in kaart brengen van gebieden waar erfgoedwaarden nog niet voldoende in beeld zijn maar waar mogelijk wel beschermingsvraagstukken spelen en het voor bestuurlijke vaststelling voorleggen van de geactualiseerde archeologische verwachtingskaart.

Zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed **(I)**

- Erfgoed wordt waar mogelijk zichtbaar en beleefbaar gemaakt in de stad. Zo speelt het laan- en landgoedverleden van de Velperweg een belangrijke rol bij de herinrichting van deze weg, staan de gemeente en de Stichting Eusebius Arnhem in nauw contact als het gaat om de programmering van het ondergrondse verleden van de kerk en wordt gewerkt aan een managementplan voor beheer en verdere zichtbaarheid van de Limes (Romeinse rijksgrens) in Arnhem. We werken verder mee aan de doorontwikkeling van de Historische Kelders, als locatie om het middeleeuwse verleden van Arnhem te beleven.
- In projecten gaan wij ontwikkelkansen agenderen, stakeholders enthousiasmeren en kennis overdragen. Projecten waarin dit op korte termijn gaat spelen houden vooral verband met de verdichtingsopgaven waarvoor de stad staat.
- Er wordt archeologisch vondstmateriaal voor tentoonstellingen geleverd.
- De Open Monumentendag wordt ondersteund, onder meer door het geven van rondleidingen en ambtelijk advies.

Ontsluiting van kennis over erfgoed **(I)**

- Planon, de monumentendatabase die raadpleegbaar is voor monumenten- en andere erfgoedgegevens, wordt, nu deze geactualiseerd is, beheerd en bijgehouden.
- Actuele berichtgeving wordt gedeeld op social media.
- Ondersteuning van Stichting Monuscript die jaarlijks boeken uitbrengt in de Arnhemse Monumenten Reeks. Er wordt nu gewerkt aan een publicatie over de Kleefse Waard, medio 2024 te presenteren.
- Nu het historische deel nagenoeg is afgerond, wordt begonnen met het schrijven van het publieksboek over de archeologische opgravingen in de zuidelijke binnenstad.
- Rapporten van het archeologische onderzoek ter hoogte van de Jansplaats en Schuytgraaf veld 26 (inventariserend onderzoek) komen gereed.
- De archeohotspot vervolgt zijn werkzaamheden met betrekking tot de determinatie van Arnhems archeologisch vondstmateriaal en uitleg daarover aan bezoekers van het Erfgoedcentrum. Na een evaluatie is gekozen voor een gewijzigde vorm van de archeohotspot: afgeslankter qua opzet, maar meer zichtbaar en zich daarmee samenhangend richtend op een groter publieksbereik.
- Archeologisch onderzoek in de stad gaat gepaard met berichtgeving en publiciteit.

Regisseren en uitvoeren van archeologisch onderzoek en archeologisch depotbeheer **(I)**

- In het najaar volgt een opgraving van een deel van het Romeinse grafveld in Schuytgraaf (veld 26).
- Archeologisch onderzoek is daarnaast voorzien in de Rijnwijk, Rijnkade en in de omgeving van het Stadstheater.
- Depotbeheer: het nieuwe depot in Museum Arnhem wordt verder gebruiksklaar gemaakt, inclusief standplaatsregistratie van vondstdozen.
- Bij archeologische projecten wordt vooral ook de regierol aangenomen. Projecten doen zich voor in zowel de historische binnenstad als daarbuiten.

Regioadvisering archeologie **(I)**

De gemeente Arnhem werkt met zeven omliggende gemeenten samen in regionaal verband. De regio-archeoloog adviseert de gemeenten doorlopend over het meenemen van archeologie in ruimtelijke ontwikkelingen en het beleefbaar maken ervan, formuleert beleid en toetst rapporten en adviesdocumenten. De regio-archeologie wordt gefinancierd door de omliggende gemeenten en provinciale subsidie. In 2021 is vanuit de provincie subsidie beschikbaar gesteld tot en met 2024.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar	**39.140**	**8.034**	**3.263**	**13.208**
Verbreding van cultuurbereik en participatie	34.979	8.034	883	371
Versterking van de culturele infrastructuur	4.161	0	2.380	12.838
Profilering en vitalisering van het culturele klimaat				
Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren.	**2.369**	**838**	**304**	**224**
Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed	2.369	838	304	224
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**41.509**	**8.872**	**3.567**	**13.432**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	36.171	38.750	44.042	41.509	40.688	40.655	45.355
Baten	8.059	7.524	8.707	8.872	8.423	8.423	8.423
Saldo lasten en baten	***-28.112***	***-31.227***	***-35.335***	***-32.637***	***-32.265***	***-32.232***	***-36.932***
Toevoegingen aan reserves	4.282	3.204	3.451	3.567	1.040	1.040	1.040
Onttrekkingen aan reserves	4.886	832	4.127	13.432	765	923	791
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***605***	***-2.372***	***676***	***9.865***	***-275***	***-117***	***-249***
Gerealiseerd resultaat	**-27.508**	**-33.599**	**-34.659**	**-22.772**	**-32.540**	**-32.349**	**-37.181**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 41,5 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Subsidies en gemeenschappelijke regelingen: € 27,7 miljoen;
- Kapitaallasten: € 4,6 miljoen;
- Kosten personeel: € 1,6 miljoen;
- Overige kosten: € 7,6 miljoen.

De totale lasten dalen met € 2,7 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt onder andere door € 2,5 miljoen budgetoverheveling 2022 die in 2023 besteed wordt en € 1,3 miljoen incidentele indexatie van subsidies in 2023. Hier tegenover staat uitbreiding van de formatie van € 0,1 miljoen en een indexatie 2024 van € 1,4 miljoen.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 8,9 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Verhuur panden en accommodaties: € 8,5 miljoen;
- Bijdrage van deelnemende gemeenten voor regioarcheologie: € 0,1 miljoen.
- De specifieke uitkering (SPUK) Impuls jongerencultuur (D21); € 0,3 miljoen.

De totale opbrengsten stijgen met € 0,2 miljoen ten opzichte van 2023. Dit wordt veroorzaakt doordat de specifieke uitkering Impuls jongerencultuur 2022 van € 0,3 miljoen in 2023 is begroot en de huurinkomsten met 0,5 miljoen stijgen.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 3,6 miljoen toegevoegd aan de reserves.
- € 1,0 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Vastgoed;
- € 2,6 miljoen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 13,4 miljoen onttrokken aan de reserves.
- € 12,8 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed;
- € 0,6 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Vastgoed;

De onttrekking van € 12,8 miljoen wordt met name veroorzaakt door de vrijval van € 12,5 miljoen uit de bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed door het opnemen van structurele lasten voor de verbouwing van het Stadstheater.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Cultuur
De culturele basis- en meerjarenvoorzieningen, het culturele middensegment en makers tot aan de amateurkunstverenigingen.

Erfgoed
Provincie Gelderland, provinciale en lokale erfgoedinstellingen of verenigingen, regiogemeenten en monumenteneigenaren.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Kadernota ‘STROOM – cultuurbeleid Arnhem’ 2021;
- Tussenevaluatie 'Arnhem, Stroomt Door', 2016;
- STROOMversnelling: actualisatie cultuurbeleid, 2020;
- Kadernota Beeldende Kunst in de Openbare ruimte 2022;
- Cultuurprofiel 025 Arnhem Nijmegen, Transformatievoorstel Cultuurregio 025;
- Erfgoedagenda gemeente Arnhem.

Participatie en armoedebestrijding

Alle Arnhemmers moeten mee kunnen doen in de samenleving. Ieder op z'n eigen manier. Daarvoor is financiële rust, stabiliteit, een dag-invulling en perspectief op een goede toekomst nodig. Kortom, we willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen.

We zetten volop in om Arnhemmers zo veel mogelijk te ondersteunen om financieel zo zelfstandig mogelijk te zijn. Door hen te helpen met het vinden van werk, maar ook door het aanpakken van schulden en het voorkomen ervan. We blijven investeren in een gebiedsgerichte aanpak, een meer persoonlijke benadering en een intensievere samenwerking met ketenpartners. We gaan (meer) samenwerken met ervaringsdeskundigen om in ons beleid en uitvoering zo goed mogelijk aan te sluiten bij de leefwereld van de inwoner. Naast deze ontwikkelingen investeren we in onze (professionele en vrijwillige) organisaties, die onze inwoners met geldzorgen bijstaan. Ook zijn we begonnen om de kinderen uit deze gezinnen te stimuleren naar een kansrijke positie.

Deze insteek werpt zijn vruchten af. Tegelijkertijd zien we dat door de huidige maatschappelijke ontwikkelingen we ook in 2024 voor de nodige uitdagingen komen te staan.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen (A)

Juist deze tijd vraagt dat wij inwoners de zekerheid geven dat zij, zelfstandig of met de juiste duurzame begeleiding, in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien. Dit doen wij door mensen aan het werk te helpen. Als dit niet lukt, is er een vangnet. Maar we kijken tegelijkertijd op welke manier ze wel kunnen blijven deelnemen aan onze samenleving. We helpen inwoners laagdrempelig in hun eigen buurt en met (in)formele steun. We hebben hierbij oog voor de persoonlijke situatie van de inwoner. We proberen er zo snel mogelijk bij te zijn om complexere problemen te voorkomen. We kijken breed naar de situatie en werken aan oplossingen met onze partners in stad. Onze partners hebben we de komende jaren hard nodig. Want alleen samen kunnen we zorgen dat iedereen op elk niveau in onze maatschappij mee kan doen.

Voorkomen en vroeg erbij (D)

In financieel onzekere tijden, waarin veel inwoners geldzorgen hebben door stijgende lasten, willen we zoveel mogelijk voorkomen dat inwoners schulden opbouwen en/of in de armoede terecht komen. Als inwoners geldzorgen hebben, willen we hen zo snel mogelijk bereiken en helpen. We focussen ons binnen het doel 'Voorkomen en Vroeg erop af' op:

- Meer Arnhemmers met financiële vragen kunnen ons vinden;
- Meer Arnhemmers met beginnende schulden maken gebruik van een hulpaanbod;
- Jeugdwerkloosheid voorkomen.

Meer Arnhemmers met financiële vragen kunnen ons vinden (I)

Veel Arnhemmers worden nog steeds geconfronteerd met stijgende kosten. Wij willen voorkomen dat zij geldzorgen en/of schulden krijgen. In acht wijken is een Goed Geregeld Arnhem loket. Inwoners kunnen hier terecht voor financiële ondersteuning. Als er sprake is van geldzorgen, zorgt Goed Geregeld Arnhem dat de inwoner terecht komt bij de sociale wijkteams, Opr€cht of Geldzaken en Ondernemers, voor schuldhulpverlening. We beogen met Goed Geregeld Arnhem meer financiële vragen te beantwoorden.

Voor ketenpartners organiseert Rijnstad de training "Alert op geldzorgen", zodat zij geldzorgen kunnen herkennen en bespreekbaar kunnen maken én bekend zijn met de Arnhemse routekaart. We bieden kinderen en jongeren financiële educatie in het onderwijs met als doel te voorkomen dat jongeren in de schulden belanden. Daarnaast is Opr€cht aanwezig op verschillende locaties om proactief contact te leggen met jongeren en hen naar de juiste hulpverlening te leiden. Dit jaar ontwikkelen we een verjaardagskaart voor jongeren die 18 worden. Hiermee geven wij uitvoering aan de overgenomen motie 'feliciteren en informeren' (23M58). Jongeren ontvangen een verjaardagskaart met een link naar een informatief filmpje en informatie over relevante thema's, waaronder geldzaken. Ook worden zij gewezen op de 'Kwikstart' app.

Meer Arnhemmers met beginnende schulden maken gebruik van een hulpaanbod (I)

Sinds 2021 zijn verhuurders, energiemaatschappijen, zorgverzekeraars en waterbedrijf Vitens verplicht om betalingsachterstanden door te geven aan de gemeente. Dit geeft ons de kans om contact te leggen met meer inwoners die mogelijk financiële problemen hebben. Bij vroegsignalering komt de vraag niet vanuit de inwoner, maar bieden wij vanuit de gemeente hulp aan. Op alle signalen die wij ontvangen volgt een hulpaanbod. Dit kan telefonisch, met een huisbezoek, per mail of per brief.
We streven naar een stijging van het aantal Arnhemmers dat we spreken over hun betalingsachterstand en het aantal inwoners dat positief reageert op een hulpaanbod. Hiervoor ontwikkelen we indicatoren. Daarnaast hanteren we als positieve indicator de afnemende schuldenlast bij aanvang van een schuldregeling.

Sinds april 2023 neemt het aantal signalen van betalingsachterstanden toe. Door de economische onzekerheid is het lastig te voorspellen of deze trend zich doorzet. Omdat wij erin geloven dat persoonlijk contact het vaakst resulteert in het aanvaarden van hulp bij het oplossen van betalingsproblemen, benaderen we nog meer inwoners telefonisch of gaan we bij hen thuis langs. Als blijkt dat een inwoner meer schulden heeft, wordt de inwoner doorgeleid naar het sociale wijkteam voor schuldhulpverlening. Wij blijven ook actief op andere plekken om inwoners met mogelijke schulden te bereiken, zoals de rolzittingen van de rechtbank en op het Rijn IJssel college met spreekuren voor jongeren. We zoeken onder meer in 2024 de samenwerking met zogenaamde 'sleutelpersonen' in de wijken; inwoners die een groot netwerk hebben en een rol kunnen spelen in het bespreekbaar maken van geldzorgen en het hulpaanbod.

Met ingang van 2025 gaan we onderdelen van de schuldhulpverlening weer in eigen beheer uitvoeren. Dit is in voorbereiding. Vroegsignalering maakt hier samen met het schuldregelen en budgetbeheer/budgetcoaching onderdeel van uit.

Jeugdwerkloosheid voorkomen **(I)**

Voor het thema jeugdwerkloosheid werken we samen met onze regionale ketenpartners om zoveel mogelijk jongeren in onze arbeidsmarktregio te laten participeren in de vorm van een opleiding, een traject naar werk of het hebben van een baan. Er zijn verschillende ondersteuningsmogelijkheden voor jongeren in kwetsbare posities op het voortgezet speciaal onderwijs, praktijkonderwijs en mbo om te begeleiden in de overstap van school naar school of van school naar werk.. De begeleidingsvormen worden geëvalueerd en aangescherpt om nog beter aan te sluiten bij de behoefte van de jongeren.

We geven een vervolg aan de pilot “Jongeren in beeld”. De groep jongeren tussen de 23 en 27 jaar zonder startkwalificatie die nu niet in beeld is wordt in beeld gebracht en krijgt ondersteuning aangeboden. Daarnaast willen we een aantal wijkinitiatieven zoals de Belofte een vervolg geven in samenwerking met het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Een indicator voor de inspanning jeugdwerkloosheid voorkomen is in ontwikkeling.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal gestelde financiële vragen	**1346**	**849**	**785**	**10390**	
Eenheid: Inwoners ingediende vragen bij Sociale Wijkteams Arnhem en Goed Geregeld Arnhem					
Bron: Sociale wijkteams, vanaf 2022 inclusief Rijnstad					

Gemiddelde schuld van huishouden dat start met een schuldregeling		**36000**	**36600**	**36300**	
Eenheid: Schuld in euro's					
Bron: PLANgroep					

Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 1 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	**5000**	**5100**	**4700**		
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: CBS					

Aantal kinderen in huishoudens met ten minste 4 jaar inkomen tot 130% sociaal minimum	**3000**	**3000**	**3000**		
Eenheid: Aantal kinderen					
Bron: CBS					

Arnhemmers kunnen rondkomen **(D)**

Wij willen onze inwoners bestaanszekerheid en het perspectief van een toekomst zonder problematische schulden bieden. Deze bestaanszekerheid vormt een essentiële randvoorwaarde om stappen te kunnen zetten richting activering, het oplossen van gezondheids- /psychische problemen en werk. Een deel van de wet- en regelgeving bestaanszekerheid wordt landelijk bepaald. Denk hierbij aan de hoogte van het minimumloon en de bijstandsuitkering.
Als gemeente gaan we over de hoogte en toegankelijkheid van onze gemeentelijke inkomensregelingen en indirect over de ondersteunende regelingen in de stad en over onze schuldhulpverlening. We focussen binnen het doel “Arnhemmers kunnen rondkomen” op:

- vergroten van de effectiviteit en het bereik van onze inkomensregelingen;
- het realiseren van een vangnet voor inwoners met een laag inkomen met de partners in de stad;
- meer Arnhemmers zo snel mogelijk duurzaam schuldenvrij krijgen.

Vergroten van effectiviteit en bereik van onze inkomensregelingen (I)

We vereenvoudigen één voor één al onze gemeentelijke inkomensregelingen voor zowel onze inwoners als de uitvoering. Wij kijken daarbij ook naar de mogelijkheden van verdere harmonisatie van de regelingen, daarbij wel rekening houdend met het risico op de zogenoemde armoedeval.

Wij streven ernaar dat inwoners zoveel mogelijk regelingen waarop zij recht hebben direct aangeboden krijgen. Zo wordt momenteel aan inwoners met een participatiewet-uitkering al direct de Gelrepas verstrekt; dit gaan we waar mogelijk verder uitbreiden.

Bij het verder verbeteren van het aanbod van de Gelrepas betrekken wij inwoners met hun wensen en ideeën. Regionaal werken we in het kader van de verdere verbetering van de effectiviteit en het bereik van de Gelrepas nauw samen.

We meten het jaarlijks bereik van de regelingen, het doel is dat het bereik toeneemt. Daarnaast meten we ook het gebruik van de Gelrepas. En meten we op twee inkomensregelingen de klanttevredenheid onder gebruikers.

Met partners in de stad realiseren van een vangnet voor inwoners met een laag inkomen (I)

In Arnhem wonen veel huishoudens met een laag inkomen. Relatief veel huishoudens hebben moeite met rondkomen en veel kinderen groeien op in armoede. We gaan daarom de samenwerking met onze partners in de stad intensiveren met als doel een samenhangend vangnet voor inwoners in armoede te bieden. Tevens moeten kinderen mee kunnen doen, ook als hun ouders met financiële problemen kampen.

Een aantal partners ondersteunen wij in dit kader momenteel al (incidenteel of structureel), denk daarbij onder andere aan de Voedselbank, Stichting Leergeld en het jeugdfonds voor Sport en Cultuur. We willen met deze (en mogelijk andere) partijen komen tot een gedragen uitvoeringsplan waarbij we elkaar versterken. Daarbij ook kijkend naar specifieke thema's die aandacht behoeven en naar de verschillende gebieden/behoeftes in de stad (en daarbij dus de relatie leggend met de gebiedsplannen en de Arnhem-Oost aanpak). Ook willen we de kaders van de financiële ondersteuning van de gemeente aan deze partijen nader uitwerken.

We monitoren het aantal aanvragen dat de betreffende ketenpartner ontvangt van Arnhemmers.

Meer Arnhemmers zo snel mogelijk duurzaam schuldenvrij (I)

Na de coronaperiode en door de energiecrisis is de (landelijke) verwachting dat het aantal inwoners met problematische schulden gaat stijgen. We monitoren daarom het aantal Arnhemmers dat ondersteuning krijgt bij het oplossen van schulden. In het afgelopen jaar zagen we het aantal aanvragen schuldhulpverlening licht stijgen. We zetten daarbij volop in op een effectieve schuldhulpverlening waarin we uitgaan ” van de inwoner. Of we daarin duurzaam effectief zijn beoordelen we aan de hand van het aantal en het percentage inwoners dat zich na een schuldregeling opnieuw aanmeldt met financiële problemen.
Schuldhulpverlening vereist maatwerk. Voor ondernemers en voor jongeren hebben we een eigen aanpak waarbij we ervaringsdeskundigheid inzetten. We blijven gedupeerden van het Kinderopvangtoeslagchandaal onverminderd helpen bij de problemen waar zij tegenaan lopen.

We onderzoeken of we met ingang van 2025 onderdelen van de schuldhulpverlening (vroegsignalering, schuldregeling en budgetbeheer/budgetcoaching) weer in eigen beheer kunnen gaan uitvoeren. Daarnaast inventariseren we hoe we deze reguliere schuldhulpverlening eventueel kunnen verrijken met aanvullende diensten zoals bijvoorbeeld sociale kredietverlening en bewindvoering.

Via het Nationaal Programma Arnhem-Oost werken we een innovatieve manier van schuldhulp uit. We selecteren in Immerloo (een gebied dat één van de armste postcodegebieden van Nederland is), een groep inwoners die te maken heeft met problematische schulden en creëren rust door schulden in één keer op te kopen en daarna de doorbraakmethode in te zetten. Omdat we weten dat deze groep ook vaak te maken heeft met multi-problematiek verwachten we besparingen op voorliggende voorzieningen. Via een pilot kijken we naar het maatschappelijk rendement daarvan en naar de mogelijkheden om dit verder over Arnhem uit te rollen.

De samenwerking binnen het convenant 'Samen Sterker' met aangesloten bewindvoerders is geëvalueerd en wordt voortgezet. We hebben als doel de doorstroom van deze doelgroep richting schuldhulp te versnellen. We starten daarvoor een pilot om de begeleiding van inwoners onder bewind te verbeteren.

Tenslotte zetten we in op onze rol als schuldeiser (bij bijvoorbeeld vorderingen bij cluster Werk en Inkomen of Gemeentelijke heffingen), in op een zo soepel mogelijk beleid voor inwoners die wel willen betalen, maar niet kunnen betalen. We vertalen landelijke ontwikkelingen op dit vlak naar onze Arnhemse situatie.

Naast de opgenomen indicatoren ontwikkelen we inzicht in het bereik van de inkomensregelingen en de terugval van inwoners die schuldenvrij zijn uitgestroomd.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal inwoners met product Schuldhulpverlening		**995**	**1020**	**1148**	
Eenheid: Aantal					
Bron: PLANgroep					
Gemiddelde aantal schuldeisers van huishouden dat start met een schuldregeling		**13**	**12**	**14**	
Eenheid: Aantal schuldeisers					
Bron: PLANgroep					
Aantal huishoudens schuldenvrij uitgestroomd na traject Schuldhulpverlening	**180**	**333**	**385**		
Eenheid: Aantal per jaar					
Bron: PLANgroep					

Arnhemmers doen mee (D)

Arnhemmers die een beroep doen op de ondersteuning vanuit de Participatiewet willen we zo snel mogelijk op weg helpen naar zelfredzaamheid en hen hierin, zoveel mogelijk op maat, perspectief bieden. We zetten in op ontwikkeling en begeleiding naar vermogen. Bij voorkeur leidt dat tot betaald werk. Elke stap beschouwen we als een resultaat, omdat we weten dat betaald werk niet voor iedereen mogelijk is. Binnen de lijn bestaanszekerheid van het Nationaal programma Arnhem Oost wordt aansluiting gevonden op dit doel door de aanpak van laaggeletterdheid te intensiveren, vrijwilligerswerk te stimuleren en te versterken, activeringstrajecten laagdrempelig in de wijken te organiseren, opleidings- en leerwerktrajecten uit te breiden en meer mogelijkheden voor beschut werk, werk met begeleiding en buurtbedrijven te creëren. We focussen binnen het doel “Arnhemmers doen mee” op:

- we ondersteunen zo veel mogelijk inwoners met een uitkering naar een betaalde baan;
- we belonen en stimuleren Arnhemmers om bij te verdienen naast een uitkering;
- Inwoners participeren naar vermogen.

We ondersteunen zoveel mogelijk inwoners met een uitkering naar een betaalde baan (I)

We willen dat onze inwoners naar vermogen deelnemen aan de Arnhemse samenleving. We kijken samen met hen naar wat kan en beslissen samen wat ondersteunend en passend is bij hun persoonlijke situatie. Deze ondersteuning kan zijn bemiddeling naar betaald werk, inzet van arbeidsontwikkeling, voor nieuwkomers kunnen dit taaltrajecten zijn, voor jongeren ondersteuning bij de keuze voor een opleiding en voor weer anderen werkervaring opdoen in nieuwe branches. Met onze partners in de keten van werk en inkomen optimaliseren wij continu onze dienstverlening door een breed aanbod van trajecten te ontwikkelen. Scalabor speelt een belangrijke rol in het aanbod van arbeidsontwikkeltrajecten aan onze inwoners, door deze zelf aan te bieden, maar ook te bemiddelen naar het best passende traject.

We beogen een dalende trend van het aantal inwoners in de bijstand want dit is een indicator voor het aantal inwoners dat we succesvol begeleiden naar werk. Daarnaast streven we naar een positieve afwijking van het volume bijstand van grote gemeenten.

We belonen en stimuleren Arnhemmers om bij te verdienen naast een uitkering (I)

Het is goed als mensen bijverdienen in de bijstand. Werken in deeltijd houdt bijstandsgerechtigden werkfit en het biedt perspectief om de financiële draagkracht te vergroten. De Participatiewet onderschrijft de waarde van bijverdienen in een uitkeringssituatie. Hiervoor is in de wet de mogelijkheid voor een inkomstenvrijlating opgenomen. Deze inkomstenvrijlating is echter nadrukkelijk beperkt in hoogte en duur.

In mei 2023 werken 562 Arnhemmers met bijstand in deeltijd. Zij geven maandelijks de inkomsten aan ons door, wij verrekenen de inkomsten met de bijstand en passen de inkomstenvrijlating toe binnen de kaders van de Participatiewet. De inkomstenvrijlating is zoals gezegd beperkt in duur en heeft tegelijkertijd een verlagende invloed op de toeslagen van de Belastingdienst. Wij vinden dat het aantal personen dat in deeltijd werkt vanuit de bijstand omhoog kan en moet. Omdat betaald werk, ook in deeltijd, een geweldige manier is om deel te nemen aan de samenleving, je daardoor (meer) inkomen kan krijgen, aan persoonlijke ontwikkeling kan doen en sociale contacten hebt. Maar ook omdat deeltijdwerk een stap kan zijn naar volledige uitstroom uit de bijstand. Er zijn verschillende redenen waarom niet meer inwoners vanuit de bijstand in deeltijd werken, maar één daarvan is dat werken naast de uitkering niet of weinig loont.

Met ingang van 1 juli 2023 start de proef Bijverdienbeloning, voor de duur van 2 jaar. De bijverdienbeloning is een extra beloning en stimulans voor inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd werken of Arnhemmers die vanuit de bijstand in deeltijd gaan werken. Elke zes maanden wordt de beloning uitgekeerd tot

een maximum van € 1.200, - afhankelijk van de inkomsten die de Arnhemmer heeft verdiend met deeltijdwerk in zes maanden. De bijverdienbeloning wordt onbelast uitbetaald en heeft dus geen invloed op de toeslagen van de Belastingdienst.

In mei 2023 werken 562 personen in deeltijd en ontvangen aanvullend een bijstandsuitkering. Met deze proef willen wij een toename bereiken van;
1. Het aantal personen dat in deeltijd gaat werken;
2. De deeltijdinkomsten;
3. Het aantal personen dat vanuit deeltijdwerk in de bijstand volledig uitstroomt.

Het college informeert de gemeenteraad na 1 jaar (medio 2024) over de voortgang en de opgedane inzichten.

Inwoners participeren naar vermogen **(I)**

We zien dat een groot deel van de inwoners met een uitkering relatief veel ondersteuning nodig hebben om stappen te kunnen zetten op weg naar werk. Voor deze inwoners kunnen we ter ondersteuning instrumenten inzetten: basisbaan, loonkostensubsidie, beschut werk en jobcoaching. Er wordt hierbij altijd gekeken naar de meest passende plek voor de inwoner. Het WerkgeversServicepunt is de partij die werkgevers stimuleert om inclusief te ondernemen en hen op de ondersteuningsmogelijkheden en de instrumenten wijst.

Voor een deel van onze inwoners die ondersteuning nodig heeft in hun ontwikkeling naar werk zien we een toename van de inzet van de instrumenten loonkostensubsidie en jobcoaching. Deze aanpak is succesvol. Het aantal inwoners dat hierdoor met begeleiding kan deelnemen aan de arbeidsmarkt stijgt. De loonkostensubsidie en jobcoaching bekostigen we vanuit het re-integratiebudget. We constateren een trendmatige stijging van de uitgaven vanaf het jaar 2023. We verwachten voor 2024 alle middelen hiervoor nodig te hebben.

Beschut werk is een vorm van betaald werk bedoeld voor mensen met een arbeidsbeperking die relatief veel begeleiding en een aangepaste werkplek nodig hebben. We gaan in 2024 de bekendheid van het instrument bij professionals en werkgevers vergroten. Beschut werk is onderdeel van de reguliere dienstverlening en we verwachten in 2024 een toename van het aantal inwoners dat met een beschut werk indicatie aan de slag is.

Arnhem heeft het werkgeverschap van de medewerkers van de sociale werkvoorziening (SW) ondergebracht via de MGR Sociaal Domein bij Scalabor. De CAO-lonen van deze groep medewerkers staan onder druk en er worden acties gevoerd voor een loonstijging. Indien dit leidt tot een stijging van de lonen zal dit leiden tot een stijging van de lasten voor SW in de begroting.

Landelijk wordt gesproken over de hervorming van de arbeidsmarkt en de vorming van regionale werkcentra. We volgen deze ontwikkelingen en bereiden ons hier met de partners in de arbeidsmarktregio gezamenlijk op voor.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Volumeontwikkeling uitkeringen afgezet tegen andere grote gemeenten	**-0,40**	**-1,40**	**-2,10**	**-3,20**	

Eenheid: Percentage volume-ontwikkeling afgezet tegen andere gemeenten vanaf 1-1-2019

Bron: Benchmark 16 grote gemeenten

Aantal inwoners met een bijstandsuitkering	**8956**	**8691**	**8582**	**8077**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Aantal inwoners dat is uitgestroomd uit uitkering vanuit parttime werk	**830**	**672**	**905**	**750**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Aantal inwoners dat bijverdient naast bijstand		**2411**	**1838**	**1289**	

Eenheid: Aantal

Bron: Administratie Werk en Inkomen

Inkomsten uit werk naast de uitkering	**4139199**	**4043484**	**3794686**
Eenheid:	Euro		
Bron:	Administratie Werk en Inkomen		

Inwoners werkend met een vorm van ondersteuning (LKS, jobcoaching en beschut werk)	**284**	**378**	**556**
Eenheid:	Aantal inwoners met een betaling loonkostensubsidie en/of jobcoaching		
Bron:	Administratie Werk en Inkomen		

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**
Arnhemmers kunnen rondkomen	1.910	0	0	0
Voorkomen en vroeg er bij	643	0	0	642
Arnhemmers doen mee	162.694	112.324	0	0
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	169.591	164.795	163.696	165.248	166.785	168.454	166.242
Baten	114.865	114.470	109.871	112.324	114.414	117.300	120.027
Saldo lasten en baten	***-54.726***	***-50.326***	***-53.825***	***-52.924***	***-52.371***	***-51.154***	***-46.215***
Toevoegingen aan reserves	4.543	554	554	0	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	6.994	0	3.833	642	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***2.451***	***-554***	***3.279***	***642***	***0***	***0***	***0***
Gerealiseerd resultaat	**-52.275**	**-50.880**	**-50.546**	**-52.282**	**-52.371**	**-51.154**	**-46.215**

Toelichting

Lasten

De begrote lasten bedragen in 2024 € 165,2 miljoen, onderverdeeld in de volgende onderwerpen:

- Bijstandsverstrekking (waaronder BUIG en uitvoeringskosten): € 124,6 miljoen;
- Participatie (waaronder sociale werkvoorziening (SW), re-integratiebudget en uitvoeringskosten): € 38,7 miljoen;
- Armoedebeleid: € 1,6 miljoen;
- Schulddienstverlening: € 0,3 miljoen.

De totale lasten van het programma Participatie en Armoedebestrijding zijn in 2024 € 1,9 miljoen hoger dan in 2023. Dit komt door:

Bijstandsverstrekking: € 5,9 miljoen hoger dan in 2023
De begrote lasten voor de bijstandsontwikkeling zijn gekoppeld aan de landelijke begroting van de verwachte lasten op de bijstand. Op basis van de landelijke lijn worden de budgetten bepaald die de gemeenten jaarlijks ontvangen voor het betalen van de uitkeringen. Sinds 2021 is er sprake van een landelijke afname van het aantal uitkeringen. Op het moment van opmaken van de begroting is het meerjarig perspectief nog niet geactualiseerd. De lasten dalen minder hard door de inzet van loonkostensubsidie die we het jaar erop pas gecompenseerd krijgen. Verder ontvingen we in 2023 nog een bijdrage van het rijk voor de ToZo-uitkering (€ 0,1 miljoen) en stijgen in 2024 de verwachte lasten voor de individuele studietoeslag (€ 0,4 miljoen).

Participatie: € 4,3 miljoen lager dan in 2023
Dit wordt met name veroorzaakt door incidentele middelen in 2023 die in 2024 niet beschikbaar zijn waaronder een Europese StructuurFonds-subsidie voor de uitvoering (€ 0,9 miljoen), het actieplan Werk dat eind 2023 is afgerond (€ 1,3 miljoen) en middelen impuls integraal werken (€ 0,4 miljoen). Ook waren er in 2023 extra incidentele middelen beschikbaar voor het re-integratiebudget (€ 1,4 miljoen). Verder is de begroting voor de arbeidsmarktregio op dit moment nog € 2,9 miljoen lager dan in 2024. Dit komt omdat de rijksmiddelen jaarlijks worden toegekend en we op dit moment nog niet weten hoeveel er beschikbaar zal zijn in 2024. Ook worden een deel van de middelen uit 2023 nog overgeheveld naar 2024. De begroting voor SW is in 2024 € 1,6 miljoen hoger dan in 2023. Dit komt door de structureel doorgevoerde looncompensatie. In 2024 zijn er verder ook extra middelen beschikbaar voor de pilot bijverdienbeloning (€ 1,1 miljoen).

Armoedebeleid: € 0,2 miljoen lager dan in 2023
Dit wordt veroorzaakt door extra incidenteel budget voor 2023 voor het onderzoek naar het in eigen beheer uitvoeren van Armoederegelingen, schuldhulpverlening en bewindvoering.

Voor schuldhulpverlening is de begroting gelijk aan 2023.

Baten
De begrote baten van het programma Participatie en armoedebestrijding zijn in 2024 € 112,3 miljoen, onderverdeeld in de volgende onderwerpen:

- Bijstandsverstrekking: € 111,8 miljoen;
- Participatie: € 0,5 miljoen.

De totale baten van het programma Participatie en Armoedebestrijding zijn in 2024 € 2,5 miljoen lager dan in 2023. Dit komt door:

Bijstandsverstrekking: € 4,2 miljoen hoger dan in 2023
Dit wordt met name veroorzaakt door een stijging van de rijksbijdrage voor de gebundelde uitkering (BUIG). De begrote baten voor de bijstandsontwikkeling zijn gekoppeld aan de landelijke begroting van de verwachte lasten op de bijstand. Op basis van de landelijke lijn worden de budgetten bepaald die gemeenten ontvangen voor het betalen van de uitkeringen (zie ook de toelichting bij de lasten).

Participatie: € 1,8 miljoen lager dan in 2023
In 2023 ontvingen we een ESF-subsidie voor de uitvoering (€ 0,9 miljoen). De baten voor de arbeidsmarktregio waren in 2023 € 0,8 miljoen hoger vanwege een ontvangen provinciale subsidie (€ 0,4 miljoen) en de bijdrage voor de regionale mobiliteitsteams (€ 0,4 miljoen).

Toevoegingen aan reserves
In 2024 zijn er geen begrote toevoegingen aan reserves.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er voor een totaal aan € 0,6 miljoen onttrokken aan de bestemmingsreserve Taakmutaties Gemeentefonds - Overloop. Dit is de begroting voor de regionale aanpak jeugdwerkloosheid en betreft de meerjarige verdeling van de rijksmiddelen uit 2021 en 2022 op basis van het vastgestelde meerjarenplan.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Scalabor B.V.
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Participatie

- Werkgeversorganisaties;
- Werknemersorganisaties;
- Onderwijsorganisaties;
- Regionaal Werkbedrijf;
- Economic Board;
- Regiogemeenten;
- UWV;
- Stichting Inclusief Midden Gelderland;
- Inclusief Werkgeven Midden Gelderland;
- Woningbouwcorporaties;
- Leerwerkloket Midden Gelderland;
- Werkgeversservicepunt Midden Gelderland;
- Scalabor;
- Centrum voor Activerend Werk;
- Stichting Sociale wijkteams Arnhem.

Armoede en schulddienstverlening

- Stichting Sociale wijkteams Arnhem;
- Dullertsstichting;
- Stichting Leergeld;
- Jeugdfonds Sport en Cultuur;
- Arnhemse Dialoog;
- De Voedselbank Arnhem, De Kledingbank;
- Partners van Vroeg Eropaf (woningcorporaties, energiebedrijven, zorgverzekeraars, waterbedrijven);
- Stichting Rijnstad, Humanitas, SWOA;
- PLANgroep;
- Opr€cht;
- Bewindvoerders aangesloten bij het convenant;
- Zuidweg en Partners;
- Over Rood;
- Landelijke partners (Schuldenlab, Schouders Eronder).

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Participatie

- Programmaplan Doorbraak Naar Werk.

Armoede en schulddienstverlening

- Doorontwikkeling Armoedeagenda en schulddienstverlening;
- Zij aan zij: schuldenvrij - De Arnhemse visie op schulddienstverlening;
- De weg uit armoede: werken aan perspectief Arnhemse armoedeaanpak - 2020 e.v.;
- Uitvoeringsagenda Schulddienstverlening 2020-2021.

Zorg

Arnhemmers die hulp, ondersteuning of zorg nodig hebben om mee te kunnen doen in de samenleving krijgen die thuis of kunnen daarvoor laagdrempelig in de wijk of buurt terecht. Door hen zo snel mogelijk te helpen voorkomen we complexere problemen. We organiseren deze hulp en ondersteuning zoveel mogelijk samen met het netwerk rondom inwoners. Waar dat ontbreekt investeren we in het versterken van deze wijknetwerken - formeel en informeel - zo dicht mogelijk bij huis, in de eigen woonomgeving. Op deze manier is hulp laagdrempelig beschikbaar en ondersteuning dichtbij en ontstaat er zo min mogelijk afhankelijkheid van (langdurige) specialistische hulp. Bij het versterken van wijknetwerken werken we intensief samen met Sociale wijkteams, regisseurs Werk & Inkomen, zorgaanbieders, huisartsen, scholen en welzijnsorganisaties in een gebied. Omdat gebieden van elkaar verschillen kan onze aanpak ook per gebied verschillen. Prioriteiten, accenten, werkwijzen en samenwerkingspartners worden daarop aangepast.

Tijdens de coronaperiode hebben aanbieders veel aandacht gegeven aan het voortzetten van hulp en ondersteuning aan onze inwoners en zijn alternatieven gevonden om de continuïteit te borgen. Het is dankzij deze partijen dat de meeste inwoners de coronaperiode goed zijn doorgekomen. Inmiddels is het gebruik van hulp en ondersteuning bijna overal weer op pre-corona niveau. We zien echter ook dat sommige problemen zijn toegenomen en dat extra inzet nodig is om deze op te lossen. Dit geldt bijvoorbeeld voor de mentale gezondheid van jongeren, waarvoor wachtlijsten zijn ontstaan. We maken afspraken en ontwikkelen alternatieven om de jongeren met acute problemen als eersten te helpen.

De komende jaren gebruiken we om de kansengelijkheid en bestaanszekerheid voor alle inwoners te versterken. Ook willen we de ingezette transformatie van zorg voortzetten. Preventie staat voorop om zoveel mogelijk problemen te voorkomen maar we zetten ook in op het bieden van lichtere zorg om zwaardere problemen te voorkomen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving (A)

We vinden het belangrijk dat alle Arnhemmers zo zelfstandig mogelijk kunnen leven, ook als zij daarbij, vanwege beperkingen of chronische ziekte, een steuntje in de rug nodig hebben. We richten ons op een 'Inclusieve stad' waarin alle inwoners mee kunnen doen. Waar dat nodig is bieden we passende hulp en ondersteuning waarbij we zorgen dat inwoners zoveel mogelijk zelf regie houden over hun leven en de kwaliteit daarvan kunnen verbeteren of op peil kunnen houden. Om dat mogelijk te maken zetten we in op het versterken van de eigen kracht, het sociaal netwerk van inwoners en het benutten van algemene voorzieningen in de wijken. Daarbij streven we er naar dat partijen in de wijk een stevig netwerk vormen en wijkgericht gaan werken. We werken preventief en zetten in op het normaliseren van zorg waar dat kan. Dat betekent dat we minder snel willen diagnosticeren en etiketteren en niet altijd direct een specialistische hulpverlener in willen zetten. Liever maken we gebruik van het netwerk en versterken dit waar dat nodig is waarbij we verschillen tussen Arnhemmers accepteren en omarmen. Inwoners met zorg, jong en oud, blijven zoveel mogelijk thuis wonen met de nodige ondersteuning, of maken eerder de overstap van een instelling naar zelfstandig wonen in de wijk. Wanneer inwoners zorg met verblijf nodig hebben zoeken we naar oplossingen die zoveel mogelijk op de thuissituatie lijken; uit huis maar zo 'thuis' mogelijk. Zo bieden we onze inwoners duurzame, passende, effectieve en efficiënte ondersteuning op maat, zo tijdig mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis. Ook stimuleren we daarbij actieve deelname van inwoners aan de Arnhemse samenleving. We willen dat alle Arnhemmers mee kunnen doen.
We zorgen ervoor dat de toegang naar ondersteuning en zorg transparant en laagdrempelig is ingericht. Om kwalitatief goede zorg beschikbaar te hebben en te houden zetten we, met name in de jeugdzorg, extra maatregelen in.

Uitwerking indicatoren
Begin 2022 zijn de Visie Sociaal Domein, de Kadernota ‘Van beschermd wonen naar een beschermd thuis' en het Jeugdbeleid vastgesteld. Op dit moment worden deze kaders vertaald naar inspanningen en effectindicatoren. In de volgende Begroting zullen de nieuwe effectindicatoren worden opgenomen.

Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis **(D)**

Inwoners die er (tijdelijk) niet in slagen zichzelf te redden in het dagelijks leven bieden we hulp, ondersteuning en zorg. We bereiken steeds meer Arnhemmers en uit het inwonerservaringsonderzoek blijkt dat veel Arnhemmers tevreden zijn over de geboden hulp. Tegelijkertijd is de ervaring, met name van de Sociale wijkteams, dat inwoners vaak (te) lang afhankelijk blijven van specialistische hulp. We gaan ons inspannen om deze inwoners zo zelfstandig mogelijk te maken, zodat zijzelf de regie over hun leven terug krijgen en de kwaliteit van leven verbetert. We zetten in op het versterken van de eigen kracht en investeren in het (sociaal) netwerk rondom inwoners waarbij we het gebruik van algemene voorzieningen in de wijken stimuleren. Deze aanpak is ook van belang om in te spelen op de toenemende vergrijzing en de personeelstekorten in de zorg het hoofd te bieden. Bij huishoudelijke ondersteuning zijn deze ontwikkelingen al voelbaar. Via wachtlijstbemiddeling borgen we dat de meest kwetsbare inwoners met acute problemen als eerste geholpen worden door direct huishoudelijke ondersteuning in te zetten. Daarnaast onderzoeken we samen met zorgaanbieders hoe we voldoende personeel kunnen inzetten in de huishoudelijke ondersteuning en welke mogelijkheden er zijn om vraag en aanbod in evenwicht te brengen.

We hebben ook aandacht voor de groeiende groep inwoners (en hun naasten) met een vorm van dementie. We willen van Arnhem een dementievriendelijke samenleving maken. Dit doen we door onder andere bewustwording en trainingen van Arnhemmers en Arnhemse ondernemers over de omgang van inwoners met dementie zodat ook deze groep zo lang mogelijk mee kan blijven doen in Arnhem.

We versterken de (veer)kracht van onze inwoners thuis en in instellingen met een integrale aanpak **(I)**

- We lichten onze inwoners beter voor hoe ze hun zelfstandigheid kunnen behouden; dit doen we met inzet van het eigen netwerk en een betere benutting van algemene voorzieningen in de wijk. We stimuleren het gebruik van deze algemene voorzieningen en we zorgen dat het aanbod bekend is en aansluit bij de behoefte van de inwoners van de wijk. Daarbij wordt onder andere gebruik gemaakt van een website waarop het aanbod aan algemene voorzieningen staat vermeld; deze website ontwikkelen we verder door.
- De huidige versnippering van begeleiding over veel verschillende aanbieders wordt teruggebracht door een sterk netwerk per wijk te organiseren waarin hulpverleners elkaar kennen en intensiever met elkaar samenwerken rondom inwoners. Dit bevordert collectieve en integrale oplossingen voor inwoners en zorgt er voor dat beter gebruik wordt gemaakt van algemene voorzieningen en sociale netwerken in de wijk, zodat de begeleiding effectiever wordt.
- Er is veel samenhang in de opgaven waarvoor we staan. In de jeugdzorg bijvoorbeeld, zien we relaties tussen het opgroeien in armoede, schulden, schooluitval en de inzet van jeugdzorg. Daarnaast heeft een groot deel van de zwerfjongeren een verleden in de jeugdzorg. Om deze reden is een samenhangend jeugdbeleid ontwikkeld als uitwerking van een integrale visie op het sociaal domein. De komende jaren gaan we zorgen dat dit beleid in samenspraak met de betrokken partijen wordt opgepakt en uitgevoerd. Daarbij betrekken we onze gebruikers, jongeren, ouders/verzorgers, ervaringsdeskundigen, om te toetsen of dit goed gebeurt.
- Ook ondersteunen we gezinnen waar meerdere problemen bestaan vanuit de doorbraakmethode. Gespecialiseerde wijkcoaches werken met deze methode. Deze methode houdt in dat we de problemen in samenhang benaderen en tot integrale oplossingen komen waar alle gezinsleden mee worden geholpen. Tevens gaan we bij deze methode de samenwerking met Werk en Inkomen intensiveren.
- Voor jeugdigen en volwassenen die vanuit een zorginstelling uitstromen en zelfstandig gaan wonen, moeten voldoende, passende en betaalbare woningen beschikbaar zijn. Om dit te bereiken leggen we verbinding met andere programma's en werken we samen om voor verschillende doelgroepen zelfstandige woonruimte te realiseren.

We versterken de zorgtoewijzing **(I)**

- De Sociale wijkteams vormen de toegang naar de Wmo, beschermd wonen en Jeugdzorg. Wijkcoaches beoordelen welke ondersteuning onze Arnhemmers nodig hebben om zelfstandig te kunnen wonen en participeren. Daarbij wordt altijd gekozen voor de meest passende, effectieve en efficiënte hulp en ondersteuning vanuit de gedachte dat inwoners zoveel mogelijk zelf de regie houden over hun eigen leven.
- Sociale wijkteams hebben in afstemming met de gemeente hun organisatie doorontwikkeld. Naast Sociale wijkteams met generalistische wijkcoaches zijn stadsteams ingevoerd, die betrokken worden bij meer specialistische casuïstiek. Met deze verdeling verwachten we de benodigde inzet van hulp en ondersteuning te kunnen verbeteren. Daarnaast is de aansturing van de Sociale wijkteams vereenvoudigd door onder andere het aanstellen van één directeur/bestuurder. De doorontwikkeling van de Sociale wijkteams zal ook in 2024 verder worden geïmplementeerd. We voeren een onderzoek uit of de personeelsformatie (wijkcoaches) voldoende is om de opdracht van de gemeente goed uit te voeren. De gemeente is samen met de stichting sociale wijkteams opdrachtgever van dit onderzoek dat door Significant wordt uitgevoerd.

We sturen op kwaliteit en resultaat (I)

- In samenwerking met de regionale inkooporganisatie (Inkoop-SDCG) en Sociale wijkteams monitoren we of aanbieders goede kwaliteit van zorg leveren en de gewenste resultaten realiseren. In 2024 gaan we door met bepalen welke verbeteringen nodig zijn om zorg in te kopen die zo goed mogelijk aansluit bij de hulpvragen van inwoners. Dit doen we samen met Inkoop-SDCG en regiogemeenten en vanuit de kaders en standpunten die beschreven zijn in de raadsbrief Verbeteren regionale inkoop van zorg d.d. 28 maart 2023.
- Het toezicht op rechtmatigheid en kwaliteit van de geleverde zorg is verder geïntensiveerd. Niet alleen op basis van signalen, maar ook via een steekproef worden aanbieders getoetst. Daarbij werken we nauw samen met de Inkoop-SDCG, VGGM (toezicht op kwaliteit), afdeling Handhaving (toezicht rechtmatigheid) en de partners in het RIEC (Regionale Informatie- en Expertise Centra, gericht op bestrijding ondermijnende criminaliteit). Een regionaal Handhavingskader wordt samen met de gemeente Arnhem ontwikkeld door Inkoop-SDCG.
- Met Medipoint hebben we het contract voor hulpmiddelen tot 2026 verlengd. Dit omdat de inwoners en gemeente tevreden zijn over hun dienstverlening. Met Medipoint en de Sociale wijkteams kijken we naar verdere innovatie van het gebruik van hulpmiddelen. Het doel is om te zorgen dat ouderen die minder mobiel zijn ook kunnen meedoen in de samenleving.
- In 2022 hebben we enkele aanbevelingen doorgevoerd in het bestaand beleid rondom Persoonsgebonden Budget (PGB), zoals de informatievoorziening richting inwoners. We blijven investeren in de kwaliteit van de ingekochte zorg via PGB. Bij twijfel over de kwaliteit van PGB-zorg zullen we ook onderzoeken gaan instellen op bijvoorbeeld de juiste kwalificaties van zorgverleners. Dit doen we om kwalitatieve goede zorg te blijven leveren.

We vergroten het inzicht of passende zorg wordt ingezet (monitoring) (I)

- We verbeteren het inzicht in de ontwikkeling van de zorg. We gebruiken een goed ontsloten zorgmonitor waarbij we de ingezette zorg lokaal en op wijkniveau kunnen volgen. Periodiek leveren we (bestuurlijke) rapportages op, om de gewenste transformatie van zorg te monitoren. Dit biedt mogelijkheden om, waar nodig, bij te sturen.
- Op wijkniveau ondersteunen we Sociale wijkteams bij het analyseren van de ontwikkelingen in toegewezen zorg en het uitzetten van acties. Op wijkniveau is een dashboard beschikbaar waarin we de zorg(kosten) tot op detail kunnen monitoren. Waar nodig worden zogenaamde Analyse- en Actieteams (A2-teams) ingezet, die werken met deze data (bijvoorbeeld volumes, producten, duur, kosten, aanbieders, zorgpaden en verwijzers). Het team is samengesteld vanuit verschillende disciplines (inhoudelijk, financieel en data-analisten) en zij gaan op wijkniveau of per zorgvorm in gesprek met het Sociale wijkteam over de data. Daarbij wordt gekeken naar de resultaten en ontwikkelingen in de wijk en de stad en wordt actie ondernomen als dat nodig is.
- We ontwikkelen het inwonerservaringsonderzoek door om meer inzicht te krijgen in het resultaat van en tevredenheid over de geleverde zorg. Met de verbeterde monitoring kunnen we volgen of aanbieders met de ingezette zorg resultaat bereiken en de doelen van de inwoner behalen.

We ontschotten zorgsystemen en verkrijgen toereikend rijksbudget (I)

- We dragen via de G40, VNG en NDSD (Netwerk directeuren sociaal domein) bij aan een actieve lobby om voldoende rijksmiddelen te krijgen om de Wmo en Jeugdwet goed uit te kunnen voeren. We ondersteunen de lobby van VNG en G40 om structureel, ook na 2022, voldoende middelen voor de (jeugd)zorg te krijgen. Het Integraal Zorgakkoord (IZA) is eind 2022 vastgesteld en vraagt inzet van de gemeente. De aanleiding voor het IZA is de druk in de zorg en het doel van het IZA is om zorgtransformaties in gang te zetten. Vanuit het IZA dienen dit jaar een regiobeeld en een regioplan opgeleverd te worden. Vanuit het IZA krijgt de regio Centraal Gelderland ongeveer € 4 miljoen per jaar via een IZA-SPUK en mag de gemeente met zorgaanbieders aanspraak maken op transformatiemiddelen voor impactvolle zorgtransformaties. Meer informatie over het IZA volgt in het derde kwartaal.
- Landelijk wordt gewerkt aan een nieuw verdeelmodel voor beschermd wonen en maatschappelijke opvang (voorlopig uitgesloten). Inzet is een verdeelmodel van middelen op basis van objectieve criteria. De implementatie van het nieuwe model gaat in per 2025. De precieze effecten zijn nog onduidelijk maar we weten al wel dat onze regio Centraal Gelderland een ‘nadeelregio’ is. Dat betekent dat we in de toekomst minder geld krijgen voor beschermd wonen dan nu. Met de regiogemeenten zijn financiële afspraken gemaakt voor de komende jaren en we sluiten een samenwerkingsconvenant waarin we vastleggen hoe we de komende jaren de transformatie van beschermd wonen naar een beschermd thuis verder vormgeven.
- We werken met diverse partijen, zoals het Sociaal wijkteam, zorgaanbieders, zorgverzekeraar en justitie aan gezamenlijk beleid voor de GGZ-doelgroep. We onderzoeken onder andere hoe we een betere aansluiting kunnen realiseren tussen de forensische zorg en de Wmo-zorg en onderzoeken de mogelijkheden voor een meer wijkgerichte GGZ-ondersteuning. Daarbij zetten we ook in op preventie van problemen en een betere acceptatie van de GGZ-doelgroep.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Inwonerstevredenheid over kwaliteit geboden ondersteuning		**79**	**73**	**82**	
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis	**41**	**47**	**50**	**51**	**51**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel specialistisch	**44**	**31**	**29**	**32**	**34**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding WMO-begeleiding, basis vs. specialistisch, aandeel basis + specialistisch	**15**	**22**	**21**	**17**	**15**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel maatwerk	**84**	**65**	**43**	**36**	**33**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Verhouding Huishoudelijke Ondersteuning, maatwerk vs. algemene voorziening, aandeel algemeen	**16**	**35**	**57**	**64**	**67**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					
Gemiddelde zorgkosten per inwoner	**887**	**847**	**713**	**723**	
Eenheid: Gemiddelde zorgkosten in euro per inwoner					
Bron: Gemeente Arnhem					

Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij (D)

We willen dat alle Arnhemmers kunnen meedoen aan de samenleving. Daartoe bieden we Arnhemmers die niet participeren als gevolg van persoonlijke omstandigheden de mogelijkheid om deel te nemen aan de maatschappij, bij voorkeur via betaald werk. Als dit niet haalbaar blijkt, participeren zij via vrijwilligerswerk of activerend werk. We bevorderen de doorstroming vanuit activerend werk richting betaald werk/ opleidingen of vrijwilligerswerk.

Zie de inspanningen benoemd bij het doel 'Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis' (I)

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Percentage inwoners in Activerend Werk met een ontwikkelarrangement	**45**	**42**	**51**	**55**	**52**
Eenheid: Percentage					
Bron: Gemeente Arnhem					

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg (A)

We willen dat alle kinderen in Arnhem de kans krijgen zich te ontwikkelen naar zelfstandigheid en een gezond volwassen leven. Daarbij mag het niet uitmaken in welke wijk je woont. Als het kinderen met ondersteuning van hun ouders niet lukt om deze ontwikkeling door te maken en ook het eigen netwerk onvoldoende is, ontvangen zij daarbij tijdige passende hulp. Passende hulp betekent dat de hulp kwalitatief goed is en kinderen (of hun ouders) helpt om weer zelf verder te kunnen. Tijdige hulp betekent dat alle kinderen, ook kinderen met acute en complexe problemen, snel hulp krijgen. Deze hulp willen we zo licht mogelijk en zo dicht mogelijk bij huis of thuis inzetten, zodat het kind zoveel mogelijk een normaal leven kan blijven leiden. Om dat te bereiken werken we preventief en signaleren we problemen zo vroeg mogelijk. We zetten tijdig passende hulp in om complexere problemen te voorkomen. Daarbij richten we ons op kinderen in kwetsbare situaties: kinderen die onze hulp het meest nodig hebben om zich te kunnen (blijven) ontwikkelen. Bij de inzet van hulp houden we oog voor normalisering en voorkomen we het onnodig 'plakken van etiketten'. Ook bespreken we met ouders hoe we ze kunnen ondersteunen bij de opvoeding van hun kinderen; wat kunnen zij zelf doen en wat is 'normaal' bij het opgroeien van hun kind.

Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven (D)

Alle Arnhemse kinderen moeten mee kunnen doen in de samenleving en mogelijkheden krijgen om zich te ontwikkelen. Daarbij mag het niet uitmaken in welke wijk je woont. Om dat te bereiken hebben kinderen en hun ouders een goede sociale basis en voorzieningen in de buurt nodig waar ze gebruik van kunnen maken. Bijvoorbeeld op school, of bij de sport- of cultuurvereniging. Als het netwerk en de sociale basis bij een kind niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, zetten wij (tijdelijk) specialistische jeugdhulp in.

Versterken eigen kracht van jeugdigen, sociaal netwerk en inzet algemene voorzieningen (I)

- Samen met professionals uit onderwijs, zorg, sport, cultuur en welzijn ontwikkelen we samenhangend aanbod van voorzieningen dat past bij de fases die kinderen (en hun ouders) doorlopen bij het opgroeien en opvoeden en aansluit bij de hulpvraag. We baseren dit voorliggende aanbod op de behoeften van kinderen en jongeren zelf (op basis van input van kinderen zelf, bijvoorbeeld in stadsgesprekken conform motie 22m27).
- We stimuleren passend aanbod van algemene voorzieningen dat preventief op, of in combinatie met specialistische jeugdhulp ingezet kan worden, zodat kinderen kunnen blijven meedoen. Denk bijvoorbeeld aan 'steungezinnen', waarbij steunouders een kind een dagdeel in de week opvangen en ondersteunen zodat de biologische ouders op adem kunnen komen.
- We versterken de aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp, zodat kinderen tijdig de juiste ondersteuning krijgen om zich te kunnen blijven ontwikkelen. We maken daarom samen met onderwijsbesturen en de samenwerkingsverbanden duidelijke afspraken over hoe we kinderen gezamenlijk de beste ondersteuning kunnen bieden, ieder vanuit de eigen verantwoordelijkheid. Deze afspraken worden continu waar nodig en waar mogelijk aangescherpt. We hebben de volgende inspanningen opgenomen om de aansluiting tussen onderwijs en jeugdzorg te verbeteren:
    - We zorgen voor een goede samenwerking tussen de Sociale Wijkteams en het Primair Onderwijs (mogelijk vervolg naar het Voortgezet Onderwijs).
    - We zorgen voor meer duidelijkheid over de onderlinge samenwerking tussen betrokken partijen bij thuiszitters (procesafspraken) met heldere afspraken over de regie en het aanbod.
    - We zorgen voor heldere afspraken over jeugdhulp binnen Speciaal (Basis) Onderwijs en onderzoeken of de werkwijze zoals die voor de pilot Lichtenbeek ontwikkeld is, ook op andere S(B)O scholen ingezet kan worden.
- We bieden ‘’passende’’ en inclusieve BSO zodat meer kinderen samen op kunnen groeien in een reguliere setting (in plaats van een aparte BSO+).
- We starten een project waarbij we aandacht besteden aan de mentale gezondheid van jeugdigen, bijvoorbeeld via een podcast en/of een chatfunctie, en zorgen dat er aanbod wordt ontwikkeld om jeugdigen te ondersteunen/adviseren over hun mentale gezondheid. We starten focusgroepen voor jeugdigen tussen 13 en 16 jaar waarin zij leren omgaan met hun mentale gezondheid.

Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis (D)

Veel kinderen hebben helaas te maken met een onveilige thuissituatie. Dit komt onder andere door problematiek van ouders (psychische problematiek, verslavingsproblematiek, vechtscheidingen, huiselijk geweld, armoede of andere sociale problemen). We willen onveilige situaties zoveel mogelijk voorkomen, sneller signaleren als deze zich voordoen en meer kinderen in een kwetsbare situatie een veilig thuis bieden. We organiseren het liefst ambulante zorg bij gezinnen thuis. Als dat niet kan, zoeken we een plek bij pleegouders of gezinshuizen. We plaatsen kinderen alleen uit huis (jeugdzorg met verblijf) als het echt niet anders kan. Jeugdzorg met verblijf is een ingrijpende en vaak onwenselijke maatregel die we zo veel mogelijk willen voorkomen. Als er geen alternatieven zijn die werken, blijven we jongeren volgen om te bezien of dit echt de beste optie is.

We versterken het gezinssysteem zodat jeugdigen zolang mogelijk thuis kunnen blijven wonen (I)

- We bekijken per individueel geval of de hulpvraag met name bij het kind zit of in feite voortkomt uit problemen die zijn of haar ouders betreffen. In die gevallen kijken we of we het hele gezin kunnen helpen en ondersteunen.
- We organiseren nazorg voor jeugdige ex-gedetineerden waarbij jeugdigen na detentie worden begeleid op terugkeer in de samenleving door een Re-integratie Officier (RIO). Hierover zijn afspraken gemaakt met de Raad voor de Kinderbescherming, Sociale wijkteams Arnhem en de Gecertificeerde Instellingen.
- Conform toezegging 1278 werken we aan een plan om de overgang naar het 18e levensjaar voor jeugdigen te verbeteren. Voor de zorgvorm jeugdzorg met verblijf zetten we één regisseur in die vanaf het 17e levensjaar of waar mogelijk eerder samen met de jeugdige de uitstroom voorbereidt. Na uitstroom blijft de regisseur zo lang als nodig in beeld.
- We versnellen en verbeteren het veiligheidsnetwerk rond gezinnen, samen met Veilig Thuis, Sociale wijkteams, Jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming. Zodat kinderen en hun ouders sneller een passend hulpaanbod krijgen om de veiligheid in het gezin te herstellen (uitvoering Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming).
- We versimpelen het complexe veiligheidsnetwerk rondom het gezin door integraal samen te werken waarbij één gezicht in het gezin aanwezig is. Samen met Veilig Thuis, Sociale Wijkteams, Jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming wordt een Toekomsttuin opgestart waarin deze nieuwe werkwijze wordt beproefd.
- We voorkomen uithuisplaatsingen door de inzet van team VAV (Vertrouwd, Aanwezig en Veilig). Dit team kan snel en flexibel bij gezinnen, waar sprake is van onveiligheid, worden ingezet om verdere escalatie te voorkomen.
- We verminderen het aantal jongeren in verblijf door casuïstiek tijdig te bespreken in het Regionaal Expert Team en tijdig ambulante zorg in te zetten om zo uithuisplaatsing te voorkomen. We sturen erop dat jeugdzorginstellingen deze lijn volgen van het voorkomen van uithuisplaatsingen, ook met het op- en afschalen van hulp.
- We werven ouders voor pleegzorg en zetten kleinschalig groepswonen in als alternatief voor jeugdhulp met verblijf.
- We voorkomen complexe scheidingen door ouders vroegtijdig de juiste informatie en hulp op één plaats aan te bieden (Digitaal Scheidingsloket). Ook kinderen waarvan de ouders uit elkaar gaan of gaan scheiden kunnen hier terecht voor informatie en hulp. Bij geëscaleerde situaties helpen professionals van het Digitaal Scheidingsloket mee om de gezinssituatie terug te brengen naar het normale.
- We stimuleren het grondig onderzoeken van welke jeugdhulp best passend is en meest tijdig kan worden ingezet in gezinnen waar onveiligheid heerst. We motiveren het hele gezin voor inzet van de betreffende jeugdhulp om herhaalde meldingen bij Veilig Thuis te voorkomen. Hiermee kan snel richting worden gegeven aan begeleiding en behandeling, als hier een vraag naar is.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal jeugdbeschermingsmaatregelen	**427**	**395**	**382**	**453**	**353**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Aantal jeugdigen in verblijf	**610**	**563**	**512**	**611**	**465**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk (D)

Als kinderen vastlopen in hun ontwikkeling naar zelfstandigheid, dan ontvangen zij passende hulp. Hiervoor kijken we eerst met de ouders, het netwerk en de sociale basis van een kind wat de mogelijkheden zijn. Als deze niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, zetten wij (tijdelijk) specialistische hulp in. We richten ons op kinderen in kwetsbare situaties: kinderen die onze hulp het hardst nodig hebben om zich te kunnen (blijven) ontwikkelen. Een kind mag zijn wie het is, ook als het afwijkt van de norm. Bijvoorbeeld omdat een kind druk is of moeite heeft met leren. We stoppen met onnodig problematiseren van gedrag en normaliseren het gebruik van zorg. Daarbij accepteren we dat sommige problemen horen bij het opgroeien.

We zetten tijdig, best passende zorg in **(I)**

- We zetten de doorbraakmethode in om te werken aan een beter perspectief voor gezinnen met complexe, meervoudige problemen in een kwetsbare, onveilige situatie
- We zorgen dat in iedere wijk passende laagdrempelige opvoedondersteuning voor ouders/ verzorgers beschikbaar is (en zetten zo nodig extra hulp en begeleiding in)
- We herijken de Sociaal Medische Indicatie zodat meer kinderen/ gezinnen die dat nodig hebben gebruik kunnen maken van kinderopvang en buitenschoolse opvang.
- We zorgen voor betere en tijdige zorg en ondersteuning, op de juiste plek en wanneer dit nodig is. Dit doen we door inzet van de Hervormingsagenda Jeugd. Dit moet leiden tot verbetering van de hulpverlening en een financieel beheersbaar en duurzaam jeugdstel (Hervormingsagenda Jeugd)
- We breiden de inzet van praktijkondersteuners jeugd uit bij Arnhemse huisartsenpraktijken. Door de lichte hulp van de praktijkondersteuner bij de huisarts zijn kinderen en jongeren minder afhankelijk van specialistische jeugdzorg. Wanneer deze lichtere hulp niet voldoet, zetten de Sociale wijkteams of huisartsen specialistische jeugdzorg in.
- GGZWachtlijsten in de zorg zijn onwenselijk. We zetten in op snelle ondersteuning van kinderen die toch op een wachtlijst terecht zijn gekomen, waarbij ook kinderen met acute en complexe problemen snel hulp moeten kunnen krijgen. We maken afspraken met jeugdzorginstellingen om de kinderen met de meest acute problemen als eerste te helpen. We zetten een zorgaccounthouder in die bemiddelt om kinderen op de wachtlijst zo snel mogelijk naar zorg te krijgen, bijvoorbeeld bij een andere aanbieder met soortgelijk zorgaanbod. We kijken samen met de Sociale Wijkteams en Gecertificeerde Instellingen naar de aanmeldroute voor behandeling/GGZ.
- Wachtlijsten in de jeugdbescherming zijn onwenselijk. We zetten in op het zo snel mogelijk terugdringen van de wachtlijsten bij de Gecertificeerde Instellingen. Hiervoor hebben de Gecertificeerde Instellingen subsidie ontvangen, onder andere om werkdruk te verlagen en medewerkers te enthousiasmeren voor het werk. We zorgen dat gezinnen die op de wachtlijst staan in beeld zijn door samenwerking tussen Sociale Wijkteams en Gecertificeerde Instellingen te stimuleren.
- We geven de Sociale Wijkteams duidelijke kaders mee zodat ze beter kunnen beoordelen wanneer zij specialistische jeugdhulp wel of niet kunnen inzetten. Daarvoor actualiseren we de beleidskaders op basis van wat er speelt bij kinderen en jongeren. In deze kaders stellen we altijd de vraag of jeugdhulp de beste oplossing is voor het kind, of ouders goed toegerust zijn om zelf hun kind te ondersteunen en of het netwerk of voorzieningen in de buurt al ingezet zijn. Wij vragen ouders hun kinderen meer zelf te ondersteunen, bijvoorbeeld bij opgroeiproblemen, druk gedrag of verdriet in plaats van specialistische begeleiding of behandeling in te zetten. Daardoor ervaren kinderen dat tegenslag en moeilijke periodes bij het leven horen en leren zij daarmee om te gaan.
- We bakenen de inzet van de Jeugdwet en de Verlengde Jeugdwet beter af door afspraken met aanbieders te maken en houden zo de zorg beschikbaar voor de kinderen die het nodig hebben. We vergroten de kennis van de wijkteams over de zorgwetten die voorliggend zijn aan de Jeugdwet (Zvw, Wlz, Wmo) door een periodiek webinar dat we samen met Stimulanz (kenniscentrum) ontwikkelden.
- We stimuleren een goede voorbereiding op uitstroom uit jeugdzorg met verblijf door het gebruik van het Toekomstplan te stimuleren. Wanneer jongeren tijdig zijn voorbereid maar alsnog niet klaar zijn om uit te stromen, kan worden besloten tot inzet van verlengde jeugdwet. Dit is onder andere onderdeel van de campagne van Stichting Het Vergeten Kind: 'laat zorg pas stoppen als kinderen daar klaar voor zijn.

We zorgen voor een wijknetwerk met algemene voorzieningen en zorgaanbod dat aansluit bij de problemen van kinderen en jongeren **(I)**

We gaan meer wijkgericht werken. Dit houdt in dat een beperkt aantal “begeleidingsaanbieders” in de wijken samenwerken en medeverantwoordelijk zijn voor het bieden van de begeleiding in de wijk. Het gaat dan zowel om specialistische zorgaanbieders als om partijen die in het voorliggend veld werkzaam zijn. Met deze aanbieders en de sociale wijkteams wordt een nieuwe werkwijze en manier van samenwerken ontwikkeld. Het uitgangspunt hierbij is dat minder wordt doorverwezen naar gecontracteerde zorgaanbieders, maar dat de aanbieder (tijdelijk) ondersteunt bij de vraag van de inwoner en onderdeel is van het wijknetwerk. We willen een betere samenwerking tussen het voorliggend veld, de begeleidingsaanbieders in de wijken en de Sociale Wijkteams.

- We zorgen per wijk voor een sterk netwerk waarin een beperkt aantal jeugdhulpaanbieders samenwerkt met andere professionals en betrokken partijen in de wijk en met hun aanbod aansluiten bij de zorgvragen van kinderen en jongeren in die wijk.
- We zetten jeugdhulp zo dichtbij als mogelijk in en vormen wijknetwerken om dat mogelijk te maken. Hulp wordt bij voorkeur gegeven bij het kind thuis, op school of in de wijk.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal 0-17-jarigen met een JW-toewijzing	**5338**	**5147**	**5029**	**5233**	**4534**

Eenheid: Aantal

Bron: Gemeente Arnhem

Aantal 18+ers met een JW-toewijzing	**675**	**608**	**523**	**506**	**395**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing CSA	**105**	**117**	**114**	**114**	**101**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Elden en De Laar	**123**	**131**	**122**	**117**	**107**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Malburgen	**156**	**162**	**147**	**150**	**139**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-Oost	**138**	**136**	**124**	**128**	**131**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Noord-West	**172**	**179**	**152**	**145**	**132**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Presikhaaf	**104**	**121**	**113**	**119**	**110**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing Schuytgraaf-Elderveld	**154**	**159**	**143**	**147**	**137**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					
Aantal jeugdhulpaanbieders met een toewijzing VKR	**151**	**148**	**121**	**134**	**126**
Eenheid: Aantal					
Bron: Gemeente Arnhem					

Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk (A)

We werken aan de transformatie van beschermd wonen (wonen in een instelling) naar een ‘beschermd thuis’; Arnhemmers die dat nodig hebben ontvangen passende zorg thuis in hun eigen omgeving. Voor wie tijdelijk beschermd wonen nodig is zorgen we op regionaal niveau voor voldoende aanbod. We zetten in op een goede doorstroom vanuit beschermde woonvormen naar zelfstandig wonen en op goede GGZ-zorg in de wijken. Met de inkoop van ondersteuning zetten we ook in op het beter laten aansluiten van de zorgproducten op deze transformatie (zoals het ontwikkelen van geclusterde woonvormen).
De transformatie geven we samen met de gemeenten binnen de regio Centraal Gelderland vorm (regionale Kadernota ‘Van beschermd wonen naar een beschermd thuis’). Alle betrokken gemeenten zorgen voor voldoende geschikte woonvarianten en een breed palet aan (basis)voorzieningen om ‘beschermd thuis’ mogelijk te maken. Ook werken we nauw samen met Sociaal wijkteam, woningcorporaties, zorgaanbieders, zorgverzekeraar en andere partijen.

Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers (D)

We willen voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare inwoners, zodat zij kunnen uitstromen uit beschermd wonen, maatschappelijke opvang en jeugdvoorzieningen. Om dit te bereiken werken we samen met de Arnhemse woningcorporaties.

We koppelen zorg(behoeften) aan wonen (I)

De woningcorporaties stellen jaarlijks 120 woningen beschikbaar voor uitstroom uit, onder andere, Beschermd wonen (BW), Maatschappelijke opvang (MO) en intramurale jeugdvoorzieningen.
De gemeente Arnhem coördineert en voert de woonafspraken uit, die gemaakt zijn met woningcorporaties. Op deze wijze kunnen Arnhemmers die niet zelfstandig aan een woning kunnen komen, toch uitstromen. Daarnaast blijven we met corporaties in gesprek over huisvesting van aandachtsgroepen.
We gebruiken daarvoor het doelgroepenonderzoek 'wonen en zorg', waarin de behoefte en het aanbod aan zorggerelateerd wonen in Arnhem gekwantificeerd is. We komen samen met partners in de stad tot een beleid voor wonen en zorg.

Zorggerelateerde woonoverlast wordt minder (I)

We pakken zorggerelateerde overlast in de stad adequaat aan. Er is een meldpunt woonoverlast, waar inwoners (ook zorggerelateerde) woonoverlast kunnen melden. We blijven, mede op basis van deze meldingen, in gesprek met zorgaanbieders over het treffen van maatregelen om woonoverlast door hun bewoners te beperken. Indien nodig nemen we ook maatregelen via de toewijzing, de inkoop en contractering.
We werken hierbij samen met het Zorgkantoor en de Dienst Justitiële Inrichtingen wat betreft de door hun gecontracteerde zorgaanbieders, als het gaat om langdurige zorg (Wet langdurige zorg), respectievelijk forensische zorg (Wet forensische zorg). Intern werken we binnen de aanpak woonoverlast samen met de teams Leefomgeving en het programma Veiligheid.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Beschermd Wonen, aantal inwoners met verblijf	1013	960	605	454	373

Eenheid: Aantal. NB. m.i.v. 2021 is een groot aantal inwoners vanuit Beschermd Wonen overgeheveld naar de Wet langdurige zorg.
Bron: Gemeente Arnhem

Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen (D)

We stellen meer mensen in staat om met de juiste ondersteuning, zelfstandig te wonen en mee te doen in onze samenleving. Uitgangspunt is zoveel mogelijk een beschermd thuis te bieden door passende zorg en ondersteuning te bieden, in plaats van wonen in een instelling. Tegelijkertijd zorgen we ervoor dat er een regionaal vangnet van intramurale zorg in stand blijft voor wie dat toch nodig heeft.

We ontwikkelen meer preventieve activiteiten (I)

- Iedere gemeente in de regio Centraal Gelderland werkt aan het op orde brengen van de lokale basisinfrastructuur. Dat betekent dat we zorgen voor plekken in de buurt waar inwoners met beschermd wonen elkaar kunnen ontmoeten en onderling steun kunnen vinden (zoveel mogelijk gespreid over de stad). We realiseren voldoende aanbod voor een zinvolle daginvulling (onder andere via Activerend Werk) en zorgen dat deze doelgroep kan wonen op een passende plek (onder andere door woonafspraken met corporaties).
- We zetten Buurtcirkels in, waarmee inwoners met een psychische kwetsbaarheid die vanuit een intramurale instelling zelfstandig gaan wonen, een sociaal netwerk in de wijk opbouwen. Met de inzet van buurtcirkels voorkomen we terugval en eenzaamheid.

Er zijn regionaal sluitende afspraken Beschermd Thuis **(I)**

Per 1 januari 2022 is gestart met de inhoudelijke doordecentralisatie van beschermd wonen. Dat betekent dat niet alleen de 43 centrumgemeenten, maar alle 355 gemeenten zich gaan inzetten en verantwoordelijk worden voor inwoners met een toewijzing voor beschermd wonen. Vanaf 1 januari 2025 komt er naar verwachting een nieuwe financiële verdeling over gemeenten. Dit betekent dat gedurende de periode 2025-2034 de middelen voor Beschermd Wonen - geleidelijk - worden overgeheveld van centrumgemeenten (Arnhem) naar de regiogemeenten. Daarmee wordt ook financieel geregeld dat gemeenten voortaan zelf verantwoordelijk zijn voor beschermd wonen voor de eigen inwoners.
Voor deze doordecentralisatie worden op regionaal niveau (regio Centraal Gelderland) samenwerkingsafspraken gemaakt. Dit is vastgelegd in de Kadernota ‘Van beschermd wonen naar beschermd thuis’. Het betreft afspraken over onder meer de financiële samenwerking, de toegang, contractering, toezicht, lokale basisvoorzieningen, monitoring en woonafspraken. Hiermee geven we uitvoering aan de landelijke Norm voor Opdrachtgeverschap. Daarnaast wordt gewerkt aan een regionaal uitvoeringsplan en lokale uitvoeringsplannen.

Er is een integrale aanpak voor mensen met verward gedrag **(I)**

- In 2024 borgen we de bemoeizorg, die aanvullend is ingezet als preventief instrument, op de al bestaande bemoeizorg (voor dreigend dak- en thuislozen).
- Daarnaast werken we aan de doorontwikkeling van de aanpak waarbij politiemeldingen over personen met verward gedrag worden doorgezet naar het sociaal domein. Er zijn inmiddels afspraken met politie, VGGM, Sociale wijkteams, OZO-coördinatoren en diverse zorgaanbieders.
- In 2024 wordt de pilot 'Noodbed voor mensen met verward gedrag' doorgezet. De pilot heeft nu een meer medisch karakter en is vanaf 15 juni 2023 weer opgestart. De medische noodbedden zijn bij Rijnstate en de sociaal domein noodbedden zijn bij Pro Persona.
- In 2024 voeren we het interventieplan personen met verward of onbegrepen gedrag uit. Aanleiding is de blijvende zorg om het hoge aantal politiemeldingen van personen met verward of onbegrepen gedrag. Doel van het interventieplan is om bestaande en wenselijke interventies samen met onze zorg- en veiligheidspartners (door) te ontwikkelen en uit te voeren.
- Ook in 2024 blijven we de Wet verplichte ggz en de Wet zorg en dwang uitvoeren. Deze wetten regelen de verplichte zorg in crisissituaties. Met name de Wet zorg en dwang zorgt regelmatig voor een aantal uitvoeringsproblemen. Met het Zorgkantoor, Pro Persona, de Verplegings- en Verzorgingssector en de Verstandelijk Gehandicaptensector werken we aan werkafspraken en voeren we een landelijke lobby, voor verbetering van de uitvoering.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving	**32.483**	**2.424**	**3.020**	**680**
Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis	32.483	2.424	3.020	680
Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij				
Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk	**18.879**	**57**	**0**	**0**
Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers	127	57	0	0
Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen	18.752	0	0	0

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg	**15.460**	**0**	**0**	**573**
Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven	13.378	0	0	573
Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk				
Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis	2.082	0	0	0
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**66.822**	**2.481**	**3.020**	**1.253**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	63.584	64.375	66.178	66.822	61.245	65.148	65.959
Baten	5.290	2.898	2.786	2.481	2.481	3.921	3.881
Saldo lasten en baten	***-58.293***	***-61.477***	***-63.391***	***-64.341***	***-58.763***	***-61.227***	***-62.078***
Toevoegingen aan reserves	21.275	1.082	1.082	3.020	4.417	811	0
Onttrekkingen aan reserves	828	81	996	1.253	680	898	3.016
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-20.448***	***-1.001***	***-86***	***-1.767***	***-3.737***	***87***	***3.016***
Gerealiseerd resultaat	**-78.741**	**-62.478**	**-63.477**	**-66.109**	**-62.501**	**-61.141**	**-59.062**

Toelichting

Lasten

De totale lasten voor 2024 voor het stedelijk programma zijn begroot op € 66,8 miljoen. De overige lasten voor zorg zijn opgenomen in de wijkbudgetten. De lasten zijn te verdelen in de volgende categorieën:

- € 31,3 miljoen wordt besteed aan zorg in natura en persoonsgebonden budgetten, verdeeld over Beschermd wonen (€ 15,3 miljoen), Jeugdzorg en jeugdbescherming (€ 11,5 miljoen), Wmo (€ 0,6 miljoen), huishoudelijke hulp toelage (€ 3,1 miljoen) en doelgroepenvervoer (€ 0,1 miljoen);
- € 24,3 miljoen wordt besteed aan uitbestede taken, zoals Stichting Sociale wijkteams (€ 18,7 miljoen), Ambulantisering GGZ (€ 3,3 miljoen), Zorg-lokaal (€ 1,0 miljoen), Inkoop Sociaal Domein Centraal Gelderland (€ 0,9 miljoen) en De connectie (€ 0,6 miljoen);
- € 2 miljoen wordt besteed aan subsidies, zoals aan Stichting Veilig Thuis (€ 1,2 miljoen);
- € 2 miljoen wordt besteed aan maatregelen in de jeugdzorg om kostenbesparingen te realiseren;
- Hiernaast zijn er € 7,2 miljoen overige lasten, zoals beleidsuren (€ 2,6 miljoen), Mantelzorgcompliment (€ 0,8 miljoen) en gemeentelijke backoffice (€ 0,8 miljoen).

De begroting is in 2024 ten opzichte van 2023 € 0,8 miljoen hoger.

- De begroting voor uitbestede werkzaamheden stijgt met € 1,6 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt met name door de verhoogde bijdrage aan Stichting sociale wijkteams (€ 1,1 miljoen) als gevolg van indexering;
- De begroting voor huishoudelijke ondersteuning stijgt met € 0,9 miljoen ten opzichte van 2023. Dit komt met name door tariefstijging;
- De begroting voor beschermd wonen daalt met € 1,9 miljoen ten opzichte van 2023 als gevolg van een toevoeging aan de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg.

Baten

De totale baten voor 2024 zijn begroot op € 2,5 miljoen. Dit is hoofdzakelijk de eigen bijdrage beschermd wonen en eigen bijdrage WMO.

De baten dalen ten opzichte van 2023 door een lagere verwachte eigen bijdrage WMO. Dit komt omdat we rekening houden met de wettelijke wijziging van de eigen bijdrage per 2024. Deze wijziging is uitgesteld naar 2025.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoegingen aan de reserves in 2024 is € 3,0 miljoen. Het betreft één toevoeging aan de bestemmingsreserve Wmo en Jeugdzorg. Deze wordt gedaan om het oplopende nadeel van de invoering van het nieuwe verdeelmodel Beschermd Wonen komende jaren te kunnen egaliseren

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er € 1,3 miljoen onttrokken uit bestemmingsreserves. € 0,5 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve transformatie zorgbudgetten en € 0,8 miljoen aan de bestemmingsreserve WMO en Jeugdzorg, waarvan € 0,5 miljoen voor de opvang dakloze EU-burgers.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen
MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

- Stichting Sociale wijkteams;
- Zorgaanbieders en welzijnsorganisaties;
- Onze Huisartsen en Arts en Zorg;
- Cliënten- en Adviesraden Sociaal Domein;
- Zorgbelang Gelderland.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Visie sociaal domein 'Sociaal domein in beweging';
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Geconsolideerde versie van de Verordening Jeugdhulp gemeente Arnhem 2019;
- Beleidsregels Leerlingenvervoer gemeente Arnhem;
- Voorstellen tot maatregelen jeugdzorg;
- Kadernota De veerkrachtige samenleving Arnhem;
- Beleidsregels Wmo (2019);
- Beleidsregels Jeugd (2019);
- Beleidsplan Jeugd Wmo;
- Uitvoeringsplan deel Wmo;
- Jeugdbeleid 2021-2025. Opgroeien in Arnhem: een toekomst vol kansen;
- Inrichtingsplan Jeugdhulp;
- Regionaal Transformatieplan Jeugd;
- Regioaanpak huiselijk geweld en kindermishandeling 'Samen Veilig' 2019-2023;
- Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Arnhem 2019;
- Verordening Jeugdzorg Arnhem 2019;
- Verordening doelgroepenvervoer 2020;
- Raadsbrief Ontwikkelingen zorgdomein (december 2018);
- Transformatieplan Beschermd Thuis 2019-2021;
- Raadsbrief bestuurlijke uitgangspunten doordecentralisatie beschermd wonen (maart 2020);
- Raadsbrief kwaliteit, toezicht en handhaving (juni 2019);
- Raadsbrief Voortgang aanpak toezicht op kwaliteit en rechtmatigheid zorg (november 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen (februari 2021);
- Raadsbrief Voortgang regionale samenwerking beschermd wonen vanaf 2022 (juni 2021);
- Raadsbrief afspraken en contracten jeugdbescherming, juli 2021.

Welzijn en inclusie

In Arnhem is iedereen gelijk en krijgt gelijke kansen. Dat is onze ambitie. We willen een stad zijn waar inwoners kunnen zijn wie ze zijn en waar een ieder zijn identiteit en eigenheid met trots kan uitdragen. Waarbij iedereen open staat voor elkaar en elkaar helpt. In veiligheid en vrijheid. Daarbij hebben we speciale aandacht voor het voorkomen en tegengaan van discriminatie. En voor het versterken van de positie van inwoners met een beperking. Ook bieden we statushouders en vluchtelingen een nieuw thuis en toekomstperspectief. En we zetten stevig in op de beweging van maatschappelijke opvang naar wonen.

Om te borgen dat iedereen gelijkwaardige kansen heeft om zich te ontwikkelen en om mee te doen is een stevige sociale basis nodig die de leefbaarheid in de Arnhemse wijken vergroot. Dit creëren we met bijvoorbeeld het ondersteunen van inwonersinitiatieven, door in te zetten op preventie, (woon)overlast te voorkomen, participatie, het geven van ondersteuning bij opgroei- en opvoedvragen en het zorgen voor goede algemene voorzieningen, zoals ontmoetingsplekken. Gezien de grote uitdagingen waar Arnhem voor staat, zoals de groeiende stad met een grote woonopgave de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners, vraagt dit om een preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen.

Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote kwaliteit op alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om laaggeletterdheid tegen te gaan. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave en begroting.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad (A)

We vinden het belangrijk dat iedere inwoner, ongeacht culturele achtergrond, levensbeschouwing, seksuele geaardheid, beperking en/of chronische ziekte, leeftijd en geslacht, mee kan doen en zich thuis voelt in Arnhem. De gemeente draagt daarbij actief uit dat samenleven in diversiteit niet kan zonder gemeenschappelijkheid, wederzijds vertrouwen en respect waarbij iedereen zichzelf kan zijn. Er wordt ingezet op bewustwording en activering in de eigen organisatie, de stad en in de wijken en we bestrijden discriminatie en stimuleren acceptatie op diverse gronden.

We willen dat mensen zich thuis voelen in Arnhem en dat we een toegankelijke gemeente zijn voor mensen met een beperking en/of chronische ziekte. Ons streven is dat nieuwkomers snel hun plek vinden en hun leven opbouwen. Dat kinderen zich goed kunnen ontwikkelen en dat ouderen zo lang mogelijk gezond blijven en actief meedoen. Hiervoor zetten we in op (jeugd)preventie, ondersteuning, algemene voorzieningen en duurzame inburgering. Zodat er een passend vangnet is wanneer het even niet vanzelf gaat.

De grote uitdagingen waar Arnhem voor staat, zoals de groeiende stad met een grote woonopgave de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, een inclusieve samenleving en de (jeugd)zorgvraag van inwoners vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid. Zo willen we onder andere dat de wijken voldoende voorzieningen hebben, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote kwaliteit op alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om laaggeletterdheid tegen te gaan. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave en begroting.

Opvoeden en opgroeien (D)

We willen dat alle kinderen en jongeren het beste uit zichzelf kunnen halen. Dat er in Arnhem gelijke ontwikkelkansen zijn voor alle kinderen en jongeren en dat er voor iedereen perspectief is op een gelukkige toekomst. Om dit mogelijk te maken kiezen we voor kinderen en jongeren die ons het meest nodig hebben: de kinderen die opgroeien in wijken met veel sociale problematiek, waar kansen niet vanzelfsprekend zijn. We zetten jongerenwerk in voor laagdrempelige ondersteuning bij het opgroeien. Daarbij investeren we extra in de gebieden waar dat nodig is (onder andere in Arnhem Oost) en in wijken waar voorzieningen ontbreken voor opvoeden en opgroeien. We zorgen dat er meer plekken zijn waar jongeren elkaar kunnen ontmoeten met een gevarieerd programma waaraan jongeren kunnen deelnemen (bijvoorbeeld een jongerencentrum in Schuytgraaf).

Sluitende aanpak ketenpartners voor vroegsignalering **(I)**

Kinderen zijn goed en zo vroeg mogelijk in beeld, zodat tijdig een eventuele hulp- of ondersteuningsvraag duidelijk wordt. Met ketenpartners organiseren we een gezamenlijke aanpak om het kind en ouders heen. Ouders hoeven zo niet van de ene naar de andere instantie.
Dit doel staat momenteel enigszins onder druk door de huidige hoge werkdruk onder jeugdartsen en -verpleegkundigen van de GGD, waardoor de GGD zich genoodzaakt ziet de jeugdgezondheidszorg deels af te schalen. We volgen in goede samenspraak met GGD JGZ nauwgezet de ontwikkelingen en consequenties. Op die wijze zien we er ook op toe dat de vroegsignalering door de GGD zoveel mogelijk gewaarborgd blijft en dat de zorg voor kwetsbare kinderen en ouders overeind blijft.

Ontwikkelen van voorliggende voorzieningen **(I)**

Preventieve maatregelen kunnen helpen om ervoor te zorgen dat inwoners uiteindelijk niet in de (zwaardere) zorg belanden. Dit soort maatregelen zijn bijvoorbeeld activiteiten of voorlichting over bepaalde onderwerpen. Ook kan het gaan lichte hulp of ondersteuning, dichtbij de inwoners. Een verzamelnaam voor deze maatregelen zijn voorliggende voorzieningen. Deze voorzieningen hebben daarnaast ook een signaleringsfunctie, zodat tijdig zwaardere hulp kan worden ingeschakeld waardoor (nog) grotere problemen worden voorkomen. Aangezien deze belangrijke voorzieningen belangrijk zijn, blijven we inzetten op de doorontwikkeling van deze voorzieningen. We doen dat op basis van de hierboven genoemde nieuwe blik op welzijn.

Maatschappelijke verbindingen **(D)**

Bewonersondersteuning levert een bijdrage aan actieve, goed geïnformeerde wijkbewoners, die betrokken zijn bij de ontwikkelingen in hun wijk en zich willen inzetten en zich daarvoor verantwoordelijk voelen. Op dit moment wordt, samen met de betrokken partners, onderzocht op welke wijze bewonersondersteuning op wijkniveau ingezet moet worden op een manier die passend is bij de vraag van onze inwoners.

Ontmoeten en Verbinden
Om ontmoetingsplekken in de wijken zo goed mogelijk te faciliteren en toekomstbestendig te maken worden vanuit het budget voor Ontmoeten en Verbinden diverse wijkaccommodaties financieel ondersteund.

Samen werken in en aan de wijk **(I)**

We halen signalen uit de wijk op, geven die een plaats in de wijk- en stadsprogramma's en blijven voortdurend met onze inwoners en partners in gesprek om zo concreet inhoud te geven aan wat nodig is in een wijk. Denk daarbij aan de aanpak van de eenzaamheidscoalitie, gezonde leefstijl, dementievriendelijk stad, levensloopbestendig wonen en inclusieve voorzieningen.

Suïcidepreventie **(I)**

De gemeente Arnhem zet zich in voor het bespreekbaar maken van mentale problemen en het zoveel als mogelijk voorkomen en verminderen van suïcides. Vanaf juli 2021 maakt Arnhem daarom deel uit van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet). Met onze deelname daaraan dragen wij bij aan de Derde Landelijke Agenda Suicidepreventie 2021-2025. Er is een initiatief wet in voorbereiding waarmee suïcidepreventie wordt toegevoegd aan de Wet Publieke Gezondheid. Waarschijnlijk gebeurt dat vanaf 2025. Vooruitlopend op een eventuele wettelijke taak blijft de gemeente Arnhem de aanpak van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet) volgen (zie raadsbrief van 23 mei 2023). Dat betekent dat we gelijktijdige inzetten op vijf pijlers: publiekscampagne (bespreekbaar maken), risicogroepen benaderen, gatekeepers trainen in het herkennen en bespreekbaar maken, het netwerk versterken en de toegang tot dodelijke middelen beperken. Dit doen we met diverse lokale partners en met inzet van ervaringsdeskundigen en naasten. Verder werken we samen met 113 Zelfmoordpreventie. Ook houden we contact met de andere Supranet regio's, om van elkaar te leren. De planning is nu dat we 2025 gebruiken om lokaal en naar verwachting ook regionaal vaststellen hoe we de wettelijke taak invullen. De komende tijd stellen we ook vast of we lokaal en regionaal onderdelen van suïcidepreventie extra aandacht geven in lijn met de Landelijke nota gezondheidsbeleid 2020-2024, de Brede SPUK-regeling (specifieke uitkering) en het Integraal Zorgakkoord (IZA). Het Centrum voor Levensvragen en Suïcidepreventie is op 1 juli gestart. Daarmee geven we invulling aan amendement (22A709) Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen. In 2024 evalueren wij het Centrum en stellen we vast welk vervolg het krijgt vanaf 2025.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Kengetal sociale cohesie	**5,70**		**5,80**		

Eenheid: Het kengetal sociale cohesie geeft aan in hoeverre er sprake is van binding met de buurt en buurtbewoners.
Bron: Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)

Actief als vrijwilliger	**33**	**28**
Eenheid:	% inwoners dat actief is als vrijwilliger	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Kengetal emotioneel eenzaam	**2,80**	**2,80**
Eenheid:	Het kengetal emotioneel eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners onvoldoende netwerk om zich heen hebben zoals familie, vrienden, buren.	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Kengetal sociaal eenzaam	**2,60**	**2,70**
Eenheid:	Het kengetal sociaal eenzaam geeft aan in hoeverre inwoners zich eenzaam voelen.	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Waardering aanbod voorzieningen ouderen	**27**	**27**
Eenheid:	% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor ouderen	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Waardering aanbod voorzieningen jongeren	**22**	**23**
Eenheid:	% Eens met de stelling voldoende voorzieningen voor jongeren	
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)	

Zelf- en samenredzaamheid (D)

Arnhemmers zijn zoveel mogelijk zelfredzaam en samen redzaam. Onze inwoners doen mee naar eigen kunnen en maken gebruik van hun sociale netwerk.

Ondersteuning mantelzorgers (I)

Arnhemmers zorgen vaak voor hun geliefden, voor familie en voor buren. Deze informele zorg is van groot belang voor inwoners die hulp nodig hebben en helpt bij het beperken van het beroep. Veel van onze inwoners hebben de dagelijkse zorg voor hun partner, familie, vrienden of buren. Deze informele zorgt levert stevige netwerken maar ook een beperkter beroep op maatwerkvoorzieningen. We stimuleren, ondersteunen en faciliteren de informele zorg. We richten ons daarbij op mantelzorger en op professionals die met mantelzorgers/informele zorg te maken hebben. Wij willen informele zorg stimuleren en helpen hierbij waar dat kan, niet alleen door informele zorgverleners.

Het mantelzorgakkoord dat er ligt wordt uitgevoerd. Zo werken we aan meer (h)erkenning van, en bewustwording over, mantelzorg en de kwetsbare positie van mantelzorgers. We faciliteren de stichting Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp (MVT) die individuele en collectieve ondersteuning biedt aan mantelzorgers en zorgprofessionals en functioneert als Expertisecentrum.

Samenhangend ouderenbeleid (I)

Binnen ons ouderenbeleid zetten we in op twee sporen: samenhangend ouderenbeleid en een dementievriendelijk Arnhem. In het proces hieromtrent gaat de raad, middels een rondetafelgesprek, in gesprek met belanghebbenden in Arnhem om door te praten over deze twee sporen. We zien dit als waardevolle input voor het te ontwikkelen beleid. Het beleid wordt participatief ontwikkeld met de verwachting dit in het eerste kwartaal van 2024 op te leveren.

Zo zijn we met diverse belanghebbenden in gesprek om in beeld te krijgen welke maatschappelijke uitdagingen op het gebied van de vergrijzing op ons afkomen. Zo zijn we met het Sportbedrijf Arnhem aan het onderzoeken hoe we bewegen voor ouderen verder kunnen stimuleren. Met Rozet zijn we in gesprek om te bekijken hoe cultuur kan bijdragen aan deze vraagstukken. Uiteraard zijn we ook met partners in gesprek zoals SWOA die hierin zijn gespecialiseerd.

Met andere organisaties, waaronder het Openluchtmuseum Arnhem, onderzoeken we of we kunnen samenwerken in onze ambitie om dementievriendelijk te worden. In het kader van deze ambitie hebben we inmiddels een GGD scan afgerond, waarmee we op korte termijn inzichtelijk kunnen maken waar we als Arnhem staan en wat er voor nodig is om onze ambitie te verwezenlijken.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Mantelzorg	**15**		**14**		
Eenheid:	% inwoners dat het afgelopen jaar mantelzorg heeft gegeven				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Duurzaam opvanglandschap en inburgering (D)

Met alle onrust in de wereld wil Arnhem een gastvrije stad zijn. We vangen vluchtelingen en ontheemden van waar ook ter wereld ruimhartig op en realiseren duurzame en structurele opvang. We bieden vluchtelingen (met en zonder papieren) en ontheemden perspectief. Nieuwkomers heten wij welkom in Arnhem. Wij helpen ze met wonen, werken, geld, opleidingen, sport en gezondheid zodat ze mee kunnen doen in onze Arnhemse samenleving. We bouwen aan een stevig fundament om vluchtelingen de mogelijkheid te bieden aan hun toekomst te werken.

Hoewel het bieden van opvang aan vluchtelingen in principe aan het Rijk is en door het Rijk gefinancierd moet worden, willen we hier als gemeente een actieve rol in nemen. Op dit moment beschikken we in Arnhem over ongeveer 2400 opvangplekken voor vluchtelingen. Voor het overgrote deel zijn dit tijdelijke plekken. Het is onze ambitie om in Arnhem permanent ongeveer 2000 plekken beschikbaar te hebben. Dit doel kunnen we in 2027 bereiken door vanaf 2024 jaarlijks 400 permanente plekken te realiseren. Om dit duurzame opvanglandschap te bereiken werken wij vanuit de hieronder genoemde uitgangspunten.

Opvang voor vluchtelingen (I)

We zorgen dat een vluchteling (asielzoeker, Oekraïense ontheemde of statushouder) vanaf dag één in de opvang zijn toekomst kan vormgeven. De vluchteling kan op de opvangplek blijven tot het moment van vervolghuisvesting, die bij voorkeur in de stad of regio plaatsvindt. De locaties zelf zijn voor langere tijd inzetbaar.

Samen wonen
We zorgen ervoor dat opvanglocaties verspreid worden over de stad. Per locatie wordt bekeken wat de wijk nodig heeft en of de opvang daarin iets kan betekenen. Bij het realiseren of herontwikkelen van een locatie worden de plekken zo gebouwd dat deze bij een lagere instroom voor andere doelgroepen kunnen worden gebruikt. Naast opvang is er op de locatie ruimte voor permanente huisvesting voor regulier woningzoekenden.

Samen leren
Een bewoner van de vluchtelingenopvang krijgt vanaf dag één een aanbod aan cursussen en toekomstgerichte programma's. Daarnaast kan deze bewoner deelnemen aan activiteiten in de wijk, aan de andere kant kunnen wijkbewoners deelnemen aan activiteiten en cursussen op de opvanglocaties. Voor kinderen is extra aandacht, zij kunnen zoveel mogelijk gebruik maken van onderwijsvoorzieningen in de wijk.

Samen leven
De buurt en de vluchtelingenopvang versterken elkaar. We investeren erin dat wijkbewoners, partners en professionals worden betrokken bij (her)ontwikkeling van de vluchtelingenopvang. Wij houden hier regie op. Hierbij is aandacht voor de leefbaarheid in de wijken en het draagvlak in de samenleving.
Wij bieden vluchtelingen een veilig woon- en leefklimaat en zorgen voor een veilige wijk rondom de opvanglocatie.

Inburgering voor vluchtelingen (I)

Zodra vluchtelingen een status hebben starten zij met een inburgeringstraject conform de Wet Inburgering 2021, dit zijn nieuwkomers in Arnhem. Zowel voor nieuwkomers als statushouders onder de oude wet (oudkomers) spannen wij ons maximaal in. Hierbij voorzien we in een doorgaande lijn vanaf dag één tot aan het thuis voelen in onze stad. Door een persoonlijke, cultuursensitieve aanpak wordt de inburgering bevorderd, hetgeen bijdraagt aan het zo snel mogelijk, naar eigen kunnen, mee doen in de Nederlandse maatschappij. We combineren begeleiding naar werk met het leren van taal, persoonlijke ontwikkeling en de juiste zorg en ondersteuning. Dit doen we samen met onze ketenpartners.

Nieuwkomers
Onze ambitie is dat nieuwkomers zo snel mogelijk mee kunnen doen en dat zij tegelijkertijd toewerken naar een zelfstandig bestaan in Arnhem. We hebben als uitgangspunt om vanaf de koppeling aan de gemeente Arnhem in te zetten op de belangrijkste componenten voor inburgering, namelijk taal, werk en deelname in de Nederlandse maatschappij. We bieden daarbij de juiste en benodigde ondersteuning en zorg en houden regie op het gehele proces. Het opstellen van een persoonlijk Plan Inburgering en Participatie voor iedere nieuwkomer helpt ons hierbij.

Oudkomers
In 2023 hebben we een driejarige, Europese subsidie (AMIF) toegekend gekregen om oudkomers, die onder de oude wet inburgering vallen, extra te ondersteunen in hun integratie. Met meerdere externe partners, zoals Scalabor, Newbees, en collega's samen ontwikkelen we een aanpak waarbij er een breed aanbod wordt ontwikkeld op meerdere leefdomeinen zoals gezondheid, sport, werk en financiën. Dit doen we middels een cultuursensitieve benadering door sleutelfiguren uit de wijk in te zetten en landingscoaches om de binding tussen werkgever en werknemer te versterken.

Een passend vangnet **(D)**

Wij hebben de ambitie dat 'Niemand op straat hoeft te slapen of in een onveilige thuissituatie hoeft te leven'. Onze focus ligt bij het zoveel mogelijk voorkomen dat opvang nodig is en bij het bieden van een perspectief. Als opvang toch nodig is, wordt snel opvang en persoonsgerichte ondersteuning geboden, gericht op duurzame uitstroom. Nazorg is belangrijk om terugval te voorkomen. Dit geldt voor iedereen die zich in een kwetsbare situatie bevindt en opvang behoeft.
De komende jaren zetten we in op de transitie van maatschappelijke opvang naar wonen. Voor dak- en thuislozen gaan we extra woonplekken realiseren.
Vluchtelingen van waar ook ter wereld vangen we ruimhartig en gastvrij op. Ook mensen zonder documenten willen we toekomstperspectief bieden.
We brengen in kaart wat we nu al doen, we bespreken met ketenpartners, andere gemeentes en ervaringsdeskundigen wat we daar bovenop zouden kunnen, welke kansen en uitdagingen zich kunnen voordoen en hoe we de beschikbare financiële middelen zo doelmatig mogelijk kunnen inzetten.

In het kader van de monitoring is landelijk het streven om vanaf het najaar van 2023 gegevens over dakloosheid in de monitor Dakloosheid in de Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein (GMSD) op te nemen. Er is op dit moment nog onvoldoende juridische grondslag voor de benodigde gegevensdeling. Het gaat hierbij om de onderdelen: het aantal dak- en thuislozen, tijd tot opvang (zowel direct als langdurig), duur van opvang (zowel direct als langdurig), mate van terugval en aantal gerealiseerde woonplekken t.b.v. uitstroom uit de maatschappelijke opvang.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling **(I)**

Arnhem is centrumgemeente voor de regio Arnhem-Achterhoek. De prioriteiten uit de regioaanpak zijn gebaseerd op 1) meer inzetten op vroegsignalering en preventie van huiselijk geweld, 2) huiselijk geweld stoppen en duurzaam oplossen en 3) aandacht voor specifieke aanpakken (denk bijvoorbeeld aan eergerelateerd geweld en ouderenmishandeling). Om te kunnen ontwikkelen op deze prioriteiten is samenwerking met regionale en lokale partners cruciaal. Denk hierbij aan regiogemeenten, de Sociale wijkteams, Veilig Thuis, jeugdgezondheidszorg, jeugdzorgaanbieders en Moviera. In de uitvoering van de regioaanpak is de subsidie aan Moviera (vrouwenopvang) en Veilig Thuis van belang.

Versterken ketensamenwerking OGGz-partners **(I)**

In de OGGz-structuur werken heel veel partners samen. De regie ligt bij VGGM en is gericht op professionele en naadloze samenwerking waarbij de cliënt centraal staat. Doel is het bieden van een passend vangnet.

Aanpak terugdringing dakloosheid **(I)**

Het Nationaal Actieplan Dakloosheid 'Eerst een Thuis' heeft de ambitie dat in 2030 dakloosheid is beëindigd en iedereen een Thuis heeft. Deze landelijke aanpak richt zich op 6 actielijnen:
1. Versterken bestaanszekerheid: borging van het bestaansminimum
2. Preventie: voorkomen dakloosheid is altijd het beste
3. Wonen Eerst: iedereen een eigen woonplek met ondersteuning op maat
4. Integraal werken in de uitvoering: regie, snelheid en menselijke maat
5. Ervaringskennis inzetten: beleid wordt gemaakt, getoetst en uitgevoerd met mensen met ervaringskennis
6. Inclusieve aanpak: aandacht voor jongeren, LHBTIQ+ en dakloze EU-burgers

In samenspraak met alle partners en regiogemeenten wordt in 2023 in beeld gebracht hoe we -als regio Centraal Gelderland- de komende jaren in samenhang met de uitgangspunten van het Nationaal Actieplan verder uitvoering kunnen geven aan de aanpak van dakloosheid. Wat al vast staat is, dat er maximaal ingezet wordt op preventie en het creëren van woonplekken, want iedereen heeft recht op een (t)huis. We zien kansen in het housing first principe. Gelijktijdig wordt ingezet op de uitstroom uit de opvang en om- en afbouw van de capaciteit van de maatschappelijke opvang. Deze laatste is afhankelijk van de realisatie van het aantal woonplekken als ook van landelijke autonome ontwikkelingen, zoals een toename van dakloosheid als gevolg van de mogelijke effecten op het gebied van bestaanszekerheid. Lukt dit niet tijdig of onvoldoende, dan wordt ingezet op tijdelijke en/of permanente uitbreiding van de bestaande opvangcapaciteit. In ieder geval is nu duidelijk dat vooruitlopend op landelijke en Europese regelgeving opvang georganiseerd moet worden voor kwetsbare niet-rechthebbende EU-burgers en de gezinsopvang moet worden uitgebreid.

Specifiek voor dakloze jongeren zijn de mogelijkheden van een pilot bouwdepot verkend en wordt onderzocht of en hoe dit uitgevoerd kan worden.

Verder wordt onverminderd ingezet op preventie. Dit krijgt vorm in nauwe samenwerking met armoede & schulden, werk en inkomen en zorg en welzijn (voorkomen uitval).

Inclusief Arnhem (D)

Onze ambitie is: 'Arnhem is een inclusieve stad. Een stad waarin iedereen zich gezien, gehoord, gewaardeerd en veilig voelt. Een stad waar iedereen gelijkwaardig is en zo behandeld wordt en waar iedereen dezelfde kansen heeft. Dat is het Arnhem dat we willen zijn'.
Dat vraagt inzet van de hele stad. De doelen die wij daarbij nastreven zijn:

- Meer Arnhemmers herkennen en erkennen dat we nog geen inclusieve samenleving zijn, zien hun eigen rol hierin en hebben inzicht in wat ze zelf kunnen doen.
- Meer Arnhemmers zetten zich actief in, vanuit de eigen bevoorrechte positie, voor een inclusieve samenleving en dragen bij aan het tegengaan van uitsluiting, waardoor meer mensen zich volwaardig onderdeel voelen van de Arnhemse samenleving.
- Arnhemse organisaties (waaronder wijzelf) en bedrijven zijn er nog meer op gericht om diversiteit en inclusie te bevorderen en hun diensten en producten (fysiek en digitaal) zijn nog toegankelijker en inclusiever.

We bereiken dit door ons te richten op de vijf focuspunten uit het uitvoeringsplan Inclusief Arnhem 2020-2022. De ambities, doelen en resultaten van de afzonderlijke focuspunten werken we, waar nodig, uit in uitvoeringsplannen (per focuspunt). Drie focuspunten waar we ons op richten hebben betrekking op de hele stad:

1. Voorkomen en tegengaan van discriminatie;
2. Positie inwoners met beperking versterken;
3. Diversiteit in organisaties;

Voor twee focuspunten zijn we als organisatie aan zet:

4. Inclusieve gemeentelijke organisatie;
5. Inclusieve gemeentelijke communicatie.

Voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme (I)

Aan de hand van het Actieplan 'Vrij zijn in Arnhem', hebben we het uitvoeringsplan 'Vrij zijn in Arnhem' opgesteld. Hiermee laten we zien dat we een gezamenlijke verantwoordelijkheid hebben om discriminatie en racisme te voorkomen en tegen te gaan. Het is een integraal plan voor de periode 2022-2023, met acties voor verschillende (levens)domeinen, zoals wijken, onderwijs, wonen, economie en evenementen. In de begroting zijn daarvoor middelen opgenomen. Eind 2023/ begin 2024 actualiseren we het uitvoeringsplan en bepalen we hoe we verder gaan vanaf 2024. Dit doen we in nauwe samenwerking met de klankbordgroep (vertegenwoordiging uit de stad).
Discriminatie en racisme is een groot probleem dat om daadkracht en continue aandacht vraagt. Hiervoor is een doorlopende, lerende en gezamenlijke aanpak nodig, waarin we de beschikbare kennis en expertise bundelen en vooral ook ruimte geven aan initiatieven van partners. We leggen de stad dus geen blauwdruk voor. Het thema is complex en kent verschillende uitingsvormen en vraagt om een zorgvuldige voorbereiding, strategie, aanpak en monitoring. In de stad zit op dit thema veel energie, die we gebruiken om samen een vuist te maken tegen discriminatie en racisme.

Beoogde resultaten:

- In 2024 wordt het monument Slavernijverleden geplaatst;
- In 2024 zijn de uitkomsten van het onderzoek 'Sporen slavernijverleden Arnhem' op laagdrempelige wijze met de stad gedeeld;
- In 2025 zijn vijf kennisateliers uitgevoerd over sub-thema's van racisme;
- De werkgroep Arnhem tegen Racisme organiseert jaarlijks rondom 21 maart de week tegen racisme;
- In 2025 is de pilot voor de lokale coördinator discriminatie en racisme uitgevoerd en geëvalueerd;
- In 2024 is gestart met een duurzame inzet op het verhogen van meldingstoegankelijkheid van discriminatie en racisme.

Bestendigen regenboogaanpak (I)

We zetten ons in voor het vergroten van de zichtbaarheid, acceptatie en veiligheid van lesbische, homoseksuele, biseksuele, transgender, intersekse en queer personen (LHBTIQ+) in Arnhem. We staan gezamenlijk voor deze opgave, alleen samen maken we deze stad een fijne plek voor alle Arnhemmers, waar iedereen zichzelf kan zijn. Samen met de regenboogpartners geven we invulling aan de regenboogagenda 2023-2026.

Beoogde resultaten:

- In 2024 worden de uitkomsten van de veiligheidsmonitor LHBTIQ+ voor de gemeente Arnhem gepubliceerd.
- Op basis van dit onderzoek worden maatregelen geformuleerd om het veiligheidsgevoel te verbeteren.
- In 2024 ligt er een strategie met haalbare ambities voor het betrekken van VO- en MBO- scholen bij de InDifferent-netwerken.

Positie inwoners met een beperking versterken **(I)**

Om ervoor te zorgen dat de Arnhemse samenleving beter is ingericht, zodat mensen met een beperking volwaardig kunnen deelnemen, voeren we het uitvoeringsplan VN-verdrag Handicap uit. Dit uitvoeringsplan loopt van 2022 tot en met 2024. In het plan beschrijven we de acties die bijdragen aan een toegankelijke en inclusieve inrichting van de Arnhemse samenleving en de resultaten van de acties. Het plan bestrijkt verschillende terreinen, zoals onderwijs, vastgoed, verkiezingen, werk en openbare ruimte. Zo willen we de komende jaren ervoor zorgen dat elke wijk een toegankelijke en inclusieve speeltuin heeft, dat de hoofdlooproutes toegankelijk zijn en dat we werken aan het toegankelijk maken van de 60 gemeentelijke gebouwen. We voeren de acties uit in samenwerking met het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg), Bijzonder in Arnhem en andere betrokken ervaringsdeskundigen. Het uitvoeringsplan is mede gebaseerd op de Arnhemse inclusie-agenda VN-verdrag Handicap 2021-2024, waarin we het verhaal van de stad vertellen op verschillende terreinen. Eind 2024 evalueren we het uitvoeringsplan en bepalen we het vervolg van de lokale invulling van het VN-verdrag Handicap in Arnhem.

Beoogde resultaten:
- In 2026 heeft elke wijk (24) een toegankelijke en inclusieve speeltuin;
- In 2026 zijn de hoofdlooproutes uit het Handboek Toegankelijke Openbare Ruimte Arnhem toegankelijk;
- In 2026 zijn meer werkgevers zich bewust van de kansen die medewerkers met een beperking bieden voor hun organisatie;
- In 2026 zijn meer activiteiten die georganiseerd worden voor kinderen toegankelijk voor kinderen met een beperking;
- In 2026 zijn meer eigenaren van winkels, horeca, culturele instellingen en kantoren zich bewust van het belang van toegankelijkheid;
- In 2024 hebben we in het Integraal Huisvestingsplan (IHP) afspraken gemaakt over het realiseren van inclusieve en toegankelijke onderwijshuisvesting.

Diversiteit in organisaties **(I)**

Ambitie is dat Arnhemse organisaties/werkgevers en voor de gemeente Arnhem werkzame organisaties een afspiegeling zijn van de beroepsbevolking in onze stad/regio. Zo zijn en blijven we herkenbaar en toegankelijk voor onze inwoners en kunnen we ze beter dienen. Verschillende organisaties delen met ons de ambitie om een diverse en inclusieve organisatie te zijn en lopen veelal aan tegen dezelfde uitdagingen op het gebied van diversiteit en inclusie.
Om de krachten te bundelen, te inspireren, kennis en ervaringen uit te wisselen en gezamenlijk projecten uit te voeren is er het netwerk ‘Diversiteitsreis’. Doel is dat dit netwerk verder blijft groeien onder, ook vanuit het traject gericht op onze samenwerkingspartners: verbonden partijen, subsidiepartners en inkooprelaties. Doel is ook dat dit netwerk steeds minder afhankelijk is van de faciliterende rol van de gemeente Arnhem. We blijven uiteraard deelnemer omdat wij als gemeente ook de ambitie hebben om een diverse en inclusieve organisatie/werkgever te zijn (zie focuspunt 4 'Inclusieve gemeentelijke organisatie'). Verder gaan we uitwisselen met het netwerk ‘Samen voor een Baan’, dat zich richt op inclusief werkgeverschap en meer werk voor mensen met een beperking/afstand tot de arbeidsmarkt.
Zoals aangegeven in de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023 streven we er verder naar dat de partners waar we mee samenwerken (verbonden partijen en de subsidie- en inkooprelaties) zich inzetten voor inclusie en diversiteit in hun organisatie en dienstverlening.

Beoogde resultaten:
- Eind 2024 is het netwerk ‘Diversiteitsreis’ weer verder gegroeid.
- Eind 2024 is het netwerk verder geprofessionaliseerd en minder afhankelijk van de faciliterende rol van de gemeente Arnhem.
- Met het oog op mensen met een beperking is eind 2024 uitwisseling ontstaan tussen het netwerk Diversiteitsreis (gericht op culturele diversiteit) en het netwerk Samen voor een Baan (gericht op mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt).
- Vanaf 2025 hebben alle verbonden partijen als samenwerkingspartners van de gemeente Arnhem een plan voor hun inzet op inclusie en diversiteit en is hun inzet onderdeel van de verantwoordingssystematiek.
- Eind 2026 hebben we afspraken gemaakt met alle subsidierelaties als samenwerkingspartners van de gemeente over hun inzet op inclusie en diversiteit bij de uitvoering van hun activiteiten.
- Eind 2026 hebben we inclusie en diversiteit verankerd in ons inkoop-en aanbestedingsbeleid.

Inclusieve gemeentelijke organisatie **(I)**

We blijven streven naar een inclusieve en diverse organisatie waar iedere medewerker zichzelf kan zijn en gezien en gewaardeerd wordt. Het Uitvoeringsplan Inclusieve en Diverse Gemeentelijke Organisatie is hiervoor de basis. Dit plan loopt tot en met 2023. In 2024 actualiseren we dit uitvoeringsplan door inspanningen te prioriteren en dit te vertalen naar een bijpassende planning. We zetten in op meer structurele bewustwording op verschillende lagen binnen de organisatie. Daarnaast blijven we, naast het werken aan een diverse instroom, werken aan het binden en boeien van medewerkers, door aandacht te hebben voor een veilige werkomgeving en ruimte voor ontwikkeling. Ook blijft inclusief leiderschap een belangrijk aandachtspunt.

Beoogde resultaten:
- Inclusie: we werken aan een inclusieve organisatiecultuur, waarin medewerkers zich gezien, gehoord en gewaardeerd voelen. Voor de mate van inclusiviteit willen we minimaal gelijk en bij voorkeur hoger scoren dan de NIM-scan score van zomer 2021 (53,5%);
- Culturele diversiteit: we nemen de eerdere doelstelling onder de loep en waar nodig doen we een herbepaling hiervan, zodat de wijze van meten aansluit bij de beschikbare data van het CBS. We willen meer inzicht krijgen hoe we dit goed kunnen meten om te kunnen blijven monitoren en ook vooruitgang boeken in de representatie op verschillende schalen;
- Bewustwording: we gaan meer inzetten op bewustzijn op inclusie en diversiteit op management-, afdelings- en teamniveau;
- Wet Banenafspraak: minimaal 5 extra banen creëren in 2024 op verschillende schaalniveaus boven op de wettelijke taakstelling;
- Clusteractieplannen: in 2024 hebben alle clusters hun clusteractieplan diversiteit & inclusie verder doorontwikkeld en acties uitgezet;
- Gemeentepool: de werving van diverse kandidaten start in de tweede helft 2023, zodat de eerste nieuwe collega's snel daarna kunnen beginnen. We gaan hen intern opleiden om hen na twee jaar te laten doorstromen naar een vacature.

Inclusieve gemeentelijke communicatie **(I)**

Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken daar op drie manieren aan:

Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites
We werken constant aan het verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps en de inhoud die daar te vinden is. We streven daarbij naar de A-status, wat betekent dat een site of app volledig voldoet aan de wettelijke vereisten. Daarnaast werken we aan de borging van digitale toegankelijkheid binnen de gemeentelijke organisatie. Dat doen we via bewustwording, kennisvergroting en training van medewerkers (inzet speciale aandacht functionaris), door de website-eigenaren te laten rapporteren over digitale toegankelijkheid en door bij nieuwe websites of apps - zoals de nieuwe gemeentelijke website - die toegankelijkheid meteen goed te regelen en daar de doelgroep bij te betrekken.

Schrijven in begrijpelijke taal
Met het Project Direct Duidelijk stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1, door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers. Daarnaast voeren we proeven uit met beeldbrieven en een digitale taaltool.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen
We investeren in bewustwording binnen de organisatie en reiken daarbij concrete adviezen en tips aan om inclusief te communiceren. Hetzelfde doen we met externe partners als vormgevers en fotografen. We nemen periodiek de gepleegde communicatie onder de loep om te leren. We werken aan een genderneutrale aanhef in onze communicatie, nemen in onze uitnodigingen informatie op over de toegankelijkheid van de betreffende bijeenkomst en bieden onze informatie voortaan in meerdere talen aan als dat helpt om inwoners beter te bereiken. Ten slotte zoeken we aansluiting bij de organisaties die deel uitmaken van het Arnhemse netwerk 'diversiteitsreis' om kennis en ervaringen uit te wisselen.

De beoogde resultaten voor bovenstaande punten zijn:
Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites
- Medewerkers die het aangaat, zijn zich meer bewust van het belang van digitale toegankelijkheid.
- Direct betrokken collega's zijn getraind om te werken aan de toegankelijkheid van gemeentelijke websites en apps.
- (Meer) gemeentelijke websites en apps zijn toegankelijk(er)
- De nieuwe gemeentelijke website (www.arnhem.nl) is toegankelijk.

Schrijven in begrijpelijke taal
- Medewerkers zijn zich meer bewust van het belang van schrijven in begrijpelijke taal.
- Meer medewerkers zijn getraind in schrijven op B1-niveau.

- Meer gemeentelijke standaardbrieven en webteksten zijn geschreven in begrijpelijke taal.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een bi-culturele/migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen

- Medewerkers zijn zich meer bewust van het waarom en hoe van inclusief communiceren.
- De gemeentelijke communicatie is steeds inclusiever in woord en beeld.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**
Opvoeden en opgroeien	810	0	0	0
Maatschappelijke verbindingen	1.471	41	31	76
Zelf- en samenredzaamheid	312	0	0	0
Duurzaam opvanglandschap en inburgering	6.479	1.738	0	0
Een passend vangnet	21.615	892	40	22
Inclusief Arnhem	1.614	0	500	25
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	37.900	27.579	52.783	32.301	32.476	31.180	29.502
Baten	13.831	1.784	23.055	2.670	2.670	2.670	2.670
Saldo lasten en baten	***-24.069***	***-25.796***	***-29.728***	***-29.631***	***-29.806***	***-28.510***	***-26.832***
Toevoegingen aan reserves	3.406	1.100	1.708	570	570	570	70
Onttrekkingen aan reserves	2.015	200	3.618	124	535	538	535
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-1.391***	***-900***	***1.910***	***-447***	***-35***	***-32***	***464***
Gerealiseerd resultaat	**-25.459**	**-26.696**	**-27.818**	**-30.078**	**-29.842**	**-28.542**	**-26.368**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 32,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

- Maatschappelijke opvang/verslavingszorg/OGGz: € 12,3 miljoen;
- Vrouwenopvang en huiselijk geweld incl. Veilig Thuis: € 9,4 miljoen;
- Asiel, vluchtelingen en inburgering: € 6,5 miljoen;
- Welzijn incl. preventief jeugdbeleid: € 2,6 miljoen;
- Integratie, anti-discriminatie en inclusie: € 1,6 miljoen.

De totale lasten dalen ten opzichte van 2023 met € 21,9 miljoen. Dit wordt onder andere verklaard door:

- Voor 2023 is incidenteel € 17,4 aan lasten aan de begroting toegevoegd voor de opvang van vluchtelingen uit Oekraïne;
- In de Begroting 2023 is voor 2023 € 1,0 miljoen voor subsidies voor welzijnspartijen opgenomen. Die is verschoven naar de wijken;
- In 2023 is in lijn met de Jaarrekening 2022 € 0,7 miljoen aan overgehevelde budgetten vanuit het gemeentefonds opgenomen voor onder andere de opvang van asielzoekers en maatschappelijke begeleiding;
- In 2023 is een incidenteel budget overgeheveld vanuit 2022 ten behoeve van vrouwenopvang van € 0,7 miljoen;
- In 2023 was een incidentele post begroot van € 0,6 miljoen in het kader van gezond en actief leven akkoord (GALA);
- € 0,6 miljoen voor de coördinatie OZO is overgeheveld naar het programma Veiligheid;
- € 1,5 miljoen is incidenteel jaarlijks in de periode 2024-2027 begroot voor huisvesting bijzondere doelgroepen.

De komende jaren dalen naar verwachting de lasten naar € 29,5 miljoen in 2027 doordat na 2025 het via het gemeentefonds door het Rijk gefinancierde programma gezins- en kindbescherming stopt (€ 0,7 miljoen) en de tijdelijke subsidie aan het Leger des Heils voor dak- en thuislozenopvang (€ 0,5 miljoen). Na 2026 valt er € 0,5 miljoen aan kapitaallasten vrij, daarnaast eindigen de incidentele middelen uit de Begroting 2023 voor toegankelijk vastgoed (€ 0,5 miljoen), opvang en toekomstperspectief vluchtelingen en ongedocumenteerden en actieplan statushouders en oude nieuwkomers (€0,5 miljoen).

Baten
De totale baten voor 2024 zijn begroot op € 2,7 miljoen. Dit bestaat met name uit een specifieke uitkering van het Rijk van € 1,7 miljoen voor inburgering. Hieruit worden voornamelijk leerroutes en taaltrajecten bekostigd. Daarnaast ontvangt Arnhem een specifieke uitkering van € 0,7 miljoen voor de Heroïne-unit (€ 0,7 miljoen).

De baten zijn € 21,1 miljoen lager dan in 2023. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de vergoeding voor de opvang van Oekraïense vluchtelingen (van € 20,5 miljoen) die Arnhem van het Rijk ontvangt.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt er € 0,5 miljoen toegevoegd aan de reserve kapitaallasten voor investeringen die leiden tot het toegankelijk maken van gebouwen in de openbare ruimte en € 70.000 aan de bestemmingsreserve vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt er € 0,1 miljoen onttrokken aan de reserves voor onder ander onderhoud en het toegankelijk maken van vastgoed.

Met wie werken we samen

Partners
We werken op het gebied van Welzijn samen met onder andere Rijnstad, SWOA, MvT, AM support, Presikhaaf University en buurthuizen.
Vanuit Inclusie gaat het om Vizier, Arnhem platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg), Bijzonder in Arnhem, InDifferent, COC, Stichting Comité 30 juni-1 juli Arnhem.
De klankbordgroepen in het kader van de Inclusieagenda VN-verdrag Handicap en het actieplan Vrij zijn in Arnhem zijn vanuit hun betrokken- en ervaringsdeskundigheid belangrijke partners als het gaat om meedenken en prioritering.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Eindevaluatie Minder Opvang Beter Leven;
- Actieprogramma Dak- en thuisloze jongeren;
- Kamerbrief over Een (t)huis, een toekomst, De aanpak van dak- en thuisloosheid;
- Plan van Opvang naar wonen ;
- Herijking welzijnsopdracht. Samen werken aan een sterke sociale basis. Richtinggevende notitie;

- Meedoen en Thuis voelen, een nieuw bestaan in Arnhem;
- Arnhemse standaard toegankelijkheid;
- Uitvoeringsplan inclusief Arnhem;
- Actieplan Vrij zijn in Arnhem;
- Arnhemse Inclusieagenda VN-verdrag Handicap;
- Nationaal Actieplan Dakloosheid.

Gezondheid en sport

Een goede gezondheid is de basis voor een gelukkig leven en daarmee de basis voor participatie van inwoners in onze maatschappij. Daarom vinden wij dat alle Arnhemmers gelijke kansen moeten krijgen om te sporten, te bewegen en hun gezondheidspotentieel zo goed mogelijk te benutten. Dit betekent dat elke Arnhemmer de mogelijkheden moet hebben om zichzelf een gezonde leefstijl eigen te maken en zich deze vaardigheden zo jong mogelijk aan te leren. Hierbij willen we oog hebben voor mensen voor wie dit geen vanzelfsprekendheid is.
We richten ons daarbij op het stimuleren van gezond gedrag en het tegengaan van ongezond gedrag, zoals roken, te weinig bewegen, ongezonde voeding en problematisch alcoholgebruik. Met verschillende programma's helpen we onze inwoners een gezonde leefstijl eigen te maken. We stimuleren bewegen voor iedereen, bijvoorbeeld door activiteiten te organiseren en sportaccommodaties te realiseren.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Arnhemmers gezond en fit (A)

Een goede gezondheid vormt de basis voor een gelukkig leven en is daarmee ook de basis voor deelname van inwoners aan onze samenleving. Alle Arnhemmers moeten gelijke kansen krijgen om hun gezondheidspotentieel optimaal te benutten. Een gezonde leefstijl en een goed ingerichte woonomgeving, met oog voor gezondheid en bewegen, zijn daarvoor belangrijke voorwaarden. Dit is de kern van het plan 'Gezond en Fit; Aanpak voor een gezonde leefstijl in Arnhem' (mei 2020) waarin we als gemeente onze ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers presenteren. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar die inwoners voor wie een goede gezondheid niet vanzelfsprekend is. Dit sluit aan bij de Arnhem-Oost-aanpak.

Meer Arnhemmers voldoen aan de beweegrichtlijn en minder Arnhemmers hebben overgewicht (D)

De beweegrichtlijn (vervanging van de oude beweegnorm) houdt in:

- voor kinderen (4 tot en met 17 jaar): 1 uur per dag matig intensief bewegen, 3x per week spier- en botversterkende activiteiten;
- voor volwassenen: 2,5 uur per week matig intensief bewegen, 2x per week spier- en botversterkende activiteiten;
- voor senioren worden extra balansoefeningen geadviseerd.

We stimuleren sporten in de openbare ruimte (I)

- We leggen beweegvoorzieningen aan zoals pumptracks, skatebanen, calisthenics- en freerunobjecten. Hierbij willen we tot 2026 per jaar minimaal 1 beweegvoorziening toevoegen. Hierbij hebben we aandacht voor Arnhem Oost wijken.
- We onderhouden beweegvoorzieningen in de openbare ruimte (zoals playgrounds).
- Waar nodig vindt ook programmering vanuit buurtsportcoaches plaats.
- We zorgen voor een openbare ruimte die uitnodigt om te bewegen, wandelen en te fietsen, door onder andere het aanleggen van aantrekkelijke wandelroutes en beweegroutes.
- We werken samen met verenigingen en scholen om open sportparken en open schoolpleinen te realiseren, zodat deze aansluiten op de openbare ruimte.

We stimuleren Arnhemmers om gezond te eten en drinken (I)

- Het programma GO! (Gezond Onderweg), een wijkgericht behandelprogramma met als component een passend sport- en beweegaanbod voor de doelgroep, is effectief gebleken in de aanpak van overgewicht bij kinderen.
- Het programma JOGG richt de aandacht op een gezonde leefstijl bij kinderen in het algemeen en een gezond gewicht in het bijzonder. Het programma stimuleert gezonder eten en drinken in de omgeving waarin kinderen dagelijks verkeren, zoals op scholen, in kindercentra, bij sportverenigingen, en bevordert een leefomgeving die uitnodigt tot activiteit en tot sportief bewegen.
- Op plekken waar veel kinderen spelen willen we een zo gezond mogelijke omgeving creëren. Daarom plaatsen en onderhouden we watertappunten verspreid over de hele stad. Dit sluit aan bij de ambities in het kader van het JOGG-programma (gezonde jeugd, gezonde toekomst), waarbij gezonde voeding en water drinken belangrijke pijlers zijn.
- We verzorgen leefstijlcoaching via het Sportbedrijf Arnhem door middel van de gecombineerde leefstijlinterventies (Xfitt, COOL). Die interventies richten zich op een combinatie van afvallen, bewegen en gedragsverandering voor duurzaam resultaat.

We stimuleren Arnhemmers om te gaan sporten bij vitale verenigingen of andere beweegaanbieders (I)

- Sportfaciliteiten zijn schoon, heel en veilig en bieden de Arnhemse sportverenigingen ruimte om hun sport te beoefenen. Dit gebeurt door middel van het Sportbedrijf Arnhem, dat voor ons de sportparken, wijkvoorzieningen en zwembaden beheert en exploiteert.
- We willen verenigingen in Arnhem die toekomstbestendig en vitaal zijn. Dit doen we door verenigingsondersteuning via het Sportbedrijf, subsidie aan de Arnhemse sportfederatie, het organiseren van sportcafés, trainingen en we ontsluiten ook aanbod van NOC/NSF of andere sportbonden. Verder hebben we een sportparkmanager die op sportpark de Bakenhof verenigingen ondersteunt en hebben we een clubkadercoach die verenigingen ondersteunt in relatie tot pedagogische vaardigheden.
- We geven uitvoering aan het lokaal sportakkoord.
- We zetten in op een positief sportklimaat. Iedereen voelt zich welkom, iedereen voelt zich veilig, iedereen kan meedoen in de Arnhemse sport.
- We ondersteunen verenigingen die nieuwe sport- en beweegvormen willen aanbieden en waar vraag naar is (padel, urban sport).
- We subsidiëren het gebruik van sportaccommodaties, zodat ‘de sport’ betaalbaar blijft (tarievenmodel).
- Aanvullend verhogen we de toegankelijkheid van de sport voor Arnhemmers door het inzetten van de Sportkaart, de Gelrepas en de studentensportkaart.
- We ondersteunen maatschappelijke organisaties die sport als middel gebruiken voor ontmoeten, verbinden, persoonlijke ontwikkeling en gezonde leefstijl (bijvoorbeeld bij AM, Presikhaaf University).

We stimuleren specifieke doelgroepen Arnhemmers extra om naar vermogen te kunnen sporten en bewegen (doelgroepenbeleid) (I)

- We willen dat alle Arnhemse kinderen van de PO-scholen minimaal vijf uur op en rond school bewegen (via gym, pauzesport, en bijvoorbeeld verlengde schooldag). We voeren samen met de scholen de 2+1+2 aanpak uit. De aanpak houdt in dat kinderen 2 uur per week bewegingsonderwijs ontvangen op school, 1 uur per week onder schooltijd bewegen op en rond school en 2 uur bewegen direct na school. Hiervoor bieden we onder andere aan; skillsboxen, beweegteams op scholen die activiteiten voor kinderen organiseren, schoolsport, voetbaltoernooien. Ook organiseren we voor kinderen hardloopwedstrijden, buurtsportcoaches en het geheim van Papendal. We werken hierin samen met sportverenigingen per wijk.
- We willen ouderen stimuleren om te bewegen. Vanuit het Sportbedrijf zijn er twee consulenten seniorensport die een specifiek aanbod aanbieden (bijvoorbeeld nationale diabetes challenge, natuurwandelen, fietsmaatjes, jeu de boulesbanen, golden sports).
- We stimuleren mensen met een beperking om te sporten. We faciliteren ‘uniek sporten’ (coördinatiefunctie aanbod en ondersteuningen bij hulpmiddelenaanvraag. We geven subsidie aan ISVA (invalidensportvereniging Arnhem).

We zorgen dat de stad en de breedtesport optimaal profiteert van de aanwezigheid van topsport(evenementen) (I)

- Bij het organiseren van (top)sportevenementen zetten we in op ‘side events’. We gebruiken het evenement om een stimulans te geven aan de sport in Arnhem. Dit doen we door ‘evenementversterkende activiteiten', ofwel ‘side events’. Deze hebben altijd de maatschappelijk toegevoegde meerwaarde op het gebied van gezondheid als uitgangspunt. Een recent voorbeeld zijn de fietsclinics verbonden aan het WK BMX, of de versterking van de lokale volleybalvereniging in het kader van het WK volleybal.
- We hebben een convenant met Papendal om ervoor te zorgen dat het topsportcentrum en de stad van elkaars aanwezigheid profiteren. Concreet worden er elke 2 jaar afspraken gemaakt over hoe de lokale sport (verenigingen, onderwijs) profiteert van de aanwezigheid van Papendal.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
% voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen		**54**			
Eenheid:	Percentage inwoners dat voldoet aan de Nederlands Norm Gezond Bewegen (19 en ouder)				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% kinderen beweegt iedere dag 1 uur			**29**		
Eenheid:	Percentage kinderen (0 tot 11 jaar) dat elke dag minstens 1 uur beweegt. *Dit is een inschatting van ouders over het beweeggedrag van hun kinderen. Het vermoeden is dat door de vraagstelling het percentage zeer laag uitvalt. Landelijk gezien voldoet gemiddeld 56,8% van de kinderen 4 tot 12 aan de beweegrichtlijn. Wij vermoeden dat dit in Arnhem hoger ligt. We gaan in gesprek met de GGD om een eenduidiger beeld te krijgen.				
Bron:	Kindmonitor GGD (vierjaarlijks)				

% senioren (65+) dat aan de beweegnorm voldoet			37		
Eenheid:	Percentage senioren dat aan de beweegnorm voldoet				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% lid van sportvereniging		19,50	19,30		
Eenheid:	Percentage inwoners dat is aangesloten bij een sportvereniging				
Bron:	Sportbonden en NOC*NSF. Kennis- en Informatiesysteem Sport (KISS).				

Waardering sportvoorziening		61		64	
Eenheid:	% eens met de stelling: in de buurt zijn voldoende sportvoorzieningen				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

% kinderen eet minstens elke dag fruit				84	
Eenheid:	Percentage kinderen (0 tot 11 jaar) dat minstens elke dag fruit eet				
Bron:	Kindmonitor GGD				

% goed/ zeer goed ervaren gezondheid			80		68
Eenheid:	Percentage inwoners dat de gezondheid als goed of zeer goed ervaart				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

% volwassenen met overgewicht			45		46
Eenheid:	Percentage volwassen met overgewicht				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Meer Arnhemse kinderen een Kansrijke Start (D)

Ieder kind verdient de best mogelijke start van zijn of haar leven en een optimale kans op een goede toekomst. De eerste 1000 dagen (-9 maanden tot 2 jaar) van een kind zijn cruciaal voor een goede start. Juist in deze eerste levensfase is de grootste gezondheidswinst te behalen. De gezondheid van een kind voor, tijdens en na de geboorte blijkt een belangrijke voorspeller te zijn van problemen, zowel fysiek als mentaal, op latere leeftijd. Zo'n 14% van de kinderen heeft geen goede start bij de geboorte door vroeggeboorte, een te laag geboortegewicht of een combinatie ervan. De oorzaak ligt vooral bij sociale risicofactoren en het gebrek aan beschermende factoren.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We zetten in op vroegtijdige signalering van (aanstaande) ouders in een kwetsbare positie (I)

We onderzoeken waar verbeteringsmogelijkheden zijn op het gebied van het signaleren, onder andere:
- de inzet van signaleringsinstrumenten door de professionals;
- het herkennen van (niet-medische) signalen van kwetsbaarheid door professionals;
- de juiste hulpvraag naar boven krijgen door onder andere sensitieve gespreksvoering.

We zorgen voor een passend aanbod aan ondersteuning voor (aanstaande) ouders in een kwetsbare positie (I)

- We brengen het zorglandschap voor de eerste 1000 dagen in beeld voor de professionals, zodat zij weten naar welke ondersteuning zij 'kwetsbare' (aanstaande) ouders kunnen doorverwijzen.
- We brengen het zorglandschap voor de eerste 1000 dagen in beeld voor 'kwetsbare' (aanstaande) ouders, zodat zij weten waar zij met hun hulpvraag terecht kunnen.
- We onderzoeken welk aanbod er aanvullend nodig is om ouders beter voor te bereiden op het ouderschap.
- We continueren bestaande interventies om 'kwetsbare' (aanstaande) ouders passende ondersteuning te bieden, onder andere Nu Niet Zwanger, Centering Pregnancy, Stevig Ouderschap, Voorzorg, Bewust Ouderschap, BabythuisZorg.

We versterken de samenwerking in het netwerk **(I)**

- We verkennen de behoefte aan een MDO (geboortezorgnetwerk): een systematisch intercollegiaal overleg tussen de geboortezorg, JGZ en het sociale domein. Als deze behoefte er is, dan gaan we dit netwerk ontwikkelen.
- We organiseren jaarlijks drie à vier netwerkbijeenkomsten voor professionals om elkaar beter te leren kennen en van elkaar te leren. Om goed samen te werken, moet je elkaar kennen en weten te vinden.
- We onderzoeken en ontwikkelen communicatietools die professionals ondersteunen in de samenwerking (bijvoorbeeld digitale nieuwsbrief en aansluiten bij OZO-verbindzorg).
- De JGZ biedt als belangrijke netwerkpartner laagdrempelige toegankelijk zorg in de wijk, dichtbij de kinderen (en hun ouders) en andere netwerkpartners in de wijk.

Meer Arnhemmers groeien op in een rookvrije omgeving **(D)**

Iedere week opnieuw raken honderden kinderen in Nederland verslaafd aan roken. Ruim de helft van de rokers sterft aan de gevolgen ervan; elk jaar zo'n 20.000 Nederlanders. Ook van meeroken kunnen mensen ernstig ziek worden en er zelfs aan overlijden, tot wel enkele duizenden per jaar. Daarom moet ieder kind dat geboren wordt de kans krijgen om volledig rookvrij op te groeien. Dit kan alleen in een rookvrije omgeving met goede voorbeelden om zich heen. Daarom zetten we ons in om Arnhemmers in een rookvrije omgeving te laten opgroeien. Dit doen we onder andere door te starten met een wijkaanpak voor een Rookvrij Presikhaaf.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We stimuleren laagdrempelige, wijkgerichte en integrale initiatieven voor stoppen met roken **(I)**

- We onderzoeken de mogelijkheden voor wijkgerichte aanpakken op het gebied van stoppen met roken.
- We verbinden initiatieven in de wijk die inzetten op problemen die in samenhang met roken kunnen worden aangepakt.

Op plekken waar vaak kinderen en jongeren komen, zetten wij in op een rookvrije omgeving **(I)**

- We stimuleren sportverenigingen om een rookvrij beleid te voeren.
- We verkennen de mogelijkheden uit de Omgevingsvisie om meer plekken aan te duiden als rookvrije zone.
- We ondersteunen initiatieven van inwoners om speelplekken in hun wijk rookvrij te maken.
- We verkennen de mogelijkheden rookvrij beleid op te nemen in subsidieafspraken.
- We stimuleren en faciliteren de Gezonde Kinderopvang en de Gezonde Schoolaanpak.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
% roken		**21**		**21**	
Eenheid:	Percentage inwoners dat rookt				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Het terugdringen van problematisch alcohol- en drugsgebruik **(D)**

Alcohol- en drugsgebruik, gokken en overmatig gamen en sociale mediagebruik zijn schadelijk voor de gezondheid. Het kan ook leiden tot slechtere schoolprestaties, verzuim of schooluitval. Het is dus belangrijk om alcohol- en drugsgebruik en gokken zo veel mogelijk te voorkomen en te ontmoedigen en met name jongeren te leren op een gezonde manier om te gaan met gamen en sociale mediagebruik.

We zijn bezig met de ontwikkeling van prestatie- en effectindicatoren voor dit onderdeel. In de volgende Begroting gaan we deze opnemen.

We richten ons op preventie van middelengebruik bij jongeren onder de 18 jaar **(I)**

Dit doen we door op verschillende domeinen in het leven van jongeren in te zetten:

- School: we stimuleren alle Arnhemse scholen om gebruik te maken van een integrale aanpak voor het voorkomen en terugdringen van (problematisch) middelengebruik.
- Professionals: signaleren en begeleiden van jongeren die beginnende problemen hebben met gebruik en verwijzen van leerlingen met problematisch gebruik.
- Sportomgeving: we stimuleren een verantwoord middelenbeleid bij sportverenigingen.
- Wijk: we zetten in op deskundigheidsbevordering op het gebied van middelengebruik voor professionals in de wijk zoals jongerenwerkers, straatcoaches, handhavers.

We versterken de signaleringsketen	(I)

- We onderzoeken met het kernteam preventie en handhaving van middelengebruik hoe we de samenwerking tussen preventie en handhaving kunnen verbeteren.
- We sluiten aan op landelijke campagnes zoals Zien Drinken, Doet Drinken en IkPas om preventie van middelengebruik onder de aandacht te brengen bij inwoners en professionals.
- Jeugdartsen en -verpleegkundigen van de GGD geven voorlichting en advies en verwijzen door als extra ondersteuning nodig is.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
% voldoet aan de alcoholrichtlijn		43		43	
Eenheid:	Percentage inwoners dat voldoet aan de alcoholrichtlijn				
Bron:	Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD (vierjaarlijks)				

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Arnhemmers gezond en fit	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**
Meer Arnhemmers voldoen aan de beweegrichtlijn en minder Arnhemmers hebben overgewicht	20.386	3.703	431	474
Meer Arnhemse kinderen een Kansrijke Start	3.604	0	0	0
Meer Arnhemmers groeien op in een rookvrije omgeving	5.059	76	0	0
Het terugdringen van problematisch alcohol- en drugsgebruik				
Overig	**0**	**0**	**0**	**0**
Totaal	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	25.265	24.684	25.316	29.048	25.567	25.304	25.119
Baten	5.589	3.398	3.690	3.778	3.778	3.717	3.717
Saldo lasten en baten	***-19.676***	***-21.286***	***-21.626***	***-25.270***	***-21.789***	***-21.587***	***-21.402***
Toevoegingen aan reserves	773	418	431	431	431	431	431
Onttrekkingen aan reserves	983	553	846	474	555	460	358
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***210***	***136***	***416***	***44***	***124***	***30***	***-73***
Gerealiseerd resultaat	**-19.465**	**-21.151**	**-21.210**	**-25.226**	**-21.665**	**-21.557**	**-21.475**

Toelichting

Het programma Gezondheid en Sport is deze begroting op hoofdlijnen zero based opgebouwd. Het programma kent twee onderdelen, gezondheid en sport. Er bestaat een aanzienlijke overlap met de wijkprogramma's op de activiteiten voor gezondheid en sport. Doordat een deel van de budgetten is doorgemandateerd, is een deel van de beleidsmatige inzet ook voor de wijkprogramma's. De beleidsmatige inzet vanuit de wijkprogramma's is niet

meegenomen in de analyse. Deze zal worden meegenomen wanneer de wijkprogramma's zero based worden opgebouwd.

Zoals ook in het plan van aanpak zero based begroten is opgenomen (maart 2022, zaaknummer 640401), worden afwijkingen in de omvang van de programma's eerst op een stelpost geplaatst, waarna deze bij het eerstvolgende integrale besluitvormingsmoment, de Perspectiefnota 2025-2028, meegenomen worden.

In de tabel hieronder staat het totaaloverzicht met de inkomsten en uitgaven voor gezondheid en sport binnen het programma Gezondheid en Sport en binnen Wijken Algemeen. Vervolgens is per onderwerp een uitsplitsing opgenomen.

Programma Gezondheid en Sport 2024	Inkomsten		Uitgaven				
	Vastgoed	Overig	VGGM / Sportbedrijf	Vastgoed	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
Bedragen x € 1.000							
Onderwerp							
Gezondheid	-	76	7.075	-	223	1.324	8.622
Sport	3.703	-	15.297	3.094	546	1.489	20.426
Stelpost	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	**3.703**	**76**	**22.372**	**3.094**	**769**	**2.813**	**29.048**

Wijken Algemeen 2024	Inkomsten		Uitgaven				
	Vastgoed	Overig	VGGM / Sportbedrijf	Vastgoed	Beleids-matige inzet	Overige uitgaven	Totaal uitgaven
Bedragen x € 1.000							
Onderwerp							
Gezondheid	11	-	-	4	-	86	90
Sport	2.054	-	5.614	1.338	-	-	6.952
Stelpost	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	**2.065**	**0**	**5.614**	**1.343**	**0**	**86**	**7.043**

De totale lasten van het programma Gezondheid en Sport sluiten aan bij de uitkomsten van zero based. Wel verschuift er € 81.000 van Gezondheid naar Sport. Mogelijke verschuivingen tussen het programma Gezondheid en Sport en Wijken Algemeen zullen naar aanleiding van de evaluatie van Van Wijken Weten worden beoordeeld.

Gezondheid	Totaal	Programma Gezond-heid en Sport	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Inkomsten	**87**	**76**	**11**
Vastgoed	11		11
Gezond in de Stad	60	60	
Lijkbezorging	16	16	
Gemeenschappelijke regelingen	**7.075**	**7.075**	**0**
VGGM - gemeenschappelijke regeling	6.478	6.478	
VGGM - Basis op orde JGZ / AGZ	99	99	
VGGM - Programma Beter Bedrijfsvoeren	498	498	
Dienstverleningsovereenkomst VGGM	**985**	**985**	**0**
Gezond in de Stad	**358**	**282**	**76**
Verstrekte subsidies	**67**	**57**	**10**
St. VanHarte	10	2	8
St. Rijnstate Ziekenhuis	57	55	2

Beleidsmatige inzet	**223**	**223**	**0**
Vastgoed	**4**	**0**	**4**
Kapitaallasten	1		1
Belastingen	1		1
Gas water licht verzekeringen	3		3
Totaal uitgaven	**8.712**	**8.622**	**90**

Naast de vastgoedinkomsten voor De Roze Bunker en de specifieke inkomsten voor het programma Gezond in de Stad, is in de begroting een raming opgenomen van € 16.000 aan inkomsten voor lijkbezorging. Voor inwoners zonder nabestaanden verzorgt de gemeente de uitvaart. Hiervoor is binnen de dienstverleningsovereenkomst met VGGM een raming van € 207.000 opgenomen. Een deel van deze kosten wordt uiteindelijk nog vergoed vanuit bijvoorbeeld de boedel van de overledene. Op historisch basis is hiervoor een opbrengst van € 16.000 geraamd.

Naast de reguliere bijdrage aan de VGGM als gemeenschappelijke regeling hebben we een dienstverleningsovereenkomst waarbinnen specifieke dienstverlening van VGGM voor Arnhem valt. Dit betreft onder andere lijkbezorging, maar ook bijvoorbeeld lijkschouwing en maatwerk in het kader van de jeugdgezondheidszorg.

Sport	Totaal	Programma Gezond-heid en Sport	Programma Wijken
Bedragen x € 1.000			
Inkomsten	**5.757**	**3.703**	**2.054**
Verhuur sportaccommodaties binnensport	5.701	3.647	2.054
Verhuur sportaccommodaties buitensport	56	56	0
Verstrekte subsidies	**21.891**	**16.276**	**5.614**
Sportbedrijf Arnhem BV	20.911	15.297	5.614
St. Zwembad Klarenbeek	355	355	
St. Sportcentrum Rijkerswoerd	555	555	
Arnhemse Sport Federatie	13	13	
St. Beheer Wijk Sportac Vredenburcht	56	56	
Kapitaallasten	**2.730**	**2.126**	**604**
Zwembaden	38	38	
Binnensportaccommodaties	2.566	1.963	604
Buitensportaccommodaties	125	125	
Beheer Vastgoed	**1.702**	**968**	**735**
Belastingen	503	253	250
Gas, water, licht	50	0	50
Onderhoud (incl verzekeringen en schoonmaak)	878	542	337
Aan externe partij door te belasten kosten	270	173	98
Beleidsmatige inzet	**546**	**546**	**0**
Aanvullende opdrachten Sportbedrijf	**551**	**509**	**41**
Totaal uitgaven	**27.419**	**20.426**	**6.994**

De inkomsten op het onderdeel sport bestaan uit de huuropbrengsten van de sportaccommodaties. Voor het grootste deel worden deze betaald door het sportbedrijf wat medebepalend is voor de hoogte van de subsidie die zij ontvangen.

Naast de verstrekte subsidies, de kosten voor de sportaccommodaties en de beleidsmatige inzet is € 469.000 opgenomen voor opdrachten aan het Sportbedrijf die aanvullende zijn op de reguliere subsidieovereenkomst. Het gaat hierbij onder andere om de middelen voor sportpark Paasberg en voor de sportdag op Papendal.

Toevoegingen aan reserves
In 2024 wordt € 0,4 miljoen toegevoegd aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed.

Onttrekkingen aan reserves
In 2024 wordt voor totaal € 0,5 miljoen onttrokken aan de reserves.
- € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten;
- € 0,2 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Onderhoud Vastgoed.
- € 0,1 miljoen wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve Jeugdfonds.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden
Sportbedrijf Arnhem
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners
- Sportbedrijf Arnhem;
- Eerstelijnsgezondheidszorg (onder andere huisartsen);
- Rijnstate;
- Onderwijsinstellingen;
- Sociale Wijkteams;
- Menzis;
- Iriszorg verslavingspreventie;
- Indigo;
- Provincie Gelderland;
- Sportaanbieders;
- Partners uit het Verloskundig Samenwerkingsverband Kracht (Arnhem e.o.).

Daarnaast zijn er nog een aantal kleinere partijen die een preventief aanbod hebben in Arnhem.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders
- Plan Gezond en fit;
- Landelijke Nota Gezondheidsbeleid 2020-2024 ‘Gezondheid breed op de agenda’ (mei 2020);
- Nationaal Preventieakkoord;
- Sport- en beweegakkoord Gemeente Arnhem (juni 2020).

Klimaat en energie

De klimaatverandering wacht niet op ons, het is crisis en we willen die verder tegengaan door vol in te zetten op een inclusieve energietransitie. Arnhem heeft de ambitie om in 2050 een klimaatneutrale gemeente te zijn. Hoe we dat gaan doen, hebben we vastgelegd in het beleidsplan New Energy Made in Arnhem. Een oude lineaire economie past daar niet bij, die laten we los en een circulaire economische benadering staat centraal in ons omgaan met grondstoffen en afval. Daarbij streven we naar duurzaamheid en brede welvaart en daarbij zijn de 17 Sustainable Development Goals leidend.

We zetten beleidsplan New Energy made in Arnhem door, nemen regie op versnelling en trendbreuk, gebruikmakend van innovaties. Steeds met oog voor kwetsbare inwoners. Stijgende energiekosten vragen acute aanpak bij de meest kwetsbaren.

We streven naar een fikse CO2-reductie door energiebesparing in de gebouwde omgeving en bij bedrijven en het opwekken van duurzame elektriciteit (met zonnepanelen en windmolens) en duurzame warmte als alternatief voor aardgas. We betrekken de Arnhemmers en gaan samen aan de slag. De Arnhemse Isolatie aanpak voeren we uit. Met bedrijven op werklocaties sluiten we Green Deals omdat ook daar flinke slagen nodig zijn. De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen. Een steviger duurzaam mobiliteitsplan is in ontwikkeling als basis voor verdere uitvoering.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio) (A)

Arnhem volgt in haar ambities internationale afspraken, het klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord. Arnhem werkt toe naar een klimaatneutrale gemeente in 2050. Om dit te bereiken moet de komende jaren veel gebeuren. De doelstelling van New energy made in Arnhem (NemiA) 2020-2030 is 61% CO2-reductie ten opzichte van 2017, met als tussendoelstelling 25% in 2023. Deze reductie wordt grotendeels gerealiseerd door het actieplan NemiA 2030 en overige programma's binnen de gemeente. Een deel van de reductie komt van autonome ontwikkeling, de resterende opgave zullen wij van buiten de gemeentegrens moeten halen of hier in de komende jaren aanvullende ambities op formuleren.

- De CO2-reductie data laten zien dat er in Arnhem in 2020 en 2021 goede stappen zijn gezet om de klimaatdoelen van 2030 en tussendoelen van 2023 te halen. Echter, de huidige trend zal zich waarschijnlijk niet zo rooskleurig doorzetten vanwege 1) het afvlakken van de verduurzaming van de landelijke elektriciteitsmix en 2) het afnemen van het effect van de coronapandemie. Tegelijk zullen de stijgende energieprijzen, mede als gevolg van de oorlog in Oekraïne, naar verwachting wel een extra impuls geven aan besparingsmaatregelen.
- Bij de sectoren verkeer en vervoer (duurzame mobiliteit) en bedrijven en industrie (inclusief commerciële dienstverlening) is in 2020 en 2021 grote CO2-reductie bereikt. Deze is deels het gevolg van autonome ontwikkelingen, zoals de coronaepidemie. Het is nog onzeker of deze dalende trend de komende jaren doorzet.
- Om het klimaatdoel te halen is een trendbreuk nodig, met name in de gebouwde omgeving en bij de grootschalige opwek van elektriciteit.
- Om de verduurzaming van de sectoren te kunnen blijven faciliteren is het nodig om de netcongestie op te heffen door het versneld realiseren van nieuwe energie-infrastructuur. Denk hierbij aan het verzwaren van het elektriciteitsnet, het aanleggen van warmtenetten, off-grid laadpleinen en het opwekken en opslaan van duurzame energie. Hiervoor zijn we mede afhankelijk van netbeheerders Liander en TenneT.
- Daarnaast is het nodig om technische, organisatorische en financiële innovaties in te zetten om, ondanks de netcongestie, toch verder te komen met de energietransitie.

Gemeenten hebben vanuit het Klimaatakkoord de regie gekregen over de wijkgerichte energietransitie. Gemeenten, zo ook Arnhem, hebben hierbij hoge ambities en hebben als voorwaarde gesteld dat deze transitie haalbaar en betaalbaar is voor inwoners en bedrijven.

In de praktijk blijkt nu al in veel gevallen dat het verduurzamen van woningen en gebouwen naar aardgasvrij en/of energieneutraal onvoldoende rendabel en financierbaar is, in vergelijking met de fossiele oplossingen. Via G40 en VNG hebben we als gemeenten van het Rijk stevige ruggensteun hiervoor gevraagd op instrumentarium, wetgeving en financiering. Hieraan is het afgelopen jaar door het kabinet tegemoet gekomen met:

- het Beleidsprogramma Versnelling Verduurzaming gebouwde omgeving waarin allerlei regelingen, subsidies en financiering voor isolatie en warmtetransitie zijn verankerd, bijvoorbeeld de Nationale Isolatieaanpak, het Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie. de Investeringssubsidie Duurzame Energie en Energiebesparing (ISDE), en het warmtefonds;

- het wetsvoorstel voor de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw,);
- het wetsvoorstel voor de Wet collectieve warmte (Wcw);
  de tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid (CDOKE), waarmee de uitvoeringslasten van het Klimaatakkoord voor gemeenten kunnen worden gefinancierd. Aan Arnhem is ruim € 2,8 miljoen per jaar voor 3 jaar toegekend.

Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

Binnen de gebouwde omgeving is het speerpunt tot 2030 het isoleren van alle woningen en gebouwen tot aan het niveau van de nationale isolatiestandaard. Een forse opgave, waarvoor we in 2023 een specifieke Arnhemse isolatieaanpak hebben opgesteld, die in uitvoering is. We geven daarmee concrete invulling aan de doelstellingen van NemiA en de Transitievisie warmte. We werken met een wijkgerichte aanpak aan energiebesparing en vervangen van aardgas voor een duurzaam alternatief.

Meer dan 3.200 huishoudens in energiearmoede geholpen in 2024 (I)

De Arnhemse aanpak energiearmoede is in 2023 fors geïntensiveerd, met extra middelen van het Rijk. We werken samen met een netwerk van partijen om de doelgroep te bereiken, deelnemers te werven en energiecoaches op te leiden en in te zetten. Dit zijn bijvoorbeeld scholen, huisartsen en moskeeën. We gebruiken de kracht in de wijken, door wijkbewoners op te leiden als energiecoach, in te zetten in wijk-klusteams, en als influencer en ambassadeur. Deze aanpak ‘voor de wijk, door de wijk’ is arbeidsintensief, maar werpt zijn vruchten af.

Verder creëren we in de wijken werkgelegenheid, bijvoorbeeld als energiecoach of als klusser. Ook verwijzen we deelnemers met andere problemen door naar de juiste hulpverleners.
In de Arnhem-Oost wijken wordt de energiearmoede-aanpak afgestemd met betrokken partners en de verduurzaming van particulier bezit.

Beoogde resultaten in 2024:
- 3200 afgeronde energiecoach trajecten bij huishoudens, waarvan 1700 via reguliere aanmeldingen en 1500 via deur-tot-deur aanpak;
- 1500 huishoudens zijn geholpen door klusteams;
- 600 huishoudens hebben nieuw zuinig witgoed;
- 5000 bewoners zijn geactiveerd en 350 doorverwezen naar een energiecoach, via wijkopbouwwerk;
- 1750 leerlingen zijn via scholen bereikt;
- 5,4 kT CO2-besparing.

Voor de extra middelen (ruim € 4 miljoen) die we in de tweede helft van 2023 van het Rijk krijgen, zal naast bovenstaande inspanningen nog een apart plan worden gemaakt.

6.500 woningen aardgasvrij in 2030 (I)

In 2022 heeft de raad de Transitievisie warmte vastgesteld. Hierin zijn tien buurten benoemd (kansrijke wijken) waar we verkennen hoe deze kunnen overstappen van aardgas naar een duurzaam alternatief voor verwarming. Daarnaast zijn vijf ‘onderzoeksgebieden’ benoemd om grootschalig te verkennen of een warmtenet als duurzaam alternatief mogelijk is. De doelstelling is om 6.500 duurzaam te verwarming in 2030 (aardgasvrij). Indien nodig wordt daarvoor een wijkuitvoeringsplan gemaakt. Het opstellen van een wijkuitvoeringsplan als doel laten we vervallen, omdat het een middel is om de doelstelling te bereiken.

In 2024 wordt de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw) van kracht. Daarmee krijgt de raad de bevoegdheid om levering van aardgas in een bepaalde wijk of buurt te stoppen. In de loop van 2024 zullen we de raad voorstellen om in gesprek te gaan over hoe we hiervan in Arnhem gebruik willen maken.

Kansrijke buurten
In 2024 werken we verder aan de ontwikkeling van een warmtenet in Elderveld-Noord en Kronenburg. We gaan door met het stimuleren van individuele warmtepompen in vijf all-electric buurten: Saksen Weimar, Nieuw Monnikenhuizen, Plantagebuurt, Stadseiland en Tuin van Elden. De ontwikkeling van duurzame warmte in Plattenburg en Hoogkamp is in voorbereiding. In de buurt Immerloo zal geleidelijk ook het aardgas verdwijnen voor koken en warm tapwater.

Onderzoeksgebieden
In 2024 zetten we de verkenning voort naar de mogelijkheden voor een grootschalig warmtenet in Malburgen-Oost. Voor een van de andere onderzoeksgebieden starten we de verkenning naar de mogelijkheden voor een duurzaam warmtenet.

Werklocaties
In de transitievisie warmte is aangegeven dat de plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader moeten worden uitgewerkt. Dit gaan we doen, zie hieronder bij bedrijven en industrie.

Duurzame warmtebronnen
We zetten het onderzoek voort naar de mogelijkheden voor geothermie samen met gemeenten Lingewaard, Overbetuwe en Nijmegen. In 2024 onderzoeken we de mogelijkheden voor grootschalige toepassing van energie uit oppervlaktewater (uit de Rijn).

35.000 woningen geïsoleerd in 2030 **(I)**

In 2023 hebben we de doelstelling ‘15% energiebesparing in de gebouwde omgeving in 2030’ uitgewerkt in de 'Arnhemse aanpak woningisolatie’. De operationele doelstelling is 35.000 extra woningen geïsoleerd tot de nationale standaard in 2030. De aanpak volgt 3 sporen:
1. een aanbod voor woningeigenaren en resultaatgerichte afspraken;
2. knelpunten oplossen en integratie met energiearmoede;
3. trendbreuk, door zoeken en testen van nieuwe concepten, het aangaan van nieuwe coalities en het uitvoeren van een innovatie challenge.

De isolatieaanpak is wijkgericht en doelgroepgericht (particuliere eigenaren, verhuurders, corporaties, VvE's en eigenaren van erfgoed/monumenten). In 2024 zetten we de aanpak voort. Beoogde resultaten in 2024 per doelgroep zijn:

Particuliere woningeigenaren:
- 2.500 woningeigenaren hebben een energieadvies gekregen;
- 175 woningeigenaren hebben financiële ondersteuning uit SEWA-regeling gekregen;
- 500 woningeigenaren hebben financiële ondersteuning uit KWAS-regeling gekregen;
- voor 1.900 woningeneigenaren is een collectieve inkoopactie georganiseerd;
- er is een wijkloket geopend.

VvE’s
- 400 woningeigenaren hebben een advies over uitvoering isolatie gekregen;
- 20 grote VvE’s zijn gestart met uitvoering van isolatie.

Particuliere verhuurders
- 20 gebouweigenaren hebben een energiescan uitgevoerd.

Woningcorporaties
- 1150 woningen zijn geïsoleerd als onderdeel van de renovatieopgave;
- 1090 woningen zijn geïsoleerd als onderdeel van het planmatig onderhoud.

Erfgoed
- 206 woningen van Portaal zijn verduurzaamd;
- het hand- en detailboek is in uitvoering genomen.

Doelgroepoverstijgend
- 2 pilots die uit de innovatie challenge zijn gekomen worden geïmplementeerd;
- het nieuwe soortenmanagementbeleid is geïmplementeerd;
- het monitoring- en klantregistratiesysteem is opgeleverd;
- de buurt isolatieteams zijn opgeschaald.

Verder hebben we in het najaar 2023 een aanvraag ingediend bij het Rijk voor middelen uit het Volkshuisvestingsfonds 2023. Als deze worden toegekend, zullen we een aanvullend plan maken om de isolatieopgave te versnellen in 2024 e.v..

250.000 zonnepanelen op daken in 2030 **(I)**

Het doel van 2023 (150.000 zonnepanelen) is gehaald en verwacht wordt dat het doel 2030 (250.000 zonnepanelen) ook wordt gehaald. Deels via autonome ontwikkelingen, deels door extra stimulering, bijvoorbeeld met collectieve inkoopacties. In alle acties gericht op het isoleren van woningen wordt 'zonnepanelen op daken' ook gestimuleerd.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
CO2 uitstoot gebouwde omgeving	**307**	**272**	**285**		

Eenheid: kiloton

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

CO2 reductie gebouwde omgeving t.o.v. peiljaar 2017	**34**	**69**	**56**		

Eenheid: Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

De doelstelling bij bedrijven en industrie is reductie van minimaal 38 KT CO2-uitstoot tot 2030. Om tot deze reductie te komen, wordt gewerkt conform het Arnhems coalitieakkoord 2022 - 2026 aan informeren, stimuleren, reguleren en controleren van bedrijven. Van bedrijven verwachten wij dat ze bijdragen aan een duurzame toekomst. Bedrijven worden gestimuleerd om vanuit maatschappelijke verantwoordelijkheid en/of kostenbesparing duurzaamheidsmaatregelen door te voeren. Daarnaast wordt op de wettelijke verplichtingen gecontroleerd.

Communicatie en bewustwording intensiveren: 100% van bedrijven bekend met verduurzamingsmaatregelen in 2030 (I)

In 2024 blijven we bedrijven en maatschappelijke instellingen informeren over het belang van verduurzamen. Dit doen we door voor specifieke doelgroepen Energycafé's te organiseren die aansluiten bij de wensen en behoeften van de betreffende doelgroep. Ook worden ondernemersbijeenkomsten gehouden in het kader van de gebieds- en sectorgerichte Green deals.

Energiebesparing bevorderen: 15% energiebesparing bij bedrijven en industrie in 2030 (I)

Met een gebiedsgerichte aanpak via Green Deals stimuleren we bedrijven op werklocaties en maatschappelijke instellingen om energiebesparende maatregelen te nemen.
In 2024 zetten we in op Green Deals met de bedrijventerreinen Rijkerswoerd / De Overmaat en nog drie andere werklocaties of sectoren.

In 2023 is in de kantorenvisie de ambitie opgenomen dat er in 2030 alleen nog maar kantoren met minimaal energielabel A zijn. Daarbij wordt bij renovatie gestimuleerd zoveel mogelijk richting label A+++ te renoveren, conform de renovatiestandaard. Hierbij wordt ingezet op een gestructureerde sectorale en gebiedsgerichte aanpak. In 2024 wordt deze aanpak ontwikkeld en wordt gestart met de uitvoering hiervan.

In 2024 zetten we de handhaving door middel van energiecontroles op de verplichte maatregelen bij bedrijven en de energielabel C bij kantoren voort.

Opwek en hergebruik van energie bevorderen: 75.000 zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie en 2 pilots met gebruik restwarmte in 2030 (I)

In 2024 blijven we stimuleren dat bedrijven hun daken gaan benutten voor zonnepanelen. Dit doen we bij voorkeur via de gebiedsgerichte aanpak van de Green Deals. Hierin maken we afspraken over het benutten van daken voor zonnepanelen en ondersteunen we de ondernemers. Indien er problemen zijn met netcongestie helpen we met zoeken naar (innovatieve) oplossingen hiervoor. We blijven maatwerkgesprekken voeren met ondernemers.

Meer bedrijven en industrie aardgasvrij maken: 500 extra bedrijven aardgasvrij in 2030 (I)

In de transitievisie warmte is aangegeven dat de plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader moeten worden uitgewerkt. Hiermee zijn we in de tweede helft van 2023 gestart.
In 2024 werken we de plannen uit voor drie werklocaties.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
CO2-uitstoot bedrijven en industrie	**178**	**139**	**143**		

Eenheid: kiloton

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

CO2-reductie bedrijven en industrie t.o.v. peiljaar 2017	**33**	**73**	**68**		

Eenheid: Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017

Bron: Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)

Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030 **(D)**

De focus van de CO2-reductie bij duurzame mobiliteit ligt op twee vlakken: gedragsverandering en zero emissie voertuigen. Gedragsverandering speelt een rol bij de werkgeversaanpak, aanpak mobiliteitsbewegingen stadslogistiek en het stimuleren van deelvervoer. Daarnaast zet Arnhem in op zero emissie voertuigen en de benodigde infrastructuur.

Werkgeversaanpak modal shift: doelstelling voor 2023 25% minder autogebruik bij 10 bedrijven **(I)**

In 2023 is gestart, samen met de Groene Metropoolregio, met de ondernemers die al hebben aangegeven hieraan te willen meewerken (netwerk NemiA). Deze aanpak wordt in 2024 voortgezet.

Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit: in 2030 1000 deelauto's en 2000 deelfietsen **(I)**

In 2023 zijn de beleidsregels gepubliceerd en zijn vergunningen verleend. Op basis van de visie Hubs in Arnhem en een plaatsingsplan wordt in 2024 het aantal deelvoertuigen op drie niveaus van hubs verder uitgebreid: stadsrandhubs, knooppunthubs (OV) en buurthubs.

Vergroten aandeel elektrische voertuigen: in 2030 6000 laadpunten en 100 snelladers **(I)**

Op basis van de in 2022 en 2023 verleende concessies wordt in 2024 het aantal laadpunten, met name in laadpleinen, verder uitgebreid met extra aandacht voor de, in de openbare ruimte passende, oplossingen zoals lantaarnpaalladen. De doelstelling 2023, 1000 laadpunten en 20 snelladers, is reeds behaald.

Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek: doel 2025 100% zero emissie bestelvoertuigen in de binnenstad en 25% minder stadslogistieke bewegingen **(I)**

In 2023 is het besluit genomen om in 2026 de zero emissiezone in de binnenstad te realiseren. Komende jaren wordt gewerkt aan de handhavingstechniek (camera's met kentekenherkenning) en de flankerende maatregelen ten behoeve van stadslogistiek.

Taxibeleid verduurzamen: doel 2030 is 100% zero emissie taxi's in de binnenstad **(I)**

Dit is uitgesteld tot 2025.

Zero emissie concessie doelgroepenvervoer: doel in 2030 is 100% zero emissie doelgroepenvervoer **(I)**

Vervoerders hebben hun zero emissieplannen ingediend en doelgroepenvervoer is gegund. De gemeente Arnhem werkt in 2024, samen met regiogemeenten, aan het realiseren van laadinfrastructuur voor doelgroepenvervoer.

Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente: doel 2023 is 100% van nieuw in te zetten bestel- en personenauto's moet zero emissie zijn. **(I)**

In alle aanbestedingen van de gemeente in 2024 in de GWW-sector, onderhoud wegen en groenvoorzieningen wordt inzet van zero emissie personenwagens en bestelauto's geëist.

Zero emissie openbaar vervoer concessie: doel in 2023 is een volledig zero emissie OV concessie **(I)**

In overleg met de provincie Gelderland zorgen we in 2024 voor aanbestedingsdocumenten ten behoeve van de volgende concessie, waarin de zero emissie eisen zijn opgenomen. Deze concessie start in 2026.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
CO2-uitstoot verkeer en vervoer	**379**	**323**	**331**		
Eenheid:	kiloton				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

CO2-reductie verkeer en vervoer t.o.v. 2017	**1**	**55**
Eenheid:	Vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017	
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)	

Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030 **(D)**

'Zon op dak' is niet voldoende om aan de Arnhemse elektriciteitsvraag te voldoen. We hebben daarom ook grootschalige opwek op land nodig. De focus hierbij ligt, in ieder geval voor de komende 10 tot 20 jaar, op grondgebonden zonnevelden en windmolens. Dit zijn bewezen technologieën die binnen een afzienbare termijn veel elektriciteit kunnen opwekken. Doel is dus het realiseren van windmolens en zonnevelden. Voor een deel van de elektriciteitsopwekking die we nodig hebben, zijn we afhankelijk van de regio, omdat we een gemeente zijn met een stedelijk karakter en een beperkt beschikbare ruimte in het buitengebied.

5 windmolens in Arnhem in 2030 gerealiseerd **(I)**

In 2024:

- Onderzoeken of, en zo ja welke nieuwe locaties we geschikt kunnen maken voor het opwekken van windenergie, op basis van de uitkomsten van de planMER RES.
- Afwegingskader voor kleine windmolens in gebruik.
- Haalbaarheid windmolen Drielsedijk: afhankelijk van provinciaal onderzoek en herijkt provinciaal beleid vanwege het voorkomen van de wespendief op de Veluwe.
- Doorlopende exploitatie van 4 windmolens Koningspleij en realisatie van buurtprojecten, gefinancierd uit Omgevingsfonds windpark Koningspleij.

Als gevolg van provinciaal beleid is het op dit moment onmogelijk om nog meer grootschalige windmolens te realiseren binnen de gemeentegrenzen van Arnhem.

42 MWp (circa 45 ha) zonnevelden in 2030 gerealiseerd **(I)**

In 2024:

- Voorbereiding, bouw en/of in exploitatie nemen van diverse zonneveld/zonnecarportlocaties.
- Ontwikkelen en stimuleren van innovaties, zoals modulaire zonnecarports, smart energy hubs op bedrijventerreinen, verticale zonnepanelen.
- Rol van gemeente voor grootschalige zon opwek veranderen van facilitair/samenwerkend naar ontwikkelend/regisserend.
- Indien uit haalbaarheidsonderzoek in 2023 blijkt dat er een zonneveld binnen zoeklocatie Deelen haalbaar is, dan zal vanaf 2024 voorbereiding en aanbesteding ervan plaatsvinden.
- Onderzoeken welke nieuwe locaties we geschikt kunnen maken voor het opwekken van zonne-energie, mede op basis van de uitkomsten van de planMER RES.

Regionale energiestrategie 2.0 gereed **(I)**

In 2024 integreren we de resultaten van de Milieueffectrapportage RES Arnhem Nijmegen in de RES 2.0: er komen nieuwe zoekgebieden voor windprojecten in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen bij. Ook geven we een update over de bovenlokale warmteverdeling en starten we een proces voor de omgang met netcongestie en integraal programmeren. Daarnaast werken we een aantal afspraken uit van de RES 1.0. De in de RES 1.0 vastgestelde ambitie voor 2030, te weten 1,62 TWh, blijft hierbij uitgangspunt.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Vermeden CO2-uitstoot door duurzame opwek elektriciteit	**13**	**16**	**20**		
Eenheid:	Vermindering in C02-uitstoot t.o.v. 2017				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

Vermeden CO2 uitstoot door duurzame opwek elektriciteit t.o.v. 2017	**5**	**9**	**13**		
Eenheid:	vermindering in C02 uitstoot t.o.v. 2017				
Bron:	Klimaatmonitor.nl/ Monitoringsdashboard New energy made in Arnhem 2023 (www.arnhem.incijfers/links)				

Meer bewustwording en gedragsverandering (D)

Energie besparen, het opwekken van hernieuwbare energie en het afkoppelen van het aardgas zijn grote opgaven. Het zijn opgaven die we alleen maar succesvol kunnen uitvoeren als we dit samen doen met alle Arnhemmers: inwoners, ondernemers, instellingen, overheden en bezoekers. Met de communicatiecampagne Arnhem Aan bieden we zoveel mogelijk handelingsperspectief voor al deze doelgroepen. Het aanbod wordt doorontwikkeld en aangepast op basis van de input die wordt opgehaald bij bewoners en ondernemers.

Voortzetten communicatiecampagne Arnhem AAN **(I)**

Arnhem Aan is de communicatiecampagne voor de energietransitie. Met Arnhem Aan willen we Arnhemmers enthousiasmeren en motiveren om aan de slag te gaan met energie besparen en hernieuwbare energie. Dit doen wij doelgroepgericht met een aanpak voor woningeigenaren en -huurders, bedrijven en verenigingen; met maatwerk voor huishoudens die leven in energiearmoede en huishoudens met een migratieachtergrond. We spelen daarbij in op de actualiteit, maatschappelijke trends en de belevingswereld van de Arnhemmers. Hiervoor zijn diverse en meerjarige communicatie- en bewustwordingsacties en inspanningen nodig. Al deze communicatie-activiteiten worden onder de vlag van Arnhem Aan gelanceerd.

In 2024 gaan we verder met de intensivering van Arnhem Aan door:

- Uitvoeren van meerdere grote en kleinere acties.
- Uitdragen van goede, inspirerende voorbeelden door inzet van social media en streetmarketing.

- Arnhem Aan wordt online een professioneler inspiratieplatform dat meer aansluit bij de belevingswereld van de Arnhemmers. De content daarbij zal divers en activerend zijn.
- Positioneren van het Energieloket Arnhem bij bewoners en ondernemers. Energieloket Arnhem biedt een overzicht van alle maatregelen en financieringsmogelijkheden voor inwoners, ondernemers en VvE's voor verduurzaming. Daarnaast heeft het een loketfunctie voor vragen van Arnhemmers over hun verduurzamingsplannen.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Aantal unieke bezoekers website Arnhem Aan	**12802**	**15369**	**14106**	**22611**	

Eenheid: Aantal bezoekers

Bron: Gemeente Arnhem

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio)	**22.677**	**11.337**	**10.000**	**40**
Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017	10.039	8.438	38	544
Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017	305	32	0	0
Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030	545	0	0	0
Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030	13	0	0	0
Meer bewustwording en gedragsverandering	17	0	0	0
Overig	11.757	2.867	0	12
Totaal	**22.677**	**11.337**	**38**	**556**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	5.912	5.663	15.841	22.677	17.975	15.644	14.770
Baten	1.224	1.032	10.529	11.337	7.236	4.659	8.786
Saldo lasten en baten	***-4.688***	***-4.631***	***-5.313***	***-11.339***	***-10.739***	***-10.986***	***-5.984***
Toevoegingen aan reserves	7.103	10.000	10.715	38	0	0	0
Onttrekkingen aan reserves	6.743	40	254	556	962	1.215	1.215
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-360***	***-9.960***	***-10.461***	***517***	***962***	***1.215***	***1.215***
Gerealiseerd resultaat	**-5.049**	**-14.591**	**-15.773**	**-10.822**	**-9.777**	**-9.770**	**-4.769**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn totaal begroot op € 22,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- Lasten voor reguliere werkzaamheden New Energy Made in Arnhem: € 4,3 miljoen;
- Lasten voor uitvoering volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost: € 5,7 miljoen.
- Lasten voor grote projecten warmteproject Elderveld en Smartpolder: € 4,2 miljoen
- Lasten om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen, hiervoor zijn ook baten ontvangen: € 2,9 miljoen
- Lasten in het kader van nieuwe grote projecten waarvoor in de begroting van 2023 tot en met 2026 €15 miljoen beschikbaar is gesteld. In 2024 wordt hiervan € 5 miljoen besteed.

Vanaf 2025 is begroot dat de projecten Elderveld en Smartpolder gereed zijn en hierdoor zijn de lasten vanaf 2025 ruim € 4 miljoen lager.

De totale lasten stijgen ten opzichte van 2023 met € 6,8 miljoen. Dit komt onder andere doordat er in 2024:

- € 5 miljoen onttrekking aan de BR Duurzaam Arnhem (klimaatfonds) in de begroting wordt opgenomen. (In 2023 is nog gebruik gemaakt van de 10 miljoen die beschikbaar is gesteld in de periode 2020 – 2022).
- € 1,2 miljoen meer uitgegeven wordt binnen het volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost ten opzichte van 2023.
- De lasten om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen zijn € 0,4 miljoen lager dan in 2023.
- Diverse grote projecten zoals Energiearmoede, Warmteproject Elderveld en Smart Polder, die afhankelijk van de fase waarin deze zich bevinden, afwijkende lasten per jaar hebben.

Baten

De baten voor 2024 zijn totaal begroot op € 11,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit diverse rijkssubsidies:

- Warmteproject Elderveld € 2,2 miljoen.
- Warmteproject Smartpolder € 1,9 miljoen.
- Uitvoeringsmiddelen om het klimaat en energiebeleid te versnellen € 2,9 miljoen.
- Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost € 4,3 miljoen.

De totale baten zijn € 0,8 miljoen hoger dan de baten van 2023. Dit komt doordat de baten (ontvangen subsidies) behorende bij de uitvoering van de projecten Elderveld, Smartpolder en volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost zijn opgenomen. Hiertegenover staat dat in 2024 geen middelen ter bestrijding van energiearmoede zijn opgenomen. De middelen om de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid te versnellen zijn iets lager dan in 2023. De verwachting is dat de komende tijd nog diverse subsidies worden aangevraagd en toegekend. Op dat moment zullen zowel de baten als de lasten in de begroting worden aangepast.

Toevoegingen aan reserves

Er wordt in 2024 € 38.000 toegevoegd aan de bestemmingsreserve Volkshuisvesting Arnhem Oost.

Onttrekkingen aan reserves

In 2024 wordt er € 0,6 onttrokken aan de reserves. € 0,5 miljoen aan de bestemmingsreserve Volkshuisvesting Arnhem Oost, € 15.000 aan de bestemmingsreserve Duurzaamheidsleningen en € 12.000 aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Triple helix partners uit het netwerk Energy made in Arnhem, zoals: woningbouwcorporaties, Alliander, Firan, ENGIE, Vattenfall, provincie Gelderland, Rijkswaterstaat, Waterschappen, Rijksvastgoedbedrijf, Rijn- en IJssel Energiecoöperatie, VNO/NCW, HAN, RijnIJssel College, wijkinitiatieven, Clean Mobility Centre, Stichting KiemT, Ondernemersverenigingen, Allego, stichting E-laad, Oost Nederland Energiek, Natuur- en Milieu Gelderland, regiogemeenten, G40 gemeenten.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

- Programmaplan New Energy Made in Arnhem 2020-2030;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Kaders voor besteding van het klimaatfonds;
- Arnhemse aanpak Energiearmoede;
- Regionale energiestrategie 1.0;
- Transitievisie warmte (2022);
- Criteria voor de locatiekeuze van zonnevelden (2016);
- Uitvoeringskader elektrisch laden in Arnhem;
- Beleidskader deelvervoer.

Ruimtelijke ontwikkeling

Arnhem groeit, de stad is in trek bij inwoners, bedrijven en bezoekers. We werken aan een betere benutting, doorstroming en kwaliteit van de woningvoorraad en voldoende stedelijke voorzieningen. Er moeten tot 2040 16.000 woningen in de stad worden bijgebouwd om de wooncrisis aan te pakken en het woningtekort terug te brengen naar 2%. We streven naar een evenwichtige groei van de stad waarbij goed wonen in balans is met werk en voorzieningen in een groene en gezonde leefomgeving.

We zijn ons bewust van de spanning die er is tussen het bouwen van woningen om de wooncrisis aan te pakken en de stad die vraagt om een evenwichtige, kwalitatieve en duurzame stadsontwikkeling. De groei van de stad willen we benutten om de stad aantrekkelijker, socialer en vitaler te maken. Dat gaat niet vanzelf en vraagt om regievoering door de gemeente. Door samenwerking met overheden en ontwikkelende partijen worden robuuste maatschappelijke investeringen mogelijk maakt.

De verstedelijkingsopgave is voor de gemeente een grote financiële opgave. Een groeiende stad vraagt om een organisatie met meer uitvoeringskracht en middelen voor (co)financiering van de woningbouwopgave, daarbij behorende stedelijke voorzieningen en onrendabele grondexploitaties. Met het Rijk zijn afspraken gemaakt over cofinanciering van gebiedsontwikkelingen in de Spoorzone Arnhem Oost. Ruim de helft van de in totaal 16.000 woningen die we tot 2040 in Arnhem gaan bouwen, is voorzien in de Spoorzone Arnhem-Oost. Voorwaarde voor cofinanciering door het Rijk is dat de gemeente voldoende middelen vrij maakt om de ontwikkelingen mogelijk te maken. Hiervoor zijn voorstellen uitgewerkt in deze begroting.

Voorwaarde voor de ontwikkeling van de stad is dat onze leefomgeving aantrekkelijk, veilig en gezond blijft voor huidige en toekomstige inwoners. Om die reden werken we in 2023 en 2024 aan verschillende beleidsproducten als uitwerking van de omgevingsvisie Arnhem 2040: een samenhangend beleidsplan voor een gezonde en veilige leefomgeving, een duurzaam mobiliteitsplan, een woonvisie en een stedelijke visie op hoogbouw en verdichting.

Daarnaast werken we aan de implementatie van de Omgevingswet, die op 1 januari 2024 in werking treedt. Met de Omgevingswet zorgen we voor meer samenhang in het omgevingsrecht, meer transparantie, betere procedures en op termijn een betere (digitale) dienstverlening. Dit vraagt om een grote verandering waarin inwoners, ondernemers en onze collega's weer hun weg moeten vinden. Rond de ingangsdatum besteden we daarom extra aandacht aan communicatie en voorlichting om de overgang zo soepel mogelijk te laten verlopen.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Groeiende stad Arnhem 2040 (A)

We werken aan een vitale, sociale en groene stad waarbij groei wordt ingezet als aanjager om onze wijken leefbaar te houden en gebieden in de stad te ontwikkelen, in balans met de bestaande stad. We nemen als gemeente weer de regie over de stadsontwikkeling (in bestaande en nieuwe wijken). We werken vanuit de koers van de omgevingsvisie aan een duurzame en evenwichtige ontwikkeling van de stad, in het belang van de huidige en toekomstige inwoners.

Realiseren van de doelen van de omgevingsvisie (D)

De Groeiende Stad Arnhem 2040 stuurt op de doelen van de omgevingsvisie en ontwerpprincipes van de verstedelijkingsstrategie. Hierbij hanteren we een gebiedsgerichte aanpak gericht op de versterking van het DNA van de bestaande stad in balans met de toekomstige stad. Het programma bewaakt de koers van de omgevingsvisie door deze te vertalen naar planvorming, regievoering op (grootschalige) gebiedsontwikkelingen en kennisontwikkeling/monitoring.

De inhoudelijke doelen voor de groeiende stad zijn beschreven in de omgevingsvisie. Ter illustratie:
- 16.000 huizen bouwen op de juiste plekken in de stad;
- schoner en duurzamer verplaatsen in en naar de stad;
- realiseren van voldoende en duurzame werklocaties;
- gezonder leven in een groene en stedelijke omgeving.

Deze doelen vertalen we naar vier inspanningen waar we integraal en verbindend op sturen.

We implementeren en borgen de omgevingsvisie en verstedelijkingsstrategie (I)

Een belangrijke inspanning in dit programma is het implementeren en borgen van de omgevingsvisie (met name hoofdstuk 7 en 8) als richtinggevend kader voor gebiedsuitwerkingen en ondersteunend beleid. We maken in 2023 de organisatorische randvoorwaarden klaar om integraal aan de doelen uit de omgevingsvisie te kunnen werken.

We voeren regie op grootschalige gebiedsontwikkelingen in balans met de hele stad (I)

Om gebiedsontwikkelingen op een goede manier binnenstedelijk te realiseren is een regisserende gemeente nodig die haar instrumenten waar nodig inzet en koersvast opereert. Naast het faciliteren van initiatieven uit de markt pakt de gemeente voor de grootschalige gebieden uit de omgevingsvisie waar veel opgaven samenkomen een regisserende rol. We streven naar nieuwe verbindingen in het ruimtelijke en sociale DNA van Arnhem en versterken daarmee de stad voor huidige en toekomstige bewoners.

We versterken en bestendigen de (interne en externe) samenwerking (I)

Voor het realiseren van onze doelen zijn we afhankelijk van andere partijen zoals het Rijk, provincie, woningcorporaties, marktpartijen, ondernemers en (collectieven van) bewoners. Samenwerking op alle niveaus, publiek-publiek en publiek-privaat, is noodzakelijk om de ambitie te kunnen realiseren. Naast externe samenwerking vraagt het realiseren van de programmadoelen om versterking van de interne samenwerking.

We ontwikkelen en zetten nieuwe instrumenten en innovatieve werkwijzen in (I)

Door digitale ontsluiting en bewerking van data onderbouwen we planprocessen met informatie. Door te werken met eenduidige beslisdocumenten en uniformeren van werkwijzen willen we de kwaliteit van onze planuitwerking verbeteren en doorlooptijden versnellen. Daarmee ondersteunen we de gebiedsuitwerkingen die de gewenste groei van de stad binnenstedelijk* mogelijk maken.
**binnenstedelijk bouwen brengt complexiteit met zich mee vanwege de vele ruimtelijke claims binnen een compact gebied, samenhang met de bestaande stedelijke omgeving, en draagvlak bij bewoners. Dit vergt een nieuwe manier van werken van onder andere de gemeente.*

Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt (D)

We grijpen de toekomstige Omgevingswet aan om beleid te maken dat werkt, onze processen en (digitale) dienstverlening te verbeteren en transparanter en integraler te werken. We beseffen dat we voor een leefbare en toekomstbestendige stad onze stad hard nodig hebben. Met de omgevingsvisie en het omgevingsplan brengen we meer samenhang en focus in ons beleid voor de fysieke leefomgeving. Als het gaat om initiatieven uit de stad denken we mee en proberen we de initiatiefnemer te helpen om tot een goed plan te komen dat bijdraagt aan onze doelen. Daarnaast zorgen we voor heldere en transparante kaders bij participatie zodat inwoners, ondernemers en andere betrokkenen weten wat er in de stad staat te gebeuren en waarover meegepraat kan worden.

We stellen de Omgevingsvisie 2040 vast en voeren deze uit (I)

De omgevingsvisie ligt ter vaststelling voor aan de gemeenteraad. Met deze visie bieden we ruimte aan de ontwikkeling van de stad vanuit de unieke kwaliteiten van Arnhem. Denk hierbij aan: duurzame mobiliteit, circulaire economie, energietransitie en klimaatadaptatie. De omgevingsvisie bevat onze ruimtelijke strategie, waar opgaven en ambities voor de fysieke leefomgeving samenkomen. In dit streefbeeld wordt aangegeven waar de stad zich verder kan ontwikkelen, waarbij functiemenging en het bijdragen aan een gezonde, veilige en groene leefomgeving voorop staat. De omgevingsvisie stellen we vast voor een langere periode maar het is geen statisch verhaal en daarom actualiseren we het iedere raadsperiode. Bij het actualiseren van de omgevingsvisie wordt de stad intensief betrokken.

Om deze visie uit te voeren gaan we de komende jaren onze instrumenten doorontwikkelen, zodat ze in lijn zijn met de ambities uit de omgevingsvisie. De thematische beleidsuitwerkingen en gebiedsuitwerkingen kunnen in de loop der tijd wijzigen, mochten de opgaven in de stad daarom vragen.

De grote opgaven uit de omgevingsvisie zoals de vergroening en mobiliteitstransitie gaan gepaard met een omvangrijke investeringsopgave. Hierbij kan het wenselijk zijn om voor de uitvoering van de omgevingsvisie een investeringsagenda op te stellen. Deze agenda geeft inzicht in de benodigde investeringen en in de mate waarin deze investeringen reeds gedekt zijn. Dit inzicht helpt ons om samen met de stad en andere partners te bepalen wat er nog meer nodig is. De raad betrekken we bij het opstellen en actualiseren van de investeringsagenda.

We werken toe naar één integraal omgevingsplan voor het hele gemeentelijke grondgebied (I)

Het omgevingsplan bevat alle regels over de fysieke leefomgeving en geeft invulling aan de maatschappelijke opgaven uit de omgevingsvisie en het beleid dat daaruit volgt. Het omgevingsplan richt zich niet alleen op functies en bouwmogelijkheden maar ook op andere aspecten van de fysieke leefomgeving, zoals welstand, erfgoed, groen, klimaatadaptatie, geluid, bodem, duurzaamheid en delen van de APV. Naast onze eigen regels bevat het omgevingsplan regels die het Rijk overhevelt naar gemeenten, zoals vergunningsvrij bouwen en milieuregelgeving.

In Arnhem zijn we al sinds 2019 stapsgewijs bezig met de transitie naar één integraal omgevingsplan voor het hele grondgebied. Dit doen we niet alleen, maar in overleg met andere gemeenten, de VNG en het Rijk. Door toepassing van de Crisis- en herstelwet hebben we ervaring opgedaan met het maken van een integraal omgevingsplan. Dit doen we door toepassing van de regels uit verordeningen nu al toe te voegen aan onze bestemmingsplannen. Een ander belangrijk onderdeel van de voorbereidingsfase is het gebiedsgericht digitaliseren van alle regels zodat we deze straks eenvoudig in het omgevingsplan kunnen integreren. We

merken dat onze systematiek steeds meer navolging krijgt bij andere gemeenten en delen onze kennis en ervaring op dit gebied graag met anderen.

Inmiddels is onze systematiek nagenoeg uitontwikkeld en is het tijd om deze uit te rollen over andere gebieden van de stad. In de eerste helft van 2024 beschikt het grootste deel van ons gemeentelijke grondgebied over een solide basis die verder verrijkt kan worden met regels uit de bruidsschat en onze verordeningen. Hiermee proberen we onze (digitale) dienstverlening na inwerkingtreding van de Omgevingswet zoveel mogelijk op peil te houden en verder te verbeteren.
De samenhangende en gebiedsgerichte benadering van het omgevingsplan gaat bijdragen aan het verbeteren van onze dienstverlening. Inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners kunnen regelgeving, die nu nog verspreid is over verschillende plannen en verordeningen, straks op één digitale locatie raadplegen. Op die manier geven we sneller inzicht in de haalbaarheid van een initiatief.

We toetsen en vergunnen initiatieven (I)

We zorgen ervoor dat het voor initiatiefnemers helder is welke stappen ze moeten zetten om hun initiatief te verwezenlijken. Dit doen we door te zorgen dat informatie goed vindbaar is op één (digitale) plek. Waar overleg noodzakelijk is, vindt dit integraal en met de initiatiefnemer aan tafel plaats, zoveel mogelijk vanuit het credo: ja, mits, maar we beseffen ook dat niet alles kan. De digitale werkwijze met betrekking tot de Omgevingswet is geborgd in de organisatie en de mogelijkheid is gecreëerd dat ketenpartners kunnen samenwerken.

We sluiten aan op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (I)

We werken aan de Arnhemse aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Deze voorziening moet ervoor zorgen dat initiatiefnemers straks een vergunning kunnen aanvragen en de regels die van toepassing zijn kunnen raadplegen. Het is echter nog onzeker in hoeverre het DSO straks functioneert. Vanwege de onzekerheid bereidt het Rijk momenteel zogenaamde alternatieve maatregelen voor. Dit kan betekenen dat het omgevingsplan straks nog niet te raadplegen is via het DSO en we gebruik blijven maken van de huidige planviewer op www.ruimtelijkeplannen.nl. Omdat het DSO straks slechts deels functioneert, is er een kans dat onze digitale dienstverlening tijdelijk slechter wordt. Om dit te verzachten zorgen we voor een goede informatieverstrekking op onze website, extra capaciteit voor het beantwoorden van vragen en versnellen we de digitalisering van beleid en regelgeving.

Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving (D)

We willen dat onze inwoners en bezoekers in een gezonde, veilige leefomgeving kunnen wonen, leven, werken en recreëren. Deze doelstelling staat in de Arnhemse Omgevingsvisie. Om ervoor te zorgen dat deze gezonde leefomgeving wordt beschermd en waar mogelijk verbeterd, stellen we komende maanden het plan Gezonde Leefomgeving op als vertaling van die doelstelling in de Arnhemse Omgevingsvisie. Dit plan bevat (bestaande en nieuwe) ambities op gebiedsniveau, voor onder andere bodem, water, lucht, geluid, licht, geur en externe veiligheid. In dit plan wegen we de gezondheidseffecten van de omgevingskwaliteit niet als losse domeinen, maar maken we integrale afwegingen tussen de verschillende onderwerpen. De Omgevingswet die per 1 januari 2024 ingaat biedt op sommige onderwerpen ook nieuwe instrumenten om een gezonde leefomgeving verder vorm te geven. In het plan worden hier ook concrete invullingen aan gegeven, afgestemd met de totstandkoming van het Arnhemse Omgevingsplan (ook een afgeleide van de Arnhemse Omgevingsvisie).
Voor de ontwikkeling van het plan is voldoende budget geraamd. Het plan zelf kan bepaalde ambities bevatten, bijvoorbeeld voor monitoring, waar mogelijk financiële consequenties aan zitten. Zodra deze ambities worden vertaald in concrete plannen zal naar budget en dekking worden gekeken. Indien nodig zullen deze dan op gepaste momenten in de P&C-cyclus worden opgenomen.
De verwachting is dat het plan in het eerste kwartaal van 2024 aan de raad wordt voorgelegd.

Hieronder volgen een aantal milieu-onderdelen die straks deel uitmaken van het samenhangende beleid.

Uitvoeren activiteiten luchtkwaliteit (I)

In februari 2019 is de uitvoeringsagenda luchtkwaliteit (Luchtagenda) door de raad vastgesteld. De Luchtagenda geeft invulling aan het verminderen van stikstof en fijnstof in de stad, en heeft impact op de uitstoot van CO2, met onder andere een milieuzone, het stimuleren van elektrisch (deel)vervoer en duurzame stadslogistiek.
Ook bevat de Luchtagenda maatregelen om overlast door particuliere houtstook te voorkomen/ verminderen.

Binnen het landelijke Schone Lucht Akkoord zijn we actief deelnemer binnen de themagroep Mobiele Werktuigen, de themagroep Particuliere Houtstook en de themagroep Participatie en Citizen science.
In de Arnhemse omgevingsvisie is de ambitie uitgesproken om de WHO-normen te benaderen. De nieuwe (2021) advieswaarden van de WHO zijn dermate laag, dat deze niet realistisch zijn voor Nederland. De achtergrondvervuiling vanuit het buitenland alleen al zorgt ervoor dat we boven die norm zitten. Momenteel wordt door het RIVM onderzocht hoe de nieuwe WHO-waarden bij het Schone Lucht Akkoord kunnen worden betrokken. Dit haalbaarheidsonderzoek wordt naar verwachting eind dit jaar opgeleverd.

De ambities uit de recent vastgestelde Arnhemse omgevingsvisie worden uitgewerkt in het Plan Gezonde Leefomgeving, waarmee we een gezonde leefomgeving willen beschermen en waar mogelijk verbeteren.

Naast het meten van stikstofdioxide (NO2) en fijn stof (PM10) zal het meetnet uitgebreid worden met een aantal fijn stof (PM2,5) meters. Wel zetten we komende periode als Arnhem extra in op de subsidieregeling om schoorstenen en kachels te laten verwijderen.
We werken samen met regiogemeenten, provincie en het Rijk.

Uitvoeren activiteiten bodem en ondergrond **(I)**

Het is een gemeentelijke taak vanuit de Wet bodembescherming (Wbb) en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) te zorgen voor de instandhouding en het verbeteren van een bodem die geschikt is om op te wonen en om op te werken. Ook draagt de Wbb bij aan de bescherming van kwetsbare gebieden in verband met natuur en drinkwaterwinning. Onder de Omgevingswet houdt Arnhem deze verantwoordelijkheid, en werkt daarbij samen met provincie en omgevingsdienst voor meldingen/vergunningen, toezicht en handhaving. Naast advisering bij ruimtelijke ontwikkelingen, worden ook onderzoek/sanering van huidige en latente spoedlocaties uitgevoerd (met name loodtuinen). Zo mogelijk worden beleidsvoorstellen gedaan in verband met nieuwe verontreinigingen (zoals zeer zorgwekkende stoffen als PFAS) en overlap met andere thema's (klimaatadaptatie, duurzame energie en biodiversiteit).

Uitvoeren activiteiten geluidshinder **(I)**

Geluidshinder wordt steeds meer via een programmatische aanpak onder controle gehouden. Het Actieplan Omgevingslawaai 2021-2023 voor bestaande woningen en wegen is daar een belangrijke stap in. Door bij het onderhoud van de gemeentelijke hoofdwegen stil asfalt toe te passen, worden de hinder van en gezondheidsklachten door omgevingslawaai langs gemeentelijke wegen verminderd.
De aanpak van nieuwe situaties bestaat uit het voorkomen van nieuwe geluidgehinderden.
Op basis van nieuwe geluidsbelastingkaarten (2022) wordt er een actieplan omgevingslawaai voor de periode 2024-2029 opgesteld.
Door het beheersen van het omgevingslawaai dragen we bij aan een gezonde fysieke leefomgeving.

Activiteiten externe veiligheid uitvoeren **(I)**

Externe veiligheid gaat over het beheersen van risico’s die mensen lopen door opslag, productie, gebruik en vervoer van gevaarlijke stoffen in hun omgeving. Arnhem heeft de risicovolle activiteiten in beeld en bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt er rekening gehouden met het aspect externe veiligheid.

Activiteiten milieuhandhaving uitvoeren **(I)**

Vergunningverlening en handhaving dragen bij aan het behalen van de landelijke doelstellingen op het gebied van milieu en gezondheid. Deze taken worden uitgevoerd door de ODRA. De prioriteit ligt op een actueel vergunningenbestand en goed naleefgedrag van bedrijven. Om ongewenste ontwikkelingen tegen te gaan, verstevigen we het milieutoezicht.

Vanaf 2023 voert ODRA enkele nieuwe toezichttaken uit voor de gemeente. Het gaat om specifiek toezicht op maatregelen voor natuurinclusief en klimaatadaptief bouwen, toezicht op de plicht voor herplant van bomen en het toepassen van groencompensatie en om bescherming van bomen op en rondom bouwplaatsen.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Groeiende stad Arnhem 2040	**13.926**	**3.931**	**23.011**	**11.311**
Realiseren van de doelen van de omgevingsvisie	13.926	3.931	23.011	11.311
Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt				
Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving				
Overig	**35.216**	**35.729**	**2.123**	**1.013**
Totaal	**49.142**	**39.661**	**25.134**	**12.324**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	25.993	51.668	64.001	49.142	46.829	32.015	23.250
Baten	16.572	45.341	52.497	39.661	42.629	33.303	22.085
Saldo lasten en baten	***-9.421***	***-6.327***	***-11.504***	***-9.481***	***-4.200***	***1.287***	***-1.164***
Toevoegingen aan reserves	5.107	10.000	11.436	25.134	4.345	7.315	5.559
Onttrekkingen aan reserves	7.309	5.807	11.835	12.324	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***2.202***	***-4.193***	***399***	***-12.810***	***-4.345***	***-7.315***	***-5.559***
Gerealiseerd resultaat	**-7.220**	**-10.520**	**-11.105**	**-22.291**	**-8.545**	**-6.028**	**-6.723**

Toelichting

Lasten

De lasten voor 2024 zijn begroot op € 49,1 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- kosten van jaarschijf 2024 voor de bouwgronden in exploitatie (BIE), waaronder civiele werken, plankosten, verwerving- en rentekosten: € 30,7 miljoen (inclusief overboeking van het onderhanden werk ultimo 2024 naar de balans);
- kosten van de Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA) : € 7,0 miljoen;
- kosten civiele werken en plankosten van jaarschijf 2024 op de overige meerjarige projecten en anterieure overeenkomsten: € 3,4 miljoen;
- extra budget voor sanering grond en herinrichting woonwagenkamp Bethaniënstraat: € 2,5 miljoen;
- kosten voor de ambtelijke capaciteit voor dit programma: € 2,2 miljoen;
- kosten voor de verstedelijkingsopgave € 0,8 miljoen, voor het op niveau brengen van de organisatiecapaciteit om te komen tot een verstedelijkingsstrategie en uitvoering van diverse gebiedsontwikkelingen;
- kosten voor bodembeheer: € 0,6 miljoen;
- overige lasten: € 1,9 miljoen.

De lasten dalen in 2024 ten opzichte van 2023 met € 15,8 miljoen. De daling zit voor € 12,2 op de bouwgronden in exploitatie en de overige meerjarige projecten. Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten, waarbij de uitgaven de planning binnen de projecten volgen (zie ook de daling van de baten die hier tegenover staan). Verder zijn in 2023 een aantal tijdelijke of eenmalige budgetten ten bedrage van € 3,0 miljoen begroot die in 2024 niet terugkomen. De belangrijkste onderdelen hierin zijn de invoering van de omgevingswet en de visie Nieuwe Haven.

Baten

De baten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 39,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:

- verkopen en bijdragen voor bouwgronden in exploitatie (BIE): € 30,7 miljoen;
- baten uit bouwvergunningen en andere leges € 4,0 miljoen;
- bijdragen en overige baten op de overige meerjarige projecten en anterieure overeenkomsten; € 2,8 miljoen;
- canons erfpachten € 1,5 miljoen;
- overige baten € 0,7 miljoen.

De baten dalen in 2024 ten opzichte van 2023 met € 12,6 miljoen. Dit wordt voor € 12,8 miljoen veroorzaakt door een daling op de bouwgronden in exploitatie en de overige meerjarige projecten (hier staat een daling op de lasten tegenover). Dit heeft te maken met de fasering binnen de projecten. De baten stijgen met het resultaat op af te sluiten bouwgronden in exploitatie met € 0,5.

Toevoegingen aan reserves

De totale dotatie aan de reserves bedraagt in 2024 € 25,1 miljoen en bestaat uit:

- € 23,0 miljoen voor de vorming van de bestemmingsreserve Spoorzone Oost;

- € 1,0 miljoen aan de BR Kapitaallasten in verband met de gebiedsontwikkeling Kronenburg (zie toelichting onder Onttrekkingen);
- € 0,5 miljoen aan de BR Grondexploitatie met het voordeel uit af te sluiten BIE's;
- € 0,5 miljoen aan de BR Voorstudies vanwege de verstedelijkingsopgave en een toenemend aantal initiatieven voor nieuwe ontwikkelingen;
- € 0,1 miljoen overige.

In 2024 is de totale dotatie € 13,7 miljoen hoger ten opzichte van 2023. In dat jaar was de dotatie € 11,4 waarvan eenmalig € 10,0 miljoen voor de vorming van de BR Stadsontwikkelingsfonds en € 1,4 miljoen aan de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg.

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves bedraagt in 2024 € 12,3 miljoen en bestaat uit:
- € 11,0 miljoen uit de reserves BR Stadsontwikkelingsfonds (€ 9,5), de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg (€ 1,1) en BR Zuidelijke Binnenstad (€ 0,4) voor de vorming van de BR Spoorzone Oost;
- € 1,1 miljoen uit de BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg. Dit wordt aangewend voor de dotatie aan de BR Kapitaallasten voor dekking van kapitaallasten van investeringen die worden gedaan in deze gebiedsontwikkeling;
- € 0,3 miljoen uit de BR Stadsontwikkelingsfonds en is bestemd voor het aanvullend budget flexwonen Merwedestraat (zie lasten).

In 2024 is de totale onttrekking € 0,8 miljoen hoger ten opzichte van 2023. In dat jaar was de onttrekking € 12,6 miljoen waarvan:
- € 5,6 miljoen aan de BR Grondexploitatie als gedeeltelijke dekking voor de vorming van de BR Stadsontwikkelingsfonds;
- € 5,3 miljoen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties voor eenmalig naar 2023 doorgeschoven budgetten voor onder meer de omgevingswet en het woonwagenkamp Bethaniënstraat;
- € 1,4 miljoen aan de bestemmingsreserve Groot onderhoud openbare ruimte als voeding van de bestemmingsreserve Gebiedsontwikkeling Kronenburg.

Verloop lasten en baten in de jaren na 2024
In de jaren na 2024 dalen zowel de lasten als baten sterk. Zo dalen de lasten in 2026 ten opzichte van 2025 met € 14,8 miljoen en nog eens met € 8,8 miljoen in 2027. Dit heeft hoofdzakelijk te maken met de bouwgronden in exploitatie (BIE's) en overige projecten waarin de uitgaven in de toekomst gaan dalen door het afnemen van de werkzaamheden. Hiertegenover staat een gelijke daling op de baten, omdat ook de baten op de projecten afnemen en het saldo op de lopende projecten uiteindelijk met het onderhanden werk verrekend worden. Een andere oorzaak op het verloop van de baten is de mutatie op het resultaat van de afgesloten BIE's. Dit resultaat hangt af van hoeveel projecten met welk resultaat worden afgesloten. De baten uit de afgesloten BIE's zijn voor de jaren 2024 tot en met 2027 respectievelijk € 0,5, € 2,3, € 7,4 en € 5,5 miljoen. De mutatie in de jaren leidt ook tot een gelijk verloop op de dotatie van dit resultaat aan de BR Grondexploitatie.

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Ruimte
- ODRA;
- Provincie Gelderland;
- Regiogemeenten;
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden(VGGM);
- VNG (Vereniging Nederlandse gemeenten);
- Ministerie van BZK;
- CASA;
- Groenforum.

Milieu

- Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA);
- Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Ruimte

- Structuurvisie Arnhem 2020;
- Groenvisie 2017-2035;
- Welstandsnota;
- De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie;
- Verstedelijkingsstrategie Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen Foodvalley.

Milieu

- Luchtagenda gemeente Arnhem;
- Actieplan Omgevingslawaai;
- Rapportage geluidskaarten;
- Beleidsnota bodem 2012, Provincie Gelderland, gemeente Arnhem en gemeente Nijmegen;
- Nota Bodembeheer;
- Notitie Herijking loodbeleid 2020
- Actualisatie Nota Bodembeheer- addendum 2014 ;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-2017-2018;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK2020;
- Actualisatie Nota Bodembeheer-BKK- PFAS;
- Collegebesluit vaststelling LMW dossiernummer 2021 dd. 25-1-2022 & Memo Aveco de Bondt Lokale Maximale Waarden (LMW) Meinerseiland, projectnummer 18112508, 10 januari 2022;
- Beleidsplan externe veiligheid.

Wonen en leefomgeving

Onze stad is een groene, levendige, ondernemende en inclusieve stad waar Arnhemmers fijn en betaalbaar moeten kunnen wonen. Grote 'nieuwe' overstijgende opgaven, zoals de energietransitie, wooncrisis en klimaatadaptatie zijn uitdagingen waar Arnhem voor staat. Deze opgaven pakken we lokaal op, maar zeker ook in samenwerking met de regio, de provincie en het Rijk. Arnhem is een groene stad met een unieke ligging aan de Rijn. Zij geeft prioriteit aan ontmoetingsruimte in stadsparken, wijkparken en buurtgroen. Dit programma omvat de onderdelen wonen en een aantal aspecten van de openbare ruimte, zoals water, havenbeheer, stadsreiniging, bossen, parken en ecologie, stedelijk groen, spelen, dierenwelzijn, afval en riolering. Binnen het wonen zetten we vol in op het bijbouwen van voldoende woningen in de betaalbare segmenten. Belangrijk doel is om hierbij de tweedeling in de stad te verkleinen. Ook is voor onze stad klimaatadaptatie een belangrijk aandachtspunt. Met klimaatadaptatie bereiden we Arnhem voor op de effecten van de klimaatverandering, op heviger weer. We passen de stad aan zodat deze minder kwetsbaar is voor hoog en laag water, extreme regenval, hitte en langdurige droogte. We willen het Arnhemse groen versterken. Dat levert een prettige buurt op, maar draagt bijvoorbeeld met verkoeling en wateropname bij aan klimaatadaptatie.

Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen

Ambities	Doelen	Inspanningen

Goede volkshuisvesting (A)

Wonen is een grondrecht: iedereen in Arnhem heeft recht op een betaalbare en goede woning.
Op dit moment constateren we dat huren voor velen zeer moeilijk is en het kopen van een huis voor starters vrijwel onmogelijk. De wooncrisis vraagt om een radicale omslag waarbij voor wonen niet langer het recht van de sterkste geldt. We pakken de wooncrisis aan door te sturen op goede volkshuisvesting. We pakken regie en zetten ons beleid en instrumentarium maximaal en onorthodox in om wonen betaalbaar te krijgen en veel meer woningen toe te voegen voor alle doelgroepen. Voor veel meer Arnhemmers dan nu is er over vier jaar een goede, betaalbare en duurzame woning beschikbaar.

Prioriteit geven wij aan acties en initiatieven die niet alleen woningbouw mogelijk maken, maar die ook verbonden zijn met de sociale opgaven in onze wijken, die de leefomgeving verbeteren, die bijdragen aan lokale werkgelegenheid en de economische kracht van onze stad versterken. Dit sluit ook aan bij de afspraken die gemaakt zijn in de Woondeal 2.0 en vertaald zijn in de Arnhem-Oost aanpak. Dit is meer dan alleen maar sneller meer woningen bouwen. We willen daarmee ook de leefbaarheid van de wijken en de kansen van de inwoners vergroten.

Deze ambities zijn stevig, en werken we verder uit in een nieuwe brede Woonvisie voor Arnhem. Deze woonvisie zal zoveel mogelijk beleid bundelen, en nieuwe afwegingskaders bevatten voor het omgaan met de bestaande woningvoorraad en nieuwe projecten. Deze Woonvisie zal daarbij ook ordening aanbrengen in ons woonbeleid; met bijbehorende - meetbare - doelen. Nadat de raad de Woonvisie heeft vastgesteld, kan de indeling in de begroting en de wijze van rapportage in overeenstemming met de Woonvisie worden aangepast.

In de tussentijd tot een nieuwe Woonvisie zitten we niet stil. Om uitvoering te geven aan belangrijke woondoelen, is sinds vorig jaar de financiële inzet substantieel verhoogd. Zo zijn extra middelen opgenomen voor de invoering van verhuurdersvergunningen, wooncoach, versterking positie huurders en extra handhaving door de ODRA. Aanvullend is per 2023 voor vier jaar een half miljoen euro per jaar vrijgemaakt voor het realiseren van onze volkshuisvestelijke ambities. Deze middelen worden benut voor onder andere uitvoering van het Stadsakkoord, invoeren van de Wet Goed verhuurderschap, regievoering op de huisvesting van bijzondere doelgroepen, het begeleiden van Vereniging van Eigenaren (VvE's), en het faciliteren van bijzondere woonvormen, zoals (collectief) particulier opdrachtgeverschap, wooncoöperaties en andere initiatieven uit de samenleving.

Meer en sneller woningen toevoegen (D)

Iedereen moet goed kunnen wonen in onze stad. Om beschikbaarheid en betaalbaarheid van woningen in Arnhem op peil te houden moeten er in de bestaande stad meer woningen worden gerealiseerd in de komende jaren. Dit geldt voor alle soorten woningen, waarbij we sturen op het meer divers maken van het woningaanbod in alle wijken.

In de woningbouwplannen wordt rekening gehouden met de werkelijke vraag en behoefte van de Arnhemse woonconsument. Dat betekent: aantrekkelijke, levensloopbestendige woningen voor ouderen, woningen voor kleine huishoudens, en sociale woningbouw en koopwoningen in de verschillende segmenten. We maken afspraken om woningen voor langere termijn betaalbaar te houden. Dit leggen we vast in omgevingsplannen of anterieure overeenkomsten. Ook is aandacht voor het beter benutten van de bestaande voorraad.

Samen met ontwikkelaars en corporaties spannen we ons in om te zorgen voor een evenwichtig aanbod dat aansluit bij zowel de woningbehoefte de komende jaren als bij de gewenste ruimtelijke kwaliteiten uit de omgevingsvisie. Uiteraard is dat soms moeilijk, omdat de belangen van de partijen niet altijd hetzelfde zijn. Vanuit de Woondeal 2.0. en het Stadsakkoord hebben we met deze partijen afspraken kunnen maken om de komende jaren een stabiele bouwstroom te realiseren.

In maart 2023 zijn de uitkomsten van het driejaarlijkse regionaal woonbehoefteonderzoek gepubliceerd. In samenwerking met Rijk, regio en provincie is ook een nieuwe Woondeal gesloten.

De uitkomsten uit het woonbehoefteonderzoek en de afspraken uit de Woondeal 2.0, nemen we mee in de nieuwe Woonvisie voor Arnhem en vertalen we in programmeringsafspraken met marktpartijen en corporaties. De nieuwe Woonvisie voor Arnhem zal gelden vanaf het jaar 2024 en zal ons beleid actualiseren en herordenen. De begroting passen we daarna conform aan.

De afgelopen jaren hebben we gemerkt dat het niet gemakkelijk is om in een rap tempo de goede woningen bij te bouwen. Er werden te weinig woningen opgeleverd om de behoefte bij te benen. Door middel van het vaart maken met (nieuwe) projecten en het intensiveren van de samenwerking met onze stakeholders proberen we dit tij te keren.

Versnellen en doorprogrammeren van (betaalbare) woningen (I)

De woningmarkt van Arnhem staat onder druk. Versnellen van productie en meer woningen programmeren is daarom noodzakelijk. Het Plan van Aanpak woningbouwontwikkeling dat in juli 2020 is vastgesteld in de raad is hierbij het vertrekpunt. We sturen op een evenwichtig aanbod van woningen. Belangrijk daarbij is dat we streven naar meer gemengde wijken, waarbij er meer spreiding ontstaat van kwetsbare mensen over de stad. We doen dit door:

1. Stimuleren van het realiseren van koop- en huurwoningen in de verschillende categorieën, zoals opgenomen in het Plan van Aanpak Woningbouwontwikkeling en de Woondeal 2.0. We sturen daarbij onder andere op minimaal 30% sociale corporatiehuurwoningen over de nieuw te realiseren projecten en op minimaal 66% aan ‘betaalbare’ woningen. Dat betreft sociale en middeldure huur en betaalbare koop conform de definities in de doelgroepenverordening. We maken afspraken met de partijen in het Stadsakkoord over betaalbare en sociale koopwoningen. Ook wordt gekeken naar differentiatie in de wijken en monitoren we de nieuwbouw en de behoefte.
2. We onderzoeken de mogelijkheden om projecten te versnellen en zoeken naar locaties voor doorprogrammeren. Hiervoor betrekken we actief partners; bijvoorbeeld via de prestatieafspraken met de corporaties en via het stadsakkoord. Ook leggen we verbindingen met andere overheden, kennisinstituten en marktpartijen. Zo benutten we de kansen die de regionale samenwerking binnen de Groene Metropoolregio ons biedt en zijn we actief in de Woondeal Arnhem-Nijmegen en de Verstedelijkingsstrategie.
3. Leegstand vinden we onwenselijk. Als bedrijfspanden of woningen leegstaan, willen we de eigenaren actief stimuleren om hun pand te transformeren tot woongebouw of om een huurder in de woning te plaatsen. Hierbij is het belangrijk dat er kwalitatief hoogwaardige woonruimtes worden gerealiseerd, waarbij ook de omliggende openbare ruimte op niveau wordt gebracht.

Evaluatie doelgroepenverordening en implementatie in omgevingsplannen (I)

In 2022 is de doelgroepenverordening geactualiseerd. Hiermee maken we het mogelijk in bestemmingsplannen de segmenten 'sociale huur', 'middenhuur' en 'sociale koop' op te nemen en zorgen we dat de woningen binnen deze categorieën enkel bewoond kunnen worden door een bepaalde doelgroep, en dat de woningen onder een bepaald prijsniveau blijven. Doordat de raad de doelgroepenverordening heeft vastgesteld, kunnen we zowel via omgevingsplannen als privaatrechtelijk betaalbare woningbouw afdwingen. Een evaluatie van de doelgroepenverordening start in 2023.

Bij de vaststelling van de doelgroepenverordening, heeft de gemeenteraad de opdracht meegegeven om na één jaar de doelgroepenverordening te evalueren. Met ontwikkelaars en corporaties hebben via de kopgroep Bouwberaad een startgesprek gevoerd over de evaluatie. Omdat het instrument ‘doelgroepenverordening’ met inwerkingtreding van de Omgevingswet verdwijnt, wachten we nog even af met het evalueren totdat duidelijk is wat de nieuwe mogelijkheden zijn om in omgevingsplannen te kunnen sturen op het woningbouwprogramma. We zullen met ontwikkelaars en corporaties na vaststelling van de Woonvisie dit traject oppakken.

Collectieven, zelfbouw en flexwonen bevorderen **(I)**

Er is een vraag naar collectieven, zelfbouw en flexwonen. Voor deze concepten pakt de markt nieuwbouwontwikkeling niet automatisch op.

Veel inwoners hebben behoefte om zelf vorm te geven aan hun eigen woning of woonomgeving. Collectieve wooninitiatieven leveren een bijdrage aan de sociale cohesie, vaak niet alleen binnen het collectief maar ook voor de omgeving. Zelfbouw geeft mensen de kans hun droom te realiseren en zal hen stevig verankeren in de wijk. Bij woningbouwprojecten waar we de grond zelf in eigendom hebben, bekijken we hoe we ruimte kunnen maken voor collectieve wooninitiatieven. Daarnaast spannen we ons met corporaties, ontwikkelaars en de provincie in om praktische belemmeringen voor wooninitiatieven zoveel mogelijk weg te nemen. Ook zullen we inwoners voorlichten over hoe zij collectieven kunnen vormen en wooncoöperaties kunnen oprichten. In 2023 bevorderen we wederom de realisatie van twee CPO-locaties. Dit levert een bijdrage aan leefbare wijken en een ongedeelde stad.

Voor het Merwedeterrein maken we flinke voortgang om flexibele woningen te plaatsen. Naar verwachting worden in 2024 minimaal 148 woningen op het terrein geplaatst. Omdat we het voor het project Merwedeterrein van belang vinden dat er een goede verbinding komt tussen de bestaande wijk en de nieuwe woningen, zijn in deze begroting extra middelen opgenomen voor de inzet van een community coach. Daarnaast zullen woningcorporaties die de woningen zullen gaan verhuren een sociaal beheerder in het gebied inzetten.

Studentenhuisvesting en starters **(I)**

We zetten blijvend in op voldoende woningen voor studenten en starters. We werken hiervoor onder andere samen met de SSH& om tot vergroting van hun marktaandeel in Arnhem te komen, en zetten in op de bouw van voldoende nieuwbouwwoningen voor kleinere huishoudens.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Woningvoorraad begin van het jaar	**75632**	**76737**	**77839**	**79065**	**79816**
Eenheid: Aantal woningen					
Bron: CBS					
Netto toevoegingen gedurende het jaar	**1105**	**1104**	**1216**	**752**	
Eenheid: Aantal toegevoegde woningen					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: nieuw gebouwde woningen	**9,20**	**11,80**	**5,60**	**7**	
Eenheid: Nieuw gebouwde woningen, exclusief overige toevoegingen, zoals transformaties. Aantal per 1.000 woningen					
Bron: Basisregistraties adressen en gebouwen - bewerking ABF Research					
Aantal nieuwbouwwoningen	**695**	**907**	**432**	**600**	
Eenheid: Het aantal nieuwbouwwoningen					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: overige toevoegingen	**561**	**297**	**937**	**222**	
Eenheid: Het aantal overig toegevoegde woningen (meestal transformatie)					
Bron: CBS					
Toevoegingen aan de woningvoorraad: aandeel eigendom corporaties nieuwbouwwoningen	**16,30**	**15,60**	**7,50**		
Eenheid: % corporatiewoningen van totaal toegevoegde woningen					
Bron: CBS					

Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen koop		**43,80**	**43,50**	**42,90**	**43**	
Eenheid:	% koopwoningen van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen corporatiebezit		**35,90**	**35,50**	**35,20**	**35**	
Eenheid:	% corporatiewoningen van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Ontwikkeling woningeigendom (bestaande woningvoorraad) - aandeel woningen particuliere huur		**19,50**	**19,90**	**21,40**	**22**	
Eenheid:	% woningen particuliere verhuur van de totale woningvoorraad					
Bron:	CBS					
Afgegeven woningbouwvergunningen (nieuwbouw & verbouw)/ transformatie		**1204**	**872**	**1010**	**445**	**339**
Eenheid:	Aantal woningbouwvergunningen per jaar					
Bron:	ODRA/CBS (cijfers 2023 t/m april 2023)					

Betaalbaar wonen (D)

De woningmarkt zit muurvast. Als we ons beperken tot bijbouwen kunnen we de wooncrisis niet op korte termijn oplossen. We willen voorkomen dat bepaalde doelgroepen worden verdrongen. We zetten maximaal in op het betaalbaar houden van de bestaande voorraad en een eerlijke verdeling van deze betaalbare voorraad.

Op de eerste plaats willen we de vrije huursector zoveel mogelijk reguleren, waarbij we maximaal gebruik zullen maken van de ruimte die de Rijksoverheid biedt. Daarbij zullen we ook extra toezien op de (nieuwe) regels. Hierover gaan we afspraken maken met de ODRA. Om excessen te voorkomen gaan we huurders en verhuurders ondersteunen. We geven verder uitvoering aan het Actieplan Arnhem Helpt Huurders. Indien nodig, zullen we dit actieplan in 2024 actualiseren.

Op de tweede plaats moeten schaarse betaalbare woningen eerlijk verdeeld worden. Voor de verdeling van vrijkomende schaarse sociale woonruimte van toegelaten instellingen, hanteren we een rechtvaardige en evenwichtige verdelingssystematiek. Daarbij zetten we in op het bevorderen van doorstroming in de bestaande voorraad.

Opkoopbescherming/zelfbewoningsplicht (I)

Sinds 2022 kent Arnhem de zogeheten opkoopbescherming. Door de opkoopbescherming is het niet meer mogelijk dat goedkope en middeldure koopwoningen in 20 wijken worden opgekocht om te verhuren. Zo blijven deze (koop)woningen beschikbaar voor starters en mensen met een kleinere portemonnee.

Jaarlijks doen we de raad een herijkt voorstel waarin we, indien mogelijk, hogere grenzen zullen hanteren, om zo nog meer woningen te beschermen voor opkopen door particuliere investeerders.

Vanwege aangepaste wetgeving, is het niet meer mogelijk om de opkoopbescherming toe te passen op nieuwbouwwoningen. Om te voorkomen dat de bescherming voor nieuwbouwwoningen wegviel, zijn in 2023 beleidsregels vastgesteld waarmee we een werkwijze borgen waarbij we in overeenkomsten met ontwikkelaars voor nieuwbouwwoningen een zelfbewoningsclausule opnemen. Deze beleidsregels blijven ook in 2024 een belangrijk handelingskader.

Versterken positie huurders **(I)**

Om problemen op de huurmarkt en malafide verhuurderschap aan te pakken, versterken we de positie van huurders. We willen onder andere voorkomen dat huurders te hoge huren betalen. Dat doen we op de volgende manieren, die we hebben vastgelegd in het tienpunten-actieplan 'Arnhem Helpt Huurders'. Dit actieplan heeft de gemeenteraad in januari 2023 ontvangen. In 2024 zetten we de acties voort. De acties houden onder andere in:

- Beter informeren van huurders over hun rechten en over de mogelijkheden voor ondersteuning door de gemeente.
- Extra subsidie en uitbreiding van dienstverlening door partijen die adviseren en ondersteunen op het gebied van huren en wonen, zoals het Huurdershuis.
- Periodiek herhalen van het in 2021 uitgevoerde onderzoek naar discriminatie op de Arnhemse woningmarkt, via mystery calls en mystery mails. Ook geven we voorlichting aan woningzoekenden om de meldingsbereidheid te vergroten.
- Invoeren van een verhuurdersvergunning: We willen in Arnhem een vergunningsplicht introduceren voor verhuurders. Met een verhuurdersvergunning kan de gemeente malafide verhuurderschap aanpakken en beter zicht krijgen op de kwaliteit en onderhoudsstaat van particuliere huurwoningen. Sinds 2023 bestaat er een wettelijke grondslag voor de invoering van een dergelijk vergunningstelsel: De Wet Goed Verhuurderschap. Omdat de in- en uitvoering van verhuurdersvergunningen het nodige vergt van de gemeentelijke organisatie, zijn er in deze begroting extra middelen opgenomen voor de invoering. Reden daarvoor is dat dit een nieuw rechtsgebied betreft waarvoor beperkte expertise en capaciteit beschikbaar zijn binnen de gemeentelijke organisatie. Ook zal de administratieve afhandeling (registratie en toetsing van de vergunningsvoorwaarden) van alle adressen waarop een vergunningsplicht van toepassing is veel tijd en mankracht vergen.

Woningtoewijzingsbeleid **(I)**

Op basis van de Huisvestingswet 2014 kunnen gemeenten via een huisvestingsverordening (schaarse) huurwoningen naar inzicht verdelen. Veelal is de meettijd leidend bij de toewijzing van een woning. Daarnaast worden woningen verdeeld via loting en kan aan bepaalde groepen voorrang worden gegeven. Door regels over bemiddeling, adverteren en urgentie vast te leggen, kunnen gemeenten bijvoorbeeld statushouders en personen die uitstromen uit instellingen of opvang huisvesten.

In de gehele woningmarktregio Arnhem-Nijmegen kennen we dezelfde regels voor woningtoewijzingen. De huidige huisvestingsverordening vervalt op 1 januari 2024. Daarom dient de gemeenteraad in 2023 nieuwe regels vast te stellen. Deze verordening is samen met regiogemeenten opgesteld.

Doorstroming bevorderen **(I)**

Om relatief grote eengezinswoningen, die momenteel door een- of tweepersoonshuishoudens worden bewoond, vrij te kunnen spelen, verkennen we of we doorstroming actief kunnen stimuleren. Met name het stimuleren van doorstroming van senioren leidt tot lange verhuisketens, waardoor veel huishoudens een volgende stap in hun wooncarrière kunnen maken. De ingezette pilots van doorstroommakelaars (en/of gemeentelijke verhuiscoaches) zetten we voort en intensiveren we.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Actieve zoektijd sociale huurwoning - eengezinswoning	**1,50**	**1,50**	**1,80**	**1,50**	
Eenheid: aantal jaar					
Bron: Regionale woningmarktmonitor					
Actieve zoektijd sociale huurwoning - appartement/ meergezinswoning	**1,30**	**1,50**	**1,60**	**1,70**	
Eenheid: aantal jaar					
Bron: Regionale woningmarktmonitor					

Huisvesting van bijzondere doelgroepen (D)

In Arnhem wonen verschillende doelgroepen die in sommige gevallen, bijvoorbeeld door een geestelijke of fysieke beperking, de behoefte hebben aan specifieke eigenschappen van een woning of die met spoed op zoek zijn naar geschikte huisvesting. Zeker voor groepen die niet vanzelfsprekend zelfredzaam zijn, is een dak boven het hoofd en een eigen thuis het begin van perspectief. Wij voelen ons verantwoordelijk dat elke doelgroep geschikte huisvesting heeft of deze binnen een acceptabele termijn kan vinden. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om (jonge) dak- en/of thuislozen, personen die uitstromen uit jeugdzorginstellingen, mensen die uitstromen uit andere opvang- of beschermd wonen-locaties, en ouderen die langer thuis blijven wonen.

Arnhem heeft in de nota 'Wonen-en-Zorg' de ambitie uitgesproken dat we streven naar een inclusieve stad waarin alle Arnhemmers recht hebben op een veilig thuis en perspectief om zich te ontwikkelen. De gemeente gaat hierop sterker regie voeren. Desondanks is het niet realistisch dat we dit vraagstuk binnen een paar jaar hebben opgelost. Het vergt doorzettingsvermogen en lange adem. Om dit te bewerkstelligen gaan we actief aan de slag met onder andere woningcorporaties, ontwikkelaars, zorginstellingen, welzijnspartijen, belangengroepen en regiogemeenten. Hierbij vinden we het van belang dat we in Arnhem voldoende woningen beschikbaar stellen voor personen behorende tot aandachtsgroepen, met oog voor de leefbaarheid van onze buurten, maar ook dat gemeenten in de regio hun 'fair share' nemen en eenzelfde verantwoordelijkheid tonen. Momenteel wordt hard gewerkt aan een regionale woon-zorg visie die de regionale verdeling gaat uitwerken.

Regievoeren: uitvoering geven aan woonzorgnota (I)

Momenteel stagneert de doorstroom naar zelfstandige woonruimte vanuit instellingen. Bewoners die toe zijn aan zelfstandig wonen (al dan niet met begeleiding) verblijven (veel) langer dan nodig in instellingen, met alle maatschappelijke kosten en problemen van dien. Daarnaast wonen steeds meer ouderen in woningen die eigenlijk niet langer geschikt zijn om zelfstandig in te wonen. De oorzaak is het gebrek aan geschikte (betaalbare) woonruimte, waardoor doelgroepen met elkaar concurreren om schaarse woonruimte.

Om meer (passende) woonruimte te realiseren is in deze begroting het voorstel opgenomen voor additionele middelen om uitvoering te geven aan deze opgaven en beter te kunnen sturen op het versneld realiseren van huisvesting.

We gaan de komende jaren regie voeren op dit verdelingsvraagstuk, zodat we een rechtvaardige toewijzing bewerkstelligen en de wachttijden voor uitstroom verkorten. Uiteraard met de ambitie om te streven naar gevarieerde wijken met voldoende veerkracht. De wijze waarop we regie gaan voeren is uitgewerkt in de Nota Wonen-en-Zorg.

Concreet streven we naar passende en tijdige uitstroommogelijkheden naar zelfstandige woonruimte vanuit onder andere de Jeugdzorg, Maatschappelijke Opvang, Centraal Orgaan opvang Asielzoekers en de Wet Langdurige Zorg. Om dit te bereiken is het noodzakelijk dat we als gemeente Arnhem duidelijke uitgangspunten formuleren, het beschikbare aanbod vergroten, een goede verdeelsleutel maken en regie voeren op de uitvoering door samenwerkingspartners.
Dit betekent ook dat er bij de instroom van bijzondere doelgroepen in de wijken niet alleen oog is voor de nieuwe bewoner, maar ook voor de huidige bewoners. Zo nodig maken we met welzijnsorganisaties en zorgpartijen afspraken om dit te faciliteren. Daarnaast vragen we in de nieuwbouw, transformatie, herstructurering en aanpassingen in bestaande bouw aandacht (en stellen we waar mogelijk eisen) voor de woonbehoefte van deze doelgroepen. We stimuleren pilots zoals bijvoorbeeld collectieve woonvormen en Collectief Particulier Opdrachtgeverschap die een bijdrage aan dit vraagstuk leveren. Ook concepten voor flexwonen kunnen hierin bijdragen.

Daarnaast is ons uitgangspunt ook een eerlijke en realistische regionale verdeling. Om te voorkomen dat de uitstroom van voorzieningen voor een onevenredig groot deel in Arnhem ‘landt’, maken we afspraken met omliggende gemeenten voor het huisvesten van deze groepen.

Huisvesting arbeidsmigranten (I)

Arbeidsmigranten vormen een aparte doelgroep die over het algemeen minder zelfredzaam is en specifieke eisen stelt aan huisvesting. Deze groep is echter wel van groot belang voor onze regionale en nationale economie. De komende jaren verwachten we een groei van het aantal in de regio woonachtige en werkzame arbeidsmigranten. Hoewel deze werknemers van groot belang zijn voor onze lokale economie, is er veelal nog geen geschikte huisvesting voorhanden. In Arnhem merken we dat dit gebrek aan geschikte huisvesting tot gevolg heeft dat woningen in woonwijken worden opgekocht voor deze doelgroep en dat dit in sommige gevallen overlast voor omwonenden met zich meebrengt en woningen van een beperkte woonkwaliteit voor de arbeidsmigranten. Ook is er een reëel risico op uitbuiting van arbeidsmigranten.

In Arnhem vinden we het van belang dat arbeidsmigranten goed gehuisvest worden. In 2023 hebben we daarom regels vastgesteld om logiesvoorzieningen voor kortdurende huisvesting te faciliteren. (Arbeidsmigranten die zich hier permanent willen vestigen, zijn uiteraard afhankelijk van de 'reguliere' woningmarkt, en in mindere mate van deze specifieke voorzieningen). Aan deze beleidsregels zullen we in 2024 uitvoering geven. In deze regels

hebben we verduidelijkt op welke locaties huisvesting voor arbeidsmigranten (die hier kortdurend verblijven) denkbaar is. Van belang hierbij is dat de woonkwaliteit op orde is; we hebben daarom vastgelegd dat er een beheerder dient te zijn en dat het wooncontract gescheiden dient te zijn van het werkcontract. Bij het opstellen van deze beleidsregels hebben we de behoefte bij Arnhemse bedrijven aan huisvesting voor arbeidsmigranten gepeild.

Omdat dit bovenal een regionaal vraagstuk is, sluiten we ons aan bij de acties vanuit de Groene Metropoolregio om de komende jaren op regionaal niveau de samenwerking tussen gemeenten, bedrijfsleven en huisvesters te bevorderen.

Uitbreiden woonwagenlocaties **(I)**

We geven uitwerking aan het ‘plan van aanpak uitbreiden woonwagenlocaties’ (juni 2020). We zijn gestart met de uitbreiding van het aantal standplaatsen voor verschillende locaties (Gelderse Rooslaan, Bethaniënstraat, Schuytgraaf). In samenwerking met de woningcorporaties en Huurdersvereniging woonwagenbewoners Arnhem is een nieuw toewijzingssysteem vastgesteld. Dit is een uitwerking van de vigerende Huisvestingsverordening.

Goede woningen in leefbare wijken **(D)**

Naast de betaalbaarheid van de woning is de juiste kwaliteit belangrijk voor de woonbeleving van onze inwoners. Onder woonkwaliteit verstaan we een duurzame, gezonde woning die levensloopgeschikt is en de juiste omvang heeft voor de doelgroep die erin woont en voor de plek waar de woning staat.

Arnhem staat voor het versterken van de identiteit van wijken en het vergroten van de verscheidenheid binnen wijken. Een zekere differentiatie en variatie in huishoudens, inkomens en woningen biedt ruimte aan het maken van een wooncarrière in de wijken. Onze focus ligt op verminderen van de druk op de kwetsbare wijken en voorkomen dat wijken afnemen in leefbaarheid. We werken hiertoe samen met onze partners: corporaties, maatschappelijke partners en medeoverheden. Met ontwikkelende partijen gaan we in het kader van het stadsakkoord het gesprek aan over hoe nieuwbouwinitiatieven kunnen bijdragen aan het creëren van diverse woonmilieus.

Woningen verduurzamen **(I)**

Gezien de stijgende energieprijzen is de urgentie om energie te besparen hoger dan ooit. Voor het verduurzamen van woningen is een Arnhems isolatieprogramma opgesteld. Hierin zijn concrete verduurzamingsdoelen geformuleerd. Voor de corporatiewoningen wordt, in samenhang met dit isolatieprogramma, samen met de woningcorporaties een ‘Versnellingsprogramma verduurzaming bestaande woningen’ opgesteld, en starten we met de uitvoering van dit programma.

Vanuit de Transitievisie warmte, die in 2022 is vastgesteld, werken we samen met de corporaties verder aan de 10 kansrijke wijken (aardgasvrij voor 2030) en starten we met het verkennen van de mogelijkheden voor duurzame warmte in de vijf onderzoeksgebieden (Malburgen, Arnhem-West, Centrum, Presikhaaf en de Geitenkamp).

Met behulp van het Volkshuisvestingsfonds (SEWA-regeling) gaan we verder met het verduurzamen van particuliere woningen in Arnhem-Oost. Omdat dit voor een belangrijk deel om 'gespikkeld bezit' gaat, werken we hiertoe nauw samen met de corporaties. De corporaties en de gemeente werken ook samen in de aanpak energiearmoede.

De uitvoering van de inspanningen rondom het verduurzamen van woningen valt onder het programma NEMIA en is daar meer in detail beschreven.

Hulp aan Verenigingen van Eigenaren **(I)**

Om een toekomstbestendige woonkwaliteit van alle woningen in Arnhem te stimuleren, verkennen we hoe we kwetsbare woningeigenaren en Verenigingen van Eigenaren (VvE’s) aan kunnen spreken en zo nodig helpen bij het goed omgaan met hun onroerend goed. Hiertoe is onder andere een speciaal loket in het leven geroepen om VvE's te helpen met hun energie- en verduurzamingsvragen. In 2024 onderzoeken we of we dit loket kunnen verbreden om VvE's ook te helpen met basisvragen over onderhoud en het tot leven wekken van VvE's.

Levensloopgeschikte woningen ontwikkelen en bestaande woningen levensloopgeschikt maken **(I)**

Bij nieuwbouwontwikkelingen maken we afspraken over levensloopgeschikte woningen in een levensloopgeschikte omgeving. Samen met corporaties proberen we doorstroming van ouderen uit eengezinswoningen te bevorderen (zie de inspanning 'doorstroming bevorderen' onder betaalbaar wonen) en maken we afspraken over de juiste portefeuille in de stad die aansluit bij de doelgroep. Zoals in de Wonen-en-zorg-nota opgenomen voeren we een onderzoek uit om meer inzicht te krijgen in de motiveringen van bewoners om wel/niet de eigen woning geschikt te maken.

Gezond binnenklimaat/gezond wonen **(I)**

In samenwerking met stakeholders brengen wij de aandachtspunten in beeld die spelen op het gebied van gezond wonen. Op dit moment wonen niet alle Arnhemmers in een gezonde, schimmelvrije woning. Met corporaties geven we daarom uitvoering aan een actieplan om vocht- en schimmelproblemen in woningen te voorkomen en te beperken. Hiertoe is onder andere een onafhankelijke ‘schimmelexpert’ aangesteld. Een pilot met deze schimmelexpert loopt tot en met het voorjaar 2024. In samenwerking met de GGD verkennen we in brede zin de (samenhang van) aspecten die horen bij een gezond binnenklimaat, zoals temperatuur, geluid en luchtkwaliteit.

Handhaving minimale woonkwaliteit **(I)**

Bewoners van huurwoningen en kamers ervaren regelmatig achterstallig onderhoud dat dusdanig is dat de woning niet meer aan wet- en regelgeving voldoet. Voor hen was het tot nu toe lastig om meldingen te doen. In afstemming met ODRA verkennen we laagdrempelige manieren om meldingen te maken van ernstige bouwkundige problemen die de veiligheid of gezondheid van bewoners kunnen schaden. De ODRA ontvangt aanvullende middelen om actiever toe te zien op de kwaliteit van woningen. Op basis van deze meldingen kan de ODRA de bestaande handhavingstaken efficiënt uitvoeren.

Gemeenten worden via de Wet goed verhuurderschap verplicht een meldpunt in te richten voor huurders en hun klachten. Hoewel dit meldpunt zich vanuit de wet primair richt op het voorkomen van willekeur, bedreiging en intimidatie vanuit de verhuurder, gaan we in Arnhem ook regelen dat huurders met klachten over het onderhoud bij dit meldpunt terecht kunnen.

Uitvoeren beleid op splitsen en verkameren **(I)**

Om beter te kunnen sturen op de negatieve effecten van woningsplitsing en verkamering, zoals de negatieve effecten op de leefbaarheid in bepaalde wijken en om grip te houden op de ruimtedruk in bepaalde wijken geven we verder uitvoering aan de activiteiten uit het Plan van Aanpak woningsplitsing en verkamering. Hierbij maken we het enerzijds mogelijk dat initiatiefnemers voldoende woonruimte in onze stad kunnen realiseren, maar gaan we anderzijds ook woonoverlast tegen en borgen we een hoogwaardige ruimtelijke kwaliteit.

Effectindicator	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Rapportcijfer woning	**7,70**		**7,70**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de woning op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Leefbaarheid in eigen buurt	**7,20**		**7,20**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de leefbaarheid in de buurt op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				
Woonomgeving	**7,40**		**7,40**		
Eenheid:	Gemiddeld rapportcijfer voor de woonomgeving op een schaal van 0-10				
Bron:	Arnhemse leefbare wijken monitor (tweejaarlijks)				

Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte (A)

Een prachtige, groene openbare ruimte vormt de sleutel tot een bruisende en gezonde stad waarin het heerlijk wonen, werken en ontspannen is. Arnhem is gezegend met fraaie openbare ruimtes, waarvan de vele stadsparken absolute parels zijn dankzij de schitterende ligging en rijke geschiedenis. Maar we kunnen niet stilzitten. Klimaatverandering, afname van biodiversiteit, verbetering van leefbaarheid in wijken en de enorme druk op groene gebieden vragen om actie. Daarom moeten we de komende jaren fors investeren in onze groene leefomgeving. We doen dit onder de vlag van het programma ‘radicaal vergroenen’. In dit programma combineren we de vergroeningsopgave met klimaatadaptatie en integreren we die in opgaven op het gebied van mobiliteit, verdichting en leefbaarheid.

Met klimaatadaptatie maken we Arnhem bestand tegen de grillen van het veranderende klimaat, met zijn extreme weersomstandigheden. We passen de stad slim aan en ontwerpen nieuwe stedelijke gebieden die weerbaar zijn tegen overstromingen, hevige regenval, hitte en droogte. Dit alles is vastgelegd in onze klimaatadaptatiestrategie, die in 2021 is aangenomen. Aan de hand van deze strategie zorgen we voor wateropvang in de bodem, een betere afvoer bij zware buien en verminderen we hitteproblemen. Vergroenen is daarbij een belangrijk middel. We gaan de stad radicaal vergroenen.

Onze groenvisie zet daarbij de koers uit voor een groenere toekomst. We gaan bijvoorbeeld meer bomen planten, en onze aanwezige bomen de kans geven om majestueus uit te groeien, zoals we hebben vastgelegd in ons ambitieuze bomenplan. We hebben prachtige groene gebieden die we nóg beter kunnen verbinden, de bodem kunnen optimaliseren en de biodiversiteit kunnen vergroten. En laten we vooral niet vergeten dat er nog steeds wijken zijn met veel te weinig groen! Samen kunnen we Arnhem transformeren tot een groene voorbeeldstad met prachtige plantsoenen, bomen, gezellige pocketparkjes en groene gevels. Arnhem zal zich verder ontwikkelen als een groene stad waar we met recht trots op kunnen zijn.

We werken nauw samen met bewoners en partners om deze uitdagingen aan te gaan. Juist in tijden van crisis, zoals tijdens de pandemie en hittegolven, hebben we geleerd hoe waardevol groen is om onze stad leefbaar te houden. Leefbaarheid, klimaatadaptatie, biodiversiteit en gezondheid zijn de kernthema’s voor de vormgeving en onderhoud van onze groene openbare ruimte.

Naar een klimaatadaptieve stad (D)

De Strategie Klimaatadaptatie geeft aan hoe we Arnhem willen aanpassen aan de extreme weersomstandigheden in het toekomstige klimaat en de stad tegelijkertijd groener en leefbaarder gaan maken. Uitgangspunt van deze strategie is dat we samen met de bewoners, bedrijven en onze partners werken aan de opgaven voor klimaatadaptatie. Hierbij zetten we in op:

- Negatieve effecten van hitte tegen gaan
- Schade en overlast door extreme buien zoveel mogelijk voorkomen
- Negatieve effecten van droogte tegen gaan

Samen met onze partners is de 'Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie Arnhem' opgesteld. Dit document geeft een overzicht van de vele acties die we samen uitvoeren om Arnhem klimaatbestendiger te maken. We zullen de uitvoeringsagenda in de loop van 2024 actualiseren. We gaan ook verder onderzoeken welke indicatoren en meetinstrumenten bruikbaar zijn om te meten wat het effect is van onze maatregelen.

We voeren de klimaatadaptatietoets uit (I)

Teneinde de stad klimaatbestendiger te maken gaan we ervoor zorgen dat bij nieuwe projecten de ambities rondom klimaatadaptatie worden meegenomen. Hiervoor werken we in 2023 aan een klimaattoets. Met een klimaattoets zorgen we ervoor dat alle projecten (gebiedsontwikkelingen, herinrichtingen en maatregelen in de openbare ruimte) gaan bijdragen aan een klimaatbestendiger Arnhem en dat daarbij alle aanwezige kansen optimaal worden benut. In 2024 gaan we een eerste versie van deze toets in de praktijk toepassen. Bij de ontwikkeling van de klimaatadaptatietoets sluiten we aan bij de ‘landelijke maatlat’ die hiervoor ontwikkeld wordt.

We voeren het Lokaal hitteplan uit (I)

In 2023 hebben we samen met onze partners een lokaal hitteplan opgesteld. In 2024 zal dit plan leidend zijn wanneer een hittegolf optreedt. Het geeft aan op welke manier verschillende partijen communiceren en hoe met name kwetsbare groepen geïnformeerd worden over de aankomende hitte. Daarbij wijzen we op de risico’s van hitte en informeren we het publiek over wat je kunt doen om de negatieve effecten van hitte zoveel mogelijk te voorkomen.

We vergroenen door projecten Openbare Ruimte en Mobiliteit (I)

Maatregelen voor vergroening en maatregelen voor klimaatadaptatie realiseren we in combinatie met andere maatregelen in de openbare ruimte zoals groot onderhoud en mobiliteitsprojecten. De middelen die beschikbaar zijn in het klimaatadaptatiefonds zetten we in om in deze projecten extra kansen voor vergroening en klimaatadaptatie te realiseren. Het project 'Renaissance Velperweg' is een goed voorbeeld van zo'n project. Naast verkeersmaatregelen en groot onderhoud wordt deze verkeersader opgewaardeerd tot een groene laan die de landgoederen met elkaar verbindt in plaats van scheidt. Ook staan versmalling (en dus vergroening) van de Deelenseweg en delen van de Utrechtseweg op het programma. Ook in de wijken voeren we projecten uit waarbij we meer groen en wateropvang realiseren. Bij de herinrichting van de Hommelseweg die mogelijk al in 2024 plaatsvindt gaan we belangrijke maatregelen nemen om wateroverlast in de toekomst te verminderen.

We realiseren een koel netwerk (I)

We werken in Arnhem aan het realiseren van een koel netwerk. Dit netwerk biedt (kwetsbare) Arnhemmers de mogelijkheid om ook tijdens hittegolven gebruik te blijven maken van de openbare ruimte. Via beschaduwde routes en koele plekken kunnen bewoners de belangrijkste voorzieningen bereiken en gebruik maken van de koele plekken als hun eigen woonomgeving te warm wordt. De verschillende schakels van dit netwerk die al zijn gerealiseerd worden gaandeweg verbonden zodat een samenhangend netwerk ontstaat. In 2023 is een subsidieaanvraag ingediend om in Europees verband verder te werken aan de uitwerking en realisatie van dit netwerk. Maar ook als deze aanvraag niet gehonoreerd wordt gaan we ermee aan de slag.

We stimuleren de bewoners om klimaatadaptieve maatregelen te nemen (I)

Er is in Arnhem veel draagvlak en enthousiasme om de stad klimaatbestendiger te maken. Veel Arnhemmers willen zelf voor hun stad zorgen en vergroenen hun eigen dak, tuin of woonomgeving waaronder ook de openbare ruimte. De gemeente stimuleert dit door bewoners, bedrijven en instellingen te ondersteunen bij het maken van plannen en met een subsidieregeling om de plannen te helpen financieren. De subsidieregeling is in 2023 uitgebreid en toegankelijker gemaakt zodat meer inwoners er makkelijker gebruik van kunnen maken.

We zetten verharding om naar groen (I)

Veel verharding leidt tot een grotere opwarming en meer wateroverlast. In de Strategie Klimaatadaptatie is daarom de ambitie benoemd om de hoeveelheid verharding in Arnhem met 10% terug te dringen. In samenhang met mobiliteit worden bij diverse reconstructies wegen versmald waarbij meer groen ontstaat, vaak in combinatie met het verlagen van de maximum snelheid. Ook bij maatregelen in de woonomgeving benutten we veel kansen om de hoeveelheid verharding terug te dringen. Daarnaast geven we uitvoering aan het groen parkeren, waarbij nieuwe parkeerplaatsen waterdoorlatend of groen worden uitgevoerd. Ook richten we ons op het terugdringen van de verharding in particuliere tuinen.

Arnhems groen versterken (D)

Arnhem is één van de groenste steden van Nederland en dat willen we ook zo houden. Vanwege de klimaatverandering en het verlies van biodiversiteit blijkt meer dan ooit hoe belangrijk het groen is om de stad leefbaar en aantrekkelijk te houden voor zowel mens als dier. Het beleid voor het Arnhemse groen is geformuleerd in de Groenvisie. Het beleid voor bomen is uitgewerkt in het Bomenplan. De komende jaren zullen we ons vooral richten op de volgende thema's:

- Herkenbare stad: Vergroten van de waarden van bossen en (wijk)parken
- Natuurvriendelijke stad: Vergroten van de biodiversiteit
- Groene gezonde stad: Vergroenen van de stad
- Duurzaam beheerde stad: Toekomstbestendig beheer
- Samenwerkende stad: Samen de stad vergroenen

Om doelen meetbaar te maken werken we aan monitoring. Zo monitoren we op verschillende locaties de biodiversiteit en meten we de toe- of afname van boomkroonoppervlakte. Om de effecten en resultaten van deze metingen goed te kunnen interpreteren zijn data van over een langere periode van meerdere jaren noodzakelijk.

We zorgen voor kwalitatief hoogwaardige bossen, natuurterreinen en stads- en wijkparken (herkenbare en duurzaam beheerde stad) (I)

- We houden onze waardevolle bossen en parken op orde en zetten in op het vergroten en versterken van de verbinding van en tussen deze gebieden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens.
- We geven uitvoering aan maatregelen benoemd in beheervisies stadsparken, bossen en natuurterreinen. In 2024 starten we met het uitvoeren van maatregelen benoemd in de nieuwe visie op Sonsbeek, Zijpendaal & Gulden Bodem. We planten bosranden en bijzondere beplantingsraden aan, we knappen de centrale plek in park Gulden Bodem op en passen de parkbebording aan.
- In natuurgebied de Zuidelijke Uiterwaarden realiseren we de verbinding tussen natuurgebied Meinerswijk en de Bakenhof. Het Museumpark aan Onderlangs wordt opgeknapt tot volwaardig stadspark, waarbij een significant aandeel aan asfalt wordt ingeruild voor groen en bomen.
- We starten met het opstellen van een nieuwe beheervisie voor park Klarenbeek en Braamberg.

- We realiseren het Wijkpark Laarkwartier nabij station Arnhem-Zuid. Dit wordt een plek waar stadsnatuur en bewoners elkaar ontmoeten.
- We houden het areaal bos in stand en breiden dit uit door extra bos aan te planten of (bos)grond te verwerven. We versterken de klimaatbestendigheid van het bos waarbij de focus ligt op het vasthouden van water en het verbeteren van de organische stofbalans. We vergroten de biodiversiteit door het verbeteren van de horizontale en verticale gelaagdheid, het vergroten van structuurvariatie en soortvariatie in het bos.

We vergroten de groenmassa van bomen (herkenbare stad) (I)

Bij het streven naar een groene stad kijken we niet alleen naar de hoeveelheid bomen, maar ook naar de 'groenmassa': de omvang van de boomkronen.

- Het vergroten van de groenmassa doen we door het aanplanten van extra bomen, het verbeteren van de groeiplaatsen van bestaande bomen en het beschermen en ouder laten worden van bomen. We gaan extra bomen aanplanten op hitteplekken, in de wijken, in park en buitengebied. Deze bomen krijgen voldoende ondergrondse en bovengrondse groeiruimte op basis van het Bomenplan Arnhem.
- Potentiële plantlocaties voor extra bomen zijn in beeld. Aanplant van extra bomen wordt uitgevoerd in het plantseizoen (november - maart). Het streven is een groot aantal extra straatbomen, plantsoen- en parkbomen aan te planten. Een deel van deze bomen zijn fruit- en nootdragende bomen.
- Op minimaal 50 locaties worden de groeiplaatsomstandigheden van buitengewone bomen verbeterd zodat ze gezond en vitaal blijven en nog ouder kunnen worden. Stadsbomen en lanen krijgen extra zorg en aandacht zodat ze uit kunnen groeien tot Buitengewone bomen. Onder bomen die in gras staan wordt niet meer of veel minder gemaaid om de kwetsbare bodem en groeiplaats te beschermen.
- Jaarlijks monitoren we de voortgang van het boomkroonvolume. Dit is uitgewerkt in de uitvoeringsagenda van het Bomenplan Arnhem.

We stimuleren stadslandbouw verpachte agrarische gronden in eigendom van gemeente Arnhem om deze natuurinclusief te bewerken en te beheren (natuurvriendelijke stad) (I)

Samen met onze partners in de stad wordt in 2024 een nieuwe visie duurzame (stads)landbouw en duurzaam voedsel opgesteld. We stimuleren en ondersteunen (bewoners)initiatieven op het gebied van stadslandbouw en eetbaar groen, onder meer door de subsidieregeling GroenBlauwe Initiatieven. We pakken daarnaast kansen om duurzame stadslandbouw te stimuleren en te faciliteren. Samen met de pachters van onze agrarische gronden zetten we actief stappen ten behoeve van natuurinclusieve landbouw en agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Er zijn twee gebiedsprocessen natuurinclusieve landbouw gaande, in Arnhem Noord (gebiedsproces natuurinclusieve landbouw Arnhem Noord) en het uiterwaardengebied (gebiedsproces natuurinclusieve landbouw Veluwezoom/IJssel). Over een oppervlakte van tientallen hectares landbouwgrond is aandacht voor landschappelijk systeemherstel met focus op herstel van bodem, waterhuishouding en biodiversiteit. Hierbij valt te denken aan de aanleg van landschapselementen als poelen, hagen en struweel, de realisatie van bloemrijke akkerranden en wintervoedselakkers, de toepassing van strokenteelt en duurzame (niet-kerende) bodembewerking. Deze maatregelen vergroten de waarde van het landschap voor dier en plant (biodiversiteit) en mens (gezondheid). Het draagt bij aan het toekomstbestendig houden van de stad op het gebied van klimaat: verbeteren van de bodem leidt tot het beter kunnen vasthouden en bufferen van water en het voorkomen van verdroging en het draagt bij aan de landschappelijke ecosystemen.

We vergroten onze kennis en verbeteren de biodiversiteit en het leefgebied van kenmerkende soorten (natuurvriendelijke stad) (I)

We gaan de kennis vergroten over biodiversiteit in Arnhem. Op basis van deze kennis gaan we gericht maatregelen nemen om de biodiversiteit te vergroten. Dit doen we in diverse gebieden in de stad, park en buitengebied, waarbij elk jaar 3 gebieden worden gemonitord.
We gaan de biodiversiteit in de stad structureel monitoren en van daaruit vergroten. Want wanneer we weten hoe het ervoor staat met de biodiversiteit, weten we gerichter welke maatregelen we moeten uitvoeren. Vanaf 2021 gebeurt dit op 14 plekken in Arnhem. Na elk jaar volgt een beheer- en ontwikkeladvies van de in dat jaar gemonitorde gebieden, dat de gemeente gaat uitvoeren.
Tevens doet stichting EIS (kenniscentrum voor Insecten) onderzoek naar gebieden met bijzondere of kwetsbare wilde bijen en zweefvliegen in Arnhem, inclusief een advies over het verbeteren van de biotoop. Deze kennis gaan we toepassen bij het beheren van de openbare ruimte. We starten een onderzoek naar de aanwezigheid van vleermuizen in de stad.

We hanteren een groennorm van 3-30-300 (groene en gezonde stad) (I)

Een groene en gezonde stad is gebaat bij de aanwezigheid van voldoende groen. Groen verbetert de fysieke en mentale gezondheid van onze inwoners en is een leefgebied voor planten en dieren. De norm houdt in dat elke inwoner vanuit zijn raam minimaal zicht heeft op 3 significante bomen, er 30% bladerdek in de wijk is en er binnen 300 meter van elke woning een stuk groen van minimaal 1 hectare aanwezig is. Dit betekent onder andere dat in alle wijken kleinschalige parkjes komen die ook gebruikt kunnen worden voor verkoeling, spelen van kinderen, het geven van een buitenles enzovoort. In 2024 gaan we verkennen of zo'n parkje in een groenarm deel van Klarendal realiseerbaar is.
In nieuwe ontwikkelingen hanteren we deze norm. In de bestaande stad streven we deze norm na. In 2023 is in beeld gebracht op welke plekken de stad nog niet voldoet aan de norm. In 2024 en de jaren daarna zullen we op deze plekken extra inzetten op het toevoegen van meer groen en bomen.

We stellen wijkgroenagenda's op (samenwerkende stad) **(I)**

De ambities om de leefbaarheid in de wijken te verbeteren door te vergroenen zetten we voort met de wijkgroenagenda's. Inmiddels zijn deze voor een groot aantal wijken gereed. Het accent komt in 2024 meer op de uitvoering te liggen. Het gaat daarbij om Malburgen, Arnhem-West, Rijkerswoerd, Arnhemse Broek, Klarendal, Elderveld, Alteveer/Cranevelt, St. Marten/Sonsbeek en natuurlijk de binnenstad. In de loop van 2024 zal ook gestart worden met het opstellen van wijkgroenagenda's voor de overige wijken.

We voeren de campagne Andere Arnhemmers uit (samenwerkende stad) **(I)**

Via de campagne Andere Arnhemmers brengen we natuur en biodiversiteit onder de aandacht bij onze inwoners. Dit doen we vanuit de Molenplaats Sonsbeek, samen met groene partijen in de stad. In 2022 is een stadsnatuurkaart gemaakt met bijzondere verhalen over dieren en planten. Een mooi product om de natuur in Arnhem te promoten. In 2024 worden diverse lezingen gegeven in de Molenplaats Sonsbeek over natuur in Arnhem. Zo krijgen onze inwoners meer kennis van onze natuur, en worden ze in de gelegenheid gesteld bijzondere plekken op te zoeken om van de natuur in de stad te genieten. Deze campagne streeft ernaar dat onze bewoners zich nog meer gaan inzetten voor de natuur in hun eigen leefomgeving.

Aandacht voor dierenwelzijn **(A)**

In en om onze stad leven niet alleen mensen, maar ook dieren. We willen dat er voor deze dieren plek is en daarom betrekken we hun welzijn bij de keuzes die we maken. De aanwezigheid van dieren is niet altijd alleen maar mooi of bijzonder. Huisdieren worden soms aan hun lot overgelaten. De dieren kunnen zorgen voor gevaar, overlast of schade. We proberen dit op een zo diervriendelijk mogelijke wijze te voorkomen. We vinden het belangrijk dat er geen (verdwaalde of verlaten) gezelschapsdieren rondzwerven en dat zieke of gewonde in het wildlevende dieren die in de openbare ruimte worden aangetroffen kunnen worden opgevangen.
Alle dieren, zowel overlastgevende, gehouden, als in het wild levende dieren, verdienen onze zorg en aandacht. We vinden het belangrijk dat mens en dier in harmonie samen kunnen leven en hebben daarom onze ambities op dit gebied neergelegd in de Visie Dierenwelzijn 2021-2030.

Het dierenwelzijn van dieren in de gemeente Arnhem verbeteren **(D)**

Wij erkennen de intrinsieke waarde van in het wild levende dieren en laten hen zoveel mogelijk met rust. We streven daarbij naar een gezonde leefomgeving met zo min mogelijk onnatuurlijke barrières. Daarom werken we mee aan projecten zoals de zonering van recreatie op de Veluwe en daarom is dierenwelzijn een belangrijk speerpunt bij hoe we het buitengebied gebruiken bij andere doeleinden.

Verbinden en versterken ecologische hoofdstructuur **(I)**

We houden onze waardevolle bossen en parken op orde en zetten in op het vergroten en versterken van de verbinding van en tussen deze gebieden. Hierdoor ontstaat er een groter, sterker en beter groen netwerk voor dier, plant en mens. In natuurgebied de Zuidelijke Uiterwaarden realiseren we de verbinding tussen natuurgebied Meinerswijk en de Bakenhof.

We werken aan het vergroten van de biodiversiteit met natuurvolgend beheer, het verbinden van leefgebieden en het opheffen van barrières, zodat dieren (wilde bijen en vlinders, vogels, vleermuizen, das, edelhert en wolf) meer en beter leefgebied hebben en meer mogelijkheden hebben voor migratie.
Verder willen wij, samen met andere zuid-Veluwse gemeenten, in overleg gaan met de provincie over rollen en verantwoordelijkheden ten aanzien van de wolf.

Ondersteuning geven aan eigenaren **(I)**

Soms hebben eigenaren wat ondersteuning nodig bij het zorgen voor hun huisdier. Zo kunnen sommige Arnhemmers de medische kosten van een dierenartsbezoek niet betalen, waardoor hun dier niet de zorg krijgt die het nodig heeft en onnodig lijdt. Gelrepashouders krijgen daarom bij deelnemende dierenartsen 50% korting (tot € 450) op de rekening. Voor mensen die om een andere reden (tijdelijk) niet meer voor hun huisdier kunnen zorgen onderzoeken wij oplossingen. We proberen dieren uit het asiel te houden met alternatieve zorgmogelijkheden voor huisdieren en door het gesprek aan te gaan met zorginstellingen.

Continueren van een goede opvang van (zwerf)dieren **(I)**

Onze overeenkomst voor dierenopvang met het Dierentehuis Arnhem e.o. eindigt op 1 oktober 2023. We spannen ons in om de opvang na deze datum te continueren, waarbij dierenwelzijn, maatschappelijke meerwaarde en duurzaamheid voorop staan. We trekken daarbij zoveel mogelijk gezamenlijk op met de andere gemeenten die hun dierenopvang laten verzorgen door het Dierentehuis.

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling (A)

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling is een essentieel onderdeel van een duurzame woon- en leefomgeving. De gemeentelijke ambitie die past in het landelijk beleid blijft om afval zoveel mogelijk te hergebruiken en daarmee de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden, verder te verkleinen. De criteria die gebruikt worden bij de keuzes voor de manier waarop de afvalinzameling is ingericht, zijn naast dit milieubelang, de gebruiksvriendelijkheid en service voor de inwoner en de kosten die hiermee gemoeid zijn.

In juni 2022 is de nieuwe afvalkoers voor 2022-2026 vastgesteld. De ambitie van het hierin opgenomen Arnhemse afvalbeleid voor de komende jaren is tweeledig. We willen een schonere woonomgeving en we willen het hergebruik van grondstoffen verbeteren en daarmee de hoeveelheid restafval verminderen. Bewustwording bij inwoners van de noodzaak van afvalscheiding en het schoonhouden van de leefomgeving is een rode draad door alle thema's.

Reductie hoeveelheid restafval (D)

Het is de ambitie om de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden naar beneden te brengen. We hebben de afgelopen jaren aangetoond dat er op het gebied van afvalscheiding en reductie van het restafval en het verbeteren van de kwaliteit van de gescheiden ingezamelde stromen, nog veel mogelijk is. Het verder verbeteren van het gescheiden inzamelen van GFT-/GFE-afval, zowel bij laagbouw als bij hoogbouw, biedt nog het nodige perspectief. Daarnaast blijft het voorkomen van afkeur door de bijmenging van ander afval in het gescheiden ingezamelde PBD-afval (Plastic, Blik en Drankenkartons) een belangrijk doel waarmee een de reductie van het aantal kilo's restafval gerealiseerd kan worden. Ook wordt verwacht dat de landelijke invoering van producentenverantwoordelijkheid voor textiel en de intensivering die we op textielinzameling gaan plegen, leidt tot een betere scheiding van deze stroom en daarmee een vermindering van de hoeveelheid restafval.

De afvalstoffenheffing is nu voor 84 procent kostendekkend. Dat betekent dat er geld uit de algemene middelen wordt ingezet om afvalverwerking te betalen. Wij vinden het logisch dat de kosten van afvalverwerking gedragen worden door de gebruikers en dat de heffing zoveel als mogelijk kostendekkend is. Daarom verhogen we de heffing de komende 4 jaar stapsgewijs naar 95 procent kostendekkendheid.

In 2022 hebben we per inwoner 207 kilogram restafval ingezameld. Op 15 juni 2022 heeft de raad de Afvalkoers 2022-2026 vastgesteld. Hierin staat beschreven op welke manier we streven naar minder restafval per inwoner. Over de uitvoering van de Afvalkoers wordt de gemeenteraad op de hoogte gehouden via de kwartaalrapportages Afval. Hier vindt u de meest recente rapportage.
Sinds de vaststelling van Arnhem Schoner hebben we aan de Afvalkoers als volgt uitvoering gegeven:

- Invoering van de Ja/Ja sticker is voorbereid en deze is er vanaf 6 juli 2023.
- Traject verbetering kwaliteit PBD is ingezet met bemoedigende resultaten (zie rapportage eerste kwartaal 2023).
- Instellen van een klankbordgroep met de eerste bijeenkomst in december 2022 en tweede in juli 2023.
- Er zijn stappen gezet met onze toezichthouders op het oneigenlijk gebruik van ondergrondse containers door bedrijven en het aanspreken van die bedrijven op het schoonhouden van hun directe omgeving.
- Een onderzoek naar Groente-, Fruit- en Etensresten (GFE) verzamelcontainers loopt, inclusief een onderzoek naar de toegankelijkheid van deze containers zodat we tot een succesvolle uitrol kunnen komen. Het tijdspad hiervoor is afhankelijk van de uitkomst van dit traject en eventueel een aanbestedingstraject voor toegankelijkere containers.

Beleidsontwikkeling afvalreductie (I)

Helaas zien we dat de hoeveelheid restafval nog ver boven onze doelstelling ligt. Het hergebruiken van grondstoffen door scheiding van afval en zo het verminderen van de hoeveelheid restafval wordt grotendeels bepaald door het scheidingsgedrag. Zelfs bij een technische oplossing als mechanische nascheiding van PBD-afval, is bronscheiding van afvalstromen zoals GFT van belang.
Het veranderen van gedrag vraagt tijd. We hebben er op basis van de resultaten van bijvoorbeeld het kwaliteitsverbeteringstraject van PBD, vertrouwen in dat we nog stappen kunnen maken.
Tegelijkertijd willen we nieuwe sturingsinstrumenten ontwikkelen om de doelstellingen op afvalreductie te bereiken. Dit vraagt een nieuwe aanpak die in de komende begrotingsperiode verder wordt uitgewerkt. Bij het onderzoek naar alternatieve systemen die bijdragen aan de milieudoelen zal nadrukkelijker de inbreng, medewerking en betrokkenheid van de inwoners gevraagd worden. Dit gebeurt onder meer door middel van een burgerberaad en een klankbordgroep afval.

We willen proberen de landelijke (VANG-)doelstelling van 30 kilo in 2025 te halen.
Eind 2023 stuurt het college een evaluatie van het afvalbeleid naar de raad. Mocht blijken dat de geboekte voortgang onvoldoende is om ons doel voor 2025 te halen, dan zijn maatregelen noodzakelijk. Hierbij is alles bespreekbaar en liggen alle mogelijke instrumenten en prikkels op tafel, waaronder diftar (gedifferentieerde tarieven) en nascheiding. De adviezen van het burgerberaad zullen nadrukkelijk overwogen worden bij het opstellen van een pakket van maatregelen.

Effectindicator	2019	2020	2021	2022	2023
Omvang huishoudelijk afval	**200,70**	**165,20**	**160,40**		

Eenheid: Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).

Bron: CBS - Huishoudelijk afval De CBS-afvalcijfers over 2022 worden in december 2023 gepubliceerd. In onze eigen afvalrapportages zien we een gemiddelde van 207 kilogram restafval per inwoner in 2022.

Arnhem Schoner **(D)**

Het is de ambitie om de hoeveelheid restafval die verbrand moet worden naar beneden te brengen.
We willen een schonere woonomgeving. We willen in 2025 de volgende resultaten behalen:

- vermindering van het aantal hotspots met 25% (ten opzichte van 2022);
- 50% reductie van het aantal bijplaatsingen op de top 20 hotspots (ten opzichte van 2022);
- een stadsdekkend netwerk van zwerfafvalvrijwilligers.

Aanpak **(I)**

Als eerste pijler van een schonere woonomgeving zien wij de aanpak van “hotspots” (locaties waar meer dan éénmaal per week afval bij of naast de containers wordt geplaatst). De tweede pijler van een schone woonomgeving is de aanpak van zwerfafval in de openbare ruimte.

Hiertoe zijn en worden de volgende maatregelen ingezet:

- De zwerfafvalparaplu is opgezet en is te vinden op www.arnhemschoner.nl.
- Een hotspots-aanpak is opgezet en de eerste projecten op hotspots zijn nu ingezet.
- Wijkinitiatieven in de vorm van opruimdagen zijn en worden ondersteund.
- De milieubak maakt structureel deel uit van onze inzamelstructuur.

Doelen en budgetten

Hieronder geven we een indicatief inzicht van de relatie tussen doelen en budgetten. Niet alle werkzaamheden die we uitvoeren (met name 'going concern'-werkzaamheden) zijn opgenomen in de doelstellingen. De budgetten hiervoor staan onder het kopje "Overig" Door de samenhang van diverse doelen worden diverse budgetten doeloverstijgend ingezet. In deze gevallen is het totale budget voor de doelen bij het bovenste doel weergegeven en is bij de onderstaande doelen geen bedrag opgenomen.

Begroting 2024 per ambitie en doel	Lasten	Baten	Toevoe-gingen	Onttrek-kingen
Bedragen x € 1.000				
Goede volkshuisvesting	**5.920**	**239**	**9.043**	**7.556**
Meer en sneller woningen toevoegen	5.920	239	9.043	7.556
Betaalbaar wonen				
Huisvesting van bijzondere doelgroepen				
Goede woningen in leefbare wijken				
Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte	**15.278**	**855**	**490**	**462**
Naar een klimaatadaptieve stad	15.278	855	490	462
Arnhems groen versterken				
Aandacht voor dierenwelzijn	**421**	**0**	**0**	**0**
Het dierenwelzijn van dieren in de gemeente Arnhem verbeteren	421	0	0	0
Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling	**15.351**	**25.078**	**0**	**0**
Reductie hoeveelheid restafval	15.351	25.078	0	0
Arnhem Schoner				
Overig	**14.849**	**19.161**	**124**	**360**
Totaal	**51.819**	**45.333**	**9.657**	**8.379**

Wat mag het kosten

	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Primitief	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Lasten	37.711	52.517	53.752	51.819	50.654	50.783	50.959
Baten	43.483	42.178	43.039	45.333	46.276	47.198	47.285
Saldo lasten en baten	***5.772***	***-10.339***	***-10.713***	***-6.485***	***-4.378***	***-3.585***	***-3.674***
Toevoegingen aan reserves	8.680	16.097	15.787	9.657	1.162	591	91
Onttrekkingen aan reserves	6.214	3.591	5.507	8.379	2.539	1.941	2.873
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	***-2.466***	***-12.506***	***-10.280***	***-1.278***	***1.377***	***1.350***	***2.782***
Gerealiseerd resultaat	**3.306**	**-22.844**	**-20.993**	**-7.763**	**-3.001**	**-2.235**	**-892**

Toelichting

Lasten
De lasten voor 2024 zijn in totaal begroot op € 51,8 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Openbare Ruimte inclusief Riolering, € 16,7 miljoen;
- Afval, € 15,3 miljoen;
- Groen en klimaatadaptatie, € 7,4 miljoen;
- Natuur en stadsparken, € 6,1 miljoen;
- Wonen, € 5,9 miljoen;
- Dierenwelzijn € 0,4 miljoen.

De totale begrote lasten zijn in 2024 € 1,9 miljoen lager dan in 2023. De daling is met name te verklaren doordat in de begroting 2023 voor € 6,9 miljoen aan eenmalige middelen waren opgenomen. Daartegenover staat een lastenstijging in 2024 met € 5 miljoen met name veroorzaakt door:
- prijs- en areaalontwikkelingen (inclusief energiecompensatie): € 2,8 miljoen;
- ontwikkeling kapitaallasten: € 0,5 miljoen;
- extra middelen voor buurtconciërges € 0,4 miljoen, uitvoering parkenvisie € 0,5 miljoen;
- het doorberekenen van kosten klimaatadaptatie in de rioolheffing, waarmee € 0,3 miljoen extra beschikbaar komt ter dekking van kosten klimaatadaptatie, waaronder kapitaallasten van investeringen.

Baten
De begrote baten bedragen in 2024 € 45,3 miljoen. Dit is opgebouwd uit de volgende onderwerpen:
- Afval, € 25,1 miljoen;
- Riolering, € 17,8 miljoen;
- Havenbeheer, € 0,9 miljoen;
- Kabels en leidingen, € 0,5 miljoen;
- Natuur en stadsparken, € 0,7 miljoen;
- Wonen € 0,2 miljoen;
- Overige inkomsten, € 0,1 miljoen.

De totale begrote baten zijn in 2024 € 2,3 miljoen hoger dan in 2023. Belangrijkste ontwikkelingen:
- stijging opbrengsten afvalstoffenheffing als gevolg van doorberekening lastenontwikkeling en het stapsgewijs toewerken naar een kostendekkendheidspercentage van 95% in 2026, € 2,9 miljoen;
- daling opbrengsten volkshuisvesting alg gevolg van eenmalige opbrengsten 2023, € - 0,6 miljoen;
- stijging opbrengsten rioolheffing als gevolg van doorberekening hogere lasten voor de gemeentelijke taken, voornamelijk kosten voor maatregelen klimaatadaptatie en effecten van prijsontwikkeling, € 0,5 miljoen.

Toevoegingen aan reserves
De totale toevoeging aan de reserves in 2024 is begroot op € 9,7 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR Huisvesting bijzondere doelgroepen € 6,0 miljoen;
- BR Arnhem-Oost € 2,5 miljoen;
- BR Volkshuisvesting € 0,6 miljoen:
- BR Groenfonds € 0,4 miljoen;
- Overige bestemmingsreserves € 0,2 miljoen

Onttrekkingen aan reserves
De totale onttrekking aan de reserves in 2024 is begroot op € 8,4 miljoen. Dit is opgebouwd uit:
- BR WMO en jeugdzorg € 6,0 miljoen;
- BR Huisvesting bijzondere doelgroepen € 1,5 miljoen;
- BR Groot onderhoud openbare ruimte € 0,7 miljoen;
- Overige bestemmingsreserves € 0,2 miljoen**.**

Met wie werken we samen

Verbonden partijen

Lingezegen
GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen
Voor meer informatie wordt verwezen naar de paragraaf Verbonden partijen.

Partners

Wonen
- Woningcorporaties;
- Particuliere verhuurders;
- Beleggers/ontwikkelaars;
- Provincie Gelderland;
- Ministerie van BZK;
- Zorgpartijen.

Openbare ruimte
- Wijkteams;
- Schouwgroepen en belangengroepen;
- Waterschappen;
- Grondeigenaren (onder andere woningcorporaties, provincie, Hoge Veluwe, Gelders Landschap, Staatsbosbeheer);
- Groen Forum;
- Klimaatbestendig Arnhem;
- Triple Helix partners.

Ook werken we samen met verschillende subsidiepartners. Deze zijn in dit programma in de digitale begroting (https://financien.arnhem.nl) terug te vinden. Het volledige overzicht van de begrotingssubsidies is te vinden in de paragraaf Subsidies.

Beleidskaders

Wonen
- Arnhemse woonprincipes (Woonvisie);
- Volkshuisvestelijk kader 2019-2022;
- Huisvestingsverordening;
- Plan van aanpak woningbouwontwikkeling;
- Plan van aanpak Woningsplitsing en Verkamering;
- Woondeal Regio Arnhem- Nijmegen.

Openbare ruimte
- Structuurvisie 2020-2040;
- Groenvisie 2017-2035;
- Bomenplan Arnhem;
- Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2016-2020;
- Nota Ruimte voor de Jeugd (Spelennota) 2010 - 2020;

- Initiatiefvoorstel Groene Speelplaatsen;
- Aanpak wateroverlast Arnhem Noord 2015.
- Visie en Uitvoeringsagenda Dierenwelzijn 2021-2030;
- Strategie klimaatadaptatie Arnhem 2020 - 2030;
- Afvalkoers 2022-2026 Arnhem Schoner.

Paragrafen

De paragrafen vormen een 'dwarsdoorsnede' van de begroting, bezien vanuit een bepaald perspectief. Een aantal paragrafen is in het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) verplicht voorgeschreven.

In de paragrafen worden kaderstellende beleidslijnen vastgelegd met betrekking tot relevante beheersmatige aspecten. De paragrafen geven daarmee belangrijke aanvullende informatie over de meerjarige financiële positie van de gemeente. De wijze waarop invulling wordt gegeven aan de paragrafen verschilt per onderwerp.

De volgende paragrafen zijn opgenomen:

1. Lokale heffingen
2. Risicomanagement en weerstandsvermogen
3. Onderhoud kapitaalgoederen
4. Financiering
5. Bedrijfsvoering
6. Verbonden partijen
7. Grondbeleid
8. Investeringen
9. Subsidies
10. Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

Lokale heffingen

De gemeente legt heffingen op. Die zijn onder te verdelen in algemene belastingen en retributies.
Bij algemene belastingen is sprake van een gedwongen bijdrage, waar geen rechtstreekse individuele tegenprestatie van de overheid tegenover hoeft te staan. De opbrengsten dienen als algemeen dekkingsmiddel. Voorbeelden zijn de onroerendezaakbelasting (OZB), parkeerbelasting en toeristenbelasting.
Retributies vallen uiteen in bestemmingsheffingen, leges en rechten. Bij bestemmingsheffingen zijn de opbrengsten bestemd voor specifieke taken of voorzieningen met een duidelijk algemeen belang. De riool- en afvalstoffenheffing zijn bestemmingsheffingen. Bij leges en rechten wordt er door de overheid een individuele tegenprestatie tegenover de bijdrage gesteld.

Uitgangspunten van beleid en belangrijke ontwikkelingen

Uitgangspunten van beleid

In de Begroting en tarieven van 2024 zijn de volgende uitgangspunten verwerkt:

Onroerende-zaakbelasting (OZB)

- De OZB heeft met de WOZ-waarde een grondslag met een lasten verdelende werking. Voor eigenaren van woningen en bedrijfsgebouwen en huurders van bedrijfsgebouwen geldt: hoe hoger de waarde van de woning / het gebouw, des te hoger de te betalen belasting.
- Elk jaar is een herwaarderingsjaar. Dat betekent dat de WOZ-waarden gebaseerd worden op een nieuwe waardepeildatum. De WOZ-waarde is een zo goed mogelijke schatting van de mogelijke verkoopprijs op de waardepeildatum. Voor de belastingen 2024 geldt de waardepeildatum van 1 januari 2023. Op basis van de bij het opstellen van de Begroting bekende waardeontwikkeling verwachten we dat de waarde van woningen tussen 1 januari 2022 (vorige peildatum) en 1 januari 2023 gemiddeld met 7,14 procent is gestegen. Voor niet-woningen verwachten we een waardestijging van 2,5 procent.
- De OZB-opbrengsten, exclusief areaalontwikkeling, worden in de periode 2022-2026 jaarlijks met 5 procent verhoogd. In beginsel betekent dit ook jaarlijks een gemiddelde lastenstijging OZB van 5 procent. Als de daadwerkelijke waardeontwikkeling in jaar t-1 echter afwijkt van de bij de tariefberekening voor jaar t-1 verwachte waardeontwikkeling, vindt er in jaar t een ‘inhaaleffect’ plaats, waardoor de lastenstijging in dat jaar afwijkt van de 5 procent. Bij woningen is dit voor 2024 het geval.
  Bij de tariefberekening 2023 is uitgegaan van een gemiddelde waardestijging van woningen met ruim 24 procent (van peildatum 1 januari 2021 naar peildatum 1 januari 2022). Nu blijkt dat de waardeontwikkeling lager uit is gekomen, op ongeveer 23 procent. Een huishouden met een koopwoning heeft in 2023 daarom te maken gehad met een lagere lastenstijging OZB, van gemiddeld 4 procent.
  Omdat we voor de tariefberekening 2024 uitgaan van de actuele, lagere waardes zal er in 2024 een correctie plaatsvinden en is de lastenontwikkeling 2024 ten opzichte van 2023 voor woningen niet 5, maar 5 procent plus 1 procent correctie. De hoogte van de gemiddelde lasten OZB in 2024 is gelijk aan de hoogte die er zou zijn zonder inhaaleffect en het ‘voordeel’ voor 2023 blijft behouden voor de belastingplichtigen, maar omdat we voor de lastenontwikkeling vergelijken met de in 2023 lagere lasten, komt de mutatie hoger uit dan 5 procent.
  Overigens geldt ook voor 2024 dat de daadwerkelijke waardeontwikkeling af kan wijken van de waardeontwikkeling waar voor de tariefberekening van uit is gegaan. Met als gevolg dat ook de gemiddelde lastenstijging af kan wijken van de 5 plus 1 procent die nu verwacht wordt. In 2025 zal deze afwijking dan weer gecorrigeerd worden, zodat over een langere periode bezien de lastenontwikkeling OZB gemiddeld 5 procent per jaar is.
  Voor niet-woningen wijkt de daadwerkelijke waardeontwikkeling slechts marginaal af van de bij de tariefberekening verwachte waardeontwikkeling, waardoor hier wel een verwachte lastenontwikkeling van gemiddeld 5 procent geldt.

Rioolheffing

- De tarieven van de rioolheffing zijn kostendekkend. Oftewel: de opbrengsten uit rioolheffing zijn (vrijwel) gelijk aan de kosten voor de gemeentelijke watertaken voor afval-, hemel- en grondwater. De begrote opbrengsten uit rioolheffing stijgen in 2024, doordat de hogere kosten voor de gemeentelijke taken in de rioolheffing worden doorberekend. Het gaat hierbij voornamelijk om kosten voor maatregelen klimaatadaptatie en om de effecten van prijsontwikkeling. Voor een berekening van de kostendekkendheid wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.
- Bij objecten met leegstand kan het gebruikersdeel van de rioolheffing niet worden opgelegd, waardoor minderopbrengsten ontstaan. Met ingang van 2024 verwerken we de effecten van leegstand in de tarieven,

door opbrengstderving als gevolg van leegstand te compenseren met een hoger eigenaarstarief. Dit heeft een lastenverzwaring voor eigenaren tot gevolg. Aangezien alleen eigenaren kunnen sturen op leegstand vinden we dit te rechtvaardigen.
- Net zoals de OZB heeft de rioolheffing met de WOZ-waarde een grondslag met een lasten verdelende werking. De rioolheffing volgt de jaarlijkse herwaardering voor de OZB. Ook bij de rioolheffing is er in 2024 daarom sprake van een 'inhaalslag' bij de lastenontwikkeling (zie OZB voor een toelichting).

Afvalstoffenheffing
- We werken bij de afvalstoffenheffing met twee tarieven, één voor eenpersoonshuishoudens en één voor meerpersoonshuishoudens. Hiermee wordt een relatie gelegd tussen de mate van gebruik en de belasting die iemand betaalt.
- De kostendekkendheid van de tarieven van de afvalstoffenheffing wordt stapsgewijs verhoogd naar 95 procent in 2026. Zoals in de Begroting 2023 aangekondigd zal vanaf 2024 de mate van kostendekkendheid met grotere stappen worden verhoogd. Voor 2024 is deze 90 procent (2023: 85 procent). Voor een berekening van de kostendekkendheid wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.
- De begrote opbrengsten uit afvalstoffenheffing stijgen in 2024 daarnaast doordat de hogere kosten voor inzameling en verwerking van huishoudelijk afval in de afvalstoffenheffing worden doorberekend. Het gaat hierbij voornamelijk om prijsontwikkeling, maar ook om kapitaallasten voor vervanging van ondergrondse afvalcontainers.
- In 2023 is bij de tariefberekening uitgegaan van een te hoog aantal huishoudens, waardoor de tarieven in 2023 eigenlijk hoger hadden moeten liggen. Dit wordt in 2024 hersteld, waardoor dan een ‘tariefsprong’ zichtbaar is.

Parkeerbelasting
- De parkeertarieven worden voor 2024 geïndexeerd met de verwachte inflatie van 3,1 procent. De naheffingsaanslagen ('boetes') worden verhoogd naar het wettelijk toegestane bedrag. De parkeertarieven (en aanverwante tarieven) voor 2025 en verder worden gekoppeld aan het nieuwe parkeerbeleid, dat naar verwachting in het voorjaar van 2024 zal worden vastgesteld.
- De begrote opbrengsten uit parkeerbelasting zijn voor 2024 daarnaast geactualiseerd en naar boven bijgesteld op basis van de gerealiseerde aantallen van het eerste kwartaal 2023 en de laatste drie kwartalen 2022. De (extra) opbrengsten uit parkeerbelasting worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve Bereikbaarheid.

Leges
- De tarieven voor paspoorten, Nederlandse identiteitskaarten en rijbewijzen worden in 2024 verhoogd met de stijging van de af te dragen rijksleges.
- De begrote opbrengsten uit leges publieke dienstverlening en burgerlijke stand stijgen in 2024, doordat vanaf 2024 extra aanvragen voor paspoorten en ID-kaarten worden verwacht ('paspoorthausse'). In 2014 is de termijn om paspoorten en ID-kaarten te verlengen namelijk verlengd naar 10 jaar. Daarnaast is de verhoging van de af te dragen rijksleges in de begroting verwerkt. Dit leidt tot zowel hogere baten als lasten.
- Op 1 januari 2024 treedt de Omgevingswet in werking. Met invoering van de Omgevingswet zijn nieuwe producten en tarieven van kracht. De begrote opbrengsten uit leges Omgevingswet (voorheen Wabo) dalen, omdat als gevolg van de Wkb voor een deel van de bouwwerken geen bouwtoezicht meer wordt uitgevoerd. Hiervoor worden dan ook geen leges meer geheven.
- Voor de overige leges geldt dat de tarieven in 2024 gelijk zijn aan de tarieven van 2023. Voor 2025 gaan we onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om de mate van kostendekkendheid van de leges te verhogen. Voor een overzicht van de kostendekkendheid van de leges wordt verwezen naar het onderdeel Kostendekkendheid retributies in deze paragraaf.

Toeristenbelasting
- De tarieven van de toeristenbelasting zijn in 2024 gelijk aan de tarieven van 2023.
- De begrote opbrengsten uit toeristenbelasting zijn voor 2024 geactualiseerd en naar boven bijgesteld op basis van de gerealiseerde aantallen over 2022.

Belangrijke ontwikkelingen

Ontwikkeling gemeentelijk belastinggebied

In het regeerakkoord heeft het (inmiddels demissionaire) kabinet een nieuwe financieringssystematiek voor gemeenten aangekondigd. Deze nieuwe financieringssystematiek moet zorgen voor een meer stabiele financiering voor gemeenten en ruimte geven voor het maken van autonome keuzes op lokaal niveau.
Bij de herziening wordt ook de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied betrokken. Op gemeentelijk niveau wordt in samenspraak met de VNG bezien welke mogelijkheden er zijn qua modernisering en uitbreiding van het belastinggebied, waarbij op basis van de uitkomsten een eventueel wetgevingstraject in gang wordt gezet. Omdat dit samenhangt met een mogelijk nieuw nationaal belastingstelsel, verwachten we niet dat dit korte termijn gaat gebeuren.

WOZ-bezwaren

We zien al een aantal jaren een toename in het aantal ontvangen bezwaren tegen de WOZ-waarde, mede als gevolg van de opmars van no-cure-no-pay-bureaus. De uitvoeringskosten voor afhandelen van bezwaren en de kosten voor de aan no cure no pay bureaus te betalen proceskostenvergoedingen lopen daardoor op.
Er zijn door de staatssecretaris voor fiscaliteit en belastingdienst maatregelen aangekondigd om de rol van de no-cure-no-pay-bureaus in te perken. Een aantal van deze maatregelen wordt uitgewerkt in het wetsvoorstel Belastingplan 2024 en zijn waarschijnlijk al vanaf 2024 van kracht. De verwachting is dat deze maatregelen een dempend effect zullen hebben op het aantal bezwaren dat wordt ingediend.
We onderzoeken de mogelijkheid om te gaan werken met een WOZ-voormelding, waarmee inwoners bij het waarderingsproces worden betrokken.

Begrote opbrengsten van de lokale heffingen

	2023	2024
Bedragen x € 1.000		
Algemene belastingen		
OZB	59.342	62.672
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-1.450	-1.450
Parkeerbelasting	10.000	12.158
Toeristenbelasting	791	1.191
Subtotaal	**68.682**	**74.571**
Bestemmingsheffingen		
Afvalstoffenheffing	20.223	23.112
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-400	-400
Rioolheffing	17.311	17.766
Verminderingen (naar aanleiding van bezwaar)	-250	-250
Bedrijveninvesteringszone (BIZ) Korenkwartier	121	121
Subtotaal	**37.005**	**40.349**
Leges		
Leges omgevingswet (voorheen Wabo)	4.037	3.750
Leges publieke dienstverlening en burgerlijke stand	1.833	3.154
Overige leges	863	786
Subtotaal	**6.732**	**7.690**
Rechten		
Scheepvaartrechten	536	536
Reinigingsrechten	53	53
Subtotaal	**589**	**589**
Totaal	**113.009**	**123.200**

In bovenstaande tabel zijn de begrote opbrengsten van de lokale heffingen opgenomen. Voor een toelichting op de mutaties ten opzichte van 2023 wordt verwezen naar het onderdeel Uitgangspunten van beleid en belangrijke ontwikkelingen in deze paragraaf.

Lokale lastendruk en kwijtscheldingsbeleid

Ontwikkeling lokale lastendruk in Arnhem

In onderstaande tabellen is voor een aantal 'standaard' huishoudens en (vastgoed)ondernemers in Arnhem de verwachte meerjarige lastenontwikkeling weergegeven. De bedragen en percentages zijn afgerond op hele euro's. De lastenontwikkeling voor 2025 en verder kan afwijken van hier gepresenteerd, als de gegevens op het moment van de tariefberekening afwijken van wat nu de verwachting is. Hierbij geldt dat hoe verder een belastingjaar in de toekomst ligt, des te meer onzekerheid er nu nog is.

Voor de berekeningen zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Er is uitgegaan van een groei van het aantal woningen/huishoudens, gebaseerd op de woningbouwplanning van maart 2023;
- Voor niet-woningen is uitgegaan van een gelijkblijvend aantal objecten;
- Bij de rioolheffing is voor 2025 en verder de opbrengstverhouding woningen / niet-woningen van 2024 aangehouden;
- Voor de toe te rekenen kosten is gerekend met (verwacht) prijspeil 2024;
- Voor de OZB wordt voor 2027 met een stijging van 5% vooralsnog uitgegaan van dezelfde lijn als in de coalitieperiode 2022-2026.

Stelselwijziging kosten riolering
In deze Begroting wordt voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren: de kosten van de eerste aanleg van riolering bij nieuwbouw worden met ingang van 2024 niet meer als kosten van de grondexploitatie aangemerkt, maar als investeringen geactiveerd. Door deze stelselwijziging wordt met deze kosten voortaan op gelijke wijze omgegaan als met de kosten van vervanging van bestaande riolering. De aanleiding voor deze stelselwijziging is dat de woningbouw in Arnhem de komende jaren veelal binnenstedelijk zal worden gerealiseerd. Op plaatsen waar binnenstedelijk gebouwd wordt, ligt vaak een bestaand rioolstelsel. Dit bestaande rioolstelsel wordt vervangen of aangepast voor de nieuwe functies in het binnenstedelijke gebied. Het duidelijke onderscheid tussen eerste aanleg van riolering en vervanging van bestaande riolering verdwijnt hiermee.

Deze stelselwijziging heeft een effect op de hoogte van de te dekken kapitaallasten via de rioolheffing.
Op dit moment betaalt een bewoner van een nieuwe woning de aanleg van riolering via de grondprijs en hiernaast wordt rioolheffing in rekening gebracht (waarin ook de (vervangings)investeringen van riolering opgenomen zijn vanuit andere delen van de stad).
Door alle vervanging en aanleg van riolering voortaan in de rioolinvesteringen op te nemen en niet meer in een grondexploitatie, worden soortgelijke activiteiten / kosten op eenzelfde wijze verrekend via de rioolheffing.
De (kapitaal)lasten voor aanleg en onderhoud van de riolering, die worden meegenomen bij het bepalen van de rioolheffing, nemen hierdoor toe.

Bij de aankomende financiële jaarrapportage projecten (FJP) wordt exact berekend welke investeringskredieten in 2024 nodig zijn, tot welke kapitaallasten dit leidt, op welke wijze deze vanaf 2025 via de rioolheffing gedekt kunnen worden en wat de verwachte financiële effecten op de grondexploitaties zijn.
Om op dit moment toch een inschatting te kunnen maken van de verwachte effecten op de rioolheffing, is voor de lopende grondexploitaties inclusief Nijmeegseweg en Spoorzone in beeld gebracht welke kosten voor riolering naar verwachting uit de grondexploitaties gehaald kunnen worden en als rioolinvesteringen worden aangemerkt. De te dekken kapitaallasten van deze investeringen zijn doorberekend in de te behalen opbrengsten rioolheffing voor 2025 en verder.

Vanwege de verwachte groei van het aantal woningen nemen de gemiddelde lasten rioolheffing voor huishoudens, ook na de voorgestelde stelselwijziging, vanaf 2025 naar verwachting niet toe. De totale kosten voor de gemeentelijke watertaken, inclusief de verwachte extra kapitaallasten als gevolg van de stelselwijziging, kunnen dan verdeeld worden over meer huishoudens. Voor niet-woningen gaan we uit van een gelijkblijvend aantal objecten; vandaar dat hier wel sprake is van een verwachte (beperkte) stijging van de lasten rioolheffing.

Meerpersoonshuishouden koopwoning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 300.000 (2024)					
OZB	€ 304	€ 323	€ 339	€ 356	€ 374
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%+1%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 139	€ 146	€ 145	€ 143	€ 143
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*-1%*	*-1%*	*0%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 739**	**€ 806**	**€ 828**	**€ 845**	**€ 857**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*9%*	*3%*	*2%*	*1%*
WOZ-waarde € 600.000 (2024)					
OZB	€ 608	€ 646	€ 679	€ 712	€ 748
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%+1%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 279	€ 292	€ 291	€ 287	€ 285
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*0%*	*-1%*	*-1%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 1.183**	**€ 1.275**	**€ 1.314**	**€ 1.345**	**€ 1.373**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*8%*	*3%*	*2%*	*2%*

Meerpersoonshuishouden huurwoning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 150.000 (2024)					
OZB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Rioolheffing	€ 35	€ 36	€ 36	€ 35	€ 35
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*3%*	*0%*	*-3%*	*0%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 331**	**€ 373**	**€ 380**	**€ 381**	**€ 375**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*12%*	*2%*	*0%*	*-2%*
WOZ-waarde € 300.000 (2024)					
OZB	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Rioolheffing	€ 70	€ 72	€ 72	€ 71	€ 70
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*3%*	*0%*	*-1%*	*-1%*
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	€ 344	€ 346	€ 340
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*14%*	*2%*	*1%*	*-2%*
Totaal	**€ 366**	**€ 409**	**€ 416**	**€ 417**	**€ 410**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*11%*	*2%*	*0%*	*-2%*

Eigenaar niet-woning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 400.000 (2024)					
OZB	€ 2.673	€ 2.810	€ 2.951	€ 3.098	€ 3.253
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 265	€ 291	€ 294	€ 296	€ 299
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*10%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 2.938**	**€ 3.101**	**€ 3.245**	**€ 3.394**	**€ 3.552**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*

WOZ-waarde € 800.000 (2024)					
OZB	€ 5.346	€ 5.621	€ 5.902	€ 6.197	€ 6.507
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 530	€ 582	€ 589	€ 593	€ 599
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*10%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 5.876**	**€ 6.203**	**€ 6.491**	**€ 6.790**	**€ 7.106**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*6%*	*5%*	*5%*	*5%*

Huurder niet-woning	2023	2024	2025	2026	2027
WOZ-waarde € 400.000 (2024)					
OZB	€ 668	€ 702	€ 738	€ 774	€ 813
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 265	€ 275	€ 278	€ 280	€ 282
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*4%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 933**	**€ 977**	**€ 1.016**	**€ 1.054**	**€ 1.095**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*4%*	*4%*	*4%*
WOZ-waarde € 800.000 (2024)					
OZB	€ 1.336	€ 1.405	€ 1.475	€ 1.549	€ 1.626
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*5%*	*5%*	*5%*
Rioolheffing	€ 530	€ 550	€ 556	€ 559	€ 565
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*4%*	*1%*	*1%*	*1%*
Totaal	**€ 1.866**	**€ 1.955**	**€ 2.031**	**€ 2.108**	**€ 2.191**
Mutatie t.o.v. voorgaand jaar		*5%*	*4%*	*4%*	*4%*

Ontwikkeling lokale lastendruk in landelijk perspectief

Het Centrum voor onderzoek van de economie van de lagere overheden (Coelo) meet jaarlijks de lokale lastendruk in de Nederlandse gemeenten en publiceert deze in de Atlas van de lokale lasten.
De indicator 'woonlasten meerpersoonshuishouden' geeft inzicht in de ontwikkeling van de Arnhemse woonlasten in relatie tot die van de overige gemeenten. Hierbij wordt uitgegaan van een huishouden met een (koop- of huur)woning met een gemiddelde waarde in de betreffende gemeente. Voor 2023 is uitgegaan van een gemiddelde waarde van een koopwoning van € 429.084 en een huurwoning van € 228.916. De indicator bestaat uit de OZB, de afvalstoffenheffing en de rioolheffing.

Het Coelo publiceert de Atlas van de lokale lasten in het eerste kwartaal van het betreffende belastingjaar. De cijfers over 2024 zijn bij het opstellen van deze begroting dan ook nog niet bekend.
In de Atlas van de lokale lasten 2023 is over de woonlasten van een meerpersoonshuishouden opgenomen:

	Huishouden met een koopwoning	Huishouden met een huurwoning
Gemiddelde woonlasten Nederlandse gemeenten 2023	€ 944	€ 436
Gemiddelde woonlasten Arnhem 2023	€ 976	€ 353

Kwijtscheldingsbeleid

Particulieren en kleine zelfstandigen komen in aanmerking voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen als het zogenaamde gecorrigeerde inkomen lager uitvalt dan 100% van het bijstandsniveau. Ook wordt gekeken naar het vermogen van de inwoner, onder andere de vrij te laten financiële middelen. Kwijtschelding kan worden aangevraagd voor de (on)roerende zaakbelasting, afvalstoffenheffing en rioolheffing. Arnhem vult hierbij de beleidsvrijheid die er is voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen zo ruim mogelijk in.

Kostendekkendheid retributies

In de gemeentewet (artikel 229b, lid 1) is opgenomen dat de tarieven die worden geheven voor de retributies maximaal kostendekkend mogen zijn. Dit betekent dat de opbrengsten niet hoger mogen zijn dan de kosten. Zo

wordt voorkomen dat de gemeente 'winst' maakt op deze heffingen en met de ontvangen specifieke belastingen ook andere gemeenteactiviteiten financiert. Het gaat bij de kostendekkendheid om geraamde bedragen, omdat op het moment van het vaststellen van de tarieven alleen nog de verwachtingen bekend zijn.

Hieronder wordt inzicht gegeven in de berekening van de kostendekkendheid van de rioolheffing, afvalstoffenheffing, leges en rechten.

Kosten van overhead
Kosten worden zoveel mogelijk direct toegerekend aan de betreffende activiteit, maar dat gaat niet altijd. Bijvoorbeeld bij de kosten van huisvesting, (algemene) communicatie en bestuursondersteuning. Dit zijn overheadkosten; alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Deze definitie van overheadkosten is vastgelegd in het BBV. Welke kosten de gemeenten als overheadkosten moeten zien, is dus in regelgeving vastgelegd. Gemeenten zijn wel vrij in de keuze van de methodiek voor toerekening van overheadkosten aan de lokale heffingen. Bij de gemeente Arnhem rekenen we de kosten van overhead aan de heffingen toe met behulp van een opslag op de ingezette uren.

Afvalstoffenheffing
De afvalstoffenheffing is een bestemmingsheffing. De opbrengsten uit afvalstoffenheffing mogen alleen ingezet worden voor kosten van inzameling en verwerking van huishoudelijk afval.

We verhogen het percentage kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing stapsgewijs naar 95 procent in 2026. Voor 2024 is deze 90 procent.

Berekening kostendekkenheid Afvalstoffenheffing	
Bedragen x € 1.000	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	23.109
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-1.724
Netto kosten taakvelden	***21.385***
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	751
BTW	3.672
Totale kosten	***25.808***
Opbrengst heffingen	23.112
Dekkingspercentage	**90%**

Rioolheffing
De rioolheffing is een bestemmingsheffing. De opbrengsten uit rioolheffing mogen alleen ingezet worden voor de kosten voor de gemeentelijke watertaken voor afval-, hemel- en grondwater.

De rioolheffing is met 97 procent (vrijwel) kostendekkend.
Bij de rioolheffing hanteren we twee verschillende heffingen: een voor eigenaren en een voor gebruikers. Van de totale kosten van bijna € 17,5 miljoen rekenen we, in lijn met de opbrengstverhoudingen van de verschillende heffingen, 52 procent toe aan de eigenarenheffing en 48 procent aan de gebruikersheffing.

Berekening kostendekkenheid Rioolheffing	
Bedragen x € 1.000	
Kosten Taakveld(en),incl. (omslag) rente	15.721
Inkomsten taakveld(en), excl. heffingen	-
Netto kosten taakvelden	***15.721***
Toe te rekenen kosten:	
Overhead	768
BTW	1.839
Totale kosten	***18.328***
Opbrengst heffingen	17.766
Dekkingspercentage	**97%**

Leges

In onderstaande tabel is de kostendekkendheid van de leges en rechten voor 2024 opgenomen.

Legesverordening	Lasten 2024	Baten 2024	Kosten-dekkendheid
Bedragen x € 1.000			
Algemene dienstverlening			
Publieke dienstverlening en burgerlijke stand	4.846	3.154	65%
Parkeren	50	44	89%
Algemene plaatselijke verordening en huisvesting	100	98	98%
Subtotaal Algemene dienstverlening	**4.995**	**3.296**	**66%**
Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving			
Omgevingswet (voorheen: Wabo)	5.652	3.750	66%
Kabels/leidingen en Telecommunicatiewet	318	305	96%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning	**5.970**	**4.055**	**68%**
Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn			
Horeca	225	191	85%
Evenementen en markten	135	130	96%
Prostitutiebedrijven	8	8	100%
Winkeltijden	0,5	0,3	68%
Woningsplitsing/verkamering	11	10	92%
Subtotaal Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn	**379**	**339**	**89%**
Totaal	**11.345**	**7.690**	**68%**
Scheepvaartrechten Bedragen x € 1.000	907	536	59%
Reinigingsrechten Bedragen x € 1.000	53	53	100%

Overzicht lokale heffingen

Onroerende-zaakbelasting

2023	Tarieven			WOZ-waarde	Begrote opbrengsten 2023		
	eigenaar	gebruiker	totaal	totaal	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,1086%	n.v.t.	0,1086%	25.736.156	27.949	n.v.t.	27.949
Niet-woningen	0,6849%	0,1712%	0,8561%	3.593.518	24.612	6.152	30.764
Totaal				**29.329.673**	**52.561**	**6.152**	**58.714**

2024	Tarieven			WOZ-waarde	Begrote opbrengsten 2024		
	eigenaar	gebruiker	totaal	totaal	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,1077%	n.v.t.	0,1077%	27.389.760	29.499	n.v.t.	29.499
Niet-woningen	0,7026%	0,1756%	0,8782%	3.668.965	25.778	6.443	32.221
Totaal				**31.058.725**	**55.277**	**6.443**	**61.720**

De opbrengsten OZB ten behoeve van de tariefberekening (de € 61,7 miljoen uit bovenstaande tabel) wijken af van de OZB-opbrengsten die zijn opgenomen bij het onderdeel Begrote opbrengsten van de lokale heffingen. Het

verschil is te verklaren door opbrengsten uit areaalontwikkeling en correcties voor leegstand, meeropbrengsten en brutering baten naar aanleiding van bezwaar; deze worden niet meegenomen bij de tariefberekening.

Afvalstoffenheffing

	Tarief 2023	Tarief 2024	Aantal huishoudens 2023	Aantal huishoudens 2024	Begrote opbrengsten 2023	Begrote opbrengsten 2024
Bedragen x € 1.000						
Eenpersoonshuishouden	222,24	252,6	30.824	30.949	6.850	7.818
Meerpersoonshuishouden	296,28	336,84	45.137	45.409	13.373	15.296
Totaal			**75.961**	**76.358**	**20.224**	**23.113**

Rioolheffing

De verwerking van de effecten van leegstand in de tarieven (zie het onderdeel Uitgangspunten van beleid) verklaart waarom er in onderstaande tabellen in 2024 gerekend wordt met twee verschillende WOZ-waardes. Voor het gebruikerstarief gaan we uit van de WOZ-waarde van die objecten waarvan we verwachten dat ze voor belastingjaar 2024 een gebruiker hebben.

2023	Tarieven			Aansluiting op riool	Begrote opbrengsten 2023		
	eigenaar	gebruiker	totaal	WOZ-waarde	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000							
Woningen	0,0249%	0,0249%	0,0498%	25.567.749	6.366	6.366	12.733
Niet-woningen	0,0679%	0,0679%	0,1358%	3.345.056	2.271	2.271	4.543
Totaal					**8.638**	**8.638**	**17.275**

2024	Tarieven			Aansluiting op riool WOZ-waarde		Begrote opbrengsten 2024		
	eigenaar	gebruiker	totaal	eigenaar	gebruiker	eigenaar	gebruiker	totaal
Bedragen x € 1.000								
Woningen	0,0247%	0,0240%	0,0487%	27.216.212	26.561.372	6.722	6.375	13.097
Niet-woningen	0,0728%	0,0687%	0,1415%	3.400.468	3.192.172	2.476	2.193	4.669
Totaal						**9.198**	**8.568**	**17.766**

De tarieven worden ter vaststelling aan de gemeenteraad aangeboden in de betreffende verordeningen

Risicomanagement en weerstandsvermogen

Het is van belang om inzicht te hebben in de financiële positie (hoe financieel gezond is de gemeente) en de financiële weerbaarheid (welke mogelijkheden zijn er financieel). Met andere woorden hoe financieel robuust is de gemeente Arnhem?
Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre de gemeente Arnhem in staat is om risico's op te vangen.
De financiële positie van Arnhem wordt met een aantal financiële kengetallen (zoals solvabiliteit en schuldquote) in samenhang met het weerstandsvermogen in beeld gebracht en beoordeeld.

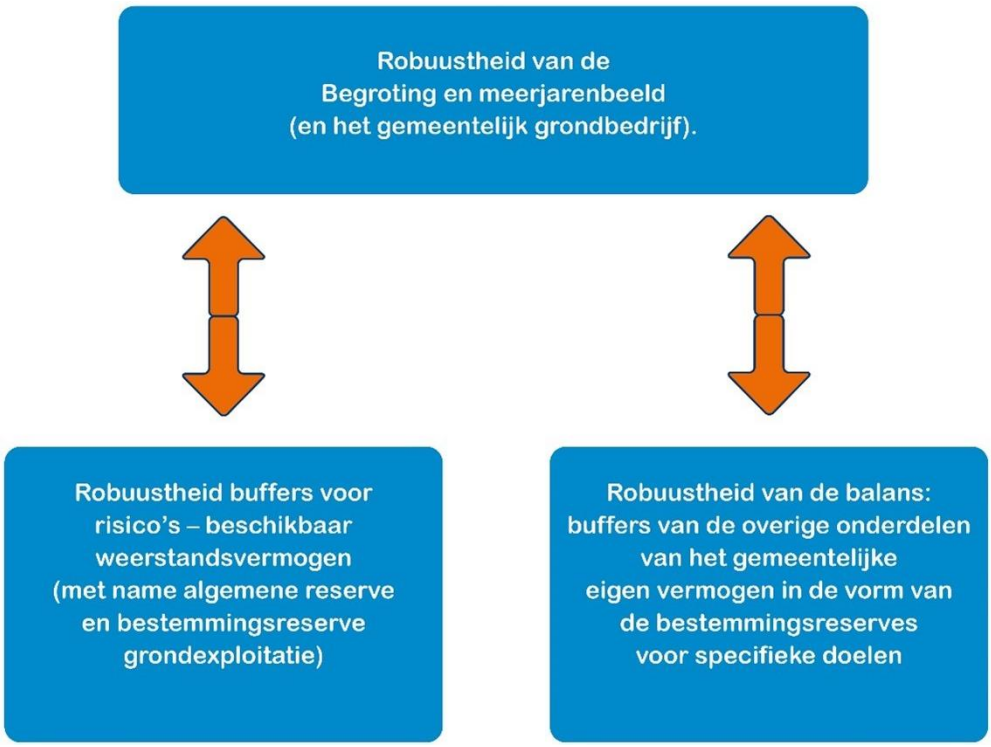
Samenvatting financiële positie

In deze paragraaf gaan we, in aansluiting op de toelichting in het hoofdstuk Ontwikkelingen in het financieel kader in deze Begroting, verder in op de financiële positie van de gemeente Arnhem. Deze paragraaf start met een korte uitleg over de financiële positie van de gemeente en een samenvatting van de belangrijkste punten. Aansluitend volgt een uitvoeriger toelichting op:

- de uitkomsten van de financiële kengetallen;
- de uitgangspunten voor beleid;
- het risicoprofiel en het beschikbare weerstandsvermogen;
- de belangrijkste risico's.

Om op een eenvoudige manier uit te leggen hoe de gemeente naar haar financiële positie kijkt, gebruiken we de metafoor van een privépersoon, die naar de eigen financiële positie kijkt: Zijn mijn inkomsten en uitgaven de komende jaren naar verwachting in evenwicht? Zal ik mijn spaargeld aanspreken of kan ik extra sparen? Heb ik in de toekomst wat extra middelen achter de hand als mijn wasmachine kapot gaat? Als een privépersoon een goed en zeker inkomen heeft om zijn huur of hypotheek te betalen, verder geen grote schulden heeft en ook nog over een spaarsaldo beschikt, is de conclusie dat de eigen financiële positie robuust en solide is.
Zo is het ook bij gemeenten. Is het gemeentelijk huishoudboekje de komende jaren in evenwicht? Of zijn er mogelijk overschotten of tekorten? Heeft de gemeente een redelijk goed gevulde ‘bankrekening’ (algemene reserve) en hoe zit het met de schulden van de gemeente? Zijn er buffers voor risico’s, zodat de gemeentelijke dienstverlening ook als risico’s optreden niet meteen hoeft te stagneren?
Door in samenhang te kijken naar de verschillende onderdelen van de financiële positie kunnen we beoordelen hoe robuust de financiële positie van een gemeente is. Dat is waar we in deze paragraaf bij stilstaan.

Bij de voorbereiding van de Begroting 2024 en de financiële prognoses voor 2025 tot en met 2027 heeft de gemeente te maken met onzekerheden, zoals bijvoorbeeld de val van het kabinet, de voorstellen over een nieuwe financieringssystematiek vanuit het Rijk en de (verdere) gevolgen van de oorlog in Oekraïne. De gemeente is in belangrijke mate afhankelijk van de inkomsten van het Rijk.
Bij de voorbereiding van de Begroting sluiten we aan bij de meest recente informatie die het Rijk de gemeenten geeft over de algemene en specifieke uitkeringen. Zoals in de hoofdlijnen van het financieel beleid aangegeven, zal het gemeentefonds vanaf 2026 niet langer via de huidige normeringssystematiek geïndexeerd worden. Dit zorgt voor een forse daling van de gemeentelijke inkomsten vanaf 2026.
Het Rijk stelt de hoogte van de uitkeringen die gemeenten krijgen regelmatig bij. Ook tijdens deze raadsperiode zal dit het geval zijn. Dit kan leiden tot schommelingen in onze inkomsten als gemeente. Bij het inschatten van de risico’s wordt hier rekening mee gehouden.

In bovenstaande afbeelding wordt grafisch een toelichting gegeven over de robuustheid van de begroting, de mate van robuustheid van de buffers om risico's op te vangen en de mate van robuustheid van de balans. Hierna wordt dit tekstueel toegelicht.

1. De robuustheid van de begroting: De onzekerheden in het financieel beeld zijn terug te zien in het begrotingsbeeld 2024 – 2027. Keuzes zijn daarin noodzakelijk, gelet op de noodzaak om ook voor het jaar 2027 te zorgen dat de uitgaven de inkomsten niet overtreffen. Om die reden is ook in deze Begroting voorgesteld, zolang deze onzekerheid over de inkomsten vanaf 2026 duurt, een deel van de uitgaven een incidenteel karakter te geven. Aangezien dit in de vorige Begroting 2023 in nog grotere mate is opgenomen, zorgt dit ervoor dat de uitgaven vanaf 2026 lager liggen dan in de jaren ervoor. In alle jaren is sprake van een structureel sluitende begroting, waarbij de jaren 2024 en 2025 wel beduidend positiever zijn dan de jaren vanaf 2026. Er is sprake van robuust begrotingsbeeld.

2. De mate van robuustheid van de buffers om risico's op te vangen: Het risicoprofiel (de benodigde weerstandscapaciteit) is opnieuw geactualiseerd. Het risicoprofiel is bij deze begroting met € 26,9 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022 en bedraagt nu € 70,7 miljoen. De belangrijkste wijzigingen in het profiel ten opzichte van het profiel van het jaarverslag 2022 worden later in deze paragraaf toegelicht.
   De weerstandsfactor is ten opzichte van de Begroting 2023 gedaald van 1,4 naar 1,0 in 2024. Dit is nog steeds in lijn met de financiële verordening. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn dat het risicoprofiel van de grondexploitatie Kronenburg en het risicoprofiel van de gebiedsvisie Arnhem Spoorzone-Oost voor het eerst in de benodigde weerstandscapaciteit is meegenomen. Daarnaast is bij de gemeentebrede risico's een stijging te zien, waarbij met name het risico rondom opvang Oekraïners is toegenomen. De beschikbare weerstandscapaciteit neemt juist af, door de incidentele inzet van middelen uit de algemene reserve. In 2025 stijgt de weerstandsfactor naar 1,3, waarna deze in 2026 en 2027 weer afneemt tot 1,1. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027.
   De meerjarige cijfers van de weerstandsfactor hebben beperkte betekenis. Het risicoprofiel wordt twee keer per jaar in combinatie met de omvang van de beschikbare buffers geactualiseerd en opnieuw berekend. Dat zorgt ongetwijfeld voor andere uitkomsten over die jaren dan nu gepresenteerd. de volatiliteit neemt daarbij toe door de gebiedsontwikkeling.

3. De mate van robuustheid van de balans: Hierbij gaat het onder andere om de omvang van de schulden van de gemeente (netto schuldquote) en de verhouding tussen eigen en vreemd vermogen (solvabiliteit). Zoals

later in deze paragraaf wordt toegelicht is de solvabiliteit voor hele begrotingsperiode naar verwachting meer dan 14%. De overige financiële kengetallen zullen zich in 2024 tot en met 2027 in positieve richting ontwikkelen op basis van het beeld, zoals dat nu is opgesteld. De uitkomsten van de financiële kengetallen worden verderop in deze paragraaf toegelicht.

In de meest recente financiële verordening zijn afspraken gemaakt over de financiën van de gemeente Arnhem die invloed kunnen hebben op onderdelen van de financiële robuustheid. De ondergrens van 1,0 en de streefwaarde van 1,4 bij de weerstandsfactor blijven hetzelfde. Nieuw is dat er een streefwaarde van de solvabiliteit opgenomen is van 14%, met 10% als ondergrens. De financiële positie van Arnhem kan op de korte termijn als robuust beschouwd worden.

Uitkomsten financiële kengetallen

Voor de beoordeling van de financiële positie van onze gemeente wordt gebruik gemaakt van de kengetallen, zoals genoemd in art. 11 van de begrotingsvoorschriften (BBV). Ook de weerstandsfactor is uitgedrukt in de vorm van een kengetal:

Een goede toelichting op deze kengetallen en de betekenis daarvan voor de sturing door de raad is opgenomen in de publicatie 'Meerjarig financieel inzicht voor de raad - de samenhang tussen beleid en kengetallen' van de commissie BBV.

De kengetallen volgens art. 11 van de BBV laten over de afgelopen jaren het volgende beeld zien:

Netto schuldquote	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	66%	86%	62%	60%	64%	61%

Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	61%	80%	56%	55%	59%	57%

Solvabiliteitsratio	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	29%	18%	24%	27%	26%	27%

Weerstandsvermogen (factor)	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	2,3	1,4	1,0	1,3	1,1	1,1

Kengetal grondexploitatie	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	5%	2%	5%	6%	5%	7%

Structurele exploitatieruimte	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	15%	3%	3%	3%	0%	0%

Woonlasten meerpersoonshuishouden	Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
	100%	108%	112%	115%	118%	120%

In de ontwikkeling van de financiële kengetallen ten opzichte van de Begroting 2023 zoals die een jaar geleden door de raad is vastgesteld, is zichtbaar dat de grondexploitaties voor Kronenburg en Spoorzone Oost in deze begroting zijn opgenomen. Dit is met name zichtbaar in de weerstandsfactor (beschikbaar weerstandsvermogen gedeeld door benodigd weerstandsvermogen). Deze daalt ondanks dat in alle jaarschijven van deze begroting de beschikbare weerstandscapaciteit stijgt ten opzichte van de begroting van vorig jaar. De gemeentebrede risico's (het benodigde vermogen) zijn echter met de helft toe genomen. Ondanks deze forse stijging van het risicoprofiel blijft in deze begroting in alle jaren de weerstandsfactor boven de ondergrens van 1,0.

In lijn met het voorgaande neemt ook het kengetal grondexploitatie dat weergeeft hoe groot de omvang van de bouwgronden is in relatie tot de totale Arnhemse begroting, toe. Hoewel hier een toename zichtbaar is, blijft dit nog ruim onder de grens van 20% van de minst risicovolle categorie in de beoordeling door de provincie. Het risico van het afwaarderen van grondexploitaties heeft daarmee slechts een beperkte impact op de Arnhemse financiële positie.

De schuldquote is in deze begroting afgenomen. Dit heeft twee oorzaken. Enerzijds is de omvang van de schulden gedaald en zijn de totale inkomsten, op basis waarvan de quote wordt berekend, gestegen. Deze daling van de schulden is een trend die zich doorzet vanuit de begrotingen van voorgaande jaren. De stijging van de inkomsten is voornamelijk het gevolg van de stijging van de gemeentefondsuitkering. Voor 2024 leidt dit totaal tot een daling van de schuldquote met 5 procentpunt. Daarnaast worden, met ingang van deze begroting, de investeringen zoals geraamd op de geprognosticeerde balans gebaseerd op de gerealiseerde investeringen, in plaats van de omvang van de investeringen uit eerdere begrotingen. De gerealiseerde investeringen zijn doorgaans lager doordat voorgenomen investeringsprojecten soms achterblijven door uitstel. Voor 2024 en

verder zijn de investeringen daarmee meer realistisch geraamd. Deze aanpassing in de raming op de balans leidt tot een evenredige aanpassing van de schulden, doordat investeringen via leningen gefinancierd worden. Deze meer realistische wijze van het opstellen van de geprognosticeerde balans, verklaart de resterende daling van de schuldquote.

Deze dalende ontwikkelingen in de schuld en in de investeringen dragen ook bij aan een verbetering van de solvabiliteit. Door de afgenomen schuld en de afgenomen investeringen is het totale bedrag op de balans verlaagd. Daarnaast is het eigen vermogen gegroeid, mede door de vorming van de bestemmingsreserve Spoorzone Oost. De solvabiliteitsratio, die het aandeel van het eigen vermogen in de omvang van de totale balans weergeeft, is hierdoor toegenomen ten opzichte van de Begroting 2023 en komt alle jaren uit boven de 20%.

De structurele begrotingsruimte wordt in de meerjarenraming ingezet. Zoals in deel 1 is toegelicht, is deze aanzienlijk toegenomen ten opzichte van de structurele begrotingsruimte in de Begroting 2023. Hierdoor konden ook voor een aantal posten, zoals mobiliteit, op de gebruikelijke werkwijze structurele lasten in de begroting worden opgenomen.

De stijging van de woonlasten geeft een vertekend beeld. Voor de jaren 2024 tot en met 2027 worden de woonlasten vergeleken met het door het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO) berekende gemiddelde niveau voor 2023. In de ontwikkeling van de woonlasten is de jaarlijkse stijging van 5% van de OZB opgenomen zoals is vastgesteld in de Begroting 2023. De vergelijking zoals die in deze verplichte indicator wordt gemaakt tussen een impliciet landelijk constant niveau van de lokale lasten vanaf 2023 en het begrote niveau voor de komende jaren is niet realistisch. In de paragraaf lokale heffingen wordt de ontwikkeling van de OZB de komende jaren toegelicht.

In de onderstaande tabel worden de financiële kengetallen vergeleken met de risico-indeling van de provincie. De provincie hanteert daarbij drie categorieën.
Categorie A is het minst risicovol en categorie C is het meest risicovol. De kolom 'Gelders gemiddelde' is ontleend aan de begrotingsbrief 2023. Ten opzichte van de begroting van vorig jaar valt nu ook de netto schuldquote in categorie A.

Kengetal	Gelders gemiddelde 2023	Waarde Arnhem Begroting 2024	Categorie A	Categorie B	Categorie C
1. Netto schuldquote	64%	62%	<90%	90-130%	>130%
2. Netto schuldquote gecorrigeerd	57%	56%	<90%	90-130%	>130%
3. Solvabiliteitsratio	31%	24%	>50%	20-50%	<20%
4. Grondexploitatie	8%	5%	<20%	20-35%	>35%
5a. Structureel exploitatieruimte Begr.	1,50%	3%	Begr en MJR	Begr of MJR	Begr en MJR
5b. Structureel exploitatieruimte MJR	-0,06%	0%	> 0%	> 0%	< 0%
6. Belastingcapaciteit	100%	112%	<95%	95-105%	>105%
7. Weerstandsvermogen	2,7	1,0	> 1,0	0,8 - 1,0	< 0,8

Als aanvulling op deze verplichte kengetallen worden in de begroting en jaarrekening in aansluiting op de zogenaamde stresstesten van de 100.000+ gemeenten op vier aandachtsvelden nog een aantal andere kengetallen doorgerekend. Bij elk kengetal wordt door middel van een kleur aangegeven hoe hierop wordt gescoord: rood is kwetsbaar, oranje is punt van aandacht en groen is voldoende.

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav schuldquote		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Netto schuld per inwoner	€ 3.098	€ 4.055	€ 3.026
b	Schuldevolutie	-13%	9%	-18%
c	Netto rentelasten/exploitatie	1,20%	1,20%	1,18%
d	Aanwezigheid rentereserve/buffer	ja	ja	ja

e	Zekerheden leningen, garantstellingen en waarborgen	96%	95%	95%

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav solvabiliteit		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Weerstandsfactor	2,3	1,4	1,0
b	Mogelijkheden om weerstandscapaciteit te verbeteren	ja	ja	ja

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav grondexploitatie		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Afhankelijkheid van grondexploitatie voor sluitende begroting	nee	nee	nee

Aanvullende Arnhemse kengetallen tav woonlasten		Rekening 2022	Begroting 2023	Begroting 2024
a	Onbenutte belastingcapaciteit OZB	0,21%	-0,05%	0,10%
b	Derving OZB i.v.m. leegstand	1,72%	1,63%	1,56%

Bij het beoordelen van de bovenstaande kengetallen is het belangrijk de kengetallen in onderlinge samenhang te bezien om uitspraken te kunnen doen over én de robuustheid van de begroting/rekening, én de robuustheid van de risicobuffers én de robuustheid van de balans.

Robuustheid van de begroting:
- Zoals hierboven beschreven is de begroting structureel in evenwicht. Daarbij zijn een aantal investeringen die in de Begroting 2023 incidenteel waren gedekt, nu op de gebruikelijke wijze structureel gedekt.
- De Arnhemse begroting is niet direct afhankelijk van de winsten van het grondbedrijf. Positieve resultaten van het grondbedrijf worden gestort in het Stadsontwikkelfonds. Van daaruit kan worden bijgedragen aan de uitvoering van de verstedelijkingsopgave;
- In de Begroting 2023 is een jaarlijkse verhoging van de OZB-opbrengsten met 5% vastgesteld. Daarnaast zal de kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing worden verhoogd naar 95%. Dit werkt door in de financiële kengetallen voor de gemeentelijke belastingen.

Robuustheid van de buffers voor risico's in relatie tot het beschikbare weerstandsvermogen:
- Een belangrijke indicator is de weerstandsfactor die de verhouding uitdrukt tussen de beschikbare weerstandscapaciteit (reserves die het weerstandsvermogen van de gemeente vormen) en de benodigde weerstandscapaciteit (het totaal van de berekende mogelijke nadelige financiële gevolgen van de risico's). In de in 2023 door de Raad vastgestelde financiële verordening is opgenomen dat de weerstandsfactor niet lager mag zijn dan 1,0 en dat bij een weerstandsfactor van meer dan 1,4 de reserves kunnen worden aangewend voor (nieuw) beleid;
- Het totaal bedrag aan benodigde buffers voor risico’s (de benodigde weerstandscapaciteit) is € 70,7 miljoen, bestaande uit € 30 miljoen voor de gemeentebrede risico's en € 40 miljoen voor de risico's verbonden aan de grondexploitaties;
- De beschikbare weerstandscapaciteit, vooral bestaande uit de algemene reserve, bedraagt € 71,3 miljoen;
- De weerstandsfactor voor 2024 komt daarmee uit op 1,0. In 2025 stijgt de weerstandsfactor naar 1,3, waarna deze in 2026 en 2027 weer licht afneemt tot 1,1. De weerstandsfactor zou in de jaren 2024 tot en met 2027 zonder de vertaling van de woningbouwopgave in Spoorzone Arnhem-Oost jaarlijks tussen 0,6 en 0,7 hoger uitvallen en uitkomen op 1,6 in 2024 oplopend naar 1,8 in 2027.

Robuustheid van de balans:
- Belangrijk financiële kengetallen met betrekking tot de balans van een gemeente zijn de solvabiliteit en de netto-schuldquote. Zoals hiervoor beschreven zijn de schulden afgenomen en is de solvabiliteit mede daardoor en door de reserveringen voor Spoorzone Oost toegenomen tot ruim boven de 20%. Toekomstige onttrekkingen uit reserves doen de solvabiliteit op dat moment dalen. De ervaring leert ook dat bij het

opmaken van de jaarrekening het solvabiliteitspercentage hoger is. Dit heeft te maken met de jaarlijkse overhevelingen van het ene begrotingsjaar naar het volgende jaar via de bestemmingsreserve taakmutaties;
- De cijfers van het grondbedrijf zijn relevant voor de beoordeling van de solvabiliteit. De balans van de gemeente Arnhem wordt, ondanks de toename van de grondexploitaties, in vergelijking met andere gemeenten, minder beïnvloed door de resultaten van het grondbedrijf. De gevoeligheid van de balans voor waardefluctuaties hierin blijft daarmee beperkt;
- De schuldquote verbetert in deze Begroting ten opzichte van die van vorig jaar. De schuldquote geeft aan hoe groot de schuld is ten opzichte van de omvang van de begroting. De verbetering van de schuldquote komt enerzijds met name door de daling van de schuldenlast.

Het verloop van de weerstandsfactor en solvabiliteit in de afgelopen jaren wordt in de volgende tabel weergegeven:

Jaartal	Weerstandsfactor		Solvabiliteit	
	primitieve begroting	rekening	primitieve begroting	rekening
2016		1,4	12%	15%
2017	1,3	2,1	10%	16%
2018	2,0	1,4	12%	16%
2019	1,6	1,2	14%	17%
2020	1,0	1,0	15%	19%
2021	1,0	1,9	12%	22%
2022	1,4	2,3	16%	29%
2023	1,4		18%	
2024	1,0		24%	

Uitgangspunten van beleid

Volgens het BBV, de begrotingsvoorschriften van het Rijk voor de opstelling van de begroting en rekening, bevat deze paragraaf een toelichting op het beleid over weerstandsvermogen en de risico's.

Financiële verordening

Een aantal belangrijke Arnhemse spelregels over weerstandsvermogen en risico's ligt vast in de financiële verordening. De raad heeft in 2023 een geactualiseerde versie van deze verordening vastgesteld. De spelregels voor de weerstandsfactor zijn ongewijzigd met een ondergrens van 1,0 en de mogelijkheid om (nieuw) beleid in te zetten bij een weerstandsfactor van meer dan 1,4 blijft bestaan. Nieuw is dat er een streefwaarde van de solvabiliteit opgenomen is van 14%, met 10% als ondergrens. Ook zijn er nu afspraken vastgelegd over hoe we in Arnhem omgaan met grote, risicovolle projecten. Bijvoorbeeld dat een onafhankelijke risicoanalyse verplicht is.

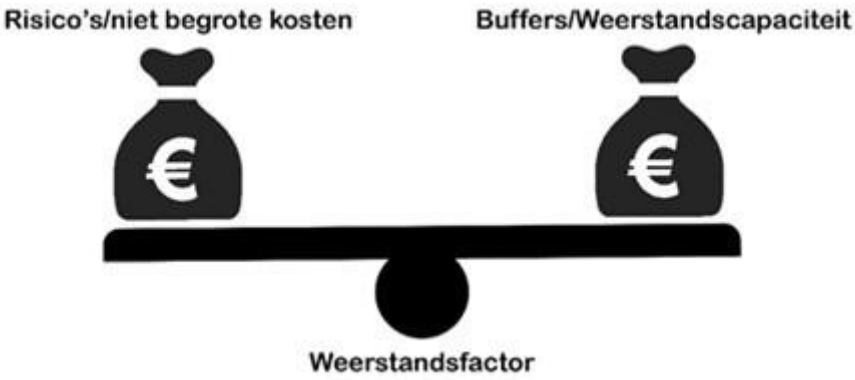
Nota risicomanagement en weerstandsvermogen

In de nota risicomanagement en weerstandsvermogen zijn de beleidsuitgangspunten voor risicomanagement en spelregels voor weerstandsvermogen vastgelegd. Tegelijkertijd met het actualiseren van de financiële verordening is een aantal uitgangspunten in de nota aangepast. De aanpassingen hebben voornamelijk betrekking op de regels rondom grote, risicovolle projecten.

Weerstandsvermogen

In dit deel van de paragraaf is het totaalbeeld opgenomen van de benodigde en beschikbare weerstandscapaciteit en de daarmee samenhangende weerstandsfactor:
- de gemeentelijke risico's die gevolgen kunnen hebben voor de financiële positie zijn opnieuw beoordeeld, waar nodig aangepast en aangevuld. Op basis van het nieuwe risicoprofiel is met behulp van statistische berekeningen bepaald wat de omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is;
- de omvang van de reserves, waarvan is afgesproken dat deze de beschikbare weerstandscapaciteit vormen, is bepaald;
- door de beschikbare weerstandscapaciteit (reserves als buffer) te delen door de benodigde weerstandscapaciteit (risico's) wordt de weerstandsfactor berekend.

Het volgende plaatje illustreert dit:

Hoe hoger de weerstandsfactor is, des te beter de gemeente in staat is om risico's die zich voordoen op te kunnen vangen. Daalt de weerstandsfactor beneden de 1,0 dan zijn de financiële buffers lager dan het benodigde weerstandsvermogen en kan de gemeente in de financiële problemen komen als de risico's zich daadwerkelijk voordoen. De afspraken over de hoogte van de weerstandsfactor liggen vast in de financiële verordening (artikel 12): "Voor de financiële positie geldt dat de weerstandsfactor niet lager mag zijn dan 1,0 en 1,4 het uitgangspunt is. Indien de weerstandsfactor lager is dan 1,0 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor hoger is dan 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor (nieuw) beleid".

Binnen de gemeente Arnhem kijken we niet alleen naar de weerstandsfactor, maar doen dit in onderlinge samenhang met andere financiële kengetallen. Wanneer er sprake zou zijn van een weerstandsfactor boven de 1,4 en deze ruimte zou worden ingezet voor nieuw beleid heeft dit namelijk ook een ander effect: het eigen vermogen van de gemeente vermindert en de solvabiliteit verslechtert.

Het totaalbeeld ziet er als volgt uit:

Benodigd versus beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024	2025	2026	2027
	90%	90%	90%	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000							
Benodigde weerstandscapaciteit							
1. Gemeentebrede risico's	21.727	23.620	30.630	30.630	30.630	30.630	30.630
2. Corona risico's	671	345	0	0	0	0	0
3. Risico opvang vluchtelingen Oekraïne	1.806	1.556	0	0	0	0	0
Gemeentebrede risico's totaal	**24.203**	**25.521**	**30.630**	**30.630**	**30.630**	**30.630**	**30.630**
4. Risico's grondexploitatie	17.428	18.274	20.074	40.074	40.074	40.074	40.074
Totaal	**41.631**	**43.795**	**50.704**	**70.704**	**70.704**	**70.704**	**70.704**
Beschikbare weerstandscapaciteit							
1. Algemene reserve	37.936	81.963	64.079	53.140	71.100	63.136	60.648
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	20.933	15.809	16.609	17.109	17.109	17.109	17.109
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	1.039	1.039	889	1.039	1.039	1.039	1.039
Totaal	**59.907**	**98.810**	**81.576**	**71.288**	**89.247**	**81.283**	**78.795**
Weerstandsfactor	**1,4**	**2,3**	**1,6**	**1,0**	**1,3**	**1,1**	**1,1**
Ruimte t.o.v. weerstandsfactor 1,0	**18.276**	**55.015**	**30.872**	**584**	**18.543**	**10.579**	**8.091**
Ruimte t.o.v. weerstandsfactor 1,4	**1.624**	**37.497**	**10.591**	**-27.698**	**-9.738**	**-17.702**	**-20.190**

Voor 2024 komt de weerstandsfactor uit op 1,0. De toelichting op de verschillende onderdelen die de weerstandsfactor bepalen, is opgenomen in de volgende onderdelen van deze paragraaf.

Benodigde weerstandscapaciteit en risicoprofiel

Het risicoprofiel wordt bepaald door te inventariseren welke risico's er bestaan en de financiële effecten in te schatten wanneer ze zich voor doen. Daarbij wordt voor de gemeentebrede risico's gebruik gemaakt van de volgende indeling:

Risicoscore				
Klasse	Kans		Klasse	Geldgevolg
1	< of 1 x per 10 jaar	10%	1	< € 50.000
2	1 x per 5-10 jaar	30%	2	€ 50.000 - € 200.000
3	1 x per 2-5 jaar	50%	3	€ 200.000 - € 500.000
4	1 x per 1-2 jaar	70%	4	€ 500.000 - € 1.000.000
5	1 x per jaar of >	90%	5	> € 1.000.000

Op basis van een inschatting voor alle risico's van de kans dat het risico zal optreden en het mogelijk financieel gevolg, wordt met behulp van statistische kansberekeningen het mogelijke financieel gevolg van het risicoprofiel van alle risico's samen doorgerekend. De statistische berekeningen, die daarvoor worden gemaakt, zijn een hulpmiddel om te bepalen wat het bedrag is dat we als buffer aan moeten houden om risico's te kunnen afdekken, de zogenaamde benodigde weerstandscapaciteit.
Het voordeel van deze rekenmethodiek is dat rekening gehouden kan worden met het gegeven dat niet alle risico's zich tegelijkertijd voor zullen doen. Daardoor is het bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit lager dan de optelsom van alle risicobedragen bij elkaar. Deze berekeningen zijn in combinatie met de beschikbare weerstandscapaciteit (de buffers voor risico's) de basis voor de hoogte van de weerstandsfactor.
Bij de bespreking van de begroting is het gebruikelijk om grote betekenis toe te kennen aan de hoogte van de weerstandsfactor. Dat is ook logisch, omdat het een belangrijke indicator vormt voor de financiële positie. Hierbij past wel een duidelijke kanttekening. Het inschatten van risico's met daarbij behorende bedragen en kansen is per definitie geen exacte wetenschap. Ook de berekeningen die op basis daarvan plaatsvinden zijn dat dus niet. Ze zijn een hulpmiddel om in totaliteit een bedrag te bepalen om als buffer voor risico's aan te houden. Enige relativering van de waarde van dit gegeven is zeker op zijn plaats. Daarnaast is het van belang om, zoals reeds is aangegeven, de financiële kengetallen in onderlinge samenhang te bezien en niet uit te gaan van één enkel kengetal als de weerstandsfactor.
Ook bij deze begroting zijn de gemeentebrede risico's en de risico's van het grondbedrijf geïnventariseerd om op die manier een beeld te krijgen van het risicoprofiel en benodigde buffer.

De volgende tabel laat zien wat het totale beeld van de benodigde weerstandscapaciteit is:

Benodigde weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Benodigde weerstandscapaciteit				
Gemeentebrede risico's	21.727	23.620	30.630	30.630
Corona risico's	671	345	0	0
Risico opvang vluchtelingen Oekraïne	1.806	1.556	0	0
1. Gemeentebrede risico's totaal	**24.203**	**25.521**	**30.630**	**30.630**
Conjuncturele (marktrisico) en project specifieke risico's grondexploitatie	15.519	16.289	18.089	38.089
Strategisch bezit (mva)	1.813	1.873	1.873	1.873
Anterieure overeenkomsten	96	112	112	112
2. Risico's grondexploitatie	**17.428**	**18.274**	**20.074**	**40.074**
Totaal	**41.631**	**43.795**	**50.704**	**70.704**

Gemeentebrede risico's

Het geactualiseerde gemeentebrede risicoprofiel bestaat voor de begroting 2024 in totaal uit 107 risico's, terwijl het risicoprofiel bij het jaarverslag 2022 bestond uit 112 risico's.
De volgende mutaties in de risico's hebben plaatsgevonden:

- er zijn 14 nieuwe risico's, 19 risico's zijn vervallen en 24 risico's zijn gewijzigd;
- er zijn geen coronarisico’s meer opgenomen in het risicoprofiel. Van de 3 overgebleven coronarisico’s bij het jaarverslag 2022 is 1 risico vervallen en 2 risico’s zijn nu als een regulier gemeentebreed risico meegenomen;
- het algehele risico voor de opvang van vluchtelingen Oekraïne, maakt nog deel uit van de gemeentebrede risicoprofiel maar is in de tabellen niet meer als een aparte categorie weergegeven.
- er zijn 74 risico's met een financieel gevolg die de benodigde weerstandscapaciteit bepalen. In het jaarverslag 2022 waren dit er 77.

Een overzicht van grote gemeentebrede risico's die met name bepalend zijn voor de financiële omvang van de benodigde weerstandscapaciteit is opgenomen aan het einde van deze paragraaf. Deze risico's hebben op basis van de inschatting van de kans op voorkomen en het financieel gevolg de meeste invloed op het totale risicoprofiel. In het risicoprofiel is een aantal risico’s opgenomen dat niet in deze paragraaf worden beschreven, om mogelijke juridische en financiële benadeling bij openbaarmaking te voorkomen.

Het risicoprofiel voor de totale gemeentebrede risico's is bij deze begroting met € 5,1 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022. Deze toename is vooral veroorzaakt door de belangrijkste stijgers en dalers met een grote financiële impact, dit zijn:

Stijgers:
- *Opvang vluchtelingen Oekraïne*
  Het risico is opnieuw berekend, aantallen vluchtelingen en het bedrag per opvangplek per dag is bijgesteld, het financieel maximum van het risico is verhoogd van € 7,7 miljoen naar € 14,3 miljoen. De kans van het risico is aangepast van 25% in 30%.
- *Tariefstijgingen in de Zorg (Wmo en jeugdzorg)*
  Het risico is doorgerekend en is naar boven bijgesteld. De kans van het risico is op 80% gebleven. Het financieel minimum is verhoogd van 0 naar € 1,5 miljoen. Het financieel maximum is verhoogd van € 3,0 miljoen, naar € 4,0 miljoen.
- *Jeugdzorg – Volumestijging*
  De eerste helft van 2023 laat een groei in de kosten voor jeugdzorg zien, en wordt verwacht dat per jongere gemiddeld, zwaardere trajecten worden ingezet. Hiervoor is een nieuw risico is opgenomen met een kans van 90% en een financieel maximum van € 1,5 miljoen.
- *Jeugdzorg – Hervormingsagenda*
  Het Rijk heeft in het kader van landelijk gemaakte afspraken over de Hervormingsagenda Jeugdzorg voor de komende jaren kortingen ingeboekt op het budget dat gemeenten voor jeugdzorg ontvangen in het Gemeentefonds. Nog onduidelijk is of wettelijke aanpassingen in de Jeugdwet voldoende zijn om deze korting te compenseren. Hiervoor is een nieuw risico is opgenomen met een kans van 70% en een financieel maximum van € 1,5 miljoen.
- *Compensatie stijgende energielasten*
  Het financieel maximum van het risico is naar boven bijgesteld van € 1 miljoen naar € 2 miljoen.
- *Trolleyinfrastructuur*
  Het financieel maximum van het risico is aangepast, de kosten van afbouw van het trolleynet kunnen oplopen tot € 10 miljoen. De kans van het risico is laag ingeschat en is 10% gebleven.
- *Doelgroepenvervoer, aanbesteding in het geval vervoerscontracten niet worden verlengd aansluitend aan de initiële periode*
  Het risico is nu opgenomen met een kans van 90% en een financieel maximum van € 650.000. Het risico was niet gekwantificeerd.
- *Individuele studietoeslag*
  De nieuwe regeling individuele studietoeslag is overgegaan van aanvraag bijzondere bijstand naar een inkomensregeling. Rekening moet worden gehouden met een mogelijk tekort voor de gemeente. Hiervoor is een nieuw risico opgenomen met een kans van 60% en een financieel maximum van € 0,8 miljoen.

Dalers:
- *Inkomensregelingen (BUIG); maximaal eigen risico*
  Het risico is berekend en naar beneden bijgesteld. De kans van het risico is op 70% gebleven. Het financieel maximum is verlaagd van € 8,7 naar € 7,7 miljoen.

- *Zorgpartijen in financiële problemen*
  Het risico is opnieuw ingeschat. Het financieel maximum van het risico is verlaagd naar € 1,5 miljoen dit was € 2 miljoen, de kans van het risico is verlaagd van 90% naar 50%.
- *Aanpassing woonplaatsbeginsel Jeugdzorg*
  Het risico is komen te vervallen, dit is in de begroting opgenomen.

Nieuwe risico's zonder geldgevolg

Van de 33 in het risicoprofiel opgenomen risico's zonder geldgevolg zijn er bij deze begroting 8 nieuw opgenomen. Bij deze risico's is nog niet duidelijk in welke mate ze zich zouden kunnen voordoen. Het gaat hierbij om de volgende risico's:

- *Indexaties incidenteel*
  Gelet op de onzekerheid omtrent toekomstige kostenontwikkelingen zijn bij de Begroting 2024 sommige budgetten alleen incidenteel geïndexeerd. Mogelijk dat er ook in de toekomst sprake zal zijn van bovengemiddelde prijsstijgingen. Hiermee ontstaat het risico dat voor na 2024 de in de begroting opgenomen budgetten ontoereikend zullen zijn als er geen afdoende beheersmaatregelen worden genomen om deze risico's te verkleinen/te elimineren of er geen extra middelen beschikbaar gesteld worden om het structureel te dekken. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om energiekosten voor eigen gebruik, of compensatie voor stijgende (energie)kosten bij subsidiepartners en verbonden partijen.
- *Video Observatie Systeem*
  In 2023 wordt een aanbesteding opgestart voor het onderhoud (en vervanging) van het Video Observatie Systeem. Dit systeem is noodzakelijk voor het zorgen voor een veilige binnenstad. Er is budget beschikbaar maar het is nog onduidelijk of hiervoor een extra investering gedaan moet worden.
- *Indexatie bouwkosten onderwijshuisvesting*
  Scholen ontvangen een beschikking voor de bouw van huisvesting. Bij de hoogte van de beschikking wordt rekening gehouden met indexatie tot aan het moment van oplevering. Risico bestaat echter dat de prijsstijgingen in de periode van beschikking tot aan moment oplevering hoger zijn dan waar bij de indexatie rekening mee is gehouden. In principe is dit het risico voor de scholen echter in de praktijk kunnen deze prijsstijgingen niet altijd door schoolbesturen opgevangen worden waardoor dit mogelijk ook een risico voor de gemeente Arnhem betekent.
- *Beschermd Wonen objectief verdeelmodel*
  Het objectief verdeelmodel Beschermd Wonen wordt met een ingroeipad van 10 jaar ingevoerd. In de eerste 6 jaar vindt een afbouw van historisch budget per centrumgemeente plaats en in 10 jaar een opbouw van objectief budget naar gemeente. De kans bestaat dat de uitstroom van bestaande cliënten langzamer gaat dan de afbouw van historisch budget. Ook bestaat het risico dat het aantal nieuwe cliënten afwijkt van het verwachtte aantal op basis van het objectieve verdeelmodel. Hierdoor ontstaat het risico dat de werkelijke lasten groter zijn dan de begrote lasten. Tot slot bestaat het risico dat het Rijk het budget voor Beschermd Wonen naar beneden bijstelt.
- *Vergrijzing*
  Door toenemende vergrijzing stijgt de vraag naar zorg. Hierdoor ontstaan mogelijk capaciteitsproblemen en financiële tekorten. Dit speelt bij zorgvormen als woningaanpassingen en hulpmiddelen, huishoudelijke hulp, vervoer en groepsbegeleiding.
- *Toekomstbestendige JGZ / AGZ*
  De uitvoering van de verschillende GGD-taken staat onder grote druk als gevolg van diverse ontwikkelingen in de algemene gezondheidszorg (AGZ) en jeugdgezondheidszorg (JGZ). Dit blijkt ook uit een extern gehouden onderzoek.
- *Capaciteit en kwaliteit bezetting JGZ / AGZ*
  Onvoldoende deskundig en bevoegd personeel aanwezig en ondercapaciteit binnen JGZ / AGZ (onder andere op forensisch artsen). Dit geldt ook voor de najaarscampagne en de financiering daarvan.
- *Toekomstbestendig Lokaal Aanbod (DVO)*
  Naast het regionaal basispakket voert VGGM lokaal extra zorg uit voor zowel wettelijke als niet-wettelijke producten. Om dit aanbod toekomstbestendig te houden is er meerjarige financiële dekking nodig en vindt binnen VGGM een efficiencyslag plaats door de administratieve lastendruk op personeel en staf sterk te verminderen. De zorg is complexer geworden, waardoor het aantal producten binnen het lokaal aanbod is toegenomen. Inzet van capaciteit tussen regionaal en lokaal aanbod eveneens. De huidige wijze van financiering van het lokaal aanbod (éénjarig en op basis van P*Q), leidt tot instabiliteit in de begroting, onzekerheid over baangarantie van JGZ-medewerkers, registratiedruk voor professionals en een tijdrovende offerte- en verantwoordingscylus. Om een hogere kostprijs te voorkomen is bredere inzet noodzakelijk. Advies is om te werken met 4jarige financiering in de vorm van lumpsum met inspanningsverplichting.

Zorgprofessionals kunnen dan bijvoorbeeld zelf keuze maken in de te leveren zorg. Gemeente Arnhem zal kritisch moeten kijken welk lokaal aanbod toegevoegd kan worden aan het regionaal aanbod en dit op een andere wijze te in te kopen, te bekostigen en te verantwoorden.

Grondexploitatie risico's

Het risicoprofiel van de grondexploitaties is geactualiseerd bij de opstelling van Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP) 2022. Het geactualiseerde risicoprofiel is meegenomen in het Jaarverslag 2022.
In relatie tot de verplichte tussentijdse winstnemingen wordt in het BBV een onderscheid gemaakt in het conjuncturele risico (marktrisico) en project specifieke risico's.

Gebruikelijk is dat bij de begroting de risico's voor de grondexploitatie worden aangehouden zoals deze zijn geactualiseerd en vastgesteld bij de FJP en meegenomen in het jaarverslag.
Het aangaan van de nieuwe gebiedsexploitaties bij de verstedelijkingsopgave brengt echter ook nieuwe risico's met zich mee, die zich vertalen in een beslag op de beschikbare weerstandscapaciteit en die een aanzienlijke ophoging van het risicoprofiel betekenen. Vanwege de omvang zijn de risico's voor de gebiedsexploitatie Spoorzone Arnhem-Oost en Ontwikkelingsperspectief Kronenburg in beeld gebracht en al bij deze begroting meegenomen:

- *Ontwikkelperspectief Kronenburg*
  De grondexploitatie Kronenburg is in februari 2023 vastgesteld. De projectspecifieke risico's en daarbij opgeteld het conjuncturele risico voor Kronenburg komen uit op een bedrag van € 1,8 miljoen. Dit bedrag is bij het risicoprofiel Begroting 2024 (jaarschijf 2023) opgenomen.
- *Spoorzone Arnhem-Oost*
  Voor de verstedelijkingsopgave Spoorzone Arnhem-Oost worden naar verwachting begin 2024 meerdere grondexploitaties vastgesteld, die dan bij de FJP 2023 worden meegenomen. Voor de totale risico's van de Spoorzone is op basis van meerdere scenario's een inschatting gemaakt, uitgegaan wordt van een bedrag van € 20 miljoen voor het risicoprofiel Begroting 2024. Bij de vaststelling van de grondexploitaties wordt het risicoprofiel geactualiseerd.

Het risicoprofiel voor de grondexploitatie risico's is bij deze begroting met € 21,8 miljoen toegenomen ten opzichte van het jaarverslag 2022.

Conclusie risicoprofiel

Zoals toegelicht is het totale risicoprofiel voor de gemeentebrede en de grondexploitatie risico's, ten opzichte van eerdere inschattingen bij de Jaarrekening 2022, met € 26,9 miljoen gestegen.

Beschikbare weerstandscapaciteit

In dit onderdeel van de paragraaf is een korte toelichting opgenomen op de beschikbare weerstandscapaciteit. In de volgende tabel is het totale beeld van de beschikbare weerstandscapaciteit opgenomen:

Beschikbare weerstandscapaciteit	Begroting 2023	JV 2022	Prognose 2023	Begroting 2024
	90%	90%	90%	90%
Bedragen x € 1.000				
Beschikbare weerstandscapaciteit				
Stand Algemene reserve per 1-1	75.634	79.591	81.963	64.079
+ Toevoegingen	0	15.836	0	0
- Onttrekkingen	-37.698	-37.331	-37.130	-10.939
- Resultaat voor resultaatbestemming / Prognose resultaat		23.866	19.246	
1. Algemene reserve per 31-12	**37.936**	**81.963**	**64.079**	**53.140**
BR Grondexploitatie	19.171	14.309	15.109	15.109
BR Strategische posities	1.500	1.500	1.500	1.500
BR Voorstudies	262	0	0	500
2. Weerstandscapaciteit Grondbedrijf	**20.933**	**15.809**	**16.609**	**17.109**
3. Onvoorzien en strikt onvermijdbaar	**1.039**	**1.039**	**889**	**1.039**
Totaal	**59.907**	**98.810**	**81.576**	**71.288**

Algemene reserve
De verwachte stand 2024 en het meerjarig verloop van de algemene reserve wordt bepaald door de volgende factoren:

- Besluitvorming uit vorige begrotingsjaren die doorwerkt in het verloop van de algemene reserve.
- De prognose van de uitkomst van het jaarresultaat voor 2023, zoals opgenomen in Turap-2 en Turap-1. Als gevolg van het totale verwachte jaarresultaat neemt de algemene reserve in 2023 (per 31-12) toe met € 19,2 miljoen.
- Voorstellen voor verrekening met de algemene middelen in deze Begroting 2024.

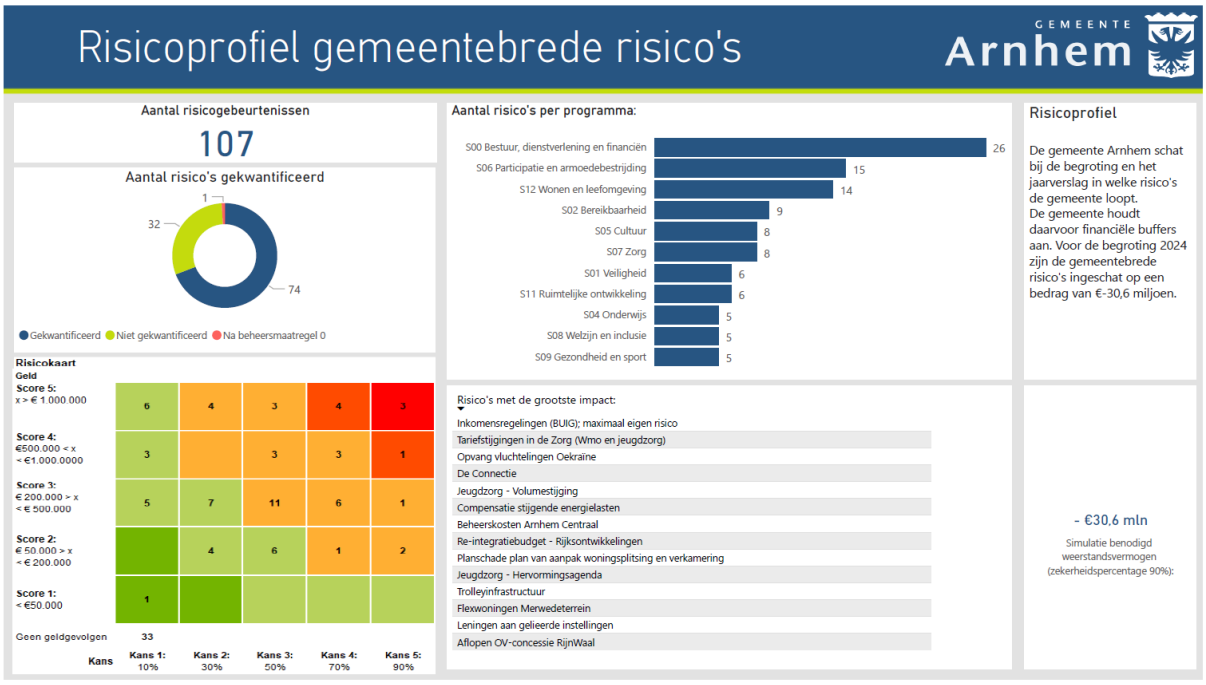
Reserves grondexploitaties
De ontwikkeling van het weerstandsvermogen van het grondbedrijf wordt in de paragraaf Grondbeleid toegelicht. In het verloop van de BR grondexploitatie zijn herziene ramingen van de grondexploitaties conform de Financiële Jaarrapportage Projecten 2022 verwerkt.

Onvoorzien en strikt onvermijdbaar
De post onvoorzien en strikt onvermijdbaar van € 1,0 miljoen is bij de Begroting 2024 ingezet als beschikbare weerstandscapaciteit.

Conclusie beschikbare weerstandscapaciteit
De totale beschikbare weerstandscapaciteit is bij de Begroting 2024 gedaald met € 27,5 miljoen ten opzichte van de vorige stand bij de Jaarrekening 2022.

Belangrijkste risico's

In onderstaande afbeelding worden de gegevens van het gemeentebrede risicoprofiel samengevat weergegeven:

Hieronder worden de belangrijke gemeentebrede risico's (met hoogste invloed% en risicoscore) toegelicht, die samen ongeveer 70% uitmaken van de totale omvang van de benodigde weerstandscapaciteit van € 30,6 miljoen voor het risicoprofiel.

Er wordt een onderverdeling gemaakt van de belangrijke risico's per programma en portefeuilleonderdeel:

Risicogebeurtenis	Kans	Geld	Geld (Max)	Risico score	Invloed (%)	Gewijzigd t.o.v. Jaarrekening 2022
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën						
Bedrijfsvoering						
De Connectie	4	5	€ 3.850.000	20	7,8%	Gewijzigd+
De begroting van de BVO De Connectie kent een aantal onzekerheden dat een risico vormt: -Grote projecten zoals de investeringen in de ICT infrastructuur, informatieveiligheid en privacy leiden mogelijk tot meerkosten (maximaal financieel gevolg € 300.000); -Frictie: risico op frictiekosten als gevolg van: boventalligheid; wegvallen dienstverlening aan De Connectie; afbouw formatie door harmonisering. (maximaal financieel gevolg € 350.000); -Outputfinanciering: risico dat de invoering van outputfinanciering een hogere bijdrage voor Arnhem tot gevolg heeft. (niet gekwantificeerd); - Overige risico's die samenhangen met De Connectie (maximaal financieel gevolg € 3.200.000); -Het risico bestaat dat als de kwaliteit van de uitvoering daalt, dit onvoldoende tijdig wordt gesignaleerd met mogelijke financiële consequenties (meerkosten als gevolg van maat- en meerwerk) tot gevolg.						
Financiën						
Leningen aan gelieerde instellingen	1	5	€ 8.000.000	5	1,8%	Ongewijzigd
De gemeente Arnhem verstrekt leningen aan gelieerde instellingen ten behoeve van het realiseren van activiteiten die nauw grenzen aan het gemeentelijke beleid.						
S02 Bereikbaarheid						
Mobiliteit						
Trolleyinfrastructuur	1	5	€ 10.000.000	5	2,3%	Gewijzigd+
Er bestaat het risico van nieuwe OV concessie door de provincie. Vraag is of de provincie wil meegaan in het in stand houden van Arnhem Trolleystad. Het gaat hier om de OV concessie periode 2026-2036. Kans is erg klein maar mogelijk zou Arnhem met kosten van afbouw trolleynet te maken kunnen krijgen. De kosten van afbouw trolleynet kunnen oplopen tot € 10 miljoen. Naar verwachting zal het bestek voor de nieuwe OV concessie in de zomer van 2024 0f 2025 op de markt gezet worden. Wanneer in dat bestek staat dat de trolley gecontinueerd moet worden kan dit risico komen te vervallen. De gemeente Arnhem zal bij de provincie pleiten voor continuering.						
Aflopen OV-concessie RijnWaal	2	5	€ 1.300.000	10	1,8%	Ongewijzigd
Op dit moment krijgt de gemeente Arnhem een jaarlijkse vergoeding voor de trolley gerelateerde kosten binnen de huidige OV-concessie afspraken. Het aanbesteden van de nieuwe OV-concessie is uitgesteld tot 2024. Voor de periode 2022-december 2024 en december 2024-juni 2026 werkt de provincie met een noodconcessie. De jaarlijkse vergoeding van € 1,3 miljoen van de provincie is tijdens de noodconcessies gecontinueerd. Voor de nieuwe concessieperiode vanaf juni 2026 zullen in 2023/2024 nieuwe afspraken gemaakt worden met de provincie.						
S06 Participatie en armoedebestrijding						
Werk en Inkomen						
Inkomensregelingen (BUIG); maximaal eigen risico	4	5	€ 7.700.000	20	12,5%	Gewijzigd-
Op BUIG geldt, middels de vangnetregeling, een maximaal eigen risico van 10% (gekoppeld aan de hoogte van het budget). Het maximaal eigen risico bedraagt op basis van het voorlopige BUIG € 10,7 mln. Op basis van de begrotingssystematiek BUIG van Arnhem wordt voorgesteld in de exploitatie rekening te houden met een tekort van € 3,0 mln. Het verschil tussen het maximale eigen risico en het tekort in de begroting a € 7,7 mln. is opgenomen.						
Re-integratiebudget - Rijksontwikkelingen	4	5	€ 2.200.000	20	3,2%	Gewijzigd+
Het re-integratiebudget staat onder druk. Er is geen ruimte voor extra zaken. De participatiemiddelen zijn onder andere nodig om de ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Onder andere vanwege rijks ontwikkelingen bestaat het risico dat niet op het juiste moment geld beschikbaar is om in te zetten: We zijn bezig met een intensivering op beschut werk, maar gaan het aantal volgens de behoefteraming van het rijk (218 beschutte werkplekken) voorlopig niet halen. Op basis van deze behoefteraming 2023 bedraagt het maximale financiële risico circa € 2,2 miljoen. Vanaf 2023 hebben we hier (deels) middelen voor gereserveerd. We lopen financieel risico als het rijk besluit de financiering van beschut werk aan te passen. - Om de doelstellingen rondom de banenafspraak te halen zal het aantal mensen dat in aanmerking komt voor de banenafspraak de komende jaren toenemen. Het risico is dat ook hiervoor geen ruimte is in het re-integratiebudget. De omvang van het dekkingstekort bij basisbanen is vergelijkbaar met beschut werk. Op dit moment is hiervoor nog geen financiële vertaling gemaakt. - Door de op 1 januari 2020 in werking getreden Wet Arbeidsmarkt in balans (WAB) bestaat de kans dat de financiële ruimte voor de grote opgave van de verschillende doelgroepen uit de participatiewet steeds kleiner wordt. - Er zijn landelijk ideeën over het toewerken naar een regionaal sociaal werkbedrijf. Dit kan effect hebben op Scalabor en de roep om invloed vanuit de regio kan dan groter worden. - De vertaling van HUG naar inzicht in kans op werk en het traject wat daarbij hoort ontbreekt nog. Door monitoring komt steeds meer zicht op nieuwe instroom, maar van het totale bestand ontbreekt nog een groot deel aan inzicht. Het risico op het maken van een goede						

prognose van zowel kosten als resultaat (op uitstroom) blijft hierdoor lastig.
- Het begrote budget voor re integratie in 2024 is € 8,8 miljoen. Dat maakt het risico 25% van het totale begrote budget.

Armoedebeleid						
Compensatie stijgende energielasten	5	5	€ 2.000.000	25	4,1%	Gewijzigd+

Door de stijgende energielasten kunnen inwoners in de financiële problemen komen. In 2023 wordt er waarschijnlijk weer energietoeslag verstrekt (goedkeuruing wet wordt verwacht in september). We ontvangen hiervoor middelen van het rijk. In Arnhem hanteren we hiervoor ruimere regels dan het rijk en hebben we hogere uitvoeringskosten dan wordt vergoed. Hiervoor hebben we geen dekking. In 2023 worden studenten waarschijnlijk uitgesloten, zij worden doorverwezen naar bijzondere bijstand. Als we hier onvoldoende compensatie voor ontvangen, dan leidt ook dat tot een overschrijding van het budget Bijzondere Bijstand.

S07 Zorg						
WMO en sociale wijkteams en Jeugd /Jeugdzorg						
Tariefstijgingen in de Zorg (Wmo en jeugdzorg)	5	5	€ 4.000.000	25	10,1%	Gewijzigd+

Gemeenten zijn op basis van landelijke regelgeving verplicht reële tarieven voor wmo- en jeugdzorgvoorzieningen te hanteren. Op het moment vinden er in het zorgveld diverse CAO-verhogingen van personeelssalarissen plaats met een doorwerking naar tarieven. Daarnaast moeten we 'concurreren' met zorgaanbod dat wordt geleverd uit andere wetten en vergoedingen die daarin worden gehanteerd (o.a. Wet Langdurige Zorg), en is er sprake van personeelstekorten waardoor salarissen in de zorg extra kunnen stijgen. Ook wordt vanaf medio 2024 opnieuw zorg ingekocht, wat een natuurlijk moment is om het reëele karakter van de tarieven opnieuw te bepalen. Deze ontwikkelingen en factoren kunnen ertoe leiden dat we de zorgtarieven moeten verhogen, hoger dan waar in de begroting rekening mee is gehouden (o.a. via de jaarlijkse indexering).

Jeugd /Jeugdzorg						
Jeugdzorg - Volumestijging	5	5	€ 1.500.000	25	4,2%	Nieuw

In de kostenprognose Jeugdzorg die is afgegeven voor de Perspectiefnota 2024, wordt uitgegaan van een afvlakking van de groei die we met name in de tweede helft van 2022 zagen. Deze verwachting blijkt te positief te zijn geweest en zien we ook in de eerste helft 2023 een groei in de kosten, overigens niet in de aantallen cliënten. Dit laatste duidt erop dat er per jongere gemiddeld intensievere, zwaardere trajecten worden ingezet. Tevens zien we dat het verzilveringspercentage van de toegewezen jeugdzorg op een structureel hoger niveau lijkt uit te komen dan in voorgaande jaren.

Jeugdzorg - Hervormingsagenda	4	5	€ 1.500.000	20	3,0%	Nieuw

Het Rijk heeft in het kader van landelijk gemaakte afspraken over de Hervormingsagenda Jeugdzorg voor de komende jaren kortingen ingeboekt op het budget dat gemeenten voor jeugdzorg ontvangen in het Gemeentefonds. Een heel specifieke korting betreft het bedrag van € 511 miljoen dat het Rijk in 2025 in het Gemeentefonds heeft ingeboekt als uitvloeisel van het landelijk coalitie-akkoord Rutte IV. De afspraak die hierover met de VNG is gemaakt dat deze korting niet ten koste zou gaan van gemeenten omdat hiertegenover landelijke aanpassingen in de Jeugdwet zouden staan. Onduidelijk is nog waaruit deze wettelijke aanpassingen bestaan en of deze voldoende zijn om deze korting te compenseren. In het algemeen geldt of de door het Rijk ingeboekte bezuinigingen op het landelijk budget Jeugdzorg realistisch van aard zijn, zowel macro gezien als op het individuele niveau van de gemeente.

S08 Welzijn en inclusie						
Asiel, Vluchtelingen en inburgering						
Opvang vluchtelingen Oekraïne	2	5	€ 14.300.000	10	10,0%	Gewijzigd+

De oorlog in Oekraïne heeft geleid tot een grote vluchtelingenstroom, ook in Nederland. In Arnhem worden tot nu toe ruim 700 vluchtelingen opgevangen door de gemeente op cruiseschepen en in noodopvang in een voormalige school en tijdelijke woonunits. Daarnaast bieden particulieren nog opvang aan ca. 200 mensen in Arnhem. Het rijk stelt tijdelijk een normbedrag beschikbaar ter dekking van de dagelijkse kosten die de gemeente maakt i.v.m. de opvang. Dit bedrag is € 83 per opvangplek per dag. Het risico bestaat dat de opvang langer duurt of de gemeentelijke kosten hoger zijn dan waarin de tijdelijke regeling voorziet. Het rijk heeft wel aangegeven dat gemeenten de werkelijke kosten vergoed krijgen als in betekenende mate afgeweken wordt van het normbedrag. Daarnaast bestaat het risico dat al aangegane verplichtingen niet vergoed worden na aflopen van de regeling.
De meer indirecte gevolgen van de oorlog, zoals het macro-economisch effect en lange termijn effecten van de vluchtelingenstroom binnen Europa zijn niet nader gekwantificeerd.

S12 Wonen en leefomgeving						
Openbare ruimte						
Beheerskosten Arnhem Centraal	3	5	€ 3.000.000	15	3,4%	Ongewijzigd

Naar aanleiding van de stand van het onderzoek dat wordt uitgevoerd naar alle lekkages op AC is het aannemelijker dat er verregaande herstelmaatregelen noodzakelijk zijn. Het 'slechts' treffen van beheer(s)maatregelen is niet afdoende en kan op de lange termijn naar verwachting ook teveel schade toebrengen aan de levensduur en kwaliteit van het beton.
Aannemer is intussen gedagvaard. Een 'overzichtelijke' lekkage in de fietsenstalling is voor rekening van de gemeente verholpen. Daarnaast lijken veel herstelmaatregelen noodzakelijk te zijn in het gebied wat wordt toegerekend aan de openbare ruimte en daarmee ook onder de verantwoordelijkheid van de gemeente valt. Dit ondanks dat ProRail en NS-stations ook nadrukkelijk partij zijn in het verhelpen van de lekkages.

Wonen						
Planschade plan van aanpak woningsplitsing en verkamering	3	5	€ 2.700.000	15	3,1%	Ongewijzigd

Op 16 december 2020 is het facetbestemmingsplan woningsplitsing en verkamering onherroepelijk geworden. Dit bestemmingsplan beperkt de bouw- en gebruiksmogelijkheden van eigenaren. Hierdoor bestaat er een risico op planschadeclaims van eigenaren en andere rechthebbenden. Het verzoek om planschade kan tot vijf jaar na het onherroepelijk worden van het bestemmingsplan worden ingediend (tot eind 2025). Het risico op planschadeclaims is aan de orde voor het gebied (Spijkerkwartier e.o) waarvoor per juli 2019 een Voorbereidingsbesluit gold. Omdat voor de rest van de stad geldt dat het college tijdig kenbaar maakte dat een facetbestemmingsplan in voorbereiding was, konden eigenaren anticiperen op het nieuwe beleid, en is het risico voor het grootste deel van de stad gemitigeerd.

Flexwoningen Merwedeterrein	1	5	€ 10.000.000	5	2,3%	Ongewijzigd

De corporaties en de gemeente hebben in de intentieovereenkomst afspraken gemaakt waardoor over tien jaar naar verwachting een locatie wordt aangewezen waar de woningen permanent naartoe worden verplaatst. Indien na 10 jaar, na inspanning van de corporaties en gemeente, onverhoopt toch geen vervolglocatie(s) is gevonden, wordt indien en voor zover mogelijk aanspraak gemaakt op de Herplaatsingsgarantie van het Rijk. Bij het nemen van het besluit door de corporaties om te investeren in de bouw van deze woningen hebben zij voldoende zekerheid nodig over een minimale duur dat de woningen geëxploiteerd kunnen worden. De gemeente zegt daarom in de intentieovereenkomst toe dat op minimaal één van de mogelijke vervangende locaties herplaatsing mogelijk wordt gemaakt. Als dit, tegen de verwachting in en ondanks inspanningen van alle partijen, niet lukt, dan is de gemeente aansprakelijk voor de schade die de corporaties dan lijden. Het gaat daarbij om de investeringskosten van de woningen voor zover nog niet terugverdiend uit de verhuur en verkoop aan derden. Indien de corporaties geen of niet voldoende inspanning hebben geleverd voor het vinden van eigen locaties, dan dragen de corporaties 50% van dit risico. De kans is zeer klein dat het risico zich voordoet, maar het heeft wel een grote omvang (tot ca.€ 10 miljoen).

Onderhoud kapitaalgoederen

Kapitaalgoederen zijn investeringsgoederen met een groot maatschappelijk nut die de gemeente nodig heeft voor het uitvoeren van haar taken. Deze goederen hebben doorgaans een hoge vervangingswaarde en gaan meerdere jaren mee. De kapitaalgoederen bestaan uit het groen en water in onze stad, speelplekken, de wegen en riolering civiele kunstwerken (bruggen, tunnels en viaducten), de openbare verlichting, het trolley netwerk, de verkeersregelinstallaties en -voorzieningen, de afvalinzamelvoorzieningen en het gemeentelijk vastgoed.

Inleiding

Deze paragraaf beschrijft de onderhoudstoestand van de kapitaalgoederen die gezamenlijk de openbare ruimte van Arnhem vormen.. Met het onderhoud van deze kapitaalgoederen is een aanzienlijk deel van de begroting gemoeid. De kosten worden deels gedekt uit exploitatiebudgetten en, daar waar het gaat om vervanging of levensduur verlengend (groot)onderhoud, uit investeringsbudgetten. In het laatste deel van de paragraaf is het financiële beeld per onderdeel weergegeven.
De kapitaalgoederen maken een goed gebruik van de openbare ruimte mogelijk en maken deze aantrekkelijk. Onderstaande tabel geeft een indruk van de omvang van kapitaalgoederen in de openbare ruimte van Arnhem.

Onderdelen	**Areaal (afgerond)**
Groen, incl. Bossen en parken	5.850.000 m2 gazon en gras 2.365.000 m2 bos 660.000 m2 struweel 300.000 m2 heesters 130.000 m2 hagen
Bomen	47.000 stadsbomen, waarvan 576 buitengewone/toekomst bomen
Stedelijk Water	800 km (vrij verval) riolering 70 km persleiding 9 km infiltratieriool 51 km drukriolering 24.600 putten
Wegen	2.833.000 m2 gesloten verharding (asfalt en beton) 4.981.000 m2 open verharding (klinkers, tegels etc.) 283.000 m2 half verharding
Openbare verlichting (OVL)	30.000 lichtmasten 31.000 armaturen 930 km OVL netwerk
Civieltechnische kunstwerken	305 bruggen en viaducten 23 tunnels 414 grondwerende constructies 393 trappen
Verkeer	85 verkeersregelinstallaties 29 verkeerscamera's 790 bewegwijzeringsobjecten
Trolley	3.700 masten 57 km bovenleiding 25 km voedingskabel
Spelen	365 speellocaties 2000 speeltoestellen 124 sportvelden
Inzamelvoorzieningen	Verzamelcontainers: 241 GFT 130 glas 328 papier 328 PMD 1306 Restafval Minicontainers aan huis: 141.000 (GFT, PBD, papier)
Beeldende kunst	134 kunstwerken 28 herdenkingsmonumenten

Van beleid naar beheer

Met het beheer van de openbare ruimte kunnen we naast het in stand houden van de bestaande functionaliteiten ook bijdragen aan het realiseren van de vele ambities die Arnhem heeft. We willen de openbare ruimte waarde gestuurd en toekomstgericht beheren, waarbij de gebruiker centraal staat. Daarnaast willen we met het beheer van de openbare ruimte bijdragen aan de hoofddoelen uit het Coalitieakkoord 2022 - 2026: een toekomst bestendig Arnhem, een levendige groene creatieve en kunstzinnige stad. Een stad waar mens en dier prettig wonen in leefbare wijken.

De doelen voor de openbare ruimte zijn afgeleid van wet- en regelgeving, de missie van de gemeente, zoals onder meer bepaald in genoemd coalitieakkoord en door de raad vastgestelde vigerende visie- en beleidsdocumenten. Volgens het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) moet er een structureel sluitende begroting zijn waarbij voldoende middelen moeten worden geraamd voor onderhoud van de kapitaalgoederen. De provincie ziet daar in haar toezichthoudende rol ook op toe.

Naast het voldoen aan de gestelde kaders is het van belang om bij het beheer en onderhoud in te spelen op de dynamiek die de stad kent. De ruimtelijke samenloop van de beheeropgaven wordt in kaart gebracht en de samenhang met andere ruimtelijke ontwikkelingen beoordeeld. Daarna worden vervolgens kosten, kansen en risico's en beschikbare capaciteit afgewogen. Op basis daarvan komt een onderhoudsplanning tot stand. Door te sturen op samenloop werken we zo efficiënt mogelijk en door werkzaamheden te combineren proberen we de overlast zo minimaal mogelijk te houden.

Samen geven beleid en beheer vorm aan de openbare ruimte. We werken hierin samen met de inwoners van Arnhem, bedrijven en andere stakeholders in de openbare ruimte. Een complex proces, waarbij 'beheerbewust ontwerpen' en 'ontwerpbewust beheren' de kerningrediënten moeten zijn. Ambities en transities die hierin expliciet meegenomen worden zijn politieke keuzes/ ambities binnen de gemeente Arnhem en betreffen opgaven op het gebied van energietransitie, klimaatadaptatie, duurzaamheid, gezondheid, en burgerparticipatie.

Meetbare kwaliteit openbare ruimte (beeldkwaliteit)

Met de basiskwaliteit geven we aan wat we in Arnhem nastreven met de openbare ruimte. Deze basiswaarden zijn stabiel en veranderen niet zo snel. De in deze Begroting opgenomen basiskwaliteit vormt de basis voor het bepalen van de beheerstrategie. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de beeldkwaliteit systematiek van CROW om te meten of de openbare ruimte kwalitatief op het gewenste niveau is. In deze systematiek wordt met behulp van beeldmeetlatten vastgelegd aan welke beeldkwaliteit de openbare ruimte moet voldoen. In onderstaande tabel wordt weergegeven welke kwaliteitsniveaus er voor de openbare ruimte door Arnhem als basis worden gehanteerd.

Met uitzondering van het centrum en de winkelcentra is het onderhoud sober en doelmatig te noemen waarbij de opgave is om de stad met zo weinig mogelijk middelen schoon heel en veilig te houden.

Naast het sturen op deze technische staat van onderhoud proberen we ook steeds meer het aspect beleving een rol te laten spelen bij het beheren van de openbare ruimte.

We willen Arnhem radicaal vergroenen. Deze begroting voorziet dan ook in een kwalitatieve en kwantitatieve impuls in onze groenstructuur, groene wijken en bomen maar ook het verminderen van het verharde oppervlak. Dit heeft ook consequenties voor onze beheeropgave. Wat aangelegd wordt moet immers ook onderhouden worden. Vooralsnog lijken de beschikbare middelen toereikend. We gaan dit de komende jaren volgen.

Onderdeel	Centrum	Winkelcentra	Wijken	Bedrijfs-terreinen	Bossen Parken	Hoofd infra	Fietspaden
Groen / bomen	A	A	B / C*	B / C*	A / B*	-	-
Speelvoorzieningen	B	B	B	B	B	-	-
Verhardingen*	A	A	C / D**	B	B	B	A /B
Verkeerregelinstallaties	B	B	B	B	B	B	B
Verkeersvoorzieningen	B	B	B	B	B	B	B
Civieltechnische Kunstwerken	B	B	B	B	B	B	B
Beeldende Kunst	B	B	B	B	B	B	B
Openbare Verlichting	B	B	B	B	B	B	B
Stedelijk Waterbeheer	B	B	B	B	B	B	B
Trolley Infrastructuur	A	A	B	-	-	B	-

Tabel Overzicht beeldkwaliteit die in de gemeente Arnhem worden nagestreefd per onderdeel uitgesplitst naar gebiedstypen.

** Voor nadere toelichting op dit onderscheid zie de tekst bij de onderdelen wijkgroen, bomen en parken en bossen*

*** Toelichting beeldkwaliteit D bij verhardingen; deze beeldkwaliteit wordt toegestaan bij de parkeervakken in de woonwijken.*

Beeldkwaliteitsniveau		Technische kwaliteit
Zeer goed	A+	(Zo goed als) nieuw; perfect onderhouden
Goed	A	Technisch goed in orde
Voldoende	B	Heel en veilig
Matig	C	Discomfort; enige hinder; veiligheid komt in het geding
Slecht	D	kans op kapitaalvernietiging; functieverlies

Beeldkwaliteitsniveaus conform CROW Beeldkwaliteit Systematiek

Samenvattend beeld

Onderstaand is per onderdeel een beschrijving gegeven van de huidige onderhoudssituatie en geplande inzet om de kwaliteit op peil te houden. Samenvattend kan worden gesteld dat het op dit moment lukt om met de beschikbare middelen het areaal op het gewenste niveau te onderhouden. Daarbij streven we er naar ook bij te dragen aan de vele ambities die we in de stad willen realiseren. Het combineren van opgaven en het participatieproces maakt de projecten echter ook steeds complexer en daarmee moeilijker te plannen. De beperking met betrekking tot de beschikbare capaciteit (zowel intern als extern) dwingt ons tot het maken van keuzes wat we wel en niet kunnen doen. De bestemmingsreserve groot onderhoud maakt het mogelijk de fluctuaties in jaarlijkse uitgaven, op te vangen.

Bij het beheer en onderhoud van de openbare ruimte hebben we ook te maken met prijsstijgingen. De jaarlijks repeterende investeringsbudgetten en exploitatiebudgetten voor onderhoud en periodieke vervanging in de openbare ruimte zijn geactualiseerd naar het prijspeil 2024 (ca.5 %). Dit op basis van de BDB-index Grond-, weg, en waterbouw.

Het beheer van veel elementen in de openbare ruimte heeft een sterke relatie met de het stedelijk programma Wonen en leefomgeving (S12). De specifieke ambities en plannen op dit vlak zijn in dat onderdeel van de deze begroting nader beschreven
De beleidsmatige invulling voor de kapitaalgoederen die een relatie hebben met mobiliteit (zoals verhardingen, verkeersvoorzieningen, trolley, openbare verlichting en kunstwerken) is te vinden in programma Bereikbaarheid (S02).
Voor de onderdelen afval en riolering is er een relatie met de afvalstoffenheffing en de rioolheffing. Hierover is nadere informatie te vinden in de paragraaf Lokale heffingen.

Wegen

Goed onderhoud van wegen is van belang voor de bereikbaarheid en leefbaarheid van de stad en de verkeersveiligheid. De keuzes die voor wegenonderhoud gemaakt worden dragen in toenemende mate ook bij aan andere ambities met betrekking tot klimaatadaptatie (bijvoorbeeld 10% minder verharding) en duurzaamheid. Zoals vanuit de wegbeheersystematiek gebruikelijk spreken we over gesloten verhardingen (asfalt en beton) open verhardingen (klinkers, tegels etc.) en half verhardingen en onverhard. Onverharde wegen zitten niet in dit overzicht. Deze vallen bij de gemeente Arnhem onder groenbeheer en zijn dus ook niet opgenomen in het beheersysteem wegen. Het merendeel van de asfaltverhardingen bevindt zich in de hoofdinfrastructuur en wijk- of gebiedsontsluitingswegen. De open elementverhardingen zijn vooral te vinden in de wijken, winkelgebieden en stadscentrum. Half verhardingen wordt in Arnhem vooral toegepast op wandel- en fietspaden. Met name in Arnhem Zuid worden steeds meer recreatieve asfaltpaden omgevormd naar halfverharding paden.
In onderstaande tabel is de huidige kwaliteit van het areaal vergeleken met de kwaliteit van het areaal in 2022.

Kwaliteit per thema

	% Voldoende		% Matig		% Onvoldoende	
Beleidsthema	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Duurzaamheid	97	97	1	1	2	2
Veiligheid	92	93	1	2	7	5
Comfort	92	94	2	2	6	4
Aanzien	91	92	2	2	7	6

Rapportage op Beeldkwaliteitsniveau

Ambitie = A/B/C/D	% A+	% A	% B	% C	% D	% Voldoet aan ambitie
2022	53,55	28,48	8,93	0,55	7,50	90,96 (B)
2023	54,34	28,31	11,61	0,30	5,44	94,26 (B)

Het kwaliteitsniveau is licht verbeterd ten opzichte van 2022. Het is nu vooral van belang deze kwaliteit te handhaven en het percentage onvoldoende (circa 5%) vast te houden. Landelijk wordt tussen de 1-5% als norm gehanteerd. En daar voldoen we dus nagenoeg aan. Het handhaven van maximaal 5% onvoldoende kan echter moeilijk worden aangezien parkeervakken op D-niveau onderhouden worden.

Het zorgen voor goede fietsvoorzieningen heeft hoge prioriteit. Het ambitieniveau voor het onderhoud van fietspaden ligt daarom op het hoogste niveau.

Planning

Voor 2024 staat onder andere groot onderhoud op de planning op de volgende wegen:
Velperweg, Dalweg, Hommelseweg, Lange Water en IJssellaan. Dit onderhoud wordt al dan niet gecombineerd met het verlagen van rijsnelheden en verminderen van asfalt. De wegen die hiervoor in aanmerking komen volgen onder andere uit het Duurzame Mobiliteitsplan. Daarnaast voeren we wegenonderhoud uit in combinatie met rioolvervanging in de wijk Sterrenberg, Geitenkamp en de Spijkerbuurt.

In het kader van het verbeteren van de toegankelijkheid voor mindervaliden op de hoofdlooproutes zal dit in 2024 een vervolg krijgen. Daar waar sprake is van herinrichting van de openbare ruimte is er ook aandacht voor toegankelijkheid.

Openbare Verlichting (OVL)

Een goed functionerende openbare verlichting levert een belangrijke bijdrage aan het realiseren van sociale- en verkeersveiligheid. Daarnaast is de verlichting van invloed op de uitstraling van de openbare ruimte. De hoofdelementen van de openbare verlichting zijn de masten, de armaturen en de kabels en kasten.
Het beheersysteem laat zien dat er een flink aantal lichtmasten, door het bereiken van de technische levensduur van 40 jaar, aan vervanging toe zijn. Ook de leeftijdsopbouw van de armaturen laat zien, zal er een groot deel van de armaturen, vanwege de technische levensduur van 20 jaar, de aankomende jaren vervangen moeten worden. Deze armaturen zullen dan vervangen worden door energiezuinige LED-armaturen.
In de onderstaande tabellen is de opbouw van het areaal weergegeven met de geplande vervangingen in de periode 2024-2027.

Leeftijdsopbouw masten	Aantal	Aantal in vervanging 2024-2027
Tot 1980	795	253
1981-1990	6309	4350
1991-2000	6285	36
2001- 2010	7697	21
2011-2020	7627	26
2021 - heden	964	
Totalen	**29677**	**4686**

Leeftijdsopbouw armaturen	Aantal	Aantal in vervanging 2024-2027
Tot 1990	232	140
1991 - 2000	719	284
2001 - 2010	8739	4825
2011 - 2020	15414	2065
2021 - heden	6120	
Totalen	**31224**	**7314**

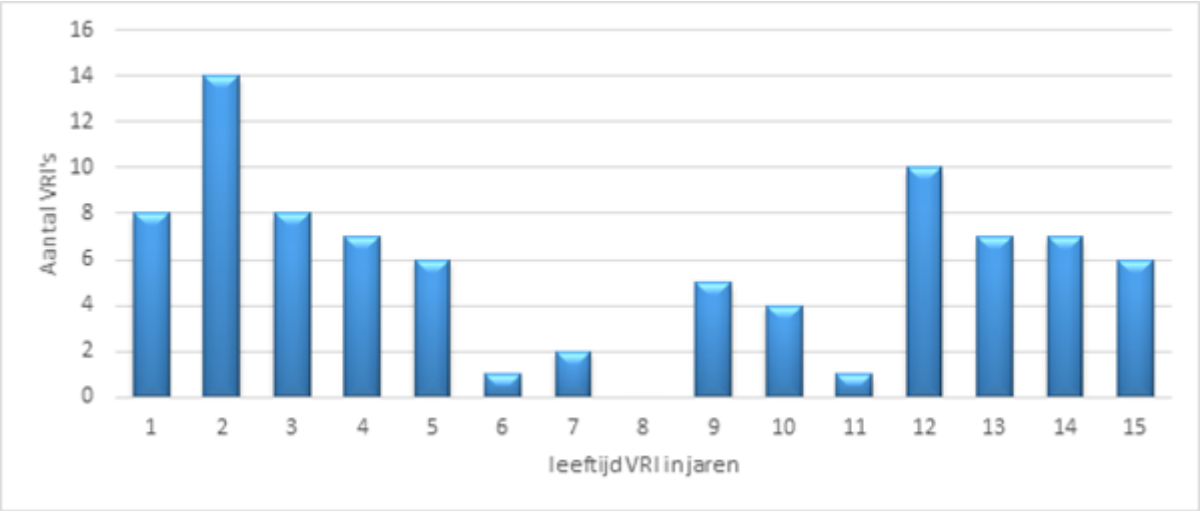
Tracés van het kabelnet worden zo nodig vervangen wanneer sprake is van groot onderhoud of wanneer zich herhaaldelijk kabelstoringen voordoen. Het onderhoud van OVL-kasten wordt gebaseerd op elektrische inspecties.
Inmiddels zijn alle OVL-kasten uitgerust met een slimme energiemeter. Hierdoor kunnen we het energieverbruik op ieder moment van de dag monitoren. Op basis van deze energiegegevens kunnen we een nog betere planning maken welke locaties voor vervanging van LED-armaturen in aanmerking komen om het energieverbruik en de daaraan gekoppelde CO2-uitstoot te reduceren. Ook zijn we gestart met een aantal projecten waarin 'slimme' armaturen gebruikt worden. Dit concept van dynamische verlichting op maat biedt verschillende mogelijkheden. Het licht brandt wanneer dat nodig is door middel van sensoren. Daardoor wordt er een energiereductie behaald, maar ook lichtvervuiling reduceert hierdoor. Er zullen meerdere projecten volgen in de aankomende jaren.
Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjaren investerings planning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen.

Planning
De planning voor de vervanging van de masten, armaturen en kabels wordt zo mogelijk afgestemd op samenloop met overige werkzaamheden voor groot onderhoud in de openbare ruimte. Met behulp van LED-verlichtingsarmaturen wordt gestreefd naar een reductie van 50% op de energiekosten. Hiermee wordt bijgedragen aan de duurzaamheidsambities.

Verkeersregelinstallaties (VRI)
Het goed functioneren van Verkeer Regel Installaties (VRI) is van groot belang voor de verkeersveiligheid en bereikbaarheid van Arnhem. Het beheer en onderhoud richt zich op:

- Doelmatige inzet en beheer van verkeersregelinstallaties (VRI) en andere verkeersmanagementinstallaties zoals het parkeerverwijssysteem en het DBSA (Dynamisch Busstation Systeem Arnhem).
- Een goede technische staat en functionaliteit, vooral gericht op het handhaven van de verkeersveiligheid en doorstroming.
- Bijdrage aan leefbaarheid en bereikbaarheid, met aandacht voor de voetganger en het bevorderen van het gebruik van de fiets en het openbaar vervoer.

Er is geen eenduidige maat voor de kwaliteit van het areaal. Deze wordt dan ook niet bijgehouden.
De leeftijd van de objecten is wel bekend. Dit zegt echter niet alles over de daadwerkelijke kwaliteit. Door technisch onderhoud en tussentijdse updates blijft de kwaliteit goed ondanks de hoger wordende leeftijd. In onderstaand figuur is de leeftijdsopbouw van de verkeerslichten weergegeven (gegevens van begin 2023). De levensduur van een verkeersregelautomaat is gemiddeld ongeveer 15 jaar.
Tabel leeftijdsopbouw VRI’s

Het huidige areaal is zowel technisch als functioneel (verkeerskundig) op orde. Vervangingen worden gefinancierd uit een investeringsbudget. De in de Meerjaren investering planning (MIP) gereserveerde budgetten zijn toereikend voor de verwachte vervangingen. Bij vervangingen wordt direct gekozen voor de laatste technologie (iVRI) om voorbereid te zijn op verdergaande data uitwisseling tussen verkeerslicht en voertuigen.

Met de vervanging van overige verkeerssystemen (zoals telkasten, digitale borden en het parkeerverwijssysteem) is in de investeringsplanning vooralsnog geen rekening gehouden. Aan het einde van de technische levensduur moet worden beoordeeld of vervanging gewenst/noodzakelijk is.

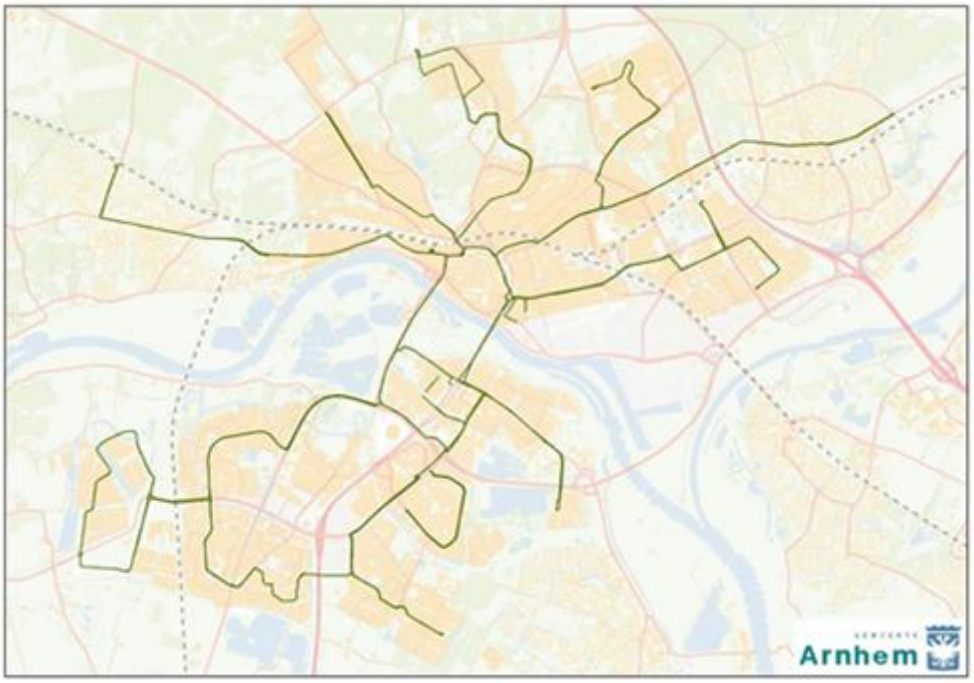
Planning

Voor 2024 staat de vervanging van de volgende VRI's op de planning: Burg. Matsersingel – Marga Klompélaan, Burg. Matsersingel – Mooieweg, Laan van Presikhaaf – Volkerakstraat, IJssellaan – Gildemeestersplein en IJssellaan – Lange Water. Tevens wordt op 6 verkeerslichten rondom winkelcentrum Presikhaaf een moderne netwerkregeling neergezet waardoor beter rekening gehouden kan worden met het sterk wisselende verkeersaanbod rondom het winkelcentrum. Deze verkeerslichten worden allemaal slim en kunnen communiceren met apps in voertuigen en eventueel telefoons van fietsers.

Trolley

Het trolley netwerk is van belang voor een groot deel van het Openbaarvervoer in Arnhem.
De trolleyinfrastructuur van de gemeente Arnhem bestaat uit de technische ondergrondse en bovengrondse infrastructuur. In tegenstelling tot de overige assets strekt de trolleyinfrastructuur zich ook uit over andere gemeentes namelijk gemeente Renkum en gemeente Rheden. Voor die delen van de infrastructuur op het grondgebied van de gemeenten Renkum en Rheden verzorgt gemeente Arnhem de trolleyinfrastructuur.
De trolleyinfrastructuur omvat bovenleiding (inclusief de bovenleiding en de wissels welke zich bevinden in het bedrijvencomplex Westervoortsedijk 4 te Arnhem), masten, gelijkrichterstations, onderstations, kabelnet e.d. in de gemeenten Arnhem, Rheden en Renkum en is 57 km lang.

Onderstaand plaatje geeft een indruk van het complete net.

Afbeelding: het trolleynetwerk in gemeente Arnhem, gemeente Renkum en Velp (gemeente Rheden)
Het openbaar vervoer in Arnhem wordt aanbesteed door provincie Gelderland door middel van een concessie met een lange looptijd (circa 10 jaar).De concessie omvat al het openbaar vervoer per (trolley)bus en auto in de regio Arnhem-Nijmegen en het openbaar vervoer per trein tussen de stations Arnhem en Doetinchem
De vorige concessie liep tot december 2022. Er is nu een overbruggingsconcessie van twee maal twee jaar. Er moet een aanbesteding voor de nieuwe concessie komen. Deze nieuwe concessie zal waarschijnlijk in juni 2026 van kracht worden.

De concessiehouder krijgt van gemeente Arnhem de infrastructuur in bruikleen. Daarvoor is een bruikleenovereenkomst getekend tussen de concessiehouder en de gemeente Arnhem.
Het betreft een overeenkomst van bruikleen, waarin de gemeente de infrastructuur om niet ter beschikking stelt. Dit betekent dat grote delen van de beheertaak bij de concessiehouder belegd zijn, dit in tegenstelling tot bijna alle andere assets waarbij de gemeente ook het beheer daadwerkelijk verzorgt.
Het vervangen van trolleymasten, aan het einde van de technische levensduur, valt niet onder de verantwoordelijkheid van de concessiehouder aangezien dit een investering betreft die veel verder gaat dan de looptijd van de concessie. Komende periode gaan er nieuwe afspraken gemaakt worden met de provincie over de concessie waarbij ook duidelijkheid moet komen over de benodigde vervangingsinvesteringen.

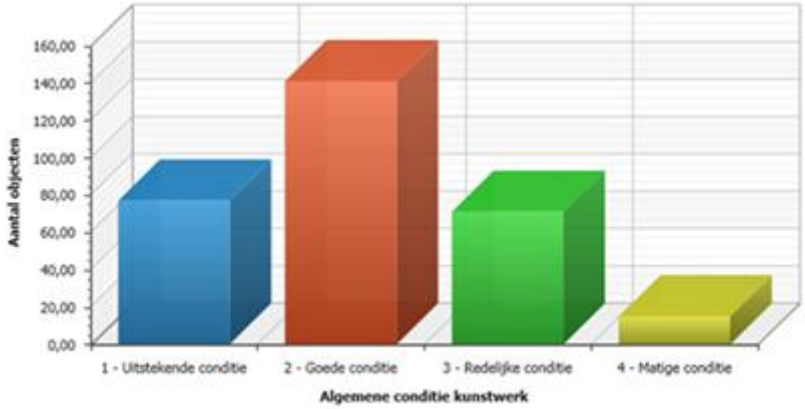
Planning
De oudste trolleymasten zijn de komende jaren aan vervanging toe (circa 700 masten en muurankers, allen ouder dan 60 jaar). Dit speelt in eerste instantie bij de geplande reconstructie van de Velperweg (dit is uitgesteld naar 2024/2025). De verwachte investering hiervoor bedraagt € 0,8 miljoen. Deze investering zal leiden tot een structurele kapitaallast van € 40.000 en is reeds opgenomen in deze begroting.
Bij de herinrichting van de van Muijlwijkstraat zullen ook aanpassingen aan het trolleynet worden uitgevoerd. Dit maakt onderdeel uit van het project.
Naast de masten zijn de komende jaren (tot 2034) 17 gelijkrichterstations aan vervanging toe. Ook zullen enkele delen van het ondergrondse kabelnet vervangen moeten worden.
In de huidige begroting zijn in het MIP (afgezien van de hierboven genoemde €0,8 miljoen voor de Velperweg) geen middelen gereserveerd voor deze vervangingsinvestering. De komende periode zal in aanloop naar de nieuwe OV-concessie een vervangingsplanning voor de trolley uitgewerkt worden met een bijbehorende investeringsplanning. Het risico bestaat dat er versneld vervangingen noodzakelijk zijn als er essentiële onderdelen voortijdig uitvallen, waardoor de OV dienstverlening in de knel komt. Hiervoor zijn nu geen financiële middelen gereserveerd. In Naris is hiervoor een risico reservering opgenomen.

Civieltechnische kunstwerken

Onder de noemer van civieltechnische kunstwerken vallen bruggen, viaducten, tunnels, grondkerende constructies, trappartijen etc. Jaarlijks is er een visuele inspectie waarbij de inspecteur voornamelijk kijkt naar de ambities schoon, netjes, heel en veilig. Daarnaast is er vijfjaarlijks een technische inspectie. Het inspecterende bureau kijkt naar het uitgevoerde regulier onderhoud en geeft waar nodig schades, maatregelen, prijs per maatregel en uiterste datum van uitvoering aan. Indien nodig zal op basis daarvan de cyclus van het reeds ingeplande reguliere onderhoud worden aangepast. Dit vormt de input voor de integrale programmering en dient als basis voor de monodisciplinaire meerjarenplanning. Aan de hand van gegevens uit onder meer de inspecties wordt getracht het duurzame onderhoudsniveau zo goed mogelijk te benaderen. De beschikbare middelen zijn op dit moment hiervoor toereikend

De kwaliteit van het areaal op basis van de laatste inspecties is redelijk tot goed. Een samenvatting is hieronder weergegeven. In 2024 volgt er een nieuwe technische inspectie door een extern gespecialiseerd bureau, waardoor we weer over de nieuwste gegevens zullen beschikken.

Vanaf 2024 zullen we werken met een nieuw raamcontract voor het groot onderhoud en een apart raamcontract voor vervanging en onderhoud houten waterbouwkundige constructies.

Planning

In 2023 hebben we de voegovergangen van de busbaan van de ‘brug over de groene rivier’ (Eldensedijk) vervangen in 2024 doen we dit voor de rest van de brug.

Verder zal er onderhoud worden uitgevoerd aan de 2 tunnelcomplexen Burgemeester Matsersingel, alle bruggen in park Presikhaaf, de bruggen in park Malburgen-west, het Huissens viaduct en de onderzijde van viaduct Waardmanspad.
Vanuit het nieuwe raamcontract houten waterbouwkundige constructies zullen we starten met de vervangingsopgave houten bruggen in Elderveld en De Laar.

Aandachtspunt bij de vervangingsinvesteringen is het viaduct Rijkerswoerdsestraat (over A325). De noodzaak van vervanging is afhankelijk van het soort verkeer dat van het viaduct gebruik mag maken. Hierover zijn we in overleg met de provincie en buurgemeenten. Indien dit viaduct vervangen moet worden, zal dit een investering vragen van grofweg € 1,5 miljoen euro (afhankelijk van ontwerp en co-financiering provincie Gelderland). Deze investering is nog niet opgenomen in de Meerjaren Investerings Planning.

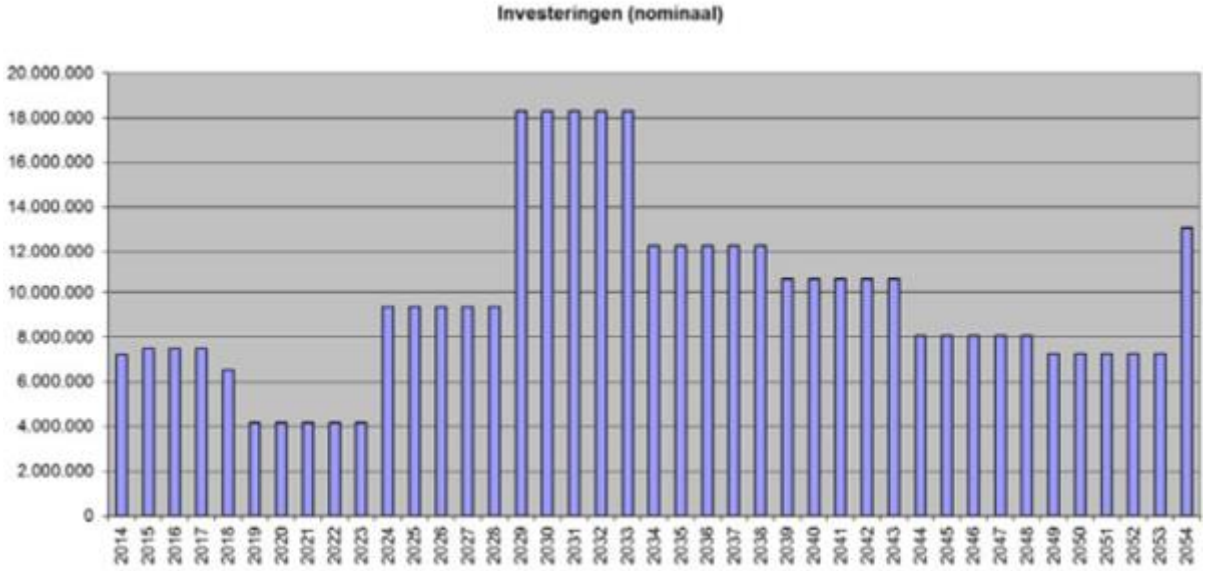
Riolering

Een goed functionerend rioolstelsel is van essentieel belang voor de volksgezondheid en het voorkomen van wateroverlast. Het beheer van het rioolstelsel heeft betrekking op een groot aantal verschillende onderdelen zoals, de vrij vervalriolering met bijbehorende (infiltratie)putten, persleidingen en gemalen, huisaansluitingen, drainage, kolken en lijngoten. Maar ook het aanpassen van de bovengrondse inrichting kan bijdragen aan het beter afvoeren of bufferen van regenwater. Waar zich hiervoor goede kansen voordoen met beperkte meerkosten wordt hierin geïnvesteerd. Vanuit het budget dat beschikbaar is voor klimaatadaptatie wordt een bijdrage geleverd aan de opgave om regenwater in toenemende mate in de bodem vast te houden.

Onderhoud bestaande stelsel
Gelet op de omvang van het netwerk is de vrijvervalriolering met de bijbehorende putten voor wat betreft de benodigde beheerkosten, personele inzet en behoefte aan strategie de belangrijkste voorziening van de riolering. Een belangrijk aspect in het beheer hiervan is het bepalen van de omvang van de noodzakelijke werkzaamheden om het stelsel goed te laten functioneren. Daarbij wordt altijd gezocht naar afstemming en samenloop met projecten binnen en buiten de gemeentelijke organisatie.

In totaal ligt er circa 800 kilometer vrijvervalriolering in Arnhem. Hiervan is bijna 170 km gemengd (vuilwater gecombineerd met regenwater).
In het beheersysteem maken we onderscheid in gemengde-, vuil- en regenwaterriolen, ieder onderverdeeld in hoofd-/transportriolen en 'gewone' riolen. Daarnaast wordt aangegeven welke riolen onder doorgaande wegen liggen. Op de hoofd-/transportriolen en de riolen onder doorgaande wegen gaan we eerder over tot het nemen van maatregelen dan op andere locaties omdat de risico's daar groter zijn.
Voor de lange termijn planning wordt voor het verwachte moment van vervangen uitgegaan van de theoretische levensduur (dit is de verwachte levensduur voor vrijvervalriolen, de economische afschrijving gebeurt in 40 jaar).Voor de theoretische levensduur van de riolering wordt uitgegaan van een periode van 60 jaar. Er liggen echter ook nog vrij veel riolen uit de periode 1870-1930 met een actuele leeftijd van 90 tot 150 jaar. De langetermijnplanning is dan ook niet meer dan een indicatie van de opgaven die op langere termijn in het verschiet liggen.
Onderstaand figuur met de theoretische vervagingsopgave uit het Gemeentelijk Rioleringsplan van 2014 laat zien dat er nog een grote vervangingsopgave aan komt.

Grafiek uit GRP 5 met theoretische rioolvervanginsopgave in euro's.

Voor de korte termijnplanning wordt uitgegaan van de technische levensduur, de werkelijke toestand van de riolering. Deze werkelijke toestand wordt bepaald door middel van video-inspecties van de rioolstelsels en het beoordelen en classificeren van de leidingen en putten.
De vrijvervalriolen worden periodiek gereinigd en geïnspecteerd. Jaarlijks wordt hiervoor een inspectieplan opgesteld. Reiniging en inspectie is meestal een wijk gebonden activiteit. Doelstelling is om de kans op falen van de riolering te minimaliseren. Gemiddeld genomen worden de riolen eens per 13 jaar geïnspecteerd. De inspecties worden mede afgestemd op de ontwikkelingen in de stad en mogelijke risicoplekken.
Op basis van de inspectieresultaten, storingsmeldingen en ontwikkelingen in de stad wordt een rioolvervanginsplanning en daarmee een investeringsplanning gemaakt.

De noodzakelijke investeringen in riolering zijn zoals gebruikelijk langjarig verwerkt in de begroting. Nadere toelichting op de kostendekkendheid van de rioolheffing is opgenomen in de paragraaf lokale heffingen.
Gezien de grote vervangingsopgave in met name de naoorlogse wijken in Arnhem-Zuid wordt voor de verdere toekomst nog een verdere stijging van de rioolinvesteringen verwacht. Dit betreft echter nog niet de huidige begrotingsperiode.

Stelselwijziging aanleg nieuwe riolen
In de jaarrekening van gemeente Arnhem worden tot nu toe binnen een grondexploitatie ook de investeringen in riolering (zoveel als mogelijk) opgenomen. De systematiek van kostenonderbouwing voor de rioolheffing geeft echter de ruimte om deze investeringen kostendekkend onderdeel te laten zijn van de rioolheffing.

In deze Begroting wordt voorgesteld een stelselwijziging ten aanzien van de kosten van riolering door te voeren. Dit is nader toegelicht in de paragraaf Lokale heffingen.

Planning
Voor 2024 staan de volgende grote rioolvervanginsprojecten op de planning: Kroonsewal, Hommelseweg, Velperweg, Dalweg Hartogslaan, Rijnkade en mogelijk Land van de Markt - Rijnstraat. Daarnaast lopen de rioolprojecten in Sterrenberg en Spijkerbuurt nog door.

Water
Het onderdeel water omvat onder meer beheer en onderhoud van afkoppelvoorzieningen (deze voorzieningen zorgen er voor dat regenwater niet in het riool terecht komt maar in de bodem zakt), ecozones, moerassen, sloten, paddenpoelen én oppervlaktewater(bodems) zoals de Immerlooplas, Nieuwehaven, Defensiehaven, haven van Coers, Rijnkade, Nieuwe kade en de dijkdoorbraakkolken. Ook het onderhoud aan civieltechnische water gerelateerde werken, zoals beekriolen, duikers, beschoeiingen en fonteinen hoort in deze categorie
De ambitie is:
- het watersysteem op orde brengen en houden;
- met de (water)partners de water gerelateerde opgaven oplossen door zoveel mogelijk voor ruimtelijke oplossingen te kiezen waarbij het water tegelijk een rol kan spelen in het vergroenen en verkoelen van de stad.

In de afgelopen periode is veel energie gestoken in het controleren en corrigeren van de bestaande beheergegevens van de duikers en beekriolen. De locatie, de ouderdom en de onderhoudstoestand van bijna alle duikers en beekriolen onder de hoofdstructuur zijn de afgelopen jaren in kaart gebracht. Daar waar nodig is inmiddels ook groot onderhoud uitgevoerd. Het beheer van de oppervlaktewater(bodems) wordt nu nog projectgewijs vormgegeven en wordt, na deze inhaalslag, omgevormd tot een systematische aanpak.
Aan de fontein op het Gele Rijdersplein (AKU) is geen groot onderhoud geprogrammeerd en gebudgetteerd in afwachting van de herinrichting van dit gebied, wat voorzien is in 2024.

Planning
Het voornemen was om in de periode 2022-2023 alle nog niet gebaggerde havens uit te baggeren.
Het baggeren van Onderlangs en de Praets wat op de planning stond heeft vertraging opgelopen. Er is nog discussie met de verhuurder en met de huurders van de ligplaatsen over de manier waarop hier invulling aan kan worden gegeven. De voorbereidingen voor de baggerwerkzaamheden in de Rosandepolder zijn opgestart en de werkzaamheden zijn gepland in 2024.
Het benodigde groot onderhoud zoals hierboven omschreven wordt gefinancierd uit het exploitatiebudget.
Na deze baggerwerkzaamheden zijn de havens weer op orde voor de komende 20 jaar en kan het jaarlijks baggeronderhoud worden gerealiseerd uit het regulier beschikbare jaarlijkse budget.
Het onderhoud van de waterbodems in de Nieuwe Haven, Rijnkade en Nieuwe Kade wordt de komende jaren uitgevoerd onder regie van het baggerbestek Neder-Rijn/Lek van Rijkswaterstaat.
Komend najaar en voorjaar 2024 staan in Arnhem-Noord de watergangen in woonwijk ’t Broek en in park Angerenstein op de planning. De fontein Roermondsplein (Blauwe Golven) zal in 2024 weer in werking treden.

Wijkgroen
Het groen is van grote waarde in onze stad. Verbetering van het leef- en woonklimaat vraagt vaak ook om het toevoegen van meer groen en/of om het kwalitatief verbeteren van bestaand groen. Hiervoor lopen verschillende initiatieven die toegelicht worden in het programma Wonen en Leefomgeving (S12, Radicaal vergroenen).

Voor het onderhoud van het wijkgroen zijn per wijk exploitatiebudgetten gereserveerd. De teams Leefomgeving hebben een sturende rol bij de inzet van deze middelen.
We monitoren de beeldkwaliteit (gebaseerd op basis van ongewenste kruidengroei en zwerfafval). De door de raad vastgestelde kaders zijn C-niveau voor de beeldkwaliteit in de wijken en A-niveau in de binnenstad en winkelcentra.
We monitoren ook de ecologische kwaliteit. Deze monitoring is recent opgestart, zodat we over een aantal jaren een beeld kunnen schetsen van deze waarde.
De technische kwaliteit van de beplanting (hoe goed is de beplanting) wordt op B-niveau bijgehouden.

Het aandeel ecologisch beheerd groen wordt steeds groter, hierdoor zal de natuurwaarde van het groen naar verwachting ook toenemen. Omdat de CROW normering op beeldkwaliteit nog niet is ingericht op natuurwaarden vinden we hier vaker een beeldkwaliteit C-niveau terug, wat voor de beoogde ecologische doelstellingen juist wenselijk is (meer kruiden/biodiversiteit).

Om het groen te kunnen beheren is het beleid over het groen vertaald naar beheertypen. Elk beheertype heeft haar eigen streefbeeld en bijpassende beheermaatregelen. De functie, het gebruik en de ecologische waarde bepalen het streefbeeld van een beheertype.

De gevolgen van de extreme droogte van de laatste jaren worden nu nog als calamiteit beschouwd. Veel bomen en beplantingen ondervinden hier schade van. De langetermijneffecten hiervan zullen de komende jaren verder duidelijk worden en mogelijk tot extra kosten leiden. Bij aanleg en renovatie van groen houden we hier al rekening mee en doen we aanpassingen in de groeiplaatsinrichting en het sortiment om deze klimaatbestendig te maken.
De gevolgen van de hoge stikstofdepositie wordt ook zichtbaar in de stedelijke plantsoenen. Het leidde onder andere tot een toename van de braam die overlast veroorzaakte op wegen en paden. Hiervoor is inmiddels een passende beheermaatregel in het regulier onderhoud opgenomen.
Een aantal invasieve exoten zoals de Japanse duizendknoop, reuzenberenklauw komen ook voor, met name in het wijkgroen. De huidige aanpak van bestrijding leidt tot een geleidelijke afname van het areaal.

Planning
Arnhem heeft veel ambities op het gebied van groen (zie programma Wonen en Leefomgeving S12, Radicaal vergroenen). Deze ambities zullen mede sturing geven aan de planning van het groenonderhoud. Naast het reguliere onderhoud staan de volgende projecten op de planning voor 2024:
- Vergroeningsprojecten in de wijken in het kader van de Wijkgroenagenda's;
- Herstel beplantingen oostelijk deel Singels (Janssingels t/m Lauwersgrachtpark)
- Groot onderhoud landgoed Sterrenberg;
- Herstel beplantingen (groot onderhoud) in Park Onderlangs;
- Vergroenen Groningensingel in samenloop met wegenproject;
- Versterken ecologische waarden Droge ecozone Schuytgraaf;
- Investeringen in samenloopprojecten zoals de Kroonse Wal en in het Spijkerkwartier;
- Voortzetten van het project aanplanten van extra heesters en struweelgroepen in de wijken in het kader van biodiversiteit en bestrijden hittestress. In 2024 met name in de wijk Schuytgraaf;
- Voortzetten project exotenbestrijding.

Speelvoorzieningen
Om een aantrekkelijke leefomgeving te kunnen bieden is de aanwezigheid van speelplekken met name voor gezinnen met (kleine) kinderen van belang. Daarnaast zijn speelplekken vaak ontmoetingsplekken voor de wijkbewoners.
In de Beheervisie Spelen en Ontmoeten is de ambitie opgenomen om 8 van de 20 grote (groene) speel- en ontmoetingsruimtes te verbeteren. Deze opgave willen we invullen in samenwerking met de teams Leefomgeving. Deze ambitie wordt projectmatig opgepakt. Dat houdt in dat met de betreffende teams Leefomgeving en de buurt wordt bepaald wat de plek nodig heeft om de ambitie te realiseren. Het initiatief ligt bij de teams Leefomgeving omdat het belangrijk is dat de buurt hierin mee participeert en mogelijk ook andere wensen en ideeën uit de buurt hierin gecombineerd kunnen worden.
Ook het maken van toegankelijke en inclusieve speelplekken wordt ook projectmatig opgepakt. De ambitie is om in de komende jaren in iedere wijk (total 24) een toegankelijke en inclusieve speelplek per wijk te realiseren waar ook kinderen met een beperking beter mee kunnen doen. Hiervoor zijn extra middelen gereserveerd.

Alle speeltoestellen moeten veilig bespeelbaar zijn. Dit wordt in de technische inspectie gecontroleerd. Geconstateerde mankementen worden binnen de gestelde termijnen opgelost zodat de onderhoudskwaliteit van het areaal op B ligt.
Daarnaast kan de kwaliteit van het areaal bepaald worden op basis van de leeftijd en de theoretische levensduur van de speeltoestellen. Gemiddeld gaat een speeltoestel 10 tot 15 jaar mee. Hieronder is een overzicht van de leeftijd van de speeltoestellen. Opvallend is het aantal ouder dan 15 jaar. Ongeveer 37% van het areaal heeft haar theoretische levensduur behaald maar is technisch nog wel in orde. De oorzaak hiervan is dat de speeltoestellen van duurzame en kwalitatieve materialen zijn gemaakt. De vraag is hierbij wel in hoeverre of de speelvoorziening nog voldoet aan zijn functie. Mogelijk dat kinderen uitgekeken zijn op deze oude speeltoestellen

en deze niet meer gebruiken, wat aanleiding zou kunnen zijn om tot vervanging over te gaan. Hierover is afstemming met de teams Leefomgeving.

Leeftijd speeltoestellen	Aantal
Ouder dan 15 jaar	701
10-15 jaar	491
5-10 jaar	399
1-5 jaar	311

De beschikbare budgetten voor beheer en vervanging van de speeltoestellen blijken in de praktijk toereikend.

Planning
Jaarlijks worden de speeltoestellen geïnspecteerd en vindt het noodzakelijk onderhoud plaats. Vervangen of plaatsen van toestellen gebeurt in samenspraak met de teams Leefomgeving.

Komende jaren worden nog 3 grote (groene) speel- en ontmoetingsruimtes verbeterd, waarmee de ambitie uit de Beheervisie Spelen en Ontmoeten afgerond wordt. In 2024 wordt de speelplek aan de Noord-Peterstraat in samenwerking met de buurt groen en klimaatbestendig ingericht.

Daarnaast worden zoals aangegeven in de periode tot en met 2026 24 speelplekken toegankelijk en inclusief gemaakt. Hierbij wordt er niet alleen naar onze eigen speelplekken gekeken, maar ook naar andere speelplekken die niet van de gemeente zijn, maar een zelfstandige stichting zoals Bouwspeelplaats De Leuke Linde en de beide Stadsboerderijen Presikhaaf en de Korenmaat.
Als pilot is er gestart met speelplek De Kroon in de wijk De Laar Oost.

Bomen
Bomen zijn belangrijk voor de leefbaarheid, biodiversiteit en beleving en leveren een bijdrage aan een klimaatadaptieve stad. Hittestress en wateroverlast zijn onderwerpen waarbij bomen een onderdeel van de oplossing kunnen zijn. Daarom zijn in het Bomenplan onderstaande doelen beschreven:

- Arnhem wil een groenere stad: meer (buitengewone) bomen en meer groenmassa.
- Arnhem gaat voor kwaliteit en toekomstbestendigheid (juiste boom op de juiste plek), gezonde, veilige en duurzame bomen.
- Arnhem wil bomen beter beschermen.
- Arnhem wil meer biodiversiteit en groen met elkaar verbinden.

Arnhem heeft zo'n 47.000 stadsbomen, het beheer en onderhoud is erop gericht om een jonge boom tot volwassenheid te brengen en daarna zo lang mogelijk te behouden, afgewogen tegen de kosten die daarvoor nodig zijn. Hierbij wordt de ecologische waarde van de boom zoveel mogelijk gevolgd. Dit houdt in dat er alleen gesnoeid wordt op de plekken waar dat nodig is voor de vrije doorgang van het verkeer of wanneer probleemtakken een hoog risico gaan vormen voor de gebruikers. Daarnaast worden knotbomen gefaseerd geknot zodat er voldoende nest- en schuilplekken voor vogels en insecten in stand blijven. Dood hout is van grote waarde voor de ecologie daarom worden dode of gesnoeide takken zoveel mogelijk in de bossen en struwelen verwerkt. Ook het staande dode hout wordt behouden op plekken waar dat kan. Mogelijke risico's voor de weggebruikers worden uit de boom gehaald en de boom kan op die plek gecontroleerd afsterven.
Arnhem heeft, gebaseerd op de beleidsregels uit het Bomenplan 2020, ruim 18.000 buitengewone bomen en toekomstbomen aangewezen. Deze bomen worden extra beschermd en krijgen, indien nodig, extra onderhoud ten gunste van de levensverwachting van deze bomen. De planning is om elk jaar bij ongeveer 50 bomen extra maatregelen (veel al in de bodem) uit te voeren waarbij elk jaar wordt gekeken waar de maatregel het meest noodzakelijk is. Dit is maatwerk.

Het dagelijks onderhoud van stadsbomen wordt op B-niveau gedaan met behoud van de ecologische waarden van de boom, Dit wordt volgens planning uitgevoerd. Alle stadsbomen worden periodiek gecontroleerd middels de BoomVeiligheidsControle. Hierin worden 'onderhoudsstaat', 'boomgebreken', 'toekomstverwachting' en 'ziekte en aantastingen' van de bomen opgenomen. Hieruit volgen onderhoudsmaatregelen of advies tot nader onderzoek, deze worden na de controle uitgevoerd binnen de gestelde termijnen. Boomziektes en plagen worden gevolgd en waar nodig wordt beheersingsmaatregelen ingezet. Vervanging van stadsbomen vindt plaats indien de boom een

te groot risico of hinder vormt voor de weggebruiker en die niet met dagelijks onderhoud of andere maatregelen op te lossen is, een hele lage levensverwachting heeft of dood is. Vervanging van bomen in (laan)structuren is maatwerk, hierover vindt afstemming plaats met het BoomKwaliteitsteam Arnhem.

Financiering bomenonderhoud
Aangeplante stadsbomen worden per 2021 opgenomen op de balans en deze bomen worden afgeschreven in 50 jaar. Voor 2024 wordt er geen kap voorzien van bomen die een waarde op de balans hebben; afboeking van bomen zal dan ook niet aan de orde zijn.

Planning
Voor aanplant en groeiplaatsverbetering van bomen is een investeringskrediet beschikbaar.
De volgende projecten staan hiervoor in 2024 op de planning:
- Aanplant bomen museumpark Onderlangs;
- Aanplant extra bomen in De Laar als onderdeel van gezonde buurten;
- Aanplant extra bomen Groningensingel;
- Aanplant extra fruitbomen Gaardenhaage;
- Aanplant extra bomen groenzones Schuytgraaf;
- Aanplant extra bomen in diverse stadsparken met de focus op Arnhem-zuid;
- Groeiplaatsverbetering 50 stuks buitengewone bomen;
- Groeiplaatsverbetering Lindebomen Rijnkade;
- Groeiplaatsverbetering bestaande bomen rondom Blauwe Golven;
- Groeiplaatsverbetering Lindebomen Velperweg (deel vanaf Velperpoort tot Raapopseweg).

Voor groot onderhoud en herstel van boomstructuren staan de volgende projecten in 2024 op de planning:
- Aanhelen bomenrijen langs Limburgsingel;
- Vervangen boomlaan Velperweg (deel Prümelaan tot viaduct Velp);
- Groeiplaats verbeteren van de bomen op het Gelderse plein.

Parken en bossen
Kenmerkend voor Arnhem zijn de bossen, de natuurterreinen en de vele parken. We zijn trots op dit waardevolle groene kapitaal. Daarom zetten we sterk in op het behouden en verbeteren hiervan. De natuur staat in de parken en bossen op één, in samenhang met klimaatactie en biodiversiteit. De parken en bossen zijn ook van grote recreatieve betekenis voor de inwoners. We investeren hierin door invulling te geven aan recreatiezonering en bijbehorende inrichting voor toekomstbestendig gebruik.

Voor het onderhoud van de bossen en parken zijn exploitatiebudgetten gereserveerd en tijdelijk extra middelen beschikbaar gesteld om ambities te verwezenlijken. Het beheren en onderhouden van de parken doen we aan de hand van beheervisies.
Het areaal en beheerareaal bossen en parken neemt toe. Enerzijds door actieve verwerving van bos- en natuurgebied en anderzijds door huur- en vrijwillige pachtbeëindiging. In 2022/2023 was er een toename van ruim 60 hectare: Rolbaan, Westerveld-Hoefijzer, Klarenbeek . Mogelijk komt er in 2024 nog ruim 30 hectare (Zypendaal-Gulden bodem) beheerareaal bij.

Op basis van coalitieakkoord is houtoogst in de bossen en parken geen doelstelling. Er komt nog wel “surplus” hout vrij uit de bossen en parken dat we circulair gaan toepassen in Arnhem. We monitoren in de periode 2022-2024 wat deze verandering beheersmatig betekend. Om duurzaam & circulair (uitgangspunt wat groeit in Arnhem blijft in Arnhem) te kunnen werken zetten we in om van FSC certificering om te schakelen naar PEFC certificering waarin ook duurzaam gegroeid stadshout in ondergebracht kan worden

Een aantal parken is aangewezen als rijksmonument; Sonsbeek, Zijpendaal, Gulden Bodem en Moscowa. Voor deze parken gelden extra instandhoudingsvoorwaarden. Park Angerenstein is aangewezen als gemeentelijk monument. Al deze parken plus een deel van Park Presikhaaf worden op A-niveau onderhouden. Het overige gebied op B-niveau.

De bossen en parken hebben een robuuste basis. Desalniettemin staat de kwaliteit van onze bossen en parken onder druk. Oorzaken hiervan zijn het intensiever gebruik, verdroging, overmatige stikstofdepositie en klimaatverandering; met als gevolg biodiversiteitsverlies. Bij het beheer en onderhoud van onze bossen en

parken houden we hier rekening mee door zeer gericht en soms intensiever (maatwerk) onderhoud uit te voeren. We doen dit op basis van natuurvolgend beheer.
Specifieke ambities met betrekking tot bossen en parken zijn zo veel mogelijk water vast houden en organische stof (met bijbehorend bodemleven) verbeteren in de groeiplaatsen en zorg dragen voor structuurvariatie. We werken daarmee aan de sleutelfactoren voor klimaatadaptatie en biodiversiteit. Tevens benutten we waar mogelijk de kansen om de agrarische gebieden grenzend aan de bossen en parken natuur inclusief te maken. Door inzet van de extra middelen voor bossen en parken kunnen we werken aan deze ambities. Tevens biedt dit de mogelijkheid extra capaciteit in te zetten om genoemd kwaliteitsverlies en de uitdagingen die hiermee gemoeid gaan, invulling te geven en zorgvuldig te communiceren met onze inwoners.

Planning
In 2024 zal extra worden ingezet op de revitalisering van de bossen en parken (water en organische stof) en het verbeteren van de biodiversiteit (structuurvariatie).

- In de bossen wordt gewerkt aan herstel van structuurrijke bosranden en zaaien en aanplant van rijk strooisel soorten.
- Er wordt een monitoringsprogramma in uitvoering gebracht voor biodiversiteit en bodem.
- De beheervisie Sonsbeek, Zypendaal en Gulden bodem (2023) zal in uitvoering gebracht worden.
- Voor de parken Klarenbeek, Hazegrietje en Braamberg wordt de beheervisie vernieuwd.
- Voor de zuidelijke uiterwaarden, polderlinten en park Westerveld wordt natuurvolgend beheer en het beter ecologisch verbinden van de parken en natuurgebieden in Arnhem-zuid nader uitgewerkt en tot uitvoering gebracht.
- Voor de parken en bossen in het noorden wordt een analyse uitgewerkt ter verbetering van het watersysteem als integraal onderdeel van klimaatadaptief bos.

Inzamelvoorzieningen
In juni 2022 is de Afvalkoers 2022-2026 “Arnhem Schoner” vastgesteld. Omgekeerd Inzamelen blijft het basisprincipe voor de inzameling van huishoudelijk afval in Arnhem. Door dit systeem kunnen inwoners van Arnhem hun afval goed scheiden. Er is een uitgebreid netwerk van ondergrondse verzamelcontainers voor restafval, PBD (plastic verpakkingen, blik en drinkpakken) en papier en bovengrondse verzamelcontainers voor GFT (groente-, fruit- en tuinafval) in de stad aanwezig. Een deel van de herbruikbare reststromen (PBD, GFT, papier) worden bij laagbouw met behulp van minicontainers (kliko’s) aan huis opgehaald. Voor de inzameling van grof vuil zijn er twee afvalbrengstations en rijden we rond met de Milieubak. In het stationsgebied werken we met een ondergronds afvaltransport systeem (OAT). Hieronder wordt op de verschillende onderdelen nader ingegaan.

Ondergrondse verzamelcontainers
De eerste ondergrondse containers zijn in de jaren negentig geplaatst. Het overgrote deel van het containerbestand is geplaatst in de periode van uitrollen van omgekeerd inzamelen: 2015-2019. In totaal staan er bijna 2350. De afschrijvingstermijn die gehanteerd wordt is 10 jaar. De technische levensduur ligt in praktijk beduidend hoger. Sinds 1 januari 2023 jaarlijks een veiligheidskeuring uitgevoerd op alle verzamelcontainers ongeacht het bouwjaar. Op deze manier voldoen we aan de nieuwste eisen en kunnen we de veiligheid nog beter borgen. Gevolg is dat door deze nieuwe wettelijke normen en keuring een relatief groot aantal containers is afgekeurd. Deze containers mogen en kunnen vaak niet gerepareerd worden. Daarnaast worden, daar waar reparatie een optie zou zijn, de kosten zorgvuldig gewogen tegen de technische aspecten, veiligheid, functionaliteit en esthetiek van de container. In vrijwel alle gevallen is en wordt gekozen voor vervanging. Indien mogelijk worden onderdelen uit de afgekeurde containers wel hergebruikt als vervang- of reparatie-onderdeel.
In het nieuwe contract voor onderhoud, reiniging en levering vinden we ook de basis voor een nieuw en herzien beheerssysteem. Dit systeem werken we in de loop van 2023 en 2024 uit en zal samen met het nieuwe Beheerplan Afval in 2024 de basis vormen voor een meer data-gestuurde investeringsplanning voor deze assets.

Bovengrondse GFE containers
Vanaf 2020 zijn ruim 200 bovengrondse containers voor de inzameling van groente, fruit en etensresten (GFE) op hoogbouwlocaties geplaatst.. Naar aanleiding van vragen over de optimale toegankelijkheid door de APCG (Arnhems Platform voor Chronisch zieken en Gehandicapten) wordt er momenteel een proef uitgevoerd met een lagere en beter toegankelijke container. Op basis van dit onderzoek gaan we verder met het uitrollen van het stads dekkende netwerk van GFE containers bij hoogbouw.

Minicontainers
De vervanging en uitbreiding van minicontainers die bij laagbouw worden gebruikt, is opgenomen in de dienstverleningsovereenkomst met de inzamelaar. De aanschafkosten voor nieuwe containers is opgenomen in de exploitatie. Voor de komende jaren wordt voor deze inzamelmiddelen geen grote uitbreiding voorzien.

Ondergronds Afval Transportsysteem (OAT)
In het gebied rond het Centraal Station is het Ondergronds Afval Transportsysteem operationeel.
Het onderhoud aan deze installaties is meerjarig belegd bij de bouwer van het systeem.
Noodzakelijk onderhoud aan het Ondergronds Afval Transportsysteem is voorzien in de meerjaren investeringsraming.

Planning
Het reguliere onderhoud aan de inzamelmiddelen wordt planmatig uitgevoerd. Ten aanzien van de geplande investeringen kan het volgende worden opgemerkt.

Ondergrondse verzamelcontainers
De nieuwe veiligheidskeuring van ondergrondse containers heeft in 2023 geleid tot de conclusie dat er vervangingsinvesteringen nodig zijn. In de jaren 2024-2027 wordt € 1,3 miljoen per jaar gereserveerd voor verder noodzakelijke vervangingsinvesteringen van de ondergrondse verzamelcontainers. De stijgende kapitaallasten volgend uit deze investeringen zijn opgenomen in deze begroting en worden doorberekend in de afvalstoffenheffing.

GFE containers bij hoogbouw
Om op alle hoogbouwlocaties een GFE container te plaatsen is een investeringsbudget van € 1,05 miljoen gereserveerd

Afvalbrengstation (ABS)
Er is een investeringsbudget van € 1,77 miljoen gereserveerd voor nieuwbouw van of aanpassingen aan de twee ABS-en. In 2023 is een haalbaarheidsonderzoek naar een Circulair Ambachtscentrum (CA) gestart. Een ABS kan deel uitmaken van een CA. In 2024 bekijken we de toekomst van de ABS-en mede op basis van de conclusies van het haalbaarheidsonderzoek en maken we plannen voor uitvoering in de jaren 2025 en verder. Het investeringsbudget wordt doorgeschoven naar 2025.

Vastgoed

Actuele beleidskaders
- Het uitvoeringsbeleid vastgoedbedrijf.
- Voor alle panden in permanent beheer zijn er 40-jarige onderhoudsplannen die jaarlijks worden geactualiseerd en opgenomen in de meerjarenprogrammabegroting.
- Bij het vastgoed gelden als deelportefeuilles onderwijsgebouwen, culturele-, erfgoed- en sportvoorzieningen, welzijnsvoorzieningen, gemeentelijke huisvesting, bijzonder vastgoed en vastgoed in de openbare ruimte.

Ambitie
Op dit moment wordt er gewerkt aan de herijking van het uitvoeringsbeleid. In deze nota vastgoedbeleid worden de gemeentelijke ambities, beleidsdoelstellingen uitgangspunten, spelregels en taken en verantwoordelijkheden voor het gemeentelijk vastgoedbeleid omschreven. Deze nota zal bestuurlijk door het college worden vastgesteld. Het beschrijft het instrumentarium voor het vastgoedbeheer en de vastgoedrealisatie en vormt de basis voor vastgoedsturing. Hiermee geeft het richting aan de maatregelen uit het meerjarenperspectief. Kortom: hoe gaan we in Arnhem om met vastgoed.
In afstemming met onze opdrachtgevers vanuit beleid, het op te stellen accommodatiebeleid in relatie tot de functionaliteit en de conditie van de portefeuille geven kaders en uitgangspunten om de juiste keuzes te maken. Zo kunnen we sturen op waarde.

Een onderdeel van deze nota vormt het meerjarenperspectief, het instrument voor het college om sturing te geven aan het gemeentelijk vastgoed. Het geeft op een transparante manier zicht op kansen en risico's voor het vastgoed. Daarmee toont het zowel het college als de ambtelijke organisatie een blik op de toekomst – kijkend naar de wereld van nu en de kansen in de toekomst - voor de middellange termijn van vier jaar (bestuur cyclus). Hiermee kunnen afgewogen beleidskeuzes gemaakt worden. Het document is een tactisch document voor de ambtelijke organisatie en een strategisch document voor het college. Dit document vormt de basis voor

besluitvorming door het college en informatievoorziening richting en de gemeenteraad. Financiële consequenties worden verwerkt in de perspectiefnota.

Dankzij een helder geformuleerde stip op de horizon kan goede regie worden gevoerd. Een jaarplanning is het laatste onderdeel van de vastgoednota. Deze zal jaarlijks worden gemaakt en de tactische keuzes voor het voorliggende jaar verklaren.

De nota wordt in het vierde kwartaal 2023 afgerond, de eerste jaarplanning zal voor 2024 worden gemaakt.

Onderhoud
De ambitie voor de technische staat van het vastgoed is een NEN2767-conditie score van 3 of beter. NEN 2767 is een methode voor het objectief en uniform meten van de fysieke kwaliteit van bouw- en installatiedelen van gebouwen en/of infrastructuur. De score loopt van 1 tot 6, daarbij is 1 zeer goed en 6 zeer slecht. Conditiescore 3 staat gelijk aan een redelijke conditie. Het door de gemeente aangekochte vastgoed voor stedelijke ontwikkelingsprojecten wordt niet op een conditiegerichte manier onderhouden, omdat deze panden tijdelijk in beheer zijn.

Verduurzaming
Het gemeentelijk vastgoed wordt fasegewijs verduurzaamd volgens twee uitgangspunten:

- “Werk met werk maken”; Maatregelen die binnen 5 jaar zijn terug te verdienen plus zonnepanelen plus LED wordt zoveel mogelijk bij alle panden van de gemeente in de komende jaren doorgevoerd, waarbij zoveel mogelijk aansluiting wordt gezocht bij het MJOP onderhoud en in overleg met gebruikers.
- “Projectmatige aanpak”; Begin 2023 is het “pilot project verduurzamen Gemeentewerf – nul op de meter” opgeleverd. Van hieruit is op basis van vooraf bepaalde criteria een inventarisatie gemaakt van het complete Gemeentelijk Vastgoed. Medio 2023 is een shortlist tot stand gekomen met daarin opgenomen mogelijke planvormingen met betrekking tot verschillende duurzaamheidsaspecten. De eerste aanbesteding heeft al plaatsgevonden en uitvoeringsopdrachten zijn gegund. Na de zomer 2023 gaan nog diverse onderzoeken/uitwerkingen van start. In het 3e kwartaal van 2023 zal een globale planning tot en met 2025 worden gepresenteerd. Naar verwachting zullen een groot deel van de projecten in het kader van de Duurzaamheid in 2024 en 2025 worden uitgevoerd.

Inclusie: Toegankelijkheid vastgoed
In twee delen zijn de van het vierde kwartaal 2022 tot nu de 60 gebouwen met de hoogste prioriteit beoordeeld op hun integrale toegankelijkheid. Op basis van de inventarisaties wordt op dit moment bepaald welke maatregelen worden doorgevoerd en welke onevenredig hoge kosten met zich mee brengen. Ook in deze begroting zijn middelen opgenomen om de te nemen maatregelen te realiseren.

Leegstand
Naast strategische leegstand – schuif ruimte voor projecten met name in de onderwijsportefeuille - is er momenteel geen substantiële leegstand in de vastgoedportefeuille.

De vastgoedportefeuille
De gemeente heeft (in principe) geen vastgoed in bezit, tenzij dit noodzakelijk is voor het realiseren van maatschappelijke doelstellingen. Dit maakt dat het vastgoed gekoppeld is aan de verschillende programma’s en deelportefeuilles. Op basis van de programma's zijn de deelportefeuilles ingedeeld. Deze deelportefeuilles hebben elk hun eigen kenmerken en sturing.

Programma	Deelportefeuille	Vastgoedportefeuille	Aantal gebouwen/ assets
S00 Bestuur, dienstverlening en financien	Algemeen college BenW	Gebruiksbeheer	1
	Alg Huisvesting en facilitaire zaken	Eigen Huisvesting	18
	Technisch beheer kantoorpand	Gebruiksbeheer	7
	Wagenpark en overig vervoer	Gebruiksbeheer	48
S01 Veiligheid	Algemeen Brandbestrijding	Eigen Huisvesting	2
S02 Bereikbaarheid	Mobiliteit en OR beheer vastgoed	Mobiliteit	45

	PB vastgoed	Mobiliteit	1
	Garageparkeren	Mobiliteit	4
	Fietsenstallingen	Mobiliteit	1
S03 Economie	Exploitatie historische kelders	Cultuur	1
S04 Onderwijs	Algemeen voor-vroeg-schools onderwijs	Onderwijs	2
	MFC gebruikersexploitatie	Gebruiksbeheer	6
	MFC bedrijfsexploitatie	Sociaal beheer (a.i.)	7
	Vastgoed primair onderwijs	Onderwijs	60
	Huisvesting voortgezet onderwijs	Onderwijs	11
	Huisvesting speciaal onderwijs	Onderwijs	13
	NA Algemeen	Natuurcentrum	17
S05 Cultuur	Algemeen Culturele activiteiten	Cultuur	9
	Alg Erfgoed, archeologie beeldkwaliteit	Niet te vervreemden Vastgoed	28
S06 Participatie en armoedebestrijding	n.v.t.	n.v.t.	
S07 Zorg	n.v.t.	n.v.t.	
S08 Welzijn en inclusie	Ontmoeten en Verbinden	Welzijn	11
	Algemeen Onderst opgroeien en opvoed	Welzijn	2
	Doorstroomvoorziening	Welzijn	1
	Algemeen Asielzoekers en vluchtelingen	Welzijn	6
	Opvang vluchtelingen Oekraïne	Welzijn	3
S09 Gezondheid en sport	Algemeen Binnensport	Sport	139
	Vastgoed publ gezondheidszorg	Welzijn	1
S10 Klimaat, energie en milieu	n.v.t.	n.v.t.	
S11 Ruimtelijke ontwikkeling	Milieubeheer vastgoed	Openbare ruimte	452
	Vastgoed reclame openbare ruimte	Openbare ruimte	19
	Tijdelijk beheer: Strategische posities, GREX projecten, Projecten	Tijdelijk Vastgoed	72
S12 Wonen en leefomgeving	Vastgoed Stedelijk groen	Openbare ruimte	1
	Algemeen oppervlaktewater	Gemalen	16

Uitgangssituatie

Het gemeentelijk vastgoed voldoet aan het gewenste kwaliteitsniveau, met uitzondering van gebouwen die op korte termijn hun functie verliezen of gebouwen die op korte termijn gerenoveerd worden.

Planning

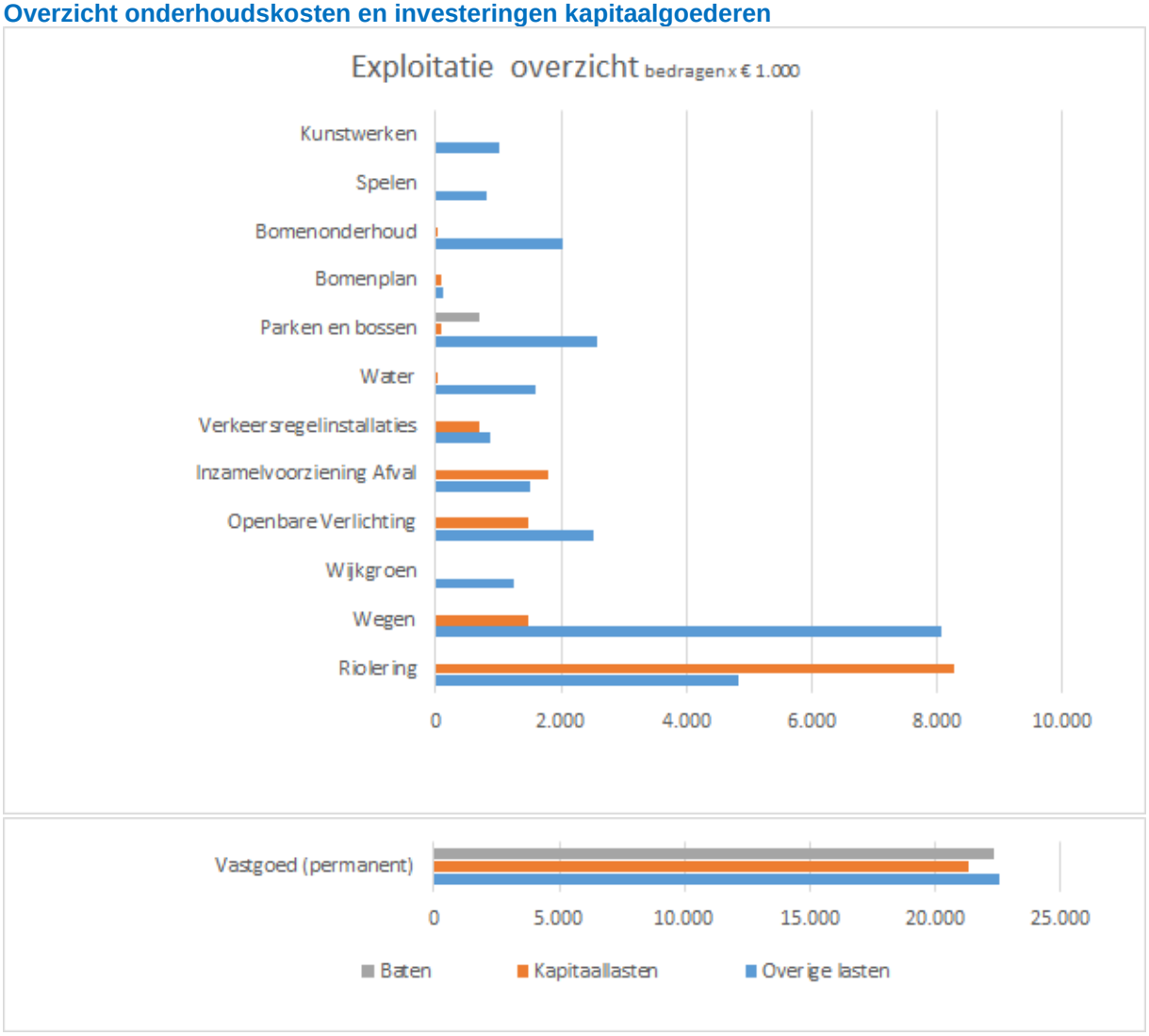
Lasten en baten voor beheer en onderhoud van het permanente vastgoed maken onderdeel uit van diverse programma's in de gemeentebegroting. Voor het planmatig- en storingsonderhoud wordt door de periode 2024-2027 jaarlijks gemiddeld €5,0 miljoen uitgegeven. Daarnaast wordt in diezelfde periode van 2024-2027 gemiddeld € 4,0 miljoen per jaar geïnvesteerd in vervangingsinvesteringen, toegankelijkheid en verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. Voor verduurzaming is dit jaarlijks (structureel) € 0,8 miljoen en nog eens € 2,5 (incidenteel) voor 2024 en € 3,0 miljoen (incidenteel) voor 2025.
Voor toegankelijkheid is dit € 0,5 miljoen in de jaren 2024, 2026 en 2026.
De cijfers voor begroting 2024-2027 zijn afwijkend ten opzichte van vorig jaar. Dit is vooral te verklaren doordat er diverse stelposten zijn opgenomen en een aantal wijzigingen zijn doorgevoerd:

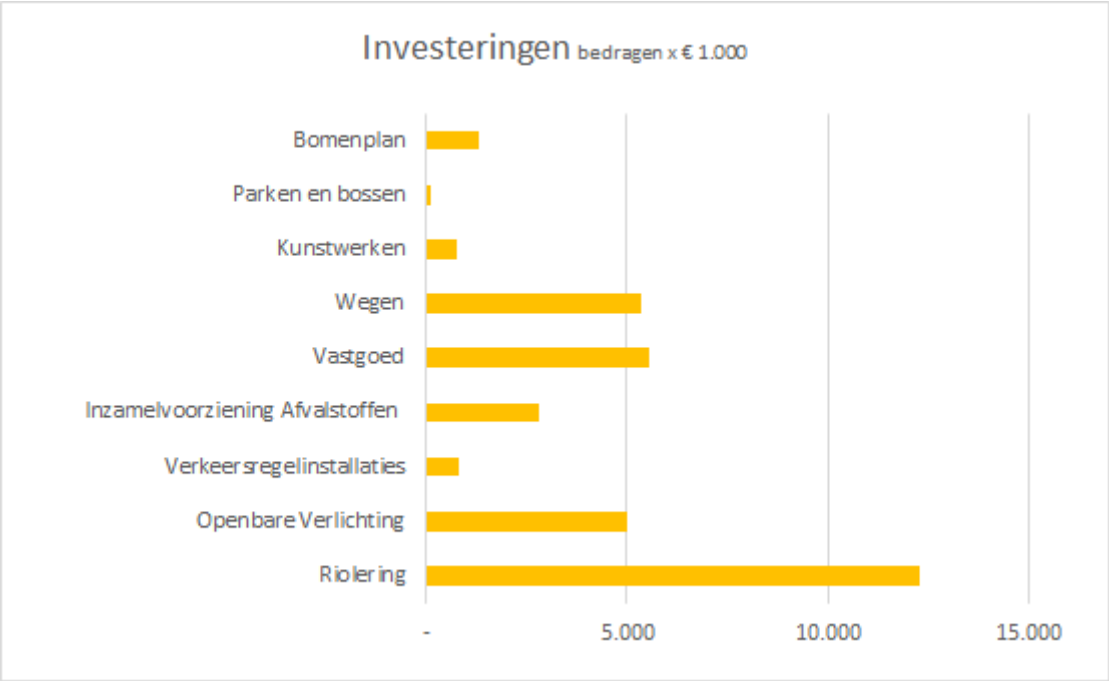
- stijging van de investeringen met name door de intensivering op verduurzaming en toegankelijkheid;

- stijging incidenteel en planmatig onderhoud door actualisatie en indexering als gevolg van extreme bouwkostenstijging.

Wet voorkeursrecht gemeenten (WvG)
Door het vestigen van de WvG op de gebieden Schaapsdrift en Rijnpark koopt de gemeente vastgoed aan dat tijdelijk moet worden beheerd.

Overzicht onderhoudskosten en investeringen kapitaalgoederen

Investeringen bedragen x € 1.000
Bomenplan
Parken en bossen
Kunstwerken
Wegen
Vastgoed
Inzamelvoorziening Afvalstoffen
Verkeersregelinstallaties
Openbare Verlichting
Riolering
-
5.000
10.000
15.000

Financiering

Voor de financieringsfunctie worden de missie en de doelstellingen beschreven in het treasurystatuut van de gemeente Arnhem. In dit statuut wordt ingegaan op de kaderstelling van de werkorganisatie (taken, bevoegdheden, verantwoordelijkheden, mandatering) en op het instrumentarium om de doelstellingen te realiseren.

Deze paragraaf richt zich op de uitwerking van het treasurystatuut naar de begroting voor 2024 en de te hanteren normeringen. Hierbij komen de onderstaande onderwerpen aan de orde:

- Risicomanagement financiering;
- Financieringsvolume (inclusief delegatie / mandatering);
- Kasgeldlimiet;
- Renterisiconorm;
- Overige risico's.

Risicomanagement financiering

Voor wat betreft de financiering wordt onderscheid gemaakt tussen:
a. Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte;
b. Financiering van de sociale woningbouw;
c. Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen.

Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte (a)

Bij de eigen gemeentelijke financieringsbehoefte gaat het om de financiering van de investeringen van de gemeente Arnhem, de overgedragen investeringen aan geprivatiseerde onderdelen van de gemeente en de exploitatie van lasten en baten. Bij de investeringen moet naast de reguliere financieringen van de gemeentelijke taken worden gedacht aan grote stedelijke projecten, zoals de stadsvernieuwing in de binnenstad, de grondexploitatie en onderhoud in de infrastructurele sfeer. Als 'inkoop' van geld (de funding) wordt gebruik gemaakt van de volgende financieringsmiddelen (verwachte stand per 31-12-2024):

- de kapitaalmarkt voor langlopende financieringsmiddelen: € 571,9 miljoen. Het betreft hier de leningenportefeuille opgenomen gelden (O/G);
- de geldmarkt voor kortlopende financiering (< 1 jaar): Naar verwachting zal per ultimo 2024 geen kortlopende financiering nodig zijn voor investeringen en projecten. De ruimte binnen het beschikbare kasgeld kan worden aangewend voor de (goedkope) financiering van de dagelijkse activiteiten van de gemeente: het werkkapitaal;
- de binnen Arnhem beschikbare reserves en voorzieningen met een volume van € 231,8 miljoen.

Binnen de gemeente wordt voor de financiering een omslagrente van 1,6% in rekening gebracht bij de investeringen en de projecten.

De portefeuille door de financieringsfunctie uitgezette gelden (U/G), heeft per 31-12-2024 een verwacht volume van € 28,64 miljoen. Het betreft hier kapitaalverstrekking en leningen aan instellingen en verzelfstandigde organisatieonderdelen. Hieronder vallen niet de verstrekte leningen in het kader van de inkomensondersteuning.

Financiering van de sociale woningbouw (b)

De financiering van de sociale woningbouw vindt bijna volledig plaats door leningen door corporaties, die geborgd worden door het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). Dit landelijke fonds fungeert als waarborg ten aanzien van risico's van wanbetaling en vervult daarmee de garantstellende rol die gemeenten van oudsher hadden. Het WSW kan bij gemeenten en het Rijk aankloppen wanneer de eigen borgingscapaciteit niet meer toereikend is (wat nog nooit is gebeurd). Daarvoor heeft ook de gemeente Arnhem een achtervangovereenkomst met het WSW gesloten. Het bestaan van het WSW samen met ontwikkelingen op het gebied van schaalvergroting en regionalisering van de woningcorporaties verklaart waarom de rol van de gemeente op het terrein van de financiering van woningbouw de afgelopen jaren kleiner is geworden en nu zo goed als uitgespeeld is. In 2024 heeft de gemeente nog maar één lening van minder dan € 6.000 aan de woningcorporatie Omnia Wonen op de balans.

Financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen (c)

Bij de financiering van aan de gemeente gelieerde instellingen gaat het om activiteiten die nauw grenzen aan het beleid van de gemeente Arnhem. Het gaat hier vooral om instellingen in de sectoren zorg, sport en cultuur. Ook bij deze financiering wordt de laatste jaren een terughoudend beleid gevoerd.

Bij de directe (eigen) financiering van de activiteiten van de instellingen heeft de gemeente Arnhem een gericht toezicht op het reilen en zeilen van de betreffende instellingen. Door aan de te verstrekken leningen waarborgen te verbinden kan bij calamiteiten direct worden gereageerd (voorbeeld: executie bij recht van eerste hypotheek). Tevens bestaan er bij de sectoren zorg en sport waarborgfondsen. Met borgstelling door deze waarborgfondsen kunnen instellingen bij banken een lagere rente bedingen en hoeft de gemeente zelf geen lening te verstrekken. De stichting waarborgfonds voor de sport (SWS) garandeert maximaal de helft van de lening en eist een garantie van de gemeente voor het resterende deel van de lening.

Financieringsvolume (delegatie/mandaat)

Bij het vaststellen van de begroting neemt de gemeenteraad een besluit over de omvang van de gemeentelijke activiteiten en daarmee over het financieringsvolume. Afgezien van de eigen middelen in reserves en voorzieningen wordt in de financieringsbehoefte voorzien door middel van leningen voor de lange termijn (vaste financiering) en voor de korte termijn (vlottende financiering).

Lange termijn financiering (vaste financiering)

Zoals reeds toegelicht gaat het hier om de benodigde geldmiddelen voor de eigen gemeentelijke investeringen en projecten en de verstrekking van geldleningen aan instellingen, gelieerd aan het beleid van de gemeente Arnhem. Financiering van sociale woningbouw rechtstreeks door gemeenten komt niet meer voor. Als gemeente houden we rekening met de mogelijkheid dat er behoefte kan ontstaan aan (al dan niet tijdelijk) bijspringen, maar dat zal alleen bij calamiteiten het geval zijn.

Korte termijn financiering (vlottende financiering)

Bij de kortlopende financiering gaat het om de financiering van de lopende activiteiten en werkzaamheden van de gemeente. Hiervoor wordt geld geleend of (in geval van een tijdelijk overschot) uitgezet bij de schatkist voor een periode van maximaal een jaar. Als een extra zekerheid, bijvoorbeeld voor het opvangen van onverwachte fluctuaties in de behoefte aan kasgeld, is een arrangement afgesloten met de Bank Nederlandse Gemeenten waarbij tot een beperkt bedrag (€ 4 miljoen) de gemeente een negatief saldo mag hebben. Insteek is hiervan zo weinig mogelijk gebruik te maken, een kasgeldlening is goedkoper dan rood staan bij de bank.

Financieringsbehoefte per 31-12-2024

Onderstaand schema geeft inzicht in de benodigde geldmiddelen voor de langlopende financiering en de manier waarop deze beschikbaar komen (de funding).

Het totaalvolume van de benodigde financieringen bedraagt € 787,7 miljoen. Vanuit de beschikbare aanwezige middelen (reserves en voorzieningen, obligo's en waarborgsommen) en de verwachte leningenportefeuille voor de vaste financiering is meer dan dit bedrag beschikbaar. Per ultimo 2024 wordt verwacht dat zelfs een bedrag van € 18,4 miljoen in de schatkist van het Ministerie van Financiën gestald moeten worden. De financieringsfunctie is daarmee ruimschoots in staat om voldoende middelen aan te trekken en beschikbaar te stellen voor de dekking van de reeds gepleegde investeringen, de kosten in de grondexploitatie en voor de in 2024 begrote investeringen.

Benodigd voor	Bedrag	Financiering middels	Bedrag
Bedragen x € 1.000			
Activa gemeente Arnhem en grondexploitatie	749.063	Reserves en voorzieningen	231.768
Uitgezette gelden aan gelieerde instellingen en woningcorporaties (kapitaalverstrekking en leningen u/g)	28.563	Opgenomen gelden in de kapitaalmarkt (leningen o/g)	571.852
Overige langlopend uitgezette middelen (o.a. nog te ontvangen erfpacht, leningen inkomensondersteuning)	10.084	Obligo's, waarborgsommen en vooruitontvangen erfpacht	2.452
		Rekening courant BNG, kasgeldleningen en vooruitontvangen bedragen	-18.361
Totaal langlopend te financieren	**787.711**	**Totaal financiering**	**787.711**

Leningenportefeuille 2024

Onderstaand schema geeft inzicht in de samenstelling van de volumes in het jaar 2024 van de huidige leningenportefeuille van de financieringsfunctie. Het betreft leningen opgenomen gelden (O/G) en leningen uitgezette gelden (U/G).

Leningen portefeuille	Verwachte stand 01.01.2024	Opname	Aflossing	Verwachte stand 31.12.2024
Bedragen x € 1.000				
Leningen O/G				
Leningen portefeuille	575.335	76.118	-79.607	571.846
Leningen t.b.v. woningcorporaties	7	0	-1	6
Totaal leningen O/G	**575.342**	**76.118**	**-79.608**	**571.852**
Leningen U/G				
Vaste leningen uitstaand	34.073	0	-5.516	28.557
Woningcorporaties	7	0	-1	6
Totaal leningen U/G	**34.080**	**0**	**-5.517**	**28.563**

Rentevisie

In de afgelopen jaren is als gevolg van de lage rentestand de gemiddeld te betalen rente voor de gemeente gestaag gedaald, maar inmiddels zit hier weer een stijgende lijn in. Als gevolg van gewijzigde wetgeving in het BBV moet de omslagrente binnen marges de gemiddelde marktrente volgen en is de gemeente niet meer vrij in het bepalen van deze intern in rekening te brengen rente. Deze zogeheten omslagrente bedroeg in 2021 1,7% en is in 2022 en 2023 gedaald naar 1,4%. Voor 2024 gaat dit niveau weer omhoog naar 1,6%. Het beteugelen van de inflatie heeft aanleiding gegeven tot de oplopende rentes. De sterke groei van de economie wordt geacht een hogere rente te kunnen dragen. Het is op dit moment nog niet duidelijk of de rente nog verder gaat stijgen, zich stabiliseert op het huidige niveau of toch weer gaat dalen. Om meerjarig gebruik te blijven maken van de historisch gezien nog de steeds lage marktrente kiest de gemeente er al een aantal jaren voor om leningen met lange looptijden aan te trekken. Een belangrijke taak voor het college is de omslagrente de komende jaren stabiel te houden. Voorwaarde daarvoor is dat de markt meewerkt. Bij een snelle stijging van de rente schrijven de regels van het BBV voor dat de omslagrente ook moet stijgen.
Met de in het verleden aangetrokken leningen met lange looptijden van meer dan 20 jaar is ruimte gecreëerd om in toekomstige jaren - wanneer de rente voor nieuwe leningen mogelijk weer op een hoger niveau terecht zal komen - met behulp van nieuwe leningen met kortere looptijden toch een lage gemiddelde rente te realiseren binnen de wettelijke mogelijkheden. Daarvoor is het dan noodzakelijk dat leningen met kortere looptijden een lagere rente hebben dan langer lopende leningen, hetgeen normaal gesproken het geval is.

Mandaat (voor nieuw aan te trekken financieringsmiddelen)

Maximaal toegestane leningen 2024	Maximaal
Bedragen x € 1.000	
Eigen gemeentelijke financieringsbehoefte	250.000
Financieringsbehoefte sociale woningbouw	100.000
Financieringsbehoefte aan gemeente gelieerde instellingen	50.000

Kasgeldlimiet

De Wet FIDO geeft concrete richtlijnen voor gemeenten voor het beheersen van het renterisico in verband met de korte termijn financiering. De kasgeldlimiet is een wettelijk maximum (plafond) voor het volume geldleningen in de vorm van zogenaamde call- en kasgeldtransacties.
De bovengrens is bij ministeriële regeling voor het jaar 2024 vastgesteld op 8,5 % van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting. De begroting van de gemeente Arnhem voor het jaar 2024 heeft een omvang van € 840,4 miljoen en daarmee komt de kasgeldlimiet uit op € 71,4 miljoen.

Het Rijk geeft gemeenten veel ruimte om maximaal gebruik te maken van (goedkope) financiering met kasgeld. Hoewel het gemeenten formeel niet is toegestaan de kasgeldlimiet te overschrijden (Wet FIDO, art. 4, lid 1), hoeven deze pas aan de toezichthouder te rapporteren wanneer de kasgeldlimiet drie kwartalen op rij wordt overschreden (art. 4, lid 2). Hiermee wordt gedoogd de kasgeldlimiet twee kwartalen op rij te overschrijden. De gemeente Arnhem stuurt er desondanks op onder de kasgeldlimiet te blijven en deze niet te overschrijden.

Renterisiconorm

Het renterisico betreft het risico dat de begroting van de gemeente geconfronteerd wordt met een verzwaring van de rentelasten als gevolg van herfinancieringen van bestaande activa of van herziening van rente van bestaande leningen.
Het doel van de renterisiconorm is om dit risico te beperken tot een handelbaar niveau. Bij een gelijkmatig opgebouwde leningenportefeuille blijft het renterisico binnen verantwoorde marges en zullen de renteaanpassingen zich geleidelijk voordoen en binnen de begroting opgevangen kunnen worden.
In de Wet Financiering Decentrale Overheden (FIDO) is vastgelegd dat jaarlijks een volume ter grootte van 20% van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting (peildatum 1 januari) mag worden geherfinancierd of een renteherziening mag ondergaan. Omdat de gemeente voor de eigen financiering geen leningen heeft aangetrokken waarvan periodiek de rente wordt herzien, heeft voor Arnhem de renterisiconorm alleen betrekking op herfinanciering van aflopende leningen. Op basis van het begrote lastentotaal voor 2024 van € 840,4 miljoen mogen leningen tot een bedrag van € 168,1 miljoen worden geherfinancierd.
Als gevolg van de renterisiconorm mag de gemeente geen leningenportefeuille hebben met een gemiddelde looptijd van leningen van korter dan ongeveer vier jaar. De gemeente zou dan in een jaar meer leningen moeten herfinancieren dan is toegestaan. Gezien de opbouw van de leningenportefeuille met vooral looptijden van 20 jaar en langer hoeft de gemeente nog heel lang niet bang te zijn tegen de limiet van de renterisiconorm aan te lopen.

Schatkistbankieren

Sinds het najaar van 2013 kennen gemeenten en andere decentrale overheden verplicht schatkistbankieren. Decentrale overheden dienen banktegoeden, die een vooraf bepaalde drempelwaarde te boven gaan, af te storten naar een rekening-courant bij het ministerie van Financiën. Voor de gemeente Arnhem bedraagt de drempelwaarde in 2024 € 10,7 miljoen.
Omdat inkomende en uitgaande kasstromen niet op elkaar zijn afgestemd, kunnen hoge positieve of negatieve kassaldi ontstaan. Om ruimte te bieden voor zulke bewegingen moet het gemiddelde van de banksaldi van de gemeente in een kwartaal worden afgezet tegen deze drempelwaarde, niet de dagelijkse stand. Het banksaldo hoeft dus niet continu beneden de drempelwaarde te blijven. Een banksaldo boven de drempelwaarde kan binnen het kwartaal worden gecompenseerd met banksaldi, die lager zijn dan de drempelwaarde.
Bij de controle van de jaarrekening neemt de accountant de verplichting tot schatkistbankieren en het voldoen aan de voorwaarden mee.

Overige risico's

Gezien de samenstelling van de gemeentelijke leningenportefeuille en de kaderstelling vanuit de wet en het treasurystatuut (leningen worden alleen afgesloten in euro’s) is binnen de gemeente Arnhem geen sprake van valutarisico en/of koersrisico.

Bedrijfsvoering

Wij zijn een organisatie die midden in de samenleving staat, in verbinding is met de stad en een afspiegeling van de stad wil zijn. De gemeentelijke bedrijfsvoering verandert mee met de eisen die worden gesteld door de samenleving, het bestuur, de raad en onze eigen professionaliteit.

De bedrijfsvoeringfuncties zorgen ervoor dat het primaire proces hun taken zo optimaal mogelijk kan uitvoeren. De bedrijfsvoeringsfuncties brengen systemen en werkprocessen in lijn met wat we in de stad willen bereiken, bieden inzicht in datgene wat we willen bereiken, schetsen de juridische of financiële randvoorwaarden, ondersteunen bij de strategische en communicatieve opgaves, benutten technologische ontwikkelingen en investeren in nieuwe vaardigheden en competenties van onze medewerkers. Per bedrijfsvoeringsfunctie worden de opgaven geschetst. Een aantal van deze opgaven is niet gekoppeld aan een specifieke bedrijfsvoeringsfunctie. De belangrijkste hiervan is het traject 'Lekker werken aan de ambities van Arnhem.

Ontwikkelingen binnen de bedrijfsvoering

Lekker werken aan de Ambities van Arnhem

Begin 2023 is het organisatieprogramma 'Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem' opgeleverd. Onze ambitie: zorgen voor een werkklimaat waarin de organisatie op een goede en prettige manier aan de ambities van de stad kan werken, in een werkomgeving die ervoor zorgt dat dat effectief en efficiënt kan. Een organisatie waarin medewerkers zich veilig voelen, waarin werkdruk beheersbaar is en waarin de juiste resultaten voor stad en bestuur worden geleverd. Concreet betekent dit dat we in dit organisatieprogramma:

- acht doelen hebben geformuleerd;
- een lijst van zogenoemde 'organisatie-inspanningen' beschrijven voor de komende vier jaar (zaken die ons echt gaan helpen om onze doelen te bereiken);
- en last but not least: het gaat om mensen. Aandacht voor elkaar is de rode draad waarmee we de inspanningen willen leveren en onze doelen willen bereiken.

De eerste resultaten worden al geboekt binnen de organisatie inspanningen, zoals een goede onboarding voor onze nieuwe medewerkers en de start van een leiderschapstraject om leidinggevenden te verbinden met elkaar en hen te ondersteunen in hun opgave.
We blijven continu, op een gestructureerde wijze, in gesprek met de organisatie op verschillende niveaus; van beleid tot uitvoering. De inbreng van collega's dient als input voor de verschillende organisatie inspanningen, net als het medewerkersonderzoek en de Nederlandse InclusiviteitsMonitor. Een continue cirkel van leren en verbeteren, zodat we onze medewerkers optimaal ondersteunen om 'lekker te kunnen werken aan de ambities van Arnhem'.

Ontwikkelingen big data, informatie ontsluiting, Artificial Intelligence

Op het gebied van data(technologie) gaan de ontwikkelingen razendsnel waardoor er kansen maar ook risico's ontstaan. Steeds meer bronnen worden betrokken (eigen data, open data, sensordata, big data) en gebruikt voor en bij analyses en besluitvorming. Het managen, de kwaliteitsbewaking en het ethisch verantwoord gebruik van al deze toegepaste bronnen vraagt om meer aandacht, zodat besluiten op kwalitatief juiste data kan worden gebaseerd.
Deze ontwikkelingen zullen ons werk flink gaan beïnvloeden. De mate waarin dient in de komende tijd ervaren en beoordeeld te worden. Het gebruik van geavanceerde technologie wordt een onderdeel van steeds meer functies en werkprocessen en dat doet een steeds groter beroep op de digitale vaardigheden van medewerkers.

Daarnaast zijn er ontwikkelingen op het gebied van artificial intelligence (zoals ChatGPT), digital twinning en hebben we waarborgen in te bouwen voor het hanteren van algoritmes en sensoren. Technologieën die kansen bieden en ook risico's met zich meebrengen. Toepasbaarheid hiervan vraagt om een juiste beoordeling en het beheersbaar maken van de risico's. In de raadsbrief van 11 juli 2023 is meer specifiek ingegaan op de inventarisatie en stand van zaken van het algoritmeregister.

Cybersecurity heeft inmiddels al de hoogste aandacht en dat zal in de komende jaren zo blijven. Wij moeten alert blijven op ontwikkelingen (zoals deepfake) binnen dit gebied en met een passende organisatie, technische toepassingen en bewustwording bij medewerkers ons afdoende wapenen tegen de bedreigingen. De al genomen en nog te nemen maatregelen zullen eveneens een bijdrage gaan leveren aan digitale volwassenheid van medewerkers en het vertrouwen van de inwoners in de overheid.

Versterken demandmanagement

Een aantal onderdelen van de gemeentelijke bedrijfsvoering zijn uitbesteed aan de Connectie. De eindverantwoordelijkheid voor de bedrijfsvoering ligt echter wel bij de gemeente. Dit vraagt, zowel op

gemeentelijk als op regionaal niveau om goede onderlinge afspraken en een goed ingerichte organisatie op het gebied van demand- en supplymanagement. In de afgelopen periode is hier onvoldoende eenduidig, gestructureerd en gebaseerd op heldere afspraken invulling aan gegeven. De komende periode wordt gebruikt om een inhaalslag te maken waarbij in eerste instantie prioriteit wordt gegeven aan de inrichting en het vastleggen van de gemaakte afspraken.

Huisvesting
Diverse ontwikkelingen maken (her)oriëntatie op toekomstige gemeentelijke huisvesting noodzakelijk. In de raadsbrief van 23 mei 2023 hebben we de uitgangspunten geformuleerd voor het op te stellen huisvestingsplan die we eind 2023 aan de raad willen voorleggen. Hiervoor is een projectmanager aangesteld die een projectteam zal samenstellen. De ambtelijk opdrachtgever wordt bijgestaan door een stuurgroep.

Binnen de huisvestingsagenda is de eerstvolgende stap het opstellen van een strategisch huisvestingsplan waarin verschillende scenario's worden uitgewerkt om de gemeentelijke huisvesting duurzaam en toekomstbestendig te maken. Hierin geven we invulling aan een nieuwe (hybride) manier van werken, verlaten we (eventueel gefaseerd) het Stadskantoor en maken we ons Stadhuis duurzaam en functioneel geschikt voor een groot deel van onze organisatie.

Op termijn willen we het stadhuis als kernlocatie gebruiken. We hebben al langere tijd de wens uitgesproken om zoveel mogelijk van de gemeentelijke organisatie te huisvesten in ons Stadhuis en daarmee deze locatie te bestempelen als onze kernlocatie. Naast dat we hiermee investeren in ons eigendom geeft het ook een plek om te werken in het dynamische centrum van de stad, waarbij we het gevoel versterken vóór de stad te werken.

Het renoveren/aanpassen met respect voor het bestaande gemeentelijk en rijksmonument is op zich al duurzaam en circulair, maar we hebben ambitie op meerdere thema's waarbij CO2-reductie/energie, klimaatadaptatie, natuurinclusiviteit, mobiliteit en gezondheid belangrijke pijlers zijn.

Parallel gaan twee andere opgaven van start: het Integraal Accommodatiebeleid (IAB), en, als onderdeel van strategisch huisvestingsplan, het verder uitwerken van de wens voor gezamenlijke huisvesting in de wijken. Deze wens van het cluster Werk & Inkomen, de teams Leefomgeving (en de Sociale wijkteams) om het wijkgericht werken verder te versterken door integrale dienstverlening dicht bij de inwoner, waarbij er ook voor ketenpartners en medewerkers uit de kernorganisatie mogelijkheden zijn om aan te landen, heeft invloed op de huisvestingsvraag op de kernlocatie stadhuis. Alle drie de opgaven vragen sturing op samenhang en timing.

Reguliere bedrijfsvoering

Personeel en organisatie

Inclusieve en diverse gemeentelijke organisatie
Het werken aan een inclusieve organisatie(cultuur) en een divers medewerkersbestand blijft een prioriteit voor gemeente Arnhem. We werken aan een organisatie waar inwoners zich kunnen herkennen, iedereen op een gelijkwaardige wijze kan deelnemen, de eigen talenten kan inzetten en zich welkom en veilig voelt. Om oordeelvrij te werven en selecteren, hebben we het wervings- en selectieproces vernieuwd. Dit proces ontwikkelen we door, gaan we evalueren en waar nodig aanscherpen. Doel is om ook in 2024 het merendeel van alle openstaande vacatures zelf -met een duidelijke focus op inclusie en diversiteit- in te vullen. Naast werven, hebben we ook aandacht voor behoud, ontwikkeling en (interne) doorstroom van collega's. Het beleid hiervan nemen we onder de loep en we bepalen de koers ervan. Ook willen we meer inzicht krijgen in de reden van uitstroom, Dit gaan we faciliteren in uitstroomgesprekken en de opbrengsten bieden input om van te leren. Zoals bekend is de arbeidsmarkt krap. Dit betekent dat we ons meer en anders willen presenteren en profileren. De komende periode gaan we nog meer investeren in het benaderen van de arbeidsmarkt. We gaan nieuwe netwerken en samenwerkingen aanboren om een diverse groep kandidaten te kunnen bereiken en aantrekken.

Verder willen we inclusief verlof aanbieden, denk hierbij aan inclusieve feestdagen en andere verlofvormen zoals transitieverlof en ouderschapsverlof voor wensouders. We verkennen hoe we dat mogelijk kunnen maken en gaan dat organiseren. Daarnaast blijven we richting de VNG onze wensen en dringende suggesties inbrengen voor een inclusieve cao.
Zorgen voor een veilig werkklimaat is essentieel voor een inclusieve organisatie(cultuur). Het meldingsbeleid van ongewenst gedrag (onder andere discriminatie, racisme, pesten, seksuele intimidatie) willen we verbeteren en beter laten aansluiten bij de behoeften van medewerkers. Daarbij gaan we bijvoorbeeld ons aanbod aan

vertrouwenspersonen verbreden, zodat medewerkers die vertrouwenspersoon kunnen benaderen bij wie ze zich het meest op hun gemak voelen, mocht daar behoefte aan zijn.

Inrichting en start gemeentepool
In 2023 hebben we een start gemaakt met de inrichting van de gemeentepool. De gemeentepool is een aanvullende manier van werving om andere doelgroepen te bereiken. Het doel is vooral medewerkers binden, boeien en het personeelsbestand diverser maken.
Via de gemeentepool gaan we jaarlijks tientallen (nieuwe) medewerkers werven aan de hand van een competentieset, gedragsindicatoren en motivatie. We besteden hierbij extra aandacht aan de werving van medewerkers uit ondervertegenwoordigde groepen. Denk aan mensen met een culturele achtergrond en een arbeidsbeperking. We wachten niet tot er een concrete vacature of opdracht is, maar gaan zelf op zoek naar kandidaten die we een loopbaan bij de gemeente willen aanbieden. Om (voor ons) nieuwe doelgroepen te bereiken, gaan we (aanvullend) anders werven en gaan we kritisch naar ons werkaanbod kijken
We bieden medewerkers in de gemeentepool een ontwikkelprogramma, waarmee ze inzetbaar worden voor een deel van onze vacaturebehoeften van de komende jaren. De gemeentepool is geen vervanging van maar een aanvulling op de bestaande wervingsmethoden..
De werving voor de gemeentepool start in de tweede helft van 2023, zodat de eerste nieuwe collega's in 2024 kunnen beginnen. De dekking van de gemeentepool gebeurt zoveel mogelijk vanuit bestaande vacatureruimte en overige beschikbare uitvoeringsbudgetten.

Vitaliteit en duurzame inzetbaarheid
Op breed vlak gaan we inzetten op duurzame inzetbaarheid van alle medewerkers. Waar we in het verleden vooral aandacht hadden voor het vitaal houden van oudere collega's, zien we dat dit niet tot deze groep beperkt moet blijven. In alle fasen van en situaties in het leven moeten we hier aandacht voor hebben. Het gaat dan niet alleen om voorkomen of beperken van uitval door lichamelijke ziekte en/of psychische problemen, maar juist ook om preventie en het herkennen en bespreekbaar maken van sociale en maatschappelijke (privé-)problemen. Denk hierbij aan geldzorgen en mantelzorg. Maatwerk is daarvoor nodig. We willen komen tot een maatwerkpakket dat we steeds kunnen aanpassen, waar nodig. Dit doen we stapsgewijs en we stellen hierbij prioriteiten. Eerste vragen die we ons hierbij stellen zijn: wat wordt het meest gewenst , wat levert op korte termijn resultaat op, wat draagt wezenlijk bij, wat is snel/eenvoudig uit te voeren?

'Onboarding' en Integriteit
In 2023 is een begin gemaakt met zogeheten 'onboardingsbijeenkomsten' voor nieuwe medewerkers. Hiermee maken zij kennis met elkaar én verschillende aspecten van de gehele organisatie. Denk hierbij aan: informatie over de gemeente, clusters en gemeenteraad, de stadsprogramma's, het organisatieprogramma Lekker Werken aan de Ambities van Arnhem. Een vast onderdeel van het 'onboardingsprogramma' is diversiteit & inclusie in de vorm van een training om ook nieuwe medewerkers hierover bewust te maken. En omdat we vinden dat iedereen ertoe doet. We willen iedereen horen, zien en mee laten doen. Daarnaast is er aandacht voor praktische informatie over systemen, applicaties en het P&O-plein. Deze vorm van 'onboarding' wordt zeer gewaardeerd en dit ontwikkelen we dan ook verder door in 2024.
Tijdens de bijeenkomst voor het afleggen van de ambtseed/-belofte besteden we structureel aandacht aan het thema integriteit. Dit onderwerp vraagt om steeds meer nadrukkelijke aandacht van zowel medewerkers als gehele organisatie. Gezien het belang van het onderwerp heeft de doorontwikkeling van het ambtelijk Integriteitsbeleid doorlopende aandacht. Dit doen we in de volle breedte. Denk hierbij aan: constante bewustwording van medewerkers, screening, monitoring, gebruik en mogelijkheden van systemen, oog voor (kwetsbare) situaties medewerkers en meldingsbereidheid over misstanden en/of ongewenst gedrag. Uiteraard binnen wettelijke kaders en mogelijkheden. De komende periode gaan we gebruiken om een intern 'integriteitsbureau' (werktitel) op te zetten, om het onderwerp en het belang daarvan prominenter onder de aandacht te brengen.
Daarnaast zijn we ook het VOG-beleid aan het actualiseren. Zoals eerder aangegeven stellen we voor het eind van 2023 een plan van aanpak op voor een aanpassing van het integriteitsbeleid. Dit mede naar aanleiding van motie 23M62 'Motie ter bevordering van integriteit en bestrijding van corruptie onder ambtenaren'. Dit plan verwachten we in het eerste kwartaal 2024 aan de gemeenteraad te kunnen aanbieden.

Informatisering en automatisering
Informatiebeveiliging en privacy
De Baseline Informatiebeveiliging Overheid en de Algemene Verordening Gegevensbescherming zijn ingevoerd als wettelijke kaders waaraan gemeente Arnhem moet voldoen. Nulmetingen hebben tekortkomingen aangetoond welke met een uit te voeren programma in de periode 2023 tot 2026 aangepakt worden en waarvoor middelen in

de begroting zijn toegewezen. Het programma leidt tot een hoger en vereist volwassenheidsniveau op de gebieden informatiebeveiliging en privacy met het daarbij duurzaam borgen van het niveau in de organisatie.

Informatiegestuurd werken
We zetten verder in op een monitor per beleidsprogramma, op basis van meetbare doelen en de benodigde indicatoren. Hiermee zorgen we dat de programma's het beleid en de sturing op de doelen met meer feitelijke basis kunnen vormgeven. We bouwen verder aan onze centrale datapakhuis als gegevensbasis en zetten multidisciplinaire teams in die werken aan analyse en ontwikkeling van de monitoren. We managen het datapakhuis en onderliggende processen om te zorgen dat de data een maximale kwaliteit en validiteit kent.

Digitale Dienstverlening
We werken blijvend aan een optimale dienstverlening met effectieve processen en informatiestromen, waarbij het noodzakelijk is om veel processen nog klantgerichter én toegankelijker te maken. De online-dienstverlening van de gemeente wordt verbeterd en zelfs versneld om de klanttevredenheid te verhogen. Hiervoor wordt onder andere de eigen website flink onderhanden genomen en worden tal van producten vanuit Burgerzaken en het cluster Werk & Inkomen aangeboden met een volledig digitale afhandeling. Belangrijk bij deze digitaliseringsslag is om te zorgen dat we koersen op een inclusieve dienstverlening, wat betreft de digitale toegankelijkheid, de digitale participatie en in de ondersteuning van mensen met minder digitale vaardigheden. In de raadsbrief van 31 januari 2023 is meer specifiek ingegaan op de verbetering van de digitale dienstverlening en de versnelling va de digitalisering.

De Europese Single Digital Gateway Verordening schrijft voor dat we enkele specifieke procedures en alle huidige online formulieren grensoverstijgend en non-discriminatoir toegankelijk dienen te hebben voor EU-burgers en ondernemers. Voor de realisatie ervan volgen we de landelijke adviezen en actielijnen. Het wordt dan voor EU-burgers en ondernemers mogelijk om producten en diensten van de Gemeente Arnhem vanuit het buitenland te kunnen aanvragen. Voor burgers zijn dit: aanvraag van bewijs van registratie van een geboorte, aanvraag van bewijs van verblijf en registratie van adreswijziging. Ondernemers moeten dan bij de gemeente online een bedrijfsactiviteit kunnen starten, uitoefenen, wijzigen en beëindigen.

Financiën en control
In 2021 is koers voor Financiën & Control uitgezet waarbij als centraal thema "Wij brengen Arnhem verder, met betrokkenheid, onafhankelijk advies en ondersteuning, met kennis en innovaties" is gedefinieerd. In de afgelopen jaren zijn diverse trajecten in gang gezet en verbeteringen gerealiseerd. De basis is op orde, zo blijkt ook uit de bevindingen van onze accountant bij interim- en jaarrekeningcontrole. Een mooie positie van waaruit verder gebouwd kan worden.

In de komende periode willen we onze koers herijken en vertalen naar nieuwe opgaven. Naar verwachting liggen deze op het gebied van het versterken van onze planning & controlcyclus, interne sturing en verantwoording, het beter en slimmer ontsluiten van financiële informatie en het herijken van de functies binnen F&C. Dit laatste mede in het licht van de ontwikkelingen die we op ons af zien komen, zoals de steeds toenemende digitalisering en beschikbaarheid van data. Dit betekent doorontwikkeling op ons vakgebied en in de mogelijkheden die dit biedt in de ondersteuning van budgethouders, leidinggevenden en andere collega's.

Auditing en risicomanagement
In de paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen wordt ingegaan op het beleid voor risicomanagement, het risicoprofiel en de benodigde weerstandscapaciteit, de relatie met de financiële kengetallen en de belangrijkste risico's. De aanpak van risicomanagement is gebaseerd op de nota Risicomanagement en weerstandsvermogen, die in 2023 weer is geactualiseerd.

Belangrijk aandachtspunt voor de komende periode betreft de ambities van de gemeente op het terrein van binnenstedelijke gebiedsontwikkeling, het actieve grondbeleid dat dit vraagt en de complexe grondexploitaties die naar verwachting worden ingericht. Deze ontwikkeling gaat gepaard met nieuwe / extra risico's die zorgvuldig moeten worden bepaald, financieel vertaald en beheerst. In het kader van grote risicovolle projecten zullen hier onafhankelijke risicoanalyses worden uitgevoerd en bij de vaststelling van de grexen worden ingebracht.

Artikel 213a onderzoeken
In de gemeentewet is in art. 213a vastgelegd dat gemeenten onderzoeken doen naar de doeltreffendheid en doelmatigheid en hierover de raad informeren In de financiële verordening (februari 2023) zijn de afspraken

hierover vastgesteld. Het college zal in 2024 minimaal één onderzoek uitvoeren die gekwalificeerd kan worden als 213a en de raad hierover informeren.

Juridische zaken

Advisering

Juridische advisering vindt gemeente breed en in aansluiting op alle programma's plaats. De komende periode wordt extra ingezet op de energietransitie, wonen en bestaanszekerheid. De juridisch adviseurs zullen hierbij naast hun hoogwaardige juridisch kwaliteit ook innovatief moeten adviseren.
De recent versterking van de juridische advisering op zowel veiligheid als openbaarheid/privacy blijft onverminderd van kracht.

Juridische procedures

In 2023 is de gemiddelde doorlooptermijn van bezwaren en klachten substantieel verkort. In 2024 moet dit verder verankerd worden omdat de nagestreefde responsiviteit en betrouwbaarheid alleen behaald kunnen worden als de wettelijke termijnen door de gemeente zelf in acht genomen worden. Los van de wettelijke termijnen zal ook daar waar mogelijk sneller resultaat geboekt moeten worden, omdat de bestaande wettelijke termijn veelvuldig als ruim ervaren worden door burgers.

Zowel bij de behandeling van bezwaren en klachten als bij het maken van regelgeving blijft het belang van maatwerk uitermate groot. De uitdaging zal blijven om maatwerk optimaal invulling te geven met behoud van uitvoerbaarheid en fundamentele rechtszekerheid en rechtsgelijkheid.

Control

De juridische kwaliteitszorg zal in de eerste plaats gericht zijn op de per 1 januari 2024 in te voeren Omgevingswet. Samenwerking met de stadsadvocaat Hekkelman zal intensief gezocht worden.
De lessons learned uit de bezwaren en klachten zullen geïntensiveerd worden en zal zich in 2024 naast de omgevingswet richten op de maatwerktoepassing. Ook zal de samenwerking met de sociale advocatuur en het juridisch netwerk Legal Valley meer gericht ingezet worden voor de interne juridische kwaliteitszorg. Tenslotte zullen de intensieve contacten met de Han en de Radboud input blijven geven voor de juridisch control.

Communicatie

Communicatie is een belangrijk instrument van de gemeente om onze inwoners en bedrijven te betrekken bij de ambities, doelstellingen en dienstverlening. We informeren, betrekken, gaan de dialoog aan en formeren of gaan samenwerkingen aan. Soms moeten we overtuigen en sturen, maar we zijn bovenal gericht op participatie. We willen goed in contact zijn en doen dit op begrijpelijke, toegankelijke en inclusieve wijze.

Onze communicatiestrategie en ieder communicatieplan vloeit voort uit de gemeentelijke communicatievisie en strategie en de daarop gebaseerde bedrijfsplannen op programma- en projectniveau. In 2024 nemen we de tijd om de gemeentelijke communicatievisie, die in Q4 2023 wordt vastgesteld, te vertalen naar een communicatieplan. We gaan gezamenlijk bepalen hoe we deze visie kunnen bewerkstelligen, wat er voor nodig is en hoe we ervoor kunnen zorgen dat de communicatiespecialisten zo worden ingezet dat we de organisatie optimaal kunnen bedienen en mee kunnen bewegen op de periodieke herijking van de programma's en prioriteiten.

Naast communicatie gericht op de Arnhemse inwoners en bedrijven werken we als gemeente ook aan onze zogenaamde corporate communicatie. Dat bestaat o.a. uit de interne communicatie en arbeidsmarktcommunicatie.. Het doel daarvan is dat we zichtbaar zijn en laten zien dat de gemeente aantrekkelijk is onder meer als werkgever en als samenwerkingspartner.

Ook hebben wij een goede samenwerking met de Stichting Citymarketing Arnhem. In 2023 is de basis gelegd voor een intensievere samenwerking in 2024 om Arnhem op de kaart te zetten met aandacht voor de rol van Citymarketing en die van de Gemeente Arnhem. Op dit moment wordt er samen opgetrokken in het kader van de diverse jubilea in 2024 en de viering van 800 jaar Arnhem. Voor 2024 kijken we naar hoe we deze samenwerking kunnen vorm kunnen gaan geven aan de hand van o.a. een gezamenlijke jaarplanning.

Daarnaast gaan we het huidige plan met betrekking tot de visuele identiteit (inclusief huisstijl) van de organisatie actualiseren om deze in lijn te krijgen met de moderne organisatie die we willen zijn. Hier zullen we in 2024 de eerste stappen in zetten en een concreet plan (inclusief benodigd budget) opleveren om hier in 2025 vol mee aan de slag te kunnen.

Inclusieve gemeentelijke communicatie
Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken we op drie manieren aan:

- *Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke website*s

We lieten de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en de informatie die daar op staat, toetsen. Op basis daarvan zijn we onze websites aan het verbeteren en digitale toegankelijkheid aan het borgen binnen de organisatie. Nieuwe websites worden meteen op toegankelijkheid getoetst en betrokken medewerkers getraind.

- *Schrijven in begrijpelijke taal*

Met het Project Direct Duidelijk stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we onder meer door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1, door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers.

- *Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega's met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen.*

We lieten het Verwey-Jonker Instituut onderzoeken wat inclusieve communicatie is, wat we al goed doen en wat beter kan. Met de onderzoeksuitkomsten in de hand werken we aan bewustwording en kennisvergroting binnen de gemeentelijke organisatie en bij de externe vormgevers, fotografen en tekstschrijvers om in woord en beeld inclusiever te communiceren.

Een nadere uitwerking van het totale programma voor Inclusie is terug te vinden in programma S08 Welzijn en Inclusie.

Inkoop
De gemeente Arnhem heeft grote ambities op het gebied van lokaal, sociaal, duurzaam, diervriendelijk en circulair inkopen. Hoewel er zeker al goede resultaten worden behaald, is er meer nodig om invulling te kunnen geven aan de geformuleerde maatschappelijke ambities. We gaan een impuls geven, waarbij we de gewenste aanpak borgen in onze organisatie en werkprocessen. Ook willen we meer inzicht krijgen in de gemaakte contractuele maatschappelijke afspraken met leveranciers, waardoor we beter kunnen monitoren en sturen. In de Begroting 2024 zijn hiervoor extra middelen beschikbaar gesteld.

Overzicht formatie

Totaal aantal FTE Arnhem	Realisatie Bezetting 31.12.2022	Begroting Formatie 2023	Begroting Formatie 2024	Begroting Formatie 2025	Begroting Formatie 2026	Begroting Formatie 2027
Aantal FTE College B&W	8	8	8	8	8	7
Aantal FTE ambtelijke organisatie formatie	1.036	1.139	1.115	1.103	1.098	1.077
Totaal personeel gemeente Arnhem	**1.044**	**1.147**	**1.123**	**1.111**	**1.106**	**1.084**

Verloop formatie

	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Aantal FTE ambtelijke organisatie Begroting 2023-2026	**1.043**	**1.026**	**1.018**	**1.016**	**1.002**
Bij: wijz capaciteit C2D/CA 2022 MTA dec 22	50	49	44	41	32
Bij: capaciteit afdeling Nieuwkomers 2023	13	0	0	0	0
Bij: formatie Openbare Ruimte gedekt uit prijs- en areaalontwikkeling	9	9	9	9	9
Bij: formatie Veiligheid	9	12	12	12	11
Bij: PIM van flexibel naar vast	5	5	5	5	5
Bij: Ozo coördinatoren overname Rijnstad	0	5	5	5	5

Bij: formatie uitbreiding DVO De Connectie	3	3	3	3	3
Bij: formatie tbv arbeidsmarktregio	3	2	2	2	2
Bij: fomatie UWV taken in eigen beheer	2	2	2	2	2
Bij: oplossen stelpost formatie vanuit reorganisatie	3	3	3	3	3
Bij: projectleider verkiezingen	1	1	1	1	1
Af: vermindering toezichthouders afval	-2	-2	-2	-2	-2
Afronding	0	0	1	1	4
Aantal FTE ambtelijke organisatie Begroting 2023-2026	**1.139**	**1.115**	**1.103**	**1.098**	**1.077**

Toelichting formatieve mutaties

Om de in de Begroting 2023 geformuleerde opgaven en doelstellingen te kunnen realiseren, is een uitbreiding van de benodigde capaciteit voorzien. De hiervoor beschikbaar gestelde middelen zijn, daar waar de noodzakelijke capaciteit per programma op dat moment in beeld was, in 2023 naar formatie vertaald. Ten aanzien van de programma's waar de middelen nog niet naar formatie waren vertaald, is dat in de Begroting 2024 alsnog gebeurd.

Daarnaast neemt de formatie toe als gevolg van het in eigen beheer uitvoeren van werkzaamheden en activiteiten, zo treden bijvoorbeeld de OZO-coördinatoren in dienst bij de gemeente Arnhem en worden UWV taken in eigen beheer uitgevoerd.

	Realisatie 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Aantal FTE ambtelijke organisatie	**1.036**	**1.139**	**1.115**	**1.103**	**1.098**	**1.077**
Saldo personeelsbudget loonsom (in € 1.000)	**85.985**	**104.275**	**102.182**	**101.059**	**100.671**	**98.546**
Gemiddelde loonsom (in €)	**82.998**	**91.575**	**91.638**	**91.623**	**91.657**	**91.540**

De stijging van de gemiddelde loonsom tussen 2022 en 2023 is voor het grootste gedeelte het gevolg van de cao-loonstijging in 2023.

Verbonden partijen

De gemeente neemt deel in diverse rechtsvormen zowel publiek als privaat. Wanneer de gemeente zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft in een andere partij, is dat voor de gemeente een verbonden partij. Samenwerking met andere partijen is een manier om publieke taken uit te voeren, die bijdragen aan het realiseren van de gemeentelijke doelstellingen. Deelnemingen in andere partijen brengen risico's met zich mee zowel bestuurlijk, maatschappelijk als financieel.

Verbonden partijen twee gemeentelijke rollen

De gemeente vervult twee rollen richting de verbonden partijen: de rol van eigenaar en de rol van opdrachtgever. Tussen beide rollen en de belangen die daaruit voortvloeien, kan een spanningsveld bestaan.

In de eigenaarsrol beslist de gemeente over de oprichting, de missie, de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de verbonden partij. Het gemeentebestuur is mede eigenaar van de verbonden partij en draagt bestuurlijke verantwoordelijkheid (de gemeente neemt deel aan het bestuur). De eigenaarsrol richt zich vooral op de continuïteit en de levensvatbaarheid van de (samenwerkings)organisatie.

De gemeente is ook opdrachtgever van de verbonden partij. De verbonden partij levert diensten of producten of is uitvoerder van gemeentelijk beleid. Veelal in de vorm van een basispakket dat door alle deelnemers in de samenwerking wordt afgenomen, met daarnaast een aanvullend pakket dat voor afzonderlijke deelnemers op maat wordt afgesproken.

Het financieel belang is gekoppeld aan beide rollen. Als opdrachtgever heeft de gemeente belang bij een zo goed mogelijke prijs-/kwaliteitsverhouding voor de afgesproken dienstverlening en deze moet passen binnen de kaders van de gemeentebegroting. Als eigenaar draagt de gemeente het 'ondernemersrisico' van de samenwerking. Als de financiële resultaten tegenvallen, zal de gemeente de tekorten moeten aanvullen.

Actuele kaders

Kadernota verbonden partijen gemeente Arnhem

In 2016 is de visie van de gemeente Arnhem op de verbonden partijen vastgelegd in de kadernota verbonden partijen 2016 gemeente Arnhem, met daarin uitvoeringsrichtlijnen over de wijze van sturen en beheersen. Uitgangspunt is om hierbij uit te gaan van een risicogerichte aanpak, onder andere door het instellen van een governancecode en het toepassen van een 'risicokompas'.

BBV-Notitie verbonden partijen

Ook de Notitie verbonden partijen van de Commissie BBV uit oktober 2016 geeft verplichte en aanbevolen kaders ten aanzien van verbonden partijen. In deze notitie wordt uiteengezet wanneer sprake is van een financieel en bestuurlijk belang. Van een financieel belang is sprake als de gemeente de middelen zoals vermogen of leningen, die aan een partij ter beschikking zijn gesteld, niet terugkrijgt bij faillissement van die partij of indien financiële problemen bij de derde partij kunnen worden verhaald bij de gemeente. Bij een bestuurlijk belang gaat het om het hebben van zeggenschap van de gemeente in een derde partij, hetzij omdat de gemeente een zetel in het bestuur heeft, hetzij omdat ze via aandelen mee kan stemmen.

Wet gemeenschappelijke regeling

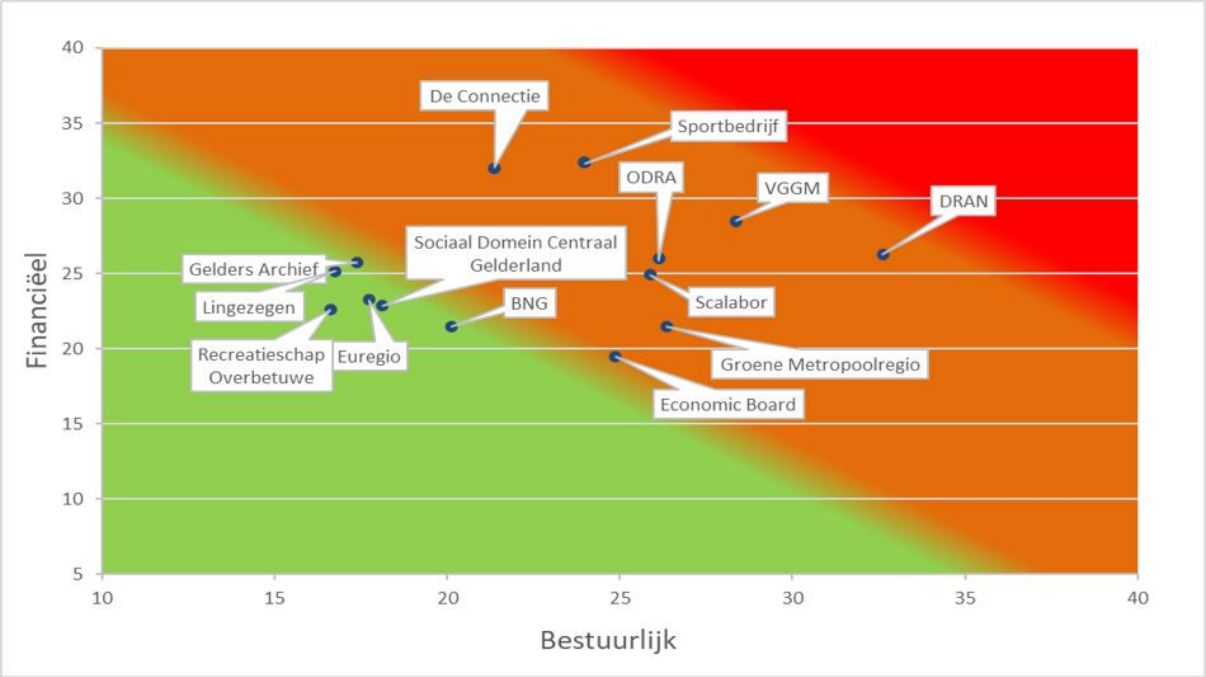
Lokale overheden werken steeds meer en intensiever met elkaar samen. Dat gebeurt op verschillende niveaus en op verschillende manieren. De Wet gemeenschappelijke regeling (Wgr) maakt (publiekrechtelijke) samenwerking mogelijk tussen provincies, gemeenten en waterschappen.
Per 1 juli 2022 is een wijziging van de Wgr in werking getreden. Deze wijziging is erop gericht de kaderstellende en controlerende rol van de gemeenteraad bij taken die in gemeenschappelijke regelingen worden uitgevoerd te versterken. De komende tijd wordt bezien wat de gevolgen van de wijzigingen in de Wgr zijn voor de Arnhemse kadernota en de inbedding van de verbonden partijen in de P&C-cyclus.

Diversiteit en inclusiviteit

We vinden het belangrijk dat alle partners met wie we samenwerken zich inzetten voor een inclusieve en diverse organisatie en dienstverlening en dat we daarin van elkaar leren. In de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023 staat wat we daarin van onze verbonden partijen vragen. Het doel is dat vanaf 2025 alle verbonden partijen in hun plannen de inzet op inclusie en diversiteit hebben opgenomen. We streven daarbij naar een gezamenlijke inzet die in lijn ligt qua doelstellingen. In de betreffende verantwoordingssystematiek zullen we de voortgang monitoren.

Ontwikkelingen risicovolle verbonden partijen

Niet alle verbonden partijen vragen om even veel betrokkenheid. Om de aandacht te geven aan die verbonden partijen die voor de gemeente van het grootste belang zijn, dan wel een belangrijk risico vormen (beleidsmatig of financieel) is het risicokompas toegepast. Het risicokompas is een risicoanalyse die bestaat uit een beoordeling op acht maatstaven. Deze acht maatstaven geven vorm aan de bestuurlijke en financiële verbondenheid met de partij. Door alle verbonden partijen op dezelfde wijze te beoordelen, is het mogelijk de verbonden partijen onderling te vergelijken en te bepalen welke verbonden partijen in verhouding tot elkaar een hoog risicoprofiel hebben. In de aanloop naar de Begroting 2024 heeft een actualisatie plaatsgevonden van het risicokompas. Dit heeft geresulteerd in de volgende risicokaart:

Voor de verbonden partijen die op basis van de risicokaart in onderlinge vergelijking het hoogst scoren is een beheersstrategie opgesteld. Het betreft de volgende partijen:

- DRAN (Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen);
- Sportbedrijf Arnhem;
- De Connectie;
- VGGM (Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden;
- ODRA (Omgevingsdienst Regio Arnhem;
- Scalabor.

In het hierna volgende overzicht met verbonden partijen wordt aangegeven in welke verbonden partijen de gemeente Arnhem deelneemt en aan welke programma's hiermee een bijdrage wordt geleverd. De hierboven genoemde partijen maken onderdeel uit van dit overzicht. De beheersstrategie op deze partijen wordt in het overzicht nader toegelicht.

Relatie met paragraaf Weerstandsvermogen

De risico's die samenhangen met de verbonden partijen zijn meegewogen in de bepaling van de gewenste weerstandscapaciteit (zie paragraaf Risicomanagement en weerstandsvermogen).

Toelichting bij overzicht verbonden partijen

Hierna wordt per verbonden partij een aantal gegevens weergegeven. Naast stamgegevens zijn dit het bestuurlijke en financiële belang, financiële gegevens over het vermogen en resultaat, actuele ontwikkelingen en de beheersstrategie (indien van toepassing).
Aanvullend op de hierna weergegeven verbonden partijen neemt de gemeente Arnhem tevens deel in twee Verenigingen van Eigenaars (VVE's). Het betreft de volgende VVE's:

- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 46 en 47 te Arnhem.
- Vereniging van Eigenaars Varkensstraat 27, 28-1 en 28-2 te Arnhem.

De gemeente heeft als eigenaar van een gedeelte van de panden zitting in het bestuur van de VVE's en heeft tevens een (gering) financieel belang. Het risicoprofiel is als laag aan te merken.

Scalabor B.V.

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S06 Participatie en armoedebestrijding		
Doel verbonden partij	Scalabor B.V. is een arbeidsontwikkelbedrijf dat inwoners met een afstand tot de arbeidsmarkt uit de arbeidsmarktregio Midden-Gelderland ondersteunt bij het overbruggen van die afstand. Scalabor begeleidt inwoners die dat nodig hebben naar passend en zo regulier mogelijk werk. Scalabor richt zich op het ontdekken en ontwikkelen van talenten van mensen in een werksituatie. Een belangrijke dienstverlening is het begeleiden van SW-medewerkers van de modulaire gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van Scalabor B.V. De gemeenschappelijke regeling Sociaal Domein Centraal Gelderland (MGR), module Werkgeverschap SW (WGSW) detacheert SW-medewerkers, in opdracht van de deelnemende gemeenten, bij Scalabor B.V. Daarnaast koopt gemeente Arnhem (als klant) ook ontwikkeltrajecten in bij Scalabor B.V. voor inwoners die een beroep doen op ondersteuning vanuit de Participatiewet. Scalaobr B.V. is ook onze partner in het toeleiden en creëren van beschutte werkplekken.		
Bestuurlijk belang	De concerndirecteur van gemeente Arnhem is gemachtigd om namens de gemeente Arnhem stemrecht uit te oefenen in de vergadering van aandeelhouders.		
Financieel belang	100%		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	7.896.072
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	8.642.731
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	

Ontwikkelingen

Voor 2023 zagen wij:

- een snelle terugloop van het aantal SW-medewerkers (door pensionering ed.);
- door ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en het ontbreken van benodigde vaardigheden van medewerkers het steeds lastiger voor SW-medewerkers wordt om door te stromen naar externe werkgevers;
- landelijke ontwikkelingen rondom sociale ontwikkelbedrijven (SW 2.0) een rol gaan spelen qua positionering;
- dat de cao SW verouderd is en vanwege de hoge inflatie een loonindexatie van 7% inclusief reiskosten vergoeding nodig was;
- we een toekomstbestendige manier hebben gevonden voor de inkoop van arbeidsontwikkeling.

In 2023 en verder vragen deze ontwikkelingen ook onze aandacht.

Risico profiel

Middel

Beheersstrategie

Risico's

1. *Oekraïne / hogere energiekosten / inflatie*
   De prijsstijgingen als gevolg van de oorlog in Oekraïne, de stijging van de rente en het onzekerder en duurder worden van de levering van bepaalde grondstoffen en andere producten uit het buitenland, heeft ook effect op het resultaat van Scalabor.
2. *Instroom trajecten divisie arbeidsontwikkeling*
   De omzet van de divisie arbeidsontwikkeling blijft nog steeds achter bij de verwachting, met name door lagere afname van regiogemeenten. Ook wordt er nog gebruik gemaakt van de mogelijkheden voor beschut werk bij Scalabor.
3. *Effect uitstroom SW op dienstverlening en omzet*
   Door de pensionering van SW-medewerkers en de afschaffing van de WsW in 2015 daalt het aantal medewerkers jaarlijks. Hierdoor wordt het steeds lastiger de dienstverlening van eigen rendabele afdelingen zoals Schoonmaak en Groenvoorziening in de lucht te houden.
4. *Cybersecurity*
   Ook bij Scalabor zien ze een toename van het aantal phishingmails etc. in lijn met de landelijke trend. Dit brengt financiële risico's met zich mee.

Beheersmaatregelen

1. *Oekraïne / hogere energiekosten / inflatie*
   Scalabor kijkt naar mogelijkheden en contractafspraken om met leveranciers in gesprek te gaan. Tegelijkertijd praten ze met hun klanten en afnemers over het doorvoeren van prijsverhogingen. Ook wij als gemeente streven naar het bieden van passende indexatie van de tarieven. Daarnaast is Scalabor actief bezig met het besparen van energie, onder andere door aanpassingen in de huisvesting.
2. *Instroom trajecten divisie arbeidsontwikkeling*
   Vanuit de gemeente Arnhem hebben we nieuwe afspraken met Scalabor gemaakt over de inzet van arbeidsontwikkeling en beschut werk. Tegelijkertijd blijven we ook actief in de regio de mogelijkheden van Scalabor onder de aandacht brengen.
3. *Effect uitstroom SW op dienstverlening en omzet*
   Er zijn regionaal (vanuit de MGR waar de SW onder valt) financiële afspraken gemaakt over SW tot en met 2025. We voeren via de MGR actief regionaal overleg over de ontwikkeling en toekomst van SW.

Cybersecurity
Scalabor heeft diverse beheersmaatregelen getroffen om de risico's te beheersen. Naast de technische en organisatorische maatregelen die er al zijn, gaan ze ook al hun kantoormedewerkers een training laten volgen om meer bewustzijn en kennis op te doen op dit gebied.

Sportbedrijf Arnhem

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap		
Programma	S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	Het Sportbedrijf voert het sportbeleid uit. Arnhem stimuleert en faciliteert bewegen en sporten en Arnhem, voor een beter welzijn van de stad.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem		
Bestuurlijk belang	De gemeente Arnhem is 100% aandeelhouder van de BV Sportbedrijf Arnhem. Als aandeelhouder is de gemeente Arnhem lid van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders. Het mandaat om als aandeelhouder op te treden is door het college neergelegd bij de concerndirecteur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft het volledige eigendom.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	2.519.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	21.034.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	18.100.000
Ontwikkelingen	Het Sportbedrijf heeft te maken met een begrotingstekort op basis van de huidige activiteiten, veroorzaakt door de hoge inflatie en energiekosten. Dit is reeds door middel van een raadsbrief gecommuniceerd. We zijn als gemeente in overleg met het Sportbedrijf hoe het begrotingstekort te overbruggen, zonder ingrijpende maatregelen te nemen.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	**Sturing** Het Sportbedrijf is de grootste uitvoerder van het sportbeleid van de gemeente Arnhem. Bij de verzelfstandiging van het Sportbedrijf, zijn vanuit de gemeente als opdrachtgever en eigenaar van het Sportbedrijf, afspraken gemaakt over de informatie- en stuurmogelijkheden voor de gemeente. Voor 2024 geven we op dezelfde wijze als voorgaande jaren sturing aan het Sportbedrijf. Onderdeel van die sturing is het subsidieproces aan het Sportbedrijf. Dat bestaat uit een gezamenlijke, integrale, uitvraag aan het Sportbedrijf. Gevolgd door een subsidieaanvraag en een gezamenlijke (door sportbeleid, TLO en BC) beoordeling van de aanvraag. Door het jaar heen houden we aan de hand van kwartaalrapportages inhoudelijk en financieel vinger aan de pols wat betreft de voortgang. Ten slotte volgt vaststelling aan de hand van het jaarverslag en de jaarrapportage. Tegelijkertijd voert de gemeente als aandeelhouder ook regelmatig gesprekken met het Sportbedrijf door middel van aandeelhoudersvergaderingen. De dagdagelijkse aansturing gebeurt vanuit de bestuursadviseur sport die fungeert als ambtelijk opdrachtgever. Het verbeteren van inhoudelijk en financieel inzicht is een continu proces waarover Sportbedrijf en gemeente afstemmen met betrekking tot gewenste inzichten. Over de kwaliteit en met name over de (on)mogelijkheden van rapportage over effectiviteit en efficiëntie van interventies in de stad wordt met elkaar gesproken, alsmede wensen voor de toekomst op wijkniveau. Er is steeds meer inzicht in kosten per locatie en per 'product'. Sportbedrijf en		

gemeente doorlopen gezamenlijk stappen om dit af te zetten tegen maatschappelijke meerwaarde. Hierdoor komt er steeds meer kennis beschikbaar over in hoeverre uitgaven zich verhouden tot gemeentelijke doelstellingen. Op basis daarvan kunnen beleidskeuzes gemaakt worden.

Financieel
Het eigen vermogen is € 1,6 miljoen. Voor 2022 e.v. is er een taakstelling van € 0,75 miljoen. Het Sportbedrijf heeft in 2022 een resultaat gehaald van omstreeks € 0,9 miljoen. Dit is grotendeels te verklaren door incidentele steun vanuit het Rijk in verband met de coronacrisis. Dit wordt grotendeels aangewend om het in verband met stijgende energieprijzen verwachte tekort van 2023 deels mee op te vangen. Er blijft voor 2023 nog een tekort over van omstreeks 0,5 miljoen en 2,7 miljoen voor 2024. Met de in de begroting opgenomen aanvullende subsidie voor 2023 en 2024 verwachten wij dat het Sportbedrijf bij gelijkblijvende activiteiten voldoende financiële middelen tot haar beschikking heeft.

Samenwerking
Nu het Sportbedrijf stabiel staat, is er ruimte om de focus te verleggen naar het gesprek op inhoud en gezamenlijke belangen. De afgelopen jaren is de samenwerking tussen gemeente en Sportbedrijf sterk verbeterd. De samenwerking blijft een onderwerp waarin continu geïnvesteerd wordt, ook in 2024 en verder.
Voorbeelden van inhoudelijke onderwerpen die gezamenlijk worden opgepakt zijn: verenigingsondersteuning, de bezetting van accommodaties en ontwikkeling van een positief sportklimaat. Hierover wordt de gemeenteraad in 2023 verder geïnformeerd.
We verwachten deze ontwikkeling met het MT van het Sportbedrijf in 2024 voort te kunnen zetten. Deze samenwerking zorgt ervoor dat het risicoprofiel van het Sportbedrijf als verbonden partij lager ingeschat wordt.

NV Bank Nederlandse Gemeenten

Vestigingsplaats	Den Haag		
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën		
Doel verbonden partij	De BNG is de 'bankier ten dienste van overheden', waaronder voor gemeenten.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeente heeft minder dan 1% van de aandelen. De andere aandeelhouders zijn de Staat der Nederlanden (50%), provincies en gemeenten.		
Bestuurlijk belang	De concerntreasurer is gemachtigde voor de aandeelhoudersvergadering.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft 496.470 aandelen van de BNG in bezit (bijna 1%) en is daarmee een van de grootste gemeentelijke aandeelhouders van de BNG		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	4.615.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	107.459
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	-1.300
Ontwikkelingen	Niet van toepassing		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing		

Economic Board regio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats	Nijmegen
Rechtsvorm	Stichting
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie
Doel verbonden partij	Het versterken van de samenwerking tussen ondernemers, kennisinstellingen en overheden op de groeisectoren health, energy en food en de cross-overs daartussen, om daarmee de economische slagkracht van de regio Arnhem-Nijmegen verder te ontwikkelen en regionale groeikansen te benutten met alle voor dat doel dienstige middelen.

Deelnemers in samenwerking	The Economic Board wordt gevormd door achttien leden vanuit de kennisinstellingen, het bedrijfsleven en de overheden.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch (voorzitter) en de wethouder Economische Zaken hebben zitting in de board.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem heeft geen rechtstreekse financiële relatie met The Economic Board. Van onze bijdrage aan de regio wordt 1 euro per inwoner via een subsidie door de Groene Metropoolregio doorgegeven aan The Economic Board.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	44.593
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	103.369
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	162.466
Ontwikkelingen	The Economic Board richting op de samenwerking tussen overheden, kennisinstellingen en bedrijfsleven op het gebied van economische ontwikkeling, innovatie en werkgelegenheid in de regio. The Economic Board is aanjager en versterker van de economische groei in de regio Arnhem-Nijmegen rondom de thema's Energy, Health, Hightech met cross-over Food, Slimme Duurzaamheid en Arbeidsmarkt. The Economic Board stimuleert innovaties in deze sectoren en de cross-overs daartussen. Dat doet ze onder meer door te communiceren over het bijzonder potentieel en ontwikkelingen in de regio, mogelijke partners aan elkaar te verbinden en bedrijvigheid en innovaties te stimuleren en aan te jagen. The Economic Board representeert een diverse en grote achterban, die zich uitstrekt over een aanzienlijk gebied (ca 800.000 inwoners) met een actief en betrokken MKB, alles zich afspelend binnen de 18 gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen. The Economic Board richt zich onder de noemer Lifeport specifiek op de clusters energy, health en food, vanuit de propositie dat de regio Arnhem-Nijmegen juist met innovaties op deze thema's een bijdrage kan leveren aan grote maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld maatschappelijke opgaven, bijvoorbeeld rond energie en klimaat. Voorbeelden waar de krachtenbundeling van de samenwerking tussen overheid, kennisinstellingen en onderwijs rond innovaties zijn de IPKW Cleantech campus en het Connectr innovation lab in Arnhem of TPN West in Nijmegen en Innofase in Duiven. Op de Noviotech Campus in Nijmegen werken universiteit en het bedrijfsleven samen aan onderwerpen als preventie en pandemische paraatheid in combinatie met verregaande digitalisering van de zorg. Samen met de Groene Metropoolregio en kennisinstellingen in de regio werkt The Economic Board daarnaast via een gezamenlijke regionale arbeidsmarktagenda aan een betere aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Belangrijke partners van The Economic Board zijn de GMR zijn en de provincie Gelderland. De drie partijen hebben in de 2023 een Regio Deal af met het Rijk en zullen hier vanaf 2024 gezamenlijk uitvoering aan geven. De Regio Deal sluit inhoudelijk aan bij de agenda's van The Economic Board, GMR en de gebiedsagenda van de provincie Gelderland.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

BVO De Connectie

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën		
Doel verbonden partij	De Connectie is een gemeenschappelijke regeling met de gemeenten Rheden en Renkum op het gebied van bedrijfsvoering.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeente Arnhem, gemeente Renkum en gemeente Rheden		
Bestuurlijk belang	Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het bestuur.		
Financieel belang	Het Arnhems aandeel in De Connectie bedraagt 72%.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	1.484.000

	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	17.127.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	33.628.000

Ontwikkelingen

Om meer grip te krijgen op de samenwerking, toekomstvisie en het financieel perspectief heeft het bestuur van de Connectie in 2021 een bestuursopdracht vastgesteld. Daarbij gaat het om nieuwe afspraken met betrekking tot de wijze van organiseren van de samenwerking (governance), een duidelijke toekomstvisie omtrent de positie van De Connectie op langere termijn (groeiambitie) en het financieel perspectief van De Connectie in relatie tot de financiële positie van de eigenaar-gemeenten. Na het vaststellen van de bestuursopdracht is door De Connectie en de gemeenten gezamenlijk invulling gegeven aan de doorontwikkeling van de samenwerking. In het kader van deze doorontwikkeling vindt onderzoek plaats naar de verdere professionalisering van het opdrachtgeverschap. Daarbij wordt ook het centraal opdrachtgeverschap van de IV-keten onderzocht. Naast het onderzoek naar de inrichting van het opdrachtgeverschap wordt ook ingezet op de versterking van het demand- en supplymanagement.

Risico profiel

Middel

Beheersstrategie

De beheersing is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. Het bestuur, het OGO (opdrachtgeversoverleg) en de demandorganisatie zijn hierin belangrijke gremia waarin sturing en beheersing nadrukkelijk terugkomen. Het controllersoverleg vervult hierin een belangrijke adviesrol ten aanzien van de P&C-producten van de Connectie.

Er wordt in de begroting van De Connectie een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. De Connectie onderschrijft de principes van het risico gestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico's te beheersen. Afgelopen jaar heeft De Connectie belangrijke stappen gezet ten aanzien van de invulling van het risicomanagement. Zo heeft er een uitgebreide risico-inventarisatie plaatsgevonden, zowel vanuit het perspectief van de organisatiedoelstellingen als vanuit het perspectief van business continuïteit. Waar nodig zijn aanvullende beheersmaatregelen genomen. De komende jaren gaat De Connectie verder met het door ontwikkelen van het risicomanagement door te investeren in het risicobewustzijn binnen de organisatie en het cyclisch en systematisch borgen van het risicomanagement.
De risico's die door De Connectie in de MJPB 2024-2027 zijn beschreven, zijn in omvang gestegen. Dit wordt volledig veroorzaakt door de onzekerheid ten aanzien van de stijgende WOZ-bezwaren en daaraan gekoppelde meerkosten. Afhankelijk van de landelijke ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving is dit als risico opgenomen in het risicoprofiel van de Connectie. In de Begroting 2024 van de gemeente Arnhem is rekening gehouden met deze risico's.

Gelet op het feit dat de Connectie een beleidsarme MJPB heeft gepresenteerd waarin ontwikkelingen en (gemeentelijke) ambities zoals bijvoorbeeld de harmonisatie van applicatielandschap niet zijn verwerkt, vraagt dit in de toekomst mogelijk om aanvullende investeringen.

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

Vestigingsplaats

Arnhem

Rechtsvorm

Gemeenschappelijke regeling

Programma

S07 Zorg

Doel verbonden partij

In april 2016 is de Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen opgericht ten behoeve van het aanvullend vervoer Arnhem Nijmegen (Avan). Het is een gemeenschappelijke regeling, gebaseerd op een bedrijfsvoeringsorganisatie. Eén van de taken van deze Vervoersorganisatie is het regelen van het doelgroepenvervoer, waarbij sprake is van een bundeling van het doelgroepenvervoer (Wmo-vervoer, leerlingenvervoer en instellingsvervoer). Gezamenlijke sturing en (financiële) beheersing van uitvoeringstaken en uitvoering van ondersteunende processen op het gebied van doelgroepenvervoer en aanvullend vervoer voor de deelnemers.

Deelnemers in samenwerking

Regio Arnhem en regio Nijmegen

Bestuurlijk belang

Wethouder Marco van der Wel is lid van het bestuur.

Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt volgens een verdeelsleutel bij aan de exploitatie. De kosten van de bedrijfsvoeringsorganisatie worden bepaald op basis van het inwoneraantal. De vervoerskosten op basis van rekeneenheden van het vervoer. De vervoersorganisatie heeft geen weerstandscapaciteit; tekorten komen voor rekening van de deelnemende gemeenten.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	10.313.756
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	6.282.708
Ontwikkelingen	Met vervoerders zijn in 2020 contracten afgesloten voor een initiële periode van 4 jaren en drie verlengingsopties van elk twee jaren. De uitvoerende partij voor routegebonden vervoer in Arnhem heeft besloten het contract niet te verlengen en daardoor dient dit deel van het vervoer te worden aanbesteed.		
Risico profiel	Middel		
Beheersstrategie	De risico's waarmee BVO DRAN te maken heeft zijn een veranderende relatie met de provincie, een zeer dynamische omgeving, kwetsbare burgers en daarmee politieke gevoeligheid. De inrichting van het doelgroepenvervoer is gebaseerd op een 'open einde' systematiek. Hierom is de sturingsinformatie frequenter en gericht op continue monitoring. Structureel ontvangen we van de BVO DRAN managementinformatie en zogenaamde rittenbakken. Er is ongeveer tien keer per jaar ambtelijk en 6 keer per jaar bestuurlijk overleg. We zijn voornemens om informatie over het doelgroepenvervoer te verwerken in PowerBI zodat het onderdeel kan gaan uitmaken van de bestuursrapportage. In 2022 is gewerkt aan het opnemen van informatie over regiotaxi in PowerBI. Qua IT heeft dat meer voeten in aarde en kost meer tijd dan vooraf ingeschat. Dit geldt nog meer voor het opnemen van informatie over het routegebonden vervoer omdat de aangeleverde informatie niet uniform is tussen de vervoerders.		

Euregio Rijn-Waal

Vestigingsplaats	Kleve (D)		
Rechtsvorm	Openbaar lichaam naar Duits recht		
Programma	S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S03 Economie		
Doel verbonden partij	De Euregio Rijn-Waal is een Nederlands-Duits openbaar lichaam waarbij ca 55 gemeenten en regionale overheden en Kamer van Koophandels uit de grensregio zijn aangesloten. De bevordering van de integratie van Europa en het slechten van nationale grenzen zijn centrale doelen van deze samenwerking. De Euregio Rijn-Waal zet in op verbetering en intensiveren van grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van economie en maatschappij. In het werkgebied van de Euregio bestaan veel mogelijkheden voor een sterke economische en maatschappelijke ontwikkeling. De Euregio Rijn-Waal brengt partners bij elkaar om gezamenlijke initiatieven te starten en zo gebruik te maken van synergie-effecten. De Euregio verzorgt het programmamanagement voor het EU-programma INTERREG Duitsland-Nederland. De Euregio is geen verbonden partij in de zin van de Wet gemeenschappelijke regelingen. De Euregio is een openbaar lichaam gebaseerd op het Verdrag van Anholt. In overeenstemming met artikel 3 lid 3 van dit verdrag is voor de Euregio het Duitse recht van toepassing. Dit betekent dat voor de Euregio niet dezelfde plichten gelden ten aanzien van bijvoorbeeld de verzending van de begroting aan deelnemende gemeenten. In de statuten van de Euregio is vastgelegd dat de begroting een maand voor het begin van het nieuwe begrotingsjaar een begroting wordt opgeleverd.		
Deelnemers in samenwerking	55 leden, te weten 30 Nederlandse en 20 Duitse gemeenten, 3 regionale instanties en 2 Kamers van Koophandel		
Bestuurlijk belang	In de Euregioraad zitten namens de gemeente Arnhem wethouder Maurits van de Geijn en de raadsleden Alwin van Engelenburg, Joris Brandts en Yildirim Usta.		
Financieel belang	Beperkt. De leden betalen een (inwoneraantal gerelateerde) contributie.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	1.747.124
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	2.917.430

	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	28.000

Ontwikkelingen

De Euregio geeft uitvoering aan de door de Euregioraad vastgestelde Strategische Agenda 2025+. Daarin zijn vier grensuitdagingen geformuleerd: economie en klimaat, arbeidsmarkt en opleiding, leefbaarheid alsmede Euregionale identiteit. Medio 2022 is het Europees Interreg-programma VI 2021-2027 van start gegaan. Daarvoor verzorgt de Euregio het regionale programmamanagement.
Binnen de Groene Metropoolregio worden initiatieven voor Euregionale samenwerking onderzocht, o.a. in het kader van de Regio Deal Groene Groei. Arnhem neemt binnen de Euregio samen met Düsseldorf, Duisburg, Moers, Ede, Apeldoorn en Nijmegen deel aan het zogenaamde 100.000plus-netwerk.

Risico profiel

Laag

Beheersstrategie

Niet van toepassing.

GR Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen

Vestigingsplaats

Elst

Rechtsvorm

Gemeenschappelijke regeling

Programma

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën; S02 Bereikbaarheid; S03 Economie; S10 Klimaat en energie; S12 Wonen en leefomgeving

Doel verbonden partij

De ambitie van de Groene Metropoolregio is gericht op de welvaart van de inwoners in de regio. De Groene Metropoolregio werkt aan maatschappelijke opgaven op het gebied van werken, wonen, duurzaamheid, bereikbaarheid en leefbaarheid. De regio staat voor kwalitatieve groei en dus voor balans tussen groei en leefbaarheid. De ambitie is om de omvangrijke groeiopgave (huisvesting, werk en bereikbaarheid) te faciliteren en de groene leefomgeving en ontspannen leefkwaliteit in de regio te behouden en te versterken. De regio wil zich sterker profileren naar het rijk en Europa als groene, circulaire metropoolregio. De regionale agenda is hierop gericht.

Deelnemers in samenwerking

Arnhem, Berg en Dal, Beuningen, Doesburg, Druten, Duiven, Heumen, Lingewaard, Montferland, Mook en Middelaar, Nijmegen, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Wijchen en Zevenaar.

Bestuurlijk belang

Burgemeester Ahmed Marcouch is lid van het Algemeen Bestuur van de Groene Metropoolregio met wethouder Nermina Kundić als zijn plaatsvervanger. Wethouder Nermina Kundić is voorzitter van het bestuurlijk team Verbonden regio. Maurits van de Geijn, Marco van der Wel en Cathelijne Bouwkamp nemen deel aan de bestuurlijke teams voor respectievelijk de opgaven Productieve regio, Ontspannen regio en Groene Groeiregio.

Financieel belang

De gemeente Arnhem draagt naar rato van inwonertal bij aan de uitvoering van de gemeenschappelijke regeling. Dit betreft de basiskosten. Daar komen jaarlijks de middelen bij voor de uitvoering van de regionale agenda. Het bedrag van € 1.107.261 dat is opgenomen als gerealiseerde bijdrage Arnhem is opgebouwd uit € 420.000 voor basiskosten en € 687.261 voor kosten uitvoering regionale agenda.

Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	347.799
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.928.520
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	418.665

Ontwikkelingen

In de Groene Metropoolregio werken de colleges van de achttien regiogemeenten samen aan de volgende ambitie:

- Samen doorgroeien naar een groene metropoolregio met internationale betekenis en allure.
- Zichtbaar zijn als dé circulaire topregio van ons land en van Europa, in alle facetten van de leefomgeving.
- Hét voorbeeld zijn voor kwalitatieve groei met een goede balans tussen levendige stedelijkheid en ontspannen leefkwaliteit.

De regionale agenda is hierop gericht. In deze agenda zijn vijf opgaven zijn geformuleerd: Verbonden regio, Productieve regio, Circulaire regio, Ontspannen regio en Groene groeiregio. In 2022 is een update van de regionale agenda 2023-2024 vastgesteld.

	Arnhem heeft in 2022 samen met de Groene Metropoolregio mede uitvoering gegeven aan de opgaven in de regionale agenda en de hiermee samenhangende lobbyagenda. Dankzij de inspanningen van de Groene Metropoolregio heeft het Rijk Arnhem-Oost aangewezen als grootschalig woningbouwgebied. Hiermee kunnen we als de gemeente ook aanspraak maken op middelen vanuit Den Haag om te investeren in een leefbare omgeving, betere bereikbaarheid en duurzame economie. Vanuit de regionale agenda is daarnaast onder andere samen met de Economic Board, de provincie en werkgevers gewerkt aan een regionale arbeidsmarktagenda, die moet gaan zorgen voor een betere aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Volgens de opdracht vanuit het Rijk is gewerkt aan de voorbereiding voor de Regionale Energiestrategie 2.0. De bestuurders van de cultuurregio 025 hebben in goede onderlinge samenwerking kaders vastgesteld voor de uitvoering van het transformatievoorstel cultuur. Ook is een inventarisatie uitgevoerd naar natuur, landschap en water in de regio, het zogenaamde groen-blauwraamwerk. Dit is een belangrijke bouwsteen voor het Verstedelijkingsakkoord waar vanuit de opgave groene groeiregio aan wordt gewerkt. In 2022 is doorgewerkt aan de verstedelijkingsstrategie, in het najaar zijn de gebiedsuitwerkingen aan de gemeenteraden aangeboden. Op de valreep van 2022 is de Woondeal 2.0 regio Arnhem-Nijmegen, als samenwerkingsagenda voor de woningbouwopgave in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen, ter vaststelling naar de regiogemeenten gestuurd. In 2022 is door het Algemeen Bestuur van de regio de meerjarige regionale agenda 2023-2024 vastgesteld, waar inmiddels zeventien gemeenten op hebben ingetekend.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Lingezegen

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S12 Wonen en leefomgeving		
Doel verbonden partij	De realisatie en coördinatie van het beheer van Park Lingezegen op basis van het Masterplan, Intergemeentelijke structuurvisie, het Uitvoeringsprogramma en het AB-besluit 2015-004 over de Afronding van de basisuitrusting en de doorontwikkeling (AB, 04 12 2015).		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Lingewaard, Overbetuwe, Nijmegen en Arnhem.		
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van het Dagelijks bestuur, Wethouder Maurits van de Geijn is lid van het Algemeen bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt voor 25% bij aan de gemeenschappelijke regeling.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	5.210.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	249.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	250.000
Ontwikkelingen	De komende jaren werkt de parkorganisatie aan een stevige, relevante positie in de regio en ontwikkelt ze haar identiteit tot een herkenbaar merk Park Lingezegen. Een sterk en betrokken actief netwerk wordt uitgebouwd, waarbij er nauw wordt samengewerkt met regionale stakeholders (de deelnemende gemeenten, provincie, Groene Metropoolregio) en betrokken lokale ondernemers en vrijwilligers. In het park krijgen in 2023 de Herenboeren een plek en worden drie klompenpaden gerealiseerd.		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

MGR Sociaal Domein Centraal Gelderland

Vestigingsplaats	Arnhem
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S04 Onderwijs; S06 Participatie en armoedebestrijding; S07 Zorg

Doel verbonden partij	De Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Regio Centraal Gelderland is door elf gemeenten in 2017 opgericht voor de uitvoering van taken op het terrein van het sociaal domein. De MGR bestaat uit een beheerorganisatie en vijf modules, te weten: Inkoop specialistische zorg, Werkgeversservicepunt, Regionaal Bureau Leerlingzaken, Werkgeverschap SW-medewerkers en Contractmanagement Inburgering.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Wageningen, Westervoort en Zevenaar (niet alle gemeenten doen aan alle modules mee) alsmede het UWV (Werkgeverservicepunt).		
Bestuurlijk belang	Wethouder Paul Smeulders is lid van het bestuur. In de bestuurscommissies zitten wethouders Mark Lauriks (Participatie), Marco van der Wel (Inkoop zorg) en Nermina Kundić (onderwijs).		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten worden verdeeld zijn per module specifieke afspraken vastgelegd. Bij de onderwijsmodule geldt bijvoorbeeld het criterium 'leerlingaantallen en VsV-cijfers van de afgelopen 3 jaren' en bij de module WgSW het aantal inwoners met een SW-verband.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	684.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.388.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	32.123.855
Ontwikkelingen	In opdracht van de deelnemende gemeenten levert de MGR-organisatie een belangrijke bijdrage aan het versterken van de regionale samenwerking, meer integraliteit en ketenoptimalisering in het sociaal domein. De MGR is gevraagd alert te zijn op ontwikkelingen en opgaven die hieraan verder kunnen bijdragen. In 2022 kon daardoor de nieuwe module Contractmanagement Inburgering starten. Het regionaal SROI-steunpunt (Social Return On Investment) wordt in 2024 als submodule aan de samenwerkingsmodule Werkgeverservicepunt toegevoegd. De MGR zet in 2024 de werkzaamheden zoals die in de afgelopen jaren zijn ingezet en afgesproken voort.		
Risico profiel	Laag		
Beheersstrategie	Niet van toepassing.		

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S11 Ruimtelijke ontwikkeling		
Doel verbonden partij	Goede en efficiënte vergunningverlening en handhaving op het gebied van milieu, bouwen, natuur en water.		
Deelnemers in samenwerking	Gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Zevenaar en provincie Gelderland.		
Bestuurlijk belang	Wethouder Marco van der Wel is lid van dagelijks bestuur en algemeen bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatiebegroting van deze gemeenschappelijke regeling. De jaarlijkse bijdrage is afhankelijk van het afgesproken werkprogramma.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	862.900
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	4.929.600
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	6.544.000
Ontwikkelingen	Landelijke ontwikkelingen: zowel de Omgevingswet als de Wet kwaliteitsborging bouw gaan in per 2024. Beiden hebben invloed op de werkprocessen van vergunningverlening en toezicht bij ODRA. Een deel van het bouwtoezicht zal voortaan door de markt worden uitgevoerd. Beide wetten vereisen het inregelen van nieuwe werkprocessen. De landelijke evaluatie van Omgevingsdiensten door de commissie Van Aartsen heeft een aantal maatregelen opgeleverd, waaronder het ‘robuuster’ maken van kleinere omgevingsdiensten. Mogelijk		

	resulteert dit voor ODRA in een fusie of intensieve samenwerking met andere diensten. De krapte op de arbeidsmarkt zorgt ervoor dat ODRA relatief veel capaciteit moet inhuren en inmiddels structureel beginnende werknemers zelf opleidt.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving kunnen grote invloed hebben op de taakomvang en -inhoud van de omgevingsdienst ODRA. De Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging bouwen (WKB) zullen invloed hebben op de werkzaamheden die met bouw hebben te maken. ODRA is samen met de deelnemende gemeenten actief bezig met de invoering van de Omgevingswet en WKB en rapporteert hier geregeld over. Door actief met komende ontwikkelingen bezig te zijn kan beter geanticipeerd worden op eventuele consequenties voor het personeelsbestand van ODRA. De omvang van het takenpakket van ODRA op het gebied van bouw, vergunningverlening en toezicht is direct afhankelijk van initiatieven van particulieren en bedrijven in de stad. Er kunnen grote verschillen zitten tussen jaren. Om hierop te anticiperen houdt ODRA een flexibele schil met personeel aan. Met de systematiek van outputfinanciering en een prognose van de gemeente op de bouwontwikkelingen wordt het beter mogelijk om de kosten voor de gemeente vooraf in te schatten. Echter, ook na afloop van de coronacrisis is er nog steeds sprake van veel dynamiek en onzekerheid. De stikstofregelgeving, hoge prijzen, schaarste aan bouwmaterialen en aan personeel zorgen er voor dat het moeilijk is om goede prognoses te maken. De verwachting is evenwel dat de woningopgave voor flink meer bouwactiviteiten in Arnhem zal leiden. De bij omgevingsdienst ODRA onderkende risico's voor gemeente Arnhem worden op de volgende wijzen beheerst. Allereerst is er maandelijks werkoverleg tussen de accounthouders van beide partijen. Relevante ontwikkelingen kunnen daar als eerste gesignaleerd worden. ODRA levert maandelijks productiecijfers en urenoverzichten. De cijfers worden met deze frequentie ook in het accountoverleg besproken. Realisatie van producten en uren kan zo getoetst worden aan planning en budget, indien nodig kan worden bijgestuurd en zullen relevante ontwikkelingen gemeld worden in de financiële cyclus van de gemeente. De portefeuillehouder heeft zitting in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van ODRA. Meerdere keren per jaar worden financiële tussenrapportages van ODRA in de vorm van een financieel dashboard in de bestuursvergaderingen besproken. De businesscontroller Arnhem adviseert de portefeuillehouder op deze rapportages en kan risico's vroegtijdig signaleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan oplopende personeelskosten door schaarste op de arbeidsmarkt of bevindingen van de accountant.

Regionaal Historisch Centrum Gelders Archief

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S05 Cultuur		
Doel verbonden partij	Het gezamenlijk vorm en inhoud geven aan het Gelders Archief, een samenwerking van de gemeentelijke archieven van Arnhem, Renkum, Rheden, Rozendaal, provincie en het Rijksarchief Gelderland. Aanvullend zijn taken afgesproken op het terrein van het beheer, het behoud, de presentatie en informatieverstrekking van de historie van de stad Arnhem en de omgeving daarvan.		
Deelnemers in samenwerking	De gemeenten Renkum, Rheden en Rozendaal en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Met de Provincie Gelderland vinden onderhandelingen plaats over toetreding tot de Gemeenschappelijke Regeling.		
Bestuurlijk belang	Wethouders Bob Roelofs en Maurits van de Geijn maken deel uit van het bestuur.		
Financieel belang	Jaarlijkse bijdrage.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	462.852
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	20.371.869
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	1.199.139
Ontwikkelingen	De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heeft aangegeven op termijn (voorzien op 1 januari 2025) uit te willen treden uit de Gemeenschappelijke Regelingen ten behoeve van de Regionale Historische Centra (RHC's), waaronder het Gelders Archief. Het Rijk wil wel de financiering op niveau houden voor het behoud en beheer van de fysieke rijksarchieven binnen de RHC's. De digitale rijksarchieven gaan volledig naar het e-depot van het Nationaal Archief. Daarnaast heeft het Ministerie van OCW eind 2020 aangegeven niet te willen dat de		

	RHC's gebruik blijven maken van het e-depot van het Nationaal Archief, maar dat zij hiervoor een eigen voorziening dienen op te richten. Het ministerie heeft hierbij wel financiële ondersteuning toegezegd, waarmee het Gelders Archief naar verwachting voor vijf jaar de externe kosten kan dekken. Voor de bijkomende kosten heeft het Gelders Archief in 2021 een dotatie gedaan aan de voorziening e-depot. Deze is gedekt uit het resultaat 2021 en een bijdrage uit het eigen vermogen.
Risico profiel	Middel
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Vestigingsplaats	Arnhem		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling		
Programma	S01 Veiligheid; S07 Zorg; S09 Gezondheid en sport		
Doel verbonden partij	In deze regeling participeren (inclusief Arnhem) 15 gemeenten. Het betreft hier een wettelijk aangewezen organisatie met taken op het terrein van de brandweer (hulpverlening), volksgezondheid en rampenbestrijding. Veiligheid en gezondheid zijn in de regio de kerntaken.		
Deelnemers in samenwerking	15 gemeenten (inclusief Arnhem) participeren in de gemeenschappelijke regeling.		
Bestuurlijk belang	Burgemeester Ahmed Marcouch en wethouder Maurits van de Geijn maken deel uit van het (dagelijks) bestuur.		
Financieel belang	De gemeente Arnhem draagt bij aan de exploitatie van de gemeenschappelijke regeling. Over de wijze waarop de bijdrage over de deelnemende gemeenten is verdeeld zijn per onderdeel specifieke afspraken gemaakt en vastgelegd.		
Eigen vermogen	Per 01-01-2023	€	8.513.000
	Per 31-12-2023	€	
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023	€	51.358.000
	Per 31-12-2023	€	
Financieel resultaat	Begroot voor 2024	€	
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024	€	21.996.048

Ontwikkelingen

Volksgezondheid
Voor zowel de Algemene Gezondheidzorg (AGZ) als voor de Jeugdgezondheidzorg (JGZ) is er een traject toekomstbestendige dienstverlening ingezet. Dit, om als GGD, verantwoordelijk voor de uitvoering van de Wet Publieke Gezondheid goed in te kunnen spelen op maatschappelijke ontwikkelingen. Zowel wat betreft inhoudelijke dienstverlening als voor het beschikken over een robuuste organisatiestructuur.

De besluitvorming over de consequenties van de adviezen over Toekomstbestendige JGZ en toekomstbestendige AGZ vindt eind 2023 plaats.
De AGZ bestaat uit:
- Preventie AGZ
- Milieu & gezondheid
- Respons op crises

Integraal zorgakkoord (IZA) en Gezond en actief leven akkoord (GALA)
In het Integraal Zorgakkoord (IZA) en het Gezond & Actief Leven Akkoord (GALA) maken gemeenten en verschillende zorgpartijen, waaronder de GGD, afspraken over te bereiken gezondheidsdoelen voor de komende jaren. Beide akkoorden hangen nauw met elkaar samen en passen in een beweging van 'zorg naar gezondheid' die al is ingezet. Het Integraal Zorgakkoord bevat afspraken tussen 13 partijen over het toegankelijk en beheersbaar houden van de zorg. In het GALA maken het rijk, gemeenten en verzekeraars afspraken over preventie, versterking van de sociale basis en sport & bewegen

Brandweer / Crisisbeheersing
Eind 2022 heeft het Kabinet de Contourennota Versterking Crisisbeheersing en Brandweerzorg naar de Tweede Kamer gestuurd. In de bestuurlijke afspraken is besloten tot een geleidelijke opbouwende structurele toevoeging van € 83 miljoen voor alle veiligheidsregio's in de brede doeluitkering rampenbestrijding (BDUR) vanaf 2023. Dit betekent voor VGGM een bedrag van ongeveer € 1,4 miljoen vanaf 2023 oplopend tot ongeveer € 2,6 miljoen in 2026. VGGM zal hiermee de bestaande crisisorganisatie verder ontwikkelen.

Met de komst van de omgevingswet vindt een taakaanpassing plaats op het gebied van brandpreventie, namelijk het toezicht op wooncomplexen waar eveneens zorg wordt aangeboden en op bedrijven met veel gevaarlijke of ontplofbare stoffen of grote hoeveelheden vuurwerk (BEVI instellingen). De volledige implementatie van de Omgevingswet kent een doorlooptijd tot 2029.

In 2024 wordt een nieuw dekkingsplan voor de brandweer ter besluitvorming voorgelegd in het Algemeen Bestuur. Het dekkingsplan wordt gebaseerd op een geactualiseerd risicoprofiel waarin de risico's van de vier kerntaken van de brandweer worden samengebracht: brandbestrijding, hulpverlening, incidentenbestrijding gevaarlijke stoffen en waterongevallen. Aanvankelijk zou in 2022 al een nieuw dekkingsplan worden opgesteld. De planning is bijgesteld. Besloten is om het dekkingsplan samen te laten lopen met het meerjarenbeleidsplan VGGM 2024-2027. Dat betekent dat de beleidstermijn van het huidige dekkingsplan wordt verlengd en daarmee wordt het huidige niveau van de repressieve brandweerzorg gewaarborgd.

In het kader van de inwerkingtreding van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren is landelijk onderzoek gedaan naar de toekomstbestendigheid van het huidige stelsel van de vrijwillige brandweer. De vraag hierbij was in hoeverre het nodig was om te komen tot taakdifferentiatie tussen beroeps en vrijwillig brandweerpersoneel. De resultaten van het laatste onderzoek zijn inmiddels naar de Tweede Kamer gestuurd. De financiële consequenties van deze taakdifferentiatie worden nog verder uitgewerkt.

Beter bedrijfsvoeren
Door de toenemende samenwerking van gemeenten is door VGGM veel energie gestoken in het in beheer nemen van aanvullende taken. Door de aandacht op uitbreiding van taken heeft VGGM zich beperkt ontwikkeld op de verschillende bedrijfsvoering gebieden. Dit blijkt ook uit diverse rapportages. Hierdoor ontstaat het risico dat de organisatie onvoldoende in staat is om zich aan te passen bij toekomstige ontwikkelingen. In 2023 zal het bestuur nader stilstaan bij de toekomstige ambitie van de organisatie en bijbehorende inrichting van management en ondersteunende functies.

Risico profiel
Middel

Beheersstrategie

De veiligheids- en gezondheidsregio Gelderland Midden is een wettelijk aangewezen regeling waarin wordt samengewerkt met 15 verschillende gemeenten. De taken zijn onder verdeeld in een vijftal programma's (crisisbeheersing, brandweerzorg, GGD, ambulancezorg en bedrijfsvoering). VGGM wijst in haar begroting 2024 op de volgende risico's:

- Arbeidsontwikkelingen, waaronder een krappe arbeidsmarkt, vergrijzing en vitaliteit.
- Ziekteverzuim:

De coronabestrijding vroeg ruime tijd veel extra inzet van VGGM-medewerkers, waardoor het risico bestaat van verzuim als gevolg van een (te) hoge belasting.

- Regeling vervroeg uittreden:

In het pensioenakkoord is geregeld dat werkgevers een Regeling Vervroegd Uittreden (RVU) kunnen aanbieden aan medewerkers die 3 jaar of minder van hun AOW-leeftijd verwijderd zijn. De cao Ambulancezorg en de cao VVT hebben inmiddels een RVU-regeling in de cao opgenomen (ieder met verschillende spelregels). Voor de CAO Veiligheidsregio's is de RVU-regeling onderwerp van gesprek in 2024. In overeenstemming met het Besluit Verantwoorden en Begroten heeft VGGM op dit moment geen reservering voor verlofuren. Het risico bestaat dat een van de bronnen voor de RVU-verlof uren, al dan niet reeds opgebouwd, zal worden. Daarmee bestaat een financieel risico afhankelijk van de uitkomst en het toekomstig gebruik van de RVU.

- Consequenties Covid-19 – effect op taken:

Het is nog onduidelijk welke effecten COVID-19 en de bestrijding van het virus heeft op de samenleving op de lange termijn. Denk hierbij aan de impact op kwetsbare jongeren, de vraag naar reizigersvaccinaties, de vaccinatiebereidheid of vraagstukken over gezondheidsbevordering in het algemeen. Deze onzekerheid heeft mogelijk gevolgen op de uitvoering van de omvang en aard van de taken in 2024 en verder.

De beheersing van bovenstaande risico's is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen. Het regionaal controllersoverleg en de Financiële Commissie die regelmatig bijeen komen vervullen hierin een belangrijke adviesrol, ook ten aanzien van de P&C-producten van de VGGM. Daarnaast wordt er actief samengewerkt bij bestuurlijke opdrachten. Per programma is door de VGGM een doelenboom opgesteld waarbij tevens de belangrijkste risicofactoren en migranten zijn genoemd.
Aan de hand van de zogenaamde 'kans x effect'-methode wordt jaarlijks door VGGM een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke risico's en een kwantificering daarvan. Bij benadering wordt er een indicatie gegeven van het voor de organisatie benodigde weerstandsvermogen. Dit weerstandsvermogen wordt gevormd door de totale impact van de gekwantificeerde risico's te relateren aan de weerstandscapaciteit (zijnde het beschikbare eigen vermogen).

Daarnaast ontvangen de deelnemende gemeenten gedurende het jaar tussenrapportages van VGGM waarin wordt stilgestaan bij de actuele ontwikkelingen en de verwachtingen met betrekking tot de risico's worden beschreven.

Zowel de burgemeester als de wethouder publieke gezondheid zijn lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van VGGM. Het dagelijks bestuur en algemeen bestuur komen afzonderlijk van elkaar jaarlijks vijf keer bij elkaar. Onderwerp van gesprek is onder andere de P&C-cyclus. Begrotingen en jaarrekeningen worden daar vastgesteld. Ook inhoudelijke ontwikkelingen/ risico's worden daar gedeeld. Daarnaast is de wethouder publieke gezondheid deelnemer van de begeleidingscommissie programma Beter Bedrijfsvoeren.
Ondersteunende ambtenaren adviseren de burgemeester en wethouder als het gaat om de inhoud van de agenda. Deze ondersteunende ambtenaren zijn ook aangesloten op het controllersoverleg zoals eerder genoemd.

De raad krijgt de mogelijkheid om een zienswijze uit te brengen ten aanzien van de begroting en de jaarrekening van VGGM. Eventuele financiële risico's worden opgenomen in gemeentelijke risicoprofiel.

In de afgelopen jaren is gebleken dat deze beheersstrategie volstaat.

Recreatieschap Overbetuwe

Vestigingsplaats	Kerk - Avezaath
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Programma	S03 Economie
Doel verbonden partij	Het Recreatieschap heeft tot taak de gemeenschappelijke behartiging van de belangen van de deelnemende gemeenten op het terrein van de openluchtrecreatie en het toerisme in het rivierengebied.Samen met het Natuur- en Recreatieschap Lingegebied en het Recreatieschap Nederrijn, Lek en Waal wordt deelgenomen in de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied (handelsnaam Uiterwaarde). Uiterwaarde ontwikkelt de recreatiegebieden en land- en routegebonden voorzieningen in het rivierengebied en houdt ze in stand.
Deelnemers in samenwerking	Samen met de gemeenten Lingewaard en Overbetuwe heeft de gemeente Arnhem zitting in het bestuur van het Recreatieschap Overbetuwe. Het recreatieschap Overbetuwe is aandeelhouder van de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierengebied.
Bestuurlijk belang	Vanuit de gemeente Arnhem participeren de portefeuillehouder toerisme en recreatie en raadslid Lea Manders in het algemeen bestuur van Recreatieschap Overbetuwe.
Financieel belang	Eigen vermogen en vreemd vermogen liggen bij de B.V. Recreatiemaatschappij Rivierenland. Het Recreatieschap Overbetuwe beschikt niet over vermogen.
Eigen vermogen	Per 01-01-2023 €
	Per 31-12-2023 €
Vreemd vermogen	Per 01-01-2023 €
	Per 31-12-2023 €
Financieel resultaat	Begroot voor 2024 €
Bijdrage Arnhem	Begroot voor 2024 €
Ontwikkelingen	Al jaren wordt er gewerkt aan de ontwikkeling van een kleinschalig vakantiepark met Ecolodges bij de Rijkerswoerdse Plassen. De beoogde locatie is Overbetuwe grondgebied, maar vanwege de nabijheid van Arnhemse woonwijken heeft Arnhem ook een belang. Dit plan ligt politiek uitermate gevoelig. Daarom is besloten een alternatief plan te ontwikkelen. In plaats van een vakantiepark wordt nu gesproken met ondernemers die een interactieve golfbaan en Airsoft willen realiseren. De planvorming volgt in 2023-2024.
Risico profiel	Laag
Beheersstrategie	Niet van toepassing.

Grondbeleid

In de paragraaf grondbeleid wordt een overzicht gegeven van de visie op het gemeentelijk grondbeleid en de uitvoering daarvan. Daarnaast worden een aantal specifieke ontwikkelingen van de afgelopen periode binnen het grondbedrijf besproken.

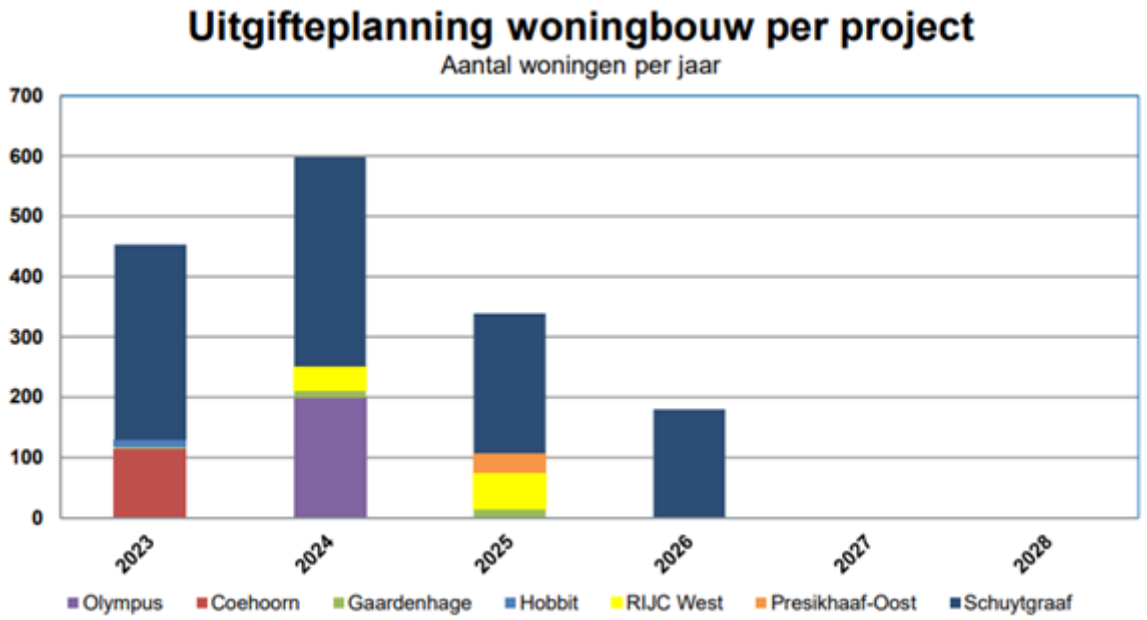
Visie op grondbeleid

De raad van gemeente Arnhem heeft in de eerste helft van 2023 de 'Nota grondbeleid 2023' vastgesteld. Gelet op de huidige ambities en doelstellingen vanuit de Woondeal Arnhem-Nijmegen 2020 (en de geactualiseerde woondeal van dit jaar) en de Omgevingsvisie is een actiever grondbeleid noodzakelijk. De keuze voor een actiever gemeentelijk grondbeleid vormt een trendbreuk met de gemeentelijke werkwijze in de afgelopen jaren.

Uitvoering van het beleid

Wonen

Zoals overeengekomen in de woondeal regio Arnhem – Nijmegen op 4 maart 2020[1] die herzien en aangescherpt is in mei 2023 met de woondeal 2.0[2], ligt er de opgave voor Arnhem om tot en met 2040 in totaal 16.000 woningen te bouwen. Onderstaande grafiek[3] laat daarbij zien wat de geplande uitgifte van woningen is binnen de bestaande woningbouwprojecten.

Gezien de grote woningbouw opgave en binnenstedelijke ambitie uit de omgevingsvisie zet de gemeente actief in de ontwikkeling van Spoorzone Oost. In Schaapsdrift en Rijnpark heeft de gemeente WVG gevestigd, worden objecten aangekocht en worden plannen voor de herontwikkeling uitgewerkt. Daarnaast worden binnenstedelijke projecten zoals Nijmeegseweg, Station Arnhem Zuid verder voorbereid. Voor de kansrijke gebieden zoals Arnhem West worden ontwikkelperspectieven opgesteld. Daarnaast faciliteert de gemeente ontwikkelingen die door ontwikkelaars worden opgepakt zoals Stadsblokken/Meinerswijk, Melkfabriek, Akzo-terrein. Ook is begin 2023 het ontwikkelperspectief en de gebiedsexploitatie Kronenburg vastgesteld.

In de alinea 'onrendabele top' wordt beschreven hoe deze plannen in het huidige woningbouwklimaat vormgegeven worden.

Kantoren

Arnhem heeft van oudsher veel kantoren. Het is belangrijk dat kantoorpanden op goede plekken in de stad beschikbaar blijven voor bedrijven. De beste plek is het stationsgebied Arnhem Centraal. Daar wordt geprobeerd extra kantoren te bouwen en daar mogen bestaande kantoren niet worden getransformeerd naar andere functies. Op minder goede plekken mogen kantoorpanden een andere functie krijgen. Bijvoorbeeld voor wonen. Er is

[1] Nijmegen (2020). Woondeal regio Arnhem-Nijmegen.
[2] Arnhem (2023). Woondeal 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen.
[3] FJP 2022. Financiële Jaarrapportage Projecten. Gemeente Arnhem.

immers nog steeds sprake van een mismatch op de Arnhemse kantorenmarkt. Dit vergroot de kans dat partijen investeren in bestaande kantoorpanden die op goede plekken liggen. Op die manier komen er in Arnhem meer moderne kantoren die duurzaam zijn én geschikt voor de nieuwe manier van werken.

Kleinschalige kantoorruimtes in het kader van wijkeconomie blijven mogelijk. In de Kantorennota 2022-2030, vastgesteld in mei 20234, is aangegeven welke kantoorlocaties toekomstbestendig zijn of met maatregelen toekomstbestendig te maken zijn. Er is in 2025-2026 een tussentijdse evaluatie voorzien van de Kantorennota, omdat dan onder andere duidelijker is wat de structurele effecten van Covid-19 zijn op het gebruik van en de vraag naar kantoren. Er is nog een beperkt aantal locaties of kavels waar de bouw van nieuwe kantoorpanden is voorzien.

Bedrijven

Het oppervlak aan bedrijventerreinen in Arnhem is relatief beperkt ten opzichte van andere steden van een vergelijkbare omvang. Arnhem beschikt op dit moment niet meer over uit te geven kavels ten behoeve van bedrijfsruimte op bedrijventerreinen. Het beschikbare aanbod bestaat dan ook uit bestaand vastgoed. Steeds meer zien we dat er ook wordt over gegaan op herontwikkeling van bedrijfspanden. Om de werkgelegenheid mee te laten groeien met de groei van de stad is het van belang dat bestaande bedrijventerreinen effectiever en efficiënter gebruikt gaan worden. Denk hierbij aan functies stapelen of bijvoorbeeld parkeren centraal regelen waardoor er meer ruimte ontstaat op kavels om bedrijfsmeters te realiseren.

In de vastgestelde Visie Werklocaties (2023) staat omschreven welke werkmilieus we toekennen aan de diverse bedrijventerreinen in Arnhem. Hiermee wordt richting gegeven aan de vormen van bedrijvigheid voor in de toekomst. Voor een aantal bedrijventerreinen geldt dat hierop extra verdieping noodzakelijk is. Zo wordt bijvoorbeeld gewerkt aan een ambitiedocument voor bedrijventerrein Het Broek.

Tevens zien we dat het percentage bedrijfsruimte in wijken verder afneemt, dit heeft ook effecten op de wijkeconomie. Om de wijk economie te stimuleren en werk en voorzieningen goed bereikbaar te houden voor inwoners is bedrijfsruimte in woonwijken van belang. Tevens zien we dat veel vormen van werk mengbaar zijn met wonen en niet noodzakelijkerwijs gehuisvest hoeven zijn op de schaarse grond op de formele bedrijventerreinen. Er wordt dan ook nadrukkelijker in gezet op benutten van milieuruimte op bedrijventerreinen én het toevoegen van bedrijfsruimte in woongebieden.

Binnen de bestaande niet-woningbouwprojecten is er voor kantoren, bedrijven en maatschappelijke functies de volgende uitgifte in vierkante meters gepland[5]:

Uitgifteplanning niet-woningbouw (in m2)

Project	Functie	2023	2024	2025	2026	2027	Totaal
Arnhem Centraal	Kantoren	0	4.000	0	0	0	4.000
Olympus	Maatschappelijk	0	3.275	0	0	0	3.275
Coehoorn	Comercieel/maatschappelijk	2.890	0	0	0	0	2.890
Kleefse Waard	Bedrijven	0	9.216	9.216	5.848	0	24.280
Fluvium	Bedrijven/maatschappelijk	0	3.786	2.188	0	0	5.974
Schuytgraaf	Maatschappelijk/commercieel	2.054	20	0	0	0	2.074
		4.944	20.297	11.404	5.848	0	42.493

Winstneming

Tussentijdse winst nemen op meerjarige grondexploitaties wordt beheerst door het voorzichtigheidsbeginsel[6]. Gemeenten moeten daarbij winsten op hun grondexploitaties nemen zodra er voldoende zekerheid is over het resultaat. De commissie BBV stelt dat er voldoende zekerheid over de grondexploitatie bestaat om winst te nemen indien er aan een drietal voorwaarden is voldaan:

1. Het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat
2. De grond (of het deelperceel) is verkocht
3. De kosten zijn gerealiseerd (winst naar rato van realisatie nemen)

4. Arnhem. Kantorennota 2022-2030. 2023.
5. FJP 2022. Financiële Jaarrapportage Projecten. Gemeente Arnhem.
6. BBV (2019). Vernieuwde notitie grondbeleid, pag. 25.

De hoeveelheid te nemen winst wordt berekend door het percentage kosten af te zetten tegen het percentage opbrengsten. En er wordt rekening gehouden met de onzekerheden in de grondexploitaties door de verwachte risico's van het project te beoordelen. Een eventueel positief saldo op opbrengsten wordt dan als winst genomen. Als hieruit blijkt dat een grondexploitatie niet winstgevend, maar verliesmakend is, moet hiervoor een voorziening worden opgenomen[7]

De eventuele winstneming dan wel verliesvoorziening wordt geraamd bij het opstellen van de Financiële Jaarrapportage Projecten (FJP), zoals geactualiseerd op 1 januari 2023. Na vaststelling van het FJP bij de jaarverantwoording, worden de uitkomsten meegenomen in de begroting 2024. Winst wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Grex en bestemmingsreserve Stadsontwikkelfonds.

Onrendabele top

Hoe gemeente Arnhem omgaat met risico's en de relatie die dit heeft met het weerstandvermogen, wordt uitvoerig beschreven in de paragraaf weerstandvermogen. Ook wordt er in de nota grondbeleid beschreven hoe wordt omgegaan met project-specifieke risico's binnen de grondexploitaties. Los van de risico's die zich binnen een grondexploitatie voor kunnen doen, lopen we door alle ambities ook aan tegen een 'onrendabele top'.

Als het om woningbouw gaat, heeft de gemeente namelijk grote ambities, die ook overeengekomen zijn in de woondeal[8] De woningbouw moet (1) versnellen. Waarmee kosten naar voren gehaald worden. Het moet (2) betaalbaar zijn, waarbij 67% van de nieuwbouwprogramma's in het betaalbare segment gerealiseerd wordt. Er wordt (3) extra aandacht besteed aan het vormgeven van circulaire leefomgevingen, natuurinclusief en klimaatadaptief bouwen met behoud van groene ruimten. Er is (4) grootschalige samenhang nodig in de aanpak van sociaal-fysieke stadsvernieuwing. De opgave is om (5) binnenstedelijk te bouwen. En er moet (6) rekening gehouden worden met specifieke, kwetsbare doelgroepen.

Met alle ambities, zoals hierboven beschreven, kennen de grondexploitaties in voorbereiding vaak een (grote) onrendabele top. Waarbij de markt deze niet voor z'n rekening neemt. Dit maakt publieke financiering noodzakelijk. Het Rijk subsidieert daarom de woningbouwopgave, maar doet dit alleen door middel van cofinanciering. Dit vraagt om financiële middelen en innovatief denken van de gemeente om de woningbouwopgave, in samenwerking met andere partners, te realiseren.

Voor de Begroting 2024 wordt een stelselwijziging van het gemeentelijke Rioleringsplan (GRP) voorgesteld. Hierna zal de riool aanleg toegerekend worden aan het GRP in plaats van aan de grex zoals tot op heden het geval is. De aanleiding hiervoor is de binnenstedelijke opgave voor woningbouw. Hierbij wordt er beperkter nieuwe riolering aangelegd en is het veelal het omleggen of vervangen van bestaande riolering, welke binnen het GRP opgenomen wordt.

Een andere ontwikkeling is de wijze waarop algemene en project-specifieke risico's worden bepaald en ten laste komen van het weerstandsvermogen. Jaarlijks worden de risico's binnen grondexploitaties geanalyseerd en geactualiseerd. Er wordt uitgezocht of er andere manieren zijn waarop de risico's van grondexploitaties opgenomen kunnen worden in het weerstandsvermogen. Dit met de bedoeling om voortdurend tot een zo realistisch mogelijk beslag op het weerstandsvermogen van de gemeente te komen.

Strategisch bezit

De gemeente kan een (strategische) positie innemen op de grondmarkt of in een toekomstige ontwikkeling voordat een planologische beslissing of ander ruimtelijk besluit is genomen. De aankoop wordt gedaan met een concreet doel of eindresultaat, waarbij de gemeente de realisatie van de ambities denkt te bereiken door een actieve rol. In de nota grondbeleid is het afwegingskader beschreven. Bij vaststelling van de nota grondbeleid 2023 is hierover besloten de totale boekwaarde van het totale strategisch bezit te verhogen van € 50 miljoen naar € 100 miljoen. Waarbij het mandaat van het college tot het aankopen van gronden en vastgoed verhoogd is van € 25 miljoen naar € 50 miljoen per jaar.

Met een huidig saldo van € 18,7 miljoen aan strategische gronden en vastgoed, is er de bewegingsvrijheid om strategische aankopen te doen ten behoeve van de woningbouwopgave. Vanwege het voeren van een actiever grondbeleid in relatie tot de woningbouwopgave en de voorkeursrechten die spelen in Schaapsdrift en Rijnpark,

7. BBV (2019) Vernieuwde notitie grondbeleid, pag. 9.
8. Arnhem (2023). Woondeal 2.0 Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen.

en de aankopen die bij vaststelling van Spoorzone Arnhem-Oost zullen plaatsvinden, is de verhoging van het aankoopbedragen en de totale boekwaarde van waarde om met passende snelheid te kunnen handelen.

Activeren van plankosten

Voordat een grondexploitatie wordt vastgesteld, worden kosten gemaakt voor onderzoek en inzet van ambtelijke capaciteit. Onder bepaalde voorwaarden biedt het BBV daarbij de mogelijkheid om deze kosten (plankosten) gedurende maximaal vijf jaar te activeren. Daarmee drukken ze als last niet op de exploitatie van de gemeente.

In de nieuwe nota Grondbeleid 2023 is deze werkwijze uitgewerkt en daarmee door de raad goedgekeurd om toe te passen in Arnhem. Door plankosten te activeren en later toe te rekenen aan een grondexploitatie blijven de totale kosten per project inzichtelijk. Dit geeft de raad een beter beeld van de totale businesscase van een project. Daarnaast kunnen de geactiveerde kosten, doordat ze projectgebonden zijn, in aanmerking komen voor cofinanciering. Voor 2024 zal het maximaal te activeren bedrag € 2 miljoen bedragen.

Investeringen

De raad autoriseert op grond van zijn budgetrecht de middelen voor de beleidsuitvoering. Hieronder vallen ook de investeringen. Investeringen vragen, anders dan reguliere begrotingsposten, meerjarig budgetruimte en dienen afzonderlijk te worden vastgesteld door de raad. In de Verordening financieel beleid en beheer van de gemeente Arnhem is opgenomen dat de raad de investeringsruimte autoriseert met het vaststellen van de begroting.

Inleiding

In het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) wordt expliciet aandacht gevraagd voor de investeringen. In artikel 20 van het BBV staat dat de uiteenzetting van de financiële positie een raming moet bevatten voor het begrotingsjaar van de financiële gevolgen van het bestaande en het nieuwe beleid dat in de programma's is opgenomen. Afzonderlijke aandacht moet hierbij worden besteed aan de investeringen.
Naast de wettelijke taak om specifiek aandacht te besteden aan de investeringen is er ook bestuurlijk veel behoefte aan transparantie rond de gemeentelijke investeringsportefeuille. In deze paragraaf wordt de investeringsplanning 2023 – 2027 toegelicht.

Beleid

Het huidige meerjarig investeringsplan is een gedetailleerd plan waarin afzonderlijke investeringen per programma zijn gerangschikt. Hiermee hebben gemeentebestuur en management een middel in handen om goed onderbouwde afwegingen te maken en de realisatie van investeringen door de tijd nauwgezet te volgen.
In deze investeringsplanning is het voor de gemeenteraad mogelijk om investeringen over de programma's tegen elkaar af te wegen om, wanneer nodig, ruimte te creëren voor de ambities met onze stad. De gemeente beschikt daarnaast over een gedetailleerde afschrijvingstabel met daarbij een aangescherpte set van regels rond activering van investeringen.

Investeringen 2023-2027

De investeringsplanning 2023 - 2027 hieronder bevat naast de geplande investeringen in de periode 2024 - 2027 de geactualiseerde jaarschijf 2023 uit het MIP 2023 - 2027. Omdat het geactualiseerde overzicht leidt tot andere kapitaallasten in 2024 dan oorspronkelijk begroot in de Begroting 2023, wordt ook deze jaarschijf ter goedkeuring en vaststelling aan de gemeenteraad voorgelegd.
De voorgenomen investeringen bestaan uit programma- als de bedrijfsvoeringsinvesteringen.
Bedrijfsvoeringsinvesteringen betreffen veelal de reguliere vervanging van bedrijfsmiddelen, zoals het vervangen van de computers, de ICT-infrastructuur, meubilair en dergelijke. De programma-investeringen betreffen naast de reguliere investeringen (zoals in wegen, verkeer en riolering) voornamelijk de voorgenomen investeringen in gebouwen. Voor de investeringen in gebouwen die meer dan € 2 miljoen bedragen, is onderaan de tabel in overeenstemming met de financiële verordening een toelichting opgenomen over de risico's en de belangrijkste beheersingsmaatregelen.
Investeringen in de grondexploitatie en in grootschalige projecten zijn in de meerjarenprogramma raming niet opgenomen. Hierover vindt besluitvorming plaats in de gemeenteraad op basis van afzonderlijke raadsvoorstellen.

Meerjareninvesteringsplan (MIP) Gemeente Arnhem 2023-2027

Nr.	Programma	Omschrijving investering	E / M*	Investeringsbedragen				
	Omschrijving		nut	2023 geactua-liseerd	2024	2025	2026	2027
Bedragen x €1.000								
S00	**Bestuur, dienstverlening en financiën**	Huisvesting en facilitaire zaken	E	5.828	7.970	7.139	1.884	2.186
		ICT	E	500	500	500	500	500
S02	**Bereikbaarheid**	Wegen en verkeer ontwikkeling	M	9.492	14.052	10.579	11.359	1.758
		Verkeersregelinstallaties	M	828	826	826	826	826
		Overige Mobiliteit & OR beheer	M	2.373	656	10.560	0	31
		Wegen beheer en groot onderhoud	M	3.476	5.438	3.815	3.815	3.815

		Kunstwerken	M	917	767	767	767	767
		Openbare verlichting Overige	M	2.732	4.997	1.809	1.770	1.770
		Parkeerexploitatie	E	5.757	1.120	555	277	201
S03	**Economie**	Brandstore	M	250	0	0	0	0
S04	**Onderwijs**	Overige huisvesting onderwijs	E	14.608	3.382	898	645	784
		Huisvesting Primair onderwijs	E	26.638	3.668	25.867	12.109	6.217
		Huisvesting Secundair/primair onderwijs	E	0	0	7.378	0	0
		Huisvesting Speciaal onderwijs	E	0	8.652	5.066	0	0
		Natuur milieu educatie	E	0	0	50	44	0
S05	**Cultuur**	Culturele basisvoorzieningen en activiteiten	E	353	7.144	0	72.732	727
		Erfgoed archeologische beeldkwaliteit	E	39	0	30	0	0
S08	**Welzijn en inclusie**	Inclusie integratie antidiscriminatie	E	500	500	500	500	0
		Asiel- en vluchtelingenzaken	E	8.470	0	0	0	0
S09	**Gezondheid en sport**	Overige Binnensport en huisvesting	E	3.120	188	257	326	187
		Overige algemene publieke gezondheidszorg	E	131	91	83	0	221
		Overige Buitensport	E	920	0	0	0	0
		Zwembad Valkenhuizen	E	1.758	0	0	0	0
S10	**Klimaat, energie en milieu**	Energy Made in Arnhem (EMIA) - Luchtagenda	E	757	0	0	0	0
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	Ruimtelijke ontwikkeling en beheer	M	0	0	338	0	331
S12	**Wonen en leefomgeving**	Havenbeheer	M	0	597	0	0	0
		Parken & bossen	E	200	110	65	65	65
		Vastgoed stedelijk groen	E	50	0	0	0	0
		Groen	E	0	604	0	0	0
		Bomenplan	E	1.367	1.403	1.060	1.060	460
		Overige Afval	E	419	65	71	71	71
		Afvalbeheer	E	2.329	2.823	3.543	1.772	1.772
		GRP Initatieffase	E	8.732	12.400	10.908	10.908	10.908
				102.544	**77.953**	**92.664**	**121.430**	**33.597**

') *Economisch- / Maatschappelijk nut*

Toelichting investeringen in gebouwen

Vernieuwing Stadstheater	
Programma	S05 Cultuur Vernieuwing Stadstheater
	In oktober 2022 en januari 2023 heeft de gemeenteraad besluiten genomen over de vernieuwing van het Stadstheater. Gekozen is voor een volledige vernieuwing van het Stadstheater. en daarvoor middelen beschikbaar te stellen:
Betrokkenen	Musis & Stadstheater Arnhem (MSA)
Planning	Realisatie in 2026, heropening in 2027

Raming	Investeringskrediet: € 62,3 mln voor het gebouw en € 10,4 mln voor een bijdrage aan de vernieuwing van de theatertechniek en inrichting.
Beschikbare middelen	In de begroting zijn de benodigde financiële middelen beschikbaar om de kosten voor de vernieuwing van het stadstheater te dekken.

Speciaal onderwijs, Vredenburg en Kronenburg, De Piramide	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor De Piramide op de locatie aan de Groningensingel.
	De directie en teams van de Piramide en Horizon hebben besloten om samen te gaan werken. Vanwege de verwevenheid van de twee schoolgebouwen is de vervangende nieuwbouw en uitbreiding een bouwkundige uitdaging. Het gevolg hiervan is dat de planvorming meer tijd heeft gekost dan voorzien. Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen.
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,9 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,9 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Malburgen, Mozaïek en Johannes	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor een tweetal scholen (Mozaïk en Johannes)
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores, Delta
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 7,5 mln.
Beschikbare middelen	€ 7,5 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Malburgen, Mozaïek en Parcival	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Mozaïek (Zwanebloem) en Parcival in Arnhem zuid
	De planvorming voor deze nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 8,5 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Flores, Vrije school Altea
Planning	Realisatie in 2026
Raming	Investering: 8,5 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Nieuwbouw Sporthal, Malburgen, Fluitekruidstraat	
Programma	De gymzaal aan de Fluitekruidstraat is een gymzaal annex activiteitengebouw in eigendom van de gemeente Arnhem en dat wordt beheerd door Sportbedrijf Arnhem. De gymzaal wordt vervangen door nieuwbouw.
Betrokkenen	Volkshuisvesting Arnhem en Sportbedrijf Arnhem
Planning	Realisatie in 2024
Raming	Investering: 2,6 mln.
Beschikbare middelen	€ 2,6 mln. Is reeds beschikbaar gesteld. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Alteveer/Cranenvelt, De Zyp	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Basisschool De Zyp
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,6 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,6 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Heiejnoord, Vrije school Parcivalschool-Noord	
Programma	Renovatie en vervangende nieuwbouw voor Vrije school Parcivalschool, vestiging Noord.
	Deze vervanging is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Stichting vrije scholen Athena
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 12,1 mln.
Beschikbare middelen	€ 12,1 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Centrum, De Sterrenkring	
Programma	Renovatie of vervangende nieuwbouw voor Jenaplanschool De Sterrenkring
	Deze renovatie/nieuwbouw is opgenomen in het door de raad in juli 2017 goedgekeurde Integraal Huisvestings Plan voor basisscholen
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,0 mln.
Beschikbare middelen	€ 4,0 mln. is beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit reeds beschikbaar investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Primair onderwijs, Centrum, De Binnenstad

Programma	Renovatie of vervangende nieuwbouw voor Montessori school De Binnenstad.
	De planvorming voor deze renovatie/nieuwbouw is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 4,8 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Flores
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 4,8 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Voortgezet onderwijs, Geitenkamp, GSG Guido	
Programma	Vervangende nieuwbouw voor Gereformeerde Scholengemeenschap Guido, vestiging Arnhem.
	Het project is in voorbereiding: een architect is geselecteerd en het ontwerp wordt gemaakt.. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 7 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Schoolbestuur vereniging Guido
Planning	Realisatie in 2025
Raming	Investering: 7,4 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast
Randvoorwaarden	Bijdrage van schoolbestuur

Primair onderwijs, Geitenkamp, De Witte Vlinder	
Programma	Renovatie voor de Witte vlinder
	De planvorming voor deze renovatie is nog in een vroeg stadium. In dit MIP wordt de gemeenteraad gevraagd vanuit de investeringsbudgetten voor onderwijs een bedrag van € 2,8 miljoen te reserveren.
Betrokkenen	Delta
Planning	Realisatie in 2026
Raming	Investering:€ 2,8 mln.
Beschikbare middelen	De middelen zijn beschikbaar binnen het IHP primair onderwijs. De dekking bestaat uit het investeringskrediet en exploitatiemiddelen ter dekking van de kapitaallast.

Speciaal onderwijs, Spijkerkwartier, Dr. Bosschool en Stijgbeugel	
Programma	Koninklijke Kentalis verzorgt in Arnhem aan de Dr. P.C.M. Bosschool en De Stijgbeugel onderwijs voor kinderen en jongeren met een auditieve en/of communicatieve beperking. Daarnaast heeft zij voorzieningen voor diagnostiekbehandeling en begeleiding. Om haar activiteiten optimaal af te kunnen stemmen op de behoeften van de doelgroep heeft zij besloten tot het ontwikkelen van brede regionale Zorg Onderwijs Combinaties (ZOC) op verschillende locaties in Nederland, onder andere in Arnhem.
Betrokkenen	Kentalis
Planning	Realisatie in 2024
Raming	Investering: 8,7 mln.

Beschikbare middelen	Investeringskrediet van 8,7 mln
Randvoorwaarden	In convenant is afgesproken dat Kentalis een bijdrage doet voor renovatie Dr. Bosschool/De Stijgbeugel en tevens bijdrage in kader van frisse scholen. Vanwege vertraging is nog niet duidelijk of convenant daadwerkelijk zo zal worden uitgevoerd.

Subsidies

De gemeente Arnhem heeft per programma haar doelstellingen met de daarbij behorende beoogde effecten en resultaten geformuleerd. Deze doelen kunnen op verschillende manieren worden bereikt. Een van deze manieren is het verlenen van subsidies. Subsidies zijn financiële bijdragen aan inwoners en/of organisaties voor activiteiten die bijdragen aan de realisatie van de door de gemeenteraad vastgestelde beleidsdoelen van de gemeente.
In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de (verwachte) subsidieverlening in 2024.

Overzicht

Subsidies kunnen op verschillende manieren worden verleend:

1. Subsidies op basis van subsidieregelingen
Volgens de Algemene wet bestuursrecht mag een bestuursorgaan alleen subsidie voor activiteiten verstrekken op grond van een wettelijk voorschrift. Dat kan een rijksregeling, provinciale regeling of een gemeentelijke (subsidie)verordening zijn. Op basis van de Algemene Subsidieverordening Arnhem 2016 (ASV) zijn in Arnhem verschillende subsidieregelingen vastgesteld. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidieverstrekking. Aan de hand van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verdeeld en toegewezen aan de betrokken instellingen.

2. Begrotingssubsidies
Het is niet altijd zinvol om een aparte regeling op te zetten voor het verstrekken van een subsidie. Bijvoorbeeld wanneer er maar één instelling is die een bepaalde gesubsidieerde activiteit kan voeren. Voor die gevallen is in de Algemene wet bestuursrecht een uitzondering gemaakt. Wanneer in de begroting een subsidieontvanger vermeld staat én het bedrag waarop de subsidie ten hoogste kan worden vastgesteld, is geen nader wettelijk voorschrift nodig. Met name de subsidies aan grote organisaties worden op deze wijze verstrekt.

Als het bij onvoorziene omstandigheden wenselijk is om een subsidie te verstrekken, maar zowel een subsidieregeling als een begrotingssubsidie behoren niet tot de mogelijkheden, biedt de wet daarnaast onder andere de mogelijkheid om op incidentele basis subsidie te verstrekken.

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2023	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Subsidieregeling	10.582	9.360	9.410	9.341	9.341
STAD	*5.483*	*4.100*	*4.150*	*4.082*	*4.082*
WIJK	*5.099*	*5.260*	*5.260*	*5.260*	*5.260*
Begroting	89.399	91.930	86.945	86.250	86.497
STAD	*66.574*	*69.063*	*64.008*	*63.397*	*63.870*
WIJK	*22.825*	*22.867*	*22.937*	*22.852*	*22.627*
Incidenteel	5.389	1.489	1.104	914	914
STAD	*2.325*	*576*	*625*	*435*	*435*
WIJK	*3.064*	*914*	*479*	*479*	*479*
Totaal Subsidies	**105.370**	**102.779**	**97.459**	**96.505**	**96.752**

In bovenstaande tabel is de voor 2024 begrote subsidieverstrekking per grondslag weergegeven, op basis van gegevens per augustus 2023.

Het begrote bedrag aan te verstrekken subsidies met de grondslag **begroting** ligt enigszins (2,8%) hoger dan in 2023. Voor een verdere toelichting op de subsidies met de grondslag begroting, wordt verwezen naar het onderdeel 'Begrotingssubsidies' in deze paragraaf.

Voor de **subsidieregelingen** geldt dat de in de tabel opgenomen begrote bedragen niet helemaal representatief zijn voor de budgetten die in de jaarschijven daadwerkelijk beschikbaar voor subsidieverstrekking op grond van een regeling (subsidieplafonds). Redenen hiervoor zijn:

- Het subsidieplafond van een regeling wordt door het college soms vastgesteld voor de gehele looptijd van een regeling. Het bedrag dat voor een bepaald jaar beschikbaar is hangt af van in hoeverre het plafond van de regeling al is 'uitgenut'. Pas na afloop van het lopende jaar (2023) wordt de begroting van het komende jaar (2024) hierop aangepast;
- Voor de regelingen waarbij het college jaarlijks het plafond opnieuw vaststelt, is pas eind 2023 bekend wat de hoogte van het plafond voor 2024 is;
- Gedurende het jaar kunnen door het college nieuwe regelingen worden ingesteld. Middelen hiervoor worden gedekt uit regulier programmabudget, of onttrokken aan een bestemmingsreserve.

Voor een overzicht van de in 2024 lopende subsidieregelingen wordt verwezen naar het onderdeel 'Subsidieregelingen' in deze paragraaf.

Gezien de aard (onvoorziene omstandigheden) geldt voor **incidentele subsidies** dat deze voorafgaand aan het boekjaar lastig te begroten zijn. Enkel in die gevallen waarbij de subsidie meerjarig (voor een beperkt aantal jaar) wordt toegekend, is vooraf duidelijk dat deze verstrekt gaat worden. Het in de begroting opgenomen bedrag voor incidentele subsidieverstrekking betreft dan ook grotendeels een nog niet aan specifieke organisaties gelabeld budget, dat gedurende het jaar ingezet kan worden voor het verstrekken van incidentele subsidies.

Subsidieregelingen

In Arnhem wordt een deel van de subsidies verleend op basis van een subsidieregeling. Hiermee is een wettelijke en rechtmatige grondslag gecreëerd voor de subsidieverstrekking. Op basis van vooraf bepaalde criteria worden de subsidies verleend aan de betrokken instellingen.

Ten tijde van het opstellen van deze begroting is van onderstaande regelingen bekend dat deze actueel zijn in 2024:

- AANjaagfonds
- Aanpak voortijdig schoolverlaten
- Amateurkunstregeling
- Burgerkracht
- Circulaire initiatieven
- Collectieve aanpak particuliere woningen Arnhem-Oost (SEWA)
- Creatieve bedrijfsverzamelgebouwen
- Groenblauwe initiatieven
- Duurzame projecten
- Energiecompensatie maatschappelijke organisaties
- Energiebesparing Ondernemers en Maatschappelijke Instellingen
- Herdenking slavernij en antiracisme
- Non formele educatie regio midden-Gelderland
- Preventie huiselijk geweld en kindermishandeling
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 1; Publieksevenementen, producties en presentaties
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 2; Culturele producties en presentaties en culturele festivals
- Producties, Evenementen en Festivals / deelregeling 3, Artistieke producties en presentaties en artistieke festivals
- Scouting
- Sport
- Stimuleringsregeling inzet conciërges basisscholen
- Voorschools aanbod
- Wijkinitiatieven

Begrotingssubsidies

In onderstaande lijsten zijn de namen opgenomen van organisaties die naar verwachting in 2024 begrotingssubsidie ontvangen, met daarbij het geraamde bedrag per wijk- en stadsprogramma en op totaal niveau.
Met het vaststellen van de begroting wordt per organisatie het maximale bedrag (de lijst op totaalniveau) aan begrotingssubsidie voor 2024 bepaald. Binnen het maximale bedrag mag het college (programmamanager in mandaat) besluiten over het verstrekken van begrotingssubsidie.

Ten tijde van het opstellen van deze begroting dienen de subsidieaanvragen voor 2024 nog te worden ingediend en toegekend. De begrote bedragen kunnen naar aanleiding hiervan nog wijzigen.
Bij wijziging van activiteiten door de subsidieontvanger wordt het bedrag aan begrotingssubsidie hiermee in lijn gebracht en naar boven of beneden bijgesteld t.o.v. 2023. Er kan ook de wens zijn om een begrotingssubsidie te verstrekken aan een organisatie die niet eerder begrotingssubsidie heeft ontvangen, of om juist de begrotingssubsidie aan een organisatie stop te zetten.
In (vrijwel) alle gevallen betreft het bij de hiervoor beschreven situaties het omzetten van regulier programmabudget in subsidiebudget en vice versa, of om een verschuiving van subsidiebudget van de ene naar de andere organisatie. De gevolgen van beide wijzigingen voor het financieel beeld zijn neutraal.
De toename in het begrote bedrag aan begrotingssubsidie voor 2024 ten opzichte van 2023 die bij veel organisaties te zien is, is te verklaren door de beschikbaar gestelde compensatie voor loon- en prijsstijgingen. Bij het onderdeel 'Ontwikkelingen' wordt deze compensatie verder toegelicht. Op opvallende mutaties wordt hierna een toelichting gegeven.

In bovenstaande lijst is ook de ontvanger '*Subsidies alg'* opgenomen. Deze fictieve ontvanger wordt in de administratie gebruikt voor budget dat nog niet voor een specifieke organisatie bestemd is. De toename in het begrote bedrag ten opzichte van 2023 kan verklaard worden door de extra compensatie die toegekend is als gevolgd van de hoge huurindexatie. Deze compensatie zal later nog verdeeld worden over de diverse organisaties.

Leger des Heils
Er is een toename in het aantal dakloze bezoekers. Hierdoor is een structurele personele krapte ontstaan en wordt er samen met het Leger des Heils momenteel gezocht naar een nieuwe locatie voor woonplekken met ambulante begeleiding voor dakloze gezinnen. De verwachting is dat deze uitbreiding voor de periode vanaf 2023 voor de komende jaren nodig is.

St. Sonsbeek & State of Fashion
In 2024 wordt € 250.000 aan extra middelen beschikbaar gesteld om een stevige jubileumeditie neer te zetten.

Sportbedrijf
Het Sportbedrijf kent een tekort op de begroting. Dit probleem is structureel en de gemeente verstrekt daarom aanvullende subsidie aan het Sportbedrijf. Voor 2024 gaat het om een bedrag van € 2,8 miljoen als gevolg van onder meer hogere energielasten. Daarnaast wordt het aantal buurtsportcoaches uitgebreid met 3FTE.

	Begroting	Begroting	Meerjarenraming		
	2023	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Begroting	89.399	91.930	86.945	86.250	86.497
Arnh Platf Chronisch zieken Gehand	*133*	*135*	*135*	*135*	*135*
Arnhems Fed van Muziekgezelschappen	*6*	*6*	*6*	*6*	*6*
Arnhemse Sport Federatie	*13*	*13*	*13*	*13*	*13*
Bijzonder in Arnhem	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Centrum voor Activerend Werk	*361*	*372*	*372*	*372*	*372*
Coöperatie Dorpsplatform Elden U.A	*6*	*7*	*7*	*7*	*7*
Courage Events	*30*	*31*	*31*	*31*	*31*
De Helling Exp.Werkplaats	*95*	*99*	*99*	*99*	*99*
De Nieuwe Oost	*90*	*89*	*89*	*89*	*89*
Diverzo, COC Midden-Gelderland	*11*	*12*	*12*	*12*	*12*
Dorpsraad Schaarsbergen	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
Elderveld Wijkplatform	*16*	*0*	*0*	*0*	*0*
Expertise Centrum Samenleving	*21*	*21*	*21*	*21*	*21*
Indigo	*18*	*15*	*15*	*15*	*15*
IVIO-Opleidingen	*230*	*232*	*232*	*232*	*232*
Kluppluz BV	*473*	*493*	*493*	*493*	*493*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Leger des Heils Gelderland	*528*	*1.035*	*1.235*	*735*	*735*
LeukOmteLeren Weekendschool Arnhem	*26*	*27*	*27*	*27*	*27*
Mantelzorg en Vrijwillige Thuishulp	*396*	*397*	*397*	*397*	*397*
MEE Gelderse Poort	*143*	*150*	*150*	*150*	*150*
Oprecht BV	*550*	*574*	*574*	*574*	*574*
Pactum	*1.910*	*1.932*	*1.932*	*1.932*	*1.932*
Pro Persona Arnhem	*157*	*164*	*164*	*164*	*164*
Reg Opleids.centr Graafschap College	*41*	*41*	*41*	*41*	*41*
REIJE Energiediensten BV	*80*	*0*	*0*	*0*	*0*
RIBW. Arnhem & Veluwe Vallei	*304*	*301*	*301*	*301*	*301*
Rijn Ijssel Roc	*1.300*	*1.311*	*1.311*	*1.311*	*1.311*
Rooms Kathol Parochie St. Eusebius	*12*	*11*	*11*	*11*	*11*
Scalabor	*561*	*365*	*405*	*322*	*99*
SIMON scholen	*83*	*84*	*84*	*84*	*84*
Slachtofferhulp Nederland, Reg Oost	*34*	*36*	*36*	*36*	*36*
Sportbedrijf Arnhem BV	*18.071*	*20.911*	*18.111*	*17.998*	*17.998*
St StartClub Arnhem	*45*	*0*	*0*	*0*	*0*
ST Toneelgroep Oostpool	*75*	*71*	*71*	*71*	*71*
St Vrienden van de Ernemse Optog	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
St. Airborne Museum	*269*	*273*	*273*	*273*	*273*
St. Airborne Region	*82*	*86*	*86*	*86*	*86*
St. BBA	*110*	*112*	*112*	*112*	*112*
St. Beheer Wijk Sportac Vredenburcht	*56*	*56*	*56*	*56*	*56*
St. Bewoners Spijkerkwartier	*38*	*40*	*40*	*40*	*40*
St. Bewoners Vredenburg	*18*	*19*	*19*	*19*	*19*
St. Bewonersplatform Rijkerswoerd	*34*	*36*	*36*	*36*	*36*
St. Biz Korenkwartier	*119*	*124*	*124*	*124*	*124*
St. Bouwspeelplaats De Leuke Linde	*108*	*161*	*161*	*161*	*161*
St. Bridge to Liberation	*615*	*642*	*27*	*27*	*327*
St. CASA	*23*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Citymarketing Arnhem	*350*	*355*	*355*	*355*	*355*
St. Culturele Evenementen Arnhem	*39*	*38*	*38*	*38*	*38*
St. De Blauwe Wij(k) Economie	*150*	*150*	*0*	*0*	*0*
St. De Innovatiefabriek Arnhem	*52*	*54*	*54*	*54*	*54*
St. De Instap	*248*	*259*	*259*	*259*	*259*
St. De Klup	*16*	*17*	*17*	*17*	*17*
St. Delta Kath.- en prot onderwijs	*391*	*394*	*394*	*394*	*394*
St. Energiebank Regio Arnhem	*1.539*	*450*	*0*	*0*	*0*
St. Entrea Lindenhout	*170*	*177*	*177*	*177*	*177*
St. Eusebius	*341*	*356*	*356*	*356*	*356*
St. Fashion Festival Arnhem	*52*	*54*	*54*	*54*	*54*
St. Flores Onderwijs	*744*	*750*	*750*	*750*	*750*
St. Focus Filmtheater	*702*	*691*	*691*	*691*	*691*
St. Gym & Turnen Arnhem	*146*	*147*	*147*	*147*	*147*
St. Halt, team Gelderland	*22*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Het Droombankje	*291*	*304*	*304*	*304*	*304*
St. Het Huis van Puck	*231*	*229*	*229*	*229*	*229*
St. Humanitas	*52*	*55*	*55*	*55*	*55*
St. Inloophuis Sint Marten Klarendal	*31*	*31*	*31*	*31*	*31*
St. Introdans	*126*	*125*	*125*	*125*	*125*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
St. IrisZorg	*5.028*	*5.090*	*5.090*	*5.090*	*5.090*
St. Jacobiberg	*241*	*238*	*238*	*238*	*238*
St. Jeugdland	*71*	*74*	*74*	*74*	*74*
St. KAB Posttheater	*216*	*214*	*214*	*214*	*214*
St. Kentalis Zorg	*133*	*139*	*139*	*139*	*139*
St. Koningsdag Arnhem	*10*	*10*	*10*	*10*	*10*
St. Kruispunt	*254*	*258*	*318*	*318*	*318*
St. Leergeld Arnhem	*81*	*84*	*84*	*84*	*84*
St. Luxor Live	*452*	*448*	*448*	*448*	*448*
St. Moviera	*3.794*	*3.787*	*3.787*	*3.787*	*3.787*
St. Museum Arnhem	*4.650*	*4.670*	*4.670*	*4.670*	*4.670*
St. Musis en Stadstheater	*7.838*	*7.770*	*7.770*	*7.770*	*7.770*
St. Natuurcentrum Arnhem	*2.112*	*2.140*	*2.140*	*2.140*	*2.140*
St. Ome Joop's Tour	*22*	*23*	*23*	*23*	*23*
St. Omstand	*50*	*52*	*2*	*2*	*2*
St. Ondernemersfonds Arnhem	*380*	*380*	*380*	*380*	*380*
St. Ontwerp Platform Arnhem	*21*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Pas	*2.208*	*2.227*	*2.227*	*2.227*	*2.227*
St. Peutercentra Arnhem	*154*	*156*	*156*	*156*	*156*
St. Phion	*74*	*73*	*73*	*73*	*73*
St. Platform Binnenstad Arnhem	*56*	*56*	*56*	*56*	*56*
St. PRAGO	*109*	*110*	*110*	*110*	*110*
St. Present	*22*	*22*	*22*	*22*	*22*
St. Productiehuis Plaatsmaken	*204*	*202*	*202*	*202*	*202*
St. Rijnstad	*8.172*	*7.588*	*7.588*	*7.588*	*7.588*
St. Rijnstate Ziekenhuis	*55*	*57*	*57*	*57*	*57*
St. Rozet	*9.840*	*9.783*	*9.783*	*9.783*	*9.783*
St. Sinterklaasintocht Arnhem	*3*	*3*	*3*	*3*	*3*
St. SLAK	*219*	*217*	*217*	*217*	*217*
St. Sonsbeek & State of Fashion	*957*	*1.234*	*484*	*484*	*484*
St. Sportcentrum Rijkerswoerd	*549*	*555*	*555*	*555*	*555*
St. Stoelenproject De Duif	*263*	*267*	*327*	*327*	*327*
St. Streekomroep Middel Gelderland	*238*	*241*	*241*	*241*	*241*
St. VanHarte	*9*	*10*	*10*	*10*	*10*
St. Veilig Thuis Gelderland Midden	*3.152*	*3.191*	*3.191*	*3.191*	*3.191*
St. Viering Nat Feest en Gedenkdagen	*22*	*23*	*23*	*23*	*23*
St. Vitale Verbindingen	*191*	*193*	*193*	*193*	*193*
St. Vitesse Betrokken	*81*	*84*	*84*	*84*	*84*
St. Vluchtelingenwerk Nederland	*513*	*529*	*529*	*529*	*529*
St. Vluchtelingenwerk Oost-Ned	*16*	*0*	*0*	*0*	*0*
St. Vrijwillige Terminale Zorg Arnh	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
St. Welzijn Ouderen Arnhem	*2.293*	*2.323*	*2.323*	*2.323*	*2.323*
St. Wonen in Kronenburg Appelgaard	*12*	*12*	*12*	*12*	*12*
St. Zwembad Klarenbeek	*351*	*355*	*355*	*355*	*355*
Stichting Buddy to Buddy Arnhem	*57*	*58*	*58*	*58*	*58*
Stichting De Driestroom	*125*	*131*	*131*	*131*	*131*
Stichting HAN Hydromotive	*10*	*11*	*11*	*11*	*11*
Stichting Het Huurdershuis	*54*	*56*	*56*	*56*	*56*
Stichting Schakel025	*136*	*132*	*132*	*132*	*132*
Subsidies Alg	*272*	*814*	*284*	*284*	*454*

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Toerisme veluwe arnhem nijmegen	*379*	*383*	*383*	*383*	*383*
Voedselbank Arnhem	*30*	*31*	*31*	*31*	*31*
Vrijwilligersgala On Ganse	*31*	*32*	*32*	*32*	*32*
Wijkvereniging Angerenstein	*5*	*5*	*5*	*5*	*5*
Wijkvereniging De Oostelaar	*18*	*16*	*16*	*16*	*16*
Wijkvereniging Elderveld	*16*	*17*	*17*	*17*	*17*
Wijkvereniging Molenbeke	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Wijkvereniging Paasberg Wellenstein	*2*	*2*	*2*	*2*	*2*
Wijkvereniging Schuytgraaf	*19*	*17*	*17*	*17*	*17*
Youth for Christ Nederland	*90*	*93*	*93*	*93*	*93*
Zorgbelang Inclusief	*36*	*38*	*38*	*38*	*38*
Totaal Subsidies	**89.399**	**91.930**	**86.945**	**86.250**	**86.497**

Begrotingssubsidies per programma
De voor 2024 begrote omvang van de subsidieverstrekking met de grondslag begroting is € 91,9 miljoen. In onderstaande tabellen is de verdeling naar de programma's zichtbaar. De eerste tabel betreft de stedelijke programma's, de tweede tabel de wijkprogramma's.

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
Bestuur, dienstverlening en financien	*27*	*28*	*28*	*28*	*28*
Veiligheid	*111*	*115*	*115*	*115*	*115*
Economie	*2.504*	*2.517*	*1.902*	*1.902*	*2.202*
Onderwijs	*3.829*	*3.992*	*3.846*	*3.846*	*3.846*
Cultuur	*26.369*	*26.745*	*25.747*	*25.747*	*25.917*
Participatie en armoedebestrijding	*119*	*115*	*84*	*86*	*89*
Zorg	*1.962*	*1.987*	*1.987*	*1.987*	*1.987*
Welzijn en inclusie	*16.335*	*16.467*	*16.765*	*16.265*	*16.265*
Gezondheid en sport	*13.549*	*16.499*	*13.534*	*13.421*	*13.421*
Klimaat, energie en milieu	*1.769*	*600*	*0*	*0*	*0*
Totaal Subsidies	**66.574**	**69.063**	**64.008**	**63.397**	**63.870**

	Begroting 2023	Begroting 2024	Meerjarenraming 2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000					
Middelen					
WIJK	*22.825*	*22.867*	*22.937*	*22.852*	*22.627*
Totaal Subsidies	**22.825**	**22.867**	**22.937**	**22.852**	**22.627**

Ontwikkelingen
Kostenstijgingen bij subsidiepartners
Om onze subsidiepartners tegemoet te komen bij de sterk gestegen lonen en prijzen in 2022 is een aanvullende compensatie over 2022 toegekend bij subsidieverstrekking 2023 aan gesubsidieerde partijen die dit nodig

hadden. Gelet op de onzekerheid omtrent toekomstige kostenontwikkelingen is deze compensatie alleen incidenteel toegekend. Daarnaast geldt een structurele compensatie voor de verwachte loon- en prijsstijgingen in 2023. Ook in 2023 hebben sommige partners al aangegeven dat ze zonder extra subsidie gezien de sterk gestegen kosten niet in staat zullen zijn de afgesproken beleidsopdracht binnen het beschikbaar budget volledig uit te voeren of niet de kwaliteit kunnen leveren die de gemeente van hen gewend is. Voor gesubsidieerde culturele instellingen wordt (gedeeltelijke) compensatie indien nodig ook in 2023 incidenteel mogelijk. Hiertoe worden de coronamiddelen cultuur (zie Turap 2) geheel of gedeeltelijk ingezet. Deze incidentele compensatie staat los van de reguliere structurele compensatie voor loon- en prijsstijgingen van alle gesubsidieerde partijen in 2024 en verder.

Nieuwe wijze subsidiëring sociale basis
Om te zorgen dat we ook in de toekomst goede dingen kunnen doen voor de Arnhemmers, werken we in 2023 aan nieuw, flankerend beleid op Welzijn. Belangrijk daarbij is dat de gemeente de te verstrekken subsidies aan laat sluiten op wat we breder in het sociaal domein en specifiek in de sociale basis willen bereiken. Na de bespreking en besluitvorming gaan we het welzijnsbeleid implementeren. Dan zal ook duidelijk zijn wat de impact is op bestaande subsidies. Voor de tussenliggende periode gaan we bekijken welke onderdelen van de nieuwe aanpak al verwerkt kunnen worden in lopende subsidieafspraken.

Openbaarheidsparagraaf Wet open overheid

De openbaarheidsparagraaf is een recente toevoeging aan de Begroting 2024, voortvloeiend uit het besluit tot actieve openbaarmaking van informatie. Deze nieuwe verplichting is gericht op het verbeteren van de informatiehuishouding binnen overheidsinstanties, Bovendien vereist artikel 3.5 van de Wet open overheid (Woo) dat een bestuursorgaan in de jaarlijkse begroting en verantwoording specifieke aandacht besteedt aan zowel de beleidsvoornemens als de uitvoering van de Wet open overheid.

Inleiding

Transparantie en openbaarheid staat bij ons hoog in het vaandel. Een voortvarende en efficiënte uitvoering van de Wet open overheid (Woo) past hierbij. Deze wet is op 1 mei 2022 in werking getreden. Deze wet richt zich op een transparante overheid en vraagt een cultuurverandering rond de omgang met informatie. Bepaalde informatie moet verplicht en actief openbaar gemaakt worden. We volgen hierbij de landelijke planning waarbij de wettelijke verplichting per informatiecategorie gefaseerd zal worden ingevoerd. Kansen om te versnellen zullen we hierbij niet laten liggen.

Als organisatie hebben we een programmatische aanpak ontwikkeld voor de implementatie van de Woo op de lange termijn. Deze meerjarige aanpak is opgesteld om ervoor te zorgen dat we voldoen aan de vereisten van de Woo en dat we transparantie en openheid bevorderen. In deze begroting is extra geld gereserveerd voor extra capaciteit voor de beantwoording van de vragen (de zogeheten passieve openbaarmaking). We hechten veel waarde aan het informeren van de gemeenteraad over onze voortgang en plannen met betrekking tot de Woo. Om die reden wordt de raad periodiek op de hoogte gehouden van onze activiteiten en vorderingen. Jaarlijks informeren we onze (fundamentele) uitgangspunten, we blikken terug en kijken vooruit met betrekking tot een open overheid via een raadsinformatiebrief.

Onderdelen Woo

De Woo bestaat uit drie onderdelen:

1. De openbaarmaking op eigen initiatief (actieve openbaarmaking)
2. De openbaarmaking op verzoek (passieve openbaarmaking)
3. Verbetering van de informatiehuishouding

Voor 2024 staan hiervoor de volgende activiteiten gepland:

Ad. 1.

We gaan in 2024 actief aan de slag met het verder publiceren van informatie categorieën conform de Woo en volgen zoals eerder aangegeven het tijdspad dat door de landelijke overheid is opgesteld (actieve openbaarmaking). Deze categorieën hebben betrekking op verschillende soorten informatie die binnen de overheid worden gegenereerd en beheerd. Voorbeelden hiervan zijn beleidsdocumenten, besluiten, Woo-verzoeken. Daarnaast publiceren we jaarlijks proactief datasets aan de hand van de lijst die we jaarlijks via een raadsinformatiebrief kenbaar maken. Het proactief publiceren van datasets houdt in dat we regelmatig op eigen initiatief datasets beschikbaar stellen aan het inwoners, instellingen en ondernemingen (zie website: www.opendata.arnhem.nl)

Ad. 2.

We werken in 2024 verder aan het verbeteren van het tijdig afhandelen van de Woo-verzoeken (passieve openbaarmaking). We gaan aan de slag met een verdere kwaliteitsslag en met het ondersteunen en faciliteren van behandelaars. Dit doen we door middel van het verzorgen van onder andere workshops, actualiseren van handreikingen en modellen. Hiermee worden behandelaars meer ontzorgd. De aandacht zal ook gericht zijn op het stroomlijnen van het proces afhandeling Woo-verzoeken. We streven naar maximale transparantie, met behoud van de bescherming van persoonlijke gegevens. In de raadsbrief van 23 mei 2023 , ter beantwoording van artikel 44 vragen van de fractie van Volt, is meer specifiek ingegaan op de wijze van verbetering van de uitvoering van de Woo.

Ad. 3.

Om aan de nieuwe eisen te kunnen voldoen, moet onze gemeentelijke informatiehuishouding op orde zijn. We gaan essentiële aanpassingen doorvoeren in onze informatievoorziening met betrekking tot de Woo. Bijvoorbeeld, de informatie moet transparant zijn, zodat burgers gemakkelijk toegang hebben tot relevante documenten, zoals besluiten en beleidsstukken. Daarnaast moet de informatie duurzaam worden bewaard, zodat het op lange termijn beschikbaar blijft. Verder is het belangrijk dat persoonlijke gegevens beschermd worden en vertrouwelijk blijven, en dat er beveiligingsmaatregelen worden genomen om ongeautoriseerde toegang tot informatie te voorkomen. Ten slotte moet de informatie gestructureerd worden beheerd, met metadata (gegevens

over gegevens) en goede documentatie, zodat het gemakkelijk vindbaar en begrijpelijk is voor zowel interne medewerkers als externe belanghebbenden.

Cultuur, houding en gedrag

De Woo heeft niet alleen betrekking op de informatievoorziening en technische aspecten, maar ook op de houding, het gedrag en de cultuur binnen onze organisatie. Het gaat erom dat onze organisatie transparantie en openheid omarmt als fundamentele waarden. Dit houdt in dat medewerkers en leidinggevenden zich bewust moeten zijn van het belang van transparantie en openheid in hun werk en besluitvormingsprocessen. Het vereist een cultuur waarin informatie actief wordt gedeeld, toegankelijk is en begrijpelijk wordt gemaakt voor het publiek. Om de houding en het gedrag in overeenstemming te brengen met de Woo gaan investeren in bewustwordingsprogramma's en trainingen. Daarnaast is het van belang dat er een cultuur van vertrouwen en samenwerking heerst, waarin medewerkers zich veilig voelen om informatie te delen en kritische vragen te stellen.

Overig programmaplan

Overzicht lastenontwikkeling WOZ-waarde € 300.000	2023	2024	% Lasten-ontwikkeling
Onroerend zaakbelasting	€ 304	€ 323	6%
Rioolheffing	€ 139	€ 146	5%
Afvalstoffenheffing	€ 296	€ 337	14%
Totaal	**€ 739**	**€ 806**	**9%**

Algemene dekkingsmiddelen	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Treasury	-2.286	2.436	4.722
OZB-woningen	3.985	30.403	26.418
OZB niet-woningen	0	32.270	32.270
Belastingen overig	5	381	376
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	0	542.349	542.349
Totaal	**1.704**	**607.839**	**606.135**

Overhead	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Overhead	81.658	3.923	-77.735
Totaal	**81.658**	**3.923**	**-77.735**

Heffing VPB	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Vennootschapsbelasting	600	0	-600
Totaal	**600**	**0**	**-600**

Onvoorzien	2024		
	Lasten	Baten	Saldo
Bedragen x € 1.000			
Onvoorzien	1.000	0	-1.000
Totaal	**1.000**	**0**	**-1.000**

Deel 3 Financiële begroting

De financiële begroting is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

Overzicht van baten en lasten per programma
In het overzicht van baten en lasten wordt aangegeven tot welke bedragen de raad het college autoriseert door middel van het vaststellen van de begroting per programma.

Overzicht van geraamde incidentele baten en lasten
Tot de incidentele baten en lasten worden de lasten en baten gerekend die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen. Ook de post onvoorzien wordt tot de incidentele lasten gerekend.

Financiële Staten
- Geprognosticeerde balans;
- Verloop van reserves en voorzieningen;
- EMU-saldo 2024;
- Overzicht van geraamde baten en lasten per taakveld.

Vanuit het Besluit begroting en verantwoording (BBV) is ten behoeve van de onderlinge vergelijkbaarheid van gemeenten voorgeschreven om een taakveldenbegroting op te stellen.

Mutaties circulaires Gemeentefonds

Overzicht van baten en lasten per programma

		Lasten						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		218.629	219.679	232.969	227.554	224.404	225.389	226.417
Totaal		218.629	219.679	232.969	227.554	224.404	225.389	226.417
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	92.278	100.547	92.993	106.407	103.615	102.151	102.406
S01	Veiligheid	22.864	22.205	26.939	29.433	27.886	25.757	24.630
S02	Bereikbaarheid	21.574	29.718	31.485	33.080	30.692	31.401	31.756
S03	Economie	8.082	9.375	10.664	9.769	8.633	8.148	7.779
S04	Onderwijs	23.516	24.592	25.947	27.504	28.575	29.471	29.194
S05	Cultuur	36.171	38.750	44.042	41.509	40.688	40.655	45.355
S06	Participatie en armoedebestrijding	169.591	164.795	163.696	165.248	166.785	168.454	166.242
S07	Zorg	63.584	64.375	66.178	66.822	61.245	65.148	65.959
S08	Welzijn en inclusie	37.900	27.579	52.783	32.301	32.476	31.180	29.502
S09	Gezondheid en sport	25.265	24.684	25.316	29.048	25.567	25.304	25.119
S10	Klimaat, energie en milieu	5.912	5.663	15.841	22.677	17.975	15.644	14.770
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	25.993	51.668	64.001	49.142	46.829	32.015	23.250
S12	Wonen en leefomgeving	37.711	52.517	53.752	51.819	50.654	50.783	50.959
Totaal		570.442	616.469	673.638	664.758	641.621	626.111	616.920
Eindtotaal		789.071	836.148	906.607	898.473	869.610	850.141	839.402

		Baten						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma's								
WIJK		25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Totaal		25.995	26.295	27.579	29.559	29.213	29.180	29.147
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	587.497	559.387	571.176	615.647	619.106	580.465	573.165
S01	Veiligheid	5.142	2.289	5.890	5.442	4.409	2.282	2.282
S02	Bereikbaarheid	7.263	9.529	9.532	9.488	9.442	9.396	9.351
S03	Economie	1.239	1.222	1.257	1.755	1.600	1.600	1.755
S04	Onderwijs	4.845	2.417	3.681	2.951	2.951	2.951	2.951
S05	Cultuur	8.059	7.524	8.707	8.872	8.423	8.423	8.423
S06	Participatie en armoedebestrijding	114.865	114.470	109.871	112.324	114.414	117.300	120.027
S07	Zorg	5.290	2.898	2.786	2.481	2.481	3.921	3.881
S08	Welzijn en inclusie	13.831	1.784	23.055	2.670	2.670	2.670	2.670
S09	Gezondheid en sport	5.589	3.398	3.690	3.778	3.778	3.717	3.717
S10	Klimaat, energie en milieu	1.224	1.032	10.529	11.337	7.236	4.659	8.786
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	16.572	45.341	52.497	39.661	42.629	33.303	22.085
S12	Wonen en leefomgeving	43.483	42.178	43.039	45.333	46.276	47.198	47.285
Totaal		814.899	793.468	845.711	861.739	865.414	817.884	806.378
Eindtotaal		840.894	819.763	873.291	891.298	894.627	847.063	835.525

		Exploitatieresultaat						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		192.634	193.384	205.390	197.994	195.191	196.209	197.270
Totaal		192.634	193.384	205.390	197.994	195.191	196.209	197.270
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	-495.219	-458.840	-478.183	-509.240	-515.491	-478.314	-470.759
S01	Veiligheid	17.722	19.916	21.049	23.991	23.477	23.475	22.348
S02	Bereikbaarheid	14.311	20.189	21.953	23.592	21.250	22.005	22.405
S03	Economie	6.844	8.153	9.407	8.014	7.034	6.548	6.024
S04	Onderwijs	18.671	22.175	22.265	24.554	25.625	26.520	26.243
S05	Cultuur	28.112	31.227	35.335	32.637	32.265	32.232	36.932
S06	Participatie en armoedebestrijding	54.726	50.326	53.825	52.924	52.371	51.154	46.215
S07	Zorg	58.293	61.477	63.391	64.341	58.763	61.227	62.078
S08	Welzijn en inclusie	24.069	25.796	29.728	29.631	29.806	28.510	26.832
S09	Gezondheid en sport	19.676	21.286	21.626	25.270	21.789	21.587	21.402
S10	Klimaat, energie en milieu	4.688	4.631	5.313	11.339	10.739	10.986	5.984
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	9.421	6.327	11.504	9.481	4.200	-1.287	1.164
S12	Wonen en leefomgeving	-5.772	10.339	10.713	6.485	4.378	3.585	3.674
Totaal		-244.457	-177.000	-172.073	-196.980	-223.793	-191.773	-189.458
Eindtotaal		-51.823	16.385	33.316	7.175	-25.017	3.078	3.877

		Toevoegingen aan reserves						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Totaal		6.228	6.620	6.716	1.716	1.716	1.717	1.741
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	52.002	3.904	4.942	298	18.258	298	298
S01	Veiligheid	805	73	78	78	78	78	78
S02	Bereikbaarheid	8.936	13.742	15.162	11.494	11.569	11.392	11.271
S03	Economie	358	50	50	50	50	50	50
S04	Onderwijs	9.767	8.545	9.547	9.179	9.753	8.395	8.400
S05	Cultuur	4.282	3.204	3.451	3.567	1.040	1.040	1.040
S06	Participatie en armoedebestrijding	4.543	554	554	0	0	0	0
S07	Zorg	21.275	1.082	1.082	3.020	4.417	811	0
S08	Welzijn en inclusie	3.406	1.100	1.708	570	570	570	70
S09	Gezondheid en sport	773	418	431	431	431	431	431
S10	Klimaat, energie en milieu	7.103	10.000	10.715	38	0	0	0
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	5.107	10.000	11.436	25.134	4.345	7.315	5.559
S12	Wonen en leefomgeving	8.680	16.097	15.787	9.657	1.162	591	91
Totaal		127.036	68.768	74.943	63.517	51.672	30.971	27.288
Eindtotaal		133.264	75.388	81.659	65.233	53.388	32.688	29.029

		Ontrekkingen aan reserves						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		6.009	917	12.981	718	793	572	410
Totaal		6.009	917	12.981	718	793	572	410
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	52.002	56.594	59.236	12.074	251	8.192	2.739
S01	Veiligheid	805	397	1.136	572	400	404	50
S02	Bereikbaarheid	8.936	14.848	15.777	12.416	11.137	10.889	10.798
S03	Economie	358	0	0	200	0	0	0
S04	Onderwijs	9.767	7.913	8.039	8.343	9.354	9.733	10.124
S05	Cultuur	4.282	832	4.127	13.432	765	923	791
S06	Participatie en armoedebestrijding	4.543	0	3.833	642	0	0	0
S07	Zorg	21.275	81	996	1.253	680	898	3.016
S08	Welzijn en inclusie	3.406	200	3.618	124	535	538	535
S09	Gezondheid en sport	773	553	846	474	555	460	358
S10	Klimaat, energie en milieu	7.103	40	254	556	962	1.215	1.215
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	5.107	5.807	11.835	12.324	0	0	0
S12	Wonen en leefomgeving	8.680	3.591	5.507	8.379	2.539	1.941	2.873
Totaal		99.298	90.855	115.205	70.790	27.179	35.194	32.497
Eindtotaal		105.307	91.772	128.186	72.407	28.372	35.766	32.907

		Saldo Totaal						
		Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
		2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000								
Wijkprogramma								
WIJK		192.852	199.087	199.125	198.992	196.114	197.354	198.602
Totaal		192.852	199.087	199.125	198.992	196.114	197.354	198.602
Stadsprogramma's								
S00	Bestuur, dienstverlening en financien	-486.738	-511.530	-532.476	-521.016	-497.484	-486.208	-473.200
S01	Veiligheid	17.441	19.592	19.990	23.497	23.155	23.148	22.376
S02	Bereikbaarheid	15.127	19.083	21.338	22.670	21.683	22.507	22.878
S03	Economie	6.488	8.203	9.457	7.864	7.084	6.598	6.074
S04	Onderwijs	18.553	22.807	23.773	25.390	26.023	25.183	24.519
S05	Cultuur	27.508	33.599	34.659	22.772	32.540	32.349	37.181
S06	Participatie en armoedebestrijding	52.275	50.880	50.546	52.282	52.371	51.154	46.215
S07	Zorg	78.741	62.478	63.477	66.109	62.501	61.141	59.062
S08	Welzijn en inclusie	25.459	26.696	27.818	30.078	29.842	28.542	26.368
S09	Gezondheid en sport	19.465	21.151	21.210	25.226	21.665	21.557	21.475
S10	Klimaat, energie en milieu	5.049	14.591	15.773	10.822	9.777	9.770	4.769
S11	Ruimtelijke ontwikkeling	7.220	10.520	11.105	22.291	8.545	6.028	6.723
S12	Wonen en leefomgeving	-3.306	22.844	20.993	7.763	3.001	2.235	892
Totaal		-216.718	-199.087	-212.335	-204.253	-199.300	-195.995	-194.667
Eindtotaal		-23.866	0	-13.211	0	0	0	0

Overzicht structureel begrotingssaldo

Structureel saldo

In de onderstaande tabel is te zien hoe het structureel saldo van deze begroting is opgebouwd.

Structureel begrotingssaldo	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Saldo baten en lasten	-7.175	25.017	-3.078	-3.877
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	-3.764	-7.057	-4.886	1.390
Saldo na bestemming	**-10.939**	**17.960**	**-7.964**	**-2.488**
Waarvan incidenteel	-36.671	-10.293	-12.128	-2.600
Structureel begrotingssaldo	**24.772**	**28.253**	**4.165**	**112**

In de onderstaande tabel is te zien hoe het structurele saldo zich heeft ontwikkeld ten opzichte van het structurele saldo van de Begroting 2023.

Verloop structureel saldo	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000				
Structureel saldo Begroting 2023	30.629	34.904	9	9
Structureel saldo Perspectiefnota 2024	-4.566	-3.839	7.317	-10.275
Aanvullend op perspectiefnota				
Gemeentefonds en overige Rijksontwikkelingen	9.173	8.884	8.017	22.832
Een DUURZAAM Arnhem	-818	-411	150	-446
Een GROEN Arnhem	-5	-241	-660	-1.159
Een KANSRIJK Arnhem	-3.902	-4.647	-3.661	-818
Een VERBONDEN Arnhem	155	10	292	-2.635
Jaarlijkse bijstellingen	-4.933	-6.408	-7.300	-7.395
Totaal aanvullend op perspectiefnota	***-330***	***-2.812***	***-3.162***	***10.378***
Structureel saldo Begroting 2024	**25.732**	**28.252**	**4.164**	**112**

In de Perspectiefnota werd een structureel tekort van € 10,3 miljoen gerapporteerd. Dit werd met name veroorzaakt door het 'ravijn' in de gemeentefondsuitkering. Zoals in hoofdstuk 2 Ontwikkelingen in het financieel kader is toegelicht, is er niet langer sprake van een diep ravijn zoals zichtbaar is in het structurele saldo van het gemeentefonds en de overige Rijksontwikkelingen. Met de mutaties aanvullend op de perspectiefnota die in deze Begroting zijn opgenomen, is het structurele begrotingstekort gedicht en is de Begroting 2024 structureel sluitend.

In de tabellen in hoofdstuk 2 is bij de afzonderlijke ontwikkelingen met een "S" aangegeven dat het een structurele ontwikkeling betreft en met een "I" dat het een incidentele ontwikkeling betreft. De incidentele ontwikkelingen uit de Perspectiefnota zijn daarin toegelicht. In hoofdstuk 2 zijn deze incidentele ontwikkelingen toegelicht aanvullend op de perspectiefnota toegelicht.

Geprognosticeerde balans 2024-2027

Activa	2024	2025	2026	2027
Vaste Activa				
Immateriële vaste activa	**9.573**	**9.256**	**8.940**	**8.624**
Materiële vaste activa	**696.676**	**692.204**	**690.008**	**665.622**
Investeringen met een economisch nut	606.703	603.914	603.371	583.065
Investeringen met een maatschappelijk nut	74.972	73.299	71.656	67.586
Gronden uitgegeven in erfpacht	15.001	14.991	14.981	14.971
Financiële vaste activa	**38.647**	**35.294**	**32.339**	**32.189**
Financiële vaste activa: Kapitaalverstrekkingen	4.742	4.742	4.742	4.742
Financiële vaste activa: Leningen	23.821	20.618	17.813	17.813
Financiële vaste activa: Uitzettingen > 1 jaar	10.084	9.934	9.784	9.634
Totaal Vaste Activa	**744.896**	**736.754**	**731.287**	**706.435**
Vlottende Activa				
Voorraden	**42.814**	**60.084**	**69.907**	**60.155**
Uitzettingen < 1 jaar	**60.000**	**60.000**	**60.000**	**60.000**
Liquide middelen	**500**	**500**	**500**	**500**
Overlopende activa	**75.000**	**75.000**	**75.000**	**75.000**
Totaal Vlottende Activa	**178.314**	**195.584**	**205.407**	**195.655**
Totaal Activa	**923.211**	**932.338**	**936.694**	**902.089**

Passiva	2024	2025	2026	2027
Vaste Passiva				
Eigen vermogen	**222.690**	**247.707**	**244.629**	**240.751**
Voorzieningen	**11.187**	**11.187**	**11.187**	**11.187**
Schulden met een rentetypische looptijd langer dan één jaar	**576.413**	**565.753**	**589.870**	**562.590**
Totaal Vaste Passiva	**810.290**	**824.647**	**845.685**	**814.529**
Vlottende Passiva				
Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	**37.920**	**32.691**	**16.008**	**12.561**
Overlopende passiva	**75.000**	**75.000**	**75.000**	**75.000**
Totaal Vlottende Passiva	**112.920**	**107.691**	**91.008**	**87.561**
Totaal Passiva	**923.211**	**932.338**	**936.694**	**902.089**

Reserves en voorzieningen

Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per 01-01-2023	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2023 / 01-01-2024	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2024 / 01-01-2025	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2025 / 01-01-2026	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2026 / 01-01-2027	Toe-voeging	Ont-trekking	31-12-2027 / 01-01-2028
																Bedragen € 1.000
Algemene Reserve (AR)	81.963	927	37.725	45.165	0	10.939	34.226	17.960	0	52.186	0	7.964	44.222	0	2.488	41.735
Bestemmingsreserves (BR's)	194.416	80.732	90.447	184.700	65.233	61.469	188.464	35.429	28.372	195.521	32.688	27.802	200.407	29.029	30.419	199.017
Totaal Reserves	**276.378**	**81.659**	**128.172**	**229.865**	**65.233**	**72.407**	**222.690**	**53.388**	**28.372**	**247.707**	**32.688**	**35.766**	**244.629**	**29.029**	**32.907**	**240.751**
Totaal Voorzieningen	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**	**300**	**300**	**10.000**

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
																Bedragen € 1.000
Arnhem Oost	0	2.500	0	2.500	2.500	0	5.000	0	0	5.000	0	0	5.000	0	0	5.000
Bedrijfsvoering	410	1.174	197	1.387	0	0	1.387	0	0	1.388	0	0	1.388	0	0	1.388
Bereikbaarheid	4.813	9.897	13.999	711	11.552	9.652	2.611	11.627	9.710	4.527	11.450	9.672	6.305	11.354	9.667	7.992
Beschermd en Weerbaar	4.006	0	0	4.006	0	168	3.838	0	395	3.443	0	395	3.048	0	395	2.653
Buitengewoon Beter	1.567	0	300	1.267	0	1.267	0									
Burgerberaden	0	600	0	600	0	0	600	0	0	600	0	0	600	0	0	600
Burgerinitiatieven sociaal domein	372	0	175	197	0	175	22	0	0	22	0	0	22	0	0	22
Burgerparticipatie	211	0	165	46	0	0	46	0	0	46	0	0	46	0	0	46
Cultureel vastgoed	8.156	2.412	257	10.311	2.527	12.838	0									
Duurzaam Arnhem	5.730	10.000	50	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680	0	0	15.680
Duurzaamheidsleningen	340	0	15	325	0	15	310	0	14	295	0	14	281	0	14	268
Energiearmoedefonds	8.528	5.000	8.528	5.000	0	400	4.600	0	400	4.200	0	0	4.200	0	0	4.200
Evenementen	702	50	0	752	50	200	602	50	0	652	50	0	702	50	0	752
Fractieondersteuning	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21	0	0	21
Gebiedsontwikkeling Kronenburg	0	3.042	0	3.042	123	2.113	1.052	68	0	1.120	43	0	1.163	33	0	1.195
Groenfonds	534	0	425	109	350	109	350	350	0	700	0	0	700	0	0	700
Grondexploitatie	19.909	0	5.600	14.309	488	0	14.797	2.277	0	17.073	7.272	0	24.346	5.526	0	29.872
Groot onderhoud en vervanging Openbare Ruimte	7.836	96	3.917	4.015	124	955	3.184	220	1.002	2.403	0	354	2.049	0	1.311	738
Huisvesting bijz doelgroepen				0	6.000	1.500	4.500	0	1.500	3.000	0	1.500	1.500	0	1.500	0
Inburgering, integratie en asiel	3.019	0	806	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213	0	0	2.213

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
Jeugdfonds	6.591	1.000	350	7.241	0	963	6.279	0	463	5.816	0	350	5.466	0	0	5.466
Kapitaallasten	2.813	8.550	244	11.120	1.513	330	12.302	500	454	12.348	500	511	12.337	0	535	11.802
Klimaat en Energie	1.527	0	25	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502	0	0	1.502
Klimaatadaptatiefonds	0	12.500	1.000	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500	0	0	11.500
Omgevingslawaai	393	0	207	186	0	0	186	0	0	186	0	0	186	0	0	186
Onderwijs	25.088	9.428	7.814	26.702	9.059	8.237	27.525	9.633	9.295	27.863	8.276	9.583	26.555	8.280	10.074	24.762
Onderzoek Rekenkamer	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213	0	0	213
Participatie	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39	0	0	39
Plankosten stedelijke ontwikkeling	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552	0	0	552
Raad	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12	0	0	12
Revolverend fonds (duurzaamheid)	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680	0	0	680
Risico en beheer Arnhem Centraal	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469	0	0	3.469
Sociaal Economisch Fonds	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605	0	0	605
Solvabiliteit	19.504	0	19.504	0												
Spoorzone Oost				0	23.011	0	23.011	1.000	0	24.011	0	0	24.011	0	0	24.011
Stadsontwikkelingsfonds	0	10.000	0	10.000	0	9.801	199	1.000	0	1.199	0	0	1.199	0	0	1.199
Startersleningen	1.657	0	0	1.657	0	13	1.644	0	13	1.631	0	13	1.618	0	13	1.605
Strategische posities	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500	0	0	1.500
Taakmutaties Gemeentefonds-overlo	22.533	0	21.891	642	0	642	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Transformatie zorgbudgetten	976	0	281	695	0	498	197	0	0	197	0	0	197	0	0	197

Verloop Bestemmingsreserves Omschrijving	Begroot 2023			Begroot 2024			Begroot 2025			Begroot 2026			Begroot 2027			
	JV 2022			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per			Stand per
	Stand per	Toe-	Ont-	31-12-2023 /	Toe-	Ont-	31-12-2024 /	Toe-	Ont-	31-12-2025 /	Toe-	Ont-	31-12-2026 /	Toe-	Ont-	31-12-2027 /
	01-01-2023	voeging	trekking	01-01-2024	voeging	trekking	01-01-2025	voeging	trekking	01-01-2026	voeging	trekking	01-01-2027	voeging	trekking	01-01-2028
Vastgoed	2.945	3.743	4.179	2.509	3.743	3.296	2.956	3.743	3.460	3.238	3.743	3.268	3.712	3.743	2.650	4.805
Volkshuisvesting	7.706	658	429	7.935	674	573	8.036	543	985	7.594	543	1.245	6.893	43	1.245	5.692
Voorstudies	0	0	0	0	500	0	500	0	0	500	0	0	500	0	0	500
Wijkfondsen	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129	0	0	129
WMO en jeugdzorg	25.924	82	0	26.006	3.020	6.815	22.211	4.417	680	25.948	811	898	25.861	0	3.016	22.845
Zuidelijke binnenstad	3.405	0	90	3.315	0	910	2.405	0	0	2.405	0	0	2.405	0	0	2.405
Totaal	**194.416**	**80.732**	**90.447**	**184.700**	**65.233**	**61.469**	**188.464**	**35.429**	**28.372**	**195.521**	**32.688**	**27.802**	**200.407**	**29.029**	**30.419**	**199.017**

Doelstelling per bestemmingsreserve.

Naam	**BR Huisvesting bijz. doelgroepen**
Doel	Dekking bieden voor het opstellen en uitvoeren van projecten om het aantal passende en betaalbare woningen voor bijzondere doelgroepen uit te breiden.

Naam	**BR Spoorzone Oost**
Doel	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Spoorzone Oost, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte (inclusief groen/park) en mobiliteit (inclusief duurzame bereikbaarheid gebied): dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten. - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve. - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Onderzoek Rekenkamer**
Doel	In het jaarbudget van de Rekenkamer is ruimte voor het uitvoeren van ongeveer twee grote onderzoeken per jaar. Echter, de Rekenkamer is de afgelopen jaren, mede door een actieve gemeenteraad, op ad-hoc basis verzocht aanvullende onderzoeken uit te voeren. Het karakter van dit soort onderzoeken in combinatie met de gewenste korte doorlooptijd noodzaken inhuur van externen. Toevoeging van onderbestedingen op het reguliere onderzoeksbudget en eventueel positief saldo op het product Rekenkamer geven Raad en Rekenkamer iets meer ruimte om snel en adequaat onderzoeken op te pakken.

Naam	**BR Raad**
Doel	Ervaringen in den lande wijzen uit dat de kosten voor het uitvoeren van een raadsonderzoek / enquête een veelvoud bedragen van het budget dat de Griffie jaarlijks hiervoor te besteden heeft van € 15.000. Zodoende wordt dit budget, voor zover het niet wordt aangewend, jaarlijks toegevoegd aan de bestemmingsreserve totdat het plafond (ingesteld op € 75.000) hiervoor is bereikt. Als er zich dan in enig jaar een raadsonderzoek wordt uitgevoerd, dan kan deze reserve hiervoor aangewend worden.

Naam	**BR Risico en beheer Arnhem Centraal**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient voor de beheerkosten van de transferhal, de kosten van het 2e deel van het ondergronds afvaltransportsysteem, dekking risico's met financiële tegenvallers en andere onverwachte ontwikkelingen binnen het project Arnhem Centraal.

Naam	**BR Solvabiliteit**
Doel	In de bestemmingsreserve wordt een buffer opgebouwd voor een robuustere financiële positie. Naast de algemene reserve die direct meetelt in de berekening van de beschikbare weerstandscapaciteit, vormt de BR Solvabiliteit een belangrijke bijdrage in de vergroting van het eigen vermogen.

Naam	**BR Fractie-ondersteuning**
Doel	Deze bestemmingsreserve wordt gebruikt ter dekking van de extra kosten die worden veroorzaakt door de afsplitsing van een fractie. Deze extra kosten worden voor 50% betaald uit de bestemmingsreserve en voor 50% uit een korting op de ondersteuning van de af te splitsen fractie en de oorspronkelijke fractie. Hierbij wordt voorkomen dat bij afsplitsingen de financiële gevolgen volledig bij de fracties worden neergelegd.

Naam	**BR Energiearmoedefonds**
Doel	Deze reserve dient om Arnhemmers die de energierekening niet kunnen betalen inkomensondersteuning te verlenen, in de vorm van een wintertoeslag.

Naam	**BR Wijkfondsen**
Doel	In uitzondering op reguliere begrotingsuitgangspunten is budgetoverheveling voor de wijkbudgetten naar een volgend jaar toegestaan. Jaarlijks wordt het surplus of tekort op de wijkbudgetten gestort respectievelijk onttrokken aan de reserve.

Naam	**BR Taakmutaties gemeentefonds-overloop**
Doel	Conform de spelregels gemeentefonds wordt bij elke toevoeging van nieuwe middelen (taakmutaties, decentralisatie- en integratie-uitkeringen) aan de raad voorgelegd of deze middelen ingezet mogen worden voor een onderliggend beleidsdoel of dat de middelen deel uitmaken van de algemene middelen in het gemeentefonds. In deze bestemmingsreserve worden nieuwe toegevoegde middelen aan het Gemeentefonds gereserveerd die gedurende het jaar niet aan de raad voorgelegd kunnen worden. Vooral van de nieuwe toevoegingen die bekend gemaakt zijn in de septembercirculaire en in de november/decembercirculaire is het niet altijd mogelijk om voor het einde van het jaar een raadsvoorstel met begrotingswijziging aan de raad voor te leggen. In het daarop volgende jaar doen de betreffende beleidsvelden een beroep op deze middelen via een raadsvoorstel en een begrotingswijziging, waarbij voorgesteld wordt de middelen aan de bestemmingsreserve Taakmutaties gemeentefonds te onttrekken. Middelen die na een jaar nog niet via een raadsvoorstel geclaimd zijn voor uitvoering van een bepaald beleid, vallen vrij ten gunste van de Algemene Reserve. (Raadsbesluit 8 februari 2010). In 2010 is het doel van deze bestemmingsreserve uitgebreid ten behoeve van niet bestede budgetten die gereserveerd moeten blijven om bestaand beleid uit te voeren in volgende jaren (raadsbesluit 13 december 2010).

Naam	**BR Vastgoed**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om de kosten van onderhoud van het gemeentelijke vastgoed te egaliseren en om daarmee schommelingen in de jaarlijkse begroting tegen te gaan. De hoogte van deze reserve is gebaseerd op het 40-jarige Meerjarige OnderhoudsPlan (MJOP).

Naam	**BR Kapitaallasten**
Doel	Deze bestemmingsreserve dient ter dekking van diverse kapitaallasten. Het bedrag van de dotatie is gelijk aan het bedrag van de investering. Het bedrag van de onttrekkingen is gelijk aan het bedrag van de afschrijvingen. Om ook de rentelasten te kunnen dekken wordt de reserve aangemerkt als een rentedragende reserve.

Naam	**BR Gebiedsontwikkeling Kronenburg**
Doel	Dekking bieden voor de kosten van de gebiedsontwikkeling Kronenburg, en wel voor de volgende onderdelen van deze gebiedsontwikkeling: - Investeringen in de openbare ruimte: dekkingsmiddelen hiervoor kunnen na afronding van onderdelen van het project aan deze bestemmingsreserve worden onttrokken. Wanneer de gemaakte kosten dienen te worden geactiveerd, zullen de dekkingsmiddelen worden toegevoegd aan de BR Kapitaallasten, ter dekking van de kapitaallasten; - Grondexploitaties: hiervan worden resultaten (tekorten dan wel tussentijdse winstnemingen) verrekend met deze bestemmingsreserve; - Anterieure overeenkomsten ten aanzien van grondexploitaties van derden: eventuele dekkingsresultaten worden ook met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Bedrijfsvoering**
Doel	In de bestemmingsreserve Bedrijfsvoering kunnen voor- en nadelen op de totale bedrijfsvoering worden verwerkt. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan resultaten op de formatie en bezetting, de inhuur en frictiekosten voor afbouw formatie.

Naam	**BR Burgerinitiatieven Sociaal Domein**
Doel	Het stimuleren en organiseren van activiteiten om de betrokkenheid en invloed van inwoners en/of organisaties op hun wijk/buurt in Arnhem te vergroten.

Naam	**BR Wmo en Jeugdzorg**
Doel	De inkomsten en uitgaven op het beleidsveld Zorg zijn nog niet in evenwicht. Dit komt omdat gemeenten nog actief zijn met het ontwikkelen en uitvoeren van de transformatie van de zorg, nog in afwachting zijn van de hervormingsagenda Jeugd en de doorontwikkeling beschermd wonen en maatschappelijke opvang nog afwachten. Naast de dotatie vanuit de extra middelen jeugdzorg (2021-2025) worden de voordelen van het beleidsveld Zorg tijdelijk toegevoegd aan deze reserve, zodat extra maatregelen en (mogelijke) tekorten op het beleidsveld Zorg verrekend kunnen worden met deze reserve.

Naam	**BR Burgerparticipatie**
Doel	Dekking van de afspraken uit het addendum op het coalitieakkoord - Uitbreiding van de griffie met een communicatiemedewerker (2021-2022) - Verlenging bewonersondersteuning (2022) - pilot digitaal wijkpanel (2021)

Naam	**BR Inburgering, integratie en asiel**
Doel	Deze reserve is primair bestemd voor de voorbereidende taken op de nieuwe wet Inburgering die in 2022 ingaat en voor de doelen in het actieplan nieuwkomers. Met de nieuwe wet komen structurele middelen over en de reserve zal beschikbaar blijven tot één jaar na de invoering van de wet.

Naam	**BR Grondexploitatie**
Doel	Deze reserve heeft tot doel risico's in de grondexploitatie op te vangen. De gewenste en tevens maximale omvang wordt bepaald op basis van het benodigde weerstandsvermogen van het grondbedrijf. Het jaarresultaat van het grondbedrijf wordt aan deze reserve toegevoegd (totdat de maximale omvang is bereikt), dan wel onttrokken. Deze reserve wordt meegerekend in het weerstandsvermogen.

Naam	**BR Buitengewoon Beter**
Doel	De middelen uit deze bestemmingsreserve waren bedoeld ter financiering van de incidentele component van het Buiten Gewoon Beter Programma (€ 19,4 miljoen) voor de periode 2009-2016. Tevens is de bestemmingsreserve ontstaan om tempoverschillen in de uitvoering op te kunnen vangen. Het programma bestaat uit een scala aan meerjarige projecten. Bij een jaarovergang bleven op deze wijze de middelen beschikbaar voor het programma Buitengewoon Beter.

Naam	**BR Groot onderhoud en vervanging openbare ruimte**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om schommelingen op te vangen bij de besteding van exploitatiebudgetten voor groot onderhoud en vervanging in de openbare ruimte. Hierbij worden geen schotten gehanteerd tussen de verschillende onderwerpen (Riolering, Buitengewoon Beter, Wegen, Groen, Spelen, Bomen, Verkeersregelinstallaties, Civieltechnische Kunstwerken, Openbare Verlichting, Water). Hierdoor ontstaat flexibiliteit en kan beter worden geanticipeerd op de onderhoudsbehoefte in de stad.

Naam	**BR Bereikbaarheid**
Doel	Deze bestemmingsreserve heeft als doel het verbeteren van de bereikbaarheid van de binnenstad en het ontwikkelen van parkeervoorzieningen. Het exploitatiesaldo van parkeren wordt met deze reserve verrekend.

Naam	**BR Evenementen**
Doel	In de begroting is een budget van € 0,6 miljoen beschikbaar gesteld voor bijdragen in evenementen. De uitgaven worden gebruikt voor evenementen waarvan een groot deel al vastligt. Het overige deel is voor bijdragen welke op ad-hoc basis beschikbaar worden gesteld. Verschillen tussen werkelijkheid en budget worden met deze reserve verrekend.

Naam	**BR Sociaal Economisch Fonds**
Doel	Deze reserve is bestemd voor uitgaven in het kader van het faciliteren van economische stimuleringsprojecten. Verschillen tussen het jaarlijkse budget en werkelijke kosten worden met de reserve verrekend.

Naam	**BR Onderwijs**
Doel	Deze reserve heeft een dekkingsfunctie voor nieuwbouw- en renovatieprojecten in het basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs. Alle in de begroting vrijvallende middelen voor onderwijshuisvesting (door afnemende kapitaallasten en daling van andere onderwijshuisvestingslasten) worden aan deze reserve toegevoegd. Hierdoor blijven alle middelen die in de begroting zijn geraamd voor kapitaallasten onderwijs en voor overige onderwijshuisvestingsbudgetten beschikbaar voor onderwijshuisvesting.

Naam	**BR Cultureel Vastgoed**
Doel	De bestemmingsreserve Cultureel Vastgoed (voorheen BR Cultuur in Rijnboog) dient ter dekking van kapitaallasten en andere eigenaarslasten van cultureel vastgoed in Arnhem. Eénmalige bijdragen, opbrengsten vertreklocaties en onderbesteding en vrijval van kapitaallasten worden gedoteerd aan deze bestemmingsreserve. Met ingang van de begroting 2021 heeft deze bestemmingsreserve nog uitsluitend betrekking op de vernieuwing van het Stadstheater Arnhem. De baten en lasten van de recente ver- c.q. nieuwbouw van Rozet, Musis, Focus Filmtheater en Museum Arnhem worden vanaf 2021 niet meer met deze bestemmingsreserve verrekend.

Naam	**BR Participatie**
Doel	De bestemmingreserve is gevormd om diverse kosten op te kunnen vangen die samenhangen met de uitvoering van de participatiewet en het bereiken van de doelstellingen. Het re-integratiebudget staat onder druk. De door het Rijk verstrekte budgetten voor re-integratie zijn in aanloop naar invoering van de nieuwe wetgeving in 2015 sterk teruggelopen. Daarbij is tevens gekozen geen directe koppeling te maken tussen de financiering vanuit het Rijk en de Arnhemse begroting voor re-integratie (extra middelen worden niet automatisch toegevoegd aan het beleidsveld). De huidige re-integratiemiddelen zijn volledig nodig voor inzet op de doelgroep om de huidige ambitie in de begroting op het gebied van werk te realiseren. Er is geen geld in de begroting voor doorontwikkeling beleid, onderzoeken of extra inspanningen binnen het programma participatie en armoedebestrijding. De reserve dient om incidentele kosten voor bijvoorbeeld doorontwikkeling op beleid of kosten voor onderzoek uit te betalen.

Naam	**BR Jeugdfonds**
Doel	Om het integraal Jeugdbeleid de komende jaren een impuls te geven worden de extra Jeugdmiddelen die niet binnen het beleidsveld Zorg ingezet worden (€ 6,59 miljoen in 2022, € 1 miljoen in de jaren 2023, 2024 en 2025), gedoteerd aan deze bestemmingsreserve. Het jeugdbeleid en daarmee de inzet van het jeugdfonds wordt stadsbreed en in samenhang met Arnhem Oost bezien. Extra inzet op Jeugd kan incidenteel gedekt worden uit deze reserve. Een eventueel overschot aan middelen in het jeugdfonds kan overgeheveld worden naar de BR WMO en Jeugdzorg.

Naam	**BR Transformatie Zorgbudgetten**
Doel	De bestemmingsreserve heeft als doel om nieuwe voorzieningen te financieren die voorkomen dat inwoners een beroep moeten doen op specialistische maatwerkvoorzieningen.

Naam	**BR Burgerberaden**
Doel	Het burgerberaad is een groep willekeurig gelote burgers die de gemeente adviseert. Loting zorgt voor een representatieve vertegenwoordiging van inwoners. Voor het organiseren van een aantal burgerberaden gedurende de raadsperiode 2022-2026 is € 600.000 aan deze BR toegevoegd.

Naam	**BR Beschermd en Weerbaar**
Doel	Arnhem ontvangt als centrumgemeente voor de regio's Arnhem en Achterhoek (tezamen 19 regiogemeenten) via de decentralisatie-uitkering Vrouwenopvang van het Rijk jaarlijks middelen ten behoeve van de bestrijding van huiselijk geweld en seksueel geweld, de uitvoering van de vrouwenopvang, en voor de uitvoering van de Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Het betreft hier wettelijke taken die zijn vastgelegd in het Rijksprogramma Geweld in afhankelijkheidsrelaties (GIA) en Geweld hoort nergens thuis (GHNT). De bestemmingsreserve dient om deze (regionale) middelen beschikbaar te houden voor de doelen en activiteiten die daarvoor zijn vastgelegd in de Regiovisie Samen Veilig 2019 - 2022 (aanpak Huiselijk Geweld en Kindermishandeling in de regio Arnhem en Achterhoek). Voor- en nadelige jaarrekeningresultaten op het regionale budget worden verrekend met de bestemmingsreserve.

Naam	**BR Duurzaamheidsleningen**
Doel	Ter dekking van de jaarlijkse beheerskosten en soms ook rentelasten van de duurzaamheidslening en Toekomstbestendigwonen lening (TWL) binnen de gemeente Arnhem. Deze leningen worden verstrekt voor maatregelen op het gebied van energiebesparing en duurzame opwek bij particuliere woningen en de TWL kan ook aanvullend gebruikt worden voor het levensloop bestendig maken van de woning.

Naam	**BR Klimaat en Energie**
Doel	De BR klimaat en energie is een egalisatiereserve, bedoeld om fluctuaties in de uitgaves die de veranderopgave klimaat en energie met zich meebrengt op te vangen. Het zorgt op deze manier voor dekking, van in de toekomst voorziene en noodzakelijke grote uitgaven, om de doelen van het NemiA programma te kunnen realiseren.

Naam	**BR Duurzaam Arnhem**
Doel	Het ondersteunen van investeringen in de stad die bijdragen aan een rechtvaardige transitie naar een klimaatneutraal, aardgasvrij en klimaatadaptief Arnhem. Met deze BR worden onder meer de doelstellingen van NEMiA ondersteund. Voor deze reserve gelden aparte kaders zoals vastgesteld in de raadsvergadering van 15 mei 2019.

Naam	**BR Volkshuisvesting**
Doel	Deze reserve is bestemd om schommelingen op te vangen bij de besteding van het budget dat beschikbaar is voor de inspanningen die bijdragen aan het behalen van de doelen op gebied van wonen. Deze doelen zijn vastgelegd in woonprincipes en in het volkshuisvestelijk kader.

Naam	**BR Plankosten stedelijke ontwikkeling**
Doel	Het egaliseren van fluctuaties in het uitgavenpatroon van het budget voor plankosten stedelijke ontwikkeling.
Naam	**BR Stadsontwikkelfonds**
Doel	Deze reserve wordt ingezet om onze ambities ten aanzien van de stedelijke ontwikkeling te kunnen realiseren of als cofinanciering voor middelen van andere overheden. Naast het borgen van de voortgang of versnelling van projecten, zijn deze middelen ook bedoeld voor onder andere het realiseren van meer sociale huurwoningen, maatschappelijke functies of vergroening van de openbare ruimte. Positieve resultaten van het grondbedrijf die vrij beschikbaar zijn nadat de reserves grondexploitatie conform de nota grondbeleid op het vereiste niveau zijn gebracht, worden toegevoegd aan de reserve Stadsontwikkelfonds. Bijdragen van projectontwikkelaars voor de realisatie van bovenwijkse voorzieningen worden ook toegevoegd aan deze reserve.
Naam	**BR Strategische Posities**
Doel	Deze reserve dient ter financiering van de verwachte kosten voor het beheren en onderhouden van een eigendomssituatie in een gebied (vooruitlopend op beslissingen om te gaan ontwikkelen) op te vangen. In de begroting is hiervoor een bedrag geraamd. Afwijkingen t.o.v. dat budget worden verrekend met deze reserve.
Naam	**BR Omgevingslawaai**
Doel	De gemeente Arnhem heeft deze middelen van het ministerie van Infrastructuur & Milieu (I&M) ontvangen en ze worden ingezet voor maatregelen om het omgevingslawaai terug te dringen, zoals door geluidarm asfalt op de hoofdinvalswegen van Arnhem (zoals Velperweg en Huissensestraat), investeringen in geluidsschermen langs het spoor en andere bronmaatregelen.
Naam	**BR Voorstudies**
Doel	De reserve is bedoeld om uitgaven te dekken uit voorstudies voordat een initiatief tot een project is verheven. Op het moment dat het project daadwerkelijk tot uitvoering komt vloeit de bijdrage die vanuit deze reserve is gedaan terug in de reserve. In de begroting is een bedrag geraamd voor kosten van voorstudies. Afwijkingen ten opzichte van de raming worden verrekend met deze reserve.
Naam	**BR Revolverendfonds (Duurzaam)**
Doel	Uit deze Revolverendfonds reserve worden duurzaamheidsleningen verstrekt volgens de al geldende 'Nadere regels duurzaamheidsleningen Arnhem 2016'. De leningen worden ten laste gebracht van de reserve en de aflossingen vloeien weer terug.
Naam	**BR Groenfonds**
Doel	Deze egalisatiereserve dient om schommelingen op te vangen bij de besteding van het budget dat beschikbaar is voor het bomenbeleid, en voor andere groene investeringen in gebieden die dringend aan een impuls toe zijn. Opbrengsten uit herplantplicht voor bomen waarbij herplant ter plekke niet mogelijk of wenselijk is, worden toegevoegd aan deze reserve.
Naam	**BR Zuidelijke Binnenstad**
Doel	Deze reserve heeft een dekkingsfunctie t.b.v. de financiering van ruimtelijke plannen in de zuidelijke binnenstad.
Naam	**BR Arnhem Oost**
Doel	Deze reserve wordt ingezet ter dekking van uitvoeringsplannen in het kader van de Arnhem-Oost aanpak.
Naam	**BR Startersleningen**
Doel	De starterslening is bedoeld voor starters op de woningmarkt. Uit de reserve worden jaarlijkse beheerskosten en rentelasten van de startersleningen gedekt.
Naam	**BR Klimaatadaptatiefonds**
Doel	Deze reserve kan worden ingezet als dekking voor maatregelen voor klimaatadaptatie zoals het verminderen van verhardingen en het ontstenen van de openbare ruimte.

EMU-saldo 2024

Sinds 1999 bestaat de Economische en Monetaire Unie (EMU), die in Europa verantwoordelijk is voor het gezamenlijke monetaire beleid van de deelnemende landen. Deze EMU-landen zijn gehouden aan de –met elkaar afgesproken- eis om het begrotingstekort van de overheid niet te laten stijgen boven de 3% van het bruto binnenlands product (BBP). Deze grens van 3% geldt voor de gehele overheid, dus inclusief de gemeenten, provincies en waterschappen.
Europese afspraken over de realisatie van genoemde 3% zijn in Nederland vertaald in de wet Houdbare Overheidsfinanciën (wet Hof). Hierin is benadrukt dat Rijk en decentrale overheden gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de beheersing van het Nederlandse EMU-tekort. Eén van de uitwerkingen van de wet Hof is de verplichting voor decentrale overheden, waaronder gemeenten, in de begroting het EMU-saldo te presenteren, dat voortvloeit uit die begroting.
In Europees verband is afgesproken dat in verband met de uitzonderlijke omstandigheden, de bestrijding van de gevolgen van de coronacrisis, de afspraken over het EMU-saldo en de maximale EMU-schuld van landen (60% van het BBP) tijdelijk buiten werking worden gesteld. De verplichting uit de wet Hof voor gemeenten om het EMU-saldo te presenteren valt daar niet onder. Deze blijft overeind staan.
Het EMU-saldo wordt berekend op een manier die afwijkt van de manier waarop bij gemeenten het begrotingsresultaat wordt bepaald. Decentrale overheden zijn gehouden aan de regelgeving in het BBV, dat uitgaat van een stelsel van baten en lasten. Het zogenaamde EMU-saldo is een saldo van inkomsten en uitgaven (dus op kasbasis) en om dat te kunnen bepalen is bovenop het begrote saldo van lasten en baten een aanvullende berekening nodig. Uitgangspunt is het exploitatiesaldo vóór toevoegingen aan of dekking uit reserves vermeerderd met het saldo van investeringen -/- afschrijvingen
In het overzicht is het EMU-saldo berekend voor de jaren 2023 tot en met 2025, zoals dat voortvloeit uit deze begroting.

	Omschrijving	2023 x € 1000,- Volgens realisatie tot en met sept. 2023, aangevuld met raming resterende periode	2024 x € 1000,- Volgens begroting 2024	2025 x € 1000,- Volgens meerjarenraming in begroting 2025
1.	Exploitatiesaldo **vóór** toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-46.447	-9.555	23.210
2.	Mutatie (im)materiële vaste activa	-32.038	-28.184	-4.789
3.	Mutatie voorzieningen			
4.	Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)			
5.	Verwachte boekwinst/verlies bij de verkoop van financiële vaste activa en (im)materiële vaste activa, alsmede de afwaardering van financiële vaste activa			
Berekend EMU-saldo		**-14.409**	**18.629**	**27.999**

Mutaties in voorzieningen en in voorraden (inclusief GREX) lopen in Arnhem via de reguliere begroting en zijn dus al opgenomen in het exploitatiesaldo.

De vastgestelde macronorm voor de decentrale overheden (gemeenten, provincies en waterschappen) is niet verlaagd en bedraagt ook in 2024 0,4% van het BBP. Bij een begroot BBP van € 768,4 miljard betekent dat een bedrag van € 3,047 miljard. De decentrale overheden hebben in overleg bepaald dat van deze macronorm aan gemeenten een norm van 0,27% wordt toegewezen. De macronorm voor gemeenten zal dus € 2,064 miljard bedragen. De individuele referentiewaarde voor afzonderlijke gemeenten, zoals bekend gemaakt in de septembercirculaire, bedraagt voor de gemeente Arnhem € 32,762 miljoen. Hierbij moet worden opgemerkt dat de individuele referentiewaarde geen norm is in de zin dat die niet mag worden overschreden, maar een indicatie van het aandeel dat de gemeente mag hebben in het genoemde toegestane gezamenlijke EMU-tekort voor decentrale overheden van € 3,047 miljard.

Het verwachte EMU-tekort van 2023 van de gemeente overschrijdt niet het toegestane maximum. De overschrijding in 2023 wordt verklaard door het voorziene begrotingstekort (voor reserves), maar wordt deels gecompenseerd door vermindering van de begrote investeringen. Voor het jaar 2024 wordt geen overschrijding voorzien.

Overzicht geraamde lasten en baten per taakveld

	Lasten						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	18.273	20.384	20.939	22.115	21.153	21.481	21.450
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	527	527	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	26.955	20.615	24.953	20.996	20.165	22.705	20.683
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	582	1.078	946	450	450	450	82
Begeleiding (WMO)	16.987	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	61	48	48	48	48	48	48
Beheer overige gebouwen en gronden	1.520	2.301	2.729	2.736	2.569	2.146	2.209
Belastingen overig	422	5	5	5	5	5	5
Beschermd wonen (WMO)	24.519	34.882	34.894	34.133	31.361	30.559	29.799
Bestuur	5.171	6.875	6.151	6.309	6.320	6.233	6.147
Burgerzaken	7.379	6.473	7.424	8.551	8.603	7.946	7.894
Crisisbeheersing en brandweer	13.539	14.008	14.028	16.197	16.039	16.037	16.027
Cultureel erfgoed	1.874	1.612	4.753	2.237	2.187	2.023	1.940
Cultuurpresentatie, -prod en -part	19.985	21.981	23.770	23.895	23.445	23.813	28.597
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	1.080	1.013	1.101	1.098	1.095	1.067	1.050
Economische ontwikkeling	4.254	4.770	6.344	5.634	5.326	5.124	4.814
Economische promotie (Arnhem promo)	3.247	3.527	3.374	3.685	2.857	2.573	2.882
Gesloten plaatsing	306	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	14.738	39.741	46.975	34.852	36.023	21.194	11.896
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	168.903	150.506	154.684	150.962	151.361	153.351	155.979
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.621	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.511	4.435	4.407	5.030	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	19.352	20.543	20.541	18.552	18.885	17.650	17.654
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	10.639	12.591	12.665	14.658	15.629	15.617	15.617
Media	9.276	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	9.054	9.837	23.457	29.632	22.200	19.870	18.995
Musea	5.748	5.932	6.072	6.279	6.174	6.174	6.174
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	20.584	19.733	22.134	21.971	21.737	21.265	20.393
Onderwijshuisvesting	20.561	22.591	22.260	24.707	25.447	26.428	26.844
Openb groen en (openlucht) recreatie	13.539	18.891	21.614	19.065	18.321	17.566	17.586
Openbaar vervoer	1.012	860	1.704	1.274	1.272	1.243	1.239
Openbare orde en veiligheid	10.921	10.746	15.366	15.691	13.802	11.674	10.558
Overhead	72.918	76.773	75.269	81.658	78.592	78.048	76.735
Overige baten en lasten	1.465	6.118	-105	6.588	7.374	7.406	7.776
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	3.155	4.071	4.473	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	2.710	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	2.802	3.985	3.985	3.985	3.985	3.985	3.985
Parkeren	9.487	10.429	10.805	12.778	12.137	12.039	12.084
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	12.239	12.853	13.183	13.371	13.499	13.055	13.373
Ruimtelijke ordening	3.389	4.226	4.770	3.570	3.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	37.403	29.094	51.151	33.996	32.366	32.290	30.848
Sportaccommodaties	5.294	4.863	4.977	4.845	4.911	4.914	4.736
Sportbeleid en activering	19.792	19.140	19.767	22.493	19.530	19.330	19.331
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.336	19.922	24.467	25.545	25.375	25.375	25.375
Treasury	-1.071	-1.707	-1.734	-2.286	-2.395	-2.031	-688
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	23.967	35.314	33.747	32.789	30.801	32.206	32.470
Volksgezondheid	7.334	7.995	7.688	8.745	8.152	8.075	7.975
Wonen en bouwen	7.074	8.983	9.970	10.143	9.721	10.025	9.852
WSW en beschut werk	35.842	33.306	36.530	36.782	36.650	33.220	30.168
Eindtotaal	789.071	836.148	906.607	898.473	869.610	850.141	839.402

	Baten						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	22.865	22.420	22.420	25.078	26.020	26.874	27.016
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	521.534	490.209	502.061	542.349	544.419	503.924	496.663
Arbeidsparticipatie	7.778	1.026	3.603	2.181	1.737	1.737	1.737
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	22	44	44	44	44	44	44
Begeleiding (WMO)	105	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	43	16	16	16	16	16	16
Beheer overige gebouwen en gronden	537	794	722	472	271	271	271
Belastingen overig	606	381	381	381	381	381	381
Beschermd wonen (WMO)	945	1.559	1.559	1.559	1.559	1.559	1.559
Bestuur	116	91	91	91	91	91	91
Burgerzaken	2.706	2.013	2.001	3.322	3.399	3.648	3.621
Crisisbeheersing en brandweer	1.679	1.276	1.358	1.444	1.444	1.444	1.444
Cultureel erfgoed	532	606	636	665	665	665	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	7.320	6.645	7.799	7.934	7.640	7.640	7.640
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	896	913	913	913	913	913	913
Economische ontwikkeling	95	137	51	149	149	149	149
Economische promotie (Arnhem promo)	1.121	1.041	1.162	1.562	1.407	1.407	1.562
Gesloten plaatsing	306	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	12.274	40.773	47.866	35.569	38.854	29.528	18.310
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	107.446	115.018	108.828	112.557	115.077	117.975	120.715
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	235	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	457	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	1.092	757	884	892	892	892	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.844	1.339	1.339	922	922	2.362	2.322
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	2.993	2.684	12.222	12.924	8.667	6.089	10.217
Musea	212	273	273	273	118	118	118
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	12.407	9.992	11.644	10.722	10.722	10.722	10.722
Onderwijshuisvesting	4.500	4.204	4.353	4.789	4.504	4.504	4.504
Openb groen en (openlucht) recreatie	621	737	1.598	859	859	872	872
Openbaar vervoer	1.308	1.314	1.314	1.314	1.314	1.314	1.314
Openbare orde en veiligheid	3.470	1.013	4.532	3.998	2.965	838	838
Overhead	3.402	4.106	4.142	3.923	3.894	3.858	3.846
Overige baten en lasten	543	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.195	0	-112	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	29.184	28.706	28.706	32.270	33.064	33.908	33.908
OZB Woningen	26.857	30.636	30.636	30.403	31.151	31.947	31.947
Parkeren	14.932	18.248	18.248	20.315	20.222	20.131	20.040
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	16.807	17.311	17.311	17.766	17.766	17.766	17.766
Ruimtelijke ordening	530	318	318	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	12.405	18	20.894	528	528	528	528
Sportaccommodaties	5.466	5.008	5.458	5.757	5.756	5.755	5.755
Sportbeleid en activering	1.653	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	2.010	2.436	2.436	2.436	2.436	2.436	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	1.441	616	619	577	577	577	577
Volksgezondheid	851	663	182	71	71	11	11
Wonen en bouwen	4.725	4.325	4.325	4.174	4.014	4.069	4.014
WSW en beschut werk	826	100	457	100	100	100	100
Eindtotaal	840.894	819.763	873.291	891.298	894.627	847.063	835.525

	Exploitatieresultaat						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	-4.591	-2.036	-1.481	-2.963	-4.867	-5.393	-5.567
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	-521.534	-489.682	-501.535	-542.349	-544.419	-503.924	-496.663
Arbeidsparticipatie	19.177	19.589	21.350	18.815	18.427	20.967	18.945
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	560	1.034	902	406	406	406	38
Begeleiding (WMO)	16.882	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	18	32	32	32	32	32	32
Beheer overige gebouwen en gronden	982	1.507	2.007	2.265	2.298	1.875	1.938
Belastingen overig	-184	-376	-376	-376	-376	-376	-376
Beschermd wonen (WMO)	23.574	33.323	33.335	32.574	29.801	29.000	28.239
Bestuur	5.055	6.784	6.060	6.218	6.228	6.142	6.056
Burgerzaken	4.673	4.460	5.424	5.228	5.204	4.298	4.273
Crisisbeheersing en brandweer	11.860	12.732	12.670	14.753	14.595	14.593	14.583
Cultureel erfgoed	1.342	1.006	4.117	1.571	1.521	1.358	1.274
Cultuurpresentatie, -prod en -part	12.665	15.336	15.971	15.960	15.805	16.173	20.957
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	184	100	188	185	182	154	137
Economische ontwikkeling	4.159	4.633	6.293	5.485	5.177	4.975	4.665
Economische promotie (Arnhem promo)	2.125	2.486	2.212	2.123	1.450	1.166	1.321
Gesloten plaatsing	0	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	2.464	-1.032	-892	-717	-2.831	-8.334	-6.414
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	61.457	35.488	45.856	38.405	36.285	35.377	35.265
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.386	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.054	4.435	4.407	5.030	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	18.260	19.785	19.658	17.660	17.994	16.758	16.763
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	8.795	11.252	11.326	13.736	14.707	13.255	13.295
Media	9.276	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	6.061	7.153	11.235	16.708	13.534	13.780	8.778
Musea	5.537	5.660	5.799	6.006	6.056	6.056	6.056
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.177	9.741	10.490	11.249	11.015	10.544	9.671
Onderwijshuisvesting	16.061	18.387	17.907	19.918	20.943	21.924	22.340
Openb groen en (openlucht) recreatie	12.918	18.154	20.016	18.206	17.462	16.694	16.714
Openbaar vervoer	-296	-454	389	-40	-43	-72	-75
Openbare orde en veiligheid	7.451	9.733	10.834	11.693	10.837	10.837	9.720
Overhead	69.516	72.667	71.127	77.736	74.699	74.190	72.889
Overige baten en lasten	921	6.118	-105	6.588	7.374	7.406	7.776
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.960	4.071	4.585	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	-26.474	-28.706	-28.706	-32.270	-33.064	-33.908	-33.908
OZB Woningen	-24.055	-26.651	-26.651	-26.418	-27.166	-27.962	-27.962
Parkeren	-5.446	-7.819	-7.442	-7.537	-8.086	-8.091	-7.956
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	-4.567	-4.459	-4.129	-4.396	-4.268	-4.711	-4.394
Ruimtelijke ordening	2.860	3.909	4.452	3.570	3.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	24.998	29.076	30.257	33.468	31.839	31.763	30.321
Sportaccommodaties	-172	-145	-481	-912	-844	-841	-1.018
Sportbeleid en activering	18.138	19.140	19.767	22.493	19.530	19.330	19.331
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.336	19.922	24.467	25.545	25.375	25.375	25.375
Treasury	-3.082	-4.143	-4.170	-4.722	-4.831	-4.467	-3.124
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	22.525	34.698	33.128	32.211	30.224	31.629	31.893
Volksgezondheid	6.482	7.332	7.506	8.675	8.082	8.064	7.964
Wonen en bouwen	2.348	4.658	5.645	5.969	5.707	5.956	5.838
WSW en beschut werk	35.016	33.206	36.073	36.682	36.550	33.120	30.068
Eindtotaal	-51.823	16.385	33.316	7.175	-25.017	3.078	3.877

	Toevoegingen aan de reserve						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	490	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	10.088	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	1.190	554	554	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	3.000	2.500	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	7.986	0	0	3.020	4.417	811	0
Bestuur	0	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	750	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	73	73	78	78	78	78	78
Cultureel erfgoed	904	291	323	323	323	323	323
Cultuurpresentatie, -prod en -part	3.377	2.913	3.148	3.263	736	736	736
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	358	50	50	50	50	50	50
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	-114	0	30	2.123	2.345	7.315	5.559
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	3.022	5.000	5.000	0	0	0	0
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	12.530	1.082	1.082	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	2.976	0	40	40	40	40	40
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	10.469	10.001	10.715	38	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	174	74	95	95	95	95	95
Onderwijshuisvesting	10.086	8.853	9.893	9.524	10.098	8.741	8.745
Openb groen en (openlucht) recreatie	1.828	12.500	12.600	442	350	0	0
Openbaar vervoer	669	0	0	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	732	0	0	0	0	0	0
Overhead	924	284	297	297	297	297	297
Overige baten en lasten	40.480	620	1.545	0	17.960	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	201	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	7.111	10.562	10.560	11.271	11.347	11.172	11.076
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	599	553	144	172	268	48	48
Ruimtelijke ordening	767	10.000	11.406	23.011	2.000	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	572	1.100	2.404	667	667	667	167
Sportaccommodaties	673	658	748	748	748	748	748
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	380	0	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	6.950	3.983	5.404	1.026	1.025	1.024	1.023
Volksgezondheid	534	194	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	3.199	3.043	3.043	9.043	543	543	43
WSW en beschut werk	3.285	0	0	0	0	0	0
Eindtotaal	133.264	75.388	81.659	65.233	53.388	32.688	29.029

Onttrekkingen aan de reserve							
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	0	0	490	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	75	527	527	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	3.880	0	944	0	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	718	2.836
Bestuur	21	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	999	303	1.079	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	60	47	54	54	50	54	50
Cultureel erfgoed	918	219	2.906	227	291	257	224
Cultuurpresentatie, -prod en -part	3.919	612	1.248	13.208	504	669	570
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	313	0	0	0	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	400	0	0	200	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	3.362	0	27	1.013	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	3.336	0	11.781	400	400	0	0
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	99	81	237	498	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	650	0	2.386	22	448	412	420
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	180	180	180	180
Media	50	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	10.191	248	3.828	556	962	1.215	1.215
Musea	0	0	0	0	0	0	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	73	44	205	79	58	148	26
Onderwijshuisvesting	10.329	8.237	8.536	8.504	9.723	9.867	10.235
Openb groen en (openlucht) recreatie	1.427	2.691	3.476	534	437	297	1.254
Openbaar vervoer	386	25	494	25	25	0	0
Openbare orde en veiligheid	1.025	350	1.082	518	350	350	0
Overhead	1.096	162	203	1.119	235	212	235
Overige baten en lasten	41.529	55.761	57.421	11.114	0	7.964	2.488
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	540	0	201	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	0
Parkeren	5.490	8.513	9.002	8.417	8.611	8.377	8.344
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	700	859	449	289	545	56	30
Ruimtelijke ordening	254	5.600	7.149	11.311	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	2.409	216	1.372	1.198	719	215	271
Sportaccommodaties	1.115	629	634	495	578	589	402
Sportbeleid en activering	85	85	85	197	197	85	85
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	380	75	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	6.463	6.310	6.623	3.974	2.501	2.545	2.487
Volksgezondheid	252	212	417	0	0	0	0
Wonen en bouwen	1.002	41	2.051	7.556	1.556	1.556	1.556
WSW en beschut werk	2.861	0	2.898	642	0	0	0
Eindtotaal	105.307	91.772	128.186	72.407	28.372	35.766	32.907

	Exploitatieresultaat						
	Rekening	Begroting 2023		Begroting	Meerjarenraming		
	2022	Geamendeerd	Juli	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1.000							
Middelen							
Afval	-4.101	-2.036	-1.971	-2.963	-4.867	-5.393	-5.567
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	-511.522	-490.209	-502.061	-542.349	-544.419	-503.924	-496.663
Arbeidsparticipatie	16.488	20.143	20.960	18.815	18.427	20.967	18.945
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	560	1.034	902	406	406	406	38
Begeleiding (WMO)	16.882	18.779	18.779	19.954	19.965	19.895	19.895
Begraafplaatsen en crematoria	18	32	32	32	32	32	32
Beheer overige gebouwen en gronden	982	4.507	4.507	2.265	2.298	1.875	1.938
Belastingen overig	-184	-376	-376	-376	-376	-376	-376
Beschermd wonen (WMO)	31.561	33.323	33.335	35.594	34.218	29.093	25.403
Bestuur	5.034	6.784	6.060	6.218	6.228	6.142	6.056
Burgerzaken	4.425	4.157	4.345	5.228	5.204	4.298	4.273
Crisisbeheersing en brandweer	11.873	12.758	12.694	14.777	14.623	14.617	14.611
Cultureel erfgoed	1.328	1.078	1.534	1.667	1.554	1.424	1.374
Cultuurpresentatie, -prod en -part	12.123	17.637	17.870	6.015	16.037	16.241	21.123
Dagbesteding (WMO)	1.331	1.489	1.489	2.233	2.198	2.913	2.913
Economische havens en waterwegen	184	100	188	185	182	154	137
Economische ontwikkeling	3.846	4.633	6.293	5.485	5.177	4.975	4.665
Economische promotie (Arnhem promo)	2.083	2.536	2.262	1.973	1.500	1.216	1.371
Gesloten plaatsing	0	0	828	835	820	828	828
Gezinsgericht	19.551	20.688	3.103	3.130	3.075	3.104	3.104
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	-1.012	-1.032	-889	393	-487	-1.019	-855
Huishoudelijke hulp (WMO)	15.843	17.545	17.708	20.061	20.204	20.723	20.986
Inkomensregelingen	61.142	40.488	39.076	38.005	35.885	35.377	35.265
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.935	10.043	10.043	10.717	10.529	10.630	10.630
Jeugdbescherming	5.386	6.357	4.008	4.153	4.080	4.119	4.119
Jeugdhulp begeleiding	9.222	8.292	8.292	8.385	8.246	8.321	8.321
Jeugdhulp behandeling	12.243	10.565	10.565	10.654	10.467	10.567	10.567
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	260	277	277	277	277
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	13.861	13.979	13.734	13.865	13.865
Jeugdhulp zonder verblijf overig	14.485	5.436	5.252	4.532	1.004	1.018	1.018
Jeugdreclassering	0	0	1.162	1.240	1.218	1.230	1.230
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	20.586	19.785	17.311	17.677	17.585	16.385	16.383
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	8.795	11.252	11.326	13.556	14.527	13.075	13.115
Media	9.226	9.919	10.206	9.837	9.646	9.382	9.382
Milieubeheer	6.339	16.907	18.121	16.190	12.572	12.565	7.564
Musea	5.537	5.660	5.799	6.006	6.056	6.056	6.056
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.278	9.771	10.379	11.265	11.052	10.490	9.739
Onderwijshuisvesting	15.819	19.003	19.264	20.939	21.318	20.798	20.850
Openb groen en (openlucht) recreatie	13.318	27.963	29.139	18.114	17.375	16.397	15.460
Openbaar vervoer	-12	-479	-104	-65	-68	-72	-75
Openbare orde en veiligheid	7.158	9.383	9.752	11.175	10.487	10.487	9.720
Overhead	69.344	72.789	71.222	76.914	74.761	74.275	72.951
Overige baten en lasten	-128	-49.023	-55.982	-4.525	25.335	-557	5.288
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.622	4.071	4.384	3.436	3.936	4.256	4.256
OZB Niet-Woningen	-26.474	-28.706	-28.706	-32.270	-33.064	-33.908	-33.908
OZB Woningen	-24.055	-26.651	-26.651	-26.418	-27.166	-27.962	-27.962
Parkeren	-3.825	-5.770	-5.884	-4.683	-5.349	-5.297	-5.223
Pleegzorg	2	0	2.896	3.221	3.170	3.197	3.197
Riolering	-4.668	-4.764	-4.434	-4.512	-4.545	-4.719	-4.376
Ruimtelijke ordening	3.373	8.309	8.709	15.270	5.270	3.035	3.635
Samenkracht en burgerparticipattie	23.162	29.960	31.290	32.937	31.786	32.215	30.216
Sportaccommodaties	-613	-116	-366	-659	-674	-683	-672
Sportbeleid en activering	18.053	19.056	19.682	22.296	19.333	19.245	19.246
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	17.716	19.922	24.087	25.470	25.375	25.375	25.375
Treasury	-3.082	-4.143	-4.170	-4.722	-4.831	-4.467	-3.124
Vennootschapsbelasting VpB	197	600	600	600	600	600	600
Verkeer en vervoer	23.013	32.370	31.909	29.263	28.748	30.108	30.429
Volksgezondheid	6.764	7.314	7.089	8.675	8.082	8.064	7.964
Wonen en bouwen	4.546	7.660	6.637	7.456	4.694	4.943	4.325
WSW en beschut werk	35.441	33.206	33.175	36.040	36.550	33.120	30.068
Eindtotaal	-23.866	0	-13.211	0	0	0	0

Overzicht taakvelden per programma (lasten)

	Lasten						
	S00	S01	S02	S03	S04	S05	S06
	Bestuur Dienstverlening en financiën	Veiligheid	Bereikbaarheid	Economie	Onderwijs	Cultuur	Patricipatie en armoedebestrijding
Bedragen x € 1.000							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	7.652
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	450	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	2.736	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	5	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	6.309	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	8.551	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	16.197	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	2.227	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	23.717	0
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	5.634	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	3.685	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	126.509
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	9.286	0
Milieubeheer	52	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	6.279	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	8.966	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	18.539	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	1.274	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	13.236	0	0	0	0	0
Overhead	79.465	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	6.588	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	3.985	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	9.140	0	0	0	0
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	402	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	-2.286	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	600	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	22.666	0	0	0	0
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	31.086
Eindtotaal	106.407	29.433	33.080	9.769	27.504	41.509	165.248

	Lasten						
	S07	S08	S09	S10	S11	S12	TOT
	Zorg	Welzijn en Inclusie	Gezondheid en Sport	Klimaat energie en millieu	Ruimtelijke ontwikkeling	Wonen en leefomgeving	Totaal Stad
Afval	0	0	0	0	0	15.351	15.351
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	3.498	0	0	0	0	11.150
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	450
Begeleiding (WMO)	247	0	0	0	0	0	247
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	48	0	0	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	2.736
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	5
Beschermd wonen (WMO)	18.917	0	0	0	0	0	18.917
Bestuur	0	0	0	0	0	0	6.309
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	8.551
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	16.197
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	2.227
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	23.717
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	1.098	1.098
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	5.634
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	3.685
Gesloten plaatsing	297	0	0	0	0	0	297
Gezinsgericht	1.115	0	0	0	0	0	1.115
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	34.852	0	34.852
Huishoudelijke hulp (WMO)	3.102	0	0	0	0	0	3.102
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	126.509
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	221	0	0	0	0	0	221
Jeugdbescherming	650	0	0	0	0	0	650
Jeugdhulp begeleiding	331	0	0	0	0	0	331
Jeugdhulp behandeling	486	0	0	0	0	0	486
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	277	0	0	0	0	0	277
Jeugdhulp met verblijf overig	4.979	0	0	0	0	0	4.979
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.457	0	0	0	0	0	2.457
Jeugdreclassering	193	0	0	0	0	0	193
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	18.542	0	0	0	0	18.542
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.619	0	0	0	0	0	1.619
Media	0	0	0	0	0	0	9.286
Milieubeheer	0	0	0	22.677	6.747	0	29.476
Musea	0	0	0	0	0	0	6.279
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	8.966
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	18.539
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	14.079	14.079
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	1.274
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	13.236
Overhead	0	0	0	0	0	0	79.465
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	6.588
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	2.381	0	0	0	0	0	2.381
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	3.985
Parkeren	0	0	0	0	0	0	9.140
Pleegzorg	1.040	0	0	0	0	0	1.040
Riolering	0	0	0	0	0	13.371	13.371
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	3.320	0	3.320
Samenkracht en burgerparticipattie	5.651	7.257	0	0	0	0	13.311
Sportaccommodaties	0	0	3.507	0	0	0	3.507
Sportbeleid en activering	0	0	16.879	0	0	0	16.879
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	22.486	3.003	0	0	0	0	25.489
Treasury	0	0	0	0	0	0	-2.286
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	600
Verkeer en vervoer	0	0	0	0	0	2.000	24.666
Volksgezondheid	0	0	8.614	0	0	0	8.614
Wonen en bouwen	0	0	0	0	4.223	5.920	10.143
WSW en beschut werk	372	0	0	0	0	0	31.458
Eindtotaal	66.822	32.301	29.048	22.677	49.142	51.819	664.758

	Lasten	
	TOTAAL	TOTAAL
	Wijk	Lasten
Afval	6.765	22.115
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0
Arbeidsparticipatie	9.846	20.996
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	450
Begeleiding (WMO)	19.707	19.954
Begraafplaatsen en crematoria	0	48
Beheer overige gebouwen en gronden	0	2.736
Belastingen overig	0	5
Beschermd wonen (WMO)	15.217	34.133
Bestuur	0	6.309
Burgerzaken	0	8.551
Crisisbeheersing en brandweer	0	16.197
Cultureel erfgoed	9	2.237
Cultuurpresentatie, -prod en -part	178	23.895
Dagbesteding (WMO)	2.233	2.233
Economische havens en waterwegen	0	1.098
Economische ontwikkeling	0	5.634
Economische promotie (Arnhem promo)	0	3.685
Gesloten plaatsing	537	835
Gezinsgericht	2.015	3.130
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	34.852
Huishoudelijke hulp (WMO)	16.958	20.061
Inkomensregelingen	24.453	150.962
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	10.496	10.717
Jeugdbescherming	3.503	4.153
Jeugdhulp begeleiding	8.054	8.385
Jeugdhulp behandeling	10.168	10.654
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	277
Jeugdhulp met verblijf overig	9.000	13.979
Jeugdhulp zonder verblijf overig	2.573	5.030
Jeugdreclassering	1.046	1.240
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	9	18.552
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	13.039	14.658
Media	550	9.837
Milieubeheer	156	29.632
Musea	0	6.279
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	13.005	21.971
Onderwijshuisvesting	6.168	24.707
Openb groen en (openlucht) recreatie	4.985	19.065
Openbaar vervoer	0	1.274
Openbare orde en veiligheid	2.455	15.691
Overhead	2.194	81.658
Overige baten en lasten	0	6.588
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	1.056	3.436
OZB Niet-Woningen	0	0
OZB Woningen	0	3.985
Parkeren	3.638	12.778
Pleegzorg	2.181	3.221
Riolering	0	13.371
Ruimtelijke ordening	250	3.570
Samenkracht en burgerparticipattie	20.685	33.996
Sportaccommodaties	1.338	4.845
Sportbeleid en activering	5.614	22.493
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	55	25.545
Treasury	0	-2.286
Vennootschapsbelasting VpB	0	600
Verkeer en vervoer	8.123	32.789
Volksgezondheid	131	8.745
Wonen en bouwen	0	10.143
WSW en beschut werk	5.324	36.782
Eindtotaal	233.714	898.473

Overzicht taakvelden per programma (baten)

	Baten						
	S00	S01	S02	S03	S04	S05	S06
	Bestuur Dienstverlening en financiën	Veiligheid	Bereikbaarheid	Economie	Onderwijs	Cultuur	Patricipatie en armoedebestrijding
bedragen x € 1.000							
Afval	0	0	0	0	0	0	0
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	542.349	0	0	0	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0	0	0	0	444
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	44	0	0	0
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0	0	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	472	0	0	0	0	0	0
Belastingen overig	381	0	0	0	0	0	0
Beschermd wonen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Bestuur	91	0	0	0	0	0	0
Burgerzaken	3.322	0	0	0	0	0	0
Crisisbeheersing en brandweer	0	1.444	0	0	0	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	665	0
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	7.934	0
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	0	0	0	149	0	0	0
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	1.562	0	0	0
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	0	0	0
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	111.779
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	17	0	0	0	0	0	0
Musea	0	0	0	0	0	273	0
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	2.266	0	0
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	684	0	0
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	0	0
Openbaar vervoer	0	0	1.314	0	0	0	0
Openbare orde en veiligheid	0	3.998	0	0	0	0	0
Overhead	3.907	0	0	0	0	0	0
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	32.270	0	0	0	0	0	0
OZB Woningen	30.403	0	0	0	0	0	0
Parkeren	0	0	8.113	0	0	0	0
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	0	0	0	0	0	0	0
Sportaccommodaties	0	0	0	0	0	0	0
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	2.436	0	0	0	0	0	0
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	61	0	0	0	0
Volksgezondheid	0	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0	0
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	100
Eindtotaal	615.647	5.442	9.488	1.755	2.951	8.872	112.324

	Baten						
	S07	S08	S09	S10	S11	S12	TOT
	Zorg	Welzijn en Inclusie	Gezondheid en Sport	Klimaat energie en millieu	Ruimtelijke ontwikkeling	Wonen en leefomgeving	Totaal Stad
Afval	0	0	0	0	0	25.078	25.078
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	542.349
Arbeidsparticipatie	0	1.738	0	0	0	0	2.182
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	0	0	0	0	0	44
Begeleiding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	16	0	0	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	472
Belastingen overig	0	0	0	0	0	0	381
Beschermd wonen (WMO)	1.559	0	0	0	0	0	1.559
Bestuur	0	0	0	0	0	0	91
Burgerzaken	0	0	0	0	0	0	3.322
Crisisbeheersing en brandweer	0	0	0	0	0	0	1.444
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	0	0	0	0	0	7.934
Dagbesteding (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	0	0	0	0	0	913	913
Economische ontwikkeling	0	0	0	0	0	0	149
Economische promotie (Arnhem promo)	0	0	0	0	0	0	1.562
Gesloten plaatsing	0	0	0	0	0	0	0
Gezinsgericht	0	0	0	0	0	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	0	0	0	35.569	0	35.569
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
Inkomensregelingen	0	0	0	0	0	0	111.779
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdbescherming	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0	0	0	0	0	0
Jeugdreclassering	0	0	0	0	0	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	892	0	0	0	0	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	922	0	0	0	0	0	922
Media	0	0	0	0	0	0	0
Milieubeheer	0	0	0	11.337	156	0	11.510
Musea	0	0	0	0	0	0	273
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	0	0	2.266
Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	684
Openb groen en (openlucht) recreatie	0	0	0	0	0	855	855
Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	1.314
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0	3.998
Overhead	0	0	0	0	0	0	3.907
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0	0	0	0	0	0
OZB Niet-Woningen	0	0	0	0	0	0	32.270
OZB Woningen	0	0	0	0	0	0	30.403
Parkeren	0	0	0	0	0	0	8.113
Pleegzorg	0	0	0	0	0	0	0
Riolering	0	0	0	0	0	17.766	17.766
Ruimtelijke ordening	0	0	0	0	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	0	41	0	0	0	0	41
Sportaccommodaties	0	0	3.703	0	0	0	3.703
Sportbeleid en activering	0	0	0	0	0	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0	0	0	0	0	0
Treasury	0	0	0	0	0	0	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0	0	0	0	0	0
Verkeer en vervoer	0	0	0	0	0	482	542
Volksgezondheid	0	0	60	0	0	0	60
Wonen en bouwen	0	0	0	0	3.935	239	4.174
WSW en beschut werk	0	0	0	0	0	0	100
Eindtotaal	2.481	2.670	3.778	11.337	39.661	45.333	861.739

	Baten	
	TOTAAL	TOTAAL
	Wijk	Baten
Afval	0	25.078
Alg uitk en ov uitk gemeentefonds	0	542.349
Arbeidsparticipatie	0	2.181
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	0	44
Begeleiding (WMO)	0	0
Begraafplaatsen en crematoria	0	16
Beheer overige gebouwen en gronden	0	472
Belastingen overig	0	381
Beschermd wonen (WMO)	0	1.559
Bestuur	0	91
Burgerzaken	0	3.322
Crisisbeheersing en brandweer	0	1.444
Cultureel erfgoed	0	665
Cultuurpresentatie, -prod en -part	0	7.934
Dagbesteding (WMO)	0	0
Economische havens en waterwegen	0	913
Economische ontwikkeling	0	149
Economische promotie (Arnhem promo)	0	1.562
Gesloten plaatsing	0	0
Gezinsgericht	0	0
Grondexpl (niet-bedrijventerreinen)	0	35.569
Huishoudelijke hulp (WMO)	0	0
Inkomensregelingen	777	112.557
Jeugd behandeling GGZ zonder verblijf	0	0
Jeugdbescherming	0	0
Jeugdhulp begeleiding	0	0
Jeugdhulp behandeling	0	0
Jeugdhulp crisis/LTA/GGZ-verblijf	0	0
Jeugdhulp met verblijf overig	0	0
Jeugdhulp zonder verblijf overig	0	0
Jeugdreclassering	0	0
Maatschapp- en vrouwenopvang (WMO)	0	892
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	0	922
Media	0	0
Milieubeheer	1.414	12.924
Musea	0	273
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	8.455	10.722
Onderwijshuisvesting	4.104	4.789
Openb groen en (openlucht) recreatie	4	859
Openbaar vervoer	0	1.314
Openbare orde en veiligheid	0	3.998
Overhead	16	3.923
Overige baten en lasten	0	0
Overige maatwerkarrangementen (WMO)	0	0
OZB Niet-Woningen	0	32.270
OZB Woningen	0	30.403
Parkeren	12.202	20.315
Pleegzorg	0	0
Riolering	0	17.766
Ruimtelijke ordening	0	0
Samenkracht en burgerparticipattie	487	528
Sportaccommodaties	2.054	5.757
Sportbeleid en activering	0	0
Toegang en eerstelijnsvoorzieningen	0	0
Treasury	0	2.436
Vennootschapsbelasting VpB	0	0
Verkeer en vervoer	35	577
Volksgezondheid	11	71
Wonen en bouwen	0	4.174
WSW en beschut werk	0	100
Eindtotaal	29.559	891.298

Mutaties circulaires

In de afgelopen circulaires (september- en decembercirculaire 2022 en meicirculaire 2023) is een aantal taakmutaties en (wijzigingen in) decentralisatie-uitkeringen opgenomen dat verrekend wordt met beleidsvelden. In deze Begroting is het volgende verwerkt:

Decentralisatie-uitkeringen
- Voorschoolse voorziening peuters: Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen.
- Brede impuls combinatiefuncties: De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).
- Uitstapprogramma sekswerkers: Het kabinet stelt sinds 1 januari 2021 geld beschikbaar voor een landelijk dekkend netwerk van uitstapprogramma's om mensen die het sekswerk willen verlaten te ondersteunen. Met de uitkering ontvangen de aangewezen gemeenten middelen voor het ontwikkelen en uitvoeren van regionale uitstapprogramma's voor sekswerkers. Een uitstapprogramma is een programma waarbinnen begeleiding van sekswerkers plaatsvindt bij het vinden van werk of overige dagbesteding buiten het sekswerk. De programma's hebben nadrukkelijk als doel om de stap naar ander werk dan sekswerk te vergemakkelijken en daarin ondersteuning te bieden. Vanaf 2023 is sprake is van een uitbreiding en verbreding van de uitstapprogramma´s.

Taakmutaties:
- In het cluster individuele voorzieningen Wmo worden structureel extra middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten samenhangend met het Integraal Zorgakkoord, ter compensatie van gemeenten voor gestegen kosten als gevolg van de invoering van het abonnementstarief Wmo. Daarnaast wordt het abonnementstarief vanaf 2025 afgeschaft en wordt in plaats daarvan een inkomensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo heringevoerd.
- Arnhem ontvangt structurele middelen ter dekking van de kosten van de uitvoering van het wetsvoorstel om malafide verhuurderschap en discriminatie op de huurmarkt gerichter aan te pakken.
- In het bestuurlijk akkoord met betrekking tot de opvang van asielzoekers is afgesproken dat het kabinet voldoende financiële middelen beschikbaar stelt voor integratie. Als gevolg van een hogere instroom van inburgeraars is afgesproken het budget voor de inburgering voor de jaren 2022, 2023 en 2024 landelijk op te hogen met respectievelijk € 20, 40 en 30 miljoen. Hiermee worden gemeenten in staat gesteld alle inburgeraars passende ondersteuning te bieden.
- In het cluster bestuur en ondersteuning worden structureel extra middelen toegekend voor de financiële gevolgen van de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen.

Bijlagen

Overzicht BBV-indicatoren

Indicator						
Indicator		**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Woonlasten éénpersoonshuishouden		**700**	**707**	**694**	**876**	**902**
Eenheid:	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een éénpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.					
Bron:	COELO, Groningen					
Woonlasten meerpersoonshuishouden		**763**	**750**	**711**	**949**	**976**
Eenheid:	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten.					
Bron:	COELO, Groningen					
WOZ-waarde woningen		**206**	**221**	**240**	**265**	**324**
Eenheid:	De gemiddelde WOZ waarde van woningen x €1.000.					
Bron:	CBS - Statistiek Waarde Onroerende Zaken					
Formatie ambtelijk apparaat		**5,80**	**5,80**	**6,10**	**5,90**	**6,30**
Eenheid:	Toegestane formatie in fte van het ambtelijk apparaat van eigen organisatie voor het begrotingsjaar op peildatum 1 januari. In fte per 1.000 inwoners.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Bezetting ambtelijk apparaat		**5,70**	**5,90**	**6,10**	**6**	**6,20**
Eenheid:	Werkelijk aantal fte dat werkzaam is binnen eigen organisatie. In fte per 1.000 inwoners.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente					
Apparaatskosten per inwoner		**490**	**490**	**406**	**429**	**466**
Eenheid:	De noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvestings-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor het uitvoeren van de organisatorische taken.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Kosten inhuur externen als % van de loonsom		**21**	**17**	**22,70**	**19,50**	**0**
Eenheid:	Inzet van uitzendkrachten, zzp'ers of detacheringsovereenkomsten in procenten.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente.					
Overhead % van totale lasten		**5**	**9,50**	**9**	**8,90**	**9,10**
Eenheid:	Overheadkosten zijn alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces in procenten.					
Bron:	Eigen gegevens gemeente					
Verwijzigingen Halt		**10**	**13**	**8**	**7**	
Eenheid:	Het aantal verwijzingen Halt per 1.000 inwoners van 12 t/m 17 jaar.					
Bron:	Stichting Halt					
Geweldsmisdrijven		**7,60**	**7,10**	**6,60**	**6,70**	
Eenheid:	Het aantal geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling).					
Bron:	CBS - Geregistreerde criminaliteit					

Vernielingen en beschadigingen	**10**	**10,80**	**10,60**	**10**	

Eenheid: Aantal vernielingen en beschadigingen per 1.000 inwoners. Hieronder vallen brandstichting, alle vormen van vernieling en misdrijven tegen de openbare orde en het openbaar gezag.

Bron: CBS - Geregistreerde criminaliteit

Diefstallen uit woning	**2,90**	**2,20**	**1,80**	**1,70**	

Eenheid: Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners

Bron: CBS - Geregistreerde diefstallen

Winkeldiefstallen	**5,70**	**4,80**	**4,40**	**5**	

Eenheid: Aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners

Bron: CBS - Geregistreerde diefstallen

Jongeren met een delict voor de rechter	**1**	**1**	**2**		

Eenheid: Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen

Bron: CBS - Jeugdmonitor

Functiemenging	**58,50**	**58,60**	**58,70**	**59,40**	

Eenheid: De functiemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen (%).

Bron: CBS BAG/LISA - bewerking ABF Research

Vestigingen (van bedrijven)	**145,40**	**153,40**	**158,30**	**171,40**	

Eenheid: Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar

Bron: LISA

Demografische druk	**58,10**	**58**	**57,50**	**57,60**	**57,50**

Eenheid: Het aantal personen van 0 tot 20 jaar én 65 jaar of ouder per honderd personen van 20 tot 65 jaar (percentage).

Bron: CBS - Bevolkingsstatistiek

Banen	**967,70**	**974,60**	**987,80**	**1024,30**	

Eenheid: Onder een baan wordt een vervulde positie verstaan. Dit betreffen zowel fulltimers, parttimers als uitzendkrachten. De indicator betreft het aantal banen per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 tot en met 64 jaar.

Bron: CBS Bevolkingsstatistiek / LISA-bewerking ABF Research

Absoluut verzuim	**1,80**	**3,10**	**2**	**1,50**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige jongeren dat absoluut verzuimer is (geweest) gedurende het schooljaar (per 1.000 leerlingen): de jongere is niet ingeschreven bij een onderwijsinstelling en beschikt niet over een vrijstelling. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'. Streefwaarde absoluut verzuim: 0,5 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Relatief verzuim	**32**	**30**	**31**	**36**	

Eenheid: Het aantal leer- of kwalificatieplichtige leerlingen (per 1.000 leerlingen) waarbij sprake is van meer dan 16 uur ongeoorloofd verzuim gedurende 4 opeenvolgende lesweken. De periodeaanduiding '2022' staat voor schooljaar '2021/2022'.
De cijfers van Ingrado hebben betrekking op schooljaren. De periodeaanduiding "2019" staat voor schooljaar "2018/2019".
Streefwaarde relatief verzuim: 20 per 1.000 inwoners in de leeftijd van 5-18 jaar.

Bron: DUO/Ingrado

Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	**2,80**	**2,50**	**2,60**	**3,10**	

Eenheid: Vsv'ers zijn jongeren van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten. Een startkwalificatie is een havo of vwo diploma of minimaal een mbo-2 diploma. Het vsv-percentage staat voor het aantal vsv'ers als percentage van het aantal onderwijsdeelnemers die aan het begin van het schooljaar ingeschreven staan.

Bron: DUO/ Ingrado

Kinderen in uitkeringsgezin

Eenheid: Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen.

Bron: Verweij Jonker Instituut - Kinderen in Tel (verplichte BBV-indicator)

Werkloze jongeren	**3**	**3**	**3**	**3**	

Eenheid: Het percentage werkloze jongeren 16-22 jaar

Bron: CBS (verplichte BBV-indicator)

Netto arbeidsparticipatie	**67,80**	**69**	**68,30**	**71,30**	

Eenheid: Percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking

Bron: CBS

Personen met een bijstandsuitkering	**768**	**842,70**	**797,40**		

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners

Bron: CBS

Lopende re-integratievoorzieningen	**69,10**	**72,70**	**75,80**	**156,50**	

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners van 15-64 jaar

Bron: CBS

Jongeren met jeugdhulp			**14,10**	**14,70**	

Eenheid: Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Jongeren met jeugdbescherming			**1,40**	**1,40**	

Eenheid: Het percentage jongeren tot 18 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Jongeren met jeugdreclassering			**0,70**	**0,60**	

Eenheid: Het percentage jongeren (12-22 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel

Bron: CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura

Cliënten met een maatwerkarrangement Wmo	**780**	**820**	**840**	**820**	

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners in de betreffende bevolkingsgroep

Bron: CBS - Gemeentelijke Monitor Sociaal Domein Wmo

Niet sporters		**46,90**			

Eenheid: Het percentage niet-wekelijkse sporters t.o.v. bevolking van 19 jaar en ouder. Bevolking van 19 jaar en ouder dat niet minstens één keer per week aan sport doet.

Bron: Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen GGD's, CBS en RIVM

Percentage bekende hernieuwbare elektriciteit	**4**	**6**	**9**		

Eenheid: Deel van de energie die afkomstig is uit natuurlijke hulpbronnen die constant worden aangevuld, zoals uit wind, zon en waterkracht (%)

Bron: Rijkswaterstaat - Klimaatmonitor

Omvang huishoudelijk afval	**200,70**	**165,20**	**160,40**		

Eenheid: Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval (kg per inwoner).

Bron: CBS - Huishoudelijk afval De CBS-afvalcijfers over 2022 worden in december 2023 gepubliceerd. In onze eigen afvalrapportages zien we een gemiddelde van 207 kilogram restafval per inwoner in 2022.

Toevoegingen aan de woningvoorraad: nieuw gebouwde woningen	**9,20**	**11,80**	**5,60**	**7**	

Eenheid: Nieuw gebouwde woningen, exclusief overige toevoegingen, zoals transformaties. Aantal per 1.000 woningen

Bron: Basisregistraties adressen en gebouwen - bewerking ABF Research

Overzicht onderdelen stad/wijk

	STAD					WIJK					TOTAAL
	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen	Totaal	Lasten	Baten	Toevoegingen	Onttrekkingen	Totaal	
Bedragen x € 1.000											
Bestuur, dienstverlening en financien	**106.407**	**615.647**	**298**	**12.074**	**521.016**	**8.371**	**16**	**0**	**175**	**-8.179**	**512.837**
Bedrijfsvoering en PenO	46.763	4.316	297	1.119	-41.624	2.157	16	0	0	-2.140	-43.765
College	2.091	0	0	0	-2.091	0	0	0	0	0	-2.091
Digitalisering en automatisering	35.202	1.379	0	0	-33.822	37	0	0	0	-37	-33.859
Financiën	9.181	606.538	0	10.939	608.295	0	0	0	175	175	608.470
Herdenken	34	0	0	0	-34	0	0	0	0	0	-34
Internationale samenwerking	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Publieke dienstverlening	8.551	3.322	0	0	-5.228	0	0	0	0	0	-5.228
Raad	2.876	0	0	0	-2.876	0	0	0	0	0	-2.876
Regionale samenwerking BU	1.290	91	0	0	-1.199	0	0	0	0	0	-1.199
Regionale samenwerking WH	17	0	0	0	-17	0	0	0	0	0	-17
Wijken en wijkgericht werken	402	0	0	16	-386	6.177	0	0	0	-6.177	-6.563
Veiligheid	**29.433**	**5.442**	**78**	**572**	**-23.497**	**2.455**	**0**	**0**	**0**	**-2.455**	**-25.952**
Openbare orde en veiligheid	27.444	4.667	78	572	-22.282	2.455	0	0	0	-2.455	-24.737
Veiligheidshuis	1.990	775	0	0	-1.215	0	0	0	0	0	-1.215
Bereikbaarheid	**33.080**	**9.488**	**11.494**	**12.416**	**-22.670**	**9.111**	**12.202**	**803**	**0**	**2.289**	**-20.381**
Mobiliteit	33.080	9.488	11.494	12.416	-22.670	9.111	12.202	803	0	2.289	-20.381
Economie	**9.769**	**1.755**	**50**	**200**	**-7.864**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-7.864**
Economische Zaken en citymarketing	6.439	193	0	0	-6.246	0	0	0	0	0	-6.246
Erfgoed B	1.120	215	50	200	-755	0	0	0	0	0	-755
Evenementen	1.073	35	0	0	-1.038	0	0	0	0	0	-1.038
Toerisme en recreatie	1.137	1.312	0	0	175	0	0	0	0	0	175
Onderwijs	**27.504**	**2.951**	**9.179**	**8.343**	**-25.390**	**19.173**	**12.560**	**441**	**240**	**-6.814**	**-32.204**
Onderwijs	27.504	2.951	9.179	8.343	-25.390	19.173	12.560	441	240	-6.814	-32.204
Cultuur	**41.509**	**8.872**	**3.567**	**13.432**	**-22.772**	**737**	**0**	**19**	**3**	**-753**	**-23.525**
Cultuur	39.140	8.034	3.263	13.208	-21.160	728	0	0	0	-728	-21.888
Erfgoed	2.369	838	304	224	-1.612	9	0	19	3	-25	-1.637
Participatie en armoedebestrijding	**165.248**	**112.324**	**0**	**642**	**-52.282**	**34.549**	**777**	**0**	**400**	**-33.372**	**-85.654**
Armoedebeleid	1.622	0	0	0	-1.622	18.585	275	0	400	-17.910	-19.532
Schulddienstverlening	288	0	0	0	-288	5.365	0	0	0	-5.365	-5.654
Werk en Inkomen	163.338	112.324	0	642	-50.372	10.599	502	0	0	-10.097	-60.469

Zorg	**66.822**	**2.481**	**3.020**	**1.253**	**-66.109**	**124.789**	**0**	**0**	**0**	**-124.789**	**-190.897**
Jeugdzorg	15.460	0	0	573	-14.887	49.674	0	0	0	-49.674	-64.561
WMO en sociale wijkteams	51.362	2.481	3.020	680	-51.222	75.115	0	0	0	-75.115	-126.336
Welzijn en inclusie	**32.301**	**2.670**	**570**	**124**	**-30.078**	**12.640**	**487**	**136**	**581**	**-11.707**	**-41.785**
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	6.479	1.738	0	0	-4.742	15	0	0	0	-15	-4.756
Inclusie en integratie	1.614	0	500	25	-2.089	195	0	0	0	-195	-2.285
Maatschap opvang vrouwenopvang en huiselijk geweld	9.361	0	0	0	-9.361	0	0	0	0	0	-9.361
Welzijn	14.846	932	70	99	-13.886	12.430	487	136	581	-11.498	-25.383
Gezondheid en sport	**29.048**	**3.778**	**431**	**474**	**-25.226**	**7.084**	**2.065**	**318**	**218**	**-5.118**	**-30.344**
Publieke gezondheid en GGD	8.662	76	0	0	-8.587	131	11	0	0	-120	-8.707
Sport	20.386	3.703	431	474	-16.639	6.952	2.054	318	218	-4.998	-21.637
Klimaat, energie en milieu	**22.677**	**11.337**	**38**	**556**	**-10.822**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-10.822**
Duurzaamheid bedrijv en mobiliteit	5.145	32	0	12	-5.101	0	0	0	0	0	-5.101
Duurzaamheid incl energietransitie	17.531	11.305	38	544	-5.721	0	0	0	0	0	-5.721
Ruimtelijke ontwikkeling	**49.142**	**39.661**	**25.134**	**12.324**	**-22.291**	**406**	**1.414**	**0**	**0**	**1.007**	**-21.284**
Grondzaken	35.216	35.729	2.123	1.013	-597	0	0	0	0	0	-597
ODRA, vergunning en handhaving	3.859	3.775	0	0	-84	0	0	0	0	0	-84
Stedel ontw. ruimt ord. omgevingswet	3.320	0	23.011	11.311	-15.020	250	0	0	0	-250	-15.270
Water, milieu en luchtkwaliteit	6.747	156	0	0	-6.591	156	1.414	0	0	1.257	-5.333
Wonen en leefomgeving	**51.819**	**45.333**	**9.657**	**8.379**	**-7.763**	**14.400**	**39**	**0**	**0**	**-14.362**	**-22.125**
Afval	15.351	25.078	0	0	9.727	6.765	0	0	0	-6.765	2.963
Dierenwelzijn en biodiversiteit	421	0	0	0	-421	168	0	0	0	-168	-589
Groen en klimaatadaptie in de stad	7.368	163	442	434	-7.213	4.114	4	0	0	-4.110	-11.323
Natuur en stadsparken	6.072	692	0	0	-5.380	101	0	0	0	-101	-5.482
Openbare ruimte	16.687	19.161	172	389	2.691	3.252	35	0	0	-3.217	-526
Wonen	5.920	239	9.043	7.556	-7.168	0	0	0	0	0	-7.168
Totaal	664.758	861.739	63.517	70.790	204.253	233.714	29.559	1.716	1.618	-204.253	0

Normenkader

Het normenkader rechtmatigheid betreft de inventarisatie van relevante regelgeving, waaruit financiële beheerhandelingen kunnen voortvloeien die bij niet-naleving kunnen leiden tot een onrechtmatigheid. Jaarlijks wordt het normenkader geactualiseerd. Het betreft een dynamisch document aangezien er gedurende het jaar wijzigingen kunnen optreden in de geldende regelgeving. Onderstaand is het geactualiseerde normenkader opgenomen dat door de raad kan worden vastgesteld voor de rechtmatigheidscontrole:

Daarnaast zal voor het rapporteren van fouten en onduidelijkheden een rapportagegrens worden gehanteerd van 0,05% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan de reserves.

Tot slot is onderstaand opgenomen hoe om wordt gegaan met de criteria die relevant zijn voor de rechtmatigheidsverantwoording

Voorwaardencriterium

1. Het voorwaardencriterium is het criterium van rechtmatigheid, dat betrekking heeft op de eisen die worden gesteld bij de uitvoering van de financiële beheershandelingen. De eisen/voorwaarden zijn afkomstig uit diverse wet- en regelgeving en hebben betrekking op aspecten als doelgroep, termijn, grondslag, administratieve bepalingen, normbedragen, bevoegdheden, bewijsstukken, recht, hoogte en duur.
2. Burgemeester en wethouders bieden de raad jaarlijks uiterlijk op 31 december ter vaststelling een normenkader rechtmatigheid aan. Dit kader bestaat uit alle relevante (interne) wet- en regelgeving waaruit financiële beheershandelingen kunnen voortvloeien.

Begrotingscriterium

1. Het begrotingscriterium is een criterium van rechtmatigheid dat betrekking heeft op de grenzen van de baten en lasten in de door de raad geautoriseerde begroting van exploitatie en investeringskredieten en de hiermee samenhangende programma's, waarbinnen de financiële beheershandelingen tot stand moeten zijn gekomen;
2. De begrotingsrechtmatigheid wordt beoordeeld op het niveau waarop de begroting door de raad is geautoriseerd;
3. Bij investeringsprojecten wordt de begrotingsrechtmatigheid beoordeeld op het niveau van het totaal gevoteerde kredietbedrag. Een overschrijding van het jaarbudget, passend binnen het totaal bedrag van het krediet, wordt daarmee als rechtmatig beschouwd.
4. Uitgangspunt is dat iedere afwijking van de begroting als onrechtmatig wordt beschouwd. Afwijkingen worden als acceptabel aangemerkt in de volgende situaties:
   a. Er is sprake van een overschrijding waarbij direct gerelateerde inkomsten de overschrijding compenseren.
   b. Er is sprake van een overschrijding op een open-einde regeling.
   c. De overschrijding is geautoriseerd door middel van de vaststelling van een tussentijdse rapportage .
5. Begrotingsonrechtmatigheden die passen binnen het bestaande beleid van de raad, worden opgenomen in de rechtmatigheidsverantwoording (voor zover de verantwoordingsgrens voor afzonderlijke fouten of onduidelijkheden is overschreden), maar worden niet nader toegelicht in de paragraaf bedrijfsvoering.

Misbruik en oneigenlijk gebruik-criterium

1. Het misbruik en oneigenlijk gebruik-criterium is het criterium van rechtmatigheid, dat betrekking heeft op het voorkomen, detecteren en corrigeren van misbruik en oneigenlijk gebruik van overheidsgelden en gemeentelijke eigendommen bij financiële beheershandelingen.
2. Burgemeester en wethouders zorgen voor en leggen vast de regels voor het voorkomen van misbruik en oneigenlijk gebruik van gemeentelijke regelingen en eigendommen.

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
Gemeentefonds (Financiën)	S00-S12	Circulaires gemeentefonds
Treasury (Financiën)	S00-S12	Wet financiering decentrale overheden (Wet fido) en de bijbehorende ministeriële regelingen zoals de Regeling uitzettingen derivaten decentrale overheden (Ruddo), Wet houdbare overheidsfinanciën (Wet hof), Gemeentewet en het bijbehorende Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV),

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Algemene wet bestuursrecht (Awb), Regelgeving betreffende staatssteun, Wet- en regelgeving toezicht financiële ondernemingen. Treasurystatuut Verordening Arnhemse Starterslening Regeling duurzaamheidsleningen Arnhem
Investeringen (Financiën)	S00-S12	Burgerlijk Wetboek Gemeentewet (artikel 212) Algemene wet bestuursrecht Besluit begroting en Verantwoording Nota Investeren, Waarderen en afschrijven 2021
Jaarrekening (Financiën)	S00-S12	Besluit Begroting en Verantwoording Wet Normering Topinkomens Kadernota rechtmatigheid BADO (Besluit Accountantscontrole Decentrale Overheden) Wet markt en overheid Regeling beleidsindicatoren gemeenten Regeling vaststelling wijze waarop kengetallen worden vastgesteld en opgenomen in begroting en jaarverslag provincies en gemeenten Regeling vaststelling taakvelden en verstrekking informatie voor derden Financiële verordening Nota reserves en voorzieningen Nota risicomanagement en weerstandsvermogen
Relatiebeheer	S00-S12	Geen specifieke wet- en regelgeving
Verplichtingen administratie (Financiën)	S00-S12	
Begroting (MJPB) en budgetbeheer	S00-S12	Besluit Begroting en Verantwoording
Aanbestedingen (Financiën)	S00-S12	Aanbestedingsreglement Werken Europese aanbestedingsregels en -richtlijnen Aanbestedingswet en -besluit
Fiscaal, pensioen, personeel	S00-S12	Fiscale Wet- en regelgeving Wet op het BTW compensatiefonds Wet inkomstenbelasting 2001 Wet op de loonbelasting 1964 Wet modernisering Vpb-plicht overheidsondernemingen Pensioenwetgeving (gericht op een juiste, volledige en tijdige inhouding en afdracht van pensioenpremies Pensioenreglement ABP Wet Normering Topinkomens Wet financiering sociale verzekeringen CAR/UWO Algemene Verordening Gegevensbescherming Wet minimumloon Wetboek burgerlijke rechtsvordering
Verhuur accommodaties (o.a. sport, cultuur etc)	S00-S12	Gemeentewet (art. 160 lid 1 sub e en art. 171) Burgerlijk Wetboek deel 7, titel 4 (Huur) Algemene wet bestuursrecht
Subsidies	S00-S12	Algemene wet bestuursrecht (Awb) Algemene subsidieverordening Arnhem 2016 Kadernota verbonden partijen Arnhem 2016
Verhuur vastgoed	S00-S12	Burgerlijk Wetboek (deel 6 en 7) Gemeentewet (artikel 160 lid 1sub e en artikel 170) Leegstandswet

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte Besluit huurprijzen woonruimte
Opbrengsten parkeergelden	S00-S12	Verordening op de heffing en invordering van parkeren en parkeerbelasting 2023
WMO / Jeugd (Zorg)	S00-S12	Wet Maatschappelijke Ondersteuning 2015 Burgerlijk Wetboek Boek 1 Algemene wet bestuursrecht (Awb) Wet langdurige zorg Zorgverzekeringswet Uitvoeringsbesluit Wmo 2015 Wet op de Jeugdzorg, jeugdhulp bij gemeenten Jeugdwet Met bijbehorende regelingen en besluiten
Participatiewet	S00-S12	Participatiewet (Pw) IOAW IOAZ BUIG SUWI Algemene wet bestuursrecht (Awb) AOW Wet taaleis participatiewet Wijzigingswet participatiewet Verordening individuele inkomenstoeslag gemeente Arnhem TOZO TONK Met bijbehorende regelingen en besluiten
Belastingen - Riool	S00-S12	Gemeentewet (artikel 229) Algemene wet bestuursrecht (Awb) Verordening op de heffing en de invordering van de rioolheffing 2023
Belastingen - afval	S00-S12	Gemeentewet (artikel 229) Algemene wet bestuursrecht (Awb) Verordening op de heffing en de invordering van de afvalstoffenheffing 2023 Verordening op de heffing en de invordering van reinigingsrechten 2023
Bouwleges, lokale heffingen	S00-S12	Gemeentewet (art. 229) Algemene termijnenwet Verordening op de heffing en de invordering van roerende zaakbelasting 2023 Verordening op de heffing en de invordering van leges 2023 Verordening op de heffing en de invordering van scheepvaartrechten 2023 Verordening op de heffing en de invordering van toeristenbelasting 2023
Aankoop gronden, Grondexploitatie	S00-S12	Burgerlijk Wetboek Wet Voorkeursrecht Gemeenten Onteigeningswet Wet Ruimtelijke Ordening Gemeentewet Wet Inrichting Landelijk Gebied BTW Compensatiefonds Besluit Begroting en Verantwoording Nota grondbeleid Arnhem 2023
Belastingen	S00-S12	Gemeentewet Wet WOZ

Proces	Programma	Wet- en regelgeving
		Algemene wet bestuursrecht Algemene wet inzake rijksbelastingen Invorderingswet 1990 Algemene termijnenwet Kostenwet Algemene wet bestuursrecht (Awb) Besluit Begroting en Verantwoording; Faillissementswet. Kwijtscheldingsregeling gemeentelijke belastingen Arnhem
Waardebepaling woningen (WOZ proces)	S00-S12	Wet WOZ Hoofdstuk III artikel 16 t/m Art 29;
Belastingen – OZB (Financiën)	S00-S12	Gemeentewet (artikel 220). Gemeentelijke bevoegdheid tot het heffen van OZB Verordening op de heffing en invordering van onroerende zaakbelasting 2023
SiSa		Regeling informatieverstrekking SiSa Financiële verhoudingswet

Afkortingenlijst

A.
Apcg – Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten
APV – Algemene Plaatselijke Verordening
AR – Algemene Reserve
AST - Arnhemse standaard voor toegankelijkheid
ASV – Algemene Subsidieverordening Arnhem
AVG - Algemene Verordening Gegevensbescherming

B.
B&W – Burgemeester & Wethouders
BBV – Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten
BBP- Bruto Binnenlands Product
BNG – Bank Nederlandse Gemeenten
BOTOC - Breed offensief tegen ondermijnende criminaliteit
BR – Bestemmingsreserve
BSO - Buitenschoolse opvang
BUIG – Bundeling Uitkeringen Inkomensvoorzieningen Gemeenten
BV – Besloten Vennootschap
BVO - Bedrijfsvoeringsorganisatie

C.
CAO – Collectieve arbeidsovereenkomst
COA - Centraal Orgaan opvang asielzoekers
CBS – Centraal Bureau voor de Statistiek
CmK - Cultuureducatie met Kwaliteit
COELO – Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden
CPB - Centraal Planbureau
CPI - Consumentenprijsindex
CSA – Centrum, Spijkerkwartier en het Arnhemse Broek

D.
DB – Dagelijks Bestuur
DU - Decentralisatie Uitkering
DSO – Digitaal Stelsel Omgevingswet
DVO – Dienstverleningsovereenkomst

E.
EV – Eigen Vermogen
EN – Europese Norm
EMU – Economische en Monetaire Unie

F.
FDFA - Fashion + Design Festival Arnhem
FIDO – Financiering Decentrale Overheden
FJP – Financiële Jaarrapportage Projecten
FTE – fulltime-equivalent (formatieplaats)

G.
GGD – Gemeentelijke gezondheidsdienst
GGZ - Geestelijke gezondheidszorg
GMR - Groene Metropoolregio
GO – Georganiseerd Overleg
GR – Gemeenschappelijke Regeling
GRP – Gemeentelijk Rioleringsplan
G40 - Netwerk van 40 (middel)grote steden

H.
HAN - Hogeschool Arnhem Nijmegen
HOV - Hoogwaardig Openbaar Vervoer

I.
ICT – Informatie- en communicatietechnologie
IHP - Integraal Huisvestingsplan
IPKW – Industriepark Kleefse Waard

J.
JGZ – Jeugdgezondheidszorg
JOGG – Jongeren Op Gezond Gewicht
JOP - Jongeren Ontmoetingsplek

M.
MBO – Middelbaar beroepsonderwijs
MFC – Multi Functioneel Centrum
MIP – Meerjareninvesteringsplanning
MIRT - Meerjarig investeringsprogramma Ruimte en Infrastructuur
MJPB – Meerjarenprogrammabegroting
MKB - Midden- en Kleinbedrijf

N.
NEN – Nederlandse Norm
NRW - Noordrijn-Westfalen
NV – Naamloze Vennootschap

O.
OAB - Onderwijsachterstandenbeleid
OAT – Ondergronds Afval Transport
ODRA – Omgevingsdienst Regio Arnhem
OCW – Ministerie Onderwijs Cultuur en Wetenschap
OGGz – Openbare Geestelijke Gezondheidszorg
OKA - OndernemersKontact Arnhem
OM - Openbaar Ministerie
OR – Openbare Ruimte
OV – Openbaar Vervoer
OZB – Onroerend Zaak Belasting
OZO - Overleg Zorg en Overlast

P.
P&O – Personeel & Organisatie
PBA - Platform Binnenstad Arnhem
PGA - Persoonsgerichte aanpak
PGB - Persoonsgebondenbudget
PIP - Persoonlijk inburgeringsplan
PMD - Plastic-, metaalverpakkingen en drankenkartons
PO – Primair onderwijs
POH – Praktijkondersteuner jeugd
PvE - Programma van eisen

R.
RBL - Regionaal Bureau Leerlingzaken
RES – Regionale energiestrategie
RIO - Re-integratie officier
RKV – Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg
RMC – Regionaal Meld- en Coördinatiepunt
ROB - Raad voor het Openbaar Bestuur

ROC – Regionaal opleidingscentrum

S.
SO – speciaal onderwijs
StAB - Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen
SKTA - Stichting Keurmerk Taxi Arnhem
SVB - Sociale Verzekeringsbank
SW – Sociale Werkvoorziening
SWT - Sociale wijkteams
SWOA – Stichting Welzijn Ouderen Arnhem
SZW – Sociale Zaken en Werkgelegenheid

T.
TEB – The Economic Board
TLO - teams Leefomgeving

U.
UWV – Uitvoeringsinstituut Werknemers Verzekeringen

V.
VE - Volwasseneducatie
VHL – Van Hall Larenstein
VGGM – Veiligheid- en Gezondheidsregio Gelderland Midden
VMBO – Voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
Vpb - Vennootschapsbelasting
VNG – Vereniging Nederlandse Gemeenten
VO – Voortgezet Onderwijs
VRI – Verkeersregeling installatie
VSO – Voortgezet Speciaal Onderwijs
Vsv – Voortijdig schoolverlaten
VV - Vreemd vermogen
VVE – Voor- en vroegschoolse educatie
VWO – Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
VWS – Volksgezondheid welzijn en sport

W.
Wabo – Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
WAW – Wet Aanpak Woonoverlast
Wcw - Wet collectieve warmte
Wet hof – Wet houdbare overheidsfinanciën
Wgiw - Wet gemeentelijke instrumenten warmetransitie
WGR – Wet gemeenschappelijke regelingen
Wkb Wet kwaliteitsborging bouw
Wlz - Wet langdurige zorg
Wmo – Wet maatschappelijke ondersteuning
Woo - Wet open overheid
WOZ – Wet waardering onroerende zaken
Wsp - Werkgeversservicepunt
Wsw – Wet sociale werkvoorziening
WSW - Waarborgfonds Sociale Woningbouw
Wvggz - Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg

Z.
ZVH - Zorg- en Veiligheidshuis
Zzp - Zelfstandige zonder personeel

Begrippenlijst

A.

Accress
Groei/daling van het gemeentefonds (zie ook trap-op-trap-afmethodiek).

Activa (vaste)
Bezittingen die langer dan één jaar meegaan en die in meerdere jaren worden afgeschreven (bijvoorbeeld gebouwen). Activa staan op de balans.

Afvalstoffenheffing
Betreft een heffing voor het inzamelen en verwerken van huishoudelijke afvalstoffen. De heffing wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar gebruiker is van een woning (waarvoor een verplichting tot inzamelen geldt). De grondslag voor de heffing is het aantal inwoners (betreft twee categorieën: eenpersoons- of meerpersoonshuishouden). De heffing is een tijdvak-belasting en komt in aanmerking voor de ontheffingsregeling. Bij verhuizing naar een woning binnen of buiten Arnhem wordt ontheffing verleend voor de resterende volle maanden, dat de inwoner verhuisd is. Zodra er nieuwe bewoners ingeschreven worden, ontvangen deze bewoners een aanslag afvalstoffenheffing voor de resterende maanden.

Algemene dekkingsmiddelen
Algemene dekkingsmiddelen zijn inkomsten zonder vooraf bepaald bestedingsdoel. De gemeente kan deze vrij besteden. Het gaat om de uitkeringen vanuit het Gemeentefonds, om bepaalde gemeentelijke belastingen (zoals OZB-belasting) en deelnemingen/dividend.

Algemene uitkering
Uitkering uit het gemeentefonds van het Rijk dat de gemeente geheel vrij mag besteden.

Algemene reserve
Het vrij besteedbare eigen vermogen van de gemeente. Dit vormt een buffer voor financiële tegenvallers.

Auditing
Het controleren van een organisatie.

B.

Balans
De balans toont een overzicht van de bezittingen, schulden en eigen vermogen van de gemeente op een bepaald moment.

Baten
Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.

Baten en lasten (stelsel van)
Gemeenten werken met een stelsel van baten en lasten. Dit betekent dat inkomsten en uitgaven moeten worden toegerekend aan het begrotingsjaar waarop zij betrekking hebben (dat wil zeggen het jaar waarin de prestatie geleverd is).

Bedrijfsvoering
De beheersing van, het toezicht op en de verantwoording over de bedrijfsprocessen binnen de gemeentelijke organisatie op basis van een bedrijfsvoeringsfilosofie.

Begroting
Een begroting geeft aan welke beleidsvoornemens de gemeente heeft, hoeveel middelen daarmee gemoeid zijn en uit welke bronnen die middelen afkomstig zijn.

Begrotingsresultaat
Financieel verschil tussen het bedrag dat volgens de begroting is toegestaan en het te verwachten bestede bedrag.

Begrotingstekort
Een begrotingstekort treedt op wanneer de lasten hoger zijn dan de baten.

Beheersmaatregel
Een activiteit die zich richt op het elimineren, vermijden of verkleinen van de oorzaak of het gevolg van een ongewenste gebeurtenis.

Belastingcapaciteit
De OZB is voor gemeenten de belangrijkste eigen belastinginkomsten. De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen of ruimte is voor nieuw beleid. Om deze ruimte weer te kunnen geven is een ijkpunt nodig. In dit geval de landelijk gemiddelde tarieven. Voor gemeenten wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de hoogte van de gemiddelde woonlasten (OZB, rioolheffing en reinigingsheffing). Naast de OZB wordt tevens gekeken naar de riool- en afvalstoffenheffing omdat de heffing niet kostendekkend hoeft te zijn, maar ook lager mag worden vastgesteld (er is dan sprake van belastingcapaciteit die niet benut wordt).
Benodigde weerstandscapaciteit
Het bedrag dat benodigd is om alle risico's in de begroting waarvoor geen maatregelen zijn getroffen, in financiële zin af te dekken.

Beschikbare weerstandscapaciteit
De middelen die beschikbaar zijn om eventuele tegenvallers (risico's) op te kunnen vangen.

Bestaand beleid
Beleid waarover al besluitvorming heeft plaatsgevonden.

Bestemmingsreserve
Naast de Algemene reserve zijn er buffers gevormd die niet worden meegerekend tot de weerstandscapaciteit. Het gaat hier om de bestemmingsreserves. Bestemmingsreserves zijn voor specifieke doeleinden gevormd op basis van een raadsbesluit. Bestemmingsreserves zijn gebonden aan de bestemmingen die door de raad zijn vastgesteld. Wanneer de nood echt hoog is kan er door de raad aan de betreffende bestemmingsreserve een andere bestemming worden gegeven. Aan een deel van de bestemmingsreserves hangen verplichtingen tot bestedingen waarbij er beperkte sprake is sprake is van beleidsvrijheid.

Besluit begroting en verantwoording (BBV)
Het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) beschrijft de regels waaraan onder andere begroting van een gemeente aan moet voldoen.

Bestuurlijk belang
Een gemeente kan een bestuurlijk belang hebben in een verbonden partij doordat zij in het bestuur is vertegenwoordigd. De gemeente kan het ook hebben doordat zij stemrecht heeft in de verbonden partij.

BTW-compensatiefonds
Rijksfonds waaruit gemeenten een bepaald deel van de door hen betaalde BTW kunnen terugvorderen.

C.
Circulaire
Een circulaire informeert de gemeenten over de omvang en de verdeling van de algemene uitkering, de integratie-uitkeringen - inclusief die voor het sociaal domein - en de decentralisatie-uitkeringen uit het gemeentefonds.

Compabiliteitsvoorschriften
Dit zijn de wettelijke voorschriften voor de inrichting van de gemeentelijke begroting en rekening. Sinds 2004 zijn de nieuwe voorschriften volgens het Besluit Begroting en Verantwoording van kracht.

D.

Deelneming
Participatie in een besloten of naamloze vennootschap, waarin de gemeente aandelen heeft.

Dividend
Een vergoeding die wordt uitbetaald aan aandeelhouders.

Doeluitkering
Uitkering door het Rijk aan een lagere overheid voor een nauw omschreven wettelijk vastgesteld doel of taak. De gelden zijn niet vrij besteedbaar.

E.

EMU-saldo
Het geraamde of het gerealiseerde saldo van de ontvangsten en uitgaven van een gemeente. Dit bedrag wordt berekend op transactiebasis en volgens Europese voorschriften.

F.

Financieel belang
Van financieel belang is sprake als de gemeente de middelen die ze ter beschikking stelt verloren gaan in geval van faillissement van de verbonden partij (een derde rechtspersoon) en/ of als financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op de gemeente.

Financiële kengetallen
Getallen waarmee inzicht verkregen kan worden in de financiële positie van de gemeente.

Financieringsmiddelen
Kort- of langlopende geldmiddelen die nodig zijn om de kosten van uitgaven te betalen.

G.

Gemeenschappelijke regeling
Is het publiekrechtelijk juridisch kader waarbinnen twee of meer gemeentebesturen kunnen samenwerken.

Gemeentefonds
Uitkering van het Rijk die de gemeenten in principe vrij mogen besteden.

Grondexploitatie
De afgelopen jaren is gebleken dat grondexploitatie een forse impact kan hebben op de financiële positie van een gemeente. Indien gemeenten leningen hebben afgesloten om grond te kopen voor een (toekomstige) woningbouwproject hebben zij een schuld. Bij de beoordeling van een dergelijke schuld is het van belang om te weten of deze schuld kan worden afgelost wanneer het project wordt uitgevoerd. Van de opbrengst van de verkochte gronden kan immers de schuld worden afgelost. Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale (geraamde) baten.

K.

Kans
De mogelijkheid dat een gebeurtenis zich voordoet uitgedrukt in een waarde tussen 0 en 1.

Kapitaalgoederen
Spullen die de gemeente nodig heeft om de diensten en goederen die zij levert aan inwoners te kunnen produceren. Daarbij gaat het om grotere zaken zoals wegen, riolering, water, groen en gebouwen.

Kapitaallasten
Afschrijvingen en toegerekende rente op activa. De afschrijvingen betreffen de jaarlijkse waardevermindering van de investering. Door middel van de afschrijving worden lasten van de investering uitgespreid over de jaren dat er van de investering gebruik wordt gemaakt. De rente betreft het eigen of geleende geld dat besteed wordt om de investering te financieren.

L.

Lasten
De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.

Leges
Leges zijn vergoedingen voor het genot van diensten of producten, die de gemeente levert. Dat zijn bijvoorbeeld paspoorten, uittreksels uit registers, vergunningen e.d. Daarbij geldt dat de totale opbrengst van de leges niet hoger mogen zijn dan de kosten die de gemeente voor het geheel van de legesplichtige diensten of producten maakt. De leges worden in rekening gebracht bij de aanvrager van de dienst of het product. Voor sommige leges geldt een wettelijk maximum tarief (bijvoorbeeld voor paspoorten).

Lokale heffingen
Een type gemeentelijke belasting. Voorbeelden van heffingen zijn de rioolheffing of de afvalstoffenheffing. Het geld dat gemeenten met heffingen ophalen, moeten gebruikt worden om de kosten te dekken van datgene waarvoor ze in rekening worden gebracht.

M.

Meerjareninvesteringsplanning (MIP)
In de meerjareninvesteringsplanning wordt de planning van de investeringen voor de komende jaren inzichtelijk gemaakt.

Meerjarenraming
Een prognose van de voor meerdere jaren, na het begrotingsjaar, te verwachten baten en lasten alsmede mutaties in reserves.

N.

Netto schuldquote en netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen
Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Een hoge netto schuldquote hoeft op zichzelf geen probleem te zijn. Of dat het geval is valt niet direct af te leiden uit de netto schuldquote zelf, maar hangt af van meerdere factoren. Zo kan een hoge schuld worden veroorzaakt doordat er leningen zijn afgesloten en die gelden vervolgens worden doorgeleend aan bijvoorbeeld woningbouwcorporaties die op hun beurt weer jaarlijks aflossen. In dat geval hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn. Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen).

O.

Onroerende zaakbelasting
Betreft een belasting voor het in eigendom hebben van onroerende zaken in de gemeente Arnhem.
De grondslag van de belasting is de WOZ-waarde van de woning of niet-woning. Het geldende tarief voor eigenaars van woningen of eigenaars en gebruikers van niet-woningen is gebaseerd op een percentage van de WOZ-waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van een onroerende zaak.

Overhead
De kosten van de werkzaamheden of faciliteiten die slechts een indirecte relatie vertonen met de prestaties (bijvoorbeeld leidinggeven, afdelingsadministratie of huisvesting).

Overzicht lasten en baten
Lasten: De lasten zijn weergegeven met een minteken (negatief) in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten uit te geven in het betreffende jaar.
Baten: Baten zijn zonder teken (positief) weergegeven in de begroting. Hiermee laten we zien hoeveel middelen we verwachten te ontvangen in het betreffende jaar.
Toevoeging aan reserve: toevoegingen aan een reserve zijn weergegeven met een minteken (negatief). Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten stijgen.

Onttrekkingen aan reserve: onttrekkingen aan een reserve zijn zonder teken (positief) weergegeven. Hiermee laten we zien met hoeveel middelen we in het betreffende jaar aan deze reserve laten dalen.
Saldo toevoegingen en onttrekkingen: Bij negatief saldo verwachten we een verhoging van de reserve binnen dit programma. Bij een positief saldo verwachten we een verlaging van de reserve binnen het programma.

P.

Paragrafen
Geven volgens het BBV een dwarsdoorsnede van de begroting op financiële aspecten. Het gaat dan om de beleidslijnen van beheersmatige aspecten die belangrijk zijn, financieel, politiek of anderszins. De paragrafen zijn onderdeel van zowel de beleidsbegroting als het jaarverslag.

Parkeerbelasting
Betreft een belasting voor het parkeren van een voertuig op een plaats waar volgens de belastingverordening parkeerbelasting verschuldigd is. De grondslag is de duur van het parkeren. De parkeertijd maal het tarief bepaalt de hoogte van het bedrag. De belasting wordt geheven door in te loggen op een centrale computer via een GSM, het kopen van een parkeerticket of een parkeervergunning.

Planning- en controlcyclus
De jaarlijks terugkerende werkzaamheden die samenhangen met het opstellen, bespreken, bewaken, bijstellen en verifiëren van budgetten.

Prestatie-indicator
Kwantitatieve en kwalitatieve gegevens die inzicht geven in de resultaten van het gevoerde beleid van de gemeente.

Programma
Is een samenhangende verzameling van activiteiten en geldmiddelen gericht op het bereiken van vooraf bepaalde maatschappelijke effecten.

Programmabegroting
Dit is de typering voor de begroting waarin de programma's centraal staan. Een gemeente is vrij in de keuze van de programma's en het aantal.

R.

Reserve
Bedrag dat is gereserveerd voor toekomstige uitgaven, zonder dat de aard en de omvang van deze uitgaven al bekend zijn. Reserves worden onderverdeeld in algemene reserves en reserves met een specifieke bestemming (bestemmingsreserves).

Restrisico
De inschatting van het risico met medeneming van de effecten van beheersmaatregelen. Risico dat overblijft na risicobeheersing. (netto risico)

Risico
Gebeurtenis die zich al dan niet kan voordoen en die kan leiden tot schade met een financieel gevolg of afwijking van een te behalen beleidsdoel.

Risicobeheersing
Zijn activiteiten (beheersmaatregelen) die de kans op het optreden van risico's dan wel de gevolgen van risico's beïnvloeden (voorkomen of reduceren)

Risico-eigenaar
De persoon of het organisatieonderdeel aan wie het risico gealloceerd is.

Risico in relatie tot weerstandsvermogen
De kans op een gebeurtenis die leidt tot een directe financiële tegenvaller van materiële betekenis, die niet is afgedekt in de begroting.

Risicokaart
De risicokaart geeft inzicht in de spreiding van de risico's naar kans en gevolg.

Risicomanagement
Het geheel aan activiteiten en maatregelen gericht op het expliciet en systematisch omgaan met en beheersen van risico's.

Risicoparagraaf
Is een door het college verstrekt overzicht van alle bekende risico's tot het moment van aanbieden van de begroting.

Risicoprofiel
Overzicht van het geheel aan risico's van het betreffende proces, project, programma of beleidstraject.

Risicoscore
Per risico te bepalen score op basis van kans op voorkomen en gevolg.

Roerende zaakbelasting
Betreft een belasting voor het in eigendom van roerende zaken, zoals woonboten in de gemeente Arnhem. De grondslag van de belasting is een percentage van de RZB- waarde. De belasting wordt via een aanslag opgelegd aan iedereen die op 1 januari van het belastingjaar eigenaar of gebruiker is van de roerende zaak.

S.
Solvabiliteit
Is de verhouding tussen het eigen vermogen en het totale vermogen.

Solvabiliteitsratio
Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Indien er sprake is van een forse schuld én veel eigen vermogen (het totaal van de algemene en de bestemmingsreserves), hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn voor de financiële positie. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente. De mate van weerbaarheid geeft in combinatie met de andere kengetallen een indicatie over de financiële positie van een gemeente.

Stelpost
Schatting van uitgaven, opgenomen in de begroting terwijl de werkelijke kosten nog niet exact bepaald kunnen worden.

Structurele exploitatieruimte
Voor de beoordeling van de financiële positie is het ook van belang te kijken naar de structurele baten en structurele lasten. Structurele baten zijn bijvoorbeeld de algemene uitkering uit het gemeentefonds en de opbrengsten uit de onroerende zaakbelasting OZB. Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar de structurele baten en structurele lasten en deze worden vergeleken met de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de rente en aflossing van een lening) te dekken.

T.
Taakmutatie
Extra geld uit het gemeentefonds voor de uitvoering van nieuwe en/of bestaande taken.

Taakveld
Eenheid waarin de programma's zijn onderverdeeld.

Trap-op-trap-af systematiek/ accresmethode
Om het totaal beschikbare bedrag te bepalen dat aan de gemeenten wordt uitgekeerd, gebruikt het Rijk de accresmethode, ook wel de 'trap-op-trap-af systematiek' genoemd. Het accress is gekoppeld aan de ontwikkeling van rijksuitgaven (niet van alle uitgaven). Stijgen de uitgaven dan stijgt het accres, dalen de uitgaven dan daalt het accress.

Treasury
Is het geheel van activiteiten in verband met het beheren van de geldstromen.

V.
Verbonden partij
Is een partij waarmee de gemeente een bestuurlijke relatie onderhoudt en waarin zij een financieel belang heeft.

Voorziening
Dit is een reservering (geoormerkte gelden) met als doel het bedrag aan te wenden in de toekomst waar de voorziening oorspronkelijk voor is gecreëerd.

W.
Weerstandsfactor
= Beschikbare weerstandscapaciteit : Benodigde weerstandscapaciteit. Bij een lagere factor dan 1 is aanzuivering van de algemene reserve vereist. Indien de factor uitkomt boven de 1,4 dan kunnen reserves worden aangewend voor nieuw beleid.

Weerstandsvermogen
Het weerstandsvermogen is de mate waarin de gemeente in staat is om de gevolgen van risico's op te vangen, zonder dat het beleid of de uitvoering daarvan in gevaar komt. Het weerstandsvermogen is de verhouding (ratio) tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de benodigde weerstandscapaciteit.

Z.
Zekerheidspercentage
Voor het bepalen van het benodigde weerstandsvermogen moet met behulp van de risicosimulatie een keuze worden gemaakt met welke mate van zekerheid de geïdentificeerde risico's worden afgedekt. We noemen dit ook wel het zekerheidspercentage.

Ontwerpbegroting 2024-2027

Wat komt er in 2024 binnen

Rijk	**676 mln**
Lokale heffingen	**123 mln**
Overige inkomsten	**93 mln**
Reserves	**72 mln**

€ 964 miljoen

We maken de komende jaren tientallen miljoenen vrij voor de bouw van een nieuw stadsdeel Spoorzone Arnhem-Oost waar duizenden nieuwe woningen en werkplekken komen.

Zo zijn de uitgaven in 2024

Bestuur, dienstverlening en financiën	€ 107 mln.
Veiligheid	€ 30 mln.
Bereikbaarheid	€ 45 mln.
Economie	€ 10 mln.
Onderwijs	€ 37 mln.
Cultuur	€ 45 mln.
Participatie en armoedebestrijding	€ 165 mln.
Zorg	€ 70 mln.
Welzijn en inclusie	€ 33 mln.
Gezondheid en sport	€ 29 mln.
Klimaat, energie en milieu	€ 23 mln.
Ruimtelijke ontwikkeling	€ 74 mln.
Wonen en leefomgeving	€ 61 mln.
Wijken	€ 235 mln
Subtotaal	**€ 964 mln.**

VERBONDEN

€ 15,7 miljoen voor het verbouwen van bestaande en bouwen van nieuwe schoolgebouwen.

Twee burgerberaden in 2024

We stellen jaarlijks €500.000 beschikbaar voor cultuur-programmering en investeren € 7 miljoen in huisvesting van de creatieve sector.

We werken naar 2.000 duurzame opvangplekken voor vluchtelingen.

DUURZAAM

Invoering verhuurdersvergunningen om huurders beter te beschermen.

€ 1 miljoen voor meer opvangplekken voor daklozen.

€ 6 miljoen voor huisvesting bijzondere doelgroepen.

GROEN

€ 1 miljoen voor meer natuur en aantrekkelijkere parken.

€ 500.000 voor het verwijderen van rookgaskanalen in 400 woningen.

€ 2 miljoen voor verkeersveiligheid, waaronder extra veilige schoolzones.

KANSRIJK

Jaarlijks € 500.000 extra voor boa's en aanpak ondermijning georganiseerde criminaliteit.

€ 960.000 extra voor het makkelijker en bereikbaarder maken van inkomensregelingen.

€ 21.4 miljoen voor kwetsbare wijken via het Nationaal Programma Arnhem-Oost.

Jaarlijks sporten 30 klassen extra in Papendal.

GEMEENTE Arnhem

Wilt u meer weten?
Kijk op financien.arnhem.nl

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 3904872

Onderwerp: Turap-2 2023

Kernboodschap

Om de voortgang op de realisatie van de begroting te kunnen bewaken worden, conform de verordening financieel beleid en beheer gemeente Arnhem, minimaal twee tussenrapportages aan de raad aangeboden. In Turap-2 2023 worden de financiële afwijkingen die over 2023 bekend zijn gerapporteerd.

Voorstel

1. De Turap-2 2023 vast te stellen;
2. De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.

Inleiding

Als regulier onderdeel van de beleidscyclus 2023 is een tweede tussenrapportage (Turap-2 2023) opgesteld. De Turap 2-2023 bevat informatie over de verwachte majeure financiële afwijkingen over het jaar 2023, over het geprognosticeerde financiële resultaat en over de voortgang van de beleidsuitvoering. Daarnaast wordt in Turap 2-2023 gerapporteerd over een aantal andere onderwerpen, zoals de investeringen en de beheersing van belangrijke verbonden partijen. Tevens is een terugkoppeling van de voortgang van de overgehevelde budgetten uit 2022 opgenomen en wordt vooruitgeblikt naar de Nota Budgetoverheveling 2023. Hiermee wordt inzicht gegeven in de onderwerpen waarvan op dit moment al wordt verwacht dat de activiteiten niet of onvolledig worden uitgevoerd dit jaar. Dit is een eerste inschatting en is ter informatie aan deze Turap toegevoegd. Aan het eind van het jaar worden de budgetoverhevelingen 2023 aan de raad ter besluitvorming voorgelegd.

In deze Turap is, net zoals in Turap-2 2022, de inhoudelijke voortgang binnen de programma's opgenomen en niet alleen de afwijkingen. Dit betekent concreet dat in de bijlage de doelen die 'op koers lopen', 'gedeeltelijk op koers', 'niet op koers liggen' en 'reeds gerealiseerd zijn' zijn opgenomen. Vanuit toegankelijkheid is gekozen om de ‘bolletjes’ te wijzigen in ‘pijltjes’.

In het kader van het Duisenbergonderzoek naar de jaarstukken is geconcludeerd dat de interpretatie van de oordelen en de criteria van de beoordeling niet altijd duidelijk zijn. Een mogelijke verbeterslag is om bij de doelen aan te geven of de doelen en inspanningen behaald, dan wel niet behaald zijn. Om dit echter goed te kunnen doen, zullen de doelen smart geformuleerd moeten zijn met daarbij goed meetbare (effect)indicatoren. In de Begroting 2024

Gemeente Arnhem

wordt daarin weer een stap gemaakt, maar dit is een proces dat tijd kost. In deze Turap is er dan ook voor gekozen dat de oordelen een interpretatie geven hoe de voortgang verloopt (van 'op koers', 'gedeeltelijk op koers' naar 'niet op koers') en dat dit in de tekst wordt toegelicht.

Turap 2-2023 is opgesteld op basis van ontwikkelingen in de eerste 7 maanden van 2023, waarbij ook rekening is gehouden met de structurele componenten in de resultaten van voorgaand jaar. Bij deze Turap is een begrotingswijziging opgenomen. De afwijkingen in de Turap die zijn opgenomen in de begrotingswijziging moeten namelijk in het kader van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting verwerkt worden.

Daarnaast zijn in deze Turap de reeds aangenomen moties, waar van toepassing, financieel vertaald.
Het gaat hierbij om de volgende moties:

- Vergoeding aanpassing paspoort (23M09gg)
- Kosteloze naamsverandering (21M218)
- Opvang dakloze EU-burgers (23M41)

Aan deze Turap is ter informatie als bijlage de inventarisatie met externe onderzoeken toegevoegd, zoals al eerder is aangekondigd in de raadsbrief van 15 november 2022. Het gaat in deze inventarisatie om onderzoeken naar de effectiviteit van beleid of het functioneren van de eigen organisatie.

Beoogd effect

De raad krijgt een prognose van de beleidsmatige voortgang, de financiële afwijkingen en het resultaat over 2023. Daarbij wordt de begroting aangepast aan de meest actuele stand van de prognose, in het kader van begrotingsrechtmatigheid. Ten slotte is het beoogde effect om transparant te zijn over alle relevante facetten die van belang zijn voor de raad om haar controlerende taak volledig te kunnen uitvoeren, zoals de financiële effecten van het uitvoeren van aangenomen moties en van aanpassingen op beleid die niet kunnen wachten.

Argumenten

1.1	*De Turap-2 2023 vast te stellen;*
	Met Turap-2 2023 wordt een actueel inzicht verschaft in majeure afwijkingen in beleid en financiën, hiermee krijgt de raad inzicht in de voortgang van het bereiken van de doelen in 2023 en de financiële afwijkingen die zich daarbij voor doen.
2.1	*De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.*
	De afwijkingen worden meegenomen in een begrotingswijziging omdat dit vanwege de begrotingsrechtmatigheid noodzakelijk is. Alle afwijkingen die genoemd zijn in deze Turap worden in de begroting gewijzigd.

Kanttekeningen en risico's

1.1	*De Turap-2 2023 vast te stellen;*
	Er is met de best mogelijke inschattingen gewerkt op het moment van opmaken van de Turap, maar deze inschattingen kunnen aan het einde van het jaar mogelijk afwijken van de daadwerkelijke realisatie.

Participatie

Op verschillende thema's binnen de stedelijke en wijkprogramma's zijn de ambities, het beleid en de uitvoering daarvan mede tot stand gekomen met inbreng vanuit diverse partijen uit de stad.

Financiën

De prognose over heel 2023 laat een resultaat van €19,2 miljoen zien ten opzichte van de primitieve begroting. Dit resultaat wordt met name veroorzaakt door een hogere bijdrage uit het gemeentefonds voor 2023 en de wijziging in de administratieve verwerking van de dotatie uit de BR Klimaatfonds. Voorgesteld wordt om alle verwachte afwijkingen die nog niet eerder verwerkt zijn met bijgaande begrotingswijziging op grond van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting te verwerken.

In de bijlagen bij Turap-2 is per programma een uitputtend overzicht gegeven van alle verwachte afwijkingen. In een aantal gevallen is een afwijking op één programma benoemd, maar vindt de vertaling in de administratie plaats door de begrotingswijziging over diverse (wijk)programma's te verdelen. Voor een uitvoerige toelichting wordt verwezen naar de Turap-2 2023 en bijlagen.

Uitvoering

Na vaststelling door de raad wordt de begroting gewijzigd met de bijgevoegde wijziging.

Communicatie

De Turap-2 2023 wordt gepubliceerd op website financien.arnhem.nl.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Raadsvoorstel Turap-2 2023
- Turap-2 2023
- Inventarisatie externe onderzoeken
- Begrotingswijziging 23-012 bij Turap-2 2023

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	3904872

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 19 september 2023, nummer: 3904872;

gelet op artikel 192 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De Turap-2 2023 vast te stellen;
2. De bijgevoegde begrotingswijziging met betrekking tot de Turap-2 2023 vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Turap 2 - 2023

Inhoudsopgave

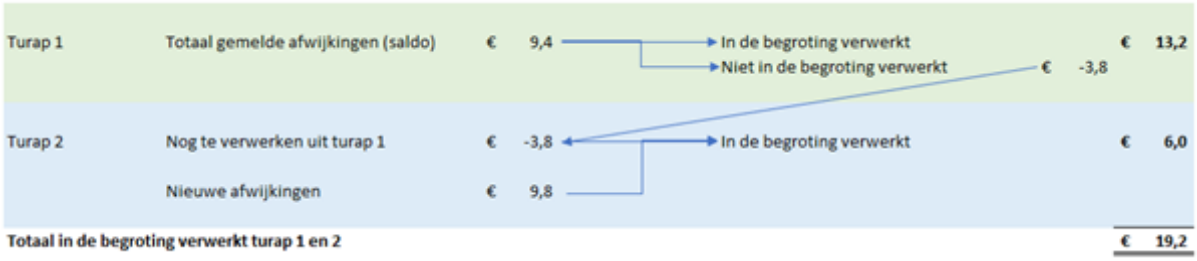
Hoofdlijnen Turap 2 2023 3
Totaalbeeld financiën 6
Bijlage 1 Voortgang doelen en financiële afwijkingen per programma 8
Wijken Algemeen 8
W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek 14
W2 Noordwest 16
W3 Noordoost 18
W4 Presikhaaf 21
W5 Malburgen 25
W6 Schuytgraaf/ Elderveld 29
W7 De Laar/ Elden 32
W8 Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg 34
S00 Bestuur, dienstverlening en financiën 38
S01 Veiligheid 47
S02 Bereikbaarheid 50
S03 Economie 56
S04 Onderwijs 64
S05 Cultuur 69
S06 Participatie en armoedebestrijding 75
S07 Zorg 81
S08 Welzijn en inclusie 89
S09 Gezondheid en sport 98
S10 Klimaat en energie 102
S11 Ruimtelijke ontwikkeling 107
S12 Wonen en leefomgeving 110
Bijlage 2 Budgetoverhevelingen 121
Terugblik Nota budgetoverhevelingen 2022 121
Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023 128
Bijlage 3 Investeringen 131
Bijlage 4 Beheersing verbonden partijen 133
Bijlage 5 Stand van zaken amendementen en moties 136

Hoofdlijnen Turap 2 2023

Twee keer per jaar maakt het college een tussenrapportage - de 'Turap' - voor de gemeenteraad. In de Turap is de stand van zaken geduid rondom de uitvoering van de in de begroting voor 2023 opgenomen ambities, doelen en inspanningen binnen de verschillende programma's. Ook worden de verwachte financiële afwijkingen over het lopende jaar 2023 vermeld. Die ontstaan door autonome ontwikkelingen, maar ook door de uitvoering van moties en het aanpakken van urgente knelpunten in lopend beleid.

Financieel beeld

In Turap-1 verwachtten we een voordeel van € 9,4 miljoen. Dit is een saldo van positieve en negatieve afwijkingen. Alleen de afwijkingen die zeker zijn en waar gedurende het jaar niet meer op gestuurd kan worden, worden in de begroting verwerkt. Dit heeft bij Turap-1 geleid tot een aanpassing van € 13,2 miljoen (aangezien er meer voor- dan nadelen een vaststaand karakter hadden) en is niet het volledige saldo van € 9,4 miljoen in de begroting verwerkt, waardoor er nog een nadeel van € 3,8 miljoen resteert.
Dit nadeel komt terug in deze Turap-2, aangevuld met nieuwe ontwikkelingen die in totaal tot een voordeel van € 9,8 miljoen leiden. In totaal wordt dan ook met deze Turap een voordelige afwijking van € 6,0 miljoen in de begroting verwerkt. De totale (verwachte) afwijking voor 2023 op basis van beide Turaps komt uit op een positief resultaat van € 19,2 miljoen. In de jaarrekening over 2023 zal de definitieve afwijking bekend worden.
Schematisch is dit als volgt weer te geven:

Het totaalbedrag aan afwijking van € 19,2 miljoen bestaat met name uit extra baten uit het gemeentefonds, toegelicht op programma S00 en de inzet middelen impuls energietransitie, toegelicht op programma S10.

Op koers

In deze Turap liggen de meeste doelen en inspanningen op koers. Een greep hieruit: We zetten goede stappen om de veiligheid in Arnhem te vergroten. Zo is de handhavingscapaciteit op straat versterkt. We zijn bezig met het opstellen van het duurzaam mobiliteitsplan en deze wordt eind 2023 aan de raad voorgelegd. Ons stedelijk fietsnetwerk wordt verbeterd en uitgebreid, met nadruk op hoogwaardige doorfietsroutes.
We werken we samen met de stad aan een nieuwe Woonvisie, die wonen in Arnhem eerlijker moet gaan maken. De startnotitie van deze Woonvisie is in 2023 door de gemeenteraad vastgesteld.
In juni is het programma Arnhem-Oost tijdens een drukbezochte bijeenkomst in het Posttheater gelanceerd en werd het programma ondertekend door een alliantie van partijen.
We zijn gestart met de proef Bijverdienbeloning, waarmee we inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd (gaan) werken een extra stimulans geven.
We helpen huishoudens die te maken hebben met energiearmoede, door energiecoaches, buurtklusteams, via wijkteams, scholen en vanuit de witgoedregeling. We hebben van het Rijk een grote bijdrage ontvangen voor de ontwikkeling van Spoorzone Arnhem-Oost, daarbij wordt ingezet om deze forse ambitie nader vorm te geven en uit te werken naar concrete investeringsplannen en grondexploitaties. Daarnaast is Arnhem op maandag 9 oktober de gastheer van het jaarlijkse evenement Dag van de Stad. Dit jaar is het thema "De stad dichtbij", want in de wijk wordt alles zichtbaar. De grote transitieopgaven van deze tijd, maar ook de energie en de inspiratie om die uitdagingen aan te pakken.

Er zijn ook onderwerpen die (nog) niet geheel op koers liggen. Dit komt onder meer door de huidige arbeidsmarkt met personele schaarste waardoor we op onderdelen onvoldoende capaciteit hebben om onze ambities uit te voeren. Daarnaast speelt werkdruk een rol. Bovendien hebben zowel wij als onze partners te maken met onder meer stijgende kosten, onzekere marktontwikkelingen en stikstofbeperkingen.
Een voorbeeld van onderwerpen die (nog) niet geheel op koers liggen, is de toevoeging van woningen; we hebben de afgelopen 2 jaar minder vergunningen afgegeven en minder woningen gebouwd dan de jaren daarvoor. Ook de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen heeft vertraging opgelopen. In onze

stad is een tekort aan voldoende beschikbare ateliers, werk- en oefenruimtes voor culturele en creatieve makers. Ook wordt de doelstelling van hoeveelheid restafval (30 kilo per inwoner per jaar) nog niet bereikt.

Toelichting doelen en inspanningen
In Turap 2 wordt de voortgang aangegeven van de doelen en inspanningen die in de Begroting 2023 zijn opgenomen. Per doel en inspanning is de stand van zaken beschreven. Ook wordt bij de doelen en inspanningen de status aangegeven door middel van verschillende icoontjes. Deze icoontjes houden het volgende in:

- Groene pijl schuin omhoog - Het doel/ de activiteit loopt op koers
- Oranje pijl naar rechts - Het doel/ de activiteit loopt gedeeltelijk op koers
- Rode pijl schuin omlaag - Het doel/ de activiteiten lopen niet op koers
- Groen vinkje - Het doel/ de activiteit is gerealiseerd

Toegankelijkheid Turap
In het kader van de toegankelijkheid van de Turap is er in de bovengenoemde vormgeving een aantal wijzigingen aangebracht ten opzichte van de vormgeving van de Jaarstukken 2022. We hebben de vormgeving en locatie van de bolletjes (icoontjes) gewijzigd (zie hierboven) en in de regels van de ambities, doelen en inspanningen hebben we de letters A (=ambitie), D (=doel), I (= inspanning) toegevoegd. We willen hier de komende periode verdere stappen in zetten en streven er naar om op de financiële portal (financien.arnhem.nl) na vaststelling van de Turap in de raad een digitale toegankelijke versie te publiceren.

Turap en bestuursrapportages
De afgelopen jaren werd gelijktijdig met de Turap de bestuursrapportages Zorgdomein en Bestaanszekerheid opgesteld en aan de raad aangeboden. Beide bestuursrapportages worden dit najaar digitaal beschikbaar gesteld aan de raad met ‘realtime’ informatie. Over deze digitale dashboards en de mogelijkheid om deel te nemen aan optionele aanvullende bijeenkomsten, zal dit najaar een separate raadsbrief aan de gemeenteraad gestuurd worden.

Presentatie baten en lasten
De presentatie van de baten en de lasten die in de begroting van 2023 is gebruikt, is doorgezet in deze Turap. Daarom wordt een positief bedrag gepresenteerd op het moment dat er sprake is van meer baten of meer lasten. Concreet betekent dit dat als er hogere lasten zijn, dit als een positief bedrag in de lasten is gepresenteerd. Dit veroorzaakt een nadeel voor de algemene reserve. Wanneer een negatief bedrag als afwijking in de lasten is gepresenteerd, betekent dit dat er sprake is van minder lasten, dus een voordeel voor de algemene reserve. Wat betreft de baten werkt dit hetzelfde: een positieve afwijking in de baten betekent hogere baten en een voordeel voor de algemene reserve. Of een afwijking een voordeel of nadeel voor de algemene reserve veroorzaakt, is eveneens weergegeven in de kolommen in de bijlagen.

Tabel afwijkingen
Per afwijking is in de tabellen de nodige informatie verstrekt. Hieronder is per kolom aangegeven welke informatie wordt weergegeven:

- T1: is de afwijking al in Turap 1 opgenomen;
- I/S: Is de afwijking incidenteel of structureel;
- AR/BR: Komt de afwijking ten gunste of laste van de algemene reserve (AR) of een bestemmingsreserve (BR);
- B: Wordt de afwijking in de begroting verwerkt met bijgevoegde begrotingswijziging.

Begrotingswijziging
Bij deze Turap is een begrotingswijziging opgenomen. De afwijkingen in de Turap welke zijn opgenomen in de begrotingswijziging moeten namelijk in het kader van de begrotingsrechtmatigheid in de begroting verwerkt worden. Alle in de turap genoemde afwijkingen in bijlage 1 worden in de begroting verwerkt.

Leeswijzer
In het volgende hoofdstuk wordt het financiële totaalbeeld geschetst, waarbij toegelicht wordt hoe Turap 1 en Turap 2 in samenhang met elkaar gelezen moeten worden. Waar Turap 1 alleen de verwachte financiële afwijkingen beschrijft, wordt in deze Turap 2 in de bijlagen een integraal overzicht gegeven van de voortgang op de beleidsdoelen en inspanningen in combinatie met een verwachte financiële prognose. De financiële

afwijkingen in de wijkprogramma's worden op één plek toegelicht bij het onderdeel Wijken algemeen. Dit is in de Turaps reeds een gebruikelijke lijn, vanaf de Begroting 2024 gebeurt dit op basis van amendement 23A20 'Financieel samenvoegen wijkprogramma's' ook in de andere documenten in de P&C-cyclus.
Zowel de exploitatie als de voortgang op de investeringen wordt toegelicht. Tevens staan we stil bij de beheersing van de verbonden partijen en lichten we de voortgang op de overgehevelde budgetten uit 2022 toe. Tot slot wordt een overzicht gegeven van de stand van zaken op de bij de Begroting 2023 aangenomen moties en amendementen.

Totaalbeeld financiën

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	909.868	20.749	930.617
Baten	873.615	12.068	885.683
Saldo lasten en baten	**-36.253**	**-8.681**	**-44.934**
Toevoegingen aan reserves	81.659	-8.095	73.564
Onttrekkingen aan reserves	131.119	6.625	137.744
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	**49.460**	**14.720**	**64.180**
Prognose resultaat	13.207	6.039	19.246

In bovenstaande tabel is zichtbaar dat bij de begroting voor het opstellen van Turap 2, uit is gegaan van een saldo van lasten en baten ad € 36,3 miljoen en dat € 49,5 miljoen per saldo aan de reserves onttrokken zou worden. Met de afwijkingen die in deze Turap 2 gemeld zijn, wordt het saldo van lasten en baten € 44,9 miljoen en wordt per saldo € 64,2 miljoen aan de reserves onttrokken.

In onderstaande tabel is weergegeven welke afwijkingen in Turap 2 verwerkt zijn. Wanneer een afwijking betrekking heeft op meerdere programma's, is deze in de Turap over deze programma's verdeeld. Uit onderstaande tabel blijkt het totaal van de desbetreffende afwijkingen.

Onderwerp	Bedrag turap 1	Verwerkt / gewijzigd	Bedrag turap 2
Afwijkingen gemeld in Turap 1	**9.396**	**13.210**	**-3.814**
Nieuwe afwijkingen turap 2			
Gemeentefonds: meicirculaire (saldo gemeentefonds en DU's / TM's)			627
Actualisatie meerjareninvesteringsplanning (MIP)			-259
Actualisatie WSW			-2.509
Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire			395
Actualisatie BUIG			-1.318
Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021			527
VGGM: Basis op orde JGZ / AGZ			174
Vrijval dotatie aan BR jeugdfonds			1.000
Sportbedrijf tekort begroting			-422
Huur- vs subsidieindexatie maatschappelijke partners			-559
Inkomensregelingen			-40
Individuele studietoeslag			-350
Sportpark Paasberg			-105
Loket Zuid			-39
Klantenservice			-150
Uitvoering moties 23M09gg (Vergoeding aanpassing paspoort) en 21M218 (Kosteloze naamsverandering)			-68
Kwaliteitsimpuls overige locaties, waaronder Bakenhof en Overmaat/Rijkerswoerd			-100
Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten			350
Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten			-350

Koers Molenplaats	-62
Verduurzamen vastgoed: vrijval	2.500
Mobiliteit: vrijval incidentele budgetten	4.500
Lokale heffingen	-1.445
Integraal accommodatiebeleid	-190
Dekking integraal accommodatiebeleid uit middelen Scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt (320k structureel)	190
Uitbreiding buurtsportcoaches	-113
Dekking uitbreiding buurtsportcoaches uit BR jeugdfonds	113
Opvang dakloze EU-burgers (motie)	-250
Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	250
Loon- en prijsontwikkelingen De Connectie	-1.253
Nadeel implementatie eHRM systeem De Connectie	-200
Grofvuil - afval	350
ODRA	-300
Huisvesting gemeentelijke organisatie	-522
Verkiezingen	-466
Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten	-526
Leges	474
Burgerparticipatie	135
Burgerparticipatie	-135
Restantnadeel Jeugdzorg	3.600
Restantnadeel Jeugdzorg	-3.600
Doelgroepenvervoer	807
Toevoeging resultaat doelgroepenvervoer aan BR WMO en Jeugdzorg	-807
Beschermd wonen	1.512
Lagere eigen bijdrage beschermd wonen	-918
Toevoeging resultaat beschermd wonen aan BR WMO en Jeugdzorg	-595
Voordeel WMO	3.736
Hogere eigen bijdrage WMO	610
Saldo voordeel WMO	-4.346
Inzet middelen impuls energietransitie	10.000
Nieuwe afwijkingen in turap 2	**9.854**
Totaal afwijkingen turap 2	**6.039**

Bijlage 1 Voortgang doelen en financiële afwijkingen per programma

Wijken Algemeen

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is / wordt een levendige en vitale stad waar het volgens inwoners en ondernemers fijn wonen, werken en verblijven is (T)

Samen met inwoners - Het inzicht en de kracht van burgers wordt maatgevend voor gemeentelijk handelen (D)

De ontwikkeling van de gemeente als gebiedsgerichte organisatie is ingezet door de start van het opstellen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten. Deze Koersnota gaat in op de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem.

De aanpak voor leefbare wijken in de wijken die vallen onder Arnhem-Oost aanpak heeft in juni 2023 een impuls gekregen door het opleveren van het Actieplan Nationaal Programma Arnhem Oost. In dit actieplan zijn meerjarige inspanningen benoemd voor de 5 Arnhem-Oost wijken waarbij financiering vanuit de Rijksoverheid inzetbaar is om deze inspanningen aan te jagen.

Ook naar de ondersteuning die bewoners nodig hebben om betrokken te zijn bij hun wijk, is in 2023 een onderzoek gestart. Het beschikbare budget aan bewonersondersteuning moet op een zodanige wijze worden ingezet dat deze aansluit bij de behoefte aan ondersteuning in de verschillende wijken. Het onderzoek wordt in het najaar afgerond met een advies hoe deze verdeling tot stand zou moeten komen en wat hiervoor nodig is.

De gemeente als wijkgerichte organisatie en vergroten van invloed en betrokkenheid inwoners: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten (I)

In 2023 is gestart met het ontwikkelen van een nieuwe Koersnota Van Wijken Weten. Deze Koersnota moet richting geven aan de doorontwikkeling van wijksturing in Arnhem op basis van de evaluatie uit 2021. Om de juiste input hiervoor op te halen, zijn verschillende bijeenkomsten georganiseerd met inwoners, maatschappelijke partners, ambtenaren en raadsleden. De Koersnota zal in september worden aangeboden aan het college.

Leefbare wijken (I)

De Arnhemse Leefbaarheidsmonitor wordt ingezet om de leefbaarheid in alle wijken te monitoren. Door de inzet van de gebiedsanalyse is het mogelijk ook wijken ten opzichte van elkaar in beeld te brengen. Het vergroten van kansen voor kinderen en jongeren in Arnhem krijgt in 2023 stadsbreed vorm door zowel de inspanningen op deze doelgroep in het actieplan Nationaal Programma Arnhem Oost en onze eigen gemeentelijke inspanningen. Voor beide geldt dat de uitvoering per wijk kan verschillen.

Maatschappelijke accommodaties: een visie ontwikkelen (I)

Inmiddels is een projectplan voor het opstellen van het integraal accommodatiebeleid goedgekeurd en is een offerte uitvraag gedaan bij drie partijen om het projectleiderschap voor deze opdracht in te vullen. De ontwikkeling van het beleid start vervolgens in september 2023.

Monitor leefbare wijken (I)

De resultaten van de Leefbare Wijken monitor worden consequent door de gemeente ingezet om ontwikkelingen in de wijk te monitoren en vormen een belangrijk startpunt voor het vaststellen van de belangrijkste doelen in de wijken. Deze data wordt in alle wijken ingezet om het gesprek in de wijken op gang te helpen met inwoners en maatschappelijke partners. Daarbij wordt veelal gekozen om deze data te gebruiken bij de actualisatie van de wijkprogrammering, zodat dit ook een natuurlijk moment betreft. De huidige monitor bevat informatie uit 2021 en in 2023 zal het veldwerk starten om de inhoud van de monitor te actualiseren.

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	235.264	3.281	238.545
Baten	27.579	603	28.182
Saldo lasten en baten	-207.685	-2.678	-210.363
Toevoegingen aan reserves	6.716	0	6.716
Onttrekkingen aan reserves	15.275	0	15.275
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	8.559	0	8.559
Prognose resultaat	-199.126	-2.678	-201.804

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	3.281	N					
Sociale wijkteams (SWT)	565	N					
Jeugdzorg	3.600	N	Restantnadeel Jeugdzorg	N	S	BR	J
Jeugdzorg	800	N	Pluryn tariefsverhogingen	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	730	N	Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	600	N	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	400	N	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	300	N	Verhoging pleegzorgvergoeding	J	S	BR	J
Onderwijs	190	N	Integraal accommodatiebeleid	N	I	AR	J
WMO en sociale wijkteams	-807	V	Doelgroepenvervoer	N	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	-1.512	V	Beschermd wonen	N	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	-3.736	V	Voordeel WMO	N	I	BR	J
Teams Leefomgeving(TLO)	2.716	N					
Onderwijs	877	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Armoedebeleid	822	N	TM Flankerend beleid energiearmoede	N	I	AR	J
Schulddienstverlening	658	N	TM Dienstverlening gemeenten aanpak schulden en armoede	N	I	AR	J
Onderwijs	222	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J
Mobiliteit	85	N	Indexatie contracten parkeergarages	J	S	AR	J
Armoedebeleid	40	N	Inkomensregelingen	N	S	AR	J
Water, milieu en luchtkwaliteit	7	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Werk en Inkomen	5	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J

Baten	603	V					
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	603	V					
Onderwijs	438	V	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Onderwijs	81	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Sport	66	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Welzijn	18	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						
Sociale wijkteams (SWT)	0						
Teams Leefomgeving(TLO)	0						

Stijging tarieven en kosten jeugdzorg
De kosten van de jeugdzorg nemen meer toe dan aanvankelijk voor dit jaar is geprognosticeerd.
Het betreft hier met name de specialistische voorzieningen die in natura worden verstrekt. Bij de verleende zorg in de vorm van persoonsgebonden budget (PGB) zien we een daling van de kosten. Dat geldt ook voor de kosten van jeugdbescherming.

De kostenstijging in de specialistische voorzieningen in natura is in hoofdzaak op twee factoren terug te voeren:

- Tariefstijgingen - Het betreft hier regionale tariefsverhogingen die ten dele al eerder in het kader van de Perspectiefnota zijn gemeld, namelijk tariefsverhogingen bij jeugdzorgaanbieder Pluryn voor verblijf (€ 0,8 miljoen) en pleegzorgvergoedingen (€ 0,3 miljoen).
- Een stijging in het verzilveringspercentage van de toegewezen zorg - Ten opzichte van voorgaande jaren is een duidelijke toename in de uitnutting van toegewezen, geïndiceerde zorg, ook wel het verzilveringspercentage genoemd, zichtbaar. Daar staat tegenover dat het aantal jeugdigen dat specialistische jeugdzorg toegewezen krijgt, redelijk stabiel blijft. Gecombineerd betekent dit dat de gemiddelde zorgkosten per jeugdige toenemen, wat erop duidt dat de gemiddelde intensiteit en/of de duur van het jeugdzorgtraject groeiend is. Nadeel: € 3,6 miljoen.

Tezamen met de indexering van de zorgtarieven leidt dit tot een totaal nadeel van afgerond € 5,1 miljoen op de jeugdzorg (incl. jeugdbescherming). Dit nadeel wordt gedekt door een onttrekking uit de reserve WMO & Jeugdzorg, welke gepresenteerd staat op S07.

De ontwikkelingen van de kosten in de jeugdzorg worden in het najaar nader geanalyseerd in het kader van het meerjarenbeeld.

Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning
Het tarief dat gemeente Arnhem betaalt aan aanbieders van Huishoudelijke Ondersteuning is vanaf 2023 verhoogd, omdat het wettelijk verplicht is om een kostendekkend tarief te betalen. Zo worden de aanbieders in staat gesteld een gezonde bedrijfsvoering te hebben. Hiertoe heeft het college op 31 januari 2023 besloten.
Door de hogere tarieven voor huishoudelijke ondersteuning zijn de kosten in 2023 naar verwachting € 730.000 hoger dan begroot. In het beschikbare budget van huishoudelijke ondersteuning wordt rekening gehouden met de vergrijzing en door personeelstekorten bij zorgaanbieders kan niet volledig voldaan worden aan de vraag naar huishoudelijke ondersteuning. Via wachtlijstbemiddeling borgen we wel dat de meest kwetsbare inwoners als

eerste huishoudelijke ondersteuning ontvangen. Door het negatieve verwachte resultaat zal een onttrekking uit de bestemmingsreserve Wmo & Jeugdzorg nodig zijn, welke op S07 is gepresenteerd.

Aanvullende indexatie zorgtarieven
Jaarlijks worden de tarieven jeugdzorg en Wmo door onze regionale inkooporganisatie geïndexeerd op basis van voorjaarsramingen van het Centraal Planbureau (CPB). Naar aanleiding van de sterk gestegen prijzen in de afgelopen periode zijn de zorgtarieven 2023 aanvullend met 0,73% geïndexeerd. In de eerste tussenrapportage is aangegeven dat dit - berekend over de totale zorgbegroting - een extra structurele kostenpost van ca € 1 miljoen betekent. Daarvan heeft € 0,4 miljoen betrekking op Jeugdzorg en € 0,6 miljoen op Wmo en sociale wijkteams. Dit tekort wordt gedekt vanuit de reserve, welke is gepresenteerd op programma S07 Zorg.

Doelgroepenvervoer WMO
Bij de gewijzigde begroting 2023 van de BVO DRAN heeft de gemeente Arnhem de verwachting uitgesproken dat het vervoersvolume van het vraagafhankelijk vervoer binnen deze gemeente in 2023 niet meer uit zal komen op het niveau van 2019, vanuit de Kaderbrief 2024 het algemene uitgangspunt voor de gewijzigde begroting 2023 vraagafhankelijk vervoer. Door de gemeente Arnhem is daardoor verzocht om een aframing van € 500.000 door te voeren op de begroting 2023 vraagafhankelijk vervoer volgens de algemene uitgangspunten. Na deze aframing resteert voor 2023 een voordeel van € 807.000.
Het betreft een incidenteel voordeel. Voorstel is om dit voordeel van 2023 toe te voegen aan de BR WMO & Jeugdzorg en daarmee beschikbaar te houden voor dekking van de indexatie van doelgroepenvervoer in 2024. Deze toevoeging aan de reserve is opgenomen op programma S07 Zorg.

Beschermd wonen
Sinds 2021 is een voordeel ontstaan bij Beschermd Wonen. Vanaf 2021 is de Wet Langdurige Zorg (Wlz) opengesteld voor mensen met psychiatrische problematiek. Een aanzienlijk deel van de inwoners die een toewijzing Beschermd Wonen hadden, is doorgestroomd naar de Wlz. De lasten zijn in 2021 door de uitstroom van cliënten harder gedaald dan de uitname van het budget, dit effect werkt door tot de invoering van het objectieve verdeelmodel per 1 januari 2025. Inmiddels zijn er regionale financiële afspraken gemaakt, zoals aangegeven in de raadsinformatiebrief voortgang regionale afspraken beschermd wonen. Deze financiële afspraken betreffen de jaren 2022 en verder. Dit betekent dat in dit jaar de afspraken voor 2022 en 2023 verwerkt worden. Op het lastenbudget geeft dit een voordeel van circa € 1,5 miljoen, welke zichtbaar wordt op wijken algemeen. Bij de baten is er een nadeel van € 920.000, welke zichtbaar wordt op S07. Gesaldeerd blijft er een positief voordeel over van € 595.000. Voorgesteld wordt om het verwachtte positieve resultaat op het onderdeel beschermd wonen van € 595.000 toe te voegen aan de BR WMO & Jeugdzorg en daarmee beschikbaar te houden voor dekking van de kosten van Beschermd Wonen in de toekomst. De toevoeging aan de reserve is gepresenteerd op programma S07 Zorg.

Begeleiding- en overige Wmo
Wmo begeleiding
In eerdere jaren is het beroep op Wmo-begeleiding sterk gestegen. De laatste 2 jaar is deze trend echter doorbroken en zijn de kosten van begeleiding beheersbaar geworden. De verhouding tussen gespecialiseerde begeleiding en basisbegeleiding is beter in balans gekomen en het beroep op begeleiding is gestabiliseerd. Dit leidt nu tot een voordeel van € 1,5 miljoen over 2023. De komende periode wordt door de regionale inkooporganisatie een tariefonderzoek uitgevoerd naar de kosten van begeleiding. Dit kan leiden tot een tariefsverhoging en daarmee extra kosten van begeleiding.

WRV
Binnen Wonen, rollen en vervoer wordt een positief saldo verwacht van € 0,4 miljoen. Dat komt met name doordat er minder woonvoorzieningen zijn verstrekt dan begroot op dit moment. De uitgaven hiervoor fluctueren over de jaren.

Wmo - PGB’s
De verwachte realisatie van de PGB’s is € 1,9 miljoen lager dan begroot. Door meer aandacht voor toetsing door de wijkteams is de verwachting dat we op de PGB’s uitkomen op een onderbesteding.

In totaal geeft dit een voordeel van €3,7 miljoen, welke op wijken algemeen gepresenteerd wordt.

Tezamen met het voordeel vanwege hoge eigen bijdragen WMO van € 0,61 miljoen, gepresenteerd op S07, resteert op Wmo (excl. beschermd wonen, doelgroepenvervoer en Huishoudelijke Ondersteuning) een voordeel van ruim € 4,3 miljoen. Dit voordeel wordt toegevoegd aan de BR WMO en Jeugdzorg. Deze toevoeging is eveneens gepresenteerd op S07.

Integraal accommodatiebeleid
De jaarlijkse lasten voor gerichte inzet van beheerders in samenwerking met de gebruikers bedragen tot op heden € 150.000. Dit in tegenstelling tot de eerdere afgesproken afbouw naar € 100.000 in 2023 en naar € 50.000 voor de jaren daarna. Deze afbouw blijkt niet realistisch, zonder kaders. Dat betekent dat een extra last van € 90.000 in 2023 nodig zal zijn, bestaande uit € 50.000 voor de inzet van beheerders MFC's en € 40.000 voor een projectleider om kaders t.b.v. de uitvoering op te stellen.
De dekking van deze extra last € 90.000 is beschikbaar uit de middelen scholen en ander vastgoed als verbindende plek (totaal € 320.000 in 2023). Deze is daarom zichtbaar op S04.

Naast de afwijking van € 90.000 is sprake van een administratieve wijziging van € 100.000 omdat het afgesproken budget op S04 staat, terwijl deze op de wijken wordt uitgegeven. Per saldo maakt dit een afwijking van € 190.000 op de wijken, welke gedekt wordt uit een overschot op S04.

Energieprijzen eigen gebruik
In het afgelopen jaar zijn de prijzen voor energie fors gestegen. Voor de gemeente Arnhem stond het tarief grotendeels vast tot eind 2022. Voor 2023 zijn eind vorig jaar de nieuwe prijzen voor gas en elektriciteit vastgesteld (voor 1 jaar). De vernieuwde tarieven zijn voortgekomen uit de participatie aan de Groene Metropoolregio, welke een aanbesteding gehouden heeft voor de inkoop van energie. Specifiek voor gas geldt dat deze afspraken per 01-01-2023 gewijzigd zijn: een nieuwe leverancier, en ook nieuwe tarieven. Voor elektriciteit hebben we met behoud van leverancier de tarieven omhoog zien gaan. Dit leidt tot een forse stijging van de energielasten en een knelpunt in de begroting. De grootste stijging van kosten voor elektriciteit zit bij openbare ruimte (openbare verlichting, verkeerslichten, etc.); er wordt een tekort verwacht van € 4,0 miljoen, verspreid over begrotingsprogramma S02 Bereikbaarheid en S12 Wonen en leefomgeving. Daarnaast is sprake van een verwachte overschrijding van de begrote budgetten bij Vastgoed van € 2,3 miljoen (na doorbelasting), hier betreffen het de panden in eigen gebruik en de MFC's waar zowel voor gas als elektra een tekort voorzien is. De hogere energieprijzen leiden volgens verwachting tot hogere energiekosten (+ € 877.000) bij de MFC's. Een deel daarvan (naar schatting 50%) zal kunnen worden doorbelast naar de huurders van de MFC's.
Daarnaast wordt geprobeerd directer energie te besparen door de verwarming lager te zetten en op middellange termijn te werken aan het verduurzamen van de gebouwen.

Het totale financiële effect is verspreid over wijken algemeen en over de programma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën, S02 Bereikbaarheid, S03 Economie, S05 Cultuur, S09 Gezondheid en sport en S12 Wonen en leefomgeving. De kostenstijging wordt aan alle gebruikers één op één doorberekend conform de afgelopen jaren ook het geval was, dit geldt dus zowel voor huurders van gemeentelijk vastgoed als voor gebruikers van walstroom of de markten. Het in kaart brengen van het exacte tekort is een ingewikkeld proces omdat op aansluitingsniveau bekeken moet worden wat de effecten zijn. Dit traject wordt nu voor alle objecten doorlopen. Uiteraard wordt gemeentebreed gekeken naar energiebesparingsmogelijkheden, waar deze al bekend zijn, zijn deze meegenomen in de berekeningen. De eerste inschatting is dat het totale financiële knelpunt van stijging energielasten € 6,3 miljoen bedraagt.

Taakmutatie Flankerend beleid energieamoede
Voor extra inspanningen op het gebied van vroegsignalering en voor het verwachte extra beroep op bijzondere bijstand wordt rekening gehouden met een stijging van de lasten met € 822.000. In het kader van flankerend beleid energiearmoede ontvangen gemeenten in 2023 hiervoor een bedrag van € 50 miljoen landelijk, Arnhem krijgt € 822.000. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de beleidsvelden binnen de begrotingsprogramma's, in dit geval het programma Wijken algemeen.

Taakmutatie Dienstverlening gemeenten aanpak schulden en armoede
Voor een betere dienstverlening op het gebied van armoede en schulden wordt rekening gehouden met een stijging van de lasten van € 658.000. In het kader van aanpak schulden en armoede wordt hiervoor € 40 miljoen landelijk in 2023 ter beschikking gesteld, Arnhem ontvangt € 658.000. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De

bijbehorende lasten worden verantwoord op de beleidsvelden binnen de begrotingsprogramma's, in dit geval het programma Wijken algemeen.

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
De gemeente Arnhem heeft de modules Inkoop Zorg, Onderwijs, Contractmanagement Inburgering, WsW en WSP en Beheer ondergebracht bij de Modulair Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein (MGR-SD) en betaalt hiervoor tezamen met de andere gemeenten van de regio Centraal Gelderland een jaarlijkse bijdrage. De MGR verwacht bovenop haar primaire begroting 2023, structureel een extra indexatie voor loon- en prijsstijgingen (als huisvesting en ICT) door te voeren op deze modules.
De effecten voor de module WSP zijn meegenomen in het re-integratiebudget. Voor de overige modules is op basis van de nu voorliggende begroting bekend dat een tekort op jaarlijkse bijdrage van Arnhem ontstaat van € 428.000 in 2023.
Het nadeel is verdeeld over wijken algemeen (€227.000) en de programma's S06 Participatie en armoedebestrijding, S07 Zorg en S08 Welzijn en inclusie.

Indexatie contracten parkeergarages
Conform overeenkomsten zijn er prijsindexaties toegepast op bijvoorbeeld de dienstverleningsovereenkomst P1 en de verschillende onderhoudscontracten. Deze indexaties leveren een structureel knelpunt van € 282.000 op dat al in 2023 wordt voorzien.
Het nadeel valt zowel op wijken algemeen (€ 85.000) als op S02 Bereikbaarheid.

Inkomensregelingen
Er wordt meer beroep gedaan op diverse onderdelen van de openeinderegeling Bijzondere Bijstand. Dit leidt tot hogere kosten bij Bijzondere Bijstand (€ 135.000), Bijzondere Bijstand voor Beschermingsbewind (€ 100.000) en Gelrepas (€ 625.000). Bij Gelrepas zien we de effecten van de verbeterslag die in 2021 is gemaakt met de digitalisering en professionalisering van de pas. Meer inwoners gebruiken de Gelrepas en ze besteden daarbij ook een groter bedrag. We zien dat de extra regelingen Schoolkostenregeling en (Sport)kledingtegoed voor kinderen, die sinds medio 2022 zijn toegevoegd, meer worden gebruikt dan we vooraf hadden ingeschat. Eind 2022 zijn de tegoeden voor deze regelingen extra verhoogd in verband met de crisis, dit leidt ook tot een kostenstijging.
De overschrijding is in 2023 € 860.000. In de meicirculaire is aan het gemeentefonds een extra bedrag voor Bijzondere Bijstand toegevoegd (€ 820.000 in 2023). Daarom leidt dit tot een tekort van € 40.000 in 2023.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
De gemeente Arnhem hanteert de systematiek van kostprijsdekkende huur. Jaarlijks indexeren wij per 1 mei de huurprijs met de CPI (Consumenten Prijs Index) zoals deze wordt gepubliceerd door het CBS. De indexering van de huurbedragen op basis van de CPI-index levert een indexering op per 1 mei 2023 van ongeveer 8% (ten opzichte van 2% voorgaande jaren en 4,5% afgelopen jaar).
Sinds de start van de CPI index is deze nog nooit zo hoog geweest. In de markt, ook de commerciële verhuurmarkt, wordt opgeroepen tot coulance afspraken. Hoewel CPI de norm is en ook wij te maken hebben met gestegen bouw- en beheerkosten van ons vastgoed zien we mogelijkheden om onze huurders enigszins tegemoet te komen. Wij wijken, zoals al benoemd in de Perspectiefnota 2024-2027, eenmalig af van de CPI als index en hanteren een lager indexpercentage, namelijk de "kerninflatie", te hanteren voor de huurprijsindexering (vanaf 1 mei 2023). Dit alleen indien de kerninflatie lager is dan de CPI indexatie. De kerninflatie, gepubliceerd als SA20 bij CBS, is nu 6,7%. Voorgaande jaren hielden de indexeringen van de huuropbrengsten en de stijging van de kosten van het onderhoud van vastgoed elkaar redelijk in evenwicht. Met de hogere indexatie van de huren (+ € 758.000) ontstaat echter een verschil ten opzichte van de ontwikkeling van de lasten (+ € 465.000), een groot deel betreft namelijk kapitaallasten die gelijk blijven. Het positieve resultaat dat hierdoor ontstaat kan ten gunste van de algemene middelen vallen. Uitgaande van de kerninflatie is dit € 294.000 in 2023.
De afwijking met betrekking tot de hogere energielasten heeft betrekking op meerdere programma's en wordt daarom zichtbaar op wijken algemeen (€ 165.000), S00 Bestuur, dienstverlening en financiën, S01 Veiligheid, S02 Bereikbaarheid, S04 Onderwijs, S05 Cultuur, S08 Welzijn en inclusie en S09 Gezondheid en sport.

W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Versterken van sociale cohesie (D)

De sociale cohesie in het gebied wordt versterkt door te investeren in goed functionerende wijkorganisaties en een goed wijknetwerk. Vanuit een goede sociale basis in de wijk kan de sociale samenhang verder worden versterkt.

Inspanningen 2023 (I)

- Via het bewonersbudget of waar nodig met bewonersondersteuning (van onder andere Sportbedrijf en Rijnstad) worden diverse bewonersinitiatieven ontplooid.
- De verbouwing om het buurtcentrum De Lommerd toegankelijker te maken is afgerond. Het is hiermee een duurzamer en toegankelijker gebouw geworden. Ook in de Symfonie wordt het informatiepunt goed bezocht. Hier werken sociaal raadslieden, Werk en Inkomen, Sociaal wijkteam en team Leefomgeving samen. In het centrum is de Buurtkeuken actief.

Meer (financiële) zelfredzaamheid (D)

Financiële zelfredzaamheid blijft een aandachtspunt. We hebben in de wijk ervoor gezorgd dat (financiële) hulp laagdrempelig toegankelijk is.

Inspanningen 2023 (I)

Het informatiepunt in de Symfonie wordt goed bezocht. Hier werken we vanuit het Sociale wijkteam, Werk en Inkomen en welzijnspartners (onder andere sociaal raadslieden) samen om inwoners zo goed mogelijk te helpen met individuele vragen.

Kansengelijkheid (T)

Bevorderen kansengelijkheid: bewoners zijn zelfstandiger en staan steviger in de maatschappij (D)

De bewoners/deelnemers die verbonden zijn aan de diverse initiatieven in de wijk worden goed begeleid om zelfstandiger te kunnen functioneren.

Inspanningen 2023 (I)

Organisaties die actief zijn op het gebied van kansengelijkheid worden ondersteund.

Minder onderwijsterugval (D)

Op de basisscholen is sterk ingezet op een extra programma voor de leerlingen, waardoor de schoolresultaten zijn verbeterd.

Inspanningen 2023 (I)

Het programma Kansrijk Opgroeien is gecontinueerd.

Gezondheid (T)

Integrale aanpak gezonde leefstijl (D)

Door programma's op scholen, Thialf en in de wijkcentra is ingezet op een gezonde leefstijl. Het aantal kinderen met overgewicht blijft hoog. De inspanningen die worden geleverd (zie ook hieronder) dragen bij aan een gezonde levensstijl, maar het is op korte termijn nog niet voldoende om het overgewicht (gemiddeld genomen) te doen afnemen. Het is daarom een blijvend aandachtspunt.

Inspanningen 2023 (I)

JOGG (Jongeren Op Gezond Gewicht), GO (Gezond Onderweg) en beweegconcept 2+1+2 worden ingezet. Met de programma's worden kinderen met overgewicht gecoacht binnen hun eigen omgeving naar een gezondere leefstijl. De activiteiten van Vitanos en Blauwe Tomaat zorgen voor aandacht voor gezonde voeding.
Op dit moment onderzoeken we de mogelijkheid voor een wandelpad langs het spoor, zodat er een (beweeg)route ontstaat door de wijk.

Openbare Ruimte (T)

Aantrekkelijkere buitenruimte (D)

In CSA is veel vergroend of daar zijn plannen voor in ontwikkeling. Bewonersinitiatieven dragen bij aan dit doel.

Inspanningen 2023 (I)

Er zijn in de wijken Arnhemse Broek en Centrum wijkgroenagenda's opgesteld, die worden uitgevoerd. Meerdere verwaarloosde plekken zijn verbeterd door het toevoegen van groen. Wijkorganisaties zijn actief om de wijk schoon te houden en verder te vergroenen.

Wonen (T)

Meer diversiteit in de woningvoorraad (D)

Bij de kansen die zich voordoen op het gebied van transformatie of nieuwbouw van woningen zetten we in op de diversiteit van de woningvoorraad.

Inspanningen 2023 (I)

Bij grote nieuwbouwplannen (zoals Rietgrachtstraat en Thorbeckestraat) worden levensloopbestendig wonen en huizen voor gezinnen in de planvorming meegenomen.
Het nieuwe facetplan Woningsplitsing en Verkamering heeft een rem gezet op de verkamering van panden in het gebied. Zo wordt er in het Spijkerkwartier geen omgevingsvergunning verleend als er binnen een straal van 50 meter al een ander verkamerd pand aanwezig is. Dit heeft een gunstig effect op de woningvoorraad. Bij overtredingen wordt gehandhaafd.

Wijkeconomie (T)

Goed functionerende wijkorganisaties (D)

Wijkorganisaties dragen veel bij aan de verbetering van de wijk. Blauwe Wijkeconomie, Broek Omhoog, buurtgroenbedrijf zijn goede voorbeelden waarbij bewoners, overheid en andere partners samenwerken.

Inspanningen 2023 (I)

De wijkorganisaties hebben moeite om zich duurzaam te ontwikkelen, onder andere door de manier van subsidiëren door de gemeente. We zijn daarom in gesprek met deze partners en het verkennen de mogelijkheden om de activiteiten van deze organisaties langdurig in het wijkprogramma te verankeren.

Veiligheid (T)

Minder overlast (D)

Wijkveiligheid blijft een belangrijk thema in het gebied. Het aantal registraties van delicten daalt, maar het gevoel van veiligheid bij bewoners blijft een punt van aandacht. Er worden veel gerichte acties opgezet om af te rekenen met de verloedering, overlast en criminaliteit. Dit heeft een lange adem nodig.

Inspanningen 2023 (I)

Binnen het actieprogramma Steenstraat en omgeving zijn tien actielijnen met bijbehorende acties uitgevoerd, zoals bijvoorbeeld het aanpakken en opknappen van verloederde plekken, verwijderen van graffiti, realisatie van camera’s en handhavingsacties. Ook is in 2023 begonnen met het aanspreken en aanschrijven van winkels die te veel beplakking op hun ruiten hebben en daarmee geen transparante gevel hebben. In 2024 wordt hiermee doorgegaan.

W2 Noordwest

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Ontmoetingsplekken voor sociale cohesie en maatschappelijk participeren (D)

Om de sociale cohesie en de maximale participatie van inwoners te bevorderen is het van belang om ontmoetingsplekken in de wijk te creëren die passen bij de vraag uit de wijk. Deze fysieke ontmoetingsplekken moeten toegankelijk, nabij en laagdrempelig zijn.

Inspanningen 2023 (I)

- Minimaal elk kwartaal en zo nodig vaker hebben we afstemmingsoverleg met een vertegenwoordiging van de verschillende buurthuizen.
- Het Graaf Ottoplein is heringericht.
- De inclusieve speelplaats naast de skatebaan bij Rosorum wordt dit jaar afgerond.
- De gesprekken over herinrichting Peterplein hebben plaatsgevonden. De realisatie start het laatste kwartaal 2023.
- Het inloopspreekuur is begin 2023 gestart.

Versterken sociale netwerken en inzicht in voorzieningen in de wijk (D)

De netwerkpartners in de wijken kennen elkaar en weten elkaar te vinden. We werken als teams Leefomgeving, Sociaal wijkteams en gebiedsteams Werk en Inkomen gebiedsgericht: we handelen vanuit de leefwereld van bewoners, dichtbij en met focus op specifieke doelgroepen in de wijk.

Inspanningen 2023 (I)

- De gebiedsagenda Werk, Inkomen en Schulden 2023 is tot stand gekomen. Monitoring van de benoemde actiepunten volgt via overleg sociale tafel met Sociaal Wijkteam, , gebiedsteams Werk en Inkomen en partners Rijnstad en Stichting Welzijn Ouderen Arnhem.
- De basis training Eigen-Wijs is gestart in samenwerking met team Leefomgeving Noord-Oost.

Kansengelijkheid (T)

Meer ontplooiingskansen voor kinderen (D)

In Noordwest willen we kinderen die dat nodig hebben betere ontplooiingskansen bieden zodat zij kansrijk kunnen opgroeien. We richten ons daarbij vooral op kinderen in Klarendal en Sint Marten en hebben een aanpak voor de verschillende doelgroepen.

Inspanningen 2023 (I)

- Het thuisbezoek door de jeugdverpleegkundige is in Klarendal mogelijk gemaakt op indicatie en wordt in 2024 standaard ingevoerd. We zijn gestart om samen met betrokken (keten)partners de backoffice goed in te regelen zodat signalen ook direct opgepakt en bij voorkeur opgelost kunnen worden.
- Het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien wordt verder doorontwikkeld en geïntegreerd binnen de pedagogische wijk in het kader van de Arnhem Oost aanpak. Daarbij is ook de overgang van primair naar voorgezet onderwijs een belangrijk aandachtspunt.

Veiligheid (T)

Bewoners hebben minder last van gevoelens van onveiligheid (D)

We verbeteren het woon- en leefklimaat van bewoners door de aanpak van overlast op de thema's verloedering, parkeer/verkeersveiligheid, overlastgevende personen, jeugdoverlast en drugsoverlast. Onze focus ligt daarbij op de wijken Klarendal en Sint Marten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Tijdens maandelijks wijkveiligheidsoverleg vindt monitoring plaats en initiëren we passende acties. Ook zijn we samen met veiligheid en politie gestart met het actieplan 'Hommel en Singel': schoon, heel en veilig met speciale aandacht voor verloederde plekken en ondermijning.
- Via de sociale tafel monitoren we de inzet van partners in het sociaal domein.
- In het najaar starten we met een proces met alle betrokken partijen hoe we in ons gebied de doorontwikkeling van jongerenwerk vorm gaan geven.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Klarendal worden kleiner (D)

We zijn in samenwerking met de WUR,HAN en GGD aan de slag om de sociaaleconomische gezondheidsverschillen te verkleinen in de wijk Klarendal. We willen een beweging in gang zetten waarbij bewoners weer trots op hun wijk zijn, en de leefomgeving als positieve stimulans ervaren om verder te komen in het leven.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De uitvoering van Welzijn op recept wordt gemonitord met de uitvoerende partijen Stichting Welzijn voor Ouderen Arnhem en Rijnstad.
- Studenten van de Praktijk Leerroute Regionaal Opleidingscentrum Rijn-IJssel starten in september met onderzoek op welke wijze het spel Positieve Gezondheid ingezet kan worden bij activiteiten in de wijk.

W3 Noordoost

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelfredzaam (D)

Er is een mooie verdeling van ontmoeting in de wijken, zowel binnen als buiten. Voor jong en oud zijn er plekken in de wijken om laagdrempelig te ontmoeten. Speelplekken zijn er genoeg en worden aangepakt, waar nodig. Er zijn pedagogisch medewerkers in de wijk die de ontmoeting faciliteren en er zijn heel veel vrijwilligers die hun bijdrage leveren aan de ontmoetingsplekken.

Inspanningen 2023 (I)

Noord-Oost heeft een mooie dekking van ontmoetingscentra. In iedere wijk zijn er ontmoetingsplekken, waar we structureel mee overleggen voor de toekomst. Ook werken we aan de organisatie van structurele financiering voor huisvesting.

Meer bewoners participeren in de vorm van (vrijwilligers)werk (D)

Er lopen verschillende processen die moeten bijdragen aan de aanpak op de werkloosheid en participatie (meedoen) van de bewoners Geitenkamp. Deze uitdaging zal een meerjarenplan zijn en heeft met veel verschillende factoren te maken (huur/koop verhouding, generatiepatronen, normen en waarden van de cultuur in de wijk). Er wordt hard gewerkt aan nieuwe plekken in de wijk die stimuleren om te leren en te werken, maar een aantal initiatieven stagneren. We zijn op de goede weg. Na corona zijn er verschillende initiatieven die herstart zijn. Maar we zijn er nog niet. We horen een toename van deelnemers en bezoekers via samenwerkingspartners in de wijken. Er participeren meer mensen, maar we zitten nog steeds in een opbouw na corona.

Inspanningen 2023 (I)

- De inspanning op uitbreiding van sociaal ondernemers in de Vlindertuin stagneert. De huidige exploitant is er niet in geslaagd om voldoende sociaal ondernemers te binden aan de Vlindertuin. Hier is ook een onderzoek op geweest en deze wordt besproken met SLAK.
- Voor het creëren van een wijknetwerk is een kwartiermaker nodig. De middelen zijn beschikbaar en we gaan na de zomervakantie werven (afhankelijk van keuzes naar aanleiding onderzoek).
- De mogelijkheid om een buurtbaanbureau (in samenwerking met Enjoy & Learn) te starten wordt onderzocht en er wordt via Arnhem-Oost gekeken naar coaching voor toeleiding naar werk en school voor jong volwassenen.
- De gebiedsagenda is opgesteld en wordt voor 2024 geactualiseerd.
- Ter vervanging van training EigenWijs komt er een pilot Eigenwijze Diamant, het gebied wordt uitgebreid met Noord-West en de training wordt nog laagdrempeliger aangeboden. De start is na de zomervakantie en de evaluatie vindt voor het einde van het jaar plaats.

Kansengelijkheid (T)

Meer kinderen hebben de mogelijkheid om hun talent te ontdekken en te ontwikkelen (D)

Afgelopen jaar zijn er verschillende positieve ontwikkelingen geweest in het aanbod, waardoor de jeugd hun talenten kunnen ontwikkelen:

- nieuw jongerenwerk;
- verlengde schooldag in samenwerking met Sportbedrijf, Rijnstad en Rozet;
- uitbreiding speelmorgen;
- samenwerking met creatief makers voor maatschappelijke vraagstukken (jeugd, Sperwer);
- betrekken van jongeren bij cultuur (Podium van de wijk).

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het uitvoeringsprogramma Kansrijk Opgroeien is verwoord voor 2023 en in uitvoering. (Rijke schooldag, NPO gelden). Deze wordt gemonitord en waar nodig bijgesteld voor 2024.
- De sportpedagogisch medewerker is aangesteld en heeft een plan opgesteld voor het klimaat van de Rommelkist. Er is een groep vrijwilligers, die meewerken met specifieke evenementen. Voor structurele taken, toezicht en bekwaamheid zijn er nog acties nodig. tevens ligt er een masterplan voor de Rommelkist. Deze heeft een fysiek component om het aantrekkelijker te maken en een component om het sociaal veiliger te maken met meer aantrekkingskracht, breder dan de bestaande doelgroep.
- Monitoring op 18 maanden gesprekken door VGGM loopt. Het zal een vervolg krijgen in de Arnhem-Oost aanpak. Wegens succes wordt het in alle Arnhem-Oost wijken toegepast.

Gezondheid (T)

De sociaaleconomische gezondheidsverschillen in de wijk Geitenkamp worden kleiner (D)

Vanuit de samenwerking HAN, GGD is geadviseerd om te werken met wijkgezondheidsprofielen. Door de kennis en opvolgende interventies van de wijkgezondheidsprofielen nemen de gezondheidsverschillen af. De bewustwording wordt verhoogd en er zijn voorzieningen in de wijk die bijdragen aan een gezonde leefstijl.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Twee watertappunten zijn geplaatst, een derde kon niet worden geplaatst in verband met hoogteverschillen op de beoogde locatie.
- Het experimenteren met Gezondheidschecks loopt, dit is wel afhankelijk van de beschikbaarheid van studenten.
- Het programma 2Diabeat loopt, wordt getrokken door Locus (de Beijer). Er wordt hierin samengewerkt met Rijnstate en het Sociaal Wijkteam.
- Het onderzoek van de WUR naar vergroening van de wijk en gezondheid is afgerond.

Openbare ruimte (T)

De wijk Geitenkamp is klimaatbestendiger (D)

Klimaatadaptatie
We zetten in op hittestress door middel van tegelwippen en het herplaatsen van ligusterhagen, het stimuleren van geveltuintjes en boomspiegels in eigen beheer. We werken samen met de scholen en kijken naar de mogelijkheden voor groene schoolpleinen (Jozef Sartoschool, locatie Spiekmanlaan).

Energie besparen
We brengen de bewoners in contact met het project energiearmoede. Samen wordt gekeken naar wat werkt voor de bewoners en hoe we dit kunnen organiseren. Er wordt veel aandacht gegeven aan de regelingen die bewoners kunnen genieten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In samenwerking met bewoners en openbare ruimte zijn er boomspiegels vergroot en teruggeven in beheer van de bewoners en pleintjes zijn vergroend.
- Jaarlijks is er een actie met aandacht voor het herplaatsen van de ligusterhagen. Samen met de coöperaties wordt gekeken bij mutaties om de haag meteen terug te plaatsen, voordat er nieuwe verhuurd wordt.
- Inmiddels is er een projectleider en opdrachtgever aangetrokken om het Icoonproject Beekdal te leiden. Het project gaat met name over het meer zichtbaar en beleefbaar maken van de Beek en het bestaande groen uit te breiden. Door onder andere een herinrichting van het sportpark De Paasberg en de infrastructuur is er meer groen toegevoegd.
- Twee keer per jaar organiseren bewoners in samenwerking met coöperaties en gemeente een opruimdag.
- Er loopt momenteel een pilot (bij een hotspot op de Geitenkamp) waar gekeken en onderzocht wordt hoe bijzettingen en zwerfafval verminderd kunnen worden. Op welke wijze kunnen inwoners het afval goed aanbieden?

Wonen (T)

De wijk Geitenkamp wordt vitaler (D)

Om de leefbaarheid en vitaliteit van de Geitenkamp de komende jaren verder te verbeteren worden een aantal maatregelen onderzocht. Een belangrijke maatregel is het creëren van meer diversiteit in de bevolkingssamenstelling van de wijk. Een van de knoppen om hier verandering in te brengen is het aanpassen van de woningvoorraad en dan in het bijzonder de verhouding tussen koop en sociale huur in de wijk. Onderzocht gaat worden in hoeverre het haalbaar is om op deze wijze de diversiteit van de bevolkingssamenstelling te beïnvloeden.

Inspanningen 2023 (I)

Met de corporaties is een pilot gestart om op de hotspots de toewijzingen te reguleren. Dit wordt toegepast en wordt positief ervaren. De opgave rondom het vergroten van de diversiteit van de bevolkingssamenstelling (en daarmee samenhangend de verhouding tussen koop- en huurwoningen in wijk) wordt in het najaar van 2023 verder opgepakt. We werken vanuit verschillende participatieve processen aan het trots zijn op de wijk:

- Buurtbaanbureau – mensen laagdrempelig bemiddelen naar een gezonde dagbesteding;
- De Vlindertuin – Ruimte voor bewoners voor dagbesteding en persoonlijke ontwikkeling;
- De Rommelkist – ruimte voor kinderen om zich op verschillende gebieden spelenderwijs te ontwikkelen.

Wijkeconomie (T)

Bruisender marktplein Geitenkamp (D)

De ruimtestudie is gedaan. Het pand van de Coöp is van eigenaar gewisseld, hierdoor stagneert de gewenste ontwikkeling van het marktplein. Er trekken nog steeds winkels weg van het marktplein. Het is lastig voor de winkeliers om hun hoofd boven water te houden.
Bewoners maken zich nog steeds zorgen over het verschralen van het winkelaanbod op het winkelplein Geitenkamp

Inspanningen 2023 (I)

Gezamenlijk met bewoners, ondernemers, winkeliers, corporaties uitvoering geven aan het uitvoeringsplan stagneert door het stilvallen van de ontwikkeling met betrekking tot de supermarkt en de ruimtelijke opgave eromheen. Het huidige marktplein wordt wel vergroend. Verder uitwerking geven aan het uitvoeringsplan is afhankelijk van het wel of niet doorgaan van de ontwikkeling vergroten supermarkt (is gestagneerd).

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder parkeeroverlast (D)

De maatregelen om de parkeerdruk in Alteveer-Cranevelt te verlagen zijn nog niet getroffen. Er wordt gewacht op het duurzaam mobiliteitsplan.

Inspanningen 2023 (I)

- Het monitoren van de verkeersintensiteit Velperweg e.o. als gevolg van allerlei ontwikkelingen moet nog in gang gezet worden.
- Het burgerparticipatieproces herinrichting Velperweg loopt nog. De planning is met een half jaar vertraagd en wordt nu in het eerste kwartaal 2024 uitgevoerd.
- Verkeersremmende maatregelen aan Bronbeeklaan en Monnikensteeg worden gemonitord. Deze maatregelen werken en de klachten zijn afgenomen.

Bewoners ervaren meer veiligheid in hun directe omgeving (D)

Vanuit het wijkveiligheidsoverleg is er tevredenheid. Het is zelfs ‘rustig’. Dit wordt gemonitord op parkeer- en verkeersoverlast, verloedering, criminaliteit, drugscriminaliteit, jongerenoverlast en verwarde personen.

Inspanningen 2023 (I)

- De persoonsgerichte aanpak is tijdelijk gestopt. AVG technisch moet eerst het convenant afgesloten worden.
- Extra inzet op vermindering jeugdoverlast is op de Geitenkamp gerealiseerd. Nieuwe jongerenwerk zal zich nadrukkelijk positioneren en onderdeel uitmaken van dit actiepunt. De formatieve inzet is verdubbeld.

W4 Presikhaaf

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners doen mee (D)

We blijven investeren in ruimte voor ontmoeten, verbinding en ontwikkeling.

Inspanningen 2023 (I)

- We stimuleren buurtbewoners aanvragen te doen bij het wijkplatform en de regeling Burgerkracht, helpen bewoners met motivatie in de aanvraag (zoals ontmoeting, armoedebestrijding) en ondersteunen we hen in het platformoverleg.
- Op meerdere plekken breiden we ontmoetingsplekken uit, zowel in de openbare ruimte als binnen.
- We hebben meerdere netwerken opgezet met behulp van de participatiemedewerker.

Meer bewoners ervaren gemeenschapsgevoel in de buurt (D)

Er is een broze sociale structuur in de wijk (met name na corona). Er zijn veel verschillende culturen in Presikhaaf die elkaar graag binnen de eigen kring willen ontmoeten.

Inspanningen 2023 (I)

- Onze maatschappelijke partners in de wijk benaderen de verschillende culturen te weinig afzonderlijk en te weinig vraaggericht. Daarom gaan we meer inzetten op cultuursensitiviteit.
- Onze partners in de wijk wordt gevraagd om informeel aanbod zoals theemiddagen, samenkomst in Rozet rond taal en cultuur te faciliteren, zodat bewoners makkelijk kunnen aansluiten. De toeloop is nog niet goed. Daartoe vragen we een meer proactieve houding aan onze partners in de wijk.
- Er is aandacht voor duurzame relatieopbouw nodig met de gemeenschap om vraag en aanbod bij elkaar te brengen. Dit heeft door corona een knauw gekregen. We ondersteunen vragen voor ontmoetingstuinen, speelplekken, theemiddagen, buurtfeesten en opruimdagen. Dit proces heeft meer tijd nodig.

Meer bewoners hebben een gezonde leefstijl (D)

In de wijk worden speel-, beweeg- en ontmoetingsplekken beter benut.

Inspanningen 2023 (I)

- In park Presikhaaf, in de buurt Over Het Lange Water, evenals bij de Overkant hebben we geïnventariseerd wat de speel-, beweeg en ontmoetingsbehoefte is.
- Eind 2023 starten we met de aanleg van een speel- en beweegplek in de buurt Over Het Lange Water.

Meer bewoners spreken, lezen en schrijven de Nederlandse taal (D)

De oude Inburgeringswet heeft ertoe geleid dat er een grote groep niet goed is ingeburgerd en kampt met taalachterstand. Er is geen goed beeld wat er nodig is om de groepen laag geletterden te bereiken. Er is een grote groep vrouwen die veelal binnenshuis hebben geopereerd en hierdoor de Nederlandse taal niet goed machtig zijn.

Inspanningen 2023 (I)

- Veel aanbod is nog gericht op het individu, waar we afgelopen jaar gemerkt hebben dat collectief aanbod beter aansluit bij de wijkculturen. Dit vraagt een cultuuromslag binnen de sociale basis. Er komen nog te weinig bewoners naar het collectief aanbod. Dit vraagt meer proactief werken van de maatschappelijke partijen.
- Wij brengen informeel taalaanbod in contact met Rozet en Rijnstad, zodat behoeftes in beeld komen en vertrouwen ontstaat richting het formele aanbod. Hiervoor is het belangrijk dat taalaanbieders proactief gaan werken gericht op het collectief.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders en verzorgers maken gebruik van voorschoolse voorzieningen en opvoedondersteuning (D)

We zetten acties in op ouderbewustzijn bij kinderen van -10 maanden tot 4 jaar om te voorkomen dat kinderen met een achterstand op de basisschool starten.

Inspanningen 2023 (I)

- De 18 maanden bezoeken zijn gestart.
- Het onderzoek met ouders/ verzorgers wat er nodig is om van het MFC een uitnodigend ouder- en kindcentrum te maken loopt.
- Het Kansen voor Kinderen netwerk wordt optimaal benut.
- Ouderbetrokkenheid is een terugkerend onderwerp op de sociale tafel.

Meer kinderen groeien op tot zelfstandige en veerkrachtige volwassenen (D)

Het ondersteunen van Presikhaafse kinderen bij de ontwikkeling van een positief zelfbeeld, bij het verplaatsen in en omgaan met anderen en bij het ontwikkelen van hun talenten, blijft een aandachtspunt.

Inspanningen 2023 (I)

- Door de ontwikkelingen rondom jongerenwerk in Presikhaaf is er geen stevig netwerk rondom alle jongeren Kansenmakers en PU hebben nog tijd nodig om alle jongeren te bereiken na de wisseling met Rijnstad.
- De training mediawijsheid is afgerond. Dit heeft bij de jongeren bewustzijn opgeleverd, Met onze maatschappelijke partners zorgen wij voor borging van deze pilot, omdat aandacht nodig blijft.
- Het netwerk Kansen Voor Kinderen wordt goed gebruikt om ervaringen te delen. Daardoor ontstaat een sterke werkwijze binnen het netwerk zoals bewust ouderschap, buitenspelen, breed aanbod van sport tot en met cultuur. We bereiken nog niet alle kinderen, dit vraagt meer tijd.

Meer jongeren ontwikkelen een gezonde identiteit (talentontwikkeling, zelfbeeld en mentale veerkracht) (D)

We zetten er op in dat meer kinderen en jongeren een positief zelfbeeld hebben.

Inspanningen 2023 (I)

- De meidengroepen en verschillende groepen worden bereikt door het reguliere jongerenwerk.
- Jongeren met een beperking zijn nog niet in beeld en onvoldoende aangesloten op het aanbod jongerenwerk.
- Identiteitsontwikkeling is een regulier thema binnen het huidige jongerenwerk.
- Het te ontwikkelen programma heeft vertraging opgelopen door de ontwikkelingen rondom jongerenwerk in Presikhaaf.
- Afstemming tussen de huidige aanbieders rondom jongerenwerk is goed. Partijen versterken elkaar en erkennen elkaars corebusiness.
- Bij zowel kinderen- als jongerenwerk is ouderbetrokkenheid goed onder de aandacht.

Minder bewoners met schulden (D)

We zetten er op in dat bewoners hun eigen financiële situatie kunnen overzien, vinden tijdig passende en laagdrempelige ondersteuning bij hun financiële/ administratieve problemen en voeren hun eigen financiële administratie.

Inspanningen 2023 (I)

- Er wordt dit jaar gestart met een gezamenlijk open inloopspreekuur van regisseurs Werk en Inkomen, Rijnstad en de Sociale Wijkteams.
- Het gebiedsteam Werk en Inkomen, Rijnstad en Sociaal wijkteam hebben proactief gewerkt in een project rondom de renovatie van 104 woningen in Presikhaaf 1. Deze nieuwe vorm van proactief samenwerken wordt doorontwikkeld.
- Het onderzoek naar schuldenproblematiek loopt.

Minder kinderen groeien op in armoede (D)

Door kinderen een kans te geven om zich persoonlijk en vrij te ontwikkelen kunnen we latere (financiële) problemen voorkomen. We zetten in op het vergroten van kansen en mogelijkheden zodat kinderen een betere startpositie krijgen om later zelfstandig te functioneren in de maatschappij.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De combinatiemogelijkheden cultuur en sport op de Gelrepas zijn beter op elkaar afgestemd.
- Het Onderzoek naar gebruik minimavoorzieningen loopt.
- Mobility Mentoring (een stress-sensitieve aanpak) is in de gebiedsagenda opgenomen.

Meer bewoners leven energiezuinig (D)

We blijven inzetten op het vergroten van kennis over verduurzaming met de verwachting dat dit leidt tot lagere vaste lasten.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De coöperaties en Arnhem oost zetten stevig in op de energietransitie, vanuit het Volkshuisvestingsfonds worden particuliere woningen aangepakt.
- De bouw van energiezuinige woningen is standaard bij de coöperaties.
- Verduurzamen van scholen, multifunctionele centra (MFC) en buurthuizen vraagt nog veel aandacht. Gemeente en coöperaties brengen de prioriteiten aan.

Veiligheid **(T)**

Meer bewoners dragen bij aan een veilige en prettige leefomgeving (D)

We zetten in op een omgeving waarin iedereen ideeën naar voren kan brengen en waarin er wordt geluisterd. Mensen melden overlast.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het Overlast en Zorg Overleg in de wijk heeft ertoe geleid dat de bewoners met multi-problematiek bekend zijn in het netwerk.
- Professionals in de wijk, zoals wijkconciërges, kinderwerk, jongerenwerk en wijkagenten zorgen voor meer tolerantie en gevoel van veiligheid in de wijk.

Meer jongeren zijn in staat hun grenzen aan te geven en verleidingen te weerstaan (D)

In samenwerking met jongeren, hun verzorgers, onderwijs en wijkpartijen wordt er een gemeenschap gebouwd rond de jongeren zodat hun kans om een minimum startkwalificatie te halen vergroot wordt.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Wijkprofessionals hebben jongeren in Presikhaaf behoorlijk goed in beeld en ontwikkelen hun aanbod rondom weerbaarheid, assertiviteit en ontwikkeling
- Netwerkvorming is nog niet optimaal door ontwikkelingen jongerenwerk Rijnstad
- De samenwerking Presikhaaf University, scholen, de Kansenmakers en het Sportbedrijf Arnhem is kansrijk.

Openbare ruimte **(T)**

Meer bewoners wandelen en fietsen met een prettig gevoel in Presikhaaf (D)

We onderzoeken samen met bewoners wat er nodig is om vaker de fiets te pakken of te gaan wandelen en een aantal wegen om te vormen naar een 30km weg.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Bewoners krijgen ruimte om mee te denken over mobiliteitsvisie en snelheidsbeperkende maatregelen.
- Laan van Presikhaaf en de Weg Over Het Lange Water worden ter hoogte van de doorgaande fietsroute afgewaardeerd naar 30 km.
- Keulse Slag is gedeeltelijk afgewaardeerd door snelheidsbeperkende maatregelen.

Er zijn geschikte plekken voor jongeren om te ontmoeten en zich te ontwikkelen (D)

We zetten in op dat jongeren elkaar kunnen ontmoeten in een veilige (buiten)ruimte, waar ze zichzelf kunnen zijn, zich ontwikkelen en bewegen.

Inspanningen 2023 **(I)**

- De behoefte van jongeren wordt in kaart gebracht met de jongeren en de wijkpartijen, Presikhaaf University en het Sportbedrijf.
- Toegankelijkheid van de verschillende speel- en ontmoetingsplekken wordt standaard meegenomen in de opdracht naar de wijkpartijen en beheer.

Bewoners ervaren minder last van zwerfafval (D)

Bewoners zijn actief in het opruimen van zwerfafval door afval te prikken. Dit gebeurt samen met Heel Arnhem Schoon en professionals.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Met bewoners en Portaal worden verschillende opruimdagen georganiseerd, hierbij kunnen bewoners ook vuilknijpers krijgen om vaker een schoonmaakronde door de wijk te doen.
- Het schoonhouden van de winkelcentra krijgt meer aandacht, maar resulteert nog niet altijd in een hoger onderhoudsniveau door vervuilingssnelheid. Wel worden de winkelcentra groener.

Wonen (T)

Meer bewoners kunnen wooncarrière maken in de wijk (D)

Bij nieuwbouw houden we rekening met de wensen van de huidige bewoners zodat zij door kunnen stromen en plaats maken voor starters.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In Presikhaaf krijgt het doorstromen veel aandacht, onder andere met flexwonen en nieuwbouwlocaties Presikhaaf 3. Dit resulteert de komende twee jaar in een ruimer woonaanbod.
- Arnhem Oost Aanpak en Ontwikkelperspectief zetten in op betaalbare goed geïsoleerde woningen.

W5 Malburgen

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Verbeteren van de voorzieningen in de wijk (D)

Samen met de verschillende buurthuizen en wijkcentra worden de functie en rol van de voorzieningen beter uitgewerkt. Daarbij is aan de orde hoe zij aanvullend op elkaar zijn en wat zij nodig hebben om hun rol te kunnen vervullen. Verder wordt door het team leefomgeving en de verschillende partners geïnventariseerd welke behoeften er leven bij de bewoners met als doel deze te verwerken in de programmering van de verschillende plekken.

Inspanningen 2023 (I)

Er is gestart met het in beeld brengen van alle activiteiten en voorzieningen in de wijk voor jongeren en volwassenen. Daarnaast vindt er een behoefteinventarisatie plaats onder bewoners. De opbrengst daarvan wordt verwerkt in de programmering van de voorzieningen.
Het overzicht van activiteiten is helpend voor Werk en Inkomen en de wijkteams om bewoners te stimuleren tot maatschappelijke participatie. Binnen de buurthuizen werken de partners zoveel mogelijk met vrijwilligers bij de organisatie van de activiteiten en het beheer van de buurthuizen.

Meer huishoudens in Malburgen zetten een stap op de participatieladder en vinden werk (D)

We liggen op koers met dit doel. Het aantal huishoudens met een participatiewet uitkering ten opzichte van 2022 is gedaald. Ook zijn er 19 kandidaten voor het Malburgs BuurtBaanBureau.
Het arbeids- en participatiepotentieel van Malburgers in de bijstand is in beeld. Vooralsnog zijn geen extra voorzieningen nodig voor de mensen die op de lagere treden van de participatieladder staan.

Inspanningen 2023 (I)

- Afspraken met Buurtbaanbureau zijn gemaakt over het aantal bewoners uit Immerloo en het Duifje dat vanuit het Buurtbaanbureau kan worden begeleid. In samenwerking met Werk en Inkomen het Malburgse buurtbaanbureau (MBBB) in het huis voor de wijk, zijn bewoners uit Immerloo en Malburgers in de bijstand uitgenodigd om kennis te maken met het MBBB en de mogelijkheden die het MBBB biedt.
- Vanuit Werk en Inkomen wordt gewerkt aan een extra vrijstelling voor mensen die parttime werken zodat werken meer loont.
- Regisseurs signaleren en hebben aandacht voor de taalproblematiek en verwijzen hierop door.
- Er zijn twee spreekuren van Goed Geregeld Arnhem in de wijk waarbij ook het Sociaal Wijkteam, Het Taalhuis en Werk en Inkomen (deels op afstand) aangesloten zijn, die een goede bekendheid in de wijk hebben.
- Team Leefomgeving heeft wijksafari's georganiseerd om de regisseurs van Werk en Inkomen en de coaches van het Sociaal Wijkteam bekend te maken met de voorzieningen in de wijk zodat bewoners daar naar doorverwezen kunnen worden.

Minder Malburgers in Duifje en Immerloo hebben problematische schulden (D)

Er is besloten te starten met de aanpak Immerloo schuldenvrij. Daarbij worden schulden van in eerste instantie 20 tot 50 bewoners overgenomen door ons. Doelstelling is om door het wegnemen van de schulden ontwikkeling mogelijk te maken en de bewoner weer toekomstperspectief te bieden. Het project zit nog in fase van planvorming en wordt opgenomen in het Nationaal Programma Arnhem Oost. Op dit moment zijn er nog geen schulden overgenomen.

Inspanningen 2023 (I)

De aanpak is onderzocht en wordt nu vormgegeven. Er wordt gestart met een beperkte groep bewoners om hier lering uit te trekken.

Kansengelijkheid (T)

Partners (waaronder het onderwijs) werken meer en integraal samen op het gebied van jeugd. Kansrijk opgroeien is integraal onderdeel van het programma van de samenwerkende partijen (D)

Het is gelukt om partners op het gebied van de jeugd meer en beter samen te laten werken. Het gezamenlijke zomerprogramma en afgestemde programmering voor de jeugd in Malburgen was een product hiervan. En daarnaast is er op de onderwerpen ouderbetrokkenheid en gezonde leefstijl een gezamenlijk referentiekader ontwikkeld.

De afstemming tussen de programma's Kansrijk Opgroeien vanuit de scholen en de programma's van de partners vindt op individueel schoolniveau plaats.

Inspanningen 2023 **(I)**

Door het bijeenbrengen van de jeugdpartners en agendering van de thema's van aan de jeugdtafel is deze doelstelling bereikt. Hierdoor is er een gezamenlijke zomerprogramma en afgestemde programmering voor de jeugd in Malburgen. En daarnaast is er op de onderwerpen ouderbetrokkenheid en gezonde leefstijl een gezamenlijk referentiekader ontwikkeld.

De jeugd heeft meer vertrouwen in hun toekomstperspectief en zijn beter hun grenzen aan te geven. hiermee wordt schooluitval , psychosociale problematiek en jeugdcriminaliteit voorkomen. (D)

Er is relatief weinig jeugdoverlast in Malburgen. De cijfers van schooluitval 2023 zijn nog niet bekend. In 2022 was er aanzienlijke stijging (3,3% t.o.v. 2,3 % in 2021) vanwege de coronajaren. De monitoring en het inzichtelijk maken van de effecten op individueel niveau en in samenhang met het wijkniveau is een vervolgstap.

Inspanningen 2023 **(I)**

Alle programma's van de jeugdpartners richten zich op thema's als versterken weerbaarheid, talentontwikkeling, stimuleren van en gezonde leefstijl en het omgaan met de online wereld en verleidingen vanuit het criminele circuit.

Ouders maken meer gebruik van voorschoolse voorzieningen (D)

Dit doel ligt op koers. We zijn gestart met voorbereidingen voor samenhangend interventieprogramma. Het is nog te vroeg in het proces om de resultaten hiervan terug te zien in de monitoring.

Inspanningen 2023 **(I)**

Er is met de partners een programma opgesteld met interventies voor investeren in het jonge kind in Malburgen. Daarmee wordt een samenhangend voorzieningenniveau voor ouders en jonge gerealiseerd. Daarmee verwachten we ook een toename van het gebruik van deze voorzieningen.
De uitvoering van het programma start de tweede helft van het jaar. Een aantal acties, wordt samen met de andere Arnhem Oost wijken in werkgroepvorm verder uitgewerkt en opgepakt.

Er komt met ingang van 1 maart 2024 een consultatiebureau in de Multi Functionele Accommodatie De Spil. In de tweede helft van het jaar vindt de noodzakelijke verbouwing hiervoor plaats.

De jeugd heeft een breder netwerk door een rijk aanbod in de sociale vrijtijdsbesteding buiten school , het aantal jongeren dat van het gezamenlijk programma voor de jeugd gebruik maakt, groeit jaarlijks (D)

Door de ambulante inzet van het jongerenwerk, in samenwerking met het locatie gebonden jongerenwerk, groeit de deelname aan de programma's.
Er heeft uitbreiding van het kinderwerk plaatsgevonden waardoor meer naschoolse activiteiten plaatsvinden.

Inspanningen 2023 **(I)**

Partners hebben een samenhangend aanbod voor de verschillende doelgroepen in de wijk. Daarin wordt ook verbinding gemaakt met de sportverenigingen op de Bakenhof om deelname aan de sportverenigingen te stimuleren.
Er is een samenwerking tussen de HAN en diverse partijen in de wijk rond het thema gezonde wijk. De tweede helft van het jaar wordt gebruikt om instrumenten te ontwikkelen om met name met jongeren in gesprek te komen over hun eigen gezondheid.

Gezondheid (T)

Meer Malburgers zijn gezond en maken minder gebruik van specialistische zorg. Meer inwoners en met name jeugdigen bewegen meer en weten beter wat gezonde voeding is en eten en leven gezonder (D)

We zitten op koers. Bij jeugdpartners is een toename van nieuwe unieke deelnemers die gebruik maken van het sport- en beweegaanbod. Daarnaast is het thema gezonde leefstijl onderdeel van de activiteiten van de jeugdpartners in Malburgen, waardoor meer jongeren kennis hebben over dit thema.

Inspanningen 2023 (I)

Er is een samenwerking opgezet tussen kennisinstellingen en organisaties in de wijk om programmatisch te werken aan de gezonde wijk Malburgen. Hierbij hanteren we het model van positieve gezondheid als uitgangspunt. Met inzet van studenten willen we de gezondheidsopgave en het gezondheid bewustzijn van jongeren in beeld brengen.

Het 1e half jaar is het resultaat van de samenwerking met de studenten van de Hogeschool Arnhem Nijmegen minder succesvol dan verwacht omdat dat de uitvoering van de opdracht (welke methode is bij jongeren geschikt om in gesprek te komen over een gezonde leefstijl) kwalitatief onvoldoende was.

De subsidiepartners bieden gezonde voeding aan tijdens activiteiten en passend bij de activiteiten, er is een gezamenlijk begrip onder de subsidiepartners over gezonde levensstijl.
Het is echter te ambitieus gebleken om alle organisatoren, dus ook informele en/of niet gesubsidieerde organisaties, van jeugdactiviteiten gezonde voeding aan te laten bieden. Deze inspanning schuift op naar 2024.

Veiligheid (T)

Minder Malburgers ervaren jeugdoverlast (D)

De jeugdoverlast is beperkt in Malburgen. Er is een goede samenwerking tussen de jeugdpartners en handhavende partners in Malburgen en er is veel kennis over de jongeren in de wijk.

Inspanningen 2023 (I)

Via het wijkveiligheidsoverleg waarin diverse partners zijn aangesloten (waaronder jongerenwerk en straatcoaches) wordt de situatie nauwlettend gevolgd en opgetreden waar nodig of contacten gelegd. Wekelijks monitoren we op cijfers en acteren hier op. Op basis van de meldingen en ingebrachte expertise van veiligheidspartners wordt met de partners bepaald, waar en welke aanpak wordt ingezet op jeugdoverlast.

Ook worden activiteiten voor jongeren georganiseerd die aansluiten bij hun behoeften.
Vanuit Veilig in en om School (VIOS) is aandacht voor veiligheidssituaties rond school.

Bezoekers van De Drieslag ervaren minder overlast (D)

De concrete maatregelen moeten nog genomen worden. We zitten op koers met de uitvoeringsmaatregelen. Het is nog te vroeg om de afname van de overlast te meten.

Inspanningen 2023 (I)

Voor de Drieslag is een projectleider aangesteld die samen met ondernemers, bewoners en gemeente een aanpak ontwikkelt om overlast tegen te gaan en de uitstraling van de Drieslag te verbeteren. Alle wensen en behoeften vanuit ondernemers, bewoners en gemeente zijn geïnventariseerd. Er wordt gewerkt aan een actieplan om de maatregelen gecoördineerd uit te voeren.

Bewoners ervaren meer dat misdaad niet loont en wordt aangepakt (D)

Doel was om via een persoongerichte en projectmatige aanpak de 'wijkkoningen en windhappers' in de wijk aan te pakken en de resultaten daarvan breed te delen via de (social) media zodat bewoners in de wijk ervaren dat misdaad niet loont. Dit doel is niet gehaald vanuit het delen van de resultaten van dit project. Voor het overige is het doel wel behaald.

Inspanningen 2023 **(I)**

Vanuit het project wijkkoningen en windhappers is niet tot een resultaat gekomen, omdat het project afhankelijk is van een convenant tussen politie, Uitkeringsinstituut Werknemersverzekeringen en Werk en Inkomen. Dit convenant is nog niet tot stand gekomen. De verwachting is nu dat dit eind van het jaar kan worden afgesloten. De aanpak gaat dan volgend jaar plaatsvinden.

Resultaten van reguliere handhavingsacties in de wijk worden actief verspreid en gedeeld onder andere op social media door handhaving en politie wat wel bijdraagt aan deze doelstelling.

Openbare ruimte (T)

Verbeteren inrichting openbare ruimte (D)

Op tal van plekken is de openbare verbeterd doordat er meer ruimte is gecreëerd voor sporten en ontmoeten. Daarnaast lopen we op koers met de vergroening van de openbare ruimte en het verbeteren van de verkeersveiligheid in Malburgen West.

Inspanningen 2023 **(I)**

Dit jaar is de ‘freerun course’ geopend in het toekomstig Olympuskwartier. Ook zijn er plannen in samenwerking met bewoners van de Dragonstraat gemaakt voor nieuwe spel en beweegaanleidingen in hun straat en zijn er plannen voor de vernieuwing van Sportpark de Bakenhof.

De ontwikkeling van het realiseren van een buitenspeellocatie rondom de Malburcht maakt deel uit van de totaalontwikkeling Veerpolderstraat. De procesgang van de ontwikkeling Veerpolderstraat heeft een aantal wendingen gehad. Daardoor is de ontwikkeling van de buitenspeellocatie vertraagd.

We onderzoeken hoe de inrichting van de openbare ruimte rond de pleinen in Immerloo kan bijdragen aan het doel en welke behoeften er bij de bewoners leven. Het zit in de fase van onderzoek naar kansen tussen verschillende gemeentelijke disciplines om de openbare ruimte van Immerloo pleinen aantrekkelijker te maken voor bewegen, sporten, vergroening en ontmoeten.

Vanuit het onderzoek verbeteren verkeersveiligheid in Malburgen-West liggen er de eerste voorstellen voor de aanpak van een aantal straten.

Er is een wijkgroenagenda opgesteld. De uitvoering daarvan wordt de tweede helft van het jaar ter hand genomen.

W6 Schuytgraaf/ Elderveld

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer bewoners zijn sociaal zelf- en samenredzaam (er is meer sociale cohesie) (D)

Bewonersondersteuning speelt een verbindende rol bij activiteiten en jaagt aan. Partners stemmen hun activiteiten met elkaar af en werken samen bij het realiseren van gezamenlijk bepaalde doelen. Op verschillende plekken wordt gewerkt aan ontmoetingsvoorzieningen, zoals bijvoorbeeld rondom het Breezandpad, het plaatsen van Mobiele Ontmoetingsplekken en het realiseren van een jeugdruimte in Schuytgraaf.

Inspanningen 2023 (I)

- In alle subsidieopdrachten is het leveren van maatwerk, passend bij de wijken en haar doelgroepen, verankerd. Met partners zijn gezamenlijke wijkdoelen en activiteiten bepaald. Activiteiten worden flexibel en verspreid over het jaar ingezet en aan diverse tafels doorlopend afgestemd en bijgesteld.
- In Elderveld is bewonersondersteuning en ouderenwerk actief om initiatieven te ondersteunen, te adviseren (bijvoorbeeld met een financiële aanvraag naar het wijkplatform) en te verbinden in de wijk. Hierbij wordt nauw samengewerkt met partners in de wijk, zoals jeugdwerk, Rozet en Sportbedrijf. Bewonersondersteuning is in Schuytgraaf aan het inventariseren op welk vlak initiatieven en bewoners ondersteuning nodig hebben en hoe geïnvesteerd kan worden in sociale cohesie in de wijk.
- Het netwerk op gebied van eenzaamheid is verstevigd, men kent elkaar en weet elkaar te vinden. Zo wordt er voor gezorgd dat er tijdens de zomermaanden en rondom de feestdagen aan het einde van het jaar genoeg aandacht is en er extra activiteiten zijn voor eenzame ouderen.
- Er is een tijdelijke Mobiele Ontmoetingsplek geplaatst bij sportpark Schuytgraaf. Voor de realisatie van een jeugdruimte voor 10 jaar is een voorstel opgesteld. Daarnaast is een Mobiele Ontmoetingsplek bij skatebaan Schuytgraaf vervangen door een grotere en wordt er een extra geplaatst in de wijk. In verschillende andere projecten, zoals de herinrichting van de openbare ruimte rondom de scholen en sporthal aan het Breezandpad en de aanleg van een multifunctioneel sport- en spelveld in Schuytgraaf wordt ruimte voor ontmoeting ingepast.

Meer jongeren tot 27 jaar en alleenstaande ouders kunnen zichzelf financieel redden (D)

Het Goed Geregeld Loket in Elderveld wordt goed gevonden en er zijn contact- en spreekmogelijkheden. Werk en Inkomen heeft focus op de doelgroepen jongeren tot 27 jaar en ouders met kinderen.

Inspanningen 2023 (I)

- De aanpak die achter de voordeur gaat bij bewoners aan het Schipholplein is in volle gang, inmiddels is de helft van de bewoners gesproken. Jongeren die behoefte hebben aan ondersteuning en participatiebegeleiding hebben een traject toegewezen gekregen vanuit een integrale aanpak vanuit de gemeente en in samenwerking met andere partners.
- Vanuit Werk en Inkomen wordt er extra ingezet op begeleiding van alleenstaande ouders met kinderen, onder andere met kinderopvang en optimalisatie van inkomensregelingen.
- In Elderveld is het Goed Geregeld Arnhem loket, waar bewoners de weg naartoe goed weten te vinden. Ook zijn hier spreeklocaties. Bewoners van Schuytgraaf kunnen van deze locatie gebruik maken. Wens is nog om ook mogelijkheden in Schuytgraaf te creëren.

Meer 55+ers wonen zo lang mogelijk prettig en zelfstandig (D)

De tien actiepunten uit het 'prettig oud worden in Elderveld' plan zijn uitgevoerd of belegd.

Inspanningen 2023 (I)

Korte termijn acties zijn uitgevoerd en middellange- en lange termijn acties zijn belegd bij partners.

Kansengelijkheid (T)

Meer ouders zijn in staat om hun rol en verantwoordelijkheid te nemen als het gaat om opvoedingsvraagstukken (D)

Er worden ontmoetingsactiviteiten met en voor ouders georganiseerd. Zij worden betrokken bij activiteiten voor hun kinderen en er wordt actief ingezet op het bekend maken van plekken waar ouders informatie en advies kunnen krijgen.

Inspanningen 2023 (I)

- In beide wijken is een speelmorgen actief. Daarnaast heeft bewonersondersteuning en jeugdwerk de opdracht om te inventariseren waar ouders verder nog behoefte aan hebben.
- Samenwerking met ouders wordt standaard in subsidiebeschikkingen opgenomen en gemonitord in kwartaalgesprekken.
- Samen met het Sociaal wijkteam wordt bekeken hoe ouders via bijvoorbeeld de basisscholen sneller en laagdrempeliger bereikt kunnen worden. Het lukt nog niet altijd goede afspraken met scholen te maken en/of zichtbaar genoeg te zijn voor ouders.

Meer jeugd van 0-18 jaar kan zich op cognitief, motorisch en sociaal-emotioneel vlak ontwikkelen tot gezonde en zelfredzame burgers (D)

We zetten in op dat kinderen en jongeren weten waar hun talenten liggen en die kunnen ontwikkelen. Kinderen en jongeren weten waar ze terecht kunnen voor informatie en advies.

Inspanningen 2023 (I)

- Er ligt een voorstel voor realisatie van een jongerenruimte op de parkeerplaats van sportpark Schuytgraaf.
- Op vier scholen zijn doorlopende programma's na school, die steeds geëvalueerd en bijgesteld worden. Met de andere scholen worden gesprekken gevoerd over waar behoefte aan is.
- In de welzijnsactiviteiten in de wijk zijn het ontwikkelen van talenten, gezonde leefstijl, omgaan met sociaal media, weerbaarheid en identiteitsontwikkeling prominente onderwerpen in de programmering. Jeugdwerkers zijn een belangrijke toegang tot informatie en advies voor kinderen en jongeren.
- Met de keuze om jongerenwerk opnieuw in te gaan richten, is het inzetten op de online leefwereld en op social media proactief zijn nog beperkt opgepakt.

Openbare Ruimte (T)

Bewoners zijn meer tevreden over de inrichting en het onderhoud van de openbare ruimte (D)

Bewonersvragen en –initiatieven worden waar nodig opgepakt en ondersteund.

Inspanningen 2023 (I)

- Er is regelmatig contact met bewonersinitiatieven in de openbare ruimte en waar nodig worden bewoners ondersteund bij het beantwoord krijgen van hun vragen en het uitvoeren van hun initiatieven.
- Op vraag van bewoners of wijkpartners worden schouwen georganiseerd, bijvoorbeeld bij winkelcentrum Elderhof en winkelcentrum Schuytgraaf.
- Voor de omgeving van het Breezandpad wordt een definitief ontwerp gemaakt op basis van overleg met alle belanghebbenden. Het plan zal, afhankelijk van beschikbare financiën, in fases worden uitgevoerd. Voor het multifunctioneel sport- en spelveld ligt er een definitief ontwerp en wordt nu overgegaan tot realisatie.

Veiligheid (T)

Bewoners ervaren minder last van fysieke verloedering (D)

Er zijn veel bewonersinitiatieven in de openbare ruimte rondom bijvoorbeeld groenonderhoud en zwerfafval ruimen. Met partners zetten we in op het tegengaan en zo spoedig mogelijk verminderen van (jeugd)overlast.

Inspanningen 2023 (I)

- In het wijkveiligheidsoverleg worden acties met betrekking tot (sociale) veiligheid afgesproken en uitvoering gemonitord. Met de partners van het overleg is het wijkveiligheidsplan geactualiseerd.
- Jongeren die elkaar in de openbare ruimte ontmoeten worden aangesproken op hun houding en gedrag. In het wijkveiligheidsoverleg worden groepen gemonitord en afspraken gemaakt over uit te voeren acties bij overlast.
- Er is nagedacht over het samen met Vivare aanpakken van een straat in Elderveld, daar is ook een enquête gehouden onder bewoners door Vivare. Onze partners sluiten aan bij deze aanpak.

Bewoners ervaren minder woonoverlast (D)

Er melden zich (nieuwe) bewoners die zich actief in willen zetten en andere bewoners willen aanspreken. Veel jongerengroepen in de openbare ruimte zijn goed aanspreekbaar, niet alle bewoners durven dit te doen.

Inspanningen 2023 **(I)**

- Het team Leefomgeving en partners zijn actief op social media en wijzen bewoners in persoonlijke gesprekken op meldmogelijkheden en wat zij zelf kunnen doen.
- Het team Leefomgeving zorgt in samenwerking met partners voor een snelle signalering en afhandeling van overlastmeldingen.

W7 De Laar/ Elden

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Bewoners voelen zich prettig en kunnen meedoen in hun omgeving (sociaal zelfredzaam) (D)

De samenwerkingslocaties worden verder ontwikkeld en versterkt. Het aanbod wordt beter afgestemd en er wordt geïnvesteerd op wijkcommunicatie.

Inspanningen 2023 (I)

- Het aanbod bij ontmoetingslocaties wordt op elkaar afgestemd en geborgd. Bewonersinitiatieven krijgen een maximale rol bij de programmering en uitvoering.
- Er worden samen met bewoners plannen ontwikkeld die buitenruimtes aantrekkelijker maken voor intensiever gebruik.
- Vanuit de nieuwe wijkvisie op spelen en bewegen worden de speel- en beweeglocaties in de wijk indien nodig aangepakt en verbonden.
- Werkgroepen en bewonersinitiatieven worden waar nodig ondersteund. Er wordt gewerkt aan een goede onderlinge verbinding tussen de actieve groepen en meer betrokkenheid op de wijk als geheel.
- In samenwerking met het Sociaal wijkteam en andere wijkpartners worden kansen in de eigen omgeving vergroot door het versterken van het aanbod van voorliggende voorzieningen.

Sterker zelforganiserend vermogen van bewoners (financieel zelfredzaam) (D)

De partijen weten elkaar op uitvoeringsniveau inmiddels goed te vinden. Door bezettingsproblemen en andere prioriteiten bij zowel Sociaal wijkteam als Werk en Inkomen is een intensievere gebiedssamenwerking met wijkpartners dit jaar niet haalbaar.

Inspanningen 2023 (I)

Aansluiting op gebiedsnetwerken door de gemeente is in ontwikkeling. Voor het opzetten van informatie- en adviespunten is stedelijke regievoering randvoorwaardelijk. Zodra dit start zullen we vanuit het gebied hierop aanhaken.

Kansengelijkheid (T)

Bewoners de mogelijkheid bieden om zelfstandiger en steviger in de maatschappij te staan en indien nodig meer zelf de regie te kunnen voeren over hun leven (D)

Voor een substantiële verbetering op dit thema is een intensievere samenwerking en integrale en gebiedsgerichte aanpak randvoorwaardelijk. Door bezettingsproblemen en andere prioriteiten bij partners is een intensievere gebiedssamenwerking met wijkpartners dit jaar helaas niet haalbaar.

Inspanningen 2023 (I)

Dit jaar zijn al stappen gemaakt rondom de integrale aanpak per inwoner. Er zijn stappen gezet om toe te werken naar de ambitie om een meer gebiedsgerichte participatieaanpak op te zetten in intensieve samenwerking met de andere gebiedspartners. Dit met als doel om beter aan te sluiten op de behoeften en (participatie) kansen van de inwoner. Zo worden trajecten vanuit Scalabor al dichter bij in de wijk georganiseerd.

Meer kinderen bereiken die extra ondersteuning kunnen gebruiken in hun ontwikkeling en hier een goed en passend programma voor aan te bieden (D)

Door extra aandacht binnen het programma Kansrijk opgroeien voor de overgang tussen basis- naar voortgezet onderwijs en de koppeling met het jongerenwerk wordt de doorgaande lijn verder verstevigd. De ontwikkeling van het nieuwe jongerenwerk in afstemming met de omliggende gebieden krijgt verder vorm.

Inspanningen 2023 (I)

De uitvoering van het programma 2023 en de samenwerking tussen de partners loopt voorspoedig. Met de wijkpartners werken we aan een toename van deelnemers uit de doelgroep, verhoging van het gebruik, verhoging van de ouderbetrokkenheid en de aansluiting met de wijkpartners en het voortgezet onderwijs.

Openbare ruimte (T)

Bewoners zijn tevreden over hun leefomgeving (D)

De verbetering en verbinding van de verschillende speellocaties en het versterken van mogelijkheden voor ontmoeten krijgt steeds meer vorm. Het ondersteunen van de bewonersinitiatieven wordt voortgezet.

Inspanningen 2023 (I)

We zijn gestart op twee hotspots in De Laar en het Winkelcentrum Oostburgwal. Samen met wijkpartners werken we aan een integrale (preventieve) aanpak ter verbetering van de leefbaarheid.
De volgende hotspots voor een vergelijkbare aanpak zijn al in kaart gebracht. We hebben aanpassingen gedaan in de openbare ruimte, gericht op bewegen, spelen en ontmoeten, zoals aan speellocaties, bankjes, jeu de boules baan en een schaaktafel.

Veiligheid (T)

Bewoners voelen zich veilig en zijn betrokken in hun buurt (D)

Samen met de partners worden overlast locaties tijdig en steeds vaker preventief aangepakt.

Inspanningen 2023 (I)

Een brede preventieve aanpak is het uitgangspunt voor het nieuw vorm te geven jongerenwerk in de wijk.
We zijn gestart op twee hotspots samen met Vivare in De Laar en het winkelcentrum Oostburgwal. We zijn gekomen tot een verbeterplan, dat al gedeeltelijk is gerealiseerd. Samen met wijkpartners werken we aan een integrale (preventieve) aanpak ter verbetering van de leefbaarheid.
We zijn met verschillende verkeerswerkgroepen en actieve wijkbewoners in gesprek om verkeersknelpunten aan te pakken.

W8 Rijkerswoerd, Kronenburg, Vredenburg

Thema's (T)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Meedoen (T)

Meer ontmoetingsplekken (D)

In alle drie de wijken wordt gekeken naar mogelijkheden om bestaande ontmoetingsplekken te optimaliseren en daar waar nodig nieuwe ontmoetingsplekken te realiseren.
Daarnaast activeren we het netwerk van partners (vrijwillig en professioneel) via netwerkbijeenkomsten. Om op deze wijze de verbinding te versterken en zo voor bewoners meer kansen tot ontmoeten te creëren.

Inspanningen 2023 (I)

De Fontein kent steeds ruimere openingstijden en is inmiddels 6 dagen in de week open.
In samenwerking met de cultuuracademy wordt er gekeken naar mogelijkheden om bewoners die nog niet vanzelfsprekend de weg naar de Fontein weten te vinden toch te verleiden om te komen.

De Stichting Immerloopark buigt zich over de alternatieven in het Immerloopark. Dat heeft nog geen alternatief plan opgeleverd dat met de gemeente gedeeld is.

Er worden gesprekken gevoerd met verschillende partijen voor ontmoetingsplekken in RKV. Deze richten zich niet alleen op Rijkerswoerd. In Rijkerswoerd is een ontmoetingsplek voor jongeren gerealiseerd.

In de eerste helft van 2023 is er een netwerkbijeenkomst geweest voor vrijwilligers en professionals in de wijk. Dit wordt in de tweede helft van het jaar herhaald. Het verbinden van bestaande ontmoetingsplekken krijgt hier ook een plek in.

Meer ommetjes (D)

In RKV loopt nu een project om de mogelijkheden voor looproutes in kaart te brengen. Onlangs is er een boekje met cultuurroutes in Kronenburg en Vredenburg uitgebracht.
In het ontwikkelperspectief Kronenbrug wordt gekeken naar de looproutes in de wijk.
In Rijkerswoerd wordt onderzocht of het Zeegbos mogelijkheden kan bieden voor ommetjes.

Inspanningen 2023 (I)

Er zijn geen bankjes gerealiseerd, omdat de - door bewoners - aan te leveren informatie daaromtrent nog niet beschikbaar is.

De partners in de wijk zijn gestimuleerd om gezamenlijk een programma te ontwikkelen in de openbare ruimte. Na het boekje met kunstroutes in Rijkerswoerd heeft Rozet in samenwerking met bewoners een boekje met kunstroutes in Kronenburg en Vredenburg uitgebracht.

Kansengelijkheid (T)

Bevorderen kansengelijkheid (D)

Jeugd in Rijkerswoerd, Kronenburg en Vredenburg heeft de mogelijkheid gekregen om zich persoonlijk te ontwikkelen op het vlak van cultuur, sport, zelfstandigheid en weerbaarheid. De jeugd staat steviger in de schoenen en is beter voorbereid op volgende stappen in hun leven.

Inspanningen 2023 (I)

Binnen het programma Kansrijk Opgroeien is er met de scholen gewerkt aan naschoolse programma's op het gebied van sport, cultuur, weerbaarheid, ontwikkeling et cetera. Inmiddels zijn daar bijna alle basisscholen uit het gebied bij aangesloten. In aansluiting daarop heeft er tijdelijk een schaatsbaan in de wijk gestaan, The Big Draw in Kronenburg, social mediatraining, Vitesse Hattrick, Run4Fun en het vakantiekamp hebben plaatsgevonden.
Via de scholen is voor individuele kinderen budget beschikbaar gesteld voor kleding, schoeisel, persoonlijke hygiëne en is sinterklaasviering voor kinderen in armoede mogelijk gemaakt.
Een beurs voor tweedehands schoolspullen, sportartikelen en buitenspeelartikelen heeft plaatsgevonden.
Voor de kinderen van het voortgezet onderwijs is via PowerPlug Academy de mogelijkheid geboden voor huiswerkbegeleiding, persoonlijke ontwikkeling en loopbaanonderzoek.
Vanuit Rijnstad en The Point worden jongeren vaardigheden aangeleerd om zich in de huidige maatschappij te redden. Powerplug en Rijnstad zijn in contact gebracht met Prospect4Cash. Deze partij helpt jongeren aan werk en begeleidt ze daar langdurig in.
Het netwerk voor opvoedondersteuning wordt in kaart gebracht en zal in 2023 afgerond worden. Dit zal gedeeld worden met de scholen.

Het project Huiselijk Geweld en Kindermishandeling is afgerond en krijgt een vervolg in de opvoedondersteuning plan Nieuw-Zuid.

De regisseurs van Werk en Inkomen hebben op woensdagochtend een locatie in de Fontein tot hun beschikking en op donderdag bij het Sociaal wijkteam. Mogelijkheden tot uitbreiding worden nog onderzocht.

Er is extra inzet geweest op de jonge-moedergroep. Dit heeft plaatsgevonden in de vorm van een verdiepende training op het gebied van opvoedondersteuning.

Naast het programma voor de jeugd hebben wij in 2022 een opdracht verstrekt voor kansengelijkheid voor volwassenen. Hier wordt met name ingezet op kansengelijkheid voor (allochtone) vrouwen. Deze opdracht wordt door Rijnbrugcoaching uitgevoerd. In september zal een evaluatie plaatsvinden.

Openbare ruimte (T)

Vergroenen van de wijk (D)

Dit doel blijft onverminderd van kracht. Met bewoners en professionals is gesproken over de mogelijkheden om de wijk te vergroenen. Daar waar mogelijk is er ook al uitvoering aan gegeven (een opsomming van de concrete resultaten is hieronder bij de inspanningen weergegeven). Daarbij zijn het tegengaan van wateroverlast en hittestress belangrijke onderwerpen.
In Rijkerswoerd is een werkgroep Groen actief en een werkgroep Duurzaamheid in oprichting.

Inspanningen 2023 (I)

- Boomspiegels Schepen te Boeckoppad zijn vergroot.
- Aan de Schepen van Hemertstraat zijn stenen verwijderd en is groen aangebracht.
- De herinrichting van de Heiligerleeplaats is gerealiseerd.
- Adorppad, de gesprekken met bewoners zijn gestart, met als doel het plein te verbeteren. Minder steen, meer groen is de insteek.
- Bronsveenhof, de gesprekken met bewoners zijn gestart, met als doel het plein te verbeteren. Minder steen, meer groen is de insteek.
- Groningerpark is uitgebreid. Het versteende plein van de scholen is met de nieuwbouw verkleind. Het overgebleven gedeelte is vergroend en samengevoegd met het achterliggende Groningerpark. Hierdoor is een mooiere speelruimte voor de jeugd ontstaan.
- Allerlei kleine vergroeningsprojecten in het gebied tussen de busbaan en de Huissensedijk zijn in ontwikkeling.
- In Rijkerswoerd is een zeer actieve werkgroep Groen.
- In een groot stuk weide aan de Mooieweg worden bomen geplant.

Er wordt nauw samengewerkt tussen de projectgroep Ontwikkelperspectief Kronenburg en het team Leefomgeving RKV. Dit zorgt er mede voor dat projecten in zicht blijven als deze wel/niet binnen het ontwikkelperspectief vallen.

We ondersteunen de werkgroep Groen in Rijkerswoerd. Hier vindt nauwe samenwerking plaats. De werkgroep Groen heeft een uitgebreid plan ingediend met kansrijke plekken om te vergroenen. Een selectie van deze plekken, die in overleg met de werkgroep Groen tot stand is gekomen, is opgenomen in de wijkgroenagenda.

We zijn bezig met het opzetten van een programma voor ontmoeting in het Groen. Er is inmiddels subsidie verleend voor drie pilot activiteiten.
De gesprekken rondom de verplaatsing van de Tuinmaat lopen. Vanuit het team Leefomgeving zijn, naast formatieve inzet, middelen beschikbaar gesteld voor een eventuele verhuizing.

Verbeteren algehele gesteldheid van de wijk (D)

Dit onderwerp blijft voor bewoners onverminderd belangrijk. Helaas zien we dat sommige bewoners er voor kiezen hun huisraad naast containers te zetten. Ook verwaarloosde achtertuinen vormen regelmatig een ergernis bij bewoners in de wijk.
Opschoondag met wijkpartners staat op de planning voor het gebied rondom het Stedumhof in Vredenburg.

Inspanningen 2023 **(I)**

- In Kronenburg wordt een wijkschouw gehouden.
- In Rijkerswoerd heeft de werkgroep Groen een uitgebreid overzicht van kansrijke vergroeningsplekken opgesteld, een selectie van deze plekken is opgenomen in de wijkgroenagenda.
- De ongediertebestrijder in het gebied heeft het verzoek gekregen om meer inzet te plegen in Kronenburg ten aanzien van de overlast van ratten en andere ongedierte. Er wordt gewerkt aan een risico-inventarisatieplan voor Kronenburg.

Betere balans in het speelaanbod (D)

Spelen is een belangrijk onderdeel van de ontwikkeling van kinderen. Op dit moment concentreren we ons op de speelplekken die onderhoud nodig hebben of waar bewoners zelf initiatief nemen en aangeven dat ze graag verandering willen.
Daarnaast houden we bij het aanpassen of aanleggen van speelplekken rekening met inclusief spelen.
Het natuurcentrum heeft een plan ingediend voor het aanpassen en inclusief maken van de stadsboerderij in Rijkerswoerd.

Inspanningen 2023 **(I)**

Op basis van de vraag vanuit bewoners worden speelplekken aangepast. Dit kan het vervangen of aanpassen aan de leeftijdscategorie van speeltoestellen zijn.

Los van de fysieke plekken kijken we ook naar het aanbod op de verschillende speellocaties. Voorbeelden hiervan zijn de inzet van de spelcontainers, Run4Fun en het programma op de skatebaan.

In samenwerking met het Sportbedrijf, maar ook met input van Rijnstad, is gekeken naar de ontwikkeling van het sportaanbod. Denk bijvoorbeeld aan het pimpen van helmen om het belang van veilig sporten te benadrukken.

Adorppad en Bronsveenhof: er is ter plaatse een uitvraag geweest en momenteel wordt er gewerkt aan de hand van input door ouders, bewoners en kinderen aan het verbeteren van deze speelplek.

Parkeerkrapte en foutparkeren (D)

Samen met de bewoners wordt gekeken wat de mogelijkheden zijn om parkeerkrapte en -overlast aan te pakken. Het is lastig om een balans te vinden tussen de verschillende ambities (vergroening) en belangen (parkeerbehoefte). Vooralsnog weten we de parkeerkrapte en foutparkeren onvoldoende terug te dringen

Inspanningen 2023 **(I)**

Naar aanleiding van een parkeeronderzoek in Rijkerswoerd is gebleken dat in bepaalde gebieden de parkeerdruk hoog is (soms meer dan 100%). Aan de hand hiervan is er getoetst of er mogelijkheden zijn om parkeerplekken te realiseren zonder af te doen aan het groen.
Dit is een zeer lastig probleem om op te lossen. Vooralsnog is er geen zicht op een passende oplossing.

Meer handhaving en stimuleren eigen verantwoordelijkheid (D)

Met bewoners in de wijk wordt samengewerkt aan de overlast van hondenbezit. Met de resultaten van deze werkgroep gaan we ook kijken of dit toepasbaar is in de andere wijken.

De mogelijkheid om reclassering in te zetten voor extra opruimacties is helaas niet gelukt.

Inspanningen 2023 **(I)**

Er zijn depodag-uitgiftepunten geplaatst in Rijkerswoerd. Bewoners hebben zich gecommitteerd om deze regelmatig te controleren en van zakjes te voorzien.
De mogelijkheden voor een omheind hondenlosloopveld worden kleiner nu blijkt dat bij een kansrijke plek afspraken gemaakt zijn met de aangrenzende ondernemer.

Op het gebied van handhaving wordt gestuurd op de inzet van de huidige handhavers. Via het veiligheidsoverleg wordt gekeken welke prioriteiten er gesteld moeten worden.

Veiligheid (T)

Minder overlast (D)

Voor de reguliere handhaving is een proces tot stand gekomen om beter richting te geven aan de prioriteiten van de handhavers, in de vorm van een jaarplanning en het bepalen van de prioriteiten in het wijkveiligheidsoverleg. De uitvoering hiervan is gestart. Hoewel veiligheid objectief moeilijk meetbaar is hebben we de indruk dat de hotspots goed in beeld zijn en dat er door gerichte inzet minder klachten over komen. Daar waar klachten zijn wordt de inzet hierop besproken in het maandelijkse wijkveiligheidsoverleg. Klachten over overlast bij de skatebaan doen zich niet meer voor.

Inspanningen 2023 **(I)**

Het jeugdpreventieplan staat volop in de aandacht. Er wordt door de drie gebieden in Zuid die er bij betrokken zijn hard aan gewerkt.
De aanpak voor de plekken waar drugshandel plaatsvind is in het recent opgestelde veiligheidsplan opgenomen en geborgd in de wijkveiligheidsoverleggen.

Meer verkeersveiligheid (D)

Veiligheid in de wijk is heel belangrijk. In Rijkerswoerd is een werkgroep actief die dit onderwerp in kaart brengt en met het team Leefomgeving bespreekt.
Oversteekplaatsen zijn niet de enige optie (en creëren schijnveiligheid) om een straat veiliger te maken. Er is en wordt blijvend breder gekeken naar mogelijkheden om de Marga Klompélaan veiliger te maken.

Inspanningen 2023 **(I)**

Het aanbrengen van de oversteekplaatsen blijkt op de Marga Klompélaan niet de oplossing voor de ervaren onveiligheid te zijn. Dit is met de bewoners besproken.
We kijken verder naar mogelijkheden om de veiligheid te verhogen. Hierbij valt onder andere te denken aan het periodiek plaatsen van matrixborden. Vooralsnog is er nog geen extra handhavingscapaciteit beschikbaar om de onveiligheid te kunnen bestrijden.

In 2022 zijn de voorbereidingen gestart voor de aanpassing van de Groningensingel en de Kruisstraat (RijnWaalpad). De uitvoering van beide projecten is gestart.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is een dienstverlenende en herkenbare netwerkgemeente, die open staat voor maatschappelijke initiatieven in het publieke domein zowel vanuit de stad als vanuit de wijken (A)

Samen met de stad - Arnhem heeft een transparant, democratisch bestuur dat zich richt op samenwerking met inwoners en bedrijven (D)

Zie onderstaande toelichtingen.

Rekenkamer: Uitvoeren onderzoeksprogramma (I)

De rekenkamer heeft in eind 2022 het vooronderzoek naar armoede afgerond en het vervolgonderzoek opgestart. Daarbij heeft de rekenkamer onder andere uitvoerige gesprekken gevoerd met klanten van de Voedselbank. De beschouwingen uit het vooronderzoek zijn gedeeld met de raadsfracties. Het vooronderzoek diende als basis voor het hoofdonderzoek naar generatiearmoede. Het hoofdonderzoek is begin 2023 opgestart. In het kader van dit hoofdonderzoek is onder andere gesproken met vijftien gezinnen, netwerkpartners en betrokken ambtenaren. De nota van bevindingen zal in de loop van augustus worden aangeboden voor ambtelijk wederhoor. In september is een expertsessie gepland, in oktober zal bestuurlijk wederhoor plaatsvinden waarna het rapport aan de raad kan worden aangeboden.

Sinds de start van het onderzoek is er, onder andere door het uitvallen van medewerkers van de rekenkamer, het vertrek van betrokken ambtenaren en een wisseling van de wacht bij de onderzoekers enige vertraging opgetreden.

Odra
In het voorjaar van 2023 heeft een onderzoek plaatsgevonden naar de Odra (omgevingsdienst). De resultaten worden kort na de zomer aangeboden.

Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV)
De rijksoverheid heeft een programma opgezet voor een langjarige inzet van het Rijk om samen met gemeenten en andere lokale partijen de leefbaarheid en veiligheid in 20 focusgebieden in 19 steden weer op orde te krijgen en de bewoners weer perspectief te bieden. De rekenkamers van Heerlen, Arnhem en Groningen hebben besloten om dit grote programma in hun gemeente (Arnhem-Oost) langjarig met onderzoek te gaan volgen. In een dergelijk lange periode van twintig jaar zullen er naar verwachting veel wisselingen in de raad en het lokale bestuur plaatsvinden, waardoor de raad niet altijd meer de kennis heeft over in het verleden gemaakte keuzes. De rekenkamer kan ten behoeve van de raad het historisch overzicht bewaren en bewaken.

Na de gemeenteraadsverkiezingen heeft de rekenkamer met een groot deel van de fracties gesproken over het onderzoeksprogramma 2023-2024.

College: De kracht, kennis en kunde van inwoners en ondernemers benutten (I)

Het jaar van de eerste kinderburgemeester zit er bijna op. De tussenevaluatie hiervan laat de voortgang zien, maar geeft ook punten voor verbetering. Deze zijn benoemd in aanbevelingen op korte en lange termijn. Waar mogelijk nemen we een deel van deze aanbevelingen mee in het proces van het volgend jaar. Voor het volgend jaar van de tweede Arnhemse kinderburgemeester zijn de voorbereidingen in volle gang.

De pilot digitale wijkpanels draait in twee wijken: Presikhaaf en de Laar. In beide wijken is eerste enquête uitgezet en zijn de resultaten inmiddels binnen. Het ultieme resultaat is een permanent digitaal wijkpanel waar inwoners eigenaar zijn van het wijkpanel en gevraagd en ongevraagd (wijk)wethouder, college en raad adviseren over onderwerpen die spelen in de wijk.

Het proces rond het organiseren van het eerste Arnhemse burgerberaad met als onderwerp afval is in volle gang. Via een proces van bijeenkomsten en discussies zal het burgerberaad adviezen formuleren. Burgerberaden zijn bedoeld om te laten zien wat er leeft in de samenleving en welke ideeën door mensen uit de samenleving kunnen worden ontwikkeld. Voor de organisatie van een burgerberaad wordt een (of meerdere) externe partij(en) aangetrokken, die ervaring heeft met het in goede banen leiden van het proces en een groot deel van de organisatie op zich kan nemen.

College: Eenduidige werkwijze leveren **(I)**

We blijven leren van onze participatie met inwoners en andere belanghebbenden. Bij de jaarlijkse evaluatie zijn drie projecten geëvalueerd. Er wordt intern bij gemeentelijke plannen, projecten en beleid gewerkt met het stappenplan Participatie. Dit beleidskader helpt om voorafgaand van een project of bij de start van nieuw beleid (plan) helder te maken wat het doel is van de participatie, wie meepraten, wie welke rol heeft, binnen welke kaders er participatie mogelijk is er wat er gebeurt met de opbrengsten. De essentie is dat we het participatieproces goed inrichten en het speelveld helder maken: waar zit wel of geen ruimte tot participatie. Verwachtingsmanagement is essentieel. Medewerkers van onze gemeente worden getraind op inzet van effectieve burgerparticipatie door hen leren te laten werken met het Arnhems stappenplan participatie en te oefenen met verschillende casussen.

Samen met de regio - Arnhem speelt een relevante en betekenisvolle rol in de regionale, landelijke en grensoverschrijdende netwerken (D)

De samenwerking en partnerschappen liggen op koers. Tussentijdse resultaten voor de GMR, de VNG en G40 en de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en grote steden in Noordrijn-Westfalen zijn hieronder per onderdeel aangegeven.

Arnhem werkt in de Groene Metropoolregio samen aan maatschappelijke opgaven die om een regionale aanpak vragen **(I)**

Arnhem geeft in 2023 samen met de Groene Metropoolregio mede uitvoering aan de opgaven in de regionale agenda en de hiermee samenhangende lobbyagenda. In de eerste helft van het jaar zijn op alle vijf de opgaven in de regionale agenda 2023-2024 resultaten geboekt. Het eerste en tweede kwartaalbericht geven hier een goede indruk van. Onder meer is vanuit de opgave verbonden regio een startnotitie verschenen voor het regionale mobiliteitsplan dat samen met de provincie wordt opgesteld. In de context van de productieve regio vond tussen de GMR, The Economic Board en de provincie op 13 april de ondertekening van het Human Capital Akkoord plaats. Dit moet ondernemers, onderwijsinstellingen en overheden gaan helpen bij het arbeidsmarkt-vraagstuk. Vanuit de opgave circulaire regio is het Uitvoeringsprogramma RES 2024-2030 verschenen. In dit plan is beschreven wat de RES-organisatie gaat leveren en welke middelen hiermee gemoeid zijn. Dit wordt structureel verwerkt in de begroting van de GMR voor de jaren 2024 en verder.

In februari 2023 is bekend geworden dat het Rijk met de regio Arnhem-Nijmegen een Regio Deal wil sluiten naar aanleiding van de ingediende propositie Gezonde Groene Groei. Het Rijk heeft hiervoor een bedrag gereserveerd van € 15 miljoen. Er wordt nu toegewerkt naar een convenant met het Rijk. De Regio Deal is opgezet rond de thema's die aansluiten bij de regionale agenda: gezond leven, toekomstbestendig wonen, sterke bedrijvigheid, werkende arbeidsmarkt, grenzeloos samenwerken en wijk en dorpsgericht werken. De inzet is om op deze thema's transities te stimuleren, door, aanvullende aan al geplande investeringen, vernieuwende oplossingen te ontwikkelen, de uitvoeringskracht te versterken en initiatieven te versnellen, verbinden en op te schalen.

In juni 2023 is bekend geworden dat er geld vanuit Den Haag is toegekend om de leefomgeving in de regio te verbeteren. Met dit geld kunnen er in de regio tot en met 2030 betaalbare woningen worden gebouwd en kunnen de gebieden klimaat adaptief worden ingericht. De nieuwe Rijksgelden komen voort uit de samenwerking via de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen en nieuwe afspraken die staan in de Verstedelijkingsstrategie Arnhem Nijmegen Foodvalley. Arnhem ontvangt € 54,4 miljoen van het Rijk voor de ontwikkeling van Spoorzone Arnhem-Oost. Dit geldt komt bovenop de € 72 miljoen euro die de gemeente in november ontving.

Arnhem werkt in netwerken van steden in Nederland en de Euregio én in belangenorganisaties als VNG en G40 samen aan beleidsafstemming en -beïnvloeding en draagt bij aan lobbydossiers richting het Rijk en Europa **(I)**

Na de bestuurswisseling zijn portefeuillehouders Smeulders en Van de Geijn lid geworden van een landelijke VNG-commissie, namelijk de commissie Financiën respectievelijk Informatiesamenleving.

Arnhem versterkt de grensoverschrijdende samenwerking in de Euregio en met steden in Noordrijn-Westfalen (NRW) **(I)**

In februari 2023 werd samen met the Economic Board en het DNBC een werkbezoek aan Duisburg georganiseerd. Daar werd een samenwerkingsovereenkomst met Duisburgse partners ondertekend.
Voor het eerst na de coronaperiode ontmoetten de burgemeesters van het 100.000-plus stedennetwerk elkaar weer. Zij spraken over vervolgstappen in hun onderlinge samenwerking.

Uitbreiding structurele buitenlandse relaties (Amendement 22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties) **(I)**

Door gebrek aan personele capaciteit kon het raadsbesluit niet direct ter hand genomen worden. Inmiddels is er een inventarisatie gedaan en wordt een onderzoek voorbereid.

Arnhem: dienstverlenend en herkenbaar - Arnhem blijft zich inzetten voor verbetering van de (digitale) dienstverlening aan haar inwoners en ondernemers (D)

We hebben ingezet op een versnelling van de digitalisering van de afdeling Burgerzaken. Tegelijk blijven we ook inzetten op dienstverlening via persoonlijk contact. In Loket Zuid is vorig jaar bij wijze van proef gestart met een informatiebalie, bemenst door medewerkers van de afdeling Klantenservice. Inwoners kunnen hier spontaan binnenlopen wanneer zij vragen hebben over gemeentelijke producten of diensten, of om hun aangevraagde product op te halen. Naar aanleiding van de positieve ervaringen zetten wij deze dienstverlening voort. De telefonische bereikbaarheid van de klantenservice kan beter. Er wordt een analyse gemaakt van de bereikbaarheid, de knelpunten die hierbij spelen en de manier waarop deze verbeterd kan worden. Deze analyse wordt begin oktober verwacht. Om de bereikbaarheid op korte termijn te verhogen worden extra medewerkers ingezet en wordt ingezet op verbeteren kwaliteit en procesoptimalisatie.
In het daklozenloket kunnen mensen die dak- en thuisloos zijn geraakt binnenlopen voor ondersteuning. Inmiddels is hier, naast de inzet van Werk en Inkomen en de VGGM, ook een medewerker van Burgerzaken op aangesloten voor informatie en hulp bij het aanvragen van het briefadres.
De capaciteit in de BRP-straat Zevenaar voor de inschrijving van asielzoekers en statushouders is uitgebreid. In 2022 is het aantal inschrijvingen toegenomen met 11% ten opzichte van 2021. In 2023 rekenen we op een verdere toename van 23% ten opzichte van 2022. Ondanks de uitbreiding blijft opschaling een aandachtspunt. De vraag om inschrijvingen is groot, terwijl de capaciteit en de financiering vanuit het Rijk achterblijft.

Ruim 1.000 klanten gaven in de eerste helft van 2023 bij de smileyzuilen bij de balies een rapportcijfer voor de dienstverlening. De gemiddelde cijfers per maand lagen tussen de 8,1 en 8,6.

Naast de directe dienstverlening aan de burger, gaat ook tijd en aandacht uit naar de vele wetswijzigingen die zijn of worden doorgevoerd op het gebied van Burgerzaken. Ook bereiden we ons voor op de periodieke piek (2024-2028) in de aanvragen voor reisdocumenten. Voor 2024 komt dit neer op een verdubbeling van het aantal te verwachten aanvragen, van 15.000 in 2023 naar 30.000 in 2024, wat vervolgens oploopt naar 37.000 in het piekjaar 2027. Hiervoor zetten we nu al in op de werving en het opleiden van nieuwe medewerkers.

Veel vast werk is de laatste jaren ingevuld door inhuur. Dit zijn wettelijke taken. Er is uitstroom door collega's die met pensioen gaan. Hiermee verdwijnt veel vakkennis. De opvulling hiervan kost tijd en geld. Deze posities zijn slecht in te vullen door gekwalificeerd personeel. We investeren daarom in het opleiden van nieuwe onervaren mensen. Om het vakgebied burgerzaken eigen te maken vraagt dat een opleidingstraject van minimaal twee jaar voor de basiswerkzaamheden en minimaal vijf jaar voor specialistische werkzaamheden. De rijksoverheid wil toe naar verplichte certificering van alle burgerzakenmedewerkers en opname in een landelijk register in het kader van fraudebestrijding en ondermijning. Dit maakt deze opleidingstrajecten des te belangrijker en het werk complexer en tijdrovender. We investeren ook in het digitaliseren van werk en van aanvraagprocessen voor inwoners. Zo zijn we als afdeling toekomstbestendig en toekomstgericht.

Optimale dienstverlening **(I)**

De verkiezingen voor de waterschappen en de Provinciale Staten zijn veilig en zonder noemenswaardige incidenten verlopen. We hebben volop ingezet op toegankelijkheid zodat iedere Arnhemmer die mocht stemmen, kon stemmen. Hiervoor werkten we onder andere samen met het Arnhems Platform Chronisch Zieken & Gehandicapten (APCG).
Zo was er de stemmal ter ondersteuning voor visueel beperkte kiezers, een gebarentalig stembureau voor mensen met een auditieve beperking en konden kiezers die moeilijk ter been zijn, en mensen met een lichamelijke- of visuele beperking gebruik maken van de stemtaxi. Ook konden mensen in het proefstembureau vooruitlopend op de verkiezingen bekend raken met het stemmen. Voor het eerst was er een stembureau ingericht in een moskee.

Als gemeente Arnhem waren we aangesloten op de landelijke pilot om inwoners ondersteuning te geven bij het verhogen van het beveiligingsniveau van hun DigiD. Hiervoor wordt het DigiD gekoppeld aan het identiteitsbewijs. Burgers kunnen dit in principe zelf regelen. Voor wie minder digitaal vaardig is, is op initiatief van de Rijksdienst voor Identiteitsgegevens een pilot gestart om inwoners hierbij te helpen. Helaas is de pilot eind 2022 door technische problemen op landelijk niveau gestopt. Hierdoor is het voor Arnhem niet meer mogelijk om de beoogde ondersteuning aan te bieden aan inwoners. We hebben op landelijk niveau kenbaar gemaakt dat de gemeente Arnhem bereid is om weer aan te haken, mocht besloten worden om een doorstart te maken.

Via de smileyzuilen bij de balies monitoren we voortdurend de klanttevredenheid. In aanvulling daarop gaan we ook een geautomatiseerd en structureel klanttevredenheidsonderzoek (KTO) invoeren. De voorbereidingen zijn hiervoor getroffen. Zodra de testfase is afgerond, wordt het KTO uitgerold. Daarnaast hebben we ook contact met het Informatiepunt Digitale Overheid om op te halen welke signalen zij van inwoners binnenkrijgen met betrekking tot de dienstverlening van de gemeente.

In 2022 is een convenant getekend door de gemeente Arnhem en de HAN, academie IT en Mediadesign. In het convenant is afgesproken om voor de duur van drie jaar samen te werken en kennis te delen, waaronder op het

gebied van inclusieve digitale dienstverlening. In dit kader hebben studenten onder meer meegekeken in het proces rond het briefadres.

Digitaliseren van het klantproces **(I)**

In 2023 zijn en worden verschillende eDiensten uitgerold. Zoals de digitale aangifte overlijden, uittreksel BRP en aangifte verhuizing. Dit maakt deel uit van een meerjarenprogramma voor de doorontwikkeling van de afdeling Burgerzaken, waarin we over de hele linie van de burgerzakendienstverlening volle aandacht geven aan optimalisatie van de klantreis en de achterliggende processen. We hebben het eerste half jaar meerdere stappen gezet. Daarmee is de achterstand die in voorgaande jaren is ontstaan wat ingelopen, maar nog niet volledig weggewerkt. Dit en zal de komende periode nog aandacht vragen.
Meer eDiensten en zaakgericht werken moeten op den duur gaan leiden tot meer gemak en meer mogelijkheden voor de inwoner en een snellere afhandeling van aanvragen en aangiften. In 2024 gaat het digitaliseren verder. We investeren in meer eDiensten en meer zaakgericht werken. Dit voeren we door met een consequente projectmatige aanpak.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	92.993	8.406	101.399
Baten	571.703	9.086	580.789
Saldo lasten en baten	478.710	680	479.390
Toevoegingen aan reserves	4.942	-3.397	1.545
Onttrekkingen aan reserves	59.236	-135	59.101
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	54.294	3.262	57.556
Prognose resultaat	533.004	3.942	536.946

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	8.406	N					
Financiën	1.821	N	CAO ambtelijke organisatie	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	1.755	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Financiën	1.465	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Digitalisering en automatisering	1.253	N	Loon- en prijsontwikkelingen De Connectie	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	526	N	Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	466	N	Verkiezingen	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	465	N	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	432	N	Huisvesting gemeentelijke organisatie	N	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	200	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	200	N	eHRM	N	I	AR	J
Financiën	192	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	150	N	Klantenservice	N	I	AR	J
Publieke dienstverlening	68	N	Uitvoering moties 23M09gg en 21M218	N	S	AR	J
Publieke dienstverlening	39	N	Loket Zuid	N	S	AR	J
Publieke dienstverlening	28	N	TM Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslag	N	S	AR	J

Bedrijfsvoering en PenO	8	N	OZB indexatie	J	S	AR	J
Wijken en wijkgericht werken	-135	V	Burgerparticipatie	N	I	BR	J
Financiën	-527	V	Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021	N	I	AR	J
Baten	9.086	V					
Financiën	4.980	V	Gemeentefonds: verwacht extra accres nacalculatie	N	I	AR	J
Financiën	3.601	V	Gemeentefonds: meicirculaire	J	I	AR	J
Publieke dienstverlening	474	V	Leges	N	I	AR	J
Financiën	395	V	Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire	N	I	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	46	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Bedrijfsvoering en PenO	-90	N	Huisvesting gemeentelijke organisatie	N	S	AR	J
Financiën	-320	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	-3.397	V					
Financiën	-897	V	Actualisatie MIP	J	I	AR	J
Bedrijfsvoering	-2.500	V	Verduurzaming vastgoed	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	-135	N					
Wijken en wijkgericht werken	-135	N	Burgerparticipatie	N	I	BR	J

CAO ambtelijke organisatie
De loonontwikkeling van de ambtelijke organisatie volgt uit de cao-afspraken. Op 22 februari jl. is een principeakkoord gesloten voor de cao van gemeenten. Deze cao loopt tot en met 31 december 2023. De effecten hiervan voor 2023 worden in deze Turap verwerkt. Daarnaast ontstaan er wijzigingen in diverse premies op basis van actualisaties per 1 januari, dit leidt tot een voordeel. Per saldo ontstaat een negatief effect van € 1,8 miljoen in 2023 voor de algemene middelen.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Lokale heffingen
Met betrekking tot de lokale heffingen worden over 2023 de volgende afwijkingen verwacht. Onder de tabel is een toelichting op de afwijkingen opgenomen.

	Afwijking 2023
Baten	
Toeristenbelasting	540.000
Rioolheffing	0 (-380.000)
OZB	-320.000
Effecten toename WOZ-bezwaren (lasten)	
Proceskostenvergoedingen bezwaarfase	-895.000
Proceskostenvergoedingen beroepsfase	-200.000
Extra capaciteit bezwaarafhandeling bij de Connectie	-570.000
Totaal	**-1.445.000**

Toeristenbelasting
De opbrengsten uit toeristenbelasting zijn naar verwachting € 540.000 hoger dan begroot, te verklaren door meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2022. Voor 2022 waren de begrote opbrengsten naar beneden bijgesteld vanwege de beperkingen door corona. Nu blijkt dat het aantal overnachtingen in 2022 hoger

uit is gevallen dan verwacht, waardoor een meeropbrengst ontstaat. Daarnaast heeft er een optimalisatie plaatsgevonden, waardoor een aantal nieuwe locaties in de aanslagoplegging is betrokken.

Rioolheffing
De opbrengsten uit rioolheffing vallen naar verwachting € 380.000 lager uit dan begroot. Deze minderopbrengsten zijn het gevolg van:
- Leegstand. Bij objecten met leegstand kan het gebruikersdeel van de rioolheffing niet worden opgelegd.
- Bij de woningen heeft de WOZ-waarde zich negatiever ontwikkeld dan waarmee bij de tariefberekening rekening is gehouden.

De minderopbrengsten door leegstand en een afwijkende waardeontwikkeling bij woningen worden deels gecompenseerd met meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2021 en 2022.

Het tekort dat naar verwachting op het product riolering ontstaat kan gedekt worden uit de voorziening rioolheffing die bij de jaarrekening 2021 op grond van BBV artikel 44 lid 2 is gevormd, omdat de opbrengsten uit rioolheffing in 2021 hoger waren dan de kosten van het product riolering. De middelen uit deze voorziening worden aangewend voor toekomstige kosten van het product riolering die niet gedekt kunnen worden uit de opbrengsten rioolheffing. Het effect op de algemene middelen van de verwachte minderopbrengsten 2023 is daarom per saldo neutraal.

OZB
De opbrengsten uit OZB zijn naar verwachting € 320.000 lager dan begroot. Bij de woningen heeft de WOZ-waarde zich negatiever ontwikkeld dan waarmee bij de tariefberekening rekening is gehouden. De minderopbrengsten die hierdoor zijn ontstaan, worden echter meer dan gecompenseerd door meeropbrengsten uit nog opgelegde aanslagen over 2021 en 2022, voornamelijk bij niet-woningen. Dat er per saldo naar verwachting toch een negatief resultaat wordt gerealiseerd, is te verklaren door een bij de begroting 2011 opgenomen structureel begrote meeropbrengst van € 860.000, die losstaat van de jaarlijkse tariefberekening. De reden voor het opnemen van deze stelpost was dat destijds elk jaar bleek dat er op de OZB een positief resultaat werd behaald. De afgelopen jaren laten zien dat de realisatie van deze meeropbrengsten onder druk staat. De verschillen tussen de feitelijke waardeontwikkeling en de bij de tariefberekening gehanteerde te verwachten waardeontwikkeling zijn beperkt, waardoor ook afwijkingen op de op basis van de tariefberekening begrote opbrengsten minder te verwachten zijn en de stelpost minder realistisch is. We bekijken welke mogelijkheden er zijn om deze stelpost af te bouwen.

Effecten toename WOZ-bezwaren
Door de sterke toename in het aantal ontvangen bezwaren tegen de WOZ-waarde ontstaat er naar verwachting een nadeel op de aan no cure no pay bureaus te betalen proceskostenvergoedingen en op de uitvoeringskosten voor afhandelen van de bezwaren. Er zijn door de staatssecretaris maatregelen aangekondigd om de rol van de no cure no pay bureaus in te perken, die waarschijnlijk al vanaf 2024 van kracht zijn. Daarnaast geldt dat de sterke waardestijging van woningen die voor belastingjaar 2023 zichtbaar was zich niet door zal zetten, wat waarschijnlijk een dempend effect heeft op het aantal te ontvangen bezwaren. De genoemde nadelen zijn naar verwachting dan ook incidenteel van aard.
Ondanks de toename in het aantal bezwaren is de verwachting dat het in de begroting opgenomen bedrag ter dekking van kosten voor verminderingen OZB en rioolheffing toereikend is. Er heeft namelijk tegelijkertijd een verschuiving plaatsgevonden van bezwaren bij niet-woningen naar woningen. Bij de laatste groep is het bedrag dat verminderd wordt over het algemeen lager.

Het totale nadeel is verwerkt op de begrotingsprogramma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€1.985.000), S03 Economie en S12 Wonen en leefomgeving.

Loon- en prijsontwikkelingen de Connectie
Op 5 april 2023 is de nieuwe collectieve arbeidsovereenkomst (CAO) voor Samenwerkende Gemeentelijke Organisaties definitief goedgekeurd. Deze nieuwe CAO gaat met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2023 in. De brutosalarissen stijgen met € 240 op basis van een 36-urige werkweek en vervolgens met 2% over het nieuwe totaal. De gemeentelijke bijdrage wordt op deze ontwikkeling aangepast.

In de eerste bestuursrapportage 2023 van de Connectie is voorgesteld om de autonome prijsontwikkelingen te corrigeren op basis van de meest recente raming uit het Sociaal Economisch plan (CEP) van het CPB van respectievelijk augustus 2022 en maart 2023. Hiermee is gehandeld naar de uitgangspunten voor de begroting

zoals deze door het bestuur zijn vastgesteld. Niettemin is geconstateerd dat per abuis niet de prijsindexatie voor de materiële overheidsconsumptie is gehanteerd (IMOC), maar voor de inflatie geharmoniseerde consumentenprijsindex (HICP). De oorzaak hiervan is gelegen in het feit dat de percentages tot voor kort gelijk op liepen. Daarnaast is De Connectie in de primitieve begroting 2023-2026 gecompenseerd voor bovengemiddelde kostenontwikkelingen bij ICT ten opzichte van de prijsindexatie voor de materiële overheidsconsumptie. Het CPB heeft haar ramingen bijgesteld en nadere analyse heeft uitgewezen dat deze bijstelling voldoende is om de meerkosten bij ICT, als gevolg van autonome prijsontwikkelingen, hieruit te kunnen dekken.

In financiële zin worden de hierboven geschetste effecten van de nieuwe CAO en de prijsontwikkelingen structureel verwerkt in de begroting 2024. Voor 2023 levert dit een nadelig resultaat op van € 1,2 mln. Een eerste voorzichtige prognose van de Connectie laat over 2023 een voordelig resultaat zien. Op dit moment is het nog te prematuur om dit te verwerken in deze turap. Het eventuele voordelige resultaat wordt bij de jaarrekening inzichtelijk gemaakt.

Burgerzaken extra inzet formatie voor met name reisdocumenten
In de begroting was geen rekening gehouden met formatie betreffende het hoger aantal uit (te) geven (reis)documenten. De overschrijding van € 526.000 in de lasten staat in relatie tot de hogere baten uit de leges (reis)documenten van € 474.000.

Verkiezingen
De organisatielasten van de provinciale- en waterschapsverkiezingen van 2023 laten een overschrijding zien van € 86.500 in verband met hogere kosten stembureau/leden en logistieke kosten. Deze hogere kosten hebben hun oorsprong in de prijsverhogingen die met name afgelopen jaar zijn ontstaan als gevolg van de inflatie. Daarbovenop zullen er aanstaande november Tweede Kamer verkiezingen plaatsvinden, waarmee in 2023 geen rekening is gehouden. Vooralsnog geeft het ministerie van Binnenlandse Zaken aan dat gemeenten niet gecompenseerd worden voor deze extra kosten. Dat betekent een extra last van € 379.000.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

Huisvesting gemeentelijke organisatie
Met ingang van 1 juli 2023 is de overeengekomen tijdelijke huurkorting van het Stadskantoor geëindigd. Omdat hier in de begroting geen rekening mee is gehouden, heeft dit in 2023 een nadelig resultaat tot gevolg van € 432.000. Daarnaast ontstaat een nadeel van € 90.000 aan verhuuropbrengsten omdat een onderhuurder per 1 juli is vertrokken.

E-HRM
Het project E-HRM heeft vertraging opgelopen en de scope van het project is uitgebreid. Dit leidt in 2023 tot een incidenteel nadelig resultaat van € 200.000. De vertraging is opgelopen doordat harmoniseren meer tijd kost dan verwacht. Er is gekozen om de harmonisatieproblemen goed op te pakken. Ten tijde van de aanbesteding was de intentie om voor het grootste deel van de processen uit te gaan van best practices. In de praktijk is dat niet haalbaar gebleken doordat de wensen en processen van de gemeenten verder uit elkaar liggen dan verwacht. De scope van het project is daarnaast onder andere uitgebreid met een applicatie die personeelsdossiers zodanig kan digitaliseren dat aan de vernieuwde archiefwet wordt voldaan.

Actualisatie MIP
Jaarlijks worden de kapitaallasten voor het lopende jaar geactualiseerd aan de hand van de realisatie van het MIP van het jaar daarvoor. De verschillen tussen de begrote en de werkelijke kapitaallasten worden in principe met de algemene reserve verrekend, echter voor een tweetal investeringsgebieden (Parkeren en Onderwijs) vindt hiervoor verrekening plaats met een bestemmingsreserve. Op basis van de realisatie is de planning van diverse investeringen aangepast. Dit leidt per saldo tot een voordeel van € 0,6 miljoen voor de algemene middelen. In Verzamelbesluit 2 is € 0,9 miljoen verwerkt, welke aan de algemene reserve is toegevoegd, waardoor er nog een correctie van € 0,3 miljoen bij deze turap gemaakt zal worden. Deze € 0,3 miljoen is verdeeld over de begrotingsprogramma's S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€ 192.000), S05 Cultuur en S12 Wonen en leefomgeving.

Omdat vanaf voorgaand jaar de keuze is gemaakt om tussentijdse afwijkingen uit de turap niet meer in de algemene reserve toe te voegen om het inzicht in het financiële resultaat te vergroten, wordt eveneens in deze

turap de toevoeging aan de algemene reserve uit verzamelbesluit 2 van € 0,9 miljoen teruggedraaid. Hierdoor is in deze turap het totaal voordeel van het MIP van €0,6 miljoen verwerkt.

Klantenservice
Om de bereikbaarheid te verhogen en de kwaliteit van de dienstverlening te verbeteren wordt hiervoor in de Begroting 2024 voor de jaren 2024 en 2025 voorgesteld incidenteel rekening te houden met een extra jaarlijkse last van € 328.000. Dit is nodig om het huidige aantal FTE in overeenstemming te brengen met het huidige werkaanbod. Vooruitlopend op de uitkomsten van een onderzoek naar de precieze oorzaken van de lage bereikbaarheid is geconstateerd dat directe actie nu nodig is. De hiervoor extra benodigde inzet betekent voor het komende half jaar, een extra last van € 150.000.

Uitvoering moties 23M09gg en 21M218
De gemeente Arnhem vindt het belangrijk om inwoners te ondersteunen die hun geslachtsregistratie willen aanpassen of hun naam vanwege zwaarwegende redenen willen veranderen. Voor hen is de uiteindelijke formele wijziging van geslacht of naam een belangrijke erkenning van hun identiteit. Om hen daarin tegemoet te komen, heeft de gemeenteraad de moties ‘Vergoeding extra kosten aanpassing paspoort of identiteitsbewijs en rijbewijs in uitzonderlijk zwaarwegende gevallen’ (23M09gg) en motie ‘Kosteloze naamsverandering van nakomelingen van tot slaaf gemaakte mensen’ (21M218) aangenomen. Er wordt een subsidieregeling ingesteld met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2023, indien de raad daartoe besluit. De regeling kent een subsidieplafond. Er is € 68.500 per jaar voor nodig.

Loket Zuid
Met de heropening van Loket Zuid in september 2022 is bij wijze van proef gestart met een informatiebalie. Deze balie is in april 2023 geëvalueerd en continuïteit wordt noodzakelijk geacht. In de Begroting 2024 wordt voorgesteld rekening te houden met een structurele extra last van € 72.000 ten behoeve van 1,2 FTE voor medewerker(s) receptie. Voor 2023 betekent dit dat voor de helft van dit jaarlijkse bedrag een extra last van € 39.000 nodig zal zijn.

Taakmutatie Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslag
In het gemeentefonds worden vanaf 2023 structureel extra middelen toegekend voor de financiële gevolgen van de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma’s, in dit geval ook programma Bestuur, dienstverlening en financiën.

OZB indexatie
In de begroting is besloten dat de opbrengst OZB jaarlijks met 5% wordt geïndexeerd. Dat heeft ook gevolgen voor de panden die in het bezit zijn van de gemeente zelf. In de meeste gevallen wordt dit gecompenseerd door een verhoging van de door de gemeente te ontvangen huur. Voor een beperkt aantal panden is er echter geen sprake van een huurrelatie. Bij de onderwijspanden en de panden in gebruik voor de eigen ambtelijke organisatie is er geen huurrelatie en leidt de verhoging van de OZB tot een verhoging van de exploitatielasten.

Dit effect wordt in meerdere begrotingsprogramma's (S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (€ 8.000) en S04 Onderwijs) zichtbaar als gevolg van de verdeling van de gemeentelijke panden over deze programma's.

Burgerparticipatie
Het blijkt door de beperkte omvang van het team niet mogelijk om dit jaar alle voorgenomen activiteiten van het actieprogramma ‘Samen maken we Arnhem’ inclusief kinderburgermeester, digitale wijkpanels en burgerberaden uit te voeren. Van de voor dit jaar begrote lasten van € 165.000 verwachten we daarom maximaal € 30.000 te besteden. We moeten onze ambities bijstellen, de overige activiteiten worden naar verwachting in de jaren 2024 en 2025 uitgevoerd. Daarom wordt voorgesteld het budget dat niet in 2023 wordt besteed (€ 135.000) ook niet te onttrekken aan de reserve Burgerparticipatie zodat deze middelen beschikbaar blijven voor de toekomst.

Vermindering op basis van de aangifte Vennootschapsbelasting over 2021
De belastingdienst heeft, conform de ingediende aangifte Vennootschapsbelasting 2021 een vermindering van de voorlopige aanslag Vennootschapsbelasting 2021 opgelegd. Over het jaar 2021 is op basis van deze vermindering geen Vennootschapsbelasting verschuldigd.
Op grond van eerder opgelegde voorlopige aanslagen had de gemeente Arnhem reeds een bedrag van

€ 527.060 voldaan. Dit bedrag zal door de Belastingdienst worden teruggestort.

Volledigheidshalve benadrukken wij dat het een voorlopige aanslag betreft. De Belastingdienst kan bij het opleggen van de (uiteindelijke) definitieve aanslag afwijken van de ingediende aangifte en opgelegde aanslagen.

Gemeentefonds: meicirculaire
Het voordeel op het gemeentefonds ontstaat voornamelijk door een hoger accres als gevolg van hogere loon- en prijscompensatie dan waarmee in de voorgaande circulaires is gerekend. In 2023 gaat het om circa € 6 miljoen. Daarnaast ontstaat er een nadeel van circa € 5 ton als gevolg van actualisatie van maatstaven (voornamelijk hogere WOZ-waarde die tot een lagere algemene uitkering leidt). Zoals gebruikelijk worden in de meicirculaire ook nieuwe middelen toegekend in de vorm van decentralisatie-uitkeringen en/of taakmutaties (in totaal circa € 3 miljoen). Deze middelen dienen ter dekking van lasten die op andere programma's worden voorzien. In deze Turap zijn bij de betreffende programma’s deze lasten nader toegelicht.

Leges
Het aantal verwachte reisdocumenten zal ten opzichte van de huidige begroting hoger zijn en zorgt voor extra baten van € 474.000. De aantallen zijn berekend op basis van het beschikbare model van de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken. Om het aantal verwachte aanvragen van reisdocumenten te kunnen afhandelen is ook extra personeel ingezet (zie genoemde afwijking bij lasten).

Compensatie minimumloon WSW in septembercirculaire
In de meicirculaire is een structurele integratie uitkering van € 26,6 miljoen (landelijk) Participatie aangekondigd. Dit bedrag is ter compensatie van de verhoging van het minimumloon voor de SW lonen die onder het verhoogde minimumloon uitkomen. De geplande verhoging is doorgeschoven naar de septembercirculaire. Op basis van het verdeelmodel van de meicirculaire zijn de bedragen voor Arnhem berekend.

Verduurzamen vastgoed
In de Begroting 2023 zijn middelen vrijgemaakt voor de verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed. Totaal € 8,0 miljoen van deze middelen is bestemd voor investeringen. Dit investeringsbudget is incidenteel in 2023 (€ 2,5 miljoen), 2024 (€ 2,5 miljoen) en 2025 (€ 3,0 miljoen) aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten toegevoegd. In de Begroting 2024 wordt de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. De investering in verduurzaming vastgoed wordt in deze begroting dan ook als investering met kapitaallasten verwerkt. Met deze wijziging in de Turap wordt ook de Begroting 2023 volgens deze methode aangepast. Hiermee hanteren we een consistente gedragslijn.

S01 Veiligheid

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem: een veilige stad! (A)

Criminaliteit maakt geen kans (D)

Het aantal misdrijven per 1.000 inwoners kwam in 2022 nog steeds meer in de buurt van een gemeente van 300.000+ dan van een gemeente met 100.000-300.000 inwoners, maar zat er meer tussenin dan daarvoor. In het eerste kwartaal van 2023 komt het cijfer zelfs dichterbij dat van een gemeente met 100.000-300.000 inwoners. Het is te vroeg om hieruit conclusies te trekken. De wet Bibob wordt veelvuldig toegepast; een evaluatie leert dat het beleid in Arnhem goed staat en uitbreiding verdient. Het Arnhems interventieteam controleert en voert speciale acties uit naar aanleiding van signalen en onderzoek. De handhavingscapaciteit op straat is versterkt tot het ambitieniveau van de benchmark handhaving (29 fte).

Omvang criminaliteit in verhouding tot centrumstad van 100.000+ (I)

Het Arnhems misdaadcijfer lijkt meer op te schuiven richting het gemiddelde van gemeenten met 100.000-300.000 inwoners, al is het te vroeg om conclusies te trekken. High Impact Crimes blijven de aandacht krijgen. Uit een recente evaluatie, die wordt gedeeld met de raad, blijkt dat cameratoezicht blijft voorzien in een veiligheidsbehoefte.

Misdaad mag niet lonen (I)

Conform het plan van aanpak bestrijden we de ondermijnende criminaliteit in Arnhem. Een recente evaluatie van het Arnhems gebruik van de Wet Bibob wijst uit dat uitbreiding van het domein moet worden overwogen. Dit wordt uitgewerkt in een voorstel. Dankzij de bibob-toetsing en de activiteiten van het Arnhems interventieteam worden criminele ondernemers geweerd uit Arnhem. De raad heeft de APV gewijzigd, zodat het mogelijk is om, concreet onderbouwd, een branche of gebied of gebouw vergunningsplichtig te maken en daarmee onder het Bibob-domein te brengen. We werken door aan het opzetten van het digitale informatieknooppunt. De aanpak Preventie met Gezag wordt op alle fronten uitgevoerd. Het experiment gesloten coffeeshopketen bevindt zich helaas nog steeds in de voorbereidingsfase. We houden rekening met een start volgend jaar en hebben capaciteit geworven die ter voorbereiding extra preventieve en controlerende activiteiten uitvoert ten aanzien van deze sector. Conform planning zijn alle coffeeshops onderworpen aan een Bibob-toetsing.

Online criminaliteit voorkomen (I)

Ook de afgelopen tijd zijn jongeren bewust gemaakt van de gevaren van digitale criminaliteit. We hebben evenwel meer ambitie dan we nu kunnen waarmaken. Zo is nodig dat ook andere (kwetsbare) groepen, zoals ouderen en het MKB, goede voorlichting krijgen en dient te worden geïnvesteerd in een netwerk dat zich kan weren tegen cybercriminaliteit. In het Integraal Veiligheidsplan (IVP) is deze ambitie verwoord, de komende tijd wordt gebruikt voor de verdere planvorming.

Crisisbeheersing op orde (D)

Dankzij de incidentele versterking is de gemeentelijke coördinatie ten aanzien van de veiligheid van evenementen, manifestaties en demonstraties versterkt. De crisisorganisatie wordt versterkt en toekomstbestendig gemaakt mede door de verhoging van de Arnhemse bijdrage aan VGGM.

Beschermd tegen calamiteiten en rampen (I)

Via de VGGM is de bescherming tegen en de inzet bij rampen en calamiteiten voor Arnhem geborgd. De bijdrage van Arnhem aan de middelen van de VGGM is verhoogd zodat ook in de toekomst deze inzet gewaarborgd blijft.

Veiligheid voor de wijk en als persoon (D)

We werken aan een interventieplan voor personen met verward gedrag die een veiligheidsrisico vormen. De handhavingscapaciteit op straat is versterkt. De aanpak Preventie met Gezag loopt. De aanpak Veilig In en Om School (VIOS) is succesvol overgedragen aan de Stichting Arnhemse Straatcoaches (SAS), vanaf nu dan ook de Stichting Aanpak School en Straat veiligheid (SASS).

Steun bij aanpak woonoverlast **(I)**

Dankzij de incidentele toekenning van middelen wordt de aanpak van woonoverlast onverminderd voortgezet. Arnhemmers weten het meldpunt goed te vinden: zo werden in de eerste helft van 2023 al bijna evenveel meldingen gedaan als het hele jaar daarvoor. Het overgrote deel van deze meldingen kunnen we succesvol voorzien van een aanpak. Het aanpakken van woonoverlast is maatwerk.

Veiligheid als basis voor persoonlijke ontwikkeling **(I)**

Het bestrijden van discriminatie, radicalisering en extremisme gaat onverminderd voort. De aanpak van radicalisering en extremisme is vervat in het Integraal Veiligheidsplan (IVP), dat in de zomer is verzonden aan de raad. Criminele jeugdgroepen, risicojeugd en High Impact Crime blijven aandacht krijgen. Ten aanzien van de aanpak personen met verward gedrag wordt gewerkt aan het beter sluiten van het netwerk van veiligheids- en zorgpartners.

Iedere wijk heeft evenveel recht op veiligheid **(I)**

We hebben voor iedere wijk een wijkveiligheidsplan opgesteld, waarin we de aanpak neerzetten om te komen tot een veiliger en leefbaarder wijk. We hebben hiertoe een beeld gemaakt op basis van beschikbare data uit de radar/sonar-methodiek, schouw en/of de duiding van de wijkprofessionals. De wijkveiligheidsplannen beschrijven concreet de plekken waar (fysieke) verbeteringen nodig zijn en de (categorieën) personen die voor overlast en criminaliteit zorgen en moeten worden aangepakt. De plannen bevatten prioriteiten, waaraan we de komende maanden met alle partners een extra inspanning op willen plegen.
Het Actieplan Overlast heeft onder meer vanwege het opstellen van deze wijkveiligheidsplannen vertraging opgelopen, maar zal deze zomer worden verzonden aan de raad.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	26.887	816	27.703
Baten	5.890	58	5.948
Saldo lasten en baten	-20.997	-758	-21.755
Toevoegingen aan reserves	78	0	78
Onttrekkingen aan reserves	1.084	0	1.084
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.006	0	1.006
Prognose resultaat	-19.991	-758	-20.749

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	816	N					
Openbare orde en veiligheid	861	N	VGGM: extra loon- en prijsstijgingen	J	S	AR	J
Openbare orde en veiligheid	-45	V	VGGM: Incidenteel resultaat 2022	N	I	AR	J
Baten	58	V					
Openbare orde en veiligheid	58	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

VGGM: Extra loon- en prijsstijgingen
Ondanks de reeds opgenomen loon- en prijsindex in de Begroting 2023 ontstaat bij de VGGM een tekort als gevolg van de fors hogere prijsontwikkeling ten opzichte van deze toegekende indexatie over 2023. De impact is niet op te vangen met het weerstandsvermogen van VGGM. Dit leidt tot een structurele verhoging van de gemeentelijke bijdragen aan de VGGM van in totaal € 1,2 miljoen vanaf 2023, voor de onderdelen gezondheidszorg en brandweer gezamenlijk. Voor het onderdeel brandweer is dit € 861.000.

VGGM: Incidenteel resultaat 2022
Dit betreft het resultaat van de gemeenschappelijke regeling VGGM over het jaar 2022 dat in het boekjaar 2023 wordt ontvangen. Het voordeel valt zowel op begrotingsprogramma S01 Veiligheid (€ 45.000) als op S09 Gezondheid en sport.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S02 Bereikbaarheid

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Een duurzaam bereikbare stad (A)

Bewerkstellingen van een mobiliteitstransitie: eerst de voetganger, dan de fietser, dan het OV en dan pas de auto. (D)

Om de afhankelijkheid van de auto te verkleinen, zetten we in op een mobiliteitstransitie, waarbij eerst de voetganger komt, dan de fietser en vervolgens het OV en tot slot de auto. Het nieuwe mobilteitsbeleid vormt de basis voor verdere inspanningen om de gewenste mobiliteitstransitie te bewerkstelligen.

Opstellen mobiliteitsbeleid (I)

In het opstellen van het duurzaam mobiliteitsplan zijn goede stappen gezet. De startnotitie participatie duurzaam mobiliteitsplan en parkeerbeleid is vastgesteld en het participatieplan is met de gemeenteraad gedeeld. Voor de zomer is de eerste participatieronde uitgevoerd en is er ook in de interne organisatie veel informatie opgehaald. Op basis van de intern en extern opgehaalde input zijn scenario's ontwikkeld. Deze scenario's zullen nog worden doorgerekend op hun verkeerskundige en milieueffecten. Daarna volgt verdere uitwerking richting één voorstel/ scenario (inclusief een tweede participatieronde). Verwachting is nog steeds dat het duurzaam mobiliteitsplan in 2023 aan de raad wordt voorgelegd ter goedkeuring.

Vergroten van het aandeel fiets om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We werken er aan meer mensen de fiets laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. We blijven fietsprojecten verkennen en voorbereiden. Het gaat daarbij zowel om fietspaden en -straten als voorzieningen om de fiets te parkeren.

Verbeteren/uitbreiden stedelijk fietspadennetwerk, waaronder regionale snelfietsroutes (I)

We blijven stappen zetten in de verbetering en uitbreiding van ons stedelijk fietsnetwerk, met nadruk op hoogwaardige doorfietsroutes.

- Momenteel zijn de laatste delen van de snelfietsroute Arnhem - Velp in uitvoering. Met realisatie van de ontbrekende schakel naar Velp ontstaat een nieuwe verbinding door het groen.
- Uitvoeren fietspaden Onderlangs als onderdeel van de SFR Wageningen start later, met inbegrip van radicaal vergroenen.
- Voorbereiding voor de herinrichting van de Hommelseweg als fietsstraat (uitvoering 2024).
- Voorbereiding van de verbreding van de fietspaden Grote Griet (verkeersveiligheid) start 1e helft 2024.
- Verbeterplan RijnWaalpad start eind 2023, begin 2024.
- Voorzien van bestaande fietspaden met comfortabele asfaltverharding zoals Velperweg is in uitvoering.
- Voorbereidingen zijn gestart voor de nieuwe regionale doorfietsroutes Arnhem Huissen en VeluweWaalpad (Arnhem - Elst- Nijmegen).

Vergroten van het aandeel voetgangers om de stad duurzaam bereikbaar te maken (I)

Er is goede voortgang geboekt in het opstellen van het hoofdnetwerk voor voetgangers. Er is bepaald welke locaties verbonden moeten zijn met dit hoofdnetwerk en er zijn conceptroutes vastgesteld. Tegelijkertijd is er een analyse van het bestaande voetgangersnetwerk uitgevoerd. Daarin is bepaald wat de kenmerken (met name breedte) van onze voetgangersvoorzieningen zijn. Beide analyses zullen input vormen voor het duurzaam mobiliteitsplan. Afhankelijk van exacte vormgeving van het hoofdnetwerk en de inventarisatie zullen we de komende periode verbeterlocaties inzichtelijk gaan maken.

Realiseren maatregelen uit het fietsparkeerplan (I)

De focus heeft de afgelopen periode voornamelijk gelegen op het verbeteren van het fietsruimen (weesfietsenactie). Hierna zullen de overige maatregelen worden opgepakt.

Verkennen mogelijkheden van nieuwe fietsbruggen over de Rijn **(I)**

Er wordt momenteel nader onderzoek gedaan om meer inzicht te krijgen in het aantal gebruikers van een fietsbrug tussen Malburgen en Arnhem Oost. Dit in het kader van alle verkeerskundige onderzoeken voor de Spoorzone Arnhem Oost. Daarbij wordt ook nagedacht over de aanlanding van de brug in bestaand stedelijk gebied. De brug is onderdeel van de regionale doorfietsroute naar Huissen.
Aan de westkant van de stad is de beoogde fietsbrug bij Arnhem West onderdeel van het VeluweWaalpad, de hoogwaardige doorfietsroute vanuit Elst e.v. naar Arnhem. Uit onderzoek blijken de kansen en betekenis van deze nieuwe verbinding voor de mobiliteitstransitie in Arnhem en de regio.
Zowel regionaal als landelijk voeren we lobby voor beide fietsbruggen.

Vergroten van het aandeel van het openbaar vervoer om de stad om de stad duurzaam bereikbaar te maken (D)

We werken er aan meer mensen de bus laten nemen door dit alternatief aantrekkelijker te maken. We blijven openbaarvervoerprojecten verkennen en voorbereiden.

Uitvoeren van concrete hoogwaardig openbaar vervoer projecten **(I)**

De uitvoering van de projecten Velperweg en Westervoortsedijk - Lelyweg is nog niet gestart in 2023. Er zijn wel veel positieve ontwikkelingen geweest voor deze beide projecten. Voor de Westervoortsedijk is een subsidieaanvraag ingediend bij de provincie. De uitvoering is gepland voor de zomer van 2024. De uitvoering van de Velperweg heeft vertraging opgelopen door een tekort aan personeel bij Connexxion. De start van de uitvoering staat nu gepland voor 2024.

Tegelijkertijd zijn ook diverse openbaar vervoer projecten afgerond in 2023:
- HOV-Bushalte Rijnstraat;
- Oude Zevenaarseweg;
- Westervoortsedijk ter hoogte van IPKW;
- Kruising Hollandweg-Brabantweg-Burg. Matsersingel;
- Trolleyficering van Oosterbeek als voorbereiding op de Trolley 2.0 richting Wageningen.

Arnhem beschikt over goed openbaar vervoer in de stad, de regio en naar de Randstad en Duitsland (D)

Het openbaar vervoer in de stad en in (en naar) de regio moet worden verbeterd. Ook willen we het reizen per openbaar vervoer richting de Randstad en internationale bestemmingen aantrekkelijker maken.

Lobbyen met betrekking tot het spoordossier en het lokale en regionale openbaar vervoer **(I)**

Mede door ons lobbywerk zijn er enkele belangrijke besluiten genomen over het spoordossier:
- Er wordt een vervolg gegeven aan het uitplaatsen van het spooremplacement door een procesmanager aan te stellen.
- Het plan van aanpak met betrekking tot het MIRT onderzoek naar de vrije spoorkruising is vastgesteld.
- Voordat nader onderzoek wordt gedaan naar een goederenroutering door Oost-Nederland wordt eerst een onderzoek naar nut en noodzaak gedaan.

Op de andere dossiers, zoals het verbeteren van de ICE naar Frankfurt, is nu geen voortgang geboekt. Ook op die dossiers blijven we echter lobbyen.

Voor het regionale openbaar vervoer hebben we intensief contact gehad met de provincie Gelderland. Dit lobbywerk heeft eraan bijgedragen dat de Provinciale Staten van Gelderland besloten hebben om voor 2023 €13 miljoen extra te investeren in het openbaar vervoer, zodat het huidige vervoersaanbod kan blijven bestaan.

Met behulp van parkeerbeleid het bouwen in en rond de binnenstad en op OV-locaties makkelijker maken en daarbij de auto-afhankelijkheid verminderen en de overlast van geparkeerde auto's verminderen (D)

We willen binnen de stad, bij voorkeur op en rond OV-knooppunten zoveel mogelijk woningen bouwen, met daarbij zo min mogelijk parkeerplaatsen en dus lagere parkeernormen. Om overlast in de omliggende gebieden te voorkomen willen we het gebied met parkeerregulering uitbreiden.

Ontwikkeling stedelijk parkeerbeleid **(I)**

Ontwikkeling van het parkeerbeleid volgt op het duurzaam mobiliteitsplan. Er zijn eerste stappen gezet. Ontwikkeling van het parkeerbeleid zal echter pas echt uitgewerkt kunnen worden zodra de contouren van het duurzaam mobiliteitsplan bekend zijn.

Verhoging parkeertarieven **(I)**

De parkeertarieven zijn aangepast.

Tegengaan verkeersoverlast (A)

Tot een nieuwe verdeling van de ruimte voor de voetganger, fietser het OV en de auto komen (D)

De ruimte in de stad is schaars. We gaan op zoek naar een nieuwe verdeling van die schaarse ruimte waarbij eerst de voetganger, dan de fietser, dan het openbaar vervoer en vervolgens de auto komt.

Verkeersstructuurplan opstellen **(I)**

In het kader van het duurzaam mobiliteitsplan wordt nagedacht over de nieuwe verkeersstructuur. Dit kan echter pas na vaststelling van het duurzaam mobiliteitsplan worden uitgewerkt.

Aanpassen wegenstructuur **(I)**

Op verzoek van de gemeenteraad wordt er met grote aanpassingen aan de wegenstructuur gewacht totdat het duurzaam mobiliteitsplan is vastgesteld. Ondertussen zijn echter al wel analyses uitgevoerd op welke wegen de snelheid kan worden aangepast, of de hoeveelheid asfalt kan worden verminderd.

De ruimte voor de auto in en rond de binnenstad beperken (D)

In de hele stad is de ruimte schaars, maar dat geldt zeker voor de binnenstad. De auto neemt relatief veel ruimte in de binnenstad in. Zowel door de wegen waarover de auto's rijden als door de ruimte die nodig is om deze auto's te parkeren. We willen de ruimte die de auto in de binnenstad inneemt beperken.

Opheffen flitsparkeren **(I)**

Het ambtelijk voorstel is gereed. Momenteel wordt een laatste afstemronde uitgevoerd over de exacte invulling van de flitsparkeerplaatsen. Daarna zal het flitsparkeren worden opgeheven.

Verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen **(I)**

Het verminderen van het aantal straatparkeerplaatsen in de binnenstad dient gestructureerd vanuit parkeerbeleid te gebeuren. Dit is dus een inspanning die volgt uit het parkeerbeleid (zie ontwikkeling stedelijk parkeerbeleid).

Inrichting Rijnkade als wandel- en fietspromenade **(I)**

Het ontwerp van de Rijnkade, zoals dat door het waterschap is gemaakt en door een aannemer zal worden gebouwd, is vrijwel volledig gebaseerd op input die wij hebben geleverd. Uitgangspunt daarbij was een inrichting als wandel- en fietspromenade van de hoge kade. Hiermee wordt dus al een flinke stap gezet richting de inrichting als wandel- en fietspromenade. Dit ontwerp zal de komende jaren worden gerealiseerd.

Indien nodig kunnen en zullen dan nog enkele aanvullende maatregelen worden genomen om de Rijnkade nog fiets- en wandelvriendelijker te maken, dan dat deze al wordt gemaakt door het waterschap. Naar verwachting gaat het dan echter om beperkte wijzigingen ten opzichte van hetgeen nu gaat worden aangelegd.

Verbeteren verkeersveiligheid (D)

Het verkeersveiligheidsgevoel op de weg en in het openbaar vervoer moet omhoog. We gaan voor 'nul' verkeersslachtoffers, onder andere door het aanpakken van plekken waar veel ongelukken gebeuren. Ook willen we dat scholieren veilig naar school kunnen fietsen.

Aanpak verkeersonveilige locaties (I)

De volgende verkeersonveilige locaties zijn of worden momenteel aangepast:
- Ir. J.P. van Muijlwijkstraat (diverse kruispunten);
- Groningensingel (diverse kruispunten);
- Minervasingel- Vakwerkbrug;
- RijnWaalpad - Rijkerswoerdsestraat.

Daarnaast worden de aanpassing van de volgende verkeersonveilige situaties voorbereid:
- Fietsoversteek Onderlangs, ter hoogte van de Boterdijk;
- Fietsoversteek Onderlangs, ter hoogte van het Rijnhotel;
- Graaf Lodewijkstraat - J.P. Heijestraat - Hommelseweg;
- Hommelseweg - Agnietenstraat;
- Marga Klompélaan – Hoogwaardige fietsroute RijnWaalpad (F325);
- Metamorfoseallee – Marasingel – Minervasingel (rotonde met fietsoversteek);
- Velperweg (diverse kruispunten).

Daarnaast zijn we diverse diepte analyses aan het uitvoeren om tot goede verbetervoorstellen voor de top-10 meest verkeersonveilige punten op het Arnhemse wegennet te komen.

Naast de aanpak van verkeeronveilige locaties werken we aan het verbeteren van de verkeersveiligheid door de aanleg van schoolzones. De volgende schoolzones zijn uitgevoerd en/of in uitvoering:
- Bethanienstraat;
- Callunastraat – Gentiaan (Heijenoordschool);
- Rijksweg-West (Jozefschool);
- Brabantweg (De laarakker en De Expeditie);
- Bauwerstraat (Pieter Breughelschool).

Beter en schoner taxivervoer (D)

Taxivervoer is voor sommige bezoekers van de stad het visitekaartje van onze stad. We willen de kwaliteit van het taxivervoer in onze stad verbeteren en verschonen.

Maatregelen uitvoeren uit taxiverordening (I)

Er is geconstateerd dat implementatie van de taxiverordening nu niet zinvol is. Eerst dient het Rijk wetgeving op te stellen voor de volledige taxibranche (bel en opstapmarkt). Implementatie is dus tot nadere orde uitgesteld. We zijn contact blijven houden met de taxibranche om het taxivervoer te verbeteren en schoner te maken. Enerzijds in algemene zin, maar ook in het kader van concrete projecten zoals het Willemsplein.

Schonere lucht in de stad (A)

Doorgaand verkeer door de stad beperken (D)

Er rijdt relatief veel doorgaand verkeer in de stad (verkeer dat geen herkomst of bestemming in Arnhem heeft, maar alleen maar door de stad rijdt, omdat dit de kortste en/of snelste route is). Deze voertuigen leiden tot overlast en horen hier niet te rijden. Doel is om dat verkeer zoveel mogelijk te beperken en idealiter helemaal niet meer te hebben in de stad.

Plan weren doorgaand verkeer (I)

Nadat we het duurzaam mobiliteitsplan hebben opgesteld stellen we een plan op om het (onnodig) doorgaand autoverkeer uit Arnhem te weren. We kijken daarbij naar een breed palet van maatregelen, van verkeersmanagement tot infrastructurele maatregelen. Het duurzaam mobiliteitsplan is nog niet gereed en daarom wordt hiermee nog niet gestart.

Beter benutten van stations en realisatie transferia/stadsrandhubs (D)

Een goede aansluiting van de verschillende vormen van mobiliteit (auto, trein, bus en (deel)fiets) op elkaar wordt steeds belangrijker. Hubs spelen bij deze overgang een belangrijke rol. Op deze manier kan een volwaardig en duurzaam alternatief voor de (privé)auto worden geboden. Een (mobiliteits)hub kan het beste worden gedefinieerd als een fysieke plek waar verschillende vormen van vervoer en vervoersaanbod samenkomen.

Opstellen visie op Arnhemse hubs (I)

De hubvisie is in concept vastgesteld door het college en er worden verkenningen gedaan naar enkele locaties. Pas nadat het duurzaam mobiliteitsplan is vastgesteld kan hiermee echt verder worden gegaan. Er ligt dan dus al een stevige basis om snel tot een definitieve visie te komen en verdere uitrol.

Uitvoeren van de visie Arnhemse hubs (I)

Er is gewerkt aan de verkenning, voorbereiding, uitwerking en realisatie van de volgende locaties:

- Rozet: voorbereiding;
- Kronenburg: realisatie;
- Gelredome: verkenning;
- IPKW: verkenning;
- Station Zuid: voorbereiding.

Minder vervuilende voertuigen in de binnenstad (D)

Zie toelichtingen bij de inspanningen hieronder.

Handhaven van de milieuzone en waar mogelijk strengere normering en uitbreiding (I)

We hebben in 2023 de milieuzone in stand gehouden en bereiden ons voor op de volgende stap in 2025.

Stimuleren en faciliteren van duurzame stadsdistributie, met name in de binnenstad (I)

De invoering van de Zero Emissie-zone voor stadslogistiek vanaf juni 206 is aangekondigd. De ambitie is gericht op het verminderen, veranderen en verschonen van de stadslogistiek in de binnenstad van Arnhem.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	31.366	-249	31.117
Baten	9.532	778	10.310
Saldo lasten en baten	-21.834	1.027	-20.807
Toevoegingen aan reserves	15.162	204	15.366
Onttrekkingen aan reserves	15.658	0	15.658
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	496	-204	292
Prognose resultaat	-21.338	823	-20.515

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	-249	V					
Mobiliteit	3.150	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Mobiliteit	572	N	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Mobiliteit	280	N	Hogere beheerskosten transferhal Arnhem Centraal	J	S	AR	J
Mobiliteit	197	N	Indexatie contracten parkeergarages	J	S	AR	J
Mobiliteit	52	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Mobiliteit	-4.500	V	Omzetten exploitatiebudgetten naar investeringskredieten mobiliteitsprojecten	N	I	AR	J

Baten	778	V					
Mobiliteit	776	V	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Mobiliteit	2	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	204	N					
Mobiliteit	204	N	Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie	N	S	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	0						

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Jaarlijkse indexatie parkeerexploitatie
Jaarlijks worden de baten en lasten van de parkeerexploitatie geactualiseerd ten opzichte van de begroting en wordt het saldo hiervan verwerkt via de bestemmingsreserve bereikbaarheid.
Voor het jaar 2023 leidt dit tot € 776.000 hogere baten, € 572.000 hogere lasten en per saldo daarmee een hogere dotatie aan de bestemmingsreserve bereikbaarheid van € 204.000.

Hierin zit een budgetneutrale correctie van € 303.000 hogere baten en lasten doordat kosten voor invordering van de naheffingsaanslagen vanaf 2023 niet meer gesaldeerd worden met de baten, maar separaat als last worden geboekt.
Er worden meer naheffingsaanslagen parkeerbelasting opgelegd dan geraamd waardoor we de parkeeropbrengsten straatparkeren zien stijgen. Daartegenover zien we dat er minder parkeerabonnementen door bedrijven worden aangeschaft en dat er minder zakelijke kort parkeerders zijn in de parkeergarages . Bedrijven stimuleren het thuiswerken en passen hun intern mobiliteitsplan aan waardoor er minder behoefte is aan parkeerabonnementen. Het is nog niet duidelijk of deze ontwikkeling zich verder doorzet of niet.
Aan de lastenzijde maken we meer kosten onder meer voor schoonmaak- en extra beveiligingskosten bij de parkeergarages, dit vooral door overlast van daklozen in de parkeergarages

Hogere beheerkosten transferhal Arnhem Centraal
De gemeente onderhoudt samen met Prorail en de NS de transferhal van Arnhem Centraal. De uitvoeringsorganisatie die het beheer uitvoert heeft aangegeven dat de kosten van het beheer van de transferhal voor de gemeente zullen stijgen. De stijging heeft voornamelijk betrekking op energie, schoonmaakkosten en procesmatig onderhoud. Op basis van begroting en tussenrapportages 2023 van de uitvoeringsorganisaties is het nadeel € 280.000.

Indexatie contracten parkeergarages
Zie toelichting op wijken algemeen.

Omzetten exploitatiebudgetten naar investeringskredieten mobiliteitsprojecten
In de Begroting 2023 zijn middelen vrijgemaakt voor diverse mobiliteitsonderwerpen. Voor drie van deze onderwerpen, te weten maximum snelheid, verminderen aantal rijbanen en wandel- en fietspromenade Rijnkade, is een groot deel van deze middelen bestemd voor investeringen. Deze investeringsbudgetten zijn incidenteel (€ 4,5 mln in 2023 en 2024 en € 3,6 mln in 2025 en 2026) aan de bestemmingsreserve Kapitaallasten toegevoegd.
In de Begroting 2024 wordt de lijn gevolgd om de beleidsontwikkelingen die een investering betreffen zoveel mogelijk op te nemen in de meerjareninvesteringsplanning en de bijbehorende kapitaallasten in de (exploitatie)begroting te verwerken. De investeringen in mobiliteitsprojecten worden in deze begroting dan ook als investeringen met kapitaallasten verwerkt. Met deze wijziging in de Turap wordt ook de Begroting 2023 volgens deze methode aangepast. Hiermee hanteren we een consistente gedragslijn.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S03 Economie

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Vol energie zetten wij in op een aantrekkelijk woon-, werk- en leefklimaat om maximale werkgelegenheid in Arnhem en de regio te creëren, waarbij iedereen zijn talenten benut (A)

Toekomstgericht ondernemerschap (D)

In samenwerkingsverband genaamd energieke coalities (onderwijs-overheid-ondernemers) dragen we bij aan het versterken van het ondernemersklimaat. Ondernemerschap en ondernemers zijn van belangrijke waarde voor onze stad. Zij zorgen voor werkgelegenheid en innovatie.

Professionalisering dienstverlening aan ondernemers en optimale informatievoorziening (I)

De ondernemersdienstverlening van de gemeente werkt integraal en vanuit een één-loket gedachte, waarbij de ondernemer ervaart dat vraagstukken efficiënt worden opgepakt en de informatievoorziening van de gemeente aansluit op de behoeftes. De gedachte 'van aanbod gericht naar vraaggericht.'
Dit betekent onder andere dat de ondernemersdesk verder geoptimaliseerd is in samenwerking met de klantenservice, dat het Multi Disciplinaire Team (met gemeentebrede vertegenwoordiging) complexe vraagstukken van ondernemers heeft opgepakt en dat de bestaande informatievoorziening naar ondernemers verder is uitgebouwd.
Op basis van gesprekken met ondernemers en ondernemersnetwerken zijn de wensen en behoeften van ondernemers op het gebied van gemeentelijke dienstverlening opgehaald. Deze input is meegenomen in de visie op ondernemersdienstverlening, vanuit deze visie zijn ambities en doelstellingen geformuleerd waar in de aankomende periode verder invulling aan gegeven wordt. De accountmanagers zorgen ervoor dat alle collega's die met ondernemers werken hen te allen tijde centraal stellen en gastvrij behandelen.
De website van de gemeente Arnhem voor ondernemers is verder geprofessionaliseerd en geoptimaliseerd. Iedere maand wordt er een nieuwsbrief verstuurd naar ondernemers met waardevolle informatie en evenementen.
Vanuit het gedachtegoed van 'Van Bedrijven Weten' is de ondernemersdesk verder geprofessionaliseerd en is de samenwerking tussen beleid en uitvoering verder geïntensiveerd.

Ondersteunen en stimuleren van (nieuw) ondernemerschap bij starters en mkb'ers (I)

De Midden-klein bedrijf (MKB SMART) Together Deal is gecontinueerd. Dit samenwerkingsverband helpt bedrijven in de regio Arnhem en Nijmegen een digitaliseringsslag te maken.

Diverse projecten onder de MKB Smart Together deal:

- Het 'Zelfscan programma' is een online vragenlijst die de huidige situatie in het kader van de mate van digitalisering bepaalt van jouw bedrijf. Na het invullen van deze vragenlijst ontvangt de ondernemer direct een adviesrapport. Reeds 42 ondernemers hebben hiervan gebruik gemaakt, wat in lijn is met de gestelde doelstelling. Via samenwerkingspartners wordt nu tijd en aandacht besteed aan het vergroten van het bereik.
- Het 'MKB programma' gericht op MKB-ers tussen de 10-100 medewerkers, (waarvoor een programma van vijf middagen georganiseerd die in het teken staan van netwerken en verbinden, gericht op het vergroten van business) gestelde doelstelling is hierin niet behaald, target is teruggebracht naar aansluiten van 60 ondernemers.
- Van de voucher-regeling' waarmee we het versneld te kunnen digitaliseren een steuntje in de rug te geven, hebben tot op heden 178 bedrijven gebruik gemaakt. Dit is in lijn met de gestelde doelstellingen.

De startclub Arnhem blijft haar netwerk verder uitbreiden, de stijgende lijn van starters die zich verbinden aan de startclub zet zich voort. Ook het aantal evenementen die zij integraal met de gemeente Arnhem en kennisinstellingen organiseren is uitgebreid.
Startclub Arnhem heeft vanuit de economische uitvoeringsagenda 2023 de informele opdracht gekregen om te verkennen welke behoefte er leeft bij de kennisinstellingen voor het gezamenlijk opzetten van een incubator programma. Deze verkenning wordt momenteel uitgevoerd door de startclub Arnhem.

Tevens stimuleren we op allerlei manieren, onder andere via het netwerk van ondernemers in de stad lokaal, sociaal en duurzaam inkopen. We bevorderen dit door in gesprek met ondernemersverenigingen activiteiten te organiseren voor de stad wat bijdraagt aan vergroten van lokaal inkopen in Arnhem.

Verbeteren en verbinden van (ondernemers)netwerken **(I)**

Het belang van een goed functionerend netwerk tussen de verschillende ondernemersnetwerken onderling én met de gemeente is groot. Als ondernemers elkaar goed kennen, werken ze samen en gunnen ze elkaar opdrachten waarmee ze van grote toegevoegde waarde zijn voor de (circulaire) economie van de stad. Netwerken dragen bij aan het laten bloeien van (circulaire) economie, en een belangrijk aspect hierbij is een 'sterke organisatiegraad'. Dit stimuleren en faciliteren wij vanuit de gemeente waar mogelijk. Dat bevordert ook de bestaande samenwerking met ondernemersverenigingen zoals Ondernemers Kontakt Arnhem (OKA), Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) en Verenigd Creatief Arnhem. We nemen daarbij actief deel aan netwerkbijeenkomsten en organiseren zelf ook netwerkbijeenkomsten met voor ondernemers relevante en actuele thema's, zoals (circulaire) economie, duurzaamheid en werkgelegenheid/aanpak krapte op de arbeidsmarkt. Voorbeelden van dit jaar zijn het Arnhems Ondernemersevent, The Power of Connecting, over het energiecluster, Arnhem Bedrijft en het jaarlijkse Citymarketing event.

In samenwerking met Pre Zero is er een succesvol exclusief directienetwerk (DNA) in het teken van circulariteit georganiseerd, waar toonaangevende ondernemers in thematafels gesproken hebben over circulariteit en afvalstromen. Evenals een zeer succesvol ondernemersevenement (200 deelnemers) georganiseerd door de gemeente Arnhem in samenwerking met partijen uit de stad, waar het thema verbinden centraal stond. Ook hier zijn ondernemers middels themasessies geïnspireerd en is de gemeente faciliterend geweest in het verspreiden van kennis.

Vanuit de Economische Agenda 2022-2025 is er ook dit jaar een uitvoeringsagenda voor 2023 samengesteld met en door ondernemers uit de stad, in samenwerking met de gemeente Arnhem. Integraal wordt er gewerkt aan een aantal (maatschappelijke) opgaven in en voor de stad.

Gericht acquisitie en accountmanagement **(I)**

Bedrijven moeten het gevoel hebben welkom te zijn in Arnhem en goed bediend te worden als het gaat om hun vraagstukken over onder andere huisvesting, financieringsmogelijkheden, vergunningen en contacten/netwerken. Ons accountmanagement is grotendeels gericht op een proactieve houding (dienstverlenend), meedenken, duidelijkheid, integraliteit en voortgang. Daarbij zetten we in op het verbinden van bedrijven, instellingen en organisaties onderling maar ook aan de doelstellingen van de gemeente Arnhem.
Een van deze doelstellingen is 'De gemeente Arnhem koopt bij voorkeur lokaal in'. De accountmanagers kennen veel bedrijven en verbinden hen proactief aan andere bedrijven en organisaties die van toegevoegde waarde zijn voor deze ondernemer. Tevens verwijst de accountmanager proactief op het inschrijven bij het ondernemersregister.

De acquisitie-inspanningen zijn gericht op nieuwe (duurzame) bedrijvigheid naar Arnhem halen, waarbij Energy een belangrijke focussector is. We zijn actief door bijvoorbeeld ons te presenteren op een beurs in Rotterdam en door intensief op te trekken met Oost NL en IPKW als zich kansen voordoen. De bedrijven, ook buiten de Energy-sector, waarop de inspanningen gericht zijn moeten aansluiten op de Arnhemse sectoren en arbeidsmarkt. In onze zoektocht naar nieuwe bedrijven houden we rekening met het feit dat we zoveel mogelijk banen willen genereren voor alle scholingsniveaus. Daarbij wordt ook de verbinding gelegd met bestaande initiatieven uit het sociaal domein om het invullen en creëren van arbeidsplaatsen bij Arnhemse bedrijven te ondersteunen.

Data-gestuurde economische vernieuwing **(I)**

Door ondernemers mee te laten denken of te laten reflecteren op beoogd beleid en de uitvoering ervan, kan het beoogd beleid getoetst en aangescherpt worden. Dit krijgt vorm met het opzetten van een ondernemerspanel, een MKB-toets waarin (een selectie van) bedrijven gericht meedenken over vraagstukken die spelen, en bij het opstellen/ evalueren van gemeentelijk beleid. Het organiseren van ondernemersenquêtes is een gerichte manier om breed op te halen in de stad welke vraagstukken leven bij ondernemers, hoe men ondernemersdienstverlening ervaart en hoe men het vestigingsklimaat van Arnhem beoordeelt. We streven naar een toename van de ondernemerstevredenheid, die we meten via een jaarlijkse ondernemersenquête. We reflecteren kritisch op de uitkomsten van deze enquête en stellen waar nodig beleid bij.
Voor het uitbrengen van de jaarlijkse ondernemersenquête zijn de nodige voorbereidende werkzaamheden uitgevoerd. De volgende stap in het uitbrengen van een ondernemersenquête zal eind 2023 worden gerealiseerd. En als vervolg in het eerste kwartaal van 2024 de verdere implementatie van de MKB-toets evenals het ondernemerspanel.

Toekomstbestendiger vestigingsklimaat (D)

Op de diverse werklocaties in Arnhem wordt in samenwerking met vastgoedeigenaren en ondernemers gewerkt aan het verbeteren van de kwaliteit van de betreffende werklocatie. Zo worden op enkele terreinen Greendeals opgesteld waarmee men gezamenlijk wil gaan werken aan verduurzamen en circulariteit. op andere terreinen wordt gewerkt aan toekomstperspectieven in het kader van slim en efficiënt ruimtegebruik.

Voldoende en kwalitatief aanbod van werklocaties (I)

De visie Werklocaties Arnhem 2040 in door de gemeenteraad vastgesteld, even als de Kantorennota 2022-2030. Uit de Visie Werklocaties kwam onder andere naar voren dat wij aan de slag gaan met herstructurering van bedrijventerrein Het Broek. Hiertoe is inmiddels met Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen (StAB) een start gemaakt voor gezamenlijk een ambitiedocument op te gaan stellen met horizon 2040.

Betere bereikbaarheid van werklocaties (I)

- In het kader van duurzaam mobiliteitsplan zijn we gesprek aan over werklocaties (expertmeetings werklocaties, maar ook expertmeetings centra (Centrum, Kronenburg).
- De werkgeversaanpak is vertraagd doordat opdracht mobiliteitsmakelaars vertraagd is (opdrachtgeverschap ligt in de regio). Lokaal staat alles voor klaar om zo snel mogelijk aan de slag te gaan in het najaar van 2023.

Aantrekkelijk woon- en leefklimaat voor werkgevers en werknemers (I)

Er wordt gewerkt aan continuering en professionalisering van het samenwerkingsverband Arnhem Studiestad, evenals de ontwikkelen met CityMarktering op energiegebied ten behoeve van studenten.
Vanuit Arnhem Studiestad wordt steeds intensiever samengewerkt met CityMarketing over hoe we Citymarketing van Arnhem nog efficiënter ingezet kan worden ten behoeve van het behoud van studenten voor de stad. En op welke manier we hen in een vroeg stadium van hun studie kunnen verbinden aan Arnhemse bedrijven (diverse initiatieven lopen en worden verder ontwikkeld).

In woningbouwontwikkelingen wordt nadrukkelijk gekeken naar een divers en gevarieerd aanbod, dat ook past bij de doelgroepen starters, expats en studenten. Op basis van de resultaten van een woonbehoefte onderzoek dat in het derde kwartaal wordt opgestart, wordt dit concreter gemaakt.

Levendige stad in en voor de regio (D)

Arnhem is een stad waar bewoners en bezoekers kunnen genieten van een levendige, creatieve stad in een prachtige groene omgeving. In samenwerking met onze partners versterken we aanbod, (recreatieve) voorzieningen, en werken we aan een bruisende binnenstad.

Onze bruisende binnenstad koesteren en versterken (I)

Op diverse plekken in de binnenstad ondersteunen en stimuleren we transformaties op vastgoed- en gebiedsniveau. De Varkensstraat is daar een goed voorbeeld van. Hier verwerft de gemeente zelf eigendommen om vervolgens de bestaande horecafunctie in te wisselen voor creatieve bedrijvigheid. Ook faciliteert de gemeente in die straat transformaties van nachthoreca naar wonen, ook op de begane grond.
Het vastgestelde Omgevingsplan binnenstad helpt daarbij net als de inzet van de transitiemanager. Met het Omgevingsplan kan ingespeeld worden op nieuwe transformatie ontwikkelingen die bijdragen aan een vitale en leefbare binnenstad met een compact winkelhart. De transitiemanager zorgt in de aanjaagrol er voor dat de gemeente en betrokken partijen adviezen en waar mogelijk ondersteuning krijgen bij transformatiekansen.
De goede samenwerking met Platform Binnenstad Arnhem (PBA) wordt verder gecontinueerd, onder andere via de PBA-werkgroepen Transformatie binnenstad, Mobiliteit en Bruisende binnenstad. Hierin leveren stakeholders gezamenlijk een bijdrage aan het aanpakken van opgaven en uitdagingen van de binnenstad.
Op de Korenmarkt wordt op dit moment het achterplein (westzijde Korenmarkt) aangepakt en verfraait. Daarnaast is in het gebied de BIZ Korenkwartier in werking getreden wat zorgt voor een financiële impuls.
We stellen ons tot doel de gemiddelde tijd die bezoekers in de binnenstad van Arnhem doorbrengen te vergroten, We meten dit nu nog niet, maar gaan op zoek naar de juiste manier om dit inzichtelijk te maken.
Met Bestemming Arnhem (samenwerking tussen Platform binnenstad Arnhem, Citymarketing Arnhem en Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen) is de eerste campagne uitgevoerd met als doel om meerdaags bezoek aan Arnhem te stimuleren (Arnhem als citytrip).

Laagdrempelige evenementen voor iedereen (I)

De locatieprofielen worden eind dit jaar door het college vastgesteld en hierover wordt de raad geïnformeerd. De subsidieregeling voor evenementen en festivals is aangepast om meer ruimte te bieden aan laagdrempelige publieksevenementen: organisatoren kunnen voortaan 40% van de begroting als subsidie aan de gemeente vragen.
In 2023 heeft de kopgroep de rest van het veld geïnformeerd en geïnspireerd hoe Arnhemse evenementen en festivals toegankelijker worden voor mensen met een beperking. Er is samen met de APCG en het veld verder gewerkt aan de Arnhemse Standaard voor Toegankelijke evenementen (AST).

Eind dit jaar is er voor het eerst een centrale vuurwerk- en lichtshow in Arnhem als alternatief voor het zelf afsteken van vuurwerk.

Genieten van onze groene stad en omgeving **(I)**

We maken actief deel uit van regionale samenwerking op het gebied van toerisme en recreatie. Om bezoekers meer naar Arnhem-Zuid te trekken investeren we in het wandelnetwerk Zuid. We bevinden ons op dit moment in de ontwerpfase. De aanleg is gepland in 2024. Ook sluiten we aan bij de verhaallijn over de Romeinen vanuit de Groene Metropoolregio. Er wordt een regiobreed masterplan Romeins verleden opgesteld in opdracht van Nijmegen & GMR. Arnhem maakt hier onderdeel van uit met onder andere aandacht voor publieksbereik, aanbodontwikkeling, beheer en conservatie en kennisdeling (= Unesco verplichtingen). Het masterplan wordt eind 2023 opgeleverd.
De Arnhemse acties binnen de Airborne Region worden verder uitgewerkt. De projectleider voor het kroonjaar (80 jaar Airborne) is gestart. Ook is een onderzoek gestart door een adviesbureau naar wat we mee willen geven aan nieuwe generaties en het Montessori college laat leerlingen een advies opstellen hoe we jongeren beter kunnen betrekken bij het levend houden van de Slag om Arnhem en de herdenking.

Arnhem Hotspot Energy (D)

We werken aan en sterk energiecluster dat een bijdrage levert aan de maatschappelijke opgave van de energietransitie. Dit geeft de stad in economisch opzicht een onderscheidende positie in de regio, nationaal en internationaal. Dit doen we door in energieke coalities te bouwen aan de versterking van onze innovatieve campussen zoals Kenniscampus regio Arnhem en IPKW en door het toepassen en zichtbaar maken van Arnhemse innovaties en het verbeteren van de onderlinge samenwerking in het energiecluster. Ook werken we met onze partners aan het (inter)nationaal zichtbaar maken van onze onderscheidende positie op het gebied van energie.

Bouwen aan energie-innovatiecampussen **(I)**

We hebben een ambitiedocument gemaakt en samenwerkingsovereenkomst gesloten met onze partners voor de verdere ontwikkeling van de kenniscampus regio Arnhem. Daarnaast werken we samen met de IPKW aan een ambitiedocument om IPKW op een goede wijze te laten aansluiten op de ontwikkelingen op bedrijventerrein De Nieuwe Haven en spoorzone Arnhem-oost.

Stimuleren Arnhemse energie-innovaties **(I)**

Ook in 2023 hebben we de energievouchers waarmee we nieuwe haalbaarheidsstudies mogelijk maken voor een drietal speerpunten van de Arnhemse energie-innovaties die vallen binnen het innovatieprogramma van Connectr: elektrische energietechniek, elektrochemische energieopslag en duurzame aandrijfsystemen. Er zijn dit jaar tot dusverre drie energievouchers verstrekt.

Op ons initiatief hebben netwerkorganisatie Kiemt, Connectr samen met The Economic Board een overzicht gemaakt van alle innovaties op energiegebied in de regio Arnhem Nijmegen. Het overzicht is vanaf nu online beschikbaar. Hiermee willen we innovaties uit onze regio zichtbaar maken en meer toegepast krijgen. Deze actie is onderdeel van de economische uitvoeringsagenda 2023.

Versterken van de onderlinge relaties en samenwerking binnen het energiecluster **(I)**

We hebben in samenwerking met OostNL een onderzoek laten uitvoeren naar hoe we de groei van Arnhem als Hotspot Energy kunnen verstevigen, versterken en organiseren. Hiervoor zijn twintig stakeholders geïnterviewd en twee brainstormmiddagen met het betrokkenen uit het cluster georganiseerd. Hiermee willen we een door het cluster gedragen ambitie met concrete publiek-private acties die we kunnen uitvoeren de komende jaren.

Betere (inter)nationale positionering van Arnhem als Hotspot Energy **(I)**

Dit jaar heeft een energieke coalitie met als trekker de stichting Citymarketing het evenement 'The power of connecting' georganiseerd. Dit bestond uit rondetafelgesprekken op IPKW en Arnhems Buiten georganiseerd door het cluster zelf en de internationale 'Access to Energy dialogue' in de Eusebiuskerk met Tennet en de OECD als sprekers. Hiermee hebben we Arnhem verder gepositioneerd als Energy Hotspot.
Daarnaast zijn we zoals opgenomen in het uitvoeringsprogramma 2023 van de Economische Agenda samen met OostNL, Connectr en de NFIA bezig een internationale routekaart te maken voor de komende jaren om te bepalen op welke momenten Arnhem kan aansluiten bij de internationale activiteiten van de NFIA en OostNL.

Voldoende gekwalificeerd talent energietransitie **(I)**

Onder regie van Connectr wordt gewerkt aan Plug in & Play. Dit is een publiek-privaat samenwerkingsverband (PPS). Een structureel verband waarin mensen van allerlei niveaus worden opgeleid om aan de slag te gaan in de laadinfrastructuur. Hierbij worden ook nieuwe opleidingsmodules ontwikkeld. Daarnaast organiseert Connectr in 2023 diverse masterclasses ten behoeve van de talentontwikkeling in de energietransitie. Wij nemen vanuit de gemeente deel aan de werkgroep leven lang ontwikkelen energie binnen de regionale human capital agenda.

Voldoende gekwalificeerd personeel aanwezig voor werkgevers (D)

Aantrekkelijk, excellent onderwijs én een aantrekkelijke stad zorgen ervoor dat de kennisinstellingen nieuwe (internationale) studenten blijven aantrekken om er te studeren. Waarna ze mogelijk ook blijven om te wonen, werken en ondernemen. Goed opgeleid sociaal kapitaal en aanwezigheid van kennis die aansluit op wat werkgevers nodig hebben, maakt de regio Arnhem aantrekkelijk voor bedrijven om zich hier te vestigen. We willen de zichtbaarheid in de regio voor studenten vergroten wat de (economische) ontwikkeling en werkgelegenheid in stad en regio ten goede komt.

Het aantrekken en binden van studenten **(I)**

Aantrekkelijk, excellent onderwijs én een aantrekkelijke stad zorgen ervoor dat de kennisinstellingen nieuwe (internationale) studenten blijven aantrekken om er te studeren. Waarna ze mogelijk ook blijven om te wonen, werken en ondernemen. Goed opgeleid sociaal kapitaal en aanwezigheid van kennis die aansluit op wat werkgevers nodig hebben, maakt de regio Arnhem aantrekkelijk voor bedrijven om zich hier te vestigen. We willen de zichtbaarheid in de regio voor studenten vergroten wat de (economische) ontwikkeling en werkgelegenheid in stad en regio ten goede komt.

Via het samenwerkingsverband 'Arnhem studiestad' werken we aan het aantrekken en binden van studenten aan de stad. Daarnaast dragen we via evenementen voor scholieren en studenten bij aan het interesseren van jongeren voor opleidingen in Arnhem. We zoeken en selecteren innovatieve projecten die bijdrage aan het behoud van talent in deze regio. Zo verkennen we talentlabs en bouwen we de samenwerking met partners in de stad zoals het bedrijfsleven en Connectr steeds verder uit. Middels de samenwerking Arnhem Studiestad organiseren we met studentambassadeurs voor studenten diverse activiteiten gedurende het gehele studiejaar die gericht zijn op het welkom heten in Arnhem. Deze activiteiten zijn dan ook gelinkt aan onze kernwaarden; groen, vrij en creatief en worden in samenwerking met diverse partners in de stad georganiseerd. Een concreet voorbeeld van een geslaagd project is project the Nature, waar studenten samen met de boswachter een bijdrage leveren aan het onderhouden van een stuk bos in Arnhem.

Daarnaast professionaliseren we continue de informatievoorziening voor studenten, middels de website van Arnhem Studiestad en socials. Er is gewerkt volgens een jaarkalender waar diverse activiteiten in opgenomen zijn en georganiseerd worden met, voor en door studenten.

Daarnaast willen we het onderwijs aantrekkelijker maken door steeds meer onderwijs te verbinden aan maatschappelijke opgaven. Hiervoor wordt samengewerkt door de Arnhemse kennisinstellingen binnen de City Deal Kennis Maken. Daarnaast maken we onderdeel uit van een nauwe samenwerking met de grote onderwijsinstellingen in Arnhem; Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN), Van Hall Larenstein (VHL) en ROC Rijn IJssel. De Arnhemse Leeragenda is bedacht om studenten te laten samenwerken vanuit verschillende kennisinstellingen aan maatschappelijke opgaven in de wijken, die bijdragen aan gezondheid, leefbaarheid en veiligheid en duurzaamheid.
Reeds zijn we succesvol geweest in het binnenhalen van een subsidie (City Deal Kennis Maken) om de Arnhemse leeragenda en het samen leren en onderzoeken verder te professionaliseren en uit te bouwen.

Tevens zoeken we de verbinding met Stichting Studentenhuisvesting (SSH&) en de wijkteams om de studenten een thuisgevoel te geven tijdens hun studententijd.
De samenwerking met CityMarketing Arnhem wordt verder geïntensiveerd voor de gezamenlijke doelstelling ook talent in Arnhem aan te trekken en te behouden. De Citymarketing van Arnhem speelt hierin een belangrijke rol. Daarnaast wordt er met partners in de stad gewerkt aan het organiseren van een Student City Challenge. Waar studenten vanuit diverse kennisinstellingen voor opdrachtgevers uit de stad middels de hackathon, waar studenten een x aantal uur in multidisciplinaire teams samenwerken en ideeën uitwerken die bijdrage aan maatschappelijke opgaven uit de stad. Die vervolgens ook direct toepasbaar zijn en bijdrage aan de leefbaarheid in Arnhem.

Het participeren in de werktafel 'aantrekken en behoud talent' in de regio wordt voorgezet.

Leven lang ontwikkelen **(I)**

Stimuleren en faciliteren van bijscholing voor iedereen om competenties en vaardigheden te laten aansluiten bij de arbeidsmarkt nu en in de toekomst. We trekken intensiever op met het bedrijfsleven om omscholing van werkende en werkzoekende naar kansrijke beroepen te organiseren. We werken regionaal en lokaal samen met diverse partners en zoeken naar waardevolle projecten die bijdrage aan een leven lang ontwikkelen. We begeleiden ondernemers en werkgevers om op een creatieve manier te kijken naar (nieuw) talent en ondersteunen bij bijvoorbeeld competentiegericht werven.
Daarnaast verkennen we hoe we de 'Beroepentuin', wat een zeer succesvol initiatief is in diverse grote steden ook in Arnhem kunnen implementeren.
Door middel van een fysieke locatie waar diverse handelingen uit bepaalde sectoren en beroepen uitgevoerd kunnen worden, krijgt een ieder de kans om te ervaren welke skills, competenties en vaardigheden er nodig zijn voor diverse beroepen in de Energysector.
Met onderwijs, overheid en ondernemers schrijven we momenteel een projectplan en zoeken we de verbinding met het programma Arnhem-Oost.

Inzicht op sectorspecifieke human capital uitdagingen om de krapte op de arbeidsmarkt tegen te gaan **(I)**

De stijging van de vraag naar arbeid richting 2030 is het grootst in de sectoren Energy, Health en Hightech. Er worden blijvende tekorten voorzien in deze beroepssectoren.
Vanuit het energiecluster in (regio) Arnhem zetten wij onder de noemer Hotspot Energy in op onderwijsinnovatie, praktijkgericht onderzoek en kennisontwikkeling in de driehoek van onderwijs, ondernemers en overheid.
In de regionale Human Capital agenda is Energy voor Arnhem één van de speerpunten. Een toonaangevend project is Plug in & Play op initiatief van Connectr. In trippel helix verband (onderwijs, overheid en bedrijfsleven) met onder andere; HAN, Industriepark kleefsewaard, Kiemt, Oost NL, provincie en gemeente Arnhem werken we samen op het aantrekken en behoud van talent, in dit project specifiek voor de laad-infra.
Ook het omscholen van werkende en tevens werkzoekende naar kansrijke beroepen in de Energysector is een belangrijk speerpunt in de regionale Human Capital agenda.
Er liggen relaties met de Hotspot Energy aanpak, en de wijkgerichte energietransitie/ aardgasvrije wijken vanuit New Energy Made in Arnhem (NemiA). Daar leggen we de verbinding en werken we nauw samen met de Groene Metropoolregio (GMR), provincie en The Economic Board (TEB).
Het participeren in de diverse werkgroepen vanuit de regionale Human Capital agenda is gecontinueerd.

Vanuit de Arnhemse aanpak krapte op de arbeidsmarkt zijn er een drietal speerpunten aangemerkt waar in trippel helix verband gewerkt wordt aan concrete projecten in de regio die het verschil maken in de uitdagingen die er zijn als het gaat om de krapte op de arbeidsmarkt:
1. Leven Lang ontwikkelen;
2. Aantrekken en behoud talent in de regio;
3. Activeren onbenut arbeidspotentieel.

Het beleidsdocument de ‘Arnhemse aanpak krapte’ dat door het college is goedgekeurd heeft een uitvoeringsagenda voor 2023. Vanuit deze uitvoeringsagenda is er een versnellingstafel geïmplementeerd. Deze versnellingstafel bestaat uit bestuursadviseurs uit diverse afdelingen en samenwerkingspartners uit de stad.

Hier wordt gewerkt aan twee concrete projecten:
- Beroepentuin - Kandidaten oriënteren zich in korte tijd op een aantal geselecteerde beroepen in de energiesector. Via deze laagdrempelige manier van kennismaken met de inhoud van een aantal beroepen komen zij er al snel achter wat hen aanspreekt. In samenwerking met Move To Match zal een passend opleidingsaanbod samengesteld worden om deze kandidaat ook op te leiden voor een baan in het betreffende beroep.
- Kinderopvang - Wegnemen van de (financiële) drempel bij ouders voor het organiseren van kinderopvang (activeren onbenut potentieel). Enthousiasmeren van onbenut arbeidspotentieel (doelgroep die wij niet in beeld hebben) voor het werken in de kinderopvang, aanbieden van trajecten die kosteloos kunnen worden doorlopen.

Circulaire economie (D)

Onze gemeentelijke doelstelling is 50 % circulariteit in 2030 en 100 % in 2050. Of we op schema zitten is op dit moment nog onduidelijk omdat er nog niet gemonitord wordt. Op basis van landelijke cijfers, zoals bijgehouden door het PBL in de ICER 2023, is er weinig reden tot optimisme. Hierin wordt niet tot nauwelijks een afname van primair grondstoffengebruik gemeld. Om hier meer helderheid in te krijgen wordt het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 geëvalueerd. Deze evaluatie wordt zowel intern als extern, en kwalitatief als kwantitatief uitgevoerd. De kwantitatieve analyse betreft een circulariteitsscan of 'nulmeting' waarin uitgezocht wordt hoe circulair onze eigen organisatie is, en hoe ver de stad is. Deze nulmeting dient direct als startpunt voor een jaarlijkse monitoring.
De kwalitatieve analyse focust op de manier waarop onze rol als gemeente wordt ervaren door partners in de stad, en in hoeverre circulariteit geborgd is in onze eigen gemeentelijk werkzaamheden zoals gebiedsontwikkeling en inkoop.
De rapportage van de evaluatie wordt meegeleverd met het nog te ontwikkelen nieuwe plan van aanpak voor 2024 en verder. Deze documenten worden naar verwachting in het vierde kwartaal van 2023 opgeleverd en naar de raad gestuurd.

Inspanningen circulaire economie (I)

De uitvoering van de acties zoals opgenomen in het uitvoeringsprogramma circulaire economie 2022-2023 verloopt op schema. Verwacht wordt dat we vrijwel alle acties, zoals in het programma beschreven, eind 2023 ingevuld zullen hebben.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	10.664	118	10.782
Baten	1.257	540	1.797
Saldo lasten en baten	-9.407	422	-8.985
Toevoegingen aan reserves	50	0	50
Onttrekkingen aan reserves	0	0	0
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-50	0	-50
Prognose resultaat	-9.457	422	-9.035

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	118	N					
Economischie zaken	100	N	Kwaliteitsimpuls overige locaties	N	S	AR	J
Toerisme en recreatie	18	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Baten	540	V					
Toerisme en recreatie	540	V	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Kwaliteitsimpuls overige locaties
Voor de ontwikkeling van specifieke Arnhemse werklocaties zoals Rijnpark en Het Broek is een jaarlijks (structureel) bedrag beschikbaar. Dit is echter niet toereikend om ook een kwaliteitsimpuls te geven aan overige werklocaties zoals Bakenhof en Overmaat / Rijkerswoerd. Dit leidt tot een knelpunt van € 100.000.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Lokale heffingen
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

S04 Onderwijs

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers met dezelfde talenten hebben dezelfde kansen (inclusief onderwijshuisvesting) (A)

Een goede startpositie op school (D)

De doelstelling ligt op koers. Er zijn wel extra uitdagingen door personeelstekorten in de kinderopvang en steeds meer zichtbaar worden effecten van corona op kinderen en hebben we te maken met grote wachtlijsten aan de kant van jeugdhulpaanbieders.

Doorontwikkeling passende kinderopvang, ontwikkelrecht en onderwijsachterstandenbeleid (OAB) (I)

De activiteiten liggen op koers. Op alle voorschoolse locaties zijn inclusie en kansengelijkheid (een passend aanbod voor ieder kind) de speerpunten. Er zijn inmiddels wel extra uitdagingen door aan de ene kant de grote personeelstekorten in de kinderopvang (en in het bijzonder in de kwetsbare wijken) en aan de andere kant duidelijk meer kinderen met een ondersteuningsvraag (waarschijnlijk als gevolg van corona), ook hebben we te maken met grote wachtlijsten aan de kant van jeugdhulpaanbieders.

Onderwijsachterstandenbeleid
Corona blijft zichtbaar in de ondersteuningsvraag van de kinderen die nu instromen in het onderwijs. We ondersteunen de scholen door middel van OAB subsidies. De focus ligt naast inzet op taal ook op sociaal emotionele ondersteuning. Er zijn nieuwe procesafspraken gemaakt rondom OAB subsidies met onderwijspartners die OAB subsidies ontvangen. De implementatie van de gehele nieuwe procedure vindt plaats in schooljaar 2024-2025.

Aansluiting passend onderwijs en jeugdhulp (I)

Samen met ketenpartners wordt onderzocht wat er nodig is op het snijvlak van onderwijs en zorg om tot betere maatwerkoplossingen te komen. De samenwerking tussen ketenpartners dient geoptimaliseerd te worden om ervoor te zorgen dat er voor ieder kind een passende plek is. Hierover zijn bestuurlijke afspraken gemaakt en gaan we leren van goede voorbeelden in het land.

Natuurcentrum Arnhem (I)

Zie de toelichting hieronder bij de inspanning 'Elk Arnhems kind een schoolmoestuin (Amendement 22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin),

Elk Arnhems kind een schoolmoestuin (Amendement 22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin) (I)

Samen met Natuurcentrum Arnhem is een kernteam gevormd rondom moestuinen voor Arnhemse kinderen. Er is een plan van aanpak opgesteld voor de periode 2023 – 2025. Momenteel worden de wensen en behoeften van schoolbesturen en scholen geïnventariseerd. Met behulp van een enquête en diverse gesprekken met zowel de overkoepelende schoolbesturen van Delta, Flores, Onderwijsspecialisten als overleggen met directeuren van individuele scholen worden de komende maanden de wensen, behoeften, kansen en risico's per school in kaart gebracht. Deze nazomer worden er inspiratiemiddagen en ontwerpsessies met de scholen, schoolbesturen en andere betrokkenen georganiseerd.

Aan de hand van deze inventarisatie zal in het najaar 2023 een maatwerkaanpak worden opgesteld. Deze maatwerkaanpak bestaat uit maximaal vier varianten die aansluiten bij de behoeften en mogelijkheden van scholen. Dit jaar vindt er een pilot-moestuinlesprogramma bij de Witte Vlinder (Flores Onderwijs) in Arnhem Noord en de Johannes school (Delta Scholengroep) in Arnhem Zuid plaats, dat input biedt voor de maatwerkaanpak voor andere scholen.

Goede toekomstbestendige (onderwijs)huisvesting **(I)**

De projecten bevinden zich in verschillende fasen. De vernieuwbouw van KC Vredenburg (voorheen "De Krakeling") en Ibn-i Sina en Parkschool zijn inmiddels afgerond en opgeleverd. Na de zomervakantie worden deze officieel in gebruik genomen. Voor GSG Guido is het ontwerp in ontwikkeling vooruitlopend op het IHP is de ambitie aanpalend beleid op het gebied van duurzaamheid en maatschappelijke meerwaarde voor de wijk te verwezenlijken. Voor de nieuwbouw van Kentalis is de definitiefase bijna afgerond, het project is kleiner dan oorspronkelijk voorzien en beperkt zicht vrijwel volledig tot renovatie van de bestaande huisvesting. Verder zijn een aantal vernieuwbouwprojecten in bouwvoorbereiding. Dat zijn achtereenvolgens; de Piramide, de Johannes en de Sterrenkring. Andere projecten gaan later in bouwvoorbereiding. Dit zijn Het Mozaïek, de Zyp en de uitbreiding van het Panorama.

Daarnaast is onder verantwoordelijkheid van de schoolbesturen en voor de Multifunctionele centra (MFC's) door de gemeente uitvoering gegeven aan maatregelen ter verbetering van de ventilatie in scholen. Deze maatregelen vallen onder de specifieke uitkering ventilatie scholen (SUVIS). De eerste werkzaamheden in de scholen zijn reeds gestart en de werkzaamheden voor een eerste MFC gaan naar verwachting in 2024 starten.

Verder heeft de raad heeft op 18 mei 2022 de nota "Op weg naar een Integraal Huisvestingsplan voor het voortgezet onderwijs in Arnhem" bestuurlijk vastgesteld. De ambitie is om uiteindelijk te komen tot één integraal beleidsrijk huisvestingsplan waar het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs deel van uitmaken. Hiervoor heeft de raad eind december 2021 een motie aangenomen. Voor de aanpak van dit huisvestingsplan is, na schriftelijke consultatie van de schoolbesturen, een procesvoorstel opgesteld en ter informatie verzonden naar de raad.

Het voorgestelde proces is inmiddels in uitvoering genomen door Twijnstra & Gudde in opdracht van de gemeente Arnhem. Hierbij wordt ook aansluiting gezocht op de onderwijsagenda die onlangs is opgesteld. Daarnaast is er nauwe samenwerking tussen de verschillende schoolbesturen de gemeente om tot een beleidsrijk IHP te komen. De definitieve oplevering van het nieuwe Integraal Huisvestingsplan staat gepland voor eind 2023

Iedereen doet mee (D)

Voor het welbevinden is het belangrijk dat mensen mee kunnen doen aan de samenleving. Een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden zijn daarvoor essentiële uitgangspunten. Ook dragen een goede opleiding en voldoende basisvaardigheden bij aan een goede (start)positie op de arbeidsmarkt.

Minder verzuim en voortijdig schoolverlaters (VSV) **(I)**

Bekend is dat het hebben van een startkwalificatie bijdraagt aan een goede start op de arbeidsmarkt, maar ook vermindert het risico op bijvoorbeeld criminaliteit. (Veel) verzuim kan een voorspeller zijn van voortijdig schoolverlaten. Daarom zetten we zoveel mogelijk preventieve acties in om verzuim en vsv tegen te gaan. Dit doen we met het Regionaal Bureau Leerlingzaken Midden-Gelre, dat alle kinderen en jongeren die verzuimen of voortijdig de school verlaten spreken en ondersteunen, door de activiteiten in het regionaal vsv programma en ten slotte zetten we hier vanuit Arnhem nog extra op in door een lokaal vsv programma.

Ons lokaal programma omvat onder andere ondersteuning en financiële bijdragen (co-financiering) aan jongerenwerk/maatschappelijk werk op school, stichting Schoolscool, We-restart, playing for success, en een project van de Onderwijsspecialisten waarbij onderzocht wordt hoe de overstap van vso naar mbo verbeterd kan worden.

Uitvoeren van en sturen op het plan voorkomen voortijdig schoolverlaten (VSV) **(I)**

Landelijk is het percentage VSV gestegen in 21-22, zo ook in Arnhem. De stijging in Arnhem is minder groot dan de landelijke trend. In het eerste schooljaar na corona zijn problemen meer zichtbaar geworden, in combinatie met een aantrekkelijke arbeidsmarkt (groenpluk en jongeren die zelf willen werken in plaats van hun schooltraject willen vervolgen).

Vanuit de lokale vsv-regeling wordt ingezet op 13 projecten. Voorbeelden van wat gefinancierd wordt zijn jongerenwerk op school, ondersteuning van Stichting School's Cool en de Wijkaanpak van onder andere Rijn IJssel waar gewerkt wordt in de Point op winkelcentra Presikhaaf en Kronenburg.

Najaar 2023 wordt een netwerkbijeenkomst met alle partijen die een rol hebben in vsv vanuit de lokale regeling. Regionale uitvoering wordt hieraan verbonden om lokale en regionale aanpak meer samen op te laten gaan.

Verstevigen van de basisvaardigheden (volwasseneneducatie) **(I)**

In januari is het regionale jaarplan 2023 volwasseneducatie en aanpak laaggeletterdheid vastgesteld in het RPO. Op 4 juli 2023 is er een raadsbrief over de vorderingen aangeboden aan de raad.

Daarbij aansluitend is in de eerste helft van 2023 gewerkt aan het verstevigen van de positionering het taalhuis, zoals ondersteuning bij het certificeringstraject dat nu loopt. Het convenant voor het taalhuis is ontwikkeld en in de besluitfase (wachtend op ondertekening). In Q3 ontwikkelen de stuurgroep en kernteam taalhuis een passender governance structuur om de taken, rollen en verantwoordelijkheden duidelijker af te bakenen ihkv sturing op de doelen.

Een andere concreet project in het kader van 'Een kansrijk Arnhem', is de ophoging in de begroting van € 65.000 per jaar vanaf 2023 tot 2026 voorgesteld, ten gunste van de subsidiëring van Rozet. Zij financieren hiermee de uitbreiding van het gratis lidmaatschap voor de leeftijdscategorie tot 24 jaar (ten opzichte van 18 jaar). Deze is ingegaan op 1 januari 2023 en heeft geleid tot een verhoging van het aantal gratis lidmaatschappen en aantal uitleningen in deze leeftijdscategorie.

Betere uitstroom vanuit het onderwijs naar de arbeidsmarkt **(I)**

Er zijn verschillende organisaties die ondersteunen bij de overgang van school naar werk. Veel van deze projecten worden bekostigd vanuit de regionale aanpak jeugdwerkeloosheid die loopt t/m 2024. Ook is er bekostiging vanuit het regionaal vsv programma. Zo heeft het RBL midden-Gelre bijvoorbeeld het schakelpunt onderwijs-werk, waarbij uitstroom mbo 1 en 2 naar werk wordt begeleid.

Voor alle jongeren in kwetsbare posities is er een regionaal aanbod. Voorbeeld van aanbod is bijvoorbeeld de combinatiefunctionaris die jongeren vanuit het praktijkonderwijs en vso ondersteunt in een duurzame overgang naar de arbeidsmarkt. Projecten die jongeren helpen om zich te oriënteren zijn onder andere Busses for Jobs en Stage Cupido

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	26.047	131	26.178
Baten	3.681	31	3.712
Saldo lasten en baten	-22.366	-100	-22.466
Toevoegingen aan reserves	9.547	0	9.547
Onttrekkingen aan reserves	8.139	0	8.139
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-1.408	0	-1.408
Prognose resultaat	-23.774	-100	-23.874

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	131	N					
Onderwijs	146	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Onderwijs	94	N	OZB indexatie	J	S	AR	J
Onderwijs	62	N	Koers molenplaats	N	I	AR	J
Onderwijs	19	N	DU Voorschoolse voorziening peuters	N	I	AR	J
Onderwijs	-190	V	Integraal accommodatiebeleid	N	I	AR	J
Baten	31	V					
Onderwijs	31	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Huur- vs subsidieindexatie
Dit betreft een hogere subsidie voor maatschappelijke partners als compensatie voor stijging van huurbedragen die de gemeente aan hen in rekening brengt
De huurders van onze gebouwen c.q. onze maatschappelijke partners hebben te maken met hoge kostenstijgingen voor goederen, diensten en energie. Dit heeft een flinke negatieve impact op de bedrijfsvoering van veel onze huurders. De (kostprijsdekkende) huur die de gemeente in rekening brengt aan haar huurders stijgt dit jaar met 6,4%. De subsidie die de gemeente aan deze instellingen verstrekt stijgt minder hard, namelijk gemiddeld met 3,1%. Om de maatschappelijke partners hierin tegemoet te komen wordt een extra indexatie op de subsidie toegepast voor het verschil (gemiddeld 3,3% van de huur).

Deze afwijking is verdeeld over de programma's S04, S05, S08 en S09.

OZB indexatie
In de begroting is besloten dat de opbrengst OZB jaarlijks met 5% wordt geïndexeerd. Dat heeft ook gevolgen voor de panden die in het bezit zijn van de gemeente zelf. In de meeste gevallen wordt dit gecompenseerd door een verhoging van de door de gemeente te ontvangen huur. Voor een beperkt aantal panden is er echter geen sprake van een huurrelatie. Bij de onderwijspanden en de panden in gebruik voor de eigen ambtelijke organisatie is er geen huurrelatie en leidt de verhoging van de OZB tot een verhoging van de exploitatielasten.
Dit effect wordt in meerdere programma's (S00 Bestuur, dienstverlening en financiën en S04 Onderwijs) zichtbaar als gevolg van de verdeling van de gemeentelijke panden over deze programma's.

Koers molenplaats
In de begrotingssubsidie van Natuurcentrum is het beheer van bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek en de Witte Watermolen als één van vier brede doelstellingen opgenomen. Zolang Natuurcentrum geen geschikte horeca-uitbater vindt, loopt zij de inkomsten uit huur mis. Daarnaast mist Natuurcentrum door de afwezigheid van een geschikte horeca-uitbater vakbekwaam personeel om de Molenplaats voldoende te bemensen, waardoor de Molenplaats tijdelijk noodgedwongen gesloten was. Met de inkomsten uit huur van de horecapartner hadden zij een sluitende begroting. Daartegenover staat dat ze nu wel zelf de inkomsten uit zaalverhuur ontvangen. Bij ongewijzigde omstandigheden wordt hierdoor per saldo op jaarbasis een tekort verwacht van € 62.000 dat niet was voorzien. De komende periode wordt onderzocht of dit tekort gedekt kan worden uit exploitatiemiddelen.

Decentralisatie-uitkering (DU) Voorschoolse voorziening peuters
Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Onderwijs.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

Integraal accommodatiebeleid
Zie toelichting op wijken algemeen.

S05 Cultuur

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Kunst en cultuur verlevendigt de stad en verbindt Arnhemmers met elkaar (A)

Verbreding van cultuurbereik en participatie (D)

Cultuur is van en voor iedereen. We streven ernaar de toegankelijkheid en bereikbaarheid van kunst en cultuur te verbreden en daarmee actieve en passieve cultuurdeelname te stimuleren. Dit komt de persoonlijke ontwikkeling van mensen ten goede, maar is ook voor de ontwikkeling van de lokale en regionale samenleving belangrijk.

Cultuur is van en voor iedereen (I)

We zetten in op het vergroten van cultuurdeelname van jeugd en ouderen en stimuleren kunstbeoefening op amateurniveau.

Cultuureducatie moet voor elk kind beschikbaar zijn. Hiertoe hebben we in 2015 samen met partners in het primair onderwijs en de culturele sector in Arnhem het lokale Convenant Cultuureducatie Primair Onderwijs 2015 - 2023 afgesloten. Onderdeel van dit convenant is het uitvoering geven aan de landelijke programma's Cultuureducatie met Kwaliteit en Meer Muziek in de Klas. Daarnaast zetten we ons in om cultuureducatie te verbreden naar het buitenschoolse onderwijs. Hierbij zoeken wij nadrukkelijk verbinding met het Nationaal Programma Arnhem-Oost. In september 2023 is met de partners in het convenant een voortzetting hiervan voor de periode 2023 – 2030 afgesloten, om de behaalde resultaten te borgen en de ingezette lijn om cultuureducatie een vaste plek in het onderwijsprogramma van het Primair Onderwijs door te zetten en te verstevigen.

We werken een voorstel uit voor gratis cultuurdeelname door jongeren tot 18 jaar. Daarnaast werken we met culturele partners in de stad samen om een impuls te geven aan initiatieven voor en door jongeren om zich creatief te ontwikkelen. Door culturele initiatieven vanuit de leefwereld van jongeren te stimuleren, willen wij het welbevinden en de ontwikkeling van deze kwetsbare groep versterken.

In het convenant Arnhem Cultuurparticipatie (ACP) 55Plus (een voortzetting van het programma Age Friendly Cultural Cities) werken culturele, welzijns- en zorginstellingen samen om de maatschappelijke betrokkenheid van ouderen door kunst en cultuur te vergroten. Dit convenant zal in het najaar van 2023 voortgezet worden.

Wij benadrukken het belang van de amateur- en breedtekunst als voedingsbodem voor de culturele sector in Arnhem en voor de ontwikkeling op individueel niveau en de verbondenheid onderling van de Arnhemmers. Wij ondersteunen de sector met de subsidieregeling Amateurkunst. Daarnaast stellen wij met ingang van 2023 extra middelen beschikbaar voor de productie en presentatie van amateurkunst én voor de ontwikkeling van een jaarlijks terugkerend amateurkunstfestival.

Met het Platform Amateurkunst Arnhem zetten wij in op de ontwikkeling van de sector en onderzoeken wij de mogelijkheden voor meer en betere ruimte en faciliteiten voor de beoefening van amateurkunst. Voor dit laatste ondersteunen wij ook Rozet, Huis van Puck en Popcentrum Jacobiberg.

Mediafonds Arnhem
Het Mediafonds heeft tot doel de kwaliteit van de lokale journalistiek in Arnhem een impuls te geven. Bij de aanvangsperiode had het fonds nog te maken met onderbesteding van de beschikbare middelen. In 2023 ontving het Mediafonds dusdanig veel kwalitatief goede aanvragen dat het bij aanvang beschikbaar gestelde fondsbudget inmiddels uitgeput is. De verwachting is dat het aantal aanvragen voor een bijdrage blijft groeien nu het Mediafonds steeds meer bekend raakt. In de begroting is met ingang van 2023 een structureel bedrag van € 65.000 opgenomen voor het Mediafonds.

Een artistiek interessant, divers en veelzijdig cultureel aanbod in de stad **(I)**

Het publiek weet gelukkig na de terugval in de coronajaren het culturele aanbod weer te vinden. De meeste culturele instellingen geven aan dat het publieksbereik zich weer op het niveau van 2019 bevindt en soms zelfs daarboven. In de Begroting 2023 zijn extra middelen (€ 250.000 en € 500.000) voor programmabudgetten cultuur vrijgemaakt. In april heeft het college een voorstel gedaan voor de inzet van deze middelen:

- Crossovers en experimenten: deze houden de cultuursector bruisend, levendig en aantrekkelijk.
- Voldoende aanbod op het gebied van literatuur en spoken word.
- We realiseren een herkenbare en neutrale plek waar Arnhemmers elkaar kunnen ontmoeten en in dialoog kunnen treden of in debat kunnen gaan. Zo willen we de toenemende polarisatie in de stad en in de samenleving tegengaan.
- Extra programmabudgetten voor onder andere beginnende makers (ophoging budget regeling Stroomversneller), voor meer gevorderde makers (ophoging budget regeling Producties Evenementen Festivals), en voor initiatieven op het snijvlak met het sociale domein en voor de breedtekunst.
- Herijking van het cultuurbeleid.
- Op dit moment wordt gewerkt aan maatregelen om deze middelen aan de sector toe te doen komen en maken we een start met de herijking van het cultuurbeleid.

Versterking van de culturele infrastructuur (D)

Arnhem onderscheidt zich van andere steden door een complete keten educatie-productie-presentatie in nagenoeg alle kunstvormen. Daarin blijven we investeren. Dit is een belangrijke randvoorwaarde voor de doorstroming en vernieuwing van talent, van amateur tot professional.

Stimulering van het makersklimaat **(I)**

De fusie van Schakel025 met de Cultuur Academy begin 2023 heeft geleid tot een kennisplatform voor zowel makers als mogelijkmakers in Arnhem, Nijmegen en de regio 025.

We geven uitvoering aan het actieplan Kunst in uitvoering. We verstrekken als gemeente opdrachten aan kunstenaars en ondersteunen kunstinitiatieven uit de stad. Zo gaat dit jaar het kunstwerk wat is aangekocht naar aanleiding van de Sonsbeektentoonstelling in 2021 van Jennifer Tee in productie. Via een participatief project is een muurschildering in de Spoorhoek geplaatst. Ook zijn in drie wijken elektriciteitskastjes voorzien van ontwerpen door kunstenaars en gaan we dit uitbreiden naar andere wijken.
Met het project ‘Doe je mee’, gecoördineerd door de Cultuur Academy, zijn kunstenaars ingezet binnen vier projecten die maatschappelijke impact maken in de wijken die onderdeel zijn van het Nationaal Programma Arnhem-Oost. Dit laat zien dat kunst en creatieve denkkracht bijdragen aan actuele maatschappelijke thema’s waar we als stad aan werken. In 2023 kijken we naar een vervolg hiervan in de komende jaren.

Zorg voor voldoende ateliers, oefenruimtes en presentatiemogelijkheden in de stad **(I)**

De beschikbaarheid van voldoende ateliers, werk- en oefenruimte is geen vanzelfsprekendheid. Het aantal betaalbare ateliers in de stad staat al zeker tien jaar flink onder druk. Het tijdelijke aanbod neemt af, en de groei van nieuw aanbod vlakt af. De ruimte in Arnhem is beperkt en er zijn forse (woningbouw)opgaven. Op basis van het rapport ‘Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem’ is in 2020 het ‘Plan van Aanpak Huisvesting Creatieve en Culturele sector 2021-2024’ vastgesteld. Hierin wordt ingezet op het tegengaan van een verwacht tekort van op termijn 15.500m2 aan werk- en oefenruimten in de stad voor culturele en creatieve makers. Gestelde opgave is om 12.000m2 permanente werkruimte te realiseren. Onderdeel hiervan is de toekomstige huisvesting van Popcentrum
Jacobiberg aan de Groningensingel in Arnhem-Zuid. Met in totaal 4.000m2 voor de toekomstige Jacobiberg aan de Groningensingel wordt een eerste flinke stap gezet in het realiseren van permanente werkruimte. Een technisch programma van eisen wordt nu opgesteld.

Via de subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen kunnen creatieve makers en cultureel ondernemers in een vroeg stadium worden ondersteund in hun planvorming voor permanente ruimte. Daarvan wordt goed gebruik gemaakt. De verwachting is dat in 2023 het gestelde subsidieplafond van EUR 150.000,- wordt bereikt. Buiten de verhuizing van de Jacobiberg om signaleren we echter dat het langs deze weg nog niet is gelukt permanente werkruimte toe te voegen. Terwijl de urgentie nu dringt en talentvolle makers de stad mogelijk verlaten. We gaan meer regie nemen om extra werkplekken te realiseren. Dat kan door strategische gebouwaankopen te doen en noodzakelijke gebouwaanpassingen te financieren om zo potentiële creatieve broedplaatsen en ateliergebouwen geschikt te maken.

Nieuw cultureel centrum in Arnhem-Zuid **(I)**

We versterken het culturele aanbod en de faciliteiten in Arnhem-Zuid voor cultuureducatie, -participatie en -presentatie. We betrekken hier nadrukkelijk de behoeften van bewoners bij: onderzoeksbureau Spectrum voert in opdracht van de gemeente dit najaar een kwalitatief behoefteonderzoek uit. Daarnaast wordt dit najaar, in samenwerking met tal van culturele organisaties en makers, geprogrammeerd in Zuid, op diverse locaties. De coördinatie hiervan ligt bij Ruimtekoers, in opdracht van de gemeente. De uitkomsten van deze testprogrammering en het behoefteonderzoek gelden als opmaat naar een definitieve uitbreiding van het aanbod en de voorzieningen.
Ook de voorgenomen verhuizing van popcentrum Jacobiberg naar de Groningensingel draagt bij aan meer cultuur in Zuid. Dit geldt ook voor de mogelijke verruiming van de openingstijden van Rozet Kronenburg en de uitbreiding van activiteiten die daardoor mogelijk wordt.

Profilering en vitalisering van het culturele klimaat (D)

We zetten in op het versterken en behouden van de toppositie die Arnhem heeft als cultuur- en creatieve stad en dragen zo bij aan werkgelegenheid, innovatie en een aantrekkelijk vestigings- en woonklimaat. Daarbij is ook onze rol, positie en samenwerking in de brede regio van belang.

Toekomstbestendige huisvesting van het Stadstheater en onze Rijksgezelschappen Oostpool en Introdans **(I)**

De renovatie van het Stadstheater bevindt zich in de ontwerpfase, in september vindt de laatste voorstelling in het gebouw plaats. Het Stadstheater is dan tot in 2027 gesloten. In deze jaren zal een groot deel van de voorstellingen van het Stadstheater in Musis plaatsvinden, dat hiervoor wordt aangepast. Theater Oostpool en Introdans zijn aan zet om hun eigen nieuwe huisvesting te realiseren. De provincie Gelderland heeft, in navolging van de gemeente, hiervoor een bedrag van € 10 miljoen in het vooruitzicht gesteld. We steunen en ondersteunen de twee gezelschappen in dit project en vinden het logisch als de nieuwe huisvesting in de nabijheid van het Stadstheater zou zijn. Deze twee trajecten worden in nauwe samenhang bekeken.

De Sonsbeektentoonstelling en State of Fashion zijn onze beeldbepalende, internationale culturele events **(I)**

Beide evenementen vallen niet meer onder de noemer van één stichting. Bureau BMC is als kwartiermaker aangesteld om de stichting Sonsbeek op te richten. De voorzitter van de Raad van Toezicht is gevonden, overige leden worden dit najaar aangesteld en dan volgt ook de werving voor een directeur-bestuurder. Planning is om in 2025 weer een internationaal beeldbepalende tentoonstelling te organiseren waarbij de samenwerking met Arnhemse instellingen alsmede de inwoners een belangrijk uitgangspunt is. State of Fashion, dat onder de landelijke basisinfrastructuur (BIS) valt, heeft de al bestaande stichting als basis overgenomen en heeft per juni een directeur-bestuurder benoemd. De eerstvolgende editie is in 2024 in samenwerking met internationale partners.

Versterking van de (samenwerking in de) Cultuurregio 025 **(I)**

De Cultuurregio 025 heeft een stevige positie gekregen binnen de maatschappelijke opgave 'Ontspannen Regio' van de GMR. Op basis van het Transformatievoorstel Cultuurregio 025 is een Uitvoeringsplan opgesteld met de regiogemeenten, dat momenteel wordt gerealiseerd. Belangrijk uitgangspunt is duurzame structuurversterking van de hele culturele keten in de hele regio. Dat betekent dat de acties een regio-breed en blijvend effect moeten hebben op de keten van top- en middensegment, cultuureducatie, kunstvakonderwijs en amateurkunst. De provincie Gelderland draagt € 1,3 miljoen bij. De gemeente Arnhem is penvoerder namens de GMR omdat deze geen subsidies kan verstrekken.

Behoud van werkgelegenheid in de culturele en creatieve sector **(I)**

Het aantal mensen dat in de culturele en creatieve sector werkt, is goed voor 4,6 procent van de werkgelegenheid. Onder andere ArtEZ en de vele BIS instellingen die Arnhem rijk is, dragen hieraan bij. Instellingen en makers worden echter geconfronteerd met stijgende lasten op diverse terreinen, zoals huur en energie. Dit kan de werkgelegenheid negatief beïnvloeden als deze lasten hoger worden en de baten niet stijgen. Dit is een van de aandachtspunten bij de herijking van het cultuurbeleid. Ook de via de subsidievoorwaarden verplichte implementatie van de Code Fair Practice (eerlijke betaling en hiermee verbetering van de arbeidsvoorwaarden van werken in de culturele en creatieve sector) is een aandachtspunt om de werkgelegenheid in de sector te behouden.

Erfgoed levert een bijdrage aan een aantrekkelijke stad om in te wonen, te werken, te winkelen en te recreëren (A)

Beschermen, herbestemmen en zichtbaar maken van cultuurhistorisch erfgoed (D)

De gemeente heeft veel hoogwaardig erfgoed. Ook merken we dat de vraag naar advisering over ons erfgoed toeneemt. Dit legt een druk op het erfgoedteam en de beperkte middelen. Ondanks deze kwetsbaarheid hebben we het afgelopen jaar wel invulling kunnen geven aan onze doelen. Wel wordt een knelpunt ervaren als het gaat om naar buiten toe te treden met het erfgoed en beschikbare middelen en capaciteit.
Arnhem is een voorbeeld als het gaat om de combinatie groen erfgoed, klimaatadaptatie en burgerparticipatie. In het juryrapport dat werd opgesteld in relatie tot de BNG Bank Erfgoedprijs 2023 viel Arnhem samen met andere genomineerden op vanwege de innovatieve en creatieve manieren waarop enerzijds het groene erfgoed wordt hersteld en onderhouden en het anderzijds ook wordt ingezet om de leefomgeving te verbeteren en klimaatbewustzijn te stimuleren.
Er is onderzoek gedaan naar de samenwerking ODRA- erfgoed. Dit heeft geleid tot verbeterde proces-werkafspraken en deze zullen we jaarlijks herijken.

Bescherming en herbestemming van cultuurhistorisch erfgoed (I)

- We hebben op oplossingsgerichte wijze meegedacht met duurzame herbestemming van diverse monumenten in onze stad. In het oog springende voorbeelden van projecten waarin is geparticipeerd zijn: de Koepelgevangenis en Steenfabriek Elden.
- We hebben een Actieplan Verduurzaming Erfgoed opgesteld, waarmee we het verduurzamen van erfgoed de komende tijd willen versoepelen en versnellen. Vanaf januari 2023 wordt gewerkt aan de uitvoering van het actieplan. Zo wordt er gewerkt aan een handboek voor eigenaren en bewoners die hun pand willen verduurzamen en aan een nieuw toetsingskader dat veel meer mogelijkheden biedt aan zonnepanelen op erfgoed. In de Geitenkamp wordt in samenwerking met Portaal een pilot uitgevoerd met rode zonnepanelen. Daarnaast is er sinds januari 2023 een adviseur duurzaam erfgoed beschikbaar die eigenaren/bewoners kosteloos en op een laagdrempelige manier op weg kan helpen.
- We hebben in 2022 een Toekomstverkenning Religieus Erfgoed uitgevoerd. Hierin is in beeld gebracht wat de stand van zaken is van de gebedshuizen in onze gemeente en wat de toekomstverwachting van het huidige gebruik is. In 2023 wordt vanuit deze toekomstverkenning een Actieplan Religieus Erfgoed opgesteld.
- Vanaf januari 2023 wordt gewerkt aan een Cultuurhistorische Waardenkaart, voor wat betreft het thema landschap. De bedoeling is om in 2024 het gebouwd erfgoed aan deze kaart toe te voegen, zodat een compleet beeld ontstaat van de erfgoedwaarden in onze gemeente.
- De archeologische verwachtingskaart is gereed om in de bestuurlijke procedure te brengen.
- We werken aan Erfgoedagenda 2024-2028. Hiervoor is de startnotitie gereed gekomen.

Zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed (I)

- Samen met de Stichting Eusebius Arnhem werken we aan restauratie en beleefbaar maken van de Cuyperskamer van Eusebiuskerk.
- We geven rondleidingen in het stadhuis met Open Monumentendag en staan het Comité Open Monumentendag Arnhem bij met advies.
- Iedere maand wordt de archeologische vondst van de maand in het erfgoedcentrum getoond. En wordt er door een Arnhemse kunstenaar een verbeelding hierover gemaakt

Ontsluiting van kennis over erfgoed (I)

- In voorbereiding op de Omgevingswet en de werkwijze rondom omgevingsplannen is de monumentendatabase van Planon omgezet naar een GIS-database. Dit heeft de monumentendatabase beter te raadplegen en te beheren gemaakt.
- De actuele berichtgeving op social media is opgepakt.
- Er zijn archeologische publicaties gereed gekomen en in de reeks Monuscript is een uitgave verschenen over het Romeinse castellum in Meinerswijk.
- We hebben verschillende presentaties op het gebied van archeologie en erfgoed gegeven, met archeologisch vondstmateriaal bijdragen geleverd aan tentoonstellingen.

Regisseren en uitvoeren van archeologisch onderzoek en archeologisch depotbeheer (I)

- Het archeologiedepot is verhuisd naar de nieuwe locatie in Museum Arnhem. Daarbij is tevens een slag gemaakt in beter beheer van de archeologiecollectie.
- Er zijn systemen in beeld gebracht voor digitale administratie van de collectie.
- Er is regie gevoerd op verschillende archeologische projecten van bedrijven in de stad. Hierbij kan worden gedacht aan de opgravingen op het Cobercoterrein en Coehoorn.

Regioadvisering archeologie (I)

- Er is een nieuwe regio-archeoloog aangetrokken ter vervanging van de vorige regio-archeoloog
- Het handboek voor de regio-archeologie, waar Arnhem ook onderdeel van is, is geupdated.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	44.255	272	44.527
Baten	8.707	648	9.355
Saldo lasten en baten	-35.548	376	-35.172
Toevoegingen aan reserves	3.451	0	3.451
Onttrekkingen aan reserves	4.340	0	4.340
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	889	0	889
Prognose resultaat	-34.659	376	-34.283

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	272	N					
Cultuur	226	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Cultuur	25	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Cultuur	21	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Baten	648	V					
Cultuur	331	V	DU Brede impuls combinatiefuncties (deel Cultuur)	N	S	AR	J
Cultuur	297	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Erfgoed	20	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

Actualisatie MIP
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Decentralisatie-uitkering (DU) Brede impuls combinatiefuncties (deel Cultuur)
De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van via het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op wijken algemeen.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

We willen onze inwoners de zekerheid bieden dat zij een bestaan kunnen opbouwen (A)

Voorkomen en vroeg erbij (D)

In financieel onzekere tijden, waarin veel inwoners geldzorgen hebben door stijgende lasten, willen we zoveel mogelijk voorkomen dat inwoners schulden opbouwen en/of in de armoede terecht komen. We investeren daarvoor in een laagdrempelige ingang voor inwoners met financiële vragen, en in het vergroten van bewustwording en financiële vaardigheden bij vooral jongeren en nieuwkomers.

Zo investeren we samen met ketenpartners in de stad in het voorkomen van schulden, krijgen inwoners met betalingsachterstanden bij vaste lasten een hulpaanbod en werken we intensief samen met het onderwijs om jeugdwerkloosheid te voorkomen.

Aanpak kinderarmoede (I)

Op het gebied van kinderarmoede werken we samen met partners in de stad die met dit thema bezig zijn zoals stichting leergeld, consultatiebureaus, verloskundigen, huisartsen en scholen. We hebben met lokale partners de eerste stappen gezet naar een gezamenlijk te ontwikkelen pact om samen kinderarmoede nog sterker te bestrijden.

De Rekenkamer voert op dit moment een onderzoek uit naar generatiearmoede. De uitkomsten worden aan het einde van het jaar verwacht. De resultaten nemen we mee in de verdere doorontwikkeling van onze visie en beleid op het gebied van (kinder)armoede.

Schuldpreventie (I)

We willen zoveel mogelijk voorkomen dat mensen geldzorgen en/of schulden krijgen. Dat doen we samen met Rijnstad. Er zijn op acht locaties in Arnhem Goed Geregeld Arnhem-loketten actief. Daar krijgt de inwoner laagdrempelig informatie en advies over financiële en juridische zaken. Bij geldzorgen wordt snel geschakeld met de Sociale Wijkteams, Opr€cht en Geldzaken en Ondernemers zodat inwoners een beroep kunnen doen op schuldhulpverlening

Daarnaast coördineert (en voert deels ook zelf uit) Rijnstad voor ons preventieactiviteiten in de stad. Om inwoners met financiële vragen te vinden en te helpen, werken we samen met veel ketenpartners. Met de training “Alert op geldzorgen” worden ketenpartners ondersteund in het signaleren en bespreekbaar maken van geldzorgen bij inwoners en bij het doorgeleiden naar ons gemeentelijke hulpaanbod. Om ketenpartners nog beter te kunnen informeren over dit hulpaanbod is de “routekaart Alert op Geldzorgen” vernieuwd in samenwerking met de betrokken instanties.

Verder waren wij in maart actief in het kader van de landelijke Week van het Geld en zijn er door MoneyStart lessen gegeven op de praktijk-, vmbo en mbo-scholen.

(Vroeg) erop af (I)

Om inwoners met geldzorgen snel te bereiken wordt ingezet op vroegsignalering. Bij vroegsignalering ontvangen wij signalen van betalingsachterstanden bij vaste lasten partners. Het aantal signalen stijgt sinds april 2023 met 50% naar 1000 á 1100 per maand. Wij schatten in dat dit deels wordt veroorzaakt door stijgende energiekosten en deels door de landelijke regelingen en verscherpte afspraken met energiebedrijven die gelden sinds 1 april 2023. Ook zorgverzekeraars sturen meer signalen.

Op alle signalen die wij ontvangen volgt een hulpaanbod (huisbezoeken, telefonisch contact, email of brief). Omdat het aantal signalen is gestegen en persoonlijk contact de beste resultaten geeft, wordt vanaf september 2023 nog meer ingezet op telefonisch contact en huisbezoeken. We bereiken hiermee ook inwoners die nog niet bekend zijn met ons hulpaanbod. Met netbeheerder Liander hebben wij de handen ineen geslagen en zijn wij, mede naar aanleiding van een toezegging aan de SP, een samenwerking aangegaan . Hierdoor kunnen wij, samen met de gemeente Amsterdam, ook hulp bieden aan inwoners waarbij het energiecontract toch is beëindigd door de energieleverancier. Voordat de netbeheerder daadwerkelijk tot afsluiting van gas en/of energie overgaat, kunnen wij de inwoner helpen om een nieuw contract af te sluiten bij een andere leverancier.

Jeugdwerkloosheid voorkomen **(I)**

Er zijn verschillende lopende initiatieven die jongeren in een kwetsbare positie ondersteunen en werkloosheid onder deze jongeren voorkomen. Het aanbod voor deze doelgroep is steeds beter geworden en beter in beeld bij professionals. Het is de verwachting dat we dit najaar starten met een pilot waarbij we ons richten op jongeren tussen de 23 en 27 jaar die (nog) niet bij ons of bij onze ketenpartners in beeld zijn. In de tweede helft van 2023 gaan we met onze ketenpartners goed lopende initiatieven borgen die zich richten op het bieden van extra begeleiding aan kwetsbare jongeren van school naar werk. Voor jongeren die bijstand aanvragen wordt er sinds juni van dit jaar niet langer gewerkt met een zoekperiode van 4 weken. Door de gemeente kan er zo meteen gestart worden met de begeleiding naar werk of een opleiding.

Arnhemmers kunnen rondkomen (D)

Om Arnhemmers perspectief te bieden op een schuldenvrij bestaan, of naar financiële zelfredzaamheid is een belangrijke randvoorwaarde dat zij maandelijks kunnen rondkomen met hun inkomsten. De bestaanszekerheid vormt een essentiële randvoorwaarde om stappen te kunnen zetten richting activering, (gezondheids-/ psychische) problemen oplossen en werk. Een deel van deze bestaanszekerheid wordt landelijk bepaald (Participatiewet), denk aan de hoogte van het minimumloon en hoogte van de bijstandsuitkering Als gemeente hebben we daar nu weinig invloed op.

Waar we wel invloed op hebben is de toegankelijkheid van onze gemeentelijke inkomensregelingen en het aanbieden van een aantal extra mogelijkheden. Zo is besloten dat inwoners met een Gelrepas per 1 mei 2023 goedkoop kunnen reizen met het openbaar vervoer en kunnen 600 Arnhemmers sinds eind maart subsidie aanvragen voor een energiezuinige koelkast, wasmachine of vriezer. Aanvullend zijn de regels voor bijzondere bijstand voor de aanschaf van energiezuinig witgoed dit jaar verruimd.
Daarnaast onderzoeken we momenteel op welke manier onze gemeentelijke inkomensregelingen op een eenvoudigere manier zijn aan te vragen/toe te kennen.

Ook ondersteunen wij financieel een aantal ketenpartners, die er samen met ons voor zorgen dat er een vangnet is voor Arnhemmers met weinig financiële middelen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het Jeugdfonds Sport en cultuur, Stichting Leergeld, Ecovrede, de Voedselbank en kledingbank.

Inkomenszekerheid (zie spoor 1a en 1b nieuwe Participatiewet, bijverdienpremie) **(I)**

Het wetsvoorstel Participatiewet in Balans treedt naar verwachting 1 januari 2025 in werking. Het uitgangspunt in de hervorming van de Participatiewet is dat niet de regels, maar de mens centraal wordt gesteld. Arnhem laat de zoekperiode voor jongeren buiten toepassing. Dus niet alleen voor kwetsbare jongeren, maar alle jongeren tot 27 jaar. De "pauzeknop" wordt op basis van maatwerk ingezet om te voorkomen dat Arnhemmer financieel verder in de knel komen. Daarnaast heeft Arnhem de ruimte voor giften voor inwoners in de bijstand verruimd tot een bedrag van € 1.800,-

Met ingang van 1 juli 2023 start de proef Bijverdienbeloning, voor de duur van 2 jaar. De bijverdienbeloning is een extra beloning en stimulans voor inwoners die op dit moment vanuit de bijstand in deeltijd werken of Arnhemmers die vanuit de bijstand in deeltijd gaan werken.

Schulddienstverlening **(I)**

De dienstverlening van Plangroep is sinds begin 2022 weer op orde en er zijn nieuwe samenwerkingsafspraken gemaakt met de Sociale Wijkteams over snelle en warme overdracht van inwoners met schulden en begeleiding gedurende het schuldtraject. Jongeren met schulden worden geholpen en hierbij bieden we hen perspectief op activering of werk. De schuldhulpverlening voor ondernemers is geborgd binnen het cluster Werk en Inkomen.

In het najaar van 2023 vindt besluitvorming plaats rondom het in eigen beheer nemen van de Vroegsignalering en een aantal onderdelen van de Schuldhulpverlening. Na besluitvorming kan gestart worden met de implementatie. De planning is om in januari 2025 deze onderdelen weer in eigen beheer uit te voeren.
Via het Nationaal Programma Arnhem-Oost werken we een innovatieve manier van schuldhulp uit. We selecteren in Immerloo (een gebied dat één van de armste postcodegebieden van Nederland is), een groep inwoners die te maken heeft met problematische schulden en creëren rust door schulden in één keer op te kopen en daarna de doorbraakmethode in te zetten. Omdat we weten dat deze groep ook vaak te maken heeft met multi-problematiek verwachten we besparingen op voorliggende voorzieningen. Via een pilot kijken we naar het maatschappelijk rendement daarvan en naar de mogelijkheden om dit verder over Arnhem uit te rollen.

De samenwerking met aangesloten Bewindvoerders rondom het Convenant “Samen Sterker” is geëvalueerd. Zowel gemeente, bewindvoerders als Sociale Wijkteams en Plangroep zijn blij met de samenwerking. We maken met onder andere de Sociale Wijkteams nieuwe afspraken over de nazorg en uitstroom van inwoners onder bewind na een schuldtraject. Hiervoor starten we eind 2023 met een pilot om ervaring op te doen welke begeleiding een inwoner nodig heeft om stappen richting financiële zelfredzaamheid te zetten.

Energiearmoede **(I)**

Het maatwerkbudget bij Goed Geregeld Arnhem voor hoge energiekosten is per 1 mei 2023 vervangen door de mogelijkheid om individuele bijzondere bijstand aan te vragen bij de gemeente Arnhem. Dit is besloten nadat landelijk duidelijk werd dat individuele bijzondere bijstand hiervoor het geëigende middel is. Het omzetten is volgens planning verlopen. Wanneer inwoners geconfronteerd worden met (te) hoge energiekosten, kan een aanvraag ingediend worden.

De landelijke energietoeslag 2023 laat op zich wachten. De gemeente Arnhem is nauw aangesloten op deze de landelijke ontwikkelingen en heeft goed voorgesorteerd om direct in actie te kunnen komen zodra de wetswijziging Energietoeslag 2023 een feit is. Ook dit jaar is er Lokale Wintertoeslag om onze inwoners met een laag inkomen tegemoet te komen in de energiekosten.
De verbinding met het verduurzamen en isoleren van de woning wordt steeds gelegd; er wordt samengewerkt met en verwezen naar de energiecoaches. Vanuit de energiecoaches wordt vanaf eind maart 2023 ook de tijdelijke subsidieregeling energiezuinig witgoed geboden.

Arnhemmers doen mee (D)

Arnhemmers die een beroep doen op de ondersteuning vanuit de Participatiewet willen we zo snel mogelijk op weg helpen naar grip op hun eigen leven en perspectief. We zetten in op ontwikkeling en begeleiding naar vermogen volgens de participatiewaaier. Waar mogelijk leidt dat tot betaald werk. Elke stap op het gebied van participatie beschouwen we als een resultaat, omdat we weten dat betaald werk niet voor iedereen mogelijk is. In dat kader ondersteunen we sociaal ondernemende wijkinitiatieven waar inwoners op een laagdrempelige manier kunnen participeren en zetten we met ketenpartpartners in op cultuurparticipatie als alternatieve manier om mensen te activeren.

Ontwikkeling/ begeleiding inwoners naar vermogen op de participatieladder **(I)**

Steeds minder Arnhemmers zijn afhankelijk van een bijstandsuitkering. Het aantal Arnhemmers met een uitkering daalt met enkele procenten meer dan bij gemeenten van vergelijkbare grootte. We gaan met onze inwoners in gesprek om samen te beslissen wat het best passende traject is. Inmiddels zijn bijna alle inwoners met een uitkering gesproken. We zien, ondanks de krapte op de arbeidsmarkt, dat een deel van de inwoners meer ondersteuning nodig heeft om uit te stromen naar betaald werk, dan wel voor wie deze stap niet haalbaar blijkt. Voor deze groep moeten we blijvend een beroep doen op het re-integratiebudget voor ondersteuning. De inzet van instrumentarium om passende ondersteuning aan te bieden neemt toe. Ter ondersteuning hiervan intensiveren we de ketensamenwerking met partners in het werkveld. Het aantal inwoners dat via de loonkostensubsidie en jobcoaching kan deelnemen aan arbeidsmarkt stijgt hierdoor. We zien daarom ook een toename in onze uitgaven voor loonkostensubsidie en jobcoaching. Daar waar nodig zoeken we samenwerking met het Sociaal Wijkteam en zetten we maatwerk of de doorbraakmethode in indien bredere ondersteuning nodig is, ook op andere leefgebieden.

Vanuit het werkinvesteringsfonds ondersteunen we initiatieven die toezien op uitbreiding en ontwikkeling van ondersteuningstrajecten of instrumentarium, zoals buurtconciërges, sociaal ondernemende wijkinitiatieven, buurtbaanbureaus, buurtklus- en buurtgroenteams, het partnerschap van jongerenwerk en ondernemers in de winkelcentra Presikhaaf en Kronenburg en het bewonersinitiatief Collectief Kapitaal.

Ondersteuning doelgroepen: statushouders en jongeren **(I)**

In 2023 hebben we een Europese subsidie (AMIF) toegekend gekregen om statushouders, die onder de oude wet inburgering vallen, extra te ondersteunen in hun integratie. Met meerdere externe partners en collega's samen ontwikkelen we een aanpak waarbij er een breed aanbod wordt ontwikkeld op meerdere leefdomeinen zoals gezondheid, sport en werk. Dit doen we door sleutelfiguren uit de wijk in te zetten en de binding tussen werkgever en werknemer te versterken.

We hebben aandacht voor de doelgroep jongeren. Binnen het cluster Werk en Inkomen wordt gewerkt met aandachtsfunctionarissen jongeren die het contact met en kennis over deze doelgroep warm houden. Voor jongeren waarbij betaald werk (nog) niet haalbaar is wordt gekeken naar andere vormen van participatie zoals activerend werk of het volgen van een opleiding.

Passende werkplekken (I)

Het Werkgeversservicepunt Midden Gelderland, UWV, Scalabor, het Centrum Activerend werk en de Stichting Inclusief Midden Gelderland zijn voor de gemeente belangrijke partners om inclusief werkgeverschap te stimuleren. Met hen komen we tot steeds betere afspraken wie wat doet in het passend maken van werkplekken voor onze inwoners en de ondersteuning hierbij voor werkgevers. Daarnaast ondersteunen we sociaal ondernemende wijkinitiatieven waar inwoners werkervaring op kunnen doen en stappen kunnen zetten richting betaald werk. Zo zijn er inwoners als buurtconciërge, buurtklusser en energiecoach aan de slag gegaan.
In de regio werken we samen met onze partners in de arbeidsmarkt. Zo hebben er in het eerste kwartaal 43 inwoners deelgenomen aan Oriëntatiecarrousels georganiseerd door het LeerWerkLoket. Ook was er veel interesse voor informatiebijeenkomsten voor professionals over praktijkleren en is er in mei gestart met een project rondom praktijkleren. Het Steunpunt Social Return Midden Gelderland is sinds begin dit jaar ondergebracht bij de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein. In het eerste kwartaal zijn er 9 plaatsingen (dienstverband, opleidings- of werkervaringsplek) gerealiseerd op basis van een Social Return verplichting. We volgen landelijk de gesprekken over de hervorming van de arbeidsmarkt en kijken wat dit voor Arnhem betekent.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	163.897	4.010	167.907
Baten	109.871	470	110.341
Saldo lasten en baten	-54.026	-3.540	-57.566
Toevoegingen aan reserves	554	0	554
Onttrekkingen aan reserves	3.507	0	3.507
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	2.953	0	2.953
Prognose resultaat	-51.073	-3.540	-54.613

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	4.010	N					
Werk en Inkomen	2.509	N	Actualisatie WSW	N	S	AR	J
Werk en Inkomen	1.788	N	Actualisatie BUIG	N	S	AR	J
Werk en Inkomen	350	N	Individuele studietoeslag	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	208	N	DU Begeleiding jongeren naar werk	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	5	N	Compensatie MGR	J	S	AR	J
Werk en Inkomen	0		Voordeel WSW	N	I	AR	J
Werk en Inkomen	-850	V	Buurtcongiërges	J	I	AR	J
Baten	470	V					
Werk en Inkomen	470	V	Actualisatie BUIG	N	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

Actualisatie WSW
De lasten voor de uitvoering van de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) vallen in 2023 naar verwachting € 2,5 miljoen hoger uit dan begroot. Dit komt door de doorgevoerde structurele looncompensatie van 7% voor de werknemers binnen de Sociale Werkvoorziening.

Actualisatie BUIG
Voor de betaling van de gebundelde uitkeringen ontvangt de gemeente een specifieke uitkering van het Rijk, de BUIG. Begin mei 2023 is het bijgestelde macrobudget bekend geworden (het nader voorlopig budget). Arnhem ontvangt in 2023 € 104,9 miljoen. Het verwachte saldo van baten en lasten BUIG is iets verslechterd, de lasten zijn minder hard gedaald dan werd verwacht. De afgelopen jaren hebben wij vol ingezet op de ondersteuning van Arnhemmers naar betaald werk. Het aantal personen dat afhankelijk is van een bijstandsuitkering is afgenomen en het aantal personen dat met ondersteuning betaald aan het werk is gegaan, is verdubbeld. Ten opzichte van de huidige begroting stijgt het nadeel per saldo van € 1,7 miljoen naar € 3,0 miljoen. Het financieel beeld verslechtert hierdoor met € 1,3 miljoen. Ten opzichte van de totale begrote lasten is dat 1,3%.
Het nadeel van € 1,3 miljoen wordt verrekend met de algemene middelen, in overeenstemming met de afgesproken begrotingssystematiek voor BUIG. Het nadeel is verdeeld over € 1,79 miljoen meer lasten en € 0,47 miljoen meer baten.

Individuele studietoeslag
Vanaf april 2022 is de wettelijk regeling individuele studietoeslag herzien. Deze regeling is bedoeld voor inwoners die geen inkomen naast hun studie kunnen verdienen door een structurele fysieke beperking. De herziening gaat met terugwerkende kracht in. We verwachten daarom in 2023 € 350.000 extra kosten.

Decentralisatie-uitkering (DU) Begeleiding jongeren naar werk
Arnhem ontvangt in 2023 € 208.000 voor de coördinatie van de regionale aanpak jeugdwerkloosheid, ondersteunen naar werk van kwetsbare aankomend mbo-gediplomeerden en ondersteunen naar werk van voortijdig schoolverlaters. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Participatie en armoedebestrijding.

Compensatie Modulaire Gemeenschappelijke Regeling Sociaal Domein i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Voordeel WSW
Doordat er meer medewerkers van de Sociale Werkvoorziening zijn uitgestroomd dan begroot, heeft de bestuurscommissie participatie afgesproken om de middelen die hierdoor beschikbaar zijn gekomen in te zetten voor een eenmalige vergoeding aan alle medewerkers van de Sociale Werkvoorziening. Het gaat om een bedrag van € 440.000 en het is bedoeld als een financiële tegemoetkoming. De praktijk laat namelijk zien dat ook deze groep inwoners afgelopen jaar kampte met de hoge inflatie en hoge energiekosten. De huidige cao Sociale Werkvoorziening kent echter geen compensatie voor de gestegen kosten als gevolg van de inflatie. De uitbetaling van de tegemoetkoming gebeurt in de tweede helft van 2023. Als voorwaarde heeft de bestuurscommissie aangegeven dat er wel eerst helderheid moet zijn over de huidige cao-aanpassingen voor medewerkers van de Sociale Werkvoorziening. We willen voor alle werknemers die vallen onder de CAO 'Sociale Werkvoorziening' voorwaarden die recht doen aan het werk dat wordt gedaan en ook deze inwoners zekerheid geven om rond te kunnen komen. Daarom hebben wij als gemeente onze steun uitgesproken bij de resolutie van de VNG om de cao open te breken voor een loonsverhoging. De VNG en Cedris hebben onlangs het overleg met de vakbonden hervat over verbetering van de arbeidsvoorwaarden. Het is nog niet tot een akkoord gekomen.

Buurtconciërges
De verlengde pilot van de buurtconciërges loopt nog tot in 2024. Voor de dekking van deze pilot worden de middelen van € 425.000 uit het Werkinvesteringsfonds ingezet die in 2023 in de begroting zijn opgenomen. Om deze middelen in 2024 beschikbaar te maken worden deze in 2023 toegevoegd aan de algemene reserve. In de Begroting 2024 zullen deze middelen in 2024 worden onttrokken aan de algemene reserve, zo is ons voorstel.

De pilot buurtconciërges is begroot in het programma S12 Wonen en leefomgeving. Ook de dekking in 2023 vindt vanuit het werkinvesteringsfonds plaats. Hiervoor wordt deze dekking overgeheveld naar dit programma. Daarvoor worden de lasten in het programma S06 Participatie en armoedebestrijding met € 425.000 verlaagd en in het programma S12 met € 425.000 verhoogd. De totale lastendaling in S06 komt daarmee op € 850.000.

S07 Zorg

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhem is een inclusieve stad waarin alle inwoners, ook met een beperking of chronische ziekte, zo zelfstandig als mogelijk leven in de wijk en meedoen aan de samenleving (A)

Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis (D)

In 2020 zijn beleidsregels in werking getreden, waardoor duidelijker is geworden wat onder passende, effectieve en efficiënte zorg wordt verstaan. Ook zorgaanbieders zijn via de inkoop en met hogere kwaliteitseisen opnieuw geselecteerd om vanaf 1 juli 2020 zorg te verlenen. Binnen deze nieuwe kaders werken Sociale wijkteams en aanbieders samen om passende zorg te verlenen, waardoor kwetsbare inwoners ondersteund worden om zo zelfstandig en zo thuis mogelijk te kunnen leven. Vanuit de inwonerservaringsonderzoeken blijkt dat deze zorg helpt om inwoners zo zelfstandig mogelijk te laten functioneren en dat de ingezette zorg goed gewaardeerd wordt.
Bij de huishoudelijke ondersteuning hebben we te maken met wachtlijsten in verband met vergrijzing en personeelstekorten. Via wachtlijstbemiddeling borgen we dat de meest kwetsbare inwoners met acute problemen als eerste geholpen worden door direct huishoudelijke ondersteuning in te zetten. Daarnaast onderzoeken we samen met zorgaanbieders hoe we voldoende personeel kunnen inzetten in de huishoudelijke ondersteuning en welke mogelijkheden er zijn om vraag en aanbod in evenwicht te brengen.

We versterken de (veer)kracht van onze inwoners thuis en in instellingen met een integrale aanpak (I)

Bij de inzet van passende zorg wordt beter gekeken of deze er toe leidt dat de eigen kracht en het sociale netwerk van inwoners wordt versterkt en algemene voorzieningen in wijken beter worden benut. Sociale wijkteams spreken inwoners en aanbieders hierop aan. Ook in de nieuwe aanbestedingseisen en beleidsregels staat deze aanpak centraal. Via de ontwikkeling van wijknetwerken, waarin zorgaanbieders en aanbieders van de sociale basis op wijkniveau beter gaan samenwerken, verwachten we de integrale aanpak verder te stimuleren. Daarnaast wordt in complexe (veelal multiprobleem-)situaties samen met het Instituut voor Publieke Waarden (IPW) de doorbraakmethode toegepast. Waar nodig wordt via onorthodoxe maatwerkoplossingen ervoor gezorgd dat inwoners weer stappen kunnen zetten in hun ontwikkeling. We doen ervaring op met deze aanpak en hebben inmiddels veel inwoners geholpen. De kennis over de doorbraakmethode wordt door het IPW overgebracht naar onze Sociale wijkteams. Een speciaal team wijkcoaches zal vanaf 2023 deze doorbraakmethode gaan uitvoeren.

Ook hebben we dit jaar Arnhemmers ondersteund die door fysieke beperkingen hinder ondervonden in het leiden van een zelfstandig leven. Bijvoorbeeld door het beschikbaar stellen van een hulpmiddel, een aanpassing aan hun woning of het bieden van ondersteuning/advisering aan inwoners die willen doorstromen naar een andere woning die beter past bij hun (fysieke) gezondheid.

We versterken de zorgtoewijzing (I)

De beleidsregels voor zorg zijn in 2020 ingevoerd en zijn in 2022 geëvalueerd. Hierover is de raad geïnformeerd. Sociale wijkteams gebruiken deze beleidsregels om te bepalen welke zorg passend is voor inwoners. Ook zijn nieuwe aanbestedingseisen opgesteld voor aanbieders over de kwaliteit en gewenste transformatie van zorg. In periodieke contractgesprekken wordt besproken welke verbeteringen aanbieders hierin kunnen aanbrengen. Wij voeren deze gesprekken samen met de regionale inkooporganisatie. De Sociale wijkteams worden ondersteund in de zorgtoewijzing. Door gezamenlijk te kijken naar ontwikkelingen in de zorg, via een verbeterde Zorgmonitor, kunnen patronen en trends worden herkend. Deze Zorgmonitor vormt de basis voor de periodieke bestuursrapportage.

In 2022 hebben de Sociale wijkteams in afstemming met de gemeente Arnhem een aanpassing van de organisatie doorgevoerd. Naast Sociale wijkteams met generalistische wijkcoaches zijn stadsteams ingesteld. De coaches in deze stadsteams werken aan de uitvoering en toewijzing van een aantal specifieke zorgtaken. Er zijn stadsteams op het gebied van Wonen-rollen-vervoer-huishoudelijke ondersteuning, onderwijs; veiligheid en beschermd wonen. Daarnaast is de aansturing van de Sociale wijkteams vereenvoudigd door het aanstellen van één directeur/bestuurder die leiding geeft aan een aantal teamleiders. Inmiddels is gestart met een onderzoek of de personeelsformatie (wijkcoaches) van de stichting sociale wijkteams voldoende is om de opdracht van de gemeente Arnhem uit te voeren. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door Significant in opdracht van de gemeente Arnhem en de sociale wijkteams.

We sturen op kwaliteit en resultaat **(I)**

Per 1 juli 2020 is de nieuwe aanbesteding ingegaan. Daarbij zijn alle ingeschreven aanbieders getoetst aan de hogere kwaliteitseisen met als gevolg dat het aantal gecontracteerde aanbieders sterk is verminderd. In de aanbesteding zijn ook de eisen bij de verschillende zorgvormen verduidelijkt en aangescherpt. Via periodieke contractgesprekken monitoren we of aanbieders hieraan voldoen en zo nodig spreken we hen hierop aan. We blijven kwaliteits- en rechtmatigheidscontroles uitvoeren, zowel door de VGGM (kwaliteit) als door onze afdeling Handhaving. Daarbij werken we niet alleen signaalgestuurd, maar voeren we ook steekproefsgewijze controles uit en analyses van de jaarrekeningen en andere financiële gegevens. In de raadsbrief van 9 november 2021 is uitgebreid gerapporteerd over het intensiveren van het toezicht op de kwaliteit en rechtmatigheid van de Wmo- en jeugdzorg. In de bestuursrapportage is informatie te vinden over de uitgevoerde kwaliteits- en rechtmatigheidsonderzoeken en het totale bedrag aan onrechtmatig gedeclareerde zorg dat wordt teruggevorderd bij aanbieders.

In de afgelopen periode is gewerkt aan het verbeteren van het PGB-beleid (Persoonsgebonden budget). De verbeteringen zijn onder meer doorgevoerd in de informatievoorziening en communicatie, toerusten van de sociale wijkteams en intensiveren van de kwaliteit van de geleverde zorg. We blijven ook aandacht besteden aan de bewustwording en eigen regie van PGB-houders. Ondertussen werkt het Rijk aan de actieagenda PGB. We blijven deze landelijke ontwikkelen volgen.

We vergroten het inzicht of passende zorg wordt ingezet (monitoring) **(I)**

De raad ontvangt periodiek een bestuursrapportage over de ontwikkelingen in het sociale domein. Op wijkniveau is een dashboard beschikbaar waarin we de zorg(kosten) tot op detail kunnen monitoren. Gemeente en Sociale wijkteams werken met deze data (bijvoorbeeld volumes, producten, duur, kosten, aanbieders, zorgpaden en verwijzers) en bekijken of er aanleiding is om maatregelen te nemen. Daarbij wordt ook gekeken naar ontwikkelingen en resultaten in de wijk en de stad.
In 2022 zijn de beleidsregels geëvalueerd en is vanuit verschillende perspectieven bekeken of passende zorg wordt ingezet. Ook is het inwonerservaringsonderzoek uitgevoerd. Over beide onderzoeken is de raad geïnformeerd.

We ontschotten zorgsystemen en verkrijgen toereikend rijksbudget **(I)**

Het Rijk heeft voor de jaren 2021, 2022 en 2023 inmiddels extra middelen toegekend en voor latere jaren wordt verwacht dat het nieuwe kabinet nog extra middelen beschikbaar zal stellen. Ondertussen is in het kader van de hervomingsagenda door het Rijk en VNG gewerkt aan het ontwerpen en toetsen van mogelijk kostenbesparende maatregelen in de jeugdzorg. De rijksmiddelen zullen daarop in de komende jaren worden aangepast.

Het Integraal Zorgakkoord (IZA) is eind 2022 vastgesteld en vraagt inzet van de gemeente. De aanleiding voor het IZA is de toenemende druk op de zorg en het doel van het IZA is om zorgtransformaties in gang te zetten. Vanuit het IZA dienen dit jaar een regiobeeld en een regioplan opgeleverd te worden. Vanuit het IZA krijgt de regio Centraal Gelderland ongeveer € 4 miljoen per jaar via een IZA-SPUK en mag de gemeente met zorgaanbieders aanspraak maken op transformatiemiddelen voor impactvolle zorgtransformaties. Meer informatie over het IZA volgt in het derde kwartaal.

Het nieuwe verdeelmodel voor beschermd wonen is opnieuw met een jaar uitgesteld. Het wetsvoorstel woonplaatsbeginsel (en de daarmee gepaard gaande financiële doordecentralisatie) wordt momenteel door het Rijk voorbereid en het streven is om met ingang van 1 januari 2025 te starten met de invoering van het nieuwe verdeelmodel.

Meer kwetsbare Arnhemmers nemen actief deel aan de maatschappij (D)

Er wordt in de participatieketen steeds beter samengewerkt ter ondersteuning van de inwoners die willen werken. Ontwikkeling van de inwoner staat centraal. Waar mogelijk is dit gericht op een stapje verder op de participatieladder en op doorstroom of uitstroom naar een vorm van betaald werk. Met de introductie van de basisbanen is er een extra mogelijkheid gekomen om de stap van activerend werk naar betaald werk te maken. Bij de inwoners waarbij doorstroom of uitstroom niet mogelijk is gaat het om het versterken of stabiliseren van de mate van participatie: meedoen naar vermogen. Er is voldoende passend aanbod.

Een rendementsmeting Activerend Werk (AW) laat zien dat deelnemers van een traject Activerend Werk (zowel nieuwe als die al bezig waren met Activerend Werk) in één jaar tijd gemiddeld 1, 2 trede zijn gestegen op de participatieladder. En van deze groep is 16% begeleid naar een vorm van betaald werk.

In de afgelopen periode is het aantal inwoners dat actief aan de slag is met Activerend Werk aan het dalen. Gezien de huidige krappe arbeidsmarkt zijn er meer kansen op betaald werk. Er wordt actief ingezet om inwoners vanuit Activerend Werktrajecten door te laten stromen naar een vorm van betaald werk. Hiervoor wordt intensief samen gewerkt met diverse organisaties in de participatieketen. Daarnaast wordt er nauw samengewerkt op het

grensvlak Onderwijs en Activerend werk om kwetsbare jongeren de juiste ondersteuning te bieden in hun ontwikkeling naar zelfstandigheid.

Zie de inspanningen benoemd bij het doel 'Alle inwoners die hulp nodig hebben om zelfstandig te leven ontvangen de nodige zorg en ondersteuning tijdig, op maat en dicht bij huis' **(I)**

Meer jeugdigen ontwikkelen zich naar zelfredzaamheid en ontvangen waar nodig passende zorg (A)

Meer jeugdigen kunnen meedoen aan het dagelijks leven (D)

We willen dat kinderen zo veel mogelijk op eigen kracht meedoen aan het dagelijkse leven. Daarvoor hebben zij een goede sociale basis in de buurt nodig waar ze op kunnen terugvallen. Bijvoorbeeld op school, of bij de sport- of cultuurvereniging. Als het netwerk en de sociale basis bij een kind niet toereikend zijn voor de ontwikkeling, dan zetten wij (tijdelijk) specialistische jeugdzorg in.

Versterken eigen kracht van jeugdigen, sociaal netwerk en inzet algemene voorzieningen **(I)**

- We hebben zes nieuwe matches gemaakt tussen steunouders en vraaggezinnen. Het is lastig om voldoende steunouders te werven. We hebben de samenwerking met de pleegzorgcampagne geïntensiveerd. Dit zorgt naast aandacht voor pleegzorg ook voor meer aandacht voor de werving van steunouders. 15 kinderen maken gebruik van een steungezin. Dit is lager dan de doelstelling. Dit komt omdat we moeilijk steungezinnen kunnen vinden.
- We hebben afspraken over de inzet van Jeugdhulp Binnen Onderwijs (JBO). Deze afspraken zijn opgesteld in afstemming met de Samenwerkingsverbanden voor Primair Onderwijs en Voortgezet Onderwijs. We hebben met het wijkteam richtlijnen opgesteld over de inzet van Jeugdhulp Binnen Onderwijs (inclusief thuiszitters).
- We hebben een regionale werkwijze ontwikkeld om de inzet van jeugdhulp op Lichtenbeek (speciaal onderwijs) efficiënter en effectiever te organiseren. Deze werkwijze is opgesteld in afstemming met Lichtenbeek, Samenwerkingsband voor Primair Onderwijs, zorgaanbieders, de Regiogemeenten en het sociaal wijkteam. Doel van deze werkwijze is om de inzet van JBO efficiënter en effectiever te organiseren, zodat kinderen zich beter kunnen ontwikkelen.
- We hebben een plan van aanpak hoogbegaafden opgesteld met verschillende partners uit het veld en de betrokken ouders.
- De inspanningen die we gepleegd hebben, zijn conform de doelstellingen. We lopen op koers.

Meer kwetsbare jeugdigen wonen veilig thuis (D)

- We hebben in 2023 in de regio Centraal Gelderland een communicatiecampagne georganiseerd voor het Digitaal Scheidingsloket. Het aantal bezoekers van het Digitaal Scheidingsloket is dankzij deze campagne flink gestegen. De stijging van het aantal bezoekers heeft (nog) niet geleid tot een stijgend aantal inwoners dat gebruik heeft gemaakt van de chatfunctie. We onderzoeken of het Digitaal Scheidingsloket een permanente plek kan krijgen bij een welzijnsorganisatie.
- We voorkomen uithuisplaatsingen vaker door de inzet van Team VAV (Vertrouwd, Aanwezig en Veilig) dat snel en flexibel bij kwetsbare gezinnen thuis ingezet kan worden en escalatie helpt te voorkomen. De evaluatie over kalenderjaar 2022 laat zien dat door de inzet van VAV bij 12 nieuwe gezinnen zwaardere vormen van zorg en uithuisplaatsingen worden voorkomen. Het team VAV wordt uitgebreid zodat 25 gezinnen worden geholpen.
- In de afgelopen twee jaar is het aantal jeugdbeschermingsmaatregelen en het aantal jongeren in verblijf licht afgenomen. We boeken resultaat met de maatregelen die de inzet van jeugdbescherming en verblijf moeten voorkomen. Het verbeteren en versnellen van het veiligheidsnetwerk vergt een lange adem. We hebben in het afgelopen half jaar stappen gezet in de samenwerking tussen de jeugdbescherming en de lokale toegang.
- We versnellen en verbeteren het veiligheidsnetwerk: Veilig Thuis, Sociale wijkteams, jeugdbescherming en de Raad voor de Kinderbescherming. Zodat kinderen en hun ouders sneller passend hulpaanbod krijgen om de veiligheid in het gezin te herstellen. De afspraken vanuit de Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming zijn op 1 april 2022 doorgevoerd, waardoor de samenwerking een nieuwe impuls heeft gekregen. We werken aan de inrichting van een toekomststuin voor kind- en gezinsbescherming, waarbij medewerkers van Sociale Wijkteams intensief samenwerken met medewerkers van Veilig Thuis, Jeugdbescherming en Raad voor Kinderbescherming.
- We zetten de doorbraakmethode in om te werken aan een beter perspectief voor gezinnen met complexe, meervoudige problemen in een onveilige situatie. De doorbraakmethode is geborgd binnen de Sociale Wijkteams. We hebben afgesproken dat jaarlijks 40 casussen vanuit de doorbraakmethode worden opgepakt.
- Het Regionaal Expert Team (RET) ondersteunt bij het bepalen en tijdig inzetten van passende jeugdhulp en het aanbieden van ambulante alternatieven voor verblijf. Met dit regionale overleg doen we er alles aan om

uithuisplaatsing te voorkomen en zetten we in op betere uitstroom uit de jeugdzorg. Er is sprake van een lichte daling van het aantal Arnhemse jeugdigen in verblijf. In januari 2022 zaten 470 jeugdigen in verblijf en in maart 2023 455 jeugdigen. We zien deze daling voornamelijk bij pleegzorg en verblijf op terrein. Het RET helpt te bepalen welke zorg noodzakelijk. Het is nog niet altijd gelukt om een passende plek voor de jeugdigen te vinden. Om sneller een passende verblijfsplek voor jeugdigen te organiseren wordt in 2023 de 'Samenwerkende Voordeuren' opgezet waarbij een jeugdige op één plek wordt aangemeld waarna in samenwerking met het RET en zorgaanbieders een verblijfsplek wordt gerealiseerd. Deze ontwikkeling sluit aan bij de Gelderse Verbeteragenda Jeugdbescherming en het RET.

- We werven ouders voor pleegzorg en zetten gezinsvormen in als alternatieven voor jeugdhulp met verblijf. In samenwerking met de pleegzorgaanbieders en Steunouder Arnhem is een vernieuwde regionaal pleegzorgcampagne uitgevoerd. Met als doel het werven van meer pleegouders en steunouders, zodat kinderen in onveiligheid zo thuis mogelijk kunnen opgroeien. Niet alleen het werven van nieuwe pleegouders is belangrijk, maar ook het behouden van pleegouders. We organiseren in de week van pleegzorg een aantal activiteiten.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling **(I)**

Zie de toelichting bij deze inspanning binnen het programma Welzijn en Inclusie.

Minder jeugdigen zijn van zorg afhankelijk (D)

- In het afgelopen jaar zijn veel inspanningen geleverd om kinderen zo dichtbij huis mogelijk ondersteuning te bieden als zij vastlopen in hun ontwikkeling.
- De doelstelling van het project was het werven en inzetten van de praktijkondersteuner. Deze doelstelling is behaald. Gekeken naar de resultaten zien we dat ten opzichte van 2022 meer kinderen bij de praktijkondersteuner zijn geweest en de ernst van de problematiek toeneemt. 45 procent van de kinderen die bij de praktijkondersteuner kwam, werd verwezen naar specialistische zorg. De rest van de kinderen (55 procent) is geholpen door de praktijkondersteuner of is doorverwezen naar een algemene voorziening. Deze resultaten zijn lager vergeleken met de resultaten in 2022 (75 procent). In het najaar gaan we verder in gesprek met OnzeHuisartsen om te kijken wat de oorzaak is van de daling van het percentage. Daarna is bijsturing wellicht wenselijk.
- De zorgaccounthouder is in februari 2022 gestart met als doel bemiddelen bij de zorgvraag van kinderen op de wachtlijst (behandeling/GGZ), zodat zij sneller kunnen starten met hun zorgtraject. Bemiddelingen waren vrijwel in alle gevallen succesvol: er kon een alternatief worden aangeboden met een kortere wachttijd en in een groot aantal bemiddelingen kon een lichtere vorm van behandeling worden ingezet bij alternatieve aanbieders. Dit heeft tot gevolg dat kinderen die direct hulp nodig hebben deze ook kunnen ontvangen. In 2022 is de wachtlijsten van behandeling/GGZ met 15% gedaald. Dit is conform de doelstelling.
- In februari 2022 hebben we samen met vier zorgaanbieders bijeenkomsten ontwikkeld voor ouders en hun kinderen die op de wachtlijst staan. Tot op heden zijn er vijf aanmeldingen. Eén aanbieder biedt deze groepsbijeenkomsten standaard aan bij de aanmelding van de jeugdigen. We gaan kijken naar een alternatieve oplossing waardoor de groepsbijeenkomsten laagdrempelig worden aangeboden en voor iedere jeugdige toegankelijk is.
- Samen met de wijkteams hebben we een aantal acties ondernomen met als doel inzet van de juiste wet (Jeugdwet, Verlengde Jeugdwet of Wet Langdurige Zorg). We hebben ingezet op deskundigheidsbevordering van de Sociale wijkteams over inzet van de Verlengde Jeugdwet. We kijken of de Verlengde Jeugdwet correct is ingezet door de verwijzers of dat een voorliggende voorziening (WLZ, WMO, Zorgverzekeringswet) van toepassing is. 196 unieke jeugdigen hebben een toewijzing op basis van de verlengde Jeugdwet.

We zorgen voor een wijknetwerk met algemene voorzieningen en zorgaanbod dat aansluit bij de problemen van kinderen en jongeren **(I)**

We hebben de afgelopen 2,5 jaar in vier wijken de pilot Begeleiding Jeugd en Wmo uitgevoerd waarbij wijkcoaches zelf begeleiding boden in plaats van te verwijzen naar gecontracteerde aanbieders in de Wmo en Jeugdzorg. In mei 2023 is deze pilot afgerond. Zo is gebleken dat de meerwaarde van de pilot beperkt is. Eén belangrijke doelstelling van de pilot is dat de begeleiding door wijkcoaches er toe zou leiden dat gecontracteerde zorgaanbieders minder begeleiding zouden hoeven te bieden. Dit resultaat is niet gerealiseerd. Tegelijkertijd blijkt ook dat een belangrijke randvoorwaarde nog niet op orde is om de pilot tot een succes te maken. Passende voorliggende voorzieningen ontbreken, waardoor begeleidingstrajecten niet snel kunnen worden afgesloten. We gaan de komende tijd de positieve ervaringen van de pilot (bijvoorbeeld het dichtbij, in de wijk, bieden van zorg) bestendigen in structureel beleid.

In het najaar starten we in de gebieden De Laar, Elderveld, Elden en Schuytgraaf om laagdrempelige opvoedondersteuning aan ouders aan te bieden en daarnaast te zorgen dat ouders elkaar kunnen ontmoeten voor ontspanning en het uitwisselen van ervaringen over opvoeden.

Het uitgangspunt blijft om meer wijkgericht te gaan werken. Dit houdt in dat een beperkt aantal 'begeleidingsaanbieders' in de wijken samenwerken en medeverantwoordelijk zijn voor het bieden van de begeleiding in de wijk.

Een meer inclusief Arnhem, waarbij meer kwetsbare Arnhemmers (blijven) wonen in de wijk (A)

Er zijn voldoende geschikte en betaalbare woningen voor kwetsbare Arnhemmers (D)

Zie de toelichting bij de inspanningen hieronder.

We koppelen zorg(behoeften) aan wonen (I)

In nauwe samenwerking met vier woningbouwcorporaties stromen iedere maand cliënten uit naar een zelfstandige woning. Deze zogenaamde convenantroute is speciaal bedoeld voor cliënten in beschermd wonen of de maatschappelijke opvang, die klaar zijn voor een volgende stap, maar via de reguliere routes niet aan een woning kunnen komen.

De druk op de convenantroute is verder toegenomen doordat cliënten die vanuit intramurale zorg uit wensen te stromen moeilijk via de reguliere routes aan een woning kunnen komen. Naast de aanvragen vanuit beschermd wonen ontvangen we ook aanvragen vanuit de WLZ, ouder-kindhuizen en de instellingen voor jeugdzorg. Vooral deze laatste groep zorgt voor complexe aanvragen omdat er te weinig geschikte woningen zijn. De vraag naar kamerwoningen en goedkope eenpersoonswoningen (zoals studio's) is veel groter dan het aanbod.

Zorggerelateerde woonoverlast wordt minder (I)

Bij het meldpunt woonoverlast kan ook zorggerelateerde overlast worden gemeld. Als er meldingen zijn, worden deze met de betreffende zorgaanbieder besproken om passende maatregelen te treffen.
In 2020 is het casusoverleg 'complexe casuïstiek beschermd wonen' gestart en is een werkwijze afgesproken. Naast de primaire bedoeling, het invullen van de zorg voor mensen met een intensieve en complexe zorgvraag, heeft het meerwaarde voor aanbieders, doordat zij meer onderling afstemmen.
Regelmatig vindt afstemming over zorgoverlast plaats tussen de gemeente, het Zorgkantoor en de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI). Hierbij worden signalen van zorgoverlast gedeeld met het verzoek deze op te pakken om maatregelen te treffen.

Meer bewoners met een kwetsbaarheid kunnen in grotere mate in hun eigen woonomgeving zelfstandig (begeleid) wonen (D)

De gemeenten binnen de regio Centraal Gelderland, inclusief Arnhem, sturen samen met de Inkooporganisatie op deze transformatie, waarbij een belangrijke ontwikkelopdracht bij de gecontracteerde zorgaanbieders ligt. De eerste slag hierin is gemaakt met de nieuwe inkoopronde die is ingegaan op 1-7-2020. Met de recente contractverlenging van de aanbieders voor beschermd wonen is een tweede slag gemaakt door diverse verbeteringen in de producten door te voeren. Daarnaast werkt iedere gemeente aan de lokale basisinfrastructuur, zorgt voor voldoende geschikte woningen om de doorstroom mogelijk te maken en stimuleert wooninnovatie: voldoende diversiteit aan woonvoorzieningen die niet locatie-gebonden zijn (wonen-zorg losgekoppeld). In de praktijk is het 'omklappen' van woningen nog niet altijd mogelijk en moet de inwoner bij afschaling verhuizen. Voldoende geschikte woningen en een gevarieerd aanbod in Arnhem en de regio zijn hiervoor noodzakelijk. Dit blijft een belangrijk aandachts- en ontwikkelpunt de komende jaren en is een belangrijk onderdeel van de nieuwe regionale samenwerkingsafspraken.

We ontwikkelen meer preventieve activiteiten (I)

Regionaal (binnen het programma 'Samen aan Zet') is afgesproken dat iedere gemeente in de regio Centraal Gelderland werkt aan het op orde brengen van de lokale basisinfrastructuur. Dat betekent dat we zorgen voor plekken/activiteiten in de buurt waar inwoners die beschermd of begeleid wonen, elkaar kunnen ontmoeten en onderling steun kunnen vinden (zoveel mogelijk verspreid over de stad). We realiseren voldoende aanbod voor een zinvolle daginvulling en zorgen dat de deze doelgroep kan wonen op een passende plek (onder andere door woonafspraken met corporaties). We zorgen voor lokale samenwerking via de ontwikkeling van de wijknetwerken en werken hierbij samen met andere gemeenten, aanbieders, zorgverzekeraars en woningcorporaties. Eén van de huidige activiteiten is de voorziening 'buurtcirkels'. Deze wordt door de Regionale Instelling voor Beschermd Wonen in de regio Arnhem Veluwe Vallei (RIBW AVV) verspreid over de stad aangeboden. Hier kunnen zorgcliënten elkaar ontmoeten en elkaar ondersteunen in de problemen waar zij in het dagelijks leven tegenaan lopen. De gesprekken vinden plaats onder supervisie van een zorgprofessional. Door de buurtcirkels wordt de zelf- en samenredzaamheid vergroot en wordt bijgedragen aan een verantwoorde afschaling van zorg met een verkleinde kans op terugval.

Er zijn regionaal sluitende afspraken Beschermd Thuis **(I)**

Vanaf 1-1-2022 is gestart met de inhoudelijke doordecentralisatie van Beschermd Wonen. Dit houdt in dat alle gemeenten zich volledig gaan inzetten om voor hun eigen inwoners beschermd wonen te bieden. Hiervoor worden regionale samenwerkingsafspraken gemaakt. Dit is onder andere vastgelegd in de Kadernota ‘Samen aan Zet’ (de vervolgkoers op het Transformatieplan). Daarnaast wordt gewerkt aan een regionaal uitvoeringsplan en lokale uitvoeringsplannen.
De financiële doordecentralisatie is echter opnieuw uitgesteld. De verwachting is dat deze met ingang van 1-1-2025 plaatsvindt (invoering van het woonplaatsbeginsel en objectief verdeelmodel). Vanaf dat moment zijn de gemeenten zelf verantwoordelijk voor de eigen inwoners die (nieuw) willen instromen in beschermd wonen en ontvangt elke gemeente de bijbehorende middelen.
Deze verdeling van middelen vindt geleidelijk plaats. Als centrumgemeente Arnhem ontvangen wij nu nog alle middelen maar dat wordt straks verdeeld over de regiogemeenten. Bovendien gaat dat gepaard met een vermindering van het huidig budget. De financiële afspraken met de regiogemeenten voor de komende jaren zijn afgerond. Er wordt toegewerkt naar een convenant waarin afspraken worden vastgelegd over de financiën, de regionale besluitvorming hierover, de toegang, contractering, toezicht, de lokale basisvoorzieningen, monitoring en woonafspraken. Hiermee geven we invulling aan de van rijkswege vastgelegde Norm voor Opdrachtgeverschap voor Beschermd Wonen.

Er is een integrale aanpak voor mensen met verward gedrag **(I)**

In 2021 is bemoeizorg in de gemeente Arnhem uitgebreid. Naast de al bestaande mogelijkheden die de Regionale Instelling voor Beschermd Wonen in de regio Arnhem Veluwe Vallei (RIBW AVV) biedt voor (dreigend) dak- en thuislozen, zijn het Leger des Heils en Siza gestart met bemoeizorg voor een bredere doelgroep. We zijn aan het onderzoeken of we deze vormen van bemoeizorg kunnen samenvoegen tot een breed bemoeizorgteam.
De pilot 'Welkom in je wijk!' is afgerond. De bewustwordingsbijeenkomsten van deze pilot, hadden tot doel stigma van onbegrepen gedrag tegen te gaan en buurtbewoners meer begrip voor psychische kwetsbaarheden te geven. Er zijn weinig mensen bereikt met deze bewustwordingsbijeenkomsten, wellicht mede door de coronacrisis.
De pilot 'Noodbed voor mensen met verward gedrag' is in oktober 2021 van start gegaan. De partners hebben met elkaar afgesproken gedurende 2022 deze pilot door te laten lopen. Eind 2022 is een evaluatie geweest. Daaruit blijkt dat er nauwelijks gebruik is gemaakt van het noodbed. In 2023 is met de partners onderzocht of de pilot in gewijzigde vorm voortgezet kan worden. De pilot heeft nu een meer medisch karakter en is per 15 juni 2023 weer opgestart. De medische noodbedden zijn bij Rijnstate en de sociaal domein noodbedden zijn bij Pro Persona.
Onze bestuurders hebben op landelijk niveau aandacht gevraagd voor de uitvoeringsproblemen die we tegen komen in de Wet zorg en dwang. Met onze partners voeren we overleg om op lokaal en regionaal niveau tot verbeteringen te komen in de uitvoering van deze wet.
Met politie, VGGM, Sociaal wijkteam en de Overlast en Zorgoverleg-coördinatoren en IrisZorg werken we preventiever, door politiemeldingen over verward gedrag (waarbij geen strafbare feiten zijn gepleegd) te laten landen in het sociaal domein. Doordat de meldingen bekend zijn bij zorgpartners, kan zorg worden geïntensiveerd. Waar geen zorg wordt geboden kan onderzocht worden of hier een vraag om ondersteuning ligt.

Er zijn in Arnhem diverse aanpakken en interventies om de problematieken rond onbegrepen gedrag aan te pakken. Ondanks de inspanningen blijven de aantallen meldingen hoog en staat in sommige wijken mede door overlast de leefbaarheid onder druk. Om deze reden werken we met verschillende partijen Zorg en Veiligheid aan een interventieplan personen met verward of onbegrepen gedrag. Doel van het interventieplan is om vanuit de verschillende disciplines te komen tot aanvullende interventies binnen de aanpak voor personen met verward of onbegrepen gedrag.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	65.977	195	66.172
Baten	2.898	-308	2.590
Saldo lasten en baten	-63.079	-503	-63.582
Toevoegingen aan reserves	1.082	4.748	5.830
Onttrekkingen aan reserves	996	6.430	7.426
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-86	1.682	1.596
Prognose resultaat	-63.165	1.179	-61.986

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	195	N					
WMO en sociale wijkteams	195	N	Compensatie MGR	J	S	AR	J
Baten	-308	N					
WMO en sociale wijkteams	610	V	Hogere eigen bijdrage WMO	N	S	AR	J
WMO en sociale wijkteams	-918	N	Lagere eigen bijdrage beschermd wonen	N	S	BR	J
Toevoegingen aan reserves	4.748	N					
WMO en sociale wijkteams	4.346	N	Saldo voordeel WMO	N	I	BR	J
WMO en sociale wijkteams	807	N	Toevoeging resultaat doelgroepenvervoer aan BR WMO en Jeugdzorg	N	I	BR	J
WMO en sociale wijkteams	595	N	Toevoeging resultaat beschermd wonen aan BR WMO en Jeugdzorg	N	I	BR	J
Jeugdzorg	-1.000	V	Vrijval dotatie aan BR Jeugdfonds	N	S	AR	J
Onttrekkingen aan reserves	6.430	V					
Jeugdzorg	3.600	V	Restantnadeel Jeugdzorg	J	S	BR	J
Jeugdzorg	800	V	Pluryn tariefsverhoging	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	730	V	Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning	J	S	BR	J
WMO en sociale wijkteams	600	V	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	400	V	Aanvullende indexering zorgtarieven	J	S	BR	J
Jeugdzorg	300	V	Verhoging pleegzorgvergoeding	J	S	BR	J

Algemeen

Per onderdeel van de zorgbegroting wordt geprognosticeerd wat de totale kosten 2023 zullen zijn. Hierbij wordt rekening gehouden met verhoogde tarieven en de trends en ontwikkelingen in aantallen cliënten en zorg per cliënt.

Jeugdzorg: stijging tarieven en kosten

Zie toelichting op wijken algemeen.

Wmo-zorg: Kostprijsdekkende tarieven huishoudelijke ondersteuning
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Aanvullende indexatie zorgtarieven
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Wmo-zorg: doelgroepenvervoer
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Beschermd wonen
Zie toelichting op Wijken algemeen.

WMO-zorg: begeleiding- en overige Wmo
Betreft hogere eigen bijdrage WMO en Zorg: Saldo voordeel WMO. Zie hiervoor toelichting op wijken algemeen

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Vrijval dotatie aan BR Jeugdfonds
Actualisatie van de BR Jeugdfonds leidt tot de conclusie dat de begrote dotatie van 3 jaar van € 1 miljoen jaarlijks in beginsel niet noodzakelijk lijkt voor de dekking van de ambities binnen Perspectief op Jeugd. De begrote toevoeging in de jaren 2023, 2024 en 2025 wordt daarom teruggedraaid. Voor dit jaar alsook voor de jaren 2024 en 2025 valt daarmee € 1 miljoen vrij ten gunste van de algemene middelen.

S08 Welzijn en inclusie

Voortgang doelen en inspanningen

Arnhem staat voor een aantal grote uitdagingen die vragen om preventief en flankerend welzijnsbeleid dat onder andere inzet op een sterke sociale basis. Deze uitdagingen zijn bijvoorbeeld een groeiende stad met een grote woonopgave voor onder andere de huisvesting voor bijzondere doelgroepen, het versterken van de leefbaarheid en veiligheid in veerkrachtige wijken, het werken aan een inclusieve samenleving en het voorkomen of verlagen van de hoge (jeugd)zorgvraag van inwoners.

Arnhem wil daarom wijken met voldoende voorzieningen, kinderen en jongeren die gezond en veilig opgroeien en dat Arnhemmers zich vrij en veilig kunnen bewegen. Ook voor volwassenen die in hun jeugd hun ontwikkelkansen niet volledig konden benutten is het hebben van perspectief essentieel. Het beschikken over voldoende basisvaardigheden heeft een grote invloed op de kwaliteit van alle domeinen van het leven. Vandaar dat er een divers cursusaanbod is voor volwassenen om bijvoorbeeld laaggeletterdheid tegen te gaan.

Deze ambities die de gemeenteraad in de begroting heeft vastgesteld, vragen om een stevige sociale basis aan welzijn. Dit vraagt om een nieuwe blik op welzijn voor Arnhem, om een transformatie van welzijns(subsidie)beleid naar een betere aansluiting bij de complete opgave.

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers voelen zich thuis en kunnen meedoen in hun stad (A)

Opvoeden en opgroeien (D)

We werken volgens de principes van de Pedagogische Wijkaanpak aan het gezond- en veilig opgroeien van kinderen- en jongeren. In samenwerking met onze partners in de stad kijken we per wijk waar de prioritering in het jongerenwerk zit. Zij maken, in afstemming met ons, een programma om op die manier de jongeren te bereiken.

Sluitende aanpak ketenpartners voor vroegsignalering (I)

Met het aanbod gezinsprogramma's worden ouders met jonge kinderen ondersteund bij vragen over opvoeden en de (taal)ontwikkeling van hun kind. Dit aanbod is van belang voor vroegsignalering en preventie en leidt toe naar het aanbod peuteropvang dat voor alle kinderen vanaf 2 jaar beschikbaar is.
Ook wordt Veilig In en Om School (VIOS) verder voortgezet. De pedagogische driehoek staat daarin centraal: school, thuis, straat. Om deze verbinding goed te kunnen maken worden jongerenwerkers ook ingezet op school. Door op deze manier te werken zijn de lijnen kort, is de informatievoorziening zo actueel en nauwkeurig als mogelijk en worden signalen vroegtijdig opgepakt. Ook andere partners op jeugd- en jongerenwerk, sport, onderwijs, en jeugd(gezondheids)zorg werken goed samen en kunnen elkaar steeds beter vinden, maar dit blijft om aandacht vragen.

Ontwikkelen van voorliggende voorzieningen (I)

We vinden het belangrijk om passende ondersteuning te leveren aan onze inwoners, zo licht en dichtbij mogelijk. Daarvoor (door)ontwikkelen we aanbod in het kader van afschalen of het voorkomen van zwaardere zorg. Daar speelt vroegsignalering en doorverwijzing een belangrijk rol in. De vorming van wijknetwerken speelt hier een rol in. Hierin trekken we samen op met het programma zorg en wordt deze preventieve aanpak doorontwikkeld.

Maatschappelijke verbindingen (D)

In de eerste helft van 2023 is de Arnhemse Buurthuizenvisie 2022-2032 ‘Buurthuizen, Arnhems Goud!’ aan onze gemeenteraad aangeboden.
Deze visie van de samenwerkende Arnhemse buurthuizen is tot stand gekomen in een vorm van cocreatie van de buurthuizen, gemeente Arnhem en maatschappelijke partners, waarbij de gemeente onder meer een faciliterende rol heeft gespeeld door de procesbegeleider te financieren.

Op basis van deze visie worden stappen gezet om de buurthuizen in Arnhem een duurzame toekomst te geven. Hierin wordt de verbinding gezocht met het op te stellen accommodatiebeleid. Accommodaties, waaronder buurthuizen, maken het mogelijk dat ontmoeting en verbinding in de wijk kan plaatsvinden, doordat daar bijvoorbeeld wordt gesport of dat er activiteiten georganiseerd worden. Echter, ruimtes zijn niet altijd geschikt voor elke activiteit of worden door inwoners gezien als prettige plek. In de afgelopen jaren is de wens ontstaan om integraal te kijken naar het gebruik, beheer en exploitatie van maatschappelijke accommodaties.

In het verlengde hiervan zijn de subsidies in het kader van Ontmoeten en Verbinden in 2023 doorgezet, waardoor diverse buurthuizen en ontmoetingsplekken in Arnhem financieel ondersteund worden. Door deze financiële steun kan ontmoeting in de wijk worden gestimuleerd.

Samen werken in en aan de wijk (I)

We zijn continue in gesprek met de wijk, met partners en bewoners. Dit doen we samen met de wijkmanagers.

Suïcidepreventie (amendement 22A70 Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen) (I)

Vanaf juli 2021 tot 1 juli 2023 maakte Arnhem deel uit van het Suïcidepreventie Actienetwerk (Supranet). Een stad/regio die deelneemt aan het Actienetwerk doet dat onder regie van 113 Zelfmoordpreventie en met de intentie om het duurzaam een plek te geven. Zoals aangegeven in de raadsbrief van 23 mei, blijven we ook na 1 juli 2023 de aanpak van Supranet volgen. Dat betekent dat we gelijktijdige inzetten op vijf pijlers: publiekscampagne (bespreekbaar maken), risicogroepen benaderen, gatekeepers trainen in het herkennen en bespreekbaar maken, het netwerk versterken en de toegang tot dodelijke middelen beperken. Dit doen we met veel lokale partners en met inzet van ervaringsdeskundigen en naasten. Najaar 2023 is er een publiekscampagne voor de risicogroep jongeren en diverse activiteiten.

Zelf- en samenredzaamheid (D)

In 2023 starten we met het opzetten van wijknetwerken. Deze wijknetwerken dragen bij aan het langer zelfstandig en zelfredzaam thuis blijven wonen. Deze wijknetwerken bieden toegang tot laagdrempelige ondersteuning die zorg op lange termijn voorkomt. Het vormgeven van deze wijknetwerken doen we samen met onze partners in de stad op het gebied van welzijn en zorg.

Ondersteuning mantelzorgers (I)

Op 1 maart 2023 is het ‘Arnhems jaar van de Mantelzorg’ van start gegaan, op het 25 jarig jubileum van MVT (Mantelzorg Vrijwillige Thuishulp). Op communicatievlak is dit jaar sterk ingezet om het belang van mantelzorgers te benadrukken en in te zetten op een mantelzorgvriendelijk klimaat in Arnhem. Er vinden diverse evenementen en gesprekken plaats die de basis vormen van het jaar van de mantelzorg. Begin 2023 is de gemeenteraad hiervan op de hoogte gebracht tijdens een politieke avond.

Samenhangend ouderenbeleid (I)

Binnen ons ouderenbeleid zetten we in op twee sporen: samenhangend ouderenbeleid en een dementievriendelijk Arnhem. In het proces hieromtrent gaat de raad, middels een rondetafelgesprek, in gesprek met belanghebbenden in Arnhem om door te praten over deze twee sporen. We zien dit als waardevolle input voor het te ontwikkelen beleid. Het beleid wordt participatief ontwikkeld met de verwachting dit in het eerste kwartaal van 2024 op te leveren.

Zo zijn we met diverse belanghebbenden in gesprek om in beeld te krijgen welke maatschappelijke uitdagingen op het gebied van de vergrijzing op ons afkomen. Zo zijn we met het Sportbedrijf Arnhem aan het onderzoeken hoe we bewegen voor ouderen verder kunnen stimuleren. Met Rozet zijn we in gesprek om te bekijken hoe cultuur kan bijdragen aan deze vraagstukken. Uiteraard zijn we ook met partners in gesprek zoals SWOA die hierin zijn gespecialiseerd.

Met andere organisaties, waaronder het Openluchtmuseum Arnhem, onderzoeken we of we kunnen samenwerken in onze ambitie om dementievriendelijk te worden. In het kader van deze ambitie hebben we

inmiddels een GGD scan afgerond, waarmee we op korte termijn inzichtelijk kunnen maken waar we als Arnhem staan en wat er voor nodig is om onze ambitie te verwezenlijken.

Duurzame inburgering (D)

In Arnhem streven we ernaar dat de nieuwkomer zich vanaf dag één thuis voelt en mee kan doen in de stad, zodat ze sneller een bijdrage kunnen leveren aan de samenleving en eerder een zelfstandig bestaan kunnen opbouwen.

Nieuwkomers doen mee (I)

Voor de nieuwe wet inburgering is de focus dat taal en participatie, het liefst, worden gecombineerd om een snelle integratie in de Nederlandse samenleving mogelijk te maken. Taal- en participatie aanbieders passen hun aanbod aan daar waar het nodig is, op basis van de ervaringen die zij opdoen. Denk hierbij aan het uitbreiden van het netwerk van werkgevers om vrijwilligerswerk en het liefst betaald werk mogelijk te kunnen maken. Vóór de koppeling met gemeente Arnhem heeft COA de wettelijke taak voor de voorinburgering. Hiermee hebben wij afspraken gemaakt. Nadat de nieuwkomer is gekoppeld aan gemeente Arnhem nemen wij de regie over en is de regisseur inburgering het aanspreekpunt. Hiernaast zetten wij ook in op activiteiten die door asielzoekers en statushouders al vanaf het AZC gevolgd kunnen worden, zodat nieuwkomers vanaf dag één kunnen meedoen. Denk hierbij aan de meedoenbalies, aanbod fiets- en zwemlessen en creëren van een ontmoetingsplek.

Nieuwkomers voelen zich thuis (I)

Nieuwkomers staan centraal in de gemeentelijke aanpak. Zodra een statushouder aan de gemeente Arnhem wordt gekoppeld, krijgt deze statushouder een regisseur Inburgering toegewezen. Er wordt, vaak al in het AZC, een kennismakingsgesprek gevoerd. Indien mogelijk wordt de brede intake afgenomen op 13 leefgebieden. Hierdoor krijgen wij een goed beeld van de statushouder en wordt er samen met de statushouder een persoonlijk inburgeringsplan (PIP) opgesteld. Aan de hand van dit plan wordt de best passende leerroute, zorg en ondersteuning ingezet. De regisseurs Inburgering spreken zelf meerdere talen en zijn vaak ervaringsdeskundigen. Zij fungeren als cultuurtolken. Via een cultuursensitieve benadering wordt er, samen met de nieuwkomer, een persoonlijk inburgeringsplan (PIP) opgesteld. Samen beslissen is hierin van belang. De keten is inzichtelijk voor de nieuwkomers, waardoor zij de weg sneller weten te vinden in de Nederlandse samenleving. Wij breiden de keten uit als hier behoefte naar is en verstevigen de samenwerking in de keten door onder andere bijeenkomsten te organiseren.

Een passend vangnet (D)

Deze doelstelling ligt gedeeltelijk op koers, want de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen loopt vertraging op. Een van de oorzaken daarvan is de wooncrisis.

We streven ernaar dat niemand op straat hoeft te slapen of in een onveilige thuissituatie hoeft te leven. Preventie en nazorg hebben structureel de aandacht. Hierop wordt ingezet door onder meer het intensiveren van de ketensamenwerking, de inzet van ervaringsdeskundigen en het bieden van (ambulante) begeleiding voor iedereen die opvang behoeft.
Voor de resultaten op de inzet van de transitie van maatschappelijke opvang naar wonen, zie hieronder de inspanning 'Aanpak terugdringing dakloosheid'.

Regionale aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling (I)

De drie thema's die centraal staan liggen allemaal op koers:
- meer inzetten op vroegsignalering en preventie van huiselijk geweld;
- huiselijk geweld stoppen en duurzaam oplossen;
- aandacht voor specifieke doelgroepen.

Afgelopen half jaar hebben we ingezet op het bereiken van professionals via de leersessies huiselijk geweld en op deskundigheidsbevordering door middel van de subsidieregeling preventie huiselijk geweld en kindermishandeling, welke we onlangs hebben aangepast. We zijn aan het onderzoeken hoe we burgers meer en beter kunnen informeren over signalen van huiselijk geweld en wat daarmee gedaan kan/ moet worden gedaan. Daarnaast hebben we onze nieuwsbrief geëvalueerd om meer aansluiting te zoeken op de kennisbehoeften van professionals. We zijn bezig met de herijking van onze regiovisie in samenwerking met de regiogemeenten. We nemen actief deel aan de ontwikkelingen toekomstscenario Kind en Gezinsbescherming; een 0-100 aanpak voor alle gezinssamenstellingen die te maken hebben met een vorm van huiselijk geweld of problemen op meerdere levensgebieden. En werken nauw samen met partijen die aandacht hebben voor bijzondere doelgroepen zoals slachtoffers van schadelijke praktijken, personen met een licht verstandelijke beperkingen of (dementerende) ouderen en hun mantelzorgers.

We ondersteunen de doorontwikkeling van de Multidisciplinaire Aanpak (MDA++) en beschrijven wat we goed doen en waar we nog verbetering behoeven. In MDA++ werken we aan het duurzaam stoppen van huiselijk geweld/ kindermishandeling. De tweede helft van dit jaar gaan we hiermee verder en sorteren we voor op 2024.

Versterken ketensamenwerking OGGz-partners **(I)**

De keten neemt de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het realiseren van een passend vangnet. Met de voorziening het daklozenloket wordt de ketensamenwerking nog meer versterkt. Professionals treffen elkaar en leren elkaar beter kennen, waarmee integraal werken nog meer bevorderd wordt. Met ingang van juni 2023 worden periodiek werksessies voor alle betrokken partijen georganiseerd met als doel kennismaking, kennisdeling en samenwerking.

Aanpak terugdringing dakloosheid **(I)**

Algemeen
In december 2022 is door VWS het Nationaal Actieplan Dakloosheid: Eerst een Thuis gelanceerd. Dit plan is een doorontwikkeling van de landelijke brede aanpak 'terugdringen dakloosheid'. De ambitie is dat in 2030 dakloosheid is beëindigd en iedereen een thuis heeft. De regio Centraal Gelderland committeert zich aan de uitgangspunten van dit plan. In de afgelopen periode is dit thema regionaal aan de orde geweest in de bestaande overlegstructuren Beschermd Wonen/Beschermd Thuis en is er een werksessie voor alle partners en regiogemeenten georganiseerd. Op deze wijze wordt beoogd om dit jaar te komen tot een regionaal uitvoeringsplan voor de komende jaren.

In de afgelopen periode is de inzet op het terugdringen van dakloosheid langs de drie sporen onverminderd gecontinueerd:

- Preventie (het voorkomen van dakloosheid)

In samenwerking met Armoede en Schulden, Werk en Inkomen en Zorg (voorkomen uitval) wordt onverminderd ingezet op preventie. De regelruimte wordt maximaal benut, waaronder het niet meer toepassen van de kostendelersnorm in de Participatiewet en de vier weken zoektermijn voor jongeren. Daarnaast wordt ingezet op het voorkomen van huisuitzettingen en vroegsignalering.
Het daklozenloket wordt continue doorontwikkeld, zo is het multidisciplinair team aan het loket eerder uitgebreid met bemensing vanuit het Sociaal Wijkteam en draait nu ook stichting Barka mee. Dit om de hulp en ondersteuning aan dakloze kwetsbare EU-burgers te intensiveren. Nieuw is ook dat besloten is om het wekelijks verpleegkundig spreekuur van de GGD op het loket te laten plaatsvinden. Het loket is een voorziening met een preventieve werking, waarbij (dreigend) dakloze mensen laagdrempelig, snel en persoonlijk geholpen.
Verder heeft de regio Centraal Gelderland besloten om deel te nemen aan de preventiescanner Dakloosheid. Met deelname aan deze preventiescanner krijgen we in beeld waar we als regio, maar ook als gemeente individueel staan als het gaat om onze inzet op het voorkomen van dakloosheid.

- Vernieuwing van de opvang

De vernieuwing van de opvang is reeds gerealiseerd, waarmee ook een sluitend gedifferentieerd aanbod is ontstaan. De afbouw van de capaciteit heeft nog niet kunnen plaatsvinden. De belangrijkste redenen hiervoor zijn:

1. Onvoldoende woonplekken beschikbaar door krapte op de woningmarkt;
2. de instroom van de Maatschappelijke opvang blijft doorlopen, echter stagneert door- en uitstroom;
3. steeds meer dakloze personen met 'zwaardere' psychische problematiek en;
4. een toename van dakloze kwetsbare EU-burgers.

Als gevolg van deze ontwikkelingen is de druk op de opvangcapaciteit in het afgelopen jaar toegenomen. Om deze reden is er sprake van een (tijdelijke) uitbreiding van de opvang.

- Zelfstandig wonen (eventueel met begeleiding)

De beweging van opvang naar wonen is in 2021 verbonden met de brede gemeentelijke huisvestingsopgave 'Voldoende huisvesting voor aandachtsgroepen' en opgenomen in de onlangs vastgestelde nota Wonen & Zorg, waarbij duidelijk is dat de realisatie van extra woonplekken voor dak- en thuislozen vertraging oploopt. Een van de oorzaken daarvan is de wooncrisis.

Specifiek voor dakloze jongeren zijn de mogelijkheden van een pilot bouwdepot verkend en wordt onderzocht of en hoe dit uitgevoerd kan worden.

Inclusief Arnhem (D)

Het programma Inclusief Arnhem werkt sinds 2020 met vijf focuspunten:
1. voorkomen en tegengaan van discriminatie;
2. positie inwoners met een beperking versterken;
3. diversiteit in organisaties;
4. inclusieve gemeentelijke organisatie;
5. inclusieve gemeentelijke communicatie.

Op de vijf focuspunten zijn veel inspanningen verricht en die liggen grotendeels op koers, zie daarvoor de toelichting bij de focuspunten. Voor het kunnen beantwoorden van de vraag of we de gestelde doelen van het programma halen, stellen we in 2023 en de eerste helft van 2024 de effectindicatoren vast. Deze indicatoren nemen we op in de begroting van 2025.

Het uitvoeringsplan Inclusief Arnhem 2020-2022 is voor het programma en de vijf focuspunten nog een prima kader voor onze inzet op inclusie en diversiteit. Actualisatie van dat plan schuiven we vooralsnog op. We richten ons dit jaar en ook in 2024 op het uitvoeren van de plannen voor de verschillende focuspunten en het monitoren van de voortgang. Als te zijner tijd blijkt dat evaluatie en actualisatie van het kader nodig is dan geven we daar invulling aan. We volgen dit jaarlijks in de Turap en de Begroting.

Voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme (I)

Het uitvoeringsplan Vrij zijn in Arnhem is de basis voor de acties die we in gang hebben gezet. Dit doen we op verschillende domeinen, zoals wonen, onderwijs, sport, welzijn en zorg. In de stad doen we dit in samenwerking met partners zoals COC, Vizier, InDifferent en het Comité 30 juni/1juli. In 2023 zijn we begonnen met de aanpak ‘Arnhem tegen Racisme’ (zie daarvoor raadsbrief ‘Stand van zaken Arnhem tegen Racisme’ van 9 mei 2023). In de week van 20 tot en met 24 maart 2023 is de eerste Arnhemse Week tegen Racisme uitgevoerd. Er zijn diverse activiteiten georganiseerd om stil te staan bij de Internationale Dag tegen Racisme (21 maart). De subsidieregeling ‘herdenkingsjaar slavernijverleden en antiracisme’ is opengesteld. De werkgroep ‘Arnhem tegen Racisme’ is gestart en we geven een kennisimpuls aan professionals over sub-thema’s van racisme. De vele activiteiten rondom de herdenking en viering van Keti Koti en de inleiding van het herdenkingsjaar afschaffing slavernij hebben op grote aandacht van Arnhemmers kunnen rekenen.
De gemeente heeft in het kader van het herdenkingsjaar het Comité 30 juni/1 juli en de werkgroep Keti Koti op het vlak van projectmanagement en communicatie ondersteund. Het onderzoek naar de sporen van Slavernijverleden loopt en wordt in maart 2024 opgeleverd.

Bestendigen regenboogaanpak (I)

De nieuwe regenboogagenda, die we samen met de betrokken partners in de stad opstellen, volgt in het najaar.

Met InDifferent zijn meerdere gesprekken geweest over de ‘InDifferent-netwerken’. InDifferent voert diverse activiteiten uit op verschillende VO-scholen en bindt veel vrijwilligers aan zich die bereid zijn daaraan een bijdrage te leveren. Het lukt (nog) niet altijd om duurzame netwerken en relaties op te bouwen met scholen. Dit heeft soms te maken met de druk die scholen ervaren waardoor ze geen tijd hebben voor ‘extra’ programma’s naast het curriculum. Ook zijn er scholen die aangeven dat ze al erg inclusief zijn en daarom geen behoefte hebben aan het programma. Een andere reden is dat sommige scholen geen middelen kunnen vrijmaken voor extra inzet op het bevorderen van inclusie. Het goede nieuws is dat het netwerk van de scholen waar Indifferent mee samenwerkt, gestaag groeit.
Samen met de collega's van de afdeling onderwijs wordt er in het najaar een strategie opgesteld om de VO-scholen nog beter te betrekken bij de Indifferent-netwerken. In dit plan worden haalbare ambities voor het betrekken van VO en MBO scholen bij de Indifferent- netwerken opgenomen.

De organisatie van de ‘Liberation pride’ heeft zich teruggetrokken en is niet meer actief. De regenboogpartners zijn in overleg om in de toekomst een pride te organiseren met een eigen Arnhems karakter.

Positie inwoners met een beperking versterken (I)

Het uitvoeringsplan VN-verdrag Handicap is de basis voor de acties en activiteiten die we inzetten op dit focuspunt. Dit doen we op een reeks aan domeinen, zoals openbare ruimte, vastgoed, burgerzaken, onderwijs en zorg. Het principe ‘niets over ons, zonder ons’ is hierbij leidend. We werken samen met het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg) en Bijzonder in Arnhem. Bewustwording vergroten over de positie van inwoners met een beperking binnen de gemeentelijke organisatie en het onderdeel maken van andere opgaves vormt een rode draad door de inspanningen. Zo hebben we bijvoorbeeld het volgende gerealiseerd of gepland voor komend najaar:

- In januari was de bijeenkomst toegankelijke evenementen voor Arnhemse evenementenorganisatoren. De koplopersgroep van evenementenorganisatoren deelde ervaringen en inzichten die ze hebben opgedaan met het werken aan toegankelijkheid en het inzetten van ervaringsdeskundigheid;
- Het eerste deel van de hoofdlooproute van Malburgen is toegankelijk opgeleverd;

- De organisatie Bijzonder in Arnhem heeft in opdracht van de gemeente verschillende organisaties die activiteiten voor kinderen organiseren geadviseerd hoe ze deze activiteiten zo kunnen opzetten dat alle kinderen mee kunnen doen. Dit leidt tot een toegankelijker programma van zomeractiviteiten voor alle kinderen.
- Najaar 2023 organiseert Bijzonder in Arnhem in opdracht van de gemeente een bijeenkomst voor diverse organisaties over toegankelijke en inclusieve activiteiten voor kinderen volgend op de bijeenkomst van 2022 ('Iedereen doet mee').
- Uitwerken van een plan voor de realisatie van de 24 speeltuinen in samenspraak met onder andere het Apcg en Bijzonder in Arnhem. Bouwspeelplaats de Leuke Linde werkt met ondersteuning van de gemeente aan een plan voor het toegankelijk en inclusief maken van de bouwspeelplaats. Dit najaar wordt er een nieuw ontwerp gemaakt, samen met ouders en kinderen met en zonder een beperking.

Naast het uitvoeringsplan, spelen we ook in op nieuwe ontwikkelen en signalen van ervaringsdeskundigen. Op een aantal onderdelen (twee van de elf domeinen) van het uitvoeringsplan is meer tijd en inzet nodig dan voorzien, waardoor merkbare resultaten voor inwoners op die onderdelen voorlopig nog achterblijven.

Diversiteit in organisaties **(I)**

Onder dit focuspunt valt het netwerk ‘Diversiteitsreis’ en onze inzet richting verbonden partijen en subsidie- en inkooprelaties.

Voor het netwerk de ‘Diversiteitsreis’ zijn in de eerste helft van 2023 twee bijeenkomsten geweest en volgen er na de zomer nog twee. Negen nieuwe organisaties hebben zich aangesloten, waaronder een partnerorganisatie (InDifferent) en diverse verbonden partijen en subsidierelaties.

Met het oog op verdere professionalisering van het netwerk Diversiteitsreis is een verkenning gestart naar de mogelijke uitwisseling met het netwerk ‘Samen voor een Baan’. Een netwerk dat zich richt op inclusief werkgeverschap en meer werk voor mensen met een beperking/afstand tot de arbeidsmarkt.

In de raadsbrief Inclusie en diversiteit bij samenwerkingspartners van 14 maart 2023, staat wat we van verbonden partijen en subsidie- en inkooprelaties vragen qua inzet op een inclusieve en diverse organisatie en dienstverlening. In 2023 richten we ons op alle verbonden partijen en een aantal grote subsidiepartners. Deze partijen krijgen daarbij het aanbod deel te nemen aan het netwerk de ‘Diversteitsreis’ en dat heeft zoals hiervoor aangegeven geleid tot diverse aanmeldingen.

Inclusieve gemeentelijke organisatie **(I)**

In 2023 zijn we verdergegaan met de acties en inspanningen die in het Uitvoeringsplan Inclusieve en Diverse Gemeentelijke Organisatie zijn opgenomen. De volgende voortgang kunnen we melden:

- In het voorjaar is een informele themasessie met raadsleden geweest, waarin is gedeeld wat goed gaat en waar de dilemma’s liggen. Hier is het gesprek over gevoerd en zijn inzichten gedeeld en opgehaald;
- Alle clusters hebben een eerste versie clusteractieplan Diversiteit & Inclusie geschreven. Deze plannen hebben nog verdere uitwerking, verdieping en uitvoering nodig;
- Binnen een aantal clusters zijn bewustwordingssessies voor de managementteams georganiseerd;
- Gender: de verdeling van mannen en vrouwen binnen de gemeentelijke organisatie is nog steeds goed in evenwicht. Het is iets verschoven ten opzichte van 2022.
    - 2023: 55% vrouwen en 45% mannen (peildatum 31-08-2023).
      2022: 54% vrouwen en 46% mannen (peildatum 1-1-2022)

  In de strategische top is de verdeling:
    - 2023: 56,25% vrouwen en 44% mannen (peildatum 1-8-2023)
      2022: 55,6% mannen en 44,4% vrouwen (peildatum 1-1-2022)
- Leeftijd: we zien hier een lichte verjonging. Gemiddelde leeftijd is 48 ten opzichte van 49 vorig jaar;
- Het verzorgen van trainingen voor meer bewustwording op (onbewuste) vooroordelen. Zo hebben de teams Leefomgeving en de afdeling communicatie trainingen gehad en onze partner de Sociale Wijkteams Arnhem;
- We hebben een ‘onboardingsprogramma’ opgezet, waarvan diversiteit & inclusie een vast onderdeel is in de vorm van een training om ook nieuwe medewerkers hierover bewust te maken;
- Inclusief leiderschap: er zijn twee bijeenkomsten georganiseerd waarbij gewerkt is aan verbinding, bespreken van patronen en verkennen van leiderschapsrol in Arnhem.
- Inclusie: De NIM is medio 2023 uitgezet. Eerste resultaten verwachten we najaar 2023;
- De wervings- en selectieprocedures worden nog steeds oordeelvrij uitgevoerd;
- De doelstellingen op de Wet Banenafspraak lopen kwantitatief op koers wel willen we een kwaliteitsslag maken;
- Bewustwording: er zijn diverse activiteiten en campagnes georganiseerd tijdens onder andere de Diversiteitsweek, de Week tegen racisme en discriminatie en het personeelsevent ‘Arnhem Viert’;
- Inclusieve interne communicatie: we hebben dit jaar intern online aandacht besteed aan feestdagen van diverse religies. Daarnaast is er een handreiking inclusief communiceren ontwikkeld voor medewerkers.

Afwijkingen:

- We hebben de eerste helft van het jaar volop gewerkt aan de voorbereidingen van de start van de gemeentepool. De werving van de eerste lichting deelnemers start in de tweede helft van 2023. We hebben de start verplaatst van het voorjaar naar het najaar omdat we de randvoorwaarden en begeleiding voor de kandidaten vanaf het begin op een goed niveau willen hebben om direct een succesvolle uitstraling rond de gemeentepool te krijgen;
- We kunnen geen voortgang geven op de kwantitatieve doelstellingen van de culturele diversiteit van 2022. Het CBS heeft medio 2022 de definitie ‘westers’ en ‘niet-westers’ gewijzigd en heeft ook een herindeling van de data gemaakt naar ‘Nederland, Europa, buiten Europa’. Hierdoor kunnen we de doelstelling niet meten, zoals we dat eerder deden via de CBS-Barometer, omdat deze was gebaseerd op de oude indeling en data (westers en niet-westers);
- Een aantal inspanningen uit het uitvoeringsplan kost meer tijd en/of capaciteit dan ingeschat. Het gaat bijvoorbeeld om vrijwillige uitstroomgesprekken, fysieke toegankelijkheid, inclusief doorstroom- en promotiebeleid, medewerkersnetwerk, vertrouwenspersonen, leren en ontwikkelen. We gaan verkennen hoe we deze inspanningen verder kunnen brengen.

Inclusieve gemeentelijke communicatie **(I)**

Als gemeente willen we toegankelijk, begrijpelijk en inclusief communiceren. Met de stad en binnen de eigen organisatie. We werken daar op drie manieren aan:

Verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps
We werken aan het verbeteren van de toegankelijkheid van de gemeentelijke websites en apps. We pasten huisstijlsjablonen aan en trainden collega’s. Onze websites zijn toegankelijker geworden, maar hebben nog niet allemaal het gewenste niveau. Er komt een nieuwe gemeentelijke website waarbij de toegankelijkheid meteen goed is geregeld. Dat doen we samen met (vertegenwoordigers van) de doelgroep. Om het onderwerp te borgen is geregeld dat website-eigenaren rapporteren hoe het staat met de digitale toegankelijkheid én wordt bij iedere wens voor een nieuwe website of app meteen naar de toegankelijkheid gekeken. Ten slotte gaan we dit jaar nog binnen de afdeling Communicatie tijdelijk het takenpakket beleggen voor toezicht, controle en advisering op digitale toegankelijkheid van websites en apps.

Schrijven in begrijpelijke taal
Met het Project Direct Duidelijk (gestart in 2021) stimuleren we dat gemeentelijke medewerkers duidelijke taal gebruiken in hun schriftelijke communicatie. Dat doen we door medewerkers te trainen in het schrijven op taalniveau B1 (de training wordt inmiddels ook via het interne Leerplein aangeboden), door standaardbrieven te herschrijven en door nieuwe teksten voor te leggen aan een Lezerspanel van Arnhemmers. Daarnaast voeren we proeven uit met beeldbrieven en een digitale taaltool.

Communicatie waarin ook Arnhemmers en collega’s met een migratieachtergrond, een LHBTIQ+ identiteit of een beperking zich herkennen en erkend voelen.
We investeerden en investeren in deskundigheidsbevordering van de gemeentelijke communicatieprofessionals en bewustwording bij andere collega’s. We hebben een handreiking inclusief woord- en beeldgebruik, een kalender met voor het thema inclusie belangrijke (feest)dagen waar we als gemeente aandacht aan besteden. En we formuleerden beleid voor het schriftelijk communiceren in meerdere talen. Bij de nieuwe aanbesteding voor vormgevingsbureaus, is nadrukkelijk stilgestaan bij het belang van inclusie en toegankelijkheid.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	52.783	1.983	54.766
Baten	22.854	6	22.860
Saldo lasten en baten	-29.929	-1.977	-31.906
Toevoegingen aan reserves	1.708	0	1.708
Onttrekkingen aan reserves	3.618	250	3.868
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.910	250	2.160
Prognose resultaat	-28.019	-1.727	-29.746

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	1.983	N					
Welzijn	1.203	N	DU actieplan dakloosheid	N	I	AR	J
Welzijn	250	N	Opvang dakloze EU-burgers (motie)	N	S	BR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	200	N	DU leerlingenvervoer Oekraïne	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	145	N	DU Maatschappelijke begeleiding	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	130	N	DU Taal Oekraïne	N	I	AR	J
Sport	21	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Welzijn	20	N	DU Voorschoolse educatie	N	S	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	12	N	DU Einde lening inburgeringsplichtigen	N	I	AR	J
Asiel, Vluchtelingen en inburgering	2	N	Compensatie MGR	J	I	AR	J
Baten	6	V					
Welzijn	6	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	250	V					
Jeugdzorg	250	V	Dekking dakloze EU-burgers uit BR Wmo jeugdzorg	N	S	BR	J

Decentralisatie-uitkering (DU) actieplan dakloosheid
Arnhem ontvangt in 2023 € 1,2 miljoen ter dekking van de kosten in 2023 en 2024 voor het voorkomen van dakloosheid en het realiseren van woonplekken met passende ondersteuning voor (dreigend) dakloze jongeren en volwassenen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Welzijn en inclusie.

Opvang dakloze EU-burgers (motie)
Bij de vaststelling van de Perspectiefnota is een motie aangenomen voor de opvang van dakloze niet-rechthebbende EU-burgers (23M41). Gevraagd is om met een voorstel te komen om opvangplaatsen te realiseren en dit zo spoedig mogelijk te realiseren. Vooruitlopend daarop is een bedrag van € 250.000 vanuit de BR WMO en Jeugdzorg gereserveerd voor het realiseren van deze opvang. Dit is zichtbaar op programma S07 Zorg.

Decentralisatie-uitkering (DU) Maatschappelijke begeleiding
Arnhem ontvangt in 2023 € 145.000 voor de maatschappelijke begeleiding van inburgeringsplichtige asielmigranten en hun gezinsleden. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Decentralisatie-uitkering (DU) leerlingenvervoer Oekraïne en DU taal Oekraïne
Arnhem ontvangt in 2023 € 130.000 voor dekking van de kosten voor het leren van de Nederlandse taal aan Oekraïners en € 200.000 voor het leerlingenvervoer aan leerlingen uit Oekraïne. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De

bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Decentralisatie-uitkering (DU) Voorschoolse voorziening peuters
In Arnhem willen we alle peuters met 2 jaar in beeld hebben en een passende plek bieden op de peuteropvang. Wanneer ouders geen recht op kinderopvangtoeslag hebben wordt er gezocht naar een oplossing en betekent dit veelal een door de gemeente gesubsidieerde plek. Jonge kinderen met een achterstand in ontwikkeling en met een ondersteuningsbehoefte krijgen ook een passende plek op de gesubsidieerde peuteropvang. Het aantal peuters met een extra ondersteuningsvraag neemt nog steeds toe, waarvoor deze ontvangen middelen ingezet kunnen worden.

Arnhem ontvangt vanaf 2023 jaarlijks extra structurele middelen (€ 19.000) voor de bekostiging van voorschoolse voorzieningen. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Decentralisatie-uitkering (DU) Einde lening inburgeringsplichtigen
In 2023 ontvangt Arnhem € 12.000 om inburgeraars die nog steeds inburgeringsplichtig zijn, maar waarvan de lening voor inburgering (vrijwel) is uitgeput, hulp en begeleiding te kunnen bieden. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Welzijn en inclusie.

Compensatie MGR i.v.m. extra loon- en prijsstijgingen 2023
Zie toelichting op Wijken algemeen.

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op Wijken algemeen.

S09 Gezondheid en sport

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Arnhemmers gezonder en fitter (A)

Gezonde levensstijl (D)

Een goede gezondheid vormt de basis voor een gelukkig leven en is daarmee ook de basis voor deelname van inwoners aan onze samenleving. Alle Arnhemmers moeten gelijke kansen krijgen om hun gezondheidspotentieel optimaal te benutten. Een gezonde leefstijl en een goed ingerichte woonomgeving, met oog voor gezondheid en bewegen, zijn daarvoor belangrijke voorwaarden. Dit is de kern van het plan 'Gezond en Fit; Aanpak voor een gezonde leefstijl in Arnhem' (mei 2020) waarin we als gemeente onze ambities voor gezondere en fittere Arnhemmers presenteren. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar die inwoners voor wie een goede gezondheid niet vanzelfsprekend is. Dit sluit aan bij de Arnhem-Oost-aanpak.

Achter een verminderde gezondheid van inwoners gaan vaak problemen schuil die zich manifesteren buiten het gezondheidsdomein. Armoede en schulden, problemen rondom huisvesting, een lage opleiding, werkloosheid en ook de kwaliteit en inrichting van de woonomgeving kunnen van invloed zijn op de gezondheid. Dit vraagt om een aanpak die beleidsdomeinen overstijgt. Om die reden betrekken we bij onze plannen diverse partijen in de stad: beheerders openbare ruimte, zorginstellingen, het Sportbedrijf en sportaanbieders, wijkteams, onderwijs en het bedrijfsleven.

We sluiten aan bij het Nationaal Preventieakkoord en het Nationaal Sportakkoord II (2023) en kiezen ervoor te investeren in preventieve maatregelen, ook omdat dit op lange termijn ertoe kan bijdragen dat minder inwoners gebruik (moeten) maken van zorg. We bouwen voort op de stappen die in het verleden al zijn gezet en continueren de interventies op het vlak van bewegen en publieke gezondheid die effectief zijn gebleken.

We herijken het Arnhems Lokaal Sportakkoord waarmee we inzetten op samenwerking met betrokken partijen om bewegen te stimuleren voor alle Arnhemmers. De uitvoering loopt door in de komende jaren. We sluiten aan bij het GALA (Gezond en Actief Leven Akkoord) en het IZA. We geven invulling aan de extra (financiële) mogelijkheden die deze akkoorden ons bieden op het gebied van valpreventie, gezonde leefomgeving en combinatiefunctionarissen.

Daarnaast blijven we inzetten op Urban Sports. Breder dan voor de doelgroep die Urban Sport interessant vindt (10-30 jaar), zetten we in op het beter benutten van de openbare ruimte voor bewegen.
De komende jaren vervangen we gefaseerd de oude, met SBR- (autobanden)infill, kunstgrasvelden voor duurzamere en milieuvriendelijkere alternatieven. De manier waarop dit het beste uitgevoerd kan worden wordt onderzocht. De technologische ontwikkelingen op dit vlak gaan snel, waardoor we waarschijnlijk met verschillende pilots (organisch materiaal, infill-loze velden) gaan werken.

Kinderen hebben rond en na hun geboorte een kansrijke start (I)

Het werken aan meer kansengelijkheid voor onze allerjongste Arnhemse kinderen vraagt om een integrale en structurele aanpak. Daarom is op 6 maart 2023 door zo'n 15 partners uit de geboortezorg, het sociale domein en de gemeente Arnhem een intentieverklaring Kansrijke Start getekend. Hierin verklaren deze partijen dat zij zich gezamenlijk zullen inspannen om meer Arnhemse kinderen een kansrijke start te bieden. In 2023 geven we samen met deze netwerkpartners uitvoering aan de thema's uit de uitvoeringsagenda Kansrijke Start 2023: het beter signaleren van kwetsbare (aanstaande) ouders, het inzichtelijk en toegankelijk maken van het zorglandschap, het ontwikkelen van een MDO, ouders beter voorbereiden op het ouderschap en het verbeteren van de samenwerking in het netwerk. Intussen hebben in 2023 twee netwerkbijeenkomsten plaatsgevonden. Deze bijeenkomsten zijn waardevolle momenten voor professionals om kennis op te halen en te delen en elkaar beter te leren kennen. Elkaar kennen is een belangrijke voorwaarde om goed met elkaar samen te werken en de zorg rondom 'kwetsbare' gezinnen goed te organiseren. Door acute uitval van de projectleider starten de werkgroepen die aan de thema's uit de uitvoeringsagenda werken helaas pas na de zomer op. Intussen is een nieuwe interim projectleider aangesteld. Vanaf dit najaar wordt alle jeugdgezondheidszorg voor de jongste doelgroep 0 tot 4 jaar weer uitgevoerd conform het 'oude' uitvoeringsniveau van voor de afschaling in 2022. Dit betekent dat de jeugdgezondheidszorg (JGZ) weer volledig inzetbaar is voor Kansrijke Start.

Minder inwoners hebben overgewicht **(I)**

Het programma GO! draait volledig in de vijf Arnhem-Oost wijken. Steeds meer kinderen nemen deel aan dit programma en worden samen met het gezin begeleid naar een gezondere leefstijl. In 2022 volgen 98 kinderen het programma GO!. Het streven is dat er in 2023 minimaal 20 kinderen per wijk deelnemen aan GO!, wat neerkomt op minimaal 100 kinderen.

Het programma JOGG draait op volle toeren. Steeds meer sportkantines worden gezond en alle basisscholen in de Arnhem-Oost wijken worden voorzien van schoolfruit voor alle leerlingen. Het aanbod van voedingseducatie op scholen is uitgebreid. De gratis e-learning 'Basiskennis Schijf van Vijf' voorziet alle professionals die met kinderen werken van kennis op het gebied van gezonde voeding. Inmiddels werken alle buurtsportcoaches met het programma ENERGIE. In dit programma leren kinderen spelenderwijs tijdens de gymles of naschools beweegaanbod wat gezonde voeding is. Het streven voor 2023 is dat er bij alle scholen, die een rijke schooldag aanbieden, voedingseducatie in combinatie met bewegen bekend is.

Meer (jonge) Arnhemmers voldoen aan de beweegnorm **(I)**

Het 2+1+2 concept (5 uur bewegen op en rondom school) breidt zich nog steeds uit en vindt inmiddels elders in het land ook navolging. Steeds meer scholen doen mee en steeds meer scholen voldoen ook aan de 2 uur bewegingsonderwijs per week. De urban sports voorzieningen in de stad worden nog steeds zeer goed gebruikt, denk hierbij aan de pumptracks bij Olympus en Rijkerswoerd maar ook aan verschillende skateplekken zoals het nieuwe skatepark bij Rosorum. In mei 2023 zijn ook free-run elementen toegevoegd aan het Olympus-kwartier; hiermee voegen wij een extra 'urban' beweegvoorziening toe aan de stad. Ook vordert de planfase voor de groene, beweegvriendelijke invulling rondom Sportpark 't Lange Water gestaag; deze plek zal naar verwachting in 2024 gerealiseerd worden. Al met al wordt de openbare ruimte in Arnhem steeds beweegvriendelijker.

Wij blijven daarnaast inzetten op de groei van padel in Arnhem. Inmiddels liggen er 10 padelbanen in Arnhem en is de populariteit van de sport enorm. We zien dat in Arnhem nog steeds weinig mensen lid zijn van een vereniging. Daarom zetten we stappen om onze sportparken anders te gebruiken (beter te benutten). Met name op sportpark de Bakenhof zijn stappen gezet om het sportpark veel meer een centrale ontmoetingsplek van de wijk te maken, zo is er extra aanbod toegevoegd door de Hockey Foundation en werken de verenigingen op het sportpark goed samen om meer Arnhemmers te laten bewegen. We blijven inzetten op het versterken van verenigingen waar dat kan en daarnaast zetten wij in op aanvullend gebruik van de sportparken door de wijk, welzijnspartijen en het onderwijs.

In begin 2023 is ook de uitvoering van het lokaal sportakkoord 1 afgerond. De resultaten hiervan waren erg positief: Opbrengsten Sport- en beweegakkoord 1. In juli 2023 is het lokaal sport- en beweegakkoord herijkt en is de uitvoering van sportakkoord 2 gestart. Wij gaan ook de komende jaren samen met de Arnhemse sportsector werken aan het in beweging krijgen van de Arnhemmers, aan vitale verenigingen en aan een positief sportklimaat in Arnhem.

Voor ouderen is het aanbod op niveau gehouden, er zijn weer meer wandelgroepen opgericht en verschillende interventies lopen door, zoals soople (cursus om weer te starten met bewegen) en valpreventie. In aansluiting op het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) gaan wij in na de zomer 2023 het aanbod voor ouderen verder uitbreiden. Ook is er steeds meer aandacht voor beweegplekken voor ouderen in de openbare ruimte zoals door middel van het aanleggen jeu-de-boules banen.

Problematisch alcohol- en druggebruik terugdringen/ Kinderen en jongeren kunnen rookvrij opgroeien **(I)**

Wij zetten goede stappen richting een rookvrije generatie. Scholen en sportverenigingen zijn rookvrij en de speeltuinen en bushaltes in Arnhem zijn aangeduid als rookvrije zone.

Met het preventieakkoord blijven we aandacht vragen voor een rookvrije generatie en stoppen met roken. Tijdens Stoptober besteden we extra aandacht aan stoppen met roken en roken zal weer één van de aandachtspunten zijn tijdens de gezondheidsmaand in 2024. We streven ernaar om in 2024 aan de slag te gaan met een wijkaanpak voor een rookvrij Presikhaaf. Hiervoor zijn twee subsidieaanvragen ingediend; Kanker Lokaal op de Kaart en een Rookvrij Leven voor Iedereen.

Alcoholgebruik en mentale gezondheid bij onder andere jongeren zijn ook belangrijke thema's in het preventieakkoord. We streven ernaar om in 2023 het programma Helder op School, of een ander integraal preventieprogramma, op alle middelbare scholen in Arnhem te implementeren. Vier middelbare scholen in Arnhem zijn inmiddels aan de slag gegaan met Helder op School en veertien scholen zijn of worden opgeleid in gespreksvaardigheden bij (vermoedens van) middelengebruik en het signaleren van middelengebruik. In de zomer van 2023 vindt de buitententoonstelling KIND VAN plaats in Arnhem. Hiermee richten we ons op kinderen van ouders met psychische problemen of verslaving. Met de tentoonstelling KIND VAN geven we een extra

impuls aan de vindbaarheid van preventieve hulp en dragen we bij aan het bespreekbaar maken van psychische- en verslavingsproblemen.

We besteden ook aandacht aan de mentale gezondheid van scholieren; daarbij zoeken we naar nieuwe vormen om hen te ondersteunen bijvoorbeeld via een podcast en/of een chatfunctie. Daarnaast zorgen we, in samenwerking met zorgaanbieders, dat er aanbod wordt ontwikkeld om jongeren te ondersteunen/adviseren over hun mentale gezondheid.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	25.326	1.022	26.348
Baten	3.578	536	4.114
Saldo lasten en baten	-21.748	-486	-22.234
Toevoegingen aan reserves	431	0	431
Onttrekkingen aan reserves	856	113	969
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	425	113	538
Prognose resultaat	-21.323	-373	-21.696

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	1.022	N					
Sport	422	N	Sportbedrijf tekort begroting	N	S	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	342	N	Compensatie VGGM	J	S	AR	J
Sport	166	N	Huur- vs subsidie indexatie	N	S	AR	J
Sport	113	N	Uitbreiding buurtsportcoaches	N	S	BR	J
Sport	104	N	Sportpark Paasberg	N	S	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	4	N	Energieprijzen eigen gebruik (vastgoed)	J	I	AR	J
Publieke gezondheid en GGD	-129	V	VGGM: Incidenteel resultaat 2022	N	I	AR	J
Baten	536	V					
Sport	402	V	DU Brede impuls combinatiefuncties (deel Sport)	N	S	AR	J
Gezondheid	134	V	Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed	J	S	AR	J
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	113	V					
Sport	113	V	Uitbreiding buurtsportcoaches	N	S	BR	J

Sportbedrijf tekort begroting
Bij het sportbedrijf is er voor 2023 sprake van problematiek in de begroting. Concreet is er na aanwending van het positieve resultaat 2022 nog een tekort op de begroting 2023 van het Sportbedrijf van € 0,6 miljoen, waarvan € 0,166 miljoen compensatie van huurindexatie betreft. In deze prognose zit wel een inschatting van aanvullende subsidie vanuit het Rijk voor energiekosten, de zogenaamde TEK-regeling en Energiecompensatie voor zwembaden. Deze rijkscompensatie kan anders uitpakken dan nu verwacht, dit zal dan van invloed zijn op het exploitatietekort 2023. We verstrekken daarom €0,422 miljoen aanvullende subsidie aan het sportbedrijf en verrekenen hierop de rijkssteun als deze anders uitpakt dan verwacht

Compensatie VGGM: Extra loon- en prijsstijgingen
Ondanks de reeds opgenomen loon- / prijsindex voor de Begroting 2023 ontstaat een tekort als gevolg van de fors hogere prijsontwikkeling ten opzichte van de indexatie van gemeentelijke bijdrage. Deze impact is niet op te vangen met het weerstandsvermogen van VGGM. Begin 2023 is de loon- en prijsindex voor 2023 bijgesteld en dit leidt tot een structurele verhoging van de/onze gemeentelijke bijdragen van in totaal € 1.200.000. Voor het onderdeel gezondheidszorg bedraagt dit € 342.000.

Huur- vs subsidie indexatie
Zie toelichting op S04 Onderwijs.

Uitbreiding buurtsportcoaches
De gemeente Arnhem werkt al sinds jaren met buurtsportcoaches. Deze professionals in wijken zetten sport als middel in om bij te dragen aan gemeentelijke doelstellingen zoals een gezonde leefstijl, het tegengaan van eenzaamheid onder ouderen en het tegengaan van overlast onder jongeren. In een aantal wijken is er behoefte aan (meer) buurtsportcoaches. De buurtsportcoaches worden voornamelijk ingezet in de in de wijken waarop ook in het kader van de Arnhem Oost aanpak wordt ingezet. Omdat een verschuiving van de inzet van de buurtsportcoaches ten koste gaat van de inzet in die wijken, wordt voor de komende twee jaar het aantal buurtsportcoaches uitgebreid. Hiervoor wordt jaarlijks € 112.500 begroot.

Sportpark Paasberg
De oude (structurele) taakstelling op buitensport van €150.000 is niet geheel gerealiseerd, omdat de oorspronkelijk geplande ontwikkeling van woningbouw op de Paasberg niet doorgaat. Er is één veld afgestoten, daardoor is € 46.000 taakstelling wel gerealiseerd. De overige taakstelling van € 104.000 kan niet gerealiseerd worden omdat de sportvelden in gebruik blijven.

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op wijken algemeen.

VGGM: Incidenteel resultaat 2022
Zie toelichting op S01 Veiligheid.

Decentralisatie-uitkering (DU) Brede impuls combinatiefuncties (deel Sport)
De middelen voor de brede impuls combinatiefuncties worden vanaf 2023 verstrekt via een specifieke uitkering in plaats van het gemeentefonds. Om die reden worden de baten voortaan begroot op de programma's cultuur en sport en vervallen deze op programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën (gemeentefonds).

Verschil huurindexatie en lasten gemeentelijk vastgoed
Zie toelichting op Wijken algemeen.

S10 Klimaat en energie

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

In 2030 61% CO2-reductie t.o.v. 2017, dit is 572 kT CO2, verdeeld: 130 kT autonome ontwikkelingen, 191 kT (in)direct binnen actieprogramma NemiA, 5 kT (in)direct binnen andere programma's Arnhem en 246 kT buiten de gemeentegrens (in de regio) (A)

Gebouwde omgeving: 77 kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

De meest recente data over CO2-uitstoot (Landelijke klimaatmonitor) zijn van 2021. Hieruit is een dalende trend voor de gebouwde omgeving (woningen en publieke gebouwen) zichtbaar sinds 2015. Sinds referentiejaar 2017 is 61 kT CO2 gereduceerd. Welk deel hiervan een gevolg is van autonome ontwikkelingen en welk deel van programma-inspanningen is niet te achterhalen, zie ook voortgangsrapportage New energy made in Arnhem. In deze rapportage is van alle doelen en inspanningen aangegeven wat de voortgang is. Ook is duiding gegeven aan de cijfers.

2.500 huishoudens in energiearmoede geholpen in 2023 (I)

Van 2020 tot en met 2e kwartaal 2023 zijn ruim 2.500 huishoudens geholpen en bereikt, door energiecoaches, buurt-klusteams, via wijkteams en scholen en vanuit de witgoedregeling. De werkzaamheden op energiearmoede gaan op volle kracht door in 2023, 2024 en 2025, met nieuwe middelen en doelen. Hierbij zetten we o.a zwaarder in op buurtklusteams.

Uitvoeringsplan per wijk opstellen (8 jaar voor aardgasvrij) (I)

Het opstellen van uitvoeringsplannen per wijk is een middel om de doelstelling aardgasvrij van de hele stad te halen. Met een uitvoeringsplan geven we de inwoners ruim van te voren aan welk alternatief voor hun wijk beschikbaar is.

15% energiebesparing in gebouwde omgeving in 2030 (I)

In de eerste helft van 2023 heeft het college de Arnhemse aanpak woningisolatie vastgesteld en is de uitvoering daarvan gestart. We hebben de toekomstbestendig wonen lening uitgebreid naar VvE's en het budget fors verhoogd. Met de corporaties hebben we afspraken gemaakt over verduurzaming van hun bezit, wat volop in uitvoering is. Verder is de Subsidieregeling Eigen Woning Aanpak (SEWA) opgesteld, aangepast en in uitvoering.

250.000 zonnepanelen op daken in 2030 (I)

Eind 2022 lagen en circa 159.000 zonnepanelen op daken in Arnhem; de doelstelling voor 2023 is daarmee reeds gerealiseerd. Door autonome ontwikkeling, en acties zoals de toekomst bestendig wonen lening groeit het aantal panelen nog steeds.

De aanleg en aansluiting van zonnepanelen op daken met een grootverbruik aansluiting stagneert door netcongestie. Deze daken mogen nu de opgewekte stroom niet terugleveren aan het elektriciteitsnet. Op daken met een klein verbruik aansluiting is dit nog wel mogelijk.

6.500 woningen en publieke gebouwen aardgasvrij in 2030 (I)

Eind 2023 staat de teller met aardgasvrije woningen op circa 1.100 woningen. Dit komt grotendeels door het volledig aardgasvrij maken van woningen in Immerloo en 't Duifje door Volkshuisvesting. De overige aantallen zijn ontstaan door autonome groei. Dit is 400 woningen minder dan de doelstelling voor 2023. Om de doelstelling voor 2030 te behalen werken wij op dit moment in een aantal kansrijke wijken Elderveld-Noord, Kronenburg, Plattenburg, Hoogkamp en 5 all-electric buurten aan projecten. Hiernaast zijn wij in het onderzoekgebied Malburgen-Oost een samenwerking met Volkshuisvesting en Vattenfall aan het verkennen over de uitrol van een warmtenet.

Het realiseren van het doel (6.500 woningen aardgasvrij) is complex en erg dynamisch. Door huidige marktomstandigheden blijkt het moeilijk om met veel partijen rendabele businesscases op te stellen.

10 Arnhemse innovaties in wijken getest in 2030 **(I)**

Op initiatief van de gemeente zijn vijf (Arnhemse) innovaties getest en in pilotvorm gerealiseerd in Arnhem/Arnhemse wijken. Samen met de innovatiepartijen zijn we bezig met opschaling hiervan.

- oplaadpunten voor auto's aan lantaarnpalen in Schuytgraaf, ontwikkeld in Arnhem;
- een batterijopslag met energiemanagementsysteem (EMS) op Koningspleij noord, dat aangesloten is op het zonneveld en weer gekoppeld is aan autolaadpunten in de stad;
- mobiele generatoren op zonne-energie, ontwikkeld in Arnhem en toegepast bij GWW projecten en evenementen;
- zonnefolie van een Arnhems bedrijf op gemeentelijk vastgoed;
- in Geitenkamp zijn rode zonnepanelen toegepast op huizen binnen een beschermd stadsgezicht met rode daken.

Verder is een Arnhemse innovatie op het gebied van aquathermie, in de plannen voor de toekomstig aardgasvrije wijk Kronenburg (project Smart Polder);

Naast de gemeente hebben andere Arnhemse partijen ook Arnhemse innovaties getest en toegepast. Bijvoorbeeld op Industriepark Kleefse Waard zijn gerealiseerd: een innovatief laadplein met een beperkt formaat van de laadpalen en slimme aansturing ervan, een laadpaal met oplaadmogelijkheden voor vrachtwagens en een waterstoftankstation waar lokaal waterstof wordt gemaakt met Arnhemse technieken.
Daarnaast lopen diverse onderzoeken op de toepassing van innovaties, bijvoorbeeld restwarmte uit een datacenter, een buurtenergiesysteem, batterij-opslagsystemen en smart energy hubs.

Bedrijven en Industrie: 38kT CO2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017 (D)

In 2021 was de CO2 reductie 68 kT ten opzichte van 2017. Er is een sterke daling te zien in 2020, en weer een lichte stijging in 2021. In deze CO2 data is geen onderscheid te maken tussen het beïnvloedbare deel van CO2 reductie en het deel dat is toe te schrijven aan autonome ontwikkelingen. Het is daarnaast nog niet zeker of deze daling de komende jaren doorzet

Het is goed mogelijk dat na het opheffen van de coronamaatregelen vanaf 2022 het energieverbruik en ook de CO2 uitstoot van bedrijven en industrie weer gaat stijgen.

Zie ook voortgangsrapportage New energy made in Arnhem.

Communicatie en bewustwording intensiveren: 100% van bedrijven bekend met verduurzamingsmaatregelen in 2030 **(I)**

We hebben twee energycafé's georganiseerd voor specifieke doelgroepen. Eén voor buurthuizen en één voor gebedshuizen. Voor de gebedshuizen was dit tevens de start om te komen tot een Green deal voor deze doelgroep. Ook hebben we een informatiebijeenkomst gehouden in samenwerking met de Wereldhave voor winkeliers van winkelcentra Kronenburg en Presikhaaf. Ook is er een bijeenkomst georganiseerd om bedrijven en maatschappelijke instellingen te informeren over de ketenaanpak 'Arnhem zet de knop om'. De website ArnhemAAN is gevuld met actuele informatie en inspirerende voorbeelden.

Energiebesparing bevorderen: 15% energiebesparing bij bedrijven en industrie in 2030 **(I)**

Met een gebiedsgerichte aanpak via Green Deals stimuleren we bedrijven op werklocaties en maatschappelijke instellingen om energiebesparende maatregelen te nemen.
Op dit moment hebben alle deelnemende kantoren aan de Green deal Gelderse Poort met uitzondering van één de afgesproken energielabel A. Het laatste kantoor vraagt een energielabel aan op het moment dat alle verduurzamingsmaatregelen zijn uitgevoerd.
We hebben ook een Green Deal gesloten met de bedrijventerrein IJsseloord I. Met het sluiten van Green Deals met bedrijventerrein De Nieuwe Haven en de gebedshuizen zijn we nog bezig.

Ook hebben we in het kader van de ketenaanpak 'Arnhem zet de knop om' de subsidieregeling energiebesparing ondernemers en maatschappelijke organisaties ingevoerd. Arnhemse ondernemers en maatschappelijke organisaties kunnen hiermee een bijdrage ontvangen als zij energiebesparende maatregelen doorvoeren. Ze krijgen de subsidie voor bijvoorbeeld een energiescan, advies of als hulp wordt gezocht bij de ondersteuning in de uitvoer.

We handhaven door middel van energiecontroles op de verplichte maatregelen bij bedrijven en op de energielabel C verplichting bij kantoren. Dit doen we via de ODRA.

Opwek en hergebruik van energie bevorderen: 75.000 zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie en 2 pilots met gebruik restwarmte in 2030 **(I)**

We liggen op koers om de doelstelling van 75.000 extra zonnepanelen op daken bij bedrijven en industrie in 2030 te halen.

Via de Green Deals blijven we inzetten op het benutten van bedrijfsdaken voor het opwekken van energie. Inmiddels wordt hierbij ook gekeken of het mogelijk is om parkeerplaatsen op de werklocaties te benutten voor zonnecarports.

Meer bedrijven en industrie aardgasvrij maken: 500 extra bedrijven aardgasvrij in 2030 **(I)**

We hebben 5 green deals (zo goed) als afgesloten met bedrijven of maatschappelijke doelgroepen. In deze green deals wordt ook aandacht besteed aan aardgasvrij. Dit zal naar verwachting opleveren dat een aantal deelnemende bedrijven/maatschappelijke instellingen aardgasvrij wordt.
In samenhang met de green deals zullen we plannen voor de duurzame warmtevoorziening van werklocaties nader uitwerken. Twee van de gebiedsgerichte green deals fungeren hiervoor als pilot. Hiermee zijn we in de tweede helft van 2023 gestart. Op basis daarvan maken we plannen voor extra inzet om tot realisatie te komen.

Door het gebrek aan geschikte monitoringsmethode kennen we alleen het aantal bedrijven dat aardgasvrij is geworden met behulp van onze projecten zoals de green deals. We gaan onderzoeken of er een adviesbureau is dat door open data te combineren hier een oplossing voor kan bieden.

We zetten veel extra in om de doelstelling te bereiken, maar kunnen nu nog niet met zekerheid inschatten of de doelstelling in 2030 geheel zal worden bereikt.

Duurzame mobiliteit: reductie van 42 kT CO2 in 2030 (D)

Per jaar wordt nu 6,4 kT gereduceerd. Uiteindelijk is 52 kT haalbaar, door de focus te leggen op aanleg van laadvoorzieningen, zero emissie bouw en zero emissie doelgroepenvervoer.

Werkgeversaanpak modal shift: doelstelling voor 2023 25% minder autogebruik bij 10 bedrijven **(I)**

De werkgeversaanpak is in 2023 gestart door het aanstellen van een coördinator van de regionale aanpak.

Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit: in 2030 1000 deelauto's en 2000 deelfietsen **(I)**

Na vertraging is in zomer 2023 een set beleidsregels gepubliceerd en kunnen we starten met vergunningen.

Vergroten aandeel elektrische voertuigen: in 2023 1000 laadpunten en 20 snelladers **(I)**

Het aantal snelladers is inmiddels 48. Aantal openbare laadpunten lag in juni rond de 800, maar er worden verscheidene projecten uitgevoerd in 2023 waarmee de 1000 gehaald kan worden.

Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek: doel 2025 100% zero emissie bestelvoertuigen in de binnenstad en 25% minder stadslogistieke bewegingen. **(I)**

In juni 2023 wordt een collegebesluit genomen over de invoer van de zero emissie zone in de binnenstad per 2026 en is een start gemaakt met de uitvoering van flankerende maatregelen.

Taxibeleid verduurzamen: doel 2030 is 100% zero emissie taxi's in de binnenstad **(I)**

Er is geconstateerd dat implementatie van de taxiverordening nu niet zinvol is. Eerst dient het Rijk wetgeving op te stellen voor de volledige taxibranche (bel en opstapmarkt). Implementatie is dus tot nadere orde uitgesteld. We zijn contact blijven houden met de taxibranche om het taxivervoer te verbeteren en schoner te maken. Enerzijds in algemene zin, maar ook in het kader van concrete projecten zoals het Willemsplein.

Zero emissie concessie doelgroepenvervoer: doel in 2030 is 100% zero emissie doelgroepenvervoer **(I)**

Bij de tussenevaluatie hebben bijna alle ondernemers een plan ingediend voor volledig zero emissie in 2030. Nu al rijden de meeste ondernemers met elektrische personenwagens en elektrische busjes. Alleen de rolstoeltaxi's nog niet.

Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente: doel 2023 is 100% van nieuw in te zetten bestel- en personenauto's moet zero emissie zijn. **(I)**

Het gebruik van zero emissievoertuigen is nog niet in alle aanbestedingen meegenomen, wel in GWW-opdrachten.

Zero emissie openbaar vervoer concessie: doel in 2023 is een volledig zero emissie OV concessie **(I)**

Tussen 2023 en 2026 wordt er gewerkt met noodconcessies. Voor de concessie 2026 wordt ingezet op volledig zero emissie.

Stimulering waterstofmobiliteit: in 2022 80 waterstof-elektrische personenwagens in Arnhem **(I)**

Aantal van 80 verschillende waterstof elektrische auto's die in Arnhem tanken is al gerealiseerd.

Grootschalige opwek: 34 KT CO2-reductie in 2030 (D)

De tussendoelstelling voor 2023 is 4 windmolens en 18 MWp opgesteld vermogen aan zonnevelden. Eind 2022 zijn er 4 windmolens gerealiseerd, en 15,2 MWp zonneveld.
Er wordt nu circa 9 kT CO2 gereduceerd door opwek van hernieuwbare energie, inclusief zon op daken.

5 windmolens in Arnhem in 2030 gerealiseerd **(I)**

De tussendoelstelling voor 2023 is 4 windmolens gerealiseerd. De 4 windmolens van Koningspleij-noord zijn gebouwd. Drie ervan hebben al een jaar gedraaid en de vierde is eind 2022 met de testfase begonnen. Door het besluit van Gedeputeerde Staten 'Geen windparken in Natura2000 gebied Veluwe en beperkt in zone van 1-8 km eromheen' (december 2022) en een nieuwe provinciale windvisie die in voorbereiding is, is het op dit moment niet mogelijk om in Arnhem een vijfde windturbine te ontwikkelen aan de Drielse Dijk, zoals beoogd in het programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030. De provincie onderzoekt of door maatregelen, zoals zwarte wieken en stilstandvoorzieningen, meer ruimte komt voor windmolens. Als dit geen ruimte oplevert in Arnhem, betekent het dat circa 10% (3,3 kT CO2-reductie) van de doelstelling van grootschalige opwek (34 kT CO2) niet gerealiseerd kan worden.

Het alsnog realiseren van dit deel van de CO2-reductiedoelstelling door andere energieopwekmaatregelen voor 2030, bijvoorbeeld door de ontwikkeling van (nog) meer zonnevelden, is niet zonder meer haalbaar. Er is op dit moment namelijk al een disbalans op het elektriciteitsnet doordat er meer zonne-energie dan windenergie wordt opgewekt. Dit alles maakt dat we als Arnhem voor het behalen van onze doelstellingen voor grootschalige opwek afhankelijker zijn van de regio dan voor dit besluit.

42 MWp (circa 45 ha) zonnevelden in 2030 gerealiseerd **(I)**

Er zijn 2 gerealiseerde zonnevelden: bij de rioolwaterzuiveringsinstallatie van Waterschap Rivierenland aan de Drielsedijk (1,4 hectare, 7.200 zonnepanelen, 2,2 MWp) en op Koningspleij noord (8,5 ha, 34.000 panelen, 13 MWp). Opgeteld ruim 15 MWp. Een vergunning en SDE-subsidie voor een zonnepark op de bult IJsseloord 2 zijn verleend. De businesscase moet nog sluitend gemaakt worden (4 ha, 6 MWp). De haalbaarheid van een locatie voor een zonneveld in de omgeving van vliegbasis Deelen is verder onderzocht. Gezien de vele belangen die in het gebied spelen, is hierover nog geen besluit genomen.

Zie ook de voortgangsrapportage New energy made in Arnhem 2022. In deze rapportage is van alle doelen en inspanningen aangegeven wat de voortgang is. Ook is duiding gegeven aan de cijfers.

Meer bewustwording en gedragsverandering (D)

Met de communicatiecampagne Arnhem Aan bieden we zoveel mogelijk handelingsperspectief voor al deze doelgroepen, rekening houdend met de maatschappelijke trends en actualiteit. Het ondersteuningsaanbod is aangepast op basis van de input die is opgehaald bij de verschillende doelgroepen.

Steeds meer Arnhemmers zien de noodzaak van energie besparen en weten de weg te vinden naar de website Arnhem Aan en/of het Energieloket Arnhem, waar ze geholpen worden om stappen te zetten.

De communicatie over energiearmoede loopt ook via scholen.

Voortzetten communicatiecampagne Arnhem AAN **(I)**

In de eerste helft van 2023 hebben meerdere kleine en een grote acties plaatsgevonden en hebben we de social media berichten geïntensiveerd. Met oog op de energiecrisis in het afgelopen jaar is het ondersteuningsaanbod vanuit duurzaamheid in de online en offline communicatie gecombineerd met het aanbod voor Arnhemmers met geldzorgen. Daarnaast hebben we de online communicatie vanuit Arnhem Aan geïntensiveerd. Goede voorbeelden uit verschillende doelgroepen zijn gedeeld. Per 1 april 2023 is het Energieloket Arnhem gelanceerd, dat een overzicht biedt van al het ondersteuningsaanbod voor de verschillende doelgroepen.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	15.841	0	15.841
Baten	10.529	0	10.529
Saldo lasten en baten	-5.312	0	-5.312
Toevoegingen aan reserves	10.715	-10.000	715
Onttrekkingen aan reserves	254	0	254
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-10.461	10.000	-461
Prognose resultaat	-15.773	10.000	-5.773

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	0						
Baten	0						
Toevoegingen aan reserves	-10.000	V					
Duurzaamheid bedrijv en mobiliteit	-10.000	V	Inzet middelen impuls energietransitie	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	0						

Inzet middelen impuls energietransitie

Om de energietransitie een impuls te geven is in de Begroting 2023 € 15,0 miljoen vrijgemaakt waarvan in 2023 € 10,0 miljoen is toegevoegd aan het Klimaatfonds. Deze middelen worden in de jaren 2024 tot en met 2026 besteed, waarbij de lasten direct in de begroting worden opgenomen. Om die reden kan de begrote toevoeging van € 10 miljoen in 2023 teruggedraaid worden, omdat de lasten in de jaren 2024 tot en met 2026 dus op de rekening drukken op het moment dat deze gemaakt worden.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Verstedelijkingsopgave Arnhem: stad in balans (A)

Benutten van de kansen die de Omgevingswet biedt (D)

Deze doelstelling is op koers, zie de toelichting bij onderstaande inspanningen.

Omgevingsvisie 2040 (I)

Het college heeft de definitieve omgevingsvisie vastgesteld en deze is voorgelegd aan de gemeenteraad voor definitieve vaststelling. Het voorontwerp van de omgevingsvisie is op inhoud al door de vorige raad vastgesteld. We gaan dan ook door met het ontwikkelen van diverse beleidsuitwerkingen die volgen uit de omgevingsvisie voor de verschillende thema's zoals mobiliteit, gezonde en veilige leefomgeving en een visie op hoogbouw en verdichting. Daarnaast gaan we verder met de gebiedsuitwerkingen voor spoorzone Arnhem Oost, Kronenburg en Centrum.

Toewerken naar één integraal omgevingsplan voor het hele gemeentelijke grondgebied (I)

De Eerste Kamer heeft positief besloten voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet op 1 januari 2024. De verwachting is echter dat de functionaliteiten van het landelijke digitale stelsel omgevingswet (DSO) op datum van inwerkingtreding van de Omgevingswet beperkt zijn. Dit kan in 2024 gevolgen hebben voor onze (digitale) dienstverlening. Om de eventuele gevolgen zoveel mogelijk te verzachten gebruiken we de tweede helft van 2023 om ons systeem en de koppelingen met het landelijk systeem op orde te hebben en zetten we extra inspanning op communicatie en support over dit nieuwe digitale systeem en de opzet van het omgevingsplan. We zorgen dat we extra capaciteit beschikbaar hebben om inwoners, ondernemers en ook onze collega's te helpen met hun vragen over de nieuwe systematiek van het omgevingsplan.
Ook zetten we een deel van onze bestemmingsplannen vast om in een omgevingsplan en richten we het systeem van regels in, zodat we als gemeente zelf in ieder geval beschikken over een goede basis.

De benodigde raadsbesluiten zoals delegatiebesluit en het besluit Bindend Adviesrecht zijn inmiddels genomen. In het vierde kwartaal van 2023 legt het college de aangepaste legesverordening ter besluitvorming voor aan de raad.

Toetsen en vergunnen van initiatieven (D)

De gemeentelijke inspanningen liggen op koers, zie de toelichting bij de inspanning hieronder.

Aansluiting op de Landelijke voorziening Digitaal Stelsel Omgevingswet (I)

Inmiddels is de inwerkingtredingsdatum van de Omgevingswet vastgesteld op 1 januari 2024. Het goed kunnen werken met de digitale systemen van het Rijk is essentieel voor onze dienstverlening. Het DSO is echter nog niet stabiel wat het oefenen belemmert. Op dit moment is het ook nog onzeker hoe het DSO gaat functioneren. Arnhem is in ieder geval klaar om aan te sluiten op het DSO. Daarnaast bereid het Rijk momenteel alternatieve maatregelen voor om te voorkomen dat planvorming onaanvaardbare vertraging oploopt bij de invoering van de Omgevingswet. Vanwege de onduidelijkheid over het digitaal stelsel kunnen we niet uitsluiten dat de digitale dienstverlening na 1 januari 2024 verslechtert. Om dit zoveel mogelijk te voorkomen zorgen we voor actuele informatie op de websites van de gemeente en ODRA en zorgen we voor meer capaciteit bij het klantcontact.

Samenhangende aanpak gezonde en veilige leefomgeving (D)

Inmiddels is een start gemaakt met het opstellen van het Plan Gezonde Leefomgeving, als vertaling van die doelstelling in de Arnhemse Omgevingsvisie. De raad is geïnformeerd over context, scope en globale inhoud van het plan.
Om tot een integraal plan te kunnen komen, zijn we gestart met het inventariseren van de huidige staat van de verschillende onderwerpen van omgevingskwaliteit. Een korte beschrijving van het huidige beleid, hoe dat beleid in het kader van de Arnhemse Omgevingsvisie en de Omgevingswet gaat veranderen en welke (nieuwe) ambities er nu al te benoemen zijn. Ook is gestart met het bepalen van indicatoren die ons kunnen helpen om te monitoren hoe het met de omgevingskwaliteit gaat.

Luchtkwaliteit **(I)**

Sinds 2019 werken we met de Arnhemse Luchtagenda. De ontwikkeling van de luchtkwaliteit laat zien dat we inmiddels onder de grenswaarden van de EU zitten. Wel heeft Arnhem veel last van achtergrondvervuiling vanuit het Ruhrgebied. Dit zorgt ervoor dat zeer veel inspanning nodig is om een schone lucht te realiseren. Het behalen van de nieuwe advieswaarden van de WHO (2021), die vier keer zo laag zijn dan voorheen, is daardoor geen haalbaar scenario. In de Arnhemse Omgevingsvisie spreken we de ambitie uit de WHO normen na te streven.

De belangrijkste winst voor onze luchtkwaliteit zit bij mobiliteit. Het plan sluit daarom aan bij de mobiliteitsvisie. We hebben een ambitieuze milieuzone ingesteld en het duurzaam mobiliteitsplan dat in ontwikkeling is gaat een belangrijke bijdrage leveren aan een schonere lucht.

Huidige maatregelen in de Luchtagenda met betrekking tot houtstook zijn tot nu toe met name gericht op voorlichting geven. Arnhem doet mee met de landelijke subsidieregeling voor het onklaar maken van rookkanalen om overlast door houtstook tegen te gaan. Naar verwachting zal deze regeling in 2024 worden ingevoerd (zie Begroting 2024).

Bodem en ondergrond **(I)**

De aanpak van locaties met een milieurisico ligt op koers. Halverwege 2023 zijn er nog 16 (voormalige) bedrijfslocaties waar een (meerjarige) sanering loopt of sprake is van nazorg. Hierbij is geen sprake van gezondheidsrisico's maar vanwege een te grote verontreiniging in het grondwater (verspreidingsrisico) is er een saneringsplicht. Vanwege de actuele loodproblematiek is in 2019 gestart met de sanering van tuinen waar al een gezondheidsrisico bekend was, dit is in 2021 afgerond. Begin 2021 is gestart met de vervolgfase: door middel van nieuw onderzoek brengen we de verontreinigingssituatie in beeld van tuinen in het Spijkerkwartier, St. Marten en een deel van het Arnhemse Broek. Dit project loopt door tot in 2023-2024. In tuinen met lood zullen de actuele risico's worden weggenomen (naar schatting 20-40 tuinen).

Geluidshinder **(I)**

In 2022 is het Actieplan Omgevingslawaai 2021-2023 vastgesteld op basis waarvan voor een aantal belangrijke gemeentelijke wegen stil asfalt wordt toegepast. Hierdoor zal het aantal geluidgehinderden langs gemeentelijke wegen afnemen.

In 2021 is de Nota locatiegebonden evenementenbeleid Arnhem vastgesteld. In deze nota zijn de maximale geluidsnormen voor evenementen in de openbare ruimte vastgelegd.
Op basis van deze nota worden voor de verschillende evenementenlocaties locatieprofielen opgesteld waarbij onder andere aandacht zal zijn voor geluid.

Activiteiten milieuhandhaving uitvoeren **(I)**

Het werk wordt uitgevoerd conform de toezichtstrategie 2022-2025 voor milieutoezicht bij bedrijven.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	64.816	417	65.233
Baten	52.497	0	52.497
Saldo lasten en baten	-12.319	-417	-12.736
Toevoegingen aan reserves	11.436	0	11.436
Onttrekkingen aan reserves	12.649	0	12.649
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	1.213	0	1.213
Prognose resultaat	-11.106	-417	-11.523

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	417	N					
ODRA, vergunning en handhaving	180	N	ODRA	N	I	AR	J
Water, milieu en luchtkwaliteit	120	N	ODRA	N	I	AR	J
Grondzaken	117	N	Bommenregeling	N	I	AR	J
Baten	0						
Toevoegingen aan reserves	0						
Onttrekkingen aan reserves	0						

ODRA
De ODRA bereidt een begrotingswijziging voor het jaar 2023 voor. Het uurtarief van ODRA is vanaf 2021 gefixeerd op € 92. De recentelijk afgesloten CAO heeft geleid tot een loonindexatie van 7% en zijn in de CAO extra bovenwettelijke verlofdagen afgesproken (=lagere productiviteit). Daarnaast heeft het ABP de pensioenpremie vanaf 2023 verhoogd met 2% punt. Tot slot heeft de oorlog in Oekraïne en de daaropvolgende energiecrisis geleid tot kostenstijgingen/ inflatie.
Door het kunnen realiseren van aanvullende opdrachten en projecten, is ODRA in staat geweest om de kostenontwikkelingen 2021-2022 op te vangen, zonder de tarieven te indexeren. Over 2023 lukt dit echter niet meer door de genoemde ontwikkelingen en stelt de ODRA een verhoging met 3,2% voor naar € 95.
Na besluitvorming van het bestuur van de ODRA zal de gewijzigde begroting 2023 voor zienswijzen aan de raden en staten toegezonden worden.
De verwachting is dat de gemeentelijke begroting voor 2023 nog een aanvullend budget van € 300.000 nodig is om deze begrotingswijziging in 2023 te kunnen betalen.

Bommenregeling
Ter dekking van de kosten van het opsporen en ruimen van explosieven ontvangt Arnhem in 2023 een bedrag van € 116.619. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op programma Ruimtelijke ontwikkeling.

S12 Wonen en leefomgeving

Voortgang doelen en inspanningen

Ambities (A)	Doelen (D)	Inspanningen (I)

Goede volkshuisvesting (A)

Meer en sneller woningen toevoegen (D)

Onze ambitie is dat er voldoende woningen zijn voor alle Arnhemmers. Hoewel er de afgelopen jaren al flink wat woningen bijkwamen, zijn we er nog niet. Om ons doel te halen, zouden er eigenlijk jaarlijks minimaal 800 tot 1.000 woningen bij moeten komen en evenveel woningvergunningen moeten worden verleend. Ook zou een groot deel van de woningtoevoegingen moeten bestaan uit sociale en betaalbare woningen. Uit de meest recente cijfers blijkt echter dat we dat in 2022 niet hebben gehaald.

In 2022 en 2023 werden minder vergunningen afgegeven voor nieuwe woningen en minder woningen gebouwd dan de jaren daarvoor. Deze gegevens zijn zorgelijk, omdat we hierdoor de woningtekorten dit jaar niet inlopen en de betaalbare woningcrisis beperkt verhelpen. Dit is overigens niet alleen in Arnhem het geval, maar in heel Nederland. De gestegen bouwkosten, de hogere rente en belemmeringen zoals hoge personeelskosten en onderzoek naar stikstofdepositie spelen hierin een rol.

Uiteraard hebben we activiteiten in gang gezet om dit tij te keren:

Om voldoende woningen te realiseren is samenwerking met onze partners van groot belang. Met woningcorporaties en marktpartijen in de woningbouw hebben we de handen ineen geslagen om aan de slag te gaan met het bouwen van voldoende woningen en om de woningbouw te versnellen. Met deze partijen tekenden we in februari 2022 een Stadsakkoord, waarin is afgesproken op welke wijze we dat gezamenlijk doen. Het akkoord is door ruim 25 partijen ondertekend. Na het sluiten van dit akkoord is het Woningbouw Platform Arnhem opgericht, waar thema's en zorgen tijdig onder de loep worden genomen en besproken.

Ook is de samenwerking met het Rijk, de provincie Gelderland en de regio herbevestigd door het sluiten van een nieuwe Woondeal (2.0) in maart 2023. In navolging van deze Woondeal hebben we direct met ontwikkelaars afspraken gemaakt over versnelling van projecten en de betaalbaarheid van woningen binnen deze projecten. De raad kan daardoor van een aantal belangrijke Arnhemse projecten op korte termijn (bestemmings)plannen verwachten. Daarbij hebben we voor de drie grote projecten Nijmeegseweg Fase 2, Rijnpark en Schaapsdrift startnotities met de gemeenteraad besproken en vastgesteld. Bij deze projecten zijn de kaders nu van tevoren helder, waardoor we nu snel vooruit kunnen om in hoger tempo veel woningen te realiseren. In deze startnotities is als uitgangspunt verankerd dat minimaal 30% van de woningen sociale huur dient te zijn en minimaal 66% een betaalbare woning, waardoor de balans in de harde planvoorraad op termijn om zal slaan.

Waar het Rijk de ambitie van Arnhem in het gebied Spoorzone Arnhem-Oost al onderschreef door het aan te wijzen als 1 van de 17 grootschalige NOVEX-woningbouwlocaties en we afspraken hebben kunnen maken in het BO-MIRT en BO-Leefomgeving, hebben we recentelijk ook een bijdrage van € 3,9 miljoen ontvangen vanuit de Woningbouwimpuls-gelden om project Nijmeegseweg mogelijk te maken.

Om te weten voor welke opgaven we staan en wat de woningbehoefte is in Arnhem in de regio hebben we dit jaar het driejaarlijkse woonbehoefteonderzoek afgerond. De gemeenteraad ontving dit onderzoek in maart 2023.

Versnellen en doorprogrammeren van (betaalbare) woningen (I)

Zie de toelichting bij bovenstaande doelstelling 'meer en sneller woningen toevoegen'.

Evaluatie doelgroepenverordening en implementatie in omgevingsplannen (I)

In 2022 is de doelgroepenverordening door de gemeenteraad vastgesteld. De doelgroepenverordening heeft vooral 'op de achtegrond' effect. Dat was ook de bedoeling. De doelgroepenverordening gebruiken we expliciet enkel als 'stok achter de deur'. Doordat de gemeenteraad in de verordening kenbaar heeft gemaakt wat zij verstaat onder sociale huur- en koopwoningen, lukt het gemakkelijker om met ontwikkelaars en corporaties afspraken te maken over de woonprogramma's bij projecten. Door de doelgroepenverordening is het gemakkelijker geworden om corporaties in positie te brengen en te zorgen dat zij bij projecten minimaal 30% van de woningen zullen verhuren.

Bij de vaststelling van de doelgroepenverordening, heeft de gemeenteraad de opdracht meegegeven om na één jaar de doelgroepenverordening te evalueren. Met ontwikkelaars en corporaties hebben via de kopgroep Bouwberaad een startgesprek gevoerd over de evaluatie. Omdat het instrument ‘doelgroepenverordening’ met

inwerkingtreding van de Omgevingswet verdwijnt, wachten we nog even af met het evalueren totdat duidelijk is wat de nieuwe mogelijkheden zijn om in omgevingsplannen te kunnen sturen op het woningbouwprogramma. We zullen met ontwikkelaars en corporaties na vaststelling van de Woonvisie dit traject oppakken.

Collectieven, zelfbouw en flexwonen bevorderen **(I)**

Om mensen zelf te laten beslissen hoe zij hun woon- en leefomgeving vormgeven, willen we meer ruimte maken voor collectieve wooninitiatieven en zelfbouwmogelijkheden. In 2022 is door de gemeenteraad het bestemmingsplan voor Gaardenhage vastgesteld. In dit plan is ruimte voor een CPO-ontwikkeling en worden 12 kleine kavels beschikbaar gesteld voor zelfbouw. Momenteel wordt binnen enkele concrete 'zachte' projecten bekeken óf en hoe we CPO-projecten mogelijk kunnen maken, hierbij bekijken we ook hoe we collectieve wooninitiatieven door middel van informatieavonden en via beleid en ruimtelijk instrumentarium kunnen stimuleren. Bij project Coehoorn worden de verdere voorbereidingen getroffen om een 'cohousing'-project te realiseren. Ook binnen project Nijmeegseweg maken we ruimte vrij voor een CWI-ontwikkeling (collectief wooninitiatief).

In 2023 is een startnotitie voor een nieuwe Woonvisie aan de gemeenteraad vastgesteld. In deze visie willen we plannen om coöperatieve woonvormen te stimuleren verder concretiseren.

Om te voorzien in de grote vraag naar woningen, zetten we in Arnhem ook in op de bouw van flexwoningen. Op dit moment zijn plannen om op het Merwedeterrein 150 flexwoningen toe te voegen al ver in de planproces. De woningen lijken in 2024 te kunnen worden geplaatst.

Studentenhuisvesting en starters **(I)**

In 2023 hebben wij ons samen met onze partners ingezet voor voldoende studentenkamers in de stad. In 2023 heeft de SSH& zich ingezet voor het verduurzamen /verbeteren van de woningvoorraad. Bovendien heeft de SSH& een tweetal locaties toegevoegd aan hun vastgoedportefeuille

Op basis van het Kences onderzoek naar de kamermarkt voor studenten was ook in 2023 onze kamermarkt kwantitatief in evenwicht. Om deze resultaten nader te duiden hebben we een opdracht gegeven aan onderzoeksbureau Companen om meer inzicht te geven in de dynamiek op de Arnhemse studentenhuisvestingsmarkt, en om samen met onderwijsinstellingen en studenten de daadwerkelijke vraag te bepalen. Gelet op de ambities voor Arnhem als studiestad, zijn we met de SSH& blijvend in gesprek over het toevoegen van meer eenheden in Arnhem. Hiervoor voeren we momenteel een locatieonderzoek uit.

Naast het toevoegen van meer eenheden, zijn we samen met de onderwijsinstellingen, de SSH& en de studentenbelangenorganisatie een traject ingegaan om discriminatie/ uitsluiting van (internationale) studenten tegen te gaan. Hierbij focussen wij ons op discriminatie/uitsluiting op de Arnhemse kamermarkt.

Betaalbaar wonen (D)

De afgelopen jaren zijn helaas niet genoeg sociale en betaalbare woningen opgeleverd. Kijkende naar de realisatiecijfers, dan constateren we vooral dat het vrije huursegment hard groeide. Deze cijfers tonen de noodzaak aan om binnen projecten nadrukkelijker te sturen op het woonprogramma en hier afdwingbare afspraken over te maken. Waar er jaren terug in beperkte mate op deze manier werd gestuurd, zullen de komende periode vaker plannen 'hard' worden of gerealiseerd worden waarin meer sociale huur- en betaalbare (koop)woningen zijn opgenomen. Dat is overigens helaas nog niet voor alle plannen het geval waarvoor de gemeenteraad een uitgewerkt plan kunt verwachten. Voor sommige plannen zijn bijvoorbeeld al kaders vastgesteld voordat we hogere eisen stelden aan betaalbaarheid.

Het afgelopen jaar is ons beleid al wel meer op orde gebracht; via de Woondeal hebben we ons aan geconformeerd om voor ten minste 30% aan sociale huurwoningen te programmeren en 66% binnen het betaalbare segment. Deze ambitie is daarna direct verankerd in startnotities van belangrijke projecten.

Beleidsmatig doen we ons best om de bestaande schaarste aan sociale huurwoningen eerlijk te verdelen; een nieuwe huisvestingsverordening hiertoe is in voorbereiding. Gedurende het jaar hebben we de gemeenteraad hierover meermaals geïnformeerd.

In juli 2023 is de Wet Goed Verhuurderschap van kracht geworden; deze wet biedt ons de mogelijkheid om malafide verhuurderschap tegen te gaan en meer grip te krijgen op de vrije huursector. We zijn begonnen met de voorbereidingen deze wet op korte termijn in Arnhem uit te voeren.

Opkoopbescherming/zelfbewoningsplicht (I)

Arnhem kent een opkoopbescherming waardoor we in 20 wijken (koop)woningen met een WOZ-waarde tot € 355.000 beschermen tegen opkoopgedrag door beleggers. Zo houden we deze woningen beschikbaar voor starters en doorstromers met een lager- of middeninkomen. Uit lokaal en landelijk onderzoek is gebleken dat de opkoopbescherming helpt. In gemeenten die de bescherming invoerden is het aantal aankopen door beleggers aanzienlijk afgenomen.

In 2023 is de WOZ-waardegrens verhoogd.

Versterken positie huurders (I)

In januari 2023 maakten we het Actieplan Arnhem Helpt Huurders 2023 bekend. De meeste acties uit dit plan zijn al uitgevoerd of in uitvoering. Voorbeelden van de acties zijn onder andere de verhoogde subsidie voor het Huurdershuis en een subsidie voor de huurdersvereniging van woonwagenbewoners. Naast deze reeds uitgevoerde acties, willen we een deel van de beschikbare middelen inzetten voor een heldere website en een campagne voor huurdersrechten. De uitvoering hiervan kunnen we pas op een iets later moment oppakken, omdat het tijd vergt de ICT-infrastructuur hiervoor gereed te hebben.

Woningtoewijzingsbeleid (I)

In 2023 is een start gemaakt om te komen tot een nieuwe verordening. De gemeenteraad is in januari 2023 per raadsbrief geïnformeerd over deze start en de inzet van dit college en de regionale projectgroep. In juni is een concept-verordening opgesteld die in de inspraak is gelegd. In de bijgevoegde raadsbrief is informatie opgenomen over het doorlopen participatietraject en de rol van gemeenteraden. De huidige verordening loopt af per 31-12-2023, dat betekent dat de gemeenteraden in de regio vóór die datum een nieuwe verordening dienen te hebben vastgesteld. Op het moment van schrijven (september 2023) is de verordening in Arnhem ter besluitvorming aan de gemeenteraad aangeboden.

Doorstroming bevorderen (I)

Voor doorstroming in het corporatiebezit heeft de gemeente in samenwerking met de provincie en de drie grote corporaties een verhuiscoach aangesteld. De verhuiscoach voert momenteel de eerste gesprekken met (senioren) inwoners van onze stad. De verhuiscoach begeleidt deze (potentiële) groep verhuizende senioren nu al naar een (nieuwe) woning. In 2022 hebben de eerste verhuizingen plaatsgevonden van corporatiehuurders naar andere, passendere (sociale) huurwoningen.

Een belangrijk middel om doorstroming te bevorderen is om woningen te bouwen die aansluiten bij de woonwensen van senioren. Onze aanname is dat als we deze doorstroomkansen weten te benutten, er veel woningen vrij kunnen komen met relatief lage prijzen. In nieuwbouwprojecten geven we in toenemende mate ruimte voor woonvormen voor senioren, waarbij we het van belang vinden dat mensen in de eigen wijk kunnen doorstromen, dichtbij bekende voorzieningen. In 2023 is we de nota wonen-en-zorg vastgesteld, deze nota gaat in op verschillende uitdagingen om doorstroming te bevorderen

Huisvesting van bijzondere doelgroepen (D)

Arnhem wil een inclusieve stad zijn. Die ambitie wordt breed gedragen. Arnhemmers hebben recht op een veilig thuis in een prettige wijk met perspectief om zich te ontwikkelen. Arnhem voelt zich ervoor verantwoordelijk dat elke inwoner geschikte huisvesting heeft (of deze binnen een acceptabele termijn kan vinden) in een prettige leefomgeving met voldoende (zorg)voorzieningen.

Ten behoeve van deze opgave is aan de gemeenteraad eind 2022 een woon-zorg-nota aangeboden. Deze nota is in 2023 vastgesteld. Uit deze nota volgen 24 acties waar we uitvoering aan geven. Belangrijk punt hierbij is dat we in de regio afspraken maken over hoe we deze opgave gezamenlijk beter kunnen oppakken, waarbij we het van belang vinden dat regiogemeenten ook hun 'fair share' nemen.

Om de huisvestingskansen van personen behorende tot aandachtsgroepen te vergroten, geven we uitvoering aan een aantal afspraken. Ook dit jaar reserveren we weer 120 sociale huurwoningen voor personen die uitstromen uit instellingen en opvang. Daarnaast blijven we ons ervoor inzetten om aan de taakstelling voor de huisvesting van statushouders te voldoen. Dit jaar begonnen we met een administratieve achterstand, die vanwege het administratieve karakter vrij snel was weggewerkt: Bij het COA waren nog niet alle huurders goed geregistreerd. De taakstelling vormt in 2023 een grote uitdaging, omdat de halfjaarlijkse taakstelling al een aantal halfjaren op rij flink toeneemt.

Omdat er een grote groep ‘spoedzoekers’ blijft die nu vaak tussen wal en schip valt, is aan de gemeenteraad een flexwoningplan aangeboden. Intentie is om op het Merwedeterrein op de korte termijn 150 woningen te realiseren voor mensen met een urgente woonvraag. Vijftig woningen zijn bedoeld voor statushouders.

Regievoeren: uitvoering geven aan woonzorgnota (I)

Zie de toelichting bij bovenstaande doelstelling 'huisvesting bijzondere doelgroepen'.

Huisvesting arbeidsmigranten (I)

Het organiseren van goede en veilige huisvesting voor arbeidsmigranten is een taak van veel partijen zoals gemeenten, provincies, werkgevers en huisvesters. Omdat arbeidsmigranten veelal niet gebonden zijn aan een specifieke plek, maar wonen en werken over gemeentegrenzen heen, pakken we dit thema in de regio op. De Groene Metropoolregio is in de regio nog zoekende hoe deze samenwerking het beste vormgegeven kan worden. In 2022 is vanuit de regio al wel een handreiking opgesteld, die gemeenten kunnen gebruiken bij het vormgeven van lokaal beleid.

Om in Arnhem goede en veilige woonplekken voor arbeidsmigranten te kunnen faciliteren, zijn in 2023 beleidsregels vastgesteld. Hierdoor hebben we helderheid gecreëerd over op welke plekken en onder welke voorwaarden we short-stay-huisvesting toestaan.

In de tussentijd is door het ‘facetbestemmingsplan verkamering en woningsplitsing’ al geregeld dat panden niet meer verkamerd kunnen worden ten behoeve van het kortdurende verblijf van internationale werknemers. Op die wijze proberen we te voorkomen dat in woonwijken verschillende bewoners samenwonen met zeer conflicterende woon- en leefritmes.

Uitbreiden woonwagenlocaties (I)

Voor woonwagenbewoners staat het leven in een woonwagen voor veel meer dan een woonplek alleen. Het gaat om cultuur, traditie en een lange geschiedenis. Ook gaat het over toekomst: voor woonwagenbewoners is het van groot belang dat het leven in een woonwagen kan worden voortgezet door de kinderen en kleinkinderen, zodat de woonwagencultuur behouden kan blijven.
In 2022 zijn nadere regels voor de toewijzing van woonwagenstandplaatsen vastgesteld. Dat is van belang, omdat een groot deel van de bestaande algemene en gemeentelijke regels
voor toewijzing van standplaatsen/woonwagens niet aansloten bij de wensen van woonwagenbewoners. Dit gold ook voor de bestemmingsplanregels voor woonwagenlocaties. Juli 2023 heeft college nieuwe regels vastgesteld die beter aansluiten bij de woonwensen van de bewoners.

Er zijn nog geen extra standplaatsen gerealiseerd. Wel zijn er op meerdere locaties projecten opgestart om het aantal woonwagenplaatsen uit te breiden. In overleg met de bewoners blijft de uitbreiding op ‘Gelderse Rooslaan’ beperkt tot 2 standplaatsen. Hiervoor wordt nu een schetsplan gemaakt.. Voor de locatie Bethaniënstraat is een nieuw inrichtingsplan gemaakt dat de instemming heeft van de meeste bewoners. Voor de uitbreiding van de Merwedestraat zijn schetsplannen in voorbereiding. Omdat deze uitbreiding altijd ten koste gaat van de naastgelegen parkeerplaatsen is besloten om eerst te onderzoeken wat de gevolgen zijn voor de omgeving als de parkeerplaatsen verdwijnen.
Er worden stappen gezet in de ontwikkeling van de voorgenomen uitbreidingslocaties. Het blijkt wel dat de praktijk weerbarstig is en elke uitbreidingslocatie zijn eigen problemen kent.

Goede woningen in leefbare wijken (D)

Prestatieafspraken met corporaties
Uit de samenwerkingservaring met corporaties en zorgpartijen blijkt dat de vitaliteit en leefbaarheid van wooncomplexen in belangrijke mate wordt bepaald door een goede mix van bewoners. Met corporaties werken wij verder samen aan de toepassing van de vrije toewijzingsruimte als de situatie in een wijk of buurt daar aanleiding toe geeft. Vrije toewijzingsruimte is essentieel voor goede leefbaarheid. Hiermee kunnen wooncomplexen en de leefomgeving waarbij de leefbaarheid onder druk staat, weer vitaal worden gemaakt.

In 2023 is de nota wonen-en-zorg vastgesteld, die nader ingaat op de huisvestingskansen van personen behorende tot aandachtsgroepen en het vitaal houden van wijken.

Sturing op ruimtelijke plannen
Bij ruimtelijke initiatieven wordt nadrukkelijk rekening gehouden met de veerkracht van een wijk. Bij ontwikkelperspectieven die we opstellen voor wijken in kwetsbare gebieden staat het woningbouwprogramma mede in dienst van het verbeteren van de leefbaarheid in wijken. Dat is bijvoorbeeld het geval in Presikhaaf-3.

Aanpak goed verhuurderschap
Zie inspanning ‘goed verhuurderschap’

Uitvoering Plan van Aanpak Verkamering en Woningsplitsing
Door het verkameringsbeleid zorgen we dat voorkomen wordt dat hierdoor extra druk op de leefbaarheid ontstaat. We maximeren bijvoorbeeld het aantal personen dat in een woning mag wonen. Zie verder de inspanning ‘beleid op splitsen en verkameren.

Woningen verduurzamen **(I)**

Zie voor informatie over deze inspanning het programma Klimaat en energie.

Hulp aan Verenigingen van Eigenaren **(I)**

In Arnhem is een VvE-Loket ingesteld voor bewoners met hun energie- en verduurzamingsvragen. Daarmee liggen we gedeeltelijk op koers voor dit doel.

Bij veel VvE's in Arnhem zijn echter de basiszaken nog niet op orde. Het VvE-loket willen in 2024 uitbreiden waardoor ook hulp geboden kan worden aan VvE's die hun vereniging weer tot leven willen brengen en die de basis op orde willen krijgen.

Levensloopgeschikte woningen ontwikkelen en bestaande woningen levensloopgeschikt maken **(I)**

De wetgever heeft via het Bouwbesluit geregeld dat alle nieuwbouwwoningen tot op zekere hoogte levensloopbestendig moeten zijn.
Conform de nota wonen-en-zorg houden we rekening met levensloopgeschikt wonen in onze gemeente. In de sociale huursector kennen we duidelijke normen over wanneer een woning wordt aangemerkt als ‘levensloopgeschikt’ of ‘rolstoeltoegankelijk’. Met corporaties en huurdersorganisaties bekijken we continue hoe we een geschikte match kunnen maken tussen woningen en mensen in verschillende levensfases.

Doorstroming in de verhuisketen voor senioren blijft wel een aandachtspunt. Een verhuiscoach is sinds kort actief in onze gemeente om deze doorstroming teweeg te brengen. Het toevoegen van voldoende levensloopgeschikte betaalbare (huur)woningen voor senioren inwoners vergt extra aandacht. Er zijn wel steeds meer projecten in voorbereiding, waarbij we inzetten op woningen voor senioren. Hierbij bestuderen we ook of de hele omgeving geschikt is voor rolstoel en/of rollator.

Daarbij voeren wij met de corporaties en huurdersorganisaties gesprekken over flexibiliteit binnen het woningaanbod van levensloopgeschikt wonen. Door inventief naar ons aanbod corporatiewoningen te kijken zijn mogelijk meer woningen in te zetten als levensloopgeschikt ('light').

In 2023 is de wonen-en-zorg nota vastgesteld. Dit kader biedt handvatten om meer geschikte woningen voor alle levensfasen in Arnhem te realiseren.

Om meer zicht te krijgen over motiveringen van particuliere inwoners om wel/niet zelf aanpassingen in de eigen woningen te plegen, hebben we een onderzoeksopdracht uitgezet.

Gezond binnenklimaat/gezond wonen **(I)**

Het aanpakken van vocht en schimmel heeft voor ons prioriteit. Omdat we zelf niet de eigenaar zijn van woningen in onze stad, stimuleren we woningcorporaties en verhuurders om een gezond binnenklimaat te realiseren. Waar mogelijk, maken we hierover harde afspraken.

Om huurders met vocht- en schimmelproblemen te helpen, hebben we een stappenplan gepubliceerd op onze website. Huurders kunnen met hun klachten terecht bij het Huurdershuis. Het Huurdershuis ontvangt een gemeentelijke subsidie voor de ondersteuning en advisering van huurders. Mede door het stappenplan hebben zich het afgelopen anderhalf jaar een recordaantal huurders gemeld bij het Huurdershuis.

We hebben de gemeenteraad per raadsbrief geïnformeerd over onze acties ter bevordering van een gezond binnenklimaat. De inzet van een onafhankelijke vocht- en schimmelexpert is hiervan een belangrijk onderdeel. Afspraken over deze expert en over gezond wonen zijn vastgelegd in de prestatieafspraken.

Handhaving minimale woonkwaliteit (I)

Op dit moment is er nog geen heldere, eenduidige, manier die huurders in staat stelt ernstig gebrekkig onderhoud te melden bij de gemeente of de ODRA. Omdat deze actie meer vergt dan enkel het beschikbaar maken van een meldingssysteem, maar meldingen ook opgevolgd moeten worden, met een juiste wettelijke grondslag, is voor de uitvoering van dit doel meer tijd nodig.

Per 2023 wordt het voor gemeenten verplicht een meldpunt in te richten voor huurders en hun problemen met verhuurders. Hoewel dit meldpunt zich vanuit de wet primair richt op het voorkomen van willekeur, bedreiging en intimidatie vanuit de verhuurder, gaan we in Arnhem ook regelen dat huurders met klachten over het onderhoud bij dit meldpunt terecht kunnen. Het meldpunt zal uiterlijk 1 januari 2024 beschikbaar zijn.

Uitvoeren beleid op splitsen en verkameren (I)

In het Plan van Aanpak Verkamering en Woningsplitsing zijn zes acties opgenomen. Al deze acties zijn uitgevoerd of in uitvoering genomen. Zo is er een facetbestemmingsplan vastgesteld waarin regels over nieuwe verkameringen en splitsingen zijn verankerd. Daarnaast zijn regels over het beheer van kamerverhuurbedrijven opgenomen in de APV. Ook werken we samen met huurders, verhuurders en de omgevingsdienst aan een aanpak ‘goed verhuurderschap’. We merken dat vanuit het Rijk steeds meer instrumenten en mogelijkheden ter beschikking worden gesteld om te sturen op de woningvoorraad en malafide verhuurderschap. De komende jaren zullen we deze nieuwe instrumenten afwegen tegen bestaand instrumentarium en de bestaande inzet.

Een klimaatbestendige, groene, biodiverse en leefbare openbare ruimte (A)

Naar een klimaatadaptieve stad (D)

Ook dit jaar wordt er weer volop gewerkt aan het klimaatadaptiever maken van de stad. Op grote en kleine schaal nemen we voortdurend maatregelen die Arnhem groener en koeler maken. Ook nemen we maatregelen om de waterafvoer bij hevige regenbuien te verminderen en tegelijkertijd water op te slaan voor droge perioden. De werkzaamheden uit de uitvoeringsagenda klimaatadaptatie zijn hierbij leidraad en verlopen grotendeels volgens planning.

Stimuleren en faciliteren (I)

De nieuwe en gebruiksvriendelijke subsidieregeling is inmiddels van kracht. Veel bewoners dienen aanvragen in en worden ondersteund in hun plannen om Arnhem groener en klimaatadaptiever te maken. We stimuleren bewoners ook actief om van deze regeling gebruik te maken, vooral in de wijken waar weinig groen is en het voor bewoners soms lastig is om zelf een plan te maken.

Klimaattoets (I)

Een eerste versie van de klimaatadaptatietoets wordt in het najaar afgerond. Implementatie volgt in 2024. Met een klimaattoets kunnen we ervoor zorgen dat nieuwe ontwikkelingen bijdragen aan een groenere en klimaatadaptievere stad.

Lokaal hitteplan (I)

Het hitteplan is afgerond en is voorgelegd aan het college. Dit plan beschrijft hoe de gemeente en haar partners samenwerken wanneer zich een hittegolf voordoet.

Gebiedsgerichte maatregelen (I)

In diverse projecten zijn maatregelen genomen ten behoeve van klimaatadaptatie en vergroenen. De nadruk ligt daarbij op de focusgebieden. Het gaat daarbij om grote en kleinschalige maatregelen. De van Muijlwijkstraat is natuurlijk een in het oog springend project. Maar ook bewonersinitiatieven zoals de Groene Route in Malburgen en vergroening van de Groen van Prinstererstraat (Spijkerkwartier) zijn mooie voorbeelden.

Koel netwerk (I)

De exacte omvang en locatie van het netwerk wordt uitgewerkt. Daar waar zich kansen voordoen realiseren we alvast schakels van het netwerk. Met dit netwerk, dat zich over heel Arnhem uitstrekt, leveren we een belangrijke basis voor een klimaatadaptieve en gezonde stad.

Minder verharding (I)

In diverse mobiliteits- en onderhoudsprojecten verwijderen we overbodige verharding en brengen daar groen voor terug. Een in het oog springend voorbeeld is de Groningensingel in Vredenburg. Het verwijderen van verharding combineren we veel met het terugdringen van de maximumsnelheid zoals onlangs bij de Apeldoornseweg is gebeurd. Maar ook op kleine schaal zetten we overbodige verharding om in groenvakken. Hierbij werken we samen met de bewoners.

Arnhem als koploper (I)

Arnhem neemt deel aan diverse landelijke onderzoekstrajecten en werkt samen met Europese partners aan het klimaatadaptief maken van de stad. We zien steeds meer dat Arnhem bekend wordt als koploper op het gebied van klimaatadaptatie; regelmatig vinden excursies in Arnhem plaats en we worden overspoeld met aanvragen van (groene) stagiaires. Dit najaar vindt de Nationale Groendag in Arnhem plaats.

Arnhems groen versterken (D)

De groenvisie vormt het uitgangspunt voor allerlei maatregelen die we nemen om het Arnhemse groen te verbeteren en te versterken.

Herkenbare stad: Kwalitatief hoogwaardige bossen, natuurterreinen en parken dragen bij aan de identiteit van Arnhem (I)

Diverse maatregelen in de bossen en parken hebben bijgedragen aan het vergroten van de kwaliteit en de biodiversiteit. Dit doen we met natuurvolgend beheer. En ook door de omvorming van gazons naar bloemrijke graslanden en het aanleggen van bosranden en amfibiepoelen. Vanwege het later gereed komen van de beheervisie Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem hebben het realiseren van de in deze beheervisie beschreven uitvoeringsmaatregelen wat achterstand opgelopen.

Herkenbare stad: Duidelijke spelregels in bossen en parken (I)

Deze inspanning is uitgevoerd en afgerond.

Herkenbare stad: Vergroten groenmassa bomen (I)

In het plantseizoen zijn op diverse plaatsen bomen geplant en zijn de groeiplaatsen van bestaande bomen verbeterd.

Natuurvriendelijke stad: Stadslandbouw Verpachte agrarische gronden in eigendom van gemeente Arnhem worden natuurinclusief bewerkt en beheerd (I)

Het betreft hier een gevoelig traject waarbij we grote zorgvuldigheid betrachten en waarvoor ook bij de betrokken partijen tijd nodig is maar het proces loopt nu volgens planning.

Natuurvriendelijke stad: Vergroten kennis en verbeteren biodiversiteit (I)

De monitoring van de biodiversiteit en het onderzoek naar wilde bijen loopt volgens planning.

Natuurvriendelijke stad: Kennis van de biodiversiteit en verbeteren leefgebieden kenmerkende soorten (I)

Loopt volgens planning. Op basis van de monitoring biodiversiteit hebben meer gazons omgevormd naar bloemrijke graslanden, planten we meer struiken aan in de wijken en zijn bosranden en amfibiepoelen aangelegd in de bossen en parken.

Groene en gezonde stad: We hanteren een groennorm van 3-30-300 (I)

We werken aan een analyse van de 3-30-300 norm. Daaruit wordt duidelijk op welke plaatsen we in de stad al voldoen aan de norm en op welke plaatsen extra vergroening nodig is.

Duurzaam beheerde stad: We verbeteren de vitaliteit en biodiversiteit van onze bossen en parken (I)

In het beheer worden maatregelen genomen om de biodiversiteit te vergroten.

Samenwerkende stad: Wijkgroenagenda's (I)

Dit jaar werken we aan de voltooiing van de wijkgroenagenda's voor Arnhem-west, Malburgen en Rijkerswoerd. Verder voeren we maatregelen uit voor de wijkgroenagenda's die al gereed zijn.

Andere Arnhemmers **(I)**

Loopt volgens planning. Samen met Natuurcentrum Arnhem en Arnhem Klimaat bestendig communiceren we over biodiversiteit in de stad.

Aandacht voor dierenwelzijn **(A)**

De leefomgeving van in het wild levende dieren verbeteren en vergroten (D)

We nemen diverse maatregelen om de leefomgeving van dieren te verbeteren. De visie dierenwelzijn vormt hierbij onze basis.

Verbinden en versterken ecologische hoofdstructuur **(I)**

Waar kansen liggen verbinden we natuurgebieden met elkaar. Gaandeweg wordt de groenstructuur hierdoor versterkt.

In het wild levende dieren zoveel mogelijk met rust laten **(I)**

We zijn in gesprek met diverse grondeigenaren om barrières zoveel mogelijk te verminderen.

Omgaan met de wolf **(I)**

Met andere zuid-Veluwse gemeenten en de provincie gaan we in gesprek over rollen en verantwoordelijkheden ten aanzien van de wolf.

Zwerfdieren en zieke of gewonde wilde dieren opvangen (D)

Onze overeenkomst voor dierenopvang met het Dierentehuis Arnhem e.o. eindigt op 1 oktober 2023. We spannen ons in om de opvang na deze datum te continueren, waarbij dierenwelzijn, maatschappelijke meerwaarde en duurzaamheid voorop staan. We trekken daarbij zoveel mogelijk gezamenlijk op met de andere gemeenten die hun dierenopvang laten verzorgen door het Dierentehuis. De gesprekken hierover lopen nog.

Continueren van een goede opvang van (zwerf)dieren **(I)**

De gesprekken tussen het Dierentehuis en de gemeenten waarin we hierin samenwerken lopen nog. De overeenkomst met het Dierentehuis is intussen verlengd met drie maanden t/m 1 oktober 2023.

Op diervriendelijke wijze voorkomen of bestrijden van schade, overlast en gevaar door dieren (D)

Overlast van ratten, duiven, en ganzen wordt op diervriendelijke manier bestreden In 2023 gaan we door met het subsidiëren van de Duiventil en hebben we IPM (integrated pest management) ingevoerd in de gemeente.

Bestrijding van overlast door plaagdieren **(I)**

Bestrijding van ratten gaat sinds 2023 via IPM. Pas als allerlaatste redmiddel wordt gif ingezet.

Bestrijding van overlast door honden **(I)**

In overleg met betrokkenen proberen we tot een juiste afweging te komen tussen de behoeften van de honden(bezitters) en de natuur.

Bestrijding van overlast door duiven en ganzen **(I)**

Stichting Duiventil Arnhem beheerst met een subsidie van de gemeente de duivenpopulatie in Elderveld. In bepaalde wijken wordt bij grauwe ganzen populatiecontrole uitgevoerd. Begin 2023 is hier een nieuw contract voor afgesloten.

Een milieu- en gebruiksvriendelijke afvalinzameling (A)

Reductie hoeveelheid restafval (D)

- PBD (Plastic, Blik, Drankenkartons) maximaal 30% afkeur ligt op koers.
- Afvalstoffenheffing 95% kostendekken ligt op koers.
- Jaarlijks 15% minder fijn huishoudelijk restafval ten opzichte van 2019 (toen was het 201 kg per inwoner) ligt niet op koers. De ingezette maatregelen leveren nog niet het gewenste resultaat op. De gemiddelde hoeveelheid restafval ligt op dit moment rond de 200 kg per inwoner per jaar.

Beleidsontwikkeling afvalreductie (I)

De voorbereiding voor het organiseren van een bugerberaad over afval loopt maar de uitvoering zal in 2024 zijn. De adviezen van het burgerberaad zullen in 2024 verwerkt worden in nieuwe plannen. De klankbordgroep afval is opgezet en heeft in 2022 en 2023 plaatsgevonden.

De evaluatie van het afvalbeleid (inclusief diftar) en het onderzoek naar nascheiding eind 2023 liggen op koers.

Arnhem Schoner (D)

De raad wordt elk kwartaal middels een raadsbrief geïnformeerd over de ontwikkelingen met betrekking tot Arnhem Schoner. De laatste raadsbrief dateert van 27 juni 2023 en had betrekking op het eerste kwartaal van 2023. Een volgende rapportage zal na de zomer volgen.

Aanpak (I)

We werken aan de ontwikkeling van de zwerfafvalparaplu ter ondersteuning van de zwerfafvalvrijwilligers. Er is hiervoor een website gebouwd te vinden op www.arnhemschoner.nl. Deze wordt in samenspraak met de stakeholders nog verder verbeterd.

Deze website is bedoeld om onze inwoners beter en duidelijker te informeren over zwerfafval en over wat en hoe zij zelf iets kunnen betekenen als zij daar interesse in hebben.

Het verminderen van het naast en in de nabijheid van containers geplaatst vraagt om een locatie-specifieke aanpak. Een traject is ingezet en inmiddels zijn we op drie locaties gestart met projecten om een duurzame verbetering op die locatie te realiseren.

Financiële afwijkingen

In onderstaande tabel worden de afwijkingen tussen de begroting en Turap 2 toegelicht.

	Begroting Stand Juli 2023	Afwijking Turap 2	Prognose Turap 2
Bedragen x € 1.000			
Middelen			
Lasten	53.752	350	54.102
Baten	43.039	-380	42.659
Saldo lasten en baten	-10.713	-730	-11.443
Toevoegingen aan reserves	15.787	350	16.137
Onttrekkingen aan reserves	5.507	-33	5.474
Saldo toevoegingen en onttrekkingen	-10.280	-383	-10.663
Prognose resultaat	-20.993	-1.113	-22.106

Onderwerp	Totale afwijking (x €1.000)	V/N	Toelichting	T1	I/S	AR/ BR	B
Lasten	350	N					
Openbare ruimte	510	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Groen en klimaatadaptie in de stad	425	N	Buurtcongiërges	J	I	AR	J
Natuur en stadsparken	275	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Wonen	146	N	DU Wet goed Verhuurderschap	N	I	AR	J
Afval	65	N	Energieprijzen eigen gebruik (openbare ruimte)	J	I	AR	J
Openbare ruimte	9	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J
Natuur en stadsparken	-350	V	Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten	N	I	BR	J
Afval	-350	V	Grofvuil afval	N	I	AR	J
Openbare ruimte	-380	V	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Baten	-380	N					
Openbare ruimte	-380	N	Lokale heffingen	N	I	AR	J
Toevoegingen aan reserves	350	N					
Natuur en stadsparken	350	N	Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten	N	I	BR	J
Onttrekkingen aan reserves	-33	N					
Openbare ruimte	-33	N	Actualisatie MIP	N	I	AR	J

Energieprijzen eigen gebruik
Zie hiervoor de toelichting op Wijken algemeen.

Buurtconciërges
Zie toelichting op S06 Participatie en armoedebestrijding.

Decentralisatie-uitkering (DU) Wet goed Verhuurderschap
Arnhem ontvangt in 2023 € 146.000 ter dekking van de kosten van de uitvoering van het wetsvoorstel om malafide verhuurderschap en discriminatie op de huurmarkt gerichter aan te pakken. Deze baten zijn als onderdeel van het gemeentefonds - meicirculaire opgenomen bij programma S00 Bestuur, dienstverlening en financiën. De bijbehorende lasten worden verantwoord op de bijbehorende beleidsvelden binnen de programma's, in dit geval op het programma Wonen en leefomgeving.

Actualisatie MIP
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Strategische aankoop grond voor groen en ontmoeten
Het budget Strategisch aankoop grond voor groen en ontmoeten (€ 350.000 voor 2023) wordt overgeheveld naar BR Groenfonds en zal naast mogelijkheden voor stadslandbouw ook ingezet kunnen worden voor aankopen voor het versterken van de groenstructuur.

Grofvuil afval
Inwoners hebben de mogelijkheid om grofvuil aan te bieden op onze afvalbrengstations. In 2023 en 2024 wordt aan inwoners bij wijze van proef de mogelijkheid geboden om daarnaast ook twee maal per jaar een afspraak te maken om gratis grofvuil aan huis op te laten halen door onze inzamelaar.

Bij het opstellen van de begroting is daarom rekening gehouden met een stijging van de kosten (€ 750.000). Enerzijds doordat inzameling aan huis duurder is dan via de afvalbrengstations; anderzijds omdat door de mogelijkheid van gratis afspraken een hoger totaalvolume van grofvuil werd verwacht.
Tot nog toe zien we echter dat het aantal afspraken aan huis en de daarmee gepaard gaande kosten lager zijn dan begroot. Ook zien we dat er voornamelijk sprake is een verschuiving van het aanbiedgedrag, waarbij inwoners nu meer kiezen voor de gratis afspraak in plaats van het aanbieden op de afvalbrengstations. In totaal is er geen sprake van een toename van de hoeveelheid grofvuil, en dus ook geen toename van de verwerkingskosten op dit punt (was wel begroot).
Per saldo verwachten we eind 2023 € 350.000 over te houden.

Lokale heffingen
Zie toelichting op S00 Bestuur, dienstverlening en financiën.

Bijlage 2 Budgetoverhevelingen

Terugblik Nota budgetoverhevelingen 2022

Hieronder wordt een terugkoppeling gegeven van de voortgang van de budgetten die via de Nota Budgetoverhevelingen 2022 overgeheveld zijn.

Wijken algemeen

Onderwerp:	Uitvoeringsplannen
Bedrag:	€ 80.000
Toelichting:	Deze middelen worden in 2023 volledig ingezet voor de tijdelijke jongerenvoorziening bij Sportpark Schuytgraaf, conform raadsvoorstel nr. 3836088 (€ 62.000) en overige lasten rondom jeugdprogrammering voor het gebied Schuytgraaf/Elderveld.

Onderwerp:	Energietoeslag 2022
Bedrag:	€ 2.170.000
Toelichting:	Deze overheveling is bedoeld voor de uitbetaling van Energietoeslag 2022, die in 2023 pas is uitgekeerd. Inmiddels is het grootste deel van dit budget besteed. Het restant zou kunnen dienen als dekking voor de Energietoeslag 2023, indien de dekking van het Rijk ontoereikend is. De verwachting is dat dit bedrag volledig wordt besteed.

Onderwerp:	Energiearmoedefonds
Bedrag:	€ 3.000.000
Toelichting:	De overheveling wordt naar verwachting volledig ingezet ter dekking van o.a. Wintertoeslag 2023 en diverse andere maatregelen, zoals ondernemers, kindvoorzieningen, witgoedregeling en verruiming Gelrepas.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Onderwerp:	Burgerzaken
Bedrag:	€ 750.000
Toelichting:	Dit budget wordt in 2023 geheel besteed aan externe inhuur ten behoeve van de doorontwikkeling van afdeling Burgerzaken en om de reguliere dienstverlening op peil te houden.

Onderwerp:	Budget transformatie interne organisatie
Bedrag:	€ 150.000
Toelichting:	Deze middelen worden in 2023 volledig aangewend ten behoeve van de doorontwikkeling van wijksturing, zoals de nieuwe koersnota en de trajecten uitgevoerd door Twynstra & Gudde rondom de (financiële) sturing. Deze inspanningen komen voort uit de verbeterpunten van de evaluatie Van Wijken Weten 2021.

S01 Veiligheid

Onderwerp:	Experiment Gesloten Coffeeshopketen
Bedrag:	€ 280.000
Toelichting:	Vooralsnog zijn de overgehevelde middelen om uitvoering te geven aan het experiment nog niet besteed. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat het experiment nog niet is aangevangen. Naar verwachting wordt het experiment in het eerste kwartaal van 2024 opgestart. Daarom is wel ter voorbereiding capaciteit geworven voor preventieve en controlerende activiteiten ten aanzien van de sector.

Onderwerp:	Veiligheidshuis
Bedrag:	€ 400.000
Toelichting:	Gelderland Midden kent twee veiligheidshuizen, namelijk veiligheidshuis regio Arnhem en veiligheidshuis West Veluwe Vallei (WVV). De gemeenten Arnhem en Ede fungeren als centrumgemeenten en ontvangen budget dat voor regionale doeleinden bestemd is. Er is uiteindelijk een budget van € 452.000 overgeheveld naar 2023. In de afgelopen periode is er vooral geïnvesteerd in de verbinding met gemeenten bij de versterking van de lokale zorg- en veiligheidsketen. Om als expertisecentrum te kunnen

	fungeren is het van belang dat de lokale zorg- en veiligheidsketens goed zijn georganiseerd. Het Zorg- en Veiligheidshuis is nauw betrokken bij de ontwikkelingen binnen de gemeente Arnhem: • Ontwikkeling Persoonsgerichte Aanpak Wijken; • Outreachende en adviserende rol van de procesregisseur Zorg- en Veiligheidshuis daarbij; en • Herpositionering van de Overlast- en Zorgcoördinatoren. Na de zomer wordt een start gemaakt met het eigen huis op orde brengen. Hiervoor wordt een verandermanager aangesteld.

S02 Bereikbaarheid

Onderwerp:	Ontwikkelen duurzaam mobiliteitsplan
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	Het duurzaam mobiliteitsplan wordt in 2023 verder uitgewerkt. De besluitvorming hierover door de raad wordt verwacht in het eerste kwartaal 2024. Hierdoor zal het merendeel van het budget in 2023 worden besteed met mogelijk een kleine overloop naar 2024.

S04 Onderwijs

Onderwerp:	Volwassenen educatie
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	De overgehevelde middelen zijn bedoeld voor de regio Arnhem. Er wordt dit jaar extra geïnvesteerd in communicatie om het onderwerp laaggeletterdheid meer bekendheid te geven in Arnhem en de regio. En er worden meer trainingen herkennen, signaleren en doorverwijzen gegeven. Dit heeft als doel om meer mensen die laaggeletterd zijn te bereiken en hen passend aanbod aan te bieden.

S05 Cultuur

Onderwerp:	Erfgoeddeal
Bedrag:	574.000
Toelichting:	Voor het project "Renaissance van de Velperweg" is in 2021 een bijdrage van € 574.000 toegekend uit de gemeentefondsuitkering. Dit bedrag is dit jaar nog niet benut en zal vanaf volgend jaar, wanneer het project start, nodig zijn. Conform de gehanteerde werkwijze voor de Velperweg waar de bijdrages via de BR Groot Onderhoud lopen, wordt ook deze bijdrage daaraan gedoteerd.

Onderwerp:	Coronamiddelen Cultuur
Bedrag:	€ 1.862.000
Toelichting:	Zowel in 2020 als in 2021 heeft de gemeente Arnhem gelden van het Rijk ontvangen om gevolgen van corona binnen de culturele en creatieve sector op te vangen. Met deze middelen zijn via drie Arnhemse steunpakketten Kunst & Cultuur (dec. 2020, april 2021 en 2022-2023) de culturele basis- en meerjarenvoorzieningen, amateurkunstorganisaties, zelfstandige makers, festivals en particuliere culturele organisaties ondersteund. Hoewel de pandemiefase inmiddels voorbij is, bevindt de culturele sector zich nog steeds in moeilijk vaarwater. In 2022 en 2023 zien instellingen en makers zich geconfronteerd met sterk stijgende lasten voor huisvesting, energie en personeel, en een sterk gestegen inflatie. Het restant van de coronamiddelen zal in 2023 worden ingezet om exploitatietekorten bij culturele instellingen (gedeeltelijk) te compenseren. Na correctie is naar € 1.600.000 naar 2023 overgeheveld. Hiervan besteden we € 1.000.000 aan exploitatietekorten bij culturele instellingen om die (gedeeltelijk) te compenseren (besluit perspectiefnota, beslispunt 14). Mocht uit inventarisatie blijken dat €1.000.000 niet voldoende is, dan zullen wij de resterende € 600.000 geheel of gedeeltelijk inzetten voor de exploitatietekorten in 2023 aan de culturele basis- en meerjarenvoorzieningen.

Onderwerp:	Beeldende Kunst
Bedrag:	€ 60.000
	Uit de Sonsbeektentoonstelling die in de zomer van 2021 heeft plaatsgevonden, wordt in 2023 de aankoop afgerond van het kunstwerk van Jennifer Tee. Hiervoor is in 2022 een bedrag gereserveerd. Het restant van het overgehevelde bedrag wordt ingezet voor kunstopdrachten die in 2023 tot voltooiing worden gebracht.

Onderwerp:	Huisvesting creatieve en culturele sector (subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen)
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Het beschikbare budget wordt in 2023 besteed aan een tweetal doelen. In het kader van het Plan van Aanpak Huisvesting Culturele en Creatieve Sector ontvangt de Stichting Krachtstroom026 een subsidiebijdrage van € 40.000,- om het bedrijfspand aan de Koriander straat 81 in Malburgen-Oost geschikt te maken als culturele broedplaats. In het gebouw wordt voor 24 cultureel en creatief ondernemers een betaalbare werkruimte gerealiseerd. De Stichting Jacobiberg heeft, vanwege gestegen kosten per juli 2023 voor het gebruik van het gebouw op De Hes als popcentrum, te maken met een hogere bruikleenvergoeding aan de eigenaar. De extra subsidiebijdrage van € 60.000,-die de Stichting in 2023 nodig heeft om deze verhoogde vergoeding te kunnen voldoen wordt gedekt uit de beschikbare middelen voor huisvesting van de culturele en creatieve sector.

Onderwerp:	Kerkenvisie
Bedrag:	€ 20.000
Toelichting:	Het overgehevelde budget wordt dit jaar volledig besteed. Het extern bureau is aan de slag met het opstellen van het geplande actieplan.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Onderwerp:	Regionale middelen in het kader van participatie
Bedrag:	€ 1.880.000
Toelichting:	Arnhem ontvangt, als centrumgemeente van onze arbeidsmarktregio, diverse middelen vanuit het rijk in het kader van participatie. Over de inzet van de middelen vindt regionale afstemming plaats, dit gebeurt via het Regionaal Werkbedrijf. Er is uiteindelijk eind 2022 een bedrag van € 2.000.708 overgeheveld naar 2023. Voor 2023 is er een jaarplan vastgesteld met de geplande activiteiten en de hieraan gekoppelde middelen. De (verwachte) overgehevelde middelen vanuit 2022 zijn hierin meegenomen. Op een aantal onderdelen uit het jaarplan heeft de uitvoering vertraging opgelopen, zie hiervoor ook de tekst bij ‘Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023’.

Onderwerp:	Budget Impuls Integraal werken
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	In 2022 is door het rijk € 510.000 beschikbaar gesteld voor het verbeteren van de integrale dienstverlening en de aanpak van meervoudige problematiek binnen het sociaal domein. We hebben deze middelen in 2022 onder andere ingezet voor de voorbereiding op de Wet aanpak meervoudige problematiek in het sociaal domein (WAMS). In 2023 zetten we het restant van de middelen in voor de versterking van de samenwerking in de wijken tussen de teams leefomgeving, sociale wijkteams en de gebiedsteams Werk & Inkomen, verbetering van de monitoring en diverse andere projecten.

Onderwerp:	Onderzoek naar zelf organiseren Schulddienstverlening
Bedrag:	€ 65.000
Toelichting:	Dit budget wordt dit jaar ingezet voor de financiering van een extern projectleider.

Onderwerp:	Tozo
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	In 2023 is dit budget ingezet voor de verdere afwikkeling van (invordering van) Tozo verstrekkingen.

S07 Zorg

Onderwerp:	Projecten jeugdzorg
Bedrag:	€ 380.000
Toelichting:	Vorig jaar zijn er extra rijksmiddelen jeugdzorg beschikbaar gekomen en aan het budget Jeugdzorg toegevoegd. Voorzien was toen dat deze middelen ook zouden worden ingezet ten behoeve van projecten en activiteiten die zouden bijdragen aan de verdere doorontwikkeling van de jeugdzorg en het jeugdbeleid. Dat is in 2022 ten dele gebeurd. Het betreft hier onder andere het project beperken wachtlijsten jeugd-ggz, project monitoren jeugdbeleid, project wijknetwerken werken jeugdbeleid (minder zorgaanbieders) alsook project onderzoek reële tarieven jeugdzorg. Ook dit jaar lijkt niet het volledige bedrag te worden ingezet. Het gaat dan met name om het project monitoren jeugdbeleid en het project wijknetwerken werken. Verwacht wordt dat hier in 2024 wel op wordt uitgegeven. Aan het eind van het jaar zullen de niet bestede middelen worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve WMO & Jeugdzorg, overeenkomstig het door de raad ingestelde doel van deze reserve.

Onderwerp:	Toegang huishoudelijke ondersteuning en stress sensitief werken
Bedrag:	€ 178.000
Toelichting:	De centrale toegang huishoudelijke ondersteuning is eind 2022 belegd bij de sociale wijkteams. De sociale wijkteams pakken alle aanvragen voor de algemene voorziening en de maatwerkvoorziening op en geven op basis van de situatie een prioritering aan de aanvraag. Zo wordt geborgd dat de meest kwetsbare inwoners als eerste in aanmerking komen voor huishoudelijke ondersteuning. Het budget wat beschikbaar is gemaakt voor de pilot fase zal naar verwachting voor het eind van 2023 op zijn. De centrale toegang huishoudelijke ondersteuning zal uiteindelijk geborgd worden in de dienstverleningsovereenkomst. In het kader van stress sensitief werken worden ook diverse activiteiten uitgevoerd. Na de zomer wordt bezien in hoeverre de inbedding voldoende is of dat bijsturing nodig is. Het uitgangspunt is dat het budget wordt besteed in 2023.

S08 Welzijn en inclusie

Onderwerp:	Opvang dakloze jongeren
Bedrag:	€ 950.000
Toelichting:	Deze middelen zijn volledig ingezet voor een tijdelijke voorziening voor dakloze jongeren tussen ‘echte’ opvang en zelfstandig wonen in.

Onderwerp:	Uitvoeringsplan Vrij zijn in Arnhem, voorkomen en tegengaan van discriminatie en racisme
Bedrag:	€ 150.000
Toelichting:	Van het vastgestelde uitvoeringsplan ‘Vrij zijn in Arnhem’, zijn veel acties opgepakt en staan er nog veel op de planning. We zitten in de opstartfase en de inzet van middelen loopt achter op de begroting. Daarnaast zijn er in 2023 relatief veel middelen toegevoegd aan de begroting, waarvoor we steeds in overleg met onze partners vaststellen hoe we die inzetten. Het tot uitvoering brengen van activiteiten vraagt dus tijd. Ook omdat we vanaf het begin het eigenaarschap beleggen bij de betreffende domeinen van de gemeente en de partners in de stad. Zo borgen we de activiteiten duurzaam. Doordat de kosten in de opstartfase lager uitvallen, zijn de naar 2023 overgehevelde middelen nog niet volledig ingezet, maar wel nodig in 2024.

Onderwerp:	Arbeidsmarkttoelage 1,13% welzijn
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Vorig jaar is via het gemeentefonds extra rijksbudget beschikbaar gesteld voor het toekennen van een arbeidsmarkttoelage aan medewerkers in de zorg- en welzijnssector. Deze middelen zijn inmiddels verwerkt in de (regionale) tarieven voor jeugdzorg en wmo, maar bleken niet toereikend voor een extra verhoging van de subsidie aan onze welzijnsinstellingen. Hiervoor zijn bij de turap 2022 en de begroting 2023 extra middelen vrijgemaakt om die deels beschikbaar te houden voor aanspraken door instellingen bij de subsidieafrekening 2022, die dit jaar volgt. Nog niet alle subsidie-afrekeningen 2022 zijn afgerond. Op dit moment is iets minder dan de helft van het overgehevelde bedrag ingezet.

Onderwerp:	Gezins-en kindbescherming
Bedrag:	€ 732.000
Toelichting:	Vorig jaar zijn door het Rijk via de Decentralisatie-Uitkering VrouwenOpvang (DUVO) voor een periode van 4 jaar extra middelen toegevoegd ten behoeve van het programma Gezins-en kindbescherming. Arnhem is centrumgemeente vrouwenopvang en bestrijding huiselijk geweld voor zowel de regio Centraal Gelderland als de regio Achterhoek. Met de regio Achterhoek is afgesproken dat hun aandeel in de extra rijksmiddelen van circa € 250.000 per jaar aan de gemeente Doetinchem zal worden overgemaakt. De verwachting is dat het restant dit jaar niet tot volledige besteding komt. Aan het eind van het jaar zullen daarom de niet bestede middelen worden toegevoegd aan de bestemmingsreserve Beschermd en Weerbaar, overeenkomstig het door de raad ingestelde doel van deze reserve.

Onderwerp:	Maatschappelijke Opvang
Bedrag:	€ 650.000
Toelichting:	De beoogde ontwikkeling kon geen doorgang vinden en op dit moment wordt er gekeken naar een invulling die aansluit met het Nationaal Actieplan Dakloosheid, in combinatie met huisvesting bijzondere doelgroepen. Tegelijk heeft de eindafrekening van de subsidies een financieel nadeel opgeleverd, dit als gevolg van de hogere kosten van opvang tijdens de winterperiode en de coronacrisis. Deze middelen zijn hiervoor ingezet.

S09 Gezondheid en sport

Onderwerp:	Investeren in preventie en gezondheid (motie 21M52g)
Bedrag:	€ 350.000
Toelichting:	Op grond van de motie 21M52g (Investeren in preventie en publieke gezondheid loont) is er budget beschikbaar gesteld voor o.a. inzet op de functiewaardering jeugdartsen en verpleegkundigen bij VGGM Verder heeft het college de incidentele ruimte benut om bestaande preventie-activiteiten uit te breiden, of nieuwe interventies te bekostigen. In 2023 is er, naast de inzet op functiewaardering, uitvoering gegeven aan nieuwe interventies door een incidentele bijdrage voor een gezondheidsplein in Rijnstate en is er een pilot gestart rondom een gezondheidsmakelaar.

S10 Klimaat en energie

Onderwerp:	Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost
Bedrag:	€ 6.100.000
Toelichting:	De hier vermelde € 6,1 miljoen is volledig toegevoegd aan de bestemmingsreserve Volkshuisvestingsfonds (VHF) Arnhem-Oost. Dit betreft een project waarbij het doel is om 1.754 woningen in deze wijk te verduurzamen. De € 6,1 miljoen dient als gemeentelijke co-financiering voor dit project en is zal gedurende de looptijd van dit project (tot en met eind 2031) hiervoor worden ingezet.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Onderwerp:	Bodemonderzoek en sanering
Bedrag:	€ 160.000
Toelichting:	Vanuit het budget van Bodemonderzoek en sanering wordt er een bijdrage van 160.000 aan het project "Renaissance van de Velperweg". Vanwege de vertraging in het start van het project zal deze bijdrage pas vanaf 2024 nodig zijn, hierdoor is dit budget nog niet uitgegeven.

Onderwerp:	Grondwal / uitbreiding woonwagenkamp Bethaniënstraat
Bedrag:	€ 3.865.000
Toelichting:	In maart 2022 zijn er voorbereidingen voor het verwijderen van de grondwal opgestart. Dit is later stopgezet omdat er nog geen besluit over de herinrichting van de woonwagenlocatie genomen was, dit zou dan tegelijkertijd uitgevoerd kunnen worden. Volgens planning kan er in november gestart worden met de werkzaamheden. De sanering van de grond volgt later bij een positief besluit op de herinrichting.

Onderwerp:	Nieuwe Haven - Uitkoopregeling
Bedrag:	€ 65.000
Toelichting:	Van de oorspronkelijk 15 woonboten met ligplaats resteren er nog vier woonboten, van drie verschillende eigenaren. Tot overeenstemming komen met deze laatste drie eigenaren gaat moeizaam. De gesprekken van dit jaar met de eigenaren hebben nog niet geleid tot een positief resultaat, maar ook niet tot een definitief negatief resultaat. Hierdoor zal het resterende budget naar verwachting ook dit jaar niet volledig uitgeput kunnen worden.

Onderwerp:	Invoeringskosten Omgevingswet
Bedrag:	€ 1.019.000
Toelichting:	De datum van inwerkingtreding van de Omgevingswet is verschoven van 1 januari 2023 naar 1 jan 2024. Het zwaartepunt van het inrichten en testen van het digitale systeem, de werkprocessen en de interne en externe communicatie over de veranderingen in de dienstverlening zijn hierdoor op de tweede helft van 2023 en de eerste helft van 2024 komen te liggen. Hierdoor zal niet het volledige budget in 2023 worden benut en is het restant in 2024 nodig.

S12 Wonen en leefomgeving

Onderwerp:	Straatwerk n.a.v. uitgevoerde werkzaamheden Kabels & Leidingen
Bedrag:	€ 125.000
Toelichting:	Als gevolg van personeelsproblemen bij aannemers (gebrek aan stratenmakers) lukte het in 2022 niet om alle herstelwerkzaamheden aan het straatwerk, als gevolg van graafwerkzaamheden kabels en leidingen, af te ronden. In 2023 wordt deze achterstand ingelopen en worden de doorgeschoven middelen volledig besteed.

Onderwerp:	Afvalkoers 2022-2026 "Arnhem Schoner"
Bedrag:	€490.000
Toelichting	De uitvoering van de afvalkoers is in 2022 iets later dan gepland vastgesteld. Inmiddels loopt de uitvoering en zullen de doorgeschoven middelen in 2023 volledig worden besteed.

Onderwerp:	Woonwagenlocaties
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	Na overleg met de bewoners van de Gelderse Rooslaan is besloten om voor een uitbreiding te gaan van twee standplaatsen. Dit wijkt af van de schetsplan dat met de bewoners was besproken in november 2022 waarbij uit was gegaan van vier standplaatsen. Op basis van de gewijzigde schetsplan gaan we met corporatie om de tafel om dit doel te realiseren. Als gevolg van de gewijzigde plannen is de uitvoering vertraagd en zullen de middelen pas in 2024 worden besteed

	In januari is met de bewoners van de Merwedestraat overlegd en op basis daarvan zijn schetsplannen opgesteld. Uitbreiden van het aantal standplaatsen gaat vrijwel altijd ten koste van het parkeren op de naastgelegen parkeerplaats. In het najaar wordt onderzocht wat hiervan de impact is op de omgeving. Als gevolg hiervan zullen de middelen voor de Merwedestraat niet in 2023 worden ingezet.

Onderwerp:	Arnhem-Oost stedelijke vernieuwingsgebieden
Bedrag:	€ 825.377
Toelichting:	Met de kick-off van het Nationaal Programma Arnhem-Oost (NPAO) is de aanpak in 2023 een nieuwe fase ingegaan. Er is een gebiedsplan opgesteld langs drie inhoudelijke lijnen met in totaal 30 geformuleerde acties. We hebben hierbij opnieuw gekeken naar de beschikbare middelen voor de komende jaren en hoe we deze inzetten. We verwachten daarnaast voor de komende jaren extra rijksmiddelen om het nationaal programma uit te voeren vanuit diverse regelingen. Tegelijkertijd zijn we druk bezig met uitwerken en opstarten van diverse initiatieven binnen de drie inhoudelijke lijnen. Daarmee verwachten we de overgehevelde middelen uit 2022 dit jaar volledig te besteden.

Onderwerp:	Wegen
Bedrag:	€ 1.000.000
Toelichting:	In 2022 heeft een tweetal investeringsprojecten vertraging opgelopen. Ten eerste de Hollandweg, waar pas in 2023 gestart kon worden in verband met de beschikbaarheid van vervangend openbaar vervoer. Ten tweede de Groningensingel. De scope is hier groter geworden, omdat we naast regulier onderhoud aan de weg, conform de begroting ook verhardingen opruimen. Beide projecten zijn in 2023 in uitvoering gegaan. De overgehevelde kredietruimte wordt volledig besteed.

Vooruitblik Nota budgetoverhevelingen 2023

In onderstaande tabellen wordt vooruitgeblikt naar de Nota Budgetoverheveling 2023. Hiermee wordt inzicht gegeven in de onderwerpen waarvan op dit moment al wordt verwacht dat de activiteiten niet of onvolledig worden uitgevoerd dit jaar. Dit is een eerste inschatting en is ter informatie aan deze turap toegevoegd.

S00 Bestuur, dienstverlening en financiën

Onderwerp:	Verduurzaming gemeentelijk vastgoed
Bedrag:	€ 250.000
Toelichting:	De verduurzaming van het gemeentelijk vastgoed vraagt meer voorbereidingstijd dan verwacht. Er dient eerst een goede inventarisatie te worden gemaakt van wat nodig is voor welk pand en wanneer dat het meest efficiënt opgepakt kan worden. Van het budget van € 500.000 voor de uitvoering van de wettelijke maatregelen zal naar verwachting € 250.000 overblijven dit jaar en zal nodig blijven voor verduurzaming van de betreffende panden.

S01 Veiligheid

Onderwerp:	Veiligheidshuis
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	Gelderland Midden kent twee veiligheidshuizen, namelijk veiligheidshuis regio Arnhem en veiligheidshuis West Veluwe Vallei (WVV). De gemeenten Arnhem en Ede fungeren als centrumgemeenten en ontvangen budget dat voor regionale doeleinden bestemd is. Op dit moment is de doorontwikkeling van de veiligheidshuizen opgestart. Veel casuïstiek zal moeten worden verplaatst van het VHH naar wijkniveau en het veiligheidshuis zelf zal zich meer moeten gaan positioneren als expertisecentrum voor urgente en geprioriteerde casuïstiek. Hiervoor zijn het komende jaar naar verwachting meer middelen nodig om op organisatorisch en operationeel niveau deze structuurveranderingen door te voeren met expertise en ondersteuning, hiervoor wordt het regionaal ontvangen geld uit 2023 aangewend.

Onderwerp:	Experiment gesloten coffeeshopketen
Bedrag:	€ 380.000
Toelichting:	In het regeerakkoord van 2017 is afgesproken dat er een experiment komt met de teelt en verkoop van hennep of hasjiesj voor recreatief gebruik. Arnhem heeft daarvoor al middelen ontvangen en ontvangt tot en met 2024 elk jaar € 162.500. Van deze gelden dient het gehele project bekostigd te worden. Op dit moment bevindt het experiment zich nog in de opstartfase. De experimenteerfase, met vermoedelijke startdatum Q1 2024, zal hierna volgen en zal 4 jaar duren. De reeds ontvangen middelen (2023 en eerder) zijn tevens noodzakelijk om hieraan uitvoering te geven. Ondanks dat het niet wenselijk is middelen meerdere jaren over te hevelen wordt toch voorgesteld om de reeds ontvangen middelen over te hevelen naar 2024 zodat uitvoering gegeven kan worden aan het experiment.

S06 Participatie en armoedebestrijding

Onderwerp:	Onderzoek naar zelf organiseren Schuldhulpverlening
Bedrag:	€ 100.000
Toelichting:	Het beschikbare budget wordt niet volledig in 2023 besteed. Een deel van het onderzoek vindt in 2024 plaats. Daarom wordt er € 100.000 doorgeschoven.

Onderwerp:	Dienstverlening gemeenten aanpak armoede en schulden
Bedrag:	€ 540.000
Toelichting:	In de meicirculaire is hiervoor een incidentele bijdrage ontvangen. € 540.000 hiervan wordt in 2024 ingezet voor de implementatie van zelf organiseren Schuldhulpverlening.

Onderwerp:	Regionale middelen in het kader van participatie
Bedrag:	€ 1.652.770
Toelichting:	Arnhem ontvangt, als centrumgemeente van onze arbeidsmarktregio, diverse middelen vanuit het rijk in het kader van participatie. Over de inzet van de middelen vindt regionale afstemming plaats, dit gebeurt via het Regionaal Werkbedrijf. Voor 2023 is er een jaarplan

	vastgesteld met de geplande activiteiten en de hieraan gekoppelde middelen. Op een aantal onderdelen uit het jaarplan heeft de uitvoering vertraging opgelopen. Daarnaast is er regionaal de wens om een deel van de beschikbare middelen op te nemen in een meerjarenplan, dit wordt nog nader uitgewerkt. Op basis van de 1e rapportage over 2023 verwachten we € 1.652.770 over te hevelen naar 2024.

Onderwerp:	Onderzoek schuldhulpverlening bureau zelfstandigen
Bedrag:	€ 70.000
Toelichting:	Vanuit de circulaire zijn middelen beschikbaar gekomen voor bijzondere bijstand voor zelfstandigen. Dit budget wordt in 2023 ingezet voor onderzoek naar aanbesteding van schuldhulpverlening voor ondernemers. De verwachting is dat een groot deel van dit budget in 2024 pas wordt uitgegeven.

Onderwerp:	Budget pilot bijverdienbeloning
Bedrag:	€ 300.000
Toelichting:	In juli 2023 is de tweejarige pilot bijverdienbeloning gestart waarmee we inwoners stimuleren om te werken in deeltijd naast hun uitkering en hen hiervoor belonen. In totaal is er voor de pilot € 3,4 miljoen gereserveerd. In 2023 is het benodigde bedrag ingeschat op € 1,0 miljoen. We schatten nu in dat we in 2023 voor de eerste uitbetaling van de bijverdienbeloning en bijkomende kosten € 0,7 miljoen nodig hebben. De eerste betaling van de bijverdienbeloning vindt in maart 2024 plaats en heeft betrekking op de premieperiode juli–december 2023. De totale verwachte kosten voor de pilot veranderen vooralsnog niet. We stellen daarom voor € 0,3 miljoen over te hevelen naar 2024.

S08 Welzijn en inclusie

Onderwerp:	Herinrichting consultatiebureaus
Bedrag:	€ 145.000
Toelichting:	Vanwege nieuwe zorgpartners in het gebouw van Rijnstate Poli Zuid (RKV) zal het daar gehuisveste consultatiebureau verhuizen naar elders in de wijk. Daarom wordt er in samenspraak met de VGGM gezocht naar een nieuw onderkomen voor dit consultatiebureau. In 2023 worden voor de herinrichting van dit nieuwe consultatiebureau nog geen kosten verwacht. Dit wordt actueel bij aanvang van 2024.Voor deze incidentele herinrichtingskosten wordt het voordeel uit de DVO van vorig jaar overgeheveld naar 2024. Hieruit worden verbouwings- en inrichtingskosten voor de nieuwe locatie van het consultatiebureau bekostigd.

Onderwerp:	Uitbreiding capaciteit dakloosheid
Bedrag:	€ 395.000
Toelichting:	In de Perspectiefnota is aangegeven dat voor uitbreiding van capaciteit van maatschappelijke opvang voor 2023 en voor 2024 (via overheveling) budget beschikbaar is in de brede aanpak middelen dakloosheid. Dekking voor de jaren 2025 tot en met 2027 kan gerealiseerd worden uit de BR Beschermd en Weerbaar. Het gaat om uitbreiding capaciteit Kruispunt, de Duif, gezinsopvang en inzet ervaringsdeskundigheid. Hiervoor is een overheveling van € 395.000 nodig.

Onderwerp:	Maatschappelijke opvang
Bedrag:	€ 450.000
Toelichting:	In 2023 zijn extra middelen beschikbaar gekomen vanuit het Nationaal Actieplan Dakloosheid, die nog niet volledig besteed zijn. Desondanks blijft de opgave in de aanpak van dakloosheid onverminderd urgent en heeft prioriteit, waardoor het noodzakelijk is om deze middelen over te hevelen naar 2024. Momenteel wordt samen met de ketenpartners Maatschappelijke Opvang en de regiogemeenten gewerkt aan een doorvertaling van het Nationaal Actieplan Dakloosheid “Eerst een Thuis” naar de regio Centraal Gelderland. Het is daarom noodzakelijk dat deze middelen beschikbaar blijven voor de verdere aanpak van dakloosheid, waaronder de beweging van Maatschappelijke opvang naar ‘Wonen Eerst’.

S11 Ruimtelijke ontwikkeling

Onderwerp:	Milieuplan
Bedrag:	€ 130.000
Toelichting:	Voor de oplevering van het milieuplan, nu genoemd het Plan Gezonde Leefomgeving "Arnhem maakt buiten gezond", is 300.000 euro gereserveerd in 2023. Van deze 300.000 zal 170.000 worden besteed voor de oplevering en het schrijven van het plan in 2023. Verzoek is daarom om de resterende 130.000 over te hevelen naar 2024 om te besteden aan o.a. het begeleiden van de laatste opleverfase en nieuwe monitoring.

Onderwerp:	Grondwal / uitbreiding woonwagenkamp Bethaniënstraat
Bedrag:	€ 3.500.000
Toelichting:	In November staan de werkzaamheden gepland voor de verwijdering van de grondwal. Door de vertraging in de startdatum door het uitblijvende besluit van de herinrichting zal niet het volledige budget besteed kunnen worden in 2023.

S12 Wonen en leefomgeving

Onderwerp:	Woonwagenlocaties
Bedrag:	€ 250.000
Toelichting:	Door de gewijzigde schetsplan van de Gelderse Rooslaan en de noodzaak van een impactanalyse op de Merwedestraat zijn de uitvoeringen van deze projecten vertraagd en zullen de resterende middelen in 2024 opnieuw nodig zijn om onze doelen te realiseren.

Bijlage 3 Investeringen

Jaarlijks wordt het Meerjarig InvesteringsPlan (MIP) in de Begroting geactualiseerd. In deze Turap wordt gerapporteerd over de verwachtingen rondom de realisatie van de begrote investeringen halverwege het jaar 2023. Dit betreft begrote investeringen uit de begroting 2023, vanuit voorgaande jaren naar 2023 doorgeschoven investeringen en tussentijds vastgestelde investeringen door de raad.
In de onderstaande tabel is weergegeven wat de begrote investeringen voor 2023 per programma zijn. In de toelichting onderaan de tabel staat aangegeven bij welke programma's grote afwijkingen worden verwacht, met daarbij een toelichting over de specifieke investeringen die dit betreft.

Nr.	Programma	Begroting 2023
Bedragen x €1.000		
S00	Bestuur, dienstverlening en financiën	6.328
S02	Bereikbaarheid	25.575
S03	Economie	250
S04	Onderwijs	41.246
S05	Cultuur	392
S08	Welzijn en inclusie	8.970
S09	Gezondheid en sport	5.929
S10	Klimaat, energie en milieu	757
S12	Wonen en leefomgeving	13.097
		102.544

Activeren plankosten
Op 31 mei heeft de raad de nota grondbeleid vastgesteld. Besloten is om plankosten van een (her)ontwikkeling te activeren nadat uit een raadsbesluit gebleken is dat er bestuurlijke instemming is voor deze (her)ontwikkeling. Voor de volgende projecten waarvoor nog geen grondexploitatie is vastgesteld, geldt dat de raad al wel een besluit heeft genomen waaruit deze bestuurlijke instemming blijkt: Spoorzone (Schaapsdrift, Rijnpark, Presikhaaf 3), Nijmeegseweg, Woudrichemstraat/Brabantweg, de Kloosterstraat, Koningsplein/Stadstheater en het Bestuurskwartier. De prognose is dat het in 2023 te activeren bedrag aan plankosten voor het totaal van deze ontwikkelingen € 2,4 miljoen zal bedragen. Indien in 2023 de grex van de Nijmeeegseweg wordt vastgesteld bedraagt de prognose van de te activeren plankosten € 2,1 mln.

Vertraging oplevering sporthal Middachtensingel
Als gevolg van capaciteitsproblemen bij Liander wordt de sporthal pas op 1 november voorzien van de juiste energieaansluiting. Hierdoor vertraagt de geplande oplevering in juli en ingebruikname per 1 september van sporthal Middachtensingel. Er is maximaal gezocht naar oplossingen maar helaas zijn hier geen reële opties voor. Hierdoor wordt de oplevering uitgesteld tot tenminste november 2023, het gebouw kan dan per 1 januari 2024 in gebruik worden genomen. De financiële gevolgen hiervan zijn nog niet volledig in te schatten, maar vooralsnog wordt uitgegaan dat het investeringsbudget met € 75.000 wordt overschreden als gevolg van deze vertraging. Dit leidt tot circa € 4.000 aan hogere kapitaallasten vanaf 2024.

Investeringskrediet MFC De Spil
Medio 2021 is er voor de 3 MFC's in Arnhem een aanvraag ingediend bij RVO voor de zogenaamde SUVIS-regeling (Verbetering Luchtkwaliteit). Voor alle 3 de MFC's heeft het RVO een goedkeurende beschikking afgegeven. Uit de aanbestedingsprocedure van MFC De Spil blijkt dat het beschikbare budget onvoldoende is om de werkzaamheden uit te voeren. De aanbesteding stopzetten is weinig zinvol omdat wij toch verantwoordelijk zijn voor een goede oplossing voor "frisse scholen". Bovendien is het niet de verwachting dat een nieuwe aanbesteding financieel gunstiger zal zijn. Tenslotte lopen we dan het risico om de subsidie van het rijk te verliezen.
De effecten van de overige 2 MFC's zijn nog niet bekend. Als gevolg van gestegen prijzen en begroting op basis van "oude" uitgangspunten als decentrale ventilatie wordt het beschikbare budget voor Suvis-maatregelen voor MFC de Spil overschreden. Het financiële gevolg hiervan betekent een overschrijding van het investeringsbudget met € 395.023. Dit leidt tot circa € 25.281 aan hogere kapitaallasten vanaf 2024 gedekt uit de reeds beschikbare middelen, specifiek uit de middelen scholen en ander vastgoed als verbindende plek in de buurt.

Gele rijdersplein
November 2021 heeft de raad besloten tot restauratie van het AKU-monument en het aangrenzende openbaar gebied op het Gele Rijdersplein. Het (ontwerp) proces vraagt meer tijd dan vooraf ingeschat. Hierdoor schuift het moment van realisatie op. Dit, in combinatie met de gestegen bouwkosten, maakt dat de initiële indexering van de bouwkosten mogelijk niet toereikend is. Waarmee de kostenraming gebaseerd is op 2021, worden de kosten van de uitvoering nu gerealiseerd in 2024. Dit kan een tekort opleveren bij het definitief ontwerp. Duidelijkheid hierover wordt in het vierde kwartaal van 2023 verwacht.

Bijlage 4 Beheersing verbonden partijen

BVO De Connectie

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De Connectie is een organisatie in die volop in ontwikkeling is en waar de komende jaren veel moet gebeuren. Het is evident dat beheersing en control hierin belangrijk zijn. De beheersing is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen met de belangen van een goede bedrijfsvoeringsorganisatie. Op verschillende niveaus en vanuit verschillende perspectieven wordt er actief samengewerkt. Het bestuur, het OGO (opdrachtgeversoverleg) en de demandorganisatie zijn hierin belangrijke gremia waarin sturing en beheersing nadrukkelijk terugkomen. Het controllersoverleg vervult hierin een belangrijke adviesrol ten aanzien van de P&C-producten van De Connectie.

Er wordt in de begroting een aantal risico's beschreven die significant zijn in financiële termen, maar ook voor de dienstverlening. De beschreven risico's hebben voor een deel te maken met de uitgevoerde onderzoeken naar de totale ICT-keten van De Connectie. In samenspraak met de drie gemeenten zijn er negen verbeterpaden opgesteld die ertoe moeten leiden dat: 1. Het gewenste niveau van de informatievoorziening wordt bereikt (basis op orde). 2. De governancestructuur verder wordt ingericht waarbij afspraken worden vastgelegd over rollen, verantwoordelijkheden en de wijze van samenwerking.
De Connectie onderschrijft de principes van het risico gestuurd werken. Dit houdt in dat risico's gekoppeld worden aan de doelstellingen en dat maatregelen worden genomen om de risico’s te beheersen. Afgelopen jaar heeft De Connectie belangrijke stappen gezet ten aanzien van de invulling van het risicomanagement. Zo heeft er een uitgebreide risico-inventarisatie plaatsgevonden, zowel vanuit het perspectief van de organisatiedoelstellingen als vanuit het perspectief van business continuïteit. Waar nodig zijn aanvullende beheersmaatregelen genomen. De komende jaren gaat De Connectie verder met het door ontwikkelen van het risicomanagement door te investeren in het risicobewustzijn binnen de organisatie en het cyclisch en systematisch borgen van het risicomanagement.

BVO Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De risico's waarmee BVO DRAN te maken heeft zijn een veranderende relatie met de provincie, een zeer dynamische omgeving, kwetsbare burgers en daarmee politieke gevoeligheid.

De inrichting van het doelgroepenvervoer is gebaseerd op een 'open einde' systematiek. Hierom is de sturingsinformatie frequenter en gericht op continue monitoring. Structureel ontvangen we van de BVO DRAN managementinformatie en zogenaamde rittenbakken. Er is ongeveer tien keer per jaar ambtelijk en 6 keer per jaar bestuurlijk overleg. We zijn voornemens om informatie over het doelgroepenvervoer te verwerken in PowerBI zodat het onderdeel kan gaan uitmaken van de bestuursrapportage. In 2022 is gewerkt aan het opnemen van informatie over regiotaxi in PowerBI. Qua IT heeft dat meer voeten in aarde en kost meer tijd dan vooraf ingeschat. Dit geldt nog meer voor het opnemen van informatie over het routegebonden vervoer omdat de aangeleverde informatie niet uniform is tussen de vervoerders.

Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA)

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving kunnen grote invloed hebben op de taakomvang en -inhoud van de omgevingsdienst ODRA. De impact van de Omgevingswet is waarschijnlijk groot. De Wet kwaliteitsborging bouwen (WKB) zal invloed hebben op de werkzaamheden die met bouw hebben te maken. Deze wet heeft een gefaseerde invoering. ODRA is samen met de deelnemende gemeenten actief bezig met de invoering van de Omgevingswet en WKB en rapporteert hier geregeld over. Door actief met komende ontwikkelingen bezig te zijn kan beter geanticipeerd worden op eventuele grote consequenties voor het personeelsbestand van ODRA.
In 2022 is gestart met de implementatie van de aanbevelingen uit het in 2021 verschenen rapport ‘Om de leefomgeving’ van de commissie Van Aartsen. De meeste initiatieven zullen vanuit het rijk worden geïnitieerd. Een van de mogelijke uitwerkingen kan zijn dat omgevingsdiensten moeten gaan fuseren.
ODRA heeft voor een aantal vakgebieden last van krapte op de arbeidsmarkt. Daarom is men begonnen met het aannemen van starters die met behulp van interne scholing en begeleiding de werkplekken bezetten waarvoor moeilijk ervaren specialisten te vinden zijn.
De omvang van het takenpakket van ODRA op het gebied van bouw, vergunningverlening en toezicht is direct afhankelijk van initiatieven van particulieren en bedrijven in de stad. Er kunnen grote verschillen zitten tussen jaren. Om hierop te anticiperen houdt ODRA een flexibele schil met personeel aan. Met de systematiek van outputfinanciering en een prognose van de gemeente op de bouwontwikkelingen wordt het beter mogelijk om de kosten voor de gemeente vooraf in te schatten.
De bij omgevingsdienst ODRA onderkende risico's voor gemeente Arnhem worden op de volgende wijzen beheerst. Allereerst is er maandelijks werkoverleg tussen de accounthouders van beide partijen. Relevante ontwikkelingen kunnen daar als eerste gesignaleerd worden. Actuele zaken worden op dagelijkse basis besproken. ODRA levert maandelijks productiecijfers en urenoverzichten. De cijfers worden met deze frequentie ook in het accountoverleg besproken. Realisatie van producten en uren kan zo getoetst worden aan planning en

budget, zo nodig kan worden bijgestuurd en zullen relevante ontwikkelingen gemeld worden in de financiële cyclus van de gemeente.
De portefeuillehouder heeft zitting in het Dagelijks Bestuur en het Algemeen Bestuur van ODRA. Meerdere keren per jaar worden financiële tussenrapportages van ODRA in de vorm van een financieel dashboard in de bestuursvergaderingen besproken. De business controller Arnhem adviseert de portefeuillehouder op deze rapportages en kan risico's vroegtijdig signaleren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan oplopende personeelskosten door schaarste op de arbeidsmarkt of bevindingen van de accountant.

Scalabor B.V.

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Scalabor rapporteert op diverse momenten richting de gemeente Arnhem (100% aandeelhouder) over de inhoudelijke en financiële voortgang inclusief de risico's: via begroting en jaarrekening en via de kwartaalrapportages. In deze stukken wordt expliciet stilgestaan bij de te onderscheiden risico's inclusief de beheersmaatregelen. Als aandeelhouder en belangrijkste klant van Scalabor zijn we hierover ook continu met elkaar in gesprek en houden we elkaar goed op de hoogte van belangrijke ontwikkelingen. Hiermee zorgen we voor inzicht in de risico's en trekken we samen op in de beheersing hiervan.

Sportbedrijf Arnhem

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
Sturing
Het Sportbedrijf is de grootste uitvoerder van het sportbeleid van de gemeente Arnhem. Bij de verzelfstandiging van het Sportbedrijf, zijn vanuit de gemeente als opdrachtgever en eigenaar van het Sportbedrijf, afspraken gemaakt over de informatie- en stuurmogelijkheden voor de gemeente. Om de verwachtingen over en weer beter in beeld te hebben voeren de gemeente als eigenaar en opdrachtgever en het Sportbedrijf gezamenlijk, buiten de kwartaalgesprekken om, gedurende 2023, regelmatig overleg.
De organisatie van het Sportbedrijf en de samenwerking met de gemeente Arnhem wordt elk jaar professioneler. De afstemming tussen de teams Leefomgeving en het Sportbedrijf loopt goed, waarmee invulling wordt gegeven aan het uitgangspunt van 'van wijken weten'.

Het opdrachtgeverschap wordt meer gestroomlijnd. Het Sportbedrijf heeft in de kwartaalrapportages steeds conform afgesproken format gerapporteerd. Over de kwaliteit en met name over de (on)mogelijkheden van rapportage over effectiviteit en efficiëntie van interventies in de stad wordt met elkaar gesproken, alsmede wensen voor de toekomst op wijkniveau. Dit is een doorlopend proces, waarmee we verder gaan in 2023. Het inzicht in de kostprijs van de producten is nog onvoldoende. Er is steeds meer inzicht in kosten per locatie en per 'product'. Sportbedrijf en gemeente doorlopen gezamenlijk stappen om dit af te zetten tegen maatschappelijke meerwaarde. Hierdoor komt er steeds meer kennis beschikbaar over in hoeverre uitgaven zich verhouden tot gemeentelijke doelstellingen. Op basis daarvan kunnen beleidskeuzes gemaakt worden.

Financieel
Het eigen vermogen is € 1,6 miljoen. Voor 2022 e.v. is er een taakstelling van € 0,75 miljoen. Het Sportbedrijf heeft in 2022 een resultaat gehaald van omstreeks € 0,9 miljoen. Dit is grotendeels te verklaren door incidentele steun vanuit het Rijk in verband met de coronacrisis. Dit wordt grotendeels aangewend om het in verband met stijgende energieprijzen verwachte tekort van 2023 deels mee op te vangen. Er blijft voor 2023 nog een tekort over van omstreeks 0,5 miljoen en 2,7 miljoen voor 2024. Met de in de begroting opgenomen aanvullende subsidie voor 2023 en 2024 verwachten wij dat het Sportbedrijf bij gelijkblijvende activiteiten voldoende financiële middelen tot haar beschikking heeft.

Samenwerking
Nu het Sportbedrijf stabiel staat, is er weer meer ruimte gekomen om de focus te verleggen naar het gesprek op inhoud en gezamenlijke belangen. De afgelopen jaren is de samenwerking tussen gemeente en Sportbedrijf sterk verbeterd. De samenwerking blijft een onderwerp waarin continu geïnvesteerd wordt, ook in 2023 en verder.
Voorbeelden van inhoudelijke onderwerpen die gezamenlijk worden opgepakt zijn: verenigingsondersteuning, de bezetting van accommodaties en ontwikkeling van een positief sportklimaat. Hierover wordt de gemeenteraad in 2023 verder geïnformeerd.
We verwachten deze ontwikkeling met het MT van het Sportbedrijf in 2023 voort te kunnen zetten. Deze samenwerking zorgt ervoor dat het risicoprofiel van het Sportbedrijf als verbonden partij lager ingeschat wordt.

Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden

Voortgang Beheersstrategie (Turap 2)
De veiligheids- en gezondheidsregio Gelderland Midden is een wettelijk aangewezen regeling waarin wordt samengewerkt met vijftien verschillende gemeenten. De taken zijn onder verdeeld in een vijftal programma's (crisisbeheersing, brandweerzorg, GGD, ambulancezorg en bedrijfsvoering). VGGM wijst in haar begroting 2023 op de volgende risico's:
·Meerjarig effect van het COVID19 virus; preventie ten aanzien van kwetsbare groepen, advisering van hygiënemaatregelen, versterking infectieziektebestrijding, terug op niveau van reguliere diensten voor derden zoals reizigersvaccinaties en binden van medewerkers en vrijwilligers aan de organisatie;
·Naar aanleiding van de implementatie van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren (WNRA) is een complexiteit met betrekking tot de positie van de vrijwilligers ontstaan. Op basis van de huidige wet- en regelgeving is het onderscheid tussen een brandweervrijwilliger
·en een brandweermedewerker nauwelijks te maken. Hiermee heeft de invoering van WNRA een groot financieel risico op de betaalbaarheid van het huidige brandweermodel. Landelijk heeft een Denktank een oplossing voor deze ontstane situatie bedacht in de vorm van taakdifferentiatie. De financiële consequenties van de taakdifferentiatie worden nog nader geanalyseerd;
·Verdeelsleutel huisvestingskosten brandweer. De gemeentelijke bijdragen aan de brandweer zijn op basis van een nieuwe verdeelsleutel vastgesteld. De (regionale) huisvestingskosten van de kazernes en andere brandweeronderdelen zijn daarvan vooralsnog uitgezonderd;
·Arbeidsontwikkelingen, waaronder functiewaardering van verpleegkundigen. Vergelijkbare organisaties hebben verpleegkundigen hoger ingeschaald. Een aanpassing van de functiewaardering heeft grote consequenties op het budget of op de dienstverlening van de Jeugdgezondheidszorg en Algemene gezondheidszorg. Hiervoor is in de gemeentelijke begroting een extra budget opgenomen. Dat geldt ook voor de ICT-lasten;
·Toenemende ICT-lasten als gevolg van verdere digitalisering en plaats onafhankelijk werken. Meerdere (verouderde) systemen dienen op korte termijn vernieuwd te worden gebracht en toenemende gebruikerswensen gebaseerd op maatschappelijke 0ntwikkelingen zijn niet passend binnen de huidige ICT-budgetten.
·De grote druk op (gemeentelijke)financiën en bij andere opdrachtgevers leidt tot continuïteitsrisico's van niet door gemeentelijke bijdrage gefinancierde activiteiten.

De beheersing van bovenstaande risico's is vooral gericht op het actief verbinden van de gemeentelijke belangen. Het regionaal controllersoverleg en de Financiële Commissie die regelmatig bijeen komen vervullen hierin een belangrijke adviesrol, ook ten aanzien van de P&C-producten van de VGGM. Daarnaast wordt er actief samengewerkt bij bestuurlijke opdrachten. Per programma is door de VGGM een doelenboom opgesteld waarbij tevens de belangrijkste risicofactoren en mitiganten zijn genoemd.
Aan de hand van de zogenaamde "kans x effect"-methode wordt jaarlijks door VGGM een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke risico's en een kwantificering daarvan. Bij benadering wordt er een indicatie gegeven van het voor de organisatie benodigde weerstandsvermogen. Dit weerstandsvermogen wordt gevormd door de totale impact van de gekwantificeerde risico's te relateren aan de weerstandscapaciteit (zijnde het beschikbare eigen vermogen).

Daarnaast ontvangen de deelnemende gemeenten gedurende het jaar tussenrapportages van VGGM waarin wordt stilgestaan bij de actuele ontwikkelingen en de verwachtingen met betrekking tot de risico's worden beschreven.

Zowel de burgemeester als de wethouder publieke gezondheid zijn lid van het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur van VGGM. Het dagelijks bestuur en algemeen bestuur komen afzonderlijk van elkaar jaarlijks vijf keer bij elkaar. Onderwerp van gesprek is onder andere de P&C cyclus. Begrotingen en jaarrekeningen worden daar vastgesteld. Ook inhoudelijke ontwikkelingen/ risico's worden daar gedeeld.
Ondersteunende ambtenaren adviseren de burgemeester en wethouder als het gaat om de inhoud van de agenda. Deze ondersteunende ambtenaren zijn ook aangesloten op het controllersoverleg zoals eerder genoemd.

De raad krijgt de mogelijkheid om een zienswijze uit te brengen ten aanzien van de begroting en de bestemming van het resultaat na opmaken van de jaarrekening van VGGM. Eventuele financiële risico's worden opgenomen in gemeentelijke risicoprofiel.

In de afgelopen jaren is gebleken dat deze beheersstrategie volstaat.

Bijlage 5 Stand van zaken amendementen en moties

Hieronder is de stand van zaken van de amendementen en moties opgenomen die zijn aangenomen bij de behandeling van de Begroting 2023.

Bestuur, dienstverlening en financiën

22A82 Uitbreiding structurele buitenlandse relaties

De raad heeft besloten om proactief de mogelijkheden te laten onderzoeken tot het aangaan van een tweede buitenlandse relatie. Het onderzoek wordt op dit moment uitgevoerd.

22M158 Bevordering opkomst verkiezingen

Bureau Verkiezingen heeft diverse moskeeën benaderd en de Turkyem Moskee aan de Eemslaan bereid gevonden om een ruimte beschikbaar te stellen als stembureau. Tevens is hier voorafgaand aan de verkiezingen een proefstembureau ingericht. Ook bij komende verkiezingen zal er in één of meer moskeeën een stembureau worden ingericht, als daar gelegenheid voor is.
De burgemeester heeft vertegenwoordigers van alle moskeeën uitgenodigd voor een gesprek over hun mogelijkheden om hun achterban te stimuleren om hun stem uit te brengen bij verkiezingen.

Veiligheid

22M123 Manifest demonstratierecht

De burgemeester heeft het Manifest getekend. De raad wordt direct na de zomer geïnformeerd. We betrekken de jaarlijkse evaluatie bij de op instigatie van de raad jaarlijks te houden veiligheidstafel.

22M133 Stel aantal BOAs op straat veilig

In de begroting is een straatcapaciteit van 29 fte verwerkt. Voor wat betreft het handhavingsbeleid wordt momenteel de hand gelegd aan het opstellen ervan (met name de keuzes capaciteit versus inzetwensen). Het uitvoeringsplan zal aansluiten bij de jaarlijkse planning die gekoppeld was en is aan de wijkveiligheidsagenda's. Hiermee wordt, naast het focussen op stadsbrede problematieken, ook oog gehouden voor het wijkgericht werken. Per slot van rekening moeten we daar zijn waar we nodig zijn.

Bereikbaarheid

22M141 Kaders voor mobiliteitsingrepen

De motie is afgedaan met de raadsbrief Impact werkzaamheden op genoemde wegen in motie 22M141.

Economie

22A66 Bridge to Liberation

De voorgestelde financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M132 Een brug naar de toekomst

Zoals in de motie is aangegeven, werken we aan een voorstel hoe we na 2024 invulling blijven geven aan de slag om Arnhem herdenking in het algemeen en De Bridge to Liberation in het bijzonder, inclusief een financiële paragraaf. We hebben BMC tevens gevraagd om breed (dus ook buiten gemeente Arnhem) op te halen hoe men omgaat met herdenkingen nu en in de toekomst, hoe geven we invulling nu de veteranen uit WOII er steeds minder aanwezig kunnen zijn, hoe blijft de jonge generatie aangehaakt? Daarvoor gaat BMC in gesprek met een aantal lokale, regionale en landelijke partners. Ook intern worden er gesprekken gevoerd met relevante beleidsvelden, zoals inclusie en diversiteit. De oplevering is begin november gepland.

22M170 Oog voor alle studenten

Arnhem Studiestad gaat drie dingen doen om de informatievoorziening voor deze doelgroep te verbeteren:

- Op de website (Eng/Ned) van Arnhem Studiestad worden links geplaatst naar belangrijke plekken of initiatieven voor deze doelgroep die de kennisinstellingen beschikbaar zijn. Deze informatie is inmiddels beschikbaar (half juli 2023).
- Op de site komt een vlog van een Caribisch Nederlandse student over studeren, werken en leven in Nederland (uiterlijk september 2023)
- Er komt een informatiecampagne over rechten en plichten van studenten rondom studentenhuisvesting. De gemeente is in de lead, overlegt met kennisinstellingen en studenten en SH& is ook betrokken. Het resultaat hiervan wordt zichtbaar op de site van Arnhem Studiestad en de kennisinstellingen (is gestart).

22M179 Living statues op de agenda van 2023
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “Subsidieregeling Producties, Evenementen en Festivals gemeente Arnhem 2023”

Onderwijs
22A53 Elk Arnhems kind een schoolmoestuin
Samen met Natuurcentrum Arnhem is een kernteam gevormd om de praktische uitvoering vorm te geven. Er is een plan van aanpak opgesteld voor de periode 2023 – 2025.,
Momenteel worden de wensen en behoeften van schoolbesturen en scholen geïnventariseerd. Met behulp van een enquête en diverse gesprekken met zowel de overkoepelende schoolbesturen van Delta, Flores, Onderwijsspecialisten als overleggen met directeuren van individuele scholen worden de komende maanden de wensen, behoeften, kansen en risico’s per school in kaart gebracht. Deze nazomer worden er inspiratiemiddagen en ontwerpsessies met de scholen, schoolbesturen en andere betrokkenen georganiseerd.
Aan de hand van deze inventarisatie zal in het najaar 2023 een maatwerkaanpak worden opgesteld. Deze maatwerkaanpak bestaat uit maximaal vier varianten die aansluiten bij de behoeften en mogelijkheden van scholen. Dit jaar vindt er een pilot-moestuinlesprogramma bij de Witte Vlinder (Flores Onderwijs) in Arnhem Noord en de Johannes school (Delta Scholengroep) in Arnhem Zuid plaats, dat input biedt voor de maatwerkaanpak voor andere scholen.

22A62 Structurele investering in intellectuele ontwikkeling en laaggeletterdheid jeugd & jong volwassenen
In het kader van ‘Een kansrijk Arnhem’ is in de begroting een ophoging van €65.000 per jaar vanaf 2023 tot 2026 voorgesteld, ten gunste van de subsidiëring van Rozet. De uitbreiding van het gratis lidmaatschap voor de leeftijdscategorie tot 24 jaar (ten opzichte van 18 jaar) is ingegaan op 1 januari 2023.
Om het gebruik van dit gratis lidmaatschap te stimuleren zijn verschillende promotieacties opgezet. 1. Flyer in de bibliotheken met de pakkende tekst “Hey harde werker! Toe aan een pauze - leen een boek!” gericht op de studerende jongeren in de Rozetvestigingen. 2. Mailings naar de verschillende doelgroepen en 3. posts op social media (instagram en tiktok).
Hiermee is een grote doelgroep bereikt. Het resultaat van de ophoging van de leeftijdsgrens naar 24 in combinatie met de aandacht voor het lidmaatschap heeft tot een toename van het aantal lidmaatschappen geleid. Daarop aansluitend is het aantal uitleningen gestegen met 31%.

22M121 Niet de energierekening betalen met de kwaliteit van ons onderwijs
Naar aanleiding van de motie is er een uitvraag gedaan bij scholen/onderwijspartners. De meeste scholen gaven aan vaste contracten te hebben met energieleveranciers. In de praktijk zijn de kosten voor deze scholen daarom niet gestegen. Wij hebben geen signalen ontvangen van scholen dat zij eventuele hogere energiekosten betalen uit hun onderwijsbudget.
De stijging van de energiekosten is een landelijk thema. Er is dientengevolge een Rijksregeling ontwikkeld om dit te ondervangen. Scholen kunnen sinds begin 2023 contact opnemen met DUO om tot maatwerk te komen: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/financiering-onderwijs/vraag-en-antwoord/financiele-problemen-school-door-stijgende-energierekeningen. Mochten er financiële problemen ontstaan door gestegen energielasten kunnen scholen zich dus wenden tot het rijk.

22M130 Pilot OCW aanvragen voor hoogbegaafde thuiszitters
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “Voortgangsbrief op het thema hoogbegaafdheid”.

22M137 Verbeter schoolventilatie door coördinatie
Over de implementatie van de SUVIS-plannen (Specifieke Uitkering Ventilatie in Scholen) is de geïnformeerd met de Raadsbrief "Stand van zaken Specifieke Uitkering Ventilatie in Scholen" (SUVIS) van 22 december 2022.

22M139 Plan van aanpak hoogbegaafdheid
Het Plan van aanpak is opgesteld en gedeeld met de onderwijspartners. In de MEAA (Maatschappelijke Educatieve Agenda Arnhem) van 6 juli wordt het Plan van aanpak inhoudelijk verder besproken. We verwachten een raadbrief in september.

Cultuur
22A54 Kansen voor behoud erfgoed benutten
De voorgestelde financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M120 Kansen voor behoud erfgoed benutten
Er wordt gewerkt aan het opstellen van een nieuwe erfgoedagenda. Deze komt in 2023 in conceptvorm gereed en zal begin 2024 voor bestuurlijke besluitvorming worden geagendeerd.
In de erfgoedagenda wordt conform de motie ook gekeken naar de wijze waarop de gemeente vanuit de nu begrote budgetten voor erfgoed of vanuit andere middelen onder bijzondere omstandigheden financieel kan bijdragen aan erfgoedprojecten om voortgang met cofinanciering mogelijk te maken.

22M122 Gezamenlijk aanbod Arnhemse podia
De motie is onderdeel van lopend beleid, zoveel mogelijk samenwerking stimuleren tussen de Arnhemse podia.

22M125 Kaders voor cultuur- en evenementensubsidies
Deze motie hebben we afgedaan met de raadsbrief Inzet extra Programmabudgetten cultuur.

22M157 Gebruik nieuw cultureel centrum in Arnhem-Zuid ook als bastion in de Arnhem-Oost-aanpak
In de raadsbrief Ontwikkelingen Cultuur in Arnhem Zuid geven we aan ook Malburgen / Arnhem-Oost te betrekken.

Participatie en armoedebestrijding
22A73 Houd vast aan ambitie
De tekstuele wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt. Sinds januari 2019 is het gemiddelde bestand van 16 grote gemeenten gedaald met 8,6%. Arnhem heeft als doel het 10% beter te doen, dus dat is een daling van ongeveer 9,5% in die periode. In april 2023 is het bestand van Arnhem 12,5 % afgenomen sinds het begin van de meting. Dus Arnhem voldoet op dit moment ruim aan de doelstelling.

22A77 Geef experiment ‘schuldenvrij’ een kans
De tekstuele en financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt. Het startbedrag van € 150.000 dat beschikbaar is gesteld om de uitvoering van het experiment ‘Immerloo Schuldenvrij’ samen met maatschappelijke partners mogelijk te maken is deels gebruikt voor de voorbereidende fase. De aanpak is met partners geconcretiseerd. Er is echter meer budget nodig om tot uitvoer te komen. Aanvullend budget vanuit het Nationaal Programma Arnhem-Oost is inmiddels toegezegd en op dit moment wordt er nog naar externe financiering gezocht. Doel is om in het najaar het plan tot uitvoer te brengen.

Zorg
22M154 Maak de zorg aantrekkelijk om in te werken
De gemeente Arnhem voert samen met de regionale inkooporganisatie gesprekken met zorgaanbieders over het leveren van kwalitatief goede zorg aan onze inwoners. Zeker bij zorgvormen waar personeelstekorten zijn, zoals de huishoudelijke ondersteuning of behandeling jeugd, wordt ook gesproken over wat nodig is om te zorgen dat voldoende zorgverleners geworven en behouden kunnen worden (binden en boeien van personeel).
Zorgaanbieders hebben zelf ook veel last van de personeelstekorten en zoeken zelf naar allerlei mogelijkheden om personeel te werven en vast te houden, bijvoorbeeld door het creëren van voldoende doorstroommogelijkheden binnen de organisatie.

22M177 Laat pleegouders merken hoe waardevol ze zijn!
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief “laat pleegouders merken hoe waardevol ze zijn!’
In februari 2023 is een sessie georganiseerd om gezamenlijk te kijken hoe we de pleegouders kunnen bedanken. In deze sessie geven pleegouders aan dat zij zich gewaardeerd voelen door de zorgorganisatie. Gekeken naar een jaarlijkse waardering hechten pleegouders waarde aan een leuke activiteit met elkaar. Een activiteit die niet te veel tijd kost maar waar zij wel waardering voelen vanuit de gemeente. Op 3 november 2023 wordt een leuke middag voor pleegouders georganiseerd om hen te bedanken voor hun inzet. Op die middag wordt ook het bedankje uitgereikt die pleegouders vanaf nu jaarlijks gaan krijgen. Wij gaan de pleegouders jaarlijks in de Week van Pleegzorg een bedrag schenken dat zij kunnen besteden aan een leuk uitje met het hele gezin. Dit doen we via de Dit is Arnhem pas.

Welzijn en Inclusie
22A70 Suïcidepreventie toegankelijk voor iedereen
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

Voorjaar 2023 heeft een projectteam onder aansturing van een extern projectleider invulling gegeven aan het amendement. Samen met diverse partners, is gewerkt aan een plan voor de invulling van het Centrum voor Levensvragen en Suïcidepreventie. Het plan is in mei aangeboden aan de gemeente. De formele opening van het Centrum is op 1 september 2023. Het Centrum wordt ingevuld door D3rde Verdieping voor een periode van anderhalf jaar. In 2024 evalueren wij het Centrum en stellen we vast welk vervolg het krijgt vanaf 2025.

22A80 Anti-racisme aanpak
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.
Dit amendement is uitgevoerd via de aanpak 'Arnhem tegen Racisme'. In de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023 staat deze aanpak verder omschreven.

22M126 In verbinding beginnen
Deze motie is in behandeling. Na de zomer/richting het najaar informeren we de raad middels brief (over visie / opvang / en integratie vluchtelingen) waarmee we deze motie zullen afdoen.

22M128 Antidiscriminatie en antiracisme aanpak
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023.

22M156 Aan de slag met de lokale coördinator tegen racisme en discriminatie
In de raadsbrief 'Stand van zaken Arnhem tegen Racisme' van 9 mei 2023, is de stand van zaken van deze motie omschreven. Komend najaar komt er een raadsbrief waarin we de lokale coördinator tegen racisme en discriminatie introduceren en uitleg geven over de rol.

Gezondheid en sport
22M124 Tempo maken met uitbreiden PrEP-zorg
Deze motie is afgedaan met de raadsbrief 'Afdoen motie Tempo maken met PrEP-zorg'

22M134g Sportmakelpunt
Wij hebben de punten onderzocht die in de motie zijn opgenomen. In afstemming met de Arnhemse Sportfederatie (ASF) zijn wij tot de conclusie gekomen dat er geen behoefte is aan een aanvullend platform. Een aantal verenigingen in Arnhem maken al gebruik van een platform, namelijk Taakie. In de tweede helft van 2023 zullen wij dit platform nogmaals onder de aandacht brengen bij de Arnhemse sportverenigingen. Dit gebeurt in samenwerking met de ASF en Sportbedrijf Arnhem.
Tot slot, is het relevant om te vermelden dat mond-tot-mond reclame altijd een krachtig middel blijft om vrijwilligers te vinden. Een vacaturebank / platform is minder succesvol. Hierover volgt nog in 2023 een raadsbrief waarin we uitvoeriger ingaan op deze motie.

22M178g Maatschappelijke organisaties steunen en verduurzamen
Aan deze motie is uitvoering gegeven. Maatschappelijke organisaties zijn de afgelopen maanden op verschillende manieren inhoudelijk en financieel ondersteund. De meest belangrijke (financiële) maatregel was de ' tijdelijke subsidieregeling compensatie energiekosten maatschappelijke organisaties'. Door middel van een raadsbrief zal in 2023 nader bericht worden over de resultaten in relatie tot de motie.

Klimaat en energie
22M135 Verenigingen verduurzamen
De provinciale staten van Gelderland heeft in februari 2023 €10 miljoen beschikbaar gesteld voor een fonds verduurzaming maatschappelijk vastgoed. Naar verwachting is in het najaar 2023 dit fonds daadwerkelijk beschikbaar waarmee maatschappelijke instellingen, waaronder gebedshuizen, investeringen kunnen doen in energiebesparende maatregelen. Daarnaast ondertekenen naar verwachting minimaal 8 gebedshuizen de Green Deal Gebedshuizen met de gemeente Arnhem, waarmee zij een ondersteuningstraject van 2 jaar ingaan voor brede verduurzaming. Tot slot ondersteunt het onder andere door de gemeente Arnhem gefinancierde ondersteuningstraject van Arnhem Zet de knop om ook gebedshuizen bij energiebesparing. Er is hiermee zowel de gevraagde financiering voor duurzame investeringen, als een kennisloket met voldoende expertise, beschikbaar voor de doelgroep gebedshuizen.

22M136 Duurzame gebedshuizen
Zoals hierboven vermeld, heeft de provinciale staten van Gelderland in februari 2023 € 10 miljoen beschikbaar gesteld voor een fonds verduurzaming maatschappelijk vastgoed. Naar verwachting is in het najaar 2023 dit

fonds daadwerkelijk beschikbaar waarmee maatschappelijke instellingen, waaronder verenigingen, investeringen kunnen doen in energiebesparende maatregelen aan hun pand. Daarnaast kunnen verenigingen een subsidieadvies krijgen met financiële tegemoetkoming van de gemeente van 95% van een maximumbedrag dat is gebaseerd op hun energieverbruik. Dit gaat via de “subsidie energiebesparing ondernemers en maatschappelijke organisaties” van gemeente Arnhem. Hiermee hebben verenigingen toegang tot verschillende bronnen van financiering voor het verduurzamen van hun panden.

22M138 Voor energiecoaches ook budget
In 2022 is budget ingezet voor energiecoaches van de Energiebank Regio Arnhem.

Wonen en leefomgeving
22A55 Sturen op meer betaalbare woningen
De tekstuele wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22A56 Arnhem mooier; grip op Graffiti
De tekstuele en financiële wijziging zijn in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M155 Handen af van Hertenkamp Sonsbeek
We zijn op dit moment aan het onderzoeken hoe we het hertenkamp in Sonsbeek kunnen behouden met in achtneming van dierenwelzijn en de nieuwe huis- en hobbydierenlijst van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Wijkprogramma’s
22A75 Doorzetten buurtconciërges in Arnhemse wijken
De financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22A76 Impuls voor de Drieslag
De financiële wijziging is in de geamendeerde Begroting 2023 verwerkt.

22M129 Kaders voor leefbare wijken
Nu de extra middelen van handhavingscapaciteit structureel zijn gemaakt en er dus sprake is van een duurzame investering, kan het geactualiseerde handhavingsbeleid spoedig worden vastgesteld en verzonden aan de raad. Het handhavingsbeleid is een belangrijke bouwsteen voor het plan voor leefbare wijken, samen met het onlangs gepubliceerde Actieplan Overlast en de wijkveiligheidsplannen. Het plan voor leefbare wijken en het handhavingsbeleid zullen nog dit jaar worden verzonden aan de raad. De kaders en uitgangspunten van deze beleidsstukken zullen dan in 2025 worden geëvalueerd en de evaluatie zal worden voorzien van conclusies en aanbevelingen.

Lopende onderzoeken

Naam van het onderzoek	Doel van het onderzoek	(Verwachte) einddatum (Q=kwartaal)	Thema	Verantwoordelijke portefeuillehouder
Actie-onderzoek Preventie met Gezag (PMG)	Evaluatie aanpak hoogrisico jongeren. Wat is de meerwaarde van Preventie met Gezag?	Q4 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Actie-onderzoek Persoonsgerichte aanpak (PGA)	Het actieonderzoek zetten we in om de werkwijze PGA-PMG inzichtelijk te maken. Welke interventies kunnen worden ingezet, welke belemmeringen komen naar voren?	Q4 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Trajectbegeleiding	Waaruit bestaat de intensieve trajectbegeleiding gericht op kwetsbare jongeren in de wijken Malburgen en Presikhaaf in Arnhem en welke resultaten zijn zichtbaar? Het onderzoek levert kwartaalrapportages t/m 2025.	Q4 2025	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Straatcoaches	Inzicht verkrijgen in de bekendheid van, ervaringen met en waardering van het project Straatcoaches Arnhem onder wijkbewoners en scholieren in de wijken Malburgen, Presikhaaf en Geitenkamp.	Q3 2023	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch
Evaluatie Afvalbeleid	In het coalitieakkoord 2022-2026 is afgesproken aan het eind van 2023 het huidige afvalbeleid geëvalueerd te hebben. Het huidige beleid inclusief ambities en instrumenten wordt bekeken en beoordeeld.	Q4 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs
Onderzoek Nascheiding plastic afval uit restafval	We onderzoeken de mogelijkheden en scenario's omtrent het nascheiden van plastic afval uit restafval in de Arnhemse situatie.	Q4 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs

Onderzoek Herdenkingen	Ophalen hoe men omgaat met herdenkingen nu en in de toekomst, hoe geven we invulling nu de veteranen uit WOII er steeds minder aanwezig kunnen zijn, hoe blijft de jonge generatie aangehaakt?	Q4 2023	Cultuur en Recreatie	Bob Roelofs
Onderzoek passende personeelsformatie sociale wijkteams	Vaststellen of de huidige personeelsformatie van de sociale wijkteams passend is om de opdracht van de gemeente Arnhem aan de sociale wijkteams uit te voeren.	Q4 2023	Zorg en Gezondheid	Marco van der Wel
Onderzoek inzet bewonersondersteuning	Hoe ziet het Arnhemse aanbod aan bewonersondersteuning er uit en is deze passend binnen de huidige vraag in relatie tot beschikbare budget?	Q4 2023	Zorg en Welzijn	Mark Lauriks
Model Integriteitsysteem Lokale Overheid (uitvoering door Governance & Integrity Nederland)	Door middel van een systeemanalyse inzicht verkrijgen in de sterke en de zwakke punten van het aanwezige integriteitsysteem.	Q3 2023	Bestuur	Maurits van de Geijn
Sporen van slavernijverleden in Arnhem	Het hoofddoel van het onderzoek is het blootleggen van Sporen van Slavernijverleden in Arnhem.	Q1 2024	Inclusie	Maurits van de Geijn

Nederlandse Inclusiviteitsmonitor (NIM)	De Nederlandse InclusiviteitsMonitor bestaat uit twee instrumenten. De Beleidsscan Inclusiviteit brengt in kaart in hoeverre het diversiteits- en inclusiebeleid in onze organisatie samenhangend, systematisch ingericht en geïmplementeerd, en wetenschappelijk gefundeerd is. De Medewerkersscan Inclusiviteit© brengt in beeld hoe onze medewerkers het werkklimaat ervaren. Met behulp van deze metingen en beschikbare wetenschappelijke kennis krijgen we hier inzicht in. Met als doel aanknopingspunten welke vervolgstappen onze organisatie moet zetten voor een inclusieve organisatiecultuur.	Q4 2023	Inclusie	Maurits van de Geijn
3e cohortstudie Veilig Thuis, regio Arnhem-Ede	Onderzoeken of onze werkwijze/aanpak met Veilig Thuis voldoende werkt in gezinnen waar huiselijk geweld en kindermishandeling speelt.	Q4 2023	Zorg en Welzijn	Maurits van de Geijn
CBS Barometer Culturele Diversiteit 2022/2023	Inzicht verkrijgen in de culturele diversiteit van de ambtelijke organisatie.	Q1 2024	Overig	Maurits van de Geijn
Veiligheidsgevoel en acceptatie van LHBTIQ+ groepen in Arnhem	Wat is de trend in veiligheidsgevoel en acceptatie van LHBTIQ+ groepen in Arnhem?	Q1 2024	Inclusie	Maurits van de Geijn
Arnhem Energy Hotspot	Verder bouwen aan internationaal toonaangevend energiecluster in en rond Arnhem, via een geheel van publiek-private projecten en acties en een daarbij passende samenwerking. NB: gemeente is mede-opdrachtgever naast de regionale ontwikkelingsmaatschappij OOSTNL.	Q3 2023	Economie	Nermina Kundić

Circulariteitsscan	Onderzoek naar stand van zaken circulaire inkoop & grondstofstromen analyse voor de stad. De circulariteitsscan geeft inzicht in het niveau van circulariteit van de gemeente Arnhem en de belangrijkste verbeterkansen voor grondstofstromen in vastgoed, facilitaire producten en diensten en de openbare ruimte. Daarnaast wordt in kaart gebracht welke grondstofstromen en de bijbehorende milieuimpact in Arnhem veel voorkomen om ook hier in de verbeterkansen in kaart te brengen. Het onderzoek is onderdeel van een opdracht om niveau 5 op de CO2 prestatieladder te behalen en onderdeel van een afspraak met de raad om het uitvoeringsprogramma circulaire economie te evalueren.	Q4 2023	Economie	Nermina Kundić
Motiveringen van particuliere inwoners om zelf aanpassingen aan de eigen woning te doen	Meer zicht krijgen in de motiveringen om wel of niet aanpassingen aan de eigen woning te doen.	Q1 2024	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders

Afgeronde onderzoeken

Naam van het onderzoek	Doel van het onderzoek	Datum afronding	Thema	Verantwoordelijke portefeuillehouder
Naheffingen aankoop onroerend goed door gemeente Arnhem na en tijdens de Tweede Wereldoorlog	Het onderzoek wordt onder auspiciën van het NIOD uitgevoerd door Blauw Historisch Onderzoek. Door middel van bronnenonderzoek wordt het volgende in kaart gebracht: of de gemeente Arnhem na afloop van de Tweede Wereldoorlog naheffingen heeft gevorderd voor straatbelasting en/of erfpacht bij Joods burgers of hun erfgenamen; tijdens de Tweede Wereldoorlog onroerend goed heeft aangekocht dat in eigendom was van Joodse inwoners; en of er na de oorlog rechtsherstel heeft plaatsgevonden. De gemeenteraad is in de beantwoording van art 44 vragen van de fractie DENK/ Verenigd Arnhem in september 2020 hierover geïnformeerd.	Q4 2022. Op 24-1-2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Bestuur	Ahmed Marcouch
Leerevaluatie meldingen De Wiltstraat 21	Het evalueren van het handelen van de gemeente en van namens de gemeente handelende partijen op de meldingen van overlast en overtredingen van een omwonende en indien van toepassing het ophalen en terugkoppelen van leerpunten voor de gemeente en namens de gemeente handelende partijen.	Q2 2023. Op 11 juli 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Openbare Orde en Veiligheid	Ahmed Marcouch

Gebruiksonderzoek parkeergarage Musis	Begin 2023 start de gemeente Arnhem met een renovatie van een deel van de Parkeergarage Musis, ter verbetering van de gebruikskwaliteit. Ter ondersteuning van deze plannen wil de gemeente inzicht in de waardering door gebruikers van de parkeergarage. Om dit inzicht te verkrijgen is een face-to-face enquête onder deze doelgroep uitgevoerd.	Q1 2023	Verkeer	Bob Roelofs
Samenwerking erfgoedtaken tussen ODRA en gemeente Arnhem	Er is onderzoek uitgevoerd om de samenwerking tussen de afdeling erfgoed en de ODRA te verbeteren.	Q1 2023	Ruimte en Infrastructuur	Bob Roelofs en Marco van der Wel
Onderzoek Toekomst Sonsbeek en State of Fashion	Het onderzoek is tweeledig en gebeurt in twee fasen. Eerst gericht op de haalbaarheid van een jubileumeditie van Sonsbeek in 2024 (31 oktober 2022) en aansluitend op de toekomstbestendigheid van beide events (afgerond eind maart 2023).	Q1 2023. Op 31 maart 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Cultuur en Recreatie	Cathelijne Bouwkamp
Benchmark Stichting Atelierbeheer SLAK	Inzicht verkrijgen hoe de bedrijfsvoering van SLAK zich verhoudt tot vergelijkbare atelierorganisaties in Nederland. En zo een scherper beeld krijgen van wat mag en kan worden verwacht van SLAK als atelierorganisatie en de eigen rol van gemeenten daarin. In het verlengde: wat vragen de ambities in de coalitieakkoorden in relatie tot de middelen en beschikbaar aanbod personeel.	Q2 2023. Op 30 mei 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Cultuur en Recreatie	Cathelijne Bouwkamp

Rapportage jongerenwerk 12+ verbetertraject van stichting Rijnstad in de Gemeente Arnhem	We zijn een verbetertraject in vijf wijken begonnen met het jongerenwerk 12+ van Rijnstad. Dit onderzoek is een meetmoment waarmee inzichtelijk wordt gemaakt wat de stand van zaken én het effect in de wijk is van de ingezette verbetering van het jongerenwerk.	Q4 2022. Op 6-12-2022 is de raad geïnformeerd over het verbetertraject.	Welzijn, Jongerenwerk	Mark Lauriks
Impactanalyse Wams	Onderzoek naar welke strategische keuzes mogelijk zijn bij de invoering van de Wams en tot welke scenario's deze keuzes leiden.	Q4 2022	Zorg en Welzijn	Mark Lauriks
Samen Beslissen	Onderzoek naar de effecten van de methodiek 'Samen Beslissen', werkwijze voor Werk en Inkomen.	Q1 2023	Werk en Inkomen	Mark Lauriks
Wat W€rkt? Eerder uit de schulden (uitgevoerd door Hogeschool Utrecht met behulp van verschillende onderzoeksbureaus zoals Pharos en Verwey Jonker, gefinancierd door NWO)	In totaal doen 7 gemeenten mee aan dit onderzoek. De centrale vraag is: Wat is de effectiviteit van interventies voor mensen met betalingsachterstanden? De gemeente Arnhem doet mee met de onderdelen 'Samenwerking ketenpartners (signaleren van geldzorgen door huisartsen in Presikhaaf en Schuytgraaf) en 'Jongeren' (de effectiviteit van interventie Opr€cht).	Q1 2023. Eindrapportage is gepubliceerd op de website van Verwey Jonker.	Werk en Inkomen	Mark Lauriks
Onderzoek Financiele Wijksturing Gemeente Arnhem - Analysefase	Doel is het herinrichten van de financiële wijksturing en het realiseren van de cultuurverandering die daarvoor nodig is. Ontwikkelen van een financieel sturingsmodel (o.a. waar sturen we wel en niet op) inclusief implementatieplan/-fasering. Na deze fase volgt de ontwikkelfase, daarna de implementatiefase.	Q2 2023	Financiën	Mark Lauriks

Onderzoek exploitatie Vlindertuin	Bestaan er partijen die onder dezelfde voorwaarden als SLAK en met behoud van maatschappelijke doelstellingen de exploitatie van de Vlindertuin op zich kunnen nemen? Hierbij wordt ook de mogelijkheid onderzocht dat Vlindertuinparticipanten zelf de exploitatie op zich kunnen nemen, bijvoorbeeld als stichting, collectief of cooperatie. Wat zijn de voor/nadelen van exploitatie door een andere partij dan SLAK en wat zijn de kansrijke alternatieven?	Q3 2023	Wijken	Mark Lauriks
CBS Barometer Culturele Diversiteit 2021	Inzicht verkrijgen in de culturele diversiteit van de ambtelijke organisatie.	Q1 2023	Overig	Maurits van de Geijn
Troje challenge (provincie Gelderland)	Het onderzoek is een onderzoek naar hoe informatieveiligheid en privacy in onze organisatie is ingebed. Er wordt gekeken naar het technische aspect maar er is ook een medewerkersonderzoek (niet verplicht) om te kijken naar houding, gedrag en kennis van Arnhemse ambtenaren op gebied van informatieveiligheid en privacy. Dit onderzoek is in het kader van de Troje challenge georganiseerd door provincie Gelderland voor alle Gelderse gemeenten met als doel de digitale weerbaarheid van de gemeenten binnen de provincie te vergroten. De provincie krijgt géén uitslagen van het onderzoek.	Q1 2023	Informatieveiligheid & privacy	Maurits van de Geijn

Woonbehoefteonderzoek Gemeenten Regio Arnhem - Nijmegen	Inzicht in de woonbehoefte (type woningen, prijsklassen, doelgroepen, wonen-met-zorg concepten) voor alle gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen. Voor Arnhem vormt het woonbehoefteonderzoek een belangrijke onderlegger voor woonbeleid en de inzet bij woningbouwprojecten.	Q1 2023. Op 28 maart 2023 aangeboden aan gemeenteraad.	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders
Onderzoek behoefte rolstoelgeschikte woningen	Inzicht in aanbod, behoefte en knelpunten als het gaat om rolstoelgeschikte woningen	Q1 2023. Onderzoek is gelijktijdig met het regionale woonbehoefte-onderzoek opgeleverd.	Ruimte en Infrastructuur	Paul Smeulders
BTW onderzoek Belastingdienst	Op initiatief van de Belastingdienst vindt een boekenonderzoek plaats naar de naleving van de BTW en BCF wetgeving door gemeente Arnhem. In dit boekenonderzoek worden ook de aan Arnhem gelieerde rechtspersonen betrokken, in casu het Sportbedrijf, de Connectie en Scalabor. Onderzoek is afgerond; met de Belastingdienst is een naheffing overeengekomen over de belastingjaren 2017 tot en met 2022 van € 227.000 (exclusief belastingrente). Deze naheffing is verwerkt in de jaarrekening 2022 en toegelicht in het hoofdstuk Bestuur, dienstverlening en financiën en in de paragraaf Bedrijfsvoering.	Q4 2022	Financiën	Paul Smeulders

Begrotingswijziging Exploitatie

Nr. : 23-012
Onderwerp : Turap 2 2023
Raad d.d. :
Zaaknr. : 3904872
Toelichting: : Begrotingswijziging bij Turap 2 2023

Programma's		2023						2024							
		Lasten	Baten	Expl.-result.	Toe-voeg.	Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.	Toe-voeg.	Ont-trekk.	Saldo	Lasten	Baten
Wijkprogramma's															
Geb 0	**Gebied nader te verdelen**	0		**0**			**0**								
Geb 1	**CSA**	35	3	**-32**			**-32**								
Geb 2	**Noordwest**	813	88	**-725**			**-725**								
Geb 3	**Noordoost**	59	46	**-13**			**-13**								
Geb 4	**Presikhaaf**	358	96	**-262**			**-262**								
Geb 5	**Malburgen**	391	119	**-273**			**-273**								
Geb 6	**Schuytgraaf/Elderveld**	1.058	224	**-834**			**-834**								
Geb 7	**De Laar/Elden**	253	14	**-239**			**-239**								
Geb 8	**RKV**	317	13	**-304**			**-304**								
		3.284	**602**	**-2.682**			**-2.682**								
Stedelijke programma's															
S00	**Bestuur, dienstverlening en financ**	8.408	9.086	**678**	-3.397	-135	**3.940**								
S01	**Veiligheid**	816	58	**-758**			**-758**								
S02	**Bereikbaarheid**	-821	2	**823**			**823**								
S03	**Economie**	118	540	**422**			**422**								
S04	**Onderwijs**	130	32	**-99**			**-99**								
S05	**Cultuur**	-59	317	**375**			**375**								
S06	**Participatie en armoedebestrijding**	4.011	470	**-3.541**			**-3.541**								
S07	**Zorg**	195	-308	**-503**	4.748	6.680	**1.429**								
S08	**Welzijn en inclusie**	1.983	7	**-1.977**			**-1.977**								
S09	**Gezondheid en sport**	616	134	**-482**		113	**-369**								
S10	**Klimaat, energie en milieu**				-10.000		**10.000**								
S11	**Ruimtelijke ontwikkeling**	417		**-417**			**-417**								
S12	**Wonen en leefomgeving**	350	-380	**-730**	350	-33	**-1.113**								
		16.164	**9.956**	**-6.207**	**-8.299**	**6.625**	**8.717**								
	Totaal	19.448	10.559	**-8.889**	-8.299	6.625	**6.035**								

Begrotingswijziging Exploitatie

2025				2026						2027						20		
Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.
	Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.				

Begrotingswijziging Exploitatie

28			2029					
		Saldo	Lasten	Baten	Expl.-result.			Saldo
Toe-voeg.	Ont-trekk.					Toe-voeg.	Ont-trekk.	

BEHANDELRESULTAAT

‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’
11-10-2023

‘Ontwerpbegroting 2024 & ‘Turap 2 2023’

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	M. Van de Geijn
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Van Engelenburg (VVD), Kemperman (D66), Manders (Arnhem Centraal), De Boef (GroenLinks), De Vries (Volt), Aït Chrif (PvdA), Roelen (SP).

Niet aanwezig waren de fracties FvD, DENK, ChristenUnie, CDA, PVV, Burgerbelang Arnhem en PvdD.

Bespreking
Er waren geen insprekers, dus er is besloten direct door te gaan naar de eerste meningsvormende behandeling (M1). De aanwezige fracties hebben daarin vragen aan de wethouder gesteld. De wethouder heeft in zijn termijn die vragen beantwoord.

Toezeggingen
1. Wethouder Van de Geijn zegt toe de rol van horecamedewerkers bij het herkennen en melden van seksuele intimidatie te verkennen en de raad hierover te informeren.

2. Wethouder van de Geijn zegt toe schriftelijk terug te komen op de gevolgen van de verdwijnende rijkssubsidie Gezins- en Kindbescherming en de tijdelijke subsidie dak- en thuislozenopvang bij het Leger des Heils en hoe het college dit opvangt.

3. Wethouder Van de Geijn zegt toe het gesprek aan te gaan met de politie met betrekking tot meldingsbereidheid van LHBTIQ+ personen en de raad hierover te informeren.

4. Wethouder van de Geijn zegt toe dat wanneer de uitkomsten van de veiligheidsmonitor LHBTIQ+ van Vizier bekend zijn en er aan de hand daarvan extra maatregelen worden genomen om veiligheid van LHBTIQ+ personen te verbeteren, de raad te informeren over die voorgenomen extra maatregelen.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de eerste meningsvormende behandeling (M1) is afgerond en dat vervolgd kan worden met de tweede meningsvormende behandeling (M2).

De raadsadviseur,

R. Oosthout

De voorzitter,

J. Brandts